image
not
available

32.5.1

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

M

Digitized by Google

13-21-I-25

Addit Majeſtas Vires, ſimul afflat Honorem
COMENTARIVS
EXEGETICVS
SACRORVM
CANONVM
P. Henrici Wagnereck
è Soc. Ieſu
INVICTISSIMO
IMPERATORI
LEOPOLDO. I.
DICATVS.

Google

COMMENTARIUS EXEGETICUS SS. CANONUM

SEU EXPOSITIO BREVIS ET CLARA

OMNIUM PONTIFICIARUM DECRETALIUM GREGORII IX. BONIFACII VIII. in Sexto, CLEMENTIS V. Extrauagantium IOANNIS XXII. & Communium, atque etiam Concordatorum Germaniæ, & Primariarum precum ſuo loco inſertarum

QVINQVE LIBRIS AD MENTEM ET LITERAM Summorum Pontificum comprehenſa, & per ſingula Capitula ſic elucubrata, vt Iuris Canonici ſtudioſis & in foro Eccleſiaſtico occupatis lucis plurimum afferre queat.

AUCTORE

R. P. HENRICO WAGNERECK, E SOCIETATE JESU, SS. THEOLOGIÆ ET JURIS CANONICI DOCTORE, CELEBRI QVONDAM Vtriuſque Profeſſore & Cancellario in Academia Dilingana.

OPVS POSTHVMVM AB IPSO AVCTORE TYPIS PARATVM

DILINGÆ,

CVM PRIVILEGIO SAC. CÆS. MAJEST. ET PERMISSV SVPERIORVM.

FORMIS ACADEMICIS

Apud Joannem Federle.

ANNO M. DC. LXXII.

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. JESU

13.21.I.25

AVGVSTISSIMO
ROMANORUM
IMPERATORI
LEOPOLDO I.
PIO, FELICI, AUGUSTO,
OPT. MAXIMO.
HVNGARIÆ BOEMIÆQVE
REGI.
ARCHIDVCI
ET
MONARCHAE
AUSTRIÆ.
DUCI BURGUNDIÆ,
STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLÆ, &c.
PRINCIPI CLEMEN-
TISSIMO.

Digitized by Google

AUGUSTISSIME IMPERATOR.

DIVI Imperatores Auſtriaci, & Sacratiſſima illorum Majeſtas, ſemper Eccleſiæ DEI Dextrum Brachium fuêre, & hanc Veritatem adeò glorioſam, etiámnum in Auguſtiſſima Majeſtate Veſtra, adorat & veneratur Chriſtianus Orbis, omnéſque Orthodoxæ Academiæ ſubmiſſiſſimè reverentur, & inter illas etiam Dilingana, ab Auguſtiſſimis Majeſtatis Veſtræ Progenitoribus, glorioſæ memoriæ, conſtitutionibus perpetuò valituris, Clementiſſimè confirmata. Hoc nobis fiduciam & animos addidit, ut opus hoc de Juribus Eccleſiæ ab uno de Societate noſtrâ publicæ luci deſtinatum ſubmiſſiſſimâ demiſſione ad Pedes Majeſtatis Veſtræ advolveremus, ſubter alas Protectionis Imperatoriæ & Auſtriacæ demiſſiſſimè inclinati; Veſtra enim ſola Auguſtiſſima Majeſtas eidem operi vires addit ſimul afflat Honorem. Reddimus ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo, totúmque opus hoc, Dei Eccleſiæ, & Summorum Pontificum, Vicariorum Dei Auctoritati juratum, Tutelæ Imperatoriæ committimus, nóſque unà ad Auguſtiſſimos Pedes Venerabundi proſternimus.

Auguſtiſſimæ Majeſtatis Veſtræ

Submiſſiſſimum Devotiſſimum

COLLEGIUM ACADEMICUM
SOC. JESU DILINGANUM.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Q Vos R. P. Henricus VVagneteck p. m. ad ſtudium Juris Canonici promovendum Commentarios Exegeticos ſcripſit, poſtquam pluribus annis in Alma Dilingana Univerſitate magno plauſu Sacros Canones interpretatus eſt; eos ipſe jam typo paratos luci dare ſtatuerat. Sed præventus morte eam operam aliis permittere debuit, qui Iuris Canonici peritiam faciliorem, breviorémque reddi pro Eccleſiæ Sanctæ bono præoptant. Quàm verò juſtum, & laudabile ſit hoc deſiderium, complura oſtendunt, nam primò, Sacri Canones proximum poſt S. Scripturæ theſauros locum habent, dignitatéque ſuâ & uſu omnes alias ſcientias longè ſuperant. Deinde cùm univerſus orbis præſtantiùs nihil habeat, quàm Hierarchiam Eccleſiaſticam, ſeu ordinatiſſimam compagem Sacrorum Miniſtrorum, & Miniſteriorum excellentiſſimorum; quibus Deo cultus debitus redditur, diſciplina Eccleſiaſtica, Religio ac Juſtitia conſervatur, & fidelibus remiſſionis peccatorum, gratiarúmq; cœleſtium fontes ſalientes in vitam æternam offeruntur, & iſthæc à SS. Canonibus inſtitutioni divinæ conformibus ſuum modum, formámque recipiunt, neceſſe eſt, eorum inſignem notitiam plurimam afferre & jucunditatem & utilitatem: omnia namque myſteriis & ſignificationibus præclariſſimis referta ſunt. Apertum præterea eſt, fidelis Chriſtiani populi tranquillitatem, dignitatémque à Miniſtrorum Sacrorum functionibus nobiliſſimis, & Deo plenis præcipuè pendere; quæ cùm SS. Canonibus conformantur, omnem ſuperant æſtimationem, & Eccleſiam longè pulcherrimam, velut in veſtitu deaurato circumdatam varietate exhibent. Quid enim reperias ſpecioſius, quid dignius, quid excellentius totius Eccleſiæ ſtatu per totum orbem ità diffuſo, ut ab uno trilegio Capite in Patriarcharum, Primatum, Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum Principum; ordinatæ poteſtatis ſeriem univerſi Orbis populi reducti ſint, eo nexu & ordine, ut decedentibus aliis alij legitimâ authoritate ſuccenturientur, ſicque ſemper ſibi Eccleſia Sanctiſſima conſtet. Quid conſultius, & optabilius eſt, quàm fori Eccleſiaſtici, ad omnia reſpicientis ſuaviſſimis & fortiſſimis Decretis & Iudiciis imbutum eſſe; & ſpectare harmoniam eorum præ omni modulamine dulcem? Quæ reperias potiora concordiæ, & pacis acceptiſſima media? quantus eſt ſplendor actionum hierarchicarum omnium cum SS. Canonibus reſpondens? quanta dignitas, quanta utilitas? quàm pulchrum, & excelſum eſt, omnem ſymmetriam, formámq; SS. Canonum uno velut obtutu obire, & providentiæ divinæ theſauros admirabiles in Eccleſiæ gubernatione jucundiſſimâ contemplatione intueri? Contra verò cùm SS. Canonum notitia deficit iis, qui præſunt, & miniſtrant, quantâ ſtragem Sponſæ Chriſti eos inferre neceſſe eſt? quantũ dignitati myſteriorũ, & honeſtati functionum Eccleſiaſticarũ abominandâ ſocordiâ detrahunt? quàm, quæ admirandæ ſunt excellentiæ, cùm ritè fiunt, vilia reddunt, cùm temerè ſine exactâ omniũ rerũ memoriâ exercentur? Profectò tam excellens, pretioſa, laudabilis eſt SS. Canonum ſcientia, vt non tantùm iis, qui Eccleſiaſticis muneribus adhibentur, & ad ea aſpirant, debeat

eſſe

eſſe, quàm commendatiſſima, verùm etiam Jurium Civilium peritis cordi eſſe oporteat, ne illos animarum ſaluti, & honori divino aptatos unquam lædant, & cùm ſacra profanis miſcentur, diſcernere, conſulere, ſtatuere, ex veritate & dignitate ſecutè queant. Quæ univerſa clarè oſtendunt, illos, qui tam felicis notæ ſunt, ut brevitatem, claritatem, & facilitatem noſcendis legibus Eccleſiaſticis ſuo continuo ſtudio afferant, plurimùm æſtimandos eſſe, & colendos, eorúmque opera corde & intellectu totis animis complectenda. Quam in rem cùm nonnulli Jurium periti animum intenderent, in eam ſententiam venêre, tum facile & exactum fore eius ſtudium, ſi Juris Canonici Summa aptiſſimâ methodo ſcriberetur, quę naturę genio reſponderet, & primò inſtrueret, ac perficeret apprehenſionem, ac memoriam rerum ad doctrinam Canonum pertinentium; deinde judicio acuendo principia poneret, ex quibus rationes omnium deduci, & diſcutſus formari poſſint, ſervatâ eâ perpetuâ lege, quæ jubet, ut primò notitia confuſa totius ſcientiæ paretur, pòſt intellectu rerum apprehenſione, & principiis inſtructo, ordinare ſingularum partium diſtincta, & perfecta cognitio poſſideatur, eiuſdē methodi omnia comprehendentis ſuaviſſimo ductu. Quæ lex ſi ſervaretur, quod nunc operoſum, ac tædio plenùm creditur, jucundiſſimum foret, ac facillimum ſtudium, omniúmq; conſenſum, atq; nexum luculenter monſtraret. Huic verò genio ac legi reſpondere deberet primò, brevis & ornatiſſima, perfectiſſimáque methodus & conſcripta totius Juris Canonici Summa, quæ omnium partium nexum, principia, definitiones, diviſiones, terminorum declarationes, concluſionéſque, ut una alias ſupponit, ordinatas contineret, ut ea apprehenſa, & memoriæ mandata perenne fundamentum incipientibus & repetentibus præberent, facilémque & pronam redderent omnem reliquam operam huic ſtudio impendendam. Deinde oporteret eâdem ſervatâ methodo, plenos Tractatus ſingularum partium inſtruere, qui omnem doctrinam Juris Canonici complecterentur. Pòſt, ſingulos Canones primùm breviter, dein fusè & plenè interpretari; ſic enim pleniſſimè huic ſtudio proſpectum eſſet. Verum eſt, extare Inſtitutiones, & paratitla Juris, quæ implere poſſint locum Summæ exoptatæ. Vix tamen reperias, vbi methodus planè exacta ſit. Paſſim etiam ſcimus, longiſſimos extare Commentarios, eóſque doctiſſimos, ſed propter methodum non obſervatam, non niſi iis, qui ſecum rerum ordinem, digeſtáſque materias afferunt, profuturos. Hoc proinde à R. P. Henrico VVagnereck multâ diligentiâ conſcriptum Opus omnium Canonum exegeſin tam breviter, & clarè tradit, ut adhibito ipſo textu erudire plurimùm, & ad inſignem omnium Jurium notitiam perducere queat. Unde illud valde comēdatum meritò deſideramus omnibus iis, qui excellentiſſimæ ſcientiæ plenum theſaurum quærunt, & divinæ gubernationis, quâ Eccleſiam ſuam dignatur Deus, nobiliſſimos modos contemplari. Inceptum & longè jam productum aliud opus eſt, quo & methodicè, & ſinguli etiam Canones explanantur, ita ut omnem, eámq; pleniſſimam Canonum Tractationem ſupplere poſſit, quam præterea requiri diximus. DEUS Optimus Auctori vitam ſervet, donec nobiliſſimos Tractatus ad optatiſſimum finem perducat. Interea fruere Lector hiſce Exegeſibus, & viam tibi ad maiora para.

APPROBATIO.

CVM liber, cui titulus eſt, Commentarius Exegeticus in Decretales Pontificias, à R.P. Henrico VVagnereck Societatis J E S V Theologo conſcriptus, à deputatis Patribus lectus, probatúſque ſit, Ego Chriſtophorus Schorrer Societatis J E S V per ſuperiorem Germaniam Viſitator & Vice-Provincialis, poteſtate ab Admodum R. P. N. Joanne Paulo Oliva eiuſdem Societatis Præpoſito Generali ad id mihi conceſſâ, eum typis in lucem vulgari permitto. In cuius rei fidem hoc teſtimonium chirographo ſigillóque noſtro munitum dedi. Dilingæ 8. Januarii. Anno Domini 1665.

CHRISTOPHORUS SCHORRER.

IN-

INDEX ALPHABETICVS TITVLORVM V. DECRETALIVM GREGORII IX. SEXTI, CLEMENTINARVM, EXTRAVAGANTIVM IOANNIS PAPÆ XXII. EXTRAVAGANTIVM COMMVNIVM, HOC VOLVMINE EXPOSITORVM.

A.

Paginâ.

DE Accuſationibus, inquiſitionibus, & denunciationibus. lib. 5. tit. 1. 795
Eodem in 6. 811
Adulteriis, & ſtupro. lib. 5. tit. 16. 864
Ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum. lib. 1. tit. 14. 115
Alienatione judicii mutandi cauſa. lib. 1. tit. 42. 214
Appellationibus, recuſationibus, & relationibus. lib. 2. tit. 28. 405
Eod. in 6. 436
Clem. 441
Apoſtatis, & reiterantibus baptiſma. lib. 5. tit. 9. 846
Arbitris. lib. 1. tit. 43. 215
Eod. in 6. 220
Auctoritate, & uſu pallij. lib. 1. tit. 8. 106.

B.

Baptiſmo & eius effectu. lib. 3. tit. 42. 692
Eod. in 6. 692
Bigamis non ordinandis. lib. 1. tit. 21. 125
Eod. in 6. 128.

C.

Calumniatoribus. lib. 5. tit. 2. 812
Capellis Monachorum, & aliorum Religioſorum. lib. 3. tit. 37. 662
Cauſa poſſeſſionis & proprietatis. lib. 2. tit. 12. 266
Eod. in 6. 271
Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ, & divinis officiis. lib. 3. tit. 41. 692
Eod. in Clem. 692
Extravag. com. 692
Cenſibus, exactionibus, & procurationibus. lib. 3. tit. 39. 677
Eod. in 6. 685
Clem. 687
Extravag. com. 687

Paginâ.

Clandeſtinâ deſponſatione. lib. 4. tit. 3. 738
Clericis peregrinis. lib. 1. tit. 22. 128
Clericis peregrinantibus. lib. 2. tit. 29. 442
Clericis Coniugatis. lib. 3. tit. 3. 456
Eod. in 6. 459
Clericis non reſidentibus in Eccleſiâ vel præbendâ. lib. 3. tit. 4. 460
Eod. in 6. 466
Clericis pugnantibus in duello. lib. 5. tit. 14. 863
Clerico ægrotante, vel debilitato. lib. 3. tit. 6. 532
Eod. in 6. 534
Clerico Venatore. lib. 5. tit. 24. 889
Clerico percuſſore. lib. 5. tit. 25. 889
Clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante. lib. 5. tit. 27. 891
Clerico non ordinato miniſtrante. lib. 5. tit. 28. 893
Clerico per ſaltum promoto. lib. 5. tit. 29. 894
Cognatione ſpirituali. lib. 4. tit. 11. 760
Eod. in 6. 763
Cognatione legali. lib. 4. tit. 12. 764
Cohabitatione Clericorum, & mulierum. lib. 3. tit. 2. 452
Colluſione detegendâ. lib. 5. tit. 22. 887
Commodato. lib. 3. tit. 15. 563
Conceſſione præbendæ, & Eccleſiæ non vacantis. lib. 3. tit. 8. 537
Eod. in 6. 544
Clem. 548
Conditionibus appoſitis in deſponſatione, vel in aliis contractibus. lib. 4. tit. 5. 744
Confeſſis. lib. 2. tit. 18. 295
Eod. in 6. 297
Confirmatione utili, vel inutili. lib. 2. tit. 30. 443
Coniugio leproſorum. lib. 4. tit. 8. 756
Coniugio ſervorum. lib. 4. tit. 9. 757
Conſanguinitate & affinitate. lib. 4. tit. 14. 769
Conſecratione Eccleſiæ vel Altaris. lib. 3. tit. 40. 688
Eod. in 6. 692
Conſtitutionib. lib. 1. tit. 2. 3

Pagina.
Eod in 6. 9
Conſuetudine. lib. 1. tit. 4. 41
Eod. in 6. 51
Extravag. com. 53
Converſione Coniugatorum. lib. 3. tit. 32. 642
Converſione infidelium. lib. 3. tit. 33. 652
Corpore viciatis ordinandis, vel non. lib. 1. tit. 20. 123
Crimine falſi. lib. 5. tit. 20. 882
Eod. in Extravag. Joan. XXII. 884
Extravag. com. 885
Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum. lib. 3. tit. 44. 692.

D.

Decimis, primitiis, & oblationib. lib. 3. tit. 30. 615
Eod. in 6. 627
Clem. 628
Extravag. com. 629
Delictis puerorum. lib. 5. tit. 23. 888
Depoſito. lib. 3. tit. 16. 564
De deſponſatione impuberum. lib. 4. tit 2. 731
Eod. in 6. 737
Dilationib. lib. 2. tit. 8. 260
Divortiis, lib. 4. tit. 19. 785
Dolo, & contumacia. lib. 2. tit. 14. 281
Eod. in 6. 285
Clem. 286
Donationib. lib. 3. tit. 24. 383
Donationibus inter virum & uxorem, & de dote poſt divortium reſtituenda. lib. 4. tit. 20. 790

E.

Eccleſiis ædificandis, vel reparandis. lib. 3. tit. 48. 694
Electione, & electi poteſtate. lib. 1. tit. 6. 59
Eod. in 6. 89
Clem. 102
Extravag. Joan. XXII. 104
Extravag. com. 104
Emptione & venditione. lib. 3. tit. 17. 565
Eod. in Extravag. com. 568
Eo, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa rei ſervandæ. l. 2. tit. 15. 286
Eod. in 6. 289
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. lib. 4. tit. 7. 752
Eo, qui cognovit conſanguineam uxoris ſuæ vel ſponſæ. lib. 4. tit. 13. 765
Eo, qui furtive ordinem ſuſcepit, lib. 5. tit. 30. 894
Exceptionib. lib. 2. tit. 25. 369
Eod. in 6. 376
Clem. 376
Exceſſibus Prælatorum, & ſubditorum. lib. 5. tit. 31. 895
Eod. in 6. 900
Clem. 900

Pagina.

F.

Feriis. lib. 2. tit. 9. 261
Feudis. lib. 3. tit. 20. 575
Fide inſtrumentorum. lib. 2. tit. 22. 332
Fideiuſſoribus. lib. 3. tit. 22. 580
Filiis Presbyterorum ordinandis, vel non. lib. 1. tit. 17. 115
Eod. in 6. 119
Foro competenti. lib. 2. tit. 2. 233
Eod. in 6. 246
Clem. 247
Frigidis, & maleficiatis, & impotentia coëundi. lib. 4. tit. 15. 773
Furtis. lib. 5. tit. 18. 870.

H.

Hæreticis. lib. 5. tit. 7. 844
His, quæ vi, metuſve cauſa fiunt. lib. 1. tit. 40. 203
Eod. in 6. 206
His, quæ fiunt à Prælato ſine conſenſu Capituli. lib. 3. tit. 10. 548
His, quæ fiunt à maiori parte Capituli. lib. 3. tit. 11. 551
His, qui filios occiderunt. lib. 5. tit. 10. 848
Homicidio voluntario, vel Caſuali. lib. 5. tit. 12. 850
Eod. in 6. 859.

I.

Immunitate Eccleſiarum, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium. lib. 3. tit. 49. 696
Eod. in 6. 705
Clem. 708
Extravag. com. 708
Infantibus, & languidis expoſitis. lib. 5. tit. 11. 849
In integrum reſtitutione. lib. 1. tit. 41. 207
Eod. in 6. 212
Clem. 213
Iniuriis, & damno dato. lib. 5. tit. 36. 918
Eod. in 6. 929
Inſtitutionibus. lib. 3. tit. 7. 535
Eod. in 6. 537
Judæis & Saracenis, & eorum ſeruis. lib. 5. tit. 6. 839
Eod. in Clem. 843
Extravag. Ioan. XXII. 843
Extravag. com. 843
Iudiciis. lib. 2. tit. 1. 221
Eod. in 6. 231
Clem. 233
Extravag. com. 233
Iuramento Calumniæ. lib. 2. tit. 7. 256
Eod. in 6. 259
Iureiurando. lib. 2. tit. 24. 348
Eod. in 6. 369
Clem. 369
Iure patronatus. lib. 3. tit. 38. 664
Eod.

Paginâ.
Eod. in 6. 676
Clem. 676.

L.

Libelli oblatione. lib. 2. tit. 3. 247
Litis conteſtatione. lib. 2. tit. 5. 251
Eod. in 6. 252
Locato, & conducto. lib. 3. tit. 18. 569.

M.

Magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentiâ docendi. lib. 5. tit. 5. 836
Eod. in Clem. 838
Maioritate, & obedientiâ. lib. 1. tit. 33. 180
Eod. in 6. 184
Extravag. Ioan. XXII. 184
Extravag. com. 184
Maledicis. lib. 5. tit. 26. 890
Matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ. lib. 4. tit. 16. 773
Mutuis petitionibus. lib. 2. tit. 4. 249.

N.

Natis ex libero ventre. lib. 4. tit. 10. 759
Ne Clerici vel Monachi ſecularibus negotiis ſe immiſceant. lib. 3. tit. 50. 709
Eod. in 6. 711
Ne Prælati vices ſuas, vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant. lib. 5. tit. 4. 835
Ne Sede vacante aliquid innovetur. lib. 3. tit. 9. 546
Eod. in 6. 547
Novi operis nunciatione. lib. 5. tit. 32. 901.

O.

Obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non. lib. 1. tit. 19. 123
Obſervatione jeiuniorum. lib. 3. tit. 46. 693
Officio Archidiaconi. lib. 1. tit. 23. 130
Officio Archipresbyteri. lib. 1. tit. 24. 133
Officio Primicerij. lib. 1. tit. 25. 135
Officio Sacriſtæ. lib. 1. tit. 26. 135
Officio Cuſtodis. lib. 1. tit. 27. 135
Eod. in Extravag. com. 136
Officio Vicarij. lib. 1. tit. 28. 136
Eod. in 6. 138
Clem. 142
Officio & poteſtate Iudicis deleg. lib. 1. tit. 29. 142
Eod. in 6. 158
Clem. 162
Extravag. com. 162
Officio Legati. lib. 1. tit. 30. 163
Eod. in 6. 166
Officio Iudicis Ordinarij. lib. 1. tit. 31. 168
Eod. in 6. 175
Clem. 177
Extravag. com. 177
Officio Iudicis. lib. 1. tit. 32. 178

Paginâ.
Ordinatis ab Epiſcopo, qui renuntiauit Epiſcopatui. lib. 1. tit. 13. 114
Ordine cognitionum. lib. 2. tit. 10. 264.

P.

Pactis. lib. 1. tit. 35. 186
Eod. in 6. 189
Parochiis, & alienis parœcianis. lib. 3. tit. 29. 613
Peculio Clericorum. lib. 3. tit. 25. 589
Pignoribus, & aliis cautionibus. lib. 3. tit. 21. 576
Plus petitione. lib. 2. tit. 11. 266
Pœnis. lib. 5. tit. 37. 930
Eod. in 6. 933
Clem. 934
Extravag. Ioan. XXII. 934
Extravag. com. 934
Pœnitentiis, & remiſſionibus. lib. 5. tit. 38. 935
Eod. in 6. 939
Clem. 940
Extrauag. com. 940
Poſtulando. lib. 1. tit. 37. 193
Poſtulatione Prælatorum. lib. 1. tit. 5. 53
Eod. in 6. 58
Extrauag. com. 58
Præbendis, & dignitatibus. lib. 3. tit. 5. 467
Eod. in 6. 479
Clem. 503
Extrauag. Joan. XXII. 504
Extrauag. com. 506
Precarijs. lib. 3. tit. 14. 561
Presbytero non baptizato. lib. 3. tit. 43. 692
Præſcriptionibus. lib. 2. tit. 26. 377
Eod. in 6. 388
Præſumptionibus. lib. 2. tit. 23. 348
Priuilegijs, & exceſſibus priuilegiatorum. lib. 5. tit. 33. 903
Eod. in 6. 917
Clem. 910
Extrauag. Joann. XXII. 921
Probationibus. lib. 2. tit. 19. 298
Eod. in Clem. pag. 305
Procuratoribus. lib. 1. tit. 38. 194
Eod. in 6. 200
Clem. 200
Purgatione Canonicâ. lib. 5. tit. 34. 922
Purgatione vulgari. lib. 5. tit. 35. 927
Purificatione poſt partum. lib. 3. tit. 47. 693.

Q.

Qui Clerici, vel vouentes, matrimonium contrahere poſſunt. lib. 4. tit. 6. 749
Qui matrimonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari. lib. 4. tit. 18. 783
Qui filij ſint legitimi. lib. 4. tit. 17. 775.

R.

Raptoribus, incendiarijs, & Violatoribus Eccleſiarum. lib. 5. tit. 17. 867

Rebus

	Paginâ.
Rebus Eccleſiæ alienandis, vel non. lib. 3. tit. 13.	554
Eod. in 6.	558
Clem.	558
Extrauag. com.	559
Regularibus, & tranſeuntibus ad Religionem. lib. 3. tit. 31.	629
Eod. in 6.	639
Clem.	641
Extrauag. com.	641
Regulis juris. lib. 5. tit. 41.	676
Religioſis domibus vt Epiſcopis ſint ſubiectæ. lib. 3. tit. 36.	659
Eod. in 6.	661
Extravag. Ioan. XX II.	661
Extravag. com.	661
Reliquiis, & veneratione Sanctorum. lib. 3. tit. 45.	692
Eod. in 6.	693
Extravag. com.	693
Renuntiatione. lib. 1. tit. 9.	106
Eod. in 6.	110
Clem.	110
Rerum permutatione. lib. 3. tit. 19.	572
Eod. in 6.	575
Clem.	575
Reſcriptis. lib. 1. tit. 3.	10
Eod. in 6.	35
Clem.	40
Reſtitutione in integrum. lib. 1. tit. 41.	207
Reſtitutione ſpoliatorum. lib. 2. tit. 13.	271
Eod. in 6.	280.
S.	
Sacramentis non iterandis. lib. 1. tit. 16.	115
Sacrâ Vnctione. lib. 1. tit. 15.	115
Sagittariis. lib. 5. tit. 15.	864
Schiſmaticis, & Ordinatis ab eis. lib. 5. tit. 8.	845
Scrutinio in ordine faciendo. lib. 1. tit. 12.	113
Secundis nuptiis. lib. 4. tit. 21.	793
Sententiâ & re judicatâ. lib. 2. tit. 27.	389
Eod. in 6.	402
Clem.	404
Sententiâ excommunicationis. lib. 5. tit. 39.	941
Eod. in 6.	958
Clem.	963
Extrauag. Ioan. XXII.	964
Extrauag. com.	964
Sepulturis. lib. 3. tit. 28.	606
Eod. in 6.	610
Clem.	611
Extrauag. com.	612
Sequeſtratione poſſeſſionum, & fructuum. lib. 2. tit. 17.	293
Eod. in Clem.	294
Seruis non ordinandis, & eorum manumiſſione. lib. 1. tit. 18.	120
Simonia, & ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur, vel promittatur. lib. 5. tit. 3.	813
Eod. in Extrauag. com.	833
Solutionibus. lib. 3. tit. 23.	581
Sortilegiis. lib. 5. tit. 21.	885
Sponſalibus & matrimoniis. lib. 4. tit. 1.	713
Eod. in 6.	730
Sponſa duorum. lib 4. tit. 4.	748
Statu Monachorum, & Canonicorum regularium. lib. 3. tit. 35.	657
Eod. in 6.	657
Clem.	658
Succeſſionibus ab inteſtato. lib. 3. tit. 27.	605
Summâ Trinitate, & Fide Catholicâ. lib. 1. tit. 1.	1.
Eod. in 6.	2
Clem.	2
Supplendâ negligentiâ Prælatorum. lib. 1. tit. 10.	118
Eod. in 6.	112
Clem.	113
Syndico & actore. lib. 1. tit. 39.	203
T.	
Temporibus ordinationum, & qualitate Ordinandorum. lib. 1. tit. 11.	113
Teſtamentis, & ultimis voluntatibus. lib. 3. tit. 26.	594
Eod. in 6.	603
Clem.	605
Teſtibus, & atteſtationibus. lib. 2. tit. 20.	305
Eod. in 6.	326
Clem.	327
Teſtibus cogendis, vel non. lib. 2. tit. 21.	328
Torneamentis. lib. 5. tit. 13.	862
Eod. in Extrauag. XXII.	863
Tranſactionibus. lib. 1. tit. 36.	190
Translatione Epiſcopi. lib. 1. tit. 7.	105
Treuga, & pace. lib. 1. tit. 34.	185
Eod. in Extrauag. com.	185
V.	
Verborum ſignificatione. lib. 5. tit. 40.	965
Eod. in 6.	974
Clem.	976
Extrauag. Ioan. XXII.	976
Vitâ & honeſtate Clericorum. lib. 3. tit. 1.	447
Eod. in 6.	451
Clem.	451
Voto, & voti redemptione. lib. 3. tit. 34.	652
Eod. in 6.	656
Vſuris. lib. 5. tit. 19.	871
Eod. in 6.	881
Clem.	881
Vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur. lib. 3. tit. 12.	553
Vt lite non conteſtatâ, non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitivam. lib. 2. tit. 6.	253
Vt lite pendente nihil innovetur. lib. 2. tit. 16.	289
Eod. in 6.	291
Clem.	292

LIBER PRIMVS.

TITVLVS I.

DE SVMMA TRINITATE, ET FIDE CATHOLICA.

Ad Rubricam.

MVltò potiori jure Pontifex Ius Canonicum, quàm Iuſtinianus Codicem ſuum eodem titulo de Summa Trinitate & Fide Catholica auſpicatur. Etſi enim leges ciuiles, quæ juſtæ ſunt, ex præceptis juris naturalis & gentium, ſiue rectæ rationis deſumi debent, *l. 1. ff. de Iuſtitia & Iure*, multò tamen id verius eſt de legibus Eccleſiaſticis, quæ non ſolùm ex lege naturali, verùm etiam diuina & præceptis fidei veluti riuuli è fontibus eliciuntur *c. 24. Qualiter & quando. de Accuſat.* Adhæc cùm fundamentum vniuerſi juris Chriſtiani ſit Deus, eiuſq; Filius Vnigenitus, Chriſtus, Redemptor noſter, nihil ſuperædificari poteſt, hoc fundamento deficiente, juxt. c. cùm Paulus 1. q. 1.

De hàc materià habes d. 3. de conſecr. c. vlt. d. 5. c. penult. d. 22. per totum. d. 23. c. Qui Epiſcopus. Vtramq; verò huius tituli decretalem eruditiſſimè explicat S Th. Opuſc. 23. & 24. to. 17. Huc quoque referri poſſunt decreta dogmatica Concil. Trid. præſertim decretum de ſymbolo fidei. ſeſſ. 3.

Cap. I. Firmiter.

Innocentius III. In Concilio Generali Lateranenſi IV.

SVMMA.

Firmiter credendum proponit Pontifex, vnà cum Concilio, vnum eſſe Deum, & quidem tres perſonas, ſed vnam eſſentiam ſiue naturam, omnino ſimplicem, vnum vniuerſorum principium, Vnigenitum Dei Filium eſſe incarnatum, pro nobis paſſum, mortuum, reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cælum, venturum judicem. Vnam eſſe vniuerſalem Eccleſiam, in quâ idem ipſe Sacerdos eſt ſacrificium IESVS Chriſtus, cuius Corpus & Sanguis in Sacramento altaris continentur, transſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem. Quod Sacramentum nemo conficit, niſi Sacerdos ritè ordinatus. Baptiſmus verò à quocunque ritè collatus proficit ad ſalutem. Et poſt illum prolapſus in peccatum, per veram poteſt ſemper pœnitentiam reparari. Non ſolùm autem Virgines & continentes, verùm etiam coniugati per rectam fidem & opinionem bonam, ad beatitudinem perueniunt.

EXEGESIS.

Transſubſtantiatis Pane, &c.) Transſubſtantiationis vocem in hoc primum Concilio Later. IV. ab Innoc. III. Romæ in Eccleſia Lateranenſi Anno 1215. celebrato (vnde hoc & ſequens Cap, deſumpta ſunt) vſurpatam & approbatam aduertit *Petrus Maturus in annot. ad Chronicon S. Anton. p. 3. tit. 19. cap. 1. p. 6.* etſi res ipſa jam antè pro dogmate fidei ſemper in Eccleſia habita fuerit, vt oſtendit *Bell. t. 3. l. 3. de Euch. c. 21.*

Cap. II. Damnamus.

Idem in eodem.

SVMMA.

Damnat Pontifex cum Concilio tractatum Abbatis Ioachim contra Petrum Lombardum, *in quo negat tres perſonas diuinas, eſſe vnam eſſentiam, ſubſtantiam, & naturam, aſſerens* ſolùm eſſe inter illas vnitatem quandam collectiuam & ſimilitudinariam, quemadmodum multi homines ſunt vnius populus, & multi fideles vna Eccleſia. *Ita ſentiens tanquam hæreticus euitetur. Non tamèn hoc derogat Florenſi Monaſterio, cuius Ioachim fuit inſtitutor, maximè cùm ſcripta ſua aſſignârit Apoſtolicæ Sedi corrigenda, confeſſus, ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet Eccleſia. Denique etiam damnatur peruerſiſſimum dogma Almarici.*

EXEGESIS.

Florenſi Monaſterio, &c.) alij legunt Florenti à Florentino. Vbi nota, quòd delictum Prælati etiam circa fidem, cui non communicat Capitulum, non præiudicet ipſi Capitulo, ſive Eccleſiæ. *Panorm. hic n. 2. & pleniùs in cap. 1. de dolo & contum.*

Se illam fidem tenere, &c.) qui credit quidquid credit Eccleſia, ſed falsò opinatur ratione naturali motus, quòd Pater maior, vel prior ſit Filio, vel quòd tres perſonæ ſint tres res diſtinctæ, neq; vnum in natura, non eſt hæreticus, dummodo errorem ſuum non defendat, & hoc ipſum credat, quia credit Eccleſiam ſic credere, & ſuam opinionem judicio Eccleſiæ ſupponit. *Innoc. hic. n. 7. & alij.*

Almaricus, &c.) Eius hæreſes refert *Directorium Inquiſit. p. 2. q. 7. Anton. 3. p. Chron. t. 19. c. 1.* poſt alios aſſerit, fuiſſe Doctorem Pariſienſem, in diſcendo & docendo, opinionis privatæ, ac judicii ſeparati, auſum affirmare, quòd *quilibet teneatur credere ſe eſſe membrum Chriſti, & hoc vnum eſſe de articulis fidei, ſine quâ nemo poteſt ſaluari.* Subiungit alios ipſius & ſequacium fœdiſſimos errores. Quales refert quoque *Io. Andr. hic, n. 36.* addens ex Hoſtienſi, propter reuerentiam quorundam diſcipulorum illius, qui erant in Concilio, tacitos fuiſſe hos errores.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnic. Fideli.

Greg. X. in Concil. Gen. Lugdunenſi.

SVMMA.

Sacro approbante Concilio, Pontifex damnat & reprobat omnes, qui negare præſumpſerint, æternaliter Spiritum S. ex Patre & Filio procedere, ſiue etiam temerè auſint aſſerere, quòd Spiritus S. ex Patre & Filio, tanquam ex duobus principiis, & non tanquam ex vno, procedat. Pertinet ad Theologos.

IDEM TITVLVS IN CLEMENT.

Cap. Vnic. Fidei Catholicæ.

Clemens V. in Concil. Viennenſi.

SVMMA.

Dei Filius partes noſtræ naturæ ſimul vnitas aſſumpſit, corpus videlicet paſſibile & animam rationalem, in quâ naturâ non ſolùm mori voluit, ſed etiam emiſſo ſpiritu latus ſuum perforari, vt exinde profluente aquâ & ſanguine formaretur mater Eccleſia coniunx Chriſti, ſicut de latere veteris Adæ ſoporati (qui eſt forma futuri. Rom. 5. v. 15.) *Eua eſt formata; cuius Sacramenti rem geſtam narrat* S. Ioan. c. 19. v. 3. *rectum in præmiſſis tenens ordinem. Porrò damnatur omnis doctrina temerè aſſerens, aut vertens in dubium, quòd* Subſtantia animæ rationalis, verè ac per ſe humani corporis non ſit forma. *Attentâ denique generali efficaciâ mortis Chriſti (quæ per baptiſmum applicatur pariter omnibus baptizatis) & reiectâ opinione dicentium* paruulis quidem in baptiſmo culpam remitti, ſed gratiam minimè conferri, *opinio altera, quæ dicit tam paruulis quàm adultis conferri in baptiſmo gratiam & virtutes, tanquam probabilior & dictis SS. ac DD. modernorum Theologiæ magis conſona, ſacro approbante Concilio eligitur.*

EXEGESIS.

Ordinem tenuiſſe, &c.) Damnatur hæreſis antiqua affirmantium, viuenti Chriſto latus fuiſſe apertum, & Ioannem per anticipationem priùs narrâſſe mortem, contra hæc expreſſa eius verba: *Cùm inueniſſent mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus lanceâ latus eius aperuit. Tolet. in hunc locum Ioan.*

Anima rationalis, &c.) Eſſe illam verè corporis humani formam, definitur quoque in Conc. Later. ſub Leone X. ſeſſ. 8. contra Phyſicos veteres, & Platonem, vt aliqui autumant.

Tanquam probabiliorem, &c.) Hanc ſententiam, paruulis non ſolùm culpam remitti, verùm etiam gratiam infundi, non ſolùm vt probabiliorem, verùm vt certam definit *Trid. ſeſſ. 5. in decr. de peccato orig. & clariùs ſeſſ. 6. c. 7. V. Bellar. lib. 1, de baptiſmo. c. 11.*

Cùm non pertineat ad ſcientiam ſubalternatam, principia ſubalternantis examinare & demonſtrare, ſed veluti certa ac probata ſupponi debeant, Scientia autem Canonica reſpectu Theologiæ ſe habeat vt ſubalternata ad ſubalternantem, ſuperuacaneum videtur & ab inſtituto alienum, illis explicandis aut demonſtrandis immorari, cuius rei argumentum ſit, quòd Canoniſtæ, Theologiæ imperiti his in rebus parùm feliciter verſati ſunt, neque eas ſine inſperſis ſubinde erroribus tractârunt. Nos igitur hiſce de Summâ Trinitate & Fide Catholicâ ad Theologiam remiſſis, quæſtiones de ejuſmodi materiis diſputari ſolitas, Theologis relinquemus, dogmata fidei Catholicæ veluti indubitata ſupponentes, ad ea, quæ juris canonici propria ſunt, progrediamur.

TITV-

TITVLVS II.

DE CONSTITVTIONIBVS.

In Rubricam.

Conſtitutio ex uſu loquendi & per Antonomaſiam, ſumitur ferè pro lege, quam ſtatuit Princeps. *c. Conſtitutio. d. 2.* & quidem ſiue ſit Princeps Eccleſiaſticus, ſiue Politicus. Latiùs ſumitur pro quouis ſtatuto etiam inferioris, & in hac latitudine procedit iſte titulus. Nam. *c. 7. Quæ in Eccleſiarum.* refertur conſtitutio ciuium Taruiſinorum, & *c. 9. Cùm M. Ferrarienſis,* alia Canonicorum Ferrarienſium. De varijs autem legum ſive Conſtitutionum ſpeciebus dictum in proœmio.

De eâdem materiâ habes *d. 1.* vſque *ad 7.* incluſiuè, item *d. 9. 10. 13. 19. 20. 29. 30.* Nominatim de Concilijs tractatur à *d. 15.* uſque ad *d. 20.* incluſiuè. Huc item pertinet ex Concil. Tridentino *c. 18. Sicuti publicè. ſeſſ. 25.*

Cap. I. Canonum.

Ex Concilio Mileuitano.

TEXTVS.

Canonum Statuta cuſtodiantur ab omnibus, & nemo in actionibus, vel judicijs Eccleſiaſticis ſuo ſenſu, ſed eorum authoritate ducatur.

EXEGESIS.

Canonum) hoc nomine in propoſito venit omnis conſtitutio Eccleſiaſtica. *Panorm. hîc n. 1.* ea verò ſtatuta intellige, quæ non ſunt abrogata, vel per contrarium Canonem, vel per conſuetudinem, *gl. hîc, c. 1. d. 26. & cap. vlt. 36. q. 2.*

Ab omnibus) Si ſit conſtitutio Generalis legitimè promulgata (ſunt enim quidam Canones perſonales, quidam locales, *cap. 25. Cùm longè d. 63.* alij cauſales, alij temporales. *d. 29. c. Sciendum)* & ipſius Pontificis; Ille enim cùm ſit Judex omnium Chriſtianorum, *c. 10. cauſ. 9. q. 3.* omnes adſtringere poteſt. Statuta Principis ſæcularis, Prælatorum inferiorum Summo Pontifice, ſolùm illorum ſubditos adſtringunt *l. Extra territ. ff. de iuriſd. omnium iudicum.* Neque hi regulariter poſſunt conſtitutioni Pontificiæ repugnare, vel illam tollere. *cap. 6. Solicitè. de maior. & obed. cap. 4. Inferior. d. 21.*

In Actionibus) Quòd ſi de re Eccleſiaſtica agitur, etiam coram Judice ſeculari, debet cauſſa decidi ſecundùm Canones, & non ſecundùm leges. Et notanter dico *decidi* & non *tractari*, inquit *Panormit. hîc n. 3.* quia quoad præparatoria judicij, ſemper debet ſeruari lex fori, vbi judicium agitatur. *c. 3. Quòd Clerici. de foro compet.* vbi idem *Panorm. latius.*

Quomodo Iudex debeat procedere, ſi reperit cauſam dubiam aut contrarias opiniones, tractat hic *Panor. à n. 14.* de quo Theologi in materiâ de Probabilitate opinionum, & in materia de Legibus, earúmque interpretatione. Nos alibi commodiùs.

Ad hunc titulum pertinet *cap. 18. Seſſ. 25. Concil. Trid.* vbi mandat Sacratiſſimos Canones exactè ab omnibus & quoad eius fieri poteſt, indiſtinctè obſervandos. Idem habetur *cap. 1. Si Romanor. d. 19. c. 2. Si quis omnem. c. 1. q. 7.*

Cap. II. Cognoſcentes.

Greg. in Reg. l. 7. ep. 35.

SVMMA.

Cùm multa narrarentur de Chriſtianis mancipijs, quæ Iudæi comparabant; voluit Gregorius in futurum ſtatuere, vt Iudæi, qui Chriſtiana mancipia emerint, intra diem quadrageſimum ea vendere teneantur. Sed ſi ante annum quàm hoc ſtatueretur, empta mancipia habuiſſent, vetat illis ex eo diſpendium irrogari, eorum alendorum licentiâ eis conceſſâ pro arbitrio, rem enim, quæ culpâ caret, in dubium vocari non convenit, quoties verò nouum aliquid ſtatuitur, præterita non reſpicit, ne detrimentum ante prohibitionem ignorantes incurrant.

EXEGESIS.

Rem quæ culpâ caret, &c.) Cauſam huius prohibitionis aſſignat Pontifex vniuerſalem, quia videlicet ſtatutum novum ita formam futuris imponit, vt præteritis non præiudicet, tum quia non ſolent, nec poſſunt prohiberi præterita; ſed futura; factum quippe infectum fieri non poteſt; verè inquam & realitèr, vt not. *Mantica, ſing. 51.* tum quia conſtitutio non ligat ignorantes *l. 50. Si ignorans. cum gl. ff. locati, c. 4. Si verò. de ſent. excom. cap. 8. Lectores. d. 32.* Neque poſſumus præſcire, quæ Statuta aut Leges in futurum ſint ferendæ. Vnde cùm Iudæus in hoc caſu & quivis in ſimili careat culpâ, in damnum vocari quenquam non convenit *c. 7. Conquerente. de reſtit. ſpoliat. c. 7. Satis peruerſum. d. 56. c. Inventum. 16. q. vlt.* Vid. etiam *Azor. p. 1. l. 5. c. 16. q. 18. Sotum de Iuſt. & Iure. l. 1. q. 6.*

Quod *regulariter verum eſt,* ait *gl. lit. o. contraria caſualia ſunt.* Vel dicas, quòd licèt quandoque quis privatur jure ſuo ſine culpa, non tamen fit illud ſine cauſa. Sic decreti irritantis natura eſt li-

Digitized by Google

gare etiã ignorantes, quoad actûs nullitaté, non quoad pœnam *c. 1. de conceſſ. prebende in 6. c. 45. Si eo tempore. de elect. ibid.* quia boni publici intereſt, puniri aliquem ob culpam vel cauſam civilem, qui coram DEO nil delinquit. de quo *Reg. 23. in 6. Sine culpa.* vbi plura.

Cap. III. Translato Sacerdotio.

Auguſtinus ſuper epiſt. ad Hebræos 7. n. 17.

TEXTVS.

Tranſlato Sacerdotio, neceſſe eſt, vt legis tranſlatio fiat. Quia enim ſimul & ab eodem & ſub eâdem ſponſione vtraque data ſunt: quod de vno dicitur, neceſſe eſt, vt de altero intelligatur.

EXEGESIS.

Tranſlato Sacerdotio) verba hæc Auguſtino attribuuntur, & habentur in Gloſſa ordinariâ. *Panor. n. 1.* dicit, *quòd Papa ad probandum hoc, inducie authoritatem Apoſtoli, qui ex tranſlatione Sacerdotij intulit per conſequentiam tranſlationem Legis.* Quod probatur inde, quia Sacerdotium & Lex vetus ſunt data Moyſi, ab eodem conditore, ſub eâdem ſponſione vtriuſque obſervandi ex parte populi, & promiſſione felicitatis, ex parte DEI. Et ſic ex quo ſimul fuerunt vnitæ, *diſpoſitum in vno, dicitur diſpoſitum in alio,* vt videlicet vno tranſlato, transferatur & alterum. Idem dicendum in interpretatione cuiuſcunque Legis, ſive Conſtitutionis: Vt videlicet *cenſeatur abolita, ſi aboletur id, cum quo eſt connexum.* Quâ ratione tranſlato Sacerdotio veteri, ſive commutato in Sacerdotium Chriſtianorum, lex quoque vetus mutata eſt in novam & Euangelicam; & ſummi Pontificatûs dignitas ac poteſtas tranſiit à Iudæis ad Summum Pontificem Chriſtianorum, qui eſt Vicarius Chriſti.

Quod de vno dicitur &c.) Joan. Andr. & Panorm. hinc formant Regulam; *Quod de vno connexorum dicitur, ad aliud extenditur,* vbi ſcilicet eſt eadem ratio: *Toloſan. in Schol. ad præſens cap. n. 5. 10. 2. dicit;* Significari potius ſubrogationem, quàm ſimilitudinem, videlicet, vt *ſubrogatum ſit eiuſdem naturæ, cuius id erat, cui ſubrogatur. l. 20. Item veniunt ff. de petit. hæred. gl. in l. Certi condictio ff. Si certum pet.*

Sed non poteſt quidem negari, Veteri Teſtamento ſubrogatum eſſe Novum, adeóque hîc valere regulam ſubrogationis; ſtat tamen cum hoc, quòd in vtroq; teſtamento ſit analogia ſimilitudinis (*omnia enim in figurâ contingebant illis. 1. Cor. 7. n. 11.*) & præterea connexio ſucceſſionis, ſive etiam ſubrogationis, ut bene hinc prqbet Pontifex, quod de vno, videlicet de dignitate & poteſtate Pontificis V. T. ſtatuitur, potiori jure ſtatui debere de Pontifice N. T. propter vtramque ſimilitudinem & ſubrogationem, in quibus haud dubiè cernitur aliqua connexio.

Cap. IV. Nam Concupiſcentiã.

Idem Auguſt. ſup. Ep. ad Rom. 7. v. 9.

TEXTVS.

Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces. *Hoc enim, ait Aug. elegit Apoſtolus generale, vnde omnia mala oriuntur. Bona eſt ergo Lex, quæ dum hoc prohibet, omnia mala prohibet.*

EXEGESIS.

Non intelligit Apoſtolus, neque S. Aug. innoluntarios & indeliberatos concupiſcentiæ motus, qui cùm non ſint peccata, de illis non loquitur dicta lex, ſed de concupiſcentiâ, ſive cupiditate voluntaria & deliberata, de qua dicit *S. Greg. l. 7. Ep. 110. relatus in c. Bonorum. d. 47. Bonorum Auctori inhærere aliter non valemus, niſi cupiditatem à nobis, quæ omnium malorum radix eſt, abſcindamus.* Quæ illicita cupiditas dum prohibetur, omnia peccata prohibita cenſentur.

Cap. V. Ne innitaris.

Hieronymus in Parabolis.

TEXTVS.

Ne innitaris Prudentiæ tuæ. Prudentiæ ſuæ innititur, qui ea, quæ ſibi agenda, vel dicenda videntur, Patrum decretis præponit.

EXEGESIS.

Manifeſtum eſt, qui hoc facit, non eſſe prudentem, ſed fatuum.

Cap. VI. Cùm omnes.

Innoc. III. Senonenſi Archiepiſcopo, & Epiſcopo Trecenſi.

SVMMA.

Cùm antea Trecenſes Canonici fructus tam in abſentiâ quàm præſentiâ perciperent, & ſinguli vineas Præbendis annexas poſſiderent, hanc conſuetudinem nouo ſtatuto in præiudicium poſtea inſtitutorum & ſucceſſorum, Canonici priùs inſtituti tentârunt abrogare, ſed Pontifex id vetuit, & antiquos Canonicos junioribus, ac juniores antiquis coæquari mandat.

EXEGESIS.

Secundùm Trecenſis Eccleſiæ conſuetudinem) Not. gl. quòd in abſentia quis poteſt percipere beneficium ſine peccato, ſi conſuetudo ſit: Secus eſt de jure communi, *vt infra c. 3. Quia nonnulli. & c. 4. Relatum. de Cler. non reſid.* Rectè autem gloſ-

Digitized by Google

gloſſam limitat, *Barboſa hìc in collect. n. 10. poſt alios,* modò Eccleſiæ Cathedrales & Collegiatæ, præſertim inſignes, non patiantur defectum miniſtrorum, aut talis conſuetudo non det occaſionem vagandi. Non valet autem, vt quis abſens habeat diſtributiones quotidianas, *c. vnico. de Cler. non reſid. in 6.* quod innouauit *Conc. Trid. c. 12. ſeſſ. 24. de reform.* & verum eſt regulariter; ſunt enim caſus excuſantes, de quibus infra.

Quod quiſque iuris &c.) damnat Pontifex hoc ſtatutum velut iniquum & ex malo zelo profectum contra jus, *l. 1. ff. Quod quiſque juris* &c. Quod deſumptũ eſt ex ſententia Catonis. Vid. *Tuſcum. lit. Q. concl. 49.* Neque enim pro vtilitate Eccleſiæ ſtatutum hoc fecerant, ſed vt ampliarent proprios reditus, qnia reditus non reſidentium accreſcebant eis. Quos ſi conuertiſſent in vtilitatem Eccleſiæ ex causâ probabili aut neceſſariâ, & interueniente autoritate Superioris, rectè cenſet *Hoſt. in ſum. h. t. n. 15.* Id licitum futurum.

Neque obſtat, quòd litera ſe fundet ſuper diſparitate inter Canonicos non faciendâ, & non ſuper vtilitate propriâ, vt arguit *Panorm. n. 3.* Nam ex conſenſu maioris partis & authoritate Superioris poſſe aliquid ſtatui in præiudicium ſociorum, aut ſucceſſorum ex iuſta cauſa, ſignificat ipſe Pontifex, dum iubet Canonicos coæquari disiunctiuè, *vel ſecundùm priorem conſuetudinem, vel ſecundùm rationabilem inſtitutionem impoſterum obſeruandam,* quibus verbis permittit aliquam conſuetudinis prioris mutationem ex causâ rationabili. Quin poſſe aliquid ex ea abſolutè ſtatui contra conſuetudinem patet ex *Cap 1. De his, quæ fiunt à Prælat. ſine conſenſu Cap.* & his quæ dicemus de conſuetudinis derogatione.

Nota porrò, quòd Capitulum ſuper ſtatu Eccleſiæ ſine conſenſu Epiſcopi nihil poſſit ſtatuere *Innoc. in cap. cum conſuet. de conſuet. Panorm. hic n. 4.* Canonicos autem Trecenſes abſque conſenſu Epiſcopi proceſſiſſe, inde colligitur, quòd ipſi Epiſcopo Trecenſi mandat, vt illud tollat. in his tameo multum valet conſuetudo & præſcriptio.

Notabilis denique eſt *gl. communiter recepta in Verb. conſtit.* videlicet ſi aliquid eſt commune pluribus, non vt Collegiatis, ſed vt ſingulis v.g. præbenda & vinea in propoſito, *quod fit a maiori parte illorum, nihil valere, niſi omnes conſentiant l. 11. per fundum ff. de ſeru. ruſt. præd.* niſi rem concedant in naturalem vſum, quod poteſt facere vnus etiam inuitis ſociis, & contradicentibus §. *11. Religioſum, verſ. In commune verò ſepulchrum. Inſt. de rerum diviſione.* & niſi in caſu *c. 30. poſtulâſti. & c. 3. quoniam in quibuſdam. de iur. patr.* Si verò res concernat Collegium in commune, tum denique ſi aliqua facienda ſunt ex neceſſitate, vt alienationes, electiones & ſimilia, ſufficit, quod maior pars facit, *c. 1. Cùm in cunctis. infr. de his quæ fiunt à maiori parte Cap.* dum tamen alij abſentes vocentur. *c. 28. Quod ſicut. & c. 34. Venerabilem.* Infra de elect. In aliis quæ ex neceſſitate non fiunt, qualia erant iſta, quæ iſti faciebant, nihil poteſt fieri, niſi omnes conſentiant, vt hìc & in *d. l.* & debent conſentire, vt Collegium, non tanquam ſinguli. *arg. c. 9. cum M. Ferrarienſis. h. t. & de elect, c. 55. in geneñſi.* Quâ de re latiùs *Hoſtienſ. in Sum. h. t. à n. 15. Panorm. n. 5. Ioan. Andr à n. 24.*

Cap. VII. Quæ in Eccleſiarum.

Idem pro Epiſcopo Tridentino.

SUMMA.

Ciues Treueſini conſtituerant, vt qui ad inopiam vergerent, liberè poſſent alienare feudum, quod ab Eccleſiâ, vel aliis tenent. Contra decernit Pontifex conſtitutionem & venditionem feudorum Eccleſiaſticorum ſine legitimo Eccleſiaſticorum aſſenſu, vires non habere.

EXEGESIS.

Conſtitutiones huiuſmodi) ſtatutum laicorum non poteſt diſponere ſuper rebus & bonis Eccleſiaſticis, etiamſi illarum dominium vtile pertineat ad laicos. Et ſic diſpoſitum de dominio ſimpliciter, habet etiam locum io ſolo dominio indirecto, nam directum dominium in propoſito ſpectabat ad Eccleſiam. Ad hoc quotidie allegatur iſte textus *ait Panorm n. 2.* & rurſus infra *c. 10. Eccleſia.*

Nota 1. valituram tamen conſuetudinem in contrarium, qood res feudalis vel emphyteotica Eccleſiæ poſſit infeudari irrequiſito Domino, ſaluo iure dominij directi. *Bald. conſil. 9. vol. 1. Rainald. ad c. Imperialem. de prohibita feud. alien.* Valeret itidem omnis conſuetudo in alienatione vtilis dominij. *Anchar. conſ. 122. & 433.*

Nota 2. Olim licuit invito domino, ſuadente neceſſitate, ſaltem partem feudi alienare, quod nunc non licet. §. *1. Qualiter olim not. feud. alien. l. 2. feud. tit. 9. §. 1. de prohib. feud. alien. per Lothar. tit. 52. §. 1. de Vaſall. qui contra prohib. eodem l. tit. 38.*

Nota 3. Etſi verò qui feudum alienat, cadat à iure feudi, *infra de feudo c. 2. & in lib. feud. tit. de alien. feud. conſtitut. Si client.* poteſt tamen alteri dare in feudum, ſiue ſubinfeudare ſine licentiâ Domini directi; videtur expreſſum *in tit. de leg. Corradi §. ſimiliter. in lib. feud.* dummodo non infeudet Eccleſiæ, qnia tunc redderetur deterior condioo Domini directi, ut not. *in cap. Si Clientulus. Panorm. n. 18. Bald. n. 19.* dummodo itidem Subvaſallus recognoſcat Dominum directum.

Cap. VIII. Cùm acceſſiſſent.

Idem.

SUMMA.

Cùm primiceriatus in Eccleſiâ Tullenſi non vacaret, vt Pontifici falsò erat ſuggeſtum, ſed de communi aſſenſu Canonicorum eſſet prorſus extinctus, mandat Pontifex, vt ſi id à Papa fuerit confirmatũ,

 in ſuo

in ſuo robore permaneat, niſi poſtea Canonici contrauenîendo, alium primicerium elegerint.

EXEGESIS.

Ne primiceriatûs dignitas) Poſſe Epiſcopum cum conſenſu Capituli, vel hoc cum conſenſu illius tollere dignitatem, aut numerum Canonicorum minuere; tenet *Innoc. Hoſt. Ioan. Andr. hîc, n. 19. Panorm. n. 4.* qui idem tenet de augmento dignitatum & Canonicatuum, modò adſit iuſta cauſa. Limitat tamen I. Niſi numerus Dignitatum & Canonicatuum ſit præfixus & coofirmatus à Papâ cum decreto irritante, ita vt acta in contrarium non valeant. Simplex enim confirmatio non obſtat, cùm enim hæc ſe habeat per modum priuilegij, poſſunt illi renuntiare. Imò *Io. Andr. n. 18. & Panorm. l. c.* tenent id fieri poſſe non obſtante clauſulâ irritante, ſi fructus in tantum excreſcant aut minuantur, vt cultus diuinus meritò cenſeatur exigere numeri augmentum, vel imminutionem. Pontifex enim per eiuſmodi clauſulam non intendit irritare illa, quæ exigit cultus divinus. *c. ſeq. Cùm M. Ferrarienſis.*

Limitat II. Si ad Epiſcopum & Capitulum pertineat collatio, illique Dignitatem, vel Canonicatum dotauerint; ſecus, ſi alij etiam Laici dotauerunt, tunc enim abſque conſenſu fundatoris vel hæredis imminui non poſſunt. *Arg. c. Monaſterium. 16. q. 7.* quod eſt bene notandum, & originaliter fuit dictum Hoſt. Et per hoc dictum Cald. dicit ſe obtinuiſſe, *quòd Epiſcopus non poteſt diſpenſare contra inſtitutionem beneficij, vel ipſam imminuere, vel contra eam venire ſine conſenſu Patroni.* Rectè tamen limitat idem Abb. hîc *n. 5. lit. F.* niſi minutio deberet fieri ex neceſſitate Eccleſiæ, & Patronus nollet conſentire, quia non debet impediri contra magnam vtilitatem Eccleſiæ. *fac. c. 1. de his quæ fiunt à mai. part. Cap.*

Limitat III. *Ioan. Andr. & Panorm.* vt ſolùm hoc poſſit fieri, quando bona Epiſcopi & Capituli ſunt diviſa, ſecus, ſi ſint communia, tunc enim recurrendum eſſe ad Archiepiſcopum vel Papam, ne Epiſcopus ſit authorizator in facto proprio. *l. 5. Pupillus. ff. De author. & conſenſu tutor. facit Clem. de rebus Eccleſ. non alien. c. Si vna.* Quod veriſſimum credo, ſi agitur de vtilitate ſolùm priuata ipſius Epiſcopi, ſi autem manifeſtè id ſimul poſtulet vtilitas aut neceſſitas Eccleſiæ, videtur perinde eſſe, ſiue bona ſint diuiſa, ſiue communia. Cùm Prælatus in causâ ſuæ Eccleſiæ poſſit eſſe authorizator & Iudex, etſi id ſimul in bonum ipſius redundet, quod de Iudice dicit *gl. communiter recepta, in c. Si ergo vel priuileg. 2. q. 7. Panorm. in c. Ad audientiam n. 18.*

Limitat IV. *Barboſ. Iuris Eccleſiaſt. lib. 1. c. 32. n. 13.* vt cauſa ſuppreſſionis ſit plenè & legitimè probata, quæ cùm ſit præcipuè diminutio reddituum, non ſolùm debet conſtare de illâ, ſed etiam vt conſideretur reſpectu quantitatis in fundatione aſſignatæ, quæ præſumitur fuiſſe congrua. Denique vt diminutio ſit perpetua, non tranſitoria occaſione peſtis vel ſimilis cauſæ.

Hæc limitatio reſpectu plenæ & legitimæ fundationis ſubſiſtit, reſpectu primæ fundationis vacillat, poſſunt enim præbendæ ex primâ erectione eſſe tam tenues, vt meritò ex ſuppreſſione aliquarum debeant augeri. Sed neque obſtat fieri diminutionem ſolùm ad tempus & aliquot annos occaſione belli, peſtis &c. cùm poſſit grauis cauſa militare ad tempus, quæ non militat in perpetuum, & minus prejudicium affert ſuppreſſio temporalis, quàm perpetua. *fa. Reg. Iur. 57. in 6.*

Niſi poſtea dicti Canonici contrauenerint) Videtur hic firmari Magiſtralis illa Regula, *Priuilegium amitti per contrarium vſum, ſi certa circumſtantia concurrant*, quemadmodum tradunt *interpretes in h. c. Cùm acceſſiſſent. de Conſtit. item in Cap. 6. Si de terra. & c. 15. Accedentibus. de Priuileg. Bart. in l. 1. C. de his qui ſponte l. 10. & l. vlt. ff. de conſtit. Princ. vbi Iaſon & alij.* Vide interim Suarez *lib. 8. de leg. c. 35.* Nos rectiùs differri cenſemus *in 1. de priuil.*

Verus tamen Capituli intellectus ex Suar. *l. 3. n. 17.* eſt iſte: Statutum videlicet de primicerio in Eccleſia Tullenſi habendo, à Papa confirmatum, expiratutum fuiſſe, ſi poſtea Canonici vel ſemel primicerium elegiſſent; licet alioqui contrarius vſus, quo priuilegium amittitur, non conſiſtat in vnico actu.

Cap. IX. Cùm M. Ferrarienſis.

Idem Clugienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Canonici Ferrarienſes, ut reditus ſuos tantò magis augerent, quantò eſſent panciores, quatuordecim præbendas tantùm, præter id, quod communi menſæ deputârunt, contra antiquam conſuetudinem ſtatuiſſent, poſtea autem quinque alios ſine præbenda contra hoc ſtatutum recepiſſent, & de hoc accuſati, reſponderent, hunc numerum à Papa eſſe confirmatum, ac duos ſe pro vna præbenda vacante, & poſtea plures in Canonicos recepiſſe; ſuperexcreſcentes autem communis menſæ reditus voluiſſe ipſis contra ſtatutum Capituli aſſignare. Mandat Pontifex, cùm in eiuſmodi priuilegijs Apoſtolicis cenſeatur expreſſum, niſi excreſcentes reditus pluribus ſufficiant, ipſiq; ſuæ Conſtitutioni contrauenerint, ſuperexcreſcentes reditus prædictis Canonicis aſſignari; ſi quid autem ſuperfuerit, in communes ac alios uſus conuerti; in irritum revocatis, quæcunque in alterutrius partis præiudicium poſt quæſtionem coram Epiſcopo Ferrar. motam innouata ſunt.

EXEGESIS.

Quatuordecim præbendas tantùm) poſſe ob exiguitatem redituum cum autoritate Epiſcopi à Capitulo imminui numerum Canonicatuum & Præbendarum, patet ex *c. præc. & c. 1. de inſtit. & c. Vnic. de ſtat. Reg. in 6.*

Cùm

Cùm vna præbenda vacâſſet, duos ad eum receperunt) Variat *gl. & DD.* an & quomodo id ſit rectè factum, placet ſolutio, quam affert *Panorm. n. 13.* & dicit tolerabilem, ego veram cenſeo. Si Canonici recipiunt duos ad vnam præbendam, animo illam diuidendi, tenet receptio; nam ex cauſa fieri poteſt diuiſio; *cap. vacante. infra de præbendis*, & in dubio præſumitur animus diuidendi, ſi reditus ſufficiant ad duos, ſecundùm *Ant.* etſi id non probet *Panorm.*

Sine præiudicio dictæ conſtitutionis) proteſtatio referens ſe ad ſtatutum nihil operatur, ſi per factum contrarium ſtatutum tollitur, vt in propoſito, ita *Bald. hic. n. 2.* Contraria autem ſunt recipere aliquem in Canonicum, & nolle ei dare præbendam, ait *Tholoſ. hic. n. 10.* cùm non poſſit eſſe Canonicatus diuiſâ præbendâ. *c. Relatum de præbend.* De proteſtationis materiâ, multa hic diſputant DD. quæ huc propriè non pertinent.

De Canonia nihil perciperet) Aliud eſt Canonia, aliud præbenda. Canonia enim eſt jus ſpirituale proueniens eo ipſo, quòd aliquis recipitur in Canonicum. Præbenda verò eſt, quoddam temporale debitum Canonico, ratione officij, & Canoniæ, quàm ſi habet annexam, eatenus præbenda appellatur Ius ſpirituale, ut in *c. Dilecto. 25. de præbend.* materialiter autem conſiderata, conſiſtit in mera temporalitate, cùm ex bonis, fructibus, & reditibus temporalibus conſtituatur. ita *Panorm. n. 22.* ob quam cauſam hîc ipſe *Panorm*, tum alij *DD.* aſſerunt etiam Laicis in Eccleſia poſſe concedi præbendas, afferentes plura exempla, etiam de Rege Galliæ, quem hoc ſenſu (ratione præbendæ Canonicalis, quam habet,) aiunt eſſe ac dici Canonicum in Eccleſia S. Hilarij Pictauienſis.

Nota 1. ex *Bald. n. 10.* de ſubſtantia Canonicatûs non eſſe præbendam, quia poteſt eſſe Canonicus ſine præbenda, non tamen ſine expectatione præbendæ, ſiqua vacat, ſed ſi non vacat, debet expectari vacatio: & è contra, præbenda poteſt eſſe ſine Canonicatu, ſed tum non dicitur præbenda Canonicalis.

Nota 2. Si Papa vel Epiſcopus conferat præbendam Canonicalem, eo ipſo videtur conferre eius Canonicatum vacantem, ratione connexionis & vnionis, vnde ſufficit, ſi in literis Papæ fiat mentio de altero. Similiter ſi Epiſcopus conferat vnum, videtur conferre & alterum, quia ſunt correlatiua, & vnum dependet ab altero, ita *Bald. l. c. ex communi.*

Nota 3. Controuerſum eſt, an Canonicus Supernumericus, vel ſub expectatione præbendæ receptus, acquirat Vocem in Capitulo & ſtallum in Choro? Valde probabile eſt, quod *teſte Azor. t. 2. l. 3. c. 11. q. 5.* aliqui dicunt, ſine præbenda receptum, nullum jus habere, cùm non ſit re, ſed tantùm nomine, aut certè non niſi ſub expectatione Canonicus. Rectè verò addit *Azor.* conſuetudini in hac parte ſtandum eſſe, aut ſtatutis Eccleſiarum.

4. Nota cum *Panorm. n. 3.* quod Capitulum vltra præbendas diſtinctas pro ſingulis Canonicis, poſſidet bona communia, quæ dicuntur de menſa ipſius Capituli, vnde ſuſtinet onera communia, & deputat pro diſtributionibus quotidianis, V. gl. in *c. vnic. de cler. non reſid. l. 6.* igitur deliquerunt Canonici Tullenſes, aliquid præter quatuordecim præbendas deputando menſæ communi, quod ſatis apertè probat ipſe Pontifex, mandans fructus excreſcentes reſiduos, in communes Canonicorum vſus (ſicut prius ait, ſtatuetur) ſiue aliter conuerti.

Nota 5. denique, (quod tanquam melius ſiue verius probat *Innoc. hic. n. 5.* nullam interueniſſe ſimoniam, quia nulla interuenit pactio, vel conuentio dandi ſpirituale pro temporali *1. q. 2. c. Quàm pio.* ſed tantùm ſtatutum hoc fecerunt, quod ſcilicet Canonici iſti Supernumerici nihil perciperent; ſiue ſtatutum hoc bonum fuerit ſiue malum. Quod verum eſt de Simonia explicita & conuentionali; potuit enim interuenire Simonia ſaltem mentalis, ſi ſuſceptus in Canonicum eiuſmodi Supernumericum intenderet promittere, nihil ſe petiturum in compenſationem collati Canonicatûs, vel illi per modum pretij hanc promiſſionem acceptarent, etſi neutri id exteriùs exprimerent.

Eſt enim Simonia ſtudioſa voluntas dandi vel accipiendi pro pretio rem ſpiritualem, vt ſumitur ex *S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 1.* communiter recepto.

Cùm fuerit, vel eſſe debuerit) *Tene menti*, ait, Panorm. *n. 5. quòd clauſula ſolita apponi de ſtylo Curiæ, debet ſubintelligi, ſi caſu non fuit expreſſa.* Sic dicimus contractus fieri ſecundùm conſuetudinem loci, licèt hoc non exprimatur in contractu. cùm ergo hæc clauſula: *Niſi tantum excreſcerent Eccleſiæ facultates, quòd pluribus poſſent ſufficere competenter*; in literis Apoſtolicis, quibus imminutio beneficiorum vel Canonicatuum conceditur, aut confirmatur, ſoleat exprimi, eadem clauſula in confirmatione ſtatuti Tullenſis, cenſetur ſubintelligi, vigore cuius Pontifex mandat, vt ex reditibus de facto excreſcentibus, Canonici ſupernumerarij æquentur reliquis, reſiduum autem deputetur menſæ communi.

Cap. X. Eccleſiæ S. Mariæ.

Idem Abbati & Conuentui S. Syluestri.

SUMMA.

Cùm Senator vrbis Romæ (qui Magiſtratus & per annos ferè quinquaginta, durante inter P. R. & Pontifices diſcordiâ, vnà cum Patritio quodam, qui dictam vrbem gubernabat, teſte Onuph. Panuin. in notis ad Platinam in Clem. III.) *contra Monaſterium S. Syluestri Romæ tuliſſet ſententiam, pro Eccleſiâ S. Mariæ in viâ lata ibidem, Pontifex Monaſterium S. Syluestri reſtitui iubet, per Regulam deſumptam* ex c. Bene quidem. 1. d. 96. Quòd Laicis etiam Religioſis, ſuper Eccleſiis nulla ſit attributa facultas, quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi: à

quibus

quibus ſi quid motu proprio ſtatutum fuerit, quod Eccleſiarum etiam reſpicit commodum & fauorem, nullius firmitatis exiſtat, niſi ab Eccleſia fuerit approbatum. *Idq; Pontifex confirmat exemplo ſtatuti, quod Baſilius quondam Præfectus prætorio & vices gerens Odoacris Regis Gotorum, fecerat, de rebus Eccleſiæ non alienandis, & alienatis reſtituendis, ſed Synodus III. Romana ſub Symmacho Pontifice reſcidit, vt patet ex c. 1. d. 96.*

EXEGESIS.

Quòd Laicis etiam Religioſis, &c.) Nota 1. Tria hîc à Pontifice ſtatui, inter prima juris Canonici principia numeranda, quæ Politici nunquam bene concoquunt. 1. quia Laicis etiam Religioſis, (id eſt Deum timentibus, & Eccleſiam audientibus) ſuper Eccleſiis nulla ſit attributa facultas. 2. quòd obſequendi illos maneat neceſſitas, non autoritas imperandi. 3. ſi quid motu proprio ab illis ſtatutum fuit in Eccleſiarum commodum, firmum non eſt, niſi Eccleſia approbârit, aut ratum fecerit, quod luculenter *in Synodo Romanâ III.* ſtatuit *Symmachus Papa*, vt habetur *c. 1. beno. d. 96.* Quæ ſi legant Politici, mirum eſt, niſi ſua conſilia mutent, quæ Principibus inſtillant de Clericis, legibus profanis ſubijciendis, & fateantur, ſe jugum & ſenium Eccleſiæ Catholicæ contemnere.

Nota 2. Quòd leges & conſtitutiones Principum ſæculsrium quoad res & perſonas Eccleſiaſticas, ex ſe nullius momenti ſint; ex benignitate tamen Canonum, eas tantùm, quæ Scripturis vel Canonicis ſanctionibus, vel bonis moribus contrariæ non ſunt, ex benignitate metâ in forum Eccleſiaſticum recipi, iuxta Summi Pontificis decretum, quod refertur *c. 1. De noui operis nuntiatione: ſicut Leges non dedignantur Sacros Canones imitari: ita & Sacrorum Statuta Canonum, Principum conſtitutionibus adiuuantur.*

Nota 3. Ideo Eccleſiam Principum legibus, quas ſuper legibus & rebus Eccleſiaſticis ferunt, nihil deſerre, ne ex generali earum admiſſione, jus ſibi vendicent in res & perſonas Eccleſiaſticas, cum pernicie & ſubuerſione juriſdictionis Eccleſiaſticæ, quam habent nullam. Si tamen Lex ciuilis priuilegium Eccleſiæ contineat, admittitur. vt notat *Panorm. hîc. n. 40.* & ſumitur *ex c. fin. 16. q. 3.* Idem eſt & multò magis, ſi expreſsè à ſacris Canonibus ſit recepta, vt extat exemplum *c. vnic. de Cognat. legali.*

Nota 4. Leges Iuſtiniani in *C. & Nouellis* de rebus & perſonis Eccleſiaſticis nominatim diſponentes, per ſe nullius eſſe momenti, etſi olim obtinuerint, non de Iure, ſed de facto, Pontificibus diſſimulantibus, maioris mali metu, ob illorum temporum ſtatum. Certè Symmachus hic, in *Synodo Romanâ* omnibus Legibus de rebus Eccleſiaſticis omnem poteſtatem abrogat, qui vixit ante Iuſtinianum, tempore Anaſtaſij Imperatoris.

Nota 5. Adiuuari nihilominus ſtatuta Canonum, Principum conſtitutionibus. quando nominatim de his, & expreſsè nihil conſtituunt, vt *c. 1. de noui operis nuntiat.*

Deinde ſi quid obſcuriùs aut minùs explicatè conſtitutum eſt in Iure Canonico, quod tamen apertum eſt de Iure ciuili, vel contra; alterum ab altero interpretationem ſiue declarationem rectè mutuatur, vt tradit *ex comm. Alciatus ad l. priuilegia 12. C. de ſacroſ. Eccl.*

Nota denique 6. vbi jus ciuile & Canonicum apertè à ſe diſſentiunt, vtrumque in foro ſuo ſeruandum eſt, ut notat *Panorm. ad c. 1. de noui operis nuntiatione. n. 7. & ad c. 2. De arbitris in 6.* niſi jus ciuile peccatum foueat, vt cùm permittit vſuras, concubinatum, præſcriptionem cum malâ fide, &c. quibus caſibus ſtandum eſt juri Canonico, etiam in foro ciuili. *c. fin. de præſcript. Panorm. d. c. 1. de noui operis nunt. & alij ibidem. Barboſ.* hic per totum oſtendit fusè, legibus laicorum pœnalibus per ſe & directè non ligari clericos, & iniquas ac inualidas eſſe, quæ illis, qui queruntur vi aut per iniuriam ſe opprimi à Iudicibus Eccleſiaſticis, permittunt vt recurrant ad Principum & Laicorum tribunalia.

Cap. XI. Ex literis.

Idem vniuerſis DD. Pariſijs commorantibus.

SVMMA.

Cùm Doctores Pariſienſes ſtatuiſſent, vt ſi quis ex ipſis, ordinationi Vniuerſitatis ipſorum pertinaciter reſiſteret, communione eorum in magiſtratibus priuaretur, & hanc pœnam M. G incurriſſet, mandat illum Pontifex humiliter nunc parére conantem reſtitui, vigore tum Iuris Canonici, tum moris Pontificum, qui habet, ut contumax ſatisfactione exhibitâ, reſtitutionem obtineat.

EXEGESIS.

Magiſtrorum ordinationi, &c.) Quemadmodum municipia cum conſilio procerum poſſunt facere ſtatuta *l. 1. §. 1. ff. Quod quiſque Iuris. gl. in l. 2. de decret. ab ord. fac. l. 19. quod maior pars. ff. ad municip.* Sic etiam Rector ſtudij cum Vniuerſitate. *Ioan. Andr. hic n. 4. Bald. ad auth. habitâ; ne filius pro Patre. qui hic n. 4.* notat Magiſtratum & Doctores facere vniuerſitatem & habere juriſdictionem, *per l. fin. C. de jurisd. om. jud.* per quam tum ſibi ipſis, tum ſcholaribus imponunt leges etiam pœnales ac priuationis. Iuriſdictio quippe datur jure magiſtris in ſcholaſticos & res eorundem *d. Authentica, C. ne filius pro patre. ſi litem ſcholaribus*, ait *Imperator, quiſpiam ſuper aliquo negotio mouere voluerit, huius rei optione datâ ſcholaribus eos coram Domino, vel Magiſtro ſuo, vel ipſius ciuitatis Epiſcopo, quibus hanc juriſdictionem dedimus, conueniat.* Quod jus hodiéque Academijs

pleriſque

plerîſque competit, maximè in ijs, quæ fundatores aut Principes ſibi ſuiſque ſucceſſoribus reſeruârunt. An autem ad Epiſcopum vel alium Superiorem à Rectore & Vniuerſitate appellari poſſit, rectè arbitratur, *Toloſ. hic n. 3.* in omnibus inſpiciendam eſſe fundationem Academiarum, ex qua eius poteſtas facilè colligitur.

Quòd verò *Panorm. n. 1.* pugnat, non ſolos DD. ſed & ſcholares facere Vniuerſitatem, multa allegans, videtur quæſtio nominis. Si enim Vniuerſitas ſumitur pro integro corpore, non eſt dubium, includi ſcholares, veluti membra; prout verò Vniuerſitas deſignat eos, penes quos eſt regimen, & jurisdictio Academiæ, non niſi Rector & Magiſtri, alijque officiales regimen participantes, intelliguntur. Quo pacto etiam Ciuitas hoc poſteriori ſenſu Conſules duntaxat & Senatum, priori omnes etiam ciues complectitur. Cum quo non pugnat, quòd alicubi etiam ipſi ſcholares ſiue ex fundatione, ſiue ex conſuetúdine, aut Rectoris & DD. conceſſione aliqua jura ſeparata habent, aut exercent. Id certum eſt ex legibus CC. Iuriſdictionem ſolis DD. Vniuerſitatis competere, cum ſcholaribus poteſtatis nihil tribuant.

Quærit *Panorm. n. 4.* vniuerſim, quomodo cognoſcatur, an Collegium ſit Eccleſiaſticum vel ſæculare? & dicit, *ſi plures ſint ibi Clerici, eſt Eccleſiaſticum, ſi plures Laici, eſt ſæculare. Et datâ paritate, eſt dicendum Eccleſiaſticum, quia magis dignum trahit ad ſe minùs dignum*, vt in c. 3. *Quod in dubijs de conſec. Eccl. vel alt.* tenet Bart. ad propoſitum noſtrum in *d. l. ſin.* Vnde quia DD. Pariſienſes pro maiori parte ſunt Clerici, ideo fuit recurſum ad Papam.

Cùm tam Iuris Canonici, &c.) actus in dubio cenſetur factus ſecundùm illud, quòd jus diſponit generaliter. concordat *cap. Cùm dilectus. de conſuetudine Bart. in l. Omnes populi. 9. ff. de Iuſt. & Iure, Innoc. in c. Cauſam de præſcript.* Si ſtatutum ſit Eccleſiaſticum recipit etiam interpretationem à ſtylo Curiæ Romanæ, vt apertè ſignificat textus. Vnde infert *Panorm. n. 5.* quòd in interpretatione ſtatuti Eccleſiaſtici recurrendum eſt primò ad Ius Canonicum, ſecundò ad ſtylum Curiæ, quem Pontifex hic deſignat *per morem Pontificum.* In interpretatione verò ſtatuti ſæcularis, recurrendum eſt ad jus ciuile & ſtylum Curiæ ciuilis. Not. præterea *n. 6.* quòd *ſtylus Curiæ facit jus, & poteſt allegari in deciſionibus cauſarum, ex quo non reperitur jus in contrarium.* Notat denique poſt ſatisfactionem, contumacem reſtitui in integrum, vt præter hoc c. oſtendit. c. 40. *Per tuas. de Sent. Excomm. cap. Cùm olim. c. Ex parte. de verb. ſignif.*

Cap. XII. Ex parte.

Honorius III. Epiſcopo, & Cantori Cabilonenſi.

S V M M A.

Cum Epiſcopus Eduenſis quereretur, Canonicos ſuos reditibus Eccleſiæ ſuæ, licèt non diminutis, proprijs commodis inhiantes, præbendarum numerum reſtrinxiſſe, mandat Pontifex antiquum ordinem ſeruari, non obſtante ſtatuto Canonicorum, quantumuis Apoſtolicâ autoritate, confirmato.

Huius Cap. intellectus, cùm per ſe pateat, eiúſque ratio, ex cap. præced. Cùm acceſſiſſet. *conſtet, nihil eſt cur immoremur.*

Cap. XIII. Quoniam.

Greg. IX. Archipresbytero S. Mariæ Maioris de Vrbe.

S V M M A.

Declarat Pontifex conſtitutionem quandam in fauorem Maiorum editam, non ad præterita, ſed ad futura tantùm extendi, ex Regula generali, quæ ſupra quoque c. 2. habetur.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Licet Romana.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Pontifex conſtitutionem condendo poſteriorem, priori contrariam, hanc, quamuis de ipſa mentionem non fecit, reuocat; non item locorum ac perſonarum ſpeciales conſuetudines ac ſtatuta, niſi expreſſè caueat etiam de illis.

E X E G E S I S.

In ſcrinio Pectoris ſui,) Princeps cenſetur omnia jura habere in ſcrinio pectoris ſui per interpretationem, vel præſumptiuè, licet de facto quandóque poſſit contingere contrarium, cùm memoria hominis ſit labilis, vt *l. Peregrè ff. de acquir. poſſ. Phil. Francus hîc n. 6.* vel per Conſiliarios *Ioan. Monacus ibidem n. 1. pro hoc gl. eſt in l. 2. C. Si contra jus vel vtil. pub.* dicuntur autem Sapientes & Conſiliarij pars corporis ipſius Principis, ideò machinans in mortem talium, committit crimen læſæ Majeſtatis. *l. 5. Quiſquis. C. ad l. Iuliam.*

Cùm ſint facti) Quæritur quomodo ſtatuta priuata ſint facti, cùm contineant rationem juris reſpectu talis loci? *Io. Andr. n. 6.* poſt Archidiaconum eſſe jus ait priuatum, quod fit priuatim, reſpectu totius Eccleſiæ; neque eſt generale, quo regitur Vniverſalis Eccleſia; iſtud ignorare Papa non debet, quod præcipit alios ſcire *d. 9. c. 2. Iuſtum*, & ideò nec ignorare præſumitur. Particularia verò ob multitudinem, præſumitur ignorare, nec revocare intelligitur, niſi expreſsè id facit. Quâ ratione intelligo reſpectu Pontificis habere rationem facti, neſcit enim, an talia ſtatuta ſint facta, vel conſuetudines introducta.

Rectè verò notat *gl. V. facti*, ſtatuta publica, quæ ſolùm continent ius commune, reuocari per conſtitutionem poſteriorem Pontificis contrariam iuri communi, contento in eiuſmodi ſtatuto publico, Vnde *not. Innoc. & Hoſt c. 1. de reſcript*, de reſcripto, vel priuilegio, quod ſimpliciter continet ius commune, in ſecundo priuilegio vel reſcripto, non eſſe neceſſe, fieri mentionem. Plura argumenta aſfert gl. ſed quæ non omnia concludunt. Hanc verò decretalem habere etiam locum in priuilegiis, dicemus ſuo loco.

In aliis placitis, ſiue conſtitutionibus generalibus non contrariis id cuſtodimus, vt poſteriores de eâdem re, ad priores trahantur, & è contra; declarandi videlicet, vel ſupplendi causâ. *l. Non eſt nouum. & ibi d. gl. cum duabus ll. ſeqq. ff. de leg.*

Cap. II. Vt animarum.

Idem.

SVMMA.

Statutis quorumcunq; ordinariorum non ligantur ignorantes. Neque ſtatuto Epiſcopi, illius ſubditi extra diæceſin delinquentes.

EXEGESIS.

Ignorantes) ſtatuta publica (Epiſcoporum intellige, qui deſignantur per Ordinarios) vigore huius textûs non ligant ignorantes, & quidem indiſtinctè, iuxta *Francum n. 8. & alios*, modò ignorantia ſit iuſta, ſiue probabilis, quâ quis ignorat, quod non oportet eum ſcire: *Cap. turbatur. §. notandum. 1. q. 4.* vel quod communiter homines eiuſdem ordinis, vel loci ignorant, ſi tamen actus non fieret, niſi ignoraretur; ſecus, quando peccaretur, etſi ſciretur, quæ ignorantia eſt concomitans, neque excuſat à peccato, ſicut prior quæ dicitur antecedens. Multò minùs excuſat ignorantia craſſa, ſiue ſupina, quâ quis ignorat, quòd communiter ſciunt omnes ſuæ conditionis, ordinis ac loci, quod contingit per culpam latam, non per leuiſſimam, vel leuem. Multò magis eſt culpabilis ignorantia affectata, quâ quis ignorat, quod tenetur ſcire, quia non vult ſcire, quo liberiùs peccet; iuxta illud Pſalm. *Noluit intelligere, vt bene ageret*, relatum *in c. 15. Ideò d. 37.* ſed de his pleniùs Theologi.

Rectè verò notat gl. hunc textum non loqui de generalibus ſtatutis Canonum, vel Legum, quæ ab omnibus ſciri & cuſtodiri debent. *ſupra c. 1. & per Reg. 13 juris inf. ignorantia facti, non iuris excuſat*, quamvis & hæc habet ſuas limitationes, de quibus ſuo loco, *de Reg. Iur.*

Extra Territorium) *ſecundùm Ioan. Andr. hic n. 6* æquiparantur locus exemptus, & locus extra diœceſin, ſiue territorium; vnde ſicut Epiſcopus non poteſt punire delinquentem in loco exempto, ita nec delinquentem extra Diœceſin. *Scias tamen*, ait *idem Ioan. Andr.* licet ſtatutum non liget ſubditum extra Diœceſin, vel in loco exempto delinquentem, ſi tamen ex foro domicilij ille conueniatur coram Epiſcopo, poterit illum punire. *l. 1. C. Vbi de crim. agi opor.* principale tamen forum eſt ſub Iudice, ſub quo quis delinquit *C. eodem l. eâdem & auth. ibi ſignatâ, & ff. de pœnis. l. 28. capitalis. §. 13. Famoſos.*

TITVLVS III.

DE RESCRIPTIS.

In Rubricam.

Reſcriptum vi Etymologiæ ſonat id, quod reſcribitur ad alterius literas, petitionem, conſultationem. Ex vſu Iuris accipitur pro epiſtolis & decretis Principum. quæ dantur tum *ad obſeruantiam Iuris*, vt cùm vni vel pluribus committitur cauſa decidenda, tum continent *beneficium, vel gratiam*, quæ alicui ad ipſius preces conceditur. Vnde ſolennis eſt diſtinctio Reſcriptorum Pontificiorum inter ea quæ dantur *ad lites*, & illa quæ ſunt *gratiæ*; de vtriſque agitur hoc Titulo, & maxima pars Iuris Canonici videtur contineri Reſcriptis ad lites. Idem titulus extat *in ſexto & Clement.* præterea de eâdem materiâ tractatur *25. q. 1. & 2. per totum* cui etiam congruunt ex *Concil. Trid. c. 2. Quoniam Seſſ. 14. de Reform. c. Diſpenſationes, & c. 6. In commutationibus Seſſ. 22. de Reform.*

Cap. I. Sicut Romana.

Alexander III. Senonenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm iudici delegato cauſa alicuius, ſublato appellationis remedio, committitur & altera pars conceſſam per literas Apoſtolicas generalem appellandi facultatem oſtendit, prohibet Pontifex eius appellationi deferri.

EXEGESIS.

Sublato appellationis remedio) quid hæc clauſula operetur, patebit infra, lib. de Appellat.

Speciale mandatum derogat generali) quod verum eſt, etſi ſpeciale nullam de generali faciat men-

Digitized by Google

mentionem. *infr. Reg. 34. in 6. Generi per ſpeciem derogatur.* Quam Regulam etiam procedere in priuilegiis, ita quòd ſpeciale deroget generali, cui opponitur, etſi de eo mentionem non faciat, tenent *Hoſt. Innoc. Butrio, & alij, Feder. de Senis. conſ. 47. Gomez in c 1. de Conſtit. in 6. n. 63.* aſſerens eam communem. Hi tenent vniuerſim in ſequenti priuilegio non requiri indiuiduam expreſſionem priuilegij contrarij, ſed ſufficere clauſulam derogatoriam generalem, non obſtante priuilegio habente licet clauſulam derogatoriam, nam per hoc primum cenſetur reuocatum. Contrariam tamen aſſerit *communem Felin. in c. Accedentes n. 4. h. t.* ſed priorem obtinuiſſe in praxi dicit *Canall. in ſpeculo aureo. Com. contra Comm. q. 611.* & ab eâ non eſſe recedendum in iudicando & conſulendo. Quod verum cenſeo ſi adſit in poſteriori priuilegio clauſula ſaltem generalis derogatoria; ſecus, ſi nulla. Nota per ſpeciale Reſcriptum non derogari decreto Concilij generalis, niſi expreſſa fiat mentio illius, imò neque Iuri communi, ſi habet clauſulam derogatoriam adverſus Reſcripta, niſi faciat mentionem eiuſmodi Iuris aut Legis, ſiue ciuilis, ſiue Canonicæ, vt dicemus *infrà c. 28. Nonnulli.*

Generaliter eſt indultum.) Putant aliqui, vt hoc priuilegium aliquid valeat, intelligi debere conceſſam facultatem appellandi; etiam vbi ius vetat appellari, *vt 11. q. 6. §. Definitiua,* niſi propter delictũ prohibeatur appellatio, vt ſi in notorio crimine jacẽs vellet appellare. inf. Alij veriùs dicunt, id ſolũm per hanc clauſulam conceſſum, quod de Iure communi licet. *l. 35. Si quandò. C. de inofficioſo teſtam.* vt videlicet habeat legitimam & conſuetam appellandi facultatem. Neque enim credendum eſt, Principem qui iura tuetur, huiuſmodi verborum generalitate totam obſeruationem appellationum velle euerti; vt in ſimili de liberâ teſtamenti factione loquitur *Imp. l. c.* Neque opus eſt, vt cum gl. volunt aliqui, impetrantem, propter delictum excidiſſe facultate appellandi, eámque illi per Indulgentiam reddiatam. Solent enim etiam ſimpliciter dari aliqua priuilegia, quæ continent ius commune; iuxta *Hoſt. c. Quia in cauſis. de Procurator.* & quidem multis ex cauſis. 1. quia magis ſolet timeri, quod ſpecialiter cauetur, quàm quod generaliter *d. 23. c. Quanquam.* 2. quia multi ſciunt talia priuilegia, ignorantes jura communia. 3. cũm plerumque malè iura ſeruentur, per priuilegia innouantur. *c. 2. de Treuga & Pace. ita Syluest. V. priuileg. q. 4. n. 5.* adde quoque, talia priuilegia dari ad tollendos ſcrupulos. Vbi obiter nota, non eſſe argumentum neceſſariò concludens, *iſte petijt, vel accepit priuilegium ſuper hâc re, ergo non licet id iure communi.*

Cap. II. Ex Parte 1.

Idem Cantuarienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Clericus F. (causâ mandato Papæ cognitâ) de periurio & renuntiatione prabendæ conuictus, eadémque ab Epiſcopo Conuentienſi priuatus, appellauit ad Papam, & literas ad Archiepiſcopum Cantuarienſem impetrauit de præbenda ſine cauſæ cognitione eidem reſtituenda. Pontifex aſſerens in huiuſmodi literis intelligendam clauſulam, ſi preces veritate nitantur, *mandat, ſi in ſuis literis ea clauſula deſit; neque mentio fiat priorum literarum ad Epiſcopum Conuentienſem, eiuſdem ſententiam confirmari, & Clericum F. ad ſe mitti tanquam falſarium.*

E X E G E S I S.

De periurio eſſe conuictum &c.) Nota 1. Qui voluntariè & ſine neceſſitate peierat, eſſe priuandum beneficio *arg. querela. de iureiurando. c. 10. cùm non ab homine, de iudiciis, c. 2. de fideiuſſor. Rebuff. tr. 2. de pacif. poſſ. n. 218. & 221. n. 123.* requirit, vt de periurio ſit per ſententiam condemnatus huncq; contendit ipſo iure priuari & eſſe poſtea incapacem beneficij. 2. Renuntiatione factâ ſpontaneâ in manibus ſuperioris, amittitur beneficium; ſecus, ſi non fiat in manibus ſuperioris. *cap. fin. & c. 8. Quod in dubiis, de renunt. & ibid. Innoc. ac alij DD.* taliterq; renuntiâſſe Clericum F. veriſimile eſt. 3. vbi reſcriptum duo copulat ad eundem effectum, v.g. periurium & renuntiationem; in propoſito ad effectum priuationis, ſi alterius probatio ſatis eſt ad Victoriam, ſufficit vnum probari; ita *Abb. Antiquus hîc n. 1. Hoſt. Ioan. Andr. n. 4. Bald. n. 4. Felin. n. 25.* Quare ſatis erat in propoſito ad probationem, Clericum conuictum fuiſſe de periurio, cui de iure hæc pœna eſt impoſita, etſi conuictus non fuiſſet de factâ renuntiatione; poteſt tamen illud *eſſe conuictum*, ad vtrumque referri.

Si preces veritate nitantur.) Huic clauſulæ ſimilis eſt altera, *ſi ita eſt*, quæ ſemper apponitur in literis Pontificum, vel appoſita ſubintelligitur.

Vbi nota I. *Cum gl.* etſi reſcripta ſint ſtricti iuris, quædam tamen in illis ſubintelligi, ſi in iuramentis & pactionibus ſubaudiantur generales quædam conditiones, *ſi Deus voluerit, ſi res in eodem ſtatu permanſerit, & ſimilia. 16. q. 1. c. in Parochia. & 22. q. 2. c. ne quis arbitretur l. cum quid. ff. de ſolut.*

II. Reſcripta Principis ſæcularis iure communi non valere, niſi expreſsè eam clauſulam habeant *l. Vniuerſa reſcripta C. de diuerſis reſcriptis.* taléſque falſarios mitti debere ad Pontificem, ut habetur *cap. In memoriam d. 19. §. 1. & c. Ad falſarium de falſariis.*

III. Ad veritatem autem indagandam neceſſaria eſt cognitio cauſæ; ſine qua Iudicium non procedit. *Bald. hîc n. 9.* Imò requiritur iure naturali; cauſâ enim non cognitâ iudicium ſecundum illius merita, vtpote ignota, ferri non poteſt. Vnde cautum eſt, præciſè ſine cognitione non comitti à Pontifice cauſam vllam, niſi comittatur mera executio; iubet autem Pontifex hunc F. tanquam falſarium

Digitized by Google

ad ſe mitti, quia literæ præſumuntur falſæ, quæ continent repugnantiam cum Iure. Importat autem vox *preciſè* id, *quod abſolutè, ſine exceptione, ſine remedio, vel ad vnguem & indiſtinctè, ac ſine conditione dicitur, ſecundùm Tiraquellum l. Si vnquam V. reuertitur. n. 79. C. de reuoc. donat. Iac. Arotius in l. Omnes populi ff. de inſt. & iure.* dicit, quòd vox *preciſè* habeat vim clauſulæ derogatoriæ ad aliud ſtatutum contrarium, vt non valeat ſecundum, niſi fiat mentio de primo, conſentit *Menoch. l. 4. præſumpt. 166. n. 4. nec improbat Panorm. hìc n. 57.*

I V. Si reſcriptum vel priuilegium deviat à communi ſtylo & naturali ratione, vt in propoſito, non debet Commiſſarius illud exequi, ſed expectare *ſecundam juſſionem Principis. fa. c. Si quando. inf. & l. fi. C. contra ius.*

Nota denique V. Priorum literarum vt valeat reſcriptum, oportet fieri ſpecificam mentionem de appellatione, ſi illa interuenit, & de ſtatu cauſæ. *Barboſ. hìc.*

Cap. III. Cæterùm.

Idem Vintonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si quis impetrauit literas contra aduerſarium ſuum ſuper aliqua cauſa, quam aduerſarius poſteà obtinuit committi aliis Iudicibus, nullâ factâ mentione prioris commiſſionis: Reſpondet Pontifex, primas habere firmitatem, non ſecundas; ſi in ſecundis fiat mentio de primis, cauſam priorem eſſe exemptam iudicio. Si verò de aſſenſu partium, cauſa committitur, & vna pars alterâ neſciente, nec factâ mentione commiſſionis prioris, obtinet cauſam alij Iudici delegari, impetrans ob dolum condemnari debet ad expenſas.

E X E G E S I S.

Super aliqua cauſa) Apparet cap. iſtud loqui in caſu, quando vtræque literæ ſunt ſpeciales, ſed idem dicendum eſſe, quando vtræque ſunt generales, obſeruat *Bald. hìc. n. 1.* additque, ſi alteræ ſint generales, alteræ ſpeciales, *praualere ſpeciales iuxta cap. 1.*

Nota autem ex *Bald. hìc. n. 1. & 2.* I. Priorem in impetratione, priorem eſſe in iure ad rem impetratam, ſi tamen literas præſentauit, aut aduerſarium citari fecit. Qui per negligentiam id omiſit, perdit commodum literarum, ſi aduerſarius præſentauit, eúmque citari fecit. Si verò primus non potuit præſentare, vel publicè non eſt proteſtatus propter metum tyranni vel paupertatem, expectatur *per annum inf. c. 23. plerumque h. t.* neque cenſetur *neglig. inf. c. 8. ex ratione de appellatione,* quia non læditur temporis curſu, qui negligens non fuit, tamen vltra annum nunquam expectatur.

Nota II. *ex Panorm. in c. 1. h. t. n. 14. V. quoad ſecundum principale*, hæc procedere in reſcriptis ad lites & in cauſâ appellationis, *non item in reſcriptis gratiæ, ſiue literis ad beneficia.* In his enim ſtatur datæ, & non præſentationi. Vnde illæ præualent quæ primò ſunt impetratæ, iuxta *c. Tibi qui. eod. in 6. & cap. Eum cui. de præbendis in 6. Vid. gl. in c. Si ſolo de conceſſ. præbend. in 6.*

An autem eiuſmodi literæ ſubreptitiæ per reticentiam aliarum priorum impetratæ, ſint ipſo iure nullæ, patebit *infra h. t. c. 20. ſuper literis.*

Cap. IV. Inter Cæteras.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Querenti Archiepiſcopo Eboracenſi, quid tenere debeat, cùm aliqua ſub diſiunctione, ſiue alternatiuè mandantur, quorum vnum verum, alterum falſum eſt? Reſpondet Pontifex, modò alterutrum verum eſſe conſtiterit, procedi debere.

E X E G E S I S.

Filius Sacerdotis, & in Sacerdotio genitus) Poteſt aliquis eſſe filius ſacerdotis, licet non in ſacerdotio genitus, ſed antè, ſiue legitimè, ſiue illegitimè. Quamuis ad vitandam ſpeciem ſucceſſionis hæreditariæ in Eccleſia, neque filius legitimus permittitur ſuccedere patri. *c. 11. ad extirpandas, inf. de filiis presbyt. ad quem t.* hæc materia pertinet. *Concil. Trid. Seſſ. 25. c. 15. De Reform.* ad arcendam paternæ incontinentiæ memoriam, à locis Deo conſecratis, *filios Clericorum illegitimos,* à beneficiis & miniſteriis eiuſdem Eccleſiæ penitus excludit. *Vid. Declarationes & Remiſſiones l. c.*

Quodcunque iſtorum,) Vbi in reſcripto vel diſpoſitione alternatiuè duo proponuntur, ſufficit alterutrum verificari, vt notat *gl. 2. & DD. in c. 2. Ex parte h. t.* vbi ſimile quid dicunt de copulatiuis. Etſi verò *Panorm. hìc Not. 2.* & alij ad diſiunctiuam affirmationem hunc textum limitent, verius tamen eſt, idem procedere in diſiunctiuis negatiuis, vt *tenet Felin. & Decius, Dynus, Iaſon & alij ad regulam Iuris 10. in 6. In alternatiuis debitoris eſt electio, & ſufficit alterum adimpleri.* Sicut enim ad veritatem alternatiuæ affirmantis, ſatis eſt vnum fieri & ſic ſe habere, etſi alterum non fiat, aut non ita ſe habeat, ſic ad veritatem alternatiuæ negantis, ſufficit vnum non eſſe, aut non fieri, etſi alterum ita ſit, aut fiat.

Adiudicari) Rectè aduertit *Toloſ. hic n. 7.* non eſſe legendum *adiudicari,* ſed vt habet editio Antuerpiana, *abiudicari,* vt ſenſus conſtet. *Reſpondendum* ait Pontifex, *iudici quodcunque iſtorum conſtiterit,* (videlicet Clericum hunc eſſe Sacerdotis filium & in Sacerdotio genitum, vel quod illegitimè Eccleſiam occupârit,) *prælibatam Eccleſiam illi abiudicari debere*; non vtique *adiudicari*, quod nec mens Pontificis, nec ratio patitur. In primâ compil. legi itidem *abiudicari,* monet *Editio Gregoriana ſine gloſſ. lit. d.* Rectiùs itidem pro *proximo,* legitur *proximè in tali Eccleſiâ miniſtrauit.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. V. Si quando.

Idem Rauennati Archiepiſcopo.

SVMMA.

Archiepiſcopo Cantuarienſi literis durioribus commoto & turbato Pontifex reſcribit, vt qualitatem negotij, pro quo illi ſcribitur, diligenter conſiderans, aut mandatum Sedis Apoſtolicæ reuerenter adimpleat, aut per literas ſuas, quare adimplere non poſſit, probabilem cauſam prætendat.

EXEGESIS.

Res clara explicatione non indiget, vt bene not. gl. aliquando enim Principem propter nimiam importunitatem petentis non concedenda concedere monet *Azor* talia videri ſubreptitia, imò non valere addit *to.1.inſtit.l.5.c.13.q.9.*

Cap. VI. Cùm Ordinem.

Idem Fratribus Ciſtercienſibus.

SVMMA.

Si contra Ciſtercienſes, ſuper decimis vel aliis ipſorum priuilegiis non factâ Ciſtercienſis Ordinis mentione, literæ Apoſtolicæ impetrentur, non tenentur reſpondere.

EXEGESIS.

Non factâ mentione) Conſtitutio aut conceſſio generalis etſi poſterior, non derogat priuilegiis, quæ & ipſa locorum ſpecialium & perſonarum ſingularum conſuetudinibus ac ſtatutis accenſenda diximus, *ſuprà h.t.c.1. iuxta c. 1. de conſtit.in 6.* quia poſſunt à Pontifice probabiliter ignorari. Aliam rationem addit *Toloſ. hic n. 4.* quòd reſcripta cenſentur conceſſa ſine cuiuſque damno & læſione. *arg. l.2.§. Meritè, & §. Si quis à Principe ff. Ne quis in loco publico.* Publici tamen boni causâ, quædam eum incommodo aliorum conſtitui, extra controuerſiam eſt. Id videri poteſt, Pontificem, dum Ciſtercienſes in illis, quæ priuilegia ipſorum concernunt, non vult conueniri, niſi expreſſa facta Ordinis Ciſtercienſis mentione, voluiſſe per priuilegium ius commune continens id magis ſtabilire, quod ex eodem iure communi aliàs ipſis competeret. Quod plures docent apud Barboſam *in hoc c. n. 6. & ſeqq.* ſeruaréq; illud ſtylum Curiæ, & agnoſcere *Practicam Cancellaria paginâ paruâ 38. v. debet in fine.* Fatetur idem Barboſa *n.7. in fine*; qui negat, hoc priuilegium continere ius commune, quòd nullum tale reperiatur, ſed eſſe planè nouum, de nouo Ciſtercienſibus conceſſum, vt colligit idem ex integra Alexandri n.6. etſi ſecundum ſtylum Curiæ & Practicam Cancellariæ, qui ſtylus & ipſe ius facit, veluti commune, quia eſt vniuerſalis, quod tradit *l.1. Canonici. l.1.q.33.n.25.* Gutierez, & ipſe Barboſa tenet *c.11. de conſtit.n.3.* ſecundum quem ſi Actor vel Reus, cui vel contra quem literæ conceduntur, Religioſus ſit, mentio de Ordine eſt facienda, vt hac ſaltem ratione iſtud priuilegium videatur continere ius commune. De Priuilegio verò Ciſtercienſium non ſoluendi decimas, Vide inf. c. *Nuper de decimis.*

Reſpondere) *Vocati tamen*, (vt opinor, ait *Toloſ. hic n. 5.*) *tenentur venire, allegaturi priuilegia, ob qua non teneantur reſpondere. fa. l. ſi quis ex alienâ ff. de iudic. l.2. ff. Si quis in ius vocatus non venerit c. 7. Si duobus, de appellat.* Id ipſum in aliis vocatis priuilegiatis intelligi debere, tradit *Panorm. n.4.* vt venire teneantur ad allegandum priuilegium, niſi notoriè conſtaret Iudici de priuilegio eiuſque tenore; tum enim priuilegiati non tenentur comparere etiam ad allegandum priuilegium.

Cap. VII. Eam te.

Idem Epiſcopo Tornacenſi.

SVMMA.

Pontifex ſede vacante mandauit Cap. Tornacenſi, vt Petrum de gente Iudæorum in Canonicum reciperet, ſed quia collatio ad Epiſcopum pertinebat, Petrus à nouo Epiſcopo ex gremio Capituli electo, id requiſiuit; qui cùm negaret ſe mandatum accepiſſe, Reſpondet conſultus Pontifex datam fuiſſe attendendam, *fuiſſe enim tum ipſum nouiter electum in Capitulo. Ab aliis ita ſummatur:* Reſcriptum directum ſede vacante Decano & Capitulo, ligat Epiſcopum ex eius gremio poſtea electum.

EXEGESIS.

Ad te ſpectabat.) Regula generalis, *quòd Capitulum ſede vacante, poſſit omnia facere, quæ ſunt iuriſdictionis, niſi expreſsè prohibita reperiantur*, procedit in ijs quæ competunt Epiſcopo iuriſdictione ordinariâ, non autem de ijs, quæ competunt iuriſdictione delegatâ, aut iure aliquo ſpeciali, ſiue accidentali. v. g. conferendi Canonicatus. Vnde ſequitur, Capitulum ſede vacante non poſſe beneficia ad ſolam collationem Epiſcopi ſpectantia conferre, quod ſtatuitur *cap. 2. Ne ſede vacante. c. 5. Quanto. & c. ea. noſcuntur de his quæ fi. à Præl. ſine conſenſ. Cap. & colligitur ex hoc ipſo c.* quia Pontifex agnoſcit Canonicatum non potuiſſe conferri à Capitulo, quòd eius donatio, id eſt eius collatio, pertinebat ad Epiſcopum. Vid. *Barboſ. l.1. de Iure Eccleſ. c.9.32.109. vbi multos allegat.* Confirmatur ex conſtitutione *Pij V. Sanctiſſimus in Chriſto Pater*, per quem *omnia beneficia Epiſcopali Sede quomodolibet vacantia ad eorundem Epiſcoporum collationem, prouiſionem, præſentationem, electionem, ſiue quamuis aliam diſpoſitionem quomodolibet pertinentia, ipſi Pontifici reſeruantur*; Quam conſtitutionem etſi mortuo Pio expiraſſe non nemo ſentiat, tamen idem hodie diſpoſitum reperitur *juxta Reg. Canc. 3. teſte Barboſ. l.1.*

Datam literarum) Hanc attendi debere in reſeri-

reſcriptis ad beneficia, ſiue gratiæ diximus *ſuprà c. 3, Caterùm*. Secus autem habere in reſcriptis ad Lites, notauimus ex Baldo; idque præ aliarum Sententiarum varietate & confuſione etiamnum placet, quoad literarum valorem & executionem, ſi nulla ſub- aut obreptio interuenerit. Ad cognoſcendum autem de ſub- vel obreptione, vniuerſalis regula eſt, *in quibuſuis reſcriptis ad datam attendendum eſſe, ita vt non ſufficiat, ſi narrata ante, vel poſt impetrationem vera fuerint, ſi tempore datæ aliter ſe habuerunt*; quæ autem accidunt vel *mutantur poſt datam, non vitiant reſcriptum. arg. c. Conſtitutus 19. h. t. Panorm. hîc n. 5. ſic in deciſione Rotæ 122. in antiq.*

Si Canonicus datus executor deſinat ante executionem eſſe Canonicus, nihilominus manet executor, quia tempus datæ inſpicitur, & tempus præſens quo id agitur. *Paulus in l. Si ita eſſet legatum, ff. de auro & argent. legato.*

Sic in propoſito, promotus in Epiſcopum Tornacenſem ex Canonico & Archidiacono eiuſdem Eccleſiæ, attendere debebat ad datam & aduertere, ſe tempore mandati Capitulo dati fuiſſe in illius gremio, adeòque quod Capitulum non poterat, factum poſtea Epiſcopum Petro de Iudæorum gente, Canonicatum & præbendam conferre debuiſſe. Reſcripta enim & mandata Capitulo aut vices gerenti Epiſcopi, ad Epiſcopum tranſeunt, ſi ad eum ſpecialiter pertinent, vt *ex hoc c. colligunt Panorm. hîc n. 14. Felin. n. 16. Ripa. n. 144. iuxta regul. 5. ſuprà allegatam.*

In Epiſcopum conſecratus) ex his & ſimilibus verbis, *ante tuam promotionem*, not. *Panorm. hîc n. 2. Imola & Felinus n. 5.* & alij hîc. electum & confirmatum *ante conſecrationem non dici promotum in Epiſcopum*, neque abſolutè vocari Epiſcopum, ſed *electum*; quaſi conſecratio confirmet nomē & dignitatem Epiſcopalem *c. 83. na. de his quæ fiunt à Prælato. c. 3. Niſi; de aut. & vſu Pallij.* Quòd intelligitur, in his quæ reſpiciunt Ordinem Epiſcopalem, ſecùs in his, quæ reſpiciunt juriſdictionem & adminiſtrationem, reſpectu quorum Epiſcopum non conſecratum, Epiſcopum appellari, tenent *Butrio, Marianus, & Felinus hîc allegati à Barboſ. n. 5.*

Quòd Iudæus extiterit,) Not. quòd Iudæus Chriſtianus, factus eſt capax beneficij Eccleſiaſtici etiam in Cathedralibus; nec eſt contemnendus, quia fuit Iudæus, ſed commendandus, quia ad Fidem conuerſus, ait *Panorm. n. 7.* Neque in Eccleſiâ & Chriſto eſt diſtinctio *Iudæi & Græci. Rom. 10. v. 10.* quoad Fidem, gratiam & vitam æternam. Autoritate tamen Papæ, propter aliquas cauſas & rationes licitas Summi Pontificis animum mouentes, licitè poteſt fieri ſtatutum excludentes Iudæos, Saracenos, & ex illis deſcendentes ad tertiam, quartam vel vlteriorem generationem, ab Eccleſiis, Religionibus, Confraternitatibus ſiue Collegiis aliiſque muneris & rebus, prout de facto eiuſmodi ſtatuta extant in pluribus Ordinibus autoritate Apoſtolicâ edita vel confirmata. Quæ ſi fierent ſine tali autoritate, irrita forent, quia nullus inferior Papâ poteſt ſtatuere contra jus Canonicum, *c. Quod ſuper his. de maior. & obed.* Iure autem communi, conuerſos ex Iudæis olim fuiſſe capaces beneficiorum Eccleſiaſticorum, apparet ex *hoc textu. V. Mirandam in man. prælat. q. 19. a. 7.*

Archidiaconus & Diaconus) Not. *Panorm. n. 6.* quod etiam ſecundùm iſta tempora poterat quis eſſe Canonicus & Archidiaconus in eâdem Eccleſiâ; ſiue habere duo beneficia difformia in illâ, ex vi ſtatuti, conſuetudinis, vel diſpenſationis Epiſcopalis, in quo communiter alij ſequuntur *Panorm. etſi id ſit contra jus commune c. Dudum. de elect.*

Cap. VIII. Ad Aures.

Lucius III. Linconienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si qui Eccleſiaſticis præditi dignitatibus, ſuper minoribus beneficiis literas impetrant, nomine dignitatis ſuæ ſuppreſſo, ſtatuit Pontifex literas tales vires non obtinere.

EXEGESIS.

Dignitatis ſuæ) illius videl. quam habent ratione beneficij poſſeſſi. Non enim hic agit de dignitate ratione alterius qualitatis, v. g. nobilitatis, diuitiarum &c. ita *Ioan. Andr. n. 2. Imola Felin. n. 5. & alij contra Hoſtienſem, & Innoc. hîc.* Non autem ſufficit expreſſio in genere, ſed oportet etiam nomen dignitatis exprimere in ſpecie; vt affirmant *DD. c. in noſtra. h. t.* Quoties enim lex expreſſionem verborum requirit, non ſufficit expreſſio verborum ſub inuolucro, *c. Qui ad agendum de procur. in 6. l. Sed etſi quis ff. Si quis cautum.* Specialis autem expreſſio illa eſt, quæ exprimit circumſtantias & conditiones, quæ poſſent Principem alterare, vt ait *Felin. hîc. n. 3.* Ratio decretalis valdè commendanda eſt, facilè enim conſtituti in dignitatibus, accumalarent beneficia minora, cum præiudicio Clericorum pauperum, niſi frænum illis injiceretur.

Cap. IX. Si autem.

Idem Nouicenſi (Toloſanus hic putat legendum Noniegienſi) Epiſcopo.

SVMMA.

Qui in judicio obiecerit, ſe literas priores habere, quarum poſteriores non faciunt mentionem, ſi eis dolo, vel negligentiâ vſus non eſt, excuſari non debet. Secùs, ſi iudices delegati copiam habere non potuerit.

Vide quæ diximus *ſuprà cap 3. Caterùm, & quæ diximus inf. c. 23. Plerumque.*

Cap.

Cap. X. Ad hæc.

Idem.

SVMMA.

Si aliqui aſſerant ſe literas recepiſſe, per quas eorum omnia negotia vnius Iudicis vel plurium, quos ſibi elegerint, arbitrio committantur, mandat Pontifex vt eas carere juribus, ſuâ auctoritate, (vtique Epiſcopus ad quem ſcribi apparet hoc c.) decernat.

EXEGESIS.

Quos ſibi elegerint) cùm hæ literæ dent poteſtatem eligendi Iudices pro arbitrio, apparet incertos Iudices videri per tales literas conceſſos, quod multò magis conuenit cum textu, quàm ſi dicimus datam optionem eligendi, ſed vt Pontifici priùs judices impetrans nominaret, quos expeteret. Quidquid verò de hoc ſit, vtroq; modo commiſſio generalis omnium cauſarum ſub hac forma eſt contra conſuetudinem Romanæ Curiæ, (cuius ſtylus debet attendi ſuprà c. II. *Ex literis de conſtit. inf. c. Quàm graui, de crim. falſi.*) vnde dolus præſumitur impetrantis *c. 2. de dolo & contum.* Deinde ſubuertitur & minuitur juriſdictio ordinaria. Denique aperitur locus iniuriæ & iniuſtitiæ: facilè enim tales eligunt judices ſibi propitios, alijs autem ſuſpectos & corruptelis obnoxios, prout ipſe textus vtrumque inſinuat.

Bene tamen ait *gl. lit. f.* quod ſi Papa ex *certa ſcientia tales* literas concederet, valituras, cùm habeat plenitudinem poteſtatis, ſaluo jure recuſationis, de quo *inf. c. Suſpicionis. de offic. delegati.*

Cap. XI. Ad audientiam.

Idem.

SVMMA.

H. de S. Stephano literas Apoſtolicas Ordinario ſuper ſua abſolutione præſentauit, quibus, (quoniam manifeſtum continebant in conſtructione peccatum,) Pontifex non vult fidem adhiberi.

EXEGESIS.

In Conſtructione peccatum,) Ex hoc textu DD. colligunt reſcriptum Apoſtolicum falsâ latinitate vitiari, niſi ſaluari poſſit per figuram. Sic & verba legis & diſpoſitionis ita debent intelligi, ne inde falſa latinitas, vel minùs congrua reſultet, *iuxt. gl. hic. & in c. Apoſtolica. 35. q. 9. & c. Ex parte. de fide inſtr. ſequuntur Panorm. & DD. communiter hic.*

Nota I. hoc locum habere in omnibus literis tam gratiæ, quàm iuſtitiæ, ab Apoſtolica Sede obtentis, *juxta gl. & DD. communiter hic*, licèt aliqui dicant, id procedere in reſcriptis gratiæ, ubi falſitas faciliùs præſumitur, non item in reſcriptis ad lites. Quòd verò *gl. in d. c. Apoſtolica* cenſet id non procedere in priuilegijs, intelligendum eſt de illis, quæ non à Pontifice, ſed alijs emanant, vt bene *Barboſ. hic. n. 4.*

Nota II. idipſum procedere (licet id malè neget *Vallenſis h. t. §. 7. n. 2.* allegans *l. Imp. ff. de ſtatut.* vbi nullum eſt verbum de hac re.) in literis Imperatorum & Principum ſecularium; Nam & illorum literæ tranſeunt per Cancellariam, in quâ ſunt viri docti & experti, vt obſeruat *Panorm. hic in fine.* Idem de ſtatutis terrarum affirmat *Bald. hic n. 5.* quia ſtatuta ait, & reſcripta ſunt paria, niſi fortè eſſent ſtatuta ruſticorum, qui non cognoſcunt literas, *Arg. c. de teſtam. l. fin.*

Nota III. Teſtamenta vel alia inſtrumenta, non vitiari per malam latinitatem, & vniuerſim errorem tabellionis non vitiare contractum, ſcripturam, vel teſtamentum, modò adſint ſubſtantialia & debitæ ſolennitates, *quia noſtrum jus*, ait Bald. *vadit ad realitatem. l. ambiguitatem. C. de teſtam.*

Nota IV. huiuſmodi literas vitiari in totum, non ſolùm quoad illam partem, vbi eſt error conſtructionis, verùm etiam quoad alia, quæ errore carent; quia Pontifex abſolutè non vult talibus literis fidem adhiberi. Neque obſtat, *quòd vtile per inutile non debeat vitiari. per Reg. Iuris in 6.* Quia illud eſt verum, quando utile ſtat per ſe in eſſentia & fide veritatis. Sed hic deficit autoritas & fides, quia *fides euſdem ſcripturæ eſt indiuiſibilis.* ait Bald. *n. 10. ex voluntate Pontificis.*

Nota denique V. Hunc textum non procedere, niſi in manifeſto conſtructionis peccato, quod ſolœciſmum appellant Grammatici. *Odia enim*, adeóque & reſcriptorum caſſationem *per Reg. Iuris in 6. oportet reſtringi*, non ſufficit igitur, ſi error non ſit manifeſtus, ſed dubius, vel ſi poſſit aliqua ratione excuſari, vt aduertunt *Decius & Felinus n. 3. & alij communiter.* Deinde non vitiatur reſcriptū, ſi ſolùm deſit litera, aut redundet, vel aliquis Barbariſmus interueniat, quia non eſt peccatum in conſtructione, quidquid contrà alij ſentiant, & partim etiam *Bald. n. 4.* Addimus rationem haberi debere ſtyli Eccleſiaſtici, quo vtuntur Pontifices, multa enim verba ille ſtylus recipit, quæ accurata latinitas reſpuit. quo ſenſu S. Greg. in præfat. moral. dicit *indignum eſſe, vt verba cæleſtis oraculi, Donati regulis reſtringantur*, quod refertur *c. Indignum. d. 38.*

Cap. XII. Ex parte 2.

Clemens III.

SVMMA.

Diaconus Onuphrius poſt appellationem à ſe factam, ſed non proſecutam, Capellanum ex capella Emptonenſi amouit. Rectore verò Eccleſiæ de Tarento, (ad quam Capella de Empton pertinebat) appellationem Diaconi, literis à Pontifice impetratis, proſequente, Diaconus literas priores, (quarum men-

tio

tio in poſterioribus fieret nulla,) obtendebat; ſed quia vſque ad tertiam citationem illas ſuppreſſerat, neque mentionem appellationis, (à qua jam biennium elapſum erat) literæ continebant, jubet Pontifex poſt appellationem innouata reſcindi, capellam reſtitui, & Diaconum in expenſas neceſſarias condemnari.

EXEGESIS.

Poſt appellationem à ſe factam amouit) dupliciter præcipue Diaconus Onuphrius peccauit. 1. quòd ſpoliauit aduerſarium poſt appellationem, *quod qui facit indignus eſt, vt beneficio judicis juuetur. c. ant ſit 42. de appell. & indignus eſt beneficio legis, qui contra legem facit. c. Quia fruſtra. de vſur. t. l. auxilium. ff. de Minoribus.* 2. quòd appellationem intra tempus à jure conceſſum non eſt proſecutus, de quo mox. 3. quòd literas vſque ad tertiam citationem ſuppreſſit, ex inſigni negligentia, vel dolo. 4. Quòd impetrauit literas nullâ factâ mentione appellationis, & ideò non valebant. *inf. c. Sæpe, in fine. de appellat.* Qui enim appellat, debet facere mentionem de ſua appellatione, & eodem modo aduerſarius, qui appellationem proſequitur, *iuxta hoc cap. &, c. Bona. de confirm. vtili vel inutili.*

Proſequi non curauit) Etſi attentans aliquid poſt appellationem, iuxta *Innoc. hîc,* (quod notari vult *Panorm. n. 6.*) tenetur appellationem proſequi bene tamen dicit idem *n. 7.* quòd iſte Diaconus poterat & tenebatur appellationem proſequi, quia appellatus recepit appellationem, & eam proſequebatur, ſi enim appellatus recipit appellationem, vel ipſius intereſt, ne appellatio deſeratur, appellans non poteſt illi renuntiare, ait *Innoc. hîc. facit. c. Mutare. de re iud. in 6. & l. nemo. ff. de reg. iur. Nemo enim debet enim alterius præiudicio conſilium mutare*; ſed vbi iſta ceſſarent, poteſt appellans renuntiare ſuæ appellationi, ſive expreſsè ſiue tacitè attentet aliquid contra appellationem; quo ſenſu Innoc. intelligit *l. Si quis libellos. C. de appell. quæ canonizatur. c. Ei qui. 2. q. 6.*

Neq; dicas, quòd nec perſona, ſiue (quòd in jure noſtro frequenter pro eodem ſumitur) Rector Eccleſiæ de Tarento, nec ipſa ad quam pertinebat capella de Empton. potuit proſequi appellationem, cùm iam biennium eſſet elapſum à tempore illius interpoſitionis. Nam lapſus biennij firmat ſententiã & appellationẽ facit deſertam *c. Perſonas. &, c. Cùm ſit Romana. de appell. & in auth. Ei qui appellat. C. de temporibus appell.* Placet enim, prætermiſſis alijs intricatis ſolutionibus, reſponſio ſolida *Toloſani hîc n. 12.* Ex vſu Curiæ Romanæ *tempora appellationum eſſe perpetua, in cauſſis introductis in Curiâ Romanâ, vt iſta fuit: ſi cauſæ ſint alieni generis, ſiue longè diſtantium; idque propter multitudinem negotiorum Romana Curia, ob quam rationem etiam in illis cauſis, vbi biennium extingueret, vel faceret deſertam appellationem, modò aliqua diligentia proſecutionis inueniatur in primo vel ſecundo anno, prorogari tempus ad triennium, vel vltra bis vel ter, quoties auditori, aut iudici videbitur, etiam ſine citatione partis. Vide Toloſanum multa & multos l. c. allegantem.*

Cap. XIII. Sciſcitatus.

Cœleſtini III.

SVMMA.

*Si cauſa pluribus ità committatur, vt ſi om*nes intereſſe non poſſint, reliqui nihilominus exequantur, *reſpondet Pontifex, impotentiam tam de iure, quàm de facto intelligi (de iure vt ſi aliquis illorum ſit ſeruus vel infamis, aut aliter legibus impeditus; de facto, ſi mors illum occupet, aut alia ineuitabilis neceſſitas) modò impeditus excuſationem canonicè aliis inſinuet, vt ad conſummationem iniuncti mandati nihilominus alij procedant. Qui tantummodo intereſſe non vult, excuſatione vti non poteſt, niſi in reſcripto ſit clauſula:* Si non omnes interfuerint, vel nequiuerint, aut noluerint intereſſe, &c.

EXEGESIS.

Tam de jure, quàm de facto) Impotentia iuris eſt, *quando ſuâ prohibitione, ne fiat in facto obſiſtit fs. l. Non dubiũ. C. de leg. l. Si vnus. § Illud. ff. de pactis. l. generaliter. l. veluti verb. oblig. c. facit homo. 22. q. 2. c. Agaithoſa 27. q. 2.* Verbi gr. in exemplis, quæ textus ponit, ſervus Iudicem non poteſt agere, niſi communi opinione pro libero habeatur *l. Barbarius ff. de offic. Prætoris. & l. 1. C. de teſtam. q. 7. c. 1. §. verum tamen.* Neq; infamis iudicet *l. Cùm Prætor ff. l. de Iudic. 1. ad l. Iuliam, de vi priuatâ c. 1. c. 3. q. 7.* Plura alia iudicandi impedimenta ex variis iuribus allegat *Toloſ. n. 1 c.* quæ vide. Impotentia facti eſt, quando re ipsâ aliquid fieri non poteſt, vt ſi daretur Iudex mortuus vel moriens, quod exemplum habet textus, aut aliâ inevitabili neceſſitate v.g. morbi, vel captiuitatis impeditus. Inter impoſſibilia adnumerantur quoque valde difficilia *l. ſuus quoque, ſin. ff. de hæred. inſtit.*

Procedant,) propter illam clauſulam: *Si duo vel tres intereſſe nequiuerint &c. vnus aut plures nihilominus exequantur &c.* quæ clauſula, aut alia æquipollens, ſi abeſſet, procedere non poſſent *v. Cauſſam de off. deleg. c. vno. c. Prudentiam eod.*

Excuſari,) ſi conſtat potuiſſe & voluiſſe intereſſe puniuntur. *c. Prudentiam, § Adijcimus de offic. deleg.*

Noluerunt intereſſe) hodie etiam ſine hâc clauſulâ poſſunt alij condelegati procedere. Quin per *cap. Cùm plures. de off. & poteſt. iud. deleg. in 6.* poteſt quilibet illorum liberè mandatũ implere, & vno eorũ inchoante commiſſionem, alij non poſſunt vlterior ſe de illâ intromittere. Neque per hoc intendimus dicere, quaſi *per c. Cùm plures.* detrahatur aliquid *c. hunc, Sciſcitatus,* ſed quia per *c. Cùm plures.* datur poteſtas diuerſa videl. *alternatiuè* vnicuique condelegatorum ſine aliis procedendi, vel forma po-

ſteriori

ſteriori *c. Prudentiam, de off. iud. deleg.* ſi vtatur Pontifex, poſſunt delegati ſine alijs condelegatis procedere. Secùs ſi vtatur *clauſulâ h. c. Sciſcitatus, aut clauſulâ priori c. Prudentiam*, tum enim non poſſunt ſine aliis procedere, neque in hoc caſu corrigi volumus clauſulam *c. Sciſcitatus, vel c. Prudentiam*, vt ſi duo vel tres intereſſe nequiuerint, tertius verò ſe Canonicè non excuſauerit, reliqui ad commiſſionis Apoſtolicæ executionem procedere non debeant, vt fieri ſolet in literis alternatiuis, *iuxta c. Plures.*

Cap. XIV. Paſtoralis.

Innoc. III Elienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Quærenti huic Epiſcopo 1. *Cùm de reuocatione diuerſarum literarum Apoſtolicarum ambigitur, vtrum Iudices priores vel poſteriores cognoſcere debeant, & vtrum per ſecundas primæ ſint reuocatæ? Reſpondet Pontifex, niſi Iudices ſibi mutuò deferant, vtroſq; ſimul debere cognoſcere, & ſi concordare nequeant, (licèt plures ſint ex vna parte) per arbitros electos à partibus, concertationem ſopiendam.*

Quærenti 2. *eidem, ſi Pontifex committat cauſam ſub hac forma: videlicet* cauſam, quam talis aduersùs talem, & quaſdam alias, ſuper hoc & quibuſdam aliis ſe habere proponit, tibi committimus: *An Iudex ante perſonarum vel rerum expreſſionem, poſſit ſine iiſdem procedere? Et præterea, ſi ſuper eiuſmodi non expreſſis in commiſſione priori, ſpeciales literæ ſine mentione priorum, ad alios Iudices emanauerint, vigorem obtineant? Reſpondet Pontifex, cùm generali per ſpeciale procul dubio derogetur, generales literas per ſpeciales, licèt de prioribus non fiat mentio, penitùs eneruari. Delegatum verò ſuper aliis exprimendis obtinere iuriſdictionem, donec reuocetur, licet antequam exprimantur perſonæ, vel res, illam nequeat exercere.*

EXEGESIS.

Quando de reuocatione literarum ambigitur) Id eſt, quando nec de jure, nec de facto, certò poteſt dignoſci, quæ literæ ad diuerſos Iudices datæ, ſint reuocatæ aut inualidæ? In hoc itaque caſu (vt nos cum *Toloſ. hic n. 3.* à variis & intricatis interpretationibus h. c. extricemus.) Iudex quiuis, ſiue Ordinarius ſiue delegatus, juriſdictionem tueri poteſt. *c. Cùm perſona. de priuil. in 6. c. Sane literis. de off. delegati l. Si quis ex aliena. ff de Iudiciis.* Si plures ſunt, qui de eodem negotio vi literarum cognoſcere debent, cognoſcent ſinguli per concurſum, poſſúntq; citare litigantes, & non venientes vt contumaces coërcere, per *d. l. Si quis ex aliena.* Qui ſi compareant, & non excipiant contra literas contrarias juriſdictioni vocantis, eo ipſo conſentiunt, & reſcripto contrario renuntiare videntur. Si verò adverſus illud excipiant, neque tamen in illo nominatim judicum horum aut illorum delegationi derogetur, nihilominus iſti pergent in cauſa cognoſcenda, donec impetrato alio reſcripto, conſtet de invaliditate alterius reſcripti cõtra quod exceperunt. juxta *c. 2. de off. & pot. Iudicis delegati.* Quo interueniente eorum iudicum acta erunt rata, vel irrita quorum iuriſdictio, fuerit prælata & comprobata, vel improbata. vt not. *Innoc & Panorm. hic per c. Ceterùm. 3. h. t. & c. Ex literis. de offic. delegati.*

Plures) Intelliguntur plures in vno reſcripto delegati, quàm in altero, ideòq; plures hîc pro vno numerantur, quia illis in ſolidum, ſiue ſimul, ſine diviſione ex vtraque parte cauſa commiſſa eſt. *l. Duo ex tribus. ff. de re iudic. item l. Si vnicus. § Item ſi plures l. Sicuti. ff. de recept. arbit. c. vno Delegatorum. de off. deleg.* Ceterùm, vt bene notat *Toloſ. hic n. 4.* Si vtriuſque reſcripti Iudices concordarent in iudicando, quid de contrarietate literarum eſſet ſtatuendum, quíque ex illis iudices eſſent eligendi, certè tunc duæ partes illæ, vnum facerent corpus, & quod maior pars ſentiret, illud obtineret. *l. Quod maior. ff. ad Municipalem. l. 3. & 4. ff. Quod quiſq; iuris l. 3. ff. de decr. ab ord. faciend.*

Per arbitros) vigore iſtius textûs cogi poſſunt hi Iudices ad eligendos arbitros, à quibus tamen prouocari poteſt. *l. Arbitro. l. Si arbitro. ff. Qui ſatis dare coguntur*; differunt autem eiuſmodi arbitri, ex neceſſitate, aut diſpoſitione juris accepti, ab illis qui voluntate litigantium liberè eliguntur; ab his enim prouocare non permittitur. *c. Per tuas de arbitris. l. fin. ff de famil. erciſc.* Poſſunt & reſcripta delegationum eiuſmodi diuerſa reijci ad ſummum Pontificem, vt certitudo appareat, quod tutiùs videtur *ex c. 2. de off. deleg.* per rationem *c. 2. de confirm. vtili vel inutili.*

Derogetur) Generali per ſpeciale derogari patet, etſi nulla generalis fiat mentio. *ex c. 1. h. t. c. Studuiſti. de off. Legati. c. Quamuis. de præbend. in 6. & Reg. iuris 34. ibid.*

Antequam exprimantur.) Qui rem petit, debet rem certam petere, de quo inf. *c. vlt. de libell. oblat.* & ſicut non eſt conſultum, vt detur facultas generalis pro incertis iudicibus. *ſup. cap. Ad hæc.* ita fraudibus quoq; obnoxium eſt, vt Iudex, nec rebus nec perſonis priùs expreſſis, ſe intromittat.

Cap. XV. Sedes Apoſtolica.

Idem Senonenſi Archiepiſcopo.

SUMMA.

Si emánet Commiſſio Apoſtolica ſub tali forma: conqueritur Titius de Petro, & quibuſdam aliis, ſuper decimis, & quibuſdam cauſis aliis &c. *decernit Pontifex, quòd viliores & minores perſonæ in commiſſione tali expreſſæ, propter generalitatem ſubiunctæ clauſulæ*, & quibuſdam aliis *non*

poſſint maiores & digniores perſonas conuenire, neq; multitudinem effrænatam in iudicium euocare, neq; ſuper maioribus & grauioribus negotiis audiri debeant, ſi minora duntaxat & leuiora exprimantur. Qui verò aliquas perſonas expreſſerit, non animo contendendi cum illis, ſed ad pares vel minores tranſeundi; tanquam mendax precator, careat impetratis.

EXEGESIS.

Non intelligantur includi,) Eſt obnoxia fraudibus & ſuſpicionibus Commiſſionum generalitas, ideóq; vel contra ſtylum Curiæ, vt *ſup. cap. 10. Ad hæc.* viſum; vel limitanda, vt hìc facit Pontifex, volens obuiare malitiis hominum. Quare mandat, vt ſi aliquis impetret literas aduerſus plures, ſuper pluribus cauſis, vnius duntaxat nomine expreſſo, reliquis verò nomine generali comprehenſis, v. g. *Petrus conqueritur aduerſus Titium, & alios, ſuper decimis & aliis.* ſub generalitate, *aliorum*, non intelliguntur Perſonæ digniores aut res grauiores. Vnde ſequitur ſolùm includi perſonas, aut res, pares vel minores expreſſis. Rationem bonam aſſignat *gl: lit. d. ſub fin.* quia aliter proceditur contra maiores, & aliter contra minores. *c. Cùm Beatus. d. 45. c. Quæ contra Eccleſiæ pacem. 24. q. 1.* aliter tractantur negotia maiora, & aliter minora. Qui autem dicantur maiores, vel minores, & quæ negotia ſint maiora, vel minora, arbitrabitur Iudex, non enim certa, vel certior poteſt dari doctrina. *Arg. c. Duo iſta. 23. q. 4. Vt bene not. gl. 16.*

Effrænatam multitudinem) Ne prætextu generalitatis aliorum, poſſint in iudicium evocari innumeri pro arbitrio eius, qui commiſſionem impetrauit, excluditur multitudo effrænata, id eſt *frænum moderationis excedens ſiue immoderata.* Olim licuiſſe vigore huius clauſulæ *40. in ius vocare* colligitur *ex cap. 37. Cùm cauſa de teſtibus & atteſtat.* vbi effrænata multitudo teſtium, ad numerum quadragenarium determinatur. Sed hunc ipſum numerum poſtea reſtrinxit *Innoc. IV. cap. 2. Cùm in multis. de reſcr. in 6.* vbi per generalem eiuſmodi clauſulam, *quidam alij*, vltra tres vel quatuor in iudicium trahi prohibet, eorúmque nomina in primo citatorio ab impetrante exprimi jubet, cui decretali tanquam poſteriori, hodie ſtandum eſt. Motus eſt autem Pontifex ad hoc, ne locus fraudi ſit, ſi impetrans poſſit circa illos variare, quos in iudicium evocare intendit.

Vt ad pares tranſire valeat, vel minores) Id eſt, ſi Titius non intendat, litem illi, qui in literis Apoſtolicis exprimitur, v. g. Petro, ſed vni, vel pluribus, quos ſub generalitate aliorum comprehendi vult; nihil ipſi literæ proſunt, quia cenſetur agere dolo, qui patrocinari nemini debet, ſecundùm *hoc & ſeq. c.* ac omnia jura. Si enim ſincerè ageret, ſtaret tenori literarum, niſi fortè illius, qui exprimitur, copiam habere non poſſit. Alioqui cæteri, qui conveniuntur, poſſunt excipere, donec priùs conueniatur ille, cuius nomen exprimitur, quæ eſt *ſent. gl.* Etſi hæc difficultas ferè ſit ſublata, *per cap. In multis cit.* quod juber nomina omnium in primo citatorio exprimi.

Cap. XVI. Ex Tenore.

Idem R. Cantori & R. Priori de monte Leproſorum.

SUMMA.

Cùm Preſbyter quidam duas commiſſiones ſuper eodem negotio aduerſùs Abbatem de Becco impetrâſſet, quarum vna non faciebat mentionem de altera, decernit Pontifex, quia fraus & dolus patrocinari alicui non debent, vt dictus Preſbyter commodo careat commiſſionis vtriuſque.

EXEGESIS.

Duas Commiſſiones ſuper eodem negotio) Procedit hæc reſolutio, ſi quis id faciat in fraudem, vt fatiget adverſarium; ſed ſi ad cautelam impetret duas literas, puta quia timebat perdere vnum reſcriptum, vel timebat aliquos Iudices mori, vtræq; valent. Sed poſtquã cœperit agere per alterutras, reliquæ non valent, & ſi attentaret, perderet vtraſque, iuxta *hoc c. & c. Quia nonnulli. v.* Si verò ad eoſdem Iudices dentur, & diſcordent in data, valent primæ, niſi in ſecundis fiat mentio de primis. Si verò eadem eſt forma, & data, & ad eoſdem judices, eædem ſunt literæ, quia non nocet habere plures literas ad cautelam; ſicut quis poteſt plura habere teſtamenta eiuſdem tenoris, *ff. De teſtam. l. Vnum teſtam. & ff. De iis qui in teſtam. del. l. vlt. & ff. De bono poſſeſſ. ſec. tal. l. 1. §. Si quis in duobus.* Nec eſt inconueniens plures judices habere ſuper eodem negotio, *c. Cùm non ignoretis. de off. deleg.* Si verò literæ ſint diuerſæ & adverſæ, neutræ valent. *l. Scriptura. C. De fide inſtrum. & c. Imputari. eod. c. ita gl. hic.*

Cap. XVII. Cùm adeò.

Idem Mediolanenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Petrus Clericus habens in Eccleſia Modecenſi ſufficientem Præbendam, à Pontifice literas de receptione ſua in Eccleſia de Gronzola impetrâſſet, idque miraretur Archiepiſcopus. Reſcribit Pontifex in literis illis, nec Modecenſis præbendæ mentionem haberi, neque ipſum Modecenſem Canonicum, imò nec Clericum dici, inſuper hanc conditionem adijci, ſi dignus exiſteret, *ideóque intelligi poſſe; qualiter illa literæ ſint impetrata, id eſt, eſſe ſubreptitias.*

EXEGESIS.

Qualiter illa literæ ſint impetratæ &c.) Ex triplici capite Pontifex huic Archiepiſcopo monſtrat, harum literarum ſubreptionem potuiſſe ac debuiſſe ab illo deprehendi. Primò quia ſubticuit ſe habere

habere beneficium, & quidem ſufficiens, quæ taciturnitas facit literas non valere, quantumuis modicum ſit beneficium prius. *c. Proponente. 42. infrà.* Secundò Pontifex non vocat illum Canonicum, nec Clericum Modecenſem, vnde apparet ignoráſſe quòd in illa Eccleſia haberet Præbendam. Tertiò. Quia addit clauſulam: *ſi dignus exiſteret*, debuit autem Archiepiſcopus illum repellere tanquam indignum, habens enim certum vnum beneficium, jure ipſo indignus eſt ad alterum obtinendum.

Si dignus extaret,) conditio iſta ſine omni expreſſione ſubintelligitur. *c. Cauſam quæ. de elect.* ſicut illa, *Si preces veritate nitantur. ſup. c. Ex parte t. h. t.* Sic patet, quòd qui habet ſufficiens beneficium, ad aliud in propoſito cenſetur indignus. *c. Super. de præb. & c. Conquerente. de Clerico non reſidente.*

Cap. XVIII. Cauſam quæ.

Idem electo Decano & N. Canonico Cameracenſi.

S V M M A.

Cùm cauſa inter duas Eccleſias (Præmonſtrat. & Præmon.) commiſſa eſſet ſub tali forma: Si alterutra pars legitimè citata, non venerit, præſentis partis probationem recipite, & quantum de jure poteritis, procedite, *vultq; Pontifex vt clauſula illa*, quantum de jure poteritis, *clauſulam de receptione probationis intelligatur præceſſiſſe, & ſi literarum autoritate priorum, legitimè eſt proceſſum, id firmum ſit, ſin occaſione clauſulæ illius tranſpoſitæ, aliquid in præiudicium alterius partis fuerit attentatum, id juribus careat, & appellatione remotâ canonicè procedatur.*

E X E G E S I S.

Citata legitimè) ſi citatio non eſt legitima, proceſſus eſt nullus, ipſo iure *l. 2. & l. Abſentem C. de accuſat.* quia non patet ingreſſus ad iudicium, niſi per citationem. *Inſtit. de pœn. litig. § fin. c. Inter quatuor de maior. & obed. c. Quoniam contra. de probat.* In quibus autem caſibus poſſit omitti citatio, breuiter notat *Toloſ. hic n. 5.*

Probationem recipite) per quod videri poteſt, Pontificem concedere, vt poſſint recipere teſtes, lite non conteſtatâ, quod fieri prohibetur *cap. Quoniam frequenter. vt lite non conteſtatâ*, niſi in caſibus ibidem expreſſis; quorum aliquis vtrum hic interuenerit, Pontifex neſciebat; ideóque clauſulam illam, *quantum de iure poteritis*, errore ſcribentis poſtpoſitam, vult haberi pro præpoſitâ, vt videlicet *nec probationem quidem reciperetis, niſi ſecundum iuris diſpoſitionem.* Notat autem *Bald. hic n. 2.* quòd clauſula, *quantùm de iure poteritis*, reſpicit totum proceſſum, quia etſi non apponeretur, intelligeretur tacitè.

Canonicè procedatis,) Id eſt, ſecundùm Iuris Canonici leges & regulas, iuxta *cap. 1. De conſtit.* Vniuerſim tam priuilegiorum & reſcriptorum interpretatio in his, de quibus nihil apertè in contrarium diſponitur, ſecundùm ius commune fieri debet. *cap. Eccleſia Veſtra. v. neque enim. de elect. c. Audita. de reſtit. ſpoliatorũ. l. Si quando. C. de inoff. teſtam.* Hoc verò intereſt inter reſcripta & priuilegia, quòd reſcripta ſecundùm ius commune, cui per priuilegia derogari ſolet, cenſentur conceſſa, niſi ſpecialiter per clauſulam *non obſtante*, illis derogetur. *Hoſtien. ad cap. Paſtoralis. de fide inſtrum.* Aliàs, quando reſcriptum eſt contra ius commune, ſtatim eſt reijciendũ *c. 4. De ætate & qual. ord. ibid. vel literarũ noſtrarum obtentu, c. Reſcripta. 25. q. 2. l. 3. C. de Sacr. & Pagan.* imò licet reſcriptum vel mandatum, non quidem expreſsè repugnet iuri, ſed præter iuris ordinem conceſſum, & iniquum Iudici videatur, monere debet Principem, & expectare ſecundam iuſſionem. *c. Si quando. de off. iud. delegat. c. Paſtoralis cit. de fide inſtrum. Nouell. 134. §. Et hoc verò iubemus. tit. 17. vt nulli judici liceat, &c.* Priuilegia verò derogare iuri communi in conceſſis ſumitur ex *cap. 1. De conſtit. in 6.*

Cap. XIX. Conſtitutus.

Idem Senonenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Celeſtinus III. Paulum Clericum iteratò iuſſiſſet in Canonicum à Capitulo Bituricenſi recipi, Capitulum autem reſpondiſſet, in Eccleſia Bituricenſi certum eſſe numerum Canonicorum iuramento firmatum, & per Rom. Pont. confirmatum. Paulum autem veritate tacitâ, literas impetráſſe; Innoc. III. Celeſtini Succeſſor, in hoc Capitulo reſcribit, ſi is numerus iuramento firmatus comperiatur, antequam dictus Clericus literas executorias impetráſſet, vt quidquid factum eſt occaſione iſtarum literarum, irritum decernatur, alioqui ei præbenda, ſi qua vacet in eadem Eccleſia, aſſignetur.

E X E G E S I S.

Firmatum iuramento) Nota, ſi Papa vel Imperator caſſet conſuetudines vel ſtatuta, non intelligi ea, quæ iuramento ſunt firmata, vt docet *Afflict. deciſ. 5. in fin.* Neque clauſula *non obſtante* tollit actum iuratum, vel conſtitutionem iuratam *Bernard. reg. Iuris 39. Marc. Ant. variarum reſolut. l. 1. reſolut. 58. n. 6. Barboſ. hic n. 5.* qui reſoluit, clauſulam *non obſtantibus ſtatutis Eccleſiæ*, non tollere ſtatuta per Papam edita, vel cõfirmata *iuxta gl. in Clement. Dudum. de Sepulturis.* Hinc etiam licèt Epiſcopus poſſit diſpenſare in ſuis conſtitutionibus, non poteſt tamen diſpenſare in illis, *quæ ſunt iuramento firmata. Azor. to. 1. lib. 5. cap. 15. q. 7. V. in præſenti. Sanch. l. 8. de matr. d. 17. n. 31. Barboſ. hic n. 6.*

enim Papæ mens eſt præciſa, vt hoc & non plus velit concedere. Secùs eſt in literis ad lites, vbi mens Pontificis generalis eſt, vt inquiratur veritas, & miniſtretur juſtitia; ſpecialis autem, vt talis vel talis forma ſeruetur, v.g. procedendo ſummariè, aut remotâ appellatione, &c. in his literis non vitiat ſubſtantiam, *vt Felin. præclarè explicat n. 3.* allegans pro eo, quod dicit de literis beneficialibus *Imol. Butr. Ioan. Andr.* ſed timidè, inclinat enim ſimul in ſententiam *Imola & Abb. hic, nec non Innoc. inf. in c. Cùm dilecta*, qui tenent literas beneficiales & priuilegia parificari in materiâ ſubreptionis, vtrobique enim mens Pontificis videtur præciſa, quod eſt veriſimile.

Limita IV. Niſi quæ ſunt falsò expreſſa, *determinationis aut limitationis*, ſiue *vt* loquuntur *taxationis causâ, non autem ſolius demonſtrationis gratiâ ſiue expreſſa*, ſubreptio enim non doloſa, etſi non nocet in caſu hoc poſteriori, nocet tamen in priori, & hæc diſtinctio ſumitur *ex l. 17. & toto t. ff. de Conditionibus & demonſtr. item l. Cùm certus. & l. Ex eo. ff. de trit. vino & oleo legato. l. Quidam in teſtamento. de legatis. s. c.* quam diſtinctionem in propoſito ſequitur *Rota in antiq. mihi deciſ. 3. Quidam obtinuit de reſcriptis.* Cenſeo omiſsâ intricatiſſimâ huius diſtinctionis apud DD. interpretatione, tum aliquid ſolius demonſtrationis causâ exprimi, *quando apparet, impetrantis aut concedentis, ſiue diſponentis intentionem in illud ſolùm aut principaliter non ferri, neque per illud determinari aut limitari, aut ad illud veluti conditionem reſtringi, ſed ſolùm addi ad demonſtrandum petentis, vel rei petitæ, aut conceſſa qualitatem, aut accidens aliquod tale*, quod licèt falsò expreſſum, non vitiat reſcriptum gratioſum, quia illo non expreſſo Pontifex literas nihilominus dediſſet, quod colligi poteſt ex verbis & circumſtantijs, vt ſi quis ad faciliùs impetrandum beneficium mentiretur ſe eſſe nobilem aut Doctorem, ſecus foret, ſi beneficium tale duntaxat inſtitutum eſſet pro nobilibus aut Doctoribus. Hoc enim caſu, huius falſitatis expreſſio non foret demonſtratio, ſed determinatio conditionis ad beneficium requiſitæ, quâ deficiente reſcriptum vitiaretur. Plura exempla ſuggerit *cap. Suſceptum & c. Cui de non. de præbend. in 6.*

Limita denique V. Niſi præiudicetur juri tertij, de quo non eſt facta mentio, quia nec ſimplicitas nec ignorantia in hoc caſu excuſat, quantumuis ſit probabilis. Extra has limitationes, ſub- aut obreptio non doloſa non vitiat reſcriptum quoad ſubſtantiam, ſi Princeps eâ non obſtante, literas erat conceſſurus.

Secundùm Ordinem Iuris) Quòd dicitur, judicem non debere ſequi formam literarum ſubreptitiarum, ſed juris ordinem, ſic intelligi debet, vt proceſſus, quem inſtiturus eſt, comprehendatur ſub verbis in reſcripto poſitis, & conueniat non ſolùm petitioni ſiue narrationi impetrantis, ſed etiam concluſioni ſiue mandato Pontificis. Sunt tamen vtraque, ſaluâ intentione mandantis, & proprietate verborum, quoad fieri poteſt, latiſſimè interpretanda, quæ eſt doctrina *Innoc. hic n. 3. quem ſequuntur omnes, teſte Felino n. 1.* Verbi gratiâ, impetrauit quis reſcriptum, narrando ſe alteri dediſſe mutuum, mandat Pontifex illam reſtitui pecuniam, ille omiſsâ causâ mutui, quam dicit ſe ex ignorantiâ intendiſſe, vult agere ex cauſa donationis, & petere, vt pecunia donata reddatur, non poteſt, quia iſti duo modi non comprehenduntur ſub tenore petitionis, etſi poſſit uterque contineri ſub concluſione ſiue mandato Pontificis, qui generaliter jubet reſtitui pecuniam, plura exempla affert *Innoc. l. c.*

Nullas prorſus literas dediſſemus) Pro intellectu regulæ tertiæ *l. c.* plures regulas aſſignat *Felin. à n. 8.* ad dignoſcendum, quæ ſint illæ, quibus tacitis vel expreſſis Papa nullas prorſus literas dediſſet, quas, cùm in praxi ſint vtiles, compendio referemus.

Prima Regula eſt, attendi debet communis *ſtylus Principis ſiue curſus Cancellariæ*, & probabilis coniectura, ſiue communis vſus literarum per Principem conceſſarum vel concedi ſolitarum, contra hunc enim ſtylum & vſum Principes non præſumuntur aliquid concedere. E contrà quæ illi conueniunt, non ſunt neceſſariò exprimenda, ſicut nec quæ ſunt notoria in Curiâ Papæ, præſumuntur enim Principes talia & conſuetudines multum vulgares, maximè loci, vbi reſident, ſcire. *Juxta Bald. in l. 2. c. quæ ſit longa conſuet.*

II. Mala vel falſa deductio juris non obſtat menti Pontificis, quia non dicitur Papa decipi, cùm ſciat jura. *juxt. Rotam de reſcrip. deciſ. 69. in antiq. vt allegat Felinus,* vbi dicitur, Vrbanum Papam reſpondiſſe vni auditorum, quòd de qualitatibus, *quæ à jure inſunt materia impetrata, non eſt opus facere mentionem.*

III. Quæ clarè poſſunt colligi ex narratis, licèt in narratione vel in conceſſione nihil fuerit expreſsè dictum de illis, non aduerſantur menti Pontificis. Imò ſi petitum eſſet, aliquid haberi pro expreſſo, & ſignatura dicat: *Fiat vt petitur*, valet gratia, ac ſi illud expreſſum fuiſſet, narratio enim informat & declarat ſimplicem ſignaturam. Vnde *jux. Panorm. in c. Cùm pro cauſa. de ſent. excom.* Si petitur generalis abſolutio à pluribus excommunicationibus, & conceditur ſimpliciter, cenſetur conceſſa ad omnes petitas; ſecus ſi fuit expreſſa vna ſpecialis excommunicatio, & ſecuta ſimplex abſolutio, quia reſtringitur ſolùm ad illam petitam. Quod procedit, dummodo ſimus in dubio, ſecus ſi clarè apparet, quòd ſignatura ampliat, vel limitat narrationem, quia tunc ſtatur ſignaturæ ſiue conceſſioni *per c. Inter dilectos, §. Cæterùm, ibi:* ex forma petitionis.

IV. Clauſula *ſi non eſt alteri jus quæſitum*, tollit omnem ſubreptionem, quæ poteſt allegari à tertio, prætendente, reſcriptum eſſe ſibi præiudiciale, quòd in eo reticeatur jus ſuum. Et ſcias, ait *Felin. n. 12. quòd per quamcunque ſignaturam, ſiue conceſſionem aut commiſſionem Papæ, nunquam tollitur quomodolibet jus alteri quæſitum. jux. Reg. Cancella-*

BIBLIOTHECA ROMA

cellaria 16. Intelligitur autem *de jure perpetuo, non temporali, & de jure purè quæſito, non conditionaliter.*

V. Impetratio tacens de ſententia, quæ tranſijt in rem judicatam, eſt ſubreptitia, & contra mentem Pontificis. *c. Expoſita. de arbit. & ibid. DD.* niſi addat ipſe Pontifex clauſulam: *Non obſtante re judicatâ.* Limita, niſi ſententia fuiſſet nulla, aut in cauſa matrimoniali, quia neutrà tranſit in rem judicatam, *juxta Alex. conſil. 236. Viſis proceſſibus. in fin.* non iſta. *c. Lator. & c. Conſanguinei. de re jud.* Plures regulas ponit *Felin. l. c.* ſed hæ ſunt poriores, & reliquæ magìs continent ea, quæ ſunt de jure exprimenda, quàm vt præbeant argumentum peculiare cognoſcendi, an Pontifex daret literas, ſi exprimeretur, quod tacetur, aut taceretur quod exprimitur; quod denique ex materia ſubiecta & circumſtantijs non rarò diiudicandum erit.

De precum qualitate cognoſcat.) Etſi detur poteſtas delegato cognoſcendi de precum qualitate, vetatur tamen deprehensâ falſitate, (ſiue ex malitiâ ſuggeſta ſit, ſiue quocunque modo contra mentem Pontificis, literas non daturi, ſi falſitas ipſi innotuiſſet, illæ impetrentur) vlteriùs procedere, aut de causâ principali cognoſcere.

Notant autem I. *Innoc. Hoſt. & Ioan. Andr. hîc. n. 27.* quod ſatis ex textu apertum eſt, hanc decretalem loqui de ſubreptione, quæ vel oritur *ex taciturnitate veri, vel expreſſione falſi*; non de illa, quæ literas falſas ſiue adulteras fingit aut ſupponit, ſine conſcientiâ Papæ, aut Officialium eius confictas, de quo loquitur *c. Dura, cuiſque varios modos deſcribit c. Licèt. de crim. falſi.*

Notant II. Ijdem, ſi judex in caſu huius decretalis pronunciet reſcriptum valere, eo caſu, quo juxta ſecundam & tertiam regulam non valet, tenere ſententiam, ſi non appelletur ab illa, prout etiam tenet totus proceſſus, ſi non excipiatur. Secus eſt in ſubreptione literarum, quæ falſæ ſunt, ſiue adulteræ, de hoc enim delegatus definire non poteſt, ſed Superior. *cap. De cetero. de re judicatâ. c. In Memoriam, d. 19.* Faber enim falſi reſcripti, ſicut non potuit illum facere judicem in principali causâ, ita nec in incidenti, ſine cognitione falſitatis. Neque tamen judex ſtatim moueri debet, ſi quis dicit literas eſſe falſas, ſed ſi poſt diligentem inquiſitionem, nihil apparet, poteſt validè procedere, etſi proceſſus pronunciandus ſit nullus, ſi poſtea deprehendatur, literas fuiſſe falſas.

Fusè hîc diſputant *Bald. Barbatius, Panorm. Felin. alij*, an & quibus caſibus judex poſſit cognoſcere de ſua juriſdictione, & quæ ſint huius poteſtatis limitationes; ſed nos opportuniùs agemus hîc de re alio loco conuenienti.

Cap. XXI. Edoceri.

Innoc. III. Abbati & Conuentui Præmonſtratenſi.

SVMMA.

Abbates conuenti per literas Apoſtolicas, in quibus nulla fit mentio Conuentuum, tenentur ſuper cauſis ad ipſos, & Conuentus pertinentibus reſpondere, neque ſe aliâ causâ rationabili per appellationem tueri poſſunt; niſi Abbatis & Conuentûs negotia omnino eſſent diſcreta.

EXEGESIS.

Quæ ad Conuentus pertinent, & eoſdem.) Nota I. ex *Panorm. hîc n. 3.* Aliquando bona Eccleſiæ eſſe prorſus communia Abbati & Conuentui, quandóque diuerſa quoad rem (quia certa bona ſunt deputata pro menſâ conuentûs, & certa pro menſa Abbatis,) ſed non quoad adminiſtrationem, quia abbas adminiſtrat vtraque. Tertiò, quandóque bona ſunt diuerſa, quoad rem & quoad adminiſtrationem, vel quia conuentus ſua adminiſtrat per ſe vel alium, & idem abbas facit de ſuis. Quandóque etiam ſolùm aliqua bona abbatis & conuentûs ſunt ſic diuiſa, non omnia. Textus autem loquitur de diuiſione tertij generis, quando excipit bona omnino diſcreta. Aduertit verò *Panorm. n. 2.* Hanc diuiſionem non procedere ex regula, neque de jure communi, cùm omnia debeant Religioſis eſſe communia. *c. Cum ad Monaſterium. de ſtatu Regular.* ſed procedit de jure ſpeciali, puta ex conſuetudine vel ſtatuto de causâ rationabili facto, cuius autem autoritate, eiuſmodi diuiſio fieri debeat, explicat *n. 3. & 4.*

Not. II. Si bona ſunt communia primo & ſecundo modo, ſcilicet quoad rem & adminiſtrationem, tenet reſcriptum expreſſo nomine ſolius abbatis, & procedit textus, quia abbates ex officio ſuo tenentur congregationum ſuarum negotia procurare, ſicut è contra, quando bona ſunt omnino diuerſa, ſiue omnia, ſiue aliqua, non tenetur Abbas in talibus procurare negotia conuentûs, neque poteſt conueniri.

Not. III. Etſi *gl. hîc & in c. 1. De procur. ac alibi* tenet, quòd Prælatus agere non poſſit ſine conſenſu Conuentûs, nec è contrà, ideóque Curia non admittit de facili Prælatum ad agendum ſine conſenſu Conuentûs. *Innoc. tamen, & communiter DD. tenent contrarium.* Nam vt dicit *Innoc.* Regula Iuris habet, quòd *habens legitimam adminiſtrationem* (qualem vtique habet abbas in communibus, vt dictum eſt) *poteſt agere ſine conſenſu alterius. l. ſi ff. quod cui vni.* Item, quilibet Prælatus eſt ſaltem procurator legitimus Eccleſiæ ſuæ. *c. 2. De donat. & in c. Nulla. c. 18. q. 2.* dicitur, quòd *tota poteſtas monaſterij, tam circa cultum diuinum, quàm circa res alias, eſt penes ipſum; poteſt ergo inſtar procuratoris habentis liberam poteſtatem, agere.* Imò poſſet etiam alienare ex cauſa licita, per *l. Procurator. ff. de procur.* niſi alia iura obſtarent, vt *c. Sine exceptione. c. Abbatibus. & c. Placuit d. 12.* Dicit autem *Innoc.* contrarium procedere poſſe in arduis. *Et tene menti*, ait *Panorm. n. 6. hanc regulam, quia in arduis Prælatus non debet*

debet aliquid agere ſine conſenſu Capituli, de quo in c. Quanto. & c. Nouit. de his q. fi. à Prel.

Nota. IV. Conuentus nunquam poteſt agere in rebus communibus ſine conſenſu Prælati, quia adminiſtratio eſt conceſſa Prælato, non Conuentui. *per hoc. c. & c. Nullam. 18. q. 2. fin. c. Cauſam de iudiciis.* niſi vellet agere ſuper reuocationem rerum malè alienatarum à Prælato. iux. *c. Si quis Presbyterorum. de rebus Eccl. non al.* quod multò magis poſſet in eadem cauſa Prælatus ſine conſenſu Conventûs. Qui ſi in communibus nomine Eccleſiæ impetraret reſcriptum, per illud poſſet agere ſolus, vt poſt alios not. *Panorm. n. 5.* In quibus autem Prælatus poteſt ſolus agere, poteſt etiam ſolus conſtituere procuratorem, quia regula juris habet, quòd *qui poteſt per ſe agere, poteſt etiam per procuratorem, & illum conſtituere l. 1. ff. De procur.* quòd etiam in Religioſis ponit *Innoc. in c. Cùm I. & A. de re iudic.*

Nota. V. Si lis oriatur inter Prælatum & Capitulum, gl. ſentit, quòd curator ad litem debet dari Capitulo, ſicut datur minori volenti agere contra tutorem, quod *Innoc. verum* dicit, *ſi agat Capitulum nomine Eccleſiæ, non item, ſi ſinguli nomine proprio.* Alij, quos ſequitur *Panorm. n. 5.* indiſtinctè tenent, Capitulum poſſe agere contra Prælatum ſine Curatore, vel contra alium quemcunque, ſi habet legitimam adminiſtrationem. *fa. c. Cùm Eccleſia Sutrina. de cauſ. poſſ. & prop. & c. Cùm veniſſet. de in int. reſt.*

Nota denique VI. Hoc idem habere locum etiam in aliis Prælatis, quia eadem & fortior ratio eſt in aliis, ut communiter docent *DD. teſte Panorm. l. c.* Nam hîc dubitatur de Abbate, quaſi haberet minus jus in rebus communibus, quàm alius Prælatus ſæcularis. arg. *c. Abbati d. 54.* Certè ratio decidendi h. t. habet locum in omnibus Prælatis & Commendatariis, imò & Parochis, ſiue Rectoribus Eccleſiarum, quia hi omnes tenentur procurare bona & negotia Eccleſiæ ſuæ. *c. 2. De donat.* ergo conueniri poſſunt & agere.

Cap. XXII. Cùm dilecta.

Idem Innoc. III. Archiepiſcopo & Magiſtro VV. Canonico Magdeburgenſi.

SVMMA.

Cùm in cauſa electionis Abbatiſſæ Heſienſis, ſecundis literis per ſubreptionem inſertus eſſet articulus, qui inſertus fuerat primis, quarum tamen mentio non fiebat. Pontifex occaſione literarum eiuſmodi ſecundarum attentata, duxit irritanda. Quia inſuper Iudices priores, contra formam mandati Apoſtolici, & ordinem juris, in primis literis expreſſum, inordinatè proceſſiſſent, totum ipſorum proceſſum irritum decernit, mandátq; vt noui judices formâ mandati exactè obſeruatâ, ratione præuiâ procedant.

EXEGESIS.

***Duximus irritandum*)** Etſi gl. 2. h. c. vult, quòd literæ ſubreptitiæ non valent, nec proceſſus inde factus, in contrarium tamen facit iſte textus, in eo, quòd Papa non declarauit proceſſum ſecundorum judicum irritum, ſed irritauit, & ideò *gl. vlt.* meliùs dicit, quòd *proceſſus per literas ſubreptitias non eſt ipſo iure irritus, ſed irritandus. prout* diximus *c. Super literis. praced. not. 2.* Inſtabis, ſi literæ ſubreptitiæ non ſunt nullæ, nec fuit exceptum, aut appellatum, ergo non debet proceſſus irritari, quia pars videtur acquieſcere, & exceptio declinatoria contra judicem, non poteſt opponi poſt litem conteſtatam. *Panorm. hîc n. 7.* pro ſolutione, varios affert intellectus, & denique *num. 8.* ponit iterum tanquam nouum, & à ſe excogitatũ, ac meritò probandũ. Quòd aut literæ ſubreptitiæ concernant *praiudicium priuatum*, & tunc niſi excipiatur, proceſſus tenet; aut concernant tam *vtilitatem publicam quàm priuatam*, & tunc, quamuis proceſſus teneat, vt in propoſito per literas ſecundas, ex quibus judices delegati habebant juriſdictionẽ, tamen judex ex officio poteſt talem proceſſum irritare, intuitu boni publici, cuius intereſt, vt licentia ſub & obreptionum reprimatur, & fraudes ſemper obnoxiæ ſint reſciſſioni. Ex quo eodem fundamento ſoluitur, quod obiici poteſt, cum procedentes per literas ſubreptitias habeantur pro judicibus, debere ex communi errore valere eorum proceſſus, vt in *l. Barbarius ff. de offic. prat.* Reſp. enim, omiſſis variis ſolutionibus, has leges ob bonum publicum latas, ex alio capite eidem bono præiudicare non debere.

***Perſonæ idoneæ adminiſtrationem committerent*)** Ex eo, quòd Abbatiæ huius Monaſterij vacanti, Pontifex jubet dari adminiſtratricem, videtur Capitulum non ſuccedere in adminiſtratione mortuâ Abbatiſsâ, ſed contrarium veriùs dicit *Panorm. n. 3. per Clement. Ne in agro. §. Abbate. de ſtatu Monach. & Canon. Regul.* Quod vbi vacante Eccleſiâ ſcandalum naſcitur inter illos de Collegio ideóque ſuſpecta eſt illorum adminiſtratio; tunc datur adminiſtrator, & hic eſt caſus h. t.

***Proceſſum ipſorum contra noſtri formam reſcripti, ac juris ordinem, irritum decernimus.*)** Sicut proceſſus per literas ſubreptitias eſt irritandus, vti dictum eſt, ità *proceſſus contra formam mandati ſiue reſcripti, eſt ipſo facto irritus, ſiue, Geſta contra formam ſunt nulla.* Quæ regula probatur principaliter *ex h. t. item c. Piſanis de reſt. ſpol. c. Venerabilis. de off. delegat. l. Cùm hi. §. Si prætor. ff. De tranſact.* Et hinc eſt, quod ſi ſtatutum requirit pro formâ aliquod præambulum ante citationem, illo omiſſo, citatio non valet. *Bald. in l. 5. §. Offidius in Lect. antiq. ff. Ne quis eum, qui in jus.* Vnde in propoſito, cùm Pontifex in primis literis principaliter mandâſſet, vt delegati *ad prædictam Eccleſiam perſonaliter accederent, & perſona idonea adminiſtrationem committerent Abbatiæ &c.* Ipſi verò formam mandati huius tranſponentes, & principalibus his Articulis prætermiſſis, ad alia proceſſiſſent, meritò per hanc regulam, omnia contra formam ſui mandati geſta, irrita declarauit. Vide de *hac re, Felin. latè hic differentem.*

Cap.

Cap. XXIII. Plerumque.

Idem Innoc. III.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt ſi quis literas Apoſtolicas impetrans, infra annum, poſtquam copiam Iudicum habuerit, ex malitia vel negligentia poſtpoſuerit vti eis, autoritate poſteriorum literarum valeat conueniri, licet in ipſis nulla de prioribus mentio habeatur.

E X E G E S I S.

Infra annum, poſtquam &c.) Tetigimus hoc *cap. breuiter ſuprà. c. Ceterùm. not. 1.* Sed quæritur quando incipiat currere iſte annus? Not. I. gl. Plures affert ſententias, ex quibus illa tenenda eſt, quam textus manifeſtè continet, quòd currat, ex quo poreſt habere copiam judicis. *c. Liberum 3. q. 6. ff. de diuerſ. temp. præſcript. l. attigimus. ff. de ſeruit. ruſtic. præd.* ex quibus & ſimilibus ll. apparet impedimentum agendi ſubducendum eſſe ex præſcriptione temporis vtilis, idq́; deſumendum ex perſona actoris rei & Iudicis, & tam diu annus non currere, quàm diu vnius horum copia haberi non poteſt, Iudex autem delegatus tam diu expectandus eſt, quoad declaret, ſe non poſſe cognoſcere, aut judicio intereſſe. *c. Prudentiam. de offic. deleg.*

Nota. II. *ex Panorm. n. 6.* quòd non ſufficiat probare impedimentum, niſi probetur diligentia tempore impedimenti adhibita, quæ ſatis probatur per proteſtationem, niſi & ipſa fuerit omiſſa ex metu, vti diximus *ſup. l. c.* Et *non tradas obliuioni*, ait *Panorm. hoc vltimum dictum. Debes enim generaliter notare, quòd non ſufficit allegare impedimentum, niſi probetur, quòd impedimentum fuerit cauſa immediata, quare quis non egerit, & hoc probatur, probando diligentiam tempore impedimenti adhibitam.*

Nota. III. Quòd reſcriptum ad lites perdatur, datà negligentiâ aut malitiâ impetrantis in non vtendo. Quod intelligitur, ſi quis poſtea impetret reſcriptum aliud; aliàs enim non datâ impetratione ſecundi, primum eſt perpetuum, id eſt, durat tanto tempore, quanto durat actio, ſuper quâ impetratur. per *l. Falsò C. de diuerſ. reſcript.* Obſeruat autem *Panorm. in c. Si autem. h. t. n. 3.* etſi in hoc caſu dolus & negligentia æquiparentur, regulariter tamen differre, vt *pat. ex c. Super literis. ſup. & colligitur ex l. Quod Nerua. ff. depoſ.* Idem autem aſſerit *Panorm. n. 4.* de reſcriptis impetratis ad beneficia, vt videl. ſint perpetua, intellige, niſi & ipſa legitimè impugnentur, vbi obſtat ex communi, quod per lapſum anni præſumitur negligentia per hunc textum, *dolus autem etiam poſt lapſum anni non præſumitur, ſed probari debet ex coniecturis*, cùm conſiſtat in animo *l. Dolum. de dolo. &, c. 2. de renunt. in 6.*

Licet in ipſis nulla de prioribus mentio habeatur.) Nota I. De primo reſcripto ad lites, regulariter debere fieri mentionem in ſecundo, & quidem expreſſiſſimam, vt in *c. Ceterùm h. t.* concordant *DD. teſte Felin.* ibid. Qui duplicem aſſignat rationem, vna eſt *Innoc. in c. Ex literis. de offic. deleg. in gl.* Quia reuocatio literarum Papæ eſt odioſa & contra jus, non debent ergo priores per poſteriores cenſeri reiectæ, niſi expreſsè reuocentur. Alteram addunt *Hoſtien. Ioan. Andr. Panorm. 16.* Quia fit contumelia judicibus primo datis. *l. Litigatores ff. de arbitr.* Si per quaſvis poſteriores, ſine vllâ priorum mentione, primi judices reuocarentur. Quam Regulam extendit *Felin. l. c. à n. 2*, vt non ſolùm reſcripti, verùm & proceſsûs inchoati, & cuiusuis cauſæ notabilis debeat fieri mentio. Poſtea verò eandem ipſam regulam variè reſtringit, quæ vide apud ipſum.

Nota II. Non eſſe nullum ſecundum reſcriptum tacens de primo, ſed ope exceptionis annullandum *ſecundùm omnes DD. in cit. cap. Ceterùm*, excepto *Andr. Siculo*, vt aſſerit *Felin. n. 10.* & certè reticentiam ſcripti primi, eſſe ſpeciem quandam ſubreptionis, ob quam literas non eſſe irritas, ſed irritandas, diximus. *c. Dilecta. h. t.*

Nota. III. Non videri ſuper hoc diſceptandum, an etiam in literis gratiæ & beneficialibus ſit facienda mentio literarum priorum, quia eiuſmodi literæ ordinariè primò ſtatim ſortiuntur effectum, & communiter ſunt primæ. Si autem ſuper eâdem gratiâ aut beneficio ſint aliæ priores impetratæ ab alio; illiq; ſecundæ præiudicent, tum ſortiuntur naturam literarum ad lites, vt debeat in illis fieri mentio priorum. Placet autem, quod generatim tradit *Felin. n. 9.* in impetratione beneficij, mentionem faciendam de his, quæ poſſent Papam retrahere, vel reddere difficiliorem ad concedendum, per *cap. Poſtulâſti. inf.* item de his, quorum ſecundùm jus commune fieri debet mentio, de quibus diximus *in cap. Super literis.* etſi non ſint talia, quorum taciturnitas Papam retraheret, aut redderet difficiliorem per *c. Si motu proprio, in verbo: Quantumcunq; modicum. in 6.* vbi autem non concurrit vnum ex his duobus, non eſt neceſſaria aliqua expreſſio. *per cap. Dudum. verb. Conſiderantes. in 6.*

Cap. XXIV. Cùm contingat.

Idem Rotomagenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Quærenti Epiſcopo Rotomagenſi, cùm diuerſi judices ſuper eâdem cauſâ impetrati, diuerſa mandant, an vtriſque, an neutris, vel alterutris obedire debeat? Reſpondet Pontifex cum diſtinctione, ſi cum mandatum primum Ordinarius accipit prorſus neſciat juriſdictionem inter diuerſos eiuſmodi delegatos controuerti illud mandatum humiliter exequi debet; ſi poſtea contrarium alij mandent, ab vtriſque copiam literarum Apoſtolicarum poſtulet; &, ſi in

ſi in poſterioribus expreſſè reuocari priores, ex tenore euidenter appareat, intrepidè exequatur, quod ſecundo loco mandatur. Si verò ex literarum tenore iſtud manifeſtè non conſtet, ſecundo mandato nullatenus deferri debet; neque etiam tunc, cùm id dubium eſt, donec iuxta aliam Conſtitutionem, contentio de jurisdictione ſopiatur. Idémq; faciendum eſt, cùm primo mandato recepto, ſed necdum executo, innoteſcit, de juriſdictione eiuſmodi delegatos diſceptare. Per hanc tamen doctrinam, qualiter Ordinarius ſe debeat in his habere, nulla datur ipſi poteſtas, inter delegatos aut partes, de juriſdictione judicandi.

EXEGESIS.

Tibi forſitan innotuerit) Quæri poteſt, qualis notitia requiratur juriſdictionis inter delegatos controuerſiæ? *Panorm. n. 6.* putat ſufficere, ſi id Ordinarius audierit ex vno fide digno, dictum enim vnius hominis leuis non præbet juſtam cauſam credendi. Quis autem ſit fide dignus, & quæ nota ſufficiens, videtur ipſe Pontifex relinquere prudentiæ Ordinarij.

Iuxta aliam Conſtitutionem noſtram) intellige *cap. Paſtoralis.* quod eſt eiuſdem *Innoc. III.* cuius eſt cap. iſtud. mandat autem ibi Pontifex, *ſi diuerſi judices ſuper diuerſis literis Apoſtolicis in eadem cauſa impetratis, non poſſint concordare, vt per arbitros* huiuſmodi controuerſia ſopiatur. Vide ibi dicta.

Iudicare) quia delegatus in cauſa delegata, Papæ autoritate fungitur, *& eſt in illa cauſa maior Ordinario c. Significâſti. c. Sanè. de offic. deleg.* Deinde Ordinarius in h. c. eſt merus executor, qui non poteſt ſibi partes judicis vendicare. *l. Si vt proponis. C. de execut. rei iudic.* Vnde meritò Papa plus ipſi non permittit, quàm vt cognoſcat de expreſsâ reuocatione literarum priorum, & in dubio expectet terminationem controuerſiæ per arbitros. Neque debet ſe violenter opponere mandato delegati, ſed petere dilationem executionis, donec referatur ad Pontificem. *fa. c. Si quando. de off. deleg.* Si delegatus preces reijcit, poteſt Ordinarius appellare & tenebit appellatio *iuxt. gl. in cap. Si quando. per cap. Super eo. eodem tit.*

Cap. XXV. Olim.

Idem Innoc. III. Magiſtro G. & P. de Firmiſca.

SVMMA.

Pancratius contendens ſuper Parochiâ de Salice cum Rudolpho, cùm citatus non compareret, à tribus delegatis Abbatibus excommunicatus fuit, fructibus Eccleſiæ ſequeſtratis. Abſolutus poſtea, literas abſolutionis ſe per raſuram falsâſſe, coram duobus Abbatibus, tertio abſentiam excuſante, confeſſus eſt. Cui Pontifex (ſi ita eſſet) ſuper Parochiâ ſilentium imponi, eámque Rudolpho conferri mandauit. Verùm poſtea à prædicto Rudolpho probatâ per teſtes raſurâ, requiſitus denuo Pontifex, an clauſula (ſi eſſet ita) de omnibus ſuperioribus, vel de ſola raſura intelligi deberet, reſpondet eam ad omnia ſuperiora referri, neque Parochiam Rudolpho aſſignari debere, niſi ſuper aliis quoque (videl. de collatione ſibi legitimè factâ,) plenam fecerit fidem.

EXEGESIS.

Fecerunt fructus ipſius Parochiæ ſequeſtrari) Reo non comparente, ordinario juris remedio poterat Rudolphus, qui comparebat, *mitti in poſſeſſionē rei ſeruandæ causâ*, vt per annum poſſideret, eóque elapſo, ſi alter perſeueret in contumaciâ, verus poſſeſſor conſtitueretur, verùm delegati volentes mitiùs agere, maluerunt alio legitimo adverſus contumaces juris remedio vti, ſequeſtratione videl. iuxta *cap. 2. De dolo & cont. cap. 1. De eo, qui mittitur in poſſeſſ. c. Paſtoralis. de Off. Ord.* Neque illos erráſſe inde patet, quòd Papa ſequeſtrationem non improbat.

Cùm dictus Rudolphus raſuram per teſtes idoneos probâſſet) Quæri poteſt, quid opus fuerit teſtibus, cùm reus vltrò raſuram confeſſus fuerit? Aliqui cenſent fuiſſe confeſſionem ſolùm extrajudicialem & inſufficientem. Conformius textui eſt, vt dicamus, fuiſſe judicialem & ſufficientem; dicit enim textus, quòd *tandem coram duobus videl. Abbatibus, tertio abſentiam excuſante, id confeſſus fuerit.* Quod argumento eſt, cauſam his tribus Abbatibus fuiſſe commiſſam, cum illâ clauſulâ, de quâ *in c. Sciſcitatus. ſuprà. Si duo vel tres intereſſe nequiuerint, vnus vel plures, quibus ſcribitur, nihilominus exequantur*; cùm itaque tertius abſentiam excusârit, indicio eſt, illos conueniſſe, vt judicialiter hunc Clericum audirent & examinarent, ad extrajudiciale enim examen nihil opus erat tam canonicè illos conuenire. Probationem verò per teſtes poſtea ſecutam, vel vltrò Clericus R. obtulit, vel ipſi poſt ſecundas Pontificis literas, vt tanto magis eidem ſatisfacerent, adhibuerunt.

Quia licet vitium falſitatis &c. ſufficit) Species criminis falſi eſt, quando quis *per raſuram aliquid delet, & aliud ſcribit. cap. Licet. §. Quinta. de crim. falſi*; niſi raſura fiat per ipſum concedentem; hæc enim non officit, ſi probari poſſit per illum factam eſſe; ideóque Scriba addere ſolet, *ſe feciſſe raſuram, vel additionem manu propriâ, vt not. Toloſ. hîc n. 5.* Alioqui Scriptura Principis debet exhiberi integra, & non cancellata. *l. fi. C. de edicto Adr. tollendo.* Nec vitiat itidem raſura, facta loco non ſuſpecto: per *c. Ex literis. de fide inſtrum.* Illud nota ex *Toloſ. n. 8.* falſarium literarum, præſertim Apoſtolicarum eſſe incapacem beneficij, quod petit, & priuari jure ſuo, quod habet ex literis, inſuper deponi ab officio, & de-

& detrudi in Monaſterium. *cap. Si Epiſcopus. d. 50.* Quare meritò Pontifex pronuntiat hîc, Clerico Pancratio propter commiſſum vitium falſitatis, ſilentium perpetuum ſuper Parochiâ, quam petebat, imponendum.

Niſi ſuper aliis facta fuerit plena fides &c.) Clauſula *ſiſta eſt*, & ſimiles, ad omnia, quæ in Scriptis narrantur, coniunctim referuntur, ſiue in medio apponantur, ſiue in fine. *per h. t.* Quare neceſſe eſt, omnia narrata probare, ſi id mandatur, vel impetrans ad ea probanda ſe obtulerit. *c. Licet. de probat. ibi. Ijdem quoque.* Contrà, ſi ad effectum reſcripti ſufficit, vnum articulum probare abſolutè, vel alternatiuè, iuxt. *c. Inter cæteras. ibid.* Aut ſi plura narrans proteſtatur *de ſe non adſtringendo ad probanda non neceſſaria*, non poteſt vlteriùs adſtringi, vt not. *Toloſ. hîc n. 7.* Quare cùm in hoc caſu plura fuerint narrata, videl. literarum raſura, & collatio Parochiæ Rudolpho facta, nō ſatis erat probare illud, ad effectū, Clericū Pancrat. repellendū à Parochia, ſed probandū quoq; fuit iſtud, Parochiam Clerico Rudol. legitimè eſſe collatam, vt poſſet illi aſſignari. Ex quo *Felin. n. 9.* deducit bonam & quotidianam regulam per h. t. Quod ad hoc, vt quis conſequatur beneficium, non ſufficit *probare de non jure Aduerſarij, niſi etiam agens probet de jure ſuo*, ſiue vt dicit *Ludouic. Roman. conſ. 347. princ.* Quòd *declaratio ſuper non jure rei, non probat jus beneficij competere actori, quia poteſt nec agentis eſſe beneficium, nec conuenti. per l. Si inter te & me. in fi. ff. De except. rei iud.*

Cap. XXVI. Dilectus filius, 1.

Idem Innoc. III. Epiſcopo Imolenſi.

S V M M A.

Presbyteri Bartholomæus & Antonius à Viſitatore Apoſtolico ob graues & manifeſtos exceſſus, beneficiis priuati, à Papa literas ad eundem pro reſtitutione impetrârunt, nullâ factâ amotionis & excommunicationis ſuæ mentione, reſcribit Pontifex, vt ſi ita eſt, *has literas viribus carere decernat.*

E X E G E S I S.

Nullam facientes penitùs mentionem) Debuiſſe hos Presbyteros facere mentionem priuationis, & præſertim excommunicationis, patet inde, quia aliàs Pontifex literas non erat daturus, adeóq; illas fuiſſe ſubreptitias & nullas. *per Reg. 3. in cap. Super literis. ſuprà.* Tantóque magìs, quia petierunt reſtitutionem non petitâ Abſolutione ab Excommunicatione. Cùm ipſo jure reſcriptum ab excommunicato, ſuper alio, quàm excommunicationis vel appellationis articulo impetratum, non valeat. *per cap. 1. de reſcr. in 6.*

Cap. XXVII. Poſtulâſti.

Idem Innoc. III. Epiſcopo Veratiſamenſi.

S V M M A.

Interroganti huic Epiſcopo, an Vicario alicuius Eccleſiæ perpetuo, habenti de Vicariâ, & patrimonio commodam ſuſtentationem, teneatur per literas Apoſtolicas in forma communi, ſiue pauperum prouidere? Reſpondet Pontifex, ex illa forma quâ Clericis pauperibus, nullum aſſecutis beneficium, ſuccurritur, perpetuum Vicarium (niſi de Vicariâ fecerit mentionem) commodum reportare non debere, & pro habente beneficium ſufficiens, ſuper alio beneficio obtinendo, ex certa ſcientia Pontificem de leui non ſcribere, quin faciat de primo mentionem.

E X E G E S I S.

Perpetuo Vicario) De officio Vicarij, & diuerſo Vicariorum genere, dicimus *inf. t. de off. Vic.* Hîc nota ex *Toloſ. n. 3.* perpetuum Vicarium alicuius Eccleſiæ, de quo hic ſermo eſt, eſſe *Rectorem ſiue Parochum actu*, illum autem cuius vices agit, eſſe *Rectorem habitu*, illóſque inter ſe æquiparari in multis. *Clement. 1. de off. Vicarij.* Colligitur autem ex hoc t. Vicarium talem, eſſe beneficiatum, & legibus Parochi obſtringi. *per c. fin. de offic. Vic.* Quam ob cauſam hîc meritò Pontifex literas ſubreptitias pronunciat, quas Vicarius iſte ſuper alio beneficio obtinuit, de Vicariâ mentione non factâ, vtpote quæ ſi eſt perpetua, verè eſt beneficium, cuius taciturnitas non minùs quàm alterius beneficij de jure irritat literas ſuper alio beneficio obtentas, vt ex t. clarum eſt.

Boniſque paternis) *Bene aduertit gl.* De duobus quæſiuiſſe Epiſcopum, ſcilicet *de paternâ hæreditate, & de beneficio Vicariæ*; Pontifex autem de Vicariâ tantùm ſignificat, eius fieri debuiſſe mentionem; de bonis autem paternis tacet, eóque ipſo indicat patrimonij taciturnitatem non obſtare literis beneficialibus. Limita *juxta Bald. hic. n. 1.* niſi quis ſit ordinatus ad titulum patrimonij, & impetret literas contra Epiſcopum, vt ſibi prouideat de beneficio, Epiſcopus enim non tenetur prouidere ordinato, habenti ſufficiens patrimonium. per *c. Tuis. & c. Epiſcopus. & c. Licèt. de præbendis.* debet ergo fieri mentio patrimonij, ſi Papa velit conferri alicui beneficium, non obſtante, quòd habeat patrimonium ſufficiens, & inde titulum. Quando autem in aliâ Eccleſiâ, aut ad alios impetrat literas beneficiales, non tenetur facere mentionem patrimonij, quia clericus non tenetur de eo viuere, ſed poteſt viuere de altari, cui ſeruit. *per c. Cùm ſecundùm Apoſtolum. de præbend. in 6.*

Per illam formam communem, cùm ſecundùm Apoſtolum) dicuntur olim in vſu fuiſſe literæ beneficiales, quæ inciperent, ſicuti incipit. *cap. 17. de præbend.* videl. *cùm ſecundùm Apoſtolum, qui altari ſeruit, viuere debeat de altari, & qui ad onus eligitur, repelli non debeat à mercede, &c.* Et quia ſic pro omnibus ordinatis Papa ſcribere ſolebat, ideò vocantur *in forma communi, hic. & c. Accepimus*

pimus

pimus. de ætat. & qualitat. ord. Dicuntur etiam *in forma pauperum*, quia hæc forma eſt pauperibus aſſignata, nam pro diuitibus non ſolet ita ſcribi. *juxta h. t. & c. Clericos. 1. q. 1.*

De leui non ſcribimus, &c.) hinc colligit *Panorm. n. 1.* Per ſubreptionem vitiari literas, non tantùm quando quis fuit cauſa finalis gratiæ, ſiue reſcripti, ita vt Papa non niſi propter illum, & non propter alium literas eſſet conceſſurus, verùm etiam quando ſolùm fuit cauſa impulſiua, ita vt licèt Papa nihilominùs conceſſiſſet, non tamen ita de leui, ſiue tam facilè fuiſſet conceſſurus. Hócque ait, *ita eſſe diſpoſitum in odium ambitionis beneficialis.* Regulariter enim, ceſſante cauſâ impulſiuâ, non ceſſat diſpoſitio, pro quâ ſententiâ, *Panorm. multos alios refert. Sanch. l. 8. de matr. d. 21. n. 10.* Sed hanc ſententiam eidem Sanch. falsò imponit *Barboſ. hîc. n. 4.* cùm *n. 17.* expreſsè concludat, *per ſolius cauſæ finalis taciturnitatem* vitiari gratiam. Etſi non placeat nobis limitatio, *quam idem Sanch.* adhibet *ex Conarr. l. 1. variar. c. 20. n. 5*, hoc intelligendum eſſe, quando adhuc veritate narratâ, conceſſiſſet Princeps gratiam eodem modo, licèt maiori cum difficultate, ſecùs ſi non ita conceſſiſſet, ſed *moderamine quodam adhibito.*

Cenſeo enim abſolutè inhærendum regulæ *3. cap. Super literis.* vt tum ſolùm literæ ſubreptitiæ ſine dolo & malitia impetratæ, ſint irritæ, quando *veritate narratâ, nullas prorſus Papa literas dediſſet*, vbi pondero illud, *nullas prorſus*, id eſt, *abſolutè nullas*, quæ verba non reſtringunt mentem Pontificis ad aliquod moderamen. Nec alicuius momenti eſt, quod obijciunt ex h. t. illa verba: *De leui non ſcribimus*, quando facimus de *primo* (beneficio) *in noſtris literis mentionem.* Significat enim, Pontifices obſeruare jus commune, ſecundùm quod, literæ ſuper beneficio altero habentur pro ſubreptitijs, niſi faciant mentionem de prioribus. *c. Adeò. ſup. c. Si proponente. inf. h. t. c. Si motu proprio. de præbend. in 6.* niſi proprio motu beneficium conferat; tum enim, etſi non fiat mentio alterius beneficij, gratia eſt valida, quia *de merâ liberalitate Pontificis procedit*, non ad alterius impetrationem, de qua ſola loquuntur jura priora, neque præiudicant meræ liberalitati Papæ, qui non de leui, nec facilè tales gratias concedit. Quod diu poſtea meritò *in cit. cap. Si motu proprio*, clarè expreſſit *Bonifac. VIII.* cuius eſt ille t.

Cap. XXVIII. Nonnulli.

Innoc. III. in Concil. Gen. Lateran. IV.

SVMMA.

Statuit Pontifex 1. ne quis vltra duas dietas extra ſuam diœceſin per literas Apoſtolicas ad judicium trahi poſſit. Niſi de aſſenſu partium fuerint impetratæ, vel expreſſam de hac conſtitutione fecerint mentionem. 2. Vt ſi quis ſuper aliquâ quæſtione, de cætero ſine ſpeciali mandato Domini, literas impetrare præſumpſerit; & literæ illæ non valeant, vt ipſe tanquam falſarius puniatur, niſi fortè de illis perſonis extiterit, à quibus de jure non debet exigi mandatum.

EXEGESIS.

Vltra duas dietas,) Hodie hoc eſt reſtrictum ad *vnam dietam.* per *cap. Statutum. §. Cùm verò. tit. eodem in 6.* Eſt autem dieta iter vnius diei, & intelligi *dietam vulgarem* tenent communiter DD. ſi non conſtet de vulgaribus, ſentiunt recurrendum ad arbitrium judicis, vt, ipſe determinet dietas, & quidem aliter in æſtate, quàm in hyeme, vt notat *Panorm. n. 6.* (de quo poſtremo dubito, jus enim non diſtinguit inter hyemem & æſtatem, *diſtinguere autem non debemus, vbi lex non diſtinguit. l. fi. C. de hæredit. vel act.*) qui tamen rectè magis probant Sententiam gl. *in c. Cupientes. de elect. in 6.* in defectu vulgarium, recurrendum ad *dietas legales*, quia arbitrium Iudicis non ſuccedit, niſi in ijs, quæ non ſunt determinata à lege. *c. de cauſ. de off. del.*

Obiter autem nota, quòd *milliare legale*, id eſt *Italicum*, conficiatur *mille paſſibus*, vt eſt gl. *in l. mille paſſus. 54. ff. de verb. Signif.* paſſus verò *quinque pedibus. Pes* autem *quindecim digitis, ſecundùm gl. in l. 3. ff. de verb. Signif. & in c. Sicut. 17. q. 4. Viginti autem milliaria* legalia, faciunt *vnam dietam legalem. d. l. 3.* Milliaria autem vulgaria æſtimantur ſecundùm vulgi opinionem, & loci conſuetudinem, ſimúlque nunc maiora, nunc minora per *gl. hîc.*

Expreſſam de hac conſtitutione fecerint mentionem) *Felin. n. 2.* ſtatuit hanc regulam: *vbi lex Canonica, vel ciuilis, habet clauſulam derogatoriam ad reſcripta, non valet reſcriptum, niſi faciat mentionem de lege illa ſimpliciter, vel ſaltem per verba æquipollentia.* Quam regulam deducit ex *h. t.* & confirmat *per c. Eam tunc. de ætat. & qual. ord. c. pen. & vlt. de Cap. Monach. c. fi. h. t. in 6. c. vn. De exceſſ. Prælat. ibid.* idem tenent Ioan. Andr. & Panorm. hîc, quos ſequuntur alij. Valde autem probabile eſt, Pontificem addidiſſe hanc clauſulam derogatoriam, quia iſte canon latus eſt in *Concil. Generali Lateran. 4.* Omnis autem conſtitutio Concilij Generalis, etſi nō exprimatur, vt hîc, tacitè tamē habet clauſulam derogatoriam ad reſcripta; adeò, quòd reſcriptum obtentum contra conſtitutionem Concilij, debet habere ſpecialem mentionem Concilij, ita ſentiunt *Archidiac. in c. 1. Super verb. Noſcatur. de conſtit. in 6. quem ſequuntur Bald. in l. Inmanum 11. C. de legibus. cum multis*, quos refert *Felin. l. c.* etſi ſine ratione ſufficienti ab illis diſſentiat: Debetur enim profectò hæc reuerentia Conciliis Gen. vt non debeant, neque ſoleant Pontifices illis derogare, ſine grauiſſima cauſa, & mentione ſpeciali.

Sine ſpeciali mandato Domini, &c.) Nemo poteſt pro alio impetrare reſcriptum, ſine ſpeciali mandato ſiue procuratorio per *hunc text. & c. Ex part. inf.* quæ jura procedunt de reſcriptis ad lites, non item de reſcriptis gratiæ, & ad beneficia obti-

 nenda,

nenda, quæ poteſt aliquis acceptare pro alio, ſine mandato ipſius, quod obſeruari in Curiâ Romanâ norat *ſolennis gl. fin. paſſim recepta, & allegata etiam à Nau. t. 2. in c. Si quando. præl. 1. n. 2.* Simile quid diximus *ſup. c. 1.*

Niſi fortè de illis Perſonis extiterit, &c.) à *perſonis coniunctis* non exigitur mandatum, quæ autem illæ ſint, controuertitur; vt videre eſt apud *Panorm. n. 10. l. Sed & hæ. ff. De procur.* communiter numerantur *liberti, liberi, fratres, parentes & affines.* Nec diſplicet quod dicit *Panorm.* conſiderandam eſſe *conditionem & conſuetudinem patriæ,* aſſerens quòd lex non conſiderat niſi *affectionem,* ratione cuius, perſonæ alicui iunctæ præſumuntur res illius fideliter & rectè gerere, ſine mandato. Ideóque concludit, quòd vltra perſonas expreſſas in *d. l.* ſit arbitrarium *inſpectâ affectione*, qui coniuncti ſine mandato debent admitti. Vnde hoc etiam procedere *in amicis*, ſi amicitia ſit maxima, tenet idem *Panorm. in c. Accedens. n. 2. & 8. vt lite non conteſtat.* & ſequitur cum alijs. *Barboſ. hîc. n. 17.*

Cap. XXIX. Dilectus filius, 2.

Honorius III. Cantuarienſi Archiepiſcopo & Coniudicibus eius.

SVMMA.

Clericus Iordanus conuentus coram Eccleſiâ S. Nicolai per literas Apoſtolicas à clerico Sarraceno, excepit non poſſe ſe vigore illarum literarum trahi vltra duas dietas à diæceſi, vbi prædicta Eccleſia erat. Quam exceptionem cùm judices admittere nollent, quòd idem Sarracenus in Rophenſi & Elienſi diæceſibus beneficia, & per hoc domicilium haberet, ipſe ad Pontificem appellauit, literis ad Eboracenſem Archiepiſcopum, & collegas deſuper impetratis. Quo non obſtante, priores judices his poſterioribus inhibebant, ne in negotio procederent. Sed juſſit Pontifex illos huic cauſa ſuperſedere, quòd non ipſi, ſed judices ſuper appellatione impetrati, cognoſcere habeant, ad quos juriſdictio pertineat.

EXEGESIS.

Vltra duas dietas à diæceſi, vbi prædicta Eccleſia erat,) gl. hîc notat, dietas has eſſe computandas reſpectu diæceſis, vbi eſt res, de quâ quis conuenitur. Et vult, quòd licet in actione perſonali computentur à loco domicilij, ſiue habitationis, in actione tamen reali, qualis erat in hoc caſu, computationem fieri à fine diæceſis, vbi eſt res ſita. Sed huic gloſſæ contraria eſt altera, quam *Felin. hîc vocat magiſtram in c. Statutum. §. Cùm verò. h. t. in 6.* tenet hodie etiam in actione reali fieri computationem à loco domicilij, pro quo allegantur multa jura, & ſequitur *Rota, h. t. deciſ. 28.* in antiq. *Panorm. & Felin. hîc. n. 13. Bald. in l. fi. C. De edict. D. Hadr. tollend.*

Ratio præcipua eſt, quia per *c. prox. Nonnulli.* prohibetur quis trahi vltra duas dietas extra ſuam diæceſin, ratione autem rei ſitæ vel contractûs, non ſortitur aliquis diæceſin, etſi ſortiatur forum, eſt ergo *diæceſis ſua*, de qua loquitur tit. ille, *vbi res eſt*, niſi quis ibi ſimul habitet. Apparet autem, quòd in hoc caſu Clericus Sarracenus ſecutus fuerit gl. priorem in rem ſuam, poſteriorem contrà tenuerunt judices, etſi Papa neutram vel approbârit, vel improbârit, ſed nihil de narratis alijs pronuntians, illud ſolùm reſcripſerit, *ne Iudices priores inhiberent judicibus appellationis, quin procederent.*

Quaſi ex hoc ibi domicilium intelligeretur habere) Quomodo clericus in loco beneficij ſiue Eccleſiæ ſortiatur domicilium, pluribus concluſionibus hîc explicat *Felin. à n. 1.* quarum ſumma eſt; 1. Clericus Regularis habens beneficium non requirens reſidentiam, non cenſetur ibi habere domicilium, ita *Innoc. in c. Ex ore. de priuileg.* Verbo. *Alij autem.* quem communiter ſequuntur DD. 2. Clericus ſæcularis habens beneficium requirens reſidentiam, ſortitur ibi domicilium; eſt communis. 3. Habens plura beneficia requirentia reſidentiam, dicitur habere plura domicilia, *juxta gl. receptam. in c. Priuatus. d. 71. & in c. Quoniam. 21. & in c. Quia in tantum. de præbend.* Intellige, ſi vtrique beneficio, & quidem æqualiter ſeruit, ſecus ſi vni ſeruit ipſe, alteri eius Vicarius. *c. Extirpanda. de præbend.* tunc enim tantùm habet domicilium, vbi reſidet. 4. Habens vnum, in quo tenetur reſidere, licèt non reſideat, dicitur ibi habere domicilium, ſecundùm *Butric in c. Poſtulâſti. de foro compet.* quia cùm de jure debeat habitare in loco beneficij, non videtur alibi eſſe *animo perpetuæ habitationis, ſed momentaneæ.* Limita, niſi alibi ſtaret vltra decennium. *arg. l. 2. C. De incolis.* tum enim conſideratur potiùs quod fit, quàm quod fieri deberet *juxt. Panorm. in cit. cap. Poſtulâſti.* Etſi nihilominus, vt multis probat *Felin. n. 4.* talis qui non reſidet, vbi de jure debet, non quoad commoda, ſed quoad incommoda & onera, fingitur habere domicilium in loco debitæ reſidentiæ, vt adeò poſſit ibi citari, & non comparens pronuntiari contumax. 5. Licèt alibi, quàm in loco beneficij v. g. in loco patrimonij, domicilium poſſit clericus etiam de jure habere, tamen principale eius domicilium dicitur eſſe in loco beneficij, juxta *Innoc. in d. c. Ex ore.* quem communiter ſequuntur alij. 6. Hæc eadem procedunt in Prælatis Regularibus, quia ſortiuntur domicilium loci prælaturæ ſuæ, ſecundùm *Bald. in l. 1. ff. Ad Municipalem.* Idque ſecundùm eundem procedit de Religioſis quibuſuis, quia ſortiuntur domicilium in loco Monaſterij ſui, quod finitur, cùm legitimè transferuntur aliò, &c.

Cùm non vos ſed dicti judices, &c.) Clarum eſt

Google

eſt, quòd Iudex, à quo appellatur, nõ debeat vel poſſit inhibere Iudicem appellationis, id eſt ad quem appellatur, ſiue eius delegatum. Cùm hic ſit illius Superior, pertinet igitur cognitio de juriſdictione, (vtrùm appellans rectè appellârit, vel illegitimè, ideóque non obſtante friuolâ appellatione, adhuc ſubſit juriſdictioni judicis prioris,) ad Iudicem ad quem. Qui priuſquam inhibeat judici à quo, debet præmittere cognitionem, vtrùm ex juſtâ causâ appellatio fuerit emiſſa. *per c. Romana.* §. *Si objiciatur, de appell. in 6.* Quæ materia, etſi hue ratione conclusionis huius cap. pertineret, rectiùs tamen *in t. de appell.* quem ſupponit, tractatur *in dicto c. Romana. & ſimilibus.*

Cap. XXX. Capitulum S. Crucis.

Honorius III. Epiſcopo & Archidiacono Legionenſi.

SVMMA.

Cùm Callimachus clericus literas monitorias & præceptorias ſuper beneficio contra Capitulum Sanctæ Crucis in eorum Eccleſia, & Beatus clericus ſuper conſimili beneficio alias literas executorias, priorum non factâ mentione, ad Archiepiſcopum Tornacenſem, eiúſque collegas, contra idem Capitulum impetrâſſet, illique poſt appellationem ad Papam, in dictum Capitulum ſuſpenſionis & excommunicationis ſententiam protuliſſent; Callimachus quoque pro ſui mandati executione literas ad alios obtinuiſſet, qui eandem cenſuram aduersùs idem S. Crucis Capitulum fulminârunt; Pontifex ad hos poſteriores delegatos reſcribit, vt recepto in Canonicum Callimacho, qui ad eos priùs mandatum Apoſtolicum reportauit, præfatas cenſuras relaxent, & clerico Beato ſilentium imponant.

EXEGESIS.

Priùs monitorias) Tria olim erant genera literarum, quæ dabantur pro beneficijs, & quarum hîc mentionem facit Pontifex. *Monitoria*, quibus hortabantur Papæ Ordinarium, ad beneficium huic vel illi conferendum. *Præceptoria*, quibus id præcipiebant, & denique *Executoria*, per quas dabantur executores, qui cogerent Ordinarios ad conferenda beneficia, juxta mandatum Pontificis. De quibus literis frequens eſt mentio *in h. t.* vt *c. Noſtrum. c. Eam te. c. Conſtitutus. c. Ex literis. c. Ex inſinuatione.* Valebat tamen collatio Ordinarij, etſi delinqueret, non obtemperando Pontifici, niſi clauſula irritans illis mandatis eſſet adiecta, *c. 1. De conc. præb. in 6. c. 1. De præbend. ibid.* Vel niſi executor ante collationem alteri factam, inhibuiſſet Ordinario, ne alteri conferret, aut ſibi in vim reſcripti, collationem retineret, de quo in *c. Tibi qui. h. t. in 6.* vel niſi impetrans ante vacationem præbendæ, eſſet jam in Canonicum receptus, de quo *c. Duobus. in 6. & c. Si poſtquam. h. t.* Per clauſulam porrò irritantem, beneficium eſt affectum impetranti etiam ante præſentationem mandati, & præfertur alijs poſtea impetrantibus per *cap. Tibi, qui gratiam. de reſcr. in 6.* Et quidem olim eo ordine, quo enarrauimus, dabantur tres hæ literæ, hodie tamen id non obſeruari monet, *Ioan. Andr. in c. Ex inſinuatione.* Illud denique obſerua ex *Toloſ. hic n. 6.* Si executor detur, non tantùm ad compellendum Ordinarium, ſed omiſſis aliis literis etiam ad conferendum, tunc beneficium eo ipſo affectum ſiue debitum eſſe impetranti, neque collationem Ordinarij aliter factam tenere. *c. Si capitulo. de conc. præb. in 6.*

Qui ad eos priùs mandatum Apoſtolicum reportauit) In literis gratiæ, ſiue ad beneficia ſtati datæ diximus ſupra ad *c. Certum.* Cùm igitur Callimachus priùs mandatum vel literas reportârit (vnde ſequitur illas priùs fuiſſe datas, quàm literas clerici B.) jubet Pontifex ſecundùm hanc regulam, Callimachum in Canonicum recipi, & alteri ſilentium imponi.

Cap. XXXI. Ad audientiam.

Idem Bituricenſi Archiepiſcopo Sedis Apoſtolicæ Legato.

SVMMA.

Si qui impetratis literis ſuper prouiſione beneficij, loco beneficij accepèrint annuas penſiones, & poſtea alias (priorum mentione non factâ) impetrent, vel impetrârint, decernit Pontifex illos carere commodo literarum, & reuocandum in irritum, ſi quid illarum prætextu ſit factum.

EXEGESIS.

Poſt literas taliter venditas) Videtur Pontifex notare Simoniæ ſpeciem, ſi aliqui habentes literas ſuper beneficio ipſis conferendo in aliquibus Eccleſiis, relinquant beneficia Capitulo vel Epiſcopo, & in compenſationem accipiant penſionem aliquam. Quod ſi faciant animo jus ſpirituale beneficij dandi pro tali penſione, à Simoniâ excuſari non poterunt. *Vid. quæ diximus in c. Cùm M. Ferrarienſ. de Conſtit.*

De illis mentione non factâ) Etiam penſionis mentionem fieri debere diximus, *c. Ceterùm.* & *c. Cùm adeò. ſup. h. t.*

Cap. XXXII. In noſtrâ.

Greg. IX. Archiepiſcopo Mediolanenſi.

SVMMA.

Qui plures literas, quarum alia de alijs non

faciunt mentionem, impetrant, vt in pluribus Eccleſijs admittantur; ſi in aliqua ſint recepti, etſi beneficium necdum fuerint aſſecuti; hos jubet Pontifex illâ Eccleſiâ eſſe contentos, neque occaſione eiuſmodi literarum, ad aliam admitti. Niſi de receptione ſuâ expreſſam fecerint mentionem.

EXEGESIS.

Eccleſiaſticum Beneficium ſint aſſecuti) Not. hîc *Felin. ex communi DD.* quòd receptus in Canonicum ſub expectatione præbendæ, non dicitur aſſecutus beneficium Eccleſiaſticum, donec præbendam re ipsâ obtineat. Quâ ratione *præbenda* potiùs, quàm *Canonia* dicitur beneficium Eccleſiaſticum, *ſicut ſuprà, c. Cùm M. Ferrar.* Nota ergo, illum, qui ſine præbenda recipitur, non eſſe niſi ſub expectatione Canonicum. V. ibi dicta. In effectu tamen ad obtinendum aliud beneficium, receptio æquiparatur beneficio, quatenus ſic receptus impetrat literas ad alterum beneficium, tenetur *vi* huius *t.* facere mentionem receptionis, ne careat commodo literarum.

Cap. XXXIII. Ex parte Decani.

Idem, Epiſcopo Siluanectenſi & Abbati Caroliloci, aliàs Compendienſi.

SVMMA.

Cùm in causâ excommunicationis lata à Capitulo Laudunenſi in quendam Nobilem, procuratores vtriuſque partis, literas ad illos, quibus hoc Cap. inſcribitur, impetrâſſent: Negaūt Nobilis, per dictas literas procedendum, quòd ipſe ante illarum impetrationem, mandatum procuratori datum, reuocâſſet. Negante verò Capitulo, huiuſmodi reuocationem ad ipſos vel Papam perueniſſe, judices ſibi procedendum putârunt; & procuratore Nobilis, ex aduerſo literas de nouo impetratas exhibente, dixerunt eas non valere ex eo, quòd poſt reuocationem mandati, eas impetrâſſet. Pontifex ſuper his conſultus reſpondit, vt ſi procurator Nobilis reuocationem mandati acceperit, juxta priores literas, non obſtantibus poſterioribus, delegati procedant.

EXEGESIS.

Mandatum ſibi traditum reuocâſſet) Mandatum procuratoris tam diu, quàm diu mandantis voluntas durat. *l. Si verò. §. Si mandauero. l. Si procurator. §. fin. ff. De procur. l. vn. C. De ſatiſdando.* Reuocatur autem procurator legitimè, ex legitimis cauſis, (quas breuiter tangit *Toloſ. hîc. n. 5.*) ſi de reuocatione ipſe certior fiat, & judex quoque, coram quo lis pendet, vel aduerſarius colligigans *c. Mandato. 1. de procur.* quæ reuocatio niſi ſit inſinuata iudici, vel aduerſario; addo, vel ei, cuius intereſt, valet reſcriptum per illum tit. poſt reuocationem impetratum, perinde, ac ſi reuocatus non fuiſſet, vt ex hoc textu apparet. Sicut enim geſta procuratoris non valent, niſi priùs fecerit fidem iudici, & aduerſario de mandato. *l. Si procur. ff. De procur. l. 1. C. Eodem. gl in Clement. 1. eod.* ſic & reuocatio maiori vel pari ratione conſtare debet vtriſque, per *Reg. Iur. 1. l. 5. Omnis res, per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem abſoluitur.*

Non obſtantibus poſterioribus, procedatis,) Nec vult Pontifex, vt literæ poſteriores à procuratore Nobilis ſine ſpecialis mandati exhibitione impetratæ valeant, inſiſtens deciſioni *cap. Nonnulli. ſuprà, autoritate Conc. Gen.* firmatæ, *de quo ibi diximus.* procedere, ſolùm de reſcriptis ad lites, non ad beneficia, quod *hîc n. 7.* minùs rectè ad vtraque extendit *Toloſ.* Etſi verò Nobilis, prout gl. format caſum, procuratori priùs reuocato, rurſus poſtea dedit mandatum, vt iret Romam, & literas ſecundas impetraret, quia tamen id mandatum nec Papæ, nec parti Aduerſæ inſinuatum fuit, Pontifex cenſuit literas poſteriores veluti ſine ſpeciali mandato impetratas, valere non debere.

Cap. XXXIV. Significante.

Idem Decano & Magiſtro G. Canonico Leodienſi.

SVMMA.

Cùm Raphaël contra Vitum veluti Remenſis diœceſis exiſtentem, literas impetrâſſet, idem Vitus contra excepit, ſe non eſſe diœceſis Remenſis, ſed Leodienſis, ideóque per literas diœceſis Leodienſis nullam facientes mentionem, conueniri nec poſſe, nec debere. Reſcribit Pontifex, ſi eſt ita, *exceptionem admitti debere.*

EXEGESIS.

Non de Remenſi, ſed Leodienſi diœceſi,) Ex errore nominis diœceſis, regulariter vitiatur reſcriptum vigore *h. t.* quem tamen non procedere, ſi ex circumſtantijs conſtet de corpore eius, cui Papa reſcriptum largiri intendit, *arg. ex l. Si in nomine. C. de teſtam. & §. Si quis in nomine. inſt. de legat. tenet Innoc.* hîc. *in principio. Panorm. n. 4. Imola n. 3. Felin. n. 1. Rota deciſ. 54. aliàs 839. de reſcript. in antiq.* Neque obſtat huiuſmodi ſubreptionem falſæ diœceſis, per ſimplicitatem aut ignorantiam factam, non fuiſſe cauſam conceſſionis, & Papam illâ ceſſante, literas æquè conceſſurum, adeóque gratiam non eſſe inualidam. *per t. Super literis. ſuprà.* Reſp. enim, in hoc caſu literas non eſſe vitioſas ratione ſubreptionis, ſed quia falsâ diœceſi expreſsâ, verba reſcripti non conueniunt perſonæ, de qua agitur, nec conſtat de corpore rei. Vnde in talibus ſuccedit Regula: *cui non conueniunt verba, nec etiam conuenit diſpoſitio. l. 4. §. Toties. ff. De*

damno inf. & ſimilibus. Ad vitandum errorem in nomine diæceſis, hodie conſueuit in literis Apoſtolicis diæceſi, quæ nominatur, addi alternatiua indefinita, v. g. *expoſuit nobis N. clericus Auguſtanæ, ſiue, alterius diæceſis.*

Cap. XXXV. Rodulphus.

Idem Priori Sancti Laudinenſis, & Succentori Rothomagenſi.

S V M M A.

Rodulphus clericus per literas contra Epiſcopum Sagienſem & quoſdam alios Sagienſis Diæceſis, à Magiſtro Remigio conuentus, excepit ſe eſſe de ciuitate Sagienſi, ſub clauſulâ autem aliorum Sagienſis diæceſis, nullum de ciuitate ipſâ intelligi incluſum, adeóque per has literas ſe conueniri non poſſe. Reſpondet Pontifex, quatenus ſi ita eſt, *exceptio admittatur, & in contrarium acta reuocentur in irritum.*

E X E G E S I S.

Per generalem clauſulam, quidam alij) Sententia *gl. in c. Vnde. de rer. permut. in 6. verb. diæceſi.* appellatione diæceſis comprehendi ciuitatem Epiſcopalem in fauorabilibus, non item in odioſis, qualis erat caſus h. c. ab omnibus communiter recepta eſt, vt videre eſt apud *Barboſ. hîc n. 5.* plurimos allegantem. Quo obtentu Rodulphus in propoſito, declinauit literas à Magiſtro Remigio impetratas contra Epiſcopum Sagienſem, & alios de Diæceſi Sagienſi, quibus impetebatur, veluti & ipſe vnus eſſet de illis alijs diæceſis Sagienſis. *Toleſane hîc n. 4.* mirabilis & pene inaudita videtur exceptio, quam in hoc caſu juxta communem explicationem videtur probare Pontifex, vt ab appellatione diæceſeos excludatur *ciuitas Principalis, ſiue Epiſcopalis, id eſt, vbi Epiſcopus reſidet.* Quod perinde inconueniens dicere poſſumus, quàm ſi ab appellatione Regni excluderetur Metropolis, ſiue Vrbs Regia, ideóque cenſet, ante clauſulam illam: & *quoſdam alios diæceſis Sagienſis* poſt Epiſcopum, nominatim fuiſſe expreſſos quoſdam alios diæceſanos, qui non eſſent ciues Sagienſes, ideóque meritò Rodulphum excepiſſe, quòd ſub illâ clauſulâ, *& quoſdam alios*, nullus de ciuitate ipſâ cenſeretur incluſus. *Fa. c. Sedes Apoſtolica.* ſuprà, vigore cuius ſub illâ clauſulâ, & *quoſdam alios*, ſolùm intelliguntur, pares aut minores illis, qui ſunt nominatim expreſſi. Credibile autem eſt, Rodulphum Rectorem Eccleſiæ, iſtis diæceſanis Forenſibus non fuiſſe parem aut minorem, ſed majorem.

Neque obſtat Epiſcopum fuiſſe illo maiorem, quia Epiſcopus in vigore non eſt de diæceſi, quod ſonat ſubditum diæceſanum, ſed caput & Rector diæceſis, qui autem poſt Epiſcopum nominatim ſunt in illis literis expreſſi, aut ſub generalitate *quorundam aliorum comprehenſi*, omnes fuerunt ſubditi diæceſani; Vnde reſpectu illorum rectè exceptionem *in c. cap. Sedes Apoſtolica.* fundâſſe videtur Rodulphus, quod inde magis confirmatur, quia non obtendit clauſulam: *& quoſdam alios Sagienſis diæceſis*, prout facere debebat, ſi exiſtimabat ciues Sagienſes non eſſe de diæceſi, ſed ſolùm clauſulam: *& quoſdam alios*, qui exprimuntur in *c. cap. Sedes Apoſtolica*; juxta cuius diſpoſitionem reſcripſit Pontifex. Vt adeò cenſeam eum Toloſano, vniuerſim tam in odioſis quàm in fauorabilibus, ſub appellatione illorum, qui ſunt de diæceſi, vel maximè comprehendi illos, qui ſunt de Ciuitate Epiſcopali, ſicuti ſub nomine incolarum regni, vel maximè intelliguntur incolæ ciuitatis Regiæ.

Cap. XXXVI. Significauit.

Idem Abbati S. Iacobi.

S V M M A.

Cùm quidam per literas aduersùs Epiſcopum Tullenſem, & quoſdam alios Clericos & laicos impetratas, Comitiſſam Namutenſem, quæ mortuo fratri in Comitatu ſucceſſerat, per generalem clauſulam: Et quoſdam alios, *ſuper pecuniâ fratri mutuatâ, conueniſſent: excepit procurator Comitiſſæ, ſe per literas fratre viuente impetratas, earúmq; vigore in jus nunquam vocato, non poſſe conueniri. Quam exceptionem admitti, & contraria in irritum reuocari, mandat Pontifex.*

E X E G E S I S.

In Irritum.) Notat *Toloſ. hîc. n. 3.* poſt *Panorm.* per Clauſulam illam: *& quidam alij*, non poſſe in jus vocari hæredes, in jus nunquam vocati, antequam moreretur, niſi mortuus in reſcripto nominetur, & Superſtes fuerit tempore impetrationis. *c. Dilecti. de foro compet.* Nam vt ait Paulus, *aduerſùs eum, qui in rebus humanis non erat, cùm Iudex datus eſt, neque judicis datio valuit, neque aduerſùs eum ſententia dicta vires habet. l. 2. §. Idem. Quæ ſent. ſine appell. reſcind.*

Niſi judex ſit datus aduersùs dignitatem mortui, nam tunc Succeſſor in dignitate cenſetur in reſcripto nominatus, vt ſi contra Eccleſiam, Comitatum, &c. res ſit. *Nam dignitas non moritur cum perſonâ. cap. Si gratioſè. de reſcript. in 6. c. Liberti. 12. q. 2.* Vel niſi res, vel negotium ipſo viuente cœperit agitari, & res non ampliùs ſit integra, tunc enim poteſt agi contra Succeſſorem aut poſſidentem id, de quo cœptum eſt agi, *cap. Quia V. qui violenter. de jud.*

Cap. XXXVII. Ex Inſinuatione.

Idem Abbati S. Victoris.

S V M M A.

Cùm Clericus I. ſuper prouiſione ſuâ ad Epiſco-

piſcopum Ambianenſem præceptorias, & contra eum executorias ad judices impetrâſſet, in quibus fiebat de prioribus monitorijs mentio, has autem nullas ſibi oblatas replicaret Epiſcopus, (vti caſum format gloſſa:) Mandat Pontifex, ſi nullæ monitoriæ præceſſerint, & tamen in executorijs illarum mentio fiat, executorijs ſuperſederi, ſecus ſecundùm illas procedi.

EXEGESIS.

Nulla monitoriæ, &c.) procedit hoc Capitulum juxta morem antiquum, quem explicauimus *ſupra in cap. Capitulum S. Crucis*, cùm ordinariè non dabantur *executoria*, priuſquam *præceptoria*, & hæ non priùs, quàm *monitoria*. Iſte igitur Clericus, vt faciliùs obtineret executorias, falsò narrauit, præceſſiſſe monitorias. Quare meritò Pontifex mandat, *ſi ita eſſet*, ſecundùm executorias, delegati ne procederent.

Cap. XXXVIII. Mandatum.

Idem Nouienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si quis mandatum Apoſtolicum Epiſcopo exhibet ſuper prouiſione ſuâ cum hâc clauſulâ: Si pro alio ibidem non ſcripſimus, qui huiuſmodi gratiam proſequatur: *Epiſcopus alio jam beneficium per literas Apoſtolicas obtinente, illud exequi non tenetur: quia Papa non intendit grauare Eccleſiam ſuper receptione duorum.*

EXEGESIS.

Si pro alio ibidem non ſcripſimus, &c.) Obijcit gl. dubitationem Nouienſis Epiſcopi fatuam videri poſſe, cùm enim in literis poſterioris Impetrantis, hæc clauſula: *Si pro alio ibidem non ſcripſimus, &c.* expreſſa eſſet, & prior impetrans pro quo Pontifex priùs ſcripſit, per literas priores beneficium in Eccleſiâ de facto obtineret, eiuſdem apparebat conditione deficiente, literas poſteriores nihil operari, neque opus eſſe, vt Pontifex ſuper hoc conſuleretur. Reſp. dubium Epiſcopi probabile fuiſſe, & inde ortum, quòd clauſula non tantùm illud continebat, *ſi pro alio ibidem non ſcripſimus*: ſed etiam iſtud: *qui huiuſmodi gratiam proſequatur*: vt adeò clauſula videretur referri ad pendentiam gratiæ primæ, ſi videlicet *prior impetrans nondum receptus ad beneficium necdum ipſo facto illud obtineret, ſed jus ſuum* per literas Apoſtolicas apud Epiſcopum adhuc *proſequeretur*. Cùm igitur in propoſito gratia primi impetrantis non ampliùs penderet, ſed de facto Epiſcopus in beneficio illi conferendo mandatum Apoſtolicum impleuiſſet, quærit Epiſcopus, vtrùm in hunc caſum (beneficij non ampliùs pendentis, ſed de facto obtenti) hâc clauſulâ non contentum, teneretur ſecundò impetranti prouidere.

Reſpondet Pontifex, abſolutè non teneri, redditque rationem, quæ videtur generalis, *quòd ſuper receptione duorum, Papa non intendat grauare Eccleſiam*, ſimul, vel intra breue tempus, intellige; quin enim ſucceſſiuè poſt longius tempus intermedium, poſſit vel ſoleat mandare, vt jam vnus, & poſt aliquot annos alter recipiatur, nihil obſtat. Ex quo ſequitur, ſecundùm hanc limitationem, rectè dixiſſe gl. quòd etiam ſine expreſſione iſtius clauſulæ, *ſi pro alio non ſcripſimus*, Papa non intendit grauare eundem Collatorem ſuper receptione duorum, niſi illud exprimat: vt adeò iſta clauſula ſubintelligatur, etſi non ſit expreſſa, & perinde procedat; ſiue gratia pendeat, ſiue ſit executa, imò magis, quando eſt executa; quia maius grauamen eſt, recipere ſecundum, quando primus facto ipſo eſt receptus, quàm quando ſolùm eſt recipiendus. Quam ſententiam nobis inter plures alias magis probatam, ſequuntur *Ioan. de Lignano. Calder. Panorm. hîc. n. 5.*

Ex quo obſeruandum 1. Iſtam intentionem Papæ colligi ex ſtylo Curiæ, nullo enim jure eſt expreſsè cautum, quòd Papa non intendat grauare Eccleſiam ſuper receptione duorum: ſed ex conſuetudine Pontificum, inſurrexit illa præſumptio tacitæ voluntatis illorum. Quæ præſumptio confirmatur *ex cap. Capitulum S. Crucis. ſupra.* vbi primo recepto, itidem excluditur ſecundus impetrans, & *c. Literis. & c. Abbatem ſeqq.* vt mox *patebit*. Obſer. 2. quòd à principio, vti ait *idem Panorm.* Papa non ſcribebat pro aliquo beneficiando, vnde in volumine decreti non reperitur has gratias fuiſſe vnquam conceſſas, ſed poſtmodum Papa incepit ſcribere cum moderamine, ad Epiſcopos, dando primò *monitorias*, deinde *præceptorias*, tertiò *executorias*. Et aliàs non ſcribebat pro ſecundo, quin apponeret illam clauſulam: *Si pro alio non ſcripſerimus*, vt *hîc. & in cc. duobus ſeqq.* Hodie per concordata Germaniæ Pontifex vix ſolet dare eiuſmodi literas, niſi ſecundùm reſeruationem in dictis concordatis expreſſas. Et cùm ſcribit pro aliquo, literæ communiter ſunt executoriæ, non tantùm ad compellendum, ſed etiam ad conferendum.

Cap. XXXIX. Literis.

Idem.

SVMMA.

Iuſſit Greg. IX. Clericum Guillelmũ recipi in Canonicum cum hâc clauſulâ: niſi pro alio per nos fuiſſet Eccleſia veſtra grauata (*quod æquipollet illi, niſi pro alio ſcripſiſſemus*) *Replicârunt Canonici, ſe T. Subdiaconum, qui monitorias ab Honorio III. proximè defuncto impetrârat, per executorias (Greg. IX.) jam recepiſſe. Reſpondet Pontifex, id non obſtare, cùm factum prædeceſſoris ſui potiùs, quàm ſuum fuerit proſecutus.*

EXE-

EXEGESIS.

Factum prædeceſſoris ſui, &c.) Nota 1. *ex Panorm. n.3.* Quòd Papa debet proſequi ſaltem ex vrbanitate, factum inchoatum per prædeceſſorem; hodie tamen ſit oppoſitum in beneficijs, quia omnis Papa nouiter creatus, reuocat omnes gratias factas per prædeceſſorem, ſi per eas nondum ſit acquiſitum jus in re. *c. fi. de Conc. præb. in 6.* Nota 2. literas monitorias Honorij non expiraſſe per mortem ipſius, quia res non erat ampliùs omnino integra, ſed gratia incepta, vnde conveniebat, illam per executorias complere; ideóq; dicit Pontifex *ſe factum prædeceſſoris ſui potiùs proſequi, quàm ſuum.* Imò ſicut patris & filij dicitur vnum teſtamentum, *l. Patris & filij. ff. De vulg. ſubſtit.* ita anteceſſoris & ſucceſſoris eſt vna gratia, quæ denominatur à ſuo principio, vt dicatur videlicet gratia Honorij, non Gregorij. *juxta Bald. hîc.* Nota 3. Niſi dictus Honorius dediſſet monitorias pro Subdiacono T. Greg. non fuiſſe grauaturum hanc Eccleſiam ſuper receptione duorum. Per quod confirmatur quod diximus *c. præced.* clauſulam: *Si non ſcripſerimus pro alio*, ſemper apponi, vel ſubintelligi in eiuſmodi literis.

Cap. XL. Abbatem.

Idem Greg. IX.

SVMMA.

Epiſcopus, cui ſcribitur, vt alicui in diæceſi ſua prouideat; vel prouideri faciat, cum clauſulâ; niſi ſcriptum ſit pro alio, *non poteſt id exequi circa beneficia ſpectantia ad collationem alterius, v. g. Abbatis, qui per mandatum Apoſtolicum recipiendo alium, jam grauatus eſt.*

EXEGESIS.

In aliqua Eccleſiarum ſui Monaſterij) Not. 1. quòd collatio beneficiorum in diæceſi poſſit pertinere ad Abbatem, vel Prælatum Epiſcopo inferiorem, ex priuilegio vel præſcriptione, vel primâ fundatione, etſi de jure communi inſtitutio, ſiue prouiſio beneficiorum ſpectat ad Epiſcopum *c. Regenda. & c. Nouerint. 16. q. 1. c. Omnes Baſilicæ. 16. q. 7. c. Cùm ex iniuncto. in fi. de hæret.* Nota 2. quòd grauamen ſuper receptione duorum illatum Epiſcopo, ſiue alteri collatori, conſideratur habito reſpectu ad eundem collatorem, non ad eandem Eccleſiam, per quod declarantur *capp. priora.* Non ergo conſideratur grauamen ratione redditaum, ſed præcipuè ratione facultatis conferendi, quæ eſt quædam prærogatiua Ordinarij, quâ priuatur per multitudinem eorum, quos jubet Papa promoueri, vt notat *Panorm. n. 1.* Denique Not. 3. hîc iterum confirmari intentionem Papæ; quòd nolit grauare Ordinarios ſuper receptione duorum, ſiue clauſulam illam (*niſi pro alio ſcripſiſſemus*) exprimat, ſiue non.

Cap. XLI. Ab excommunicato.

Idem Greg. IX.

SVMMA.

Huius cap. ſumma & ſenſus ita formatur à gl. Quidam Prælatus excommunicauit quendam ſubditum contra formam Concil. Gener. Later. 4. (*expreſſam in cap.* Sacro de ſent. excomm.) *ſcilicet* nullâ monitione præmiſsâ. *Iſte conqueſtus fuit Papæ, vnde mandat illi excommunicatori, vt ipſum ſine difficultate abſoluat. Et ſimul mandat alijs, vt illum abſoluant, ſi excommunicator non duxerit abſoluendum, additâ clauſulâ,* ſi ita eſt. *Super quâ orta eſt dubitatio, vtrum cognitio de hâc clauſula pertineat ad excommunicatorem an ad alios, quibus abſolutio tergiuerſante excommunicatore demandata fuit? Reſpondet Pontifex, iſtam cognitionem non ad excommunicatorem, ſed ad illos pertinere. Rationem autem hanc aſſignat, quia* excommunicator de facto ſuo certus eſſe debet, *vtrum videl. hunc ſubditum non præmiſſâ monitione excommunicârit; in quo ipſo illi defertur, quia creditur ipſum ſcire, quomodo proceſſerit.*

EXEGESIS.

De facto ſuo certus, &c.) Videtur, ait gl. *quòd non liceat alicui factum proprium ignorare,* & hoc verum eſt, niſi habuerit probabilem cauſam ignorantiæ. *c. In lectum. 34. q. 2. & arg. c. Si quis à Simoniacis. 1. q. 1.* ſed in facto alieno tolerabilis eſt error, vel ignorantia. *l. vlt. ff. Pro ſuo.* niſi ſit craſſa & ſupina, quæ etiam in facto alieno, ſi ad aliquem ſpectet, vt ſciat, non excuſat. *c. Quod de his. d. 16. c. Qui & humanis. 12. q. 2. c. 1. De poſtul. Prælat.* Qualis autem monitio ante ſententiam excommunicationis debeat præmitti, pertinet *ad illum tit. & cap. Sacro. cit.*

Cap. XLII. Si proponente.

Idem Greg. IX.

TEXTVS BREVICVLVS.

Si proponente aliquo, nondum ſe beneficium Eccleſiaſticum aſſecutum, ſuper prouiſione ipſius, (licet minùs competens obtinentis) reſcriptum Apoſtolicum de hoc mentionem non faciens impetretur, illud veluti fraudulenter obtentum, dicimus non valere.

EXEGESIS.

Si proponente aliquo, &c.) Aduertit *gl.* hîc, eum, qui proponit Pontifici, ſe nullum beneficium Eccleſiaſticum aſſecutum, cùm ſaltem habeat ali-

quòd modicum, *ſine dubio mentiri*, & ideò nullum commodum debere habere de literis. Sed ſi quis ita diceret: *Supplicat S. V. pauper Clericus N. vt in tali Eccleſia beneficium ei conferre dignemini*, quærit gl. num quid valeant tales literæ? Et denique videtur ſentire, quòd valeant; talis enim licèt tacuit de modico beneficio, tamen verum dixit, quia verè eſt pauper. Sed tenendum eſt eum communi, non valere. Quia mentio beneficij prioris qualiſcunque, propter tot jura, requiritur tanquam facta à Canonibus præſcripta, ad impetrandum beneficium ſecundum. Quod maximè confirmatur per *cap. Si motu proprio. de preb. in 6.* per illa verba: *Quantumcunque modicum beneficium taceatur in ea* (id eſt, petitione beneficij) *ipſum veluti ſubreptitium viribus nolumus obtinere.* Vide quæ diximus in *c. Super literis. & c. Olim. Ver. Niſi ſuper aliis.*

Cap. XLIII Quia nonnulli.

Idem Greg. IX. Epiſcopo Pariſienſi.

SVMMA.

Recenſentur ſex abuſus literarum Apoſtolicarum. 1. Si quis literas ſua nomine impetratas, alijs eiuſdem nominis tradat. 2. Si quis literas tali modo recipiat. 3. Si quis trahat ad iudicium illos, contra quos nihil habet quæſtionis. 4. Si quis literas ad futuras extendat controuerſias, quæ tempore impetrati reſcripti nondum erant exortæ. 5. Si quis alium ſuper vno negotio vel pluribus perſonalibus actionibus, quæ ſub vno judice poſſent tractari commodiùs, per varias literas ad diuerſos judices malitiosè trahit. 6. Si quis Actor Reum ſimul ad diuerſa loca, vel indeterminatè ad villam, quæ communem cum aliis eiuſdem prouinciæ villis habet nomen, trahi procurat. Hos omnes, qui tali modo literis Apoſtolicis abutuntur, ſtatuit Pontifex, vt literarum commodis careant, & ad expenſas, quas propter hoc aduerſarios ſubiiſſe conſtiterit, condemnentur.

EXEGESIS.

Alius eiuſdem nominis) Not. ex *Panorm. n. 2.* quòd æquivocatio nominis non vitiat literas Apoſtolicas, reſpectu impetrantis. Ipſe enim præſumitur impetraſſe, ex quo eſt in poſſeſſione literarum, licèt reperiatur alius, qui ſit eiuſdem nominis. quod not. gl. in *c. Nonnulli. ſuprà.* Sed reſpectu eius, contra quem impetrantur, cenſet *Panorm.* eſſe probabilem dubitationem, quia multi reperiuntur eiuſdem nominis & cognominis. Vnde æquivocatio nominis videtur obſtare, quo minùs facilè vnus ex illis queat conueniri, qui habent idem nomen & cognomen.

Qui eas tali modo recipiunt) Notat *Panorm. n. 3.* quòd reſcripta non poſſint aliis cedi; ſunt enim perſonalia, vnde non excedunt perſonas in eis contentas (niſi reſcriptum impetratum ab vno, alteri proſit, vt in re communi vel indiuiduâ. *l. 1. C. de diverſ. reſcrip. fa. l. Si cõmunem. ff. Quemad. Seru. amitt.*) *concordat. cap. P. & G. de offic. deleg.* ideóque dicunt Doctores, *quòd cedens jura ſua alteri, non poſſit ceſſionario cedere reſcriptum.*

Ad futuras trahunt controuerſias) Reſcriptum ſimpliciter impetratum ad lites, non debere extendi ad controuerſias futuras, exortas poſt impetrationem, probat *iſte t.* qui ad hoc quotidie allegatur, teſte *Panorm. n. 4.* qui idem cenſet de beneficio vacaturo poſt datã literarũ; vt videlicet non extendatur ad beneficium poſtea creatum, ſiue erectum. *per Clem. fin. h. t. De Reſcr.* Quia oportet, quòd tempore impetrationis ſit aliquod ſubiectum, ſuper quo fundetur iſta gratia, beneficium autem creatum, ſiue fundatum poſt datam literarum, tum nondum fuit; non potuit ergo ſuper illud fundari gratia, hinc ſi mortuus eſt tempore datæ is, cui conceditur priuilegium, corruit ipſum priuilegium. *L. Neratius. ff. de re jud.* Idem eſt, ſi tempore datæ mortuus eſt ille, contra quem conceſſum fuit reſcriptum *l. 2. ff. De quæ ſent. ſine appell. reſcr.* Omnia enim iſta corruunt ex defectu ſubiecti, non exiſtentis tempore reſcripti.

Super vno negotio &c.) De hoc diximus *cap. Ex tenore. ſuprà.* Notat autem *Panorm. hic. n. 9.* quòd etſi taliter abutens literis Apoſtolicis, perdit illarum commodum, in quantum nihil valent, & eſt condemnandus ad expenſas, non tamen perdit ipſam cauſam, quia hoc non exprimitur. Quare poterit impetrare alias literas. Quæritur, vtrum trahens aliquem ad plures judices, ſuper pluribus realibus actionibus, perinde cenſeatur abuti literis Apoſtolicis, ſicuti qui id contra hunc tit. facit ſuper pluribus actionibus perſonalibus, quæ ſolæ exprimuntur? Reſp. *cum Panorm. n. 12.* Si concurrat eadem ratio in realibus, quæ hic exprimitur in perſonalibus, quia videl. ſub vno judice poſſent tractari commodiùs, habere perinde diſpoſitionem h. t. locum in illis, quàm in iſtis. Quod ſaltem verum puto quoad obſeruationem: Etſi enim Panorm. idem propter identitatem rationis, etiam extendat ad pœnam, alij tamen, vt *Ioan. Andr. hic* id negant.

Indeterminatè ad villam &c.) Certus locus exprimi debet, vbi reus compareat, alioqui intelligitur locus, vbi judex ordinariè iudicare conſueuit, *l. Si locus. ff. De iud. l. Si eùm dies. ff. De arbitr.* Qui autem locum nullum determinatè exprimit, ſiue quod æquipollet, aliquem cuius nomen pluribus commune eſt, &c, qui ex circumſtantiis dignoſci non poteſt, perinde eſt, ac ſi nullum locum ſtatuiſſet.

In moderatis expenſis &c.) Statuitur pœna his abuſibus, vt videl. abutens condemnetur ad expenſas & damna reſarcienda, quod idem ſtatuitur, *cap. Ceterùm. ſuprà. cap. Vt debitus honor. de appell. c. Ex literis. de dol. & contum. l. Eum qui temerè. ff. De iud.* Quærit gl. quis iſtos punire debeat? Et rectè reſoluit, quòd iſti ijdem judices, ad quos diriguntur

tur literæ, pœnam imponere debent ſuper damnis & expenſis. In hoc enim ſaltem habent juriſdictionem, vt de precum veritate cognoſcant, & pœnam imponant vigore huius textûs.

IDEM TITVLVS DE RESCRIPTIS IN VI.

Cap. I. Ipſo jure.

Gregorius IX.

TEXTVS BREVICVLVS.

Ipſo jure reſcriptum, vel proceſſus per ipſum habitus, non valet, ſi ab excommunicato ſuper alio, quàm excommunicationis vel appellationis articulo fuerit impetratum.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus, nec indiget explicatione. Dicit quidem gl. hanc Decretalem correctam eſſe per *c. Pia. de except. in 6.* ſed ex tit. illo nihil tale evincitur, quod ibidem clariùs patebit.

Cap. II. Cùm in multis.

Innoc. IV. In Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt per illam clauſulam: & quidam alij, *quæ frequenter in literis Apoſtolicis inſeritur, Nemo vltra tres vel quatuor in judicium trahat, eorúmque nomina in primo citatorio impetrans exprimat, ne locus ſit fraudi; ſi liberè poſſit variare & pro nominatis alios ſubſtituere.*

EXEGESIS.

Per hoc cap. limitatur *cap. Cùm cauſam. de teſtib. & atteſt. item. cap. Sedes Apoſtolica. de reſcr.* ſuprà, vbi hâc de re ſatis diximus.

Cap. III. Diſpendia.

Idem Innoc. in Concil. Gen. Lugdunenſi.

SVMMA.

Ampliat Pontifex ſtatutum Greg. IX. vt ſi quis plures actiones contra alium voluerit mouere, literas non ad diuerſos, ſed eoſdem judices impetret; ſecus, careat commodo literarum, neque proceſſus valeat, & actor reo condemnetur in legitimas expenſas. Reus quoque eodem durante judicio, Actorem (ſi literas contra illum impetrârit) nonniſi apud eoſdem judices, ſi non ſint ſuſpecti, reconuenire poſſit, ſimili pœnâ, ſi contra hoc fecerit, puniendus.

EXEGESIS.

Ampliantes) Habetur hoc ſtatutum ſuprà in *cap. Quia nonnulli. tit. de reſcr.* quod Greg. IX. ſolùm ſtatuerat, *ne quis ſuper eodem negotio vel pluribus actionibus perſonalibus, quæ ſub vno judice commodè tractari poſſent, literas intentet ad diverſos judices*: Innoc. autem hìc illud ampliat etiam ad Reum, & tam ipſi, quàm Actori ſimilem pœnam ſtatuit.

Cap. IV. Cùm aliquibus.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si conceditur facultas, aliquem recipiendi in Canonicum, cum hâc clauſulâ: Non obſtantibus priuilegiis, conſuetudinibus, vel ſtatutis, iuramento, confirmatione Apoſtolicâ, vel quacunque firmitate aliâ roboratis, *is qui recipitur, autoritate Apoſtolicâ dignoſcitur eſſe receptus; niſi Canonicorum receptio aliàs pertineat ad eoſdem, ad quos literæ diriguntur. Hoc enim caſu non Apoſtolicâ, ſed recipientis autoritate cenſetur receptus.*

Hæc cùm clara ſint, ſuperuacuum eſt immorari.

Cap. V. Si gratiosè.

Idem Bonif. VIII.

SVMMA.

Si Pontifex alicui concedat, vt beneficia priora (quod ad Canonicè obtenta reſtringi debet) poſt nouam promotionem retineat, vſque ad beneplacitum concedentis, *eiuſmodi gratia per illius obitum expirat. Secus, ſi concedatur* vſque ad Sedis Apoſtolicæ beneplacitum, *tunc enim, quia Sedes ipſa non moritur, durabit perpetuo, niſi à Succeſſore reuocetur.*

EXEGESIS.

Vſque ad ſuæ voluntatis beneplacitum) Not. I. Gratia ſimpliciter alicui facta cenſetur perpetua, neque extinguitur per mortem etiam re integrâ. *c. Si ſuper gratiâ. in 6. de off. deleg.* & per ea, quæ not. *Ioan. Andr. in Reg. Decet. inf. de Reg. iuris.* tamē fallit, ſi gratia & conceſſio eſt limitata ad concedentis beneplacitum & voluntatem; hæc enim exſpirat per mortem concedentis, etiam re non integrâ. *per hunc tex. & l. 4. ff. locati.* Secus eſt, ſi conceditur *ad beneplacitum Sedis Apoſtolicæ, ſiue dignitatis*, quia hæc nunquam moritur, quæ eſt ratio textûs. Ideò per mortem Papæ, vel alterius Prælati, Eccleſia dicitur vacare, non autem non exiſtere. *per c. Cùm noſtris. extra de conceſſ. præbendæ.*

Nota. II. Quando Papa ſimpliciter concedit alicui, quod poſſit beneficia ſua retinere, intelligitur talis conceſſio de beneficiis, quæ Canonicè obtinet de jure, & non tantùm de facto, *ſu. cap. Non poteſt. inf. de præbend.*

Nota. III. Si dicatur *ad beneplacitum Romani Pontificis*, perinde eſſe, ac ſi diceretur ad beneplacitū Sedis Apoſtolicæ, vt videlicet potiùs deſignetur

tur dignitas, quàm perſona. ita *Philipp. Franc. hic. n. 7.* Si Papa exprimat nomen in creatione aſſumptum, clarum eſt denotari perſonam, non dignitatem, niſi ſecundùm ſubiectam materiam aliud dicendum foret, ità ut *ſi appellatum ſit ad Innoc. X.* appellationem proſequi poteſt appellans coram Succeſſore. ita *idem Franc. ibid.*

Nota IV. Quando gratia limitatur ad expreſſam voluntatem ſiue diſpoſitionem in contrarium, nunquam expirare per mortem concedentis, vt ſi fiat conceſſio *ad beneplacitum, donec duxerit aliter prouidendum, vel reuocandum per c. Si delegatus. inf. fa. l. Cùm Pater. in fin. ff. de leg. 2. & l. Si teſtam. C. de inſtit. Bartol. in l. Et quia. de juriſd. omn. iud. vid. plura apud Franc. hic.*

Nota V. Idem *mxt. Franc. n. ee.* procedere, ſi finiatur officium concedentis ipſo viuo, vt videl. gratia ſit perpetua, ſi conceſſio fiat ſimpliciter, & non *ad beneplacitum.* Si verò additur hæc clauſula, expirabit itidem cum officio concedentis.

Nota VI. Hæc procedere indiſtinctè ſub nomine cuiuſcunque officij, vel dignitatis, uti *ſentiunt DD. hic.* Non tamen extendenda ſunt ad mortem civilem, puta ſi concedens ſit excommunicatus, ſuſpenſus, vel aliter impeditus, ne officium ſuum poſſit exercere. Nam non ideo per hoc expirat eius conceſſio, ſi retinet officium, quia mors ciuilis non æquiparatur naturali, niſi in caſibus jure expreſſis. *per gl. Verb. Non morte. c. ſeq.*

Cap. VI. Suſceptum.

Idem.

SVMMA.

Illi, cui mandatur prouideri de beneficio vacante per reſignationem, non poteſt prouideri de beneficio vacante per mortem. Si duo idem beneficium proponant vacare, vnus per obitum, alter per ceſſionem, quod verum erat, debet poſterior præferri.

EXEGESIS.

Sed per mortem,) Si prouiſio fiat expreſſo certo modo vacationis, & beneficium alio modo vacaret, non valet collatio. *per h. tex.* vt in propoſito Pontifex mandat beneficium conferri vacaturum per reſignationem, ſed vt ille, qui id obtinebat, mortuus eſſet, antequam reſignaret, propter diverſum modum vacationis, literæ non valebunt, erat enim vacatio per reſignationem expreſſa per per modum taxationis ſiue limitationis, non demonſtrationis, de quâ diſtinctione, diximus *ſuprà. c. Super literis, Limitat. 4.* Notat verò *Petrus Ancharan.* & *Franciſ hic n. 15.* Si conſtitutus in articulo mortis renuntiet, tunc ſecutà morte, dicetur beneficium vacare per mortem, & non per renuntiationem. Ex vicinitate enim actuum præſumitur fraus vt *in l. Si ventri. §. In bonis. ff. De priuil. cred. V. gl. verb. Coll. in Clem. 1. vt lite pendente.*

Cap. VII. Gratia.

Idem.

SVMMA.

Gratia vitioſa cenſeri non debet, quamvis impetrans de alio beneficio ſibi abſenti & ignoranti collato, tacuerit. Si tamen ſint incompatibilia, debet alterutrum dimittere.

De hoc tex. ſatis dix. c. Super literis. limitat. 1.

Cap. VIII. Quamvis.

Idem.

SVMMA.

Poſt gratiam reuocatam, reſtitutus ad eandem non præfertur illi, cui poſt reuocationem & ante reſtitutionem alterius in eâdem Eccleſia, gratia facta eſt.

EXEGESIS.

Sine juris præiudicio alieni) Quæ clauſula ſemper ſolet ſubintelligi, quia princeps nunquam præſumitur velle tollere alteri jus quæſitum, etiamſi reſcribat in materia, in quâ per ſolam voluntatem poſſit jus alteri aufferre, ſicut Pontifex in materiâ beneficiali de quo diximus *ſup. c. Super literis. Reg. 4.* Id obſerua. huiuſmodi mandata de prouidendo de beneficiis vacaturis, hodie eſſe ſublata, *per Conc. Trid. Seſſ. 24. De Reform. c. 19.* contra quod Conc. Pontifices nihil facilè concedunt.

Cap. IX. Si eo.

Idem.

SVMMA.

Qui tempore datæ literarum ad beneficium cum cura vel ſine cura ipſi conferendum, non habet ætatem curæ idoneam, non poteſt per illas prouideri de beneficio curato, ſed ſolùm de ſimplici, cui erat idoneus.

EXEGESIS.

Vniuerſim pro Regulâ ſtatuitur, in omni prouiſione intelligi illam clauſulam; *Si impetrans eſt idoneus. mxt. c. Cùm adeò. ſuprà eod.* vbi de hoc diximus. Sicuti & de datâ literarum in reſcriptis gratiæ attendendâ. *c. Eam te.* Quomodo h. c. ſit conciliandum *cum c. 29. V. Sed aliam.* vigore cuius *tempore datæ non habens ætatem ſacerdotalem*, habilis iudicetur, modò tempore vacationis ad eam ætatem perueniat, diximus ibid.

Cap. X. Si propter.

Idem.

SVMMA.

Si Pontifex propter debita, Epiſcopo fructus beneficio-

neficiorum primi anni, quæ in Diœceſi vacabunt, cum clauſula, non obſtantibus quibuſcunque, &c. *ad quinquennium concedat, non intendit Eccleſiæ fabricæ, vel alteri vſui, aut perſonæ, ſi fructus eiuſmodi de ſpeciali conſuetudine vel priuilegio alicui horum debentur, prouidere, niſi hoc expreſſè caueatur.*

EXEGESIS.

Non obſtantibus &c.) Difficile videtur in propoſito ſaluare hanc clauſulam. Si enim hæc conceſſio facta Epiſcopo, nullum præiudicium generare debet cuicunq; alteri vſui aut perſonæ, quibus fructus primi anni beneficij vacantis ex priuilegio, ſtatuto, vel conſuetudine ſpeciali debentur, ergo hæc clauſula *non obſtantibus quibuslibet conſuetudinibus, priuilegiis, ſtatutis*, nihil operatur, vel ſi aliquid operatur, ergo contra intentionem Pontificis, Eccleſiæ, vel alteri vſui, aut perſonæ generat aliquod præiudicium.

Reſpondet gl. hic ad verbum *præiudicium aliquod*. I. Decretalem ſic poſſe intelligi, vt Eccleſia, vel alius vſus, aut perſona habeat fructus anni cuiuſcunque (ſic enim vix aliquod præiudicium generaretur aliis) & Epiſcopus per clauſulam, *non obſtantibus*, gaudeat fructibus primi anni. II. Reſpondet ſecundùm alios, fabricam vel alios hìc contentos debere habere fructus primi anni, quia Pontifex non vult vllum præiudicium illis generari, Epiſcopum autem fructus anni ſecundi, qui ipſi eſt primus, hácque ratione illum iuuari per clauſulam *non obſtantibus quibuslibet* &c.

Sed placet Sententia *Archid. hìc*, quem refert *Francus n. 12.* Vt hoc caſu (videl. raro & extraordinario) quo fructus omnium beneficiorum primi anni in Diœceſi deberentur aliis, Epiſcopus nihil habeat, adeóque & clauſula *non obſtantibus* per accidens nihil operetur, & Epiſcopus debeat petere aliud remedium pro ſoluendis debitis. Nec enim eſt recedendum à verbis priuilegij *per cap. Sanè. & c. Porrò. extra. de priuil.* Ex quo ergo priuilegium dicit, *de primo anno, eiúſq; fructibus*, Epiſcopus frui non poteſt; ſequitur, quòd nec ſecundo habere debeat, cùm non ſit præſumendum Papam, velle grauare Eccleſiam duplici onere. *fa. cap. Mandatum. de reſcr. extra. & l. Titia. §. Qui in vita. ff. De leg. 2.*

De ſpeciali gratia.) Nota I. quòd pro debito Eccleſiæ Cathedralis, non poſſunt Eccleſiæ inferiores grauari, etſi ſubiectæ ſint, *iuxt. Innoc in cap. Paſtoralis in Gregor. de priuil. fa. Clem. 1. eod.* Eſt ergo opus conceſſione Papæ, & iuſtâ cauſâ. Etſi *Ioan. Andr. in c. Quanto. de Off. Ordin. extra.* per illum textum ſentit, quòd in Regularibus Eccleſiis res vnius adminiſtrationis poſſunt conuerti in vtilitatem alterius adminiſtrationis de voluntate Abbatis.

Nota II. Quòd paupertas non eximit Eccleſiam ab obligatione ſoluendi debita; habet tamen remedium, ſecundùm DD. ne conueniatur vltra, quàm facere poſſit, vt *in c. Odoardus. de ſolut. & per gl. in l. Miles. ff. De re iudicatâ, & l. Stipendia. C. De execut. rei iud.*

Nota 3. Quòd licèt de iure fructus beneficij vacantis debent futuro ſucceſſori reſeruari, *c. Præſenti. de off. Ord. extra.* poteſt tamen indici ex conſuetudine vel ſtatuto facto per Epiſcopum cum conſenſu Capituli, quòd applicentur alicui ſingulari perſonæ, vel fabricæ Eccleſiæ. *fa. c. Si tibi conceſſo. de præb. inf. & c. Penult. de Verb. ſignif. extra.*

Nota denique IV. Veriùs eſſe quòd hæc gratia non extendatur ad fructus beneficij de nouo, poſt illius conceſſionem erecti, quia talia priuilegia concernunt præiudicium tertij, & Eccleſiarum, ideóque ſunt reſtringenda per *no. in c. Quid per nouale. de verb. ſignif. in Gregor.* Secus eſt de beneficiis vacantibus tempore impetrationis priuilegij, quia illud, quod reperitur vacans tempore conceſſionis, vacat etiam poſtea, non enim confertur eodem momento, alioqui non vacaret; ſecus eſſet, ſi Pontifex dixiſſet de beneficiis vacantibus in præſenti, tum enim reſtringeret gratiam. *ita gl. in c. Si poſtquam. inf. de præb. & in Clem. 1. de conceſſ. præb. in v. Notitia.*

Cap. XI. Statutum.

Idem.

SUMMA.

Sancit Pontifex 1. vt nullis niſi dignitatem aut perſonatum habentibus, ſiue Eccleſiarum Cathedralium Canonicis, cauſæ autoritate literarum Sedis Apoſtolicæ committantur, nec audiantur alibi, quàm in locis inſignibus, vbi ſit copia peritorum. 2. Si actor & reus ſint eiuſdem Diœceſis, cauſa non committatur extra illam, niſi Epiſcopus agat contra Diœceſanum, aut Diœceſanus contra illum, aut contra illius Capitulum, aut communitatem loci, aut actor illuc intrare non audeat, vel aduerſarij Potentiam metuens, de iuſto metu ſaltem per iuramentum judici fidem faciat. His caſibus extra diœceſin poteſt cauſa committi, & reus conueniri, non tamen vltra vnam diætã à fine ſuæ diœceſis. 3. Si actor & reus fuerint diuerſæ diœceſis, & actor in diœceſi Rei agere nolit, judicem non in ſua, ſed aliâ diœceſi impetret, reúmq; eò trahat, ſed non vltra diætam. 4. In his caſibus judex partes extra diœceſin non citet, nec de cauſa cognoſcat, ſine illarum conſenſu, neque alibi, aut aliis quàm deſignatis deleget. 5. Nullum munus niſi forſan eſculentum, vel poculentum, vel ratione itineris ad cauſam commiſſam neceſſarij aut vtilis, ſed moderatas expenſas ab vtraque parte, & vbi notabiliter fuerint pauperes, nihil omnino recipiat. 6. Aſſeſſorem, non niſi indigeat, ſibi adiungat, eúmque neutri parti ſuſpectum, cui vtraq; pars moderatum det ſalarium. 7. Notarios in exigendo ſalario immoderato refrænet, nec de ipſorum,

aut Aſſeſſoris lucro participet. 8. *Si quid contra hanc conſtitutionem recepit, abſque remiſſione reſtituere tenetur.* 9. *Niſi conditio & ſtatus cauſa requirat, pro teſtimonio ferendo neminem voces, & non niſi expenſis producentis.* 10. *Quidquid contra præmiſſa, vel eorum aliquod contingat attentari, ſit ipſo jure irritum & inane.*

EXEGESIS.

Dignitate præditis) hoc Capitulum confirmatum eſt per *Concil. Trid. Seſſ. 25. c. 10. De reform.* quod poſtea ſtatuit, *vt in ſingulis Concilijs prouincialibus aut diœceſanis, aliquot perſonæ, quæ qualitates habeant hic deſcriptas, & alioqui ad id aptæ deſignentur, quibus præter Ordinarios, cauſæ Eccleſiaſticæ ac Spirituales in partibus delegandæ committantur.*

Dignitas autē videtur eſſe *præeminentia in Eccleſia cum adminiſtratione, vel juriſdictione, imò & ſine illâ,* per Oldradū. *Conſil. 150. vid. Card. Tuſcū lit. D. Concl. 419.* An Perſonatus & Canonicatus ſit dignitas, patebit *inf. c. 1. De conſuet.* Si Eccleſia Cathedralis ſit Monachorum, vel Canonicorum Regularium, exprimi debere nomen Religionis, & alioqui non valere commiſſionem, *not. Franc. hic n. 5.* Qui. *n. 12.* Poſt Rotam *deciſ. 369.* quæ incipit: *Item ſi in formâ.* tenet, hunc textum non habere locum in meris executoribus gratiarum & ſententiarum, quibus committitur certum miniſterium v. g. prouiſio, inductio in corporalem poſſeſſionem. & ideò ſimplici Clerico committi poteſt, ſicuti dicitur de examinatione teſtium. Secus eſt, ſi iſti executores dentur cum clauſulâ *vocatis vocandis*, iſti enim ſunt veri judices, quia cùm cauſæ cognitione & parte vocatâ procedunt, vt tenet Rota.

Niſi ab Epiſcopo &c.) præter hos caſus plures enumerat *Franc. n. 6. & 7.* quibus cauſa poſſit extra diœceſin committi, vt 1. cùm cauſa matrimonialis per appellationem deuoluitur ad Curiam à ſententiâ Epiſcopi, ſolet enim tum ſecundùm ſtylum Curiæ committi alicui Epiſcopo extra diœceſin litigantiū. 2. Cùm cauſa committitur in Curiâ, valent enim tum literæ, quæ citant aliquem ad Curiam, etiam ad plures diætas, niſi aliquis eſſet ſpecialiter priuilegiatus. 3. Inquiſitor hæreticæ prauitatis in certâ prouinciâ datus per literas Apoſtolicas poterit trahere vltra vnam diætam, ſecundùm *Ioan. Andr. & Imol. in c. Nonnulli. eod.* Vnde infertur vniuerſim, textum iſtum non procedere in judicibus, qui deputantur per certam prouinciam, quia in quâlibet eius parte poſſunt cognoſcere, licèt extra ciuitatem, vel diœceſin litigantium, etiam vltra vnam diætam.

Si actor) ſicut impetratio judicis delegati ſpectat ad actorē, *ſecundùm gl. hic. Ver. Recuſet. fa. c. Si quis contra. de foro compet.* ita, etſi reus habeat plures judices ordinarios, electio ſpectat itidem ad actorem *l. Cum Clericis. C. De Ep. & Cler.*

Inſuper vt gratis &c.) Not. Judicem debere gratis judicare in tantum, ut ſi aliquid illi daretur à partibus, etiam vt iuſtam ferret ſententiam, diceretur corruptus, & ſententia ipſo jure eſſet nulla *l. 2. ff. De Cond. ob turp. cauſam.* Paruis tamen muneribus, quæ conſiſtunt in comeſtibilibus, non præſumitur Judex corrumpi, quando talia munera ſponte & liberaliter offeruntur, cùm liberalitas offerentis tollat ſuſpicionem. *c. De eulogijs. d. 18. & c. Etſi quæſtiones. de Simonia. vbi plenè Ioan. Andr.*

Aſſeſſorem autem &c.) Si Iudex delegatus indiget Aſſeſſore, id eſt Conſultore, ſiue Conſiliario, poteſt illum aſſumere etiam inuitis partibus, *iuxt. Archid. & Ioan. Andr.* dummodo talis Aſſeſſor non ſit ſuſpectus alteri partium; *docet Ioan. Andr.* Si ex duobus delegatis vnus tantùm indigeat poteſt aſſumere, altero & ipſis partibus inuitis, textus enim dicit in ſingulari: *Si indiget.* Vnde vlteriùs *iuxt. gl. hic V. indigeat*, licèt delegatus non ſit peritus, tamen ex hoc recuſari non debet, cùm poſſit ſibi aſſumere peritum aſſeſſorem.

Ad ipſius reſtitutionem integram.) Recipiens aliquid contra juris prohibitionem, tenetur ad reſtitutionē, de quo plenè *per DD. in c. Quia plerique. de immunit. Eccl.* Neque prodeſt illi gratuita remiſſio, quia jus illam expreſsè excludit *hic & in c. Cogit. inf. de Cenſib.* Ex quo infertur à contrario ſenſu, quòd vbi lex non prohiberet remiſſionem, liberaretur quis à reſtitutione per remiſſionem gratuitam. Obſerua denique, per hoc c. reſtringi *c. Nonnulli. ſup.* Per illud enim poterat reus trahi ad duas diætas, per hoc autem c. Non poteſt trahi niſi ad vnam.

Cap. XII. Tibi qui.

Idem Bonif. VIII.

SVMMA.

Primus impetrans Canonicatum in aliquâ Eccleſiâ, ſi fuerit præuentus à ſecundo impetrante, vtpote literas prius præſentante & in Canonicum recepto: tamen eidem præfertur in præbendâ Canonicali vacante tempore receptionis ipſius primi, & etiam pòſt vel antè vacante, ſi pro eo ſit per proceſſum aut decretum executoris affecta.

EXEGESIS.

In Canonicum ſit receptus.) Nota I. Licèt receptio alicuius in Canonicum, facta autoritate Papæ afficiat (id eſt reddat illi debitam præbendam ita tantùm, quod alteri conferri, non poſſit *c. Si poſtquam. de præb. inf.*) non tollit tamen jus quæſitum primo impetranti per decretum executoris *c. Ei cui. de præb. inf.* Intellige niſi ſecundo impetranti priùs recepto in Canonicum, fuerit facta etiam collatio præbendæ, antequam reciperetur primus impetrans in Canonicum. Tum enim præbenda primo impetranti conceſſa, non eſſet amplius vacans, textus autem non loquitur de præbendâ vacante ipſi conferendâ.

Not.

Not. II. Quòd præuentio & juris acquiſitio in parte, vt in Canonicatu, non inducat juris acquiſitionem & præventionem in reliquo connexo. licèt enim Canonicatus & præbenda habeant inter ſe connexionem, poſſunt tamen ſecundùm quid & ad tempus ſeparari Vide quæ diximus in *c. Cùm M. Ferrarienſ. de Conſtit. & c. Capitulum de reſcript.*

Nota. III. Literas à ſecundo in hoc caſu impetratas, non eſſe nullas, ſed elidendas per exceptionem prioris impetrantis, nam ſi vt ab initio eſſent nullæ, propter negligentiam iſtius non reſumerent vires. *Non firmatur tractu temporis, quod initio non ſubſiſtit. per Reg. Iuris. inf.*

Cap. XIII. Si pro te.

Idem.

S V M M A.

In literis gratioſis ad beneficia, primus impetrans non præfertur ſecundo, quando primæ literæ fuerunt conditionales, vt v. g. in propoſito alicui provideretur de Canonicatu, accedente Epiſcopi & Capituli conſenſu, *& ante hanc conditionem purificatam, (videlicet ante conſenſum Epiſcopi & Capituli) alter impetrans ex collatione Apoſtolicæ Sedis, vel executoris ſui proviſione, Canonicatum obtinuerit.*

E X E G E S I S.

Interueniente poſtea prædictorum aſſenſu.) Ratio huius textûs eſt, quam aſſignat *Innoc. in c. fin. De præſumpt.* Quia ſi gratia eſt conditionalis, non poteſt procedi ad executionem ante euentum conditionis. In hoc autem caſu, antequam extaret conditio, videlicet conſenſus Epiſcopi & Capituli, fuit jus quæſitum ſecundo impetranti, tum per literas Apoſtolicas, tum per prouiſionem ab executore re ipſâ factam, quod jus non tollitur per conditionem priorum literarum poſtea impletam. Et ſic conditio non trahitur retrò ad tempus conceſſionis.

Cap. XIV. Duobus ſuper.

Idem.

S V M M A.

Si duo vel plures in eâdem Eccleſiâ beneficium per literas Apoſtolicas impetrent, neque appareat, quis primò impetrârit; jus potentius eſt præferendum; & ſi non apparet, quod eſt potentius, præfertur is, qui primò literas præſentat, ſi verò etiam in præſentatione concurrunt, Hi ad quos pertinet collatio, quem maluerint, eligere poſſunt; alter autem omnino careat impetratis, niſi de mente Papæ appareat, quòd vtrique voluerit providere.

E X E G E S I S.

Res eſt clara. Id autem obſerua, quod jam ſuprà *c. Quamuis.* monuimus: *Mandata de providendo & gratias expectatiuas, ſed & reſervationes mentales, aut alias quaſcunque gratias ad beneficia vacatura, &c.* nemini ampliùs concedi. Vnde in hoc, & ſimilibus capitulis, labore interpretandi ſuperſedere poſſemus. Declarauit tamen Pontifex *Anno 1575. die 25. Ian. ex ſentent. Cardinalium, ſub hoc decreto Concilij Trid. non comprehendi primas, ſiue primarias preces Cæſareæ Maieſtatis, quas Cæſar noviter electus habet in omnibus Eccleſiis Germaniæ, ad beneficium vnum proximè vacaturum vni impetrandum.*

Cap. XV. Quia per.

Idem.

S V M M A.

Indulgentias perpetuas de fructibus beneficiorum, diſtributionibus quotidianis duntaxat exceptis, in abſentia percipiendis (vnde datur occaſio vagandi, minuitur cultus diuinus, & officium plerumque, propter quod datur beneficium, omittitur) multis perſonis non Eccleſiis vel dignitatibus conceſſas, Pontifex penitùs reuocat.

E X E G E S I S.

Fructibus beneficiorum,) Not. 1. ſub appellatione fructuum, etiam venire quotidianas diſtributiones, *quod enim excipitur ab aliis contentis ſub genere, debet contineri ſub illo,* cùm igitur diſtributiones excipiuntur ab alijs beneficiorum fructibus, continentur ergò ſub illis *per hunc tit. & cap. Cùm non deceat. de elect. inf.*

Nota 2. de jure communi, neminem poſſe percipere beneficia in abſentiâ, niſi ex priuilegio, vel niſi deſeruiat Eccleſiæ per alium. *c. Extirpanda. de præbend. & Dignit.* Neq; etiam exiſtens in ſtudio poteſt percipere fructus, niſi ſuper hoc ſit priuilegiatus, de quo *in c. fin. De Magiſtris. & c. 2. De priuil. inf. Conc. Trid. Seſſ. 6. c. 2.* hanc ipſam decretalem confirmat, & plura alia de reſidentiâ ſtatuit. *Seſſ. 23. c. 1.*

Not. 3. *beneficium dari propter officium,* quæ Regula ex hoc tit. deſumitur. Ex quo *Francus n. 4.* infert, quemlibet beneficiatum teneri dicere officium, & aliàs non percipere licitè fructus, ſed teneri ad reſtitutionem eorum. Sed videtur officium hîc generatim ſumi pro qualibet functione Eccleſiaſticâ, alicui beneficio connexâ ſiue impoſitâ, *vt pat. ex gl. hîc. V. dicitur.* Certè nec textus, nec ratio cogit, vt reſtringamus ad officium horarum Canonicarum.

Vel dignitatibus) ſi ergo dignitati v. g. Præpoſituræ, vel Eccleſiæ datum eſſet priuilegium de non reſidendo, per hanc decretalem reuocatum non eſt. Rationem aſſignat gl. hîc, quia non tantus fauor perſonis debetur, ſicut dignitatibus, vel Eccleſiis.

IDEM

IDEM TIT. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Abbates.

Clemens V. in Conc. Viennenſi.

SVMMA.

Abbates aut alij Religioſi adminiſtratores, occaſione Prioratuum, ſiue locorum eiſdem ſubditorum, neminem per literas Apoſtolicas alibi conueniant, niſi vbi & coram quibus id prioratuum eiuſmodi gubernatoribus hoc liceret, neque occaſione locorum ad menſas ipſorum pertinentium, aliud ipſis ſuper hoc liceat, quàm ſi loca iſta ſpeciales ſub eis gubernatores haberent. Secus præſumentes in expenſas condemnentur, & proceſſus ſit irritus.

EXEGESIS.

Niſi vbi & coram quibus) In fraudem *cap. Statutum. eod. in 6.* Abbates quidam, & alij Religioſi Adminiſtratores, qui in diuerſis Diœceſibus ac Ciuitatibus habebant plures Prioratus, aut loca ad menſam ſuam pertinentia, aut alia: prohibitu eos trahebant ab vnâ Diœceſi ad aliam, eo prætextu, quòd eiuſmodi Prioratus aut loca eſſent vni eidémq; Abbati ſiue Adminiſtratori ſubiecta, ideóq; eos in quolibet horum locorum conuenire poſſent. Ad hanc eluſionem *cap. Statutum.* præcauendam, decernit Pontifex, *vt Abbas ſiue adminiſtrator talis, reum in vno loco ſibi ſubiecto, non poſſit alibi, nec aliter conuenire*, quàm per dictum videl. *cap. Statutum.* id liceat ſpecialibus locorum gubernatoribus, qui ibi ſunt, vel eſſe poſſent; quibus non licebat reum conuenire extra ſuam Diœceſin, vel communitatem, niſi in caſibus *cit. c.* expreſſis, neque in his ipſis caſibus trahere aliò vltra vnam dietam.

Cap. II. Etſi.

Idem in eodem.

SVMMA.

Principalis officialis Epiſcopi, aut Religioſus, conuentualem obtinens prioratum, (etſi non aſſumatur per electionem) à Papâ, vel eiuſdem Legato, dari poteſt delegatus, non item officialis foraneus, aut Prior clauſtralis Monaſterij.

EXEGESIS.

Principalis officialis, &c.) Quòd Epiſcopus poſſit habere in Ciuitate plures officiales æquales & in ſolidum; item, quòd ſi vnus ſit principalior, ille poſſit eſſe delegatus Papæ, non item alij, not. gl. *per hunc text.* Quem nos ſolemus Vicarium generalem Epiſcopi nominare, Canones ferè vocant Officialem. Prior Conuentualis eſt, *qui præeſt monaſterio, non habenti Abbatem, tanquam Abbas, & habet adminiſtrationem omnium bonorum inſtar Abbatis; etſi conſtituatur per Superiorem, & non per electionem Collegij, iuxt. gl. hic. & Panorm. n. 5.* Hi igitur cenſentur habere dignitatem, & idonei ſunt, vt ipſis committantur cauſæ Apoſtolicæ, juxta *c. Statutum. eod. in 6.* Neque deſinit hic vel ille eſſe delegatus, licet remoueatur ab officio. Nam *Capit. Statutum.* ſolùm requirit, vt commiſſio fiat habenti dignitatem, vel Canonicatum, ſatis ergo eſt, quòd illa qualitas ſubſit, quando datur commiſſio. *fa. quod not. Bart. in l. Ex facto, ff. De vulg. & pupill. & l. Præcipimus. C. de appell.*

In officiali tamen foraneo, &c.) Officialis foraneus eſt, qui ſolùm conſtituitur in aliqua parte Diœceſis & ad certos actus, nec facit vnum conſiſtorium cum Epiſcopo, ficuti Officialis aut Vicarius Generalis. Prior clauſtralis dicitur, qui *tantùm conſtituitur, vt præſit clauſtro, & habet in eodem Monaſterio Abbatem ſupra ſe, vt not. Panorm. n. 6.* & hi non ſunt idonei ad commiſſiones Apoſtolicas. Poteſt tamen Papa ex certâ ſcientiâ ſimplicem Religioſum deputare ad commiſſiones Apoſtolicas, ſi id exprimat, *vt not. gl. hic. V. Obſeruari.* idémque dicendum de Decano foraneo & quouis ſimplici Clerico. Delegatus autem Papæ id non poteſt, ſed debet aſſumere perſonas *in c. Statutum.* aſſignatas. §. *In nullo. ibid.*

Cap. III. Auditor.

Idem.

SVMMA.

Auditor in Romanâ Curiâ deputatus à Papâ, vt cognoſcat de beneficio controuerſo, cui debeatur, poterit ei, cui illud pronunciârit deberi, ſtatim conferre.

EXEGESIS.

Auditor in propoſito dicitur, cui cauſa judicanda ſiue cognoſcenda committitur, imò etiam ille, cui præter cognitionem etiã cauſæ definitio ſiue deciſio delegatur, vt in hoc c. Pontifex igitur, ne iterum ad ſe recurri debeat, eidem Auditori committit vtrumque. *De Auditoribus Romanæ Curiæ. V. Gomeſ. in proœm. Regul. Cancellariæ. q. 1.*

Cap. IV. Gratiæ.

Idem.

TEXTVS.

Gratiæ, vt de dignitate vel beneficio curato alicui prouideatur, renuntiare videtur, qui ante adeptionem eiuſdem, aliud beneficium pacificè aſſequitur, quod ſimul de jure, ſiue cum dignitate vel beneficio vircute dicta gratia retinere non poſſet, licet illud reſignârit, aut ſit reſignare paratus.

EXEGESIS.

Renuntiare videtur &c.) Pacifica aſſecutio bene-

beneficij de jure iocompoſſibilis eum altero, quod quis priùs obtinuit, eſt prioris tacita renuntiatio; neque enim jure ſibi reſiſtente, poſterius beneficiū validè obtinere & retinere poteſt; neque reſignatio eſt valida, cùm prius beneficium ipſo jure & facto perdat, quia jus ſemel extinctum oon reuiuiſcit, vt not. *Panorm. n. 2.* ſub ſenſu tamen contrario, poterit beneficium obtentum retinere, ſi cum illo, ſuper quo gratiam obtinuerat, quódque expectabat, ſit compatibile, vt ſi ambo fuerint ſimplicia, & ſaltem alterum non requirat Reſidentiam.

Cap. V. Literas.

Idem.

TEXTVS.

Literas ſuper conferendo beneficio vacaturo, alicui directas ad beneficium, poſt datam ipſarū, creatum (id eſt erectum) Pontifex ſtatuit non extendi. Vide quæ diximus in cap. Quia nonnulli. *ſuprà. Verb.* Ad futuras. *vbi habes rationem huius textûs, neque opus eſt aliud addere.*

TITVLVS IV.

DE CONSVETVDINE.

In Rubricam.

NOta I. Conſuetudinem dupliciter ſumi. 1. Pro eo quod *in communi vſu eſt*, ſiue pro frequentiâ operandi liberè. Eodem modo, iuxta *S. Thom. in 3. d. 23. Q. 4. quæſtiunc. 2.* II. Pro ipſo jure quod ex frequentiâ actuum liberorum ſiue moralium naſcitur, & definitur ab Iſidoro: *Jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cùm deficit Lex.* Conſuetudo priori modo, eſt quid facti, & cauſa conſuetudinis; prout ſumitur ſecundo modo, pro jure per frequentiam ſimilium actuum inducto, actus liberi & morales denotantur in definitione per *mores*. Per illud autem: *quod ſuſcipitur pro lege, quando deficit lex*, completur conſuetudinis differeotia, & ſignificatur, illam eſſe jus non ſcriptum, quod inducitur in defectum legis, quæ vel oulla erat, ſi conſuetudo non ſit contra, ſed præter legem: vel eſſe deſinit, ſi cooſuetudo ſit contra legem, eíque ex rationabili cauſâ deroget. Sicut enim lex reuocans aliam legem, eſt vera lex, ita & conſuetudo abrogans aliquam legem, eſt verum jus oon ſcriptum.

Nota II. Scripturam non ita repugnare conſuetudini, vt ſi ſcribatur, deſinat eſſe conſuetudo, & incipiat eſſe lex ſcripta; poteſt enim ſcribi ab eo, qui non habet anctoritatem condendi leges, ſolùm ad memoriâ vel probationē, quo pacto nos plerumq; Traditiones Eccleſiæ non ſcriptas, ex Patribus probamus, qui eas à Chriſto & Apoſtolis inſtitutas & acceptas, memoriæ & probationis cauſâ, aduersùs hæreticos annotârunt. Imò, etſi conſuetudo in Scripta referatur, ab habente autoritatem Legiſlatoris, manebit conſuetudo, nouum tamen robur ſiue confirmationem, per ſcripturam illi poterit addere, ita ſentiunt *Bart l. De quibus. ff. De leg. q. 1. n. 7. & alij. ſumitur ex c. 2. De preb. in 6. ibi: Huiuſmodi conſuetudinem autoritate Apoſtolicâ approbantes, ac nihilo minus volentes eam inuiolabiliter obſeruari*, quibus verbis Papa conſuetudinem non deſtruit, ſed per nouam legem confirmat. Certum itaque manet eſſentiale diſcrimen inter conſuetudinem & legem, quòd illa introducatur per frequentiam actuum populi, iſta per ſolam voluntâtem Superioris, vel Legiſlatoris.

Nota, III. Vt mores, ſiue actus frequentati à populo inducant legitimam conſuetudinem, debeot efficaciàm habere à poteſtate legiſlatiuâ, quæ non minùs neceſſaria eſt ad inducendum jus non ſcriptum, quàm ſcriptum vt per ſe patet. Ideóque vel populus iſte debet haberē poteſtatē ferendi leges, qualem habent Reſpublicæ, quæ Superiorem non recognoſcunt, de quibus loquitur *lex, De quibus ff. De leg.* vel ſi recognoſcunt Superiorem, non minùs indigent illius conſenſu ad conſuetudinem inducendam, quàm ad leges ſcriptas ferendas. ſumitur ex *S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 2. Ad 3. & Suar l. 7. de leg. c. 13. n. 6.* qui rectè dicit hunc conſenſum duplicem eſſe. Vnus eſt *perſonalis*, qui datur immediatè à perſonâ Principis expreſsè vel tacitè conſentiente in talem conſuetudinem. Alius eſt *legalis*, qui datur à Principe mediante aliquâ lege, quâ ſtatuit, vt conſuetudo habens tales, vel tales conditiones, valeat. Hic conſenſus apparet in omni conſuetudine rationabili & præſcripta, ideóque non requirit conſenſum aut ſcientiam Principis perſonalem, vt dicemus, *c. vlt.* eſt tamen ille neceſſarius, quando conſuetudo non præualet ex vi præſcriptionis. Atque ſic vniuerſim vera eſt communis ſententia, quæ tenet, ad conſuetudinem introducendam requiri conſenſum Principis, legalem videl. aut perſonalem. Sufficit autem hunc conſenſum eſſe tacitum, ſi videl. conſuetudo invaleſcat Principe ſciente & tolerante iuxta *S. Thom. l. c. & l. De quibus. ff De leg.* in qua conſenſus tacitus æquiparatur expreſſo. Addit *Suar. l. c. n. 12.* Modò tolerantia ſit *approbatiua, non tantùm permiſſiua*, quod ex circumſtantiis colligi debet; verum enim eſt, quod dicitur *c. Cùm dudum. de preb. multa per patientiam tolerantur, quæ non approbantur.*

Nota, IV. Vt conſuetudo inducatur, neceſſa

F aſt

eſt, illam à maiori parte populi obſeruari, idq; ſufficit. Eſt communis, quam latè tractat *Bart. in l. 2. C. Quæ ſit longa conſuet. Rochus de Conſuet. ſect. 4. à princ.* Ratio eſt, quia in omni communitate ad valorem actuum eius, conſenſus maioris partis ſufficit; vbi jus nō ſtatuit aliquid ſpeciale In perſona enim fictâ, qualis eſt communitas, maior pars cenſetur repræſentare totum corpus. *l. Quod maior. ff. Ad Municipalem, & latè Felin. in cap. Cùm omnes. de conſtit. à n. 17.* Vnde ſine cauſa, conſenſum duarum partium aliqui requirunt, cùm id nullo jure probetur, *vti oſtendit Suar. l. c. n. 13.*

Nota. V. Audiendos non eſſe, qui putant vnicum actum ſufficere, cùm pluralitas actuum ſit de ſubſtantiâ & conceptu conſuetudinis. Poteſt tamen *iuxt. Panorm. in c. Fin. inf. n. 19.* ſufficere vnus, *ſi habeat cauſam ſucceſſiuam*, & continuationem temporis habilis ad conſuetudinem inducendam, vt ſi beneficium ſæculare confertur regulari, & ab eo poſſidetur, tempore ad præſcribendum requiſito, efficitur regulare, etſi vnica tantùm collatio interuenerit, *c. Cùm de benef. de præb. in 6.* in quo exemplo poteſt concurrere & conſuetudo, & præſcriptio propriè dicta. Aliqui putāt ſufficere duos actus, *arg. c. Facta nos. 25. q. 2.* ſi ſint populo notorij, & eius voluntatem ſufficienter indicent, vt ſi ciues duo ponté faciunt, de domo ad domum, in plateâ communi, & populus nihil reclamando promiſcuè tranſeat, cenſebuntur inducere conſuetudinē pontes ſic faciendi. Sed rectiùs dicitur, non poſſe aſſignari certū numerū, ſed illam actuum multiplicationem generatim cenſeri neceſſariam & ſufficientem, per quam & conſenſus populi, & Principis tacita voluntas poſſit ſatìs innoteſcere, ita *Archid. c. 1. De Conſtit. in 6. Panorm. inf. c. Fin. n. 17. Bartol. in l. 2. C. Quæ ſit longa conſuetudo.*

Not. VI. Per actus ex ignorantiâ & errore factos, non induci conſuetudinem, quia inuoluntarij ſunt, non igitur declarant verum populi conſenſum, qui intellecto errore, mox reſiliret, ita *gl. in c. fin. & in c. Fruſtra. d. 8. Innoc. in Rubr. hic. n. 4. Bald. in l. De quibus. ff. De leg. in 5. oppoſit. Bart. in l. 2. C. Quæ ſit longa conſuetudo. Confirmatur ex dictis legibus. & l. Sed ea. l. Imò, ff. eod.* quæ tribuunt conſuetudini autoritatem propter populi conſenſum, & tacitam rationabilem ac probatam conuentionem. Ceſſat autem conſenſus, neque poteſt cenſeri probatus aut niti ratione; ſi error circa ſubſtantiam, conſuetudinis ſiue in jure, ſiue in facto interuenit. Neque obſtat. *l. 39. ff. eod.* quæ ſic habet: *Quod non ratione introductum eſt, ſed errore primùm, deinde conſuetudine obtentum, in alijs ſimilibus non obtinet:* vbi videtur admitti conſuetudo per errorem obtenta. Reſp: Senſum eſſe, quem ponit gl. videl. talem conſuetudinem irrationabilem non obtinere in ſimilibus, *id eſt, non durare*, neque, ſi error intelligitur, dare jus ad exercendos actus ſimiles illis, qui antea per errorem, veluti ex conſuetudine legitimâ exercebantur. Ex dictis ſequitur, neque actus per vim, vel per grauem & iniurioſum metum factos, conſuetudinē inducere, quia non ſunt ſufficiens ſignum publici & liberi conſenſûs totius populi, aut ipſius principis, qui non præſumitur velle, vt populus cogatur ad conſuetudines eiuſmodi.

Obſerua præterea 1. Actus in propoſito non ſolùm ab ignorantiâ, errore, vi & metu graui debere eſſe immunes, verùm etiam animo introducendæ obligationis fieri ac frequentari, ſic dixit *gl. c. Fruſtra. d. 8. Conſuetudinem ſeruari debere eâ intentione, vt jus inpoſterum fiat. & inf. in c. fin. actus fieri debere animo inducendi conſuetudinem*, in quo omnes conueniunt. Ratio clara eſt, quia de ratione juris ſiue ſcripti, ſiue non ſcripti eſt, vt fiat cum intentione obligandi. Hinc piæ conſuetudines ſalutandi B. V. ad pulſum campanæ, manè, in meridie & veſperi, audiendi quotidie ſacrum, non obligant, &c. quia non ſunt cum hac intentione introductæ.

Obſerua 2. Licèt actus cum tali intentione facti debeant eſſe publici & notorij, vt omnes vel ſaltem maior pars populi in præſtando conſenſu ad conſuetudinem requiſito, poſſint tacitè conuenire; non eſt tamen neceſſarium, quod aliqui volunt, illos actus eſſe *judiciales*, ſiue ipſos aut conſuetudines in judicio contradictorio per ſententiam judicis probari. Etſi enim inde conſuetudinem magìs confirmari aut probari non eſt dubium, non eſſe tamen id neceſſarium, communiter tenent Canoniſtæ & Legiſtæ, idque efficaciter probat *Panorm. in c. Abbate. de verb. ſignif.* cùm enim ſententia Iudicis ſupponat conſuetudinem introductam, ergo per illam non introducitur, vt pâtet. An autem actus eiuſmodi ſint modò moraliter boni, vel mali meliùs dicemus *inf. c. Fin.*

Not. VII. Conſuetudinem variè diuidi poſſe. 1. alia eſt communiſſima, ſiue vniuerſalis, alia communis ſeu publica, alia particularis ſeu priuata. ſumitur ex parte, *ex l. Si ſeruum plurium. §. vlt. ff. De leg. 1. Suar l. 7. de leg. c. 3. n. 7.* Sub communiſſimâ ſiue vniuerſali, intelligitur *ius gentium omnium populorum moribus & conſenſu ſine Scriptura introductum, item traditiones Eccleſiaſticæ non Scriptæ, reſpectu Chriſtianorum.* Huc pertinent quoque conſuetudines toti alicui Imperio, aut regno communes. Sub ſecundo autem membro, comprehenduntur omnes conſuetudines totius alicuius *Prouinciæ, Ciuitatis, aut Communitatis perfectæ*, quæ leges ferre poſſit, aut accipere. Conſuetudo priuata eſt, quæ ab vnâ tantùm perſonâ exercetur, aut communitate imperfectâ, qualis eſt priuata domus, aut familia, quæ jus conſtituere non poteſt, ideóque ad præſens inſtitutum non ſpectat, ſed duntaxat conſuetudo primi, & vel maximè ſecundi generis. iuxta *Panorm. & alios c. fin. inf.*

2. Diuiditur conſuetudo, in illam quæ eſt *ſecundùm legem, præter legem, & contra legem*, quam diuiſionem fusè *Suar. l. c. c. 4.* explicat in ordine ad jus gentium, naturale, & diuinum. Nos de jure humano, ſiue Canonico, ſiue ciuili potiſſimum loquemur. Eſt igitur conſuetudo *ſecundùm legem*, quæ ſupponit legem præexiſtentem (iuxta illud. Luc. 2. *vt ſa-*

vt fuerrent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo) eámque per obſeruantiam approbat, confirmat, interpretatur. Hoc ſenſu ait *Grat. c. In iſtis. d. 4. leges inſtituuntur, cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus vtentium approbantur.* Vnde eiuſmodi legis per conſuetudinem firmatæ, eſt veluti duplex vinculum virtualiter, vti not. *Suar. l. c. 4. n. 15.* Conſuetudo *præter legem* eſt, quæ introducitur in eâ materiâ, de quâ lex ſcripta nihil diſponit. Contra *legem*, quæ illam vel ex toto abrogat, vel ex parte eidem derogat.

Ex his prima, *ſecundùm legem*, non eſt conſuetudo juris, ſed ſolius facti, ideóque aliqui conſuetudinem eſſe negant, quòd nouum jus non conſtituat, ſimiliter clarum eſt, eiuſmodi legis obſeruantiam, v. g. audiendi ſacrum die feſto, jeiunandi in quadrageſimâ, conſuetudinem ſolere appellari. Conſuetudo *præter legem*, videtur maximè eſſe definita ab Iſidoro; illa enim loco legis eſt, quando lex ſcripta deficit, ſeu nulla lata eſt, ideóque nouum jus conſtituit. Ea quæ eſt *contra legem*, etſi nō tam videtur eſſe jus conſuetudinis quàm deſuetudinis; cùm tamen jus quoque legem aliquam non obſeruandi, ſit verum jus, & moribus populi obſeruantiam omittentis introducatur, non eſt cur illa à conſuetudine propriè dicta excludatur.

Alias diuiſiones conſuetudinis ratione materiæ ponit *Suar. c. 5.* quas apud ipſum vide. *Cap. 6.* explicat diuiſionem in conſuetudinem bonam & rationabilem, & prauam vel irrationabilem, de qua dicemus infra *c. Cùm olim.* Item *c. 7.* ponit diuiſionem in eam, quæ jure eſt reprobata, vel non reprobata, ſiue permiſſa; quam attingimus ibidem. Denique *cap. 8.* proſequitur diuiſionem in conſuetudinem præſcriptam, & non præſcriptam cuius proprius locus eſt *in cap. fin.*

Nota denique VIII. Non incommodè poſt tit. De Conſtitutionibus, quæ pertinent ad jus ſcriptum, ſubiungi titulum de conſuetudine, qui ſpectat ad jus non ſcriptum. Idem Titulus habetur *in 6. & Extrauag. comm.*

Cap. I. Conſuetudines.

Gregorius in Regiſtro.

TEXTVS.

Conſuetudines, quæ Eccleſiis grauamen inferre dignoſcuntur, noſtrâ nos decet conſideratione remittere.

EXEGESIS.

Noſtrâ nos decet conſideratione remittere) Eſt vtique ſupremi Eccleſiæ Paſtoris, non permittere Eccleſias indebitè grauari, & autoritate ſuâ inualeſcentes conſuetudines contrarias non tam reſcindere, quàm ſi prauæ ſint aut irrationabiles, irritas eſſe & inanes, declarare, quales conſuetudines tacitus extirpandæ ſunt, per *c. Mala. d. 8. c. Omnia. d. 12. c. Bonarei. c. 12. q. 2.*

Cap. II. Ex literis.

Innoc. III. Archiepiſcopo & Cap. Lugdunenſi.

SVMMA.

Conſultus Pontifex de formâ donandi poſſeſſiones ſacris locis (quando donans modicum terræ in manu accipit: vel in extremitate pallij, quod manu Prælati Eccleſiæ ſuſtinetur, vel ſuper altari publicè) mandat Pontifex, eiuſmodi donationes irreuocabiliter obſeruari, cùm huiuſmodi ſignum, quod Scotatio *dicitur, non tam factæ donationis, quàm traditæ poſſeſſionis, ſit euidens argumentum.*

EXEGESIS.

Traditæ poſſeſſionis.) Not. ex *Panorm. hîc n. 3.* quòd conſuetudo poſſit inducere aliquem actum per quem artificiosè, transferatur poſſeſſio ſine apprehenſione corporali. Nam de jure communi, ſi poſſeſſio acquiſita poſſit retineri ſolo animo, non poteſt tamen acquiri, niſi interueniat actus corporalis. *l. Licet. C. De acq. poſſ.* Nam dicitur poſſeſſio quaſi *pedum poſitio*, quia tunc naturaliter habetur, cùm pedibus calcatur *l. 1. ff. De acq. poſſ. & per gl. in c. Conqueſtus. de for. compet.* Sed conſuetudo poteſt inducere aliquod ſignum pro forma traditæ poſſeſſionis; & iſte eſt caſus huius cap. plura talia ſigna ponit *gl. hîc.* Viguiſſe autem hanc Scotationem in regno Daciæ (quæ hodie comprehendit Walachiam, Tranſiluaniam, Bulgariam, Boſniam) apparet ex *Integrâ.*

Not. II. Eccleſiam non poſſe acquirere vi huius text. Poſſeſſionem ſine aliqua traditione ex apprehenſione ſaltem fictâ, vt not. *Panorm. n. 7. & Bald. hîc n. 5.* Etſi enim Eccleſia habeat inſignia priuilegia per *l. fin. C. De Sacroſ. Eccleſiis.* vt videl. ex ſolo titulo (v. g. donationis) acquirat ſibi dominiū, licèt priuati illud non acquirant ſine traditione poſſeſſionis; vt verò ipſam poſſeſſionem tali traditione, qualis hîc deſcribitur acquirat, habet ex conſuetudine, in quâ iſte textus vnicè fundatur. Non negamus equidem, ex Principis ſiue Legis poteſtate poſſe dari veram & propriam poſſeſſionem, ſine traditione aut apprehenſione corporali, vel fictâ, prout egregiè probat *Couarr. l. 5. Var. c. 5. §. Cæterùm. cum aliis allegatis per Barboſ. hîc. n. 1.* Sed hoc probari ex iſto t. falſum eſt, & falsò aſſeritur *à Barboſ. hîc n. 1.*

Cap. III. Ad noſtram.

Idem Pictauienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſuetudo (vt in cauſis Eccleſiaſticis, præſentes, literati & illiterati, ſapientes & inſipientes, vel aliquis eorum, juris eſſe reſponderit, pro Sententia teneatur) eſt minus rationabilis.

Vtque illâ conſuetudine (vtpote Canonicis obuiante inſtitutis, & quia ſententia à Iudice non ſuo *lata, eſt nulla) non obſtante, Epiſcopus causâ ritè cognitâ ſententiam ferat, Pontifex concedit facultatem.*

EXEGESIS.

Conſuetudo minùs rationabilis.) Not. I. quòd conſuetudo inimica ſacris Canonibus, præſumitur *irrationabilis primâ fronte*, ut ait *Panorm. n. 4.* quæ autem ſit conſuetudo irrationabilis vel rationabilis, dicemus poſtea, *c. 6. Cùm olim.*

Not. II. Quod dicit *gl. V. Quæritur.* Non improbari hîc, vt non à pluribus requiratur ſententia, quia *faciliùs inuenitur, quod à pluribus & Sapientibus quæritur. c. De quibus. d. 20. & l. vlt. ad fin. C. De fides com.* imò & illiterati quandóq; habent cauſarum peritiam *l. Certi iuris. C. De ind. & Auth. de iud. §. Quia verò, collat. 6.* Sed hoc ſolùm reprobat Pontifex, quòd eorum reſponſum pro ſententia teneatur, contra illam vniuerſalem Regulam: *Sententia à non ſuo judice lata, non tenet, c. 4. Si Clerici. de for. compet. & l. vlt. C. Si à non compet. iud.* Quam regulam non rectè limitat gl. quod non procedat in causâ reconuentionis, vel ſi ex certâ ſcientiâ aliquis conſentit in judicem non ſuum, quia per reconuentionem vel prorogationem juriſdictionis efficitur aliquis judex, & ſic non reperitur ſententia valida, à judice non ſuo lata, vti rectè arguit *Panorm. n. 5.* vbi videtur admittere exceptionem *de ſententiâ latâ à laico in fauorem Clerici*, quaſi illa valeret, niſi reſcinderetur in odium Clerici ſe ſubmittentis judici laico, ſed *ex cap. At ſi Clerici.* quod allegat, non eſt ſatis clarum, an ſententia judicis laici in hoc caſu ſit ipſo jure nulla, vel annullanda?

Concedimus facultatem) Obijci poteſt, ſi conſuetudo erat irrationabilis, non erat opus facultate ad operandum contra illam. *Quia fruſtra precibus imploratur, quod jure communi conceditur c. 1. De reſcr. ſuprà. iuncta gl. l. 1. C. De theſaur.* Reſpondet *Ioan. Andr. hic*, illud *concedimus* idem eſſe in propoſito, quod *à jure conceſſum eſſe oſtendimus*, quaſi dicas: *Papa non conceſſit de nouo, ſed declarauit hanc facultatem competere, conſuetudine non obſtante.* Addit *Panorm n. 4.* Fortè Papam feciſſe hoc *ad cautelã Epiſcopi, vt ſic eſſet tutius apud populum, autoritate Pontificis, faciliùs ab hâc conſuetudine abducendum.*

Cap. IV. Quanto.

Idem L. Vicario noſtro apud Conſtantinopolim conſtituto.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne ſimplices ſacerdotes, (vt quidam illorum apud Conſtantinopolim ex prætensâ conſuetudine faciebant) Sacramentum Confirmationis, (quod eſt inter Sacramenta ab Apoſtolorum tempore, ſolis Pontificibus reſeruata) conferant, ne extra caſum neceſſitatis, vmbra quædam oſtendatur in opere, veritas autem non ſubeat in effectu.

EXEGESIS.

Solis Pontificibus reſeruata,) Eſſe Epiſcopum, ordinarium Sacramenti Confirmationis miniſtrum, definit *Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 3. De Confirm. & probat. Bell. to. 2. l. 2. De Confirm. c. 12.* Poſſe verò per diſpenſationem, ſiue delegationem, id Sacramentum conferri à ſimplici Sacerdote, etſi aliqui id olim negârint, tot autoribus probat idem Bellarm. vt contrarium aſſerere, videatur propè temerarium; confirmatur ex hoc ipſo *t. vbi Innoc. III.* non negat, hoc Sacramentum poſſe conferri à ſimplici Sacerdote, ſed duntaxat conſuetudinem à quibuſdam (fortè pauculis) Sacerdotibus prætenſam reſcindit, ne ſi fortè ea conſuetudo non ſit legitimè, ſine conſenſu Pontificum priorum introducta aut præſcripta, dictum Sacramentum periculo nullitatis exponatur. Cùm enim Sacerdotes id Sacramentum poteſtate ſolùm delegatâ conferre poſſint; deficiente delegatione expreſsâ aut tacitâ, ipſa poteſtas corruit. Poſſe autem validè Confirmationem à Presbyteris conferri, Pontifex clarè ſignificat, dum ſolùm vetat, *talia temerè præſumi, extra caſum neceſſitatis, quæ legem non habet*; inſinuans in caſu tali poſſe Presbyteros habere poteſtatem hoc Sacramentum conferendi ex tacito Pontificum conſenſu. Neque eſt prorſus improbabile, aliqua, quæ ſunt Ordinis Epiſcopalis, poſſe præſcribi, etſi communiter Canoniſtæ contrarium teneant, de quo vide *Azor. to. 1. l. 5. c. 19.*

Cap. V. Cùm inter.

Idem Decano & Capitulo Cenomanenſi.

SVMMA.

Quia ex Conſuetudine (ſi qua foret,) in generali etiam interdicto pulſatis Campanis altâ voce diuina officia celebrandi, diſrumperetur neruus Eccleſiaſticæ diſciplinæ, Pontifex duxit illam irritandam.

EXEGESIS.

Libera extitit & exempta.) Per hunc text. exempti tenentur ſeruare ſententiam generalis interdicti ab Epiſcopo promulgatam. Et hodie Religioſi etiam Exempti non ſeruantes interdictum, cùm Eccleſia matrix ſeruat illud, ſunt excommunicati, *per Clem. Ex frequentibus. de ſent. Excom.* Notat autem *Panorm. hîc. n. 3. poſt Ioan. Andr.* quòd vinculum interdicti extendatur ad exemptos non ex ſententia hominis, ſed diſpoſitione juris, & hoc fuit introductũ, ne vileſceret cenſura Eccleſiaſtica. *Nam debemus ſcire*, ait Panorm. *quòd Epiſcopus non poſſit ſimpliciter interdicere Eccleſiam exemptam, ſed ferendo generale interdictum in loco, tenentur exempti per quandam conſequentiam illud ſeruare.*

Hoc autem jus antiquum confirmat *Concil.*

Trid.

Trid. ſeſſ. 25. c. 12. vbi itidem mandat *cenſuras & interdicta, ne dum à Sede Apoſtolicâ emanata, ſed etiam ab Ordinarijs promulgata, à Regularibus in eorum Eccleſijs publicari & ſeruari:* per quod reiecta eſſe priuilegia non ſeruandi interdictum in ſuis Eccleſijs ante Concil. Trid. conceſſa, veriſſimum puto, etſi confidenter id negent aliqui, quos vide *apud Barboſ. in Remiſſ. ad hoc decretum.*

Cap. VI. Cùm olim.

Idem Epiſcopo Helienſi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt præcentor in Eccleſia Londonenſi de ſuâ licentiâ ordinatus (ſi ſecundùm diuerſas conſuetudines in Anglicanis Eccleſijs præcentores diuerſas habent dignitates,) illam ibi habeat dignitatem, quam rationabilibus & approbatis Eccleſiæ conſuetudinibus ſaluis, ſine præiudicio alieno poterit obtinere.

EXEGESIS.

Propoſuerat ſtatuere præcentorem.) Poſſe Epiſcopum cum conſenſu Capituli non ſolùm tollere, verùm etiam inſtituere nouas dignitates, patet *ex c. 8. Acceſſiſſent. de conſtit.* Epiſcopus igitur à Papâ hic petiuit licentiam erigendi præceptorium, quia fortè ſuper hoc non conueniebat cum Capitulo, vt notat *Panorm. n. 3.* vel dic, quòd per iſtam conceſſionem liberiùs id potuit Epiſcopus, quàm ſolùm jure communi, addit *Bald. n. 3.* Nec poteſt tamen Epiſcopus per hunc textum nouam dignitatem vel beneficium conſtituere cum graui alterius præiudicio, imò reſpectu redditiuum, nullum præiudicium poteſt afferre alijs beneficiatis.

Secundùm diuerſas conſuetudines locorum.) Nota ex *Panorm. n. 7.* generaliter eſſe obſeruandum, vbicunque agitur de tribuendis honoribus, alicui dignitati, vel vbi dubitatur, qualiter prælatus ſe debeat habere in ſubditos, vel quid ſimile; vt in *c. Super eo. de cenſib.* etſi non nemo dicat recurrendum primò ad jus commune, rectiùs tamen recurri ad conſuetudinem particularem loci, ſi aliqua ſit, quia conſuetudo derogat juri communi. *c. fin. inf.* Deficiente autem conſuetudine generali vel ſpeciali, tum conſulendum jus commune, quod ſi nihil diſponat, attendendas conſuetudines vicinarum Eccleſiarum. Quæ ſi ſint diſformes, eligi debet magìs rationabilis, & minùs nociua, ſiue nemini præiudicans, *vt hic & c. 18. Ex part. de cenſ.* His omnibus deficientibus recurrendum eſt *ad cap. fin. d. 20.* vt ſcil. congregentur Sapientes & Seniores, quorum conſilio ſtetur.

Rationabilibus.) Valde diſſentiunt AA. quæ ſit conſuetudo rationabilis, vel irrationabilis? & an hæc diuiſio ſit eadem cum diuiſione conſuetudinis in bonam & malam? Pro intellectu breuiter nota ſequentia.

I. Diviſionem conſuetudinis in bonam & malam, intelligi de bonitate morali, & oppoſitâ illi malitiâ, quæ conſtituit peccatum. Bona igitur eſt, cuius obiectum eſt *per ſe, aut certè ex fine bonum*; mala, cuius obiectum eſt *per ſe, aut ex fine malum.* Vnde ſequitur, quod obſeruat *Suar. l. 7. de leg. n. 2.* hanc diuiſionem dari de conſuetudine, non vt eſt quid juris, ſed facti; facta enim publicè frequentata ab aliquâ communitate, ſicuti & priuatim à quouis homine, poſſunt eſſe bona vel mala; Jus autem, quod inde naſcitur, non poteſt eſſe niſi bonum, involuit enim contradictionem, vt veri nominis jus, ſit turpe aut malum. Aſſuefactio igitur ad res malas, non eſt vera conſuetudo, ſed corruptela, vt jura appellant.

Nota. II. Conſuetudinem rationabilem non eſſe tantùm illam, quæ non eſt contra legem naturalem vel diuinam directè, vel indirectè; & è conuerſo, conſuetudinem irrationabilem non eſſe tantùm illam, quæ directè vel indirectè repugnat legi naturali, aut Diuinæ, vt ſentiunt *Nauar. in Comment. de ſpoliis. §. 14. Gerſ. 3. p. Alphab. 62. lit. P. Supplem. Gabr. 4. d. 42. q. 1. a. 3. dub. 6.* Ratio eſt, quia dantur conſuetudines rationabiles, quæ non ſunt contrariæ juri Diuino, vel naturali, v. g. conſuetudo non ſeruandi interdictum generale loci, quoad aliquas eius circumſtantias, quæ damnatur vt minùs rationabilis *in c. Cùm inter prox.* Sic conſuetudo, vt laici in choro ſedeant cum Clericis, vt Clerici ſæpe venentur voluptatis causâ, & multa ſimilia, quæ refert Rochus *in c. vlt. h. t. n. 30.* ſunt irrationabilia, non quia repugnant Legi Diuinæ, aut naturali, cùm ſine peccato fieri queant, ſed quia ſunt contra honeſtatem & decentiam Eccleſiaſticam. E contra conſuetudines contrariæ ſunt rationabiles, quia eìdem honeſtati & decentiæ ſunt conſentaneæ, quo ſenſu dixit *Panorm. c. Cùm inter. n. 2.* Nullam, id eſt irritam eſſe conſuetudinem, quæ ſit contra honeſtatem, *arg. c. 12. Cùm decorem. de vit. & honeſt. Cleric.*

Neque illi ſatisfaciunt, qui omnem conſuetudinem volunt eſſe irrationabilem, quæ eſt contra legem non tantùm Diuinam, aut naturalem, ſed etiam humanam. Vnde è contrario ſequitur, illam conſuetudinem eſſe rationabilem, quæ non eſt circa materiam prohibitam, per legem diuinam, naturalem, aut humanam. Allegant *gl. in c. vlt. V. Rationabilis.* vbi illam dicit rationabilem, quam *non improbant jura*, & *in c. Ad noſtram. ſuprà V. Canonicis,* vbi ait, *non valere conſuetudinem contra Canonum inſtitutiones*, quod fundatur in illo tit. vbi damnatur conſuetudo, tanquam minùs rationabilis, quia Canonicis obuiat inſtitutionibus. Ratio eſſe poteſt, quia lex juſta, qualis non ſolùm eſt diuina & naturalis: ſed etiam humana, legitimè lata, & vel maximè Canonica, eſt rationabilis; ergo omnis conſuetudo illi contraria, eſt irrationabilis, & omnis illi non contraria, eſt rationabilis.

Sed refellitur. Nam aliqua, etſi nullâ lege Diuinâ, naturali, vel humanâ prohibita, ſunt tamen irrationabilia, vt vendere officia publica, item dona recipere miniſtros juſtitiæ, dare ſpirituale interueniente dono temporali, etſi non detur in pretium,

filios ſpurios, pari jure hæredes facere cum legitimis, & ſimilia, quæ late proſequitur *Rochus d. c. vlt. n. 20.* & rationabiliter in conſuetudinem deduci vix poſſunt, quia videntur ſonare in malum, & dare licentiam peccandi, ſecluſâ licet omni lege prohibente. Poteſt ergo conſuetudo eſſe irrationabilis, ſi contingat materiam eius eſſe indecentem, aut periculoſam, & bono publico præiudicantem, etſi nullâ lege poſitiuâ prohibeatur, adeòque diuiſionem conſuetudinis in bonam & malam, non eſſe eandem cum diuiſione in rationabilem & irrationabilem. Bonitas enim & malitia attenduntur ex obiectis, & lege prohibente vel non prohibente. Rationabilitas autem & irrationabilitas, ſpectantur in proportione ad publicum vſum & decentiam, etſi eius tranſgreſſio non ſit peccatum. Quomodo autem contra legem iuſtam poſſit introduci conſuetudo irrationabilis, dicetur *inf. c. vlt.*

III. Illa igitur conſuetudo eſt rationabilis, quæ non ſolùm non eſt contraria legi naturali & diuinæ, verùm etiam *nullam indecentiam aut præiudicium dignitatis, vel libertatis Eccleſiaſticæ, neque licentiam vel occaſionem peccandi inuoluit aut inuehit.* Irrationabilis contrà, non tantùm eſt illa, quæ *legi diuinæ aut naturali, verùm etiam alicui ex conditionibus enumeratis aduerſatur.* ita ſentiunt *Panorm. & ferè alij c. vlt. inf. Bart. in l. De quibus. ff. De leg. & in l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo. n. 5. & 6. vbi etiam Iaſon & alij. Roch. in c. de conſuet. ſect. 2. à n. 20. Menoch. l. 2. de arbitr. cent. 1. caſu. 82. Suar. l. c. n. 13.* Regula autem diſcernendi conſuetudinem rationabilem & irrationabilem in materiâ non prohibitâ jure diuino aut naturali, optima deſumitur ex conditionibus requiſitis ad legem iuſtam, vel iuſtam eius reuocationem; quæ ſi enim proportione reperiuntur in aliquâ conſuetudine, erit rationabilis, ſi deſint, erit irrationabilis; vt tradunt *à Gemin. in cap. 1. De Conſtit. in 6. Anton. in c. vlt. de Conſuetud. Soto l. 1. de iuſt. q. 7. a. 2. Sanch. l. 7. de Matr. d. 4. n. 41.* Alij pro Regulâ aſſignant, arbitrium prudentis, quod cum in ipsâ etiam diſcernendâ lege iuſtâ locum habeat, à nobis excludi non debet. Addit *denique Bald. in d. l. De quibus. in dubio præſumi conſuetudinem rationabilem*, quod intellige, ſi antiqua ſit, & à viris probis, vel indifferenter ab omnibus ſeruata.

Et approbatis Conſuetudinibus.) Approbata conſuetudo nihil addit ſuprà rationabilem, quàm approbationem juris, quod generatim *in h. t. & c. fin.* ac ſæpius aliâs, approbat conſuetudinem rationabilem, id eſt, *quæ ratione aliquâ ſufficiente nititur.* Conſuetudo igitur reprobata è conuerſo erit, quam *jus reprobat.* Sed nota I. Conſuetudinem lege humanâ aliquando *abrogari*, aliquando *prohiberi*, aliquando *reprobari*; quæ tria valde diuerſa ſunt, ſi propriè loquamur, prohiberi enim plus eſt, quàm abrogari; & reprobari, plus quàm vtrumque, eſt enim idem, quod conſuetudinem judicari irrationabilem, ſiue talem, cui jus ſimpliciter reſiſtit.

Nota II. Etſi aliqui, quos citat *Couarr. l. 3. var. c. 13. n. 3. & 4. & ſequitur Sotus l. 1. De iuſt. q. 7. a. 2.* tenent, quòd lex humana reuocans ſiue tollens conſuetudinem contrariam, tollat non ſolùm præteritam, ſed etiam futuram, quia lex eiuſmodi ſemper loquitur, *l. Arıani. C. De hæret.* ergo ſemper conſuetudinem contrariam excludit. Multò tamen verius eſt contrarium, videlicet eiuſmodi lege non tolli conſuetudinem futuram, ſed ſolum præteritam. Ratio eſt, quia eiuſmodi lex non tollit niſi conſuetudinem, quæ ſibi contraria eſt, futura autem non eſt, ergo neque contrarium eſt, quia non entis nullæ ſunt qualitates. Et licet lex talis ſemper loquitur contra conſuetudinem præteritam, non poteſt tamen loqui contra futuram, quæ nondum erat, quando lex fuit condita, ita ſentit *Panorm. cum aliis in c. vlt. inf. Fel. in c. 2. De probat. n. 11. vbi refert Bartol. Bald. & alios. Couarr. l. c. Azor t. 1. l. 5. c. 13. q. 10.* Si ergo lex conſuetudinem tollat verbis generalibus: *Non obſtante contrariâ, vel quâcunque conſuetudine.* Vel: *nullo modo contrarium fiat, aut valeat.* Vel *contrarium ſit irritum & inane.* Aut ſpecialiter: *Nihil obſtante hâc vel illâ conſuetudine*, poterit denuò in futurum conſuetudo contraria inualeſcere contra hanc legem, ſicuti contra alias leges, non obſtante eiuſmodi clauſulâ, quæ & ipſa eſt jus ſcriptum, quod per conſuetudinem rationabilem abrogari poſſe, certum eſt.

Nota III. Nec ideò conſuetudinem eſſe irrationabilem, quia abrogatur per legem humanam, (ſecus eſt de lege diuinâ & naturali; cui enim conſuetudini illa reſiſtit, vtique praua & irrationabilis eſt,) ſicuti neque lex ſcripta, reuocans aliam legem ſcriptam, ideò præciſè illam damnat, tanquam irrationabilem. Poteſt enim lex, ſiue conſuetudo ſecundùm ſe eſſe bona; licet alia, per quam tollitur, conſideratis circumſtantiis, hîc & nunc magis bona & expediens judicetur. Confirmatur ex c. 1. *De Conſtit. in 6.* vbi dicitur *Papam de ſtatutis ſpecialibus, dum tamen ſint rationabilia, per Conſtitutionem à ſe nouiter editam (niſi expreſſè caueatur in ipsâ) non intelligi, derogare in aliquo.* Poteſt ergo ſtatutis etiam rationabilibus, per expreſſam clauſulam derogari, neque ideò fiunt irrationabilia, etſi alia ſint magis rationabilia in his circumſtantiis; ita ferè cc. *quos ſequitur Suar. h. 10.*

Nota IV. Etſi verò præterita vt præterita prohiberi non poſſint, prohibentur tamen vt induunt rationem futuri, quatenus in futurum durare poſſunt; ſub quâ ratione ipſa quoque conſuetudo præterita, inducit rationem futuri, & prohibetur, ne impoſterum duret. Superuenientibus tamen aliis iuſtis cauſis, poterunt hæ ipſæ leges, tam de præteritis, quàm de futuris, per conſuetudinem magis rationabilem abrogari, conuenienter ſupradictis *n. 2. & 3.* Nec loquitur verò conſequenter *Suar. n. 5.* vbi concedit, verba non eſſe facilè extendenda ad futuras conſuetudines, ſed ſolùm quando proprietas verborum id poſtulârit, & tamen admittit per clauſulas generales conſuetudinem futuram, etſi expreſsè de illa non caueatur, tolli. Illud verò rectè tradit n. 6. etſi conſuetudo aliqua etiam in futurum introducitur, non ideo reprobari vt irra-

tiona-

tionabilem, ob eandem rationem propter quã Not. 3. diximus, Conſuetudinem non eſſe ideo irrationabilem, quia per aliquam legem abrogatur.

Nota denique V. Tunc eſſe conſuetudinem reprobatam, in jure, quando non ſolùm abrogatur aut prohibetur, verùm etiam vt irrationabilis damnatur expreſsè, vt *c. Ad noſtram. ſuprà.* vel per verba æquipollentia *improbandi. vt c. vn. de Cler. non reſid. vel reprobandi c. 2. De probat. vel, quia inde diſrumpitur neruus Eccleſiaſticæ diſciplinæ. c. Cùm inter. ſuprà. vel, quòd ſit corruptela. cap. Venerabilis, ſeq.* vel *quòd ſit conſuetudo praua c. Quod ex frequentibus, de inſtit. vel quòd ſit abuſus, vt conſuetudo abuſiua. c. Ex part. inf. &c.*

Dupliciter autem eiuſmodi reprobatio fit per jura, vel per modum *puræ declarationis*, quando conſuetudo eſt clarè turpis, ſiue repugnans juri diuino, aut naturali; vel per modum *admixtæ diſpoſitionis*, quando non ex hoc capite, ſed aliunde eſt irrationabilis, quia eſt contra decentiam vel Religionis & Eccleſiæ dignitatem, vel debitam diſciplinam; ideòque per Canones non tantùm vt talis declaratur, verùm etiam prohibetur. Prior modus inſinuatur per verbum *declaramus* vt in *c. Ex parte. inf.* poſterior per verbum *irritandi, v. g. talem conſuetudinem duximus irritandam.* quæ verba indicant illam non eſſe in illo gradu irrationabilem, vt de ſe ſit nulla, cùm juri naturali, aut diuino non repugnet: eſſe tamen irrationabilem in gradu quodam inferiore, modo explicato; eâmq; ob cauſam meritò per Eccleſiam, ad quam diſpoſitio Chriſtianæ & Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ac decentiæ pertinet, irritari, quæ mens eſt quoque *Mol. tr. 2. de iur. & iuſt. d. 79. n. 6.* Vbi obſerua diſcrimen, quod inter hos duos modos reprobationis aſſignat *Suar. l. 7. De leg. c. 7. n. 10.* Nam prior, qui eſt purè declaratiuus, videtur immutabilior, vtpote in ſolâ ratione naturali, vel jure Diuino fundatus; alter verò, qui eſt poſitiuus, cùm ſit ex humano jure, poteſt mutationem recipere, vel per nouum jus, vel interdum per ipſam rerum mutationem, vt ſentit *Panorm. d. c. 2. de probat. n. 8. & c. vlt. inf. h. t. Vid. Suar. l. c. c. 16.*

Cap. VII. Cùm Venerabilis.

Idem Conuentui Corbienſis Monaſterij.

SVMMA.

Conſuetudinem, vt Abbas de vno Monaſterio immediatè Pontifici ſubiecto, ad aliud eiuſdem ſubiectionis, ſine licentiâ Papæ aut Legati eius tranſeat, cùm non tam ſit conſuetudo, quàm corruptela, mandat Pontifex de cætero non ſeruari.

EXEGESIS.

Propriâ temeritate.) Sicut Abbas ſubjectus Epiſcopo, ſine licentiâ Epiſcopi renuntiare non poteſt. *c. Abbas 18. q. 2.* nec etiam alij Clerici *c. Admonet. De renuntiatione*, ſic Abbas ſubiectus tantùm Papæ, renuntiare non poteſt, ſine ipſius licentiâ, etſi ſit inſufficiens *c. vlt. De renunt.* Conſuetudinem autem contrariam meritò reprobat Pontifex, tanquam *corruptelam.* Nimis enim quàm irrationabile eſt, vt Paſtor inferior, ſine Superioris præſcitu oues ſibi commiſſas deſerat, & aliarum ſibi non commiſſarum curam ſuſcipiat, cùm & in ſubditorum diſpendium, & Eccleſiaſtici Regiminis confuſionem id manifeſtè cedat.

Cap. VIII. Cùm dilectus.

Idem Decano Salesbrienſi A. Archidiacono & M. P. Canonico Pariſienſi.

SUMMA.

Caſſat Pontifex electionem de ſuſpenſo, & à ſuſpenſis factam; deinde conſuetudinem eligendi Abbatem Monaſterij Andrenſis, ex Monaſterio Karoſenſi, juxta antiquum ſtatutum Epiſcopi Morienſis, longè retroactis temporibus obſeruatam: ſi ex parte Karoſenſis Monaſterij fuerit probata, mandat in poſterum quoque obſeruari. Alioquin jus eligendi Abbatem, Andrenſibus Monachis adiudicari, cuius electio à Karoſenſi Capitulo confirmetur. Poſſe enim ſupra dictum Statutum ſic intelligi, quod per illud nec juri communi, nec priuilegio derogetur, vt videlicet ad Andrenſes electio ſpectet Abbatis, & ad Karoſenſe Capitulum confirmatio.

EXEGESIS.

À Morienſi Epiſcopo fuerit conſtitutum.) Epiſcopus vigore huius textûs, poteſt in fundatione Eccleſiæ ſiue Monaſterij ad petitionem patroni, jus confirmandi transferre in alium, licet illud de jure communi competat Epiſcopo *c. Omnes Baſilicæ. 16. q. 7. & c. 1. 18. q. 2.* quod *Panorm. hic n. 8.* ſolùm admittit antequam Eccleſia ſit fundata, non item poſt fundationem, niſi ex causâ, eſt enim hæc alienatio juris competentis Epiſcopatui, quæ ſine causâ fieri non debet; ſed ante fundationem Eccleſiæ, nullum jus confirmandi eſt acquiſitum Epiſcopo, ideòque exiſtimat meritò poſſe ad petitionem Patroni, ſine aliâ causâ hoc ſtatuere. Cùm verò, quàm primùm Patronus Epiſcopo aperit intentionem fundandi; & petit hanc translationem juris confirmandi in alium, eo ipſo jus Epiſcopi ſaltem inchoatũ, & veluti jus ad rem, recognoſcat, videtur neque tum Epiſcopus huic juri ſine causâ qualem hìc inſinuat *Panorm.* vel aliâ ſufficiente, poſſe renuntiare.

Optima legum interpres.) Sumitur ex *l. 17. Si de interpretatione. ff. De leg.* duplicem autem interpretationem conſuetudini tribuit *Suar. l. c. c. 17. n. 2.*

n. 2. & 3. Vnam per modum ſigni aut teſtis, conſuetudo enim in lege taliter vel taliter obſeruandâ, indicat talem fuiſſe mentem legislatoris, & ita fuiſſe receptam. Hæc autem interpretatio non eſt prorſus infallibilis, ſed coniecturalis, & eò probabilior, quò maior & diuturnior fuerit conſuetudo. Multùm autē juvabit ad legem intelligendā, ſi non ſolùm conſuetudo lege poſterior, ſed & illâ anterior poſſit inſpici, quo ſenſu conuenienter quoque intelligitur *d. l. Si de interpretatione legis quæritur, in primis inſpiciendum eſt, quo jure ciuitas retrò in huiuſmodi caſibus vteretur*; & hanc veluti regulam pro ratione aſſignat, *conſuetudo enim eſt optima legum interpres.*

Altera interpretatio eſt veluti *legalis*, in quantum conſuetudo per continuam obſeruantiam, confirmat, vel inducit legis obligationem, in tali vel tali ſenſu. Sumitur *ex l. 38. Nam Imperator. ff. de leg. in ambiguitatibus*, ait, *quæ ex legibus proficiſcuntur, conſuetudinem aut rerum perpetuò ſimiliter judicatarum autoritatem, vim legis obtinere.* Vbi aduerte ſententias judiciales habere hanc vim, quatenus conſuetudinem efficere poſſunt, vnde ſi vna tantùm fuerit, aut pauciores, quàm ad conſuetudinem ſufficiunt, probabile ſolum faciunt argumentum. Iuxta quæ intelligi debet multorum ſententia, quod ſi ex verbis vel materiâ legis, ambiguum eſt, vtrum obliget ſub mortali nec ne, item vtrum ſub culpâ, vel ſolùm ſub pœnâ; taliter legem obligare, ſub quali obligatione, illam conſuetudo recepit & exercet.

A ſuſpenſis, & de ſuſpenſo, &c.) Vtique ſuſpenſione maiori, hæc enim intelligitur, ſi ſuſpenſio ponitur ſimpliciter, non expreſſo ordine aut beneficio. *arg. c. Fin. ſi quem. de ſent. excom.* talis autem eſt ſuſpenſus à juriſdictione ſpirituali, & collatione beneficiorum, & electione, vt poſt *Innoc. & Compoſtellam not. Silu. V. Suſpenſio. q. 5. ſub fin.* ideòque Pontifex ex hoc capite electionem Monachi Andrenſis meritò declarat irritam, etſi ſtatutum Epiſcopi Morienſis, aut conſuetudo Karofenſis non interueniſſet.

Ad Karofenſe Capitulum confirmatio) Adverte Confirmationem ſumi hic pro electione latiſſimè ſumptâ, pro cuius intellectu notat *Panorm. hic n. 15.* quòd verbum *electio* habeat tres ſignificationes. 1. Capitur pro electione actiuè, vnde habentes eligere, dicuntur habere actiuam electionem, ita ſumitur *toto tit. de elect.* 2. Habet ſignificationem paſſiuam, & ita conſuetudo interpretabatur ſtatutum Epiſcopi Morienſis, vt videl. electio relata ad fratres Andrenſes importaret electionem actiuam, reſpectu autem Capituli Karofenſis importaret electionem paſſiuam, erat enim inde aliquis eligendus. 3. Poteſt capi electio, pro confirmatione; atqui ſic Pontifex cenſuit interpretandum eſſe ſtatutum Morienſe, niſi conſuetudo obſtaret; vt videlicet electio ſtrictè ſumpta pro actiuâ & paſſiuâ, pertineret ad Andrenſes, accepta autē largiſſimè pro confirmatione, ſpectaret ad Karofenſes. Nam confirmatio eſt pars & forma ſiue complementum electionis, ideòque Panorm. cenſet illam ſub propriâ verbi electionis ſignificatione, ſed largiſſimâ contineri.

Nec juri communi, nec priuilegio derogetur) patet ex hoc textu (etſi contra ſentiat *Ioan. And. in c. Cum Eccleſia. de cauſ. poſſ. & propr.*) quòd jus eligendi, jure communi, ſolùm ſpectat ad Collegium illius Eccleſiæ, & dicto juri repugnet, forenſes aliquos ſiue extraneos, habere poteſtatem electionis, ſiue actiuæ, ſiue paſſiuæ; vnde deſiderabat Pontifex, ſtatutum hoc, ad jus commune reduci. Vnde quod dicitur ſtatutum debere ſtrictiſſimè interpretari, intelligit *Panorm. n. 2.* verum eſſe, quando *per illam ſtrictiſſimam interpretationem, minùs receditur à jure communi*; ideòque quoad iſtum effectum, locum etiam eſſe largiſſimæ interpretationis, vt in propoſito, & ad hoc quotidie allegari iſtum textum.

Si fuerit conſuetudo probata.) Conſuetudo in Scriptis publicâ autoritate redacta, non indiget aliâ probatione. *Gail. l. 2. obſ. c. 31. n. 17. Caſius in t. ff. t. 3. n. 20.* Idem eſt, ſi fuerit notoria. Aliàs cùm in facto conſiſtit, probanda eſt ab eo, qui allegat, ex communi Regulâ, quia *allegantí incumbit probatio.* Debet autem conſuetudo probari per teſtes ſaltem duos. *l. Vbi numerus. ff. De teſt. Bart. ad l. 2. n. 30. C. Quæ ſit longa conſuetudo.* In multis tamen prouinciis conſuetudinem eſſe probandam per decem teſtes, imò per *turbam*, vt loquuntur pragmatici, non examinatis ſingulis, ſed omnibus ſimul, vno eorum referente, aſſerit *Caſius. l. c.* Debent autem teſtes ita deponere, vt appareat de conſenſu & obſeruantiâ vniformi, ſaltem maioris partis populi. Ex actibus enim difformibus legitima conſuetudo nec induci, nec probari poteſt, vt bene not. *Mynſinger 2. dec. Conſ. 13. n. 33.* quem vide.

Cap. IX. Cùm Conſuetudinis.

Honorius III. Epiſcopo Pariſienſi.

SVMMA.

Inhibet Pontifex Canonicis Pariſienſibus, ne abſque Epiſcopi conſenſu, immutent Eccleſiæ conſtitutiones & conſuetudines approbatas, vel nouas inducant; ſi quas fortè fecerint, irritas decernens.

EXEGESIS.

Abſque Epiſcopi veſtri conſenſu.) Capitulum iuxta *Innoc. hic. ſine conſenſu Epiſcopi nihil poteſt ſtatuere circa ipſius perſonam, vel ipſius jus, vel communem ſtatum Eccleſiæ, vel in negotiis, magnis & arduis.* vbi aduertit *Panorm. n. 4.* non eſſe opus Epiſcopi conſenſu ſuper rebus exiguis, pertinentibus ad Capitulum: puta, qualiter Capitulum debeat congregari, vel qualiter diſtribuantur quotidianæ diſtributiones &c. de quo *V. gl. in c. 2. De verb. ſignif. in 6.* Idē dicendum de Eccleſiis inferioribus Epiſcopo ſubiectis,

jectis, quòd *in magnis & arduis* nihil poſſint ſtatuere ſine Epiſcopo. *iuxt. Innoc. in c. Requiſiſti. De teſtam. & in c. Cùm acceſſiſſent. de conſtit. & in c. Cum omnes. eod.* Quia Epiſcopus eſt Generalis Sponſus omnium Eccleſiarum ſuæ diœceſis, vnde tota Diœceſis dicitur ipſius Parochia. *c. Apoſtolica. de donat.* Sed poteſtati Epiſcopi, excluſo & neglecto ipſius cõſenſu, multa detraxit conſuetudo, imò corruptela.

Cap. X. Ex parte.

Idem Maiori & Burgenſi de Rupellâ.

SVMMA.

Si prodigus, ſeu quocunque caſu faciens iacturam bonorum ſuorum, bona vxoris pro libitu alienet; & ſi vxor committens adulterium, nihilominus medietatem bonorum, quæ fuerit vir adeptus, impudenter exigat, veluti conſuetudines duas abuſiuas, negat Pontifex eſſe obſeruandas.

EXEGESIS.

Conſuetudines abuſiuas.) Per primam enim inuitabantur viri ad diſſipandum bona ſua, per alteram mulieres proniores erant ad committendum adulterium. Vt bene *not. gl.* quæ oſtendit, vtrumque iure prohibitum, prius *l. Fundus. & l. Lex Iulia. ff. De fund. dot.* Imò neque propter delictum mariti, bona vxoris ſunt ordinariè diſtrahenda. *l. 1. 2. 3. C. Ne vxor pro marito. l. 1. C. Ad leg. Iul. de vi priuatâ.* Poſterius patet inde, quòd adultera etiam dotem propter adulterium perdere debeat, *l. Si dotem. C. De iur dot. l. Libertatem. C. Ad leg. Iul. de adult. & c. Plerumque. de donat. inter virum & vxorem.*

Cap. XI. Cùm tanto.

Gregorius IX.

SVMMA.

Naturali iuri nullâ conſuetudine (quæ verius eſt corruptela) poteſt derogari. Sed neq; longæua conſuetudo, licet non ſit vilis eius autoritas, iuri poſitiuo debet præiudicium generare, niſi fuerit rationabilis, & legitimè ſit præſcripta.

EXEGESIS.

Iuri poſitiuo.) Iuri naturali, ne dum Diuino non poſſe derogari vel præſcribi, nemo bonus & ſanus ambigit, vtrinſque præcipua præcepta ponuntur in Decalogo, *c. Non eſt. §. His itaque. d. 6.* & ideò nulla conſuetudo præualet, contra ius naturale vel Diuinum, *etſi omnes homines in mundo contrà facerent. c. Flagitia. q. 32. q. 7.* Neque verò etiam iuri poſitiuo humano videtur derogari poſſe, *l. 3. §. Diuus. ff. De ſepulc viol.* iuxta quam ſtatutum municipale, cui æquiparatur conſuetudo, non poteſt derogare legi ciuili, *l. 2 C. Quæ ſit longa conſuetudo*, ibi: *Conſuetudinis vſuſq; longæui non vilis autoritas eſt, verùm non vſque adeò ſui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem*, quod refertur *in c. Conſuet. d. 11.* vbi multa ſimilia decreta adducuntur. Concordat *c. Cùm cauſa. de ſent. & re iudic.* vbi Pontifex firmat *l. 2. cit.* iiſdem ferè verbis: *Conſiderantes*, ait, *quòd vel vſus, vel conſuetudinis non ſit minima authoritas, nunquam tamen veritati aut legi praeiudicet, præſcriptâ ſententiam reuocamus &c.* quod videtur contrarium *huic c.* non minùs quàm ipſa ratio; neq; enim apparet, quomodo rationabilis ſit conſuetudo, quæ repugnat legi, cùm omnis lex iuſta ſit rationabilis, ideóque *Hoſt. in c. 1. De Treug. & Pace*, ſentit legem propriè præceptiuã, non poſſe conſuetudine abrogari. Sed ſententia contraria eſt communis ac certa, quam cum S. Thoma, *1. 2. q. 97. a. 3.* tenent Theologi, & Canoniſtæ hìc, vbi etiam ſibi non conſtans *Hoſt. & in Sum.* Summiſtæ *V. Conſuet.* Legiſtæ *in l. De quibus. ff. De leg. & in l. 1. C. Quæ ſit longa conſuetudo.* Habetur expreſsè *in hoc c. Et in iure ciuili. l. De quibus. ff. De leg. in fin. Rectiſſimè*, ait, *receptum eſt, vt leges non ſolùm ſuffragio Legiſlatoris, ſed etiam tacito conſenſu omnium per deſuetudinem abrogentur.* Ratio eſt, quia conſuetudo & lex quoad poteſtatem & effectus æquiparantur, poteſt autem lex ſcripta abrogari per legem contrariam, ergo etiam per conſuetudinem, quod fusè probat *Suar. l. c. à n. 3.*

Ad §. *Diuus.* concedimus legem generalem non abrogari, per ſtatutum particulare; negamus autem, quoad hoc eſſe eandem rationem conſuetudinis rationabilis ſubditorum, cui meritò, pro eorum bono deferunt Legiſlatores. Statuta autem ordinariè non procedunt à populo, ſed à magiſtratibus inferioribus, quos non decet, poſſe aliquid ſtatuere contra leges ſuorum Superiorum. Ad *l. 2. C. Quæ ſit longa conſuet.* dicimus illam procedere contra conſuetudinem, quæ non ſit talis, qualis hìc deſcribitur, id eſt, *rationabilis & præſcripta*, quia vel eſt irrationabilis, vel Princeps illi reſiſtit. Vnde etſi in genere prætenſa longæua conſuetudo habeat præiudicium autoritatis; ſi tamen non reperiatur, qualis hic deſcribitur, nec rationem debet vincere, nec legem Principis contradicentis, & per hoc reſponſum etiam eſt ad Canones obiectos. Neque ſubſiſtit diſcrimen inter ſtatuta laicorum & Clericorum, quod aſſignat *Panorm. hic n. 9. & l. Omnes populi. ff. De iuſt. & iure*, quòd laici poſſint ſtatuere contra jus ciuile, non item Clerici contra Canones; contrarium enim, quòd nec laici aduersùs jus commune ciuile, quidquam poſſint, probatur *ex eis. §. Diuus.* lex autem, *Omnes populi.* non opponit jus particulare juri ciuili communi, ſed jus ciuile juri naturali & gentium; neque dicit, quòd hoc illi, vel illud huic derogare poſſit, ſed quòd omnes populi vtroque jure regantur.

Niſi fuerit rationabilis.) Difficultas eſt, quomodo per actus malos induci poſſit conſuetudo rationabilis; actus enim ſaltem primi, qui tendunt ad legis iuſtæ abrogationem, ſunt prohibiti, ergo mali, quia contra obedientiam legibus debitam. *S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3. & 7.* putat conſuetudinem introduci poſſe per actus bonos, quia lex bona

occurrente neceſſitate, vel graui causâ in particulari, ſine culpâ non ſervatur; qualis occaſio, ſi ſæpe occurrat, per actus contrarios inducitur conſuetudo; & lex contraria, tanquam inutilis, abrogatur. Sed ut bene ponderat Suar. c. *18. n. 24.* eiuſmodi actus fiunt *per epikeiam*, neque ſunt contra legem, quia hæc in neceſſitate vel graui ex causâ non obligat; non ergo oſtendunt populi, vel Principis conſenſum ad legem abrogandam; quæ ſi propter eiuſmodi caſus nimis frequenter occurrentes, fiat inutilis aut nociua, deſinit propter mutationem materiæ, non vi alicuius conſuetudinis. Neceſſarium igitur eſt, conſuetudinem inchoari per actus malos, qui ſunt contra legem obligantem in conſcientiâ (quod ſaltem verum eſt de lege obligante ad culpam, ſecus de lege ſolùm obligante ad pœnam, cuius tranſgreſſio per ſe non infert culpam) vti fatetur *Caiet. in comment. ad l. c. S. Th* *& probat Suar. l. c. n. 25. Panorm. in c. 1. De Treug. & pac. Silu. V. Conſuet. q. 12.* qui cenſent ex mente *S. Th.* primos tranſgredientes non neceſſariò peccauiſſe, cùm potuerint rationabili causâ moueri, admittunt tamen potuiſſe peccare, dum addunt, *ſaltem non peccâſſe ſucceſſores primò peccantium*, quia potuerunt exiſtimare, quòd ex aliquâ rationabili cauſa lex non fuerit obſeruata. *arg. Eorum, qua not. gl. in c. De quartâ. de præſcript.*

Vnde ſequitur, conſuetudinem legis juſtæ derogatoriam, etſi mala & irrationabilis ſit in fieri, eſſe tamen rationabilem ac bonam in facto eſſe: quia actus per quos inducitur, non ſunt ex obiecto illiciti, ſed ſolùm ex circumſtantiâ legis prohibentis, quâ ſeclusâ poſſunt habere juſtam cauſam; vt ſi v. g. maior pars populi violando frequenter vnum vel alterum feſtum, ne nimiâ multitudine feſtorum impediantur neceſſarij labores, per conſuetudinem nititur aliquod abrogare, & Princeps non contradicit, ſed tacitè conſentit; ex illius conſenſu naſcetur conſuetudo legitima, per quam deinceps populus erit liber à tali lege & culpâ, etſi omnes actus facti contra legem, ante completum tempus præſcriptionis, vel ante ſufficienter cognitum Principis conſenſum, fuiſſent mali. Neque repugnat legem, quæ abrogatur, fuiſſe rationabilem: poteſt enim conſuetudo contraria ſub aliis reſpectibus, æquè aut magis eſſe rationabilis, vt ſupra dictum eſt; quâ ratione etiam duæ contrariæ opiniones poſſunt eſſe probabiles, imò vna alterâ probabilior.

Et legitimè ſit præſcripta.) Not. I. Præſcriptionem & conſuetudinem ſæpe confundi, & pro eodem ſumi, cùm tamen, etſi propriè loquendo multum differant, vti not. *Panorm. & alij hic. Couar. in Reg. Poſſeſſor. 2. p. §. 3. n. 2. Suar. l. c. c. 1. n. 10.* Conueniant, quia in vtrâque interuenit aliquid facti, & aliquid juris, quod ex facto oritur. Vnde & præſcriptio conſuetudinem requirit, & conſuetudo aliquid præſcriptionis.

Differunt autem 1. Quia præſcriptio non inducit jus publicum, ſiue legale, vti conſuetudo, ſed jus priuatum dominij, vsûs fructûs, juriſdictionis, ſuffragij &c. 2. Conſuetudo inducitur per facta publica populi, præſcriptio per facta & vſum perſonæ priuatæ. 3. Ad illam neceſſarius eſt conſenſus Superioris ſiue Principis, ſub quo, vel contra quem, quodammodo inducitur; ad iſtam non eſt neceſſarius conſenſus illius, contra quem præſcribitur. 4. Ob hanc cauſam præſcriptio ſæpe requirit titulum, non item conſuetudo, cui pro titulo ſufficit conſenſus Principis. 5. Hinc etiam in præſcriptione requiritur bona fides, non item in conſuetudine legis derogatoria, ſaltem inino. 6. Denique, præſcriptio requirit tempus certum & determinatum per legem. Ad conſuetudinem per ſe ſufficit tempus, quod ad indicandum populi & Principis conſenſum ſufficiens eſt, niſi debeat eſſe conſuetudo præſcripta; de quâ mox.

Nota II. Dari conſuetudinem præſcriptam, quæ ideo præſcripta dicitur, quia naturam præſcriptionis ſtrictè ſumptæ participat, in determinatione certi & legitimi temporis, pro quo durare debet, vt ſit præſcripta. Sumitur ex *textu iſto*, vbi pro altera conditione conſuetudinis derogatoriæ ponitur, vt ſit *legitimè præſcripta*. Non poteſt autem intelligi aliter præſcripta, niſi ratione determinati temporis ad legitimam præſcriptionem requiſiti, in reliquis enim conſuetudo & præſcriptio propriè ſumpta, longè differunt, vti dictum eſt. Confirmatur ex appellatione *longæua conſuetudinis*, quâ *text. huius & præcid. cap. Vtitur*, deſumptâ ex jure ciuili, *l. 2 C. Quæ ſit longa conſuetudo*, quæ in *l. Diuturnâ ff. De LL. & in Inſtit. de Iure Nat. Gent. & Ciuil. diuturna vocatur.* Tempus autem longum ſiue longæuum, in jure ciuili non eſt indefinitum, ſed determinatum ad *10. vel 20. annos*, vt conſtat *ex Rubric. ff. De præſcript. longi temporis. & l. 11. ibid.* vbi longi temporis præſcriptio dicitur, *decem vel viginti annis introduci.* Quæ alternatiua oſtendit, ſaltem decem annos ad longum tempus, adeóq; & ad longæuam & præſcriptam conſuetudinem in propoſito requiri.

Nota III. Ad introducendum *jus non ſcriptum præter legem* ſufficit conſuetudo præſcripta *per decennium*. de ciuili id tradunt *Bart. l. De quibus ff. De leg. & alij Legiſtæ.* de Canonica *Panorm. hic n. 11. Sayrus in claui Regiâ, l. 3. c. 11 n. 8. Suar. l. 1. c. 15. Canall. Spec. comm. opinion. q. 357. n. 10.* Quod *Panorm.* & alij limitant, niſi conſuetudo eiuſmodi præiudicet juri alterius Eccleſiæ. Tunc enim ſicut in præſcriptione, ita & in conſuetudine contra Eccleſiam, requiritur tempus 40. annorum. Rectè autem advertit *Canall. l. c. n. 5.* non eſſe admittendum, quod aliqui voluerunt, inter præſentes requiri 10. annos, inter abſentes verò 20. Quia populus ſemper eſt præſens, licet aliqui ſint abſentes. *arg. l. proponebatur. ff. De iud.* Neque etiam attenditur abſentia vel præſentia, quia conſuetudo præſcripta non habet opus nouo conſenſu, ſed ſufficit legalis, quem dedit Princeps, ponendo legem, *vt conſuetudo rationabilis & longæua pro bono populi, jus legitimæ conſuetudinis inducat.*

Nota IV. Ad abrogandam legem ciuilem, itidem ſufficit decennium. ita *cc. ll. cc.* quia jura ciuilia ſine diſtinctione longæuum tempus ad conſuetudines introducendas recipiunt, ergo etiam ad deroga-

rogatoriam. Secus eſt de jure Canonico, quod requirit *40. annos* ad præſcribendam conſuetudinem Canonibus contrariã, iuxta eoſd. cit. & communem DD. vtriuſq; Iuris. Ratio eſt, non quòd conſuetudo præſcripta in jure Canonico vniuerſim requirat tantùm tempus, vt indicat *Panorm. l. c.* cùm etiam decennium ſufficiat ad præſcribendam conſuetudinem præter legem, vt diximus; ſed quia præſcriptioni contra Eccleſiam (adeóque etiam Canones, quibus continetur jus ſcriptum Eccleſiæ) præfigitur tempus 40. annorum, *c. De quartâ. & c. Ad aures. cum aliis, de præſcript.*

Nota V. Vltra has duas conditiones, vt etiam conſuetudo ſit *rationabilis & legitimè præſcripta*, non requiritur ſcientia, ſeu conſenſus Principis; neque alia, ad legem abrogandam. Quia vt bene not. *Suar. l. c. q. 8. n. 15. in effectibus juridicis non debent plura poſtulari, quàm jura requirant*; Canon autem, quem explicamus, & in quo iſte effectus fundatur, nihil vltra hæc duo requirit. Neque ex naturâ rei requiritur ſcientia, aut conſenſus Principis, vt conſuetudo ſit rationabilis, non enim eſt ideò rationabilis, quia conſentit, ſed quia eſt rationabilis, par eſt, vt conſentiat. Neque etiam, vt legitimè ſit præſcripta, requiritur conſenſus ipſius perſonalis, ſed legalis, in ipsâ lege tales conditiones requirente expreſſius, vt diximus *ad Rubric. Not. 3.* Poteſt tamen curſus conſuetudinis interrumpi à Principe, ſi actus legi contrarios inhibeat, v. g. publicè aliquem puniendo, vel aliter ſuam voluntatem declarando. Ab ipſo populo idem fieri poteſt, ſi per publicam Legis obſeruantiam oſtendat, ſe nolle illam abrogari, *ad quod ſufficit vnus actus*, ita vt de nouo ſit opus incipere, iuxta *Panorm. hic n. 19.*

Nota VI. Non omnem conſuetudinem eſſe præſcriptam, ideóque rectè illam diuidi in præſcriptam & non præſcriptam, quam dari indicat *hic t.* dum ait, *niſi fuerit legitimè præſcripta*, quaſi ſupponat conſuetudinem non eſſe legitimè præſcriptam. Idem tenet *Panorm. n. 11.* dum requirit conſuetudinem 40. annorum præſcriptam, ad abrogandam legem Canonicam, non autem ad introducendam conſuetudinem præter legem. *Felin. hic. & c. 1. De Treugâ & pace. n. 12. & 13. Suar. l. c. c. 18. n. 16. Azor. t. 1. l. 5. c. 17. q. 9.* Ratio eſt, quia datur conſuetudo, quæ moribus populi introducitur, ſciente & patiente Principe, vt conſtat ex dictis. *ad c. 1. Præſertim. Not. 3.* hæc autem cùm non requirat certi temporis determinationem præſcriptioni propriam, non eſt ergò præſcripta. Sufficit autem eiuſmodi conſuetudo non præſcripta, tam ad legem abrogandam, quàm nouum jus inducendum, introducitur enim in conſenſu Principis perſonali, per quem ipſe poteſt concurrere æquè ad jus abrogandum, quàm introducendum, ſi videat conſuetudinem in populo inualeſcere, imò adſit conſenſus ipſius ſufficienter ſignificatus, quem requirit *S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3. ad 3.* Ad quod neque ex naturâ rei, neque vllâ lege certum tempus eſt determinatum, (etſi gratis *Panorm. n. 13.* ibidem decennium requirat) ideóque prudentū arbitrio hoc eſſe relinquendum cenſent *Sot. li. 1. de juſt. q. 7. a. 7. & alij*, *tandémque fatetur ipſe Suar. l. c. c. 18. n. 18.*

Nota VII. Cùm difficile ſit judicare, vtrùm populus frequentando aliquos actus, & princeps non contradicendo, aut tacitè conſentiens, intendat inducere obligationem juris, quam intentionem neceſſariam ad conſuetudinē eſſe diximus, *c. 2. Ex literis. not. 2.* id arbitrio prudentū eſſe relinquendum, nec aliam certam regulam aſſignari poſſe, ſed ſolùm aliquas coniecturas, quales aſſignat *Suar. c. 15. n. 15.* 1. Si conſuetudo longæua & difficilis ſeruetur à maiori parte populi, difficilia enim non ſolent diu à multis ſeruari; niſi ſubſit obligatio. 2. Si prudentes & timorati malè ſentiant de violantibus conſuetudinem, & populus inde ſcandalizetur, non eſt leue ſignum intentæ obligationis. 3. Si Prælati & Magiſtratus grauiter reprehendant aut puniant violatores. 4. Si materia conſuetudinis eiuſque obligatio ſit bono publico valde vtilis, rectè in dubio præſumitur, eſſe animo obligandi introductam.

Nota denique VIII. *Omnem conſuetudinem rationabilem & præſcriptam valere, contra quodcunque jus humanum*, vti rectè dixit *Nauarr. Conſ. 1. de maior. & obed. n. 9.* Neque aduerſus hanc regulam, locum habet vlla exceptio, vt videre eſt *apud Suar. c. 19.* qui varias exceptiones à quibuſdam allatas examinat, & ſolidè refellit. Confirmatur, quoties in jure aliqua conſuetudo dicitur non præualere aduersùs legem, ratio ſemper redditur, quia eſt irrationabilis, vel corruptela, ergo quando eſt rationabilis, & ſufficienti tempore præſcripta, vim habet cuicunque legi derogandi. Vbi obſerua, ſi lex non reprobet conſuetudinem, propter repugnantiam cum lege diuinâ aut naturali, ſed quia aduerſatur dignitati, libertati, diſciplinæ aut decentiæ Chriſtianæ vel Eccleſiaſticæ: & tanta, in aliquo fortaſſis caſu, fieret rerum mutatio, vt hæc poſterioris generis repugnantia tolleretur, tum eiuſmodi conſuetudo fieret rationabilis, & deſineret eſſe reprobata, adeóque conualeſceret contra legem non per exceptionem ab hâc regulâ, ſed per comprehenſionem ſub illâ. Nota porrò, quæ diximus toto hoc capite, de conſuetudine nunquam præualente aduersùs jus diuinum & naturale, ſed præualiturâ aduersùs quoduis jus humanum, ſiue ciuile, ſiue Eccleſiaſticum, intelligenda eſſe juxta dicenda in *cap. Conſuluit. de vſuris.* vbi oſtendimus, Vſuram & Simoniam mentalem, pari paſſu procedere.

IDEM TITVLVS DE CONSVETVDINE IN VI.

Cap. I. Conſuetudinem.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Conſuetudinem licèt immemorialem & iura-

tam, vt Canonici in eâdem Eccleſiâ duos Perſonatus, aut duas dignitates vel præpoſituras, ſiue adminiſtrationes, aut duo officia, vel eorum alterum cum reliquo, in ſimul & præbendam poßint licitè obtinere ſine diſpenſatione Papæ, Pontifex tanquam corruptelam reprobat, ſtatuens, vt nulli liceat de cætero, niſi vnicum officium cum præbendâ ſine diſpenſatione Apoſtolicâ in eâdem Eccleſiâ obtinere.

EXEGESIS.

Duas Dignitates.) Not. I. Quòd dignitas generatim & latiſſimè eſt *præeminentia in gradu aliquo ſupra alios.* Sumitur *ex Archid. hic. & Ioan. Andr. n. 1.* Magis tamen propriè uterque (vnde ſumpſerunt alij) tres modos aſſignat dignitatis Eccleſiaſticæ. Prima eſt, quando quis habet *adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarum cum juriſdictione c. Volumus. & ſeqq. d. 89.* & hoc modo, aut communiter, aut præcipuè, in jure ſumitur dignitas. 2. Quando habet *nomen dignitatis, & prærogatiuas in Eccleſiâ, tam in choro quàm in Capitulo, licèt non habeat veram adminiſtrationem aut juriſdictionem*, dant exemplum in Archid. Parmenſi, & vniuerſim Archidiaconus & Archipresbyter ſonant dignitatem; ſicut & in Germaniâ Præpoſiti Eccleſiarum Cathedralium & Collegiatarum, etſi nec adminiſtrationem, nec juriſdictionem habeant. 3. Quando habetur pro dignitate ex Eccleſiæ conſuetudine, cui ſtatur *c. Conſuetudo. & cap. Quemadmodum. d. 12. l. De quibus. §. Inueterata. ff. de leg.* talis in Eccleſiis Germaniæ videtur eſſe Capellania honoris, & officium Cellarij.

Nota II. Iuxta eoſdem *Perſonatum* eſſe, quandam prærogatiuam *Chori & Capituli in optionibus, proceſſionibus, dandis vocibus, &c.* maiorem, quàm habeant alij Canonici eiuſdem ordinis; & minorem quàm alij, qui ſunt in dignitate. Tales apud nos videntur eſſe *Seniores.* Dicit autem Archid. vulgari linguâ Anglorum *perſonas* vocari *Curatos*, qui tamen non habent dignitatem, vt adeò videatur nomen Perſonatus ex Angliâ permanâſſe. Si tamen dignitas ſumitur latiùs *pro præeminentiâ*, non ſolùm Perſonatus, verùm etiam ſimplex Canonia, imò presbyteratus & clericatus comprehendi poſſunt ſub dignitate; quia omnes Clerici eminent ſupra Laicos, presbyteri ſuper Clericos non presbyteros, *Canonici ſuper reliquum clerum, præſertim in Eccleſiis Cathedralibus Germaniæ, vbi habent vocem actiuam & paſſiuam in electione Epiſcoporum, qui ſimul ſunt Principes Imperij.* Strictè tamen in jure non cenſentur habere dignitatem, vt patet *ex hoc t.* vbi prohibetur, *ne Canonici in eâdem Eccleſiâ habeant duas dignitates, cùm tamen poſſint habere vnam dignitatem præter Canonicatum*, juxta praxin vniuerſalem, quod repugnaret *h. t.* ſi Canonicatus cenſeretur dignitas, haberet enim tum Canonicus, qui ſimul eſſet decanus, eo ipſo duas dignitates in eâdem Eccleſiâ.

Nota III. Officium aliquando eſſe nomen commune dignitati & perſonatui, & officio ſimplici. *juxta eoſd. & Silu. V. dignitas. n. 3.* Hîc autem eſt *adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum ſine juriſdictione*, addit, *& ſine prærogatiuâ in choro vel alibi.* tale officium habent Syndici, procuratores, Caſtaldi, de quibus *cap. Saluator. 1. q. 3.* indem Sacriſtæ & ſimiles.

Nota denique IV. quòd *per hunc t.* non poteſt quis eſſe *duplex* in eâdem Eccleſiâ in beneficijs *vniformibus*, v. g. habere duos Canonicatus ſine diſpenſatione Papæ, poteſt tamen habere duo beneficia *difformia*, v. g. Canonicatum & dignitatem, vel Capellaniam, idque ex diſpenſatione inferioris, videl. Epiſcopi, vel ex ſtatuto aut conſuetudine, vt not. *Ioan. Andr. n. 7.* de pluralitate autem beneficiorum in diuerſis Eccleſijs, tractatur in *c. 29. De multâ. de præbend.* quod renouauit, *Conc. Trid. ſeſſ. 7. c. 3. & 4. De reform.*

Cap. II. Non putamus.

Idem.

SVMMA.

Conſuetudo quanticunque temporis non eſt rationi conſona, quòd ab Officiali Epiſcopi ad Epiſcopum valeat appellari, ne ab eodem ad ſe ipſum (cùm idem ſit auditorium vtriuſque) videatur appellari.

De hoc dicemus in tit. de officio Vicarij. Vid. Francum. hic.

Cap. III. Non eſt.

Idem.

SVMMA.

Non eſt reprobanda conſuetudo canonicè præſcripta, quod Epiſcopus in inquirendis, puniendis & corrigendis ſubditorum exceßibus, Conſilium ſui Capituli requirere minimè teneatur. Quid ſit conſuetudo Canonicè præſcripta, patet ex c. fin.

Cap. IV. Cùm in tua.

Idem.

SVMMA.

Conſuetudini, quâ antiquiores Canonici gradatim meliores poßint, cùm in ipſa Eccleſiâ vacant, optare ſiue eligere præbendas, non præiudicat Pontifex per mandatum de prouidendo alicui. Secùs eſt in præbendis apud Sedem Apoſtolicam vacantibus. Mandat autem ne prouiſiones Apoſtolicæ, vltra debitum differantur, vt niſi optare volentes eiuſmodi præbendam meliorem vacantem, intra viginti dies id faciant, executores ſuper prouiſionibus liberè procedant.

EXE-

Digitized by Google

EXEGESIS.

Cùm caſus ſit ſatis perſpicuus, & mandata de prouidendo ſuper beneficiis vacaturis ſublata ſint per *Conc. Trid. Seſſ. 24. de reform. c. 19.* non eſt operæ pretium, immorari.

IDEM TIT. IN EXTRAVAG. COMMVN.

Cap. Vnic. Super Gentes.

Ioan. XXII.

SVMMA.

Decernit Pontifex, Sedis Apoſtolicæ Legatos ab omnibus cuiuſcunque præeminentiæ, conditionis, ſtatûs fuerint, debere admitti; neque eos prætextu cuiuſuis conſuetudinis (quam veluti irrationabilem, & animarum ſaluti contrariam, detrahentémque Apoſtolicæ dignitati, penitùs reprobat;) impediri poſſe, quò minùs regna, prouincias, & terras quaſlibet, ad quas ipſos deſtinari contigerit, ingrediantur liberè, & Legationis officium exerceant in eiſdem. Qui verò eoſdem Legatos vel Nuntios præſumpſerit impedire, ſententiam excommunicationis ipſo facto incurrat, & regna, terræ, ac loca quælibet, eamdiu eo ipſo ſubiaceant interdicto, quamdiu contumacia durauerit, non obſtantibus quibuslibet aut quibuſcunque alijs. &c.

EXEGESIS.

Impedientes.) Nota ex *Toleto l. 1. Summa Caſuum. c. 18. n. 7.* eos qui impediunt Legatos & Nuntios Apoſtolicos, eijciendo illos ex ſuis terris, incidere in excõmunicationem, Bullæ Cœnæ, ſoli Pontifici reſeruatam; eos autem qui impediunt ſine eiectione, incidere in excommunicationem huius Canonis, quæ non eſt reſeruata. Vnde hæc excommunicatio plures quoad hoc comprehendit, & prætereà habet adiunctam pænam interdicti, &c.

TITVLVS V.

DE POSTVLATIONE PRÆLATORVM.

In Rubricam.

IN prioribus duobus titulis actum eſt de Iure tum ſcripto, tum non ſcripto, deinceps agitur de aſſumptione Miniſtrorum Eccleſiæ, qui legum & Canonum ſunt cuſtodes, aſſumuntur autẽ alterutro ex tribus modis, *poſtulatione, electione & tranſlatione*, de quibus tres ſequentes hi tituli tractant. De *poſtulatione* agitur *h. t.* Qui extat etiam *in 6. & Extrauag. comm. de eodem habetur c. Oſius d. 7. c. Nullus inuitus. c. Epiſcopus. d. 63. c. Fraternitatem. d. 71. & ſæpiùs alibi.*

Cap. I. Ad hæc.

Innoc. III. Decano & Capitulo Senonenſi.

SVMMA.

Cùm Capitulum Senonenſe Epiſcopum Altiſiodorenſem in Epiſcopum ſuum poſtulâſſet, is verò interdictum à Legato Apoſtolico ſolemniter ac publicè in Regno Franciæ promulgatũ, quod in ipsâ Metropolitanâ receptum eſſe nouerat, violâſſet, & ignorantiam friuolè obtenderet: Pontifex in vltionem inobedientiæ, poſtulationem huiuſmodi, propter poſtulatam perſonam, repulit vt indignam. Capitulo tamen conceſſit, vt per poſtulationem ſiue electionem de perſonâ congruâ ſibi conſulerent.

EXEGESIS.

In Archiepiſcopum poſtulâſtis.) Poſtulatio eſt *quædam gratiæ petitio facta à Superiore de promouendo aliquem ad prælationem, ad quam de jure communi propter defectum aliquem vel impedimentum eligi non poterat aut promoueri; ita Panorm. ad Rubr. h. t.* quam definitionem immeritò impugnat *Silu. V. Poſtulatio. n. 1.* Poſtulatio igitur in ſubſidium electionis introducta eſt, vt ſcilicet is, qui per Canones ſine ſuâ culpâ eligi prohibetur, ſaltem poſtulationis beneficio Prælationem poſſit ſuſcipere. Vt ſi de laico in Epiſcopum aſſumendo agitur. *C. Oſius. d. 61.* vel de illegitimè nato. *cap. Innotuit. de elect.* vel ſi defectus ſit in ætate. *c. Cùm olim. eodem.* vel in ordinibus. *c. Dudum. eod. c. Multis. De ætat. & qual. ord.* Sic Epiſcopus vtpote Eccleſiæ ſuæ ſpeciali matrimonio alligatus. *c. 2. & 3. De tranſlat. Epiſcopi.* ad alium Epiſcopatum, vel Archiepiſcopatum, non eligi, ſed poſtulari debet, qui eſt caſus *h. c.* & eadem eſt ratio de alijs Canonicis impedimentis, ſi eorum diſpenſatio non ſit difficilis aut dura. *juxt. Panorm. c. fin. inf. n. 8.* aut non ſint penitùs inhabiles. *Silu. n. 3.*

Quæ ad eius Notitiam, &c.) Procurator Epiſcopi Altiſiodorenſis violationem interdicti negare non auſus, ignorantiam obtendebat, quam refellit Pontifex inde, quòd illud interdictum publicè, præſentibus multis, fuerit promulgatum, & à multis in regno Franciæ cœperit obſeruari, imò in ipsâ Eccleſiâ Metropolitanâ. Vbi autem allegatur ignorantia circa ea, quæ plerique ſciunt, & quæ publicè fiunt, non creditur alleganti, niſi probet. *c. Innotuit. Verb. Nec probare. de elect. c. Cùm in tuâ. De his, qui matr. accuſ. poſ. c. Si verò. de ſent. excom.* Sufficit autem edicta proponi in publico, *neque opus eſt, ſingulorum auribus per ſpeciale mandatum inculcari*, vt ait Pontifex hîc; quod *Bald. n. 15.* ait procedere, ſi promulgatio fiat per habentes autoritatem, vt hîc, & edicta ſint generalia. In facto enim ſpeciali, requiritur notificatio ſpecialis facta ſibi, vel ſuo procuratori, vel ſi perſona non inueniatur, ad domum ſolitæ habitationis.

Propter poſtulatam perſonam.) Bene obſeruat gl. eum, qui non ſeruat interdictum, ineligibilem eſſe, nec poſſe poſtulari, quia *contemnit claues Eccleſiæ*, ob quam eandem cauſam, qui eſt irregularis & ſuſpenſus, nec eligere, nec excommunicare, nec beneficium conferre poteſt. *c. vlt. De exceſſ. Prælat.* Qui autem eſt indignus ad eligendum, indignus quoque eſt ad poſtulandum, quia per poſtulationem deuenitur ad electionem, vt bene not. *Bald. n. 30.*

Vbi nota duplicem tradi poſtulationem, per *Panorm. hîc. n. 34. & in c. Quia propter.* Vna eſt *ſolemnis*, quando poſtulatur ab eo, qui poteſt ſuper impedimento diſpenſare, vt hîc Pontifex. Altera *non ſolemnis*, quando poſtulatur ab eo, qui non poteſt diſpenſare ſuper impedimento, requiritur tamen eius conſenſus in promotione, ratione ſui intereſſe. Vt ſi Canonici velint eligere Monachum in Epiſcopum, opus eſt licentiâ Abbatis. *c. Si Religioſus. de elect. in 6.* qui ſi conſentiat: hæc admiſſio poſtulationis non habet vim electionis & Confirmationis, quia Abbas non habet poteſtatem prouidendi Eccleſiæ Cathedrali. Habito ergo illius conſenſu, electio ſic poſtulati fit à Canonicis, & petitur confirmatio ab illo, ad quem pertinet. Idem dic, quando Canonici petunt filiumfamilias à patre, quia volunt eum petere in Epiſcopum. *Laym. in qq. Canonicis. c. 1. q. 11.* cenſet hanc poſtulationem non eſſe verè poſtulationem, ſed quandam electionis ſpeciem, ſiue potiùs (dixerim ego) certum illius modum, quia ſolùm requirit petitionem licentiæ ab eo, cuius intereſt, neque ſupponit aliquem defectum in poſtulato, qui diſpenſatione, aut gratiâ contra jus opus habet, juxta definitionem Poſtulationis. *Bald. ad Rubr. tit. n. 1.* ſic explicat, vt ſimplex poſtulatio ſit, *quando electores non poſſunt eſſe concordes*, ideóque poſtulant à Papâ, vt pro arbitrio ſibi prouideat de paſtore. Solennem autem vocat, quando *certa perſona concorditer facta poſtulatio Papæ* præſentatur, & pro diſpenſatione ſupplicatur. Sed non eſt diutiùs in quæſtione nominis hærendum.

De ſolita tamen benignitate concedimus.) Qui ſcienter indignum elegerint, eâ vice, poteſtate eligendi ſint priuati. *c. Cùm in multis. de elect.* Quod ad poſtulationem quoque extendit *gl.* & confirmat *Panorm. n. 31.* concludens, *quando de vno extremo peruenitur ad alterum, vel ad eundem finem, tunc etiam in materia pœnali & reſtringibili fieri extenſionem*, ita quod diſpoſitum in vno, habeat locum in reliquo. allegat *l. Oratio. ff. De ſponſal.* vbi dicitur, quòd *vbi prohibetur matrimonium, videntur & prohibita ſponſalia.* Idem ſentit *Ioan. Andr. hîc.* vbi verbum *priuare*, exponit, id eſt, priuatos hac vice de electione repellere. Sed contrarium idem tenet *in Reg. 15. Iuris in 6. Odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari*; vbi re meliùs conſideratâ, dicit, *quòd ſi vis non inferatur huic literæ, t. iſte probat contrarium; quia Pontifex non dicit, quòd Canonici Senonenſes, eo quòd poſtulârint indignum; ſint priuati poteſtate eligendi, ſed quòd nõ immeritò eos poſſet illâ priuare, niſi de benignitate Apoſtolicâ concederet, vt alium poſſint poſtulare vel eligere.* Add. t. valde clarum ex *c. Scriptum. de elect.* vbi Pontifex dicit de quibuſdam: *Si poſtulârint ſcienter indignum, illos hâc vice meritò debere eligendi ſiue poſtulandi poteſtate priuari.* Exemplum autem de Sponſalibus prohibitis, quia matrimonium eſt prohibitum, nihil probat; quia pœna impoſita contrahentibus matrimonium prohibitum, non extenditur ad ſponſalia, *juxta gl. in Clem. Vnic. de conſang. & affin.* aſſerentem, excommunicationem quæ ibi fertur in Monachos & Moniales contrahentes matrimonium, non extendi ad Sponſalia, quia extenſio pœnalis eſt odioſa; neque ſequitur; etſi duo inter ſe connexa ſunt prohibita; ergo ſunt eidem pœnæ obnoxia. Ex quâ ratione ſententia *Ioan. Andr.* nobis eſt probabilior.

Cap. II. Gratum.

Idem Hoſtienſi Epiſcopo Apoſtolicæ Sedis Legato.

S Y M M A.

Cùm Canonici Senonenſes caſſatione poſtulationis Epiſcopi Altiſiodorenſis ſuppreſſâ, eandem innouare vellent; quidam verò Epiſcopum Cameracenſem in Archiepiſcopum poſtularent, Sedis Apoſtolicæ Legatus, intelligens priores benignitate Apoſtolicâ abutentes, eligendi priuilegium amiſiſſe, idque ad pauciores, ſed ſaniores deuolutum; prædictum Cameracenſem ad eorum inſtantiam in paſtorem prouidit, Pontifex igitur illum ab Epiſcopatu Cameracenſi abſoluit, & factum Legati confirmat.

E X E G E S I S.

Eligendi priuilegium amiſiſſe &c.) Ex his *Panorm. hic n. 2:* quem plures alij ſequuntur, confirmat ſententiam ſuam, quam nos minùs probabilem

Digitized by Google

lem cenſemus ; Quòd poſtulans ſcienter indignum, pro illâ vice amittat jus eligendi, non minùs quàm ſcienter eligens indignum. Sed hæc verba nos cogunt, nec ratio: Pontifex enim non dicit Canonicos amiſiſſe priuilegium eligendi, quia poſtulârunt indignum, ſed quia poſtulationem à ſe caſſatam iterum reuocare, ſiuè reſcindere auſi, conceſsâ ſibi ex Apoſtolicâ benignitate gratiâ abuſi ſunt, extra materiam & caſum conceſſionis, à quâ Pontifex Epiſcopum Altiſiodorenſem excluſerat; jubens, vt *de aliâ perſonâ ſibi congruâ conſulerent.* Quâ ratione priuilegium ſiue indultum quodvis, facto ipſo amittitur, imò falsò prætenditur; cùm extra materiam determinatam non ſe extendat, & nullum ſit. *V. Suar. l.8. de leg. c. 36. n.7.*

Licet pauciores numero,) *Panorm. hic n. 5.* ponit pro Regulâ in materiâ electionis, *quòd aliquibus priuatis poteſtate eligendi, illorum poteſtas deuoluitur ad alios Canonicos, licèt numero pauciores.* Et idem dicit eâdem ratione in aliis actibus Capitularibus locum habere. Nam ſi omnes eſſent inhabiles, puta excommunicati vel ſuſpenſi, *tota potentia Capitularis reſidet penes pauciores.* Cùm priuati & inhabiles non ſint computandi in numero. Imò ſi omnes eſſent inhabiles (& idem eſt ſi forent mortui) præter vnum, jus Vniuerſitatis vel Capituli, maneret in vno ſolo, vt concludit *gl. V. Pauciores.* ad quam ſit remiſſio, eámque ſequuntur *Innoc. Hoſt. & communiter DD. & probatur per leg. Sicut. §. fin. ff. Quod cuiuſcũq; Vniuerſ.* qui tex. eſt clariſſim⁹.

Conſilio Saniores.) Quæ ſit pars ſanior, dicemus, *in c. Quia propter. de elect.* Hic obſerua, quòd in delictis idem, quod ſit à maiori parte, non cenſetur factum ab omnibus, imò maior pars venit punienda duntaxat. Minor verò quæ contradixit (vt in propoſito illi qui poſtulârunt Epiſcopum Cameracenſem) non inuoluitur peccato aliorum, nec pœnâ, vt not. *Panorm. n.6.* quod Innocent. *in c. 1. De his quæ fiunt à maiori parte Cap.* dicit procedere, *quando minor pars expreſſè contradicit, ſecùs ſi tacet.*

A Solicitudine Cameracenſis Eccleſiæ.) Eſſe Epiſcopum in vnâ Eccleſiâ, impedimentum eſt, ne poſſit eligi in aliâ, ſed debet poſtulari, vt diximus *cap. 1.*

Cap. III. Bonæ memoriæ I.

Idem Clericis Rauennatenſis Eccleſiæ.

SVMMA.

Cùm Rauennatenſes quidam Clerici Cardinalem S. Praxedis, quidam Epiſcopum Imolenſem in Archiepiſcopum poſtulâſſent, Pontifex, quòd Cardinalis præſentia vtilior eſſet non ſolùm Romanæ, ſed etiam Eccleſiæ Generali, tam apud Apoſtolicam Sedem, quàm apud Rauennates, poſtulationem non duxit admittendam, ſed neque Epiſcopi Imolenſis, quòd is à minori quàm tertiâ parte fuerit poſtulatus, & Sedes Apoſtolica poſtulationem in tantâ diuiſione (cùm etiam ad concordes admittendas, non tam ex juſtitiâ, quàm gratiâ moueatur) admittere, non conſueuerit. Ideòque mandat, vt qui vocem in electione habent, per electionem, poſtulationem, ſiue nominationem Canonicam, in perſonam idoneam conueniant.

EXEGESIS.

Prædictum Cardinalem &c.) Dicunt aliqui, inter quos *Laym. l.c.c.2.q.11.* Cardinalem eligi poſſe in Epiſcopum, nec debere poſtulari, eò quòd ſolùm ſit opus licentiâ Papæ, non autem diſpenſatione. Sed verius eſt contrarium, Cùm enim Cardinales ſint alligati Eccleſiæ Romanæ, & debeant conſulere Eccleſiæ Vniuerſali, ac aſſiſtere Papæ, cum quo ſunt vnum corpus, veluti Canonici cum Epiſcopo, & Capitulum vniuerſale totius Eccleſiæ; videntur magìs habere opus diſpenſatione, vt eligantur in Epiſcopos; quàm ipſi Epiſcopi, qui debent poſtulari, non eligi, ad alium Epiſcopatum, vt ſentiunt *Hoſt. & Panorm. hic n. 5.*

Abbates autem & Præpoſiti Regulares, ſicuti & alij Religioſi, imò & quiuis Clerici idonei, poſſunt eligi vel aſſumi in Epiſcopos ſine poſtulatione ſolenni, vti docet *Silu. q. 3. Laym. l.c. q 12.* cùm non tam arctè ſint alligati Monaſteriis aut ſuis beneficiis, ſicuti Epiſcopi Epiſcopatibus. Canones id concedunt *c. Cùm inter. de elect. & c. Niſi. De renunt.* Debet autem, vt not. *Ioan. Andr. in c. Nullus. de elect. in 6.* Monachus, & idem eſt de Clerico, poſt electionem poſtulari, poſtulatione ſcil. ſimplici & latè ſumptâ, *de quâ cap. præc.* vt videl. petatur licentia eius Superioris, cui proximè ſubeſt, qui ſi malitiosè neget, compellendus erit per Superiorem, *arg. c. Nullus. de jurepatronatûs.*

A minori, quàm tertiâ parte.) Poſtulatio debet eſſe ita concors, vt fiat ab omnibus, vel à duabus partibus, ſi quidem concurrat cum electione, iuxta *gl. hic. Verbo. In tanta. c. Scriptum. de elect. & Panorm. n.12 aliiſq;.* Si autem poſtulatio fiat à maiori parte Capituli, nullâ electione concurrente, non poſſe talem poſtulationem admitti inuitâ minori parte. *Hoſtienſis* dicit, *quòd nullus Papâ* inferior poſſit illum admittere *per h. c.* Sed placet opinio *Goffredi & Panorm. hic n.17.* Quia ordinariè ad geſta Capituli plus non requiritur; quàm vt maior pars conſentiat, & quod *maior pars Curiæ fecerit, pro eo habetur, ac ſi omnes egerint l. Quod maior pars. 19 ff. Ad Municipalem.* Neque obſtat *hic t.* quia loquitur in poſtulatione factâ à minori, quàm tertiâ parte, quod arguit nimiam diſcordiam, cui meritò non debet deferri, ergo ſecus, Si poſtulatio facta fuiſſet à maiori parte, vel ſaltem tertiâ parte; tum enim Pontifex non negâſſet conſenſum.

Non tam ex juſtitiâ quàm ex gratiâ.) Sequitur ex naturâ poſtulationis, eſt enim petitio gratiæ, vt dictum eſt, *c 1. n. 1.* quod verum eſt, ſaltem reſpectu poſtulati, etſi ſit ita doctus & morigeratus, vt mereatur diſpenſationem. Secus eſt, quando illius poſtulatio

ſtulatio concernit vtilitatem aut neceſſitatem Eccleſiæ, puta quia poſtulatus eſt potens, ad illam defendendam, aut bene doctus, & aliàs idoneus; licet ſit illegitimè natus, aut nondum habeat debitam ætatem, ſi præſertim non reperiatur alius, per quem tam bene conſulatur Eccleſiæ; tum enim iniuria fieret poſtulatoribus, ſi poſtulatio non admitteretur. Nam gratia, certo aliquo reſpectu, aliquando poteſt eſſe debita, vt quando juſta ſubeſt cauſa faciendi, v. g. in propoſito reſpectu Eccleſiæ, ita ferè *Panorm. n. 13. & 15. poſt Hoſt. in c. Poſtulationem. inf.*

Poſtulationem ſeu nominationem Canonicam.) *Hoſt.* inter poſtulationem & nominationem ſic diſtinguit, quòd *poſtulatio propriè ſit de vno, nominatio* de pluribus, & fit quando duo vel tres, qui ſunt excellentiores in Capitulo, vel alibi nominantur Papæ, & petitur per Collegium, vt Papa prouideat Eccleſiæ de aliquo illorum; vel proponuntur ipſi Capitulo, vt de illis fiat ſcrutinium, quod poſtremum tradit *Panorm. in c. 29. Auditis. de elect. n. 3.* Quæ differentia etiam placet ipſi. *n. 8. potiùs quàm altera Innoc.* qui diſtinguit per hoc, quòd poſtulatio fiat cum ſolennitate, nominatio verò non; eſt enim par vtriuſque ratio quoad ſolennitatem & effectus; neque mihi poſtulatio videtur eſſentialiter, ſed ſolùm accidentaliter ratione numeri poſtulatorum differre à nominatione in propoſito. De aliâ nominatione, quæ pertinet ad præſentationem, dicemus ſuo loco.

Cap. IV. Bonæ memoriæ. II.

Idem Præpoſito & Capitulo Strigonienſi.

SVMMA.

Cùm Canonici Strigonienſes Archiepiſcopum Colocenſem in Archiepiſcopum ſuum poſtulâſſent, & querentibus Suffraganeis ſe contemptos, ex gratiâ illorum conſenſum ſe requiſiuiſſe proponerent: Mandat Pontifex primò, vt Suffraganeis ſiue in contradictione perſiſtentibus, ſiue non, Procuratores idoneos dicti Canonici ad ſe mitterent; ſi verò juri ſuo aduerſus dictos Suffraganeos diffiderent, de alio Paſtore ſibi Canonici prouiderent. At quidam illorum à poſtulatione Pontifici, communi iam nomine præſentatâ reſilientes, Epiſcopum Quinqueeccleſienſem poſtulârunt, quâ poſtulatione in tantâ diſcordiâ factâ, & mandato ſuo contrariâ, reiectâ, Pontifex de nouo mandauit, vt Canonicè perſonam idoneam eligerent aut poſtularent, alioqui ſe ipſum prouiſurum Eccleſiæ viduatæ. Cùm verò ij, qui Quinqueeccleſienſem poſtulârant, in ſententiâ perſiſterent, illiſque rurſus in poſtulando aliqui accederent, non obſtante reliquorum, prætextu ſecundi mandati, pertinaciâ, cùm etiam vigore illius mandati electio eſſet penes Pontificem, quia tamen de aliis perſonis regni Hungariæ notitiam ipſe non habebat, nec alienum Eccleſiæ præficere volebat, Archiepiſcopum Colocenſem (in quem omnes diuerſis licèt temporibus conuenerant) à Colocenſi Eccleſiâ abſolutum, ad Metropolin Strigonienſem tranſtulit.

EXEGESIS.

Suffraganeis Strigonienſis Eccleſiæ.) Not. I. *ex Panorm. n. 3.* quòd jus eligendi Archiepiſcopum jure communi non pertinet ad Suffraganeos, ſed Canonicos Eccleſiæ Metropolitanæ duntaxat. Vnde non debent intereſſe Suffraganei, niſi conſuetudo aliud habeat, vt iſti prætendebant.

Nota II. Quòd qui præſcribit jus eligendi in aliqua Eccleſia, præſcribit etiam jus poſtulandi, neque enim Suffraganei iſti ex alio capite prætendebant ſe contemptus attentatam eſſe poſtulationem, quàm quòd jus eligendi, ſibi competere crederent. Ratio eſt, quia jus eligendi habet reſpectum ad omne id, quod eſt illi connexum, poſtulatio autem eſt quaſi pars electionis, aut præambulum; per poſtulationem enim peruenitur ad electionem. *fa. c. Cùm in Cauſis. de elect.*

Nota III. Sicut electio attentata, aliquo contempto, ſiue non vocato, qui intereſſe debebat, irritanda eſt, ſi contemptus proſequatur contemptum, *c. Quod ſicut. & c. Bona. de elect.* ita & poſtulatio debet irritari, ſiue potiùs, non admitti, contempto inſtante, ſiue de jure communi, ſiue ſpeciali, aut de conſuetudine intereſſe debebat, *vt not. Panorm. n. 6.*

Nota IV. Quòd exercens aliquod jus ex gratiâ, non acquirat poſſeſſionem illius juris; vnde ſi poſtea non admittitur ad illud exercendum, non poteſt queri de ſpoliatione, quia qui gratiam conceſſit, poteſt illam quandocunque reuocare, *l. Cùm precario. ff. De prec. c. fin. inf. c. Clerici 16. q. 3.* Non habuerunt ergo cauſam querendi, Suffraganei Strigonenſes, ſi ſolùm ex gratiâ conſueuerant admitti ad electiones Archiepiſcopi Strigonienſis.

Nolentibus conuenire.) Quando Vniuerſitas vel Collegium legitimè congregatur; nolentes venire, faciunt pro ea vice ſe alienos, ita quòd totum jus Vniuerſitatis vel Collegij reſidet penes venientes, licet ſint minor pars. Hîc tamen non valuit factum, ſiue poſtulatio minoris partis, eorum ſcil. qui Quinqueeccleſienſem Epiſcopum poſtulabant, quia fecerunt contra formam mandati, quo reiectâ poſtulatione Epiſcopi Quinqueeccleſienſis, jubebantur Paſtorem alium ſibi eligere. Valuiſſet autem pauciorum iſtorum factum, ſi fuiſſet ſecundùm formam mandati; vti colligitur *ex hoc text. & Panorm. n. 9. confirmat, per c. Cùm dilecti. de elect.* Etſi Legiſtæ hoc communiter non admittunt, dicunt enim eſſe neceſſarium ad valorem actûs, vt ſaltem duæ partes Collegij ſint præſentes, *Bartol. in l. Omnes populi. ff. De juſt. & iur.*

Poſtquam poſtulatio præſentata Romano Pontifici &c.) Colligitur ex h. t. notabilis Regula, quod

quòd *poſtquam poſtulatio eſt præſentata Romano Pontifici, non poſſunt poſtulantes ab eâdem recedere*, ſed debent expectare judicium Papæ ſuper admittendo vel improbando poſtulationem. Idem iuxta DD. procedit, cùm poſtulatio præſentatur alteri Superiori, qui habet jus admittendi; militat enim non tantùm pro Papâ, ſed etiam pro aliis Superioribus ratio, quam aſſignat hîc Pontifex; *ne videlicet poſtulantes poſſint illudere Superiori, illiúſque judicium* (quo ſimul admiſit poſtulationem) *pendeat ab arbitrio poſtulantium. fa. Clem. cùm illuſio. de renunt.* vbi dicitur *illuſionem & variationem in perſonis Eccleſiaſticis maximè eſſe vitandam.* Vnde à contrario ſenſu infertur, quod dicit *Innoc. hîc, & teſte Panorm. n. 10. ſequuntur communiter DD.* Antequam poſtulatio præſentetur Superiori, poſtulantes poſſe variare invito poſtulato, imò & Nuntium ſiue Procuratorem reuocare, antequam poſtulationem re ipsâ præſentârit, modò reuocatio ad ipſum perueniat; *c. Ex parte Decani. de reſcr. & c. Mandato. de Procur.*

Atque hæc eſt differentia inter poſtulationem & electionem, quòd in iſtâ non admittatur variatio poſt publicationem ſcrutinij *c. Publicato. de elect.* In poſtulatione autem admittitur etiam poſtea, modò nondum ſit Superiori præſentata, etſi gl. quæ communiter reijcitur, id neget. Ratio ſecundæ diuerſitatis eſt, quia *per poſtulationem nullum jus acquiritur poſtulato*, cùm ſit inhabilis niſi diſpenſetur, diſpenſatio autem eſt in arbitrio Superioris. Vnde nec poſtulatus habet, vnde queratur de variatione poſtulationis, ante diſpenſationem; neque Superior, ſi variatio fiat ante præſentationem. Vnde colligunt aliqui generalem Regulam, quòd *quis poſſit variare, antequam alteri ſit jus quæſitum, ſecus poſtquam eſt quæſitum*, tum enim intrat Regula juris in *6. Mutare quis conſilium non poteſt in alterius detrimentum.*

Neutra eſſet poſtulatio approbanda.) Nam illa facta de Colocenſi, poterat impugnari, quia Epiſcopus Quinqueeccleſienſis, & quidam alij Suffraganei non conſenſerant, neq; quantum apparet, fuit diſcuſſum, an haberent vocem in electione, & contemptus vnius ſolius eſt ſufficiens, vt retractetur electio. in *c. Bona. 2. de elect.* Poſtulatio verò facta de Quinqueeccleſienſi Epiſcopo, ex multiplici capite poterat repelli, tum quia facta erat in ſummâ diſſenſione Canonicorum & Suffraganeorum, tum quia à minori parte, tum quia ſine diſcuſſione juris Suffraganeorum, tum quia poſt priorem poſtulationem jam præſentatam, tum denique quia contra formam mandati vtriuſque, vt conſideranti patebit. Ex ſolâ ergo benignitate Papa poſtulationem Colocenſis admiſit, eo æquitatis titulo, quòd omnes Canonici aliquando in illum vnanimiter conſenſiſſent.

Cap. V. Poſtulationem.

Idem Capitulo Strigonienſi.

SVMMA.

Licèt per poſtulationem huiuſmodi (eam videlicet quæ in præcedenti Cap. continetur) nullum jus ſit alicui acquiſitum, de ſpeciali tamen gratiâ Papa concedit, vt procuratores idoneos (Canonici videl. Strigonienſes, & Suffraganei eiuſdem Eccleſiæ contendentes ſuper jure ſuffragij, in poſtulatione vel electione Archiepiſcopi Strigonienſis) mittant, quatenus vtrâque parte præſente, quod juſtum fuerit, decernat.

EXEGESIS.

Cùm hunc textum teſte *Hoſtienſi & Panorm.* in effectu habeamus *in c.* proximo, & Papa reſpondeat, prout ibi dicitur *in §. Nuntiis*, nihil eſt opus, vt plura addamus. Quamuis his illa de jure ſuffragij in electione & poſtulatione Archiepiſcopi Strigonienſis non exprimatur.

Cap. VI. Etſi.

Honorius III. Capitulo Calaritano.

SVMMA.

Electionem Epiſcopi Surrienſis, in Archiepiſcopum Calaritanum, tanquam contra Canones, minùs licitè attentatum, Pontifex duxit irritandam, cùm eligi nullo modo potuerit, ſed poſtulari.

EXEGESIS.

Sed poſtulari.) Nec poſſe Epiſcopum ad alium Epiſcopatum eligi, propter vinculum, quo obſtrictus eſt ſuæ Eccleſiæ, tanquam ſponſus, jam diximus *ſuprà c. 1.* ideóque ſine diſpenſatione Papæ, *non habet liberum volatum*, vt Pontifex hîc loquitur. Qui autem prætereà non debeant eligi, ſed poſtulari, & qui ad poſtulandum quoque ſint inhabiles, *vide apud Hoſt. in Sum. h. t. §. Quis ſit poſtulandus.*

Id reſtat dicere, quem effectum operetur admiſſio poſtulationis? De jure, poſtulatum per illam ſolùm habilitari, vt eligi poſſit, colligit *Hoſt. ex c. Innotuit. de elect.* Sed mox ſubiungit, quod communiter ſequuntur DD. *hunc ordinem non ſeruari à Curiâ Romanâ*; recipi enim à Pontifice poſtulationem cum effectu, qui illam recipiendo corroborat, & corroborando recipit, ſicut conſueuit dici de Papa, quia *eligendo confirmatur, & confirmando eligitur. c. In nomine Domini. d. 23.* quod fit, vt euitetur circuitus & Eccleſiarum diſpendium, ideóque admiſsâ poſtulatione, poſtulatus, conſequitur idem jus, quod habet electus & poſtulatus, neque indiget aliâ electione vel confirmatione.

Confirmatur *ex cap. 2.* vbi admiſsâ poſtulatione Epiſcopi Cameracenſis in Archiepiſcopum Senonenſem, & *cap. 4.* vbi admiſsâ ibid. licèt ex ſpeciali gratiâ, poſtulatione Archiepiſcopi Colocenſis in Archiepiſcopum Strigonienſem, ille ab Epiſcopatu Cameracenſi abſoluitur; iſte autem ab Archiepiſcopatu Colocenſi conceſsâ licentiâ tranſeundi, transfertur, ſine alia electione vel confirmatione.

tione. Rectè autem obſeruat *Panorm. n. 14.* hoc procedere duntaxat in poſtulatione ſolenni, nam in poſtulatione non ſolenni, quando v.g. petitur licentia ab Abbate, vt aſſumi poſſit in Epiſcopum, Religioſus ipſi ſubditus, tum enim, habitâ licentiâ, ſequi debet electio (ſiqua enim præceſſit, non fuit niſi conditionata, ſiue dependens à futuro Abbatis conſenſu) & confirmatio, quia Abbas non habet poteſtatem prouidendi Eccleſiæ Cathedrali.

IDEM TITVLVS DE POSTVLATIONE IN VI.

Cap. Vnic. Perpetuò.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Prohibet Pontifex ſequentes formulas tanquam ſibi aduerſantes, aut imperfectas. Eligo poſtulando, vel poſtulo eligendo, aut eligo poſtulandum, vel poſtulo eligendum; item eligo in poſtulandum, aut poſtulo in eligendum. *Hanc iidem:* Eligo & poſtulo, prout meliùs poteſt de jure valere, *quia continet incertitudinem. Quam tamen admittit, quando dubitatur vtrum quis eligi, vel potiùs poſtulari debeat, ſed tenetur ità electus aut poſtulatus, ne in incerto vagetur, quando conſentit viam electionis vel poſtulationis eligere, & in eâ quam elegit, permanere.*

EXEGESIS.

Quin ſibi potiùs aduerſentur) poſtulationem & electionem, etſi olim promiſcuè ſumebantur, vt patet *ex c. 11. Epiſcopus & c. 16. Obitum. d. 61.* tamen inter ſe differre, ſecundùm jura poſteriora & moderna, patet ex dictis toto *h. t.*

Nam 1. Poſtulatio ſopponit in poſtulato, defectum ac impedimentum Canonicum, non item electio. 2. Electio innititur juſtitiæ adeò, vt legitimè facta ſecundùm jus commune, debeat confirmari à Superiore; poſtulatio innititur gratiæ diſpenſationis, quam pro poſtulato à Superiore petunt poſtulantes. 3. Poſtulatus nullum jus acquirit, ſecus electus. 4. Poſtulantes poſſunt variare poſtulatione factâ, donec illa præſentetur Papæ, electores verò non poſſunt reſilire ab electione ſemel factâ. 5. Poſtulatio per ſolam admiſſionem completur; electio indiget confirmatione. 6. Denique poſtulatio eſt via, ſiue præambulum ad electionem, electio terminus.

Quæ oſtendunt poſtulationem cum electione nec debere, nec poſſe confundi. Aut certè, cùm dico: *eligo poſtulandum, aut in poſtulandum, vel contra*, imperfectum quid ſignifican, non enim eſt electio perfecta, ſi electus ob aliquod impedimentum, poſtea primùm poſtulari debet, neque eſt vera poſtulatio, quando poſtulatur eligendus, cùm is non habeat impedimentum electionis, quod ſupponit poſtulatio.

Niſi quando probabiliter dubitatur.) Gloſſa *verb. probabiliter*, hoc tantùm intelligit de dubio facti, vt cùm dubitatur, an aſſumendus in Epiſcopum, attigerit annum 30. Sed idem procedere quoque in probabili dubio juris, rectè aſſerunt *Io. Andr. & Phil. Francus. hic n. 6.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAV. COMMVN.

Cap. Vnic.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Prohibet Pontifex edicto perpetuo, ne qui XXII. non attigerit annum, ad Cathedralem, nec Religioſi mendicantes ad inferiores Cathedralibus Eccleſias, aut Monaſteria extra ſuos Ordines poſtulentur. Secus facta, ſint irrita, & ſcienter contrà facientes, eâ vice eligendi ac poſtulandi poteſtate priuantur, & à beneficiis, quæ in Eccleſia, ad quam huiuſmodi poſtulationem fecerint, obtinent, per triennium ſuſpenduntur. Poſtulanti verò, qui eiuſmodi poſtulationem in Curiâ Romanâ quomodolibet fuerint profecuti, ſi ſe annum XXVII. non attigiſſe ſciuerint, vſque ad annum XXXV. ; cæteri Religioſi quidem extra ſuorum adminiſtrationem ordinum, ineligibiles & impoſtulabiles, Seculares autem ad dignitates Eccleſiaſticas, & quæuis beneficia, prorſus inhabiles eſſe decernuntur.

Quæ, cùm præter præceptum clarum, & pœnas, nihil contineant, explicatione aliâ non indigent.

TITVLVS VI.

DE ELECTIONE.

In Rubricam.

NOta 1. *Ex Laymanno. c. 2. q. 13. de elect. Prælat.* Electionem tripliciter ſumi. 1. Latiſſimè, pro *quacunque vocatione aut inſtitutione ad beneficium cuiuſcunque dignitatis*; quâ ratione, collationi, præſentationi, nominationi ad quodcunque beneficium, item & poſtulationi, nomen electionis tribui poteſt. 2. Pro *collatione cuiuſcunque dignitatis factâ per ſuffragia* alterius

alterius Collegij, & alterius confirmationem, quomodo Præpoſiti & Decani in quibuſdam Eccleſiis eliguntur, & ab Epiſcopo confirmantur. 3. Strictè definiri poteſt: *Perſona idonea ad Eccleſia vacantis paſtoralem dignitatem, ſiue prælationem Canonica vocatio.* Atque hæc electio de iure communi *per h. t. & c. Transmiſſum. & c. Nihil. inf.* pertinet ad illos, qui ſunt de Collegio, ſiue fuerit Secularis, ſiue Regularis; quæ autem ſit forma Canonica ex ſeqq. patebit.

Not. II. Quemlibet Prælatum poſſe vocari *Presbyterum*, nam olim non erat differentia in nominibus, ſed eligebatur vnus Presbyter, qui præerat omnibus & hodie vocatur Epiſcopus. *c. Olim. d. 95.* Etſi autem olim Eccleſiam aliter, quàm per electionem adeptus, cenſeretur eam per ambitionem & cupiditatem obtinuiſſe, hodie tamen extra Germaniam præſertim in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis ſecularibus, ceſſat iſta præſumptio, cùm Pontifices, conceſſo pleriſque Regibus & Principibus iure præſentandi aut nominandi Epiſcopos ac Prælatos, poteſtatem providendi Eccleſiis, ſibi ipſis reſeruârint.

Hic Titulus extat etiam *in 6. & Clement. & Extrauag. commun.* de eodem habes *diſt. 60. 61. 62. 63. & 69. Eadem ex Concil. Trid. de reform. congruunt, c. 1. Ad Cathedralium. ſeſſ. 1. c. 2. Poſt hac. ſeſſ. 22. c. 12. Si in quibuslibet. ſeſſ. 24. c. 12. Cùm dignitates. ſeſſ. 24. c. 3. Inferiora. ſeſſ. 7. c. 6. in electione. & c. Abbatiſſa. ſeſſ. 25. De Regul. c. 18. Expedit. ſeſſ. 24.*

Cap. I. Nullus.

Lucius Papa.

S V M M A.

Nullus in Eccleſia, vbi duo vel tres fuerint in Congregatione, niſi eorum electione Canonicâ Presbyter eligatur. Aliter Eccleſiam adeptus, expellatur.

E X E G E S I S.

In Congregatione.) Nota 1. Videri differre Congregationem à Collegio, tanquam aliquid generalius, hìc tamen ſumi pro Collegio, rectè monet *Panorm. n. 5.* Dictum eſt autem Collegium, quia ſimul aliqui colliguntur, ſiue cohabitant ſecundùm *gl. in l. 1. ff. Quod cui. vniuerſ.* quod intelligo cum aliquâ ſubordinatione. Congregatio autem videtur dici poſſe quiuis Conuentus plurium, etſi ſibi nec ſubordinentur, nec coordinentur *gl. & Hoſt. hic. Silu. V. Colleg.* dicunt, quòd *Congregationem* faciunt duo. *Collegium* tres. *Populum* decem. *Turbam* plures quàm decem aut quindecim. *l. Prætor ait. ff. Vi bon. rapt. Gregem* 5. porci, aut 10. oues. *l. Oues. ff. De abigeis.* Etſi alij in numero non prorſus concordent. Denique ſaltem tres requiruntur ad faciendam familiam, *l. Deſtatio ff. De verb. ſignif.* & duo fortè illam retinent, ait *gl. ibidem.*

Not. II. Etſi *Panorm. n. 5. iuxt. gl. in c. 1. 10. q. 1.* aſſerat, *de iure Canonico*, duos facere *Collegium*, *de iure autem ciuili requiri tres, per l. Neratius alleg.* & cauſam diuerſitatis aſſignet, *quia non reperiuntur tot Clerici, ſicut laici*, non minùs tamen probabilis eſt ſententia gl. hîc, cùm dicuntur *duo vel tres eſſe in Congregatione, intelligi debere, vbi mortuo Prælato remanıant ſaltem duo*, ita vt ad Eccleſiaſticum Collegium conſtituendum, requirantur tres, non item ad conſtitutum; cùm quoduis Collegium poſſit conſeruari in duobus, imò & in vno, vt not. *Gaddeus in comment. ad tit. ff. De verb. ſignif. dict. l. Neratius.* & nos diximus ſuprà *c. 2. Gratum. de Poſtul.* Neque obſtat, quod obſeruat *Panorm. in t.* ſolùm fieri mentionem *de duobus, vel tribus*, non item de *vno*, Collegium enim requirit vt præter Prælatum, conſtituantur ſaltem duo, qui faciunt Collegium etiam ſine illo, cùm ipſe non ſit tam de Collegio, quàm caput Collegij, *iuxt. gl. in Clement. vt ÿ. de æt. & qual. Ordinandorum.* vti fatetur ipſe *Panorm. l. c.* etſi ergo jus Collegij poſſit manere in vno, is tamen reſpectum habet ad alterum ſaltem vnum Collegam vi inſtitutionis; ideóque neceſſe non fuit vnius fieri in h. t. mentionem.

Cap. II. Oſius.

Ex Concilio Sardicenſi.

S V M M A.

Eum qui Epiſcopatum prætendit per literas populi, ceſtantis ſe acclamatione ſuâ, illum in Epiſcopum expetiiſſe, cùm manifeſtum ſit, potuiſſe plures eorum præmio aut mercede corrumpi; damnandum eſſe, ita vt nec laicam in fine communionem acquirat, niſi pœnituerit, ſynodo placuit.

E X E G E S I S.

Literas populi.) Variè variis temporibus ex diſpenſatione, conceſſione, aut permiſſione Pontificum, Epiſcopi fuerunt electi poſt tempora Apoſtolorum, qui poteſtate à Chriſto acceptâ Epiſcopos deſignârunt & elegerunt. Olim etiam populum vnà cum Clero in electione Epiſcoporum jus ſuffragij habuiſſe, multis teſtimoniis probat *Barboſ. l. 3. De Iure Eccleſ. c. 8. n. 65.* Poſtea conſtitutum fuit, vt Clerus quidem eligeret, populus autem conſentiret, ſiue electionem approbaret, iuxta id quod dicit *Stephanus Papa. c. Noſſe. d. 63. Sacerdotum quippe, ait, electio eſt, & fideles populi conſenſus adhibendus*, quia docendus eſt populus, non ſequendus.

Pari ratione penes principes ſeculares aliquando erat Epiſcoporum electio, permittente Pontifice, vſque ad Valentinianum ferè, vt explicat *Toloſ. in tr. de elect. c. 5. n. 5.* Quam poteſtatem Carolo M. expreſsè conceſſiſſe legitur *Hadrianus Papa. c. Hadrianus. 2. d. 63. & c. Hoc eſt. 17. q. 1. & Leo VIII. Ottoni 1. c. in Synodo. ibid.* (etſi quidam hæc cc. in dubium reuocent, vt videre eſt apud dubij huius primum, vel præcipuum autorem *Azor t. 2. l. 3. c. 12. q. 3. & l. 4. c. 2. q. 3.*) eadémque Reges etiam Hiſpaniæ gauiſos apparet *ex c. Cùm longè. ibid.* Illud

quoque ſubinde iiſdem indultum fuit, vt licèt electio à Clericis fieret, Principũ tamen conſenſus requireretur. *c. Quia igitur. c. Nobis. c. Lectis. c. Abbatem. 18. q. 2. c. Quòd ſicut. c. Cùm terra. de elect.* Eſſe autem hanc poteſtatem populo iterum abrogatam, conſtat ex *c. Non eſt permittendum. d. 63.* & hoc ipſo *c. Oſius. deſumpto ex Concil. Sardicenſi, quod ſub Iulio I. circa annum 340. celebratum fuit.* Eâdem poteſtate Principes quoque vel ſponte ceſſiſſe *ex c. Valentinianus. d. 63.* vel propter abuſum excidiſſe, *ex c. 1. & 2. ibidem* apparet. Laicis porrò ab electione Epiſcoporum penitus excluſis, eadem Epiſcoporum electio penes Clericos & Religioſos cuiuſuis Diœceſis remanſit. *c. Obeuntibus.* donec Religioſis ſuorum duntaxat Abbatum, Priorum, ac Præpoſitorum electione contenti eſſe juberentur, & electio Epiſcoporum ad ſolos Canonicos Cathedrales cuiuſuis Eccleſiæ redigeretur; aliis omnibus tam Clericis quàm laicis excluſis, eáque conſuetudo diu in Eccleſiâ durauit, vt videre eſt *ex toto hoc tit. & eod. in 6. ac Clement.* Quo autem tempore electio ad Clericos, vel Canonicos deuenerit, incertum eſt, neque *ex c.* præcedenti colligi poteſt; etſi enim illud tribuatur Lucio Papæ in quibuſdam Codicibus, qui ſedit ſub *A. C. 253.* alij tamen illud adſcribunt Pio, vel Gregorio, vel Alexandro.

Ob frequentes deinde in his electionibus diſcordias, *Clemens V.* cepit reſeruare Eccleſias Cathedrales in Curiâ vacantes, *Benedictus XI.* Quatuor Eccleſias Patriarchales, *Benedictus XII.* omnes Patriarchales, Archiepiſcopales, & Epiſcopales Eccleſias, apud Sedem Apoſtolicam, quomodocunque vacantes, aut vacaturas. Denique Pontifices poſteriores, omnes Eccleſias Epiſcopales, ſiue in Curiâ, ſiue extra vacantes ſibi reſeruârunt per *Reg. 3. Cancell.* Regibus tamen Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæ, Poloniæ, poteſtate nominandi conceſſâ, & ſolâ ſibi Epiſcoporum confirmatione ac inſtitutione retentâ. Vt adeò in ſolâ Germaniâ conſuetudo Canonicæ electionis Epiſcoporum à Canonicis faciendæ per Concordata Germaniæ remanſerit. Vide plura apud *Barb. l. c. vſque ad n. 74. & Azor ll. cc.*

Cap. III. Poſtquam.

Lucius Papa.

TEXTVS BREVICVLVS.

Confirmationem petentis deſiderium (ſi nihil eſt, quod electum impediat) impleatur; Cuius vita vel actus, quia meliùs vbi eſt conuerſatus poſſunt cognoſci, inquirantur.

EXEGESIS.

Impleatur.) Tenetur vi huius tex. Superior electum confirmare, ſi idoneus ſit, alioqui inferret iniuriam non tantùm ipſi, (cui per electionem Canonicam, acquiſitum eſt jus inchoatum ad Prælaturam, quod confirmatione perficitur,) ſed ipſis etiam electoribus. Niſi Pontifex ex plenitudine poteſtatis, propter publicam vtilitatem, legitimè electum reijceret, vt magis idoneum promoueret, iux. *Bull. Nicolai V. quæ incipit: Ad Sacram.* Pertinet autem confirmatio ad proximum Superiorem. Abbates & Præpoſiti ſiue Regulares ſiue ſæculares non exempti, confirmantur ab Epiſcopo. Exempti autem à ſuo Generali, ſi habeant Generalem Ordinis, item Abbates & Præpoſiti quidam Sedi Apoſtolicæ immediatè ſubiecti, à Pontifice, vel eius Legato. Aliqui Ordinum Generales canonicè electi, eo ipſo habent plenam juriſdictionem, ſine alia confirmatione. Denique Epiſcoporum confirmatio, vbi Canonicè à Capitulo eliguntur, vt hodie in Germaniâ, pertinet ad Pontificem, etſi olim pertineret ad Metropolitanos. In alijs regnis, vbi Epiſcopi nominantur vel præſentantur à Principibus, deſijt confirmatio, ſed nominatione vel præſentatione factâ inſtituuntur à Pontifice, ita ex communi. *Azor. t. 2. l. 6. c. 16. q. 7.*

Inquiratur ibidem.) Tenetur confirmans inquirere in electionis proceſſum, & electi perſonam, *inf. c. 19. Cùm Nobis. & c. 44. Nihil.* de quo ibi. Illud hic obſeruat etiam gl. ibi faciendam eſſe inquiſitionem, vbi quis conuerſatur, quia notus eſt ibi, & *talis exiſtimationis habetur ibi, qualis eſt in ciuitate ſuâ. l. De minore. ff. De quæſtionibus.*

Cap. IV. Significâſti.

Paſchalis Panormitano Epiſcopo.

SVMMA.

Sedes Apoſtolica Archiepiſcopo pallium tradere non ſolet, niſi priùs præſtet juramentum de fidelitate & obedientia.

EXEGESIS.

Hoc c. propriè ad iſtum t. non ſpectat, cùm de electione nihil dicat, & pallium etiam poſt confirmationem concedi ſoleat *per c. Suffraganeis. inf.* rectiùs igitur de illo agitur *inf. c. 4. De autoritate, & vſu pallij.*

Cap. V. Quia diligentia.

Innoc. III. Petro Presbytero Apoſtolicæ Sedis Legato.

SVMMA.

Electio Schiſmatici, qui ſchiſma abiurauit, ſi à Schiſmatico nullum ordinem ſuſcepit, & Canonicè fuit electus, diſpenſatiuè permittitur confirmari.

Abiurato ſchiſmate.) Nota quòd criminoſus, vt in propoſito Schiſmaticus, debeat crimen abiurare, id eſt, cum juramento illi renuntiare. Et idem fit in cauſâ Hæreſis. *c. Quoties. 1. q. 7.* Non debent ergo hæretici & ſchiſmatici ad vnctionem admitti, ante abiurationem. Dicit autem *gl. & ſequitur Hoſt.* quòd iſte ſchiſmaticus, electus fuerit

fuerit in Epiſcopum Aquilegienſem; in ſchiſmate Octauiani (qui dictis fuit Victor IV. à tribus tantùm vel quinque Cardinalibus factione Friderici Ænobarbi, electus) aduersùs Alexandrum III.

Si à Schiſmatico nullum ordinem ſuſcepit.) A talibus enim ordinati, prohibentur eligi, & electi ab exercitio Ordinum repelluntur. *c. 1. & 2. De Schiſmaticis. c. Arianos. 1. q. 1.*

Diſpenſatiuè permittimus confirmari.) Rectè obſeruat *Hoſt. hic.* hunc Schiſmaticum de jure communi, propriè non potuiſſe eligi, propter inhabilitatem ex ſchiſmate ortam, ideóque debuiſſe poſtulari. Sed Pontifex diſpenſauit, vt hæc electio valeret contra jus commune, ideóque juſſit illum confirmari; confirmatio autem ſupponit electionem.

Cap. VI. Licèt.

Idem in Concilio Lateranenſi.

S V M M A.

Romanus Pontifex, niſi à duabus partibus Cardinalium electus, ſi maior concordia non interceſſit, nullatenus aſſumitur; & ſi nomen Pontificis vſurpauerit, tam ipſe, quàm qui eum recipiunt, excommunicationi ſubjaceant, & totius ſacri Ordinis priuatione mulctentur.

E X E G E S I S.

De electione Pontificis latè *Barb. l. 1. Iur. Eccl. c. 1. à n. 30. vſque ad finem.* vbi recenſet varias de illâ Pontificum Conſtitutiones. Vltimam edidit *Greg. XV.* eiuſdem mandato & confirmatione prodijt Cæremoniale continens ritum dictæ electionis. Per hæc autem non generatur præiudicium alijs electionibus inferiorum Pontifice Prælatorum, quando fiunt ſecundùm Canones de electione editos. Rationem rectè aſſignat Pontifex, *ſi enim in hâc, vt in alijs electionibus, maior & ſanior pars deberet praualere, idque in dubium veniret, quæ eſſet maior & ſanior; Non poſſet haberi, Sede vacante, recurſus ad aliquem Superiorem, ſicut in alijs electionibus poteſt recurri ad Pontificem.*

Cap. VII. Cùm in Cunctis.

Idem in eodem.

S V M M A.

Nullus in Epiſcopum eligatur, niſi triginta annos ætatis exegerit, & legitimè natus, ac vitâ & ſcientiâ ſit commendabilis. Poſtquam confirmatus fuerit, & tempus conſecrationi definitum tranſierit, beneficia, quæ habet, eo ipſo vacant. Neque Decanatum, Archidiaconatum, aut beneficium Parochiale, vel aliud curatum, quis ſuſcipiat, antequam annum 25. attigerit, & non niſi ſcientiâ & moribus commendandus. Si autem ad tale officium aſſumptus, præfixo à Canonibus tempore in presbyterum non fuerit ordinatus, ab officio remoueatur, non obſtante appellatione. Idque non ſolùm de promouendis, verùm etiam de promotis obſeruetur. Qui contra hanc formam aliquem elegerint, eligendi poteſtate tunc priuatos, & à beneficijs ſe nouerint triennio ſuſpenſos. Epiſcopus contrafaciens, poteſtatem ea beneficia conferendi amittit.

E X E G E S I S.

Trigeſimum ætatis annum, &c.) Quatuor qualitates exiguntur in promouendo in Epiſcopum. 1. Ætas triginta annorum, non tantùm inchoata, ſed etiam completa ſiue exacta; (Etſi gl. verb. *Compleuerit. de ætat. & qual. Ord. in 6.* dicat, ſufficere quoad inchoationem) vt declarat *Greg XIV.* in Conſtitutione publicata *15. Maij. Anno 1591.* & verbum *exegerit*, quo Pontifex in h. t. vtitur, clarè ſignificat.

2. Vt ſit legitimè natus, de quo *inf. t. de fil. presb. quaſi per totum.* habetur autem ad hunc effectum pro legitimè nato etiam ille, qui eſt legitimatus per ſubſequens matrimonium, iuxt. gl. *in c. Innotuit. inf. Panorm. ibid. n. 17. Barboſa* hic multis alijs allegatis. Nec poſſunt tamen huiuſmodi aſcendere ad Celſitudinem Cardinalatûs, vt ſtatuit *Sixtus V. in Conſtit. quæ incipit: Poſtquam.*

3. Vita probata, & morum grauitas, de quo *inf. t. de vit. & honeſt. Cleric. & d. 41. per totum.*

4. Scientia, de quâ fusè *hic Innoc. Hoſt. Panorm.* Omnes has qualitates complectitur *Concilium Trid. Seſſ. 22. c. 2. De reform.* vbi tantam in Epiſcopo requirit ſcientiam, vt *Doctor aut Licentiatus in Theologiâ aut Iure Canonico, vel certè publico alicuius Academiæ teſtimonio, idoneus ad alios docendos oſtendatur.*

Beneficia quæ habebat, &c) Not. 1. *ex Panorm. hîc. §. Cùm verò. n. 1.* Quatuor requiri, vt vacent beneficia electi in Epiſcopum. 1. Debet eſſe legitimè electus. 2. Confirmatus. 3. Adeptus poſſeſſionem & adminiſtrationem bonorum Eccleſiaſticorum. 4. Conſecratus, vel non eſſe in morâ petendi conſecrationem, quam petere debet *infra tres menſes poſt confirmationem. c. 2. d. 75.* Naſcitur autem vnum horum ex alio; Nam legitima electio habet jus ad Confirmationem; ex Confirmatione ſequitur jus adminiſtrandi bona Eccleſiaſtica, & juriſdictionis exercendæ. *c. Tranſmiſſ. in eod.* vt poſſit verò plenè officium Epiſcopale exercere, præterea requiritur poteſtas Ordinis, quàm acquirit per Conſecrationem.

Nota II. Quando Pontifex ſine electione prouidet de Epiſcopatibus ſibi reſeruatis; hæc quatuor non quidem formaliter, ſed in effectu ſaltem concurrere; prouiſio enim Papæ, quando pronuntiat aliquem Epiſcopum, habet vim electionis & confirmationis, perinde vt collatio beneficiorum. Non vacant autem taliter prouiſi beneficia, antequam conſequatur Adminiſtrationem & Conſecrationem.

rionem. Quòd autem Curia pronuntiaſti beneficia ſtatim conferre ſoleat, non habet effectum, ſeu habere non deberet, ait *Panorm. n. 3. quia non debet quis perdere primum beneficium, niſi plenè ſit ſecundum conſecutus, c. Si quis Epiſcop. d. 92. & c. Si quis iam tranſlatus. 21. q. 2.* Vnde ſi Epiſcopus à Papâ confirmatus vel prouiſus, per vim impeditur ab Adminiſtratione, non ideò vacant ipſius beneficia, quia textus requirit actualem adminiſtrationem.

Inferiora etiam miniſteria &c.) Concordat *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 2.* Vbi ſancit, ne *quis deinceps ad dignitates quaſcunque, quibus animarum cura ſubeſt, promoueatur, niſi qui ſaltem 25. ætatis ſuæ annum attigerit, & in Clericali Ordine verſatus, doctrinâ ad ſuum munus exequendum neceſſariâ, ac morum integritate commendetur*, juxta hoc ipſum videl. c. quod allegat. Addit verò Concil. de cæteris dignitatibus, vel perſonatibus, quibus animarum cura nulla ſubeſt, ut *Clerici alioquin idonei. & 22. duobus annis non minores adſciſcantur*, de quo in iſto c. nihil habetur.

Præfixo à Canonibus tempore) In proximis videlicet quatuor temporibus ſacros Ordines ſuſcipere debent, per *c. Si pro Clericis. de præb. & dign. in 6.* Promoti autem ad Eccleſias curatas ſiue Parochiales intra annum promoueri debent ad Sacerdotium, alioquin ſunt priuati ipſo facto per *c. Licet Canon. de elect. in 6. vbi allegatur hoc c.* & pœna priuationis faciendæ hic facta, mutatur in priuationem de facto. *Concil. Trid. ſeſſ. 22. c. 4.* ſtatuit vniuerſim, *vt iuſto impedimento ceſſante, obtinentes vel obtenturi beneficia in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis, infra annum Ordines ſuſcipiant requiſitos. Nec de aliis impoſterum fiat prouiſio, niſi iis, qui iam ætatem, & cæteras habilitates integrè habere dignoſcuntur.*

Non ſolum de promouendis &c.) Etſi Conſtitutio non trahatur *ad præterita*, vt vidimus *c. Cognoſcentes. & c. Fin. de Conſtit.* Vult tamen Pontifex hoc obſeruari etiam in illis, qui iam in beneficiis inſtituti ſunt, neque tamen ordines præfixo tempore ſuſceperunt; quia id iam præceptum erat, per priores & antiquas conſtitutiones. *iuxta gl. & Hoſt. hic.* qui tamen jura antiquiora nulla allegat; *ſed fa. c. Quoniam. d. 75.*

Si Canones non obſiſtant.) Vtſi quis poſt obtentum beneficium, factus ſit irregularis ſine culpâ ſuâ, v. g. amiſit oculos ex infirmitate, aut vulnere per latronem accepto, talis non eſt priuandus beneficio, etſi nec intra annum, nec vnquam poſſit ordinari, quia *non eſt addenda afflicto afflictio c. 1. & 4. de Cleric. ægrot. vel debil.*

Clerici ſanè &c.) Duplex pœna infligitur illis, qui contra hanc formam ſcienter quemquam elegerint; 1. quia poteſtate eligendi priuati ſunt, quod intelligitur, hâc vice. 2. quia per triennium ſuſpenſi à beneficiis. Vtrumque autem intelligitur reſpectu Eccleſiæ, ad quam fuit facta electio; hanc enim ſolùm lædunt, ergo pœna non debet vagari reſpectu aliorum beneficiorum, quæ ſunt alibi, vt *per c. Si compromiſſarius, eod. in 6. & not. Panorm. §. Clerici n. 1.* Neque hæc pœna eligentis indignum, habet locum citra Epiſcopatum, ſed reſtringitur ad Epiſcopatus, & Superiores dignitates per *dict. c. Si Compromiſſarius.* Quæ verò de deuolutionibus ab Epiſcopo ad Capitulum, vel ab hoc ad illum & Metropolitanum, hîc traduntur ab *Hoſt. Panorm.* & aliis, rectiùs ſuis locis reſeruantur.

Cap. VIII. Cauſam.

Idem Rauennati Archiepiſcopo.

SVMMA.

Si ſorores in Epiſcopum electionem contulerint, ipſam quam prouidit, facias ab eis (ſi tamen extiterit idonea,) in ſuam recipi Abbatiſſam.

EXEGESIS.

Compromiſerunt videl. iſtæ Moniales in Epiſcopum, ſe recepturas in Abbatiſſam, quam ille deſignaſſet; tenebantur ergo ſtare compromiſſo; de quo dicemus *inf. c. Quia propter.*

Cap. IX. Nôſti.

Idem VVigorenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cum Linconienſis Electus concedendi honores, vel præbendas, aut aliàs diſponendi de rebus Eccleſiæ (antequam eſſet electio eius confirmata) non haberet facultatem, mandat Pontifex autoritate ſuâ ipſi præcipi, vt conceſſionem, ſi quam fecit de præbendis, ſtudeat reuocare.

EXEGESIS.

Ex h. t. gl. hanc Regulam deducit; quòd *nullus electus ante ſuam confirmationem poteſt aliquid adminiſtrare, quod ſi fecit, eo ipſo repellitur. c. Qualiter & quando inf.* Niſi id fiat in caſu neceſſitatis aut vtilitatis, ne Eccleſia detrimentum patiatur. in temporalibus vel ſpiritualibus. *c. Qualiter & quando. & c. Nulli. inf.* Pepercit autem Pontifex huic electo, qui ſine neceſſitate & vtilitate tales conceſſiones fecerat, neque electionem illius caſſauit, ſed ſolùm mandat, vt ipſe conceſſiones reuocaret.

Diſputant hîc quomodo poſſit Iudex, ſiue Epiſcopus in hoc caſu reuocare ſententiam, ſiue interlocutoriam, ſiue definitiuam, quod mihi videtur ſuperuacaneum; quiuis enim Iudex inferior debet reuocare ſententiam quamcunque, ſi mandet Iudex ſuperior, vt Pontifex in propoſito. Mandatum ergo Pontificis, & poteſtatis defectum, Epiſcopus hîc explicare debet illis; quibus ante Confirmationem præbendas, vel alia conceſſit.

Cap. X. Conſiderauimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm duæ electiones celebratæ eſſent, prior poſt

appel-

appellationem, & contra Eccleſiæ priuilegia, poſteà rior illâ priore necdum caſſatâ; Pontifex vtramq; electionem caſſauit, & aliam perſonam idoneam eligendi tribuit facultatem; vtrique tamen priùs electo, manente integrâ famâ, & facultate, illos in alijs Eccleſijs promouendi, conceſſâ.

EXEGESIS.

Vtriuſque electionem omninò caſſamus.) Nota I. *ex Panorm. n. I.* quòd electio & generatim quælibet geſta poſt appellationem extrajudicialem, non ſit ipſo jure nulla; ſed irritanda, ſiue annullanda, ſi appellatio fuerit legitima & interpoſita à parte, ſecus, ſi fuerit interpoſita à Iudice, vel extra judicium; tunc enim geſta contra appellationem, licet extra judicialem, ſunt nulla. *c. Dilecti. & c. Dilectis de appellat.*

Not. II. Neque geſta contra priuilegia Eccleſiæ, eſſe ipſo jure nulla, licet veniant retractanda: patet ex *h. t.* Electio enim prior, fuit facta contra tenorem priuilegiorum. Vbi nota diſcrimen inter priuilegia, & jura communia. Nam attentatum contra jus commune, regulariter eſt ipſo jure nullum. *l. Non dubium. C. De leg. c. Vides. d. 10. & Reg. iur. 64. in 6. Quæ contra jus fiunt, debent vtique prò infectis haberi.* Intellige niſi in caſibus, quos jus ipſum excepit, ſecus eſt in attentatis contra priuilegia, hæc enim non ſunt irrita, ſed irritanda, vt hinc probatur.

Not. III. Si electio prior, non ſit ipſo jure nulla, quantumuis ſit annullanda, vt in propoſito; electionem quæ poſtea attentatur, eſſe prorſus nullam, quia per primam contractum eſt matrimonium inter Eccleſiam & Electum. *c. Inter Canonicos. inf.* quo durante non poteſt alius adſciſci. Quare verbum *caſſamus*, ponitur propriè in tex. quoad primam electionem, impropriè quoad ſecundam, quæ cum nulla fuerit, non dicitur aliter caſſari, quàm impropriè, quia caſſa declaratur.

Not. IV. Licet retractetur electio alicuius, vel reſcindatur, non propter hoc lædi famam illius, ſi id non fuerit factum ob vitium perſonæ *inf. c. Super eo.* Neque obſtare quo minùs promoueatur in aliâ Eccleſiâ.

Cap. XI. Suffraganeis.

Idem.

TEXTVS.

Suffraganeis alicuius Metropolitani ad mandatum ipſius poſt confirmacionem electionis ſuæ, etiamſi pallium non receperit, licitum eſt, electum, qui ad eius juriſdictionem pertinet, conſecrare.

Eſt res plana. Vide *c. 3. Niſi ſpiritualis. de autor. & vſu pallij.*

Cap XII. Super eo.

Clemens III.

SVMMA.

Si electio alicuius, non propter vitium perſonæ ſed modum electionis caſſatur, non impedit, quò minùs is ad regimen alterius Eccleſiæ, imò etiam eiuſdem poſſit promoueri, niſi fortè ſimoniacæ prauitatis aliquid interceſſerit.

EXEGESIS.

Non vitio perſonæ.) Not. I. *ex Panorm. n. 2.* Electionem caſſari poſſe ex duplici defectu, perſonæ ſcilicet & formæ. Exemplum primi eſt, ſi electo objiciatur crimen; aut defectus natalium, &c. exemplum ſecundi, quando in electione non fuit ſeruata forma Canonica, quæ deſcribitur *inf. in c. Quia propter.* vt quia non ſunt omnes vocati, qui vocari debebant, vel non conſenſit maior pars &c. vel electores erant excommunicati aut ſuſpenſi. Qualitercunque ergò electio caſſetur, non interueniente vitio, vel defectu electi, nunquam impedit aliam ipſius promotionem, ſiue in eadem, ſiue in diuersâ Eccleſiâ. Ratio diuerſitatis eſt, quia vitium concernens perſonam, illam notat; & ſequitur, ſicut lepra leproſum. *c. Citò turpem. 1 q. 1.* alia autem ſunt perſonæ electi extrinſeca, quæ ſi tollantur, nihil eſt quod obſtet eiuſdem electioni ritè factæ.

Not. II. Diſpoſitionem *huius cap.* etſi aliqui negent, probabiliter etiam habere locum in præſentatione & collatione; vt ſemel repulſus vitio perſonæ, ſicut non poteſt ampliùs eligi; ita non poſſit ampliùs præſentari per patronum, nec beneficium ipſi conferri. Ratio eſt, quia t. iſte generaliter loquitur de promotione, eſt autem præſentatio & collatio quædam promotio; imò collatio magis eſt promotio, quàm electio, quia citiùs & immediatiùs promouetur, quis per collationem quàm electionem. Denique collatio facta notoriè infami aut criminoſo non valet *per Reg. Iuris in 6. Infamibus porta dignitatum patere non debent.* Confirmatur *per c. Cùm in cunctis. ſuprà. §. Inferiora.* Vbi habetur, beneficia non eſſe conferenda, niſi illi, qui ſcientiâ & moribus commendabilis demonſtratur, idem ſtatuit *Concil. Trid.* ibi allegatum.

Cap. XIII. Cùm Monaſterium.

Cæleſtinus III.

SUMMA.

Fratres Monaſterij de Pelliceâ, cùm in diſſenſionem deueniſſent, in quendam ex eremo, boni teſtimonij virum, vnanimiter conſenſerunt, eundem in Abbatem poſtulantes. Quàm poſtulationem cùm Epiſcopus admiſiſſet, veluti canonicè factam, Papa confirmauit.

EXEGESIS.

In Eremo.) Not. I. Quòd vigore huius t. Monaſterium diſſolutum non perdit, ſed retinet jus eligendi, & poteſt eligere ſibi Prælatum, modò ſit idoneus.

Not. II. Quòd Monachus vnius Monaſte-

naſterij poteſt eligi in Abbatem alterius Monaſterij, modò ſit eiuſdem Religionis, *Iuxt. Clem. I. eodem.* Si autem eſt diuerſæ Religionis, nec poſſe illum quidem poſtulari apparet *ex extrau. com. c. Vn. de Poſtulatione.* Etſi verò dubium eſt, vtrum iſte ex eremo poſtulatus fuerit profeſſus, (neque enim neceſſe eſt, Eremitam eſſe verum Religioſum) non improbabiliter tamen colligitur fuiſſe Religioſum & Profeſſum, ac fortaſſis eiuſdem Monaſterij, qui ad vitandam diſciplinæ diſſolutionem, vel perfectionis ſtudio, ſeceſſit in eremum, vbi plures Eremitæ erant. Dicit enim *c. quòd cum fratribus ſuis in eremo eſt laudabiliter conuerſatus.*

Eandem Ordinationem à Sede Apoſtolicâ confirmari.) Si iſte Eremita non fuit profeſſus, meritò Epiſcopus pro hâc poſtulatione admittendâ recurrit ad Pontificem, quia non profeſſus non poteſt promoueri in Abbatem de jure, in quo non diſpenſat Epiſcopus, & quidem à fortiori, quia neque poteſt admittere poſtulationem Religioſi profeſſi, in Abbatem Monaſterij diuerſæ Religionis, ſed opus eſt diſpenſatione Papæ *per Clement. cit. Vt not Io. Andr.* Si autem iſte Eremita fuit profeſſus eiuſdem Ordinis, tunc poſtulatio hîc ſumitur, vt ſæpiùs in jure antiquo, pro electione, potuit enim legitimè eligi. Et videtur Epiſcopus ex abundanti confirmationem petiiſſe à Papâ. Si verò non fuit profeſſus aut Religioſus Ordinis, fuit poſtulatio propriè dicta, & confirmatio (quâ poſtulatio non indiget) minùs propriè hîc ſumitur pro admiſſione, vt conſtat ex dictis ſuprà.

Cap. XIV. Cùm terra.

Idem.

SVMMA.

Electores in vnum locum conueniant, & inuocatâ Spiritûs Sancti gratiâ, perſonam nominent. Quòd ſi fuerit in perſona, vel electionis modo peccatum, tamdiu procedant, donec vacanti Eccleſiæ de perſona idonea poſſint prouidere. Quo facto non prohibemus, quin Regis ſiue Patriarchæ, qui pro tempore fuerit, requiratur aſſenſus: ſed propter hoc (ſi videl. Princeps aut Patriarcha ſe opponeret,) ipſam electionem nolumus impediri.

EXEGESIS.

Conuentus ad quem pertinere dignoſcitur.) Patet hinc quamlibet Eccleſiam Collegiatam poſſe dici Conuentualem, ſiue ſit regularis, ſiue ſæcularis. Et licèt vulgò Congregatio Religioſorum appelletur Conuentus, ſæcularium autem Capitulum, ex jure tamen hæc differentia non probatur, ſed potiùs contrarium, ſumi videl. promiſcuè, vt hîc, & *c. S. Crucis de reſcript.*

Eccleſiaſticæ libertatis &c.) Nota I. Quòd conſuetudo contra libertatem Eccleſiaſticam non valet, neque hoc reſtringitur ad electionem, ſed generaliter damnatur conſuetudo dictæ libertati repugnans. *fa. c. 1. De conſuetudine, & concord. auth. caſſa & irrita. C. de Sacroſ. Eccleſiis.*

Nota II. Quòd conſuetudo non poteſt tollere ſubſtantialia electionis, ità vt maneat electio. Cùm igitur eligere ſit liberè vnum ex pluribus aſſumere, ſententiæ electionis repugnat conſuetudo, quæ hîc damnatur à Pontifice, quâ videl. tenebantur eligere, quem volebat Princeps, aut Prælatus.

Imò generale eſt in quolibet actu, vt non valeat conſuetudo, quæ detrahit ipſius ſubſtantiæ, ipſo actu remanente. Probatur *ex c. 2. De conſuetudine in 6.* vbi pronuntiatur non valere conſuetudo appellandi à Vicario Epiſcopi ad Epiſcopum, quia appellatio eſt de minori judice ad majorem prouocatio, tribunal autem ſiue juriſdictio Vicarij & Epiſcopi eſt vna & eadem, appellare ergo ab illo ad illum, eſt veluti appellare ab vno ad eundem; quod eſt contra ſubſtantiam appellationis; ſic etiam non valet pactum, ſiue modus oppoſitus contra ſubſtantialia actûs, *c. Fin. de prec. l. Cùm precario. ff. Eod. l. Per ſeruum. ff. De vſu & habit.* vbi dicitur, quod *non valet, ſi quis legat vſumfructum ſine vſu.*

Si in perſonâ &c.) Si electores ignorantes elegerint indignum, vel peccauerint contra formam Canonicam, ita vt electio ſit notoriè nulla, poſſunt tranſire ad aliam electionem, neque tenentur expectare, vt reprobetur à Superiore. *c. Conſtitutus, de appell. c. Inter dilectos. de exceſſ. prel.* in quo caſu vult illos pergere Pontifex. Si autem ſcienter eligant indignum, pro illâ vice priuati ſunt poteſtate eligendi. *c. Cùm in cunctis. ſuprà.* Neque propriâ autoritate tranſire poſſunt ad aliam electionem, ſi electio non ſit quidem nulla, ſed iniuſta, aut ambigua ſecundùm jura allegata *per gloſſ. verb. Diligentiam.*

Regis ſeu Patriarchæ &c.) Colligunt *hinc Innoc. Panorm. & DD. communiter* conſuetudine poſſe induci, vt requiratur conſenſus Principis poſt electionem, qui conſenſus non præſtat robur electioni, ſed impedit, ne Princeps poſtea poſſit excipere contra electum aut electionem, ſunt enim legitimæ exceptiones, quas Princeps poteſt proponere, vt ſi electus ſit ſuſpectus de proditione patriæ, aut colluſione cum hoſtibus, vt not. *Innoc. in c. Super his. de accuſ.* Quâ ratione non ſolùm de conſuetudine, ſed de jure debet requiri conſenſus Patroni poſt electionem factam, & non ante *c. Nobis. inf. de Jure patron.* Si autem ſiue Princeps, ſiue Patronus, ſine cauſâ rationabili non velit conſentire, non propter hæc caſſanda eſt electio, ſecus eſt, ſi obtendat exceptiones legitimas. Si verò conſuetudo inducat dependentiam electionis à voluntate Principis, vel Patroni, ſecluſâ aliâ legitimâ exceptione non valet, quia repugnat libertati, quæ electioni eſt ſubſtantialis, vnde illâ manente non poteſt tolli, etſi poſſit reſtringi, vt ſi de jure vel conſuetudine collegium teneatur eligere Prælatum de Collegio ſuo aut alieno, aut ex certâ Prouinciâ vel Natione, aut teneatur forenſes admittere ad eligendum &c.

Cap.

Google

Cap. XV. Tranſmiſſam.

Idem.

SVMMA.

Cùm Clerici pro ſuis exceſſibus ab Epiſcopo jam quidem confirmato, ſed nondum conſecrato, nollent corrigi, quòd dicerent, non habere eum poteſtatem, niſi ſimpliciter à Sede Apoſtolicâ ſit ipſi indultum: Reſpondet Pontifex, quòd Epiſcopus, ex quo electionis ſuæ confirmationem accepit, de ſimilibus (præter ea, quæ maioris inquiſitionis diſcuſſionem exigunt, & miniſterium conſecrationis deſiderant) quod juſtum eſt, & Eccleſiæ conuenit vtilitati, ſtatuendi habeat liberam facultatem.

EXEGESIS.

Confirmationem accepiſti.) Nota, quòd eorum, quæ ſpectant ad Epiſcopum, quædam ſunt juriſdictionis, quædam Ordinis. Priora tranſeunt in electum confirmatum, non item poſteriora; vnde antequam ipſe conſecretur, non poteſt conſecrare alium Epiſcopum, neque confirmare, &c. poteſt tamen excommunicare, aliáſque cenſuras ferre, & delinquentes punire, &c. Diſputat hîc *Panorm.* vtrum ad juriſdictionem Epiſcopalem exercendam ſufficiat ſola confirmatio, vel requiratur præterea inductio in poſſeſſionem, de quo dicemus *inf. ad c. Qualiter.*

Cap. XVI. Cùm inter 1.

Innoc. III. de Cellâ S. Petri & Mutinenſi Abbatibus.

SVMMA.

Rudolphus Senior Abbatiæ Schafhuſienſi cùm renunciâſſet inuitus, volente Cœleſtino III. & aduersùs electionem Rudolphi iunioris appellâſſet: Reſcribit Innoc. III. per renunciationem illum jus, ſi quod habuit, amiſiſſe. Capitulo deinde electionem Rudolphi junioris ex eo, quòd ab interdictis celebrata eſſet, impugnante; idem Pontifex duobus in vicinia Abbatibus cauſam duxit committendam; vt ſi conſtiterit, electionem R. junioris factam à ſuſpenſis, eâ omnino caſſatâ, monaſterio de perſonâ idoneâ conſulatur.

EXEGESIS.

Coëgit inuitum.) Nota. Quòd in beneficialibus Papa poteſt partes compellere ad componendum; & Prioratum manualem; ſiue clauſtralem concedere Religioſo toto vitæ tempore poſſidendum, quòd non poteſt inferior Papâ, quia eſt contra jus commune. *c. Cùm ad Monaſterium. §. Nec aliam de ſtatu Regul.*

De Iure minimè appellare potuiſſet.) Nota, quòd de jure non valet appellatio eius, cuius non intereſt appellare, qualis in propoſito erat iſte Rudolphus Senior, quia renuntiando Abbatiæ jus, ſi quod habuit, amiſit; & de hoc quotidie allegari ſolere iſtam literam, teſtatur *Panorm. n. 3.*

De perſonâ idoneâ conſulatur.) Collige *ex Panorm. n. 15.* hinc cum gl. quòd ſuſpenſi præſumendo eligere, non priuentur poteſtate eligendi, licèt malefaciunt, item quòd eligentes ſuſpenſi, non ſint priuati poteſtate eligendi, licèt electio ſit nulla. Ratio eſt, quia electores ſolùm priuantur, quando in electo reperitur aliquis de defectibus expreſſis in *c. Cùm in cunctis.* de quorum numero non eſt iſte. Nam poteſt quis eſſe ſuſpenſus ſine crimine, vt puta iniuſtè, imò crimen poteſt eſſe occultum, &c.

Cap. XVII. Qualiter.

Idem Cap. Pennenſi.

SVMMA.

Cum quidam electus Epiſcopus ante confirmationem, adminiſtrationi Epiſcopatûs ſe immiſceret, neque donum ſcientiæ conuenlens haberet, Pontifex electionem de ipſo factam duxit irritandam, & quidquid ex eâ, vel ob eam factum eſt, denunciat penitùs non valere.

EXEGESIS.

Ante Confirmationem, &c.) Non poſſe Epiſcopum ante confirmationem ea, quæ ſunt juriſdictionis, exercere, ſtatuitur non ſolùm hîc; ſed etiam *c. Noſti. ſuprà. & c. Auaritia. eod. in 6.* quod jura ideò prohibuerunt. *teſte gl. in d. c. Auaritia.* vt tanto faciliùs electus à Superiore conſequatur confirmationem, ne videlicet adminiſtrationis dilatio noceat Eccleſiæ. Item ſi contingat electionem reprobari, vt electus faciliùs poſſit remoueri. Epiſcopus autem electus à Capitulo, vel præſentatus à patrono, ſi ante confirmationem aut inſtitutionem Canonicam ſe adminiſtrationi ingerat, eo ipſo priuatur Iure, ſi quod ei per electionem quæſitum fuit. *d. c. Auaritia*; ipſa autem electio eſt irritanda per hunc & illum textum. Imò fit inhabilis, & veluti irregularis, ita vt ad eundem Epiſcopatum, vel alium eligi non poſſit, *juxta Panorm. n. 8. & Archid. in c. Auaritia.* Ratio eſt, quia talis electio caſſatur vitio perſonæ, quod ipſam ſequitur, vt lepra leproſum, ſicut diximus ſuprà *c. Super eo.*

Quæres I. An electus ſit ſe intrudens, ſi alteri conferat beneficia, quæ ante electionem habebat, poſſit caſſatâ electione, & repulſus à prælaturâ, repetere? Reſp. *cum Panorm. & communiori,* poſſe, quia per *h. c. & alia cc.* decernitur irritum, quidquid ex electione, & ob eam, ante confirmationem factum eſt.

Quæres II. An Epiſcopus confirmatus, conſequatur eo ipſo plenam adminiſtrationem antequam inſtalletur; ſiue poſſeſſionem ſit adeptus.

Reſp. affirmatiuè *Azor. t. 2. l. 3. q. 9. Cùm Innoc. Hoſt. Io. Andr.* quia *c. hoc,& alia cc.* ad plenam adminiſtrandi poteſtatem, præter electionem & confirmationem nihil aliud requirunt, niſi alicubi fuerit conſuetudine receptum, vt priùs inſtallari, ſiue in poſſeſſionem induci debeat. Contrarium tenent alij, ſed abſque ſufficienti ratione. Iure tamen poſteriori *per c. Iniunctæ eod. in extrauag. comm.* tenetur Epiſcopus, qui apud Apoſtolicam Sedem promouetur, antequam adminiſtrationem ſuſcipit, literas Apoſtolicas (in quibus eius promotio ſiue confirmatio continetur) obtinere, ſine quibus, nec recipi nec admitti poteſt vt Epiſcopus, nec vllatenus juriſdictionem exercere.

Cap. XVIII. Cùm inter 11.

Idem Capitulo Capuano.

SVMMA.

Eccleſiaſtica conſuetudo non exigit, vt ad electionem valde remoti vocentur, quia mora longior eſt in electionibus valde ſuſpecta, imò ſæpe damnoſa. Ideòque jubet Pontifex, vt Capitulum Capuanum, non expectatis Canonicis Panormi morantibus, (quibus duodecim dies pro termino reditus erant aſſignati;) perſonam idoneam ad regimen Eccleſiæ Capuanæ aſſumant, & per nuntios à ſe à Vice regiâ aſſenſum, & Apoſtolicæ confirmationis gratiam requirant.

EXEGESIS.

Tam remoti.) Nec eſt igitur neceſſe, vt qui valde remoti ſunt, ad electionem vocentur. Seruanda tamen eſt ea in re conſuetudo. *juxta gl. hic verb. Remoti,* quæ alicubi habet, vt omnes, qui in regno ſunt, vocentur, quòd de conſuetudine Eccleſiæ Gallicanæ eſſe aſſeritur, *inf. c. In Geneſi.* Interdum, ſi aliqui juſtè impediti ſunt accedere, v. g. ob periculum violentiæ, vel quia propter Eccleſiæ vtilitatem in terram longinquam diſcedere coacti ſunt, electio vltra terminum prorogari poteſt, donec omnes conueniant; ait *Laym. De elect. Prælator. Eccl.*

Vice Regiâ.) Quæritur, quare Papa aſſenſum præbeat vice regiâ? Reſpondet *Ioan. Andr. n. 9. Panorm. n. 7.* quia vacabat regnum Apuliæ (intra quod eſt Capua, & Rex vltra mare, vel Schiſmaticus aut rebellis) & ſic Papa ſucceſſit in juribus regni, inter quæ erat, vt poſt electionem requiratur aſſenſus Regis, juxta *c. Cùm terra ſuprà.* Ne tamen hoc intelligas, ait *Panorm. in quolibet regno, ſed ſolùm de illo, quod pertinet ad Papam, vt eſt regnum Siciliæ.* Aliqui addunt Regem fortaſſis fuiſſe paruulum, quod meritò non recipit *Panorm.* quia in hoc caſu debet tutor adminiſtrare, *arg. c. Ex Ratione de at. & qual. c. Grandi de ſuppl. negl. Prælat.* Duplici ergo titulo Pontifex in hac electione vſus fuit & tanquam Rex, ſiue Princeps Apuliæ aſſentiendo, & tanquam Papa de jure Sedis Apoſtolicæ electionem confirmando.

Cap. XIX. Cùm nobis.

Idem Archiepiſcopo & Capitulo Capuano.

SVMMA.

Quando appellatur, vt non fiat electio niſi Canonica, non ideò electio ritè facta eſt irrita. Secus ſi contra electionem fiat appellatio. Vocati ad electionem, ſi accedere nolint, alienos ſe ab illâ faciunt, nec poſſunt electioni factæ contradicere. Et quanquam nihil contra electum objiciatur, officium tamen Confirmatoris eſt, vt de perſonâ electi inquirat. Pontifex autem Eccleſiæ Capuanæ (in quâ appellatio prioris generis interuenerat) pariter, & perſonæ electæ (etſi de ætate illius non conſtaret) prouidere volens, propter vrgentem neceſſitatem, & euidentem vtilitatem, taliter electum confirmat.

EXEGESIS.

Intellectus hîc planus eſt. De illis autem qui legitimè vocati electioni intereſſe nolunt, proprius locus eſt infra *in c. Quia propter.* Illud obſerua, hunc electum ob ætatem ambiguam, legitimè & validè eligi non potuiſſe, *per c. 7. Cùm in cunctis, ſuprà.* Cùm ergo Pontifex hanc electionem approbauit, in jure communi diſpenſauit. Diſcrimen autem inter appellationem, *ne fiat electio niſi Canonica, & quæ fit contra electionem,* manifeſtè apparet ex eo, prior nempe pendet in futurum, & fit in euentum, vt valeat ſi in electione peccetur contra Canones, poſterior fit de præſenti, contra electionem iam viciosè factam.

Cap. XX. Innotuit.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Vigorienſe Capitulum, M. Archidiaconum Eboracenſem magnæ virtutis & meriti virum, ſed quod non omnibus notum erat, illegitimè natum, in Epiſcopum elegit, & electionis confirmationem petiit à Pontifice. Qui non obſtante c. 7. Cùm in Cunctis, in Concil. Gen. Later. III. edito, (*quod electionem talium nullam eſſe innuit, & Pontifex grauem pœnam in eligentes ſtatuit*) *quia* Alex. III. eius c. Autor *non potuit præiudicare ſucceſſoribus, nec par in parem habet poteſtatem, inclinabat in diſpenſationem. Sed quia Capitulum improuidè eum elegerat, quem ob natalium defectum non eligere, ſed poſtulare debebat, Papa electionem caſſauit, poteſtate tamen Capitulo conceſſâ, eundem M.* propter

Digitized by Google

propter prærogatiuam meritorum poſtulandi, & poſtulationem ſibi præſentandi.

EXEGESIS.

Non potuit præiudicare ſucceſſoribus &c.) Poteſt ergo Pontifex quaſvis prædeceſſorum cõſtitutiones revocare, cùm *par in parem non habeat poteſtatem*, pro quâ Regulâ *Barboſ. hic n. 9.* allegat multos, fundatur autẽ in naturali ratione, quia vt poſſit aliquis alterum obligare, vel ipſi præiudicare, *Suppònitur poteſtas, quæ in pari erga parem deficit.* Poteſt tamen par pari, aut præceſſor ſucceſſori indicare mentem ſuam, & veluti adhortari, ad retinendam conſtitutionem ſuam propter graues cauſas editam. Quo ſenſu loquitur *c. Vlt. de reſcript. in 6. Quodq;* ait Pontifex, *nobis licere non patimur, noſtris Succeſſoribus indicamus*, vt advertit *Ioan. Andr hic n. 8.* Quia verò mutatis circumſtantiis, neceſſitas aut vtilitas Legis mutari poteſt, nihil obſtat, quo minùs Succeſſor Legem à Prædeceſſore latam poſſit reuocare.

Non legitimè genitus.) Per hoc Capitulum confirmatur id, quod diximus *c. 1. De poſtul.* illam in ſubſidium electionis eſſe introductam; is enim qui eligi non poteſt, ob aliquem defectum in jure expreſſum, v.g. defectum natalium, vt in caſu huius t. Si aſſumendus ſit ad prælaturam, non poteſt eligi, ſed debet poſtulari, vt allegantes *h. c. eod. t.* diximus ſuperiùs. Vtiliter leges integram decretalem, quam habet editio *Greg. IX. in 4.* vbi ponuntur cauſæ, ob quas meritò diſpenſari poſſit cum illegitimè nato, ſi idoneus ſit, & argumenta contraria ſoluuntur.

Bene autem obſeruat *Barboſ. hic n. 7.* In allegatâ Decretali dicens: quòd parens iſtius Archidiaconi, cum matre ipſius infra quadriennium à natiuitate illius matrimonium contraxerit, per quod videri poſſit Legitimatus. Sed *quia* hæc *in iſta Gregorij IX. compilatione non reperiuntur; ex antiquâ compilatione fidem non faciunt, vt deſinit ipſe Greg. in proœmio*, quod pro aliis in memoriâ retinendum eſt.

Cap. XXI. Cùm inter. III.

Idem Genuenſi Archiepiſcopo, & Placentino, & Bobienſi Epiſc.

SVMMA.

Canonici Saonenſes Præpoſitum Haſtenſem, in Epiſcopum ſuum elegerunt communi conſenſu, excepto Subdiacono S. qui pertinaciter objiciebat electum morbo epileptico laborare. Poſt hæc Archipresbyter conſenſu aliorum in Scriptum redacto munitus pro parte Capituli, Subdiaconus verò pro ſuâ in Archiepiſcopum Mediolanenſem compromiſerunt, qui M. G. eis dedit Epiſcopum, & confirmauit. Pontifex re ad ſe delatâ, electionem Præpoſiti Haſtenſis, veluti à maiori & ſaniori parte celebratam, niſi morbus epilepticus ſufficienter ſit probatus, jubet confirmari. Etſi Præpoſitus necdum conſenſerit, modò tamen conſentire voluerit; non obſtante aliâ ex memoratis appellationis causâ, neque attentato Archiepiſcopi Mediolanenſis, neque compromiſſo in illum facto, cùm Electores à tali electione reſilire nequiuerint.

EXEGESIS.

Haſtenſem Præpoſitum.) Prælatus Epiſcopo inferior, poteſt eligi in Epiſcopum alterius Eccleſiæ, nec debet poſtulari, quia non eſt obligatus Eccleſiæ, matrimonio ſpirituali, vt Epiſcopus, *fa. c. Innotuit præc.* vbi apparet Archidiaconum Eboracenſem potuiſſe eligi in Epiſcopum Wigorienſem, niſi fuiſſet illegitimè natus.

Quaſi coniugale vinculum.) Per conſenſum electi, & eligentis, contrahitur ſpirituale coniugium inter Eccleſiam & electum, ex ſolo conſenſu eligentium (qui Eccleſiam repræſentant) & electi, quemadmodum matrimonium carnale ex ſolo conſenſu inter virum & vxorem, *c. Sufficit, 27. q. 2. & c. Fin. de ſpo. duo.* Per confirmationem autem vinculum iſtud efficitur ratum; quia non poteſt amplius electus renunciare, ſine Superioris conſenſu, *c. 2. De transl. Epiſc.* & per conſecrationem dicitur conſummari, *c. Fin. eodem.*

Niſi ſufficienter ſit oſtenſum &c.) Quæres vtrum ſemel repulſus prætextu morbi, non poſſit iterum eligi, niſi probet ſe liberatum. *Inn. & Hoſt.* diſtinguunt de vitio aut morbo durabili vel non durabili. Priori caſu ſufficit probare, aliquem ſemel fuiſſe vitio alicui aut morbo obnoxium, niſi probet ſe liberatum; poſteriori, non item, ſed oportet, vt probetur illum de præſenti hoc morbo laborare, *Arg. h. c.* quæ probatio incumbit excipienti. *Ioan. Andr. n. 3. & Panorm.* videntur indiſtinctè tenere, quòd onus probandi incumbit ei, qui ſemel fuit morboſus; ideòque repulſus. Quòd verum puto in illo, qui vltrò petit eligi, aut promoueri, non in illo, qui non petit.

Nondum electioni conſenſerit &c.) Nota ex vigore *h. t.* non requiri, vt electus & electores eodem tempore conſentiant. Ex quo enim ſemel elegerunt, poteſt electus poſtea (intra tempus à jure præfinitum) *in c. Quam ſit. eod. in 6.* conſentire, quia cùm non poſſint de jure diſſentire, ſiue reſilire, *c. Publicato. inf. eod.* perinde eſt, ac ſi perduraret in priori conſenſu, vt apertè notat *Panorm n. 3*

Cap. XXII. Dudum.

Idem Preneſtino Epiſcopo, Sedis Apoſtolicæ Legato.

SVMMA.

Cùm vacante præpoſiturâ Colocenſis (rectiùs Colonienſis Eccleſiæ) & Electoribus in duas partes diviſis, Pontifex aduertiſſet, pro Præpoſito SS Apoſtolorum,

lorum, ſtare autoritatem 14. *eligentium dignitate, ætate, & tempore potiorum, pro Præpoſito verò S. Georgij numerum maiorem,* 24. *electorum, juſſit Pontifex, vt delegatus, ſi conſtaret Præpoſitum S. Georgij, electionis tempore paſſum fuiſſe defectum, Canonibus aduerſantem, ei non obſtante ipſius abſentiâ, ſilentium imponeret, ac Præpoſito SS Apoſtolorum cauſam adiudicaret; ſin minus, (caſſatâ electione dicti Præpoſiti) electionem Præpoſiti S. Georgij confirmaret.*

EXEGESIS.

Causâ remiſſâ.) Nota, & *tene menti*, ait *Panorm. n. 4.* quòd vbi cauſa non eſt plenè remiſſa ad Superiorem, non debet procedi ad ſententiam, etiam contra contumacem, quia non liquet plenè de mèritis cauſæ, ſed eſt tum procedendum *iux. c. Prout. de dol. & cont. & l. Conſentaneum. C. Quomodo & quando judex.* Nam contumacia debet aliis modis arceri, non autem propter eam præcipitari ſententia. Limitat tamen bene *Panorm.* niſi Iudex foret ſufficienter inſtructus ex actis alterius partis *per c. Cùm Bertholdus. de re iudicatâ*, ſecùs, ſententia eſſet ipſo jure nulla, tanquam lata à Iudice minùs inſtructo, *d. c. Cùm Berthold. & c. Cùm ex literis. de reſtit. in integ.*

Electionis tempore.) Nota, quòd electus debeat eſſe idoneus ſcientiâ, ætate & ordine tempore electionis, aliàs electio eſt nulla. Nec ſufficit, quòd ſuperueniant iſtæ qualitates poſt electionem, quia *quòd nullum eſt à principio, tractu temporis non conualeſcit. de Reg. iuris in 6.*

Ei ſilentium imponentes.) Præpoſito videl. S. Georgij, etſi duæ ferè partes in eum conuênerint, ideóque impedimentis ceſſantibus fuiſſet legitima. Vbi nota, quando concurrunt duæ electiones ſuper eâdem dignitate, quarum vna facta eſt à majori parte, de indigno ſcienter, vt in propoſito, (ſi notorium erat, vel conſtabat, Præpoſitum S. Georgij laborare aliquo defectu,) alia à minori parte de digno, vt hîc de Præpoſito SS. Apoſtolorum, præualet & confirmanda eſt electio facta à minori parte de digno, etiamſi ambæ electiones factæ fuerint vno contextu, vt hîc. dicitur, enim, quòd *electores diuiſerint vota ſua in duos.* Quia ſi electiones eiuſmodi concurrant, aut electio digni præcedat, cenſetur tota Capituli poteſtas transfuſa in partem minorem. Secùs foret, ſi electio minoris partis præceſſiſſet, tum enim electionis jus non eſſet in ipſum transfuſum, neque electio conualeſceret ex jure poſtea in pauciores devoluto, ſi plures in electione indigni perſeuerauerint, vt optimè dicit *Panorm. n. 10.* opus ergo hoc caſu eſſet nouâ electione.

Cap XXIII. Bonæ memoriæ.

Idem Canonicis Moguntinenſibus.

SVMMA.

Cùm quidam ex Clericis Moguntinis in Archiepiſcopum poſtulâſſent Epiſcopum VVormatienſem, alij Præpoſitum S. Petri Moguntiæ in Eccleſia Metropolitana, ibidem Canonicum, contra quem objiciebatur, quòd eſſet à pauciſſimis electus, & contra appellationem interpoſitam à maiori parte. Pontifex eo non obſtante, jubet à Legato ſuo electionem confirmari, & poſtulationem caſſari ob tres cauſas: 1. quòd Canonici appellationi dicti Præpoſiti, ne ſine ipſo & ſociis ad electionem procederent, non detulerint, & ideò exceptione appellationis ab eodem neglectæ vti non poſſent. 2. quòd Epiſcopus VVormatienſis vel ipſorum voluntate, vel vltro ſuſcepiſſet adminiſtrationem Eccleſiæ, ante poſtulationis admiſſionem. 3. quòd per vim & metum res acta fuerit. Addit præterea Pontifex, ſi altera pars quoque deliquiſſet, ad Sedem Apoſtolicam electione deuolutâ, potuiſſe à ſe dictum Præpoſitum Eccleſiæ Moguntinæ præfici.

EXEGESIS.

Ne ſine ipſo & ſociis eius.) Not. I. ex *Panorm. hic n. 1.* Canonicos exiſtentes extra Eccleſiam, quò non poſſunt accedere ſine eorum culpâ, maximè propter vim & metum, nō poſſe priuari poteſtate eligendi, ſed illam retinere vigore *huius c. Concordat Bart. in l. Omnes populi ff. De juſt. & jur.* vbi dicit: *quòd vbi vna pars Ciuitatis eſt expulſa, ſine non audet ibi eſſe, propter partialitatem, non poſſunt ciues remanentes aliquid ſtatuere in præiudicium abſentium. c. Quando. d. 62.* Ideóque qui ob ſimilem cauſam non valent accedere ad Eccleſiam, poſſunt petere à Capitulo, vt ſtatuatur locus idoneus & tutus, ſecùs, poteſt appellari. Et in tali caſu pars maior tenetur ſequi minorem, vel præfigere locum aliquem alium idoneum & tutum.

Not. II. Quando poſtulatus ante poſtulationis admiſſionem adminiſtrat temporalia, vel ſpiritualia, vigore *huius c.* poſtulationem ipſo jure eſſe nullam, & poſtulatores eâ vice priuatos eſſe poteſtate eligendi & poſtulandi, poteſtatem autem eligendi devolui ad reliquos Canonicos, licèt pauciores, ſiue pauciſſimos, & ſi hi pariter deliquerint, deuoluitur ad Papam, vt hîc. In quo eſt differentia inter electionem, licet enim electus ingerat ſe adminiſtrationi ante confirmationem, eligentes tamen non priuantur jure eligendi, neque electio eſt irrita, licet ſit irritanda, *per c. Qualiter. ſuprà*, & electus amittit jus ex electione acquiſitum. *per c. Auaritiæ. in 6.*

Non placet verò quod dicit *Panorm. per h. c.* ipſam etiam electionem caſſari, neque enim *c.* aliud habet, quàm quòd decernat, omnes illos qui ſecùs fecerint, (ingerendo ſe adminiſtrationi ante confirmationem) jure ſi quod illis per electionem quæſitum fuerit, eſſe eo ipſo priuatos. Jus autem per electionem quæritur ipſi electo, non eligentibus, (cùm in arbitrio electi ſit conſentire) & poteſt electus jure ſibi acquiſito priuari, etſi electio non auſe-

caſſetur; vt patet in poſtulatione, quæ rectè facta eſt valida, etſi electus nullum omnino jus inde acquirat.

Poſt appellationem &c.) Nota, quòd non deferentes appellationi ſui adverſarij, vt Capitulum Moguntinum in hoc caſu appellationi Præpoſiti S. Petri priùs interpoſitæ, non poteſt allegare appellationem poſtea interpoſitam, vt faciebant Canonici Moguntini, qui poſtulârant Epiſcopum Wormatienſem ſpretâ appellatione Præpoſiti S. Petri & ſociorum, ne ſine ipſis procederetur in electione; rationem aſſignat Pontifex ex æquitate naturali. Quia *fruſtra auxilium Legis invocat, qui committit in Legem. concord. l. Auxilium. ff. De minoribus. & l. Fin. §. Si verò poſtquam. C. De jure delib.*

Exceſſus notorius examinatione non indiget) Concord. *l. Si verò. §. Qui pro Republica. cùm gl. ff. Qui ſatisdare cogantur, & l. Eà quidem. C. De accuſ.* ideóq; non eſt neceſſarium, (quod hic ex abundanti fecit Legatus Papæ) in notoriis recipere probationes *c. Ad Noſtram. 3. de jurejur. & c. Evidentia. de accuſ. c. Manifeſta. 2. q. 1. poteſt tamen id fieri ad cautelam, vt hic*, niſi pars prò quâ ſtat notorium, reſiſtat, quia non debet onerari ſuperfluâ probatione, *arg. c. Sicut. de probat.*

Pro his, qui à Iudice, &c.) Nota; tres regulas alias *ex h. t.* 1. Quòd propter autoritatem judiciariam, omnia præſumantur ritè & rectè geſta à judice, de quo *in c. Cùm contra. de probat.* 2. Quòd teſtes ſingulares regulariter non probant, de quo *in c. In præſentia. de probat.* 3. Quòd negatiua per rerum naturam probari non poteſt, & quidem ſolet allegari iſte titulus, de quo fusè *hic Panorm.* nos differimus.

Cap. XXIV. Querelam.

Idem Clericis S. Agathæ.

SVMMA.

Cùm G. Cardinalis S. Vitalis, & Gubernator Eccleſiæ S. Agathæ, Presbyterum Eccleſiæ S. Saluatoris (pleno jure ad S. Agathæ Eccleſiam pertinentis cum penſione ſedecim denariorum Papienſium de nouo ſubtractâ) peteret remoueri, ipſe verò negaret ſuam Eccleſiam ad illam S. Agathæ vllo jure pertinere, neque aliquam ipſi penſionem à ſe deberi, aſſerens ſe per electionem populi, ad quem ex antiquo pertinet electio, à Cardinali S. Suſannæ fuiſſe canonicè inſtitutum, Pontifex rebus omnibus conſideratis, cùm ipſi conſtaret, quòd populus in quaſi poſſeſſione præſentandi extiterit, quando Presbyterum P. elegit, ſuper hac impetratione ipſum abſoluit. Quia verò liquidò fuit comprobatum, penſionem, ſedecim denariorum, Eccleſiæ S. Agathæ fuiſſe multis annis perſolutam, & de nouo ſubtractam, ad ſolutionem ipſius condemnat presbyterum ante dictum ſaluâ quæſtione proprietatis inter Eccleſias memoratas.

EXEGESIS.

Per electionem populi, &c.) Electionem hîc non ſumi propriè, ſed impropriè aut largè, pro præſentatione, patet *ex t.* vbi dicitur populus *in quaſi poſſeſſione* præſentandi extitiſſe, & obſeruat *Panorm. n. 6.* Noſque hanc ipſam acceptionem retulimus *in Rubr.* Bene autem *ex h. t. Barboſ. hanc veluti Regulam deducit hic*, quòd electo ſiue præſentato ad probandum jus ſuum ſufficit probare, quòd *electores aut præſentantes tempore electionis aut præſentationis, fuerint in quaſi poſſeſſione huius juris, & ſententia lata ſuper poſſeſſione non præiudicet proprietati. Quæ pertinent aliò.*

Cap. XXV. Cùm Vintonienſis.

Idem.

SVMMA.

Capituli VVintonienſis vna pars præcentorem Lincomienſem in Epiſcopum elegit, altera Salubrinenſem Decanum. Qui objiciebat præcentorem ab alijs electum, eſſe illegitimè natum, quod cùm electores ſciuerint, eligendi poteſtate eſſe priuatos; & per trientium ſuſpenſos per c. Cùm in Cunctis. *Hi verò replicabant, dictum præcentorem per Apoſtolicæ Sedis gratiam eſſe legitimatum. Reſcribit Pontifex, cùm iſti, qui elegerant præcentorem, ab altera Capituli parte poſt primam electionem Decani, fuerint admiſſi ad ſecundam electionem de præcentore, &* cap. Cùm in Cunctis. *vnâ duntaxat vice indignum eligentes, poteſtate eligendi priuet; electio autem, quam coram Pontifice celebrare volebant, non jam ſecunda ſed tertia eſſet, ad eligendum debere illos admitti.*

EXEGESIS.

Non legitimè natum.) Iam *ſuprà c. Cùm in Cunctis* diximus. Ad huoc effectum, vt quis promoueri poſſit in Epiſcopum, legitimatum haberi pro legitimo.

Admiſerant.) Illos videl. qui elegerant ſcienter præcentorem illegitimè natum, vt procederent ſecum ad nouam, ſiue ſecundam electionem, quæ nec ipſa habuit effectum, ex qua admiſſione, vt bene *not. gl.* iſtis, qui *per c. Cùm in Cunctis.* priuati videbantur, rurſus in tantum fuit communicata poteſtas eligendi, quòd non poterant repelli, In quo deciſionem ſuam fundat Pontifex.

Vna vice duntaxat) Diſputant vtrum, quando Canones ſtatuunt, vt ſcienter eligentes indignum, ſint priuati eâ vice poteſtate eligendi, illud *eâ vice* idem ſit, quod *per totam illam vacationem*, donec fuerit Eccleſiæ prouiſum cum effectu. Vel vtrum intelligatur *proxima electio*, id eſt, *primò occurrens.*

currens, ſiue primò habuerit effectum, ſiue non. Sed hoc poſteriùs tam clarum eſt *ex c.* vt mirum ſita, aliquos contra niti, Pontifex enim clarè decidit, electores Præcentoris illegitimè nati, fuiſſe per admiſſionem ad ſecundam electionem, rurſus incorporatos Capitulo, ac ſi priuati non fuiſſent. Et vt admitti non potuiſſent, pœnam ſtatutæ priuationis exoluiſſe per excluſionem à dictâ ſecundâ electione; neque poſſe excludi à tertia, clarè interpretans illud, *vnâ vice*, non intelligi debere *de tota vacatione*, ſed *de vnicâ electione.*

Vbi itidem non placet, quòd aliqui id limitant, quando plures electiones celebrantur ex interuallo, non quando vnico contextu: *Vbi enim jus non diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus. gl. differentiam l. fin. C. De hered. vel act.* Obſerua denique, Pontificem nullâ facere mentionem diſpenſationis ſuper defectu *Natalium*, quam altera pars pro præcentore prætendebat, vnde conijci poteſt diſpenſationem illam fuiſſe ſufficienter probatam.

Cap. XXVI. Per inquiſitionem.

Idem Abbati Ciſtercienſi P. & R. Monachis Montis frigidi.

S V M M A.

Cùm R. multis contradicentibus electus eſſet in Epiſcopum Toloſanum, electione ideò caſſatâ, non deſtitit tamen illos Canonicos, qui huic primæ electioni reſtiterant, præſtito etiam juramento (fortè de præmiando illos *in caſu electionis, vt ait* Panorm.) *ſolicitare, & denique effecit, vt ab omnibus Canonicis iteratò eligeretur. Inter quos erat Maſſaron Eccleſiæ illius Cancellarius, poſtea Præpoſito in Epiſcopum Conuenarum electo, in præpoſiturâ ſubſtitutus. Quòd re compertâ (dictus enim Maſſaron juratus, electionem R. in Epiſcopum Toloſanum taliter fuiſſe celebratam, depoſuit:) Pontifex ægrè tulit, & eundem Præpoſitum, qui Epiſcopum talem ſcienter eligendo, ſe Eccleſiaſticis beneficiis reddidit indignum, ab officio præpoſituræ juſſit penitus amoueri.*

E X E G E S I S.

Solicitâſſe precibus.) Solicitans Electores pro ſuâ electione, reddit ſe indignum, nam probatur ambitioſus. *c. Nonnulli. diſt. 93.* Si tamen id deſideret, vt poſſit prodeſſe proximis, non eſſe damnandum, modò adſit intentio ſincera. ſic intelligitur *c. Qui Epiſcopatum deſiderat. 8. q. 1.* & vide, quod ibi not. *Archidiaconus.* Iſte verò Epiſcopus videtur non ſolùm per preces, ſed etiam per munera ſimoniacè ingreſſus, de quo *in c. Dilectus filius. de Simonia.*

Cap. XXVII. Cùm Cauſam.

Idem Priori S. Frigidiani, G. & G. Canonicis Lucanenſibus.

S V M M A.

Etſi in Eccleſia S. Petri Lucanenſi Canonicorum Regularium Priores fuerint non profeſſi, per multa & longa tempora, quia tamen non debemus attendere ſolummodo, quid factum ſit, ſed potiùs quid ſit faciendum: mandat Pontifex electionem Bruni Canonici non profeſſi in Priorem eiuſdem Eccleſiæ irritari; & ipſum Brunum, alióſque Clericos non profeſſos compelli, vt vel B. Auguſtini Regulam profiteantur, & ſeruent, aut ipſam Eccleſiam omnino dimittant.

E X E G E S I S.

Concordat *Concil. Trid. Seſſ. 25. de Regul. c. 22.* vbi voluit *Commendas tolli, & Monaſterijs ac Eccleſijs, quæ ſuos Conuentus habent, non niſi perſonas Regulares eiuſdem Ordinis expreſſè profeſſos præfici.* Profectò enim magnum eſt diſpendium, quando Religioſis locis & perſonis præficiuntur Seculares, rectè ait *Silu. Verb. Commenda. n. 1 Commenda*, ait, *nunc per Syncopen dicitur quaſi comedenda, quia ſcil. Eccleſia, quæ eſt in Commendâ, comeditur & voratur à commendatorio, ſine vllo commuuniter fructu ſpirituali.*

Cap. XXVIII. Quod ſicut.

Idem, Tit. S. Stephani in Lælio monte Presbytero Cardinali, Sedis Apoſtolicæ Legato.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex per electionem factam de tribus, quæ potiùs erat nominatio, nihil Iuris acquiſitum nominatis, & licitè procedi potuiſſe ad electionem Canonicam non obſtante appellatione principis, cui non ſimplex nominatio, ſed ſolemnis electio debet præſentari. Neque potuit electionem impedire, ſi aliqui vocati vel nequiuerint, vel noluerint accedere, quos ſi non vocatos, ſed contemptos eſſe conſtiterit, talis electio erit infirmanda, niſi propter bonum pacis conſentiant: Caſtigandus verò eſt electus, quòd in die conſecrationis ante finem Miſſæ, acolythum ordinauit, cùm ſolus Pontifex in die conſecrationis ſuæ, ordines valeat conferre. Multum deinde præſumpſit, quòd ante impetrationem pallij, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis exercuit.

E X E G E S I S.

Videtur potiùs dicenda Nominatio.) Qualis nominatio hîc intelligatur, dicemus *c. ſeq.*

Sed contemptos, &c.) Nota ſingulariter *iſtum tex.* quòd ratione contemptûs aliquorum poteſt electio etiam poſt confirmationem & conſecrationem electi caſſari, quod intellige, ſi contempti non comparuerint, neque contradixerint; quando emiſſum fuit edictum pro confirmatione, ſi enim tum tacuerunt, non poſſunt ampliùs contradicere *c. fin. eod. in 6.* ſi autem non eſt facta adhuc confirmatio, debent iſti proſequi contemptum intra tempus datum ad eligendum. Idem dic de contemptu in actu collationis, vt intra ſex menſes qui dantur ad conferendum, proſequi poſſit collator contemptum. *arg. c. 2. De conceſſ. prabend. & Hoſt. ibid. Panorm. hic. n. 3.* Qualis autem fuerit hæc nominatio dicemus *c. ſeq.*

Cap. XXIX. Auditis.

Idem Tolet. Epiſcopo & Lagon. & Arden. Abbatibus.

SVMMA.

Cùm pro electione Epiſcopi Baiocenſis Decanus cum paucioribus in R. Subdiaconum, & Cantor cum pluribus in G. Archidiaconum conueniſſent, & Cantore deinde quendam alium nominante, appellatum fuiſſet, ne ne Decanus procederet ad electionem ſine conſenſu totius Capituli, vel maioris & ſanioris partis, idem Decanus ſubito in electionem (dicti G. Archidiaconi) prorupit; itidem appellans, ne quis contra ipſum aliquid attentaret. Illo verò eiúſque ſociis digreſſis, Cantor & reliqui poſt priorem electionem needum caſſatam, & interpoſitam appellationem, aut nominationem G. Archidiaconi recedentes, de nouo præfatum Subdiaconum R. elegerunt; ſed Pontifex vtrámq; electionem duxit irritandam.

EXEGESIS.

Nominante.) Aſſerit *Innoc. & Hoſt.* aliter hanc literam habere *in regiſtro epiſtolarum Innoc. III.* de quo non curat *Io. Andr.* neque nos curare volumus, ſed accipimus *decretalem vt jacet.* Tenent verò idem *Io. Andr. & Panorm. hic*; Decanum & Cantorem, vt moris eſt in electionibus, feciſſe partes. Decanus verò ex aſtutia intendit nominare illum, quem deſiderabat pars Cantoris, & vice verſâ, Cantor eâdem aſtutiâ nominauit illum, quem volebat eligere Decanus cum ſuis. Sed vtraque pars poſtea à ſua nominatione receſſit. Fuit enim ſolùm nominatio ſimplex, per quam nullum jus acquiritur nominato, *vt c. præced.*

Solent quippe ante ſcrutinium ferendum de electione, ait *Panorm. n. 3.* nominari aliqui *de Capitulo, qui videntur apti, non tamen per hoc eliguntur, ſed proponuntur, vt fiat de ijs ſcrutinium, ſi placet Capitulo*; & hoc modo fuerunt primò nominati Archidiaconus, & Subdiaconus, ideóque licuit ab eorum nominatione recedere. Similémque nominationem cenſeo fuiſſe trium illorum, de quibus *c. Præced.* Si enim fuiſſet ſaltem vera poſtulatio, pro quâ etiam ſubinde ſumitur electio, vt diximus, videtur non minùs quàm in electione, ſaltem ante eius admiſſionem, Principis aſſenſus requirendus, quod tamen negat Pontifex.

Vtramque duximus irritandam.) Primam electionem in quam prorupit Decanus, fuiſſe nullam apparet, ex defectu poteſtatis, quia non fuit facta cum conſenſu partis maioris, ſed longè minoris, vt *dicit t.* Poteſtas autem capitularis non reſidet penes minorem partem, ideóque non poteſt dici illa electio facta à Capitulo *per c. 1. De his quæ fiunt à maiori parte Cap.* niſi quando ipſo jure poteſtas Capituli transfunditur in partem minorem, vt ſuprà *c. Dudum.* Neque juuat quòd prætendebat Decanus poſtea plures alios electioni factæ acceſſiſſe; quia electio iam fuerat finita, *non conualeſcit autem ex poſt facto, quòd initio non valet*, vt ait Pontifex *ex Concord. Reg. Iuris in 6. Non firmatur &c.*

Secunda verò electio itidem fuit nulla, etſi enim valeat electio ſecunda celebrata poſt priorem, quæ fuit nulla, vt diximus *c. Conſideramimus. ſuprà.* Hoc tamen ſolùm procedit, quando eſt evidenter nulla, hæc autem propter acceſſum aliorum Canonicorum ſaltem erat ambigua, vnde illâ non caſſatâ, non poterat procedi ad electionem ſecundam, quæ itidem laborabat defectu poteſtatis; ſi enim alij Canonici acceſſerunt ad partem Decani, fuit ergo minor pars, quæ remanſit cum Cantore. Sed quæres; quare ergo Pontifex vtramque electionem duxit irritandam. Reſp. Pontificem vſum verbo irritandi, quia vtraque electio videtur habuiſſe aliquam ſpeciem ſaltem ambiguitatis, in re ipsâ autem irritare hic idem eſſe, quod irritum declarare.

Cap. XXX. In Cauſis.

Idem Grandiſiluæ & Bellæpartica Abbatibus.

SVMMA.

Capitulum Toloſanum duos elegit, vt pro electione Epiſcopi ex eius gremio quinque eligerent electores ſtatuentes; vt quem illi concorditer, vel tres ex illis elegiſſent, ſine contradictione haberetur Epiſcopus, ſi foret idoneus. Quibus electis, cùm tres iſtorum conueniſſent in Epiſcopum Conuennatum, eiúſque poſtulationem Capitulo, publicâſſent. Reliqui duo poſtea cum paucis è Capitulo elegerunt Archidiaconum Agenenſem; qui per Nuncios ſuos contra alteram partem apud Papam oppoſuit, poteſtatem quinque illis electoribus conceſſam à Capitulo propter eorundem diſſenſionem, & ſiniſtram ſuſpicio-

ſpicionem fuiſſe reuocatam. Reſpondet Pontifex, poſtulationem Epiſcopi Conuenarum, per eos intelligi factam, in quos Capitulum totam poteſtatem vnanimiter tranſtulit, quam, cùm res non eſſet integra, (quia in tractatu iam proceſſerant electores) Capitulum minimè potuit reuocare. Ideóque mandat electionem Archidiaconi irritari, & poſtulatione Epiſcopi Conuenarum admiſſâ, ſi neceſſitati & vtilitati Eccleſiæ Toloſanæ; per illum ſit conſultum, eidem Epiſcopo licentiam tranſeundi ad dictam Eccleſiam concedit.

EXEGESIS.

Cùm res non eſſet integra.) Gloſſa hîc ſentit, quòd poteſtas data compromiſſariis, nec re quidem integrâ poſſit reuocari, cùm non ſit purum mandatum, ſed potiùs quædam donatio, ſiue gratioſa cõceſſio compromiſſariis facta. Referunt tamẽ alios contrarium tenuiſſe, inter quos eſt *Hoſt.* ſed rectè *Panerm. hic n. 11.* conciliat vtroſque. Quòd aut Capitulum dat hanc poteſtatem compromiſſariis in ipſorum gratiam, vt eos honoraret in actu eligendi, & ſic procedit opinio gl. Aut hæc poteſtas non datur fauore perſonarum, ſed vt faciliùs v. g. prouideatur Eccleſiæ per viam compromiſſi, ita vt compromiſſarij ſint nudi miniſtri & executores; & tum procedit opinio contraria, vt re integrâ poſſit reuocari, ſecùs ſi non ſit integra, in quo caſu procedit iſte 2. Quam diſtinctionem videtur approbare *Ioan. Andr. hic. & communiter DD.* Neque dicas, etiam re non integrâ debere admitti reuocationem ſoluto intereſſe, cùm hoc ſit de naturâ mandati, vt in *l. Si pecuniam. ff. De condict. cauſ. data.* Hoc enim procedit in profanis, nõ item in ſpiritualibus, quæ non ſemper recipiunt congruam æſtimationem. Neque leges præiudicant Canonibus; quando hi expreſsè diſponunt contrarium.

Quæres 1. Quid dicendum in dubio, vtrum fauore Eccleſiæ, vel perſonæ priuatæ ſit data poteſtas? Reſp. *Ioan. Andr. hic n. 38. & Panorm. n. 12.* præſumi debere compromiſſum non in gratiam compromiſſariorum, ſed factam eſſe, ob ſolam Eccleſiæ vtilitatem, quia gratia & donatio non præſumitur, niſi exprimatur. *l. Cùm de indebito. ff. De probat. & preſumpt. in fin. & gl. in l. Cùm quid. ff. Si certum petatur.*

Quæres 2. Nunquid vnus ſolus de Capitulo poſſit re integrâ reuocare compromiſſum? aliqui affirmant, quia ſicut vnus ſolus poteſt reſiſtere, ne fiat compromiſſum; vt ex eo colligitur, quòd omnes debent conſentire, *iuxt. dicenda inf. in c. Quia propter.* Ita vnus ſolus re integrâ videtur poſſe reuocare. Sed contrarium tenendum eſt cum *Panorm.* per rationem ab ipſo aſſignatam, quia compromiſſarij ſunt procuratores totius Capituli, & non vnius ſingularis tantùm, non poteſt vnus ſolus reuocare, ſed maior pars debet concurrere ad reuocationem *arg. c. 1. De his quæ fi. à maiori part. Cap. & l. Quod maior ff. Ad municipalem.*

Quæres 3. Quando res non amplius cenſetur integra? Reſp. *Cùm Innoc. hic.* quando attinguntur ſubſtantialia ipſius negotij, v. g. in propoſito, cùm Compromiſſarij incipiunt tractare de perſonâ eligendâ, ſecùs ſi ſolummodo ſint expleta aliqua præparatoria pertinentia ad ſolennitatem, v. g. Miſſa de Spiritu ſancto, nam etiam jure ciuili, licèt litis conteſtatio & exceptiones fori declinatoriæ præceſſerint, procuratorem reuocare licet, non autem poſt litis conteſtationem, vel *ante litem l. 16. & ſeq. ff. De procurat.* Compromiſſum autem procuratorio mandato comparari ſolet. *iuxt. Innoc. hic, n. 4.*

Cap. XXXI. Cùm Eccleſia.

Idem Epiſcopo Florentino.

SVMMA.

Cùm Canonici Vulterani quererentur, Epiſcopum ſuum, electionem quorundam Canonicorum in ſuum præiudicium attentâſſe, & Epiſcopus contra à Papa poſtularet, Canonicos ab iniuriâ huius querelæ prohiberi, & vt liberè jure electionis ipſum vti paterentur. Pontifex, quia Canonici teſtibus probârunt, ipſos hoc jure vſos ante Epiſcopum memoratum, ab vtraq; illius impetratione jubet Canonicos abſolui; non enim videtur facere iniuriã, qui jure ſuo vtitur, & maximè ſi ſit notorium, quòd in Tuſcia generalis conſuetudo ſeruetur, vt in Cathedralibus Eccleſiis ſolum Capitulum, irrequiſito Epiſcopo Canonicos eligendi, habeat facultatem.

EXEGESIS.

Idem obtinet in Germaniâ, vbi Capitula Cathedralia, ſaltem in menſibus alternis paſſim conferunt Canonicatus. Sex enim alios menſes Pontifex ſibi reſeruat, per concordata Germaniæ. Etſi Epiſcopi in collatione beneficiorum ſuæ diæceſis, habeant fundatam intentionem, vt dicemus *in c. Cenquerente de eff. Ordin.* ſed priuilegia & conſuetudo multum Ordinariis hâc in re ademerunt.

Cap. XXXII. Cùm Dilectus.

Idem Abbati S. Victoris & Decano Pariſienſi.

SVMMA.

Cùm Canonici Morinenſes compromiſiſſent vnanimiter in tres Canonicos Morinenſes, vt illum reciperent in paſtorem, quem ex gremio eiuſdem Eccleſiæ eligerent, ipſi verò examinatis ſingulorum voluntatibus, eiuſdem Eccleſiæ Archidiaconum elegiſſent, eámque electionem Metropolitanus ſolenniter confirmâſſet: B. apud Papam propoſuit ex aduerſo, electores terminos poteſtatis ſibi traditæ non ſeruantes, eum elegiſſe, quem pauci de Capitulo nominâ-

minârant; mandat itaque Pontifex vt contradictores præſtarent juramentum de non calumniando, Canonici itidem juramentum dicerent, quot Canonici in Archidiaconum conueniſſent; & ſi duo aut tres ex ipſis jurati dicerent, maiorem partem conueniſſe, vt contradictoribus ſilentium delegati imponant. Si verò ex depoſitionibus conſtaret, à paucioribus Archidiaconum fuiſſe nominatum, & ſufficienter oſtenderetur ſecundum formam compromiſſi, eum fuiſſe eligendum, in quem omnes, vel plures conuenirent, vt electio Archidiaconi confirmaretur; ſecùs, præfatus B. prabendâ Morinenſi ſpoliaretur, quia ſe ad hanc pœnam (etſi forſitan in probatione deficeret,) obligauit.

EXEGESIS.

Se ad hanc pœnam obligauit.) Videtur non debuiſſe priuari ſuâ præbendâ iſte Canonicus, nam à pœnâ calumniæ excuſatur accuſator probando per vnum reſtē, vt notant *in c. 2. De calumn.* Sed iſte Canonicus habet plures teſtes, ſaltem ſingulares, vti appellantur *in t.* (quia quilibet illorum ſolùm deponebat de ſe, non autem quòd maior pars non conſenſiſſet, cùm ſcrutinium factum fuerit in ſecreto, vt ponderat *Panorm. n. 7.*) qui ſaltem faciebant coniecturam probabilem, quòd iſte Canonicus nihil ageret per calumniam, & ideò videtur à pœnâ Legali debuiſſe excuſari, *per c. 1. De elect. in 6.* Reſp. Eos qui taliter purgant calumniam, excuſari quidem à pœnâ juris, vt communiter dicunt DD. non autem à pœnâ ſimplici, aut conuentionali, ad quam ſe quis ſponte obligat, quod dictum in practicâ ſemper vult notari Panorm.

In rem tranſiit judicatam.) Sententiâ videl. Metropolitani, qui in judicio per ſententiā definitiuam pronuntiauit, electum non pati defectum ætatis, qui ipſi objiciebatur, à quâ ſententia intra decem dies, (qui terminus eſt appellationi præfixus) B. non appellauit, ideòque non habuit, quòd vlterius opponeret. Vult tamen *Innoc. in c. Ad aures. de reſcriptis*, quòd quantumcunque in re beneficiali ſententia tranſeat in rem judicatam, contra iniuſtè, addo, indignè detinentem beneficium, poſſe Superiorem per viam denuntiationis adiri, vt ipſe Pontifex inſinuat *in tex. §. Nos verò.*

Cap. XXXIII. Cùm in jure.

Idem Epiſcopo Baiocenſi.

SVMMA.

Cuiuſdam Eccleſiæ Capitulum in ſeptem Canonicos ſuos compromiſit, vt illum quem ex ſe, vel aliis de gremio Eccleſiæ omnes, vel maior pars nominaret, reciperet in Decanum. Vnus autem ex illis ſeptem, à tribus ipſorum, & aliis, qui non erat de numero eorum à tribus aliis, in Decanum fuêre nominati. Conſultus Pontifex reſpondit, eum qui de numero ſeptem, à tribus eſt nominatus, juxta compromiſſi tenorem, debere in Decanum aſſumi, modò conſentiat, & Canonicum non obſiſtat impedimentum.

EXEGESIS.

Conſentiat) gl. *verb. dicunt.* eum quibuſdam aliis ſentit, Compromiſſarios non poſſe vnum ex ſe eligere, niſi expreſsè id ipſis fuerit conceſſum, vt *in caſu h. c.* Communior tamen opinio, quàm tenent *Hoſt. Imola Compoſtella, Accurſius Archidiaconus, & ſequitur Panorm. hic n. 4.* eſt in contrarium, pro quo videtur eſſe *iſte t.* neque enim reſtringit hanc poteſtatem ad hanc formam, vt expreſsè debeat eſſe talis. Addit *Panorm.* rationem, ſi enim Compromiſſarij non poſſent vnum ex ſe eligere, daretur locus fraudi, ſi videlicet datâ operâ vnus aut alter, per quem vtiliùs poſſet Eccleſiæ prouideri, poneretur inter Compromiſſarios, ne eligeretur.

Neque obſtat *l. Non licet, & l. Si in emptione. ff. De contra empt.* quas allegat gl. quia ſtatuunt, quòd tutor non poſſit rem pupilli à ſe ipſo emere, licet ſit deputatus ad diſtrahendum, vnde ducitur argumentum adverſus Compromiſſarios, eligentes ex ſe ipſis. Sed Reſp. hæc jura poteſtatem tam vendendi, quàm emendi prohibere, ne vnus & ſolus tutor ſibi vendicet, ſi enim palàm & fraude ceſſante, res pupilli omnibus proponantur venales, poteſt eo caſu etiam Tutor emere, *l. Pupillus. ff. De aut. Tut.* Nos autem loquimur de pluribus Compromiſſariis, & dicimus, ſi media pars v. g. tres in propoſito, eligant vnum ex ipſis, & alij tres alium, tum ſeptimus poterit conſentiendo electioni ſuæ, augere numerum, & ſic eligere ſe ipſum. Neque ideò debet ambitioſus reputari, nam hoc caſu electio non habet ortum ab ipſomet, ſed ab aliis, neque eligit ſe ipſum principaliter, ſed ſolùm acceſſoriè.

Secùs eſt, ſi in vnum facta ſit compromiſſio, quamvis pleniſſimo modò, vt quemcunque idoneum, aut maximè idoneum eligat, ſemper enim ipſe Compromiſſarius exceptus cenſeri debet, per ea quæ diximus, & quia quiuis de aliis debet præſumere bonum, in ſe autem culpam cognoſcere, ait *Innoc. hic.*

Hæc autem doctrina non tantùm in compromiſſo, ſed etiam in aliis electionibus locum habet, in quibus ſiue de jure, ſiue ex priuilegio, aut conſuetudine, non ſeruatur forma *c. cp. Quia propter.* At verò ſecundùm formam ſcrutinij, cùm ſuffragia ſecreto dari, & nomina ſuffragantium publicari nunquam debent, impoſſibile eſt, vt à mediâ parte Capituli electus ſuffragiorum maiorem numerum, alteri parti conſentiendo pro ſe compleat, cùm neſciat ſe ab aliis electum eſſe, donec omnium ſuffragia publicata ſint vt not. *Panorm. n. 5.*

Cap. XXXIV. Venerabilem.

Idem Duci Laringiæ.

SVMMA.

Tractat de electione Imperatoris, eiuſdémq; confirmatione, conſecratione, coronatione, quæ cùm ad inſtitutum noſtrum magnoperè non pertineant, nec pro rei dignitate breuiter explicari ſatis poſſint, omittimus. *Vid.* Laym. in qq. Canonicis, de elect. c. 13. & allegationes Barboſæ.

Cap. XXXV. Coram.

Idem.

SVMMA.

Iubet Pontifex, ſi vtriuſque partis electionem (aliquo loco factam) contigerit caſſari, vt delegati fratribus omnibus, qui fuerint in prouinciâ, conuocatis, quæ maiori & ſaniori parti complacuerint, faciant obſeruari.

EXEGESIS.

Jam diximus ſuprà *cap. Cùm inter II.* non eſſe vocandos valde remotos, & ſeruandam conſuetudinem, de quo iterum *in c. Quia propter.* quod jubet vocari illos, qui commodè vocari poſſunt. *Panorm. n. 3.* dicit, quòd Papa hìc jubens conuocari omnes de prouinciâ, non ſtatuat Regulam generalem, nec *t.* debere extendi ad alias Eccleſias, cùm aliæ prouinciæ poſſint eſſe latiores, aliæ breuiores, quod placet.

Cap. XXXVI. Bonæ memoriæ. II.

Idem Parmenſi Epiſcopo, & eius coniudicibus.

SVMMA.

Cùm Capitulum Cremonenſe Epiſcopo ſuo in extremis agente, Canonicum H. Regij ſtudiis inſiſtentem, ad electionem noui Epiſcopi citâſſet; & de eâ, corpore defuncti necdum ſepulto, tractatum habuiſſet contra Canonicas ſanctiones, Pontifex eandem electionem, per quam conuenerat in eiuſdem Eccleſiæ Archipresbyterum, caſſauit, tum ob hanc, tum ob alteram etiam cauſam, quòd Canonicus H. eſſet contemptus. Qui ante dictam caſſationem eiuſdem Archipresbyteri, electionem, veluti jure ad ſe deuoluto, ſolus facere præſumpſit. Sed & hanc Pontifex reiecit, quòd judicium ſuum non expectâſſet, eique in pœnam, vocem contradictionis interdixit, ſi Capitulum ad nouam electionem procedendo, in primo conſenſu ſuper perſonâ Archipresbyteri videl. permaneret.

EXEGESIS.

Poſt electionem Archipresbyteri non caſſatam,) Apparet rurſus, non poſſe validè procedi ad ſecundam electionem, poſt priorem celebratam, ſi illa ſit valida, aut certè ambiguum, vtrum valeat, ſicque intelligi debet *c. Conſideramimus. ſuprà.* Quamdiu enim electio prior, non eſt notoriè nulla, periculum eſt, ne altera attentetur inualidè, vt meritò expectari debeat judicium Superioris.

Noſtrum deberet expectare judicium,) Quæſtio eſt, an caſſatâ electione, quia aliqui ſunt contempti; contemptores ſint priuandi poteſtate eligendi pro prima vice, ita vt poteſtas illa concedatur, contemptis duntaxat, ſiue ſint plures, ſiue vnus, vt in Propoſito. Reſp. 1. *ex communi DD. quam tradit Panorm.* Electores non eſſe priuandos, quia hæc pœna non eſt in jure expreſſa, etſi electio ſit caſſanda, ſi contemptus proſequatur contemptum. Colligitur *ex t.* Pontifex enim Canonico H. interdicit vocem contradictionis, Capitulo in conſenſu permanente, id eſt, ſi procedendo ad nouam electionem perſeueret conſentire in Archipresbyterum, relinquit ergo illis liberam eligendi poteſtatem, non obſtante electionis factâ caſſatione. Dices: *c. Quia propter.* dans formam electioni, diſponit vt abſentes vocentur, & hanc pœnam ſtatuit in illos, qui peccant contra formam, vt poteſtate eligendi priuentur. Solutio enim eſt, vocationem abſentium, non eſſe de ſubſtantia formæ, etſi ſit de juſtitia; nam ſi eſſet de forma ſubſtantiali, electio facta aliquo contempto ſanè eſſet nulla, & tamen non eſſe nullam, apparet *ex h. t. & c. Quòd ſicut. ſup. & c. Eccleſia. 2. inf.*

Reſp. 2. Si contempto proſequente contemptum, electio caſſetur, debere omnes ſimul conuenire ad nouam electionem faciendam, neque poteſtatem eligendi deuolui ad vnum vel alterum, ſi vnus vel alter ſit contemptus, ſequitur ex eo ipſo, quòd contemnentes non ſint priuati, nec de jure communi, (ſecus eſt, ſi Pontifex id faciat ex plenitudine poteſtatis) priuari debeant poteſtate eligendi, vt diximus. Quòd verò Papa dicit, *Canonicum H. ſuum debuiſſe expectare judicium, antequam procederet ad ſecundam electionem,* non vult, quòd ipſe ſolus potuerit eligere, ſed quòd debuerit procedere ad Capitulum de noua electione requirendum ſecundùm juris diſpoſitionem. Nota autem, in præſenti materiâ, magis obſtare contemptum vnius, quàm contradictionem multorum. Ratio eſt, quia contemptus vnius facit, vt electio debeat retractari, ſi ille petat; ſecus eſt, ſi plures contradicant electioni, factæ à maiori & ſaniori parte. *jux. c. Quia propter. inf.*

In extremis agente.) Not. I. tractatum deliberatorium, ſiue definitorium de ſucceſſore eligendo, omnino interdictum eſſe ante mortem Prælati, non ſolùm quando formaliter deliberarent

aut

aut concluderent electores de perſona eligenda, verùm etiam ſi ea ordinarent; quæ pertinent ad electionem futuram inſtituendam, qualia ſunt deſignare locum electionis, citare abſentes & ſimilia, quæ ſunt jure prohibita *per h. t. & c. 1. d. 79.* Quod idem aſſerunt *Innoc. Hoſt. & Panorm.* de omni tractatu ambitioſo, conuentionali, pactionali, conditionali, vel aliter inſtituto ſuper electione certæ perſonæ. Tractatus tamen conſultorius (rectiùs vocaueris informatorium) non eſt prohibitus à Iure, vt ſi aliquis pro informatione electionis dicat, talem perſonam eſſe inſigni virtute, doctrinâ, aut alijs dotibus præditam, & videri conſultum, vt eligatur, modò non inſtituatur vel introducatur formalis deliberatio. Quæ informatio non videtur multum differre ab illa, de qua diximus *c. 29. Auditis. ſuprà.*

Nota II. Etſi tractatus deliberatorius vel definitiuus habitus fuerit ante mortem Prælati, non tamen electionem illius, de quo fuit deliberatum eſſe ipſo jure nullam, vt dicit *Innoc. l.* quia videl. nullo jure id expreſſum eſt; licèt ſit annullanda *per h. t.* Neque etiam vllo jure cautum eſt, quòd propter eiuſmodi illicitum tractatum, electores ſint priuandi poteſtate eligendi, licèt ſint puniendi tanquam Iuris tranſgreſſores, *per c. 2. De mai. & ob.*

Nondum tradito ſepulturæ.) Hoſt. Vinc. & quidam alij tenent, nullam eſſe electionem, quæ fit ante ſepulturam Prælati, idque per Canonicas ſanctiones fuiſſe ſtatutum in fauorem mortui, & propter honeſtatem; ſancitum autem, iſtud eſt, *c. Nullus. d. 79.* vbi ſtatuitur, vt *nullus Pontifice Romano viuente, aut Epiſcopo Ciuitatis ſuæ, præſumat loqui, aut partes ſibi ferre, niſi tertio die depoſitionis eius. gl. n. 2. in fin. Innoc. Compoſtella, Io. Andr.* addit *c. 2. 8. q. 1.* vbi nullâ factâ mentione Sepulturæ, dicitur, poſt obitum quieſcentis poteſtatem habere, illos ſcil. ad quos pertinet, eum qui dignus extiterit, promouendi. *Cap.* autem *Nullus*, poteſt itidem intelligi de honeſtate & decentiâ, cùm præſertim poſſit accidere cauſa, ob quam electio accelerari debeat ante ſepulturam, v. g. propter metum violentiæ, colluſionis, ambitionis, &c. Neque obſtat, quòd Pontifex in t. inter cauſas caſſatæ electionis, priori loco ponat, quòd facta ſit corpore Epiſcopi nondum ſepulto. Iſta enim cauſa fuit ſolùm impulſiua, altera verò finalis ſiue principalis, quia H. Canonicus fuit contemptus.

Non potuit artere citatum.) Nota, quòd citatio temeraria, ſiue non legitimè facta, non arctat citatum ad comparendum; vnde paria ſunt, aliquem non fuiſſe citatum, aut minùs legitimè fuiſſe citatum. Ratio autem eſt, quare citatio huius Canonici H. fuerit illegitima, quia omnis tractatus formalis præcedens de electione, & ordinatione de pertinentibus ad illam, inter quæ eſt citatio vocandorum, eſt prohibita, vt diximus ſuprà. Imò licet citatio primùm perueniſſet ad dictum Canonicum poſt mortem Epiſcopi, ſi tamen fuiſſet emiſſa ante mortem, fuiſſet illegitima, quia in citatione potiſſimum conſideratur initium; illa enim eſt propriè citatio, quæ emanat à Iudice, ſiue decretum de citando, factum verò nuntij eſt mera executio, *jux. no. per Io. Mona. & Io. Andr. in c. Romana. §. Contrahentes de for. compet. in 6.*

Cap. XXXVII. Cùm ad noſtram.

Idem.

SVMMA.

Cùm ad notitiam Papæ perueniſſet, quòd pro Abbate Lexonienſi ſe gereret, qui non fuit ante Monachus, priuſquam electus, electionem de ipſo factam curauit irritare.

De hoc patet *ex c. Cauſam. ſuprà. & c. mox. ſeq.*

Cap. XXXVIII. Officij ſui.

Idem M. C. Presbytero Cardinali, Sedis Apoſtolicæ Legato.

SVMMA.

Cùm Monachi cuiuſdam Monaſterij, ſui Ordinis perſonam idoneam non inuenirent, Nobilis vir, ad eorum poſtulationem, filium (nullâ tamen fiduciâ promotionis ei factâ) induxit ad habitum Monachalem ſuſcipiendum, qui effectus Monachus, in Abbatem eſt electus. Pontifex re ad ſe delatâ reſpondit, quòd ex ijs, quæ in continenti ſubſecuta ſunt, oſtendatur talem, taliter non potuiſſe eligi in Abbatem, maximè quòd antequam eſſet diſcipulus, velit eſſe magiſter, & electionem illam irritam eſſe decreuit, concedens tamen, vt poſtquam fuerit in regulâ competenter inſtructus (ſi vrgens neceſſitas & euidens vtilitas Monaſterij poſtulârit) purgatione receptâ poſſet in Abbatem aſſumi.

EXEGESIS.

Fuit in Abbatem electus) Gl. vult Clericum ſecularem nec poſtulari quidem poſſe in Abbatem. *Ioan. Andr. hî: & c. præced. Innoc. in c. Monaſterium.* tenent; quòd Clericus ſecularis poſſit poſtulari in Abbatem, non autem eligi, t. enim hic & præcedens non facit mentionem poſtulationis, ſed ſolùm electionis, adducunt tamen & meritò, poſtulationem non poſſe admitti per alium, quàm per Papam. Quâ in ſententiâ id apparet difficile, quomodo Papa poſſit admittere poſtulationem, Clerici talis, qui *vult eſſe magiſter, cùm diſcipulus non fuerit,* nec eſt in Monachatu competenter inſtructus, cùm electionem ſimilem *in h. c.* ob eandem cauſam decernat eſſe irritam. Vel ergo cum hâc con-

ditione admittit poſtulationem, vt priùs inſtruatur, quod ipſum eſt difficile, cùm admiſſâ poſtulatione, poſtulatus ſtatim ſoleat ſuſcipere gubernationem; vel dicendum eſt, Clericum ſæcularem non ſolùm non eligi, ſed nec poſtulari quidem poſſe, quòd conuenientius eſt, cùm præſertim Canones electionem ſæpè vſurpent largiùs, prout etiam comprehendit poſtulationem.

Quæ in continenti ſecuta ſunt.) Not. *Propter celeritatem actûs aliquid præſumi, quòd aliàs non præſumeretur, ait Bald.* hîc. & præſumi contra ea, quæ in continenti fiunt, ait *Panorm. n. 2. ſu. c. Si quis. 30. & c. Si qua. d. 50.* Cùm igitur nobilis iſte, mox vbi Monachum induit, electus fuerit in Abbatem, præſumitur aliquid ambitionis, promiſſionis, aut aliud minùs legitimum interueniſſe.

In Regulâ competenter instructus,) gl. dicit *per tres menſes*, alij aliter. *Meliùs Ioan. Andr. & Panorm. n. 5.* ſentiũt eſſe arbitrarium, faciliùs enim inſtruitur vnus quàm alter, & ingenium vel indoles ac virtus ſupplet tempus. Nota autem, quòd Pontifex dicit *competenter inſtructum*, poſſe in Abbatem aſſumi ſub conditione, *ſi vrgens neceſſitas & vtilitas Monaſterij poſtulârit.* Nam ceſſantibus iſtis, non debet eligi, ex quo non eſt bene adhuc expertus, licèt ſit inſtructus. Fieri enim poteſt, vt breui tempore quis ſpeculatiuè ſit inſtructus in regulâ, non item ut practicè ſit in illâ expertus, ſiue eius obſeruantiæ aſſuetus, ideòque jure communi datur annus ad probanonem *c. Apoſtolica. de Regul.*

Purgatione receptâ) quòd videl. non per ambitionem fuerit inductus ad Monachatum, quam *ambitionem* clariſſimè excludit iſte *c.* imò & præcedens, vbi caſſatâ electione Abbatis Lexouienſis, Papa hanc reddit cauſam, quòd ille; qui nullam ſpem vel promiſſionem habet; vt Abbas fiat, debet in Monachum recipi; de illo autem electo ſuſpicio erat, quòd *ſpe aut promiſſione* prælaturæ illectus, Monaſterium intrâſſet. *concord. c. In Scripturis. 8. q. 1.* vbi dicitur, quòd *fugientibus, & non deſiderantibus conferenda ſunt dignitates.*

Cap. XXXIX. Illa quotidiana.

Idem.

TEXTVS.

Cùm Pontifex pro certo didiciſſet, electionem quandam Canonicam extitiſſe, ipſam autoritate Apoſt. duxit confirmandam, ſupplens de plen. poteſt. ſi quis ex eo fuiſſet defectus, quòd quidam interfuerint electioni, qui ex ſolâ participatione in ſimplicis excommunicationis laqueum inciderunt.

EXEGESIS.

Intellectus huius *c.* planus eſt, quòd non vitiet electionem, ſi excommunicati minore excommunicatione, quæ per ſimplicem hîc intelligitur, admittantur ad eligendum. Ratio eſt, quia minor excommunicatio non priuat poteſtate eligendi actiuè, ſed paſſiuè tantùm. *C. Si celeb. de Cler. excom. miniſtr.*

Cap. XL. Scriptum.

Idem Magiſtro Maximo.

SVMMA.

Vacante Eccleſiâ Conſtantinopolitanâ, cùm Canonici adſcitis multis alijs Prælatis & Præpoſitis ad electionem proceſſiſſent, ſedecim ex illis elegerunt Plebanum S. Pauli de Venetijs, reliqui verò poſtulârant Archiepiſcopum Eradienſem. Re ad Pontificem delatâ mandat, vt ſi illi, qui in poſtulationem Archiepiſcopi conuenerant, duplo maiorem facerent numerum, quàm ſedecim electores Plebani, delegatus vice Pontificis poſtulationem dicti Archiepiſcopi (niſi canonicum illi obſtet impedimentum) admittat, ac Plebani electione caſſatâ; Archiepiſcopum ab Eradienſi Eccleſiâ abſolutum, concedat Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ in Paſtorem & Patriarcham. Si verò ad faciendum duplo maiorem numerum prædicti poſtulantes non ſufficerent, poſtulatione repulsâ, electionem Plebani (canonico itidem ſecluſo impedimento) confirmet.

EXEGESIS.

Septem admitterentur Præpoſiti.) Not. quòd ex communi conſenſu, qui ſunt de Collegio, vel Capitulo, *poſſunt extraneos admittere*, illiſque communicare poteſtatem eligendi, ſicut *in h. c.* Canonici Conſtantinopolitani admiſerunt alios Præpoſitos & Prælatos. Quemadmodum enim poteſt Capitulum totam poteſtatem transferre in compromiſſarios. *c. Cauſam. & c. In cauſis. ſup. c. Quia propter. inf.* ita à fortiori poſſunt poteſtatem communicare aliquibus, vt vnà cum eis coëligant. Oportet tamen, vt in hoc omnes conſentiant, ſicut & in compromiſſo, quia intereſt cuiuslibet, ne extranei admittantur, cùm per hoc minuatur ſingulorum poteſtas, cùm extranei poſſint facere maiora, & ſic per illos impediuntur Capitulares, quin illi faciant, ita *Panorm. hîc. n. 3.* poſt *Compoſtellam*, qui cenſet, quòd maior pars minori parte inuitâ, poſſit aliquos admittere ad conſulendum, licèt non ad eligendum. *arg. c. Obeuntibus. d. 63.* nam per hoc non fit præiudicium alicui, cùm ſic admiſſi habeant duntaxat votum conſultiuum, non deciſiuum. Quòd Panorm. monet procedere, non ſolùm in actu electionis, ſed etiam in alijs explicandis, per quamuis Vniuerſitatem ſecularem, vel Eccleſiaſticam, militat enim ſemper ratio prællegata.

Duplo maiorem facerent numerum.) Hîc fun-

fundatur generalis regula obſeruanda in poſtulatione. Quòd ſcilicet *quando poſtulatio concurrit cum electione*, vt in propoſito (Archiepiſcopus enim; vtpote alligatus ſuæ Eccleſiæ poſtulabatur; Plebanus autem S. Pauli eligebatur) *non valeret poſtulatio, niſi duplo maior ſit numerus poſtulantium quàm eligentium*, vti diximus. *c. Bonæ memoriæ. de poſtul.* vbi amplexi quoque ſumus illam ſententiam; quòd nulla electione concurrente, poſtulationem, licèt non à duabus partibus, ſed ſolùm à maiori parte factam, inuitâ alterâ parte minori, poſſit admittere Superior, etiam inferior Papâ.

Cap. XLI. Ne pro defectu.

Idem Innoc. III. in Concilio Generali.

SVMMA.

Statuitur, vt vltra tres menſes Cathedralis Eccleſia vel Regularis, Prælato non vacet. Intra quos (juſto impedimento ceſſante) ſi electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi poteſtate careant eâ vice, ac ipſa eligendi poteſtas ad proximum ſuperiorem deuoluatur. Is verò non differat vltra tres menſes cum conſilio Capituli ſui & aliorum prudentium Eccleſiam viduatam, de perſonâ idoneâ ipſius quidem Eccleſiæ, vel alterius, ſi digna non reperiatur in illâ, canonicè ordinare.

EXEGESIS.

Vltra tres menſes Cathedralis Eccleſia, vel Regularis.). Not. I. Trimeſtre hoc tempus ad prouidendum ſiue eligendum ſolùm dari, quoad Prælatum Eccleſiæ Cathedralis vel Regularis. In aliis verò Prælatis quarumcunque Eccleſiarum vel dignitatum, & quibuſvis beneficiis Eccleſiaſticis, datur ſemeſtre *per c. 2. De conc. præbend.* Ratio diſcriminis eſt, quia alij Prælati & Beneficiarij jure communi non habent juriſdictionem in Clericos, ſed ea competit Epiſcopo, quare minùs periculi eſt, ſi ea diutiùs vacent; vnde etiam antiquo jure cautum fuit *c. Poſtquam. d. 50. & c. Obeuntibus. d. 63. ne Epiſcopi electio vltra tres menſes differatur.* Regulares quoq; Prælati, licèt non exempti, veri Paſtores ſunt, cùm habeant juriſdictionem ordinariam in ſuos, ſaltem quoad ſtatuta Regularia & diſciplinam.

Nota II. Vt Eccleſia cenſeatur regularis, non ſufficere, vt in illâ ſint Clerici & conuerſi, ſine proprio viuentes, dummodo ſit Collegiata, vt volunt aliqui, ſed intelligi illam, in quâ ſunt Regulares viuentes ſub Regulâ approbatâ, Profeſſi tria vota ſubſtantialia cuiuslibet Religionis, de quibus *in c. Cùm ad Monaſterium. de ſtat. Reg.* Alij enim licèt, in communi, & ſine proprio viuentes, non dicuntur ſimpliciter Regulares, nec habere Regulam, ſed potiùs quendam modum viuendi, *ex gl. in Clem. 1. de rel. dom. & in Clem. 1. de ſent. excom.* vt bene aduertit *Panorm. n. 5.* qui allegans *gl. in c. ſeq.* probabiliter cenſet; quòd vbi de jure ſpeciali Prælatus Eccleſiæ Collegiatæ vel ſecularis, haberet juriſdictionem generalem in Clericos; ſicut Abbas in Monaſterio, quòd tunc talis Eccleſia comprehenderetur ſub diſpoſitione *huius cap.* ex identitate rationis. Neque obſtat, quod obſeruat *Laym. c. 9. q. 95.* conſtitutionem hanc, quæ eſt *Innoc. III.* contra anteriorem Canonem Alexandri III. (qui in omnibus aliis Eccleſiis vel beneficiis ſemeſtre concedit,) non eſſe extendendum ad perſonas expreſsè non comprehenſas; quia identitas rationis poteſt multum, præſertim cùm Canon ille antiquior, ſemeſtre non præfigat, quaſi non liceat illud præuertere, ſed potiùs permittit; etſi verum eſt, extra caſum neceſſitatis & ordinariè, ſpatium jure communi conceſſum, non poſſe reſtringi, aut ampliari, niſi à ſolo Papa ex plenitudine poteſtatis, iux. gl. *in c. Pro illorum. verb. autoritate. de præbend.*

Iuſto impedimento ceſſante.) Not. ex *Panorm. n. 2. quòd tempus præfixum electioni non currit impeditis.* Vnde concludunt DD. hic, quòd non eſt opus petere reſtitutionem in integrum, ſi impedimentum durat vltra tres menſes, ſiue ſuperuenerit à principio, ſiue poſt inchoatum trimeſtre, ſemper enim impedit curſum temporis, *concord. c. Quia diuerſitatem. de conc. præb.* vbi idem probatur in tempore præfixo ad conferendum, & in fine vult Pontifex *tempus ſemeſtre non à tempore vacationis præbendarum, ſed notitia ipſius computari*, quia autem tempus à jure definitum non currit juſtè impedito, ſi agitur de pœnâ inferendâ ob negligentiam, *negligens autem dici non poteſt, qui ignorat*, vt ait *Laym. quæ & ipſe q. 97.* hoc pro Regulâ indubitatâ ponit. Etſi non conſequenter *q. 99.* negat *electores ſiue collatores, poſt lapſum tempus legitimum, poſſe moram ità purgare, quo minùs electio vel collatio, tanquam non Canonicè facta, & omnia quæ inde ſecuta ſunt, à Superiore reſcindi queant.* Hoc enim ita generaliter minimè verum eſt, poteſt enim mora vltra trimeſtre aut ſemeſtre naſci ex juſto impedimento, quo ſuppetente, Superior nihil juris habet, cur electionem aut collationem poſt illud tempus reſcindat, nec electores quidquam cauſæ habent, cur Superiorem requirant, vt ex dictis patet.

Eligendi poteſtate careant.) Nota. Negligentes eligere intra trimeſtre, ipſo facto priuantur poteſtate eligendi eâ vice, neque opus eſt aliquâ ſententiâ *concord. c. Quamquam. eod. in 6.* Quare ſi elapſo trimeſtri electores eligant, & licet electione hâc non caſſatâ Superior, ad quem facta eſt deuolutio etiam eligat, tenebit electio huius, non illorum.

Qui proximo præeſſe dignoſcitur.) Illud *proximò* vel eſt aduerbium, & idem quòd *proximè*, vel ſubintelligitur *locus, ſiue gradus*, vt idem ſit, quòd *proximo loco, ſiue gradu dignitatis.* Si itaque Eccleſia Cathedralis non ſit immediatè ſub Papâ, vti apud nos eſt Eccleſia Bambergenſis, tunc ob negligentiam, ſiue culpabilem moram eligendi vltra trimeſtre, deuolutio fit ad Archiepiſcopum, *iuxta*

præſ. c. Quod eſt Innoc. III. Olim autem fiebat deuolutio ad Papam in Eccleſiâ Cathedrali & Metropolitanâ *per c. Dilectus de conceſſ. præb.* hodie ſecùs in caſu negligentiæ *per h. c.* In aliis autem caſibus, vt ſi propter delictum aut transgreſſionem formæ Canonicæ, Electorum fit deuolutio ad Papam conformiter *c. Quanquam. eod. in 6.* Cuius iuris antiqui cùm correctorius ſit noſter Canon, non debet extendi vltra caſum expreſſum *l. Præcipimus. C. De appell.* Rectè autem aduertit *Laym. q. 98.* ſicut per Concordata Germaniæ, Archiepiſcopus non confirmat electos, ſed Papa, ita nec hæc deuolutio fieri videtur ad Archiepiſcopum in Germaniâ, ſed ad Papam.

Deuoluatur.) Deuolutio, vt ſumi poteſt ex *Layman c. 9. q. 94.* fit, *cùm poteſtas eligendi, conferendi, præſentandi, ad prælaturam ſiue Eccleſiaſticum beneficium, ab ordinario collatore, electore, vnâ vice priuato* (adde *aut mortuo vel impedito*) *ad alterum tranſit.* Huius devolutionis *Layman* ibi duas potiſſimùm cauſas aſſignat; *Negligentiam* ſi intra præfixum tempus ex morâ vtique culpabili, electio, collatio, præſentatio non fiat. 2. *Delictum* aliquod aliud jure expreſſum, vt ſi Capitulares indignum elegerunt, aut formam eligendi non ſeruârunt.

Dicit tamen, potiſſimùm has duas eſſe cauſas, ſed non ſolas, ideóque tertiam cauſam, & ſpeciem deuolutionis addit *q. 98.* eſt enim ait *recepta doctrina, quòd propter negligentiam Collegij, vel mortem omnium de Collegio, jus prouidendi deuoluatur ad Superiorem, qui habet poteſtatem confirmandi electum, ſiue Epiſcopus ſit*, ſiue alius; allegat ad marginem gl. ad *Clem. vnic. Verb. diſpenſationē. de Suppl. negligentiâ Præl.* quæ itidem allegatur à Panorm. cuius eadem verba ſunt, quæ *Laymanni c. r. n. re.* ſuprà. Gloſſa tamen nihil habet *de morte omnium de Collegio*, niſi fortè aliam, *viderit Panorm.* quia tamen hæc eſt certa & recepta doctrina; addidi in definitione, *aut mortuo*, (electore ſcil. aut collatore,) *vel impedito*; ſi v. g. vltra tempus longâ captiuitate vel infirmitate, detinerentur viuentes Electores vel Collatores, deuolutio itidem fieret ad proximum Superiorem, ne damnum pateretur Eccleſia. Ad negligentiam autem reuocamus alia delicta, nam & negligentia vtique aliquod delictum eſt, etſi diuerſam ſpeciem deuolutionis conſtituat, iux. Panorm. & ipſum Laymannum, vt conſtat ex dictis.

Vltra tres menſes) tantundem temporis habet Superior ille, ad quem fit deuolutio, quantum habent primi electores, & idem obſeruatur in ſemeſtri circa prouiſiones aliarum Eccleſiarum & beneficiorum *c. Licet de Suppl. negl. Prælat. ſubrogatus enim cenſetur eodem jure cum illo, in cuius locum ſubrogatur.*

Cum Conſilio Capituli ſui.) Non de neceſſitate, ſed de honeſtate debet Epiſcopus in hâc re conſulere Capitulum, iuxta *Innoc. & Panorm. hic. n. 6.* fauet *c.* vbi in deuolutione poteſtatis, nulla fit mentio Capituli, ſed ſolùm Superioris, vt *& in c. Quanquam. in 6.* Si autem proximus ſuperior non prouidet intra tres menſes, poteſtas deuoluitur ad proximum Superiorem, non ad Capitulum *c. Licet. & c. Fin. de ſuppl. negl. Præl.*

De Perſonâ idoneâ &c.) Hinc eſt quòd tenentur eligere *de gremio illius Eccleſiæ, & homines illius qualitatis, ſicut tenebantur eligere primi electores. iux. Clem. vnic. de Suppl. ne. l. Quod* ipſum ex communi & receptâ ſententiâ *fatetur Layman q. 101. allegans Rebuffum tit. de Deuolut. n. 4.* quòd Prælatus, ad quem jus eligendi, & conferendi deuoluitur ſecundùm naturam, & conditionem beneficij conferre debet, vid. alicui eius generis; ſicuti in fundatione expreſſum eſt. Etſi verò *gl. hoc non obſeruato, cenſeat non caſſari electionem, neque id in praxi fortaſſis fiat*, inſpecto tamen mero jure, *Panormitano n. 7.* meritò probatur opinio contraria *Hoſtienſ. per c. Nullus inuitus d. 61.* vbi dicitur quòd Clerici, ſiue Canonici poſſint talem Prælatum renuere, ſi non eſt de proprio gremio (& idem eſt de aliis qualitatibus requiſitis) quia fit eis iniuria, ſi inter ipſos reperitur idoneus. Neque obſtat I. quòd Capitulum ipſum poſſit eligere aliquem extra gremium, vt *in c. Cùm inter. ſuprà.* Aliud enim eſt in Capitulo, quàm in Superiore, quia Capitulum poteſt renuntiare fauori ſuo, vt proprio, Superior autem non poteſt renuntiare juri alterius *arg. c. Si diligenti. de for. compet.* Neque obſtat II. quòd omnes in eâdem Eccleſiâ videntur deliquiſſe, non eligendo intra tempus debitum ſine cauſâ juſtâ. Vel enim contemnunt jus proprium illóque non vtuntur, quod penes ipſos eſt, vel ſufficit pœna hic ſtatuta, quòd pro vnâ vice ſint priuati poteſtate eligendi, neq; omne delictum priuat poteſtate eligendi paſſiuè, vt ait *Panorm. n. 7.*

Canonicè ordinare.) Nec tenetur Superior, ad quem fit deuolutio, præcisè eligere, ſicut primi electores, ſed poteſt procedere per viam prouiſionis, ſine electione ſtrictè ſumptâ, itâ ut prouidendo eligat, & ſimul confirmet. Habet enim Superior talis, v. g. Archiepiſcopus, electionem jure deuoluto, & confirmationem proprio, ex quo enim in illo concurrunt hæ duæ poteſtates, poteſt eas explere vnico actu, vt not. *Innoc. in c. Cùm olim de cauſâ poſſeſſ. & propr.* vel pluribus, vt rectè dicit *Panorm.* quòd habeat optionem, vtrum velit vno vel pluribus actibus rem abſoluere.

Cap. XLII. Quia propter.

Idem in eodem.

S U M M A.

Statuimus, vt cùm electio fuerit celebranda, præſentibus omnibus, qui debent & volunt, & poſſunt, commodè intereſſe, aſſumantur tres de Collegio fide digni, qui ſecretè & ſingillatim vota cunctorum exquirant, & in ſcriptis redacta, mox publicent, nullo appellationis obſtaculo interpoſito, vt is collatione habitâ eligatur, in quem omnes vel maior & ſanior pars Capituli conſenſerit. Vel ſaltem eligendi

gendi poteſtas aliquibus viris idoneis committatur vice omnium. Aliter electio facta non valeat. Niſi fortè communiter eſſet ab omnibus, quaſi per inſpirationem ſine vitio celebrata. Qui verò contra præſcriptas formas eligere tentauerint, eligendi eâ vice poteſtate priuantur. Nemo Procuratorem in electionis negotio conſtituat, niſi abſit eo loco, vndè debet aduocari, & juſtè impeditus venire non poſſit, ſuprà quo, ſi opus fuerit, fidem faciat juramento, & tunc ſi voluerit, vni committat de Collegio vicem ſuam. Electiones quoq; clandeſtinas reprobamus, ſtatuentes, vt quàm citò electio fuerit celebrata, ſolemniter publicetur.

EXEGESIS.

Electio.) Definitionem electionis dedimus c. 1. Triplex hîc aſſignatur, per ſcrutinium, per compromiſſarium, per inſpirationem. Accedit genus quartum per compromiſſarium mixtum, de quo *in c. Cùm expediat. eod. in 6.*

Præſentibus omnibus) Iis ſcil. qui 1. debent. 2. volunt. 3. poſſunt. 4. commodè intereſſe. Hi omnes & ſoli vocandi ſunt, alij ſi vel abſint, vel non vocentur, non præſtat electioni impedimentum. V. quæ diximus *in c. Cùm inter. 2. c. Quòd ſicut. c. Coram. c. Bonæ memoriæ. 2. ſuprà.*

Vnde colliges 1. Electionem debere fieri à maiori parte eorum, qui præſentes ſunt, & actu ferunt ſuffragium, neque haberi rationem illorum, qui legitimè vocati abſunt, vel ſuffragium ferre nolunt, etſi maiorem partem Capituli, vel Collegij conſtituant. 2. Verbum *debent* non inferre obligationem, ſed jus ſuffragij, quod illis non poteſt negari, ſi illo velint vti, etſi non teneantur, & ideò non iniuſtè agunt nolendo, vt apparet ex *t.* Quod intelligitur ex vi juris communis, nam jure ſpeciali alicuius Eccleſiæ vel Religionis poterit imponi obligatio, vel etiam præceptum Superioris, ſi ita videtur expediens vel neceſſarium. 3. Si omnes, vel ferè omnes nolint venire, ad Superiorem ſpectabit prouidere, vt conueniens numerus congregetur, vel electio deuoluatur ad ipſum, iuxta *c. Ne pro defectu. ſuprà* 4. De modo conuocationis nihil vi huius Capituli ſtatui, quàm vt illi vocentur, qui commodè poſſunt, quando autem vel qualis debeat eſſe hæc commoditas, nihil eſt expreſſum, ideò ſtandum eſt juri particulari vel arbitrio prudentum, vel denique conſuetudini, cuius mentionem facit *c. Cùm inter. 2. ſuprà.* Atque hæc ex communi DD. tradit *Suar. t. 4. de Relig. l. 2. c. 5.*

Aſſumantur tres de Collegio.) Not. 1. *ex eodem Suar. l. c. n. 7.* in his tribus eligendis, qui ſingulorum vota exquirant, non eſſe ſeruandam hanc formã, ne procedatur in infinitum, ſed fieri debere modo arbitrario, cùm forma hîc præſcripta solùm requiratur ad electionem Prælatorum, nõ ad quoſuis alios. Vnde etiam lege vel conſuetudine introduci poteſt, vt electio illorum trium non pertineat ad totum Collegium; ſed quatuor, vel quinque antiquiores, aut digniores, vel vt hi ipſi tres ſcrutatores per conditionem antiquitatis, dignitatis &c. in perpetuum ſint deſignati pro omni electione, qui videl. præſumuntur eſſe fide digni. Etſi poſſent à Congregatione recuſari, ſi juſta cauſâ aut ſuſpicio obijci poſſet, illos dignos non eſſe, vti benè monet *Suar. l. c.* qui meritò minùs probabile cenſet, quod *Panorm. n. 13.* timidè dicit ſe credere, *ſi tres de Capitulo congregato, aliis videntibus, incipiant ſcrutari vota aliorum, & nemine contradicente, ſequatur communis electio, quòd ſit valida, cùm agatur de re meritoriâ & concupiſcibili,* in quâ tacentes habentur pro conſentientibus, vt in ſimili not. *gl. in c. Sicut cum. eod. in 6.* ſed profectò iſti videntur ſe ingerere, adeóque redduntur ſuſpecti, præterquam quòd *t.* illos jubeat aſſumi, adeóque requirere videtur expreſſam deſignationem.

Quæres, vtrum ſit de ſubſtantiâ huius formæ, vt iſti tres eligantur ex gremio Collegij, & non ſint plures quàm tres. Reſp. 1. Etſi id negent aliqui, probabiliùs tamen eſſe quod tenent *Goffr. Innoc. Hoſt. Panorm. n. 13. & ſequitur Suar. l. c. n. 6.* ac magis conuenit literæ, quod ipſum ſuadet ratio, quia fideliter hoc munus exercebitur per eos ad quos ſpectat electio. Reſp. 2. Probabile itidem eſſe, neceſſarium quoque eſſe de ſubſtantiâ huius formæ, vt non aſſumantur plures, vel pauciores quàm tres, vt ſentit *Panorm. l. c.* Etſi gl. & aliqui dicant, non eſſe de ſubſtantiâ, dummodo ſint tot ſcrutatores, vt fraus fieri non poſſit.

Mihi placet, quòd dicit Suar. Certum hoc videri de paucioribus, quia eſſet expreſsè contra formam & certitudinem ſcrutinij. De pluribus autem contrarium ſuſtineri poſſe, quia vbi ſunt quatuor, ſunt & tres, & augmentum numeri potius reddit certiorem & ſecuriorem electionem. Conuenienter tamen deſignatus eſt numerus ternarius, qui ad certitudinem faciendam, moraliter ſit ſufficientiſſimus, & pro ſecreto ſeruando minimus, qui ad conſulendũ certitudini eſſe poſſit. Adverte denique quòd diximus: Scrutatores aſſumi debere de Collegio, intelligi, niſi ſponte omnes qui habent jus eligendi, conſentirent in vnum vel plures extra Collegium. Sicut enim *per c. Scriptum. ſuprà*, poſſunt de communi conſenſu admittere aliquos extraneos, qui ſecum colligant, ita nihil obſtat, quin eodem modo eligant Scrutatores.

Secretè & ſingillatim.) Dupliciter hoc poteſt intelligi, vt ſingulariter notat & egregiè explicat *Suar. l. c. n. 9.* 1. Vt ſinguli electores, ſingillatim (id eſt non bini & bini, vel plures, ſed quilibet ſingulariter per ſe, ſic ferat ſuffragium vt ſeruatur in teſtibus; qui non debent plures commiſceri in examinatione, aliàs non valeret depoſitio, *per c. Venerabili. & c. Cùm cauſam. de teſt.*) vocati, voce Scrutatoribus edicant, quem quis eligat, & aliquis ex Scrutatoribus ſcribat. Quam ſententiam videtur indicare Verbum *exquirendi*, nam *exquirere* videtur idem eſſe, quod *interrogare*, & additur *diligenter*, vt interrogatio & reſponſio fiat ita diſtinctè, ne

ſub-

ſubſit ambiguitas vel fraus. Vnde Hoſt. monet, reſpiciendum à Scrutatoribus vultum cuiuſque electoris, quia difficile eſt *crimen non prodere vultu*.

2. Poteſt intelligi, vt vnuſquiſque electorum ſecretò ipſe ſcribat, vel ſcriptum afferat votum ſuum, vt neque Scrutatores ſciant quis illud ſcripſerit; quod mutato aliquantulum charactere facilè obtinetur. Qui modus magis videtur conſentaneus Verbo *ſecretè*, tum quia ſi tres ſciant, non videntur ſuffragia ſecreta, tum quia *t.* ſolùm facit mentionem Scripturæ non vocis, quæ multum diminuit ſecretum, tum quia Concil. *Trid. Seſſ. 25. de Regul. c. 6.* requirit *ſuffragia ſiue vota tam ſecreta, ita vt ſingulorū eligentium nomina nunquam publicentur.* ob quas rationes aliqui cenſent priorem modum valuiſſe quidem jure antiquo, ſed *jure nouo Concilij Trid.* eſſe reprobatum.

Mihi verò placet ſententia *Suar. l. c. n. 9.* priorem modum vi juris communis rectè obſeruari iuxta communem ſententiam, quia nihil eſt in *t.* quod repugnet, neque *hoc c.* cenſetur vllatenus eſſe abrogatum. Nam 1. ſatisfit Secreto, quod requirit *t. & Conc. Trid.* per numerum trium, qui eſt pro Secreto ſufficiens, neque enim decretum excludit illos, qui ex juris diſpoſitione aut conſuetudine debent ſcire, pro quo *Suar. affert duas Cardinalium declarationes.* 2. Satisfit etiam mandato de nunquam publicando nomina eligentium. Quia *non publicari*, vt benè *not. Suar. n. 11.* non ſignificat *à nemine ſciri*, ſed ſeruari ſub Secreto ab illis, qui ſciunt aut ſcire debent; conſtat ergo Secretum, etſi Scrutatores ſciant, qui & à quibus eligantur. Addit *Suar. n. 12.* hoc Secreto indiſtinctè obligari non ſolùm Scrutatores, ſed eligentes quoque. Probat ratione, quia hoc Secretum ſancitum eſt principaliter in fauorem electionis, ad vitandas fraudes, illaudatas contentiones, ac libertatem in eligendo ſtabiliendam, quæ cauſæ militant etiam in eligentibus, ne videl. cuique alteri pateſiant, qui eligunt. Addit dictum *Decretum Conc. Trid.* quatenus indiſtinctè ſtatuit, vt ſingulorum eligentium nomina nunquam publicentur, publicantur autem, ſiue Scrutatores, ſiue ipſi eligentes illa evulgent. Et quia *Concil.* ſtatuit *vt nunquam id fiat*, rectè infertur, neque poſt conſummatam & confirmatam electionem id licere, cùm præſertim ad finem præcepti interſit, ne fiat iſta publicatio etiam poſt tranſactum tempus electionis, cùm poſſint inde eadem & alia incommoda oriri. Hoc verò Decretum adeò rigoroſum eſt, vt ſi quis contra illius conſtitutionem electus fuerit, electio irrita decernatur. Quod *Suar.* confirmat *ex declarationibus Cardinalium*, ſed de his valde dubium eſt, cuius ſint autoritatis, vel vtrum ſint receptæ? Illud certum videtur, hoc Decretum ſolùm procedere de electionibus Superiorum Regularium, neque extendi debere hunc Secreti rigorem de nunquam publicando, & adiunctam pœnam irritationis, ad electionem Prælatorum ſæcularium, per *Reg. juris in 6. Odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari.*

Vota Cunctorum.) Præſentium ſcilicet & volentium ſuffragium ferre, vbi adverte cum *Panorm. n. 12. c. 16.* licèt non ſit de ſubſtantiâ electionis, vt omnes vocati veniant, eſt tamen de ſubſtantiâ, vt omnes præſentes ſuffragium ferant. Quod *Suar. n. 14.* intelligendum rectè exiſtimat, *ſi velint*, ſi quis enim in Congregatione præſens ſe excuſaret, vel nollet ſuffragari, non ideò electio eſſet nulla, quia nullo jure irritatur; & illud *cunctorum*, rectè intelligitur iuxta verba præcedentia, qui *debent, & volunt, & poſſunt.* Talis autem, qui præſens ſuffragium ferre detrectaret, ſtatim eſſet ex Congregatione expellendus. Eſt autem differentia inter electores, antequam congregentur & poſtquam congregati ſunt. Nam ſi quis ante non vocetur, electio eſt quidem irritanda, illo proſequente contemptus, ſed non irrita, vt conſtat *ex c. Sicut. & in c. Bonæ memoriæ. 2. ſuprà. & c. Eccleſia. 2. inf.* Si autem in ipſa Congregatione contemnuntur, electio eſt ipſo jure irrita, quia eſt contra *ſubſtantiam formæ h. c.* vbi jubentur *cunctorum videl.* præſentium ſiue congregatorum vota exquiri.

Quæres, quis debeat ſcrutari ſiue exquirere vota ipſorum Scrutatorum? *Panorm. n. 9.* ponit diverſas practicas, & meliorem & communiorem eſſe ait, *vt duo ex eis ſcrutentur tertium.* Monet autem benè *Ioan. Andr.* vt primo Scrutatores ipſi ſcrutentur, ſiue exquirant vota ſua, nec reſeruentur in finem; quia cùm aliorum vota ſint eis nota, videtur electio pendere ab illorum arbitrio, ſi videl. votis aliorum paribus accederent alterutri parti; Vnde Capitulum ſtatim à principio hoc debet exprimere, vt duo ex ipſis ſcrutentur tertium, ante ſcrutinium aliorum. Alij putant poſſe addi quartum, qui cum Notario exquirat vota trium Scrutatorum, quod poteſt in praxi ſeruari, ſed priùs eſt meliùs & communius, ait *Panorm.*

In Scriptis redacta.) Dubitari poteſt an hæc ſit ſubſtantialis conditio, quia Scripturæ raro ſolent eſſe de ſubſtantiâ actûs, maximè in his, quæ in communitate fiunt ad plura ſuffragia? ſed certa & communis ſententia DD. hîc cum Gloſſa, Verb. *Redacta.* affirmat; & ratio id poſtulat, quia illa circumſtantia eſt valde neceſſaria ad certitudinem electionis. Quæres à quo debeant ſcribi *vota* eligentium, cùm *t.* nihil exprimat? *Gl. hic* dicit, quòd per ipſos Scrutatores vel aliquem tabellionem id fieri debeat. *Ioan. Andr.* cenſet non referre an Scripturâ ſit publica vel priuata, cùm *t.* loquatur indiſtinctè. *Panorm. n. 9.* credit, quòd de mente *tex.* ſit, vt aliquis ex Scrutatoribus vota redigat in Scripturam priuatam; creditur quippe illis in toto hoc actu, & licèt multa poſſint mala facere, non tamen præſumitur. Communiter autem tenetur, quòd Notarius poſſit adhiberi, nec refert vtrum ſit laicus, vel Clericus, quia Notarius ſcribendo, nullam exercet autoritatem, nec aliquid ſpeciale miniſtrat, ſed præbet nudum miniſterium, ſiue officium, veluti Procurator in re ſpirituali, qui non repellitur, quia eſt laicus, *c. 1. De Procur. in 6.*

Mox publicent in communi.) Dicuntur autem

tem vt explicat *Suar. n. 15.* publicari in communi, quando integer numerus votorum totius congregationis publicè enunciatur, dicendo: *vota quæ à Dominis electoribus exquiſiuimus, ſunt vniuerſim numero viginti, triginta &c.* non exprimuntur nomina perſonarum, in quarum fauorem ſunt data. Quod ordinatur ad maiorem certitudinem collationis votorum poſtea faciendæ, & ad ſubterfugia ac tergiuerſationes excludendas, ſi non ab initio conſtaret numerum votorum reſpondere numero electorum, & neminem eſſe præteritum. Vnde hæc ſolennitas ex omnium ſententiâ eſt ſubſtantialis, ſicut & illa conditio *vt mox fiat*, coniungitur enim publicationi in *t.* Quam autem vim habeat particula *mox*, tractat hic *gloſſa & DD. Bartol. in l. Si fructus. ff. Soluto matrimonio. l. Si quis maior. C. De tranſact.* Breuiter dico, in præſenti ſignificare, vt *abſque morali interruptione, ſiue in continenti & vno contextu*, vt loquitur gl. publicatio fiat, non interponendo actum pertinentem ad impediendam, vel differendam, vel diſſoluendam electionem, qualis actus eſſet appellatio, ideòque prohibetur eius obſtaculum interponi. Hæc autem publicatio, etſi in *t.* id non exprimatur, debet fieri ab vno Scrutatorum conſentientibus aliis duobus, cùm ſoli ſupponantur ſcire ſuffragia ſecreta, neque expediat, aut neceſſarium ſit omnes ſimul loqui, vt rectè ponderat *Suar.*

Vt is collatione habitâ) Collatio hæc facienda eſt à Scrutatoribus, vt apparet ex contextu, non inter eligendos, ſed inter eligentes, eorúmque vota. Neque tantùm in ſolo numero, ſed etiam in qualitatibus perſonarum, quod gl. ibid. explicat, dicens: *collatione factâ numeri ad numerum, zeli ad zelum, meriti ad meritum.* & ſumpſit ex c. *In Geneſi. c. Eccleſia Veſtra II. inf.* ſequitur *Panorm. ibid. n. 10. & alij*, concordat noſter *t. in illis verb. Maior & ſanior pars*, quia *maior* refertur ad numerum, *ſanior* ad qualitatem perſonarum. Quæ collatio facilè intelligitur, ſi ſeruatur prior modus ſcrutandi, de quo paulò ante, vt ſuam mentem electores ſinguli Scrutatoribus voce explicent.

Difficultas autem eſt de altero modo, de quo itidem diximus, ſi ſuffragia feruntur per ſchedas, ſiue chartas, quibus inſcriptum ſit nomé eligendi, aut per fabas, ſiue lupinos in vrnam, vel vas aliquod coniectos, Cùm enim non conſtet, qui has ſchedas ſcripſerint, aut fabas, ſiue lupinos iniecerint, non videtur poſſe fieri collatio perſonarum, quoad qualitatem. Vnde cùm præſertim huius modi iura non meminerint, videri poteſt illegitimus, niſi iure ſpeciali aut conſuetudine ſit alicubi introductus. Rectè autem exiſtimat *Suar.* hunc modum ferendi ſuffragia non eſſe prohibitum, licèt dicat *Panorm. n. 7.* in diſponendis per *Vniuerſitatem ſiue Capitulum, adeòque etiam in electione*, non debere dari voces per *lupinos*; Adde nec per ſchedulas, cùm ſit eadem ratio, quòd tunc non poſſit apparere, quæ ſit pars ſanior, ſed praxis eſt in contrarium, quia vt dicitur *in addit. ad Panorm. lit. a. per totum mundum practicatur, quòd voces dentur, ſiue per fabas, ſiue per lupinos, adde ſiue per ſchedulas* apertas, in quibus ſit ſcriptum ſolum nomen eligendi, vel clauſas & ſignatas, vt intus ſcribatur nomen eligentis, & foris nomen electi. Accedit ratio ſaltem pro electionibus Prælatorum Regularium, quia ſic vel maximè ſeruatur, quod ſtatuit *Concil. Trid.* vt nomina eligentium nunquam publicentur. Quâ autem ratione collatio votorum nihilominus fieri queat, mox dicemus.

Pars maior & ſanior.) Omiſſis variis ſententiis, quæ pars ſit maior & ſanior, commodiſſima & iuri ac rationi maximè conſentanea eſt, quam affert *Suar. n. 22.* Vtrumque videl. *copulatiuè requiri*, neque præcisè ad electionem legitimam ſufficere, *vt ſolùm eligat pars maior, niſi eadem ſit ſanior*; Neque *vt ſolùm eligat ſanior, niſi eadem ſit maior.* Requiritur igitur in primis *maior ſuffragiorum numerus reſpectu totius Capituli.* Neque enim ſufficit habere *plura quàm cæteri habent*, ſi v.g. non ſolùm duo, ſed tres vel quatuor fuerint in electione, niſi numerus votorum contineat *maiorem partem totius Capituli.*

Requiritur deinde vt eadem, hæc maior pars, ſit *ſanior*; Vnde ſi contingat vnam partem eſſe ſaniorem, non item maiorem, neutra electio per ſe & ordinatiè valebit, etiamſi poſſit valere per accidens, vt ſi altera pars ſcienter eligat indignum, tum enim electio alterius partis eſt valida, quia totum jus in illam deuoluitur, neque reputatur vt minor pars, ſed vt integrum Capitulum, vt not. *Panorm. in c. Dudum. ſuprà n. 10.* per ſe autem etſi vtraque pars eligat dignum, neutra electio tenet, de quo eſt caſus expreſſus *in c. Eccleſia. 2. inf. vbi Hoſt. Panorm. & alij* id notant ac ſequuntur. Neque hinc ſequitur aliqua perturbatio ex natura rei, quia *vbi aliud non conſtiterit, maior pars ſemper præſumitur ſanior*, vt deſumitur ex *dd. cc. Dudum & Eccleſia.* Incommoda verò quæ per accidens ſubinde oriuntur in rebus humanis, non poſſunt omnia vitari.

Et quidem collatio ſanioris partis, ſi ſinguli electores voce Scrutatoribus ſuffragium ſuum aperiant, non erit valde difficilis, ſi verò per ſchedulas aut lupinos id faciant, fiet collatio prout fieri poterit ſaltem generatim, ſi enim apparet v. g. electum ab vnâ parte eſſe apertè aut notoriè indignum, facilè colligitur non eſſe electum à parte ſaniori, licèt ſit maior. Idem eſt, ſi deprehenditur ambitio electi, aut corruptela munerum apud plures electores interueniſſe, aut quid ſimile. Quorum ſi nihil occurrat, ſemper maior pars præſumitur ſanior.

Eligatur.) Etſi hoc verbum præcedat illa: *Maior & ſanior pars*, ordine tamen in re ipsâ ſequitur; poſtquam enim collatio facta eſt votorum, & conſtiterit in quem maior & ſanior pars conſenſerit, tum proceditur ad eligendum. Vbi cauenda eſt vocis ambiguitas, poteſt enim diſtingui veluti duplex electio, vna priuata ſingulorum eligentium, qui dicuntur eligere, & ipſi dicunt ſe eligere, dum ſuffragia ſua ſingillatim ferunt. Altera communis, ſiue publica, quæ eſt publicatio electionis priuatim

 à ſin-

à ſingulis factæ, & in *t.* nomine electionis intelligitur. Eſt enim integra electio, velut actus moraliter vnus totius Capituli, qui non cenſetur perfectus, donec *vnus nomine totius Capituli loquatur*, & eligat futurum Prælatum publicè ac communiter, quem antè ſinguli vel plures elegerunt ſecretò ac priuatim.

Quæ communis electio eſt de ſubſtantiâ & formâ electionis, & ſtatim poſt collationem votorum, ſine morali interruptione fieri debet, vt ſuprà diximus de publicatione ſuffragiorum. Quomodo autem hæc communis electio fieri debeat, vel à quo, non eſt expreſſum in jure. Debere fieri ab vno, nomine omnium, conſtat *ex c. Sicut cùm, eod. in 6. vbi gl.* ait, quemcunque ſufficere, ſi cæteri audientes tacitè conſentiant. Conueniens eſt, vt tantò ordinatiùs omnia gerantur, id fieri ab eo, qui Capitulo præeſt, quod videntur jura ſupponere, dum aliud non diſponunt.

Aliquibus viris idoneis committitur.) Eſt hæc ſecunda forma electionis prioris ſubſidiaria adinuenta pro viâ faciliori, vt evitetur ſcrutinium, *quod eſt difficilius*, vt ait *Panorm. n. 2.* Vocatur compromiſſarium, quia illi qui habent jus eligendi, ſimul *promittunt, ſiue compromittunt in aliquos viros idoneos, qui vice ipſorum eligant Prælatum.*

Nota. I. Ad validitatem compromiſsi requiri conſenſum omnium, idque colligi ex illis verbis *t. qui vice omnium, Eccleſiæ viduatæ prouideant*, ergo debent omnes conſenſiſſe, cùm omnium vicem impleant. Et ſanè intereſt ſingulorum, ne priuentur voce ſuâ. Vide, quæ de compromiſſo diximus *in c. In cauſis, & in c. Cùm in jure. ſupra.*

Nota. II. Compromiſſarios debere eſſe Clericos. ita *Panorm. in c. Cauſam*, es communi, quia laici Eccleſiaſtica negotia tractare non debent *c. 2. De judic.* Nec refert tamen, vtrum ſint ex gremio Capituli, ſiue extra, modò ſint idonei, *ita gl. in d. c. Cauſam.* Neque tantùm in plures compromitti poteſt, ſed etiam in vnum, v. g. Epiſcopum, iuxta idem c.

Nota. III. Eo ipſo, quòd Compromiſſariis detur poteſtas eligendi, illos etiam habere poteſtatē poſtulandi; eſt enim recepta apud DD. regula, quòd qui eligere poteſt, is etiam poſtulare poſſit, *c. In cauſis. ſuprà. & habetur in c. Quòd translationem. iux. gl. verb. liberam. de renunt.*

Nota. IV. Compromiſſarios poſſe aliquem ex ſe ipſis eligere, & vnum ab aliis electum, poſſe conſentiendo numerum ſuffragiorum augere, de quo diximus ſatìs *in c. Cùm in jure. ſuprà.* Non tenentur autem ipſi Compromiſſarij certam formam electionis ſeruare, niſi fuerit præſcripta, modò electio fiat per verba ſingularis numeri, & per vnum vice omnium, *vt ait Panorm. n. 2.*

Nota. V. Si ex tribus Compromiſſariis duo ſcienter eligant indignum, Panorm. *n. 5. & in c. Cùm in jure. ſub fin.* & alij quidam tenent, poteſtatem duorum, deuolui in vnum, qui non deliquit. Sed contrarium eſt probabilius, quòd tenent *Archid. Silu. verb. Electio 2. q. 19. Laym. q. 2.* Quia cōpromiſſum ſe non extendit vltra intentionem compromittentium; hi autem vel exprimunt, vel intelligunt illam conditionem, quæ exprimitur in *c. Cùm in jure*, eum ſe recepturos, in quem omnes, vel maior pars illorum conſenſerit. Adde, ſi ignoranter eligant perſonam non idoneam, ad nouam electionem aut poſtulationem, eos ſine nouâ commiſſione non poſſe accedere, quia poſtquam functi ſunt officio, ſiue bene, ſiue malè, ceſſat eorum poteſtas, ait *gl. in d. c. Cauſam. verb. Recipi.*

Nota denique VI. Poteſtatem eligendi poſſe Compromiſſariis vel tribui abſolutè, ita vt quemcunque idoneum, licèt non ſit ex gremio Eccleſiæ, prout bonum illius requirit, eligere aut poſtulare poſſint, vt *in c. Cùm in jure. ſuprà.* vel limitatè & cum conditione aut reſtrictione, vt v. g. vnus eligatur, qui non ſit ex Capitulo, vel ex Compromiſſariis, quas reſtrictiones ponit Layman. *q. 85.* Vel denique vt teneantur *ſecretò ſcrutari vota omnium, & illum eligere, in quem conſenſerit maior & ſanior pars Capituli*, vt *in c. Cùm Dilectus. ſuprà.* de quâ decretali cùm eſſet dubitatum, an non eſſet reuocata per *h. c. Quia propter.* declarat *Bonif. c. Cùm expediat. in 6.* non eſſe abrogatam, imò poſſe in ipſis electionibus, vt priùs procedi *per eandem videl. compromiſſi formam*, in quâ ſimul proceditur *per formam Scrutinij*, vt obſeruat *Panorm.* Ideóque ſolet appellari *Scrutinium mixtum*, & pro *quartâ formâ* electionis aſſignari. Etſi mihi quidem vix eſſentialiter videtur differre à formâ Scrutinij abſolutè ſumptâ, cùm præſertim eiuſmodi Compromiſſarij debeant ſeruare ſubſtantialia h. c. & non differant à Scrutatoribus, niſi nomine, & aliquâ maiori ſpecie autoritatis.

Aliter electio facta non valeat.) Ipſo jure non valere electionem contra formam huius *cap.* celebratam, negant alij, vt *Hoſt.* qui cenſet requiri ſententiam judicis. Alij affirmant, *vt Innoc. Compoſtella, Panorm. n 5. allegans. c. Sicut cùm. & c. Si cui. eod. in 6. & c. Eccleſia. 2. inf.* Es quibus jubet notari, quòd per hæc verba: *non valeat*, inducitur *nullitas ipſo facto.* Placet verò quod dicit *Laym. q. 81.* Si nemo talem electionem oppugnet, electum in conſcientiâ tutum eſſe, & defendere ſe poſſe *per Reg. 33. Cancellariæ, de triennali Poſſeſſore*, id eſt, quòd poſt triennium à die poſſeſſionis acquiſitæ moleſtari ampliùs non debeat. Vnde tamen non neceſſariò infertur, quod vult *Laymann*, electionem talem ab initio fuiſſe validam, ſed videtur Pontifex ad vitandas lites & perturbationes, per hanc Regulam defectum factæ electionis aut prouiſionis velle ſupplere.

Illud clarum eſt ex *t.* electores ipſo facto non incurrere pœnam priuationis, ſed per ſententiam pro eâ vice, poteſtate eligendi priuari poſſe. Neque enim text. dicit, *priuati ſint, ſed priuentur.*

Quæres 1. an hæc forma Scrutinij in electionibus omnibus ſeruari debeat? Reſp. tantùm ſeruandam in electione eorum, per quorum mortem Eccleſiæ dicuntur viduatæ, has enim exprimit *t.* Vnde præcipuè locum habet in electionibus Epiſcope-

ſcoporum, qui ſunt propriè Sponſi Eccleſiarum, *c. Sicut. 7. q. 1.* item aliorum Prælatorum Regularium, qui habent juriſdictionem generalem, *fa. c. Præcedens*, vbi Papa æquiparat Eccleſias Cathedrales & Regulares, & harum quoque Prælatos appellat *Paſtores*; & per illorum mortem dicit Eccleſias viduatas; etſi non tam ſtrictè ſint Sponſi illarum, quàm Epiſcopi. Eadem eſt ratio Prælatorum ſecularium, qui habent juriſdictionem in Clericos. Abbatiſſas quoque ſub eodem Scrutinij ſecreto debere eligi, ſtatuit *Conc. Trid. Seſſ. 25. De reform. Regul. c. 6.* Etſi forma *huius c.* cum dictis Abbatiſſis non in omnibus aliis ſeruetur; Neque enim neceſſe eſt eligi Scrutatrices ex ipſis, ſed ipſarum vota Superior cum duobus teſtibus ſecreto tamen & ſingillatim audire, vel aliter excipere poteſt.

Quæres 2. An eadem forma obſeruanda ſit in poſtulatione? Reſp. 1. *In poſtulatione ſolenni* obſeruandam eſſe, vt dicit *Panorm. hic n. 9.* (etſi diſſentiat *Silu verb. poſtulatio. q. 2.*) quia poſtulatio & electio in jure æquiparantur, quoad has juris ſolennitates, admiſſio enim poſtulationis, habet ſe ſicut confirmatio electionis; ait *Layman. q. 80.* Reſp. 2. Idem cum eodem *Laymann* dicendum videri de poſtulatione *non ſolenni*, cùm Abbas vel Religioſus ad Epiſcopatum, vel alterius Monaſterij prælaturam poſtulatur; eſt enim vera electio, vel conditionata: *ſi Superior licentiam dederit.* Niſi fortè ſeorſim & priùs petatur licentia eligendi, & poſtea primùm fiat electio, quo caſu ad talem poſtulationem non foret neceſſaria forma Scrutinij, ſed ſatis erit illam adhiberi poſtea in electione, quo modo intelligi poteſt *Panorm. quem Laymann citat in contrarium V. quæ diximus c. 1. De poſtulat. Prælat.*

3. *Quaſi per inſpirationem.*) Not. I. Vt valeat talis electio, requiri inprimis, vt fiat *ab omnibus, vno enim contradicente, non cenſetur facta inſpirante Deo, arg. c. Nec Neuum. 8. q. 1. & tenent communiter DD.* Deinde, vt ſit facta abſque vitio Simoniæ; & omnis tractatûs præcedentis, quia hæc vt patet excludunt diuinam inſpirationem, & ſapiunt vel malitiam, vel humanam induſtriam.

Nota. II. In eo quòd *c.* dicit *quaſi per inſpirationem*, inſinuari tacitè, vt cenſet *Hoſt.* duas formas inſpirationis. Vnam, *quæ fit manifeſtò autore Deo*, nec indiget aliâ confirmatione, qualis fuit *electio SS. Nicolai, Ambroſij, Seuerini &c.* de quibus *c. Statuimus. §. Eſt contra. d. 41.* & hæc eſt ſimpliciter dicenda fieri per inſpirationem diuinam. Altera fit *per quaſi inſpirationem*, vnde manifeſtè conſtat Deum illius eſſe autorem, *verb. Similiter tamen præſumitur*, vt cùm omnes de Collegio vno ore in aliquem conſentiunt, nullo præcedente *tractatu ſpeciali*; *Generalis enim de orando Deo neutiquam obſtaret*, vt not. *Ioan Andr.* vt ſi vnus vel plures hortarentur reliquos: *Rogemus Deum pro bono Prælato, aut exhortando ad bonam electionem*, & repentè omnes mouerentur ad eligendum aliquem, non tamen fieri debet perſuaſio *reſpectu certæ perſonæ*, tum enim electio fieret ad ſuggeſtionem hominum.

Procuratorem conſtituat.) Duo ſtatuuntur; ne quis Procuratorem conſtituat, & vt ſi neceſſe fuerit, vni de ipſo Collegio committat vicem ſuam. Et prius quidem eſt ſpeciale in electionis negotio. In aliis enim negotiis explendis per Capitulum, vel Vniuerſitatem, poteſt etiam non impeditus Procuratorem conſtituere *per h. t.* à ſenſu contrario, vt dicit *Panorm. n. 1.* Ratio autem ſpecialis in electione eſt, quia in illâ videtur electa induſtria perſonæ *arg. c. Is cui. de Off. deleg. in 6.* Secundum autem non eſt ſpeciale in electione, ſed generaliter non licet in cauſis Capituli conſtituere Procuratorem extraneum, ne compellantur illi, qui ſunt de Capitulo, Secreta ſua communicare cum alieno. Si tamen Capitulum facit poteſtatem conſtituendi non ſolùm Procuratorem, ſed etiam extra gremium Capituli illum aſſumendi, poterit idem facere etiam in caſu electionis, non obſtante *h. c.* poteſt enim *renunciare fauori ſuo.* Cùm enim poſſint jus eligendi communicare cum extraneo *c. Scriptum, ſuprà*: à fortiori poterunt admittere Procuratores eorum, qui ſunt de Collegio, etiamſi illi Procuratores ſint extranei, vt bene argumentatur *Panorm. hîc n. 1. & 2.*

Solenniter publicetur &c.) Publicatio electionis debet fieri, & Clero & populo, pro diuerſitate Prælatorum maiorum vel minorum, videlicet *juxta ſpecialia jura, ſtatuta, conſuetudines.* Neque hæc publicatio eſt de ſubſtantiâ, modò electio non ſit clandeſtina. Electiones enim *clandeſtinæ* manifeſtè hîc reprobantur; *clandeſtinam* autem eſſe dicunt *Compoſtella & Panorm.* de quâ Capitulum ordinat, *quòd clandeſtina maneat, & quòd nihil de ipsâ dicatur à Canonicis.* Eſt verò talis electio ipſo jure nulla, vt *cùm gl. in c. vnico. Vt Eccleſ. benef. ſine diminut. conferantur*, dicit *Panorm. hîc.* facit *reg. jur. in 6. Quæ contra jus fiunt, debent vtique pro infectis haberi.* Atque hæc de præcipuo iſtius tituli textu, qui totius materiæ clauem, & medullam continet.

Cap. XLIII. Quiſquis.

Idem.

SVMMA.

Conſentiens electioni ſuæ per poteſtatis ſecularis abuſum, electionis commodo careat, & ineligibilis fiat. Qui verò huiuſmodi electionem, quam ipſo jure irritam eſſe Pontifex cenſet, celebrant, ab officiis & beneficiis penitus ſuſpenduntur, per triennium eligendi poteſtate priuati.

EXEGESIS.

Per poteſtatis ſecularis abuſum.) *Panorm. n. 5. Allegans Innoc. in c. Meſſana. in ſeod.* (vbi tamen nihil tale in illo reperio,) ponit tria exempla huius abuſûs. 1. Cùm Clerici requirunt laicos, vt interſint electioni, eſt enim electio, *cui interſunt, ipſo jure nulla, per d. c. Meſſana.* 2. Cùm requirunt conſenſum Principis *ſuper certâ perſonâ eligendâ*, ita vt electionem ſubijciant illius arbitrio, de quo vide quæ

diximus *ſuprà in c. Cùm terra.* 3. Cùm eligunt adacti *per vim aut metum alicuius Principis, aut potentatûs ſecularis.* Qun caſu electionem eſſe ipſo jure nullam, aliqui aiunt, alij negant &c.

Panorm. in c. Licet. ſuprà n. 12. non malè diſtinguit, ſi electores compellantur eligere perſonam *certam & determinatam*, electio erit ipſo jure nulla, eſt enim contra ſubſtantiam actûs, quia eligere, eſt *vnum ex pluribus voluntariè capere*, vnde non *eſt electio, vbi non eſt voluntas libera. 23. q. 5. ad fin. & c. Vbi periculum. §. Caterùm. eod. in 6.* vbi dicitur, quòd ceſſat electio, vbi amittitur libertas eligendi. Secus eſt, ſi ſolùm compellantur eligere *ex certo genere perſonarum*, v. g. Hiſpanorum, Germanorum, Gallorum &c. quo caſu reſtringitur quidem libertas, non tamen omnino tollitur, quod conſuetudine aut ſtatuto poſſe induci, diximus *cit. c. Cùm terra.*

Electionis commodo careat) Tria diuerſa jura habemus, vti advertit *Panorm. n. 6.* circa electionem factam per poteſtatis ſecularis abuſum, *c. Si quis deinceps. 16. n. 7.* I. Interdicitur ingreſſus Eccleſiæ recipientibus dignitatem è manibus laicorum, donec reſipuerint. 2. *In c. Præterea. de jure patronatûs diſponitur*, quòd taliter recipiẽtes, debeant communione priuari. 3. Iſte *t.* reddit electum ineligibilem ſine diſpenſatione; & præterea electoribus infert pœnam ſuſpenſionis ab officiis & beneficiis. Vnde apparet hos Cannnes non eſſe contrarios, ſed diverſas pœnas infligi Clericis, qui ſponte, vel per vim patiuntur violari à laicis libertatem Eccleſiaſticam. Et quidem prima eſt ſententiæ latæ, ſecunda ferendæ, vt ex verbis patet. Tertia in hoc *t.* per quem quis contrahit ineligibilitatem ſiue irregularitatem, vt ad dignitates eligi nequeat ſine diſpenſatione, itidem eſt ſententiæ latæ, etſi aliqui contra ſint, teſte *Innoc. hîc*; qui tamen credit Epiſcopum in hâc irregularitate poſſe diſpẽnſare, & tenet hunc *t.* habere locum in omni dignitate, non tantùm Epiſcopali, vt vult *Hoſt.* Cenſent autem DD. communiter quòd conſenriens in ſui electionem, poſſit promoueri ad Canonicatum, vel alia minora beneficia; *t.* enim ſolùm inhabilitat ad dignitates; vnde neque excluduntur beneficia curata, nnn eſſe auim eiuſmodi beneficia ſimpliciter curata *propriè dignitatem, certum eſſe ait Panorm. hîc n. 3.*

Suſpendantur ob officiis & beneficiis) *per ſententiam judicis, vt ait gl. hîc, & in c. Cumana inf. & c. Quia propter. ſuprà, vt diximus ibid.* Neque per hunc *t.* corrigitur *c. Cùm in cunctis ſuprà*, vbi pœna ſuſpenſionis ipſo jure infertur; ſunt enim diverſi caſus, & ideò diuerſæ pœnæ; ibi enim ſolùm priuantur beneficiis, ſi eligant indignum, hîc autem jubentur ſuſpendi à beneficiis & officiis, quia violatores Eccleſiaſticæ libertatis videntur grauiùs delinquere.

Cap. XLIV. Nihil eſt.

Idem in eodem.

S V M M A.

Sanxit Pontifex, vt electio ad regimen animarum, proceſſum & perſonam, is ad quem pertinet eius confirmatio, diligenter examinet. Quia ſi ſecus incautè facit, non ſolùm deijciendus eſt indignè promotus, verùm etiam indignè promouens, maximè ſi hominem inſufficientis ſcientiæ vel inhoneſtæ vitæ, vel ætatis illegitimæ approbauerit: confirmandi primum eius ſucceſſorem careat poteſtate, & à perceptione proprij beneficij ſuſpendatur, quouſque indulgentiam promereatur. Si verò per malitiam exceſſerit, grauiori ſubiaceat vltioni. Epiſcopi itidem, dignos ad ſacros Ordines & Eccleſiaſticas dignitates promoueant ſub pœnâ Canonicæ vltionis. Romano Pontifici immediatè ſubiecti, pro confirmatione, ſi commodè fieri poteſt, ſe perſonaliter repræſentent, aut perſonas tranſmittant idoneas. Ita tamen quòd interim valde remoti, videl. vltra Italiam conſtituti, & in concordiâ electi, diſpenſatiuè propter neceſſitatem Eccleſiarum & vtilitatem, in ſpiritualibus & temporalibus adminiſtrent, nihil tamen penitus alienent. Munus verò benedictionis, ſeu conſecrationis recipiunt, ſicut hactenus recipere conſueuerunt.

EXEGESIS.

Ad regimen animarum.) Prælati dicuntur *regere animas*, vnde appellantur *Reges. 12. q. 1. c. Duo ſunt. ideóque large modo omnes habentes curam animarum poſſunt appellari Prælati per h. t.* & clariùs *per c. Quia nos. de Cler. agrot.* ſtrictè tamen Prælati dicuntur habentes *fori juriſdictionem contentioſam iux. Panorm. hîc n. 1.* Hic autem *c.* ſolùm procedit de his Prælatis qui per electionem aſſumuntur, vt inde colligitur, quòd jubeatur examinari electionis proceſſus, qui locum non habet in illis, qui ſine electione ad ſolam præſentationem, vel nominationem Principis, vel alterius aſſumuntur.

Ad quem pertinet ipſius confirmatio.) Hodie *Cathedrales Eccleſiæ* ſunt reſeruatæ ſummo Pontifici per *Regulas Cancellariæ*, *& in Germaniâ per concordata peculiaria*, confirmatio electionum, quæ in Metropolitanis & Cathedralibus celebrantur ab Eccleſiarum Capitulis ſpectat *ad eandem ſedem*, ſicut olim ſpectabat circa tempora *Nicolai I. c. 1. d. 22. & Greg. I. c. Quanto. d. 63. c. Paſtoralis. 7. q. 1.* Si quis accipiat confirmationem ab illo, qui jus confirmandi non habet, & immiſcet ſe poſtea adminiſtrationi, incidit in pœnam *c. Auaritia. ſuprà eod.* quia decretum judicis invalidum, non excuſat à delicto, *l. Meminerint. C. Vnde vi. Bartol. in l. Iuſtè poſſidet. c. fin. ff. De acquir. poſſeſſ.*

Quibuſdam temporibus permittebat Eccleſia Romana, vt Epiſcopi à Metropolitanis præmiſſo examine confirmarentur *c. Qui Epiſcopus. d. 23. c. Cùm Dilectus. ſuprà. c. Si Archiepiſcopus de temp. ordin.* Modus autem examinandi Epiſcopos, præſcriptus eſt à *Greg. XIV.* in Bullâ, quæ incipit: *Onus Apoſtolica. apud Quarantã in Summ. Bullar. verb. Electio.*

mob-

mihi. f. 309. Vigore cuius, electus viciniori alicui Epiſcopo ſe tradit examinandum, ſuper certis articulis per teſtes idoneos, atque juratos adſtruendis. Huius Examinis proceſſu Romam tranſmiſſo, ſi defectus nullus apparet, electus confirmatur.

Aliorum Prælatorum inferiorum confirmatio ordinariè pertinet ad proximum ſuperiorem, ita *Hoſt. in Sum. tit. de elect. in 6. & alij.* Si exempti ſint, à Pontifice vel Legato eius qui in prouinciâ eſt, cõfirmari debent. *c. Si Abbatem. de elect. in 6.* Quorundam Ordinum Generales Canonicè electi, plenam juriſdictionem ſine aliâ Pontificis confirmatione, ex ſpeciali priuilegio conſequuntur, vt not. *Rodriq. to. 2. qq. regul. q. 55. n. 3. Laymann in qq. Canonicis c. 10. q. 106.* cenſet, improbari non poſſe conſuetudinem quarundam Eccleſiarum, vbi Decanus v. g. à Canonicis electus, ſi electioni conſentiat, ſtatim omne jus acquirit, nec Superioris confirmatione indiget.

Quæres, ſi Superior alteri committit examen & confirmationem electi, is autem indignum confirmet; vtrum ſit puniendus? Reſp. *cum Panorm. hic n. 5.* Niſi Prælatus ex juſtâ causâ alteri hoc commiſerit, teneri ipſum ex culpâ, ſiue malitiâ Commiſſarij ſui. Tenetur enim quis *ex facto illorum, quorum operis vtitur l. 1. ff. De publican. & vectig. per Bartol. l. Ne quid. ff. De incend. ruin. gl. in c. 2. De temp. ord. in 6.* ſecus ſi ex juſtâ & probabili causâ hæc delegâſſet.

Perſonaliter repræſentent.) Epiſcopis Germaniæ pro confirmatione impetrâdâ ſufficit, tranſmitti Romam proceſſum examinis legitimè peracti. Qui autem propter confirmationem alicuius Prælati electi Romam mittuntur, fructus beneficiorum, exceptis diſtributionibus quotidianis, integros percipiunt *c. Cùm non deceat. de elect. in 6. ne ipſis officium Eccleſiæ præſtitum damno ſit.* Idque eâdem ratione *de electo* aſſerit *Ioan. Andr. in d. c.* Si causâ confirmationis petendæ, ad confirmatorem, aut examinatorem proficiſci debet.

Vltra Italiam conſtituti.) Plerumque tamen etiam iſti Prælati hâc facultate *vti non ſolent, etſi poſſent, ſed Capitulum vel Æconomum deputatus adminiſtrat, donec confirmatio à Pontifice, vel eius Legato, ſi ſit in prouinciâ, ſecuta fuerit.* Hac verò poteſtate vti non poteſt Prælatus poſtulatus, cùm illi nullum jus acquiratur ante poſtulationem admiſſam, vt bene advertunt *Io. Andr. & Panorm. in c. Quanto. de translat. Epiſcopi.*

Munus verò benedictionis ſiue conſecrationis &c.) Conſecrationem *intra tres menſes*, Epiſcopi poſtquam confirmati fuerint recipere tenentur, etiam jure antiquo *c. Quoniam. d. 75. quod innouat Concil. Trid. Seſſ. 23. de reform. c. 2.* Alioqui obligantur ad fructuum reſtitutionem. Si per alios tres menſes conſecrationis munus ſuſcipere neglexerint; ipſo jure priuationem incurrunt, niſi vrgens neceſſitas vlteriorem prorogationem poſtulet *d. c. Quoniam.*

Cap. XLV. Vt præteritæ.

Honorius III. Capitulo Conſtantinopolitano.

SVMMA.

Expenſæ neceſſariæ, quas Capitulum Conſtantinopolitanum vel eius Nuntij vacante ſede pro electionis negotio fecerint, de bonis Patriarchalibus fiant totaliter, vel reddantur: Dummodo ipſi bona decedentis Patriarchæ non occupent, vel vſurpent.

EXEGESIS.

Sumitur hinc generalis Regula pro ſimilibus expenſis ad quorumuis Prælatorum electiones, quia vt ait Gloſſa, vbi hinc inde eadem eſt ratio, & idem jus. *C ad l. Falcidiam. l. Precibus. C. De inoff. donat.* Dicuntur autem expenſæ neceſſariæ, *ſine quibus negotium expediri non poteſt, vel ſine quibus res efficitur deterior. l. Impenſæ. ff. De verb ſignif.* & ſufficit, ſi quis credat (intellige bonâ fide) expedire, licet non expediat. *l. Prætor. §. 2. ff. De bonis autor. judicis poſſ.* Sed bene monet *Hoſt.* locorum conſuetudinem in his attendendam.

Cap. XLVI. Cùm poſt.

Idem Electo Lugdunenſi.

SVMMA.

Cùm poſt ceſſionem prioris Archiepiſcopi Lugdunenſis, vota Canonicorum in eiuſdem Eccleſiæ Præpoſitum conueniſſent, quia tamen examinato proceſſu Pontifex inuenit, electionem poſt publicationem conſenſuum, & collationis tractatum, aliquamdiu fuiſſe protractam, aſſenſúmq; Præpoſiti, priuſquam electus fuerat, requiſitum, ideò electionem eandem (ex ipſius duntaxat inordinato proceſſu) exigente juſtitiâ caſſauit.

EXEGESIS.

Aliquamdiu fuiſſe protractam.) Intelligit electionem publicam ſiue communem, quæ eſt *publicatio electionis priuatim à ſingulis facta*, de quâ diximus *in c. Quia propter.* illam ſtatim poſt publicationem, & collationem ſuffragiorum abſque morali interruptione fieri debere. Si enim protrahitur, electio erit non quidem irrita ſed caſſanda *iuxt. h. t.* Si aliquis illam oppugnet, vt diximus *in d. c. Quia propter.* Vel ipſe Superior vitium advertat, vt Pontifex in hoc caſu. Neque obſtat *Cap. Publicato. inf.* quod jubet electores, publicato ſcrutinio, ad collationem & electionem, (ſi videl. moram faciant) per Superiorem compelli, vnde videri poteſt electionem non vitiari, neque eſſe caſſandam propter moram interpoſitam. Rectè enim reſpondet *Panorm. hic. n. 4.* Cap. illud procedere in caſu, quo electores in fraudem electi protrahunt electionem, ideòque

compellendi ſunt, *ne ſupplantetur electus*; *t.* autem præſens procedit, quando electores ſine fraude electi, ex ignorantiâ vel negligentiâ, ſiue aliquâ malitiâ differunt electionem, talis enim mora, non alia, illam vitiat, & punitur caſſatione.

Priuſquam electus fuerit.) Cùm conſenſus huius electi primùm fuerit requiſitus poſt publicata vota eligentium, non potuit notari de vitio ambitionis, conſtabat enim ex publicatione Scrutinij, omnes in ipſum conſenſiſſe, & ſic erat vocatus à Deo, & à fratribus, *vt in c. Cùm in jure.* Solùm ergò, quia conſenſit ante electionem communem, peccatum fuit contra formam *cap. Quia propter.* quæ in Prælatorum electionibus nunc obſeruanda eſt, ideóque Pontifex electionem, hanc etiam ob cauſam caſſauit: Etſi ſecundùm jus naturale & mò em antiquum non requiratur illa communis electio; *ſed ex ſolis conſenſibus ſingulorum vel maioris partis, ſecluſo jure poſitiuo reſultat legitima electio*, vt egregiè *not. Panorm. n. 3.*

Cap XLVII. Conſtitutis.

Idem Eberacenſi Priori & M. Guidoni de Caniopo.

S V M M A.

Cùm quidam Abbates prætenderent, ſe debere intereſſe electioni Abbatis Fiſcanenſis Monaſterij, ex ea cauſa, quòd cùm olim aſſumerentur in ſuorum Monaſteriorum Abbates, fuit ſpecialiter indultum eis ab Abbate dicti Monaſterij, vt haberent vocem in Capitulo eorundem, Pontifex verò rationem hujuſmodi friuolam reputans, perpetuum ſilentium dictis Abbatibus imponit.

S V M M A.

Fuit ſpecialiter indultum.) Difficultas eſt, cur Pontifex hoc indultum improbârit, *cùm in c. Scriptum. ſuprà.* Præpoſitis & Prælatis omnium Eccleſiarum conventualium fuerit conceſſum jus coëligendi in Eccleſiâ alienâ, & penitus extraneo poſſit idem jus concedi, *fa. c. Cùm Eccleſia Sutrina. de cauſa poſſ. & propr.* vbi fuit retractata electio, quia Prælati Eccleſiarum Conventualium non fuerunt vocati, cùm eſſent in poſſeſſione juris eligendi.

Omiſſis variis ſententiis, quas refert *Panorm. n. 3.* Reſp. 1. *cùm Hoſt. hic*, jus coëligendi poſſe concedi tam Monachis quàm Clericis, his autem Abbatibus non tantùm fuiſſe hoc jus conceſſum, ſed abſolutè, vt haberent vocem in Capitulo Fiſcanenſi, perinde, acſi eſſent Monachi Fiſcanenſes, quod eſt contra juris diſpoſitionem: nemo enim poteſt habere locum in duplici Monaſterio, niſi fortè vnum dependet ab alio *c. Fin. de relig. dom. & c. 1. De priuil. in 6.*

Reſp. 2. Non potuiſſe Abbatem & Conventum Fiſcanenſem talem ſeruitutem imponere ſuo Monaſterio; vt extranei proinde haberent vocem in Capitulo, ſicut ipſi Fiſcanenſes, ſine conſenſu Papæ, ſi Monaſterium fuit exemptum, vel Epiſcopi, ſi non erat exemptum *c. Autoritate. de priuil. in 6. & c. Nulla. d. 93.*

Reſp. 3. *cum Panorm. n. 3.* Hos Abbates neque in poſſeſſione ſe potuiſſe fundare, tum quia afferebant cauſam pertinentem ad petitorium, eámque friuolam, tum quia erant poſſeſſores malæ fidei contra jura allegata, nec eam aliquo juſto titulo poterant colorare, vt illi de quibus procedit *cap. Cùm Eccleſia Sutrina.* Poſſeſſor autem malæ fidei nullum commodum poteſt habere, vt dixit *Panorm. c. Cumana. inf. quod tenementi.*

Cap. XLVIII. Eccleſia Veſtra.

Idem Rotomagenſi Capitulo.

S V M M A.

Cùm Eccleſiâ Rotomagenſi vacante alij in Thomam quendam, alij in Cancellarium, alij in ſingulares perſonas eiuſdem Eccleſiæ conſenſiſſent, Pontifex Thomæ electionem caſſauit; tum quòd illi, qui ipſum elegerant, licèt maiorem partem facerent, partium comparatione minorum, non tamen ad maiorem partem Capituli peruenerunt; tum quia poſt publicationem Scrutinij, & Collationis tractatum, ad electionem (publicam ſiue communem) non eſt proceſſum. Deportationis autem ſolennitatem, quæ etiam poſt appellationem legitimam eſt ſubſecuta, pro electione nec decet, nec expedit haberi. Inde quod factum eſt de Thomâ prædicto, Pontifex caſſauit, petitione conſentientium in Cancellarium quoque non admiſſâ.

E X E G E S I S.

Requiri ad legitimam electionem maiorem partem eligentium reſpectu totius Capituli, & poſt priuatum Scrutinium, publicam electionem, diximus *in c. Quia propter.* & de poſteriori iterum paulò antè, *in c. Cùm poſt.* Vnde quod factum eſt de Thomâ prædicto, Pontifex caſſat, petitione conſentientium in Cancellarium quoque non admiſſâ. Videntur autem, qui in hoc caſu Thomam elegerunt, exiſtimâſſe, defectum electionis illius communitatis nomine compenſari per deportationem ſolennem electi ad ſedem Epiſcopalem; ſed Pontifex inſiſtens ſeruando juri *c. Quia propter.* meritò id negat, cùm præſertim interpoſita fuerit legitimè appellatio propter electionem; quam relinquere imperfectam poſt publicatum ſcrutinium, omittendo electionem communem non oportebat: Etſi appellari non poſſet, ſi publicato Scrutinio ad eam electionem fuiſſet proceſſum, *iux. c. Quia propter.* vt dicitur ib. lit. y.

Electionem itaq; Cancellarij, vt Thomæ reiecit Pontifex, eandem vt videtur ob cauſam, quòd neuter fuerit electus à maiori parte reſpectu totius Capituli, cuius ſuffragia diuerſa erant magno numero,

ro,præcipuè in Thomam, alia in Cancellarium, alia in alios ſingulares. Electio autem Thomæ præterea laborauit defectu publicationis legitimæ.

Cap. XLIX. Cùm in Magiſtrum.

Gregorius IX.

S V M M A.

Mandat Pontifex, quatenus cùm Abbates eſſe non deberent, qui per profeſſionem Monachi, vel Regulares Canonici non fuerint, ad amotionem eorum, qui tales inueniuntur, ſublato appellationis remedio, procedatur.

Concordat *c. Cùm Cauſam.* quod ſuprà. *& Concil. Trid. Seſſ. 25. c. 22. de Regularibus*, quod .ibid. allegauimus.

Cap. L. Cumana Eccleſia.

Idem Cumanenſi Capitulo.

S V M M A.

Cùm in Cumanâ Eccleſia votis in diuerſa diuiſis, duo fuiſſent electi, & Pontifex comperiſſet, neutram electionem ad maiorem partem totius Capituli perueniſſe, Clerici inſuper & Capellani, licèt cum proteſtatione admiſſi fuiſſent, de quibus non conſtabat, vtrum jus eligendi ipſis competeret, denique collatio in communi, quæ poſt publicationem Scrutinij fieri debet, eſſet omiſſa; Pontifex vtramque electionem duxit irritandam, & electores pro illâ vice eligendi poteſtate priuat.

Huius c. diuiſio, quantum ad electionis materiam ſpectat, intelligitur ex ijs, quæ diximus in *cap. Quia propter.*

Cap. LI. Sacroſancta.

Idem Abbati Cluniacenſi.

S V M M A.

Attendens Pontifex, quòd jus eligendi in Eccleſiâ Collegiatâ non cadat in Laicum, & contrarium redundet in diſpendium Eccleſiaſticæ libertatis, mandat Abbati Cluniacenſi, vt Prioratum S. Pancratij ad Eccleſiam Cluniacenſem pertinentem, non obſtante compoſitione, quam cum Comite de Varennâ veluti patrono (vt in optione illius ſit, aſſumere vnum de duobus, quos Abbas duxerit nominandos) quidam Prædeceſſor inierat, liberè poſſit ordinare, denuntiando ordinationem factam patrono, vt ſuum ſi voluerit honeſtum impertiatur aſſenſum.

E X E G E S I S.

Non valet compoſitio, quà laico conceditur jus ſpirituale, ad quod tenendum, ſolus Papa illum habilitare poteſt *c. Prætor. §. Verùm d. 32. c. Bene quidem. d. 96. & gl. in c. Nobis de jure patronatus*, ad quem *t.* iſta materia ſpectat, vbi & nos de illâ tractabimus. Quâ autem ratione conſenſus patroni in electionibus ſit requirendus, diximus *in c. Cùm terra. ſuprà.*

Cap. LII. Cùm in veteri.

Idem Decano & Capitulo S. Ioannis & S. Stephani Biſuntinenſis.

S V M M A.

Mandârat Pontifex Capitulo Biſuntino, vt intra 40. dies poſt ſuſceptionem literarum, cùm conſilio Abbatum, S. Benigni & Moriſmundi & Fratris Guilielmi de Ordine Prædicatorũ, eligerent perſonam idoneam, alioquin dicti conſiliarij de idoneo paſtore ipſis prouiderent. Compromiſit verò Capitulum in ſex Canonicos, qui conuenientes in Abbatem S. Benigni, conſilio ſociorum eius quidem requiſito, ſed ob elapſum temporis præfixi (quod ad conſumptionem cuiuſdam accenſæ candelæ arctatum erat,) terminum, reſponſo non expectato, dictum Abbatem in Archiepiſcopum elegêrunt. Quo intellecto Pontifex electionem non perſonæ, ſed electionis vitio duxit irritandam.

E X E G E S I S.

De Ordine Prædicatorum.) Notat *Panorm. n. 2.* vigore *h. c.* ſimplicem religioſum poſſe eſſe Commiſſarium Papæ, & putat probabilem non adverſari, *c. Statutum in 6. & Clem. 1. eod.* illa enim jura procedere de commiſſione judiciali, non de extrajudiciali, qualis fuit iſta. Cùm enim ſint correctiua juris antiqui, debent ſtrictè intelligi *l. Præcipimus in fin. C. De appell. & c. Odia. de reg. iur. in 6.*

Requiſitum conſilium) quando mandatur, vt conſilium aliorum quis requirat, debet illud exquiri tempore debito, & expectari tempore competenti, ſecus, ſi reſpondere plus æquo differant, aut protſus nolint, *Bartol. in l. 1. §. Si plures. ff. De exer.* Nec debet à Conſiliariis imputari, ſi conſulens ſe arctauit ad extremitatem actûs, vel tempus nimis breuè præfixit, *per h. t. fin. l. 2. ff. Si quis cau. & quod no. Innoc. in c. P. & G. de off. deleg.* Nota deinde, quod monet *Panorm. n. 12.* quòd vbicunque, quis tenetur aliquid facere cum conſilio non tenetur conſiliarium ſequi, ſed ſatis eſt, illud petere tempore debito, & expectare reſponſum. per *c. Cùm olim. de arbitr.* nam conſilium ex proprio ſignificato non obligat *Can. Denique. §. Hac. d. 4.*

Sed electionis vitio.) Vitioſa fuit electio, quia contra formam mandati, Pontifex enim mandans non ſolùm juſſerat Conſilium iſtorum exequi, verùm etiam, vt ſi id non fieret, ipſi de Archiepiſcopo prouiderent. Apparet autem vt aduertit Pontifex

in fine

in fine c. nec competenti tempore fuiſſe illos conſultos, nec reſponſum ipſorum expectatum.

Cap. LIII. Congregato.

Idem Epiſcopo Siluanectenſi.

SVMMA.

Cùm 13. *Canonici Niuernenſis Capituli Decanum, alij* 18. *Cantorem eiuſdem Eccleſiæ elegiſſent, & illi Cantorem literarum expertem cauſantes, ad Sedem Apoſtolicam appellâſſent. Pontifex juſſit Cantoris electionem, ſi literarum non ſit expers, & aliàs idoneus (Priori electione infirmatâ) confirmari. Secùs, Cantoris electione caſſatâ, Decanum Eccleſiæ præfici.*

EXEGESIS.

Apparet electionem Cantoris fuiſſe irritandam, ſi non fuit idoneus, licet à maiori parte Capituli factam, quia eo caſu jus eligendi fuit deuolutum in partem minorem, vt diximus *c. Dudum.* è contra ſi Cantor fuit idoneus, reijci debuiſſe electionem Decani, vtpote factam à paucioribus, quod vtrumque conſtat etiam ex dictis *in c. Quia propter.*

Cap. LIV. Dudum. II.

Idem Siluanectenſi Epiſcopo, & Ioanni Archidiacono, & Succentori Pariſienſi.

SVMMA.

Cùm poſt multas concertationes Pontifex deprehendiſſet, Archidiaconum Ambianenſem, electum in Epiſcopum Rhotomagenſem, plura beneficia curata & Eccleſias parochiales tempore electionis illegitimè, contra Gen. Concil. Lateran. ſub Innoc. III. c. 29. *obtinuiſſe, & non reſtaret, niſi vt contra illum ſententia proferretur, idem Archidiaconus eam juri, ſi quod ei competere videbatur, quàm liti ceſſit: cuius ceſſionem Pontifex duxit admittendam.*

EXEGESIS.

De prohibitâ pluralitate beneficiorum dicemus inf. *t. de præbend.* præſertim *c. De multa.* Quod inſeritur de litis conteſtat. habet peculiarem locum *l. 2. t. De litis conteſtat.*

Cap. LV. In Geneſi.

Idem.

SVMMA.

Caſſat Pontifex quandam electionem, tum quia maior pars Capituli in illam non conſenſerat, tum quia non eſt facta collatio numeri ad numerum, zeli ad zelum, nec meriti ad meritum, tum quia electio communis ſiue publica non fuit celebrata, tum denique quia vnus Canonicus, qui erat in Canonicatûs poſſeſſione, cum proteſtatione erat admiſſus, alius autem non vocatus, cùm eſſet tali loco, vnde deberet vocari, cùm de toto regno Franciæ vocentur abſentes ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ Gallicanæ.

Quæ omnia cùm ex dictis ad *c. Quia propter.* perſpicua ſint, & aliàs plana, nihil eſt, quod porro addamus.

Cap. LVI. Maſſana.

Idem Capitulo Maſſano.

SVMMA.

Edicto perpetuo prohibetur, ne per laicos cum Canonicis, Pontificis electio præſumatur. Sic præſumpta nullam obtinet firmitatem. Contraria conſuetudo dici debet corruptela.

Vide quæ diximus paulò ante *ad c. Quiſquis.*

Cap. LVII. Eccleſia Veſtrâ II.

Idem Capitulo Catalanenſi.

SVMMA.

Cùm Eccleſiâ Catalanenſi vacante, Canonici 14. *Guilielmum Cardinalem,* 17. *alij verò R. Remenſem Canonicum elegiſſent, & illi electionem à parte ſaniori, iſti autem maiori ſimul & ſaniori factam prætenderent; Pontifex causâ diligenter diſcuſſâ deprehendit quòd maior & ſanior pars non conſenſerit in R. Canonicum Remenſem, ideóque eius electionem non perſonæ, ſed potiùs electionis vitio duxit irritandam.*

EXEGESIS.

Hæc deciſio confirmat id quod diximus *in c. Quia propter.* vtrumque videl. *copulatiuè* requiri, vt nimirum pars eligentium ſit *ſimul maior & ſanior,* quod ipſum hic propugnat *Panorm. n. 13.* Neque eſt probabile quod aliqui cenſent, electionem Cardinalis, veluti factam à ſaniori parte licèt non maiori, à Pontifice fuiſſe ratihabendam, ſi Cardinalis Epiſcopatum voluiſſet acceptare, cùm Pontifex ex mente Concilij Generalis expreſsè vtrumque requirat, neque hîc poteſtas Capituli fuit transfuſa in partem minorem, vterque enim erat dignus, & Cardinalis & Canonicus Remenſis, cuius electio non vitio perſonæ, ſed electionis fuit caſſata, præterquam quòd electio Cardinalis facta à minori parte præceſſerit. Vid. quæ diximus ad *c. Dudum 1. ſuprà.*

Cap.

Cap. LVIII. Publicato.

Idem.

TEXTVS.

Publicato ſcrutinio variare nequeunt electores, cùm ſit facienda collatio, & electio celebranda. Ad quod per Superiorem, ſi oportuerit, compellantur.

EXEGESIS.

Variare nequeunt.) Nota I. Varias afferunt rationes *Ioan. Andr. & alij*, cur hoc ſit ſtatutum. Mihi placet ratio in *t.* aſſignata, & petita *ex c. Quia propter.* deſumpto *ex Concil. Later. ſub Innoc. III.* Voluit enim Pontifex cum concilio, ad cauẽdas varias fraudes & moras electionũ Eccleſiis damnoſas, electionem integrari ex ſcrutinio, eius publicatione, collatione & communi electione, atque ex his vnam actionem moralem & Eccleſiaſticam cõſtari, quam ſcrutinio publicato, non liceat ampliùs abrumpere, ſiue per appellationem, vt patet *ex c. Quia propter*, ſiue per variationem; quod ſi electores facere præſumant in fraudem electi, compellantur per Superiorem, vigore huius t; ſi ex negligentiâ vel ignorantiâ electionem communem protrahant aut omittant, ea caſſatur *iux. c. Cùm poſt. ſuprà.*

Nota II. In hoc differre poſtulationem & electionem, quòd in iſtâ non admittatur variatio poſt publicationem Scrutinij, in poſtulatione autem admittitur, modò nondum ſit Superiori præſentata, vti diximus *c. Bonæ memoriæ 11. de poſtul.*

Nota III. Si tamen publicato Scrutinio appareret nominatum eſſe ipſo jure ineligibilem, poſſent electores variare, & alium eligere; non enim debent ſe & Eccleſiam vexare morâ inutili & ſuperfluis ſumptibus, *pro quo fa. c. Perpetuæ. eod. in 6*, & ex communi tradit *Panorm. hic n. 8.* Idem dicunt, qualitercunque appareat electionem futuram fore nullam; ſecùs, ſi non eſſet ipſo jure nulla, ſed irritanda, vt ſi Scrutinium fuiſſet publicatum aliquo contempto. Nam tunc debet ſequi electio, neque eſt locus variationis, quia fortè ſuperior diſpenſabit, vel contemptus acquieſcet.

Cap. LIX. Si alicuius.

Idem.

SVMMA.

Caſſatâ electione Prælati propter ſimoniam ſine culpâ electi commiſſam, non diſpenſat Epiſcopus ſuâ vice cum electo ſuper illâ poſtulatione; ſecùs in ſimplici beneficio, in quo diſpenſat, ſi promotus liberè reſignauit.

EXEGESIS.

Propter ſimoniam.) Nota I. Electionem ſimoniacè factam, etiam ignorante electo, eſſe nullam *c. Nobis. de ſimoniâ.*

Nota II. Electum ſimoniacè, non poſſe obtinere Prælaturam, licet legitimè ſibi conferatur de nouo. Oportet enim quòd vitium Simoniæ purgetur per mediam perſonam, ne ſi prior rurſus eligatur, promotio videatur vitioſa ex proximitate medij, quia ea, quæ *in continenti fiunt, judicantur ineſſe l. Lecta. ff. Si cert. pet.*

Nota III. Etſi *Hoſt.* dicat, quòd ex euidenti vtilitate Eccleſiæ, poſſit Epiſcopus diſpenſare etiam cum Prælato taliter promoto; Verius tamen videtur, non poſſe, quia *t. adverſatiuè* diſpenſationem Epiſcopo concedit ſolùm in ſimplici beneficio; & materia diſpenſationis eſt ſtricti juris, vt aduertit *Panorm. n. 5.*

Cap. LX. His quibus.

Idem.

TEXTVS.

His quibus interdicitur, vt abſque Superioris licentiâ eligere non præſumant, tempus ſtatutum à Canone currit, ex quo in morâ fuerint licentiam huiuſmodi poſtulandi.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus, intelligitur autem per tempus à Canone ſtatutum tempus trium vel ſex menſium, quod præfigitur electioni, ſiue prouiſioni Eccleſiarum & beneficiorum. *c. Ne pro defectu. ſuprà & c. 3. De conceſſ. prabend.*

IDEM TIT. DE ELECTIONE IN VI.

Cap. I. Statuimus.

Innoc. IV. in Cont. Gen. Lugdunenſi.

SVMMA.

Si electione, poſtulatione vel prouiſione factâ, vel impugnetur forma vel perſona, & ad Pontificem appellari contingat, omnes quorum intereſt, per ſe, vel per Procuratores ad ſedem Apoſtolicã à die obiectionis, iter arripiant intra menſem. Si parte vnâ veniẽte, altera per viginti dies expectata non venerit, eo non obſtante procedatur. Idque in dignitatibus, perſonatibus & Canonijs obſeruetur. Qui plenè non probauerit, quod in formam opponit, ad expenſas condemnetur. Qui in probatione aduerſus perſonam defecerit, à beneficiis triennio ſit ſuſpenſus, in illa ſe interim ingerens, iiſdem perpetuò ſit priuatus, niſi manifeſtè calumniæ vitium purgauerit.

EXEGESIS,

Vel prouiſionem.) Verbum *prouiſionis* varij variè explicant. Mihi placet *gl in Clem. fin. h. t. de elect. verb. Prouiſione*, quod dicit eſſe latum verbum,

quod comprehendere poteſt *nominationem, poſtulationem, præſentationem, collationem.*

In formam.) Textus hîc, vt bene notat *Franc. n. 2.* non debet tantùm intelligi de formâ Capituli *Quia propter.* ſed quauis etiam aliâ, vt ſi electio, vel prouiſio quæ capitulariter fieri debet, non facta ſit capitulariter, vt *in c. 1. inf. De reb. Eccleſ. non alien.* vel ſi fuerit ſimoniaca, *vt in c. Significatum. de præbend.* vel ſi non fuerint vocati vocandi, *vt in c. Si Eccleſiis. de præb. inf.*

Appellari contigerit.) Hic *t.* non ſolùm habet locum, ſi appelletur ab electione vel prouiſione, ſiue appellet opponens, ſiue ille, contra quem opponitur, ſed etiam ſi appelletur propter cauſam electionis vel prouiſionis, vel poſtulationis, vt ſi appelletur à grauamine coram executore, vel iudice, vt dicunt *Ioan. Andr. & Franc. hîc n. 3.* Idémque non ſolùm in primâ cauſâ appellationis, ſed etiam in ſecundâ dicit *Innoc.* ſe ſeruâſſe, & ſequuntur *DD. hîc.* Nec habet tamen iſte *t.* locum, ſi aliter quàm per appellationem cauſa defertur ad Curiam, ſecundum *Innoc. & Archid. & Ioan. Andr.*

Per viginti dies.) Non valeret proceſſus factus ante dictos viginti dies, tanquam agitatus *contra non contumacem, ſecund. Archid.* quòd ſi neutra pars veniat intra hunc terminum, ſed poſt, nihilominus veniens poterit audiri, dummodo res ſit integra *iux. Innoc. hîc.* t. enim iſte prohibet, ne procedatur ante dictum tempus, ergo à ſenſu contrario poterit procedi etiam in partis abſentiâ.

Canoniis.) *Franc. hîc n. 6.* allegans *Laym.* tenet, ſub verbo *Canoniis*, comprehendi *omne beneficium* perpetuum ex Canonicâ inſtitutione tenendum, ſiue cum Cura, ſiue ſine illa, & hoſpitalia auctoritate Epiſcopi fundata.

Plenè non probauerit.) Minùs punitur obijciens in formam, quia ſolùm condemnatur in expenſas, in eo tamen grauiùs punitur, quia non excuſatur à calumniâ & hâc pœnâ, niſi plenè probet. Ratio eſt iux. *Franc. n. 3.* quia error obiectus in formam, magis eſt error iuris, qui non excuſat, quàm ſi ſit obiectus in perſonam, qui conſiſtit in facto, *etiam error, ſi probabilis eſt, excuſat per Reg. 13. Iur. in 6.*

Cap. II. In electionibus.

Idem.

SVMMA.

In electionibus & poſtulationibus ac ſcrutiniis vota conditionalia, alternatiua, vel incerta, penitus reprobantur, illiſque pro non adiectis habitis, ex puris conſenſibus celebretur electio.

EXEGESIS.

Vota conditionalia &c.) Talia ſunt: *eligo ſi dignus eſt, ſi legitimè natus, ſi debito tempore ſe fecit conſecrari.* Imò nec valet electio, ſub hâc conditione, *ſi Prælatura vacet. iux. Arch. Hoſt. Innoc. Franc. hîc n. 5.* quia licèt talis conditio non ſuſpendat, *vt in l. Cùm ad præſens. ff. Si cert. pet.* tamen habet *incertitudinem* ex ſui conceptione, & indiget cauſæ cognitione, ideóque annullat votum *iux. h. t.* Secus eſt, ſi quis dicit, *eligo talem ad beneficium tale, vacans morte talis, vel alio quouis*, quia hîc nulla eſt incertitudo electionis aut perſonæ, ſed ſoluſmodi vacationis, vtrum videl. vacet per mortem, reſignationem, priuationem, vt notat *Lapus alleg. 6.*

Vbi nota I. neque acceptionem electi valere, ſub conditione, vt ſi dicat conſentio, *ſi Papa mecum diſpenſârit, vel ſi tali placuerit &c.* Vnde monet *Ioan. Andr. hîc*, vt electus ſit cautus, & intra terminum iuris, qui datur ad conſentiendum *inf. c. Quàm ſit.* purè conſentiat, aliàs termino elapſo poterunt electores alium eligere, ſi non repetitur purè conſenſiſſe. Valebit autem, ſi dicat *accepte, ſi mihi debetur de iure*, adijcitur enim ad cautelam vel propter dubium, & ſubintelligitur etſi non fuiſſet appoſitum, & idem eſt in ſimilibus. *Iuxta Lap. hîc. c. Venie. de poſtul. ſuprà.* admittitur hæc formula eligendi: *eligo & poſtulo, prout poteſt meliùs de iure valere*, ſi probabiliter dubitatur, vtrum quiſ ſit eligendus, vel poſtulandus, vt diximus ib. Solùm ergò hîc prohibetur incertitudo ſuffragij ex parte ipſius eligentis, qui non vult, aut non poteſt ſe determinare ad certam perſonam.

Nota II. Hunc t. non procedere in nominatione *de quâ in c. Bonæ memoriæ. I. De poſtul.* Poteſt enim & ſolet fieri alternatiuè, quia à principio poſſunt nominari duo vel tres, ſupplicando Superiori, vt de aliquo horum prouideat *V. Quæ ibi diximus.* Neque etiam, vt aduertit *Franc. n. 6.* habet locum in præſentationibus patronorum, in quibus admittuntur vota alternatiua & incerta, *Clem. fin. de iure patron.* niſi fiat præſentantis ratione iuris patronatûs competentis Eccleſiæ, tunc enim habet vim electionis, de quo *gl. ibid.* ipſe tamen præſentatus debet purè & certo modo conſentire, non alternatiuè, vti docet *Lap. alleg. 8.*

Nota III. Hunc *t.* velle, quòd vota incerta habeantur pro non datis illâ vice, ſed vt ex votis puris procedat electio, vnde non priuat eligentes, quin iterato poſſint eligere, ſi dediſſent vota non pura, & velint facere nouum ſcrutinium, vt *ex Innoc. not. Franc. n. 7.*

Cap III. Vbi periculum.

Greg. X. in Generali Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

Tracta[illegible] electione Summi Pontificis, & confirm[illegible] inp[illegible] onſtitutionem de eâdem re Alexandri III. Conc. Lateran. c. 6. *quæ refertur* in c. Licèt *h. t. multáque alia ſalutaria addit.* Ioan. Monachus *aſſerit* in principio hîc, *iſtam decretalem per Adrianum Papam fuiſſe quoad omnem eius effectum ſuſpenſam*, & Ioan. XI. *dictam ſuſpenſionem, quæ non fuit in* Scri-

ſcriptis redacta ratificâſſe, *& de fratrum conſilio eam quoad omnem itidem effectum ſuſpendiſſe; ſed à* Cœleſtino *in ſtatum priſtinum fuiſſe reſtauratam. Quam poſtea magis confirmat* Clem. V. in Clem. Ne Romani h. t. *ſed cùm hæc materia jus priuatum & praxin, quàm ſpectamus, non concernat, non immoramur; vtile tamen erit legere tres has Decretales.*

Cap. IV. Vt circa.

Idem in eodem.

S V M M A.

Si aliqui electionibus, poſtulationibus, vel prouiſionibus ſe opponant, & propter hoc contigerit appellari: appellantes in inſtrumento publico ſiue literis ſuper appellatione confectis, omnia & ſingula exprimant, quæ in formam intendunt objicere, vel perſonas, coram perſonis authenticis, aut perſonâ, quæ ſuper hoc teſtimonium perhibeant veritati, corporali præſtito juramento, quòd credant ea quæ ſic exprimunt eſſe vera, & ſe poſſe probare; alioquin objiciendo aliqua, quæ non fuerint in huiuſmodi literis expreſſa, poteſtatem ſibi ſuiſque adhærentibus nouerint interdictam, niſi aliquid de nouo emerſerit vel innotuerit, quod appellationis tempore veriſimiliter ignorare potuerint, & ignorârint. Super quo Capite itidem præſtent juramentum, adijcientes in eodem, quòd ad ea probanda credant ſe ſufficientes habere probationes; Illa etiam, quæ Innoc. IV. ſuper cap. 1. contra non plenè probantes ſtatuit, in ſuo robore permaneant.

E X E G E S I S.

Si quando aliqui.) Gl. hîc, & alij diſtinguunt inter eos, qui objiciunt contra formam, & eos, qui contra perſonam. Quæ probabiliora ſunt, ita ſummatim poſſunt colligi *ex Franco n. 6.* 1. Si opponatur contra formam prouiſionis pro defenſione Eccleſiæ, quilibet qui poteſt opponere contra perſonam, poteſt opponere contra formam, *quia quilibet de populo admittitur pro defenſione Eccleſiæ*, & ita intelligi debet *Innoc. in c. 1. Suprà & Hoſt. in c. Bertbold. extra. de re judicatâ.*

II. Si non agitur cauſa Eccleſiæ, non admittitur ad opponendum, cuius pro priuato jure id non intereſt; & ita procedit gl. hîc, quæ vult, quòd non admittantur niſi Canonici, ſupple, vel alij habentes jus eligendi. Iſti enim admittuntur ratione proprij intereſſe.

III. Si verò opponitur contra perſonam, & res ſit de beneficio ſimplici, non admittitur niſi ille, cuius intereſt ex ſuo proprio intereſſe. *per c. Veniens 2. de teſtibus & Clem. Conſtitutionem h. t.*

IV. Si autem beneficium eſt curatum, & vel maximè Epiſcopatus, Curia Romana quemlibet Clericum de diæceſi vel ciuitate admittit contra electum Epiſcopum, ſiue beneficiatus ſit, ſiue oriundus inde.

V. Si tamen ipſe objiciens ſit criminoſus, & veniret ſponte non vocatus, nec in proprio intereſſe ad judicium, poteſt repelli, exceptione criminis; non item ſi venit pro proprio intereſſe tanquam principalis actor, niſi opponatur exceptio excommunicationis *c. Intelleximus. de iudic.*

VI. Si verò venit in formâ rei, non repellitur aliquâ criminis exceptione *c. Inter. de except.* Admittitur etiam contra promouendum Princeps *iux. c. Cùm terra h. t.* imò & Vaſallus Eccleſiæ, iux. Oldradum Conſil. 100.

In inſtrumento publico.) Adverte in caſibus hîc poſitis, ſcripturam, per quam quis interponit appellationem, debere eſſe publicam, non item in alijs caſibus, vt patet *ex cap. Appellatio inf. de appellat.*

Cap. V. Avaritiæ.

Idem in eodem.

S V M M A.

Sancit Pontifex cum Concilio, vt nullus de cætero adminiſtrationem dignitatis, ad quam electus eſt, priuſquam confirmetur, ſub œconomatûs vel procurationis nomine, in ſpiritualibus vel temporalibus, per ſe vel per alium, pro parte, vel in totum gerere vel recipere, aut illi ſe immiſcere præſumat. Omnes qui ſecus fecerint, jure (ſi quod eis per electionem quæſitum fuerit) decernuntur eo ipſo priuari.

E X E G E S I S.

Vide, quæ diximus *in c. Noſti. & c. Qualiter. h. t. item in c. Nihil. ſuprà.* vbi ponitur exceptio; de Electis, qui ſunt conſtituti vltra Italiam.

Cap. VI. Quàm ſit.

Idem in eodem.

S V M M A.

Electores electionem, quàm citiùs commodè poterunt, electo præſentent, ac petant conſenſum ipſius. Quem ſi electus vltra menſem à tempore præſentationis præſtare diſtulerit, jure ex electione acquiſito, eo ipſo ſit priuatus, niſi abſque Superioris ſui licentiâ, ex prohibitione, ſiue quâuis prouiſione Sedis Apoſtolicæ conſentire non poſſit, quo caſu electus ſiue electores licentiam; cum eâ celeritate quâ poterunt petere ſtudeant & habere. Alioqui ſi lapſo tempore, pro eiuſdem Superioris præſentia vel abſentia moderando, illam non obtinent, electores ad electionem aliam procedere liberè poſſint. Cæterùm quiuis electus infra tres menſes poſt conſenſum præſtitum,

confirmationem petat, quod ſi juſto impedimento ceſſante, facere omiſerit, electio eadem eo ipſo viribus vacuetur.

EXEGESIS.

Vacationum diuturnitatibus.) Licet *Archid. & Ioan. Monacus alijq;* ſecùs velint, vetius tamen eſt *hunc t.* habere locum non ſolùm in Cathedralibus & Regularibus Eccleſiis, ſed in quâlibet electione, etiam ad inferiota beneficia, quæ confirmari debet, ſecundùm *Ioan. Andr. Lapum, alleg. 8. & Franc. hic n. t.* idque proptet identitatem tationis & verba generalia *vacationis & electi.* Habet item locum in præſentatione ſpectante ad Collegium, vel perſonam Eccleſiaſticam, habet enim vim electionis ſecundùm *Innoc. de jure patronatûs, & Lapum, alleg. 8.* Idem fortè poſſet dici de præſentatione ſpectante ad laicum, cùm ratio iſtius *t.* ſit generalis, prouidere videl. vacationibus Eccleſiarum. Neque obſtat hîc ſolùm exprimi electionem, quia electio generatim ſumpta, etiam comprehendit præſentationem, vt poſt alios *not. Franc. n. 2.* & nos ſæpius diximus.

Cap. VII. Perpetuò.

Idem in eodem.

SVMMA.

Scienter in electionibus nominantes indignum, propter ſuffragium in Scrutinio præſtitum (niſi ex votis eorum communis electio ſubſequatur) nequaquam eligendi poteſtate priuantur, licet contra conſcientias ſuas agant, & diuinam ac Apoſtolicam vltionem poſſint non immeritò formidare.

EXEGESIS.

Nota pet hunc *t. Ioan. Andr. hic* determinare, quòd vbi pœna imponitur, ipſo jure pro delicto, non incurrat quis pœnam, *licèt cogitauerit & aliquid tentauerit, modò non perfecerit delictum.* Etſi per ipſum non ſteterit, quin perficeretur. De quo plura idem *Ioan. Andr. in Reg. jur. 49. In pœnis. inf.* etſi aliqui contra ſentiant. Sed in foro externo id verum eſſe, certum videtut, in foro autem Dei & conſcientiæ *facti crimen habet, qui crimen cogitat vllum.*

Cap. VIII. Nulli.

Idem in eodem.

SVMMA.

Nulli liceat poſt ſcrutinium & electionem ſubſecutam, vel præſtitum ab electo conſenſum, illum ſuper electione impugnare, niſi ex cauſis poſtea emergentibus, vel de nouo innoteſcentibus, quæ veriſimiliter ignorari potuerint. De huiuſmodi autem ignorantia, fidem faciat proprio juramento.

EXEGESIS.

Nota, quòd tametſi regulariter non poſſit quis improbare, quod ſemel reptobauit *iux. Reg. jur. Quod ſemel. inf.* Fallit tamen in nouâ cauſa, vel antiquâ ignoratâ, quo caſu poteſt quis venire contra proprium factum, quod procedit, etſi interueniſſet jutamentum, *ita Innoc. in c. Cùm inter. de renunt.*

Cap. IX. Si quando.

Idem in eodem.

SVMMA.

Si duabus electionibus celebratis, pars altera eligentium ſit duplo maior, contra illos qui ſunt duplo plures, ad extenuationem zeli, meriti vel autoritatis ipſorum, nihil poſſit opponi. Si autem quid opponere voluerint, quòd votum illius cui opponitur, nullum redderet ipſo jure, id eis non interdicitur.

EXEGESIS.

Confirmat hîc *t.* quod diximus in *c. Quia propter.* partem maiorem ſemper præſumi ſaniorem, & meliorem, ideóque non admitti probationem in contrarium vt not. *Franc. hîc n. 1.* Exceptio autem nullitatis ſempet admittitur, licet aliæ exceptiones prohibeantur, vt *in h. t.* de quo *per Bart. in l. 1. §. 1. ff. Quod vi. aut clam, & in l. 4. §. Condemnatum ff. De re iudicatâ, & per gl. ſingularem in Clem. 1. de ſequeſt. poſſ.* Credo tamen quod dicit *Ioan. Andr. h. t.* non habere locum, ſi plutes electiones fierent diverſo tempore, ſed tantùm, quando eodem tempore & vno contextu fuerint.

Cap. X. Quamvis.

Idem in eodem.

SVMMA.

Si extra judicium in electionibus Epiſcopalibus vel Epiſcopatu maioribus ex cauſâ manifeſtè friuolâ contigerit appellari, ad Sedem Apoſtolicam negotium non vult Pontifex deuolui, ſecus, ſi in judicio, vel extra, ex cauſâ probabili & legitimâ appellatur, licet tamen partibus ab appellatione nondum præſentatâ recedere, nullâ tamen prauitate interueniente. De quo judices inferiores, quorum, appellatione ceſſante, erat cauſarum cognitio, diligenter inquirant, & ſi aliquam prauitatem interceſſiſſe repererint, de cauſis ipſis nullatenus ſe intromittant, ſed præfigant partibus terminũ peremptorium competentem, in quo cum omnibus actis & munimentis ſuis ſe Apoſtolico conſpectui præſentent.

EXEGESIS.

Se Apoſtolico conſpectui repræſentent) Adverte cau-

Digitized by Google

te cauſam electionum Epiſcopalium eſſe de maioribus, ideóque deuolui ad Pontificem, ſi præſertim eò contingat appellari. Secus cenſet *Ioan. Andr.* ſi non fuerit appellatum, electiones Epiſcoporum confirmant Archiepiſcopi, Patriarchæ, & Legati de latere. Sed cùm hodie Pontifex ſibi reſeruârit prouiſiones aut confirmationem Epiſcopatuum, perinde omnes eiuſmodi cauſas ad Sedem Apoſtolicam deuolui apparet, ſiue fuerit appellatum, ſiue non. Nota præterea ſpeciale eſſe per *h. t.* in eiuſmodi cauſis electionum, quòd non poſſit renunciari appellationi poſtquam eſt præſentata; in aliis verò poteſt renunciari vtrâque parte conſentiente *c. Interpoſita. de appellat.*

Cap. XI. Si fortè.

Idem in eodem.

S V M M A.

Si electo aut promouendo ad aliquam dignitatem, euidens ſcientiæ, vel alius perſonæ defectus opponeretur, promouendus de defectu ipſo ſuper omnia examinetur. Cæterùm ſi oppoſitionem apparet veritate destitui, opponentes à proſecutione cauſæ excludantur, & perinde puniantur, ac ſi penitus in probatione omnium, quæ obiecerant, defeciſſent.

Textus eſt clarus, & continet pœnam, quæ fertur ad compeſcendam licentiam appellandi aduersùs electiones, & calumniandi electos.

Cap. XII. Sciant cuncti.

Idem in eodem.

S V M M A.

Qui quaslibet perſonas Eccleſiaſticas (ad quas ſpectat electio) pro eo, quòd rogati, vel aliàs inducti, eum pro quo rogabantur, ſiue inducebantur eligere noluerint, vel conſanguineos eorum, aut ipſas Eccleſias ſeu loca, per ſe vel alios ſpoliando, ſiue aliàs iniuſtè perſequendo grauare præſumpſerint, ſe ipſo facto excommunicationis ſententiâ innodatos ſciant.

Neque hîc eſt nobis hærendum.

Cap. XIII. Generali.

Idem in eodem.

S V M M A.

Vniuerſos qui regalia, cuſtodiam, aduocationis ſiue defenſionis titulum in Eccleſiis, monaſteriis, ſiue aliis piis locis de nouo vſurpantes, bona dictorum locorum vacantium occupant, Clericos etiam ac Monachos & perſonas cæteras locorum eorundem, qui hoc fieri procurant, excommunicationi ſubiacere Pontifex decernit: Illos verò, qui talia facientibus ſe, vt deberent, non opponunt, de prouentibus ſuis pro eo tempore, quo præmiſſa ſine debita contradictione permittunt, aliquid percipere prohibet. Qui verò ex fundatione vel antiquâ conſuetudine, iura ſibi huiuſmodi vendicant, illis non abutantur, neque ea quæ non pertinent ad redditus tempore vacationis percipiendos, vſurpent.

Nec culpa, nec pœna de quâ hîc textus loquitur, obſcura eſt, aut explicatione indiget.

Cap. XIV. Licet Canon.

Idem in eodem.

S V M M A.

Nullus ad regimen Parochialis Eccleſiæ aſſumatur, niſi ſit idoneus, moribus ſcientiâ & ætate. Si de tali Eccleſiâ ei, qui non attigit 25. annum, de cætero collatio fiat, decernit Pontifex eam viribus carere. Ad huiuſmodi regimen aſſumptus, perſonaliter in parochiali Eccleſiâ, cuius Rector extiterit, reſidere tenetur, & intra annum ſe faciat ad Sacerdotium promoueri. Si non fecerit, Eccleſiâ ſibi commiſſâ, nullâ etiam monitione præmiſſâ, ſit eo ipſo priuatus. Super reſidentiâ verò poſſit Ordinarius ex rationabili causâ ad tempus diſpenſare.

E X E G E S I S.

Corrigitur *per h. t. c. Cùm in cunctis.* in eo, quòd ibi promotus ad curam animarum, ſi debito tempore non recipit presbyteratum; iubetur remoueri, hîc autem *ipſo facto* priuatur. Nec tamen extenditur hoc de Sacerdotio intra annum recipiendo, ad Eccleſias Parochiales Collegiatas, ſed ad ſolas non Collegiatas reſtringitur *c. Statutum. inf.* De his autem quæ requiruntur ad idoneum Eccleſiæ Parochialis Rectorem, diſponit ibidem *Concil Later. ſub Alex. III. c 3. & alterum Later. ſub Innoc. III. c. 30. Concil. Trid. ſeſſ. 6 c. 2. de reform. vbi agit de reſid. item ſeſſ. 7. c. 3. & ſeſſ. 24. c. 12.*

Cap. XV. Nemo.

Idem in eodem.

S V M M A.

Nemo deinceps Parochialem Eccleſiam alicui non legitimæ ætatis, aut non Sacerdoti commendet. Nec tali etiam, niſi vnam, & ob euidentem neceſſitatem aut vtilitatem Eccleſiæ. Huiuſmodi autem commenda etiam ritè facta, vltra ſemeſtre non duret, ſecus acta ipſo iure ſunto irrita.

E X E G E S I S.

Huiuſmodi autem Commenda.) Commenda ſumitur multipliciter ſecundùm *Ioan. Andr. hic* ſcil. pro deponere *vt c. Ne quis 27. q. 2.* & pro laudare

M 3 vt a.

vt 2. *Cor.* 8. *Non qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* Denique pro cuſtodiâ & adminiſtratione alicuius Eccleſiæ aut beneficij. Duplex autem eſt Commenda, ait *Silu. verb. Commenda. n. 1.* ſicut & duplex Eccleſia, ſcil. Curata & non Curata. Et duplici ex causâ Commenda rationabiliter fieri poteſt 1. ad vtilitatem Eccleſiæ, vel neceſſitatem Eccleſiæ commendatæ. 2. ad honeſtam ſuſtentationem Commendatarij. Quæ quidem poſterior ratio per hanc Decretalem non habet locum in Eccleſiis curatis, ſiue Parochialibus, has enim vetat commendari Pontifex, niſi ob evidentem neceſſitatem aut vtilitatem Eccleſiæ commendandæ; cuius rationem bene aſſignat *Silu. ex S.Thom. 4. d. 71. q. 3.* Prælati enim ſiue Rectores Eccleſiarum curatarum *ſunt propter populum*, vel *Eccleſiam*, *non autem populus propter Prælatum, ſiue Rectorem, vnde principaliter præfici debent propter vtilitatem aut neceſſitatem Eccleſiæ.* Vide autem de Commendis plura *apud Franc. hîc & Silu. l. c. Conc.* itémque *Trid. ſeſſ. 7. c. 2. & 4. de reform. & ſeſſ. 24. c. 16. & 18.*

Vltra ſemeſtre) poteſt Epiſcopus per hunc t. Parochias aliáque beneficia ad ſex menſes commendare, neque poſſe hanc commendationem ante ſemeſtre finitum, ab illo reuocari, tenent *Rebuff. in praxi t. de Commendis. n. 58. Azor p. 2. l. 6. c. 31. q. 6. Barboſ. tamen hîc n. 5.* cum aliis putat, poſſe ad libitum reuocari, quia eiuſmodi Commendatarius neque in re, neque ad rem jus habet.

Cap. XVI. Cupientes.

Nicolaus III.

SVMMA.

Diſponit in hâc Decretali Nicolaus quædam aliter, de conſenſu electi, & confirmatione ab eo petendâ, multáſque conditiones addit non parùm perplexas, quæ ſtatuerat Greg. X. in c. Quàm ſit. ſuprà.

EXEGESIS.

Sed cùm extra Germaniam prouiſiones Epiſcoporum ſibi Sedes Apoſtolica reſeruârit, in Germaniâ autem hæc conſtitutio in electionibus Eccleſiarum Cathedralium, imò & Regularium, non fuerit vſu receptâ vel legitimâ præſcriptione abrogatâ, (niſi quoad tempus petendæ confirmationis, ob quam cauſam hoc cap. in Concordatis Germaniæ à Nicolao V. allegatur) vt legenti patebit; non eſt in illâ tempus terendum. vid. *gl. Ioan. Andr. Io. Monacum & Francum*, qui prolixè in eam commentantur.

Cap. XVII. Fundamenta.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ne impoſterum vllus Imperator vel Rex, Princeps, Marchio, Dux, Comes, Baro, vel quicunque alterius notabilis præeminentiæ, potentiæ ſiue poteſtatis, excellentiæ, vel dignitatis exiſtat, frater, filius, vel nepos eorum, ad tempus, vel in perpetuum, vel quiuis alius, vltra annale ſpatium, quouis modo, colore, vel causâ, per ſe, vel aliam perſonam, quouis modo ſubmittendam, in Senatorem, Capitaneum, Patricium vel Rectorem Vrbis Romæ, vel ad eiuſdem regimen ſiue officium nominetur, eligatur, vel aliàs etiam aſſumatur abſque ipſius Sedis Apoſtolicæ licentiâ ſpeciali, per literas ſpeciales dandâ. Secùs acta, decernuntur eſſe nulla &c.

EXEGESIS.

Sed cùm hæc ad jus publicum, & propriè Eccleſiæ Romanæ ſpectent, non ſunt noſtri inſtituti.

Cap. XVIII. Quanquam.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Quid in caſu negligentiæ in Concil. Gen. Later. ſub Innoc. III. c. 23. (*relato ſuprà in c.* Ne pro defectu *vbi hâc de re egimus*) *ſtatutum eſt, vt ſi Eccleſiæ Cathedrali vacante electio non fuerit intra tempus debitum celebrata, ea ad Superiorem proximum deuoluatur, non eſt ad caſum alium extendendum. Igitur ſi in huiuſmodi Eccleſiis, vel ipſo jure, cùm eligunt ſcienter indignum, vel per ſententiam, cùm formam traditam* in c. Quia propter. (*deſumpto ex eod Concil. Gen.*) *non obſeruant, eligendi poteſtate priuantur, non ad dictum Superiorem proximum, ſed ad Romanum Pontificem poteſtas eadem deuoluitur. Secus autem in inferioribus Eccleſiis eſt cenſendum, videl. electionem non tantùm in caſu negligentiæ, ſed etiam aliis, ad ſuperiorem proximum deuolui.*

Nihil hîc obſcurum eſt, quod poſſit explicari.

Cap. XIX. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Qui contra electionis formam, vel electi perſonam aliqua obijciens, ad ſedem Apoſtolicam appellauit, corporali præſtito juramento, quod illa, quæ in appellatione expreſſit, vel ea, quæ de ipſis deberent ſufficere, vera eſſe credebat, & ſe poſſe probare: non eſt audiendus; cùm non ſimpliciter, vt à Greg X. *ſtatuitur in c.* Vt circa. ſuprà. *jurauerit, expreſſa eadem ſiue obiecta, ſe credere*

credere vera eſſe, & ſe poſſe probare. Sed indeterminatè illa, vel ea quæ deberent ſufficere de eiſdem.

Ex c.d. Vt circa. planus eſt intellectus *c. Iſtius.*

Cap. XX. Qui contra.

Idem.

SVMMA.

Qui ante electionem contra certam perſonam, ne ab aliis eligatur, ad Sedem Apoſtolicam appellat, debet per omnia ſeruare. c. Vt circa. ſuprà. *non minùs, quàm ſi electione iam factâ appellaret. Secus, pœna Conſtitutionis eiuſdem ſe nouerit ſubiacere.*

Lege *c. Vt circa.* & intelliges iſtud.

Cap. XXI. Sicut.

Idem.

SVMMA.

Sicuti cùm per formam Scrutinij ad electionem proceditur, eſt per vnum pronuntianda & facienda communis electio, ſecundùm Canones, ſic & per vnum debet fieri, cùm per formam proceditur compromiſſi. Quamuis in arbitris compromiſſariis lex humana, (id eſt ciuilis) innuat, quòd ab omnibus ſit pronuntiatio facienda, alioqui enim à pluribus Compromiſſariis factâ ſimul electio, eò ipſo viribus non ſubſiſtit.

EXEGESIS.

Sicut & per vnum.) Etſi in *c. Quia propter.* non ſtatuitur, vt electio per compromiſſum, fiat per vnum, ſicut fieri debet in electione per ſcrutinium, ſtatuitur tamen id expreſsè in *h. c.* & aliis juribus ſubſecutis, non obſtante jure ciuili, quòd *l. Item ſi vnus. §. Item ſi plures.* ſtatuit, *vt vel omnes arbitri dicant ſententiã vel nullus*, de jure tamẽ Canonico, vnus aliis probantibus vel mandantibus, ſententiam ſiue electionem nomine omnium recitare poteſt, imò debet, alioqui carebit electio viribus *per h. t.* Debet ergo in compromiſſo, ſicut in ſcrutinio, (vt euidentiùs appareat electionem eſſe vnicam) eius pronuntiatio per verba ſingularis numeri fieri per vnum, nomine omnium; ſecus eſt in judicibus & arbitris, qui debent vti verbis *pluralis numeri* dicendo: *Nos tales judicantes vel arbitri pronuntiamus, ſiue ſtatuimus, c. 4. de judic. inf.*

Cap. XXII. Statutum.

Idem.

SVMMA.

Statutum Greg. X. in c. Licet Canon ſup. *de promouendis ad Sacerdotium intra annum, ad Collegiatas Eccleſias, etiamſi aliàs parochiales extiterint, & aſſumptos ad earum regimen non extenditur, ſed antiqua jura potiùs ſeruentur in eiſdem.*

Vide gl. *c. Cùm in cunctis. eod. & vide etiam dicta in c. Licet Canon ſup.*

Cap. XXIII. Si cui.

Idem.

SVMMA.

Si cui eligendi poteſtas fuerit data, ſub hâc formâ, vt ipſe ſecretò votis ſingulorum exquiſitis, illum eligat, in quem plures de Capitulo partium comparatione minorum conſenſerint, licèt majorem partem totius Capituli non attingant, ipſéque iuxta hanc formam proceſſerit, talis electio robur non obtinet firmitatis, quia eſt contra formam Generalis Concilij Later. ſub Innoc. III. c. 24. quæ habetur in cap. Quia propter. vbi diximus de hac re abundè.

Cap. XXIV. Quorundam.

Idem.

SVMMA.

Nulli Religioſo quorumlibet mendicantium ordinum, ex electione, poſtulatione, prouiſione, ſiue vocatione ad aliquam, extra adminiſtrationẽ ſui Ordinis, prælaturam, in diſcordiâ de ſe factâ jus acquiratur, nec eorum aliquis tali prouiſioni quoquo modo valeat conſentire, etſi Superioris ſui acceſſerit licentia. Religioſi quoque alij cuiuſcunque conditionis, neque ipſi prouiſionibus aut vocationibus à parte minori Capituli vel Collegij ad prælationes quaslibet de ſe factis (quæ vtpote aduerſantes c. Quia propter. *nullam tribuunt vim) audeant conſentire, etſi licentia ſuorum interuenerit Prælatorum.*

EXEGESIS.

Quorumlibet Mendicantium.) Videtur à contrario ſenſu, mendicantes poſſe eligi ſiue poſtulari ad aliquam dignitatem extra ſuum ordinem; ſi electio, poſtulatio, prouiſio fiat in concordia, ſed hodie etiam hoc prohibitum eſſe *per extrau. Ioan. 22.* quæ incipit *Calumniis*, (quam tamen in corpore juris Canonici non reperio) teſtatur *Francus n. 2. allegans Lapum.* In diſcordiâ autem electionem fieri intelligit gl. *hîc*, ſiue duæ, ſiue plures celebratæ ſint electiones, ſiue vna tantùm, aliquibus ex his contradicentibus, ad quos ſpectat electio. Probabile etiam eſt per *h. t.* Religioſos non Mendicantes à quibuslibet electionibus, ſiue in ſuo ordine, ſiue extra illum

illum in diſcordiâ arceri, quia Pontifex vtitur verbo generali *quaslibet.*

Cap. XXV. Vt quis.

Idem.

SVMMA.

Nec poteſt quis duas electiones de ſe in aliquâ Eccleſiâ celebratas in ſimul proſequi, cùm non niſi ex vnâ illarum valeat jus habere. Etſi ſe contentum eſſe velle alterâ, intentioni ſuæ congruâ, initio proteſtetur. Oportet ergo vt eligat alterutram, & confirmationem petat ex eadem, non habiturus regreſſum ad alteram.

EXEGESIS.

Duas electiones.) Quæres, quâ ratione fieri queat, vt duæ electiones de vno celebrentur in eâdem Eccleſiâ? Reſpondet gl. tripliciter. 1. Fortè fuiſſe electum ab eis, ad quos pertinebat jure proprio, ſed cùm decretum tempus trium menſium electioni præfixum *in cap. Ne pro defectu.* jam eſſet elapſum, idem electus fuit à Superiore proximo, ex jure deuoluto. 2. Fortè fuiſſe aliquo s in primâ electione contemptos, qui fuerint poſtea admiſſi in ſecundâ, aut aliqui fuerunt contempti in ſecundâ, qui erant admiſſi in primâ. 3. Fortè aliqua alia ſolennitas omiſſa eſt in primâ, quæ reſtaurata, ſiue obſeruata fuit in ſecundâ.

(*Cùm non niſi ex vna valeat jus habere*) ſi enim prima valuit, ſecunda non valet, ſi ſecunda valuit, ergo prima non valet, ait gl. hîc. non habet talis niſi vnum jus, quod poſſit proſequi.

Cap. XXVI. Si electio.

Idem.

SVMMA.

Si electus non conſentiat, aut poſt conſenſum juri ſuo renuntiet, aut moriatur, aut propter vitium occultum eius innoteſcens electio irritetur, electores (qui iam fecerunt, quòd ſpectabat ad ipſos, intra juris terminum eligendo) poſſunt procedere ad aliam electionem, perinde ac ſi vacatio noua eſſet, dummodo nihil fraudulenter egerint in præmiſſis.

Hæc clara ſunt. vide ſi placet *Barboſ.* hîc in allegationibus.

Cap. XXVII. Si Religioſus.

Idem.

SVMMA.

Si Religioſus electioni de ſe ad prælaturam extra ſuum Monaſterium, vel ſuam Eccleſiam ſine licentiâ Superioris ſui conſenſerit, conſenſus non tenet, & electio eo ipſo viribus vacuatur. Iidem verò Superiores electus huiuſmodi (ſi eligantur ad Prælaturam intra ſuum Ordinem, & in concordiâ, vt dictum eſt in c. Quorundam. ſuprà.) *ſuis conuentibus irrequiſitis, conſentiendi & tranſeundi liberam dare poſſint facultatem.*

Adde quæ habet *Sanch. l. 7. ſum. c. 29. n. 65. & ſeqq.*

Cap XXVIII. Nullus Religioſus.

Idem.

SVMMA.

Nullus Religioſus ad Prælaturam ſuæ vel alterius Religionis eligatur, niſi ante fuerit Ordinem Regularem expreſſè profeſſus. Secus actum, eo ipſo ſit irritum. Ad dignitatem verò Epiſcopalem (ad quam nouitij eliguntur interdum) etiam non profeſſus, in ſecularibus, vel Regularibus Eccleſiis eligi valet.

EXEGESIS.

Olim electio non profeſſi, non erat irrita ipſo facto, ſed irritanda per ſententiam, vt dictum eſt *in c. Cùm cauſam.* Permittitur autem, vt expreſſè non profeſſi, eligantur in Epiſcopos, quia ſi nec tacitè quidem profeſſi ſunt, liberè poſſunt remeare ad ſeculum, vt obſeruat *gl. hîc*, & ſi autem tacitè ſunt profeſſi, nihilominus fauore juris *in h. t.* admittuntur, eo ipſo, quia non excluduntur.

Cap. XXIX. Cùm expediat.

Idem.

SVMMA.

Decretalis Innoc. III. *quæ habetur* in c. Cùm Dilectus. *& innuit ſub eâ formâ poſſe licitè in electionibus compromitti, vt compromiſſarij ſecretò & ſingillatim voluntatibus omnium inquiſitis, in quem maior & ſanior pars Capituli conſenſerit eligere teneantur, declarat abrogatam non eſſe,* per c. Quia propter.

De quâ formâ cùm ſufficienter dixerimus *in d. c. Notando, 6.* nihil eſt addendum.

Cap. XXX. Cùm non deceat.

Idem.

SVMMA.

Ad Sedem Apoſtolicam venientes iux. cap. Cupientes. ſuprà *eam circa electionum negotiis inſtructuri, fructus beneficiorum, quæ obtinent in Eccleſiis, quarum negotia proſequuntur, & etiam aliorum quos reciperent, vel poſſent recipere, in ipſis Eccleſiis reſidendo, integrè (quotidianis di-*

nis diſtribationibus duntaxat exteptis.) recipiunt iis veniendo, morando, redeundo.

EXEGESIS.

Quotidianis diſtributionibus duntaxat exteptis.) Huic t. videtur ex diametro obverſari *c. Vnicum.* §. *Qui verè. de Cler. non reſid. inf.* vbi habetur, quòd Clericus Cathedralis vel Collegiatæ Eccleſiæ, qui abeſt propter evidentem illius vtilitatem, *percipere debet quotidianas diſtributiones, acſi præſens eſſet.* Præ aliis placet ſolutio *Meneta, tract. de diſtributionibus quotidianis p. 2. q. 11. n. 12. 15. 16.* cui ſubſcribit *Barboſ. n. 4.* videl. *t. h.* procedere de eo, qui proſequitur vtilitatem non illius Eccleſiæ Cathedralis aut Collegiatæ, cuius eſt Canonicus, ſed alterius ſpecialis v. g. Eccleſiæ, ciuitatis vel oppidi vbi habitat, vel Eccleſiæ vniuerſalis, in talibus enim negotiis abſens non percipit diſtributiones. Cap. autem, *Vnicum. de Cleric. non reſident.* loquitur de illis qui tractant negotia illius ſpecialis Eccleſiæ, cui ſunt adſcripti.

Cap. XXXI. Ab eo.

Idem.

SVMMA.

Qui contra electum, ſiue promouendum obijcit euidentem ſiue manifeſtum ſcientiæ, vel alium perſonæ defectum, eiuſmodi defectûs oppoſitio, vel eius qualitas non poteſt reuocari, cùm enim opponens (ſi quod oppoſuit, non ſit verum) à proſecutione cauſæ debeat excludi & puniri proinde, acſi in probatione omnium defeciſſet, juſtum eſt, vt nequeat vlterius pœnitere.

EXEGESIS.

Oppoſuit v. g. electo defectum ſcientiæ, & quidem evidentem, poſtea autem vult ſimpliciter dicere, quòd patiatur defectum: ſed reuocat, quòd dixerit eſſe evidentem, iſtud eſt reuocare qualitatem; ſed neutrum ait gl. hîc. licèt, neque factum vid. revocare, neque qualitatem, quia non licet mutare conſilium in alterius detrimentum *per Reg. jur. Mutare. inf.*

Cap. XXXII. Ex eo.

Idem.

SVMMA.

Canonicus in pupillari conſtitutus ætate, ſi ad electionem non admittitur, de contemptu conqueri non poteſt. Cùm tam juris, quàm rationis ſit, vt tales, cùm diſcretione careant, ad præſtandum in electione ſuffragium non admittantur. In Eccleſiis quoque Regularibus ſiue monaſteriis, qui tacitè vel expreſſè non ſunt profeſſi, non debent cum profeſſis, vel conuerſi laici cum clericis electionibus intereſſe.

EXEGESIS.

In Eccleſiis quoque Regularibus,) Quòd Regulares tacitè, vel expreſſè non profeſſi, actiuâ paſſiuâque voce careant, hinc probant *DD. apud Barboſ. hic n. 7.* Idque ſequitur *Suar. to. 4. de Relig. tr. 8. l. 2. c. 4. n. 2.* vt ſcil. ad hoc, vt quis poſſit eligere, ſufficiat tacita profeſſio, vt poſſit eligi, requiratur expreſſa. Laicos Regulares carere voce actiuâ, idem *h. c.* probat, niſi ex priuilegio, conſuetudine, fundatione illam habeant, vt tenet gl. hîc.

Cap. XXXIII. Si poſtquam.

Idem.

SVMMA.

Si ab electione Cathedralis, vel Regularis Eccleſiæ in ſcriptis ex cauſſâ probabili, quæ probata deberet legitima reputari, ad Papam fuerit appellatum, & electum Ordinarius confirmet; huiuſmodi confirmatio, niſi priùs fuerit Canonicè ab appellatione receſſum, non ſubſiſtit; ſi verò electus iuxta c. Cupientes. *Romam veniens, ante finitum negotium inde diſcedat ſine licentiâ, electiò ipſius, viribus vacuatur; ſi denique ab electionis confirmatione vel prouiſione facta, per eum, ad quem propter inferiorum negligentiam fuerat deuoluta eligendi poteſtas, ad Pontificem appellatur; idem* c. Cupientes. *in veniendo & mittendo, aliiſque obſeruatur.*

Sed non eſſe *id c.* vſu receptum, ſaltem ex toto *in Germaniâ*, jam diximus ſuprà *Vid. Barboſ. hic.*

Cap. XXXIV. Cùm ex eo.

Idem.

SVMMA.

Sancit Pontifex, vt Epiſcopi aliique Superiores, cum obtinentibus Eccleſias Parochiales, liberè poſſint diſpenſare in c. Licet Canon. *vt vſque ad ſeptennium, literarum ſtudiis inſiſtentes, ad Sacerdotium promoueri minimè teneantur, ſed ad ſubdiaconatum duntaxat, ad quem infra annum recipiendum (ne ſicut à multis de Chriſti patrimonio ſublimatis factum eſt, à ſtatu recedere queant clericali) adſtringuntur; ſecus, pœnis* d. c. Licet Canon. *ſubiaceant. ſeptennio autem prædicto durante, Epiſcopi & Superiores prouideant, vt per bonos Vicarios animarum curâ diligenter exerceatur, congruâ portione de prouentibus Eccleſiarum ipſis aſſignandâ. Elapſo verò ſeptennio, hi cum quibus fuerat diſpenſatum, ad Diaconatum & Sacerdotium ſe faciant promoueri, alióqui dictam pœnam, niſi juſtâ causâ id omiſerint, ipſo jure ſe nouerint incurſuros.*

EXEGESIS.

Vt Epiſcopi eorúmque Superiores.) Not. I.

vbi ſeruatur Concil. Trid. de non admittendis ad Parochias, niſi qui per concurſum fuerint idonei judicati; non dandam eſſe licentiam ſtudendi, tradunt allegati *à Barboſ. n. 2.* quia videl. ſupponitur eos ſtudia, quantum opus eſt, abſoluiſſe. Illis autem qui ſine concurſu accipiunt beneficium curatum, ad ſeptennium Epiſcopus dat facultatem ſtudendi, & non tenentur intra annum promoueri ad Sacerdotium. Beneficiatis non Curatis tenetur Epiſcopus dare licentiam, vt ratione ſtudij abeſſe poſſint, etſi beneficium requirat reſidentiam, dummodo ſtatus Eccleſiæ id patiatur, & minores ſint 30. annis; neque licentia extendatur vltra quinquennium, vt videre eſt apud *Garziam p.3. De benef. c.2. n.82.86. & 105.*

Cap. XXXV. Commiſſa.

Idem.

S V M M A.

Si commiſſâ alicui Parochiali Eccleſiâ, tantum de anno, qui ad ſuſcipiendum Sacerdotium in c. Licet Canon, *præfigitur, quis præterlabi permiſerit, vt inf. ipſum, non poſſit ampliùs ad Sacerdotium promoueri, non vacat tamen Eccleſia, niſi annus ex toto fuerit elapſus. Annus autem incipit à tempore illo, quo Eccleſia Parochialis alicui committitur, & poſſeſſionem eius recepit, & currit illi, per quem ſtat, quò minùs habeat poſſeſſionem, non item illi, qui juſto impedimento detentus infra illud tempus ordinari non potuit. Secus ſi rationabilis cauſa deficeret, tum enim per* d. c. Licet Canon, *eo ipſo Eccleſiâ tali priuatus exiſtit, neque poteſt illi eâ vice iteratò conferri. Qui autem ad Sacerdotium promoueri non intendens, Parochialem Eccleſiam recepit, ad reſtitutionem fructuum perceptorum tenetur, & is qui tali, ſciens eam contulit, ad ſeruandam indemnem eandem Eccleſiam tenetur.*

Quæ omnia ſatis clara ſunt. *verb. Si places. Barboſ. in alleg.*

Cap. XXXVI. Si Abbatem.

Idem.

S V M M A.

Si Abbas Pontifici immediatè ſubiectus, eligitur in Epiſcopum, non poteſt ei dari licentia tranſeundi ab alio, quàm à ſede Apoſtolicâ, aut eius Legato de Latere. Qui idem Legatus Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & exemptorum electiones poteſt ex officio confirmare. Alij autem Legati hoc nequeunt, niſi id ſit ſpecialiter commiſſum.

E X E G E S I S.

Nota, prærogatiuam Legati de Latere, quam non habent alij Legati in confirmandis electionibus; quia eiuſmodi Legatus, vt dicitur *in c.* maius omnibus poſt Rom. Pont. in prouincia ſibi decreta Imperium cenſetur habere. Quin imò Patriarchas quoque confirmat, *per Ioan. Andr. hic & Franc. n. 2.*

Cap. XXXVII. Si Compromiſſarius.

Idem.

S V M M A.

Si Compromiſſarius infra tempus à jure ſtatutum (trium vid. menſium c. Ne pro defectu tit. eod. *eligere prætermittit, poteſtas prouidendi ad Superiorem proximum deuoluitur.* iux. d. c. *Si verò eligat indignum ſiue ſcienter, ſiue ignoranter, niſi qui compromiſerunt, id ſcienter ratum habuerint, eligendi poteſtas reuertitur ad eoſdem, neque ipſi puniuntur, ſed Compromiſſarius à beneficiis (illius duntaxat Eccleſiæ, quam taliter eligendo, ſpecialiter offendit, quæ reſtrictio etiam pertinet ad beneficia illius, qui in probatione deficit eius, quod obijcit in electi perſonam, de quo ſuprà* c. 1.) *triennio ipſo jure ſuſpenditur* iux. cap. Cùm in cunctis. *Hæc tamen pœna nec in Epiſcopo compromiſſario (cùm de jure nullam ſuſpenſionis pœnam incurrat, niſi de ipſo expreſſa mentio habeatur) nec in aliorum quàm in Epiſcoporum & Superiorum ipſorum electionibus ſibi vendicat locum.*

E X E G E S I S.

Compromiſſarius.) Poteſt compromitti in vnum & in plures, vt *hic, & c. Cauſam. c. In cauſis. & c. Cùm in Iure.* Si is vnus, vel plures, non eligant intra tres menſes, deuolutio fit ad Superiorem proximum, per quod ordinarij electores puniuntur ex proprio facto, non ex alieno, quia negligentem elegerunt. *Et qui mandat alteri, quod ipſe facere deberet,* non excuſatur, *l. Si Procuratorem. §. Si tutor. ff. Mandati.*

Cùm dolus ipſius &c.) Compromiſſarius ſcienter eligens indignum, eſt in dolo, qui non debet imputari compromittentibus, cùm doloſum illius animum non potuerint præuidere, ſicut potetant nôſſe defectum diligentiæ & ſolicitudinis. Meritò igitur non prægrauantur doloſi Compromiſſarij odio, etenim *pœna ſuos debet tenere autores, c. Quæſiuit. de his, quæ fiunt à maior. part. Capituli.*

Functus officio.) Compromiſſarius, vel alius deputatus ad certum actum, non poteſt illum iterare, cùm ſemel ſiue bene, ſiue malè ſit functus ſuo officio. Sic judex delegatus ſiue bene, ſiue malè judicârit in cauſâ ſibi delegatâ, eius autoritas, & juriſdictio

dictio ceſſat, *quia ſemel eſt officio ſuo functus*, ait Pontifex, *in c. In literis.* concord. *c. Venerabili. eod. tit.*

Cap. XXXVIII. Procurator.

Idem.

SVMMA.

Procurator ad appellandum contra electionem, ſiue prouiſionem alicuius, naturaliter idoneus non reputatur, niſi omnia propter quæ appellare intendit, ſingulariter & clare in eius procuratorio ſint expreſſa, habeatq; ſpeciale mandatum jurandi corporaliter in eorum animas, quorum Procurator exiſtit, quòd ipſi credant huiuſmodi eſſe vera, & ſe poſſe probare.

EXEGESIS.

Spectat hic Canon, *ad c. Vt circa. ſuprà*, quòd enim ibi ſtatuitur de perſonis appellantium, hic ad maiorem cautelam extenditur etiam ad Procuratores. Putant autem aliqui, quòd eiuſmodi Procurator non ſolùm debeat in animas eorum, qui ipſum conſtituerunt, ſed etiam in animam ſuam, quòd vid. fideliter velit fungi officio ſuo, jurare, contra tenet gl. hic, juramentum in animam propriam non requiri.

Cap. XXXIX. Si confirmationem.

Idem.

SVMMA.

Si Confirmationem electionis propter omiſſam juris ſolennitatem, vel defectum poteſtatis in confirmante, contingat irritam pronuntiari, non propterea præcedens electio, (ſi aliàs ſit Canonica) intelligitur infirmari.

EXEGESIS.

Secundùm DD. iſte t. habet locum in quibuſuis confirmationibus. Vid. Felinum *in c. Conſtitutus. de reſcriptis.*

Cap. XL. Quia ſæpe.

Idem.

SVMMA.

Decernit Pontifex, vt qui Cathedralibus & Regularibus ac Collegiatis Eccleſiis vacantibus, bona à Prælatis dimiſſa, vel vacationis tempore obuenientia, quæ in vtilitatem dictarum Eccleſiarum expendi, vel ſucceſſoribus debent reſeruari, occupant, inter ſe diuidunt, & conſumunt: eo ipſo ſint & maneant tamdiu ab Officiis & beneficiis quibuſcunque ſuſpenſi, donec plenè percepta reſtituerint; Non obſtantibus quibuſcunq; priuilegiis, ſtatutis, juramento, confirmatione ſedis Apoſtolicæ, aut quomodocunq; vallatis, quæ omnia quoad hoc reuocantur & irritantur.

EXEGESIS.

Notat *Franc. n. 1. h. t.* ſolùm habere locum in Eccleſiis Cathedralibus, item regularibus & ſecularibus Collegiatis, non verò in aliis Eccleſiis ſecularibus vel Regularibus non Collegiatis; in quibus poteſt contrarium procedere per conſuetudinem, vel priuilegium. Obſeruari tamen debet in illis *c. Præſenti. de off. Ord.*

Cap. XLI. Conſtitutio.

Idem.

SVMMA.

Capitulum Vt circa. ſuprà. *formam exprimens appellandi contra electiones, poſtulationes, prouiſiones, locum duntaxat habet, cùm extra judicium appellatur, non item cùm in judicio appellatur, tum enim anteriora jura obſeruari oportet.*

EXEGESIS.

Rationem bonam huius *t.* aſſignat gl. hic, quia magis habemus parata remedia in judicio, quàm extra judicium, & ideò maior in hoc caſu adhibetur cautela circa has appellationes extra judicium: Jura autem anteriora ſiue antiquiora de appellatione judiciali, habes *c. Debitus. de appell. & cap. Commodi. h. t.*

Cap. XLII. Is cui.

Idem.

SVMMA.

Cui adminiſtratio Cathedralis Eccleſiæ plenà & libera in ſpiritualibus & temporalibus à ſede Apoſtolicâ (cui ſoli hoc competit,) eſt commiſſa, poteſt (alienatione bonorum immobilium duntaxat exceptâ) omnia quæ ſunt juriſdictionis Epiſcopalis, quæque poteſt electus confirmatus exequi, liberè exercere. Qui autem conſecrationem expoſcunt, niſi ſit Epiſcopus, per alios faciat Epiſcopos expediri.

Hæc autem plana ſunt. Vid. tamen *Ioan. Andr. & Franc. hic.*

Cap. XLIII. Indemnitatibus.

Idem.

SVMMA.

Pro electionibus in Monaſteriis Monialium celebrandis, Pontifex ſtatuit. I. *Vt nulla Mo-*

niales, duodecim annis minor & tacitè vel expreſſè non profeſſa, ad eligendum cum aliis admittatur. Nec Abbatiſſa vel Prioriſſa eligatur, quæ triceſimum annum non compleuerit, & expreſſè profeſſa non fuerit. II. In electione, quæ per formam Scrutinij à duabus partibus Conuentûs fuerit celebrata, exceptione quâcunq; non obſtante, per Superiorem diligenti examine præmiſſo confirmatur, & electa ſi Abbatiſſa eſt, benedicitur. Si autem numerus eligentium ad duas partes non perueniret, Moniales cæteræ (antequàm ad actus diuertant extraneos) per conſenſum poſſunt ad illam accedere, quæ à maiori parte Conuentûs eſt electa. Per quem acceſſum, ſi ad duas partes peruenitur, electa confirmatur & benedicitur vt in caſu proximo. III. Si quæ Moniales contra electam in præmiſſis caſibus confirmatam, benedictam & poſſeſſionem adminiſtrationis aſſecutam, proponere aliquid voluerint, id ipſis liceat. IV. Si ad maiorem partem noluerint aliæ accedere, vel ſi acceſſerint, necdum compleantur duæ partes, reſpectu totius Conuentûs, tum ſuper obiectis alterius partis, ſi quæ fuerint, ſine ſtrepitu, & figurâ judicii ante confirmationem inquiretur, ſed electa interim in ſpiritualibus & temporalibus liberè adminiſtret; ſine facultate tamen quidquam, alienandi, aut Moniales recipiendi. V. Si quæ à minori parte Conuentûs electa fuerit (quod volumus eſſe irritum) nullum jus acquirit, nec ad eam aliæ poſſunt accedere. VI. Neq; in huiuſmodi Monialum electionibus per formam Scrutinij, zeli ad zelum, nec meriti ad meritum, ſed ſolùm numeri ad numerum fiat collatio. VII. Si per formam Compromiſſi procedatur, & electæ, pars minor ſe opponat, confirmatur & benedicitur, vt in forma Scrutinij, contradictione quâlibet non obſtante, ſed per hoc opponendi poſtmodum viâ minimè præcluſâ. Si maior pars ſe opponat, donec fuerit inquiſitum, vt in forma Scrutinij confirmatio vel infirmatio differatur, ſed interim liberè adminiſtret, niſi forſan pars opponentium extiterit duplo maior. VIII. Si in his Monialium electionibus legitimè iuxta dicta contigerit appellari, c. Vt circa. ſup. diligentiùs ſeruetur. Moniales verò perſonaliter ad ſedem Apoſtolicam non veniant quoquo modo; ſed mittant procuratores ſufficienter inſtructos. iux. c. Cupientes. ſuprà, & ſub pœna ibi ſtatuta. IX. Qui ad dirigendas has electiones inuocantur, à diſcordiis inter Moniales excitandis, vel nutriendis prorſus abſtineant, aliàs pœnæ excommunicationis eo ipſo ſubiacent. X. Supradicta non ſolùm in Monaſteriis viventibus ſub aliquâ de Religionibus approbatis, ſed etiam in illis, vbi iuxta quarundam prouinciarum (vt in Teutoniâ, ait gloſſa, nos vocamus Freyſtiffter) conſuetudinem, nec propriè renunciant, nec profeſſionem faciunt regularem, ſed viuunt vt in ſecularibus Eccleſiis Canonici ſeculares (vnde & ipſæ dicuntur Canoniſſæ ſiue Stifftfrawen oder Fräwlin) volumus per omnia obſeruari, eo quod ſuprà dictum eſt, duntaxat excepto, vt non eligantur nec eligant non profeſſæ, cùm in ipſis (quia videl. non faciunt profeſſionem) hoc locum ſibi nequeat vendicare. Per quod tamen earum ſtatum, Ordinem ſeu Regulam nolumus nec intendimus approbare. XI. Per præmiſſa circa electionem Monialium obſeruanda, non vult Pontifex, quoad electiones in virorum Monaſteriis vel quibuſuis Eccleſiis celebrandas, aliquid immutari, ſed jura præcedentia in ſuâ omnino permanere firmitate.

EXEGESIS.

Niſi duodecimum annum.) Corrigitur h. c. in aliquibus à Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regul. Et I. quidem, quod hîc dicitur, vt non admittatur, niſi duodennis ad eligendum; ſublatum eſt per c. 15. Vbi prohibetur ne in vllâ Religione tam virorum quàm mulierum, profeſſio fiat ante 16. annum expletum. Nullæ ergo amplius eſſe poſſunt Moniales profeſſæ duodennes. II. Ætas eligendæ in Abbatiſſam aut Prioriſſam, quæ hîc definitur 30. annis completis, à Concil. Trid. c. 7. extenditur ad annos 40. completos, & profeſſio quæ hîc ſine temporis determinatione ponitur, ibi requiritur vt electa octo annis poſt profeſſionem laudabiliter in Monaſterio vixerit. III. Si tamen talis non reperitur, neque Superior ex alio Monaſterio velit aliquam evocare, poteſt ex eodem Monaſterio iux. ætatem hîc expreſſam tricenaria, quę ſaltem 5. annis, poſt profeſſionem rectè vixerit, eligi. Reliqua in hoc cap. diſpoſita, videntur hodiéque ſeruanda, niſi aliud habeant ſingulorum Ordioum ac Monaſteriorum conſtitutiones, quas ſeruari vult Conc. Trid. l. c. addo confuetudioes rationabiles & legitimè præſcriptas. De Canon.ſſis dicemus inf. Clem. Attendentes de Stat. Monach.

Cap. XLIV. Prouidâ.

Idem.

SVMMA.

Quod in c. Quamuis. ſuprà conceditur, vt ab appellationibus in cauſis electionum Epiſcoporum & Superiorum ad ſedem Apoſtolicam interpoſitis liceat recedere, antequam eidem Sedi præſententur, modò nulla fraus interueniat, de quo judicet

dices inferiores diligenter inquirant &c. hîc *roboratur & decernitur, vt ſi diſpoſitione illius cap. non obſeruatâ, ad confirmationem & conſecrationem electorum procedatur, id nullius penitus exiſtat firmitatis, & confirmantes ac conſecrantes ab Epiſcoporum confirmatione ac conſecratione per annum ipſo jure ſint ſuſpenſi.*

Cap. XLV. Si eo.

Idem.

SVMMA.

Si eo tempore, quo prouiſio alicuius Eccleſiæ Cathedralis, ex quâuis cauſâ Sedi Apoſtolicæ reſeruatur, iam ad electionem ſit proceſſum in ipſa, ſancit Pontifex, quòd licèt reſeruatio huiuſmodi non afficiat electionem, vel alia quæ præcedunt; afficiat tamen, vt effectu careant, ea quæ ſequuntur.

EXEGESIS.

Nota quòd prouiſio integra, includit electionem & confirmationem, iux. gl. *v. prouiſ. in Clem. fin. eod.* vnde licèt reſeruatio Papæ, quæ fit tempore electionis, ignorata illam non impediat, reddit tamen irritam confirmationem, ſi ante illam dicta reſeruatio innoteſcat.

Cap. XLVI. Si quis.

Idem.

SVMMA.

Iuſto impedimento detentus, ne electioni commodè poſſit intereſſe, poteſt non ſolùm vnum (vt dicitur in c. Quia propter. eod.) *ſed & plures Procuratores conſtituere, modò cuilibet. in ſolidum det poteſtatem, & tunc melior erit conditio occupantis. Qui ſi ambo in ſimul poſtulent admitti, is admittitur duntaxat, quem maior pars Capituli eligit, vel ſi concordare nequeunt, is qui primo in inſtrumento Procuratoris fuerit nominatus, ſi autem nullus in ſolidum fuerit deputatus, nullus admittitur. Si vnus eſt ſimpliciter conſtitutus, & alium ſuo, alium Domini nomine in ſcrutinio nominet, nihil agit, niſi de certa perſonâ eligendâ, à Domino habeat ſpeciale mandatum. Abſens quoque, licèt nullus de Collegio velit eſſe eius Procurator, nec permittatur extraneum deputare, nec poterit aliquatenus per literas exprimere votum ſuum.*

EXEGESIS.

Iuſto impedimento.) Limita 1. niſi quis licèt legitimè non impeditus, volentibus aliis conſtitueret Procuratorem (hoc enim duntaxat hîc prohibetur, ne conſtituat illis inuitis, vt ſumitur *ex c. Scriptum. eod. ſi conſtiterit de mutuo conueniſſe conſenſu, quòd ad electionem Patriarchæ ſeptem admitterentur Præpoſiti, ſiue per ſe ipſos, ſiue per alios &c.*) vbi non diſtinguitur inter impeditos, vel non impeditos &c.

Melior conditio occupantis.) Dicitur primò occupare, qui primò coram Capitulo comparet cum procuratorio, & petit ſe admitti. iux. *Franc. hîc n. 4.* Ratio autem cur non debeant ſimul audiri, aſſignatur in t. quia poſſent vota ſua dirigere in diuerſos, quo caſu vnus ille, qui plures Procuratores conſtituit, haberet plura ſuffragia, quod fieri non poteſt, ideòque foret irritum; ſinguli enim electores non habent jus niſi vnius voti.

Nullus ipſorum in ſolidum.) Id eſt, independenter ab alio, quæ eſt peculiaris juris diſpoſitio *in hoc caſu*, vt plures collectim non poſſint ferre vnum ſuffragium, etſi id abſolutè fieri queat, quo pacto in Comitiis Imperij noſtri, Collegium Prælatorum v.g. aut Comitum, aut ciuitatum ſingula non habent, niſi ſingula aut duo vota collectim, non ſinguli Prælati; aut Comites aut ciuitates, ſingula diuiſim in ſolidum, ſicuti Princeps.

Nihil agit.) Id eſt neutrum votum valet illius ſcil. Procuratoris, qui alium ſuo; aliũ Domini ſui nomine eligit. Quia; quâ conſcientiâ, ait gloſſa, tenetur meliorem eligere ſuo nomine, eâdem ratione tenetur ad idem nomine Domini ſui, *fa. t. Sicut non ſuo. d. 46. & reg. jur. 67. Quod alicui.* Si autem habet mandatum de certâ perſonâ, poteſt ſuo nomine ſuffragium dare alteri, quia ratione mandati, ſequitur conſcientiam Domini, ratione ſui, conſcientiam propriam.

Per literas.) Quando conſenſus prò forma actûs requiritur ſecreto & certo tempore, (vt in caſu electionis durante ſcrutinio) non poteſt dari per literas, ſiue ſcripto, quantumuis ſit juſtè impeditus, & Capitulum conſentiat, vt *not. Franc. hîc n. 3.* quia Capitulum non poteſt mutare ſubſtantialia, in *t. Quia propter.* contenta. Neque obſtat, vt bene obſeruat gl. hîc *verb. Exprimendum*, quòd ante ſcrutinium liceat Procuratori dare mandatum, de certâ perſonâ eligendâ, quia aliud eſt exprimere, ſiue dare votum, quod fieri non debet ante ſcrutinium, aliud, mandatum dare de voto exprimendo, aut dando, ſicut in matrimonio carnali aliud eſt contrahere, aliud, dare mandatum de contrahendo.

Cap. XLVII. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Si nullis vocatis, & non diſcuſſo negotio, electio non celebrata in concordiâ præproperè confirmatur, irrita & inanis decernitur. Si autẽ in electione diſcordi adſit coëlectus, vel oppoſitor, is nominatim vocandus eſt, ad agendam ſuam cauſam: ſi nullus adſit, generale mandatum ad Eccleſiæ valuas affigendum, in quo citentur, volentes ſe opponere confirmationi, aſſignato peremptorio. alicer confirmatio non

tenet. Idémq; ſi electio in concordiâ celebrata fuerit, Pontifex vult obſeruari.

EXEGESIS.

Nota, quòd duo copulatiuè requiruntur; vt valeat confirmatio: Vocatio ſcil. & diſcuſſio, & ſi alterum deficeret, confirmatio eſſet nulla, iuxta *Ioan. Andr. & Francum hîc.* Nam *vbi aliqua copulatiuè requiruntur, non ſufficit alterum, ſed requiritur copulatorum concurſus, fa. c. Cùm illis. §. Fin. de prebend. l. Si haredi. ff. De condit.* Habere autem diſpoſitionem *h. c.* locum non tantùm in prælaturis & beneficiis curatis, ſed & ſimplicibus, quæ confirmatione indigent, vt ſcil. vocentur, quorum intereſt, & cauſa diſcutiatur, cenſent *Ioan. Andr. Dom. & Franc. hîc n. 6.*

IDEM TITVLVS DE ELECTIONE IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Cùm Rationi.

Clemens V. in Conc. Viennenſi.

SVMMA.

Cùm rationi non congruat, vt homines diſparis profeſſionis vel habitûs in iiſdem Monaſteriis ſocientur. Prohibemus ne Religioſus aliquis in Abbatem vel Pralatum alterius Religionis vel habitûs de catero eligatur. Quòd ſi ſecùs actum extiterit, irritum ſit & inane. Per hoc autem, quin Religioſus in Secularis vel Regularis Eccleſia Pralatum licitè poßit eligi, Pontifex non intendit prohibere.

EXEGESIS.

Cùm rationi non congruat.) Diſpoſitio loquens de hominibus, vt iſta, habet locum in feminis quoque, quia homo eſt generis communis, non minùs enim diuerſitas Ordinis hoc caſu eſt inconueniens in feminis, quàm in viris, cùm præſertim etiã feminæ Perſonarum Religioſarum nomine cenſeãtur. *Panorm. hîc.* Secùs dic in diſpoſitione loquente de Monialibus, illa enim non extenditur ad Monachos, quia femininũ non complectitur, nec trahit ad ſe maſculinũ. Idem dic in Conſtitutione loquente de Abbatiſſis, vt non extendatur ad Abbates *iux. gloſſ. in Clem. Attendentes l. de ſtat. Regul.* verb. *Cecidiſſe.*

Vel habitûs.) Not. II. Eadem ratio aſſignatur *in c. Cùm cauſam. eod. t. & c. In noua. 16. q. 7.* Etſi id fieri poſſe videbitur *per c. Deus qui. de vit. & hon. Cler.* Si videl. Prælatus ſe accommodaret habitui illorum, quorum Prælatus eligitur. capit. autem *In nouâ.* poſſet explicari de diſparitate ſtatûs Secularis & Religioſi, *iux. gl.* Additur, *vel habitûs,* non coloris. vbi not. *Panorm. n. 4.* quòd diuerſitas coloris duntaxat, non inducat diuerſitatem habitûs, niſi color ex diſpoſitione Regulæ de habitu. Item, quòd vbi color non eſt de habitu, poſſunt Religioſi ſeruatâ formâ habitûs vti colore diuerſo, modo honeſto & ſuæ regulæ conuenienti.

Eligatur.) Non prohibetur tamen, poſſe ſic poſtulari ex cauſâ, quia poſtulatio & electio ſunt diuerſa, neque ab vno ad alterum fit illatio, niſi exprimatur *iux. gl. & Panorm.*

Secularis.) Quæritur, vtrùm Religioſus poſſit eligi in Prælatum Eccleſiæ ſecularis, non Epiſcopalis. Negant aliqui, ſed contrarium eſt veriùs, vt colligit gloſſa ex illis verbis: *ne homines diuerſa profeſſionis in iiſdem Monaſteriis ſocientur,* Eccleſiæ autem Collegiatæ ſeculares non Epiſcopales, non ſunt Monaſteria. Ceſſat ergo ratio diſpoſitionis in materia determinatâ, & ſtandum eſt iuri antiquo, quod id permittit *c. Priſcis d. 51. c. 1. d. 58. c. Doctos. & ſeqq. 16. q. 1.*

Cap. II. Ne Romani.

Idem.

SVMMA.

Iſtud cap. determinat, ſiue ſupplet Concili Lugd. *relatum* in c. Vbi periculum. eod. t. in 6. *circa electionem Pontificis, de quâ noſtri inſtituti non eſt diſſerere, vti diximus* d. c. Vbi periculum.

Cap. III. Cauſam.

Idem.

SVMMA.

Cauſa electionis, poſtulationis, prouiſionis, per appellationem ad Sedem Apoſtolicam non deuoluitur, niſi in praſentia appellati, aut Procuratoris eiuſdem fuerit interpoſita, aut eorum alteri infra menſem, vel poſtea, quàm citò commodè fieri poterit, intimata; porrecto videl. ipſis vel perlecto illius autentico tenore & copiâ, ſi petita fuerit, inde factâ ſi appellatus abſit, nec Procurator inueniatur in domo conſuetâ appellati, vel ſi remota ſit, in Eccleſiâ Cathedrali in cuius diœceſi eſt beneficium, & nihilominus vtroq; caſu in Eccleſiâ, vel beneficio, de quo agitur, appellatio publicetur, eiúſque copia, quandocunque petita fuerit, detur appellato. Si propter appellati ſuorúmque metum vel potentiam, intimatio vt prafertur, fieri nequeat, in loco aliquo publico ſic ſolenniter publicetur, vt ad appellati, vel procuratoris eiuſdem notitiam poßit veriſimiliter peruenire. Neque intimatio aliter habeat iuris effectum, nec appellatio ad Sedem cenſeatur deuoluta, niſi ad appellatum, eius plena & certa notitia infra tempus pradictum aliter peruenißet; Idem in aliis caſibus, in quibus requiritur intimatio. obſeruandum eſt.

EXE-

EXEGESIS.

Plura quæ hîc poſſent diſputari, pertinent ad materiam de appellat. Vide interim *Barboſ.* aliquâ facilia curſim attingentem.

Cap. IV. Conſtitutionem.

Idem.

SVMMA.

Decretalis vt circa. ſup. *locum non habet, cùm appellans ius ſuum, aut Eccleſiæ, directè proſequitur, ſed tunc duntaxat, cùm in formam aut perſonas opponit defectus, vel crimina. Quorum circumſtantias niſi ſpeciatim exprimit, ſuper illis non auditur, etſi iuret, ſe illas cognouiſſe de nouò. Neque etiam in eâdem causâ ſuper illis auditur alius qui non appellat, niſi proſequatur intereſſe proprium, poſſunt tamen aſſiſtere appellanti. Appellans verò non obſeruans formam* c. Vt circa. *etſi renuntiet appellationi, nec per viam querelæ quidem poteſt proſequi obiectum, aut alia, niſi in caſibus exceptis. Omiſſio dictæ formæ licèt appellantem à probatione repellat, non infirmat tamen probationem ſuper his, quæ ex aduerſarij confirmatione, vel aliàs legitimè exurgit.*

EXEGESIS.

Hanc Decretalem optimè ſed fusè explicat gl. declarans & concordans omnia capita, *per quæ cap. vt circa.* explicatur aut limitatur, quam vide. Eſt caſus noſtris temporibus rarior.

Cap. V. In pleriſque.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt nullus de cætero, niſi ſpeciali ſuper hoc autoritate Sedis Apoſtolicæ fultus, de paſtore prouideat Cathedrali Eccleſiæ ſibi qualitercunque ſubiectæ, quæ Clericis caret, & ſubditis Chriſtianis. Religioſus Prælatus licentiam dare non debet, vt tali prouiſioni conſentiat, conſentiens etiam conſecratus, in Epiſcopali nullatenus recipiatur honore, ſed priori Religionis ſuæ ſubiaceat Prælato, nec in Religione ſuâ, vel extra ad gradum honoris vel adminiſtrationis cuiuslibet poſſit aſcendere; in contrarium attentata decernuntur irrita, quâcunque conſuetudine non obſtante. Per hoc tamen circa prouiſionem aliarum Eccleſiarum, facultas Superiorum nec coarctatur, nec vltra iuris communis limites ampliatur.

EXEGESIS.

Huic Decretali occaſionem dederunt Epiſcopatus à Turcis & alis infidelibus occupati, pro his enim nihilominus Archiepiſcopi & Patriarchæ, quibus ante hac eiuſmodi Epiſcopatus ſuberant, conſtituebant & conſecrabant Epiſcopos, præſertim ex Religioſis mendicantibus. Vnde multi abuſus ſecuti, adeò vt Autor gloſ. dicat: *ſe vidiſſe Religioſum conſecratum ad titulum, qui non erat in rerum naturâ, nec fuerat.* Pontifex igitur prouiſionem eiuſmodi Eccleſiarum ſibi reſeruat. Solet autem Pontifex eiuſmodi Epiſcopos titulares, qui præter titulum, ex Epiſcopatu nihil habent, ex iuſtis cauſis create, vt honoret viros bene meritos, aut Epiſcopis, qui habent amplas diœceſes, & ſunt Principes, vt in Germaniâ, concedere; vt ſint ipſorum Vicarij in Pontificalibus, quos ideò vocamus Epiſcopos Initiatores ſiue Conſecratores aut Suffraganeos. Apparet autem hanc Decretalem editam, antequam Pontifex prouiſiones Epiſcopatuum ſibi reſeruaret.

Cap. VI. Quod circa.

Idem.

SVMMA.

Quod circa Religioſorum electiones, ſuper diſcordiâ & numeri minoritate, in Bonif. Conſtitutione, (quæ refertur in c. Quorundam. in 6.) *cauetur, de diſcordiâ & minoritate, quæ in facto, non in fictione, vel iuris effectu conſiſtunt, intelligi debet.*

EXEGESIS.

In fictione vel iuris effectu.) *In d. c. Quorundam. in 6.* ſtatuit Bonif. quòd Religioſo mendicanti, ex electione quocunque modo factâ in diſcordiâ ad Prælaturam extra ſuum Ordinem, nullum acquiratur ius, neque tali electioni poſſit conſentire, etiam cum licentiâ ſui Superioris: Idem ſtatuit de electione Religioſi non mendicantis ad quamlibet Prælaturã, ſi fiat à minori parte ſiue numero Collegij. Hîc autem declarat Clemens V. id intelligendũ de diſcordiâ & minoritate numeri, qui *in facto conſiſtit, non in fictione iuris*, id eſt, ſi non omnes re ipsâ conſentiant, aut non reipsâ ſit minor numerus eligentium, electionem non valere, etſi ſecundùm iuris fictionem poſſint dici omnes; aut maior numerus conſenſiſſe.

Exemplum ponit gloſſa, ſi decem ſint electores, & octo concorditer eligant Religioſum mendicantem, & alij duo alium, ſed excommunicati, quo caſu non habent vocem in Capitulo, ſed vox illorum eſt transfuſa in alios octo, vt adeò fictione & effectu Iuris, videatur poſſe dici electus ab omnibus. Similiter ſi ex decem electoribus, quatuor eligant Religioſum non mendicantem. Reliqui autem ſex qui diſcordant, ſint excommunicati, vt non minùs quàm priori caſu poteſtas Capituli iuris fictione videatur reſidere in his quatuor, non vult tamen Pontifex in hoc ſpeciali caſu iuris fictionem vel effectum habere locum, ſicut habet in aliis.

Cap. VII. Statutum.

Idem.

S V M M A.

Cap. Quia ſæpe. in 6. *Super bonis à Prælatis Cathedralium Regularium, & Collegiatarum Eccleſiarum dimiſſis, aut obuenientibus tempore vacationis, futuris ſucceſſoribus fideliter reſeruandis editum, locum habet in omni emolumento, quod prouenit ex juriſdictione & ſigillo Curiæ Eccleſiaſticæ vel ſecularis (ſi Epiſcopus quoque habet juriſdictionem temporalem) aut aliàs ad Prælatos pertineret, conſuetudine qualibet non obſtante, & ſolis rationabilibus expenſis deductis. Quod tamen ad perſonas ſingulares, ad quas ratione dignitatum, quas obtinent, juriſdictio cum aliquo emolumento, Sede vacante ex conſuetudine priuilegio vel jure alio ſpeciali deuoluitur, extendi non debet.*

Nihil hoc Cap. habet obſcuritatis.

Cap. VIII. Cùm conceſſa.

Idem.

S V M M A.

Cùm conceſſa Religioſo à Superiore ſuo licentia (generalis) vt electioni vel prouiſioni, ſi quam de ipſo contigerit fieri, ſuum dare poſſit aſſenſum, ambitionis vitio viam paret, nullius eiuſmodi licentia eſt firmitatis.

E X E G E S I S.

Meritò hoc ſtatuit Pontifex, Religioſus enim habens liberam facultatem, quaſuis Prælaturas admittendi, facilè incidit in ambitionis vitium, vt quærat & procuret, quæ ſua ſunt, non quæ IESU Chriſti.

IDEM TITVLVS DE ELECTIONE IN EXTRAVAGANTIBVS IOANNIS XXII.

Cap. I. Ad onus.

S V M M A.

Electis, qui ad Sedem Apoſtolicam venire vel mittere tenebantur, & ipſarum electionum inſtructoribus, qui in veniendo & ſe præſentando ipsâ Sede vacante, vel non vacante, non ſeruârunt tempora à Canonibus conſtituta (in c. Statuimus. de elect. & c. Cupientes h. t.) *vbicunque moram traxerint, nullum inde præiudicium generetur, modò in* Calend. Octob. *quas pro termino iſte Pontifex præfixerat* Lugduni vel Avenione *vbi Curiam habebat, ſe præſentes ſiſterent. Non obſtantibus Pontificum priorum* (*Nicolai IV.* in c. Cupientes. Boniſ. VIII. in c. Poſtquam. & Clem. V. in Clement. Ne Romani, eod.) *Conſtitutionibus quibuſcunque, quibus tamen quoad alia nullum præiudicium generatur.*

E X E G E S I S.

Not. gl. quod hæc Decretalis inducat jus nouum in eo, quia alia jura priora, proximâ parentheſi incluſa, arctantia electos ad veniendum & ſe præſentandum, videbantur expoſcere, vt Sede licèt vacante, manerent in Curiâ, cùm ab eâ ſine licentiâ non poſſent diſcedere, donec Eccleſiæ eſſet de Paſtore ſiue Summo Pontifice prouiſum. Quod ob longam ſæpe interuenientem in electione, moram Pontifex iſte mitigauit, vt in caſu vacationis, poſſent vbilibet morari, modò in præfixo termino ſe ſiſterent in Curiâ, vel ſi terminus præfixus non eſſet, ſaltem ſimul ſe præſentarent intra tempus ſtatutum *in c. Statuimus. & c. Cupientes.*

Cap. II. Suſcepti.

S V M M A.

Declarat hæc conſtitutio, qualiter beneficio vacante, cuius fructus debentur habenti annalia (id eſt priuilegium percipiendi fructus vnius anni) vel alteri, debent diuidi inter talem priuilegiatum & beneficiatum.

Hæc Decretalis non tractat de electione, ſed de fructibus beneficiorum, & rurſus ponitur inf. *inter Extrauag. communes ſub tit. Ne Sede vacante.*

IDEM TITVLVS DE ELECTIONE IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. I. Iniunctæ.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Sancit Pontifex, vt Epiſcopi & alij Prælati Superiores, nec non Abbates, Priores, & cæteri Monaſteriorum regimina exercentes, cuiuſcunque nominis, qui apud Sedem Apoſtolicam (id eſt, in Curiâ Romanâ) promouentur, aut confirmationis, conſecrationis, vel benedictionis munus recipiunt, ad commiſſas eis Eccleſias, & Monaſteria, abſque dictæ ſedis literis, huiuſmodi eorum promotionem, confirmationem, conſecrationem, ſiue benedictionem continentibus, accedere, vel bonorum Eccleſiaſticorum adminiſtratio-

ſtrutionem accipere non præſumat. Nulliq; abſque dicta literarum oſtenſione eos recipiant. Si ſecus fecerint, aut aliter recipiantur, quidquid intereà egerint, irritum habetur, nec interim quidquam de prouentibus percipiant. Recipientes verò, ſiue eis obedientes, tamdiu à beneficiis ſint ſuſpenſi, donec ſuper hoc, Sedis Apoſtolicæ gratiam obtineant. Similiter prædicti Epiſcopi, Prælati, Abbates, Priores, & alij Monaſteriorum Regentes, ſolito fidelitatis iuramento (de quo habetur c. Ego N. de iureiur.) *non præſtito, à Curiâ ne diſcedant. Quod, & alia prædicta ſimiliter ſeruare debent Pontifices, qui apud dictam Sedem, pallium recipiunt.*

EXEGESIS.

Addit hæc Conſtitutio aliquid iuri antiquo; per c. enim *Quanto d. 62. & c. Tranſmiſſam. de elect.* Ius adminiſtrandi, per ſolam confirmationem, conferebatur. Quâ in re cùm variæ fortaſſis fraudes, per illos, qui Romæ confirmabantur, contingerent; aliquibus aſſerentibus ſe confirmatos, qui confirmati non erant, ſalubriter Bonifac. ſtatuit, ne abſque literis Apoſtolicis de confirmatione huiuſmodi, conſecratione, benedictione Romæ factâ, atteſtantibus; quiſquam in Curiâ ſe promotum aſſerens, reciperetur.

Cap. II. Si Religioſus.

Benedictus XI.

SVMMA.

Si Religioſus, vel eius electores, intra tempus pro Superioris præſentiâ, aut abſentiâ moderandum, eiuſdem licentiam non obtinuerint, electores per c. Quàm ſit. in 6. *ad electionem aliam liberè poſſunt procedere. Et Religioſus eo ipſo, (de quo frequenter dubitatum eſt) iure, ſi quod ei competebat ex eiuſmodi electione, per* h. t. *priuatus eſſe declaratur.*

Cap. III. Sancta Romana.

Idem.

SUMMA.

Quatuor Patriarchales ſedes, (quas Romana Eccleſia inſtituit,) inter quas poſt ipſam Romanam Eccleſiam, Conſtantinopolitana primum, Alexandria ſecundum, Antiochena tertium, & Hieroſolymitana quartum locum obtinet, ab infidelibus vel ſchiſmaticis deſtructas, occupatas, vel detentas, Canonicis & Clericis earundem vndique diſperſis, ſibi ita reſeruat Pontifex, vt quamdiu ſchiſmaticorum aut infidelium poteſtati ac ditioni ſuberunt, Canonici dictarum ſedium, illis vacantibus, ad electionem, poſtulationem, prouiſionem nullatenus procedant, quouſque ad Sedis Apoſtolicæ notitiam id perducatur.

EXEGESIS.

Hodie verò, cùm nulli ampliùs Canonici ſuperſint, tota harum Sedium prouiſio ad ſolam Sedem Apoſtolicam pertinet, quæ creat Patriarchas Titulares, ſiue Nominales, qui vtinam aliquando, ſicut ſunt in actu primo, ſic etiam in ſecundo fiant Patriarchæ verè Reales.

Cap. IV. Ex debito.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Cùm beneficia apud Sedem Apoſtolicam vacantia ſint ſolius Papæ prouiſioni reſeruata, declarat Pontifex, quæ & quorum beneficia, apud Sedem Apoſtolicam vacare dicantur.

EXEGESIS.

Sed cùm per eiuſmodi reſeruationes tolluntur electiones, non eſt noſtri inſtituti, illis immorari. Vide de materiâ Papalium reſeruationum Nicolaum Garciam, de beneficiis Eccleſiaſticis; Parte 5. cap. 1. latiſſimè diſſerentem, item illos qui ſcribunt in Concordata Germaniæ, vt Gregorius Branden, & alij &c. De quibus dicemus *lib. 3. ad Tit. de præbend.*

TITVLVS VII.

DE TRANSLATIONE EPISCOPI.

In Rubricam Tituli.

POſtquam explicati ſunt varij modi, quibus prouidetur Eccleſiis, etiam videndum eſt de Translatione, per quam ſubinde etiam prouidetur Eccleſiæ vacanti, cùm alteri Eccleſiæ alligatus transfertur ex juſtis cauſis ad eiuſmodi Eccleſiam. De quâ materiâ agitur *7. q. 1. & 21. per totum.*

Nota verò ab hoc titulo de translatione Epiſcopi, vſque ad titulum de Officio delegati, in commentariis Panormitani, inſertam eſſe lecturam Antonij de Butrio, quia ſuper prædictis titulis Abbas ille nihil ſcripſit, aut ſi ſcripſit, nemo reperire poterat. Nos breuiter illos expediemus.

Cap. I. Cùm ex illo.

Innoc III. Antiocheno Patriarcha.

S V M M A.

Cùm maiores Eccleſiæ cauſæ, ac per hoc tranſlationes Epiſcoporum, & Sedium mutationes, ad Sedem Apoſtolicam de Iure pertineant, reprehenditur Patriarcha, quòd electum in Archiepiſcopum Apamenſem, etiam confirmatum, licet necdum conſecratum, in Eccleſiam Tripolitanam tranſtulerit, epiſcopare Archiepiſcopum, imò dearchiepiſcopare præſumens. Eámque ob cauſam ab Epiſcoporum confirmatione ſuſpenditur.

E X E G E S I S

Nota, maiores cauſas eſſe, quæ Pontifici reſeruantur, *de quibus gl. c. Quæ ad tranſlationem. de Off. Ordin. inf.* & inter has eſt translatio Epiſcopi, poſtquàm confirmatus eſt; prohibita lege ac traditione Eccleſiaſticâ, cuius initium cùm ignoremus, Apoſtolicam fateri cogimur. Excipitur tamen plenitudo poteſtatis Papalis, cùm bonum Eccleſiæ vniuerſalis quandóque tales ſedium mutationes requirat *iux. cap. Scias. 35. q. 1.*

Cap II. Inter. Cap III. Quanto. Cap. IV. Licèt.

Idem Innocentius III.

S V M M A.

Idem hæc Capitula continent, videlicet non poſſe Epiſcopos à propriâ tranſire, aut alterius quàm Papæ autoritate transferri ad aliam Eccleſiam. Delinquentes contra, puniuntur, nominatim Epiſcopus Hildeshemenſis, qui dimiſſâ Eccleſiâ Hildeshemenſi, tranſierat ad Herbipolenſem; ideóque priuatur vtrâque, ut nec illis præſideat, quos per ſuperbiam ſpreuit, nec illis, quos per auaritiam concupiuit, *ait Pontifex.*

TITVLVS VIII.

DE AVTORITATE ET VSV PALLII.

Hunc titulum, quia facilis eſt, & in jure parvum vſum habet, vide apud Caniſium, Vallenſem, Honorium ab Axel, in Summis, quas ſuper Iure Canonico concinnârunt.

TITVLVS IX.

DE RENVNTIATIONE.

Ad Rubricam Tituli.

Quia ea, quæ per electionem, poſtulationem, translationem acquiruntur, ſæpè per renuntiationem perduntur, vel dimittuntur, de hoc quoque videndum eſt; de quâ materiâ habetur quoque, *7. q. 2. & 17. q. 2. item in 6. & Clement.*

Cap. I. Literas.

Alexander III. Londonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Epiſcopo obtendenti ſenectutem, ſuámq; inſufficientiam, non datur poteſtas renuntiandi, maximè ſi vigor deuotionis & fidei, etiam corpore ſeneſcente non deficit, de quâ ſenectutis excuſatione, rurſus infrà c. 10.

Cap. II. Cùm inter.

Idem, Abbati Dolenſi; & Priori de Artigia.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt ſi Clericus P. inueniatur de conſenſu maioris & ſanioris partis Capituli, de beneficio, ſuper quo illi lis mouetur, autoritate Apoſtolicâ inueſtitus, eum Delegati faciant beneficium ipſum pacificè poſſidere, non obſtante juramento, quod de eodem non petendo vlteriùs, proponitur præſtitiſſe.

E X E G E S I S.

Quare Pontifex cenſuerit huic Clerico non obſtare juramentum, optimè explicat hic gloſſa. Abiurat videl. beneficium ſuum, quod de cætero illud non repeteret, ex jure quod tum habebat, non autem quod non reciperet *ex jure nouo* forſan ſuperveniente, v. g. ſi iterum eligeretur; juramentum enim non extenditur ad ea, *de quibus non fuit cogitatum in juramento, aut quæ tunc non extabant. c. Clericus. inf. de jureiur.* Sicut nec reſcripta extenduntur ad lites, tempore impetrati reſcripti non extantes, *c. vlt. de reſcrip.* & tranſactio non extenditur ad ea, *de quibus non fuit dictum, vel cogitatum. l. Si certa. C. De tranſact. & l. Licet. C. de judic.* Et ſic iſti non obſtitit juramentum, quia non agebat ex primâ receptione, ſed ex nouo Iure poſt juramentum acquiſito, ſiue fuerit acquiſitum ex diſpenſatione Capituli ſolius, ſiue etiam Papæ, ſiue vtriuſque, vt not. *Panorm. n. 8.*

Cap. III. Ex tranſmiſſa.

Idem, Epiſcopo Verulano.

S V M M A.

Cùm P. Rubeus Clericus S. Nicolai de Ceparano, infirmus vellet in Monaſterium S. Saluatoris ſuſcipi, & ſanitate recuperatâ, voti complendi gratiâ illud ingreſſus, ac ibidem aliquantulùm moram faciens, ea quæ Eccleſiæ S. Nicolai contulerat, ſibi feciſſet reſtitui, poſtea autem mutato animo, cuperet

peret reſtitui in eàdem Eccleſiâ: Pontifex conſultus reſpondit: cùm appareat per hoc Eccleſiam ab eo ſolutam, non poſſe Abbatem, & ſocios ad eius receptionem compelli inuitos, ſed admoneri, vt illum non tanquam vnum de Eccleſiâ, ſed quaſi de nouo recipiant in ſocium & fratrem.

EXEGESIS.

Sumitur ex hoc cap. generalis Regula, quòd *qui abſolutè renuntiat alicui beneficio, illud repetere non poſſit*, prout fecerat iſte Clericus; cuius argumentum eſt, quòd ea, quæ Eccleſiæ S. Nicolai, in quâ videtur fuiſſe Canonicus, donârat (ſub eâ vtique conditione, quàm diu in illa beneficium haberet, alioqui repetere non potuiſſet,) repetiit & recepit. Nullum ergo jus habuit beneficium illud, poſtquam rurſus ex Monaſterio, ſiue Nouitiatu egreſſus eſt, repetendi: poterat tamen ex beneuolentiâ rurſus recipi; Apparet autem Eccleſiam S. Nicolai, ex quâ ad Monaſterium tranſiit, fuiſſe ſæcularem: & nor. gl. hîc. *Abbatem idem eſſe, quod Prælatum*, addit *Panorm. n. 5. quòd in Apuliâ Presbyteri ſæculares appellentur Abbates, & ſimiliter in Hiſpaniâ & Catalanniâ.*

Cap. IV. Admonet.

Idem Epiſcopo Tornacenſi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Epiſcopus ſub diſtrictione Canonicæ vltionis probibeat, ne beneficiati Eccleſias ſuæ diœceſis ad ſuam ordinationem pertinentes, abſque aſſenſu ipſius intrare audeant, aut detinere aut dimittere Epiſcopò inconſultò.

Nota, hoc t. non comprehendi Eccleſias exemptas, vel aliàs ad ordinationem Epiſcopi non pertinentes.

Cap. V. Super.

Clemens III.

SVMMA.

Textum hunc ſatis obſcurum optimè explicat Gloſſa. Caſum ſic ferè formando. Cuidam repetenti beneficium, de quo ante hac fuerat Canonicè inſtitutus, obiiciebatur per modum exceptionis, quòd etſi ad illum aliquando pertinuerit, non poſſet illud repetere, quia dum quietè illud poſſideret, ſponte illud abiurauerat. Replicabat actor, ſe ſponte id non feciſſe, alter verò qui in beneficio ipſi ſucceſſerat, perſeuerabat affirmare, & vterque ad probandum ſe offerebat. Quærit igitur Epiſcopus 1. An exceptio ſpontaneæ abiurationis obiecta, ſi nulla alia cauſa reſignationis aſſignetur, admitti debeat? 2. An teſtes actoris dicentes, ipſum non ſponte renuntiâſſe, vel teſtes Rei, qui affirmant, ſint admittendi? Reſpondet Pontifex, non eſſe veriſimile, quòd aliquis renuntiet beneficio ſuo ſponte, multis laboribus acquiſito ſine causâ magnâ; teſtes tamen ſuper ſpontaneâ renuntiatione, quæ actori obijcitur, eſſe recipiendos; & à judice inquirendam renuntiationis cauſam, quam ſi inuenerit probabilem, actori eſſe ſilentium imponendum, niſi ipſe replicando contrarium probauerit, ſe videl. ſponte non renuntiâſſe, ſed per vim aut metum. Denique Pontifex reſpondet tacitæ obiectioni, non poſſe videl. negantis ſpontaneam renuntiationem, probationes admitti, quòd negantis factum, per rerum naturam nulla ſit probatio. Reſpondet Papa, quòd licèt videatur negatiua, habere tamen in ſe implicitè affirmatiuam, ſcil. quòd coactus renuntiârit, & ideò ſuper illâ aſſertione implicitâ de vi aut metu ſibi illato, probationes actoris eſſe admittendas, & ſententiam proferendam pro eo, qui meliùs probauerit.

EXEGESIS.

Ex quo habetur planus intellectus h. e. de Regulâ autem illâ, quòd factum negantis, nulla ſit probatio per rerum naturam; dicemus *in c. De probat.*

Cap. VI. In præſentiâ.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex vt cuidam, de cuius renuntiatione ſpontaneâ per quaſdam Epiſcoporum literas, & confirmationem ipſius conſtabat, ſuper Abbatiâ, quam repetebat, ſilentium imponatur.

Concordat cum c. 3. Ex tranſmiſſâ.

Cap. VII. Sanè.

Celeſtinus III.

SVMMA.

Subdiaconus H. à Legato Papæ de eiuſdem mandato inſtitutus Canonicus Eccleſiæ Pictauienſis, & à reliquis Canonicis ſuper hoc impeditus, ſuaſu quorundam, Capitulo tradidit literas Papales, eiuſdémq. miſericordiæ ſiue gratiæ ſe ſubiecit, ſed neq. ſic receptus eſt; re ad Pontificem delatâ, mandat iis, vt non obſtante hâc ſubiectione, ipſum in fratrem & Canonicum admittant.

EXEGESIS.

Hoc non obſtante.) Quòd videl. Subdiaconus iſte à Canonicis deceptus, literas ſuas illis tradide-

rit, & Canonicatum, in quo, vi mandati Apoſtolici erat inſtitutus, ſibi jure debitum, titulo miſericordiæ ſiue gratiæ petiit. Vbi gloſſa apponit, quòd traditione literarum quis videatur renuntiare juri inde quæſito, *c. Cùm pridem. de pactis inf.* Sic tradito inſtrumento emptionis mancipij, mancipium videtur donatum *l. 1. C. De donat.* & qui chirographum legitimat, actionem quoque eo contentam legitimat, *l. Qui chirographum. ff. De legat. 3.* & qui obligat inſtrumenta agrorum, de agris ipſis cognouiſſe intelligitur, *l. 2. C. Quæ res pigno. oblig. poſ.* &, ſi reſtitui tibi cautionem pignoris, vi pignoris renuntiâſſe videor, *l. Creditricem. C. De remiſſ. pigno. & l. 2. ff. De pactis.* Non potuit igitur hic Subdiaconus poſt traditas literas agere ſuper Canonicatu, *quia actor ſine actione nõn experitur. l. Si pupilli. §. Iudicemus. ff. De negot. geſt.* Ad hoc variæ ſunt ſolutiones.

I. Gloſſa in verb. *Ductus conſilio.* reſpondet quòd habuerit actionem de dolo; & Canonici illi ex conſilio fraudulento fuerint obligati, *l. Conſilij non fraudulenti. ff. De reg. jur.* neque arctatus fuit ad dolum probandum; eò enim ipſo, quòd ſpe miſericordiæ ſe ſubiecit, & ipſi miſericordiam non fecerunt, dolus præſumitur.

II. Etſi actionem propriè non habuiſſet, propter deceptionem ſaltem audiri debuit ex officio Iudicis *c. Cùm pridem. de pact. inf. c. Cùm inter. de elect. ſuprà,* quia cùm defuit actio, officium judicis eſt implorandum *c. Iudicis. de off. jud. inf. l. In cauſa. ff. De min.* hanc ſolutionem affert. *gl.* verb. *Suſtinere.* & mox ſubdit.

III. Quòd videl. per reſtitutionem huiuſmodi literarum Subdiaconus iſte inſtitutioni, quam habuit à Legato autoritate Sedis Apoſtolicæ, non renuntiauit, quia non renuntiauit facto illius, neque jus ex inſtitutione quæſitum pendebat amplius ex literis, ſed erat ſeparatum ab illis. Vnde tenendum eſt, quòd hic receptus fuerit in Canonicum ex vi primi mandati Apoſtolici (non ex vi noui, niſi quatenus confirmabat illud primum) id eſt vi inſtitutionis quæſitæ ex primo mandato, vt explicat *Panorm. hic n. 4.* & hunc intellectum amplectitur *Summa, quæ ponitur in corpore juris.*

IV. Aliqui tamen tenent, quòd hoc jus quæratur ex vi noui mandati, cui occaſionem dedit deceptio, ſed contrarium eſt, quod diximus de mandato primo, cui mandatum ſecundum non addit niſi confirmationem.

Cap. VIII. Quod in dubiis.

Innoc. III. Nidroſienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Qui beneficium Eccleſiaſticum ſibi collatum ſponte in manum laicam reſignantes, illud denuò à laico ſuſcipiunt, eodem ſunt ſpoliandi, licèt reſignatio talium facta laico, nullam obtineat firmitatem.

E X E G E S I S.

In eum, qui de manu laicâ beneficium recipere præſumpſit) ſuprà *c. Quiſquis.* de electione, ſtatuitur pœna, vt electionis commodo careat, & ineligibilis fiat. Hic autem textus procedit de eo, qui beneficium quod habet, laico reſignat, & poſtea rurſus illud ab eodem recipit, vbi præterquam quòd recipiendo pœnas *c. Quiſquis.* incurrit, inſuper beneficio ſic recepto ſpoliari jubetur, etſi reſignatio talis, vtpote facta non ſuperiori, de ſe nullam habet firmitatem *c. Denique. 6. q. 3. c. Abbas. 18. q. 2.* Iubetur ibidem beneficium recipiens de manu laici, excommunicari, *c. Præterea de jur. patronatus.* hîc additur pœna priuationis, faciendæ per ſententiam ex titulo illicitæ & irritæ reſignationis, quam priuationem titulo talis receptionis incurrit ipſo facto *per d. c. Quiſquis.*

Cap IX. Ad ſupplicationem.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Archiepiſcopus Raguſienſis à Curâ Eccleſiæ ſuæ abſoluitur, eò quòd non poterat ſecurè & ſine periculo mortis ibi morari.

E X E G E S I S.

De quâ cauſâ renuntiandi, mox iterum *c. ſeq.* vbi patet, non quodvis periculum, etiam mortis, ſufficere ad legitimam renuntiationem, tenetur enim *bonus paſtor ponere animam ſuam pro ouibus ſuis*, ſed intelligitur tale periculum mortis, quam ſi quis obiret, nihil ad ſalutem animarum faceret.

Cap. X. Niſi cum.

Idem Archiepiſcopo Calaritano.

S V M M A.

Dicit Pontifex, quòd hæc ſint illa, propter quæ cedendi Epiſcopus poteſt licentiam poſtulare: Conſcientia criminis, debilitas corporis, defectus ſcientiæ, malitia plebis, graue ſcandalum, irregularitáſque perſonæ; *quæ omnia latè explicat. Et denique Epiſcopo, qui renuntiandi licentiam petierit, non aliter eandem impertit, quàm, ſi aliquam ex dictis cauſis in ſe deprehenderit.*

Vide *Ioan. Andr. Panorm.* & alios iſta latè explicantes.

Cap. XI. Poſt translationem.

Idem Epiſcopo Fauentino, in Archiepiſcopum Rauennat. electo.

S V M M A.

Decretum Concilij Conſtantinopolitani relatũ in c. Hoc nequaquam. 7. q. 1. (quod quintam Synodum Conſtantinopolitanam *appellat*, & trecentorum octoginta trium Patrum, ſub Ioanne

anne Papa VIII. fuiſſe aſſerit Editio Iuris Canonici Gregoriana) *prohibens*, ne qui de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam, & pœnitentiæ locum deſcendit, *ullatenus ad Pontificatum reſurgat; declarat Pontifex, ſe in eo caſu loqui, cùm quis* pro crimine, de quo conuictus fuerat, vel confeſſus, pœnitentiæ cauſâ ad vitam monaſticam tranſit, *talem videl. non poſſe redire ad Epiſcopatum; quod ipſum ab aliis ita intelligi ait,* vt per ſe reſurgere nequeat, id eſt repetere, quaſi debitum quod dimiſit, quamquam eligi poſſit, *præſertim ſi locum tantùm, & non Ordinem reſignârit. Hâc causâ ſeclusâ, ſi quis renuntiat propter perſecutionem, infirmitatem, defectum ſcientiæ, ſimoniam, ipſo ignorante commiſſam, vel quid ſimile, non aduerſatur dicto Concilio, talem etſi tranſierit ad Religionem reaſſumi ad Epiſcopatum.*

EXEGESIS.

Quod dicitur de eo, qui *locum tantùm & non Ordinem reſignat*, intellige *Ordinis Epiſcopalis executionem*, quam velit etiam in Monaſterio retinere, nam ipſum Ordinem Epiſcopatûs, quatenus imprimit diſtinctum characterem, vel annectitur charačteri presbyterali, reſignare, vel ei renuntiare non poteſt, vt bene *not. gloſ.* Advette vlteriùs, conditorem huius cap. Innoc. III. lapſum memoriâ, numerat enim dictum Concil. Conſtantinop. inter quatuor prima Concilia generalia, *quæ ſicut quatuor Euangelia, veneratur Eccleſia Catholica:* cùm tamen iſtud ſit octaua ſynodus Generalis, celebrata ſub *Innoc. VIII.* qui cepit ſedere ſub Ann. Chriſti 873.

Cap. XII. Quidam.

Idem in Concil. Generali.

SVMMA.

Quidam cedendi licentiam cum inſtantiâ poſtulantes, eâ obtentâ, cedere prætermittunt, ſed cùm in poſtulatione huiuſmodi, aut Eccleſiarum commoda, quibus præſunt, aut ſalutem videantur propriam attendiſſe, eos ad cedendum decernimus compellendos.

EXEGESIS.

Enummerat *Panorm. hic* plures caſus, in quibus poſt obtentam licentiam, & conceſſionem, quis poſſit pœnitere, ſed placuit Pontifici in hoc renuntiationis caſu, illis juribus non deferre, propter momentum duplicis cauſæ, quæ ad renuntiationem monere debet, *commodum Eccleſiæ, aut ſalus propria,* quorum neutrum in diſcrimen per leuitatem animi conjici debet.

Cap. XIII. Veniens.

Honor. III. Maioris Eccleſiæ Decano, & M. R. Cantori, S. Dionyſij Leodienſis.

SVMMA.

Cùm Papa mandâſſet, vt Abbas de Emenco & Maioris Eccleſiæ, ac S. Pauli Cantores Treuirenſes prabendã in Eccleſiâ S. Florentini Confluentiæ Ioanni Subdiacono aſſignarent, idq; iſti vellent adimplere; quidam Canonici oppoſuerunt, illum renuntiâſſe juri literarum, idq; probârunt per teſtes aſſerentes, ipſum ſe gratiæ Capituli commiſiſſe. Quare duo Iudices ex prædictis decreuerunt, illum videri per hoc juri ſuo renuntiâſſe. Sed cùm ille ad Papam appellâſſet, Papa Capellanum ſuum illi conceſſit Auditorem, qui, cùm nemo ad cauſam tractandam ab aduerſariis compareret, ſententiam prædictorum judicum juſtitiâ exigente caſſauit, quam Capellani ſui ſententiam Pontifex ratam & firmam habet.

EXEGESIS.

Hic caſus non eſt omnino ſimilis caſui poſito *ſuprà in c. Sanè.* quia Subdiaconus H. de quo ibi, erat de facto inſtitutus à Legato Papæ, hîc autem Iudices Apoſtolici volebant quidem mandatum implere, ſed interuenerunt Canonici, & flexerunt illos in contrarium. Nihilominus iſte habuit actionem de dolo, vt diximus ibi in primâ reſponſione, & licèt non habuiſſet actionem, potuit implorare officium Papæ, tanquam judicis ſui ſupremi, vt diximus in reſponſione ſecundâ.

Cap. XIV. Lectæ.

Idem Archiepiſcopo Treuirenſi.

SVMMA.

Abbas S. Petri Tullenſis æger, & de vitâ deſperans, Monachos ſuos ab obedientiâ, in quâ ſibi tenebantur, abſoluit; vocato Epiſcopo, vt Abbatiam in eius manibus reſignaret, quod tamen, vſus conſilio ſaniori, non fecit: conſultus Pontifex reſpondet, ſe ex tali facto, eundem Abbatem ſuo reſignâſſe regimini, non videre.

EXEGESIS.

Non valuit iſta Monachorum abſolutio ab obedientiâ, *vt not. DD. hîc teſte Panorm. n. 4.* quia Religioſi, vi voti tenentur obedire Prælato, quod ipſe non poteſt ſoluere, dum manet Prælatus; vnde iſta abſolutio nihil operari potuit, quia & Præſes abdicando à ſe imperium, nihil agit *l. Legatus. ff. De off. præſ.* Similiter nec iſto modo ſoluitur patria poteſtas *l. Abdicatio. C. De patr.* Debuiſſet igitur renun-

tiatio ſiue reſignatio præcedere hanc abſolutionem, quia *durante principali, non poteſt quis renuntiare ei, quod neceſſariò dependet ab eo*, ait *Panorm. hic n. 5.* Sed videtur Abbas iſte bonâ fide proceſſiſſe; etſi non tantùm ex hoc capite nulla interuenit reſignatio, verùm neque ex intentione Abbatis (de quo text.) quòd Epiſcopum vocârit, vt reſignaret, quia permiſit ſe aliter perſuaderi: *aliud autem eſt velle reſignare, aliud reſignare.*

Cap. XV. Dilecti.

Greg. IX. Agathenſi & Vticenſi Epiſcopis.

S V M M A.

Abbas Monaſterij S. Guilielmi immediatè ad Romanam pertinentis Eccleſiam, ceſſit Abbatiam, ſentiens ſe inſufficientem in manibus Conuentûs, qui alium Canonicè elegerunt, ſed quia ſine licentiâ Papæ id fecit, decernit Pontifex, tam electionem ſecutam, quàm ceſſionem eſſe irritam; & mandat Abbatem in loco ſuo reſtitui, eòque integrè reſtituto, vice ſuâ ceſſionem ipſius recipi.

E X E G E S I S.

Res clara eſt; quia ille tantùm Superior poteſt ceſſionem ſiue renuntiationem admittere, qui poteſt confirmare *c. Abbas. 18. q. 2.* confirmare autem hunc Abbatem ſolus potuit Pontifex.

IDEM TITVLVS DE RENVNTIATIONE IN VI.

Cap. I. Quoniam aliqui.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Cæleſtinus V. Bonifacij prædeceſſor volens hæſitationis materiam amputare, deliberatione habitâ cum Cardinalibus; (de quorum numerò tum ſe fuiſſe Bonif. teſtatur) de omnium concordi conſilio, autoritate Apoſtolicâ ſtatuit & decreuit: Romanum Pontificem poſſe liberè reſignare. Quod ſtatutum inter cõſtitutiones alias ad perpetuam rei memoriam, de fratrum conſilio Bonif. duxit redigendum.

E X E G E S I S.

Potiſſima obiectio in contrarium erat, quòd renuntiatio fieri debeat in manibus Superioris. Papa autem non habet Superiorem. Sed bene reſpondet *gloſ. id verùm eſſe, vbi eſt Superior.* vide Lud. Gomez, *in Reg. Concell. de infirm. reſign. parte 1. q. 1.*

Cap. II. Litê.

Idem.

S V M M A.

Si in fraudem expectantis autoritate Apoſtolicâ primam Præbendam vacaturam, alius in eâdem Eccleſiâ reſignet beneficium tenue, quòd in proximo credat pinguius vacaturum, non tenetur expectans illud recipere, ſed poteſt expectare alteram Præbendam pinguiorem, eámque petere veluti ſibi debitam. Quæ ſi prædicto renuntianti confertur, eo ipſo fraus intelligitur eſſe probata, & idem renuntians vtrâq. Præbendâ carebit.

E X E G E S I S.

Hæc Decretalis hodie non habet vſum, quia gratiæ *expectatiuæ* omnino ſublatæ ſunt per *Concil. Trid. Seſſ. 24. c. 19.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Cùm illuſio.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Sancit Pontifex, vt ſi quis ad cedendum Pontificali, aut alij cuilibet dignitati, vel beneficio Procuratorem ſponte conſtituit, illúmq. ignorantem voluerit reuocare, tenet renuntiatio ſiue ceſſio, ſi antequam reuocatio ad Procuratores, vel illius, in cuius manibus ceſſio fuerit facienda, notitiam peruenerit, fuerit admiſſa, niſi per hos ipſos aut alios malitioſè factum fuerit, quò minùs ad eos, vel eorum alterum citiùs potuerit reuocatio peruenire.

E X E G E S I S.

Nota ex gloſſa hîc, etſi conſtituens non notificârit reuocationem, ſed ipſe Procurator reſciuit eam aliunde; ſufficere, vt valeat ceſſio.

TITV-

TITVLVS X.

DE SVPPLENDA NEGLIGENTIA PRAELATORVM.

In Rubricam Tituli.

EXplicatis variis modis, quibus Prælati aſſumuntur, illi autem in Prælaturis ſæpè perfunctoriè & ignauiter ſe gerunt *c. Ante omnia. d. 40.* quod negligitur autem, ſuppleri;quod amittitur vel omittitur,reſtaurari oportet, non immeritò ſubiungitur iſte titulus, de quo etiam habes *d. 86 c. 2. item 2. q. 7. can. Negligere. ac denique in 6. & Clement.*

Cap. I. Statuimus.

Alexander III. Ciſtertienſibus.

SVMMA.

Si Epiſcopus tertiò humiliter requiſitus, Abbates Ciſtercienſes benedicere renuerit, eiſdem Abbatibus liceat proprios Monachos benedicere, & alia,quæ ad Officium ſuum pertinent,exercere; donec Epiſcopi id facere non recuſent.

EXEGESIS.

Hæc Decretalis,vt tenet *Laym. in qq. Canonicis. q. 211.* communis eſt Abbatibus & Præpoſitis Regularibus (etſi aliqui ad ſolos Ciſtercienſes reſtringant)qui benedici ab Epiſcopo deberent,qui ſi tertiò ſimiliter requiſitus, impendere benedictionem recuſet, interim omnia quæ ſunt ſui officij exercere poſſunt, donec Epiſcopus morem gerat. Idque dicendum eſt,ſi Epiſcopus abſens,breui rediturus non ſit.*arg.c.Nihil.44.de elect.* Si ſtatim initio nullâ probabili ratione allatâ,abſolutè benedictionem neget, non eſt opus repetitâ requiſitione , ut tenet *But. bie n. 1.* Illud denique adverte,in quibuſdam regionibus Abbates benedici non ſolere,& nihilominus omnia Abbatum,etiam quæ ordinis ſunt,officia exercere,ſi Sacerdotes ſint;*ita Card.Tuſcus.*verb. Abb. *concl. 8. n. 3. Rodriq.to.1.Reg. q.18.a.2. & colligitur ex c. Alienationes.12. q. 2.*

Cap. II. Sicut.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm Regulares quidam Eccleſias ſui juris patronatûs,propriis vſibus deputare niterentur, & iis vacantibus,vicarios pro ſuâ inſtituerent, & deſtituerent voluntate, eos ita penſionibus onerantes, vt nec Eccleſiis competenter deſeruire, nec juribus Epiſcopalibus, aut hoſpitalitati ſatisfacere poſſent, mandat Pontifex,quatenus Epiſcopus (niſi Eccleſiæ ſint exemptæ,) prædictos exceſſus ſtudeat emendare. Et niſi, intra tempus à Concil. Lat. (ſub Alexand. III. c. 8. quod refertur in c. Nulla.de conceſſ. præb. inf. & præfigit tempus 6. menſium) *ſtatutum, perſonæ idoneæ præſententur, ipſe ex tunc appellatione remotâ, ordinet Rectores, ita tamen, vt nullum patronis inpoſterum præiudicium generetur.*

Quæ omnia plana ſunt.

Cap. III. Licèt.

Innocentius III.

SVMMA.

Mandat Pontifex, quatenus ſi conſtiterit Archidiaconum Richemundiæ vacâſſe per annum (tempore ſemeſtri, quo vel ad Archiepiſcopum, vel ad Capitulum donatio pertinebat, non à vacatione, ſed à die notitiæ computato,) cùm pro eo quòd Eboracenſis Archiepiſcopus alium Superiorem non habeat, ad Papam fuerit eius donatio deuoluta, vt vtriq; Competitori ſilentium imponatur.

EXEGESIS.

Nota, quòd poſt lapſum ſemeſtre,de collatore in collatorem deuoluatur poteſtas conferendi, vt hîc ab Epiſcopo ad Capitulum,elapſo primò ſemeſtri,& ab hoc ad Archiepiſcopum, qui ſi vltra alterum ſemeſtre prouidere neglexit,deuolutio fit ad Papam,ideóque hic jubet inquiri,quantum temporis ſit elapſum.

Cap. IV. Literas.

Idem M. P. de Caſtronouo & R. Monacho fontis frigidi, Apoſtolicæ Sedis Legatis.

SVMMA.

Cùm Prælati quidam & Capitula beneficiis & dignitatibus quibuſdam vacantibus, per ſemeſtre prouidere negligentes, intellecto Legatorum Sedis Apoſtolicæ aduentu, in beneficiis illis perſonas mi-

nùs

nùs idoneas inſtituiſſent, mandat Pontifex, vt ſi perſonis idoneis beneficia ſint aſſignata, de patientiâ illos beneficia permittant pacificè poſſidere, inidoneos autem amouentes, de idoneis non differant quantòcyus ordinare.

EXEGESIS.

Notat *Panorm. n. 2.* quòd vbi Papa ex certâ ſcientiâ jubet aliqua tolerari, vt hîc Collationem poſt elapſum ſemeſtre à Prælatis aut Capitulis factam, talis patientia habeatur pro diſpenſatione; de quo plura idem *Panorm. in c. Quod ſuper his. de conſang. & affinit.*

Cap. V. Dilecto.

Idem Epiſcopo Samo.

SVMMA.

Cùm Salamantinus Decanus, eiuſque ſequaces, poſt elapſum ſemeſtre (infra quod, iux. c. Nulla. de conceſſ. præbend. *Epiſcopus & Capitulum, prout communiter ſpectabat ad eos, facere debebant,) Cantorem eligere neglexiſſent, electionem Petri poſtea minùs Canonicè celebratam, Pontifex decernit irritam, neque per appellationem Decani & ſuorum, factum Archiepiſcopi (ad quem iam erat eligendi autoritas deuoluta,) eligentis alium, impediri. Ideóque mandat electionem Gregorij ab Archiepiſcopo celebratam, ſublato appellationis obſtaculo confirmari.*

EXEGESIS.

Nota, quòd ad Superiorem, propter negligentiam, deuoluta poteſtate, ipſo jure inferior poteſtate eligendi priuatur. Adeò vt quòd ab eo geſtum eſt, nullum ſit, neque admittitur purgatio moræ *iux. Panorm. hîc.* intellige ex negligentiâ prouenientis.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Romanâ.

Innocentius IV.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Remenſis in viſitatione, non debito modo à ſuffraganeis receptus, eoſdem excommunicâſſet, & propoſito edicto mandâſſet, vt eorum ſubditi pro audiendis & terminandis eorum cauſis liberè ad Remenſem Curiam accederent, Pontifex re intellectâ, id edictum reuocauit; quia etſi iidem Epiſcopi pro ſuis culpis, eſſent excommunicati, non tamen ex culpis ipſis (cùm id non inueniatur à jure conceſſum) ad Remenſem Archiepiſcopum eorundem juriſdictio deuolueretur, ſed alia fortè pro illis pœna ipſis Canonica poſſet infligi.

EXEGESIS.

Concordat *cum h. t. C. Quia diuerſitatem. de conceſſ. præbend.* vbi dicitur, quòd Epiſcopo excommunicato, Archiepiſcopus, aut Capitulum non poteſt conferre beneficia, ad ſolius Epiſcopi Collationem ſpectantia, quia deuolutio non fit ad Metropolitanum, niſi negligente Epiſcopo per ſex menſes, debet ergo Metropolitanus expectare, donec Epiſcopus abſolutionem conſequatur, niſi eſſet negligens in petenda abſolutione, tunc enim ſemeſtre curreret à tempore negligentiæ, vt ait *gloſſ. hic.* De poteſtate autem Archiepiſcopi tractatur *in c. Paſtoralis. de conceſſ. præb.* vbi enumerantur caſus, in quibus Archiepiſcopus habet poteſtatem in Suffraganeos ſubditorum, inter quos non eſt iſte.

Cap. II. Grandi.

Idem, Baronibus & Comitibus Regni Portugalliæ.

SVMMA.

Pontifex Comitem Boloniенſem Regis Portugalliæ ad regendum parùm idonei fratrem, conſtituit eiuſdem Coadiutorem, per hoc tamen non intendens memorato Regi, vel illius legitimo filio regnum adimere, ſed potiùs ipſi & regno deſtructioni expoſito, per ſolicitudinem & prouidentiam ſupradicti Comitis conſulere.

EXEGESIS.

Continet hoc cap. caſum in quo propter bonum publicum, Pontifex vſus eſt poteſtate indirectâ in temporalibus.

Cap. III. Si Epiſcopus.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si Epiſcopus à Paganis aut Schiſmaticis capiatur; non Archiepiſcopus, ſed Capitulum, ac ſi ſedes per mortem vacaret; in ſpiritualibus & temporalibus miniſtrare debebit, donec eum libertati reſtitui, vel per Sedem Apoſtolicam (cuius intereſt Eccleſiarum prouidere neceſſitatibus) ſuper hoc per capitulum conſultam, aliud contigerit ordinari.

EXEGESIS.

Nota, quòd Prælatus expulſus ab hoſtibus, non perdit dignitatem; & vniuerſim tenent DD. quòd Clerici expulſi ratione hoſtilitatis, vel metu tyranni, non perdunt titulum beneficij, nec eorum jura, neque Patroni ſic expulſi, jura patronatûs, ait *Franc. n. 2.*

Cap.

Cap. IV. Eccleſiæ.

Idem.

S V M M A.

Eccleſiæ Cathedrali vacanti ſolus Pontifex deputat viſitatorem, niſi Capitulum in ſpiritualibus & temporalibus negligenter adminiſtret: tunc enim Archiepiſcopus Capitulo vocato, & cauſæ cognitione præmiſſâ, Viſitatorem ſiue Adminiſtratorem poteſt deputare. Qui Viſitator etſi ſpiritualium & temporalium adminiſtrationem cæteroqui legitimam habeat, beneficia tamen ad collationem Epiſcopi pertinentia conferre non poteſt, ſi ab alio quàm Romano Pontifice fuerit deputatus.

Quæ clara ſunt.

IDEM TITVLVS DE SVPPLENDA &c. IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Quia.

Clemens V. in Concil. Viennenſi.

S V M M A.

Si Regulares Prælati, Prioratus, Eccleſias, adminiſtrationes aut quæuis beneficia vacantia ad eorum diſpoſitionem ſpectantia, intra ſemeſtre conferre negligant, Diœceſani in non exemptis, ſuâ, in exemptis Apoſtolicâ autoritate, beneficia huiuſmodi per ſeculares Clericos gubernari ſolita, ſecularibus Clericis; Religioſis verò committi aut conferri ſolita, Religioſis eorundem Monaſteriorum, quorum Prælati ſunt negligentes, conferant. (*de quo etiam vide* Conc. Trid. Seſs. 14. de reform. c. 10.) *Eâdem autoritate ſuffulti nullatenus permittant, vt eiuſmodi beneficia applicent menſis ſuis, aut penſiones nouas eis imponãt, aut veteres augeant. Prædicta verò intelliguntur de illis beneficiis, quæ non ſunt de menſa Prælatorum, ſed ſimplices Priores, Adminiſtratores, ſiue Rectores conſueuerunt habere, vel liberè ad monaſterium, cùm oportet, reuocabiles. In quibus &* Conſtit. Bonif. VIII. relatam in c. Præſenti. de off. Ord. *& alteram eiuſdem, relatam* in c. Cùm ſingula. de præbend. (*de quibus ſuo loco*) *Pontifex vult obſeruari, ne videl. Prælati bona eiuſmodi beneficiorum occupent, & ne vnus Religioſus pluribus præſit Prioratibus, aut Eccleſiis curatis, etſi curam per alium exerceat.*

TITVLVS XI.

DE TEMPORIBVS ORDINATIONVM, ET QVALITATE ORDINANDORVM.

Continentur hoc titulo quædam antiquiora Decreta, tum facilia, tum per Concil. Trid. ad poſteriorum temporum vſum accommodata *Seſſ. 23. in Decreto de reformatione ferè per totum.*

TITVLVS XII.

DE SCRVTINIO IN ORDINIBVS FACIENDO.

In Rubricam Tituli.

Explicatis illis, quæ pertinent ad ordines conferendos, & ordinandorum qualitates, ideò ſubiungitur de Scrutinio, ſiue eorundem examine præmittendo, eòque duplici; vno, quod habetur ante ordinationem, de quo c. *Epiſcopus. d. 23.* & altero, quod fit in ordinatione; de quo *hic & c. Epiſcopus & ſeq. per totum. c. Quæ in aliquo. d. 51.*

Cap. Vnic. Ex parte.

Innocentius III.

S V M M A.

Quando Pontifice aliquẽ in Diaconum vel Presbyterum promouente, Prior Diaconorum Pontifici aſſiſtens dicit: Poſtulat ſancta Mater Eccleſia, vt hunc præſentem Diaconum, vel Subdiaconum ad onus presbyteratûs, vel Diaconatûs ordinetis, *& Pontifice interrogante,* ſciſne dignum eſſe? *idem Diaconus aſſiſtens reſpondet:* quantum humana fragilitas nôſſe ſinit, & ſcio & teſtificor illum ad huiuſmodi dignum eſſe onus officij, *Papa remouens ſcrupulum, reſcribit illum non peccare, dummodo contra conſcientiam non loquatur, quia non ſimpliciter aſſerit illum eſſe dignum, ſed in* quantum humana fragilitas nôſſe ſinit, *cùm illum, quem indignum eſſe non nouit, dignum debeat æſtimare. Si autem illum indignum eſſe cognoſcit; ordinanti, priuſquam ad huiuſmodi ſcrutinium veniatur, ſecreto nuntiet vel intimet. Addit Papa ſe interrogationem huiuſmodi* non in conſecratione Pontificis, ſeu Epiſcopi, *ſed in ordinatione* Diaconi, vel Presbyteri *facere.*

E X E G E S I S.

Scrutinium nihil eſt in propoſito aliud, quàm *examen eorum, qui ad Ordines promouendi ſunt, factum per eum, ad quem ſpectat.* Dicitur à ſcrutando, id eſt,

id eſt, *examinando* ſiue *interrogando*, vt not. *Hoſtienſis in Summa q.1.n.1.h.t.* qui plures Scrutinij diuiſiones affert *q.2.* ſed quoad Ordinationem eſt duplex, vnum, quod ante Ordinationem, & quidem diligenter faciendum eſt *c. Nihil. §. Epiſcopi. de elect.* iuxta antiquos Canones, incipiebat Feriá IV. ante ſabbatum, quo conferebantur Ordines, & durabat per triduum. *c. Quando. & ſeq. d.24. de hoc multa Hoſt. l.c.q.4. & 5.* Quid autem hodie ſeruari debeat circa ſingulos Ordines, ſtatuit *Concil. Trid ſeſſ.23. de reform, c.5. & 7:* & hoc vocatur primum ſcrutinium. Secundum ſcrutinium fit in ipſa Ordinum collatione, quando per Archidiaconum, aut primum Diaconorum, vel aliquem qui vicem illorum gerit, illi qui in examine probati, & tanquam idonei admiſſi fuerint, Epiſcopo offeruntur ordinandi ſiue conſecrandi, qui prius de illorum idoneitate interrogat, Archidiacono eo ferè modo reſpondente, qui habetur *in h. c.*

Dicit autem Pontifex, Archidiaconum non debere eſſe ſolicitum, ne fortè præſentet indignum, aut dicat aliquem dignum, qui dignus non eſt. Quia non ſimpliciter aſſerit illum eſſe dignum, ſed *quantum fragilitas humana noſſe ſinit*, præſertim cùm in hoc caſu, quem indignum eſſe non nouit, dignum debeat æſtimare, idque ob diligentiam in examine præmittendo adhibitam, cùm Archidiaconus vel interfuit, vel ex illis qui interfuerunt, de idoneitate promouendorum fuit informatus. An autem ſemper præſumatur idoneus aut bonus, qui non probatur indignus aut malus; dicemus *in c. Fin. de præſumpt.*

Denique obſerua, ſi omittitur examen ordinationi præmittendum, eum qui ignotus eſt, licèt dignus ſit, eſſe deponendum *c. vlt. d.24.* quod fit in odium *taliter tum ordinati, tum ordinantis*, vt ait *Hoſt. q.6.* Si verò eſt indignus & ignotus, multò magìs deponi debet, ſi maximè laborat graui aliquo vitio aut crimine *c. Ex pœnitent. d.50.* Si tamen quis notus eſt, & dignus, nec ordinatus, nec ordinans delinquit, quia noti non ſunt examinandi *arg. c. Nullus. d.24. c. De Petro. d.47. c. Valde. d.94. l.1. ff. De in integ. reſtit. l. Continuus. ff. De verb. oblig.* Addit tamen *Hoſtienſ.* videri ſemper faciendam examinationem, ſaltem aliquam, propter *c. Nihil. de elect. ſuprà.*

Errat verò Vallens. *hic n 7.* dum putat *per Conc. Trid. ſeſſ.7. c.13.* ab hoc examine excipi, *præſentatos ſiue nominatos ab vniuerſitatibus ſeu Collegijs* ſtudiorum Generalium. *Concil. enim c. Sicuti. & ſeſſ.24. c.18.* non agit de examine præmittendo collationi ordinum; ſed collationi, inſtitutioni, aut confirmationi quorumuis beneficiorum. Neque, vti idem putat Vallenſis, *Conc. l. poſteriori* abſolutè reuocat priuilegium conceſſum Vniuerſitatibus, *vt ab illis præſentati, electi, ſiue nominati ſine examine ad beneficia admittantur, inſtituantur, aut confirmentur*, ſed ſolùm reſtringit, ne hoc priuilegium valeat, reſpectu Eccleſiarum Parochialium, in aliis itaque beneficiis *c. Illud. 13. ſeſſ.7.* vim ſuam retinet.

TITVLVS XIII.

DE ORDINATIS AB EPISCOPO, QVI RENVNTIAVIT EPISCOPATVI.

In Rubricam Tituli.

Etſi non ſemper deficiant requiſitæ qualitates in ordinandis; interueniunt tamen ſubinde aliqua impedimenta in Epiſcopis, qualis eſt, is, qui renuntiauit Epiſcopatui, aut eſt excommunicatus, de quibus agit iſte titulus; etſi plura ſint alia, de quibus agitur alibi, vt de ipſis excommunicatis ordinatis *c. Cùm illorum. de ſent. excommunic.* De ordinatis autem ſimoniacis *c. Per tuas. de ſimon. c.1. De Schiſmat.* De his qui ſunt ordinati, ab his, de quibus dubitatur, an ſint Epiſcopi *d.68.*

Cap. I. Requiſiuit.

Alexand. III. Toletano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Epiſcopus vel tantùm renuntiat loco, vel loco & dignitati ſimul, vt diximus c. Poſt tranſlationem. de renunt. ſuprà. *Primo caſu, qui taliter renuntiat, rogatus ab alio Epiſcopo, poteſt liberè Ordines conferre, ſicut antea. In ſecundo caſu, diſtinguendum eſt inter Ordines minores & maiores. Priores cùm etiam à non Epiſcopis (videl. ab Abbatibus) conferantur, licitè & validè confert, & ab illo ordinati, ad maiores Ordines promoueri poſſunt. Secus eſt de maioribus, hos enim qui ſcienter à tali Epiſcopo recipit, ab eorum executione ſuſpenditur, ſi autem ignoranter, (niſi craſſa & ſupina fuerit ignorantia) Epiſcopus poteſt diſpenſare.*

Cap. II. Cum Clericis.

Gregorius IX.

S V M M A.

Hoc ſolùm dicit, cum Clericis, qui ab excommuni-

municato Epiſcopo Ordines receperunt, per Epiſcopum poſſe diſpenſari. In quo tamen videtur eſſe diſcrimen inter Epiſcopum excommunicatum, & eum qui renuntiat loco ſimul & dignitati, quia hic tam validè, quàm licitè adminiſtrat Ordines ſaltem minores, excommunicatus autem, licèt & ipſe validè adminiſtret vtroſque, peccat tamen in illorum adminiſtratione.

Vtriuſque cap. Intellectus per ſe patet.

TITVLVS XIV.

DE ÆTATE, QVALITATE, ET ORDINE PRAEFICIENDORVM.

SVMMA.

D*E his multa aliter ſtatuit Concil. Trid. quàm per antiquos Canones erat diſpoſitum.* Vide *ſeſſ* 7. c. 2. ſeſſ. 22. c. 2. ſeſſ. 23. *ferè per tocum.* ſeſſ. 24. c. 12. ſeſſ. 25. c. 7. *de quibus etiam agunt Theologi & Caſiſtæ in Sacramento Ordinis.*

TITVLVS XV.

DE SACRA VNCTIONE.

In Rubricam Tituli.

QUia in Ordinibus conferendis adhibetur Sacrà Vnctio, de illâ quoque hic non inconuenienter agitur.

Cap. Vnic. Cùm veniſſet.

Innocentius III.

SVMMA.

De variis in Eccleſiâ Catholicâ conſuetis Vnctionibus prolixè agit, & reddit rationem ſingularem. 1. Sacro Chriſmate vnguntur Epiſcopi in capite & manibus, quando conſecrantur. 2. Sacerdotes in manibus. 3. Reges in veteri Teſtamento itidem vngebantur in capite, hodie verò inunguntur in brachio, humero vel armo, tum quia his deſignatur Principatus, iuxta illud: factus eſt principatus ſuper humerum eius, *ſic tamen vt appareat diſcrimen inter autoritatem Pontificis & Principis. Pontifex enim & Epiſcopi etiam hodie inunguntur in capite, quia repræſentant perſonã capitis Eccleſiæ, Chriſti videlicet. 4. Denique, in nouo Teſtamento oleo benedicto, Chriſtiani omnes inunguntur, bis ante Baptiſmum primùm in pectore, dein inter ſcapulas, & ſimul Chriſmate in vertice ſtatim poſt Baptiſmum. Altera inunctio per Chriſma fit in Sacramento Confirmationis. Eccleſia quoq; cùm dedicatur, vngitur Chriſmate; & Altare vngitur primùm Oleo, ſecundò Chriſmate. Calix verò, vngitur Chriſmate tantùm.*

TITVLVS XVI.

DE SACRAMENTIS NON ITERANDIS.

SVMMA.

Sacramenta quæ imprimunt characterem, vt Baptiſmus, Confirmatio, Ordo, non poſſe iterari, eſt fide Catholicâ certum; an autem, quando & quomodo, ſi aliquid omiſſum eſt, debeat iterari, aut ſuppleri, tractant Theologi & Caſiſtæ, cùm agunt de ſingulis Sacramentis.

TITVLVS XVII.

DE FILIIS PRESBYTERORVM ORDINANDIS VEL NON.

Cap. I. Vt filij.

Ex Concil. Pictauienſi.

SVMMA.

Filij Presbyterorum, & cæteri ex fornicatione nati, ad ſacros Ordines, non promouentur, niſi aut

Monachi fiant, aut in Congregatione Canonicâ regulariter viuentes, prælationem verò nullatenus habeant; ſed neque ſerui, niſi à dominis libertate donentur.

EXEGESIS.

Quod Ethnici fecêre, vt illegitimè natos, ad honores & dignitates non admitterent; vt latè tradit *Tiraq. tr. de Nobilitate. c. 15.* Id potiori jure à ſacris Canonibus conſtitutum eſt, vt ab Ordinibus arceantur inprimis filij Preſbyterorum, intellige non ante Preſbyteratum, ſed in Preſbyteratu, contra votum continentiæ, ſingulis Ordinibus maioribus annexum, vnde quoad hoc, omnium eſt par ratio. Deinde alij etiam illegitimè nati, quorum licet non fiat mentio in hoc *t.* fit tamen eod. in *6.* Statuit autem hoc Eccleſia, ob tres potiſſimum cauſas. I. Propter excellentiam Sacramenti Ordinis, quod non ſolùm perſonæ meritum, ſed etiam Originis honeſtatem expoſcit; nec infamibus, aut turpibus committi debet. *C. Inter dilectos de exceſſ. Prælat.* II. In deteſtationem paterni criminis, quod jus plerumque ad eius horrorem incutiendum, etiam in filiis deteſtatur. *C. Vergentis. de hæret.* III. Ob metum incontinentiæ paternæ, cuius ne filij imitatores exiſtant, facilè præſumi poteſt. *c. Si gens Anglorum d. 56.* iux. tritum illud: *ſæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri.*

Niſi aut Monachi fiant &c.) Nota autẽ I. hanc irregularitatem ex defectu natalium, tolli per Religionis ingreſſum, ſi non ſolùm habitûs ſuſcipitur, ſed profeſſio reipsà ſequitur. II. Eandem tolli non ſolùm quoad Ordines ſuſcipiendos, verùm etiam quoad vſum Ordinum ſuſceptorum, ſine vlla aliâ diſpenſatione. III. Irregularitatem ſublatam per Religionis ingreſſum, & profeſſionem ſecutam, reuiuiſcere profeſſione annullatâ. Probabile tamen eſt, talem exercere poſſe Ordines in Religione ſuſceptos, & ad alios promoueri, *ita Barboſ. l. 1. Iuris Eccleſiaſt. c. 42. à n. 189.*

Cap. II. III. IV. XVI. XVI.

SVMMA.

Coniungimus hæc capp. quia idem ſtatuunt. videl. ne filij Sacerdotum in Eccleſiis paternis miniſtrare, vel eas qualibet occaſione obtinere ullatenus ſinantur. Et ſi ad eas promoti, aut inſtituti etiam per literas Apoſtolicas reperiuntur, penitùs amoueantur.

EXEGESIS.

Hos Canones innouat *Concil. Trid. ſeſſ. 25.* de *reform. c. 15.* vbi ita ſtatuit: *vt paternæ incontinentiæ memoria à locis Deo conſecratis, quos maximè puritas ſanctitáſque decet, longiſſimè arceatur; non licet filiis Clericorum, qui non ex legitimo nati ſunt matrimonio, in Eccleſiis, vbi eorum Patres beneficium aliquod Eccleſiaſticum habent, aut habuerunt, quodcunq; diſſimile etiam beneficium obtinere, nec in dictis Eccleſiis quoquo modo miniſtrare, nec penſionem ſuper fructibus beneficiorum, quam parentes eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere &c.* Vide Declarationes & Remiſſiones. *Barboſ. hic.*

Cap. V. Veniens.

Alexand. III. Londonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Londonenſis Clericum N. ad Capellam quandam in Preſbyterum ordinâſſet, eâq; poſtea ſpoliâſſet, quòd pater eius in eadem Eccleſiâ miniſtrârit, Pontifex eidem Epiſcopo mandat, vt ſi id eo tempore ſciuerit, quo Capellam ipſi conceſſit, ipſam ei reſtituat, & in pace dimittat, amoto alio, ſi quem fortè inſtituerit. Si autem ignorans fecerit ſimiliter Capellam ipſi reſtituat, donec in alia Eccleſia ipſi prouideat.

EXEGESIS.

Difficultas eſt in h. t. Quâ ratione Pontifex mandârit, huic Clerico illegitimo reſtitui capellaniam, in quâ antè pater illius miniſtrauerat, contra Canones? Placet ſolutio *gl. verb. Reſtit.* quòd Pontifex hoc præceperit, in odium Epiſcopi, talem contra Canones ſcienter eligentis, Sacerdoti autem huic facit gratiam, ne Epiſcopus de cætero tales promoueat, & quia illum promouendo, licet cum defectu Natalium, rurſúſque ſpoliando videtur non bonâ fide id egiſſe. Similiter ſi Epiſcopus neſciuit, iterum promoto Papa facit gratiam, dum jubet illum tolerari, donec aliter ipſi prouideatur, ſecundùm Canones enim ſtatim debuiſſet amoueri.

Cap. VI. Propoſuit.

Idem Oxonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Quia indignum eſt, vt in Subdiaconatũ ordinatus, licèt ſit filius Sacerdotis, omnino debeat Eccleſiaſtici beneficij prouiſione carere, mandat Pontifex, ut Epiſcopus honeſtum aliquem Preſbyterum cum aſſenſu Subdiaconi R. (qui licèt filius Sacerdotis, à Domino fundi erat præſentatus ad Eccleſiã de Saleb) deputet, ita ut eidem medietas fructuum dictæ Eccleſiæ in ſuo ordine (ſubdiaconatûs) ſeruando obueniat, cùm ſolus Preſbyter Miſſarum ſolemnia, vel alia diuina officia non poſſit ſine miniſtro celebrare.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* quòd promoti ad ſacros Ordines, licèt illegitimi, aut irregulares, non debent relinqui ſine beneficio, propter reverentiam ſacri Ordinis

dinis qualitercunque ſuſcepti, quæ eſt mens *Panorm. hic n.1.* Idem dic, ſi irregularitas proueniat ex alio vitio, modò is qui promotus eſt, illud vitium emendet, & eadem eſt ratio in Ordinibus, vt ſcil. Promotus ad Subdiaconatum, non facilè ſit repellendus à Diaconatu & Presbyteratu.

Nota prætetea II. In hoc caſu, nec Clericum ſupra Presbyterum, neque Presbyterum ſupra Clericum habuiſſe Prælaturam, quod Philippus *à Panorm. n.2.* allegatus, dicit ſeruari in pluribus Eccleſiis, vbi plures ſunt; & nullus aliorum Prælatus, licèt unus tantùm principaliter habeat Eccleſiæ titulum. Quòd autem hîc inter duos videatur Eccleſia fuiſſe diuiſa. *contra c. In apibus. 7.q.1.c.41. Item c. Sicut. 21. q. 2.* qui dicunt Eccleſiam non poſſe eſſe plurium, ita vt videl. quivis æqualiter habeat illius titulum, bene reſpondet *Hoſt.* hanc fuiſſe quandam grarioſã Papalem diſpenſationem, quæ non ſolùm Eccleſias, ſed etiam Epiſcopatus poteſt diuidere & vnire. *c. Sicut vnire. de exceſſ. Prælat.* Vnde iſti in ſolidum habebant iſtam Eccleſiam, ſeruiendo quiſque in ſuo ordine, Subdiaconatûs vid. & Presbyteratûs.

Ratio verò, quòd Presbyter non poſſit celebrare ſine miniſtro, non concludit quidem quoad Subdiaconum, certum enim eſt, non quemuis Presbyterum ſecum habere poſſe aut debere Subdiaconum, ſed quoad miniſtrum aliquem, cuius vicem implebat iſte Subdiaconus. Cui cùm Pontifex voluerit facere gratiã ſpecialem, noluit ſine ipſius conſenſu Presbyterum aliquem deputari; nullâ factâ mentione Patroni, quia is vel præſentando indignũ, deliquit; vt fuerit pro hâc vice priuatus poteſtate præſentandi *c. 2. & fin. de ſuppl. negl. Prælat.* vel dic, fuiſſe ſpecialem prouiſionem Papæ, potiùs dantis Vicarium, quàm ordinantis Eccleſiam.

Cap. VII. X. XI. XIII.

S V M M A.

Si patres in Eccleſiâ miniſtrârunt, immediatè filij in eâdem perſonatum, aut beneficium Eccleſiaſticum habere non poſſunt, quòd ſi manifeſtum fuerit & publicum, patres immediatè præceſſiſſe, Pontifex prohibet, vt ne quidem in judicium cauſa deducatur, vel teſtes recipiantur, ac promotos jubet mox amoueri. Si autem poſtquam pater in aliquâ Eccleſia miniſtrauit, media interceſſit perſona, poteſt filius in eâdem admitti ac recipi.

E X E G E S I S.

Nota I. Quòd per hos Canones quoad inſtitutionem mediæ perſonæ inter patrem defunctum & filium, purgetur vitium inhabilitatis filij ad promotionem Eccleſiæ paternæ, quæ conſiſtit in ſucceſſione hæreditariâ in Eccleſiâ, hæc enim reprobatur in Eccleſiaſticis beneficiis *c. Venerabilem. de elect.*

Nota II. Quòd *Alexander III.* hîc conceſſit, vt filij Clericorum poſſent ſuccedere in beneficiis & miniſterio eiuſdem Eccleſiæ, ſaltem mediatè, fuiſſe correctum per Clem. VIII. An. 1533. in Bullâ, quę incipit: *ad Canonum Conditorem*, item per Conc. Trid. *ſeſſ. 25. c. 15. vbi eorum patres beneficium aliquod Eccleſiaſticum habent aut habuerunt*; excluduntur ergo filij, ſi parentes aliquando habuerunt beneficium, ſiue media aliqua perſona interceſſerit, ſiue non.

Nota III. *Cap. XI. Ad extirpandas &c.* haberi expreſſum t. ibi: *ſiue geniti ſint in ſacerdotio, ſiue non*, quòd filij etiam legitimi repellantur ab Eccleſiâ, in quâ de proximo patres miniſtrârunt. Quando *per Conſtit. Greg. XIV.* quæ incipit: *Circumſpecta. de An. 1591.* & refertur *à Barboſ. in Summ Bullar.* verb. *Illegitimus*: Nec *Religionem quidem illam patre viuente ingredi poſſunt illegitimi, quam ipſe ante vel poſt natiuitatem illorum profeſſus eſt.* Quæres, an per filios etiam intelligantur nepotes? placet ſententia *Ioan. Andr. hic*, non includi, ex verâ interpretatione, ſed ex fictâ, per quod concludit, *quòd in odioſis & corrigibilibus & pœnalibus, niſi aliter lex exprimat, nomine filiorum non veniant nepotes*, adeóque nec hi in Canonibus pœnalibus & odioſis.

Cap. VIII. Conſtitutus.

Idem, Vigorenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt Clericus G. à Capellâ ſibi collata, (ob eam cauſam, quòd pater ſuus in illâ miniſtrârit) per potentiam laicalem eiectus, cum perceptis fructibus reſtituatur, ſi pater eius præfatæ capellæ perſona, ſiue perpetuus Vicarius non fuerit, licèt in eâdem, nomine filij quandoque miniſtrârit.

E X E G E S I S.

Reſtringit vel declarat *h. c.* priora, quæ vetant, vt filius non miniſtret in illis Eccleſiis, vbi pater miniſtrauit, intelligi videl. miniſterium intitulatum, vt ſi quis fuerit Vicarius vel titularis Eccleſiæ alicuius, non autem, ſi tantùm temporalis. Sicque limitandum eſſe totum t. monet *Panorm. n. 5.* Pari ratione licebit intelligere Concil. Trid. loco ſæpe allegato, *de beneficio aut penſione, & miniſterio intitulato ſiue perpetuo*, non item de temporali, ita vt non obſtet, ſi pater ad tempus ſolùm in eâdem Eccleſiâ beneficium aut penſionem obtinuerit, in quâ filius.

Cap. IX. Ex tuâ.

Idem, Eboracenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Archiepiſcopo Eboracenſi reſponſum ante hac erat à Papâ, vt poſſet filios Sacerdotum probatæ vitæ, vel longo tempore beneficium poſſidentes, in Eccleſiis, quas patres eorum nullo mediante poſſede-

rant, ſuſtinere. Cùm verò è contra quidam literas à Pontifice impetrâſſent, vt eiuſmodi filiis Sacerdotum, impoſito ſilentio, beneficia ſibi aſſignarentur, licèt oſtendere non poſſent, ſe per Epiſcopos inſtitutos. Reſpondet Pontifex, ſi Epiſcopus per priores literas cum aliquibus eiuſmodi Clericis diſpensârit, ſe nolle diſpenſationem illam, poſteriorum literarum intuitu, irritari. Et prohibet Clericos alios, laicæ donationis, ſiue collationis intuitu, in Eccleſiis ſine autoritate ſui Epiſcopi inſtitui, aut inſtitutos remanere.

EXEGESIS.

Ambiguum eſt, vtrum Papa huic Archiepiſcopo conceſſerit facultatem diſpenſandi cum eiuſmodi Sacerdotum filiis, an ſolùm declaret, quòd Epiſcopus iure ſuo in hâc re vti, & ipſemet diſpenſare poſſit. Dicit enim Pontifex, quòd ad conſultationem, id eſt conſilij (non facultatis) petitionem, Epiſcopo olim reſponderit: Vnde aliqui cenſent, Epiſcopum poſſe in h. c. diſpenſare, quod verum videri poteſt, ſaltem neceſſitate vrgente, & eum eo qui non eſt publicè infamatus, quia ſolus Princeps vel Senatus remittit infamiam. *c. Cùm te. inf. de re iud.* Iura autem contraria *c. Videl. penult. & fin. inf.* cenſentur loqui extra caſum neceſſitatis, & in caſu infamiæ. Fatetur tamen *idem Hoſt. quòd Curia tenet, ſolum Papam diſpenſare.* Et hæc opinio, ait *Panorm. n. 2.* præferenda eſt *in conſulendo & iudicando,* quanquam alia ſit verior de iure. De quo rurſus *inf. c. Pen. & vlt. & c. 1. eod. 6.* quod litem hanc dirimit, vt patebit.

Cap. XII. Ad hæc.

Clemens III. Caſſelenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Sciſcitanti Archiepiſcopo, an à Pontificibus generati valeant ad ſacros Ordines promoueri, reſpondet Pontifex, ſi legitimi ſint, nec aliud Canonicum obuiet impedimentum, licitè poſſe ad ſacros Ordines aſcendere, & in eiſdem Eccleſiis, in quibus præſunt, vel præfuerunt genitores eorum, beneficium obtinere.

EXEGESIS.

Ex h. t. *Panorm.* & alij colligunt limitationem ad totum titulum, quòd in Eccleſiâ, cui pater præeſt, vel præfuit, & nominatim vel principaliter Epiſcopus, poſſit filius eius legitimus, in aliquo beneficio promoueri, ſed diſtinctò, ad vitandam ſcil. ſucceſſionis hæreditariæ ſpeciem, etſi titulus non exprimat beneficium diſtinctum. Neque refert, vtrum beneficium illud ſit maius paterno, ſiue minùs, vnde dicit *Hoſt.* quòd in Eccleſiâ in quâ pater fuit Archidiaconus, filius poſſit eſſe Epiſcopus, ſufficit enim, quòd non ſit idem, aut penitus ſimile beneficium, vt ſunt duo Canonicatus, ideòque *in c. Ad abolendam.* generatim adeòque etiam de legitimis ſtatuitur, ne *Canonicorum filij maximè ſpurij, Canonici fiant in ſecularibus Eccleſiis, in quibus inſtituti ſunt patres eorum.*

Sed videtur obſtare *c. Ad extirpandas.* de quo paulò ante, iubet enim filios Presbyterorum, qui nullâ mediâ perſonâ miniſtrârunt in Eccleſiâ, amoveri, *ſiue geniti ſint in ſacerdotio, ſiue non, adeòque excludi etiam legitimos.* Reſp. verò, intelligi tantùm *illegitimos, ſiue in ſacerdotio, ſiue extra genitos,* quidquid dicant DD. vel *d. c. Ad extirpandas.* reuocatum eſſe *per c. Præſens,* cùm præſertim ſint diuerſorum Pontif. videl. hoc *Clem. III.* prius autem *Alexandri III.*

Cap. XIV. Literas.

Idem.

SVMMA.

Permittit Pontifex quendam H. in ſacerdotio genitum de vxore legitimâ, à pueritiâ affectantem Domino miniſtrare in officio clericali, ſi dignus inuentus fuerit, ordinari in Clericum, & ad Eccleſiaſticum beneficium promoueri.

EXEGESIS.

Nota etiam natum de vxore legitimâ poſſe eſſe illegitimum, ſi videl. vir cum conſenſu vxoris, ſacros Ordines ſuſcipit, eòque ipſo, voto continentiæ illis annexo ſe obſtringit, poſtea autem ad vxorem rurſus accedat, prolémque generet. Quo caſu licèt non deficiat vinculi matrimonialis ſubſtantia, deficit tamen matrimonij legitima executio, cui obviat votum ſolenne, *ait Panorm. hîc n. 2.* Si vir invitâ vel ignorante vxore fuit promotus, partus poſtea ſuſceptus erit legitimus. *c. Scriatim. d. 32.* idem dic, ſi eâ ſciente & non contradicente, *c. Si ſerui. d. 54. vide etiam c. Miniſtri. d. 81. cum gloſſ.* vbi dicitur, *quòd ſi vir poſt ſuam ordinationem cognoſcit vxorem, committit inceſtum, & filij velut illegitimi priuantur hæreditate, ac traduntur in ſeruitutem Eccleſiæ.*

Cap. XVII. Dilectus filius.

Honorius III.

SVMMA.

Cùm Virgilius presbyter Eccleſiam curatam, quam nullo medio pater ipſius habuerat, obtineret, diſpenſationem Legati Sedis Apoſtolicæ oſtendens, mandat Pontifex, vt non obſtante aliquâ diſpenſatione, quæ non ab ipſa Sede Apoſtolica emanârit, quòd Canonicum fuerit, ſtatuatur.

EXEGESIS.

Nota I. Hîc Canonicum dici, quod *ſuprà c. 10. 11. 13.* ſtatuitur, vt videl. filij Presbyterorum ad beneficia & Eccleſias, in quibus patres eorum immediatè ante miniſtrârunt, non admittantur, & admiſſi amoueantur, quod per *Clem. VII. & Concil. Trid. etiam ad mediatam ſucceſſionem extenſum eſt.*

Nota II. Quòd ſolus Pontifex diſpenſationem *in hoc c. Sibi reſeruet,* neque ordinariè etiam Sedis Apoſtolicæ Legatis illam concedat.

Cap.

Cap. XVIII. Nimis.

Greg. IX. Turonenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt filiis Sacerdotum & aliis illegitimè natis, prorſus amotis, dignitates & perſonatus & alia beneficia animarum Curam habentia, perſonis idoneis Archiepiſcopus conferri faciat, per illos, ad quos collatio pertinet; & ne id de cætero contra præſumatur, inhibet.

EXEGESIS.

Ex h. t. apparet, quòd cùm illegitimis ad dignitates & perſonatus, diſpenſare poſſit ſolus Papa, in qnibus autem caſibus diſpenſare poſſint Epiſcopi, mox dicemus.

IDEM TITVLVS DE FILIIS PRESBYTERORVM IN VI.

Cap. I. Is qui.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Poteſt Epiſcopus ſuper defectu natalium diſpenſare ad Ordines minores, & beneficium non curatum, ſiue ſimplex, dummodo ſit tale, ſuper quo per ipſum Epiſcopum aliàs poſſit diſpenſari. Ad Ordines maiores, vel beneficia curata, ſuper quibus nequit Epiſcopus diſpenſare, ſine diſpenſatione Sedis Apoſtolicæ, promoueri nemo poteſt. Cum quo verò per Sedem eandem taliter fuerit diſpenſatum, nequit prætextu diſpenſationis huiuſmodi (quam exorbitantem à iure, veluti odioſam oportet reſtringi) niſi vnicum beneficium obtinere.

EXEGESIS.

Ex diſpenſatione Epiſcopi.) Quantum poſſiot in hoc caſu Epiſcopi, t. clarè explicat. Obſerua 1. *ex Vallenſ. n. 4.* quòd ne quidem virtute *Concil. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 6.* (vbi conceditur Epiſcopis, vt diſpenſent ſuper irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus) diſpenſare poſſint *ſuper defectu natalium, quantumuis occulto*, quia hæc irregularitas oon oritur ex delicto proprio, ſed parentum.

Obſerua 2. Dubitari, vtrum Epiſcopus diſpenſare poſſit cum illegitimo ad Canonicatum Eccleſiæ Cathedralis. Videtur poſſe, quia *t.* permittit diſpenſationem Epiſcopo in beneficiis, quibus cura animarum non incumbit, ex propriâ intelligitur inſtitutione, quale beneficium eſt Canonicatus, etſi ei per accidens eſſet annexa Eccleſia Parochialis, ita eum *multis allegatis Franc. n. 6.*

Obſerua 3. Non poſſe diſpenſare, cum illegitimo, vt habeat beneficium paternum per *iura h. t.* & quæ diximus *in c. Ex tua. ibid.* ſaltem quoad *praxin Curiæ*, ideòque Pontifex expreſsè requirit tale beneficium, in quo Epiſcopus aliàs poſſit diſpenſare.

Obſerua 4. Communiter negari, eum cum quo diſpenſatur ad Ordines minores, habilem fieri ad beneficia ſimplicia; oppoſitum aliqui tenent, quia alioqui, ſi eo ipſo ad beneficia aptus non fieret, ſine dubio mendicare cogeretur, quod aiunt pugnare cum *c. Diaconi. d. 93. §. Mendicat. & c. Propoſuit. De filiis Presbyt.* Sed profectò hæc iura loquuntur de illis, qui promouentur ad Ordines maiores, neque in Ordinibus minoribus vrget tituli neceſſitas.

Obſerua 5. Quòd Epiſcopus non poſſit diſpenſare ad dignitates vel perſonatus ſine Curâ, ſi tamen eſſet aliqua Prælatio vel Rectoria, in quam non cadit nomen dignitatis vel perſonatûs, poſſet diſpenſare, ſecundùm *Archidiac. Ioan. Andr. Petr. de Ancharano hic.*

Obſerua denique 6. Quando Pontifex diſpenſat cum illegitimo, vt poſſit ad beneficia eligi, non ideò diſpenſat ad dignitates, neque ſi cùm diſpenſat ad dignitates, intelliguntur dignitates maiores, poſt Pontificalem in Cathedralibus, aut principales in Collegiatis; Neque ſub beneficiis & dignitatibus comprehenduntur beneficia aut dignitates curatæ, vt poſt multos allegatos dicit *Azor. to. 2. l. 6. c. 3. q. 7. & 9.*

Cap. II. Si is cum quo.

Idem.

SVMMA.

Si illegitimus, impetratâ diſpenſatione, ad beneficium etiam curatum, poſtea diſpenſationem aliam tacito hoc defectu, à Papâ obtineat, vt duo aut plura beneficia, ſimilem animarum curam habentia poſſit recipere & retinere, talis diſpenſatio veluti per ſubreptionem obtenta, nullius penitus eſt momenti.

EXEGESIS.

Cauſam aperit ipſe Pontifex, quia non eſt veriſimile, Papam diſpenſaturum fuiſſe, ſi defectus natalium, & prior diſpenſatio fuiſſet expreſſa. Quæ taciturnitas vitiat reſcriptum, *iux. c. Super literis. de Reſcript. ſup.*

TITV-

T I T V L V S XVIII.

DE SERVIS NON ORDINANDIS ET EORVM MANVMISSIONE.

In Rubricam Tituli.

GEneratim vt definit *Silueſter: Seruus eſt, qui humano jure alterius dominio ſubiectus eſt*, ad mentem *S. Tho. in 4. d. 36.* dicentis, quòd ſervus eſt de Jure poſitiuo, ſed à naturali proficiſcitur, ſicut determinatum ab indeterminato. Eſt autem ſervus duplex, vnus propriè dictus & *ſimpliciter talis*, qui dominio alterius vel *per violentiā contra naturam* eſt ſubiectus jure belli, & dicitur *mancipiū*, quaſi *manu captus. l. 4. §. 3. ff. De ſtatu hominum.* vel *per culpā lege ciuili in ſeruitutem damnatus. §. 4. Inſtit. De jure perſonarū.* eâdem ſorte cenſentur ex talibus ſervis, ſeu mancipiis nati, hi jure gentiū, nullum habent ſtatū, ſed pro mortuis in Rep. habentur. *l. 32. ff. De R. I.* in quos Domini habebant *jus omne vitæ & necis, & quidquid acquirebant, dominis acquirebant, ita vt nulla prorſus bona haberent, ſed ipſi in bonis dominorū eſſent. l. 1. §. 1. ff. De his, qui ſui vel alieni juris ſunt. §. 1. & 2. inſtit. eod.* Tales ſerui ſeu mancipia ſunt, quos Hiſpani ex Indiâ & Africâ bello captos habent, item Germani noſtri ex Turcis: Quamviſſi ad fidem convertuntur, decet tam acerbam ſeruitutem remitti, & ſaltem libertatis partem indulgeri.

Alius ſervus eſt impropriè, & non niſi *ſecundùm quid talis*. Huiuſmodi ſunt 1. qui alterius Dominio juriſdictionis ſubijciuntur, neque ſerui dici ſolent, ſed ſubditi. 2. Qui ſeruitio alterius ſunt obligati ad tempus, vel ad arbitrium, vt famuli conductitij, & mercenarij; vel in perpetuum, vt Vaſalli vel qui feudum à Domino obtinent. 3. Qui ita adſcripti ſunt terris colendis, quod à culturâ ſine voluntate Domini recedere non poſſint, nec vendi ſine glebâ, nec gleba ſine ipſis, *dicti adſcriptitij l. 20. 22. & vlt C. De agricolis cenſ. & colonis.* itidem *originarij*, quia ab origine, ſiue natiuitate tales ſunt. 4. Qui apud Germanos ſunt frequentiſſimi, dicti *homines proprij* Leibaigne. qui etſi adſcriptitiis aliquâ ratione, vel originarijs per longiſſimū tempus colonariâ conditione detentis adnumerari queant, vel cum liberis comparari, differunt tamen ab his, & mancipiis Romanorum. Horum autem ſeruitus ortum habet ex victoriâ Clodouæi primi Chriſtiani Francorum Regis, qui circa An. Chriſti 499 ingenti prælio Germanos deuicit, & libertate ſpoliatos in ſeruitutem redegit. Ex quibus innumeri poſtea ſucceſſu temporis, partim meritis, partim prece ac pretio, partim ſpontaneâ benignitate Dominorum, libertatem priſtinam conſecuti ſunt. Magna tamen eorum pars vſque in hodiernum diem remanſit, qui non quidem durum illud antiquæ ſeruitutis jugum in ſolidum, aliqua tamen eius ſigna ſeu veſtigia retinent, de quibus *Magerus de Aduoc. Armata. c. 6. n. 730. & ſeqq. Beſold. in Theſauro practico* verb. Leibaigen. præſtant domino certas operas, & in ſignum proprietatis, ſingulis annis aliquid numorum vel aliud ſolvunt, ſunt tamen hæc onera pro diverſitate locorum diuerſa. Et licet ſint deterioris conditionis quàm originarij & adſcriptitij, quos poſſis ruſticis, qui non ſunt homines proprij, ſiue Leibaigne comparare, neutri tamen ſaltem in his prouinciis ſunt propriè ſerui, cùm admittantur ad actus legitimos, habeant adminiſtrationem ſuorum bonorum, de illis queant teſtari, & alia agere, quæ conueniunt hominibus liberis, vtrique tamen vt poſſint Ordines ſuſcipere, imò & gradus Academicos, opus habent conſenſu Dominorum & manumiſſione, vt proin non minùs quàm ſerui propriè dicti, ſub huius t. diſpoſitione comprehendantur.

Cap. I. Inſtruendi.

Ex Concilio Toletano.

S V M M A.

Seruus Clericus fieri non permittitur, niſi ante clericatum ingenuitatis dignitate potiatur.

E X E G E S I S.

Hoc cap. planum eſt ex dictis ad Rubricam.

Cap. II. De Seruorum.

S V M M A.

Nulli ſerui deinceps ad ſacros Ordines promoueantur, niſi priùs à Dominis fuerint libertatem conſecuti; ſeruus autem fugiens Dominum ſuum, quàlibet calliditate vel fraude ad gradus peruenerit Eccleſiaſticos, deponatur & Domino reſtituatur.

E X E G E S I S.

Libertatem conſecuti) concordant Canones antiqui *d. 54.* ferè per totum. Ratio eſt, quia debet eſſe immunis ab aliis, qui divinæ militiæ eſt adſcribendus, *vt à caſtris Dominicis, quibus adſcribitur nomen eius, nullius neceſſitatis vinculis abſtrahatur*, vt inquit

inquit Leo Papa *c. 1. d. 54.* ſi autem ſervus de facto ordinatur, quid juris ſit, explicant *gloſſ. Panorm. hic, Sylueſt.* verb. *Seruus. q. 6. Barboſ. l. 1. Iuris Eccleſiaſtici. c. 33. n. 130.* Ex quibus hæ diſtinctiones obſeruandæ ſunt.

1. Si ordinans ſciebat eſſe ſervum, eũmque ordinauit domino ſciente, neque contradicente, ad quoſcunque ordines, ſtatim fit liber. *c. Si ſeruus ſciente. d. 54.* 2. Si domino ignorante, vel contradicente; ordinatore verò, vel præſentatore ſciente, idſiat ſimiliter fit liber; ſed alter illorũ condemnabitur domino in duplũ, *c. Si ſeruus abſente. d. eâd.* & hoc ſi alter tantùm ſciuit; Si autẽ ambo ſciuerunt, dabit vnum præſentator, & alterum ordinator; & ſi neuter eſt ſoluendo, poterit Dominus poſtulare ſeruum ordinatũ ſibi reſtitui, ait *Silu.* allegans poſtea, *c. Ex antiquis. d. eâd.* in quâ iſtud, non habetur. 3. Si ipſis ignorantibus, ſciente autem & contradicente Domino, vel ignorante, tunc diſtinguendum eſt inter Ordines. Si ad Minores tantùm eſt promotus, redigitur in priſtinam ſeruitutem Domino volente, & deponitur. *c. Ex antiq. cum ſeqq. d. c.* Sed ſi ad Diaconatum fuerit ordinatus, dabit Domino pro ſe Vicarium, & ipſe remanebit in ordine, aliàs reuocabitur in ſeruitutem, niſi quis eum redimat *cc. cc. d. eâd.* Et eadem eſt ratio Subdiaconi *per h. t.* Si autem Presbyteratum aſcenderit, in eodem Ordine permanebit, peculio, ſi quod habet, Domino reſtituto. Et ſi peculium nonhabeat, nec eſt qui redimat ipſum, debet reddi Domino ad ſeruiendum illi in decentibus Ordinem ſuum, puta horis Canonicis, miſsâ & huiuſmodi *d. c. Ex antiquis. & c. Frequens. eâd.* quòd ſi contumaciter tenuat, deponi debet. *c. Nullus. inf.*

Nota autem I. Hæc de illis ſeruis intelligi, qui ex vtroque parente ſeruo ſunt nati: natus enim ex patre ſeruo, matre verò liberâ liber eſt, & licitè poteſt ordinari, *c. Fin. inf. vbi gloſ. & DD.*

II. Prædicta procedere, ſi Dominus ordinatum repetat intra annum, non ab ordinatione computandum, vt volunt aliqui, ſed à Domini ſcientiâ. *iux. Gofr. Hoſt. & Silu.*

III. Si talis ſervus in Maioribus conſtitutus deponitur ab Ordine, tenetur ſe continere, quia per hoc non ſolvitur voto, vt patet; neque gaudet aliquo priuilegio Clericali, niſi quòd verberari non poteſt, vt *not. gloſ. in c. 2. eâd. d.* aliàs verberans eſt excommunicatus.

IV. In originariis, adſcriptitiis, & hominibus propriis, de quibus ſuprà, eadem eſt ratio, vt diximus, niſi Domini vltro rigorem horum jurium remittant.

Cap. III. De Famulis.

Ex eodem.

S V M M A.

Serui Eccleſiæ manumiſſi, ordinari poſſunt, quidquid autem talibus extiterit debitum aut collatum, ad jus Eccleſiæ, à quâ manumiſſi ſunt, poſt eorum obitum debet pertinere: neque illis accuſare Eccleſiam licet, aut contra illam teſtificari quod ſi fecerint, libertate priuantur, & ab Ordine deponuntur.

E X E G E S I S.

Quod dicit gloſſa, verb. *Licebit.* ſub finem, hoc de illis ſeruis intelligitur, qui in aliâ conditione ab Eccleſiis manumiſſi ſunt; vt quidquid acquirant, Eccleſiæ intelligantur acquirere; ſin ſimpliciter libertate donati fuerint, liberum eſt eis facere, quod volunt. *c. Eò libentiùs. inf.*

Cap. IV. Nullus.

Ex Concil. Alichienſi.

S V M M A.

Seruus à Domino libertate donatus, & in Presbyterum ordinatus, ſi ex ſuperbiâ Domino Canonicas horas pſallere noluerit, ab Epiſcopo qui eum ordinat, degradetur.

E X E G E S I S.

Etſi Dominus non poſſit retinere operas temporales in ſeruo ad ordinandum manumiſſo, poteſt tamen retinere ſpirituales; priùs prohibetur. *c. Quicunque. d. 54.* poſteriùs apparet eſſe conceſſum *ex h. t.* Debet tamen illas retinere in continenti poſt manumiſſionem. *ff. De operis libert. l. Iuſiur. ff. De liberali cauſâ. l. vlt. §. Adeò autem.* Ante manumiſſionem facta retentio non obligat. *C. An ſeru. prò facto ſuo per tot. Innoc. Hoſt. & Panorm. hic* dicunt talem conditionem poſſe opponi in ordinatione, ſicut in beneficij conceſſione *c. Significatum. de præbend.* quod præſertim verum eſt, ſi fiat autoritate Epiſcopi, quamuis *Panorm.* neget eius conſenſum eſſe abſolutè neceſſarium.

Cap. V. Conſuluit.

Alexand. III. Archiepiſcopo Turonenſi.

S V M M A.

Neque ſpurij, neque ſerui ordinari debent, & Epiſcopus memor ſit, ſibi in conſecratione dictum; Vide ne quemlibet ſeruilis conditionis ordinare præſumas.

E X E G E S I S.

Hæc admonitio ad Epiſcopum conſecrandum, fortaſſis in veteribus ceremoniarum Pontificiarum libris extabat; hodie non extat.

Cap. VI. Eò libentiùs.

Innoc. III. Vrienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si Serui Eccleſiæ fuerint manumiſſi ad ordinandum, eâ conditione, vt dum vixerint, Eccleſiæ

impendant famulatum in obſequiis diuinorum, ad aliam Eccleſiam tranſeundi, eſt eis licentia deneganda. Si verò abſolutè fuerint manumiſſi, libertatem habent ad aliam tranſeundi.

Quòd clarum eſt ex dictis paulò ante. *ad c. Nullus.*

Cap. VII. Miramur.

Idem.

S V M M A.

Etſi de Subdiaconali ordine, non fiat in Patrum ſtatutis de ſeruis non ordinandis mentio expreſsè, reſpondet tamen Pontifex illum cum Diaconali gradu priuilegio gaudere eodem. Addit cauſam, quia Subdiaconatus licet Sacer ordo non reputaretur in Eccleſiâ primitiuâ, tamen à conſtitutione Gregorij atque Vrbani ſecundùm moderna tempora, ſacer ordo eſſe minimè dubitatur.

E X E G E S I S.

De Subdiaconali Ordine.) De paritate Diaconatûs & Subdiaconatûs, in hâc materiâ jam diximus *ad c. 2.* Quod confirmatur *in h. t.* Ex causâ, quam aſſignat Pontifex, aliqui deſumunt argumentum, Ordinem Subdiaconatûs non eſſe Sacramentum, cùm inter Ordines ſacros longè poſt Eccleſiam primitiuam fuerit acceſſitus, videl. ex Conſtit. *S. Greg. M.* qui attigit *Sæculum VI.* poſt Chriſtum natum, & primus votum continentiæ, vti apparet, Subdiaconatui annexuit. Habetur *d. 31. c. Antetriennium.* & *Vrbani II.* qui Decretum Gregorij ſequitur, & confirmari refertur *c. Erubeſcant. d. 32.*

Reſpondet *Bellarm. lib. de Sacram. Ordinis. c. 7.* Non eſſe idem, Ordinem ſacrum & Sacramentum. Multi enim exiſtimant Ordines minores eſſe Sacramenta, cùm tamen non poſſint eos vocare Ordines ſacros, vt enim rectè dicit *M. 4. d. 24.* omnes Ordines ſunt *ſacri*, ſed primi tres dicuntur *per excellentiam ſacri*, quia proximè contingunt res ſacras. Olim verò Subdiaconis non licebat attingere ſacra vaſa, *c. Nullus. d. 24.* neque ex illis poterant eligi Epiſcopi; Vaſa tamen ſacra attingere, poſtea illis fuit conceſſum, & vt eligerentur in Epiſcopos *c. A multis. de æt. & qual. ordinand.* teſte hiſtoriâ & experientiâ. Et hæc cauſa fuit, cur olim *Subdiaconatus non diceretur Ordo ſacer*, vt aſſerit *hic Innoc. III. & c. A multis. de æt. & qualit. ordin.* referens Decretum Vrbani (qui ſedit An. 223.) vt *nullus in Epiſcopum, niſi religioſè viuens inuentus fuerit, eligatur. Sacros* inquit Ordines, *Diaconatum dicimus & Presbyteratum, hos enim ſolos primitiua Eccleſia legitur habuiſſe, Subdiaconos verò* (quia etiam miniſtrârunt altaribus) *opportunitate exigente, concedimus in Epiſcopos eligi, ſi tamen præclare ſcientia & religionis exiſtant, quod ipſum non ſine Romani Pontificis aut Metropolitani licentiâ fieri permittimus.* Quibus permotus *Bellarm. initio c. 7.* fatetur, de Subdiaconatu non eſſe *tantam certitudinem*, quòd ſit Sacramentum, quanta eſt de Diaconatu.

Cap. VIII. Dilectus.

Greg. IX. Archiepiſcopo Neapolitano.

S V M M A.

Seruus patre ſeruo natus, ſi mater libera eſſe noſcatur, in Presbyterum promoueri poteſt.

E X E G E S I S.

Libera eſſe noſcatur.) Nullus ex ſeruo & liberâ ſervus eſt, modò mater aliquo ſaltem tempore, dum vterum geſtauit ſiue conceptûs, ſiue medio, ſive partûs, libera fuerit. *l. 5. §. 2. de ſtatu hominum:* patris hîc nullâ habitâ ratione, quia quòd *naturâ partus ventrem ſequitur, habetur §. 1. inſtit. de Ingenuis. l. Idem Pomponius. §. Idem ſcribit. ff. De rei vendic. l. Partum. C. Eod. l. Placuit. C. De liber. cauſa.*

Objicies cum *gl. & Panorm. hîc.* Vel in *h. c.* filius erat natus de matrimonio legitimo, & debuit ſequi conditionẽ patris. *c. Liberi. 32. q. 4.* vel de illegitimo concubitu, & tum licet ratione libertatis ſequeretur conditionẽ matris, non poterat promoueri, quia illegitimus erat, *de fil. Presb. per totũ.* Reſp. filium hunc fuiſſe legitimum, & nihilominus debuiſſe ſequi conditionem matris, per jura allegata. Canon autem illi contrarius vel procedit ſecundùm conſuetudinem Longobardicam, quam ſuo tempore *Panorm.* dicit viguiſſe in multis regionibus, vt partus legitimus ſemper ſequatur deteriorem conditionem. Vel illud *c. Liberi.* poſſe concordari cum legibus prædictis, ſi per *deteriorem partem* intelligatur *pars debilior*, & *ſic fæmina*, nam ſexus fæmineus debilior eſt. In honoribus vèrò & muneribus, partus ſequitur patrem. *l. Eos. & l. Exemplo. C. De decur. l. Libertas. ff. De ſtat. homin.* & ſic intelligitur lex, *Cùm legitimæ. ff. eod* quod in tantum verum eſt, vt conceptus v. g. de decurione, ſequatur patris conditionem, quamvis ante eius natiuitatem deſierit eſſe decurio. *l. 2 ff. De decur.* Sequitur autem conditionem patris à munere remoti in his, quæ ibi dicuntur, aliàs & regulariter ſequitur matrem.

Quod tamen teſte *Panorm.* fallit in tribus caſibus: I. in nato ex ſeruo Reipublicæ, & liberâ. *l. 1. C. De ſeru. Reip.* II. in filio Clerici, & liberâ muliere. *c. Cùm multa 15. q. vlt.* niſi quis dicat iſtud caput ſolum habere locum, vbi feminæ Saracenæ, vel Turcæ fiunt Chriſtianæ, vt de talibus nati cenſeantur ſerui, non obſtante dignitate patris. 3. Vbi contraria eſt conſuetudo. *c. Penult. de coniug. ſeru.*

TITVLVS XIX.

DE OBLIGATIS AD RATIOCINIA ORDINANDIS, VEL NON.

Cap. Vnic. Magnus Epiſcopus.

Ex Concil. Carthaginenſ.

SVMMA.

PRocuratores, actores, executores, ſiue tutores pupillorum, ſi poſt depoſita onera & reddita ratiocinia, actus vitæ ipſorum fuerint probati, poſſunt ordinari, ne ſi ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Eccleſiam infament.

EXEGESIS.

Eccleſia infamatur.) Ampliant c. huius diſpoſitionem DD. vt ratiociniis implicati, propter adminiſtrationem rerum etiam ſingularium perſonarũ, non ſolùm promoueri nequeant, dum gerunt exercéntq; officium, ſed etiam illo depoſito, ſi de dolo in adminiſtratione vel redditione computatorum lis mota eſſet, vel proximè mouenda putaretur: talis enim ante litis exitum promoueri non poteſt, imò de facto ſic promotus, dignus eſt depoſitione, etſi in cauſa vinceret. gloſ. verb. *Obrepſit. in c. Tantis. d. 51. & Archid. ibid.* Limita 1. in eo, qui grauatus eſt debitis ſine adminiſtratione aliquâ contractis; veluti ex mutuo, locatione, emptione, aut aliis contractibus; qui obligatione vel lite pendente ab ordinibus non arcetur. Probat *Panorm. hic. q. ante penult.* Limita 2. in eo, qui rerum Eccleſiaſticarum, aut miſerabilium perſonarum, vel alterius piæ cauſæ, vel priuatæ (ſine ſuſpicione doli) adminiſtrator fuerit; neque hic enim ab ordinibus repellitur *c. Vlt. d. 86. c. Indicatur. d. 89.* Limita 3. in eo, qui publicis ratiociniis obſtrictus fideiuſſores præſtitit, ita *Panorm. hic n. 10.* modò fidejuſſor ſe conſtituat principalem, ita vt poſſit ante verum principalem debitorem conueniri, *Barboſ. l. 1. Iuris Eccleſiaſt. c. 33. n. 135.* Limita denique 4. in eo, qui jam in aliquo licet minori conſtitutus ordine, atque liberalis perſonæ tutor, curator, aut quomodolibet generalis fuerit adminiſtrator, talis enim etiam nondum redditis rationibus, promoueri poteſt ad Ordines altiores, *Barboſ. l. c.*

TITVLVS XX.

DE CORPORE VITIATIS ORDINANDIS, VEL NON.

In Rubricam Tituli.

NOta I. Corporis vitium quod impedimentum præſtat ordinationi, triplex eſt, ex debilitatione, mutilatione, deformitate. Debilitatus eſt, qui membrum habet, ſed inefficax, vt oculum cæcum, manum aridam. Mutilatus eſt, qui aliquo membro caret. *Franc. in c. Fin. de homi. in 6. n. 2. & Panorm. in c. 1. Qui Clerici, vel vouentes n. 8. & 9.* Deformis eſt, qui enorme habet vitium in principalibus membris, vt in oculo, manu &c. patiens ſcandalum, quod multum conſideratur, & relinquitur arbitrio promouentis. *c. 2. & c. Fin. inf.* Ratio prohibitionis eſt impotentia deſeruiendi in diuinis, & ſcandalum ſiue indecentia ex deformitate prouenìens. *c. Presbyterum. de Cler. ægrotante vel debil. & c. Fin. d. 55.*

Nota II. Sponte vitiati in quocunque membro etiam digito, (qui non eſt membrum; ſed officium membri) *l. Non ſunt liberi. ff. De ſtatu hominum*, & ibi *d. gloſ. & DD.* repelluntur à promotione, & remouentur iam promoti, quia ſunt ſui homicidæ, & Dei conditioni inimici. *c. Pœnitentes. c. Si quis. c. Qui partem. c. Si quis à medicis. c. Si quis per ægritudinem. d. 55.* ſiue indignatione aliqua, ſiue juſto, ſiue iniuſto timore ſuperati ſe truncauerint. *c. Maritum. d. 33.*

Nota III. Caſu aliquo vitiati, dum aut operi ruſtico, aut alteri licito curam impendunt. *c. Qui partem. c. Præcepta. d. 55.* Ab hoſtibus vel Dominis inuiti; propter ægritudinem à Medicis, vel ſeipſis non ſponte; Item Eunuchus natis, promouentur; & ſi in Clero inuenti ſunt, non abjiciuntur. *c. Lator. & aliis cit. d. 55.* Vitiati verò in eiuſmodi membris, dum inſiſtunt operi illicito, non promouentur, & promoti repelluntur. *Garz. de benef. p. 7. c. 12. à n. 8. d. c. Qui partem*, niſi ex miſericordiâ diſpenſetur. *c. 1. h. t.*

Nota IV. Vitiatos in magnis & manifeſtis membris, indiſtinctè nullo caſu excepto, repelli ab

Ordinibus, & deiject iam promotos, iux. *Garz. l.c.n. 27.29. & ſeqq.* vt ſi caſu quis oculum amiſit, aut ab inimicis ſit erutus. Magnum membrum intelligunt in quantitate, vt manus. *c. Expoſuiſti. inf.* vel priores digitos, propter quorum amiſſionem, non poſſit frangere Euchariſtiam. *c. Presb. de Cler. agrot. l. Idem Offilius ff. De adil. edict.* aut indecorè miniſtrat, vt ſi oculum vel naſum perdidit. *c. Praecepta. & c. Fin. d. 55.* De benignitate tamen Canonicà, poteſt Epiſcopus cum eis diſpenſare, vt miniſtrent in officiis & actibus Ordinum antea ſuſceptorum, ad quos propter debilitatem aut mutilationem non ſunt redditi inhabiles, ac eis præbendas vel aliud beneficium conferre, cui non ſit annexus Ordo, ad cuius officium inhabiles ſint. *in c. Fin. inf. ſub finem.*

Cap. I. De Presbytero.

Alexand. III.

S V M M A.

Presbyter qui duellum ſponte obtulit, & oblatum ſuſcepit, ac in eo partem digiti amiſit, ſed non tantam, quin ſine ſcandalo poſſit ſolenniter celebrare, poſt peractam pœnitentiam, permittitur in ſuo Ordine miniſtrare.

E X E G E S I S.

Hoc Cap. planum eſt ex dictis ad Rubricam.

Cap. II. Cùm de tuâ.

Idem, Ciſtercienſi electo.

S V M M A.

Diſpenſat Pontifex cum electo ad Epiſcopatum, qui erat filius Canonici, & habebat maculam in oculo, vt Archiepiſcopus cum Conſilio Suffraganeorum poſſit exequi, quod ſibi viſum fuerit.

E X E G E S I S.

Apparet ſolùm Pontificem diſpenſare cum vitiatis corpore. *Zabarell. in c. 1. ſup. not. 3.* aſſerit ita ſeruare curiam. Quando ſupplicans eſt abſens, committitur Ordinario, vt diligenter inſpiciat defectum, de quo ſupplicatur. Si eſt præſens in Curià, oſtendit ſe referendo, defectum huiuſmodi poſtea relaturo. *Staphilus de Reſcript. Apoſtol.* in forma Breuis. *§. fin. n. 14.* Obſerua præterea, quòd nulla deformitas impedit promotionem, niſi ſcil. in iure expreſſa, quia edictum, de non promouendis, eſt prohibitorium. *Axel. hîc. n. 6.*

Cap. III. Ex parte.

Clemens III. Varienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Secundùm Statuta Nicæni Concilij ad clericatus Ordinem prohibentur accedere, & ſi etiam in Clero fuerint, ceſſare debent, qui ſe ipſos ſani abſciderunt, vel affectauerint, vt ab aliis abſcindantur. Quod non obſtat illi, qui in cunabulis ſectus eſt, cùm præſertim in Canonibus Apoſtolicis, Can. 21. *ſanciatur, quòd* eunuchus, ſi per inſidias factus, vel ita natus, aut etiam in perſecutione ſunt ei amputata virilia, & dignus eſt, poſſit in Epiſcopum promoueri. *Quâ de causâ.* c. 6. Ex parte. Innoc. III. *mandat Presbytero, qui ob periculum lepræ, de Conſilio Medici, ſibi fecerat virilia amputari, Miniſterium ſuum exequendi, Epiſcopus liberam tribuat facultatem. Secus eſt de illo Presbytero, de quo* Cap. 4. Significauit, *qui* credens ſe obſequium præſtare Deo, ſe fecerat abſcindi, *huic enim* Alex. III. *mandat quidem, ſi Epiſcopus aliàs Deo dignum inuenerit, ſacerdotale officium concedi, ſed abſque Altaris miniſterio.*

Cap. IV. Expoſuiſti.

Idem, Milicenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Quidam manu alterâ mutilatus, & in Abbatem promotus, iubetur amoueri, cùm pro tam enormi defectu, ad Sacros non poſſit Ordines promoueri, & in promotione ſuâ id tacuerit fraudulenter.

Hoc planum eſt ex dictis.

Cap. V. Thomas.

Honorius III. Epiſcopo Engoliſmenſi.

S V M M A.

Monachum, cui in ætate puerili, caſu fortuito, vngula à pollice erat euulſa, Pontifex iubet ordinari, ſi ad frangendam Euchariſtiam ſit in pollice ipſo potens, & aliud Canonicum non obſtet impedimentum.

E X E G E S I S.

Nota, quòd præter dicta hoc *c.* impediant promotionem ad Ordines, & jam promotum ſuſpendant, faciántque hominem irregularem, epilepſia, ſiue morbus caducus, & arreptio à dæmone. *c. Communiter. c. Clerici. c. Vſque adeò. d. 33.* quia ſi corpore ſauciatum, aut debilem, nequaquam Sacra contingere, lex diuina permiſit, quanto magis doni cœleſtis diſpenſatores eſſe non conuenit mente percuſſos? Quando beneficia non requirunt aliquem Ordinem præter Clericatum, laborans morbo caduco, non eſt ipſo jure inhabilis, & collatio de huiuſmodi beneficiis ipſi facta, non eſt ipſo jure nulla. Ceteræ ægritudines non impediunt promotionem ad Or-

ad Ordines. *gl. in d. c. Communiter*, quia non ſunt vitia propriè, nec numerantur in ſorte malorum. *c. Illa. 15. q. 1.* exeeptâ lepiâ, propter quam debet promoto ad beneficium, dari coadiutor, aut ſuſtentatio. *c. 3. 4. 5. de Cler. agrot. qui t. facit ad h. t. pleniùs intelligendum.*

TITVLVS XXI.

DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. *Bigamiam* ... dem eſſe quod *pluralitas coniugij ſiue vxorum*, quam Lamech putatur primus introduxiſſe. Indicat autem irregularitatem, cuius cauſam pulchrè reddit *S. Thom. 4. d. 27.* quia *habens aliis miniſtrare Sacramenta, vt habens Sacramentum Ordinis, nullum debet in Sacramentis defectum pati. Defectus autem in Sacramento eſt, quando Sacramenti ſignificatio integra non inuenitur. Sacramentum aut Matrimonij ſignificat coniunctionem Chriſti ad Eccleſiam, qua eſt vnius ad vnum: vnde ad perfectam ſignificationem Sacramenti pertinet, vt vir ſit tantùm vnius vir, & vxor tantùm vnius vxor; & conſequenter Bigamia qua hoc tollit, irregularitatem inducit, ait S. Tho.* quam ex Apoſtolicâ inſtitutione & traditione deſcendere, rectè colligimus ex *S. Paulo, Tim. 3. verſ. 2.* vbi ait, *Epiſcopum oportet eſſe vnius vxoris virum*, non vt aliquam quiuis Epiſcopus aut Sacerdos habeat, quo ſenſu autoritate Apoſtoli abutuntur hæretici, ſed ſi ante Sacerdotium vxoratus fuit, vt non plures habuerit, quàm vnam. Qui autem *fornicantur cum pluribus, non eſt irregularis*, quia coniunctio fornicaria non ſignificat coniunctionem Sponſi Chriſti, & Eccleſiæ Sponſæ.

Nota II. Varios eſſe Bigamiæ modos, quos bene recenſet *Silu.* verb. *Bigamia.* 1. Cùm quis habet plures vxores de jure *ſcil. ſucceſſiuè*, alteram videl. poſt priorem mortuam. 2. Cùm ſimul habet plures *vnam de jure*, legitimo matrimonio copulatam, *alteram de facto*, id eſt, meretricem, vel *plures de facto, nullam de jure.* 3. Cùm plures habet *ſucceſſiuè*, vt priorem de jure per matrimonium, poſteriorem de facto per fornicationem, vel è contra. 4. Quando quis v. duam ducit vxorem. Hos quatuor modos enumerat *S. Thom. l. c.* ſed vt irregularitatem inducant, neceſſe eſt, vt interveniat copula. 5. Quando quis contrahit, & conſummat matrimonium cum corrupta ab alio, ſiue hoc ſciat, ſiue non, iux. *S. Thom. 16. q. 3.* 6. Quando quis cognoſcit propriam vxorem, poſtquam eſt ab alio per adulterium cognita, ſiue teneatur debitum ex præcepto Eccleſiæ (vt ſi jubeatur contrahere) illi reddere, ſiue non; & licet ignoret eam eſſe adulteram. Et in his duobus modis etiam eſt irregularitas. 7. Si quis aliquam ducit in vxorem, quàm prius defloravit, ſecundùm aliquos; probabiliùs tamen eſt, non eſſe irregularem, quia carnem ſuam non diuiſit in plures, quam irregularitatis rationem vniuerſim aſſignat. *c. 5. Debitum. inf.* & hæ irregularitates proueniunt ex defectu Sacramenti.

Ex ſtatuto autem Eccleſiæ, bigamus largè dicitur. 8. Qui poſt ſuſceptum Sacrum Ordinem, vel Profeſſionem in Religione, ſacrilegè matrimonium contrahit de facto, ſiue contrahat cum virgine, ſiue cum corruptâ, etſi aliqui diſtinguant, talis non eſt irregularis 1. propter ſimilitudinem cum verâ bigamiâ, ſi contrahat cum corruptâ, etſi enim ibi ſit verum matrimonium, eſt tamen ſimilis bigamo, quia niſi obſtaret votum, eſſet verum matrimonium. 2. ratione præſumptionis de incontinentiâ, & maiorem Sacramenti Ordinis reuerentiam, quæ ratio procedit, ſi talis contrahat cum corruptâ, ſeu cum virgine.

Nota III. Ex his modis communiter aſſignari triplicem bigamiam. *Veram, interpretatiuam, ſimilitudinariam. Vera* contrahitur primo tantùm modò, quando quis ſucceſſiuè habet plures legitimas vxores, & omnes cognoſcit. *Interpretatiua* autem duobus modis: 1. quando quis contrahit cum corruptâ, & eam cognoſcit, ſiue illam ipſe priùs corruperit, ſiue alius; quò pertinet etiã, qui contrahit cum viduâ, iuxt. *modum 4. & 5.* 2. quando reddit debitum conjugi adulteræ, etſi ignoret adulteram, aut accedat præceptum Eccleſiæ, vt diximus iux. *modum 6.* id eſt, de Clerico legitimè coniugato, non poteſt enim vlterius promoueri, etſi non perdit priuilegium Clericis coniugatis conceſſum. *per c. Vnic. de Clericis coniugatis in 6.* Vocatur hæc bigamia Interpretatiua, quia etiam per illam (licet interueniente aliquo peccato) caro contrahentis diuiditur in plures, præterquam cùm quis contrahit cum corruptâ, quam ipſe priùs corrupit, vnde non eſt tam certum, hoc modo, quem *loco 7.* recenſuimus, contrahi bigamiam. Etſi dici poſſit, hîc quoque corrupta veluti diuerſa eſſe à ſe ipſa, antequam corrumperetur.

Similitudinaria contrahitur 1. Quando quis ſacrilegè contrahit, poſt votũ ſolenne de facto, iux. *modũ 8.* 2. Quando ſucceſſiuè habet plures vxores, vnam de jure, alterã de facto, iux. *3. modum.* 3. Si ſimul habet duas vxores, vnam de jure, alteram de facto, vel ambas de facto, & ambas cognoſcit, iux. *2. modum.*

Atque ex his colligi poteſt ratio huius diuiſionis. 1. enim bigamia dicitur vera, quia per illã caro contrahentis, diuiditur verè in duas legitimas vxores, quod eſt contra ſignificationem Sacramẽti, vti dictum eſt. 2. Dicitur interpretatiua, licet enim in illa etiam interueniat eiuſmodi diuiſio, nõ tamen eſt vera pluralitas matrimonij aut vxorum, ideóque hæc bigamia ſolùm eſt ex interpretatione ſiue diſpoſitione Eccleſiæ. 3. Dicitur ſimilitudinaria, quia videtur magis recedere à vera, ſed diceretur fortè rectiùs cum *gloſ. hic* verb. *Bigamis*, duas ſolùm eſſe bigamiæ ſpecies, veram & interpretatiuam, ad quam pertinent omnes alij modi, præter primum.

Cap. I. Vt bigami.

Ex Concil. Aurelianenſi.

S V M M A.

Vt bigami pœnitentes vel repudiatarum mariti ad Sacerdotium non aſcendant.

E X E G E S I S.

Pœnitentes.) De Bigamis per *h. c.* ſatis patet ex dictis *ad Rubr. Per pœnitentes* intelliguntur pœnitentes publicè & ſolemniter, qui ſecundùm antiquos Canones pœnitentiam pro graui & publico delicto agebant, & ordinari prohibentur, propter Ordinis dignitatem. *c. Maritum. c. Ex pœnitentia. c. Illud d. 33.* & quia putantur faciles ad relapſum, nec ſine populi offenſâ miniſtrant, neque alios redarguere poſſunt. *c. Fin. d. 25. c. De his verò. d. 50.* Non impedit tamen eiuſmodi publica pœnitentia iam promotum, v.g. ad Minores, vel Subdiaconatum, quin vlteriùs poſſit promoueri, niſi contingeret inde grauem infamiam aut ſcandalum naſci dicit *Barboſ. in praxi Epiſcopali p. 2. alleg. 10. n. 42. & alleg. 43. n. 7.* vbi reſoluit, quòd peractâ publicâ pœnitentiâ, dummodo non ſit ſolennis (ſolennis & publica illa erat, quæ cum certa quâdam formâ imponebatur) poteſt quis ordinari, & propter neceſſitatem vel vtilitatem Eccleſiæ licet Epiſcopo cum ſolenniter pœnitẽtibus ad ſuſcipiendos minores Ordines diſpenſare. Qui ordinat verò ſolennem pœnitentiam agentem, incurrit ſuſpenſionem per annum à celeb. iux. *eund. Barboſ. l. c. p. 3. alleg. 111. n. 15.*

Repudiatarum mariti.) Canon antiquus, *Ex pœnitentibus. d. 50.* Epiſcopum, ſi ſciens ordinat pœnitentes, ordinandi poteſtate priuat, & ordinatum deponi jubet; ſimili ſententiæ ſubijcit Epiſcopum, ſi ſciens ordinauit Clericum eum, qui viduam aut repudiatam vxorem habuit, aut ſecundam. Vbi apparet viduas & repudiatas veluti æquiparari, vtrumque enim eſt contra ſignificationem Sacramenti, quia Eccleſia nunquam fuit viduata Sponſo ſuo Chriſto, neque ab illo repudiata, neque in plures ſe Sponſos diuiſit.

Cap. II. Super eo.

Lucius III. Spalatenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Bigami ad Ordines promoti, ſunt priuandi, quia in illis contra Apoſtolum diſpenſare non licet. Ordinator autem, licet & ipſe mereatur priuari officio & ordinandi poteſtate, poteſt tamen cum illo diſpenſari.

E X E G E S I S.

Contra Apoſtolum.) Loco ſupra cit. *1. Tim. 3. verſ. 2.* Vnde apparet hunc *c.* procedere de verè bigamis? Quæres an nullo modo poſſit diſpenſari in bigamiâ verâ? Reſp. cum *S. Thom. in 4. l. c.* non licere diſpenſare *contra doctrinam Apoſtolicam in illis, quæ ſunt de jure naturali, aut neceſſitate Sacramentorum ac Fidei.* In alijs autem, quæ ſunt de inſtitutione Apoſtolorum, cùm Eccleſia nunc habeat eandem poteſtatem ſtatuendi & deſtituendi, quam tunc habebat, poteſt per eum qui primatum Eccleſiæ habet. Addit *Silu. q. 6.* hanc diſpenſationem ideò non licere, quia nunquam fit, niſi ex magnâ & arduâ causâ, ſicut *in gloſ. ad c. Lector. d. 44.* vbi Lucius Papa diſpenſauit cum Panormitano Archiepiſcopo bigamo. Faciliùs tamen diſpenſatur in bigamiâ interpretatiuâ, quàm verâ.

Poteſt diſpenſatio adhiberi.) Quæritur vtrum ſolus Papa poſſit diſpenſare in bigamia. Reſp. 1. Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum bigamo vero aut interpretatiuo ad maiores Ordines, colligitur ex *h. c. & c. Nuper. inf.* & tenent *Hoſt. in Sum. de bigamis in fin. Gemin. c. Lector. d. 34. Panorm. hic n. 5. Tol. in Sum c. 68. n. 6.*

Reſp. 2. Probabile eſt Epiſcopum poſſe diſpenſare cum bigamo, ſiue vero, ſiue interpretatiuo ad Ordines minores, *ita S. Thom. 4. d. 27. q. 3. a. 3. Hoſt. in Sum. l. c. & alij, licet contrarium* teneat *Tol. l. c.* non ex communiori, vt putat, ſentẽtia, propter *c. Si quis viduam. d. 34.* vbi prohibetur qui viduam duxit, admitti ad Clerum, & *c. Vnic. de bigamis in 6.* vbi Bigami prohibentur ſub anathemate deferre habitum & tonſuram, non poſſunt ergo ordinari; ſed Reſp. hos Canones non probare, quin Epiſcopus ex juſtâ causâ poſſit diſpenſare.

Reſp. 3. Epiſcopum poſſe diſpenſare cum Presbytero, qui ſemel ductâ vxore longam egit pœnitentiam, vt miniſtret. *c. Sanè. 2. de Cler. coniug.* ſi autem duxit viduam, non poteſt *c. A nobis inf.* Poteſt ſimiliter diſpenſare cum Diacono contrito & conuerſo, qui ſic contraxit poſt Ordinem ſuſceptum ſemel etiam cum virgine. *c. 1. Qui Cler. vel vouentes.* Diſpenſat itidem cum omnibus poſt votum ſolenne nubentibus Subdiaconis & Religioſis ſibi ſubiectis iuxta gloſſam receptam. *c. Quotquot. 27. q. 1.* quod intelligitur, ſi ſemel, & cum virgine contraxerit, non autem ſi ſæpius. In alijs autem bigamis

quomo-

quomodocunque appellatis, ſiue interpretatiuis, ſiue ſimilitudinariis, Epiſcopus non diſpenſat.

Reſp. denique 4. Epiſcopum diſpenſare in omni bigamiâ procedente ex delicto, quando crimen eſt occultum, iux. *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 6.*

Cap. III. De Bigamis.

Celeſtinus III.

SUMMA.

Bigami Presbyteri, & viduarum mariti, nec viuentibus vxoribus, nec defunctis, ad diuinorum celebrationes debent admitti.

EXEGESIS.

Patet ex dictis, illud ſolùm adverte, per Bigamos Presbyteros, hîc illos intelligi, qui ſine diſpenſatione ſcienter, vel per ſubreptionem ſunt ordinati, alioqui poſſent in ſuſcepto ordine miniſtrare.

Cap. IV. Nuper.

Innoc. III. Ratiſbonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cum Clericis in Maioribus Conſtitutis, qui quantum in ipſis fuit, ſecundas mulieres ſibi matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bigamis non licet diſpenſare; etſi in veritate bigami non exiſtant, non propter Sacramenti defectum, ſed propter affectum intentionis cum opere ſubſecuto.

EXEGESIS.

Nota ad rationes bigamiæ requiri, vt interceſſerit vnum ſaltem verum matrimonium, quare cùm illi, qui emiſerunt votum ſolenne in ſuſceptione Ordinum vel Religionis, ſint ad matrimonium inhabiles, & nulliter id attentent, non poſſunt verè dici bigami; ſicuti nec illi, qui contrahunt cum pluribus de facto, quarum nullam poſſint habere de jure, vt ſi vtraque eſſet illi conſanguinea intra 4. gradum, vel ſi vellet plures habere ſimul, cum polygamia in Nouo Teſt. ſit ſublata. Tales itaque puniuntur per irregularitatem non propter defectum Sacramenti, ſed propter affectum illicitum cum opere criminoſo ſubſecutum.

Etſi verò nullus hic interueniat defectus Sacramenti, ratione matrimonij, aut pluralitatis vxorum, quam vi nominis importat bigamia, & præcipuè ſpectat canones, poteſt tamen conſiderari prohibitio matrimonij, quod illicitè attentantes peccant contra inſtitutionem & ſignificationem illius; extra cuius leges ſacrilegum eſt, & illicitum, velle contrahere, & injurioſum tum dictæ inſtitutioni, tum ſignificationi ſanctiſſimæ coniũctionis Chriſti & Eccleſiæ per Incarnationem. Ex quâ intentione contrahendi verum matrimonium, reſultat ſimilitudo cum verâ bigamiâ, vt dici ſimilitudinaria queat. Et licèt *c. hoc* tantùm loquatur de Clericis attentantibus contrahere matrimonium, videtur tamen par ratio in laicis, niſi regula illa *inf. de Reg. Iuris* obſtaret, *odia eorum reſtringi, & fauores ampliari.*

Cap. V. Debitum.

Idem, Metenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm propter Sacramenti defectum prohibitum ſit, ne bigamus aut maritus viduæ præſumat ad ſacros Ordines promoueri, quoniam nec illa eſt vnica vnici (ſicut Eccleſia vnici Chriſti) nec iſte vnus vnius, ſicut Chriſtus vnius Eccleſiæ. Profectò, vbi deficit inter huiuſmodi coniuges commixtio corporum, non deeſt huiuſmodi ſignaculum Sacramenti, vnde is qui mulierem ab alio viro ductam, ſed minimè cognitam duxit vxorem, quia nec illa, nec ille carnem ſuam diuiſit in plures, propter hoc impediri non debet, quin poſſit ad Sacerdotium promoueri.

EXEGESIS.

Apparet hinc, quod ſupra diximus, bigamiam non contrahi interueniente copulâ, neque ſufficere matrimonium ratum, quod conſiſtit in conſenſu animorum, & ſignificat charitatem, quæ conſiſtit in ſpiritu, inter Deum & juſtorum animas, ſed requiri conſumatum, quod ſignificat conformitatem coniugij inter Chriſtum & Eccleſiam, per Incarnationis myſterium contractam, atque ex his conſtat ratio textûs.

Cap. VI. Quia.

Idem Lugdunenſi Archiepiſcopo, Sedis Apoſtolicæ Legato.

SVMMA.

Presbyteri plures concubinas habentes, irregularitatem non incurrunt, ideóque cum eis, tanquam ſimpliti fornicatione notatis, quoad executionem ſacerdotalis officij, poteſt diſpenſari.

EXEGESIS.

Ratio eſt, quia in hoc caſu deficit non ſolùm effectus matrimonij, ſed etiam affectus, qui ſi adeſſet, irregulares forent tales Presbyteri, iux. *c. 4. Nuper. paulò ſuprà.*

Cap. VII. A nobis.

Idem.

SVMMA.

Subdiaconus de facto ducens vxorem viduam, quam de jure non poteſt, bigamus in veritate non eſt, nec viduæ maritus, cùm inter ipſos non ſit matrimonium, verumtamen cum eo non poterit diſpenſari, non propter

Atque ex his colligi poteſt ratio huius diuiſionis. 1. enim bigamia dicitur vera, quia per illã caro contrahentis, diuiditur verè in duas legitimas vxores, quod eſt contra ſignificationem Sacramẽti, vti dictum eſt. 2. Dicitur interpretatiua, licet enim in illa etiam interueniat eiuſmodi diuiſio, nõ tamen eſt vera pluralitas matrimonij aut vxorum, ideóque hæc bigamia ſolùm eſt ex interpretatione ſiue diſpoſitione Eccleſiæ. 3. Dicitur ſimilitudinaria, quia videtur magìs recedere à vera, ſed diceretur fortè rectiùs cum *gloſ. hic* verb. *Bigamis*, duas ſolùm eſſe bigamiæ ſpecies, veram & interpretatiuam, ad quam pertinent omnes alij modi, præter primum.

Cap. I. Vt bigami.

Ex Concil. Aurelianenſi.

SVMMA.

Vt bigami pœnitentes vel repudiatarum mariti ad Sacerdotium non aſcendant.

EXEGESIS.

Pœnitentes.) De Bigamis per *h. t.* ſatis patet ex dictis *ad Rubr. Per pœnitentes* intelliguntur pœnitentes publicè & ſolenniter, qui ſecundùm antiquos Canones pœnitentiam pro graui & publico delicto agebant, & ordinari prohibentur, propter Ordinis dignitatem. *c. Maritum. c. Ex pœnitentia. c. Illud d. 33.* & quia putantur faciles ad relapſum, nec ſine populi offenſâ miniſtrant, neque alios redarguere poſſunt. *c. Fin. d. 25. c. De his verò. d. 50.* Non impedit tamen eiuſmodi publica pœnitentia iam promotum, v.g. ad Minores, vel Subdiaconatum, quin vlteriùs poſſit promoueri, niſi contingeret inde grauem infamiam aut ſcandalum naſci dicit *Barboſ. in praxi Epiſcopali p. 2. alleg. 10. n. 42. & alleg. 43. n. 7.* vbi reſoluit, quòd peractâ publicâ pœnitentiâ, dummodo non ſit ſolennis (ſolennis & publica illa erat, quæ cum certa quâdam formâ imponebatur) poteſt quis ordinari, & propter neceſſitatem vel vtilitatem Eccleſiæ licet Epiſcopo cum ſolenniter pœnitẽtibus ad ſuſcipiendos minores Ordines diſpenſare. Qui ordinat verò ſolennem pœnitentiam agentem, incurrit ſuſpenſionem per annum à celeb. iux. *eund. Barboſ. l. c. p. 3. alleg. 111. n. 15.*

Repudiatarum mariti.) Canon antiquus, *Ex pœnitentibus. d. 50.* Epiſcopum, ſi ſciens ordinat pœnitentes, ordinandi poteſtate priuat, & ordinatum deponi iubet; ſimili ſententiæ ſubijcit Epiſcopum, ſi ſciens ordinauit Clericum eum, qui viduam aut repudiatam vxorem habuit, aut ſecundam. Vbi apparet viduas & repudiatas veluti æquiparari, vtrumque enim eſt contra ſignificationem Sacramenti, quia Eccleſia nunquam fuit viduata Sponſo ſuo Chriſto, neque ab illo repudiata, neque in pluros ſe Sponſos diuiſit.

Cap. II. Super eo.

Lucius III. Spalatenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Bigami ad Ordines promoti, ſunt priuandi, quia in illis contra Apoſtolum diſpenſare non licet. Ordinator autem, licet & ipſe mereatur priuari officio & ordinandi poteſtate, poteſt tamen cum illo diſpenſari.

EXEGESIS.

Contra Apoſtolum.) Loco ſupra cit. *1. Tim. 3. verſ. 2.* Vnde apparet hunc t. procedere de verè bigamis? Quæres an nullo modo poſſit diſpenſari in bigamiâ verâ? Reſp. cum *S. Thom. in 4. l. c.* non licere diſpenſare *contra doctrinam Apoſtolicam in illis, quæ ſunt de iure naturali, aut neceſſitate Sacramentorum ac Fidei.* In alijs autem, quæ ſunt de inſtitutione Apoſtolorum, cùm Eccleſia nunc habeat eandem poteſtatem ſtatuendi & deſtituendi, quam tunc habebat, poteſt per eum qui primatum Eccleſiæ habet. Addit *Silu. q. 6.* hanc diſpenſationem ideò non licere, quia nunquam fit, niſi ex magnâ & arduâ causâ, ſicut *in gloſ. ad c. Lector. d. 44.* vbi Lucius Papa diſpenſauit cum Panormitano Archiepiſcopo bigamo. Faciliùs tamen diſpenſatur in bigamiâ interpretatiuâ, quàm verâ.

Poteſt diſpenſatio adhiberi.) Quæritur vtrum ſolus Papa poſſit diſpenſare in bigamia. Reſp. 1. Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum bigamo vero aut interpretatiuo ad maiores Ordines, colligitur ex *h. c. & c. Nuper. inf.* & tenent *Hoſt. in Sum. de bigamis in fin. Gemin. c. Lector. d. 34. Panorm. hic n. 5. Tol. in Sum. c. 68. n. 6.*

Reſp. 2. Probabile eſt Epiſcopum poſſe diſpenſare cum bigamo, ſiue vero, ſiue interpretatiuo ad Ordines minores, *ita S. Thom. 4. d. 27. q. 3. a. 1. Hoſt. in Sum. l. c. & alij, licet contrarium* teneat *Tol. l. c.* non ex communiori, vt putat, ſententia, propter *c. Si quis viduam. d. 34.* vbi prohibetur qui viduam duxit, admitti ad Clerum, & *c. Vnic. de bigamis in 6.* vbi Bigami prohibentur ſub anathemate deferre habitum & tonſuram, non poſſunt ergo ordinari; ſed Reſp. hos Canones non probare, quin Epiſcopus ex iuſtâ causâ poſſit diſpenſare.

Reſp. 3. Epiſcopum poſſe diſpenſare cum Presbytero, qui ſemel ductâ vxore longam egit pœnitentiam, vt miniſtret. *c. Sanè. 2. de Cler. coniug.* ſi autem duxit viduam, non poteſt *c. A nobis. inf.* Poteſt ſimiliter diſpenſare cum Diacono contrito & conuerſo, qui ſic contraxit poſt Ordinem ſuſceptum ſemel etiam cum virgine. *c. 1. Qui Cler. vel vouentes.* Diſpenſat itidem cum omnibus poſt votum ſolenne nubentibus Subdiaconis & Religioſis ſibi ſubiectis iuxta gloſſam receptam. *c. Quotquot. 27. q. 1.* quod intelligitur, ſi ſemel, & cum virgine contraxerit, non autem ſi ſæpius. In alijs autem bigamis

quomo-

quomodocunque appellatis,ſiue interpretatiuis,ſiue ſimilitudinariis, Epiſcopus non diſpenſat.

Reſp. denique 4. Epiſcopum diſpenſare in omni bigamiâ procedente ex delicto, quando etiamen eſt occultum, iux. *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 6.*

Cap. III. De Bigamis.

Celeſtinus III.

S U M M A.

Bigami Presbyteri, & viduarum mariti, nec viuentibus vxoribus, nec defunctis, ad diuinorum celebrationes debent admitti.

E X E G E S I S.

Patet ex dictis, illud ſolùm adverte, per Bigamos Presbyteros, hîc illos intelligi, qui ſine diſpenſatione ſcienter, vel per ſubreptionem ſunt ordinati, alioqui poſſent in ſuſcepto ordine miniſtrare.

Cap. IV. Nuper.

Innoc. III. Ratisbonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cum Clericis in Maioribus Conſtitutis, qui quantum in ipſis fuit, ſecundas mulieres ſibi matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bigamis non licet diſpenſare; etſi in veritate bigami non exiſtant, non propter Sacramenti defectum, ſed propter affectum intentionis cum opere ſubſecuto.

E X E G E S I S.

Nota ad rationes bigamiæ requiri, vt interceſſerit vnum ſaltem verum matrimonium, quare cùm illi, qui emiſerunt votum ſolenne in ſuſceptione Ordinum vel Religionis, ſint ad matrimonium inhabiles, & nulliter id attentent, non poſſunt verè dici bigami; ſicuti nec illi, qui contrahunt cum pluribus de facto, quarum nullam poſſint habere de jure, vt ſi vtraque eſſet illi conſanguinea intra 4. gradum, vel ſi vellet plures habere ſimul, cum polygamia in Nouo Teſt. ſit ſublata. Tales itaque puniuntur per irregularitatem non propter defectum Sacramenti, ſed propter affectum illicitum cum opere criminoſo ſubſecutum.

Etſi verò nullus hic interueniat defectus Sacramenti, ratione matrimonij, aut pluralitatis vxorum, quam vi nominis importat bigamia, & præcipuè ſpectat canones, poteſt tamen conſiderari prohibitio matrimonij, quod illicitè attentantes peccant contra inſtitutionem & ſignificationem illius; extra cuius leges ſacrilegum eſt, & illicitum, velle contrahere, & injurioſum tum dictæ inſtitutioni, tum ſignificationi ſanctiſſimæ coniũctionis Chriſti & Eccleſiæ per Incarnationem. Ex quâ intentione contrahendi verum matrimonium, reſultat ſimilitudo cum verâ bigamiâ, vt dici ſimilitudinaria queat. Et licèt *c. hoc* tantùm loquatur de Clericis attentantibus contrahere matrimonium, videtur tamen par ratio in laicis, niſi regula illa *inf. de Reg. Iuris* obſtaret, *odia eorum reſtringi; & fauores ampliari.*

Cap. V. Debitum.

Idem, Metenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm propter Sacramenti defectum prohibitum ſit, ne bigamus aut maritus viduæ præſumat ad ſacros Ordines promoueri, quoniam nec illa eſt vnica vnici (ſicut Eccleſia vnici Chriſti) nec iſte vnus vnius, ſicut Chriſtus vnius Eccleſiæ. Profectò, vbi deficit inter huiuſmodi coniuges commixtio corporum, non deeſt huiuſmodi ſignaculum Sacramenti, vnde iſ qui mulierem ab alio viro ductam, ſed minimè cognitam duxit vxorem, quia nec illa, nec ille carnem ſuam diuiſit in plures, propter hoc impediri non debet, quin poſſit ad Sacerdotium promoueri.

E X E G E S I S.

Apparet hinc, quod ſupra diximus, bigamiam non contrahi interueniente copulâ, neque ſufficere matrimonium ratum, quod conſiſtit in conſenſu animorum, & ſignificat charitatem, quæ conſiſtit in ſpiritu, inter Deum & juſtorum animas, ſed requiri conſumatum, quod ſignificat conformitatem coniugij inter Chriſtum & Eccleſiam, per Incarnationis myſterium contractam, atque ex his conſtat ratio textûs.

Cap. VI. Quia.

Idem Lugdunenſi Archiepiſcopo, Sedis Apoſtolicæ Legato.

S V M M A.

Presbyteri plures concubinas habentes, irregularitatem non incurrunt, ideóque cum eis, tanquam ſimplici fornicatione notatis, quoad executionem ſacerdotalis officij, poteſt diſpenſari.

E X E G E S I S.

Ratio eſt, quia in hoc caſu deficit non ſolùm effectus matrimonij, ſed etiam affectus, qui ſi adeſſet, irregulares forent tales Presbyteri, iux. *c. 4. Nuper. paulò ſuprà.*

Cap. VII. A nobis.

Idem.

S V M M A.

Subdiaconus de facto ducens vxorem viduam, quam de jure non poteſt, bigamus in veritate non eſt, nec viduæ maritus, cùm inter ipſos non ſit matrimonium, verumtamen cum eo non poterit diſpenſari, non

propter

propter Sacramenti defectum, ſed propter affectum intentionis opere ſubſecuto.

Contrahit tamen bigamiam interpretatiuam, ſiue ſimilitudinariam iux. *dicta c. Debitum.*

IDEM TITVLVS DE BIGAMIS, IN VI.

Cap. Vnic. Altercationis.

Greg. X. in Concil. General. Lugdunenſi.

S V M M A.

Tollit Pontifex altercationis antiquæ dubium, & declarat bigamos omni priuilegio Clericali eſſe nudatos, & coërcitioni fori ſecularis adſtrictos, conſuetudine contrariâ non obſtante. Ipſis quoque ſub anathemate prohibet, deferre tonſuram vel habitum clericalem.

EXEGESIS.

Bigamis.) Not. I. Olim fuiſſe dubium de hoc, aliqui enim tenebant, Clericum bigamum gaudere priuilegio Clericali & Canonis, allegantes varia jura, quæ vide in gl. alij ſentiebant contra, per *c. Quiſquis. d. 84.* vbi dicitur: *Quiſquis Clericus viduam aut ſecundam vxorem duxerit, omni Eccleſiaſtica dignitatis priuilegio mox denudetur, laicali ſibi tantùm communione conceſſâ*, ſed videtur per illud *denudetur* eſſe priuandus, non autem de facto priuatus, præſens ergo conſtitutio declarat illud c.

Not. II. Quod dicit gloſſa, hoc intelligendum de his, qui facti ſunt bigami in minoribus, non autem de his, qui ſunt in Sacris. Rationem diuerſitatis aſſignat *Gemin. ibid.* Quia contrahens taliter in minoribus, poteſt & debet viuere vt laicus, qui verò eſt in Sacris, non poteſt redire ad ſeculum, vnde licet ſit priuatus habilitate ad Ordines ſuperiores, non tamen priuilegio Clericali.

Nota III. Si talis Clericus in minoribus conſtitutus fieret Monachus, tum gauderet priuilegio Canonis, *Si quis ſuadente. 17. q. 4.* item aliis priuilegiis, ſi non vt Clericus, ſaltem vt Monachus, imò hunc *c.* tantùm habere locum in Clericis ſecularibus, non in Regularibus, cenſet *Ioan. Andr. in c. Recolentes. de Statu Monach.* Nec tamen poteſt promoueri ſine diſpenſatione, quia etiam cum intrantibus Religionem diſpenſat ſolus Papa, quoad Ordines. *Franc. hic n. 2.*

Not. denique 4. *h. c.* intelligi de bigamo vero, & interpretatiuo, qui non eſt in Sacris, vel Religioſus, hic enim eſt nudatus omni priuilegio, & adſtrictus foro ſeculari; & ſub anathemate prohibetur deferre habitum & tonſuram. De bigamo autem, quem communiter vocamus ſimilitudinarium, non procedere quoad priuationem priuilegij, ſed ſolùm quoad executionem odioſam, cenſet Gemin. apud *Silu. q. 8. n. 9.*

TITVLVS XXII.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

In Rubricam Tituli.

Peregrini Clerici dicuntur omnes, qui non *ſunt de Epiſcopatu vel Diœceſi*, ſed aliunde (maximè de remotis regionibus, vt tranſalpinis, vel tranſmarinis reſpectu Italiæ) veniunt, qui ſi viſitandi ſolùm causâ venerint, & noti ſunt, etiam ab inferioribus Prælatis ſine licentiâ Epiſcopi, in gradu ſuo ſuſcipi, & tam ad verbum faciendum, quàm oblationem conſecrandam, ſiue ſacrificium Miſſæ, admitti poſſunt. *c. Epiſcopi, vel Presbyteri. 7. q. 1. c. Quieſcamus. d. 42. c. Nullus. 9. q. 6. c. Tua. inf.* Sunt autem graues cauſæ, ob quas peregrini meritò ab Ordinibus & ſacris Miniſteriis, ſaltem ſine ſufficienti teſtimonio arceantur. 1. Quia non licet Epiſcopo falcem ſuæ juriſdictionis in meſſem alienam ponere, ordinando, vel judicando ſubditos alienos. *d. 71. c. 1. & ſeqq. c. Scriptum. 6. q. 3.* 2. Quia peregrini frequenter ſunt criminoſi, excommunicati, irregulares, & ſæpe mentiuntur ſe habere Ordines, quos non habeant, aut maiores, quàm habent. *c. Afros. & c. ſeq. d. 98. c. Duo. 19. q. 2. c. 1. De temp. ord. in 6.* 3. Quia ſi non oſtendant licentiam aut teſtimonium Epiſcopi, præſumuntur inobedientes, quia non licet Clerico peregrinari, aut abeſſe etiam causâ ſtudij vel negotiorum, ſine licentiâ Epiſcopi *c. Nec oportet. d. 5. de Conſecr. & ibid. gl. c. Relatum. & c. ſeq. de Cler. non reſid. c. Præſentium. 7. q. 1.*

Cap. I. Tua nos.

Alex. III. Canomanenſi Epiſcopo.

S V M M A.

De Clericis, qui in remotis regionibus ordinati, literas eorum oſtendunt, à quibus ordinatos ſe dicunt, & cùm de ſigillis dubitatur, Statuta Patrum obſeruentur, vt videl. tranſmarini, quinque Epiſcoporum ſuper ordinatione ſua teſtimonio muniantur,

quod

quod in aliis itidem qui incogniti ſunt, obſeruetur. Et in ſuſpenſione aliquanto tempore habeantur, donec informatio de ipſis poſſit haberi. De inferioribus quoque Ordinibus oportet inquiri, ne fortè aliquibus prætermiſſis ſaltum fecerint.

EXEGESIS.

Quinque Epiſcoporum.) Not. I. Clericos peregrinos habentes literas commendatitias, ſiue dimiſſorias Papæ, vbique & ab omnibus Epiſcopis eſſe admittendos, item ſi habeant literas ſui Epiſcopi, & ſigillum notum ſit, per hunc *c. & Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 16.* vbi ſtatuitur, *vt nullus Clericus peregrinus ſine commendatitiis ſui Ordinarij literis, ab vllo Epiſcopo ad diuina celebranda, & Sacramenta adminiſtranda admittatur.* Si tam Clerici, quàm Epiſcopi ſigillum ſit ignotum, non admittuntur publicè ad celebrandum, niſi habeant ſigilla quinque Epiſcoporum, per hunc *c.* cuius Canonis rigor, vtrum hodie obſeruetur, nobis non conſtat. Si tamen eiuſmodi Clerici tot Epiſcoporum ſigillis deſtituti, neque aliunde ſuſpecti, ſecretò ex deuotione velint celebrare, poſſunt ſuſtineri ſiue admitti. *c. Tua. inf.*

Not. II. Inferiores Prælatos etiam exemptos non poſſe peregrinos ignotos, etiam vigore literarum dimiſſorialium, ad celebrandum admittere, aut in Eccleſiis ſibi commiſſis inſtituere, ſine licentiâ diœceſani Epiſcopi. *c. Fin. inf. c. Cùm nullus. de tempor. ordin. in 6. & DD. ibi communiter*, quia cognitio validitatis literarum dimiſſorialium eſt reſeruata ſoli Epiſcopo, & contraria conſuetudo eſt improbata tanquam irrationabilis, vti ex *d. c. Fin. inf. colligunt DD.*

Cap. II. Inter.

Innoc. III. Conſtantinopolitano Patriarchæ.

SVMMA.

Clerici ſine ſuorum Ordinatorum literis venientes, etiamſi offerant iuramentum, quòd ſint in quouis Eccleſiaſticorum Ordinum conſtituti, niſi de ipſorum ordinatione Canonicè, per idonea conſtiterit argumenta, nec in illis ſuſcipi, nec ad maiores debent Ordines promoueri, præſertim antequam eorum conuerſatio fuerit approbata.

EXEGESIS.

Sine ſuorum Ordinatorum literis.) Not. I. Epiſcopum Clericos alienos abſque Superioris ordinandorum licentiâ & teſtimonio, ſcienter vel ex ignorantia affectata, vel quocunque alio quæſito, etiam cuiuſvis ſimplicis vel generalis reſcripti aut priuilegij prætextu, etiam ſtatutis temporibus ordinare præſumens, per annum à collatione ordinum eſt ſuſpenſus. *c. 2. De tempor. ordin. in 6. Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 8. de reform.*

Not. II. Si laicum alterius diœceſis ſine dimiſſorijs ſcienter ordinet in Clericum, per annum ſuſpenſus eſt à collatione primæ tonſuræ. *c. Fin. de tempor. ordin. in 6.* ſed præualet pœna Conc. Tridentini; in dubio autem præſumitur ſcientia, quia adſtringitur ad notitiam facti alieni in hoc caſu. *c. Innotuit. §. Habito. de elect.* quemlibet enim ordinandum ſcrutari tenetur. *c. Qui Epiſcopus. d. 23.* ipſeque ſic ordinatus, eſt ſuſpenſus quoad ſe, & ſuſpendendus quoad alios, quamdiu proprio ordinario videbitur. *gloſ. & Gemin. in c. 2. de temp. ordin.* Clerici autem Epiſcoporum taliter ſuſpenſorum, poſtquam de eorum ſuſpenſione, per euidentiam facti, vel notorium iuris conſtiterit, abſque eorundem licentiâ, à vicinis Epiſcopis canonicè poſſunt Ordines ſuſcipere. *c. 2. §. Clericis. de temp. ordin. in 6.* Secus eſt in laicis, qui non poſſunt recipere primam tonſuram à vicinis Epiſcopis, etſi ipſorum Epiſcopi ſint ſuſpenſi, quia non tanta neceſſitas vrget laicum, vt fiat Clericus, quanta Clericum vt promoueatur ad Ordines ſuperiores. *arg. c. Cùm nullus §. Inferiores. de tem. ordin. in 6.* vt colligit *Axel. hic n. 8.*

Not. III. *Epiſcopi Titulares vel Suffraganei, vt vocamus, etſi in loco vel monaſterio nullius diœceſis, etiam exempto reſederint, non poſſunt vigore cuiuslibet priuilegij ſibi de promouendo quoſcunque conceſſi, aut etiam prætextu familiaritatis vel commenſalitatis continuæ, alterius ſubditum abſque expreſſo ſui proprij Prælati conſenſu, aut literis dimiſſoriis ad aliquos ſacros aut minores Ordines, vel primam tonſuram promouere, contra facientes ab exercitio Pontificalium per annum, taliter verò promotos, ab executione ordinũ ſic ſuſceptorum, donec ſuo Prælato viſum fuerit, ipſo Iure ſunt ſuſpenſi,* vt ſtatuit *Conc. Trid. ſeſſ. 14. de reform. c. 2.*

Not. IV. Si quis in diuerſis diœceſibus habeat beneficia, poterit à pluribus Epiſcopis ratione beneficij, imò & ab Epiſcopo originis & domicilij ordinari, etiam ad titulum beneficij exiſtentis in alterâ diœceſi, vel ad ordinandum admitti. iux. *Innoc. in c. Cùm iam dudum. de prabend. n. 3.* Idem obtinet in eo, qui plura domicilia habet in diuerſis diœceſibus, iux. *Gemin. in c. Cùm nullus. de temp. ordin. in 6.*

Not. denique V. Religioſi etiam exempti, in non exemptis prioritatibus deputati Priores, & eorum ſocij, poſſunt à locorum diœceſanis, quamdiu morãtur in ipſis prioritatibus ordinari licitè, quamuis non ſint de eorum diœceſibus oriundi, vt de eiuſmodi exemptis clarus eſt *t. c. Cùm nullus. §. Religioſi. de temp. ordin. in 6.* de Religioſis autem non exemptis, vniuerſim conſtat inde, quia Religioſi dicuntur ſortiri forum, & domicilium habere, vbi moram trahunt, & dicuntur *ciues ciuitatis, vbi eſt monaſterium, ita Axel. n. 11.* quod etſi ex prædictis notum ſit, iura tamen ab eo allegata de eo nihil dicunt.

Cap. III. Tuæ.

Idem, Patriarchæ Hieroſolymytano.

SVMMA.

Ne Clericos, qui ad partes Hieroſolymitanas ſine commendatitiis literis veniunt, Patriarcha permittat celebrare, Pontifex mandat, niſi legi-

timè conſtet de illorum ordinatione Canonicâ ſiue per literas, ſiue per teſtes; ſi verò penitus ſint ignoti, poteſt tamen ſuſtineri, ſi aliqui eorum ſecretò ex deuotione celebrare voluerint.

Huius c. intellectus patet ex dictis ad c. 1.

Cap. IV. Te nobis.

Honorius III. Reginenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Vt Prælati Eccleſiarum epiſcopalis juriſdictionis in Eccleſiis ſibi commiſſis, ſine conſcientiâ Epiſcopi, Clericos de alienis Epiſcopatibus inſtituant; & honeſtati contrarium, & à SS. PP. inſtitutionibus eſt alienum, ideóque Pontifex Epiſcopo Reginenſi reſcribit, quòd ipſi liceat tot exinde remouere, niſi aliquos ex diſpenſatione in eiſdem Eccleſiis duxerit dimittendos.

E X E G E S I S.

Clericos de alienis Epiſcopatibus.) Not. I. *Prælati & Abbates, & Religioſi, ac alij quicunque quantumuis exempti, qui intra fines cuiuſcunque diœceſis conſiſtentes, etſi nullius diœceſis, aut exempti eſſe dicantur (exceptis Monaſteriis, in quibus Abbates juriſdictionem Epiſcopalem & temporalem in Parochos exercent, vigore* Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 11.) *aut Capitula, vel Collegia quæcunque, literas dimiſſorias titulo Prælationis vel indulti ſpiritualis* (de quo fit mentio *in c. Cùm nullus. de temp. ord. in 6.*) *Clericis ſecularibus, vt ab aliis ordinentur, nequaquam concedant, aliàs ab officio & beneficio per annum ſiunt ipſo jure ſuſpenſi, ſed horum omnium ordinatio ad Epiſcopos, intra quorum fines exiſtunt, pertinet, iux.* Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 10.

Nota II. Epiſcopum ſine ſuis dimiſſoriis quâcunque autoritate promotos, quos ad diuina officia celebranda, ſeu Sacramenta adminiſtranda, minus idoneos repererit, à ſuſceptorum Ordinum exercitio, ad tempus, de quo ei videbitur, poſſe ſuſpēdere. *c. Eos qui. de temp. ordin. in 6. & ibid. gl. verb.* Statuunt. *Concil. verò Trid. ſeſſ. 14. c. 3.* decernit, Vt tranſmontanus ordinatus ab Epiſcopo Italiæ, remaneat ipſo jure ſuſpenſus, abſq; ſpe diſpenſationis obtinendæ à Sede Apoſtolica, & ordinantes ſententiâ condignâ ſunt puniendi; niſi à Papâ ſpecialem licentiam habeant, vel ab Epiſcopo, de cuius diœceſi traxit originem ordinandus, vel in cuius diœceſi beneficiatus extitit, per patentes literas cauſam rationabilem continentes, quare ipſum nolit, aut nequeat ordinare. *c. 1. de temp. ordin. in 6.*

Nota III. Dimiſſorias non poſſe concedi ab Officialibus aut Vicariis Generalibus Epiſcoporum in ſpiritualibus, niſi habeant ſpeciale mandatum, & Epiſcopi in remotis agant. *d. c. Cùm nullus. de temp. ordin. in 6. & ibi d. gl. verb.* Remotis. *ac DD. communiter.*

Not. IV. *Capitulis Cathedralium Eccleſiarum, aut illis, ad quos Sede vacante adminiſtratio ſpiritualium pertinet; infra annum à die vacationis Eccleſiæ, niſi arctatis ratione beneficij recepti, vel recipiendi* (per quod corrigitur *d. c. Cùm nullus. §. Epiſcopo.*) *non licet ordinandi licentiam aut dimiſſorias quocunq; prætextu concedere; ſi ſecus fiat, Capitulum contraveniens Eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto, & ſic ordinati in minoribus nullo priuilegio Clericali, præſertim in criminalibus gaudeant, in maioribus verò ab executione Ordinum ad arbitrium futuri Prælati, ſint ipſo jure ſuſpenſi, iuxta* Trid. ſeſſ. 7. c. 10. & ſeſſ. 23. c. 10.

Not. denique V. *Facultates de promouendo à quocunque, non ſuffragari, niſi habentibus legitimam cauſam, ob quam à propriis Epiſcopis ordinari non poſſint, in literis exprimendam, & tunc non poſſe ordinari, niſi ab Epiſcopo in ſuâ diœceſi reſidente, aut pro eo Pontificalia exercente, & diligenti præuio examine, iuxta* Trid. ſeſſ. 7. c. 11.

T I T V L V S XXIII.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

Cap. I. Vt Archidiaconus.

Ex libro Romani Ordinis.

S V M M A.

ARchidiaconus poſt Epiſcopum eſt eius Vicarius in omnibus, & omnis cura in Clero, tam eius qui in vrbe, quàm qui in Parochiis habitat, ad eum pertinet; ſiue de eorum conuerſatione, ſiue honore & reſtauratione Eccleſiarum, ſiue doctrina Eccleſiaſticorum, & cæterarum rerum ſtudio. Et delinquentium quoque rationem Deo redditurus eſt. De tertio in tertium annum, ſi Epiſcopus non poteſt, Parochiam vniuerſam circumeat, & cuncta, quæ emendatione indigent, vice ſui Epiſcopi corrigat & emendet.

Archi-

EXEGESIS.

Archidiaconus.) Not. I. Archidiaconum dici veluti primum Diaconum, aut Diaconorum Principem, cuius olim tum in Eccleſiâ Romanâ, tum in aliis Eccleſiis magna fuit dignitas, vt eſſet poſt Epiſcopum primus, eiuſque Vicarius per *h. t.* imò & Oculus. *c. Ad hac. inf.* ſed quia Eccleſiarum Statuta & conſuetudines circa hoc officium, ſunt valde diuerſæ; ideò, niſi ſint irrationabiles & illegitimæ, quouis loco obſeruari debent. *c. Cùm olim. de conſuet. c. Ad hac. de exceſſ. Prælat. c. Fin. inf.* Vbi autem non eſſent huiuſmodi conſuetudines & ſtatuta, locum haberent Canones *h. t.* vigore itaque ſolius *t.* omnis cura Cleri intra & extra ciuitatem ad illum pertinet. Quæ ſufficiunt etiam ad Rubricam Tituli; prout in aliis quoque titulis; aut facilibus, aut breuibus, nihil ſeorſim annotabimus.

Not. II. Etſi Archidiaconi officium, ſicut in his Canonibus deſcribitur, in multis conueniat cum officio Vicarij Generalis, ſiue Officialis Epiſcopi; differt tamen I. quia Archidiaconus eſt *Vicarius Epiſcopi natus*, intitulatus, perpetuus, Officialis autem ſiue Vicarius Generalis adſciſcitur ab Epiſcopo, neque intitulatur; ſed eſt *temporalis, ſiue ad arbitriū Epiſcopi amouibilis.* Sumitur ex *Hoſt. in Sum. de Offic. Vicarij. n. 2. & 5.* II. Ab Archidiacono ſpectato jure communi ad Epiſcopum appellari poteſt, quemadmodum & à Principum Vicariis, ſiue Vrbium ac Prouinciarum præfectis. *c. Referente. de Præbend. & arg. c. Fin. inf.* non item ab Officiali, ſiue Vicario eius Generali; quia *Conſiſtorium Epiſcopi & Officialis ſiue Vicarij* vnum & idem cenſetur. *Hoſt. l. c.*

Not. III. Archidiaconi juriſdictio ordinaria *directè* prouenit à Canone, vtpote illam *h. t.* determinante & explicante, indirectè verò ab homine, ſiue Epiſcopo inſtituente aut confirmante Archidiaconum; Generalis Vicarij autem, ſiue Officialis juriſdictio ordinaria directè prouenit ab Epiſcopo, indirectà autem à Canone; Canon enim poteſtatem quidem facit Epiſcopo Vicarium inſtituendi (cùm alioqui non liceat judici ordinario ſuum ordinarium officium, ſiue juriſdictionem alteri committere) non tamen determinat quantum, vel qualem illi committere debeat; ſed relinquit ipſius arbitrio.

Parochiam vniuerſam circumeat.) Sumitur hîc & ſæpius in jure *Parochia pro totâ Diœceſi*, cuius Epiſcopus eſt Parochus generalis, ſicuti Parochiarum particularium, in quas Epiſcopatus quilibet eſt diſtributus, ſunt Parochi particulares. Cuiuſmodi Parochiæ plures ſolent non rarò comprehendi vno Archidiaconatu, & Archidiacono ſubijci, qui ſingulis annis tenetur illas viſitare, ſaltem ſemel. *c. Mandamus. inf.* hic autem jubetur viſitare ſingulis triennìis Parochiam Epiſcopi, id eſt totam Diœceſin, ſi ipſe id præſtare non poſſit: ſtatuit tamen *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 3.* vt Archidiaconi, Decani, & alij inferiores, vbi hactenus viſitationem exercere legitimè conſueuerunt; debeant quidem aſſumpto Notario de conſenſu Epiſcopi, deinceps per ſeipſos tantùm viſitare.

Cap. II. Officium.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Archidiaconi eſt, Euangelium legere, aut alteri id committere, & quando Epiſcopus Miſſam cantat, Leuitas & Acolythos, totum itidem Officium Eccleſiaſticum ordinare, ac Lectiones & Reſponſoria in matrice Eccleſiâ dare, & auſcultare.

EXEGESIS.

Caſu, quo Archidiaconus de conſuetudine eſſet aliis dignitatibus inferior, prout in aliquibus Eccleſiis eſt tertia, vel quarta dignitas, retinet tamen Officium miniſtrandi & aſſiſtendi Epiſcopo in Diuinis Officiis, & adminiſtrandis Sacramentis, vt fuſiùs docet *Barboſ. l. 1. Iur. Eccl. c. 24. à n. 18. vſque ad n. 26. & 27.*

Cap. III. Ea quæ.

Gregor. III. Archidiacono Salonitano.

SVMMA.

Si quid ex cimmeliis Eccleſiæ propriæ; vel quæ ex diuerſis Eccleſiis ſunt collecta, vel negligentia, vel cuiuſquā fraude deperijt, Archidiaconus hoc reatu adſtringitur; qui per Archidiaconatûs Ordinem, cuſtodiæ eiuſdem Eccleſiæ arctiùs deputatur.

EXEGESIS.

Ex hoc *t.* colligitur, Archidiaconum in cuſtodiâ vaſorum Eccleſiæ Superiorem eſſe ſacriſtâ cuſtode, & quem alicubi vocant, Theſaurario; ad quos id munus proximè ſpectat. Sed attendendæ ſunt conſuetudines Eccleſiarum, quibus ſtari debet.

Cap. IV. Cùm ſatis.

Alexand. III. Elienſi Archidiacono.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Archidiaconus nemini, ſine licentiâ & mandato Epiſcopi, Curam præſumat committere animarum.

EXEGESIS.

Poteſt tamen id autoritate & nomine Epiſcopi abſque ſpeciali mandato facere, eademque autoritate mittere in poſſeſſionem beneficiorum, poſtquam ſuper eâ re Epiſcopus ſententiam tulit. *Barboſ. l. 1. Iur. Eccleſ. c. 24. n. 32.*

Cap. V. Archidiacono.

Idem, Vigorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Archidiacono non licet, niſi autoritas Epiſcopi acceſſerit, in aliquos ſententiam promulgare.

EXEGESIS.

Quia non habet juriſdictionem, niſi in ijs tantùm, quæ à jure vel conſuetudine ei, ſine ſpeciali mandato Epiſcopi competunt, exequenda. *c. Fin. inf.* quæ ſe non extendunt, niſi ad Clericorum jurgia & lites, modica tamen. Ardua negotia non debet abſque Epiſcopo terminare. Neque habet juriſdictionem in criminalibus, nec in ciuilibus arduis, ſed tantùm in ciuilibus parui valoris, iux. *Card. Tuſc. lit. A. Concl. 482. n. 9.*

Cap. VI. Mandamus.

Idem, Epiſcopo Conuentrenſi, & Abbati Ceſtrenſi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Archidiaconus ad Eccleſias ſui Archidiaconatûs viſitandas, non niſi ſemel in anno accedat, niſi cauſa emerſerit, ob quam oporteat ſæpius viſitare.

EXEGESIS.

De hoc iam diximus ſuprà ad c. 1. Nota, in quibuſdam Eccleſiis nullum eſſe Archidiaconum, in quibuſdam tamen præeminentiam tantùm habere, non juriſdictionem. In aliis, Archidiaconum exercere juriſdictionem in Clericos ac Parochias Ciuitatis principalis, vel certi diſtrictûs, qui dicitur Archidiaconatus. Alibi autem non vnus tantùm, ſed plures ſunt Archidiaconi inſtituti, qui partes Diœceſis, veluti regiunculas ſibi ſubiectas habent, tanquam Epiſcoporum Vicarij perpetui & titulati. Quales Archidiaconatus ſubinde ſunt annexi, ſiue incorporati Abbatibus aut Præpoſitis Monaſteriorum, vt in Archiepiſcopatu Salisburgenſi.

Cap. VII. Ad hæc.

Innocentius III.

SVMMA.

Ad officium Archidiaconi pertinet ſecundùm Statuta B. Iſidori, imperare Subdiaconis & Leuitis, Parochiarum ſolicitudo; & earum ordinatio, & audire debet jurgia ſingulorum. Archipresbyteri, qui à pluribus Decani nuncupantur, ei ſubſunt iuxta ordinem Romanum, (*ex quo deſumptum eſt c. 1.*) *Maior eſt poſt Epiſcopum, eiúſque Vicarius, gerens ſolicitudinem totius Cleri & Eccleſiaſticorum, ſicut Clemens Papa vocat* Epiſcopi oculum, *vt quæ per Epiſcopatum corrigenda videt, corrigat; niſi fuerint negotia ardua, quæ ſine maioris præſentiâ nequeant terminari. Ipſe verò* Innocentius *dicit ſe ſtatuiſſe, quòd inſtitutio Epiſcopalis ſuper beneficiis & dignitatibus, examen Clericorum ordinandorum, & ad beneficia promouendorum, eorúmque præſentatio Epiſcopo facienda, ad ipſum pertineat. Decernit quoque Decanos rurales, non ad ſolum mandatum Epiſcopi, vel Archidiaconi, ſed vtriuſque, inſtitui debere, vel deſtitui, ſi fuerint amouendi, cùm enim commune eorum officium Decanus exerceat; ab omnibus, quod omnes, ſeu ab vtroq; quod vtrumque tangit, approbari debet.*

EXEGESIS.

Hæc plana ſunt ex dictis. Id quod vltimò dicitur de Decanis ruralibus, cum conſenſu vtriuſque Archidiaconi ſcil. & Epiſcopi inſtituendis, ac deſtituendis, videtur ſaltem in Germaniâ in deſuetudinem abiiſſe. Hi enim Decani eliguntur communibus ſuffragiis Parochorum & Presbyterorum, qui pertinent ad Capitulum, & confirmantur à Vicario Generali, ab eodémque ſi opus eſt, remouentur.

Cap. VIII. Significâſti.

Idem.

SVMMA.

Archidiacono non licet ſine conſcientiâ & autoritate Epiſcopi, literas ſiue dimiſſorias promouendis concedere.

Conſtat ex dictis *c.* priore, maximè *ad c. 1. & 4.*

Cap. IX. Vt noſtrum.

Idem.

SVMMA.

De jure communi ad Archidiaconum ſpectat præſentare ordinandos Epiſcopo, & illos examinare, ponere Abbates & Abbatiſſas.

EXEGESIS.

Neque hæc difficultatem habent, niſi quòd inſtallatio Abbatum & Abbatiſſarum, non videtur hodie pertinere ad Archidiaconum, ſaltem in his locis, facit enim id paſſim Vicarius Generalis.

Cap.

Digitized by Google

Cap. X. Dilecto.

Honorius III. Abbati Ariminenſi, & Archidiacono ac Decano S. Stephani Trecenſis.

S V M M A.

Archidiaconus juriſdictionem in Monaſteriis non habet, niſi quantum pacifica conſuetudo ipſi tribuit, quamquam prædeceſſores ipſius habuiſſe conſtiterit.

E X E G E S I S.

Notat *Barboſ. l. c. n. 8.* Archidiaconorum omnem penè juriſdictionem, eorundem incuriâ vel imperitiâ, vel Epiſcoporum potentiâ hodie extinctam eſſe, adeò vt nec in totâ Hiſpaniâ ynus reperiatur Archidiaconus, qui totam illam juris communis poteſtatem retineat. Qnod de Germaniâ etiam affirmare poſſumus. Cùm itaque *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 12. de reform.* ſtatuit, *vt in omnibus Eccleſiis, vbi fieri poteſt, eligatur Archidiaconus, qui ſit Magiſter, ſiue Doctor, aut Licentiatus in Theologiâ, vel jure Canonico*, intelligendum id eſt de illis Eccleſiis, vbi Archidiaconus habet totam poteſtatem, vel certè præcipuam eius partem, quæ per Canones illi competit. Apud Hiſpanos & alios, vbi hæc poteſtas exoleuit, ceſſat hæc obligatio, vt poſt alios not. *Barboſ. l. c. n. 9.*

T I T V L V S XXIV.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

Cap. I. Vt Archipresbyter.

Ex Concilio Toletano.

S V M M A.

Archipresbyter ſubſit Archidiacono, eique ſicut Epiſcopo obediat: ſpecialiter ad eius Miniſterium pertinet, ſuper omnes Presbyteros curam agere animarum, aſſiduè in Eccleſiâ ſtare, & Epiſcopi abſentis vice Miſſarum ſolennia celebrare, collectam dicere, aut id alteri iniungere.

E X E G E S I S.

Subeſſe Archidiacono.) Ratio juris communis, cur Archidiaconus præferatur Presbytero (cùm alioqui Presbyter Diacono ſit ſuperior. *c. Diaconos. cum ſeqq. d. 39. c. Statuimus. de maior. & obed.*) illa apparet, quia *Archidiaconus habet dignitatem & officium*, cùm propter Miniſterium ſemper Epiſcopo adhæreat, ac propterea oculus dicatur Epiſcopi. Archipresbyteri verò non eſt miniſtrare, cùm Diaconus, non Presbyter, ſit miniſter. Sicut ergo Diaconus Presbytero, ita Archidiaconus miniſtrat Epiſcopo, ac propterea eſt ſuprà cæteros, maior apud Epiſcopum, ſicut Cardinales apud Pontificem maiores Epiſcopis. In aliis verò dignitatibus Diaconi conſtituti, non debent Presbyteris anteferri. *c. Peruenit. 1. d. 93.* niſi autoritatem gerant Prelati maioris. *c. Fin. d. eâd.* Contrà Archipresbyteri præcedunt Archidiaconum in Diuinis, niſi ſit in Presbyteratûs ordine conſtitutus, tum enim cùm par ſit in ordine, & maior in adminiſtratione abſente Epiſcopo, etiam in celebratione Miſſarum precedit Archipresbyterum.

Sed bene advertit *Barboſ. n. 39.* In hoc quoque officio præualere conſuetudinem Eccleſiarum, vt alicubi Archypresbyter vel Præpoſitus, aut alia dignitas Archidiacono, vel aliis dignitatibus præferatur; poteſt enim eſſe rationabilis cauſa diverſarum conſuetudinum, propter diverſas rationes, vel officia ſingulis dignitatibus attributa. Exempla aliquot ponit *Barboſ.*

Cap. II. Miniſterium.

Leo Papa.

S V M M A.

Archipresbyteri eſt procurare miniſterium Sacerdotum, Cardinalium, vt opus Dei dignè perficiatur ab eo, cui committitur. Curet etiam illorum vitam iuxta præceptum Epiſcopi. Illo abſente (exceptis his, quæ illi prohibentur) cuncta in Sacerdotum miniſterio perficienda, fontes benedicere, infirmum oleo perungere, pœnitentem conſulto Epiſcopo reconciliare, pœnitentiam aliis Sacerdotibus iniungere. In præcipuis feſtiuitatibus, aut ipſe ſolenniter celebret, aut alteri committat.

Cap. III. Officium.

Idem.

S V M M A.

Officium Archipresbyteri pluribus declaratur ferè vt c. Proximo. *Additur, vt præcipiat cuſtodi Eccleſiæ, vt in Sacrario Euchariſtia propter infirmos non deſit; iiſdémque prouideat, ne ſine confirmatione & communione moriantur. Confeſſiones eorum, qui à foris veniunt, recipiant cum omnibus Sacerdotibus.*

tibus. Ad baptizandos quoque infantes, omnia per juſſionem illius fiant.

EXEGESIS.

Miniſterium Sacerdotum Cardinalium.) Per hos, Sacerdotes principales intelligit. *c. Praced. & præſent.* in quibus videl. quaſi *Cardo Eccleſiæ vertitur.* Quos *Duarenus de Sacram. Eccleſ. min. l. 1. c. 8. & 13.* interpretatur eſſe *Canónicos Eccleſiæ Cathedralis*, qui cum Epiſcopo rem diuinam faciunt, atque vnum corpus conſtituunt, quia text. ille agit de his, qui per ſingulas horas ſolenne officium agere debent per totum anni curſum, quod propriè incumbit Canonicis Eccleſiarum Cathedralium. Confirmatur *ex c. Fraternitatem. d. 71.* Vbi Gregor. jubet in Eccleſiâ Neapolitanâ conſtitui *Gratianum Diaconum Cardinalem*, quod ad Parochos propriè referri non poteſt.

Miniſterium Archipresbyteri.) Archipresbyter duplex eſt, vnus *vrbanus*, & alius *ruralis*, *ſeu foraneus. Vrbanus* eſt, qui in vrbe dignitati præeſt in Cathedrali vel Collegiatâ Eccleſiâ, *Ruralis* verò, qui foris ſiue ruri præeſt Eccleſiæ Parochiali, ſiue plebaniæ. Qui idem dicitur Decanus, non quòd neceſſariò denis præeſſe debeat, ſed quia factâ translatione à perfectione denarij numeri, Decânus ſolet appellari omnis ille, qui alicuius Ordinis primus & præcipuus eſt, iux. *Toloſ. lib. 15. Syntagm. Iur. vniverſ. c. 21. n. 3. de Decâno Rurali dicemus. c. ſeq.*

Archipresbyter principalis, ſiue ciuitatenſis (de quo hi Canones loquuntur) non eſt alius quàm *Eccleſiæ Cathedralis* Decanus. Qui licet jure comuni nullam habeat juriſdictionem in foro externo, *arg. c. 1.* vigore cuius ſubeſt Archidiacono; in Luſitaniâ tamé, totâ ferè Hiſpaniâ & Galliâ locum Archidiaconi, qui primus eſt in Cathedralibus, obtinet; ibique dicitur *prima dignitas poſt Pontificem*, & iuxta conſuetudinem Galliæ, habet juriſdictionem in Capitulum, ſiue Canonicos Eccleſiæ, vt cum aliis aſſerit *Barboſ. l. 1. Iuris Eccl. c. 26.* quæ conſuetudo obtinet etiam in Germaniæ Eccleſiis Cathedralibus, imò & multis Collegiatis, vt Decanus Cathedralis non ſolùm habeat juriſdictionem in Canonicos, verùm etiam in omnes Eccleſiæ Clericos.

Pœnitentiã cunctis aliis Sacerdotibus iniungere.) Colligitur hinc, vti & ex *c. 1.* vbi jubetur curam animarum agere ſuper omnes Presbyteros; Archipresbyterum jure communi & antiquo eſſe *Confeſſarium ordinarium* omnium Sacerdotum. Hodie verò alij pœnitentiarij, quorum peculiare hoc munus ſit, cõſtitui ſolent; imò Sacerdotes quivis, per receptam conſuetudinem, cuivis approbato, & expoſito Presbytero confiteri ſolent, nemine interpellante, *vt docet Laym. l. 5. Theol. moral. tr. 6. c. 10. n. 4.*

Cap. IV. Vt ſingulæ.

Idem, ex Synodo Romanâ.

SVMMA.

Singulæ plebes Archipresbyterum habeant, qui non ſolùm imperiti vulgi ſolicitudinem gerât, verùm etiam Presbyterorum, qui per minores vicu-los habitant, vitam jugi circumſpectione cuſtodiant. Quia etſi Epiſcopus valde idoneus ſit, decet tamen vt ſua onera partiatur, & ſicut ipſe matrici Eccleſiæ præeſt, ita Archipresbyteri præſint plebibus. Cuncta tamen referant ad Epiſcopum, nec aliquid contrà eius decretum ordinare præſumant.

EXEGESIS.

Solicitudinem gerant &c.) Apparet hinc, Decanos iſtos aliquam juriſdictionem habere, tum erga populum, tum erga Clericos Decanatûs, ſiue regiunculæ ſibi commiſſæ; dependenê tamen ab Epiſcopo, & Vicario illius Generali, ad quos grauiora referre debent, neque his inconſultis, paſſim permittuntur ferre ſententiam excommunicationis. Verum juriſdictionem delegatã habeant vniuerſalem cauſarum, vel ordinariam, dubium eſt. *Laym. in tract. Canonicis de juriſdictione. c. 7. n. 146. non improbabiliter diſtinguit:* ijs in locis, in quibus ab Epiſcopo eiuſmodi Decani conſtituuntur, & pro arbitrio amoventur, cenſeri debere delegatos: vbi verò *eliguntur à Capitulo rurali, & ab Epiſcopo vel eius Vicario confirmantur, habere juriſdictionem ordinariam Epiſcopo ſubordinatam*, vt patet ex his Canonibus, ita vt Epiſcopus cum ijs concurrat, & ad eum, vel ejus Vicarium poſſit appellari. Dignitatem Eccleſiaſticam, vt Eccleſiarum Prælati, non habent. Vicarius eos confirmare non debet, ſine diligenti inquiſitione. Nam tota penè diſciplina & honeſtas Clericorum, à quo reliquus Chriſtianus populus verbo & exemplo inſtruendus eſt, à Decanis ruralibus, tanquam anteceſſoribus, regi & conſeruari debet. Vide *Synod. Auguſt. Anno Chriſti 1567. ſub Ottone Cardinali celebratam.*

TITVLVS XXV.

DE OFFICIO PRIMICERII.

Cap. Vnic. Vt Primicerius.

Idem ex lib. Ordinis Romani.

SVMMA.

PRimicerius eſt ſub Archidiacono; ſicut & Archipresbyter. Præeſt in docendo Diaconis, & reliquis gradibus Eccleſiaſticis in ordine poſitis, tanquam diſciplinæ Cuſtos, & pro animabus eorum rationem redditurus.

EXEGESIS.

Primicerius.) Alio nominè *Precentor* ſiue Cantor, eſt primus in choro cantantium, ſic dictus quòd in *cerâ ſiue tabula ceratâ*, ante chartæ & membranarum inuentionem, in quâ ordo pſallentium in Choro adſcriptus erat, primus eſſet. Archidiacono abſente, cui ſubeſt, officium eius ſupplet; eſt primus inter reliquos Clericos & Diaconos, quibus præeſt in docendo, vt ad cantum & chorum deſtinati, officia Diuina rectè obeant. Einſdem officium eſt, diſtribuere lectiones, Antiphonas, prophetias, chorum regere & gubernare; in quibus nec Archipresbyter, nec quiſque alius ſe debet intromittere, vt dicit *Barboſ. l. 1. Iur. Eccl. c. 28. Alciatus in Rubr. C. De Primiceriis.* & alij exiſtimant, Primicerium dictum à primatu, quaſi primum in eo officij genere & anteſignanum in quâlibet arte, ideóque *primicerium in illa rubr.* dici *primum Notariorum principis*, vnde inferiores Notarios *Secundicerios*, & *Tertiocerios* dici not. *Panuinius in theſ. variar. lect. l. 1. c. 7.*

Sunt præterea alia officia in Cathedralibus, vt Præpoſiti, de quo *Barb. l. c. à n. 14. Scholaſticus* ſiue Magiſter ſcholæ, *de quo idem c. 29.* etſi de his non extet titulus in jure. In Eccleſiis Germaniæ præterea eſt *Cellarius*, qui vi nominis præeſt reditibus vini, illúdque aliis diſtribuit quibuſdam locis. Numerantur autem hi quatuor poſt *Præpoſitum*, videl. *Decanus, Cuſtos, Scholaſticus, Cellarius inter Prælatos Eccleſiarum Cathedralium*, etſi vt iam monuimus, in his potius debet attendi conſuetudo.

TITVLVS XXVI.

DE OFFICIO SACRISTÆ.

Cap. Vnic. Vt ſciat.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Sacriſta ſubiectus eſt Archidiacono, ad eius curam pertinet cuſtodia Sacrorum vaſorum, veſtimentorum Eccleſiaſticorum, & totius theſauri Eccleſiaſtici, nec non quæ ad luminaria pertinent, ſiue ex cerâ, ſiue ex oleo.

Cùm hæc communia ferè ſint cuſtodi; *l. ſeq.* rectiùs de his officiis dicemus.

TITVLVS XXVII.

DE OFFICIO CVSTODIS.

Ex lib. Ordinis Romani.

SVMMA.

Cuſtos, cui ea quæ ſunt Eccleſiæ, cuſtodienda committuntur, Archidiacono obediat, in Canonicis horis tintinabula pulſet, cuncta vtenſilia Eccleſiæ cuſtodiat, & lampades ac laternas curet.

Cap. II. Cuſtos ſolicitus.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Cuſtodi eadem imponuntur, quæ c. 1. Et præterea, vt panem & vinum ſemper præparatum ad Miſſam habeat, & oblationes ſeu eleemoſynas, ſiue decimas, (cum conſenſu Archidiaconi) diuidat. Hi tres Archidiaconus, Archipresbyter, Cuſtos ſimul juncti vno animo, prouidè ac perfectè omnia peragant.

EXEGESIS.

Apparet cuſtodiam & curam vtenſilium Eccleſiæ, his tribus, imò & Sacriſtæ fuiſſe communem, cum ſubordinatione tamen, vt Archidiaconus & Archipresbyter plura munera haberent, & hic ab illo, Cuſtos & Sacriſta ab vtroque, certo modo dependerent. Nunc in Eccleſiis Germaniæ tota ferè Theſauri Eccleſiæ, ornamentorum, vtenſilium, cura & cuſtodia, ad Cuſtodis officium pertinet. In aliis Prouinciis propria ſunt Sacriſtæ, vt apparet ex *Barboſ. l. 1. Iur. Eccl. c. 27. n. 11.* qui per cuſtodem in *h. t.* deſignari videtur. Idem Cuſtos alicubi vocari ſolet Theſaurarius à cuſtodiendis Eccleſiæ theſauris; ſed in his attendendæ ſunt Eccleſiarum conſuetudines.

IDEM

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnic. Quia.

Ioannis XXII.

SVMMA.

Religioſi Ordinum mendicantium in nullo conuentu ſuo, ſiue loco, plures campanas habeant, ſine Sedis Apoſtolicæ licentiâ, ſed vnâ pro loco quolibet ſint contenti. Si communitas aliqua Eccleſiaſtica vel mundana, ſiue ijdem Religioſi pro illis aliam campanam habuerint, non illam, ſed aliam ſuis vſibus deputatam, pro horis diurnis & nocturnis, Miſſis & aliis conſuetis pulſent. Si autem alicubi plures campanas ſine lite & contradictione in proprios vſus habent, iiſdem etiam deinceps liberè vti poſſint, alias quaſcunque intra tres menſes deponant. Sub quibus tamen non comprehenduntur campanulæ, in refectoriis, ſacriſtiis, capitulis, & officiis haberi ſolitæ.

EXEGESIS.

Hæc explicatione non indigent. placet tamen addere verſus, quibus ipſa campana officium ſuum explicat.

Laudo Deum verum, plebem voco, conuoco Clerum,
Defunctos ploro, fulmen fugo, feſta decoro.

pro peſte ponimus fulmen, quod magis tribuitur campanæ, quàm vt dicatur eſſe contra peſtem.

TITVLVS XXVIII.

DE OFFICIO VICARII.

In Rubricam Tituli.

NOta I. In Jure Canonico quatuor extare Vicariorum ſpecies. Sunt enim Vicarij *perpetui* Parochialium Eccleſiarum, in quibus Rectores curam animarum perpetuò exercere non poſſunt, veluti Eccleſiis, quæ ſunt incorporatæ Monaſteriis, Prælaturis, militiis. Vnde per Epiſcopum *perpetuus*, i. e. *non amouibilis Vicarius* pro animarum curâ inſtituitur: & jura quæ loquuntur de curatis Eccleſiis vel beneficiis, de huiuſmodi etiam beneficiis intelliguntur, ſpecialiter in his, vt videl. per adeptionem alterius ſimilis amittantur, vt eam obtinentes ſint Presbyteri, & annor. 25. ætatis, iuxt. *Barboſ. l. 1. Iur. Eccl. c. 18. n. 8.* De his Vicariis agit iſte titulus.

Alij ſunt Vicarij *temporales non perpetui*, veluti coadiuvantes in curâ ad voluntatem & arbitrium ipſius Rectoris; vt notatur. *in c. Illud. cum ſeq. 7. q. 1.* qui tamen non Vicarij propriè, ſed aut Capellani, aut Curati appellari conſueuerunt, & aliquando etiam ab Epiſcopo conſtituuntur, vt dum Parochia vacat, neque ſtatim pro Parocho quis à patrono præſentatur, aut idoneus haberi vel ali non poteſt, aut dum Parochus in ſtudiis verſatur.

Præterea ſunt Vicarij Pontificis in ſpiritualibus, ab eodem in Prouinciâ aliquâ vel Diœceſi conſtituti, qui & viſitatores dicuntur, de quibus *in c. Fin. d. 61. c. Caritatem. in fin. 12. q. 2. c. Is cui. de elect. in 6.* Quò reuocare licet Vicarium Vrbis Romæ, qui extra illam, juriſdictionem non habet, vt dicitur *c. Sua nobis. inf.* Quidam denique ſunt Vicarij, qui *ad omnia, quæ ſunt juriſdictionis*, ab Epiſcopis conſtituuntur, & *dicuntur Vicarij ipſorum Generales in ſpiritualibus, & aliquando etiam in temporalibus*; de quibus agitur *h. t. in 6. & nos dicemus ibi.*

Inter Vicarios quoque numerari poſſunt, qui Vices Canonicorum Cathedralium, & Collegiatorum in Eccleſiis illuſtribus implent, in horis Canonicis cantandis, & Officiis diuinis perficiendis obeunt. SS. Canonibus ignoti, qui volunt, vt Canonici iſta per ſe perficiant, non per alios, ſicuti per ſe, non per illos fruuntur redditibus. Vide *Concil. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 12.* quod jubet omnes compelli, vt per ſe, & non per ſubſtitutos Officia diuina obeant. Sed pergamus ad Vicarios, quorum officium eſt Canonibus conforme.

Cap. I. Audientiam.

Alexand. III. Epiſcopo Norwic. & G. Archidiacono.

SUMMA.

Iubet Pontifex Presbyterum Hug. Vicariam Eccleſiæ de Burnelia, (à qua 20. annis retroceſſerat, in diuerſis locis poſtea perſonatum adeptus,) repetentem repelli. Quia non eſt Canonicum, vt qui curam animarum in diuerſis habet Eccleſiis, Vicarius in alienis exiſtat.

EXEGESIS.

Vicarius in alienis exiſtat.) Not. I. Officium *Parochi, ſiue Plebani*, cuius Vices agit Vicarius, vt hîc ſumitur, eſt, vt agat curam animarum in foro interiore. Sunt autem ordinarij animarum Paſtores, ſiue ordinariâ juriſdictione præditi in foro conſcien-

ſcientiæ. *c. 3. De Off. Ordin. c. 1. De minutis petition.* quã in foro externo nullã habent. *arg. c. De perſona. junct. gl. verb.* Ab alio. *11. q. 1.* niſi ſint aliorum capita, ſive Decani; vnde neque excommunicare, neque aliam cenſuram ferre poſſunt. *Panorm. in c. 2. n. 10. De off. Ordin.* Quem autem ſciunt incidiſſe in excommunicationem ſententiæ latæ, hunc prohibere poſſunt à ſacris, donec abſoluatur, imò debent prohibere, ſi vitandus ſit, v. g. *Ob Clerici percuſſionem, vt not. Laym. concluſ. 148. de Iuriſdictione ordinariâ.*

Poſſe autem illos alióſque confeſſarios expoſitos, abſoluere pœnitentes in foro pœnitentiæ ab excommunicatione maiori, ſi Autori ſuo reſeruata non ſit, eſt communis TT. ſententia, quam in praxi poſt *S. Thom. in 4. d. 18. q. 2. a. 5.* & alios, quos refert *Laym. l. c. concl. 149.* tenent. Idq; indicat formula, quâ paſſim vtuntur Confeſſarij: *Dominus noſter IESVS Chriſtus te abſoluat, & ego authoritate illius abſoluo te, in primis à vinculo excommunicationis &c.* Quæ verba ne ſint fruſtratoria, ſupponunt poteſtatem abſoluendi ab excommunicatione, ſaltem non reſeruatâ; nec ab homine per ſententiam latâ aut declaratâ, ſicque intelligi debent Synodi Diœceſanæ, in quibus omnis excommunicatio Maior inter caſus Epiſcopo reſeruatos numeratur; niſi manifeſtè contrarium in aliquâ Diœceſi receptum, & hâc in parte formulæ abſolutionis derogatum ſit.

Quin & probabiliter etiam Parochi, aliïque inferiores confeſſarij abſoluere poſſunt à caſibus Papalibus, qui propter impedimentum accedendi Papam fiunt Epiſcopales, ſi neque Epiſcopus eiúsve Vicarius adiri queat. V. g. à captiuo, aut Moniali incluſâ, vt cum aliis docet *Henriq. l. 13. c. 32. n. 2. lit. b.* quo tamen caſu abſolutus, ſublato impedimento, ſiſtere ſe debet Superiori, non vt iterum abſoluatur; ſed vt mandatum ſatisfaciendi intelligat, vt monet *Laym. concl. 150.*

Not. III. Parochos ſic dici à *Parochia, quæ ſignificat certum locum eorum curæ commiſſum, Plebanos* à commiſſâ ſibi plebe; *Rectores* Eccleſiæ, à regenda Eccleſia; & animabus illi ſubiectis, item *Curatos* ab animarum curâ. Dicitur etiam quiuis Parochus *proprius fidelium Sacerdos, in c. Omnis vtriuſq; ſexus. de pœnit. & remiſſ.* Non ſunt tamen in dignitate conſtituti, quia non habent juriſdictionem in foro contentioſo. Neque obſtat, quòd in h. t. officium parochiale videatur vocari perſonatus, id enim prouenit ex vſu Anglico, iuxta quem *Parochi* ſiue *Curati* dicuntur *perſonæ.* Vide *quæ de hoc & dignitatis appellatione diximus. c. 1. De conſuet. in 6.* Quodq; obſerua etiam pro aliis juribus, quæ Parochis aut Plebanis tribuerunt perſonatum, aut nomen perſonæ, vt mox. *inf. c. 2. & 3.*

Not. IV. Quòd Parochi poſſint adſciſcere alios Sacerdotes ab Epiſcopo approbatos, quos vocamus *Cooperatores,* illiſque juriſdictionem in foro conſcientiæ delegare, etiam abſoluendi ab excommunicatione non reſeruatâ, *iuxt. Coninck. d. 14. De Sacram. n. 231.* Quâ ratione poſſunt itidem conſtituere Vicarium temporalem, totam eidem curam & adminiſtrationem committendo. v. g. ratione valetudinis, ſi tamen morbus ſit valde diuturnus, conſuli debet Epiſcopus; ſi iter ſuſcipiendum, debet obſeruari *Concil. Trid. ſeſſ. 23. c. 1. De reform.* vt videl. licentia ab Ordinario obtineatur, & cum eius conſenſu relinquatur Vicarius.

Vbi adverte diſcrimen inter Vicarium temporalem Parochi, & Cooperatorem; nam iſte habet juriſdictionem delegatam, & à juriſdictione Parochi diverſam. Vicarius autem ſiue vice Curatus, qui loco Parochi abſentis, aut ægroti ſubſtituitur, habet eandem juriſdictionem, ſed dependentem, cùm vt mercenarius deſeruiat, & amouibilis ſit ad nutum Parochi, ſiue Epiſcopi, ſine cuius expreſsâ aut præſumptâ licentiâ Parochus Vicarium conſtituere non poteſt; vnde Cooperator non poteſt alteri poteſtatem ſubdelegare, poteſt autem Vicarius ſiue Vicecuratus, vt *not. Laym. l. c. concl. vlt.*

Nota denique V. *ex eod. ibid. concl. 102.* nomine Curatorum comprehendi etiam Vicarios in Parochiis intitulatos ſiue perpetuos; Neque etiam video cur non Vicariis quoque temporalibus & Cooperatoribus hoc nomen conveniat, cùm & ipſi curam animarum exerceant; etſi id maiori jure competat Vicariis perpetuis, ad quos exercitium curæ Parochialis ita pertinet, ut Rector Eccleſiæ, ſiue beneficij, cui parochia incorporata eſt, ſe immiſcere non debeat, etſi externa defenſio & vindicatio jurium Parochiæ ad illum pertineat; ſicut & conſeruatio fabricæ, ſi maiorem fructuum partem percipiat. Pro jure tamen Vicariatus ſui retinendo aut recuperando, rectè ipſe Vicarius aget, cùm eius principaliter interſit, vt not. *Silu.* verb. *Vicarius. q. 2. dict. 7.* Poteſt idem Vicarius perpetuus ſubſtituere ſibi Vicarium temporalem non intitulatum, qui itidem adſciſcere poteſt Cooperatorem, non autem totum vicariæ officium alteri commendare; quo ſenſu loquitur *c. Clericos. inf.* niſi conſuetudo aliud habeat, vt not. *idem Laym. concl. 155.*

Cap. II. Prouideas.

Idem Elienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne Epiſcopus in ſuo Epiſcopatu patiatur aliquem plures Vicarias habere, quia cùm Vicarij teneantur perſonis, (intelligo Rectores Eccleſiæ principales, vt ſupra dixi) & Eccleſiis deſeruire; alienum eſt ab ordine juris, vt vicariam quis habeat præter vnam.

EXEGESIS.

Referri huc debet, quod dicitur *c. 1.* ne quis habens curam animarũ in pluribus Eccleſiis, etiam habeat vicariam, quod pertinet ad materiam de multiplicitate beneficiorum, de quâ *inf. in t. de Præb.*

Cap. III. Adhæc.

Idem Vintonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si perſona (id eſt Parochus) alicuius Eccleſiæ

Vicario ſuo, quem in eâdem inſtituit, de aſſenſu Epiſcopi certam aſſignauerit portionem, eius in perſonatu (id eſt, Parochiâ) ſucceſſor, non poteſt Vicarium remouere; vel aſſignatam ſibi minuere portionem, niſi per Iudicem in Vicariâ, vel beneficio, ſit condemnandus.

Eſt textus clarus.

Cap. IV. Clericos.

Idem Norvvicenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, ne Epiſcopus Clericos in Vicariis Eccleſiarum, quas adepti ſunt, alios ſibi ſubſtituere permittat.

E X E G E S I S.

Videtur Vicarius poſſe dare Vicarium, ſicut poteſt delegatus ſubdelegatum: *c. Cùm Berthold. de re jud.* Sed dic, quòd vel nudum factum ibi narratur, nec dicitur quid juris, vel dicitur tantùm ad certum articulum, id autem non poteſt ſubdelegatus, vt alicui ex toto committat vices ſuas. Item, poteſt dici iuxta *Panorm. hic n. 2.* eſſe quid ſpeciale in Vicario, quòd non poſſit conſtituere Vicarium, propter infinitatem vitandã. *arg. c. cùm in multis. de reſcript. in 6. & c. Quoniam. 11. q. 3.* Dicit tamen *Hoſt.* quòd ad *tempus permodicum*, & ex magnâ causâ, & non nimis frequenter, Vicarius poterit alium relinquere loco ſui. *arg. l. 1. §. 1. De off. eius. cui mandata eſt jurisdictio. c. Peruenit. 2.*

Cap. V. Sua nobis.

Innoc. III. Abbati S. Eugenij & Plebano S. Petri.

S V M M A.

Vicarij, quem Pontifex in vrbe relinquit, juriſdictio non extenditur extra illam, niſi ei ſit ſpecialiter conceſſum.

Officium huius Vicarij breuiter explicat *Panorm. hic. n. 15. quem Vide.*

Cap. VI. Ex parte tuâ.

Honorius III. Vigorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex perpetuos Vicarios ad reſidendum in Eccleſiis, vbi habent Vicarias, & ad Sacerdotium ſuſcipiendum compelli, etiam per ſubtractionem prouentuum, vel Vicariarum.

E X E G E S I S.

Cauſa huius diſpoſitionis eſt, quia Vicàrius perpetuus habetur pro vero curato, & intitulato, & ideò *c. De multa. de preb. & c. Licet Canon. de elect. in 6.* ita habent locum in perpetuis Vicariis, ſicut in Rectoribus Eccleſiarum, ſiue Parochis.

IDEM TITVLUS DE OFFICIO VICARII IN VI.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV.

S V M M A.

Si Offitialis alicuius Epiſcopi excommunicatur ab Archiepiſcopo, qui vices dicti officialis gerunt, non propterea incidunt in excommunicationem, cùm non communicent eidem in crimine. Geſta tamen illorum qui vices illius agunt ſi juriſdictionem ab eodem duntaxat, receperunt, quamdiu in excommunicatione permanet, nullum obtinent vigorem.

E X E G E S I S.

Non ſatis placet ſummà, quæ ex *Ioan. Andr.* huic cap. præfigitur, quæ ita habet: *Succeſſor Officialis excommunicati, excommunicatus non eſt &c.* textus enim non agit de ſucceſſore talis officialis, qui etiam in excommunicatione poteſt retinere officium ſuũ, niſi priuetur; ſed de ſubſtituto ipſius, ſiue delegato, cui ſi ipſe ſolus vices ſuas commiſit, eius acta, durante committentis excommunicatione non valent, etſi non ſit excommunicatus, niſi participet in crimine damnato. *iux. c. Si concub. de ſent. excomm.*

Cap. II. Licet.

Bonifacius VIII.

T E X T V S.

Licèt in officialem Epiſcopi, per commiſſionem ſibi generaliter factam, cauſarum cognitio transferatur, poteſtatem tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorũ exceſſus, ſiue aliquos à ſuis beneficiis, officiis, vel adminiſtrationibus amouendi, transferri nolumus in eundem, niſi ſibi ſpecialiter hæc committantur.

E X E G E S I S.

Summa Officij & Poteſtatis Epiſcopalis.

Officialem Epiſcopi, &c.) Vt Officialis, ſiue Vicarij Generalis officium faciliùs intelligatur, ipſius Epiſcopi officium compendio adumbrabimus, cuius vices Vicario demandari ſolent.

Not. itaque ſeqq. 1. Epiſcopus eſt *Paſtor ordinarius animarum* in tota Diœceſi ſua, cui incumbit populum inſtruere in Fide, verbo Dei paſcere, & Sacramenta adminiſtrare. *c. Inter. de off. Ordin. c. Cùm Epiſcopus. eod. in 6. Trid. ſeſſ. 5. c. 2. & ſeſſ. 24. c. 4. De reform.*

reform. cùm verò per ſe ſolus omnia præſtare non poſſit, viros idoneos per Parochias & Eccleſias ordinare debet, cum quibus concurrit cumulatiuè tam in jure miniſtrandi Sacramenta. *c. 2. & 4. De offic. Archipresb.* quàm in jure Cathedræ, ſiue prædicandi, quod Parochis aliiſque nunquam conceditur Epiſcopo excluſo; poſtquam præſertim *Trid. ſeſſ. 5. c. 2. de reform.* ampliſſimam omnibus Epiſcopis in quoſuis concionatores, ſiue Religioſos, ſiue Seculares attribuit poteſtatem.

Not. II. Habet præterea Epiſcopus juriſdictionem fori externi in totâ Diœceſi ſuâ, tanquam Iudex ordinarius in Clericos quoſvis Seculares & Regulares, niſi ſpecialiter ſint exempti; imò & in laicos quoad cauſas ſpirituales, eáſque quæ ſunt mixti fori. *c. 1. Cùm inter. de off. ord. c. Cùm ſit. 2. c. Ex tenore. de foro compet.* hæc autem intelligi debent de Epiſcopo electo & confirmato; imò & de Prælatis exemptis; qui in ſubditos habent juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. Quæ tamen Epiſcopis committuntur tanquam Apoſtolicæ Sedis delegatis, qualia multa ſunt *in Conc. Trid.* præſertim ſi præjudicialia ſint, ad tales Prælatos non extenduntur. c. *Ad abolendam. de hæret. vbi Vide Panorm. n. 2. 15. & 16.*

Not. III. Epiſcopi, item Legati Apoſtolici, aliiſque Prælati ſimiles, *cùm iux. Bald. in l. Imperium. n. 12. ff. De Iuriſdictione.* in cauſis ad ſitum tribunal ſpectantibus, procedere poſſunt ad capturã, pœnam exilij, triremium, verberum, non tamen mutilationis, quam Iudici ſeculari relinquere debent. *c. In Archiepiſcopatu. de raptor. Nauar. in c. Nullam. 18. q. 2. n. 52.* Idem locum habet in Prælatis habentibus juriſdictionem quaſi Epiſcopalem; excepto crimine hæreſis, *c. Ad abolend. de hæret.* Poſſunt itidem Epiſcopi mulctas pecuniarias imponere. *d. c. In Archiepiſcopatu. de raptor. c. Statuimus. 16. q. 1. c. Dilectus. de off. ordin.* quas *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 3. De reform.* jubet locis piis applicari. Idémque habet locum erga laicos *iux. idem Trid. l. c. & d. c. Statuimus,* quos incarcerare quoque poſſunt; non ſolùm in crimine hæreſis, quod indubitatum eſt, verùm etiam in aliis, quæ ſunt fori Eccleſiaſtici, in quo habent merum imperium, ad quod pertinet jus facinoroſos capiendi, carcerandi, puniendi. *l. Imperator. ff. De juriſd.* & tradit Mol. *tract. 5. De jure & Iuſtit. d. 7.*

Not. IV. Ordinarium remedium Epiſcopi & ſimilium Prælatorum adversùs inobedientes & contumaces, eſt cenſura; præſertim *excommunicationis. c. 1. De off. deleg.* Si autem neceſſitas poſtulet, poteſt vi armatâ jura ſua & Eccleſiæ tueri, eúmque in finem tenere armatos, licet temporali juriſdictione careat. *arg. c. Dilecto. 6. de ſent. excom.* ſi brachij ſecularis auxilium invocet, idque irrationabiliter negetur, poteſt negantes cenſuris compellere. *gl. in c. 1. De off. ordin. verb. Publicum. Innoc. ibid. Panorm. n. 11.* Etſi verò Epiſcopus ordinariè pœnas Canonicas ſuſpenſionis, priuationis, depoſitionis; quas ſecundùm jura Clericis criminoſis inferre deberet; arbitratu ſuo remittere nequeat: ex juſtâ tamen, grauì aut rationabili cauſâ, poteſt Iudex etiam non Supremus; adeóque & Epiſcopus rigorem legis temperare, pœnámque minuere, niſi Canon ſiue Lex diſpenſationem prohibeat. *gl. in l. 1. ff. Ad Turpil. verb. Facti. Bald. in l. 3. C. Ex quibus cauſis infamia. Innoc. in c. Dilectus. n. 2. de temp. ordin.* Si autem pœna Canonica ſit latæ ſententiæ, Epiſcopus diſpenſare non poteſt, niſi id ipſi commiſſum ſit, ut ſi irregularitates vel ſuſpenſiones ex delicto occulto & non deducto ad forum contentioſum proueniant, *ex conceſſione Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 6. De ref.* vbi in foro conſcientiæ iiſdem quoque conceditur facultas abſolvendi à quibuſcunque caſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis.

Not. V. Circa crimen hæreſis certum eſt 1. Si lapſi in hæreſin pœnitentes ſint, & hæreſin abjurârint, ab excommunicatione Papali in foro externo per Epiſcopum abſolui poſſe. *iux. Archid. & Francum, in c. Vt officium. de hæret. in 6.* Idque potiori jure dici debet de Epiſcopis Germaniæ, vbi Inquiſitores hæreticæ prauitatis alij non ſunt; adeóque in locum & officium eorum ſuccedunt, veluti delegati Sedis Apoſtolicæ. Sublatâ autem excommunicatione in foro externo, abſolutus mitti poteſt ad quemvis Sacerdotem, vt in foro interno à peccato hæreſis abſoluatur. Certum eſt 2. Antequàm hæreticus pœnituerit & hæreſin abjurârit, ac ab excommunicatione in foro externo abſolutus ſit, ſi rectà veniat ad Epiſcopum, vel eius Vicarium, in foro pœnitentiæ ab illis abſolui non poſſe, *iux. Layman. in concl. Canonicis. c. 4. n. 72.* 3. Dubium eſt, vtrum facultas Epiſcopis à *Trid. l. c.* conceſſa, abſoluendi ab hęreſi occultâ, & aliis Bullę caſibus, per poſteriorum Pontificum decreta ſublata ſit, vt videre eſt apud *Rodr. to. 1. Regular. q. 20. a. 4. Suarez. de Cenſuris. d. 21. ſ. 3. n. 15.* Quod ad Epiſcopos Germaniæ attinet, rectè meminiſſe jubet *Laym. l. c. n. 73.* doctrinæ, quam DD. uno ore *non ſolùm tanquam æquum, verùm etiam neceſſarium tradunt:* caſus Papales ob *nimiam frequentiam, vel impedimentum adeundi Papam, fieri Epiſcopales,* quod vel maximè locum habet circa hæreticos in Germaniâ, imò & in aliis caſibus; vt *conſidenter exiſtimem cum eod. Laym. ſecuritatis eſſe potius quàm neceſſitatis,* ſi Epiſcopi Germaniæ poteſtatem abſoluendi hæreticos quantumvis notorios, à Pontifice ſpecialiter petant. Quod probari poteſt ex *c. 1. de temp. ord. in 6.* vbi Pontifex prohibens, ne Epiſcopi Italiæ, aliquem vltramontanum ordinent ſine licentiâ Papæ, id ſolùm reſtringit ad Epiſcopos Italiæ, & Suar. l. 6. de leg. c. 3. n. 21. *negat extendi poſſe ad Germanos, etſi videatur ratio ſimilis, & idem periculum, addítque eam doctrinam facile applicari poſſe ad alia exempla, nam in præceptis Eccleſiæ, multa reperiri poſſe ſimilia,* inter quæ ſunt poſteriora decreta Pontificum; quibus videtur tolli poteſtas abſoluendi ab hæreſi occultâ, conceſſa Epiſcopis *in Trid. ſeſſ. 24. c. 6. De reform.* vti & ab aliis Caſibus Bullæ Cœnæ; præſertim in Bullâ Cœnæ Gregorij XV. talia videl. non extendi ad Germanos, ſed eiuſmodi caſus Papales, propter multitudinem & difficultatem adeundi Pontificem, fieri Epiſcopales iuxta communem DD. *Vrbanus verò VIII.* Articulum de Pote-

ſtare ablatâ Epiſcopis, in ſuâ Bullâ mox omiſit, adeóque *cum Greg. XV. expirauit.*

4. Probabile eſt Epiſcopos Germaniæ, cùm Clerico in hæreſin lapſo, diſpenſare poſſe poſt peractam pœnitentiam, vt promoueatur ad ordines altiores & beneficia Eccleſiaſtica. Idem dicendum de eo, qui apoſtatauit à Religioſo Ordine & Fide, ſicut quemvis Apoſtatam à Religione, qui habitu exuto in excoṁunicationem incidit, à Prælato ordinario abſolui poſſe docent multi. *ita Laym. l. c. n. 74. & l. 1. Theol. mor. p. 5. c. 4. n. 12.*

Not. VI. Spectato jure communi, Epiſcopus cum inferioribus Prælatis, maximè ſecularibus concurrit in juriſdictione cumulatiuè, iux. *Innoc. in c. Quanto. de off. Ord. Panorm. in c. Si quis contra. de for. compet. n. 50.* ita vt detur locus præuentioni, & ſit in optione, vtrum coram Epiſcopo, aut inferiore Prælato cauſam agere velit; niſi Prælatus inferior præſcriptione aut conſuetudine juriſdictionem priuatiuè, ſiue excluſo Epiſcopo, obtineat. Verùm cùm nunquam præſcribi poſſit adversùs ea, quæ Epiſcopali gubernationi ſunt intrinſeca; ideò nullâ conſuetudine induci poteſt, vt Epiſcopo omnis juriſdictio etiam in habitu adimatur, quo minus inferioris Prælati defectum ſupplere poſſit. *c. Irrefragabilis. verb. Exceſſus. de off. ord. ibid. Panorm. n. 2. & Felin. in princip.*

Not. VII. Poſſe Epiſcopum in quolibet loco convenienti ſuæ Diœceſis non exempto, jus dicere, idémque procedit de ipſius Vicario. Ordinariè tamen partes ad locum Conſiſtorij Epiſcopalis, quod plerumque eſt in ciuitate Cathedrali, citari debent. *c. Cùm Epiſcopus. de off. ord. in 6.* Epiſcopus verò è Diœceſi expulſus, jus poteſt dicere Diœceſanis in Ciuitate vicinâ, dummodo non vltra duas diætas extra Diœceſin evocentur, *Clemen. vn. de for. compet.*

Not. VIII. Etſi Epiſcopus inferiorum non exemptorum defectum & negligentiam ſupplere poſſit, non tamen poteſt Archiepiſcopus negligentiam Epiſcopi. *c. 1. De ſuppl. negl. Prælat. in 6.* In cauſis maioribus & quæ promotionem ſiue diſpenſationem merentur, nemo etiam Legatus à latere abſque ſpeciali Pontificis delegatione procedere poteſt contra Epiſcopum, quæ niſi exhibeatur, non tenetur comparere. *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 5. De reform.* Neque Capitulum Epiſcopi negligentiam vel defectum ſupplere poteſt, quia maior, non minor maioris defectum ſupplere debet, vt not. *Panorm. in c. Qualiter. n. 7. de jud.* quare neceſſe eſt, vt Capitulum Archiepiſcopi, Papæ aut Legati eius auxilium & juriſdictionem imploret. Si inter Epiſcopum & Clerum ſuum lis oriatur ſuper cauſa Clericali, quia Epiſcopus in propriâ cauſâ Iudex eſſe non debet, arbitri partium conſenſu eligendi ſunt, & ad id compelli poteſt ſubditus, *c. Si Clericus. 11. q. 1.* Si cauſa ſit criminalis, locus non eſt arbitris, ſed cauſa debet deferri *ad Concilium prouinciale*, quod ſi diu non celebretur, nec in Prouincia ſit delegatus Papæ, Archiepiſcopus Iudex eſſe poteſt. *ita Imol. in c. Paſtoral. de off. Ord. n. 19.*

Not. denique IX. Adminiſtrationem & juriſdictionem Epiſcopalem ad ſolum quidem Epiſcopum ſpectare, iux. gloſ. coṁuniter receptâ in *c. Irrefragabili. de off. ord.* non debere tamen ſine Capituli aut maioris partis eius conſilio, negotia maioris momenti expedire. *c. Nouit. & ſeq. de his quæ fiunt à Prælatis*, niſi per præſcriptioné obtinuerint Epiſcopi, vt in cauſis tractandis Capitulũ conſulere non teneantur. In aliquibus verò cauſis non tantùm requiri debet conſilium Capituli (de quo paſſim loquuntur jura) ſed etiam neceſſarius eſt eius conſenſus ad valorem actûs, vid. in alienatione rerum Eccleſiæ, deinde in illis cauſis, quæ ſunt communes Epiſcopo cum Capitulo, denique quando agitur de præiudicio Eccleſiæ, vel ſucceſſorum. Atque hæc ſumma quædam eſt iuriſdictionis Epiſcopalis, quæ in particularibus materiis latiùs tractari ſolet. Vnde facilè colligi poteſt, qualem poteſtatem Vicariis ſuis Generalibus Epiſcopi tribuere poſſint, aut ſoleant.

Summa Officij & poteſtatis Vicarij Generalis.

Poteſtatem tamen inquirendi &c.) Not. I. Vt aliquis verè cenſeatur eſſe Vicarius ſiue Officialis Generalis Epiſcopi, debet illi quidem eſſe coṁiſſa generalitas cauſarum Epiſcopalium, & locorum totius Diœceſis, ea tamen expedire non poteſt, quæ ſpecialem commiſſionem deſiderant, & ideò in officio Generali Vicariatûs non comprehenduntur, qualia nominatim ſunt, quæ in *h. & ſeq. c.* exprimuntur. Habet nihilominus Vicarius generaliter & abſque limitatione conſtitutus præſumptionem per ſe quòd omnes cauſas Epiſcopales juridicas expedire poſſit, niſi vel jure ſcripto, vel receptâ Eccleſiarum conſuetudine inter ſpeciales numerentur, aut Epiſcopali dignitati ſint propriæ. Si, quæ ſpecialia eſſe ſolent, Epiſcopus in primâ commiſſione generali Vicariatûs officio expreſsè annectat, vel poſtea Vicario Generali intuitu Vicariatûs coṁittat, tranſeunt in ordinariam eius poteſtatem *Sbrozza lib. 2. q. 55.* Sin autem non in primâ commiſſione, neque intuitu Vicariatûs committuntur, pertinent ad juriſdictionem delegatam *iux. eundem.* Quare tunc appellari poteſt à Vicario ad Epiſcopum, neq; mortuo vel depoſito Epiſcopo extinguitur juriſdictio Vicarij, ſi cauſa cœpta ſit, vt tradit *Laym. l. c. c. 5. concluſ. 106.*

Not. II. Inter cauſas eiuſmodi ſpeciales recenſentur inprimis criminales, poteſtatem enim ſuper his inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquos exceſſus, per *h. t.* Pontifex prohibet in illum transferri ſine ſpeciali commiſſione, adeò ut abſque illa proceſſus ſit irritus. Quæ tamen limitanda ſunt 1. Poteſt enim Vicarius inquirere & cognoſcere de crimine, non vt ipſe ſententiam ferat aut puniat, ſed vt Epiſcopo referat, iux. Laym. hîc & alios. 2. Idem poteſt facere ad emendandum & ſcandala cauenda iux. eoſdem, & alios apud *Sbroz. lib. 2. q. 148.* qui addit *n. 8.* quòd Vicarius eum, in quem ſine mandato Epiſcopi inquiſierat, abſoluere poſſit, ſi abſol-

vere-

vendum arbitretur. 3. Si non criminaliter, ſed tantum ciuiliter agitur, de crimine poteſt judicare. *iux. Joan. Andr. & alios hic.* 4. Denique poteſt ſine ſpeciali commiſſione imponere pœnas leues v. g. multas pecuniarias. *iux. Sbroz. l. c. n. 12.* quia modicæ coercitionis poteſtas cuilibet, præſertim ordinariam juriſdictionē exercenti, neceſſaria eſt *l. vlt. §. Mandata. ff. De off. eius, cui mandata eſt juriſd.*

Not. III. Non poſſe Vicarium Generalem Epiſcopi conferre beneficia, niſi eorum collatio ſpecialiter ſit ipſi commiſſa per *c. Sequens.* Eſt enim beneficiorum collatio quædam donationis ſpecies, non poteſt autem regulariter is donare; cui bonorum adminiſtratio etiam libera eſt conceſſa, ergo neque Vicarius generalis, cui jurium Epiſcopalium adminiſtratio libera vel generaliter eſt conceſſa, *neque enim in generali conceſſione veniunt ea, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus*, quam rationem ſuæ diſpoſitionis ibid. reddit Pontifex. Etſi verò poteſtatem conferendi aliqua beneficia Vicario Epiſcopus conferat, non tamen per hoc adimit ſibi poteſtatem conferēdi, ſed concurrit cum illo, quando verò dubium eſt, quis prior contulerit, præferenda eſt collatio Epiſcopi, vt poſt alios dicit *Sbroz. l. 2. q. 93.*

Debet autem Epiſcopus Vicario non niſi generatim committere collationem beneficiorum, ſaltem reſpectu certi loci, non autem collationem certi beneficij nondum vacantis, reſpectu certæ perſonæ, ne detur occaſio modis inconceſſis inhiandi beneficiis vacaturis. iux. *gl. in c. Deliberatione. de off. leg. inf.* Cùm porrò ad officium Vicarij pertineant, quæ ſunt juſtitiæ ac neceſſitatis, ideò canonicè electos confirmare, & præſentatos inſtituere poteſt. *arg. c. Ex frequentibus. de Inſtitution. & gl. in c. vlt. verb. Non poſſunt eod.* contra *Rebuff. l. c. n. 186.* Eccleſias verò & alia beneficia vnire, diuidere vel ſupprimere non poteſt ſine ſpeciali commiſſione, cùm ſint cauſæ arduæ.

Not. IV. Poteſt Epiſcopus Vicario dare facultatem accipiendi reſignationem beneficij determinati, eâque admiſſâ denuò eidem committere facultatem conferendi, iuxta gloſſ. receptam. *in d. §. Prohibemus.* Conjunctim autem id non poteſt, quia hoc caſu committeretur collatio beneficij, priuſquā vacaret. iux. *Panorm. in c. Conſtitutus. de conceſſ. præbend. n. 5.* Poteſt itidem cum Capituli conſenſu, jus inſtituendi ad certum beneficium annectere dignitati Vicariatûs alterive beneficio in perpetuum, cùm hæc non ſit commiſſio ſed delegatio, & tranſeat in poteſtatem ordinariam. Neque verò ſi dederit Epiſcopus Vicario poteſtatem accipiendi beneficiorum reſignationem, ideò etiam præſentare, ſiue deſtituere poteſt beneficiatos. Neque vice verſâ, datâ facultate priuandi, datur facultas reſignationes accipiendi, aut beneficia conferendi. Neque ſub facultate conferendi, comprehenditur facultas præſentandi aut eligendi, *quia à diuerſis non fit illatio*, præſertim in materiâ ſtrictâ, vt poſt alios docet *Laymann. l. c. c. 5. Concl. 101. & 102.* Denique etſi Epiſcopus Vicario daret poteſtatem conferendi omnia beneficia ad ſuam collationem ſpectantia, non tamen poterit conferre ea, quæ ad Epiſcopum ſpectant jure ſpeciali, aut devoluto, hæc enim ſemper cenſentur excepta; ita *Rebuff. de forma Vicariatûs. n. 92.*

Not. V. Cauſæ matrimoniales, inſtar criminalium, inter maiores & arduas numerari ſolent. *c. Penult. de in integrum. reſtit.* quare nec per arbitros expediri, neque ab aliis Epiſcopo inferioribus regulariter expediri poſſunt. *arg. c. Accedentibus. de exceſſ. Prælat.* niſi ex ſpeciali priuilegio, vel conſuetudine, aut alia legitimâ causâ. Poteſt tamen Epiſcopus ſiue Vicario ſuo, ſiue alteri idoneæ perſonæ, cauſarum matrimonialium cognitionem etiam generaliter delegare. *Rebuff. l. c. n. 155.* Quin in multis diœceſibus duo ſunt Officiales, quorum vnus *principalis* eſt, & is *ipſe Vicarius Generalis*; de quo agimus, alter verò præeſt Conſiſtorio Epiſcopi, in quibuſdam tantùm cauſis, matrimonialibus videl. & decimalibus, quiq; communiter in Germaniâ ad diſtinctionem Vicarij generalis, nomē *Officialis* ſine addito retinet. Non poteſt tamen; niſi aliam dignitatem habeat, vel ſit Canonicus Eccleſiæ Cathedralis, eſſe delegatus Sedis Apoſtolicæ, ſicut Vicarius Generalis in ſpiritualibus; ad quem frequentes literæ juſtitiæ & gratiæ deſtinantur, & abſolutè, vt *Officiali* ex more Curiæ inſcribuntur, ob Epiſcopalis tribunalis, cui præeſt, dignitatem. Non poteſt autem Epiſcopus in causâ, quæ Vicario aut Officiali à Pontifice delegatur, ipſi aliquid imperare, *cùm in eâ causâ Vicarius ſit maior Epiſcopo. c. Sanè. 2. de off. deleg. Rebuff. l. c. n. 161.*

Not. VI. In Generali officio Vicarij in ſpiritualibus non contineri facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis Epiſcopo, niſi ſit ei ſpecialiter commiſſum, vti committi ſolet in amplis diœceſibus, multò minùs abſque ſimili commiſſione abſoluere poteſt, aut diſpenſare in caſibus qui alioqui Papales, Epiſcopales fiunt propter impedimentum adeundi Pontificem, aut ex priuilegio ſpeciali in perpetuum conceſſo, ipſis competit. Poſſunt tamen hi caſus Vicario Generali delegari etiam generaliter, excepto hæreſis crimine, ſtatuente ita *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 6. de reform.* Alioqui dictus Vicarius omnes Diœceſanos à quibusvis reſeruatis poteſt abſoluere, ratione officij (comprehenditur enim ſub nomine Ordinarij ex communi apud *Flaminium de reſignat. benef. lib. 3. q. 11. n. 11.* aliiſque poteſtatem abſoluendi delegare, itidem ex communi. *iux. Silu. Verb. Confeſſor. 1. q. 1.* Poteſtas tamen diſpenſandi in votis, juramentis & ſimilibus, in Generali commiſſione Vicariatûs non comprehenditur, *Rebuff. l. c. n. 44. & alij.* In denuntiationibus matrimonij, ſimiliter circa jeiunia & feſta diſpenſare, item approbare Confeſſarios, promulgare excommunicationem, ad inventorum reſtitutionem faciendam, poteſt itidem ex officio, vel ex conſuetudine quædam reſtringere, & ſibi reſeruare. Sicut autem Epiſcopus, Vicario ſuo poteſt dare poteſtatem, ampliorem, quàm ipſi ex generali conceſſione competat, ita & reſtrictiorem.

Not. VII. Tenetur Epiſcopus Vicarium Generalem inſtituere, *iux. Canones & receptam Eccleſiarum*

rum conſuetudinem, vt tradit ex communi *Panorm. in c. Quoniam. de eff. ord. n. 2.* cùmque peritum ac idoneum, vt præcipit *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 16. de reform.* alioqui obligatur Epiſcopus, ſi quid ille in officio ſuo delinquit, eſt enim generale, quòd *Dominus obligetur ex culpâ Officialis, ſi negligentem præpoſuit, aut ſciens tolerat, l. 1. §. Familia. ff. De publicanis.* Quo caſu, ſi Epiſcopus culpæ particeps ſit, ad Metropolitanum pertinet cauſæ cognitio. *arg. c. 1. Suprà, & gloſſ. ib. verb. Rationabili.* Poteſt Vicarius ex causâ neceſſitatis v. g. infirmitatis aut abſentiæ ad tempus breue ſibi aliquem ſubſtituere cum eâdem juriſdictione. *arg. d. c. 1.* non tamen ad tempus longum, ſine facultate Epiſcopi. *Rebuff. l. c. n. 77.* Vnam itidem aut alteram cauſam aliis delegare non prohibetur, vt *ex communi tradit Sbroz. l. c. q. 66.* Eo mortuo vel depoſito aut renuntiante, extinguitur eius (delegati quoque & ſubſtituti, ſi quem habet) juriſdictio, etiam quoad cauſas cæptas, quæ itidem ſuſpenduntur, ſi Epiſcopus excommunicatus, ſuſpenſus aut interdictus ſit, & vt talis denuntiatus, quia idem eſt vtriuſque Conſiſtorium, *Panorm. in c. Licet. de eff. deleg. n. 8. Innoc. ib. n. 3.* Mortuo Epiſcopo, Vicarium ſiue Officialem Capitulum Cathedrale confirmare debet, vel eo remoto alium conſtituere. *iux. Concil. Trid. l. c.*

Cap. III. Cùm in generali.

Idem.

TEXTVS.

Cùm in generali conceſſione nequaquam illa veniant, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus, nec regulariter donare valeat is, cui bonorum adminiſtratio etiam libera eſt conceſſa: Officialis aut Vicarius Generalis, Epiſcopi beneficia conferre non poſſunt, niſi beneficiorum collatio ipſis ſit ſpecialiter commiſſa.

EXEGESIS.

Huius cap. ſenſus patet ex illis, quæ dicta ſunt in priori cap. de Officio Vicarij.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Quæ de Eccleſiis.

Clem. V. in Concil. Viennenſi.

Quæ de Eccleſiis curatis per receptionem ſimilium, illarúmque Rectoribus promouendis ad Sacerdotium, eorúmq; ætate, jure ſtatuta ſunt, in perpetuis Eccleſiarum Parochialium Vicariis & aſſumptis ad eas obſeruari debent.

EXEGESIS.

De receptione ſimilium Eccleſiarum ſtatuitur. *in c. De multa. de præbend. & dign. & in conſtit. Extrab. De ordinibus in c. Licet de elect. in 6.* quòd aſſumptus ad Parochiam, intra annum à tempore habitæ poſſeſſionis, debeat fieri Presbyter; & de ætate, quòd debeat eſſe 25. annorum. *in c. Cùm in cunctis. de elect. in 6.* Et hæc ſunt, quæ obſeruari quoque debent in Vicariis Parochiarum perpetuis & aſſumptis ad eas *per h. c.*

TITVLVS XXIX.

DE OFFICIO ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI.

In Rubricam Tituli.

NOTA I. Non eſſe magnopere laborandum de continuatione huius *t.* cum præcedentibus, etſi enim in illa aſſignanda aliqui laborent, certum tamen eſt, ordinem titulorum in Jure Canonico frequenter eſſe arbitrarium. Habetur *h. t.* quoque *in 6. & Clem.* In Decreto non extat ſpecificè, ſed ſolum ſparſim de hâc materiâ aliqua dicuntur.

Not. II. *Panorm. ad Rubr. t.* tres aſſignat Judicis delegati definitiones, quas omnes putat poſſe tolerari. Goffred. dicit: *Delegatum eſſe, cui à Papâ vel ab alio Ordinario vel à delegato Papæ cauſa committitur*, ſed hoc eſt obſcurius. Clariùs dicit Hoſt. Delegatum eſſe, *cui committitur cauſa decidenda & cognoſcenda, quique vices alterius repræſentat, proprium in juriſdictione nihil habens.* Breuiùs Speculator ait: *eum eſſe, qui ex commiſſione alterius, alicuius cauſæ judicialem cognitionem conſequitur.* Commodiſſima videtur definitio, quam ponit *Laym. in concl. Canonicis, c. 3. n. 47.* Judex delegatus, qui & *extraordinarius. c. De cætero. de tranſact.* appellatur, eſt qui non *ex proprio munere, nec tam ſuo jure cauſam cognoſcit ac definit, quam eius qui demandauit.* Hæc autem definitio clarior euadit ex definitione Judicis ordinarij, quem Laym. ibid. ait eſſe, *qui ex proprio munere; ideóque ſuopte jure & autoritate cauſas cognoſcit & definit*

fin. l. More. iuncta. gloſſ. verb. Suo jure. ff. De juriſdict.

Not. III. Ipſum quoque delegatum habere aliquid juriſdictionis, eamque diſtinctam à juriſdictione delegantis. *l. 1. §. Qui mandatam ff. De juriſdict. eius cui mandata eſt juriſdictio.* etſi dependeat à delegante, & ſit ſolùm particularis reſpectu vnius vel plurium cauſarum. Hæc diſtinctio inde apparet, quia à delegato appellari poteſt ad delegantem, non poſſet autem appellari, ſi juriſdictio eſſet eadem, ideò enim non poteſt appellari à Vicario Epiſcopi ad Epiſcopum, quia *juriſdictio & tribunal eorum ſunt vnum*, appellatio autem ad diverſum tribunal tendere debet. Juriſdictio itaque vel committitur alicui cum dependentia à committente in particulari ad cauſam certam vnam, vel plures, & eſt *delegata*, vel committitur *ad vniuerſitatem cauſarum*; & tum vel à Principe, *& in dubio cenſetur ordinaria*, niſi dicat *autoritate noſtrâ cognoſcas*; vel committitur ab Vniuerſitate, ſiue Collegio, atque per legitimam electionem, & eſt itidem ordinaria; vel ab aliquo inferiori ordinario, qui ſi id faciat ex *præſcripto legis aut vigore Conſuetudinis*, erit tum quoque ordinaria. Sic Epiſcopus Vniuerſitatem cauſarum committit ſuo Vicario Generali, ſi autem id faciat ſuo arbitratu, vt cùm conſtituit Vicarios ad nutum amouibiles, aut Viſitatores vel pœnitentiarios pro certâ parte diœceſis, vel ad certum tempus, eſt poteſtas delegata. Quæ doctrina ſumitur ex *Bart. in d. l. More. n. 8. Panorm. in c. Relatum. inf. n. 5. & eſt communis.*

Not. IV. Quando Epiſcopis & aliis conceditur generalis facultas v. g. abſoluendi & diſpenſandi, qualis datur Epiſcopis *in Trid. ſeſſ. 24. c. 6. de reform.* ità vt ſit annexa dignitati & officio eorum, tranſit in ordinariam. *Ita Felinus in c. Licet. de Offic. ordin. n. 4.* Quod *Laymann l. c.* putat non ſolùm procedere de conceſſione eiuſmodi Generali factâ à Pontifice, ſed ab aliis etiam Ordinariis. Simile eſt, quod communiter traditur *in d. c. Licet.* quando Superior Iudici inferiori mandat, ut ſubditũ, vel ſubditos corrigat, quòd non faciat eum delegatum, ſed excitet, vt officio ſuo *ordinario* ſatisfaciat; niſi dicat expreſsè: *Autoritate noſtrâ procedas &c.*

Cap. I. Quia quæſitum.

Alexander III. Londonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, quid faciendum ſit de poteſtatibus, quæ, tùm Sedes Apoſtolica præcipit alicui juſtitiam exhiberi, conquerentes minis & terroribus ſilere compellunt. Reſpondet, ſicut Agentes & conſentientes pari pœnâ puniuntur, ſic tam eos, qui trahuntur in Cauſam, quàm principales eorum fautores, ſi manifeſtè juſtitiam impediant, poſſe coërceri.

E X E G E S I S.

Nota in hoc textu non fieri expreſsè mentionem delegati, ſed quia inſertus eſt huic tit. communiter ab omnibus intelligi de Iudice delegato, cui non ſolùm tribuitur poteſtas in partes, ſed etiam in illos, qui ipſius iuriſdictionem impediunt, per Cenſuras Eccleſiaſticas (hæc enim maximè intelliguntur per *diſtrictionem Eccleſiaſticam*) coërcendos. *Innoc.* hîc dicit, *quòd poſſit eos mulctare*, quia omnia videntur commiſſa, ſine quibus iuriſdictio exerceri non poteſt. Debet autem delegato ſecundum text. manifeſtè conſtare de turbatione ſuæ juriſdictionis. Si autem ſolùm ſuit conjecturæ graues, poterit iuxta *Innoc. & Panorm. hîc n. 6.* ſaltem compellere poteſtate Magiſtratus ordinariâ, vel ſimili, vt præſtent cautionem de non impediendo. *arg. c. Literas. in fin. de reſtit. ſpoliat.* aut ſaltem ſummariè inquirere, vtrùm ſe impediant, vel impediturι ſint, quos habet ſuſpectos.

Cap. II. Sanè, ſi à Nobis.

Idem Bononienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si ſuper aliquâ cauſâ literæ à Papâ impetrentur, & aliæ poſtea non factâ mentione Priorum opponantur; judices, donec Romanum Pontificem conſulant, executioni ſuperſedeant vtrarumque.

E X E G E S I S.

Sunt tot lecturæ ſuper textum hunc breuiuſculum, vt pigeat referre; mihi ſatis certum eſt, non eſſe ſermonem de diuerſis & contrariis literis, ſub eâdem datâ (vt ſummatur in corpore Iuris) quia ſic neutræ eſſent priores, cùm tamen Pontifex clarè loquatur de literis diuerſis, quarum poſteriores non faciant mentionem de prioribus; ſufficit ergo ex hoc textu concludere, quando ſurgit probabile dubium de validitate literarum diuerſarum; quod judices reddat perplexos, conſulendum eſſe Pontificem. Etſi enim *ex c. Certum. de reſcriptis* conſtet, literas ſecundas, in quibus non fit mentio priorum, eſſe ſubreptitias, poſſunt tamen hoc ipſum judices imperiti ignoraſſe, vel ex aliis circumſtantiis perplexi eſſe.

Cap. III. Si pro debilitate.

Idem Epiſcopo Londonenſi.

S V M M A.

Si pro debilitate vel aliâ graui cauſâ, delegatus Papæ tractandis cauſis ſibi commiſſis intereſſe non poſſit, liberum illi eſt, perſonis idoneis vices ſuas committere, ita tamen, vt ſi res tanti eſt, ipſum conſulant. niſi cauſæ tam graues ſint, quæ ſine præſentiâ delegati non poſſint terminari.

E X E G E S I S.

Notat *Panorm.* hîc, quòd delegatus Principis poſſit

poſſit ex priuilegio, etiam quâlibet neceſſitate ceſſante, cauſam ſibi commiſſam, alteri ſubdelegare, ad hoc tamen, vt poſſit ſubdelegatum compellere ad acceptandum, inſpiciendâ neceſſitatem, vt not. *in c. Paſtoralis. inf.* Poteſt autem in ſubdelegatione delegatus reſeruare ſibi conſilium, vt apparet ex textu. Quod ſi faciat, deſinit eſſe Iudex, neque conſilium illius aliter eſt requirendum, quàm boni viri; ſi tamẽ non requiratur, non tenebit ſententia *iuxt. Innoc. & Panorm. hîc n. 7.* quia ſubdelegatus non ſeruat formam mandati. *c. Dilectis. de reſcr. & c. Venerabili inf.* Idem tenet *Bart. in l. 1. §. Si plures. ff. De exercit.* vbi dicit, *ſi caueatur in ſtatuto ciuitatis, vt Iudex ferat ſententiam ad conſilium ſapientis, non tenet ſententia, ſi proceſſit conſilio non requiſito.*

Cap. IV. De Cauſis.

Idem Carnotenſi electo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex 1. ſi cauſæ infra certum terminum decidendæ committantur, niſi dies præfixus de communi conſenſu partiũ prorogetur, eo tranſacto mandatum expirare. 2. Si pro cauſis delegato commiſſis, citati non veniant, aut judicio ipſius non pareant, delegatus pœnam in Canonibus expreſſam infligat, aut ſi nulla expreſſa eſt, pro delicti & cauſæ qualitate ſecundum ſuum arbitrium illos puniat.

EXEGESIS.

Ex textu hoc breuiter collige 1. Licet cauſa ſit commiſſa intra certum terminum, poſſe tamen illum prorogari ex conſenſu partium, quia terminus eſt aſſignatus ad illorum commodum, poteſt ergò prorogari, ſi illud judicauerint ſibi eſſe vtile. 2. Judicem non debere recedere à pœnâ jure ſtatutâ, ſi aliqua eſt aſſignata, vbi autem non eſt ſtatuta, relinquitur ipſius arbitrio. Imò vniuerſim ad hoc allegatur *iſte textus*, quòd in non determinatis à jure, recurrendum eſt ad arbitrium judicis, non in pœnarum impoſitione tantùm, ſed etiam in aliis. *c. Fin. de tranſact. & l. 1. ff. De jure deliber.*

Cap. V. Præterea.

Idem, Archiepiſcopo Senonenſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, quòd poſtquam alicui cauſa, licèt ſimplex, delegatur, poſſit auctoritate Apoſtolicâ partes compellere, & contumaces ſeueritate Eccleſiaſticâ coërcere, etſi literæ commiſſionis id non contineant, aut partes mandatum non habeant accedendi; quia ex quo cauſa committitur ſuper omnibus quæ ad ipſam ſpectant, plenariam recipit poteſtatem.

EXEGESIS.

Ratio hæc, quam Pontifex aſſignat, eſt inſtar Regulæ, ſcilicet quòd *vno commiſſo, omnia videntur commiſſa, ſine quibus illud explicari non valet*, concord. *c. Prudentiam.* inf. item *l. Ad Legatum. de procurat. & l. Cui iuriſdictio. de juriſd. omnium judicum.* Adverte etiam ex *Panorm.* hîc, quòd ſeueritas Eccleſiaſtica, ſiue quod idem videtur, diſtrictio, comprehendit non ſolum cenſuras, ſed etiam facultatem puniendi modo extraordinario, indicendo mulctam, &c.

Cap. VI. Quamuis.

Idem Vintonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si duobus cauſa committitur, etſi non apponitur, vt vnus ſine altero procedat, nihilominus vnus ex ipſis, ſiue ſuo conjudici, ſiue alij, vices ſuas poteſt committere.

EXEGESIS.

Si ergò alter ex duobus vices ſuas committat collegæ, is collega procedet nomine proprio tanquam delegatus, & nomine ſui collegæ, tanquam ſubdelegatus. Non poterit tamen diuerſas ferre ſententias, vnam tanquam delegatus, alteram tanquam ſubdelegatus, vt ex ſimili docet *Panorm. hic n. 2. per cap. Penult. §. Porrò. de elect. in 6.* quod habens vocem in electione nomine proprio, & alteram nomine alicuius Canonici, non poteſt illas voces diuidere in diuerſas, ſeu vnum ſuo, & alium nomine Domini ſui eligere *(niſi de hoc habeat ſpeciale mandatum)* nam eâdem conſcientiâ, quâ putat aliquid juſtum nomine proprio, debet juſtum putare etiam nomine committentis ſiue ſubdelegantis, quod ob paritatem rationis rectè extenditur ad caſus ſimiles.

Cap. VII. Significaſti.

Idem Noruicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi judex ordinarius ad mandatum judicis delegati à Papâ, non vult, aut non poteſt ſententiam ab eo latam effectui mancipare, delegatum auctoritate Apoſtolicâ poſſe eam executioni mandare, & reſiſtentes ſententiâ Eccleſiaſticâ coërcere.

EXEGESIS.

Not. quòd delegatus Papæ executionem ſententiæ ſuæ poteſt imperare judici ordinario, nam quoad cauſam ſibi commiſſam *eſt maior omnibus poſt Papam, repræſentans enim illius perſonam. c. Sane. inf. & c. Fin. d. 93.*

Cap. VIII. Si quando.

Idem.

S V M M A.

Si Clerici coram Iudice delegato, Prælatos ſuper Eccleſiis quas tenent conuenerint, illáſque tranſactione vel alio modo obtinuerint, cùm tamen certum ſit, eiuſmodi Clericos, neque inſtitutionem Canonicam, neque poſſeſſionem corporalem habuiſſe; Iudex ordinarius non debet delegato reſiſtere violenter, ſed inſtare, vt differat eos in poſſeſſionem mittere, donec Sedi Apoſtolicæ rei veritas innoteſcat.

E X E G E S I S.

Not. quod *Panorm. hic n. 2.* concordando aliorum ſententias, ſuper eo, *an Ordinarius loci nunquam poſſit reſiſtere violenter delegato Papæ, iniuſtè procedenti; ſed ſemper expectare, donec res deferatur ad Sedem Apoſtolicam*, tradit diſtinguendum eſſe; quod delegatus vel procedit iniuſtè extra judicium, *inſtar partis*, & poteſt illi reſiſti, ſicut cuiuis alteri; aut procedit judicialiter, & tunc, ſi grauamen non eſt reuocabile per appellationem, poteſt illi itidem reſiſti; aut grauamen eſt reuocabile per appellationem, ſed notoriè iniuſtum, & hoc quoque caſu poterit reſiſti: aut *non eſt notorium, & debebit appellari.* Poſt appellationem, ſi delegatus pergat violentiam inferre, ſemper poteſt illi reſiſti, vt docet *Innoc. hic.*

Cap. IX. In literis.

Idem Brixienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Ex quo delegatus per ſe, vel per alium ſententiam executioni mandat vel mandari præcepit, eius juriſdictio ceſſat, quia ſemel eſt officio ſuo functus.

E X E G E S I S.

Quia ſemel eſt officio ſuo functus.) Not. I. Quòd ferendo duntaxat ſententiam, judex non dicitur plenè officio ſuo functus, niſi quoad cognitionem cauſæ, in quâ non poteſt ſe ampliùs intromittere. *l. Iudex poſteaquam. & l. Cùm quærebatur. ff. De re jud.* poſt executionem autem factam, eſt plenè functus officio ſuo, & ceſſat penitus ipſius juriſdictio per h. t.

Not. II. Etſi *Gloſſ. verb. Cùm effectu.* velit, quòd delegatus mandando alteri executionem, non ſit plenè functus officio, niſi ſit paritū mandato ipſius, eſt tamen hoc contra iſtum *t.* in quo ponuntur duo caſus diuerſi, in quibus delegatus dicitur functus officio. 1. *Si ipſe per ſe ſententiam mandat executioni.* 2. *ſi præcepit illam fieri per alium*, vt ergo ſecundus caſus differat à primo, debet intelligi de præcipiente executionem, etiamſi illa non fiat.

Neque obſtat *C. Significâſti.* ſuprà, quod *g. allegat*, dupliciter enim delegatus poteſt alicui committere executionem, vt præclarè notat *Panorm. in d. c.* Aut enim illam committit alteri, tanquam miniſtro ſuo, non faciendo illum Subdelegatum, & per hoc committens non deſinit eſſe judex, quemadmodum ſi committeret alicui nuntio, vt daret poſſeſſionem. *fac. l. Executorem. C. De execut. rei jud. & c. Ex literis. inf.* in quo caſu propriè procedit *d. c. Significâſti.* nam delegatus ille ordinarium loci non fecit ſubdelegatum, ſed commiſit executionem tanquam miniſtro, implorando ipſius officium ordinarium. Aut committit delegatus executionem alteri, faciendo eum propriè ſubdelegatum, & nihil ſibi retinendo, & tunc re quidem integrâ poteſt reuocare ſubdelegationem; non item ſi ille cœpit executionem, etiamſi non perfecerit, quia res *non eſt ampliùs integra*, & tunc non poteſt ſe amplius intromittere, qui eſt caſus proprius *huius c. præſentis.* Quod Panorm. cenſet procedere, ſiue commiſſarius talis non poſſit, ſiue non velit perficere executionem, per eiuſmodi enim ſubdelegationem, delegatus abdicat omnem juriſdictionem. *arg. c. Significantibus. & c. Super quæſtionum. inf.*

Not. III. Vniuerſim de quouis judice procedere, quòd per *ſententiam ſit functus officio ſuo*, quoad cognitionem cauſæ, ſi ſententia teneat, *d. l. Iudex. & l. Quærebatur ff. De re jud. quæ ſent. reſcindi non poſſint*, per totum. Si enim non fuit appellatum, ſententia tranſit in rem judicatam, & facit jus inter partes. *c. Cùm inter. de re jud. & l. Res judicata. ff. De reg. jur.* Si autem fuit appellatum, tota poteſtas cognoſcendi & retractandi pertinet ad Superiorem. *c. Vt debitus. de appell.*

Not. IV. Si judex pronunciauit ſententiam nullam ſiue inualidam, aliquos cenſere, quòd neque tunc poſſit ampliùs ſe intromittere, ſed benè Panorm. excipit 1. *caſum*, ſi judex in pronunciando non ſeruauit formam mandati. *fa. l. Quod tamē. ff. De arbitr. vbi Arbiter iterū pronunciat, ſi non ſeruauit formā compromiſſi.* 2. *Si quis petat ab eodem judice iterum pronunciari, & deducit ſententiæ nullitatem incidenter*, tunc enim poteſt ille judex ſe intromittere, ſecundum *Bartol. in l. Si expreſſum eſt. ff. De appell.* imò hoc caſu non poteſt adire Superiorem, quia ad illum cauſa non deuoluitur, niſi per appellationem, aut nullitatem ſententiæ principaliter deductam: 3. Si quis nullitatem ſententiæ deducat principaliter, illamque petat pronunciari nullam & reformari, tunc eſt in optione petentis, vtrum velit adire judicem priorem. *l. 1. ff. Quæ ſententiæ ſine appellatione reſc.* aut ſuperiorem. *l. Abſente. C. De accuſat.* per quod limitatur *c. Paſtoralis. de officio Ord.* & ſimilia, vbi dicitur, quòd citra appellationem non poteſt Archiepiſcopus ſe intromittere in cauſis ſubditorum ſui Suffraganei, nam debet ſupplere per aliud remedium æquipollens, vt ſi adeatur per viam nullitatis, vt ſingulariter hîc *ſub finem not. Panorm.*

Nota denique ſicut par eſt ratio judicis tam ordinarij quàm delegati, in eo quod poſt ſententiam definitiuam dicantur *functi officio ſuo* quoad cognitionem cauſæ, ita & pariter cenſentur functi plenè

officio ſuo quoad *ſententia executionem*, ſi vel ipſi illam fecerint, vel alteri illam iniunxerint per *veram ſubdelegationem*, effectu licèt non ſecuto, vt explicauimus *n. 2.*

Cap. X. Conſultationibus.

Idem Abbati S. Albini.

SVMMA.

Si ſpoliatus aliquâ poſſeſſione ſine judicio & causâ rationabili, literas à Papa impetret, vt infra certum tempus reſtituatur, & judici conſtet taliter eſſe ſpoliatum, poſſeſſor verò antequam de literis mentio fieret, ex iuſtâ causâ ſe abſentauerit, nec infra præfixum tempus poſſit comparere, reſcribit Pontifex, eiuſmodi ſpoliatum non debere reſtitui, quamvis paratus teſtibus idoneis & poſſeſſionem & deiectionem probare, niſi poſſeſſor per contumaciam ſe abſentauerit.

EXEGESIS.

Ex h. t. collige, quòd contra abſentē non debeat procedi, etiam cùm agitur in poſſeſſorio, in quo duo probanda ſunt, *& poſſeſſio* priùs habita, & deiectio ſiue *ſpoliatio* ſecuta; quamuis autem delegato non poſſit liquere de causâ intra tempus ſibi præfixum per delegantem, non tamen debet omittere ſolennitates juris ſubſtantiales, inter quas eſt, vt altera quoque pars citetur & audiatur, niſi contumaciter ſe abſentet.

Cap. XI. Sanè. II.

Idem Carnotenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, quòd delegatus Papa vices ipſius gerat, vnde in causâ illâ ſuperior *eſt, &* maior illis, *quorum cauſam ſuſcepit terminandam. Quare ſi Epiſcopus, vel alius ipſi non ſubiectus, in causâ delegatâ rebellis aut contumax fuerit, ſecundum qualitatem facti poterit à delegato per cenſuram compelli.*

EXEGESIS.

Hinc infertur, quòd delegatus non habeat juriſdictionem nomine proprio, ſicut judex *ordinarius*, ſed potiùs nomine delegantis; ideóque aliqui ſed non rectè illi negant omnem juriſdictionem, cùm habeat ſaltem dependentem, vt dictum eſt *in c. 1. Not. 5.* Facit autem iſte t. pro communi ſtylo, quo delegati vtuntur, cùm ſcribunt partibus, & *jubent illos ſuis, imò veriùs Apoſtolicis firmiter parēre mandatis.*

Cap. XII. Ex parte.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo, & Epiſcopo Conuentrenſi.

SUMMA.

Cùm quidam N. ad Epiſcopum Conuentrenſem impetrâſſet literas Apoſtolicas, vt Archidiaconatum in Eccleſiâ Conuentrenſi primò vacaturum ei aſſignaret; eius verò aduerſarius R. alias ad Archiepiſcopum Eboracenſem, in quibus nulla fiebat priorum mentio, obtinuiſſet; vt ſi avunculus ſuus Archidiaconatum, quem habebat in Eccleſiâ eâdem dimitteret, ipſum ei faceret aſſignari; mandat Pontifex, cùm ſi memor fuiſſet literarum priorum, poſteriores non fuerit daturus, Archidiaconatum præfatum, ſi vacat, ipſi N. aſſignari.

EXEGESIS.

Not. quòd in literis ad beneficia ſtamus *datæ*; vnde ſecundæ præſumuntur ſubreptitiæ, non facientes mentionem de prioribus, *iuxt. c. Ceterùm. de reſcript.*

Cap. XIII. Ex parte. II.

Idem Eboracenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Etſi delegato expediat, formam ſtatuti ſeruare, debet tamen rationabilem exceptionem admittere, & ſecundum jus procedere, niſi exprimatur in literis, quòd nulla debeant exceptiones admitti, quod Pontifex nec ſe, nec anteceſſorem *credit vnquam expreſſiſſe.*

EXEGESIS.

Collige quòd expreſſio certæ formæ non arctat delegatum, quin poſſit aliquid facere præter illam formam, ſi æquitas juris id poſtulet, quale eſt, admittere legitimas exceptiones. Quæ omnes ſi in reſcripto Apoſtolico tolluntur, præſumitur eſſe falſum, quia eſt contra communem ſtylum Pontificum, vt ex *t.* patet; ideóque in tali caſu debet expectari *ſecunda juſſio* Principis. *c. Cauſam quæ. II. de teſtibus. & gl. ibid. item c. Quod ſuper. de fid. inſtr.*

Cap. XIV. Quoniam.

Idem Abbati & Conuentui Maioris Monaſterij.

SVMMA.

Cùm ad Abbates Leiceſtriæ & Vinceſtriæ, expreſſis nominibus locorum & non perſonarum, commiſſio Apoſtolica emanâſſet, & Abbas Leiceſtriæ Vince-

Vinceſtrienſi interim mortuo, eius ſucceſſorem; mandato Papæ ipſi porrecto, ſocium ſibi in cauſa cognitione adiunxiſſet; Pontifex ſententiam illorum, (ſicut eſt juſta) ratam & firmam habuit.

EXEGESIS.

Nota, quòd delegatio aliquando fiat expreſſo nomine proprio v.g. Roberto Epiſcopo Lugdunenſi &c. quandóque ſolum expreſſo nomine appellatiuo ſiue officij & dignitatis, vt communiter fit in cauſis, quæ committuntur Vicariis Generalibus Epiſcoporum, videlicet *Innoc. Papa X. Dilecto filio Officiali Auguſtenſi &c.* Hoc poſteriori modo delegatio tranſit ad ſucceſſorem, etiam re integrâ; ſecus ſi fiat expreſſo nomine proprio. Prior diſpoſitio poteſt dici *realis*, quia attenditur in illâ dignitas ſiue officium delegati, quod tranſit ad ſucceſſorem; poſterior autem eſt *perſonalis*, utpote fundata ſuper perſonam, cuius induſtria videtur per expreſſionem nominis proprij electa, *iuxta Panorm. hic n. 2.*

Cap. XV. Super eo.

Idem.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, ſi cauſa controuerſa præſentationis alicui delegetur ſub hâc formâ: vt ſi conſtiterit jus, de quo agitur, ad partem alterutram pertinere, ad præſentationem eiuſdem de perſonâ idoneâ ordinet Eccleſiam, appellatione remotâ, *an liceat delegato, inſcio Diœceſano, vel Archidiacono, aut Archipresbytero, præſentatum in poſſeſſionem mittere, & an ſi is, ad quem inſtitutio pertinet, appellauerit, eius ſit appellationi deferendum? Reſpondet, eiuſmodi Clericum eſſe præſentandum illi, qui jus inſtituendi habet, & appellationem Epiſcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri tenere, ſi videntes juri ſuo detrahi, duxerint appellandum, quia non eſt illis, ſed partibus, inter quas cauſa illa commiſſa eſt, appellationis remedium ſublatum.*

EXEGESIS.

Ex *hoc c.* colligitur verba commiſſionum & delegationum debere ſtrictè intelligi, vt ita evitetur *præiudicium tertij, cuius juri Princeps non cenſetur velle præiudicare, niſi expreſſè mentionem faciat*, ad quod allegatur frequenter iſte *t. concord. l. 2. §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco pub.* Quare etſi in hoc *c.* Pontifex mandet delegato, vt ordinet Eccleſiam de perſonâ idoneâ, non tamen per hoc dat poteſtatem inſtituendi, quæ debet relinqui illis ad quos pertinet; ſed id duntaxat intendit, vt delegatus perſonam idoneam faciat præſentari illis, ad quos inſtitutio pertinet. Vbi etiam illud adverte, quòd clauſula illa: *appellatione remotâ*, operatur vires ſuas reſpectu partium, non autem reſpectu tertij, aut aliorum quorum intereſt, aut qui pro, intereſſe ſuo comparent, quales in propoſito fuerunt Epiſcopus vel Archidiaconus aut Archipresbyter.

Cap. XVI. Cauſam.

Idem.

SVMMA.

Cum Sedes Apoſtolica cauſam quandam matrimonialem duobus Epiſcopis commiſiſſet, & vir ad judicium vnius eorum, Vxorem dimiſiſſet; re intellectâ mandat Pontifex, virum cogi, vt vxorem benignè recipiat, quia cum cauſa duobus committatur, ſententia vnius non tenet, ſi tamen poſtea aliqui matrimonium eorum velint, & legitimè poſſint impetere, cauſa audiatur & legitimè decidatur.

EXEGESIS.

Nota, etſi cauſæ matrimoniales in jure repetiantur commiſſæ etiam non Epiſcopis, vt *in c. Propoſuiſti. de probat. & alibi*, regulariter tamen iuxta ſtylum curiæ, non committuntur niſi Epiſcopis, vt obſeruat *Panorm. hic.* Nota præterea, quòd plures delegati ſimpliciter dati, non habeant *juriſdictionem in ſolidum*, vnde non poteſt vnus procedere ſine altero per h. t. neque ferre ſententiam ſiue interlocutoriam, ſiue definitiuam, quia vtraque continetur nomine ſententiæ, niſi ſequeretur abſurditas, *iuxta gloſſ. in Clem. I. de re jud.*

Cap. XVII. Cauſam. II.

Idem Oxon. & Vinton. Epiſcopis & Abbati Herfordienſi.

SVMMA.

Cum cauſa inter Franciſcum & Romanum his Epiſcopis, & ſimul Epiſcopo Londonenſi commiſſa eſſet terminanda, Franciſcus autẽ Epiſcopum Londonienſem haberet ſuſpectum, quòd dominus eſſet prædicti Romani: Pontifex ipſum amovendum, & eius loco Abbatem Herfordienſem duxit ſubrogandum.

EXEGESIS.

Colligitur hinc judicem poſſe recuſari ut ſuſpectum, ex cauſâ probabili, (qualis eſt cùm adverſæ partis eſt dominus, ideòque præſumi poteſt plus æquo illi favere) non ſolùm, quando ſolus eſt judex, ſed etiam cùm habet alios collegas; poteſt enim quis petere illum removeri, non obſtante, quòd alij, qui ſuſpecti non ſunt, poſſint ferre ſententiam, *ut not. Panorm. hic. n. 1.* De recuſatione autem ſatis dicemus *in c. Cùm ſpeciali. de appell.*

Cap. XVIII. Cùm te.

Idem.

SVMMA.

Si ſuper cauſâ alicui per Pontificem delegatâ,

ab eius

ab eius ſubdelegato, uno vel pluribus, cui idem delegatus cognitionem cauſæ & teſtium examinationem ſententiâ ſibi reſervatâ commiſit, appellatio fuerit interpoſita, delegatus cauſam indefinitam relinquere ideò non tenetur.

EXEGESIS.

Nota, quando delegatus ſolam cauſæ cognitionem alicui committit, & ſententiam ſibi reſervat, non cenſeri ſubdelegationem factam plenè & in totum, ideòque neque juriſdictionem pro hâc causâ penitus ab illo abdicatam. Vnde ſequitur, ſi appellationem à ſubdelegato recipere nolit, poſſe nihilominus in causâ procedere, & ſententiam ferre; neque à ſubdelegato ad Papam, ſed ad ipſum appellari debere, ut patet ex t. *& obſervat. Panorm.*

Cap. XIX. Relatum.

Lucius III. Cantuarienſi Archiepiſcopo & eius Suffraganeis.

SVMMA.

Reſpondet Pontifex ſuper causâ quâdam ad prædeceſſorem ſuum delatâ, ſi lis fuerit ante ipſius obitum conteſtata, mandatum morte mandantis nullatenus expirâſſe, ſi verò ante litis conteſtationem deceſſerit, non eſſe ex delegatione huiuſmodi procedendum.

EXEGESIS.

Si verò ante litis conteſtationem, &c.) Notat gloſſ. *& DD. hic*, quòd iſtud c. procedat ſecundùm leges civiles, juxta quas lis non dicitur cæpta, niſi per litis conteſtationem. *l. Amplius. ff. Rem ratam habere. Authent.* de litig. § *Omnem. collat.* 8. ſecundùm canones ſufficit *ſola citatio*, vt patet *ex c. ſeq.* quos Pontifex in caſu hoc ſpeciali ob certas fortè circumſtantias ſequi nolens, reſcripſit: ſi lis ante mortem mandantis conteſtata non fuerit, non eſſe in causâ procedendum.

Mandatum morte mandatoris, &c.) Nota I. juriſdictionem *ordinariam* non extingui morte mandatoris, *etiam re integrâ*, juxta communem intellectum. *l. Et quia. de juriſd. omnium judicum.* Ratio eſt, quia per conceſſionem ordinariam juriſdictionis, conceditur ſimul dignitas, ut not. in *Clem. 2. De reſcr.* quæ radicatur in perſonâ illius, cui conceditur, & *oſſibus ipſius in hæret.* vt loquitur *Panorm. hic*, ideòque per mortem concedentis non expirat, quia id *quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro à nobis avelli non poteſt. l. Id quod noſtrum. ff. de reg. jur.*

Nota II. Iuriſdictio autem delegata ideò per mortem Mandantis extinguitur, ſi res ſit integra, quia per delegationem non transfertur efficaciter ſive independenter juriſdictio in delegatum, delegans enim commiſſionem, re integrâ, ſemper poteſt revocare *c. Quamvis. h. t. in 6.* quare cùm per mortem delegantis, ipſius quoque juriſdictio extinguatur, conſequenter extinguitur poteſtas delegati, quia extincto jure autoris, *extinguitur jus ſucceſſoris. arg. l.* quæ incipit *Lex vectigali. ff. De pignor.* Secus eſt, quando exercitium juriſdictionis per citationem, aut litis conteſtationem, vel aliter mortem delegantis præceſſit, tunc enim juriſdictio radicata eſt in perſonâ delegati, & efficaciter in illum tranſit, ideòque non expirat morte delegantis.

Cap. XX. Gratum.

Vrbanus III.

SVMMA.

Conſultus Pontifex ſuper duobus, reſcribit. 1. *cùm citatione per delegatum ante mortem delegantis factâ, negotium ſit quaſi captum, maximè ſi non certò conſtet de tali morte, poſſe & debere in causâ procedi, ac teneri; quod juſtitiâ prævià fuerit definitum.* 2. *Eum, qui appellatione interpoſitâ ad producendos teſtes, inducias poſtulavit, & demum productioni & allegationi eorum renuncians, atteſtationem petijt ſolenniter publicari, videri appellationi renunciâſſe.*

EXEGESIS.

Ex h. t. colligitur manifeſtè, juriſdictionem non expirare morte mandantis, ſi cæpta eſt exerceri per citationem, ſed per illam ſolam perpetuari ſecundùm canones, quia eſt principium & fundamentum juriſdictionis contentioſæ *c. Contingit de probat. & §. fin. Inſtit. De pœnis tem. litig.* Neque ideò c. præcedens corrigitur per præſens, ſed procedit in caſu ſpeciali, vt diximus, quæ ſolutio magis placet, quàm quòd Pontifex ſecutus fuerit jus ciuile, nam ſecundùm utrumque jus, ſufficere citationem ad perpetuandam juriſdictionem delegati, tenet *gl. in l. Vt quia. de juriſdict. omnium jud. & clarius Bart. ibid.* Sufficit autem, citationem emanâſſe à judice ſiue per nuntiū, ſiue per literas, (quorum alterutrum requiri not. in *Clem. de jud.*) ſiue per edictum publicè propoſitum, ſi neſciatur quis ſit citandus, quod etiamnum hodie habet locum, *per c. Significante. c. Albericus. de teſt. & c. fin. Qui matr. accuſ. poſſ.*

Cap. XXI. Prudentiam.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex I. cùm tribus cauſa committitur, ita ut ſi omnes intereſſe non poſſint, duo eam nihilominus exequantur, *ſi aliquis ex huiuſmodi delegatis per nuntium, vel excuſatorem cum literis deſtinatum, non oſtenderit ſe intereſſe non poſſe, vel de hoc canonicè non conſtet, reſidui ad cognitionem cauſæ procedere non debent,*

Digitized by Google

bent, quòd ſi proceſſerint, nihil reputabuntur egiſſe; ab antiquo enim Sedes Apoſtolica cauſarum cognitionem duobus quàm vni, tribus quàm duobus *libentiùs delegare conſueuit.*

II. *Si appoſitum fuerit*, vt ſi omnes intereſſe nequiuerint, duo nihilominus eam exequantur, ſi aliquis illorum noluerit intereſſe, duo quidem procedant, *ſed tertius grauiſſimè eſt arguendus, ob mandatum Apoſtolicum non impletum. Idem obſeruandum eſt, quando cauſa committitur duobus, cum ſimili clauſulâ, vt* ſi ambo intereſſe non poſſint, alter nihilominus exequatur.

III. *Si reus actori objiciat, quod ſtare in judicio non poteſt, vtpote excommunicatus, neque id quod objecit, ſtatim vel intra terminum competentem probauerit, actor ſine offendiculo quolibet audiendus eſt.*

IV. *Si quolibet legitimo modo conſtiterit, actorem eſſe excommunicatum, à judicibus delegatis, ſecundùm formam Eccleſiæ poteſt abſolui, ita tamen, vt ſi propter aliam juſtam cauſam à iudice ordinario vel delegato fuerit excommunicatus, ad excommunicatorem remittatur, qui ſi per malitiam id recuſet, delegati illum abſoluant, niſi excommunicatio ſit Papæ reſeruata. Explorati enim iuris eſt, vt delegatis*, quibus principale committitur, etiam acceſſorium committatur.

V. *Si à delegatis, præſtito iuramento, de* ſtando mandatis Eccleſiæ, *fuerit abſolutus, coram excommunicatoribus ſuper causâ, pro qua fuit excommunicatus, ſtare debet, niſi ſpecialiter illud negotium aliis iudicibus à Pontifice fuerit delegatum. Si excommunicatores malitioſè rem differunt, delegati illum abſoluant.*

VI. Intellectus huius c. ita ex verbis planus eſt, vt non opus ſit immorari.

Cap. XXII. Cùm cauſa.

Innoc. III. Reginenſi Archiepiſcopo, & Epiſcopo Cephadulenſi.

S V M M A.

Cùm cauſam inter Montis Regalis & Roſanenſem Archiepiſcopos ſuper quibuſdam decimis, Panormitano & Capuano Archiepiſcopis & Reginenſi Epiſcopo Pontifex commiſiſſet, Archiepiſcopus Montis Regalis ad primam Panormitani & Capuani citationem comparens, excepit primò, ſe eorum non debere ſtare iudicio, cùm cauſa fuerit tribus commiſſa, & ipſe inconſulto tertio Reginenſi videlicet Epiſcopo, à duobus tantùm fuerit citatus; præterea ſe ante ipſorum citationem & notitiam literarum, nuntium ſuper hoc ad Pontificem tranſmiſiſſe; dicti verò Archiepiſcopi exceptionibus his repulſis, contra eum ſententiam interlocutoriam protulerunt, à qua ad Pontificem appellauit. Qui mandauit, ſi conſtiterit exceptiones eiuſmodi non fuiſſe admiſſas, non obſtante delegatorum facto, Archiepiſcopo Montis Regalis decimas, quibus ſe poſt nuntium Romam miſſum aſſerebat ſpoliatum cum fructibus inde perceptis reſtitui, & poſtmodum audiri, quidquid de jure fuerit quæſtionis.

E X E G E S I S.

Not. quòd citatus per duos ex tribus delegatis, non tenetur reſpondere, niſi fortè in ipsâ comparitione reperiat congregatos omnes tres, licèt duo tantùm citârint, vt tenet *Innoc. ſed diſcordante Hoſt. quos non malè concordat Panorm. n. 3*, dicendo, non teneri quidem vigore primæ citationis ad reſpondendum, quia fuit contra formam mandati, ideòque nulla; poſſe tamen compelli ex nouâ requiſitione aut admonitione omnium judicum, aut ſi is qui primum aduenit, citationi jam factæ conſentiat, eàmque ratam habeat.

Cap. XXIII. Cùm ſuper.

Idem Conuentui de Conchis.

S V M M A.

Cùm cauſa cuiuſdam Abbatiæ duobus eſſet delegata, Epiſcopo videlicet Leſionenſi & Abbati de Becco, quamuis ſolus Abbas, antequam ab eo appellaretur, iuxta formam literarum Apoſtolicarum potuiſſet procedere, quia tamen cum Epiſcopo interlocutus eſt, à quo priùs appellatum fuit, eâque appellatio cui Abbas intereſſe noluit, non tenebat; idem Abbas, ſe per conſequentiam non poſſe mandatum Apoſtolicum adimplere, confeſſus eſt: ideòque Pontifex quod à duobus, (ſeorſim) factum fuerat, effectum de jure non obtinere, ſcripſit.

E X E G E S I S.

Apparet ex *gl.* quòd Epiſcopus iſte recuſatus fuerit, cúmque recuſationem non admitteret, pars appellauit ad Pontificem, Abbas autem de Becco, qui erat commiſſionis collega, neque recuſabatur, procedere quidem potuiſſet in causâ, per clauſulam *Si ambo*, &c. (non obſtante appellatione ab Epiſcopo ad Papam interpoſitâ) ſed quia vnà cum Epiſcopo recuſato interlocutoriam tulit, & ipſe faſſus eſt, ſe commiſſioni Apoſtolicæ implendæ idoneum non eſſe, Pontifex tam ab ipſo, quàm ab Epiſcopo geſta irrita declarauit. Vnde ſumitur regula generalis ex Panorm. quæ eſt inſerta corpori juris. *Vno recuſato, alterum quidem procedere poteſt, ſed ſi cum recuſato, procedat, proceſſus non tenet*; Ratio prioris petitur ex clauſulâ, quòd *Si ambo, &c. in c. præced.* Ratio poſterio-

Digitized by Google

ſterioris; quia per recuſationem & appellationem ſuſpenditur juriſdictio recuſati, & irritum eſt quod fit, ſi ergo alter cum illo procedit, eius quoque proceſſus à ſocio irritatur.

Cap. XXIV. Conſuluit.

Idem Archiepiſcopo Toletano.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex 1. Si partes peremptoriè citatæ, contumaciter ſe abſenterit die datâ, diſtinguendum eſſe, an juriſdictio duret poſt illam diem, an expiret in illâ? 2. Si durat in diem alterum, ex æquitate poterit expectare, pars tamen contumax non erit amplius citanda, niſi ex benignitate id faciat judex. 3. Si expirat, niſi partes adſint eâ diei horâ, quâ congruè judex poſſit procedere, exequi poteſt, quod intendit. Ea autem hora congrua intelligitur, ex quâ poſſit ante noctis tenebras perfici, quod judici incumbit. Iudex autem diſcretus in aſſignatione termini peremptorij, non debet juriſdictionem ſuam adeò coarctare.

E X E G E S I S.

Verùm juriſdictio duret &c.) Not. I. Juriſdictionem Judicis delegati aliquando eſſe indeterminatam ratione temporis, quia non eſt aſſignatus illi certus terminus, infrà quem debeat procedere; aliquando verò eſſe determinatam, v.g. vt procedat infra tres menſes; quo caſu lapſu trium menſium juriſdictio ipſius expirat. Si ergo partibus terminum infra tres menſes, præfigat, ante illorum lapſum, durat juriſdictio ipſius vltra dictum terminum, ſi verò peremptoriè illas citet pro vltimâ die trimeſtris, tunc expirat vnà cum illâ die. Sed benè monet Pontifex ſub fin. c. *Non debere judicem ſuam juriſdictionem ità coarctare*, ſed aliquod ſpatium relinquere, in quo commodè poſt terminum peremptorium elapſum poſſit juriſdictionem ſuam exercere, intrà terminum à delegante præfixum, ne juriſdictio ipſius ſine effectu evaneſcat.

Not. II. Quando judex contumacem, ex gratiâ, v. g. in diem ſequentem expectat, non tenetur ipſum amplius citare, vt *t.* expreſsè dicit, ſed poteſt aliâ horâ ſeu die procedere, quàm ſit in citatione expreſſum. Secus eſt, ſi id faceret ſine gratuitâ prorogatione, vt ſi non ſediſſet ſtatutâ die propter aliquod impedimentum, non debet aliâ die procedere ſine nouâ citatione, quia partes non poſſunt diuinare, vt benè ait *Panorm. n. 4.*

Procedendi horam congruam intelligimus.) Not. I. Quando quis citatur vt compareat certâ die, abſque determinatione certæ horæ, debet comparere tali horâ, quâ congruè poſſit judex incipere & finire actum incumbentem. Poteſt autem comparere quandocunque vult ſtatuto die, modò compareat *ante noctis tenebras*, vt poſſit actus abſolui *per h. t. Innoc.* Putat, ſi judex eſt ſolitus judicare certâ horâ diei, citatum ſimpliciter ad diem debere comparere illâ horâ, quâ judex ſolet judicare, debet enim in judicio attendi conſuetudo loquentis & loci. *l. Quòd ſi nolit. §. Quia aſſidua. ff. De ædilit. edict.*

Not. II. Judicium Eccleſiaſticum non debere exerceri in tenebris, cuius rationem petit Pontifex ex verbis Chriſti *Joan. 3. Qui malè agit, odit lucem.* Quando ergo *dies artificialis, qui computatur ab ortu ſolis vſque ad occaſum*, non eſt de lege neceſſarius ad actum, vt in judicio; id quod agitur in nocte, poteſt dici actum in die; quia dies naturalis more Romano, quem *allegat text. Ex more Romano. ff. De feriis.* conſiſtit *in 24. horis*, incipiendo à mediâ nocte diei præcedentis, & deſinendo in mediâ nocte diei ſequentis; vnde ſi contractus, vel alius actus extraiudicialis fit ante dimidiam noctem, debet illum Notarius attribuere diei præcedenti, ſi compleatur poſt dimidium noctis, attribuitur ſequenti, vt not. *Ioan. Andr.*

Not. III. Controuerti, vtrùm proceſſus judicialis (extra caſum neceſſitatis, quæ non habet legem) nocte habitus valeat? *gl. quam ſequuntur Ioan. Andr. & Hoſt. dicunt valere, Innoc. tenet contrarium. placet diſtinctio Ioan. Andr.* Aut pars citata ad noctem comparuit, & appellauit propter tempus illegitimum, & non tenet ſententia, quia cauſa appellandi eſt juſta; aut excepit de tempore illegitimo, ſed non appellauit neque receſſit, & tenet ſententia, licet Judex malè fecerit; aut excepit ſine appellatione quidem, ſed tamen receſſit, & itidem nulla eſt ſententia, quia lata eſt contra abſentem non contumacem, quia ſe abſentans tempore, quod jure declaratur illegitimum, non cenſetur contumax, ſicut è contra ſi manet præſens, cenſetur juri ſuo renuntiare. *arg. l. 1. ff. De fer. Panorm. n. 14.* Putat, quòd pars citata de nocte, nec teneatur comparere nec ſe excuſare, quia citatio notoriè eſt iniuſta, & temeraria, adeòque non arctat *per Clem. paſtoralis. §. Nos circa. de re jud.*

Cap. XXV. Inſinuante.

Idem Abbati de Bordelliâ, & Priori S. Sepulchri.

S V M M A.

Cum Robertus cauſam ſuper jure Parochiali inter ipſum & Thomam controuerſam obtinuiſſet, Epiſcopo Vigorenſi & coniudicibus ſuis delegari: proceſſu verò temporis Epiſcopus dictum Robertum in familiarem admiſiſſet, & alter coniudicum eſſet eiuſdem Officialis, ideoque Thomas peteret cauſam aliis committi; Pontifex mandat, quatenus, ſi ita eſt, (niſi ipſe Robertus poſtquam familiaris Epiſcopi eſt effectus, litigare coram Epiſcopo conſenſerit) in cauſâ ſecundùm priores literas procedi, alioqui partes ad priores judices remitti.

E X E G E S I S.

Ex *h. t.* illud pro regulâ habetur, quòd dele-

gatus ex nouâ cauſâ ſuperueniente poſſit recuſari & remoueri etiam poſt litem conteſtatam. Et quòd Epiſcopus poſſit recuſari in cauſâ ſuorum familiarium, vt ſic familiaris Epiſcopi nô poſſit conueniri coram Epiſcopo etiam ceſſante recuſatione. *arg. h. t. & l. Qui jurisdictioni praeſt. de juriſd. omn. jud.* vbi dicitur, quòd qui juriſdictioni præeſt, nec ſibi, nec ſuis jus dicere poteſt.

Cap. XXVI. Quærenti.

Idem Priori S. Fridiani.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt delegatus Sedis Apoſtolicæ, non ſolùm vſq; ad quadrimeſtre tempus, quod ad ſoluendum debitum à lege Reo conceditur: ſed vſque ad integrum annum, juriſdictionem ſibi commiſſam, ad exequendum ſententiam exercere valeat, ſicut obſeruatur in illo, qui ante litis conteſtationem contumax inuenitur.

EXEGESIS.

Præter tempus *quadrimeſtre*, quod jura in actione perſonali concedunt Reo ad ſoluendum. *l. 2. & ſ. C. De vſu rei iud.* Pontifex ampliat poteſtatem delegati Apoſtolici vſque ad annum, intelligitur autem annus continuus iuxta DD. qui currit pro omni tempore, quia omne tempus debet intelligi continuum, niſi reperiatur contrarium, & ſic etiam currit diebus feriatis, ut notat *Panorm. n. 4.*

Cap. XXVII. Super quæſtionum.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex I. *Intentionis ſuæ non fuiſſe, per Conſtitutionem ſuam, quæ incipit:* Licet is cui. *& hîc inſeritur, derogare* Conſtitutioni Alexandri III *quæ habetur ſuprà in* c. Cùm te conſulente, *& hîc repetitur.*

II. *Sed illud ſe intendiſſe, vt delegatus Apoſtolicus pro judiciali autoritate liberiùs exercendâ poſſit & principium & finem, & medium cauſæ ſibi commiſſæ nonſolùm coniunctim, ſed etiam diuiſim alteri delegare, non obſtante, quòd ſecundùm leges judex debeat cognoſcere per ſeipſum in principio, in medio & fine, & ante ſententiam vniuerſa acta judicij inueſtigare diligenter.*

III. *Si totam cauſam committat alicui, vel principium aut finem, à ſubdelegato tanquam à judice rectè appellatur: ſi autem alicui tantùm committat medium, ab ipſo non poteſt prouocari, niſi mandati fines excedat, vel meritò ſit ſuſpectus, vnde, ne valeat recuſari, prouidè ſtatuit, vt de partium detur vel recipiatur aſſenſu.*

IV. *Si delegatus totam juriſdictionem transfert in alium, non ad illum ſed ad Papam appellandum eſt. Si autem aliquid ſibi reſeruat, & cauſa ſit ei appellatione remotâ commiſſa, non ad Papam, ſed ad eundem delegatum poteſt appellari. Vnde ſi ab eo appelletur, cui medium cauſæ committitur, quia vel mandati fines excedit, vel eſt ſuſpectus, nihilominus delegatus Apoſtolicus iuxta conſuetudinem* Alexandri III. in d. c. Conſulente. *cauſam poteſt definire.*

V. *Quem verò eiuſmodi delegatus ſubdelegauerit, neutra pars poterit recuſare, niſi coram eo iuſtam recuſationis cauſam oſtendant.*

VI. *Si duo ſint à Principe delegati, & vnus committat vices ſuas alteri* (iuxta c. Quamuis. ſuprà) *is non poteſt appellatione remotâ procedere, nec cauſam alij delegare, etſi commiſſio contineat, vt appellatione remotâ alter procedat, ſi non poſſint ambo intereſſe, quia quod poteſt ex ſolâ juriſdictione à Principe delegatâ, non poteſt cum juriſdictione, ſibi à condelegato delegatâ; vnde ab eo non ad condelegatum, ſed ad primum delegantem appellandum eſt.*

VII. *Ex his concludit Pontifex, ſi ille de quo Archiepiſcopus Cantuarienſis ſcripſit, prætextu Conſtitutionis ſuæ ſuprà inſertæ, ideò appellauit, quòd delegatus reſeruatâ ſibi ſententiâ, cauſam commiſit quibuſdam, qui de partium aſſenſu nec dati ſunt, nec recepti, niſi juſtam recuſationis cauſam oſtenderit aut oſtendere poſſit coram delegato, non debuit impedire quo minùs procederent ſubdelegati; qui etſi fuiſſent meritò recuſati, delegatus nihilominus potuiſſet ſublato appellationis diffugio, cauſam judicialiter expedire. Si verò juſtam recuſationis cauſam idem delegatus noluit admittere, potuit ob hoc grauamen appellari ad Papam, & quidquid poſtea præſumptum eſt, judicari debet irritum.*

EXEGESIS.

Conſultationi Alexandri Papæ nullatenus derogatur &c.) Not. I. *ex Joan. Andr.* hic duos eſſe principales articulos quæſtionum, ſuper quibus *in hoc c.* reſpondet Pontifex. Primus de apparente contrarietate duarum Conſtitutionum *Alexandri & Innoc.* Secundus de quæſtione ex facto, quod Archiepiſcopus Cantuarienſis propoſuerat, emergente. Prior deciditur. *§. 1. vſque ad §. Verùm.* An videlicet ille, cuius cauſa agebatur, rectè ab Auditoribus, quibus illam delegatus Papæ commiſit, appellauerit?

Nota II. Cauſam apparentis contrarietatis hanc videri, quòd *Alexand. III. in d. c. Cùm te Conſulente.*

lento dicit, ſi delegatus Papæ ſubdelegat cognitionem cauſæ, ſententiâ ſibi reſeruatâ, etſi à tali ſubdelegato appellatur, non per hoc delegatum debere cauſam huiuſmodi indefinitam relinquere, eóque ipſo ſignificat, non poſſe validè appellari à ſubdelegato; *Innoc. verò in ſua Conſtitutione* (quæ non habetur alibi, niſi quòd hîc eius tenor inſeritur) innuit, ſi delegatus alicui ſubdeleget *articulum juriſdictionalem*, poſſe ab eo prouocari, ſi verò ſubdeleget *nudum miniſterium*, v. g. examen & receptionem teſtium, non poſſe appellari, neque recuſari, niſi mandatum excedat, vel meritò ſit ſuſpectus, modò de partium conſenſu detur & recipiatur. Valet ergo appellatio ex mente Innoc. etiam à ſubdelegato in certis caſibus, ſed non repugnare iſta conſultationi *Alex. III.* inde apparet, quia indefinitè ſolùm, non autem vniuerſim negat appellari poſſe à ſubdelegato, *Innoc.* autem explicat caſus, in quibus id fieri poſſit, adeóque non derogat Conſtitutioni Alexandri, ſed ſupplet caſus in ea non comprehenſos, ſiue limitando, ſiue explicando.

Cùm totam cauſam committit &c.) Poteſt igitur in primis à ſubdelegato appellari, quando abſque reſeruatione tota cauſa eſt illi commiſſa, adeóque & juriſdictio; ſecus, ſi ſibi *delegatus* reſeruat principium & finem, per quod *Innoc. in ſuâ Conſtitutione* quam inſerit, videtur intelligere *litis conteſtationem & ſententiam*, ait enim, ſi delegatus vel litis exordium, vel cauſæ finem, nedum totum negotium alteri committat, ab ipſo tanquam à judice licitè prouocari, cùm & lis ante judicem debeat conteſtari, & cauſa per judicem definiri. Quia videlicet hæc duo arguunt juriſdictionem judicialem, *vt gl. quoq; hîc* notat, quod intellige præcipuè; ſunt etiam alia, quæ non poſſunt expediri ſine juriſdictione, vt benè obſeruat *Panorm. §. Verùm n. 1. quia in præfixione termini, citatione & interlocutionibus* requiritur juriſdictio, vt *l. A procedente. C. De dilat.* vbi citatio aſſeritur eſſe actus juriſdictionis, per media igitur cauſæ, quibus commiſſis non cenſetur commiſſa juriſdictio, intelliguntur articuli, cauſæ, & nuda teſtium examinatio, ac receptio, item calculus rationis ac ſimilia.

Porrò cùm delegatus &c.) Not. I. Rationem cur à ſubdelegato, cui tota cauſa commiſſa eſt, vel aliquis articulus juriſdictionalis, appellari poſſit, non item à quouis executore vel Auditore, eſſe, quia delegatus in priore caſu deſinit eſſe judex, & vel totam juriſdictionem, vel eius partem transtulit in alium, vnde is verè incipit eſſe judex.

Not. II. Ab Auditore vel nudo miniſtro, non poſſe appellari, niſi modum excedat. Dicitur autem auditor, vel nudus miniſter, aut executor is, *cui media cauſæ committuntur ſine juriſdictione*, poſſunt tamen hi recuſari per *iſtum c.* niſi ſint deputati de conſenſu partium. Neque videtur propriè ab his appellari, appellatio enim fit à judice ad judicem, iſti autem non ſunt propriè judices; datur enim ab illis prouocatio, quæ habet ſimilitudinem appellationis, ideóque nomen illius participat.

Quem verò delegatus &c.) Not. non ſolùm delegatum Papæ ſine juſtâ cauſâ recuſari non poſſe, juxta *c. Suſpicionis. inf.* ſed etiam ſubdelegatum delegati Apoſtolici. *d. c. Suſpicionis. §. Eius ergo.* quod procedit non ſolùm in commiſſione articuli juriſdictionalis, ſed etiam in commiſſione nudi miniſterij. In quo differt jus canonicum à ciuili, *nam de jure ciuili poteſt recuſari* etiam delegatus Principis, cauſâ recuſationis licèt non probatâ, ſed ſufficit, recuſationem non apparere calumnioſam, juxta ea *quæ DD. notant hîc in l. Apertiſſimi. & l. Cùm ſpecialis. de jureiur.* De jure autem *Canonico ſemper probari debet legitima cauſa recuſationis, vt hîc, & c. Cùm ſpecialis. de appellat. & ſæpè alibi.* Debet autem eiuſmodi recuſatio, vt advertit *Hoſt. fieri coram ſubdelegato, & probari coram delegato ſubdelegante*, vnde in hoc caſu non recurritur *ad arbitros.* & idem eſt ſi recuſetur ſubdelegatus Ordinarij, vel Vicarius Epiſcopi; debet enim recuſatio proponi coram delegato vel Vicario, cauſa autem illius probari coram Ordinario, vel Epiſcopo. *juxta c. Si contra vnum. h. t. in 6.*

Si verò duo ſunt &c.) Not. per hunc §. confirmari jura, quæ dicunt, *quòd delegatus inferioris à Principe, non poteſt ſubdelegare. c. Cùm cauſam. de appell. & l. A judice. C. De jud.* Procedunt enim hæc jura, etiam in ſubdelegato delegati Principis, quia per ſubdelegationem non tranſit in illum priuilegium, quod delegatus Principis habet, vt poſſit ſubdelegare, vt adeò hoc priuilegium ſit perſonale, & ſequatur perſonam, & extinguatur cum perſonâ, per Reg. *priuilegium perſonale in 6.* Item procedunt hæc jura etiam in illo, qui eſt ex parte delegatus Principis, & ex parte delegatus inferioris à Principe, vnde ex hâc parte non poteſt ſubdelegare totam cauſam inſtar delegati; neque enim ideò, quia eſt delegatus illius, eſt etiam ſubdelegatus Principis, vt benè notat *Panorm. hîc n. 2.*

Eius ergo appellatio &c.) Ex his denique reſpondet Papa ad quæſtionem à Cantuarienſi Archiepiſcopo propoſitam, quæ reſponſio cùm ex dictis pateat, non eſt, quod addamus.

Cap. XXVIII. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Helienſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex I. *cùm delegato Principis jus dandi judicem ſit à lege conceſſum (dummodo ſe non malitioſè exonerare velit) poteſt compellere renitentem, alioqui enim hæc juriſdictio foret nullius momenti, debet tamen prouidere, vt ſi perſonis ſuperioribus, neceſſitate exigente, negotium committat, in coactione dignitati deferat & perſonæ.*

II. *Cùm delegatus eiuſmodi totum negotium poſſit alteri committere, citationem poteſt cuilibet demandare, & punire contemptorem.*

III. *Cum*

III. *Cùm Pontifex poſt appellationem à prioribus judicibus, ſiue delegatis interpoſitam, appellationis cauſam ex certâ ſententiâ aliis committit cognoſcendam, eo ipſo appellationem videtur recipere; ac juriſdictionem priorum judicum reuocare, vt interim executio ſententiæ ab ipſis latæ maneat ſuſpenſa, donec appellationis cauſâ pleniùs ſit diſcuſſa.*

IV. *Quando delegatus Ordinario non cognitionem negotij, ſed ſententiæ tantùm executionem demandat, Ordinarius (cùm teneatur obſequi delegato) etſi ſciat ſententiam eſſe iniuſtam, exequi nihilominus tenetur eandem, niſi efficere poſſit; vt ab hoc onere delegatus ipſum abſoluat.*

V. *Si contingat delegatum à Papâ, ad diem, quem partibus aſſignauit, earum alterâ procurante, vt negotium prorogetur, judicem à Rege vel Archiepiſcopo euocari, idque delegato conſtiterit, ipſam partem conueniat, & perſonæ neutri parti ſuſpectæ, quantum ad diem illam negotium committat, quæ appellatione remotâ procedat, niſi partes in prorogationem negotij conſenſerint.*

EXEGESIS.

Cùm delegato à Principe &c.) Intellige Principem quemlibet *non recognoſcentem Superiorem*, ſaltem in temporalibus, vt ſunt Papa & Imperator, aliiſque Reges & Principes; imò & Reſpublicæ, quæ Superiorem non recognoſcunt. *c. Per Venerabilem. Qui filij ſint legitimi. & DD. ibid.* Eſt autem hæc juriſdictio ſubdelegandi non delegata, ſed ordinaria, quia datur à lege, *l. Et quia. ff. De juriſd. omn. iud.* Habet itidem annexum jus aliquod coërcendi, nihil enim aut parum valet habitus juriſdictionis ſine exercitio, vt benè notat *Panorm. n. 3.* Adverte autem quòd per hunc *t.* delegatus Papæ, poteſt cuilibet quâlibet dignitate prædito, vices ſuas committere, & renitentem ad acceptandum compellere; eſt enim *maior omnibus in cauſâ ſibi commiſſa iux. c. Sanè.*

Etſi ſciat ſententiam illam iniuſtam &c.) Non eſſe hoc abſolutè verum, rectè monet *Panorm. hîc. nam in eo, quod eſt contra Deum & bonos mores, non debet quis parêre Superiori, ſed potiùs Deo, qui mandat oppoſitum. c. Qui reſiſtit. c. Julianus. & c. Si Dominus. 11. q. 3.* Debet ergo *t.* iſte intelligi de ſententiâ, quæ ſecundùm ſe teneri poſſet, neque eſt contra jus Conſtitutionis alicuius Diuinæ vel naturalis, ſed tantùm contra jus litigatoris, vt ſi tranſierit in rem judicatam; quia non eſt ab eâ appellatum, ideóque etſi iniuſta eſt ex parte pronunciantis, ex juris tamen diſpoſitione tenet, & eſt executioni mandanda, vt ſit litium finis, de quo vide *gl. marginalem hîc.* Non tamen procedit, in cauſa criminali, vbi ſententia eſt corporis afflictiua; tum enim mandatarius non debet exequi *iux. Innoc. hîc.* etſi iniquè damnatus non contradiceret, eiuſmodi enim tacitus conſenſus non purgat vitium ſententiæ, *cùm nemo ſit Dominus membrorum ſuorum. l. Liber homo. ff. Ad l. Aquil. c. Contingit. 2. de ſent. Excom.* eandem ob cauſam condemnato vel invito poteſt tertius prò ipſo appellare, *vt in l. Non tantùm. ff. De appellat.*

Cap. XXIX. Ex Literis.

Idem Abbati S. Hilarij & M. G. Canonico Teruſino.

SVMMA.

Cùm in quâdam cauſâ duplices literæ ad diverſos judices, videlicet ad Primicerium Grandenſem, & Plebanum S. Sophiæ, poſteriores ad Archipresbyterum Paduanum emanâſſent; mandat Pontifex, niſi in poſterioribus priores expreſſè fuerint reuocatæ, executionem vi illarum Patriarchæ demandatam, & coërcitionem (ſine quâ demandata juriſdictio illuſoria videretur) ab illo aduerſùs impedientes, per ſententiam interdicti adhibitam, ſeruari. Sin autem primæ literæ per ſecundas fuerint legitimè reuocatæ, eiuſmodi interdicti ſententiam irritam denuntiari, cùm appareat primos judices per executionem ſententiæ ſuæ juriſdictionem nullam penitus habuiſſe.

Textus eſt planus.

Cap. XXX. Licèt.

Idem Epiſcopo Pictauienſi.

SVMMA.

Cùm cauſa tribus Iudicibus delegatur cum hâc clauſula: Si non omnes his exequendis poteritis intereſſe, duo veſtrûm nihilominus eam exequantur: *contingat autem, vnum poſtquam alteri vices ſuas commiſit, mori; Reſcribit Pontifex ſi ſuperſtes juriſdictione à ſuo Collegâ ſibi delegatâ eo viuente vti non cœperit, non habere ſolum officium judicandi, quia mandatum huiuſmodi re integrâ morte mandantis expirauit, ſi verò ante mortem illius juriſdictione vti cœperit, poſſe ſuo nomine, ac defuncti, negotium definire.*

EXEGESIS.

Nota effectum huius clauſulæ, cùm cauſa delegatur tribus, neceſſarium eſſe, vt ſaltem duo ex tribus remaneant *verè vel fictè*, vt obſeruat *Panorm.* vt cùm vnus quidem tantùm remanet, ſed cui alter vices ſuas commiſit; hic enim *juriſdictione* æquiparatur duobus, cùm ſuo & alterius nomine procedat. Si autem apponatur hæc clauſula: *Si non omnes poteritis, vnus aut alter veſtrûm exequatur*, vnus ſolus procedere poteſt, *iux. c. Cùm plures h. t. in 6.* Quod verò *mandatum juriſdictionale re integrâ expiret per mortem mandantis*, eſt vtroque jure receptum.

V CAP.

Cap. XXXI. Cùm olim.

Idem Epiſcopo Baiocenſi.

S V M M A.

Si quis, delegato vt præfertur aliquid mandante ſuper mandato Apoſtolico, haſitet, neque illi de hoc facta ſit fides, reſcribit Pontifex, niſi quis de mandato Sedis Apoſtolicæ certus extiterit, non teneri exequi, quod mandatur.

E X E G E S I S.

Probatur mandatum, vel per literas Apoſtolicas in originali exhibitas, vel per copiam illarum vidimatam. De quo vide plura apud *Panorm. hic.*

Cap. XXXII. Cùm olim.

Idem Pariſienſi & Trecenſi Epiſcopis, & Abbati S. Genoueſa.

S V M M A.

Cùm in quâdam controuerſiâ inter Abbatem Vergiliacenſem & Comitem Altiſiodorenſem, Iudices de damnis in nemoribus & rebus aliis Monaſterio illatis, quorum in reſcripto Apoſtolice nulla fiebat mentio cognouiſſent, ideóque Comes ad Papam appellâſſet; reſcripſit Pontifex, nequaquam ad dictos judices cognitionem ſuper damnis pertinuiſſe, quia nulla de his in reſcripto facta fuerit mentio, neque ad ipſos potuiſſe juriſdictionem quo ad hoc prorogari, cùm procurator Monaſterij ad illa ſolùm intelligatur fuiſſe conſtitutus, quæ in Commiſſionis literis inueniuntur expreſſa, & Comes poſtquam publicatis atteſtationibus ſuper his intellexit eſſe depoſitum, mox contradixit. Quare Papa pronuntiauit Comitem excommunicationis ſententiâ à judicibus latâ non fuiſſe ligatum.

E X E G E S I S.

Nota, juriſdictionem delegatam non extendi vltra contenta in reſcripto; ſi autem judex attentet procedere ſuper aliis rebus, cautela eſt, vt quis contradicat & appellet, quod ſi non faciat, valet judicium ſuper aliis rebus in reſcripto non comprehenſis inchoatum, vt colligitur *ex c.* ideò enim Pontifex pro Comite pronuntiauit, quia mox, vt judices de damnis cognoſcere auſi ſunt, contradixit & appellauit, vnde à contrario colligitur ſecus Pontificem pronuntiaturum, ſi non contradixiſſet, nec appellâſſet.

Cap. XXXIII. Cùm olim.

Idem Senonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam B. (per quem delegati proceſſum ſuper causâ illius commiſſâ ad Papam tranſmittebant) ſigilla eorum violâſſet, & ſcripta Pontifici præſentanda aperuiſſet; poſtmodum verò factum excuſaret, quòd judices perperam proceſſerint, & acta minùs fideliter in ſcriptis redegiſſent, ideóq; ipſum ſe timuiſſe, ne literas portaret Vriæ, & quod ſuſpicatus fuerat, inueniſſe; reſcripſit Pontifex non debuiſſe ab ipſo ſcripta ſuſpecta recipi, vel recepta ſibi fideliter repræſentari; & cùm præcipuè contra judicem, quem ipſe elegerat, & judex contra ipſum conquereretur, non eſſe ipſi fidem adhibendam, ſed vt in eo puniatur, in quo peccauerat, neque contra acta judicum, quæ temerè violauerat, exaudiendum.

E X E G E S I S.

Nota, non de facili credi illi, qui deprehenditur in aliquo culpabilis, vt iſte in apertione literarum, nam præſumptio bonitatis tollitur, & obfuſcatur per accidens contrarium, iuxta Regulam Ju. in 6 *ſemel malus, ſemper præſumitur malus.*

Cap. XXXIV. Coram dilecto.

Idem Abbati & Capellano S. Mariæ Bononienſi.

S V M M A.

Cùm Alexander Innocentij prædeceſſor cauſam ſuper Eccleſiâ S. Agatha in Parochiâ S. Mariæ conſtructâ, Abbati S. Stephani, & Priori S. Victoris commiſiſſet, & illi ſententiam pro Eccleſiâ S. Mariæ protuliſſent, Capellanus autem B. Agathæ parére contemneret, & Epiſcopo Ferrarienſi (apud quem eadem cauſa per annum diſceptata fuerat) pars eadem horum veritate ſuppreſſâ, L. Canonicum Bononienſem adiungi obtinuiſſet, qui cùm intereſſe non poſſet, alium ſubdelegauit. Sed Epiſcopus, quia per ſequentes literas ei mandabatur, vt ſi ambo intereſſe non poſſent, ipſe ſolus adimpleret, ſubdelegato repudiato, ſententiam prædictam confirmauit, nuntio S. Agatha fruſtra ad Pontificem appellante, quia clauſula Quòd ſi ambo &c. *non intelligitur,* vt ſi per ſe vel alios intereſſe non poſſint, (*quod vel rarò, vel nunquam contingeret*) ſed ſi non poſſint perſonaliter intereſſe. *Ideóque Pontifex Innocentius ſententiam Epiſcopi Ferrarienſis, à Cardinali, quem partibus Auditorem dederat, confirmatam, & ipſe ratam habuit ac confirmauit.*

E X E G E S I S.

Summa vtraque huius c. deſumpta *ex Panorm.* eſt conueniens. *Quòd Delegatus non tenetur admittere Colle-*

Collegam ſibi adiunctum per literas ſubreptitias, aut eius ſubdelegatum. Quales erant literæ Capellani S. Agathæ, cuius literæ, per quas obtinuit ſocium adiungi Epiſcopo Fertàrienſi, laborabant ſuppreſſione veri, vti patet ex integrâ; ſed & alter intellectus verus eſt. Quòd videl. *Delegatus ſubdelegatum Collegæ perſonaliter intereſſe impediti, non tenetur admittere, ſi in reſcripto ſit clauſula: Quòd ſi ambo &c.* Quæ niſi intelligeretur de præſentiâ perſonali, ſanè videretur fruſtratoria, quia nunquam aut rarò poteſt eotingere, vt habet textus, *vt non poſſit aliquis intereſſe, ſaltem per alium, cauſæ ſibi commiſſæ tractandæ.* Diſpoſitiones autem legum ſolent ferri de caſibus frequenter contingentibus, & ad ea debent adaptari. *l. Nam ea. ff. De legibus.*

Cap. XXXV. Cùm R.

Idem Dominico Præpoſito, Subdiacono noſtro.

S V M M A.

Cum Publius ciuis Ianuenſis, coram Præpoſito, ad quem Pontifex ſcribit, in cauſâ quæ inter ipſum & Raphaëlem Canonicum Ianuenſem vertebatur, non poſſet propter multas inimicitias ciuitatis ſuæ, in præſentiâ dicti Præpoſiti comparere; Mandat Pontifex illi optionem relinqui, vt (exceptis Canonicis Ianuenſibus, quos veluti ſocios Canonici Raphaëlis meritò habebat ſuſpectos) in ciuitate vel diæceſi Ianuenſi, vbi multi ſunt viri prouidi, iudicem eligat, cui Præpoſitus autoritate Apoſtolicâ præcipiat, vt cauſam iuxta reſcripti ad ſe obtenti tenorem, appellatione remotâ, terminare procuret.

E X E G E S I S.

Nota, quòd nemo tenetur comparere in loco, vbi habet hoſtes valde potentes, ex communi apud *Farinac. in praxi crimin. q. 11. n. 56. verb. & ita ter alios*; Quod procedit, etſi Iudex ſponderet ſaluum conductum *iuxta eundem Farinac.* quia Iudex non poteſt talitim cauere occultas hoſtium inſidias; ſocij autem ad effectum huius caſus dicuntur largo modo omnes, qui ſæpè habent occaſionem conueniendi in vnum, vt notat *Panorm. n. 3.*

Cap. XXXVI. Cùm contingat.

Idem Rotomagenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm quis conqueritur, ſe poſt appellationem ad Papam legitimè interpoſitam, excommunicatum fuiſſe, vtriuſque partis probationes ſunt admittendæ, per quas denique apparebit, an abſoluendus ſit, an denunciandus ſit potiùs non ligatus. Cùm verò excommunicatum ſe quis aſſerit iniuſtè, vix, vel nunquam eſt eius (niſi priùs abſolutus fuerit) probatio admittenda, niſi aſſerat in excommunicationis ſententiâ intolerabilem errorem fuiſſe expreſſum patenter. Verùm ſi proponat ſimpliciter, ſe excommunicatum iniuſtè, & Epiſcopus poſtulet ſuas probationes admitti, quod iuſtè ipſum excommunicârit, non eſt ante abſolutionem aliqualiter audiendus, cùm etſi pro certo conſtaret, ipſum rationabiliter excommunicatum, nihilominus eſſet ei abſolutio impendenda humiliter poſtulanti; & ideò credimus in hoc caſu protinus abſoluendum, vt ſic probationibus vtriuſq; partis admiſſis, decernatur, vtrùm iuſtè, vel iniuſtè fuerit ligatus.

E X E G E S I S.

Quæres, quare in hoc c. iubeantur admitti probationes etiã poſt abſolutionem? Placet Reſponſio *gl. verb. Probationibus*: quia ſi probabit, quòd iniuſtè fuit excommunicatus, non iniungitur ei aliquid per Iuramentum, & ideò præceptum differtur, donec conſtet, vtrùm iuſtè vel iniuſtè fuerit excommunicatus, *c. Ad deprimendam. de off. Ordin.* Si iuſtè fuerit excommunicatus, tunc præcipietur ei per Iuramentum, quòd pro eo, ſuper quo fuit excommunicatus, ſatisfaciet. Item, ſi non præmiſsâ legitimâ admonitione, fuiſſet excommunicatus, excommunicator per menſem erit priuatus ingreſſu Eccleſiæ. Item ſi iniuſtè excommunicatus fuiſſet, excommunicator tenebitur ad intereſſe; & viciſſim, ſi excommunicatio fuerit iuſta, ad idem tenebitur excommunicatus &c. ſed hæc explicandi eſt locus proprius *in tit. de excommun.*

Cap. XXXVII. Venerabili.

Honorius III. Meſſanen. & Regin. Archiepiſcopis.

S V M M A.

Archiepiſcopus Cuſentinus à Pontifice reſtituere iuſſus fuit Cephaludenſem Epiſcopum in Epiſcopatum, illique reſtituto, ſi opus foret, adiungere Coadiutorem, omni alienationis genere vtriq; prohibito, ſed infirmitate grauatus, vices ſuas Abbati cuidam & deinde theſaurario Luſentino commiſit. Sed quia Abbas contra mandati tenorem, ſuper eius dilapidatione, eo non reſtituto, inquiſiuit, & Archiepiſcopus ipſe, poſtquam iam ſuo functus erat officio, negotium hoc theſaurario non potuit committere, Pontifex proceſſum vtriuſque caſſauit.

EXEGESIS.

Nota, quòd Spoliatus neque accuſari poteſt, neque inquiri etiam de dilapidatione ante reſtitutionem, ne fortè armis deſtitutus ſuccumbat, prout not. *ivc. Frequens. de reſtit. ſpoliat. in 6.* Archiepiſcopus autem Cuſentinus totam cauſam demandando dicto Abbati, eúmque faciendo ſuum ſubdelegatum, plenè functus erat officio, vnde poteſtas eius expirauit, *iuxta dicta. c. In literis ſuprà not. 2.*

Cap. XXXVIII. Significantibus.

Gregor. IX. S. Præcentori, & Magiſtro N. Canonico Ambianenſi.

SVMMA.

Cùm Nobilis mulier mentiens ſe eſſe pauperem, aduerſus M. & I. literas Apoſtolicas impetrâſſet, ſuper terris & aliis rebus, illique de ſuggeſtione falſi exciperent, ijdem judices tum ob hanc cauſam, tum quòd Termino juriſdictionis, ſub quo erant, parati eſſent exhibere juſtitiæ complementum, interloquendo pronunciârunt, ſe per tales literas procedere non debere. Partibus verò in arbitros ita compromittentibus, vt ſi intra præfixum terminum cauſam non deciderent, ad priorum judicum Examen rediretur. Termino itaque ab arbitris non obſeruato, priores Iudices, juriſdictionem per formam compromiſſi reſumpſerunt, à quibus pars altera ſentiens ſe grauari, appellauit ad Pontificem, qui mandauit, acta ſi ita eſſet, reuocari in irritum.

EXEGESIS.

Nota *ex Panorm. n. 3.* quòd ſententia, per quam quis pronuntiat ſe non eſſe judicem; eſt interlocutoria, habet tamen vim definitiuæ, in quo conſiſtit *neruus Cap.* Ideóque interlocutoria hæc, per quam finitur judicis juriſdictio, non poteſt per eundem Iudicem reuocari; potéſtque ab illâ appellari, quia habet vim definitiuæ etiam jure ciuili, *iuxta gloſſ. in auth. Habitâ. C. Ne fil. pro patre.* Quam ob cauſam meritò juſſit Pontifex in irritum reuocari, quod attentârunt iſti judices, volentes reſumere juriſdictionem finitam, & revocare ſententiam ſuam priorem, quod non poteſt Iudex delegatus, licèt ſecus ſit in Ordinario, qui ſententiam latam ſuper incompetentiâ ſuâ reuocare poteſt; iuxta *Baldum, qui ita præſens cap. limitat, & ſequitur, pluribus allegatis, Barboſ. hic n. 8.*

Cap. XXXIX. Suſpicionis.

Idem.

SVMMA.

Suſpicionis causâ contra Iudicem aſſignatâ, non ipſe, ſed arbitri, ad quos recuſationis articulus pertinet, poſſunt ad hoc terminum aſſignare. Ab ipſo quoque judice, (cui ſicut & cætera, ſine quibus explicari cauſa non poteſt, cenſentur commiſſa) ſunt cogendi, vt concordent, vel concorditer tertium eligant, cùm quo duo, vel alter eorum conueniat.

EXEGESIS.

De officio & poteſtate Arbitrorum dicemus *inf. tit. proprio.* Illud ſolùm Nota, huic textui non adverſari. *cap Legitimâ. de appellat. in 6.* in quo videtur terminus in causâ recuſationis aſſignandus tribui ipſi judici, non arbitris; Rectè enim reſpondet *Barboſ. hic n. 5. & Suarez. de Pace, cap. 6. n. 21.* quia *t.* ille loquitur ſolummodo de termino aſſignando ipſis arbitris ad decidendam cauſam recuſationis; hic verò *t.* loquitur de termino aſſignando partibus ad probandam cauſam reſignationis.

Cap. XL. P. & G.

Idem Abbat. S. Genouefæ.

SVMMA.

Cùm Publius & Gaſpar mercatores per literas Apoſtolicas coram iſto Abbate conquererentur de Epiſcopo Londonenſi, ratione cuiuſdam mutui ipſis vt promiſerat, non perſoluti; eo judicio pendente, Innocentius Laicus, qui eiſdem mercatoribus de quadam quantitate tenebatur, in ſe dicti Abbatis Iuriſdictionem voluit prorogare, vt niſi intra certum terminum mercatoribus ſatisfaceret, excommunicationis & interdicti ſententiam in perſonam & terram eius promulgaret. Verùm Pontifex ab Abbate conſultus, decreuit, has ſententias non valere, etſi enim aliàs juriſdictionem haberet, in hunc tamen Innoc. nullam habebat, quia delegata Iuriſdictio non prorogatur.

EXEGESIS.

Intellectus h. c. patebit *ex c. Significaſti. 18. lib. 2. de foro competente.* quò materia prorogationis propriè ſpectat.

Cap. XLI Cùm vigeſimum.

Idem.

TEXTVS.

Cùm vigeſimum annum peregeris, dari potuiſti in eâdem ætate delegatus. Cæterùm Conſtituto intra eandem ætatem (niſi partes ſcienter conſentirent, qui annum XVIII. tranſcendiſſet) facta delegatio ab alio, quàm à Principe, non teneret.

EXE-

EXEGESIS.

Peracto 20. ætatis anno, poteſt quis dari judex delegatus; debet autem annus vigeſimus eſſe completus, ſiue peractus, vt patet ex illis verbis; *cùm vigeſimum annũ peregeris*: ſupponitur ergo annus completus, antequam enim ſit completus, non poteſt dici *peractus*. Vt quis annis 20. minor, poſſit dari delegatus, requiritur, vt ſaltem ſuperauerit *annum decimum octauum*, & partes ſcienter in illum conſentiant, vel Princeps ipſe det delegationem: quæ plana ſunt.

Cap. XLII. Vno delegatorum.

Idem.

TEXTVS.

Vno delegatorum, ſeù arbitrorum, vt propoſuis, rebus humanis exempto, eorum officium expirauit. Niſi aliud in delegatione, aut commiſſione fuerit expreſſum.

EXEGESIS.

Si in Commiſſione pluribus factâ, non addatur clauſula *Quòd ſi non omnes &c.* tam morte vnius expirat poteſtas etiam alterius, vel aliorum, *quod gl.* hic etiam extendit ad eum caſum, ſi vnus efficiatur infamis, vel ſi remoueatur, aut recuſetur, vt ſuſpectus *Barboſ. hic generaliter* dicit, ſi vnus ex pluribus arbitris, vel judicibus impediatur, alios non poſſe procedere, allegans *Coſmum in pragmat. Sanct. tit. de collat. § Statuit. verb. ſpectat. f. 251.* Certè ratio gloſſæ generalis eſt: quia videl. plures delegati ad vnam cauſam, loco vnius tantùm ſunt, & omnes judicare jubentur. *ff. De re jud. l. Duo ex tribus*, ſed ſi vnus impediatur, judicare ampliùs non poſſunt; quia delegatio non facta eſt aliter, quàm omnibus ſimul, & nulli in ſolidum. Poteſt tamen vnus committere vices ſuas alteri, *cap. Quamuis. eod.* & ſi eo viuente, alter cæpit juriſdictione vti ſibi commiſſâ, poterit ſolus poſtea procedere, eo licèt defuncto. *c. Licèt. 30. ſupra h. t.* Delegatio tamen facta ſub expreſſis nominibus locorum, non perſonarum, tranſit illo defuncto ad ſucceſſorem *c. Quoniam. 14. ſuprà*, quia cenſetur facta dignitati, non perſonæ, *iuxta Barboſ. n. 3.* Idémque locum habere in arbitris, ſiue arbitratoribus, ſi in plures ſimul compromittatur, docet *Panorm.* hîc & alij.

Cap. XLIII. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Si Iudex tertius licèt ex officio, vel aſſenſu partium à Papa datus, alij delegauerit vices ſuas (cùm delegato à Principe id concedatur à jure) delegatio valebit. Idem dicendum eſt, cùm Epiſcopo mandatur, vt cum altero conjudicum mandatum Apoſtolicum exequatur, non enim ſine ſubdelegato Epiſcopi procedere valebunt. Is autem, cui mandatur perſonalis mandati executio, poteſt ex partium conſenſu hoc aliis delegare. Præterquam ſi inquiri, aut Eccleſiis prouideri de Prælatis, aut aliis miniſtris, Papa mandaret, cùm in his induſtria, & fides perſonæ eligi videatur. Cæterùm (ſaluâ Legatorum Sedis Apoſtolicæ autoritate) nulli cui commiſſum fuerit Crucem prædicare, excommunicare, vel abſoluere aliquos, diſpenſare cum irregularibus, vel iniungere pænitentias, liceat hæc aliis demandare, quia non ſibi juriſdictio, ſed certum miniſterium committitur.

EXEGESIS.

Cùm delegato à Principe concedatur à Iure.) Nota hanc conceſſionem extare. *l. à Iudice. C. De judic.* vbi *Petrus à Bellâ perticâ, & Cynus*, itẽ *l. Et quia. de Iuriſd. omn. jud.* vbi *Bartolus &c.* ſæpiùsq; illá repeti ac confirmari in jure noſtro, non ſolùm *in h. c. & c. Paſtoralis. 28. h. t. ſuprà*, verùm etiam alibi videbis. Vnde ſequitur per delegationem factam à Principe, eo ipſo concedi poteſtatem ſubdelegandi, niſi cùm eligitur *induſtria perſonæ.*

Induſtriam & fidem perſonæ eligere &c.) Caſus in quibus præſumitur electæ perſonæ induſtria, recenſet *Barboſ. hîc à n. 5.* poſtquam monuit in dubio non cenſeri electam perſonæ induſtriam, neque impediri poteſtatem ſubdelegandi, ſubiungit autem hos ferè caſus:

1. Quando committitur res ardua & expeditu difficilis, cenſetur electa induſtria perſonæ per verba ſimilia: *fidei & diligentiæ tuæ, tanti momenti committitur negotium.* 2. Vbi factum expediri non poteſt, niſi per talem perſonam, propter certas circumſtantias. 3. Quando Papa aliquid delegat per Signaturam ſuam; idcòque in *Reg. 'à Cancellariæ 47. vel 48.* commiſſiones ſæpe expediuntur cum clauſulâ, *vt delegatus faciat per ſeipſum.* 4. Quando commiſſio fit per hæc verba, *per te, vel per vos expediri mandamus*; quod minus dubij habet, ſi dicatur *per teipſum, vel vos ipſos.* 5. Quando dicitur: *perſonaliter exequaris.* 6. quando dicitur, *diſcretioni tuæ mandamus.* 7. quando additur clauſula: *ſuper quibus Conſcientiam tuam* oneramus.

Quæ pluribus allegationibus confirmat *Barboſ.* Mihi univerſim ex grauitate cauſarum videtur colligi poteſtas ſubdelegandi, pro his enim Princeps eligit perſonas maximè fideles, induſtrias, & exercitatas, in leuioribus tantâ cautelâ opus non eſt. Excipe caſus hîc expreſſos, mandatum videl. *perſonale inquiſitionis, aut prouiſionem Eccleſiarum*, in quibus induſtriam perſonæ eligi, Pontifex affirmat, ſimul tamen etiam in hoc caſu ſubdelegationem concedit, dummodo partes conſentiant.

Sed certum miniſterium &c.) Quando nudum factum, vel miniſterium ſine cauſæ cognitione

alicui committitur, non cenſetur commiſſa juriſdictio, adeóque is ſubdelegare non poteſt per h. c. Secus eſt, quando quis ratione officij habet poteſtatem diſpenſandi vel abſoluendi, vt puta Epiſcopus vel Vicarius Generalis eum percuſſoribus Clericorum; cùm enim his competat ſimul cauſæ cognitio, poſſunt alijs abſolutionem committere, vt habetur *c. Fin. de officio judicis Ordinarij*, quo pacto hi Canones optimè conciliantur.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI IN VI.

Cap. I. Statuimus.

Innocentius IV.

TEXTVS.

Statuimus, vt Conſeruatores, quos plerumque concedimus, à manifeſtis iniurijs & violentijs defendere poſſint, quos eis committimus defendendos. Nec ad alia, quæ judicialem exigunt indaginem, ſuam poſſint extendere poteſtatem.

EXEGESIS.

De officio Conſeruatorum agitur quoque *c. ſeq. & latiſſimè c. finali*, quò materiæ explicationem diſtulimus, ne ſit opus ſæpius repetere eadem.

Cap. II. Quia.

Alexander IV.

SVMMA.

Si contra Pontificali dignitate præditos à judicibus, vel Conſeruatoribus à Papâ deputatos ſit procedendum, gradus & modeſtia in tali proceſſu ſeruetur. Ita, quòd ipſis primò ingreſſus Eccleſiæ, vel ſacerdotale interdicatur miniſterium, ac deinde ab officio ſuſpendantur, & ſubſequenter aggrauetur cenſura Eccleſiaſtica. Niſi aliter fieri ſuaſerit nimia contumacia.

EXEGESIS.

Vult Pontifex dignitati tantùm Epiſcopali deferri, vt etiam Iudices & Conſeruatores Apoſtolici, moderationem erga eos, & gradus hîc præſcriptos obſeruent, ſed quæ ad officium Conſeruatoris pertinent, *capitulo preced. ad c. vlt. diſtulimus.*

Cap. III. Si duo.

Bonifacius VIII.

TEXTVS.

Si duo ex tribus à Sede Apoſtolicâ delegatis, duobus alijs non in totum delegauerint vices ſuas, ipſiq; ſubdelegati cum tertio delegato in causâ proceſſerint delegatâ, ſi appellatur ab ipſis, non ad condelegatos, ſed ad primum delegantem appellari debebit.

EXEGESIS.

Cap. hoc facilè intelligitur ex ijs quæ *not. gloſſ.* in Caſu 1. quòd delegatus Papæ de jure poſſit ſubdelegâre, iuxta dicta *c. 28. Paſtoralis. & c. Quoniam. vlt. eod. in antiq.* & ſæpe aliàs. 2. Autem, quòd idem delegatus ſubdelegando poteſt aliquid retinere de juriſdictione, ſiue ſententiam, ſiue tantùm executionem, ſiue quid aliud, ratione cuius reſeruati, appellandum eſt ad ipſum & non ad Papam, qui Caſus vnus eſt, in quo, omiſſo medio, non poteſt appellari ad Papam. 3. Proprium *huius c.* effectum eſſe, quòd ſi aliqui delegati ſubdelegent, ſed non in totum, & ſubdelegati procedant cum vno ex principalibus delegatis, non appellandum eſt ad condelegantem, ſed ad Papam, propter mixturam partis potentioris reſpectu ſubdelegatorum illorum. Vnde infertur Regula, quòd *vbi duo permiſcentur, quorum vnum ſit potentius altero, vt hîc delegatus tertius duobus ſubdelegatis, potentius attrahit ad ſe naturam minùs potentis, etſi minùs potens in numero* (videl. duo ſubdelegati, reſpectu vnius delegati) *excedat potentius. c. Aqua de conſecr. Eccl. vel altar. in decreto.*

Cap. IV. Si contra vnum.

Idem.

SVMMA.

Si contra vnum ex duobus coniudicibus Apoſtolicis cum illâ clauſulâ: quod ſi ex duobus datis tr. ſuſpicionis cauſa legitima proponatur, ea coram non recuſato coniudice (ad quem vi prædictæ clauſulæ, ipſius cauſæ cognitio pertinet) probari & ab eo expediri debet. Deficiente verò dictâ clauſulâ, ad arbitros recurrendum eſt. Cùm autem delegatus Epiſcopi recuſatur, cauſa recuſationis coram eo probari debet. Idem eſt, ſi Officialis eiuſdem recuſetur, licet ad ipſum ab eodem Officiali nequeat appellari.

EXEGESIS.

Coram non recuſato judice &c.) Nota I. ex h. Recuſato vno ex judicibus delegatis, cum clauſulâ *Quòd ſi ambo &c.* vel cum clauſulâ *Quòd ſi non omnes &c.* debere alterum coudelegatum, ſi fuerint duo; vel alios, ſi fuerint plures, de ſuſpicione cognoſcere, nec ad arbitros eſſe eundum, & per hoc limitari Regulam *in cap. Suſpicionis. 39 h. tit. in antiq.* Ratio eſt, quia ex vi prædictæ clauſulæ, Iuriſdictionis vſus ad alterum vel alteros coniudices in ſolidum pertinet, caſu quo alius vel alij, in ſimul procedere non poſſunt, vti contingit poſitâ tali recuſatione, cuius cognitio meritò pertinet ad illos, qui

non

non recuſantur, vt cognoſcant, an juriſdictio ſit ſua. De materiâ recuſationis, proprius locus eſt. *c. Secundò requiris. de appellat. c. Cùm ſpecialis. l. Poſtremò. eod.* ſed hæc ſæpe etiam alibi attingitur materia.

Cùm autem ipſe delegatus Epiſcopi.) Nota I. Epiſcopum debere cognoſcere de ſuſpicione propoſitâ contra ſuum Delegatum aut Vicarium, & neque tum eundum eſſe ad arbitros. Ratio eſt, quia Epiſcopus à Delegato ſuo, vel Vicario Generali, ſemper poteſt cauſam reaſſumere, & commiſſionem reuocare. *l. Iudicium ſoluitur. ff. De iudic.* ac ſubinde ſemper eorum Superior manet, vt ait *Barboſ. hic n. 6.* poſt alios. Quæ ſint cauſæ legitimæ recuſationis, vide apud *Marant. part. 6. tit. de appellat. à n. 27. vſque ad n. 73.* Idem dic *de Delegato Papa* (vel alterius Superioris.) qui ſimiliter jus habet cognoſcendi de ſuſpicione contra ſuum Subdelegatum, vt notat *Barboſ. n. 17.*

Nota II. Idem procedere de Vicario, qui conſtituitur à Cap. Sede Vacante, iuxta *Concil. Trident. Seſſ. 24. de reformat. c. 14.* vt ſi videl. aliquo caſu recuſetur, Capitulum de recuſatione cognoſcat, nec eatur ad arbitros.

Nota III. Quod dictum eſt de Epiſcopo, limitari debere, vt non procedat, quando Epiſcopus eſt abſens, neque intra diœceſim, vel loco valde remoto, vt non poſſit expectari, tunc enim de ſuſpicione delegato Epiſcopi obiectâ, cognoſcit Vicarius Generalis, vtpote qui cum Epiſcopo vnum tribunal conſtituit *c. 2. De conſuet. in 6.* & factum vnius, cenſetur factum alterius, (& ſententia Vicarij Generalis, ſententia Epiſcopi; contra quam non eſt remedium, niſi appellatio ad Superiorem Epiſcopo) *iuxta gloſſ. penult. in c. Vnicum. de capell. Monach. hoc lib. & fac. c. Cùm nullus in princ. verb. Epiſcopo autem. de temp. ordinat. h. l.* Ad ſuſpicionem autem contra eundem Vicarium, arbitri ſunt aſſumendi, ſi de facili Epiſcopus non poſſit adiri.

Nota IV. Neque tum Epiſcopum cognoſcere de hàc cauſâ, ſi ſuſpicio ſimul Vicarium & Epiſcopum concernat. Etſi enim verior ſit opinio affirmatiua, *ſuſpecto Epiſcopo, ſuſpectum reddi Vicarium,* è converſo tamen abſque vllâ controuerſiâ certum eſt, *Epiſcopum ex eo ſolùm ſuſpectum non reddi, etſi eius Vicarius ſuſpectus ſit*, ideòque cognitio talis ſuſpicionis (modò ſcil. Epiſcopum non concernat) contra Delegatum aut Vicarium ſuum, Epiſcopo *per h. t.* abſolutè conceditur, vt bene notat *Barboſ. hic n. 11. pluribus alijs allegatis.*

Suſpicionis cauſa legitimè proponatur.) Sentit *gloſſa*, quòd licèt regulariter ſufficiat recuſationis cauſam coram judice recuſato proponere & coram arbitris probare; Vbi tamen recuſatur vnus ex pluribus delegatis, modo hactenus explicato, oportet eam coram omnibus proponere, id eſt, coram ipſo recuſato & Collegis, licèt coram ſolis Collegis ſit probanda, vt deducitur ex h. t. donec enim id fiat, nequit vnus procedere ſine altero. *Barboſ. n. 18.*

Cap. V. Iudex.

Idem.

S V M M A.

Iudex Apoſtolicus, etſi legitimè recuſari valeat, licitè vices ſuas alteri committit antequam recuſatio coram ipſo proponatur. Et ſi totum commiſerit, recuſari, aut commiſſio eius impugnari vlterius non poterit, uti poſſet, ſi non totum commiſiſſet. Poſt recuſationem verò propoſitam, committere quidem poteſt, ſed cum recuſatoris aſſenſu, recuſatione licèt probatâ, modò pronuntiatum non ſit ſuper eâ. Ex tunc enim, (cùm omnino Iudex eſſe deſierit) nihil committere poteſt, etiam cum recuſatoris aſſenſu.

E X E G E S I S.

Præter id, quod conſtat ex *h. t. & pluribus alijs*, poſſe etiam delegatum Principis recuſari, apparet retinere illum aliquid juriſdictionis in committendo alijs vices ſuas, cum aſſenſu recuſatoris. Et quidem ſi cauſam totam committat, antequam ſuper recuſatione pronuntietur, illa commiſſio impugnari non poteſt, quia integra tum eius juriſdictio fuit, quam denique totam non per ſolam legitimæ recuſationis probationem, ſed pronuntiationem, cum officio Judicis prorſus perdit.

Cap. VI. Quamuis.

Idem.

S V M M A.

Quamuis Delegatus Papæ cauſam ſibi delegatam in totum alicui commiſerit, ſi tamen ille juriſdictione non vſus, aut mortuus fuerit, delegatus cauſam reſumere poteſt; Cùm juriſdictio, quâ ſubdelegatus vſus non eſt, non cenſeatur efficaciter in ipſum tranſiuiſſe.

E X E G E S I S.

Ratio deciſionis eſt, quam aſſignat gloſſ. quia qui in totum alicui committit cauſam, videtur in totum juriſdictionem abdicare, poſito quòd ſubdelegatus illâ vti velit, & vti incipiat; retinet tamen ſibi poteſtatem reſumendi, ſi ſubdelegatus juriſdictione prorſus non vtatur. Quam reſumptionem Pontifex in hoc caſu delegato apertè concedit.

Cap. VII. Si Delegatus.

Idem.

S V M M A.

Si Delegatus alicui committat vices ſuas

quoties

quoties abſuerit, poterit is eo defuncto, (cùm & tunc cenſeatur abeſſe) cauſam definire, modò ipſo viuente juriſdictione vti cœperit. Idem poterit, ſi Delegatus vices ſuas commiſerit, donec reuocet. Nam talis commiſſio, per quam cenſetur etiam ſententia (niſi antea fuerit reuocata) committi, re non ampliùs integrâ, nequaquam expirat. Ad eum quoque, qui vices ſuas committit, donec reuocet, aut ſententiam, vel quidquid aliud ſibi de juriſdictione reſeruat, non ad delegantem primum appellari debebit, etſi poſt ſententiam fuerit appellatum.

Hoc cap. intelligitur ex dictis *ad c. Si duo. 3. ſuprà.*

Cap. VIII. Cùm plures.

Idem.

S V M M A.

Cùm plures ſub illâ formâ, vt omnes aut duo, vel vnus eorum mandatum Apoſtolicum exequantur, aut aliâ ſimili, *à Papâ deputantur, illorum quilibet liberè poteſt adimplere mandatum. Porrò, vno eorum negotium inchoante, alij nequeunt ſe vlteriùs intromittere, niſi infirmitate, vel aliâ juſtâ cauſâ impediretur, qui cæpit, aut ſi nollet, vel malitioſè procedere recuſaret. Iuriſdictione verò perpetuatâ per vnum (eo caſu, quo poteſt) perpetuata intelligitur quoad omnes.*

E X E G E S I S.

Nota hanc clauſulam, quæ hic ponitur, *vt omnes, aut duo vel vnus mandatum Apoſtolicum exequantur, vel aliam ſimilem* eſſe longè diuerſam ab illa, quæ ponitur *in c. Prudentiam. 21. eod. in antiq. Cùm tribus cauſa committitur, ſi omnes intereſſe non poſſunt, duo nihilominus eam exequantur.* Per hanc enim poſteriorem, conſtituũtur judices ſimul & indiuiſibiliter, ita vt ſi vnus intereſſe nolit abſque legitimâ cauſâ aut excuſatione duobus condelegatis in ſcriptis tranſmiſſâ, illorum proceſſus non ſit validus, vt habetur *in d. c. Prudentiam.* In priori verò clauſulâ cõmiſſio datur ſingulis in ſolidum, ita vt vnus poſſit procedere ſine aliis, & poſtquam vnus præoccupauerit, alius vel alij non audeant ſe immiſcere vlteriùs.

Hæc tamen clauſula non videtur, niſi in rebus minoris momenti aut præiudicij adhiberi. In grauioribus enim videtur procedere ratio, *in d. c. Prudentiam.* aſſignata: Quòd videl. *Sedes Apoſtolica ab antiquo, cauſarum cognitionem libentiùs duobus quàm vni, & libentiùs tribus quàm duobus delegare conſueuerit*, cùm integrum ſit judicium, quòd plurium ſententiis confirmatur. Vnde meritò ille arguendus eſt, qui intereſſe nolens cùm poſſet, mandatum Apoſtolicum præuaricatur, præterquam quòd niſi legitimam abſentiæ cauſam affert, aliorum duorum ſententia ac proceſſus ſit irritus, & quod conſequens eſt, de nouo ad Pontificem recurri debeat. Juriſdictione autem perpetuatâ quoad vnum, vſque ad exitum cauſæ per citationem, cenſetur perpetuata quoad omnes, ſiue condelegatos reliquos.

Cap. IX. Si ſuper.

Idem.

S V M M A.

Si ſuper gratiâ Apoſtolicâ executores deputentur, æquum eſt, vt ſicut ipſa gratia morte non perimitur concedentis, ſic nec etiam re integrâ perimatur executoribus data poteſtas, quam veluti gratia acceſſoriam, naturam ſequi congruit principalis. Ne gratia eadem vel reddatur omnino inutilis, vel eius effectus cum diſpendio illius cui facta eſt, differatur.

E X E G E S I S.

Effectus *huius cap.* eſt, quòd executor ſuper gratiâ à Papâ datus, etiam mortuo Papâ poteſt tanquam validam exequi, ob rationes *in c.* expreſſas.

Cap. X. Si is cui.

Idem.

S V M M A.

Si is cui cauſa, (licèt proprio nomine non expreſſo) à Papâ fuerit delegata, ſubdelegauerit vices ſuas non in totum alicui, à ſubdelegato huiuſmodi: ſi delegatum excommunicari, vel mori contingat, impedimento tali durante, ad Pontificem (ne præiudicetur interea partibus, vel cauſa plus debito prorogetur) eſt appellandum.

E X E G E S I S.

Cùm, vt dictum ſuprà, ſi ſcribitur dignitati, nomine delegati non expreſſo, ad ſucceſſorem tranſeat commiſſio, vult tamen Pontifex in caſu quo delegatus excommunicatur aut moritur, appellari ad Sedem Apoſtolicam, neque expectari abſolutionem excommunicati, aut ſucceſſorem, ad quos appellandum foret à ſubdelegato, cui Juriſdictio non in totum commiſſa eſt, vidè c. *Quærentis. eodem ſuprà in antiq.*

Cap. XI. Ab Arbitris.

Idem.

S V M M A.

Ab arbitris, qui ſecundùm formam Iuris contra judicem de cauſâ ſuſpicionis cognoſcunt, aut ad Iudicum concertationem ſopiendam eliguntur, ad Pontificem appellandum eſt.

EXEGESIS.

Notand. ex gloſſ. Arbitros alios dici compromiſſarios, qui voluntariè & liberè eliguntur, ab his non appellatur; alij dicuntur arbitri Iuris, qui ex diſpoſitione Iuris ſunt neceſſariò aſſumendi, de quibus procedit iſte c. & plura dicemus *inf. tit. propr.*

Cap. XII. Is cui.

Idem.

SVMMA.

Is, cui à Pontifice committitur certæ perſonæ prouiſio de beneficio, in certâ Eccleſiâ, diœceſi, vel prouinciâ faciendâ, poteſt alij committere vices ſuas. Sed ſi committatur eidem, vt alicui perſonæ idoneæ, (nullâ certâ expreſſâ) de certâ Eccleſiâ, vel beneficio prouideat, cùm circa eligendam perſonam, eius induſtria videatur electa, non videtur alteri prouiſionem poſſe demandare, niſi in formâ Commiſſionis id exprimatur.

EXEGESIS.

Nihil difficultatis apparet, quòd non facilè intelligatur ex dictis, præſertim ad *c. Final. eod.*

Cap. XIII. Statuimus.

Idem.

SVMMA.

Is, qui iubetur à Pontifice certo loco inquirere, aut quiduis aliud expedire, ſi propter potentiam, vel malitiam illius, contra quem debet procedi, non poſſit hoc exequi, locum alium eligat idoneum & ſecurum. Idem faciat, ſi alia rationabilis cauſa ſubſit, & in loco decreto res perfici commodè non poſſit.

EXEGESIS.

Etſi per *cap. Statutum. de reſcr. hoc lib.* Delegatus ad certum locum, commiſſionem extra illum locum exequi non poſſit, limitatur tamen id per *hunc text.* vt poſſit, ſi locus decretus non ſit ſecurus.

Cap. XIV. Si à Subdelegato.

Idem.

SVMMA.

Si à ſubdelegato, cui delegatus totum non commiſit, ideò fuerit appellandum, quia exceptionem, quòd antequam per eum, vel ipſum delegatum in aliquo proceſſum fuiſſet, delegans fuerit mortuus, admittere recuſauit: non ad delegatum, (cùm juriſdictionem negetur habere) ſed ad delegantem potiùs appellari debebit. Idem fiet in aliis caſibus, in quibus delegatus juriſdictionem habere negatur. Aliàs ſi appellari deberet ad ipſum, eſſet appellans (ſic fatendo habere eundem delegatum juriſdictionem, quòd antea negauerat) contrarius ſibi ipſi.

EXEGESIS.

Barboſ. hìc n. 2. exiſtimat per h. t. Limitari. *c. Si delegatus.* quòd generalis regula ibi poſita, *à ſubdelegato non in totum ad ipſum delegatum ſubdelegantem eſſe appellandum*, non procedat, quando à tali ſubdelegato appellatur; ob non admiſſam exceptionem defectus Juriſdictionis, (Papâ tanquam primo delegante mortuo) vt in propoſito. Cùm verò Pontifex non dicat hanc exceptionem eſſe legitimam, & eiuſmodi commiſſionem morte Pontificis expirare, ſed ſolùm referri videatur obiectio partis loquentis, ſicut habet *additio marginalis gl. hìc verb. Proceſſus. ex Ioan. Andr.* mihi hæc limitatio ſit dubia. Cùm præſertim fateantur *DD. cum gloſſ. in c. Cùm veniſſet. de teſtibus.* Ipſo jure non expirare mandatum morte mandantis, ſed per exceptionem, quòd etiam ſequitur *Sanch. lib. 7. d. 25. n. 39. & 40.* Exceptio autem ſola, id quod jure eſt validum, non videtur poſſe facere irritum, aut proceſſum deſuper impedire. Certè exempla, quæ affert *gl. hìc. verb. In aliis Caſibus*, ſunt de rebus jure prohibitis, in quibus & pro quibus validè procedi non poteſt.

Cùm ergo delegatus in ipſâ ſubdelegatione incipiat vti juriſdictione, eáque ſit actus Iuriſdictionis, fatente *Barboſ. n. 3. & affirmante Sanchez. l. c. n. 18.* Mortuo licèt mandante, res non eſt ampliùs integra, adeóque ad ipſum delegantem, (cuius juriſdictio non expirat) appellari debet, etſi Pontifex id neget, ſuppoſito videl. errore appellantis & exiſtimantis juriſdictionem Delegati expiràſſe, vt in aliis caſibus à gloſſ. commemoratis, in quibus juriſdictio delegati verè non ſubſiſtit, ideóque appellari debet ad primum delegantem.

Cap. XV. & vlt. Hâc Conſtitutione.

Idem.

SVMMA.

Sancit Pontifex I. *Vt Conſeruatores, qui aliquibus (vt à manifeſtis injuriis & violentiis tueantur eoſdem) à Sede Apoſtolica conceduntur, de cætero deputari non poſſint, niſi Epiſcopi, aut eorum Superiores, aut Abbates, ſeu dignitates, vel perſonatus in Cathedralibus, vel Collegiatis Eccleſiis obtinentes.*

II. *Nullus deputati ſibi Conſeruatoris queat eſſe Conſeruator. Nec aliquis, Regibus & Reginis exceptis, deinceps conſeruatorem habeat eum, qui ſub ipſius juriſdictione, dominio, vel diſtrictu Eccleſiaſtico, vel temporali conſiſtat.*

III. *Conſeruatores autem eiuſmodi, extra ciuitates ſeu diœceſes ſuas, in quibus ſunt deputati, ne-*

minem vltra vnam dictam diœceſium earundem trahere præſumat.

IV. *Vices quoque ſuas* (*citationibus, & ſententiarum denunciationibus dumtaxat exceptis*) *nulli committere poſſint, niſi expreſſum ſit in literis. Sed nec tunc niſi intra ciuitates, ſeu diœceſes ſuas, & perſonis tantùm ſuprà expreſſis.*

V. *Si verò dicti conſeruatores, de aliis, quàm de manifeſtis iniuriis & violentiis, aut aliis violentiis ſe intromiſerint, eo ipſo per vnum annum ab officio ſint ſuſpenſi, & qui hoc fieri procurabit, excommunicationem incurrat, niſi ei, quem ſic indebitè fatigauit, integrè ſatiſfaciat de expenſis.*

VI. *Officium autem quorumcumque Conſeruatorum ipſo jure quoad negotia non cœpta, morte concedentis vult expirare Pontifex.*

VII. *Quoad munera autem & expenſas, vult obſeruari; Conſtitutionem ſuam, de his quæ in judicibus delegatis obſeruanda idem Pontifex decreuit, Qui denique quidquid contra præmiſſa, vel aliquod eorum attentari contigerit, omnino decernit irritum & inane.*

Etſi plura hæc decretalis contineat, interprete tamen non egent, ſed ex dictis toto h. tit. facilè intelliguntur.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO DELEGATI IN CLEMENT.

Cap. Vnicum. Iudices.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Iudices ſuper receptione teſtium in causâ ciuili, nec non executores ad prouidendum aliquibus, ſi per inquiſitionem ſolertem, eos eſſe vitæ laudabilis, & conuerſationis honeſtæ reperierint, à Sede Apoſtolicâ deputati aliis poſſint committere vices ſuas.

EXEGESIS.

Not. *ex gl. verb. Reperierint* allegante *Innocent. in c. vlt. de præſumpt. in Gregor.* clauſulas quaſdam ſonare *in monitionem, non in conditionem*, puta, ſi ſit idoneus (& in præſenti) ſi vitæ laudabilis & conuerſationis ſit honeſtæ, & hæ clauſulæ non dant nouam formam mandato, ſed inſtruunt executorem, quare teneret tunc prouiſio facta indigno, vt excommunicato &c. Aliæ clauſulæ ſonant *in conditionem*, vt prouidens Petro, *ſi eſt ex tali patriâ oriundus*, hoc enim ſapit conditionem propriè dictam, quæ ſi non eſt vera, non valet prouiſio. Addit tamen *Innocentius*, quòd in vtriuſque generis clauſulâ, cui ſcribitur, poteſt merus eſſe executor & ſine cauſæ cognitione alteri prouidere; poteſt etiam aſſumere partes judicis inquirendo de idoneitate &c. ſi delegans habuerit eiuſmodi juriſdictionem, quam deleget ſubdelegato, vt ipſe poſſit, quòd poteſt delegans. Vtadeò in ipſius arbitrio eſſe videatur, veliſne eſſe executor, an Iudex, & vices ſuas alteri committere, vel ipſe procedere, niſi aliud determinatè in formâ commiſſionis exprimatur.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO DELEGATI IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Sedes Apoſtolica.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Cum ad diuini cultûs augmentum, & populi nimis multiplicati ſalutem, nonnullas diœceſes in duas vel plures diuiſiſſet, & earum Eccleſias erexiſſet in Cathedrales, ante huiuſmodi autem diuiſionem plures impetrâſſent literas ſuper beneficiis adhuc integris Diœceſibus vacaturis, necdum executioni mandatas; conſiderans Pontifex non debere ipſis jus ad beneficia integra immutari, declarat, omnes & ſingulas gratias ante dictam diuiſionem quibuſcunque conceſſas, debere eodem modo & formâ executioni mandari, quibus ante diuiſiones factas poterant ac debebant. Itidem declarat etiam fieri debere in literis juſtitiæ, vt videl. delegati iuxta illas diœceſibus nunc diuiſis perinde procedant, ac ſi dictæ diœceſes integræ remanſiſſent.

EXEGESIS.

Non occurrit difficultas circa textum ſatis clarum, cùm præſertim hoc tempore & his locis non faciat ad praxin, vbi eiuſmodi diœceſium diuiſiones fieri non ſolent.

TITV-

TITVLVS XXX.

DE OFFICIO LEGATI.

Ad Rubricam.

NOtandum I. Ex Panorm. hîc explicari *Officium Legati Apoſtolici.* (Neque enim de aliis Legatis per ſe Canones agunt, niſi quatenus ad Legatos Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, aliorúmque Prælatorum, quædam ob paritatem rationis extendi, vel aptari poſſunt) idque officium ſimile eſſe officio delegati, cùm vterque gerat vices Superioris. Sunt autem quidam *Legati, merè Nuntij, & non Iudices*, vt qui pro aliquâ *ambaſiatâ* (vt loquitur *Panorm.*) mittuntur ad aliquod nudum miniſteriũ exercendum, v. g. excipiendum Imperatorem, aut Regem &c. de quibus agitur *d. 1. c. ſuggentiũ. & d. 97. per totum, maximè in c. Nobiliſſimus* Quidam ſunt *Legati iudices*, habẽtes juriſdictionem temporalem, vt qui mittuntur ad prouincias, vel ciuitates ſtatûs Eccleſiaſtici gubernandas. Alij habent juriſdictionem ſpiritualem, vel generatim, vel delegatã ad certas cauſas, & negotia, ſiue ſpiritualia, ſiue etiam ſæcularia; vt qui mittuntur ad Reges, Principes, Reſpublicas, vt vel ſemper ibi maneant, vel quamdiu cauſa ipſis commiſſa durat.

Not. II. *Ex Barboſ. l. 1. Iuris Eccleſ. c. 5. n. 2.* Legatos Apoſtolicæ Sedis eſſe triplices. 1. qui *de Latere Pontificis* cui ſemper aſſiſtunt, mittuntur ac propterea *Legati de Latere* appellantur, *c. Decreto, c. Si quis Epiſcopus. 2. q. 6.* quod Officium ſolis Cardinalibus committitur, non item non Cardinalibus.

Qui ſunt *Legati ſecundi generis*, dicuntur *Nuntij*, adiunctâ ſubinde hâc clauſulâ *cum poteſtate Legati de Latere*, quod plus facultatis & poteſtatis arguit, quàm communiter Nuntiis ſine eâ clauſulâ competat, etſi Cardinalibus æquati nunquam ſoleant. Tales ſunt Nuntij Germaniæ, Hiſpaniæ, Franciæ, Poloniæ, Venetiarum &c. qui in illis locis multa tractant in perſonâ Pontificis, eiúſque autoritate procedunt *c. 1. d. 94.* olim Græco vocabulo *apocryſiarij*, quaſi Secretarij dicti, imò & *Presbyteri* de Latere, vt in Concilio Sardicenſi. c. 7. prout refertur *in c. Si quis Epiſcopus. 2. q. 6.* Qui autem ſine eiuſmodi poteſtate Legati mittuntur, ad terras & vrbes Eccleſiæ regendas, neque Legati, neque Nuntij dicuntur, ſed *Gubernatores*, habentes ſolùm juriſdictionem temporalem.

Tertij ſunt *Legati Nati*, qui non conſtituuntur à Pontifice, ſed habent hoc Officium ab antiquo, autoritate Apoſtolicâ dignitati vel officio ſuo annexum, ſiue adnatum, Ideóq; nati dicuntur, quia cum officio illis adnaſcitur. Tales ſunt *Archiepiſcopus Salisburgenſis* in Germaniâ, *Remenſis in Franciâ, Eboracenſis in Angliâ*, quam triplicem Legatorum ſpeciem explicant *Azor Inſtit. moral. p. 2. lib. 2. c. 29. Mol. de juſt. to. 6. diſp. 9. n. 2. Barboſ. l. c. & alij.* Nos ea tractabimus, quæ ad intelligentiam huius tituli iuxta Canones eo comprehenſos ſpectant.

Cap. I. Cùm non.

Alexander III. Vniuerſis Suffraganeis Cantuarienſis Eccleſiæ.

SVMMA.

Licèt Archiepiſcopus iſte metropolitico jure audire non debeat cauſas Epiſcopatibus veſtris, niſi per appellationem delatas ad eum, legationis tamen obtentu, vniuerſas per appellationem vel querimoniam ad ſe peruenientes, audire poteſt & debet, ſicut in prouinciâ ſuâ vices noſtras gerere comprobatur.

EXEGESIS.

Metropolitico jure) Not. I. Duplex jus concurrebat in Archiepiſcopo Cantuarienſi; Metropolitæ, & Legati, ratione prioris non potuit audire vel cognoſcere cauſas pertinentes ad Suffraganeorum Epiſcopatus & ſubditos, niſi per viam appellationis ad ſe deuoluerentur; Ratione poſterioris non debuit expectare viam appellationis, ſed potuit audire etiam ſimplices querelas, quia Legatus Papæ, tantum (imò plus) poteſt in ſuâ prouinciâ, quàm *Ordinarius* poteſt in ſuâ diœceſi, qui poteſt non tantùm ſubditorum appellationes, verùm etiam quaſvis querelas audire.

Not. II. Quod dicit *Panorm. hic n. 2.* poſt Speculat. Legatum concurrere cum quouis Ordinario exiſtente in prouinciâ ſuâ, ſiue ſit Abbas, ſiue Epiſcopus, ſiue Archiepiſcopus, ſiue Patriarcha, poſſéque conferre beneficia & exercere omnia, quæ exercent iſti ratione ordinariæ juriſdictionis. Quin ipſe quoque Legatus habet juriſdictionem ordinariam in prouinciâ ſuæ Legationis, *iuxta c. 2. eod. in 6.* quod confirmat ipſa poteſtas conferendi beneficia, & quòd officium ipſorum morte Pontificis non expirat, vt ibidem dicitur.

Neque repugnat, quòd *Juriſdictio ordinaria dicatur conuenire nomine proprio, & eſſe radicata in perſonâ ordinarij, qui non gerit vices alterius, ſed vtitur jure proprio*, vt notatur *in c. Quoniam Abbas. de off. deleg.* Reſp. enim cum eod. *Panorm.* juriſdictionem Legati eſſe quidem *ordinariam, ſed non ordinario modo indultam*, neque enim habet certum locum à Jure deputatum, ſed præeſt, vbi Papa jubet, qui habet juriſdictionem per totum mundum, *c. Cuncta per mun-*

mundum.d.9.q.3. Eſt verò juriſdictio Legati ordinaria ex eo, quia hi Legati regunt prouinciam ex Conceſſione Principis, & ſunt inſtar Proconſulum, qui apud Romanos præerant prouinciis. vide dictum *c. Cuncta per mundum.* ibid. *per querimoniam & gloſſ. ibid.*

Not. III. Etſi Legatus concurrat in Juriſdictione cum Ordinario, non poteſt tamen compellere actorem, vt potiùs cauſam deferat ad ſe, quàm ad Ordinarium; Nam cùm quis habet plures judices, relinquitur ipſi optio, quem eligat, vt *habet gloſſ. in l.fin.C. vbi in rem actio, & in c. Dilecti. de for. compet. & in c. Statutum. §. Cùm verò. de reſcript. in 6.* Adverte denique, quod monet *Panorm. n. 6.* quòd Legatus non poſſit deponere Epiſcopum, cognoſcere tamen cauſam, an deponendus ſit, poteſt tam ipſe, quàm Archiepiſcopus, depoſitio autem reſeruatur Papæ, *6. q. 3. c. Quamuis.*

Cap. II. Studuiſti.

Alexander III. Magiſtro Columbo.

S V M M A.

Quærenti Columbo, vtrùm ſi Legatus ſit in prouinciâ, cauſam alteri ſpecialiter delegatam à Pontifice, poſſit Legatus cognoſcere, vel proceſſum impedire? Reſpondet Papa, cùm mandatum ſpeciale deroget generali, Legatum hoc non poſſe, neque retractare ſententiam ſecundum formam mandati promulgatam, niſi ſpeciale ſuper hoc mandatum acceperit; ipſam tamen, ſi rationabiliter lata fuerit, confirmare valebit, & executioni mandare.

E X E G E S I S.

Alius, qui ſit generalis &c.) Not. I. Ideò Legatum generalem, non poſſe ſe intromittere in cauſâ alteri ſpecialiter delegatâ, quia videtur illi priuatiuè commiſſa, conuenienter illi regulæ, quam allegat Pontifex, & rectè ſecundùm illam decernit, ad vitandam confuſionem cauſarum & juriſdictionum. Cùm enim delegatus, ratione ſpecialis commiſſionis, ſit maior effectus legato, eiuſmodi cauſa cenſetur illius poteſtati ſubtracta. Non poteſt tamen Legatus compelli à Subdelegato, vt ſententiam ipſius confirmet, vel exequatur, cùm enim Pontifex verbum præceptiuum nó adhibeat, ſed ſolùm dicat, illum valere, i. e. poſſe; videtur ipſius arbitrio relinquere, vtrùm velit confirmare vel exequi ſententiã delegati. Quare minùs probantur, quæ hic diſputant, an poſſit vnus alterum compellere, vel an ab vno ad alterum ſit appellandum; Cùm enim Sedes Apoſtolica vbique intendat tranquillitatem & decentiam, crediderim potiùs illius mentem eſſe, vt in talibus caſibus recurratur ad ipſam, quàm vt Miniſtri ipſius & præſertim Legati in caſibus jure non expreſſis, inter ſe cum ſcandalo contendant, quis altero ſit maior?

Cap. III. Niſi ſpecialis.

Innocentius III. Tit. S. Laurentij Presbytero Card. Sed. Apoſt. Legato.

S V M M A.

Obiurgat Pontifex Cardinalem Legatum, qui ſpretis Canonicis ſanctionibus, & Conſuetudine Generali, motu proprio præſumpſit Troianum Epiſcopum de Troianâ Eccleſiâ ad Panormitanam de facto transferre.

E X E G E S I S.

Pœnâ docente cognoſceres, quantum exceſſeris.) Not. I. Ex *gloſſa*, quòd Iudex poteſt pœnam remittere ratione amicitiæ, *c. Clerico. d. 50. & c. Veniam. d. 35. q. 9.* quod verùm eſſe ait, *Ioan. Andr. & Hoſt.* de pœnâ, quam poteſt Iudex *imburſare*, intellige mulctam pecuniariam, quam poſſit in burſam ſeu lucrum ſuum vertere & ſibi applicare, niſi cedat in damnum boni publici, vel præiudicium adverſarij, vel alterius, v. g. fiſco ſuo, ſi eſt Princeps.

Not. II. Materiam de relaxatione pœnæ, à Canoniſtis ſatis intricatè explicari; ex Theologis autem *S.Th. 2. 2. q. 67. a. 4. Valent. to 3. d. 5. q. 12. puncto 4. Soto lib. 5. de iuſt. q. 4. a. 4. Azor. p. 3. c. 23.* ſic facilè expediri:

1. Contra vtilitatem publicam non poteſt vllus Iudex licèt ſupremus, pœnam juſtam relaxare, vt ſi ex tali relaxatione ſequeretur maior peccandi libertas. 2. Neque ordinariè id facere poteſt contra voluntatem accuſatoris, aut in notabile præjudicium alterius, quia accuſatori fieret repetita, alis noua iniuria, niſi aliud poſtulet bonum commune, aut metus maioris mali, quo caſu bonum priuatum accuſatoris, debet cedere bono publico. 3. Certum eſt, judicem inferiorem etiam volente accuſatore, ſiue parte adverſâ, non poſſe pœnam relaxare, nam ad eum pertinet tantùm exequi leges Superiorum, non in illis diſpenſare. 4. Per Iudicem ſupremum non intelligi hîc ſolùm Pontificem, aut Imperatorem, aliósque Principes, qui non habent, aut recognoſcunt Superiorem, ſed etiam illos qui habent jura ſupremi Principis; ſiue *Regalia*, inter quæ eſt *bannus ſanguinis.* Si autem ſolùm haberent poteſtatem puniendi, & non etiam relaxandi pœnas; non eſſet *Ius Regium ſiue Regale*, cùm poteſtatem puniendi habeant quoque Iudices inferiores ſiue miniſteriales; qui jura ſupremi Principis minimè participant, vt ſunt Prætores, aliíque. Confirmat id notoria Principum Imperij praxis, qui ſupplicia capitalia reis ſiue poſt, ſiue ante ſententiam, liberè remittere aut mitigare ſolent, nemine repugnante, modo ex juſtâ cauſâ, ſine damno alterius, aut præiudicio boni publici id fiat.

Not. III. Quòd nemo præter Papam poteſt Epiſcopatus diuidere, vnire, vel Epiſcopos ab vno in alium transferre *per hoc & ſeq. cap. abſque Canones, ad quos ſe refert Pontifex*, & ſimul ad notoriam

Eccle-

Eccleſiæ conſuetudinem. Cuius tranſgreſſionem ex ſpeciali honeſtâ dilectione huic Cardinali, ſine præiudicio vtique tertij, aut boni publici, remiſit.

Cap. IV. Quòd translatione.

Idem eidem.

S V M M A.

Licèt Cardinali, (ad quem Innocentius ſcribit cap. 3.) commiſſa foret generalis legatio Regni Siciliæ, non debuit tamen manum extendere ad reſeruata Summo Pontifici, & ſi quædam ſpecialia conceſſa fuêre Legatis, vt abſolutio percuſſoris Clerici, eáque ex ipſo officio iam videantur licere Legatis, non tamen exiſtimandum eſt, potuiſſe dictum Cardinalem Panormicanam Eccleſiam ſubijcere Meſſanenſi, conceſſo ſibi primatiæ priuilegio, aut duos Epiſcopatus vnire, vel duos diuidere, ſine licentiâ ſpeciali.

E X E G E S I S.

Intelligitur ex priori; ſumma eſt, quòd poteſtas Legatorum Sedis Apoſtolicæ ſe non extendat ad Pontifici reſeruata ſpecialiter, qualia attentauerat iſte Cardinalis.

Cap. V. Licèt.

Idem Bononienſi Epiſcopò, & M. Capellano Subdiacono noſtro.

S V M M A.

Cùm Tranenſes Canonici initio diſſentientes, tandem vnanimiter Guilielmum fratrem Abbatis Caſſinenſis in Archiepiſcopum elegiſſent, eiuſque electionem Portuenſis Epiſcopus, tum Legatus, examinari præcepiſſet, Abbas Caſſinenſis grauiter apud Pontificem queſtus eſt, quòd dictus Legatus Nuntiis iam Romam miſſis, eandem electionem nimis malitiosè denuò examinare præſumpſerit, Pontifex hanc examinationem, tanquam à non ſuo judice factam, re iam ad ſuum examen delatâ, cenſuit irritam & inanem.

E X E G E S I S.

Probat hîc *t.* quòd Legatus ex quo cauſam ad Superiorem i. e. Papam remiſit, vti fecerat iſte Epiſcopus Portuenſis, mittendo Romam prius electionis examen, deſinit eſſe judex illius; adeóque idem Epiſcopus nihil vltra juris habuit ad electionem iſtam denuò examinandam.

Cap. VI. Dilectus.

Idem S. Petri, & S. Leonis Abbatibus, & R. Archid. Tullens.

S V M M A.

Cùm Præneſtinus Epiſcopus Legatus Papæ, Eccleſiam S. Trudonis Roberto Canonico Metenſi contuliſſet, & Metenſis Archidiaconus, ad quem præſentatio pertinebat, aſſerens, id ſe inconſulto fieri non potuiſſe, eundem Robertum moleſtare præſumeret; Mandauit Pontifex: cùm plus Iuris habeat in Conceſſione Prælatus, quàm in præſentatione patronus; nec præiudicetur Prælato; ſi quando per Apoſtolicæ Sedis Legatum eo inconſulto Eccleſia concedatur, dictum Archidiat. cogi, vt à dicti Roberti ſuper hoc moleſtatione deſiſtat.

E X E G E S I S.

Roberto Canonico Metenſi contuliſſet.) Nota, quòd Legatus Papæ poteſt conferre beneficia exiſtentia in prouinciâ, ſiue ciuitate ſibi decretâ, quod tamen juxta Panorm. intelligi non debet, niſi de Legato de Latere, alij enim Legati id non poſſunt, niſi ex ſpeciali conceſſione. *c. 1. eod. in 6.*

Cùm igitur plus Iuris habeat) Panorm. aſſignat duplicem huius comparationis intellectum; Vnum reſpectu eiuſdem beneficij, quod conferendo, plus tribuat beneficiato Ordinarius, quàm Patronus ad illud præſentando; Alterum reſpectu diverſorum beneficiorum; & itidem verum eſt, pinguius jus tribui ab inſtituente & conferente, quàm à præſentante, quia per præſentationem præſentatus ſolùm acquirit Ius ad rem, per Collationem verò & Inſtitutionem conſequitur jus pleniſſimum in re, quod fundatum eſt in ipſo jure Prælati, non in merâ gratiâ, vt jus patronatûs. Vtroque autem ſenſu procedit argumentum Pontificis à maiori ad minus. Cùm plus juris habeat in Conceſſione beneficij Prælatus, quàm in præſentatione Patronus, neque tamen præiudicetur Prælato, ſi Legatus ipſum præveniat conferendo beneficium, quod ipſe conferre poterat ac volebat, ita multo minùs præiudicatur Patrono, ſi illo inconſulto eiuſque præſentatione nec requiſitâ, nec expectatâ, Legatus conferat beneficium, quod ad illius præſentationem ordinariè pertinet.

Quæ tamen non procedunt niſi de jure patronatûs Eccleſiaſtici, quia ſi Patronus eſt laicus, vel Clericus habens jus patronatûs jure patrimonij, non poteſt Legatus conferre beneficium ſine illius conſenſu. *c. Dilectus. de jure patr.* imò vt not. *Panorm.* neque valet prouiſio Papæ de tali beneficio, niſi fiat mentio de patronatu laicorum.

Cap VII. Nouit ille.

Idem Illuſtri Regi Francorum.

S V M M A.

Cùm Rex Francorum quereretur, quòd Legatus Papæ ipſi certâ ratione ſuſpectus, extra fines Regni Francorum, in terram ſuam interdicti ſententiam promulgâſſet, reſpondet Pontifex, quòd etſi fines Regni Francorum Legatus exierat, nondum tamen fuerat terminos ſuæ Legationis egreſſus, cùm etiam in Viennenſi, Lugdun. Biſunt. prouinciis legationem ipſi iniunxerit.

E X E G E S I S.

Nota per h. t. Legatum, ſeu Præſidem in duabus prouinciis, propter connexitatem territoriorum, poſſe expedire negotia vnius Prouinciæ in aliâ, quia duæ Prouinciæ, reſpectu talis Legati, cenſentur vna Prouincia, licèt aliàs ſint diſtinctæ quoad limites & dominia, *ita Barboſ. hic multos allegans.*

Cap. VIII. Volentes.

Gregorius IX. Patriarchæ Hieroſolymitano.

T E X T V S.

Fraternitati tuæ Legationis officium in Prouincia tua tibi duximus committendum, ita tamen, quòd ſi Legatum ad partes illas de Latere noſtro contigerit deſtinari, executionem ipſius officij, quamdiu Legatus ipſe ibi fuerit, pro Sed. Apoſtolicæ reuerentiâ omnino dimittas.

Eſt textus clarus, eò tendens, vt præſente Legato de Latere, Legatus minor officio ſuo ſuperſedeat. vide *Panorm. pluribus diſputantem.*

Cap. IX. Excommunicatis.

Idem.

S U M M A.

Excommunicatos pro iniectione manuum violentâ in Clericos, Legati, qui non ſunt de Latere, extra Prouinciam ſibi commiſſam, neque eos, qui aliunde eò veniant; Neque Legati nati, ſubditos ſuos etiam in Prouinciâ ſua poſſunt abſoluere, niſi de ſpeciali gratia amplius ipſis concedatur.

E X E G E S I S.

Notatur ad hoc c. Conceſſiones factas Cardinalibus de Latere, non extendi ad alios Legatos non Cardinales, aut qui non ſunt de Latere. Si tamen adijciatur illa clauſula, *cum poteſtate Legati de Latere*, videantur habere poteſtatem, vt clauſula illa aliquid operetur, quod verbis reſpondeat, niſi aliunde conſtet, poteſtatem hanc eſſe limitatam.

Cap. X. & Fin. Nemini.

Idem.

S V M M A.

Legatorum Sedis Apoſtolicæ Statuta in ſua Prouincia edita, durant tanquam perpetua, etiam poſt illorum egreſſum. Si autem cauſas delegârint aliquibus, juriſdictio illorum expirat, ſi ante Legatorum diſceſſum horum citatio non præceſſerit.

E X E G E S I S.

Nota I. ex h. t. Legatos Statuta facere poſſe, eáque eſſe perpetua, non minùs, quàm Statuta & Ordinationes, quæ fiunt ab Epiſcopis & Archiepiſcopis in Synodis Diœceſanis & Prouincialibus, neque expirant cum morte conditoris, vti neque Indulgentiæ tam à Legatis, quàm Epiſcopis, & Archiepiſcopis conceſſæ, vt animaduertit *Barboſ. n. 2. 3. 4.*

Not. II. Quod ſæpius diximus, præſertim *l. 2. Partis* citationem ſufficere, vt res non dicatur eſſe] integra, & juriſdictio perpetuetur, vide. *Ma. trant. p. 4. d. 5.*

IDEM TITVLVS DE OFFICIO LEGATI, IN VI.

Cap. I. Officij.

Innocentius IV.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt Legati Eccleſ. Romanæ quantumcunque plenam Legationem habeant, ſiue miſſi fuerint, ſiue nati, vi Legationis, beneficia conferendi nullam habeant poteſtatem, niſi hoc alicui ſpecialiter indulgeatur. Secus eſt in Cardinalibus (quos appellat fratres) qui ſicut honoris prærogatiuâ lætantur, ſic eos autoritate fungi vult ampliori.

E X E G E S I S.

Nota I. Quòd poteſtas Legatorum conferendi beneficia, ſe non extendat, ad ea, de quibus ſpecialiter diſponitur in Concordatis Germaniæ, vel aliarum Nationum, contra quæ neque ipſi Pontifices quidquam attentant.

Nota II. Quando Pontifex generatim de Fratribus loquitur, intelligi Cardinales, hos enim in hoc c. intelligi probatur ex ſubiectâ materiâ, etſi alioquin Epiſcopos quoque hâc appellatione dignatur.

CAP.

Cap. II. Legatos.

Clemens IV. tit. S. Cæciliæ Presbytero Card. Apoſtol. Sedis Legato.

S V M M A.

Legatos, quibus inſtar Proconſulum, cæterorùmque Præſidum, certæ ſunt decretæ Prouinciæ, Pontifex Ordinarios reputat, & declarat commiſſum illis Officium, morte Pontificis committentis non expirare.

E X E G E S I S.

De poteſtate ordinariâ Legatorum ſatis diximus ad *cap. 1. De poteſt. delegati.* hoc lib.

Cap. III. Præſenti.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Declarat Pontifex 1. Reſeruationes quorumcunque beneficiorum à Sede Apoſtol. Legato factas, & decreta deſuper interpoſita, nec non proceſſus quoslibet per eum vel executores habitos (modò ad collationem beneficiorum iam vacantium non ſit proceſſum) finitâ legatione eo ipſo juribus vacuari; neque executores talia beneficia conferre poſſe.

2. Prohibet, ne Legatus poſtquam in aliquâ Cathedrali Eccleſia aliquam reſeruationem fecerit, aliam eâ pendente faciat ibidem.

3. Nec etiam poſtquam alibi reſeruauerit beneficium, ad cuiuſcunque collationem pertinens, aliud ad eiuſdem collationem pertinens reſeruatione alterius pendente, ſibi quoquo modo reſeruet. Secus attentata viribus non ſubſiſtant.

E X E G E S I S.

Cùm reſeruationes ad beneficia vacatura, vnà cum gratiis expectatiuis, à *Concil. Trid. Seſſ. 24. c. 19.* penitus ſint ſublatæ, & prohibitiones huius cap. ſint claræ, etſi poſt dictum Concil. non habeant vſum; non immoramur.

Cap. IV. Deliberatione.

Idem.

S V M M A.

Inhibet Pontifex 1. ne aliquis Sedis Apoſtol. Legatus quantamcunque plenariam obtinens Legationem, Cathedrales, vel Regulares, aut Collegiatas Eccleſias, ſeu ipſarum Cathedralium dignitates maiores poſt Pontificales & electiuas, vllatenus ſibi reſeruet, nec de ipſis aliquatenus ſe intromittat, neque liberæ electioni aut poſtulationi obſtaculum quomodolibet interponat.

Prohibet 2. Ne Legatus cuicunque concedat, vt ab iis, qui beneficia intra eius Legationem habentes, ea in illius manibus voluerint liberè reſignare, ipſorum reſignatione receptâ, illa valeat perſonis idoneis reſignare, cùm per hoc poſſet aperiri via contra Lateran. Concil. ad beneficia vacatura.

3. Conceſſiones & inde ſecuta, ſtatuit eſſe irrita, & vult hoc non ſolùm ad futura, ſed etiam ad præterita, & adhuc pendentia negotia extendi.

E X E G E S I S.

Prima prohibitio eſt clara, ſecunda in hoc conſiſtit, quòd non liceat Legato cuicunque vel quibuſcunque concedere, vt Reſignationes beneficiorum intra ipſius Prouinciam poſſint recipere, & poſtea perſonis idoneis conferre. Vtroque enim modo reperitur via ad beneficia vacatura, ſiuè idem ſit, qui reſignationem accipiat & beneficium conferat, ſiue vnus accipiat, & alter conferat, vt bene notat gloſſa, quia vtroque modo poteſt alicui ſpes aut promiſſio fieri, beneficium reſignatum aut reſignandum obtinendi, repugnante Concil. Lateran. c. 8. quod celebratum fuit ſub Alex. III. Cui non obſtat, quòd ipſe Legatus poſſit reſignationem accipere & beneficium conferre, quia non tam facilè aperitur via ad beneficia vacatura, quàm ſi id committat alteri, vt obſeruat gloſſa.

Cap. V. Collatio.

Idem.

T E X T V S.

Collatio beneficij per Legatum Apoſtolicum alicui facta, nullius momenti exiſtit, ſi in eâ non fuerit habita mentio illius beneficij, quod primitus obtinebat.

E X E G E S I S.

Nota I. Beneficij collationem à Legato illi factam, qui tacet ſe habere aliud beneficium, eſſe ſubreptitiam & nullam, ſicut eſt illa, quæ fit à Papa, vt habetur *in cap. Motu propric. de Præbend. in 6.* Cùm verò Pontifex id ſolùm ſtatuat de illâ collatione, quæ fit ad petitionem illius vel alterius pro eodem oblatam, cui beneficium confertur; illam autem collationem, quæ fit motu proprio ex merâ liberalitate, nolit irritam reputari; etſi is, cui fit gratia, de alio beneficio, quod habet, mentionem non faciat. Quæritur ergo, Vtrum itidem collatio Legati ſicut Papæ motu proprio facta, tacito beneficio ante habito, ſit valida & ſolùm illa ſit irrita, quæ fit ad inſtantiam alterius beneficium quantumuis modicum quod jam obtinet, reticentis?

Reſpondetur 1. Ordinarios regulariter beneficia

ficia poſſe aut ſolere conferre ex motu proprio ſiue officio, quia vniuerſalem aut certè magnam habent notitiam beneficiorum ac perſonarum, vt adeò non facilè poſſint obrepere aliqui ad plura beneficia illegitimè ab illis obtinenda. Secus eſt in Pontifice & Legato, qui non poſſunt exactè notos habere ſubditos ſuos per totum Orbem vel Prouinciam, ſicuti habent Epiſcopi intendentes ſuis Epiſcopatibus.

Reſp. 2. Etſi aliqui negant Legatum poſſe vti hâc clauſulâ: *Motu proprio.* Gloſſa tamen rectè tenet contrarium, quam ſequitur *Panorm. in c. Tuam. de atat. & qual. Præfic. in Reg. 16. Cancellar. q. 8. n. 3. facit d. t. in c. Tuam*, vbi Pontifex laudat Legatum, quòd Monachum quendam ad reformationem cuiuſdam Monaſterij, *ex ſua dumtaxat prouiſionis officio*, (quod rectè accipitur pro clauſulâ *Motu proprio*) Abbatem conſtituerit. Deinde cùm Ordinarij ſecundùm hanc clauſulam beneficia conferant, cur Legatus non poſſit idem? Denique *motu proprius* nihil aliud ſignificat in propoſito, quàm quòd Papa, vel Prælatus, ſecundùm notitiam idoneitatis, quam habet de perſonâ & beneficio, illiuſque meritis ipſi vult conferre gratiam ſingularem, non attento, iſtum aliud beneficium obtinere, neque precibus ſi quæ interueniunt, quibus ſecluſis nihilominus facturus eſſet gratiam; Quâ ratione quin etiam Legatus procedere poſſit, nihil obſtat; ad quem *cap. Motu proprio* loquens de ſolo Pontifice, ob paritatem rei & rationis rectè extenditur.

TITVLVS XXXI.

DE OFFICIO IVDICIS ORDINARII.

In Rubricam.

HÆc ſatis intelligitur ex illis, quæ diximus ad Rubricam *tit. de Off. & Pot. Iud. del.* Adde ex *Panorm. hic.* Poſtquam viſum eſt de officio Legati ſpecialis, nunc ſubijci in genere de officio cuiuslibet Ordinarij. *De eâdem materiâ tractatur 3. q. 7. 9. q. 3. 10. q. 1. & q. 2. & q. 3. 18. q. 2. per totum. 30. q. vlt. c. Incerta. q. 3. q. 5. c. Quia ſuſpecti. Idem Titulus, extat in 6. & Clementinis.*

Cap. I. Pernicioſam.

Ex Synodo Ioannis Papæ.

SVMMA.

Habeant igitur Epiſcopi ſingularum vrbium, in ſuis diœceſibus liberam poteſtatem, adulteria & ſcelera inquirere & judicare ſecundùm Canones, abſque impedimento alicuius. Et cùm opus fuerit, publicum conuocent auxilium.

EXEGESIS.

Liberam poteſtatem.) Nota I. Epiſcopos habere liberam poteſtatem coërcendi adulteria & concubinatus tam laicorum, quàm Clericorũ etiam iuxta *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 8.* vbi certas pœnas conſtituit, alijs pœnis contra Adulteros & Concubinarios inflictis, & in ſuo robore permanſuris. Quomodo autem tum in genere, tum in ſpecie inquiſitio fieri debeat, dicimus *lib. 5. t. 1.*

Not. II. In cauſis merè Eccleſiaſticis, vt ſunt *Sacrilegium, Matrimonium &c.* cognitionem & ſententiam pertinere ad Epiſcopum. In cauſis mixti, dari locum præuentioni, inter judicem ſecularem & Eccleſiaſticum, *vt not. Panorm.* & conſtat *ex lib. 2. tit. 1.* Neque in his poteſt ſe intromittere, niſi indirectè ad pœnitentiam imponendam, & ad delictum ſiue peccatum impediendum. *c. Nouit de judicijs.* In notorijs autem non niſi datâ negligentiâ judicis ſecularis, vt poſt *Innocent. in d. c. Nouit.* not. *Panorm. hic n. 7.*

Nota III. Sicuti Iudex ſecularis tenetur præbere brachium ſeculare Iudici Eccleſiaſtico, & recuſans ſine cauſâ juſtâ, ad hoc per cenſuras compelli poteſt; ita Iudex Eccleſiaſticus, tenetur viciſſim Iudici ſeculari, porrigere brachium Eccleſiaſticum, cùm hoc tamen diſcrimine, quòd ſecularis non poteſt Eccleſiaſticum compellere, ſicut hic illum, ſed debet ad Superiorem judicis Eccleſiaſtici recurrere, vt not. *Panorm. n. 10. & 14.*

Nota III. Aliquos, vt *Hoſtienſem & Ioan. And.* exiſtimare, punitum à Iudice Eccleſiaſtico non poſſe puniri à ſeculari, quia non debet quis bis judicari, *c. Quid ergo. 32. q. 2.* ſed in contrarium eſt ſententia, quam judico communem, & rectè tradit *Panorm. hic n. vlt. quantumcunque quis punitus fuerit in foro Eccleſiaſtico, poſſe puniri quoque in ſeculari.* Neque obſtat Regula *de non bis puniendo*, intelligi enim debet de pœnâ adæquatâ, quæ includit pœnam vtriuſque fori; & ſi non licet punire punitum in foro Eccleſiaſtico, quo jure licet punire punitum in foro ſeculari? Accedit praxis generalis Orbis terrarum, quæ punit idem delictum in vtroque foro.

CAP.

Cap. II. Si Sacerdos.

Eugenius Papa.

S V M M A.

Si Sacerdos ſciat, aliquem eſſe reum criminis, vel ſi confeſſus fuerit & emendari noluerit, niſi judiciariò ordine quis probare poßit, non debet eum arguere nominatim, ſed indeterminatè, ſicut dixit Chriſtus: Vnus veſtrum me traditurus eſt. Sed ſi ille, cui damnum illatum eſt, petierit juſtitiam; poteſt excommunicare autorem damni, licèt etiam ei confeſſus ſit; ſed tamen non nominatim poteſt eum remouere à Communione, licèt ſciat eum eſſe reum, quia non vt judex ſcit, ſed vt Deus, id eſt, Dei locum tenens. ſed debet eum admonere, ne ſe ingerat, quia nec Chriſtus Iudam à Communione remouit.

E X E G E S I S.

Pertinet hoc cap. ad materiam de Sigillo Confeſſionis, quam tractant paſſim Theologi Scholaſtici & Morales, ad quos remittimus; Canoniſtis ſufficit ſcire, Notitiam ex Confeſſione ad forum externum trahi nullatenus poſſe, aut debere.

Cap. III. Cùm ab Eccleſiarum.

Alexander III. Florentino Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm à Prælatis Eccleſiaſtica ſententia promulgatur, debet vſque ad condignam ſatisfactionem inviolabiliter obſeruari. Quare mandat Pontifex, ſi Plebanus Sancti P. in Parochianos ſuos, interdicti, vel excommunicationis ſententiam rationabiliter tulerit, vt Epiſcopus ipſam inuiolabiliter faciat obſeruari, neque ſine congruâ ſatisfactione, & Plebani conſenſu, illam relaxet.

E X E G E S I S.

Eccleſiarum Prælatis.) Nota, Quòd per h. t. in lata ſignificatione Parochi poſſunt dici Prælati, quia præſunt Parochianis in foro animæ, idem probat *text. in c. Tua. inf. de Cler. ægrot.* & conuenit etymologia, ſunt enim Præpoſiti, ſiue Prælati ſuis Parochianis. Strictè tamen, illi ſoli dicuntur *Prælati, qui trahunt iuriſdictionem aliquam fori contentioſi, concord. gl. in c. Decernimus. de iudic.* Poteſtque hoc modo etiam iſte t. intelligi, vt Plebanus iſte habuerit juriſdictionem aliquam, quia excommunicabat Parochianos ſuos, de Jure intellige ſpeciali, puta ex præſcriptione, vel priuilegio; non de jure communi, vt not. *Panorm. n. 2.*

* *Excommunicationis ſententiam &c.*) Nota I. Prælatos inferiores Epiſcopis, poſſe ferre ſententiam excommunicationis in ſubditos; concordant *c. Sicut inu. de Simon. & c. Cùm in Eccleſiis de maior. & obed. & c. 1. de eo, qui furtivè.*

Nota II. Quòd ſententiam latam à Prælato inferiore, poteſt Epiſcopus relaxare, ſi eſt irrationabilis; ſi autem eſt rationabilis, non debet eam relaxare, ſed remittere ad excommunicatorem.

Nota III. Prælatos hos inferiores poſſe exequi ſententias ſuas, neque debere recurrere ad Superiorem. *Quilibet enim Iudex ſiue Delegatus, ſiue Ordinarius, poteſt exercendo Iuriſdictionem, quam habet, ſuam ſententiam mandare executioni*, ſed eam quam non habet, exercere non poteſt, & tunc debet ad Superiorem recurrere, vt notabiliter dicit *Innocent. hic.*

Cap. IV. Cùm Vos.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo, & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Fraternitati Veſtræ mandamus, quatenus ſi quando in vacantibus Eccleſiis, in quibus Eccleſiis perſona præſentationem non habet, vel quia perſona minùs idonea præſentantur, vel aliâ de cauſâ perſonas in eis non poteritis inſtituere, appellatione remotâ, ponatis Oeconomos, qui fructus debeant percipere, & eos, aut in Eccleſiarum vtilitatem expendere aut futuris perſonis fideliter reſeruare.

E X E G E S I S.

Perſona minùs idonea &c.) Nota I. Ex *h. t.* bene argumentari *Panorm.* quòd patronus laicus præſentans indignum, non ſit eo ipſo priuatus poteſtate præſentandi, alióquin Epiſcopus non deberet ponere Oeconomum, ſed Eccleſiæ ſtatim prouidere de nouo Parocho ſiue Rectore; quod procedere videtur, niſi Patronus ſcienter præſentet indignum, ſi enim ſcienter id faciat, & datâ operâ, tum eâ vice eſſe priuatum poteſtate præſentandi, rectè probat idem *Panorm. n. 5. & ſeq.*

Ponatis Oeconomos &c.) Quorum officium eſt, fructus percipere & Rectori nouo ſiue Succeſſori reſeruare. quę duo quidem ſola exprimit *textus*, ſed videtur ad hoc Officium itidem pertinere, *adminiſtratio Parochialis & cura animarum*, adeóque Clerico, imò Sacerdoti demandari debere, donec Rector aliquis reſtituatur; vt cuſtodia Eccleſiæ vacantis, ſit integra, & nihil interea negligatur. Erit tamen penes Ordinarium, vtrum ſeculari velit curam & cuſtodiam fructuum demandare.

Nota II. *Cuſtodiam & curam Eccleſiæ vacantis, principaliter pertinere ad eum, qui habet jus inſtituendi, licèt non ſit Epiſcopus*, quam Regulam ponit *gloſſa hic, & probat Ioan. Andr.* etſi magis illam probari ratione, quàm jure advertat *Panorm. n. 8.* hanc aſſignans rationem; nam idem qui habet jus inſtituendi, ſiue prouidendi Eccleſiæ Vacanti, videtur multo magis habere quoque curam debere rerum Eccleſiæ, donec ipſi prouideatur, quàm quiuis alius. Niſi ipſe patronus ſit Eccleſiaſticus; cui videtur

Y con-

conuenire cuſtodia Eccleſiæ vacantis, licèt non habeat Jus inſtituendi, ſeu conferendi, iuxta *Panorm. l. c.*

Cap. V. Ex parte.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Si qui occultatis exceſſibus, (pro quibus excommunicati fuerunt) abſolutionem à Papâ obtinuerint, aliam cauſam prætendentes, idque conſtiterit, debet eos Epiſcopus compellere, vt tum literis ſuis rei veritatem continentibus, ad Sedem Apoſtolicam redeant. Si autem eos de hoc tantùm ſuſpectos habuerit, debet eos exinde toram ſe compellere, vt purgationem præſtent.

EXEGESIS.

Nota, quòd ſi quis vnâ, vel pluribus excommunicationibus ligatus, vnam vel plures cauſas veras ſupprimit, aut falſam allegat, abſolutionem eſſe invalidam, ſaltem eam, cuius cauſa ſubticetur. Vide *Barboſ. hic plures allegantem.* Sed hæc ad tit. de Excommunicat. pertinent.

Cap. VI. Significauit.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Cùm quidam pro illicitâ conſanguinitatis & affinitatis copulâ excommunicatione notati, ad iudices remotiores literas impetrarent à Papâ, & Legati teſtium productioni & receptioni nec per ſe, nec per alium intereſſent, ideòque ſubreptitiè abſoluti, ad nefariam copulam redirent. Pontifex à quodam Epiſcopo conſultus reſcribit, ſi hæc in ipſius diæceſi contingant, licitè poſſe ipſum taliter abſolutos in priſtina Excommunicationis ſententiam reuocare, & in eâdem tenere ligatos, donec cauſa in receptione teſtium, & in aliis legitimum incipiat habere proceſſum.

EXEGESIS.

Nota caſum ſingularem, in quo Epiſcopus ſupplet negligentiam Delegati Papæ, ſcilicet *quando ex malitiâ vel negligentiâ Legati, nutritur peccatum, &* licèt hic *textus*, loquatur in cauſâ ſpeciali inceſtûs, idem tamen eſt in quolibet alio peccato, quod ex culpâ Legati committitur.

Cap. VII. Quanto.

Innocentius III. Auſitano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex huic Archiepiſcopo, quatenus quoſcunque Monachos aut Regulares vagabundos inuenerit, niſi ad commonitionem ipſius reſipuerint, vt proprium in manibus Prælatorum ſuorum reſignent, conuertendum in vtilitatem domûs, ſecundùm Abbatis conſilium, & Regularem Vitam obſeruent: ſi Prælati illorum ab Archiep. moniti id exequi omiſerint, per ſuſpenſionem beneficij & officij, appellatione remotâ, eos compellat.

EXEGESIS.

Nota, quòd Officium reuocandi Regulares vagabundos, fugitiuos, & Apoſtatas, proximè incumbat eorum Prælatis, qui ſi id negligant, ſupplere debent per h. t. Archiepiſcopi, Epiſcopi, Ordinarij. Vide *Mirand. in Manual. Prælatorum to. 1. q. 51. a. 3.*

Cap. VIII. Ad reprimendam.

Idem Rothomagenſi Archiepiſcopo, eiuſque Suffraganeis.

SVMMA.

Sicuti pœnas Canonicas à vobis in ſubditos latas vultis inuiolabiliter obſeruari, ita latas ab aliis debetis inuiolabiliter obſeruare, ideóque mandamus, quatenus latam à Lexonienſi Epiſcopo ſententiam in ſuos ſubditos & ſeruetis ipſi, & à veſtris ſubditis faciatis inuiolabiliter obſeruari. Tu verò Frater Archiepiſcope, (cùm excommunicatio per appellationem non ſuſpendatur) ſi quis de iniuſtâ Epiſcopi ſui ſibi fuerit excommunicatione conqueſtus, ad ipſum abſoluendum ſecundùm formam Eccleſiæ remittas. Qui ſi ipſum noluerit abſoluere, tu (receptâ juratoriâ cautione) poteris ipſum abſoluere, ita tamen, vt niſi legitimè conſtiterit, iniquè fuiſſe excommunicatum, vi juratoriæ cautionis ipſi præcipias, vt ratione Excommunicationis Epiſcopo ſuo ſatisfaciat, aut in illam, appellatione remotâ, eundem reducas.

EXEGESIS.

Nota ex h. t. *quòd excommunicatus in vnâ diæceſi, eſt etiã in altera excommunicatus, & debet talis cenſeri in qualibet parte Orbis.* Excomunicatio enim afficit perſonam, & ſequitur eam *ſicuti lepra leproſum 1. 9. 1. C. Citò turpem. 3. q. 5. c. Quiſquis. c. 1. & 2. de treugâ & pace.* Neque eius effectus ſuſpenditur per appellationem, ſed hæc pertinent ad materiam de excommunicatione: Deliquerunt ergo illi, qui excommunicatos ab Epiſcopo Lexonienſi, noluerunt habere pro excommunicatis, vel ex inſcitiâ non intelligentes naturam excommunicationis, vel ex arrogantiâ nolentes illius factis tantum honoris deferre.

CAP.

Cap. IX. Duo ſimul.

Idem Turonenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm ſit in Canonibus definitum, Primates vel Patriarchas nihil præ cæteris habere, niſi quantùm Canones concedunt, vel priſca conſuetudo illis contulit, ita vt ſecundùm Nicenas regulas *ſua priuilegia ſeruentur Eccleſiis; niſi Apoſtolica Sedes ſpeciale aliquid alicui Eccleſiæ, vel eius Rectori conceſſerit. Quamdiu ergo Clerici alicuius Epiſcopi, coram illo voluerint ſtare Iuri, compelli non debent ad Iudicium Patriarchæ, niſi appelletur ad illum, aut aliquid Sedes Apoſtolica indulſerit.*

E X E G E S I S.

Tria ponuntur *in h. t.* per quæ acquiritur Iuriſdictio, *lex ſiue Canon, conſuetudo & priuilegium.*

Cap. X. Quòd Sedem.

Idem Turonenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex huic Archiepiſcopo, ſi infirmitate, vel aliâ juſtâ causâ decentus, aliquem Suffraganeorum ſuorum conſecrare non poßit, quòd alicui Coëpiſcoporum ſuorum vices ſuas committere ipſi licitum ſit, ſi modò Catholicus habeatur, & Apoſtolicæ Sedi amicus.

Intellectus planus eſt.

Cap. XI. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Helienſi.

S V M M A.

Inter plura alia Pontifex ab hoc Epiſcopo conſultus, an Archiepiſcopus cauſam per appellationem ad ſe delatam poßit jure ordinariæ poteſtatis Suffraganei ſui ſubdito delegare; vel animaduertere in eum, ſi renuerit ſuſcipere? Reſpondet, Archiepiſcopum non poſſe eum compellere inuitum, cùm in eum (exceptis paucis articulis) nullam habeat poteſtatem: licet Epiſcopus ſuus ſit eidem Metropolitanâ lege ſubiectus.

Conſultus itidem ab eodem, an alicui liceat ſine ſpeciali mandato Papæ Delegato, (qui aliquem propter contumaciam excommunicauit; aut petitorem, rei ſeruandæ causâ, in poſſeßionem miſit) eodem mortuo, volentem parere, abſoluere?

Reſpondet 1. Cùm Delegatus ſit maior Ordinario, ſine mandato Papæ excommunicatum huiuſmodi non poſſe per alium (præterquam in articulo mortis) abſolui: niſi Legatus talis ſit, cui ſuccedat alius in onere & honore.

Reſpondet 2. Verùm, ne alius poſt annum efficiatur verus poſſeſſor, coram Ordinario, (vel ſi eius copiam habere nequiuerit) coram publicis & honeſtis perſonis, offerre & præſtare de ſtando juri poterit cautionem, vt ſic poſt annum recuperare poſſeßionem per Sedem Apoſtolicam mereatur.

E X E G E S I S.

Compellere nequit &c.) Not. quòd Archiepiſcopus non poteſt cauſas tractare, aut cognoſcere, quæ pertinent *ad ſubditos Suffraganeorum ſuorum extra cauſam appellationis*, etiam partibus conſentientibus, nec poteſt illos compellere, ad cauſas ab ipſo commiſſas ſuſcipiendas, etſi validè poſſit illam committere, quia Pontifex ſolam compoſitionem prohibet, non item Commiſſionem. Etſi enim Archiepiſcopus habeat Iuriſdictionem ordinariam in Suffraganeos, eorúmque ſubditos, non vult tamen illam extendi Pontifex vltra illos articulos, quos dicit eſſe exceptos ad vitandam videlicet confuſionem juriſdictionum, & materiam litium inter Primates, Archiepiſcopos, Epiſcopos.

Ex caſibus autem exceptis complures refert *Barboſ. hic à n. 4. Quaranta, verb. Epiſcopi autoritas* quadraginta refert, *Marcus Anton. Genuenſis in praxi Archiepiſc. Neapol. c. 70.* viginti octo collegit. Illos autem, quos gloſ. hic enumerat, non eſſe derogatos exiſtimat *Barboſ. hic n. 9. ſub fin.*

Cap. XII. Licèt.

Idem Archiepiſcopo Senonenſi.

S V M M A.

Licèt in corrigendis exceßibus Canonicæ ſanctiones appellationem intercludant, & ideò Pariſienſi Epiſcopo mandatum ſit, vt tam circa Religioſos quàm ſeculares Clericos ſibi ſubditos, inquirat & corrigat, appellatione remotâ, quæ viderit corrigenda &c. Dicit tamen intentionis ſuæ non eſſe, Archiepiſcopi juriſdictioni derogare, ideòque declarat, quòd ſi ab eodem Epiſcopo, non tanquam Delegato, ſed tanquam Ordinario aliquis caſus emerſerit, in quo licitum ſit ad Sedem Metropolitanam appellare, quò minùs ad Archiepiſcopum tanquam Metropolitanum appellari valeat, nolle ſe aliquatenus derogare.

E X E G E S I S.

Appellationis ſit diffugium &c.) Nota I. Quòd *à correctione regulariter non liceat appellare*, quia ille, qui corrigit, non grauat; appellatio verò fundatur ſuper grauamine; *c. Vt debitus. de appellat.* ſi tamen

Superior in corrigendo excederet modum, appellari poteſt, vt hîc ſignificat Pontifex, & habetur. *c. De priore*, & *c. Reprehenſibilis. eod.* Vnde notat *Panorm. n. 1. jure nouiore decretalium*, non eſſe differentiam inter cauſas alias & cauſam correctionis, quia hodie appellari non poteſt, niſi quis grauetur, vt *in d. c. Vt debitus*. & idem eſt in correctione, *Iure autẽ antiquiore*, cùm *opus non eſſet aperire cauſam, ſed indifferenter omnis appellatio admitteretur, niſi manifeſtè friuola, vt not. 2. q. 6. c. Ad Romanam.* habebat locum hæc ſpecialitas correctionis, vt non admitteretur appellatio niſi rationabilis, quia præſumebatur aliàs ad effugiendam correctionem interponi.

Nota II. Quòd Papa per ſuum mandatum ordinariè non intendit alicui præiudicium generare.

Cap. XIII. Irrefragabili.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Vt Eccleſiarum Prælati correctionis & reformationis Officium liberè exerceant, decernit Pontifex, vt executionem nulla conſuetudo, vel appellatio valeat impedire, niſi debitam formam exceſſerint. Exceſſus tamen Canonicorum Cathedralium, vbi conſueuerunt per Capitulum corrigi, per ipſum ad commonitionem, vel juſſionem Epiſcopi corrigantur, infra terminum competentem ab illo præfigendum; alioquin ex tunc Epiſcopus ipſos corrigere non poſtponat.

Cæterùm, ſi Canonici abſque manifeſtâ & rationabili, cauſâ maximè in contemptum Epiſcopi, ceſſauerint à diuinis, Epiſcopus nihilominus celebret in Eccleſiâ Cathedrali, & Metropolitanus ad querelam ipſius tanquam Delegatus ſuper hoc à nobis taliter per cenſuram illos caſtiget, ne talia de cætero præſumant &c.

Iſta ſine difficultate intelliguntur, non itidem obſeruantur.

Cap. XIV. Quoniam.

Idem in eodem.

S V M M A.

Quoniam in pleriſque partibus permixti ſunt populi diuerſarum linguarum, præcipit Pontifex, vt Epiſcopi huiuſmodi ciuitatum prouideant viros idoneos, qui ſecundùm diuerſitatem linguarum & rituum illis præſint. Prohibet autem omnino, ne vna ciuitas ſiue diœceſis, diuerſos Pontifices habeat, ſicut vnum corpus diuerſa capita, quaſi monſtrum. Sed ſi propter dictas cauſas, neceſſitas poſtulauerit, Epiſcopus loci Catholicum Præſulem pro nationibus illis prouidè conſtituat ſibi Vicarium in prædictis, qui ei per omnia ſit ſubiectus, & ſi aliter ſe ingeſſerit, nouerit ſe excommunicatum, & ſi nec ſic reliquerit, ab omni Eccleſiaſtico miniſterio deponatur, adhibito, ſi neceſſe fuerit, brachio ſeculari.

EXEGESIS.

Viros idoneos &c.) Nota I. Pro exemplo talium ciuitatum olim afferri potuiſſe Conſtantinopolim, aliáſque vrbes Græcas, vbi Græcis permixti habitabant Latini, *Panorm.* aſſignat etiam Tridentum, vbi Germanis habitant permixti Itali, & vrbem Metenſem, vbi ijſdem permixti degunt Galli.

Nota II. Cùm *t.* ſolùm nominet viros idoneos, poſſint autem ad hoc, vt gubernent populum diuerſæ linguæ aut rituum, eſſe idonei, qui non ſint Epiſcopi, ſed Rectores aut Præpoſiti, aut aliter nominentur, apparet non eſſe neceſſarium, vt ſint Epiſcopi, idque ſuadet experientia in his ipſis vrbibus, quæ pro exemplo afferuntur, vbi nunquam propter diverſas nationes auditum eſt, electũ eſſe diverſum Epiſcopum; aut illo opus fuiſſe ad Pontificalia diverſis populis adminiſtranda; quidquid in oppoſitum cenſeat *Panorm.* certè praxis horum temporum non habet, etſi fortaſſis olim habuerit, vt vel crearetur ad hunc finem novus Epiſcopus, linguâ & moribus alterius populi conformis, vel aſſumeretur aliquis Epiſcopus carens Epiſcopatu (quales ſuo tempore fuiſſe, & *nullaterrenſes* appellatos, ſcribit *Panorm.*) eoſdem ſcil. cum Titularibus, qui nullum Epiſcopatum de facto tenent, ſed ſolum Titulum.

Conſtituat ſibi Vicarium.) Qualiſcunque verò aſſumatur ab Epiſcopo, ob hanc cauſam, non erit niſi Vicarius ipſius, illi per omnia ſubiectus, grauiter puniendus, ſi plus affectet; deteſtatur enim Eccleſia duos Epiſcopos vel ſpeciem illorum in vnâ ciuitate, vel diœceſi. Non malè tamen advertit *gl.* eiuſmodi Vicarium habiturum poteſtatem & juriſdictionem ordinariam, cùm ſit neceſſaria ipſius officio.

Cap. XV. Inter cætera.

Idem in eodem.

S V M M A.

Epiſcopi viros idoneos ad S. Prædicationis Officium aſſumant, potentes in opere & ſermone, qui plebes ſibi commiſſas vice ipſorum (cùm per ſe ijdem nequiuerint) ſolicitè viſitantes, eas verbo ædificent & exemplo; quibus ipſi cùm indiguerint, congruè neceſſaria ſubminiſtrent. Ideóq; Pontifex præcipit, tam in Cathedralibus, quàm in aliis conuentualibus Eccleſiis viros idoneos ordinari, quos Epiſcopi poſſint Coadiutores & Cooperatores habere, non ſolùm in Prædicationis officio, verùm etiam in audiendis Confeſſionibus & pœnitentiis iniungendis ac cæteris, quæ ad ſalutem pertinent animarum. Si quis autem hæc adimplere neglexerit, diſtrictæ ſubiaceat vltioni.

EXE-

EXEGESIS.

Prædicationis munus *proprium eſſe Epiſcoporum, & munus ipſorum præcipuum*, confirmat quoq; *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 2. de reform.* cuius decretum quoad ſubſtantiam planè conuenit cùm decreto *Conc. Lateran. ſub Innocentio III. c. 13.* ex quo deſumptum eſt *hoc cap.* Quin, cùm ſint ſucceſſores Apoſtolorum, quorum medullis inhærebat, & humeris inſolubiliter affixa erat per mandatum Chriſti, prædicatio Evangelij, non poſſunt illud abdicare, neque irrevocabiliter delegarè. *Vnde decipiuntur, & ſeipſos decipiunt Mendicantes; qui ab aliquo Epiſcopo obtinent aut extorquent facultatem prædicandi in Eccleſiis Cathedralibus aut aliis, putantes illam dari, aut dari poſſe in perpetuum* cùm à quolibet legitimo Epiſcopo ſucceſſore, poſſit reuocari, quia Prædeceſſor non habet poteſtatem in ſucceſſores, tanquam par in paris præcipuam Epiſcopalis muneris partem illis ſubtrahendi; præſertim ſi ipſi ad prædicandum fuerint idonei, nec impediti. Vnde Epiſcopi poſſunt vel ipſi prædicare, vel ab his Religioſis in alios transferre, ſeu Religioſos, ſeu Seculares.

Quod non ſolùm procedit de Eccleſiis Cathedralibus, ſed etiam quibusvis aliis, vigore. *c. 4. de reform. ſeſſ. 24. vbi Concil. Trid.* ſtatuit, vt *nullus Secularis, ſiue Regularis, etiam in Eccleſiis ſuorum Ordinum prædicare præſumat.* Conſuetudines ergo, conceſſiones prædicandi, præſentandi prædicatorem, ſolùm durant vſque ad contradictionem Epiſcoporum, qui tamen conceſſioni, conſuetudini, & tolerantiæ prædeceſſorũ derogare non facilè ſolent, etſi vigore verborum Concilij (ne ſint inania) poſſint. Quod etiam locum habere in Eccleſiis exemptis, & Sedem Apoſtolicam nemini prædicandi licentiam concedere ſolere ſine licentia Epiſcopi, falsò in contrarium allegatus tenet *Barboſ. in notis ad Concil. dictum c. 4. ſeſſ. 24. n. 13. & 14.*

Cap. XVI. Conquerente.

Honorius III. Epiſcopo Aſſiſinatenſi.

S V M M A.

Cùm conquereretur Oeconomus Monaſterij Subaſienſis, Epiſcopum juribus Epiſcopalibus non contentum, in Eccleſiis & Capellis Monaſterij procurationem exigere, quibus non eſſent pares, & interrogante Oeconomo, quænam eſſent hæc Iura? Epiſcopus quædam ſpecificaſſet, re ad ſe delatâ, & lite conteſtatâ Pontifex inſpectis probationibus & actis vtriuſque partis, decernit hæc eſſe Jura Epiſcopalia, *quæ Epiſcopus in Eccleſiis, & Capellis ſuæ diœceſis ad Monaſterium ipſum ſpectantibus habere debeat:*

Canonicam Obedientiam, ſubiectionem & reverentiam; Inſtitutionem & Deſtitutionem; Correctionem & Reformationem, ac Cenſuram Eccleſiaſticam; Juriſdictionem quoque Cauſarum omnium ad forum Eccleſiaſticum de jure ſpectantium; pœnitentias, & Sacrorum omnium, quæ ab Epiſcopo ſunt recipienda, collationem; Synodum & Synodatici ſeu Cathedratici nomine duos ſolidos; quartam decimationum & mortuariorum; *Viſitationem quoque annuam, in quâ nomine procurationis non amplius* exigendum eſt; niſi quantum moderatè Eccleſiæ & Capellæ exhibere poſſunt.

Denique mandat Pontifex, ne Epiſcopus Monaſterium hoc, plus cæteris ſuæ diœceſis, in procurationibus oneret; & his juribus contentus, non amplius exigat, præter moderatum auxilium, iuxta Lateran. Concilium, ex manifeſtâ & rationabili cauſâ cum caritate poſtulandum, ſicut ab aliis Eccleſiis eiuſdem diœceſis.

EXEGESIS.

Ex hoc c. communiter DD. deſumunt, quæ de Jure communi ſint jura Epiſcopalia; Etſi enim Oeconomus Monaſterij Subaſienſis, ſolùm de ſuo Monaſterio eiuſque Eccleſiis & Capellis interrogârit, quid nomine Jurium Epiſcopalium debeatur Epiſcopo Aſſiſinati; Pontifex tamen *vniverſim reſpondet ac decernit*; quænam ſint Epiſcoporum, ſeu Epiſcopalia jura; & prohibet, ne dictum Monaſterium amplius grauetur, quàm alia Monaſteria eiuſdem diœceſis, & quarumvis aliarum diœceſium; neque enim jus commune plura jura concedit Epiſcopo Aſſiſinati, quàm aliis Epiſcopis.

Tractantur autem & explicantur omnia hæc jura aliis locis Juris Canonici, vt non ſit hîc immorandum, breuiter tamen illa enarrat *Panorm. hîc. à n. 2. vſque ad finem.* Oportet verò hæc jura Epiſcopis integrè ſeruari, ac præſtari; niſi quatenus conſuetudine ſublata alicubi, aut immutata ſunt.

Cap. XVII Vt iuxta.

Idem Abbati & Conuentui S. Remigij.

S V M M A.

Remenſi Archiepiſcopo firmiter inhibet Pontifex, vt nullos de cætero Seculares in Monaſterij Capitulum, (niſi duos vel tres de Canonicis Eccleſiæ ſuæ, in decenti habitu, aliis quos expedire viderit Religioſis adiunctis,) ſecum viſitationis tempore introducat.

Et textus clarus eſt, & difficultas abeſt.

Cap. XVIII. Dilectus.

Idem Epiſcopo Baiocenſi, & Archidiacono Rothomagenſi.

S V M M A.

Cùm Abbas Monaſterij Rothomagenſis ex-

poſuiſ-

poſuiſſet Papa, tertiam partem emendarum, *ex quinque Parochiis ad ſuum Monaſterium ſpectare ab antiquo, Innocentius autem Papa hiſce Delegatis mandâſſet, vt auditis hinc inde propoſitis, cauſam remitterent ad eum ſufficienter inſtructam, ſed Epiſcopus proceſſum impediret obtentu cuiuſdam ſententiæ ſuper quibuſdam Eccleſiis quoad* legem diœceſanam *promulgatæ pro eodem; ideóque dictus Abbas ſupplicaret, cùm citatio, cauſarum examinatio, & deciſio ac emendæ ad legem Iuriſdictionis pertinere noſcantur, non ſineret Pontifex hoc prætextu proceſſum vlteriùs impediri: mandauit idem, quoniam hæc de lege Iuriſdictionis exiſtunt, ſententiâ huiuſmodi non obſtante, in negotio procedi iuxta formam traditam.*

EXEGESIS.

Quoad legem diœceſanam &c.) Not. I. Quando duæ actiones procedunt ex duobus diuerſis juribus ſiue legibus, tum res judicata ſecundùm vnam legem, non obſtat intentanti alteram legem, quod videtur per ſe notum, ſi neutra actio dependeat ab alterâ. Vnde *Panorm.* pro certo ſupponens, legem *diœceſanam* diſtingui *à lege juriſdictionis*, infert, huic Oeconomo agenti ex lege Iuriſdictionis, non potuiſſe obſtare ſententiam ex lege diœceſanâ latam pro Epiſcopo Monaſterium moleſtante.

Nota II. Conſtitui quidem in duplici hoc jure totum Jus Epiſcopale, ſed difficulter & variè illud explicari. *Panorm. poſt Innocentium dicit*, quòd in hâc materiâ non poſſit dari *inuariabilis Regula* de illis, quæ ad hoc, vel illud jus pertineant, neque hanc diuiſionem *in antiquioribus juribus reperiri*, ſed ſolum in hâc decretali nouâ, vt eam appellat *Panorm.* Qui not. legem diœceſanam quandóque ſumi *latè, ſiue generice*, prout comprehendit quoque legem Juriſdictionis, vt probat *c. Ex auditis. de præſcript.* licèt in hoc ſenſu illam non comprehendat, ſed diſtinguatur contra ipſam, vt ſpecies diuerſa contra aliam ſpeciem, retinens nomen generis, vt ſæpius fit.

Nota III. Gloſſam has duas ſpecies ita diſtinguere, vt *Lex Iuriſdictionis, conſiſtat in dando vel conferendo, Ordines videl. aliáque Sacramenta, item conſecrando altaria, templa, conferendo beneficia.* Per legem autem *diœceſanam, Epiſcopus conuocat Synodum, portionem certam ex oblationibus, quartam ex decimis, & funeribus, ſubſidium item Charitatis exigit &c.* quæ omnia ait *gloſſa in recipiendo conſiſtunt.* Sed hâc ratione Monaſteria non ſunt libera à lege diœceſanâ, vt videtur probari ex hoc textu, comprehendit enim ea Lex impenſas in viſitatione faciendas, ad quas tenentur quoque Monaſteria; quartam item funeris eadem Monaſteria ſolvunt, & Epiſcopi ab iis recipiunt &c.

Nota igitur IV. Ad legem diœceſanam *à Panorm. hîc poſt Innoc. in c. 1. De Statu Monach.* referri ea *Jura Epiſcopalia, à quibus omnia Monaſteria iam olim erant immunia, particulari quâdam exemptione, etſi abſolutè & ſimpliciter, ſicut Regulares, qui hodie ab Epiſcoporum poteſtate exempti ſunt, ac dicuntur, exempti non eſſent.* Alia omnia ad legem Iuriſdictionis ſpectant, cui ſubiecti ſunt, omnes Religioſi, & Seculares Clerici, non ſimpliciter exempti. Sed cùm in exemptis aſſignandis non pauca ſint controuerſa, & conſuetudo multa abrogârit aut mutârit, non immoramur. Sufficiat hanc Regulam ſtatuere: *Ea, à quibus Monaſteria omnia* (antequam exemptiones vniuerſales inducerentur) *erant immunia, pertinent ad legem diœceſanam*, reliqua ad legem juriſdictionis, vtraque autem comprehenduntur ſub Juribus Epiſcopalibus. Vide *de his Azor. c. 2. l. 3. c. 32. q. 2. & c. 31. q. 1.* Rationem autem peculiaris appellationis *legis diœceſanæ* nemo reddit, niſi hæc placeat, quòd Clerici reliqui, ſint in omnibus Epiſcopo Diœceſano ſubiecti, non item Monachi & Religioſi, ſed cum limitatione aliquâ Iuris, Epiſcopis ſubſint, à quâ multi Religioſi hodie ſunt in ſolidum exempti.

Cap. XIX. Graue gerimus.

Gregorius IX. Epiſcopo Suanenſi.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus iſte in Eccleſias quaſdam ſuæ diœceſis nullam juriſdictionem habens ordinariam, aut delegatam, occaſione literarum Papæ ſuper correctione Clericorum ſibi tranſmiſſarum, in eas interdicti, & in Clericos ſuſpenſionis ſententiam promulgâſſet, Abbate licèt eos corrigere parato: mandat Pontifex, vt prudenter corrigat per ſeipſum minùs prouidè attentata, & prædictas ſententias ſine difficultate relaxet.

EXEGESIS.

Literæ ſuper correctione Clericorum emanatæ non dant Juriſdictionem in exemptos, (quales videntur fuiſſe iſti Monachi) niſi ſpecialis addatur Commiſſio de illis, etſi Epiſcopus fuerit delegatus Papæ, vt tenet *Chokier de exemptis. p. 2. q. 15. & 16.* Quare Pontifex has literas non dedit ſuper Correctione extraordinariâ & delegatâ, ſed ordinariâ; & errauit Epiſcopus iſte, quòd inſtar delegati voluit procedere adversùs iſtos per cenſuras, cùm ipſos corrigere paratus fuerit Abbas; ad quem, vt notat *Panorm. n. 6.* non obſtante exemptione, primo loco pertinet correctio exempti; vbi prætereà rectè monet, quòd propter negligentiam Prælati immediati exemptorum poteſtas non devoluitur ad Ordinarium, (niſi ad hoc habeat poteſtatem delegatam, vt in cauſâ correctionis etiam exemptorum habent Ordinarij *à Concil. Trid. ſeſſ. 6. c. 3. De reform. ſeſſ. 25. de Regul. c. 14.*) ſed ad Superiorem Prælati exempti, qui eſt Papa.

Cap. XX. & Vlt. His quibus.

Idem.

TEXTVS.

His quibus ex officio in certis caſibus competit, illos abſolvere, qui pro violentâ manuum injectione in Clericos, incidunt in Canonem promulgatæ ſententiæ, licèt aliis huiuſmodi abſolutionem committere, cùm viderint expedire.

EXEGESIS.

Concordat *Conc. Trid. Seſſ. 14. c. 7. & Seſſ. 24. de reform. c. 6.* quod ad alias quoque excommunicationes extendit *Panorm.*

IDEM TITVLVS DE OFFICIO IVDICIS ORDINARII IN SEXTO.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV. In Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne Remenſis Archiepiſcopus in diæceſibus ſuffraganeorum ſuorum Officiales foraneos conſtituat; cùm enim Metropolitanis, ne in dictis diæceſibus quidquam ipſi diſponant, aut agant, Canones prohibeant, neque hoc poſſunt per alios. 2. Nec, quia cauſas appellationum jam ad ſe delatas poſſunt in iiſdem diæceſibus delegare, poſſunt in iiſdem tales Officiales inſtituere, qui (cùm appellatur ad ipſos) citationes, vel inhibitiones faciant; quia in cauſis jam devolutis, jam juriſdictionem obtinent, ideóque licitè aliis vices ſuas committunt; non autem in aliis cauſis futuris, & idcirco neminem debent pro his conſtituere, niſi aliud Remenſis Eccleſia conſuetudine obtineat ſpeciali. Etſi verò de conſuetudine huiuſmodi Officiales in Remenſi prouinciâ poſſint conſtitui: inhibitiones tamen, ne procedatur in causâ, priuſquam ad Remenſem Curiam appelletur, fieri Pontifex penitus inhibet. 3. Officialibus autem Remenſis Archiepiſcopi, (quamdiu in ſuâ prouinciâ, vel circa illam extiterit) ne in ſuffraganeos, interdicti, vel ſuſpenſionis vel excommunicationis ſententiam proferant, prohibet. Et hoc idem ab Officialibus aliorum Metropolitanorum, ob reuerentiam Pontificalis Officij, præcipit obſeruari.

EXEGESIS.

Nota, quòd Archiepiſcopus in ſuffraganeos ſubditorum, niſi in caſibus jure expreſſis juriſdictionem nullam habeat. *Vide Marcum Anton. Genuenſ. in praxi Archiep. c. 70. n. 7.* Quarant. in Verb. *Epiſcopalis Autoritas*; Imò nec diœceſes ſuffraganeorum ipſi ingredi conceditur juriſdictionis exercendæ causâ; neque Pontificalia adminiſtrare ibi poteſt, juxta *Zerolam in praxi p. 1. verb. Archiepiſcopus:* Et licet ipſe in perſonâ poſſit ſuffraganeum Epiſcopum ſuſpendere, interdicere; & excommunicare; id tamen ipſius Vicarij & Officiales, ſi ipſe ſit præſens, aut procul non abſit, non poſſunt. Unde ex ratione, quam Pontifex hîc aſſignat, *reuerentiam* videl. *poteſtatis & dignitatis Epiſcopalis*, porrò concluditur, Vicarium nihil habere juriſdictionis in Epiſcopos ſuffraganeos, vt *cum aliis docet Barboſ. n. 9.*

Cap. II. Si Canonici.

Gregorius X. In Generali Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

Si Canonici à divinis ceſſare voluerint, ut alicubi ſeu ex conſuetudine, ſeu aliàs ſibi vendicant, ceſſare voluerint, prius inſtrumento publico, vel patentibus authenticis, ceſſationis cauſam ei, contra quem ſtant, aſſignent. Quæ ſi Canonica non fuerit, omnia ceſſationis tempore de prouentibus Eccleſiæ percepta reſtituant, quæ verò pro illo tempore ipſis præterea debentur, non ipſis, ſed Eccleſiis cedant, & nihilominus ei, contra quem ceſſant, de damnis & iniuriis ſatisfaciant. Viciſſim, ſi cauſâ fuerit Canonica judicata, is qui occaſionem dedit, ad omne intereſſe dictis Canonicis ad certam quantitatem ſuperioris arbitrio condemnetur. Cæterùm, abuſum illorum, qui ſacras imagines in aggrauationem ceſſationis in terram proſternunt, & vrticis ac ſpinis ſupponunt, reprobat, ac de cætero prohibet; ſtatuens eos durâ ſententiâ puniendos.

EXEGESIS.

A diuinis ceſſare voluerint, &c.) Not. I. *Ceſſatio à diuinis, quæ & ſuſpenſio organorum dicitur, eſt Eccleſiaſtica prohibitio, ob quam Clerici ceſſare debent certo aliquo loco à diuinis Officiis, & Sacramentorum adminiſtratione, niſi quatenus eam neceſſitas poſtulat,* ita bene definit *Laymann. l. 1. tr. 5. p. 4. c. 6.* vbi mox addit: *eſſe quidem ſimilem interdicto, reipsâ tamen differre*, in eo inprimis, quòd (ſiue ſit generalis, ſiue particularis) non ſit Cenſura, nec propriè dicta pœna, ſed ſimplex prohibitio, facta ex mœrore ab Eccleſiâ, vel Eccleſiaſticis, propter grauem injuriam ſibi, honori aut cultui diuino illatam, vt hâc ratione, qui injuriam intulit, aut infert, deſiſtat & pro injuriâ ſatisfaciat, vt colligitur ex *Clement. 1. de ſent. Excomm.* Eſt enim res terroris & horroris plena, nulla diuina officia in aliquâ Eccleſiâ (præter baptiſmum paruulorum, & pœnitentiam morientium) aut loco celebrari; nec permitti, vt aliquatenus celebrentur, vt ſtatuit Pontifex ibid. *præcipiens ceſſationem à diuinis, Prælatis Angliæ, propter delictum*

lictum Regis Angliæ, detinentis uxores filiorum ſuorum, Alias verò differentias exequitur *Laymann. l.c.*

Nota II. Quicunque Cenſuras & nominatim interdictum ferre poteſt, is etiam decernere poteſt ceſſationem à diuinis, qui videl. Epiſcopalem juriſdictionem habet, aut ipſi ſimilem, conſuetudine, priuilegio aut præſcriptione acquiſitam, vt ſignificat Pontifex *initio huius c.* obtinere Capitula, Collegia, vel Conuentus ſecularium, aut Regularium perſonarum, & magis confirmatur ex *Clemens. I. de ſent. Excomm.* vbi dicit Clemens, *ſe ipſos hoc uno lumine, ſiue decore ad repellendas iniurias illis factas priuare nolle, nec debere.* Hortatur verò, vt ſtatuta Pontificum de his edita obſeruent, per quæ vel maximè videtur intelligere hanc decretalem, vbi modus ſeruandus in ceſſatione hâc decernendâ accuratè & ſeuerè præſcribitur, adjuncto *c. Quamuis. inf. eod.* ſed vſus tam ipſius ceſſationis, quàm modi, videtur in noſtris ſaltem partibus exoleuiſſe.

Cap. III. Ordinarij.

Idem.

SVMMA.

Ordinarij ſubditos ſuos plures dignitates, ſeu Eccleſias curatas habentes, ſeu perſonatum aut dignitatem cum beneficio curato, compellant diſpenſationes ſuper ijs, intra terminum exhibere. Quòd ſi juſto impedimento ceſſante non faciant, beneficia, quæ eo ipſo illicitè detineri conſtabit, perſonis idoneis conferantur. Si de diſpenſationis exhibitæ ſufficientiâ dubitetur, ad Sed. Apoſt. recurrendum erit. In conferendis inſuper perſonalibus dignitatibus & beneficiis, habentibus curam animarum, Ordinarij obſeruent, ne plura ſimilia habenti, ea conferant, niſi diſpenſatio euidenter ſufficiens oſtendatur. Quâ etiam oſtensâ, niſi in eâ exprimatur, quòd tale beneficium liberè retinere valeat cum jam obtentis, vel vt alia liberè ac ſponte reſignet; aliter facta collatio, nullius ſit momenti.

EXEGESIS.

Ad effectum h. c. noto, quòd vacat ipſo jure beneficium, *per non oſtenſionem tituli*, ſeu diſpenſationis coram Ordinario, poſtquam beneficiatus monitus fuerit, vt notat *cum aliis Barboſ. n. 7.*

Cap. IV. Quia.

Bonifacius VIII.

SUMMA.

Cùm Prælati ſubditis ſubinde interdicant, ne ipſorum Superioribus, Legatis Papæ, inquiſitoribus vel alios ad inquirendum, corrigendum, reformandum deputatis, ſtatum Eccleſiarum, Monaſteriorum, perſonarum exponant, ipſoſque juramentis, promiſſionibus, pœnis ad hoc adſtringant, Pontifex eiuſmodi attentata prohibet, eáque eſſe irrita, ne quemquam eiuſmodi juramentis, promiſſionibus, pœnis, quomodolibet adſtringi decernit, præuaricatores verò præcipit caſtigari.

Meritò caſtiganda eſt tam improba temeritas.

Cap. V. Vt litigantes.

Idem.

TEXTVS.

Statuit Pontifex ne Archiepiſcopus cauſas per appellationem, vel alias jure metropolitico delatas ad ipſum, alibi quàm in ſuâ propriâ ciuitate vel diœceſi, vel in eis, in quibus appellatum extitit, vel cauſæ ipſæ conſiſtere dignoſcuntur, audiat, vel etiam audiendas committat. Niſi aliud ſibi de conſuetudine competat hâc in parte.

EXEGESIS.

Quod in iſto & ſimilibus capitulis ſtatuitur, multum pendet à conſuetudine, quæ ſemper inſpici debet, tanquam optima legum interpres.

Cap. VI. Si Epiſcopus.

Idem.

SVMMA.

Si Epiſcopus ſuam diœceſin per alium viſitat, licèt illic etiam alias habeat prouidere, hi tamen qui viſitantur, miniſtrare tenentur expenſas Victualium viſitanti. Idem tamen Epiſcopus illo caſu, nihil prorſus ab his, qui ſic fuerint viſitati, exigere poterit aut debebit.

Cap. VII. Cùm Epiſcopus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus in totâ ſuâ diœceſi juriſdictionem ordinariam habeat, in quolibet diœceſis loco non exempto per ſe, vel per alium poteſt pro tribunali ſedere, cauſas audire, perſonas Eccleſiaſticas capere, & ſcelera ad ipſius Officium ſpectantia liberè exercere.

Cap. VIII. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Cùm poſt ea, quæ ſuper ceſſationibus à diuinis Innocentius III. & Gregorius X. ſtatuerant, eædem tamen ceſſationes plerumque irrationabiliter fierent, Bonifacius VIII. hoc adiecit, ne ceſſationes ipſæ

ipſa, niſi vocatis omnibus (prout in electione conſuenit,) & eo (propter quem ceſſatio videtur faciendæ,) requiſito aliquatenus attententur, neque tunc etiam, ſi emendam inde habuerint, aut per eos ſteterit, ne habeant. Si autem præmiſſis ſeruatis ad ceſſationem videatur procedendum, tunc infra unius menſis ſpatium, qui ceſſat, & qui ceſſationi cauſam dedit, cum actis Romam iter arripiat, & quamprimum fieri poteſt, ſe Papæ præſentet, ut ea pars quæ rea fuerit, pœnas in dictis Canonibus ſtatutas, & alias quoque ſi Pontifici videbitur, ſubeat. Quibus non ſeruatis, ſiue eam in ceſſando, quàm in non veniendo, ſiue mittendo Romam, non obſtante ceſſatione, vt priùs in Eccleſiâ celebretur.

EXEGESIS.

Apparet ceſſationem in diuinis eſſe rem multis difficultatibus intricatam, ideóque non abſque causâ videri in deſuetudinem abijſſe.

Cap. IX. & vlt. Præſenti.

Idem.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne Epiſcopi, vel eorum Superiores aut Abbates, ſiue quiuis alij Prælati, aut quæcunque Eccleſiaſticæ perſonæ, beneficiorum aut Eccleſiarum quoquo modo ad ſe pertinentium bona & obuentiones, morientibus eorum Rectoribus aut miniſtris, occupare aut in vſus ſuos conuertere audeant, niſi de ſpeciali priuilegio, vel conſuetudine, vel aliâ cauſâ rationabili hoc eis competat. alioquin Epiſcopi, & eorum Superiores, ab ingreſſu Eccleſiæ, cæteri verò ab officio & beneficio tam diu eo ipſo nouerint, ſe ſuſpenſos, quouſque reſtitutionem fecerint de prædictis. Porrò ubi ex cauſâ rationabili aliquis ſibi aſſerit competere de bonis prædictis: de illis debet intelligi, quæ ſolutis debitis aliiſque ſumptibus & oneribus, vſque ad nouos redditus, ſupportandis fuerint reſeruata. Deniq. Conſtitutionem à ſe ſpecialiter editam contra Capitula, Collegia, Conuentus, ſeu ſingulares perſonas, bona Cathedralium, vel Regularium aut Collegiatarum Eccleſiarum Vacantium occupantes: per Conſtitutionem præſentem (quam in dignitatibus, perſonatibus, Prioratibus & Eccleſiis aliis locum habere cenſet) non vult in aliquo derogari.

EXEGESIS.

Nota I. Omnes fructus beneficiorum & Eccleſiarum, tempore Vacationis illarum obuenientes, pertinere ad ſucceſſores. II. Quòd ſi aliquis ex conſuetudine, vel priuilegio contendat, ſibi competere bona Eccleſiæ Vacantis, intelligitur id tantùm, de iis, quæ ſolutis debitis expenſis, & ſalariis famulorum & conſuetis ac neceſſariis oneribus ſuperſunt. III. Vult Pontifex manere in ſuo vigore decretalem: *Quia ſæpe. de electione hoc lib.* quæ in ſubſtantiâ cum iſtâ concordat.

IDEM TITVLVS DE OFFICIO IVDICIS ORDINARII IN CLEMENT.

Cap. I. Vt Clericorum.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Vt Clericorum audacia incorrecta propenſius compeſcatur, Epiſcopis diſtrictè injungit Pontifex, quatenus ſic circa correctionem Clericorum vigilanter intendant, & diligenter Officij ſui debitum exſequantur, quòd & iidem Clerici metu & pœnis à ſuis arceantur inſolentiis, & alij eorum exemplo perterriti, proſilire ad ſimilia meritò pertimeſcant.

Eſt res facilis intellectu, ſed Eccleſiæ Dei tam neceſſaria, quàm difficilis.

Cap. II. & vlt. Etſi.

Idem.

SVMMA,

Etſi ab Apoſtolicæ Sedis Legato, de beneficio facta collatio, beneficium aliud obtinenti non valeat, niſi de illo, quod obtinet, facta fuerit mentio ſpecialis: In aliis tamen quibuslibet collationem beneficiorum habentibus hoc volumus obſeruari.

EXEGESIS.

Hoc Cap. concord. cum cc. de Officio & poteſtate Leg. & ex ibi dictis plenè intelligitur. Illud ſolùm addit Pontifex hic, *quòd taciturnitas non vitiet collationem aliorum Prælatorum*, quia cenſentur habere maiorem perſonarum notitiam. *vt cit. c. diximus.*

IDEM TITVLVS DE OFFICIO JUDICIS ORDINARII. IN EXTRAVAGANTIBUS COMMVNIBVS.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cùm Prior & Capitulum Eccleſiæ Cathedralis Dulmenſis Ordinis S. Benedicti, conſuetudinem immemorialem obtenderent, quòd Epiſcopi Dulmenſes, per ſe ſolos abſque aliis Religioſis, vel Clericis, vel ſecularibus Laicis, loco Notarij Mo-

nacho, vel Monachis ex Capitulo aſſumptis, ſe viſitârint, ideóque dicto Epiſcopo ſupplicarent, vt omnes prædictos ante Viſitationem à Capitulo præciperet amoueri, ipſe verò eos ſuper hoc non audiret: Prior & Capitulum ad Sedem Apoſtolicam appellant, Pontifex verò auditis coram & intellectis rationibus, conſiderans conſuetudinem hanc eſſe contra communem vtilitatem & facultatem probationum in Viſitatione per ipſum reſtringi: præterea adverſari id Concilio Generali, ratione Notarij &c. Attendens inſuper Epiſcopali dignitati non modicum detrahi; dictam conſuetudinem, tanquam irrationabilem reprobat. Sed ſimul, ne Epiſcopus ſit oneroſus, decernit, vt in Viſitationis actu, duas vel tres perſonas Clericali charactere inſignitas, quarum vna ad minus ſit Religioſa, & vnum Notarium Clericum ſecum habeat, & non plures, Conſuetudine & compoſitione quâlibet non obſtante &c.

EXEGESIS.

Hæc decretalis tendit eò, vt in Viſitatione Dulmenſis Eccleſiæ & Capituli, ſincerior & maior poſſet haberi informatio, ideóque Pontifex non vult Monachos ſolos adhiberi, quia meritò ſuſpecti eſſe poſſunt, ob prætenſam excluſionem aliorum, etſi ſecluſâ hâc præciſione (ob quam Pontifex hanc conſuetudinem damnat, tanquam irrationabilem) teſtes in ſuis & Monaſterij cauſis eſſe poſſunt, hoc eſt ipſi, ſed aliis non excluſis, per alia jura, quæ allegat *gloſſa*.

Cap. II. & Fin. Vt quos.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Statuit Pontifex I. vt plures dignitates, vel perſonatus, aut Parochiales Eccleſias, aut dignitatem, vel perſonatum, cum alio beneficio curato, ſine diſpenſatione Canonicâ obtinens, omnia & ſingula (excepto eo quod vltimò recepit) intra duos menſes à die notitia huius Conſtitutionis in manibus Ordinarij dimittat, alioqui & illo ſit ipſo jure priuatus, quod retinere poterat, & inhabilis ad quacunque beneficia.

II. *Qui deinceps receperit dignitatem, vel perſonatum, aut beneficium curatum, ſi priùs ſimile beneficium obtinebat, primo poſt habitam poſſeſſionem ſecundi, vel ſi per eum ſteterit, quo minus habeat, ſit ipſo jure priuatus, illudq; in manibus Ordinarij mox dimittat; quod niſi fecerit, etiam ſecundo ſit ipſo jure priuatus & inhabilis ad ſacros Ordines, & quodcunque beneficium.*

III. *Mandat Ordinariis in virtute S. Obedientia, & ſub pœnâ ſuſpenſionis ab ingreſſu Eccleſia, ſi in exequendo negligentes fuerint, de facto incurrendâ, vt ſub graui pœnâ ſubditis ſuis plures dignitates & perſonatus aut Eccleſias curatas, aut dignitatem, vel perſonatum cum alio beneficio curato obtinentibus iniungant, vt diſpenſationes deſuper obtentas, ſi quas habent, nec non & titulos Eccleſiarum, dignitatum, vel perſonatuum intra tempus arbitrio Ordinariorum moderandum, ipſis, vel ijs, quem vel quos ad hoc putauerint deputandos, exhibeant. Ipſique Ordinarij de proceſſibus deſuper habitis, per ſcripta publica Sedem Apoſt. mox reddant certiorem.*

EXEGESIS.

Concordat *Concil. Trid ſeſſ. 7. de reform. c. 2. & 4. item ſeſſ. 24. c. 17.* cùm hâc decretali, quæ ob hanc ſolam cauſam huic titulo inſerta eſt; quia præcipit *diſpenſationes ſuper pluralitate beneficiorum Ordinariis exhiberi, & ab illis recognoſci*, quod ad *Officium Iudicis Ordinarij rectè refertur.*

TITVLVS XXXII.

DE OFFICIO IVDICIS.

Ad Rubricam.

SUprà viſum de Officio quorundam Judicum ſpeciatim, v.g. Judicis Delegati, Legati, Ordinarij. Hoc titulo agitur de Officio illorum in communi, eóque duplici, *Nobili & Mercenario*, de quâ materiâ habetur *3. q. 7. c. Infames. §. Si verò in vno.*

Cap. I. Ex Literis.

Honorius III. Archiepiſcopo S. Laurentij, & Abbati Salernitano.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopus iſte in cauſâ inter duo Mona-

Monaſteria vertente, alteri parti, proponenti, quòd habere non poſſet Advocatum, Magiſtro R. Clerico ſuo, cauſæ patrocinium commendâſſet; alterum autem Monaſterium exciperet dictum R. eſſe Archiepiſcopi domeſticum: Mandat Pontifex, quatenus, hoc non obſtante, ratione prauiâ procedat.

EXEGESIS.

Quod habere non poterat Advocatum &c.) Not. I. *ex gloſſa*, quòd olim quando Advocatis ſalaria dabantur ex publico, judicis erat prouidere partibus de Advocatis. *l. Nec quidquam. ff. De officiò Proconſulis.* §. *Advocatos.* & §. *ait Prætor. ff. De poſtul.* Eiuſdem erat attendere, vt juſtè fieret diſtributio Advocatorum. Hodie verò debet quilibet ſibi prouidere, ſecundùm quod melius poteſt. *l. Properandum. C. de judic.* pauperibus tamen, & illis, qui ſibi prouidere non poſſunt, debet & hodie Prætor conſulere ac prouidere, per jura &c. Quem in finem, Regio ſumptu apud aliquas Nationes aluntur Advocati pauperum, vt in regno *Neapolitano, apud Gallos itidem & Germanos*, vt obſeruat aliis allegatis, *hic Barboſ. n. 6. idque ſeruari in Camerâ Imperiali teſtatur Grill. lib. 2. obſeru. 43. n. 19.* etſi id olim factitatum apud Romanos, contra gloſſam pernegat *Covarr. l. 3. var. c. 14. n. 1. & practicar. c. 6. n. 4.*

Hoc non obſtante &c.) Notat rectè *gloſſ.* non eſſe legitimam cauſam recuſandi Judicem, qui alteri parti pro Advocato aſſignauit domeſticum aut commenſalem ſuum. Neque obſtat *c. Ex inſinuatione. de appellat.* vbi videtur concedi hanc cauſam eſſe legitimam abſolutè, de quâ procedit *hic c.* Sed agitur ibi de caſu, in quo judex videbatur latenter partem ſui Clerici Commenſalis fouere ex aliis argumentis, vnde nulla eſt contrarietas inter hos Canones.

Cap. II. & Fin. Iudicis.

Gregorius Nonus.

TEXTVS.

Iudicis Officium vbicunque pro actione proponitur, veluti cùm principaliter reſtitutio in integrum poſtulatur, litis conteſtationem expoſcit: aliàs ante & poſt ingreſſum cauſæ, poteſt ad hoc ſine litis conteſtatione haberi recurſus.

EXEGESIS.

Iudicis Officium &c.) Nota I. Rem hanc commodè ſatis explicari *à Panorm. hic n. 5.* qui relictâ ſententiâ diſtinguentium triplex Iudicis officium, cum aliis communiter facit duplex: Vnum eſt, quod dicitur *per ſe ſtans, non deſeruiens alicui Actioni*, quod quandóque exercetur *mero judicis facto ad nullius inſtantiam*, vt cum ratione officij ſui ſponte procedit ad inquirendum de Vitâ & moribus ſubditorum, *vel quandóque ad inſtantiam partis petentis reſtitutionem in integrum, vel implorantis officium Iudicis contra calliditatem adverſarij, vt in c. Niſi cùm pridem. & c. Sanè cùm de renunt.* & illud officium appellatur *Nobile*.

Nota II. Alterum officium eſſe, quod *per ſe non ſtat, neque liberali actu ex æquo & bono finitur, ſed actioni ab altero motæ inſeruit, ſecundùm actionis & litis exigentiam*, & hoc dicitur officium *mercenarium*, quia deſeruit actioni, ſicut mercenarius deſeruit Domino, ita in actione depoſiti Iudex debet procedere, ſecundùm conditiones huius actionis, audire exceptiones & probationes eiuſdem naturæ convenientes &c.

Nota III. Quandóque officium *Nobile* imploratur principaliter loco actionis deficientis, vt cum petitur *reſtitutio in integrum.* Omni enim actione, quam habebat actor, (de quo caſu loquitur text.) per ſententiam contrariam & rem judicatam extinctâ, ſolùm ſupereſt, vt Iudex per *officium nobile*, reſtituat perſonas certas enormiter læſas in integrum; & juris beneficio aperiat viam legitimæ actioni reſumendæ. Quandóque verò officium judicis imploratur *incidenter*, aut propter aliud, vt cùm poſtulatur Advocatus, aut miſſio in poſſeſſionem rei ſeruandæ causâ &c.

Litis conteſtationem &c.) Nota *litis conteſtationem*, de quâ textus, & *libelli oblationem* non requiri indiſtinctè, quando imploratur officium judicis, ſed hunc ſolùm requiri concludimus, *cum Panorm. n. 6.* quando Officium Iudicis imploratur *contra certam perſonam, & in causâ requirente plenam cognitionem*, tum enim neceſſaria eſt litis conteſtatio, & libelli oblatio, de quali caſu intelligi debet præſens textus. Si enim imploratio fiat propter perſonam incertam, aut non opus ſit cauſæ cognitione, nec litis conteſtatione; neque libello opus eſt, vt cùm pupillus petit reſtitutionem adversùs aditionem hæreditatis temerariam, vtpote debitis ſoluendis imparis, tunc enim non eſt, cum quo lis conteſtanda ſit, ſaltem directè, aut cùm petitur tutor pro pupillo, vbi non eſt opus cauſæ cognitione, cùm notorium ſit pupillo dandum tutorem. Vide plura apud *Panorm.* præclarè iſta explicantem.

TITVLVS XXXIII.

DE MAIORITATE ET OBEDIENTIA.

Ad Rubricam.

BReuiter & rectè ad hanc Rubr. dicit *Panormitanus*: Quia miniſtrorum & Iudicum alij ſunt maiores, alij minores, de quibus actum eſt, nec ſine horum ſubordinatione poteſt Eccleſiæ Status uniuerſalis conſiſtere, vt dicitur *in c. Ad hac. d. 89.* ideò competenter hîc agitur de ipſorum *Maioritate & Obedientiâ* invicem impendendâ, de quo etiam tractatur multis locis in decreto, à gloſsâ allegatis. Idem Titulus *extat in 6. Extrauag. to. 22. item in Extrauag. communibus.*

Cap. I. Cùm certum.

Gregorius Auguſtino Anglorum Epiſcopo.

TEXTVS.

Sit honoris iſta diſtinctio, vt ipſe prior & maior habeatur, qui priùs communicatis conſilio, & concordi fuerit actione ordinatus.

EXEGESIS.

Etſi *hoc c.* per ſe directè loquitur de Epiſcopis, inter quos *antiquior electione*, imò illâ non attentâ *prior conſecratione*, præcedit Epiſcopos juniores, idem tamen in aliis quoque v. g. Canonicis, Iudicibus, Officialibus, vt ille, *qui priùs accipit poſſeſſionem*, præcedat alios in voce, ſtallo, aliiſque prærogatiuis, qui *poſteriùs poſſeſſionem acceperunt*, obſeruatur. etſi electione aut collatione fuerint priores, vt *not. Barboſ. n. 1.*

Cap. II. Si quis.

Idem.

TEXTVS.

Si quis venerit contra Decretum Epiſcopi, ab Eccleſiâ abijciatur. In lib. Regum *legitur: qui non obedierit Principi, morte moriatur. Et in Concilio Agathenſi, quòd anathematizetur.*

EXEGESIS.

Apparet hinc Epiſcopos poſſe facere decreta pro ſuis Diœceſibus *in Synodo Diœceſana, vt ait Barboſ.* quod ordinariè verum videtur; nihil enim obſtat, quo minùs ex juſtâ & urgente causâ, poſſint etiam facere extra Synodum. Pœna pertinaciter his decretis contrauenientium erat, *abiectio ex Eccleſiâ, vel anathematizatio*, quæ non differunt ab Excommunicatione. Hæc autem cùm ſit veluti mors quædam ſpiritualis, rectè confirmatur morte temporali, quàm juſtè inobedientibus & contumacibus, infert Princeps temporalis.

Cap. III. Legebatur.

Leo Papa.

SVMMA.

Cùm quidam Atticus, Epiſcopo ſuo Obedientiam ſcripto ſpopondiſſet, reſcribit Pontifex id eſſe ſignum iniuriæ, non enim neceſſarium fuiſſe, vt obligaretur ſcripto, qui Obedientiam ſuam ipſo voluntarij aduentûs officio comprobabat.

EXEGESIS.

Clericum hunc habuiſſe dumtaxat ſimplex beneficium, colligunt DD. quòd Pontifex dicit non abſque ſpecie injuriæ, ſcriptam Obedientiæ ſponſionem poſtulatam fuiſſe, eiuſmodi enim Clericis ſufficit *manualis Obedientiæ promiſſio*; Iuramentum autem (& eadem videtur ratio Scripturæ) non niſi ab illis poteſt exigi, quibus committitur diſpenſatio rerum Eccleſiaſticarum, quod de curâ animarum paſſim quidem intelligunt, ſed videtur mihi de his potiùs intelligẽdum, qui adminiſtrant bona & redditus Eccleſiæ, eóſque diuidunt ac diſpenſant, etſi nullam ipſi habeant curam animarum. Hodie tamen omnes beneficiati, & curati, ſiue non curati, tenentur *Iuramentum Obedientiæ præſtare Epiſcopo*, vt clarum eſt *ex Synodo Auguſtanâ part. 2. c. 7.* Vbi præſcribitur generalis forma pro omnibus inſtituendis ad quæcunque beneficia.

Cap. IV. Omnes.

Clemens Papa III.

TEXTUS.

Omnes Principes terræ, & cæteros homines Epiſcopis obedire, B. Petrus præcipiebat.

EXEGESIS.

Not. I. Allegari *ex ep. 1. Petri c. 2.* vbi ille quidem de obedientia erga Reges & Principes præcipit, *de obedientiâ autem horum erga Epiſcopos*, neque in hoc c. neque alibi in epiſtolis ipſius, vlla ſyllaba extat.

tat. Credo hoc pro Principibus præceptum Clementem à B.Petro Magiſtro ſuo oretenus excepiſſe, neque ſcripto traditum. Sicut neque ſcriptum reperitur illud: *Beatius eſt dare magis quàm accipere*, quod dictum Chriſto tribuit S. Paulus *Actor. 20. verſ.35.*

Not. 2. ex gloſſ. Si Rex in regno vel principatu ſuo habeat plures Epiſcopos, cauſas ſuas ſpirituales tractare debere coram illo, in cuius diœceſi reſidentiam habet principalem; de iure autem communi per *cap. Omnino vtriuſque. de pœnit. & remiſſ.* quoad Confeſſionem confiteri debere Parocho, in cuius Parochiâ reſidet, ſed cùm hodie *vt not. Panorm.* ex priuilegio omnes Reges & Principes habeant poteſtatem *eligendi ſibi Confeſſarium*, & (quod addimus) vix Epiſcopo, ne dum Parocho ſubiecti eſſe velint, non eſt fruſtra cùm illis litigandum.

Cap. V. Illud.

Innocentius III. Capitulo Herbipolenſi.

S V M M A.

Cùm ſpiritualia ſint temporalibus digniora, & Obedientia melior ſit quàm victima, non debuerat Hildesbemenſis Epiſcopus pro temporali commodo cum inobedientia notâ Apoſtolicis iuſſionibus contraire.

E X E G E S I S.

Panorm. & ex *illa gloſſ.* ita formant caſum, *quòd iſte Epiſcopus Hildesbemenſis vocatus ad aliam Eccleſiam, propriâ autoritate ſe eò tranſtulerit, & ideò redarguatur à Papâ, ſe pro temporali illius Eccleſiæ commodo periclitante feciſſe cauſſatus eſt*, ſed reſpondit Pontifex, non debuiſſe ipſum propter temporale commodum ſpirituale damnum inobedientiæ incurrere, contra *c. 2. de tranſlat. Prælat.* vbi prohibetur Epiſcopis, ne citra voluntatem Papæ Epiſcopatus ſuos dimittant.

Cap. VI. Solicitæ.

Idem Illuſtriſſimo Conſtantinopolitano Imperatori.

S V M M A.

Commotus Imperator iſte, quòd Pontifex aliquâ in re videretur ipſum increpâſſe, tum ex Scripturâ, tum ex ratione niſus fuit probare, ſe non Pontifici, ſed potiùs Pontificem ſibi eſſe ſubiectum, quod Pontifex ſolidè refellit, demonſtrans Imperium non præeſſe Sacerdotio, ſed ſubeſſe, & ei obedire.

E X E G E S I S.

Sed cùm hæc res ſpectet ad Theologos & Controverſiarum tractatores, vbi agunt de poteſtate, primatu, & iuriſdictione Pontificis, propriam illis materiam non invadimus, ſed eiſdem relinquentes, porrò progredimur.

Cap. VII. Per tuas.

Idem Epiſcopo Florent.

S V M M A.

Quærenti huic Epiſcopo, vtrùm per hoc, quòd quis Subdiaconatum ab ipſo Papâ accipit, ab Obedientiâ & reuerentiâ Epiſcopali eximatur? Reſcribit Pontifex, etſi decens ſit, vt talibus inter alios plus aliquid deferatur, per hoc tamen, ab Obedientiâ Epiſcopis debitâ, eos minimè abſolui.

Cap VIII. Inter quatuor.

Idem Conſtantinopolitano Patriarchæ.

S V M M A.

Cùm iſte Patriarcha peteret Eccleſias, quæ ante Conſtantinopolim captam, Patriarchæ non reſpondebant, ſibi ſubijci; Pontifex duplici ex causâ, petitionem non admiſit. I. Ius enim poſtulat, vt in præiudicium eorum, quibus illæ Eccleſiæ erant ſubiectæ nihil ordinetur, cùm nec citati ſint, nec conuicti, nec per contumaciam ſe abſentent.

II. *Super Obedientiâ verò Archiepiſcopi & Epiſcopi Regni Cypri; idem ferè reſpondendum duxit Pontifex, cùm ante promotionem Patriarchæ, fuerint exempti, quando Eccleſia Conſtantinopolitana erat rebellis, & in illorum abſentiâ contra Statutum illorum nihil debuerit immutari, Iuſtitiam tamen Patriarchæ non negatum iri, cùm eam duxerit poſtulandam.*

E X E G E S I S.

Iſtæ Eccleſiæ, quas petebat Patriarcha, erant ſubiectæ Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, antequam laberetur in ſchiſma, quo exorto ſubtraxerunt ſe ab illius obedientiâ & adhæſerunt Papæ, qui illis nec citatis nec auditis, non voluit quidquam mutare; & ob ſimilem cauſam noluit auferre exemptionem Epiſcopis Cypri, quam habebant, antequam iſte Patriarcha eligeretur, cui nullum ius vnquam in illos competebat. Quæ reſponſa Pontificis, ſunt iuri prorſus conformia.

Cap. IX. Quòd ſuper.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex cuidam Epiſcopo, vt Abbates & Sacerdotes diœceſanâ lege ſibi ſubiectos per

 cenſu-

cenſuram ad Synodum venire compellas, & debitam ſibi Obedientiam exhibere.

De lege Diœceſanâ diximus *in c. Conquerente de off. Iud. ord.*

Cap. X. Cùm in Eccleſiis.

Idem S. Stephani, & S. Proculi Abbatibus Bononienſibus.

S V M M A.

Cùm Pontifex reformationem harum Eccleſiarum intendens Canonicis, vt per omnia Priori ſuo obedirent, mandâſſet; idque (quatuor dumtaxat exceptis) ſe facturos corporali iuramento promiſiſſent, illi verò quatuor in contumaciâ perſeuerarent, Prior in illos ſententiam Excommunicationis tulit; à quâ cùm abſolui peterent, Pontifex recepto ab eiſdem iuxta formam Eccleſiæ iuramento, abſolutos ad clauſtrum remiſit, & Priori obedire, atque ad hoc per cenſuram à delegatis compelli, & denique, niſi obedierint, de fratrum conſortio penitùs excludi juſſit.

Nihil hîc obſcuri, quod explicetur.

Cap. XI. His quæ.

Honorius III. G. Presbytero Cardinali, & Capitulo S. Laurentij in Damaſo.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, vt Capellarum Cardinalatûs in Damaſo Presbyteri & Clerici, Cardinali qui nunc eſt, & ſucceſſoribus manualem Obedientiam & reuerentiam exhibeant, & ad Eccleſiam ipſam pro conſuetis actibus conueniant, correctionem Cardinalis recipiant, ſententias ac cenſuras obſeruent. Vacante autem Eccleſiâ Cardinali, eidem Eccleſiæ omnia exhibeant ſupradicta, excepto, quod de excommunicatione, ſuſpenſione & interdicto pro bono pacis Pontifex ſuæ prouidentiæ reſeruat.

E X E G E S I S.

Probat hîc textus *Cardinales habere poteſtatem Epiſcopalem in Eccleſiis quarum ſunt titulares*, ideóque excommunicare, ſuſpendere & interdicere poſſunt. Licet item ipſis Pontificiis inſignibus vti, & benedicere more Epiſcoporum, etſi Epiſcopi non ſint. Habent quoque juriſdictionem forenſem in Eccleſias & Capellas ſui Tituli, præterea jus conferendi beneficia eiuſdem tituli, quando ſunt in vrbe, (in abſentiâ enim ſolus Papa confert iuxta *Regul. 7. Cancellariæ*) & accipiendi reſignationes beneficiorum inibi exiſtentium, nec non conferendi minores Ordines, quæ variis allegati confirmat *Barboſ. hîc.*

Cap. XII. Dilecta.

Idem Abbati S. Michaëlis Abradenſis diœceſis.

S V M M A.

Cùm Abbatiſſa de Bubrigen quereretur, quòd cùm ipſa Canonicas & Clericos ſibi ſubiectos, propter culpas ſuas, plerumque ab officio beneficióque ſuſpendat, ipſi quia eos excommunicare non poteſt, eiuſmodi ſuſpenſionem non obſeruent: mandat Pontifex dictas Canonicas & Clericos ad Obedientiam & reuerentiam Abbatiſſæ impendendam compelli.

E X E G E S I S.

Etſi aliqui ex hoc t. colligunt Abbatiſſas ratione officij, præſertim (ſi accedat Pontificis conſenſus) eſſe capaces Juriſdictionis ſpiritualis, etiam Epiſcopalis, ac proinde poſſe beneficia conferre, Clericos inſtituere, deſtituere Vicarios, ſeu Prouiſores nominare, ad ſuſpendendum & excommunicandum, ſiue Juriſdictionem hanc exercendam procedere, pro quo multos allegat *Barboſ. n. 2.* Verius tamen videtur, Abbatiſſę non conuenire propriè ſpiritualem juriſdictionem, aut poteſtatem ferendi Cenſuras Eccleſiaſticas, per modum pœnæ, quarum tranſgreſſores fiant irregulares; vt habent Prælati, ſed ſolùm ſubtrahendi præbendas, & præcipiendo, ne celebrent, donec ſatisfecerint. Vnde notanter Pontifex *in t.* non ait: *debere ſeruari Cenſuram ab Abbatiſſâ latam, ſed præceptum eius atque mandatum*, ita *Rodriq. to. 1. q. 17. a. 12. Azor p. 1. l. 13. c. 10. q. 5.* quos cum aliis ſequitur *Barboſ. n. 5.* Ratio fundamentalis mihi videtur, quia neque ex traditione habetur, neque ex Jure, quòd feminis aliquo modo conueniat Juriſdictio Epiſcopalis, & regendi aliquatenus Eccleſiam Dei.

Cap. XIII. Dilecti filij.

Gregorius IX. Patriarchæ Grandenſi.

S V M M A.

Cùm iſte Patriarcha ab Epiſcopo Caſtellano exigeret juramentum in aliâ formâ, quàm exigeret à cæteris ſuffraganeis, mandat Pontifex, vt contentus ſit formâ Canonicâ, quam ipſe Pontifex ab Coepiſcopo ſibi immediatè ſubiectis recipiat, nec plus ab illo, obtentu alicuius conſuetudinis exigat, ſciens quòd Pontifex dictum Epiſcopum quoad alios articulos ab hoc juramento abſoluerit, vel denunciâris potiùs non teneri.

Textui claro nihil eſt, quod addamus.

Cap. XIV. Cùm olim.

Idem Priori Fratrum Prædicatorum, & Archidiacono Rheginenſi.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt licèt Conuentus Mona-

ſterij

ſterij S. Saluatoris, ſint ipſo jure hâc vice poteſtate eligendi priuati, de gratiâ tamen Delegati dent ipſis eligendi poteſtatem, & cum Eccleſia Meſſanenſis vacet ad præſens, electionem ſuam confirmandam vel infirmandam præſentent Capitulo Meſſanenſi.

EXEGESIS.

Probat *hic t. Capitulum Sede Vacante poſſe electos confirmare*, ſuccedit enim in omni jure, quod Epiſcopo conuenit jure ordinario, tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus, vt not. *Barboſ. hic n. 2.* Apparet autem Monaſterium hoc fuiſſe ſubiectum Epiſcopo Meſſanenſi; & Capitulum propter electionem indigni, vel aliam ob cauſam pro hâc vice fuiſſe ipſo facto priuatum jure eligendi; ideòque fuiſſe opus diſpenſatione Apoſtolicâ.

Cap. XV. Statuimus.

Idem Archipresbytero S. Mariæ Maioris de Vrbe.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt Presbyteri primum locum, Diaconi ſecundum, Subdiaconi tertium, & ſic de reliquis obtineant ordinatim, etiamſi poſterius admittantur. Et qui maior eſt ordine, etiamſi poſtea ſit receptus, in portione percipiendâ ſit potior, ac minores faciant ſeruitia conſueta.

EXEGESIS.

Ex *hoc t.* colligit *Tiraquellus de Iure primogenij in præf.* dignitatē antiquitati præferendam, & maiorem dignitatem præcedere debere, quando dignitas eſt ordinata ad illum actum, pro quo tractatur de præcedendo. vt dicit *Steph. Gratian. diſcept. forenſ. c. 106. n. 3.* ſecus eſt de actu diuerſo, *ideòque quia dignitas Sacerdotalis per ſe non ordinatur ad eligendum, vel alios actus Capitulares, ſed ad actus Ordinis, in Capitulis non præcedunt Sacerdotes, neque Epiſcopi* (ſi fortè ſint ſimul Canonici) *ſed eo ordine ſedent aut incedunt, quo venerunt in Capitulum, aut acceperunt poſſeſſionem Canonicatûs.*

Cap. XVI. Cùm inferior.

Idem Archiepiſcopo Colocenſi.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopus iſte Monaſterium de Cheiu erexiſſet in Eccleſiam Cathedralem, & nihilominus Archidiaconus Firmienſis (in cuius Archidiaconatu Monaſterium ſitum fuerat,) in Epiſcopum & nouam Eccleſiam Cathedralem juriſdictionem exercere præſumeret: Mandat Pontifex Archidiacono, (à cuius Iuriſdictione Epiſcopum denuntiat exemptum) id diſtrictè inhiberi, & ſi ex hoc Archidiaconi jura lædantur, vt Archiepiſcopus in Diœceſi ſuâ, (vbi id viderit expedire, abſque alieni juris præiudicio) recompenſationem illi faciat.

EXEGESIS.

Non eſt dubium, ex commiſſione Papæ (ad quem ſolum res tam ardua pertinet) hoc Monaſterium erectum fuiſſe in Eccleſiam Cathedralem; & eo ipſo eximi debuiſſe à Iuriſdictione Archidiaconi Firmienſis, quia vt Pontifex dicit, *Superiorem inferior ſoluere nequit, ſed Superior inferiorem ligat regulariter & abſoluit, & abſonum eſt, vt filius poteſtatē habeat in parentem, Archidiaconus videl. in Epiſcopum.* Voluit tamen Pontifex Archidiacono fieri compenſationem; quia non decet cum alterius præiudicio Eccleſias conſtrui, aut ampliari, vt dicit *gloſſ.*

Cap. XVII. Et Vlt. Humilis.

Idem Lemouicenſi Archidiacono, & Priori S. Radegundis Pictau.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt hi Delegati Prælatorum Burdegalenſis Prouinciæ & Cathedralium Capitulorum eiuſdem, nec non Bituricenſis Capituli ſuper promiſſione inter Bituricenſ & Burdegalenſem Archiepiſcopos in cauſâ primatiæ à ſe factâ aſſenſum requirant, eòque habito illam promulgent. Si qui vero conſentire noluerint, omiſſâ publicatione diſtrictè præcipiant eiſdem, vt Prælati perſonaliter, vel alij per Procuratores Pontifici ſe præſentent, Proſecuturi coram ipſo jus ſuum, & ſatisfacturi parti alteri (ſi ſuccubuerint) in expenſis.

EXEGESIS.

Videtur per *h. c.* probari quòd *Victus Victori ſemper condemnandus ſit in expenſas*, quod præcipuè tum verum videtur, quando intentio alterius, vt hîc Archiepiſcopi Bituricenſis, fundata apparet; tunc enim pars altera cenſetur calumnioſè agere. Ideòque Pontifex monet ad terrorem hîc partem adverſam, vt ſi dubitaret de jure ſuo, non litigare; pœnámque expenſarum intentat: Apparet deinde præſentes tantùm vocandos eſſe ad compoſitiones & lites, ſicut etiam ad alienationes faciendas. *t. Hæc ſtat. verb. Si autem. 1 c. q. 2.* Neque refert, etſi maior pars ſit abſens, quia *tota poteſtas, & jus Vniuerſitatis manet penes præſentes, quotquot ſint. l. Sicut. ff. Quod cuiuſq. vniuerſ.*

IDEM

IDEM TITVLVS DE MAIORITATE ET OBEDIENTIA IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Epiſcopali.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Epiſcopali Sede vacante, poteſt Capitulum, ſeu is, ad quem epiſcopalis Iuriſdictio tunc pertinet, illos, quos poſſet Epiſcopus, ſi viueret, ab Excommunicatione abſoluere, niſi fuerit à Sede Apoſtolicâ id ſpecialiter interdictum.

Patet per ſe.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS.

Cap. Vnicum. Eccleſiæ.

Ioannis XXII.

Textus clarus, ſed textis Eccleſiæ proprius & prolixus ex ſummâ in corpore Iuris præfixâ ſufficienter intelligitur, quæ ita habet:

Quia multi hoc tempore aſſumebant dominium, & ſe creari faciebant poteſtates & Capitaneos in Comitatu Sabinæ, & aliis locis hic nominatis, qui ſunt de patrimonio Eccleſiæ Romanæ, inhibet Pontifex, ne tales de cætero aſſumantur, neque illis, tanquam talibus obediatur, & quòd nullus huiuſmodi præeminentiam ſibi audeat adſcribere, ſine ſpeciali licentiâ Sedis Apoſtolicæ. Et, ſi ſint aliquæ ciuitates, quæ habeant ius eligendi tales Capitaneos per Sedem Apoſtolicam confirmandos, vetat Papa, quòd ante confirmationem debitam nulla eis, tanquam talibus, præſtetur Obedientia.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Vnam Sanctam.

Bonifacius VIII.

Sufficiet hîc quoque ſummam ponere ex corpore Iuris, tota enim decretalis continet materiam pertinentem ad Theologos & Controuerſiarum tractatores; videl.

Omnes Chriſti fideles de neceſſitate ſalutis ſubſunt Romano Pontifici, qui vtrumque gladium habet, & omnes iudicat, à nemine iudicatur.

EXEGESIS.

Limitatio quæ additur, quòd hæc Extrauagans *Regem Franciæ & Regnicolas non amplius ſubiiciat Romanæ Eccleſiæ quàm prius erant*, pro quo allegatur. *c. Meruit de priuil.* videtur ſuperuacanea, quia nullis Chriſti fidelibus Pontifex in hâc decretali intendit plus obligationis imponere, quàm Ius diuinum, & Fides Catholica illis imponant, vt patet ex toto textu.

Cap. II. Vt Prælatorum.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Omnibus Epiſcopis, ſuperioribus & Prælatis Pontifex inhibet, ne abſque rationabili causâ (mutatis habitibus) extra ciuitatem & diœceſin indiſcretè diſcurrant. Inhibet deinde ne latenter (præſertim habitu mutato venientes ad Curiam, de ipſâ, Romano Pontifice non viſo, vel ſaltem licentiâ ab eo non obtentâ) recedant. Tranſgreſſores verò, vt non ſcienter eos receptantes, niſi mox Pontifici, vel alicui, quem ſciuerint ad eum delaturum, manifeſtent) etſi Epiſcopali, Archiepiſcopali, Patriarchali, vel quâuis aliâ dignitate præfulgeant) Excommunicationis ſententiâ innodat.

Concordat Cap. ſequens.

Cap. III. & Vlt. Etſi.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Pontifex ſedis honori conſulere volens, prohibet, ne de cætero Præſul aliquis ſine ſui Superioris licentiâ, niſi pro negotiis Eccleſiæ ſuæ extra ſuam diœceſim audeat pernoctare, & ſtatuit, vt quicunque Pontifex ad Romanam Curiam veniens, Papale palatium primùm viſitet, reuerentiam conſuetam & debitam Papæ exhibiturus, nec receſſurus à Curiâ, niſi ab ipſo ſuper hoc petitâ & obtentâ licentiâ. Secus verò facientes, eorùmque receptatores, apud Sedem ipſam, niſi ante receptionem ſignificent adventum illorum Pontifici, decernit eo ipſo infidelitatis notam incurrere, & excommunicationi ſubiacere.

EXEGESIS.

Eiuſmodi clandeſtini Epiſcoporum acceſſus, & inde receſſus, hiſce temporibus videntur tum Romę fuiſſe frequentiores, vt opus fuerit eiuſmodi Canones ſancire, in vſum reducendos, vbi ſimilis abuſus denuò animadvertetur.

TITV-

TITVLVS XXXIV.

DE TREUGA ET PACE.

Ad Rubricam.

Treuga (quod vocabulum cuius ſit linguæ aut nationis necdum reperimus) communiter definitur, vt videre eſt *in gloſſa hic, & apud Silveſt. verb.* Treuga, eſt *ſecuritas præſtita rebus & perſonis ad tempus, diſcordiâ nondum finitâ*, & vocatur aliquando *fædus, aliquando induciæ. l. Non dubito. ff. De capt. & poſtlim. reverſ. & l. Poſtliminium. §. Induciæ. Quas cum Henrico Bologn. Silveſter facit duplicis ſpeciei.*

Vna dicitur *conventionalis*, ex partium conuentione formam accipiens, & ſeruanda etiam infidelibus. *c. Noli. 33. q. 1. & alterâ Canonica*, à Canonibus Statuta; de quâ iſte titulus agit, eáq; iterum duplex, vna ſcilicet perpetua, quâ gaudent perſonæ *hic in c. 2.* contentæ; alia *temporalis*, quæ ad omnes extenditur. Seruandæ autem ſunt treugæ Canonicæ, & multo magis conuentionales, *quamdiu ſeruat eas adverſarius. arg. c. Cum in cunctis*, & iuxta vulgatum illud: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Idem titulus habetur in Extrauag. communibus.

Cap. I. Treugas.

Alexander III. in Concil. Lateran.

SVMMA.

Treugas à quartâ feriâ poſt occaſum ſolis vſque ad ſecundam feriam in ortu ſolis, ab Aduentu Domini vſque ad Octauas Epiphaniæ, & à Septuageſima, vſq. ad Octauas Paſchæ, ab omnibus inuiolabiliter obſeruari præcipimus. Tranſgreſſor tertiò monitus, ſi non ſatisfecerit; ſententiam Excommunicationis Epiſcopus ferat in illum, & vicinis Epiſcopis annunciet; ab ipſis confirmandam, ſub periculo ordinis ſui. Denique Epiſcopi ad pacem firmiter tenendam, mutuum ſibi auxilium & conſilium præbeant, quiſquis in hoc opere tepidus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

EXEGESIS.

Dum ferùebat Chriſtiana charitas, & maior erga Dei cultum & res ſacras reuerentia, fortè ſeriabatur hæc decretalis, pro honore temporis ſacri, quales cenſebantur *dies Mercurij, Veneris, Sabbati, item Adventus, & Quadrageſimæ, à Septuageſimâ, in honorem Incarnationis & paſſionis.* Sed hæc Conſtitutio hodie non tenet, neque obligat Epiſcopos, vtpote nunquam, vel non diu recepta, quia lex moribus vtentium non recepta, non obligat *c. In iſtis. §. Leges. d. 4.*

Cap. II. Innouamus.

Idem.

Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, Conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici, euntes, & redeuntes, & in agriculturâ exiſtentes, & animalia, quibus arant, & ſemina portant ad agrum, congruâ ſecuritate lætentur.

EXEGESIS.

Etſi hic Canon pro tempore belli ſit latus, quo etiam durante, has perſonas tanquam ſacras, aut innocuas; aut humanæ ſocietati neceſſarias; imò & miſerabiles; deceat treugâ & Pace gaudere, tamen hanc quoque legem inter arma ſilere, docuit nos triſtis bellorum præteritorum experientia, quæ Canonibus neque diuinis; neque Eccleſiaſticis fuere conformia;

IDEM TITVLVS DE TREUGA ET PACE IN EXTRAVAG. COMMUNIBUS.

Cap. I. Ad Vniuerſalis.

Sixtus Quartus.

SVMMA.

Volens Pontifex diſcordiam ex pragmaticâ ſanctione ſubortam ſedare, Ordinarius Regni Franciæ ad conferenda beneficia ſex menſes concedit. Facultatem concedendi ſex gratias ſibi retinet. Beneficia Cardinalium, & eorum qui Cardinalium ſunt familiares, in regno Franciæ vacantia, ad certum tempus ſibi reſeruat. De beneficiis promouendorum ad maiores dignitates quid fieri debeat, oſtendit. Cauſas beneficiales in primâ inſtantiâ vult in partibus terminari, in quibus ante definitiuam ſententiam vetat appellari. Quid de cauſis in Curiâ pendentibus faciendum ſit, declarat. Si autem eadem cauſa in diuerſis Curiis diuerſis reſpectibus tractatur, quomodo terminanda ſit, dicit. Taxas beneficiorum editas à Ioanne XXII. retinendas cenſet. Tandem tempus deſignat, intra quod vult iſta acceptari & ſeruari.

Neque hæc decretalis nos moratur, cùm non contineat Jus commune, ſed proprium Gallorum, ideóque Germanos, pro quibus maximè ſcribimus, nullatenus attingit; illis relinquenda, qui Pragmaticam dictam explicant.

Cap. II. & Vlt. Vices illius.

Idem.

S V M M A.

Cùm in partibus Germaniæ (nominatim oppido Eslingen,) inter Religioſos Mendicantes, & Parochos grauis diſcordia orta eſſet, & eius compoſitionem Pontifex quatuor delegatis commiſiſſet; ſub hâc formâ conuentum eſt.

I. *Quòd Parochi non dicant, à Mendicantibus hæreſes proceſſiſſe.*

II. *Minores non prædicent, Parochianos non teneri audire Miſſas in Parochiâ in Feſtis & Dominicis, niſi ex honeſtâ causâ id fiat.*

III. *Nec fratres, nec Curati, inducant Laicos, ad eligendam ſepulturam apud ſe.*

IV. *Non prædicent Mendicantes, Parochianos non eſſe obligatos ad confitendum in Paſchate proprio Sacerdoti, etſi hoc non obſtante, poſſint confeſſiones audire Mendicantes.*

V. *Quoad effectum prædicandi, horæ cantandi & campanas pulſandi, ſeruetur conſuetudo antiqua, niſi quando eveniret occaſio aut neceſſitas, quæ de conſenſu partium videretur juſta.*

VI. *Fratres in ſermonibus non detrahant Prælatis & Parochis, neque Parochianos à frequentatione Parochialium Eccleſiarum auocent.*

VII. *Viciſſim Prælati & Parochi non detrahant Mendicantibus, ſed fauorem, quem poſſunt, illis impendant, vt vera vnitas, & perfecta charitas inter eos oſtendatur.*

Hanc Concordiæ formam per omnia & ſingula Sixtus confirmat, inprimis iniungens Archiepiſcopis, Epiſcopis, Plebanis, Rectoribus curatis, nec non Prioribus, vt ea Guardianis, & ſingulis Fratribus mendicantibus, ſub pœna Excommunicationis latæ ſententiæ (à quâ abſolui nequeant, niſi de expreſſo conſenſu partis læſæ, & debitâ ſatisfactione præuiâ) inuiolabiliter obſeruent, & quantum in eis eſt, obſeruari faciant.

Deinde quaslibet lites & cauſas Romæ, ſeu alibi occaſione præmiſſorum inter Decanum & Capitulum Spirenſe, & Curatum dicti oppidi (Eſlingen) ac Fratres prædictos pendentes, harum ſeriè idem Pontifex avocat, & litem ſeu lites ipſas penitus extinguit. Datum Romæ 1478.

TITVLVS. XXXV.

D E P A C T I S.

Ad Rubricam.

NOT. I. Pactum à *Pace* dictum eſſe, quia per pacta pax fieri ſolet. Definitur *in l. 1. ff. De pactis. Duorum, vel plurium in idem placitum conſenſus. & in l. 3. ff. De Pollicit. Pactum eſt duorum conſenſus & conuentio*, videl. ad aliquid dandum, faciendum, vel non faciendum. Sicut enim conuenire dicuntur, qui ex diuerſis locis in vnum colliguntur & veniunt, *ita &, qui ex diuerſis animi motibus in vnum conſentiunt*, ait *d. lex 1. ff. De pactis.*

Not. II. Effectus ſeu proprietas pacti eſt Naturalis obligatio, iuxta *Juris Regulam 84. in ff. Is naturâ debet, quem jure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus. & in d. l. 1.* Quid enim tam congruum fidei humanæ, quàm ea, quæ inter eos placuerunt, ſeruare. Obligatio autem, *Inſtit. de oblig. in princ.* definitur *Juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alienius rei ſeruandæ vel faciendæ.* Huic obligationi, ex parte alterâ, eius, cum quo paciſcimur, oritur & correſpondet *petitio, vel actio, id eſt Jus perſequendi, quod ſibi debetur. Inſtit. de actionibus in princ.*

Not. III. Vt placitum ſeu conuentio duorum habeat rationem pacti, externo ſigno declarari debet, ideóque *nuda promiſſio* ſiue pollicitatio, niſi acceprata ſit, ac per ſignificationem conſenſus veluti formata & completa; neque pactum eſt, neque vllam in conſcientiâ etiam naturalem obligationem parit, vt docent *communiter omnes.* In quo differt *votum ſeu promiſſio Deo facta*, à promiſſione factâ homini, quòd illa licet *ſolo animo concepta à Deo cognoſcitur & acceptatur*; hæc verò, niſi externo ſigno prodita, vel manifeſtata, à promiſſario nec cognoſci, nec acceptari poteſt; *Nam homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor, 1. Reg. 16. Vide S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 1. in Corp.*

Reliqua de pactis explicant Theologi in materiâ de juſtitiâ, & Juriſconſulti atque Canoniſtæ hoc titulo, Nos ea attingemus, quæ ad intelligentiam Canonum hoc titulo contentorum ſpectant, qui etiam *extat in 6.*

CAP.

Cap. I. Antigonus.

Ex Concilio Africano.

TEXTVS.

Aut inita pacta ſuam obtineant firmitatem, aut Conuentus, ſi ſe non cohibuerit, Eccleſiaſticam ſentiat diſciplinam. Vniuerſi dixerunt: Pax ſeruetur, pacta cuſtodiantur.

EXEGESIS.

Pacta cuſtodiantur.). Not. I. Inter plures Pactorum diuiſiones, præcipuam eſſe illam, quæ eſt in *pactum nudum & veſtitum*, tradita à DD. in *c. 1. De pactis, vbi Panorm. n. 4.* Dicitur autẽ *pactum nudum*, inquit, quia in ſolâ mutui conſenſus & obligationis declaratione illinc dantis, iſthinc acceptantis conſiſtit, *abſque aliquo extrinſeco ſuperueniente, per quod veluti veſtiatur*, ad inſtar hominis, qui quandóque eſt nudus ſine veſtimento, vt in Lecto aut balneo, aliàs veſtitus. Si enim pactum ſtat in puris & meris Iuribus conuentionis, neque acceſſit aliquid roboris ex diſpoſitione juris, puta nec ſtipulatio, nec interuentus alicuius rei, nec Scriptura per literas vel chirographum, neque verba Stipulationis alicuius, nec aliqua traditio; tunc appellatur nudum, ineſt enim ipſi ſola obligatio Iuriſgentium, *vt in l. Cùm amplius. §. Is natura debet, ff. De reg. iur. & in l. Stichum. §. Naturalis. ff. De ſolut.*

Nota II. Species pacti veſtiti variè numerat *Laymann l. 3. tract. 4. c. 1. n. 6.* Ponit ſex; totidem etiam numerat *Silueſt. verb. Pactum. n. 2.* Sed non eaſdem. *Panorm. hic n. 2. dicit eſſe multa genera veſtimentorum, de numero* nihil dicit, & meritò, quia exempla aliqua ſunt controuerſa, ea tamen quæ ipſe attingit, videntur veriora; & rectè ex ſpeciebus nudi pacti, quas ipſe aſſignat, tanquam à ſenſu contrario colliguntur. Exempla pacti nudi ex jure ciuili dat *gl. multipliciter in l. Iuriſgentium. §. Igitur. ff. eod.* & inter cætera iſtud quotidianum. ſcil. promiſi tibi dare decem, ſine formâ ſtipulationis, nihil interrogando, vel reſpondendo, eſt vtique pactum nudum. Neque obſtat, quod objicit *gloſ.* ſibi non conſtans, hoc non eſſe pactum, ſed pollicitationem, pactum enim eſſe duorum. *Pollicitationem autem ſine promiſſionem eſſe vnius tantùm promittentis*, præclarè enim reſpondet *Panorm. n. 4.* exemplum hoc intelligi, quando pars cui promiſſio facta eſt, conſenſit, qui conſenſus alteri notus eſſe non poteſt, niſi eum verbo, vel alio ſigno manifeſtârit, ſe promiſſionem acceptare.

Nota III. *Panorm.* de jure ciuili facere hanc Regulam; Quòd *ex nudo pacto non datur actio, ſed ſolum exceptio, quæ ſequitur obligationem naturalem ortam ex conſenſu.* De Jure autem Canonico dubium eſt. *Innocent. enim in c. Nouit. de Iudiciis.* cum multis aliis negat dari actionem, & concedit ſolam Iudicis implorationem, in tantum, vt quis non poſſit petere, vt alter præciſè cogatur ad obſeruantiam pacti nudi, ſed ſolùm, vt illud non obſeruans excommunicetur, propter violatam fidem, ad quam illum conſcientia adſtringit, ideóque *Canon* non abſolutè vult illum cogi, *ſed aut pactum ſeruari, aut excommunicari.* Deinde Actiones ſunt proditæ & inſtitutæ, Jure ciuili. *l. 2. ff. De orig. jur.* Cùm ergo Jus ciuile non det actionem ex pacto nudo, neque Ius Canonicum dare debet.

Sed amplectimur ſententiam contrariam, quam tenent *Hoſt. Ioan. Andr. Archidiac. in c. Quicunque. 12. q. 2. Panorm. cum gloſ. hic, & in c. Iuramentum. 22. q. 5. Silu. n. 7. Laymann loc. cit. n. 3. & alij communiter.* Ratio eſt, quia Canon expreſsè oſtendit tranſgreſſorem nudi pacti poſſe conueniri, dum illi, ſi conuentus non reſipuerit, intentat Eccleſiaſticam diſciplinam: *conuenire* autem apud Iuriſconſultos eſt *in jus vocare*, aut actionem contra aliquem inſtituere. Ergo cùm in interpretandis legibus non ſit abſque causâ ab illorum proprietate diſcedendum; ergò datur ex hoc Canone vera actio ex pacto nudo, cùm præſertim extra controuerſiam ſit, dari ex pacto veſtito, Canon autem vniuerſim ſine diſtinctione vult pacta cuſtodiri, vt neque nos diſtinguere debeamus.

Prætetea vbicunque Ius mandat aliquid fieri, aut obſeruari, ſemper datur tam actio quàm exceptio, vt *in l. Vnicâ ff. De condict. ex lege, l. Statuas de acquir. rerum dom. & not. gl. in c. Cùm liberum. de ſepult. & in c. Si Canonici. de offic. ordin.* ergo cùm mandatum ſit clarum, id quoque hic locum habet. Neque alternatiua obſeruantiæ & pœnæ ad rem facit, quia reperitur in aliis etiam legibus; & licet actiones à Iure ciuili introductæ ſint, retinet tamen Eccleſia Ius addendi, minuendi, mutandi, ex juſtâ causâ; qualis vtique eſt pax & Concordia.

Nota IV. Quod egregiè tradit *Panorm. ſub fin.* non multùm referre, an ex nudo pacto, Iure Canonico detur actio, vel tantùm Iudicis imploratio, dummodo concludamus Iudicem Eccleſiaſticum poſſe etiam laicum præciſè compellere ad obſeruantiam pacti. Illud denique valde reſtringit hanc actionem; quia non datur, niſi exprimatur cauſa pacti, v. g. promitto tibi decem, quia dediſti mihi talem rem, vel mutuò dediſti, vel tale aut tale obſequium mihi præſtitiſti, aut præſtiturus es, quia ſi nulla cauſa ſit adiecta, præſumitur quis per errorem feciſſe, nemo enim cenſetur gratis jactare ſuum, nec *quidquam tàm conſenſui contrarium eſt, quàm error. 29. q. 1. §. & l. Si per errorem de juriſd. omn. jud.* Ita docent *Collectarius, Panorm. in c. Si cautio. de fide inſtrum. & in c. Prudentiam. de donat. Silu. verb. Pactum. q. 3. & alij communiter.* Ratio eſt, quia neque Iure ciuili datur actio ex ſtipulatione, niſi expreſsâ causâ, vel probatâ. *l. 2. §. Circa primam ſpeciem. ff. De doli mali excep. vnctâ gl. verb. Sine causâ*; ergo neque aliud præſumendum eſt de Iure Canonico, cùm neque ad plus obliget conſcientia &c.

Cap. II. Quoties.

Gregorius.

TEXTUS.

Quoties in Conuentionibus noſter expectatur

aſſenſus, ratihabitio debet eas pro ſecuritate partium ſolidare.

EXEGESIS.

Si aliqua pactio, vel conuentio, facta eſt per aliquos, & putetur eſſe opus ratihabitione Pontificis, debet illam ratam habere pro ſecuritate partium: ita *Panorm.*

Cap. III. Qualiter.

Idem.

TEXTUS.

Studioſè agendum eſt, vt quæ promittuntur, opere compleantur.

Patet ex dictis ad c. 1.

Cap. IV. Cùm pridem.

Alexander III. Exonen. & VVigornen. Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm Publius Clericus, Procurator Prioris & Monachorum de Acrâ, & eius frater in cauſâ vertente inter ipſos ſuper Capellâ de L. conueniſſent inter ſe, vt Publio pro expenſis, tres marcha cargenti ſoluerentur, & idem liti cederet; hanc conuentionem Pontifex non admiſit, vtpote illicitam, & Monachis mandauit, vt Publio & fratri eius de aliquo beneficio prouiderent, de quo maius lucrum haberet, quàm ex tali pacto. Monachis verò acquieſcere nolentibus juſſit, vt ſi conſtiterit prædictos Clericos ab Eccleſiâ de L. violenter eiectos, Delegati ipſos eiſdem reſtitui faciant, non obſtantibus literis Confirmationis Apoſtolicæ, quas Monachi impetrârant.

EXEGESIS.

Non valet renuntiatio, per quam beneficium Eccleſiaſticum debet pro pecuniâ reſignari, quia videlicet interuenit Simoniaca prauitas, de quo *in tit. de Simon.*

Cap. V. Accepimus.

Idem Archiepiſcopo Eboracenſi.

SVMMA.

Cùm quædam Eccleſiæ Clericis tali tenore eſſent conceſſæ, vt poſt eorum obitum alij nominatim ſuccedant: Mandat Pontifex, quatenus huiuſmodi ſucceſſiones tam deteſtabiles & iniquas, appellatione ceſſante, Archiepiſcopus omnino inanes & friuolas eſſe decernat.

EXEGESIS.

Nota I. Quòd *per hoc cap.* Eccleſia non vacans non debet alteri promitti, etſi conſentiat Rector Eccleſiæ.

Nota II. Quòd pactum Canonibus inimicum, non debet per Superiores tolerari. Canones autem qui improbant ſucceſſionem in Eccleſiâ Dei, ſunt præcipuè *iſti c. Apoſtolica. 3. q. 1. c. Ad exſtirpandas. c. Ex præſentium. & c. Ex tranſmiſſâ. & quaſi per totum. de filiis Presbyter. adde Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 15.*

Nota III. Quòd non poteſt Epiſcopus concedere cum pacto, vt alter ſibi ſuccedat; improbatur etiam à jure ciuili, quia non poſſumus paciſci de alterius hæreditate ſine illius voluntate *L. vlt. C. De pactis.* Facit & iſte *t.* ad hoc, quòd Prælatus Eccleſiæ, ſucceſſorem eligere non poſſit, ſine licentiâ Papæ, quam dare illum poſſe apparet *ex c. Petiſti. 7. q. 1.*

Cap. VI. Cùm Clerici.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo & Suffraganeis.

SVMMA.

Cùm Clerici quidam, decedentibus Eccleſiarum perſonis, paciſcerentur ex ipſis Eccleſiis maiores ſoluere penſiones, vt poſſent faciliùs eaſdem Eccleſias adipiſci. Mandat Pontifex, vt appellatione ceſſante, Eccleſiis taliter obtentis ſpolientur, & aliàs pro tanta præſumptionis exceſſu puniantur.

Apertum eſt, hunc caſum eſſe Simoniacum, & pertinere *ad tit. de Simoniâ.*

Cap. VII. Plerique.

Innocentius III. in Concil. Generali.

SVMMA.

Cùm plerique Regulares Clerici & Seculares dum vel domos locarent, vel feuda concederent, in præiudicium Parochialium Eccleſiarum, pactum adijcerent, vt conductores & feudatarij decimas eis ſoluerent, & apud eos eligerent ſepulturam, Pontifex pactum hoc reprobat; ſtatuens, vt quidquid fuerit occaſione huiuſmodi pacti perceptum, Eccleſiæ Parochiali reddatur.

Neque obſcura eſt huius pacti iniquitas, neque Pontificij ſtatuti æquitas.

Cap. VIII. Et vlt. Pactiones.

Gregorius IX.

SVMMA.

Pactiones factæ pro ſpiritualibus obtinendis, cùm in huiuſmodi, omnis pactio omniſque conuentio debeat

debeat omnino ceſſare, nullius penitus ſunt momenti. Quod etiam de aliis pactis eſt dicendum, quæ obſeruata vergunt in animæ detrimentum. Nam etiam iuxta legitimas ſanctiones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impoſſibilis, de jure vel facto, nullam obligationem inducit.

EXEGESIS.

Caput hoc eſt celebre, quatenus tollit omne pactum, dandi aliquid temporale pro ſpiritualibus, ſed cum hæc materia ad lib. 5. pertineat, eò differimus *ad tit. de Simon.* Altera pars de pactis turpibus aut rei turpis, ſiue impoſſibilibus, de jure vel facto, eſt per ſe evidens, iuxta illam Iuris Regulam: *Impoſſibilium nulla eſt obligatio*, & tractab.tur *lib. 4.*

IDEM TITVLVS DE PACTIS IN SEXTO.

Cap. I. Pactum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Pactum factum à Regularibus cum Rectore Parochialis Eccleſiæ, ne aliquos vel certos ipſius Eccleſiæ Parochianos recipiant ad Eccleſiaſticam ſepulturam, omnino ſeruare debent; etſi ſepulturam liberam habeant à Sede Apoſtolicâ, & illi apud hos elegerint ſepeliri, cùm per dictum pactum indulto huius modi derogetur.

EXEGESIS.

Quin priuilegio ad priuatum intereſſe tendenti poſſit derogari per pactum ſubſequens, per hunc t. demonſtratur, neque eſt dubium, in propoſito caſu, proprium intereſſe Monaſterij vel Ordinis verſari; ſecus eſt in priuilegiis, quæ vniuerſo alicui hominum generi conceſſa ſunt, vt exemptio Clericorum à foro Eccleſiaſtico, de quo & ſimilibus priuilegiis verum eſt, quòd *pactis priuatorum non præiudicetur Juri publico*, quo nititur priuilegium fori & Canonis Clericorum, iuxta jura vulgata.

Cap. II. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Quamuis pactum patri factum à filia, dum nuptui tradebatur, vt dote contenta, nullum ad bona paterna regreſſum habeat, improbet lex ciuilis; ſi tamen juramento, non vi, nec dolo præſtitum fuerit, ab eâdem omnino ſeruari debebit, cùm non vergat in æternæ ſalutis diſpendium, nec redundet in alterius detrimentum.

EXEGESIS.

Lex ciuilis, quæ improbat pactum renuntiationis factum patri à filiâ de non ſuccedendo, ſed vt ſit contenta ſolâ dote, habetur *in l. pactum dotale. & l. vlt. C. De collat. item l. Si quando. C. De inoff. teſtam.* Ratio eſt, quia videtur inhumanum, priuari jure ſucceſſionis; quam ipſi natura conceſſit. Excuſantur tamen talia pacta filiarum à *Nobilitate in Germaniâ & alibi, vbi ſunt vſitata obtentu boni publici, cuius intereſt Nobiles & Illuſtres familias in ſuo ſtatu conſeruari*, à quo decidere neceſſe foret, ſi hæreditas cum filiabus eſſet ex æquo diuidenda, de quo *vide Beſold. in Theſ. pract. & alios ab illo allegatos.* Sed illud firmum eſto, etſi hæc pacta ſint juri naturæ per ſe parum conformia; non eſſe tamen illicita; ſed poſſe excuſari obtentu maioris boni; & ſi accedat juramentum, in conſcientiâ obligare, neque citra periurium violari poſſe. Iuxta Ius Canonicum; quod cùm talibus pactis, maximè juratis, aſſiſtat, fruſtra ex legibus ciuilibus; tanquam illicita impugnantur. Quomodo autem pacta & contracta confirmentur, vel non confirmentur juramento, dicemus *lib 2. tit. De jureiur.*

Cap. III & Vlt. Quia ex eo.

Idem.

SVMMA.

Cùm F. F. Prædicatores & Minores & alij Mendicantes, pacta cum Prælatis, Capitulis, Parochis inita, ſuper Parochialibus, vel aliis articulis ſeruare recuſarent, quòd ſine Magiſtrorum, Miniſtrorum, Priorum Generalium conſenſu ſint facta, neque à Conciliis Prouincialibus vel Generalibus approbata: decernit Pontifex, compoſitiones & pacta huiuſmodi de ſuorum Conuentuum conſilio & aſſenſu facta, debere ab ipſis fratribus in locis in quibus fuerint facta; (dum tamen aliàs ſint licita & honeſta) inuiolabiliter obſeruari; non obſtante, quòd Magiſtri, Miniſtri aut Prioris Generalium; ſeu Prouincialium non interuenerit conſenſus, nec à Generalibus vel Prouincialibus Capitulis fuerint approbata, vel quòd Sedes Apoſtolica in his autoritatem ſuam non præſtiterit aut aſſenſum.

EXEGESIS.

Ex hoc c. collige, quod notat *Franciſc. hic n. 2.* Quòd Priores, & Guardiani Mendicantium; cum conſilio & conſenſu ſuorum conuentuum facere poſſunt pacta & compoſitiones, quæ perpetuò obligant talem conventum, etſi alia autoritas Superiorum, vel Papæ non interuenerit; Modò, quod Prædicatores & Minores attinet; non ſint contraria his, quæ habentur *in Clement. Dudum. verb. Nos enim*

de ſepult. Imola putat h.t. etiam procedere in pactis cum *laicis*, *ſed minus probabiliter*, quia laicorum nulla fit mentio, & compoſitiones cum illis ex genere ſuo poſſunt Ordinibus magis eſſe præiudiciales, quàm cum Eccleſiaſticis.

TITVLVS XXXVI.

DE TRANSACTIONIBUS.

Ad Rubricam.

TRanſactio, eſt *de re dubiâ, & lite incertâ, & necdum finitâ, non gratuita pactio, ſed aliquo dato, retento, vel promiſſo. l. 1. ff. De tranſact. l. Tranſactio. C. eod.* Dicitur de re dubiâ quia ſi lis eſſet manifeſtè dubia aut calumnioſa, non eſſet locus tranſactioni. *l. Si ſumma. ff. eodem.* Dicitur lite incertâ, quia ſi cauſa tranſiiſſet in rem judicatam, neque fuiſſet appellatum, rurſus excluderetur tranſactio. *l. Poſt rem iudicatam. ff. eod.* Dicitur non gratuita pactio, quia ſemper fit aliquo dato retento, vel promiſſo. Iuxta Etymologiam dicitur tranſactio, *quaſi actionis tranſitio, quia is, qui tranſigit, recedit ab actione ſibi competente, vt dicit Panorm. hîc ad Rubricam.*

Cap. I. Sicut graue.

Gregorius Antonio Subdiacono, & Dominico Abbati.

SVMMA.

Poſt ſalubrem deciſionem (ſiue tranſactionem) cuiuſdam controuerſiæ, decernit Pontifex, vt omnia inſtrumenta, vel quidquid aliud, quo partes præſcriptionem, vel priuilegium, vel, quid ſimile probare poſſent, ſit inane & caſſatum, & ſola pactorum, (ſiue tranſactionis) pagina validum perpetuúmq; robur accipiat. Cui ſiquid fortè incuriâ, vel imperitiâ minus firmitatis inſertum eſt, vires pleniſſimas notionis ex hâc Apoſtolicâ autoritate accipiat.

EXEGESIS.

Poſt ſalubrem deciſionem, &c.) Notà I. Tranſactionem commendari à jure, & prætor commendat eum, qui execratur lites. *l. 4. ff. De alien. mut. jud. causâ factâ*; hinc eſt, quòd ſi poſt tranſactionem appareant inſtrumenta, non per hoc inſtauratur lis, licèt ſit gravis deceptio, ait generatim *Panorm. n. 2.* ſed hoc abſolutè verum non eſt, ſi enim ſit deceptio vltra dimidium, vel error ſubſtantialis, eiuſmodi tranſactionem poſſe reſcindi, dubium non eſt.

Nota II. per tranſactionem tolli & ceſſare omnia jura, quæ ante tranſactionem competere poterant; ſed exceptio tranſactionis, eſt exceptio litis finitæ, & poteſt apponi ante litis conteſtationem, vt *not. in c. fin. De except. in 6.*

Vires pleniſſimæ notionis, &c.) Nota I. ſuppleri his verbis à Pontifice *omnem defectum Iuris & facti*, ſi quid in hâc tranſactione contigiſſet, vt ſi partes non ſeruâſſent debitas Iuris ſolennitates, ad quas ſolas refertur hæc clauſula, non autem ſupplet defectum habilitatis perſonarum, vel alium jure naturæ requiſitum, de quo Pontifex non fuit informatus.

Nota II. Quòd alius citra Papam non poſſit ſupplere defectum commiſſum in contractibus & judiciis, etſi ſit Legatus de latere, vt dicit *Speculat. tit. de Legato. §. Nunc oſtendendum v. 14. & ſe. gl. notabilis in c. fin. de hæret. in 6.* Mihi autem dubium non eſt, quin Papa, ſi velit, non poſſit etiam Legato ſuo dare poteſtatem ſupplendi defectus juris & facti.

Cap. II. Statuimus.

Alexander III.

TEXTVS.

Si ſuper decimis inter vos & aliquam perſonam Eccleſiaſticam, de aſſenſu Epiſcopi, vel Archiepiſcopi ſui compoſitio facta fuerit, rata maneat, & inconcuſſa perſiſtat.

EXEGESIS.

Licèt decimæ ſint de jure diuino, tamen ſuper illis poteſt fieri compoſitio, vt minus ſoluatur, vel certò modo fiat ſolutio, *c. Veniens. de decim.* debet tamen accedere conſenſus Epiſcopi, vel Archiepiſcopi, de quo dicemus *eod. tit. l. 3.*

Cap III. Contingit.

Idem Dulmenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm contingit, quòd Abbas vel Prior conuentualis Eccleſiæ cum Eccleſiaſticâ, vel ſeculari perſonâ coram delegato, vel ordinario tranſigat, Capitulum autem tranſactionem reuocare nitatur, reſcribit Pontifex, ſi Abbas vel Prior à Capitulo literas de ratihabitione habuerit tranſactio-

ſitionem, quam fecit (ſi fuerit aliquot annos ſeruata) Capitulum, ac ſi non conſenſerit in eam ; non poterit reuocare.

EXEGESIS.

Nota, etſi lis ſit coram delegato, poſſe interuenire tranſactionem, neque enim judex committendo cauſam ; tollit libertatem componendi aut tranſigendi, quia judex nihil magis debet laborare, quàm vt partes ad concordiam reducat, ut *in c. fin. eod. & d. 90. Per totum. & l. 1. §. Et poſt operis. ff. De no. ope. nunt.* Etſi verò in cauſâ graui Prælatus non poſſit agere ſine conſenſu Capituli, ſi tamen Capitulum ſemel dederit literas de ratihabitione aut mandatum de rato, & tranſactio aliquot annis durârit (quam conditionem addit Pontifex, vt inde appareat, an tranſactio non ſit temeraria) tum Capitulum eiuſmodi tranſactionem revocare amplius non poteſt.

Cap. IV. Conſtitutus.

Idem Abbati de Stratis, & Priori S. Euſebij.

SVMMA.

Cùm G. & A. Clerici controuerſiam ſuam ſuper capellâ de Seratis per tranſactionem inter ſe ſopiiſſent, eam tamen præfatus A. ſeruare recuſaret : Mandat Pontifex, cùm huiuſmodi compoſitiones ſpeciem contineant Simoniæ, reuocatâ tranſactione in irritum, cauſam audiri.

EXEGESIS.

Nota hinc, quòd tranſactio ſuper Eccleſiaſtico negotio, contineat ſpecie Simoniæ, etſi non ſemper ſit purè Simoniaca, *vt poſt Innocent. hîc notat Panorm. n. 3. ideòque omnis pactio in rebus ſpiritualibus prohibeatur c. fin. De pact.* quia non ſolùm à malo, ſed etiam ab omni ſpecie mali abſtinendum eſt, *juxta Apoſt. in c. Ab omni. de Vit. & honeſt. Cler.* quo mudo de ſpecie Simoniæ ſæpius loquuntur Canones, *vt c. Super eo. & c. Cùm pridem. de pact.* & quia in his facilè ſe occultat vera Simonia, vniuerſim omnis etiam illius ſpeeies damnatur ac prohibetur, *de quo l. 5. tit. de Simon.*

Cap. V. De cætero.

Idem Carnotenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si aliquis ad extraordinarium judicem literis impetratis, cum aduerſario componit, vt in Eccleſiâ, de quâ agitur, jus aliquod habeat, ſi compoſitio non eſt Iuri contraria, ab Epiſcopo reprobari non debet. Sed cenſus ſine Epiſcopali autoritate, cui præeſt Eccleſia ſub hoc compoſitionis prætextu ſolutus, vitam eius, qui ſoluerit, non excedit.

EXEGESIS.

Ad extraordinarium juditem, &c.) Nota hîc *ex gl. & Panorm.* Iudicem delegatum hîc dici *extraordinarium*, non enim eſt ſecundùm juriſdictionem hieratchicam ordinariam conſtitutus, ſed in cauſis extraordinariis, *etſi durante ipſius officio juriſdictionem habeat ordinariam, vt diximus ſuprà de off. deleg.*

Sine Epiſcopali autoritate, &c.) Not. I. *ex gl.* Rectorem vnius Eccleſiæ impetrâſſe literas contra Rectorem alterius Eccleſiæ, & coram delegato Papæ, ita tranſactum fuiſſe, vt Rector prior haberet jus aliquod (id eſt cenſum annuum in Eccleſiâ alterius) quod pacis cauſâ fieri poſſe, *not. Panorm. n. 2.* licet Epiſcopus nec conſenſerit, nec conſentire velit.

Nota II. Quòd Rector Eccleſiæ, poſſit ſe obligare ad ſoluendum cenſum Rectori alterius Eccleſiæ, qui literas impetrauit ad tempus vitæ ipſius; non autem vlterius.

Vnde nota III. per hunc t. delegatum Papæ non poſſe Eccleſiam perpetuò facere cenſualem, quod tamen facere ex juſtâ cauſâ poteſt Epiſcopus *juxta c. Prohibemus. & notata ibi de cenſibus.*

Cap. VI. Ex literis.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo, & Wigoren. *Epiſcopo.*

SVMMA.

Cùm olim inter R. & A. ſuper Eccleſiâ de Vult. tranſactio facta fuiſſet, & quidam G. ſe mentiens Clericum ſuper eâdem Eccleſia tacitè de tranſactione literas Apoſtolicas impetrâſſet, nec ipſe id inficiaretur, Pontifex ei ſuper prædictâ Eccleſiâ ſilentium duxit imponendum.

EXEGESIS.

Manifeſtum eſt literas à G. per fraudem, & reticentiam veri, impetratas, ideòque meritò à Pontifice ſuper hâc Eccleſiâ fuiſſe illi ſilentium impoſitum.

Cap. VII. Super eo.

Idem.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrum de Eccleſiaſtico beneficio in litigium deducto poſſit fieri tranſactio, reſpondet, quòd tranſigi ſuper re litigioſa & ſacra non poteſt. Etenim res ſacra vt poſſideantur, aliquo dato vel retento ſiue promiſſo, ſpeciem creditur habere Simoniæ. Aliàs ſi gratis, & amicabiliter inter litigantes componant, ſacris Canonibus nequaquam obuiat.

EXE-

EXEGESIS.

De ſpecie Simoniæ jam dictum eſt ad c. 4. Ex quà *tetiis* repetitâ appellatione rectè colligimus: Eiuſmodi *Simeniam non eſſe ſecundùm ſe Iuris diuini, neque peccatum, niſi ratione ſcandali aut periculi, aut contemptu precepti Eccleſiaſtici, qua eſt unica cauſa, cur tranſactio, aliquo dato, retento, promiſſo hic damnetur, non item illa, qua fit abſque tali pratenſione & dandi vel accipiendi pactione.* Illam autem Simoniam, *quà ex intentione ſpiritualia dantur pro temporalibus, vel hac illis comparantur, eſſe verè talem, & juris diuini, atquè ex ſuo genere peccatum grauiſſimum*, vt magis explicabimus lib. 5. tit. de Simoniâ.

Cap. VIII. Veniens.

Idem Abbati de Strapho, & Priori de Phabi.

SVMMA.

Cùm Magiſter G. quereretur, quòd Monachi maioris Monaſterii, de terris, quas in Parochia S. Maria de Marchiâ; (cuius ipſe Rector erat, ut apparet) decimas integrè non ſoluerent, pratextu cuiuſdam tranſactionis, inter ipſos & ſuum pradeceſſorem, ut de duabus carrucatis terra, tertiam tantùm decimarum partem Monachi exſoluant. Mandat Pontifex, quatenus niſi Monachi prafatam tranſactionem Autoritate Apoſtolica confirmatam eſſe docuerint, cum ea inter perſonas potiùs, quàm inter Eccleſias facta videatur, nec acta inter alios (Monachos videl. & pradeceſſorem) alteri (id eſt Parocho G. ſucceſſori) nocere permittantur, illi & agricola decimas ex integro poſthac ſoluere, & illarum quas illicitè detinuerant, juſtam æſtimationem reſtituere compellantur.

EXEGESIS.

Nota I. Quòd etiam Religioſi teneantur ad ſolutionem decimarum ex prædiis, quæ ſita ſunt in aliâ Parochiâ, *Vide c. Ex parte. c. Nuper. c. Suggeſtum. de dec.*

Nota II. Quòd Rector Eccleſiæ, (& idem eſt de quolibet beneficiato) ſine facultate Superioris poteſt contrahere & tranſigere in præiudicium ſuum, pro toto, quo viuet tempore.

Nota autem III. Quòd in præiudicium perpetuum Eccleſiæ aut beneficii non poteſt contrahere, aut tranſigere, v. g. alienandas res immobiles, minuendo reditus beneficij, &c. ſed opus eſt confirmatione ipſius Pontificis, per h. t. neque ſufficit conſenſus Epiſcopi, præſertim poſt *Bullam Ambitioſa. de reb. Eccl. non alien.*

Cap. IX. Præterea.

Lucius III. Ormenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Quando inter laicos & Religioſos de præſentatione alicuius Eccleſia tranſigitur ita, quòd laicus præſentationem retineat, Religioſi verò nouam vel maiorem percipiant in Eccleſiâ, in quâ prius nullam, vel minorem habebant portionem; Reſcribit Pontifex pactionem meritò videri Simoniacam, neque de Iure teneri, neque ex eâ debere Religioſos ullum commodum obtinere.

EXEGESIS.

Nota, Simoniam non ſolùm committi in Spiritualibus, ſed etiam in his, quæ illis connexa ſunt, vt ſunt Ius patronatûs, ipſáque præſentatio, vt patebit *lib. 5.* Neque obſtat, quòd *ex c. Super eo. & c. Conſtitutus ſuprà eòdem.* videatur licita tranſactio; Neque enim ſimpliciter tanquam purè Simoniaca damnatur hæc tranſactio, ſed *tanquam ſpeciem habens Simonia*, quod etiam fit in dictis Capitulis.

Cap. X. Præterea II.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Cùm quædam Cella eximi vellet à ſubiectione matricis domûs, fratres verò illius Cella faterentur, ſe quondam fuiſſe ſubiectos, & quaſtionem olim motam, ſed tranſactione fuiſſe ſopitam, ut quendam annuum cenſum Eccleſia matrici ſoluendo, eſſent à ſubiectione illius exempti: & Prior Cella verò proponeret de ſpirituali ſubiectione tranſigere non licere; Reſpondit Pontifex; ex fratrum Confeſſione ſententiam contra illos procedere debere, præſertim cùm illa tranſactio (licet quantitas annui cenſus determinatè nota non eſſet) iniquitatem Simoniacam continuiſſe putetur.

EXEGESIS.

Panormit. dicit non poſſe ſuper juriſdictione ſpirituali tranſigi interueniente aliquo temporali, poſſe autem ſi detur aut retineatur aliquid ſpirituale. Verùm etiam hoc caſu non videtur vniuerſim id licere, ſaltem abſque autoritate Superioris, vt ſi Archiepiſcopus vellet ſuffraganeis aliquam partem juris Archiepiſcopalis remittere, ſi ipſi in ſuis diœceſibus concederent ipſi in tranſitu ordinationem ſuorum ſubditorum.

Cap. XI. & vlt. Ex parte tuâ.

Honorius III. Ioanni tituli S. Praxedis Presbytero Cardinali.

SVMMA.

Poteris ad componendum interponere partes tuas, & interdum aliquid ſeueritati detrahere, prout (ſtatu Imperij, & excedentium multitudine pro-

prouidâ deliberatione penſatis) videris expedire: exceptis nimirum caſibus, qui compoſitionis, ſiue diſpenſationis remedium non admittunt, vtpote Coniugij Sacramentum, quod cùm non ſolùm apud Latinos & Græcos, ſed etiam apud fideles & infideles exiſtat, à ſeueritate Canonicâ circa illud recedere non licebit. In his verò, ſuper quibus jus non reperitur expreſſum, procedas (æquitate ſeruatâ) ſemper in humaniorem partem declinando, ſecundùm quod perſonas & cauſas, loca & tempora, videris poſtulare.

EXEGESIS.

Poteris ad componendum, &c.) Nota I. Quantum ex *Panorm. & gl.* hic in caſu colligitur, hunc Cardinalem fuiſſe Legatum Sedis Apoſtolicæ in Oriente apud Imperatorem Conſtantinopolitanum; cùm fiat mentio *Imperij, & Græcorum ac Latinorum*, qui ibi mixtim habitabant, & in multis, vt apparet, delinquebant, Græci enim furtiuè recipiebant Ordines ab Epiſcopis Latinis. Latini celebrabant & exercebant Pontificalia in diæceſibus non ſuis, & decimas percipiebant, in Græcorum Epiſcoporum præiudicium & grauamen; Laici Græci proprias vxores autoritate propriâ dimittebant, & illis viuentibus ducebant alias. Super his & alijs exceſſibus pluribus, Cardinalis conſuluit Papam, quomodo in his ſe gerere deberet.

Nota II. Officium Iudicis non ſolùm conſiſtere *in decidendis cauſis ſecundùm Regulas Iuris, ſed etiam in componendis partibus*, debet enim Iudex à principio conari, vt partes reducat ad concordiam & amicabilem compoſitionem. *d. 90. Per totum. & l. 1. §. & poſt. de no. operis nunt.* etſi non habeat poteſtatem partes compellendi, ſi tranſigere nolint, quæ competit ſoli Papæ in his, in quibus habet plenitudinem poteſtatis, vt *in cap. Cùm inter. Reg. de elect. & gl. ac Innoc. ibidem.* Dat ergo ante omnia poteſtatem Pontifex partes componendi. Quod verum eſt, *quamdiu partium jura ſunt obſcura*, ſi verò ſunt clara, & Iudici liquet, qualem ferre debeat ſententiam, non debet neque poteſt tentare compoſitionem, ne det alicui de jure alterius. Licèt enim quamdiu res eſt obſcura, *Deo ſit potiùs fauendum, quàm Actori per Reg. ju. 11. in 6.* vbi tamen cauſa prorſus liquet, ipſi potiùs fauendum eſt in executione quàm reo, quâ in re judici diligenter conſiderandæ ſunt circumſtantiæ.

Æquitate ſeruatâ, &c.) Nota I. quòd Iudex in pœnis decernendis debet detrahere ſeueritati, recedendo à pœnis jure ſtatutis, ex juſtâ causâ, qualis vel maximè eſt multitudo peccantium à Pontifice ipſo aſſignata, qui vniuerſim cenſet *ſemper in benigniorem partem declinandum.*

Nota II. Æquitatem *à Ioanne Andreâ* definiri *ex S. Cypriano*, quòd ſit *juſtitia dulcore miſericordiæ temperatâ. à Speculatore tit. de diſpenſat. §. 1. Verb. Æquitas* definitur, quòd ſit *rationabilis modus continens miſericordiam & rigorem.* Vnde differentia inter jus & æquitatem eſt in hoc, quòd *jus eſt deciſio ſecundùm juris regulas*; æquitas verò eſt quoddam *temperamentum recedens ex causâ à communibus regulis Iuris, vt not. Bartol. in l. 1. C. de legibus. Panorm. n. 6.* aduertit quandoque rigorem Iuris & ipſum jus ſumi pro eodem, vt *in c. Super literis de reſcriptis.* quandoque poni *rigorem pro exceſſu juris*, quando in infligendis aut intentandis, ſubinde ad terrorem delinquentium exceduntur communes Regulæ Iuris juxta communem vſum & ſenſum, vt *in c. 1. De torneam. & in c. 1. de reſtit. ſpoliat.*

Nota III. Quòd licet Pontifex ſolùm dicat in his, *ſuper quibus jus non reperitur expreſſum*, id eſt, *Scriptum*, procedi debere ſemper in humaniorem partem declinando, neque de jure non ſcripto, quale introduci ſolet per conſuetudinem non ſcriptam mentionem faciat; videri tamen idem procedere de jure non ſcripto, cùm poſſint euenire circumſtantiæ, (etſi rariùs, ideóque Pontifex loquitur de eo tantùm, quod frequentius eſt) in quibus non minùs ſit iniquum & pugnet cum bono publico, ſequi rigorem Iuris non ſcripti, quàm ſcripti, neque minùs in partem humaniorem ſit declinandum in illo, quàm in iſto. Vnde mihi non placent, quæ *Panorm. n. 9.* affert de æquitate ſcriptâ vel non ſcriptâ, & jure ſcripto vel non ſcripto, quæ *Iuris ciuilis DD.* gratis comminiſcuntur.

TITVLVS XXXVII.

DE POSTVLANDO.

Ad Rubricam Tituli.

QVi in ſuis litibus & controuerſiis non volunt paciſci & tranſigere, ſolent ſibi proſpicere de Aduocatis & Procuratoribus, vt poſſint jus ſuum & deſiderium contra alterum proponere, aut poſtulare, quod fit per Aduocatos ex parte Actoris, vel jus ſuum ab Actore impugnatum defendere, quod fit itidem per Aduocatos ex parte Rei, quibus vtrinque accedunt Procuratores. Quærit Panorm. numquid conſulens in Camerâ, ſiue ſuo Muſæo dicatur Aduocatus? & bene reſp. negatiuè. Quia aduocatus dicitur, qui in *Iure, ſiue judicio, cauſam ſuſcipit agendam coram* Iudice. Quare *prohibitus aduocare in judicio, non eſt prohibitus id facere in Camerâ.*

Cap. I. Clerici.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Clerici in Subdiaconatu & ſupra, & in ordinibus quoque minoribus, ſi ſtipendiis Eccleſiaſticis ſuſtententur, coram ſeculari judice aduocati fieri in ſecularibus negotiis non præſumant. Niſi propriam cauſam, vel Eccleſiæ ſuæ fuerint proſecuti, aut pro miſerabilibus fortè perſonis, quæ proprias cauſas adminiſtrare non poſſunt.

EXEGESIS.

Nota, quòd Clericus in minoribus, ſi non habeat Beneficium Eccleſiaſticum, patrocinari poteſt etiam in foro ſeculari, ſecus eſt in illis, qui conſtituti ſunt in ſacris. Ad cauſas verò aduocationi Clericorum permiſſas, adde etiam, vel pro perſonis ſibi conjunctis, quæ ſuppletio conſtat *infra c. fin.*

Cap. II. Ex parte.

Innocentius III. Compoſtellano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam Canonici Regulares etiam in forenſibus cauſis officium exercerent, cùmque ipſis objiceretur Canon id prohibens: excuſabant, quòd cap. iſtud de Monachis, non de Canonicis Regularibus loquatur manifeſtè: *Pontifex conſultus reſpondit, idem judicium de Canonicis Regularibus, quod de Monachis quoad ſupradicta eſſe obſeruandum, licet de Monachis in Canone ſit ſpecialiter expreſſum.*

EXEGESIS.

Idem judicium de Canonicis Regularibus, &c.) Not. I. quòd Canon antiquus prohibens Monachis hoc officium, qui habetur *c. Monachis. 16. q. 1.* habuit reſpectum ad Religionem quoad ſuam ſubſtantiam, non ad Monachos tantùm, ideóque etiam eos includi in hoc Canone ſentit Pontifex, quia videl. officium profanum, nullos Religioſos decet extra caſus c. 1. exceptos.

Nota II. ex *h. t.* concludi generatim à Panorm. n. 1. *quòd conſtitutio fundata ſuper aliquâ qualitate, extenditur ad omnes exiſtentes ſub illâ qualitate*, licèt differant in nomine & regulâ laxiore, vt Canonici Regulares à Monachis.

Cap. III. & vlt. Cùm ſacerdotis.

Gregorius IX.

TEXTUS.

Cùm Sacerdotis ſit Officium, nulli nocere, omnibus autem velle prodeſſe: Non niſi pro ſeipſo, vel Eccleſia ſua, vel (ſi neceſſitas incumbat) pro perſonis ſibi deuinctis, aut miſerabilibus ſibi licitum eſt poſtulare. Clericus autem, qui contra Eccleſiam, à qua beneficium obtinet, pro extraneis aduocatus, vel procurator eſſe præſumit, tanquam ingratus poteſt (maximè, ſi Clericus ſit eiuſdem Eccleſiæ) beneficio huiuſmodi ſpoliari.

EXEGESIS.

Videtur per *h. t.* Officium Aduocati eſſe nociuum, vnde infert *Anton. de Butrio*, ſi quis promiſit aliquem non offendere ſub certâ pœnâ, quòd ſi contra illum accipiat officium Aduocati, incidat in pœnam; idem extendit ad quamcunque pactionem, ſi quis promittat ſe nolle alteri nocere; vel ex ſtatuto id prohibeatur facere. Sed rectiùs *Panorm. n. 1.* putat hoc dictum non eſſe verum, *Aduocatus enim non nocet, imò defendit Ius publicum & priuatum*; ex quo dicuntur milites, & habent priuilegia militum, *vt in l. Aduocati, C. de aduo. diuerſ. Iu.* Sunt ergo odioſi ſolùm in opinione hominum, quam ipſam opinionem vitare conuenit Sacerdotes, niſi agendum ſit pro perſonis *c. 1. exceptis, neque adſint alij, qui hoc officium exerceant.*

Nota denique, hunc vſum vocis *poſtulandi, vt poſtulare ſit idem, quod aduocare* eſſe merè juridicum, & non eſſe aliud, quàm *poſtulare, vt jus ſuum reddatur clienti.*

TITVLVS XXXVIII.

DE PROCVRATORIBVS.

Ad Rubricam.

SEcundùm Leges & Canones, Procurator propriè eſt, *qui aliena negotia mandato Domini gerenda gratuitè ſuſcipit, vnum vel plura. l. 3. §. Negotia. de nego. geſt. ita Silu. verb. Procurator.* Qui enim adminiſtrat ſine mandato, non dicitur Procurator, *ſed negotiorum geſtor*, vt habetur *ff. eod. per totum.* Requiritur autem *mandatum Domini*, ad excludendum curatorem vel tutorem, collegia, Prælatos, qui ſi preſsè loquantur, conſtituunt Actorem, vel Syndicum, non Procuratorem. Si non gratuitè negotia ſuſcipit, ſed merces interuenit, eſt potiùs *Locator operæ quàm Procurator, etſi autem non poſſit*

paciſci de quotâ laboris, poteſt tamen accipere ſalarium, ſed ſiue ſalarium, ſiue merces ſit, quod accipit Procurator, gratis certè noo laborat, niſi faciamus quæſtionem de oomine, ideóque alij hanc particulam prorſus omittunt.

De hâc materiâ tractatur *5. q 3. per totum. d. 89. per totum. 9, q. 3. c. Cùm ſumus. 2. q. 7. c. Infamis. Idem tit. extat in 6. & Clement.*

Cap. I. Alia quidem.

Gregorius Maximo Salonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm iſte Epiſcopus quoſdam, qui ſe ab illo miſſos ad Papam in quâdam causâ dicebant, negaret à ſe miſſos, ideò Pontifex neque illis qui ſecundò literas ab illo attulerunt, judicauit credendum, ſed monuit Epiſcopum, vt perſonam instructam cum mandato legaliter facto, & Presbyterorum, ſeu Diaconorum teſtiúmq. ſubſcriptionibus roborato ex more indicto mittat, vt quidquid cum eâ perſonâ actum fuerit, jure ſubſiſtat.

E X E G E S I S.

Quæ cum ipſis facta ſunt, ſubſiſtere non debere &c.) Not. I. Quòd geſta cum falſo Procuratore non valeant in præiudicium Domini, clarum eſt ex verbis Pootificis, licet poſſint valere in præiudicium Procuratoris, vt *not. Panorm. n. 2. ex l. Plautius. ff. eod. fa. l. 3. §. Falſus. ff. Rem ratam haberi.*

Nota II. Aſſerenti ſe eſſe Procuratorem alterius, & fidem non facienti, oon eſt credeodum, quod efficaciter ex h. t. probatur. Bis enim venerunt ad Pontificem aſſerentes, ſe eſſe Procuratores Epiſcopi Salonenſis, quos vtroſque Pootifex reiecit cautior factus, quia à Prioribus ſemel deceptus erat. Neque admitti debet Procurator, aſſerens ſe talem cum cautione de rato, ſi negatur ab alijs eſſe Procurator, vt bene contra *gl. in l. 1. C. eod. probat Panorm. n. 3.* Sic enim quiuis talem cautiooem offerens, deberet admitti pro Procuratore, quantumvis alij negando rem dubiam faciant.

Cum mandato legaliter facto &c.) Nota I. Tria debere contineri in mandato procuratorio. 1. Nomen eius qui Procuratorem conſtituit. 2. Cauſam, ad quam Procurator conſtituitur. 3. Quòd ratum habebit, quod cum procuratore factum fuerit, *ita gl. verb. Mandato.*

Nota II. Ad legalitatem præterea requiri, vt nullus defectus appareat in ſigillis, ſubſcriptionibus, teſtibus, ſi qui in procuratorio faciendo, vel dando fuerint adhibiti, *ſed more indicto*, (vt loquitur Pontifex) id eſt *recepto aut inſtituto ſint confectâ.* In quibus ſi aliquid ſuſpectum vel dubium appareat, mittendum aut ſcribendum eſt ad Dominum Procuratoris, niſi ſit periculum in morâ, Quo caſu vel maximè procedit opinio illorum, qui abſolutè dicunt, quando dubitatur de Procuratore, poſſe illum admitti *ſi caueat de rato ſiue ratihabitione ſui Domini*, inter quos eſt ipſe *Panorm. n. 7.* qui non poteſt intelligi, niſi de dubio orto ex ipſo procuratorio aut circumſtantiis, noo autem, ſi alij negent ipſum eſſe Procuratorem, cuius cautionem debere admitti rectè negat n. 3. quem nos ſecuti ſumus not. 2.

Cap. II. Querelam.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus Vigorienſis Clericum A. non ob aliam cauſam in expenſas condemnâſſet, quàm quòd in termino conſtituto non comparuiſſet infirmitate (quàm per teſtes probauit) detentus: non poſſit autem quis niſi velit, in grauibus cauſis Procuratorem conſtituere, mandat Pontifex abſq. morâ prædictum A. ab eâdem ſententiâ abſolui.

E X E G E S I S.

Prolixè diſputant, an & qualis infirmitas excuſet, ne debeat venire ad judicem, qui citatur? Crediderim non ſufficere *leuem febriculam, aut veterem quartanam*, vt in *lege Quæſitum. ff. De re iudic.* neque tamen oportet eſſe morbum letalem, ſufficiet ſi acceſſus cauſet dolorem aut notabilem difficultatem vel debilitatem. Cur autem in cauſis grauibus valeat hæc excuſatio, non in leuibus, ratio videtur, quia in rebus magni momenti facilè aliquid negligi poteſt, per procuratorem, aut accuratius fieri per Dominum, cuius res agitur, ne damnum incurrat, aut commodum perdat. Contrà in leuibus cauſis, obedientia judicibus debita, poſtulat, vt abſens ſaltem Procuratorem mittat.

Advertit verò *Panorm. n. 4.* quòd excuſatio juſta abſentiæ ſiue ob infirmitatem, ſiue aliam cauſam, magnum operetur effectum. Nam ſi Judex fuit certificatus de impedimento, eius ſententia contra abſentem non tenet, ex probabili aut neceſſariâ causâ impeditum, eſt textus apertus *in d. l. Quæſitum.*

Cap. III Ex inſinuatione.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm Archidiaconus Sag. Procuratori ſuo præſentibus duobus Clericis inhibuiſſet, ne cauſæ (inter ipſum, & M. G. ſuper quâdam præbendâ motæ) cognitionem ſuſciperet, ipſe verò nihilominus procedens ſententiam contrariam reportâſſet: Mandauit Pontifex, vt ſi altero Clerico mortuo, per ſuperſtitis & Archidiaconi juramentum de præmiſſis conſtaret, ſententiâ contrariâ non obſtante, prædicta præbenda ei cum fructibus

perceptis reſtituatur, & probatâ Canonicâ inſtitutione, poſſeſſio, appellatione poſtpoſitâ, rata permaneat.

EXEGESIS.

Expreſſè fuit inhibitum &c.) Notâ I. Quòd Procurator poteſt reuocari viuâ voce, licet fuerit Conſtitutus per Scripturam ſiue inſtrumentum; quod videtur requiri ad illum conſtituendum, ſaltem ordinariè, quia *in c. 1.* requiritur mandatum legale cum ſubſcriptionibus & teſtibus, quæ ſanè deoorant inſtrumentum, ſiue ſcripturam.

Nota II. Quòd reuocatio Procuratoris eſt intimandâ ipſi, vt valeat; (ſicut intimauit iſte Archidiaconus coram duobus teſtibus) quin etiam intimanda eſt Iudici vel aduerſario, quia ipſorum intereſt, ne nihil agant, aut fallantur, ſi agant cum Procuratore poteſtatem ampliùs non habente poſt reuocationem *c. Mandato. inf. Innoc. relatus à Panorm. n. 5.* bene diſtinguit, aut res adhuc eſt integra, & ſufficit reuocationem intimari Procuratori, aut iam ingreſſus eſt iudicium, neque res eſt ampliùs integra, & neceſſe eſt certificari quoque de hoc iudicem vel aduerſarium ob cauſam dictam, Neque hoc ſolùm procedit de Procuratore, conſtituto ad iudicia, verùm etiam ad negotia, quia & hic intereſt illum, cum quo negotium tractatur, non falli aut nihil agi, ſi Procuratoris poteſtas ſit.

Per Archidiaconi & ſuperſtitis Clerici iuramentum &c.) Nota, quòd habenti vnum teſtem idoneum pro ſe; ſicuo hic Archidiaconus habuit Clericum ſuperſtitem, poteſt deferri iuramentum ſuppletorium, ſi ſit perſona legalis; qualem eſſe cenſuit dictum Archidiaconum Pontifex, ideòque cenſuit reuocationem Procuratoris per iuramentum ipſius & teſtimonium alterius Clerici ſufficienter probatam. Quod procedit in cauſis leuibus, non item grauibus, vbi neceſſaria eſt plena probatio, ita *gl. verb. Clerici, quam ſequitur Panorm. n. 6.*

Cap. IV. In noſtrâ.

Innocentius III. Cabilon. & Catalon. Epiſcopo.

SUMMA.

Cum Epiſcopus Tullenſis ſuper variis criminibus accuſatus, & per Procuratores, quos paulò poſt reuocauit, ſupplantatus eſſet, impetratis per illos iudicibus, à quibus reiectâ exceptione de falſis procuratoribus, damnatus & per ſententiam ab Epiſcopatu remotus eſt. Pontifex autem re ad ſe delatâ per appellationem, attendens, quòd falſi Procuratoris exceptio non ſolùm ante ſententiam, ſed etiam poſtea poteſt obijci, vtpote quâ probatâ iudicium nullum, & nullius momenti controuerſia reputantur, ſupradictorum iudicum ſententiam duxit irritandam.

EXEGESIS.

Procurator reuocatus quidquid agit, nihil agit; & ſententia per illum impetrata laborat nullitate, cum omnibus inde ſecutis, vt dicit *Panorm. n. 2.* & idem eſt de Procuratore falſo; perinde enim eſt, quoad valorem geſtorum, ſiue poteſtatem nullam habuerit, aut habitam perdiderit. Ex quo fundamento planuſ eſt c. Intellectus.

Cap. V. Tuæ.

Idem Paduano Epiſcopo.

SVMMA.

Si vir accuſat vxorem de adulterio, coram iudice ſeculari ad pœnam legitimam, quia tunc ſe debet ad pœnam talionis adſtringere, neq; per Procuratorem, ſed per ſeipſum præſentem debet accuſare. Si verò accuſet coram Iudice Eccleſiaſtico ad ſeparationem thori, etſi fortè debeat inſcribere & deſignare omnia in Iure ciuili contenta, ad talionem ſe tamen non obligat; ne fortè ſi in probatione defecerit, ſuæ intentionis conſequatur effectum? ideòque ſuſtineri poteſt, vt per Procuratorem accuſet, et, i enim accuſatio ſit de crimine, non eſt tamen criminalis, ſed quaſi mixta ex ciuili & criminali: ſed ſecurius eſt in præſentiâ principalium perſonarum procederè.

EXEGESIS.

Coram Iudice ſeculari &c.) Ad hunc enim pertinet hæc cauſa, quando agitur criminaliter, ad pœnam, quæ olim erat vltimi ſupplicij; ideòque adultera non poterat deferri ad iudicem Eccleſiaſticum, quia hic non decernit pœnam ſanguinis. *c. Sententiam ſanguinis. Ne Clerici vel Monachi, & c. Rex debet. 23. q. 5.* Cùm autem pœna mortis pro adulterio, tempore *Panormitani, vt dicit n. 6.* non ampliùs inferretur; rectè addit, poſſe adulteram accuſari, etiam coram Iudice Eccleſiaſtico, vt illam ſi conuicta fuerit, detrudat in Monaſterium, vel aliter puniat.

Non per Procuratorem &c.) Cùm enim accuſator criminaliter procedens, debeat ſe obſtringere & inſcribere ad legem talionis, id eſt ad patiendam illam, quam mulier conuicta pati deberet, conuenientius eſt, vt ipſe cauſam ſuam cautè agat, quàm vt ſuum & vxoris probrum alteri exenterandum committat. Quamvis iura videantur in odium adulterij & horrorem pœnæ, Procuratorem meritò excluſiſſe, quando coniunx coniugem criminaliter accuſat; admittere autem, quando ſolùm agitur ciuiliter ad ſeparationem thori. Quid autem ſit de crimine agere criminaliter, aut ſolùm ciuiliter, dicemus *lib. 5. ad Rubr. tit. 1. de Accuſat. &c.*

Si in probatione defecerit &c.) Perplexus eſt loquendi modus. Certè ſi vir in probatione adulterij contra vxorem deficiet, intentionem ſuam non con-

conſequitur, ſed potiùs illâ excidit. Senſus ergo eſt, quòd conſequeretur intentionem talionis ſubeundi, ad quem ſe inconſultè adſtrinxit, dum pœnam ſiue ſententiam ſeparationis à thoro mulieri intentatam ipſe ſubiret, illiúſque ſe reum faceret; non vxorem.

Cap. VI. Cùm pro causâ.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex Cabilonenſis Eccleſiæ Archidiacono reſtitui expenſas, ſi legitimè probauerit, ſe de mandato Capituli ſuſcepiſſe quædam negotia promouenda, & propter hoc ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſe.

E X E G E S I S.

Si de mandato Capituli &c.) Videtur iſte Archidiaconus non indiguiſſe mandato Capituli, ſecundùm gloſſ. enim *in c. 1.* Clerici numerantur inter perſonas coniunctas, nam ſicut coniunctus agit pro coniuncto ſine mandato cum cautione de ratihabitione, ita Clericus, adeóque etiam iſte Archidiaconus potuit agere pro ſuâ Eccleſiâ, *iuxta c. Non liceat. 12. q. 2.* Sed placet, quòd reſoluit *Panorm. n. 7. in c. 3. tit. præced.* Quòd iura loquentia de perſonis coniunctis, debent ſtrictè intelligi, de coniunctis *coniunctione carnali, non autem amicitia, aut coniunctione ſpirituali*, qualem habent Concanonici reſpectu eiuſdem Eccleſiæ; nam licet poſſint appellari *fratres & ſocij, vt in l. Verùm. in princ. ff. Pro ſocio.* tamen propriè non eſt coniunctio.

Nam inter coniunctos carnaliter eſt duplex vinculum; vnum naturale ſiue ſanguinis idq; indiſſolubile, vt *in l. Iura ſanguinis. ff. De reg. Iuris.* Et alterum præſumptum ſiue ordinariè conſequens, id eſt dilectionis; in amico verò quantumvis intimo non eſt niſi vnum, idque inſtabile, vt ſuis temporibus plangebat *Panorm.* Cuius ſententiæ apertè hic eſt Pontifex, cùm probationem *mandati Capitularis*, ab hoc Archidiacono exigit; licèt coniunctione ſpirituali eſſet Capitulo & Eccleſiæ ſuæ coniunctiſſimus. *Concord. cap. Coram. de Off. deleg. & l. Tutori. C. de neg. geſt.*

Cap. VII. Quia in cauſis.

Idem Scholaribus Pariſienſibus.

S V M M A.

Cùm hi Scholares poſtularent à Pontifice, vt Procuratorem ſibi conſtituere liceret, reſcribit Idem, licèt de Iure communi hoc facere valeant, inſtituendi tamen Procuratorem ſuper his autoritate præſentium illis concedere facultatem.

E X E G E S I S.

Nota, Studioſos in Academiis, conſtituere Vniverſitatem approbatam, quæ pro cauſis ſuis agendis poteſt conſtituere Procuratorem, vel ſi ſtrictè loquamur ſecundùm leges, potiùs Syndicum. *l. 1. & l. Item eorum. ff. Quod cuiuſque Vniuerſ.* Etſi verò *fruſtratorium ſit impetrare, quod iure communi conceſſum eſt. l. Vnicâ. C. De Theſaur. liber.* quandóque hoc tamen conceditur poſtulantibus, quia vel Jus commune ignorant, vel cupiunt maiore cum autoritate facere, quod faciunt.

Cap. VIII. Auditis.

Honorius III. Epiſcopo Egitanenſi.

S V M M A.

Auditis & intellectis Delegatorum ſuorum proceſſibus in cauſâ vertente inter Epiſcopum Egitanum & Colubrienſem, Pontifex proceſſus ipſos & cuncta inde ſecuta irrita iudicauit, non obſtantibus literis reuocatoriis mandati, quæ ad Procuratorem Epiſcopi Colubrienſis primùm peruenerunt, cùm eſſet hinc inde in cauſâ concluſum. Ideóque & Pontifex dictum Epiſcopum, qui cauſam ad Sedem Apoſtolicam aduocari procurauit, nec ſine eiuſdem contemptu, & Epiſcopi Egitani diſpendio, mandatum Procuratori datum reuocauit, dicto Epiſcopo in expenſas condemnauit, quas fecit à tempore reuocationis Procuratori intimatæ, & facturus erat, vſquequò Colubrienſis Epiſcopus per ſe, vel per Procuratorem idoneum Apoſtolico ſe conſpectui præſentaret.

E X E G E S I S.

Fuiſſet ſuper his proceſſibus in cauſâ concluſum &c.) Neruus huius c. iſte eſt, quem egregiè tradit *Panorm. n. 1.* Reuocationem videl. Procuratoris poſt concluſionem in cauſâ non impedire, quò minùs poſſit procedi ad ſententiam. Nam poſt dictam Concluſionem *Iudici iam liquet de meritis totius cauſæ, ideóque reuocatio poſtea facta non impedit, quò minùs ad ſententiam poſſit procedi*, prout in hoc cap. proceſſit Pontifex, *ad quod quotidie allegari hunc textum ait Panorm.*

Cap. IX. Petitio.

Idem M. & R. Canonicis Mutinenſibus.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus Mutinenſis iturus in Liuoniam, hos Canonicos Vicarios & Procuratores ſuos Generales conſtituiſſet, ſed in inſtrumento Vicariæ ſiue procurationis non exprimeretur, quòd ipſos conſtituerit Syndicos vel Actores, ideóque aliqui contra ipſos exciperent. Reſcribit Pontifex, ex inſtrumenti tenore liquido cognoſci, intentionem Epiſcopi fuiſſe, dare ipſis agendi & reſpondendi liberam poteſtatem; ideóque exceptionem huiuſmodi penitus reprobat.

EXEGESIS.

Nota rationem decidendi, quæ habetur in textu, quòd *verba deſeruiunt intentioni, & non è contra intentio verbis. c. Marcion. 1. q. 1.* Non eſt ergo vis facienda in verbis, quando conſtat de intentione conſtituentis, ſicut Pontifex *in h. c.* cenſebat conſtare de mente Epiſcopi Mutinenſis. Dicit hîc *Hoſt. non infici mandatum procura, ſi dicitur conſtituo te factorem meum, vel Clericum meũ, ſeu aſinum meum,* dummodo conſtet per alia verba, quòd det ei poteſtatem agendi, ſeu quòd voluerit eum conſtituere Procuratorem; idémque dicit procedere de jure ciuili. *l. fin. C. de donat. l. 1. & 2. C. De formul. & l. 2. Communia. de leg.*

Cap. X. Accedens.

Gregorius IX. Nobili Viro, Vbaldo ciui Piſano.

SVMMA.

Mandat Pontifex huic Nobili, vt D. nobilem mulierem, quæ ſub ipſius tenebatur poteſtate, plenæ reſtituat libertati, vt libera procuratorem liberè conſtituere poſſit; ipſe verò ſuper ſponſalibus, quæ inter ipſius filiam & mulieris D. filium contracta proponuntur, mittat Procuratorem idoneum, ad Sedem Apoſtolicam, qui agendi & reſpondendi plenam habeat poteſtatem.

EXEGESIS.

Quæ ſub tuâ tenetur poteſtate.) Apparet fuiſſe hanc mulierem in Cuſtodiâ ſaltem, ſi non in carcere apud Vbaldum, vt non frueretur plenâ libertate in Procuratore conſtituendo.

Nota I. hîc ex *Panorm. n. 1. & ſeq.* quòd *detentus violenter, dicitur eſſe in poteſtate detentoris,* quare ſi cum illo contrahit, poteſt poſtea allegare metum, & reſcindere factum per actionem: *Quòd metûs causâ.* vt apparet *ex hoc t. & l. In carcerem ff. Quòd metûs causâ.*

Nota II. Qui tenetur aliquem reſtituere libertati, non ſatisfacit, relaxando illum in ſuo territorio, ſed debet illum dimittere extra territorium ſuum, in quo quamdiu eſt, non eſt in loco ſecuro, cùm poſſit de facili ibi rurſus detineri. *arg. c. fin. de reſtit. ſpoliat. & in l. Liberationis. cum l. ſeq.*

Procuratorem liberè ordinare valeat &c.) *Barboſ. hic n 2.* contendit ex ſpeciali diſpoſitione huius c. Conſtitutionem Procuratoris ad matrimonium metu ſactam, eſſe nullam, neque inde poſſe argui generaliter ad quamcunque Conſtitutionem Procuratoris metu factam, allegat *Imolam, Couarr. Sanch. l. 4. de Matr. d. 12. n. 22.* Sed placet contrarium, quod tenet *Hoſt. c. Abbas,* de his, quæ vi metúſque causâ, *Panorm. ib. n. 18. & hic,* vt patet ex illis, quæ ſupra notauimus. *n. 1. & 2. ſequuntur Roman. Sing. Sarmiento, Flaminius &c.* Cùm enim Conſtitutio Procuratoris metu facta non minùs ſit inuoluntaria, quàm alij actus metu extorti, ſubiacent ergo non minus reſciſſioni vel nullitati ex diſpoſitione Juris, quàm illi, niſi allegent jus expreſſum, quod Conſtitutionem Procuratoris factam metu, excipiat.

Cap. XI. Dilectus.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm R. Presbyter, contra L. Rectorem Eccleſiæ de Annâ Bononiæ ſtudij causâ commorantem ſuper eâdem Eccleſiâ literas Apoſtolicas impetrâſſet, ipsúmq; Iudices citâſſent; Procurator autem ipſius Generalis, quòd competentem terminum infra quem Rectorem ipſum conſulere poſſet, ſibi concedere denegarent, pro eodem ad Pontificem appellâſſet: Pontifex mandauit, quatenus ſi ita eſt, reuocaretur in irritum, quod ab his judicibus factum eſt.

EXEGESIS.

Rectore citato &c.) In perſonâ Procuratoris iuxta *gloſſ. hic.* poſſe autem Procuratorem initio litis citari, tenet quoque *Panorm. n. 4.* quando ſcil. principalis abſens eſt, vt in caſu *huius c.* abſens fuit Rector de Annâ, quando autem principalis præſens eſt, ipſe citari debet, non Procurator, imò etſi abſit, ſi commodè vocari, venire & expectari poſſit, ipſe vocandus eſt. Procuratoris autem contumacia, ſi Domino abſente aut impedito non compareat, non nocebit Domino. Qui cùm ſemel conſtituit Procuratorem, eóque ipſo declarauit animum ſuum, quòd nolit agere per ſeipſum, ſed per Procuratorem, non debet ampliùs citari ad cauſam, aut certum illius articulum, *Dominus enim non compellitur per ſe eſſe in iudicio, vt in l. 1. ff. eod.* intellige, niſi ex causâ certâ citaretur, quia juſtior, aut moderatior eſt Procuratore, *vt in l. final. C. eodem de Procur. & not. in c. 1. de judic. in 6.* quod meritò notari vult *Panorm. l. c. quia hæc quotidie accidunt. vide Plura apud eund. n. 5.*

Cap. XII. Conſtitutis.

Idem Epiſcopo Lexonenſi.

SVMMA.

Cùm Pontifex Diaconum ſuum O, in causâ pecuniariâ vertente inter H. Priorem Sagienſ. & T. laicum dediſſet Auditorem: Prior autem ſuper ipsâ pecuniâ recepto libello illicentiatus receſſiſſet, Procuratore quodam ſolùm ad agendum dimiſſo, & ad defendendum Priorem non ſufficiente: Auditor vtrò eum ex hoc reputans contumacem, præfatum T. in marcam ſterlingorum condemnâſſet prababitâ taxatione

in ex-

in expenſis: Pontifex factum præfati Auditoris approbans, conuocatis partibus, cauſam juſtitiâ mediante terminari præcepit.

EXEGESIS.

Illicentiatus receſſit &c.) Qui legitimè citatus recedit ſine licentiâ judicis, habetur pro contumace *per h. t.* vnde poteſt condemnari tanquam contumax. *c. Certum. 11. q. 1.* Notat autem *Panorm. n. 3.* nullum conſtituere Procuratorem, aut non ſufficientem, eſſe paria; talis & ille eſt, qui mittitur ſine mandato, ideóque cùm petit inducias ad faciendam fidem de procuratorio, non auditur, & Dominus condemnatur pro contumace, quia in contemptum Judicis cedit, non ſolùm, ſi principalis aut procurator ſine eius licentiâ ex judicio recedit, verùm etiam, Procurator ineptus, ſine omni mandato conſtituitur.

Cap. XIII. Mandato.

Idem.

TEXTVS.

Mandato Procuratoris poſt litem conteſtatam reuocato, ſi hoc ignorante Iudice, vel aduerſario factum fuerit: Iudicium, quod idem quaſi Procurator poſtmodum expertus eſt, ratum eſſe debebit.

EXEGESIS.

Poſt litem conteſtatam &c.) Non valere poſt litem conteſtatam revocationem Procuratoris ex h. t. colligunt communiter D. D. Intellige non valere in præiudicium adverſarij, etſi valeant in præiudicium revocantis, quia ipſe non poteſt prætendere ignorantiam revocationis, *vt not. in cap. Ex parte Decani. de reſcr. Panorm. poſt alios n. 4.* diſputat, an intimatio revocationis debeat fieri vtrique judici & adverſario, vel ſufficiat fieri vni? Mihi omiſſis intricatis diſtinctionibus, videtur ſufficere, vt fiat vni; Quia nihilominus notitia pervueniet ad vtrumque, niſi Judex iniquus eſſe velit, aut adverſarius ſibi ipſi præiudicare, ſi enim Iudex certus ſit de revocatione Procuratoris, illum faceſſere jubebit, idque adverſario eo ipſo innoteſcet, ſi autem adverſario intimetur, adversùs falſum aut revocatum Procuratorem ipſe coram judice excipiet.

Cap. XIV. Non iniuſtè.

Idem.

TEXTUS.

Textus iſte habet plura dicta, ſine caſu aliquo ſpeciali, & ideò non ſummatur, nos ſingula perſtringemus.

I. *Non iniuſtè Iudex proceſſit, qui filiumfamilias in Procuratorem admiſit.*) Filius familias poteſt eſſe Procurator in judicio ſine conſenſu patris, modò ſit maior 25. annis, *vt not. Panorm. n. 1.*

II. *Quamuis ad futuras lites conſtitutum.*) In dubio non cenſetur quis conſtitutus ad lites futuras, non connexas vel dependentes, niſi tempore mandati dati nullæ fuerint lites præſentes, tunc enim mandatum generale trahitur etiam ad futura, ita *Barboſ. hic n. 3.*

III. *Qui licèt ſimul cùm aliis datus fuerit, prius tamen procurationis officium occupauit &c.*) Neque in eo iniuſtè agit Iudex, ſi Procuratorem licèt ſimul cum aliis datum ſinat, *vt occupet prius Officium, ſiue alios præueniat*, quod intellige, ſi ſinguli dati ſint *in ſolidum*. id eſt, vt ait *Panorm. n. 3 vt quiſque habeat ſolidam poteſtatem faciendi id quòd Dominus poſſet facere per ſe, quatenus ſe extendit mandatum; concordat. c. Si duo. eod. in 6. & c. Penult. de elect.* Secus eſt, ſi ſint ſimul dati non ſolùm ſimultate temporis, verùm etiam ſimultate poteſtatis & executionis; ita vt ſimul habeant & exerceant Officium procurationis, tunc enim vnus non poteſt priùs illud occupare, ſed debent ſimul agere.

IV. *Quòd fieri non potuiſſet in Procuratoribus diuerſis temporibus conſtitutis, quoniam dato poſteriori, prioris eſſet procuratio reuocata.*) Et textus eſt clarus, & ratio decidendi, *niſi quòd Panorm. n. 4.* diſtinguit: de procuratore dato ante litis conteſtationem, hunc enim revocari, ſi detur ſecundus; ſecus, ſi detur primus poſt litis conteſtationem, cùm non poſſit revocari ſine cauſæ cognitione, *t. 2. eod. in 6. poſt gl. & Bartolum in l. Si quis cum. ff. eod.*

V. *Potuit quoque is & debuit à ſententiâ in eo, quòd lata extitit contra ipſum appellare, vel ſi juſta cauſa excuſabat eundèm, ſaltem Domino conteſtari.*) Notat *Panorm. n. 5.* quòd mandatum procuratorium per ſententiam non extinguitur ex toto; ſed durat etiam in cauſâ appellationis, quæ cenſetur vna & eadem cùm cauſâ principali. Tenetur autem Procurator ſimpliciter datus appellare, aut ſi ſententiâ contra Dominum latâ, cauſam juſtam habet non appellandi, illam Domino conteſtari, ſiue ſignificare. *iux. h. t. & l. Si Procuratorem. §. Ignorantes ad finem, & l. Inuitus. C. eod.* Si Procurator non appellauit ſine juſtâ cauſâ, aut illam Domino maturè non ſignificauit, tenetur parti ad damna & ad intereſſe. vt poſt alios not. *Barboſ. n. 10.*

VI. *Licèt appellationem proſequi non teneretur inuitus.*) Fallit 1. In interlocutoria, ab illâ enim non ſolùm poteſt appellare, ſed etiam tenetur eiuſmodi appellationem proſequi vſque dum lis finiatur, ſi tractetur in eodem loco, vbi pactus eſt pro certo ſalario ad præſtandam ſuam operam in omnibus inſtantiis. Fallit 2. Si conſtitutus ſit non ſolùm ad defendendam, verùm etiam expreſsè ad appellandum. Videtur enim ſic ipſam appellationis defenſionem ſuſcepiſſe. *ita Bald. in l. inuitus. C. eod. aliique apud Barboſ. n. 9.*

Cap. XV. Conſulti.

Idem.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrùm Procurator à Communitate eo tempore Conſtitutus, quo maiores & jurati, qui eam Communitatem regebant, erant excommunicati, ſit excludendus? Reſcribit, niſi eſſent illi (excommunicati) in literis procurationis expreſſi, aut ſciens eos eſſe tales, ipſa communitas conſtituiſſet eundem, non eſſe Procuratorem huiuſmodi excludendum.

EXEGESIS.

Conſtitutus ad impetrandum à Communitate aliqua Procurator &c.) Panorm. n. 3. ponit inſignē Regulam & tres caſus inde exceptos, vltra quæ nihil videtur poſſe deſiderari pro intellectu h. cap. Regula eſt, *quòd actus geſtus ab Vniuerſitate, in quo fuerunt aliqui inhabiles,* (v. g. excom̃unicati,) *etiamſi ſint præſidentes, non inficitur, propter intereſſentiam* (ſeu præſeotiam) *inhabilium.* Valet ergo actus & ſuſtinetur propter habiles. *Quod aliunde tam bene probari, quàm ex h. t. non putat Panorm.* Sed hanc Regulam fallere in tribus caſibus docet, quos videtur ipſe textus inſinuare.

1. *Quando ipſi inhabiles ſunt expreſſi in ipſa diſpoſitione, ſiue formâ actûs,* vt ſi excommunicati huius com̃unitatis fuiſſent in procuratorio expreſſi.

2. *Quando actus fuit geſtus ab Vniuerſitate, inhabilibus interponentibus autoritatem,* tanquam maioribus & principalioribus, vt ſi maiores & jurati (conſiliarios juramento Vniuerſitati obſtrictos interpretatur *Panorm.*) huius Vniuerſitatis excommunicati fuiſſent, & Procuratoris conſtituendi fuiſſent Autores.

3. *Quando Vniuerſitas ſcienter admiſit, inhabiles ad aliquid agendum vnà cum habilibus.* Quòd intelligi debet de eâ inhabilitate, quam habiles remittere & purgare non poterant, vt eſt excommunicatio, ſecus eſt, ſi defectus potuiſſet purgari & remitti per habiles, quia tunc admitteodo videtur eos habilitare, qui eſt caſus proprius *cap. Cùm Vintonienſis. ſuprà de elect.* Extra has tres exceptioues, ſi maximè excommunicationis aut alterius inhabilitatis ignara nec conſcia communitas, admittat inhabilem ad aliquem actum communem, is erit validus, vt latiùs proſequitur *Panorm. l. c.*

IDEM TITVLVS DE PROCURATORIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Non indiſcretè.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Non indiſcretè Iudex egit, Procuratorem laicum ad agendum vel defendendum in cauſis ſpiritualibus admittendo. Cùm regulariter, qui non prohibetur expreſſè, ad procurationis Officium ſit admittendus. Licet verò à Procuratore poſt litem conteſtatam, poſſit (cùm Dominus litis ſit effectus) dari alius Procurator, antea tamen non poteſt, niſi in rem ſuam, aut cum poteſtate ſubſtituendi alium etiam generatim. Procurator verò datus ad negotia, poteſt liberè quandocunque alium deputare.

EXEGESIS.

Sunt claræ diſpoſitiones de officio Procuratoris; præcipua eſt, quòd *in ſpiritualibus poſſit admitti etiam Procurator laicus, & quiuis non expreſſe prohibitus.* Quod dicitur *ante litis conteſtationem,* intellige, *niſi mandatum habeat cum ſpeciali clauſulâ ſubſtituendi,* iuxta *Marant. de ord. judic. p. 4. d. 16. n. 21. & 28.* Vt Procurator fiat Dominus litis, requiritur, *vt cum eo lis fuerit conteſtata. l. Neque tutores. C. eod. l. Si Procuratorem. §. Si quis mandauerit. ff. Mandati. & ibid. Bartol. n. 1.* In cauſis autem, quæ litis conteſtationem non requirunt, fit Procurator Dominus litis, *cùm cœperit tractari de meritis cauſæ, & negotium principale diſcuti, iuxta Bartol. in l. ab executore. §. Si Procurator. p. 2. ff. De appellat. & alios quos allegat Barboſ. n. 7.* Dicitur autem Dominus litis, quia tum habet poteſtatem litem proſequendi & adminiſtrandi, prout optimum factu videbitur, quæ poteſtas non poteſt revocari ſine cauſa, vt patet ex dictis *&c. ſeq.*

Cap. II. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Ante litem conteſtatam etiam ſine causâ procurator poteſt liberè reuocari, non item poſtea ſi volit, niſi Domino inimicus fiat, vel ſuſpectus, aut aduerſario affinis, vel ſi eius heredem aut Religioſum fieri, in longum peregrinari, vel agritudine aut vinculis detineri contingat, aut alia rationabilis cauſa ſubſit. Dominus tamen ſua cauſa vnà cum eodem procuratore, maximè ſi colluſionem timeat, minimè prohibetur adeſſe.

EXEGESIS.

Principale dictum, quòd poſt litem conteſtatam reuocari oon poſſit procurator, nec procedere teneatur in causâ appellationis, pluribus allegatis docet *Barboſ. n. 6.* quia cenſetur factus Dominus litis ſolùm quoad haoc inſtantiam, non autem quoad totam cauſam, & inſtantiam apud judicem appellationis.

Cap. III. Is qui.

Idem.

SVMMA.

A Procuratore habente ad hoc poteſtatem ſubſti-

ſubſtitutus, ſuſcepto mandato, etſi eo vſus non fuerit (licet in delegato Papæ, vices ſuas alteri committente aliud cenſeatur) vlteriùs reuocari non poteſt, niſi etiam reuocandi poteſtatem habeat. Si verò ad vnam vel plures cauſas procurator generaliter conſtitutus, in vnâ tantùm aliquem ſibi ſubſtituerit, in aliis nequaquam prohibetur procurationis officium exercere.

EXEGESIS.

Illud præcipuè nota ex textu claro, ſi procurator habens poteſtatem ſubſtituendi, aliquem ſibi ſubſtituerit, videtur in illum transferre omnem ſuam poteſtatem, vt nec poſſit illum reuocare, nec alium ſubſtituere, vt *ex Tiraquello not. Barboſ. n. 5.* eſt enim functus officio ſuo; ſecus eſt in delegato Papæ, (vt habet textus in Parentheſi) quia delegatus Principis habet à jure, non ab homine, vt poſſit ſubdelegare; & ideò reuocare poteſt, etſi mandato vſus nondum fuerit ſubdelegatus; ſecus eſt in procuratore ſubſtituto ab homine. *cap. Quoniam. de Off. deleg.*

Cap. IV. Qui ad agendum.

Idem.

SVMMA.

Generaliter ad omnia, etſi mandatum exigant ſpeciale, conſtitutus, ex vi generalitatis, ad vllum articulum, in quo ſpeciale mandatum exigitur, admitti non debet, ſed ſi aliquis, vel aliqui tales articuli ſpecificati fuerint, adjunctâ hâc clauſulâ, tum etiam ad non expreſſos admittetur. Neque poteſt procurator abſque ſpeciali mandato juramentum transfigere, vel paciſci, niſi ei bonorum, vel cauſæ adminiſtratiò liberè ſit conceſſa.

EXEGESIS.

Summa huius cap. in eo vertitur, quòd procurator abſque ſpeciali mandato non poſſit ea tractare, quæ ſpeciale mandatum requirunt, etſi *generaliter data ſit illi poteſtas talia tractandi, niſi aliquis, vel aliqui articuli tales ſpeciatim ſint in mandato expreſſi.* Qui autem articuli ſpeciale mandatum requirant, generatim dici poteſt eſſe illos, qui ſunt magis ardui, aut certè Domino poſſunt eſſe præiudiciales, ſi procuratori concederet, vt liberè illos tractaret; niſi tantum illi fidat, vt *bonorum ſuorum & cauſarum adminiſtrationem* illi liberè committi tutò poſſe credat. *Vide gl.* quæ recenſet omnes eiuſmodi caſus.

Cap. V. Qui generaliter.

Idem.

SVMMA.

Generaliter ad negotia procurator conſtitutus agere poteſt, exceptis caſibus, qui ſpeciale mandatum exigunt. Nedum ad negotia, ſed etiam ad judicia poteſt filiusfamilias abſque aſſenſu patris fieri procurator; ad negotia quidem poſt annum 17. ad judicia autem non niſi maior 25. annorum.

EXEGESIS.

Nihil eſt in h. t. quod non aut per ſe planum ſit, aut non ex dictis intelligatur.

Cap. VI. Si duo.

Idem.

SVMMA.

Si duo procuratores non in ſolidum deputentur, vnus ſine altero non admittitur, ſecus, ſi in ſolidum ſint conſtituti; ſed tunc admittetur, qui per litis conteſtationem negotium priùs occupabit; alter verò poſtea non ampliùs admittetur, niſi aliud in mandato decernetur, aut priorem infirmari, abſentari, vel aliter impediri contingeret, aut proſequi nolit, nec alium ſubſtituerit, tum ſecundus negotium proſequi poterit. Primus autem nec impedimento quidem ceſſante, negotium reſumet. In electionum autem, poſtulationum, aliorumque ſpiritualium negotiorum cauſis (cùm talia celeriorem expeditionem exigant) vult Pontifex, vt ſi plures procuratores non ſint in ſolidū deputati, judex ex iis magis idoneū eligere valeat, & ille ſolus negotium proſequatur, neque admittatur alius, niſi prout is qui negotium primus non occupauit, poſt occupationem ab alio factam admittendus eſt, vti ſupra dictum fuit.

EXEGESIS.

Cùm iſtud cap. præter præcepta aut leges circa procuratores obſeruanda, quæ facilè ex dictis intelliguntur, neque diſcuſſione indigent, nihil contineat, neque nos in illis hærere volumus.

Cap. VII. Licet.

Idem.

SVMMA.

Licèt procurator conſtitutus ab abſente, dixerit, ſe præſentatum ſibi ſuſcipere nolle mandatum, poterit tamen quamdiu Dominus in eâdem perſtiterit voluntate, ipſum acceptare, quamdiu placebit.

Diſpoſitio hæc obſcuri habet nihil.

Cap. VIII. Si quem.

Idem.

SVMMA.

Si quis conſtituatur procurator ad cauſam

agendam, quotieſcunque Dominum abeſſe contigerit, non ideò reuocatur, ſi Dominus poſtea illam tractet per ſeipſum. Secus, ſi procurator fuerit ſimpliciter conſtitutus, tunc enim quandocunque ad cauſam Dominus veniat, non vt procuratori aſſiſtat, ſed vt cauſam ipſe tractet, cenſetur illum reuocare, niſi dicat expreſſe, quòd hoc non faciat animo reuocandi, aut ex aliquibus coniecturis id appareat, quarum aliquas Pontifex ſubjungit, intellectu faciles.

Cap. IX. & vlt. Procurator.

Idem.

SVMMA.

Procurator ad matrimonium contrahendum non aliter eſt vtilis, niſi mandatum habeat ſpeciale, ſine quo propter rei arduitatem (vt fieri poteſt in aliis cauſis) neminem ſibi poteſt ſubſtituere. Si verò antequam contraxerit, à Domino reuocetur, matrimonium poſtea ab eodem contractum (etſi tam ipſe, quàm perſona, cum quâ contraxit, reuocationem penitus ignorent,) nullius momenti exiſtit, cùm conſenſus procuratorem conſtituentis deficiat.

Hæc quoque duo poſtrema capitula, ſunt paris facilitatis, & lectorem ſolùm deſiderant, non interpretem.

IDEM TITVLVS DE PROCVRATORIBVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Inſtrumento.

Clemens V. in Concilio Vienvenſi.

SVMMA.

Procurator per inſtrumentum aut literas in cauſis ſuis ab aliquo, cum debitâ cautione, ſimpliciter conſtitutus, illis ſine proteſtatione receptis, cogi poteſt ipſum defendere in omnibus cauſis & negotiis, ad quæ inſtrumentum, aut literæ ſe extendunt, cùm ad omnia præſtitiſſe videatur aſſenſum.

EXEGESIS.

Nullâ factâ proteſtatione, ſcienter receptis.) Nota I. quòd tacens & præſens, ſibi præiudicat in præiudicialibus, quando vltra taciturnitatem, ad hoc concurrit per actum poſitivum, vt in propoſito, recipiendo inſtrumentum aut literas datæ procurationis. *Maſcardus de probat. Concl. 1218.*

Nota II. Si quis ignoranter recipiat literas continentes eiuſmodi negotium, non præſumi illas approbare, vel conſentire, *idem Maſcard. concl. 480.*

Cap. II. Non poteſt.

Idem.

SVMMA.

Non poteſt procurator generaliter ad omnia, etiam quæ ſpeciale mandatum exigunt (niſi aliud ſuper hoc in mandatis habeat) in perſonam electi, aut prouidendi, ſeu promiſi crimina vel defectus opponere, quia ſub generalitate tali grauiora non veniunt, quàm quæ in procuratorio ſunt expreſſa.

Concordat c. 4. Qui ad agendum in 6.

Cap. III. Si Religioſus.

Idem.

TEXTVS.

Religioſus procurator, etſi per alium Religioſum ſui vel alterius Monaſterii fuerit conſtitutus, ſicut non poteſt ſine Superioris ſui licentiâ procurationis officium ſuſcipere, niſi pro ſuo in eâdem lite conſorte, ita non poteſt alium procuratorem conſtituere, ſeu ſubſtituere, etiamſi per conſtituentem hoc ſibi fuerit expreſſè conceſſum.

EXEGESIS.

Ita non poteſt alium, &c.) Intellige & repete, *ſine licentiâ ſui Superioris*, quod ſupra jam poſitum fuit; ſi enim Religioſus habet licentiam, vt ſit procurator, habet quoque facultatem ſubſtituendi, tanquam officio procuratoris plerumque annexam, ita *Sanch. l. 6. de matr. c. 13. n. 12. & 13.*

Cap. IV. & vlt. Procuratorem.

Idem.

TEXTVS.

Procurator à Prælato, Rectore, vel alio quolibet, pro Eccleſiâ ſuâ, vel beneficio conſtitutus, per mortem conſtituentis reuocatus cenſetur: etiam quoad negotia jam incepta, & in quibus per ipſum lis fuerit antè mortem huiuſmodi conteſtata.

EXEGESIS.

Negotia jam incepta, &c.) Peculiaris eſt hæc diſpoſitio, quòd mandatum Prælati, Rectoris, vel alterius expiret morte mandantis, etiam re non integrâ, cùm alioqui non expiret. *l. Defunctus. ff. Mandati. l. Inter cauſas. ff. eod. l. Mandatum. ff. eod.* Qui textus, cùm ſit clarus, non mouent nos contra mentem Pontificis diuerſæ aliorum opiniones. Si autem Prælatus aut alius non agat cauſam Eccleſiæ, vel beneficij, ſed propriam, ratione v. g. patrimonij aut litis alicuius cum Capitulo ſuo, &c. tunc mandatum ipſius procuratorium non expirabit, re non ampliùs integrâ, ſed manebit conſtituente licet mortuo,

juxta

juxta *gl. & jura cit.* etſi aliqui exiſtiment hanc gl. non eſſe veram, aut non ſeruari. *apud Barboſ. n. 6.* Sed profectò Pontifex loquitur expreſsè non niſi de procuratore pro Eccleſiâ aut beneficio conſtituto, quod non debet extingui ad cauſas Rectoris aut beneficiati proprias, ſiue diſcretas, *n. 6.* Quòd autem per mortem Prælati aut beneficiati intelligatur etiam mors ciuilis illorum, docent non improbabiliter plures allegati ab eodem *Barboſ. n. 3. de quo vide Guidottum Papam, deciſ. 547.*

TITVLVS XXXIX.

DE SYNDICO.

Cap. Vnicum. Sicut ſtudij.

Gregorius Papa Subdiacono Defenſori Siciliæ.

S V M M A.

Sicuti Officij Pontificalis eſt à litigiis forenſibus Monachos ſubmouere; ita neceſſe eſt negotia eorum, quomodo diſponi debeant ordinare, ideòque Gregorius præcipit huic ſuo Subdiacono, vt Fauſto cuidam (ſi voluerit conſtituto ſalario) Monaſterij negotia generaliter commendet.

E X E G E S I S.

Monaſterij negotia, &c.) Nota etſi procurator & Syndicus in eo conueniant, quòd aliena negotia ex mandato aliorum ſuſcipiant, adeòque non ſit eſſentialis inter eos differentia; ſed promiſcuè videantur ſumi Syndici; actores, ſiue procuratores, *arg. c. Petitio. de procur.* neque ſit vis facienda in nomine, vbi conſtat de intentione conſtituentis; Iura tamen hanc differentiam induxerunt, vt per *Syndicum* intelligatur, *qui ad cauſas agendas ab Vniuerſitate conſtituitur*; per Procuratorem, qui vnius aut plurium ſingularia negotia ſuſcipit, & tractat: *vt in l. 1. ff. De procur. junctâ. l. 1. ff. Quod cuiuſque vniuerſ. Concordat gl. in c. Si quis erga. 2. q. 7.* & ipſa titulorum diuerſitas, nam ſi non Ius quoque Canonicum hanc differentiam agnoſceret, diuerſum titulum pro Syndico non poneret. Officium autem & poteſtas Syndici ex titulo de procuratoribus intelligi, & deſumi poteſt.

T I T V L V S XL.

DE HIS QVÆ VI, METVSVE CAVSA FIVNT.

Ad Rubricam.

CVm multa vi aut metu extorqueantur aut fiant, à Judicibus ac illis qui cauſas ſuas ad judicia & judices deferunt, non inconuenienter poſtquam varia Judicum genera deſcripta, eorúmque Officia declarata ſunt, ſubiungitur de illis; *quæ vi metúue geruntur*, aduerſus quæ, jura dant remedium reſciſſorium, & appellatur Actio, *quod vi; metúsue cauſâ.* Etſi autem regulariter geſta per metum, valeant, cùm non ſint ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid inuoluntaria, adeòque non irrita, ſed irritanda, ſiue reſcindenda, fallit tamen hoc in quibuſdam caſibus, in quibus metus ſaltem ex Iuris diſpoſitione cauſat nullitatem, vt in matrimonio, & profeſſione Religioſâ.

Quare, etſi hic locus eſſet non alienus, ab explicatione eorum, quæ ad naturam metùs intelligendam pertinent, quia verò dependent à lege naturali, & diuinâ, non verò propriè ad leges Eccleſiaſticas ſiue Canones pertinent, ideò ex Philoſophiæ parte Ethicâ, Theologiâ morali, & Scholaſticâ ea ſupponentes, Canones h. t. contentos more noſtro breuiter illuſtrabimus, non commiſſuri, quin ea quoque attingamus, quæ ex doctrinâ morali ad pleniorem intelligentiam conducent, quæque *lib. 4. c. 14. Cùm locum. & c. ſeq. Veniens 2. de ſponſal.* perſtrinximus. *De materiâ h. tit. tractatur quoque c. Conſtat. 1. q. 1. c. Hoc tunc. 6. q. 1. c. Meritò. 15. q. 1. q. 6. 20. q. 3. 23. q. 5. & 6. Per totum. & c. In multis. q. 3.*

Cap. I. Perlatum.

Alexander III. Oſcenſi Epiſcopo, & Priori S. Mariæ Cæſar Auguſt.

S V M M A.

Cùm vir Nobilis & potens M. vxorem ſuſpectam haberet, & eius milites eam occidere vellent, ſed tandem hac conditione eidem pepercisſent, vt in Monaſterio de Colobris fieret monialis: Epiſcopi verò à viro ſubmiſſi, eius mutationem vitæ ſuſpectam habentes, intellexiſſent eam non niſi mortis timore monaſterium intrare, vnus autem illorum ſimulâſſet ſe mulieri velum imponere: illa viro mortuo, de monaſterio exiens, alteri nupſit, quos Calaguritanenſis Epiſcopus ad inſtantiam ſororum excommunica-

municauit: Pontifex verò mandauit, vt recepto ab illis juramento, de ſtando delegatorum mandato, ab Excommunicatione eoſdem abſoluerent, ſed ſi Prioriſſa & Moniales legitimè probarent, non timore mortis, prædictam mulierem Religionem intrâſſe, aut quod fecit, poſtmodum ratum habuiſſe, ipſam ad Monaſterium redire, & habitum reaſſumere compellant.

EXEGESIS.

Quòd mortis timore Monaſterium intrabat, &c.) Not. I. Facilè iſta femina potuit probare metum juſtum & grauem. Si probauit milites à marito miſſos euaginatum gladium ſibi intentâſſe, vt not. *Panorm. n. 1.* quin & ex potentiâ & minis mariti Nobilis & potentis, huius mulieris metum durâſſe, quamdiu is vixit.

Nota II. quòd ipſa Epiſcopis ſeorſim, ſiue ſecretò de metu mortis propoſuit, habuiſſe vim Proteſtationis, quales proteſtationes clandeſtinas valere, cum multis aliis tenet *Sanch. l. 2. d. 45. n. 22.* & valet ad probationem metus, ſi fuit cadens in virum conſtantem, qualis vtique eſt metus mortis. Quæ autem cenſeantur cauſare metum in virum conſtantem, poſt alios latè explicat *Sanch. l. 4. d. 5.*

Mulieri velum imponere ſimulauit, &c.) Dices hanc fuiſſe deceptionem. Sed bene reſpondet *Hoſtienſ. & approbat. Panorm. n. 7.* Deceptionem doloſam & deceptoriam, eſſe illicitam, non item cautam & prouidam, ad impediendum aliquod malum, v. g. Tyrannidem huius Nobilis vitandam imò eludendam. Neque enim Epiſcopus intentionem habuit monialem conſecrandi, ſed abſque tali intentione (quod Tyrannus diſcernere non potuit) velum in ſpeciem ſolùm materialiter feminæ impoſuit.

Si legitimè probatum fuerit non timore mortis &c.) Hoc autem probari non potuit, quia in contrarium prævalebant, intentatio mortis per euaginatum gladium, cuius non videntur defuiſſe teſtes, deinde proteſtatio coram duobus vel pluribus Epiſcopis facta, & ſimulata veli impoſitio; vbi Notabile eſt dictum *Panorm. n. 12. teſtibus duobus de metu deponentibus magis creditur, quàm mille deponentibus de ſpontaneâ voluntate.*

Quod fecit, poſtmodum ratum habuiſſe,) Certum eſt, toto tempore mulierem, quo maritus vixit, ingreſſum in Monaſterium ratum habere non potuiſſe; quia toto illo tempore durauit cauſa metûs, quâ perdurante præſumitur durare metus ratificationem validam excludens, vt plurimis allegatis docet *Sanch. l. 4. de matr. d. 18. n. 7.* quidquid aliqui ſine ſufficienti ratione contra ſentiant.

Cap. II. Abbas.

Idem Epiſcopo Vigorienſi.

SVMMA.

Cùm Abbas S. Edmundi, à quo R. patrimonium ſuum tenebat, ad eundem domo & bonis expellendum milites miſiſſet, niſi Eccleſiam ſuam penitus abjuraret, idque R. coactus feciſſet, Abbas verò alteri prædictam Eccleſiam conceſſiſſet: Pontifex, quia quæ vi & metu fiunt, de Iure debent in irritum reuocari; mandauit, prædicto R. cum integritate reſtitui vniuerſa.

EXEGESIS.

Eſt ex præcipuis vtriuſque Iuris principiis clarû, quòd quæ vi & metu fiant, debeant in irritum reuocari, idque Iure Canonico in hoc maximè *textu & c. 3. Ad audientiam* fundatur. Ideòque *Panorm. & alij abſolutè, quòd renuntiatio beneficij per metum facta valet, licet poſſit peti reſtitutione in integrum actione, quod metûs causâ*, pronuntiant. Concordant *Iura ciuilia in l. Dolo. C. de inut. ſtipulat. l. vlt. C. de his. eod. l. Si mulier. §. vlt. ff. eod. Inſtit. de except. in princ.* Eſtque id peculiare in metum paſſo, quod huic per Iudicis Officium ſuccurritur, etſi à tertiâ perſonâ ſit metus incuſſus, vt conſtat *ex c. 1.* & conſtabit *ex 3. & 4. eod. & l. Cum exceptione. ff. eod.* vbi dicitur: *In hâc actione non quæri, vtrum is qui conuenitur, an alius metum fecit: ſufficit enim docere ſibi metum illatum aut vim.*

An autem omnia, quæ ſunt per metum facta, ſint valida & reſciſſioni obnoxia, præclarâ perſpicuitate tradit *Azor. to. 1. l. 1. c. 11. & 12.* vbi multa alia de metu valde vtilia tradit. De illis, quæ metûs vel aliâ causâ juramento confirmantur, dicemus *in tit. de jurejur.*

Cap. III. Ad Aures.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm quidam vnanimiter (vno electorum excepto) electus in plebanum cuiuſdam Eccleſiæ ad terrorem Laicorum, renuntiâſſet electioni, reſcribit Pontifex, huiuſmodi renuntiationem, factam ad terrorem Laicorum, (niſi juramento vel fide interpoſitâ ſit confirmata) non impedire, quo minus electus iſte Eccleſiæ præficiatur eidem.

Hoc cap. intelligitur ex duobus præcedentibus.

Cap. IV. Ad audientiam.

Innocentius III. Decano & Subdiacono Lincolnienſi.

SVMMA.

Cùm M. G. de Cheuel Eccleſiam de Cheuel Canonicè adeptus, eam aliquamdiu pacificè poſſediſſet, & grauiſſimo tandem Regis metu, quòd eam reſignaret, jurare coactus, in manibus eorum ad quos pertinebat, reſignâſſet; Mandat Pontifex, ſi conſti-

conſtiterit per metum talem G. fuiſſe coactum, qui potuerit & debuerit cadere in virum conſtantem: non obſtante juramento (quo non ad non repetendum, ſed ſolummodo ad reſignandum beneficium tenebatur) præfatam Eccleſiam eidem reſtitui.

EXEGESIS.

Hic quoque caſus ex præcedentibus duobus *capp.* planus eſt. De metu cadente in virum conſtantem, & quænam ſint talia mala huius metûs obiecta, dicemus *c. Cùm locum. & c. Veniens 2. de ſponſal.* breuiter refert Azor. An autem & quomodo actus confirmentur juramento, dicemus *tit. de jurejur.*

Cap. V. Sacris.

Idem Vidronenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Eum, qui communicat excommunicatis inuitus, & per coactionem adſtrictus; Pontifex non credit, excommunicatione teneri, cùm magis patiatur quàm agat; Si autem metu inductus id faciat, licet metus attenuet culpam, quia tamen eam non prorſus excludit, & pro nullo metu debet quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe inquinatur.

EXEGESIS.

Pro nullo metu debeat quis peccatum mortale &c.) Nota I. Ex hoc *c.* vt aliqui allegant, colligere Principes Canoniſtarum, *Ioan. Andr. Hoſtienſem, ipſúmque Panorm. hic, & poſtea Felinum, Ancharanum aliósque* ea, quæ ex metu fiunt contra legem aliquam humanam ſiue ciuilem, ſiue Eccleſiaſticam à peccato non excuſari. Sed profectò tribus primis fit iniuria, dubios enim fuiſſe & manſiſſe clarum eſt ex illis, quæ prolixè diſputat, & ex antiquioribus affert *Panorm. per totum*, quin apertè oſtendit tum ipſum tum antiquiores propendiſſe non parùm in partem mitiorem. Ex Theologis damus id ſenſiſſe *Adrianum in 4. q. 3. Caiet. 1. 2. q. 96. a. 4.* qui hanc ſententiam tanquam certam & indubitatam proponit.

Nota II. Præcipuum fundamentum peti ex *præſenti cap.* quia Pontifex veluti definiens dicit ſe credere, *ſi quis metu inductus communicet cum excommunicato, cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere, quòd talis labe excommunicationis inquinetur*, peccat ergo mortaliter qui ex metu cum excommunicato communicat contra legem Eccleſiæ. Vnde ex paritate rationis concluditur de aliis legibus humanis. Deinde afferunt plura exempla legum ciuilium, quæ obligant ſub periculo mortis, cuius metus ab ipſarum obſeruatione minimè excuſat. Inſtant denique, certos gradus conſanguinitatis & affinitatis lege dumtaxat humanâ prohiberi, ſi quis tamen intra illos nubens, ex metu illud conſummaret, dubium non eſt mortaliter peccaturum &c. ergo ſtandum eſt *huic cap.* de metu mortis non excuſante.

Nota III. Tenendam eſſe ſententiam S. Thomæ, pro quâ citat illum *Archidiaconus ex 4. ſententiar. apud Panorm. n. 9. & relata eſt in q. 23 ſupplementi. a. 3.* vbi dicit *aliis probabilius videri communicantem excommunicato, non ſemper peccare mortaliter, ſed ſolùm, quando illi participat in crimine, aut in diuinis, aut in contemptũ Eccleſiæ*, vt ait *S. D. l. c. in Corp. ſub fi.* Et ſic rectè explicatur iſtud *c. Sacris.* Participare enim in crimine, eſt contra legem naturalem & diuinam, ſicuti etiam in diuinis, dando videl. vel accipiendo ab illo Sacramenta, qui eſt publicè ab illis excluſus, (ſi autem excommunicatus ſit occultus, poterit illi quoque ex graui metu communicari, vt patebit *ex tit. de excommun.*) & denique ſinere ſe adigi, vt quis metu mortis violet præcepta Eccleſiæ, cedit in illius & Religionis contemptum, & eſt contra præceptum Confeſſionis Fidei. Præcepta ciuilia nequaquam ſemper, ſed ſolùm propter bonum commune aut publicam neceſſitatem obligant aliquando ſub periculo mortis, quibus caſibus ſanè metus grauis non excuſat. Qui verò intra gradus prohibitos contrahens abſque diſpenſatione matrimonium, metu mortis conſummat, peccat contra ſextum præceptum, propter matrimonij nullitatem, non quòd legem aliquam humanam ex metu violet.

Nota IV. Non ergo mortaliter peccatur ex metu graui communicando cum excommunicatis, vel aliam legem humanam violando, niſi ſimul committatur aliquod crimen, aut peccatum graue contra legem diuinam aut naturalem. Quam S. Thomæ ſententiam communiter ſequuntur Theologi, teſte *Azor. l. 1. c. 11. q. 1.* & meritò, quia contraria opinio eſt nimis ſeuera, nec in Scripturis, nec in traditione, neque in ratione fundata, vti euincitur ex manifeſtis exemplis, in quibus leges humanas ex graui metu aut neceſſitate violari contingit, ſine omni, aut certè mortali peccato, affert aliqua ipſe *Nauar. hic*, & poſt illum *Azor. l. c.* qui ſimilia aſſignat de lege diuina poſitiua, quibus oſtendit contra illam quoque ſine peccato in graui metu, ſiue neceſſitate delinqui potuiſſe. Quando autem lex violatur ob ſalutem propriam vel proximi, item ad vitandum ſcandalum aut contemptum Religionis, tunc nullus metus mortis excuſationem habet. Vide Theologos & Caſiſtas.

Cap. VI. Cùm dilectus.

Idem Marſil. & Agathen. Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm Pontifici conſtaret de voto & juramento Canonicorum Inſularum, Regulam Ciſtertienſem obſeruandi, vel translationem dictæ Eccleſiæ ad ordinem illum non impediendi, quorum neutrum vergebat in diſpendium ſalutis: illi autem violentiam & dolum

dolum obtenderent, Pontifex reſpondit non fuiſſe metum cadentem in conſtantem virum, & dolum talem, ad fatuitatem eorum debere retorqueri, ideóq; ſuper petitâ reſtitutione, duxit ipſis ſilentium ſententialiter imponendum.

EXEGESIS.

Et ideò non debuerat cadere in conſtantem &c.) Nota I. Quòd metus *continens mortis periculum, vel cruciatum corporis* dicatur in conſtantem virum cadere, excuſatur ergo quis, ſi ex tali metu fecit contra legem humanam, iuxta dicta *in c. Prox* niſi faciat quid prohibitum lege divinâ vel naturali.

Nota II. *Ex Panorm. n. 3.* quemadmodum metus non excuſat, niſi ſit talis, ita nec dolus, non ergo ſubvenitur dolum paſſo, niſi & ipſe cadat in virum conſtantem.

Nota III. Si ex nimiâ ſimplicitate patiatur quis ſe decipi, non eſt tam deceptio, quàm fatuitas decepti. Vt ſi iſti Ciſtertienſes promiſerint bonis Canonicis, illos non paſſuros ſtimulos carnis, ſi ipſorum obſeruantiam aut ordinem aſſumerent, aut aliquid aliud contra Ius, vel Regulam, adde contra veritatem in re alicuius momenti. Quod verò *Panorm. n. 12. allegans c. Conſtituit. (ex Concil. quodam Moguntino. 17. q. 1. c. Penult. quod 20. q. 7. rurſus ponitur c. vlt.* abſolutè infert, quòd *ſi quis fuit dolo inductus ad intrandum Religionem, teneat ingreſſus*, & quòd in Canone illo ſequitur, *illum, qui ſic illectus eſt, cogi debere, vt in eo quod cepit, perſeueret*, non abſolutè verum eſſe, prout ipſe agnoſcit, dum dicit, *non ſubueniri adverſus talem dolum, quando quis fuit inductus ad meliorem vitam, ſecus autem, quando interueniret dolus qui etiam peritiſſimos falleret*; quæ ipſa exceptio eſt durior, quàm vt cadat in adoleſcentulos, qui incapaces ſæpe mediocris prudentiæ aut peritiæ, paſſim irruunt & illiciuntur in Religioſos Ordines, quibus idonei non ſunt, & dolo non bono, vel grauι errore ſe poſtea deceptos experiuntur.

In quos quadrat illud dictum: *Multos quidem perire in ſeculo, qui ſaluati fuiſſent in Religione, ſed multos quoque perire in Religione, qui ſaluati fuiſſent in ſeculo*; Neque obſtat *d. c. Conſtituit.* quod vel loquitur de illis, qui illegitimè illecti, ex peculiari S. Spiritûs gratiâ legitimam vocationem poſtea concipiunt; vel non debet mouere Canon, qui non eſt alicuius Pontificis, vel Concilij Generaralis, ſed Provincialis Moguntini, cui opponimus *Concilium Trident ſeſſ. 25. de Regul. c. 19.* quod Religioſis non tantùm concedit *intra quinquennium, actionem aduerſus ingreſſum, ſiue reclamationem propter vim aut metum, aut defectum ætatis, ſed etiam quid aliud ſimile*, nihil autem tam ſimile eſt metui, quàm dolus aut error.

Quæ autem præterea ſint mala, quorum metus [illegible] t in conſtantem virum, diſputant DD. nec in [illegible] ıbus conueniunt; dicemus aliqua *lib. 4. c. Cùm olim. & c. Veniens. 2. de ſponſalib.* Vide *Azor & Sanch. l. 4. d. 5. n. 1. & d. 9. n. 5. & alios, quos allegat Barboſ. hîc*, vbi bene notat, arbitrio Iudicis relinquendum, qui metus cadat in virum conſtantem.

Cap. VII. & Vlt. Super eo.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm adverſarius eius, ad quem Pontifex ſcribit, ſe per violentiam ab illo ſpoliatum, ipſe autem conquereretur eſſe iniuſtè aduerſus ſe proceſſum, cùm non niſi proprie juramento adverſarius probauerit ſingula, quæ amiſit: Reſcribit Pontifex, poſtquam de vi, per teſtes, & de rebus amiſſis per ipſius juramentum conſtiterit, potuiſſe judicem taxatione rerum ſecundùm has circumſtantias factâ, accuſatum rationabiliter condemnare.

EXEGESIS.

De violentiâ per teſtes &c.) Allegans violentiam debet eam per teſtes probare, vnde ſuper violentiâ, ſeu delicto non ſtatur juramento conquerentis, niſi eſſent indicia violenta, quæ ſufficerent ad probandum, & ſic intellige *l. Indicia. C. de rei vendic.* In rebus modici præiudicij ſufficit violentiam probare per vnum teſtem & juramentum partis pro quo *Panorm. n. 2. allegat. c. fin. de jureiur.* An habeat autem hoc locum contra omnem delinquentem, diſputat *Panorm. à n. 6.* & ſequitur affirmativam, aſſerendo multas inſtantias, & ponendo Regulam ex Iure ciuili, quòd vbi difficultas probandi oritur ex delicto alterius, ſtatur juramento partis. Sed hæc ad alias materias pertinent videl. *de Reſtitut. ſpoliat. de jureiur.*

IDEM TITVLVS DE HIS, QUÆ VI, METUSVE CAUSA FIUNT IN SEXTO.

Cap. Vnic. Abſolutionis.

Gregorius IX.

SVMMA.

Abſolutionem ab excommunicatione, vel quamcunque reuocationem ipſius, aut etiam ſuſpenſionis vel interdicti per vim, vel metum extortam Pontifex viribus vacuat, & eos, qui huiuſmodi abſolutionem, aut reuocationem vi aut metu extorſerint, Excommunicationis ſententia decernit ſubiacere.

Eſt res clariſſima, interprete non indigens.

TITV-

T I T V L V S XLI.

DE RESTITVTIONE IN INTEGRUM.

Ad Rubricam Tituli.

Titulò proximo dictum eſt de quâdam ſpeciali Reſtitutione in integrum adversùs geſta per vim & metum, cùm verò ſit quædam etiam Reſtitutio Generalis, quâ ſubvenitur Minoribus & Eccleſiis *remedio Juris ſpeciali*, Maioribus verò ex clauſulâ generali, *causâ ſcil. juſtâ ſuggerente & poſtulante*, de hâc quoque dicendum erit. Eſt autem *Reſtitutio in integrum prioris ſtatûs, ſive Juris redintegratio*, per quam ſubvenitur Minoribus & Eccleſiis, vt *in l. Minor. de ſent. paſ. l. Quòd ſi minor. §. Si reſtitutio*; Similiter Maioribus ex legitimâ & juſtâ causâ. *ff. Ex quibus cauſis maiores. per totum*, quò pertinent *c. Ex literis. inf. h. t. cap. Cùm Bertoldus. de re judic. & c. Significante. de pignor.*

De hâc materiâ tractatur. *7. q. 1. & 2. & 35. q. 9. per totum.* Idem *tit. extat in 6. & Clement.*

Cap. I. Requiſiuit.

Alexander III. Alphanenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si Eccleſia in poſſeßionibus quæ ſub modico cenſu laicis conceſſæ ſunt, manifeſtè læſa ſit, cùm Epiſcopo deteriorem facere eius conditionem non liceat, & illa jure Minoris gaudeat: Reſcribit Pontifex conuenire, vt ad jus ſuum & proprietatem redeat. Si tamen coloni poſſeßionse illas expenſis & labore ſuo reddiderint meliores, ſumptibus bonâ fide factis non defraudentur.

E X E G E S I S.

Iure minoris gaudeat.) Nota I. Minor iuxta Silueſtrum ex communi DD. eſt *qui 25. annum non impleuit. ff. De minor. l. 1.* qui ideò minor dicitur, quia ob Infirmitatem judicii & adoleſcentiæ, eſt minor ætàte legitimâ ad aliqua negotia pertractanda, quæ maiorem prudentiam & conſtantiam requirere cenſentur. Talis minor poteſt petere reſtitutionem in integrum, non ſolùm ad bona patrimonialia, in quibus læſus eſt, verùm & ratione lucri ceſſantis, quod interverſum eſt, vſquedum *impleuerit annum 25. & prǽterea quadriennium.* Non tamen, ſi damnum aut pœnam paſſus eſt propter delicta atrociora, reſtituitur, niſi quatenus commiſeratio in mitiorem partem flexerit judicem, iuxta *gl. in c. Sequens.*

Nota II. Denique nec alienare aut contrahere quidquam poteſt etiam in cauſas pias ſine autoritàte Curatoris; niſi Religionem intret, quo caſu alienare poteſt omnia, quia fictione Juris moritur. *l. Deo nobis. C. De Epiſc. & Cler.* In aliis autẽ ſpiritualibus, vt ſtatu matrimonij, beneficio &c. admittitur & agit, & convenitur periode vt maior, quare ſi renuntiauit beneficio, non reſtituitur. *vt ait Silu. l. c. allegans bene gl. in l. ait Prætor. ff. De minor.* Illud adverte, licèt *jure communi minorennitas finiatur anno 25. §. 1. Inſtit. de Curat.* Jure tamen municipali aut particulari alicubi citiùs terminari, ita de *Jure Saxonico abſoluitur Anno 21. teſte Dobertino in Promptuar. Juris. tit. de minor. In Bullâ aureâ Caroli IV.* legitima ætas pro Principibus Electoribus ad gubernandum aſſignatur *Annus decimus octavus.*

Nota III. ex gloſſa, Eccleſiam in hoc fungi jure minoris facti maioris, quia ſicut minor, poſtquam exceſſit 25. annum, poteſt petere Reſtitutionem *per quadriennium de 95*, in quibus fuit læſus infra 25. annum, ſic & læſa Eccleſia habet quadriennium ad petendam reſtitutionem. Quod enim aliqui putabant, illa verba Pontificis: *debere ſemper ſervare illæſam*, quaſi ob eandem læſionem poſſit ac debeat reſtitui in perpetuum, abſurdum apparet & contra *l. ult. C. De temp. in integrum reſtit.* vbi dicitur, *quod omnis reſtitutio in integrum infra quadriennium debet terminari*; debet ergo illud *ſemper* accipi pro *quotieſcunque*, prout etiam explicat *Menoch. conſ. 149. n. 16.* & communiter omnes, opinionem enim illam antiquam credimus antiquatam.

Nota IV. Non ſolùm Eccleſiam, verùm etiam Rempublicam, ciuitatem, Univerſitatem, Fiſcum, Hoſpitalia, loca pia, perſonas miſerabiles gaudere jure minoris, quæ ſingula pluribus allegationibus firmat *Barboſ. n. 4.* qui etiam acceuſet ſtudioſos, quòd poſſint petere reſtitutionem, ſi res illorum fuerint præſcriptæ, *dum verſantur in ſtudiis, autore Rebuff. de privil. ſcholar. privil. 119.* Apparet autem beneficium reſtitutionis his omnibus conceſſum ratione dignitatis, boni publici, pietatis, debilitatis, defenſionis, quia ſubiacent ſpoliationibus & injuriis, à quibus ſe defendere frequenter non poſſunt. Quæ omnia vel maximè cadunt in Eccleſiam, vt conſideranti patebit, vnde jure minoris, ipſa meritiſſimè & certiſſimè gaudet, ex reliquis poſſunt aliqua controverti. Aliqui enim putant non comprehendi hoc jure ciuitates aut communitates minores, neque caſtra aut villas, quæ omnia cum *Baldo, Bartolo, Joan. Andr. Speculatore*, in idem jus recipit

Panorm.

Digitized by Google

Panorm. n. 6. ſimpliciter ſine determinatione numeri perſonarum (quam aliqui faciunt) quia in omni communitate, oppido, vico quantumuis modico, ſunt minores, feminæ, opiſe gentes, quibus poteſt & ſolet præiudicari, per adminiſtratores, quibus æquum eſt, vt concedatur Reſtitutio.

Deteriorem facere &c.) Nota I. *ex gl. & Panorm. n. 9.* Quòd Prælatus non poſſit rem Eccleſiæ facere deteriorem, non ſolùm faciendo contractus nocivos, v. g. etſi illi ſint invalidi, ſed etiam omittendo, nam videmus *toto tit. de præſcript.* quòd per negligentiam Prælati præſcribitur contra Eccleſiam, quo caſu poteſt Eccleſia contra ipſum agere ad emendationem damni, ſi negligentia fuit notabilis, vt ait *gl. in c. Placuit. 1. 10. q. 5.* Poteſt item Prælatus rem Eccleſiæ facere deteriorem, in non acquirendo, quòd poterat acquirere, vt in non cognoſcendo aut recipiendo legatum aut hæreditatem Eccleſiæ delatam; poteſt tamen contra illum agi *ad intereſſe lucri ceſſantis, iux. gl. in c. Finali. 12. q. 4. fin. l. Quidquid. C. Arb. tut. vbi idem diſponitur contra tutor.* Eadem ferè tenet *Barboſ. hic n. 3.* & allegationibus confirmat. In his ergo Eccleſia culpa Prælati non habet reſtitutionem in integrum, ſed ſolùm actionem *de damno dato, & ad intereſſe.* in illis rem illius non facit propriè deteriorem, quia reſtituitur.

Nota II. Damnum datum Eccleſiæ dicunt aliqui debere eſſe enorme, vt petere poſſit reſtitutionem, pro quâ opinione multos allegat *Barboſ. n. 14.* Sed cum aliis receptiorem cenſet eſſe ſententiam, ſufficere etiam *modicam læſionem*, modo non ſit talis, vt computari debeat inter minima, quæ non curat Prætor. Nota verò ex *eod. Barboſ. n. 15. multis allegatis*: Stante *enormiſſimâ læſione*, Eccleſiam audiri & reſtitui elapſo etiam quadriennio debere. Quæ ferè etiam locum habere videntur, in actione de damno dato, aut ad intereſſe adverſus Prælatum, qui conditionem Eccleſiæ fecit deteriorem, modo ſupradicto. Dicitur autem id non poſſe faciendo, ſed ſolùm omittendo, aut non acquirendo, ſi enim poſitivè agat in damnum Eccleſiæ donando, contrahendo, aut aliter eam obligando &c. remanet ſemper illi beneficium Reſtitutionis, vt dictum.

Debeant defraudari &c.) Nota I. Sicut Eccleſia reducitur in eum ſtatum, in quo fuit ante læſionem, ita etiam debet reſtitui, qui eum illâ contraxit, vt videl. reddatur illi pretium, item ſumptus quos fecit in illâ re meliorandâ. Vult etiam Pontifex haberi reſpectum ad laborem, vt ſi ruſticus per laborem perſonalem fundum colendo reddidit meliorem, decem modiis debent iſta, vel ipſorum pretium reddi.

Nota II. Quòd non tenetur ille qui contraxit cum Eccleſiâ, rem reddere, priuſquam ſatisfiat ipſi de pretio, ſumptibus & labore, poteſt enim vti jure retentionis, vt notant *Innoc. & Panorm. hic n. 3 fa. l. In fundo, & l. Sumptus. ff. De rei vendic.* ſicut in ſimili Scriptor poteſt retinere Scripturas, donec ipſi ſatis fiat de mercede, vt not. *in l. Si ſortem. § Si centum. ff. De condict. indeb.*

Cap. II. Cùm veniſſent.

Innocentius III. S. Gregorij, & S. Sergij Abbatibus.

S V M M A.

Controuerſiâ inter Epiſcopum Venet. & Monaſterium Rothon. vertente ſuper ſubiectione & jure eligendi Abbatem, quod vtrumque Epiſcopus prætendebat, Monachi mandato quidem Delegatorum Papæ Procuratore conſtituto, ad electionem noui Abbatis (poſtquam primò electus præſentiens Delegatorum adventum, diſceſſit, & electioni renuntiauit) contra eorundem inhibitionem nihilominus proceſſerunt, quam dicti judices animosè nimis caſſàrunt; non attento, quòd Monaſterij Procurator proponeret, illud ad Romanam Eccleſiam pertinere. Sed Pontifex inſpectis priuilegiis prædeceſſorum ſuorum, Leonis, Gregorij, & Clementis, advertens ea coram judicibus non fuiſſe quidem per Procuratoris negligentiam exhibita, eundem tamen pro jure tam Monaſterij quàm Sedis Apoſtol. fuiſſe proteſtatum, illos ad audientiam (ſiue ius agendi) reſtituit; Electionem autem à Monachis concorditer factam (vti dicebatur) nec confirmandam duxit nec infirmandam.

E X E G E S I S.

Renuntiauit huiuſmodi electioni &c.) Nota, *ex gloſſa*, quòd electus ante confirmationem poteſt reſignare in manibus eligentium, neque ideò tenetur adire Superiorem, ſecùs poſt confirmationem iuxta *cap. 2. De translat. Epiſc.* pro quo Hoſt. quoque allegat *Regul. Iuris inſ. h. l. Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur.*

Prædictis judicibus omiſerit exhibere negligenter.) Nota I. Negligentiam Procuratoris, nocere etiam Eccleſiæ, non tantùm perſonæ priuatæ. Differentiam tamen inter remedium vtrique concedendum aſſignat *Panorm. n. 7.* quia priuato non datur reſtitutio propter negligentiam Procuratoris ſui, ſed imputet ſibi, quòd talem elegerit, poterit tamen agere contra ipſum *de damno dato, vel ad intereſſe*, Eccleſia tamen reſtituitur propter negligentiam Procuratoris, idem dic in minore læſo, vt *in l. Cum mandato. ff. De minor.*

Nota II. Quòd Eccleſia non ſolùm poteſt petere reſtitutionem *adverſus ſententiam*, verùm & adverſus omiſſionem probationum. Neque malè dicit *Innoc.* hìc non fuiſſe propriè reſtitutam Eccleſiam adverſus *ſententiam*, quia illa non fuit retractata, ſed ſolùm *ad audientiam*, i. e. vt poſſet iterum agere & audiri, in quo ſi ſuccubuiſſet, ſententia non fuiſſet retractata, etſi diſſentiat in hoc *Panorm.*

Nec confirmandam duximus &c.) Nota electionem factam licèt ab habentibus poteſtatem

eligen-

eligendi de jure, non eſſe confirmandam; lite pendente ſuper ipſo jure eligendi, ſed debet differri vſque adeventum litis principalis, neque retractanda eſt propter ſolam litis pendentiam, vt apertum eſt ex textu iſto, *neque reperiri in alio monet Panorm. n. 9.* qui latè hoc explicat, & rationem reddit. *n. 21.*

Cap. III. Auditis.

Idem Helien. & Floren. Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Vigorienſis aſſereret Eccleſias in valle Eueſcam ad ſe diœceſanâ lege pertinere; Abbas autem (de eodem Eueſcam) eas ab eiuſdem juriſdictione penitus exemptas eſſe aſſereret, & Pontifex cognouiſſet, per priuilegia non eſſe Epiſcopali juriſdictioni ſubtractas (niſi ſit ille locus, qui à duobus Regibus, & Cæleſtino Papâ libertate donatus eſt) ab Abbatibus tamē tanto tempore, pleno jure, poſſeſſas, vt videatur in illis Ius Epiſcopale legitimè præſcripſiſſe (niſi Eccleſia tanto tempore Vigorienſis vacauerit, vt præſcriptio nondum ſit completa) quia tamen vtraque pars (licet in causâ fuerit concluſum) ſe neceſſariam probationem omiſiſſe aſſerebat, & vtraque Eccleſia jure minoris fungebatur, vtramque reſtituit contra alteram, ad probandam rationem omiſſam, ne alterutra pars læderetur.

EXEGESIS.

Quòd vtraque Eccleſia fungatur Iure minoris.) Nota nucleum huius cap. ad præſentem Reſtitutionis materiam, in eo verſari, *quòd vna Eccleſia audiatur & reſtituatur contra alteram Eccleſiam, non minùs quàm contra priuatū*, vnde videtur ſequi quòd vnus priuilegiatus poſſit vti priuilegio ſuo contra alterum priuilegiatum, quod eſt contra *Authent. de ſanct. Epiſc. §. Sed & hoc præſenti, & contra gl. in c. In præſentiâ de probat. Sed reſpondet Panorm. n. 3. cum Bart. in authenticâ. Quas actiones. C. De ſacroſ. Eccleſ. hoc c. Procedere, quando ſolùm priuilegium vnius eſt contra alterum priuilegiatum.* Reſtitutio enim datur Eccleſiæ læſæ contra aliam Eccleſiam, quæ non eſt læſa in illo articulo, ideóque non habet in eo priuilegium. Secus eſt, quando vtriuſque priuilegium concurrit in eodem, *tunc enim conquaſſantur priuilegia*, neque eſt illorum vſus, ſed priuilegiati vtuntur jure communi. Quòd ſi itaque Eccleſia contraxit cum aliâ Eccleſiâ, & contrahendo læſa eſt, poteſt petere reſtitutionem adverſus illam *arg. l. Verùm. in fin. ff. De minor.* vbi minor reſtituitur contra minorem in contractu rationis. Sed profectò omnia hæc traduntur à DD. quibus modis priuilegiatus poſſit agere contra priuilegiatum, vt agnoſcit *Barboſ. n. 6.* allegans plurimos, ſed more ſuo nihil reſoluens.

Reliqua in hoc c. pertinent ad materiam de præſcriptione & alias; illud nota *ex Panorm. n. 1.* legem diœceſanam hic ſumi latè pro totâ Juriſdictione Epiſcopali, vti etiam notatur in *c. Auditis. de præſcript.*

Cap. IV. Ex literis.

Idem Priori S. Mariæ ad carceres, & S. Mariæ de Mandriâ.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopi duo ſententiam diuortij inter duos coniuges protuliſſent, & appellatione interpoſitâ, Abbati Caluenſi, & Archipresbytero Paduano cauſam Pontifex commiſiſſet, pars mulieris autem in termino non comparuiſſet, Abbas (cui ſuas etiam vices Archipresbyter commiſerat) allegationibus diligenter inſpectis, Archiepiſcoporum confirmauit ſententiam, ſed poſt octo dies pater puellæ accedens jurauit, quendam ſub ipſius Abbatis nomine falſas eis literas præſentâſſe, quibus mandabatur eidem, vt quia deſignatâ die judex venire non poterat, poſt octo dies idem pater puellæ adeſſet, qui & adfuit, & appellauit, ad Sed. Apoſtol. & etiam ſupplicauit. Pontifex autem licèt de fraude tali per juramentum ad plenum non conſtaret, in fauorem matrimonij tamen, mulierem ad audientiam reſtituit, & mandauit, causâ prioris appellationis cognitâ; confirmari vel infirmari Priorum Iudicum ſententiam.

EXEGESIS.

Firmauit proprio juramento &c.) Nota I. Etſi aliqui dicant iſtud juramentum non plenam feciſſe fidem, vt dicit Pontifex, quia fuit ſponte oblatum; non autem à judice delatum; ſed profectò iſte textus de juramenri oblatione; aut delatione nihil dicit, & fundatur in eo, vt benè docet *Panorm. n. 14. quòd juramentum non ſemper ſufficiat ad excuſandam contumaciam, aut abſentiæ impedimentum.* Vnde judex debet arbitrari conſideratis circumſtantiis, an contentus debeat eſſe juramento, vel aliam ſemiplenam aut plenam probationem exigere. Vnde ſi agatur de re magni præiudicij; (vti hic agebatur de retractandâ ſententiâ priorum judicum, per quam erat jus acquiſitum alteri parti) non ſufficiet juramentum, quàm theoriam ante *Panorm.* tradiderunt *Archid. Ioan. Monac. Ioan. Andr. in c. 1. de dol. & contu. in 6.*

Appellauit ad Sedem Apoſtolicam & etiam ſupplicauit.) Nota I. Iſta duo appellationem & ſupplicationem, eſſe duo remedia ſeparata; quorum vnum eſt ordinarium, alterum extraordinarium, ideóque ad remotionem, ſiue prohibitionem vnius non remouetur aut prohibetur alterum, quia *ex ſeparatis non fit illatio, c. 2. De tranſlat. ep.* quare licet iſta mulier non potuiſſet appellare; poterat tamen ſupplicare.

Not. II. Etſi *Innoc.* dicat, quòd ſolius Principis (ſupremi, intellige, aut habentis Juriſdictionem aliquam ſupremam,) ſit admittere ſupplicationē, cùm per illam retractetur ſententia, & præiudicetur juri alterius partis, quod videtur eſſe ſolius Principis, in

contrarium tamen ſtat *cap. Bercholdus de re judicat. & l. 1. in fin. junctâ. l. Præfect. etiam Prætor. ff. de minor.* vbi probatur, quòd non ſolùm Princeps, ſed etiam inferior Magiſtratus ſententiam retractare poſſit, concedendo beneficium Reſtitutionis in integrum, quòd non propriè appellatur ſupplicatio, ſed per Metonymiam, tanquam effectus nomine cauſæ; eſt enim reſtitutio effectus ſupplicationis, non ipſa ſupplicatio.

Not. III. Reſtitutio *ex Panorm. n. 11.* ſic deſcribi poteſt, quòd ſit *retractatio ſententiæ ad preces alterius, contra quam non datur remedium reſciſſorium*, ſed Princeps (aut Magiſtratus) *ex benignitate ſuâ duntaxat jubet cauſam retractari, aut ipſe retractat.* Quâ in re *Panorm.* intricatè ſoli Principi concedit reſtitutionem, cùm poteſtate Ius alteri quæſitum tollendi, cùm jura ab ipſo citata indifferenter loquantur, etiam de Magiſtratibus, & reſtitutio non tam tollat jus alteri quæſitum, quàm reddat alteri jus amiſſum ex æquitate, benignitate, vel miſeratione; vt fit in minoribus & miſerabilibus perſonis, ipſâque Eccleſiâ, cuius cauſam etiam pietas ſuſcipit. Quòd verò dicitur *non niſi Principem poſſe tollere jus alteri quæſitum*, intellige de Jure *Conſtitutionis, ſiue legis naturalis, Eccleſiaſticæ, aut ciuilis*, non *de Jure partis ſiue litigatoris*, quod etiam per ſententiam iniquam cenſetur, acquiri. Neque praxis habet, vt Magiſtratus, qui poteſt retractare ſententiam, pro jure alterius tollendo, recurrat ad Principem, vel Superiorem, cùm juris huius exiſtimati ſublatio, in ipſâ ſententiæ retractatione intimè includatur.

Nota IV. Quæſtionem *notabilem*, quam *Panorm.* vocat *quotidianam*, numquid à ſententiâ *Vicarij, ſiue Officialis ſupplicari poſſit ad Epiſcopum? Panorm. n. 12.* Reſpondet affirmatiuè, *poſſe adiri Epiſcopū pro retractatione ſententiæ ſui Vicarij*, non *autem pro Jure alterius tollendo*, quod hic rurſus tribuit ſoli Principi, cuius autoritatem putat ad ſupplicationem ſtrictè ſumptam requiri, de quo iam diximus, & præterea addimus, ſi vltrò id demus, poſſe hoc ipſum jus delegari à Principe, imò de facto delegatum eſſe illis Superioribus, qui habent poteſtatem ſuam ſententiam retractandi, quia hæc ita cohærent, vt vnum ſine altero concedi non poſſit, vt paulò ante oſtendimus. Sicut autem Vicarius ipſe, poteſt reſtituere in integrum, ita multò fortius poſſet adiri Epiſcopus, vt reſtituat contra ſententiam Vicarij, ita *Panorm.*

Et ad audientiam reſtituimus eam &c.) Ex hoc textu apparet manifeſtè, reſtitutionem in integrum, non ſolùm concedi minori & Eccleſiæ, verùm etiam ex juſtâ causâ maiori, & quamuis Pontifex ſolùm exprimat cauſam fauorabilem matrimonij, qualis fuit iſtius mulieris, *Panorm.* tamen extendit ad omnes cauſas fauorabiles *n. 7.* modò eiuſmodi cauſa, ſemiplenè probetur per juramentum aut vnicum teſtem. Quin in omni causâ juſtâ dari poſſe maiori reſtitutionem in integrum, concluditur ex *c. Bertholdus in fin.* Vbi Pontifex Presbyterum quendam contra ſententiam Archiepiſcopi, in causâ præſentationis impugnatæ, reſtituit in integrum. Hoc tamen adverte, ad reſtituendum minorem, ſeu Eccleſiam, ſufficere ſolam læſionem, vnde magis dependet ab officio judicis, quàm ab inſtantiâ petentis, in reſtitutione autem maioris, res contrà habet, debet enim ſupplicare & oſtendere juſtam cauſam, ob quam ipſi alio remedio deſtituto, ſolâ judicis benignitate ſuccurrendum ſit.

Cap. V. Tum ex literis.

Idem Epiſcopo & Capitulo Oſcenenſi.

S V M M A.

Cùm Ilerdenſis Eccleſia per ſententiam Eugenij Papæ ſuper quibuſdam Eccleſiis ſe enormiter læſam quereretur, & pro Reſtitutione in integrum ſupplicaret, re ſub pluribus Pontificibus variè agitatâ, Innocentius cauſam reſumens, poſtquā præfatus eſſet, non negari, quòd ſententia Rom. Sedis non poſſit in meliùs reformari; in caſu tamen ſubreptionis aut mutatis temporum rerúmq; circumſtantiis, quin etiam jura ciuilia res bis judicatas examinari rurſus & reſtitutionem in integrum permiſiſſe. Adhæc Eugenium primo menſe ſui Pontificatûs de meritis cauſæ non plenè inſtructum, hanc ſententiam promulgâſſe, illâ præcipuè ratione, quòd priuilegium Vrbani II. ab Ilerdenſibus productum, ſubiectum fuerit falſitati, quod ipſe Innocentius inuenit in regeſto ipſius incorruptum; quibus permotus ſupplicationem Ilerdenſium denuò admiſit, & mandauit vt ad feſtum B. Lucæ, vel per ſe, vel idoneum reſponſalem ſuo ſe conſpectui præſentarent, dictam ſententiam retractari non debere oſtenſuri; vel ſi exigente juſtitiâ fuerit retractanda, vt appareant ſufficienter inſtructi, pro certo ſcituri, ſi in præmiſſo termino, quem aſſignat pro peremptorio, iniuncta non adimpleant, ſe in ipſo negotio, quantum de jure poterit proceſſurum.

E X E G E S I S.

Textus primo aſpectu difficilis, quia prolixus, in ſummam redactus difficultatem non habet, ſed in errore facti (qualis hic interuenit, dum Eugenius priuilegium putauit eſſe ſubreptitium, quod erat legitimum) Sedis Apoſtolicæ æquitas elucet, quæ eiuſmodi errores libenter reformat, (etſi inde falsò & malignè argumententur hæretici, ad errores fidei, quaſi etiam in dogmatibus reformari Pontificum Doctrina debeat) ſimul etiam læſis reſtitutionem in integrum libenter concedit. Apparet autem terminum quadriennij non fuiſſe obſeruatū, in negotio huius reſtitutionis, lite ſub pluribus Pontificibus pendente, quod in proceſſibus impeditis neceſſe eſt contingere, quia durante impedimento, tempus non currit.

Cap.

Cap. VI. Suſcitata.

Idem.

S V M M A.

Cùm inter Epiſcopum Burgenſem & Monaſterium Ouienſe quæſtione motâ ſuper diuerſis articulis, & intellectis vtriuſque partis rationibus Pontifex Monaſterium Ouienſe condemnâſſet, Procurator autem nomine Monaſterij Reſtitutionem in integrum poſtulâſſet, Pontifex eam indulſit, ne verò effectus ſententia in damnum Epiſcopi impediretur, néue executio ſententia Monaſterio damnoſa foret, mandauit, vt Epiſcopus daret idoneam cautionem, quòd ſi Monaſterium in cauſâ ipſâ præualuerit, vniuerſa, quæ medio tempore occaſione ipſius ſententiæ perceperit, Monaſterio reſtituat memorato.

E X E G E S I S.

Indulgendam duximus &c.) Nititur ſanè Reſtitutio in integrum ſolâ benignitate Principis, deficiente omni alio remedio Iuris, & non eſt tam remedium Iuris, cùm nemini debeatur, quàm gratia rigorem Iuris mitigans; vel miſeratione erga minores, vel fauore Eccleſiæ, vel aliâ juſtâ cauſa erga maiores ſuperueniente, ad quam concedendam Pontifices, tanquam benigni Principes, ſunt faciles, vt apparet *ex hoc & præc. cap.* vbi Pontifex adducit in exemplum jus ciuile, quod etiam *contra ſententiam bis judicatam, admittit reſtitutionem in integrum, l. Minor autem. ff. De minor. & l. 1. & 2. C. Si ſæpius in integrum. reſtit. pet.* Gloſ. tamen ait *id per rarò fieri. Panorm. tamen d. c. prox. n. 5. infert*, quòd *licèt tertiò non poſſit appellari, vt in c. Sua. de appellat. poteſt tamen tertiò Princeps ſupplicationem admittere. arg. c. Prapoſuit. de conceſſ. præbend.* Et eſt notabile dictum *Innoc. in c. Monaſterium. de regular.* quòd *ex ſolâ voluntate Princeps poteſt diſpenſare contra jus poſitiuum*, quod ego intelligo niſi id ſit contra bonum publicum, vt fieri poteſt.

Recipiatis idoneam cautionem &c.) Not. I. Quòd regulariter petitio reſtitutionis in integrum impediat executionem ſententiæ *per l. vnicam. C. De in integrum. reſtitut. poſtul. nè quid no. fiat*, niſi ſit præſumptio, reſtitutionem peti ad ſententiæ executionem malitiosè impediendam, in damnum eius, contra quem petitur, quam exceptionem ipſe Pontifex in t. ponit, & ſecundùm illam pronunciat. *Baldus tamen in d. l. vn.* non malè limitat, ſi executio ſententiæ eſſet irreuocabilis, ſaltem ratione ignominiæ, vt ſi quis ducendus ad carcerem, tum non eſſe ſententiam exequendam, ſi petat reſtitutionem in integrum, alioqui remedium cautionis petendæ, quod concedit Pontifex, eſſet fruſtraneum.

Not. II. Non videri rectè ſentire *Panorm. hic n. 10.* dum diſtinguit ſupplicationem à petitione Reſtitutionis in integrum in eo, quòd *remedium ſupplicationis non fundatur ſuper aliquâ juſtâ cauſâ, ſed ſolùm ſuper æquitate Principis, quia à ſententiâ Principis non poteſt appellari.* Sed reſtitutio in integrum eſt fundata ſuper causâ extrinſecâ, puta ſuper imbecillitate ætatis, vel favore ætatis, vel ſuper aliquâ legitimâ cauſâ, vt puta quia erat abſens cauſâ Reipublicæ, vel quid ſimile &c. Sed profectò nemo ſupplicat Principi, niſi ſe putet habere ſaltem aliquam ſpeciem cauſæ juſtæ, ſeu legitimæ, etſi ſola ſit conſanguinitas, familiaritas, communis patria, vel ipſa libertas fauendi, quod placet in ſignum ſupremæ poteſtatis, juxta illud Evangelici Patriſfamilias Matth. 20. ℣. 15. *An non licet mihi facere, quod volo?* Habet quidem minor reſtitutionem à jure, ſicut & Eccleſia, ſed hoc jus fundatum eſt in gratiâ Iurium conditoris: Maior quidem & ipſe accipit gratiam à Iure, ſed magis à Iudice, cuius arbitrio relinquitur æſtimare, an habeat cauſam juſtam, cuius nimia eſt latitudo; niſi enim qualis qualis ſubſit, non apparet æquitas retractandi ſententiam aut rem judicatam, & tollendi jus alteri qualitercunque acquiſitum. Sed cenſemus in quæſtione nominis, ad quem denique res redigitur, non hærendum.

Cap. VII. Coram.

Honorius III. Archiepiſcopo & Capitulo Bracharenſi.

S V M M A.

Cùm ſub Innoc. III. inter Archiepiſcopos Toletanum, & Bracharenſem, ſuper primatiâ lite conteſtatâ, & termino peremptorio conſtituto ac elapſo Procuratores Bracharenſes non modico tempore expectati, ſine depoſitionibus teſtium & aliis munimentis advenîſſent, dilationem poſtulantes, Honorius III. ſuper dilatione interlocutus, cùm eandem per auxilium reſtitutionis in integrum exhibito ſpeciali mandato poſtularent, vſque ad Octauas Pentecoſtes idem beneficium duxit illis indulgendum.

E X E G E S I S.

Ex parte veſtrâ ſpeciale mandatum &c.) Diximus ſuprà in *cap. Ad agendum. de Procur. in 6.* quòd in requirentibus ſpeciale mandatum, ſufficit exprimere vnum caſum requirentem ſpeciale mandatum, ſubiectâ clauſulâ generali, vnde infert *Panorm. n. 5.* quòd ad petendam reſtitutionem ſufficit tale mandatum, *Conſtituo te Procuratorem meum, & do tibi facultatem tranſigendi* (qui eſt vnus caſus ſpeciali mandato indigens) *& generaliter faciendi omnia, quæ requirunt ſpeciale mandatum.* Tale mandatum habuerint fortaſſis Procuratores Bracharenſes. Etſi autem probabiliter dubitetur de mandato, admittitur tamen Procurator *cum cautione de rato, l. Quòd ſi ſpecialis. ff. De minor. Vide dicta in c. 1. de Procur.*

Cap. VIII. Conſtitutus.

Gregorius IX.

S U M M A.

Cùm G. & I. fratres Petroſinenſes vendi-

ditionem bonorum quorundam vtriqueparenti communum, à patre factam, qui eos minorennes, vt conſtinere poſſent, emancipârat, poterent vel nullam denantiari, vel cùm ſint adhuc intra tempus Reſtitutionis in integrum, & offerendi emptoribus pretium iuxta patriæ conſuetudinem, (quod hactenus omiſerint,) aut per idem Reſtitutionis beneficium ſibi vtpote non modicè læſis ſubueniri: mandauit Pontifex, vel venditionem bonorum, quatenus ex ſucceſſione maternâ illos contingunt, nullam denunciari, ſi debita Iuris ſolennitas omiſſa eſt, aut ſi læſos eſſe conſtiterit, (dum tamen quod offerunt, faciant,) autoritate ſuâ in integrum reſtitui.

EXEGESIS.

Hic textus nihil ad hunc tit. pertinens habet, niſi minores læſos eſſe reſtituendos; alia de emptionis huius valore, emancipatione filiorum, & conſuetudine Petroſinenſi, ad alias materias ſpectant.

Cap. IX. Cauſa.

Idem.

TEXTUS.

Cauſa Reſtitutionis in integrum coram Iudicibus ordinariis adminiſtrationem habentibus, vel delegatis, ab eis tractari poterit, & finiri, ſiue hoc ipſis delegatis ſpecialiter demandatum fuerit, ſiue in commiſſo eis negotio incidere contigerit eiuſmodi quæſtionem. Delegati verò ab Ordinariis, qui adminiſtrationem non habent, ſed tantùm facultatem judicandi, ſeu arbitri, de hâc cauſâ cognoſcere nequeunt, niſi coram eis mota fuerit incidenter. In matrimoniali quoque cauſâ, liberali vel criminali, cùm maiores judices exigant, arbiter nequit aſſumi.

EXEGESIS.

Deſignat hic textus Iudices pro cauſâ reſtitutionis Ordinarios videl. & Delegatus eorum, adminiſtrationem habentes, illis excluſis qui adminiſtrationem non habent. Dicuntur autem *habere adminiſtrationem, qui habent juriſdictionem cum adminiſtratione territorij, & bonorum vel jurium.* Qui autem habent juriſdictionem quidem in territorio, aut in certas perſonas ſine adminiſtratione territorij aut bonorum, non cenſentur habere adminiſtrationem ad propoſitum, vt ſint judices in cauſâ reſtitutionis, vt judices appellationũ, commiſſarij, & ſimiles, Eccleſia autem ex ſingulari priuilegio & fauore Reſtitutionem petit à Iudice Eccleſiaſtico, etiam adversùs laicos, alij debent petere à judice rei, ſiue illius, adversùs quem reſtitui petunt. De aliis cauſis, ad quas arbitri non aſſumuntur, dicemus *inf. tit. eod.*

Cap. X. Beneficiis.

Idem.

TEXTVS.

Beneficio Reſtitutionis in integrum Eccleſiæ in alio judicio denegato, Reſtitutio (præterquam ad appellationem omiſſam) videtur eidem Eccleſiæ poſſe denegari, niſi nouis defenſionibus ad huiuſmodi beneficium ſit admittenda.

EXEGESIS.

Eidem Eccleſiæ poſſe denegari &c.) Nota I. Sententia lata ſuper reſtitutione in integrum, non minùs quàm lata ſuper rebus poſt decem dies tranſit in rem judicatam, niſi appelletur. Neque auditur quis ſuper reſtitutione, niſi ex nouâ cauſâ petatur, & hoc eſt, quod Pontifex reſcribit huic Epiſcopo, & nos univerſim formauimus, *non videri Eccleſiæ concedendam reſtitutionem, quæ fuit iam in aliquo judicio ipſi negata.*

Nota II. Quòd decendium præfixum appellationi, æquè currit Eccleſiæ atque aliis, vnde poſt decendium appellatio eius non admittitur, ſicut nec minoris. *l. 1. ſi ſæpius in integ. reſtitut. fuerit poſtul.* ſed oportet, quòd per reſtitutionem in integrum ad appellandum admittatur; & hæc eſt exceptio, quæ in textu includitur parentheſi, *præter quam ad appellationem omiſſam.*

IDEM TITVLVS DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM IN SEXTO.

Cap. I. Eccleſia.

Gregorius IX.

TEXTUS.

Eccleſia, quæ ad retractandam ſententiam vel contractum, per beneficium reſtitutionis in integrum poſtulat ſe admitti, ſi quadriennij ſpatium poſt ſit lapſum, & negligenter omiſerit: non eſt ad beneficium huiuſmodi admittenda: Niſi præuaricationis, vel fraudis manifeſtæ ſuper hoc probetur interueniſſe commentum, aut alia rationabilis cauſa ſubſit, quæ Superiorem mouere debeat, ad idem beneficium concedendum.

EXEGESIS.

Ad retractandam ſententiam &c.) Nota I. Sententiam generatim poni, & ſine exceptione, vnde rectè infertur poſſe reſtitui contra omnes ſententias adversùs ſe latas, quod quidem indubitatum eſt de ſententiâ *definitiuâ*, ſed etiam procedere in interlocutoriâ, conſentiunt plerique, paucis contrà ſentientibus *apud Barboſ. hîc n. 6. & 7.* Idémque tenendum eſt de ſententiâ latâ *tam in poſſeſſorio quàm in petitorio*, quia in vtroque etiam grauiter lædi poteſt Eccleſia; ſicuti etiam in ſententiis illis, quæ contra Prælatum in cauſis Eccleſiæ feruntur *iuxta l. vlt. C. Si adverſ. rem indic. iunctâ æquiparatione*, quæ *inter minorem & Eccleſiam, tutores & Prælatos iure conſtituta reperitur, vt notant cum gloſ. vlt. Bartolus & Paulus ibid. n. 1.*

Nota

Not. II. Poteſt quoque Eccleſia reſtitui ratione inſtrumentorum nouorum poſt ſententiam repertorum; Neque poteſt Reſtitutione petitâ & lite pendente, ſententia executioni mandari, propter æquiparationem inter appellationem & reſtitutionem. *l. Vnic. in integr. reſtit. poſtul. ne quid noui fiat*, niſi malitioſè imploretur, ad executionem eludendam aut retardandam, ſicuti nos diximus *in c. Suſcitata. eod. in Gregor. & ſingula pluribus allegationibus bene firmat Barboſ. n. 78. q. 10. 11.*

Vel contractum &c.) Not. I. *ex h. t. item c. Audit. in Gregor. eod. aliiſque pluribus*, Eccleſiam non tantùm reſtitui adverſùs ſententiam, verùm etiam adverſùs contractum, vt reſcindi debeat, *ita Hoſtienſ. hîc n. 5. & communiter alij.* Sequitur ex Regulâ generali comparationis cum minoribus, *in l. Ait Prætor.* ibid. *ſiue contractus ſit ff. De minor.* Idque locum habet in venditione aut emptione non ſolùm quoad rem ipſam, ſed & quoad pretium aut valorem rei, ſi contingat in hoc Eccleſiam lædi, Quin etiam extenditur ad venditiones & emptiones factas ſub haſtâ publicâ, adverſùs quas minorem & Eccleſiam reſtitui, docent plurimi allegati *à Barboſ. n. 15. qui n. 14. idem docet de contractibus & obligationibus inde deſcendentibus.*

Si quadriennij ſpatium &c.) Nota I. *Lapſum quadriennij in Curiâ non attendi, ſed reſtitutionem decerni, probatâ læſione, idque pluribus exemplis Rota Romana confirmat Barboſ. n. 12.* quod ſi ita eſt, crediderim fieri fauore Eccleſiæ, quæ intra quadriennium facile impediri poteſt, quò minùs reſtitutionem obtineat, vel quia ex benignitate Pontificum terminus iſte ampliatur, aut contra ipſius lapſum Eccleſia vltrò reſtituitur. Extra Curiam in vtróque foro quadriennium cenſemus obſeruari & obſervandum eſſe.

Not. II. Quadriennium iſtud *ſolùm currere negligentibus, non autem legitimè impeditis*, quia negligentes legitimè impediti dici nequaquam poſſunt *iuxta gl. & Hoſtienſ. hîc n. 6. & alios.* Debet autem numerari à die ſcientiæ læſionis, vt colligitur *ex t. ibi: negligenter omiſerit*; excuſat igitur ignorantia, ſaltem probabilis & præſumpta, *iuxta allegationes Barboſ. n. 23.* Non auditur verò Eccleſia propriè adverſùs ipſius quadriennij lapſum, quaſi per talem annorum numerum ſit læſa, ſed adverſùs læſionem, cuius remedium tali tempore ſibi benignè conceſſo reperire needum potuit, quod licèt obſcurioribus verbis benè ſignificat *Barboſ. n. 24.*

Aut alia rationabilis cauſa &c.) Cauſam prævaricationis iniuſtæ, præbere cauſam juſtam reſtitutioni in integrum per ſe patet; Quæ autem ſit *alia cauſa rationabilis*, quæri poteſt; Reſp. etſi Regula certa tradi non poſſit, ideóque judicis arbitrio relinquendum videatur, *C. De cauſis. de off. deleg. l. 1. ff. De jure deliber.* illud tamen arbitrium reſtringi debet ad illas cauſas, quæ meritò impedire cenſeantur Eccleſiam, vel minorem, ne potuerit intra quadriennium reſtitutionem in integrum petere. Quanto autem tempore beneficium reſtitutionis poſt lapſum temporis *propter læſionem enormem, vel enormiſſimam* peti poſſit, controuerſum eſt, aliis alterum tantùm quadriennium, aliis quadraginta, aliis triginta annos aſſignantibus; vt videre eſt *apud Barboſ. n. 29.* Mihi denique etiam hoc, arbitrio judicis & conſuetudini videtur relinquendum. Modò id certum ſit, ſi ignorantia aut aliud impedimentum reſtitutionis per vnum aut plura ſæcula duret, illo ſublato deberi reſtitutionem in integrum tam Eccleſiæ quàm minori, *per c. Redintegranda. 3. q. 1.*

Cap. II. Et vlt. Si adverſùs.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Si adverſùs confeſſionem in judicio à ſe factam læſa Eccleſia, intra quadriennium à Confeſſione petere neglexerit, non eſt (niſi aliquid rationabile appareat) vlteriùs admittenda. Si verò per viam communem reuocationis, erroris à ſe prætenſi vult ſe iuvare, hoc quandocunque poterit, donec negotium ſit finitum.

E X E G E S I S.

Per viam communem reuocationis erroris.) Nota I. Per *viam communem* intelligi, *jus commune*, quo ſi velit, in revocatione erroris, illo vti poterit & iuvari. Jus enim commune habet, quòd ſi in causâ ſiue ciuili, ſiue criminali, aliquis per imprudentiam, facilitatem, ignorantiam, aut aliam cauſam aliquid confeſſus fuerit, adverſùs talem Confeſſionem error delicti revocationi locus ſit, vt ex *Generali Regulâ huius l. de communi viâ juris, reſtitutioni locum aperientis, & in l. Ceterùm. §. vlt. de Confeſſis decidunt DD. apud Barboſ. hîc n. 1.*

Nota II. Quando Eccleſia ſeu Minor veritatem faſſi ſunt, non reſtituuntur, quia non cenſentur inde læſi, niſi in caſibus, in quibus veritatem fateri non tenebantur, & præiudicium vel damnum ex tali Confeſſione ſecutum ſit, vel ſequatur, quo tamen caſu non reſtituuntur adverſùs veritatem, ſed adverſùs damnum ex illâ incautè dictâ ſecutum, vt benè advertit *Sanch. de matr. l. 7. diſput. 112. n. 7.* quod enim veritas in certis circumſtantiis celari poſſit, docet idem poſt *S. Th. 2. 2. q. 69. a. 1. & q. 100. a. 3. & q. 111. a. 1. communiter receptum.*

IDEM TITVLVS DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Ab Eccleſiâ.

Clemens V. in Conc. Vienneſi.

T E X T V S.

Ab Eccleſiâ adverſùs lapſum temporis, in quo ſe læſam æſtimat, in integrum reſtitutio peti poteſt, & cauſa reſtitutionis huius finiri debet intra quadrien-

rſum continuum à tempore læſionis, etſi minus quadriennio tempus læſionis exiſtat, ſed non fiat reſtitutio niſi ad tantum tempus, quantum ſe læſam fore probabit.

EXEGESIS.

Finiri debet &c.) Nota I. ex diſpoſitione Juris quadriennium in propoſito, dari non ſolùm ad inchoandam, verùm etiam ad finiendam litem Reſtitutionis, vt apertum eſt *ex t. & notat Barboſ. n. 3. poſt alios, C. Qui addit. n. 4. hodie tamen antiquatam eſſe. l. Ad properandum. C. De re Judic. & quadriennij ſpatium ſolùm obſeruari ad reſtitutionem implorandam, quandocunque finiatur, Rebuff. ad leges Galliæ to. 2. art. 2. gl. 1. n. 4. & ſeqq.*

Nota II. Si per Judicem, vel adverſarium ſteterit, quò minùs cauſa intra quadriennium finiatur, lapſus illius nequaquam Eccleſiæ, aut minori nocebit, vt notant plures apud *Barboſ. n. 7.*

Quadriennium Continuum) Nota I. Diſtinguunt inter tempus continuum & vtile. Hoc, eſſe dicunt, *quod neque tempore impedito, neque impeditis currit.* Continuum eſt, *quod omni tempore & omnibus etiam legitimè impeditis currit.* Sic tempus belli, captiuitatis, exilij, non eſt vtile illi, qui cupit præſcribere contra alterum, quia præſcriptio eiuſmodi temporibus interrumpitur, & licet 30. vel 40. anni ſint elapſi, debent deduci anni inutiles, ratione belli &c. quibus non potuit agi. Quadriennium autem reſtitutioni petendæ conceſſum, eſt quidem *vtile in principio, ita vt non incipiat currere, niſi à die ſcientiæ & omni impedimento ceſſante*, poſtea verò currit *lapſu continuo*, ſiue læſus tempore intermedio potuerit citiùs reſtitutionem petere ſiue non, modò petat ante quadriennium finitum, & hic eſt ſenſus in *c. iſto.* Tempus autem præſcriptionis debet *ſimul eſſe & vtile, & continuum.* Sumitur *ex Barboſ in c. 1. eod. in 6. n. 20. & hic n. 10.* vbi plures allegat, ſed exemplum non ponit.

Nota II. Diſcrimen inter Eccleſiam & Minorem, quod *quadriennium minori non currat à tempore contractus ſiue læſionis, adeóque non in ætate minori, ſed primùm ea abſolutâ*, ab eo tempore, quò factus eſt maior. Vnde Eccleſia non gaudet abſolutè Jure minoris, ſed eum addito, vel ſubintellecto *facti maioris*, vt ſcil. Eccleſiæ quadriennium ſtatim currat à tempore contractûs ſiue læſionis, ſuppoſitâ eius ſcientiâ, vt patet ex dictis, & pluribus *gloſſis, quas affert Barboſ. n. 12.*

TITVLVS. XLII.

DE ALIENATIONE MUTANDI IVDICII CAVSA FACTA.

Cap. I. Ex quorundam.

Alexander III. Dulmenſi Epiſcopo.

SVMMA.

CVm aliqui literas impetrâſſent à Pontifice, & adverſarij ad eas eludendas, antequam ad Iudicem peruenirent, aut ipſi ab eo citarentur, appellarent; Pontifex aduerſùs eiuſmodi verſutiam prouidere volens, mandat, vt, ſi adverſarij taliter appellauerint, aut poſſeſſionem controuerſam commutârint, aut ſe malitiosè abſentârint, poſſeſſores ſe ingerentes cogantur juris æquitati parere.

EXEGESIS.

Vt mandatum eludant.) Nota I. Cùm Titulus iſte ſit breuis, non eſt opus aliquid præfari ad Rubricam; extat autem etiam in *ff. & ſatis declarat Rubricam.* Cùm autem alienatio, etiam antequam literæ ad judicem perueniant, vel impetrans citetur, poſſit fieri bonâ fide, contra talem non procedit iſta decretalis, vt ſi quis rem aliquando alienatam, ad ſe recipiat, reluitione, vel alio modo licito, antequam lis ſuper illâ moueatur. *l. Ex hoc. §. vlt. & l. ff. eod.* Vel ſi rem quidem priùs alienârit, ſiue bonâ, ſiue malâ fide, ſed nondum tradiderit; vel denique quando agitur actione perſonali, hic enim titulus procedit de actione reali, vendicando vid. poſſeſſiones alienatas *iuxta Surdum deciſ. 172.* quas veluti limitationes huius tituli ponit *Barboſ. à n. 2.* benè addens *n. 6.* licèt in dubio calliditas non præſumatur. *l. Dolo. C. De dolo, l. Si dolo. C. De reſcind. vendit.* præſumi tamen, quando alienatio *fit paulò ante litem motam.*

Nota II. Dupliciter fieri poſſe alienationem causâ mutandi judicii. 1. Quando Reus *transfulit rem*, de quâ erat contentio, in alium. 2. quando *reliquit vel ceſſit poſſeſſionem*, vt alius v. g. amicus ingrederetur vacuam; prior modus eſt directa alienatio; poſterior indirecta & idem in effectu, vnde contra illum habet locum edictum hoc. Sicut enim contra directè alienantem causâ mutandi judicii ad interesse & damna reo, ſiue actori prouenientia. *l. 1. & 3. ff. eod.* ita poterit agi contra iſtum, qui indirectè alienauit recedendo à poſſeſſione, vt alius v. g. amicus, vel potentior introiret, debet enim vt benè ponderat *Panorm. n. 2.* attendi mens legis, quæ hoc modo fraudulenter circumvenitur. *l. Non dubium. C. De leg. & reg. vlt. de Reg. jur. in 6.*

CAP.

Cap. II. Et vlt. Ex parte.

Gregorius IX. Abbati S. Nicolai & Decano Furnenſi, Morin. Diœceſ.

S V M M A.

Cùm aliqui Clerici Hipretini ſibi dono vel pretio cedi facerent actiones per judicium ſeculare dirimendas, vt aduerſarios ad ſecularo forum traherent; eiuſmodi autem ceſſiones & emptiones litium, legitimis prohibeantur ſanctionibus, ita quòd cauſam perdant, qui ſibi potentiorum patrocinium taliter advocant, & videantur odioſæ, veluti ex fonte cupiditatis procedentes: Mandat Pontifex Clericos memoratos à præſumptione huiuſmodi per Cenſuram Eccleſiaſticam compeſci.

E X E G E S I S.

Qui ſibi potentiorum patrocinium advocant.) Not. I. Sanctiones Iuris ciuilis de patrocinio potentiorum non advocando à Pontifice vocari *legitimas*, eóque ipſo approbari per hunc *t. Sicut. c. 1. De noni op. nunt.* dicitur generaliter *Sacros Canones Principum Conſtitutionibus adiuuari*, niſi ſcil. expreſsè aliqui improbentur, aut corrigantur.

Nota II. Alienationem in propoſito eſſe in eo quoque ſitam, quòd cauſa ſpectans ad forum ſeculare, trahitur ad forum Eccleſiaſticum, in quo foro maior eſt potentia, vel autoritas Clericorum. Quin vniuerſim, quando cauſæ vel Iura transferuntur in potentiores, conditio Actoris redditur deterior ac difficilior, quia ægrè reſiſtit maiori dignitati autoritas potentiæ. Gloſſ. dicit, hîc non agi de potentioribus, qui ſunt in aliquâ dignitate & adminiſtratione, ſed cùm *l. 1. & 2. C. Ne liceat potent. ſub hoc tit.* etiam illos comprehendat, & Pontifex ad tales leges ſe referat, non eſt cur de ſolâ maioritate Clericali illum intelligamus.

Nota III. Sicuti leges ciuiles volunt confugientes ad patrocinium potentiorum puniri jacturâ cauſæ, ita Pontifex jubet Clericos compeſci cenſuris.

T I T V L V S X L I I I.

D E A R B I T R I S.

Ad Rubricam.

NOta I. *Ex Panorm.* hîc, licèt magnam partem ordo titulorum Iuris Canonici ſit arbitrarius, & in illis congruè connectendis frequenter fruſtra laborent interpretes, hunc tamen titulum cum præcedentibus non malè continuari. Poſtquam viſum eſt de Officiis variorum judicum tam ordinariorum quàm delegatorum, qui à Principe vel magiſtratu eliguntur & conſtituuntur, & quibuſdam, in quibus Officium illorum verſatur; meritò nunc tractatur de officio illorum judicum, qui à litigantibus vel ſponte, vel ex diſpoſitione legum ſeu Iuris eliguntur, & in quibus eorum Officium verſetur.

Nota II. Arbitrum tripliciter dici. Quidam dicitur *ſimpliciter talis*; alius dicitur *Arbitrator*; tertius *arbiter Iuris*. Arbiter ſimpliciter eſt ille, qui *de partium conſenſu eligitur & in eum ſub pœna ſtipulatione compromittitur*, quam compromittens tenetur ſoluere, ſi compromiſſo non ſteterit; habet autem arbiter officium Iudicis, in quo tenetur ſeruare ordinem Iuris, licèt compromiſſum ſit contractus. *l. 1. & ibid. Baldus, ff. De arbitr.*

Nota III. Arbitrator eſt *quidam compoſitor amicabilis*, cuius eſt dirimere litem de facto potiùs quàm de jure & juris ordine, vnde patet differentia inter arbitrum & arbitratorem, ille ſcil. procedit ſtrictè ſecundùm leges & jura; iſte modo arbitrario, prout commodiſſimum videtur liti componendæ, quod diſcrimen ponit etiam *Bartolus in l. Si ſocietatem. §. Arbitrorum. ff. Pro ſotio.* eſt ergo hoc arbitramentum amicabilis tranſactio, ſiue compoſitio.

Nota IV. Arbitrum juris dici eum, *qui eligitur ex neceſſitate legis aut ſtatuti*, vt quando Iudex recuſatur tanquam ſuſpectus, debent eligi arbitri, qui cognoſcant de ſuſpicione. *l. fin. C. De judic. c. Suſpicionis. de off. deleg. & c. ab Arbitris eod. in 6.* Similiter ſi ex peculiari ſtatuto compromitti debeat in cauſis conjunctorum, hi quoque dici debent arbitri Iuris *juxta Panorm. in c. Cùm dilectus. & Marantam de ordin. judic. d. 14. n. 1. 2. 3.* Iſti autem arbitri Iuris, vt dicit idem *diſt. 6. n. 13.* nec Iuriſdictionem veram ordinariam habent, nec delegatam, ſed quandam *tertiam ſpeciem ſimiliorem delegatæ* propter quandam delegationem juris, quàm ordinariæ, cùm tantùm habeant aliquam in cauſis certis. Arbitri ſimpliciter ſic dicti, (quod nos addimus) videntur habere conventionalem ratione pœnæ compromiſſo adjectæ, Arbitratores nullam habent omnino, quia amicabilis compoſitio non fert in his terminis, vt partes vi compellantur.

Nota V. Clauſula communiter apponi ſolita in compromiſſis, vt *ſcil. arbiter procedat & judicet de jure & de facto*, operatur, vt arbiter non poſſit lædere alterutram partem contra naturalem æquitatem, neque teneatur ſeruare ſolennitates Iuris Ciuilis. Clauſula verò, *vt procedat de jure tantùm*, operatur, vt ſententia lata contra jus, ſit ipſo jure nulla, quia arbiter exceſſit formam compromiſſi, *ita Bartol. in l. Diem proferri. §. Stari. ff. De arb.* Quare ſi quis eſſet læſus vltra dimidium juſti pretij, concludit

cludit *Maranta diſt. 14. n. 8.* quòd poſſit adverſùs arbitros intentare remedium. *l. 2. C. de reſcind. vend.* etſi quis laudum ſiue ſententiam ipſorum *homologâſſet*, id eſt approbâſſet, ſiue confirmauiſſet *juxta Decium conſil. 60. col. 3.*

Nota denique VI. Compromiſſum non incipere valere, niſi ex die, quo arbitri illud acceptârunt, neque priùs currere terminum compromiſſo præfixum, vt tenet *Baldus. l. Si cùm dies, &c. ff. De arb.* De quibus hæc generatim ad Rubr. dixiſſe ſufficiat, plura & ſpecialia ex occaſione Capitulorum deinceps attingemus.

Cap. I. Sanè.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Si autem ex communi placito Epiſcoporum, inter quos cauſa verſatur, arbitros elegerint, aut vnus eligatur, aut tres; vt ſi tres elegerint, aut omnium ſequantur ſententiam, aut duorum.

EXEGESIS.

Ex communi beneplacito.) Nota, quòd compromiſſum debeat procedere ex liberâ voluntate compromittentium, neque enim debet quis ad hoc cogi, neque etiam arbiter ad illud acceptandum, ſed poſtquam acceptauit, compellitur proſequi, & pronuntiare. *l. 3. ff. De arbitr.* In arbitros tamen Iuris tenetur quis compromittere, quando jus ita diſponit, vt *in c. Suſpicionis de off. deleg. & c. Ab arbitris. eod. in 6. l. Cùm ſpecialis in 6.*

Aut vnus eligatur, aut tres.) De vno vel tribus dicit *t.* vt exemplum oſtendat dari conſilium de arbitris in numero diſpari aſſumendis, homines enim ſunt faciles ad diſſentiendum, *l. Si vnus. §. Principaliter. ff. eod.* vnde ſi arbitri aſſumantur in numero pari, difficile eſt obtinere maiorem partem in ferendâ ſententiâ. Rectè tamen advertit *Panorm.* non præcipi, ſed ſolùm ſuaderi numerum imparem præ pari; valet enim compromiſſum, etſi arbitri eligantur in numero pari, vt *in c. ſeq. & c. Innotuit. inf. eod. & in l. Si vnus. ff. eod.* debent tamen, ſi non conveniant, eligere tertium, vt *ibi, & c. Specialis de appell.*

Aut omnium ſequantur ſententiam, &c.) Nota I. Vt valeat ſententia duorum ex tribus, requiri præſentiam tertij licet diſſentientis, quæ eſt ſententia *Bartoli, l. Duo ex tribus. ff. de re judic. contra Innoc. in c. Raynaldus de teſtam. ſufficere*, videl. *quòd tertius interfuit diſceptationi de meritis cauſa, &, ſi non potuerit illos trahere in ſuam ſententiam, præſentiam ipſius pro laudo pronunciando non deſiderari.* Sed placet *opinio Panormitani & Bartoli*; quia arbitri debent ſimul operari ſecundùm totam poteſtatem ſuam, quam acceperunt, ſimul judicandi, & quod fit à maiori parte, fingitur factum ab omnibus; *hinc dicta lex Duo* dicit, *quòd non valeat ſententia duorum, quia omnes juſſi ſunt judicare, abſens autem non judicat*, ergo vt arbitrium valeat, debet etiam tertius eſſe præſens.

Cap. II. Non ſine.

Alexander III. Archiepiſcopo Eboracenſi.

SVMMA.

Cùm presbyter A. exulans extra prouinciam ſuam, de beneficio ſuo, quod habebat in Eccleſiâ S. Alphridi nequiret juſtitiam obtinere, neq. ſe vlteriùs alere, per dolum & fraudem ipſius M. Sacramentum ab eo extorſit, vt arbitrium duorum clericorum ſuſciperet & ſeruaret, qui dicto M. fauentes mandârunt, vt pro quinque marchis toti cederet quæſtioni. Sed Pontifex re intellectâ, juſſit dictum presbyterum autoritate ſuâ prorſus à juramento abſolui; vel ſi cognouerit arbitrium eſſe æquum, ad eius obſeruantiam vtramque partem compelli.

EXEGESIS.

Sententiam arbitrorum eſſe nullam, aut reſcindendam, ſi in graue damnum alterius redundet, præſertim per dolum & fraudem intervenientem, patet ex dictis ad Rubr. neque alia difficultas occurrit, quæ ad propoſitum faciat.

Cap. III. Pervenit.

Gregorius IX. Epiſcopo Exonienſi.

SVMMA.

Cùm Gaſpar de Cal ſororem Guilielmi Clerici duxiſſet in vxorem, Guilielmus in dotem, fide interpoſitâ, promiſit mulieri quinque ſolidos ſterlingorum annuatim dare; ſuper his igitur controuerſiâ motâ, in quatuor perſonas promiſerunt, quæ arbitratæ ſunt, quòd Clericus Guilielmus decimas quaſdam ſuas in Parœciâ Cal daret Gaſpari de Cal loco ſterlingorum annuatim. Cùm verò id inpoſterum Eccleſiæ eſſe poſſet perniciosum: mandauit Pontifex dictas decimas liberas dimitti, & dictum Clericum moneri, vt cum eod. Gaſpare amicabiliter conveniat.

EXEGESIS.

Sororem Gulielmi duxiſſet vxorem, &c.) Nota I. Incertum eſſe, an hos ſolidos dederit pro dote ſorori; poſſe enim à Clerico dotari ſororem, aſſerit *Panorm. n. 1.* imò ſicut in neceſſitate tenetur alere ſororem, ita & dotare. II. Poteſt Clericus etiam de bonis Eccleſiæ aliquid aſſignare duntaxat tempore vitæ ſuæ, quod illo defuncto ad Eccleſiam ſuam redeat; ſed cùm hoc laicis fidem non ſeruantibus, facilè in Eccleſiæ damnum redundet, Pontifex horum arbitrorum ſententiam reſcidit, & juſſit amicabiliter aliâ ratione inter partes componi. III. Obſerua, cùm in iſto quatuor arbitri fuerint adhibiti, Pontifice non improbante, hinc confirmant, quod diximus ad Rubr. imparitatem numeri ſolùm eſſe conſilij, non autem præcepti.

CAP.

Cap. IV. Dilecti.

Innoc. III. Cancellario, & M. Lothario Canonico Pariſienſi.

S V M M A.

Cùm Abbas de Scardunâ Ord. Ciſterc. Pontifici quereretur, quòd inter Monaſterium & Hoſpitalarios vertente quæſtione ſuper quodam nemore fuerit compromiſſum in A. Reginam Francorum, eáque ſententiam definitiuam tulerit: Reſcripſit Pontifex, etſi feminæ à publicis officiis, etiam arbitrorum, ſint remotæ, neque inter libertos ſe poßint interponere vt patronæ, quantumuis ſummæ opinionis, vt ex earum ſententiâ nulla pæna, nulláque pacti exceptio habeatur: quia tamen juxta conſuetudinem Galliæ, feminæ præcellentes jurisdictionem ordinariam habent: mandat Pontifex, vt hoſpitalarii arbitriũ iſtud, epiſcoporum præſertim præſentiâ & conſilio roboratum, ac ab vtrâque parte ſponte receptum, ſub pænâ in compromiſſo ſtatutâ, appellatione poſtpoſitâ, obſeruare compellantur.

E X E G E S I S.

Quia tamen feminæ præcellentes, &c.) Notá; quòd femina remota eſt ab officiis publicis regulariter. *l. vlt. C. de arbitr. & l. 2. ff. de re judic.* niſi princeps ſcienter illi cauſam delegauerit, aut agatur de rebus temporalibus, ſuper quibus etiam Clerici poſſunt compromittere in laicos ſine autoritate Superioris, *vt in c. Contingit, à ſenſu contrario, & clariùs in c. Expoſita inf. eod.* aut ſi feminæ habeant juriſdictionem ex conſuetudine vel jure ſpeciali; vt Reginæ in Gallia, quam conſuetudinem Gallicam Pontifex hic vocat *approbatam*, vt de hoc nihil ſuperſit dubij.

Per pænam in compromiſſo ſtatutam, &c.) Nota pænam compromiſſariam licitè poſſe exigi à quocunque, *vt patet hîc, & in c. Per tuas. inf. eod.* iſta enim imponitur nolenti obſeruare promiſſa, & vt alteri parti ſatisfiat de laboribus & expenſis, *juxta Panorm. n. 13.* Pænam compromiſſariam, quæ videtur côincidere cum conventionali (vtpote de quâ in ipsâ compromiſſione vtique conventum eſt) poſſe exigi etiam in totum, eſt extra controverſiam, imponitur enim illi, qui pactis & promiſſis ſtare recuſat, *cùm nihil ſit tam naturale, quàm vt fiat, quod inter partes conventum eſt, L. 1. ff. De pactis.* Licèt verò de rigore juris pæna debeatur in totum, tamen de æquitate Canonicâ non debet exigi, niſi quantum intereſt partis, *juxta Hoſt.* & ſic intelligi debet *c. Sua de pæn.* Sed quia intereſſe, eſt difficilis probationis, lex conſtituit certam pænam, vt pars releuetur ab onere probandi intereſſe, *Inſt. de verb. ob. in fin.* quod procedit, ſi nulla fraus in appoſitione pœnæ interuenerit.

Appellatione poſtpoſitâ, &c.) Nota I. Pontificem non ſignificare, quòd ab arbitris non poſſit appellari, ſed hoc caſu, appellatione non attentâ, jubet procedi. Id tamen certum eſt, non à quibuſuis arbitris poſſe appellari; Inprimis quidem ab arbitris ſimpliciter dictis appellari non poteſt, quia eorum ſententiæ pareri debet, metu pœnæ compromiſſo adiectæ. *l. Diem proferre. §. Stari. ff. De arb. & l. 1. C. de arb.* ſi autem pæna nulla ſit adiecta, agitur *ad intereſſe d. l. Diem proferre. §. fin.* quia ex ſententia arbitri non oritur actio, neque exceptio, vnde non eſt neceſſe appellare *juxtà d. l. 2. ff. De arb. vbi Baldus & DD.* Agitur autem jure Canonico ad intereſſe, etiam ex pacto nudo, Ius ciuile autem requirit ſtipulationem *juxta Marantam l. c. q. 4. princ. Verb. Octano limita. n. 251.*

Nota II. Communiter hodie in compromiſſis apponi juramentum, quòd licèt prohibeatur *jure authent. l. Decernimus, C. de arb.* valet tamen & manu tenetur de Iure Canonico, quia ſeruari poteſt ſine diſpendio ſalutis æternæ; ſic in *c. Non ſine. ſuprà & c. Tempore ſeq.* videmus juramentum appoſitum ſine improbatione Papæ; hoc ergo caſu licèt adire judicem, vt pars vtraque compellatur ad ſeruandum juramentum.

Nota III. Vbi apponitur neque juramentum, neque pæna, tum ad compromiſſum requiritur *emologatio* (vox barbara, quæ ex vſu Iuris ſignificat *approbationem vel confirmationem*) ſiue expreſſa ſiue tacita. Si expreſsè confirmetur à partibus, *laudum* (vox rurſus barbara denotans ſententiam arbitrorum) mandatur ſtatim executioni; Tacitè emologari cenſetur, *ſi partes non conquerantur infra decem dies*, tum enim compromiſſum mandatur executioni, tanquam tacitè emologatum, neque vlterius per partem poteſt improbari. *l. Cùm antea. C. De arb. & ibid. DD.*

Nota IV. Quin ab Arbitris Iuris poſſit appellari non eſt dubium, ſunt enim à Iure conſtituti. Arbitratores itidem, cùm ſint amicabiles compoſitores, neque juramentum, aut aliud pactum tali compromiſſo adijciatur, non eſt cauſa appellandi. Si illud autem emologare ſiue approbare & acceptare partes nolint, habet locum reductio ad arbitrium boni viri per 30. annos. In laudo autem arbitri ſimpliciter dicti, non eſt neceſſaria emologatio, aut *reductio ad arbitrium boni viri*, quia ſi aliqua partium contrauenit, agitur ad pænam vel intereſſe, tenetur ergo (ſiue approbet, ſiue improbet) ſtare pacto etiam nudo, ſecundùm Ius Canonicum, & datur actio aduersùs violantem; Hæc magis ad vſum ſunt, omiſſis intricatioribus. Vide *Marantam, & alios ab illo allegatos ll. cc.*

Ex dictis autem collige Reginam Galliæ in hoc compromiſſo habuiſſe partes arbitri ſimpliciter dicti, vt colligitur, ex pænâ ſtatuto adjecta; potuiſſe autem, ſi ſententiam iniquam tuliſſet ab eâ appellari ſecundùm Ius Canonicum, etſi in compromiſſo pactum duntaxat nudum interueniſſet.

Cap.

Cap. V. Cum tempore.

Idem Abbati & Conuentui de Pigrania.

SVMMA.

Cùm legitimè conſtitiſſet, quòd fide hinc inde datâ ab Abbate de Pigrauiâ ſuper controuerſiis inter ipſum & quoſdam Monachos, ac Mersburgenſem Epiſcopum vertentibus compromiſſum eſſet in Archiepiſcopum Magdeburgenſem, Pontifex arbitrium ipſius decreuit obſeruandum, exceptis illis, quæ contra libertatem Monaſterii, & duarum Capellarum ſunt expreſſa, cùm Abbas ſine licentiâ Papæ, renuntiare non poſſit priuilegiis, vel Indulgentiis libertatis, quæ indicant Monaſterium illud ad Ius & proprietatem Rom. Sed. pertinere.

EXEGESIS.

Fide hinc inde liberè datâ, &c.) Intelligunt fidem juratam, vt apparet *ex Panorm. hîc*, ideòque Pontifex jubet fidem iſtam vtrinque ſeruari, ſicut enim jure ciuili antiquiore dabatur actio ex laudo, præcedente juramento. *l. Ne arbitris. C. eod.* ita hodie eſt dicendum de Iure Canonico, ſi compromiſſo addatur pæna, quæ ſi non additur, agitur ad intereſſe. patet ex dictis *c. præced.*

Illis duntaxat Capitulis exceptis, &c.) Nota I. Quòd compromiſſum factum ſuper pluribus, quorum aliqua non dependent à poteſtate compromittentium, non inficitur per expreſſionem inutilium, ſed remanet validum duntaxat ſuper illis, quorum poteſtas eſt penes compromittentes. *arg. l. Stire debemus, ff. De verb. oblig. & l. Etiam. §. 1. ff. De minor.*

Nota II. Abbatem hunc non potuiſſe contra libertatem Monaſterij datam à Sed. Apoſt. compromittere, ad cuius Ius & proprietatem pertinebat. Licèt verò generaliter dicatur, *poſſe quem renuntiare juri & fauori pro ſe introducto c. Apoſtolicam. de re. & l. Si quis in conſcribend. C. De Epiſc. & Cler.* Sed quia in priuilegio exemptionis, non tantùm agitur de fauore exempti, ſed etiam Superioris eximentis, & ſibi ſoli exemptum ſubijcientis, non poteſt priuilegio huic renuntiare, ſecus eſt in illis priuilegiis, in quibus verſatur ſolus fauor priuilegiati. *at Panorm. n. 2.*

Cap. VI. Cùm dilectus.

Idem Epiſcopo S. Andreæ & Abbati de Bechot.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, licèt in judicio conuenientem reconuenire valeat is, qui coram judice conuenitur; coram arbitris tamen reconuenire non poſſe, cùm arbitri judicare non valeant, niſi de his tantùm, de quibus & ſuper quibus in eos exciterit compromiſſum.

EXEGESIS.

Et deciſio h. c. & deciſionis ratio clara eſt, perinde, vt cùm dicimus, *procurator aut mandatarius, nihil agere poteſt, niſi quod eſt expreſſum in mandato,* aut, *cùm limites illius excedit, geſta per illum ſunt inualida, Laudum verò erit penitus nullum, ſi ad plura ſe extendat, quàm in compromiſſo fuerint expreſſa. l. Diſtingue. §. De officio. ff. eod. c. Peruenit ſupr.* In vim pacti tamen valebunt, ſi partes acceptent & confirment, *ita pluribus allegatis Barboſ. hic.*

Cap. VII. Cùm olim.

Idem Rectori & fratribus Hoſpitalis, S. Bartholomæi Lucani.

SVMMA.

Vertente inter Rectorem & fratres Hoſpitalis, at Priorem S. Bartholomæi, quæſtione, vtraq; pars, in delegatos Apoſt. Sedis compromiſit: Pontifex inſtrumento laudum continente diligenter inſpecto, cognoſcens Priorem S. Bartholomæi teneri habere conſiliũ cum familiâ Hoſpitalis eiuſdem ſuper electione Rectoris; Reſpondet, niſi Prior ſuper hâc re tractauerit cum familiâ Hoſpitalis, non habere poteſtatem eligendi Rectorem, & electionem aliter factam, eſſe irritam. Verùm habito cum familiâ conſilio, liberè poſſe eligere dumtaxat idoneum, ſiue concordet, ſiue diſcordet familia cum ipſo.

EXEGESIS.

Probat hic textus, quòd juſſus facere cum conſilio aliorum ſiue Iudex ſiue Arbiter, ſiue quiuis alius, petere quidem illud tenetur, ſequi verò minimè. *l. Cùm pater. §. Mando. ff. De Legatis. 2.* pro quo multos allegat *Barboſ. n. 2.* ſed vide plura & plures apud *Santh. l. 1. de Matr. d. 34. n. 24.*

Cap. VIII. Contingit.

Idem in Concilio Generali.

TEXTVS.

Ad hoc generaliter prohibemus, ne ſuper rebus ſpiritualibus compromittatur in Laicum, quia non decet, vt laicus in talibus arbitretur.

EXEGESIS.

Sicut non conuenit laicum judicare de rebus ſpiritualib⁹, ita nec arbitrari, eſt enim arbitrium aliqua ſpecies judicii, & arbiter aliquo modo judex, pro qua re *Barboſ.* allegationes ſuas accumulat. Notat tamen benè *n. 4.* Non quidem ſuper jure decimarum, ſed ſuper fructibus decimarum, & rebus merè temporalibus ad Eccleſiam pertinentibus in laicum compromitti poſſe, quia ceſſat ratio ſpiritualitatis, neque ad hoc requiri autoritatem Epiſcopi, quod non credimus, quia ſunt ex bonis Eccleſiæ, & hæc ſaltem ratione ſpiritualia. Sunt quoq; aliæ cauſæ, quarum cogniuo

gnitio arbitris nõ permittitur iuxta relata *in c. Cauſa reſtitutionis. ſub fin. eod.* cauſę videl. liberales, criminales, & matrimoniales. Ratio redditur, quòd *maiores Iudices* exigant, intelligo Maiores *non dignitate*, ſed *iuriſdictione*, quia arbitri propriè nullam habent juriſdictionem, quàm tamen requiri ad cauſas grauiores meritò affirmamus.

Cap. IX. Per tuas.

Idem Piſano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Archiepiſcopus ſuper executione arbitrij inter Hoſpitalarios S. Ioan. & Plebanum de Piſciâ literas Apoſtolicas accepiſſet, & Plebanus diceret ſe Procuratori dediſſe quidem generale mandatum, non autem ſpeciale, vt compromitteret, aut tranſigeret, neque à Canonicis fuiſſe inſtitutum, ipſumq; arbitrium per vnum Clericum & duos laicos, de aſſenſu tamen Archiepiſcopi Genuenſis fuiſſe promulgatũ: Reſpondit Pontifex, ſi dictum arbitrium ex parte Plebani receptum fuerit, indiſtinctè ratum haberi debere, & iuxta mandatum Apoſtolicum executioni mandari; Si autem receptum non fuerit, neque pœna compromiſſo appoſita, agi poterit ad pœnam, ſi autem nulla fuerit appoſita, Procurator poterit ad intereſſe conueniri, quia juramento ſuo perſonaliter ſeipſum, non Eccleſiam potuit obligare. Laici autem cum aſſenſu Archiepiſcopi interuenerunt, cui cauſa, ſuper quâ dicebatur compromiſſum, erat delegata.

Hoc cap. facilè intelligitur ex ijs quæ præcedentibus Capitulis explicata ſunt, præſertim cap. 4.

Cap. X. Ex parte tuâ.

Honorius III. Archiepiſcopo Colonienſi.

SVMMA.

Cùm Canonici S. Cuneberti Vota ſua in Henricum & Conradum diuiſiſſent, & deniq; fide præſtitâ in Archiepiſcopum ſuum Colonienſem ſuper electione compromiſiſſent, ipſéq; die pro ſententiâ definitiuâ ferendâ præfixo, ſed Henrico interim mortuo, Canonicis inhibuiſſet, ne ad aliam electionem procederent, quidam nihilominus Beatum Canonicũ Colonienſem elegerunt, qui die ad ſententiam proferendam conſtituto, omnibus præſentibus allegauit, Archiepiſcopum vlteriùs procedere non debere: Pontifex verò ſcripſit, licèt arbitrium ſit finitum per mortem Henrici, priùs tamen de primâ electione debuiſſe cognoſci, quàm procederetur ad ſecundam, nam ſi Conradus ſuperſtes in electione jus habet, conſtare, ſecundam non valere.

EXEGESIS.

Super hoc fide præſtitâ &c.) *Panorm. hic n. 2.* diſtinguit inter fidem præſtitam, ſiue datam, & inter juramentum; quomodo autem differant, ait ſe dixiſſe. *in c. Ad aures. de his, quæ vi metúſve.* ſed profectò ea ipſa intricata ſunt, & ipſe *Panorm. ſuprà c. 5. n. 1.* Fidem vtrinque datam, pro compromiſſo vtrinque jurato accepit, vt ibi notauimus. Etſi verò Theologi negant fidei interpoſitionem eſſe propriè Iuramentum, apud *Laymann l. 1. tr. 3. c. 2. n. 3.* Placet tamen cum illo ſequi Canones, qui non ſolùm in juramento, ſed etiam in fidei interpoſitione maiorem obligationem, quàm in nudâ promiſſione agnoſcunt, confirmatur *ex d. c. Ad aures*, vbi electio aliqua metu facta pronuntiatur irrita, *niſi juramento, vel fide interpoſitâ confirmata ſit, & ex c. Peruenit de fideiuſſor.* quod Clericos, *ſi Religionem fidei, vel Iuramenti violâſſe conſtiterit, ab officio & beneficio ſuſpendi debere dicit*; vbi ſanè hæc quoad vim obligandi propè æquiparari manifeſtum eſt. Imò fidei interpoſitionem, Principum, Nobilium, Sacerdotum &c. vim juramenti habere, fatentur communiter *pleriq;*. vide *Laym. l. c.*

Licet arbitrium ſit finitum morte ipſius &c.) Per *mortem alterius compromittentium, extingui arbitriũ tradunt omnes*, & quidem per *h. t.* etſi *fuerit concluſum in cauſâ* & nihil reſtaret, niſi proferre ſententiam, eique rei dies præfixa eſſet, quod ex h. c. peculiariter obſeruat. *Panorm. n. 3.*

Cap. XI. Expoſita.

Idem electo, & Abbati S. Zenon. & C. Canonico Veronenſi.

SVMMA.

Cùm electus Feltrenſis, ſuper cauſâ diſtrictûs & aliis, inter præceſſorem ipſius & Teruiſinos vertente, per Epiſcopum Hoſtienſem leg. Apoſt. terminatâ, ſed controuerſiis rurſus exortis, in Ducem Venetorum cum alterâ parte compromiſiſſet tanquam in arbitrum; Pontifex verò eidem Duci poteſtatem non dediſſet ſententiam mutandi, aut ſopitas querimonias ſuſcitandi: mandauit acta contra ſententiam Legati in irritum reuocari, & Duci inhiberi, ne vlteriùs in compromiſſo procedat, eúmque ad reſtituendos obſides occaſione compromiſſi datos, compelli.

EXEGESIS.

Confirmat hîc t. rurſus geſta arbitri contra mandatum, aut ea, quæ ibi expreſſa non ſunt, irrita eſſe. Scripſerat quidem Pontifex, vt Dux ad componendum partes laboraret, alia autem ipſi non conceſſit, neque compromittentes in præiudicium Eccleſiæ, aut Sed. Apoſt. concedere potuerunt, quæ tamen Ducem attentâſſe ex t. colligitur, dum etiam obſides extorſit, vt ad arbitrium ſuum compromittentes poſſet cogere.

Cap. XII. Innotuit.

Gregorius IX. Decano & M. P. Canonico S. Petri Arelat. Diœceſ.

SVMMA.

Cùm Otto Laicus Guilielmum item Laicum

coram

coram judicibus autoritate Apoſtolicâ ſuper quâdam pecuniâ conueniſſet, & tandem ambo in duos arbitros compromiſiſſent, qui ſi diſcordarent, tertium adderent Iudices nominati, reſeruatâ ſibi poteſtate illos ad obſeruãdum arbitrium ſuum compellendi, ſed tertius arbiter ſic electus vnà cum altero duorum, dictum Ottonem Guilielmo condemnârunt, & appellatione eius ad Sed. Apoſt. reiectâ, excommunicârunt; quo intellecto Pontifex mandauit, ſi ita eſt, cùm ſit legibus ſtatutum, vt compromiſſum de incertâ perſonâ in arbitrum aſſumendâ non teneat, dictam excommunicationis ſententiam denuntiari penitus nullam eſſe.

EXEGESIS.

Si illi duo diſcordarent, tertium adderent. Nota I. Sicuti non poteſt compromitti in duos arbitros; vt ortâ inter ipſos diſcordiâ ipſi eligant tertium. *l. Item ſi vnus. §. Si in duos. ff. eod.* ita neque poteſt dari compromiſſum, vt ortâ inter arbitros diſcordiâ delegati Principis eligant tertium, vt in hâc decretali ſtatuit Pontifex, reſpiciens *d. l. Item ſi vnus*, quæ quidem de Delegatis dicit nihil, cenſet tamen *Panorm. n. 3.* rectè inde concludi, quòd vbicunque detur poteſtas eligendi tertium in caſu diſcordiæ, non valet compromiſſum, debet enim fieri purè, & in arbitros certos, ſi autem poſtea oriatur diſcordia, debet Iudex ordinarius compellere duos ad eligendum tertium, vt *in c. Suſpicionis. de off. deleg. & in cap. Specialis. de appell. & in præalleg. c. Item ſi vnus.* Ac etſi hoc procedat in arbitris, poſſe tamen compromitti in duos arbitratores, vt ſi diſcordent, eligant tertium, pluribus allegationibus firmat *Barboſ.*

Cap. XIII. Cùm à nobis.

Idem Abbatiſſæ, & Conuentui Iotrenſi.

SVMMA.

Cùm olim inter iſtam Abbatiſſam, & Archiepiſcopum Senonenſ. vertente quæſtione ſuper jure metropolitano, procurationibus & aliis, partes deniq; in Vrbanum S. Angeli Cardinalem Legatum Sed. Apoſt. compromiſiſſent ſub certâ pœnâ: Magiſter P. Pontificis Capellanus, & I. Archidiaconus Senonenſis ab eodem deputati cauſam terminârunt, quorum arbitrium Pontifex confirmauit.

EXEGESIS.

Cùm iſtud arbitrium ſeu laudum Pontifex per deputatos Legati ſui diligenter expenſum confirmârit, cenſemus nihil addi vel detrahi debere.

Cap. XIV. & vlt. Compromiſſũ.

Idem.

TEXTVS.

Compromiſſum non extenditur in compromittentis hæredes, ſi de ipſis non caueatur ibidem.

EXEGESIS.

Etſi regulariter omnis obligatio tranſeat in hæredem, licèt de eâ non fuerit facta mentio, *l. Veteris. C. de contrah. & commit. ſtipul.* fallit tamen in quibuſdam caſibus, & nominatim in compromiſſo erga arbitros. Vide *Panorm. latiùs excurrentem, ſed ad huic titulo non neceſſaria, aut ab illo aliena.*

IDEM TITVLVS DE ARBITRIS IN SEXTO.

Cap. I. Si ex tribus.

Bonifacius VIII.

TEXTVS.

Si ex duobus arbitris te duo in decem, & tertius in quinque condemnent, debet ſententia prævalere duorum. Licèt cùm vnus in quindecim, alius in decem, tertius in quinq; pronunciant: illius, qui de ſummâ dixit minori (cùm in illâ omnes concordes exiſtant,) ſententia efficax cenſeatur.

EXEGESIS.

Nota, ex gloſ. 1. etiam in arbitris locum habere illam Regulam, quod *fit à maiori parte, valet*; inter tres autem, duo faciunt maiorem partem, vt hîc.

Nota II. Quòd ſemper in maiori ſummâ ineſt etiam minor, ideóque ſi omnes arbitri diſcordant in ſummâ, vt in caſu poſteriori huius c. valet illius ſententia, qui diſcordauit in minori, hæc enim includitur in omnibus maioribus, vt in propoſito quinque in decem & quindecim.

Cap. II. Et vlt. Vt quæſtionibus.

Idem.

SVMMA.

Si ex tribus arbitris à partibus electis aliquis legitimè requiſitus ab aliis ad examinandum vel definiendum negotium, ceſſante impedimento legitimo non conuenerit, duo præſentes poſſunt dictum examinare & definire negotium, ſicut poſſent illo præſente nec volente cum eis concordare. Circa Iudices verò antiqua Iura Pontifex non vult immutari.

EXEGESIS.

Nota ex gloſſa. Quòd compromiſſum in tres arbitros, jure ciuili non valet tertio abſente. *l. Si in tres. ff. eod. §. Sub. l. Item ſi vnus. ib.* Sicut Pontifex hic ſtatuit, vt valeat, quòd debet ſeruari in Iure Canonico, non ciuili. Ratio autem deciſionis bona eſt in vtrâque lege, vt legenti & conſideranti patebit.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS DECRETALIVM:

TITVLVS I.

DE IVDICIIS.

In Rubricam.

NOTA I. Omiſſis variis Judicij in jura & extra ſignificationibus, quas tradit *Maranta 1. parte Speculi, & gl. ad c. In judiciis. de R.I. in 6.* Judicium ad præſens inſtitutum variè quoque definiri ſolet. 1. *Actus legitimus trium perſonarum, videlicet Judicis, Actoris & Rei in Judicio contendentium.* Ita aliqui Summiſtæ, quos improbat *Card. Zabar. apud Panorm. hic ad Rubr. n. 1.* Nam judicium quandoque eſt ſine Actore, ut cùm Iudex procedit per inquiſitionem ex officio. *c. Qualiter 24. de accuſat. infrà.* quandoque eſt ſine Reo, ut cùm de crimine notorio, cuius autor ignoratur, inquirit in genere ſecundùm formam, quam tradit *Innoc. in c. De elect. ſuprà.*

Sed dici poteſt, hanc definitionem ſaltem procedere de ijs, quæ communiter & ordinariè accidunt. Deinde juris fictione ſemper videntur intervenire Actor & Reus, quando enim Iudex procedit per inquiſitiones ex officio, fama ſuccedit loco accuſatoris, quando autem procedit ſuper crimine notorio v. g. cæde noctu patratâ, cuius autor latet, Reus aſt aliquis ſaltem indeterminatè ex futuro eventu certificandus, vt notat *Maranta parte 2. Speculi n. 5.* Secundùm *Zabar.* eſt *investigatio, quam facit Iudex ſecundùm juris ordines, per varios modos, ad veritatem eliciendam, & elicitam cuſtodiendam.* Secundùm *Azor. in Summa,* eſt *cauſa in jure reddendo neceſſariò poſita, perſonarum certarum interpoſitione.* Sed vtraque hæc definitio, eſt paulò obſcurior, & impugnatur à *Panorm. ex c. Forus. de verb. ſignif. infrà.* vbi dicitur, quòd origo & materia negotij dicatur *cauſa à caſu*, qui, dum proponitur, cauſa dicitur, dum diſcutitur, judicium, dum finitur, juſtitia vocatur. Ex quo colligit Panorm. judicium conſiſtere in cauſæ diſcuſſione, & ſic definit: *Judicium eſt cauſæ diſcuſſio, quæ coram Judice juridicè fit.* Cùm verò ad Iudicij ſubſtantiam videatur pertinere ſententia, quæ diſcuſſionem ſequitur (à jure dicendo enim dicitur Iudex, & judicium,) neque hæc definitio ſatisfacit; ſed illa, quam tradit *Maranta n. 12.* Iudicium *eſt juſtitiæ miniſtratio, quæ fit à Judice in cauſa ab eo propoſita.* Vel ſecundùm *Corvinum in Aphor. Juris Can. l. 3. tit. 1. legitima controverſia apud Judicem tractatio, vel dijudicatio arg. d. c. Forus.* Eſto quòd certo aliquo reſpectu ſententia & res judicata, per quam judicium finitur, imò & executio potiùs appellatur juſtitia, veluti præcipuus illius effectus & actus.

Nota II. Iudicium *contentioſum*, de quo agimus, & propriè eſt tale, conſtare in his quatuor: Iudice, Actore, Reo, & Causâ, quæ in judicium deducitur, cùm videlicet inter duos, vel plures de aliqua re eſt contentio, vnde forum, & judicium contentioſum appellationem ſuam traxit. Hoc verò judicium, à Iudice habente coërcitionem, datur in invitum. *ff. De verb. Oblig. l. Inter ſtipulantem. 83. §. 1.* Secùs eſt in ijs, quæ *voluntariæ* ſunt *juriſdictionis*, veluti manumiſſio, adoptio, emancipatio, decreti interpoſitio, in rebus minorum alendis, & id genus alia, quæ ſine vllâ judicii formâ, nullóque conflictu partium expediuntur. *§. Servi. Inſtit. de libertinis. l. 3. ff. De adopt.*

Nota III. Varias eſſe judicii diuiſiones, ideóque hunc titulum potiùs in plurali, de judiciis inſcribunt, quàm in ſingulari. apud *Panorm. n. 2.* Petuntur autem hæ diuiſiones à Iudice, materiâ, formâ, modo, denique & fine. 1. Aliud eſt *Eccleſiaſticum*, aliud *Seculare*, aliud *mixtum*. Illud eſt, quod coram Iudice Eccleſiaſtico de perſonis & rebus eccleſiaſticis agitatur v. g. matrimonio, beneficiis, Decimis. Adde, & Clericorum cauſas ciuiles, vbi conveniuntur, ad Iudices Eccleſiaſticos pertinere, priuilegio tam Iuris Ciuilis, *Auth. Clericus, Auth. Statuimus. C. De Epiſcopis & Clericis*, quàm Canonici *c. 1. c. 2. c. 4. c. Si diligenti. de foro compet.* Prætetquam ſi de feudo controuerſia ſit, nam tum ad cognitiones Domini Feudi etiam Secularis reuocantur. *c. Ex tranſmiſſa. 6. & ſeq. de foro compet. infrà.* Etſi verò ſecundùm *gl. in c. 1. verb. Super his. de mutuis petit.* à pluribus receptam, Clericus coram judice ſeculari in cauſis ciuilibus reconveniri poſſit in eodem judicio, veriùs tamen alij negant regulam reconventionis jure Canonico quoad Clericos receptam eſſe, quod confirmabimus *in Rub. tit. de mutuis petit.* Iudicium *ſeculare* eſt, *quod à Judice ſecu-*

lari

Digitized by Google

lari, & coram illo inter perſonas ſeculares de cauſa ſecularis exercetur. c. Decernimus. 2. hoc tit. *Mixtum* eſt, quod ratione temporalitatis & ſpiritualitatis participat de vtroque, vt, cùm agitur de jure Patronatûs, quod exemplum ponit, & defendit *Panorm. n. 4.* quia præſentatio per ſe non confert jus ſpirituale, ſed ſolùm parat viam ad inſtitutionem, quod eſt jus merè ſpirituale, hinc præſentato vno, & non admiſſo, Patronus Laicus poteſt præſentare alium. *cap. Cùm autem. 24. & c. Paſtoralis. 29. De jure Patron.* Quæ ratio non eſt improbabilis, etſi plures contrà ſentiant. An autem judicium intentatum ſuper poſſeſſione, vel quaſi rei ſpiritualis, ſit merè ſpirituale, nec poſſit tractari coram Judice Laico, locus eſt dicendi de cauſa poſſeſſionis & proprietatis. *Tit. 12. inf.*

2. Diuiſio eſt in judicium *ordinarium*, & *extraordinarium*, eáque duplex; vna petitur à Iudice, altera à formâ, ſeu modo: Priori modo Iudicium *ordinarium* eſt, quod coram Iudice Ordinario inſtituitur, quis autem ille ſit, dicitur *l. 1. De Officio ordinarij.*

Extraordinarium, quod corã Delegato inſtituitur, de quo ibidem de officio *Delegati.* & quando Iudex Eccleſiaſticus cognoſcit de ſpiritualibus rebus Laicorum, ratione peccati annexi, de quo *c. Nouit. 13. hoc Tit. infrà. quod Sdu. Verb. Iudicium. n. 4.* non malè reuocat ad extraordinarium, quia Eccleſiaſticus non eſt Ordinarius Iudex Laicorum.

Poſteriori modo judicium *Ordinarium*, dicitur, in quo ſeruatur ſolemnis judicii forma, puta cùm Reo in jus vocato libellus Actoris editur, & ab vtroque fit litis conteſtatio, præſtatur juramentum calumniæ, probationes, & teſtes omnis generis diſcutiuntur, ſententia lata in ſcriptis à Iudice ſedente executioni mandatur, niſi appellatio aut aliud juris remedium interveniat, de quibus deinceps.

Extraordinarium eſt, in quo omiſſo ſolemni ordine, ex officio Iudicis per viam inquiſitionis, aut denunciationis, vel aliàs ex æquitate & de plano ſine ſtrepitu & figura judicii proceditur, vt in cauſis electionum, poſtulationum, proviſionum, dignitatum, officiorum, & quorumcunque beneficiorum, item matrimonij, vſurarum, & ſimilium. *Clement. ſæpè de verb. ſignif. juncto c. 2. De judic. ibid.* nec non in crimine hæreſis, & læſæ Maieſtatis. *c. fin. De hæret. in 6.* Debent tamen etiam in hoc proceſſu ſumatio non omitti citatio, juramentum calumniæ, ſeu de veritate dicendâ, probationes neceſſariæ; quæ in cauſis leuibus ſufficiunt, ſi ſummariæ ſint, & ſemiplenæ, hæc enim de æquitate naturali requiruntur; ferri quoque debet ſententia definitiua in ſcriptis à judice ſiue ſedente, ſiue ſtante, vide *d. Clement.*

3. Diviſio eſt in judicium *poſſeſſorium*, & *petitorium*. Illud eſt, *in quo de ſolâ poſſeſſione, vel quaſi rerum tum corporalium, tum incorporalium, ſiue adipiſcendâ, ſiue retinendâ, ſiue recuperandâ contenditur.* Petitorium, *in quo de rei controuerſa proprietate, vel de alio judicio extra poſſeſſionem, vel quaſi agitur*, puta ſi res vindicetur, hæreditas petatur, actio empti, venditi, locati, conducti, depoſiti, vel alia intentetur, vel ſi quis agat pro jure eligendi, præſentandi, conferendi ſibi competere, pro matrimonio ſuo tanquam legitimè contracto &c. Huius diuiſionis ratio magis conſtabit *ex tit. de cauſa poſſeſſ. & propriet. infrà.*

4. Diuiſio, eáque celeberrimi, nec leuis momenti, eſt in Iudicium *criminale, ciuile*, & *mixtum*, in cuius explicatione DD. non conveniunt. Prima opinio docet, judicium dici criminale, quando pœna accuſati ſuper aliquo crimine, venit applicanda fiſco; ſi parti, tum eſſe ciuile, & agi ciuiliter, ita *gl. in l. 3. ff. De ſepulchro violato.* & ibi *Bartolus* dicens eam veram, & communiter teneri; Sequitur *Innoc. in c. Qualiter & quando. 17. de accuſat.* Secunda opinio eſt, vt ſi venit imponenda pœna pecuniaria, ſemper dicitur agi ciuiliter, ſi corporalis, criminaliter. *gl. in l. Si qua. C. De Epiſcopis & Clericis. l. Quæ ſepulch. viol. & l. 1. C. Quando ciuilis actio.* Tertia opinio ſentit, quandocunque agitur de crimine, ſemper agi criminaliter, ſiue pœna venit applicanda fiſco, ſiue parti. *ita gl. in l. Lex Cornel. ff. De iniur.*

5. Diuiſio eſt, *Panormit. hic ad Rubric. n. 5.* qui putat, tunc propriè agi criminaliter, quando directè crimen deducitur in judicium, vt puniatur acriùs, quàm poteſt per pœnam ordinariam, ſiue pœna applicanda ſit fiſco, ſiue parti. Quando autem non directè crimen defertur ad judicium, vt taliter puniatur, dicitur agi ciuiliter, id eſt, curialiter, ſiue remotâ ſtrictâ ſeueritate, ſicut & verba dicuntur ciuiliter intelligi, quando ceſſat amara interpretatio. *l. Si cui. ff. De ſeruitut.*

6. Diuiſio eſt, *Ant. de Butrio*, ſecundùm quem cauſa criminalis eſt, *cuius intereſſe eſt publicum*, vt vindicta publica, Cauſa ciuilis eſt, *cuius finis eſt commodum partis, & intereſſe priuatum.* Cauſa mixta eſt, *quæ participat de utroque.*

Quæ ſententia placet præ reliquis. 1. Quia judicium ſuper crimine quouis, eſt actus juſtitiæ vindicatiuæ, ſpectans bonum publicũ in coërcitione criminum & criminoſorum, per accidens autem eſt, ſiue hunc finem aſſequatur Iudex per pœnam pecuniariam, ſiue corporalem, & multò minùs ſiue applicetur parti, ſiue fiſco; & ſi hic frequentiùs jus habeat ad mulctas pecuniarias ſibi applicandas. Verùm, minùs conveniens eſt prima & ſecunda opinio. Sed neque verùm eſt, quòd intendit tertia, ſemper agi criminaliter, quoties agitur de crimine, quia in contrarium eſt textus clarus *c. Per tuas 32. de Simonia.* Vbi cùm propter crimen Simoniæ, periurij, dilapidationis, inſufficientiæ, actum eſſet contra quendam Abbatem, ad priuationem, ſeu amotionem ab Adminiſtratione, Pontifex cenſuit teſtes etiam non vndequaque idoneos admittendos, non ſecundùm rigorem juris, ſed ſecundùm temperantiam æquitatis, cùm ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine, ſed ciuiliter, vt ab adminiſtratione amoueretur, tanquam immeritus, & damnoſus.

Tum igitur eſt actio criminalis ſimpliciter, quando intenditur per ſe vindicta publica per pœnam ordinariam. Pro quo facit alia diſpoſitio Iuris Canonici, dum punit mitiùs, quando proceditur per inquiſitionem, quàm per accuſationem, vt *in d. c. Qualiter & quando. 24. & c. Inquiſitionis. 21. De accuſat.* Hocque ipſum, etſi obſcuriùs intendit *Panorm.*

per

per ſuum *quaſi Curialiter*, poſſe videlicet etiam ſuper crimine agi ciuiliter, ſtrictè tamen eiuſmodi actionem eſſe merè ciuilem, ſed habere aliquid admixtum de criminali.

Cauſa igitur mixta eſt, *quæ partim ſpectat intereſſe publicum*, ne crimina, maneant impunita, *partim priuatum intereſſe*, quando Actor per vindictam publicam ſiue ordinariam, ſiue mitiorem ſimul intendit, vt ſibi reddatur, v. g. quod ablatum eſt, aut reſarciatur damnum, vel iniuria, idque fieri ſæpè non poteſt, niſi accedat publica ſatisfactio, præſertim in reſtitutione honoris. Non verò probatur, quòd *Laymann in Theol. mor. lib. 3. ſect. 5. tr. 6. c. 1. n. 1.* putat, non incongruè ab aliquibus reſtringi actiones ciuiles, ad ea, quæ debentur per juſtitiam commutatiuam, v. g. ex mutuo, êmpto, furto, incendio &c. non item ex actione iniuriarum, poteſt enim quis etiam in illâ intendere ſolam ſatisfactionem priuatam ſine vindictâ publicâ, quo caſu talis actio erit merè ciuilis. Id apparet ex dictis, & præſertim *ex c. Per tuas* allegato, qualitatem actionis criminalis, ciuilis, & mixtæ non pendere ex ſolâ intentione Actoris, verùm etiam ex circumſtantiis, & qualitate actionis; nec non arbitrio Iudicis, cuius denique eſt diſcernere, qualis ſit cauſa, & actio, vel qualis eſſe debeat.

7. Denique diuiſio eſt, quâ judicium ſubdiuiditur in publicum & priuatum. Sunt enim publica crimina, vt notat *Julius Clarus in practica criminali. §. fin. q. 1.* Aliqua enim publicam juſtitiam lædunt ſine offenſione priuatæ perſonæ, vt hæreſis, ſimonia, blaſphemia &c. Ex quibus vna tantùm actio deſcendit, ſeu accuſatio, quæ ſpectat publicam criminum coërcitionem, & vindictam. Alia verò ſunt crimina, quibus non tantùm offenditur bonum juſtitiæ publicæ, ſed etiam perſona particularis, vt homicidium, furtum, iniuria, contumelia; Ex quibus oritur duplex âctio, vna criminalis *ad publicam vindictam*, altera ciuilis *ad reſarciendum damnum parti. l. Vnicâ. C. Quando ciuilis actio.* Etſi rectiùs videatur talis actio dici *mixta* ex publicâ & priuatâ, ſiue criminali & ciuili. Dicuntur etiam judicia *publica*, quæ ſunt de publicis cauſis, vt ſunt crimen læſæ Maieſtatis, vis publica, peculatus, plagij, repetundarum, ambitus, in quibus cuiuis de populo commiſſa eſt accuſatio. *Inſtit. de publ. judiciis.* Ex quibus liquet, judicium priuatum dici, quod eſt merè ciuile.

Et hæc ſufficiant in Rubricam. Idem titulus extat *in 6. Clement. & Extrauag. commun.* De eâdem materiâ habetur. *2. q. 1. & 5. q. 4. 14. q. 1. 15. q. 7. 16. q. 6. 30. q. vlt. §. his ita.* vſque ad fin.

Cap. I. De Quodvultdeo.

S V M M A.

Quodvultdeus Centuriensis Epiſcopus accuſatus coram Concilio, cùm à promiſſione ſe defendendi reſiliiſſet, placuit, vt nullus ei communicet, donec ſatisfaceret, non item, vt Epiſcopatu ante cauſa exitum priuaretur.

E X E G E S I S.

Ad Concilium introduci.) Nota, quòd olim nedum cauſæ Clericorum inferiorum, ſed etiam Epiſcoporum tractabantur in Conc. Provinciali, vnde citati tenebantur exceptione legitimâ ceſſante reſpondere. *c. 4. 6. q. 3. & 2.* Imò poterat in Concilio tali Epiſcopus deponi, ſi crimen depoſitionem mereretur, eſſétque legitimè de illo conuictus. id apparet ex hoc text. dicit enim Synodus *ante exitum cauſa, non videri accuſato Epiſcopatum adimendum*; quo ipſo ſignificat, ſi cauſa fuiſſet finita, & accuſator crimen probâſſet, Epiſcopum accuſatum à Concilio fuiſſe deponendum. Hodie tamen Concilium Prouinciale hoc non poteſt, ſed eſt ex caſibus reſeruatis Papæ; iuxta *gl. c. Ex tua. de Clerico non reſidente*; & *3. q. 6.* quaſi per totum. *& c. Accuſatus.* ibid. vbi *Archidiaconus, & Felinus n. 23.* qui addit, quòd Concilium neque poſſit pronuntiare Epiſcopum eſſe deponendum, ſed tota definitio & deciſio in hâc cauſâ reſeruatur Papæ *per c. Diſcutere. 3. q. 6.*

Reſpondit, ſibi hoc non placere.) Nota I. Quòd, vbi quis ſemel approbauit Iudicem, non poteſt ſine nouâ cauſâ illum recuſare, per *Reg. Iur. in 6. quòd ſemel placuit &c.*

Nota II. Eum, qui recedit à judicio ſine licentia, dici contumacem; per hunc text. quod confirmat *Innoc. c. Calumniam. de pœnis.* Fallit 1. niſi comparens in termino non reperiſſet partem aduerſam. Fallit 2. niſi receſſiſſet propter repentinum periculum. ita *Felin. hîc n. 2.*

Cap. II. III. VIII. XVII.

S V M M A.

Cap. 2. *Decernimus. eſt Eugenij II. in Synodo Romana, quo ſtatuitur, ne Laici Eccleſiaſtica negotia tractent, & ne Epiſcopi, aliique Prælati, de negotiis Eccleſiaſticis ex Laicorum judicio diſponant.* Cap. 3. *Quanto. eſt Alexandri III. in quo decernit cauſam juris Patronatûs pertinere ad Iudices Eccleſiaſticos.* Cap. 8. *Clerici. eſt Lucij III. in quo decernitur, Clericũ in omni crimine debere in judicio Eccleſiaſtico conueniri.* Cap. 17 *Qualiter & quando. eſt Innocentij III. quo jubet Laicis contra Clericos conquerentibus, ab Epiſcopis ſatisfieri, prohibet autem, ne Clerici ad judicium ſeculare vllâ ratione trahantur.*

Hæc capitula rectiùs explicabuntur titulo ſequenti, de foro compet. vbi materia illorum proprium locum habet, præter cap. 3. quod ad tit. de jure patronatûs reijci poteſt.

Cap. IV. At ſi.

Alexander III. Salernitano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Clerici coram ſeculari Iudice conuicti, vel confeſſi

 de cri-

de crimine, non ſunt propter hoc à ſuo Epiſcopo aliquatenus condemnandi, ſicut enim ſententia non lata à ſuo Iudice non tenet, ita nec confeßio coram illo. Confeßi verò aut conuicti coram ſuo Epiſcopo, ſi crimen id mereatur, ſuſpendi, vel deponi debent. De adulteriis verò & aliis minoribus criminibus, poteſt Epiſcopus poſt peractam pœnitentiam diſpenſare. Non debet autem quemlibet depoſitum Iudici tradere ſeculari.

EXEGESIS.

Conuicti vel Confeßi) Nota I. duplicem eſſe modum probandi delictum, vel per teſtes, & inſtrumenta, vel per propriam Rei confeſſionem. Confeſſus autem, licèt ſit teſtis contra ſeipſum, non dicitur ex vſu juris propriè conuictus, vnde ponuntur hîc vt diverſa. & not. *Panorm. hic n. 4.* Statuta facientia de Conuictis mentionem, non comprehendere confeſſos.

Nota II. Vt Confeſſio probata ſuper crimine plenè præjudicet, debet fieri in judicio & in præſentiâ Iudicis ſui, quo caſu plenè præiudicat, & ſufficit ad condemnationem ſine proceſſu alio. *arg. h.t.* & not. *Innoc. in c. Qualiter, & quando. 24. de accuſat.* Ad id inducit *Panorm. c. 1. De accuſat. in 6. & l. Si confeſſus. 5. ff. De cuſtod. & exhibit. re.* Vbi *Bart.* dicit hoc procedere, quando confeſſio fit principaliter, & per ſe, ſecus ſi fiat incidenter, & per quandam conſequentiam pro quo adducit gloſ. *in c. Ex pœnitentibus. 55. d. 50.* quæ dicit; *quòd ſi promouendus ad Ordines confiteatur ſuum crimen, non debet de hoc puniri, ſed ſolùm repelli à ſuſceptione Ordinis, quia hoc non agebatur, vt confiteretur crimen.*

Nota III. Paria eſſe quoad pœnam, eſſe aliquem conuictum de crimine, per legitimas probationes, ſiue confeſſiones. Vnde non agitur mitiùs cum confeſſo, quando ex metu probationis in judicio confitetur; ſecus ſi ſponte fiat. *11. q. 1.* Hoſt. tamen *in c. De homine. 11. de ſimoniâ*, putat etiam in priori caſu aliqualiter parcendum.

Aliquatenus condemnandi.) Rationes reddit ipſe textus, ſicut enim ſententia à Iudice non ſuo lata non tenet, ita nec facta confeſſio coram illo. Diſſident DD. vtrùm nec judicialis, nec extraiudicialis confeſſionis vim habeat. *Butrio* hîc dicit, neutro modo valere, quia eſt contra jus, *arg. c. Si diligenti. de foro compet. & l. Non dubium. C. De legibus*; facit efficaciter *h. t.* dum negat eſſe ideò aliqualiter condemnandos, exponerentur autem condemnationi, ſi talis confeſſio vllam vim haberet extraiudicialem; ſed *Butrio* loquitur inconſtanter, placet diſtinctio *Panorm. hic n. 14.* Vel eiuſmodi confeſſio fit per invitum, tractum ad Iudicem ſecularem, & nullam omnino habet vim, ita, vt nullum inde ſurgat in Iudice indicium ad torturam. Eſt enim præſumptio, quòd metu fuerit extorta, quia Laici Clericis ſunt oppidò infeſti *c. Laici. 2. q. 7.* Vel talis confeſſio fit ſponte per voluntariè litigantem coram Judice non competente, & ſurgit præſumptio non modica.

Propter quæ ſuſpendi debeant.) Non omnia crimina ſunt digna depoſitione, ſed quædam ſuſpenſione, alia depoſitione. Eſt autem *depoſitio ab Altaris miniſterio perpetua remotio*, ſuſpenſio verò ſolùm ad tempus, de cuius multiplici ſpecie, vide *gl. verb. Nota.* Nouiſſima in *Clem. Cupientes de pœnis.* Ea verò crimina eſſe ſuſpenſione vel depoſitione digna, quibus in jure hæc, vel illa pœna ſtatuitur, cenſet rectè *Panorm. n. 32. & ſeq.* Neque dari poſſe certam regulã, ſed judicem informare debere motum animi ſui ex his, quæ in jure exprimuntur, *arg. l. Non poſſunt. ff. De legibus.* Committitur ergo hoc arbitrio ſuperioris, quod licèt de ſuſpenſione ſolùm exprimat Panorm. videtur tamen par ratio de depoſitione, cùm æquè magna de hâc atque illâ ſit jurium & opinionum varietas.

De adulteriis &c. diſpenſare,) Non intendit Pontifex adulterium computare inter crimina minora, ſed aſſignat veluti terminum criminibus maioribus. Multa enim ſunt adulterio grauiora, & in genere luxuriæ ea, quæ ſunt contra naturam, & ex genere ſuo hæreſis, ſimonia &c. Etſi hâc in re videatur potiùs bonum publicum attendi, aut ſocietas generis humani, vel ſcandalum, quæ variè ſpectari poſſunt, ita vt diuerſa crimina horum reſpectu ſe habeant tanquam excedentia, & exceſſa. Neque licet circa facultatem diſpenſandi argumentari à paritate, vel maioritate rationis, quia hæc materia deviat à jure communi, & dependet ab arbitrio Superioris facultatem diſpenſandi concedentis. Ita *Ioan. Andr. in Reg. quæ à jure deuiant. de Reg. Iur. in 6. Fed. de Senis conſil. 24.* & ſequitur *Panorm. hîc n. 3. in §. De adulteriis. C. Apud quem. §. 1. n. 39. & ſeq.* vide, quæ crimina ſint dignâ depoſitione reali ſiue degradatione, ita vt degradatus debeat tradi Iudici ſeculari, quando videlicet crimina non ſunt ſufficienter punita per pœnam eccleſiaſticam depoſitionis, aut degradationis, vt ſunt crimina quædam atrociſſima latrocinij publici, vel ſi quis interficit Papam, Epiſcopum, Principem, quo caſu ceſſat tanto Capituli. Non enim tum Epiſcopus plenè eſt functus officio ſuo, neque duplici contritione conterit Reum; ſed ſpectat ad officium eius, vt tradat illum Iudici ſeculari, neque hæc eſt duplex contritio, ſed vna tantis facinoribus debita, quæ cœpta à Iudice eccleſiaſtico, abſoluitur à Iudice ſeculari. Sed hæc aliò ſpectant.

Cap. V. Ceterùm.

Idem.

TEXTVS.

Ceterùm, quia in eos, quos ab Eccleſia tua conſtat, poſſeßiones tenere in feudum, occaſione ipſarum, excommunicationis, ſeu interdicti ſententia promulgatur. Nos id diſtrictius inhibemus: quamdiu parati fuerint, ſuper his in tuâ præſentia juſtitiam exhibere.

EXE-

EXEGESIS.

In tua præſentia.) Summat communiter ſic: ***Vaſallus coram Domino feudi conueniendus eſt, etſi Dominus ille ſit Eccleſiaſticus***; quaſi dubium foret, an Dominus feudi Eccleſiaſticus eodem jure ſeudali gaudeat, quo gaudet ſecularis, de quo non videtur fuiſſe vlla controuerſia, ſed judices illi juris huius imperiti (quos Eccleſiaſticos fuiſſe apparet ex pœnâ eccleſiaſticâ, ſed alterius Diœceſis, in quâ habitabant Vaſalli illius Epiſcopi, ad quem Pontifex ſcribit) putabant id ad forum ſuum pertinere, vel tentabant juriſdictionem protogare, Epiſcopo Domino feudi non aduertente. Pontifex igitur ex generali feudorum regulâ, videlicet: ***Feudalis cauſa debet cognoſci & ventilari coram Domino feudi***, qui ſuper hoc habet juriſdictionem ordinariã in cauſis feudum concernentibus per ***l. Imperialem. in lib. feud. de prohib. feud. alien. & c. Verùm. ſ. Nomit. tit. ſeq.*** rectè decernit illos Vaſallos non poſſe excommunicari ab alijs Iudicibus Eccleſiaſticis, quamdiu Epiſcopo ſuo, qui ſimul erat Dominus feudi, parati ſunt, obedire.

Cap. VI. Dilecti.

Idem, Exonenſi Epiſcopo, & Capitulo Londonenſi.

SVMMA.

Cùm Prior & Clerici Guiſeburnenſes contra Eboracenſem Archiepiſcopum Papæ legatum, grauem querimoniam tranſmiſiſſent. Iubet Pontifex prouideri, ne ita ſubtiliter, ſicut à multis fieri ſolet, eiuſmodi actio intentetur, ſed inquirant ſimpliciter, & purè factum ipſum, ac ſecundùm formam Canonum, & ſanctorum Patrum inſtituta, delegati inueſtigare curent.

EXEGESIS.

Eiuſmodi actio intentetur.) Nota ***ex Panorm. hic. n. 15.*** Actionem ſumi dupliciter, aut pro certâ antiquâ ſolennitate, & formulâ verborum, in quâ, qui cadebat à ſyllaba, cadebat à toto, tales autem ſolennitates hodie non obſeruantur, nec de jure Ciuili, nec de jure Canonico. ***l. 1. C. de formulis & impetrat. act. ſublatis.*** Aut propriè pro effectu, ſiue jure agendi, ſiue perſequendi in judicio, quod ſibi debetur, ***Inſtit. de action.*** & oritur ex aliquo facto, v. g. emptione, venditione, mutuo, teſtamento, &c. Suntque plurimæ eius ſpecies, vt rei vendicatio, actio ad exhibendum, certi condictio, furti, &c. quæ explicantur. ***l. 4. inſtit.*** Huiuſmodi igitur actionis ſpeciem, aut qualitatem non vult Pontifex ſubtiliter inveſtigari. Quare de jure Canonico, vigore huius textûs, non videtur neceſſarium in libello exprimere actionem, ſed ſufficit narrare factum, vt poſſit inde concludi actio à Iudice.

Erit tamen neceſſarium illam exprimere I. ſi judex dubitaret de dolo circa actiones, quia tum poteſt cogere actorem, vt exprimat. juxta ***Hoſt. hic.*** II. Etſi id non requiratur in cauſis ſpiritualibus, quod minori in illis opus ſit ſolennitate, requiri tamen in ciuilibus talem narrationem, vnde cauſa omnino cognoſcatur, quod ſine expreſſione actionis fieri nequit, vt tenet ***Io. Andr. in addit. ad ſpeculat. tit. de actuſ. §. 1. & ſequitur Lapus alleg. 70.*** III. Niſi ex narratis poſſint reſultare plures actiones ad diuerſos effectus, ſecus ſi ad eundem. vt not. ***Felin. hic. n. 6.***

Purè & ſimpliciter, &c.) ſic nempe vult Pontifex inveſtigari factum, ſine ſubtili inveſtigatione actionis. Nota I. ex ***Hoſt. & Io. Andr.*** hic duplicem eſſe ſubtilitatem, vna tendit ad capiendos ſimplices in judicio, ſiue extra, quæ reprobatur hic ***& c. Si cupis. 16. q. 1.*** Alia tendit ad interpretationem juris, quæ, ſi eſt rationabilis, & juri conſona, eſt approbanda, nec improbanda, imò neceſſaria. Nota II. ex ***Panorm. n. 5.*** illud purè & ſimpliciter hic non eſſe idem, quod ſummariè, ſeu abſque juris ſolennitate, ſed per illud ſolùm tolli ſubtilitatem pernicioſam, non autem ordinem judicii, qui non eſt inuentus ad decipiendum & inuoluendum, ſed potiùs ad fauorem publicum, & excludendas omnes malitias, quare his ſolennitatibus nec partes renunciare poſſunt.

Cap. VII. Intelleximus.

Idem Paduano Epiſcopo.

SVMMA.

Excommunicatus in judicio conveniri poteſt, ſed debet per alium reſpondere, ne de malitiâ ſuâ videatur commodum reportare.

EXEGESIS.

Gloſſa, & alij hic putant, quòd ſi excommunicatus nolit procuratorem conſtituere, non eſſe ad id compellendum. juxta ***c. Querelam de procur.*** quod dicit, ***non poſſe aliquem cogi, niſi velit in grauibus cauſis procuratorem conſtituere.*** Sed profectò hoc ***c.*** in odium excommunicationis, & juſtam pœnam illorum, qui in excommunicatione perſeuerant, videtur derogare ***d. c. Querelam.*** eſt enim vtrumque cap. eiuſdem Pontificis, videlicet Alexandri III. qui tam abſolutè excommunicatis Procuratorem non imperaret, ſi in ***cap. Querelam*** illis fauere voluiſſet. Obſtat ad hæc ratio, quam adjungit, ***ne ex malitiâ ſuâ commodum reportent.*** Reportarent autem, ſi iſto cap. juvarentur; neque obſtat ***c. Cùm inter. de excommunicatione***, vbi dicitur, quòd ***omnis legitima defenſio excommunicato reſeruetur***; per hoc enim, quòd per procuratorem reſpondere debet, non negatur illi defenſio, ſed certus modus ſe defendendi præfigitur.

Cap. VIII. Clerici.

Lucius III. Strigonienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Imperator dicat; Quòd leges non de-

dignantur ſacros Canones imitari, in quibus generaliter traditur, vt de omni crimine Clericus debeat coram Eccleſiaſtico judice conueniri. Non debet ex hâc parte ob aliquam conſuetudinem præjudicium generari.

EXEGESIS.

Tribus locis hoc principium Iuris ciuilis allegatur, & exemptio Clericorum à Principibus confirmatur. *hoc cap. & inf. c. 1. de juram. cal. & inf. de noui op. nunt. c. Intelleximus. Sumitur ex authent. Coll. 6. tit. 12. vt Clerici apud proprios Epiſcopos. §. penult.* Sed de hâc immunitate fori, quam ex jure ciuili Pontifex confirmat, pluribus locis agendum recurret. *Agitur. de eâdem. 11. q. 1. c. 1. & 2. & pluribus ſeq.*

Cap. IX. Cauſam I.

Clemens III.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt fratres Dulmenſis Monaſterij, qui litem habent cum Monachis S. Albani, cum autoritate, & aſſenſu Epiſcopi ingrediantur negotium, ne, ſi Fratres S. Albani obtineant; Epiſcopus, qui ſimul erat Abbas Dulmenſis Monaſterij, litem ſopitam reſuſcitet.

EXEGESIS.

Sine Conſenſu Epiſcopi, &c.) Nota I. Iudicem non debere pati, vt Capitulum maximè Religioſorum litiget in judicio ſine conſenſu Prælati, ſiue ille ſit Abbas, ſiue Epiſcopus, ſiue alio nomine nuncupetur, quod intellige, quando autoritas, ſiue conſenſus eſt de jure requirendus; quando autem requiri debeat, explicauimus in *c. Edoceri. de reſcriptis.*

Nota II. ex *Panorm. hic. n. 4.* valere impetrationem factam agendi à Papâ, per ſolum Conuentum abſque conſenſu Prælati, modò conſenſus illius habeatur in ipſo actu agendi. Apparet enim Capitulum obtinuiſſe facultatem agendi ſine conſenſu Epiſcopi, & à Papâ ad ipſius ſolius inſtantiam fuiſſe cauſam commiſſam audiendam in partibus; additâ eâ cautelâ, vt priùs etiam petatur Conſenſus Epiſcopi, qui idem erat Abbas, ne ex defectu Conſenſûs ſui, is nouam litem ſuſcitaret, de nullitate actionis & ſententiæ.

Nota III. Non rectè generaliter ſummari hoc *cap.* ſic: Iudex ex officio, prouidere debet, vt debitæ ſolennitates ſeruentur in judiciis, quibus omiſſis judicium redditur fruſtratorium. Neque enim conſenſus Prælati vniuerſim requiritur pro judicio, neque numerari ſolet inter ſolennitates judiciales; Neceſſe equidem eſt, vt actor habeat jus & facultatem agendi, ſed hoc jus præſupponitur, vt apparet ex hoc textu, *ante ingreſſum, ſiue judicii initium*; ergo non pertinet ad illius ſubſtantiam ſiue ſolennitates, quæ non incipiunt, antequam ipſum judicium incipiat.

Cap. X. Cùm nobis.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Clericus in furto, homicidio, periurio, ſeu alio crimine deprehenſus, atque conuictus ab Eccleſiaſtico judice deponendus eſt. Si poſtea incorrigibilis fuerit, & creſcente contumaciâ, anathematis mucrone feriri debet; denique, ſi contempſerit, cùm Eccleſia vltra non habeat, quid faciat, per ſecularem poteſtatem comprimendus eſt, exilio, vel aliâ legitimâ pœnâ puniendus.

EXEGESIS.

Deprehenſus legitimè, atque conuictus, &c.) *Gl.* requirit, vt Clerici interſint ad legitimam Clerici deprehenſionem & detentionem. Addit poſſe etiam per Laicos comprehendi, ſi deprehendatur in ipſo facinore, & detineri ſine nota excommunicationis, vt crimen fiat ita notorium, dum tamen fiat de Prælatorum ſuorum autoritate, inf. *c. Vt famæ. de ſententia excommunicationis*; vbi tum in hoc *cap.* tum in pluribus aliis tractari ſolet, quid legitimè poſſint Laici in Clericis in crimine deprehenſis, capiendis, aut detinendis.

Anathematis mucrone feriri.) Obiici poteſt, non rectè videri diſtingui excommunicationem, & anathema, ipſa enim excommunicatio dicitur, & eſt anathema. *c. Viſis. 16. q. 2.* Varii variè ſoluunt. Sed tenendum eſt, quod tradunt hîc *Hoſt. Io. Andr. Panorm. n. 22. per excommunicationem* hîc intelligi, quæ fit ſine ſolennitate, de qua *c. Debent. 11. q. 3.* Per *anathema* veluti antonomaſticè, eam, quæ fit cum certis ſolennitatibus, de quâ habetur ibidem. Et hæc propriè dicitur mucro Epiſcopalis, quia peragitur ab ipſis Epiſcopis, etſi non habeat maiorem effectum, quàm altera, ſolet enim fieri adſtantibus 12. ſacerdotibus, cum candelis accenſis, quas poſt ſententiam prolatam extinguunt, & proiectas conculcant, qualiter autem poſtea fiat abſolutio. Vide *c. Cùm aliquis. 11. q. 3.*

Cùm Eccleſia nihil habeat vltra, quod faciat.) Obiicitur, Eccleſiam multas alias habere pœnas, vt notat *gl. in c. Ad reprimendum. de officio Ordinarij*, & recenſet hîc *Panorm. n. 24.* ergo Eccleſia vltra depoſitionem, excommunicationem, anathema, habet quod faciat. Reſpondent communiter DD. quòd in hoc caſu, de quo loquitur cap. Eccleſia non habebat vltra, quod faceret, propter potentiam huius criminoſi, de quo agebatur, ideóque inuocandum erat brachium ſeculare.

Cap. XI. Quia.

Idem.

SVMMA.

Cùm Clericus, quidam violenter Eccleſiam occupâſ-

cupâſſet, eique in violentâ poſſeſſione alius Clericus ſucceſſiſſet, præcipit Pontifex ſecundùm formam priorum literarum, ab iiſdem Iudicibus contra ſucceſſorem, ſicut contra Prædeceſſorem procedi, & litem terminari.

EXEGESIS.

Secundùm formam priorum literarum.) Caſus hic particularis rectè in corpore Iuris ſumatur generatim. ex *Panorm.* Per reſcriptum impetratum contra violentum occupatorem conuenitur, qui ſciens ei ſucceſſit in vitium. vt in propoſito. Exiſtimant quidem *Innoc. Hoſt.* & alii, proceſſum fuiſſe vigore ſecundarum literarum, quas contra ſpoliatoris ſucceſſorem impetrauerat, qui ſpoliatus fuerat, nec potuiſſe procedi per primas, tum quia reſcriptum non extenditur ad perſonas non expreſſas in eo. *c. P. & G. de off. delegati.* tum quia Pontifex vtitur verbo *Præcipimus*, quod argumento eſt, vigore huius mandati poſterioris procedi debere, ſed placet opinio, *Panorm. n. 5.* Iſtum ſucceſſorem conueniri etiam vigore primi reſcripti, quæ eadem eſt *Io. Andr. in Reg. 46. Is, qui in jus ſuccedit alterius, eo jure, quo ille, vti debet,. de Reg. Iur. in 6.* Vbi generaliter reſcriptum dicit *tranſire in ſucceſſorem, qui ſciens ſuccedit in vitium*, allegando hoc c. quaſi in illo ſupponatur, ſucceſſorem conſcium fuiſſe violentiæ, quod eſt admodum veriſimile. Neque obſtat, quod dicitur, reſcripta non extendi, quia qui ſuccedit ſcienter in vitium violentæ poſſeſſionis, non eſt omnino alius à Prædeceſſore, ſed ſimilis. & ideò cenſetur, quaſi idem in odium ſpolii, quia cenſetur ratum habere factum illius. Neque obſtat verbum *Præcipimus*, hoc enim ipſo, quia Præcipit Pontifex procedi ſecundùm formam priorum literarum, ſignificat illas retinere vim ſuam cum poſterioribus, ſi enim ſolùm poſteriores valerent, ſuperfluè priorum fieret mentio.

Cap. XII. Cùm veniſſent.

Innoc. III. S. Sergij & S. Georgij Abbatibus.

TEXTUS.

Cùm ſuper Priuilegiis Sedis Apoſtolicæ cauſa vertatur; volumus de ipſis per alios judicari.

EXEGESIS.

Per alios judicari.) Quia eius eſt interpretari, cuius eſt condere, *c. Inter alia. de ſententia excommunicationis. c. Sicut. §. Ex his. 11. q. 1. l. vlt. C. De leg. & l. Ne prætor. de prætoriis ſtipulat.* Poteſt tamen juxta *gl.* hic communiter receptam incidenter alius cognoſcere, quàm Papa. *c. Cauſa. de in integr. reſtit. l. Quoties de judiciis*, ſi enim inſpiciendo priuilegii verba, ea ſunt manifeſta, judex poteſt dicere: Non obſtat priuilegium, *arg. c. Accepimus. de fide inſtr.* vbi autem verba ſunt obſcura, & ambigua, tum illius eſt interpretari, cuius eſt condere, ideòque in propoſitò ſolius Papæ.

Cap. XIII. Nouit ille.

Idem Prælatis per Franciam Conſtitutis.

SVMMA.

Cùm Rex Angliæ contra Regem Franciæ (qui contra pacta occupauerat Comitatum Pictauienſem, quem alter ab altero in feudum obtinebat) proceſſiſſet in correctione ſecundùm Euangelicam Regulam, & nil profeciſſet, Pontifex re ad ſe delatâ, reſpondet, ſe non intendere judicare de feudo, ſed de peccato, cuius ad ſe pertinet ſine dubitatione cenſura, quam in quemlibet poſſit exercere: Neque debere ſibi hoc iniurioſum putare Regiam Dignitatem, ſi Apoſtolico Iudicio ſe committat, juxta Valentiniani, Theodoſii & Caroli ſtatutum, vt quicunque litem habens, ſiue petitor fuerit, ſiue reus, ſi judicium elegerit ſacroſanctæ Sedis Antiſtitis (aliâ licèt parte refragante) eò dirigatur. Neque vllum ſanæ mentis eſſe, qui ignoret, ad officium Pontificis pertinere, de quocunque mortali peccato corripere quemlibet Chriſtianum, & ſi correptiones contempſerit, per diſtrictionem Eccleſiaſticam coërcere. Neque aliter agendum eſſe cum Regibus, quàm cum aliis, præcipuè cùm contra pacem peccatur, quam Reges vtrinque juramento firmârunt; Poſſe igitur ſe de juramento cognoſcere, propterea Legato ſuo dediſſe in mandatis, vt niſi Rex Galliæ cum Rege Angliæ pacem reformet, vel querimoniam ſuam, vtrum juſta ſit, ab iis, qui ad hoc deſtinati ſunt, cognoſci patiatur, ipſe Legatus juxta formam ſibi traditam procedere non omittat.

EXEGESIS.

Secundùm Regulam Euangelicam) Matth. 18. ℣. 15. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum &c. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos &c.* Dicitur hæc correctio fraterna, quam cum *S. Thoma. 2. 2. q. 33.* explicant Theologi. Hanc igitur adhibuit imprimis Rex Angliæ, monendo Regem Galliæ ſolum, tum coram aliis, denique cùm nihil proficeret, detulit ad Pontificem.

Decernere de peccato.) Nullam Pontifex, quàm talis directè habet poteſtatem in temporalia, de quo *Bellarm. l. 5. de Pontifice. c. 4. 5. 6. & ſeq.* Quæ ſententia non parùm confirmatur ex hoc c. vbi Pontifex expreſſè dicit ſe non intendere judicare de feudo inter hos Reges controuerſo, directè intellige, indirectè enim ratione peccati, violatæ videlicet pacis, & periurii interuenientis, ipſe Pontifex de feudo illo judicat. Sed de hoc vide Bellarm.

Valentinianus &c.) Hic admonuit Suffraganeos Eccleſiæ Mediolanenſis, vt talem eligerent Epiſcopum, cui ipſe Imperator caput ſubmitteret, & ſi de-

liquerit, eius monita ſuſcipiat, refertur ex *Caſſiodoro lib. 7. hiſt. tripart. c. 8.* in decreto. *d. 63. c. Valentinianus.* Statutum autem Theodoſij & Caroli confirmatur *in c. Quicunque. 11. q. 1.*

Præcipuè cùm contra pacem peccatur.) Cùm de pace fractâ conſtat, ſeu dubitatur, cuius culpâ proceſſerit violatio, poteſt cognoſcere Papa, imò etiam Epiſcopus inter ſuos ſubditos, & debet ratione peccati compellere ad pacem ſiue ineundam, ſiue ſeruandam, de quo ſuprà in *c. 1. De trengâ & pace, & c. 1. Si quis Romipeta. 24. q. 3.*

Cap. XIV. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Helienſi.

TEXTVS.

Principales perſonæ non per Advocatos, ſed per ſeipſas factum proponant: Niſi ſint adeò indiſcretæ, vt earum defectus de judicis licentiâ per alios ſuppleatur.

EXEGESIS.

Per ſeipſas factum proponant.) Nota I. Opponitur contra h. c. quòd per alium factum poſſit proponi, etſi perſonæ non ſint indiſcretæ, poſſunt enim conſtituere Procuratorem. *l. Non ſolùm. ff. De procurat. l. 1. ff. Quòd cuiuſque Vniuerſitatis nomine &c.* Aptè reſpondet *Panorm. n. 5.* etſi alij contrà ſentiant, quòd Pontifex hic non intendat excludere Procuratores, ſed tantùm Advocatos. Si tamen Dominus eſſet juſtior, quàm Procurator, tum Judex ex officio poteſt prouidere, vt veniat ipſe Dominus ad reſpondendum, per *l. Fin. C. De procur. & gl. in c. 1. De jud. in 6.*

Adeò indiſcretæ.) Id eſt ſimplices, qui non poſſint mentem ſuam, & rei veritatem ſufficienter declarare, ideóque indigent Advocato, etſi rationis ſint compotes. Furioſi enim, & amentes, non poſſunt ſtare in judicio, nec valet ſententia etiam pro ipſis lata. *l. Furioſe. ff. De re jud.* Adverte ex *Panorm. n. 9.* quòd propter ſimplicitatem partis, ne in reſponſione capiatur, judex illi poteſt permittere Advocatum, imò illum compellere, vt proponat, & reſpondeat per allum. Regulariter ergò officium Advocati verſatur in his, quæ ſunt juris, ad ea verò, quæ in facto conſiſtunt, debent reſpondere partes principales per ſe, vel Procuratorem, & factum proponere. Præſumuntur enim facta ſua magis intelligere, quàm Advocati, vel extranei.

Cap. XV. Examinata.

Idem Nobili Viro Matthæo de Ripariâ.

SVMMA.

Matthæus iſte volens recuperare Eccleſiam N. quam in ſequeſtrum Vice Dominus N. acceperat, induxit teſtes ad probandum, quòd ipſe eum jus Patronatûs illius Eccleſiæ poſſidebat. Reſpondet Pontifex, eum actionem intentâſſe ineptam, nec rei vendicationem, aut reſtitutionem poſſe poſtulare, ideóque ſe partem adverſam, eius intentione reiectâ, abſoluiſſe. Ita tamen, vt, ſi congruentem Matthæus intentare voluerit actionem, nihilominus ipſi reſpondere teneantur.

EXEGESIS.

Examinatâ causâ.) Caſus huius capituli eſt ſatis intricatus per DD. illum ex *gloſſa* ſic proponimus. Matthæus de Ripariâ controverſiam habebat cum quibuſdam militibus ſiue Nobilibus de Campaniâ ſuper jure Patronatûs Eccleſiæ S. Angeli, quæ ſequeſtrata fuit de communi conſenſu apud ViceDominum, (id eſt Vicarium, vt explicat *Panorm.* Epiſcopi Sabinenſis,) Matthæus moræ pertæſus, actione militibus intentatâ, vendicare ſtatuit ab eis jus Patronatûs. Lite igitur conteſtatâ, teſtes produxit ad probandum, quòd tempore ſequeſtri à ViceDomino accepti, ipſe jus Patronatûs poſſidebat. Re ad Pontificem delatâ, Papa pronunciauit, actionem Matthæi eſſe ineptam, quia ei, qui poſſidet, non competit rei vendicatio, nec reſtitutio, iſte autem ſe poſſediſſe jus Patronatûs probauit tempore ſequeſtrationis.

Tanquam ſequeſtratam.) *Sequeſter* eſt ille, *apud quem res in litigium deducta deponitur*, & huiuſmodi depoſitio non poteſt fieri, niſi à partibus, quarum intereſt. Etſi extra hunc litigij caſum res ſiue ab vno, ſiue à pluribus deponi poſſit.

Poſſidebat.) Vel, vt dicit *gloſſa*, iſte dicebat ſe poſſediſſe ante Eccleſiæ ſequeſtrationem, & tempore illius, vel etiam poſt. 2. Si prius, per ſequeſtrationem non amiſit poſſeſſionem; *ſequeſter* enim non eſt, niſi *rei litigioſæ cuſtos*, niſi expreſsè conſtituatur potius poſſeſſor, quàm cuſtos *l. Intereſſe. ff. De acquir. poſſ. l. Licet. §. 1. ff. Depoſiti.* Si poſtea, itidem manebat poſſeſſor per ſequeſtrum; poſſeſſori autem non datur rei vendicatio. *Inſtit. de act. §. 1. & l. Vna. C. De alien. judic. mut. causâ factâ.* Non ergò competebat illi actio adversùs milites Campanos, quia ipſi non poſſidebant. Si autem poſſeſſionem vſurpâſſet ſequeſter, ſeu ViceDominus, adversùs illum agere debebat actione depoſiti. *l. Si, apud §. 1 ff. Depoſiti.* Quibus autem caſibus à regulâ generali exceptis poſſeſſori detur actio, explicat *gl. hic verb. Poſſidebat.*

Intentare voluerit actionem.) Non eſt ergò vſus actionum jure Canonico penitus ſublatus, vt aliqui contendunt ex *cap. Dilecti. 6. ſuprà h. t.* Dicit enim Pontifex hîc, quòd iſti milites non teneantur hoc proceſſu, niſi Matthæus propoſuerit actionem aptam, & congruentem. Id verum eſt, non debere exprimi nomen actionis, hùncque eſſe ſenſum. *d. c. Dilecti.* Debet tamen actor ita proponere factum, vt appareat ipſum intentare actionem competentem, prout ſuprà in d. c. monuimus.

Cap,

Cap. XVI. Cùm Deputati.

Idem Magiſtro & Fratribus militiæ templi in Italiâ conſtitutis.

SVMMA.

Cùm Præceptores à Magiſtro militiæ templi in Italiâ conſtituti non admitterentur ad cauſas in judiciis agendas, quòd eorum generatio non eſſet nota, inhibuit Pontifex, ne ab agende, vel reſpondende occaſione huiuſmodi repellantur.

EXEGESIS.

Præceptores.) Non reperio in jure, quod ſit Præceptoris officium; alicubi in Eccleſiis Collegiatis, qui funguntur officio Decani, appellantur Præceptores, à poteſtate fortaſſis, præcipiendi Canonicis & aliis Eccleſiæ Miniſtris. Tales quidam erant in ordine Militum templi, ſiue Templariorum, quos extinxit Clemens V. Hos olim mandauit Innocent. III. admitti ad judicium, etſi ipſorum ſit ignota otigo, vel natio. Confidit enim Pontifex Superiores Ordinis Curaturos, vt tales præficiant domibus ſuis Præceptores, contra quos non procedat aliqua exceptio.

Cap. XVIII. Cauſam. II.

Idem.

SVMMA.

Commiſit Pontifex Archidiacono Pariſienſi cauſam, quæ inter Conuentum Vindonienſem, & Archidiaconum Carnotenſem vertebatur ſuper quibuſdam procurationibus. Cùm verò intellexiſſet, eundem Archidiaconum penè ſimilem controuerſiam habere cum aliis, ideóque nimis fauorabilis alteri parti, Archidiacono videl. Carnotenſi videretur, Decanum (fortaſſis & ipſum Pariſienſem) ipſi ſubrogauit, prioribus literis reuocatis.

EXEGESIS.

Nimis fauorabilis alteri parti.) Nota I. Judicem poſſe generaliter recuſari, ex cauſâ, propter quam ſuſpicio eſt, ipſum nimis fauorabilem fore alteri parti. Concordat *cap. Accedens 2. Vt lite non conteſtatâ.* Multæ autem ſunt cauſæ Iudices recuſandi, quas vide apud *Speculat tit. de jud. deleg. §. Superest.* per totum, & *Joan. Andr. c. Legitimâ. de appellatione in 6.*

Nota II. Non omnem ſimilitudinem cauſæ ſufficere ad judices recuſandos, ſed debere talem eſſe in ſpecie, ſeu in particulari. Non eſt ergò cauſa legitima recuſandi judicem, quia tam ipſe, quàm partes habent cauſam aliquam ſpiritualem. Fuit autem in propoſito caſu ſufficiens cauſa ad vnum judicem recuſandum, & remouendum, quia, ſicut Archidiaconus Carnotenſis prætendebat ſibi competere jus exigendi procurationes (id eſt, pecuniam impenſam, quæ in Viſitatione ſolet præſtari Epiſcopis, eorùmque Vicariis) ab Abbate & Conventu Vindonienſi; ita ſuper iiſdem procurationibus ſimilem controuerſiam habebat, Archidiaconus Pariſienſis cum alio Monaſterio, ideóque videbatur ob ſimilitudines cauſæ favorabilior futurus Archidiacono Carnotenſi, quàm Monaſterio Vindonienſi; quia etiam ipſe ſibi cupiebat adiudicari procurationes.

Cap. XIX. Exhibita.

Honorius III. Archidiacono Remenſi, & Decano Brimenſi Colon. Diœceſ.

SVMMA.

Commiſit Pontifex cauſam electi Epiſcopi Virdunenſis Epiſcope Pariſienſi, & aliis ſub hâc formâ; vt vocatis, qui erant vocandi ſuper propoſitis, & aliis negotium contingentibus, inquirerent veritatem: Illi autem electo adverſarijs objiciente partim conſpirationem, partim excommunicationem in modum exceptionis, & ad probandum ſe offerente, noluerunt probationes ipſius admittere, ſed contra juris ordines interlocuti, ſe de his, & principali negotio ſimul inquirere, ad teſtium receptiones lite nondum conteſtatâ proceſſerunt, quaſi non judices, ſed executores exiſterent. Cùm igitur Electus ad Pontificem appellâſſet, is cauſam aliis Iudicibus commiſit mandans, vt reuocato in irritum, quidquid poſt appellationem inventrint attentatum, iuxta priores literas in cauſa procedant.

EXEGESIS.

Inquirerent veritatem.) Cùm in commiſſione jubetur Delegatus inquirere, non conſtituitur inquiſitor, ſed ſimpliciter Iudex, ideóque obſeruare debet ordinem judiciarium, verba enim intelligenda ſunt iuxta ſubiectam materiam. *c. Roge. 11. q. 3.* & *c. Cauſam. de reſcriptis.* poteſt equidem judex largo modo dici *inquiſitor*, quia debet in causâ ſibi commiſſâ inquirere, & cuncta rimari ad veritatem inquirendam, quem in finem poteſt partes interrogare quâcunque in parte judicij. *c. Judicantem. 30. q. 5. l. Vbicunque. ff. de inter Act.* ſic etiam dicitur *executor.* in quantum procedit ad finem èxequendi juſtitiam, & reddendum vnicuique, quod ſuum eſt. *c. Sciſcitatus. de reſcriptis.*

Vocatis, qui forent vocandi.) Si certum ſit, quos negotium tangat, debent ſpecificè vocari. Si verò ignorentur, vocabuntur per edictum generale. *c. Adhac, fin. de elect. in 6. Innoc. c. vlt. qui matr. accuſ. poſſint,* vt compareant, quicunque putant ſuâ intereſſe.

Conſpirationem, & quibuſdam excommunicationem.) Etſi in aliquo caſu conſpiratio ſit legitima,

vt ſi qui jus habeant eligendi, inter ſe conveniunt, ne eligant Prælatum prodigum, aut de quo illis conſtet excommunicatum eſſe, vel criminoſum, etſi non ſit notorium, & ſimilia, cavendum tamen eſt, ne ſub hoc prætextu conſpiratio illegiꝭma nutriatur, vt not. *Hoſt.* hîc, vnde in dubio præſumendum eſt contra Conſpiratores. *c. Si qui Clericorum. 11. q. 2.* Et vniverſim Conſpirator etiam ex cauſâ legitimâ admitti non debet in teſtem contra eum, contra quem conſpirat, quia præſumitur eius inimicus, etſi admittatur contra alios, vt not. *Innoc. c. Fin.* & *ff. De rei vind. Panorm. hîc n. 6.* qui benè addit, Conſpiratorem neq; debere admitti ad accuſandũ, vel quocunque modo ſe opponendum illi, contra quem conſpirat. Ad excommunicationem, quod attinet, clari juris eſt, quòd excommunicatus non poſſit ordinariè eſſe Actor in judicio. Verùm rectè hic electus excepit contra illos, quos ſciebat excommunicatos, quibus autem caſibus etiam excommunicati admittantur, pertinet ad tit. *de excommunic.* Vide *Panorm.* hîc.

Peruertendo judicii ordinem) Iudices iſti errârunt multipliciter. 1 Putârunt, ſe eſſe inquiſitores, cùm eſſent judices dati inter partes, & vigore clauſulæ, vocatis vocandis, debebant procedere judicialiter, de quo dictum. 2. Proceſſerunt ſimul ſuper principali & exceptionibus præiudicialibus, contra *cap. Cùm oporteat, & cap. Veniens. de accuſat.* & *c. 1. ac 2. eod. in 6.* 3. Denique, quia proceſſerunt ad receptionem teſtium, lite non conteſtatâ, contra jura, quæ habentur ſub hoc tit. infrà.

Quidquid poſt appellationem inueneritis attentatum,) Quærunt, vtrùm proceſſus hic fuiſſet nullus, etſi electus iſte non appellâſſet? Reſpondeo. Dubium non eſſe propter peruerſionem ordinis judiciarij, tum in cognoſcendo ſimul de principali & præiudicialibus, tum in recipiendis teſtibus ante litem conteſtatam. Omiſſis aliorum opinionibus, placet ſententia *Panorm. hîc n. 12.* qui diſtinguendo dicit alium ordinem eſſe de ſubſtantiâ, alium de juſtitiâ. Non poſſe autem probari per jus aliquod expreſſum, quòd ordo ex duplici capite prædicto violatus ſit de ſubſtantiâ, videtur ergò ſolùm eſſe de juſtitiâ, cuius peruerſio cauſat, quòd grauentur accuſati, nõ tamen reddit proceſſum nullum; ideóq; electus iſte hâc peruerſione ordinis iniuſtè grauatus, meritò appellauit ad Pontificem.

Cap. XX. Venerabilis.

Idem, Magiſtro Tancredo Canonico Bononienſi.

S V M M A.

Cùm cauſa inter Archiepiſcopum Rauennatem, & communitatem Ceruiæ ſuper juriſdictione dictæ ciuitatis, & aliis, eſſet per ſubterfugia per triennium ab illis prorogata, dicti Ceruenſes aſſerentes inſtantiam judicii per decurſum triennij periiſſe, reſpondere vlteriùs Tancredo Delegato noluerunt; Pontifex re ad ſe delatâ mandat, vt exceptione huiuſmodi non obſtante, Tancredus iuxta formam ſibi traditam procedat.

E X E G E S I S.

Per decurſum triennij.) Nota I. Per lapſum triennij jure ciuili perire inſtantiam judicii, id eſt, niſi cauſa à judice terminetur, proceſſum priorem hoc ipſo cenſeri expirâſſe, & nouum inchoandum per *l. Properandum. C. de iu.* Etſi dicunt DD. ſecus eſſe in cauſâ criminali; huius enim inſtantiam volunt perire intra biennium, *l. Forma. C. vt int. cert. temp. quæſtio crim. &c.* quod tamen ipſum patitur varias reſtrictiones.

Nota II. Etſi *gl. in d. l. Properandum* generaliter teneat poſt terminum inſtantiæ præfixum, non valere ſententias; judici tenendam tamen eſſe diſtinctionem, quam tradit *Bart. ib.* poſt *Cyſinum*, & *Oldrad.* terminum aliquando præfigi parti, aliquando judici, aliquando inſtantiæ, aliquando actori. 1. Modo, quando tempus expreſsè ſtatuitur tantùm parti, non auditur illa poſt lapſum temporis. *l. Peremptorias. C. ſen. reſcind. non poſ.* & *c. Paſtoralis. de except.* 2. Modo, aut ſtatuitur judici ſimul, & juriſdictioni illius, ac tum finito tempore Iudex non poteſt aliquid facere, *l. 2. §. Si judex ff eod.* & *l. Si, vt proponis. C. Quom. & quando jud.* Si verò tempus ſtatuatur judici tantùm, tunc quod Iudex facit poſt tempus, valet, ſed ipſe punitur, (intellige ſi in culpâ fuit) *l. 1. C. vt om. jud. tam ciuilis, quàm milit.* 3. Quandoque tempus ſtatuitur inſtantiæ, & tunc quod facit Iudex finitâ inſtantiâ, non valet. Rationem aſſignat *gl. ib.* quia ſententia non valet, niſi præcedant acta ſolennia ad ſententiam præ requiſita, *l. Prolatam. C. De ſent.* & *in c. Vno de litis conteſtatione*, ſed peremptâ inſtantiâ pereunt libellus, litis conteſtatio, aliáque acta, *l. Cùm lite. ff. Iud. ſolui.* Si ergò ſententia feratur poſt lapſum terminum, deſtituitur his omnibus, cùm expirârint, adeóque eſt nulla. Quod verò in diſtinctione *Bartoli.* 4. additur de actione, videtur ſuperfluere, cùm præſertim nihil probationis adiungatur; & hoc ipſo, quod ſtatuitur parti, ſtatuitur tempus actori; neque enim apparet, quomodo aliter ſtatuatur terminus parti, quàm vt præfigatur illi actioni, quàm pars vna intentat alteri.

Nota III. Nihil eſſe opus longâ & intricatâ diſceptatione, quam hîc mouet *Panorm.* an lapſus triennij pro termino inſtantiæ ſolùm procedat jure ciuili, an etiam Canonico? Apparet, neque jure ciuili iuxta diſtinctionem Bartoli, firmari poſſe generalem regulam. Videri tamen ordinariè illo jure præfixum iſtum terminum, niſi aliud ex circumſtantiis verbis commiſſionis, mandati, ſtatuti colligatur, Iure Canonico non apparet aliud ſtatutum, niſi quod Pontifex pro dignitate Delegatorum Sedis Apoſtolicæ conſeruandâ, hîc decernit, illorum juriſdictionem cum lapſu triennij non expirare, neque indè legitimam exceptionem peti, quin aliquis etiam poſtea reſpondere teneatur.

Cap.

Cap. XXI. Significauerunt.

Idem, Epiſcopo Bononienſi, & Magiſtris, T. & B. Pratenſibus Bononiæ commorantibus.

S V M M A.

Florentina poteſtas pro Abbate & Conuentu S. Mariæ de Florentiâ ibidem, pro poſſeſſione, vel quaſi juris eligendi Rectorem Caſtri de Signa, definitiuam tulit. Sed poſtea eoſdem coëgit ſuper proprietate, vel quaſi dicti juris ſecularis communitati de Signa reſpondere: Ideòque Pontifex iniunxit, vt Delegati, cogerent Signienſes electum à Monachis in Rectorem admittere, & poſtea ſuper causâ proprietatis eos audirent. Sed cùm illi exciperent, ſe non teneri reſpondere, propter tempus vindemiarum feriatum, Pontifex re iterum ad ſe delatâ, mandat, vt Delegati, hoc non obſtante, ratione prætiâ procedant.

E X E G E S I S.

Eligendi Rectorem.) Videtur hanc cauſam non poſſe tractari coram Iudice ſeculari, agebatur enim de electione. *arg. cap. Maſſanâ c. Sacroſancta. 1. cap. Quanto. de elect.* ſuprà. Reſp. non fuiſſe actum de electione ad officium ſpirituale, neque intelligi Rectorem Eccleſiæ Parochialis, vel alterius, ſed Rectorem ſecularem Caſtri; Confirmatur ex *fin. cap.* vbi apparet, Abbatem & Conventum conqueſtos de malitioſâ morâ Signienſium, vt tempus regiminis Electi prædicti inutiliter elaberetur. Erat ergo ſolùm Rector temporalis, v.g. ad medium annum vel integrum; quâ ratione non ſolent conſtitui Rectores Eccleſiarum. Vrgebat autem Abbas expeditionem cauſæ, quia fortè ipſe, & ciuitas alternabat, in jure eligendi Rectorem. An autem in poſſeſſorio cauſa ſpiritualis poſſit tractari coram judice ſeculari, aliò pertinet.

Vnde vobis iniunximus.) Statuit quidem *Ant. de Butr.* hîc velut univerſalem Regulam, quòd vbi Clericus litigando coram Iudice ſeculari grauatur, poſſit prætermiſſo ſuperiore grauatus indiſtinctè adire Papam, viâ appellationis, vel ſimplicis querelæ; vt in poſſeſſorio fecerunt hi Religioſi. Neque enim conqueſti ſunt de frivolâ exceptione Signienſium Florentiæ, ſed Romæ. *Innocentius* tamen in *cap. Significantibus. de officio Delegati*, cenſet gradatim eſſe appellandum, etiam per Clericum à Iudice ſeculari, de quo *tit. ſeq. c. Licet ex ſuſcepto.* Ad hoc autem *c. Placet.* inter alia minùs probabilia reſpondet *Panorm. n. 11.* illos appellâſſe propter violentiam, vel importunitatem, quam contra libertatem Eccleſiaſticam adhibuerunt Florentini in compellendis Religioſis ad reſpondendum in foro ſeculari apud Signienſes. Qualia grauamina, cùm plerumque inferantur Clericis à Iudicibus ſecularibus, Regula Butriana vel ſemper, vel plerumque habet locum.

Super proprietate vel quaſi.) Opponit *gloſ.* cauſam huius proprietatis debuiſſe tractari coram eâdem poteſtate Florentinâ, quæ definitiuam tulit in cauſa poſſeſſionis, quia judex, qui cognoſcit de poſſeſſione, debet etiam cognoſcere de proprietate. *c. 1. De cauſa poſſeſſ. & propriet.* vbi dicitur, illi negandam eſſe audientiam, qui continentiam cauſæ nititur dividere, vt vnus judicet ſuper poſſeſſione, & alius ſuper proprietate, contra *l. Nulli. C. de jud.* In magnâ ſententiarum varietate, probatur diſtinctio *Panorm. n. 1. &c.* qui nititur omnes conciliare. Aut ſermo eſt de Actore, aut de Reo, cuius partes in hoc *cap.* ſuſtinebant dicti Abbas & Conventus, vtpote accuſati priùs à Signienſibus coram Poteſtate Florentinâ, & poſtea ab iiſdem ſuper proprietate Conventi coram Iudice ordinario Signienſi, vel alio. Si loquamur de Actore, aut is ſimul & ſemel vult impetrare diverſos Iudices pro cauſa poſſeſſionis & proprietatis, & prohibetur ſecundùm omnes per jura à *gl.* allegata. aut finitâ vnâ causâ v.g. poſſeſſionis, vult idem Actor ſuper aliâ v.g. proprietatis agere coram Iudice alio; & neque hoc poteſt, quia non debet continentia cauſæ dividi abſque vrgente cauſa. Si autem ſermo ſit de Reo, qui priùs in causâ poſſeſſionis egit coram aliquo judice, vt Abbas iſte coram parte Florentinâ, & poſtea tanquam Reus conveniatur coram alio judice ſuper proprietate; vel Reus, & Actor eiuſmodi ſunt eiuſdem fori, & debet Reus reſpondere coram eodem Iudice per jura prædicta, etſi Reus, qui ante erat Actor, habeat jus eligendi judices, iuxta *Auth. hab. Ne fil. pro pat.* Vel ſunt diverſi fori, Eccleſiaſtici videl. & ſecularis, vt in propoſito, & tunc, qui fuit Actor in primâ cauſa, v.g. poſſeſſionis, non tenetur reſpondere, coram judice eiuſdem fori in alterâ causâ proprietatis, qui eſt caſus huius capituli: Rationem aſſignat *Panorm.* quia regula illa generalis: *Actor debet ſequi forum rei*, in jure naturali, Canonico, ac Civili fundata, non debet violari propter allegatam regulam minùs principalem ac neceſſariam. Continentia cauſæ non debet dividi, cùm Iudex rei proprius, & naturalis facilè poſſit inſtrui, maximè attento, quòd nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione. *l. Naturaliter. §. Nihil commune. ff. De acquir. poſſeſſ.*

Tempus propter vindemias exiſteret feriatum.) Quando propter ferias legitima poſſit apponi exceptio, dicimus infrà *tit. 9.* qui eſt *de feriis.*

IDEM TITVLVS DE IVDICIIS IN SEXTO.

Cap. I. Iuris.

Innocentius IV. in Generali Concilio Lugdunenſi.

S V M M A.

Delegatus Pontificis, abſque ſpeciali mandato,

dato, jubere non poteſt, vt partes perſonaliter coram ſe in judicio compareant, niſi in cauſâ criminali, vel pro veritate dicendâ, vel pro juramento calumniæ, vel aliâ juris neceſſitate.

EXEGESIS.

Perſonaliter in judicio Comparere.) Quæritur, vtrùm vltra tres hîc expreſſos caſus, cauſæ criminalis, veritatis dicendæ, & juramenti calumniæ, ſint alij, quibus partes perſonaliter tenentur comparere? dicunt enim *Hoſt.* & *Ioan. Andr.* non reperiri alium caſum in jure, ideóque verba illa: *vel aliâ juris neceſſitas exigeret*; ſuperfluere. Rectiùs tamen alij id negant, & plures caſus aſſignant, puta ſi principalis eſſet meliùs informatus de veritate, quàm Procurator; vel quando pars adverſa meliùs confidit de præſentiâ principalis; quàm Procuratoris, vel qoia principalis eſt legalior perſona, Procurator autem rixoſus, de quibus etiam, *& gl. in l. Fin. C. De procur.* & in *c. 2. De juram. calumn. infrà.* plura addit *Philippus Francus hîc n. 2.* per hoc cap. confirmatur ſententia Panorm. in *c. Paſtoralis* ſuprà, quòd Pontifex ibi non intendat excludere Procuratores, ſed ſolùm Advocatos, cùm neque Delegatis ſuis Sedes Apoſtolica concedat, vt partes ad perſonaliter comparendum compellant, niſi in caſibus hîc expreſſis.

Cap. II. Mulieres.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Mulieres quâcunque de causâ, quæ in jure non exprimitur, ad judicium perſonaliter evocari, vel trahi invitas, Pontifex prohibet. Si neceſſarium fuerit earum teſtimonium; Iudex expenſis partis producentis ad eas mittet, vel ſi in tali caſu receptio teſtium alteri committi nequit, perſonaliter ad ipſas accedat, niſi judicantis non ſinat conditio, vel mittat ad eas, proviſo; quòd caſus hujuſmodi, quo judex perſonaliter accedere debet; non fingatur, alioquin fictor, vel fraudator pœnam excommunicationis incurrat. Fœminæ Religioſæ, præſertim, quæ ſub clauſurâ vivunt, non vocentur ad judicium, nec trahantur perſonaliter, etiam volentes. Ipſo jure ſit irritum, ſi quid contra præmiſſa contigerit attentari.

EXEGESIS.

Mulieres.) Non eſſe trahendas invitas ad judicium, intellige de honeſtis mulieribus, ſecus enim eſt de meretricibus, & inhoneſtè viventibus, quæ indiſtinctè perſonaliter poſſunt capi, & trahi ad judicium, etiam pro cauſis civilibus, ait *Francus hîc n. 1. gl.* in *v. exprimuntur*, ſentit; quòd mulieres in caſibus requirentibus perſonalem comparitionem, de quibus cap. proximo, poſſint vt viri, trahi perſonaliter in jodicium invitæ. Quod non eſt verum; alioquin nulla eſſet ſpecialis diſpoſitio circa mulieres, qoam textus iſte intendit, & ſic tenet *Bald. in l. Fin. C. De Procurat. in fine.* item, *Petr. de Anchar. hîc.* Quod igitur dicit text. iſte, non poſſe mulieres trahi in judicium, quacunque de causâ, quæ in jure non exprimitur; intelligit cauſas peculiariter pro mulieribus expreſſas, puta in cauſis criminalibus, in quibus poſſunt perſonaliter citari, & capi, *Authent. ſed novo jure. C. De cuſt. reor.*

Cap. III. Si annum.

Idem.

SVMMA.

Maior 14. annis in cauſis beneficialibus, & aliis ſpiritualibus, & inde dependentibus, perinde ac ſi maior 25. annis eſſet, ad agendum, & defendendum admitti debet. Minor 14. annis per ſe agere, aut defendere non poteſt ſuper ipſis, ſed debet ipſi dari Curator ad litem per Epiſcopum, vel eius Vicarium, vel per Delegatum Sedis Apoſtolicæ, aut eius Subdelegatum, aut ſi maior infante fuerit, cum autoritate eorundem Procuratorem deputare poteſt. In his autem cauſis minor, cùm ſe parentes intromittere non habeant, quanquam ſub poteſtate illorum exiſtat, eorum Conſenſum requirere non debet.

EXEGESIS.

Annum 14. peregiſti.) Nota I. In hoc caſu requiri annum completum ſiue peractum, cùm aliàs, quando jura requirunt certos annos, ordinariè ſufficiat annus inchoatus, vt patet in ætate requiſitâ ad ordines.

Nota II. Hoc priuilegium concedi in fauorem cauſarum ſpiritualium, vt maiores 14. annis poſſint agere, & conuenire per ſe, ſicut ſi eſſent maiorennes, licèt aliàs judicium agitatum cum minoribus 25. annis ſine autoritate tutoris, vel curatoris ſit jure ciuili nullum. *l. in univerſis C. Qui dare tut. poſſ.* Quam diſpoſitionem extendunt quoque ad fœminas maiores 12. annis (quarum pubertas anno 12. incipit, ſicut maſculorum anno 14.) imò & ad Laicos, quando agunt pro cauſis ſpiritualibus, vel quando ſpiritualibus annexæ, v. g. pro jure decimandi conceſſo ex priuilegio Apoſtolico; vel pro jure patronatûs, juxta *Rot. deciſ. 46.* quæ incipit. *Item quod Capitulum*, & *Francum* hîc.

Nota III. Minorem 14. annorum non poſſe agere in his cauſis; niſi detur illi curator ad litem authoritate Eccleſiaſticâ; ſi autem ſit maior infante, videlicet vltra ſeptennium; poteſt ipſe conſtituere; ſed eâdem autoritate interpoſitâ, licet de jure ciuili non poſſit minori dari curator ad lites; niſi quando litigat cum tutore; quando autem eſt lis cum aliis, debet dari tutor. *l. 3. §. Si pupillus.* & *§. Denique. ff. De tutelis.*

IDEM

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Dudùm.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Cùm Bonifacius VIII. antehac ſtatuiſſet, vt citationes auctoritate Apoſtolicâ factæ in audientiâ Apoſtolicarum literarum, vel in Papali aulâ, & publicè poſtea valuis maioris Eccleſiæ, vbi Papa cum Curiâ reſidet, affixæ, ſic arctent poſt lapſum terminum citatos, ac ſi ad eos perſonaliter perueniſſent, hoc autem nimis videretur rigoroſum, Clemens V. id reſtrinxit ad eos, qui faciunt, impediunt, vel procurant per ſe, vel per alios, ne citò poſſit ad eos peruenire, vel quorum domicilia non poſſunt tutò, liberève adiri. Per hoc tamen non derogatur citationibus abſentium, quas diebus tam ſolennibus, quàm aliis Eccleſia Romana ex diuerſis cauſis aliquando facere conſueuit.

De his citationibus vide *Speculat. de citat. c. vlt. per tot.* de cetero Capituli huius ſenſus per ſe patet.

Cap. II. Diſpendioſam.

Idem.

Cùm text. iſte clarè comprehendat cauſas, quæ de Jure Canonico per hanc Decretalem tractari debent ſummariè, ſine proceſſu ſolenni, illæque in dies, imò ſingulas horas occurrant, ponimus integrum.

SVMMA.

Diſpendioſam prorogationem litium (quam interdum ex ſubtili ordinis judiciarii obſeruatione, cauſarum docet experientia prouenire) reſtringere cupientes: Statuimus, vt in cauſis ſuper electionibus, poſtulationibus, vel prouiſionibus, aut ſuper dignitatibus, perſonatibus, officiis, Canonicatibus, vel Præbendis, ſeu quibuſuis beneficiis eccleſiaſticis, aut ſuper decimis (ad quarum etiam præſtationem poſſunt, qui tenentur ad eas, præmoniti cenſurâ eccleſiaſticâ coërceri) nec non ſuper matrimoniis vel vſuris, & eas quoquo modo tangentibus ventilandis procedi valeat de cetero ſimpliciter, & de plano, ac ſine ſtrepitu judicii, & figurâ: Volentes non ſolùm ad futura negotia, ſed ad præſentia, & adhuc etiam per appellationem pendentia hoc extendi.

Vide quæ diximus ad Rubr. t. ſuprà. de diuiſione in judicium ordinarium, & extraordinarium.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Frequentes.

Ioannis XXII.

SVMMA.

Innouat Pontifex, & jubet obſeruari Decretalem Bonifacii VIII. ſuper Cathedram, quæ habetur in Clement. t. Dudum de ſepulturis, in fauorem Religioſorum mendicantium emanatam. Neque tamen propter illam debent Religioſi mendicantes eſſe moleſti, & graues Prælatis, neque Prælati ipſis Religioſis. Si verò inde inimicitiæ & controuerſiæ oriantur, vult ſimpliciter, & de plano ſine ſtrepitu judicii, & figurâ, in aliis verò, prout qualitas rei exigit, Iuſtitiæ exhiberi complementum.

Propter quam ſolam de formâ Iudicii Summarii diſpoſitionem, hæc decretalis ponitur ſub hoc tit. cùm ratione materiæ aliò pertineat.

TITVLVS II.

DE FORO COMPETENTE.

In Rubricam.

CVm ante omnem actum judicialem debeat diſcuti competentia fori, juxta ea, quæ notantur *in c. Inter Monaſterium. de re jud.* & *in c. penult. De except.* ideò præmittitur hic titulus ante alios, in quibus ſinguli actus, & partes Judicii explicantur. Forum autem, prout hîc ponitur, eſt territorium cuiuſque Judicis, intra quod poteſt Jus dicere, & in facinoroſos animadvertere: *l. Pupillus. §. Territorii. ff. De verbor. ſignif.* Vnde tota *Diœceſis* dicitur *territorium Epiſcopi. c. Omnes Baſilicæ. 16. q. 7.* extra quod territorium impunè non paretur. *c. 2. De Conſtit. in 6.* de quâ materiâ tractatur etiam *d. 96. c. q. 6. & 6. q. 3. 11. q. 1. & 21. q. 5.*

Cap. I. Si quis.

Ex Concilio Calcedonenſi.

SVMMA.

Negotium Clerici aduerſùs Clericum, priùs apud proprium Epiſcopum ventiletur, vel Conſilio eiuſdem apud alios, quos vtraque pars voluerit.

EXEGESIS.

Apud proprium Epiſcopum, &c.) Nota I. Per Conſilium Epiſcopi, quod hic requiritur, intelligi eiuſdem conſenſum, ſiue licentiam, vt not. *gl.* & colligitur ex ſubiectâ materiâ, propriè tamen conſenſus, & conſilium differre, eſt extra dubium.

Nota II. ex *Io. Andr.* in *c. 27. Super.* §. *Si verò. de officio deleg.* Etſi Clericus non poſſit ſine conſenſu proprii Epiſcopi eligere judicem alium, non tamen eſt neceſſe, vt ipſe Epiſcopus requirat conſenſum partis, ſi velit cauſam alteri committere, licèt videatur conſultum, & æquum, ne poſtea Judex à partibus poſſit recuſari.

Nota III. ex *Panorm.* hîc *n. 6.* Epiſcopum proprium poſſe quadrupliciter dici, ratione domicilii, beneficii, originis, & ordinis. Titulus *domicilii* eſt generalis, & vniuerſalior omnibus aliis, vt eſt expreſſum infra *c. Dilecti. 17.* Ratione *beneficii* in tantum dicitur Epiſcopus proprius, vt dumtaxat causâ beneficium concernens poſſit tractari coram illo extra Diœceſim, in quâ beneficiatus habitat. Quod ſolùm procedit de beneficiis non exigentibus reſidentiam, in illis enim, quæ requirunt reſidentiam Epiſcopus proprius ratione beneficii, idem eſt cum Epiſcopo domicilii, vt per ſe patet. Neque ratione *originis* propriæ, ſi quis habeat domicilium alibi, poteſt conueniri coram Epiſcopo loci Originis, niſi ibi reperiatur, aut alius titulus concurrat. Ratione *ordinis* denique recepti, dicitur Epiſcopus proprius, qui Clericum ordinauit, nomine proprio, tanquam ſuum ſubditum, vt quia habebat domicilium in ſuâ Diœceſi, ſecus ſi ex commiſſione alterius eum ordinet, tum enim non ipſe, ſed committens eſt Epiſcopus proprius, per *Reg. Iuris 72. in 6. quod quis facit per alium, eſt perinde, ac ſi faciat per ſeipſum.* Neque ergo ſolus titulus ordinis, ſufficit ad forum ſortiendum, niſi alius concurrat. Poteſt denique Epiſcopus proprius quoque dici ratione *Contractûs rei in Diœceſi ſita*, & *delicti*; qui tituli præter domicilii titulum ſunt generales, ex quibus quis ſortitur forum, prout dicemus *c. fin.* infrà.

Cap. II. Nullus.

Ex Concilio Pariſienſi.

SVMMA.

Nullus Iudicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum vllum, aut minores Eccleſiæ ſine permiſſu Pontificis per ſe diſtringere, aut condemnare præſumat. Contra faciens ab Eccleſiâ tamdiu ſit ſequeſtratus, quouſquè reatum ſuum emendet.

EXEGESIS.

Nullus Iudicum.) Intellige ſecularium, Clericos enim ſubiacere diſtrictioni Iudicum Eccleſiaſticorum, per ſe notum, alioquin controuerſiæ ipſorum eſſent abſque remedio, & delicta manerent impunita.

Aut Clericum vllum.) Etiam primæ tonſuræ, qui æquè iam in ciuilibus, quàm criminalibus priuilegio fori gaudet, & à ſeculari parte eſt exemptus, Hodie tamen attentâ *Conc. Trid.* diſpoſitione *Seſſ. 23. De reform. c. 6.* Clerici primæ tonſuræ, aut in minoribus conſtituti non gaudent hoc priuilegio, niſi beneficium Eccleſiaſticum habeant, aut Clericalem habitum, & tonſuram deferentes de mandato Epiſcopi inſeruiant vel in ſeminario Clericorum, aut in aliquâ ſcholâ, vel vniuerſitate de licentiâ eiuſdem, quaſi in viâ ad maiores ordines ſuſcipiendos verſantur. In Clericis autèm coniugatis jubet obſeruari Conſtitutionem Bonifacij IX. quæ incipit *Clerici*, & refertur *in 6. tit. De Clericis coniugatis*, vbi illis ſolùm Clericis coniugatis, qui cum vnicis & virginibus contraxerint, (adeóque excluſis bigamis) priuilegium fori conceditur, neque aliter, quàm ſi tonſuram & veſtes deferunt Clericales, vltra quod Concil. Trid. requirit, vt itidem alicuius Eccleſiæ ſeruitio, vel miniſterio ab Epiſcopo deputati eidem Eccleſiæ ſeruiant, vel miniſtrent.

Minores Eccleſiæ.) *Gl.* hîc intelligit Scholares, ſiue ſeruientes Eccleſiæ ad eius obſequium deputatos, *arg. c. 17. Eccleſiarum. q. 2. Fed. de Senis.* inſuper requirit, vt ſint adſtricti ad ſeruiendum. Non ſufficit ergo eſſe ſcholares, niſi ſint deputati ad ordines aliquando ſuſcipiendos, & ad ſeruiendum aliquatenus adſtricti Eccleſiæ. *Felin. n. 2.* tradit hanc Regulam. Quod quando priuilegiatus non poteſt commodè vti priuilegio ſuo, niſi includatur familia ſua, tunc illa includitur. *arg. c. Licèt. de priuil. in 6.* Gaudent ergo in propoſito priuilegio fori omnes, qui ſeruitio, aut miniſterio Eccleſiarum ſunt neceſſarii, aut vtiles, & quibus Eccleſia commodè carere non poteſt.

Sit ſequeſtratus.) id eſt excommunicatus. Quæres, an ſit excommunicatio latæ ſententiæ, vel ferendæ? Ratio dubitandi eſt, quia verbum *Sit* præcipuè junctum participio præteriti temporis, vt hîc, infert excommunicationem ipſo facto, juxta *gl. in c. Quicunque. de hæret. in 6.* quæ communiter tenetur, ideóque aliqui ducti rigore verborum, affirmant eſſe latæ ſententiæ, alii negant, quos ſequitur *Sanchez. l. 7. de matr. d. 12. n. 2.* Ad hoc cap. reuocantur c. *1. Decernimus. c. 3. Quanto. c. 8. Clerici. c. Qualiter, & quando. de jud.* ſuprà. Vetant enim hoc idem, ne videlicet Clerici alibi, quàm coram Eccleſiaſticis Iudicibus conueniantur, neque Judices ſeculares illorum cauſis ſe immiſceant, quæ peculiari explicatione non indigent hoc loco.

Cap.

Cap. III. Sanè.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Sanè, ſi Epiſcopi, inter quos cauſa verſatur, ſint diuerſarum prouinciarum: Ille Primas det Iudicem, in cuius Prouinciâ eſt locus, de quo contenditur.

Ratio huius deciſionis eſt petenda ex *c. fin.* vbi dicitur aliquem etiam ſortiri effectum ratione rei in territorio ſitæ; quare hic nihil adiiciendum eſt.

Cap. IV. Si quis.

Gregorius Bonifacio Defenſori Corſicæ.

S V M M A.

Si Epiſcopus à Clerico recuſatus fuerit, vt ſuſpectus, deputet executorem. Quodſi Actor refugerit, partes per aliquem ab Epiſcopo conſtitutum, compellantur mutuò judices ſeu arbitros eligere, à quibus, quidquid fuerit definitum, compleatur.

Cùm recuſatio ſit affinis appellationi, & de eâ eod. tit. extet *cap. 41.* quod incipit, *Secundò requiris.* rectiùs illuc hanc materiam differimus.

Cap. V. Si Clericus.

Alexander III.

T E X T V S.

Si Clericus Laicum de rebus ſuis, vel Eccleſiæ impetierit, & Laicus res ipſas non Eccleſiæ eſſe, aut Clerici, ſed ſuas proprias aſſeueret, debet de rigore juris ad forenſem Iudicem trahi. Cùm actor forum rei ſequi debeat, licèt in pleriſque partibus aliter habeat conſuetudo.

E X E G E S I S.

Non Eccleſiæ, aut Clerici.) Negatio facit rem dubiam, ideòque Pontifex reſpondet, ſi Laicus ſuper rebus ſuis. vel eccleſiæ à Clerico conuentus, neget ipſas eſſe Eccleſiæ, vel Clerici; conueniendum eſſe coram Iudice ſeculari per generalem illam Regulam, *Actor debet ſequi forum rei.* Fallit autem, quod dictum eſt de negatione I. ſi negetur id, quod eſt notorium per *c. 3. Super eo. de teſtibus &c.* Fallit II. in negatione extraiudiciali juxta *Innoc. in c. Venerabili. de cenſib.* Ille itaque, contra quem negatur, non tenetur deſiſtere à ſolito uſu, aut rei poſſeſſione. Fallit III. vbi negatio habet contra ſe præſumptionem Iuris communis, juxta eundem. *Innoc. in c. 1. Ex parte. de verb. ſignif.* vbi dicit, quòd negatio ſubditi non facit dubiam petitionem Epiſcopi, ſi v. g. exigat Cathedraticum, vel ſubſidium charitativum, quia hæc innituntur juri communi, ſecundùm quod iſta debentur Epiſcopis. Fallit IV. vbi negatio faceret rem dubiam in præiudicium ipſius negantis *per c. 1. De procur.* vbi negatio, quòd procurator habeat mandatum, non facit dubium de mandato, quia hoc noceret neganti, & admitteretur procurator cum cautione rati. *L. 1. C. de Procurat.* Fallit denique V. vbi eſt negatio ſimplex abſque vllâ probabili ratione, pro quo plures alios allegat *Felinus*, qui vtiles has fallentias poſuit hîc *n. 1.*

Cùm actor.) De hâc regulâ dicemus infra *c. 8.* cùm ſit generale. *c. Generaliter.* vbi repetitur. Conſuetudo autem contraria, quam dicit Pontifex, in pleriſque partibus haberi, videtur licitè introducta propter negligentiam Laicorum in exhibendâ Clericis juſtitiâ, quæ cauſa etiam aſſignatur infra in *d. c. Generaliter.* hócque caſu meritò Clerici Laicos etiam in cauſis ſecularibus poſſunt accuſare coram Iudice Eccleſiaſtico. Hâc tamen cauſâ ceſſante, conuenit obſeruari juris communis regulam.

Cap. VI. Ex tranſmiſsâ.

Idem.

S V M M A.

Iubet Pontifex cauſam feudalem ad Epiſcopum delatam, per Dominum feudi ſecularem terminari; ſi tamen ille malitioſè diſtulerit, jubet ei per Epiſcopum finem imponi.

Cap. VII. Verùm.

Idem.

S V M M A.

Epiſcopus conſecratus de feudis ad Eccleſiaſticam cognitionem pertinentibus cognoſcit, alioquin Imperiali cognitioni relinquitur.

E X E G E S I S.

Diximus ſuprà *c. 5. Cæterùm.* de judiciis. ex generali feudorum regulâ, feudales cauſas debere cognoſci, & ventilari coram Domino feudi, qui habet in his juriſdictionem ordinariam, ſiue fuerit Eccleſiaſticus, ſiue ſecularis, & ſiue Vaſalli fuerint Eccleſiaſtici, ſiue Laici. *Concordat. cap. iſtud, & præcedens.*

Cap. VIII. Cùm ſit generale.

Lucius III.

S V M M A.

Etſi generale ſit, vt actor forum rei ſequatur, verùm quia ſeculares Iudices in Iuſtitiâ Eccleſiaſticis exhibendâ ſæpè ſunt remiſſi, Eccleſiarum Rectores in fauorem Eccleſiæ malefactores ſuos, vtpote ſacrilegos, poſſunt ſub quo maluerint Iudice conuenire.

EXE-

EXEGESIS.

Actor forum rei.) Hæc regula generalis eſt, tùm in Jure Canonico per iſtum text. & *c. Clericus.* item *c. Ex tranſmiſſâ. 6.* & *c. Verùm. 7.* ſuprà, tum in jure Civili. *l. Juris ordinem. C. De juriſd. omnium jud. l. Fin. C. Vbi in rem actio.* Fallit tamen in quibuſdam caſibus. 1. In privilegiatis, quales de jure communi ſunt Scholares, ſeu Studioſi, his enim datur electio fori, an velint coram Epiſcopo, vel Rectore conveniri. *Auth. habitâ. C. Ne filius pro patre.* Quâ in re attendatur, quod conſuetudo habet.

2. Fallit in diffamato civiliter, vel criminaliter, hic enim coram proprio ſuo judice diffamatorem (qui in cauſâ principali partes Actoris invitus ſuſtinere cogitur) convenire poteſt, & cauſam traductionis, ſeu diffamationis ſub pœnâ impoſitionis perpetui ſilentij deducere *l. Titia*, & ibid. *Bart. n. 1. & 2 ff. De accuſat. l. Si ea. C. De ijs, qui accuſare non poſſunt. l. Si eo temp. C. De pignor.* DD. communiter *in l. Diffamari. C. De ingenuis. & manumiſſ.*

3. Fallit in fiſco, qui non tenetur in actione ſuâ ſequi forum rei, ſed reus tenetur ſequi forum fiſci. *l. Defendere. ff. De Author. tut. l. 3. de his, quibus vt indignis.*

4. Fallit ratione oppreſſionis factæ per Laicum, occupationis, aut detentionis rei Eccleſiaſticæ, vel doli commiſſi in contractu inter Clericum, & Laicum celebrato, vel cuiuſvis maleficij, Eccleſiæ, vel Clerico à Laicis illati; item ratione juſtitiæ ab iiſdem aut denegatæ, aut remiſsè adminiſtratæ, iuxta *cap. Ex tranſmiſſâ 6.* ſuprà, *c. 10.* & *c. Suſcepto.* infrà, & *cap. 8. Præſens*, vigore quotum Clericus Laicum poteſt trahere ad forum Eccleſiaſticum. Quin etiam Laici Laicos in cauſis quoque ſecularibus trahere poſſunt ad judicem Eccleſiaſticum, in caſu juſtitiæ denegatæ, aut non rectè adminiſtratæ, vt colligitur ex *d. c. 6. Ex tranſmiſſa.* dum jubet, ſi Dominus feudi ſecularis cauſam ſuorum vaſallorum diſtulerit terminare, Epiſcopus eam terminet, quia v. del. tum ratione peccati, talis cauſa poteſt trahi ad judicem Eccleſiaſticum, *c. Novit. 13. de jud.*

Fallit 5. Si alicubi ſit conſuetudo legitimè præſcripta, vt Laicus actor non teneatur ſequi forum rei Laici, non videtur enim talis conſuetudo ſimpliciter illicita, etſi illicita foret altera, ſi Laici Clericos poſſent trahere ad forum ſeculare; repugnat enim id immunitati, & dignitati Eccleſiaſticæ.

Fallit 6. in paupere, tanquam perſonâ miſerabili, item in viduâ, quæ ratione viduitatis cenſetur derelicta, hi enim etiam Laicos poſſunt trahere ad judicem Eccleſiaſticum, v. g. in cauſâ donationis, dotis, alimentorum &c.

Fallit 7. Si quis in actione reali adhibeat iſtam cautelam valdè ſingularem, quam ponit *Joan. Bapt. Nicolaus to. 1. Reg. Juris*, ſub verb. *Actor*, & tradunt DD. *in l. Conſulta diualia. C. De teſt.* Si quis rem deferat ad ſuum judicem, & dicat: Ego ſum acturus ſuper tali re, tu facias fieri proclamari, ſiue affigas decretum, vt omnes, qui ſua, intereſſe putant, compareant. Quo caſu, ſi quis ratus, ſua intereſſe, compareat, etſi fuerit Clericus, tenetur reſpondere in foro actoris: Si enim alter obtendat, quòd actor debeat ſequi forum rei, actor replicabit: Ego te non accuſo, neque facio reum, ſed ſi putas tua intereſſe hanc litem, perſequere illam coram hoc meo judice, cùm enim non ſis à me accuſatus, ſed ſponte venias intereſſe tui causâ, non potes per Regulam de actore, qui hunc caſum non comprehendit, me trahere ad judicem tuum. Verùm etſi hæc cautela ſit vera, & vtiliter poſſit adhiberi, non tamen pertinet propriè ad noſtram Regulam, in quâ videtur ſumi actor propriè, pro accuſatore.

Multas alias fallentias, ſeu exceptiones afferunt alij, ſed parum neceſſarias, imò nec convenientes. Quæ habetur *c. ſeq.* Specialis eſt.

Malefactores.) Id eſt Raptores rerum Eccleſiaſticarum, & invaſores, ait gloſ. judicantur verè Sacrilegi, quia res ſacris vſibus conſecratas temerario auſu invadunt, vel vſurpant, ideòque apud Judicem tam Eccleſiaſticum, quàm Secularem accuſari poſſunt.

Cap. IX. Quod Clericis.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Mandat, ſi Clerici Pariſiis commorantes habeant cauſas pecuniarias contra aliquos, vel aliqui contra eos, jure Canonico ipſas decidi.

EXEGESIS.

Gloſſa ait hoc eſſe ſpeciale Pariſiis, vbi Epiſcopus habet temporalem juriſdictionem, & gerit vicem Comitis, vnde etiam Præco bannum ibi nunciat nomine Epiſcopi, & Regis ſimul. Aliàs jure communi, Laici in cauſis temporalibus debent coram Iudice Laico conveniri, nec tractatur cauſa jure Canonico, ſed ciuili, vel municipali.

Cap. X. Licet ex ſuſcepto.

Innocentius III. Vercellenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt literæ Apoſtolicæ à Vercellenſibus Laicis, ſuper rebus ſecularibus impetratæ, ſublato appellationis obſtaculo, decernantur irritæ, dummodo Conſules, & Communitas exhibeant juſtitiæ complementum. Liceat tamen grauatis appellare ad Epiſcopum, vel Papam, vacante præſertim imperio. Si verò Conſules fuerint recuſati, coram arbitris communiter electis, de cauſâ ſuſpicionis agatur, quæ ſi juſta fuerit, itidem ad Epiſcopum, vel Papam pro juſtitiâ recurratur.

EXEGESIS.

Vacante Imperio.) Hoc cap. quatenus ex defectu

ſectu debitæ juſtitiæ adminiſtrationis Laicorum, concedit illos trahi ad judicem Eccleſiaſticum, iam patet ex dictis ad *c. 8. Cùm generaliter.* ſuprà in quartà fallentià. Quòd verò hîc dicitur de vacante imperio, apparet eo tempore Imperatore mortuo, necdum alium fuiſſe electum, & civitatem Vercellenſem tum quidem pertinuiſſe ad jus Imperij. An verò vacante Imperio, Pontifex aliquod jus in illo habeat, hîc paucis expediri non poteſt. Certè noſtris temporibus jure Germanico, mortuo Cæſare tres Principes ſunt deſignati, qui Vicarij Imperij vſque ad electionem noui Cæſaris dicuntur; Elector Saxoniæ, in vtroque Circulo Saxonico; Elector Comes Palatinus Rheni, ad tractum Rheni; Dux Sabaudiæ, in Italiâ. Vel igitur jus Pontificium in hâc parte ſucceſſu temporis eſt mutatum, vel Pontifex ſolùm loquitur in eo caſu, quando legitimus, & ſupremus Iudex, qualis in Imperio eſt Cæſar, aut vacante Imperio, Vicarius nullus eſſet conſtitutus.

Fuerint recuſati.) Tangitur hîc materia recuſationis, non minùs, quam ſupra *in cap. Si quis.* vbi illam rejecimus ad *cap. 41. Secundò requiris. de appellation.*

Cap. XI. Ex tenore.

Idem, Archidiacono, & Theſaurario Turonenſi.

S U M M A.

Mandat Pontifex, quatenus cauſa, cuiuſdam Nobilis Viduæ, iſtis Prælatis delegata (cui Comes Britanniæ ipſius Dominus, iuſtitiæ complementum promittebat) niſi ſit talis, quæ ad judicem Eccleſiaſticum pertinere noſcitur, ad dictumComitem remittatur, dummodo per judicem ſecularem poſſit juſtitiam obtinere, alioquin conditione Comitis non obſtante, vult cauſam à delegatis ſuis terminari.

E X E G E S I S.

Neque hoc capitulum habet difficultatem, ſed confirmat Regul. de qua ſuprà *cap. Cùm ſit generaliter,* quod ordinariè Actor debeat ſequi forum Rei, niſi in caſibus quibuſdam, quorum præcipuos poſuimus in fallentiis. *d. c. Cùm ſit,* allatis.

Maximè autem notabilis eſt Fallentia, quòd quando Iudex ſecularis, non præſtat, aut negat juſtitiæ complementum, quævis cauſa ſecularis ratione peccati poſſit trahi ad Iudicem Eccleſiaſticum, quod plures Canones ib. cc. & iſte ipſe confirmat. In praxi tamen iniquitas Iudicum ſecularium vix videtur huic juri tam explorato dare locum.

Cap. XII. Si diligenti.

Idem, Piſano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Archiepiſcopus iſte immemor conſtitutionis, quâ cauetur pacto priuatorum Iuri publico minimè derogari, reſpondit, quòd licitum ſit Clerico ſaltem in temporalibus renunciare priuilegio fori, præſertim adversùs conſentientem, & juramentum ſuper hoc interpoſitum tenere. Re ad ſe delatâ reſpondit Pontifex, jus hoc in Mileuitano & Carthaginenſi Concilio fuiſſe promulgatum, ne Clerici Clericos relicto ſuo Epiſcopo ad judicia publica protrahant, alioquin cauſam perdant, & à Communione habeantur extranei. Quin etiam, vt Epiſcopi quoque, & quicunq; Clerici, qui in hoc deliquerint, etſi pro eis ſit lata ſententia, locum ſuum perdant in actione criminali; in ciuili verò cauſam, ſi locum maluerint retinere. Manifeſtum igitur eſt, quòd nec inuiti, nec voluntarij paciſci poſſint, de ſeculari judicio ſubeundo, cùm priuilegium fori non ſit perſonale, cui renunciari valeat, ſed toti Collegio Eccleſiaſtico publicè ſit indultum; Neque juramentum licitè ſeruari poteſt, quod contra Canones illicitis pactionibus informatur.

E X E G E S I S.

Iuri publico.) Explorati juris eſt, quòd pactum priuatorum non valeat in præiudicium eorum, quæ principaliter in fauorem publicum ſtatuta ſunt. *l. Iuris gentium §. Paciſcar. ff. De pactis, C. Ad Apoſtolicam. de Regular.* Neque talis renuntiatio juvatur juramento. Renunciatio enim juris alicuius, vt ſit valida, debet verſari circa jus, quod eſt in ipſo renunciante, & non pendet etiam ab aliis Arg. *l. Id, quod noſtrum eſt. ff. De Reg. juris. & c. Ab eo de elect. in 6.* Ius autem publicum non eſt penes priuatos ſine reſpectu ad totum Collegium, ordinem, ſiue communitatem, ſed ſpectat illius bonum, honorem, ſecuritatem, cui ſi renuntiare liceret, cederet in aliorum quoque damnum, dedecus, periculum. Adverte priuatos, & perſonas ſingulares hîc idem eſſe. Aliàs enim priuatus dicitur, qui non eſt in dignitate. *cap. Qui contra. 24. q. 1.* hîc autem priuatorum nomine intelliguntur etiam Epiſcopi, quatenus ſunt perſonæ ſingulares, nam neque ipſi poſſunt renuntiare priuilegio fori, & ſi faciant, ſubiacent pœnæ, vt patet ex textu. *Gloſſa* hîc obijcit plura jura, ex quibus videtur colligi, pactis priuatorum juri publico poſſe derogari, *vt l. Pactum inter hæredes. ff. De pactis. l. 1. in fin. ff. à quibus app. non lic. l. Vlt. in fin. C. De temp. appell. c. Ad Apoſtol. de regul. c. Si terra, & c. Si accedentibus. de priuilegiis. &c.*

Nota ex *Panorm.* hîc *n. 7.* jus publicum poſſe diſtingui tripliciter. 1. Quandoque ſancitur aliquid principaliter in merum fauorem priuatorum ſingillatim, tali juri poteſt renuntiari. Sic mulieribus conceſſum eſt, vt non obligentur fideiuſſione, *ex S. C. Velleiano,* cui tamen juri renuntiare poſſunt. *l. vlt. §. vlt. ff. Ad Velleian.* 2. Quandoque ſancitur aliquid in fauorem alicuius communitatis, aut Collegij, aut hominum certæ conditionis pro publicâ vtilitate ipſorum, & in odium aliorum, qui ipſis

ſæpè, aut communiter ſunt iniqui, aut infeſti, tali privilegio nemo poteſt renuntiare; quale eſt Clericale fori priuilegium, introductum non ſolùm in favorem Clericorum, verùm etiam odium Laicorum, qui illis communiter ſunt iniqui. Simile eſt privilegium Canonis. *Siquis ſuadente. 17. q. 4.* Sic filiifamilias ex *Senatusconſulto Macedoniano* non obligantur Creditoribus ratione mutui, quod ſtatutum eſt in favorem partium, & odium Creditorum, per quos filij ad mutuo accipiendas pecunias circumſcripti, & poſtea ad reddendas conventi incitabuntur ad inimicitias, & necem parentum. Huic itaque juri filius renuntiare non poteſt. *l. Sed etſi. ff. Ad Macedon.* 3. Ius publicum aliquando principaliter vergit in favorem publicum communitatis, Collegij, aut hominum certæ conditionis, vti dictum eſt, & conſequenter ſolùm in favorem privatorum ſingillatim, qui videtur eſſe caſus proprius h. c. Immunitas enim à foro ſeculari, etſi principaliter ſpectet totius Ordinis Clericalis dignitatem, & ſecuritatem, redundat tamen conſequenter in ſingulos; qui renuntiando huic privilegio non poſſunt præiudicare omnibus.

Intellige igitur jus publicum in propoſito non ſolùm, quod eſt publicè latum, verùm etiam pro publico, ſiue pro omnibus in communi. An autem juri introducto in favorem privatorum, & quando, renuntiari queat, ambigi poteſt. *Felinus*, & alij hic multiplicant fallentias, & limitationes. Quas cùm conſidero, talia exempla afferri reperio, in quibus bonum privatum à publico ſeparari non poteſt, ideóque ſpectant ad tertiam claſſem juris publici. Talia ſunt jura, quæ ſtatuunt certam formam actibus quibuſdam, vt v. g. in teſtamentis ſeptem teſtes, & certæ ſolennitates in contractibus adhibeantur, quæ, etſi videantur potiſſimùm referri ad bonum privatum, intereſt tamen boni publici, vt rectè fiant, adeóque his, & ſimilibus renuntiare poteſt nemo.

Mileuitano & Carthaginenſi Concilijs.) Editio Greg. XIII. hæc habet ad marginem verba, quæ hoc loco tribuuntur Concilio Milevitano, habentur in *Concilio Tolet. III. c. 13.* Reliqua in Carthag. III. *c. 9.* Vnde apparet, per errorem irrepſiſſe Milevitanum pro Toletano. Quæritur, an iſti, qui violant horum Conciliorum Canones, debeant perdere cauſam, aut locum ipſo jure, an per ſententiam. Placet *gloſſ.* quæ dicit per ſententiam, quod communiter teneri aſſerit *Panorm. n. 13.* quia vbi pœna imponitur per verba in futurum ſonantia, non infligitur ipſo jure, vt notat *gl. in c. Quiſquis. de elect. concord. Reg. in pœnis. de reg. Juris in 6.*

Cùm non ſit beneficium hoc perſonale.) In oppoſitum videtur ſtare jus civile. *l. Si quis in conſcribendo. C. De Epiſc. & Cler. & l. penult. C. De pactis*; quæ leges contrarium decidunt, videlicet hoc privilegium eſſe renuntiabile, adeóque potiùs perſonale. Favet ratio ex Iure Canonico *c. 42. Inolita. 11. q. 2.* petita (in quo habetur Canon Conc. Toletani, qui hic tribuitur Milevitano) vbi id ſolùm prohibetur, ne Clerici Concleticos, ſuo Pontifice relicto, ad judicia publica pertrahant, quæ verba in rigore ſolùm referuntur ad invitos, non ad volentes, per *l. 1. C. De Agric.*

Reſp. 1. Iura Ciuilia non præiudicare Canonibus, ſed potiùs per hos corrigenda, quantum attinet ad Clericos, & cauſas Eccleſiaſticas.

Reſp. 2. Cùm *Barboſ.* hic *n. 4. in alleg.* Licet à principio privilegium hoc forenſe Clericis ſub hâc formâ fuerit conceſſum, fuiſſe tamen poſtea auctum, vt patet ex Conc. Carthaginenſi, quod refertur *d. c. 11. q. 1.* ſequitur *c. 42. Placet*, vbi ſtatuitur, vt Clerici neque volentes coram Iudice ſeculari ſe purgare, aut litigare, aut reſpondere poſſint, quia videlicet hoc redundat in opprobrium Clericalis Ordinis, vt judicibus inferioris Ordinis (quales reſpectu Clericorum univerſim ſunt Laici) ſe ſubjiciant, & per eorum tribunalia trahantur, aut vagentur. Quare Pontifex vtrumque Concilium conjunxit, quia prior Canon ſolus non ſufficit ad dignitatem, & ſecuritatem Ordinis Clericalis, ſed per poſteriorem completur, atque ex eo tempore, quo latum eſt priuilegium fori, & prorſus publicum, ſiue toti Ordini conceſſum, judicari debet. Vnde fortaſſis jura civilia in Contrarium allegata ſunt antiquiora his Conciliis, etſi alij aliter ita explicare conentur.

Nec juramentum licitè &c.) Nota, quando actus aliquis in favorem publicum principaliter prohibetur, non confirmari illum juramento, ita cum aliis *Sanch. l. 1. de matr. d. 32. n. 8. & 9.* dicit, juramentum contra publicam vtilitatem non poſſe licitè obſeruari, neque indigere relaxatione, quod clarè confirmatur ex hoc textu.

Cap. XIII. Cùm contingat.

Idem, Beluacenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm hic Epiſcopus quæreret, an Clerici ſervientes Capitulo Beluacenſi, vel aliis Clericis ejuſdem Diœceſis, ſint ſuper exceſſibus ſuis conueniendi coram illis, quibus ſeruiunt. Reſpondet Pontifex eſſe deferendos ad Epiſcopum, tanquam Ordinarium, maximè ſi in ipſius Diœceſi delinquant. Niſi fortè hi, quibus deſeruiunt, ex indulgentia, vel conſuetudine ſpeciali juriſdictionem in eiuſmodi Clericos ſibi valeant vendicare.

EXEGESIS.

Ex tali Conſuetudine ſeu indulgentiâ Decani Eccleſiarum Cathedralium in Germaniâ habent Iuriſdictionem in Canonicos, & Clericos Capitulo deſervientes, quorum correctioni Epiſcopi ſe non immiſcent, niſi Decani officio ſuo deſint.

Cap.

Cap. XIV. Poſtulâſti.

Idem.

S V M M A.

Sacerdos habens Eccleſiam in vnâ Diœceſi, ibique reſidens, domicilium verò patrimonij in aliâ, ibique delinquens, per Epiſcopum, in cuius Diœceſi deliquit, debet judicari, & ſententia ab eo lata, per Epiſcopum, in cuius Diœceſi beneficium habet, executioni mandari.

Quod & per ſe planum eſt, & patebit magis ex dicendis ad c. fin.

Cap. XV. Ex parte.

Honorius III. Archiepiſcopo, Decano, & Archidiacono Turonenſi.

S V M M A.

B. quondam Angliæ Regina, à Nobili G. ſpoliata Caſtro ſuo dotalitio Sergei, coram his ipſis Delegatis Pontificis dictum Nobilem accuſauit. Quo excipiente, domicilium ſuum principale vltra duas diætas à Turonis eſſe remotum, Regina replicat, illum etiam habere domicilium in Diœceſi Andegauenſi, vbi caſtrum controuerſum ſitum erat, illudque non diſtare Turonis vltra 12. leucas. Nobili verò vlteriùs excipiente, cauſam pertinere ad Dominum feudi, de cuius negligentiâ in exhibendâ juſtitiâ, cùm literæ Apoſtolicæ mentionem non faciant, eſſe invalidas, tum ex hoc capite, tum ob falſitatem expreſſam de Caſtro dotalitio, quod tale non ſit. Regina reſpondit Viduam ſpoliatam irrequiſito feudi Domino ſpoliatorem coram Iudice Eccleſiaſtico poſſe conuenire. Quibus ad ſe delatis mandat Pontifex, vt judices hi Delegati, ſi Nobilis interdum etiam in Diœceſi Andegauenſi non vltra duas diætas à Turonis commorari ſoleat, & ibi ſita ſit res litigioſa, non obſtantibus exceptionibus, ad petitorium potiùs, quàm ad poſſeſſorium (quod Regina intentabat) pertinentibus, iuxta priores literas ratione prauiâ procedant.

E X E G E S I S.

Quondam Angliæ Regina.) Quærunt hîc, vtrùm Vidua retineat dignitatem quæſitam radiis mariti. Et communiter affirmant, ſed limitant I. niſi fuerit ſeparata à marito, non per mortem, ſed ex diuortio; quia hoc eſſet ex delicto, *l. Ex conſenſu. C. de repud.* II. niſi impudicè viuat. *l. Hæc ſolis. C. de reuoc. donat.* III. niſi retenta dignitas cederet in præiudicium & damnum vxoris, vt ſi vxor rebellis alicuius in dignitate conſtituti, cum illo cogatur abire in exilium, vnde dicit *Bart.* in *l. Titia. §. Vſuras. ff. de leg. 2.* vxores rebellium poſſe repatriare mortuis maritis, licèt ſtatutum, aut edictum etiam ipſas relegârit, quia finitâ causâ odii, finitur odium, per *l. Cui curiam. §. fi. ff. De poſtul.*

In Contrarium generatim vxores mortuis maritis non retinere priſtinam dignitatem, videtur ſtare iſte textus, vbi Regina Vidua dicitur *quondam Regina.* Particula autem *quondam*, & ſimiles videntur remouere tempus præſens. Sed cùm in hoc ipſo textu eadem dicatur ſæpiùs Regina ſine addito, nihil hinc concluditur. Placet, quod dicit *Felin.* hîc. Has particulas importare tempus præteritum alio non apparente, ſed ad ſaluandum teſtimonium, vel inſtrumentum, poſſe dictas dictiones etiam verificari in tempore præſenti juxta *gl.* tritam in *l. Nec emptio. ff. De contrahendâ emptione* & *gl. in l. 1. §. 1. Verb. Olim. de noui op. nunc.*

Vltra duas diætas.) Juxta jus antiquum. *c. Nonnulli. de reſcript.* jure enim nouiore hoc reſtrictum eſt ad vnam diætam. *c. Statutum. eod. in 6.* Vide, quæ diximus ad *d. c. Nonnulli.* Fit autem ordinariè computatio diætæ, vltra quam ad judicium quis trahi non debet, à loco domicilii principalis, juxta *gl. in d. c. Statutum. de reſcript. in 6.* Quare diſputant, quâ ratione Nobilis iſte potuerit trahi ad vrbem Turonenſem, cùm aſſerat domicilium ſuum principale ſitum eſſe in Diœceſi Rodonenſi, & vltra duas diætas diſtare. Reſp. cum *Panorm. n. 9.* quem communiter ſequuntur alii, vbi iſta duo conjunguntur, videlicet, rem litigioſam eſſe in Diœceſi, & eum, qui conuenitur habere domicilium ibidem, licet non principale, poſſe inde fieri computationem diætarum. Quia his duobus conjunctis, eiuſmodi domicilium, licèt minùs principale, cenſetur principale, quoad cauſam ſubiectam, nam duæ cauſæ vincunt vnam. juxta arg. *c. 1. De treug. & pace.* item *Auth. Itaque C. Communia. de ſucceſſ.* Et iſte videtur propriùs, & verus intellectus h. c. cùm præſertim iſte Pontifex hæc duo conjungat, mandans procedi, ſi conſtiterit Diœceſin Andegauenſem vltra duas diætas Turonis non diſtare, & in eâdem rem litigioſam eſſe.

Quòd Vidua ſpoliata.) diximus ſupra *c. Cùm ſit generale.* Ad Regulam, *Actor debet ſequi forum rei.* fallere illum in pauperibus, & viduis. Et licet aliter non appareat oppreſſio eorum, credi poſſe eos in quibuſuis cauſis adire pro juſtitiâ immediatè Judicem Eccleſiaſticum, quia ſatis opprimuntur ab ipſâ paupertate, vt ſentit *Innoc. c. Significantibus de off. deleg.* ſuprà. vbi fauet ipſe textus. Si verò ſunt aliàs miſerabiles perſonæ, ſed non pauperes, nec oppreſſæ, vt quia ſunt viduæ, vel orphani, vel infirmi, diuites tamen, tunc poſſunt quidem adire Eccleſiam (quæ habet iſtas perſonas, veluti miſerabiles ſub ſuâ poteſtate, *d. 84. & 87.* per totum.) & literas impetrare contra Laicos, ſed iſtæ literæ erunt in pendenti, ſeu ſuſpenſo, donec appareat, vtrum Judex Laicus fecerit ſuum officium, qui ſi juſtitiam debitè adminiſtret, literæ impetratæ carebunt effectu, vt colligitur. *c. Licet.* & *c. Ex tenore.* ſuprà, &

 alüs.

aliis. Etſi verò cauſa feudalis univerſim pertineat ad Dominum feudi, neque eam Ordinarius cognoſcat, niſi negligente Domino feudi, per *c. 6. Ex tranſmiſſâ.* ſuprà *gl.* tamen cum quibuſdam tenet, illud procedere ſolùm in petitorio, non autem in poſſeſſorio, quod non tangit naturam feudi, ſed verum eſt, quod etiam poſſeſſorium pertineat ad Dominum feudi, & cauſam huius eſſe ſpecialem in viduis, & id tenet *Innoc.* ac *Panorm.* hic de Eccleſiaſticis & Clericis, & aliis miſerabilibus perſonis, vt ſpoliatores ſuos, & ſuper feudo poſſint conuenire coram Eccleſiâ.

In petitorio potiùs, quàm poſſeſſorio.) Notâ proceſſum reſcripti impetrati in poſſeſſorio, qualè fuit, quod impetrauit iſta Regina, non alterari per exceptionem petitorii, quàm propoſuit iſte Nobilis, dum negat, Caſtrum controuerſum pertinere ad Reginam ratione dotalitii. Hoc enim in petitorio diſcutiendum fuiſſet, de quo in præſenti Regina nihil mouit, quare etſi falſa narràſſet de proprietate arcis, Pontifex nihilominus dediſſet literas pro cauſâ poſſeſſionis; quia ſpoliatus ante omnia reſtitui debet. *per c. 2. & c. fi. de ordine cognit.* inf. Niſi eo caſu, quo contrà cap. *De multâ. de præbendis,* quis inualidè obtinens ſimul duas dignitates, vnâ ſpoliatus peteret reſtitutionem; is enim actore excipiente contra proprietatem, literis Apoſtolicis non juvaretur, quia expreſsâ duarum dignitatum obtentione, non fuiſſent conceſſæ, adeóque inualidæ ſunt per c. *Ex literis. de reſcript.* de quo vide plura apud *Panorm.* hic *n. 12.* ſed bene aduertit *Felin. n. 4.* hoc procedere in beneficialibus, non item in aliis per hunc text.

Cap. XVI. Conqueſtus.

Gregorius IX. Fratri Palmerio, Canonico SS. Trinitatis.

S V M M A.

Mandat Pontifex ab Epiſcopo Bononienſi imploratus, vt delegatus iſte, ſi conſtiterit temporales juriſdictiones Eccleſiæ Bononienſi pleno jure competentes, à poteſtate & communi Bononienſi per violentiam vſurpari, monitione præmiſſâ per cenſuram ipſos ab huiuſmodi ceſſare, & ſatisfacere de damnis & iniuriis, appellatione remotâ, compellat.

Quæ per ſe plana ſunt.

Cap. XVII. Dilecti.

Idem Epiſcopo Dulmenſi.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus Dulmenſis ſuper quadam pecunia ſumma ab I. & A. Ciuibus Rom. per literas Apoſtolicas conuentus, obtenderet priuilegium Apoſtolicæ Sedis Anglicis conceſſum, vt ſuper cauſis pecuniariis vltra mare conueniri non poſſint. Reſpondet Pontifex, priuilegium hoc non prodeſſe illis, qui certo loco ſe reſpondere, vel ſoluere aduerſariis promiſerunt, cùm & ibi, & vbi domicilium habent, valeant conueniri, ideóque mandat Epiſcopo, vt ſatisfaciat, ſecus, vt delegatus contra ipſum ſine mora procedat.

E X E G E S I S.

Cùm ibi, & vbi.) Etſi igitur Epiſcopus iſte ratione prætenſi priuilegii non poterat conueniri, niſi in Angliâ, quia tamen promiſit ſe ſoluturum certo loco extra Angliam, poterat per *c. fin.* infrà, ibi conueniri ratione contractûs. Vbi enim quis promiſit ſoluere, ibi videtur contraxiſſe, vt *in c. Romana. §. Contrahentes. eod. in 6.* & *l. Contraxiſſe. ff. De act. & oblig.* intellige quoad facultatem conueniendi, vt notat *Bart. l. 1. C. de Summa Trinit.* non autem quoad ſubiiciendum contractum ſtatutis illius loci, quoad hoc enim attenditur locus, vbi negotium geſtum eſt, *l. Si fundus. ff. De euict.*

Cap. XVIII. Significâſti.

Idem Abbati Trecenſi.

S V M M A.

Cùm P. Clericus ad petitionem C. Mercatoris, ſe Abbatis huius juriſdictioni ſubieciſſet, ſi in termino nunc elapſo de pecunia mutuata non ſatis feciſſet eidem; re ad ſe delatâ reſpondet Pontifex, licet priuatorum conſenſus, eum, qui juriſdictioni aliàs præeſt, poſſit Iudicem conſtituere, Clerici tamen in judicem non ſuum, niſi ſit Eccleſiaſticus, & Epiſcopus conſentiat, conſentire non poſſunt.

E X E G E S I S.

Iudicem conſtituere.) Cùm quis alteri Judici, quàm proprio ſe ſponte ſubiicit, dicitur juriſdictionem illius prorogare, quod ſonat extendere. Poteſt autem hæc juriſdictionis prorogatio fieri de judice in judicem, de perſonâ in perſonam, de rè in rem, de loco in locum, iuxta *gl. in l. 1. C. De juriſd. om. jud.* Non poteſt tamen etiam cum Superioris licentiâ quis conſtituere ſibi judicem, qui aliàs nullam habet juriſdictionem, quia priuatus, imò nec Epiſcopus, cuius conſenſus requiritur, poteſt dare juriſdictionem, quam non habet, *l. Priuatorum. C. De juriſd. om. jud.* Deinde vt bene not. *Panorm.* hic *n. 5.* prorogare idem eſt, quod extendere, ſi verò non habeat aliàs juriſdictionem, nemo poteſt illam extendere; quod enim non eſt, non poteſt extendi. *arg. c. Ad diſſoluendum. de ſponſ. imp.* & *l. Decem. de Verb. oblig.*

Dices, hoc argumento tolli prorogationem omnem juriſdictionis, quia judex prorogationis per ſe non habet illam partem juriſdictionis prorogatæ, neque etiam ſubditus, non ergo poteſt extendi, quod non eſt. Reſp. Juriſdictionis extenſionem à jure Iudicibus eſſe legitimè conceſſam, ſi ſponte

ſponte aliqui ſe ipſis ſubiiciunt, per hunc textum, & alia jura.

Clerici tamen, &c.) Laborant in aſſignandâ ratione, quia Clerici non poſſunt prorogare juriſdictionem ſine conſenſu Epiſcopi, Laici autem id poſſunt ſine conſenſu Judicis, aut Superioris ſui; Vbi occurrit inprimis illud. Non omnium, quæ à maioribus noſtris conſtituta ſunt, ratiò reddi poteſt. *l. Non omnium. ff. de leg.* & *gl.* ibidem. Deinde illud aſſignari poteſt, ſancitum id eſſe, ad vitandam confuſionem in ordine eccleſiaſtico, quæ facilè naſceretur, ſi Clericis liceret ſine conſenſu Epiſcopi, aliorum ſe juriſdictioni ſubiicere, quo ipſo non parum eneruaretur diſciplina eccleſiaſtica.

Quæres, vtrum deciſio huius textûs locum habeat in cauſis etiam Eccleſiaſticis Laicorum? Aliqui vt *Innoc. in c. De cauſis. de officio deleg. Panorm. in c. P. & G. eodem. n. 15. Bart.* hîc *n. 10.* diſtinguunt, vel enim agitur de cauſis ſpiritualibus ſacramentalibus, quæ ſpectant ad ordines conferendos, vel juriſdictionem fori pœnitentialis, vel agitur de aliis cauſis ſpiritualibus, quæ ſacramentales non ſunt, veluti de decimis, jure patronatûs, & ſimilibus, in prioribus negant juriſdictionem prorogari poſſe, neque enim in talibus quiſquam juriſdictionem habet, niſi Epiſcopus, aut Paſtor proprius, aut aliquis ex eorum commiſſione, vt per ſe patet. In poſterioribus concedunt propter generalem Regulam, h. t. quæ in ſolis Clericis limitatur.

Sed verius eſt, neque in his dari prorogationem, prò quo *Bart. allegat Hoſt.* qui id tenet in Summâ huius tituli *n. 14.* vbi allegat plura jura; Mihi maximè id perſuadet ratio, quæ oſtendit ex eiuſmodi prorogatione magnam orituram confuſionem juriſdictionum; & ſubterfugia noxia propriorum Epiſcoporum, quam refugiunt antiqui Canones, quibus cavetur, ne vllus Epiſcopus alienum Parochianum judicare præſumat, per Parochianos autem vtique etiam Laicos intelligi, neque de ſolis ſacramentalibus ibi agi; apertum eſt ex textû. Denique experientia docet, hanc prorogationem in cauſis Eccleſiaſticis ſaltem apud nos non eſſe in vſu, imò neque inter Laicos in cauſis temporalibus promiſcuè tolerari.

Denique, vt vniuerſim prorogatio ſit legitima, Requiritur I. in Judice juriſdictio ſufficiens, ſpiritualis videl. ad cauſam ſpiritualem, & non ſolùm ciuilis, ſed etiam criminalis ad cauſas criminales, alioquin eſſet nouæ juriſdictionis collatio, non veteris prorogatio. II. Juriſdictio, quæ prorogatur, debet eſſe ordinaria, non delegata; hæc enim eſt delegantis, neque poteſt prorogari ſine conſenſu illius; juxta *c. P. & G. de officio Iudicis delegati* ſuprà. & *Panorm.* ibidem. Etſi juriſdictio mandata ad certum diem, vel tempus, vel ad certam ſummam pecuniæ, aut certum locum poſſit de conſenſu partium prorogari ad aliud tempus, minorem, vel maiorem pecuniæ ſummam, & alium locum. *C. De cauſis. eod. l. Inter conuen. ff. Ad municipal. C. Statutum. §. In nullo. de reſcript. in 6.* III. Requiritur vtriuſque partis conſenſus. *l. 1. ff. De jud. l. 2. C. De juriſd. om. Iud.* Sufficit tamen vtriuſque partis conſenſus tacitus. *arg. c. 2. De judiciis.* Poteſt verò alter, altero inuito reſilire, re adhuc integrâ *l. Si conuenerit. ff. Iuriſd.* Cenſetur porrò res integra, quamdiu citatio non eſt emiſſa. *arg. d. l. Conuenerit.* etſi *Bart. Iaſon.* alii velint manere integram vſque ad litis conteſtationem.

Cap. XIX. Propoſuiſti.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam ſubditus ad petitionem adverſarij legitimè citatus à Iudice ſuo, quia poſtea alterius juriſdictionis eſſe cœpit, judicium illius declinare intenderet. Reſpondit Pontifex, citatum ab hoc judice præuentum, jus reuocandi forum non habere.

EXEGESIS.

Legitimè citatus.) Principium judicii eſt citatio, ſeu in jus vocatio, *cap. Quoniam. de probat.* infrà, *Clement. Paſtoralis. de re jud.* de quâ extat *tit. 4. de in jus vocando. l. 4. ff.* & *tit. 2. l. 2. C.* In jure noſtro peculiarem titulum non habemus, etſi hæc materia ſæpiùs diverſis locis attingatur, & quidem notanter in hoc c. Quâ occaſione cùm ſit inter præparatoria judicii, etiam nos magis neceſſaria annotabimus.

Nota I. Citationem adeò eſſe neceſſariam quoad abſentem, vt nullatenus omitti poſſit *d. Clement. Paſtoralis.* Eſt enim juris naturalis, quia pertinet ad defenſionem, quæ nemini negari poteſt, abſens autem, niſi citetur, ſe defendere nequit. Aliqui putant, ab ipſo Deo inductum, cùm poſt peccatum citauit Adamum, illis verbis Gen. 3. *Adam vbi es?* ideòque eâ omiſsâ, judicium redditur nullum; juxta *gl. penult. in c. Eccleſia S. Mariæ. de Conſtitut.* communiter receptam. Eſt autem Citatio actus judicialis, reliqui judicii præpræparatorius, quo is, quem coram ſe ſiſtere, vel ſiſti opus eſt, judicis mandato legitimè vocatur juris experiundi gratiâ, vt definit *Corraſius l. 3. Aphor. tit. 3.*

Nota II. Citationem variè dividi, ac ſubdividi. 1. Vna eſt *juris*, alia *hominis*, juxta *Clement. 2. de pœnis.* Prior eſt, cùm lex, vel Canon certum dierum terminum ſtatuit, intra quem quis ſe judicio debet ſiſtere, vel adeſſe, vt *c. 1. De electione. in 6. c. Cupientes. eod. c. Quamuis. de officio Ordinarij. c. 1. De appellat. in 6.* Poſterior, cùm quis mandato Iudicis in jus vocatur, de quâ loquitur iſte textus, & *c. Cùm dilecti. de dolo & contumacia. c. Veniens. de accuſat.* 2. Vtraque vel eſt *generalis*, vel *ſpecialis*, illa, cùm omnes ſuâ intereſſe putantes, vt adſint negotio, & in jus veniant, admonentur, vt in *c. 1. De elect. in 6. Hoſtienſ.* & *Innoc. in c. Dilecti de exception.* Vel *ſpecialis*, quâ perſona certa cum cauſâ citationis exprimitur. 3. Hæc rurſus vel eſt Realis, vel Verbalis. Realis eſt, cùm fit perſonæ citandæ apprehenſio. *c. Si Clericus. de ſententia excommunic. in 6.* per manuum iniectionem,

nem,aut capturam. Verbalis,quæ fit verbo,vel privatim,cùm quis privatim per partem, Nuntium,vel Notarium ex domo citatur, *arg. cùm Circumcelliones, 23. q. 5. & c. Parat. de appellat. verb. Publicè* per Præconem, campanam, vel tubam, vel affixis citationis literis,quæ poſtrema dicitur Edictalis, & tunc fit, cùm quis aliter citari non poteſt. *c. Cauſam quæ. de dolo & contum. Clement. 1. de judic.* quia per ſe,vel alios efficit, ne adiri poſſit, vel locus non eſt tutus, vel quia citantur omnes,qui ſuâ intereſſe putant,vt habetur *in d. Clement. 1. c. fin. De elect. in 6.* & aliis juribus. Videtur tamen alicubi eſſe conſuetudo, vt etiam extra has cauſas quis citetur per edictum. Debet autem eiuſmodi edictum proponi in locis ita vicinis domicilio citandi,vt veriſimiliter eius notitia ad ipſum pervenire poſſit; in locis enim remotioribus affixa citatio non arctat. *Clem. vn. de foro competenti. & Clement. Cauſam. de electione.*

Nota III. Ad citationem legitimam plura requiri. 1. Vt fiat ad inſtantiam & poſtulationem litigatoris, citra quam Iudex neminem citare debet in cauſis priuatis, *arg. c. Significâſti.* Verb. *Petitionem. h. t.* niſi judex videret perire inſtantiam, tum enim ex officio poteſt citare, iuxta *Marant. 6. p. ſpeculi n. 115. & ſeq.* Non opus eſt autem inſtantiâ alterius, quando Iudex procedit in cauſis publicis. *c. 25. Qualiter. de accuſationibus.*

2. Debet fieri à Iudice competente; quod per ſe patet, aliàs citatum non arctat. *l. Neminem. C. de exhib. reis.* & ideò regulariter citatio fit per Apparitorem ſpeciale mandatum habentem. *l. Properandum. §. Etſi. ff. De judiciis.* niſi fortè delinquens in flagitio deprehenſus capiatur, nam tunc lex ipſa licentiam concedit. *Gail. l. 1. obſeru. 54.* aut niſi ob cauſæ tenuitatem aut aliam conſuetudinem, ſufficiat generale mandatum.

3. Continere debet 1. nomen Iudicis, vt conſtet, an ſit competens. *l. fin. ff. De juriſd. omn. judicum*, & præterea literas tenorem commiſſionis continentes (quæ niſi inſeratur, citatio non arctat.) Si Iudex fuerit delegatus. *c. Cum in jure. de officio deleg.* 2. Nomen, & cognomen eius, qui citatur, vt æquivocatio evitetur, & citatus ſciat, vtrùm cauſa ſe concernat, & Actor ampliùs nequeat variare. *c. Cum multis. §. fin. De reſcript. in 6. c. Significante. & c. Paſtoralis. eod.* 3. Nomen, & cognomen eius, ad cuius inſtantiam quis citatur, vt intelligat citatus, Iudicem non ex officio, ſed ad inſtantiam, & petitionem partis procedere. *Gail. l. 1. obſeru. 50.* & vt deliberare ſecum poſſit, an contendere, vel cedere velit. *c. fin. De reſcript.* vbi gl. V. vbi nominis. 4. Cauſam ſaltem in genere, etiam in criminalibus, præſertim, ſi citatio fiat ex loco remoto, vt Reus, ſuper quo citatur, poſſit ſe inſtruere, & præparare ad reſpondendum *Gail. ibid. obſeru. 51.* 5. Locum Iudicii, vt conſtet, an judex non excedat fines juriſdictionis, an locus, vbi eſſe debet, ſit tutus, non peſtiferus, citatus enim ad locum non tutum, vel incommodum, non tenetur comparere. Et Iudex non admittens exceptionem loci non tuti, infert citato gravamen, à quo rectè appellatur iuxta *Gail. ibid. obſeru. 51. Corninus* hic cenſet locum ſolùm exprimi debere à Iudice Delegato, qui tribunal ſuum non habet aliquo determinato loco, non item ab Ordinario, qui certum tribunal habet, ſed cùm etiam Iudices Ordinarij frequenter pluribus locis poſſint jus dicere, hæc limitatio non videtur neceſſaria. 6. Diem & terminum comparendi, vt citatus ſciat, ſitne dies juridicus an feriatus, quo ex certis cauſis, de quibus infrà tit. *De feriis.* quis comparere non tenetur. *cap. 1.* & an terminus ſit congruus, vt ante ipſius lapſum, ad locum deſtinatum tutò peruenire poſſit. *c. Cùm dilecti. de dolo & contum.*

Nota IV. Citationem fieri debere tribus vicibus, ſeu edictis, intervallo decem dierum diſcriminatis, vel vnâ vice, aut edicto peremptorio, quod tantundem temporis, quantum tria edicta contineat, ſi hoc requiratur propter viarum diſtantiam, vel res celeritatem deſideret. *c. Cùm ex literis. de in integ. reſtit. c. Cùm dilecti. de dolo, & contum. c. 1. De dilat.* Quoad tempus, Iudex non niſi ex juſtâ cauſâ in citatione exprimendâ, illud abbreviare debet. *d. c. 1. De dilat. Vallenſis. h. t. §. 3. n. 4.* Contendit, hodie ſingulis citationum edictis neceſſarium eſſe intervallum 30. dierum, per *Auth. qui ſemel. C. Quomodo, & quando Iudex*, Quod fortaſſis procedit in foro civili; in Canonico autem, cui dicta Authentica, ſiue prior, ſiue poſterior ſit, Canonibus allegatis, nihil derogare, aut præiudicare poteſt, ordinariè obſeruari debet terminus decem dierum pro ſingulis edictis, vel 30. pro vno peremptorio, in quo termino, niſi quis compareat, conſtituitur contumax. *l. Et tertium.* & *l. Nonnunquam. ff. de jud.* Id tamen verum eſt, quod ex *d. l. Nonnunquam.* & *c. Conſuluit. de officio deleg.* ac *c. 1. De feriis.* addit idem *Vallenſ.* Iudicem, pro qualitate perſonæ, temporis, loci, aliiſque circumſtantiis edictorum numerum & intervalla neceſſitate poſtulante augere, vel diminuere poſſe, quin etiam poſt peremptorium Reus, ſi non comparuerit, ex benignitate judicis citari poteſt.

Nota V. Nuntio citationis incumbit, vt citando diligenter perquiſito, eandem inſinuet in faciem; eo non reperto, eiuſdem Procuratori, vel domeſticis, vel vicinis, relicto ibidem commiſſionis exemplo. *c. Cauſam. de dolo, & contum. l. 2. in princ. ff. De agn. liberis.* Si citandus plures ædes habeat, id fiat, vbi maiori anni parte habitat, arg. *Clem. cauſam. de elect.* Si æqualiter pluribus locis habitet, ibi citetur, vbi tum verſatur. Executionis autem factæ Nuncius relationem facere debet in acta referendam, cui in hoc creditur propter fidem, & induſtriam eius electam, juramentum itidem, quo Iudici adſtringitur; non autem, ſi aſſerat, ſe Iudicis mandato citâſſe, quia ei ſolùm de ſuo facto, quod in executione ſitum eſt, non de facto alieno, quale eſt commiſſio Iudicis, creditur, iuxta *Gail. l. 1. obſ. 54. n. 4.*

Nota denique VI. Citationis eſſe varios effectus. 1. Arctat ad comparendum, deficiente juſtâ exceptione, vt ſi quis Magiſtratum gerat, ſi parens ſit, vel Patronus, qui ſine juſſu Prætoris in jus non vocantur, vel ſimilibus de cauſis, quas vide in

l. 2.

l. 2. 3. & ſeqq. ff. De in jus vocando, item ſi ſpoliatus ſit, nec reſtitutus. *c. 1. & c. Prius. 3. q. 2.* Si facto adverſarij ad maius tribunal vocetur, vinculis aut morbo detineatur, aut ſimilibus cauſis. *c. Quoniam. §. Si autem. vt lite non conteſtatâ.* Impedimento ceſſante comparere debet, quantò citius poteſt. *c. Cùm dilecti. de dolo, & contum.* 2. Operatur præventionem, qui eſt caſus proprius h. c. in quo Pontifex, mandat citatum à priore judice, etſi is poſtea ſub juriſdictione alterius judicis eſſe cœpit, comparere coram priore judice, quia is judex poſteriorem per citationem adeóque ingreſſum judicii in hàc causâ prævenit. *in Clem. 1. de jud.* Quod idem eſt, ac juriſdictionem perpetuare in eâdem ſcil. cauſa, neque placet diſtinctio eorum, qui inter Delegatum, & Judicem Ordinarium diſtinguunt, quia vtriuſque videtur eadem ratio. Perpetuat autem juriſdictio non ſolùm juriſdictionem, verùm etiam eo ipſo actionem, ſic vt Actor adversùs Reum legitimè citatum cauſam perſequi poſſit, donec finiatur, *c. Gratum.* cum ſeq. *de officio deleg. Clemen. 1. & 2. vt lit. pend.* 3. Citatio judicialis interrumpit præſcriptionem 30. annorum. *l. fin. C. de annali exceptione.* 4. Suſpendit judicis poteſtatem, vt ante lapſum termini, quem citato ad comparendum præfixit, nihil adversùs ipſum decernere, aut exequi poſſit. *c. Cùm inter. de elect.* 5. Denique inducit litis pendentiam. Incipit autem lis pendere, poſtquam citatiò ad partem citatam pervenit, vel ipſa impedit, ne citatio ad illam perveniat, per *Clement. cum lite. vt lite pend.*

Cap. XX. Licèt.

Idem.

TEXTUS.

Licet ratione delicti, ſeu contractûs, aut domicilij, vel rei, de qua contra poſſeſſorem cauſa movetur (quibus forum regulariter quis ſortitur) Epiſcopus (de quo Pontifex ſcribit) apud Sedem Apoſtolicam conventus non fuerit, quia tamen omnium Eccleſiarum mater eadem (Eccleſia Romana) eſt, & Magiſtra, compelli potuit, vt ibi adverſariis ſuis reſponderet: niſi prò aliâ juſtâ, & neceſſariâ causâ veniſſet; quam ſi tunc allegâſſet, jus revocandi domum ſalvum fuiſſet eidem.

EXEGESIS.

Aut domicilij.) Celebre eſt h. c. quod continet quatuor generales, & maximè vſitatos modos ſortiendi forum; quos potiùs ordine naturæ aut doctrinæ, quàm textûs explicabimus. Primus & maximè ordinarius eſt domicilium. Duplex autem eſt forum domicilij, videl. originis, & habitationis. *l. Incola. ff. Ad municip.* Originis dicitur locus, vbi quis à matre non tranſeunte aut ad tempus breve commorante, ſi alibi domicilium fixum habuit, ſed inhabitante natus eſt. arg. *l. Cives. C. De incolis. Panorm. in c. Rodulphus. de Reſcript.* Etſi verò hoc domicilium firmiſſimum ſit, & immutabile. *l. Aſſumptio ff. Ad municipalem*; & non minùs quis ab Epiſcopo originis, quàm ab Epiſcopo beneficij, aut habitationis Ordines poſſit ſuſcipere, *c. 3. De temp. ordin. in 6.* in ordine tamen ad juriſdictionem acquirendam, maximè ſpectatur domicilium habitationis, aut beneficij reſidentiam poſtulantis, quæ duo in Clericis coincidere colligitur ex iis, quæ diximus ſuprà de Epiſcopo proprio.

Domicilium ergò habitationis abſolutè hominem juriſdictioni alterius judicis ſubiicit, domicilium verò originis non niſi ſecundùm quid, vti docet *Panorm. in c. 1. h. t. n. 6. Bart. in d. l. Aſſumptio. n. 2.* Quin teſtatur *Gail. l. 1. obſ. 36.* per domicilij Originis mutationem arbitrariam, amitti jura Originalia, tum quoad munera & præſtationes, tum quoad juriſdictionem, adeò vt in quibuſdam civitatibus propter liberationem ab eiuſmodi oneribus patris aliquid juxta bonorum æſtimationem pendi debeat. Quod non ſolùm in quibuſdam civitatibus, ſed paſſim tam in rebus publicis, quàm principatibus, Comitatibus, aliiſque dominiis per Germanos receptum eſt, vt ſubditis præſertim Originis non liceat emigrare, niſi pretium iſtud liberationis (quod vocant die Nachſteür) perſolvant.

Domicilium habitationis propriè eſt, vbi quis fortunæ ſuæ maiorem partem conſtituit, vel bonorum ſuorum partem magnam, aut familiam habet. *l. Cives. C. De incolis*, aut licet nihil habeat ibi, aſſiduè tamen ibi verſatur. *l. 2. & l. eius. C. Vbi Senat.* vnde, cùm profectus fuerit, & peregrinari videtur, & quo cùm redierit, peregrinari deſinit, de quo *Innoc. in c. Ex parte.* ſuprà *h. t.* Benè autē notat *Silv.* verb. *domicilium n. 2.* hæc dici præſumptivè, verè autem rationem domicilij conſtitui per intentionem habitationis perpetuæ determinatè, quando eſt vnum tantùm, vel ſub disiunctione, quando ſunt plura domicilia. Præter domicilium habitationis ſimpliciter, aliud dicitur *quaſi* domicilium, dum aliquis negotij cauſa ad tempus nòn breve, ſed vltra medium annum alicubi permanendi animum habet; quod ſufficit ad forum ſortiendum in ſtudioſis, famulis, militibus præſidiariis &c. vt, dum ibi morantur, conveniri poſſint, ſuper contractibus, & delictis etiam alibi commiſſis. *Panorm. in c. Quod Clericis n. 5. & c. Cùm contingat. n. 29. de foro compet.* Idem locum habet in foro pœnitentiæ, aliorúmque Sacramentorum (excepto ordinis) adminiſtratione, vt docet *Sanch. l. 3. de matr. d. 23. n. 12.*

Habet autem forum domicilij duplicem prærogativam. 1. quod judex juriſdictionem habet in perſonam, etiam extra territorium verſantem, cùm enim abſolutè ſubdita ſit, non tollitur eius ſubiectio per egreſſum. Quare etiam abſentem conſtringere poteſt, arg. *c. Cùm contingat. de foro competente*, & docet *Joan. Andr. in c. 1. eod. in 6. Imola hic n. 9. Felin. n. 24. eod. hic.* 2. Quòd ſubditus ratione domicilij, ſi extra territorium delinquat, niſi à judice delicti præventus fuerit, citari, puniri, imò & abſens excommunicari poſſit à Iudice domicilij. *Joan. Andr. & Imola in c. 3. De foro compet.*

Ratione

Ratione delicti.) Hoc modo advena efficitur ſubditus eius judicis, in cuius territorio deliquit. *c. Poſtulâſti.* ſuprà. *c. 1. De raptor. l. 1. & Auth. C. Vbi de criminibus*, quod intelligendum eſt, tranſgreſſione juris communis, aut Divini, vt ſi peregrinus die interdicto comedat carnes. Si carnis comeſtio ſolùm in Diœceſi ſub excommunicatione prohibita ſit, peregrinus eas comedens, peccabit quidem contra præceptum Eccleſiæ, excommunicationem autem non incurret, cùm non obligetur ſtatutis loci propriis, vt cum aliis docet *Laymann. l. 1. Theol. mor. tr. 4. c. 12.* Non autem ſicut in foro externo, ita in interno ſubiicitur aliquis Ordinario, in cuius Diœceſi, aut Parochiâ deliquit. Ratio eſt, quia in foro externo Reus offendit Rempublicam, ideóque ad aliorum exemplum meritò punitur ibi, vbi delinquit *Auth. vt nulli judicum. §. Si verò quis. Collat. 9.* forum autem internum, ſeu pœnitentiæ, tendit ad reconciliandum Deum, ideóque fieri non debet, niſi à proprio Paſtore, vel de eius licentiâ. *c. Omnis vtriuſque. de pœnit. & remiſſ.* quia hunc Deus, vt minorem, ſeu Vicarium ſuum homini conſtituit.

Vagis verò, ſeu illis, qui nullibi domicilium habent, illud proprium eſt, quòd tam in foro externo, quàm interno judicari poſſint de delictis vbique commiſſis, vt explicat *Panorm. in c. Cùm contingat. ſupra n. 29.* Quare veluti Regula Iuris eſt, quòd vagus vbique ſortiatur forum, *gl. in l. 1. C. Vbi de crimin. Diaz. in practic. crim. c. 9. Covarr. in qq. pract. c. 11. n. 12.*

Porrò circa forum delicti vlteriùs Nota I. Si Sempronius exiſtens in Diœceſi Friſingenſi mandet alteri, vt percutiat Clericum exiſtentem in Diœceſi Auguſtanâ, Sempronius ratione delicti ſubjectus erit Epiſcopo Auguſtano. *Panorm. hic. n. 17.* Inſpicitur enim locus, vbi delictum patratum eſt. Idque dicendum de eo, qui homicidium in alienâ Diœceſi ſuo nomine commiſſum, ratum habet. *Julius Clarus in pract. q. 38. n. 7.* Idem aliqui ſentiunt de illo, qui diſplodens bambardam in hâc Diœceſi Auguſtanâ, trans fluvium, quo diuiditur hic Epiſcopatus ab altero, occidit vel vulnerat Clericum ſtantem trans fluvium, *ita Bart. l. Libellorum. ff. De accuſat. n. 7.* Sed verius eſt, in hoc caſu locum dari præuentioni, ſicuti ſi quis in confiniis hominem occidat, ita videlicet, vt ab alterutro Epiſcopo, qui prævenit, citari, & puniri queat, ita *Panorm. hic. n. 25. Clarus. l. 29.* Idem certum eſt, ſi quis hominem vulneret in hâc Diœceſi, iſque ex vulnere moriatur in alterâ, præferendum eſſe Iudicem loci, vbi percuſſio facta, ibi enim cenſetur commiſſum homicidium, vbi eius cauſa efficax poſita eſt, *ita Bart. d. l. Libellorum. arg. l. Aut lex. ff. ad l. Aquiliam.*

Nota II. Clericus in aliquâ Diœceſi delinquens, & fugiens in alienam, ab eius Epiſcopo citari, & capi poteſt. *l. Si cui. §. vlt. ff. De accuſat. & Auth. vt nulli judicum. §. Si verò Collat. 9.* Non tamen, vt ipſe puniat (niſi id habeat conſuetudo) ſed vt ad Epiſcopum delicti, aut domicilii, ſiue beneficii remittat. Quod idem in ſeculari foro obſeruari, ſi territoria ſint ſub eodem principe, monet *Francus in c. 1. §. Contrahentes. n. 16. eodem in 6.* Conſtat autem Diœceſes omnes eſſe ſub eodem Principe Eccleſiaſtico, videlicet Papâ. *c. 1. De officio Ordinarij. c. Attſi Clerici. c. Cùm non ab homine. de jud. ſuprà.*

Nota III. Si Miniſtri reum in aliud territorium fugientem perſequantur, deſiſtere debent, vbi proprios fines exceſſerunt, ne alienam jurisdictionem invadant. Quare in alieno territorio captum ſtatim relaxandum eſſe obſeruat. *Gail. l. 1. obſ. 16. n. 25.* ex communi, niſi ſint latrones, prædones, aut Pacis publicæ violatores. Idem dicitur de Religioſis fugitiuis, & apoſtatis, qui à Prælato ſuo, eiúſque mandato vbique capi, & reduci poſſunt, ob perſonalem eorum obligationem, vt ex communi tradit *Bald. l. 1. C. vbi de Curiali, &c.* Idem ob paritatem rationis procedit de coniuge contra fugientem Coniugem, & de Domino contra mancipium.

Etſi verò ordinariè per *l. Extra. ff. De juriſd. l. fi. ff. De off. præt. vrbi.* Judex non poſſit jus dicere, aut ſententiam ſuam exequi extra territorium, excipiuntur tamen duo caſus. I. Si Judex alter, ad cuius territorium Judex aliquis ſententiam dirigit, eam ſpontè exequi velit, vt ſi Clericus ob crimen condemnetur ad pœnitentiam agendam in alienâ Diœceſi, iſque Epiſcopus paratus ſit illum ad pœnitentiam implendam adigere. II. Si lex, quæ ſtatuit pœnam, ſit vtrique judici communis, vtpote lata Jure Canonico, quod eſt commune omnibus Epiſcopis, vel Jure Imperiali, quod (niſi quatenus per legem municipalem reſtringitur,) commune eſt omnibus Imperii Subditis) tum enim pœna lata per Judicem delicti, executioni mandari debet à Judice domicilii, vel beneficii, ſi ad eum locum referatur, etſi Judex delicti executionem ad Judicem domicilii remittere non teneatur. *c. Poſtulâſti. ſuprà.*

Nota IV. Si Epiſcopus Clericum puniat priuatione beneficii, aut ſuſpenſione, aut arbitrio, extenditur eiuſmodi pœna in jure non expreſſa, ſolùm ad beneficia Diœceſis, juxta *Felin. in c. Poſtulâſti. ſuprà.* Secus eſt de aliis pœnis, aut cenſuris, quæ ſiue per legem, ſiue per hominem infliguntur. Excommunicatio item, interdictum perſonale, vel ſi alicui ingreſſus Eccleſiæ interdictus ſit, territorio non clauditur, ſed ſequitur perſonam, vt lepra leproſum, vt docet *Panorm. in d. c. Poſtulâſti. n. 11. & c. Ad reprimendam. de Officio Ordinarij. n. 2.* Quin etiam depoſitio Clericum inhabilem reddit ad qualecunque beneficium retinendum, aut requirendum ſine diſpenſatione, juxta *Suar. diſp. 31. de Cenſur. Sect. 1. n. 5.*

Nota denique V. In alieno territorio aut Diœceſi delinquentem, ſi factum tam in territorio delicti, quàm ipſius proprio probatum ſit, puniendum eſſe ſecundùm ſtatuta loci, vbi deliquit. Delinquens enim ſubiicitur eiuſmodi ſtatutis quoad illud delictum. Neque refert, ſi ignorauerit ſtatutum, quia voluntariè peccando fit obnoxius pœnis, quæ peccantem ſequuntur, niſi pœna ſit valdè extraordinaria, juxta *Bald. in l. 1. C. De Summâ Trinit. n. 22.* Excipitur etiam Cenſura, quæ non incurritur ab ignorante, niſi ſit ignorantia craſſa, aut ſupina.

Seu

Seu Contractûs.) Nota I. Ratione contractûs, vel quaſi contractûs ſortiri quem forum, ſi in loco moram trahat, vel negotium ibi aggreſſurus ſit, vel tabernam, officinam, aut horreum conduxerit ad vendendum. *l. Hæres. §. Perinde. ff. De jud.* Item ſi contractus, vel conſuetndo poſtulet, vt mox traditio rei, aut ſolutio fiat, juxta *Felin. hic & Francum. c. 1. §. Contrahentes. n. 4. eod. in 6.* Item ſi hîc ſe ſoluturum promiſerit, etſi alibi contraxerit, nam veluti contraxiſſe vnuſquiſque in eo loco intelligitur, in quo, vt ſolueret, ſe obligauit. *l. 21. ff. De action. & oblig.* qui eſt caſus. *c. 17. Dilecti Filij. ſuprà.* Non tenetur tamen peregrinus præciſè ex contractu, quem fortè tranſiens, aut non din moraturus in loco inſtituit, juxta *gl. in d. c. 1. §. Contrahentes, eodem in 6.* niſi de fuga, aut frande ſuſpectus ſit, tum enim capi poteſt ad ſatisdandum in loco domicilij.

Nota II. Ratione contractûs, & delicti, non fieri quem abſolutè ſubditum Judici, ſed ſolùm in ordine ad talem cauſam; quare egreſſus ex territorio deſinit eſſe ſubditus quoad perſonam, ſi tamen requiſitus, aut citatus contumaciter non comparuerit, neque ſatisfecerit, poteſt fieri miſſio in bona illius, ſi inibi habeat, ſin minus, in bona alterius Diœceſis, vbi ea habet, requiſito tamen loci Ordinario, *d. §. Contrahentes.*

Nota III. Hoc diſcrimen tamen eſſe inter forum delicti, & contractûs, quòd delinquens in alieno territorio de jure communi remittendus ſit ad judicem delicti, ſi ſub eodem Principe ſit, in contractibus autem remiſſio locum non habet, ſed conſuetudo ferè hanc remiſſionem ſuſtulit.

Siue rei, de quâ contra Poſſeſſorem cauſa mouetur.) Nota I. Hunc modum ſortiendi forum diuerſum eſſe à prioribus, nunquam enim parit actionem perſonalem, ſed realem, vt ſi aliquis Princeps vel Abbas habeat ædes Norimbergæ aut Vlmæ, ipſe non ſit ſubditus Magiſtratui illi, etſi res eius v.g. domus ſit ſub juriſdictione ciuitatis. Quare non dabitur actio perſonalis coram Magiſtratu Vlmenſi vel Norimbergenſi, ſed ſolùm realis, vt ſi quis alius tales ædes vendicet, tanquam ſuas, vel ſibi aliquo juris titulo obligatas oſtendat, vel Princeps, aut Abbas pacta contractûs non ſeruet. Neque per eiuſmodi actionem realem perſona ipſa conſtringi, aut damnari poteſt, ſed domus, domicilium, vel res alia in territorio ſita occupari, aut is, qui jus in illa habet, in eius poſſeſſionem mitti poteſt. *c. vlt. Vt lite non conteſtatâ.*

Nota II. Super re in alieno territorio ſitâ poſſe etiam adiri judicem domicilij, niſi ea feudalis ſit, ita, vt in Actoris optione ſit, vbi velit agere. Si porrò judex domicilij contra Reum pronunciauerit, tum ſententiam ſibi denunciatam exequi debet Iudex loci, vbi res ſita eſt. *gl. & DD. in l. vlt. C. Vbi in rem actio.*

Nota III. Ratione rei mobilis non ſortiri quem forum in territorio alieno, cùm ea propriè ſita non dicitur. *Bart. & Bald. in d. l. vlt.* Quare peregrinus, qui tranſit in equo per civitatem, quem civis quiſpiam ſuum eſſe dicit, ipſe verò prorſus negat, conveniri non poteſt coram judice civitatis, cùm neque perſonæ, neque rei ratione ipſi ſubditus ſit, niſi accuſetur, quòd in eo loco equum rapuerit, aut de fugâ ſuſpectus ſit, neque pignus, aut fideiuſſores dare velit, vel poſſit, quo caſu equus ſequeſtrari debet; donec de cauſa judex rei cognoſcat.

Nota IV. Queri poſſe, an non ſtatuta quædam circa contractus, aut teſtamenta, extendantur etiam ad bona extra territorium ſita? Quâ in re dico ſequentia 1. Si ſtatutum directè diſponat circa formam actûs, v.g. numerum ſeptem teſtium, qui jure communi ad teſtamentum requiruntur, (reſtringendo illum ad duos) valere eiuſmodi teſtamentum, ſiue ab incolâ, ſiue à peregrino fiat, quoad omnia bona, vbicunque ſita ſunt, ita *Bart. in l. 1. n. 25. & 37.*

2. Si ſtatutum recedat à jure communi, & concedat v.g. filiofamilias, poteſtatem condendi teſtamentum, vel prohibeat, ne vxor marito quidquam teſtamento poſſit relinquere, videtur extendi etiam ad bona alibi ſita, quia directè non fertur de bonis, ſed de perſonis, quatenus in hoc territorio teſtamentum condunt. ita *Bald. in d. l. 1. n. 13. contra Bart. ib. n. 32.* Neque improbabile cenſet *Sanch. l. 3. de matr. d. 18. q. 4.* etiam peregrinos tali ſtatuto, vel conſuetudine frui poſſe, vt ſi alicubi *Conc. Trident.* non ſit receptum; poterit advena validè contrahere matrimonium, abſque Parochi præſentiâ, ſecùs eſt in odioſis, ad quæ peregrini non obligantur.

3. Eiuſmodi ſtatuto odioſo ſe liberare poſſunt incolæ, ſi extra territorium egreſſi alibi actum perficiant, vt docet *Sanch. l. 2.* Eſt enim hoc diſcrimen inter ſtatutum, & præceptum, ſiue ſententiam Superioris, quòd ſtatutum directè afficiat territorium, & non tendat in incolam niſi indirectè, præceptum autem proximè tendit in perſonas, earumque oſſibus inhæret. Quare licet Epiſcopus Clerico ſuo poſſit aliquid præcipere extra Diœceſin obſeruandum, non poteſt tamen ſtatuta condere, quæ extrà commorantes obliget. *c. fin. De conſtit. in 6.* Secus eſt de ſtatutis, & legibus Prælatorum Religioſorum, qui fundantur in perſonali obligatione, & voto, vnde communiter dici ſolet, totum mundum eſſe Prælatis ordinariè pro territorio contra ſubditos Regulares.

4. Si inferatur alicui ob crimen pœna confiſcationis, qui alibi bona habet, & locus vterque non ſubſit eidem Principi, vel Magiſtratui, ſed diverſis, vel eiuſmodi pœna infertur ex lege, quæ vtrique loco communis eſt, vel ex proprio ſtatuto. Priori caſu, Judex delicti omnia bona mobilia, & immobilia in ſuo territorio ſita, alter verò Magiſtratus reliqua confiſcare poteſt. Poſteriori autem caſu bona extra territorium poſita confiſcationi ſubiecta non ſunt. ita *Bald. in d. l. 1. C. de Summâ Trinit. n. 26. Clarus in pract. q. 73. n. 27. Farin. tr. de hæreſ. q. 190. n. 166.*

5. Denique, ſi quis ſubditus huic Magiſtratui in alieno territorio habeat bona, & in eius territo-

rij Dominũ delinquat, non ideò is Dominus ſtatim bona illa invadere, ſed ſatisfactionem à delinquente, eiúſque Superiore petere debet, qui ſi negligant ſatisfacere, tum demum poterit apprehendere bona delinquentis, donec ſatisfactum ſit. Prout in tributis quoque fieri aſſolet, quæ ſi extraneus poſſeſſor non pendat, eius bona in territorio ſita apprehenduntur, veluti tributorum nomine obligata. *Panorm. in c. Poſtulâſti. ſuprà. l. Jubemus, C. De SS. Eccleſiis.*

Omnium Eccleſiarum mater.) Nota præter Ordinarios expoſitos modos ſortiendi forum, etiam quoſdam alios, quaſi extraordinarios. Vt 1. Commoratio in Romanâ Curiâ, vbi quis conveniri poteſt, vt apparet ex h. t. etſi neque domicilium ibi habeat, neque rem ſitam, neque deliquerit, neque contraxerit. Quam prærogativam Roma habet, tanquam univerſalis patria & quia Papa eſt Supremus omnium Chriſtianorum, præſertim Clericorum Judex. De benignitate tamen Pontificis per hoc cap. id limitatur, vt tum ſolùm Romæ quis conveniri poſſit, quando ſponte illuc venit, non item, quando ex juſtâ, & neceſſariâ causâ.

Qualem ſi allegâſſet iſte Epiſcopus, poterat cauſam revocare domum. Vbi *Panorm. hic n. 4.* notat differentiam inter jus declinandi forum, & jus revocandi domum. Declinat enim quis forum, quando non eſt ſubiectus juriſdictioni alterius, revocat autem cauſam domum, cùm quidem eſt ſubditus, ſed ex aliquâ causâ legitimâ non tenetur tunc reſpondere; quia non venit ad hoc paratus, nec voluntariè, ſed ob juſtam, vel neceſſariam cauſam; cui, cauſæ vt tantò liberiùs, meliúſve omnia tractentur, Pontifex univerſim videtur hanc prærogativam conceſſiſſe, ne in Curiâ, qui talia afferunt, conveniri, aut diſtringi queant.

2. Sortitur quis etiam forum ratione privilegij, vt Clericus, qui non poteſt alibi conveniri, quàm coram Iudice Eccleſiaſtico, tam in causâ civili, quàm in criminali, vt h. t. ſæpiùs dictum.

3. Ratione aſſumptionis in aliquod Collegium, vel Univerſitatem, ſubiicitur quis cognitioni Præpoſiti Collegij, vel Univerſitatis. *l. Fin. C. De juriſd. omn. Iud. Authen. habitâ. C. Ne filius pro patre.* ſi tamen eiuſmodi Collegium authoritate Principis ſit inſtitutum aut confirmatum. *l. 3. ff. De Collegiis illicitis.*

4. Denique ratione voluntarij Conſensûs, aut electionis, vt ſi quis in Iudicem non ſuum conſentiat, eius juriſdictionem prorogando, de quo ſuprà. *c. Significâſti.* vel ſi arbitros eligat, de quo in proprio *tit. De arbitris. lib. 1.* Cùm autem dubitatur, an citatus ſit de foro Iudicis, nihilominus tenetur comparere, & incompetentiam Iudicis allegare; & tum Iudex ipſe cognoſcet, an ſit ſuæ juriſdictionis, an verò alienæ. *l. Si quis ex alienâ. ff. De judiciis, c. 1. & c. Cùm perſona. de privilegiis.*

❧(o)❧

IDEM TITVLVS DE FORO COMPETENTE IN SEXTO.

Cap. I. Romanâ.

Innocentius IV.

S V M M A.

Plura decernit Pontifex &c. 1. Ne Archiepiſcopus, aut eius Officialis, appellationis articulo prætermiſſo, aut aliàs de Clericorum cauſis, tanquam Iudices, licet ab illis ſponte electi, ſine Suffraganeorum conſenſu cognoſcant. 2. Ne ipſorum ſubditos delegationem ſuſcipere, & præcepta exequi, aut in cauſis ad ipſos per appellationem non devolutis teſtimonium perhibere (niſi aliud conſuetudo in his tribus habeat) compellant. 3. Ne eorundem Suffraganeorum Officiales, aut ſubditos (niſi aliud habeat conſuetudo) ſuper ſalariis Advocatorum, & Procuratorum in ſuâ præſentiâ cogant reſpondere. 4. Ne contrahentes aliarum Diœceſium ſuper contractibus in ſuâ Diœceſi initis (niſi inveniantur ibidem) invitos coram ſe trahant. Sed ſi citati nolint comparere, vel ſe occultent, poſſunt in poſſeſſionem bonorum, quæ ibi habent mittere, vel decernere miſſionem faciendam in bona, quæ habent alibi, quod exequi debebit Diœceſanus. 5. Ne Clericos ſuos mittant ad Suffraganeos pro ineundis, vel recognoſcendis contractibus coram ipſis, neque eorum ſubditos cogant huiuſmodi juri ſtare.

Nec denique 6. Poteſt Archiepiſcopus, in Suffraganeorum Officiales, & Subditos, pro eo, quòd citati coram ſe non compareant, eccleſiaſticam ferre Cenſuram.

E X E G E S I S.

Cùm hæc omnia ad Archiepiſcoporum partem explicandam, & limitandam, non autem multum ad proceſſum judiciarium faciant, neque obſcura ſint, ne plus æquo his immoremur; Vide *Joan. Menacum*, & *Phil. Francum* hic.

Cap. II. Seculares.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, vt Seculares Iudices, qui Clericos ad ſoluenda debita damnabili præſumptione compellunt, per locorum Ordinarios Eccleſiaſticâ Cenſurâ compellantur.

E X E G E S I S.

Neque hic occurrit difficultas, cùm immunitas

Cle-

Clericorum à judiciis,& judicibus ſecularibus ſatis explicata ſit. *h. t. in Gregor.*

Cap. III. Cùm C. Laicus.

Idem.

S V M M A.

Si Clericus ſoluit, aut fideiuſſit pro Laico, & is jurauit, ſe Clericum ſeruaturum indemnem; ſed id facere recuſet, coram Eccleſiaſtico Iudice (ad cuius forum ratione juramenti eiuſmodi cauſa noſcitur pertinere) poteſt conueniri, & ad Clericum ſeruandum indemnem, per Eccleſiaſticam Cenſuram compelli.

E X E G E S I S.

Etſi cauſa juramenti, licitúmne ſit vel illicitum, eiúſque abſolutio de Iure Canonico ad Iudicem Eccleſiaſticum pertineat, idque apud Canoniſtas ſit receptum,tum hic, tum *in c. Contingat. de jurejur.* & alibi, plures tamen caſus affert *Gail.lib.1. obſ. 25.* quibus etiam Iudex ſecularis cognoſcit de juramento. 1. Camera Imperialis relaxat juramentum ad effectum agendi & per 2. *ordinat. tit. 24.* conceditur Aſſeſſoribus Cameræ, vt cognoſcant, ſitne juramentum obligatorium, nec ne, quod Ius Civile ſecularibus Iudicibus dudum permiſit. *l. Fin. ff. Ad municipalem, l. Fin. ff. Qui ſatiſdare cog. l. Adigere. §. fin. ff. De jure patron.* Sequitur *Guido deciſ. 172. n. 3. & deciſ. 194.* per totum. dicens principem temporalem ſuper juramento diſpenſare poſſe. *Felin. in c. Cùm ſit generale. ſuprà.* 2. Quando non de juribus juramenti, ſed de obſervantiâ diſputatur, expediátne illud ſervari, nec ne, quia executio juramenti ad vtrumque judicem indifferenter tam Eccleſiaſticum, quàm ſecularem ſpectat. *c. Licèt mulieres. de jurejur. in 6. Panorm. in c. Literas. n. 3. de juram. calum.* 3. Si agatur ratione perjurij ad pœnam violati juramenti liciti, quo caſu ſimiliter talis cognitio ad vtrumque judicem pertinet. *Guido. Deciſ. 178. n. 1.* 4. Si quis juramentum turpe ab alio receperit,poteſt etiam per Iudicem Laicum ad relaxationem procedi. *c. 1. De jurejur. Panorm. ibidem. n. 4.* Imò illicitum juramentum præſtans, non habet opus relaxatione. 5. Denique hæres ratione juramenti præſtiti, per defunctum non poteſt conveniri in foro eccleſiaſtico, quia juramentum eſt perſonale, & ſolvitur morte jurantis. *c. Veritatis. de jurejur. & ibidem communiter Canoniſta.*

IDEM TITVLVS DE FORO COMPETENTE IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Quoniam.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Concedit Pontifex cum Concilio Epiſcopis, qui à Sedibus ſuis ſunt expulſi, vt in alienis Diœceſibus poſſint contra expulſores ſuos, ipſorúmque fautores & Conſiliarios procedere, imò & ſubditis jus dicere, ſecundùm formam hîc præſcriptam.

Textus eſt prolixus, & planus, neque alicuius momenti difficultatem continet.

T I T V L V S III.

DE LIBELLI OBLATIONE.

In Rubricam.

NOTA I. Actor,ſiue per ſe,ſiue per Procuratorem in judicio compareat, quid petat,& inſuper, ſuper quo reum convenire velit,exponere debet. Quod in cauſis ſummariis, & aliis nonnullis (quas refert *Specul. tr. De libelli concept. §. In quibus.*) quis poteſt, verbo tantùm ſine Scripturâ, factum, & quæſtionem proponendo. In cauſis autem plenariis, quando proceditur in figurâ & formâ judicii, fieri id debet per Scripturam, quæ dicitur libellus *h. t.* Eſt autem libellus, brevis Scriptura, claram actoris petitionem ſeu intentionem complectens, & contra Reum ad eius condemnationem concludens, juxta *Cornicum. l. 3. Aphor. tit. 10.* vel meliùs *juxta gloſſ.* hic, libellus eſt *Scriptura, in quâ continetur res, quæ petitur, & cauſa petendi, & nomen Actoris, Rei, ac Iudicis.*

Nota II. Libellum eſſe duplicem, vnus eſt civilis, ſeu conventionalis, de quo eſt mentio *in c. Fin.* alter criminalis; prior concipitur in rem civilem; id eſt in id, quod actoris intereſt; Poſterior criminis accuſationem continet, in quo præter nomen accuſatoris, Rei, accuſati, & judicis, locus delicti, annus, menſis deſignari debet.

Nota III. Ideò jure conſtitutam libelli oblationem, vt Reus ſciat, quare ad judicium vocetur, & vt deliberet, vtrum cedere, an contendere velit, & ſuper quo exceptionem, aut defenſionem fundare debeat. Quare Iudicis eſt, Reo libelli inſpiciendi, ac deſcribendi, ſumptibus Actoris, copiam facere, juxta *gloſſ. in Clement. Quamuis. ℣. Oblatos. de appel-*

latione. Quodſi renuat, Reus cauſam habet appellandi. *c. 1. Significantibus infrà. de appellat.* Iudicis quoque intereſt libellum ab Actore dari, vt ſciat, qualiter debeat formare ſententiam, quippe quæ debet libello eſſe conformis. *c. Qualiter. de accuſat. c. examinata. de judic. arg. l. Vt fundus. ff. De communi diuidundo.* Non tamen oblato ſibi libello Reus ſtatim reſpondere cogitur, ſed de jure communi dilatio. 20. dierū ipſi conceditur. *Auth. Offeratur. C. De litis cont.* ſolet tamen hoc ſpatium à Iudice frequenter coarctari, *arg. l. 2. C. De re judic.*

Nota IV. Libellum debere eſſe perſpicuum. Non tamen ſtatim reiici debet, ſi obſcurus ſit, modò ex iis, quæ poſtea Actor attulerit, declarari poſſit. *l. fin. C. De annali except. c. 3. infrà. de ſent. & re jud.* Si libellum penitus eſſe ineptum deprehendat, reum ab inſtantiâ judicii abſoluet, & actorem in expenſas condemnabit; ſic tamen vt actori relinquat poteſtatem, petitionis repetendæ, & libellum idoneum formandi. *c. Examinata. de jud. ſuprà.* Si ſententiam ferat ſuper libello evidenter inepto, ſententia in cauſis ordinariis prorſus erit nulla, etſi reus nihil opponat, monet *Gail. l. 1. obſ. 66.*

Nota V. Si error in libello commiſſus ſit, poſſe illum ſemper emendari vſque ad ſententiam, ſalvâ tamen ipſius ſubſtantiâ, *l. Si quis intentione. ff. De judic. & DD.* communiter *ad l. Edita 3. C. De edendo.* Sicſi actor plus petierit, quàm debeat, de Summâ detrahere, aut ſi minus, addere poteſt vſque ad ſententiam. *§. Sin minus. inſtit. de action. arg. l. Quidam. ff. Si certum petatur.*

Nota VI. Mutari quoque poſſe libellum, ita, vt actio propoſita, vel cauſa petendi alia exprimatur, vel loco rei petitæ, alia petatur, aut factum aliter, vel aliud narretur. Sed hoc non licet, niſi vſque ad litem conteſtatam, non verò poſtea, niſi velit vti nouo libello, & nouâ inſtantiâ, recedendo à priori cum refuſione ſumptuum. Neque valet in hoc partium conſenſus, quia per litis conteſtationem obligatur quis inſtantiæ, vt ab illâ recedere nequeat. *l. Is, qui ſe obtulit, & ibi gl. In verbo. Diſceſſit. ff. De rei vindic. l. Nemo. C. De juriſd. om. judicum.*

Nota VII. Si reus citatus non declinet forum, tanquam incompetens, proximum eſt, vt petat ſibi edi libellum Actoris, de quâ materiâ habes etiam *2. q. 3.* per totum, *& c. Maximianus d. 31.* Vnde rectè hic titulus de libelli oblatione ſubjungitur.

Cap. I. Ignarus.

Ex Concilio apud S. Medardum.

S V M M A.

Actorem oportet ſecundùm Eccleſiaſticam auctoritatem reclamationem ſuam libelli ſerie declarare, & ſuis manibus roboratam Iudici porrigere.

Patet ex iis, quæ dicta ſunt in Rubricam.

Cap. II. Significantibus.

Innocentius III.

SVMMA.

Cùm in lite ſuper quâdam terrâ Fratribus T. & R. qui plures terras habebant, oblatus fuiſſet libellus, petierunt terram controuerſam deſignari, quod cùm Iudices denegarent, appellationem ad ſe factam Pontifex recepit, & ſi quid poſtea attentatum ſit, in irritum reuocari juſſit.

E X E G E S I S.

Terra illa, ſuper quâ quæſtio.) Nota I. Ex hoc textu colligi à DD. quòd libellus non debeat eſſe generalis, nec incertus, neque alternatiuus. Etſi enim de Jure Canonico non debeat exprimi conceptis verbis nomen Actionis. *c. Dilecti. ſuprà. de judic.* neceſſe tamen eſt, vt cauſa petendi, vel medium concludendi exprimatur, vnde qualitas intentatæ actionis poſſit colligi. Eſt autem hæc cauſa tum proxima, tum remota. Proxima, quidem in perſonali actione eſt obligatio. *l. Licet. §. Ea obligatio. ff. De procuratoribus.* In reali dominium. *l. In rem. ff. De rei vindic.* Remota cauſa eſt in actione perſonali contractus. *l. Conſenſu. l. Actionum. §. Actionum ff. De obligat. & act. §. 1. inſtit. de oblig. ex conſenſu.* In reali factum, ex quo cauſatur dominium, v. g. quòd ſit res teſtamento relicta, empta, donata, &c.

Nota II. In actione perſonali debere exprimi non ſolùm cauſam proximam, qualis eſt obligatio, ſed etiam remotam. Neque enim ſufficit dicere: peto centum florenos, quos mihi debes, ſed oportet addere cauſam obligationis, v.g. ex mutuo, empto, depoſito, &c. poteſt enim eadem res ex his pluribúſque aliis cauſis, ſiue titulis deberi. *l. Et an eadem. §. Actiones. ff. De except. rei judic.* quare niſi certum quid exprimatur, neque reus ſciet, ad quid teneatur, neque Judex, quam ſententiam ferat.

Atque hic eſt caſus *c. ſeq. fin.* vbi cùm Prior, & Conuentus S. Mariæ ad Carceres, ſuper quâdam pecuniæ Summâ conveniſſent Fratres S. Mariæ de Hiſpidâ, neque hi in libello exprimere vellent, quare ſibi dicta pecunia deberetur, neque Judex exceptionem ideò interpoſitam admitteret, Pontifex appellationem Fratrum de Hiſpidâ admiſit, & contraria attentata in irritum reuocauit, quia videlicet adverſarii in hâc actione perſonali cauſam remotam, ſeu titulum debiti nolebant exprimere.

Cap. III. Dilecti Filii.

Gregorius IX. Archipresbytero Ciuitatis nouæ, &c.

S V M M A.

Cùm Fratres Eccleſiæ S. Mariæ de Hiſpidâ à Priore, & Conuentu S. Mariæ ad Carceres ſuper quâdam pecuniæ Summâ (cuius cauſam exprime-

reipſo

re ipſo etiam Iudice ſuffragante nolebant) *conuenti, ad Pontificem appellâſſent, is appellatione admiſſâ, contraria in irritum reuocat.*

EXEGESIS.

Quare ſibi debita pecunia.) *h. e.* Intellectus patet ex ſuperiori, cùm verò in quibuſdam caſibus poſſit generalis libellus, aut alternatiuus offerri, placet illos hîc ſummatim adjungere. Generalis, adeóque incertus libellus habet locum. 1. In petitione fructuum, damnorum, expenſarum, & intereſſe, quia videl. hæc ipſa ordinariè non ſunt numerata, neque explorata, antequam ſuper ipſis cognoſcatur. 2. In ciuilibus, parte non opponente. 3. In petitione hæreditatis, modò res judicialiter in libello deductæ executionis tempore exprimantur & liquidentur. 4. Quando libelli incertitudo cauſatur ex parte Rei, qui tunc ſibi imputare debet, quòd libellus non ſit certus, & determinatus. Hos caſus pluribus allegatis ponit *Barboſ. hic.*

Libellus quoque alternatiuus in certis caſibus admittitur. 1. Quando petitur reſtitutio adversùs contractum, quia tum actor alternatiuè poteſt concludere, vt vel contractus pronuncietur nullus, aut ſi valeat, adversùs ipſum reſtituatur. *Gail. l. 1. obſ. 62. n. 7.* 2. In materiâ emptionis, vbi venditor concludere debet, vt emptor aut defectum juſti pretii ſuppleat, aut rem emptam reſtituat. *l. 2. C. De reſcind. vend. c. Cùm dilecti. 3. de vendit. & empt. inf.* 3. In actione hypothecariâ, vt ſi dicat Actor: peto illum condemnari, ad traditionem rei hypothecatæ, vel ad ſoluendum debitum. *l. Si fundus. §. In vendicatione. ff. De pignor.* 4. Quando petitur reſtitui res, ſi extet, aut eius æſtimatio, ſi conſumpta ſit, cùm ſcil. incertum eſt, an res extet, juxta *Gail. lib. 1. obſ. 62. & Mynſing. cent. 2. obſ. 52. n. 7.* Quâ autem ratione libellus in ſingulis materiis formari debeat, vide *in practica Ferrarienſi,* ac alios.

Etſi verò hæc ita habeant, poteſt tamen actor vno libello plures actiones ſimul cumulare, v. g. petitorium cum poſſeſſorio, *l. Si idcum eo. ff. De juriſd. om. jud.* quibus & à Reo ſingillatim reſpondendum eſt, & à judice totidem proferendæ ſententiæ in eodem judicio. *c. 3. De causâ poſſ. & propriet.* Adde *Gail. l. 1. obſ. 63.* Sicut autem plures actiones in eodem libello cumulari, ſic & plures cauſæ, ob quas eadem res petitur, etſi aliquando non ſit conſultum, vt quis omnes, quas habere ſe putat, ponat, ſi enim contingat, reum abſolui ex vnâ causâ, non poteſt is obtendere exceptionem rei judicatæ, ſi ſuper eâ conueniatur ex aliâ causâ. *l. Et an eadem. ff. De except. §. Actiones, & c. vlt. De causâ propriet. & poſſeſſ. infrà.*

TITVLVS IV.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

In Rubricam.

NOta I. Mutuas petitiones nihil eſſe aliud, quàm *conventionem ex parte Actoris, & reconventionem ex parte Rei,* ſiue mutuam accuſationem. Quando ſcilicet reus viſo libello actoris, eiúſque petitione perſpectâ, aliud vicissim ipſe petit; ſuper eo libellum format, & offert eidem Iudici. Neque enim durante judicio conventionis, actorem poteſt ad alium judicem trahere, quod eſſet eius actionem eludere. *l. Si idem. §. Sed etſi. ff. De juriſd. Auth. & conſequenter. C. de ſent. & interlocut.* niſi genus & qualitas cauſæ ſit talis, quæ coram iſto judice tractari nullo tempore poſſit, vt cauſa feudalis, vel ſpiritualis, coram judice, qui non ſit Dominus feudi, aut eccleſiaſticus.

Nota II. Jus reconuentionis fundatum videri in jure, & ratione naturali, quia non debet quis dedignari judicem contra ſe, cuius in agendo arbitrium, & auctoritatem elegit, & ſecutus eſt per ſe. *l. Papinianus. C. De ſent. & interlocut. l. qui non cogitur. ff. De judiciis.* Vlpianus ait, *qui non cogitur aliquo loco agere, ſi ipſe ibi agat, cogitur excipere actionem* (contra ſe viciſſim propoſitam) *& ad eundem judicem mitti.* Ob quam cauſam receptior eſt ſententia, (Etſi. *c. 1. De jud. ſuprà.* in contrarium inclinauerimus) quam plurimorum auctoritate confirmat *Barb. in c. 1. huius tit. n. 4.* etiam Clericum reconueniri poſſe, non tantùm coram judice eccleſiaſtico (quod extra dubium eſt) verùm etiam coram ſeculari, quia reſpectu æquitatis naturalis, quæ poſtulat, vt in judiciis inter litigantes ſeruetur æqualitas, jus reconuentionis eſt generale, & fauorabile, vt ſentit *Panorm. & Felin.*

Neque in hoc caſu Clericus prorogat juriſdictionem Laici in ſe, quod eſt veritum. *c. Si diligenti. de Foro compet. ſuprà.* ſed lex ipſa prorogat, ſeu dat juriſdictionem in Clericum ratione reconuentionis. *d. l. Cùm Papinianus.* Accedit, cùm liceat Clerico laicum conuenire coram judice Eccleſiaſtico, æquiſſimum eſſe, vt laico ſaltem reconuenire eundem liceat coram judice laico, exceptis cauſis, de quibus laicus cognoſcere nunquam poteſt. Quod *ordinem rationis exigere* ſignificat Alex. III. inf. c. 1. h. t. (vbi abſolutè aſſerit reum poſſe reconueniri apud judicem conuentionis, etiam illi incompetentem) quo ipſo ſe refert ad id, quod dicitur. *l. Papinianus. C. de ſent. & interloc. omn. judic.* vbi Imp. ait; *Cuius in agendo* quis *obſeruat judicium, eum habere*

& contra ſe judicem, in eodem negotio non dedignetur.

Exceptiones autem reſpectu Clericorum ponit, & firmat *Barboſa hic n.15.* 1. Non poteſt Clericus reconueniri coram judice laico in cauſâ criminali. 2. Neque in cauſâ ſpirituali, vel illi connexâ. 3. Nec denique, ſi judex ſecularis reconuentionem coram ſe Clerico intentaret, & hoc prætextu Clericum ad ſuum tribunal per fraudem vellet pertrahere.

Cap. I. Ex literis.

Alexander III. Vulterano Epiſcopo, & Abbati de Spongiâ.

SVMMA.

Quoniam Plebanus, & Clerici Maturenſes Abbatem, & Fratres eiuſdem loci conuenerant, & ab iiſdem reconuenti erant, mandat Pontifex delegatis ſuis, vt actione Plebani, & Clericorum propoſitâ, & reſponſione factâ, compellantur iidem Abbati, & Fratribus memoratis in continenti reſpondere, vt viciſſim partibus auditis, concordiâ, vel judicio res vtrinque terminentur.

EXEGESIS.

Coram Sedis Apoſtolicæ delegatis.) Nota I. Hinc colligi, quòd non ſolùm coram judice ordinario, verùm etiam Delegato liceat actorem reconvenire, quod tradit *Maranta 4. p. d. 6. n. 13.* qui id limitat, niſi Delegatus ad inſtantiam, aut ex vtriuſque partis conſenſu ſit datus, quod ibi videatur ceſſare ratio, *d. l. Papinianus.* Præterea limitat in arbitris, & compromiſſariis, quod neque coram his locum habeat reconuentio. *c. Cùm Dilectus. de arbitris. ſuprà.* quia & hi eliguntur vtriuſque partis conſenſu, neque poſſunt cognoſcere, niſi de iis, quæ expreſſo illarum conſenſu in compromiſſum ſunt deducta. *d. c. Dilectus.* Addit *Jaſon. in l. 3.* in princ. col. *ff. Quod quiſque juris, &c.* neque coram illo judice, aliquem reconueniri poſſe, quem Princeps proprio motu elegit, quòd etiam ibi ceſſet ratio l. quia videl. partes ordinariè præſumuntur conſentire in judicem à Principe datum, ob auctoritatem potiùs illius, quàm ſponte.

Nota II. Reconuentionem habere locum in omnibus cauſis etiam ſummariis, in quibus non reperitur expreſsè prohibita, nec repugnat cauſæ qualitas. *Clement. Sæpè. §. Verùm. de Verb. ſignif.* ſi vna cauſa ſit ſummaria, altera plenaria prorogatur quidem judicis juriſdictio, ſed non ita, vt vnâ ſententiâ terminetur, juxta *Marant. p. 4. diſt. 6. n. 38.*

Non permittunt verò jura locum reconuentioni 1. In criminalibus cauſis, quæ criminaliter tractantur, niſi reus maius crimen criminaliter intentet, vel perſequatur ſuam, ſuorúmque injuriam. *l. 1.* & *l. Neganda. de his, qui accuſare non poſſunt. l. Is, qui. de publ. judic.* & *gl.* ac *Bart.* ibid. Neque etiam ciuiliter reus criminaliter conuentus actorem reconuenire poteſt ciuiliter, vel contra. *l. 2. §. Sed etſi ff. de judic.* Vniuerſim enim reus non purgatur relatione ſeu retorſione criminis, aut obiectione alterius cauſæ, ſed ſuâ innocentiâ, *l. Is, qui.* & *c. 3. Neganda. q. 11. Per totum.*

2. Non permittitur reconuentio in cauſis executiuis in *Authenticâ. & conſequenter. C. De ſent.* & interlocutoria, ſicut nec in depoſito. *c. fin. De depoſito. infrà.* quia depoſitum habet executionem paratam, præſertim ſi res moram non patiatur.

3. In cauſâ appellationis. *l. 1. ff. Eum, qui appellauit.* quia appellatio non videtur interpoſita, niſi propter neceſſitatem, ſiue injuriam, quam appellans ſibi putat factam.

4. In momentaneâ poſſeſſione, *gl. in c. fin. De ordin. cogn.*

5. In cauſâ ſpoliationis, nam conuentus ſuper ſpoliatione aliter non poteſt reconuenire, niſi aliam ſpoliationem intentet. *d. c. vlt. De ord. cognit.*

6. Denique, excommunicato interdicta eſt reconuentio. *c. Cùm inter. infrà. de except.*

7. Addit hîc *Vallenſ. §. 2. n. 6.* Actori quoque reconuento ex communi non permitti alteram reconuentionem contra reum conuentum, ne nimia petitionum coaceruatio Iudici, actori, ipſíque reo incommodet.

Cap. II. Prudentiam.

Cæleſtinus III. Rothomag. Decano.

TEXTVS.

Conſuluit Pontifex, vtrùm, cùm cauſa, appellatione remotâ, committitur, & reus coram eodem Iudice actorem conuenerit, & Actor ſuper reconuentione appellationis obſtaculum interponit, an ſit huiuſmodi appellationi deferendum? Reſpondet, cùm Actoris, & Rei eadem ſit conditio, & vno eodémque jure circa appellationis remedium debeat vterque cenſeri, ſicut deſiderat Actor, vt ſibi juxta mandatoris reſcriptum juſtitia fiat, appellatione remotâ, eodem modo reconuenienti debeat in ſuâ juſtitiâ reſpondere.

EXEGESIS.

Actoris, & Rei eadem ſit ratio) Nota I. Rationem textûs, quia videlicet non debet eſſe in judiciis perſonarum acceptio. *c. Cùm venit. de jud. ſuprà. & c. 6. 4. q. 4.* Neque debet Actori licere, quod Reo non permittitur. *l. Non debet. ff. De reg. juris.* Quare ſi Actor contra Reum literas impetrauit, cum clauſulâ remotæ appellationis, vigore cuius reo non licet appellare, ſimiliter neque actori, ſi reus illum reconvenerit, licet appellare à judicio, ſeu ſententiâ reconventionis, quia eodem jure, quod quis in alterum ſtatuit, vti debet, *l. 1. 2. 3. ff. Quod quiſque juris,* & *c. Omnes. de Conſtit ſuprà.* cùm ergò Actor in hoc textu judices ſibi concedi voluerit, exclusâ appellatio-

Digitized by Google

latione, hanc quoque, ſi Reus ipſum reconvenerit, inter dictam æquo animo ferre debet.

Nota II. Judicem ſecundùm eandem formam, quà procedit in principali, procedere poſſe in reconventione, & parem poteſtatem habere, quoad omnia in vtrâque quæſtione, vt ait *gloſſa* hîc.

Nota III. Reconventionem propriè dictam proponi debere ante, vel ſtatim poſt litem conteſtatam, priuſquam juratur de calumnia, vt poſſit vtraque cauſa conventionis, & reconventionis eodem judicio terminari, neque res cum diſpendio actoris differatur, ſed pari paſſu ambulent. Debet tamen Reus priùs ad libellum actoris reſpondere, dein viciſſim actor ad libellum ipſius. Quo facto Iudex vtramque cauſam finire poteſt per ſingulos, vel plures actus judiciales, prout opus erit. Et ſi de vtrâq; liqueat, pariter eodem die, ac contextu, & vnicâ ſcripturâ, per vnam ſententiam terminet. *arg. c. 1.* ſuprà, etſi inſpectâ rei veritate ſit duplex, tot enim ſunt ſententiæ, quot cauſæ, ac litis ſpecies *l. Etiam. §. 1. ff. De minoribus. l. Quadam mulier. ff. Fam. erciſc.* ſi Iudex omiſsâ causâ reconventionis, ſuper ſolâ conventione procedat, valebit, quidem ſententia iuxta DD. *in d. c. 1.* & *d. Authen. & conſequenter*; ſed Reus cauſam juſtam habet appellandi, *l. 1. in fin. ff. De ſent. quæ ſine appellat.*

Not. IV. Reconventionem, quæ proponitur ſeriùs, quàm ſtatim poſt litem conteſtatam, valere quidem vſque ad ſententiam, vel ſaltem concluſionem in causâ, probabile eſt per *gl. in c. 1. verb. in continenti, arg. c. Diſpendia §. Reus quoq. de reſcriptis. in 6.* & Novella. *96. §. Illud.* ſed non eſſe dictam reconventionem, iuxta *Marant. p. 4. d. 6. n. 3.* Quia videlicet non poteſt pari paſſu ambulare, quod videtur eſſe proprium reconventionis; quamvis non minùs hoc caſu ſubiiciat Actorem eidem judici, nullâ obſtante fori exceptione, adeò vt ſi reſpondere nolit, judex ei audientiam in causâ conventionis denegare poſſit, *arg. l. Mutus. §. Pæna. ff. De procuratoribus. l. Sed et ſi. C. Eodem.*

Nota V. Si Actor nolit reſpondere ad libellũ reconventionis, vel talionis, neq; Reum teneri reſpondere ad ipſius libellum, iuxta c. Superius & præſens, ideóque Pontifex vult vtroſq; compelli ad reſpondendũ.

TITVLVS V.

DE LITIS CONTESTATIONE.

In Rubricam.

NOTA, tres paſſim aſſignari Iudicij (cuius naturam generatim explicauimus *c. 1. De jud. not. 1.*) partes, veluti integrantes, 1. continet citationem, & libelli oblationem, quò etiam referri poſſunt mutuæ petitiones. 2. incipit à litis conteſtatione, & durat vſque ad ſententiam definitivam excluſivè. 3. ſententiam definitivam, cuiúſque executionem complectitur. Primam partem abſoluimus, nunc ſecundam ordimur, cuius principium & ingreſſus eſt *litis conteſtatio*, quæ dicitur *fundamentum judicii ſtrictius ſumpti*, reſpectu, cuius citatio, & oblatio libelli aliáque ſunt veluti præparatoria. Cùm itaque à litis conteſtatione incipiat ſecunda pars judicii, commodè poſt libelli oblationem de eâ traditur. De hâc materiâ habes. *3. q. 8. Offeratur.* Idémque titulus in 6. extat.

Cap. Vnicum. Olim.

Gregorius IX. Abbati S Ioannis in Vineis.

S V M M A.

Cùm in causâ iniuriarum, & executionis, inter Epiſcopum Nouienſem, & Capitulum Eccleſiæ S. Quintini, poſitiones quædam, & reſponſiones ſuper pluribus articulis hinc inde factæ fuiſſent, coram quibuſdam judicibus delegatis, quia tamen litis conteſtatio (quæ non fit per poſitiones, & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in jure propoſitam, & reſponſionem ſecutam) fuit omiſſâ, Pontifex proceſſum hunc irritum duxit nuntiandum.

E X E G E S I S.

Litis Conteſtationem non inuenimus.) Nota I. Litis conteſtationem non conſiſtere in poſitionibus, & reſponſionibus, ſiue generalibus, ſiue particularibus; clarè enim abſque vllâ diſtinctione in textu id negat Pontifex, vt mirum ſit, aliquos contrarium ſenſiſſe. Accedit ratio, Nam 1. litis conteſtatio eſt vnica, poſitiones autem, & reſponſiones ſunt multæ. 2. illa eſt fundamentum judicii, hæ pertinent ad eius progreſſum, & veluti ædificium, ideóque habent proprium locum in ſeqq. maximè in titulo, *De confeſſis.* 3. vt argumentatur *Panorm. n. 6.* poſitiones introductæ ſunt, ad faciliorem exitum litis per reſponſionem Rei habendam, dum per eius confeſſionem Actor relevetur ab onere probandi, vt dicitur in *Clem. ſæpè.* de *verb ſignif.* 4. deniq; poteſt Actor etiam coram judice proponere ſuas poſitiones, & alter exhibere reſponſionem, quin intendat litigare, ſi reus velit liti cedere, aut mutuo conſentiant in amicabilem compoſitionem.

Nota II. Ad litis conteſtationem non requiri, vt fiat verbis, aut vtrâque parte præſente, aut ſtatim

tim poſt libelli oblationem, quod tenet *Panorm. d. n.7.* & confirmat *deciſio Rotæ*, quæ incipit, *ſi dato libello*, mihi 6. (alias 354. etſi *Panorm.* alleget 342.) & ſic habet: Si dato libello per Actorem compellatur Reus ad reſpondendum libello, & Raus reſpondet confitendo partem, & partem negando, licet tempore huiuſmodi Reſponſionis rei Actor nihil dixerit, vel etiam præſens non fuerit, teneant Domini Rotæ, litis conteſtationem fore ſinitam ex vtrâque parte, fit enim per narrationem & petitionem in jure ex parte Actoris propoſitam & reſponſionem rei ſecutam, per hunc text. & *c. Dudum. de elect.* & *c. Prout, de dolo, & contumacia.* Neque obſtat quòd litis conteſtatio videatur eſſe quaſi ſimul teſtatio vtriuſque partis de animo litigandi, ideóque debeat fieri ſimul ab vtroque eodem tempore. Reſpondent enim Domini de Rotâ, dato libello Actoris, ſemper conſtare de animo ipſius litigandi, maximè ſi petat Reum compelli ad reſpondendum, quod ſi Reus faciat, eo ipſo fit litis conteſtatio propter concurrentiam animorum conſequentem, etſi in principio de animo Rei non conſtaret. Hanc Rotæ ſententiam, velun in praxi vſitatam valdè commendat *Panorm.*

Nota III. Ex his, & præſertim hoc textu rectè definitur litis conteſtatio, *petitio Actoris in jure, ſeu judicio facta, & ſubſecuta rei reſponſio, animo conſtegendi, ſeu litigandi.* Vbi cùm priora ſint manifeſta ex dictis, illud duntaxat addi debet, non requiri, vt Actor, & Reus exprimant, ſe adeſſe animo lingandi, ſed ſufficere, ſi Reus reſpondendo libello Actoris ſiue ſtatim, ſiue ex intervallo neget narrata, prout narrantur, aut dicat petitionem Actoris fieri non debere, licet non addat, ſe animo litem conteſtandi id facere. Jura enim ſolùm exigunt reſponſionem ad petitionem. Si tamen alicubi eſſet conſuetudo, vt tam expreſſis verbis aliquis animum litigandi declaret, ea ſeruanda foret, *arg. l. Semper in ſtipulationibus ff. De Reg. Iuris.* quæ vberiùs explicat, & probat *Panorm. n.15.*

Nota IV. Litis conteſtationem ita eſſe neceſſariam, vt ſina illâ proceſſus ſit nullus, & irritus, prout apparet ex hoc textu. Non eſt tamen neceſſaria. 1. in causâ appellationis extra Cameram Imperialem, in quâ illam requiri tradit *Gail. l.2. obſ.76.* 2. in causâ nullitatis notoriæ. 3. in mandatis de relaxandis captiuis iuxta eundem *Gail. l. 2. obſ. 78.* 4. in cauſis fiſcalibus. 5. fractæ pacis. 6. in alimentis decernendis. 7. in causâ ſpolij. 8. in cauſis ſummariis tum ſpiritualibus, quæ recenſentur *Clem. 2. de jud.* tum civilibus, in quibus ſine libello, & extra ordinem procedi ſolet, vt tradit *Maranta. p. 4. diſt. 9. n. 20.*

Nota denique V. Præcipuos litis conteſtationis effectus hos eſſe. 1. quòd judex poſtea non poſſit recuſari, niſi nouâ ſuperueniente causâ, *l. Apertiſſimi. C. De jud.* 2. quòd actiones temporales perpetuentur per eam, & ad hæredes tranſeat actio iniuriarum, quæ aliàs annalis eſt. *l. Si non Conuitij. C. De iniur.* exceptâ actione de dolo, *l. vlt. C. De dolo.* 3 interrumpit præſcriptionem omnem. *l. Sicut. C. De præſcript. 40. annorum.* 4. conſtituit poſſeſſorem in malâ fide, & morâ. *ff. De vſur.* 5. facit tutorem, curatorem, vel procuratorem, litis Dominum. *L.11. & 22. C. De procurat.* Dicitur autem Dominus litis, qui habet jus cœptam perſequendi. 6. denique, quòd per litis conteſtationem lis demum dicitur perfectè cœpta, ita vt judici ſubijciatur, & ad inſtantiam perſequendam, ac terminandam partes obligentur, dum de eidem inſiſtendo inter litigantes inducit veluti contractum. *l. 3. §. Idem ſcribit. ff. De peculio.* plura verò apud Vultei. & alios, hoc eodem titulo.

IDEM TITVLVS DE LITIS CONTESTATIONE IN VI. IBI III.

Cap. I. Exceptionis.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi.

TEXTVS.

Exceptio peremptoria ante litis conteſtationem obiecta, niſi de re judicatâ, tranſactâ, ſeu finita excipiat litigator, litis conteſtationem nec impedit, nec retardat.

EXEGESIS.

Textus tres ſolùm caſus excipit, per quos litis conteſtatio non impeditur, tranſactionis videlicet, rei judicatæ, & litis finitæ, ſed de his exceptionibus dicemus infrà ſuo loco.

Cap. II. Si oblato.

Bonifacius VIII.

TEXTVS.

Si oblato ab Actore libello, ex parte rei exceptio peremptoria proponatur, nequaquam per hoc litis conteſtatio dicitur eſſe facta. Imò eâ non obſtante, niſi ſit de illis exceptionibus, quæ litis conteſtationem impediunt, fieri oportebit eandem.

EXEGESIS.

Per exceptionem peremptoriam.) De exceptionibus dicemus infrà. *tit. 25.* *Peremptoria* dicitur, quæ jus Actoris perimit, & ſemper agentibus obſtat. Caſum verò huius cap. apertè proponit, & explicat *gl.* hîc: Sempronius mutuam dedit certam pecuniam Titio, ſuper quâ eundem in judicium traxit, & libello oblato ipſum Titium ad ſolutionem compelli petiuit. Titius contra libellum, & petitionem, exceptionem de non petendo oppoſuit. Pontifex Conſultus, an per huiuſmodi exceptionem lis conteſtata ſit, reſpondet, quòd non, ſed hâc exceptione non obſtante procedendum eſſe ad litis conteſtationem, niſi objiciatur aliquid, quod litis ingreſſum impediat, qualia ſunt tria illa. *c. 1. Poſita.* tranſactio, lis finita, & res judicata.

Neque

Neque obſtat, *c. Pront. de dolo, & contum.* & *c. Cùm cauſam. de appellat.* vbi videtur lis conteſtata per exceptionem præſcriptionis, item permutationis. Neque obſtat. *l. Si filius, §. Exceptionibus. ff. De inter. act.* vigore cuius oppoſitâ actione peremptoriâ videtur eſſe judicium. Sed contrarium eſt verum per DD. à *gl.* allegatos. Quod 1. optimè probat lex *Eleganter. §. pen. ff. De condict. indebiti.* dicens, quòd, qui vult exceptionem doli mali obtandere, ſibi ex tranſactione ante litis conteſtationem factâ competentem, facere id debet, antequam litem conteſtetur. 2. Per litis conteſtationem ordinatur judicium, per exceptionem peremptoriam deſtruitur, ergò vnum non poteſt eſſe aliud, neq; enim idem poteſt parere duos contrarios effectus. *l. Quibominem, ff. De ſolut.* 3. Denique idem patet ex *c. 1.* vbi dicitur per exceptionem peremptoriam (niſi ſit de tribus ibi expreſſis) non debere impediri; neque retardari litis conteſtationem, ergo per eam non fit.

Ad Contraria reſpondetur, aut Reus in caſibus allegatorum jurium directè reſpondet libello, puta, cùm peterentur ab eo decem ex causâ mutui, dicebat, ſe non teneri, & petita non debere fieri, cùm pactum de non petendo perpetuò ſibi factum fuerit; & ſic facta eſt litis conteſtatio, quia ſic loquendo, non ſtabat in finibus exceptionis, ſed vltra volebat procedere, ad reſpondendum Actori probare volenti tale pactum non interceſſiſſe; aut ſimpliciter obtendit exceptionem pacti de non petendo, vel aliam peremptoriam, nihil à judice petendo, & hoc ſenſu procedit reſponſio Pontificis in h. t. per eiuſmodi exceptionem non cenſeri factam eſſe litis conteſtationem, ſed diſtinctè debere fieri à Reo, ſi velit vlteriùs litigare, quia videlicet litis conteſtatio fit per reſponſionem, aut petitionem contrariam libello, & intentioni Actoris. Per nudam autem exceptionem nihil reſpondet, neque contradicit Actor Reo, *d. l. Eleganter. §. Si quis poſt.*

TITVLVS VI.

VT LITE NON CONTESTATA NON PROCEDATUR AD TESTIUM RECEPTIONEM, VEL AD SENTENTIAM DEFINITIVAM.

In Rubricam.

CUm Litis conteſtatio, vt patet ex Titulo præcedenti, ſit fundamentum, ac principium, & veluti angularis lapis judicii ordinarij, ſeu plenarij, iuxta *Bald.* hîc, meritò poſt titulum de litis conteſtatione ſequitur iſte titulus, ex quo ſumitur generalis Regula. Vt lite non conteſtatâ non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitiuam, quod Iudices incauti, vel imperiti factitare ſolent. Intelligi autem id debet ordinariè, habet enim hæc Regula ſuas exceptiones, de quibus infrà c. fin. Ratio autem huius regulæ rectè aſſignatur ita, cùm enim ante litis conteſtationem cauſa non ſit perfectè in judicium deducta, nec de vtriuſque partis animo, confitendo, aut negando, ſeu litigando conſtet, nihil ſanè eſt, ſuper quo teſtes legitimè requiri poſſint, aut judex ſententiam ferat; quam ſi tulerit, erit ipſo jure nulla. *c. Accedens ſeq. §. Cùm igitur.*

Quia verò plerumque, aut frequenter accidit, vt petantur teſtes recipi ante litis conteſtationem, aut facto ipſo recipiantur, hoc titulo meritò quæritur poſt explicatam dictam conteſtationem priori titulo, quid hac in re juris ſit.

(o)

Cap. I. Ad hoc Deus.

Innocentius III. Abbati S. Proculi & L. Canonicò Bononienſi.

SVMMA.

Cùm Procurator mariti, quem vxor ſuper adulterio ad ſeparationem thori, & reſtitutionem dotis accuſabat, diu tergiuerſaretur reſpondere libello vxoris, & tandem comparens primò poſtularet reſtitutionem vxoris, appellando, niſi id fieret; judices iſti teſtes mulieris dicentis, ſe maritum habere ſuſpectum, receperunt. Conſultus Pontifex, reſpondit, licet in cauſis matrimonialibus ordo judiciarius non vſquequaque ſeruetur, quia tamen in præſenti non eſt actum de fœdere matrimonij, ſed de adulterio ad ſeparationem thori, & lite non conteſtatâ teſtes fuerunt recepti, & atteſtationes publicatæ: non eſſe procedendum ad ſententiam definitiuam, ſiue deferendum fuerit appellationi, ſiue non. Maritum autem propter contumaciam, ſi illam non purgauerit, poſſe excommunicari.

EXEGESIS.

Donec Advocatus eius veniret.) Si quis vocatus

tus ad judicium, neget ſe habere Advocatum, dandæ ſunt ipſi induciæ ad quærendum Advocatum, *l. Ab hoſtibus. §. Sed quod. ff. Ex quibus cauſis maiores*, & per alia jura. Imò etiam medio tempore dandæ ſunt induciæ propter abſentiam Advocati ex juſtâ cauſâ, ſed ſi malitioſè petantur, non ſunt dandæ, *arg. c. Prout. de dolo, & contum.* Neque poſt ſententiam licet dicere: Non habui Advocatum; neque ideò retractatur ſententia. *l. Velamento. C. De poſtulando.*

Non vſquequaque ſeruetur.) Cauſas verè, ac directè matrimoniales, quæ ſcilicet ipſum matrimonii vinculum concernunt, ſummariè tractari debere, patet ex *h. t.* ideóque hoc ſenſu referuntur inter cauſas ſummariè tractandas. *Clement 2. De judiciis*, quæ eſt iſtâ Conſtitutione poſterior. Cùm verò matrimonium impetitur indirectè, & impropriè, ſolùm ad ſeparationē thori, donationem propter nuptias, & dotem reddendam, debet ſervari ordo judicii plenarius, ut notat Panorm. *hic n. 6.* & ex textu *Manifeſtum eſt.*

Cap. II. Accedens I.

Idem Hieroſolymitano Patriarchæ, & Epiſcopo Caſſenſi.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Tironenſis literas Apoſtolicas ad duos ſuffraganeos ſuos impetrâſſet ſuper reſtitutione juris Parochialis S. Marci Venetiis, Plebanus verò S. Marci nihil reſpondens, ad Pontificem appellâſſet, dicti Delegati teſtes ab adverſâ parte productos receperunt. Et Plebanum neque ſic comparere volentem excommunicârunt, Archiepiſcopum autem reſtituerunt in integrum, Pontifex appellatione Plebani, ejúſque cauſâ cognitâ, pronunciauit literas per veri (quòd videlicet judices, quos Archiepiſcopus petebat, eſſent ejuſdem ſuffraganei) ſuppreſſionem eſſe impetratas, ideóque Plebanum (etſi propter contumaciam fortè excommunicari potuerit) legitimè appellâſſe; ſententiam autem definitiuam lite non conteſtatâ prolatam caſſauit, imò cauſam declarauit, injunctâ Archiepiſcopo reſtitutione inſtrumentorum, aliarúmque rerum Eccleſiæ S. Marci faciendâ.

E X E G E S I S.

In ſua contumaciâ perduraret.) Nota per contumaciam non impediri proceſſum, & poſſe contumacem mulctari, ac ad vlteriora procedi per hunc text. Nudam autem contumaciam in non comparendo, eſſe excommunicatione dignam. Concordat quoque *c. 1. De jud. & gl. in c. Duo ſunt. d. 96.* quæ dicit omnem contumacem eſſe dignum excommunicatione, quod tanto æquius eſt, quantò contumacia ex minori cauſâ exurgit, continet enim majorem judicii contemptum.

Per veri ſuppreſſionem.) Nota per hoc ſolùm proceſſum non fuiſſe irritum, quia literæ ſubreptitiæ ad lites non ſunt irritæ ipſo jure, ſed irritandæ per exceptionem, ſeu appellationem partis. Vide, quæ diximus *in c. Ad audientiam; & c. Ex liter. c. Ceterùm. de reſcrip.* Fuit autem ſuppreſſio veri, non alia, quàm quòd Iudices iſti eſſent ſuffraganei Archiepiſcopi actoris. Poteſt autem ſubditus quivis recuſari; ſi deputetur Iudex in cauſâ ſui ſuperioris; præſumitur enim illi fauere, vt ait *Panorm. hic. n. 3.* ſicut & Dominus in cauſâ ſerui. *c. Inſinuante. de off. deleg.*

Lite non Conteſtatâ.) Nota, ex hoc maximè capite proceſſum irritum fuiſſe, quia quando agitur poſſeſſorio recuperandæ, debet ſeruari judicii ordo plenarius, vt docet *gl. in c. Conſultationibus. De off. deleg.* & ſentit *Bart. in l. Vn. C. De moment. poſſeſſ.* Petiiſſe autem hunc Archiepiſcopum reſtitutionem, quaſi poſſeſſionis juris parochialis, adeóque egiſſe poſſeſſorio recuperandæ, patet ex textu, in cujus principio dicitur ſolùm petiviſſe beneficium reſtitutionis; dein verò ſubiungitur, judices ipſi adiudicâſſe poſſeſſionem, eúmque reſtituiſſe in integrum; vetantes, ne quis deinceps ipſum in poſſeſſione turbaret, ex quibus euidenter colligitur, actum fuiſſe pro recuperandâ poſſeſſione, vt bene probat *Panorm. hîc n. 10.* Etſi alii minùs conformiter ad text. alias cauſas nullitatis aſſignant.

Cap. III. Tuæ fraternitati.

Idem Epiſcopo Brixienſi.

S V M M A.

Si Reus lite non conteſtatâ contumax fuerit in non comparendo, & actor pro qualitate cauſæ, & rerum, in poſſeſſionem poſſit induci, in eandem eſt inducendus cuſtodiæ causâ. Si verò cauſæ conditio id non ferat, Reus contumax, vt juri pareat, per cenſuram Eccleſiaſticam eſt compellendus.

E X E G E S I S.

In petitarum rerum poſſeſſionem.) Nota I. ex *gl.* hîc, quòd in actione reali pœna contumaciæ ordinaria eſt, miſſio in poſſeſſionem rei petitæ. Si autem induci nequeat, vt ſi reus non habeat bona mobilia, aut immobilia, aut ſi rem abſcondat; uel dolo perierit, aut cauſa ſit criminalis; ſive ciuiliter, ſive criminaliter agatur, vel matrimonialis, contumax eſt excommunicandus. Fit autem hæc miſſio ſolùm cuſtodiæ causâ; quòd ſi intra annum reus non ſatisfecerit; actor fit uerus poſſeſſor, vt paulò poſt habetur *in c. fin.* & ex propoſito dicetur tit. de eo; qui mittitur in poſſeſſionem rei ſeruandæ causâ.

Nota II. Iudicem non debere feſtinare ad decernendam ejusmodi miſſionem in poſſeſſionem, aliàs reus reſtitueretur contra eam; *arg. l. Si finita §. ſi fortè ff. de damn. infer.* Quare debet priùs cauſam

ſalietm

ſaltem ſummariè perſcrutari, & cognoſcere, antequam procedat ad hoc remedium.

Cap. IV. Accedens. II.

Idem de Decimâ & Helemoſio Abbatibus Aurel. & Carnot. Diœceſ.

SVMMA.

Cum cauſa matrimonialis conſanguinitatis Vice Comitis G. inter ipſum, & vxorem ejus commiſſa eſſet Epiſcopo Coriſopitenſi, Conſanguineo Comitis Britanniæ (qui erat Capitalis inimicus dicti Vice Comitis, & vxorem ac terram ejus detinebat) & archidiacono Commenſali Epiſcopi, & M. Petro de terra vxoris oriundo, neque hi vellent tutum locum, & terminum extra territorium hoſtis ſui ipſi aſſignare; Re ad ſe delatâ, mandat Pontifex hiſce abbatibus, ad quos Vice Comiti tutus patebat acceſſus, vt ſi partibus vocatis conſtiterit, quòd ante litem conteſtatam, vel poſt appellationem teſtes ſuper conſanguinitate abſque culpâ contumaciæ recepti fuiſſent, ejuſmodi atteſtationes, decernant irritas, compellántque vxorem redire ad ſuum maritum, cui vbi vxor, & terra plenariè reſtituta fuerit, tum demùm cauſam ſuper matrimonio audiant, eámque fine Canonico terminent.

EXEGESIS.

Ex præmiſſis cauſis) ſcil. quia Epiſcopus erat conſanguineus Comitis Britanniæ, & archidiaconus Commenſalis eiuſdem Epiſcopi, & alter oriundus de terrâ vxoris, Vice Comiti nollent aſſignare iter, ac locum tutum extra territorium hoſtis ſui. Quas exceptiones, quia non admiſerunt hi judices, rectè Vice Comes appellauit, quælibet enim illorum ſufficiens erat ad appellandum. Concordat *l. fin. §. cui dulcia ff. de ui. tri. & de leg.* & ibi DD. Illam tamen, quòd M. Petrus oriundus fuit de terrâ vxoris, ſolam *gl.* non putat ſufficientem ad recuſandum iudicem, niſi adiuuetur aliis adminiculis, vt in propoſito, iuxta illud: quæ non proſunt ſingula, iuncta iuuant.

Qualis fuerit terra Vice Comitis, quam detinebat Comes Britanniæ, dubitari poteſt, fuiſſe dotalem ſentit *gl.* ideóque cognitionem de eâ pertinuiſſe ad Papam, ratione connexitatis, quia eſt acceſſoria matrimonio. Vis autem capituli in eo eſt, quòd receptio teſtium ante litem conteſtatam fuerit irrita.

Cap. V. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Cum multa dubia inciderent ſuper regulâ in hoc tit. firmatâ, quòd regulariter lite non conteſtatâ teſtes recipi nequeant, Pontifex in hoc cap. exceptionem ponit, eámque prolixè declarat, ideóque in plures partes, ſeu §§. ſecari ſolet; Nos prout commodius viſum fuerit, per numeros illud partiemur.

I. Conjungit Pontifex duas exceptiones. Si mors videlicet teſtis timeatur, vel abſentia diuturna, tum enim in causâ ciuili, ne veritas occultetur, aut ſubtrahatur, ſenes, ac valetudinarii, & alii teſtes, de quibus rationabiliter timetur, etiam lite non conteſtatâ admitti debent, ſiue reus ſit contumax, ſiue abſens abſque malitiâ.

II. Si teſtibus his receptis, actor non conuenerit Reum infra annum, ex quo conueniri poterit, vel receptionem teſtium ipſi non denunciaverit, atteſtationes hæ non valeant, ne proceſſu temporis exceptiones legitimæ aduerſus teſtes, vel aliæ locum non habeant.

III. Sunt itidem aliæ ſpeciales cauſæ, ob quas ab hâc regulâ receditur, vt ſi moueatur quæſtio de electione, aut copulâ coniugali, ne mora ſit nociua Eccleſiæ, aut coniugi detur fornicationis occaſio; cùm opponitur gradus propinquitatis diuinâ lege prohibitus, teſtes, licet lite non conteſtatâ, ſunt admittendi, & ad ſententiam definitiuam procedi debet, quacunque ex cauſa Reus in non comparendo fuerit contumax.

IV. Si verò aliter abſens fuerit, tum in causâ ſpiritualis coniugii inter Eccleſiam, & Prælatum jam contracti, electione maximè confirmatâ, ſeruetur, quod ſuper expectatione electi in Canonibus eſt definitum. ſi verò agatur de Spirituali coniugio contrahendo, electus ſpatio ſex menſium expectetur, niſi penſatis circumſtantiis per ſuperioris prouidentiam magis, vel minus fuerit expectandus.

V. In causâ carnalis coniugii tamdiu alter utter coniugum expectatur, donec de ipſius obitu veriſimiliter præſumatur, quia cum ſine culpâ ſit abſens, aut propriâ, licet non malitioſâ voluntate, vt de facili citari non poſſit, ei præiudicari non debet, cùm habeat forſan exceptionem legitimam ad contrariam intentionem elidendam.

VI. Similiter in caſibus ſpiritualibus, quando exceſſuum inquiſitio, vel teſtium publicatio imminet facienda, abſque litis conteſtatione teſtes poſſunt produci.

VII. In aliis caſibus, ſi contumax conueniatur actione reali, actor mittendus eſt in poſſeſſionem. Et ſi reus venerit intra annum, præſtitâ cautione, de ſiſtendo ſe judicio, & ſatiſfactione expenſarum exhibitâ, poſſeſſionem recuperat. Si verò cautionem non offerat, actor poſt annum conſtituatur verus poſſeſſor, causâ tamen proprietatis Reo reſeruatâ.

VIII. Super rebus immobilibus, quas poſſidet

ſidet nomine alieno, quis conuentus Dominum ſtatim nominet, & intra ſpatium à judice ſtatuendum, ei hoc ſignificet, vt vel ipſe veniat, vel procuratorē conſtituat. Quod ſi elapſo termino non faciat; veluti lis ex eo die quo poſſeſor ad judicium vocatus eſt, ad interrumpendam præſcriptionem longi temporis conteſtata eſſet: eundem Dominum tribus edictis judex euotabit; eóque non competente, negotium ſummatim examinabit, & actorem in poſſeſſionem mox mittet, proprietatis tamen quæſtione Reo reſeruatâ.

IX. Si reus perſonali actione conueniatur, actor mittendus eſt in poſſeſſionem bonorum mobilium, vel immobilium, ſi mobilia non habeat, pro modo debiti, vel in contumacem ferri debet excommunicatio, ita vt alterutrâ poenâ judex ſit contentus, ad alteram ſi vna non ſufficiat, nihilominus proceſſurus. Si verò reus infra annum vel poſt annū veniat; nihilominus audietur ſuper causâ proprietatis.

EXEGESIS.

Et alii teſtes.) Qui dicantur ſenes, aut valetudinarii, ad effectum teſtimonii ferendi, relinquitur arbitrio Iudicis; quæritur autem, qui ſunt iſti alii, de quibus ex rationabili causâ poteſt timeri? Innoc. & Hoſt. quos ſequitur *Panorm. n. 19.* ponunt exemplum in illis, qui debent ingredi bellum campeſtre, vel transfretare, & idem eſt de ſimilibus, de quibus habetur *l. 1. 2. 3. 4. 5. ff. de donat. causâ mortis.*

Infra annum.) Quæritur, cum hic detur annus ad conueniendum, vel denuntiandum; an intelligatur annus continuus, qui currat etiam diebus feriatis, & non feriatis, & datâ potentiâ agendi, vel non. Placet opinio *Panorm.* hic *n. 9.* vbi allegat *gl.* ſuper rubr. *ff. de diverſ. temp. præſcript.* quæ ponit hanc regulam, *quòd in iſtis præſcriptionibus temporâ ſint continua, qualescunque dies, & remora incidant, niſi aliud ſpeciali lege caueatur.* Quæ regula etiam hîc videtur habere locum, quia dicitur, indiſtinctè *infrà annum*, ex quo poterit conueniri, modò ergò principium anni ſit vtile, decurſus anni non cenſebitur interrumpi, niſi fortè ex causâ neceſſariâ, & manifeſtè probatâ.

De ipſius obitu veriſimiliter præſumitur.) In contrarium ſtat *c. Præſentia. de ſponſal.* Vbi præcipit Pontifex Epiſcopo Cæſarauguſtenſi, quòd mulieres non certificatæ de morte maritorum, non poſſint ad conſortium aliorum Canoninicè conuolare, nec authoritate Eccleſiæ permittantur contrahere, niſi certum nuntium recipiant de morte virorum. Idem decernitur *c. Dominus. de ſecundis nuptijs.* Non ergò ſufficit vniverſalis præſumptio, quæ hîc admittitur ad recipiendos lite non conteſtatâ teſtes.

Sed cùm *c. In præſentia* ſit Cementis III. *c. Dominus* Lucii III. adeóque vtrumque antiquius iſto; quod eſt Innoc. III. qui fuit poſterior Clemente III. & Lucio III. videri poteſt vtraque prior conſtitutio reuocata per hanc poſteriorem, *juxta c. 1. De conſtit. in 6.* Vbi dicitur, quòd Pontifex conſtitutionem condendo poſteriorem; priorem, quamuis de ipsâ mentionem non faciat, reuocare noſcatur; reducit ergò hæc decretalis rigoroſam illam certitudinem de morte alterius mariti, ad veriſimilem præſumptionem. Quam reſponſionem ex inſtituto ſuſtinebimus in d. cap. *in præſentia. de ſponſalibus*, quò hæc quæſtio pertinet.

In rei petitæ poſſeſſionem &c.) Cum eo, qui mittitur in poſſeſſionem rei ſervandæ causâ, paulò poſt ſequitur proprius titulus, quæ hic fortaſſis occurrere poſſent; rectiùs eò differuntur. Caſus autem tum hoc c. expreſſos, tum alios, bene perſtringit *Cenarr. l. 3. Aphoriſm. tit. 13.*

TITVLVS VII.

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

In Rubricam.

JVramentum calumniæ, de quo extat idem titulus *in 6.* præſtatur ab actore, hâc ferè formâ, *quòd juret ſe non animo calumniandi litem intendere, ſed quòd exiſtimet ſe bonam cauſam habere*, à Reo verò, quòd putet *ſe juſtè reſiſtere* opinione juris ſui. *l. 2. C. h. t. & c. pen. infrà. item c. 2. §. eod. in 6.* Ab vtroque porrò id jurari debet, quòd nihil penitus patrocinii gratiâ, vel alteri cuiquam in causâ dederit, vel promiſerit, vel etiam daturus ſit per ſe, vel per alium, prætérquam Aduocatis honoraria ceteriſque, quibus à jure permittitur. *Auth. Præſentes. C. eod. junct. l. Plebiſcito. ff. De officio Prætoris, l. Solet in fi. ff. De officio Proconſulis. c. Statutum. §. Inſuper. de reſcriptis in 6.*

Item quòd neuter exigat vllam probationem, quam non putauerit neceſſariam. *Auth. in iſto C. eod.*

Gloſſ. hîc docet quinque contineri in juramento calumniæ ſcil. 1. *quod quis credat, ſe bonā causā habere.* 2. *interrogatus non negabit, quod verum eſſe credit.* 3. *nec vſurus ſit falsâ probatione.* 4. *quòd dilationem non petat in fraudem Creditorum.* 5. *nec dedit, nec dabit, nec promiſit, nec promittet aliquid pro hâc causâ, niſi illis perſonis, quibus leges dare permittunt per jura*

ſuprà

ſuprà citata. Quæ deſcriptio in ſubſtantiâ non differt à ſuperiori, etiamſi paulò diſtrictior eſt.

Cap. I. Inhærentes.

Honorius II.

S V M M A.

Circa juramentum calumniæ jubet Pontifex obſeruari Conſtitutionem Imperatoris Henrici, qui Edictum Imp. Marci de Clericis Conſtantinopolitanis, quo jurare prohibentur, ad omnium Eccleſiarum Clericos pertinere declarauit, & vetuit Clericos quoſcunque in quâcunque causâ, ſeu criminali, ſeu ciuili ad jurandum compelli, ſed voluit aliis idoneis perſonis hoc delegari. Verùm cum hâc moderatione, vt Epiſcopus inconſulto Pontifice, & quiſque Clericus inconſulto Prælato ſuo, minimè jurare audeat. Quod Pontifex ita cuſtodiri mandat, vt contrà delinquentes, veniam deinceps ſibi nouerint denegandam.

E X E G E S I S.

Epiſcopus inconſulto Romano Pontifice &c.) Nota I. Antiquitus propter reverentiam ſtatûs Clericalis; qui tantam fidelitatem ac veracitatem in Clericis exigit; vt ſermo illorum in fide facienda non debeat eſſe alius, quàm *eſt, eſt, non, non*, iuxta doctrinam Chriſti; ſicut non minùs ipſis creditur iniuratis, quàm laicis juratis, ideóque cautum fuit, *ne Clerici jurare præſumant. c. In nouo, & c. vlt. 22. q. 1. c. 22. ſi quis Presbyter. q. 5.* & hanc prærogatiuam etiam Cæſares, quorum hîc fit mentio, ſuis legibus confirmârunt, ne compellantur per ſe in vllâ cauſa juramentum ſubire, ſed ſi expediens putarent ſuis Eccleſiis, id præſtarent per defenſores, vt *text.* habet, quos *gl.* interpretatur *Syndices, vel Actores, vel Procuratores.*

Nota II. Non ſolùm Clericos Laicos poſſe per Procuratorem juramentum calumniæ præſtare; dummodo ſuper hoc Procurator ſpeciale mandatum habeat, *c. Fin. eod. in 6.* quo exhibito etiam *in animam Domini, & in ſuam* hoc juramentum præſtabit.

Nota III. Quòd propter difficultatem in omnibus caſibus recurrendum ſit ad Papam; Epiſcopi hodie facultatem jurandi non petunt; ſed cenſentur habere generalem licentiam ad juramentum calumniæ præſtandum, iuxta *Hoſt.* & *Panorm.* hic *n. 16.* Et eadem eſt ratio de quovis alio juramento, ſi cauſæ gravitas, aut Eccleſiæ vtilitas, vel neceſſitas aliquod poſtulent.

Nota IV. Etſi de Clericis varij dicant varia, placet tamen regula eiuſdem *Panorm. n. 18.* quam ipſe vocat veriſſimam, & breviſſimam: videlicet, *quòd juſtâ causâ exigente, poſſit Clericus ſine Superioris licentia omne juramentum præſtare, niſi expreſſè à jure prohibeatur.* Ratio eſt, quia in his, quæ ſunt de genere permiſſorum, omnia intelliguntur permiſſa, niſi expreſſè prohibita reperiantur. *c. Inter corporalia, de translat. Epiſcopi.* Actus autem jurandi omnibus indiſtinctè ex juſtâ causâ eſt permiſſus. *c. Etſi Chriſtus. de jureiur. & c. Significâſti. de elect. & 22. q. 1. per totum.* Id certum eſt, per conſuetudinem derogari poſſe, & paſſim derogatum eſſe Canonibus contrariis, tum in hoc caſu circa juramentum calumniæ, tum in aliis, quæ tamen ſervanda ſunt, vbi conſuetudo non prævalet.

Cap. II. Literas.

Idem Ordinatori Rom. Eccleſiæ Subdiacono, & Mag. Omnibono.

SVMMA.

Declarat Pontifex, quòd Romana Eccleſia, in his caſibus, in quibus de Eccleſiaſticis, decimis, & rebus ſpiritualibus tantùm agitur, juramentum calumniæ nec dare, nec recipere conſueuit, eò, quòd hæ cauſæ non ex legum diſtrictione, ſed ex Canonum æquitate, qui in his tale juramentum non requirunt, terminetur.

E X E G E S I S.

Hoc cap. revocatur *c. 1. eod. in 6.* vbi ſtatuitur, vt etiam in his cauſis præſtetur juramentum calumniæ, quod aliqui non advertentes, etiam hodie putant excipi eiuſmodi cauſas.

Cap. III. In pertractandis

Eugenius Papa.

T E X T V S.

Pontifex in pertractandis cauſis juramentum calumniæ non paſſim præcipit exhiberi: ſed cauſæ, & principalium perſonarum qualitate inſpectâ, quandoque per principales perſonas, quandoque per Oeconomos; qui cauſam omnino non neſciant, in animam jurantis illud præcipit præſtari.

E X E G E S I S.

Per *Oeconomos* intellige, vt ſuprà *c. 1.* defenſores, Syndicos, Procuratores, Advocatos. Requiritur autem, vt hi habeant cauſæ notitiam, ne ſe conjiciant in periculum periurii; ſi principalis ipſis inſciis haberet cauſam malam; ideóque jurabunt in animam illius, ſed non ſuam. Sed per *c. 2. eod. in 6.* hodie tenentur etiam jurare in animam *ſuam*, ſive ſint inſtructi de causâ, ſivè non, vt videlicet ſint ſoliciti ne ſuſcipiant procurationem, vel advocationem cauſæ iniquæ, ſi præſertim ſciant illam eſſe iniquam.

Cap. IV. Imperatorem.

Idem Magalonenſi, & Nemauſenſi Epiſcopis.

S V M M A.

Probibet Pontifex, ne ab Abbate, & fratri-

bus Clarevallis in quâdam lite exigatur juramentum calumniæ, ſed ne cauſâ cadant, ſi ex parte illorum juramentum non fuerit præſtitum, præcipit, vt Oeconomum conſtituant, qui pro eis juramentum illud præſtet, ſi ipſi prætermittant, Epiſcopus idoneum conſtituat.

EXEGESIS.

A cauſâ ſuâ decidat.) *Qui* enim *de calumnia jurare non vult*, ait *gl.* hîc, *ſi eſt actor, cadit à cauſa*, & *reus habetur pro confeſſo*, vt hîc, & infrà. *c. fin.* §. *pœna.* & *l. 2. C. eodem.* §. *Quòd ſi actor*, & §. *ſeq.* Hæc pœna tamen non incurritur ante Judicis ſententiam, juxta *gl. in d. c. fin.* & *Gail. l. 1. obſ. 86.* per quē Reus veluti confeſſus condemnatur actori, juxta libelli petitionem, *l. vnicâ C. de confeſſis*, & *gl.* ibid. *Verb. ſoluere.* Poſſunt itaque ante ſententiam latam actur, & Reus purgare cuntumaciam, ſi illâ pusitâ juramentum illud præſtent. Si autem priùs moriantur, pœnâ hæc tanquam nondum commiſſa, eùm non incurratur ipſo jure, non tranſit ad hæredes *l. Eos, qui in principio, ff. de jure fiſci. Gail. d. obſ. 36.*

Oeconomum ſtatuat.) Nota I. ſumitur hinc generalis regula, *quòd in cauſâ Collegij, non ſinguli, ſed Oeconomus ab ipſis conſtitutus præſtare debeat juramentum de calumnia.* Sed *gl.* notat aliud eſſe in Collegiis ſecularibus, quæ fortaſſis olim non habebant Syndicos de conſuetudine ſecundùm leges, ita vt videatur hoc ſpeciale eſſe priuilegium Collegij Clericalis ſecundùm Canones.

Nota II. *Oeconomum* dici, *cui res Eccleſiæ gubernandæ demandantur*, *c. Quia in quibusdam.* & *c. Volumus. diſt. 89.* Idem autem eſt Oeconomus quod Syndicus, ſeu procurator, vel actor in cauſâ vniverſitatis, ſive Collegii, de quo habetur *c. 9. Cùm ſimus. q. 3.* & *c. 5. quia Epiſcopus q. 3. item c. Vnico. de Syndico*, ſuprà. Hunc ſi Monachi non conſtituant, Epiſcopus conſtituere debet, ſi Epiſcopus neglexerit, ad Archiepiſcopum pertinet. *d. c. Cùm ſimus.*

Cap. V. Cæterùm.

Lucius III. *Helienſi Epiſcopo & Archidiacono Novicenſi.*

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt in cauſa fideiuſſionis, quæ vertebatur inter R. Clericum de S. Albano, & Canonicos quosdam Londonenſes, appellatione ceſſante, vtrique parti injungatur juramentum calumniæ, conſuetudine legi contrariâ non obſtante.

EXEGESIS.

Clericum de S. Albano.) Panorm. tempore ſumabatur hoc cap. *in propriis cauſis Clerici jurant de calumnia, non obſtante contrariâ conſuetudine*, ſed ipſe bene aduertit in literâ non poni ſpecialitatem in propriis cauſis, quare ipſe ſummat ſic: *Clerici etiam in eorum cauſis jurant de calumnia, contrariâ conſuetudine non obſtante, vt videlicet comprehendantur omnes Clericorum cauſæ, ſiue ipſorum propriæ, ſiue Eccleſiæ.* Et hanc ſummam, tanquam textui conformiorem retinet Editio Greg. XIII.

Ad veritatem eliciendam.) Hanc præcipuam cauſam rectè ponit *gl.* quare juramentum iſtud præſtetur, vt eliciatur videlicet veritas *c. Ex literis inf. de jurejur. Altera eſt, vt timore juramenti contentioſa litigantis inſtantia compeſcatur. l. 1. C. eodem.* Tertiam addit *Io. Andr. vt timore juramenti violandi, ſeu perjurii, non efficiatur litigator immemor ſuæ ſalutis.* Quæ rationes attentâ infirmitate, & malitiâ humanâ, à quibus neque ſtatus Clericalis prorſus eſt immunis, planè concludunt, vt meritò Pontifex quamlibet conſuetudinem contrariam abroget, imò vix videtur poſſe rationabiliter, adeóque nec validè talis conſuetudo induci aut præſcribi.

Cap. VI. Cùm Cauſam.

Innoc. III. *Epiſcopo Placentino.*

SVMMA.

Cùm Pontifex cauſam quandam inter Ravennatenſem Archiepiſcopum, & Commune Faventinum ad ſe auocâſſet, interrogatus, & reſponſionibus redactis in ſcriptis, & lite coram ſe pleniſſimè conteſtatâ, fecit juramentū calumniæ à Procuratoribus vtriusque partis præſtare.

Nihil peculiare continet hoc cap. jam ex dictis conſtat perſonas principales poſſe per ſe cauſam ſuam agere, vel per procuratorem, & juramentum calumniæ præſtare. Collegium autem, ſeu Vniverſitatem id per Syndicum vel Procuratorem, vel Oeconomum poſſe implere.

Cap. VII. Cùm in cauſam.

Gregorius IX. *Epiſcopo Beluacenſi.*

SVMMA.

Reſcribit Pontifex dicto Epiſcopo, quòd, cùm ſuper quâdam cauſâ pecuniariâ per Procuratorem intendat litigare, per illum præſtare debeat juramentum calumniæ. Quodſi per ſcriptum præſtaret, propoſitis tantùm, ſed non tactis Euangeliis exhibendum eſſet. Pœna verò recuſantis hoc juramentum, eſt, vt actor ab inſtantiâ cadat actione, Reus verò habetur pro confeſſo.

EXEGESIS.

Propoſitis, ſed non tactis Euangeliis.) Omiſſis variis quæſtionibus placet, quod in hâc re breuiter docet *Barboſa* hîc *n. 3.* Ex obſeruantiâ indubitatâ *omnes Eccleſiaſticas perſonas*, ſiue ſint Cardinales, ſiue Epiſcopi, ſeu aliæ in ſacris conſtitutæ, *non jurare tactis Euangeliis, nec ſcripturis aliquibus, ſed tacto pectore, pro quo allegat plures.* Quod credo ob-

do obtinere, & ſeruari in judiciis, in aliis verò caſibus, quando v.g. profeſſionem fidei, ſeu Epiſcopi, ſeu alii Eccleſiaſtici, imò & Religioſi emittunt, indubitatæ conſuetudinis eſt, vt tangant Euangelia.

Ex hoc *c.* apparet, Epiſcopos per ſe poſſe agere etiam in cauſâ pecuniariâ, ſed bène aduertit *Panorm. hic n. 4. Non eſſe id de honeſtate.* De pœnâ recuſantis hoc juramentum, diximus ſuprà. *c. 4. Imperatorem.*

IDEM TITVLVS DE IVRAMENTO CALVMNIÆ IN VI.

Cap. I. Si de Calumniâ.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Hoc Cap. tres partes continet. I. *De calumniâ ſeu veritate dicendâ, ſi in principio non juretur, poterit in qualibet parte litis jurari, cùm illud non ſit de ſubſtantia ordinis judiciarii.* II. *Propter omiſſum tacitè calumniæ juramentum, proceſſus non eſt nullus, neque annullandus.* III. *Quamuis in cauſis ſpiritualibus Canones non inducant calumniæ juramentum, vtile tamen eſt, tam de veritate dicendâ, quàm de calumniâ, vt via præcludatur calumniis, jurari in eiſdem.*

EXEGESIS.

In qualibet parte litis.) Licet ſtatim poſt litem conteſtatam regulariter præſtari debeat juramentum calumniæ, cùm tamen per hunc text. non ſit de ordinis judiciarii ſubſtantiâ, poteſt à Iudice in qualiber parte litis exigi, etiam poſt concluſionem in causâ, juxta *gl.* in *c. Ex literis.* verb. *Occultata. inf. de Iureiur.* Imò etiam in illis, quæ emergunt ante litem conteſtatam, & in qualibet exceptione jurari de calumniâ debet. *Panorm. in c. Cùm cauſa.* ſuprà. & *Bart. in Auth. hoc Sacramentum. C. Eodem*, ſufficit tamen, (niſi ſæpius exigatur) præſtare vel ante, vel poſt litem conteſtatam, cùm enim ſit generale, ad totam cauſam ſe extendit. *d. Auth. Hoc Sacramentum.*

Propter omiſſum tacitè.) Licet conſuetudo, ſiue conventio expreſſâ non valeat, ne juramentum calumniæ præſtetur, vt colligitur ex *c. Cæterùm in Gregor.* Attamen per hunc textum poteſt omitti in totâ causâ tacitè, neque ob id proceſſus judiciarius irritatur, vel irritandus eſt. In tertiâ parte corrigitur *c. 2. Literas. ſuprà eod. in Gregor.* quòd in cauſis ſpiritualibus non exigatur juramentum calumniæ. Hîc autem Pontifex experientiâ calumniarum interveniientium permotus jubet, etiam in his cauſis, tam de calumniâ, quàm de veritate dicendâ jurari.

Cap. II. In appellationis.

Idem.

SVMMA.

Hoc quoque cap. continetur tribus partibus. 1. *Iubet Pontifex in causâ appellationis, etſi in principali juratum fuerit, præſtari juramentum calumniæ, & de veritate dicendâ.* 2. *Procuratores quoque poſt juramentum calumniæ deputatos, idem ſubire juramentum, licet de causâ à ſuis Dominis inſtructos.* 3. *Declarat in omnibus cauſis tam ante, quàm poſt litem conteſtatam ſiue de veritate, ſiue de calumniâ ſit juratum, poſſe judices exigere juramentum malitiæ, quoties viderint expedire.*

EXEGESIS.

Præſtari jubemus calumniæ juramentum.) Triplex in hoc cap. diſtinguitur juramentum, *primum calumniæ, alterum de veritate dicendâ, tertium malitiæ.* Sed hæc omnia includi videntur in quinque illis punctis, ſeu membris juramenti calumniæ, quæ poſuimus ex *gl. 1. ſuprà.* Sumitur igitur calumnia ibi latiùs, hic ſtrictiſſimè, prout eſt *alterius in litibus per fraudem, & fruſtrationem vexatio*; ſeu quod ex principio vtriuſque deſcriptionis ſumitur, ſit cauſam malam proponere, vel defendere, vnde calumniatores appellati ſunt, qui *per fraudem & fruſtrationes, alios litibus vexant. l. Si calumniator. ff. De verbor. ſignif.* Quare calumniari in criminalibus eſt *falſa crimina intentare. l. 1. ff. Ad Turpil.* in ciuilibus autem eſt, iniquis litibus alios vexare, aut per fruſtrationem negotium differre. Solet etiam in jure is dici calumniator, qui *vt calumniæ causâ alicui negotium faceret, vel non faceret, pecuniam accepit. in tit. ff. De calumniatoribus.*

Hoc ſenſu differt juramentum de veritate dicendâ à juramento calumniæ. *l. 2. §. Quod obſeruari.* Nam juramentum calumniæ eſt de credulitate, in quantum Actor, vel Reus bonâ fide credit, ſe bonam cauſam habere, vnde ſi aliud ſit, non eſt periurus. *Iuramentum* autem *de veritate dicendâ* ſtrictè eſt, quòd quis velit veritatem ſibi notam, ſeu perſpectam dicere, vel fateri. Iuramentum denique *de malitia*, prout opponitur prioribus duobus juramentis eſt, quando petente judice quis v. g. jurat, quòd nolit malitioſè exceptionem proponere, vel dilationem petere, plura exempla ponit *ſpecul. eodem titulo.* Poteſt autem Iudex hæc juramenta ante, & poſt litem conteſtatam à partibus exigere, quoties Iudici expedire videtur, vt dicetur inf.

Cap. III. Nullam.

Idem.

SVMMA.

Declarat Pontifex Procuratorem habentem ſuper hoc ſpeciale mandatum, rectè admitti ad præſtandum calumniæ juramentum.

De quo cùm conſtet ex dictis. *c. 1. & c. Cæterùm. eodem in Gregor*, nihil eſt opus addere.

TITV.

TITVLVS VIII.

DE DILATIONIBVS.

In Rubricam.

NOTA I. *Dilationes judiciales* generatim, de quibus eſt hic tit. ſunt *temporum ad judiciales actus conceſſorum prorogationes*, vt patet ex *h. t. & ſeqq.* Præter has ſunt etiam *extraindiciales*, quæ ob actum extraindicialem expediendum dicuntur, nobis non de his, ſed ſolùm de judicialibus ſermo eſt. *Legales* ſunt, quæ *à lege* (adde, vel ſtatuto, vel ſtylo Curiæ, vel conſuetudine, æquivalent enim hæc in propoſito) *conceduntur, abſque Iudice, vel partis conventione, l. 1. & 4. De re judicatâ.* *Arbitraria* ſunt, *quas Iudex dat* (ideóque judiciales ab aliquibus vocantur) à cuius arbitrio pendet, ex præcepto, vel proviſione legis. *Conventionales*, quæ ex Conventione partium competunt, *c. Cùm ſit Romana. inf. de appellat.*

Nota II. Dividi quoque dilationes ſecundùm judicii partes. 1. Aliæ ſunt *Citatoria*, quæ dantur ante litis conteſtationem. 2. Aliæ *Probatoria*, quæ dantur ante ſententiam definitivam. 3. Aliæ *Executoria*, quæ dantur poſt ſententiam. *Citatoria* dicuntur, quæ Citato dantur ad comparendum, vt interim ſe de causâ ſuâ inſtruat. De ſpatio, ſeu termino citationis diximus. *c. Propoſuiſti. de foro compet.*

Not. III. Ad citatorias revocantur *deliberatoria*, quæ dantur Reo, vt viſo libello Actoris deliberet, an litigare velit, an non; Si libellus fuerit citationi inſertus, non conceditur dilatio ad deliberandum, *c. 2. h. t.* Actori verò non perinde, vt reo conceduntur deliberatoriæ, quia actor inſtructus venire debet. *l. 2. C. h. t. l. Qui in alterius ff. De reg. juris.* Neque enim danda eſt dilatio ad id, de quo inſtructus quis eſſe debet. *c. Literis. h. t. c. Litera.* Infrà. *de præſumpt. l. Si quando. C. eodem.*

Probatoria dilationes ſunt, quæ dantur poſt litem conteſtatam, & juramentum calumniæ actori, & reo, illi ad ſuam intentionem, iſti ad exceptionem probandam. Hæ autem dilationes in cauſis civilibus regulariter ſunt *peremptoria.* juxta *Mynſing. cent. 1. obſ. 71. Gail. l. 1. obſ. 91.* Licet non apponatur verbum *Peremptoriè*, ſunt enim ex juris diſpoſitione tales, vt tradit *Maranta 6. p. tit. citat.*

Nota III. Etſi dilationes omnes ſunt Iudici arbitrariæ, ſeruari tamen debet æqualitas inter actorem, & reum, vt quantum temporis actori datur, tantum detur etiam reo, ſi petat, eum ejus partes ſint fauorabiliores per *l. Fauorabiliores. ff. De reg. juris. Concord. reg. 22. Non licet. de reg. juris in 6.* In capitalibus controuerſiis reo tres dilationes, accuſatori duæ dari poſſunt, etiam causâ non cognitâ *l. fin. in fi. ff. de Feriis.* In causâ tamen adulterij nulla datur dilatio, niſi vt perſonæ exhibeantur, aut judex causâ cognitâ id conceſſerit *l. In crimine. ff. De adulteriis.*

Executoria dilationes ſunt, quæ dantur condemnato ad ſatisdandum, & ſunt 4. menſium *c. Quarenti. de officio delegati.* ſuprà *l. 2. & 3. C. De vſuris l. Si dicti fori. ff. de judiciis.* Hæ dilationes non habent locum in ciuilibus, nec in criminalibus, in quibus executio non differtur, niſi in certis caſibus, quos ponit *Hoſt.* in Sum. *c. De offic. deleg. §. Quæ juriſdictio.*

Nota IV. *effectum* dilationis eſſe, quòd excuſet à poenâ, & morâ, & officium Judicis ſuſpendat, ne quidquam agat, aut innouet in re, ſuper qua dilatio data eſt *c. ſeq. & c. Præterea. h. t.* & *l. 3. C. eod.* poteſt tamen Judex pendente dilatione ſe intromittere ad fauorem ejus, cui fuerit data dilatio. II. quando terminus dilationis, venit, regulariter habet vim ſententiæ interlocutoriæ *l. Qualem. ff. De recept. arbitr.* & perimit actum, qui aſſignato termino fieri debet, ita vt pars poſtea comparens ſuper eâdem re, niſi ex magnâ causâ audiri ampliùs non debeat, *l. 1. & vlt. ff. De feriis.*

Nota V. Judicem non debere concedere dilationem, quæ ab ipſius auctoritate pendet, niſi ſedendo pro tribunali, prævià cauſæ cognitione, & vtràque parte præſente *c. vlt. §. à judice. 3. q. 8.*

Cap. I. Dilecti.

Alexander III. *Cantuarienſi & Vigorienſi Epiſcopis.*

SVMMA.

Cum in causâ ſuper quâdam Eccleſia vertente inter quosdam Monachos & Moniales, judices legati terminum peremptorium citationis nimis breuem ſtatuiſſent, Pontifex re ad ſe per appellationem delatâ, reſpondet non ſpectare ad Iuris ordinem, diem peremptorium ſic maximè cum de cauſis Eccleſiaſticis agitur (niſi neceſſitate vrgente) taliter maturare, & novis delegatis ſupra nominatis mandat, vt reuocato in irritum, ſi quid poſt appellationem attentatum ſit, juxta priores literas procedant.

EXEGESIS.

Terminum ſibi nimis breuem.) Ex dictis ad Rubricam apertus eſt ſenſus h. c. quòd videlicet in cauſis grauibus, imò quibusuis, non ſit dandus termi-

terminus nimis breuis. Quis autem terminus ſit nimis breuis, relinquitur arbitrio judicis, ait *gl. hic. ſ. inſpectâ* qualitate negotii, & locorum diſtantiâ *c. Cùm ſit Romana. de appellat.* Id conſtat ex h. c. ſi terminus ſit nimis breuis, poſſe appellari.

Cap. II. Præterea.

Cæleſtinus. III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd ſi Delegatus Apoſtolicus Reum ad judicium legitimè euocârit, & reſcriptum Apoſtolicum literis citatoriis inſeruerit, ex quo Reus plenè poßit inſtrui ſuper eo, de quo in judicio conuenitur, inducias deliberatorias non eſſe vlteriùs concedendas, ſed procedendum ad examinationem cauſa, & finem ei imponendum.

Ratio deeiſionis clara eſt, quia talis non habet juſtam cauſam, dilationem petendi.

Cap. III. Literæ.

Honorius III. *Ferentino Epiſcopo.*

S V M M A.

Cùm presbyter quidam contra Nobiles A. & G. quereretur, quòd penſionem Eccleſia ſua debitam non ſolverint jam tribus annis & vltra; ipſi verò peterent ʒquantū ſpatium per illud & vltra *ſignificaretur, & presbyter ſeptem annis à ſolutione ceſſatum aſſereret: Nobiles dicentes, libellum hac expreßione mutatum, longiores ad deliberandum inducias petiuerunt, appellatione ad Pontificem interpoſitâ, ſed Pontifex appellationem friuolam eſſe declarauit, & in causâ procedi juſſit.*

E X E G E S I S.

Apertum eſt non debere concedi dilationem irrationabilem, qualis hæc fuit. Neque enim aliter Judici permittitur plurium dilationum concesſio, quàm neceſſariæ ſint. *l. 2. C. vt intra certa tempora* &c. Et rurſus non aliter, quàm causâ cognitâ *l. 4. C. eodem.*

Cap. IV. Expoſuit.

Gregorius IX. *Abbati Aquæ viuæ, & Archidiacono Turonenſi.*

S V M M A.

Mandauit Pontifex Archiepiſcopo Burdegalenſi, qui ſuper jure Primatia controuerſiam habebat cum Archiepiſcopo Bituricenſi, vt ad initium Quadrageſima per ſe, vel Procuratorem ſuum coram ſe compareat, qui poſtea perſonaliter vocatus pro ſubſidio Eccleſia Romana, ipſe Romam venit, vbi & Bituricenſis conſtitutus poſtulauit, vt in negotio Primatia procedatur, ſed Procurator Archiepiſcopi Burdegalenſis, qui domum rediit, excepit, principalem ſuum, cùm pro publicâ causâ fuerit vocatus, habere priuilegium cauſam Primatia reuocandi domum, Bituricenſi contrà reſpondente prius mandatum per poſterius non fuiſſe, reuocatum. Sed Pontifex denique Burdegalenſi dilationem vſque ad feſtum Natiuitatis indulſit.

E X E G E S I S.

Quando quis pro vtilitate Eeeleſiæ Romanæ vocatur Romam, vel aliam juſtam cauſam habet, non tenetur reſpondere, ſi Romæ conveniatur, quam in rem plura quoque jura eiuilia allegat *gl.* Nititur autē priuilegium, cauſam reuocandi domū, in hoc, quando quis Romæ, vel etiā alibi ex juſta, aut neceſſariâ causâ conſtitutus, domo abeſſe cogitur, vbi habet acta, & inſtrumenta, aliáque præſidia ſe defendendi, neque diſtinetur alienis negotiis. Vnde æquitatis naturalis eſt, ne compellatur ad reſpondendum extra domum ſuam, vbi habet adjumenta defenſionis, concordat *c. fin. De foro compet.*

TITVLVS IX.

DE FERIIS.

In Rubricam.

NOTA I. Titulus generalis eſt de omnibus feriis, ſicut durantibus dilationibus Judicia ſilent, ita & durantibus feriis, quin imò feriæ ſunt quædam dilationes, ſeu potiùs dilationum cauſæ à jure datæ. Generaliter igitur *feria* dicuntur *dies & tempora, quibus omne exercitium contentioſa juriſdictionis conquieſcit. l. 5. ff. eod.* Olim dicebantur *juſtitia*, quòd in illis jus ſtaret. Nomen probabiliter deſumptum eſt à *feriendis hoſtiis*, quia illis diebus offerebantur Diis victimæ, juxta *Feſtum. l. 6.*

Nota II. Ferias autē eſſe alias *ſolemnes*, ſeu Ordinarias, aliàs repentinas, ſeu extraordinarias. *l. 26. §. 7. ff. Ex quibus cauſis maiores. l. 3. C. De feriis.*

illæ ſunt, quæ certo ſpatio quotannis recurrunt, ſolemnes dictæ, quòd quotannis celebrari ſoleant, & ordinatiæ, quia ſtatutæ, & definitæ ſunt. *Repentinas* & extraordinarias vocat jus, quas Princeps, aut Magiſtratus propter inaugurationem, triumphum, vel rem proſperè geſtam indicit, juxta *gl. in Clem. ſæpè de Verb. Signif. Verb. Ob neceſſitates*, vt ſeditionem, peſtem, aliámue cauſam ſuperuenientem.

Nota III. Ferias ſolemnes, aut eſſe *ſacras*, aut Profanas; illæ cultui Dei, & Sanctorum ſunt dicatæ, *c. vlt. Hic de iiſdem. c. Nullus. 15. q. 4. d. 3. de Conſecr. Profanæ* ſunt, quæ non propter honorem Dei, ſed propter neceſſitatem, vel vtilitatem humanam ſunt inſtitutæ, vt ſunt *meſſium*, & *vindemiarum. c. fin. Hic.* Notam verò meretur, quod *Coruinus l. 3. h. t.* quoſdam ſecutus ſcripſit: *Nos cùm alios ſeptimana dies ferias vocamus, feriarum nomine abuti.* Etſi enim is vſus non eſt forenſis, eſt tamen Eccleſiaſticus in Officiis Diuinis primis Eccleſiæ ſeculis vſurpatus, & à S. Siluestro ſtabilitus, qui Sabbathi, & Dominici diei nomine retento, reliquos hebdomadæ dies feriarum nomine diſtinctos, vt jam in Eccleſia vocati cœperant, appellari voluit, quo ſignificatur Clericos quotidie abiectâ ceterarum rerum curâ, vni Deo proſſus vacare debere, vt habetur in *Breuiario, eiuſ feſto, lect. 3.*

Cap. I. Omnes.

Ex Concilio apud Compendium.

SVMMA.

Dies Dominici à veſperâ in veſperam obſeruentur, vt in eis neque mercatum fiat, neque placitum, neque judicium ad mortem, vel aliam pœnam, neque Sacramenta præſtentur, niſi pro pace, aut aliâ neceſſitate.

EXEGESIS.

Dies Dominici à Veſperâ.) De initio feſtorum dierum generatim dicemus. *c. 2. ſeq.*

Neque mercatum, neque placitum.) De mercatu, vide *Layman. l. 4. tr. 7. c. 2. n. 6. Placiti* nomine venit quælibet lis, jurgium & cauſa forenſis, quæ in judicio agitur, juxta *Azor. p. 2. lib. 1. c. 27. q. 11.* Per *Sacramenta* intelliguntur juramenta judicialia; idcóque die feſto nec teſtes recipere, nec examinare licet, quia debent priùs jurare, de quo etiam inf. *c. 5.*

Cap. II. Quoniam.

Alexander III.

SVMMA.

Feſtorum principium, & finis iuxta eorum qualitatem, & conſuetudinem debet attendi. Diebus Dominicis, & aliis præcipuis feſtiuitatibus, ſiue inter Paſcha & Pentecoſten, non fit genuflexio, niſi quis ex deuotione id faciat ſecretè. In collatione Ordinum tantùm conſecrans, & conſecratus genua flectunt, prout conſecrationis modus requirit. Feſtum SS. Trinitatis à quibuſdam conſueuit in Octauis Pentecoſtes, ab aliis Dominica prima ante Aduentum Domini celebrari. Eccleſia Romana illud ſpecialiter non celebrat, cùm quotidie Gloria Patri, &c. & alia dicuntur ad laudem pertinentia Trinitatis.

EXEGESIS.

Iuxta eorum qualitatem, &c.) Dies incipit, & terminatur diuerſis horis diuerſo reſpectu, vt bene not. *gl.* hîc. In veſperis incipit, quantum ad Officii celebrationem, & Canonicam computationem. *c. Quod à partibus. d. 75.* & hoc caſu ſolùm hodie procedit. *c. 1.* quod præcipit dies Dominicos à veſperâ in veſperâ obſeruandos. Quoad judicium, & actus judiciales, incipit manè, & terminatur in fine diei ante noctis tenebras. *c. Conſuluit. ſuprà. de officio Delegati.* & *Auth. de judic. §. Sedebunt. collat. 6.* quoad contractus mediâ nocte terminatur, *d. c. Conſuluit.* & *l. More. ff. eod.*

Quod verò *gl.* addit, quoad eſum carnium, diem terminari poſt cœnam, juxta *c. De eſu. d. 3.* conſuetudo contraria hodie obtinet, vt ſimiliter abſtinentia carnium ex præcepto duret à mediâ nocte in mediam noctem. Quantùm ad obſeruationem *Treugæ*, ſeu induciarum aut pacis, dies videtur computari ab ortu Solis vſque ad ortum Solis alterius diei, juxta *c. 1. De Treugâ.* ſed rectiùs in hoc obſeruatur conſuetudo locorum *c. Vtinam d. 76.* d. a. *c. 1.* continet diſpoſitionem ſpecialem.

De reliquis vide illos, qui explicant ritus Eccleſiaſticos, vt *Durandus* in Rationali Diuinorum officiorum, & alii. Hodie etiam Romæ celebrari feſtum SS. Trinitatis ex Conſtitut. Ioannis XXII. aſſerit *Barboſa hîc n. 5.*

Cap. III. Licet.

Idem Triburienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Indulget Pontifex, vt liceat Parochianis Diebus Dominicis, & aliis feſtis (præterquam maioribus anni ſolennitatibus) Alecìorum captura ingruente neceſſitate intendere.

EXEGESIS.

Alecia juxta *gl.* genus piſcis eſt, qui rarò, & non niſi certis diebus comparent, ideóque propter neceſſitatem, ſi tum incidant dies feſti, captura indulgetur. Sed de hoc & ſimilibus, ob quæ obſeruatio dierum feſtorum relaxari ſolet, vide Caſiſtas, vbi tractant de obſeruatione feſtorum.

Cap. IV. Capellanus.

Clemens III. aliàs Cæleſtinus.

SVMMA.

Explicat Pontifex, quid obſeruandum circa cele-

celebrationem nuptiarum olim prohibitam diverſo tempore, quam nunc ſunt prohibitæ.

Quâ in re diutius non eſt immorandum, cùm hodie obſeruandum ſit, quod ſtatuit Conc. Trid. de reform. matr. c. 10. ſeſſ. 24. *& habetur in breviariis, Diurnalibus Ephemeridibus.*

Cap. V. Conqueſtus.

Gregorius IX.

S V M M A.

Debet judicialis ſtrepitus diebus conquieſcere feriatis, ſcilicet Natalis Domini &c. (enarrat feſta, & dies, qui illo tempore feriati erant) ac Dominicis, cæteriſq; ſolemnitatibus, quas ſinguli Epiſcopi, cum Clero, & Populo duxerint ſolenniter venerandas. Quibus (niſi neceſſitas vrgeat, vel pietas ſuadeat) nec proceſſus habitus tenet, nec ſententia huiuſmodi diebus promulgata. Licet in feriis vindemiarum, vel meſſium, quæ ob neceſſitatem hominum indulgentur, de partium voluntate procedi poſſit in judicialibus.

EXEGESIS.

Cum Clero, & Populo.) Poſſe Epiſcopum per hunc text. in ſuâ Diœceſi dies feſtos inſtituere, not. *Felin in c. 1. n. 13. de ſponſal. Azor. 2. l. 1. c. 26. q. 1. Covar. l. 4. variar. c. 19. n. 4. Verſu. præter hoc.* Non exigitur autem ad hoc populi conſenſus, ſed ſolùm eius præſentia, vel notitia, vt poſſit proponere Epiſcopo cauſas, v. g. multiplicitatem feſtorum, vel alias, quare aliquod feſtum non debeat inſtitui, imò hodie receptum eſt, vt dies feſti populo minimè vocato, ſolâ Epiſcopi auctoritate cum Clericorum Conſilio, in Synodo præſertim inſtituantur, & populo indicentur, vt not. *Bart. hic n. 25.* Sunt tamen in hâc feſtorum inſtitutione ea obſeruanda, quæ S. Rituum Congregatio declarat, & decernit, laudante, ac approbante Vrbano VIII. quæ præfixa ſunt novis Breviariis, poſt eiuſdem Vrbani Bullam.

Neceſſitas, vel Pietas.) Neceſſitatem explicat *gl.* puta, ſi eſſet res tempore peritura, exempla plura habes. *ff. Eodem l. 1. 2. & 3.* & vbi res celeritatem deſiderat. *l. 1. ff. De damn. infect.* Ad pietatem ſpectant cauſæ debilium, vel miſerabilium perſonarum, quia in operibus miſericordiæ dierum diſtinctio non eſt habenda, *arg. c. Vtinam d. 76. & c. Nunquam d. 5. de conſecr. Summa quoque eſt ratio, quæ pro religione facit*, ait *gl.* ideòque hæreticos etiam diebus feſtiuis judicari, & puniri obſervat *Vallenſ. n. 7. hic.*

Nec proceſſus habitus.) Nota I. Ad proceſſum pertinere quoque citationem, quæ iuxta receptam ſententiam fieri quidem poteſt die feriatâ, ſed non ad diem feriatam. Etſi enim per citationem fiat ingreſſus ad judicium, non eſt tamen propriè actus judicialis, quo pacto punctum, à quo incipit linea, non eſt pars lineæ, neq; linea, ſed initium illius. Sic *c. Propoſuiſti. de foro compet.* citationem appellauimus actum judicialem, ſiue potiùs præparatorium ad judicium, ſimiliter *executio* citationis fieri poteſt die feriato, quia non fit per Iudicem, ſed per Nuncium, vel Notarium, vel literas, nullámque cauſæ cognitionem requirit. *c. Prudentiam. c. Contingat de officio delegati. c. Cum parati de appellat.* & tradit *Gail. l. 1. obſ. 5. n. 5. 6. & 7.* Citatio verò facta ad diem feriatam de jure ciuili, nulla eſt, per *l. 2. ff. Si quis in jus vocatus non ierit*, de jure Canonico valet quidem, ſed non proceditur niſi die ſequenti, arg. *c. Cum dilecti, de dolo, & contumacia.*

Nota II. Nec examinationem quidem teſtis, nec ſententiam aut eius executionem tali die feriato validam eſſe per *l. Actus, l. Vt in die, l. vlt. C. eod.* Poſſunt tamen expediri hiſce diebus, quæ ſunt juriſdictionis *voluntariæ*, vt tutorum, vel Curatorum datio, teſtamenti, aut donationis, aut contractûs confirmatio, *l. 8. C. eod.* quia hæc ſtrepitum non habent, quem Canones volunt abeſſe diebus feriatis. Permiſſum quoque eſſe in feriis profanis judicare in cauſis ſummariis patet ex *l. Miles. §. 6 ff. De adulteriis*, item in publicis, atque fiſcalibus *ex l. 5. C. eod.*

Addimus ex *Menoch. l. 1. de arbitr. q. 30.* Feriarum profanarum nullam haberi rationem in ſupplicationibus, citationibus, & proceſſibus decernendis, exequendis, committendis, ſententiis concipiendis, & relatione. Credimus autem etiam in his conſuetudinem multum poſſe.

Nota III. Appellationem permiſſam eſſe in die feſto, tanquam juris naturalis, & rem favorabilem, quæ ſtrepitu magnoperè non indiget, vti dicunt *gl.* & *Panorm. hic*, qui idem notat, neque coram vero arbitro poſſe diebus feriatis cauſam tractari, *l. Omnes dies. C. eod.* quia is procedit judicialiter inſtar judicis, ſecus eſt de arbitratore, qui eſt amicabilis compoſitor, & conciliator pacis. Fœdera autem, & ſimilia non ſunt diebus feſtis prohibita.

Licet diebus feriatis.) Hinc patet, quòd feriis ſacris partes renuntiare non poſſint, profanis tamen poſſint. Tacitè id facere intelliguntur, ſi præſentibus & tacentibus nec contradicentibus Iudex diem feriatum profanum aſſignet. *arg. quod ad conſultationem. de re jud. & reg. jur. 33. qui tacet, conſentire videtur*, ſi neque tacitè, neque expreſſè renunciatum ſit, acta non valent, per *h. t.*

TITVLVS X.

DE ORDINE COGNITIONVM.

In Rubricam.

NOta I. hunc titulum, de quo etiam habetur *2. q. 2. & 3. q. 1.* non eſſe ſuperfluum. Etſi enim ſupra *tit. 6. De mutuis petitionibus*, videatur tractari hæc ipſa materia de ordine cognitionum, tamen id fit ſolùm incidenter, principaliter autem ſolùm agitur, an reus poſſit conuenire actorem, & coram quo judice? Deinde ibi ſolùm agitur de ordine conuentionis, & reconuentionis, hic autem de ordine cognitionis quarumcunque quæſtionum, quæ Judici in aliquâ causâ proponuntur.

Nota II. Vniuerſim has tradi poſſe regulas. 1. *Quotieſcunque vna cauſa pendet ex alia, primò cognoſci, & pronunciari debet ſuper causâ, à qua altera dependet*, ſiue ab eodem, ſiue à diuerſis, ſiue agendo, ſiue excipiendo proponatur, *l. Si quis. ff. De agnoſc. & alend. lib. §. 8. 9. l. Fundum, l. Sed ſi. l. Fundi. ff. De except. & præſcript. l. 1. §. 1. ff. de rei vindic.* 2. *Si neutra pendet ab alterâ, neque alteri præjudicet, & vtraque ſit principalis, priùs propoſita, priùs eſt tractanda*, ſi tamen ambæ ſint criminales, videtur priùs tractanda major. 3. *Si vna ſit ciuilis, altera criminalis. l. penult. & vlt. C. de ord. judic. & l. 26. C. ad legem Juliam. de adult. arbitrio Iudicis relinquitur, quanam præcedere, aut ſequi debeat*; niſi ciuilis præjudicet criminali, vel è contra, tum enim præjudicialis præcedere debet, & altera ſequi, juxta *reg. 1.* 4. *Si vna ſit principalis, altera incidens, & hæc impediat cognitionem illius, priùs tractari, debet cauſa incidens juxta reg. 1.* Secus, res erit in arbitrio Judicis. Cauſa tamen criminalis principaliter intentata excludit ciuilem incidentem juxta *Farin. de variis crim. q. 100. n. 61. & ſeq.*

Cap. I. Intelleximus.

Clemens III. *Alatrino Epiſcopo.*

S V M M A.

Cùm quædam mulier aliquem peteret, ſeu vendicaret in maritum teſtibus adhibitis; is verò exceptionem conſanguinitatis objiceret, Pontifex reſpondet, cùm exceptione probatâ quæſtio principalis perimatur, ante eſſe cognoſcendum de ipsâ, quàm ad definitionis articulum procedatur, ideóque jubet virum ab impetitione mulieris abſolui.

EXEGESIS.

Cùm exceptione probatâ.) Ex regulis ad rubricam propoſitis facilè intelligitur Caſus h. c. Cùm enim mulier iſta virum ſuum ſibi vèndicaret, ſiue tanquam maritum adjudicari poſtularet, voluit Pontifex exceptionem conſanguinitatis intra gradum vtique prohibitum, quam vir opponebat, priùs examinari. Hinc enim pendebat valor matrimonii, quod nullum erat, ſi vir in prætenſo conſanguinitatis gradu feminæ conjunctus deprehenderetur; hâc itaque exceptione probatâ, perimebatur (id eſt elidebatur) principalis intentio, & petitio mulieris.

Non eſt tamen neceſſe, vt ſuper exceptione Judex ſententiam expreſsè ferat, ſed ſufficit, quòd pronunciet ſuper principali, reum non eſſe maritum, eúmque abſoluat per *h. c.* facit *l. 1. C. De ord. judic.* vbi dicitur *ad officium ejus, qui de hæreditate cognoſcit, pertinere etiam quæſtionem incidentem, de ſtatu, & ingenuitate, etſi judex de hoc principaliter alias non poſſet cognoſcere.* Ratio eſt, quia ejusmodi quæſtio ſolùm proponitur, in quantum concernit cauſam principalem, ipsámque perimit, ideóque ſufficit ſuper ipsâ pronunciari, etſi ſimul tacitè, & per accidens pronuntietur de exceptione, vt not. *Vallens. hîc. n. 3.* Quod verum eſt in cauſis ſecularibus, ſi verò exceptio ſiue cauſa incidens ſit Eccleſiaſtica, aut ſpiritualis, Judex Laicus ne quidem incidenter de eâ poteſt cognoſcere *c. Lator. qui filii ſunt legitimi*, quia non debet Laicus Eccleſiaſtica vllo modo tractare negotia *c. Decernimus. ſuprà de judiciis.*

Cap. II. Cùm Dilectus.

Innocentius III. Epiſcopo Marmarienſi.

S V M M A.

Cùm Abbas de Terentino, Nobilibus de Arzone litem mouiſſet ſuper ſpoliatione caſtri ad Monaſterium pertinentis, & Nobiles viciſſim obiicerent, ſe per illius dolum, ac violentiam Caſtrum Sirati amiſiſſe, peteréntque, illud priùs reſtitui, quàm Abbati reſponderent; Abbas replicauit, ſe non fuiſſe ſpoliatorem, dictum enim Caſtrum, ipſiſmet non inficiantibus ad jus & proprietatem ſui Monaſterij pertinere, ideóque ſe vt verum Dominum retentionis commodum habere debere; judicium autem reſtitutorium non competere, niſi contra ſpoliatorem: Re ad ſe delatâ, Pontifex reſpondet, diſtinguendum eſſe, vtrùm quæſtio ſpoliationis ſit obiecta in modum actionis ad petendam reſtitutionem? vel in modum duntaxat exceptionis ad repellendam Actoris intentionem?

tionum? Priori modo interuenire mutuas petitiones, & priùs propoſitum, priùs eſſe tractandum, ſed quæſtionem fuiſſe à Nobilibus intentatam tantùm pro poſteriori modo, per modum exceptionis; ideóque ſe interlocutum, probationes Nobilium ſuper exceptione ſpolij primitùs audiendas, eâque probatâ non cogendos ad reſpondendum Abbati, donec reſtituerentur ab ipſo, non tamen ſpoliatione ſic probatâ, per hoc eſſe reſtitutionem faciendam. Sicuti neque teſti, cui, vt à teſtamento repellatur, per modum exceptionis crimen objicitur, et ſi illud ciuiliter probatum fuerit, pœna infligitur Ordinaria, quia accuſatio in ipſum non procedit, et ſi teſtimonio ipſius non credatur. Neque teſtes, quorum teſtimonium reprobatur, inter infames, quaſi ex falſo teſtimonio habentur.

EXEGESIS.

Intelligantur mutuæ petitiones.) De hoc diximus ad *c. Prudentiam, illo titulo.* Regula autem illa, quæ allegatur in textu, *qui prior appellat, prior agat*, habetur *l. Qui prior ff. De jud.*

Non eſt per hoc reſtitutio facienda) Quia ad hoc non agebatur ait *gl.* ſemper enim videndum eſt ad quid agatur, quia ſecundum modum agendi, formatur ſententia *c. Licet de Simonia. c. Super his. & c. Qualiter, & quando. de accuſat.* Nec enim poteſtas judicandi extenditur vltra id, quod eſt in libello deductum *l. Vt fundus. ff. Communi dividundo.* Iſti autem Nobiles non petebant reſtitutionem, ſed ſolùm Abbatis ab agendo repulſionem. Par ratio eſt teſtium, qui pro exemplo afferuntur in *t.* ſi ſcilicet crimen illis objiciatur ſolùm per modum exceptionis, non puniri pœnâ ordinariâ, neque haberi infames, qood intelligit *Hoſt.* quando non periurium, ſed quodcunque aliud crimen ipſis objicitur, quando verò de periurio conuincuntur, ſpeciale eſt, quòd de cetero, vt infames à teſtimonio rejiciantur. *c. Teſtimonium. de teſtibus. inf.*

Cap. III. Tuam.

Honorius III. *Ludovico Regi Francorum.*

SVMMA.

Cùm cauſa natalium Reginæ Cypri ad Papam (vtpote, quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinet) eſſet delata, is Regi Galliæ (vt habetur ex integrâ) ad quem pertinebat cauſa ſucceſſionis, in Comitatu Campaniæ, reſcripſit, quòd non terminatâ cauſâ natalium ſucceſſionis, cauſam incipere, ſit diverſis proceſſionibus negotium intricare, ideóque finem judicii de cauſâ natalium eſſe patienter expectandum.

EXEGESIS.

Patet hinc, quòd pendente cauſâ natalium, coram Eccleſiaſtico judice, quæſtio hæreditatis, ſiue ſucceſſionis ex eâ dependens per ſecularem judicem inchoari non debeat. Quare cùm hæc cauſa de legitimitate hujus Reginæ, (cui illegitimitas objiciebatur) mota priùs eſſet coram judice Eccleſiaſtico, videlicet Papa, non debebat eâ pendente moueri cauſa ſucceſſionis coram Iudice ſeculari, videlicet Rege Galliæ per dicta in *c. 1.* pertinere autem ad forum Eccleſiaſticum cauſam Natalium, quatenus mouetur quæſtio ſuper matrimonij valore aut nullitate, manifeſtum eſt.

Cap. IV. Super.

Gregorius Nonus,

TEXTVS.

Super ſpoliatione conuentus, adverſus reſtitutionem petentem, non eſt niſi ſuper quæſtione ſpoliationis ſi eum reconueniat, audiendus. Cùm reſtitutionis petitio in hoc priuilegiata noſcatur, vt ipſam intentans, non cogatur ante reſtitutionem ſpoliatoribus reſpondere. Quanquam ab agendo, ſpoliatione ab eis in modum exceptionis propoſitâ, repellatur,

EXEGESIS.

In modum exceptionis.) Cùm reus ſuper ſpolio conuentus, poſſit actori opponere aliam ſpoliationem, ſiue per modum actionis, ſiue per modum exceptionis, vt patet ex *c. 2. Cantus eſſe debet*, vt benè not. *gl.* quid ſibi magis expediat, vtrùm agat directè, vel excipiatur. Si magis expediat reo, poſſidere rem aduerſarij, quàm ſuam recuperare, excipiat, quia probatâ exceptione non compellitur reſpondere, niſi priùs reſtituatur, adeóque manebit in poſſeſſione rei, ſuper cujus ſpoliatione eſt conuentus. Si autem magis è re ſuâ eſt, recuperare rem ſuam, quâ eſt ſpoliatus, proponat ſpoliationem, per modum actionis, eâque probatâ reſtituitur, per *h. t. & c. 2. ſuprà.* Idémque eſt ſi petitorio agat, poteſt enim reus itidem proponere ſuam ſpoliationem ſiue per modum actionis, ſiue exceptionis: Si tamen conuentio, & reconuentio ſuper diuerſis rebus non fiat, ſed ſuper eâdem, videtur vtilius proponere ſpoliationem per modum actionis, juxta. *c. Ex conqueſtione, infra de reſtitut. ſpoliatorum*, quia tum reſtituitur ante ingreſſum principalis cauſæ, niſi adverſarius ab eâ deſiſtat.

Digitized by Google

TITVLVS XI.

DE PLVS PETITIONIBVS.

In Rubricam.

CUm frequenter contingat, vt Actor plus petat à Reo, quàm juſtum ſit, aut ipſi debeatur, proponuntur hoc titulo quatuor modi plus petendi, & pœnæ illis ſtatutæ.

Cap. Vnicum. Conſilium.

Gregorius IX.

SVMMA.

Punitur importunitas plus petentium, ſi ſuper petitione ſuâ in judicio perſiſtant, ita quòd, qui petunt amplius, ſine causâ, in expenſis condemnentur adverſario. Qui autem plus loco, ad intereſſe tenentur. Ei verò, à quo plus tempore petitur, induciæ duplicantur, nec reſpondere tenetur, niſi ſolutis expenſis.

Quatuor autem ſunt modi plus petendi, (qui claré explicantur. *Inſtit. de act. §. 33. Plus autem petendi quatuor.*) *Causâ, Re, Loco, Tempore. Causâ* plus petitur, cùm aliquid in genere, vel ſub alternatione debetur, & adverſarius rem in ſpecie, vel vnum præciſè petit; (vt ſi promiſi tibi decem florenos, vel librum, tu autem petas à me 10. florenos, & nolis librum. aut ſi promiſerim librum in genere, & tu exigas hunc, vel illum librum in ſpecie, cùm mihi retinuerim optionem dandi hoc, vel illud.) *Re* plus petitur, ſi decem debeantur, & viginti petantur. *Loco* verò, cùm quis alio loco exigit ſolutionem, quàm conventum eſt. (v. g. promiſi ſoluere Auguſtæ, tu petis, vt ſoluam Ulmæ.) *Tempore* denique cùm ante diem, vel conditionem ſtatutam petitur ſolutio.

EXEGESIS.

Punitur importunitas.) Nota I. Alias pœnas jure *Inſtitutionum de act. §. Si quis agens*, & *de except. §. Appellar.* item *de act. §. Tripli & §. Sed hoc, quod antea*, fuiſſe ſtatutas; & quidem poſteriori loco, ſi quis re, cauſa, aut loco plus petat, & reus damnum ſuſtineat circa ſportulas, actori tripli pœna decernitur. Sed cùm ſportulæ in foro Eccleſiaſtico non præſtentur. *c. 10. Cùm ab omni. de vita, & honeſt. Clericorum.* Statuuntur in foro Eccleſiaſtico hoc textu ſpeciales pœnæ contra plus petentes. Has tamen pœnas licet effugere non tantùm, ſi à plus petitione ante litis conteſtationem deſinat, vt vult *Hoſt.* hic, ſed quandocunque, ante ſententiam id facit, quia textus dicit generatim, plus petentes puniri, ſi in petitione in judicio perſiſtant, judicium autem durat vſque ad ſententiam.

Nota II. Pœnam plus causâ petentium contineri ſub pœna illorum, qui petunt amplius. Nam & hi plus petunt, quàm ipſis debeatur, certum videlicet pro incerto, vnde meritò eodem modo plectuntur ſicut illi, qui petunt plus re, & vnà cum illis ſub plus petentibus deſignantur.

TITVLVS XII.

DE CAUSA POSSESSIONIS, ET PROPRIETATIS.

In Rubricam.

CUm ſæpe in jure, & judiciis occurrant cauſæ poſſeſſionis, & proprietatis, déque ipſis ſpeciatim (ſicut ſuprà generatim tit. 10. quærebatur, De ordine cognitionũ) dubitari queat, quo ordine tractati debeant, rectè hic titulus ſubiungitur, in quem concurrant pleraque, quæ in *ff. & C. De interdictis*, & eorum vſu proponuntur. Idem titulus habetur in *Clement.*

Cap. I. Suſceptis.

Gregorius Duci Siciliæ.

TEXTUS.

Legali proviſione decretum eſt, tam momenti, quàm proprietatis cauſam, ſub vno, eodémque judice debere cognoſci, nec contra inauditam partem aliquid poſſe definiri.

EXE-

EXEGESIS.

Momenti, & Proprietatis.) Nota I. Per eauſam *momenti* intelligi cauſam poſſeſſionis, quæ ideò ſic dicitur, non quòd per momentum, aut parum duratura ſit, vt ſentit *gl.* Poteſt enim multo tempore durare, ex defectu probationum, vt notat *Panorm. hic n. 7.* vel aliud impedimentum interveniens, v. g. partis adverſæ potentia, tempus belli &c. Dicitur ergò momentanea, non actu, ſed *aptitudine*, & quia ex naturâ ſuâ poteſt momento, aut breviſſimo tempore abſolui, ſi de vi, aut ſpolio, invaſus, aut poſſeſſione deiectus in continenti docuerit, tum enim mox reſtituitur & finitur judicium, cùm à ſententia momentaneæ poſſeſſionis non poſſit appellari. *l. Vnic. C. De moment. poſſeſſ. gl. hic.*

Nota II. Cauſam *proprietatis* vocari, in quâ principaliter agitur de rei controverſæ proprietate, ſeu dominio, vel alio jure, diſtincto à jure poſſeſſionis, vel quaſi poſſeſſionis, vt ſi quis petat ſibi adiudicari rei dominium, aut contendit jus eligendi, præſentandi, vel conferendi ſibi competere, vel agit ad vſumfructum, vſum, aut aliam ſervitutem, vel actione perſonali ad rem vindicandam, de his, & ſi quæ ſint ſimilia alia, vocatur *petitorium* rei videlicet, & proprietatis, iuxta *Marantam 4. p. Speculi. d. 7. n. 1.* Etſi enim judicium quoque poſſeſſorium poſſit dici petitorium, quatenus in illo petitur poſſeſſio, vſus tamen Juriſperitorum vocem hanc tranſtulit ad judicium proprietatis, prout ſæpiùs nomen genericum, proprium fit alicui ſpeciei. Diſtinguunt aliqui inter proprietatem, & dominium, ſed verius eſt nullum eſſe diſcrimen, cùm hæc promiſcuè in jure ſumantur, vt *l. Qui contra. §. 1. ff. Ad legem Iuliam de vi publicâ.* & *l. Exitus ff. De acquirendâ poſſeſſ. l. Ordinarij. C. De rei vindic.*

Not. III. Etſi poſſeſſio, & proprietas, ſeu dominium ſit eiuſdem rei, ſunt tamen adeò diverſæ naturæ, vt proprietas nihil habeat commune cum poſſeſſione. *l. Naturaliter. §. Nihil commune. ff. De acquir. poſſeſſ.* 1. Non poteſt eſſe poſſeſſor, qui Dominus non ſit, & contra *d. l. Exitus.* 2. Dominium non acquiritur ſine titulo. *l. Nunquam nuda. ff. De acquir. rer. dominio*, poſſeſſio verò in profanis titulum non deſiderat, niſi adversùs eum, à quo poſſidetur. *l. Clam poſſidere. §. Qui ad nundinas ff. De acquir. poſſ.* 3. Solo animo interdum acquiritur proprietas, *l. Cùm heredes. ff. eod.* non autem amittitur, *l. Si quis in §. 1. ff. eod.* Poſſeſſio ſolo animo acquiritur nunquam. *l. 3. in princ. ff. eodem.* è contra ſolo animo amittitur. *d. l. 3 ff. eodem.* 4. Poſſeſſio ex pluribus cauſis haberi poteſt, ib. *§. In admittenda.* Dominium non niſi ex vnâ causâ acquiritur. *l. Et an eadem. §. Actiones. ff. De except. rei judicatæ.* 5. Ex judicio proprietatis res contrahit vitium litigioſi. *l. 1. Junctâ authenticâ litigioſâ. C. De litigioſis.* non item ſi lis ſolùm moveatur de poſſeſſione. 6. Poſſeſſori non incumbit agere, neque poſſeſſione cedit, niſi alter probaverit, ſe eſſe Dominum *l. vlt. C. De rei vindic.* 7. Denique in pari causâ, etiam turpitudinis, & delicti potior eſt conditio poſſidentis, per *Reg. Juris in 6.* In pari delicto, vel causâ, potior eſt conditio poſſidentis.

Cap. II. Ad vltimum.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrùm Iudices deputati ſuper poſſeſſione, & proprietate, ſi de vtrâque commixtim audiant allegationes, & teſtes admittant, deinde audiant atteſtationes de poſſeſſione, & ſecundùm illas pronuntient, vtrùm licitè hoc fiat? reſpondet, cùm hoc in jure ciuili ſit expreſſum, licitè fieri.

EXEGESIS.

In jure Ciuili expreſſum.) Quòd prius audiantur atteſtationes de poſſeſſione, & pronuntietur ſuper illâ, habetur. *l. Ordinarij. C. De rei vindic. l. Incerti juris. C De interdictis. l. Exitus. C. De acquir. l. Si, de vi, & poſſeſſione. ff. De jud.* Loquitur autem iſte text. in hoc caſu, quando judex à principio recepit probationes ſuper vtroque. Ad quod videtur teneri, de Jure Canonico, quia ſecundùm illud, illa ſunt connexa, & poſſunt, ac debent ſimul tractari, & definiri. *c. Cùm dilectus, & c. 3. Cùm eccleſia* infrà. ne partes cogantur ad maiores ſumptus faciendos in producendis his teſtibus.

Sed optimè ita conciliat & ſenſum *cap.* aperit *Panorm. n. 3.* vbi concludendo ſic diſtinguit. *Aut* dubitatur, quis poſſideat, & tunc non debet ſimul agi poſſeſſorio, & petitorio, quia quilibet contendit ſe eſſe poſſeſſorem, ac Dominum. & dubium eſt, quis ſit poſſeſſor, adeóque cui incumbat onus probandi, in petitorio. Quare hoc caſu debet priùs terminari poſſeſſorium, & ſic loquuntur jura civilia præallegata. *Aut* quis contendit, ſe ſpoliatum, & ſimul cum poſſeſſorio intentat etiam petitorium, tunc procedi poteſt ſecundùm dicta Capitula, *c. Cùm eccleſia*, & *c. Cùm dilectus* infrà, vt ſimul terminetur tum poſſeſſorium, tum petitorium; etſi in ſententiâ ferendâ priùs pronunciandum ſit ſuper poſſeſſorio. Si tamen Iudici videretur, liberum illi erit per *h. c.* vt etiam hoc caſu priùs cognoſcat, & pronunciet ſuper ſolâ poſſeſſione, ac deinde procedat ad petitorium.

Cap. III. Cùm Eccleſia.

Innocentius III. Archiepiſcopo, & Canonicis Sutrinis.

SVMMA.

Cùm Eccleſiâ Sutrinâ vacante, Canonici paſtorem vnanimiter elegiſſent, & electionem à Papâ confirmari peterent, Clerici Conventualium Eccleſiarum eiuſdem vrbis conqueſti ſunt, quòd cùm ipſi, ac Prædeceſſores ipſorum Electionibus Epiſcoporum conſue-

Digitized by Google

conſueuerint intereſſe, eis renitentibus, & excluſis, electio facta fuerit. Cùm verò teſtibus vtrinque productis, eorùmque depoſitionibus publicatis, Canonici, intentionem ſuam de electione ad ſe duntaxat pertinere, ſufficienter dicerent probatam. Clericis Conventualibus contra aſſerentibus, per ſuos teſtes pleniùs eſſe probatum contrarium, & conſtare, quòd Electionibus trium Epiſcoporum (qui Eccleſiæ Sutrinæ vltimò & immediatè præfuerunt) vnà cum Canonicis interfuerint, & vocem habuerint.

Pontifex deprehendens teſtes Canonicorum vacillâſſe, & voluiſſe probare negatiuam, quòd jus electionis ad Adverſarios nullatenus pertineat, cùm tamen illi per teſtes ſufficienter oſtendiſſent, quòd trium Epiſcoporum electionibus interfuerint, præmiſſam electionem decreuit irritandam, & Clericos prædictos in quaſi poſſeſſionem juris eligendi reduxit. Cùm autem in quæſtione prædicta, quidquid juris vtraque pars habebat, deductum in judicium videretur; & jure ciuili ſit cautum, id venire in judicium non ſolùm, de quo actum eſt, vt veniret, ſed id non venire, de quo nominatim actum eſt, ne veniret, ſecundùm Canones electionem Epiſcoporum ad Eccleſiarum Cathedralium Canonicos regulariter pertineat; neque ex eo, quòd Clerici antedicti ter electioni interfuerint, jus eligendi propter breuitatem temporis ad præſcriptionem requiſiti acquirere potuerint, & actore non probante reus abſoluatur, Pontifex Canonicos Cathedrales, à Clericorum Conventualium impetitionibus, perpetuo ſuper hoc ipſis ſilentio impoſito, duxit abſoluendos.

EXEGESIS.

Clerici Conuentualium Eccleſiarum, &c.) Nota I. Quòd etiam Eccleſiæ Collegiatæ ſeculares poſſint dici *Conuentuales*, vt patet ex etymologiâ vocis, dicitur enim conuentus à conueniendo, vt *c. 2. in fi. d. 15.* ſimul autem conueniunt Clerici tam Religioſi, quàm Seculares, de conſuetudine tamen vocari ſolent Eccleſiæ Religioſorum communiter Conuentuales.

Nota II. Quòd ſi Clerici incautè propoſuerunt ſimul poſſeſſorium, & petitorium, vt patet ex illis verbis Pontificis: *Quoniam*, ait; *in quæſtione prædictâ, quidquid juris vtraque pars in electione habebat, in judiciũ deductũ videbatur*, cùm tamẽ probationibus ad oſtendendum jus ſuum deſtituerentur, quòd prius ponderare debebant, in poſſeſſorio quidem obtinuerunt, ſed mox in petitorio causâ ceciderunt; Canonicis Eccleſiæ Cathedralis litem obtinentibus, ex eo argumento, quòd electio Epiſcopi regulariter pertineat ad Canonicos Cathedrales; Etſi verò illud jus poſſit præſcribi per extraneos, nondum tamen interuenerat tempus ad præſcriptionem neceſſarium, vt patet ex *text.* neque enim ſufficiebat ſe ter electioni interfuiſſe, Epiſcopis videlicet intra tam breue tempus defunctis, quod ad præſcriptionem 30. vel 40. annorum in causâ tam graui requiſitam, minimè ſufficeret.

Nota III. Generalem doctrinam comprehenſam in ſummâ Capituli, quæ deſumpta eſt ex *Panorm.* hîc: Si ſpoliatus petitorio, & poſſeſſorio ſimul agens, poſſeſſionem, & ſpoliationem probet, ſed non dominium, ſeu proprietatem, obtinebit quidem in poſſeſſorio, ſed non in petitorio, vt Clericis hiſce contigit; Solet autem in hoc caſu Judex mox poſt poſſeſſionem, vel quaſi adjudicatam, ſententiam condemnatoriam ferre ſuper petitorio, vt hîc fecit Pontifex.

Non confirmari, ſed infirmari.) Quæres, quare hîc pronunciatum fuerit ſuper poſſeſſione juris, ipſóque jure eligendi, cùm in libello, ſeu petitione vtriuſque partis ſolùm contenderetur de electione confirmandâ, vel infirmandâ, quod videtur eſſe contra *c. Qualiter, & quando. de accuſat.* & *c. Licet. de Simoniâ.* & fatuos eſſe Iudices, qui pronunciant ſuper non poſitis, dicit *l. fi. C. De fidei li.* Reſpondet *Panorm. n. 17.* Canonicos primò quidem ſolùm petiiſſe confirmationem electionis, Clericos autem infirmationem eiuſdem, quòd eſſent ab illâ excluſi; poſtea verò cùm hi jus ſuum probare niterentur ex pluribus actibus, ceperunt Canonici, & viciſſim Clerici diſputare ſuper proprietate, & poſſeſſione, ità vt vtraque pars videretur, vt ait Pontifex producere, quidquid juris habebat ad probandam ſuam intentionem.

Quæ reſponſio probabilis quidem eſt, ſed neque improbabile eſt, quod ſentit *Hoſt.* ſtatim initio ab vtrâque parte diſceptatum fuiſſe ſuper poſſeſſione, & proprietate; Neque enim petiuerunt Clerici Conuentuales electionem infirmari nullâ expreſſâ causâ ſuæ petitionis, ſi autem expreſſerint tres actus poſſeſſorios electionis, in quibus jus ſuum fundabant, eo ipſo ſuper eiuſmodi poſſeſſione, & jure pronunciari petebant.

Id venire in judicium, &c.) Regulam hanc ſumptam eſſe ex *l. Solemus. ff. De judic.* aſſerit *gl.* & in additione ponitur; hanc clauſulam ſub aliis verbis hoc habere. Non ſolùm illud videtur deductum eſſe in judicium, quod expreſſum eſt, ſed totum illud, quod non eſt exceptum, ſeu vt *gl.* habet *in caſu non prohibitum*, quaſi diceret Pontifex, cùm Clerici Conuentuales initio quidem propoſuerint actus poſſeſſorios, Canonici autem pro tuendo jure oppoſuerint Regulam generalem de Epiſcopis regulariter per Canonicos Cathedrales eligendis, contra quam, cùm nihil ſolidi attulerint Clerici, cenſentur hoc ipſo totum jus ſuum propoſuiſſe, adeóque in petitorio probationibus neceſſariis deſtitutos fuiſſe, vt meritò Canonici Cathedrales ab illorum inſtantiâ abſolui deberent per Reg. juris. *Actore non probante, Reus abſoluitur.*

Cap.

Cap. IV. Cùm ſuper.

Idem Canonicis de Betblebem.

SVMMA.

Cùm ſuper electione Betblebemitanæ Eccleſiæ duo ſe gererent pro electis, Pontifex eum, qui per ſecularem potentiam erat ſpoliatus, reſtituendum quidem decreuit, ſed quia tam poſſeſſorium, quàm petitorium deductum erat in judicium, & tam reſtitutionis, quàm electionis quæſtione diſcuſſâ, vtraque minus Canonica appareret, (cùm Iudex, de qua re cognouerit, pronunciare debeat) vtramque dixit irritandam.

EXEGESIS.

Reſtituendum decreuimus, &c.) Hoc c. intelligitur ex præcedente, cùm enim ſpoliatus per ſecularem potentiam, eſſet quidem reſtituendus probatâ poſſeſſione, ſed in petitorio deficeret, (ſicuti defecerunt quoque Clerici Conuentuales in Vrbe Suttinâ) & ſuper eo Pontifex cognouiſſet ex officio, tam illum, quàm alterum, cuius electio ex alio capite, quod non exprimitur, erat vitioſa, Pontifex condemnauit.

Sed quæres. Quid proſit talis reſtitutio? Reſpondet *gl.* hîc. Verb. *Reſtituendum.* nihil prodeſſe, niſi, quòd ſatisfiat juri actoris, dum declaratur fuiſſe iniquè ſpoliatus. Quandoque etiam poteſt prodeſſe, quoad fructus reſtituendos, vt ſpoliator reſtituat fructus perceptos, à tempore deiectionis vſque ad tempus litis conteſtatæ ſuper proprietate. vide *Panorm. in c. Præcedens. n. 37. & hic. n. 6.*

Cap. V. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Nouinienſi.

SVMMA.

Conſultus Pontifex de illo, qui ſpoliatus litem proprietatis ingreditur, nulla facta ſpoliationis mentione, ſed poſtea nouum judicium ſuper poſſeſſorio inchoare nititur; Reſpondet poſſe talem agere poſſeſſorio ſuper poſſeſſione recuperanda, ſeu adipiſcenda, antequam concluſum ſit in cauſâ proprietatis. Aliis poſſeſſoriis judiciis in ſuo robore permanſuris. Si verò jam fuerit concluſum in cauſa, tum eâ non deciſâ, poſſeſſorio non erit vtendum; niſi Iudex ex juſta cauſa id viderit expedire, puta ſi inuaſoris iniquitas eſt manifeſta, & ſpoliato caſus, ſeu malitia probandi dominium ſubtraxerit facultatem.

EXEGESIS.

De recuperandâ ſeu adipiſcendâ poſſeſſione &c.) Nota I. Triplex eſt judicium poſſeſſorium, iuxta *gl. v. Quod de recuperanda ab omnibus recepta.* Vnum pro *adipiſcendâ* poſſeſſione, cui ſeruit interdictum *Quorum bonorum*, & interdictum *Quorum legatorũ*, & *Saluianum interdictum*, *l. 1. ff. Quorum bonorum, l. 1. ff. Quorum legatorum. l. Interdictum ff. De Saluiano interdicto.* Hoc judicium datur hæredi, qui licet eo ipſo, quòd hæres eſt inſtitutus, & hæreditatem adiit, efficitur Dominus hæreditatis, poſſeſſionem tamen non adipiſcitur, donec eam apprehendit. Alterum judicium eſt pro poſſeſſione *recuperandâ*, cui ſeruit interdictum *vnde Vi*, & *quod Clam*, de quo dicemus *tit. ſeq. De reſtitutione ſpoliationis.* Tertiùm eſt poſſeſſionis *retinendæ*, pro quo datur interdictum *vti poſſidetis*, de re immobili, & interdictum *vtrubi*, pro re mobili. *Inſtit. de interdictis. §. Adipiſcendæ, & §. ſeq.* quibus interdictis vſus eſt, cùm aliquis turbatur in ſuâ poſſeſſione.

Nota II. Si aliquis ceperit agere rei vindicatione, ſeu ſuper proprietate, poteſt eâ omiſſâ redire ad poſſeſſorium ſuper acquirendâ, vel retinendâ poſſeſſione, per *h. t.* & è converſo, de poſſeſſorio poteſt redire ad judicium proprietatis, vt ait *gloſſa*, modò in cauſa nondum ſit concluſum, alioquin enim non licet, niſi ex juſtâ causâ, vt hîc decernit Pontifex. Poſſunt itaque ſimul cumulari poſſeſſorium, & petitorium, per *h. c.* & *c. Eccleſia.* ſuprà, *item c. Cùm Dilectus ſeq.* & *l. Cùm fundum. ff. De vi, & vi armatâ.* Ratio eſt, quia hoc pacto minuuntur lites, & ex duabus fit, quod laborandum eſt. *l. Properandum. C. De jud.* & *inſtit. de pœna temerè litig.* Vide tamen, quæ diximus ſuprà. *c. 2. ad vltimum.* Habet autem id locum non ſolùm, quando agitur poſſeſſorio adipiſcendæ, vel recuperandæ, ſed etiam retinendæ reſpectu diverſarum poſſeſſionum, vt ſi agam ſuper proprietate adversùs eum, qui naturaliter poſſidet, & ſimul interdicto retinendæ adversùs eundem ratione civilis poſſeſſionis, quam meam eſſe contendo.

Dubium autem eſt, vtrùm quis poſſeſſorium retinendæ quoque cumulare poſſit cum petitorio, reſpectu eiuſdem poſſeſſionis, videlicet naturalis. *Gloſſa* id negat, & rationem aſſignat, quia talis ſibimet eſſet contrarius, qui enim agit ſuper proprietate, dicit alium poſſidere, vt ſuprà *c. Examinatâ. de jud.* poſſidenti autem non datur actio ſuper poſſeſſione. *Inſtit. de action. §. Iſte quoque.* Si autem ſimul agat interdicto *vti poſſidetis* pro retinendâ poſſeſſione, eo ipſo fatetur ſe poſſidere. Eundem autem hominem poſſidere, & non poſſidere, ſed adverſarium eius, ſunt vtique contraria. Atqui contrarium videtur aliis probabilius. ex *l. Naturaliter. ff. De acquir. poſſeſſ.* vbi dicitur, non denegari interdictum *vti poſſidetis* ei, qui cepit rem vindicare, neque enim videtur poſſeſſioni renunciâſſe, qui rem vindicat. Quare, etſi dominium rei obtinere nitatur, ſimul poteſt agere, ne turbetur in poſſeſſione, ſed poſſidere ſinatur, *vti poſſidetis.*

Ad Argumentum reſpondetur, eum, qui agit petitorio, & ſimul poſſeſſorio retinendæ, etſi contendat, ſe naturaliter poſſidere, non adverſarium, minimè tamen in petitorio fatetur, adverſarium naturaliter poſſidere, cùm rei vindicatio detur etiam ad-

Digitized by Google

verſùs illum, qui nec oaturaliter, nec civilitet poſſidet, ſed detinet tantùm, vt depoſitarius, & commodatarius; qui non cenſentur poſſidere depoſitum, vel commodatum, ſed ſolùm detinere, cum facultate illius reſtituendi, *l. Officium. in fin. ff. De rei vindic.* Non igitur talis eſt ſibimet contrarius.

Aliis poſſeſſoriis judicijs.) Varia ejuſmodi judicia affert *gl.* quæ poſſunt ſub his verbis colligi. Mihi veriſimile eſt, intelligi ea judicia poſſeſſoria, in quibus dubium eſt, quis poſſideat, hæc enim priùs expediri debent, quàm veniatur ad petitorium, juxta ea, qua diximus ſuprà. *c. Ad vltimum.*

Cap. VI. Cùm Dilectus.

Idem Epiſcopo, & Officiali S. Andreæ.

SVMMA.

Cùm ſuper poſſeſſorio, & petitorio ſimul eſt actum, vtrumque vnâ ſententiâ debet terminari. Sed licet in pronunciatione ſit poſſeſſio præmittenda, in executione tamen debet proprietas prævalere.

EXEGESIS.

Patent hæc ſatis ex dictis ſuprà. *c. Cùm eccleſia, & c. Cùm ſuper. præced.* Cauſam autem proprietatis eſſe potiorem causâ poſſeſſionis, extra controuerſiam eſt, cùm proprietas, ſit radix ſiue fundameotum juſtæ poſſeſſionis.

Cap. VII. Cùm olim.

Idem Veronenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm per atteſtationem conſtitiſſet, ab Epiſcopis Vincentinis Archidiaconatum dictæ Eccleſiæ, ſine reclamatione Canonicorum, duobus Archidiaconis continuè, (qui ante illum, cui in præſenti lis mouebatur, extiterant) fuiſſe collatum, & quia Canonici non debuerunt recuſare Iudices, quibus de vtriuſque partis Procuratorum aſſenſu cauſa delegata erat, Pontifex Archidiaconatum ei, cui Epiſcopus contulit, per ſententiam definitiuam adjudicauit: Reſeruatâ tamen Canonicis quæſtione proprietatis ſuper collatione Archidiaconatûs aduerſùs Epiſcopum Vincentinum, cùm res inter alios acta, non debeat eis præjudicium generare.

EXEGESIS.

Epiſcopis Vincentinis.) Nota I. Quia Epiſcopus Vioceotinus erat in poſſeſſiooe eligendi Archidiaconum, ſeu conferendi Archidiaconatum, ideò eundem fuiſſe illi adjudicatum, cui Epiſcopus contulit. Quando enim quæritur de validitate electionis, aut collationis, non attenditur, apud quem ſit poſſeſſio, per *h. t. & c. Querelam. de elect.* Sicut eoim ait *Panorm. hîc n. 4.* Fructus ſequuntur poſſeſſorem, ita & electio, cùm ſit quaſi fructus juris eligendi, vt not. *Innoc. c. Conſultationibus. de jure Patron. & c. in literis. de reſt. ſpol.* Debet autem poſſeſſio eſſe bonæ fidei, neque enim aliàs valet electio, aut collatio, ſicut neque poſſeſſio malæ fidei prodeſt, vt quis fructus faciat ſuos, per eund. *Innoc. in d. c. In literis,* & in *c. 2. De in integ. reſt.* fuiſſe autem Epiſcopum Vineentinum in bonâ fide, argumento eſt, quòd ſine reclamatione Capituli Archidiaconatum contulit.

Nota II. Poſſeſſionem conferendi aut eligendi, probari per actum collationis, aut electioois ſpontè, & liberè factum, cum effectu, ſi vid. is, cui beneficium confertur, aut qui eligitur, re ipſa beneficium, aut dignitatem conſequitur, prout conſecutus eſt iſte Archidiaconus.

Procuratorum aſſenſu.) Videtur factum procuratorum non debuiſſe præjudicare Canonicis per *l. Et eleganter. §. pen. de dolo.* Reſp. I. non nocere factum Procuratoris Domino, ſi dolum commiſit, ſecus ſi per negligentiam deliquerit, imputandum eſt ei, qui talem conſtituit, vt ait *Panorm. n. 8.* Quem vide plenè de hoc in *c. 1. Vt lite non conteſtatâ.* Reſp. II. cum eodem ibidem. Si procurator non exceſſerit mandatũ, & tamen Dominus læſus fuerit, poſſe illum reſtitui in integrum, ſi cauſa fuerit grauis. Etſi verò alicui ex textu videri poſſit, litem non fuiſſe cooteſtatam, ante teſtium receptionem, qoia Canonici Iudices recuſârunt, adeóque proceſſum fuiſſe nullum, teſtatur tamen *gl.* ex antiquâ, litem fuiſſe conteſtatam in præſentiâ Papæ, & poſtea de ejus conſenſu fuiſſe electos judices, idem confirmat. *Innoc. ex regiſtro ep.*

Res inter alios acta.) Inter Epiſcopum videlicet, & Archidiaconum, nam collatio Archidiaconatûs facta huic ab Epiſcopo, & ejuſdem acceptatio non poterat præiudicare juri Canonicorum, ſi quod habebant, etſi collatio duplici exemplo comprobata eſſet valida, quia oſtendit Epiſcopum eſſe in poſſeſſione joris conferendi, ideóque Pontifex ſuper perſonâ hujus Archidiaconi Canonicis impoſuit perpetuum ſileotium, reſeruatâ tamen illis quæſtione proprietatis, ſi io futurum contra Epiſcopum illam mouere vellent.

Cap. VIII. In Causâ.

Honorius III. *Abbati S. Cypriani, & S. Mariæ nouæ de Venetiis.*

SVMMA.

Cùm inter Patriarcham Grandenſem, & abbatem S. Georgii de Venetiis lis verteretur ſuper abbatis ſubjectione, eámque Patriarcha probaret inde, quòd inter alia Abbas in Synodo comparens,

parens, 50. ſolidos per plures annos ſibi ſolviſſet, quos petebat in ſignum ſubjectionis, cauſam quidem Patriarcha Pontifex abjudicavit, ſed non ademit poteſtatem alio jure experiendi.

EXEGESIS.

Patriarcham Grandenſem.) Hic caſus intelligitur ex præcedentibus *cc.* Nam cùm, vt bene illum format. *gl. vtraque pars intentâſſet ſimul poſſeſſorium, & petitorium, deducendo in judicium, quidquid juris habere ſe putabant, cùmque Patriarcha probâſſet, ſe poſſediſſe, & percepiſſe prædicta, ac quereretur ſe ſpoliatum, reſtituit quidem illum Pontifex, ſed viſis privilegiis Prædeceſſorum ſuorum, quæ Abbas in petitorio produxit, pronuncians Monaſterium liberum abſolvendo à ſubjectione, & præſtatione 50. ſolidorum, quia patriarcha non probavit tanti temporis poſſeſſionem, quantum neceſſarium erat ad præſcribendum contra privilegia.* Per hoc tamen non prohibuit Pontifex, quin alio titulo poſſet experiri jus ſuum.

Qui enim rem petit ex vnâ cauſâ, præſertim in actione perſonali, ſi ſuccumbat, non obſtat exceptio rei judicatæ, ſi eandem rem petat ex aliâ cauſâ. *l. Cùm quæratur, & l. An eandem §. actiones. ff. de except. rei jud.* ideòque eſt in rei vendic. *l. Si mater §. eandem ff. eodem.* & in poſſeſſorio *c. Inter Dilectos. de donat. & l. Poſſideri ff. De acquir poſſeſſ.*

IDEM TITVLVS DE CAVSA POSSESSIONIS ET PROPRIETATIS IN CLEMENT.

Cap. Vnicum. Cauſa.

Clemens V. in Conc. Viennenſi.

SVMMA.

Cauſâ beneficiali per appellationem ad ſedem Apoſtolicam legitimè devolutâ, tam appellanti, quàm appellato licet non ſolùm petitorium, ſed etiam poſſeſſorium intentare, & in ſpoliantis odium ante cauſæ concluſionem, ſuſpenſo vtrinque petitorio, procedere in poſſeſſorio.

EXEGESIS.

Suſpendere petitorium.) Suprà *c. 5. Paſtoralis.* hoc ipſum conceditur, vt videlicet ſuſpenſo petitorio, procedatur in poſſeſſorio. Vbi notando II. allegavimus *gl.* quæ dicit, id etiam licere ex converſo, redire videlicet à petitorio ad poſſeſſorium, de quo textus nihil dicit. *Panorm. in c. Paſtoralis. n. 17.* advertit petitorium non eſſe tam privilegiatũ, quàm poſſeſſorium, ideòque non malè diſtinguit, ſi vid. quis cumulativè petitorium, & poſſeſſorium proponat, & vtramque velit perſequi, licet viciſſim ab vno redire ad alterum, prout res poſtulat. Secùs ſi velit ſuſpenſo poſſeſſorio, ſolum petitorium, quod modò non propoſuerat, perſequi.

TITVLVS XIII.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

In Rubricam.

NOta hunc titulum commodè ſequi poſt titulum de cauſâ poſſeſſionis, & proprietatis, quia ſicut ibi dictum eſt de ordine tum poſſeſſorii, tum petitorii, ita hîc præcipua ſpecies poſſeſſorii, videlicet recuperandæ, quod datur contra graviſſimum & frequentiſſimum facinus ſpoliationis; ideòque reſtitutio ſpoliati ante omnia multis ſeveriſque legibus tam Canonicis, quàm Civilibus ſancita eſt, vt apparet ex *h. tit.* & *l. Si quis ad ſe fundum C. ad L. Iuliam. de vi publicâ.* etſi ſunt aliquæ exceptiones, de quibus in *c. In literis inf.* De quâ materiâ extat quoque titulus in 6. & tractatur. *2. q. 2. & 3. q. 1. & 2. per* totum.

Cap I Licet multum.

Gregorius IX. *Epiſcopo Conſtantino.*

SVMMA.

Cùm Philaſius quidam quereretur, campum ſuum ab Eccleſiæ hominibus occupatum, Pontifex, etſi ante omnem conventionem ei debuerat poſſeſſio violenter ablata reſtitui, quia tamen ejuſdem Eccleſiæ Diaconus Philaſio conſentiente, ſe obtulit ad probandum, dictum campum ad Eccleſiam pertinere, veritatem inquiri, & ſi hoc probatum fuerit, actori ſilentium imponi, ſecus, rem ablatam reſtitui jubet.

EXEGESIS.

Nota I. tria extare in jure remedia poſſeſſionis recuperandæ. I. habetur *l. 1. ff. De vi, & vi armatâ.* Cujus prima verba ſunt. *Vnde tu vi illum dejeciſti.* Ideòque communiter appellari conſuevit interdictum *unde vi.* Cujus ſumma eſt, vt per vim dejectus poſſeſſione, reſtituatur. Quod idem ferè habent prima verba. *l. 1 ff. Quod vi, aut clam*; Sic enim incipit. *Quod vi, aut clam factum eſt*, quâ de re agitur, id cùm experiendi poteſtas eſt, reſtituas. Ei ſcil. qui vel vi ſimpliciter, vel vi armatâ dejectus eſt poſſeſſione rerum immobilium, vt fundi, vel ædium.

Vel quaſi poſſeſſione jurium, quæ licèt ſint incorporalia, & dicuntur *quaſi poſſideri*, & ipſa hîc ſub nomine rerum immobilium comprehenduntur, vt ſervitutes, reditus, beneficia, penſiones, jurisdictiones, & ſimilia; ideóque ſi quis vi prohibetur vti ſervitute, vel juriſdictione, datur illi hoc ipſum interdictum: *Vnde vi.* per *c. Olim inter.* & *c. Piſanis. inf. h. t.* ſimiliter ſi quis beneficio Eccleſiaſtico priuetur *c. 2. 5. 7.* infra *eodem.* Ratione autem rerum mobilium ereptarum non competit interdictum aliquod poſſeſſorium recuperandæ, ſed actio *vi bonorum raptorum, vel furti, vel ad exhibendum. d. l. §. & generaliter, §. illud.* niſi res ejuſmodi fuerit in fundo, vel ædibus, quibus quis ſpoliatus eſt.

II. Remedium recuperandæ introduxit *Innoc. Papa c. Sæpè contingit pen. h. t.* Quod eſt ſimile interdicto: *Vnde vi*, & complet, quod in illo deficit. Competebat enim duntaxat adversùs eum qui per ſe, vel alium dejecit vel dejici mandauit, vel dejectionem ratam habuit, aut accedere prohibuit, non verò aduersùs alios ſpolii poſſeſſores aut detentores. *c. Cùm ad ſedem inf.* nec quidem aduersùs hæredem, aut ſucceſſorem vniverſalem (niſi quòd, quatenus ad eos peruenit, competat actio *in factum, d. l. 1. §. vlt.*) Nec in ſingularem ſucceſſorem, juxtà *Marant. 4. p. diſt. 7, n. 26.* ne quidem, quatenus ad eum peruenit, ſiue juſto titulo, & bonà fide, ſeu abſque titulo & malâ fide ſpoliatus poſſideat, quod durum eſt, ideóque Pontifex in *d. c.* prouidit remedium recuperandæ aduersùs quemlibet poſſeſſorem, ſpoliationis conſcium ſiue immediatè à ſpoliatore, ſiue mediatè etiam à poſſeſſore bonæ fidei intermedio ſpolium acceperit. Natura hujus remedii plenè intelligitur ex ipſo. *c. Sæpè contingit.*

III. Remedium appellatur *redintegranda* ex *c. Redintegranda. 3. q. 1.* quod ceteris eſt plenius, atque vtilius, ac cum aliis concurrit, & eſt in frequentiſſimo vſu, datur enim cuiuis, ſiue Clerico, aut Eccleſiæ, ſiue Laico, etiam Colono, & inquilino, qui de re aliquâ ſeu mobili, ſeu immobili vi deiectus eſt, vel quouis modo ſine juſtâ causâ ſpoliatus, ſine vllâ temporis præfinitione, aduersùs quemlibet poſſeſſorem etiam bonæ fidei, ſiue cum vitio, ſiue abſque vitio, cum titulo, ſiue ſine titulo ad ipſum peruenerit. Datur enim hoc remedium in rem ipſam, ſicut & actio, *quod metûs causâ.* Etſi verò dictus Canon ſeparatim ſit latus de Epiſcopis, vſus tamen & paritas rationis extendit ad omnes ſpoliatos.

Et illud *c.* Joannis Papæ ad Zachariam Epiſcopum. *Redintegranda*, ait, *ſunt omnia eiectis, vel expoliatis Epiſcopis, &c. præſentialiter ordinatione Pontificum, & in eo loco* (alia lectio habet & in eorum, vnde abſceſſerunt poteſtatem) *reuocanda, quâcunque conditione temporis, aut captiuitate, aut dolo maiorum, aut per quaſcunque injuſtas cauſas, res Eccleſiæ vel proprias, aut ſubſtantias ſuas perdidiſſe noſcuntur ante accuſationem, &c.* Ex quibus verbis clarè apparet huius remedii plenitudo, & differentia, de quo vide *Marant. 4. p. diſt. 7. n. 52.* eius plenior intelligentia patebit ex toto hoc titulo.

Conſentiente illo, &c.) Hinc apparet ſpoliatum poſſe renuntiare priuilegio reſtitutionis ante omnia faciendæ, prout renuntiauit iſte Philaſius conſentiens, vt Diaconus Eccleſiæ, cum quâ habebat controuerſiam, ageret ſuper jure proprietatis Eccleſiæ. Neque Iudex debet ſupplere ex officio, aut reconuentionem impedire, niſi immineat periculum animæ, quo caſu poteſt, imò debet, etiam non petenti reſtitutionem facere, vt ſi conjunx ſpoliatus, vel deſertus à conjuge probet ſpoliationem, aut injuſtam deſertionem, debet ei reſtituere conjugem. *l. Non petenti.* ſi de huius, vel illius, aut vtriuſque incontinentiâ ſit periculum, vt in *c. 2. & c. Ex parte. de Conuerſ. Coniugat.*

Cap. II. Solicitè.

Alexander III. Vigorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex ſolicitè inquiri, vtrum H. Clericus, qui cauſam ſuam ad Sedem Apoſtolicam detulit, fuerit ſpoliatus eo tempore, quo beneficio renunciauit, & ſi id deprehendatur, vetat alterius partis teſtes de juramento, & renunciatione admitti, è contra teſtes Clerici violentam ſpoliationem probare intendentis, recipi.

E X E G E S I S.

Cures perquirere.) Quæres, quare Papa mandat inquiri, quo tempore fuerit iſte ſpoliatus, cùm ſpoliatus ante omnem contentionem, & inquiſitionem ſit reſtituendus per *c.* præcedens, & *c. In literis*, item *c. Cùm quis. inf.* Reſp. cum diſtinctione, ſi enim iſte renunciauerit juri ſuo, antequam poſſeſſionem apprehendit, à quâ fuit deiectus, vel ad eam non admiſſus, non potuit prætendere ſpoliationem, quia, vt docent *Innoc.* & *Andr.* hîc, per renunciationem ſpontaneè factam perdit dominium, & poſſeſſionem, pro quo facit. *l. Si quis vi. §. Differentia. ff. De acquir. poſſeſſione.* ideóque non poteſt agere poſſeſſorio, *c. Conſultationibus. de officio Deleg.* Et hoc *Panorm. n. 6.* bene monet intelligendum, quando ſtatim poſt renunciationem fuit deiectus, vel non admiſſus.

Si autem poſt renunciationem quis poſſeſſionem retinuerit, vel eam apprehenderit, & fuerit inde deiectus, tunc poteſt agere poſſeſſorio, nec obſtat exceptio renunciationis, juxta *Innoc.* & ſequitur *Rota deciſ. 151.* aliàs *113.* Vbi tamen rurſùs diſtinguendum eſt. *Vel* enim iſte poſſeſſioni incumbens poſt renunciationē in continenti inde eijcitur, vel non admittitur, & non poteſt dicere, ſe ſpoliatum, ſicut ille non poteſt agere interdicto *Vnde vi*, qui vi incepit poſſidere, & in continenti fuit ſpoliatus, vt in *c. 1. Olim. inf & l. 3. §. cum igitur ff. De vi, & vi arm.* Vel poſt renunciationem incumbens poſſeſſioni non in continenti, ſed ex interuallo fuit ſpoliatus, & poteſt, agere ſuper ſpoliatione, quia etiam ille, qui cepit poſſidere, non poteſt ex interuallo repelli, aliàs habet actionem ex interdicto,

ẽto, *vnde vi, vt in d. c. olim & d. §. Cùm igitur.* Atque hæc cauſa eſt, cur Pontifex juſſit inquiri, quando iſte Clericus fuerit ſpoliatus.

Quia non eſt veriſimile.) Contra hanc præſumptionem, quòd quis poſt ſpoliationem ſponte juri ſuo non renunciault, non admittuntur teſtes, non tantùm ex vi præſumptionis, ſed potiùs ex materiâ ſpoliationis, & in odium illius, quia eam intentans non eſt reconueniendus, niſi de aliâ ſpoliatione conueniretur, vel ei oijceretur in modum exceptionis, juxta. *c. Super ſpoliatione* ſuprà. *De ordine Cognit.*

Cap. III. Acceptâ.

Idem.

SVMMA.

Cùm P. Clericus quereretur, ſe violenter fuiſſe Eccleſiâ ſpoliatum, & aduerſarius reſponderet, dictum Clericum ſponte coram Archiepiſcopo Eboracenſi Sedis Apoſtolicæ legato prædictam Eccleſiam abjurâſſe. Mandat Pontifex, ſi P. nullo metu, vel vi, ſed ſponte Eccleſiam abjurauerit, ei ſuper hoc perpetuum ſilentium imponi.

TEXTVS.

Si vobis conſtiterit.) Videtur hæc Decretalis contraria priori, ibi enim non admittitur exceptio renunciationis contra ſpoliatum beneficio, hîc autem admittitur. *Panorm.* poſt multam diſceptationẽ de pluribus DD. ſolutionibus, videtur probabiliter diſtinguere *n. 10.* Videl. exceptionẽ renunciationis, etiam poſt ſpoliationem admitti contra ſpoliatum, ſi renunciatio fuerit facta in manibus ſui Superioris, quia præſumitur ſpontanea, arg. *l. Non eſt veriſimile. ff. Quod metus cauſa.* Conſtat enim ex tali renunciatione apertè illum amiſiſſe jus proprietatis per illam, non debet ergò beneficium illi reſtitui. Secus eſt, quando renunciatio fit in manibus non Superioris, quia tunc non perditur jus beneficij, imò talis renunciatio non tenet iuxta ea, quæ notant DD. *c. Quod in dubiis. de renunciatione.* Priùs igitur Capitulum procedit in iſto caſu, illud autem in priori, vnde nulla eſt repugnantia.

Cap. IV. Auditâ querelâ.

Idem Vigorienſi Epiſcopo, & Elienſi Archidiacono.

SVMMA.

Clericus H. Clericum T. ſuper Eccleſia Pelenſi indebitè moleſtabat, Pontifex igitur mandauit, vt ſi conſtaret, prædictum H. habere aliam Eccleſiam, vel Eccleſiæ Pelenſi renunciâſſe cum juramento, ei ſilentium imponeretur; Quod vtrumque cùm Delegatis Papæ conſtitiſſet, ei prohibuerunt, ne dictum T. de cætero moleſtaret. Licet autem H. per Nuntium ſuum alias literas impetrâſſet, quibus cauebatur, ne procedatur ſecundùm literas priores Clerici T. poſtquam Nuntius iter Romam arripuerit: Reſpondet tamen Pontifex, mentis ſuæ non fuiſſe, vt reuocaretur ſententia lata vigore literarum priorum, ſed ſolùm, ſi quid præſumptione, aut vi immutatum fuiſſet. Ideóque mandat, vt ſententiam latam ante poſteriorum literarum receptionem nullatenus reuocent, ſi verò poſt receptionem earundem literarum ſententiam tulerint, ſecundùm tenorem, ipſarum appellatione poſtpoſitâ, procedant.

EXEGESIS.

Ante poſteriorum literarum receptionem.) Hoc *cap.* parùm facit ad reſtitutionem ſpoliatorum, etſi enim initio Clericus H. egerit poſſeſſorio recuperandæ Eccleſiæ, quâ dicebat ſe ſpoliatum, & Clericus T. contrà conaretur dictam Eccleſiam retinere; Potiſſima tamen controuerſia ea erat, an propter poſteriores literas à Clerico H. impetratas, revocatæ cenſeri deberent priores, ſecundùm quas ſententia lata erat pro Clerico T. quod ſpectat ad materiam de reſcriptis.

Quâ in re breuiter & bene concludit *Panorm. hîc n. 16.* Quòd aut fuit proceſſum ad ſententiam, ſeu ad aliquem actum judicialem, ante datam ſecundarum literarum, & tunc acta poſt miſſionem Nuntij non debent revocari; aut fuit proceſſum ad ſententiam, ſeu alium actum, poſt datam ſecundarum literarum, adeóque poſt revocationem priorum Iudicum. (Priores enim Iudices erant Epiſcopus, vt dicitur in hoc titulo, & Archidiaconus Helienſis, poſteriores autem Epiſcopus Vigorienſis cum eodem Archidiacono) & debet rurſus diſtingui. Quia *aut* poſt receptionem ſecundarum literarum proceſſum fuit, & debet revocari, *aut* ante, & non revocatur. Quia non cenſentur Iudices primi revocati cum effectu, niſi à tempore præſentationis ſecundarum literarum.

Imò neque præſentatio ſufficit, ſi literæ non dirigantur ad eundem, ſed ad diverſos, vt in propoſito, quia tunc apparet, quòd inſinuentur primis, alioquin cenſentur eſſe in probabili ignorantiâ, arg. *h. t.* & eorum quæ notantur in *c. Paſtoralis*, & *c. Cùm contingat. de reſcriptis.*

Cap. V. In literis.

Idem Brixienſi Epiſcopo.

TEXTVS.

Cùm quis dicit, ſe poſſeſſione violenter ejectum, & Adverſarius dicit, eum non fuiſſe Canonicè inſtitutum. Reſpondet Pontifex priùs de violentâ ejectione quàm de Canonicâ inſtitutione agendum eſſe,

quia

quia etiam prædo eſt ſecundùm rigorem juris reſtituendus.

EXEGESIS.

Violenter eiectum &c.) Nota I. Violenter eiectum, ſeu ſpoliatum dici, qui eſt cuiuſcunque rei immobilis, ſiue mobilis, corporalis, ſeu incorporalis poſſeſſione deiectus. Debet autem quis duo probare, ſi agat interdicto *Vnde Vi.* 1. Se poſſediſſe tempore ſpoliationis, & quidem habuiſſe poſſeſſionem propriè dictam, non autem nudam detentionem, qualem habet depoſitarius, vel commodatarius. *c. Ex parte M. & ibi gl. h. t.* 2. Se de poſſeſſione fuiſſe eiectum, & quidem ab actore, vel alio eius nomine, vel ſaltem eum ſpoliationem ab alio factam ratam habuiſſe.

Si autem agere velit remedio *recuperandæ* per *c. Sæpè contingit. h. t.* Sufficit probare, ſe poſſediſſe, ac ſpoliatum fuiſſe, & poſſeſſorem conſcium eſſe ſpoliationis factæ. Quod poſtremum non videtur neceſſarium in remedio. *3. ex d. c. Redintegranda.* Sufficit enim tum probare, rem aliquando à ſe poſſeſſam, eàque ſe ſpoliatum, ſiue poſſeſſor modernus conſcius ſit, ſiue non; eſt enim actio in rem ipſam, vt patet ex dictis in *c. 1. De remediis poſſeſſoriis.*

Priùs de violentâ eiectione &c.) Nota II. Etſi ſpoliatus ante omnia regulariter ſit reſtituendus, non obſtantibus exceptionibus dominij, ſiue proprietatis, renunciationis, niſi ipſe conſentiat, per *c. 1.* & *l. Si quis ad ſe fundum. C. Ad l. Iuliam. de vi, & vi armatâ.* Attamen hæc regula quaſdam limitationes habet.

1. Si opponatur exceptio concludens inhabilitatem perſonæ ad agendum, videlicet excommunicationis. *c. Ex inſinuatione. de Procurator.* præſertim ſi tempore collationis, & captæ poſſeſſionis fuerit excommunicatus, iuxta *Rot. deciſ. 5. de ſent. excommunic. in antiq.*

2. Si ſpoliato objiciatur manifeſtus, ſeu notorius defectus proprietatis ac poſſeſſionis. *c. Acceptâ. ſuprà. c. 2. Olim. inf. h. t.* Vt ſi conſtet aliquem ante ſpoliationem renuntiâſſe beneficio, vide dicta in *c. Solicitè.* vel ſi Laici ſe beneficiis, aut Sacerdotes vxoribus ſpoliatos querantur, quia nec Laici ſpiritualia poſſunt poſſidere, *c. Cauſa. de præſcript.* nec Sacerdotes vxores habere.

3. Obſtat exceptio inopiæ, quæ etſi non excuſet à reſtitutione immobilium, differt tamen reſtitutionem fructuum, aliorúmque commodorum perceptorum. *d. c. 2. Olim. inf.*

4. Cùm actori per modum exceptionis, alia ſpoliatio opponitur. *c. fin. de ord. cognit. & c. Super.*

5. Si ſpoliator ſit legitimè abſens non per dolum, aut contumaciam. *c. Conſultationibus. de officio Delegati.*

6. Si ſola juris præſumptio, cõtra ſpoliatũ pro ſpoliatore militet, impedit reſtitutionẽ, vt ſi quis petat ſibi reſtitui decimas, quas in alienâ Parochiâ poſſederit, præſumuntur enim jure communi ad eandem Eccleſiam pertinere *c. Cùm olim. de præſumpt. c. Dudum. de decimis*, niſi aliud oſtenſum fuerit, quia regulariter, quando jus commune fuit contra actorem pro re, debet juſtificari poſſeſſio. *c. fin. hoc titulo in 6.*

7. Denique. Neque tunc ſpoliatus eſt ante omnia reſtituendus, ſi immineret periculum animæ, vel ſcandalum; vt ſi vxor petat ſibi reſtitui maritum, ille autem excipiat de conſanguinitate, periculum enim eſt fornicationis, ſi fortè conſanguinitas ſubſit, quæ ſi non ſubeſſe deprehenditur, ſtatim jubetur cedire ad vxorem, niſi excipiatur conſortium thori, de quo diximus. *c. Literas.* infrà. Sunt plures alij caſus, nos adnotauimus præcipuos.

Prædo eſt ſecundum rigorem juris reſtituendus.) *l. 1. §. qui à me. ff. De vi, & vi armata.* niſi ſit talis prædo cujus vitæ nemo parcere debet. *l. 1. C. Quando lib. vn. ſi vi ſe vind.* Vt ſunt publici latrones, incendiarij; Vel niſi in continenti prædo deijciatur. *c. 2. Olim. infrà.* Neque obſtat prædoni exceptio proprietatis, ſeu dominij, quia etſi in petitorio ideò repellatur, vt notat *gl.* hîc, auditur tamen in poſſeſſorio, cùm poſſeſſionis ſaltem per jura ſit capax in odium ſpoliationis, & violentiæ, neque legitimis Dominus ex interuallo permiſſæ.

Cap. VI. Idem.

Idem Exonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si agenti poſſeſſorio recuperandæ, interdicto: Vnde vi, vel quod vi, aut Clam, objiciatur crimen, objectio admitti non debet, neque principalis cauſæ executio retardari, quia ante reſtitutionem eum criminaliter accuſare non poteſt, cum præſumatur ejus eſſe inimicus.

EXEGESIS.

Obſtat igitur ſpoliato in hoc capitulo præſumptio juris, quæ militat contra ſuſpectos de inimicitia, de quo *3. q. 1. & 2.* per totum. Quin etiam jure ciuili ſeparata eſt cauſa criminis à cauſa poſſeſſionis. *l. Si maritus. in fin. C. De donat. in virum & vxorem.* Niſi eum ſpoliato exceptio ſpoliationis alterius objicitur, de quo *c. præced. verb. priùs de violentâ ſpoliatione.*

Cap. VII. Conquerente.

Idem Cantuarienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Cantuarienſis Clericum quendam eccleſiâ ſuâ ſine judicio ſpoliâſſet, reſcribit Pontifex, non debere Clericos ſine manifeſtâ cauſâ, & rationabili, ſuis beneficiis ſpoliari, & mandat, ſi ita ſit, prædicto Clerico Eccleſiam cum fructibus perceptis reſtitui. Si autem reſtitutione

factâ

factâ Epiſcopus contra illum aliquid proponere velit, id coram Exonenſi Epiſcopo, tanquam Delegato Apoſtolico ordine judicario experiatur.

EXEGESIS.

Sine manifeſtâ causâ, & rationabili.) Spoliatus non ſolùm is intelligitur, qui à priuato quocunque, ſed etiam ille, quem Iudex juris ordine prætermiſſo, beneficio vel aliis rebus carere cōegit, vti fecit iſte Epiſcopus, Clericum hunc causâ non cognitâ extrajudicialiter priuando. Si verò Iudex proceſſerit judicialiter, & ſententia allegetur injuſta, aut nulla, ob injuſtam cauſam vel violatum juris ordinem, tunc ſpoliatus debet probare, niſi appellauerit, quia ſemper præſumitur pro Iudice, quando procedit in figurâ judicij, & non fuit appellatum *c. Quoniam contra. de appellat.* & *c. Cùm in jure. de off. deleg.*

Cum redditibus inde perceptis.) Reſtituere videlicet debet ſpoliator rem cum omni causâ, id eſt cum omnibus illis, quorum causâ ſpoliatus reſtitutionem petit, aut petere poteſt, ſub quibus comprehenduntur, omnes prouentus, quos ſpoliator percepit, à die, quo vi actorem deiecit. Aequum enim eſt, vt ſpoliatus tantum conſequatur, quanti eius intereſt. Et ideò quæcunque habiturus erat, ſi non fuiſſet ſpoliatus, ei reſtitui debent, vel illa ipſa, vel ſaltem eorum æſtimatio. *l. 1. §. Cùm qui. § Non ſolùm. §. Quod autem ff. De vi, & vi armatâ. l. Qui reſtituere. ff. De rei vindic.* Quod idem, ſi non expreſsè, certè implicitè, & æquivalenter ſtatuitur quoque in *c. Grauis. inf. illis verbis: non tantùm fructus à nono, & violento poſſeſſore perceptos, ſed quos, (ſi eis poſſidere fuiſſet licitum) poſſeſſores veteres percepiſſent, reddi juſſit eidem.*

Cap. VIII. Ex tranſmiſſa.

Idem.

SVMMA.

Mulier legitimè deſponſata, & à viro cognita, illi viro reſtitui debet cum cautione tamen, ne ipſi malum inferat. Si autem ob capitale odium mulier marito diffidat, honeſtæ mulieri vſque ad cauſæ deciſionem committitur, in loco, vbi vir, vel parentes ei nullam poſſint vim inferre.

Hoc Capitulum intelligetur ex *c. 13, Literis*, infrà.

Cap. IX. Cùm veniſſet.

Idem.

SVMMA.

Cùm Eboracenſis Archiepiſcopus Canonicis S. Trinitatis Eccleſiam quandam donâſſet, & ſcripto confirmâſſet, vt poſt mortem G. Clerici, qui eam tum obtinebat, vſibus eorum omnino proficeret, & interim autoritate Archiepiſcopi Clericus eis annuam ſolueret penſionem: ipſi Clerico mortuo ſine auctoritate Archiepiſcopi (vt patet ex Decretali Integrâ) poſſeſſionem ingreſſi ſunt, & tam contra Archiepiſcopum, quàm quendam Clericum, qui eos grauare nitebatur, ad Pontificem appellârunt. Qui reſpondit, ſi præfati Canonici viuente Clerico G. de prædictâ Eccleſiâ, Archiepiſcopi auctoritate, annuam penſionem perceperint, non fuiſſe eo mortuo, Archiepiſcopo licèt non requiſito, vitiosè poſſeſſionem ingreſſos, cùm etiam is poſſideat, cuius nomine poſſidetur.

EXEGESIS.

Cùm etiam is poſſideat &c.) Quæres, quomodo iſti Canonici acquiſiuerint poſſeſſionem huius Eccleſiæ? cùm poſſeſſio non acquiratur ſine animo & corpore, *c. Cum noſtris. de conceſſ. prabend.* & *l. Quemadmodum. ff. De acquir. poſſ.* Iſti autem viuente G. Clerico, ſaltem corpore poſſeſſionem non apprehenderunt. Reſp. Illos acquiſiuiſſe poſſeſſionem, percipiendo primam penſionem auctoritate Epiſcopi, à Clerico dictæ Eccleſiæ, hæc enim penſio fuit loco corporalis apprehenſionis; ſimile eſt in donante, ſeu vendente, qui ſibi retinendo vſumfructum, videtur poſſeſſionem tradidiſſe. *l. Quiſquis. C. de donat.* Et ideò mortuo illo Clerico, in poſſeſſionem, quam per illum ceperunt, ac conſque continuârunt, non perdiderunt; perdidiſſent autem, ſi ingredi in illam per ſeipſos neglexiſſent. *l. Si eo. ff. De acquir. poſſ.*

Vnde benè hoc *cap.* ſummat *Panorm. n. 11*, *quòd ſi præcedente titulo habili ad translationem dominij* (qualis eſt donatio) *ſoluatur penſio de auctoritate titulum concedentis*, (qui in propoſito fuit Archiepiſcopus) *videtur translata poſſeſſio*; quod procedit, quando alius non eſt in poſſeſſione, per ſolutionem enim penſionis ignorante poſſeſſore non transfertur poſſeſſio. vide *gl.* & *Bart. in l. Qui vniuerſas. ff. De acquir. poſſ.*

Cap. X. Ex Conqueſtione.

Lucius III. G. Archidiacono, & P. Archipresbytero Turonenſi.

SVMMA.

Cùm miles mulierem, quam duxit, & filios ex eâ ſuſcepit, ſine judicio Eccleſiæ à ſe remouiſſet, & de accuſando matrimonio ſuper conſanguinitate à Papâ literas ad judices impetrâſſet, mulier priuſquã citaretur, modò per ſe, modò per Procuratorem ante cauſæ ingreſſum, & poſt, virum ſibi reſtitui poſtulauit, ac judicibus reſtitutionem negantibus, appellauit ad Papam. Qui mandauit, vt ſi ita eſſet, Iudices mulieri maritum reſtitui faciant, & acta poſt appellationem in irritum reuocent, & tum demùm matrimonij cauſam audiant, ac terminent.

Hoc quoque *cap. Ex illo. c. 13. Literas.* clarum erit.

Cap. XI. Grauis.

Cœleſtinus III.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt quidam Archidiaconus cuidam Monaſterio ablata cum integritate reſtituere, damna plenariè reſarcire, & de iniuriis competenter ſatisfacere, compellatur, & Delegatis injungit, vt non tantùm fructus à nouo, & violento poſſeſſore perceptos, ſed quos (ſi eis poſſidere fuiſſet licitum) poſſeſſores veteres percepiſſent, reddi faciant.

Hoc *cap.* idem ferè eſt cum *c. Conquerente.* ſuprà. Vide ibi dicta.

Cap. XII. Olim. I.

Innocent. III. Epiſcopo & Capitulo Tridonenſi.

S V M M A.

Epiſcopus Tridonenſis poſſeſſiones quaſdam Humiliatis ſub eâ conditione conceſſit, vt nomine ipſius Oratorium ibidem, & hoſpitale conſtruerent, & tres ſolidos eidem annuatim exhiberent, à quo etiam loci Præfectus, ſeu Superior inveſtituram perciperet, pro ſe, ac aliis fratribus obedientiam faceret manualem, Epiſcopo nihilominus dominium loci retinente. Dictos verò Humiliatos Magiſter Militiæ templi in Lombardia adeò circumuenit, vt ignorante Epiſcopo, & Capitulo ſe, & ſua ipſi traderent, eâ tamen conditione, ſi iiſdem Epiſcopo, & Capitulo complaceret, ſine quorum aſſenſu ſe nihil poſſe aſſerebant. Quâ conditione intellectâ, & quod ipſis ignorantibus, Magiſter militiæ templi poſſeſſionem temerè acceperit, Epiſcopus verò & Capitulum, ex quo id innotuit, vim vi repulerint, Pontifex Procuratorem Epiſcopi, & Capituli ab impetitione dicti Magiſtri, & reſtitutione poſſeſſionum, quam petebant, abſoluit, ſimul decernens, vt Magiſtro ſatisfactionem debitam exhibeant, ſi in defenſione juris ſui modum exceſſiſſent.

E X E G E S I S.

Eâ tamen Conditione &c.) Non igitur valuit hæc traditio, quia conditio non fuit impleta, neque enim Epiſcopus, & Capitulum illam ratam habuerunt, imò facta eſt illis ignorantibus, adeóque Magiſter militiæ templi cum ſuis fratribus fuit poſſeſſor clandeſtinus, ideóque juſtè potuerunt expelli per Epiſcopum, qui retinuit poſſeſſionem ciuilem arg. *clam poſſidere. §. Qui ad nundinas ff. De acquir. poſſ.* vbi meritò ponderat *Innoc. in c. 3. Olim. inf.* cùm conditionaliter illi Magiſtro fuerit tradita poſſeſſio, debuiſſe illum ſpontè dimittere, Epiſcopo conſentire nolente. Ei autem, qui vi, clam, aut precario poſſidet, non ſubvenitur per interdictum *Vti poſſidetis*, vt ex verbis patet. *l. 1. ff. Vti poſſidetis.* Idem dicendum, cùm quis pro alio, ſeu nomine alterius ſimpliciter poſſidet, *juxta Bald. conſ. 482.* & *Menoch. de retinendâ poſſeſſione remed. 3. n. 19.* Etſi igitur Magiſter militiæ templi quereretur ſe ſpoliatum, non tamen fuit reſtituendus, quia poſſeſſio ipſius fuit clandeſtina, cui regula de ſpoliato ante omnia reſtituendo non ſuffragatur, quam cauſam apertè reddit Pontifex, cùm dicit: *Nullum juri Epiſcopi, & Capituli præiudicium fuiſſe irrogatum, ex eo, quod idem Magiſter juſtitia ipſorum non inſcius, ipſis ignorantibus poſſeſſionem accepit.*

Præſertim, cùm ſtatim.) Nota I. plures eſſe modos amittendi poſſeſſionem, quos non malè explicat *gl.* hîc *Verb. Præjudicium. Vel* enim poſſideo rem aliquam per me, *vel* per alium, puta per ſeruum vel colonum. Si per me, licet ſponte recedam modò, non animo deſerendi poſſeſſionem, retineo illam, niſi ſcienter negligam, & veluti pro derelicto habeam. *l. Si de eo. §. 1. ff. De acquir. poſſ.* Si autem alter occupet poſſeſſionem, quam ſolo animo retineo, nihilominus poſſeſſio penes me manet, niſi ille me venientem non admittat, vel non audeam accedere ad poſſeſſionem, & ſuſpicer me poſſe repelli. *l. Si id quod. §. ult. & l. Clam poſſidere. §. Quòd ad nundinas. ff. De acq. poſſ.* Quamprimùm autem ſciuero alium eſſe in poſſeſſione, poſſum illum ſtatim, ſeu in continenti expellere, *per h. t. & l. Quòd meo nomine. ff. De acquir. poſſ. l. Idem eſt, §. Cum cogitur ff. De vi & vi armata.* Si alius eſt in poſſeſſione nomine meo, tunc ſi expellatur, aut alii tradat poſſeſſionem, ſtatim perdo illam. *l. Poſſideri. §. Quod ſi ſeruus. ff. De acquir. poſſeſſ.* quæ procedunt de rebus immobilibus. Si quis enim rem mobilem alterius occupet, ſtatim amittit poſſeſſionem. *l. Si rem mobilem. ff. De acquir. poſſeſſ.* Vide *Panorm. n. 10.*

Nota II. Quid ſit facere *in continenti*, relinquendum eſſe arbitrio Iudicis, *gl. in c. 2. Significâſti.* de homicidio dicit, quòd hoc debeat facere, quantocitiùs poterit, ac ſciuerit, *l. Quòd meo. §. fin. l. Clam poſſidere. §. Quoad nundinas. ff. de acquir. poſſ.* Aliqui aſſignant tres dies. Sed *Panorm.* & alij rectè id relinquunt arbitrio Iudicis, & boni viri. Si enim Nobilis ſpoliatus Caſtro, ſex menſes inſumat in Colligendis amicis & militibus, vt poſſit præualere, cenſetur in continenti rem aggredi, modò non diuertat ad alia negotia principalia.

Cap. XIII. Literas.

Idem Bituricenſi Archidiacono.

S V M M A.

Non poteſt commodiùs hoc capitulum prolixum, & ſatis intricatum ſummari, quàm ex caſu, prout illum format gl. *Cum mulier, Guilielma nomine, peteret ſeparari à viro, cui in quarto conſanguinitatis*

gradu

gradu ſe prætendebat eſſe coniunctam, & probatiónem in continenti offerret: Vir petiit, illam ſibi ante omnia reſtitui, quòd temerè ab illo diuertiſſet, è contra ex parte mulieris allegata fuit ſæuitia viri, ob quam non deberet reſtitui, vt ex decurſu Cap. patet. Archidiaconus Papam ſuper hoc conſuluit, & quæſiuit 1. *Vtrùm in causâ matrimoniali reſtitutio ſit deneganda, vel concedenda, quàndo opponitur gradus conſanguinitatis, in quo Sedes Apoſtolica diſpenſare non poteſt, nec etiam conſueuit, ſi probationes ſint in continenti paratæ.* 2. *Vtrùm ſit par ratio, ſi gradus, vel impedimentum diſpenſabile allegetur, & probationes ſimiliter ſint paratæ. Reſpondet Papa, eſſe diuerſas ſententias, quoſdam affirmare, reſtitutionem eſſe faciendam, alios negare, alios mediam viam eligere, dicentes reſtitutionem aliquando eſſe concedendam, aliquando negandam.*

I. *Sententiæ ſuffragari videntur, vt apparet ex* c. Ex Conqueſtione. ſuprà. *quod eſt Lucij tertij, qui obiectâ conſanguinitate, priùs mandauit mulieri virum reſtitui, quàm ſuper matrimoniali causâ cognoſci. Neque ita ſentientes credunt obſtare periculum inceſtûs, quia obtentâ licet reſtitutiòne, qui conſanguinitatis habet notitiam, debitum contra conſcientiam nec reddere, nec exigere debet, nec ſine peccato poteſt, perinde ſicut ille, qui conſanguinitatis conſcius eſt, etſi nulla quæſtio ſuper illâ moueatur.*

II. *Sententia niti videtur* c. 1. De ordine cognit. *quod eſt Clementis III iubentis, vt exceptione conſanguinitatis obiectâ priùs cognoſcatur de ipsâ, eò quòd exceptione probatâ perimatur cauſa principalis, vt ibi dictum eſt.*

III. *Opinio tenet, in gradibus conſanguinitatis Diuinâ lege prohibitis, reſtitutioni aditum præcludi debere, in prohibitis autem lege duntaxat humanâ, reſtitutionem locum habere cum effectu, quia in his diſpenſari poteſt, non item in illis.*

Pontifex Innocentius neutram de his ſententiis reprobans, id de duabus prioribus dicit, reſponſum Lucij Papæ pertinere ad poſſeſſorium, Clementis verò ad petitorium.

Reſpondet idem 2. *Cùm mulier conſcia conſanguinitatis præſertim in gradibus Diuinâ lege prohibitis non poſſit viro ſine peccato mortali commiſceri, fruſtra adiudicari reſtitutionem ſpoliato, & reddi perplexum, vtrùm propter ſententiam Eccleſiæ debeat reddere debitum, an propter conſcientiam negare. Ideóque Conſultius videri dicendum, cùm opponitur conſanguinitas, maximè in gradibus Diuinâ lege prohibitis, & probationes in continenti offeruntur, in omnibus adiudicandam eſſe reſtitutionem, præterquam ad carnalem copulam (recepto ad maiorem cautelam iuramento, eiuſmodi oblationem non fieri malitiosè) quouſque auditis probationibus cauſa terminetur.*

Si verò non habeat probationes paratas, ſed dilationes petat longiores, cùm præſumptio ſtet adversùs illum, ad plenam reſtitutionem compelli debet per Cenſuram, quam conſortium tori viro interim negando humiliter coleret, donec probationibus diſcuſſis, & conſanguinitate demonſtratâ abſoluatur; ſi verò in probatione deficiat, iurabit, quòd velit ſtare mandatis Eccleſiæ, ideóque ante probationes diſcuſſas eiuſmodi mandatum, aut iuramentum illi non imponatur.

Reſpondet Pontifex denique 3. *ſi ob viri ſæuitiam non poſſit mulieri ſufficiens ſecuritas promitti, non ſolùm non debere illi reſtitui, ſed ab eo moueri, ſufficienti verò ſecuritate prouisâ, videri ante cauſæ cognitionem reſtituendam.*

EXEGESIS.

Propterea melius videtur.) Non damnat Pontifex alias ſententias, ſed ſolùm indicat, quid conſultius videatur in praxi, etſi in re appareat exigua differentia, imò concordari poſſint Decreta Lucii & Clementis cum ſententia Innoc. Nam 1. Decretalis Clementis III. ſolùm procedit in petitorio, in quo exceptione conſanguinitatis objectâ à viro, quem ſibi reſtitui mulier petebat, Pontifex vult priùs de causâ illâ cognoſci, quàm de causâ principali, ex generali principio, quòd *exceptione peremptoriâ probatâ perimatur cauſa principalis.* Vide dicta in illo *c. 1. De ord. cognit.* Cùm igitur dicta mulier in petitorio probationes afferret, quibus obtineret, hunc eſſe ſuum maritum, illo exceptionem peremptoriam cõſanguinitatis obiiciente, meritò juſſit Pontifex, priùs de exceptione cognoſci; quòd fieri debere non negat *Innoc.* qui perpetuò loquitur de poſſeſſorio; in quo cùm mulier intentaret matrimonii nullitatem; obtentu conſanguinitatis, vir è contra contendebat, ſibi veluti ſpoliato, vxorem eſſe ante omnia reſtituendam. Egiſſe autem illam petitorio euidens eſt; quia non petebat ſibi reſtitui maritum, ſed ab illo ſeparari, & pro causâ obtendebat conſanguinitatem, cuius probationes habeat paratas.

2. Sed neque Lucius III. in *c. Ex Conqueſtione.* Innocentio contrarius eſt, mulieri enim agenti apud ſe poſſeſſorio per nuntium, quem miſit, juſſit virum reſtitui, & poſtmodum matrimonii cauſam terminari. Quæ ipſa in ſimili poſſeſſionis causâ mens eſt *Innocentii.* Viro enim petenti reſtitutionem, vt ex fine Capituli apparet, cenſet mulierem reſtituendam ante cauſæ cognitionem.

Id ſolùm intereſt, quòd Lucius periculum inceſtûs conſcientiæ petentis reſtitutionem reliquerit, qui occultæ conſanguinitatis conſcius, ſicut non poteſt debitum petere, aut reddere, etſi ſuper eâ lis mota non fuerit, ita nec ſine peccato poteſt,

etſi in foro externo illi per Eccleſiam coniunx reſtituatur. *Innoc.* autem diffidens humanæ fragilitati cautelam addidit duplicem.

Vna, vt ſi conjunx, quæ cupit ſeparari, in continenti probationes conſanguinitatis paratas afferat, alteri petenti reſtitutionem adjudicetur quidem reſtitutio quoad cohabitationem, & alia, non autem, quoad carnalem copulam, donec cauſa terminetur, & exigatur juramentum de oblatione non factâ malitioſè.

Alteram, ſi non adſint probationes in continenti paratæ, ſed quærantur dilationes per ſententiam; conjunx, quæ propriâ auctoritate diſceſſit à conjuge, compellatur ad plenariam reſtitutionem, ſine carnali copulâ vſque ad litis finem.

Quod ad 3. ſententiam attinet, cuius auctor non nominatur, apertè ab eâ diſſentit *Innoc.* neque enim diſtinguit inter gradus Diuinâ aut humanâ lege prohibitos, ſed in vtrâque putat idem obſeruandum eſſe, etſi maior ſit ratio, cur id fiat in gradibus Diuinâ lege prohibitis, ideóque præſertim & maximè in his cenſet cautelam adhibendam. Poſtremam autem ſententiam abſolutè tenet, in gradibus humanâ lege prohibitis, reſtitutionem conjugi agenti poſſeſſorio, eſſe adjudicandam; ideò quòd Eccleſia eo ipſo videatur diſpensâſſe, aut diſpenſare, aut certè eſſe diſpenſatura, ſi opus ſit; quod donec fiat, nihilominus incumbet conſcientiæ impetrantis reſtitutionem, abſtinere à conſortio thori. Illud verò huius ſententiæ peculiare eſt, quòd in gradibus Diuino jure prohibitis abſolutè negat reſtitutionem faciendam, maioris videlicet ſecuritatis causâ, cùm in illis non poſſit diſpenſari.

4. Obſerua, cùm Pontifex nulli ex his ſententiis velit præiudicium generari, ſed ſuam duntaxat proponat, tanquam ſecuriorem, liberum eſſe judici, ſi ſecundùm aliquem velit pronuntiare, etſi in reipsâ non ſit magnum diſcrimen, vt apparet.

Omnes quoque in eo conueniunt, ſi propter viri ſæuitiam non poſſit ſufficienter caueri ſecuritati mulieris, non eſſe illam reſtituendam, aut cautelam adhibendam, quæ præſcribitur in *c. Tranſmiſſa. ſuprà*, quod eſt Alexandri III. decernentis itidem reſtitutionem viro vxorem ſibi legitimè deſponſatam, & ab eo cognitam repetenti. Etſi nulla ibi fiat mentio conſanguinitatis, ſed videtur mulier propter ſæuitiam duntaxat ab eo receſiſſe.

5. Denique, quod dicitur, quando adſunt probationes in continenti paratæ ſuper conſanguinitate, non eſſe faciendam reſtitutionem quoad carnalem copulam, eſſe ſpeciale, & proprium matrimonio propter periculum peccati. In aliis autem cauſis non eſt, petenti reſtitutionem omnimodam, eâ neganda, etſi pars aduerſa in continenti offerat probationes paratas, niſi fortè alicubi periculum quoque peccati interueniret, vt pluribus allegatis contra alios docet. *Sanchez. l. 10. de matr. d. 12. n. 22.*

Cap. XIV. Ex parte.

Idem Vulterano Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm mulier M. intra pubertatem traducta fuiſſet in domum cujuſdam Civis Senenſis, vt ejus filio, tum ſeptenni, aliquando copularetur, ipſa verò poſt nubiles annos nollet id ratum habere, & peteret licentiam nubendi alij, pars verò aduerſa peteret illam ſibi reſtitui; Pontifex reſcripſit reſtitutionem nequaquam faciendam, quòd per ſolam traductionem in domum, quam præceſſerunt nec conſenſus, nec ſponſalia, aut ſubſecuta ſunt, nullum juris, aut poſſeſſionis commodum filius ille ciuis Senenſis aſſecutus ſit, adeòque ſe ſpoliatum malè queratur.

EXEGESIS.

Nullo juris, ſeu poſſeſſionis commodo.) Clarum eſt, vbi nullum ſubeſt jus, neque poſſeſſio, nullam peti, vel adjudicari poſſe reſtitutionem, iſte autē Senenſis jus in hanc mulierem habuit nullum, quia neque ex ſponſalibus, neque ex conſenſu de præſenti; quo vtroque deficiente, neque traductio in domum, neque aliud quid ſufficit. Deficiente autem matrimonij jure, deficit quoque poſſeſſio, neque enim hoc poſſeſſorium ſimile eſt aliis poſſeſſoriis de recuperandâ poſſeſſione, vt benè advertit. *gl. in c. Ex conqueſtione.* ſuprà *verb. ab eo cognita*, quia poſſeſſio mulieris haberi non poteſt ſine jure fundato in conſenſu de futuro, vel de præſenti. Neque enim liber homo, qualis eſt fœmina, aut vir, alterutro modo obligati in ordine ad matrimonium poſſideri poſſunt, per *h. c. & c. Cum cauſa. de raptor.*

Cap. XV. Cùm ad Sedem.

Idem.

SVMMA.

Cùm inter Epiſcopum Cumanenſem & fratres Hoſpitalis Hieroſolymitani ſuper Eccleſiâ & Hoſpitali de monte Citono lis verteretur coram Abbate Acconenſi, tanquam Delegato Papæ, & Procurator Hoſpitalis aſſereret illam de jure ad templum Hieroſolymitanum ſpectare, quod Procurator Epiſcopi inficiabatur, Abbas Epiſcopum condemnauit ad reſtitutionem omnium. Etſi verò re ad Pontificem delatâ, per teſtes probatum eſſet, Epiſcopi nuntium Cruces Hoſpitalariis abſtuliſſe, quia tamen conſtare non potuit, quòd Epiſcopus Hoſpitalarios ſpoliârit, vel ſpoliari mandauerit, vel ſpoliationem ſaltem ratam habuerit, reſpondet Pontifex interdictum, Vnde vi, *locum non habuiſſe, & ſententiam Abbatis caſſauit.*

EXE-

EXEGESIS.

Cùm factum, aut mandatum, vel ratihabitio Epiſcopi in hâc ſpoliatione non interuenerit, manifeſtum eſt, non potuiſſe illum condemnari per interdictum *unde vi* (quod procurator Hoſpitalariorum intentabat) ex illis quæ diximus. *c. 1. not. 2.* Neque præſumitur pro ſententiâ Judicis, ſi deprehendatur juri contraria. Potuit tamen Epiſcopus conueniri poſſeſſorio alio, ex *c. Sæpe contingit. inf. vel c. Redintegranda. 3. q. 1.*

Cap. XVI. Olim.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex Epiſcopum Ouetenſem, qui ad reſtituendam partem Zamorenſis Diœceſis cum perceptis fructibus condemnatus fuerat, non priùs compelli ad reſtitutionem fructuum, quàm ipſe fuerit taliter reſtitutus, vt illos reſtituere poſſit.

EXEGESIS.

Res eſt clara ex Regula, quæ in textu allegatur. *Inanis eſt actio, quam inopia debitoris excludit,* & habetur. *l. Nam is. ff. De dolo.* & qui nihil habet, quod perdat, periculo ejus nihil eſt. *l. Itaq; fullo ff. De furtis, & c. Cùm tamen. de vſuris.* Apparet autē hunc quoque Epiſcopum fuiſſe Eccleſiâ ſuâ ſpoliatum, aut ejectum, ideò fortaſſis, quòd Zamorenſem ſpoliauerat. Per hoc autem ad talem inopiam fuiſſe redactum, vt reſtitutio fructuum perceptorum ab illo fieri non poſſet, adeòque inanis quoad hoc eſſet actio Epiſcopi Zamorenſis.

Cap. XVII. Olim. II.

Idem.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Pariſienſis contra Abbatem, quendam ageret poſſeſſorio recuperandæ jurisdictionis Parochialis in Parochia de Monte, & alio modo poſſeſſionem probare non poſſet, quàm quòd quandam ſententiam tulerit in populum dictæ parochiæ, propter quam populus aliquot diebus à Diuinis abſtinuit: Pontifex conſiderans id factum ex timore, neque ideò Epiſcopum poſſeſſionem juris Parochialis aſſecutum, reſtitutionem ei non adjudicauit, quia non conſtabat fuiſſe ſpoliatum.

EXEGESIS.

Timore ſententiæ ſuæ.) Talis timor, vt not. *gl.* non priuat poſſeſſione, quia *qui ex timore facit, jam non dicitur facere. c. Qui timorem. de reg. jur. inf.* Neque obſtat, quòd regulariter ea, quæ fiunt per metum, tenent; licèt reſcindantur per actionem *quod metûs causâ, juxta c. Abbas ſupra. l. 1. quod met. cauſ.* & *l. Si mulier. ff. eod.* Reſp. cum *Panorm. n. 10;* hunc caſum eſſe de exceptis, in quibus metus facit actum ipſo jure nullum, *arg. l. 2. ff. De jud.* Vbi dicitur, quòd jurisdictio non prorogetur, quando metus interuenit; videtur igitur ad prorogandam, adeòque etiam acquirendam jurisdictionem requiri actus à metu liber. vide *gl. in l. Si mulier. ff. Quod met. cau.* & in *d. c. Abbas,* vbi *gl.* dicit, non tenere jurisdictionem per metum extortam, per *d. l. 2.* Idem tradit *Bart. in tract. de Tyranno,* qui ponitur in *l. c. Vt dig. ordo ſeruetur.*

Cap. XVIII. Sæpè Contingit.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Sæpè contingit, quòd ſpoliatus re per ſpoliatorem in alium translatâ, dum aduerſus poſſeſſorem non ſubuenitur, per reſtitutionis beneficium: commodo poſſeſſionis amiſſo, propter difficultatem probationum juris, proprietatis amittit effectum. Vnde non obſtante juris ciuilis rigore, ſancit Pontifex, vt ſi quis de cetero ſcienter rem talem receperit, cum ſpoliatori quaſi ſuccedat in vitium contra poſſeſſorem hujusmodi ſpoliato per reſtitutionis beneficium ſuccuratur.

EXEGESIS.

Iuris Ciuilis rigore.) Quod remedium, poſſeſſorium ex interdicto *Vnde vi* reſtringit ad ſpoliantem aut mandantem, aut ratihabentem, vt diximus in *c. 1. not. 2.* Extendit ergo hoc *c.* Remedium *recuperandæ* aduerſus quemuis poſſeſſorem, qui ſcienter poſſidet rem alienam, etſi ipſe ſpoliator non fuerit. Bene tamen not. *gl. verb. Non ſubuenitur.* Secundùm Canones ſubueniri ſpoliato, tum ex officio judicis contra quemlibet ſpoliatorem, *arg. c. Quia. de judiciis.* tum ex conditione ex *c. Redintegranda. 3. q. 1.*

Quaſi ſuccedat in vitium.) Rationem aſſignat Pontifex, eò, quod nihil interſit quoad periculum animæ inter invadere alienum & injuſtè definire. concordat *c. Decimæ. 16. q. 1.* Quare vitium rei ex ſpolio contractum ſequitur omnem poſſeſſorem ſpoliationis conſcium. *l. Vitia C. de acq. poſſeſſ.*

Cap. XIX. Piſanis.

Greg. IX. Epiſcopo Lucanenſi.

SVMMA.

Cùm ad ſopiendam controuerſiam inter Piſanos, ac Lucanos ſuper quibusdam caſtris, & penſionibus pertinentibus ad Epiſcopum Lucanenſem, Pontifex cuidam Subdiacono ſuo duo man-

dâſſet I. vt poſſeßio, quam habuit Lucana Eccleſia tempore mota controuerſia, reſtitueretur eidem. II. Vt ejuſdem poſſeßionis reſtitutio fieret plenè, ac liberè, ſicut eam habuerat tempore ſuprà dicto; quorum primum ad factum, alterum verò referebatur ad modum; Subdiaconus verò modum hunc non ſeruâſſet, vt videlicet Epiſcopo plenè ac liberè reſtituerentur penſiones notoriè ab ipſo poſſeſſa, (quod fieri non poterat, niſi dimißis caſtris, illis enim retentis, in poteſtate parte Piſanorum erat, Epiſcopum admittere, vel repellere) Pontifex proceſſum hujuſmodi irritandum judicauit.

EXEGESIS.

Alterum verò referebatur ad modum.) Doctrina *h. c.* eſt, quòd mandatâ reſtitutione ſub certo modo, neceſſe eſt non ſolùm in facto; ſed etiam in modo parêre, aliter non valet, quod agitur. Ità ſummat. *Io. Andr. Panorm.* verò *n. 1.* ſic. *Mandatum de reſtituenda libera poſſeſſione alicujus rei, ſi non poſſit adimpleri reſpectu poſſeſſionis rei, quia non conſtat de ſpoliatione; debet adimpleri reſpectu libertatis poſſidendæ, ſi de ſpoliatione libertatis conſtat.* Sed magis placet ſumma, quam ſubjungit; *occupans certum locum, in quo alius liberè ſua jura poſſidebat, ſi per ipſius occupationem, non poſſit poſſeſſor ſua jura liberè poſſidere, ſicut priùs; conueniri poteſt occupator pro libertate poſſidenda, & reſtitutio fieri non poteſt, niſi dimittat locum in priſtinâ libertate.*

Sed etſi hæc ſit ipſiſſima hujus *c.* ſententia, in contrarium tamen eſt, quòd multi Epiſcopi, & Eccleſiaſtici, imò & Laici, liberè, ac plenè poſſideant, ac percipiant penſiones, & redditus ex locis, quæ detinentur ab aliis principibus, aut Dominis, in quorum ſanè poteſtate eſt, tales Eccleſiaſticos, vel Laicos admittere, vel repellere, neque tamen ideò vel tenentur, vel jubentur dimittere caſtra, oppida, & loca. Quare dicendum videtur, hæc caſtra ante ortam controuerſiam non fuiſſe ditionis Piſanorum, ſed libera, aut certè alterius Domini. Piſanos autem fuiſſe ſuſpectos, propter inueterata odia aduerſus Lucanos, eorúmque Epiſcopum, ne fortè aliquando penſiones ac redditus ad ipſos pertinentes interuertant; ideóq; à Pontifice juſſos caſtra hæc in priſtinum jus, aut libertatem reſtituere, ſeu dimittere, de quo latiùs diſſerit, & nobiſcum in ſubſtantiâ ſentit. *Panorm. hîc n. 13.*

IDEM TITVLVS DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM IN SEXTO.

Cap. I. Frequens.

Innoc. IV. in Conc. Lugdunenſi.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ne in ciuilibus admittatur ſpoliationis exceptio facta ab alio, quàm ab actore. In criminalibus autem admittitur facta à quocunq; ſi autem in ciuilibus ab actore, in criminalibus autem à quocunque Reus ſe ſpoliatum aſſerat, intra 15. dierum ſpatium, poſt diem, in quo proponitur, hæc exceptio probari debet; diutius differens condemnatur in expenſis, & aliàs, ſi judici videbitur, punitur. In criminali autem causâ, ille ſpoliatus intelligitur, qui totâ ſuâ ſubſtantiâ, vel maiori eius parte ſpoliatus eſt. Spoliatus à tertio, ſi contra ſuum accuſatorem de ſpoliatione excipiat, ſed intra tempus à judice indultum, reſtitutionem non petierit, aut cauſam non terminauerit, non obſtante ſpoliationis exceptione poterit accuſari. Rerum priuatarum ſpoliatio, agenti ſuper Eccleſiis, vel è contrario opponi non poteſt.

EXEGESIS.

Plerumq; perimitur cauſæ cognitio principalis.) Propter nimiam enim dilationem probandi eiuſmodi exceptiones dilatorias, qualis eſt iſta, & ſimilia impedimenta, ac timorem expenſarum, multi litem ac juſtitiam dimittunt. Quare quod hîc dicitur, *perimi cauſæ cognitio, de facto* intelligas ait, *gl.* non *de jure.* De jure enim exceptio non perimit cauſam, niſi ſit peremptoria, de quo inf.

Ab Actore.) Iniquum enim videtur, reum excipere contra actorem de ſpoliatione facta à tertio, cum in hoc actor non deliquerit, & ideò factum alterius ipſi non debet obeſſe. *l. Si quis ſuo. C. De inoff. teſtam.* & peccata ſuos tenent autores. *c. Quæſiuit. de his, quæ fiunt à maior. part. cap. l. Sancimus. C. De pœnis.* Etſi verò hæc exceptio in ciuilibus nunquam permittatur; at in criminalibus locus ei datur, quia videlicet tum agitur de maiori rei præiudicio, ſi totâ ſubſtantiâ, vel maiori eius parte ſpoliatus ſit, ita vt media ſe defendendi ipſi non ſuppetant. Ne autem omnem accuſationem eludat, ſtatuit Pontifex exceptionem ſpoliationis ab alio factæ, vltra tempus reſtitutioni perſequendæ à judice indultum, prodeſſe non debere.

Agenti ſuper Eccleſiaſticis.) Vocantur hîc res Eccleſiaſticæ, vt not. *gl.* quæ non cadunt in Laicum, vt decimæ, & alia ſpiritualia. *l. Hoc legatum. ff. De leg. 3.* Ratio autem huius diſpoſitionis eſt, quòd agens nomine Eccleſiaſtico non agit ſuo jure; ſed nomine Eccleſiæ, & viciſſim agens nomine priuato, non agit jure Eccleſiæ. Vnde ſicut Procurator agens nomine alieno, de jure ſuo non excipit, ita nec hîc fieri ſolet. *l. Si Procurator. ff. De doli except.* Accedit; res Eccleſiaſticas eſſe juris publici, ſed de publico ad priuatum non fit compenſatio. *l. 1. & 3. C. De compenſ.* neque de priuato ad publicum, niſi in pœnam aut neceſſitate exigente.

Cap. II. Ad Decimas.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, Canonicis S. Nicolai, non debere

Digitized by Google

debere reſtitui decimas, quas infra Parochiam Eccleſiæ B. Clerici ſe poſſediſſe, iiſque ab ejuſdem Eccleſiæ Clerico B. ſpoliatos aſſerebant, niſi evidenter docuerint, quòd poſſeſſionem earum legitimè aſſecuti fuerint, præſumi enim injuſtam occupationem, cùm proueniant ex prædiis alienæ Eccleſiæ, decimæ autem communi jure ad eandem Eccleſiam pertineant.

EXEGESIS.

Ex hoc *cap. Joannes Monach.* & *Joan. Andr.* hîc deducunt bonam Regulam. *Quod agens reſtitutorio judicio contra eum, qui jure communi juvatur* (vt iſte Clericus ratione decimarum infra Parochiam ipſius ſitarum) *debet docere de titulo poſſeſſionis acquiſitæ.* v. g. in propoſito. iſti Canonici oſtendere debebant titulum compoſitionis, præſcriptionis, priuilegij, vel aliud ſimile. *c. Apoſtolicæ de donat.* & alia jura.

TITVLVS XIV.

DE DOLO ET CONTVMACIA.

In Rubricam.

BIpartitus eſt titulus; de vtroquè membro; quantum neceſſarium eſt ad ipſius intelligentiam; dicemus; & quidem priùs de dolo.

Nota I. Dolus malus eſt omnis *Calliditas, fallacia, machinatio, ad circumveniendum, fallendum, ac decipiendum alterum adhibita. l. Si quis cum aliter. ff. De verb. Obligationibus. Intentio autem decipiendi* eſt differentia doli mali propriiſſima, per quam diſtat à culpa in communi; quoties enim ad hoc deſtinatur calliditas, vt alter deceptus lædatur contra jus, toties eſt dolus malus verè admiſſus, cui vt ſic opponitur culpa, quæ apertè & ſine animo fallendi committitur, etſi generatim culpa vtique etiam dolum ſub ſe comprehendat.

Nota II. Communiter quidem diuidi dolum in *verum, & præſumptum,* de quo *Menoch. præſumpt. 3. n. 5. lib. 5. Farinaz. q. 88. n. 4. & ſeqq.* vbi videtur illam præponere ſententiam, quòd dolus *verus* ſit ille, qui probationibus, vel coniecturis, & indiciis detegitur; *præſumptus* autem, qui ſine aliâ probatione hominis à jure præſumitur, vt explicat *Paulus de Caſtro in l. Dolo. n. 4. C. De dolo.* ſed hi iidem *ll. cc. Menoch. n. 7. Farin. n. 5.* & alii paſſim hanc diſtinctionem reiiciunt, cùm nulla ſit lex, quæ differentiam hanc exprimat. Mihi verò illa ratio maximè probatur, quòd omnis dolus malus eſt præſumptus, quia non niſi præſumptione, & indiciis probari poteſt. *d. l. 1. §. Dolum malum. l. Dolum. C. De dolo malo*; ſi ergo jura præter præſumptionem, & indicia nullam aliam probationem aſſignant, nulla alia juri ſine jure affingi debent. Quamobrem Juriſconſulti promiſcuè vti ſolent his verbis: *Dolo facere videtur, & dolus eſt. l. Dolus eſt. ibid.* Reperitur etiam mentio in jure doli boni, quem veteres pro ſolertiâ ducebant, maximè ſi adversùs hoſtem latronémue quis machinaretur. *l. 1. §. Non fuit. ff. De dolo.*

Nota III. Probari debere dolum ab eo, qui eum allegat, indiciis perſpicuis, id eſt probationibus manifeſtis, *l. Dolum.* & ibi *gl. C. De dolo.* & *in l. Et eleganter. in fi. ff eodem.* Talia doli indicia deprebendit Pontifex in literis poſterioribus, quas *c. 1.* Canonici Linconienſes impetrârant contra Monachos de Ettal, nam neque fiebat mentio literarum priorum; neque exprimebantur nomina Eccleſiarum, quæ tamen de jure exprimi debebant, vt meritò malitia & dolus hinc elucelcens nemini patrocinari debeat.

De Contumacia placet ſequentia annotare. Nota I. *Contumaces* generatim videntur illi, qui, cùm obedire deberent, non obſequuntur, id eſt, qui ad juriſdictionem eius; cui negant obſequi, pertinent. Sumitur ex *l. Contumaciâ ff. De re judic.* Ad propoſitum contumax is eſt, qui tribus edictis propoſitis, vel vno peremptorio pro tribus literis euocatus, vel denuntiationibus conuentus, ſui copiam in judicio facere contemnit. *d. l. Contumacia.* Vel ſi compareat, judicis dicto obtemperare recuſat. *l. vn. ff. Si quis jus dicenti.* In proceſſu tamen ſuper diffamatione ex *l. Diffamari.* binam citationem requiri, vt contumaci perpetuum ſilentium imponatur, multis allegatis docet *Gail. l. 1. obſ. 12. n. 3.*

Nota II. Hanc ipſam contumaciam multis modis committi, juxta *gl.* Quandoque attenditur reſpectu non venientis, vt *c. 2.* reſpectu Canonicorum Linconienſium, quandoque reſpectu non reſtituentis; quandoque reſpectu non reſpondentis; vel obſcurè reſpondentis, quod idem eſt, ac ſi non reſponderet; quandoque reſpectu non jurantis; quandoque reſpectu recedentis infecto negotio; quandoque non exhibentis inſtrumenta, v. g. vel acta. Item reſpectu ſe non defendentis, vel latitantis & impedientis, ne citatio ad ipſum perueniat, denique reſpectu minùs inſtructi comparentis, de quibus ſingulis jura allegata, vide in *gloſ.*

Nota III. Generatim quoque contumacia diuiditur in *veram, & fictam. Vera* eſt, quando quis perſonaliter citatus dicit, ſe nolle venire ad judicium, qualis apparet fuiſſe Canonicorum Linconienſium; eadem videtur reperiri in omnibus mo-

dis enarratis poſt perſonalem citationem. *Ficta* eſt, cùm quis ad domum tantùm vocatus non comparet, juxta DD. ad *l. Si tutor. de pericul. tut.* niſi citatio ad domum facta ab amicis, vel domeſticis ei non fuerit denunciata, juxta *Bald. ad c. Quoniam. §. Porrò. vt lite non conteſt.* Dicitur ficta, quia fieri poteſt vt eiuſmodi citatio ad notitiam citati non perueniat, ſi eam domeſtici, aut vicini non ſignificârint, quo pacto non eſt vera contumacia, quæ ſupponit expreſſam citationis notitiam. Ideóque eiuſmodi contumacia non adimit jus appellandi, juxta *gl.* receptam ad *Clem. 1. De dolo, & contumacia*, quo excluditur Contumax verus, *l. ex Conſenſu. §. fin. ff. De appellat.*

Nota IV. Varias eſſe contumaciæ pœnas. 1. Litis damnum *d. l. Contumacia.* 2. Mulctam à Judice inflictam. *l. 2. ff. Si quis in jus vocatus*: quas pœnas duas tantùm in vero contumace locum habere ex communi DD. admonet *Maranta tit. 1. De contumacia. n. 9.* 3. Condemnationem in expenſas. *c. Cùm dilecti. h. t.* vel aliter ſecundùm arbitrium Judicis, ſi non ſit ſoluendo. *c. Finem litibus. vrſ. h. t.* 4. Interdum inuitus ad judicium ducitur. *l. Conſentaneum. quomodo, & quando Iudex, &c.* 5. Aliquando ſequeſtratione rei punitur, vt in *h. c.* 6. Interdum excommunicatione. *c. Tuæ fraternitatis. vt lite non conteſt. gl. in c. Actor. h. t. in 6.* & in *c. Conſtitutionem. de ſentent. excommunic. in 6.* Niſi quòd hodie per *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 3. De reformat.* non deuenitur ad hanc pœnam, quando poteſt aduersùs contumacem fieri perſonalis, aut realis executio. 7. Denique aliquando actor mittitur in bonorum poſſeſſionem, de quo *ſeq. tit.*

Plures etiam & graues alias pœnas affert *Maranta h. t. De contumacia. à n. 9.* vſque ad fi. Sciendum tamen, quòd nunquam procedatur contra contumacem ad aliquem actum, niſi alterâ parte inſtante, ſecundùm *Bart. in auth. ei, qui appellat. in fi. De temp. appellat.*

Nota V. Aliquos referri caſus, in quibus aliquis excuſatur à contumaciâ. 1. Si actor ipſe non compareat in termino peremptorio, tum enim etiam Reo non comparente cenſetur circumducta citatio, & debet de nouo citari. *l. Et poſt edictum. §. 1. ff. de judic.* 2. Si in eodem termino Judex ſit abſens, ideóque Curiâ non rogatur, juxta *gl. in l. Ex quâcunque. ff. De eo, per quem factum erit, &c.* per *l. Arbiter Calendis ff. De arbitr.* debet tamen comparere die ſequenti reuerſo judice ſine aliâ citatione, ſecundùm *Marantam l. 2. n. 6.* Adde generales illos caſus, in quibus citatio non valet, vel citatus non tenetur comparere, quos attigimus *cap. 19. Propoſuiſti. de foro compet.*

Nota VI. Eundem *h. t.* extare in *Clement. & 6.* & de eâdem materiâ tractari. *3. q. 9. & 4. q. 5. & 5. q. 2. & 3. per totum.* Similiter *c. Certum. 11. q. 3.*

Cap. I. Ad hæc.

Alexander III. Herfodenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Interrogatus Pontifex de illo, qui actorem cauſâ rei ſeruandæ mittendum in poſſeſſionem toto anno per dolum aut potentiam excluſit, ſed imminente fine anni offert cautionem debitam; Reſpondet, illum (cùm in Eccleſiaſticis perſonis, & negotiis rigor, & diſtrictio juris non requiratur) patienter admitti debere.

E X E G E S I S.

De eo, qui in poſſeſſionem mittitur rei ſeruandæ cauſâ, agit ex inſtituto *tit. ſeq.* Hoc ſolùm notamus, rigorem juris Ciuilis à Pontifice temperari, vt videlicet in Eccleſiaſticis perſonis, & negotiis, non mulctetur, qui juſſioni de admittendo actore in poſſeſſionem non paruit judici, niſi juſtitia periclitaretur, modò tamen offerat cautionem debitam de ſatisfaciendo. Cauſas verò ciuiles, & perſonas Laicas relinquit Pontifex in hoc diſpoſitioni juris Ciuilis.

Cap. II. Ex literis.

Idem Abbati de Rameſc. & Archidiacono Helienſi.

S V M M A.

Cùm Pontifex cauſam, quæ ſuper Eccleſiis de V. & M. inter Monachos de Etel, & Canonicos Linconienſes vertebatur, hic judicibus commiſiſſet; illi verò, etſi Monachi ob contumaciam adverſæ partis in poſſeſſionem mittendi eſſent, poſſeſſionem ſequeſtrâſſent, vt vel ſic Canonici in judicio ſtare cogerentur: Canonici priores literas expirâſſe cauſati, alias, quæ prioribus præjudicarent, impetrârunt, Verùm Pontifex re ad ſe delatâ, quòd in poſterioribus literis non fieret mentio priorum, neque nomina Eccleſiarum exprimerentur, Malitia autem, & dolus nulli patrocinari debeant, mandauit prædictam cauſam juxta formam priorum literarum terminari, impoſitâ Canonicis reſtitutione expenſarum, quas Monachi feciſſent.

E X E G E S I S.

Poſſeſſionem ſequeſtrari feciſtis.) Hoc de jure fieri communiter non debet, niſi in caſibus *c. 1. & vlt. infr.* titulo proprio expreſſis; Sed Judices iſti cum Canonicis mitiùs agere voluerunt, durius enim videtur aduerſarium mittere in poſſeſſionem rei alterius, quàm ſi illam magiſtratus ipſe ſuâ auctoritate vſque ad finem litis cuſtodiat, aut alicui tertio minimè ſuſpecto committat.

Quòd verò *gl.* cum alijs, illa verba *intuitu canon Religionis cum eis mitiùs agere volens*, referunt ad Monachos de Etell; manifeſtè errant: detraxerunt enim aliquid Judices ipſorum juri, dum Monachos, qui jure id petebant, in poſſeſſionem rerum petitarum non miſerunt, ſed in fauorem Canonicorum

nicorum mitius ſequeſtrationis remedium adhibuerunt, intuitu non Religionis Monaſticæ, ſed ſtatûs Eccleſiaſtici, quem mitior proceſſus ad concordiam faciliùs ſanciendam inter quosvis ſeu Religioſos, ſeu alios Eccleſiaſticos, maximè decet.

Cap. III. Cauſam.

Idem Exonienſi & Vintonienſi Epiſcopis, & Abbati Herfordenſi.

S V M M A.

Si adverſarius legitimè citatus non comparuerit, vel judici non paruerit. Vocandus eſt Procurator, quem reliquit, qui ſive venerit, ſive non, aut ſi procuratorem nullum reliquerit, denunciationibus ad domum ejus miſſis, receptis teſtibus alterius partis in cauſâ nativitatis cujusdam Agathæ, juxta dictam formam ad proferendam ſententiam procedi mandat Pontifex.

E X E G E S I S.

Receptis teſtibus alterius partis.) Objicit *gl.* contradicere *c. fin. tit. ſeq.* Vbi ſi citatus procuratorem non dimiſit, denunciatione ad domum factâ, jubetur actor cauſâ cuſtodiæ mitti in poſſeſſionem, vel reus excommunicari; ſi miſſio fieri non poſſit, videtur etiam obſtare *c. Quoniam §. in aliis; & c. Tua, vt lite non conteſtatâ, teſtes non recipiantur.* Reſpondet *gl.* hæc jura ſequi in diverſo caſu, à caſu *c.* præſentis, quod procedit de actore contumace, jura autem priora loquuntur de reo contumace. Poſſe verò contra actorem, non item contra reum contumacem procedi, etiam lite non conteſtatâ; rationem 1. affert *gl.*

Quia major eſt contumacia actoris, quàm Rei, quia à principio, vt benè explicat *Panorm.* hîc *n. 15.* fuit in poteſtate actoris non agere, non item in poteſtate Rei, qui cogitur reſpondere. 2. Quia adhoc ipſum magis præſumitur contra actorem contumacem, qui provocavit. 3. Quia reus fugiendo facit ſecundùm ſuam naturam, ſed actor facit contra id, quod facere debet, conari videl. vt finiatur lis per ſententiam. *c. 1. 4. q. 4.* 4. Quia generaliter Rei favorabiliores, quàm actores *ſ. c. Ex literis. de prælat. & reg. Iur.* 5. Denique, ſi non procederetur contra actorem, etiam lite non conteſtatâ, eſſet in ipſius poteſtate vexare reum quandocunque, & ideò jura voluerunt compelli actorem, eòque contumace ad ſententiam procedi, juxta *h. t.* quem *gl.* ſuprà confirmat, & ſequitur *Panorm. l. c.*

Qui illud quoque advertit, de jure civili contra actorem abſentem, aſſignari tres dilationes, quibus elapſis expectatur per annum, & demum anno elapſo judex procedit ad veritatem inquirendam, & ſententiam ferendam; Hoc tamen non procedere de jure Canonico, alii rectè ſentiunt, arg. *h. c.* quia dilationes abbreviantur ex conſuetudine fori, ſecundum quam non ſervantur in foro Eccleſiaſtico, ſed ſtatim actore, vel ejus procuratore non comparente, teſtibus receptis proceditur ad ſententiam definitivam.

Cap. IV. Prout.

Vrbanus III. de novo loco & de Viger. Prioribus.

S V M M A.

Reum, qui juratus cavetur ſe coram his legatis juri pariturum; die præfixâ prætextu advocati, quem non habebat, reſpondere ſolitâ malitiâ recuſavit. Tandem actore inſtante reſpondit. ſe 40. annis decimas, de quibus erat contentio, percepiſſe, ideòque appellavit ad Pontificem. Qui cauſâ cognitâ juſſit eundem reum ab iisdem judicibus rurſus citari, & negotio, ſi venerit, competentē finem imponi. Si autem non venerit, cauſam, vtpote poſt litem conteſtatam, definitivâ ſententiâ terminari. Vel petenti ſaltem adjudicari poſſeſſionem ſervatâ duntaxat quæſtione proprietatis abſenti.

E X E G E S I S.

Cautionem.) Not. *gl.* hîc, quòd ſola promiſſio ſufficit pro cautione iſtâ *§. Si contumax. ff. De jud.* niſi quis ſit excommunicatus, aut data poſſeſſio. Addit, quòd non obſtante juratoriâ cautione poſſit appellare, *c. Adhæc. de appellat. inſ. l. vlt. ff. Qui ſatisdare cog. Panorm.* hîc *n. 6.* jubet tenere menti, quòd litigans etiam ſuper re ſpirituali, & incidens in perjurium, non per hoc perdat cauſam, Diſpoſitionem verò *c. Cùm in poſitionibus de jureiur. in 6.* quæ videtur contraria, procedere in caſu particulari, neque eſſe extendendam ad omnes cauſas.

Vtpote lite, quæ ingeritur, conteſtatâ.) Per reſponſionem videlicet Rei, qui obtendebat, vti videtur, fraudulenter præſcriptionem 40. annorum, vbi not. *Innoc.* quòd licèt quis non teneatur reſpondere actori, niſi de mandato judicis, ſibi tamen præjudicare, ſi reſpondeat; cenſetur enim hoc ipſo lis conteſtata, vide quæ diximus ſupra *c.* Vnico. *De litis conteſtatione.* Jubet verò Pontifex, ſi Reus iſte rurſus citatus non venerit, veluti contra contumacem, qui eo ipſo perdit litem, vt dictum eſt ad Rubr. *Not.* 4. ad ſententiam definitivam procedi, aut licèt venerit, non plus, quàm poſſeſſionem ipſi adjudicari, petitorio adverſæ parti reſervato.

Cap. V. Finem litibus.

Innocentius III.

S V M M A.

Ad lites citò finiendas, præſertim in beneficialibus, decernit Pontifex, vt poſt intentionem vnius partis fundatam, ſi altera velit legitimas exceptio-

nes

nes opponere, quas nolit, aut nequit in continenti probare ad ſoluendas alteri parti moderatas expenſas, ſi intra inducias ad probandam exceptionem conceſſas in probatione defecerit, condemnetur. Et ſi ſoluendo non fuerit, aliàs ſecundùm arbitrium Iudicis puniatur.

EXEGESIS.

Expenſis.) Hoc ſemper regulare eſt, vt *qui non eſt ſoluendo, alio modo puniatur. 14.q.6.c.Si res.l.1. ad fin.ff.De pœnis, & l.Si quis id. §.In ſeruos. ff.De juriſd.omn.jud.* Quod verò hic cum *gl.* diſputatur, an excipiens ante litem conteſtatam, condemnandus ſit in expenſas, rectiùs tractatur in *tit. de except. inf.* Hoc *cap.* procedere de exceptionibus poſt litem conteſtatam, patet inde, quòd loquitur de illis poſt intentionem alterius partis fundatam. Per teſtes videlicet, vel inſtrumenta, vel confeſſionem, aut per evidentiam facti. *c.Cùm ad ſedem.ſuprà. de reſtit.ſpeliat.l.Siquidem.C.De except.* Vel etiam præſumptivè. *l.Sine.C.De probat.* vel ipſo communi jure. *c.Omnes Baſilicæ.16.q.7.& c.13.Monaſteria.q.2.* qui modi enarrati à *gl.* & communiter recepti, vt colligitur ex *Panorm.n.3.* ſupponunt litis conteſtationem.

Cap. VI. Cùm dilecti.

Idem Præneſtino Epiſcopo, Apoſtolicæ Sedis Legato, & Decano Brinenſi.

SVMMA.

In cauſà Electi Leodicenſis, quem aliqui repellere conabantur, vt indignum, cùm in termino citationis nec per ſe, nec per alium compareret. Reſcribit Pontifex, cùm mandatur alicui, vt ad certum tempus compareat, duo mandari 1. vt ad Iudicem veniat, 2. vt ad diem præfixam accedat, quo ipſo ſi venire non poſſit, tenetur alio die ſe præſentare; ſicut ſi mandetur alicui, vt ad certum diem ſoluat, ſi eâ die ſoluere non poſſit, eo elapſo nihilominus ad ſolutionem tenetur. Quare dictum electum, qui nec venerat, nec ſufficientem reſponſalem miſerat, cùm nec adventùs eius ſpes eſſet, curauit Pontifex condemnari in legitimas, & moderatas expenſas, quas Adverſarij fecerant à tempore citationis commiſſa, ex tunc illum expectantes.

EXEGESIS.

Ex dictis patet, hunc electum propter contumaciam rectè condemnari in expenſas. Quod verò *gl.* docet, non fuiſſe neceſſe mittere procuratorem, ſed poſſe mitti excuſatorem ab eo, qui juſtam habet abſentiæ cauſam, iuxta *c. Querelam ſuprà.de Procuratoribus*, revocatur enim ſententia, ſi fuerit juſta abſentia, apparet autē ex textu, dictum electum nec juſtam quidem habuiſſe abſentiæ cauſam, ideòque mittendum ab eo fuiſſe reſponſalem, quo nomine intelligitur Procurator, cuius officium eſt reſpondere pro accuſato.

Cap. VII. Cùm olim.

Idem Armacano, & Caſſelenſi Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm D. Clericus ſe aſſereret in Epiſcopum Roſſenſem fuiſſe electum, nulloque ſe tum opponente, juſſu Prædeceſſoris Innocentij fuiſſet conſecratus, poſtea F. & G. Monachi, vterque aſſeruerunt, ſe à Canonicis Roſſenſis Eccleſiæ fuiſſe electos, & prædictum D. per falſas literas fuiſſe conſecratum, ideòque à dicto Prædeceſſore examen electionis fuiſſe his ipſis Legatis commiſſum, vt ſi illegitimam reperirent, inter prædictos F. & G. audirent cauſam, eùmque præferrent, cuius electio eſſet Canonica. Cùm verò dictus D. ter citatus nollet comparere, & legati teſtimonio Cleri, populi, ac Regis, & vel maximè Capituli Roſſenſis comperiſſent, dictum D. nequaquam fuiſſe electum, nec etiam de electione G. Monachi Capitulum agitâſſe, ſed memoratum F. Canonicè elegiſſe, Præfatus D. ad Sedem Apoſtolicam accedens, ſuper aliis quibuſdam grauaminibus, ex injuriis contra eundem F. & quoſdam alios literas impetrauit; electo F. poſtmodum (Adverſario jam domum, vti apparet reverſo) Legatorum literas de proceſſu commiſſionis præſentante.

Pontifex miſericorditer volens agere cùm D. juſſit illum rurſus citari, ſi in Hybernia poſſet inveniri, ſi verò inventus intra tres menſes non compareat, dictum F. conſecrari. Quam conſecrationem mandat vnius anni ſpatio differri, ſi idem D. in Hiberniâ non inventus, iter ad Sedem Apoſtolicam arripuiſſet (quia eo ipſo cenſetur ad Pontificem, non verbo, ſed ipſo facto ob ſuſceptum iter ad Sedem Apoſtolicam appellâſſe) & dicto F. adminiſtrationem Roſſenſis Eccleſiæ in ſpiritualibus, & temporalibus interim committi.

EXEGESIS.

Neque hoc capitulum habet multum difficultatis huic tit. propriæ, quæ enim ad electionem pertinent, *lib.1.tit. De electione, & lib.3. De appellatione* ſunt explicata. Illud bene notat *gl.* quòd per annum denique Pontifex juſſit expectari abſentem, non factum eſſe vi juris communis, ſed ex miſericordiâ ab eo, qui poteſt omnia. Idque ipſum eſt, quod dicitur in ſumma *cap.* inſerta Corpori Iuris, in beneficialibus non tranſire in rem judicatam reſpectu Superioris, quia facilè poteſt opponi, ob quod ſententiam latam oportet revocari, aut irritam declarari.

Cap.

Cap. VIII. Veritatis.

Idem.

S V M M A.

Cùm H. Epiſcopus Curienſis ob atrocia crimina accuſatus, coram Legatis Sedis Apoſtolicæ comparere noluiſſet, per ipſos ab officio, beneficióque ſuis ſuſpenſus. Dein coram ſecundis judicibus difficulter comparens, ſe defendere neglexit, ideóque ſuſpenſionem priorem Pontifex confirmauit. Causâ denique tertiis judicibus commiſſâ, rurſus citatus, neque vel per ſe, vel per reſponſalem comparens tanquam inobediens excommunicatus fuit, poſtquam teſtes, quos Pontifex juſſit admitti, omnes articulos de obiectis criminibus probâſſent. Pontifex igitur conſiderans, legitimè fuiſſe proceſſum, & reum poſt ſententiam excommunicationis celebrâſſe, omnibus eundem accuſantibus, & nec vno quidem defendente, perpetuæ depoſitionis ab omni Pontificali, & Sacerdotali officio tulit ſententiam, in irritum reuocans, quæcunque poſt ſententiam in ipſum latam de rebus Eccleſiæ alienare præſumpſit.

E X E G E S I S.

Hic quoque caſus contumaciæ eſt tam manifeſtus, vt explicatione non indigeat. Cur autem hic proceſſum fuerit contra abſentem, lite non conteſtatâ, vide quæ diximus, in *c. Quoniam. eod. t. & gloſſ. hic.*

Cap. IX. Contingit.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Si actor, cui ob contumaciam partis aduerſæ adiudicatur cauſa rei ſeruandæ poſſeſſio, illam propter Rei potentiam, aut dolum infrà annum nanciſci non poſſit, vel acquiſitam amittat, decernit Pontifex, vt in caſu præmiſſo, ne contumax melioris, quàm abſens ſit conditionis, actor conſtituatur elapſo anno verus poſſeſſor.

Hic caſus pertinet ad tit. ſeq.

Cap. X. Venerabilis.

Greg. IX. Archiepiſcopo Burdegalenſi.

S V M M A.

Mandat Pontifex Archiepiſcopo Burdegalenſi, vt initio Quadrageſimæ, ad reſpondendum Archiepiſcopo Bituritenſi ſuper jure Primatiæ, per ſe, vel per Procuratorem Apoſtolico ſe conſpectui præſentet. Additque ſe nihilominus Legatis ſuis demandâſſe, vt & ipſi ad eundem terminum peremptoriè illum citent, ac ſi non poſſit inveniri, citationis edictum per ſe, vel alios apud Eccleſias publicè proponant.

Iſte modus citandi patet quoque ex *c. Cauſam quæ.* ſuprà. & dictis ad *c. 19. Propoſuiſti. de foro compet.*

IDEM TITVLVS DE DOLO ET CONTVMACIA IN SEXTO.

Cap. I. Actor.

Innocentius IV.

S V M M A.

Actor in termino ad quem citari Aduerſarium fecit, non comparens, venienti Reo in expenſis propter hoc factis legitimè condemnatur. Neque ad aliam citationem admittitur, niſi cauerit, quòd in termino ſit comparituru.

E X E G E S I S.

Actor.) Nota I. Quòd cùm Reus ad inſtantiam Actoris citatur à Judice (qui non debet interponere officium ſuum ad priuatam vtilitatem, niſi requiratur à partibus. *l. 4. ff. De dam. infect. c. 1. De jud. in antiq.*) ad certum terminum, actori eo ipſo ſimiliter illum terminum aſſignari, licet Judex id non dicat, ideóque actor non comparens, tanquam contumax punitur, vt ait *gl.*

Nota II. Dubium eſſe, quas expenſas actor debeat reſtituere? *Dominicus de S. Gemin.* & *Franc. n. 2.* exiſtimant, quòd verbum *propter hoc factis*, referatur duntaxat ad verbum *Veniendo*, ideóque intelligi illas expenſas, quas Reus facit ſtando, veniendo, & redeundo, non item; ſi fecerit alias expenſas, puta pro Conſilio Aduocatorum. Sed contra eſt. *l. Eum, quem temerè. ff. De judiciis*, vbi dicitur, quòd faciens aliquem temerè vocari ad judicium, debeat ſoluere viatica, & ſumptus litis. facit *l. Sancimus. C. de jud.* vbi dicitur, quòd contumax debeat ſoluere omnes expenſas, & damna, quæ fecit ipſe Reus, vel actor comparens, & hoc videtur probabile.

Ad quem citari, &c.) *Gl.* in *c. Querelam. de procurat. in Gregor.* dicit, quòd quis pro ſimplici citatione non ſit condemnandus in expenſas, ſed ſolùm pro peremptoriâ. DD. tamen contrarium tenent, quòd quis ad hunc effectum, etiam pro ſimplici citatione cenſendus ſit contumax, ſed non quantum ad ſententiam definitiuam, vel miſſionem in poſſeſſionem bonorum. Quæres, quid ſi Reus ſimiliter non compareat, vt Actor? Placet reſponſio *gl.* quando neuter comparet, certum eſſe, quòd contumacia compenſetur, quantum ad partem aduerſam, ſic vt neutra poſſit ab alterâ petere expenſas. Ad Rempublicam, quod attinet, aliqui cenſent, vtrumque eſſe puniendum, quia offendunt

Rempublicam, & judicis auctoritatem, ſi neuter citatus compareat. Alij ſentiunt, cùm partis non interſit, nec Reipublicæ deberi mulctam.

Niſi ſufficienter cauerit, &c.) Per pignora videlicet, aut fidejuſſores. *l. Si mandato. §. vlt. ff. Mandati.* Qualem cautionem ſi dare non poſſit, ſufficit cautio juratoria, imò promittere verbo, ſe ſubiturum pœnam, juxta *Innoc.* Eſt autem hoc neceſſarium, quando requiritur cautio ſufficiens; ſecus eſt, ſi clauſula *ſufficienter* non addatur. Obſerua denique eum, qui ſemel fuit in judicio, ſi poſtea non compareat, præſumi, malitioſè tunc abeſſe, vt poſt *gl.* docet *Franc. n. 5.*

Cap. II. Eum, qui.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Eum, qui ab interlocutoria, vel grauamine judicis recedit appellans, citare ad alia in judicio facienda, vel ad ſententiam audiendam, niſi ſponté appellationi renunciet, Iudex non tenetur. Nec ideò minùs proceſſus illius abſente licet appellante, eſt validus.

E X E G E S I S.

Vel grauamine.) Hoc *gl.* notat ideò dici, quia ſi appellaretur à ſententiâ definitiuâ, jam Judex functus eſſet officio ſuo, adeóque nihil haberet, quod vltra ageret. *c. In literis. de officio Deleg.* in antiq. & *l. Iudex. ff. De re jud.* Idem videtur dicendum quoad executionem, ſi quæ immineat facienda poſt ſententiam definitiuam, niſi in illis caſibus, in quibus appellatio impedit executionem, juxta *c. Romana. §. ſi autem. inf. de appellat.* Objicit *gl.* quosdam Canones, vbi Judices citârunt appellantem, quem putârunt fruſtratoriè appellâſſe, aut Pontifex id mandat fieri. Placet Reſponſio ejusdem *gl.* quòd ordinariè, & ex neceſſitate id fieri non debeat, poſſit autem id fieri, & debeat aliquando fieri ad malitiam conuincendam. Ad quod facit *c. Accedens.* & *c. Ad petitionem. de accuſat.*

Quærit denique *gl.* vtrùm, qui in vno actu judicii fuit contumax, ad alios actus ſit citandus, & reſpondet vniuerſim affirmatiuè, *arg. c. Cùm olim. de teſtibus. ſub fin.* Vbi citatur contumax ad ſententiam audiendam; addit rationem, quia licet in vno actu contumax ſit, non propterea oſtendit, quòd in aliis contumax eſſe velit, ſed rectiùs dicit. *Innoc. in c. Auditis. de procuratoribus. & d. c. Conſuluit.* quando quis citatus eſſet generaliter ad totam cauſam, poſſe procedi abſque aliâ citatione ad ſententiam definitiuam. Quod *Hoſtienſis* intelligit, quando Iudex in citatione comminatur ſe proceſſurum in cauſâ vſque ad finem incluſiuè. Limitat *Io. Andr.* niſi citatus, qui priùs non comparuit, ad alios actus cauſæ compareret per ſe, vel per procuratorem, tum enim opus fore nouâ citatione.

IDEM TITVLVS DE DOLO ET CONTVMACIA IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Si ante.

Clemens V. in Conc. Viennenſi.

S V M M A.

Si ante definitiuam ſententiam quis appellet, & Iudex appellationi non deferens, eo citato, vel non citato in cauſa procedens, etiam contra abſentem, definitiuam ferat, poterit idem appellans, à dicta ſententia appellare intra tempus debitum, niſi prima appellatio eſſet friuola manifeſtè.

E X E G E S I S.

Ne per *c. 2. in 6.* præjudicetur juri appellantis, ſi fortè juſtam cauſam appellandi habeat, hîc concedit Pontifex, vt etiam is, contra quem abſentem rejectâ ejus appellatione judex vigore dicti *cap.* procedit, vt à tali definitiua poſſit appellare, niſi prima appellatio fuiſſet manifeſtè friuola. Vt quia nulla fuit cauſa expreſſa, vel non legitimè facta, dato, quòd eſſet vera, vel licet legitima, manifeſtè tamen falſa, vel quia jam pronunciatum eſſet, illam falſam eſſe, neque ab hâc pronunciatione appellatum eſſet, vt ait *gl.*

TITVLVS XV.

DE EO, QVI MITTITVR IN POSSESSIONEM CAVSA REI SERVANDÆ.

In Rubricam.

Quia propter contumaciam rei ſæpè devenitur ad miſſionem in poſſeſſionem, ideò rectè poſt tit. de contumacia, iſte ſubnectitur. Et quamuis rubrica ſolum faciat mentionem de eo, qui mittitur in poſſeſſionem cauſâ rei ſeruandæ, tamen textus tractat etiam de interpoſitione ſecundi decreti, per quod transfertur vera poſſeſſio. Habetur de hoc *tit.* etiam in *6. c. Vnicum.*

Cap.

Cap. I. Conſtitutis.

Alexander III. Priori & Fratribus de Guiſeburch.

S V M M A.

Cùm dictus Prior & fratres in poſſeſſionem Eccleſiæ de Lamento causâ rei ſeruandæ fuiſſent inducti, & Præpoſitus de Berillo, ad quem dicta Eccleſia ceteroquin pertinuerat, infra annum ſtandi juri non præſtitiſſet cautionem, etſi voluntatem præſtandi habuerit, & fratres cauſam parati fuiſſent, recipere; ideò decernit Pontifex, vt amodò poſſeſſionem præſcriptæ Eccleſiæ (ſaluo jure petitorij Præpoſito cauſam petente) abſque contradictione habeant.

E X E G E S I S.

Causâ rei ſeruandæ.) Mittitur actor in poſſeſſionem ex decreto Iudicis; pro quare, Nota 1. *Decretum* variè accipi, v. g. pro ſententiâ definitiuâ, pro eo, *quod cum Conſilio Cardinalium Papa ſtatuit, & in ſcriptis redigit*; pro *conſenſu eligentium* itidem in ſcriptis redacto; pro eo, *quod Capitulum*, ordo, communitas, aut Vniuerſitas aliqua *ordinauit*; pro *auctoritate Iudicis* in alienationibus, aut aliis interpoſitâ. Denique in propoſito ſumitur, pro *mandato*, ſeu juſſu proprio *judicis*, quo mandat bona alterius propter ejus contumaciam, in pœnam contumaciæ poſſideri, cùm actum eſt actione reali, vel perſonali, vt deſcribit. *Speculat. l. 2. part. 1. §. 1.* Hoc decretum duplex eſt, *primum*, & *ſecundum*. Dicitur autem *primum decretum*, quaſi primus juſſus, quo Iudex aliquem mittit in poſſeſſionem; *Secundum* autem decretum eſt juſſus ſecundus in cauſa ejuſmodi miſſionis. Et licet primum dicatur reſpectu ſecundi. *c. Nos ſumus. §. 1. & c. Quia ergo. 13. q. 1. & l. Qui duos. ff. De rebus dubiis*, non tamen ſemper id fit. *c. Ioſeph. de Verb. ſignif.* quia quandoque interponitur primum decretum, & non ſecundum.

Nota 2. ejuſmodi miſſionem lite tum conteſtatâ, tum non conteſtatâ decerni. Lite conteſtatâ quidem, ſi de cauſa non liqueat, actorem Iudex in poſſeſſionem bonorum rei immittit, ita vt ſtatim verus efficiatur poſſeſſor, & reo abſenti ſola proprietatis quæſtio relinquatur. *c. Prout nobis. de dolo, & contumaciâ.* ibi *gl.* & DD. Lite non conteſtatâ, idem fit, vt videlicet, ſi ad cauſæ merita deueniri non poſſit, ad miſſionem in poſſeſſionem deueniatur, *d. c. Prout. item c. Quoniam §. in aliis. & toto tit. vt lite non conteſtatâ.* Non tamen debet Iudex nimiùm feſtinare ad interponendum primum decretum, aliàs daretur reſtitutio contra eum. *l. Si finita. §. ſi forte. ff. De dam. infect.*

Nota 3. circa effectum primi decreti, actionem aut eſſe realem, aut perſonalem. Si *perſonalis*, multiplex eſt illius effectus. 1. Per illud habet miſſus & cuſtodiam, & defenſionem rerum, in quarum poſſeſſionem mittitur, quod dicitur judiciale, ſeu *prætorium pignus l. Non eſt mirum. l. 2. C. Qui pot. in pign. habeantur.* 2. Si debitor non ſatisfaciat. poteſt Creditor ſine libello petere à Iudice facultatem bona vendendi, ſi poſſeſſor latitet. 3. Habet cuſtodiam, non tamen veram poſſeſſionem, aliud enim eſt poſſidere, aliud in poſſeſſione eſſe. *l. Si quis autem. ff. De acquir. poſſeſſ.* 4. Quia per hujuſmodi poſſeſſionem competit illi interdictum *vt poſſidetis*, ex quo competit ei actio *in factum*, quanti ea res erit. 5. Vt ipſam poſſeſſionem & fructus alteri cuſtodiat, & interdum eos vendat, pretiúmque ſeruet. 6. Vt inde alatur. 7. Quia ſecundum quoſdam fructus lucratur, vt nihil inde reſtituere debeat, etſi alii diſſentiant. 8. Quia miſſus primò, potior eſt aliis poſtea venientibus, qui nullam habent hypothecam, & qui ſimili juſſu principis mittuntur, nec ſunt eiuſdem tituli. Si enim eſſent Creditores eiuſdem tituli, omnes concurrerent eodem jure. Sic *l. Poſteriores cum prioribus. l. Cùm vnus. de bo. au. ju. poſſ. l. Fin. C. eod.* Hos effectus recenſet *Specul. loco cit. §. 5. ex eod. ib. n. 345.*

Nota 4. In reali actione eiuſdem primi decreti duplicem itidem eſſe effectum. 1. Miſſus acquirit actionem ex edicto, *Ne vis fiat ei. l. 1. §. 1. ff. Ne vis fiat ei, qui miſſus eſt in poſſ.* 2. Quia ſtatim incipit poſſidere; de quo mox, reliqui autem effectus primi decreti in actione perſonali ipſi non conveniunt. Non enim per actionem realem conceditur pignus prætorium, quia in re ſuâ non poteſt quis obligationem habere *l. Neque pignus. ff. De reg. jur.* niſi fortè per accidens. Neque ideò talis potior eſt, quia miſſus eſt auctoritate Iudicis, ſed quia eſt rei Dominus, res enim ſua eo inſcio non potuit ab alio obligari. *l. Si ſine. C. Ad Senatuſconſ. Velleian.* Neque res poſſeſſa datur in ſolutum, quia quod meum eſt, amplius meum fieri non poteſt. *c. Inter dilectos. de fide inſtrum. l. Ex pluribus. ff. De reg. jur.* Denique, quòd vendere poſſit fructus, itidem habet titulo dominij non miſſionis per judicem.

Nota 5. De poſſidente ex primo decreto, quæri poſſe, vtrùm verè poſſideat, vel ſolùm detineat? Et rurſus diſtinguendum eſt, vtrùm perſonali actione agatur, vel reali? ſi perſonali, tum miſſus in poſſeſſionem, non poſſidet verè, ſed detendat, per *l. Poſſideri. ff. De acquir. poſſeſſ.* & alia jura, in quo omnes conſentiunt. Detinebit autem, donec Adverſarius tædio affectus, veniat reſponſurus. *c. Quoniam. §. In aliis. vt lite non conteſtatâ.* Neque, licèt Actor, ſeu Creditor mittatur in poſſeſſionem, Dominus, ſiue Reus inde eiicitur. *d. l. Poſſideri*, niſi judex ex officio illum jubeat recedere, ne ad rixas veniat, ſi ambo poſſideant. arg. *l. Si cuius. §. Sed ſi inter duos. ff. De vſu.*

Nota 6. Si agatur actione reali, controvertitur, vtrùm miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto poſſideat verè. Affirmant *Azor. Gof. Specul. loc. cit. n. 9. & alij.* addunt tamen non poſſidere incommutabiliter, quia ſi Reus intra annum venerit, reſtituitur ei poſſeſſio. *d. c. Quoniam. §. In aliis. & l. Si quis emptionis. C. De præſcript. 30. vel 40. annorum.* Sed neque talis poſſeſſio, quantùvis vera ſufficit ad præſcriptioné.

Alij autem, præſertim Canoniſtæ ſentiunt, quòd talis non verè poſſideat, ſed tantùm cuſtodiat, ſicut in actione perſonali, quia in *c. Paſtoralis. de officio Ordin. in fin. & c. Contingit. de dolo, & contum. l. Poſſideri. § fin. ff. De acquir. poſſeſſ.* dicitur, quòd poſt annum verus efficiatur poſſeſſor, ergo videtur priùs non fuiſſe. Deinde *c. Fin. & Pen.* dicitur mitti in poſſeſſionem causâ cuſtodiæ, facit *c. Iſtud*, quod cauſam rei ſervandæ itidem ponit. Itaque iſti cenſent, quòd univerſim ex quâcunque actione miſſus, primùm anno elapſo incipiat verè poſſidere, quaſi ex ſecundo decreto.

Sed contrarium meritò magis placet *Specul. loc. cit. n. 12.* Ratio diſcriminis eſt, quia in actione perſonali perſona obligata eſt, ex contractu, vel maleficio, non res, ideóque actor in poſſeſſionem mittendus eſſet, ſed quia perſona libera poſſideri non poteſt. *c. 2. De pignor.* & *l. Cùm heredes. ff. De acquir. poſſeſſ.* ideò actori ſuccurritur in rebus, non vt eas poſſideat, ſed vt cuſtodiat. In reali autem miſſus verè poſſidet, quia agens in rem, dicit rem ſuam eſſe, aut ſibi jus ad illam competere; neque agit contra perſonam, niſi quia tenet rem. *§. 1. inſtit. de act.*

Ad cit. *c. Paſtoralis*, dico verum poſſeſſorem ibi accipi pro incommutabili, confirmatur ex eodem *cit.* Vbi dicitur reum, ne actor poſt annum efficiatur verus, id eſt incommutabilis poſſeſſor, cautionem de parendo juri præſtare debere, vt ſic recuperare poſt annum poſſit; amiſit ergò illam reus, & acquiſiuit actor. Jura verò, quæ etiam in reali ſignificant actorem mitti in poſſeſſionem cuſtodiæ causâ, non negant illum verè poſſidere, ſed exprimunt, quod magis neceſſarium eſt.

Nota 7. Si is, qui paſſus eſt miſſionem, intra annum venerit coram judice, poterit recuperare poſſeſſionem, ſatisfacto tamen priùs actore de damnis, & expenſis, vtilibus, ac neceſſariis factis à tempore miſſionis. *l. Per hoc ait. ff. De bo. an. ju. poſſ. & c. 1. De ſequeſt. poſſ.* Incipit autem annus iſte currere, ex quo re ipsâ ventum eſt in poſſeſſionem, *l. Non eſt mirum. ff. De pignor. act.* Sed ſi propter dolum, aut contumaciam miſſus nequeat poſſeſſionem nanciſci, nihilominus currit, à tempore videlicet doli, aut contumaciæ. *c. Contingit. de dolo, & contum.* ſuprà. Quòd ſi minor vel Eccleſia veniat poſt annum, nunquid audiuntur? Reſp. affirmativè cum *Specul. hic n. 33.* audiri videlicet per beneficium reſtitutionis, quo gaudet.

Decernimus, vt amodò poſſeſſionem, &c.) Nota I. Ex dictis conſtat *ſecundùm decretum* eſſe ſecundùm juſſum judicis, quo jubet alterius bona propter contumaciam poſſideri, vel retineri, quæ priùs ex primo decreto poſſidebantur, vt colligitur ex his cap. huius verbis. Nunquam autem interponitur, niſi cum cauſæ cognitione, & vtrâque parte præſente, iuxta jura, quæ videmus apud *Specul. tit. de ſecundo decreto n. 1.* Non eſt autem neceſſarium ſecundum decretum in realibus, iuxta ſententiam, quam Not. *ſexto* ſecuti ſumus, ſed elapſo anno actor veluti ex ſecundo decreto fit incommutabilis poſſeſſor eo ipſo, vti docet *Specul. §. 4. n. 20.* Nec vnquam etiam in perſonalibus propter hoc decretum venditio bonorum poteſt decerni, niſi 1. Reus miſſionem paſſus latitet, & comparere nolit, fraudandi causâ. *l. Fulcinius. §. Cùm hoc edictum. C. De his, qui ad Eccleſiam confug.* 2. niſi de debito conſtet. 3. niſi tempus vnius anni à primo edicto ſit elapſum. *l. Cùm perſonas. C. De bon. an. ju. poſſ.*

Nota denique 2. Effectum ſecundi decreti eſſe, quòd conſtituit eum verum poſſeſſorem, & pariat cauſam, ſeu titulum vſucapiendi, ſiue præſcribendi. *l. Si finitâ. §. Si Julianus. ff. De dam. infecto.* Si bona auctoritate judicis diſtracta, aut in ſolutum data fuerint, aliàs ſecus. imò ſentiunt aliqui, quòd in causâ noxali, & damni infecti conſtituat aliquem dominum, ſi Reus antè dominus verus erat.

Cap. II. Cùm ſicut.

Clemens III. Archiepiſcopo, & Archidiacono Eboracenſi.

S V M M A.

Cùm Moniales quædam rei ſeruandæ causâ miſſæ eſſent in poſſeſſionem cuiuſdam eccleſiæ, & Subdecanus, cum quo ipſis lis erat, Delegatis Apoſtolicis offerens cautionem ſtandi judicio, intra annum poſſeſſionem ſibi reſtitui necquidquam peteret, Pontifex re intellectâ mandat, cautione receptâ poſſeſſionem ei reſtitui, & obſtare noluit, quod annus elapſus eſſet, ſi per eum non ſteterit, quo minùs infrà annum & poſſeſſionem receperit & dederit cautionem.

E X E G E S I S.

Non ſteterit.) Eſt Pontificis mandatum rectæ rationi & naturali æquitati valdè congruum. Quia, vt bene *not. gl. Si per me non ſtat, quo minùs faciam, quod debeo, non eſt mihi imputandum. c. Si autem, & c. Plerumque §. 1. de reſcript.* Alia fuit ratio *Præpoſiti de Borillo c. Proximo*, quia ille voluit ſolummodo offerre cautionem intra annum, ſed ſine effectu, etſi fratres parati eſſent recipere. Iſte verò ſubdecanus voluit, & obtulit, ſed defuit, qui reciperet.

Cap. III. Cùm veniſſent.

Innoc. III. Vrbinati, & Senagolenſi Epiſcopis.

S V M M A.

Cùm Legatus Apoſtolicus cauſam quandam poſſeſſionis inter abbatem S. Angeli, & quemdam P. commiſiſſet Iudicibus ſecundum jus, & conſuetudinem loci terminandam, illi inſiſtentes ſoli juri, neque attentâ appellatione dicti P. partem aduerſam in poſſeſſionem rei petitæ cuſtodiæ causâ miſerunt; ita, vt ſi præfatus P. intra annum præſtaret cautionem

ſiſtendi

ſiſtendi judicio, & Abbati 30. libras reſtitueret pro expenſis, reciperet poſſeſſionem. Quam cautionem cum expenſis ſex librarum, poſtea recepit ipſe Legatus Apoſtolicus; ipſo Pontifice confirmante, ac inſuper decernente, vt ſi conſuetudo, ſuper quâ dictus P. appellationem fundârat, ſit rationabilis, nec ad expenſas quidem condemnetur.

EXEGESIS.

Bonam terræ Conſuetudinem.) Non apparet, qualis fuerit hæc conſuetudo, neque eam explicant. Veriſimiliter fuit per hanc conſuetudinem derogatum juri communi, ne fortè miſſio in poſſeſſionem in illo loco ſecundum rigorem juris communis locum haberet, quod potuit induci ex rationabili aliquâ causâ. Nota autem, quòd Pontifex ſolùm, niſi conſuetudo foret rationabilis, juſſit abbati reſtitui expenſas neceſſarias. Dicuntur verò expenſæ neceſſariæ, ſine quibus deterior res eſſet, ſi non fierent, aut etiam periret. *l. Impenſæ. ff. de Verborum ſignif.*

Cap. IV. Si Aduerſarius.

Gregorius IX.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi aduerſarius legitimè per edictum citatus ad loca remota ſe transferat, nec procuratore, nec alio poſt denunciationem domi publicè factam, qui eum defendat, comparente, jure actorem petere, vt in poſſeſſionem terrarum, causâ cuſtodiæ inducatur.

Eſt textus clarus, & patet ex dictis.

IDEM TITVLVS DE EO, QVI MITTITVR IN POSSESSIONEM CAVSA REI SERVANDÆ IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Eum, qui.

Innoc. IV.

SVMMA.

Eum, qui ſuper dignitate, perſonatu, vel beneficio obtinendis, cum aliquo litigat poſſeſſore, propter aduerſæ partis contumaciam, in poſſeſſionem petitorum Pontifex ſtatuit non eſſe mittendum, ne ad ea ingreſſus pateat vitioſus. Sed licet in hoc caſu contumace abſente, etiam lite non conteſtatâ, negotium ſine debito terminare.

EXEGESIS.

Ingreſſus patere valeat vitioſus.) Pro intellectu text. Caſum ſic format *gl.* Vacante beneficio, in quod Titius ſine titulo intruſus fuit, Sempronius petit à Papa, vt illud tanquam ad ſe deuolutum ipſi conferat, Papa mandat judicibus, vt ſi de intruſione conſtet, Sempronio illud conferant. Titio licet peremptoriè citato non comparente, non tamen Judices Sempronium poſſunt mittere in poſſeſſionem, propter hanc Decretalem, & cauſam ibi expreſſam, quia cùm Sempronius necdum habeat titulum, aut inſtitutionem, ingreſſus illius ad beneficium foret vitioſus.

Extendunt DD. hoc *cap.* etiam ad beneficia obtenta, ſed profectò repugnante textu, in quo non fit mentio niſi de obtinendis, neque de regreſſu ad beneficia recuperanda. Sed ſolùm de ingreſſu, qui clarè refertur ad obtinenda, non ad obtenta, vt optimè ponderat *gloſſ.* Poteſt tamen dici, extenſionem ad beneficia obtenta, à DD. non fieri vi verborum, ſed ob paritatem rationis, quia hoc caſu etiam ingreſſus, quatenus generatim regreſſum quoque complectitur, poſſet eſſe vitioſus, & cùm ordinario juris remedio procedi poſſit etiam lite non conteſtatâ, non eſt ducendum ad remedium extraordinarium miſſionis in poſſeſſionem.

Objicit verò *Francus hîc n. 1.* hunc text. procedere non ſolùm de beneficiis, verùm etiam de beneficiorum fructibus, cùm ſint neceſſarii ad beneficium, juxta. *Reg. juris in 6. Acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis.* Neque fieret eorundem ſequeſtratio propter eandem rationem, niſi in caſu. *Clement. de ſequeſtr. poſſeſſ.* Quod intelligit *Bald.* hîc de fructibus pendentibus, ſecus de ſeparatis à ſolo, qui non cenſentur eſſe tunc, vt fructus, ſed vt proprietas per ſe diſtincta à beneficio. *Arg. l. pen. §. fin. ff. De his, quæ in fraud. Credit.*

TITVLVS XVI.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR.

In Rubricam.

Dicitur lis pendere, poſtquam à Judice competente citatio emanauit, & ad partem citatam peruenit, vel per eum factum fuit, quo minùs ad ejus notitiam perueniret, juxta. *Clem. vnic. h. t.* quod allegauimus, c. 19. *Propoſuiſti. de foro competenti.* Notando 6. Quid autem continere debeat citatio, diximus ibidem *not. 3.*

Continuatur hic titulus rectè cum præcedente,

ne enim quis putet ex eo, quòd propter partis contumaciam actor poſſit mitti in poſſeſſionem circa ipſa cauſæ merita licere quidquam aliud innouare, hoc tit. decernitur, vt pendente lite nihil innouetur, qui extat etiam in *ſexto & Clement.* De eodem tractatur. *11. q. 1. c. vlt. & c. Volumus. 16. q. 4.* Pendet verò lis à citatione vſque ad ſententiam definitiuam, imò & vlteriùs, ſi ab eâ fuerit appellatum, vt dicit. *gl. in d. Clem. 2. verb. Lite pendente. & verb. Poſtquam.*

Cap. I. Memoria.

Alexander III. *Archiepiſcopo Eboracenſi.*

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt literæ prohibitionis, quas ad petitionem Archiepiſcopi Cantuarienſis dedit, nullum Archiepiſcopo Eboracenſi pariat præjudicium, quo minùs ipſi, & Succeſſoribus juxta priuilegia ſedis Apoſtolicæ, & Prædeceſſorum conſuetudinem, liberum ſit deferre crucem, quouſque definitiua ſententia decernatur, an etiam Eccleſiæ Cantuarienſi hoc de jure competat.

E X E G E S I S.

Nullum tibi præjudicium.) gl. ita loquitur, quaſi Papa ſine cauſæ cognitione, & illicitè prohibitionem hanc fecerit, quod neque neceſſarium eſt, nec facit ad ſedis Apoſtolicæ dignitatem. Rectiùs dixiſſet literas à Cantuarienſi fuiſſe ſub: & obreptitiè impetratas, ideòque à Pontifice reuocatas. Obſerua, hodie de jure poſſe Archiepiſcopos crucem ante ſe portare, per quæuis loca, etiam exempta ſuæ prouinciæ, quouis priuilegio contrario non obſtante, per *Clem. vlt. de priuil.* Quod jure antiquo ſolùm conceſſum fuit quatuor ſedibus Patriarchalibus, præterquam Romæ, vel in præſentiâ Papæ, aut Legati ejus *c. Antiqua, de priuilegiis*; alij autem id ſolum poterant ex priuilegio, quod hîc *in tex. ſub fin.* Appellatur jus, quia videlicet priuilegium eſt jus quoddam ſpeciale, aut priuatum à communi exorbitans.

Cap. II. Laudabilem.

Clemens III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd conjugum alteruter accuſatus ſuper matrimonio, ante probatam accuſationem, jure, quod habet in altero, priuari non poteſt.

E X E G E S I S.

Matrimonium accuſare contingit.) Nota I. Matrimonium dici impropriè accuſari, quando impetitur ratione alterius impedimenti, vel vt alij intelligunt, quando propter adulterium agitur ad ſeparationem thori. Neutro autem caſu matrimonium accuſatur ſecundum ſe, ſed ratione inceſtûs, qui committitur datâ matrimonij inualiditate, vel ratione adulterij prætenſi, ſi agatur ad ſeparationem thori. Neque obſtat 1. *c. Tenor. de re judic. & c. Veniens. de regul.* vbi lite pendente interdicitur carnale commercium; Nam in his *cc.* matrimonium, cujus vſus prohibetur, fuit contractum lite pendente, & ſic deerat poſſeſſio à jure approbata: hic verò agitur de pendentiâ litis, quæ reperit conjuges in quietâ, & juſta poſſeſſione, vt ait *Panorm. n. 4.* Neque obſtat 2. *c. Literas. de reſtit. ſpoliat.* vbi ſpoliato in causâ matrimoniali non fit plena reſtitutio; nam id fit propter probationes nondum diſcuſſas, ne, ſi illæ ſint inſufficientes, rurſus commercium ſemel conceſſum debeat reſcindi, & conjuges exponantur periculo peccati. Etſi verò in *d. c. Literas.* parti, quæ certam habet notitiam impedimenti, potiùs conſulatur, vt ſuſtineat excommunicationem, quàm reddat debitum, ne incurrat pœnam, adeóque propriâ auctoritate poſſit debitum negare: non tamen tale quid lite pendente poteſt judex, cùm illi nondum conſtet de peccato.

Ante probatam accuſationem.) Quæritur an poſt accuſationem legitimè probatam poſſit interdici matrimonij vſus, priuſquam feratur ſententia; Reſp. Secundùm literam, quæ nullam facit mentionem ſententiæ, videtur affirmandum. Alij tamen ſupplent, & conjungunt hæc duo, poſt probatam accuſationem, & ſecutam ſententiam; Alij dicunt, id fieri poſſe ſaltem poſt concluſionem in cauſa, poſtquam nihil reſtat, niſi ferre ſententiam, propter euidentiam facti; omne enim, quod in judicio probatur, dicitur, eſſe notorium. *c. Cùm olim. de verb. ſignif.* quod verum eſt juxta *Dominos de Rota deciſ. 26.* ſi probatio fuerit perfecta & ita in causâ concluſum eſt, vt nihil opponatur, aut opponi poſſit; ſed aſſentior *Panorm. n. 6.* qui abſolutè ſequitur primam ſententiam. Reus enim etiam poſt probatam accuſationem habet facultatem appellandi, & totum factum ſuſpendere poteſt remedio appellationis. Quâ, & tempore, intra quod fieri poteſt, pendente, nihil debet innovari juxta *c. Non poteſt. de appell. & quæ ibi notantur in 6.*

Cap. III. & IV. Eccleſia S. Mariæ.

Innoc. III. *Abbati & Conuentui S. Silueſtri.*

S V M M A.

Conjungimus hæc duo cc. quia ſunt ejuſdem Decretalis partes, cujus pars quoque eſt c. 10. De Conſtit. quod itidem incipit Eccleſia S. Mariæ, & huc pertinet, vt diximus ibidem. Si quis velit habere ſeriem facti, ordo eſt quem aſſignat gl. recepta 1. Legatur cap. 3. vſque ad verbum probibemus. 2. cap. 4. 3. cap. 10. de Conſtit. 4. verſ. prohibemus. Vnde denique ſumma, & caſus hic formari poteſt:

Eccle-

Digitized by Google

Eccleſia S. Mariæ in viâ latâ ſuper quibuſdam poſſeſſionibus contra Ioannem Ateiam, qui illas detinebat, mouit litem ſub judice L. qui poſſeſſionem, quam dictus Ioannes Ateia in Monaſterium S. Silueſtri tranſtulerat, abſtulit Eccleſiæ S. Mariæ, & tradidit dicto Monaſterio.

Cùm verò contra ſententiam dicti Iudicis L. (quem gl. prior appellat Conſulem Capitolij, altera autem Senatorem, & videtur idem cum illo, quem durante inter P. R. & Pontificem diſcordiâ, unà cum Patricio quodam per 50. annos vrbem gubernâſſe, teſtis eſt Panuinius in not. ad Plat. in Clem. III.) eadem Eccleſia peteret reſtitutionem à Cæleſtino Papâ, iſque cauſam ad ſe reuocâſſet; ejus Succeſſor Innoc. III. in irritum reuocans, quidquid ab aliis factum fuit, loco poſſeſſionum, quas Monaſterium S. Silueſtri alii, titulo locationis aſſignârat, tantumdem poſſeſſionum æquiualentium Eccleſiæ S. Mariæ juſſit aſſignari, & cùm eſſent aliis oppignoratæ, à Creditoribus liberari, vt habetur in c. 4.

Porrò Monaſterium cauſam reaſſumens oſtendit ſe his poſſeſſionibus à Senatore, de quo ſuprà, fuiſſe ſpoliatum poteſtate ſeculari, Pontifex verò attendens, quòd Laicis ſuper Eccleſiis, & perſonis Eccleſiaſticis etiam in fauorem deffiniendi nulla ſit attributa facultas, eaſdem poſſeſſiones Monaſterio, S. Silueſtri nec conuento, nec confeſſo, nec conuicto reſtituendas definiuit, vt habetur c. 10. de conſtit. prohibens tamen, ne poſſeſſiones in locum illarum ſubrogatæ, quas Ioannes ab Ateia lite cum Eccleſia S. Mariæ pendente, in Monaſterium S. Silueſtri tranſtulerat, interim alienarentur, vt ſi Eccleſia S. Mariæ, ſuper vitio litigioſi contractûs, vel proprietate velit agere, ſuperſit, quod euincere voluit, & habere, vt habetur c. 3. §. Prohibemus, quem diximus vltimo loco legendum.

EXEGESIS.

***Vitio litigioſi.*)** Pœna litigioſi contractûs eſt, quòd emptor ſciens rem litigioſam, pretium admittit, & rem reſtituit, de quo vide plura. *l. vlt. C. De litigioſis.* Dicitur autem vitium litigii, cùm quis rem litigioſam in judicium deducit, de cuius dominio mouetur quæſtio inter actorem, & Reum, vt in propoſito inter Eccleſiam S. Mariæ, & Joannem de Ateia transfert in alium lite pendente, ſiue ſint res, ſiue ſint actiones. *d. l. vlt. in princ. & in Auth. ibid. poſita.*

In aliquibus tamen caſibus, qui ponuntur in ipſa lege, poteſt res litigioſa alienari, ſcil. nomine dotis, donationis ante nuptias, tranſactionis, & diuiſionis rerum hæreditariarum, factæ, vel per legati, vel per fideicommiſſi cauſam; & hæc locum habent in ſpecialibus judiciis. In vniuerſalibus verò, cùm agitur de hæreditate, Prætor permittit, quandoque fieri alienationes, ſcil. pro impenſis funeris, ſolutione debiti, & cibariis familiæ. *l. Decius. ff. De petit. hæreditatis.*

Potuit igitur Eccleſia S. Mariæ agere de vitio litigioſi contractûs, per quem Ioannes de Ateia lite pendente has poſſeſſiones tranſtulit in Monaſterium S. Silueſtri, neque ſecundùm ſe iniqua erat ſententia Senatoris, qui illas rurſus adjudicauit Eccleſiæ S. Mariæ, ſed ob defectum partis, quam Iudices ſeculares in Eccleſiis habent nullam, & quòd cauſa non eſſet legitimè cognita, Pontifex ſententiam reſcidit, & poſſeſſione Monaſterio rurſus adjudicatâ, Eccleſiæ S. Mariæ ſolum petitorium reſeruauit.

Cap. V. Dilectus.

Honorius III. Cancellario, Cantori, & A. Canonico Pariſienſi.

S V M M A.

Cùm inter Rectorem cuiuſdam Eccleſiæ, & Monachos de Baſſeuillâ lis penderet ſuper decimis Noualium coram Delegatis Papæ, Monachi ſupradicti à Sede Apoſtolicâ priuilegium obtinuerunt ſuper iiſdem decimis, vigore cuius decimas ſibi vendicare contendebant, licet in priuilegio mota litis facta mentio non eſſet: Pontifex re intellectâ mandauit, vt judices priuilegio dicto non obſtante, procedant juxta formam ſibi traditam.

EXEGESIS.

***Indulgentiâ non obſtante prædictâ.*)** Hinc colligitur vniuerſalis regula, quòd priuilegium ſuper re litigioſâ tacito vitio litigii impetratum non tenet, nec valet. *c. Cauſam 2. de teſtibus, & c. Dudum. de priuilegiis*; pro quo plura jura allegat *gl.* Similiter non valet priuilegium tacitâ compoſitione obtentum. *c. Ex multiplici. de decimis.* neque poſt ſententiam ſuper re judicatâ impetratum. *l. 1. C. vlt. Lite pend.* nec valet confirmatio ſuper re litigioſâ. *c. 1. De confirm. vtili, vel inutili.*

IDEM TITVLVS VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR IN SEXTO.

Cap. I. Diſpendiis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si aliquibus apud Sedem Apoſtolicam, vel alibi litigantibus ſuper electionibus de ſe in diſcordiâ celebratis, aliquem ipſorum mori, vel ſuo juri renuntiare, aut à perſecutione ipſius contigerit quoquo modo excludi, ad electionem aliam (lite ſuper electione ſuperſtitis electi pendente)

Digitized by Google

dente) nullatenus procedi vult Pontifex, & electionem contra hoc attentatam, decernit ipſo jure inualidam.

EXEGESIS.

Res eſt clara.) Neque obſtat, quòd juxta ea, quæ in *c. Audito. de elect.* diximus, ſecunda electio facta, primâ non caſſatâ, interdum valet, quando prima ſcil. nulla erat, quia eligentes erant priuati poteſtate eligendi. Hæc enim, & ſi quæ ſint ſimilia, locum habent, quando ſecunda electio fit primâ nondum caſſatâ, nec in litigium deducta. Iſtud cap. autem & ſequens loquuntur in caſu, quando in litigium res jam eſt deducta, tum enim ſecunda electio ipſo jure eſt nulla, vt bene not. *gl.* hîc.

Cap. II. Si hi.

Idem.

SVMMA.

Si hi, contra quos ſuper beneficiis, quæ poſſident, litigatur, lite pendente cedant, vel fortè decedant, ſtatuit Pontifex, vt beneficia hujuſmodi, donec contra ſuperſtites lis finita fuerit, alijs nullatenus conferantur, nec ad ea eligatur quiſpiam, vel præſentetur. Secus factum ſit irritum. Si tamen ad defenſionem litis aliqui, quorum intereſt, petant admitti, eos in illo ſtatu in quo ipſam inuenerint, decernit admittendos.

EXEGESIS.

Lite finitâ.) Nota I. Rectè prohiberi collationem beneficiorum litigioſorum, quamdiu ſuperſtites ſunt, qui ſuper illis contendunt, etſi cedant, vel decedant, qui illa poſſident, quia petitoris intereſt, vt non ſubrogetur alius, lite, quam ipſe intentauit, pendente, alioquin cauſam perdet. Secus eſt, ſi poſſeſſor moriatur, quia tunc petitor poterit litem ſuam contra ſubrogatum perſequi.

Nota II. ex eâdem *gloſſâ.* Hanc decretalem non procedere, quando quis agit contra Clericum, eúmque petit remoueri ab Eccleſia, quia criminoſus vel concubinarius eſt, ſi actor non ipſe petat ſibi illud beneficium aſſignari, vel pro illo litiget tanquam ſibi debito. Si enim quis abſque hoc accuſat beneficiatum, ſiue moriatur, ſiue vltrò cedat, vel priuetur, licitè beneficium poteſt alteri conferri, quia eo ipſo finita eſt lis, quæ intentabatur contra vitia poſſidentis, non ſuper ipſo beneficio, tanquam illegitimè obtento.

In illo ſtatu.) Salutaris eſt hæc prouiſio. Eiuſmodi enim beneficiati ducebant cauſam vſque ad finem. Succedebant noui Adverſarij, quos oportebat de nouo citari, & judicium incipi, qui iterum cauſam producebant vſque ad concluſionem, & poſtea cedebant. Idem faciebant alij, & ſic non erat litium finis. Cui malo hic medetur Pontifex ſtatuens, vt ſi aliqui alij litem proſequi velint, non incipiant de nouo, ſed in eo articulo litem perſequendo pergant, in quo ipſam invenerint, ſiue in quo illum, qui ceſſit, vel deceſſit, reliquiſſe noſcitur.

IDEM TITVLVS VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETUR. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si duobus.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Tria hoc cap. ſtatuit Pontifex. 1. *Si duobus in Romanâ Curiâ ſuper beneficio ſibi collato litigantibus ibidem mori contingat vtrumque, collatio pertinet ad Pontificem, ſi verò extra Curiam Romanam moriantur, pertinet ad Ordinarium, niſi alius jus in eo habeat. Si vnus in Curiâ, alter extra Curiam moriatur, & prior beneficium poßidebat, itidem ad Papam, ſi alter erat in poſſeßione, ad Ordinarium ſpectat collatio. Si neuter ipſorum beneficium poſſedit, Pontifex in collatione eſt præferendus.* 2. *Si alter tantummodò ſiue poſſeſſor, ſiue petitor decedat, & ſuperſtes, vel alius cauſam perſequitur (cùm interim beneficium de jure conferri non poßit) ad quem collatio pertineat, declarabit eventus. Nam ſi ad defunctum pertinuerit beneficium, collatio ad Papam, ſi in Curiâ; vel ad Ordinarium ſpectat, ſi extra Curiam ſit defunctus. ſi ad neutrum beneficium ſpectârit, collatio erit Ordinarij.* 3. *Saluâ tamen in præmißis omnibus Romani Pontificis poteſtate, ad quem Eccleſiarum, perſonatuum, dignitatum, aliorúmque beneficiorum Eccleſiaſticorum plena, & libera diſpoſitio, ex ſuæ poteſtatis plenitudine dignoſcitur pertinere.*

EXEGESIS.

In Romanâ Curiâ.) Videtur hoc cap. determinare dubium, quod poteſt oriri *ex c. 2. De præbendis in 6.* vbi Collationi Papali reſeruantur omnia beneficia in Romanâ Curiâ vacantia, vtrùm videlicet ex duobus litigantibus in Curiâ ſuper aliquo beneficio ſibi collato, ſi alter moriatur, vel vterque, itidem collatio univerſim pertineat ad Papam. Negat autem id Pontifex, & diſtinguit, vt diximus in ſummâ, additâ tamen generali veluti proteſtatione de plenitudine poteſtatis Pontificiæ in beneficiis conferendis, cui non præiudicat, quod ſpontè Ordinarium jus ea conferendi concedit. *Concord. d. c. 2. & c. Propoſuit. de conceſſ. præbend.*

Cap. II. Cum lite pendente.

Idem.

TEXTVS.

Cum lite pendente nihil debeat innouari: litem quo-

Digitized by Google

quoad hoc pendere cenſemus, cùm à judice competente citatio emanauit, & ad partem citatam peruenit, vel per eam factum fuit, quominùs ad eam perueniret. Dum tamen in citatione prædictâ, alia ſint expreſſa, per quæ plenè poſſit inſtrui, ſuper quibus in judicio conueniantur.

Hic titulus patet ex dictis c. 1. eod. in Gregor.

T I T V L V S   X V I I.

DE SEQUESTRATIONE FRUCTUUM, ET POSSESSIONUM.

In Rubricam.

Conuenienter hic titulus ſubjungitur priori. Viſo enim, lite pendente nihil eſſe innovandum, dubitari poterat, vtrum per hoc etiam ſequeſtrationis actus ſit prohibitus, ideò de hac materiâ nunc agitur, de quâ etiam in Clement. *item c. Quoties. 2. q. 7. & c. Epiſcopus. d. 77.*

Nota I. Sequeſtratio eſt poſſeſſionis rei controverſæ in tertiam perſonam translatio facta conſenſu partium, vel autoritate judicis, eâ conditione, vt qui in lite ſuperior futurus eſt, ei poſſeſſio reſtituatur. *l. Licet. 17. ff. Depoſiti. l. Sequeſter. 10. ff. De Verb. ſignif.* quæ vult ſequeſtrum ab eo dictum, quòd occurrenti, aut quaſi ſequenti eos, qui contendunt, committitur. Eſt autem ſequeſtrum quædam depoſiti ſpecies, inde dictum, quòd eius, qui electus ſit, vtraque pars fidem ſequatur, teſte *Gell. l. 20. c. Pen.* Sequeſter ait *Iſid. l. 10. Etymol.* qui *certantibus medius interuenit, à ſequendo dictus.*

Nota II. Hinc colligitur ſequeſtrationem eſſe duplicem, Vnam *Conventionalem*, ſeu *voluntariam*, quæ fit ex libero controvertentium conſenſu. Alteram *judicialem*, ſeu *neceſſariam*, quæ fit mandato Judicis, ſeu Magiſtratûs. Conveniunt in eo, quòd vtraque eſt de re controverſâ, ſiquidem, vt quis rem, quæ controuerſa non eſt, ſequeſtrari patiatur, veriſimile non eſt. Vtraque item fieri poteſt tum in judicio, tum extra judicium, vt ait *Vult. l. 2. Juriſprud. Rom. cap. 30. §. 6.* Sequeſtratio.

Differunt 1. Conventionalis transfert poſſeſſionem in ſequeſtrem, niſi convenerit, vt tantùm detineat. *L. 17. §. 1. ff. Depoſiti.* Vnde ratione poſſeſſionis poteſt fructus percipere, & præſentare ad beneficia, ſi etiam Eccleſiæ, & Juris Patronatûs facta ſit ſequeſtratio, juxta *Felin. in c. Berthholdus, de ſent. & re judic. Gl. in Clem. vn. h. t.* Judicialis ſequeſtratio poſſeſſionem relinquit in ſuſpenſo, donec partes vel amicè tranſigant, vel Judex quis poſſeſſor ſit, aut eſſe debeat, pronunciat, *cap. 1. & 2.*

Differunt 2. Quia de conventionali dubium non eſt, jure eſſe permiſſam. Judicialem autem regulariter eſſe prohibitam DD. affirmant, niſi juſta cauſa ſubſit, quia nulli temerè auferenda eſt poſſeſſio, cujus magna eſt commoditas. *c. 2. Vt lite pend. c. 16.* cauſam matrimonij de *officio Deleg. c. Volumus. 6. q. 2. § Commodum. Inſtit. de interdictis.*

Nota III. Variè numerari caſus, in quibus Judex ex officio procedere poſſit ad ſequeſtrationem. *Hoſt. h. t.* enarrat quindecim. alij verò pauciores. Mihi placet compendium, in quod rem confert *Vulteius loc. cit.* Vt liceat ſequeſtrario, ſi is, qui rem poſſidet, ſit de fugâ ſuſpectus, præſertim ſi litigetur de re matrimoniali. Si depopulatio fructuum, aut rei ſimilis metuatur. Si contumax nolit cauere de conferendis bonis. Si fideicommiſſarius nolit cavere de ſoluendo fideicommiſſo, aut legato. Si res ad arma ſpectare videatur. Denique univerſim, ſi periculum ſit in morâ.

Nota IV. Etiam cùm juſta cauſa ſubeſt, hæc quatuor à judice *obtinenda*, quæ enarrat *Vulteius loc. cit.* 1. Vt Judici ſaltem ſummariè conſtet de jure illius, qui ſequeſtrum fieri poſtulat. 2. Vt is, in cuius præjudicium ſequeſtratio poſtulatur, ad eam fieri videndum citetur. 3. Vt ſequeſtrationem poſtulans, ad juris ſui, vel debiti conſecutionem id faciat; non calumniæ causâ, vel æmulationis, idque confirmat juramento. 4. Vt perſona illius, aduersùs quem ſequeſtratio poſtulatur, ſuſpicionem aliquam præbeat ſufficientem; ob cauſas videlicet enarratas.

Cap. I. Ad hoc.

Innoc. III. *Archiepiſcopo Mediolanenſi.*

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Mediolanenſis cauſam, quæ ſuper quibuſdam poſſeſſionibus vertebatur inter ipſum, & abbatem de Regulâ, Epiſcopo Veronenſi committi obtinuiſſet, & is ſuper poſſeſſorio partim pro Monaſterio, partim pro Archiepiſcopo ſententiam protuliſſet: Procuratore Monaſterii quæſtionem proprietatis intentante, Archiepiſcopus juriſdictionem Epiſcopi Veronenſis, cui poſſeſſionis, tantùm, non proprietatis cauſa commiſſa eſſet, expirâſſe oſtendit, & cum Iudex Abbatem in poſſeſſionem, quam ipſi adjudicauit, propter Archiepiſcopi contu-

maciam immiſiſſet , *Archiepiſcopus violenter Monaſteriū inde ejecit. Sed Cæleſtinus Papa tam cauſam poſſeſſionis, quàm proprietatis cōmiſſam interpretatus, poſſeſſionem pro ſuo arbitrio à Mutinenſi & Regienſi Epiſcopis ſequeſtrari præcepit. Quibus ejuſdem cauſæ cognitionē ejus Succeſſor Innoc. commiſit, mandato tamen ſequeſtrationis penitus reuocato: Archiepiſcopum autem in moderatas expenſas ob id factas Monaſterio, ex quo ipſum Epiſcopus Veronenſis in poſſeſſionem miſit, vſque ad ſatisfactionis tempus oblatæ reſtituendas condemnauit, cum cautione ſtandi iudicio.*

EXEGESIS.

Indiſtinctè Commiſſa fuerat.) Quando cauſa alicui committitur indiſtinctè, quæ inter hos, vel illos vertitur, ſuper talibus rebus, tunc tam cauſa poſſeſſionis, quàm proprietatis commiſſa intelligitur, per *h. t. & c. Paſtoralis. de cauſa poſſeſſ. & propriet. c. Significauerunt de teſtibus. & arg. l. Ordinari. C. De rei vendic.* Secus ſi vnum tantùm committitur, tunc enim non poteſt cognoſcere de altero. Non tamen vno, eodémque tempore, cauſa proprietatis, & poſſeſſionis diuerſis Iudicibus committi debet, per *h. t. & c. 1. De cauſ. poſſ. & propr.* ſicuti etiam cauſa proprietatis, & vſusfructus apud eundem judicem tractari debent. *ff. De quibus rebus ad eundem judicem eatur. l. 1.*

Mandato ſequeſtrationis reuocato.) Nota I. Cum nulla legitima cauſa ex ſupra dictis Notando 4. in rubr. appareret. *Innoc.* III. mandatum ſequeſtrationis à prædeceſſore ſuo emanatum reuocauit, quia poſt miſſionem rei ſeruandæ cauſâ, ſequeſtratio decerni non debet, vtpote mitius remedium.

Etſi illa cauſa ſit veriſimilior, quæ indicatur in *ſumma Capituli*, prout habetur in Corpore Juris, & ſub *fin. c.* illis verbis, vſque ad ſatisfactionis tempus oblatæ. Obtulit videlicet Archiepiſcopus Mediolanenſis, coram Reginenſi, & Mutinenſi Epiſcopis tanquā Delegatis Papæ cautionem ſtandi juri infra annum ſuper poſſeſſionibus illis, in quas Abbas fuit immiſſus quidē rei ſeruandæ cauſâ ab Epiſcopo Veronienſi tanquam priore Delegato. Sed poſt cautionem infra annum oblatam, debuit illas reſtituere Archiepiſcopo, iuxta *d. in c. 1. De eo, qui mitt. in poſſeſſ. notando 7.* Quare Innocentius, licet Monaſterium ejectum eſſet poſſeſſione, non tamen juſſit illud reſtitui, ſed ſolùm ab Archiepiſcopo moderatas expenſas, loco ſatisfactionis perſolui.

Nota II. Evitari poſſe ſequeſtrationem, ſatisdatione, ſiue fideiuſſione, vt tradunt *Mynſing. cent. 5. obſ. 35. Gail. l. 1. obſ. 143. n. 5.* & alij. Satisdatur autem, quando fideiuſſor datur de judicio ſiſti, vel conſeruandâ re integrâ. Non admittitur tamen ipſe, contra quem ſequeſtratio petitur ad caprionem de judicio ſiſti, niſi poſſideat bona mobilia, ſecundum *cc.* In defectum tamen eiuſmodi bonorum, aut fideiuſſorum, admitti etiam ſolere cautionem juratoriam, ſi perſona offerens ſit bonæ exiſtimationis, & vitæ integritate conſpicua, aſſerit *Gail. loc. cit. n. 6.*

Cap. II. Dilectus.

Honorius III. *Priori Debenſi & Decano de Calino.*

SVMMA.

Cùm Abbas, & Conuentus de Ciſteria in poſſeſſionem Eccleſiæ de Bethuſiâ (ſuper quâ cum Rectore illius contendebant) cauſâ cuſtodiæ à Iudicibus inducti eſſent, & fructus medio tempore perceptos, pro ſuæ diſtraherent libito voluntatis. Pontifex re intellectâ mandat, vt quatenus, ſi ita eſt, hi Delegati facientes fructus ſequeſtrari, ſi quid de ipſis diſtractum inuenerint, in ſtatum priſtinum reuocarent.

EXEGESIS.

Fructus ſequeſtrari.) Nota 1. illum, qui mittitur in poſſeſſionem, non facere fructus ſuos ſaltem in actione perſonali, vt colligitur ex *h. t.* etſi ſupra *c. 1. de eo, qui mittitur*, diximus *notando 3.* non teneri fructus reſtituere ſecundùm aliquos. Nota 2. etſi poſſeſſor lite pendente non debeat remoueri à poſſeſſione, poſſe tamen fieri ſequeſtrationem in caſu dilapidationis fructuum per *h. c. & ſeq.*

Cap. III. Ab eo.

Gregor. IX.

SVMMA.

Ab eo, qui à ſententiâ prouocat, fructus poſſeſſionis (ſi diſſipentur ab ipſo) poſſunt lite pendente rationabiliter ſequeſtrari.

Patet ex dictis, dilapidatio enim aut metus, ſeu periculum illius, præbet juſtam cauſam ſequeſtrationis.

IDEM TITVLVS DE SEQVESTRATIONE POSSES. ET FRVCTVVM IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Ad Compeſcendas.

Clemens V. *in Conc. Viennenſi.*

SVMMA.

Si contra poſſeſſorem definitiua ſententia ſuper beneficio à ſede apoſtolicâ in petitorio, vel poſſeſſorio promulgata fuerit, beneficium ipſum (dum tamen triennio pacificè antea ab eo poſſeſſum non fuerit) per loci Ordinarium apud perſonam idoneam ſequeſtratur, quæ plenam de ipſo curam

ram gerens id, quod de fructibus (debitis ſupputatis oneribus) ſuperfuerit, illi reſtituat, qui finalem in cauſa victoriam obtinebit. Sequeſtrationem ejuſmodi impediens, excommunicationem ipſo facto incurrat, non abſoluendus, niſi poſt ſatisfactionem, & reſtitutionem. Si ipſe litigans hoc fecerit, jure ſuo, ſi quod in beneficio habet, cadat. Non obſtante, ſi contra præfatam ſententiam de nullitate forſan opponatur.

EXEGESIS.

Contra Poſſeſſorem.) Rectè not. *gl. hic.* 1. vi hujus text. non fieri ſequeſtrationem, ſi contra petitorem pro poſſeſſore feratur ſententia. 2. Neque, ſi inter duos, vel plures petitores beneficii, feratur ſententia pro vno contra reliquum, vel reliquos. 3. Neque ſi feratur contra poſſeſſorem, non tamen pro petitore, quod colligitur ex text. qui requirit ſententiam in petitorio, vel poſſeſſorio promulgatam, ergo latam pro petitore, vel poſſeſſore, non alio, vel aliter, & in fine jubet Papa beneficium illi reſtitui, qui in cauſâ victoriam obtinuit, ergò ſi neuter vincat, diſpoſitio hæc non procedit. Obſerua præterea, illud duntaxat procedere apud ſedem Apoſtolicam, abſurdum enim fuiſſet, ait *gl.* per ſingulas ſententias Ordinariorum, vel Delegatorum poſſeſſores poſſeſſione priuari, per beneficiorum ſequeſtrationem. Solùm igitur ea beneficia hic intelliguntur, ſuper quibus ſententia definitiua lata fuit ab ipſo Pontifice.

Triennio pacificè.) Duo itaque requiri, advertit *gl.* ut ſequeſtratio locum habeat. 1. vt beneficium ſit triennio poſſeſſum. 2. Vt pacificè nullâ interim lite motâ. Neque juxta eandem *gl.* ſufficit tertius annus inchoatus, aut major illius pars, ſed requiritur triennium conſummatum, imò & continuum. Itaque ſi quis per vnum diem tantùm infra triennium non poſſidebat, non habet locum ſequeſtratio, de quo vide. *Io. Chokier in Reg. 33. v. 35. Cancellariæ, de triennali poſſeſſore.*

TITVLVS XVIII.

DE CONFESSIS.

In Rubricam.

NOTA I. Meritò hic tit. de Confeſſis, præmittitur titulo de Probationibus, quia, vbi adeſt propria confeſſio, non eſt neceſſaria probatio. Cum præcedentibus itidem rectè continuatur; actum enim eſt in ſuperioribus de contumaciâ, & modo contra contumacem procedendi, plerumque autem partes in judicio comparent, & aliqua confitentur, quæ probatione eo ipſo non indigent, aliqua verò negant, quæ ſubijciuntur oneri probandi, ideò rectè priùs agitur de Confeſſis, quàm de Probationibus, ad quas deficiente confeſſione recurritur. De quâ materiâ extat *tit. in 6.* & tractatur etiam *c. Nos in quemquam. 2. q. 1. item. 15. q. 3. & 6. & 8. per totum.*

Nota II. Etſi confeſſio partem adverſam relevet ab onere probandi, habet tamen reſpectu judicis vim probationis, vt contra Reum poſſit procedere, & ſententiam ferre, ideóque numeratur inter genera probationum, vt not. *gl. in l. 1. C. De edendo.* Dicitur autem confeſſio alia *judicialis*, alia *extraiudicialis.* Judicialis eſt, quæ fit *in judicio.* Extrajudicialis, *quæ extra judicium.* Vtraque autem non tantùm fit ore, ſed & rei evidentiâ, contumaciâ nimiâ, paciſcendo ſuper crimine, taciturnitate. Nam qui tacet, conſentire videtur, puta, ſi in jure id faciat, & Judici interroganti contumaciter reſpondere nolit, vel ab Adverſario allegata non neget. *cap. Tua nos. & c. vlt. De Cler. & cohabit. mulier. c. Nullus. c. Nonne. de præſumpt. c. Ex eo. 5. q. 6. & ibid. c. Sanè. 24. q. 2.*

Cap. I. Cùm Monaſterium.

Clemens III.

SVMMA.

Propter confeſſionem Presbyteri de Suaſoribus homicidii ab ipſo perpetrati, non vult Pontifex illos puniri, cùm ſecundùm vtrumque jus, de ſe confeſſi, ſuper aliorum conſcientiis interrogari non debent: & (crimine læſæ Maieſtatis excepto) de reatu proprio confitentis periculoſa confeſſio non ſit aduersùs quemlibet admittenda. Si tamen tales infamiâ laborent, adiunctis tribus ſociis ſui ordinis, jubet illis purgationem injungi.

EXEGESIS.

Non eſt aduerſus quemlibet admittenda.) Nulli ergo de ſe confeſſo ſuper aliorum crimine creditur. *c. 1. Veniens. de teſtibus. inf. c. Neganda. 3. q. 11. & c. Nemini. 15. q. 3. l. fin. C. de accuſat. & inſcript.* Vnde ſequitur, quod dicit text. *De ſe confeſſos ſuper aliorum conſcientiis interrogari non debere; cur enim interrogentur, ſuper quo ipſis credi jura nolunt.* Quod generale eſt, præterquam in crimine læſæ Maieſtatis per *h. t. & dd. ec.* An autem id valeat in aliis criminibus exceptis, dicemus in *tit. De teſtibus.* Cùm tamen eiuſmodi confeſſio de aliis

pariat aliquam præſumptionem contra illos, hinc ſi præterea accedat infamia, debent ſe purgare cum tertiâ manu, ſiue adiunctis tribus ſociis ſui ordinis, & conditionis, qui ſint honeſti, & conuerſationem illorum cognoſcant qui laborant infamiâ, aliàs ſi in hoc defecerint, tanquam coniuncti puniuntur *c. Cùm P. & c. Cùm Dilectus. de purgatione Canonicâ*, quæ eſt *tit. 35. l. 5.* vbi eſt proprius huius materiæ locus. Concordat *c. Inſinuat. de Simoniâ.* Quia, ſi infamati non eſſent, non indiceretur eis purgatio, vt not. *gl.* propter talem confeſſionem. *c. 2. Si legitimi. q. 5.* Addit *gl.* altera, taxare numerum compurgatorum, judicis arbitrio relinqui, juxta qualitatem criminis infamiæ, & delinquentis. Vide *Schol. 11. lib. 2. ad not. in Direct. inquiſitorum.*

Cap. II. Cùm ſuper.

Innoc. III. Canonicis de Bethlehem.

S V M M A.

Cùm V. Canonicus Bethlemitanus in jure, ſiue judicio ſuper conuerſâ electione dicta eccleſia, confeſſus eſſet, quòd pro præſtando conſenſu dicta electioni pecunias receperit, & mediator extiterit Simoniaca prauitatis, Pontifex ipſum per definitiuam ſententiam duxit ab omni beneficio, & officio Eccleſiaſtico deponendum.

E X E G E S I S.

Fuit in jure confeſſus.) Diximus ſuprà *c. At ſi Clerici. de Jud.* Not. 3. de confeſſione factâ coram judice non ſuo. Hic quædam dicenda ſunt, tum generatim de confeſſione extrajudiciali, tum de judiciali propriè dictâ, quæ videlicet fit coram judice ſuo.

Nota I. Confeſſio extrajudicialis facta, parte alterâ præſente, in ciuilibus parit plenam probationem, quæ poſſit in judicio produci, & præjudicat etiam hæredi confitentis, *juxta Bald. in l. 1. Verb. De vno quer. C. Ex delicto def.* & alios, quos ſequitur *Maranta p. 6. Speculi n. 1.* Si verò confeſſio extrajudicialis fiat parte abſente, tunc probata per duos teſtes in judicio, facit ſolùm præſumptionem, & ſemiplenam probationem, *juxta gl. & Panorm. in c. fin. De ſucceſſ. ab inteſt.* In criminalibus autem vniuerſim Confeſſio extrajudicialis, parte ſiue præſente, ſiue abſente, ſi producatur in judicio, facit indicium ad torturam, ſecundùm *Barthol. l. in l. c. 5. ff. De adult.* & alios apud Marantam *loco cit. n. 3.* Limitationes vide apud *Felin. in c. Olim. de Reſcriptis. & d. c. At ſi Clerici*, vbi ponit multos caſus, in quibus confeſſio extrajudicialis probat plenè etiam in criminalibus. Alias limitationes in causâ civili habet *Maranta lo. cit.*

Nota II. Confeſſionem judicialem quæ fit in judicio, tantæ eſſe efficaciæ, vt habeat vim ſententiæ, & rei judicatæ in ciuilibus, adeò vt non requiratur aliud in materiâ debiti, v. g. quàm præceptum de ſoluendo. *l. vn. C. De Confeſſ.* Nam nulla eſt maior probatio, quàm proprij criminis confeſſio, quæ dicitur pleniſſima probatio. Facit enim 1. rem notoriam. 2. tollit præſumptionem juris, & de jure. 3. admittitur etiam poſt concluſionem in causâ, ſi fuerit ſpontanea, & non metu extorta. 4. etſi proceſſus aliàs ſit inualidus, poteſt ferri ſententia ſuper tali confeſſione. 5. in ciuilibus non requiritur alia ſententia *per l. 1. C. De Confeſſ.* Secus eſt in criminalibus, vbi confeſſus non habetur pro condemnato. *l. Si confeſſ. & ibi Bart. ff. De cuſtod. reor.* Ideóque in præſenti *c.* Pontifex dictum Canonicum ſuper crimine Simoniæ, non contentus illius confeſſione, per exceptam, & definitiuam ſententiam condemnat.

Nota III. ex *Maranta loc. cit. n. 27.* Confeſſionem quandoque fieri ſimpliciter, quandoque qualificatè. Simpliciter fit confeſſio debiti, vel criminis purè, ac ſine aliquâ qualitate modificante, reſtringente, aut excuſante, v. g. ſe debere alteri centum florenos. Qualificatè fit, quando aliquid eiuſmodi adijcitur, vt ſi quis confiteatur ſe alterum occidiſſe, ſed ſui defendendi causâ, vel dixiſſe verba opprobrioſa, aut contumelioſa, ſed non animo injuriandi. Priori modo fundata eſt intentio actoris. Poſteriori ſtat dubium, an talis confeſſio pro parte debeat accipi, pro parte repudiari.

Quâ in re diſtinguit *Panorm. in c. 2. Bona. de poſtul. Prælat.* Aut contra qualitatem annexam confeſſioni, eſt aliqua præſumptio juris, & tunc poteſt acceptari pro parte, vt ſi Reus confiteatur, ſe occidiſſe ad ſui defenſionem, vel dixiſſe verba contumelioſa ſine animo injuriandi, tum ſtatur confeſſioni contra ſe, non autem creditur qualitati defenſionis, niſi probetur. Ratio eſt, quia contra illam qualitatem urget præſumptio juris, quæ eſt, vt quilibet occidens, vel dicens verba injurioſa cenſeatur habere animum offendendi. *l. 1. C. De ſicariis, & l. Si non conuitij. C. De injuriis.* Neque refert, vtrùm vna, vel plures eiuſmodi qualitates adiungantur.

Aut contra talem qualitatem nulla eſt præſumptio juris, quæ ſi eſt vnica, debet acceptari tota, vel repudiari, vt ſi Reus dicat, ſe promiſiſſe, vel donâſſe, ſed ſub conditione, vel recepiſſe centum, quæ ſibi debebantur ex cauſa mutui; quorum neutrum præjudicat confitenti, neque habet aliquam præſumptionem juris contra. Si verò qualitas non ſit ſimplex, ſed contineat plura, vt ſi Reus dicat verum eſt, quòd mutuos mihi dediſti centum, ſed pactus es de non petendo, tum poteſt acceptari confeſſio, quoad debitum ex mutuo, pactum autem de non petendo tenetur probare. Vnde *Maranta n. 28.* ſuggerit hanc cautelam adversùs Creditorem, qui tibi dedit mutuum, quod ſecretò, & ſine teſtibus reſtituiſti nullâ acceptâ ſyngraphâ, vt ſi accuſet te ſuper mutuo, reſpondeas, te nihil ab ipſo accepiſſe, propter quod ipſi ſis obligatus, ſic enim neque falſum dicis, quia ſolutione debiti factâ, ſublata fuit obligatio; Neque poterit te Iudex condemnare; quod fieret, ſi ſimpliciter confitereris, te mutuum accepiſſe, neque reſtitutionem probare poſſes.

Nota denique IV. Eum, qui confeſſioni addit qua-

qualitatem excuſantem, v.g. homicidio perpetrato cauſam defenſionis, etſi illam probare non poſſit, mitiùs tamen puniri poſſe, juxta *Panorm. in c. Auditis de reſcript.* Deinde confeſſionem dubiam ſemper interpretandam eſſe in favorem confitentis. juxta *Decium Conſilio 198.*

Quingentorum Saracenorum.) Fuit genus monetæ, quam invexerunt Saraceni, poſt terram ſanctam occupatam, quæ tempore Innoc. III. erat iterum in poteſtate Chriſtianorum. Vtrùm verò iſte Canonicus hanc pecuniam dederit Principi, vt electioni præſtaret aſſenſum, vel pro pretio ſui aſſenſus illum receperit, incertum eſt. Illud certum, per ſolam talem pactionem induci Simoniam, etſi pecunia, vel pretium receptum non fuerit. *c. Pen. de Simonia. c. Pactiones de pactis. c. Quam pio. §. fin. q. 2.*

Cap. III. Ex parte.

Gregorius IX. Iudici B. Viterbienſi.

SVMMA.

Cùm Oeconomus Monaſterij S. Mariæ in controuerſiâ aliquâ, per errorem facti quædam in jure confeſſus fuiſſet, ex quibus timebat præiudicium, reſcripſit Pontifex, cùm negotio nondum finito, nemini noceat error facti, ſi Oeconomus de huiuſmodi errore potuerit docere, nullum ipſi præiudicium generari debere.

EXEGESIS.

Textus clarus eſt, per quem non nocet error facti, ſi probetur negotio nondum finito accidiſſe, *concord. c. Sacro. de ſent. excommunic.* Error verò juris non excuſat, *l. 2. & l. Cùm quis. C. De vi. & fac. ignor.* valétque hîc *Reg. Iur. in 6. Ignorantia facti, non juris excuſat.*

IDEM TITVLVS DE CONFESSIS IN SEXTO.

Cap. I. Statuimus.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi.

TEXTVS.

Statuit Pontifex, vt poſitiones negatiuas (quæ probari non poſſunt, niſi per confeſſionem Adverſarij) Iudices admittere poſſint, ſi viderint expedire.

EXEGESIS.

Poſitiones.) Notà ex *Bartolo in l. 2. §. Quod obſervari. C. De Iureiur. propter calum.* Poſitiones generatim dici à ponendo, quæ apud Græcos dicitur theſis, & eſt particularis Rei ad cauſam pertinens aſſertio. Cuius vocabuli vſus, & res ipſa magis conſuetudine quàm ſcripto jure recepta eſt in judiciis. Eam ſic explicat *gl.* hîc in caſu, cùm actor libellum obtulit, cui petiit per Reum reſponderi, tum lite conteſtatâ ſuper eodem libello, deducit factum, vel cauſam ibi contentam, per certos articulos, qui vocantur in jure *poſitiones*, eo, quia ſic ſolent incipere: Ponit actor Titius 1. ponit 2. quâ ratione articuli probatorij extracti per Advocatum, vel Procuratorem Rei poſtea ex eodem Actoris libello vocantur. Intendit: quia ſic incipiunt: Intendit talis Actor coram vobis &c.

Fuerunt autem inventæ poſitiones, vt Ponens ſive Actor, relevetur ab onere probandi, per confeſſionem Adverſarij, qui tenetur reſpondere ad ſingulas, per verbum *Credit verum*, vel *Non credit*, mediante juramento calumniæ, vt conſtat ex dictis *ſuprà eod. tit. & cap. ſeq.* Non debet autem Iudex indiſtinctè admittere omnes poſitiones, ſed captioſas, & impertinentes per interlocutoriam reiicere. Maximè autem attendendum eſt circa negatiuas, quæ aliter, quàm per confeſſionem Adverſarij probari non poſſunt, ideóque æquitati Iudicis committuntur. An autem, & quomodo negatiua probari poſſit, dicemus tit. ſeq. de probationibus.

Cap. II. Si poſt.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si poſt præſtitum veritatis, aut calumniæ juramentum, Reus poſitionibus Adverſarij à Iudice juſſus reſpondere, abſque rationabili causâ nolit, ſeu contumaciter ſe abſentet; haberi debet ſuper his, de quibus in eiſdem poſitionibus interrogatus extitit, pro confeſſo. Verùm, ſi, antequam reſpondere juſſus fuerit, ſe abſentet, pro confeſſo non debet haberi, eſt tamen aliàs contra illum tanquam contumacem procedendum.

EXEGESIS.

Poſt præſtitum Iuramentum.) Nota I. hinc colligi, poſitiones non debere fieri, niſi poſt litem conteſtatam, quia juramentum calumniæ poſt illam præſtatur. *gl. hîc. Verb. Statuimus* dicit, quòd quandocunque faciendæ ſint probationes, fieri poſſint poſitiones, ſiue ante ſiue poſt litis conteſtationem. Neque obſtare, quod de juramento dictum eſt, Iudex enim, ſi quis faciat poſitiones ante litis conteſtationem, exiget ab illo non quidem calumniæ juramentum propriè dictum, de quo ſuprà. Sed veritatis, vt ponens juret, ſe credere, & æſtimare verum eſſe, quod ponit.

Id contingere poteſt, ſi ante litis conteſtationem fiant exceptiones, vt ſi Reus contra actorem excipiat, quòd ſit excommunicatus, quia percuſſit Clericum, adeóque non poſſit ſtare in judicio, facit Reus tales poſitiones: Pono, quòd percuſſiſti talem; Item, quòd in tali parte corporis, Item quòd cum gladio, item quòd ſciebas illum eſſe Clericum, &c. Quibus per actorem confeſſis, probata manet excommunicatio, & actor ab agendo repellitur. Qui ſi neget poſitiones, Rei erit illas probare,

mutando verba, & dicendo: intendo probare, quòd talem percuſſeris, per teſtes, &c. Etſi verò hæc ita ſe habeant ratione exceptionum, ſi eas ponat ante litis conteſtationem, ratione tamen cauſæ principalis, cuius potiſſima habetur ratio, verum eſt, poſitiones non fieri, niſi poſt litem conteſtatam, quo ſenſu intellige iſtud capitulum.

Nota II. Poſitionem ſuccedere loco interrogationum, quæ olim fiebant pro arbitrio Iudicis ante & poſt litis conteſtationem, hodiéque itidem fieri poſſunt, niſi per poſitionem Iudex ſibi ſatisfactum credat. Conueniunt interrogationes & poſitiones fine; vtræque enim fiunt, vt interrogans, vel ponens releuetur ab onere probandi. Differunt 1. quia ponens aſſerit id, quod ponitur, nihil interrogans. 2. quia poſitiones fiunt ab Actore, vel Reo, interrogationes à Iudice, vel Aduerſario, juxta *Cornin. l. 4. Inſtit. t. De interrog. & reſponſ.* Reſpondere autem tenentur ipſi Principales, vel eorum Procuratores 1. ad omnia, quæ ſunt facti proprii, non alieni. Non autem ad ea, quæ ſunt juris, niſi fortè ex ipſo facto jus deduceretur, juxta *Gail. lib. 1. obſ. 12.* Vel ſuper non ſcripto, ſine conſuetudine, aut ſtatuto alienius loci, juxta *Mynſing cent. 5. obſ. 68.* 2. quæ ad cauſam faciunt. 3. per verbum credit, vel non credit, ſine diſtinctione, niſi interrogatio ſit multiplex, vel partim vera, partim falſa. 4. interueniente juramento, vti dictum. 5. ſaluo jure impertinentium, & non admittendorum, quæ proteſtatio efficit, vt reſponſio ſuper impertinente articulo pro nullâ habeatur, teſte *Gail. l. 1. obſ. 31. n. 12.* 6. Denique intra terminum aſſignatum.

Nota III. Articulos differre à Poſitionibus. 1. quia ſunt illis poſteriores, extrahuntur enim ex libello, & poſitionibus, poſtquam aduerſarius illos negauit. 2. ſicut poſitiones fiunt per verbum ponit, ita articuli per verb. *Probare intendit.* 3. fine, quia poſitiones fiunt, vt ad eas aduerſarius reſpondeat, & ponens releuetur ab onere probandi. Articuli autem probari debent. 4. denique ad poſitiones Aduerſarius tenetur reſpondere, non item ad articulos, juxta *Gail. l. 1. obſ. 77.* Sed expectat probationes, vt illas refellat, quod ſi non poteſt, neceſſe eſt illum ſuccumbere.

TITVLVS XIX.

DE PROBATIONIBVS.

In Rubricam.

NOta I. hunc titulum rectè ſubjungi poſt titulum de Confeſſis; ſicut enim per confeſſionem alterius partis aduerſarius releuatur ab onere probandi, ita eàdem parte negante, cogitur recurrere ad probationem, de qua materiâ habetur quoque *in Clement. & in Decreto 6. q. vlt. §. His ita. Reſpondet c. De illicitâ. 24. q. 3. c. Multis d. 44.*

Nota II. Probatio generatim eſt ajus, quod deducitur in controuerſiam, Judici legitimè facta demonſtratio, ſiue intentionis dubiæ per argumenta judicialis oſtenſio, vt poſt alios bene deſcribit *Cornin. l. 4. Inſtit. tit. De probationibus.* Eſt autem ſecundùm omnes probatio duplex, alia *artificialis*, quæ ex ipſa cauſa argumentis, & induciis trahitur, alia *inartificialis*, quæ extra cauſam à teſtibus, tabulis, confeſſione, juramento accipitur.

Vtraque verò eſt plena, quæ plenam fidem judici de eo, quod propoſitum eſt, facit, juxta *Panorm. ad c. fin. n. 7. De jurejur.* talis eſt, quæ fit per duos teſtes, partium confeſſionem judicialem, rei euidentiam; vel ſemiplena, quæ imperfectè concludit, nec tantam fidem facit, vt illi ſoli Judex ſtare debeat, aut poſſit; talis eſt, quæ fit per vnum teſtem omni exceptione majorem, inſtrumentum priuatum, comparationem literarum, confeſſionem extrajudicialem, rationem, famam, & ſimilia, de quibus DD. *in c. fin. De jurejurando.* An autem, & quomodo plures probationes ſemiplenæ conjungi poſſint, vt faciant plenam, patebit ex dicendis; præſertim. *ſeqq. titulis de teſtibus, fide inſtrumentorum*, vbi ad ſpecies probationum deſcenditur, quas præſens titulus generatim ferè tractat.

Cap. I. Ex Epiſtolæ.

Gregorius Tancredo Regi Vinceſtria.

SVMMA.

Cùm Rex iſte (Viſigothorum, ut patet ex ipsâ S. Gregorij Epiſtolâ, quæ eſt l. 7. 122. ſiue 126. Regiſtri) poſtulâſſet; ut Pontifex ſcriberet Imperatori, quatenus inquireret ſuper pactis conventis inter Iuſtinianum Principem, & Reges Viſigothorum, indéque colligeret, quæ ſeruanda eſſent; reſcribit Pontifex, vehementer obſtare, quia nulli dicendum eſt, quæ contra ſe ſunt, ſed apud ſemetipſum debet documenta requirere, in mediúmq; proferre.

EXEGESIS.

Nulli dicendum eſt, quæ contra ſe ſunt) *concord. l. 4. C. De edendo*, quæ ſic habet: *Qui accuſare volunt, probationes habere debent: cùm neque juris,*

juris, neque æquitatis ratio permittat, vt alienorum inſtrumentorum inſpiciendorum poteſtas fieri debeat. Idem habet *c. Nimis graue. C. De teſtibus.* ſed hæc habent ſuas limitationes.

Nota I. Communem eſſe ſententiam, quòd editio inſtrumentorum non ſit illi decernenda, qui non mandauit per ſe, vel per alium inſtrumentum confici, nec ſucceſſit in jus mandantis. *l. Quædam. inſi a. & l. Si quis. §. Pertinere. ff. De edendo. Felin. hic n. 14. Scharffius conſ. 82. cent. 2.* Nemo ergò conficiens rationes, vel ſcripturâ tenetur edere ei, cujus mandato non fuit facta. Vnde *Bart. l. fin. ff. De tabulis exhibendis. n. 3.* ait, quòd petenti exhibitionē tabularum, vel inſtrumentorum à Notario, obijci poſſit exceptio: *Tua non intereſt, non es ille*, de quo inſtrumentum mentionem facit, ita communiter Canoniſtæ hic, & Legiſtæ *in l. 1. §. Editiones. ff. De edendo.*

Nota II. Limitandam eſſe communem ſententiam. 1. Si interſit ejus, qui petit inſtrui, vel literarum editionem, licèt ipſo mandante tale inſtrumentum non ſit factum. Ratio eſt, quia inſtrumentum eſt pars probationis, & quemadmodum teſtis tenetur dicere teſtimonium pro tertio. *l. Si quando. C. De teſtibus.* ita quoque inſtrumentum tertio, quando ſua intereſt, edi debet. De quo intereſſe Judici ſaltem ſummariè conſtare debet. Neque enim ſoli aſſertioni petentis editionem inſtrumentorum creditur. Debet autem editio inſtrumenti peti, vel per edictum de edendo, vel per ſubſidiariam actionem in factum. Quare in Camerâ Imperiali teſte *Gail. l. 1. obſ. 106. n. 3.* quando compulſoriales petuntur contra tertium, vel à tertio contra partes litigantes: *Peti* injungitur, vt intereſſe ſitum in ſpecie deducat & probet. Nam neque juris, neque æquitatis ratio permittit, vt communiter alienorum inſtrumentorum poteſtas alteri fieri debeat. *d. l. Qui accuſare, & l. fin. De edendo*, ac vtrobique *DD.*

Limitatur 2. Si petatur à Magiſtratu editio alterius ſtatuti ab vnâ parte in judicio allegati, ab alterâ verò negati, quia tale ſtatutum, cùm ſit publicum & jus proprium illius loci, vbi ſeruatur. *§. Jus autem. Inſtit. de jure nat. gen. & ciuili. l. Omnes populi. ff. De jure, & juſt.* ideò omnibus ſubditis ejus loci commune, & per conſequens nemini denegandum eſt, & tali caſu parti petenti in Camerâ compulſoriales decernuntur. *obſ. Gail. loco cit. n. 8.* De alijs ſcriptis, & libris vide *Felin.* hîc multa fusè accumulantem, id certum eſt, inſtrumenta, quæ communia verè ſunt vtrique parti, edi oportere.

Limitatur 3. In procuratore fiſci, in cauſis exemptionum, & contributionum imperij, quia fiſcus priuilegiorum, & miniſtrorum, ratione quorum prætenditur exemptio, editionem non ſolùm à tertiis, verùm etiam ab ipſis reis conuentis ad probandam ſuam intentionem poſtulare poteſt, ſaltem in ciuilibus; ſecus eſt in criminalibus, ad quem effectum dantur ei quoque compulſoriales in Camerâ eodem *Gail.* teſte *n. 9.* contra jus commune in *d. l. accuſare*, aliisque ſimilibus, idque fauore fiſci, & reipublicæ per *l. In fraudem. §. In his bonis. ff. De jure fiſci, l. Ne quidquam. ff. De edendo*, Quod *Felin. hic n. 11.* extendit ad cauſas pias, pro alimentis, vel pro dotibus, pro liberalibus, legatis piis, Eccleſiaſticis hoſpitalibus, & ſimilibus multùm priuilegiatis, quæ videntur æquiparari cauſis fiſcalibus. *l. 2. C. De priuilegiis fiſci. l. fin. C. De ſacroſ. Eccleſ.*

Limitatur 4. In Vſurariis, qui tenentur Codicem rationum edere, per *Clem. 1. §. Cæterùm. de vſuris.* quod *gl. ib. verb. Cenſura*, & alij extendunt ad Judæos.

Limitatur denique 6. In ſcripturâ Banni, vel alterius actûs ad publicam vtilitatem ſpectantis. Talis enim ſcriptura cuilibet edenda eſt, quia aliquo modo cujusuis intereſt, eam edi. *Bald. ad rubric. C. De fide inſtrum.*

Ex hactenus dictis colligitur Regem *Recaredum*, nullam habuiſſe legitimam cauſam, cur ab Imperatore Romano illi antiqua pacta conventa ederentur; ideò quia Viſigothi injuſto bello Romanum Imperatorem invasère, & iniquas pacis conditiones extorſerunt. Vnde intereſſe proprium, quod Rex hic prætendebat, fuit iniquum, cui meritò deferendum non eſſe cenſuit Pontifex.

Nota III. Probato legitimo intereſſe, rectè editionem injungi, puta ſi probata ſint inſtrumenta, quæ petuntur à tertio, eſſe communia, quo caſu cum die, & conſule edi debent. *d. l. 1. §. Editiones*, vt ſunt teſtamenta inter hæredes, & legatarios. Eodem modo Protocollum Notarij vtrique parti commune edi debet. Secus eſt in inſtrumento, quod altera pars contrahentium ſibi à Notario ſuo ære confici curauit, quia illud ei, cum quo contraxit edere non tenetur, cùm ſit proprium ſoluentis, ſeu redimentis, & non commune, licet alterius vtilitatem quoque concernat, per tit. *in d. l. Qui accuſare. & DD. ibid.* quia eiuſmodi documentum, ſolvendo pro eâ pretium, vna pars ita ſibi facit proprium, vt commune alteri ampliùs cenſeri non debeat, quia ſuâ culpâ id ſuum quoque facere neglexit.

Cap. II. Sicut.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm alicubi conſuetudo invaluiſſet, vt illi, qui intentionem ſuam inſtrumentis, aut teſtibus probauit, juramentum nihilominus deferatur, eóque recuſante fides probationibus non haberetur, Pontifex, quòd in defectum aliarum legitimarum probationum, demum ad juramentum recurrendum ſit, talem conſuetudinem reprobat.

E X E G E S I S.

Irrationabile videlicet eſt juramentum exigere ſine neceſſitate, aut causâ juſtâ, quæ nulla eſt, cùm appareat alias probationes eſſe ſufficientes. Accedit, cùm initio litis jurari ſoleat de calumniâ, ad aliud juramentum non eſt ducendum, ſine manifeſtâ, ac rationabili causâ. Vide dicta de juramento calumniæ.

Cap.

Cap. III. Ex Literis.

Lucius III. Ciſtrenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm inter Epiſcopum (quem appellat gl. Bononienſem) eiuſque Archidiaconum eſſet controuerſia, de confiniis villarum, in quibus ſinguli ſingulas poſſidebant præbendas, & vterque diceret, alterum antiquos fines egreſſum, partem ſui fundi occupâſſe, quam partem ſe vterque quadraginta annorum ſpatio inconcuſſè, & quietè poſſediſſe aſſerebat; Pontifex interrogatus, vtrùm petitori, vel poſſeſſori incumbat probatio. Reſpondet Iudicium finium regundorum tale eſſe, vt in eo vtraque perſona vices duorum habeat, Actoris videlicet, & Rei, ideòque hinc inde teſtes produci poſſe, ex quibus eos, qui præcellunt, judex admittit. Si verò vtriuſque partis teſtes ſint æquè idonei poſſeſſoris teſtes præferri debere, quòd jura ſint promptiora ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, præterquam in cauſâ liberali, vbi ſi teſtes æquales fuerint, pronuntiatur pro libertate. Dari autem poſſeſſori in cauſâ præſcriptionis probationem, juris manifeſti eſt, obiiciens enim præſcriptionem longiſſimi temporis (quam nemo rectè obiicit, niſi qui poſſidet) ſi eam probauerit, cauſam obtinet.

EXEGESIS.

Vices duorum.) Quia vterque actor, & vterque reus hic cenſetur, vnde vterque duplex juramentum calumniæ præſtabit, ſicut reus, & actor. Ille tamen, vt not. *gl.* principaliter actor dicitur, qui primò ad judicium prouocauit. *l. In tribus. ff. De jud.* Quod ſi dubium ſit, ſorte dirimet Iudex. *l. Si ambo. ff. Eodem.* Dicitur autem pro tanto actor, quia primò jurat, & poſtea jurant ſui teſtes, quod idem obſeruatur in conventione, & reconventione.

In cauſâ liberali.) Id eſt libertatis, pro quâ ex fauore juris pronuntiatur, quando teſtes apparent æquales. Parem favorem habet querela inofficioſi teſtamenti. *l. Si pars. ff. De inoff. teſtam. & cauſa matrimonialis. c. Si quis. 33 q. 2. item Cauſa dotis.* Hi enim quatuor caſus exprimuntur inf. *c. vlt. de re judic.* Obſerua denique Archidiaconum, etſi eſſet poſſeſſor, probare debuiſſe, quia excipiens de præſcriptione, ipſam probare debet, *l. In exceptionibus. ff. De probat. l. Malè agitur. C. De præſcript. 30. vel 40. annorum.*

Cap. IV. Propoſuiſti.

Gregorius VIII. Præpoſito S. Cataldi.

SVMMA.

Cùm quædam coram iſto Delegato propoſuiſſet, ſe nec à viro cognitam, nec potuiſſe cognoſci, idque tum juramento, tum teſtimonio ſeptem mulierum, quæ ex aſpectu corporis eam eſſe virginem aſſerebant, probâſſet, viro contra itidem per juramentum contrarium aſſerente, Pontifex reſpondit juramento puellæ, & teſtimonio ſeptem mulierum eſſe potiùs fidem adhibendam, quàm viro.

EXEGESIS.

Proponit *gl.* argumentum contra hunc text. *ex c. Si quis acceperit. 33. q. 1.* vbi dicitur, credi juramento viri, *concord. c. Continebatur. de deſponſat. impub. & Authent. de nupt. §. Per occaſionem collat. 4.* ſed benè reſpondet eadem *gl.* iſta jura locum habere, cùm mulier non probat contrarium per aſpectum corporis, hæc enim probatio præfertur juramento viri, per *h. t. & arg. §. Conſobrini. de grad. cognat. & c. Ad ſedem. 35. q. 6. item. c. Teſtes. 3. q. 6.*

Cap. V. Tertio loco.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm Regularis quidam ſigillo Capituli cuidam amico ſignâſſet inſtrumentum, quo continebatur alienatio rerum quarundam Eccleſiæ immobilium, illo in judicio exhibito, negat Procurator Monaſterij id de aſſenſu Conuentûs fuiſſe confectum, quod fratres in teſtimonium producti juramento confirmârunt, aſſerentes ſe in hanc alienationem nunquam conſenſiſſe. Contra quæ, cùm pars adverſa nihil probaret, reſpondet Pontifex, ſecundùm aſſertionem teſtium judicandum.

EXEGESIS.

Ad hanc negatiuam probandam fratres admiſſos fuiſſe indirectè, not. *gl.* directè enim negatiua probari non poteſt, quod explicabimus. *c. ſeq. c. Ex tenore.* Vbi & de illo, vtrùm, & quando teſtes prævalent inſtrumento, dicendum eſt. *c. Cùm Ioannes. eodem.*

Cap. VI. Iurauit.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam jurâſſet, ſe quandam accepturum in vxorem, jámque pararet nuptias, & quidam juramentis exhibitis legitimè probâſſent: ipſos in quinto conſanguinitatis gradu junctos eſſe. Quidam verò alius contrà probatione juratâ jam factâ, & partibus publicatâ, probare vellet, nullo eos ſeſe conſanguinitatis gradu contingere. Pontifex conſultus reſpondit, ſtandum eſſe probationi priori.

EXEGESIS.

Quia videlicet eſt inſtar regulæ generalis, quòd publi-

publicatis teſtibus, & atteſtationibus ſuper eodem articulo nunquam ſunt ſiuè ab eo, qui illos induxit, ſiue ab aliâ parte teſtes vlteriùs inducendi, niſi ſuper nouo emergente, quod pendet ex priori, vel prius ab illo. De quo dicemus *tit. ſeq. De teſtibus. c. Fraternitatis.* vbi explicabimus. *c. Series c. Cùm in tua*, quæ inducantur contraria.

Cap. VII. Poſt Ceſſionem.

Innoc. III. Archidiacono Pariſienſi.

S V M M A.

Cùm per literas Iudicis Ordinarij, (quibus ſtandum eſt, donec probetur contrarium) conſtaret quemdam fuiſſe excommunicatum, tum officium procurationis aſſumeret, cenſuit Pontifex illum tanquam Procuratorem non eſſe admittendum.

E X E G E S I S.

An ſemper credatur literis Judicis Ordinarij; pertinet ad *c. Inter dilectos, & c. fin. De fide inſtrumentorum.* Cum verò excommunicatus ſit vitandus; conſtat in judicio procuratorem excommunicatum, non eſſe admittendum ad agendum, vel impetrandum, & ſi impetret, non valent literæ, ſi poſteà probaretur excommunicatus, vt not. *gl.*

Cap. VIII. In præſentiâ.

Idem Abbati, & Conuentui Caſſenſi.

S V M M A.

Cùm A. conderet teſtamentum, M. filium ſuum hæredem inſtituit, & præcepit, vt, ſi abſque liberis decederet, ad fratres ſuos G. & B. bona deuoluerentur ipſius. Verùm dictus M. Monaſterio Caſſemarij (vti appellat gl. in caſu) ſe, & ſua obtulit. Quare mortuo parente fratres defuncti G. & B. petierunt quidem ſibi reſtitui; quod de bonis paternis præfatum Monaſterium detinebat. Sed Syndicus Monaſterij ex aduerſo propoſuit, ratione factæ oblationis, vniuerſa, quæ M. habuerit, fuiſſe ad Monaſterium deuoluta, & petebat reſtitui, quæ B. & G. inuaſerant, & ſuper ceteris ſilentium illis imponi.

Porrò illis replicantibus, dictum M. tempore oblationis ſuæ fuiſſe minorennem, & facti pœnitentem, quod feruore infirmitatis fecerat, reuocâſſe; poſtquam conualuit, ideóque cum ſine liberis deceſſerit, ex teſtamento paterno hæreditatem ad ſe deuolutam; reſpondet ſyndicus, eundem M. Monaſterio egreſſum, poſteà rediiſſe, rurſuſque ſe, & ſua obtuliſſe, oblatione juramento firmatâ.

Re ad ſe delatâ Pontifex reſcripſit. 1. Non eſſe probatum, quòd M. vtriuſque oblationis tempore fuerit minorennis. 2. Illud minor annis *dupliciter poſſe intelligi, cum, & qui minor eſt 14 annis, & qui 25. dici ſoleat minor annis, infra 25. annos autem, tenere donationem. 3. Neque teſtamentum à parente factum nocere Monaſterio, quia non ſine hærede decedit, qui Monaſterium ſibi hæredem inſtituit. 4. Syndicum Monaſterii intentionem ſuam plenè fundâſſe, à parte autem aduersâ, vt ex dictis apparet nihil fuiſſe ſufficienter probatum. His igitur attentis, Pontifex ſententiam Cardinalis ad hanc cauſam à ſe delegati (qui prædictis G. & B. ſilentium imponens, ſuper petitione hæreditatis, eoſdem ad reſtitutionem illorum, quæ ex illa inuaſerunt, condemnauerat) auctoritate Apoſtolicâ confirmauit.*

E X E G E S I S.

Eidem poſtmodum ſe, & ſua obtulit.) Nota 1. ex *Panorm. hic. n. 3.* quod fundare ſe ſuper certo actu, ſatis eſt probare, benè fuiſſe illum actum geſtum, licet aliter non probaret habilitatem perſonæ ad illum actum. Hic Syndicus Monaſterij autem probauit duntaxat, illum M. obtuliſſe ſe, & ſua. Ex quo præſumitur fuiſſe idoneum ratione ætatis, & judicii, adeò vt aſſerenti contrarium incumbat onus probandi, & oportet, quòd probatio concludat neceſſariò, non tantùm præſumptiuè; ideóque hîc rejecta fuit generalis probatio.

Cum Verbum illud minor annis &c.) Nota ex *Panorm. n. 7.* quòd probatio in genere facta non prodeſt, quando non quælibet ſpecies idonea eſt ad effectum, cujus gratiâ proponitur. Sic cùm fratres defuncti teſtatoris hîc generatim probâſſent, illius filium fuiſſe minorennem tempore oblationis factæ Monaſterio, ſit autem duplex minorennitatis ſpecies, una infra annos 14. altera infra annos 25. In hâc poſteriori ſpecie probatio non concludebat, minor enim 25. annis, & maior 14. poteſt Religionem intrare. *c. 1. De Regul. in 6.* & bona ſua donare Monaſterio, vel aliter alienare ſine Curatore, & decreto Judicis; ſecus eſt, ſi Religionem, aut Monaſterium non intraret, *l. Siquidem. & l. Si prædium. C. De præd. minor.* ſine decreto non alienandis, & ferè per totū, etſi vellet alienare in alias cauſas pias. *l. 2. ff. De pollicit.* Ratio eſt, quia fictione juris ingrediens Monaſterium moritur tempore ingreſſus. *c. Placuit. 17. q. 1.* tempore mortis autem pubes, ſiue maior 14. annis ſine aliâ ſolennitate poteſt diſponere de rebus ſuis. *l. Qua ætate. ff. De teſtam.* & præſertim ingrediens Religionem habet liberam diſponendi facultatem. *c. Quia ingredientibus, & c. Si qua mulier. 19. q. vlt. item Authenticâ de Monachis. §. Illud.* quæ ratio ceſſat in minorenne, qui vult non ingrediendo Religionem alienare ſua bona in alias pias cauſas.

Non enim ſine hærede decedit.) Si erat à filio *M.* ſatisfactum teſtamento paterno, quo excludebantur patrui, ſi filius abſque hærede non decederet, non deceſſit autem per ingreſſum Religionis (quæ fictione juris morti æquiparatur) ſine hærede,

qui

qui Monaſterium, cui ſe, & ſua obtulit, hæredem habere voluit. Cui fundamento inſiſtens Pontifex pro Monaſterio, contra *G.* & *B.* ſententiam latam probauit. Probat itaque hic textus Monaſterium, ſeu Religionem (quæ hæreditatis capax eſt) haberi loco filij, ſiue hæredis, ita, vt ſi grauatus hæreditatem reſtituere, profeſſionem emittendo, fictione juris moriatur, hocque ſenſu abſque liberis decedat, Monaſterium ſiue Religio excluſo quovis alio ſubſtituto ſuccedat. Cuius tamen Regulæ limitationes 13. ponit *Barboſa hic in allegat.* quas apud ipſum vide.

Nihil fuiſſet ex Adverſo ſufficienter probatum.) De minorennitate ſcil. vtrùm eſſet infra 14. vel 25. annos, ſuper quo probationem certam nullam habeant Adverſarij. Regulariter autem dicendum eſt, quòd probatio dubia non releuat producentem, vt in hoc *c.* & *l. Neque Natales. C. De probat.* & *l. Non hoc. C. Vnde cog.* cum ſimilibus. Idque prodit tamex parte Actoris, quàm Rei. *l. Matrem. C. De probat.* & *Clem. fin. de rebus Eccleſ. non alienand.* Poteſt tamen probatio dubia coadjuvari per Confeſſionem Rei, juxta *gl. ſingul. in c. 1. de reſcript. in 6.* Sufficit item probatio dubia in alternatiuis, quando vtraque pars ad effectum juris ſeruit, vt ſi Titius accuſetur, quòd rem Eccleſiæ detinuerit, aut alienârit. Si probo alternatiuè, quod alienârit, vel deteriorârit, poſſum obtinere; quia propter quemlibet horum actuũ Eccleſia habet jus agendi, vel petendi &c. Vide *additiones ad Panorm. n. 6. 7. 8.*

Cap. IX. Licet cauſam.

Idem Ariminenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Atteſtationibus in cauſâ controuerſæ juriſdictionis inter Eccleſiam Rauennatem, & Fauentinos publicatis, Syndicus horum propoſuit, ſe velle contra perſonas teſtium adverſæ partis quædam obiicere, ſed Oeconomo Eccleſiæ contra replicante id fieri non debere, Pontifex (coram quo res agebatur) interlocutus eſt, Syndicum non audiendum, quòd intra tres menſes præfixos, teſtes non produxerit. Sed illo excipiente, teſtes eſſe corruptos (quæ exceptio ante, & poſt ſententiam poteſt opponi) Magiſtris G. & T. vt teſtes à Procuratore Fauentinorum intra menſem producendos ſubtiliter examinaret, commiſit, indulto viciſſim altero menſe Procuratori Rauennatenſis Eccleſiæ ad reprobandos teſtes illos, per reproductionem teſtium aliorum.

Porrò cùm ex teſtibus Fauentinorum vix ſex concordes, alii autem eſſent contrarij, aut in teſtimonio ſingulares, alij verò numero pauci & malæ famæ, ac leuis opinionis; & generaliter omnes non probarent, quòd teſtes Rauennatenſis Eccleſiæ (ad quos illos Fauentinorum Procurator induxit) corrupti falſa dixiſſent; ideóque appareret, teſtes Eccleſiæ Ravennatenſis non ſolùm eſſe plures, verùm etiam magis idoneos, qui ſufficienter probârunt, quòd Eccleſia à 60. annis loca controuerſa cum omni juriſdictione poſſederit, neque Fauentini prætenſa à 50. annis citra poſſeſſionis juſtum titulum oſtenderent, in contrarium priuilegiis Rom. Imperatorum, & Pontificum juſtam Eccleſiæ poſſeſſionem in illis locis demonſtrantibus: idem Pontifex Fauentinos condemnauit, & ſuper juriſdictione, honore, ac diſtrictu, quoad poſſeſſorium judicium (quo tantummodo actum eſt) perpetuum ſilentium impoſuit, & ne Eccleſiam Rauennatenſem ſuper his moleſtare præſumant, prohibuit.

E X E G E S I S.

Plures tamen illorum reprobantur.) Nota I. hîc plura commemorari, quæ multum detrahant fidei teſtium. 1. Si contradicant ſibiipſis. 2. Si ſint ſingulares in dictis ſuis. 3. Si ſint malæ famæ. 4. Si leuis opinionis. 5. Si non probant clarè id, ad quod ſunt inducti, ſiue ad quod ſe aſtrinxit producens. 6. Si ſint corrupti. 7. Si ſint falſi. Sed de his, aliisque teſtium defectibus proprius locus eſt tit. ſeq.

Non hîc eſſe locum interdicto: vti poſſidetis.) Monet *Panorm. hîc n. 4.* quatuor ex hoc tit. colligi, quorum quodlibet diſtributiuè ſufficit, & fortiùs, ſi ſimul omnia concurrant, vt probatâ poſſeſſione altera pars obtineat ſecundum ſe pronunciari ex interdicto, *vti poſſidetis.* 1. Teſtium pluralitas, vt quia pars altera plures teſtes producit, intellige *bene qualificatos fa. c. Noſtra.* infra. *de teſt.* 2. Dictorum qualitas, vt quia ſunt veriſimiliora, & aptiora negotio. fa. *c. Præterea. inf. eod.* & *c. Auditis. de præſcript.* vbi Innoc. docet, *quòd data ex vtrâque parte paritate teſtium deponentium contraria, quorum dicta plus conſonant juri communi. l. 3. ff. De teſtib.* & *gl. fin. in c. 1. De præſcript. in 6. illi præferantur.* 3. Poſſeſſionis prioritas, vt *not. DD. hîc*, *quòd ſola poſſeſſionis prioritas ſufficiebat Eccleſiæ huic ad obtinendum in interdicto, vti poſſidetis.* Ex quo conſtat, ait *Io. Andreas hîc verb. Temeritate propriâ*, quòd ſi aliquis poſſidet rem aliquam, intrans poſſeſſionem illius, violentiam committere, aut injuſtè poſſidere præſumitur, niſi probet, quòd juſtè poſſederit: quod non ſolùm locum habet in corporalibus, vt vult idem *Io. Andr.* ſed etiam in incorporalibus, quoad hunc effectũ, vt ait *Panorm.* & apertè colligitur ex *h. t.* Iura enim ſuper quibus Eccleſia Rauennas contendebat cum Fauentinis, vbique erant incorporalia, & tamen Pontifex cenſuit non poſſe ea ſimul à pluribus poſſideri. 4. Denique probatio tituli, præſertim melioris. Etſi enim in interdicto, *vti poſſidetis* non ſit neceſſarium probare titulum, *Inſtit. de interd. §. Retinenda.* eſt tamen is multùm vtilis, quia datâ paritate probationum obtinet is, qui meliorem titulum probat, ejusque teſtes ſuper poſſeſſione præferuntur, tanquam deponentes veriſimiliora. Talem titulum habet

Eccle-

Eccleſia in propoſito ex priuilegiis Imperatorum & Pontificum, cum è contra Fauentini nullum titulum juſtum poſſent oſtendere.

Cap. X. Per tuas.

Idem.

S V M M A.

Cùm T. Ciuis Tiburtinus ex Concubinâ, quam ſeptennio habuerat, prolem non ſuſcepiſſet, illa verò aliò profecta, & non poſt multum tempus reuerſa filium R. perperiſſet, quẽ conſtanter aſſerebat ſe ex eo ſuſcepiſſe, eumque pro tali dictus T. ad inſtantiam mulieris recognouiſſet, & filius eius communiter nominaretur, ac haberetur ab ambobus, Pontifex muliere poſtea id rurſus, præſtito etiam iuramento, negante, reſpondit, iuramento ſtandum non eſſe, neque prædictum R. memorati Titii neptem, cuius præſumebatur eſſe conſobrinus, poſſe habere in vxorẽ.

E X E G E S I S.

Filius eius communiter nominatus & habitus.) *Panorm.* n. 9. pro indubitato habet in *h. c.* ſecundo dicto mulieris, vel juramento non fuiſſe ſtandum. 1. Quia ex nominatione, & cōmuni reputatione, & tractatu plenè probatur filiatio eo modo, quo probari poteſt. De quo *inc. Tranſmiſſa. Qui filij ſint legitimi.* quod procedit, ſi mulier nō ſit ſemper detenta à viro, vt in propoſito. 2. Ratio ponitur inf. quia nimis indignum eſt, vt quod quis dilucidè ſuâ voce proteſtatus eſt, in eodem caſu proprio valeat teſtimonio infirmare. Quod egregiè limitat idem *Panorm. num. 10. inf.* vt nimirum procedat, quando quis confitetur, ſiue negat in facto proprio, ſeu quando aſſerit ſecundò, quod priùs negauit, & præſumitur appetere, vel horrere, aut viciſſim. Secus autem, quando aſſumitur in facto alieno, ſic creditur teſti, qui in judicio juratus affirmat, quod extra judicium negârat. Vide plura apud eundem.

Cap. XI. Quoniam.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt tam in Ordinario judicio, quàm extraordinario Iudex ſemper adhibeat aut publicam, ſi poteſt habere, perſonam, aut duos viros idoneos, qui fideliter vniverſa Iudicij acta conſcribant; videlicet citationes, dilationes, recuſationes, exceptiones, reſponſiones, & interrogationes, confeſſiones, teſtium depoſitiones, inſtrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, concluſiones, & cetera, quæ occurrunt, competenti ordine conſcribenda, loca deſignando, tempora, & perſonas. Quæ ſic conſcripta partibus tribuantur, originalibus penes ſcriptores remanentibus. Iudex, qui hoc neglexerit obſeruare, ſi propter ejus negligentiam difficultas emerſerit, per ſuperiorem Iudicem caſtigetur, nec pro ipſius præſumatur proceſſu, niſi quatenus legitimis conſtiterit documentis.

E X E G E S I S.

Publica perſona.) Id eſt Notarius, juxta communem. Dicitur autem perſona publica, quia gerit officium publicum, & ideo quandóque appellatur ſeruus publicus, quia ſeruit publicè exercendo officium ſuum. *c. 1. De vſuris in 6. & l. Generali, C. de tab.* Si non poſſit haberi Notarius, debent aſſumi duo viri idonei, quia vnus, quantumcunque idoneus, non æquiparatur Notario, qui eſt approbatus, & gerit officium publicum. Vnde colligitur, quòd in pertinentibus ad officium alterius, plus Notario creditur, quàm alteri, quantumcunque idoneo, fa. *c. Ad audientiam. de præſcrip.* Duo autem æquiparantur Notario per *hunc text. concord. c. Cùm Ioannes. de inſtrum. & l. In exercendis. C. eod.*

Notat autem *Panorm. n. 38.* quod ſatis apertum eſt ex textu, etſi proceſſus legitimus probari etiam poſſit aliter, quàm per ſcripturam Notarij, aut aliorum duorum idoneorum teſtium, Iudex tamen non euadit pœnam, ſi propter negligentiam illius oriatur difficultas. Duo enim ſtatuuntur, & primò quidem, vt caſtigetur à ſuperiore. 2. Vt non præſumatur pro illius proceſſu ſine aliis videl. legitimis documentis.

Cap. XII. Ad Noſtram.

Honorius III. Archiepiſcopo Londenſi, & ejus Suffraganeis.

S V M M A.

Cùm Clerici Daciæ per legem regni (per quam negatiuam probare licet) à criminibus, quæ probari teſtibus fide dignis poterant, reputarentur inſontes, ſi ſe purgarent quoquo modo: Pontifex mandat, quatenus in hujuſmodi probatione negatiua (dum tamen poſſit affirmatiua ex aduerſo probari) nemo audiatur.

E X E G E S I S.

Per quam negatiua probatur.) Nota per negatiuam intelligi hic negationem Clerici accuſati ſuper fornicatione v. g. vel alio crimine, ſi dicat: Nego me fornicatum, vel non ſum fornicatus; per affirmatiuam intelligitur accuſatio, ſeu conteſtatio aliorum, qui affirmant, illum fornicatum eſſe. Erat igitur conſuetudo Daciæ (quam Hoſtienſ. videtur interpretari Saxoniam) vt pluribus licet fide dignis teſtibus Clericum accuſantibus, ſi ipſe factum negaret, & pro negatiuæ hujus probatione offerret juramentum ſuum, ac aliorum quorumcunque compurgatorum, qui jurarent ſuper credulitate, quòd vide-

videlicet non credant hoc crimen à tali Clerico patratum. *c. Quoties. §. Porrò. de purgat. Canon.* tum reiectis teſtibus probantibus affirmatiuam eiuſmodi Clericus abſolueretur.

Peſtis contraria omni juri.) *Panorm. n. 4.* oſtendit conſuetudinem talem eſſe contrariam, juri Diuino, naturali, & poſitiuo. Diuino quidem, quia in ore duorum, aut trium teſtium, intellige fide dignorum, ſtat omne verbum, per hanc autem conſuetudinem reijciebantur etiam teſtes fide digni, quocunque enim modo probaretur negatiua, vt apparet ex text. reus abſoluebatur. Naturali verò adverſatur, vt quis habeatur pro legitimo teſte in cauſa ſua, legitimis teſtibus contra illum teſtantibus non auditis, vel receptis. Denique eſt contra Canones, qui purgationem Canonicam non admittunt in defectum aliarum probationum, quando nullæ legitimæ apparent ſuper affirmatiuâ, (idque ipſum indicat *t. ibi.* dum tamen poſſit affirmatiua ex aduerſo probari) ſed ſolùm eſt vehemens ſuſpicio, vel infamia, vel graue ſcandalum de reo, tum enim admittitur, & exigitur purgatio per iuramentum Rei, & aliorum compurgatorum qui ſunt honeſti & idonei iuxta formam *d. c. Quoties.* Extra hunc caſum eiuſmodi, purgatio non admittitur, per qualeſcunque teſtes, ſuper ſolâ credulitate, ſiue videantur idonei, ſiue non.

Secus eſt, ſi reus Negatiuam quæ directè probari non poteſt, vt explicabimus *tit. ſeq. c. Ex tenore,* probare vellet indirectè, vt ſi oſtenderet per teſtes, ſe illo die, quo accuſatur ſuper fornicatione tali loco commiſſâ, non fuiſſe ibi, ſed in alio loco, præſertim longè diſſito. Alia iura huic conſuetudini repugnantia, vide *in gl. verb. omni juri.*

Cap. XIII. Cùm Cauſam.

Idem Aurelianenſi, & Lametenſi Epiſcopis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt in controuerſia ſuper limitibus Diœceſium inter duos Epiſcopos, ſecundùm diuiſiones, quæ per antiquos libros, vel alio modo meliùs probabuntur, nec non per teſtes, famam, & quæcumque alia adminicula Delegati procedant.

Res clara eſt, de probationibus autem, quarum hîc fit mentio, in ſequentibus plura dicendi erit occaſio.

Cap. XIV. Cauſam matrimonij.

Idem Epiſcopo & Archidiacono Senonenſi.

S V M M A.

In cauſâ quâdam matrimoniali, cùm mulier ſe virginem, & monialem profiteretur, jubet Pontifex illam in monaſterio, quod intrauerit, poni, & poſtea non ſolùm probationes viri, aduerſùs mulieres, quæ illam virginem eſſe aſſerebant, recipi, verùm etiam alias quas vtralibet pars produxerit. Et quia ſæpè manus fallitur, & oculus obſtetricum, vult Pontifex, vt iteratò honeſtæ matronæ deputentur ad inquirendum ſuper puellæ virginitate.

E X E G E S I S.

Ponatis interim in illo Monaſterio.) Videtur, quòd hîc ante omnia mulier erat marito reſtituenda, iuxta *c. Tranſmiſſa. & c. Ex conqueſtione. de reſtit. ſpoliat.* Reſpondet *gl. quod iſta profitebatur ſe eſſe virginem, & monialem, vnde ſi erat virgo, tenebat Monachatus, quia ante matrimonium conſummatum licet ingredi religionem, & per conſequens non debet reſtitui. c. 2. & c. Ex publico. de conuerſ. coniug.* ob eas etiam cauſas, ne corrumpatur ab eo.

Sentit igitur gloſſa, quòd ceſſante causâ ingreſſûs Religionis, mulier ſit in tali caſu reſtituenda, licet à viro nondum cognita. Sed rectè *Joan. Andr. & Panorm. hîc n. 1.* Sentiunt contrarium, quia in causâ matrimoniali non habetur poſſeſſio ſaltem perfecta ſine copulâ, vnde in hoc caſu vir non poteſt allegare ſpoliationem, cùm verò nullam habuerit mulieris poſſeſſionem, vt videtur ſentire *Joan. Andr.* vel non perfectam, quæ eſt opinio *Panorm.* valde rationabilis, qui ideò cenſet, vt apparet, etiam ante matrimonium conſummatum, extra ingreſſum religionis, coniugem reſtituendam quoad cetera, ſed demptâ copulâ, quia reverâ per matrimonium ratum coniunx tranſit in poteſtatem, & poſſeſſionem viri ſaltem incompletam.

Adhuc honeſtas matronas.) Videtur obſtare *c. Juranit.* ſuprà. vigore cuius publicatis teſtibus, & atteſtationibus ab eo, qui teſtes induxit, non eſſe ſuper eodem articulo alios teſtes inducendos. Reſpondent variè. Sed videtur res clara ex tenore vtriuſque Capituli, quia hîc mulier, quæ induxit primos teſtes pro virginitate ſua, non ipſa produxit aut voluit producere alios, quod prohibetur. *in c. Juranit,* ſed Pontifex mandat, vt Iudex jubeat per alias honeſtas mulieres rem explorari, propter periculum deceptionis, quia ſæpè fallitur manus, & oculus obſtetricum. *c. Nec aliqua. 27. q. 1.* quem Canonem deſignat Pontifex.

Cap. XV. Cùm bonæ.

Gregorius IX. Præpoſito S. Mariæ Magdeburgenſi, & Decano Miſnenſi.

S V M M A.

Cùm in controuerſiâ inter Epiſcopum Marsburgenſem, & Abbatem Pigamenſem ſuper quibuſdam ſpoliationibus Abbati illatis, litem fuiſſe conteſtatam, ſed non terminatam vtraque pars conſiteretur: demandauit Pontifex cauſam aliis Iudicibus, ac juſſit acta originalia apud priores Iudices inquiri; & ſi non reperiantur partium probationes, de nouo recipi

cipi, & audiri, ſi partes tractare voluerint de compoſitione, ita tamen, vt quidquid invenerint, vnà cum causâ ſufficienter inſtructâ, ad ſe tranſmittant.

EXEGESIS.

Non apparet difficultas; Originalia acta apud Iudicem, vel Scriptorem remanere debere, conſtat ex *c. Quoniam. ſuprà.* quæ, ſi cauſa ad alios Iudices deferatur, tradere tenetur. *c. Cauſam quæ. tit. ſeq.* Vnde patet, quòd atteſtationes in vno judicio receptæ, valent in alio, *Auth. de teſt.* §. *Quoniam multa Collat. 3. l. Pen. in fin. C. De arbitris, & l. vlt. C. De teſtibus.*

IDEM TITVLVS DE PROBATIONIBUS IN CLEMENT.

Cap. Vnicum. Literis.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

TEXTVS.

Literis Apoſtolicis, quibus Pontifex dignitates quaslibet Collationi ſuæ, vel Sedi Apoſtolicæ ſe reſeruâſſe, aut reſignationem beneficij alicuius recepiſſe, vel recipiendi poteſtatem alii commiſiſſe, vel aliquem excommunicâſſe, ſeu ſuſpendiſſe, vel aliquem Capellanum ſuum, vel familiarem fuiſſe, vel alia ſimilia, ſuper quibus gratia, vel intentio ſua fundatur, ſe feciſſe narrat, cenſet ſuper ſic narratis fidem plenariam adhibendam, & vult ad præterita, & pendentia (etiam per appellationem) hoc extendi.

Aequitatis pleniſſimum eſt, vt credatur atteſtationi literarum Vicarij Chriſti, niſi Sub- aut Obreptitio deprehendatur.

TITVLVS XX.

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.

In Rubricam.

NOTA continuationem huius tituli conſtare ex dictis initio tituli præcedentis, in quo agitur de Probationibus generatim, convenienter igitur hîc agitur, de præcipuâ ſpecie. Etſi enim probationes ſint variæ, videlicet, per teſtes, per inſtrumenta, per præſumptionem, per juramentum, de quibus ſingulis tractatur deinceps, probatio tamen per teſtes eſt efficacior aliis, cùm fiat viuâ voce. *c. Cùm Joannes. de fide instrum.* ideóque meritò præmittitur. Extat autem hic tit. etiam *in 6. & Clement.* de eâdem materiâ habemus. *2. q. 4.* & *2. q. 3.* per totum, item *c. Inprimis. 2. q. 1. c. Infames. 6. q. 1. c. Quiſquis. 9. q. 3.*

Cap. I. Placuit.

Ex Concilio Matercenſi.

TEXTVS.

Placuit ſancto Conuentui, vt teſtes non conducantur pretio, & vt quicunque idonei, & fideles in teſtimonium aſſumantur, ac nullus teſtimonium dicat niſi jejunus.

EXEGESIS.

Teſtes non conducantur pretio.) Nota I. etſi teſtis non debeat conduci pretio, poteſt tamen rogari, vt teſtimonium perhibeat veritati, ideóque non debet teſtis ſe ingerere, neque poteſt recuſari, qui ſine aliâ citatione precibus partis inductus venit ad judicium, teſtimonii ferendi causâ. Quare autem preces, & non pretium interuenire poſſint, dic, quòd citiùs quis corrumpetur pretio, quàm precibus, ait *Panorm. hîc n. 1.*

Nota II. ſi teſtes pretio fuerint inducti, teſtimonium non valere, quia alio non probato præſumuntur corrupti, & poſſunt accuſari de falſo. Vt notat. *Bart. in l. Diuus. ff. De re jud.* Intelligi autem iſta debent, de pecuniâ pro ipſo actu teſtificandi receptâ, debet enim dictum teſtis eſſe gratuitum. Nam pro expenſis faciendis in veniendo, ſtando, & redeundo licitè datur pecunia. *c. Statutum. in fi. de reſcript. in 6. c. Si teſtes.* §. *item liberi 4. q. 3.*

Quicunque idonei.) Teſtis idoneus quilibet dicitur, iuxta *gl. receptam*, qui nullâ exceptione legitimâ repelli poteſt, talis etiam dicitur omni exceptione maior *c. 1. De conſang. & affinit.* eo ipſo videlicet, quia nulla exceptio ipſi opponi poteſt. Etſi enim edictum de teſtibus eſt prohibitorium ſiue certarum perſonarum, regulariter tamen eſt permiſſorium, quilibet enim admittitur, niſi expreſsè reprobatur.

Niſi jejunus.) Quæres, an teſtis debeat neceſſariò eſſe jejunus. *gl.* non malè reſpondet, id requiri de honeſtate, non de neceſſitate, pro quo facit. *c. Honeſtum. 22. q. 5.* vbi Pontifex ait, *honeſtum videri, vt, qui in Sanctis audet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honeſtate, & timore Dei.* Addit *Panorm. n. 4.* ſtandum eſſe conſuetudini, quia eſt optima legum interpres. *c. Cùm Dilectus. de conſuetudine, & l. Interpret. ff. De leg.*

Cap. II. In nomine Domini.

Gregorius Ioanni Defenſori eunti in Hiſpaniam.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus quidam accuſatus quereretur, ſe abſente teſtes viliſſimos contra ſe auditos, mandat Pontifex, vt ſeruetur Auth. De teſtibus. §. Et hæc verò. Collat. 7. *quæ ſtatuit, ne obijci poſſit contra teſtes, per vnam partem rem geſtã eſſe, mandat etiã, vt teſtimonia non dicantur, niſi illo, contra quem dicuntur, admonito, vt veniat, & audiat teſtes. Si verò noluerit venire, extra caſum ineuitabilis neceſſitatis, teſtimonia ita valeant, tanquam ſi non ex vnâ parte conſiſterent, ſed etiam ipſo preſente facta fuiſſent. Quod quia in causâ huius Epiſcopi erat omiſſum, declarat Pontifex, quod contra leges actum eſt, non habere firmitatem.*

E X E G E S I S.

Viliſſimi.) Quæ requirũtur in teſtibus generatim *gl.* comprehendit his verſibus: *Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama. Et fortuna, fides, in teſtibus iſta requires.* Hæc ita breuiter interpretatur. *Panorm. n. 6.* Conditio, id eſt, an ſint ſerui, vel liberi; debent enim eſſe liberi. *c. Si teſtes. §. Liberi. 4. q. 3.* Sexus, vt ſit maſculus, non fœmina, niſi in certis caſibus, vt *not. in c. Forus. de Verb. ſignif.* Ætas, vt ſit maior 14. annis, ſi deponit in ciuili, ſi verò in criminali, maior 24. annis. *c. 1, & c. Si teſtes 24. q. 3.* Diſcretus, vt ſit mentis compos, & ſani judicii. *c. Infames. §. Tria. 3. q. 7.* Fama, vt non ſit infamis. *eod. c. & c. Teſtimonium. inf.* Fortuna, vt non ſit pauper. *c. Si qui teſtiũ infra.* Denique fides, vt non ſit infidelis, qui per hunc text. videtur repelli à teſtimonio contra fideles, excipiuntur tamen caſus. *c. Contra Chriſtianos. de hæreticis in 6.*

Venire, & audire teſtes.) Optimè gl. monet, non eſſe ita intelligendum vt audiat teſtes, cùm deponunt dictum ſuum. Sunt enim in ſecreto, & ſingillatim recipiendi, vt liberiùs poſſint teſtimonium ferre. *c. Venerabili. inf. c. Nullum c. De teſtibus c. inquiſitionis. de accuſat.* Debent igitur audire, & videre eos jurantes, non autem eorum dicta, & atteſtationes, niſi quando publicantur. In quo denique cum gl. ſentit. *Panorm. n. 6.* & ſequitur *Felin. n. 19.* qui ad rationem quorundam, quòd meliùs per præſentiam partis diſcutiantur teſtes, reſpondet *diſcuſſioni teſtium ſatis eſſe prouiſum per interrogatoria, quæ facere poteſt ille, contra quem teſtes producuntur.*

Vndè ſecundum *gl. c. Inprimis. verb. Si ex præſente. 2. q. 1.* Si fortè pars altera audiret teſtes, dum examinantur, tantum operaretur talis ſententia, quantum, ſi dicta teſtium publicata fuiſſent, ideòque ſuper iiſdem articulis non poſſent producere alios teſtes, quod *Bald.* & alii dicunt notandum contra illos, qui ſtant ad cortinam, vt audiant. Debet autem pars regulariter citari ad audiendum & videndum teſtes jurare. Limitationes vide apud *Panorm. n. 7. & Felin.*

Cap. III. Quoniam.

Idem, Sabino Defenſori Sardiniæ.

S V M M A.

Cùm Pontifici de Presbytero Epiphanio quædam facinora eſſent nunciata, juſſit ſeu mulieres, cum quibus peccauiſſe dicitur, ſeu alios cauſæ conſcios, ad teſtimonium ferendum adduci, vt vera poſſent aperiri.

E X E G E S I S.

Seu mulieres.) De Jure Canonico per hunc textum mulier poteſt eſſe teſtis in causâ civili, & criminali ciuiliter contra Eccleſiaſticum motâ, ſed eo duntaxat caſu, quando non ſufficiens eſt copia integrorum teſtium, vel aliarum probationum, quia multa ſimul juncta inducunt probationem ait *Felin. hic n. 1.* Secus eſt in causâ criminali criminaliter motâ. *c. Mulierem. 34. q. 5. & c. Forus. ad fin. de Verborum ſignif. vbi gloſſ. & Panorm.*

De jure autem ciuili dicunt communiter, mulierem non eſſe prohibitam, nec in causâ civili, nec in criminali, niſi ſit infamis, juxta *l. 3. §. & l. Iulia. ff. De teſt.* etſi aliqui aliter ſentiant, ſecundùm *Ioan. Andr.* qui dicit communem obſeruari in practicâ, & eſſe æquam, vbi aliter veritas haberi non poteſt.

Nota II. Etiam de Jure Canonico mulierem non admitti in quibuſdam caſibus. 1. In cauſa feudali, de quâ *c. pen. in fin.* quot teſtes ſint neceſſarij ad probandam inveſtituram in vſibus feudorum, iuxta *Bald. in v. Præter fœminas.* 2. In teſtamentis. *l. Qui in teſtamento. §. Mulier. ff. De teſt. & §. Teſtes Inſtit. eod.* quod non procedit in Codicillis, in quibus non eſt tantum periculi, quia ibi non eſt hæredis inſtitutio. nec in teſtamento inter liberos; nec ſecundùm jus Canonicum in teſtamento ad pias cauſas, ſecundùm *Felin. hic n. 3.* Sunt, qui putant mulieres quoque admittendas ad ea teſtimonia, quæ requirunt Scripturam, quia non apparet ſpecialis ratio in contrarium. Etſi aliqui ſentiant contrarium.

Nota III. Etiam in caſibus, quibus mulier poteſt eſſe teſtis, tamen minus probare, quàm maſculum. Vnde ſi ex vnâ parte ſint duo maſculi, ex alia duæ fœminæ, prævalet teſtimonium maſculorum, iuxta *Panorm. in c. Forus ad fin.* de quo plura *Felin. n. 4.*

Cap. IV. In omni negotio.

Paſchalis Papa.

S V M M A.

Principalis perſona dicens veritatem de re ſibi notâ, habenda eſt pro teſte, cui adhibito vno efficiuntur

ciuntur duo, & duobus, efficiuntur tres teſtes. quod *oſtendit Dominus* Matth. 18. *Si te non audiuerit, adhibe tecum vnum, vel duos teſtes, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Ioan. 17. *Ego ſum, qui teſtimonium perbibeo &c. & teſtimonium perbibet de me pater, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.*

EXEGESIS.

Principalis perſona.) Aliqui hoc cap. reſtringunt ad materiam correctionis fraternæ, & denunciationis, ſed vt benè advertit *Panorm.* Denunciatio ſolùm affertur pro exemplo, neque talem reſtrictionem patiuntur illa verba: *In omni negotio.* Vnde rectè ſummat ipſe, *Vbi agitur ad correctionem, vel de peccato impediendo, principalis perſona admittitur in teſtem.*

Felin. ex *Panorm.* & aliis colligit duplicem *h. t. Intellectum.* 1. Vt procedat in omni negotio, ex quo principalis perſona non reportat commodum, aut incommodum, neque oſtendit affectionem ad talem cauſam; neque vbi agitur de graui præjudicio tertij. Quia in gravibus non eſt recedendum à communi formâ judiciorum, ſecundùm quam idem non debet eſſe Actor, & teſtis. *c. Forus. §. Omni. inf. de Verb. ſignif.* 2. Alij intelligunt, vt procedat iſte textus *in omni negotio*, in quo deciditur cauſa, per juramentum delatum Actori in ſupplementum ſemiplenæ probationis, puta per ſe habenti vnum teſtem idoneum, quia ipſe jurans habetur pro alio teſte, *c. fin. inf. de jureiur.* & *l. In bona fidei. C. De rebus Cred.* vbi id tradunt communiter DD.

Cap. V. Quoties.

Eugenius III.

TEXTVS.

Quoties aliqui propter cognationem propinquitatis ſeparari petuntur, duobus, vel tribus teſtibus adhibitis, qui de eâdem conſanguinitate ſuperſint, vel totidem ſenioribus, & melioribus loci eiuſdem, id debet legitimè probari. Probatio autem teſtium debet fieri duplici juramento, vt juret, ſe non priuato odio, neque amicitiâ, neque pro aliquo commodo, quod habuerint, vel quod habent, vel quod habituri ſunt, ad hoc jurandum inductos: & ſicut ipſi dicunt, rei veritatem accepiſſe à maioribus ſuis, & credere ita eſſe.

EXEGESIS.

Duobus, vel tribus adhibitis) Hinc colligunt, quòd etiam in actibus grauiſſimi præjudicii duo teſtes faciant plenam fidem, ſiue probationem. Separatio enim matrimonij non ſolùm quoad thorum, ſed etiam quoad vinculum propter conſanguinitatem in gradu prohibito, eſt res ſanè grauiſſima. *c. Licet. ex quâdam. inf. & c. Debitum. de bigamis.* Procedit autem hoc iuxta *Panorm. n. 1.* etiam vbi non poteſt haberi probatio concludendi ex naturâ rei, vt ſufficiant ad probationem duo teſtes eo modo, quo res probari poteſt, vt in præſenti conſanguinitatis caſu, qui directè per teſtes percipi non poteſt, ſed admittitur teſtimonium de credulitate, vt hîc & *d. c. Licet. ex quâdam.* & fa. *c. Præterea inf. h. t.*

Duplici juramento.) Id eſt juramento quidem vno, quia præſtatur ſimul, & ſemel, ſed de duplici articulo, prior eſt communis omnibus teſtibus, vt jurent, ſe remoto odio, amore, commodo, amicitiâ teſtimonium dicturos, *c. Si teſtes 4. q. 3. c. Quatuor 18. q. 3. & c. De parentelâ. 35. q. 6.* Intelligit autem *Innoc.* hîc per amicitiam eam quæ ſit carnalis, & corruptionem inducit. Amicitia enim Chriſtiana, & legitima teſtem non impedit, juxta Hoſt. Poſterior eſt particularis in caſu conſanguinitatis matrimonium dirimentis, vt juret ſuper credulitate eorum, quibus à maioribus acceperit, ſe videlicet credere eos vera dixiſſe; quando autem extra h. c. admittatur juramentum credulitatis, dicimus inf. *c. Licet.*

Cap. VI. Inſuper.

Idem Priori, & Fratribus SS. Trinitatis.

TEXTUS.

Licet Prælato, & Clericis in cauſis Eccleſiæ ſuæ ferre teſtimonium, dummodò vnus, vel duo ex illis ad agendum, vel reſpondendum inſtituantur, quorum teſtimonium in illis cauſis, in quibus Actores, vel Reſponſales ſunt inſtituti, non debet admitti.

EXEGESIS.

In cauſis ſuæ Eccleſiæ.) Nota I. *h. c.* extendi ſolere ad cauſam cuiuſcunque vniuerſitatis, quòd ſinguli ex eâ poſſint in teſtes adhiberi, *arg. l. In tantum. ff. De rer. diuiſ. Felin. hîc n. 1.* quia tales non ferunt teſtimonium in causâ propriâ, cùm aliud ſit jus vniuerſitatis, & aliud jus ſingulorum. *l. Sed ſi. §. Qui manu mittitur. ff. De in jus vocando.* Nec refert, quòd commoda vniuerſitatis ſinguli quodammodo participent, iſtud enim non eſt tantum, vt in cauſis, præſertim arduis teſtimonium eorum repelli poſſit, quia veriſimile non eſt, propter commodum vniuerſitatis, maximè Religioſos, aut Clericos bonæ vitæ peieraturos.

Nota II. Juxta communiorem tamen ſententiam, teſtes ex corpore vniuerſitatis, in causâ eiuſdem productos, non ita eſſe omni exceptione maiores, vt duo ſufficiant ad plenam probationem, ſed requiruntur plures, quia negari non poteſt ineſſe aliquam affectionem, ſi quis pro jure patriæ, aut vniuerſitatis, cuius pars eſt, teſtari debeat, juxta *Maſcard. de probat. Concl. 1414. n. 15. Farinaz. de teſtibus. q. 60. n. 536.* Quamobrem, ſi ex aduersâ parte prædicti teſtes de contrario deponant, his maior fides habetur, juxta *Menoch. lo. cit. n. 10. Felin.*

lin, hic n.4. Niſi agatur de geſtis per ipſam vniuerſitatem, aut Collegium, hæc etiam magis noſſe cenſentur ij, qui ſunt de Collegio, ideóque teſtes magis idonei reputantur, ita *Felin. hic. Farinac. n. 539.*

Nota III. In cauſâ criminali membrum vniuerſitatis ſiue communitatis non poſſe in teſtem adduci pro communitate, cùm enim eiuſmodi cauſa ſit valde ardua, & magni præiudicii, exactiſſimæ probationes ordinariè requiruntur. Idem dicendum videtur, ſi cauſa ciuilis ſit valde ardua, ita *Fel. hic n. 4. Farin. n. 521.* Si tamen vniuerſitas, v.g. Capitulum agat contra Prælatum, aut Canonicum ex ſuo gremio, etiam in cauſâ criminali, & ciuili arduâ, poteſt alius Canonicus in teſtem produci, juxta *Felin. hic Farin. n. 516.* Si verò cauſa vniuerſitatis cum propriâ alicuius vtilitate coniuncta ſit, is prohibetur eſſe teſtis, v.g. Prælatus, ſi agatur de redditibus ad eius menſam pertinentibus, ita *Bart. in l. In tantum. §. vniuerſitatis. ff. De rer. diuiſ. Felin. hic n. 6.*

Nota 4. ſi Prælatus pro iuribus Eccleſiæ ſuo nomine Procuratorem conſtituat, in tali cauſâ teſtis eſſe nequit, cùm cenſeatur eſſe actor principalis, iuxta *Panorm.* hic. Secus eſt, ſi Prælatus cum Conventu, vel etiam ſolus Procuratorem conſtituat, qui nomine Eccleſiæ agat, quia hic non agitur res perſonæ, ſed Eccleſiæ, atque commodum principaliter ipſam Eccleſiam reſpicit. Sumitur ex *h. t.* vbi indiſtinctè Priori & Fratribus permittitur ferre teſtimonium in cauſâ ſuæ Eccleſiæ, modò ille, vel illi non ferant teſtimonium, qui aſſumuntur in procuratores cauſæ, quia nemo debet habere duplex officium in vnâ eâdemque cauſâ. *1. 2. 4. q. 4.* & ſingula officia ſingulis perſonis ſunt committenda. *c. Singula. d. 89. & c. Presbyteros 16. q. 1.* Si Prælatus, ſeu Rector Collegium non habeat, & Procuratorem in cauſâ Eccleſiæ ſuæ conſtituerit, non poteſt eſſe teſtis, quia cenſetur principalis. Secus eſt, ſi Epiſcopus Procuratorem generalem conſtituat, aut ſi ipſemet Epiſcopus tanquam generalis Adminiſtrator cauſam talis Eccleſiæ agat, ita Panorm. hic n. 5. Felinus. n. 8.

Cap. VII. Ex parte.

Idem R. Herfordenſi Epiſcopo & Abbati Sard.

SVMMA.

Cùm Presbyter A. apud Pontificem queſtus eſſet, ſe Eccleſiam Clunodenſem legitimè adeptum, eam 30. annis & ampliùs pacificè poſſediſſe, ſed à milite Laico literis impetratis ad quſdam judices ſuper illegitimis Natalibus accuſatum, veluti ex Anteceſſore ſuo, in publico concubinatu genitus eſſet, ideóque productis contra ſe teſtibus quibuſdam Laicis, & infamibus (contra quos legitimas exceptiones oppoſuit) ſibi abſenti poſt appellationem ad Sedem Apoſtolicam, Eccleſiam abjudicatam eſſe: Mandat Pontifex, vt ſi conſtiterit, prædictum Presbyterum non fuiſſe per teſtes idoneos accuſatum, & Eccleſiâ ſpoliatum, priorum Iudicum caſſatâ ſententiâ, Eccleſiam eidem noui Delegati reſtituant. Si verò aliter habeat, cauſam audiant, & fine debito terminent, teſtibus, quos Presbyter produxit, admonitis, vt teſtimonium perhibeant veritati.

EXEGESIS.

Tacito, quòd Laicus eſſet.) Quia text. ponderat, quòd miles iſte Laicus fuerit, idque tacuerit, aliqui cenſent, literas fuiſſe ſubreptitias, ideóque volunt, quòd Laicus nec ciuiliter quidem poſſit accuſare Clericum, vt priuetur beneficio. Sed placet opinio *gl.* quam ſequitur *Panorm. hic n. 5.* Regulariter Laicum ad accuſandum in beneficialibus non admitti, quia ipſius non intereſt. Niſi ſit Patronus, vel Parochianus, quorum intereſt habere Rectorem bonum, vnde ſaltem admittuntur ad denunciandum. *c. Filiis. 16. q. 6.* cùm igitur hîc ponderetur, militem hunc tacuiſſe, quòd Laicus eſſet, colligitur, quòd ipſius non intererat, adeóque poterat repelli, ſi à principio Presbyter excepiſſet, non autem poſtea, quia hæc exceptio ſolùm eſt dilatoria.

In eâdem Eccleſiâ miniſtrârat.) Nota hîc duos caſus ſufficientes etiam ſingillatim, vt Clericus priuetur ſuo beneficio. 1. Si Pater Clerici immediatè ante adminiſtrauit eandem Eccleſiam, vel idem beneficium, & legitimè ſit natus; antequam pater ſuſciperet ſacros ordines, de quo *in c. Ex tranſmiſſa de fili. presbyterorum.* 2. Caſus eſt, cùm publicè detinet concubinam, juxta *c. Nullus. d. 32. & c. Præter. de cohab. Cler.*

Quatenus, ſi vobis conſtiterit, &c.) Si teſtes laborantes aliquo defectu in juribus expreſſo recipiantur, non attentâ Rei exceptione, & Reus deſuper appellet, ſententia Prioris Iudicis veritate deprehensâ debet caſſari. Vnde rectè hoc cap. de cuius ſenſu multum litigant, ad hanc ſummam à *Panorm.* redigitur, ſi probatio exceptionis oppoſitæ contra teſtem productum non admittatur, antequam dictus teſtis recipiatur, in caſu, in quo admitti debet, legitimè appellatur.

Cap. VIII. Si qui.

Idem Exonenſi, & Vigorienſi Epiſcopis.

SVMMA.

Si qui teſtium valetudinarii ſint, & ſenes, vel debiles, aut pauperes, ita, quòd non poſſint in judicio comparere, ad ipſos percipiendos mittendæ ſunt perſonæ idoneæ, & diſcretæ.

EXEGESIS.

Quòd non poſſint in judicio Comparere.) Quærit *Panorm. hic n. 1.* vtrùm hoc etiam procedat in cauſâ criminali, vt Iudex mittat ad teſtes, & curet illos examinari? Reſpondetur, regulariter id fieri non

non debere, ſi autem talis ſit judex, vt non debeat ire ad domum teſtium, & teſtes ita ſiot conſtituti, vt moraliter magna appareat difficultas, vel indecentia, quo minus ipſi poſſint, aut debeant accedere, etiam in cauſâ criminali poteſt ad illos mitti, juxta *gl. in c. Mulieres. de jud. in 6.*

Quærit 2. Vtrùm hoc extendi debeat ad perſonas etiam egregias & honoratas, quæ non exprimantur in *h. c.* Reſpondet idem *n.* 4. ſi ſit cauſa talis, in quâ teſtis debet depooere in præſentiâ Iudicis, puta criminalis, vel ciuilis ardua, tunc etiam perſonæ egregiæ, & honoratæ debent ire ad præſentiam Iudicis. Aut non eſt cauſa, in quâ neceſſe ſit deponere in præſentiâ Iudicis, & tum Iudex debet mittere ad tales perſooas.

Quærit 3. Vtrùm in his caſibus, quibus mittitur ad domum teſtium, debeat pars aduerſa citari, vt vadat ad domum illarum, ad videodum eos jurare. Affirmat *Bart. in l. Ad perſonas egregias. ff. De oi.* quia jura loquuntur generaliter.

Cap. IX. Sicut nobis.

Alexander III. Beluacenſi Epiſcopò.

S V M M A.

Cùm quidam acceptâ pecuniâ ſuper conſanguinitate in judicio inter virum, & vxorem juráſſent, priuatim autem aſſererent, nullam intercedere conſanguinitatem, ſed ſe corruptos teſtimonium falſum dixiſſe. Reſpondet Pontifex, vt ſi vir, & vxor, aut alter eorum, jam ad ſecundas nuptias tranſierint, teſtibus ſuper periurio, & adulterio cauſato pœnitentia indicatur; Si verò ad ſecunda vota necdum tranſiuerint, & veritas dictæ corruptionis per alios teſtes comprobetur, ſententia eſt reuocanda, teſtimonium enim priorum, cùm periuri ſint, nullatenus eſt admittendum.

E X E G E S I S.

Cùm periuri ſint &c.) Nota I. Si teſtis dixerit aliquid in jodicio, & cootrarium eius extra judicium, ſtatur primo dicto, nec inficitur primum, per ſecundum contrarium, maximè ſi per primum ſenteotia lata eſt, vt apertè probatur ex hoc textu. Non enim irritæ decernuntur nuptiæ poſt ſenteotiam divortij latam ſuper probatione teſtium, qui io judicio juràrunt ſuper conſanguinitate, licèt extra judicium dicerent, ſe peieráſſe. *fa. l. Generaliter. C. De non num. pec. & c. Per tuas de probat.*

Nota II. Teſtem corruptum, vel eum, qui ſcienter falſum deponit, noo ſolùm puniendum eſſe de periurio, ſeu falſitate, ſed etiam de omni. eo, quod ex diſpoſitione ſuâ iniqua proceſſit, ideóque his jubetur iodici pœniteotia non tantùm ſuper perjurio, ſed etiam ſuper adulterio, cuius cauſa exiſtunt, ſi perjuràrunt. Non creditur autem teſti, qui poſt depoſitionem dicit ſe corruptum fuiſſe, allegat enim turpitudinem ſuam, & ideò non eſt ſibi credeodum. *c. 1. De confeſſis.* cum ſimilibus, ideóque neque teſtibus in hoc caſu credi voluit Pontifex ad effectum reſciodeodi nuptias ſecundas jam contractas. Secus autem, ſi nuptiæ nondum eſſent contractæ, eo enim caſu juſſit veritatem inquiri per alios teſtes. facilius enim eſt impedire nuptias contrahendas, quàm reſcindere contractas. Etſi dubium non eſt, contractas quoque fuiſſe reſcindeodas, ſi probatio conſanguinitatis repentè emergeret.

Cap. X. Veniens.

Idem, Attinenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cum duo teſtes jurati depoſuiſſent Presbyterum L. pro ingreſſu, ſiue beneficio Eccleſiæ Ouenſis impetrando, promiſiſſe ſe vnicuique Parochianorum quinque barillos vini remiſſurum, qui Beneficiato conſueuerant à ſingulis dari; & cùm alter teſtis pactum illud ipſum ſecum factum profiteretur, Pontifex ſententiam Iudicis, qui dictum Presbyterum abſoluit, laudans reſpondit, teſtem, qui eodem erat infectus crimine, contra Presbyterum teſtificari non poſſe, cùm nulli de ſe confeſſo adversùs alium in eodem crimine ſit credendum, nec alterius teſtimonium eſſe recipiendum, cùm vnius teſtimonium non ſufficiat ad condemnationem alicuius.

E X E G E S I S.

Canonicum non habuiſſet ingreſſum.) Nota I. Simoniam committi non ſolùm, cùm pro temporali obtinetur merè ſpirituale, vt eſt inſtitutio, vel electio, ſed etiam cùm obtinetur jus annexum ſpiritualibus, vt præſentatio, à patrono. Iſti eoim Parochiani habebant jus præſentandi, vt apparet, à quibus vt præſentationem iſte Parochus obtioeret, fecit illis hanc remiſſionem, quam ipſi acceptando deliquerunt, per ſimoniam quæ non ſolùm committitur dando temporale pro ſpirituali, ſed etiam in remittendo debitum temporale ortum ex re ſpirituali. Si verò Presbyter remiſſionem hanc poſt præſentationem feciſſet, ſine ullo pacto præcedeote, non fuiſſet ſimooia, ſed noo valuiſſet, niſi ad vitam remittentis. *c. De cetero. de tranſact. & c. 2. De donat.* Sed hæc titulo de ſimoniâ. *l. 5.* magis examinanda ſunt.

Quia eodem erat infectus Crimine.) Nota I. Eſſe inſtar generalis Regulæ, quòd ſocius criminis in teſtem adhiberi non debeat, per *h. c.* & *l. vlt. C. De accuſ. item l. Quoniam. C. De teſtibus.* Ratio eſt, quia talis, dum confitetur ſe ſocium criminis, allegat propriam turpitudinem, ob quod non eſt fide dignus. Aiunt tamen, ſocium criminis in teſtem admitti poſſe, in criminibus exceptis, qualia ſunt hæreſis, crimen læſæ Maieſtatis, item quæ ſine ſocio committi oon poſſunt, vt proditio contra Rempublicam, Sodomia &c. In his crimiooſus examinari poteſt de ſociis, ſed eius teſtimooium non habet aliam vim, nec facit maiorem fidem, quàm teſtimo-

nium alterius hominis, vilis, infamis, & ſuſpecti, de quo infra. *c. teſtimonium.*

Nota II. etſi multi, quos refert. *Cevallos in ſpeculo Comm. opin. contra communes q. 28. n. 2.* cenſeant ſocium criminis, neque in Simonia admitti debere pro teſte aduerſus ſocium, plures tamen ſentiunt ſocium criminis ſimoniaci admitti debere ad probandum hoc delictum contra ſocium. Eſt enim de criminibus, quæ ſolent occultè committi; dein Simonia dicitur hæreſis, vel æquiparatur hæreſi, vti *not. Rebuff. in praxi benef. tit. de ſimonia in reſign. n. 12.* proceditur ergò ſicut in crimine hæreſis per conjecturas, præſumptiones, & veriſimiles probationes.

Confirmatur ex *c. 1. De teſtibus in 6.* vbi *Gregorius* ita reſpondet: *Mendaces, per quos ſcelus ſimonia plerumque committitur, ad teſtimonium contra ſceleris ejuſdem authores, in detentionem criminis admittuntur.* Accedit extrauagans *Pij 4. & 5.* qui ad probandum ſimoniam confidentialem beneficiorum volunt admitti teſtes etiam ſingulares, item præſumptiones, & conjecturas, cuius conſtitutionis declarationem vide apud *Navarr. in man. c. 23. num. 110.* idcóque ab hâc ſententiâ, pro qua plures alios refert idem *Cevallos lo. cit. n. 14.* non videtur in conſulendo, & judicando recedendum.

Nota III. Communem hanc ſententiam limitandam tamen eſſe, quando teſtis eſt non ſolùm ſocius criminis, ſed etiam muneris, ſeu pretii, quod pro re ſpirituali datur, vel obtinetur in caſu *h. c. vbi 5.* barilli vini ceſſerunt etiam illi Parochiano, qui faſſus eſt Presbyterum L. ſecum quoque pactum eſſe de vino remittendo pro impetrandâ præſentatione, hócque ſenſu intelligi debent illa verba: *Et nos tuam ſententiam commendamus, eò quòd ille qui eodem erat infectus crimine &c.* quod clariùs ſtatuitur *c. 1. h. t. in 6.* ibi. *& emolumentum exinde non fuerint aſſecuti.* Ita tenent *DD.* vtrobique, & ſic fuiſſe judicatum in *Rotâ* Anno 1552. *teſtatur Flamin. in tract. de confidentiâ q. 66. num. 22.* vbi addit ampliationes, vt id procedat, etſi teſtes ſocii criminis, & muneris nihil receperint, dummodo illis fuerit promiſſum, quod eſt de *mente gl. in d. c. 1.*

Nec vnius teſtimonium.) Nota I. Ordinariè, vt ſupradictum eſt ad probationem rei geſtæ ſufficere quidem duos teſtes idoneos, tam in criminalibus, quàm civilibus cauſis iuxta illud *Deuter. c. 7. & 19. item* Matth. 18. *In ore duorum, aut trium &c.* Nullam autem Iudicialem controverſiam eſſe, quæ vnius hominis teſtimonio terminari poſſit. per *h. t. & c. Licet inf. l. Iuriſiurandi. C. eod.* Vnde axiomatis, vel Regulæ loco eſt apud Juriſconſultos, *Dictum vnius, dictum nullius. d. c. Licet.*

Quod adeò verum eſt, vt contrarium per ſtatutum, vel conſuetudinem generaliter induci nequeat, vt in quibuſcunque controverſiis ad alteram partem convincendam ſufficiat vnius hominis teſtimonium, quia videtur repugnare juri Divino *ll. cc.* & aperiret occaſionem liberam calumniandi, pejerandi, & innoxios opprimendi, vt ait *Maſcard. l. 1. De probat. q. 11. n. 11.* Vt leviores tamen cauſæ, & ſummariæ, in quibus non agitur de magno tertij præjudicio, per vnum teſtem decidi poſſint de plano, per conſuetudinem introductam eſſe aſſerit idem. *loc. cit. n. 19.*

Nota II. In cauſis non judicialibus, nec præjudicialibus tertio, vnius hominis teſtimonium ad faciendam plenam fidem recipitur. Vt, cùm quæritur, an Infans ſit baptizatus? an Eccleſia conſecrata? an quis confeſſus ſit de peccatis? an ab excommunicatione abſolutus? an gradu Doctoratûs inſignitus? *arg. c. Cùm itaque. c. Quis teſtam. d. 4. De conſecr. & gl. ibidem.* Aut cùm agitur de vitando peccato, vt ſi ante contractum matrimonium dubitetur de impedimento dirimente. *c. Super eo. h. t.* Aut ad probandam innocentiam rei, vt ſi convictus, aut confeſſus de homicidio, excipiat, ac probet per vnum teſtem non ſuſpectum, quòd propriæ defenſionis cauſa occiderit, aut quòd vulnus lethale non fuerit, ſed ex aliâ causâ mors ſecuta ſit, dummodo in contrariam partem non ſint alij teſtes. ita *Farin. q. 62. n. 42.* Denique in denunciatione inhabilitatis ad ſuſcipiendos ordines, vel beneficia Eccleſiaſtica acquirenda, vnius teſtimonium admitti tenet *Laymann. l. 7. tr. 9. c. 4. n. 5.* Sed cùm hoc graue præjudicium inferat tertio, mihi non videtur probabile.

Nota III. Licet teſtis vnus non ſufficiat ad convincendum, aut condemnandum, quia non plenè probat: ſufficit tamen ad inquirendum, citandum, & quandóque ad torquendum reum, ſi videlicet teſtimonium ſit vnius omni exceptione maioris, juxta *gl. in l. Si quis, ¶. Conuiſſbus. C. Ad l. Jul. Maieſt. Mynſing. cent. 6. obſ. 97.* Imò tale teſtimonium cum aliis indiciis, ſeu præſumptionibus vehementibus efficere poteſt probationem plenam (quod ſaltem in civilibus admiſerim) nam quæ ſingula non ſufficiunt, juncta inter ſe fidem facere poſſunt, juxta *Farin. q. 63. n. 35.*

Nota denique 4. Si vnus teſtis omnino ſit inhabilis, & de jure repellendus. v. g. ſocius criminis non excepti, aut infamis infamiâ juris, tum ejus defectus non ſuppletur per acceſſum alterius teſtis, qui habet, & meretur ſuperabundantem fidem; etſi enim, quod imperfectum eſt, ſuppleri poſſit per alterum, non tamen illud, quod omnino nullum, aut inane eſt. *l. Sed etſi. ff. De precario. Farin. q. 62. n. 341.* Si verò teſtis non ſit prorſus inhabilis, tum ejus defectus in cauſis ciuilibus ſuppleri poteſt ex magna habilitate, ſeu fide alterius, ſicut & ſuppletur per majorem teſtium numerum, vt *v. g. 4. 5. 6. 7.* teſtes minus habiles plenam fidem faciunt, quam duo, vel tres non facerent, juxta eundem *Farin. l. c. n. 328.* Imò aliquando etiam in criminalibus, & ciuilibus valdè arduis, ex pluribus v. g. decem conſentientium teſtium criminoſorum, ſeu criminis excepti participum teſtimoniis, inſpectâ qualitate, & numero deponentium, aliiſque conſideratis circumſtantiis, accuſatus condemnari poteſt. Quâ tamen in re valdè cautè procedendum eſſe, contra ſagas docet & demonſtrat *Incertus* (vt ſe nominat) *Theologus Romanus* in Nobili libro *de proceſſibus Contra Sagas*, qui inſcribitur *Cautio Criminalis*, & prodiit ante 20. annos, quem

vti-

vtiliter ad propoſitum leges à *q. 44.* vſque ad fin. vbi tractat de denunciationibus complicum, ſeu ſociorum in crimine Magiæ.

Cap. XI. Cauſam quæ.

Idem Abbati S. L. & Priori S. Crucis.

TEXTVS.

Diſcretioni veſtræ mandamus, quatenus ſuſceptis atteſtationibus vtriuſque partis, quæ ab aliis judicibus ſunt recepta, cauſam ipſam debitò fine terminetis.

EXEGESIS.

Valent ergò atteſtationes receptæ coram primis Judicibus, etiam apud alios Iudices, quibus cauſa poſtmodum committitur, vt *c. vlt. de probat.* quoque dictum eſt. An hoc procedat, de aliis quoque actis in vno judicio, vt valeat in alio, diſputat hîc *Panorm.* quem vide.

Cap. XII. Cùm nuptiis.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo, & Vigorienſi Epiſcopo.

TEXTUS.

Clerici non ſunt à ferendo teſtimonio, ſuper negotio Eccleſiæ ſuæ (niſi alia rationabilis cauſa impediat) repellendi.

Hujus cap. explicatio habetur ſupra cap. *inſuper.*

Cap. XIII. Super eo.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Teſtes, quibus in cauſâ criminali, vel ciuili ab aduersâ parte crimina apponuntur, etſi priùs de illis non fuerint conuicti, vel confeſſi, dummodo inde conuincantur, in teſtimonium non debent admitti.

Huius cap. materia redibit infra c. *Teſtimonium* 54. vbi tractabitur.

Cap. XIV. De Cætero.

Idem Salernitano Epiſcopo.

SVMMA.

Laici in accuſationem, vel teſtimonium contra Clericum in criminali cauſâ nullatenus ſunt admittendi, niſi fortè ſuam, vel ſuorum injuriam perſequantur. Nec tunc etiam ad teſtimonium, ſed ad accuſationem poſſunt admitti.

EXEGESIS.

Laicos in accuſationem.) Nota I. hîc ſtatui Regulam generalem, quòd Laicus, vbi de crimine criminaliter, ſiue per modum accuſationis contra Clericum agitur, ad teſtificandum admitti non debeat ſecundùm Canones, quos habes. *c. 1. 2. 3. 2. q. 7. & c. Beatus. 6. q. 1. & c. Cum P. Mantonella. inf. de accuſat.* Ratio eſt, tum quia Laici Clericis plerunque infeſti ſunt, tum quia indecens eſt, vt ſtatu inferior teſtimonium in cauſa criminali ferat contra ſuperiorem ſtatu, juxta *c. Laicos 2. q. 7.* quod in Religioſis quoque, tanquam re ſauorabili locum habet. Verùm in ciuili Laicus aduersùs Clericum coram Iudice Eccleſiaſtico ad accuſationem admitti poteſt, non autem ad teſtimonium, vt expreſsè habet *h. in ſ.* vt mirum ſit aliquos dicere; nullibi id eſſe prohibitum.

Nota II. In criminibus tamen exceptis, notoriis, & ſcandaloſis, vel ſi Clericus infamatus ſit, quia crimen à Clerico inter Laicos commiſſum eſt, aut ſi de crimine agatur ciuiliter, v. g. ad reſtitutionem injuſtè ablatorum, aut ſolutionem debiti; juxta *Panorm. hîc n. 3.* Denique ſi agatur de crimine, per modum denunciationis; aut inquiſitionis, ad depoſitionem, ſeu priuationem Beneficij, Laicus contra Clericum teſtimonium deponere poteſt vt colligunt. *ex c. Ex parte. ſuprà.* vbi jubet Papa, ſi Presbyter, de quo ibi, non fuerit per idoneos, ſuper natalibus ex Prædeceſſore ſuo, vel concubinatu à milite Laico conuictus; Eccleſiam ablatam illi reſtitui; ergò à ſenſu contrario, ſi fuiſſet conuictus; teſtes Laici ob ſui grauitatem; & ſcandaloſum concubinatus crimen fuiſſent contra dictum Presbyterum admiſſi, vt not. *Panorm. ibid. n. 2.*

Admittuntur denique Laici contra Clericos, ſi ſuam, vel ſuorum injuriam perſequantur; vt apertum eſt ex t.

Cap. XV. In Cauſis.

Idem eidem.

SVMMA.

In cauſis Eccleſiaſticis, vel ciuilibus vltra tertiam productionem non debent teſtes produci, niſi adhibita ſolennitate, quæ in legibus inuenitur expreſſa; & ſuper dictis teſtium, cùm fuerint publicata, publicè poteſt diſputari.

De hâc materiâ rectiùs agitur inf. c. *Vltra tertiam* 55. vbi ſolennitas juris, cuius hîc fit mentio; declaratur.

Cap. XVI. Cùm tu fili.

Idem Præpoſito, & Canonicis Eccleſiæ Ebredunenſis.

SVMMA.

Cùm in controuerſiâ quâdam inter Archiepiſcopum

ſcopum Ebredunenſem, & Capitulum, teſtes Capituli juraſſent, ſententiam excommunicationis ab Archiepiſcopo latam fuiſſe poſt appellationem, teſtes verò Archiepiſcopi ſimiliter juraſſent, ante appellationem id factum eſſe; Pontifex re ad ſe delatâ, dicta teſtium benignè interpretatus, ne de periurio notarentur, quia vtrumque eſſe potuit, decreuit excommunicationis ſententiam non tenere.

EXEGESIS.

***Dicta teſtium benignè interpretari.*)** Nota I. Cùm delictum non facilè præſumendum, multòque minùs, niſi manifeſtè de eo conſtet, puniendum ſit, *c. Eſtote. de reg. Jur.* ideò ſi teſtes ex vtrâque parte producti non conſentiant, vt in hoc *cap.* Vbi hi de excommunicatione ante appellationem, illi poſt illam latâ deponebant, conciliari poſſunt, vt non contradicant, ſed de diverſis actibus teſtentur, ita interpretanda ſunt ipſorum dicta, vt perjurii notam effugiant, prout in propoſito fuit Pontifex interpretatus, teſtes de duplici appellatione depoſuiſſe. Si autem teſtes contrarij ſic conciliari non poſſint, tum illa pars, cuius teſtimonium reprobatur, quandam ſaltem facti infamiam incurrit.

Nota II. Idem dicendum eſſe, ſi teſtes ab vnâ parte producti taliter adverſanti deponant; intelligenda videlicet eſſe eorum dicta non de eodem actu, ſed de diverſis, ita, vt teſtes ſingulares ſint non conteſtes. v.g. Si vnus dicat, ſe vidiſſe Clericum egredientem è domo mulieris, horâ 3. alter horâ 2. præſumi debet, vtrumque verùm dicere, & non de vno, ſed de duobus egreſſibus illos teſtari, iuxta gl. *in cap. Nihilominus. 3. q. 9. ℣. Sicut.* Quæ doctrina certa eſt, ſiue loquamur de præſumptione favorabili facienda erga teſtes, ne perjuri cenſeantur, ſive erga Reum abſolvendum, quod nemo ordinariè v.g. condemnari poſſit propter teſtes ſingulares, quia in dubio nemo eſt condemnandus, & malum potiùs interpretandum eſt in meliorem partem, iuxta *gl. receptam in c. Abſit. 11. q. 3. ℣. Aut gladio.*

Cap. XVII. Fraternitatis.

Idem Epiſcopo Placentino.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex in appellationis cauſâ, ſi noua contingat emergere Capitula, ſuper quibus aliqua partium voluerit nouos teſtes inducere, vel per jam receptos aliquid comprobare, eos poſſe recipi ſuper nouis duntaxat Capitulis receptis priùs ab ipſis ſecundùm formam recipiendorum teſtium juramentis.

EXEGESIS.

***Si noua contigerit emergere &c.*)** Renunciatio productionis teſtium facta in prima inſtantiâ non ſe extendit ad caſum appellationis, quando ſuper nouis capitulis poſſunt teſtes produci, & idem videtur reſpectu cujusuis inſtantiæ per hunc t. qui loquitur indiſtinctè *c. Cùm veniſſent. §. 1. inf.* Si autem idem teſtis iterum in eâdem causâ produceretur, ſed ſuper articulis nouis, debet iterum jurare, quia ad hos articulos juramentum priùs ſe non extendebat. Qoare ſi priùs jurauerit ſuper causâ totâ dicere veritatem, & tantùm ſit interrogatus de aliquibus, poteſt iterum produci, vt ſuper alijs ſpectantibus ad cauſam interrogetur, quo caſu non debet de nouo jurare, *arg. c. Cum dilectis inf. de accuſat.* juramentum enim debet eſſe neceſſarium. *c. Et ſi Chriſtus. de jurejur.*

Cap. XVIII. Intimauit.

Idem Exonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm R. Presbyter haberet cauſam cum quodam G. & idem G. quoſdam juramento adſtrinxiſſet, ne pro ipſo R. teſtimonium ferrent, nec conſilium, aut auxilium præberent eidem contra ſe; Reſpondet Pontifex, ſi teſtimonium illorum (aliorum interpretatur gl.) publicatum non eſt, nec renuntiatum teſtibus, eos, qui ſunt juramento adſtricti, & alios (ſi neceſſe fuerit) in teſtimonium recipi debere.

EXEGESIS.

***Teſtimonium eorum.*)** Videri poteſt eſſe contrarietas in hoc textu, primò enim dicit, quòd iſti teſtes erant juramento adſtricti, &c. & poſtea præſupponit ipſos jam depoſuiſſe. Sed gl. bene exponit verb. *Ideo injungimus, de dictis aliorum teſtiũ, non iſtorum, qui jurauerunt, non velle ſe teſtificari.* Vnde ſequitur, ſi dicta aliorum teſtium fuiſſent publicata, nec recipiendos iſtos, qui jurauerant, neque alios, vt colligitur ex t. qui ſe fundat in publicatione, poſtquam non debent recipi teſtes alii de jure communi, ſed ſibi imputet pars, quòd in producendis teſtibus ſibi non magis vigilârit. Poteſt tamen fieri id beneficio reſtitutionis per clauſulam generalem, juxta *Hoſt. & Jo. Andr.* hîc, vt ſi poſt publicationem factam primùm quis intelligat teſtes eſſe ab aduerſario ſubtractos.

***Eos, qui ſunt juramento adſtricti, &c.*)** Etſi contra juramentum proprium nemo debeat compelli. *c. Debitores, & c. Si Chriſtus.* ac plura alia *de jurejur.* id tamen intelligi de juramento licito; hoc autem erat illicitum, erat enim præſumptio iſtum fouere cauſam iniquam, quia voluit aduerſario ſubtrahere copiam probationis. Neque obſtat temeritas (aut fortè ignorantia juris) quia ſicut temerarium juramentum non repellit à promotione. *c. Sicut. eodem.* ita nec à teſtimonio, quod multò magis procederet, ſi boni publici intereſſet tales teſtes audiri. Talis eſt caſus in *c. Plerique. de officio Ordin. in 6. c. Olim. de accuſ. & c. Conſtitutus. eodem.* Vbi dicitur tales juramento non teneri.

Cap.

Cap. XIX. Cauſam quæ.

Idem Abbati & Fratribus de Marturo.

SVMMA.

Cùm in cauſâ, quæ vertebatur inter Plebanum, & Clericos S. Mariæ de Marture, teſtes vtrinque eſſent producti, & recepti, & eis ab vtrâque parte renuntiatum, ac Clerici iſti priuilegium quoddam à Papâ nuper impetratum pretuliſſent: Mandat Pontifex judicibus, vt ſuper aliis quidem Capitulis, ſi qua noua fuerint, non autem ſuper contentis in nouo priuilegio, aut aliis poſt cauſam jam commiſſam à Sede Apoſtolicâ impetratis, teſtes recipiant, & cauſam concordiâ, vel juſtitiâ mediante decidant. Priuilegium autem prætenſum, quòd Epiſcopus Florentinus quadam rationi obuia eidem diceret inſerta, petit Pontifex ſibi tranſmitti.

EXEGESIS.

Cap. hoc patet ex dictis. *c. Dilectus. vt lite pend.* Vnde ſumitur generalis Regula, quod priuilegium ſuper re litigioſâ tacitâ lite impetratum non teneat, vt ibi diximus. Ideóque Pontifex vetat teſtes ſuper priuilegio nouiter impetrato hîc recipi, etſi in aliis nouis emergentibus poſſint, ac debeant audiri.

Cap. XX. Perſonas.

Idem Nouicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Non vult Pontifex, vt teſtes conſimili morbo laborantes, ſi certum ſit, aut legitimè ſuper hoc poſſint conuinci, ſi ab alterutrâ parte teſtes adducti fuerint, in teſtimonium admittantur.

EXEGESIS.

Conſimili morbo, &c.) Gl. intelligit de peccato, vt ſit ſenſus, quòd laborans eodem delicto repellatur à teſtimonio ferendo, pro illo, qui ſuper tali delicto accuſatur, quia poteſt eſſe periculum vel ſuſpicio colluſionis, aut affectus ad cauſam propriam tanto faciliùs defendendam, quam ſententiam dicit eſſe veram *Panorm.* & ego credo textui eſſe conformem, etſi plures alios intellectus ipſe *Panorm.* aliíque accumulent, & loquantur intricatè. Neque obſtat, quòd generatim criminoſus, etiam diſſimili crimine laborans repellatur à teſtimonio, per *c. Teſtimonium. inf.* Pontifex enim ſpecialiter voluit prohibere admiſſionem teſtium ſimili culpâ laborantium, ob ſpeciale periculum colluſionis, & corruptionis in ſpeciali criminis ſimilitudine.

Cap. XXI. Iudæi.

Idem in Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Teſtimonium Chriſtianorum aduersùs Iudæos in omnibus cauſis (cùm illi aduersùs Chriſtianos teſtibus ſuis vti præſumant) recipi debet. Et anathemate decernuntur feriendi, quicunque Iudæos Chriſtianis in hâc parte voluerint præferre.

EXEGESIS.

Videtur innuere iſte textus, quòd Iudæi poſſint teſtificari contra Chriſtianos, quod prohibetur *c. Non poteſt. & c. Si hæreticus. 2. q. 7.* Sed bene reſpondet *gl.* quòd jura iſta procedant de jure, textus autem iſte, de facto. Quare ponderanda ſunt illa verba: cùm illi aduersùs Chriſtianos teſtibus ſuis vti præſumant, præſumere enim ſonat in malam partem, vt notatur. *c. 1. De vita & honeſt. Cleric.* Innumera autem præſumuntur, ſiue fiunt, de facto, quæ de jure non licent.

Cap. XXII. Super eo.

Idem Matthæo Cardinali.

SVMMA.

Propoſuit Cardinalis Pontifici duas quæſtiones. Prima erat, an viro negante, ſe contraxiſſe cum muliere, poſſit teſtimonium matris mulieris, & alterius mulieris recipi. Reſpondet Pontifex, cùm mater filiæ incrementum diligat, vbi vir ſuperior eſt diuitijs, & Nobilitate, potentiâ, vel honore, teſtimonium eius videtur eſſe ſuſpectum, neque admittendum. Secunda quæſtio erat, an mulier non ſit coniungenda viro, quia ſola mater alterutrius eos eſſe conſanguineos confitetur? Reſpondet Pontifex, ſi matrimonium nondum ſit firmatum, matris teſtimonio eſſe deferendum, quia præſumptio eſt non modica, quòd ſubſit conſanguinitas. Si verò matrimonium eſt firmatum, non debet ſine plurium juramento diſſolui.

EXEGESIS.

Cùm mater filiæ incrementum, &c.) Nota I. Quòd vbi ex contractu cum filia, ſeu filio, honor, vel incrementum non accreſcit filiæ, aut filio, matrem teſtificari poſſe in cauſâ illorum, quia ceſſat cauſa ſuſpicionis; ſecus eſt, ſi agatur de nobilitate, diuitiis, & aliis, quæ hic ponit Pontifex, immoderatus enim affectus parentum erga liberos in tali caſu facit ſuſpectum non ſolùm matris, verùm etiam patris teſtimonium.

Nota II. Quòd per hunc textum etiam ad matrimonium conjungendum, vel ſeparandum ſufficiant duo teſtes, non ſolùm maſculi, ſed etiam fœminæ. Hic enim quæſitum fuit de duabus mulieribus, è quibus Papa reiecit matrem, non abſolutè ſed ſolùm in caſu ſuſpecti incrementi, vt not. *Panorm. n. 2.* Et regulariter duo teſtes ſufficiunt, etiam contra Pa-

pam, vt dicit *gl. c. Præſul. 2. q. 4.* & nullibi cavetur contrarium de cauſâ matrimoniali.

Nota III. Quòd ſufficiant ad hoc mulieres, Pontifex enim removendo ſolam matrem in certo duntaxat caſu, videtur aliam mulierem, imò etiam matrem extra hunc caſum, admiſſurus. Vno enim ex duobus illatis negato, alterum conceſſum videtur. *c. Nonne. de præſumpt. c. Qualis. d. 25.* & regulariter Jure Canonico admitti in teſtem diximus ſuprà. *c. Quoniam.*

Cap. XXIII. Licet.

Idem.

S V M M A.

Quia non eſt licitum Chriſtiano, & multò minùs Iudæo, vt cauſæ ſuæ vnius cantùm teſtimonio finem imponat.

Mandat Pontifex, vt ſi inter Chriſtianos, & Iudæos emerſerit quæſtio, in quâlibet causâ Chriſtiani, & maximè Clerici, non minus duorum, vel trium virorum, probatæ vitæ teſtimonium admittatur. Quia licet quædam ſint, quæ plures, quàm duos exigant teſtes, nulla tamen eſt cauſa, quæ vnius teſtimonio terminetur.

E X E G E S I S.

Multò minus Crucis Chriſti inimico &c.) Nota Judæum non debere gaudere maiori prærogativâ, quàm Chriſtianum. *concord. c. Judæi.* ſuprà. Prohibitum enim ſuperiori, etiam cenſetur prohibitum inferiori, ſeu minori. *c. Cùm in. de elect. & auth. multò magis. C. De Epiſcopis, & Clericis.* Multò minùs autem teſtimonium Judæi debet admitti contra Clericum, quia lucidiores debent eſſe probationes contra Clericum, quàm contra Laicum.

Quæ plures quàm duos teſtes &c.) Quæ ſint hæ cauſæ, proſequitur *gloſſ.* hîc, & dicit hoc procedere de jure civili, non autem de Canonico, ita de jure civili requiruntur ſeptem teſtes ad teſtimoniũ, de jure Canonico ſufficiunt duo, quod maximè valet in cauſis piis. Quòd autem. *c. Præſul. 2. q.* ad Cardinalem Epiſcopum condemnandum requiruntur teſtes 72. Presbyterum Cardinalem 44. ad Diaconum Cardinalem 24. Subdiaconum, Acolythum, Exorciſtam, Lectorem, Oſtiarium ſeptem. *Hoſt.* hîc, & *Panorm.* intelligunt de teſtibus integris; ſi enim ſunt duo teſtes omni exceptione maiores, videntur probare contra quemvis in quâvis dignitate conſtitutum, quia hic numerus fundatur in verbis Chriſti, cui diſpoſitio juris poſitivi non ita poteſt præjudicare, vt ſecundùm ſe non ſufficiat numerus duorum teſtium.

Cap. XXIV. In Literis.

Idem Firmano Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm Nobilis quidam, per ſeptennium quamdam poſt matrimonium contractum in domo retinuiſſet, & aſſereret, ſe ante matrimonium conſobrinam eius cognoviſſe, productis tribus teſtibus de familiâ ſuâ. Respondet Pontifex pro illorum teſtimonio, illum neutiquam eſſe ab vxore ſeparandum, neque alios contra illos eſſe audiendos, niſi ſint probatæ vitæ, & opinionis.

E X E G E S I S.

Teſtes de familiâ ſuâ &c.) Nota I. Domeſtici, ſive teſtes producti ex domo ſeu familiâ patrisfamilias, quibus ille aliquo modo imperare poteſt, in cauſis tum civilibus, tum criminalibus repelli poſſunt, quia tales perſonæ ſibi perſuadere ſolent, quòd omnibus juſſis Domini, aut patrisfamilias obſequi debeant, aut certè nimiò ferantur in illum affectu, *l. Etiam. 3. C. De teſt. & l. Teſtes. ff. Eodem. c. Si teſtes. 4. q. 3.* qui tamen eo tempore, quo in teſtem producitur, deſiit eſſe domeſticus, repelli non poteſt, ſi autem priùs dimittitur, quàm in teſtem producendus eſt, contra eum excipi poteſt, tanquam in fraudem dimiſſum. *Panorm. hîc n. 6. Felin. n. 8.*

Nota II. Domeſticos poſſe eſſe tam probatæ vitæ, v. g. alicuius Principis, vt in teſtimonium admitti debeant judicis arbitratu. *arg. l. 3. ff. De teſtib.* teriet *Felin. hîc n. 4.* Similiter produci poſſunt ad probandam intentionem Domini accuſati, aut ſuſpecti iuxta *Farin. q. 55. n. 70.* præterea ſi Adverſarius ſciens eos eſſe domeſticos, contra eos non excipit. *Felin. n. 12.* Vel ſi in ſubſidium producantur, propterea quòd factum difficilis ſit probationis; & aliorum teſtium copia deſit, vt ſi crimen domi, aut de nocte commiſſum ſit, valet eorum teſtimonium. *l. Conſenſu junctâ Auth. C. De repudiis*, ita tamen, vt propter affectionem, quam erga Dominum gerere præſumuntur, non cenſeantur teſtes integri, omniſque exceptione maiores. *Farin. loc. cit. n. 46. & 50.*

Nota III. Ex alio capite, ſi domeſtici ea, quæ domi facta ſunt, meliùs, quàm extranei noſſe creduntur, tunc aliis teſtibus etiam præferri debere, *arg. cap. Veniens. 33. inf. c. 1. 14. q. 2.* idque etiam procedere videtur in cauſâ matrimoniali, ſi agatur ad diſſolutionem eius ob impedimentum dirimens. *arg. c. Videtur.* qui *matrim. accuſ. poſſ.* Niſi domeſtici participes ſint criminis, ex quo affinitas contracta ad impediendum matrimonium allegatur, tales videntur fuiſſe teſtes de familiâ ab hoc nobili producti, de quo iſtud *c. ita Felin. n. 6.* Sic etiam Capitulares magis noſſe cenſentur ea, quæ in Capitulo geſta ſunt, quàm alii. *d. c. Veniens.*

Nota denique IV. Domeſticos illos quoque dici; qui in eâdem domo, ſive ædibus vivunt, & conveſcuntur (alias familiares, & vulgò commenſales dicti;) iuxta *gloſſ.* hîc & *Panorm. n. 5.* Atque horum, ſicut & cuiuſvis amici pro amico, & ſubditi pro Domino teſtimonium ordinariè admittitur, quamvis propter affectionem eiuſmodi teſtes non cenſeantur omni exceptione maiores, niſi ſuſpicio, quæ ex hoc capite oriri poſſet, ex alio tollatur, quia videlicet viri ſunt probatiſſimæ vitæ, ita *Maſcard. concluſ. 86.*

Cap.

Cap. XXV. Cùm veniſſent.

Vrbanus VIII.

SVMMA.

Cùm Lucius Papa Vrbani Prædeceſſor, cauſam inter Magiſtrum M. & Abbatem de Sicolano, quibuſdam Iudicibus commiſiſſet, re ad ſe delatâ mandat Vrbanus, vt ſi ſententia illorum fuerit Canonicè promulgata, illam noui Delegati Autoritate Apoſtolicâ confirment, neque id impediat appellatio interpoſita occaſione mortis Lucij Papæ, cùm poſtea egerit, & reſponderit, teſtéſq; duxerit producendos. Iubet præterea, vt quæſtiones alias, ſuper quibus teſtes fuerunt producti, & depoſitiones publicatæ, vel teſtibus hinc inde renunciatum, nullis aliis ſuper eodem receptis, juſtitiâ mediante terminent. Secus ſi proponantur quæſtiones nouæ, ſuper quibus teſtes non fuerint producti, vel illis necdum renunciatum, hos enim jubet priùs audiri.

EXEGESIS.

Canonicè promulgata.) Jam *ex c. Fraternitatis, & c. Intimauit.* ſuprà patet, poſt publicationem non licere nouos teſtes producere ſuper iiſdem articulis, videlicet, niſi per beneficium reſtitutionis in integrum ſpeciale, ſi eſt Eccleſia, vel minor, vel per generale ex juſtâ cauſâ, ſi eſt minor. Idque procedere etiam in cauſâ appellationis, vt videlicet coram Iudice, ad quem appellatur producantur noui teſtes ſuper nouis articulis, vel ſuper iiſdem per beneficium reſtitutionis, quod tenet hic etiam Innoc. etſi in cauſâ appellationis id ſine ſufficiente cauſâ reuoces in dubium *Panorm. n. 3.* Occaſione huius c. hîc diſputari ſolet, vtrùm morte Delegantis expiret ipſo facto juriſdictio? Cùm verò hoc non pertineat ad iſtam materiam, vt obſeruat Panorm. ſed ad tit. de officio Delegati, illuc remittimus.

Cap. XXVI. Series.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm inter filios quorundam Nobilium matrimonium accuſaretur, & pars accuſans teſtes produxiſſet legitimos, qui aſſerebant eſſe conſanguineos in primo gradu, fratrem videlicet, & ſororem; pars autem oppoſita id diceret eſſe falſum, tam teſtes ad probandum offerens, quàm inſtrumentum: Iudex reſpondit, non eſſe conſuetudinem, vt poſt receptos teſtes, qui conſanguinitatem juxta Canones computant, alij ex oppoſito admittantur. Verùm Pontifex re ad ſe delatâ, juſſit, niſi aliud Canonicum obſiſtat, non obſtante illâ Conſuetudine, vtpote juri contrariâ, teſtes recipi.

EXEGESIS.

Poſt receptos teſtes, &c.) Multum litigant ſuper intellectu *h. c.* quomodo videlicet conſuetudo, quam hîc reprobat Pontifex ſit juri contraria. *Panorm.* ponit decem ſententias, è quibus placet vltima, quæ eſt Innocentij in *cap. Ex tenore. inf.* & ſequitur *Panorm. n. 5.* videlicet, quòd hîc non erat publicatio atteſtationum facta, ſed habeat conſuetudo, quòd ex quo Actor per teſtes videbatur probâſſe conſanguinitatem, aduerſa pars non admittebatur ad probandum contrarium, neque fiebat publicatio teſtium, ſed putabatur ſufficere, ſi Iudici atteſtationes notæ eſſent, quæ conſuetudo fortè inducta fuit ad euitandum periculum falſitatis, ſed contra jus commune, per quod teſtes non tantùm recipi, verùm etiam publicari, & ante publicationem teſtes contrarii, ſi qui inducuntur, recipi debent, juxta *c. In noſtra. inf.*

Cap. XXVII. Præterea.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi ſuper carnali copulâ ab aliquo cum aliquâ habita teſtimonium conueniens de viſu reddatur, vel etiam de auditu, & præſumptionem violentam fama conſentiens ſubminiſtret, ac alia legitima adminicula ſuffragentur, ſtandum eſſe teſtimonio juratorum. Etenim Iudex circumſpectus motum animi ſui ex argumentis & teſtimoniis, quæ rei aptiora eſſe compererit, informabit.

EXEGESIS.

Teſtimonium conueniens de viſu, &c.) Id eſt tale, quale in hac re haberi poteſt. *Panorm. n. 2.* dicit probatam eſſe fornicationem, ſi quis viderit virum, & mulierem in latebris ſe oſculantes, & amplexantes, quia iſti ſunt actus propinqui ad copulam, vnde dicit Bartolus, quòd deprehenſis viro, & muliere in eiuſmodi actibus propinquis, redditur adulterium, ſeu fornicatio notoria, ita not. *in l. Capite quinto. ff. ad leg. Iul. de adult. fac. l. Si quis non dicam rapere. C. de Epiſc. & Clericis.*

Sola vicinia fama, &c.) Hæc ſola non ſufficit, vt colligitur ex t. cùm præter illam requiratur teſtimonium de auditu ac alia adminicula, quia fama ſola, tanquam ſæpè fallax non probat, fa. *c. Tam liberis. inf. c. Si teſtes. §. Item ſæpe. 4. q. 3.* quod intellige, cùm agitur de plena probatione; aliàs enim ſola quandoque ſufficit ad impediendum matrimonium contrahendum propter periculum peccati. *c. Super eo. de conſang. & affin.* item quoad ſuſpendendum infamatum donec ſe purgauerit. *c. Presbyter. 2. q. 5. c. Inter. de purg. Canon.* item quoad facilitatem inquirendi de veritate. *c. Qualiter, & quando. de accuſat.*

Teſti-

Teſtimonio juratorum.) Quæritur 1. vtrùm credendum ſit teſtibus juratis, qui dicunt, ſe carnalis copulæ conſcios ex auditu, ſed de viſu nihil affirmant? Reſpondet *Hoſt.* non ſufficere, ſed requiri auditum proprium, videlicet, audiuerunt eos colloquentes de propoſito fornicandi, auditus enim alienus non ſufficit ad teſtimonium propriè dictum, juxta *gl. 3. l. In Sum.* §. *idem Labeo. ff. De aquâ pluu. arc.* Imò licet aliàs teſtimonium de auditu proprio per ſe ſit ſufficiens. *c. Quanquam 14. q. 2.* in hoc tamen caſu non ſufficit, quia actus copulæ non percipitur ſenſu auditûs.

Quæres 2. quæ ſint adminicula, quæ Papa dicit conſideranda à circumſpecto judice? Reſpondet *Hoſt.* quòd ſunt tactus, aſpectus, riſus, jocus, miſſio nuntiorum, munuſculorum, cohabitatio, amplexus, & ſimilia, Addit. 2. *Hoſt.* ſi eſt vnus teſtis de viſu cum famâ, & aliis adminiculis certis, aut valdè probabilibus, eſt probatio ſufficiens in factis antiquis, de quibus non eſt memoria, & delictis, quæ occultè fiunt, *arg. mulierum jurium*, quæ idem allegat.

Cap. XXVIII. Cùm à nobis.

Innoc. III, Conſulibus, & Populo Beneuentano.

S V M M A.

Inhibet Pontifex ne vnius judicis quantæcunque auctoritatis, verbo credatur in cauſis, ſeu ſuper teſtamentis, ſeu ſuper quibus libet aliis contractibus. Nec ſcriptum illius, niſi teſtium adminiculo fulciatur, eam obtineat firmitatem, quin ei poſſint, & debeant duorum, vel trium teſtium bonorum teſtimonia prævalere. Saluâ in omnibus ſedis Apoſtolicæ auctoritate.

E X E G E S I S.

Apertum eſt ex hoc textu, quòd nulli ſoli credatur in præjudicium alterius, quantæcunque ſit dignitatis, Ex quo enim in fine excipitur ſolus Papa, prohibitio includit omnes præter ipſum, nam exceptio firmat Regulam in aliis. *c. 2. De conjug. leproſorum. & c. Dignus 32. q. 7.* De auctoritate autem Papæ circa hoc plura habet *Panorm.* lectu vtilia.

Cap. XXIX. De teſtibus.

Idem Tyrenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi teſtes ſolum ſint inducti ad exceptionem dilatoriam probandam, cùm ſuper causâ tantùm jurauerint dicere veritatem, non debere audiri ſuper principali, neque cogi teſtimonium perhibere, vtpote ſuper quo deponerent non jurati. Si verò ad peremptoriam exceptionem probandam ab alterá partium inducantur, & petente parte juramentum de veritate dicendâ præſtiterint, ad teſtimonium ferendum ſuper principali haud dubiè cogendos eſſe, niſi fortè ſufficiens productio teſtium ſuper principali facta jam fuerit, vel renuntiatum teſtiſtibus, vel depoſitiones teſtium fuerint publicatæ.

E X E G E S I S.

Neque hic t. habet difficultatem, ſolùm enim id prohibet Pontifex, ne teſtes ſuper alio articulo examinentur, vel cogantur teſtimonium ferre, niſi ſuper quo ſunt inducti, & tum non aliter, quàm ſi jurauerint de veritate dicendâ.

Cap. XXX. Conſtitutus.

Idem Helienſi, & Ciſtrenſi Epiſcopis, & Archidiacono de Norbano.

S V M M A.

Cùm Decanus, & Capitulum Eboracenſe Mag. R. Archidiaconatum Richemundiæ canonicè contuliſſent, M. H. nominatus Archidiaconus ipſum eo poſt appellationem ſpoliauit, qui cùm ad Iudices ſuper reſtitutione ſuâ literas impetrâſſet, memoratus H. impetrauit reuocatorias, & poſtulauit à Pontifice, vt Iudices depoſitiones quorundam teſtium aperiri facerent, quod Procurator M. R. faciendum negabat, cum non in hâc causâ eſſent inducti, ſed in aliâ, quæ inter Eboracenſem Archiepiſcopum, & dictum R. vertebatur. Quare Pontifex id facere noluit, ſed cauſam borum Delegatis commiſit, ita vt ſi præfatus H. teſtes pro ſe coram Epiſcopo & Decano Linconienſi, & Archidiacono de Norbano (cui vnà cum Helienſi, & Ciſtrenſi Epiſcopis nunc cauſam delegabat) produxiſſet, atteſtationibus apud Archidiaconum depoſitis ſit contentus: alioquin hoc non obſtante, ſi teſtes pro dicto H. producti fuerint, in teſtimonium admittantur.

E X E G E S I S.

Eas aperire nolumus.) Omiſſo caſu Capituli hujus valdè intricato, certa tamen doctrina, quam inde eruunt DD. hæc eſt. 1. Licèt tertius compareat pro intereſſe ſuo, admittitur ad judicium, vt *in c. Veniens 2. infra & c. Cùm ſuper. de re judicatâ. & l. Si ſuſpecta ff. De inoff. teſtam.* non tamen poteſt petere, vt atteſtationes receptæ inter partes principaliter contendentes, aperiantur, & publicentur per *h. t.* etſi ille tertius non ſit omnino extraneus, ſed habeat aliquam communitatem, ſeu intereſſa in cauſâ illâ. 2. Non eſſe eoſdem teſtes in eâdem causâ iterum producendos ſuper iiſdem articulis, & inter eaſdem perſonas, licet contingat judicis mutatio, niſi fuerint atteſtationes deperditæ. fa. *c. fin. de probat.* ſatis enim eſt quòd fuerint ſimul producti, *arg. c. Significauerunt. in fi. infrà.* Sic enim euitatur ſuſpicio & pe-

& periculum falſitatis, aut corruptionis. 3. Quòd per hunc text. atteſtationes poſſunt ex cauſâ deponi apud alteram partem, (aliquando enim ea cum ſuis atteſtationibus, & actis remittitur ad Superiorem, vt in *c. Dudum. 1. de elect.*) apud quam ſi fuerint depoſitæ, licet publicatæ non fuerint, non poteſt pars depoſitaria ſuper ijſdem articulis, vel directè contrariis teſtes producere, quia præſumuntur atteſtationes legiſſe per hunc *text. & c. Vltra tertiam inf.* Quod verum dicit Hoſt. niſi atteſtationes clauſæ & ſigillatę apud eum depoſitæ fuiſſent, & ſic clauſas retinuerer. *fa. c. Cùm olim. de offic. deleg.* 4. Denique obſerua, quòd publicatio atteſtationum non noceat tertio, quin poſſit ſuper illis articulis, vel directè contrariis teſtea producere pro ſuo jure, etſi non omnino ſit certus, modò habeat aliquam communicatem in cauſâ, vt not. *Panorm. n. 3.*

Cap. XXXI. Præſentium.

Idem.

SVMMA.

Si quis poſt depoſitionem teſtium jam publicatam velit contra illos excipere, ſiue opponere, tunc tandem id licet, ſi jurauerit, quòd ad hoc ex malitia non procedat, niſi ante publicationem fuerit proteſtatus ſe id facturum, vel poſtea primùm comperérit illud, quod opponit contra teſtium perſonas. Si quis autem ante publicationem de teſtibus poſtea repellendis fuerit proteſtatus, ſi quid pro ipſo dixerint, de facili non creditur.

EXEGESIS.

Poſt depoſitiones teſtium publicatas.) Regula generalis, quòd poſt publicationem teſtium non poſſit excipi contra illos, ratio colligitur ex t. quia præſumitur malitioſè velle eos reprobare, poſtquam intellexit illos contra ipſum, teſtimonium dixiſſe, ideóque velut in vindictam velit ipſis nunc obijcere falſum; Sicut in ſimili quia timetur ſubornatio in productione teſtium ſuper eodem articulo, ſiue directè contrario, ſi fiat poſt publicationem teſtium, vt in *c. Fraternitatis ſupra.* ea non admittitur.

Ab hâc regula excipe tres caſus, de quibus in textu. 1. Si quis poſt publicationem juret, quòd malitioſè hoc non faciat. 2. Si ante publicationem de teſtibus poſtea repellendis fuerit proteſtatus. 3. Si abſque proteſtatione, vult nunc aliquid opponere, quod primùm didicit, & ante publicationem neſciebat. Quod verò ſub finem dicitur, non eſſe de facili credendum, ſi teſtes aliquid teſtificentur pro illo, qui de illis repellendis ante proteſtatus fuit, relinquitur arbitrio Judicis, quid in hâc re ad præſumendam, vel non præſumendam ſubornationem conſiderare debeat.

Cap. XXXII. In noſtrâ.

Idem Londonenſi, & Helienſi Epiſcopis.

SVMMA.

Si teſtes inter ſe contrarij vtrinque producti eiuſdem honeſtatis, & æſtimationis extiterint, cum conſtet teſtes Monachorum eſſe teſtibus Archidiaconi (non exprimitur locus, neque genus controuerſiæ) numero pauciores, pro Archidiacono ſententiam proferri jubet Pontifex. Si verò teſtes ex parte Monachorum producti, tantæ auctoritatis fuerint, vt aliorum multitudini meritò ſint præferendi, præcipit eoſdem ab impetitione Archidiaconi abſolui.

EXEGESIS.

Eorum auctoritas &c.) Nota I. Quòd datâ contrarietate inter teſtes, non judicetur indiſtinctè pro reo, licet eius cauſa ſit favorabilior, ſed recurri debet ad qualitates teſtium, & ad numerum, qui vbi eſt maior, tunc ceteris paribus fertur ſententia pro Reo. *c. Ex literis de probat. & gl. hîc.*

Nota II. Ex *Panorm. hic. n. 1.* ex tribus teſtes præferri. 1. Ex auctoritate, ſi ſint maioris honeſtatis, & exiſtimationis. 2. Ex depoſitionum qualitate, vt quia ſunt juri conſonæ, vel negotio aptiores, de quo *c. 3. de probat. & c. Si teſtes 4. q. 3.* 3. Ex multitudine.

Eſſe autem primò recurrendum ad auctoritatem, tenet *Hoſt.* hîc, & apertum eſt ex t. Poſſent enim eſſe centum ribaldi, vt loquitur idem *Hoſt.* ex vnâ parte, & viles, & ex alterâ parte duo tales, & tantæ auctoritatis, quòd eis potiùs ſtaretur, quàm multitudini. Secundo loco attendi debet ad veriſimiliora. *arg. c. Quia veriſimile. de præſumpt. c. Super hac. de renunc. & c. Solicitè. de reſtit. ſpoliat.* Poſtremò denique attenditur multitudo. *Hoſt.* non malè addit 4. conſiderationem, vt conſideretur perſona producens, nam ex qualitate illius poteſt multùm præſumi de teſtium corruptelâ, vel integritate. Sed in his omnibus veriſſimum eſt, quod habet Panorm. Non poſſe dari certam omnium doctrinam, ſed ex varietate, & qualitate factorum Iudicem debere informare animi ſui motum, adeóque ita relinqui prudenti Iudicis arbitrio.

Cap. XXXIII. Tam literis.

Idem Priori S. Fridiani Lucan. & Magiſtro G. Canonico Piſano.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt in cauſâ Electi Lucanenſis, contra quem, cùm ſuper irregularitate contractâ ex matrimonio cum viduâ teſtarentur Laici, & fœmina, non obſtante eius appellatione, recipiantur teſtes ſiue Laici, ſiue fœminæ (duntaxat idonei &c.) excommunicationis ſententiâ in eos latâ, ſi qui eos à teſtimonio ferendo impedire præſumpſerint. Quorum atteſtationibus publicatis, ſi irregularitas talis non fuerit probata, Electo indicatur Canonica purgatio per ſeptem Canonicos Cathedrales, vel Priores Eccleſiarum

ciuitatis Lucanenſis bona fama, quâ receptâ ſe intra certum terminum conſecrandus Pontifici præſentet. Probatâ verò irregularitate, vel illo intra dictum terminum non comparente, ab Eccleſiâ Lucanenſi amoueatur, & Capitulo injungatur noua electio. Archipresbyterum autem Lucanenſem, & G. Sacriſtam, qui literas nomine maioris partis Capituli (quod per atteſtationem conſtabat falſum eſſe) contra dictum Electum præſentauerant, jubet ad ſuum beneplacitum denuntiari ab efficio, & beneficio ſuſpenſos.

EXEGESIS.

Ex hoc c. apparet mulieres admitti ad teſtimonium ſuper irregularitate probandâ Clerici, & purgationem Canonicam poſſe indici non ſolùm in causâ delicti, ſed etiam ſuper irregularitate proveniente ex defectu ſine aliquo delicto, vt hîc. Potuit enim iſte electus licitè ducere viduam, antequam ſuſciperet ſacros ordines, etiamſi inde contraxerit irregularitatem bigamiæ interpretatiuæ, de quo in *t. de bigamis. l.1.*

Cap. XXXIV. Cùm olim.

Idem Dulmenſi Epiſcopo, & Decano, & Priori S. Trinitatis Eboracenſi.

SVMMA.

Cùm Archidiaconus Eccleſiæ Menenſis (quæ olim fuerat Archiepiſcopalis) mouiſſet quæſtionem adversùs Archiepiſcopam Cantuarienſem, qui eam tenebat veluti ſibi ſubiectam, vel ſuffraganeam, Papa causâ his Iudicibus delegatâ mandat, quatenus, niſi Archiepiſcopus Archidiaconum repelleret per aliquam legitimam exceptionem, partibus ad locum idoneum vocatis, & lite legitimè conteſtatâ teſtes vtrinque recipiant. Archiepiſcope autem comparere, & litem conteſtare nolente, appellatione non obſtante, teſtes Archidiaconi (Senes maximè, & valetudinarios) admittant, eorùmque atteſtationes ad Sedem Apoſtolicam tranſmittant, termino peremptorio partibus præfixo, intra quem ibidem compareant.

EXEGESIS.

Aut litem etiam conteſtari &c.) Nota, quando Reus eſt præſens, & non vult litem conteſtari, poteſt procedi contra ipſum, tanquam contumacem, ſicut ſi eſſet citatus, & non comparuiſſet. Ita *Bart. in l. Conſentaneum. C. Quomodo & quando Iudex. Felin. hic n.1.* quod videtur ſufficere ad intelligentiam huius c. ſi videlicet Archiepiſcopus iſte nollet comparere, aut licet compareat, nollet litem conteſtari, procedendum eſſe nihilominus ad inſtantiam Archidiaconi adversùs ipſum. Communiter tamen, vt videre eſt, apud *Felin. n.6.* cenſent, etiam extra caſum contumaciæ, in cauſa liberali, ſiue vbicunque tractatur de ſtatu libertatis, poſſe deveniri ad definitiuam, recipiendo omnes teſtes, ſi non poſſit decerni in poſſeſſionem, quæ vtique non habebat locum in iſto caſu, libertas enim Eccleſiaſtica non eſt res æſtimabilis.

Cap. XXXV. Ex tenore.

Idem Priori de Bolonico & I. Rectori Eccleſiæ de Borellis.

SVMMA.

Cùm inter R. militem, & M. mulierem verteretur cauſa matrimonialis, & mulier proponeret ſub corporali juramento à milite promiſſum ſibi matrimonium, ſeque ab illo poſtea cognitam, & traductam fuiſſe in domum: Miles verò ita inficiaretur, adiiciens, ſe non poſſe habere hanc vxorem, quòd aliam tunc viuentem duxerit; vtraque pars produxit teſtes. Quibus publicatis per teſtes militis videbatur probatum, ipſum ante feſtum Purificationis duxiſſe B. mulierem, per teſtes autem fœminæ M. apparebat, quòd in hebdomade Paſchali miles primùm eidem præſtiterit corporale juramentum de illâ ducendâ. Sed muliere replicante, quòd eo tempore, & etiam ante, quo teſtes militis dixerunt, eum cum aliâ contraxiſſe, fuerat ſemper in Eboracenſi prouinciâ commoratus, teſtes verò præfati dixiſſent, hoc longè extra Prouinciam actum eſſe, determinantes tempus, & locum. Quod cùm mulier parata eſſet probare, ex adverſo fuit reſponſum, atteſtationibus jam hinc inde publicatis, non eſſe ampliùs locum productioni teſtium, conſultus ſuper hoc Pontifex reſpondet, teſtes mulieris ad probandum iſtum articulum eſſe admittendos.

EXEGESIS.

Fuerat ſemper in Eboracenſi Prouinciâ.) Nota I. Vnum modum probandi falſitatem teſtium, vt videlicet, ſi reſtringant ſe ad certum locum, aut tempus contractûs, vel rei geſtæ, probetur eo tempore abſentia à loco. Debent tamen teſtes, qui ad hoc producuntur, deponere, quòd viderunt illum, de quo agitur, continuò in tali loco commorantem, ita quòd intra intervallum temporis, quo eum poſtremò viderunt, non potuerit venire ad locum, vbi dicitur priùs fuiſſe, & rediiſſe. Ratio eſt, quia teſtes debent concludere neceſſariò. *c. In præſentia. de probat.* In ſimili not. *gl. in c. Clerici. d.31.* ſi duo teſtes dicant, Titium commiſiſſe aliquod maleficium tali die, & alij probant, Titium fuiſſe ſecum totâ illâ die, præferuntur iſti, quia efficaciter probant hanc negatiuam: Titius non fecit hoc maleficium, quia illo tempore, quo fuit commiſſum, non fuit ibi, vbi eſt com-

commiſſum, de modo autem probandi dicimus ad *c. 44. Cùm in tua. inf.*

Nota 2. Etſi teſtes ordinariè non debeant recipi publicatis atteſtationibus per *c. Fraternitatis. ſuprà.* niſi ſuper nouo emergenti; fuiſſe tamen hîc etiam poſtea receptos teſtes mulieris, ſuper eodem quidem articulo promiſſi matrimonij, ſed ſuper nouâ circumſtantia loci, & temporis; quia poſt publicationem primùm apparuit de loco, & tempore promiſſi matrimonij, quæ priùs non fuerant declarata. Miles enim dixit, quo tempore contraxerit cum priori fœmina, nihil autem de loco, vnde mulier altera non potuit probare ipſius abſentiam à loco, quæ ſi priùs fuiſſent in articulis expreſſa, illius teſtes poſt publicationem ſuper hoc articulo non fuiſſent ampliùs recepti, quam doctrinam & intellectum h. c. tradit Innoc. hîc meritò præferendum explicationibus intricatis aliorum. & ſequitur *Panorm. n. 5.* Not. ad *c. Cùm in tua. infrà.*

Cap. XXXVI. Significauerunt.

Idem, Priori S. Victoris.

SVMMA.

Cùm inter Abbatem S. Dionyſii, & Abbatiſſam de Forcellis verteretur cauſâ tam ſuper proprietate, quàm poſſeſſione Prioratûs cuiuſdam, & Moniales ſuper proprietate priùs litem ingreſſa, teſtes produxiſſent, poſtea verò poſſeſſorium ſuſpenſo petitorio intentarent, & teſtes vtrimque jam eſſent producti: Mandat Pontifex; ſi conſtaret Abbatem quartam productionem teſtium, cùm juris ſolennitate ſuper poſſeſſorio petiuiſſe, eâque negatâ appellâſſe, vt ad quartam etiam productionem (niſi eam judices ad effrænatam multitudinem teſtium refrænandam negauerint) Abbatem admitterent, & ſi in probatione defecerit, in expenſis condemnent. Niſi verò cauſa in petitorio liqueat, jubet poſſeſſorium priùs, vtrùm videlicet ad illud de jure recurſum habeant Moniales, alioquin vtrumque ſimul terminari.

EXEGESIS.

Cùm quia ſolennitate debeat peti quarta productio teſtium, dicemus inf. *c. Vltra tertiam.* Quæ hîc dicuntur de poſſeſſorio & petitorio, (vnde apparet poſſe ab vno tranſiri ad alterum, & vtrumquè cumulari, ac ſimul terminari,) explicauimus *tit. de causâ poſſ. & propriet. præſertim c. Ad vltimum & c. Paſtoralis.*

Cap. XXXVII. Cùm Cauſam.

Idem, Epiſcopo Placentino.

SVMMA.

In causâ vertente inter Archiepiſcopum Rauennatem, & communitatem Fauentinam, mandat Pontifex teſtes (quia illos coram ſe produci eſſet nimis onerosum.) à Delegato ſuo tam ſuper principali negotio, quàm in perſonas teſtium vtrinque recipi, & de ſingulis circumſtantiis (vid. perſonis, loco, tempore, viſu, auditu, ſcientiâ, credulitate) prudenter inquiri; cunctáque plenè conſcribi; Fauentinos verò, vel alios, qui teſtes Archiepiſcopi impedierint; compelli, vt ab hâc præſumptione deſiſtant. Ad compeſcendam porrò effrænatam teſtium multitudinem prohibet, ne hinc inde quadragenarius illorum numerus excedatur, ita vt ſi Fauentini depoſitionem teſtium Epiſcopi Ferrarienſis, & Abbatis Pomponenſis ratam habeant, illi computentur in numero quadragenario, & ſi opus ſit (cum atteſtationes ſint clauſæ) iidem teſtes iteratò producantur.

EXEGESIS.

Diligenter examinare.) Hîc quæritur 1. qualiter teſtes ſint examinandi, gl. reſpondet, quòd ſingillatim per ſe, ſiue ſeorſim; idem tenet Speculator. *h. t. §. Nunc tractandum.* aſſerens, *aliter non valere, ſi videlicet duo teſtes examinarentur ſimul, eſſet enim periculum ne vnus inſtruat alium, & falſitas non poſſit deprehendi.*

Ob hanc cauſam Daniel in judicio Suſannæ *Dan. 13.* ſeparauit duos illos ſenes; & ſeorſim interrogatos, mox deprehendit falſum illos dixiſſe teſtimonium aduersùs Suſannam. Poſſunt tamen in examine teſtium aliqui adhiberi, quos *Panorm. hîc n. 5.* vocat *intrinſecos*, rerum videlicet intelligentes & ſuſpicioni non obnoxios; qui Judici in examine teſtium aſſiſtant, ita in causâ hæreſis adhibentur duo Religioſi *c. Vt officium. de hæret. in 6.* quod obſeruandum videtur in omni causâ graui, juxta *Panorm. in c. Sicut. ſuprà.* & *Hoſt. in c. Albericus. inf.* vbi dicit, dicta teſtium poſſe probari per alios teſtes, qui dicto modo videlicet ſint aut fiant intrinſeci judicio.

De cauſis videlicet.) Vt reddat rationem ſui teſtimonij, ſiue ſcientiæ, v. g. quòd viderit, audiuerit, aut res ſit notoria &c. Quæritur, vtrùm teſtimonium valeat, ſi quis dicat ſimpliciter: hoc, vel illud verum, ita vel aliter ſe habere, v. g. quòd Titius ſoluerit pecuniam pro domo, quam emit à Sempronio, nullâ redditâ ſcientiæ causâ. *Glos.* hîc diſtinguit, aut fuit interrogatus de causâ, & eam non reddidit, & tunc non valet teſtimonium, aut non fuit interrogatus? & valet, quod *Panorm. n. 5.* poſtquam multa diſputauit de hoc, benè cenſet verum eſſe in illis, quæ ſunt ſenſu perceptibilia, vel ita facilia, vt modico diſcurſu rationis indigeant, ſecundùm communem hominum intelligentiam. Secus eſt in difficilibus, quæ magno diſcurſu rationis indigent, tunc enim non valet teſtimonium, niſi teſtis interrogetur, & interrogatus cauſam ſcientiæ reddat. Quare Judex, ſi dolo, vel datâ culpâ omittat interrogare, poteſt condemnari tam in foro judiciali, quàm pœnitentiali, vt latiùs perſequitur *Panorm. n. 7.* qui ex *Speculatore* addit hoc conſilium pro Reo, vt ſemper det interrogatoria, ſaltem de

cauſa ſcientiæ, & petat ſuper illos teſtes examinari, & in ſcriptis omnia redigi.

Quæritur 2. Vtrum etiam Judex Papâ inferior poſſit examen teſtium committere alteri? Reſpondent communiter DD. poſſe id facere in cauſâ criminali, ſecus in ciuili, pro quo *Panorm. n. 22.* affert *gl. in c. Teſtes. 3. q. 9.* quæ docet, quòd in cauſâ criminali ſemper teſtes debeant eſſe præſentes, in cauſâ autem ciuili debet ſeruari conſuetudo Regionis.

Cap. XXXVIII. Veniens II.

Idem, de nouo Fonte & Casâ Dei, Abbatibus.

SVMMA.

Cùm ſententia lata ſuper Decanatu Claremontano pro Archidiacono G. ex parte executioni mandata eſſet, atq; it peteret à Papa totalem executionẽ, Procuratores verò Capituli excipientes de appellatione poſt ſententiam injuſtè promulgatam, ex parte ejuſdem interpoſitâ nollent admittere, interpoſuit ſe P. Subdiaconus Papæ, aſſerens, ſe eſſe Canonicè in Decanum electum, Papa verò interlocutus eſt, vt P. ſi poſſet in continenti, id probaret, & productis ab eo ſuper hoc teſtibus, & inſtrumentis, pronunciauit ſubdiaconi ſui P. intereſſe, vt ſe Archidiacono G. opponeret.

Lite igitur tam ſuper electione, quàm ſuper ſententiâ conteſtatâ, interrogatus Archidiaconus, vtrùm atteſtationes ſuper articulo priùs exhibitas vellet admittere, reſpondit ſe velle, dummodo poſſit objicere tam in perſonas, quàm in dicta teſtium, ſed pars aduerſa (procuratores Capituli intellige) illis in hoc judicio vti noluit, cùm non ſuper negotio principali (electionis) ſed articulo incidente (appellationis) lite nondum conteſtatâ fuiſſent receptæ, ideóque ſe velle ſuper toto negotio alios teſtes producere, vel eoſdem. Contrà Archidiaconus G. contendebat, teſtes ſuper totâ cauſâ teſtimonium dixiſſe & eorum atteſtationes in judicio fuiſſe publicatas, ideóque non licere parti aduerſæ (poſtquam teſtificata didicerat) ſuper iiſdem articulis alios teſtes producere, præſertim cùm illis atteſtationibus vſus etiam fuerit ſubdiaconus P.

Denique Pontifex juſtitiâ exigente pronunciauit, teſtes eſſe recipiendos ſuper toto negotio, quos vtraque pars duceret producendos, & mandat, quatenus teſtibus receptis & rationibus partium intellectis, cauſam ipſam tam ſuper principali quàm etiam incidenti, ſine Canonico delegati terminent. Et cùm quæ in Capitulo aguntur, non poſſint facilè, niſi per Canonicos ipſos probari, juſſit eoſdem ad cautelam abſolui, vt vocati liberè valeant pro vtrâque parte teſtari.

EXEGESIS.

Super toto negotio.) Si teſtes, qui depoſuerunt in ſummario, dicant contrarium in plenario, non valebit illorum teſtimonium, licet ſit aliud judicium, quod valdè notandum dicit *Panorm. n. 16.* Addit ſimiliter atteſtationes receptas ad vnum finem, ſeu ſuper vno articulo facere fidem, quoad partem, non quoad totum in alio judicio; nam quoad ſententiam ferendam non faciunt, ſecus quoad reprobationem teſtium. Poſſunt tamen partes communi conſenſu approbare atteſtationes productas etiam in aliâ cauſâ, & ad alium effectum, ſicuti poſſunt conuenire de certâ ſententiâ ferendâ, *l. Si conuenerit. ff. De re judic.* & remittere juramentum teſtibus *c. Tuis ſeq.* Iſta enim, quæ non ſunt judicii, & quæ merè concernunt partium commodum, poſſunt à partibus remitti.

Pontifex tamen in hoc caſu, voluit ad litem minuendam vel propter teſtimoniorum perplexitatem recipi teſtes ſuper totâ hâc cauſâ, quoſcunque vtraque pars produxiſſet. Canonicos autem juſſit abſolvi ab excommunicatione ad cautelam ſolùm, ſi fortaſſis eſſent excommunicati; vt communiter fit in literis Apoſtolicis ad effectum earum obtinendum. Non enim conſtat certò aliquem ex Canonicis iſtis fuiſſe excommunicatum. Jubet autem illos recipi in teſtes, quia de illis quæ in Capitulo fiunt, vt electio, ipſi teſtes ſunt idonei, vt ſupra quoque diximus.

Cap. XXXIX. Tuis.

Idem Biſuntino Archiepiſcopo.

TEXTVS.

Monachi de ſuis fratribus ac Conuerſis teſtes in cauſis propriis producere, abſque juramenti exhibitione non poſſunt, niſi fortè à parte remittatur adverſâ.

EXEGESIS.

A parte remittatur aduerſâ.) Nota I. juramentum non eſſe de ſolennitate formali teſtimonij, cum per h. t. poſſit remitti. Neque obſtat *c. De teſtibus. ſuprà.* vbi aſſerit contrarium, quòd videlicet teſtimonium non valeat ſine juramento, ſubintelligitur enim hæc conditio, *niſi remittatur.*

Nota 2. Hanc poteſtatem remittendi inde inſurgere, quia quilibet poteſt renuntiare juri in fauorem ſui principaliter introducto. *c. Ad Apoſtolicam. de Regul.* tale eſt jus juramentum exigendi à teſtibus, vt videlicet vtraque pars de illorum ſinceritate, ac dictorum veritate ſit tandò ſecurior, neceſſe tamen eſt, vt hæc remiſſio fiat auctoritate Iudicis, quo reſiſtente fieri non poteſt, iuxta gloſſ. hîc communiter à DD. receptam, quia intereſt boni publici, vt veritas rei per teſtes detegatur, & non deludatur Iudicum auctoritas, ſi promiſcuè pro arbitrio partium teſtibus juramentum remitteretur.

Nota 3. Diverſitatem inter *juramentum calum-*

nia-

nia,quod initio litis præſtatur à partibus,& juramentum de *veritate dicendâ*,quod exhibendum eſt à teſtibus. Iſtud enim etiam expreſsè remitti poteſt,non item illud niſi tacitè, vt dictum eſt in *c. 1. De juramento calumniæ in 6.* Rationem diſparitatis non improbabilem aſſignat Panorm. hanc,quia pactum expreſſum de non jurando de calumnia incitaret ad delinquendum, & protelandas lites, in præiudicium boni publici, ideóque non valet, vt in *l. Conuenire. ff. De pact. dot. & c. Quemadmodum. de juram. inf.* Pactum autem, vt teſtis non juret, ſatis conforme eſt juri Chriſtiano, iuxta quod ſermo Chriſtianorum deberet eſſe tam verax, vt non ſit opus juramento, ſed ſufficiat. *Eſt,Eſt, Non, Non.* Quod quidem deberet ſeruire omnibus litibus finiendis, ſed propter maius,& proprium intereſſe partis,quod per ſe non habet teſtis, maius eſt periculum humanæ infirmitatis in parte,quàm in teſte.

Cap. XL. Dilecto.

Idem Atrebatenſi Epiſcopo, & Dedimenenſi, & Vrſicampi Abbatibus.

SVMMA.

Cùm cauſam juris Patronatûs controuerti inter Prapoſitum Arienſem, & Comitiſſam Flandriæ, Epiſcopo Atrebatenſi, & Abbati Dedimenenſi, & Decano Papa commiſiſſet, idem verò Præpoſitus proponeret,teſtimonium Decani ſibi neceſſarium eſſe, quod de jure ſuo,non niſi per ipſum, & alium vnicum teſtem fidem facere poſſet. Pontifex re ad ſe delatâ, ne propter Iudicis defectum juſtitia deperiret, Abbatem Vrſicampi loco Decani duxit ſubrogandum, & mandat, ſi ita eſſet, relaxatâ ſuſpenſione Præpoſiti, quam Iudices ipſi inflixerant,in causâ iuxta Prioris mandati tenorem procedi.

EXEGESIS.

Diſpoſitio huius cap. clara eſt, quòd videlicet in eâdem causâ,non poſſit idem eſſe Judex,& teſtis. *c. 1. 4. q. 4.* & quia officium teſtificandi eſt magis neceſſarium, quàm officium judicandi, ideò remouetur quis à munere judicandi,vt poſſit petente parte ſubire munus teſtificandi, vt in h. c. eam etiam ob cauſam, quòd faciliùs ſit reperire centum judices,vt ait *Panorm.* quàm vnum teſtem idoneum. Multi enim poſſunt judicare, pauci verò teſtificari, quia communiter non multi habent neceſſariam, & ſufficientem notitiam cauſæ, aut facti, de quo eſt teſtimonium ferendum. Vnde etiam faciliùs recuſatur Iudex,quàm teſtis, iuxta *c. Cùm R. de officio Delegati.*

Cap. XLI. Significauit.

Idem Iudici Sabinenſi.

SVMMA.

Cùm fundatores Eccleſiæ N. nihil ſibi juris in eam tempore fundationis retentum voluiſſent, metuens eius Presbyter N. ne probationis copia aliquando periret, Papam conſuluit, qui mandauit, teſtes idoneos ſuper hoc à Iudice Sabinenſi diligenter examinari, denunciari fundatoribus, vel eorum hæredibus, vt receptioni teſtium interſint, ac ſuper his confici faciat publicum inſtrumentum.

EXEGESIS.

Patet hinc à ſenſu Contrario ex ſolâ fundatione Eccleſiæ acquiri jus Patronatûs, niſi fundationis tempore jus illud expreſsè fundator remiſerit, *c. Decernimus. 16. q. 7.* Præterea apparet, teſtes non ſolùm citari debere, quando producuntur in cauſa jam in judicium deducta, ſiue litigioſa, verùm etiam quando viâ extraordinariâ producuntur ſolùm ad perpetuam rei memoriam, nemine ſe opponente, vt in *c. h. t.* quare tum nec opus eſt litis conteſtatione, quæ locum non habet, vbi nulla eſt lis.

Cap. XLII. Cùm Cauſa.

Idem Epiſcopo, & Archiepiſcopo Beneuentano.

SVMMA.

Cùm Abbas, & fratres Monaſterij de monte in venditione quarundam poſſeſſionum factâ Ciuibus Viterbienſibus (quos in formatione casûs ex gl. exprimit Panorm. *) aduerterent ſe læſos vltra dimidium juſti pretij, idque intenderent probare per teſtes, agentes ad contractûs reſciſſionem, vel pretij ſupplementum; Mandat Pontifex teſtes vtrinque recipi. Qui ex parte Monaſterij probârunt quidem deceptionem, non autem quantitatem pretij, ad cujus probationem an poſt publicationem jam factam Monaſterium eoſdem teſtes producere poſſet, cùm dubitaretur, Reſpondet Pontifex eos recipiendos, quia aliud eſt probâſſe deceptionis exceſſum, aliud probare quantitatem valoris.*

EXEGESIS.

Poſſe propter nouam circumſtantiam circa articulos publicatos emergentem produci nouos teſtes, dictum eſt in *c. Ex tenore.* ſupra. hîc ſtatuitur propter ſimilem cauſam poſſe eoſdem teſtes reproduci; quia iſta noua materia, ait *Panorm.* licet habeat partem incluſam de antiquâ, ideóque non oportebat iterum probare Monaſterium fuiſſe deceptum, ſed de nouo nunc determinari quantitatem deceptionis.

Cap. XLIII. Albericus.

Idem.

SVMMA.

Cùm ſententia diuortii inter Albericum militem,

litem, & C. mulierem lata, non eſſet in ſcriptis redacta. Metuens miles, ne inde liberis ex legitimâ vxore natis praeiudicium naſceretur, ſupplicauit Papæ, vt teſtes, qui interfuerant ſententiæ, recipi mandaret; idque fieri Pontifex protinus juſſit.

EXEGESIS.

Nota, quòd licet de ſolennitate ſubſtantiali ſententiæ ſit, vt pronuntietur in ſcriptis, etiam in cauſis ſummariis, juxta *Clement. Diſpendioſam. de jud. in 6.* non eſt tamen neceſſe, illam ſcripturam eſſe publicam, ſed ſufficit priuatâ manu Judicis, ſeu alterius ſcriptam eſſe, etſi poſtea, vt faciat fidem, Notarius debeat redigere in ſcripturam publicam. Vnde pondera textum, qui ſolùm dicit, quòd ſententia non fuerit in ſcriptis redacta, neque dicit non recitata, & in fine mandat redigi in publicam ſcripturam, quæ priùs non ita fuiſſet publica, ſed ſolùm priuata.

Cap. XLIV. Cùm in tuâ.

Idem Beluacenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm quæreretur, an ſi quis accuſator per tres, vel quatuor teſtes probaret inter matrimonio jam coniunctos intercedere cognationem, ſeu parentelam, derogare poſſit fidei vndecim vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore ac præſtantiores meritis, ante contractum matrimonium ſuper negatiuâ in contrarium diſtinctè jurauerant; Reſpondet Pontifex, quanquam ad aliud, & ob aliud jurauerint tam illi, quàm iſti: ſi tamen priores jurati in ſecundo judicio deponerent eadem, quæ in primo, abſque dubio eſſent poſterioribus præferendi, neque eo prætextu poſſent repelli, quòd partes teſtificata didicerant, cùm talis exceptio non habeat locum in tali caſu.

EXEGESIS.

Accuſatore idoneo.) Poteſt tertius impetere matrimonium contractum inter alios ratione conſanguinitatis, vel alterius impedimenti; licet nullum habeat intereſſe priuatum, ſed ſolùm reſpectu peccati, aut boni publici id faciat. *c. Literis, & c. Tertio loco. de præſumpt.* Talis autem impetitor non dicitur propriè accuſator, quia agit ſolùm ad impediendum peccatum, non ad publicam vindictam.

Eorum teſtimonia præualerent.) Quæres, cur Pontifex teſtes vndecim vel duodecim, qui depoſuerunt ſuper negatiuâ; hos videlicet non eſſe conſanguineos, velit præferri tribus, vel quatuor teſtibus, qui affirmabant, cùm ſecundùm jura plus credatur duobus teſtibus affirmantibus, quàm centum negantibus. *c. Super hoc. de renunt.* Cuius ratio videtur eſſe, quia negatiua difficilem, aut prorſus nullam probationem habet, per rerum naturam, vt habetur *c. Bona. de elect.* vbi hanc quæſtionem diſtulimus, quæ poterat etiam tractari in *c. Ad noſtram. de probat.* & in *c. 25. Ex tenore. ſuprà.* Sed habet hîc quoque locum non incommodum hæc quæſtio, an, & quomodo negatiua poſſit probari, pro quâ.

Nota I. Negatiuam ex *gl.* receptâ in *c. Accuſator II. 6. q. 1.* & *d. c. Bona. de electione 1.* diſtingui in eam, quæ eſt *juris*, ſeu Jure nititur, v. g. pupillum non poſſe ſine tutore contrahere, & alteram, quæ *facti*, ac denique tertiam, quæ dicitur *qualitatis.* Negatiua *facti* eſt, cùm quis v. g. negat filiumfamilias eſſe emancipatum, vel in aliquo contractu negat eſſe adhibitas ſolennitates à jure requiſitas. Negatiua autem *facti* eſt duplex: *pura*, quæ ſine determinatione loci, temporis, aut alterius rei proponitur, neque vllam habet reſtrictionem: *non pura*, cui locus, tempus, aut aliæ circumſtantiæ adjeiuntur, vel certè ad aliquod eiuſmodi reſtringi, ſiue coarctari poteſt. Negatiua *qualitatis* eſt, ſi qualitas perſonæ ad officium, vel munus aliquod requiſita contra præſumptionem juris negetur, vt ſi quis neget Clericum eſſe ineptum ad beneficium propter malos mores, cùm quilibet præſumatur idoneus, niſi de contrario conſtet. *c. Dudum. & c. fin. De præſumpt.* Aduerte diſtinctiones negatiuæ in puram, & non puram, etiam habere locum in negatiua juris, & qualitatis, etſi de hoc DD. non meminerint.

Nota II. Duplicem itidem eſſe probationem, vnam *directam*, quo pacto per teſtes, qui interfuerunt, probari poteſt homicidium, & quidquid ſenſu, aut ex euidenti argumento percipi, vel demonſtrari poteſt. Altera probatio eſt *indirecta*, ſic ſi Titius accuſetur de homicidio nocte in platea commiſſo, probare poteſt indirectè hanc negatiuam, ſe non occidiſſe, ſi probet aliquid aliud directè, v. g. ſe illâ nocte fuiſſe ſemper cum ſociis his, vel illis, neque pedem domo extuliſſe, aut non fuiſſe in vrbe.

Prætereà adverte aliam quoque diſtinctionem in propoſito probationis. Vna eſt, quæ *fit per teſtes*, & hæc propriè huc ſpectat, alia quæ fit per *proprium juramentum*, vel aliorum, vt in purgatione Canonicâ; item, quæ fit per confeſſionem alterius partis, vt ſi v. g. Reus confiteatur, ſe nullum damnum accepiſſe ab Actore, etſi hæc non eſt propriè probatio, ſed releuatio probationis, vt diximus in titulo *De Confeſſis.*

Nota III. Negatiuam *puram*, quæ non reſtringitur ad aliam circumſtantiam loci, temporis, &c. nec directè, nec indirectè probari poſſe, vt ſi quis neget, ſe contraxiſſe cum hâc, vel illâ, aut ſuſcepiſſe ordines; talis negatiua non habet probationem per rerum naturam. Secus eſt in negatiua non purâ, ſeu reſtrictâ ad certas circumſtantias, quibus directè probatis cenſetur negatiua indirectè probata, vt in dicto exemplo, ſi quis directè oſtendat, ſe illâ nocte, quâ accuſatur patrâſſe homicidium, fuiſſe in aliâ ciuitate, aut ſemper in tali, vel

tali

tali domo. Quod igitur dicitur, plus credi duobus teſtibus affirmanobus, quàm centum oegaotibus, noo habet locum in negatiua non purâ, ſiue taliter reſtrictâ, ſed in purâ, ſeu noo teſtricta, qualis cernitur in purgatione Canonicâ, quæ adhiberi ſolet, quando quis infamatus, vel ſuſpectus eſt de crimine, quod per teſtes, vel aliter probatum oon eſt, purgat enim ſe per juramentum tum ſuum, tum compurgatorum, qui jurant ſe eredere ipſum eſſe innocentem, etſi id nec directè, nec indirectè probare poſſint.

Nota IV. In caſu huius *c.* vndecim, vel duodecim teſtes neganres conſanguinitarem ioter hos conjuges meritò fuiſſe præferendos duobus, vel quatuor affirmanobus, non ſolùm ratione maioris meriti, & exiſtimationis, ac præſtiti juramenti, verùm etiam, quia haoc oegatiuam poterant probare, ipſóque facto videotur directè probâſſe per exhibitionem arboris conſanguinitatis, in quâ diſtingueodo perſonas, & gradus, à quibus directè hi, de quorum copulâ agebatur, deſcenderunt, apparebat illos in gradu prohibito nequaquam ſibi eſſe conjunctos.

Nota denique V. ex *Io. Andr. Reg. ſine poſſeſſione. de regul. Iur. in 6. Bart. in l. In illâ. ff. De rerum oblig. Io. Cald. & Panorm. n. 14. in d. c. Bonæ de elect.* Si prima pats habeat inrentionem fundatam ſuper affirmatiuâ, & per conſequens altera pars ſuper negatiuâ, tum neganti incumbit probatio; ſiue talis negatiua poſſit probari, ſiue non; Imputet enim ſibi, quòd inteorionem ſuam probare non poſſit, arg. *c. Si tantum. 6. q. 2. & c. Plerumque. 2. q. 7. ſin. c. 1. De Confeſſis. in 6.* Vbi dicitur poſitiones ſuper negatiuâ, quæ probari non poſſunt, niſi per confeſſionem Rei, poſſe admitti, ſi Iudici æquum videbitur, ergo hoc onus probandi negatiuam non transfertur in aduerſarium affirmantem, alioquin non eſſet oeceſſarium facere ſuper eâ poſitiones, ſed affirmans deberet eam probare.

Pro quo facit communis Reg. Juris, & ratio naturalis, nam *quiſque debet probare, quod eſt cauſa ſuæ intentionis, & non exigere probationem ab aduerſario ſuo. c. Actor. 6. q. vlt. l. Ei incumbit. ff. De probat. & l. 1. C. eod.* Si eam probare non poteſt, dici illi debet; deficit ſibi probatio, ooo jus, vt in *l. Duo ſunt. ff. De teſtam. tutor.* Fallunt prædicta, quando ſuper affirmatiua eius, quod negatur, jura mandant ſcripturas confici, &c. Vide *Panorm.* loco cit.

Cap. XLV. Conſtitutis. I.

Idem.

S V M M A.

Cum Archiepiſcopus Surrentinus à Canonico M. de Simoniâ accuſatus, quoſdam teſtium, ad jurandum induxiſſet, alios verò minis, & terroribus arceret, ne adversùs ipſum aliquid dicerent: Mandat Pontifex generalem ferri ſententiam adversùs omnes, qui in hâc causâ productionem teſtium impedire præſumpſerint, & denunciari, illos, qui ſuper teſtimonio non ferendo jurauerint, juramento non teneri. Archiepiſcopum denique, ſi Conſanguinei ipſius teſtes impediuerint (cùm veriſimile ſit, eo non fieri inuito, quòd poſſet perhibere) ab officio ſuſpendi, donec à tali præſumptione ceſſet.

E X E G E S I S.

Colligitur ex h. t. quòd delictum, ſeu impedimentum habens cauſam ſucceſſiuam ſiue continuã, id eſt aliquo tempore duranrem obiectum ab amico, aut conſanguineo, præſumitur fieri de voluntate, & ſubornatione illius, de cuius fauore agitur. Secus autem eſſe in actu momentaneo, cenſet *Panorm. n. 4.* quia ſubornatio non videtur poſſe repente, & tam citò fieri.

Cap. XLVI. Conſtitutis. II.

Idem Magdeburgenſi Archiepiſcopo, & Præpoſito Seburgenſi.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus Pragenſis ad inſtantiam Principis Boëmorum contra Sororem Marchionis Miſnenſis eâ ad ſe non admiſſâ, divortij ſententiam promulgâſſet, re ad ſe per appellationem delatâ mandat Pontifex partibus vocatis, teſtes (cùm nondum teſtificata didicerint) ſuper proceſſu Epiſcopi recipi, neque impediri, ſiue dicta nobilis teſtes, quos priùs produxit, reproducat, vel alios, ſi voluerit, de nouo inducat, cùm non renunciauerit teſtibus producendis.

E X E G E S I S.

Apertum eſt ex hoc cap. & *c. Series.* ſupra, ante aperturam teſtium, & publicationem atteſtationum poſſe eoſdem teſtes ſæpiùs produci, ſi pars teſtificata non didicerit. Idem fieri poſſe etiam poſt teſtium publicationem, niſi renunciatum ſit productioni, etſi pars teſtificata didicerit, tenet *Speculator h. t. §. Satis vtiliter, ℣. Quid ſi publicata.* quod *Joan. Andr.* putat, poſſe procedere, quando Iudex inſciâ, vel inuitâ parte faceret productionem, quod placet quoque *Panorm. hîc n. 4.*

Cap. XLVII. Licet. II.

Idem in Concilio Generali.

S V M M A.

Statuit Pontifex, ne ſuper gradibus Conſanguinitatis, & affinitatis computandis de cetero recipiantur teſtes de auditu (quod olim inſtitutum fuerat) cùm jam quartum gradum prohibitio non excedat. Niſi ſint graues perſonæ, quæ ante litem conteſtatam teſtificata didicerint, non ab vno tantùm, ſed duobus ad minimum antiquioribus, fide dignis, & omni exceptio-

ceptione maioribus. Neque tamen ſi vnus à pluribus, vel infames ab hominibus bonæ famæ acceperint, quod teſtentur, tanquam plures, aut idonei teſtes debent admitti. Teſtes autem huiuſmodi jurent, ſe ſincerâ intentione, abſque ſiniſtro affectu teſtari, & perſonas expreſſis nominibus ſufficienter deſignent, & ab vtroque latere ſingulos gradus clarè diſtinguant, ac jurent præterea, ſe accepiſſe à ſuis maioribus, quod deponunt, & credere ita eſſe, & vidiſſe perſonas, vel ſaltem in vno prædictorum graduum conſtitutas pro conſanguineis ſe habere.

EXEGESIS.

Conceſſum olim erat, vt recipiantur teſtes de auditu in cauſâ matrimoniali, quia prohibitum illud erat vſque ad ſeptimum conſanguinitatis, & affinitatis gradum, ideóque propter breuem hominum vitam teſtes deponere de viſu non poterant; quæ ratio, cùm impedimento iſto nunc ad quartum gradum reſtricto ceſſet, meritò Innoc. III. cum Conc. Generali Lateranenſi, plures cautelas, & conditiones in eiuſmodi teſtibus requirit, quia vt ipſe ait in textu, *tolerabilius, eſt aliquos contra ſtatuta hominum dimittere copulatos, quàm coniunctos legitimè contra ſtatuta Dei ſeparare.* Vnde patet hanc decretalem potiùs procedere de teſtibus, qui producuntur ad matrimonium jam contractum ſeparandum, quàm contrahendum ſeparandum. De cetero textus clarus eſt.

Cap. XLVIII. Per tuas.

Honorius III. Præpoſito Meliſſj Firmanæ Diœceſis.

SVMMA.

Cùm in quâdam cauſâ altera pars tribus menſibus poſt teſtium publicationem elapſis, teſtes ſuos rurſus vellet examinari, reſpondet Pontifex, illos de cetero non eſſe audiendos, niſi forſitan à principio illos interrogari ſuper certis Capitulis poſtulâſſet, idque malitioſè, vel negligenter fuerit prætermiſſum.

EXEGESIS.

Patet ex ſuperioribus regulariter poſt atteſtationem publicatam non eſſe ampliùs teſtes interrogandos ob periculum ſubornationis. *c. Fraternitatis ſuprà.* & *Auth. eod.* § *Qui verò. Collat. 7.* quod maximè tum procedit, ſi longiori poſt publicationem tempore, vt in *h. c.* petatur novum examen teſtium, quia tanto maior eſt ſubornationis ſuſpicio, niſi manifeſtè probetur, quòd negligentia, vel malitia interceſſerit ex parte Iudicis.

Cap. XLIX. Licet. III.

Idem Vallis Oleti, & Sacramenia Abbatibus.

SVMMA.

Mandat Pontifex in cauſâ Epiſcopi Burgenſis, & Clericorũ S. Mariæ de Caſtro Soret, recipi teſtes, quos contra perſonas prædictorũ ſuper principali negotio, partes duxerunt producendos. Quos ſi rurſus pars altera, vel vtraque voluerit reprobare, etiam contra illas probationes admitte, ita tamen, ne vltra partes ad reprobationem teſtium aſpirent, & per licentiam producendi quartos contra tertios, & ſic deinceps, negotium protelari contingat.

EXEGESIS.

Contra perſonas productorum.) Panorm. dicit. Novum quidem ſtatui per hanc Decretalem, quòd priùs nullo jure apertè proviſum ſit; videl. teſtes ſuper principali productos reprobari poſſe, & reprobatorios iterum reproduci. Sed vlteriùs reprobationi teſtium non eſſe locum, ſiue teſtes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licitè, non autem reprobatorios reprobatoriorum. Quælibet itaque pars habet vnam probatoriam productionem teſtium in principali, & duas reprobatorias. Nam poſſum reprobare teſtes tuos ſuper principali inductos, & ſi meos teſtes tu reprobes, producendo alios in contrarium, poſſum viciſſim reprobare hos teſtes tuos reprobatorios, & idem potes tu facere de teſtibus meis. Probabile verò eſt, hanc Decretalem non ſolùm procedere de perſonis teſtium, verùm etiam de dictis, vt videlicet contra teſtes, eorúmque ſiue perſonas, ſiue dicta, fieri poſſit prima reprobatio, & contra illam ſecunda, non autem vlteriùs, ne lites protelentur nimium.

Cap. L. Præſentata.

Idem Præpoſito & Magiſtro G. & R. Laudunenſibus Canonicis.

SVMMA.

Cùm Sueſſionenſis Archidiaconus, & Capitulum S. Petri ibidem ſuper controuerſiâ inter ipſos vertente, tres arbitros elegiſſent, iiſque productis jam teſtibus, eorúmque depoſitionibus publicatis, & in ſcripta redactis, aſſignatis ſententiam proferre deberent, vno ex illis mortuo, & alio ad Epiſcopatũ per duodecim leucas diſtantẽ aſſumpto, arbitrium expirâſſe videbatur. Re igitur ad Pontificem delata cauſam præfatis judicibus commiſit terminandam, datâ Capitulo optione, vt vel recipiant depoſitiones priores teſtium contra ſe perductorum, vel conſentiant, vt ijdem denuò admittantur. Saluo jure opponendi tam in perſonas teſtium, quàm in jura.

EXEGESIS.

Nota hinc, ſicut per mortem vnius arbitrorum, ita per abſentiam longæuam, & diuturnam expi-

expirat compromiſſum, vel ſaltem poteſt alia pars impunè recurrere ad Judicem ſuperiorem, vel Ordinarium, vt tenet. *Hoſt. hic. arg. l. pen. C. De arb.* Colligitur itidem ex hoc text. atteſtationes receptas ab arbitro non neceſſariò debere à judice, ſed ad inſtantiam partis, poſſe eoſdem teſtes de nouo admitti, & examinari.

Cap. LI. Nuper.

Idem Pennenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, nullius teſtimonio, quantumcunque Religioſus exiſtat (niſi juratus depoſuerit) credi debere in alterius praiudicium.

EXEGESIS.

Subintelligitur, niſi pars ſponte juramentum remittat, vt in *c. Tuis*, ſuprà, diximus. Debere autem remiſſionem eſſe expreſſam, tenet *Hoſt.* hîc; neque ſufficere tacitam. *fa. l. Si filius familias. §. Inuitus. ff. De procur. & l. Qui vos. §. vetare. ff. De furtis.*

Cap. LII. Venerabili.

Idem Coriſoptonenſi, & Trecorenſi Epiſcopis.

SVMMA.

Mandat Pontifex teſtes de vitâ & miraculis cuiuſdam Abbatis à Religioſis ejuſdem Monaſterij producendos ſingillatim diligenter examinari.

EXEGESIS.

Cùm hoc generatim in omnibus cauſis faciendum ſit, vt dictū eſt *in c. Cùm cauſam. ſuprà.* multò magis in cauſâ Canonizationis alicuius Sancti faciendum eſt, cùm ſit res valde ardua.

Cap. LIII. Cùm Clamor.

Idem.

SVMMA.

Cùm apertis atteſtationibus L. & G. ſuper Simoniâ contra Archiepiſcopum, Acherontinum ita depoſuiſſent confuſè, vt ex dictis eorum non poſſet veritas declarari, jubet Pontifex eos iterum examinari diligenter, & tam eorum, quàm aliorum teſtificata ſub ſigillis fideliter ſibi à delegatis referri.

EXEGESIS.

Poteſt igitur Judex, quando procedit ex officio per inquiſitionem, & maximè in crimine Simoniæ teſtes non ſolùm, quando obſcurè depoſuerunt per *h. c.* ſed quandocunque ſibi viſum fuerit, rurſus interrogare. *c. Judicantem 30. q. 5. & l. Vbicunque. ff. De interrog. actor.* Idem poſſe Judicem, etiam cum proceſſit inter partes, vt videlicet teſtes obſcurè deponentes rurſus interroget, tenet *gl. hîc, & in c. Præſentia. de probat. & c. Per tuas ſuprà, & d. c. Iudicantem.* Quo caſu, niſi tollatur obſcuritas, poterit reum abſoluere per *Reg. Iur. in 6. Cùm partium jura ſint obſcura, reo potiùs fauendum eſt, quàm actori.*

Cap. LIV. Teſtimonium.

Idem.

SVMMA.

Plura ſtatuuntur de teſtibus criminoſis 1. Teſtimonium ejus, cui opponitur crimen, reprobatur tum in causâ criminali, tum in ciuili, ſi in crimine perſeueret. 2. Si verò ſit emendatus, & non infamis, non eſt in causâ ciuili, neque etiam, cùm de crimine ciuiliter agitur, præterquam pro reatu periurii repellendus. 3. Denique, ſi in alio judicio, de crimine ſit conuictus, vel confeſſus, vel in præſenti per exceptionem de eo conuincatur, aut grauata fuerit ejus opinio, ob ſimilem repulſam in criminali causâ, etſi non excludatur in ciuili, poteſt à teſtimonio (licèt pœnitentiam egerit) repelli.

EXEGESIS.

Cui ab aduersâ parte opponitur Crimen.) Rectè *Panorm.* ex *h. textu* colligit caſus, in quibus propter crimen quis repellitur à teſtimonio in causâ criminali, & ciuili. In criminali numerat hos ſeptem. 1. Si perſeueret in crimine. 2. Si ſit infamis infamiâ juris. 3. Si ſit periurus. 4. Si aliàs institutâ actione contra eum, de crimine fuerit conuictus. 5. Si fuerit confeſſus de crimine in alio judicio. 6. Si poteſt modo per exceptionem conuinci de crimine aliàs commiſſo. 7. Si grauata ſit ejus opinio, quòd tali modo, id eſt per viam exceptionis jam aliàs fuerit repulſus. In his ſemper repellitur à teſtimonio in causâ criminali & ciuili.

Caſus verò, ob quos criminoſus in causâ ciuili, aut criminali ciuiliter notâ, repellitur; ſunt tres. 1. Si perſeueret in crimine. 2. Si ſit infamis. 3. Si ſit periurus, quæ ſufficiunt ad *h. c.* intelligendum.

Ex quo illud potiſſimum obſerua, quòd emendatus de crimine non habeatur omnino integer, neque fruatur generali præſumptione, quâ quisque præſumitur bonus, vt *in c. ſi. De præſumpt.* ſed in rebus magis arduis manet præſumptio contra illum; ſimiliter emendatus hîc habetur idoneus in causâ ciuili, non item in criminali. *fa. c. Forus. in ſi. de verb. ſignif.*

Cap. LV. Vltra tertiam.

Idem.

TEXTVS.

Vltra tertiam productionem non debent teſtes produci in causâ; niſi præſtito ab eo; qui hos

 poſtu-

poſtulat, juramento, quòd neque per ſe, neque per alium teſtificata ſubtraxerit, vel fuerit percontatus, neque per dolum, aut artem aliquam, quartam productionem expoſcat, ſed quia, quos producere de nouo deſiderat, priùs habere nequiuit.

EXEGESIS.

Tertiam productionem.) Nota I. Etſi gl. hîc accipiat productionem pro dilatione, idque plures alii, inter quos *Felin.* ſequi videantur, vt ſit ſenſus, non quòd quarta teſtium productio, ſed dilatio dari non poſſit, quod etiam ſentit. *gl. in c. Iudicia* §. *Spatium 3. q. 3.* quæ docet, infra vnam dilationem poſſe fieri mille productiones teſtium; rectè tamen tenet *Panorm.* tum iſtud *cap.* tum *c. Significauerunt, & c. In cauſis. ſuprà.* item *auth. atqui ſemel C. De probat.* loqui de productione teſtium, vt apertum eſt ex contextu, præſertim *h. c. ſed quia quos deſiderat de nouo producere, vtique teſtes priùs habere nequiuit*, quæ de dilationibus commodè intelligi non poſſunt, idque ipſum verbum productionis perſuadet, aliud enim eſt differre, ant dilationem petere, aliud producere.

Nota II. hanc ſolennitatem, de qua etiam *c. In cauſis* mentionem facit, deſumptum eſſe ex *auth. de teſtibus.* §. *Quia verò. Collat. 7.*

Nota III. quòd non ſufficiat quælibet momentanea, & ſuperflua inſpectio atteſtationum, hæc enim non ſufficit ad ſubornationem, quæ indè præſumitur. *fa. c. Poſt tranſlationem de Renunt. & c. Cum ceſſante. de appellat.* Neque ſufficit, ſi atteſtationes non ipſe legit, ſed ex ipſis teſtibus licet diligenter exquiſiuerit, communiter enim *DD.* tenent, non ideò negandam eſſe quartam productionem, cæteris paribus, quia difficile eſt, vt quis per viuam vocem plenè inſtruatur *c. Cùm perſona. de priuileg.* & quod benè addit. *Hoſt. ſed quia poteſt eſſe, quòd teſtis falſum percontanti referat. c. Inquiſitionis inf. de accuſat.* §. *fin.* quia vult complacere, vel quia non recordatur.

Cap. LVI. Non debet.

Idem.

TEXTUS.

Non debet quis in criminalibus (niſi forſan in exceptis) ad teſtificandum admitti pendente accuſatione de crimine contra ipſum: cùm etiam accuſati (niſi priùs probauerunt innocentes) ab accuſatione, & ſuſceptione ordinum repellantur.

EXEGESIS.

Colligitur ex h. t. Ex pendentiâ accuſationis criminalis grauari opinionem accuſati, vt interim non dicatur integri ſtatûs. Et per hanc rationem putat *Panorm.* quòd in omni actu, vbi requiritur integritas ſtatûs, talis accuſatus repellatur. Addit tamen poſſe talis teſtis dictum recipi, & differri vſque ad ſententiam, vt ſi ante illam abſoluatur, poſtea veluti idoneus admittatur.

IDEM TITVLVS DE TESTIBVS, IN VI.

Cap. I. Mediatores.

Greg. IX. in Conc. Generali Lugdunenſi.

SVMMA.

Mediatores Simoniæ, contra ſceleris ejuſdem auctores in deteſtationem criminis admittuntur, ſi non agatur criminaliter, ſed ciuiliter, & emolumentum exinde non fuerint aſſecuti.

EXEGESIS.

De hoc *c.* ſatis diximus *c. Veniens ſuprà. not. 5.* Mediatores hîc iidem ſunt, qui græcè proxenetæ, ſeu pararii, conciliatores, interpretes, atque nuntii in verſuris, vſuris, contractibus, negotiis. Eſt autem regulare, quòd in ciuilibus mediator admittatur ad teſtimonium, *auth. de teſtibus.* §. *Quoniam verò Collat. 7.* hîc autem admittitur etiam parte contradicente, *verb. cap. Per tuas. de Simonia.* Si autem emolumentum inde capiat, aut expectet, excluditur tanquam ſuſpectus de corruptione.

Cap. II. Præſentium.

Idem.

SVMMA.

Cùm Abbas & Conuentus S. Nicolai Andegauenſ. ſe à Priore, & Conuentu de Paldingen poſſeßione ſubjectionis ejuſdem Prioratûs aſſererent ſpoliatos, & cuperent irritari quandam compoſitionem olim initam; Pontifex delegato ſuo mandat, vt ab Abbate, & Priore in animas ſuas, & conuentuum ſuorum tam ponendo, quàm reſpondendo recepto juramento de veritate dicendâ ſuper poſitionibus ſub Bullâ Apoſtolicâ tranſmiſſis, faciat illos ſuper quouis articulo ſufficienter reſpondere; nullâ ab eis ſuper ipſis poſitionibus contradictione receptâ, ſine juramento aut à Syndico vtriuſque partis quid ſciat vel credat, ſuper hujuſmodi poſitionibus inquirat. Teſtes etiam quos ſuper dictis articulis duxerunt producendos ad reprobandos teſtes partis alterius in principali cauſâ productos, vſque ad Calendas Nouemb ſecundùm tranſmiſſa aduerſæ partis interrogatoria examinet diligenter, priùs tamen in perſonam cujuſuis teſtis ab Abbate, & Conuentu producti factâ ſpecificatione criminum, & aliarum objectionum, quæ in eiſdem articulis continentur. Si verò Abbas,

bas, & Conuentus produxerint teſtes reprobatorios teſtium Prioris, & Conuentûs ipſius, eos iuxta articulos producendos, vſque ad Calend. Februarij & examinandos, ſimili ſpecificatione criminum, & aliorum obſeruatâ, priùs tamen præſtito iuramento malitiæ à Procuratore Abbatis, & Conuentûs.

EXEGESIS.

Abbas, & Conuentus.) Nota I. Ex Franco hic n. 9. Si cauſa principaliter ſpectat ad Prælatum, & non ad Conventum, tunc ipſe Prælatus iurare debet, ſed ſi cauſa principaliter ſpectet ad Conventum, ad ipſum, vt Principalem recurri debet, in quo computabitur etiam Prælatus, & poterit pro ſe iurare. Si verò cauſa communiter ſpectaret ad Prælatum & Conventum, vterque iurabit, vt Principalis.

Nota II. Differre receptionem, & examinationem teſtium. Receptio in eo conſiſtit, quòd admittantur ad iuramentum præſtandum; examen teſtium in eo, quòd diſcutiantur eorum perſonæ, & dicta.

Cap. III. Romana.

Innoc. IV. in Generali Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

In appellationis cauſa, is, qui appellantis Procurator, vel Advocatus in priori Iudicio fuerat, non recipiatur in teſtem. Neque indiſtinctè ipſi appellanti (præſumptione faciente pro eo) deferatur etiam iuramentum, ſed inſpectis perſonarum & cauſæ circumſtantiis.

EXEGESIS.

Intelligitur, quòd talis Advocatus, vel Procurator non recipiatur pro appellante, vt not. *gl.* Nam pro appellato benè recipitur, tum quia ratio prohibitionis, quæ eſt ſuſpicio immoderati affectûs, ceſſat; tum quia edictum de teſtibus prohibitorium eſt. *L. 1. ff. eodem.* Etſi, vt eadem gl. obſervat, quando Procurator, vel Advocatus appellantis deponit pro appellato, eo ipſo deponit pro appellante, quia iurat pro vtrâque parte dicere veritatem, vt ait *gl.* ſed multò magis, ideò, quia, ſi Iudex, ad quem appellatum eſt, ſit legitimus, eo ipſo appellatio ratione ſaltem fori competentis ſubſiſtit.

IDEM TITVLVS DE TESTIBUS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Cùm Iudæi.

Idem.

SVMMA.

Cùm Iudæi & Sarraceni, quòd conuenire in iudicio per Chriſtianos non poſſint, priuilegia, Principum obtenderent, reſcripſit Pontifex, id iuri contrarium, & Chriſtianæ Religioni opprobrioſum eſſe, ac Reges, & Principes exhortatur, ne de cetero concedant talia, vel ſeruent, aut ſeruari faciant iam conceſſa. Iudæis autem, & Sarracenis talibus priuilegiis vtentibus, iubet cõmunicationem cum Chriſtianis ſubtrahi, & Chriſtianos ab eâ per Cenſuram Eccleſiaſticam, ſi opus fuerit, arceri.

EXEGESIS.

Iſtud cap. ſupplet. *c. Iudæi. eodem in antiq. Gregor.* ibi enim ſtatuitur Chriſtianum contra Iudæos admitti debere in teſtem, hic autem damnantur privilegia Principum Iudæis conceſſa, quòd à Chriſtianis accuſari non poſſint. Neque dicas in iudiciis ſervandam eſſe paritatem erga quosvis, ſicut igitur Chriſtiani Iudæos non recipiunt contra ſe, ita nec eorum teſtimonium contra Iudæos recipi deberet; Rectè enim reſpondet *gloſſa*, quòd iſta æqualitas reſpiciat Actorem, & Reum, vt regulariter non liceat vni, quod non licet alteri per *Reg. Iur. non licet. in 6.* non autem reſpicit perſonas teſtium; aliàs ſequeretur, quòd fide dignus, qui non recipit criminoſum, vel excommunicatũ in teſtem, neque ipſe contra illum in teſtem recipi poſſet.

Cap. II. Teſtibus.

Idem.

SVMMA.

Teſtibus ritè receptis, & eorum atteſtationibus publicatis, ſicut non licet ſuper iiſdem, vel directè contrariis alios, vel eosdem teſtes in principali causâ producere, ſic non debet in appellationis causâ licere.

EXEGESIS.

Quod ſtatuitur in *c. Fraternitatis*, vt non liceat in causâ principali poſt publicationem novos teſtes producere ſuper iiſdem articulis, hic extenditur ad cauſas appellationis, vt neque coram Iudice, ad quem appellatur, id facere liceat, rationem reddit Pontifex. *quia non minùs in appellationibus, quàm in principali causâ ſubornatio eſt timenda.*

TITVLVS XXI.

DE TESTIBVS COGENDIS, VEL NON.

In Rubricam.

Congruè hic titulus continuatur cum præcedente, cum enim quandoque teſtes inuiti ferant teſtimonium, rectè quæritur, an compelli poſſint, vel debeant ad teſtificandum. de qua materiâ habes etiam 2. q. 6. c. ſtatuendum.

Cap. I. Cauſam.

Alexander III. Papienſi Electo.

SVMMA.

Cùm Pontifex cauſam matrimonialem quibuſdam Iudicibus commiſiſſet, mandat, vt ille Electus teſtes ab alterutra partium juratos, ne veritatem occultent, moneat, & inducat. Ex odio autem, vel gratia, vel timore ſe ſubtrahentes, ad teſtimonium faciendum coram præfatis Iudicibus Eccleſiaſticâ cenſurâ compellas.

EXEGESIS.

Nota I. Etſi non fuerit opus ſcribere Ordinario, vt compelleret teſtes ad teſtificandum coram Delegatis Papæ, poterant enim id facere ipſi Delegati, cùm Delegato omnia videantur commiſſa, ſine quibus cauſa commodè expediri non poteſt, *c. Præterea, & c. Prudentiam. de offic, delegati.* Ideò tamen Pontifex hîc Ordinario ſcripſit, quia erat magnæ auctoritatis, & efficaiæ illo loco.

Nota II. teſtes non eſſe à principio ſtatim compellendos per fulminationem excommunicationis, & ſimilia acriora remedia, ſed monendos, niſi neceſſitas aliud poſtulet, aut niſi judex ſit remotus à partibus, vt non facilè poſſit aduerſus contumaces ſententiam ferre, tunc enim poterit à principio præcipere, vt teſtimonium ferat, & in reluctantes ſub conditione Eccleſiaſticam cenſuram ferre, quo ſenſu procedere *c. ſeq.* rectè cenſet *Panorm. hic.*

Ne veritas occultetur.) Nota duplici ex capite teſtes vel inuitos poſſe compelli ad teſtificandum. 1. Propter bonum publicum, ne veritas occultetur, & malus, vt bonus æſtimetur. *fa. l. Cùm, qui nocentem. ff. De injur. & c. Vt fama. de ſent. excommunic.* 2. Quia tacere veritatem, eſt peccatum mortale *fa. c. Quiſquis 11. q. 3.* quod intelligitur juxta doctrinam *S. Thomæ 2. 2. q. 70. art. 1.* vbi ita concludit.

Quod ſi requiratur teſtimonium alicuius ſubditi auctoritate Superioris, illum requiſitum, in his quæ ad ſubſtantiam pertinent, obedire teneri, non eſt dubium, ſi ſecundùm juris ordinem teſtimonium ab eo exigatur, vtpute in manifeſtis, & de quibus præceſſit infamia. Sed de occultis, & de quibus non præceſſit infamia, (adde, aut de quibus ſcit non poſſe haberi probationem,) non tenetur teſtificari. Si autem teſtimonium non requiratur à ſuperiore, ſed ab alio, idque ſpectet ad hominem liberandum ab injuſtâ morte, vel à falsâ infamiâ, aut pœnâ quacunque, tunc tenetur teſtimonium ferre, imò & non requiſitus tenetur ferre, quod in ſe eſt, vt veritatem denunciet alicui qui ad hoc poſſit prodeſſe. Super his verò, quæ pertinent ad condemnationem alterius, non tenetur quis teſtimonium ferre, niſi cum à ſuperiore compellitur ſecundùm ordinem juris dicto modo, non attento, quòd immineat periculum accuſatori, qui ſponte in illud eſt ingreſſus. Quam auream S.D. doctrinam paſſim allegant Canoniſtæ; vtrùm autem, quoad hoc ſit aliquod diſcrimen in cauſis ciuilibus, & criminalibus, dicemus inf. *c. 10. Dilectorum.*

Si autem odio, vel gratia, vel timore ſe ſubtrahant,) jubet Pontifex h.c. etiam invitos ad teſtificandum compelli, idémque petitur *infra c. 6. Ceterùm. & c. 9. Cùm contra. c. 10. Dilectorum, & c. fin. Venerabilis.* Secundùm quos Canones univerſim teſtes, qui gratiâ, timore, vel odio ducti teſtificari recuſant, cogi debent. Sed meritò quærit *gl.* quomodo probari poſſit, quòd ex his cauſis ſe quis ſubducat, aut detrectet teſtimonium? Reſpondeo ex eâdem *gloſſâ* communiter receptâ, eo ipſo, quòd requiſiti nolint ferre teſtimonium, præſumi contra eos, quòd ex tali cauſâ tergiverſentur, niſi conſtaret, quòd per alios veritas haberi, & comprobari poſſet, quod *Hoſt.* hîc meritò docet procedere, niſi hanc præſumptionem elidat alia, v.g. quia teſtis Religioſus eſt, qui obtentu Religionis, juramentum quod à teſtibus exigitur, tenuat, vel ob aliam ſimilem cauſam, vt not. *Panorm. n. 5.* qui rectè addit, neque in his præſumptionem hanc procedere, in quibus non eſt peccatum celare veritatem.

Compellas.) Nota I. Quoſdam eſſe privilegiatos, qui ad teſtimonium ferendum compelli non poſſunt. 1. Confeſſarij, qui de peccatis, quæ in confeſſione intellexerunt, nec indicium quidem facere, nedum teſtimonium ferre poſſunt. 2. Illi, quos enarrat *l. Inuiti. 19. ff. De teſtibus,* vt ſenes, valetudinarij, milites, vel qui Reipublicæ cauſa abſunt, vel quibus venire non licet, item *c. Si teſtes. §. Item in lege Iuliâ, 4. q. 3. Denique. l. 4. De teſtibus*, inter quos ſunt agnati,

gnati, & cognati collaterales, qui communi patriæ poteſtatis vinculo non tenentur, hi enim ad teſtimonium (licet illud ferre poſſint) non coguntur vſque ad ſeptimum gradum per *d.l.4.* Qui autem parentum, aut liberorum loco, aut in alterius ſunt poteſtate, nec volentes quidem admittuntur. Quo referri quoque debent affines, qui ad eundem modum ſe habent, vt ſocer, ſocrus, gener, nurus, noverca, & ſimiles, durante videlicet affinitate; denique nec liberti contra Patronos. *d.l.4.* & ſimiles.

Nota II. Priuilegium hoc, vt not. *Hoſt.* tunc ſolùm excuſare, cùm alij teſtes haberi poſſunt, vnde inter priuilegiatos, & non priuilegiatos hanc differentiam aſſignat, vt non priuilegiati compellantur, etſi per alios veritas haberi poſſit, priuilegiati verò non compellantur, niſi quando per alios veritas haberi non poteſt, alioqui priuilegium hoc foret nullum contra *c. Statuendum in fin. 2. q. 6. & c. Quanquam. 14. q. 2.* vbi dicitur, quòd *Clerici non debeant in teſtimonium vocari, niſi in aliorum defectum.*

Cap. II. Cùm ſuper.

Idem Presbyteris Pontiæ,

S V M M A.

Cùm in causâ quâdam inter Praeneſtinum Epiſcopum, & ſublacenſem Abbatem, horum Presbyterorum teſtimonium eſſet neceſſarium, mandat Pontifex, vt coram ſe compareant ſub pœnâ ſuſpenſionis ab officio, & beneficio, & ſi neque ſic venerint, intentat excommunicationis, & depoſitionis ſententiam.

Hoc cap. planum eſt ex præcedente Not. 3.

Cap. III. Super eo.

Idem Genuenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Si factum eſt notorium, non eget teſtium depoſitionibus. Si non eſt notorium, & Reus factum neget, teſtésq; interfuerunt facto, monendi ſunt, non cogendi, ad teſtificandum. Niſi timore adverſæ partis eos conſtiteris deterreri. Licet ad hoc paſſim poſſint de juris humani rigore compelli.

E X E G E S I S.

Si factum eſt notorium.) Ex h. t. clarè infertur, quòd negotio partis non inficiat notorium, neque obſtat, quo minùs tale habeatur, neque reddit rem dubiam, de quo plenè in *c. Veſtra. de cohabit. Cleric. & mulier. & c. Manifeſta. 2. q. 1. & Innoc. in c. Tua. d. t. de cohabit. Cleric.*

Timore adverſæ partis.) Nota I. Jura, quæ videntur dicere, quòd in criminalibus teſtes non compellantur, non procedere, quando timore adverſæ partis ſe ſubtrahunt, nam tunc in odium partis compellantur, quod *Innoc. & Panorm.* hîc extendunt ad alios etiam caſus, in quibus teſtes malitiosè per partem adverſam à teſtificando retrahuntur, *per c. ſeq.* vbi propter fraudis, & calliditatis commentum, ab adversâ parte attentatum jubentur teſtes compelli. Secus eſt, ſi quis amore partis ſe ſubtrahat, ſeu affectu erga illam ductus, nolit adverſus illum, quem amat, teſtimonium ferre, quia litera nullam mentionem facit de amore, etſi tales quoque aliis teſtibus deficientibus compelli debeant. Quod verò cap. iſtud procedat in criminalibus communiter tenent DD. loquitur enim de facto notorio, communiter autem delicta, non contractus ſunt notoria.

Nota II. Quòd de jure ciuili non ſit diſtinctio inter cauſas ciuiles, & criminales, & vtrùm res aliter poſſit probari, vel non, & an impediatur per adverſarium, vel non, ſed indiſtinctè poſſunt teſtes compelli, quia hæc diſtinctio nuſpiam reperitur expreſſa, ideóque Pontifex hîc dicit teſtes paſſim, id eſt indiſtinctè poſſe de juris humani, id eſt ciuilis rigore compelli, de quo iterum dicemus inf. c. 10.

Cap. IV. Peruenit.

Idem.

S V M M A.

Cùm Prior quidam de Simonia, & adulterij crimine accuſatus, quendam pro teſtimonio ferendo requiſitum juramento adſtrinxiſſet, ne deponeret contra ipſum, conſultus Pontifex reſpondet: Neminem debere Adverſario inſtrumenta, quorum appellatione teſtes continentur ſubtrahere, quia facit præſumi iniquam litem fouere, ideóque mandat in propoſito teſtem à Priore juramento adſtrictum, ad teſtimonium ferendum compelli.

E X E G E S I S.

Iuramento adſtrinxit.) Non poſſe etiam in criminali teſtes conſtringi juramento, vt non deponant, patet ex *h. c. & c. Conſtitutis. 1. ſuprà tit. præcedente.* Eſt enim contra bonos mores, inducere aliquos ad tacendam veritatem, cùm expediat Reipublicæ, peccata nocentium innoteſcere. *l. Eum, qui nocentem. ff. De iniur. & c. Vt famæ. de ſent. excomm.* ideóque licet aliqui ordinariè, vt ex dictis patet, non compellantur ad teſtificandum, malum tamen eſt, eos ad non teſtificandum conſtringere, cùm poſſit contingere, vt in defectum aliorum, ipſorum teſtimonium ſit neceſſarium.

Quorum appellatione teſtes continentur &c.) Intellige in latâ ſignificatione, cùm enim cauſam inſtruant, & ſint inſtrumenta eruendæ veritatis, poſſunt comprehendi ſub inſtrumentis. *fa. l. 1. ff. De fide inſtrum. & c. Form. de Verb. ſignif.* Strictè tamen aliud ſunt teſtes, aliud inſtrumenta, de quibus t. ſeq. Hinc poſt publicationem atteſtationum poſſunt inſtrumenta produci, non verò teſtes. *c. Cum dilectus. de fide inſtrum.* ideóque ſi detur terminus ad productionem teſtium, non cenſetur datus ad productionem inſtrumentorum. *fa. l. Teſtium. C. eodem.*

Cap. V. Peruenit II.

Clemens III. Segobienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm Clerico enormi illatâ injuriâ Laici, qui adſtiterant, & viderant, nollent veritati teſtimonium perhibere, Conſultus Pontifex reſpondit, eos, qui de rebus Eccleſiaſticis teſtificari recuſant, ſi aliter veritas nequeat elici, ad illud, per cenſuram Eccleſiaſticam eſſe compellendos.

E X E G E S I S.

Etſi variè hunc text. alii explicent, placet expoſitio, quam ponit *Innoc. in c. 1. & Panorm. hîc n. 2.* quando agitur criminaliter, & quando aliæ probationes deſunt, tunc, ne crimina maneant impunita, debent teſtes compelli. Quòd verò dicitur de rebus Eccleſiaſticis, ad quas meritò referuntur Eccleſiaſticorum injuriæ, ſupple, maximè in his cauſis id locum habere contra Laicos.

Cap. VI. Cæterùm.

Idem.

S V M M A.

Teſtis ad ferendum teſtimonium ſuper conſanguinitate, tam de jure ſcripto, quàm de conſuetudine, cogi debet, ſi ipſum conſtiterit odio, vel gratiâ veritatem ſupprimere, vel timere.

E X E G E S I S.

Patet ex præcedentibus, præſertim dictis *c. e.* rectè autem notat *Panorm.* vtrumque cap. licet ſolùm exprimat conſanguinitatem, vniuerſim tamen procedere, in omni caſu, quando teſtis ſe ex odio, gratia, vel timore ſubtrahit, vt poſſit, ac debeat compelli.

Cap. VII. Præterea.

Idem.

S V M M A.

Si teſtes publici, ſiue Synodales ſuper cauſa matrimonii coram Epiſcopo, vel Capitulo ſemel reddiderunt teſtimonium, non debere coram judice Delegato ſuper eâdem cauſa iterato teſtificari, reſpondet Pontifex, niſi aliter tali judici fides fieri non poſſit, aut articulus nouæ quæſtionis emergat. Poſſunt autem eiuſmodi teſtes propter infamiam remoueri, ſi illam poſtquam in communi recepti fuerint, contraxerint. Neque illorum teſtimonia, ſi quandoque non ſtudioſè, ſed in proferendo errauerint, & ſe in continenti correxerint, reprobari debent, ſecus autem erit, ſi correctioni ſuæ interpoſuerint interuallum.

E X E G E S I S.

Nuncupati Synodales.) Nota I. Quòd olim quilibet Epiſcopus debebat in Synodo ſuâ conſtituere aliquos viros idoneos per totam Diœceſim, quos juramento adſtringebat ad denuntiandum ſibi, vel per eum miſſo, quidquid deprehenderant fieri contra voluntatem Dei, & totam Chriſtianitatem, quod pertinebat ad jurisdictionem Eccleſiaſticam, vt habet. *c. Epiſcopus in Synodo. 35. q. 6.* & hi dicebantur teſtes Synodales, quia conſtituebantur in Synodo, publici verò, quia Reipublicæ ſeruiunt, cuius intereſt, ne crimina maneant impunita. *c. Vt famæ. de ſent. excommunic.*

Nota II. Quod aſſerit *Panorm. hîc n. 5.* ſuo tempore eiuſmodi teſtes in partibus Tuſciæ fuiſſe etiam conſtitutos per poteſtates ſeculares in quâlibet viciniâ; & docet *Bart. in l. Diuus. ff. De cuſtod. reo.* quòd eiuſmodi teſtes conſtituere poſſit quilibet Iudex, vel vniuerſitas, quæ habet merum, vel mixtum imperium. Neque dubium eſt, hunc morem ad conſeruandam diſciplinam tum Eccleſiaſticam tum ciuilem eſſe valde vtilem & commendabilem.

Nota III. Quòd poſt *Bart. in d. l. Diuus.* latiùs attingit *Panorm. l. c.* eiuſmodi denuntiatores, qui videntur alicubi etiam appellari Syndici, non eſſe propriè accuſatores, quia in denuntiatione, ſeu denunciationis proſecutione non inſcribunt ſe ad pœnam talionis, quod proprium eſt accuſatorum, *c. Super his. de accuſat. & l. Ea quidem. de accuſat.* Nec ſunt propriè etiam teſtes, quia jurant in abſentiâ partium, cùm teſtes propriè dicti jurare debeant in illarum præſentiâ, juxta *c. 2. De teſtibus. ſuprà.* Item ſi eſſent teſtes, ſufficeret atteſtatio facta coram Epiſcopo, neque opus eſſet, vt rurſus tanquam teſtes producerentur coram Delegato. *c. fin. De probat. & c. Cùm cauſam. de teſtibus.* ſunt igitur iſti veluti Officiales, & denuntiatores publici, & poſſunt comprobare ſub juribus diſponentibus de denuntiatoribus, ſeu de denuntiatione, niſi quatenus habent officium de publico.

Nota IV. ex *Panorm. n. 7.* eiuſmodi denuntiatoribus, ſiue referant delicta grauia, ſiue minùs grauia, non credi, niſi probent, etſi illorum denuntiatio prodeſſe queat, vt deueniatur ad inquiſitionem, vt probat *c. in d. l. Diuus.* Quia vox vnius eſt vox nullius quoad condemnationem, vt habetur. *c. Licet ex quâdam. de teſtibus,* vbi dicitur, *quòd vni teſti non credatur, etſi præſidali fulgeat auctoritate.* Quòd limitat *Panorm.* niſi concurrerent duo, quòd crimina eſſent leuia, & plures Officiales, vel denuntiatores eiuſmodi, de eodem delicto denuntiarent.

Nota V. Controuerti inter Doctores, vtrùm iſti denunciatores poſſint eſſe teſtes propriè dicti de crimine denuntiato? Placet moderatio *Panorm. n. 8.* quòd non poſſint eſſe teſtes in cauſâ, in quâ proceditur vigore denuntiationis factæ ab illis ex officio, cùm non careant ſuſpicione; veniunt enim puniendi, niſi probent, quæ denuntiârunt, non quidem pœnâ talionis, vt accuſatores propriè dicti, ſed aliquâ

aliquâ extraordinariâ. *l. fin. C. De Curioſis & fa. t. in c. fin. De calumn.* Poſſunt tamen teſtes eſſe in aliâ inſtantiâ, quando agitur coram Delegato, vel alio Judice, non vigore huius denuntiationis. Idque apertè confirmat iſte *t.* vigore cuius eiuſmodi teſtes ſynodales, licet coram Epiſcopo, vel Capitulo reddiderint teſtimonium, poſſunt iteratò teſtificari coram Delegato, ſi aliter fides illi fieri non poſſit.

Coram te, vel tuo Capitulo.) Etſi judicare ſuper causâ matrimoniali pertineat ad dignitatem Epiſcopalem, juxta *c. Accedentibus. de exceſſibus Prælatorum.* & *c. 1. De conſang. & affinitate.* poteſt tamen id etiam Capitulum, vel Sede vacante, vel ex conſuetudine præſcriptâ. *c. Albericus. ſuprà. de teſtibus.* Et ſic communiter *DD.* hunc *t.* intelligunt.

In proferendo errauerint, &c.) Quærit *gl.* hîc, quando teſtis dicatur errorem ſuum corrigere in continenti. Placet, quod dicit *Hoſt.* neque improbat *Panorm. hîc n. 12.* quidquid ab aliis dicatur, eſſe hoc arbitrarium, conſideratâ qualitate perſonæ, & qualitate interualli, ſeu temporis, quod inter errorem, & correctionem interceſſit; item vtrùm teſtis ſit collocutus cum partibus, aliiſque circumſtantiis, ſecundùm quas judex quandoque correctionem admittit, quandoque non; poteſt enim fieri, vt perſona aliqua magnæ dignitatis, & omni exceptione maior, quæ producitur in teſtem, ex interuallo, & non in continenti corrigat dictum ſuum, quia meliùs poſtea recordatur rei geſtæ, quàm primò, quo caſu ceſſat ſuſpicio.

Cap. VIII. Superbis.

Innoc. III. Priori S. Fridiani, & M. P. Canonicô Piſano.

SVMMA.

Iubet Pontifex ſuper inquiſitionis articulis tam de famâ electi, quàm literis contra eum à Capitulo deſtinatis, cogi teſtes nominatos, ad perhibendum teſtimonium veritati.

EXEGESIS.

Videtur teſtes hîc compelli in causâ, licet criminali, quia de illâ non poterat aliter liquere, vel quia in modum inquiſitionis hîc procedebatur. Sed de teſtium compulſione paulò pòſt. *c. 10.*

Cap. IX. Cùm contra.

Idem Archidiacono Mediolanenſi.

SVMMA.

Iubet Pontifex teſtes ſuper falſatione literarum Apoſtolicarum contra quendam M. Radulphum, ſi ſe gratiâ, odio vel timore ſubtraxerit, per Cenſuram Eccleſiaſticam ad teſtimonium veritati perhibendum compelli.

Rurſus apparet, teſtes etiam in causâ criminali, qualis vtique eſt iſta, poſſe compelli ad teſtificandum, de quo mox.

Cap. X. Dilectorum.

Honorius III. Abbati S. Eugenii, & M. G. Canonico Senenſi.

SVMMA.

Mandat Pontifex in causâ vertente inter Vulteranum Capitulum, & Epiſcopum, teſtes, qui fuerint nominati, præterquam ſuper crimine (ſi ſe gratiâ, vel timore ſubtraxerint) per Cenſuram Eccleſiaſticam ad teſtimonium perhibendum compelli.

EXEGESIS.

Præterquam ſuper Criminali.) Videtur hinc, & ex *c. Super eo.* ſuprà, clarè concludi, ſecundùm jus Canonicum in causâ criminali non debere teſtes compelli, neque in ciuili, niſi quando gratiâ, odio, aut timore ſe ſubtraxerunt. In contrarium ſunt capp. præcedentia *c. 2. Peruenit. c. 8. Superbis, & c. 9. Cùm contrà.* juxta quæ etiam in criminali teſtes poſſe compelli apparet. Res, propter DD. ſententias, eſt intricata, placet totum diſcrimen inter cauſas ciuiles & criminales, & inter jus ciuile, ac Canonicum reducere ad ſequentia, quæ obſeruat quoque *Panorm. hîc ſub fin.*

1. De jure Canonico in causâ ciuili teſtes ſunt primò mouendi, & ſi requiſiti renuant, cogendi, quia præſumitur, quòd timore, gratiâ vel odio ſe ſubtrahãt, juxta *c. 1. Suprà.* (quod de causâ ciuili DD. vnicè explicant) item *c. Cæterùm, c. 9. Cùm contra. & c. Iſtud.* Niſi ſint priuilegiati, vel niſi alia præſumptio hanc elidat, idque verum eſt, niſi aliæ probationes deficiant, tum enim indifferenter omnes ſunt compellendi juxta ea, quæ diximus *in d. c. 1. not. 2.*

2. Idem in defectum aliarum probationum etiam ſecundum jus Canonicum habet locum in causâ criminali, vt patet ex *c. 2. Peruenit.* Expedit enim reipublicæ, crimina eſſe nota, & puniri, vt ſæpius diximus. Quod putat *Panorm.* quoque procedere, cùm de crimine excipitur contra teſtes, vt videlicet ſuper tali crimine teſtes alij requirantur, & compellantur, ſi veritas aliter haberi non poſſit. Si enim teſtes criminoſi admitterentur, cùm ſit præſumptio contra eos de falſitate. *c. Teſtimonium. de teſtibus.* Reus exponeretur injuſtæ ſententiæ, & ſic puniretur innocens, cùm vt dicit *l. Abſentem ff. De pœnis,* ſanctius ſit, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem damnare. Si ergò compelluntur teſtes, quando agitur, vt puniatur Reus, multò magis id faciendum eſt, quando Reus certat, ne per falſos teſtes oppreſſus injuſtè damnetur.

3. Si verò adſint aliæ probationes, tum in causâ criminali ſecundùm Canones, teſtes non coguntur, niſi malitioſè Reus illos ſubtrahat adſtringendo eos juramento, ne contra ipſum deponant, juxta *c. peruenit. 1.* vel ſi timore ab aduerſâ parte iniquè incuſſo

cuſſo ſe ſubtrahant, qui videtur eſſe proprius caſus. *c. Super eo.* Quod enim alia capp. habent de timore, quem conjungunt cum odio, & gratiâ, intelligitur timor ſine periculi incuſſione, vltrò conceptus. Per quæ videntur contraria jura poſſe concordari. Quod verò in *h. c.* jubentur teſtes compelli, præterquam ſuper crimine, vel ideò factum eſt, quòd non conſtabat, alias probationes deficere, vt reſpondet *Panorm.* vel quia, vt ſentit *Hoſt.* altera pars excepit quidem de crimine contra teſtes, ſed quòd res eſſet modici præjudicij, non videbatur opus teſtium compulſione. Et hæc de jure Canonico, de jure ciuili autem teſtes indiſtinctè coguntur, vt diximus, *c. Super eo. not. 2.*

Cap. XI. Venerabilis.

Idem Epiſcopo Bononienſi, & M. B.

S V M M A.

Cùm Ciues Ceruicenſes cum M. & I, quondam Clericis Eccleſiæ Rauennatenſis contra Archiepiſcopum ſuum coniurâſſent, & datâ pecuniâ ad hæc celanda ſe juramento adſtrinxiſſent, Epiſcopus verò intentionem ſuam, niſi teſtimonio prædictorum Ciuium probare non poſſet, mandauit Pontifex Delegatis ſuis, vt monitione præmiſſâ dictos Ciues cogant ad juramentum illis remittendum, quorum teſtimonio Archiepiſcopus habuerit opus, eoſdémque nihilominus (ſi ſe gratiâ, odio, vel timore ſubtraxerint) ſimiliter compellant ad teſtimonium perhibendum veritati.

EXEGESIS.

Cogatis illos &c.) Nota I. Confirmari per h. c. id, quod c. præcedenti diximus, ſecundùm Canones in causâ criminali teſtes non compelli ſimpliciter, ſed in defectum aliarum probationum, aut ſi ſe ſubtrahant gratiâ, odio, vel timore.

Nota II. Quando juramentum eſt illicitum ex parte recipientis, poteſt compelli recipiens ad illud relaxandum, & ſi ille non vult relaxare, judex hoc facit, quo modo intelligi debet t. hic ꝟ. nihilominus. Hic tamen non erat neceſſaria relaxatio, ſed præcipitur ſolùm ad cautelam ſecundùm gl. aut potiùs eſt declaratio nullitatis, quia tale juramentum eſt contra bonos mores, & bonum publicum, & conſequenter non obligatorium, *per Reg. Juris in 6.*

TITVLVS XXII.

DE FIDE INSTRUMENTORUM.

In Rubricam.

NOTA I. Titulum hunc rectè continuari cum priori, cùm enim ibi explicetur vna ſpecies probationis, quę fit per teſtes, hic ſubiungitur altera, quæ fit per inſtrumenta, in ſtrictâ inſtrumenti acceptione, non latâ, prout comprehendit etiam teſtes, iuxta *c. Peruenit. 1. de teſt. cog.* Eſt igitur inſtrumentum hoc loco Scriptura ad fidem, & probationem rei, quam continet faciens.

Nota II. Inſtrumentum generatim diuidi in *publicum*, & *priuatum*. Publicum eſt, quod fit auctoritate publicâ, idque duplex ratione cauſæ, & ratione effectûs. Prius eſt, quod publicæ perſonæ, veluti Tabellionis aut Notarij publici, vel alterius, ad cuius officium publicum ſpectat inſtrumenti confectio manu, in debitâ formâ conficitur, iuxta *Nouell. 44. de inſtrum. cautelâ, & fide. Maſcardus de probat. Concl. 1302. n. 48.* Publicum effectu eſt, quod licèt non ſit confectum ab eiuſmodi perſonâ publicâ, quoad effectum tamen probandi fidem facit, ac ſi à tali perſonâ confectum eſſet.

Huiuſmodi eſt Scriptura alicuius priuati, ſigillo aliquo publico & authentico ſignata, iuxta *c. ſeq.* quale eſt ſigillum Epiſcopi, Principis Univerſitatis, aut Communitatis ſigillum habentis; Scripturæ ex Archiuio depromptæ, vel quæ fiunt apud acta publica. arg. *c. Audientiam. de præſcript. l. In fraudem. §. Quoties. ff. De jure fiſci.* Item quæ habent ſubſcriptionem ſcribentis, & trium teſtium. *l. Scripturas. ff. Qui potiores habentur in pignore.* Subſcriptio enim, vel inſcriptio in Scripturâ, vel inſtrumento facta, arguit ſubſcribentis approbationem, perinde, ac ſi totam Scripturam manu propriâ ſcripſiſſet; niſi conſtet ſubſcriptionem factam ſcripturâ non lectâ. *Maſcard. de probat. concl. 1341. & ſeqq.*

Sigilli verò appoſitionem, vim ſcriptionis, & confirmationis obtinere, ac à Domino factum cenſeri, docet idem *Concl. 1302.* per totum. Poſſunt præterea publica inſtrumenta diuidi, in illa quæ fiunt apud acta, & in judicio auctoritate judicis, & in extraiudicialia, quæ fiunt in Contractibus, vel aliis cauſis extra judicium.

Nota III. Priuatum inſtrumentum generaliter dici omnem Scripturam, quæ fit à perſonâ priuatâ, vel tali, ad cuius officium publicum non pertinet inſtrumenti confectio, quod alio nomine vocatur inſtrumentum domeſticum. *l. Inſtrumenta. C. De probat.* Quâ ratione ſcripta, ſeu literæ Regis, Principis, Iudicis, vel Epiſcopi, aut Parochi manu exaratæ, cenſentur priuatæ &c. Etſi enim hæ perſonæ ſint publicæ, non pertinet tamen ad illorum officium publicum Confectio inſtrumenti, vt bene obſeruat

Vallens-

Vallenus h.t.§.1.n.5. Recenſentur autem inſtrumenti priuati, ſeu ſcripturæ priuatæ communiter hæ ſpecies, *Apocha*, quâ Creditor fatetur ſe recepiſſe pecuniam ſibi debitam. *Antapocha*, quâ debitor profitetur ſe Creditori ſoluiſſe, quod debebat. *Syngrapha*, quam propriâ manu illi conſcribunt, qui paciſcuntur in alicuius rei fidem. *Libellus rationum*, quem ſibi quiſque ſponte facit, de quo *l. Rationes, & l. Inſtrumenta. C. De probat.* Poſſunt inſtrumenta priuata quoque diuidi in ea, quæ ſunt ſimpliciter priuata tum ratione cauſæ, tum ratione effectûs, & in ea, quæ licet ſint priuata ratione cauſæ, cenſentur tamen publica, quia habent effectum publicum perinde, ac ſi eſſent ſimpliciter publica.

Nota IV. Duplica eſſe Notariorum inſtrumenta. Vnum vocant *Protocollum*, & eſt ſummaria geſti actûs annotatio, quâ Notarij publici ſubſtantialia negotiorum breuiter comprehendunt, iuxta *Lanfrancum in praxi Notar. c.9. n.10.* Alterum dicitur *tranſumptum*, quod eſt inſtrumentum authenticum ex Protocollo ſeruatis debitis ſolennitatibus, & clauſulis conſuetis plenè deſcriptum iuxta *Bald. in Rubr. C. De conſuetudine.*

Solennitates autem requiſitæ ſunt 1. Inuocatio Diuini nominis. 2. Annus Domini. 3. Annus Imperatoris, vel Papæ, vel Principis illius loci. 4. Indictio. 5. Locus contractûs. 6. Teſtes, licet non ſit de neceſſitate, vt ſint rogati, neque ordinariè requiritur ipſorum ſubſcriptio, niſi in certis caſibus, quos vide apud *Panorm. hic lit. C.* modò Notarius illos exprimat. 7. Scriptura confecta coram partibus legi debet, alioquin non valet, quod procedit duntaxat in contractibus. 8. Vt legitimâ auctoritate ſit conſtituturus Notarius, quod præſumitur, ſi longo tempore fuit palam, & publicè in poſſeſſione Notariatûs. 9. Vt Notarius fuerit rogatus de Confectione inſtrumenti, aliàs nil valet, *Authent. de tabell. §. Nos autem.* in dubio autem præſumi rogatum, ſentit *Innoc.* hîc. Sufficit autem, ſi ſaltem ſcribat: *Ego Notarius ſcripſi, vel publicaui.* A quibus autem debeat rogari, fusè hîc diſputat *Panorm. n.4.* apud quem vide plura de his ſolennitatibus, quæ pleræque omnes videntur requiri ad ſubſtantiam inſtrumenti, ſaltem de conſuetudine.

Nota V. diſcrimen inter publicum & authenticum, quod aſſignat *Panorm.* hic *n. 2.* Publicum videlicet eſt, quod explicauimus not. 2. ſiue ratione cauſæ, ſiue ratione effectûs, licet hoc poſterius non videatur agnoſcere *Panorm.* Sed non eſt hærendum in quæſtione nominis, cùm conſtet ejuſmodi inſtrumenta habere vim probandi publicis inſtrumentis ſimilem, vt dictum eſt. Inſtrumentum verò authenticum id rectè dicit eſſe, quod per ſe fidem facit, ſiue ex oppoſitione ſigilli authentici, ſiue alio modo, ita, quòd ad ſui validitatem non requirat aliud adminiculum. Vndè idem videtur authenticum, quod ex ſe auctoritatem habens.

Vnde ſequitur, 1. omnem ſcripturam publicam eſſe authenticam, ſed non omnem authenticam eſſe publicam, & authenticum reſpectu publici habere ſe vt ſuperius reſpectu inferioris. Etſi aliqui velint authenticum, & publicum eſſe idem. 2. Scripturam priuatam, antequam ſit confeſſata, vel à teſtibus comprobata, non poſſe dici authenticam, poſſe tamen dici poſtea. 3. Scripturam confectam per aliquem officialem ſuper pertinentibus ad officium ſuum, eſſe quidem authenticam, non tamen publicam, cùm non ſit confecta ab habente ratione officii publicam authoritatem conficiendi inſtrumenta. 4. Idem dicendum de ſcriptura, quæ reponitur in Archiuio publico, niſi confecta ſit à Notario: non eſſe videl. publicam, etſi ſit authentica. Omnis ergò ſcriptura, quæ ex ſe fidem non facit, antequam fidem per Notarium, vel per Teſtes, vel alium conſequatur, poteſt dici priuata, quia à priuato, id eſt non habente officium publicam ſcripturam conficiendi conſcripta aut confecta eſt.

Cap. I. Si Scripturam.

Gregorius.

TEXTVS.

Si ſcripturam authenticam non videmus, ad exemplaria facere nihil poſſumus.

EXEGESIS.

Ad Exemplaria.) Nos exemplaria *Copias* vulgariter vocamus, quæ ex originali ipſo deſumpta, & juſſu Judicis exemplata, parem fidem faciunt cum Originalibus per *c. vlt. h. t.* ſine Originalibus autem nullam fidem faciunt, ſed tantùm ſuſpicionem, & conjecturâ inducunt, vix ad delationem juramenti ſufficientem, quod clarè indicat Pontifex dum ait, Exemplaria ſine authenticis Originalibus non eſſe tanti, vt ratione illorum quidquam facere, aut decernere poſſit. Quod intelligi vtique non poteſt, niſi de exemplaribus priuatâ auctoritate confectis, ſine juſſu Judicis, aut operâ Notarij, hæc enim eandem fidem faciunt, quam Originalia.

De fide autem inſtrumentorum vniuerſim nota I. quòd publica, & authentica plenam faciant fidem de eo, quod *diſpoſitiuè* continent, ea enim, quæ in illis enuntiatiuè aut incidenter dicuntur, non probant in præiudicium tertii, *l. Ex hac. ff. De donat.* niſi in antiquis, quæ centeſimum annum excedunt. *c. Cùm jam. de probat.* Quod autem dictum eſt de plenâ fide, intellige donec contrarium probetur. *l. Cum precibus. C. De probat.* poteſt enim etiam in Miniſtris publicis fraus, vel error interuenire, qui ſi oſtendatur per teſtes contrarios tres, vel duos, vel per aliud inſtrumentum contrarium, tum fides ceſſat.

Nota II. Inſtrumentum priuatum regulariter non facere fidem pro ſcribente in præjudicium tertij. *l. Inſtrumenta. & l. Rationes C. De probat*; quamvis ſit confectum manu Notarij, ſed ſine ſolennitatibus requiſitis, imò neque ſi manu Epiſcopi ſit conſcriptum, quia nullo jure cauetur, quòd ejuſmodi ſcripturæ habeant vim publici inſtrumenti. *c. Cùm à nobis. de teſtibus.* etiamſi agatur de fauore piæ cauſæ. Quia non permiſſum eſt, vt ei ſcripturæ credatur, quâ vnuſquiſque ſibi annotatione propriâ debitorem

 con-

conſtituit, ait *l. Exemplo C. De probat.* adeò vt ex ſcriptura merè priuatâ ne quidem ſemiplena probatio inducatur in præjudicium alterius.

Nota III. Eſſe tamen aliquos caſus, in quibus inſtrumentum priuatum fidem facit pro ſcribente. 1. Si à tribus teſtibus ſit ſubſcriptum. *c. ſeq.* quia tum quaſi publicè confectum cenſetur. *l. Scripturas. C. Qui potiores.* 2. Si longo tempore inter partes obſeruatum, & pro legitimo, etiam in judicio habitum ſit. 3. Si agatur de re parui præjudicij. 4. Si accedant alia adminicula, v. g. quòd is, qui ſcripſit, vir ſit bonæ opinionis, & famæ, aut magnæ auctoritatis, neque aliquid inconueniens, aut incredibile ſcriptura contineat. 5. Si juramento ſit confirmatum. 6. Si inter partes conuenerit, vt inſtrumentum etiam priuatum velit loco probationis habere, vel admittere. 7. Si pars aduerſa illud receperit, tum enim nec reſtium quidem ſubſcriptione opus eſt. *l. Publica. § fin. ff. Depoſiti.*

Nota denique IV. ſcripturam priuatam probare plenè contra ſcribentem pro altero, ſi cauſam expreſſam habeat, cur v. g. illi debeat, videl. ex mutuo, empto, locato, etſi nullus ſit teſtis adſcriptus, modò is, qui ſcripſit, manum ſuam agnoſcat & ſe ſcripſiſſe fateatur, quisque enim confeſſioni ſuæ contra ſe ſtare debet *l. Generaliter. C. De non numer. pecun.* Si autem nulla cauſa debiti ſit expreſſa, nil probat contra ſcribentem, ſed cenſetur temerè ſcripſiſſe. *c. Si cautio.* inf. & *l. Cùm de indebito. ff De probat.*

Cap. II. Scripta verò.

Alexander III.

TEXTVS.

Scripta verò authentica, ſi teſtes inſcripti deceſſerint (niſi per manum publicam facta fuerint, ita quòd appareant publica, aut ſigillum authenticum habuerint per quod poſſint probari) non videntur firmitatis robur habere.

EXEGESIS.

Authentica.) Quæres 1. quâ ratione Pontifex vocet ſcripta authentica, quæ poſtea dicit firmitatis robur non habere. Reſp. cum *Panorm.* poſſe ſcripturam aliquam eſſe in ſe authenticam, ſed tamen ignorari quòd talis ſit, quo caſu non habet vim probandi. Vt ſi dubitetur, an ſit manus Principis, vel Epiſcopi, neque appareat aliquod adminiculum, ex ſcripturâ Notarij, aut ſigillo.

Quæres 2. quæ ſigilla dicantur authentica? Reſp. 1. ea, quæ paſſim omnibus nota ſunt, vt Principum, Epiſcoporum & aliarum perſonarum publicarum. 2. Præſumuntur etiam talia eſſe ſigilla priuatorum, niſi probetur contrarium; quæ probatio quoque locum habet contra ſigilla Principum, poſſunt enim fieri & apponi adulterina.

Cap. III. Ex literis.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam literas quaſdam argueret falſitatis, quòd in narratione facti abraſa eſſent, vbi ſcriptum erat: jura Parœcialia. Reſpondet Pontifex, propter abraſionem illam nec falſas, nec ſuſpectas haberi poſſe, præſertim, cùm & priuilegia in poſſeſſionibus abradantur, & litera in narratione facti (ſi erratum eſt,) poſſunt incunctanter abradi.

EXEGESIS.

Propter abraſionem illam.) Nota I. Licitè poſſe abradi inſtrumenta in loco non ſuſpecto, ſi deprehendatur error, & præſertim ſi in continenti id fiat. Addit *Panorm. hic n. 4.* modò raſura non ſit ita magna, vt inducat præſumptionem fraudis. Quod verò Pontifex pro exemplo affert abraſionem poſſeſſionum in priuilegiis, & narrationem facti in literis (intellige literas juſtitiæ, quæ hic videntur opponi priuilegiis, & ab iis diſtingui, ne reperatur idem) non ita intelligendum eſt, quòd nulla in his abraſionibus fraus poſſit contingere, ſed quod non ita paſſim aut facilè. Nam errores in bonis, & nominibus facilè contingunt, vt cùm priuilegium petitur, pro tali, vel tali loco, Romæ id non intelligant, & locum vnum pro alio exprimant, aut vitiosè ſcribant; idem accidit in nominibus propriis & familiarum, officiorum, Diœceſis &c. Rectiſſimè autem concludit *Panorm. lo. cit.* Non poſſe in his dari certam Regulam, ſed bonum Judicem ex variis circumſtantiis id arbitrari debere.

Nota II. Illum, qui reſcriptum impetrauit, vel alium, non poſſe corrigere errorem, quem deprehendit, niſi cum licentia officialium, qui in Curiâ Rom. ad hoc ſunt deputati; carent enim omni commodo reſcripti, additque *Hoſt.* id eſſe prohibitum ſub excommunicatione latæ ſententiæ. Ambigo verò, vtrùm id in tanto rigore ſit receptum, & credo literas manifeſtè vitioſas in caſu aliquo (ſi error impetranti videatur præjudicare) bona fide corrigi poſſe in Germaniâ, neque remittendas Romam: etſi præſtet, niſi inde damnum immineat, tales errores ſine raſurâ relinqui, cùm quiuis prudens vitrò illos animaduertat. Sed neque Notarius literas ex Curiâ Romanâ emanatas poteſt corrigere. At verò in ſcripturis à ſe confectis, licitè id facit, etſi conſultum ſit, ad tollendam omnem ſuſpicionem, vt ſi ipſe fecerit raſuram, in fine reſtetur; illam à ſe factam fuiſſe. facit *l. 1. §. & ideò. ff. de his, qui in teſtam. delen.* vbi *Bartolus.*

Nota III. Quando raſura facta eſt in loco ſuſpecto, non ideò ſemper inſtrumentum vitiari in totum, vt tenet *Bart. l. fin. C. de ed. Diu. Adriani.* Vbi adverte diſcrimen inter teſtimonium ſeu dictum teſtis, & inter inſtrumentum, nam illud vitiatur in totum, ſi aliqua pars ſit falſa, teſtis enim ratione juramenti, quod præſtare debet, ſi aliquid falſi dicat, habetur periurus, neque vllam meretur fidem, ſecus in inſtrumento, quod continet plura capitula ſeparata, arg. *c. Si ee tempore, de reſcript. in 6.* Si autem, quæ continentur in inſtrumento, ſint connexa, aut vnum ſit acceſſorium alteri, tum vno caſſato, connexa, & acceſſoria itidem caſſantur, iuxta *gl.* in *c. Si adſcript. d. 9.*

quæ

9. quæ benè addit vniuerſim, ſi aliquid falſitatis reperiatur in inſtrumento, totum reddi ſuſpectum, niſi aliunde conſtet aliquam illius partem eſſe veram, & legitimam.

Cap. IV. Accepimus.

Idem Eboracenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm priuilegia non inſpecta non valeant argui falſitatis, & periculoſum ſit ea Romæ exhiberi, præcipit Pontifex in cauſâ quâdam vertente inter Abbatem S. Auguſtini, & Archiepiſcopum Cantuarienſem, vt exhibeantur eidem Archiepiſcopo in Clauſtro, vel alio loco ſecuro, vbi ſi non comparuerit vſque ad feſtum S. Ioannis Baptiſtæ; ſilentium illi imponatur, & ſententia priuilegiorum obtentu ſuper ſtatu Monaſterij lata, inuiolabiliter obſeruetur. Archiepiſcopus autem priuilegiorum inſpectione, 12. hominum numero ſit contentus.

E X E G E S I S.

Textus planus eſt; id nota, ordinariè non debere quem compelli ad producenda originalia in loco remoto propter periculum interitûs, ideóque è re eſt, vt priùs exemplentur, ſeu vidimentur per Notarium, de quo rurſus inf.

Cap. V. Contingit.

Cæleſtinus III. Abbati S. Secundi.

S V M M A.

Abbati, qui interrogârat de petita à ſe exhibitione priuilegiorum, reſpondet Pontifex, vt quandocunque ſuper exhibendo priuilegio, ſeu indulgentiâ, ſeu inſtrumento fuerint requiſiti, præſente Iudice, aut aliquibus prudentibus viris ab ipſo deputatis, audiente parte contrariâ tantummodo recitetur: ita, quòd ſi ſuper vno tantùm Capitulo quæſtio fuerit, illud ſolummodo deſcribatur, & adverſæ parti copia eius fiat.

E X E G E S I S.

Si ſuper vno tantùm Capitulo) Nota I. Ex *gloſſa*, quòd vtens priuilegio, aut alio inſtrumento in judicio, non teneatur Originale dimittere apud acta, ſed ſatis eſt, ſi exhibeat illud in judicio præſente parte, & copiam eius Capituli, de quo agitur, quia ex ſimplici lecturâ legens vel audiens non ſatis inſtruitur, cùm facilè contingat obliuiſci eorum, quæ legimus, vel audiuimus, niſi recurſus pateat ad lectionem.

Nota II. Cùm allegatur ſtatutum vel liber rationum, non eſt neceſſe exhibere integrum volumen ſtatutorum, neque totum librum rationum, ſed ſatis eſt producere illud ſtatutum, aut partem rationum, de quâ agitur, vt tenet *Bart.* ſuper *rubric. de noui operis nunciat.* allegans *l. Argentarius. ff. De edendo.* Inſtrumentum autem, vel priuilegium quantumuis magnum, debet totum produci ad inſpiciendum, & legendum, non item liber rationum, aut ſtatutorum, ſed illius duntaxat Capituli Copia edi debet, de quo quæritur, vt habetur in *h. t.* & clariùs *in c. Cùm perſona. de priuil. in 6.*

Rationem diverſitatis aſſignat *Panorm.* quia inſtrumentum, ſiue priuilegium nonnunquam in fine habet clauſulam, quæ limitat omnia præcedentia, vel ſaltem declarat, vt in *l. Si ſeruus plurium, in l. Qui filiabus. ff. De legatis 1.* & in *c. Cùm dilecti. de donat.* quod non tam facilè contingit in libro ſtatutorum, vel rationum, cùm quodlibet ſtatutum, vel particularis ratio ſit per ſe diſtinctum quid, & ſub ſpeciali rubricâ ſuâ completum.

Cap. VI. Inter Dilectos.

Innocentius III. Mediolanenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Lite motâ inter Abbatem de Scozula, & Procuratorem Archiepiſcopi Mediolanenſis, Abbas petebat Monaſterio ſuo reſtitui portum Scozulæ, aliáſque poſſeſſiones, ſuper quibus pro ipſo in poſſeſſorio pronunciauit Epiſcopus Veronenſis: Allegabat autem 1. Priuilegium Luitardi Comitis, & Epiſcopi Lucani, qui hæc omnia donauerant. 2. Inſtrumentum ſententiæ Archiepiſcopi Mediolanenſis, qui ex delegatione Ludouici Imperatoris contra Luitardi nepotem ſuper his pro Monaſterio pronunciauit. 3. Priuilegia Rom. Imp. præſertim Henrici IV. qui iſta confirmauerant. 5. Inſtrumenta locationum, quas fecerant Abbates. 6. Denique teſtes, quod Monaſterium à 50. annis & ſuprà, iſta poſſederat, ipſámque factæ à Luitardo donationis publicam famam.

Sed contra priuilegium donationis obijciuntur, conſumptio indictionis, & in chartâ vetuſtiſſimâ ſcriptura recentior. Sigilli forma ſuſpecta, quòd magis videretur eſſe Imperatoris, quàm Epiſcopi. In nomine Luitardi duarum literarum deletio, vt magis referret Lotarium. Cera ſigilli interior vetuſtiſſima, exterior recens, & mollis. Sub cerâ vetuſtâ charta perforata, & glutino nouæ ceræ coniuncta, in ceteris priuilegiis paria vitia, præterquam in priuilegio Henrici, quod tamen non erat publicâ manu confectum, nec ſigillum habebat authenticum &c.

Inſtrumentum quoque ſententiæ Archiepiſcopi Mediolanenſis erat ſuſpectum, tum ob lituras, tum quia ſubſcriptio non videbatur Notarij &c. neque huius ſententiæ fiebat mentio in priuilegijs Impp. Porrò hæc ſententia præiudicare non potuit Archiepiſcopatui

tui Mediolanenſi, vtpote res acta inter alios, neque atteſtationes teſtium, vtpote inter alias perſonas, & in alio judicio recepta. Denique priuilegium Henrici ex formâ petitoris erat confirmatorium ac per hoc illæ poſſeſſiones per illius priuilegium non poterant intelligi donatæ, ſed confirmatæ. Cùm igitur confirmatorium tantùm extiterit, ſi principale, (id eſt donatio) non tenuerit, ergo nec acceſſorium, id eſt, confirmatio. Per inſtrumenta verò locationis, nec proprietas, nec locatio plenè probata eſt. His ergo perpenſis, cùm legitimè probata non fuerint, quæ putabantur, ad Monaſterium pertinere, Procuratorem nomine Archiepiſcopi, & Eccleſiæ Mediolanenſis ab impetitione Abbatis duxit abſoluendum, quia cùm obſcura jura ſunt partium, conſueuit contra eum, qui petitor eſt, judicari.

EXEGESIS.

Contra priuilegium donationis.) Nota hîc ea, quæ detrahunt juti ſigilli, & poſſunt ſeruire etiā pro aliis caſibus. Illud verò peculiariter ex h. t. eſt obſeruandum, quòd fractura ſigilli non vitiet inſtrumentum, ſi à principio fuerit publicâ manu, Notarii videlicet, confectum cum debitis ſolennitatibus, quod clariùs tenet *Innoc.* hîc, vbi docet, etſi tempore donationis ipſa donatio non fuiſſet ſcripta manu tabellionis, ſi poſtea tali inſtrumento, vt moris eſt, ad cautelam fuiſſet ſigillum appoſitum, valiturum inſtrumentum habens ſubſcriptionem teſtium, licet ſigillum eſſet perditum, modo appareat aliquando fuiſſe ibi.

Subſcriptio Notarij videbatur manus alterius fuiſſe.) Innuit iſte text. quòd Notarius per alium poſſit inſtrumentum ſcribere, modò ipſe ſubſcribat. contra t. in *authent. de tabell.* §. *Nos autem.* vbi licet videatur exigere, vt Notarius totum inſtrumentum manu ſuâ ſcribat, hîc autem innuitur ſubſcriptionem Notarij ſuffecturam fuiſſe, niſi in ſubſcriptione inſtrumenti profeſſus fuiſſet, ſe illud propriâ manu ſcripſiſſe. Reſp. cum *Panorm.* hîc *n. 7.* Notarium poſſe per alium etiam priuatum ſcribere inſtrumentum, dummodò fuerit rogatus, & ipſe ſe ſubſcribat, quod videtur velle iſte t. fa. *c. Cùm redemptor 12. q. 2. & d. auth. de tabell.* §. *antepen. & vlt. & auth. de inſtrum. caut.* §. *In his verò.*

Ratio reddi poteſt, quia induſtria Notarij non eligitur in ſcribendo, ſed vt det fidem geſtis, quod ſatis præſtat ſe ſubſcribendo, & videtur multis locis de conſuetudine hoc obſeruari. Neque obſtat §. *Nos autem.* ille enim tabellio, qui ibi rogabatur, non audiuit verba contrahentium, ſed alij commiſit, vt audiret, & poſtea ſe ſubſcribebat. Secus itaque eſt, ſi Notarius, qui eſt rogatus, ſit præſens toti actui, & poſtea ſcribat per alium, maximè ſi ipſi dictet, ac in fine ſe ſubſcribat, quod neceſſarium omninò eſt, qui enim facit per alium, cenſetur per ſeipſum facere, per *reg. jur. in 6.* & mandans dicitur verè facere, quoad juris effectum. *c. Mulieres.* §. *1. De ſent. excommunicationis.*

Nulla eſt habita mentio de ſententia, &c.) *gl.* hinc colligit, in priuilegiis faciendam eſſe mentionem ſententiæ, ſicut & compoſitionis præcedentis, quod limita, quando priuilegiū eſſet contra ſententiam aut compoſitionem priorem, quia Princeps in dubio non præſumitur velle venire contra hæc. *c. Ex multiplici. de decimis, & c. Cùm olim de præſcript.* Si autem priuilegium ſit conforme ſententiæ, aut confirmationi, non apparet ratio, cur neceſſe ſit, vt horum facienda ſit mentio, poteſt, enim quid pluribus titulis v. g. ſententiæ, compoſitionis, & priuilegij alicui competere vt in *c. Poſt electionem de conceſſ. prebend. & gl. hîc. verb. Quod meum eſt.*

Sententia lata fuerit inter alios.) Videri poteſt, quòd ex neceſſitate iſtæ atteſtationes & ſententia debuiſſent præjudicare Archiepiſcopo mediolanenſi, ipſe enim illam tulit contra ſuam Eccleſiam pro monaſterio, non fuit ergò res inter alios acta. Non parum ſe torquent in hâc re DD. *Innoc.* præſertim & *Hoſt.* Probabiliſſimum apparet, quod docet *Panorm.* hîc *n. 15.* Hanc ſententiam non fuiſſe latam ab Archiepiſcopo nomine Eccleſiæ ſuæ, neque tanquam à miniſtro illius, ſed tanquam à Delegato Imperatoris, qui fortè tanquam Dominus feudi cauſam hanc illi delegauit, vt proinde res fuerit acta inter Imperatorem, & Abbatem tanquam Vaſallum, adeòque inter alios.

Quod meum eſt ex vnâ cauſâ &c.) Leges, quibus hoc ſtatuitur, vt quod meum eſt ex vnâ cauſâ, ex aliâ cauſâ meum fieri non poſſit, niſi meum eſſe deſierit, Vide hîc in *gl.* Non igitur valuit hic priuilegium Imp. pro aſſerendâ Monaſterio proprietate harum poſſeſſionum, quia non intendebat de nouo illa bona donare Monaſterio, ſed credebat prætenſam Luitardi, donationem, quæ erat falſa, eſſe veram, & vigore illius hæc bona eſſe Monaſterij. Vnde priuilegium Henrici ſolùm erat confirmatorium.

Repertâ autem falſitate primi priuilegij corruit ipſo facto confirmatio, quæ vt ſic non eſt donatio, ſed illam ſupponit, donatio autem requirit de præſenti intentionem donandi. *Inſtit. de donat.* §. *Et in Summa.* & *C. De donat. l. Nec ignorans.* Item, ſicut ſententia lata ex falſo inſtrumento non tenet, ita nec priuilegium ex falsâ cauſâ, vel falſo inſtrumento conceſſum, aut confirmatum. *C. Si ex falſo inſtrum. l. 1. & 2.* Si autem in primo Luitardi priuilegio non apparuiſſet falſitas, aut illi ſoli Henricus Imp. non fuiſſet innixus, ſed diceret: Talia, & talia Monaſterio tuo concedimus, & confirmamus, tum videretur princeps habuiſſe animum ſimul donandi, & confirmandi, proinde ac ſi diceret: In omnem euentum volumus, vt Monaſterium hæc bona habeat vel vt donata, vel vt confirmata, vt benè docet *Innoc.* hîc.

Per Inſtrumenta verò Locationis &c.) Opponit *gl.* hic

gl. hîc per locationem probari dominium, nam contra locatorem non poteſt Inquilinus, vel conductor movere quæſtionem dominij, *l. Si conductionis. C. Locati.* Reſp. juxta *d. gl.* hîc non fuiſſe actum contra conductorem, quo caſu poſſet ambigi, an contra locatorem conductor poſſet excipere de dominio, ſed agebatur rei vendicatione, contra Archiepiſcopum Mediolanenſem, & ſic oportebat probari dominium aliis argumentis, quàm per locationem, poteſt enim conductor rem conductam alteri locare *l. Nemo. C. Locati*, non ergò ſequitur iſte eſt locator, ergò Dominus.

Cum obſcura ſunt jura.) Per *Reg. Juris 11. in 6. Cùm partium jura ſunt obſcura, reo fauendum eſt potiùs, quàm actori*, ſecundùm quam meritò Pontifex Eccleſiam Mediolanenſem ab impetitione Abbatis de Scozulâ abſoluit, quia probationes eius aut erant manifeſtè falſæ, aut obſcuræ & ambiguæ.

Cap. VII. Quod ſuper.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm cruce ſignati ſuper abſolutionē ſua literas Apoſtolicas ignotis Cardinalium ſigillis munitas afferre ſolerent, conſultus Pontifex reſpondet, ſe ſuper talibus literis illis ſcribere, qui eiuſmodi perſonas nouerunt, vt inquiſitâ ſuper impedimentis veritate, ſtatuant, quod ipſorum ſaluti, & ſuccurſui Terræ Sanctæ nouerint expedire. Etſi per ſuppreſſionem veritatis, aut falſitatis expreſſionem, literas qualescunque impetrârint, careant impetratis, ac ad voti executionem compellantur.

EXEGESIS.

Cruce ſignati intelliguntur illi milites, qui pro recuperatione Terræ Sanctæ ſe deuouentes, cruce in veſtibus inſigniebantur. Horum aliqui voti pænitentes, literas à Papâ, vel Cardinalibus ex Commiſſione illius per ſub- aut obreptitionem obtinebant, quibus abſoluebantur à voto ſuccurendi Terræ Sanctæ ob varia prætenſa impedimenta, ideóque Pontifex falſitate deprehenſâ, jubet illos ad terram ſanctam pro illius ſubſidio ad eundum compelli.

Cap. VIII. Paſtoralis.

Idem Helienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Statuit Pontifex, cùm Decretalis dubia allegatur, ſed juri communi conſona, poteſt judex ſecundùm eam judicare, non tam ipſius, quàm juris communis authoritate. Si verò juri communi ſit diſſona, Superiorem conſulat ſuper eâ.

EXEGESIS.

Textus eſt planus, intelligitur autem per Decretalem hîc Reſcriptum Pontificis, corpori Juris nō inſertum, quod niſi ſit authenticum, nec contineat derogationem juris communis, contra illud vim obtinere non debet.

Cap. IX. Cùm Dilectus.

Idem Epiſcopo S. Andreæ, & Abbati de Broch.

SVMMA.

Conſultus Pontifex reſcribit, ab vtrâque parte poſſe inſtrumenta, etiam poſt publicationem atteſtationum vſque ad definitiuam ſententiam exhiberi, antequam ſit in causâ concluſum. Concedit porrò inſtrumentis cuiuſdam Regni Scotiæ propter illius honeſtatem, fidem adhiberi, ſi approbata Patria conſuetudo illud obtineat.

EXEGESIS.

Antequam ſit in causâ concluſum.) Nota I. tum dici in causâ concluſum, quando pars omnes probationes, & allegationes ſuas producit, & vlterioribus iam probationibus, quàm allegationibus in eâ causâ, in quâ concluſum eſt, renuntiauit, ita, vt nil reſtet, niſi ferre ſententiam, de quo *Innoc. in c. Paſtoralis. de causâ poſſeſſ. & propr.*

Nota II. Eſſe aliquos caſus, in quibus etiam poſt concluſionem in causâ licet teſtes producere, quos recenſet *Panorm.* hîc *n. 3.* 1. in caſu, *d. c. Paſtoralis*, puta, cùm ex perſpicuis indiciis facilè arguitur iniquitas inuaſoris, vel quod perinde eſt, Actoris, & ſpoliato, caſus ſiue malitia, probandi ſubtraxit facultatem, propter inſtrumenta v. g. deperdita, aut ablata. 2. in his, in quibus Judex procedit ex officio, nam ipſi nihil eſt præcluſum, ſi ex juſtâ causâ judicat expedire. *arg.* eiuſdem *c. Paſtoralis.* 3. in criminalibus, cùm Reus vult ſuam innocentiam purgare, arg. *l. Diui. ff. De pœnis*, vbi expreſsè hoc tenet *Bartol.* Poſt ſententiam autem niſi aliquo remedio ſuſpendatur, ſoli Principi ex ſpeciali beneficio licet admittere probationes etiam de nouo repertas, ad probandam innocentiam condemnati, juxta *d. l. Diui.* 4. in cauſis etiam communibus, cùm procedatur ad inſtantiam partis, ſi inſtrumenta de nouo reperiantur. 5. ſi de facto recipiantur noua inſtrumenta, tenet receptio, & videtur à concluſione receſſum, eò, quòd partes non contradixerint. Regulariter tamen poſt concluſionem non poſſunt recipi, & ſi recipiantur, poteſt altera pars appellare. arg. *h. c.* & *d. c. Paſtoralis.*

Nota denique III. Si Judex ante concluſionem ſtatuat terminum productioni inſtrumentorum, non poſſe illo elapſo vlteriora illa produci, etſi nondum ſit in causâ concluſum. Eiuſmodi enim terminus ſtatuitur non ſolùm, vt Parti alteri ſit facultas reprobandi allegationes contra ſe productâs, verùm principaliter ad faciliorem, & breuiorem exitum litis *c. Paſtoralis. de except.* & *c. Finem. de dolo, & contum.* Vide *Panorm. n. 4.* concludit poſt lapſum dicti termini, non debere vlterius admitti

niſi in caſibus in *d. c. Paſtoralis* expreſſis. Etſi aliqui dicant, indiſtinctè ante concluſionem poſſe inſtrumenta produci, ſiue terminus fuerit præfixus, & elapſus, ſiue non.

Inſtrumentis illius Regis, &c.) Diximus ſupra *c. 1. Not. 3.* ſcripturam, ſeu literas Regis, Principis, Epiſcopi, & Capituli, licet ſint perſonæ publicæ, cenſeri priuatas, quia ad illorum officium publicum non pertinet inſtrumenti confectio. Quod verum eſt de jure communi, de conſuetudine autem eiuſmodi ſcripturæ poſſunt habere vim inſtrumenti publici, ita, vt Rex, Princeps, Epiſcopus, quoad hoc æquiualeat Tabellioni, vel Notario, per *h. t.* qui, licet loquatur de Rege (quem *gl.* ſignificat fuiſſe Regem Scotiæ) eadem tamen ratio eſt in aliâ perſonâ inferiori, quod expreſsè tradit *Io. Andr. in c. Secculares. de foro compet. l. 6. in Nouell.* & *Bart. in l. Seruus communis. ff. De ſtipulat. ſeruor.* vbi addit, quòd judex per *h. t.* ipſe poſſit ſcribere acta, & fides ei adhibeatur, ſi hoc habeat conſuetudo, non tamen niſi in cauſis voluntariæ juriſdictionis, aut paruis. Ceſſante autem conſuetudine, hoc ſolùm poterit, ſi ſimul ſit Judex & Notarius, vt not. *Innoc. in c. 2. ſuprà.*

Cap X. Cùm Ioannes.

Idem, Petro Ciui Viterbienſi.

S V M M A.

Cùm Ioannes Eremita à Petro repeteret 130. libras Senenſes ex cauſâ mutui, viciſſim Petrus petiit, vt Ioannes ex 180. libris, quas ratione domûs ipſi vendita debebat, compenſaret, ſiue deduceret dictas 130. libras, reliquas 50. ſe in paratâ pecuniâ ſoluturum, Iudices verò atteſtationibus publicatis Petrum condemnârunt, vt prædictam domum à Creditoribus liberatam Ioanni traderet, qui ad Pontificem appellauit, & coram Auditore ſibi dato propoſuit venditionem non puram, ſed conditionalem fuiſſe, quatuor ad hoc teſtibus inductis, qui jurati depoſuerunt, venditioni hanc fuiſſe adiectam conditionem, vt Petrus domum inhabitaret liberè in vitâ ſuâ, eóque mortuo, illius filiis, Ioannis nepotibus eadem remaneret. Quo intuitu minori pretio domum Petrus vendidit, etſi anni, menſis, & diei, quo venditio facta eſt, non recordaretur.

Ioannes contra contendebat, venditionem non conditionalem, ſed puram fuiſſe: ad hoc probandum, publicum exhibens inſtrumentum, & præter tabellionem, vnum ex teſtibus ſubſcriptis ad id probandum inducens. Vnde ambigebatur, cuius probatio deberet præualere, non enim quodlibet inſtrumentum tanti eſt, vt tribus, vel pluribus idoneis teſtibus præferri debeat. Ioannes ex aduerſo reſpondit, Petrum non feciſſe fidem, quòd venditio celebrata fuerit, illo ipſo determinato tempore, quod in inſtrumento exprimitur. Verùm replicante Petro, ex vtriuſque partis confeſſione, & teſtium depoſitione colligi vnicam tantùm venditionem, non plures ſuper hâc domo fuiſſe contractam, eámque conditionalem fuiſſe, non puram.

Pontifex cum conſilio fratrum ſuorum (id eſt Cardinalium) pronuntiauit venditionem fuiſſe conditionalem, neque Petrum teneri ad domûs traditionem, ſimúlque ſententiam Iudicum (coram quibus eiuſmodi exceptio nec probata fuerat, nec objecta) quoad hanc partem infirmauit, quoad alios articulos confirmauit.

E X E G E S I S.

Centum triginta libras ex cauſâ mutui, &c.) Nota I. Quòd iſte Ioannes in vno libello duo diuerſa petiit, pecuniam videlicet ex cauſâ mutui, & traditionem domûs ſibi venditæ, quod, licet non habeatur in textu, expreſſum tamen fuit Decretali integrâ, & colligitur inde, quòd Ioannes in hoc fundauit intentionem ſuam, neque judex aliter potuiſſet ſuper domo pronuntiare, fatuus enim eſt judex, qui pronuntiat ſuper non petito. *l. fi. C. de fideicommiſſar. libert.*

Sed Conditionalem potiùs &c.) Non intervenit hîc vera conditio, vt not. *Panorm. n. 3.* quæ ex ſui naturâ ſuſpendit effectum actûs geſti in eventu conditionis. *c. Verùm. de cond. appoſ. & l. 1. C. de cond. inſert.* Intervenit autem modus, qui non ſuſpendit actum, ſed qualificat, neque reddit propriè conditionalem; Venditio enim huius domûs fuit facta de præſenti, fuit autem appoſitus modus, vt videlicet Petrus eam totâ vitâ ſuâ liberè incoleret, eóque mortuo, cederet ipſius filiis, qui erant nepotes Ioannis, ex ſorore intellige, quam iſte Petrus videtur habuiſſe in vxorem, vt adeò Ioannes hanc domum non tam ſibi emerit, quàm nepotibus his ſuis. Ratione cuius Petrus domum minoris vendidit, quia videlicet eâ totâ vitâ erat fruiturus.

Non tamen quodlibet Inſtrumentum tanti debet eſſe momenti &c.) Nota I. Limitationem eius Regulæ, quæ habetur hîc, & *l. In exercendis. C. eod.* quod parem vim habeant inſtrumenta, & teſtes, vt videlicet hoc procedat, quando producuntur ab eâdem parte, vel à diuerſis, ſi inſtrumento non contradicant, ſi enim teſtes contradicant inſtrumento, tunc non obtinent eandem vim, ſed cæteris paribus prævalent ipſi teſtes.

Nota II. Cùm autem quæritur de reprobatione inſtrumenti per teſtes contrarium deponentes, vel producuntur teſtes, qui in inſtrumento non ſunt deſcripti, neq; expreſſi, vel illorũ, qui ibi ſunt deſcripti, & nominati, res eſt controuerſa. De primo caſu variæ ſunt opiniones. 1. *gl.* ℣. *Quodlibet.* requirit 4. vel 5. teſtes, qui ſint plures, aut meliores ſcriptis in inſtrumento, quia fides Notarij æquivalet duobus. *c. Quo-*

Quoniam.de probat. & inſtrumentum itidem tantum valet, quantum duo teſtes. requiruntur igitur ad illud reprobandum plures, aut meliores. Quo pertinent illi, qui univerſim dicunt inſtrumenti reprobationem, fieri per plures teſtes, quàm in illo contineatur, vnde teſtimonium non reprobaretur, niſi per octo teſtes, Codicillus non niſi per ſex, quod eſt parùm probabile. 2. Alij dicunt ad infirmandum inſtrumentum priuatum ſufficere duos teſtes, ad publicum requiri ſaltem tres. 3. Alij cenſent, hoc eſſe arbitrarium, vt diſponat Judex, cui magis ſit adhibenda fides, ad quod facit h. t. dum dicit, non quodlibet inſtrumentum. 4. Alij, inter quos *Innoc.* tenent, quòd inſtrumento, quantumvis publicè confecto, & quantumcunque teſtes habeat inſcriptos, derogetur per duos, vel ſaltem tres teſtes, negantes rem ita, vel tali tempore, aut inter eas perſonas geſtam, prout refertur in inſtrumento. Monetur, quia inſtrumentum non habet fidem, niſi ab officio, & auctoritate Notarij, cui meritò teſtimonium duorum, vel trium præfertur, niſi inſtrumentum per teſtes inſcriptos, vel alios viuâ voce juvetur.

Denique mihi placet, quod dicit *Panorm. n. 13.* neque in reipsâ magnopere diſſentiunt alij præter gloſſ. Eſſe Iudicis arbitrio relictum an teſtes duo, vel tres ita ſint idonei, ac ſufficientes, vt eorum probatio adversùs inſtrumentum poſſit haberi liquida, qui ſi tales fuerint, judicandum eſt, teſtes prævalere inſtrumento, & ſi judex aliter faceret, poſſet ab illo appellari, quia faceret contra *l. Optimam. C. De contra. & com. ſtip.* debet enim arbitrium ſuum informare ſecundùm leges. *l. Si qua pœna. ff. De verb. ſignif.*

Nota III. De ſecundo caſu, quando teſtes inſtrumento inſcripti, illi contradicunt, varias quoque eſſe opiniones, quibus omiſſis ex *Innoc. Panorm.* hîc *n.14. & Bart. in l.2. §. Si dubitetur. ff. De teſtam. aper.*

Dico 1. Si teſtes directè reprobant inſtrumentum, cui fuêre inſcripti, dicendo videlicet, non fuiſſe factum, ſicut ſcriptum eſt, relinqui arbitrio judicis, vtrùm duo teſtes ſufficiant ad reprobandum inſtrumentum, eo caſu, intellige, quo reliqui teſtes inſcripti, ſi plures fuerint, requiri non poſſint.

Dico 2. Si ſolùm contradicant indirectè, dicendo ſe non meminiſſe, quòd interfuerint, aut abſolutè negando ſe interfuiſſe, priori quidem caſu ſuſtinetur inſtrumentum, cuius fides non debet vacillare propter ambiguam teſtium memoriam. Poſteriori caſu diſtinguitur, vel plures ſe negant interfuiſſe, vel tantùm vnus; &

Dico 3. Si ille vnus probet, ſe non interfuiſſe per teſtes idoneos deponentes illum eo tempore, quo res geſta eſt, non fuiſſe illo loco, vbi geſta eſt, ad eum modum, quo in *c. Ex tenore. de teſtibus* ſuprà, mulier eſt vſa adversùs militem, aſſerentem ſe tali tempore, & loco vbi non erat, contraxiſſe cum aliâ, tum eiuſmodi inſtrumentum reprobatur veluti falſum, vtpote in quo falsò inſcriptus eſt teſtis, qui convincitur non interfuiſſe, quod argumento eſt, inſtrumentum eſſe falſificatum, etſi alij teſtes ibi inſcripti interfuerint, per *c. Quanto de his, quæ fiunt à Prælato,* & argumento. *c. Si ad ſcripturas. d.9.* item *c. Pura. 3. q.9.* Quod multò fortiùs procedit, ſi non ſolùm vnus, ſed plures taliter probent ſe non interfuiſſe.

Dico 4. Si verò ſiue vnus, ſiue plures negent, ſe interfuiſſe non probando abſentium per alios teſtes, ſed ſimpliciter, & nudè illum aſſerendo, tum ſi non neceſſarij, ſed illis ſecluſis remaneat ſufficiens numerus teſtium ad fidem inſtrumenti non vitiatur inſtrumentum, quia plena probatio, quæ reſultat ex reliquis teſtibus inſtrumento inſcriptis, confundit dictum vnius vel alterius teſtis contradicentis, arg. *c. Licet ex quadam. de teſtibus* ſuprà, & tenet *Innoc. Calder.* ac alij, hîc item *Bart.* in *d. l. 2. De teſt. aper.* vbi ponit hanc regulam, *In dubio magis præſumi pro inſtrumento, quàm contra, vt res potiùs valeat, quàm pereat.* Si autem ſiue vnus ſiue plures teſtes, licet ſine aliâ probatione aſſerant, ſe interfuiſſe, illique ſint neceſſarij, ita vt illis ſecluſis non ſuperſit, niſi vnus v.g. aut pauciores, quàm requiruntur ad talem actũ, tum contradictio etiam vnius facit vacillare inſtrumentum, redditque ſaltem dubium, imò inutile, quia deſtituitur ſufficientibus teſtibus.

Vnica tantum venditio.) Quando teſtes contradicunt inſtrumento, debet præſumi, ſi fieri poteſt, actum fuiſſe multiplicatum, & diuerſum ab illo, cui teſtes contradicunt, vt in ſimili de teſtibus vtriusque partis diſcordantibus dictum eſt ſupra in *c. Cùm tu. de teſtibus.* Quo effugio vſus iſte Joannes, qui dicebat aliã eſſe venditionem, quã ipſe contendebat fuiſſe puram, & diuerſam ab eâ, quam Petrus ex inſtrumento aſſerebat eſſe conditionalem, ſed hæc exceptio fuit eliſa per confeſſionem vtriusque partis, quæ reſpondet vnicam tantùm venditionem interceſſiſſe. Quare Pontifex meritò pronunciauit pro Petro contra Joannem.

Cap. XI. Ex parte.

Honorius III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, reſcriptum quoddam Apoſtolicum non ideò debere cenſeri vitioſum, quod in voce ſpoliârunt, *omiſſa fuerit litera O.*

E X E G E S I S.

Ex hoc c. Colligunt DD. per errorem ſcriptoris in omittendo aliquam literam, aut aliter vitiosè ſcribendo non vitiari inſtrumentum, dummodo conſtet de mente, & ſenſu Pontificis. Vide, quæ in ſimili dicta ſunt in *c. Ex literis, & c. Ad audientiam de reſcr.*

Cap. XII. G. Perpetuus.

Gregorius IX. Priori S. Bartholomai.

S V M M A.

Cùm G. Vicario perpetuo Eccleſiæ de Rechan Iudices non curarent fieri copiam inſtrumentorum

rum communium cum parte aduerſâ, Pontifex ad quem appellauit, juſſit petitioni illius ſatisfieri, & ſecus geſta in irritum reuocari.

EXEGESIS.

Quæ ſint inſtrumenta communia, & quando aduerſæ parti edi, ſeu copia eorum fieri debeat, diximus. *c. c. De probat.*

Cap. XIII. Imputari.

Idem.

TEXTUS.

Imputari ei poteſt, qui contrarias inter ſe ſcripturas in judicio protulit, fidem ſibi ad inuicem derogantes, cùm in ipſius fuerit poteſtate, quam voluerat proferre.

EXEGESIS.

Contrarias inter ſe ſcripturas.) Cùm duo contraria non poſſint ſimul eſſe vera, euidens eſt, illum non mereri fidem, qui inſtrumenta contrarietatem continentia producit; imputare autem ſibi debet, ſi contra ipſum pronuncietur, penes ipſum enim erat examinare priùs, an aliquod, & quodnam ex duobus inſtrumentis verum eſſet. Intelligitur autem talis contrarietas, quâ ſtante fieri nequit, vtrumque inſtrumentum ſimul eſſe verum, ſed neceſſariò falſitas alterutrius infertur.

Nota ex *Panorm. hîc* I. Quòd non dicatur quis vti inſtrumento, antequam ſit in judicio productum, ex quo infert, quod ex ſolâ oſtenſione extrajudiciali non cenſeatur inſtrumentum factum commune, ita, vt alia pars poſſit alterâ inuitâ, illius editionem petere, quo pacto intelligi debet. *gl.* in *l. 1. De edendo.*

Nota II. eſſe in poteſtate partis, neque cogi edere inſtrumentum, quod ſcit alteri inſtrumento eſſe contrarium, vt patet ex t.

Cap. XIV. Si Cautio.

Idem.

SVMMA.

Si Cautio, quâ quis inficiatur debitum, loquatur indeterminatè, aduerſarius tenetur oſtendere debitum. Sed ſi cauſa debiti fuerit expreſſa, cautioni ſtatur: niſi quis probauerit, ſe indebitè promiſiſſe.

EXEGESIS.

Loquatur indeterminatè &c.) Nota I. h. t. deſumptum eſſe ex *l. Cùm de indebito. §. vlt. ff. De probat.* & hic nomine cautionis intelligi omnem promiſſionem, vel ſimplicem confeſſionem, ſiue ſit redacta in ſcriptis publicis, ſiue priuatis, ſiue nulla ſcriptura interuenerit. fa. *l. Sancimus. C. De Verb. ſignif.*

Nota II. tunc dici cauſam in cautione expreſſam, quando pecuniæ promiſſæ, aut quomodocunque debitæ cauſa exprimitur, vt promitto tibi dare decem, quia mihi mutuâſti, vel quia apud me depoſuiſti, vel quid ſimile ex alio aliquo contractu antecedente, vt dicit *gl. verb. Si cauſam.* Si autem cauſa non exprimatur, nihil valet confeſſio indeterminata etiam cum promiſſione, juxta eandem. *gl. verb. Indebitè*, quod idem not. *gl.* in *d. l. Cùm de indebito. in fi.* Si autem exprimatur cauſa, valet etiam nuda confeſſio, licet nulla interuenerit promiſſio juxta eaſdem *gl.* communiter receptas. Varias autem hujus doctrinæ limitationes vide apud *Panorm.* hîc, & apud *Legiſtas in d. l. Cùm de indebito.*

Cap. XV. Cùm P.

Idem I. Tabellioni.

TEXTVS.

Cùm P. Tabellio morte præuentus quædam non perfecerit, inſtrumenta quæ in notas redacta fuerunt ab eodem, reſcribit Pontifex tabellioni L. ipſum ad petitionem eorum, ad quos pertinet, authoritate ordinarii judicis poſſe ea fideliter in formam publicam redigere, habitura per hoc perpetuam firmitatem.

EXEGESIS.

In notas redacta, &c.) Id eſt, in Protocollum redacta. Quæres, vtrùm Protocollum faciat fidem, ſi non fuerit lectum, & recitatum coram partibus, quale in propoſito videtur fuiſſe protocollum hujus Notarij defuncti. Et generaliter quæri poteſt de quolibet inſtrumento, vtrùm faciat fidem, ſi protocollum, vndè fuit tranſumptum, non fuerit lectum coram partibus, & teſtibus, quando Notarius rogabatur de Inſtrumento conficiendo. Non pauci negant. *Panorm.* hic *n. 4.* meliùs diſtinguit. Ejuſmodi lectionem eſſe neceſſariam, quando ſcriptura eſt de ſubſtantia probationis, vt quia actus eſt talis de ſui naturâ, vel quia inter partes conuentum eſt, vt fierent in ſcriptis, de quo eſt t. not. in *l. Contractus venditionum. C. De fide inſtrum.* vbi *Bartol.* vt cùm teſtator ſolenniter voluit teſtari in ſcriptis, ſed protocollum non fuit lectum coram teſtibus. Secus eſt in aliis actibus, vbi protocollum ſolum fit ad facilitatem probandi, tum enim non videtur neceſſarium, vt Notarius illud legat coram partibus, & teſtibus, quia hoc nullâ lege ſtatuitur.

Ad petitionem eorum &c.) Nota 5. requiri, vt vnus Notarius publicet, aut perficiat inſtrumentum, de quo fuit alter rogatus, quæ hic colligit *Jo. Andr.* 1. Vt hoc faciat ad petitionem eorum, quorum intereſt. 2. Vt faciat hoc authoritate Judicis Ordinarij, vel Delegati Papæ, vel alterius ad hoc ſpecialiter deputati. 3. Vt ſit verus Notarius, quod ſupponitur. 4. Vt faciat fideliter nihil ad ſubſtantiam pertinens addendo, vel ſubtrahendo. 5. Vt redigat in publicam formam.

Cap. XVI.

Cap. XVI. Si Inſtrumenta.

Idem.

TEXTUS.

Si inſtrumenta propter vetuſtatem vel propter juſtâ cauſâ exemplari petantur, coram judice Ordinario, vel ſpecialiter ab eo Delegato præſententur, qui, ſi ea diligenter inſpecta, in nullâ ſuâ parte vitiata repererit, per publicam perſonam præcipiat exemplari eandem auctoritatem per hoc cum originalibus habitura.

EXEGESIS.

Aduertit *Panorm. n. 2.* Practicam eſſe diuerſam ab h. t. nam Tabellio, ſiue Notarius, qui inſtrumentum tranſumit, atteſtatur, quòd ipſe diligenter inſpexit, & nullum vitium reperit &c. quod vigore h. t. eſt officium Judicis, non Notarij, & ideò deberet dicere Notarius: quòd Judex diligenter inſpexit, & nullo vitiò reperto mandauit ſibi, vt exemplaret; etſi non eſt inutile; ſi Notarius de ſuo quoque ſenſu atteſtetur. Sed conſuetudo inueterata in ſimilibus multùm derogat legibus, imò à potiori videtur huic Canoni derogâſſe.

TITVLVS XXIII.

DE PRÆSVMPTIONIBVS.

In Rubricam.

NOta I. Hoc quoque titulo contineri aliquam ſpeciem probationis artificialis quæ videlicet ex ipsâ cauſâ, ejúſque circumſtantiis, & adjunctis deſumitur juxta ea, quæ diximus in *Rubrica de probat.* Not. 2. Eſt enim præſumptio conjectura, ex aliquo veriſimili ſigno prouenieus, probationis loco allegata, aut à Judice aſſumpta, ad aſtruendam rei dubiæ fidem, quæ alio non adducto pro veritate habetur. Sumitur ex variis *DD.* definitionibus. Dicitur autem rei dubiæ, in eóque differt à fictione Juris, quæ eſt indubiæ falſitatis pro veritate aſſumptio ex cauſâ aliquâ juſta, fitque ſemper ſuper re certâ, ſed contra veritatem ipſam. *l. Qui in aliena. ff. De acquir. hered.* Ita jus fingit, Religioſum eſſe mortuum, etſi verè viuat. *l. Deo nobis. C. De Cler. & Epiſcop.* & duos eſſe vnum, patrem & filium vnum corpus. *l. fin. C. De impub. & aliis ſubſtit. §. Et verò, inſtit. de mut. ſtipul.* virum & mulierem eſſe vnam carnem. *c. penult. De divort. & c. Lex. 27. q. 2.*

Nota II. fictio ſumitur ex ſolâ legis diſpoſitione, ideóque non admittit directè probationem in contrarium, vt præſumptio, ſed ſolùm indirectè, demonſtrando ceſſare æquitatem, ſuper quâ fundatur, præſumptio autem capitur ex rei naturâ, aut veriſimilibus circumſtantiis. 3. Præſumptio vna poteſt alteri aduerſari, & fortior tollit debiliorem, *l. Diuus. ff. De in integ. reſtit.* inter fictionem juris autem nulla eſt pugnantia, omnes enim proueniunt ex diſpoſitione legum, quæ non debent diſcordare. Plura fictionis exempla, & varias ejus ſpecies vide apud *Alex. in Sum. Jur. Canon. h. t. à n. 13.*

Nota III. Præſumptionem aliam eſſe *Juris*, aliam *hominis*. Iuris eſt, quæ in jure, ſiue lege eſt expreſſa, aut approbata. Hæc iterum duplex, vna *Juris tantùm*, altera *juris. & de jure.* Prior eſt, quam pro conjectura, aut veriſimili ſigno jus ipſum habet, vel recipit, & expreſsè tradit, nihil tamen ſuper ejus firmitate ſtatuendo.

Præſumptio Iuris, & de jure eſt; ſuper quâ lex firmum jus ſtatuit, eámque ita pro veritate vult haberi, vt in contrarium probationes regulariter non admittat.

Prioris præſumptionis exempla complura habemus *h. t.* Qui nocens alteri dicit, ludens feci, cenſetur ſeriò feciſſe. hic *c. 1.* cùm dubitatur, quæ ſit mater infantis; quæ non, vult ipſum occidi; præſumitur eſſe vera mater. *c. 2.* Conuerſatio in adoleſcentiâ præſumptiones facit de ſenectute, *c. 3. & 15.* Qui dilationes in judicio quærit, præſumitur nocens *c. 4.* Qui ex duobus ſibi objectis, vnum tantùm negat, alterum præſumitur concedere *c. 5.* Vicini præſumuntur ſcire, quæ fiunt in vicinia *c. 7.* Ex præteritis præſumuntur jura futura *c. 6.* & præſumitur falſum dicere Capellanus, qui aſſerit Parochum perſonatum Eccleſiæ Parochiam ſibi ceſſiſſe; & ab eo ejuſdem Eccleſiæ accepiſſe Vicariam. c. 10. Clauſula illa ſi fuerit perſona idonea, reſcriptis Apoſtolicis ſuper beneficiis inſerta, non imponit neceſſitatem probandi ſe idoneum, cùm primâ facie præſumitur idoneus, niſi aliud in contrarium oſtendatur. Plura exempla ex jure ciuili affert *Alex. h. t. n. 7.*

Exempla præſumptionis juris, & de jure ſunt; videlicet aduerſus eum, qui faſſus eſt, ſe recepiſſe pecuniam, & intra biennium non objecit exceptionem pecuniæ non numeratæ. Talis olim erat præſumptio matrimonij orta ex concubitu ſponſi cum ſponsâ *c. Qui fidem. de ſponſal.* quæ tamen præſumptio ſublata eſt per *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. De reform.* vbi irritantur matrimonia clandeſtina; coram Parocho, & teſtibus in facie Eccleſiæ non contracta. Similis præſumptio eſt pro ſententia, quæ tranſiit in rem judicatam. Denique huc pertinent ea, quæ ponuntur *c. 12. inf.* vbi præſumitur, copula interceſſiſſe inter

quoſ-

quosdam, quia teſtes depoſuerunt, ſe vidiſſe ſolum, eum ſolâ, nudum eum nudâ, in eodem lecto jacentem, multis ſecretis locis, & latebris ad hoc commodis, & certis horis electis. Quam ſuſpicionem, ſeu potiùs præſumptionem fornicationis Pontifex violentam, & certam appellat, perinde, ac ſi diceret, quòd non admitteret probationem in contrarium, idcóque illam firmitatem præſumptionis, & de jure habere. Quando enim actus non poteſt directè probari per ſententiam, ſufficit teſtes deponere de actibus propinquis, videlicet in propoſito ſuper nuditate, ſolitudine, & decubitu in eodem lecto, vt not. *Panorm. in d.c.12.n.1.*

Nota III. Præſumptionem hominis eam dici, quæ nullo jure ſpeciatim expreſſa, vel confirmata, in animo Judicis, vel partis, vel alterius hominis ex aliquibus argumentis, ſeu ſignis exurgit. Hanc quidam ſubdividunt in *levem*, & *temerariam*, quæ cauſatur ex conjecturâ levi, & improbabili, & rectiùs dicitur ſuſpicio, vel judicium temerarium ac in jure reprobata. Et in juſtam, ſiue probabilem, quæ nititur ſigno, vel argumento probabili, & rationabili; quæque nunc eſt maior, nunc minor. Hæc rurſus ſubdividi ſolet in *violentam*, & *non violentam*; prior dubio moraliter non relinquit locum, qualis eſt præſumptio fornicationis ex actibus propinquis *c.12.* etſi illam paulò antè diximus eſſe juris, & de jure; ſed dari alias ſimiles pariter violentas, licèt jure non expreſſas, eſt extra controuerſiam. Non violenta eſt, quæ licet ſit rationabilis, non tamen eſt tam vehemens, vt plenè perſuadeat.

Aliqui negant dari præſumptionem hominis, quę licita ſit dicenda, eo ipſo enim, quia lege non nititur, videtur temeraria. Verùm hi non advertunt, non ideò has præſumptiones dici eſſe hominis, quaſi nec generatim quidem vllo jure nitantur, aut approbentur. Sed ideò ſolùm, quòd quædam in ſpecie, præter expreſſas in jure, præſumptiones juſtæ, & rationabiles à Judice, vel alio homine aſſumi poſſint, & in judicio locum habeant, de quo certa doctrina tradi non poteſt, ſed relinquitur Judicis & prudentum arbitrio. Jura enim in his id duntaxat generatim præſcribunt, ne levis conjectura, aut temeraria ſuſpicio habeatur pro juſtâ præſumptione, aut rationabili conjecturâ, *fa.c. Inquiſitioni de ſent. excommunic. C. Omnes paſtorem. 6.q.1. & c. Primò ſemper. 2.q.1.*

Nota IV. Etſi communiter negant præſumptiones per ſe, & propriè eſſe genus probationis, quia videlicet eſt ſuper re dubiâ, omnes tamen concedunt, eſſe loco probationis, & habere effectum illius. Quorum primus eſt, quod ab onere probandi relevant, idque in adverſarium reiiciunt, paria enim ſunt habere pro ſe præſumptionem, & probare. Quod non tantùm verum eſt in præſumptionibus juris, & de jure, ſed etiam in eâ, quæ juris tantùm, vti poſt alios docent *Alciat. p.3. de præſumpt. n.2. & 3. Caſius in Commentar. ff. eodem. n.14.* Addo idem dicendum de præſumptionibus hominis, quæ ſunt probabiles, aut violentæ, cùm & ipſæ generatim in jure approbentur, vt dictum eſt. Sicuti autem in arbitrio Judicis eſt, quantum fidei teſtibus habeat, ità ad eundem pertinet judicium de præſumptionibus, cùm conſiſtant in facto, vt benè cenſet *Menoch. l.b.1. præſumpt. 36.*

Alter effectus eſt reſpectu probationis plenæ, aut ſemiplenæ. Præſumptio enim probabilis, ſiue juris, ſiue hominis probationem ſemiplenam facit, *c. Inquiſitioni. de ſent. excommun.* Imò & plenam, ſi famâ publicâ, aut aliis adminiculis adjuvetur, vt in *c. Tertio loco. inf.* Si verò violenta, vehemens, aut vehementiſſima fuerit, plenam fidem facit, & ad condemnationem ſola ſufficit, etiam in criminalibus juxta *c. Afferte ſeq.* exceptis tamen criminibus gravibus, quale eſt hæreſis, & ſimilia, juxta *c. Literas. inf.* in his enim requiruntur probationes luce clariores. *l. fin. C. De probat.*

Nota V. Præſumptionem haberi pro veritate, éique ſtari, donec contrarium probetur. *l. fin. In princ. ff. De eo, quod metus cauſa &c.* ſolùm enim locum habet in caſu dubio, quare ſi de veritate certò conſtiterit, ceſſat præſumptio, *d. l. fin.* & certior eſt fides, quæ ex aliis argumentis provenit, quàm ea, quæ ex præſumptionibus ſiue hominis, ſiue juris. Vbi tamen latum eſt diſcrimen inter præſumptionem hominis, & Iuris tantùm, ac inter illa, quæ ſunt juris & de jure.

Prior enim cùm ſit inſtar cuiusvis alterius probationis, quæ non eſt fortior aliâ probatione, perinde vt illa regulariter admittit probationem in contrarium, ſecundùm rationes æquiparatorum, vt rectè obſeruat *Caſius n.15.* Sic etſi quis præſumatur bonus, ex moribus, quos habuit in adoleſcentia, admittitur probatio in contrarium, *c.3. & fin. inf. junct. gl.* debet tamen probatio in contrarium eſſe plena, & prævalere præſumptioni. *d. l. fin. Quod metus cauſa.* Secus eſt de præſumptione juris, & de jure, quæ nullam admittit probationem in contrarium, intelligè regulariter.

Sunt tamen aliqui caſus, in quibus & ipſa elidi poteſt per probationem in contrarium. Vt 1. Confeſſio eius, pro quo ſtat præſumptio, ſiue judicialis, ſiue extrajudicialis, (quòd poſterius verius putat *Vallenſ. b.1. §.4. n.7.* etſi alij diſſentiant.) Si v.g. is, qui pro ſe habet rem judicatam, quæ perit præſumptionem juris, & de jure, fáteatur ſententiam Iudicis per errorem, vel ſubreptionem emanâſſe. 2. Si non ſolùm quinque, ſed etiam duo, vel tres teſtes deponant in contrarium. Si per indirectum oſtendatur, cauſam non verſari in tali caſu, aut deeſſe aliquam ex qualitatibus requiſitis, v.g. præſumptio Iuris eſt de jure, ſi mulier, quæ ex metu contraxit, poſtea diu viro cohabitauit, metum purgari. *c. Ad id, de ſponſal.* admittitur tamen probatio in contrarium, ſi mulier probet, cohabitationem fuiſſe violentam. 4. Si contrarium ſit permanenter notorium, facti enim evidentia nunquam cenſetur excluſa, quando prævalet omnibus aliis probationibus. Secus eſt in notorio tranſeunte, quod probari debet per teſtes, quibus iſtam præſumptionem eſſe efficaciorem, & prævalere aiunt *Alciat. loc. cit. n.19. Caſius n.18. Vallens. l. cit. n.10.* quod diſcutere non eſt huius loci.

Nota VI. Ex *Menoch. l.1. de præſumpt. c.48.* Non eſſe

eſſe neceſſe, vt pars alleget præſumptionem juris, & de jure, quia illam lex habet pro veritate, quam Iudex ſequi tenetur. Præſumptio verò juris tantùm allegari debet, quando oritur ex facto proprio, vel circa illud verſatur, neque Iudex illum ſupplere tenetur, aut poteſt, etſi aliàs teneatur ſupplere ea, quæ ſunt facti, niſi factum ipſum allegetur, vt quæ deſunt Advocatis partium. Hinc cùm ex poſſeſſione de præterito præſumatur poſſeſſio de præſenti, ſufficit ad eam probandam allegare poſſeſſionem præteritam. Neque videtur neceſſaria allegatio præſumptionis ortæ ex facto Adverſarij, vel circa illud verſans, neque enim pars altera novit animum illius. Neque etiam, quando oritur ex facto vtriusque, vt cenſet *Panorm.* & *Felin. in c. ſeq.* de quo latiùs *Couarrun. in c. Raynutius. §. 11 n. 2. ℣. Sed quoties. de teſtamentis.* Præſumptionem hominis allegari oportet, cùm ſit prorſus ignota Iudici. Poſſunt autem præſumptiones quovis tempore in judicio allegari etiam poſt concluſionem in cauſâ, vt not. *Vallenſ. §. 6. num. 6.*

Nota denique VII. Quæ dicta ſunt de præſumptionibus, procedere duntaxat in foro externo, in foro enim conſcientiæ ſtatur veritati, cuius ſibi quiſque conſcius eſt, quidquid præſumitur in foro externo, valétque hîc vnicè illud. *1. Reg. 17. ℣. 7. Homo enim videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.*

Cap. I. Sicut noxius.

Salomon in Parabolis.

S V M M A.

Sicut noxius eſt, qui mittit lanceas & ſagittas in mortem, ita vir, qui fraudulenter nocet amico ſuo, & cùm fuerit deprehenſus dicit: ludens feci.

E X E G E S I S.

***Ludens feci.*)** Nota I. in malefactis præſumi primâ fronte, malum animum, & dolum. *fa. l. 1. C. De Sicar.* niſi probetur contrarium, vel prævaleat alia præſumptio. Vnde rectè docet *Bart. in l. Inter omnes. §. Rectè. ff. De furt.* Si contrectans rem alienam allegat, quòd eredebar Dominum conſentire, ſibi non creditur, ſed eſt præſumptio contra eum, tanquam contra furem, quia in dubio Dominus non creditur conſentire. *l. Qui vas. §. Vetare. ff. De furtis. & l. Cùm de indebito. ff. De probat.* Ideóque præſumitur contra illum, qui dicit, ludens feci; pro cuius intellectu *Abb.* antiquum ponit hunc verſum: *Si videor, ludo; aliàs ſacco cuncta recludo.*

Nota II. Hunc t. & plures ſequentes eſſe deſumptos ex Scitpturâ & *SS. PP.* per hoc autem, quòd auctoritate Pontificis inſerti ſint Juri Canonico, accedit auctoritati illorum, quam ex ſe habent, auctoritas quædam accidentaria, quòd in judiciis ſecundùm illas præſumptiones formari poſſint ac debeant, juxta illud: *Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impertimur. l. 1. §. Omnia. C. De vet. jur. enucl. & c. Si Apoſtolica. de præbendis. in 6.* quòd idem obſeruandum monet *Panorm.* in omnibus capitulis, quorum Auctores non habuerunt poteſtatem condendi Canones. Errat verò idem *Panorm.* dum librum Prouerb. Salomonis vult referre inter apocryphos, quem eſſe Canonicum nemo vnquam dubitauit.

Cap. II. Afferte.

Idem.

S V M M A.

Cùm, vti refertur 3. Reg. c. 3. duæ mulieres (quarum vna filium ſuum noctu in lecto oppreſſerat) contenderent de altero infante viuo, & Salomon illum diuidi juberet, altera maluit illum aduerſariæ tradi, quàm occidi. Vnde violenta præſumptione ductus Salomon hanc eſſe veram matrem, eique infantem tradendum pronuntiauit.

E X E G E S I S.

***Commota ſunt viſcera eius.*)** Nota, quòd ex directione, & pietate parentibus erga prolem naturaliter inſitâ exurgit vrgentiſſima, & violentiſſima præſumptio; ex eiuſmodi enim affectibus, præſumitur pro paternitate, & filiatione, & ex non pietate in filios (quæ apparuit in muliere, quæ filium oppreſſit) præſumitur contra paternitatem, & idem eſt de maternitate, nam vt lex docet, nullus affectus vincit paternum. *l. fi. C. De curat. furioſ.* Quod idem & fortaſſis magis eſt verum de affectu materno.

Cap. III. Ex ſtudiis.

Hieronymus in Parabolis.

S V M M A.

Quemcunque virtutibus ſtudere in juventute videbis, huius munda & recta opera intellige.

E X E G E S I S.

Etſi hæc præſumptio ſit veriſimilis, & deſumpta ex *c. 20. Prouerb.* Vbi ait Salomon: *Ex ſtudiis ſuis intelligitur puer, ſi munda, & recta ſint opera eius,* fallit tamen aliquando hæc præſumptio, & fefellit in ipſo Salomone, cuius cor, cùm jam eſſet ſenex, deprauatum eſſe per mulieres refertur *3. Reg. 11. ℣. 4.* vt adeò contra præſumptionem hanc habeat quoque locum ille verſus. *Angelicus juvenis ſenibus ſathanizat in annis.*

Cap. IV. Nullus.

Bonifacius Papa, Epiſcopis Galliæ.

T E X T V S.

Confitetur de omnibus, quiſquis ſe ſubterfugere judicium dilationibus putat.

Digitized by Google

EXEGESIS.

Iudicium nocens ſubterfugit.) Nota I. Præſumendum eſſe pro innocentiâ illius,qui vltrò ſe offert judicio,contra illum,qui ad ſubterfugiendum judicium quærit dilationes, prior enim videtur confidere de juſtitiâ,poſterior diffidere,pro quo *fa.c.Decernimus.3.q.9.* Eſt autem confeſſio,quam textus colligit ex ſubterfugio judicii ſolùm interpretatiua, & præſumptiua,quæ non ſufficit,vt Reus condemnetur, ſed ſolùm, vt quandoq; propter contumaciam, quam tot dilationes quærendo præ ſe fert, condemnetur in expenſas,& aliquando etiam grauiùs puniatur. *l.Sancimus.C. De judic.* etſi ſola iuterdum contumacia in reiiciendâ purgatione dilatâ ſufficiat, habetur enim talis pro conuicto. iuxta *d.c. Decernimus.*

Nota II. Cùm judicis ſit, dilationum amputare materiam, *l. 2. C. De tempor. appellat.* debet illud facere vel exigendo juramentum ab illo,qui ſuſpectus eſt de fruſtratoriis dilationibus, quòd illas non petat malitioſè, vt in *c. 2. De juram. calumn. in 6.* vti cenſet *Hoſt.* Si ſuſpicio ſit valde vehemens, negando petitas dilationes, vt conſulit *Panorm. hic n. 4.*

Cap. V. Nonne.

Gregorius in Homiliâ.

SVMMA.

Nonne benedicimus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Reſpondet IESVS: Ego dæmonium non habeo, duo quippe ei illata fuerunt: vnum negauit, alterum tacendo conceſſit.

EXEGESIS.

Duo quippe ei illata fuerunt.) Diſputant, ſed niſi fallor,impertinenter,quando is, qui tacet, conſentire videtur,aut non conſentire,cùm hoc pertineat ad *Reg. Iuris in 6.* videlicet 43. *Qui tacet conſentire videtur.* & 44. *Qui tacet, non fatetur, ſed nec vtique negare videtur.* Hic autem ſolùm exprimitur præſumptio contra illos, quibus plura delicta obiiciuntur;hi enim, ſi vnum tantùm negent, videntur alterum concedere,cùm debeat vtrumque negare, qui vult ab vtroque cenſeri immunis. Quæ præſumptio licèt ſit veriſimilis, multas tamen exceptiones, & probationes in contrarium admittit. Cùm verò *S. Gregorius* verba Chriſti negantis ſe habere dæmonium, ita accepit, quaſi falſus fuerit eo ipſo ſe eſſe Samaritanum,(quod primo loco obiecerant Iudæi) contra illorum ſenſum Chriſtum de ſectâ & infidelitate Samaritanorum criminantium, Samaritanum pro cuſtode (quæ vocis illius quoque ſignificatio eſt)accepiſſe & interpretatus eſſe cenſendus eſt; hoc enim ſenſu præſumi poteſt, Chriſtum nomen Samaritani non fuiſſe dedignatum; eſt enim verè cuſtos noſter, qui *niſi cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam.*

Cap. VI. Mandata.

Idem Maximo Epiſcopo.

SVMMA.

Ex tranſactâ in te vitâ didicimus, quid de ſubſequenti conuerſatione tuâ præſumamus.

Summatur hoc c. in Corpore Juris ſic: *Ex præteritis præſumitur circa futura; ſed textus iſte ſolùm exprimit præſumptionem de moribus futuris ex præteritis, & videtur æquè procedere de moribus malis, quàm bonis, etſi in propoſito Pontifex ſolùm loquatur de bonis.*

Cap. VII. Quoſdam.

Idem.

TEXTUS.

Africa, qualiter mortalitate, & languoribus vaſtetur, quanto viciniores eſtis, credo, quòd ſubtilius cognouiſtis.

Eſt ſimile ſequenti.

Cap. VIII. Quanto.

Idem Victori Epiſcopo.

SVMMA.

Latere te in vicino non potuit, quod ad nos in longinquo peruenit.

EXEGESIS.

Quanto viciniores, &c.) Vtrumque c. exprimit eandem præſumptionem ex viciniâ petitam. Ex quo infertur, ſi teſtis deponens de facto vicini, interrogatus de cauſâ ſcientiæ, reſpondeat: quia ſum vicinus, teſtimonium eius eſſe efficax, concludit enim præſumptiuè præſumptione juris, de quo *Bart. in l. 1. ff. Si cert. pet.*

Quod verò idem & alij in *l. Si tertius vicinus. ff. De aquâ pluu. arcendâ* dicunt, illum eſſe vicinum, qui altâ voce clamans poteſt audiri, intelligi debet de vicinis eiuſdem plateæ, ſiue viculi, non autem de vicinia pagorum, vrbium, ditionum, quæ dicuntur vicinæ,quando inſpectâ proportione talium locorum eſt modica diſtantia. Admittit autem hæc quoque præſumptio probationem in contrarium, ſiue exceptiones ignorantiæ, præſertim ſi quis non teneatur indagare ex officio, quænam in loco aliquo fiant. Certè experientia docet, multos de loco remotiori ſcire, quod aliquando plerique viciniores ignorant, vt not. *Panorm. hic n. 1.*

Cap. IX. Scribam.

Hieronymus ſuper Oſea.

TEXTVS.

Scribam eis multiplices leges meas. Ex

Prius

priùs datis legibus, & neglectis, apparet, quòd has quoque negligent.

EXEGESIS.

Summatur *h. cap.* vt *c. Mandata. ſuprà* ; ex præteritis videlicet præſumi circa futura, quod vniuerſim non adeò procedit, niſi in iis futuris, quæ aliqoo modo dependent à præteritis, v. g. propter conſuetudinem in præterito contractam, quæ videtur præualitura etiam in poſterum, & duratura; talis eſt præſumptio de moribus ſenectutis, ex moribus pueritiæ, vel propter ſimilitudinem caſûs, ita in *hoc c.* præſumitur violatio legum recentium, ex violatione legum præteritarum, quamuis hoc quoque præſumi poſſit ex inclinatione, & aſſuetudine nitendi in vetitum, quæ aliquibus veluti innata eſt.

Cap. X. Quia.

Alexander III. Decano Caſtienſi.

SVMMA.

Cùm veriſimile non ſit, quòd H. Parochus reſignauerit Parochiam ſuam R. Capellano ſuo, & ab eo acceperit eiuſdem Ecclesiæ Vicariam, etſi idem R. aſſerebat, jubet Pontifex, vt Delegatus probationes ſuper hoc recipiat, niſi communis forma ſuffragetur, & tales ſint perſonæ, quas veriſimile non ſit deierare.

EXEGESIS.

Nititur Pontifex præſumptione valde veriſimili, eámque meritò in jus recipit, quòd non cenſeatur quis renuntiare beneficium pinguius, aut dignius, vt recipiat alterum tenuius, & minùs dignius; neque enim facilè homines dant meliora pro deterioribus niſi ſubſit alia cauſa v. g. quòd reſignans pertæſus laborum aſpiceret ad beneficium tenuius, vel quietius, aut faciat id in gratiam cognationis, vel quia ſperat, aut pactus eſt pro reſignatione maiorem pecuniæ ſummam, quod foret ſimoniacum, ideóque Pontifex meritò cauſam jubet accuratè examinari.

Cap. XI. Illud.

Idem Genuenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm mulier libera Seruo per decennium cohabitaſſet, & licet ab eo cognita, negaret ſuum eſſe maritum, ſeruus verò publicum inſtrumentum exhiberet, in quo Conjuges ſeſe nominabant, & donatio propter nuptias continebatur, mulier è contra inſtrumentum aſſereret vitioſum, producens teſtes, qui deponebant, quòd nec rogatus quidem ab amicâ voluerit illam vnquam deſponſare. Reſcribit Pontifex, famam viciniæ magis attendendam eſſe, quæ ſi habeat, quòd vir ipſam in lecto & in menſa, ſicut vxorem, tenuerit, cogendum, vt eidem inſtar conjugis ſeruiat, præſertim, ſi inſtrumentum à fideli Notario confectum fuerit.

EXEGESIS.

Statuit hic Pontifex, præſumptionem juris pro matrimonio rectè hîc ſumi ex diutinâ cohabitatione, puta 10. annorum, ſi accedat fama, non ſolùm matrimonio, ſed etiam de tractatibus matrimonialibus hîc expreſſis, ſi præſertim adiuuetur adminiculo inſtrumenti dotalis, de quo hîc. Si verò non ſolùm per famam, ſed etiam per teſtes probentur actus particulares matrimonij, non fore opus inſtrumento, aut ſimilibus adminiculis, cenſet *Panorm. n. 8.*

Cap. XII. Literis.

Idem.

SVMMA.

Cùm P. peteret ſeparari ab vxore A. & accuſatores vxoris produxiſſent teſtes aſſerentes, quòd poſt contractum matrimonium, conſanguineum viri ejuſdem ſolum cum hâc muliere ſolâ, nudum cum nudâ &c. multis ſecretis locis &c. viderunt: Conſultus Pontifex reſpondet, ex hujusmodi violentâ, & certâ ſuſpicione fornicationis, poſſe ſententiam diuortij promulgari, & licere viro, hâc mortuâ aliam ducere, muliere ſine ſpe conjugii remanente.

EXEGESIS.

Præſumptio ex actibus propinquis fornicationis, quæ antequam insereretur juri, erat tantùm hominis, nunc eſt juris, & de jure vt diximus *ſuprà ad Rubric.* Aduerte autem, mulierem hanc dupliciter puniri, propter duplex delictum adulterii videlicet & inceſtûs. Prius ſeparatione thori, quam petit maritus; poſterius, quia non erat ſimplex adulterium, ſed inceſtuoſum cum Conſanguineo mariti, atq; ideò mulieri ſublatâ facultate contrahendi matrimonium per totam vitam. De quo plenè *Bart. ff. De accuſat.* quæ videtur pœna ordinaria hujus delicti ipſo jure ſtatuta *arg. h. c. & c. Si quis ſponſam 27. q. 2.*

Cap. XIII. Tertio loco.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm juuenis quiſpiam ſponſam ſibi deſponſaſſet, ejus neptis aſſerebat, ſe ab illo carnaliter præcognitam, teſtes producens, aſſerentes ſe id credere, quòd viderint ſæpius per nemora, & in via illam eum illo conuagantem, & vicini id affirmarent, iidem poſtea ſeorſim à judice interrogati ſub juramento confeſſi ſunt, licet juuenis ab illâ ſeparari nollet. Quare Pon-

tifex re intellectâ conſultiùs judicauit, illos ſolutis ſponſalibus ſeparandos.

EXEGESIS.

Cauſa diſſoluendi hæc ſponſalia, erat affinitas in ſecundo gradu cum ſponsâ contracta per copulam fornicariam cum ejuſdem nepte, ex ſorore videlicet, quod eſt matrimonij impedimentum dirimens. Eſt autem hic rurſus exemplum præſumptionis juris ſaltem, neque enim vt prorſus certa à Pontifice proponitur, videtur tam violenta, & vehemens, ſicut illa in c. 12. ex actibus ad fornicationem propinquiſſimis deſumpta, in propoſito autem actus ſunt aliquantum remotiores; etſi propria confeſſio & quidem jurata, quod probationi deerat, prorſus ſuppleuerit.

Cap. XIV. Literas.

Innoc. III. Niuernenſi Epiſcopo Archidiacono Bituricenſi.

SVMMA.

Cùm Pontifex quendam G. ſuper hæreſi accuſatū, de eâ vehementer haberet ſuſpectum, quòd fratrem itidem de hæreſi accuſatum, primò talem ipſe aſſeruiſſet, poſtea autem de eodem crimine dictum fratrem ſuum ſub iuramento velut innocentem purgâſſet, ideoque aut mendax, aut periurus videretur; Noluit tamen id Pontifex propter ſolam hanc ſuſpicionem quamuis vehementem de eam graui crimine, quale eſt hæreſis, illum condemnari, iuſſit autem præter iuratoriam cautionem, diſcretam ei pœnitentiam iniungi, ex quâ appareret, vtrùmſit verè pœnitens, an fictè conuerſus, & ſi verus Catholicus deprehendatur, eum abſolui.

EXEGESIS.

Valdè ſuſpectum.) Nota I. Cùm duæ præſumptiones contrariæ oriuntur contra aliquem, ſtandum eſſe validiori, pro quo paſſim allegatur iſte t. Etſi verò cæteris paribus potiùs præſumendum ſit pro dicto jurato, licet poſteriori quàm aſſertione ſimplici priùs factæ, vt bene not. hic *Panorm. n. 2.* ſecus tamen eſt, ſi fortiores præſumptiones ſint pro dicto ſimplici, ſeu non jurato, quales cenſuit Pontifex eſſe in propoſito, pro aſſertione non juratâ hujus G. quia tempore conuerſionis ſuæ eam protulit, cùm accenſus eſſet Zelo fidei Orthodoxæ, ad quam reuertebatur, ideóque non eſt veriſimile, tum dixiſſe mendacium, præſertim contra fratrem, ſed potiùs præſumendum eſt illum poſtea refrixiſſe primo conuerſionis Zelo, cùm videret fratrem in judicio accenſatum de hæreſi periclitari, ex amore carnali erga eundem pejerâſſe.

Nota II. Quòd in crimine graui ad condemnationem non ſufficiat præſumptio, licet vehemens, quanto igitur crimen grauius, tantò præſumptiones debent eſſe vehementiores, quia vbi majus eſt periculum, ibi cautiùs eſt agendum. *c. Vbi periculum. de elect. in 6.* Non fertur autem ex præſumptione ſententia, quæ non eſt inſtar plenæ probationis, ſi ſubeſt hæſitatio, videtur reus abſoluendus. Solet tamen in cauſa hæreſis abiuratio iniungi ſuſpecto, ſeu cautio juratoria, & aliquando pœnitentia, vt poſſit conſtare de veritate, juxta *h. c.*

Nota III. Praxi tamen receptum eſſe, vt pœna delicti tantùm præſumptiuè probati mitigetur, quia licet Reus non omnino monſtretur innocens, neque tamen per veram, & certam probationem demonſtratur nocens, de quo latè *Menoch. l. 1. præſumpt. c. 97.* Quod verum eſt non tantùm de præſumptione juris, ſed hominis, quæ tamen relinquitur arbitrio Iudicis, cuius eſt in hâc parte cautè, & circumſpectè agere, ne faciat litem ſuam, vt admittit idem *Menoch. l. c. c. 49.*

Cap. XV. Cùm in juuentute.

Idem Genadienſi Epiſcopo, & Abbati Deciquorum.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Quinque Eccleſienſis de inceſtu cum propriâ nepte à Rege Hungariæ accuſaretur apud ſedem Apoſtolicam; reſpondet Pontifex, quod is in juuentute ſuâ, ſe maturum, honeſtum, & prouidum exhibuerit, & eam ob cauſam pallium acceperit; ideòque non eſſe præſumendum, quòd vir præſertim literarum ſcientiâ præditus in ſenili ætate abiecerit jugum Domini. Inquiſitione igitur Aurienſi Epiſcopo demandatâ, vt à Coëpiſcopis veritatem indagaret, illi Papæ reſcripſerunt, ſe credere eum eſſe virum honeſtæ conuerſationis.

EXEGESIS.

De præſumptione morum ſenectutis, ex moribus juuentutis, diximus *ſuprà c. 3.* Addit hîc Pontifex aliam præſumptionem ex ſcientiâ literarum, quaſi non ſinat ita hominem inclinari ad paſſiones, neque peccare ex ignorantiâ, quæ cunctorum eſt mater errorum. *c. Ignorantia d. 38.* Non obſtante tamen hâc præſumptione, Pontifex voluit inquiſitionem occultam fieri non quidem ſuper veritate, ſed ſuper credulitate, & infamia, quæ licet à maleuolis orta, ſi tanta eſt, vt etiam apud bonos, & graues generet ſcandalum, ſolenniter ſuper veritate quoque criminis poteſt inquiri.

Cap. XVI. Dudum.

Idem Archidiacono, & Præpoſito Mediolanenſi.

SVMMA.

Cùm Presbyter quidam, Scholarem C. in Clericum Eccleſiæ ſuæ, vt juſſerat Pontifex, nollet recipere,

pere, quòd prædictus C. non eſſet idoneus ad illud beneficium: Pontifex ex illâ clauſulâ literarum Apoſtolicarum, ſcilicet, ſi perſona fuerit idonea, eidem Scholari probandi ſe idoneum nullam neceſſitatem imponi, cùm primâ facie præſumatur idoneus, niſi contrarium oſtendatur.

EXEGESIS.

Cum primâ facie præſumatur idoneus.) Nota I. ex *Panorm. n. 7.* & *Felin. hic n. 2.* duplicem eſſe idoneitatem, vnam *intrinſecam*, ſiue potiùs *moralem* cum qua homo naſcitur, vel quam habet ex educatione, aut proprio ſtudio, vt quòd ſit caſtus, ſobrius, modeſtus &c. Aliam *extrinſecam*, ſiue *non moralem*, vt ſcientia, literarum cantus, Natales, ætas, clericatus; quæ ſe indifferenter habent ad mores, tum bonos, tum malos, neceſſaria tamen ſunt ad officium, vel beneficium aliquod rectè obtinendum, & obeundum.

Decretalem igitur iſtam intelligendam ajunt de bonitate intrinſecâ ſeu morali, non item de illâ, quæ moribus eſt extrinſeca hæc enim non præſumitur, ſed probari debet per teſtes, inſtrumenta, aut alia argumenta, ab impetrante, cuius eſt exhibere literas natalitias, item formatas, & in examine dare ſpecimen eorum, quæ ſcire debet. Quin etiam neque bonitas intrinſeca ſemper præſumitur, cùm ſæpe exigi ſoleant teſtimonia morum pro obtinendis beneficiis, ſed hæc non exiguntur ab illis, qui per literas Apoſtolicas promouentur, in quo caſu procedit *h. c.*

Nota II. Etſi impetranti non incumbat onus probandi idoneitatem ſuam intrinſecam, ſeu moralem, & reiiciat onus probandi contrarium, in illum, qui opponit bonitatis huius defectum. *c. 1. & c. Vt circa. de elect. in 6.* Ille tamen, cuius eſt providere, aut confirmare, aut literas Apoſtolicas exequi, debet inquirere etiam de his, quæ præſumuntur de bonitate intrinſecâ, licet infamia non præcedat, vt *c. Cum nobis. & c. Cum dilectus.*

Nota III. Pro Regulâ Juris, quòd quivis præſumitur bonus, donec probetur contrarium, *concord. c. Vnicum de ſeruit. c. Si quid. d. 36.* ſic præſumitur quis bonæ fidei, donec probetur contrarium. *l. Super ſeruis. C. Qui mitti non poſſint. & Auth. Contra qui propriam. C. De non num. pec.* Quod in dubio *Innoc. c. Dudum. de elect.* extendit etiam ad benignam interpretationem, vt cùm probatur Clericum eſſe venatorem, præſumitur, quòd cauſa licitæ recreationis hoc faciat, & ſi probetur eſſe naturæ iraſcibilis, ſeu indignabilis, interpretandum eſſe, quòd non niſi ex juſtâ cauſâ hoc faciat. *Petr. de Anchar. Conſ. 254.* dicit, quòd vbi eſt varietas inter teſtes, ceteris paribus credatur deponentibus de bonitate alterius, quia habent præſumptionem juris communis pro ſe per *h. t.* Plures modos benignè interpretandi probationes ſonantes in delictum, ponit *Felin. in c. His. ad fi. v. Quarta concluſio.* & in *c. Cum dilecta. de accuſat.* quæ intelliguntur, niſi ex communi interpretatione aliquid ſonaret in delictum.

Nota IV. Ex eodem *Felin. hîc n. 12.* Hanc Regulam fallere in quibuſdam caſibus, ſi agatur de præjudicio tertij, iuxta illud *S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 3. ſub fin. Non facilè præſumitur pro alterius bonitate in dubio, quando talis præſumptio vergit in præiudicium tertij.* Sic videmus, judicem recuſari poſſe propter amicitiam, vel familiaritatem cum alterâ parte, ne humano affectu victus adverſario plus faueat, etſi alioqui ſit vir optimus.

Fallit 2. Si præſumptio bonitatis eſſet in præjudicium illius ipſius, pro quo præſumitur, de quo eſt caſus in *l. Qui jurâſſe. §. Si pater. ff. De jureiurando.*

Fallit 3. Si agatur de vtilitate animæ, quià in caſu dubio melius eſt præſumere delictum, quàm non delictum, iuxta *Petrum de Anchar. conſ. 179. ſic not. Innoc. in c. Audientiam de homicid.* quòd in foro animæ debeat quis in dubio præſumere ſe irregularem. *fa. c. Illud de Cler. ex can. miniſt. & gl. in c. Conſulti. de Regul.*

Fallit denique 4. Si ex actibus, aut circumſtantiis oriatur coniectura doli, quæ præponderat præſumptioni bonitatis iuxta *Bald. in l. 1. C. Si quis emiſſâ cauſâ teſtam.*

Nota V. Huic præſumptioni non obſtare, quòd natura per peccatum originale corrupta, ſit prona ad malum, & ſine comparatione plures declinent ad vitia, quàm ſectentur virtutes. Etſi enim id verum eſt de univerſo genere humano, aliud tamen præſumitur de benè educatis, Catholicis, literatis, & vel maximè illis, qui ad beneficia eccleſiaſtica aſpirant, aut quos conſtat nullâ infamiâ laborare. His igitur virtus corruptæ naturæ ſuper inducta ſemper ineſſe præſumitur, niſi oſtendatur ſublata, ſeu deperdita, Hâc ratione ſemel bonus, ſemper præſumitur eſſe bonus *c. Mandata. de præſcript.*

Sicut è contra, ſemel malus, ſemper præſumitur eſſe malus, juxta *reg. jur. 3. in 6.* quod intelligi debet de eodem genere mali, neque enim is, qui ſemel adulter eſt, ideò ſuſpectus quoque debet eſſe de homicidio, furto, aliiſque criminibus. Neque is, qui ſe emendauit, juſtóque dolore peccatum eluit, vlteriùs malus dici debet *c. Ferrum cum c. ſeq. d. 50.* Ratio autem huius regulæ eſt, quia animi mutatio eſt quid facti, non ergò præſumitur, ſed probari debet *l. 2. ff. De jur. & facti ignor.* quæ probatio in aliis criminibus admittitur excepto periurio, nam perjuro etiam poſt emendationem ampliùs non creditur. *c. Teſtimonium. de teſtibus. ſuprà.* Vt adeò periurus habeat contra ſe præſumptionem juris & de jure, quòd ſit malæ fidei, neque admitti poteſt eius probatio in contrarium, cui jura etiam emendato fidem habendam negant.

TITV-

TITVLVS XXIV.

DE IVREIVRANDO.

Ad Rubricam.

NOTA I. Cùm in defectu probationum recurratur ad juramentum. c. *fi. h. t. & c. Ex inſinuatione de procuratoribus.* ideò poſt probationes tum generatim, tum in ſpecie explicatas rectè ſequitur iſte titulus, eſt enim juramentum maximum litium expediendarum remedium. *l. 1. ff. eodem.* & *omnis controuerſiæ finis.* Jacobi 5. & c. *Etſi Chriſtus. infrà h. t.* de quâ materiâ agitur etiam *22. q. 1. 2. 4. 5. per totum.* c. *Authoritatem. 15. q. 6. & 2. q. 6.* ferè per totum.

Nota II. Jurandi verbum, & juramentum à jure deriuari, vt juramentum ſit veluti juris firmamentum, quod enim juramento aſſeritur, aut promittitur, pro firmiſſimo jure, ſiue decreto habetur. *Nullum vinculum ad adſtringendam fidem, jurejurando arctius Maiores eſſe voluerunt,* ait *Cic. l. 3. offic.* qui illud definit eſſe affirmationem Religioſam, non malè, ſi negationem quoque, cùm oppoſitorum eadem ſit ratio, comprehendas. Dicitur verò affirmatio, vel negatio Religioſa, quia eſt actus Religionis, juxta *S. Auguſtin. de Serm. Domini in monte, c. 17.* quem ſequitur *S. Thomas 2. 2. q. 89. a. 1.* definitur Inuocatio Diuini Numinis in teſtimonium alicuius rei, ſiue aſſumptio Nominis Diuini in alicuius rei confirmationem, vt adeò jurare idem ſit, quod Deum in teſtem euocare.

Nota III. Cùm fides hominum, & teſtimonium facilè vacillet propter defectum tum veracitatis, tum cognitionis, interſit autem ſocietatis humanæ, vt in promiſſis & factis habeatur aliqua certitudo, ideò veluti jure naturæ introductum eſt, vt homines recurrant ad teſtimonium Dei, qui nec mentiri poteſt, nec falli. Etſi hoc teſtimonium non ita inuocatur, ſeu petitur, vt illud Deus actu ferat, edito ſigno aliquo (quod nimirum pertineret ad Dei tentationem, ſi abſque vrgentiſſimâ neceſſitate, aut ſpeciali inſtinctu Spiritûs ſancti fieret) ſed vt conteſtetur, ſi & quando voluerit, ſaltem in die judicii, quando illuminabit abſcondita tenebrarum. juxta *Ap. 1. Corinth. 4. vt not. S. Thomas l. c.*

Ex quo colligitur, inuocationem falſorum Deorum in teſtimonium cuiuſcunque rei non eſſe verum juramentum (vtpote quorum teſtimonium non eſt Diuinum, neque fide dignum) &, quidquid contra ſentiunt *Innoc. Panorm.* aliique Canoniſtæ in *d. c. Etſi Chriſtus,* nullam parere obligationem, niſi per accidens ex conſcientiâ erroneâ, quæ ceſſet, ſi fidelis ad fidem conuerſus errorem agnoſcat; etſi pacta, & conuenta, quibus juramenta ejusmodi per falſos Deos adiunguntur ſi juſta ſint, nihilominus ſeruari debeant ex fidelitatis & juſtitiæ virtute, de quo vide *Suar. l. 2. de juram. c. 3. n. 6. Sanch. l. 3. moral. c. 2. n. 5.*

Nota IV. Varias eſſe juramenti diuiſiones, inter quas vix vna eſt in ſpecies eſſentialiter diuerſas, omne enim juramentum eſſentialiter conſiſtit in Diuini teſtimonij inuocatione; quæ videtur eſſe ejuſdem rationis in omnibus juramentis, adeóque vnius ſpeciei infimæ; etſi plures ſpecies accidentales poſſint aſſignari. Scil. 1. diuiſio in juramentum ſimplex, quod ſitum eſt in ſimplici Numinis conteſtatione, & Executorium, quod conteſtationi habet adiunctam execrationem, ſeu imprecationem alicuius mali, quòd juranti, vel alteri eueniat, niſi verum ſit, quod aſſeritur, aut promittitur. *Vallens. h. t. §. 4. n. 3.* vocat comminatorium, ſed minùs rectè, aliud enim eſt comminari, aliud imprecari, tale fuit juramentum *Apoſtoli. 2. Cor. 1.* cùm Deum teſtem inuocaret in animam ſuam; Simile eſt illud: ſub periculo animæ meæ; quod in c. *6. Fraternitatis. de frigid.* indicitur.

Vſitatum eſt in foro Eccleſiaſtico illud: *Sic me Deus adjuuet, & S. Dei Euangelia.* quod habetur in *c. Ego N. infrà.* Significat autem hæc forma, non ſolùm, vt nos Deus adiuuet, ſiue ſit propitius, ſi ita ſit, verùm etiam, vt non ſit, ſi ita non ſit. Hebræi dicebant: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat. Auth. 1. & 2. Reg. c. 14. & 20.* Juramentum autem hoc non ſolum fit de præſentibus, & futuris, verùm etiam de præteritis, ita *S. Auguſt. in illud pſ. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.* Jurare inquit, Dauid videtur per execrationem, quod eſt grauiſſimum jurandi genus, cùm homo dicat: Si illud feci, illud patiar. Eodem pertinebant illæ etiam jurandi formulæ, per caput, per vitam, per ſalutem meam, aut Regis, quatenus hæc ſubijciuntur Deo vltori, ſi fallamus.

2. Aliud juramentum eſt aſſertorium, quo confirmatur dictum de præſenti, vel præterito, aliud promiſſorium, quo confirmatur dictum de aliquo in futurum faciendo, vel præſtando, vel ſecuturo, vt ſumitur ex *S. Thoma 2. 2. q. 39. a. 1. & 7.* Debet autem jurans de futuro, implendi habere facultatem, aut certè, ſi per alium implendum ſit, eius notitiam ſaltem probabilem, vt ſi quis ſolùm maiorem alicuius rei veriſimilitudinem adſtruere velit; ſic periti artis alicuius, ad judicandum ſecundùm illam v. g. de ſumptibus, vel firmitate alicuius ædificij jurare poſſunt ſine perjurio; etſi aliud poſtea appareat, cùm juret non de veritate, ſed credulitate ſua, vt not. *Panorm. in d. c. 6. Fraternitatis. de frigid. n. 12. & Suar. l. 3. De juram. c. 4.*

Requi-

Requirit autem juramentum promiſſorium duplicem veritatem, vnam de præſenti, ſcilicet animum faciendi, ſiue exequendi illud, quod quis promittit, alterum de futuro ipſam videlicet executionem, ſive promiſſi impletionem; prior eſt principalis, & neceſſaria ad vitandum perjurium, altera ſecundaria, quæ poteſt variis caſibus impediri, aut mutatis circumſtantiis ab ipſo jurante mutari, ſine omni culpâ. Vtraque hæc diviſio videri poteſt eſſentialis propter diverſum modum Deum vocandi in teſtem. Quæ ſequuntur, eſſentialem diſtinctionem nõ præſeferunt. De vi, & effectu juramenti promiſſorij dicemus ad *c. Cùm contingat. inf.*

3. Juramentum aliud eſt *verbale*, aliud *reale tantùm*, aliud *mixtum* ex vtroque, juxta *DD. in rubr. h. t. Verbale* eſt, quod fit per verba Divini Numinis conteſtationem expreſsè, vel veriſimiliter continentia. *Merè reale* eſt, cùm ſolâ aliquâ actione externâ v. g. contactu Evangeliorum, vel ſceptri, aut manuum, vel digitorum elevatione voluntas jurandi exprimitur, videlicet ab eo, qui mutus eſt; quin conſuetudine poſſe induci, vt & qui loqui ſcit, ſic juret, cenſet *Covarr. in c. Quamvis pactum. p. 1. n. 5. Mixtum* eſt, quod præter verba eiuſmodi actionem externam habet adjunctam, ideóque in jure vocatur *Juramentum corporale. c. Vt circa. de elect. in 6. Clem. 1. §. Porrò. de hæret. junct. gl.* Adhibetur verò eiuſmodi actio corporalis, vt maiori cum deliberatione, reverentiâ, & timore Dei vltoris perjurii, juramentum præſtetur, ex quo ipſo eius violatio videtur aggravari.

Huc poteſt reduci diviſio in juramentum *ſolemne*, & *non ſolemne*, quod aliqui vocant *ſimplex*, ſed alio ſenſu, quàm in prima diviſione. *Solemne* eſt, quod vel certam verborum formam, vel corporalem aliquam actionem, aut quid ſimile requirit ad maiorem auctoritatem, æſtimationémq; ingenerandam. Juramentum *non ſolenne* eſt omne illud, quod eiuſmodi ſolennitatem verbalem, aut corporalem non requirit. Nunc eas diviſiones explicabimus, quæ propinquiùs, aut propriè pertinent ad judicium.

4. Igitur generaliter itidem juramentum aliud eſt *de re non controverſâ*, vt cum aliquis quidpiam ſub juramento aſſerit, aut promittit ſine animo litigandi. Aliud eſt *de cauſa, aut re controverſâ*, ſiue in judicio, ſiue extra illud. Sumitur ex *Corvino l. 4. Inſtit. t. de juramento*; ſecundùm quem hoc poſterius membrum ſubdividitur in juramentum, quod ſolùm adhibetur Religionis inijciendæ causâ, talia ſunt juramentum calumniæ, malitiæ, teſtimonij, purgationis; & in illud, quod liti decidendæ ſeruit, ideóque appellari ſolet *deciſorium*, quod quadruplex facit idem *Corvinus: Voluntarium; Neceſſarium; Judiciale, & Juramentum in litem.*

5. Juramentum *calumniæ* eſt, quo affirmamus nos non calumniæ, id eſt alterius vexandi causâ aliquid facere, de quo diximus ſatis tit. proprio de juramento calumniæ ſuprà, vbi etiam explicavimus juramentum malitiæ illi affine, vel in illo incluſum. Vide, quæ diximus *in c. 2. de juram. calum. in 6.* Idem juramentum calumniæ diſtingui poteſt in *extrajudiciale*, quod præſtatur in actibus extrajudicialibus, & in *Judiciale*, quod præſtatur in actibus judicialibus, de quo tit. eodem. Iuramentum *teſtimonij* eſt, quod teſtibus injungitur, priuſquam ad teſtimonium dicendum admittuntur. de quo dictum eſt *c. Quoties. c. Licet. c. Nuper. de teſtibus. ſuprà.* Iuramentum *purgationis eſt*, quod pro quarundam cauſarum conditione præſtat reus alioquin ab actore non cõvictus, qui purgandi ſui causâ jurat rem ſe ita habere, quod pertinet ad *ad l. 5. Vbi extat t. de purgatione Canonicâ.*

6. Ex ſpeciebus juramenti deciſorii. Prima eſt *Juramentum voluntarium in ſpecie dictum*, quod extra judicium à parte parti ex conventione defertur, & ſponte ſuſcipitur. *l. 17. princ & l. 23. §. 10. ff. De jurejur. 2. Judiciale* dicitur, quod ex conventione pars parti defert judice approbante, ideò judiciale dictũ, licet & ipſum ſit voluntarium, vt apparet. *Vide l. 12. § 1. de rebus cred. l. 25. & 26. §. fin. ff. De jurejur. 3. Neceſſarium* eſt, quod Iudex ob defectũ probationis causa cognitâ, cùm neutra pars ipſi ſatisfacit, defert ad veritatem explorandam, vt ad ſententiam poſſit procedere. *l. 31. ff eodem. l. 3. C. eodem.* Vocatur aliàs hoc juramentum *ſuppletorium*, ſeu *ſuppletivum*, quia ſupplet defectum probationis.

4. Denique juramentum *in litem eſt*, quo jurat Actor, quanti rem, de qua litigatur, æſtimet, toto *tit. ff. & C. De in litem jurando*. Eſt autem duplex, vnum affectionis, quo permittitur rem actoris æſtimare pro arbitrio. *l. 1. 2. 9. ff. eodem.* & hoc propriè ſeu ſpeciatim vocatur juramentum in litem. Alterum eſt veritatis, quo juratur, quanti res revera eſt, ſeu quanti intereſt. *l. 5. & 8. ff. eodem.* De horum juramentorum delatione, vi, & effectu dicemus ad *c. Fin. infrà.*

Cap. I. Ex Adminiſtrationis.

Gregorius III.

TEXTVS.

Mandat Pontifex, quatenus Creditores ad juramenta ſuper vſuris ſibi ſoluendis præſtita relaxanda, Eccleſiaſticâ diſtrictione cogantur.

EXEGESIS.

Quæ de juramentis ſuper ſolvendis vſuris hic dicuntur, & proprium *h. cap.* caſum continent, rectiùs explicabuntur infrà. *c. Debitores. & c. Ad noſtram.*

Cap. II. Peruenit. I.

Ex Regiſtro Gregorij.

SVMMA.

Cùm Comes quiſpiam Epiſcopum Laudicenſem rebus ſuis ſpoliatum jurare compuliſſet, quòd non repeteret ablata. Reſpondet Pontifex, Epiſcopum nullis juramenti vinculis ſuper hoc poſſe conſtringi, ideóque à ſe abſolui, quia coactus jurauit.

Rebus ſuis ſpoliatum.) Nota, duplicem eſſe huius *cap.* intellectum, ſeu lecturam, vt vocant. Dum enim Epiſcopus dicitur ſpoliatus rebus ſuis, poſſunt intelligi, vel res Eccleſiaſticæ, quæ dicuntur eſſe Epiſcopi, tanquam Adminiſtratoris, vel res priuatæ eiuſdem, quarum eſt propriè Dominus. Vnde dupliciter *h. c.* in corpore Iuris ſummatur ex *Panorm.* Secundùm priorem quidem intellectum ſic. Non valet juramentum præſtitum à Prælato de rebus Eccleſiæ non repetendis; ſecundùm poſteriorem verò ſic: A juramento meticuloſo fit abſolutio per Iudicem Eccleſiaſticum. *Concord. c. 8.* ſi verò. infrà. vbi dicit Pontifex, quòd in Romanâ Eccleſiâ Clerici, qui coacti miniſterium Eccleſiæ abjurârunt; de juramento abſolutionis beneficium meruerint, & *c. 15. Verum itidem infrà.* quod Romani Pontifices illos, qui inuiti pro vita, & rebus ſervandis juramentum fecerunt, ab illius nexibus abſoluere conſueuerint.

Nefandiſſimâ Coactione jurauit.) Nota, iuxta receptam ſententiam, Iuramentum metu extortum eſſe obligatorium. Ratio eſt, quia metus non excludit conſenſum, neque cauſat involuntarium ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid, quod verum eſt, tam in Theologiâ, vt traditur à *S. Th. 1. 2. q. 6. a. 6.* quàm in vtroque jure. De ciuili patet ex *l. Si mulier. ff. Quod metûs causâ.* De jure Canonico *ex C. Abbas. c. Ad aures. c. Ad audientiam. eodem. c. Autoritatem. 15. q. 1.* Idem apparet ex hoc *cap.* aliiſque citatis, in his enim indulgetur abſolutio, eòque ipſo ſupponitur obligatio.

Cuius tamen obligationis reſciſſionem, ſeu abſolutionem à juramento peti poſſe, jura hæc eadem concedunt. Ex quo infertur, per bona Epiſcopi in *h. c.* intelligi bona ipſius priuata, non bona Eccleſiæ. Nullum enim juramentum, vt aliis refutatis benè concludit *Panorm* hîc ſub finem, poteſt Prælatum ligare in damnum ipſius Eccleſiæ, quia juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. *c. Quanto. infrà.* Iniquum autem eſſet etiam ex parte jurantis, ſi Epiſcopus ſe obligaret ad res Eccleſiæ non repetendas, cuius defenſio ex onere officij publici ipſi incumbit. *c. Si diligenti. de foro competente. & c. Si Rector. d. 43.* Non poteſt ergò ſe liberare ab hoc onere juris per juramentum. Secus eſt in rebus priuatis, quas poteſt donare, vel alienare ſiue ſponte, ſiue coactus, ſine iniquitate ex parte ſuâ, etſi iniquitas ſit ex parte cogentis. Atque ſic in *h. t.* Verbum *abſoluere* ſumitur propriè, non impropriè, quaſi idem ſit, quod declarare, vel abſoluere, ad cautelam, vt explicant illi, qui ſine cauſa intelligunt res Eccleſiæ. cum *inf. c. Sicut.* abunde eſt cautum, vigore cuius nullum juramentum valet in ipſius præiudicium. Non verò obſtat, quod dicitur hîc, Epiſcopum nullius juramenti vinculis ſuper hoc poſſe conſtringi, neque *Auth. Sacramenta puberum. C. Si adverſùs vendit.* vbi Sacramenta puberum, metu præſtita, Imperator nullius eſſe momenti jubet; hæc enim, & ſimilia intelligi debent reſpectu Iudicis habentis à jure liberam facultatem reſcindendi juramenta ex metu juſto inita.

Cap. III. Peruenit. II.

Idem Regi Francorum.

SVMMA.

Non infringit propoſitum, aut promiſſum, qui in melius illud commutat. Neque, qui etiam juramento promiſſum interpoſitâ conditione firmauit, aliquatenus tenetur, ſi conſtet, alterum conditioni minimè paruiſſe.

EXEGESIS.

Qui in melius, &c.) Intelligi hoc debet de eo, qui juramentum mutat in illud, quod eſt certò, & euidenter melius, nam eo ipſo eſt Deo magis acceptum, & gratius. Si tamen quis confirmet promiſſionem factam homini, non poteſt abſque conſenſu expreſſo, vel tacito eius, cui facta eſt promiſſio, illam in melius commutare, vt rectè docent *Azor. p. 1. mor. l. 11. c. 10. q. 1. Regin. in praxi fori pœnit. l. 18. n. 67.* Hunc t. intelligendum de voto cenſet *Sanch. l. 1. De matr. d. 48. n. 11.* & addit, cùm in voto, & idem eſt de juramento, Creditor ſit ipſe Deus, illum rem meliorem potiùs, quàm minùs bonam acceptare, ſecus autem eſſe in promiſſione facta homini, vbi cùm ipſe homo ſit Creditor, ſine ipſius voluntate contrariū fieri non debet, quod rectè dicitur; capitulum verò hoc, de voto intelligi debere, minùs veriſimile videtur eo ipſo, quia inſertum eſt titulo de juramento. Addo deniq; commutationē ſiue voti, ſiue juramenti fieri non debere abſque auctoritate Superioris, quando dubium eſt, vtrum ſit maius bonum, in quod prætenditur facienda commutatio.

Nec tu ei aliquatenus teneris.) *Concordat cap. 29. Sicut. infrà.* vbi inſtar Regulæ habetur: *Iuramentum enim non ligat, qui præſtitit, dum ille cui præſtitum fuerat, ſeruare negligit, quod promiſit.* Similis eſt vulgaris illa parœmia: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem*, & vel maximè valet *Reg. juris 75. in 6. Fruſtra ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat.* Neque obſtat *c. Noli æſtimare. 23. q. 1.* vbi dicitur, *quod hoſti ſit fides ſeruanda, & c. quod Deo,* vbi dicitur, *ſi maritus, & vxor promiſerint continentiam, licet alter non ſeruet, alterum tamen teneri ſeruare*; facit quoque *c. Innocens. 22. q. 4.* vbi fides fuit ſeruata illi, qui fraudulenter illam accepit.

Reſpondeo enim quandoq; obligationes ſe mutuo reſpicere, vt promiſi tibi certum aliquid, v.g. equum pro itinere, quod ambo cogitauimus, quia tu promiſiſti mihi viaticum pro eodem itinere, ſi tu neges viaticum, non teneor tibi dare equum, quia non aliter, niſi ſub conditione viatici equum tibi promiſi, & hoc loquitur iſte t. item *c. Conſtitutus. de pœnit.* & *l. Cùm proponas. 2. C. De pactis, & d. Reg. juris in 6.*

Quando autem obligationes ſe mutuò non reſpiciunt, id eſt non reflectuntur ad idem factum, ſed ad diuerſum, non licet venire contra juramentum,

tum, vt promiſi tibi ſub juramento aliquando dare certum librum, & tu aliàs nullà hujus promiſſionis à me juratæ habità ratione, juràſti aliquid facere pro me, etſi ego adimpleam promiſſionem meam, tu tamen perjurus eris, ſi non ſteteris juratæ promiſſioni tuæ, quia tu non promiſiſti ratione promiſſionis meæ, ſed ſimpliciter, neque de ſpecie ad ſpeciem admittitur compenſatio, vt not. *Panorm. hîc n. 4.* Cujus rationem bonam reddunt. *Salic. in d. l. Cùm proponas.* & *Felin. n. 5.* quia frangere fidem in eo ipſo actu, vel contractu, in quo alter illam violat, pertinet ad iuſtam ſui defenſionem; facere autem illud in alio actu & causâ planè diuersâ, ſapit offenſionem, & vindictam priuatam, quæ eſt prohibita.

Sic intelligi debet dictum *c. Deo Patri.* loquitur enim de marito, & vxore, qui ſimpliciter promiſerunt Continentiam Deo, non ſub conditione, ſi alter ſeruet, licet igitur vnus non ſeruet, non ideò alter liberatur, nam quæ ſine conditione promittuntur, ſine conditione exoluenda ſunt. *c. Vnico 32. q. 8.* *Ad c. Noli exiſtimare.* dicimus, quòd procedat, quando hoſti ad certum actum, vel tempus fuit fides promiſſa, ſeruanda enim eſt juxta dicta, quamdiu hoſtis in tali actu, vel tempore interim ſeruat fidem. Denique *c. Innocens*, loquitur eo caſu, quando quis extorſit juramentum ſimpliciter per fraudem, nullâ adiectâ promiſſione, etſi alter, qui deluſus eſt, promiſerit aliquid; quo pacto Gabaonitæ, de quibus illud c. loquitur, impetrârunt ab Iſraelitis juratâ promiſſionem de ipſis non exterminandis, etſi illi nihil viciſſim promiſerint.

Cap. IV. Ego N.

Idem Petro Subdiacono.

SVMMA.

Continet formam juramenti, quod Epiſcopi præſtant Pontifici, & legi poteſt in ipſo Iuris corpore. Neque habet difficultatem; Si qua eſt, aliis ponderandam relinquimus, cùm non pertineat ad communem vſum, videri poſſunt Felin. & Panorm. qui curſim hanc rem explicant.

Cap. V. Nullus.

Vrbanus Papa.

TEXTVS.

Nullus Epiſcopus Clericos ſuos, (niſi fortè quibus Eccleſiaſticarum rerum commiſſa fuerit diſpenſatio) ſibi jurare compellat.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus, ſapienter autem ita ſtatuit Pontifex, ne ſine causâ multiplicentur obligationes, cùm enim Clerici ratione ſui ſtatûs, & ordinis debeant ſubiectionem Epiſcopo, non eſt opus addere juramentum, niſi ex nouâ causâ impoſitæ adminiſtrationis ſuperueniente.

Cap. IV. Debitores.

Alexander III. Epiſcopo Vigilienſi.

TEXTVS.

Debitores ad ſoluendas vſuras cogi non debent, ſi verò de ipſarum ſolutione jurauerint, cogendi ſunt Domino reddere juramentum, & cum vſuræ ſolutæ fuerint, Creditores ad eas reſtituendas ſunt Eccleſiaſticâ ſeueritate, ſi neceſſe fuerit, compellendi.

EXEGESIS.

In quibus ſe obligauerant.) Ex hoc t. colligit *Panorm. hîc. n. 1.* quòd ex promiſſione ſimplici de ſoluendis vſuris non oriatur obligatio etiam naturalis. Quia, ſi vlla obligatio ſubeſſet, cogeretur debitor ſoluere ratione pacti, juxta *c. 1. De pactis.* ſicut cogitur ſoluere in caſu promiſſionis juratæ. 2. Vbicunque lex reſiſtit contractui, nulla oritur obligatio etiam naturalis. *l. Cùm lex. ff. De fidejuſſor.* quod procedit, etſi tantùm alteri contrahenti reſiſtat, vt ibi not. *Bart.* Sic in propoſito lex quidem non reſiſtit illi, qui recipit mutuum cum promiſſione ſoluendi vſuras, ſi faciat id ex neceſſitate, vt not. Innoc. in *c. Super eo. de vſuris.* & ibi plenè tractatur; ſed reſiſtit danti mutuum ſub conditione, vel intentione vſurarum, juxta *c. Conſuluit.* eodem. & tamen nulla obligatio oritur ex parte promittentis, qui per h. t. non cogitur ſoluere, niſi jurauerit, cogeretur autem ſoluere, ſi juramento ſecluſo naſceretur obligatio.

Cogendi ſunt Domino reddere juramentum &c.) Nota. Ex juramento præſtito ſuper vſuris ſoluendis duplicem oriri obligationem, Vna eſt primaria, & principalis reſpectu Dei, cuius conteſtationi de ſoluendis vſuris tenetur jurans ſtare, ne in vanum aſſumat nomen eius. Altera eſt ſecundaria, quæ per primariam conſequenter acquiritur exigendi vſuras, quas Deus vult ipſi ſolui propter promiſſionem inuocatione Nominis Diuini firmatam, etſi ipſa promiſſio ſecundum ſe nullam pariat obligationem, ſecluſo juramento. Neque placent qui negant, (inter quos Vallenſis. *hîc t. 24. §. 8.*) aliquid juris, ſiue obligationis acquiri tali Creditori. Nam vt rectè arguit *Panorm. hîc. n. 1.* Si id verum eſſet, non compelleretur ad relaxationem juramenti; relaxatio enim præſupponit vinculum. *c. Ad diſſoluendum, de deſponſ. impub.* & *l. Decem ff. De Verb. Obligatione.* Nec eſſet iſte jurans tutus, ex relaxatione Creditoris vſurarii, niſi obligatio, quâ tenetur Deo, tanquam teſti ſuo redundaret in ipſum, qui vt mutuum neceſſitate vrgente conſequeretur, vſuras ſub Diuino teſtimonio promiſit.

Ex quâ conteſtatione acquiſitam ſibi ſecundariam obligationem ſi vſurarius ſiue ſponte, ſiue Eccleſiaſticâ diſtrictione juxta *c. 1.* compulſus remittat, aliâ abſolutione opus non eſt, quia Deus non conſi-

deratâ iniquitate vſuras exigentis, juramentum tale recipit, ob ſolam nominis ſui reuerentiam, & jurantis Religionem, qui ſine peccato juramentum implere poteſt, ideóque per *h. c.* ad illius obſeruationem meritò compellitur; ceſſante igitur exactione, ceſſat juramenti obligatio orta ex ſola iniquitate exactoris. Si autem juramentum etiam ex parte jurantis iniquitatem contineret, nihil prorſus valeret. *c. Si verò. inf. & 22. q. 2.* per totum.

Creditores ad eas reſtituendas.) Obiicies 1. contra t. Creditores non videri compellendos ad reſtituendas vſuras cùm obligatio eis quæſita ſit de jure naturali, quæ per Principem tolli non debet. *Clem. Paſtoralis. de re judicata.* Reſp. 1. hanc obligationem Creditori ſolùm quæſitam eſſe per accidens ratione juramenti, non ratione contractûs, qui ex parte eſt ipſius illicitus, & inualidus. Neq; obſtat *c. Si diligentis. de foro compet. & reg. Iuris 42. in 6.* Acceſſorium naturam ſequi congruit principalis, vnde videtur colligi, neque valere juramentum, quod eſt acceſſorium contractui, cùm ipſum principale, videlicet contractus non teneat, ſtipulatio enim vſurarum eſt contra legem Diuinam, & Canonicam. *Toto tit. de vſuris.* Reſpondent *Hoſt.* & *Panorm. hic n. 2.* per promiſſionem, ſiue contractum acquiri obligationem homini, ſed hîc impediri propter iniquitatem, & turpitudinem contrahentis. Juramentum autem dirigitur in Deum, cui nulla obſtat turpitudo, aut prohibitio, quò minùs juramentum ſeruari velit, quod jurans ſine peccato ſeruare poteſt.

Ex quâ ſolutione infert *Panorm.* quòd vbi cauſa annullans principale, (vt in propoſito turpitudo, & iniquitas vſurarum) non concurrit cum acceſſorio, annullato principali, non annullatur acceſſorium. *fa. §. Si quis alium. Inſtit. de inutil. ſtipulat.* Neque diſplicet, quod reſpondet *Henricus Caniſius in Summa* ad hanc ipſam Reg. juris, eam ita exaudiendam eſſe, *niſi & ipſum acceſſorium certâ quâdam ratione principale ſit*, vbi in ſpecie allegat *h. s.* & ſentit, in hoc caſu juramentum ratione Religionis videlicet eſſe principale, contractum autem, ſeu pactum vſurarium acceſſorium cenſeri debere. Reſp. 2. Judicem Eccleſiaſticum habere poteſtatem, vt compellat ad relaxanda eiuſmodi juramenta eo ipſo, quia habet poteſtatem occurrendi peccato, & impediendi, ne fiat. Quâ ratione poteſt compellere vſurarium ad reſtituendas vſuras, quas ſine peccato retinere non poteſt, juxta *c. 1.*

Obiicies 2. ex *gl. h. c.* videri pugnare cum *c. 1.* vbi non videntur debitores cogi ad ſoluendum, ſed Creditores ad relaxanda juramenta. Reſpondet gl. cogendos eſſe debitores, cùm non petunt abſolui à juramento, quo ipſo ſignificat, debitores habere duplex remedium, videlicet, vt vel petant Creditores cogi ad relaxanda juramenta, juxta *c. 1.* vel ſi velint, aut cogantur ſoluere, habent remedium repetendi, quod ſoluerunt; juxta *h. c.* Verùm benè ponderat *Panorm.* hîc ſub finem, hâc ratione vanam eſſe diſpoſitionem huius *c.* ſemper enim debitores poſſunt petere, vt Creditores cogantur ad relaxanda juramenta, & ſic ipſi nunquam poſſent cogi ad ea implenda, quod tamen *h. t.* jubet. Sic ergò idē *Panorm.* poſt intricatas aliorum ſententias, remedia aduerſus eiuſmodi iuramenta ſuper vſuris ſoluendis præſtita aſſignat, & explicat, in *c. 1. n. 5. & ſeq.*

1. Diſtinguit duos caſus, aut enim nondum ſoluit quis vſuras, aut iam ſoluit. Ruiſus primo caſu, aut iurauit illas ſoluere ſimpliciter, aut iurauit non ſolùm ſoluere, verùm etiam nullam quæſtionem ſuper illis mouere, nec iudici quidquam denuntiare.

Primo caſu, quando quis iurat ſimpliciter ſoluere, remedia ſuppetunt iuranti. 1. Eſt, vt ſoluta, & iuramento ſic impleto poſtea repetat, vigore huius cap. 2. Vt petat Creditorem compelli ad iuramenti relaxationem vigore, *cap. 1.* Debet tamen hæc compulſio peti, & fieri ante terminum ſolutioni præfixū, eo enim elapſo, incideret in periurium, nec debet priùs audiri, quàm ſoluerit. 3. Remedium eſt, vt petat abſolutionem ab Epiſcopo, Epiſcopus enim poteſt abſoluere à iuramento iniuſtè extorto, vt *Innoc. not. hic & in c. Ad aures, quod met. cau. fa. c. 1. de voto*, vbi Epiſcopus diſpenſat ſuper voto, quod eſt de iure Diuino, ſicut iuramentum. Neque eſt hoc remedium ſubſidiarium, ſed æquè principale, ac prius, ideóque poteſt ſtatim adhiberi priori omiſſo, modò tam petitio abſolutiónis, quàm ipſa fiat ante lapſum termini, in quo, & poſt quem foret periurus, niſi ſolueret.

4. Remedium eſt, vt debitor conuentus ratione iuramenti excipiat, quòd non debet cogi ad illius obſeruantiam; cùm Creditor teneatur illud relaxare, & ſic petat illud relaxari, quia per viam exceptionis poteſt peti reſtitutio in integrum *l. Nam & poſtea. §. Si minor. ff. De jurejurando*; De quo remedio, etſi videatur dubitare *Panorm.* denique tamen id concedit, ſi excipiat, & de turpitudine vſurarii liqueat, antequam conſiſtat in mora ſoluendi. 5. Denique remedium eſt, vt Judex non requiſitus vltrò ex officio compellat Creditorem deſiſtere ab exactione vſurarum, iuxta *c. Tuas. de vſuris.* Quod tamen ipſum fieri debet ante lapſum termini, vt in reliquis dictum eſt.

Quando iurauit ſoluere, & ſimul nullam quæſtionem mouere, neque iudici denunciare; habet 1. Remedium ſoluendi, & poſtea repetendi, etſi enim iurauerit, non mouere quæſtionem, nec denunciare ſuper ſolutióne facienda, ſiue antequam fiat: non tamen iurauit, quòd nolit repetere vſuras, aut non denuntiare poſt ſolutionem factam, iuramentum enim hoc eſt ſtrictè intelligendum, *arg. c. Ad aures. quod met. cauſ.* 2. Remedium eſt denuntiatio non iudicialis, ſed Euangelica; nullum enim iuramentum obligare poteſt; quin quis poſſit denuntiare criminoſum Eccleſiæ, ſeruato tamen ordine correctionis fraternæ, ſine præmiſſâ monitione, de qua in *in c. Nouit. de jud. & c. Si peccauerit 2. q. 1.* Quo caſu denuncians ſe fundat ſuper ſalute proximi, & non niſi per accidens ſuper intereſſe ſuo. Addunt viam intimationis, ſeu inſinuationis, vt inſtet videlicet, vltro circa correctionem peccati, non velut ad inſtantiam partis, pro quo *Panorm.* allegat

c. Præ-

c. Præterea 2. deſponſal. 3. Remedium eſt, vt petat debitor abſolutionem à iuramento. 4. Vt Iudex ex officio iniungat iuramenti relaxationem. Quæ remedia coincidunt ferè cum illis, quæ ſuppetunt in priori caſu, ſiue membro.

In altero caſu principali, quando vſuræ ſunt ſolutæ, & debitor ſimpliciter iurauit non repetere, tria ex dictis remediis ſunt ad manus. 1. Vt petat abſolutionem huius iuramenti. 2. Vt petat Creditorem ad illud relaxandum compelli. 3. Vt hoc denunciet Iudici, quæ intelligi debent, vt ſuprà. Si verò ſoluit, & iurauit non repetere, nec vllam querimoniam facere, nec denunciare, ſupereſt nihilominus duplex remedium. 1. Vt denunciet Iudici, non iudicialiter pro ſuo intereſſe, ſed Euangelicè propter ſalutem proximi, ſeruato ordine correctionis fraternæ, per modum intimationis, aut Inſinuationis, vt paulò ante dictum eſt. 2. Vt Iudex ex officio Creditorem compellat ad reſtituendas vſuras iam ſolutas, itidem modo explicato.

Quæres, quando in his caſibus debitor petit relaxationem, ſeu abſolutionem iuramenti, nunquid debeat Creditor vocari? Reſp. 1. quandocunque iuramentum eſt obligatorium ex parte iurantis, & aliquod commodum affert recipienti, vt in propoſito, non debet reuocari, niſi vocatâ parte, quia nihil debet fieri in præiudicium partis abſentis. *c. 1. De cauſa poſſeſſ. & propriet. c. Inter quator de major. & obedient. c. Caueat, & c. Omnia 3. q. 9. l. De vnoquoque. ff. De re judic. & l. fin. C. Si per vim &c.* Confirmatur, abſolutio non debet fieri niſi cauſâ cognitâ, vt notat *Innoc. in c. Ad aures, quod met. cauſ.* & per ſe notum eſt, ſed plenâ cauſæ cognitio haberi non poteſt, niſi parte vocatâ *l. in cauſa. §. Causâ cognitâ ff. De minoribus. & ibi DD.*

Reſp. 2. cum *Panorm. hîc n. 13.* Si notoriè conſtet, juramentum continere turpitudinem ex parte recipientis, ita vt certum ſit, parti abſenti in hoc nullam defenſionem competere, tunc abſolutionem valere parte non vocatâ. Cùm enim hoc caſu ſententia valeat ſuper principali, videlicet contractu notoriè vſurario, fortiùs valebit abſolutio ſuper juramento acceſſorio, pro quo apertè facit. *c. Tuis. de vſuris.* vbi mandatur Iudici. vt vſurarios recipientes juramenta ſuper vſuris ſibi ſoluendis, vel ſolutis non repetendis, compellat ante ſolutionem, ab earum actione deſiſtere, & poſt ſolutionem illas reſtituere. Quod intellige de vſurariis notoriis.

Non repugnat autem dictum *c. Tuæ. c. Præſenti,* in quo jubetur jurans ad ſoluendum compelli, debet enim hoc intelligi, quando Iudici nondum conſtat contractum eſſe vſurarium, propter abſentiam partis, vel quia cauſa ante terminum ſolutionis præfixum non poteſt expediri, quod eſſe neceſſarium ad vitandum perjurium diximus ſupra; vel quia jurans non curauit petere abſolutionem; his enim caſibus vigore huius textûs debet compelli, vt aliorum ſententiis ventilatis, optimè concludit *Panorm.*

Cap VII. Ad noſtram. 1.

Idem Rothomagenſi Archiepiſcopo, & eius Suffraganeo.

S V M M A.

Cùm quidam P. pro certâ pecuniæ ſummâ poſſeſſiones, & redditus à debitoribus loco pignoris recepiſſet, juramento eos adſtringens, quòd nullum ei grauamen inferrent, donec ſoluerent; Archiepiſcopus verò dictum P. licet ſorte, ex poſſeſſionibus deductis expenſis, necdum receptâ, excommunicâſſet, Pontifex re ad ſe delatâ, juſſit eundem P. præſtitâ ſufficienti cautione abſolui. Debitores verò propter poſſeſſiones, & redditus contra juramentum ſubtractos, ad reſtituendum Eccleſiaſticâ Cenſurâ compelli, donec eidem pecunia perſoluatur. Quâ perſolutâ, ſi eundem P. aliquid vltra ſortem, deductis expenſis recepiſſe conſtiterit, idque reſtituere noluerit, eâdem excommunicationis ſententia præcipit innodari.

E X E G E S I S.

Nota, quòd juramentum eſt obſeruandum in formâ ſpecificâ, ſeu vt jacet, nec ſufficit illud adimplere in effectu; cùm ergò in propoſito jurauerint priùs pecuniam actualiter ſoluere, antequam quidquam moveret ratione pignoris, fuerunt obligati actu ſoluere, neque licuit, ex fructibus perceptis ſortem, aut illius partem deducere, & ſic compenſationem facere, quanquam compenſatio eſt ficta ſolutio. *l. Si peculium. §. 1. de ſtatu liber.* Cùm verò hic res acta fuerit inter Laicos, apparet Iudicem Eccleſiaſticum habere juriſdictionem in Laicos ratione juramenti, non ſolùm, quando agitur ad obſeruantiam eius, juxta *c. Fin. de foro compet. in 6. & c. Nouit. de judiciis.* verùm etiam, vt compellat recipientes ad relaxationem eius juramenti, quod turpiter receperunt, juxta *c. 1. ſuprà.*

Cap. VIII. Si verò.

Idem Senonenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Si quis alterum ſub grauiſſimo metu jus ſuum abjurare cogat, non eſt tutum, vt is, qui juramentum præſtitit, contra illud veniat, niſi tale ſit, quod ſeruatum vergat in interitum ſalutis æternæ. In Romanâ tamen Eccleſiâ ſæpiùs Clerici, qui coacti miniſterium Eccleſiæ abjurârunt, juramenti abſolutionem accipiunt, & permiſſi ſunt in eadem Eccleſia miniſtrare.

E X E G E S I S.

Jam diximus ſuprà. *c. Peruenit. I.* ex receptâ ſententiâ, juramentum etiam metu initum, eſſe obligatorium, etſi detur exceptio, vel actio ad illud re

ſcindendum, toto *tit. quod metûs causâ.* Sententiam autem contrariam, quam aliqui Vereres tenuerunt, non eſſe tutam in conſcientiâ, oſtendit Pontifex, dum ait, non eſſe tutum contra tale juramentum venire. Quare licet contrariam ſententiam non prorſus condemnet, cùm tamen communem hanc doctrinam in jus recipiat, vſúque Romanæ Eccleſiæ confirmet, illa erit in foro exrerno ſeruanda, quidquid altera ob auctoritatem DD. in foro interno probabilitatis fortaſſis habeat, vide *S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.* vbi ad x. præclarè ariam explicat, quomodo, & quando juramentum dicatur vergere in diſpendium ſalutis.

Cap. IX. Ex reſcripto.

Idem Sardinenſibus Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm Abbas quidam ſuper Summâ octo millium ſolidorum conueniſſet, & Monachi quidam quos Abbas obſides dederat, ſuper conuentione ſeruandâ jurâſſent, adbibitis etiam fidejuſſoribus; Pontifex juſſit, tam Abbatem & Monachos, quàm fidejuſſores moneri, de Conuentione adimplendâ; illos quidem ſub pœna interdicti ingreſsûs Eccleſiæ, hos autem ſub inbibitione celebrationis Diuinorum officiorum in eorum terrâ.

EXEGESIS.

Clarum eſt, tam Abbatem, & Monachos, quàm fidejuſſores potuiſſe compelli ad conuentionem juratam adimplendam, quia extra controuerſiam eſt, obligatorium eſſe juramentum, quod non vargit in diſpendium ſalutis. Illud aduerte, obſtagium, in qno ab Abbate poſitos fuiſſe Monachos, textus ait, eſſe conuantionem juratam, vel aliter firmatam, quæ adſtringit aliquem ad non exeundum de eerto loco, donec fuerit principali Conuentioni ſatisfactum, vt explicat *Hoſt. hic*, aſſerens hoc vocabulum communiter vſurpari in Franciâ, & Italiâ.

Cap. X. Querelam.

Idem Lundonenſi & Vigorienſi Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm Clericus V. jurâſſet R. Canonico Linconienſi annuatim de ſoluendis duobus Biſantiis nomine Eccleſiæ, ipſi à Canonico conceſſa, & per biennium id facere neglexiſſet; Mandat Pontifex, memoratum V. ſi voluntate, non neceſſitate ab ejusdem penſionis ſolutione ceſſauerit, à prædictâ Eccleſiâ remoueri, eámque prædicto R. reſtitui.

EXEGESIS.

Ex *h. c.* colligitur generalis pœna perjurii, quia videlicet perjuri non merentur regere eccleſias, vt dicitur in textu, neque ſunt ad illas admittendi. Ratio optima reddi poreſt, quia cùm Rectores Eccleſiarum conſtituantur ad defenſionem veritatis, & & Religionis, optimo jure hinc excludi debent violatores alterutrius, vel vtriuſque; Ob ſimilem rationem iidem periuri excluduntur à teſtimonio ferendo, licèt ſe emendauerint. *c. Teſtimonium. ſuprà. de teſtibus*, periurium enim directè pugnat cum officio teſtis, quod eſt dicere veritatem.

Cap. XI. Tua nos.

Lucius III. Nouienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Quando Religioſi Clericos jureiurando conſtringunt ad ſoluendum, vel præſtandum aliquid (ratione beneficij, ad quod ab ipſis præſentantur) præter ſolitam penſionem, è contra autem, quando poſtea iidem Clerici Epiſcopis, cùm ab ijs inſtituuntur jurant, quòd antiquam penſionem non augebunt, ſtandum eſt poſteriori juramento, quod ratione, & auctoritate Concil. Later. juvatur, Clericos autem pro periurio, quod vitare non poſſunt, ab Eccleſiis perpetuò excludendos, reſcribit Pontifex.

EXEGESIS.

Iurant, quòd antiquam penſionem &c.) *Hoſt. hic* dicit, quod licet diverſam formam jurandi Epiſcopi à Rectoribus Eccleſiarum, aliiſque Beneficiatis (Clerici enim non beneficiati regulariter non jurant, per *c. Nullus.* ſuprà) ſecundùm diuerſitatem locorum axigant, hæc tamen poſſe aſſignari, ſuper quibus ſecundùm jura conuenienter debent juramento adſtringi.

1. Quòd erit fidelis Epiſcopo, & obediens, *arg. d. c. Nullus.* ſuprà. 2. Quòd mandata illius honeſta adimplebit. *c. fin. De off. ord.* 3. Quòd nihil alienabit ſine ipſius licentiâ. *c. Abbatibus 12. q. 2. & c. In vendicationibus 17. q. 2.* 4. Quòd nomine Eccleſiæ vltra certam ſummam, arbitrio Epiſcopi determinandam, mutuum non contrahet *c. Quod quibusdam. de fideiuſſ.* 5. Quòd Eccleſiam non relinquet nec ad aliam ſe transferet ſine licentiâ Epiſcopi *c. Admones. de renunciat.* 6. Quòd jura Eccleſiæ pro poſſe, exiget, & defendet, vtilia eius procurabit, & nociua vitabit, etiam poſtpoſitis negotiis proprii patrimonii. *arg. c. Præſentium, & c. Placuit 7. q. 1. item c. Qui verò, & c. Nos autem 16. q. 1.* 7. Quòd nihil dedit, vel dabit, nec aliquod pactum faciet, vel aliquid illicitum committet per ſe, vel per aliũ pro adipiſcendâ Eccleſiâ *c. fin. De pactis & c. Nobis. de ſimo.* Si autem ſe inſcio aliquid ejusmodi commiſſum fuerit ab alio in ſui fauorem, quod vbi reſciuerit, mox ſignificabit Epiſcopo, & ad ipſius voluntatem renunciabit *c. penult. De elect.* 8. Quòd ordines ſub tempore recipiet, ſi non eſt ordinatus *c. Quæris. de æt. & qualit.* 9. Quòd in Eccleſia perſonaliter reſidebit, & in eo ordine deſeruiet, quem ipſius cura,

ſiue

ſiue beneficium requirit. *c. Quia nonnulli, & c. Relatum. de Cleric. non reſident.* 10. Quòd non ſoluet vltra antiquam, & ſolitam penſionem, neque ſe obligabit ad aliquod nouum onus, qui eſt caſus huius *c.* idq́ue beneficiatum neque ad dies vitæ ſuæ facere poſſe cenſet *Panorm. hîc. n. 1.* quod clariùs probatur ex *c. Præterea in fi. de cenſibus,* poſſet enim id aliquando Eccleſiæ eſſe damnoſum, *arg. c. Pernenit. de arbitr.* Intelligi autem hæc debent de argumento penſionis, aut oneris juramento, aut promiſſione firmato, ſi enim vltro absque vllâ obligatione Beneficiatus aliquid præter ſolitum det; vel præſtet, eiusq́ue rei ſufficiens teſtimonium, vel reuerſales illorum, in quorum gratiam id facit; poſt ſe relinquat, contra hoc *c.* & juramentum ſuum nihil delinquet, cùm Eccleſiæ ſufficienter per hoc ſit cautum.

Rectè verò obſeruat *Panorm. n. 5.* licet ad omnia ſuperiùs contenta obligetur Beneficiatus, nullo tamen iure eſſe expreſſum, quòd ad hæc omnia iuramento debeat adſtringi; vt ſignificant *Hoſt.* & alii. Contenta huius iuramenti; ſeu promiſſionis recenſeri. *23. c. 6. Ex Conc. Toletano 11. c. 10.* autumat *Panorm.* his verbis: *Qui ad Eccleſiaſticos gradus eſt aſcenſurus, non ante honoris conſecrationem accipiat, quàm placiti ſui adnotatione promittit, vt fidem Catholicam ſincerâ cordis deuotione cuſtodiens, juſtè & piè viuere debeat, & in nullis operibus Canonicis Regulis contradicat, atque vt debitum per omnia honorem, atque obſequij reuerentiam præeminenti ſibi* (id eſt ſuperiori ſuo) *vnusquisque dependat.*

Sed hæc forma potiùs refert illud juramentum quod in ordinatione, in manibus Epiſcopi faciunt, qui ſacros ordines recipiunt; quàm illud, quod beneficiati præſtant; cùm inſtituuntur; & in diuerſis Epiſcopatibus diuerſum eſſe ſolet. In Diœceſi Auguſtanâ, vt habetur *p. 3. Decret. Synod. c. 7.* hæc forma præſcribitur.

Ego N. promitto reuerentiam, & obedientiam Reuerendiſſimo Domino meo Epiſcopo Auguſtano, & ejus ſucceſſoribus Canonicè intrantibus. Vicarij ejus, & Iudicum Curiæ mandata fideliter exequar. Beneficio, ad quod inſtitui peto, ſecundum oneris annexi exigentiam fideliter deſeruiam, atque ab eo ſine ejusdem Domini Epiſcopi, aut Vicarij ejus licentia non diſcedam. Res, bona, & jura Eccleſiæ, & beneficij nullatenus alienabo, & indebitè alienata, quantum in me erit, fideliter recuperare ſtudebo. Sic me Deus adjuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.

9. Quâ formâ pleraque ſupra enunciata expreſsè, vel implicitè contineri conſideranti patebit.

Cùm poſterius juramentum ratione &c.) Nota I. Perjurium propriè eſſe, juramentum violatum, aut falſo aſſertum, prius eſt periurium promiſſorium, cùm videlicet violatur, quod promiſſum eſt, poſterius eſt aſſertorium, cùm affirmatur ſub conteſtatione Diuini Nominis, quod falſum eſt, aut negatur, quod verum eſt. Dices, hunc Clericum neutro modo fuiſſe periurum, non priori, quia nec verum negauit, nec falſum affirmauit, non poſteriori, quia periurium promiſſorium propriè eſt transgreſſio juramenti liciti, hic autem violatio promiſſa ampliòris penſionis; vel præſtationis, erat transgreſſio juramenti illiciti. Illicitum enim eſt aliquid ſcienter promittere; præſertim ſub juramento, contra auctoritatem ſuperioris *c. Venientis. infrà.* Erat autem contra auctoritatem; & jus Epiſcopi, ſic jurare, cùm contrarium illi jurandum eſſe Clericus ſciret; Non ergo propriè fuit periurus, imò rectè fecit transgrediendo, licet peccauerit iurando, vt probatur *22. q. 2.* per totum; & *c. Quanto, inf. h. t.* Neque incidit in pœnam periurii, quod infert inhabilitatem ad quæuis beneficia ſuſcipienda in perpetuum.

Aliorum ſolutionibus omiſſis, Reſp. I. cum *Panorm. n. 3.* Aut hunc Clericum promiſiſſe augmentum penſionis ſub pacto ad obtinendam præſentationem, aut non promiſit ſoluere ex pacto, ſed ſimpliciter. Priori modo fuiſſet reus Simoniæ, tale autem fuiſſe hoc promiſſum, ſiue iuramentum non eſt veriſimile, cùm in textu nulla fiat Simoniæ mentio; fuit ergo promiſſio iurata ſimplex ſine pacto obtinendæ præſentationis; Neque debuiſſet puniri, propter transgreſſionem, ſi hoc ſolum iurâſſet, ſed ideò incurrit pœnam *h. c.* quia poſtea iurauit contrarium, & ſic ſcienter conſtituit ſe inter duo iuramenta contraria, quorum priùs ſeruare non poterat, ſi poſterius ſeruare vellet, vel viciſſim, etſi licitè, non potuit habere voluntatem ſeruandi iuramentum præſtitum Religioſis, quia tenebatur in conſcientia ſeruare iuramentum præſtitum Epiſcopo, tanquam Superiori; in cuius præiudicium non poteſt ſe obſtringere inferiori. Non igitur fuit propriè periurus reſpectu horum Religioſorum, ſed ſolùm ſecundùm quam erat perplexus, nec potit vitare periurium. Vt benè tradit *Io. Andr. hîc*, etſi poſſet vitare ſecundùm rei veritatem, ſi intelligens prius iuramentum eſſe illicitum, adeòque nec obligatorium, ſolum obſeruare vellet poſterius præſtitum Epiſcopo.

Reſp. 2. Caſum h. c. in quo Clericus puniatur pœnâ periurij, propter juramentum illicitum, temerariè factum, in præiudicium auctoritatis Epiſcopalis, & beneficij ſui eſſe ſingularem, neque extendi debere ad alios caſus, nam aliàs pro temerario juramento non debere quem priuari beneficio, nec inhabilitari ad promotionem, patet ex *c. Sicut, inf. h. t.* & not. *gl. in c. Florentina. d. 85.* & *c. Diffinitio. 22. q. 4.* item *c. Significauit, & c. Grauis de cenſibus.* Ex quibus planus eſt intellectus totius c. & patet ratio cur poſterius juramentum debeat ſeruari; Decretum autem Concilij Lateranenſis, ad quod ſe refert Pontifex, habetur *c. Prohibemus de Cenſibus.*

Cap. XII. Cùm quidam.

Innocentius III. Archiepiſcopo Piſano.

S V M M A.

In Epiſcopos periuros tanto grauiùs eſt vindicandum, in quanto maiori ſunt dignitate, & quanto plus nocent exemplo. Illi verò, qui jurant, non loqui patri, vel matri, ſorori, vel fratri, aut eis humanitatis obſe-

obſequium non exhibere, abſoluendi ſunt ab illiciti obſeruantiâ juramenti.

EXEGESIS.

Vtrumque huius c. membrum planum eſt. In poſteriori hoc ſolùm obſerua, Iuramentum tale ſolùm eſſe illicitum, ſi fiat ex indignatione, aut averſione ab eiuſmodi perſonis, nòn ſi ex juſtâ cauſâ, vt ſi prouocarent ad peccatum. Neque opus eſt abſolutione propriè dictâ à tali juramento illicito, cùm juramentum ſit vinculum iniquitatis. *c. Inter cetera. 22. q. 4.* ſolùm ergo intelligitur abſolutio ad cautelam, ſiue declaratio invaliditatis.

Cap. XIII. Sicut.

Idem.

SVMMA.

Cùm Prior quidam ex calore iracundiæ aduerſùs alium Religioſum ſuccenſus juraſſet, ſe in clauſtro Profeſſionis ſuæ vlteriùs non moraturum. Reſpondet Pontifex, Iuramentum hoc eſſe illicitum, & dicto Priori exemplarem pœnitentiam injungendam.

Neque hoc c. quidquam difficultatis habet.

Cap. XIV. Veritatis.

Clemens III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, hæredes Vaſalli Eccleſiæ Romanæ, qui ſibi, vel alicui Succeſſorum ſuorum jurauerint, minimè compellendos, vt aliis ſucceſſoribus iteratò jurent, etſi fidelitatem illis non minùs, ac ſi juraſſent, ſemper teneantur obſeruare.

EXEGESIS.

Vt hæredes tui, qui nobis &c.) Nota I. Pro intellectu c. ex caſu, quē format *gl.* Clementem III. indulſiſſe Guilielmo Regi Siciliæ, ne ſibi teneretur præſtare juramentum fidelitatis pro Regno Siciliæ, (ſine præiudicio tamen ſuo & Succeſſorum,) quo minùs hæredes ipſius ſibi; & illis fidelitatem præſtare tenerentur. Super quâ indulgentiâ quæſitum fuit in præſentiâ Regis, vtrùm ſinguli hæredes ſingulis Pontificibus hoc juramentum præſtare deberent? Duo Cardinales, qui Sedis Apoſtolicæ erant Legati, tum præſentes cenſuerunt, hæredes Regis teneri jurare fidelitatem Papæ Clementi, & Succeſſoribus eius, illo autem præſtito, non teneri vlteriùs ſucceſſoribus jurâre fidelitatem, quam interpretationem probauit Clemens, ita tamen, vt hæredes perinde tenerentur eſſe fideles, ac ſi iteratò jurâſſent.

Nota II. Hunc textum ſic ſummari & redigi velut ad generalem hanc Regulam: Vaſallus, qui jurauit Prælato, ſucceſſoribus jurare non tenetur, Gloſſa autem & DD. qui diſſentire videntur, in effectu cum illâ coincidunt, non enim prorſus indiſtinctè loquuntur, ſed ita diſtinguunt; Quòd vbi quis coniunctim, ſeu copulatinè juravit Domino, & ſucceſſoribus eius, non compellitur iterum jurare, quia ex parte jurantis juramentum eſt perpetuum, habet enim pro obiecto non ſolùm Dominum modernū, verùm etiam eius ſucceſſores. Si autem quis ſimpliciter juraverit, nullâ de ſucceſſoribus factâ mentione, tunc compellendum, vt ſingulis ſucceſſoribus juret, & ſic intelligi debere jura, quæ iterationem juramenti exigunt.

Sed hæc diſtinctio non omninò videtur ſatisfacere textui, in quo ſub disjunctione indulgetur, vt ſi hæredes Domino moderno, vel eius ſucceſſoribus aliquando juraverint, non teneantur vlteriùs jurare ſucceſſoribus aliis, ſufficit ergò juramentum etiam ſine commemoratione ſucceſſorum huic, vel illis præſtitum, ne quis teneatur iterum, & ſingulis jurare.

Panorm. hic n. 2. rurſus diſtinguit; aut enim Iuramentum ſimpliciter præſtatur Domino, ſub nomine eius proprio, & perſonali, vt promitto tibi Guilielme, aut ſub nomine dignitatis, vt promitto obedire Rom. Pontifici, aut Epiſcopo Senenſi. Priori caſu cenſet jurandum eſſe ſingulis ſucceſſoribus, non item poſteriori, tum enim iuramentum extendi etiam ad ſucceſſores, quia dignitas non variatur ex diverſitate præſidentis iuxta *c. Si gratioſè. de reſcript. in 6.* Verùm hæc ratio etiam procedit in caſu priori, licet enim nomen exprimatur proprium, aut perſonale eius, cui iuratur, abſque mentione dignitatis, aut ſucceſſorum: ſi tamen iuramentum verſetur circa rem, non niſi ad dignitatem Domini, & ſucceſſorum pertinente; quale eſt iuramentum fidelitatis, extenditur ſanè, & tranſit tum ad hæredes iurantis, tum ad ſucceſſores iuramentum recipientis. Cuius ſententiæ eſt *Couar. in c. Quamuis pactum. part. 1. §. 5. n. 5. ✠. Tertiò.* & ſequitur *Barboſa hic in Collectaneis DD. n. 5.* vt adeò vniverſim verum ſit, Vaſallum, qui iurauit Prælato, ſucceſſoribus iurare non teneri, niſi conſuetudines, aut leges aliud diſponant.

Nota III. Quod ex dictis colligi poteſt, iuramentum reſpectu recipientis quandoque eſſe perſonale, ſi videlicet vni perſonæ fiat. v. g. ad illius vitam, vt nec expreſsè, neque implicitè referatur ad ſucceſſores; quandóque reale, ſi videlicet alterutro modo extendatur, & tranſeat ad illos; vt explicatum eſt. Reſpectu autem iurantis iuramentum ſemper eſt perſonale, & nunquam reale, neque tranſit ad hæredes, vel ſucceſſores, quia licet quis poſſit obligare hæredem, in merè civilibus, aut temporalibus, imò pactum, non factâ mentione hæredum, regulariter tranſeat in illos. *l. Veteris. C. De contrahendâ, & commit. ſtipul.* Secus tamen eſt in obligationibus ſpiritualibus, quæ non ſuſcipiuntur, neque ligant, niſi ex voluntate propriâ.

Vnde inferunt *Ioan. Andr. & Panorm.* non ſolùm hæredem in his non obligari ex iuramento defuncti, ſed neque ratione illius poſſe conveniri in foro Eccleſiaſtico, neque in hoc caſu habere locum. *C. De foro compet. in 6.* quod generatim cauſas, in quibus iuramentum intervenit, ad hoc forum remittit.

Vbi

Vbi tamen rectè advertit *Garcias Gironda, de priuilegiorum explicatione n. 1552.* & *Barboſ. loco cit. n. 7.* licèt iuramentum non tranſeat ad hæredes, quoad periurium, tranſire tamen, in quantum attinet ad pactum, aut contractum, & illius obſeruantiam, quem defunctus iuramento firmauit, non ſolùm, ne anima ipſius lædatur, vt iſti volunt, verùm etiam, quia defunctus ſecundùm iura potuit obligare hæredes, ſeu ſucceſſores ad contractûs eiuſmodi obſervantiam, etſi non potuerit imponere obligationem ſpiritualem iuramenti, quæ ex virtute Religionis voluntate propriâ contrahitur. Ob quam cauſam, ſi plures ex aliquâ Communitate aliquid adimplere iuraverint, licet omnes deceſſerint, ſucceſſores obligantur ad obſeruantiam promiſſionis, aut contractus iuramenti.

Cap. XV. Verum.

Cœleſtinus III. Brunduſienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex de illis, qui inuitè pro vitâ, & rebus ſeruandis juramentum fecerunt, ſe nihil aliud arbitrari, quàm Prædeceſſores Pontifices arbitrati ſunt, qui tales à juramento abſoluerunt. Ceterùm non eis ita expreſſè dicendum, vt juramenta non ſeruent, ſed ſi ea non attenderint, non ob hoc eſſe tanquam pro mortali crimine puniendos.

E X E G E S I S.

Tanquam pro mortali crimine, &c.) Juramentum metu factum obligare jam dictum eſt ſuprà *c. Peruenit I. & c. Si verò.* Illud hîc difficultatem habet, vtrùm juramentum tale ſolùm obliget ad culpam venialem, & non ad mortalem? Prius videtur concludi ex hoc textu; dicit enim vniuerſim Pontifex *violatores eiuſmodi juramenti non eſſe tanquam pro mortali crimine puniendos*, non ergo peccant mortaliter, ſiue materia ſit grauis, ſiue lenis, alioquin immeritò Pontifex illos relaxaret à pœnâ mortali crimini debitâ, cuius ſententiæ ſunt, *Jo. Andr. & Hoſt. hîc. Angelus in Sum. Verb. Iuramentum n. 10.*

Sed tenenda eſt communiter à Theologis recepta ſententia contraria, quam tenet *S. Thomas 2. 2. q. 98. a. 3. ad 1.* vbi, cùm hoc ipſum cap. ſibi objeciſſet, reſpondit, *per metum, & coactionem non auferri juramento promiſſorio vim obligandi reſpectu eius, quod licitè fieri poteſt.* Et *ideò, ſi aliquis non impleat, quod coactus jurauit, nihilominus perjurium incurrit & peccat. Poteſt tamen per auctoritatem Summi Pontificis (imò & Epiſcopi, aut alterius poteſtatem delegatam habentis) ab obligatione juramenti, præſertim ſi coactus fuerit tali metu, qui cadere poſſet in virũ conſtantem, jurans abſolui. Quòd autem dicitur, tales non eſſe puniendos tanquam pro mortali crimine, non ideò dicitur, quaſi non peccent mortaliter in foro conſcientiæ*, ſed quia in foro externo minor eis pœna infligitur, propter circumſtantiam metûs, quo facilè percellitur humana fragilitas.

Addit *Barboſ. in collectaneis hîc n. 4.* Etſi crimen aliquando latiùs ſumatur pro quolibet peccato mortali, magis tamen propriè hîc, & ſtrictè accipi pro graviôri, & enormi ſcelere, quod ſit accuſatione, & damnatione digniſſimum, juxta *c. Apoſtolus d. 81. gl. 1. in Reg. peccatum. de reg. iuris in 6. Panorm. in c. Teſtimonium, n. 3. de teſtibus.* Hoc igitur ſenſu poſteriori poſſe accipi verbum Crimen in præſenti, vid. etiam illos, qui grave licèt & enorme ſcelus committant, non eſſe pro gravitate talis criminis puniendos, propter circumſtantiam metûs, qui, licèt non tollat, attenuat tamen culpam. *c. Sacris. de his, quæ vi, met. cauſ.* Quæres vtrùm, ſi quis ex metu juramento promittat rem modicam, itidem peccet mortaliter? Reſp. etiam in hâc re excuſare parvitatem materiæ, vt contra quoſdam ex communi ſententiâ, multis allegatis probat *Sanch. l. 2. in Decal. c. 4. n. 23.* cum quo etiam in reliquis, quæ de obligatione juramenti ibi dicit, convenimus.

Cap. XVI. Veniens.

Innocentius III. H. & S. & M. Ciuibus Venetis.

S V M M A.

Cùm quidam A. alternatim conuitia inferendo cùm M. certâſſet, ideóque graues inimicitias incurriſſet, tandem ex ſuggeſtione amicorum alter iurauit in ſatiſfactionem iniuriarum, horum Ciuium obedire mandato, non credens ſe tale quid commiſiſſe, propter quod aliquid graue ei deberet imponi. Illi autem ipſi impoſuiſſent, ne intraret Curiam Ducis, niſi cùm omnes per edictum generaliter vocarentur. Verùm cùm is, vtpote Conſiliarius Ducis, & multarum Eccleſiarum Advocatus obtenderet, ſe taliter nunquam curaturum, ſi tam ſibi contrarium mandatum præſciuiſſet, Pontifex mandat, vt Patriarcha Gradenſis, ſi hoc mandatum priori juramento (quo vid. Duci, aut Eccleſiaſticis obſtrictus erat) vtpote licitè facto repugnet, auctoritate Apoſtolicâ declaret hoc poſterius mandatum non eſſe ſeruandum.

E X E G E S I S.

Ex hoc textu ſumi poteſt generalis Regula, Iuramentum poſterius nunquam obligare contra iuramentum prius licitè factum, quia nemo poteſt ſibi imponere obligationem priori legitimæ obligationi contrariam, cùm non poſſit ſe propriâ auctoritate ab illâ exſolvere, vt clarum eſt.

Cap. XVII. Breui.

Idem Magiſtro Apollinari.

S V M M A.

Sciſcitanti, vtrùm qui jura Eccleſiæ pro poſſe defendere

ſendere iurauit, ſi neceſſitate imminente requiſitus duxerit appellandum, periurij reatum incurrat? Reſpondet Pontifex, talem per appellationem à periurio non excuſari, niſi difficultas exiſtat, ob quam non poſſit Eccleſia ſubuenire.

EXEGESIS.

Ex hoc t. univerſim notat gloſſa, quòd appellatio fruſtratoria non excuſet ab eo, quod quis tenetur facere. Eſt enim appellatio remedium adversùs iniuſtitiam, non illius aſylum; eſt autem vbique iniquum recuſare defenſionem Eccleſiæ, quam præſtare poteſt, & multò magis ſi ad palliandam iniquitatem, per appellationem ad ſuperiorem Iudicem confugiat.

Cap. XVIII. Quanto.

Idem Illuſtri Regi Aragoniæ.

SVMMA.

Cùm Conſiliarii hunc Regem induxiſſent, vt juraret ſine conſenſu populi vſque ad certum tempus conſeruare monetam patris, quæ ſub ipſius mortem fuerat legitimo pondere defraudata, ideóque Rex ab hoc juramento peteret abſolui; Reſpondet Pontifex, non tam abſolutionem à juramento, quàm eius interpretationem eſſe neceſſariam. Vel enim Rex, cùm jurauit, monetam, aut falſam, aut legitimam eſſe credidit, ſi prius, juramentum fuiſſet illicitum, & peccatum confitendum, ac pro eo ſatisfactio iniungenda; ſi poſterius, juramentum fuit licitum, & ſeruandum. Vt verò irreprehenſibiliter obſeruetur, mandat Pontifex, vt reprobatâ monetâ illegitimâ, alia ſub nomine patris cudatur, ſecundùm eum ſtatum, quem tempore Patris habuit meliorem, vt pariter expendatur cum eâ, quæ falſata non fuerat, per quod & diſpendium vitari poterit, & juramentum ſeruari.

EXEGESIS.

Non tam erat abſolutio neceſſaria, &c.) Jam ſæpius dictum eſt, ab illicito juramento non eſſe abſolutionem neceſſariam, ſed ſufficere interpretationem, & nullitatis declarationem, ratio eſt, quia abſolutio præſupponit vinculum. *c. Ad diſſoluendum, de deſponſ. impub. & l. Decem. ff. De Verborum obligation.* Sed juramentum illicitum non ligat *22. q. 4.* per totum. Neque enim Deus, cui principaliter præſtatur, vult quemquam obligare, aut obſtringere ad iniquitatem, ergo vbi nullum eſt vinculum, nulla locum habet propriè dicta ſolutio, aut abſolutio.

Vt irreprehenſibiliter obſeruetur, &c.) Notat *Panorm. hîc n. 2.* ſi juramentum ſeruari non poteſt in formâ ſpecificâ, debere ſeruari eo modo, quo poteſt. Ideóque mandare Pontificem, vt Rex iſte, qui jurauit conſeruare Monetam patris ſui, ſed licitè id facere non poterat, quod ponderi nimium detractum eſſet, faceret id, quatenus poſſet, cudendo ſimilem monetam juſti ponderis, &c. quod Juramentum habet vim clauſulæ, ſi non valet, quod ago, ago vt valeat, quantum valere poteſt, *concord. t. Ad noſtram. in 3.* Dices Pontificem hâc ratione fuiſſe auctorem falſi, juſſit enim monetæ inſcribi nomen Patris Regis tanquam autoris, cùm tamen non fuerit autor. Reſpondetur, Pontificem habuiſſe huius rei poteſtatem, ad damnum populi ex monetâ defraudatâ redundans reſarciendum, neque voluit Patrem Regis eſſe autorem huius monetæ in indiuiduo, ſatis erat ad falſum vitandum fuiſſe autorem illius in ſpecie, qui aliud credebant, ſuo id errori imputare debuerunt.

Verumtamen ſi moneta &c.) cap. huius ſumma ſic ad duo capita redigi poteſt: Rex qui jurauit conſeruare certam monetam, ſed ponderis non iuſti, vel ſciuit monetam eſſe pondere ſuo defraudatam, & iuramentum iſtud tanquam illicitum ſeruare non debet; vel non ſciuit, & iuramentum ſeruare debet eo ſaltem modo, quo poteſt. Generatim extra hunc caſum, ſic mens Pontificis declaratur: Si Juramentum ſit illicitum, non indiget abſolutione, neque poteſt illud ſeruare. Si verò ignoranter iurauerit, debet illud obſeruare, ſi aliquo modo ſine peccato poteſt.

Panorm. ✝. Verumtamẽ. addit membrum 3. quod ex illo refertur in Summâ Corporis Juris Canonici inſertâ, videlicet: Si autem Iurauerit licitum, quod putabat illicitum, debet obſeruare iuramentum, ſed de animo deprauato aget pœnitentiam. Sed profectò hoc membrum ſuperuacaneum eſt, neque ad mentem Pontificis; non enim datur medium inter putare aliquid illicitum, & putare licitum, neque ſupereſt tertium; Illud ſiquidem putare illicitum, quod à parte rei eſt licitum, continetur ſub primo, perinde enim eſt, ſiue aliquis iuret ſcienter, quod putat illicitum, ſiue à parte rei ſit tale, ſiue ex errore tale exiſtimet. Non igitur Pontifex in Verb. *Verumtamen*, nouum membrum aſſignat, ſed præſtationem iuramenti ſacrilegam exaggerat, & conſcientiam illius ſuper eâ re ſtimulat ad pœnitentiam agendam.

Cap. XIX. Venientis.

Idem Conſulibus & populo Tridentinis.

SVMMA.

Cùm Tridentini appellationibus ad ſedem Apoſtolicam interpoſitis non deferrent, quòd illorum Conſules initio Magiſtratûs tenerentur jurare, ſe ſuper munus, & plagiariis ſecundùm Ciuitatis conſuetudinem judicaturos, & infrà 28. dies ſententiam executuros, ideóque dicerent, ſe hoc juramento ſaluo non poſſe appellationibus deferre; mandat Pontifex, vt

in po-

in poſterum appellationibus legitimè interpoſitis (ſecundùm leges Ciuiles, & Canonicas) deferant, quòd prædictum juramentum eos excuſare non poſſit, in quo debet intelligi jus ſuperioris (Cæſaris videlicet, & Pontificis) exceptum.

EXEGESIS.

Ex hoc textu forma Regulam, quæ quotidie allegatur: iuramentum non obligat ſubditum iurantem in præiudicium iuris, ſeu auctoritatis ſuperioris, in re videlicet pertinente ad iurisdictionem, vel officium illius, cui per iuramentum, vel obligationem contrariam à ſubdito nil poſſe detrahi, manifeſtum eſt.

Cap. XX. Ad noſtram II.

Idem Piſano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm I. & G. Petro vſuras non modicas perſolniſſent, nec apud vllum Iudicem ſe ſuper his quæſtionem moturos juràſſent, etſi Creditor in teſtamento hæredibus præcepiſſet, vt vſuras omnibus, qui probâſſent eas ſe dediſſe, reſtituerent, neque tamen hæredibus id negligentibus I. & G. propter huiusmodi juramentum dictas vſuras repetere attentarent; mandat Pontifex, vt rei veritate probatâ, & cognitâ hæredes ad ejusmodi vſuras reſtituendas per Eccleſiaſticam cenſuram compellantur.

EXEGESIS.

Hoc *c.* intelligitur ex *c. 1. & c. 6. debitores ſuprà h. t.* vbi Vſurarii iubentur compelli ad relaxationem iuramenti de vſuris præſtandis, & debitoribus conceditur remedium petendi abſolutionem ab eiusmodi iuramento. Vide vtrobique dicta. Apparet autem, hunc Creditorem in teſtamento vltrò relaxâſſe hoc iuramentum debitoribus, eo ipſo, quia juſſit vſuras reſtitui illis, qui eas ſe dediſſe probâſſent.

Cap. XXI. Ad noſtram III.

Idem Neapolitano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm ab iſto Epiſcopo juramentum eſſet extortum, quòd in omni cauſâ deberet ordinem judiciarium ſeruare; ſic illud juramentum Pontifex interpretatur, vt conſonet Canonicis inſtrumentis, videlicet in cauſis manifeſtis, & notoriis, in quibus jura nolunt ſubtilitates ordinis judicarii obſeruari, Epiſcopum ad illum ordinem ſeruandum non teneri, ſimulque addit alterum intellectum, quòd videlicet juraueris in omnibus cauſis ordinem judicarium obſeruare, in quibus ſecundum jura obſeruari debet.

EXEGESIS.

Manifeſtum eſt ex præcedente *c.* nullum juramentum obligare contra Canones, quia per hoc læditur jus ſuperioris, notorium autem cenſemus, quod vel per Confeſſionem, vel legitimam probationem notum fuerit, aut per euidentiam rei, quæ nullâ poſſit tergiuerſatione celari *arg. c. Cùm olim. de Verb. Signif.* Non ergò in tam claris opus eſt ſubtilitate juris, ſed ſufficit Proceſſus Summarius, in quo tamen ſeruari debent ſubſtantialia judicii, vt citatio, probationes, & reliqua ad cognitionem cauſæ neceſſaria, &c. ideóque textus dicit, non per omnia juris ſubtilitates in notoriis ſeruari debere, eóque ipſo ſignificat ſeruanda aliqua, ea videlicet, quæ ad ſubſtantiam judicii pertinent.

Cap. XXII. Ea te.

Idem Iudici Carolitano.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopus Turritanus à Iudice Carolitano nomine Pontificis, & ex mandato illius juramentum fidelitatis exegiſſet, is verò aſſereret, quòd Piſano Archiepiſcopo ejusmodi præſtiterit juramentum, reſcribit eidem Pontifex, ſi juramentum præſtitum Piſano, ei, quod præſtare juſſus erat Turritano, ſit contrarium, illicitum eſſe judicandum, eóque non obſtante, illud, quod per Turritanum ex debito petitur, exhibendum; vel ſi præſtitum præſtando contrarium non ſit, hoc quoque ſine difficultate præſtandum.

EXEGESIS.

Huius *c.* intellectus eſt breuiter iſte, ſi Vaſallus, vel Officialis, jubeatur à Domino juramentum fidelitatis ſibi debitum præſtare alicui Delegato nomine Domini, & Vaſallus illud præſter alteri, ſiue non ſit ad mentem Domini, ideóque illicitum, ſiue ſit, cogitur illud rurſus præſtare in manibus Legati à Domino deſignati. Rationem aſſignat Pontifex *t.* initio *cap.* quia onus non remittitur, ſed augetur, cùm alicui improuidè ſoluitur, quod alteri ex debito eſt præſtandum.

Cap. XXIII. Quinta Vallis.

Idem Alatrino Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm filiæ huius Quintauallis aliis mulieribus iniuriam irrogâſſent, & ipſe pro ſatisfactione juràſſet, ſe illarum pariturum mandato: hæ verò mandâſſent, vt ſi filii ipſius, aut vxor rurſus contumeliam mulieribus illis inferrent, idem Quintauallis filias, & filios exhæredaret, & à ſe propriam remoueret vxorem; Reſcripſit Pontifex, licitum fuiſſe juramentum, ſed mandatum illicitum, ideóque reuocandum, aut non ſeruandum.

EXEGESIS.

Hoc c. redigitur in iſtam Regulam, qui jurauit ſtare mandato alicuius, non tenetur parère, ſi præcipit illicita, v. g. ſi jubeatur ſine cauſâ exhæredare filios, vel repudiare legitimam vxorem.

Cap. XXIV. Tua nos.

Idem Archiepiſcopo Terraconenſi.

SVMMA.

Cùm Coniuges quidam juràſſent, ſe nunquam deinceps cohabitaturos, vir verò vxorem poſtea repeteret inſtanter, ſed illa redire nollet: reſcripſit Pontifex, ſi ambo continentiam promittere, & ſeruare voluerint, permittantur ſeorſim commorari; alioquin ſi vir voluerit continere, vxorem compellendam, vt reuertatur ad ipſum, ſub ſententiâ excommunicationis, fuiſſe enim iuramentum temerarium, & adulterium, vtrinque commiſſum.

EXEGESIS.

Cùm Pontifex in fine dicat adulterium fuiſſe commiſſum, licet id in caſu abiuratæ cohabitatiois non exprimatur, rectè tamen colligimus, crimen illud fuiſſe probatum. Quod ſecluſo juramento, juſtam quidem cauſam præbuit diuortio, nihilominus temerarium fuit iurare, ſe in perpetuum nolle cohabitare; cùm facilè ſequatur in talibus pœnitentia, aut ius propter periculum incontinentiæ ad cohabitandum compellat, vt ſignificat Pontifex.

Cap. XXV. Quemadmodum.

Idem Genuenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Is qui cum Muliere jurauit contrahere, poteſt illam repellere propter ſuperuenientem fornicationem, vel deformitatem, non propter præcedentem, item propter non impletam, aut violatam conditionem, ſi juramentum fuerit expreſsè, vel implicitè conditionatum. Temerarium quoque eſt juramentum, ſi vir juret, quòd ſuper nullo crimine vxorem accuſabit. Si tamen jurauerit, eam non accuſare propter jurisiurandi religionem, quia poteſt ſecundum jura illi facere veniam huius delicti, poterit tamen, ſi nulla ſit ſpes emendationis eam denunciare ſecundùm ordinem correctionis fraternæ ad agendam pœnitentiam.

EXEGESIS.

Caſus matrimoniales, qui hoc c. recenſentur, pertinent ad materiam de ſponſalibus, & diuortio, ideóque non immoramur. Juramentum enim ſequitur naturam eius actûs, cui adiungitur.

Cap. XXVI. Etſi Chriſtus.

Idem Abbati & Capitulo Caſtellienſi.

SVMMA.

Demonſtrat Pontifex ex ſcripturis, ex juſtâ, aut neceſſariâ cauſâ licitè jurari etiam à Chriſtianis (quod relinquimus Theologis, & Contrauerſiarum tractatoribus) quibusuis, ideóque etiam huius Monaſterii Religioſis reſcribit, vt quantum quidem poſſint, juramentum euitent, volens tamen indemnitati Monaſterii prouidere, indulget quatenus poſſint in cauſis ejuſdem Monaſterii, deficientibus aliis teſtibus, teſtimonium (intellige ſub juramento, de hoc enim agitur) perhibere veritati.

EXEGESIS.

Dices, ſecundùm ius commune etiam ſtantibus aliis teſtibus, poſſe Monachos in cauſâ ſui Monaſterii teſtimonium ferre, iuxta c. *Inſuper*, c. *Tuis*, & c. *Nuper de teſtibus*, non eſt ergò opus indulgentiâ, vt poſſint aliis teſtibus deficientibus id facere. Reſp. cum *Barboſ. in Collectan. hîc n. 7.* Maioris perfectionis eſſe, vt viri perfectionis ſtudioſi ſuppetentibus aliis teſtibus iuramentum declinent, etſi id illis prohibitum non ſit; quando autem neceſſitas Monaſterii v.g. in defectu aliorum teſtium, vel alter id poſtulat, abſque omni præiudicio perfectionis iurare poſſunt. Cùm autem Pontifex dicit, ſe id indulgere, perinde eſt, ac ſi diceret, id ſibi placere, ſeu ipſis conſentire. Quo pacto Paulus in textu allegatus indulſit Timotheo, bibere vinum propter infirmitatem ſtomachi.

Cap. XXVII. Sicut II.

Idem Epiſcopo Amelienſi.

SVMMA.

Cum Canonici Tridentini iuramenta quædam in damnum Epiſcopalis iuris feciſſent, ante electionem Epiſcopi: Pontifex re intellectâ, electo Epiſcopo pœnitentiam iniunxit, & rei veritatem juſſit indagari, eâque deprehenſâ, in damnum Epiſcopalis iuris attentata in ſtatum debitum reduci.

EXEGESIS.

Non iuramenta, ſed periuria &c.) Nota I. iuramentum illicitum per hunc textum largo modo poſſe dici periurium, vt idem ſit, quod iuramentum indiſcretum, ſiue illicitum, clarum enim eſt, periurium hîc non accipi propriè pro transgreſſione iuramenti liciti.

Nota II. Generatim, quòd iurans ante ſuam promotionem in præiudicium ſuæ dignitatis, aut officij, non tenetur ad obſeruantiam eius poſt promotionem, ita in terminis docet *Panorm. hîc n. 1.* dans exemplum in his Canonicis, qui fortè ſtatuerant, vt qui-

quicunque ex illis fieret Epiſcopus, ſeruaret quædam, quæ tendebant in præiudicium Eccleſiæ, ſiue dignitatis Epiſcopalis; item in Cardinalibus, qui ante electionem exigunt juramenta Sedi Apoſtolicæ præiudicialia ab eligendo Pontifice ſervanda, idque generatim de vtriſque aſſerit *Silu. V. Juramentum 4. q. 15. Flamin. de reſign. beneficiorum. l. 3. q. 18. n. 107. vbi n. 102.* idem reſoluit de principe ſeculari, quòd videlicet, ſi iurauerit ante electionem (intellige in capitulatione ab Electoribus proponi ſolitâ) aliquid in præiudicium dignitatis ſuæ, aut Regni, vel Eccleſiæ, poſt electionem poſſit imò teneatur id revocare, vel non ſervare; quod generatim denique de quovis promoto ſequuntur allegati *à Barb. hic in Collect. n. 3.* idémque expreſsè habetur *cap. Cùm contingat. de Conſtit. in 6.*

Nota III. Fundamentum huius Canonis & aſſertí eſt, quòd in omni juramento ſubintelligitur illa conditio: ſaluo jure Superioris, vt habetur, & dictum eſt in *c. Venientes, ſuprà.* Quæ condino, vt benè explicat *Suar. l. 2. de juramento. c. 34. n. 6.* non ſolùm intelligitur de jure Summi Pontificis, quod ſemper excipitur in juramentis omnibus fidelium intra ipſum; ſed etiam reſpectinè de jure cuiusvis Epiſcopi, Prælati, Principis, & Superioris, ſiue Eccleſiaſtici, ſiue ſecularis, in his, quæ licitè præcipere, vel prohibere poſſunt, vel per legem, vel per præceptum perſonale.

Nam licet quis juret hoc vel illud facere, neceſſariò ſubintelligitur, niſi legitimus ſuperior, qui poteſt id prohibere, de facto prohibeat. Denique hæc conditio non ſolùm intelligitur de jure Superioris, ſed extenditur etiam ad quodcunque jus boni communis, aut tertij, quando jus illud vel juſtitiæ eſt, vel charitatis, aut miſericordiæ, neque enim hoc modo obligat juramentum cum præiudicio tertij.

Sumitur ex *c. 28. Cùm contingat. ſeq.* & hoc ipſo quatenus ad valorem juramenti poſtulatur, vt in præiudicium alterius non cedat. Sicut ergò non valet juramentum in præiudicium cuiusvis alterius Superioris, ſeu poteſtatis, ita neque valet juramentum priuati ante electionem, ſi eligatur in Epiſcopum, Principem, aut alium Superiorem, in præiudicium dignitatis, ſeu poteſtatis quam per electionem acquirit, valétque hîc vel maximè Regula illa, quòd pactum priuatorum non valeat in præiudicium eorum, quæ principaliter in favorem publicum ſtatuta ſunt. *l. Juris gentium. §. Paciſcar. ff. De pactis. C. Apoſtolicam. de Regular.* Dignitas autem, poteſtas, & juriſdictio Epiſcoporum, Principum, Magiſtratuum, vel maximè ob bonum publicum ſunt inſtituta.

Vnde ſequitur Capitulationes, quæ fiunt ante electionem promovendorum ad eiuſmodi officia, quatenus repugnant SS. Canonibus, aut aliis legibus, vel juribus, quibus promoti ratione ſui officij obſtricti ſunt, nullius eſſe valoris, neque juramenta ſuper illis præſtita eſſe obligatoria, vt adeò ſi promotus id advertar, non teneatur illis ſtare, ſed propriâ auctoritate ſine vllâ diſpenſatione poſſit, imò debeat ab illis recedere, niſi neceſſitas maioris mali vitandi incumbat. Alios tamen articulos nulli juri repugnantes ſervare debet. Neque excuſantur à peccato, qui eiuſmodi articulos Capitulationibus inſerunt, aut ſuper illis jurant, niſi bona fides, & ignorantia excuſet. Proponere enim alicui conditiones illicitas, illáſque juramento firmari, nimis evidenter illicitum eſt.

Cap XXVIII. Cùm contingat.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, etſi conſenſus mulierum in alienationem rerum dotalium, & donationem propter nuptias non videatur obligatorius ſecundùm legitimas ſanctiones; ne tamen via periuriis aperiatur, mulieres ſeruare debent huiuſmodi juramenta, ſine vi, & dolo ſponte præſtita, cùm in alterius præiudicium non redundent, nec obſeruata vergant in diſpendium ſalutis æternæ.

EXEGESIS.

Seruare debent huiuſmodi juramenta &c.) Nota I. Textum hunc eſſe valde notabilem, & multum continere difficultatis, quæ in eo ſita eſt, an, & quando Contractus ſecundùm leges irritus firmatur juramento, vt fiat obligatorius; iuxta hanc Decretalem, univerſim videtur juramento confirmari, quando non cedit in præiudicium alterius, neque vergit in diſpendium ſalutis æternæ. Conſtat enim, Conſenſum mulierum in alienationem ſuper rebus dotalibus, & donationibus propter nuptias, & contractus ſuper his initos, jure Civili eſſe irritos. *l. Julianus ff. De fund. dotal. Authentica. Siue à me. C. Ad Vellean.* & tamen Pontifex vult eiuſmodi contractus eſſe obligatorios, ſi juramentum accedat, aſſignans rationem univerſalem, quæ in ſimilibus caſibus militat, quòd non cedant in præiudicium alterius, & diſpendium ſalutis, quod idem habetur. *c. 2. De pactis. in 6.*

Notá II. Aliquos ſentire, quòd juramentum non habeat vim confirmandi contractum ſecundùm ſe, ſiue non addere illi aliquam obligationem præter illam, quam iurans ex virtute Religionis contrahit ad rem juratam præſtandam, ſed relinquere illam in ſuâ priſtinâ naturâ, & ideò ſi ſecluſo juramento erat invalidus, vt in propoſito alienatio rerum dotalium, item Contractus Minoris ſine autoritate Curatoris, *l. Si Curatorem. de in integ. reſtit.* manere invalidum; ſi autem erat validus, ſed reſciſſioni obnoxius, vt contractus Minoris Curatore carentis, non obſtante juramento nihilominus poſſe reſcindi.

Communiſſima tamen ſententia eſt teſte *Sanch. l. 3. In Decal. c. 12. n. 5.* Iuramento vltra vim obligandi ad ſervandam veritatem rei juratæ, ineſſe quandoque vim confirmandi contractum, cui adiicitur; ſic, vt ex invalido fiat validus, aut ex revocabili irrevocabilis. Cuius rei argumentum evidens eſt, quòd in jure juramentum ſolvendi vſuras, jubea-

tur impleri, cóque impleto Creditores compelli ad eas reſtituendas. *c. Debitores. ſuprà.* alia autem juramenta, jus penitus non vult ſervari, vt à contrario ſenſu conſtat de juramentis ex vi, & metu extortis. hîc. & *d. c. Quamvis. de pactis in 6.* item *c. 2. De jureiur. ibid.* adversùs quæ conceditur remedium petendæ reſciſſionis. *toto tit. de his, qui vi, metúſve &c.* Nullum ergo eiuſmodi jurameota contractui ſecundùm ſe valorem addunt.

Contrà, hæc ipſa juramenta, ſi abſuerit vis, & metus, dicuntur ſervari debere *hîc, & d. c. Quamuis, ibi: omninò ſervari debebit.* Habet igitur ex his ipſis juribus juramentum vim confirmandi tales contractus, quem ex ſe oon habet, cùm ex ſuâ inſtitutione eandem vim habeat vbique, & non ſit inſtitutum, niſi ad coofirmandam veritatem, ſi eſt aſſertorium; & obligationem reddendi Deo, quod promiſſum eſt, ſi eſt promiſſorium, juxta c. *Debitores. ſuprà.* Vis ergò confirmandi contractus, eſt ex jure poſitivo, vt expreſſè dicunt *Bald. Auth. Sacramenta puberum. C. Si adversùs vendit. Suar. lib. 3. de juram. c. 28. n. 3. Sanch. l. c. n. 3.*

Nota III. Varias Regulas tradi à DD. ex quibus diſcernitur, quando juramentum habeat vim confirmandi contractus, quas in hanc vnam redigit *Sanch. l. c. n. 42.* Quoties juramentum abſque peccato iurantis ſeruari poteſt, neque indem ex parte eius, in cuius favorem præſtatur, reperitur turpitudo, ſeu peccatum, & æquipollenter aut formaliter continet promiſſionem non revocandi contractum, habet vim illum confirmandi. Colligitur hæc regula generalis ex dictis iuribus. *c. 28. Cùm contingat. de jureiur. & c. 2. eodem in 6. & c. Quamuis pactum. de pactis in 6.*

Quæ iura primam conditionem de peccato ex parte iurantis explicant, eo ipſo dum univerſim excludunt diſpendium ſalutis æternæ. Secundam conditionem, ne interveniat peccatum ex parte recipientis, requirunt, dum negant ſervandos contractus metu, aut dolo initos, hi enim nunquam extorquentur ſine peccato metum iniuſtum (de quo ſermo eſt) incutientis, aut decipientis. Sic de peccato vſurarij in petendis, & recipiendis vſuris patet per ſe ex *c. 1. Supra. & c. Debitores. ſuprà.* Neque moveat te Cenſura cuiuſdã R. qui doctiſſimam Regulã Sanchezij inde impugnat, quòd ex parte recipientis vſuras etiam juramento ſolvendi confirmatas reperiatur peccatum & turpitudo. Etſi enim peccet vſurarius recipiens vſuras, non tamen peccat Deus, neque iniquè agit, pro honore & reverentiâ nominis ſui recipiens promiſſionem iuratam vſuras ſolvendi; quam obligationem voicam erga Deum, fusè à nobis explicatam, *in c. Debitores. Verb. cogendi ſunt R.* iſte non intelligit. *Barboſ.* tamen intellexit *n. 7.* dicens: ex juramento *duplicem oriri obligationem, Vnam expreſſam, factam homini, & ex hàc parte juramentum turpiter vſurario extortum non obligare, homo enim nullum jus acquirit per iniuſtitiam. Altera Deo, qui in teſtem invocatur, atque ita tenetur jurans Deo ſervare, quod illi (ſoli) per nomen ſuum promiſit, ſi licitum ſit,* quæ ſunt verba ipſius *Sanchez. l. 1. de matr. diſp. 31. in fin.* contra cuius Regulam nec verbum dicit, *Barboſ.* (ſed ineptiens R.) neque in re differt à Sanch. cum quo voicam obliganonem erga DEVM agnoſcit, qui ſolus juramentum ſine vllâ turpitudine recipit cum formali effectu obligationis erga ſe, cui jurat. Quæ cum nulla oriatur erga vſurarium, receptionis eius turpitudo ſolùm ſe habet materialiter, neq; firmat promiſſionem ipſi factam, ſed ſoli Deo. Nemo credat tam Stupidum fuiſſe Sanchezium, vt Regulæ tam meditatæ exemplũ mox falſum apponeret turpitudinem ex parte recipientis, reſpectu jurantis ſolùm materialem pro illâ redarguendâ inconſideratè offerendo. Tertia conditio de promiſſione formali, aut æquipollente non revocaodi contractum, colligitur ex illis verbis, quibus jubeotur eiuſmodi contractus jurati, præſuppoſitis duabus prioribus conditionibus omninò ſeruari; & inde, quòd adversùs illos nulla lex Canonica, vel Civilis præferri poſſit, quæ concedat remedium reſciſſionis.

Nota IV. Ex hâc regulâ explicatâ colligi 1. Eos contractus, qui primario prohibentur ob publicam vtilitatem, non firmari juramento, quia tale juramentum ſine peccato ob læſionem boni publici ſervari non poteſt, vt dicunt *Panorm. hîc n. 5. Covar. de pactis p. 2. § 1. n. 1. & § 2. n. 6. Sanch. l. c. n. 43.* vbi plures alios allegat, qui rectè addit, hoc procedere, licet per ſolam legem Civilem contractus prohibeatur (intellige, ſi obligatio ſit gravis, & in re graui) etſi aliqui præter legem civilem in his etiam requirunt Canonicam.

Colligitur 2. Eum contractum, qui lege irritatur, primariò ob priuatam contrahentis vtilitatem, etſi ſecundariò boni quoque communis habeatur ratio, juramento confirmari, dummodo non ſit turpitudo in recipiente. Tales ſunt contractus, quos ſub juramento ineunt mulieres ſuper alienatione rerum dotalium, de quibus in hoc *cap.* quia tunc lex non obligat, vt priuati vtaotur favore ſibi conceſſo, neque obſtat, quo minùs per juramentum confirmetur, quod per ſe non ſubſiſtit. Vide *Sanch. loco cit. c. 29. n. 34.* qui hîc quoque plurimos in hanc rem allegat, & limitationes, quæ paſſim afferuntur, diſſoluit.

Colligitur. 3. Contractum non firmari juramento, quando ipſum juramentum jure aliquo redditur irritum, quia tunc perinde eſt, ac ſi non eſſet, cùm tanquam irritum nullas habeat vires obligandi vt docet *Mol. to. 2. de juſt. d. 271. verb. hoc tamen loco. & Sanch. hîc n. 5.* vbi plura addit Corollaria, ſed quæ omnia continentur in ipsâ regulâ, quia non poſſunt ſeruari ſine peccato jurantis, vt quæ cedunt in præiudicium tertii, aut recipientis, vt juramentum ſolvendi vſuras aut metu, aut dolo extortum.

Nota IV. juramentum, quo confirmatur contractus, habere peculiares effectus, quos oon habet juramentum ſecundùm ſe. 1. Quando juramentum non confirmat contractum invalidum, relinquit illum in ſuâ naturâ, & ſolùm obligat ad fidem ſervandam Deo, vt juramentum ſolvendi vſuras *c. Debitores*; quando autem contractus per illud confirmatur, duplex oritur obligatio, altera erga Deum, altera

altera erga hominem ; & ideò contractus ſit irreuocabilis, etſi priùs erat reuocabilis, aut irritus, vt in caſu *h. c.*

2. Quando iuramentum confirmat contractum, nec relaxato quidem iuramento poteſt veniri contra illam ; ſecus eſt, quando iuramento non confirmatur, tum enim poſt relaxationem iuramenti nulla remanet obligatio, vt in promiſſione iuratâ ſoluendi vſuras, ſi is, qui iurauit, abſolutionem à iuramento, vel eius relaxationem obtinuerit, nihil tenetur. Contra, ſi contractus ex iuramento ſortiatur firmitatem, non ſolet concedi eius relaxatio, niſi ratione allegatæ læſionis ad effectum agendi, ſed tum iuramentum, tum contractus de reliquo obligationem, & firmitatem ſuam retinent, donec causâ cognitâ, & læſione probatâ, iuramentum ex integro relaxetur. & contractus ob damnum alteri parti illatum reſcindatur. Ita *Mol. t. 1. de juſt. d. 150. Suar. l. c. c. 25. n. 3. et. 4. Sanch. loco. c.*

3. Quando iuramentum non confirmat contractum, ſed tantùm obligat ad promiſſionem ſeruandam, tunc impletur momentaneâ ſolutione, ita, vt iurans ſtatim poſſit repetere rem ſolutam, quia ſoluto iuramento ceſſat obligatio erga Deum ; cùm enim alteri ſecundùm ſe nullum ius quæſitum fuerit, non habet ergo ipſe iuſtum titulum retinendi, quod ſolutum eſt, is verò qui ſoluit, habet iuſtam cauſam repetendi. Quando autem contractus iuramento confirmatus eſt, non ſatisfit momentaneâ ſolutione, neque locus eſt repetitioni, ſed manet in poteſtate, & jure ſtabili, alterius id, quod ſolutum eſt. Ita *Bart. l. Si quis pro eo. n. 10. ff. De fideiuſſ. Jaſon. Auth. ſacramenta puberum. n. 5. C. Si aduerſus vendit. Sanch. l. c. n. 61.* etſi aliqui cenſeant, neque dari repetitionem, licèt contractus non confirmetur juramento, niſi ſit turpitudo ex parte recipientis.

4. Effectus eſt, quando confirmat, nequit relaxatio juramenti obtineri, aut concedi à Prælatis inferioribus Pontifice, qui plenitudine poteſtatis in caſu extraordinario, poteſt ob bonum commune, aliquem priuare jure per contractum quantumuis validum, & firmum acquiſito. Secus autem eſt, quando juramentum non confirmat, tum enim nulla alia cauſa ad eius relaxationem requiritur, quàm quòd contractus ſecundùm ſe per leges juſtas irritetur, ideóque hæc relaxatio, ſeu abſolutio poteſt fieri etiam per Prælatos inferiores, vt rectè contra aliquos probat *Sanch. n. 61.*

Cap. XXIX. Sicut III.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi conſtiterit, quòd H. injuſtè bellum mouerit contra I. vt Delegati dictum H. inducant ad ablata conquerenti reſtituenda, eúmque à juramento præſtito abſoluant. Et præfatum H. ſententiâ excommunicationis, ac interdicti, ſi acquieſcere nolit, compellant. Si autem juramentum de aſſenſu vtriuſque præſtitum eſt, declarat idem Pontifex, eum non ligare, qui præſtitit, dum ille, cui præſtitum eſt, ſeruare negligit, quod promiſit.

E X E G E S I S.

Nota ex hoc textu, quòd Judex Eccleſiaſticus habeat poteſtatem compellendi ad relaxationem juramenti, eum, qui turpiter illud extorſit, aut recepit, non tantùm in materiâ vſurariâ, vt dictum eſt *c. 1. Suprà.* ſed etiam in quâuis aliâ, vbi interuenit peccatum ex parte recipientis. Poteſt etiam idem Judex Eccleſiaſticus, ſi alter relaxare nolit, partem alteram à juramento propriâ autoritate abſoluere. Quâ autem ratione non obliget juramentum mutuo conſenſu præſtitum, ſi alter id non ſeruet, dictum eſt *ſuprà c. 3. Peruenit II.*

Cap. XXX. Nimis.

Idem, in Concilio Generali.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, nimis de jure Diuino Laicos vſurpare, qui Clericos nihil temporale obtinentes ab eis ad præſtanda fidelitatis juramenta compellunt; ideóq; ſacri auctoritate Concilii, id fieri deinceps prohibet.

E X E G E S I S.

Hunc textum intelligendum de juramento fidelitatis, quod Vaſalli præſtant Domino feudi, oſtendit rectè *Panorm. hic*; neque enim Eccleſiaſtici jurare tenentur Dominis ſecularibus, ſi habeant poſſeſſiones in terrâ illorum, niſi obtineant illas ab ipſis in feudum. Per jus autem Diuinum, intellige hic jus, ſiue immunitatem Eccleſiaſticam.

Cap. XXXI. Petitio.

Honorius III. A. & C. Canonicis Antiochenis.

S V M M A.

Cùm Eccleſiâ Antiochenâ vacante, Princeps Antiochenus timens conſpirationes, juramentum à Canonicis extorſiſſet, quòd contra ipſum de cetero non eſſent; Pontifex declarat illos hoc juramento non teneri, quin pro juribus, & honoribus Eccleſiæ, ac etiam ſpecialibus ſuis legitimè defendendis, contra Principem ſtare valeant, coërcendo ſe à machinatione, per quam Princeps deberet læſionem perſonæ, vel ſui amiſſionem incurrere Principatûs,

E X E G E S I S.

Illos hoc juramento non teneri.) Nota I. Juramentum generaliter præſtitum aliquid faciendi, exequendi; ſeruandi, omittendi &c. non extenditur, niſi ad ea, de quibus veriſimiliter cogitatum eſt, vel

jure

jure optimo cogitari debuit, ac potuit; Patet ex hâc ipſa Pontificis declaratione, etſi enim hi Canonici generaliter jorârunt ſe oon futuros contra Principem Antiocheoum, Pootifex tamen declarat, hoc iuramentum noo extendi ad non aduerſandum Principi io illis, quæ præiudicant Eccleſiæ, aut ipſis Caonicis. Ratio eſt, quia neque Principis, qui ſolum cauere voluit ſuæ, & Principatûs ſui ſecuritati, intentio vlteriùs ferebatur, neque Canonici ad plus ſe obligare voluêre, quàm petebatur, vel neceſſarium eſſet.

2. Quia, vbi agitur de obligatione contrahendâ, aut coutractâ, ſtricta interpretatio facienda eſt, videlicet intentionem juris non fuiſſe, ſe obligare ad illicita, ſeu impoſſibilia, aut libertati Eccleſiaſticæ (adde vel bonis moribus) obuiaotia, ſub quâcunque verborum generalitate juramentum fiat. Vt declarat Pontifex *c. 1. Eodem in 6. & fa. l. Quidquid adſtringendæ. ff. De Verborum Oblig.* Quâ ratione dictus *Panorm. in c. Cùm Clerici. ſub fi. de Verb. Signif.* optimè ſcripſit, juramentum generaliter præſtitum reſtringendum eſſe quantum fieri poteſt, vt mious obliget jurantem; cuius ratio redditur hæc, quia non eſt facilè præſumendum quòd homo prudens, & cautus plus obligaoonis ſibi velit imponere ſub generali Verborum formâ, cùm ſub eâdem potuerit ſe obligare ad minus. Quæ eſt communis doctrina, quam aliis allegatis tradit. *Sanch. l. c. c. 17. n. 1.*

Nota II. ex *gl.* quòd licet quis alicui apertè teneatur per ſacramentum, tamen contra ſe non teneri, vel contra Eccleſiam ſuam, aot Rempublicam, vel Ciuitatem (addunt aliqui patriam & conſaoguineos) *arg. c. vlt. De poſtul. in fi.* In generali itaque ſermone, ſi præiudicialis ſit, perſona loquens intelligitur excepta, vt hîc, ſi itaque tibi promiſi Caſtrum meum, dare contra omnem hominem, non tamen debeo dare contra me. Nemo enim tenetur alium plus diligere, quàm ſeipſum, qoiâ ordinata charitas incipit à ſeipſo. *c. Sin licet 23. q. 5.* Opponit poſtea gl. plura jura in contrarium, quæ perſonam loquentis in generalitate verborum includant, & reſpondet hæc ſpecialia eſſe. *Panorm. hic ſub fin.* melius dicit; quod non poſſit dari certa iouariata doctrina, ſed ſecundum varietatem caſuum vario modo decisionem ſequi, conſideratâ videlicet ſubiectâ materiâ & circumſtantiis, ex quibus colligitur diſcretio juris.

Nota III. Ex his colligi, quid ſenoendum ſit de illis juramentis fidelitatis, quæ ſub generalitate quâdam verborum exegit Rex Suecorum, & alij quoque hoſtes Victores tum Catholici, tum Hæretici exigere ſoleot, tom ab Eccleſiaſticis, tum à ſecularibus, quando occupant vrbes, & provincias. Exemplum eſto Iurameotum, quod captâ Auguſtâ nomine Regis exigebatur à Prælatis, & Clero Eccleſiæ Cathedralis, ac univerſim ab omnibus Eccleſiaſticis, & Religioſis, cuius ſumma hæc fuit.

1. *Omnes, & ſingulos Regno Sueciæ, eiuſque confœderatis, & junctis, ſemper, & omni modo fideles, ac amicos futuros, & ſubiectiſſimam obedientiam, ac ſinceram fidelitatem præſtituros.*

2. *Adversùs prædictum Regnum Sueciæ, eiuſque Prouincias, & ſubditos item Confœderatos, nec vnquam periculoſis Conſiliis, proditionibus, fraudibus, aliiſque modis, quocunque nomine appellentur, nec per ſe, nec per alios aliquid tentaturos, cogitaturos, locuturos, conſulturos, vel acturos.*

3. *Eiuſdem Regis, ac Regni, Prouinciarum, ſubditorum, Confœderatorum, commodum, ac emolumentum omni tempore, & omni modo, totis viribus promoturos, damna verò, ac perniciem abſque vllâ exceptione impedituros, averſuros.*

Hæcque omnia confirmanda erant grauiſſimâ juratoriâ conteſtatione. *Ita nos Deus adiuvet, Cæraque nobis ſit æterna ſalus.*

Eiuſmodi juramentum tum à multis, qui extra periculum fuêre, vel plenam facti informatiooem oon habuêre, illicitum judicatum fuit, quòd verba non tantùm generaliter, ſed ſpecialiter ad multa illicita extendi videreotur. 1. Non poteſt omnimoda fidelitas, & amicitia ſponderi hæreticis, multò minùs ſubiectiſſima obedientia illis, quos multa illicita imperaturos præſumi debet. 2. In omni obligatione ſalvum eſſe debet Jus ſoperioris. *c. Venientes. ſuprà.* Superiores autem jurantium fuêre Pontifex, Cæſar, Epiſcopus, Prælati Religioſorum, quorum jus lædebatur fidelitate capitalibus illorum hoſtibus promiſſâ; ejuratio itèm Conſiliorum omniûmque etiam Cogitationum, quæ poſſent hoſtilibus conſiliis, Conatibus, & progreſſibus obeſſe, videtur inexcuſabilis, cùm Catholici, & maximè Eccleſiaſtici ſint jure Divino obligati ad defenſionem Religioois, & oppreſſionem hæreticorum. 3. Juramentum pro viribus promouendi commodum, & impediendi perniciem eorum, quorum commodum in Germaniâ oon eſt aliud, quàm occupatio, detentio, ſpoliatio bonorum, & Jurium Eccleſiæ, ac Imperij, ipſiúſque hæreſis propagatio; pernicies verò non alia, quàm horum recuperatio, & defenſio, ac vel maximè Religionis Catholicæ conſeruatio, & exaltatio, eſt illicitum, & ſacrilegium, vt per ſe patet. Tale fuit, & eſt juramentum iſtud, ergò &c.

Nota IV. Jure oaturali licitum eſſe, vt ex duobus malis eligatur, quod minus eſt, & metu maioris mali noo ſolùm ſuſtinendum eſſe malum minus, ſed metu maioris mali omnia etiam promitti, fieri, ac præſtari poſſe, quæ peccatum nooinuoluunt. Quo caſu electio, promiſſio, præſtatio talis rei, non refertur ad malum, quod intendit hoſtis, ſed ad conſeruationē, vel recuperationem booi, aut juris, cuius pars amiſſa eſt, ne totum pereat, quæ intentio eſt, ac debet eſſe legitimi, juſtique Superioris, qui ægrè ferre noo poteſt, ſed velle, & ratum habere debet, ſi fideles ſubditi ab hoſte oppreſſi, ſe & ſua, ac quæ Principis ſunt, quoad poſſunt, conſeruent, tempori ſeruientes, ne intempeſtiuis conatibus hoſti reſiſtendo rei ſumma io maius, aut fortè vltimum diſcrimen adducatur. Quæ lumine naturali nota, & jure gentium recepta ſunt, vt allegationibus, vel argumentis nullis opus ſit.

Quibus ſuppoſitis ſolidè demonſtratur nihil in ſupradicto Suecico, vel quouis ſimili juramento illiciti con-

contineri. Illud juramentum, quod metu maioris mali, & ſtudio Religionis Catholicæ, quoad fieri poteſt conſeruandæ juuandæque præſtatur, neque verbis expreſſis, aut æquipollentibus, aut conſideratis circumſtantiis, & illud exigentium declaratione aliquid illicitum continet, nihil culpæ habet, ſed meretur commendationem. Tale fuit, & eſt juramentum, de quo nobis ſermo eſt, ergò &c. Maior per ſe patet, Minor de intentione maioris mali vitandi, & Religionis Catholicæ conſeruandæ, quoad fieri poteſt, conſtat ex illorum; qui jurârunt, atteſtatione, neque de viris Religioſis aliud præſumi poteſt.

Nihil verò ex verbis, vel circumſtantiis, & vel maximè exigentium declaratione illicitum concludi poſſe inde probatur, quia Sueci, ipſéque Gubernator Auguſtanus, qui nomine Regis juramentum petijt, cùm illi, quibus jurandum erat, obtenderent, ſe nihil contra conſcientiam, obedientiam debitam legitimis Superioribus, Ss. Canones & Religionem Catholicam velle, ac poſſe promittere, vereri autem ſe; ne juramenti propoſitum his aduerſetur, Commiſſarii ſemel atque iterum expreſsè declârârunt; Regem non exigere obedientiam, & ſubiectionem, niſi in politicis, vt ſecurus ſit à proditionibus, & colluſione cum hoſtibus. Neque conſcientiis aut Religioni aliquid contrarium petere; neque priuilegia, aut immunitates infringere, aut Canonum ſtatuta imminuere velle. Etſi igitur forma juramenti juxta generalitatem, & proprietatem verborum ad illicita extendi poſſet, per hanc tamen declarationem, & jurantium proteſtationem de non jurando, niſi hoc duntaxat ſenſu; neque aliter juramentum præſtando, rectè, & licitè jurârunt.

Quod confirmatur ex hoc ipſo c. Etſi enim generalitas, & proprietas verborum, quâ Canonici Antiocheni jurârunt, ſe non futuros contra Principem, poſſet extendi etiam ad ea, quæ cauſis ſpecialibus Canonicorum, & Eccleſiæ propriis præiudicarent: Pontifex tamen ſolùm attentâ materiâ, & causâ petendi juramentum, quod Principis, & Principatûs ſecuritatem vnicè ſpectabat (etſi Princeps mentem ſuam ſuper hoc non declaraſſet, vti fecêre Sueci in propoſito) declarat juramentum non obligare, quin dicti Canonici pro juribus Eccleſiæ, & ſuis ſpecialibus ſtare valeant. Pari igitur ratione; attentâ ſubſtantiâ, materiâ & causâ exigendi juramentum, ac vel maximè declaratione Suecorum, generalitas verborum reſtricta fuit ad obedientiam, & fidelitatem duntaxat politicam, quæ Regis, eiúſque Regni, & Miniſtrorum exercituum, confœderatorum, prouinciarum ſecuritatem à machinationibus fraudulentis, & proditionibus vnicè ſpectabant.

Reſp. ad 1. Quando ſubditi ab hoſte oppreſſi fidelitatem jurant, eam fidelitatem ſolùm eſſe politicam, & limitatam per ſe, neque tam referri ad hoſtem, quàm ad legitimum Principem, vel Superiorem, eſt enim vtique genus fidelitatis Pontifici, Cæſari, Religioni, & Eccleſiæ debitæ, hoſti ſe ſubiicere ad tempus, illiúſque imperia, quæ non vergant in diſpendium ſalutis æternæ, exequi, vt quoad poteſt, res, ac ſubditi Imperii, & Religio talibus locis conſeruentur. Quâ in re jurans potiùs ſubiectiſſimam obedientiam, & amicitiam exhibet legitimis Superioribus, quàm hoſti, quem ſolùm materialiter hæc fidelitas, & obedientia reſpiciunt, eſt enim formaliter medium ad fidelitatem, & obedientiam legitimo Principi, & Religioni debitam relatum.

Ad 2. Reſp. juxta intentionem & atteſtationem jurantium, ac declarationem juramentum recipientium, ſaluum manſiſſe jus Superiorum, vt ex dictis patet. Falſum autem eſt illud jus lædi eiuſmodi fidelitate, & obedientiâ in caſu neceſſitatis ex metu extortâ, cùm potiùs referantur ad Superiorum, & Religionis jura, quoad fieri poteſt, conſeruanda, aut ſuo tempore recuperanda, ne in ſolidum & in perpetuum omnia, aut plura perdantur, quàm neceſſe ſit, & conſeruari poſſint. Neque vlteriùs extenditur eiuratio Conſiliorum, cogitationum, conatuum hoſti aduerſantium, quàm ne quid attentetur, cum maiori, & non neceſſario damno, aut periculo fidelium ſubditorum Principis, Eccleſiæ, & Religionis, quæ in tali caſu per obedientiam, & fidelitatem hoſti interim exhibitam præcauere, aut quoad fieri poteſt, minuere, adeò non repugnat fidelitati debitæ, vt potiùs ad illam pertineat.

Ad 3. Reſp. non eſſe quidem juxta intentionem Suecorum aliud illorum commodum, aut aliam perniciem in Germaniâ, quàm in Maiori explicatur. Negatur autem minor in iſtud commodum quoad politica aliter juratum; aliter dictam perniciem ejuratam eſſe, quàm neceſſitas, & metus maioris mali poſtulabat, eo ſenſu, qui ad 1. & 2. argumentum explicatus eſt. Quæ vlterius, Sueci in ſuo commodo, vel ſuâ pernicie conſcientiis jurantium aduerſantia incluſa voluiſſe præſumuntur, cùm ea non expreſſerint, quin imò per apertam, & repetitam declarationem talia excluſerint, reſtringendo juramentum ad politica, & ciuilem duntaxat fidelitatem; nihil obſtat, quominùs licitè ſenſu declarato jurari potuerit, quod illo ipſo tempore non pauci Theologi ſuper hoc Conſulti cenſuerunt.

Vrgebis 1. Per verba illa juramenti, *omni modo*; *ſemper, abſque vllâ exceptione*, ſe ita ſeruaturos, videri omnes reſtrictiones, & exceptiones, quæ fiunt ad ſaluandam conſcientiam, eſſe excluſas. Reſp. in omni generalitate verborum interuenire eiusmodi terminos vniuerſales, neque tamen extendi ad alia omnia, quàm quæ ſecundùm jurantis, aut recipientis ſinceram intentionem includuntur, aut deſignantur. Juramentum præſtitum Principi Antiocheno; *quòd de cetero contra ipſum non eſſent*, itidem vniuerſale erat, & æquipollebat huic, ſe in nullâ re contra ipſum futuros.

Juramentum Canonicorum, & Prælatorum, cùm eliguntur, vel recipiuntur, vniuerſaliſſimum eſt, debent enim jurare ſe omnia ſtatuta, & conſuetudines Eccleſiarum ſcripta, & non ſcripta in-

violabiliter obſeruaturos, vt habetur. *c. 1. h. t. in 6.* Et tamen Pontifex declarat, juramentum Antiochenum non valere adnersùs Eccleſiam, & ipſos Canonicos; Iuramenta autem in Eccleſiis ſub quâcunque generalitate verborum præſtari ſolita non extendi, niſi ad licita, poſſibilia & libertati Eccleſiaſticæ conuenientia. Non obſtat ergò etiam juramento, de quo agimus, eiusmodi verborum generalitas, cùm prælertim per ipſam exigentium declarationem fuerit ſatis ſupérque reſtricta.

Vrgebis 2. *S*uecos poſt juramentum hoc à quibuſdam præſtirum, cùm illud aliis quoque Eccleſiaſticis proponerent, illíque declarationem fidelitatis, & ſubiectiſſimæ obedientiæ, quæ petebatur, poſtularent, expreſsè declaràſſe ipſis eiurandum Pontificem, & Epiſcopum, omnéque cum illis commercium, cùm verò peterent, vt ſibi quoque ſecundùm declarationem illis, qoi priùs jurârunt, & proteſtati fuerunt de non aliter jurando, jurare liceret; id negârunt, addentes, ſe proteſtationes illas, & declarationes nihil curare. Quo intellecto nulli ampliùs Eccleſiaſtici, vel Religioſi juramentum iſtud præſtitêre, ſed ex vrbe emigrare maluerunt.

Vnde colligitur, eandem ſemper Suecorum intentionem fuiſſe, neque aliud debuiſſe ab illis, qui priùs iurârunt, præſumi, ſed potiùs omiſſâ reſeruatione, & proteſtatione fruſtratoriâ iuramentum recuſari. Quâcunque enim arte verborum quiſque iuret, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille, cui iuratur, intelligit; ait *c. 9. Quacunque. 22. q. 5.* Igitur & Deus hoc iuramentum non ſecundùm proteſtationem iurantium, ſed ſecundùm intellectum Suecorum accepit.

Reſp. 1. Poſtquam Sueci, priori declaratione mutatâ alio ſenſu, eóque conſcientiis repugnante juramenti formulam propoſuerunt, meritò id ab aliis Eccleſiaſticis, & Religioſis fuiſſe recuſatum, neque potuiſſe abſque peccato præſtari, quia expreſsè verborum generalitas extendebatur ad ea, quæ illicita erant, idque probant tria argumenta adversùs hoc juramentum propoſita. Secus autem eſt de illis, qui legitimæ declarationi inhærentes ſiniſtram interpretationem poſteriorem (quam ſecuturam neſciebant) per contrariam proteſtationem excluſerunt. Neque obſtat dictum. *c. 9. Quâcunque*, procedit enim de illo, qui doloſè iurat, & fallaci juramenti acceptione eum, cui juratur, deludere conatur. tum enim Deus juramentum accipit ſecundùm proprietatem verborum, & rectum illud exigentis, aut recipientis intellectum, & intentionem; quæ non ſunt ad propoſitum. Neque enim hi Religioſi doloſè, vel amphibologicè jurârunt, neque occulta Suecorum intentio, ſi iam tum illum habuerunt, recta & legitima fuit.

Ex quibus probatum manet in promiſſis pactis & juramentis ſub generalitate verborum non comprehendi ea, de quibus cogitatum non fuit, quæque nec ratione ſubiectæ materiæ, aut circumſtantiarum, aut ſecundùm alterius, vel vtriuſque partis declarationem ſub eiuſmodi verbis includuntur aut incluſa eſſe probantur, ſiue ſint licita, ſiue illicita; in quibus reſtrictio verborum generalium, vel maximè præſumi debet, niſi manifeſtè contraria extenſio demonſtrata fuerit. Quod obſerua pro generali regulâ in eiusmodi caſibus.

Cap. XXXII. Ex literis.

Idem Archidiacono, & M. G. Canonico Tullenſi.

S V M M A.

Cùm in quâdam causâ ſuper vſurario contractu his Delegatis commiſsâ expediret, à partibus exigi juramentum ſuper veritate dicendâ: Mandat Pontifex, ne justitia, occultatâ veritate, ſuccumbat, partes ad præſtandum huiusmodi juramentum per Cenſuram compelli.

EX E G E S I S.

Colligitur ex hoc textu juramentum de veritate dicendâ, exigi poſſe etiam in fine cauſæ, vel quâlibet parte illius, etſi ſecundum ordinem juris communiter præſtari debeat in principio, ſed hic ordo non eſt de ſubſtantia judicii. *concord. c. 1. De juram. calum. in 6.*

Cap. XXXIII. Intellecto.

Idem Coloſſenſi Archiepiſcopo, & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Cùm Rex Hungariæ alienationes quasdam feciſſet in præiudicium Regni ſui, & contra Regium honorem; Pontifex eidem reſcribit, vt alienationes prædictas non obſtante juramento, ſi quod fecerit, de non reuocandis eisdem, ſtudeat reuocare; quia, cùm in Coronatione jura Regni, & honorem Coronæ illibata ſeruare jurauerit, non tenetur juramento de his alienationibus non reuocandis.

E X E G E S I S.

Apparet ex duplici capite, iſtud Regis juramentum fuiſſe illicitum. 1. Quia de ſe illicitum eſt, Regem facere alienationes de bonis, & juribus Regni; bona enim ſunt dignitatis, & Regni, non propria ipſius Regis, licèt habeat adminiſtrationem illorum, & juriſdictionem in illa, vt not. *Panorm.* hîc. Quare ſecluſo etiam juramento non poteſt facere alienationes, ſiue reuocabiles, ſiue irreuocabiles in præiudicium Regni & Coronæ.

2. Cùm juramento hanc obligationem per ſe officio Regis connexam Rex iſte confirmârit, juramentum autem poſterius de obligationibus non reuocandis tam juramento illi prioríque obligationi Regis contrarium fuerit, ex hoc etiam capite non fuit obligatorium. Neque enim juramentum eſt vinculum iniquitatis, eſt autem iniquum ſe velle obligare

ligare

ligare contra priorem obligationem, præſertim juramento firmatam.

Cap. XXXIV. Mulieri.

Gregor IX. Epiſcopo Cenomanenſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, Mulieri ſub juramento aſſerenti virum N. per verba de præſenti matrimonium cum ipſa contraxiſſe, ſed probationibus aliis deſtitutæ, ideòque viro ab eius impetitione abſoluto, non eſſe licentiam dandam, vt cum aliâ contrahat, ne detur ei cauſa periurii; neque id ei prohibendum, ne, ſi falſum juraverit, matrimonium legitimum impediatur, ſuæ itaque potiùs conſcientiæ eſſe relinquendum.

E X E G E S I S.

Nota, licet iuramentum ſit res multùm fauorabilis. *c. Ex literis. de pign. & fin. de re judicatâ*, non tamen in tantum, vt ſuper contractu ſtetur ſoli juramento aſſerentis contractum, niſi adſint aliæ probationes. Nota iidem, quòd Eccleſia regulariter debeat prohibere, ne quis veniat contra proprium juramentum, *c. Ex literis. de ſponſal.* Vbi tamen dubium eſt de periurio, vel alio peccato, quis relinquendus eſt ſuæ conſcientiæ juxta *Panorm.* hîc, quod intelligitur, niſi præſumptiones violentæ, aut ſufficientes ſint contra ipſum.

Cap. XXXV. Clericus.

Idem.

S V M M A.

Clericus jurans, ſe ſtatuta in ſuâ Eccleſiâ edita ſeruaturum, ſimulque per idem juramentum promittens ſtatutum poſtea ſubſecutum obſeruare, licèt transgredi non debeat, quod promiſit, non tenetur tamen ad illius ſtatuti poſterioris obſeruantiam ex debito præſtiti juramenti.

E X E G E S I S.

Statuta in ſuâ Eccleſiâ edita.) Nota I. Juramentum ſervandi ſtatuta edita Eccleſiæ, ſeu Communitatis non extendi ad futura, quia juramentum, vt poſt *gl.* notat *Panorm.* eſt ſtrictæ interpretationis, vnde non debet de facili extendi propter periculum periurij, niſi ad ea, de quibus veriſimiliter cogitatum fuit, aut cogitari debuit, neque ad ea, quæ poſtea accidunt, quod idem dicitur de tranſactione, *l. Aquilianâ. ff. De tranſact.* Hic autem Clericus veriſimiliter non cogitauit, aut cogitare debuit, niſi de ſtatutis præſentibus, neque poſtea nudo conſenſu juramentum extendere poteſt ad noviter edita, aut edenda.

Quæres, ſi non fuiſſet appoſitum verbum *edita*, ſed ſimpliciter juraſſet ſervare ſtatuta, an neque tum obligatus foret ad edenda. *Joan. Andr.* & alij affirmant. *Archid. in c. Ne quis. c. 22. q. 2.* negat, quia juramentum non eſt extendendum, ſed potiùs reſtringendum ad ea, de quibus ſolis veriſimiliter cogitatum fuit. Qui autem etiam ſimpliciter jurat ſuper ſtatuta non videtur ſibi velle indeterminatam obligationem imponere, ſed ſe determinare ad præſentia, quod in rigore puto verum.

Neque tamen improbabilis eſt diſtinctio *Panorm.* hîc *n. 3.* extendi videlicet eiuſmodi juramentum ad ſtatuta futura, quæ ſunt modici præiudicij, arg. *l. Fin. C. Quæ res pign. oblig. poſſunt.* ſicut ſi quis obligat bona ſua ſimpliciter, veniunt etiam bona futura, quando enim eſt res magni præjudicij. fa. *d. l. ff. De autoritate tutorum.* Secus eſt, ſi ſtatuta futura, ſiue nova ſint gravis præiudicij, ad hæc enim juramentum non extenditur. arg. *l. Si ſtipulatus. §. Cùm obligamur. ff. De verb. oblig.* & *l. Si mandauero. §. Is, cuius. ff. Mandati.* & *c. Felicis, §. Verum. de pœnis, in 6.* quod publicatis bonis alicuius ſimpliciter, non veniunt futura, quia publicatio, & ſubhaſtatio bonorum non ſolùm habet multum dedecoris, verùm etiam valde imminuunt pretium bonorum, per quod concordantur jura hæc cum. *d. l. fin. C. Quæ res pign. oblig. poſſ.*

Per idem Iuramentum promittens.) Dupliciter poteſt hoc intelligi, quod dicitur, iſtum Clericum promiſiſſe per idem juramentum priùs videlicet præſtitum, ſtatuta ſubſecuta obſervare; vel quod de novo juraverit ſuper ſecuto ſtatuto, ſecundùm formam prioris juramenti, & non eſt dubium illum obligari, ſed hoc eſt extra caſum c. Vel voluit extendere juramentum prius ad obſervantiam alterius actûs, ſeu ſtatuti, non autem de novo jurare, & non obligatur ratione juramenti prioris, ſed ſolùm ratione promiſſionis, cuius obiectum fuit ſolùm ſtatutum ſecutum, non autem ſtatuta præcedentia, ſuper quibus jurauit.

Atque hæc eſt mens Pontificis in hoc textu. Dices, nihil intereſſe, an hîc Clericus ex juramento, vel ſimplici promiſſione obligaretur, Deus enim non facit inter iſta differentiam, iuxta *c. Iuramenti. 22. q. 5.* Reſp. illud *cap.* intelligendum quoad genericam obligationem, quæ in materiâ graui vtrobique eſt ſub peccato mortali, ex communi, & certâ ſententiâ; in ſpecie, autem graviorem eſſe obligationem iuramenti, quàm ſimplicis promiſſionis, evidens eſt, quia hæc eſt iuſtitiæ tantùm, illa Religionis.

Cap. XXXVI. Iuramentum.

Idem, H. Iudici.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, juramentum à Iudice parti delatum, niſi juſtâ de cauſâ, non potuiſſe recuſari; quod autem in judicio à parte parti defertur, recuſari licitè poſſe, ac referri, non tamen ei, qui famosâ actione conuentus eſt. Si actor omnino in probatione

 defe-

defecerit, Reus (etſi nihil præſtiterit) debet obtinere. Si præſumptio faciat pro Actore, Reo deferri poteſt, ad probandam ſuam innocentiam, niſi judex inſpectis circumſtantiis illud Actori videat deferendum.

EXEGESIS.

Iuramentum à Iudice delatum.) Intellige illud, quod à Iudice in cauſâ dubiâ Reo, vel Actori, propter defectum plenæ probationis defertur. *l. Admonendi. ff. h. t.* & neceſſarium vocatur, vt dictum eſt *c. a.* quia neceſſariò eſt deferendum, ſi partes petant, & neceſſariò ab illo, cui defertur, præſtandum eſt, aliàs tanquam confeſſus omni appellatione, vel provocatione excluſâ, condemnari poteſt. *l. Generaliter C. De reb. Credit. in princip.* niſi ſubſit cauſa juſta, per h. t.

Quod idem ferè dicendum eſt de juramento, parti à parte delato, Iudice approbante. Aut enim jurare cogitur, aut juramentum referre, niſi ſoluere malit. *l. Delatâ. §. ait Prætor. C. De reb. Credit.* Manifeſtæ enim turpitudinis, & confeſſionis eſt, nec juramentum referre delatum. *l. Manifeſtæ. ff. Eodem.* niſi ſubſit juſta cauſa, vt ſi exigatur juramentum de facto alieno, quod juſtè ignoras, tum enim nec jurare cogeris, nec iuramentum referre. Si autem in iudicio pars parti deferat juramentum, Iudice non probante, nec iubente, tum liberè, & ſine causâ poteſt recuſari, ac referri, & ſic intelligi debet, quod dicitur in textu, de iuramento parti à parte delato, iuxta *Hoſt.* hîc. *Bart.* in *d. l. Manifeſta Panorm. n. 4.*

Eſt autem iuramentum referre, quando alter ex litigantibus non poteſt probare intentionem ſuam, & alteri parti dicit, Ego volo ſtare iuramento tuo, non tenetur pars vel iurare, vel iuramentum viciſſim offerre, ſeu referre, dein iures tu; aliàs habetur pro confeſſo, *l. Manifeſtè. ff. De jure.*

Nota autem ex *Maranta, t. de juramento, eius differentiâ, & uſu. n. 4.* ſex requiri, vt iuramentum legitimè parti, vel vni ab altera, Iudice probante, vel iubente deferatur. 1. Quòd ſaltem præceſſerit ſemiplena probatio per vnum teſtem, vel aliam probationis ſpeciem, de quo DD. in *d. l. Admonendi.* 2. Vt ille, cui defertur, habeat ſcientiam rei per ſenſum corporeum, in hoc enim æquiparatur teſti, iuxta *gl. in d. l. Admonendi,* & in *l. Bona fidei C. De rebus credit.* Quam ob cauſam non defertur hæredi ſuper cauſis hæreditatis, quia veriſimiliter ignorant veritatem negotii. 3. Quòd is, cui defertur, ſit perſona honeſta, & bonæ vitæ, quia perſonæ vili, & ſuſperbæ de periurio non defertur, imò nec referri debet, quod dicit t. Nec licet Comiento famosâ actione (ſcil. ſuper infami, vel turpi crimine) referre iuramentum, propter rationabilem periurii ſuſpicionem, ſeu peccatum. 4. Quòd cauſa non ſit magna. Nam in causâ arduâ, vel criminali non defertur, ſecundùm *gl.* in *d. l. Admonendi,* & ibi DD. dicitur autem magna, vel paruâ ſecundùm conditionem perſonarum. 5. Quòd probatio ſemiplena, de qua dictum eſt in prima conditione, non ſit eliſa per contrarias probationes, tunc enim non defertur, iuxta *gl.* in *l. 1. C. De, & aduerſ. quos.* Certè perinde eſt, nullam adeſſe probationem, & ſi qua eſt allata, fuiſſe eliſam. 6. Denique neceſſe eſt, ſi iuramentum deferatur ad inſtantiam partis, vt fuerit petitum ante concluſionem in causâ, ſiue deferatur ante illam, ſiue poſt illam, vt pluribus allegatis tradit. *Maranta, loco cit. n. 3. & 10.* vbi addit communem eſſe practicam, quòd factâ publicatione teſtium, atteſtationum, aliarúmque probationum, Actor dicat Iudici, ſe credere ex his intentionem ſuam plenè probatam eſſe, ſibíque cauſam adiudicandam. Si autem tantùm ſemiplenè probârit, petit ſibi deferri iuramentum ſuppletorium, per quod videlicet ſuppletur probatio ſufficiens ad abſolutionem, vel condemnationem. Quod iuramentum ſi his ſex concurrentibus Iudex non deferret, faceret litem ſuam.

Si Actor omnino in probatione defecerit.) Per hæc verba *Panorm.* hîc, & alij cenſent, hanc juſtam eſſe cauſam recuſandi juramentum à Iudice delatum, ſi actor penitus nihil probârit, dicit Pontifex, reum hoc caſu debere obtinere, etſi nihil, adeóque nec iuramentum præſtiterit, Concord. *l. Qui accuſare. C. De edendo.* excepto caſu, quo quis propriam Scripturam negat. *Novell. 2; de instrument. Cautelâ. §. Si tamen quiſque.* At verò alij, inter quos *Vallenſ. hîc h. t. §. 5. n. 7.* cenſent, etiam tunc reum teneri iurare, arg. *l. Tutor. ff. h. t.* vbi dicitur, tutorem pupilli, omnibus probationibus deficientibus, iusiurandum deferentem audiendum eſſe, item *l. vlt. C. De fideicom.* & *d. l. Generaliter. C. De rebus Creditis.* & *l. Manifeſta. ff. h. t.* vbi non diſtinguitur, an Actor probârit, nec ne, ſed abſolutè dicitur, manifeſtæ turpitudinis eſſe, aut confeſſionis, nolle iurare, vel iuramentum referre. Quod verò dicitur, abſolui debere, licet nihil præſtiterit, rectè intelligitur etſi nihil præſtiterit in ſe defendendo, non autem, ſi recuſârit præſtare iuramentum, quod exigitur ab eo, tanquam teſte in ſuâ causâ ad confirmationem innocentiæ, quam adverſarius eo ipſo vel nolens manifeſtat, dum in probatione contrariâ omnino deficit.

Præſumptione verò faciente pro illo &c.) Senſus eſt, ſi actor præſumptionem aliquam habeat pro ſe, quæ tamen non ſufficit ad ſemiplenam probationem, Reo ad ſuſpicionem purgandam iuramentum deferri poſſe, Concord. to. t. *de purgat. Canonicâ.* Actori autem in hoc caſu, illud deferri, aut referri non debet, quia cùm iuramentum tantùm ſemiplenè probet, & actor, nec ſemiplenam quidem probationem attulerit, vt ſupponimus, plena probatio per iuramentum non efficeretur, vt dicit *Panorm. hîc n. 8.* poſt *Bart. in l. bona fidei. C. eodem.*

Si verò actor habeat ſemiplenam probationem, debere illi iuramentum deferri, ſentiunt aliqui, ſed rectiùs alii ex textu colligunt poſſe quidem, non autem debere. Textus enim ſolùm dicit poſſe id fieri, non autem quòd debeat, aut neceſſarium ſit, vt fiat. Placet igitur, quod denique concludit *Panorm. n. 9. ſub fin.* Primò iuramentum in hoc caſu deferendum eſſe reo, niſi conſideratis circumſtantiis perſonarum,

& cau-

& cauſæ, iudex arbitretur defetendum Actori, vt quia Actor meliùs ſcit veritatem, vel quia eſt legalior, ſeu fide dignior, quàm Reus, quæ ſunt valdè conformia textui.

IDEM TITVLVS DE IVREIVRANDO IN SEXTO.

Cap. I. Contingit.

Nicolaus III.

SVMMA.

Cùm in nonnullis Eccleſiis de earum conſuetudine, nec ipſarum Prælati, nec Canonici aliter recipiantur, niſi iurent, ſtatuta, & conſuetudines ipſarum Eccleſiarum ſcripta, & nonſcripta inviolabiliter obſeruare; itidémque inter Laicos etiam in multis ciuitatibus, caſtris, & terris, Poteſtates, Rectores, & Officiales, niſi priùs ſeruaturos ſe ſtatuta ipſorum locorum clauſa iurauerint, ad officia eiuſmodi nullatenus admittantur; In huiuſmodi autem ſtatutis, & conſuetudinibus interdum aliqua illicita, impoſſibilia, vel obviantia Eccleſiaſticæ libertati reperiantur; præcipit Pontifex, ne à ſcientibus talia in illis contineri, iuramentum præſtetur, & tali intentione facta, vel facienda, ne ſeruentur; Declarat deniq; iuramenta ſub huiuſmodi generalitate qualitercunque & ſub qualicunque verborum formâ, præſtita, vel præſtanda ad licita, poſſibilia, & libertati Eccleſiſticæ non obviantia tantùm extendi, & obligare.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* ſufficienter declaratur in *c. Petitio.* paulò ſuprà. Quod verò hîc additur, ne à ſcientibus præſtentur eiuſmodi iuramenta, iuris naturalis, & Diuini eſt, quia ſuper illicitis licitè iurari non poteſt.

Cap. II. Licet mulieres.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex ſuper alienationibus dotium & donationibus propter nuptias iuratis, in quas mulieres, nec vi, nec dolo circumventæ conſenſerunt, ſtandum eſſe Iuri Canonico; Iudices autem, qui mulieres tales audiunt, ad illud ſeruandum Cenſurâ Eccleſiaſticâ compellendos eſſe.

EXEGESIS.

Ius Canonicum, quod Pontifex hîc allegat, continetur in *c. Cùm contingat*, vbi ſufficienter illud explicauimus per totum.

Cap. III. Cùm in poſitionibus.

Idem.

SVMMA.

Cùm in poſitionibus, ſiue reſponſionibus cuiuſdam electi poſt juramentum ab ipſo in cauſa præſtitum, reperta fuiſſet contrarietas; reſcripſit Pontifex, niſi juſta, & rationabilis cauſa excuſet, ſuper electione perpetuum ipſi ſilentium imponi debere. Idque etiam faciendum, ſi ipſo mandante, aut ſciente, nec reuocante, eiuſmodi reſponſiones contrarias fecerit Procurator.

EXEGESIS.

Cauſa in promptu eſt, quia qui contraria ſiue per ſe, ſiue per alium aſſerit, aut proponit, eáque iuramento confirmat, quæ ſimul vera eſſe non poſſe euidens eſt, neceſſariò fallax, & periurus æſtimari debet.

IDEM TITVLVS DE IVREIVRANDO IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Romani Principes.

Idem.

SVMMA.

Multis contendit Pontifex Iuramenta, quæ in Coronatione ſuâ Pontifici præſtant Electi Romanorum Imperatores, eſſe juramenta fidelitatis. Quod cùm ad praxin communem Iuris Canonici non pertineat, nec Conſultum eſt, nec neceſſe, vt hîc diſcutiamus.

TITVLVS XXV.

DE EXCEPTIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. Ratio connexionis huius tit. cum prioribus ex *Panorm. in Rubr.* hic eſt iſta. Quæ hactenus de probationibus, eorúmque variis ſpeciebus tractata ſunt, præcipuè concernunt ius Actoris, qui illis vtitur veluti lanceis, ſiue gladiis aduersùs Reum, nunc ſequitur jus Reorum, quod conſiſtit in exceptionibus, veluti clypeis, & loricis, vt loquitur *Panorm.* Dein, cùm poſt intentionem Actoris fundatam, vt plurimùm Reus

Reus opponat exceptiones peremptorias, placuit hunc titulum ſubiungere de Exceptionibus vniuerſim, tum peremptoriis, tum dilatoriis. Sed verius eſt, ordinem doctrinæ non fuiſſe ita accuratè obſervatum in connectendis titulis Juris Canonici; quin non etiam in multis ſit arbitrarius. De hâc materiâ habetur etiam in *6.* & *Clem.* item *3. q. 6. §. Exceptio.*

Nota II. Exceptionem eſſe nomen generale cuiuscunque defenſionis, quam Reus actori quoquo modo obiicit. *Vlpianus in l. 2. ff. De except.* Exceptio ait, dicta eſt; quaſi quædam excluſio, quæ interponi actioni cuiusque rei ſolet, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationémue deductū eſt. Vt adeò excipere propriè ſit, quod detrahere, ſeu diminuere, indéque dicta exceptio eſt, quòd partem aliquam de actoris jure detrahat, ſeu illud diminuat. Excluditur autem quandoque tantum intentio actoris conantis cauſam obtinere, vt ſi quis metu, vel dolo circumuentus ſtipulatus fuerit, vel contraxerit, etſi enim eiusmodi contractus obligent, & actionem Aduerſario tribuant; habet tamen alter exceptionem metûs, aut doli, ob quem, contractus reſcinditur, & actor causâ cadit. Aliquando excluditur non tantum intentio, verùm etiam omnis actio, vt ſi actor agat absque omni juris titulo, ſolâ facti attentatione, repetendo v. g. centum florenos quos mutuò mihi dederit, ego verò excipiam, nihil illum dediſſe aut me ſoluiſſe, quorum ſi vnum, aut alterum verum eſt, nulla ipſi competit actio.

Nota III. varias eſſe exceptionum ſpecies. 1. Aliæ ſunt *reales*, quæ rei cohærent, eámq; ſequuntur, dantúrq; non tantùm actori principali, ſed etiam fideiuſſori, aut mandatario; aliæ *perſonales*, quæ dantur intuitu perſonæ, aut cauſę, eámque non egrediuntur. *l. 7. ff. h. t.* 2. Aliæ ſunt perpetuæ, ſeu *peremptoriæ*, aliæ temporales, & *dilatoriæ*, quæ ſolùm ad tempus actori nocent, & reo temporis dilationem tribuunt, *vel* ratione ipſius rei, v. g. ſolutionis, qualis eſt pacti conuentı, ne intra certum tempus ſolutio petatur, *l. 3. ff. Eodem. §. Appellantur.* *Vel* ſunt dilatoriæ judicii, quæ & præſcriptiones fori appellantur *l. fin. C. Eodem.* 3. Harum præſcriptionum aliæ reſpiciunt perſonam judicis, aliæ perſonam litigantis, aliæ ipſam cauſam, ſeu libellum.

Nota IV. Exceptionem adversùs perſonam Iudicis, vel eſſe declinatoriam fori, ſeu incompetentiæ, vel eſſe recuſationis; quæ debet eſſe prima, & opponi ante omnes alias exceptiones *d. l. fin.* Si enim opponens priùs opponeret aliam, videretur eo ipſo conſentire in Iudicem, neque poſſet vlterius illum recuſare. iuxta DD. in *l. Quidam. ff. de Reg. juris.* concord. *c. Inter Monaſterium. de re judic.* Exceptio reſpiciens perſonam litigantis obiicitur adversùs legitimationem, vt ſi compareat pupillus ſine tutore, vel minor ſine Curatore, vel filiusfamilias ſine conſenſu parentis, vel Procurator ſine mandato, vel ſubſtitutus à Procuratore non habente poteſtatem ſubſtituendi &c. Iſta enim, & plura alia, de legitimatione perſonarum, vt poſſint ſtare in judicio, vide apud *Marantam loco cit. Canif. l. 4. t. 6.* & alios: ante omnia diſcutiuntur in judiciis etiam ſummariis. Huc quoque referri poteſt exceptio excommunicationis, ſed hæc cùm opponi poſſit in quâcunque parte judicii per *c. 1. h. t. in 6.* dici ſolet anomala. Exceptiones reſpicientes cauſam ſunt, libelli inepti, vel obſcuri, item actiones præproperæ, vt: malè agis, quia ante diem agis &c. *l. 1. & fin. ff. quando dies vſu. leg. cedat.* quamvis hæc etiam videantur anomala, cùm poſſit quoque opponi poſt litem conteſtatam. Vide *Marant. hîc n. 6.* qui ad dilatorias vlteriùs refert illam, per quam excluditur actio, quæ rectiùs numeraretur inter peremptorias; excluſâ enim actione eo ipſo eſt cauſa perempta, cùm non poſſit intentari niſi per actionem.

Nota V. Etſi omnes dilatoriæ regulariter proponi debeant ante litem conteſtatam; Fallit tamen 1. hæc Regula, ſi exceptio primùm ſuperveniat poſt litem conteſtatam, tunc enim in quâcunque parte judicii ſuperveniat, opponi poteſt; Quod intellige, ſi ex facto adverſarij ſuperveniat, non item, ſi ſuperveniat ex facto opponentis ſine facto Adverſarij; tunc enim opponi non poſſe, iuxta DD. in *l. Mulier. ff. ſoluto matrim.* Fallit 2. Si exceptio non ſolùm ſit dilatoria judicii, verùm etiam poſt litis ingreſſum, reddat judicii progreſſum irritum, hæc enim poſt litem conteſtatam opponi poteſt, de quo *Felin. in c. Exceptiones. inf. ꝟ. Fallit 8.* qui more ſuo alias fallentias multiplicauit. Addit *Marant. n. 10.* poſt alios, ſi exceptio dilatoria, quæ debet ante litem conteſtatam proponi, fuerit oppoſita poſt, puniri Advocatum opponentem, ad vnam libram auri per *l. penult. h. t.*

Nota VI. Exceptiones peremptorias dici illas, quæ in totum perimunt jus agentis, vt ſunt exceptio ſolutionis, jurisiurandi, pacti, tranſactionis rei, præſcriptionis, de quâ *tit. ſeq. & alia.* Hæ poſſunt opponi tam ante litem conteſtatam, quàm poſt, vſque ad concluſionem in causâ. *l. Peremptorias. C. ſen. reſcin.* & ibi *Bald.* Ex his aliquæ dicuntur litis finitæ, quia inductæ ſunt, vt ſint litium finis, juxta DD. in *l. Fratris. C. De tranſact.* Præcipuæ ſunt iſtæ; exceptio jurisiurandi, *l. 1. ff. De jurejur.* tranſactionis in *d. l. Fratris.* Rei judicatæ. *l. 1. ff. De re judic.* quibus poteſt addi exceptio præſcriptionis. Plures alias addit *Bald. in l. Poſtquam. C. De pactis.* Iſtæ autem exceptiones litis finitæ poſſunt opponi vel in vim declinatoriæ, ante litem conteſtatam, quo caſu impediunt litis ingreſſum, & judicii proceſſum. Vel opponuntur in vim peremptoriæ poſt litem conteſtatam; Quo caſu cenſentur oppoſitæ ad merita cauſæ, vt perimant jus agentis, de quo cognoſcit judex, & fert ſententiam, vt tradunt DD. in *l. Nam & poſtea. ff. De jurejur.*

Nota VII. Exceptiones peremptorias quandoque requirere altiorem indaginem, quo caſu ſi opponantur ante litem conteſtatam, non impediunt proceſſum, ſed reiiciuntur ad merita cauſæ, & proceditur vlterius, *d. l. Nam & poſtea, & ibi DD.* Hæc autem reſervatio exceptionum ad merita cauſæ tantùm opponitur, vt ſi in proceſſu appareant eſſe veras,

quid-

quidquid factum eſt, non valeat, & omnia actu habentur pro non factis, iuxta *Bart. in l. Ille, à quo, §. Si de teſtamento. ff. Ad Treb.* Dicuntur autem requirere altiorem indaginem, quæ non ſunt liquidæ, nec de facili poſſunt liquidari. Poſſunt denique exceptiooes peremptoriæ oppooi eriam poſt ſeotenriam in multis caſibus, quos eoumerat *gl. in l. 1. C. De juris & facti ignor.* Aliquæ non prorſus enervant, neque perimunt jus alterius, aut ſententiam Iudicis, ſed ſolùm modificant; talis eſt exceptio, ne quis conveniatur, & exigatur, niſi in quantum facere poteſt, item exceptio Inventarij facti in hæreditate. Vterque enim in tantom conveniri, & condemnari poteſt, in quantum facere poteſt, aut inventarium hæreditatis continet.

Nota denique VIII. His excepriooibns, quæ competunt reo contrarias eſſe exceptiones Actoris, etſi communiter non ita appellantur, ſed proprio nomine dici ſolent replicationes, qnaſi per eas replicenrur, id eſt reſolvantur, & retundantur exceptiones rei. Quæ ſi rurſus aliis exceptionibus à Reo impugneotur, illæ vocaotur duplicationes: Contra quas ſolent dari triplicationes, rurſus cootra triplicationes quadruplicanooes, & ita deinceps *l. 2. ff. De except.* & in tit. *Inſtit. de replicationibus.* Quæ tamen triplicatio de Iure Canonico noo admittitur, ſaltem quod ad teſtes ante productos attinet, quos tertiò refutare, ſeu reprobare non licet, ne nimium extraharur jodicium, vt vidimus *c. Licet. de teſtibus.* & latè tradit *Panorm. ibid.*

Cap. I. Denique.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi Reus adverſùs teſtes excipiat ſuper criminibus, de quibus hactenus non ſunt accuſati, probatio ante ſententiam exhibenda eſt, cùm teſtes integri eſſe debeant. Si verò crimina obiiciantur, de quibus aliàs conuicti, vel confeſſi fuerunt, à teſtimonio repelli poſſunt, quia non eſt eis credendum contra alios, niſi priùs ſe probauerint innocentes. Denique, ſi ad ſolam exceptionem de criminibus conuicti, vel confeſſi fuerint, pœnâ ordinariâ mulctari non debent, cùm accuſatio adverſùs ipſos non procedat, ſed ſufficit à teſtimonio repelli, præſertim, ſi crimen cauſam, de quâ agitur, non contingat.

E X E G E S I S.

Ad ſolam exceptionem obiectis &c.) Hæc exceptio adversùs teſtes criminoſos ſolùm eſt declinatoria vlterioris proceſſus, vel ſententiæ, donec aliæ probationes, aliíque teſtes producantur, vt his deficientibus Reus abſolvatur. De repellendis autem eiuſmodi teſtibus patet ex tit. de teſtibus, præſertim. *c. 56. Teſtimonium.* Hic id ſolùm additur, vt ſi exceptione hâc vrgeote, crimen fateantur, vel de eo coovincantur, non eſſe puniendos pœnâ ordinariâ.

Cap. II. A nobis.

Innoc. III. Archidiacono Richemundiæ.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, vtrùm is, qui excommunicato in locutione, vel oratione ſcienter communicat, excommunicatum poſſit à ſuâ accuſatione repellere, cùm ille huiusmodi communicationem replicet aduerſus illum, reſpondet excommunicatum ab accuſatione poſſe repelli, cùm ſit à communicatione fidelium excluſus, alter autem, qui ipſi communicat, ſolùm à ſacramentorum participatione.

E X E G E S I S.

Excommonicatum excommunicatione maiori, de quâ hîc initiò eſt ſermo, jura generaliter repellunr ab agendo. *c. Intelleximus. de jud. ſuprà.* & *c. Pia. de except. in 6.* quia eſt abſolutè priuatus communione fidelium. *c. Inter. de ſent. excommunicat.* adeóqoe non poteſt ſtare in judicio. Excommunicatus aotem excommunicatione minori, quæ cootrahitur communicatione cum excommunicato excommunicatione maiori, arcetur ſolùm à participatione ſacramentorum, juxta hunc text. *c. fin. De Cler. excommun. miniſtrante*, ideóque non poteſt à limine judicii repelli, nedum ab exceptiooe, ait *Panorm. n. 5.*

Cap. III. Cùm Eccleſiaſticæ.

Idem Audicenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, quendam Iacobum de quâdam præbendâ à Prædeceſſore ſuo inueſtitum, pacificâ poſſeſſione gaudere, non obſtante exceptione, quòd dictus Iacobus in aliâ Eccleſiâ beneficium poſſideat, quam illi, quos conſtat varia beneficia in diuerſis Eccleſiis obtinere, non poſſint opponere.

E X E G E S I S.

Not. ex hoc textu, aliquem oon poſſe, nec debere repreheodere in alterius perſonâ, quod in ſuâ putat æquum. *c. ſi. d. 25. c. Judicat 3. q. 7. c. Nihil.* cum ſeqq. *32. q. 6.* Nota præterea. *Panorm. n. 2.* aliquem poſſe eſſe pluralem, ſiue habere plura beneficia io diuerſis Eccleſiis, quod intelligi debet juxta ea, quæ notantur in *c. Gratia. de reſcriptis in 6.* & *Clement. Gratia. eodem.*

Cap. IV. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Helienſi.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt declinatoria exceptiones

nes infra certum tempus à Iudice aſsignandum omnes proponantur, neque partes, quæ volunt vlterius aliquas proponere, quas non fuerint proteſtata, (id eſt initio cum aliis propoſuerint) audiantur, niſi aliqua competens de nouo exorta fuerit, vel eam opponens juret, ſe poſtmodum ad illius notitiam perueniſſe.

EXEGESIS.

Not. terminum communem proponendi exceptiones declinatorias, eſſe litis ingreſſum, ſiue conteſtationem, vti patet ex *c. Inter Monaſterium. de re judic.* Quem ipſum terminum per hanc Decretalem poſſe abbreuiari, exiſtimat *Panorm.* hîc. Sed non apparet, quomodo alius terminus litigatori aſſignari poſſit, quàm ipſum litis initium. Quare id ſolùm poterit judex, vt quando ſiue ad inſtantiam alterius, ſiue ex officio citari juſſit partes, præfigat certos dies, intra quos ante litis conteſtationem proponantur.

Cap. V. Cùm inter.

Idem Monachis Farſenſibus.

SVMMA.

Cùm inter Nobilem de Malileone & Priorem ac Conuentum de Argentolio ſupra damnis & aliis quæſtio verteretur, & Nobilis, duos ex delegatis haberet ſuſpectos, procurator autem Monaſterij Farſenſis diceret, illi tanquā excommunicato exceptionis beneficium eſſe interdictum: Reſcribit Pontifex excommunicato exceptionis, & legitima defenſionis, & vel maximè recuſationis beneficium in judicio reſeruari, neque in talibus excommunicati fauorem attendi, ſed judicantis æquitatem, cùm non debeat claudicare judicium, ac ſatis videatur abſurdum, ſi Actore impugnante, reo (licet excommunicato, ſi in cauſa abſolutionis exiſtat) defenſionis copia denegetur; quia ſic condemnaretur multoties abſoluendus. Secus eſt de reconuentione; ne defenſionis remedium ad impugnationem extendatur.

EXEGESIS.

De recuſationis beneficio dicetur infrà tit. *De appellat.* Cùm defenſio ſit juris naturalis, nemini negari poteſt. Clem. *Paſtoralis. de re judic.* Dicitur verò judicium claudicare, ſi audiatur impugnatio, & non defenſio, Iudice in alteram partem fauore, vel odio inclinante, licèt ſit diſparitas inter perſonas, quia in judicio non debet eſſe acceptio perſonarum. *C. Nouit. de judic.* Reconuentio autem non conceditur excommunicato, quia non pertinet ad defenſionem ſui, ſed impugnationem alterius; Imò quòd non niſi per procuratorem poſſit ſtare in judicio, diximus. *c. Intelleximus. de jud.* ſed neque defenſionis beneficium videtur illi deberi, niſi in cauſâ abſolutionis exiſtat, juxta h. text. Et certè meretur pertinacia aduerſus Eccleſiam, ne audiatur, ſed hæc eſt benignitas matris aduersùs filios etiam immorigeros.

Cap. VI. Venerabilis.

Idem Monachis Farſenſibus.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Sabinenſis Eccleſiam S. Viti &c. eiúſque poſſeſſionem coram Delegatis Papæ prætenderet ad ſe pertinere, & Procurator Monaſterij Farſenſis præpoſterè reſpondiſſet, illam ex permutationis cauſa ad Monaſterium pertinere, ſimúlq; produceret inſtrumentum, in quo videbatur Epiſcopus Theodoſius dictam Eccleſiam huic Monaſterio in cambium conceſſiſſe; per hoc Epiſcopus credidit intentionem ſuam eſſe fundatam, inde concludens tempore permutationis, eandem Eccleſiam pertinuiſſe ad Eccleſiam Sabinenſem; & teſtes inſuper induxit ad probandam diutinam Epiſcoporum Sabinenſium poſſeſſionem.

Sed re ad Pontificem delatâ, idem reſpondit, intentionem Epiſcopi Sabinenſis per teſtium depoſitionem vel Procuratoris reſponſionem minimè eſſe fundatam, quia exceptionem obiiciens de intentione aduerſa partis, non intelligitur confeſſus, nec de inſtrumento ab illâ exhibito; Cùm præſertim in tranſumpto Procuratoris huius, vbi ſcriptum duntaxat erat Theodoſius Epiſcopus, per vitium falſitatis appoſitum fuerit, Sabinenſis; & exceptio falſitatis ante, & poſt ſententiam obiici poſſit, ac ſententia prætextu falſorum inſtrumentorum lata vſque ad 20. annos retractari valebat.

Quare idem Pontifex dictam Eccleſiam, quam conſtabat in Diœceſi Sabinenſi ſitam, quoad jus Epiſcopale (illis duntaxat exceptis, quæ per authentica ſcripta probarentur ſubtracta) eidem Epiſcopo quidem adiudicauit: quoad temporalia autem Monaſterium Farſenſe ab impetitione eiuſdem Epiſcopi abſoluit.

EXEGESIS.

Quia exceptionem obiiciens &c.) Hæc Regula ſumitur ex *l. Non vtique. ff. De except.* vbi ait Marcellus. Non vtique exiſtimatur confiteri de intentione Adverſarij, quocum agitur, qui exceptione vtitur. Neque obſtat, quòd confeſſus permutationem, per conſequens confeſſus eſt, quòd ſit factum de meo, vel tuo ſuum, quia illud ſonat permutatio. *l. 1. in fin. ff. De re permut.* & qui confitetur vnum, per conſequens confitetur, quod ſequitur ex illo *c. Cùm ſuper. de off. deleg.* & *c. Cùm dilecti. de dolo, & contum.* præterea tacita confeſſio habetur pro conteſtatione *c. Prout. eodem.*

Opti-

Optimè enim reſpnndet *gl.* quam bene explicat; & ſequitur *Panorm. n.26.* Quòd excipiens de facta permutatione, vt iſte Procuratnr Monaſterij Farſenſis non ideò confitetur de jure, ſuper quo Adverſarius fundare poſſit intentinnem ſuam. Poteſt enim permntatio illa aecidiſſe de facto, non de jure, quia videlicet res illa in dominin, aut juſtâ poſſeſſione non erat permntanris. Similiter ſi quis repetat debitum, & alter excipiat de pacto debitum non petendi, per hoc non confitetur debltum, quia poteſt eſſe, quòd non jure debeat; vt ſi pupillus, aut filiusfamilias contraxerit ſine anthoritate tutoris, vel conſenſu patentis. Plura exempla affert *gl.* Rectè autem mnnet *Cuiac. lib. 9. obſ. 36.* Cautos; & prudentes oportere eſſe reos, quoties interrogationibus (ſive exceptionibus) aduerſarii reſponſuri ſunt, ne aliquin eorum confeſſio diuidatur; & videantur etiam illud confiteri, quod illis præiudicat.

Ideóque Conſultum eſt ſecundùm dnctrinam *gl.* ſub conditinne reſpondere aduerſarin, vt in poſteriori exemplo: *Non confiteor debitum, quod prætendis, ſed ſi deberem, interceſſit pactum de non petendo.* Procurator item dicti Monaſterii ſic potuit reſpondere Epiſcopn Sabinenſi: *Non confiteor Eccleſiam, de qua nobis lis eſt, jure pertinuiſſe ad Epiſcopos Sabinenſes; ſi autem pertineat, facta eſt permutatio inter ipſos, & Monaſterium.* Sic enim reſpondendo non confitetur de intentione aduerſarii, nec nneratur ſe aliquâ probatinne, ſed aduerſarium, *niſi cùm ille fundauerit intentionem ſuam, tum enim exceptio probanda eſt,* vt ait eadem *gl.* Ex qun videtur ſequi, eum qui ſine eiusmodi cautelâ reſpondet aduerſario, exceptionem factam pro ſe arripienti, purè fateri obligationem, vel quod idem intendit, ſibi præiudiciale, vt ſi dixiſſet, procurator iſte, *fateor Eccleſiam S. Viti pertinuiſſe aliquando ad Epiſcopum Sabinenſem, ſed oppono permutationem factam cum Monaſterio.*

Exceptio falſitatis &c.) Quandn quis ſine dolo, & ignoranter producit falſum Inſtrumentum, non debet ſecundum illud judicari, nec puniri, prout hic de Eccleſia dicit Pnntifex; *quòd non debeat delictum falſarii in ejus damnum redundare,* fa. *l. Poſt legat. de his, quibus vt indignis hered. aufert.* Nec ratione tacitæ confeſſionis poteſt aduerſarius ſe fundare, ſi inſtrumentum aliquid contineat in fauorem ipſius; tacita enim; imò & expreſſa confeſſio reſultans ex inſtrumento, ipſi cohæret, vnde ſublato illo, vt falſo, tollitur confeſſio producentis: Videtur enim quis confiteri, quatenus inſtrumentum probat; & non aliter, *d. l. Poſt legatum,* quæ eſt mens *Bart. ibidem Innoc.* hic, & *Panorm. n. 92.* Qui nimis cordatè *n. 42.* Pontificem arguit falſæ allegationis, quòd dicit *ſententiam latam prætextu falſorum inſtrumentorum, vſque ad 20. annos poſſe, retractari,* quaſi *l. Querela C. Ad leg. Cornel. de falſis* (ad quam reſpexiſſe; videtur Pontifex) ſolùm loquatur de pœna falſarii, quòd potuerit vigore dictæ l. etiam poſt. 20. annos accuſari, & puniri; non autem, *quando agitur ad effectum retractandi ſententiam.* Fatetur enim ipſe *Panorm. d. l.* variè explicari; ſi ergò probabili explicatione nititur Papa, vt non debeat falſæ allegationis accuſari, cùm præſertim falſitas poſtea comperta ſæpe tribuat juſtam cauſam ſententiam retractandi.

Cap. VII. Olim.

Honorius III. Abbati S. Huberti, & S. Martini Leodienſis.

SVMMA.

Cùm quidam G. contra literas Apoſtolicas Treuirenſi Archiepiſcopo præſentatas exciperet, ſe per illas trahi extra ſuam Diœceſin vltra duas diætas, ideóque ad Pontificem appellâſſet; idem mandat, vt ſi dictus G. hanc exceptionem probare potuerit, Delegati appellationem juſtam decernerent, & negotio ſuperſederent.

EXEGESIS.

Duæ hæ diætæ, quas *Innoc. III. in Conc. Later.* ſtatuit, ne vltra illas quis trahatur extra ſuam Diœceſin. *Bonifacius VIII. in c. Statutum.* reſtrinxit ad vnam diœtam, vide ibi dicta. Apparet verò Papam his Abbatibus ſolùm delegâſſe cognitionem ſuper evocatione vltra duas diœtas, principalis autem cauſæ deciſionem, & cognitionem ſibi reſervâſſe; eo ipſo, quia juſſit ipſos negotio ſuperſedere.

Cap. VIII. Dilecti.

Idem Archidiacono & Officiali, & I. Canonico Turonenſi.

SVMMA.

Cùm M. Canonicus Eccleſiæ S. Mariæ reliquos Canonicos, quòd ſe opponerent electioni de ſe factæ coram Delegatis Apoſtolicis, traxiſſet in cauſam, illi verò proponerent, dictum M. non debere audiri, vtpote excommunicatum, & periurij reum; è contra autem idem M. viciſſim iiſdem Canonicis periurium, & excommunicationem obiiceret; Procurator eorum propoſuit, non eſſe ipſum audiendũ, etſi enim obiectum periurium probaret, non eſſe propter hoc Canonicos à defenſione ſuæ Eccleſiæ repellendos; ſed neque excommunicationem ab eo replicari poſſe; quòd replicatio, quâ innodatus eſt, ipſum repellat ab agendo. Quo non obſtante cùm Iudices interlocuti fuiſſent, ſe ſuper hac replicatione probationes priùs recepturos; & Procurator ad Pontificem appellâſſet; ipſe, ſi res ita haberet, Iudicum ſententiam in irritum reuocari juſſit.

EXEGESIS.

Periurium, & excommunicationem in modum exceptionis &c.) Nota I. ex *Panorm.* hic *n. 3.* quòd Electo petenti ſuam confirmationem, vel agenti

contra ſibi reſiſtentes obſtat exceptio periurii, & excommunicationis, quibus ſi electus tempore ipſius electionis obnoxius fuit, electio fuit nulla, juxta *c. Cùm in cunctis. de elect. & c. fin. De Cler. excom. min.* Si autem ſoperuenerint, poſſunt opponi ad effectum repellendi electum ab agendo, & vt eius electio caſſetur, *c. Super his. de accuſat.*

Nota II. etſi hîc à ſenſu contrario colligi videatur, quòd ſi non agatur de defenſione Eccleſiæ, quam ſolam hîc excipit textus pro ratione periurii, quem repelli ab agendo; docet tamen *Panorm. n. 4.* quòd periurium non repellit, niſi quemadmodum alia crimina; criminoſi enim à multis repelluntur, vt in *c. 1. & c. Cùm dilectus, de accuſat.* item *c. Omnibus 4. q. 6.* non poſſunt enim per hæc, & alia jura denuntiare, vel accuſare, ad quæ tamen admittuntur in cauſâ defenſionis Eccleſiæ propriæ, per hunc textum.

Nota III. quòd vbi replicatio elidit exceptionem, debet priùs ipſius probatio admitti, eâ enim probatâ exceptio manet inefficax, quo promoti fortaſſis Judices iſti volebant priùs audire probationes replicantis, quàm Canonicos tanquam itidem periuros & excommunicatos; Sed contra ius, quod excommunicatis permittit duntaxat defenſionem, non autem impugnationem, vt dictum eſt in *c. Cùm inter.* paulò ſuprà, eámque ob cauſam meritò Pontifex appellationem ratam habet, & quæ in fauorem huius replicationis poſt appellationem acta erant, in irritum reuocari juſſit.

Cap. IX. Apoſtolicæ.

Gregorius IX I. & M. Canonicis Pragenſibus.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex his Canonicis, etſi ipſis quadam ſuſpenſionis, & priuationis beneficiorum ſententia fuerint in modum exceptionis obiecta, quas nullas eſſe per teſtes, & inſtrumenta probare parati erant; ſe iſtas ſententias, ne cauſa Pragenſis Eccleſiæ, propter quam venerant, retardaretur, relaxâſſe ad cautelam.

E X E G E S I S.

Relaxâſſe ad cautelam, &c.) Nota ex *Panorm.* hîc *n. 10.* quòd abſolutio ad cautelam dicatur ea, quæ eſt ad maiorem ſecuritatem, vt res ſit potiùs in tuto, quàm in periculo; hoc ſenſu lex dicit, quòd abundans cautela non nocet. *l. Teſtimonium. C. de teſtibus.* Sic iſti Canonici quidem prætendebant, ſuſpenſionis & priuationis contra ſe latas ſententias eſſe nullas, quæ prætenſio ſi innitebatur veritati, nullâ opus erat abſolutione, vt in *c. Per tuas. de ſent. excommun. & c. Cùm contingat. de officio Deleg.* Sed quia dubium incidere poteſt, vtrum excommunicatio non ſit valida, & periculum animæ immineat, ſi quis verè excommunicatus, qui talem ſe non credit, ſe Diuinis immiſceat: ideò inuenerunt jura abſolutionem ad cautelam, vt ſcilicet in præſenti abſoluatur quis, in quantum opus eſt, præſtitâ cautione de parendo mandatis Eccleſiæ, ac poſtmodum litigetur ſuper veritate rei, & ſi fuerit repertus culpabilis, cogatur ſatisfacere, aut ſi talis repertus non fuerit, abſoluatur. Eiuſmodi abſolutionibus ad cautelam plenæ ſunt Bullæ Pontificum continentes abſolutionem ab excommunicatione ad effectum harum literarum duntaxat conſequendum, ad cautelam videlicet, ſi aliquam excommunicationem incurriſſet.

Cap. X. Dilectæ in Chriſto.

Idem Decano Linconienſi.

S V M M A.

Cùm inter Moniales de Campeſſia, & Monachos de Burcellis controuerſia verteretur ſuper decimis, & rebus aliis coram Delegatis Apoſtolicis, & ipſæ ad Papam ex ſufficienti grauamine appellâſſent, Delegati verò hoc non attento excommunicationis ſententiam in ipſas tuliſſent, Papa non factâ mentione excommunicationis, cauſam aliis Iudicibus commiſit. Sed parte aduersâ & ipſâ appellante, tum quòd in literis non fieret mentio excommunicationis, tùm quòd iſti Iudices exceptionem excommunicationis aduerſùs Moniales latæ admittere nollent, Iudices à Monachis impetrati, exceptionem Monialium de ſententiâ excommunicationis poſt appellationem latâ, & defenſionis auxilio (quale eſt appellatio) cuiuis etiam excommunicato competere rejecerunt. Quare Monialibus iteratò appellantibus, Papa Epiſcopo Linconienſi mandat, quatenus, ſi ita eſt, reuocato in ſtatum debitum, quidquid poſt appellationem Monialium inuenerit attentatum, in negotio, juxta tenorem mandati ad poſteriores Iudices directi procedat.

E X E G E S I S.

Non factâ mentione de excommunicatione &c.) Nota I. Excommunicatum in cauſa appellationis poſſe impetrare reſcriptum, quia ipſi permittitur defenſio, *c. Cùm inter.* ſuprà, ad quam pertinet etiam appellatio, ergo etiam facultas Iudices impetrandi, parum enim, vel nihil prodeſſet appellatio, ſi non daretur facultas eam proſequendi, quod abſque reſcripto & Iudice fieri non poteſt, vt expreſſè habetur *in c. Venerabilem,* paulò poſt.

Nota II. Non obſtare, quòd per multa jura in reſcriptis debeat fieri mentio de proceſſu cauſæ, vt *c. Dilectus. de reſcript. c. Super eo. de cohab. Cler. & Mul. c. Ex literis, de dolo, & contum.* ideóque videri poſſit literas à multis impetratas fuiſſe invalidas, quòd non fecerint mentionem de excommunicatione. Reſp. enim cum *Gotofredo* hîc, prædicta eſſe vera reſpectu eorum, quæ fiunt ante appellationem

nem, eorum enim, quæ fiunt poſtea, non debet fieri mentio, quia eſt à Iudice receſſum, adeóque non pertinet ad illius proceſſum, vnde non factâ de illis mentione, reſcriptum tenet per h.t. & *c. Bona. de conf. vtil. vel inutil.* iuxta quod neque de literis, quæ ſunt nullæ, fieri debet mentio, adeóque à pari, neque de excommunicatione tali nulliter latâ. Addit *Panorm. n. 5.* quòd etiam alio reſpectu taciturnitas excommunicationis non vitiârit reſcriptum, quia illius expreſſio non retardâſſet, vel revocâſſet Principem à conceſſione reſcripti; quæ ratio ſumitur *ex c. Super literis. de reſcript.*

Cap. XI. Significauerunt.

Idem Abbati S. Saluatoris Papienſi & Vercellenſi Præpoſito.

S V M M A.

Cùm Electum à Capitulo Tornacenſi Archipresbyterum, Mediolanenſis Archiepiſcopus nollet confirmare, & alium inſtituiſſet, Capituli ad ſe appellantis cauſam Papa Præpoſito S. Stephani commiſit, qui electionem confirmans pronunciauit jus eligendi ad Capitulum pertinere, ſimulque partem adverſam ab impetitione Capituli abſoluit; ſed partes appellantes obtinuerunt cauſam his Iudicibus committi, qui exceptione excommunicationis Capitulo Tornacenſi oppoſitâ, non attendentes hoc prætextu à proſecutione appellationis non debere quem excludi, (cum omnis legitima defenſio excommunicato in judicio reſeruetur) partem aduerſam non eſſe cogendam ad reſpondendum perperam decreuerunt. Quare Capitulo rurſus appellante, Pontifex mandat iiſdem Iudicibus, quatenus ſi ita eſt, exceptione huiuſmodi non obſtante, iidem Iudices in negotio procedant.

E X E G E S I S.

A proſecutione appellationis.) Nota I. Archiepiſcopum non negâſſe confirmationem Electo, quòd eſſet indignus, alioquin appellatio Capituli fuiſſet iniuſta, ſed quia ipſe prætendebat jus eligendi Archipresbyterum, vt patet ex eo, quòd pronunciatum fuerit, jus eligendi ſpectare ad Capitulum; ex formâ enim ſententiæ præſumitur qualis erat contentio, vt not. *gl.* in *c. Inter dilectos. de fide inſtrum.* & expreſſiùs in *c. Audita. de reſtit. ſpoliat.*

Nota II. Capitulum juſtè appellâſſe, etſi enim in causâ principali juris eligendi pronunciatum fuerit, pro ipſo, videtur tamen ſecundum *gl.* Capitulum expenſas, vel quid ſimile petiiſſe à parte aduerſâ, ſuper quo Judex pronunciauit contra Capitulum, partem aduerſam ab ipſius impetitione abſoluendo; Et ſic vtraque pars appellauit reſpectu diverſorum, vt benè aduertit *Panorm. n. 7.* qui multis diſputat, à *n. 15.* an Capitulum hic habuerit perſonam actoris, & videtur eò inclinare, in ipſa ſumma, vbi docet, hunc caſum eſſe ſingularem reſpectu actoris. Sed non apparet cauſa recedendi à generali regulâ. *c. Cùm inter. ſuprà.* quòd excommunicato non permittatur impugnatio, ſed ſola defenſio. Etſi igitur Capitulum impugnauerit aduerſam partem ſuper impenſis, at poſtquam Judex negauit illas deberi, idem Capitulum jure defenſionis legitimè appellavit, & appellationem proſecutum fuit non obſtante exceptione excommunicationis.

Cap. XII. Exceptionem.

Idem.

S V M M A.

Exceptio excommunicationis inter dilatorias ſcienter licet omiſſa, in qualibet parte litis à reo opponi poteſt; quod eſt huic exceptioni ſpeciale, ne quis excommunicato communicare cogatur. Quam ſi quis omiſerit, vt actor fatigetur, in expenſis condemnari debet. Excommunicatus autem publicè, etſi huiuſmodi exceptio non opponatur, eſt officio judicis repellendus.

E X E G E S I S.

In qualibet parte litis &c.) Colligit ex hoc textu *Panorm. n. 5.* Regulam notabilem, quòd videlicet terminus præfixus ſimpliciter ad aliquid faciendum, non præcludit viam ad faciendum, ſiue proponendum id, ex cuius omiſſione imminet periculum animæ, ſeu peccatum. Ob quam rationem ſententia in cauſa matrimoniali non tranſit in rem judicatam, vt patebit. *c. Lator. & c. Conſanguinei. de re judic.* quia ſi poſt ſententiam in contrarium latam appareat impedimentum dirimens ſubeſſe, vel non ſubeſſe, vtique periculum animæ foret, ſi ſtari oporteret rei judicatæ. Eandem ob rationem exceptio excommunicationis, quæ juxta naturam dilatoriarum proponi deberet initio litis, poteſt per hunc textum proponi in qualibet parte judicii, licet malitiosè fuerit dilata, quia communicare ſcienter excommunicato eſt peccatum, à quo ſemper in judicio poteſt & debet deſiſti per exceptionem, ſi veritate nitatur.

Excommunicatus autem publicè &c.) Nota quòd in notoriis Judex accuſationem, & exceptionem ſuppleat ex officio. fa. t. cum *gl.* in *l. 1. C. Qui, & adverſus quos.* Item quod inhabilem poteſt Judex à limine judicii repellere ex officio, etſi non repellat partem, quia hoc non tam eſt ſtatutum in fauorem partis, quàm publicum fa. *l. Quos prohibet. ff. De poſtulando,* & t. cum *gl. in c. Quærendum. 2. q. 7.*

Cap. XIII. Adverſario.

Idem.

T E X T V S.

Adverſario tuo per Iudicem abſoluto, quoniam tempore motæ litis rem petitam ab ipſo ſine dolo de-

ſierat poſſidere, ſi ea 1 modo poſſideat, tibi petenti denuo, rei judicatæ exceptio non obſtat.

EXEGESIS.

Huius textûs cauſa in promptu eſt, cùm enim iuxta Canones poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præſcribat, iuxta *Reg. jur. in 6.* ergò licet ſub tempus motæ, ſeu conteſtatæ litis incipiat bonâ fide poſſidere, & judex eam ob cauſam pro ipſo pronunciat, tanquam pro poſſeſſore habendus ſit, qui dolo deſierit poſſidere, iuxta *Reg. jur. 36. in 6.* Non obſtat contra eiuſmodi ſententiam exceptio rei judicatæ, quin poſſit opponere malam fidem in poſſeſſorio, & jus ſuum perſequi in petitorio.

Cap. XIV. Venerabilem.

Idem.

SVMMA.

Decernit Pontifex, vt Archiepiſcopus Narbonenſis, qui in certâ cauſâ ad Sedem Apoſtolicam appellauit, ex ſufficienti grauamine, niſi ex aliis cauſis vinculis excommunicationis ſit innodatus, ad proſequendam appellationem admittatur. Quia nihil excommunicato appellare prodeſſet, ſi non poſſet appellationem ſuam proſequi, & ſuper eâ literas impetrare.

EXEGESIS.

Huius *cap.* intellectus planus eſt ex *c. Cùm inter.* & *c. Cùm dilecta.* pauld ſuprà h. t.

IDEM TITVLVS DE EXCEPTIONIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Pia.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

Cùm appareret ex eo, quòd cap. Exceptiones. ſuprà in Gregor. ſtatutum eſt, vt in qualibet parte judicii liceat exceptiones excommunicationis opponere frequentius dictas exceptiones per malitiam opponi, ideóque negotia differri, & partes fatigari laboribus, & expenſis, ad obviandum huic malo, decernit Pontifex. 1. Vt qui excommunicationem opponit, eius ſpeciem, & excommunicatoris nomen exprimat, eámque infra octo dierum ſpatium, (die, in quo hæc exceptio proponitur, minimè computato) apertiſſimis documentis probet. 2. Si non probauerit, Iudex in cauſâ procedat, & Reum in expenſis, quas Actor ob hoc his diebus fecerit, condemnet. 3. Si durante judicii inſtantiâ, & probationis copiâ ſuccedente, de eâdem, vel aliâ excommunicatione excipiatur iterum, & probetur, Actor in ſequentibus excludatur, donec abſolutionem obtineat, his, quæ præceſſerunt, in ſuo robore duraturis. 4. Hæc exceptio non opponitur pluries, quàm bis, niſi noua excõmunicatio emerſerit, vel evidens, & peremptoria probatio afferatur ſuper antiquâ, ſiue priùs obiectâ. 5. Si poſt rem judicatam eadem exceptio opponatur, executionem quidem impedit, ſed ſententia præcedens, robur ſuum obtinebit. 6. Si Actor ſit excommunicatus publicè, & hoc judex nouerit, licet Reus non excipiat, illum ex officio repellat, iuxta d. c. exceptiones.

Quæ ita perſpicua ſunt, vt immorari non debeamus.

Cap. II. Cùm quidam.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cùm quidam ſeculares Iudices, exceptionem de re per Eccleſiaſticum Iudicem judicatâ, in cauſâ ad ipſum pertinente nollent admittere, decernit Pontifex, vt per cenſuras Eccleſiaſticas ad eiuſmodi exceptionem admittendam compellantur. Similiter, ſi Eccleſiaſtici Iudices exceptionem de re per ſecularem Iudicem judicatâ in his, quæ animarum periculum non inducunt, admittere recuſent, per Superiores ſuos caſtigentur.

EXEGESIS.

Ad admittendam exceptionem &c.) Nota I. ex hoc textu naſci generalem Regulam, quòd ſententia lata à competente Iudice Eccleſiaſtico, parit exceptionem rei judicatæ coram ſeculari, & viciſſim, idémque eſt in aliis actis judicialibus; acta enim, & probationes factæ inter Clericum, & Laicum coram Iudice ſeculari probant coram Eccleſiaſtico, & viciſſim, vt in *c. Seculares. de foro compet.* ſuprà. & *c. Cauſam quæ. ſuprà. de teſtibus*; requiritur tamen, vt ſententia lata fuerit à Iudice competente, juxta *d. c. Seculares.* Idem procedit de exceptione litis pendentiæ, quia eſt neceſſe, vt pendeat coram Iudice competente juxta *Clement. 2. vt lit. pend.*

Nota II. ex *gl. hîc n. 4.* tria requiri, vt obſtet exceptio rei judicatæ, ſcilicet identitas perſonarum, rei, & cauſæ, quæ eadem requiruntur ad legitimam exceptionem litis pendentiæ, & ideò dici ſolet, quod cui non nocet ſententia, non nocent acta, nec probationes, & ſic neque exceptio litis pendentiæ, juxta DD. in *c. fi. Suprà de ord. cognit.*

IDEM TITVLVS DE CLEMENTINIS.

Cap. Vni. Excommunicationis.

Clemens V. in Conc. Viennenſi.

TEXTUS.

Excommunicationis exceptio in quâlibet parte litis

ſitù opponi poteſt; prout ſtatuitur in c. Excommunicationes (in antiq. ſuprà) termino peremptorio per Iudicem aſſignato ad proponendam exceptionem declinatoriam & dilatoria, non obſtante, quod hîc de novò additur; ſervatâ tamen circa hoc Conſtitutione Innoc. IV. in Conc. Lugdunenſi, relatâ c. 1. h. t. in 6. quæ omnia liquent ex ſuperioribus.

TITVLVS XXVI.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. rectè titulo de exceptionibus in genere ſubiungi titulum de præſcriptionibus, quæ eſt ſpecies exceptionis valdè celebris, & frequens. Etſi aliquando generatim pro eodem ſumatur exceptio, & præſcriptio. De quâ etiam tractatur in *6. eodem.* item *3. q. 2.* in princ. & *16. q. 3. & 4.*

Nota II. Præſcriptionem nihil eſſe aliud, quàm exceptionem temporis, quo alienam rem quis poſſidet, aut alter jure ſuo vſus non eſt, Domino eam vindicanti, aut jus priſtinum repetenti oppoſita. Definitur à *Couarr. in Reg. poſſeſſor. 1. §. vn. n. 4. Exceptio peremptoria, ex tempore legibus definito ſubſtantiam capiens.* Si enim hoc tempus eſt elapſum, perimitur in ſolidum jus actoris, eique præſcriptione legitimè completâ ſilentium perpetuum imponitur.

Inter præſcriptionem, & vſucapionem multas fuiſſe differentias, quæ hodie ſublatæ ſunt, patet ex tit. *C. De vſucap. transform.* Eſt autem vſucapionis vocabulum compoſitum ex vſu, & capio, vt rectè dicatur quid vſucapi, id eſt fieri alterius, temporis decurſu, idque vtendo. Vnde in rigore verborum præſcriptio, eſt veluti effectus vſucapionis, id enim contra aliquem præſcribitur, quia legitimo tempore perdurat uſus rei, aut juris alieni. Definitur pleniùs per *Modeſtinum l. 3. ff. De vſucap. & vſurp.* Adjectio per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti. Breviùs, eſt acquiſitio dominii per vſum. *l. Ait Prætor ff. Ex quibus cauſis maior.*

Nota III. Præſcriptione non tantùm acquiri dominium vtile, verùm etiam directum, ſeu potiùs plenum; ponitur enim dominium in definitione ſimpliciter, potior autem verbi ſignificatio aſſumi in dubio debet. *c. fin. De ſent. excom.* Fa. *l. Traditionibus C. De pactis*, vbi comparatur vſucapio traditioni, per quam certum eſt, dominium plenum tranſire, ideóque Vindicatio non datur Domino priſtino, ſed ei, qui rem vſucepit, ſiue ſuam fecit. *l. Si quis emptionis. C. De præſcription. 30. vel 40. annorum.* Non obſtat, quòd præſcriptio ſolùm inducat exceptionem. *l. Si ſuper C. De præſcript. long. temp.* adeóque videtur ſupponere, quòd actio aliqua in rem competat priori Domino; exceptio enim præſcriptionis eſt ſolius facti, vt ſcil. Reus factum continuatæ poſſeſſionis opponat, non autem juris, quòd aliquod jus actori ſuperſit, in quo poſſit actionem aliquam in judicio fundare.

Nota IV. Præſcriptionem introductam eſſe ob bonum publicum. 1. Ne diu, & ferè ſemper quarundam rerum dominia incerta eſſent. *l. 1. ff. De vſurp. & vſucap.* 2. Vt aliquis litium finis eſſet. *l. vlt. ff. Pro ſuo.* 3. Ne poſſeſſores propè immemoriali timore teneantur. *l. Cùm notiſſimi. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum.* 4. Denique, vt deſideria hominum ad res ſuas ſervandas, & non negligendas excitentur. *l. Vt perfect. C. De annali except. & c. Vigilanti.* infrà. Ex quibus cauſis apparet, non rectè *Adrianum in 4.* de reſtitutione, vbi agit de præſcript. *§. Mihi autem ſine præiudicio. Toloſ. l. 40. ſyntag. c. 4. n. 4. & 5.* & alios paucullos cenſere, quòd leges de præſcriptione non habeant locum in foro conſcientiæ, niſi vbi culpabilis negligentia priſtini poſſeſſoris intervenerit.

Communis enim ſententia, & recepta eſt in contrarium, videlicet bonæ fidei poſſeſſorem poſt legitimi temporis decurſum etiam in foro conſcientiæ plenum rei dominium ſibi comparare, neque teneri ad reſtitutionem; etſi reſciat priſtinum Dominum invincibili ignorantiâ rei ſuæ ab alio poſſeſſæ laboràſſe. Neque præcipuè, aut ſolùm ob priſtini Domini negligentiam jus præſcriptionis conſtitutum eſt, ſed multò magis ob alias cauſas bonum publicum ſpectantes. Certum autem eſt, Principem habere jus decernendi, & ſtatuendi de bonis ſubditorum, vt bonum publicum poſtulat.

Iſte tamen præſcriptionis torrens certis limitibus coërcetur; quatuor enim conditiones requirit, ſine quibus non procedit, hæ ſunt: Poſſeſſio, bona fides, Titulus, tempus lege definitum. quas deinceps explicabimus, prout occaſio ſuggeret. Numerant alij aliter præſcriptionis conditiones, ſed tandem in idem recidunt.

Cap. I. Placuit.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Si quis (Epiſcopus) aliquem locum ad Catholicam fidem converterit, & nemine repetente tenuerit, vlterius ab eo non repetatur; ſi in illo loco fuerit Epiſcopus alius, qui poſſet repetere, & tacuit,

cuit. Si autem non fuerit, non præiudicetur matrici Eccleſiæ, ſed liceat, cùm locus acceperit Epiſcopum, ex ipſo die intra triennium repetere. Si autem Eccleſia vacauerit ſimiliter Epiſcopo ad fidem Catholicam ex hæretico conuerſo non præiudicat præfatum tempus, ſed ex quo die conuerſus eſt, habet per triennium poteſtatem repetendi locum, qui ad ipſius Cathedram pertinebat.

EXEGESIS.

Habeat per triennium,) Nota. Caſum huius cap. eſſe ſingularem, quòd videlicet contra Eccleſiam currat præſcriptio triennij, cùm aliàs requiratur ſpatium 40. annorum, vt videbimus infrà. *c. De quarta.* Sed hoc introductum eſt in fauorem fidei, vt Epiſcopi excitentur ad propagationem veræ Religionis. Non tamen procedit præſcriptio, quando Eccleſia, ſiue Epiſcopatus, ad quem eiuſmodi locus ab alio Epiſcopo ad fidem conuerſus ſpectat, fuerit vacans. Semper enim tempora vacationis, ſeu inhabilitatis Prælati, debent de medio præſcriptionis contra Eccleſiam ſubduci. Quòd verò idem Epiſcopo ab hæreſi ad fidem conuerſo concedatur, fit in fauorem tum Eccleſiæ, tum Religionis, propter quam multa ſpecialia inducta ſunt, iuxta *c. In fauorem. de hæret. in 6.*

Panorm. n. 1. ex h. t. conatur colligere, quòd ex cauſâ vrgenti; & rationabili poſſet induci per jus Canonicum in certis caſibus præſcriptio cum malâ fide. Sed credo hoc verum non eſſe; Nimis enim vniuerſalis, & certa regula Canonica eſt, quòd Poſſeſſor malæ fidei nullo vnquam tempore præſcribat, nititur enim reatu peccati mortalis, ſine quo rem alienam contrectare, aut ſibi arrogare nemo poteſt, niſi paruitas materiæ excuſet, ideóque illam retineat. Dices Epiſcopus locum alienæ Diœceſis conuertens ad fidem, habet conſcientiam rei alienæ, ſcil. eum non ſpectare ad ſuam Diœceſin, ergò eſt in malâ fide. Reſp. Si eiuſmodi Epiſcopus eſt Canonum peritus, eo ipſo nouit, jus huius præſcriptionis triennalis per ſupremam Pontificis poteſtatem in fauorem Religionis eſſe introductum, & ex hoc cap. ſibi competere jus in locum alienum. Si verò locum eiuſmodi vindicaret, ſine notitiâ huius Canonis, aut aliâ cauſâ excuſante, foret in malâ fide, nec poſſet præſcribere, ſaltem in foro conſcientiæ, etſi re in forum externum deductâ, talis Eccleſiâ ipſi vigore huius cap. adiudicaretur.

Cap. II. Nihil.

Ex Regiſtro Gregorij &c.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex cuidam Patritiæ Italiæ, quòd illam ſcire credat, taciturnitatem, atque patientiam ſuam, futuris poſt ſe Pontificibus in rebus pauperum præiudicium non facturam.

EXEGESIS.

Futuris poſt ſe Pontificibus.) Videtur taciturnitatem, ac patientiam Gregorij, ſucceſſoribus Pontificibus potuiſſe præiudicare; ſi enim tempore ad præſcribendum contra Eccleſiam requiſito, Patritia iſta, bona pauperum (pias vid. Eccleſiarum fundationes ad ſuſtentationem pauperum pertinentes) poſſedit, nec Gregorio, nec Pontifice aliquo ſucceſſore vſque ad 40. annos reclamante; certè taciturnitas iſta ſucceſſoribus præiudicat, quia præſcriptio fuit citiùs completa. Prout etiam in priori *cap.* ex taciturnitate triennali Epiſcopi inducitur præſcriptio ratione loci ab alio Epiſcopo conuerſi. Imò & contra ipſum Papam in juribus Eccleſiæ Romanæ currit præſcriptio licet centenaria, vt patebit *c. Cùm nobis.* infrà.

Reſp. 1. Iuxta *gl.* has pauperum poſſeſſiones fuiſſe ab iſtâ Patritiâ violenter occupatas; malâ autem fides impedit præſcriptionem rei violenter obtentæ, & poſſeſſæ, *c. Licet in regulis. 15. q. 13.*

Reſp. 2. In rebus pauperum, ſiue Eccleſiæ per ſolam denunciationem litis monendæ quem conſtitui in malâ fide, imò etiam in aliis cauſis. *l. Item veniunt. §. Petitam. cum ſeqq. ff. De petit. hæred.* quod ſaltem procedit, quandocunque quis poſſidet ſine titulo. Quare cùm iſta Patritia hæc bona poſſideret ſine titulo, per Gregorii denunciationem fuit conſtituta in malâ fide, vt non potuerit præſcriptionem continuare, nec complere; Supponit ergò iſte textus præſcriptionem in hoc caſu priùs non fuiſſe completam.

Cap. III. Sanctorum.

Gregorius.

SVMMA.

Confirmat Pontifex SS. PP. ſanctiones, vt omnes poſſeſſiones ad ſingulas prouincias fratrum ſuorum (Diœceſes intelligo Epiſcoporum, quos Pontifex fratres vocat) à quibus per 30. annos poſſeſſæ ſunt quietè, & ſincerè, abſque ſynodali proclamatione perpetuò teneantur.

EXEGESIS.

Ad ſingulas prouincias &c.) Nota I. hic non agi de præſcriptione Eccleſiæ contra Eccleſiam, ad quam requiri 40. annos, manifeſtum eſt ex *c. ſeq.* ſed præſcriptione Epiſcopatûs, ſiue Eccleſiæ contra priuatum quemcunque, ſi poſſeſſionem illius Eccleſiæ detineat per annos 30. ſine titulo cum bonâ fide, vt optimè hunc text. explicat Panorm. hic, imò etiam jure ciuili ſine titulo, & cum bonâ fide res priuatorum præſcribuntur ſpatio 30. annorum. *l. Si Quis emptionis. C. De præſcrip. 30. annorum.* Si verò Eccleſia habeat titulum, tunc præſcribit rem priuati contra priuatum, ſicut priuatus contra priuatum, inter præſentes videlicet. 10. annis, inter abſentes 20. vt dicemus infrà.

Nota

Nota II. requiri poſſeſſionem quietam, & ſinceram. Qui petitur controuerſiam, ſiue cui lis intentatur, non poſſidet quietè, qui verò habet malam fidem, non poſſidet ſincerè, de quo paulò poſt. *c. Vigilanti.*

Poſſeſſæ ſunt.) Prima videlicet præſcriptionis cõditio eſt *poſſeſſio*, vt quod præſcribitur poſſeſſum fuerit, & poſſideatur; nam ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit, juxta *Reg. juris. 3. in 6.* Neque præciſè viâ præſcriptionis plus aliquis acquirere poteſt, quàm poſſidet, arg. *c. Cùm olim. de præſcript.* infrà. Vt ſi Princeps longiſſimo tempore ex certis rebus vectigalia exegit, non ideò cenſetur jus vectigalis abſolutè, & quoad omnia præſcripſiſſe. Etſi aliâ viâ præſumptionis, v. g. ſi jura poſſeſſori non reſiſtant, plerumque ex vno juriſdictionis actu colligi poſſit jus totius juriſdictionis, vt ſi dubium ſit, an aliqua parochia pertineat ad hanc, vel illam Diœceſin, adjudicabitur illi Epiſcopo, qui aliquem actum Epiſcopalem ibi exercere ſolitus fuit, juxta *c. 1. De relig. dom.*

Cæterùm poſſeſſio (quæ vt eſt quid facti) communiter definiri ſolet, *detentio rei, corporis, & animi, ex juris adminiculo* juxta *Silu. Verb. Dominium, q. 2.* vt verò ſignificat jus, deſcribitur à Bart. in *l. 1. De acquir. vel amitt. poſſ.* Jus inſiſtendi alicui rei non prohibitæ poſſideri, quæ eſt prima præſcriptionis conditio, & tria inuoluit. 1. In recto ſignificat ipſam rei detentionem, & jus illi inſiſtendi. 2. Reſpicit perſonam, quæ poſſidet, vel poſſidere dicitur. 3. Rem, quæ poſſidetur, ſeu detinetur.

Nota I. Poſſeſſionem, aliam eſſe, naturalem quæ corpore apprehenditur & retinetur, aliam ciuilem, quæ oculis, inſpectione, vel animi deſtinatione, ſiue intentione apprehenditur, *gl. in §. 1.* & eſt textus *in §. penult. l. 1. ff. De acquir. poſſeſſ.* naturalis, ſiue corporalis ſolùm non ſufficit, ſed requiritur etiam ciuilis, vt videlicet quis etiam abſens animum habeat rem poſſeſſam retinendi, vt ex communi docet *Panorm. c. Cauſam* infrà *n. 6.* & *Couarr. in reg. poſſeſſor. p. 2. init. n. 6.*

Vnde ſequitur 1. Alienæ poſſeſſionis invaſorem non poſſe inchoare præſcriptionem, quamdiu alter ciuiliter ſiue animo poſſidet, vt notat *Panorm. in c. 5. vigilanti infra, n. 4.* Ciuilis autem poſſeſſionis continuatio colligitur, ſi quis ſuæ poſſeſſionis invaſori litem moveat, aut ſaltem contra proteſtetur.

Sequitur 2. Nullam rem à Commodatario, Depoſitario, Colono, Inquilino, Procuratore quâ talibus præſcribi poſſe, quia non poſſident ſuo nomine, ſed alieno, rem non ſuam, ſed alienam, quæ non eſt veri nominis, & propriè dicta poſſeſſio, quam retinet ille, cuius nomine poſſidet, vt colligitur ex *l. 2. C. De præſcript. 30. vel 40. annorum.* & *c. 5. vigilanti.*

Sequitur 3. Quantum præcisè ſpectat ad poſſeſſionem, ſufficere omnem illam, quæ habetur proprio nomine, ideóque à Vaſallo, & Emphyteutâ præſcribi poteſt vſusfructus ſiue dominium vtile, quia illud poſſidet nomine proprio, etſi feudum ipſum, ſiue emphyteuſin poſſideat nomine alieno, ideóque defectu poſſeſſionis propriè dictæ non poſſint illa præſcribere. teſte *Couarru. l. c. Mol. t. 1. tract. 2. diſp. 62.*

Nota II. Defectu poſſeſſionis propriè dictæ, aut propter juris reſiſtentiam non poſſe præſcribi res fiſci. *§. Res fiſci. inſtit. de vſucap.* niſi tempore longiſſimo 40. annorum quoad res fiſco iam acquiſitas, per *l. Omnes. C. De præſcript. 30. vel 40. annorum.* Illa autem, quæ debentur quidem fiſco, ſed illi needum ſunt acquiſita, videntur decennio, imò & quinquennio poſſe præſcribi. *l. 2. C. De vectig. & commiſſ. Couarru. ad d. c. Poſſeſſor. p. 2. §. 2. n. 8.* Laici non præſcribunt decimas, quia propriè poſſidere non poſſunt, *c. Cùm cauſam.* infrà. vti nec alias res ſpirituales, quarum ſunt incapaces. Prohibitæ item ſunt res pupillares, & dotales, quia neque ipſæ proprio nomine poſſidentur. Contra minores item non currit longum tempus, vti nec contra illos, quibus non eſt agendi licentia, de quibus *gl.* in *d. §. Res fiſci, & C. Quibus non obiicit longi temporis præſcriptio*, quia iſti non cenſentur dimittere poſſeſſionem Ciuilem rerum ſuarum, adeóque poſſeſſor contrarius non habet poſſeſſionem ad præſcribendum neceſſariam, vt dictum eſt not. 1.

Neque etiam ſubditus præſcribit obedientiam contra Prælatum. *c. Cùm non licet, infrà.* quia ſubditus non poteſt eſſe in poſſeſſione poteſtatis Superioris. Iuriſdictio tamen præſcribi poteſt ab illo, qui illius eſt capax, ita jus Epiſcopale præſcribi poteſt ab inferiori Prælato, & ab vno Epiſcopo contra alterum Epiſcopum. Contra res Coronæ à Principatu non currit præſcriptio, quia Princeps illas non poſſidet principaliter nomine ſuo, ſed Regni, aut Principatus, poſſe tamen præſcribi tempore immemoriali, tradit *Couarr. d. p. 2. §. 2. n. 9.* Denique non poſſunt præſcribi procurationes debitæ Epiſcopis, vel aliis eorum nomine Diœceſin viſitantibus. *c. Accedentibus. & c. Cùm ex officij. infrà.*

Not. III. Præſcribere poſſe omnes, qui poſſunt dominium acquirere; addo: ſiue propriè poſſidere, per poſſeſſionem enim propriè dictam acquiritur dominium. Poſſunt igitur 1. præſcribere tum Paterfamilias, tum filiusfamilias. *l. 4. §. 1. ff. h. t.* Adverte tamen ex cauſâ caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis peculij, vt ſibi poſſideat filiusfamilias, ita & ſibi præſcribit, vti & ex cauſa peculij adventitij, ſaltem quoad proprietatem, ex cauſâ verò profectitij acquirit patri ipſi, vt tradit *Caſius in tit. de vſurp. & vſucap. n. 6.* Pupillus præſcribit, ſi habeat poſſeſſionem ciuilem, id eſt, animum poſſidendi, qui ſi deſit, tutoris autoritate opus habet. *§. Pupillus. Inſtit. de inutil. ſtipul.*

Furioſus, dum furor durat, præſcriptionem inchoare nequit, quia caret animo poſſidendi ad poſſeſſionem ciuilem requiſito. id tamen, quod ante furorem poſſidere cepit, præſcribit. *d. l. 4. §. 3.* Intelligitur enim prior voluntas perdurare, modo nihil aliud deſit. Idem furioſus curatore, ſi quem habet, autore acquirere poteſt poſſeſſionem, non minùs, quàm infans, cui ea per tutorem acquiritur, etſi animum poſſidendi habere non poſſit, quem vt in infante ſupplet tutor, ita in furioſo curator; ita *Caſius l. c. n. 8.* Servi ea, quæ peculiariter nacti ſunt, vſucapere

pere poſſunt, etiam ignorantibus Dominis, ea verò, quæ ſunt extra ipſorum peculium, non niſi ipſis ſcientibus, vt traditur in *l. Labeo. ff. De vſucap.* plura de hoc vide apud *Caſium. l. c.* ac alios.

Cap. IV. De quartâ.

Alexander III. Salernitano Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, quòd de quartâ decimæ, & oblationis defunctorum, Clericus ab impetitione Epiſcopi quadragenariâ præſcriptione ſe tueri poſſit, niſi interim Paſtoralis ſedes vacâſſet; nam Romana Eccleſia triennalem præſcriptionem contra Eccleſiam non admittit.

EXEGESIS.

De quartâ decima &c.) Nota, quòd decimarum quarta pars ab Eccleſiis parochialibus, Epiſcopo eſt jure communi debita, etſi ipſæ decimæ pertineant ad Eccleſiam Parochialem, intra cuius limites ſitæ ſunt. *c. Cùm contingat de decimis.* Eſt autem hæc quarta in totum præſcriptibilis, ſicut & quarta funeralium, ſiue vt in textu vocantur, oblationes defunctorum. Vndè Epiſcopi de jure communi non poſſunt ſibi hanc quartam vendicare, ſi obſtet præſcriptio.

Quadragenariâ præſcriptione &c.) Eſt hîc occaſio declarandi tempus lege definitum ad præſcriptionem, quod contra Eccleſiam textus aſſignat quadragenarium. Vniuerſim doctrina recepta eſt iſta. 1. Res mobiles triennio præſcribuntur cum titulo, & bonâ fide. *Inſtit. de vſucap. in princ. l. Vnicâ C. De vſucap. transformandâ. Auth. quas actiones C. De ſacroſanct. Eccleſ.* quæ ſignificat, id etiam procedere aduersùs Eccleſiam, dum vult præſcriptionem triennii & quadriennii in mobilibus videlicet in ſuo robore durare. Quam auth. receptam eſſe ab Eccleſiâ, patet ex *c. Penult. & vlt. 16. q. 3.*

2. Res mobiles ſine titulo præſcribuntur aduersùs quemlibet, ſpatio 30. annorum, ex communi *arg. l. 3. C. De præſcript. 30. vel 40. annorum.* Quâ in re, cùm Canones nihil contrarium diſponant, fatendum eſt, eodem jure res mobiles contra Eccleſiam etiam Romanam præſcribi tanto tempore, ſicut contra priuatum.

2. Res immobiles cum titulo præſcribuntur inter præſentes decennio, inter abſentes vicennio. *Inſtit. De vſucap. §. vlt. & to. tit. de præſcript. longi temporis,* niſi immobilis à malæ fidei poſſeſſore ad te peruenerit; tum enim Domino ignorante ante 30. annos præſcribere non potes. *Authent. malæ fidei C. De præſcript. longi temporis.* Dicuntur autem præſentes, qui in eâdem prouinciâ, & ſub eodem regimine domicilium habent, licet res, quæ vſucapiuntur, alibi ſitæ ſint. Abſens autem cenſetur, qui domicilium ſub diuerſo regimine habet, *l. vlt. junct. gl. C. eod.* quæ procedunt de bonis priuatorum. De præſcriptione contra fiſcum diximus.

Nota II. Aduersùs Romanam Eccleſiam non niſi 100. annis præſcribitur. *c. Ad audientiam c. Si diligenti. inf. c. 2. Eodem in 6. d. Auth. quas actiones C. ſacroſ. Eccleſ.* Aduerſus inferiorem Eccleſiam, Monaſterium, Hoſpitale 40. annis, juxta *c. 4. De quarta c. Ad aures. c. Illud. inf. & d. Authent. quas actiones.* idémque locum habet, in hæreditatibus, legatis, aut donatis ad pias cauſas, juxta *Auth. de Eccleſiaſticis tit. c. 3. collat. 9. Panorm. in c. 2. n. 10. h. t.* Aduersùs Monaſteria S. Benedicti, & ordines eorundem priuilegiis gaudentes, requiruntur 60. anni juxta priuilegium Eugenii Papæ apud *Leſſ. l. 2. De jure & juſtit. c. 4. dub. 3. n. 25.* Legata, donata, vendita ciuitatibus, quæque ad Coronam Regni, vel principatum, aut prouinciam ſpectant, centum itidem annos requirunt, ut præſcribi poſſint juxta *l. Vt inter. C. De ſacroſ. Eccleſ.* Alienatio denique feudi facta ſine Domini conſenſu, quamuis bonâ fide, præſcriptione non obſtante, reuocari poteſt à Domino. *c. 40. De Capitulis Conradi l. 2. feud.* quod *gl.* & *DD. ibid.* ſolùm accipiunt de præſcriptione longi temporis, non tamen longiſſimi ſiue annorum triginta.

4. Res immobiles ſine titulo præſcribi poſſunt tempore longo, videl. 30. 40. 60. vel. 100. annorum, juxta differentiam eorum, aduersùs quos præſcriptio fit. *l. Sicut in rem. l. Si quis emptionis §. Quòd ſi quis. C. De præſcript. 30. vel 40. annorum. fa. c. Sanctorum h. t.* paulo ſuprà.

Niſi jus commune reſiſtat, vel violenta præſumptio poſſeſſionis malâ fide, vel ex errore juris acquiſitæ; tunc enim etiam poſt tempus longiſſimum oportet oſtendere titulum, ſaltem apparenter juſtum, vt explicat. *Panorm. in c. dudum De decimis n. 10.* aut poſſeſſionem temporis immemorialis, juxta *c. 1. h. t. in 6.* & *gl. receptam in c. Super quibuſdam §. Præterea. de Verb. ſignif. fa. l. vlt. ff. De aquâ pluviâ arcendâ.* quibus autoritatem vetuſtas daret, licet jus non probaret, & *l. 2. In princ. ff. eod.* vbi dicitur, *vetuſtatem ſemper pro lege haberi; intellige in illis, quæ non repugnent juri Diuino aut naturali.*

5. Quæ dicta ſunt de rebus immobilibus corporalibus pariter procedunt de præſcriptione rerum incorporalium, ſiue jurium, v. g. vſusfructus, annuæ præſtationis, juris patronatûs, jurisdictionis &c. quæ perinde 10. annis inter præſentes, 20. annis inter abſentes cum titulo & bonâ fide abſoluuntur. 30. verò annis ſine titulo contra priuatum. Contra Eccleſiam autem, & Principem non niſi 40. annis, imò interdum non niſi tempore immemoriali perficitur, vt patet ex dictis.

6. Per Regulam Cancellariæ de triennali poſſeſſione, qui beneficium Eccleſiaſticum per triennium poſſidet pacificè, ſine ingreſſu Simoniaco, tale jus in eo acquirit, vt quemcunque Actorem, ſeu Petitorem poſſit repellere. Vtrùm verò abſolutè præſcribat, ſic vt beneficij quaſi Dominus efficiatur, neque aliâ inſtitutione indigeat, controuerſum eſt. Notat *gloſſa in c. Contingit. de dolo, & contum. Couarr. d. p. 2. §. 10. n. 10. Mol. l. c. d. 10.* quòd beneficium Eccleſiaſticum non poſſit licitè ſine inſtitutione Canonicâ obtineri per *Reg. jur. 1. in 6.*

Sed

Sed *Nauarr l.3.conſ.30.de prebend.& l.1.conſ.8.n.2.de Renunt. edit.2.Garcias. de benef.p.8.c.1.n.15.*& alij, qui ad Regulam juris reſpondent, illam veram eſſe jure ordinario, non extraordinario vſucapionis, ſeu præſcriptionis huius triennalis; quâ *Garcias* putat gaudere etiam illum, qui per ignorantiam ſimoniacè inſtitutus fuit, cum titulo colorato, & bonâ fide; Quod enim *Nauarr.* ait, id quoque fieri poſſe cum malâ fide, *non apparet, quomodo defendi poſſit*; cùm ſit contra principium Juris Canonic.; quod præſcriptio cum malâ fide non procedat.

7. Denique. Debita omnia adversùs quaſcunque actiones civiles, cum bonâ fide longiſſimo tempore, id eſt annis 30. præſcribuntur, *l. Sicut in rem C. De praſcrip. 30. vel 40. annorum.* Excipitur actio hypothecaria, quæ requirit annos 40. ſi ipſe debitor, aut eius hæres poſſideat. *l. Cùm notiſſimi. C. eodem.* Actiones verò criminales, ſiue accuſationes de curſu 20. annorum à die commiſſi criminis præſcriptione extinguuntur. *l. Querela. C. De falſis.* Quod, idem dicendum de inquiſitione, quæ ſuccedit loco accuſationis, vt videlicet ſublato jure accuſationis tollatur etiam jus inquiſitionis (niſi nouæ cauſæ emergant) tenet *Clarus*, & aſſerit eſſe communem. *lib.5.ſent. §. fin. q. 51.n.2.* quædam tamen crimina quinquennio extinguuntur, vt adulterium. *l. Quinquennium. ff. Ad l. Iuliam de adulteriis. l. Adulter. C. eodem.* item crimen peculatûs. *l.7. junct. gl. ff. ad l. Iuliam peculatus.*

Cap. V. Vigilanti.

Idem.

TEXTVS.

Reſcribit Pontifex, nullâ antiquâ dierum poſſeſſione juvari malæ fidei poſſeſſorem, niſi reſipuerit, poſtquam ſe nouerit aliena poſſidere, cùm bonæ fidei poſſeſſor dici non poſſit. Epheſinus enim legislator propter vitandam miſerorum ſegnitiem, & longi temporis errorem & confuſionem, primus tritenali, vel quadragenali præſcriptioni vigorem legis impoſuit, quem tam in rebus cognitis quàm latentibus Pontifici placuit non habere vigorem.

EXEGESIS.

Bonæ fidei poſſeſſor &c) Nota I. *Concord. c. fin.* in quo redditur ratio, cùr Canones ad præſcriptionem requirant bonam fidem, quia videlicet, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, & *reg. jur. 2. in 6.* Non igitur malæ fidei poſſeſſor præſcribit, quantocunque etiam immemoriali tempore poſſideat, cùm tanto ſint grauiora peccata, quanto diutiùs infelicem animam tenent alligatam, vt dicitur *c. fin. De conſuet. & c. penult. de conſang.* Ob quam rationem, neceſſaria eſt non tantùm initio bona fides, verùm etiam in progreſſu, & toto præſcriptionis tempore. Vnde per hoc corrigitur jus ciuile, quo receptum erat, vt ſufficeret à principio bonam fidem habuiſſe, non autem ea requirebatur ad proſequendam, ſeu continuandam, & complendam præſcriptionem. *l. Vn. C. de vſucap. transform. l. Si aliena in princ. ff. De vſurp. & vſucap. §. Diuina. Inſtit. eod.*

Sed hoc jure vti non licet amplius, propter peccatum, quod prouenit ex conſcientia rei alienæ, ideóque *Innoc. d. c. fin. inf.* hanc rationem reddit, cur per Canones juri ciuili quoad hoc derogetur, quia videlicet omni conſtitutioni atque conſuetudini derogandum eſt, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari; ideóque ſummâ ratione etiam in Camerâ Imperiali hanc regulam receptam eſſe, & multis præjudiciis confirmatur, & teſtatur *Andr. Gail. l. 2. obſ. 17. n. 7.*

Nota II. non conſtare, quis fuerit Epheſinus ille legislator, qui primus præſcriptionis jus præſertim tricenariæ, vel quadragenariæ introduxit. *gl.* plus non dicit, quàm fuiſſe forſan Imperatorem ex Epheſinâ ciuitate videlicet oriundum; vel quod credibilius eſt, Jurisperitum, qui primus, hanc legem ſuaſerit vel ediderit, idque ob cauſas *c.* proximo enarratas, maximè rerum confuſionem, dominiorum incertitudinem, & litium multitudinem vitandam. Hanc itaque legem non vult Pontifex procedere cum malâ fide, ſiue in rebus cognitis, id eſt ſiue ipſe Dominus nouerit res ſuas ab aliis poſſideri, ſiue in latentibus, id eſt, ſiue Dominus ignoret res ſuas ab aliis poſſideri, aut ignoret eſſe ſuas.

Nota III. Bonam, & malam fidem in propoſito poſſe accipi dupliciter, Theologicè, & ciuiliter. Priori acceptione bonam fidem poſſidet, qui prudenter examinat ſe poſſidendi jus habere; ratus videlicet, rem ſuam eſſe, aut ad ſe pertinere, vel certè neſciens eſſe alienam. Bona fides ciuilis eſt, quando videlicet aliquis ſcit poſſeſſionem, vel præſcriptionem talis rei non eſſe prohibitam. Neceſſe autem eſt vtramque fidem hanc concurrere, quia cùm jus præſcriptionis legibus ciuilibus introductum ſit, approbante etiam jure Canonico, ideò vbi lex præſcriptionem prohibet, bona fides (Theologica) vſucapienti nihil prodeſt, ait *Pompon. in l. 24. ff. De vſucap.* Sic quia jura ſtatuunt, vt præſcriptio per litis conteſtationem interrupta cenſeatur, etſi aliquis ſit in bonâ fide Theologica, vtpote neque ſciens, neque credens, rem eſſe illius, qui litem mouit, aut cuiuſuis alterius, conſtituitur in malâ fide ciuili, quia lex poſt litem conteſtatam præſcriptionem procedere vetat, hoc ſenſu dicit. *l. Sed etſi ſuper. §. Si ante. ff. De heredit. petit.* poſt litis conteſtationem omnes poſſeſſores malæ fidei eſſe.

Idque adeò verum eſt, vt neque inuincibilis eiuſmodi juris præſcriptionem, aut eius curſum prohibentis ignorantia proſit, juxta communem ſententiam (etſi vnus alterue diſſentiant) quam tradit. *Panorm. c. Cùm non liceat inf. h. t. n. 8. Couarr. in reg. poſſeſſ. p. 2. §. 7. n. 11.* juxta textum expreſſum. *l. 31. ff. De vſucap.* Nunquam in vſucapionibus, juris error, poſſeſſoribus prodeſt. *concord. l. 4. ff. De jur. & facti ignor. & l. 2. ff. Pro emptore.* Niſi ſit ignorantia juris dubii, aut inter *DD.* controuerſi, juxta *Panorm. c. 4. de quarta ſuprà n. 18. Couarr. l. c. n. 12.* & alios;

alios; Aut niſi talis ignorantia etiam ciuiliter cenſeatur inculpata, & releuans, puta in milite, minore, ruſtico, non habente copiam Conſultoris, vt docet. *Molin. l. 2. De primogeniis c. 7. n. 69.* neque improbat. *Leſſ. l. 2. c. 6. Dubit. 5.*

Nota IV. Etſi ad inchoandam præſcriptionem requiratur bona fides, quâ quis ſine hæſitatione credat rem eſſe ſuam, aut certè neſciat eſſe alienam; ac quis ſe exponat periculo detinendi rem alienam; dubium tamen, quod poſt præſcriptionem ſic inchoatam ſuperuenit, illam non interrumpit, neque poſſeſſorem in malâ fide conſtituit, modò adhibeat conuenientem diligentiam veritatis cognoſcendæ juxta *gl. receptam in c. fin. ſuſ.* & *Panorm. ibid. n. 39.* & ſequuntur communiter *DD.* contra paucolos quoſdam. Ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, juxta *Reg. jur. in 6.* quare ſtante licèt dubio tali ſuperueniente, de quo certitudo haberi non poteſt, poſſeſſor propter fauorem, quem à jure habet poſſeſſio, bonâ conſcientiâ eiusmodi rem retinere, imò & conſumere poteſt.

Nota V. Non ſufficere, vt is bonam fidem habuerit, qui præſcriptionem incepit, ſed debet eâ perdurare etiam in ſucceſſore, ſiue ſingularis ſit, ſiue vniverſalis. Cum hâc tamen differentiâ, quòd ſingularis ſucceſſor, v. g. Legatarius poſſit præſcribere, licèt eius Auctor non poſſit ob malam fidem; ſucceſſor verò vniverſalis v. g. hæres à teſtatore inſtitutus præſcribere non poteſt, ſi aut ille, ſiue teſtator malam fidē habuerit, *§. Diutina. Inſtit. de vſucap.* Ratio diverſitatis eſt, quia prior non repræſentat perſonam defuncti, adeóque non ſuccedit in vitium illius, ſed ſuâ fide nititur, hic verò repræſentat perſonam defuncti, & in omne jus illius ſuccedit. *l. Cùm hæres. ff. De diverſis temporal. præſcriptionibus.* Vnde dicit *Imp. in l. Vitia. C. De acquir. poſſeſſ.* Vitia poſſeſſionum à maioribus contracta perdurare, & ſucceſſorem autoris ſui culpam comitari. Quod quidem eſſe extra controuerſiam affirmat *Caſtro h. t. n. 11.* Quando hæres vult vti acceſſione temporis, quo defunctus rem malâ fide poſſedit.

Nota VI. Si hæres nolit vti acceſſione defuncti, ſed à ſe inchoare poſſeſſionem bonâ fide, aliqui cenſent id fieri poſſe, quia jura allegata intelligunt cum hâc limitatione; niſi nolint vti acceſſione defuncti. Sed veriùs eſt, neque ſic procedere præſcriptionem, quod tenet *Couarr. d. p. 2. §. 9. Balb. p. 2. de præſcript. q. 12. n. 12. Barboſ. ad Rubr. c. De præſcript. 30. annor. n. 2. 12. & ſeqq. Caſtro in h. t. n. 12.* Ratio eſt, quia dicta jura ſe fundant in eo, quòd Succeſſor vniverſalis repræſentet perſonam defuncti, & vitium, ſiue vtatur acceſſione illius, ſiue non, quia ſemper eſt hæres, & à defuncto cauſam habet, atque vt hæres poſſidet; vt non poſſit non repræſentare eius vitia, neque enim poteſt ſibi mutare cauſam ſuæ poſſeſſionis nullo extrinſecus accedente, vnde dicitur *d. l. Cùm hæres.* cùm exordium ei bonæ fidei ratio non tueatur. *Concord. l. 4. § Hæres h. t.* quæ dicit, hæredem ignorantiâ ſuâ non excludere vitia defuncti.

Procedit autem illud etiam jure Canonico, quia nulli extant Canones in contrarium, quo caſu ſacrorum ſtatuta Canonum, Principum Conſtitutionibus adiuvantur, iuxta *c. 1. De noui operis nunciatione.* Quæ ita accipienda ſunt, ſi in defuncto fuerit vera mala fides, non ſi præſumpta tantùm, aut ficta, iuxta *Caſtro l. c. n. 6.* Si verò hæres aliunde, quàm à defuncto titulum habeat, non obſtabit ei mala fides defuncti, cùm eius jure non vtatur. *l. An vitium §. 1. ff. De diverſ. & tempor. præſcript.*

Nota denique VII. Semper præſumi poſſeſſorem eſſe in bonâ fide, niſi contrarium conſtet, aut probetur. per *l. penult. C. De evict.* quilibet enim præſumitur bonus. *c. fin. de præſumpt. ſuprà.* Vnde onus probandi contrarium incumbit adverſario. *L. Adeò. ſuprà. ff. De probat.* cùm qui dolo factum dicit, dolum admiſſum probare debet. *l. Quoties. §. Qui dolum. ff. eodem.* niſi eum liberent circumſtantiæ. *gl. in c. Si diligenti. de præſumpt.*

Cap. VI. Ad aures.

Idem, Mauritano Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm inaudiſſet Pontifex, duas Eccleſias litigaſſe ſuper decimis, quas vna earum in alterius Parochiâ 40. annis poſſedit. Reſpondit, de jure meliorem eſſe conditionem poſſidentis, quia quadragenalis præſcriptio omnem prorſus actionem excludit.

EXEGESIS.

Concord. reg. jur. in 6. In pari delicto, vel causâ, potior eſt conditio poſſidentis; contra Eccleſiam autem non currere niſi præſcriptionem 40. annorum, diximus *c. 4. De quartâ. ſuprà.*

Cap. VII. Cauſam.

Idem Parmenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cauſam inter Reginenſem Archidiaconum, & quemdam Nobilem ſuper decimis jubet Pontifex debito fine decidi, non obſtante præſcriptione, vel conceſſione Eccleſiæ, aut ſecularis perſonæ, ſi Nobilis illam opponat. Quia cùm Laici decimas detinere non poſſint, eas nullâ valent præſcribere ratione.

EXEGESIS.

De hoc c. iam diximus *c. Sanctorum. ſupra not. 2.* ex quo conſtat, qui non poteſt poſſidere, non poteſt præſcribere; cùm itaque Laici ſuo nomine, quod ad poſſeſſionem propriè dictam requiritur, nequeant decimas poſſidere, vtpote quarum titulus eſt ſpiritualis, evidens eſt, neque poſſe illas præſcribere.

Cap. VIII. Illud.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex adverſus Eccleſias præſcriptionem

ptionem 40. annis minorem ab Eccleſiâ Romanâ non admitti, licèt quidam Canones comprobent triennalem. Verùm ſi de præſcriptione, & interruptione fuerit mota quæſtio, ab vtrâque parte teſtes recipi debent, & ſi probata fuerit interruptio, præſcriptio non tenebit.

EXEGESIS.

Licet quidam Canones.) Nota I. quòd datâ contrarietate, ſeu varietate Canonum recurrendum eſt ad Eccleſiam Romanam, & tenendum, quod ſtylus Curiæ illius ſeruat. *ſa. c. Ex literis de conſtit. & c. Quàm graui. de crim. falſi.* Canones autem illi, qui etiam aduersùs eccleſiam admittunt præſcriptionem triennalem, habentur. *6. q. 3. c. 1. & 2.* qui hodie non tenent. Id tamen manet, quod *c. 1. ſuprà.* ſtatuitur vt Epiſcopus, qui locum alienæ Diœceſis ad fidem conuertit, intra triennium illum poſſit præſcribere contra aliam Eccleſiam, de quo diximus ſuprà.

Si de præſcriptione & interruptione &c.) Nota I. quòd excipiens de interruptione contra eum, qui allegat præſcriptionem, non videtur præſcriptionem confiteri, nam ſi ipſam tacitè confiteretur, releuaretur allegans ab onere præſcriptionem probandi, cùm tamen hic appareat probationem requiri, dum indiſtinctè tam ſuper præſcriptione, quàm interruptione jubentur teſtes vtriusque partis recipi. Nimirum valet hîc illa regula in *c. Cùm Venerabilis. de exception.* ſuprà explicata. quòd exiſtimetur conſiteri de intentione aduerſarii, in ſuum præiudicium, qui exceptione vtitur.

Nota II. ex *Panorm. hic n. 5.* præſcriptionem quandoque nullo modo currere, quandoque dormire, quandoque interrumpi, antequam compleatur. Non currit, quando res non eſt præſcriptibilis, vt patet ex his, quæ notantur in *c. Cùm non liceat inſrà.* hic non currit præſcriptio pro laicis, ad præſcribendas decimas. Dormit verò, quando ex aliquo temporali impedimento ad tempus ſaltem non procedit, vt propter defectum Prælati, ſiue ſedem vacantem, juxta *c. 1. & c. 4. De quartâ. ſuprà.* vel propter hoſtilitatem, quando tanta eſt, vt jus non reddatur, aut difficulter reddi poſſit, de quo *c. transmiſſa. inf.* Interrumpitur, cum continuatio poſſeſſionis tollitur. *l. 10. C. De acquir. poſſ.* quo caſu inchoata præſcriptio ad nihilum redigitur, & priore tempore nihil commodante, de nouo inchoari debet, vt tradit, *Corn. 2. inſtit. tit. 7.*

Nota III. Præſcriptionem dupliciter interrumpi, ſcil. naturaliter, & ciuiliter. Naturaliter dicitur interrumpi, quando aliquid de requiſitis ad ſubſtantiam præſcriptionis perit. v. g. bona fides, aut poſſeſſio. Interruptio ciuilis eſt, quando nihil quidem de ſubſtantialibus extinguitur, ſed aliquis actus interuenit, qui de jure ciuili impedit præſcriptionem, vt citatio, vel alia extraiudicialis denuntiatio teſtatò facta.. *l. 2. C. De annal. except.* maximè verò litis conteſtatio, *l. 10. C. De acquir. poſſeſſ.* dicitur autem interruptio ciuilis, quia jure ciuili inſtituta eſt.

Cap. IX. Quia.

Idem, Syracuſano Epiſcopo.

SVMMA.

Inter duos Abbates ortam de finibus contentionem jubet agrimenſoris definitione terminari in præſentia Iudicis, 40. tantùm annorum præſcriptione vtrique parti ſeruatâ.

EXEGESIS.

Confirmatur, quod jam ſæpè dictum eſt, contra Eccleſiam non præſcribi, niſi annis 40.

Cap. X. Ex tranſmiſſa.

Lucius III. De Maſſandane & Dorteſtre Abbatibus, &c.

SVMMA.

Cùm Abbas, & Monachi de Habenn. conquererentur, per Clericos quoſdam (qui Eccleſias, ſeu Capellas aliquas ad ipſorum Parochiam pertinentes tempore belli, vt apparet, habuerant) matrici Eccleſiæ omne jus parochiale præter jus funerandi eſſe ſubtractum; Pontifex mandat decimas, & oblationes cum aliis obuentionibus memoratæ matrici (præſcriptione hoſtilitatis tempore non currente) reſtitui.

EXEGESIS.

Hoſtilitatis tempore &c.) Nota I. Quòd ejuſmodi tempore non currat præſcriptio, eo ſenſu, quo diximus *c. praced. not. 5.* non currere præſcriptionem rerum, quæ non ſunt præſcriptibiles, ſed hic non currere, eſt idem, quod dormire, quod *Innoc.* & communiter alij cum *Panorm. hic n. 4.* ita explicant, vt finitâ hoſtilitate tempus ſequens continuetur cum præcedente, & ſic perficiatur præſcriptio 40. v. g. annorum, ſubducto tempore medio hoſtilitatis, per acceſſionem temporis ſequentis *ſa. c. Auditis. infrà.*

Quod non tantùm ſecundùm Canones habet locum in Eccleſiis, ſed etiam ſecundùm leges in Laicis, & ſiue vnâ die tantùm, ſiue pluribus annis hæc hoſtilitas intervenerit, ſemper hoc tempore præſcriptio dormitabit, & idem tempus ſiue magnum, ſiue modicum de medio ſubducitur. Vnde textus hîc indiſtinctè docet, tali tempore hoſtilitatis præſcriptionem non currere. *ſa. d. c. Auditis inf. & c. 4. De quartâ ſuprà c. Solitæ de maior. & obed. c. Si dormierit. 31. q. 1.* Non igitur opus eſt petere beneficium reſtitutionis in integrum, vt aliqui volunt; ſed ex ipſo juris diſpoſitione, ſublatâ hoſtilitate, tempus ſequens, ſi cetera requiſita adſint, continuatur cum præcedente ad complendam præſcriptionem.

Nota II. Non in hoc tantùm, ſed pluribus a-

His caſibus præſcriptionem dormitare, quos ponit *Innoc.hîc.* 1. Quando jus non redditur defectu judicis, vel Rei. *l.Sed etſi per Prætorem.* vſque ad §. *Quoties ff.Ex quibus cauſis maiores.* Requiritur tamen in hoc, & aliis caſibus impedientibus actionem, vt Actor dicat, ſe voluiſſe agere, ſed non potuiſſe propter eiuſmodi cauſas. Non ergo ſufficit allegare impedimentum, ſed neceſſe eſt probare, quòd id impedimentum fuit cauſa non agendi. 2. Eadem ratio, quæ hoſtilitatis, eſt mortalitatis, ſiue peſtilentiæ, quando ita ſæuit in loco, vt jus reddi abſque periculo non poſſit. Addit *Panorm.n.7.* etſi jus non reddatur in tali loco, ſi Actor ſit abſens, propter timorem peſtis, currere tunc quidem præſcriptionem, eſſe tamen juſtam cauſam petendi reſtitutionem in integrum, iuxta dictum *Bartoli in l. De ætate. ff. Ad Trebell.* vbi dicit, *quòd tunc citatus habet juſtā cauſam non comparendi.* 3. Caſus eſt, quando Eccleſia nullũ habet Prælatum, vel habet inutilem ad agendũ, ſub quo comprehenditur tempus ſedis vacantis, de quo in *cap.1.ſuprà.* item tempus excommunicationis, vel ſuſpenſionis, vel captiuitatis Prælati. *c. Quia diverſitatem. de conceſſ. Præbendæ. c. Quia diligentia. de elect. c.1. & c. Porrò. 16. q. 3.* item tempus Prælati dilapidantis, ſiue alienantis, *fa.c.1. De in integr. reſtit. in 6. & c.Si Sacerdotes.16.q.3.* 4. Cùm quis de jure impeditur agere, vt filiusfamilias viuente patre, *l.1. in fin. C.De annal. except.* & vxor viuente marito, reſpectu rerum dotalium. *l.In rebus. C. De jure dot.* item pupillus ætate pupillari durante. *l.Sicut.* vltra medium. *C. De præſcript. 30. annor.* 5. Tempore Schiſmatis, *c. Cùm nobis.infrà.* 6. In rebus, quæ ſub conditione debentur, non enim currit præſcriptio conditione durante. *l.Cùm notiſſimi.§.Sed illud. C. De præſcript. 30.annor.* quia in hoc nulla committitur mora. 7. Cùm quis abeſt causâ Reipublicæ, aut non currit præſcriptio, aut certè petitur reſtitutio. Varias horum caſuum limitationes, & explicationes vide apud *Panorm.& Innoc.l.c.*

Cap XI. Accedentes.

Innoc. Abbati de Cenedo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Ordinarii maioris Eccleſiæ Mediolanenſis, niſi per ſpeciale priuilegium Apoſtolicæ ſedis, à Procurationibus, quæ legatis, & Nuntiis ſedis Apoſtolicæ præſtari ſolent, oſtenderint ſe immunes, (etiamſi longiſſimo tempore procurationis obſequium non impenderint, cùm in talibus præſcriptio ſibi locum nequeat vendicare) ad eas præſtandas compellantur.

EXEGESIS.

Cùm in talibus præſcriptio &c.) Nota I. Legatis, & Nuntiis Apoſtolicis deberi procurationes, (id eſt impenſas moderatas pro decenti victu) propter reuerentiam ſedis Apoſtolicæ, & obedientiam, ac ſubiectionem illi debitam, eáſque præſtandas per Clerum totius Ciuitatis; Videtur autem onus hoc principaliter imminere ipſis Eccleſiis. *c. Cùm inſtantiâ. de cenſ.* ideóque non deberi earum ſolutionem ex redditibus Canonicorũ, quibus Præbendæ aſſignatæ ſunt pro eorum neceſſariâ ſuſtentatione. Præſtari ergò debent ex menſâ Epiſcopi, vel reditibus communibus Capituli, & Eccleſiæ. Quare Canonici Eccleſiæ Metropolitanæ Mediolanenſis (qui vocari ſolent Ordinarii, ſicuti Rauennæ appellantur Cardinales) non allegãtunt impotentiam procurationes ſoluendi, ſed præſcriptionem, quaſi illius obtentu neq; ex communibus redditibus illas deberent ſoluere, vndè totum onus in Eccleſiam illorum Canonicorum, & Clericorum deriuabatur, quæ Canonicos maioris Eccleſiæ accuſabant.

Nota II. Per hunc textum valere priuilegium eximens aliquos à procuratione Legatorum, & Nuntiorum ſedis Apoſtolicæ, præſcriptionem verò non valere. Vnde benè colligit *Panorm. hîc n. 2.* quòd priuilegium & præſcriptio non habeant eandem vim, & quòd multa poſſunt acquiri priuilegio, quæ non poſſunt acquiri præſcriptione, niſi illa cum ſcientiâ ſuperioris, qui poteſt priuilegium tribuere, procedat, vt ſentit. *Ant. Butrio hîc,* & ſequitur *Panorm. fa.l.De quibus.ff.De legibus.* vbi habetur, quòd conſuetudo introducta ab habente poteſtatem, habeat vim legis, & qui patitur præſcriptionem procedere, videtur alienare. *l.Alienationis. ff. De Verb. ſignif. fa. c. Duo. de off. ord.* Cauſa verò cur Canones procurationes velint eſſe impræſcriptibiles, videtur eſſe, quòd pertineat ad obedientiam ſuperiori debitam, contra quam præſcribi non poteſt, vt dicitur. *c.ſeq.* & propter vtilitatem communem. *fa. Clem. 1. De cenſib. junctâ gl.* in Oneribus autem aliis præſcriptibilibus valet præſcriptio Clericorum contra Clericos, vel alias Eccleſias.

Cap. XII. Cùm non liceat.

Idem de Coſtâ & de S. Donato Prioribus.

SVMMA.

Mandat Pontifex his Abbatibus, vt Archiepiſcopo Braccarenſi, eiusque Eccleſiæ, in cuius Diœceſi Eccleſia illorum erat ſita, obedientiam, & reuerentiam debitam, ſicut alii Clerici eiusdem Diœceſis faciunt, impendant, præſcriptione temporis non obſtante.

EXEGESIS.

Præſcriptione temporis non obſtante &c.) Summatur hoc cap. in corpore Iuris ex *Panorm.* Subditus non præſcribit obedientiam contra Prælatum. Quod etſi primâ fronte nihil videatur habere difficultatis, ſatis tamen intricatè à *DD.* explicatur. Breviter dico 1. Subditus non præſcribit contra obedientiam debitam ſuperiori, & illi annexa; & per hoc præſcribi non poſſunt procurationes, vt dictum eſt *c.*præcedente. Pertinent enim ad jus correctionis,

nis, & viſitationis, quæ ſuis ſumptibus præſtare non tenetur ſuperior, juxta *illud 1. Cor. 9. Verſ. 7. quis enim militat ſuis ſtipendiis?* Credo tamen, quòd laudabiliter facerent Prælati, qui ſimul ſunt Principes, vel valdè opulenti, ſi ex ſumptibus, & redditibus ſuis præſtarent omnia, quæ pertinent ad diſciplinam Christianam conſeruandam. Euidens autem eſt, neminem poſſe ſimpliciter præſcribere, vt ſuperiori ſuo, cuius ſe ſubditum agnoſcit, non teneatur obedire, & in hoc ſenſu procedit iſtud c.

Dico 2. Etſi nemo poſſit præſcribere abſolutam libertatem contra omnes ſuperiores Eccleſiaſticos, quia jure Divino ſaltem debet manere ſubditus Papæ, poteſt tamen præſcribere libertatem, ſiue exemptionem à Prælatis Papâ inferioribus, tum particularem reſpectu certi oneris, v.g. quartæ decimalis, aut funeralis, vt ſuprà *c. 4. De quarta*, tum etiam univerſalem, vt immediatè ſit ſubiectus Archiepiſcopo, Patriarchæ, Papæ; quo tamen caſu dicunt potiùs Papam, vel alterum Prælatum ſuperiorem præſcribere contra inferiorem, vt talis, vel talis ſit ipſis immediatè ſubiectus. Vel certè non tam præſcribit contra Superiorem inferiorem, quàm pro Papâ, vel alio ſuperioris ordinis Prælato, vt ſit ipſi ſubiectus, vt poſt alios explicat *Panorm. n. 14.* ſed vbi de re conſtat, non magnopere laborandum eſt de modo loquendi.

Dico 3. Poſſe præſcribi libertatem, & exemptionem contra ſupremum etiam Principem, & quosvis Dominos temporales; Ratio eſt, quia nullus homo jure Divino eſt alteri ſubiectus, in temporalibus, ſed ſolùm jure gentium & humano, quo rerum diviſiones, & dominia ſunt introducta, ideóque meritò ita ſentiunt *Conarr. Reg. poſſeſſor. p. 2. §. 2. n. 80.* & alij. Etſi acriter è contra diſputet *Panorm. hîc n. 16.* eo maximè argumento, quòd videatur impoſſibile aliquem præſcribere, vt nemini hominum ſit ſubiectus; hoc enim duntaxat verum eſt in ſpiritualibus, vti diximus, non autem in temporalibus. Quod rerum evidentia, & experientia comprobat; Videmus enim multos Principes, & populos ſe Romano ſubduxiſſe Imperio, quorum multi nullo alio titulo libertatem, & ſuperioritatem, neque Cæſari, neque cuiquam alteri obnoxii tuentur, niſi viâ immemorialis poſſeſſionis, aut præſcriptionis. Id tamen addo, quod non memini ab aliis animadverſum, eiuſmodi præſcriptionem non poſſe convenire niſi Principibus, & Magiſtratibus rerum publicarum; homo enim privatus, cùm degat in ſocietate aliquâ hominum, eo ipſo Principi, aut Magiſtratui alicui eſt ſubiectus, imò & ipſi Magiſtratus inter ſe ſunt ſubordinati.

Cap. XIII. Ad audientiam.

Idem, Nobili viro Mataſeloni.

SVMMA.

Cùm iſte Nobilis prætenderet ſibi ab Alexandro Papâ, in quodam Caſtro ad Eccleſiam Romanam pertinente, conceſſas fuiſſe annuas quaſdam præſtationes, & Caſtellano id negante, Nobilis produceret priuilegium, & librum Cenſualem Eccleſiæ Romanæ, ac teſtes, qui dicebant à 50. annis, & infra eiusmodi Cenſus fuiſſe Romanæ ſedi perſolutos, Caſtellano verò rurſus replicante, nobilem dicto priuilegio 30. annorum ſpatio non fuiſſe vſum, & librum cenſualem eſſe ſuſpectum. Pontifex maximè auctoritatem priuilegii attendens, & quòd iſtud negotium principaliter tangeret Romanam Eccleſiam, contra quam non niſi centenaria præſcriptio currit, ad ſolutionem cenſus, & aliorum petitorum Caſtellanum prædictum condemnauit, iniungens, vt huic nobili non tanquam homini tali, ſed tanquam Eccleſiæ Romanæ (cuius autoritate nobilis hæc percipiebat, ideóque eius Vaſallus erat) ſine difficultate perſolvat.

Cap. XIV. Cùm vobis.

Idem, H. & G. Abbatibus.

SVMMA.

Licet tam legali, quàm Canonicâ definitione contra Romanam Eccleſiam, quæ gaudet priuilegio ſpeciali, non niſi centum annorum præſcriptio locum ſibi vendicet, tempora tamen intercidentium ſchiſmatum, quæ curſum præſcriptionis impediunt, non vult Pontifex aliquatenus computari, ſed de ipſa computatione deduci.

EXEGESIS.

Quæ de centenariâ præſcriptione aduersùs Eccleſiam Romanam, & tempore ſchiſmatum ſubducendo, hoc & præcedenti c. dicuntur, ſunt per ſe plana & explicata *c. 10.*

Cap. XV. Auditis.

Idem Helienſi & Roffenſi Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Vigorienſis aſſereret Eccleſiam in Valle Heueſcam ad ſe lege Diæceſanâ pertinere, Abbate illius loci ſibi eandem aſſerente jure priuilegii, & præſcriptionis. Mandat Pontifex, ſi ex priuilegiis conſtet dictam Vallem libertate donatam à Cæleſtino Papa, vti prætenditur, Epiſcopo ſilentium imponi. Si autē abbas in probatione donatæ libertatis defecerit, jubet audiri probationes ſuper tempore, quo infra 40. annos Epiſcopalis ſedes vacauit, &, ſi tempore vacationis ſubducto, quadragenaria præſcriptio non ſit completa, jus Epiſcopale Epiſcopo adjudicari in illis, quæ abbas per 40. annos abſque interruptione ſe præſcripſiſſe non probauerit.

EXEGESIS.

Hoc quoque c. planum eſt ex iis, quæ ſuprà diximus. *c. 4. quartâ.*

Cap. XVI. Cùm ex Officij.

Idem Pariſienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam Prælati Senonenſi Epiſcopo in viſitatione procurationes negarent, hoc ſolum allegantes, quòd non meminerint ſe procurationes eiuſmodi Prædeceſſoribus Archiepiſcopi ſoluiſſe, Pontifex reſcripſit contra procurationes, quæ ratione viſitationis debentur, non magis poſſe præſcribi, quàm contra ipſam viſitationem, ideóque jubet ſententiam ab Archiepiſcopo contra contemptores vſque ad condignam ſatisfactionem obſeruari, quia ſecundùm Apoſtolum 1. Cor. 9. qui ſpiritualia ſeminat, non eſt magnum ſi metat corporalia, cùm nemo cogatur ſuis ſtipendiis militare.

Quæ omnia plana ſunt ex ſuperioribus.

Cap. XVII. Si diligenti.

Idem Piſano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex huic Archiepiſcopo, cùm Iudicatus Calaritanus, & tota Sardinia ad jus, & proprietatem B. Petri ſpectet, non licuiſſe ipſi pro ſuâ Eccleſiâ à Iudice Calaritano exigere fidelitatis juramentum; neque enim ſuper hoc, illum priuilegio aut præſcriptione eſſe munitum; cùm ſemper in quaſi poſſeſſione fuerit Romana Eccleſia; pro quâ miniſterio ipſius Archiepiſcopi; & Prædeceſſorum eius huiuſmodi juramentum exactum fuerit, & præſtitum & is etiam poſſidere dicatur, cuius nomine poſſidetur. Si verò nomine Archiepiſcoporum juramentum fuerit exactum, inferri poſſet alterum juramentum, quod præſtant Archiepiſcopi de conſeruando jure & honore ſedis Apoſtolicæ, fuiſſe violatum; neque licitè retineri poſſe, quod contra juramentum huiuſmodi fuerit ſcienter obtentum, cùm in præſcriptione rerum Eccleſiaſticarum bona fides, & juſtus titulus exigantur. Denique addit Pontifex, etſi locum haberet præſcriptio, ſe non credere, centenariam præſcriptionem. quæ ſola currit contra Romanam Eccleſiam, poſſe probari.

EXEGESIS.

Sicut tota Sardinia &c.) Nota I. Totam Inſulam Sardiniæ pertinere indiſtinctè ad proprietatem Eccleſiæ Rom. ex donatione Impp. Argumentatur autem hîc Papa à parte ad totum; habens enim jus in toto, fundat intentionem, quoad quamlibet partem. Sic Principes, Comites, aliique Domini temporales fundant intẽtionem ſuam de jure communi, quoad res ſitas intra limites ſuæ terræ, vt notat *Joan. Andr. in c. Fin. de off. Archidiac.* Sed rectè limitat *Panorm.* vt ſolùm procedat de juriſdictione, non de proprietate rerum. Eodem modo Papa, quoad patrimonium Eccleſiæ fundat juriſdictionem ſupremam etiam in temporalibus, ſuper omnia, quæ intra illius terram ſita ſunt, ſic itaque argumentatur: tota Sardinia pertinet ad Eccleſiam Romanam, Iudicatus Calaritanus eſt etiam intra Sardiniam, ergo & iſte Iudicatus, ſiue Ducatus pertinet ad Eccleſiam Romanam. *fa. in ſimili c. Venientis. de Relig. dom.*

Nota II. Quòd jura municipalia dicantur quaſi poſſideri, ideò, quia poſſeſſio propriè dicta videtur ſolùm eſſe rerum corporalium, quæ poſſunt tangi, quod cùm non conveniat juribus vtpote incorporalibus, dicuntur potiùs quaſi poſſideri, quàm poſſideri. *Inſtit. de reb. corp. & incorp. & l. 1. ff. De acquir. poſſeſſ.*

Nota III. Quòd in rebus feudalibus etiam contra Rom. Eccleſiam currit præſcriptio, ſed non niſi centenaria, quam Pontifex credebat hic non poſſe probari, nec per teſtes videlicet, nec per inſtrumenta, nec alio modo. Quâ probatione deficiente, meritò declarat, Archiepiſcopos Piſanos videri periuros, ſi proprio nomine juramenta à Iudice Calaritano exegerant, violârunt enim juramentum de jure Eccleſiæ Rom. conſervando quod lædebatur vendicando ſibi jus in Iudicem Calaritanum.

Bona fides & juſtus titulus.) Nota I. Tangi hîc tertiam conditionem præſcriptionis, quam ſuprà *in Rubr. h. t. not. 4.* indicauimus, videlicet titulum. Eſt autem Titulus, vt definit *Caſius hic. n. 15. Juſta cauſa poſſeſſionis*, ſive *jus, quo aliquid poſſidetur, habile ad dominij translationem, ſi tradens ſit Dominus*, cuiuſmodi eſt emptio, donatio, dos, legatum, & ſimiles tituli, de quibus in *ff. & C. De hâc materiâ.* Hunc jura meritò exigunt, iniuſtum enim foret, cuivis pro libitu ſine juſtâ causâ concedere vſucapionem rerum alienarum.

Nota II. Non ſufficere, quòd aliquis juſto titulo poſſideat, ſi vero titulo careat. *§. Error. Inſtit. de vſucap.* Quod tamen *DD.* cum diſtinctione recipiunt; vt videlicet id verum ſit, ſi poſſeſſio ex eâ cauſâ, quam poſſeſſor putabat ſubeſſe, non fuerit tradita, ſed ex aliâ, quàm ſibi ipſe fingit, vt ſi poſſeſſio ipſi tradita fuerit titulo donationis, licet falſo, ſiue putatitio, ipſe autem acceperit ſub opinione Legati, *l. 1. ff. Pro donato.* Si autem ex eâdem cauſâ quantumvis falsâ ipſe poſſeſſionem bonâ fide acceperit, ex quâ alter illi tradidit, curret præſcriptio. Veluti ſi hæres ex causâ legati rem tradiderit, quæ verè legata non erat, alter autem bonâ fide, veluti legatum acceperit, *d. l. 1. & l. Quod vulgo. ff. Pro emptore.* Ratio diverſitatis eſt, quia in hoc caſu eſt error probabilis ex ignorantiâ facti alieni; ſecus eſt in priori, quando aliquis cauſam poſſeſſionis ſibi traditæ ipſe ſibi temerè mutat, quod jura non ſinunt, ſed inſectatum volunt, *l. 3. §. Illud quoque. l. Qui bonâ. de acq. poſſ.*

poſſ. l. 5. C. eod. quod intelligi debet eâdem causâ manente, nam accedente extrinſecus novâ poſſeſſionis causâ, rectè quis poſſeſſionis cauſam ſibi mutat, exemplum eſt in *d. l. Qui bona. §. fin.*

Nota III. Titulum non eſſe neceſſarium, nec probandum in longi temporis præſcriptione 30. 40. vel plurium annorum, ſed præſumi, niſi obſtet præſcribenti jus commune, aut præſumptio violenta, vt diximus in *c. 4. De quartâ. n. 4.* Ideóque Pontifex hic dicit, in præſcriptione rerum Eccleſiaſticarum bonam fidem, & titulum requiri, quia in his faciliùs oritur præſumptio contra præſcribentem, quàm in rebus merè temporalibus, accedit in hoc caſu fuiſſe planè violentum, quia Archiepiſcopus Piſanus nomine Eccleſiæ Romanæ fidelitatem à Iudice Calaritano exigebat, nec poterat oſtendere, id ſe nomine proprio feciſſe, ideóque meritò ab eo petebatur titulus.

Cap. XVIII. Cùm olim.

Idem Epiſcopo Lucano.

SVMMA.

Cùm Abbas S. Saluatoris de Ficheto ſufficienter oſtendiſſet Monaſterium de Ficheto ſuper plebe Falamazanâ, & adiacentibus Capellis, in quas jus Epiſcopale Epiſcopus Lucanus prætendebat, in inſtitutionibus, deſtitutionibus, & ordinationibus Plebani, & Clericorum baptiſmo, pœnitentiâ in leuioribus culpis, ſepulturâ, decimarum perceptione, Diuinis officiis celebrandis, excommunicando, atque interdicendo, & etiam abſoluendo, legitimâ eſſe præſcriptione munitum: Pontifex ſuper his Epiſcopo perpetuum ſilentium indixit, ſuper aliis autem omnibus, quæ ab jus Epiſcopale ſpectant, iuxta tenorem ſententiæ ab arbitris quondam latæ eundem Abbatem, quoad plebem, & Capellas prædictas condemnauit.

EXEGESIS.

Confirmat *h. c.* quod jam ſæpiùs dictum eſt, quòd Abbas, & Prælatus inferior Epiſcopo poteſt præſcribere jura Epiſcopalia; ex quibus iſte Abbas præſcripſit novem, in reliquis autem, quæ non præſcripſit, fuit condemnatus, iuxta ſententiam arbitrorum, in quos aliquando Abbas, & Epiſcopus compromiſiſſent.

Cap. XIX. Veniens.

Idem.

SVMMA.

Cùm Abbas S. Martini de Pannoniâ peteret, ne Epiſcopus Veſprimenſis impediret ſolutionem decimarum ex Comitatu Simagienſi juxta priuilegia Paſchalis Papæ, & Stephani Regis ſibi debitam, dictus verò Epiſcopus ex aduerſo peteret, ut Abbas eiuſdem Comitatûs decimas intra Diœceſin ſuam ſitas detineret, niſi ſpeciali eas jure ſe poſſidere monſtraret. Reſcripſit Pontifex Epiſcopo Veſprimenſi, nec priuilegium obſtare poſſe, nec præſcriptionem, quam obtendebat Abbas, quia ſi conſummata erat, quando prætenſa priuilegia impetrauit, juri præſcriptionis eo ipſo renuntiâſſe videtur, præſertim, cùm dicto priuilegio coram Sede Apoſtolicâ fuerit vſus, quòd ſuæ intentioni generatim ad hunc articulum (prætenſæ præſcriptionis) contradicit. Si verò nondum erat conſummata præſcriptio tempore priuilegii impetrati, poſt illud impetratum bonam fidem non habet (vtpote qui ſciret hæc jura ad Epiſcopum pertinere, & per ſubreptionem à ſe eſſe obtenta) & ideò ſecundùm Canones non præſcripſit, ideóque propriam præſcriptionem prætendit.

EXEGESIS.

Nota ex *Panorm. hîc n. 7.* Quòd impetratio priuilegii cauſet malam fidem reſpectu juris priùs poſſeſſi, videtur enim impetrans fateri, ſe jus non habere, v.g. præſcriptionis, quod iſte Abbas prætendit, & ideò non præſumitur priuilegium impetrâſſe, quòd ſi tamen poſtea aliquod priuilegium reperiatur, cenſetur non valere, quia iſte Abbas initiò nitebatur præſcriptioni decimarum, quam deinde oppoſuit, necdum fuiſſe completam, ideóque ſubreptitiè, & malâ fide petiuit priuilegium, quia præſcriptio non potuit allegari. Quod enim habetur ex priuilegio, non indiget præſcriptione, & quod quis cœpit poſſidere, titulo præſcriptionis, ſubreptitiè petit per priuilegium ſibi concedi, oſtendit enim jus præſcriptionis non competere, alioquin priuilegium non peteret.

Cap. XX. Quoniam.

Idem, in Concilio Generali.

TEXTVS.

Quoniam omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, Synodali judicio ab Innoc. III. in Conc. Lateranenſi definitum eſt, vt nulla valeat abſque bonâ fide præſcriptio, tam Canonica, quàm Ciuilis: cùm generaliter ſit omni conſtitutioni, atque conſuetudini derogandum, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari. Vnde oportet, vt qui præſcribit, in nullâ parte temporis, rei habeat conſcientiam alienæ.

EXEGESIS.

Hoc *c.* intelligitur ex dictis toto *h. t.* videtur autem plus aliquid continere, quàm *c. Vigilanti ſuprà* quod præſcriptionem cum malâ fide non excludit expreſsè in foro ciuili, hîc autem expreſsè, & directè eius-

eiusmodi præſcriptio reprobatur in foro tam ciuili, quàm Canonico, poſſe autem Papam in illis, quæ concernunt animam, ſiue peccatum, jus Ciuile tollere, aut corrigere, apud Catholicos eſt extra controuerſiam, & habetur in *c. Nouit. de judiciis.*

IDEM TITVLVS DE PRÆSCRIPTIONIBVS IN SEXTO.

Cap. I. Epiſcopum.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, Epiſcopum qui Eccleſias, & decimas, quas ab eo alter Epiſcopus repetebat, vtpote in ſuâ Diœceſi ſitas, proponebat, ſe legitimè præſcripſiſſe, debere, cùm jus commune contra illum faciat huiuſmodi præſcriptionis titulum probare. Licet enim ad præſcribendam rem Eccleſiaſticam, ſi jus commune præſcribenti non eſt contrarium, vel contra eum præſumptio non habeatur, ſufficiat bona fides; vbi tamen jus commune, vel præſumptio eſt contra illum, neceſſarius eſt titulus, niſi tanti temporis allegetur præſcriptio, cuius contrarij memoria non exiſtat.

E X E G E S I S.

Cuius Contrarii memoria non exiſtat &c.) Magnæ ſunt temporis immemorialis prærogatiuæ, quarum præcipua eſt, quæ hic habetur; quòd poſſeſſionem temporis immemorialis allegans non teneatur allegare, & probare titulum, vt habetur in h. t. & diximus ſuprà *c. 4. De quarta. n. 4.* Circa quam præſcriptionem obſerua. 1. Non cenſeri illam comprehendi vllo ſtatuto, aut lege, quamuis generaliter excludantur omnes præſcriptiones, vt ſi addatur clauſula: nullâ præſcriptione obſtante; quia tempus immemoriale ſpecialem fauorem atque æquitatem continet, vt adeò opus ſit ſpeciali derogatione, quæ tamen fieri non ſolet, ſi capacitas ſit in præſcribente, & res præſcriptibilis.

2. Tametſi allegans præſcriptionem immemorialem non teneatur titulum allegare, nihil tamen plerumque obeſt ſimul titulum allegâſſe, v. g. priuilegij compoſitionem, licèt enim talis titulus plenè probari non poſſit, accipit tamen ex tam diuturnâ poſſeſſione præſumptionem, & corroborationem.

3. Præſcriptio immemorialis definitum annorum numerum non requirit, ſed ſecundum gl. & DD. hic probari debet per teſtes, qui deponunt, quòd ſemper viderint, & audiuerint ita eſſe, neque vnquam contrarium, & quæ communis eſt, & ſemper fuit opinio ac fama de hoc facto, neque extet contrarii, vel initii memoria. rectè autem monet *Nauarrus lib. 2. conſ. vlt. de præſcript. edit. 2. Mol. d. 70.* nihil obſtare, etſi conſtet poſſeſſionem ante 300. vel 200. annos nullam fuiſſe, ſed poſtea cepiſſe, dummodo initium illius memoriam ſenum, qui modo viuunt, etiam ex auditu, ſiue relatione majorum ſuorum excedat, neque etiam apertè ſciatur, quòd initium talis poſſeſſionis vitioſum fuerit, vt tradunt. *Couarr. Reg. poſſ. p. 2. §. 3. n. 8. Crauetta. de antiq. temp. p. 4. §. abſolutis n. 60.* apud quos de his vide plura.

Cap. II. Si qui.

Idem.

S V M M A.

Si qui exigentibus culpis, bonis, quæ à Romana, vel aliis tenuerunt Eccleſiis, per ſententiam, vel ipſo jure priuati, ſunt: ſtatuit Pontifex, vt in apprehendendis, vel occupandis quandocunque poſtea bonis eiſdem, nullus (licet leges humanæ ſuper hoc alia tempora ſtatuere videantur) ipſis Eccleſiis temporis lapſus obſiſtat, niſi contra Rom. Eccleſiam centenaria, & contra alias Eccleſias quadragenaria legitimè ſit completa. Si poſt mortem hæreticorum occultorum bona ipſorum à Catholicis eorum filiis, vel nepotibus, aut extraneis quibuſcunque ſpatio 40. annorum bonâ fide fuerint poſſeſſa, illi ſuper bonis huiuſmodi, etſi ad Romanam peruenire deberent Eccleſiam, non ſunt vlterius moleſtandi; etſi illi, quorum bona fuerant, nunc detegantur.

E X E G E S I S.

Procedit iſte textus de Vaſallis & Emphyteutis, vel quia alio titulo bona aliqua habent ab Eccleſiis, directo dominio penes illas remanente, vt videlicet, ſi culpâ ſuâ illis exciderint, non poſſint rurſus ab eiuſmodi delinquentibus per præſcriptionem recuperari, niſi ſpatio 100. annorum contra Eccleſiam Romanam, & 40. contra alias. In fauorem verò illorum, qui ſe ad fidem Catholicam conuertunt, addit Pontifex; vt ſufficiat illis quadragenaria præſcriptio, etiam contra Romanam Eccleſiam, cùm aliàs vniuerſim requiratur centenaria.

TITV-

TITVLVS XXVII.

DE SENTENTIA ET RE JVDICATA.

Ad Rubricam Tituli.

NOta I. rectè hunc titulum continnari cum præcedentibus; eapedito enim proceſſu judiciorum, veniendum eſt ad ſententiam, per quam judicium terminatur, & conſequenter ad rem judicatam, quæ eſt veluti effectus ſententiæ, & judicii, imò certo reſpectu ſententia, & res judicata ſunt idem. Idem hic titulus habetur *in 6. & Clement.* de eâdem materiâ tractatur. *3. q. 9.* per totum *5. q. 4. 35. q. 9.*

Nota II. Sententiam multipliciter ſumi, vt videre eſt apud *Hoſt. in Summa. h. t. in princ.* In propoſito autem eſt definitio judicialis controverſiæ finem imponens, determinat enim jurgantium controverſias, vt ſumitur *ex l. 1. ff. h. t. & c. Jurgantium. infrà.* Dicitur autem ſententia, vt ait *Panorm. hic ad Rubric. n. 4.* quia Judex, ſecundùm quod ſentit, declarat, definit, ac determinat lites, & dubia interpretatur *c. For. junct. gl. de Verborum ſignif.*

Nota II. Tres eſſe ſententiarum ſpecies, quædam dicitur definitiua, quædam interlocutoria, quædam habens vim definitiuæ. Definitiua eſt illa, quæ imponit finem toti cauſæ in judicium deductæ, vt notat *gl. in Clem. vn. de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct.* Dicitur autem definitiua, quia imponit finem controverſiæ, & finit officium Iudicis. Ad definitiuam refertur illa, quæ dicitur quaſi definitiua, per *gl. in c. Conſultationibus. de off. deleg.* talis eſt ſententia lata ſuper poſſeſſorio, cùm enim poſt illam poſſit intentari petitorium, non dicitur ſimpliciter, ſiue ex toto definitiua.

Interlocutoria eſt illa, quæ inter principium, & finem cauſæ fertur de illis, quæ incidunt, vel emergunt, vt not. *gl. in d. Clem.* Dicitur autem interlocutoria, vel quia judex non definit cauſam, ſed interloquitur inter principium, & finem, vel quia partes loquendo ſine ſolennitate ſcripturæ pronuntiat, vt docet *Hoſt. hic. §. 2. in princ.* Ad interlocutoriam revocari poteſt præceptum Iudicis de comparendo, producendo inſtrumenta, ſi ferantur poſt cauſam inchoatam, ſi verò ante illam, tunc dicitur quaſi interlocutoria, quia non fertur inter principium, & finem cauſæ. Præceptum Iudicis eatraiudiciale, quod dat ſine cauſæ cognitione, ſententia propriè non eſt. Sententia denique non definitiua, ſed habens vim definitiuæ eſt, quæ non imponit finem cauſæ, ſed illam reiicit, vt cùm Iudea pronunciat, ſe non eſſe Iudicem competentem in cauſâ, vt not. *gl. in Auth. habita. Ne filius pro patre, & c. Significantibus. de off deleg.*

Nota III. Differentiam inter ſententiam, & rem judicatâ optimè eaplicari à *Panorm. n. 2.* Videlicet ſententiã poſſe conſiderari, 1. Reſpectu ipſius definitionis judicialis, id eſt reſpectu cauſæ agentis, quæ eſt Iudea, & hâc ratione propriè appellari ſententiam, quia continet id, quod Iudex definiendo ſentit, Iudex enim habet definire, ſecundùm quod ſibi videtur. *Auth. jusiurandum*, quod præſtatur ab his. & *in l. Qualem. ff. De arbit.*

2. Poteſt ſententia conſiderari reſpectu contenti in eâ, ſiue cauſæ patientis, quo ſenſu quidquid in eâ continetur, ſiue accipiat diuiſionem, & definitionem ea facto Iudicis, ſiue ſit cauſa principalis, ſiue acceſſoria, ſiue eapenſæ, ſiue intereſſe, appellatur res judicata, facit. *l. 1. ff. h. t.* dum dicit, rem judicatam eſſe, quæ finem controverſiarum pronunciatione Judicis accipit; conſiderauit enim ſententiam ex parte contenti, & cauſæ patientis, nam decidens, & deciſum ſe habent veluti agens & patiens, quâ ratione intelligi debent jura, dum dicunt ſententiam tranſire in rem judicatam, id eſt contentum, ſiue deciſum in ſententiâ, ſeu materia & obiectum ipſius.

Nota IV. Controuerti, vtrùm ſententia ante decendium appellationi præfiaum tranſeat in rem judicatam, ſiue poſſit dici res judicata? *Io. Andr.* hîc tenet, quòd non, *gl.* tenet contrarium in *d. l. 1. ff. h. t. & l. Litigatoribus C. De appellat.* Placet diſtinctio *Panorm. hic n. 3.* Quòd etiam ſententia, à quâ appellari poteſt, ante lapſum decendii poſſit dici res judicata, & habeat auctoritatem rei judicatæ, non tamen irrenocabiliter, ſed reuocabiliter. Sicut in ſimili, in *c. Quoniam. §. In aliis, vt lite non conteſtata.* Diaimus, quòd per miſſionem ea primo decreto quis efficiatur, verus poſſeſſor, ſaltem de jure Canonico, ſed non incommutabiliter, ſeu irreuocabiliter, per lapſum autem anni quis efficitur poſſeſſor irreuocabilis. Quod idem *tenet. Hoſt. h. t. §. hoc autem.*

Cap. I. Sententia.

Gregorius.

T E X T U S.

Sententia contra leges, Canonéſve prolata, licèt non ſit appellatione ſuſpenſa, non poteſt tamen ſubſiſtere ipſo jure.

E X E G E S I S.

***Contra leges Canonéſve, &c.*)** Nota I. hoc procedere, quando ſententia continet expreſſum juris errorem, qui poteſt legi oculo corporeo. hoc

enim caſu eſt nulla. *l. 2. C. Quando prouo. non eſt neceſſ.* Secus eſt, quando error juris non poteſt legi oculo corporeo, de quo plura *Felin.* & *Panorm. hic.* Debet autem error eiuſmodi non tantùm eſſe contra expreſſa verba legis, aut Canonis, verùm in ipſa etiam ſententia exprimi, quòd ex tali errore Judex ſit ad ſententiam ferendam inductus, vt ſi Iudex pronuntiat: teſtamentum Minoris valere, quia Minor habet poteſtatem teſtandi, quod eſt contra expreſſa jura, etſi enim aliàs neceſſe non eſt, in ſententiâ exprimi cauſam, quæ Iudicem mouerit, ſi tamen exprimatur falſa, & erronea, ſententia vitiatur, & non valet, vt poſt alios tradit *Marant. p. 6. tit. De ſent. n. 118.*

Nota II. ex *Panorm. hic n. 5.* etſi quod dictum eſt, de expreſſo errore, veriſſimum ſit, dari tamen multos caſus, in quibus ſententia contra jura lata nulla eſt, etſi error in ſententiâ non ſit expreſſus, vt ex defectu jurisdictionis, aut perſonæ Iudicis, vt quia notoriè excommunicatus, item ex defectu litigatorum, vt ſi agatur contra Minorem ſine autoritate tutoris; item ratione temporis, vt ſi die feriato ſententia ſit lata, vel nocte; item ratione loci, vt in Eccleſia per Iudicem ſecularem vel per Minorem, ſeu mulierem, qui etiam extra Eccleſiam judicare non poſſunt, & in multis aliis caſibus, de quibus *Speculator, tit. De ſent. prolat. §. Juxta.*

Nota III. Solennitates quoque Iudici in ferendâ ſententiâ obſeruandæ ſunt, ne abſentibus partibus, vel etiam alterâ tantùm ſententiam ferat. *l. De vnoquoque. ff. h. t.* niſi fortè pars altera abeſſet per contumaciam. Neque aliter, quàm ſedens ipſe ſententiam ex ſcripto recitet, alioquin judicatum non ſubſiſtit. *C. de ſent. ex breuiculo recit.* Exceptis Epiſcopis, & Illuſtribus perſonis, quibus etiam per alium recitare licet. Adde etiam in cauſis beneficialibus, matrimonialibus, decimalibus, vſurariis, etiam à ſtante Iudice ſententiam recitari poſſe. In his, & ſimilibus ſolennitatibus, ſeu requiſitis extrinſecis temporis, loci, &c. non datur facultas Iudici diſcernendi, ſed ponitur neceſſitas obtemperandi. *c. 1. & c. Ne ſummarii. de cenſ.* Vnde ſententia contra hæc lata, eſt invalida, non poteſt enim inferior tollere legem Superioris, vel in aliquo contrauenire in caſibus non permiſſis, vt per ſe patet.

Nota denique IV. ſecus eſt in illis, quæ concernunt merita cauſæ, in his enim datur Iudici facultas diſcernendi, & arbitrandi, cuius poteſtatis jura ſunt potiora, quia non poteſt dari certa regula. *l. 3. ff. De teſti.* & ideò in iſtis præſumitur eſſe juſtum, quòd Iudex judicauerit, donec contrarium probetur. Ideóque jura dicunt eſſe præſumendum pro ſententia Iudicis, ſaltem per dies 10. qui præfixi ſunt appellationi, niſi exprimatur error juris, vt dictum eſt.

Cap. II. Iurgantium.

Idem.

T E X T V S.

Iurgantium controuerſias celeri ſententiâ terminare, & æquitati conuenit, & rigori.

E X E G E S I S.

Celeri ſententiâ terminare, &c.) Nota I. Non obſtare *c. Cùm apud. 11. q. 3.* vbi ſententia Principis differtur vſque ad 30. dies. Reſp. enim, ibi non differri ſententiam, ſed executionem, in eo ſpeciali caſu, quando Princeps ex calore iracundiæ contra aliquem fert ſententiam, vt poſſit, ſi opus ſit interim pœnitere, aut ſententiam retractare, in *l. Vindicari. C. De pœnis.* Plures caſus, in quibus differtur executio, ponit *gl. in d. c. Apud.* Regulariter autem non debet fieri talis dilatio.

Nota II. quæri poſſe, an ſententia capitalis, aut corporalis poſſit mandari executioni infra 10. dies, qui dantur ad appellandum. Bart. in *l. Qui vltimò ſupplicio. ff. De pœnis.* diſtinguit inter executionem, quæ fit à jure, vt quod quis efficiatur infamis, ſeruus, &c. vel ſimile quid, & hæc executio debet ſtatim fieri latâ ſententiâ, juxta *d. l. Qui vltimo.* & *l. Furti. ff. De his, qui not. infam.* & *c. Infames. 3. q. 7. §. Porrò.* Alia executio eſt, quæ fieri debet ab homine, v. g. per irrogationem ſupplicii corporalis, quam de jure dicit fieri debere poſt 10. dies. *arg. l. 1. ff. nihil noui appell. pend.* Addit tamen de conſuetudine ſeruari contrarium, cui videtur ſuffragari *l. non. Tantum. ff. De appellat.* vbi dicitur, quòd non tantùm ille, qui ducitur ad ſupplicium poteſt appellare, ſed etiam alius, poteſt ergo infra. 10. dies quis duci ad ſupplicium & executio fieri: Sed bene *Panorm. n. 8.* reſpondet, hæc procedere, quia communiter non damnatur quis ad mortem, niſi res ſit notoria, aut quis ſponte fuerit confeſſus, vel in flagranti deprehenſus, & teſtibus, ac argumentis conuictus, vt nec ipſe audeat negare, vt docet *l. Qui ſententiam. C. De pœnis*, quibus caſibus non admittitur appellatio.

Æquitati Conuenit &c.) Non malè *Panorm. hic* diſtinguit inter æquitatem, rigorem, & jus. Vt videlicet jus, quod *l. 1. ff. De juſt. & jure,* definitur ars boni, & æqui, in propoſito accipitur pro communi deciſione, quæ fit ſecundum regulas juris. Rigor verò juris eſt, qui quandoque ſtatuitur ad terrorem aliorum, vt in *c. 2. De torment.* & *l. Aut facta in fi. ff. De pœnis*, quandoque ſumitur pro ordine juris, & in *c. Super literis. de reſcriptis.* Æquitas verò eſt ordinata juſtitia, temperata dulcedine miſericordiæ, de qua vide *gl. in c. Vt conſtitueretur d. 50.* Hic illud aduerte, Judicem non debere ita feſtinare, vt ex breuitate temporis præſumi poſſit illum non fuiſſe benè inſtructum in cauſa. Sic enim non valeret, quod agit.

Cap. III. Non poteſt.

Idem.

T E X T U S.

Non poteſt quemquam à ſacerdotali gradu, (niſi juſtis ex cauſis) concors ſacerdotum ſententia ſubmouere.

EXEGESIS.

Gl. & bene hîc per Sacerdotes intelligit Epiſcopos, Presbyter enim idem eſt, quod Senior non reſpectu ætatis, ſed dignitatis, & ideò olim Epiſcopi quoque vocabantur Presbyteri juxta *c. Cleros. d. 21.* Diſputant hîc, quot Epiſcopi requirantur, ad deponendum Epiſcopum, & alios, in ſacris ordinibus conſtitutos, quæ rectiùs tractantur in lib. *5.* vbi de criminibus, & pœnis agitur.

Cap. IV. Ea, quæ.

Leo Papa.

TEXTVS.

Ea, quæ juxta Eccleſiaſticum morem juſtè; & rationabiliter fuerunt definita, noſtrâ quoque ſententiâ roborantur.

EXEGESIS.

Patet per ſe, Papam confirmare debere ſententiam juſtam, & rationabilem, ſi ab ipſo petatur; quamuis ex plenitudine poteſtatis poſſit ſententiam, vel quidquid aliud confirmare ex ſuo officio etiam non poſtulato; *fa. c. Si motu proprio. & c. Si pluribus de præbendis in 6.*

Cap. V. De cetero.

Alexander III. Eboracenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi Papa ſententiam à ſe latam præcipiat per aliquem executioni, mandari, & fraus interuenerit, non eſſe facultatem executori de toto negotio cognoſcendi, ſed quæſtiones incidentes ad ſedem Apoſtolicam deferri debere.

EXEGESIS.

Etiam de jure Canonico poſſe Judicem Ordinarium, vel Delegatum à Principe delegare ſententiæ executionem, etſi requirat maiorem juriſdictionem, ſentit *Panorm.* neque vllum dubium eſt; quin id poſſit Papa. Licet verò coram eo, cui eſt ſententiæ executio commiſſa, poſſit allegari nullitas illius ſententiæ, v. g. quia per fraudem, vel falſa inſtrumenta lata fuit, non tamen poteſt executor ordinariè (niſi plus poteſtatis acceperit) ſuper hoc pronunciare; ſed quæſtionem eiusmodi incidentem tenetur remittere ad ſuperiorem, & executionem interim differre per h. t.

Cap. VI. Cum aliquibus.

Idem Nouienſi Epiſcopo.

TEXTVS.

Cum aliquibus eſt adiudicata poſſeſſio, non ſufficit eis dari pignora, niſi corporali poſſeſſione laetentur.

EXEGESIS.

Et hoc planum eſt, cùm enim alicui adiudicatur, vel debetur, quod maius eſt, non ſufficit dare, vel offerre, quod minus eſt, plus autem vtique eſt habere poſſeſſionem, vel proprietatem rei, quàm ſolùm pignus. Cùm igitur poſſeſſio aliqua vel rei proprietas, ſiue res ipſa adiudicetur actori jure dominij, & reus pro executione non vult dare rem ipſam, ſed pignus, non ſatisfacit.

Cap. VII. Lator.

Idem eidem, & V. Archidiacono.

SVMMA.

Cum quidam monſtraſſet, ſe legitimè cum quadam muliere deſponſatum, & matrimonium conſummaſſe, ſed orto inter eos ſcandalo debitum ei ſubtraxiſſet, ideòque Conſanguinei mulieris quæſtione ei motâ, quòd iniuitam, & ætatis non aptæ duxiſſet vxorem; effeciſſent, vt demum vtriuſq; ſtudio interueniente minus rationabiliter ſepararentur; Mandat Pontifex, quatenus, ſi conſtiterit, eos non fuiſſe legitimè ſeparatos, Eccleſiámque deceptam, compellantur ſimul permanere.

EXEGESIS.

Non fuiſſe legitimè ſeparatos &c.) Sumitur ex h. c. generalis Regula, quòd ſententia in cauſâ matrimoniali lata nunquam tranſit in rem judicatam, ſed quandocunque detegitur error, reſcindi debet. Etſi, donec de errore doceatur, pro ſententia eiuſque juſtitia præſumendum ſit, ideóque aſſerenti fraudem, ſeu errorem incumbit probatio.

Sunt autem multi alij caſus, in quibus ſententia non tranſit in rem judicatam, quos recenſet *Marante p. 6. ſpeculi c. de ſent. à n. 130.* præcipui ſunt,

Vt 1. Quando ſententia lata eſt de conſilio alicuius Doctoris, ſiue Juriſperiti, ſemper enim poteſt retractari, quandocunque apparebit conſilium alterius rectiùs ſentientis.

2. Quando ſententia lata eſt ex judicio expertorum, vel peritorum in arte, aut negotio; poſſunt fortaſſis occurrere peritiores, qui oſtendant priores erraſſe. Si tamen ex conſenſu vtriuſque partis eiuſmodi homines experti, aut periti forent aſſumpti, ſententia obtineret autoritatem rei judicatæ.

3. Si probationes fuerint præſumptiuæ, niſi præſumptiones non tantùm ſint juris, ſed etiam de jure, iſtæ enim pariunt dupliciter rem judicatam.

4. Si ſententia feratur ad teſtimonium eorum, qui tantùm deponunt de credulitate.

5. Si fuerit lata ſuper executione, per quam pronunciatur bona debitoris extare, vel non extare.

6. Quando victor fatetur ſententiam pro ſe la-

 tam

tam eſſe iniquam ; confeſſio enim propria eludit præſumptam rei judicatæ auctoritatem.

7. Quando ſententia eſt lata ex probationibus à jure reprobatis, v.g. per duellum aut experientiam ferri candentis, quo caſu ſententia eſt penitus nulla.

8. Quando ſententia fertur in cauſa vſuraria, neque hæc convaleſcit in rem judicatam, ideò videlicet, quia ſemper periculum eſt, ne plus vſuræ ſubſit, quàm probatum eſt.

9. Quando per evidentiam facti apparet de iniquitate ſententiæ.

10. Quando lata eſſet ex falſis teſtibus, vel inſtrumentis.

11. In ſententia venali, quando judex corruptus pecuniâ, malam profert ſententiam.

12. In cauſâ beneficiali lata ſententia non tranſit in rem judicatam quoad præiudicium ſuperioris, ſed benè quoad præiudicium partium.

13. In ſententiâ lata contra minorem ex falſis allegationibus, aut contra abſentem.

14. Quando cederet in periculum animæ, ſi ſententia ſeruaretur.

15. Generaliter ſententia, quæ nulla eſt, non tranſit in rem judicatam. Non poteſt tamen de nullitate agi vltra 30. annos, niſi vertatur periculum animæ, alioquin hæc actio duraret in perpetuum, vt poſt alios rectè docet *Maranta l.c. n.154.* Qui benè addit in omnibus caſibus ; in quibus ſententia non tranſit in rem judicatam, debere appellari ab ea intra 10. dies, ſicut ab aliis ſententiis, alioquin elapſo decendio non eſt locus appellationi, ſed ſolùm querelæ, de quo tit. ſeq.

Cap. VIII. Cùm cauſa.

Idem, T. & Clericis S. Anaſtaſiæ Veronenſis.

S V M M A.

Cùm duo Apoſtolici Delegati domum quandam Laicis ab Archipresbytero venditam ſucceſſiuè eiſdem Laicis, ſecundùm conſuetudinem ciuitatis Veronenſis contra formam Canonum adiudicâſſent, Pontifex re per appellationem ad ſe delatâ reſcripſit, licet vſùs, ſiue conſuetudinis non minima ſit autoritas, nunquam tamen veritati, aut legi præiudicare, ideòque præſcriptam ſententiam reuocauit, & prædictam domum Eccleſiæ horum Clericorum adiudicauit.

E X E G E S I S.

Non valere conſuetudinem irrationabilem, diximus in *c. Fin. de conſuetudine*, de quâ hîc loquitur Pontifex, ſi autem rationabilis eſt, poſſe illam præiudicare cuiuis legi humanæ *cap. eod. & textu* oſtendimus. Qualis autem fuerit conſuetudo Veronenſis non conſentanea Canonibus, ſupponimus fortè fuiſſe talem, docet *gl.* hîc, quòd ſi quis emit à Prælato Eccleſiæ ſolo (ſine conſenſu Capituli) valeat venditio etſi Prælatus non probet pretium in vtilitatem Eccleſiæ verſum. Talem conſuetudinem eſſe in ciuitatibus Lombardiæ aſſerit *Tancredus à gloſſ.* allegatus, inductam per ſtatuta ciuitatũ, contra *cap. Hoc jus porrectum. 10. q. 2. & c. Sine exceptione. 12. q. 2.*

Cap. IX. Inter.

Idem, Eboracenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm aliqua cauſa appellatione remotâ committitur, & ſententia fertur manifeſtè iniqua, eam euacuari oportet.

E X E G E S I S.

Appellationis remedium, cùm ſit adversùs iniquam judicis ſententiam introductum, etſi ſubinde excludatur, nunquam tamen cenſetur excluſum, quando jubetur appellatione remotâ procedi. Si feratur ſententia contra jus ſcriptum, ſcilicet contra Leges, vel Canones.

Cap. X. Tenor.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm Theatinus Epiſcopus quemdam R. in cauſâ matrimoniali abſente muliere, ab eius impetitione abſoluiſſet, muliere verò appellante, dictus R. coram Delegato Papæ, infirmitatem prætendens, ſequenti nocte aliam ſibi copulâſſet, ideòque à Delegato excommunicatus, ſed poſteà ab Epiſcopo ſuo, cuius literas oſtendit, abſolutus fuiſſet, mulier verò teſtes offerret, quod idem R. eam deſponſationis annulo publicè ſubarrâſſet, Pontifex ſuper hoc Conſultus reſcripſit, non obſtante illicitâ Epiſcopi abſolutione, in cauſâ procedendum, & dicto R. interdicendum, ne ad eam, quam ſuperinduxit, accedat, priuſquam fuerit cauſa deciſa.

E X E G E S I S.

Errauit hîc Epiſcopus in ferendâ ſententiâ dupliciter. 1. Quia abſoluit virum muliere abſente, cùm ſententia legitimè lata requirat vtriuſque partis præſentiam, niſi altera ſit contumax in non comparendo, vt diximus *cap. 1. Not. 3.* 2. Quia nimis præcipitanter admiſit excuſationem infirmitatis, quam fuiſſe fictitiam apparet inde, quòd eâdem nocte ſibi copulauit fœminam aliam, vnde ex actu hoc non conveniente cum infirmitate, ſublata fuit excuſatio, & præſumptio infirmitatis, cùm præſertim in dubio, an ſit vera infirmitas, Iudex debeat mittere Medicum ad ægrotum *l. Semel. C. De re militari.*

Cap. XI. Conſanguinei.

Idem.

S V M M A.

Cùm Conſanguinei mulieris E. compaternitatem

inter

inter ipſum, & virum legitimè probâſſent, ideóque Epiſcopus ſententiam divortij tuliſſet; Mulier verò poſtea eidem Epiſcopo confeſſa fuiſſet, Compaternitatem non ante ſententiam diuortij, ſed poſteà primum fuiſſe contractam, ideóque ad ſecundas nuptias ſe conuolâſſe: Conſultus Pontifex reſcripſit, propter ſolam confeſſionem Mulieris non eſſe recedendum à ſententiâ per Iudicem Eccleſiæ rationabiliter promulgatâ, niſi legitimè contrarium probetur.

EXEGESIS.

Compaternitatem contractam in baptiſmo, vel confirmatione impedire & dirimere matrimonium poſt contractum conſtat ex *c. Martinus. de cognat. ſpirit.* item *c 3.* & *c. Fin. eod. in 6.* Non eſt autem repugnantia in *h. t.* quòd initiò dicat ſententiam divortij fuiſſe legitimè, & rationabiliter latam, & in fine admittit probationem legitimam in contrarium, Hæc verba enim. *non legitimè, & rationabiliter*, vt not. *gl.* referuntur ad ordinem judiciorum, qui fuit ſeruatus in ferendâ ſententiâ, non ad juſtitiam probationum priorum, quæ fortaſſis per poſteriores poterant refelli. Vel vt docet *Panorm.* hæc ſententia fuit legitimè lata ſecundùm Leges & Canones, quia in ore duorum, aut trium ſtat omne verbum; teſtes autem præſumuntur vera dixiſſe, donec oſtendatur contrarium, ideóque meritò Pontifex juſſit interim ſtari ſententiæ latæ.

Cap. XII. Cùm olim.

Innoc. III. Archidiacono & Sacriſtæ Magalonenſi.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Magalonenſis quendam P. in Archidiaconum ſuæ Eccleſiæ nominâſſet, & Præpoſito licèt duas voces ſibi vendicante, aliúmque interpoſitâ appellatione nominante per annulum inueſtiuiſſet: Innocentii Prædeceſſor Cœleſtinus, quod factum fuerat, ab vtrâque parte, caſſauit, volens concorditer Archidiaconum eligi; poſtea verò circumuentus, cuidam G. qui necdum erat Diaconus, inſcio Procuratore Epiſcopi apud Sedem Apoſtolicam morante, dictum Archidiaconatum contulit. Innocentius igitur ſuorum Prædeceſſorum veſtigijs inhærendo, reſcripſit ſententiam Romanæ Sedis, cùm aliquid fuerit ſubreptitium, poſſe in melius commutari, & iis, quæ geſta erant, in irritum reuocatis, prædicto G. cùm de ſubreptione liquidò conſtet ſuper dicto Archidiaconatu (non obſtante, quòd eidem ab Epiſcopo, in eluſionem Collationis Apoſtolicæ collatus fuerit) ſilentium perpetuum impoſuit, & prædictum Archidiaconatum concorditer ordinari juſſit.

EXEGESIS.

Niſi priùs duplici voce ſibi conceſſâ, &c.) Quæres I. An iſte Archidiaconus potuerit aliquo juris prætextu ſibi duplicem vocem vendicare in Capitulo? *gl.* reſpondet: Iſtum Præpoſitum fortè ex conſuetudine potuiſſe ſibi vendicare duplicem vocem; vnam ratione Præpoſituræ, alteram ratione Canoniæ, quia erat etiam Canonicus; vel vnam nomine proprio, aliam nomine alieno tanquam alterius Procurator. Quod vtrumque verum eſſe poteſt. Sed extra hos etiam caſus *Io. Andr.* hîc cenſet, poſſe duo jura concurrere in eandem perſonam, quorum quodlibet habeat annexum jus dandæ vocis. Secus foret, quando ratione alterius juris nullam vocem haberet. Etſi enim ſit æquiſſimum, quòd nullus in vno corpore, vel Collegio duas habeat voces, vel duo ſuffragia, poteſt tamen id fieri ratione diuerſorum jurium. Sic in propoſito huic Præpoſito potuit competere vna vox in Capitulo ratione Præpoſituræ ex conſuetudine, vel peculiari ſtatuto, & altera ratione Canoniæ. De jure autem communi, ſeclusâ conſuetudine, aut ſpeciali ſtatuto habentes dignitatem, perſonatum, vel officium in Eccleſiâ Cathedrali, aut Collegiatâ ſine Canonicatu non habent vocem in Capitulo, quæ ſoli Canoniæ annexa eſt, vt not. *Innoc. in c. 2. De Inſtitut.*

Quæres II. An hoc caſu, quo quis habet duas voces jure proprio, poſſit illas diuidere vnam dando huic, alteram alteri? Reſp. ſicut habens duas voces, vnam tanquam Procurator alterius, alteram nomine proprio, non poteſt vnum nomine proprio eligere, & alium tanquam procurator, niſi habeat mandatum de eligendâ certâ perſonâ; quia ſecluſo hoc mandato, ipſe per ſe non habet, niſi vnum dictamen, ſecundum quòd poſſit judicare vnum meliorem, & digniorem aliis, multo ergo minùs nomine proprio poteſt eligere diuerſos, ſi vtramque vocem habeat nomine proprio, quàm ſi alteram haberet nomine curatorio, vt docet *Panorm. hîc. n. 9. & 10.*

Qui nondum ad Diaconatûs officium, &c.) Non fuit iſta vera, & principalis cauſa annullandi, & retractandi collationem factam à Cœleſtino Innocentii Prædeceſſore, vt inde apparet, quòd Innocentius non fecerit mentionem Diaconatûs, ſed ſolius ſubreptionis, niſi dixerimus *h. c.* procedere ſecundùm jura antiqua. *c. 1. & 2. d. 40.* quæ requirebant ad eiuſmodi dignitates ordinem Diaconatûs, cùm ſecundùm jura poſteriora ſufficiant ordines minores, imò & prima tonſura juxta. *Conc. Trid. ſeſſ. 23.* Aut niſi fortè iſte impediente aliquâ irregularitate non potuerit promoueri ad ordinem Diaconatûs, adeóque nec ad Archidiaconatum juxta. *c. 1. De æt. & qual. ord.* quod ſentit. *Hoſt.* hîc.

Vera igitur, & principalis cauſa annullationis fuit, ſubreptio, Cæleſtinus enim contra priorem ſuam ſententiam, quâ priùs acta irritauit, collationem hanc non feciſſet, ſi eius meminiſſet, & ſic præſumitur circumuentus; quam præſumptionem *Innoc.*

noc. dicit ita violentam fuiſſe, vt non admittoret probationem in contrarium, ideóque Pontifex pronunciauit contra abſentem nullâ defenſionis exceptione expectatâ. Vbi nota, nullam ſententiam etiam Papæ, ita tranſire in rem jndicatam, vt detectâ ſubreptione, ant fraude notoriâ, reſcindi non poſſit, aut debeat, vt clarè colligitur ex *t.* per arg. à majori ad minus, ſi enim ſententia Papæ poſſit in melius commutari, multò magis ſententia inferiorum Judicum.

Non obſtante donatione. &c.) Quæres, cur iſte G. dicatur in eluſionem donationis, ſeu collationis Apoſtolicæ eandem recepiſſe ab Epiſcopo? Reſp. cum *gl.* quòd videtur deludere collationem ſuperioris, qui Eccleſiâ poſtea vult recognoſcere ab inferiori, videtur enim magis extollere jus inferioris; Quod verum eſſe not. *Panorm. n. 16.* ſi fiat abſque causâ, meretur enim tum beneficii priuationem ratione ingratitudinis. *arg. in c. ſi. De donat.* ſicut dicimus de vaſallo, qui ab alio, quàm à Domiuo recognoſcit feudum. Secus ſi quis fecerit ad cautelam, vt quia dubitabat probabiliter de validitate primæ collationis. *ſ. c. Poſt electionem. de conceſſ. Prabend.*

Cùm de ſubreptione liquidò Conſtet &c.) Hinc colligitur in notoriis non requiri citationem, quod tamen concordando jura & DD. diuerſimodè loquentes limitat *Panorm. hic n. 20.* vt ſolùm procedat, ſi in abſentiâ partis poſſit de facto liquidò conſtare ſine talià diſcuſſione, ſecus autem vbi poſſet aliqua defenſio competere, aut maior diſcuſſio videtur requiri, tum enim citatio eſt facienda. Qualiter autem in caſu *h. c.* factum fuerit notorium, docet *Innoc.* quod iſte Papa Innocentius, erat tum Cardinalis, & interfuit cum omnibus aliis Cardinalibus hic contentis, dum hæc agerentur per Cœleſtinum Papam Prædeceſſorem ſuum, nec poterat iſte G. jus ſuum ab alio acquirere.

Plenâ omnium, qui præſentes fuerunt Concordiâ &c.) Dubium eſt 1. quâ ratione Pontifex mandet ſolùm à præſentibus eligi Archidiaconum, cum etiam abſentes vocari debeant, juxta *c. Quia propter. de elect.* dein, quare exigat plenam. concordiam omnium, cùm ſufficiat conſenſus maioris partis? Placet præ aliis ad 1. reſponſio *Hoſt.* collationem fuiſſe deuolutam ad Papam, cuius jus ex ſpeciali gratiâ ſolum concedere voluit præſentibus. Et idem dicendum eſt ad ſecundum, Videlicet Papam ex eâdem causâ requiſitiuiſſe conſenſum omnium.

Cap. XIII. Cùm inter.

Idem Abbati & Conuentui S. Zenonis Veronenſis.

S V M M A.

Cùm inter hunc Abbatem & Archiepiſcopum, ac Clericos S. Proculi in eâdem vrbe Veronenſi quæſtio verteretur, quòd dicta Eccleſia pleno jure debeat eſſe ſubiecta Monaſterio S. Zenonis, videlicet in inſtitutione, deſtitutione &c. & aliis, quibus plena ſubiectio declaratur; ac pro huius probatione dictus Abbas inſtrumentum publicum conceſſionis B quondam Veronenſis Epiſcopi, item confirmationem ſucceſſionis eius T. nec non ſuper his Pontificum Romanorum, ac Patriarcharum Aquilegienſium priuilegia ac confirmationes produceret; inſuper adiiciens, quòd exortâ poſtea inter Abbatem B. & Archipresbyterum S. Proculi controuerſiâ, Archipresbyter cum Clericis ſuis quidem negârit deberi à ſe Abbati fidelitatem, & obedientiam manualem, ſed cùm præfatus Epiſcopus Veronenſis T. Cardinalis cuiuſdam ſententiam ſecutus, definiret, vt Archipresbyter aut Eccleſiam dimitteret, aut Obedientiam Abbati promitteret, ſententia nullâ appellatione oppoſitâ in rem tranſiuit judicatam. Huius igitur auctoritatem attendens Pontifex reſcripſit, etſi inſtrumento donationis, & confirmationibus ſecutis, quæ de ipſo cauſam, & originem acceperant, non plurimùm innitendum, cùm tamen ex ſententiâ jus factum ſit, poſtquam tranſiuit in rem judicatam, neque illi jus aliquod repugnet, (licet juri litigatoris adverſetur) rei judicatæ veritatem, quæ præſumitur, prævalere debere, ideóque mandat, vt Archipresbyter S. Proculi, Abbati S. Zenonis fidelitatem & obedientiam præſtet.

E X E G E S I S.

In rem tranſiit judicatam &c.) Nota I. quod ad probandum jus proprietatis ſatis eſt producere ſententiam inter partes ſuper eo jure prolatam, ſecundùm quam Iudex tenetur judicare, ſi ab eâ non fuerit appellatum. Licet enim ſententia à principio jus non conſtituat inter partes, ſed declarat juxta *l. Sicuti. §. Sed ſi quaratur. ff. Si ſeruus. vendit. leg. & gl. in c. Forus. de verb. ſignif.* poſt lapſum tamen 10. dierum dicitur jus facere inter ipſos litigantes. Rationem ex communi aſſignat *Panorm. n. 7.* quia ſiue benè, ſiue malè judicatum fuerit, ſtandum eſt ſententiæ propter auctoritatem rei judicatæ; præſumitur enim Iudex bene judicâſſe, niſi fuerit appellatum, ideóque eius ſententia poſt lapſum decendij obtinet auctoritatem rei judicatæ irreuocabiliter, vt diximus *c. 1. n. 6.*

Nota II. Etiam de jure Canonico per hunc t. ſtari ſententiæ iniquæ poſtquam nullâ appellatione interpoſitâ tranſiuit in rem judicatam. Si tamen is, in cuius fauorem fuit lata, ſciat illam eſſe iniquam, non poteſt in foro conſcientia illâ vti; retractaretur enim etiam in foro externo, ſi in illo de iniquitate conſtaret; quod ſingulariter not. *Innoc. in c. Quia plerique. de communit. Eccleſ.* per quod reſtringi debet, quod dicitur in *h. t.* & aliis juribus, ſententiam haberi pro veritate, & facere jus inter partes; intelligendum non eſt in dubio, vel quando non conſtat de contrario, ſecus eſt, ſi notoriè & certè conſtaret

de

de iniuſtitiâ. Aduerte autem hîc ſententiam appellari veritatem geſtorum, quia, vt dictum eſt, res judicata pro veritate accipitur; ſermones autem, vt not. *gl.* appellantur alia, quæ allegabantur donationes, priuilegia, confirmationes ſuper donatione &c.

Nota III. Ideò non fuiſſe plurimùm innitendũ inſtrumento donationis, & priuilegiis, ac confirmationibus, quia in primâ conceſſione Epiſcopi fortè non interuenit conſenſus Capituli, ad eius valorem requiſitus. *c. Paſtoralis. de donation. & c. Sine exceptione. 12. q. 2.* Vnde alia quoque priuilegia, & confirmationes vacillabant, quæ ſuper dubio inſtrumento fundabantur, ex quo cauſam, & originem acceperunt. Hæc enim non concedebant ſimpliciter Eccleſiam Abbati S. Zenonis, ſed referebantur ad primam conceſſionem hoc ſenſu: ſicut conceſſit Epiſcopus, ita nos concedimus, & confirmamus. Quare ſi prima conceſſio non valebat, neque confirmationes illi annexæ valuere. Confirmans enim (niſi diſertè id exprimat) nihil noui dat, ſed vetus ita confirmat, vt in antiquo ſtatu illud relinquat. *c. 1. & c. Cùm dilecta. §. Nuper autem. de confirm. vtil. vel inutil. c. Quia intentionis. de priuileg.*

Nota IV. Ex hoc textu elici generalem Regulam, quòd ſententia lata contra jus litigatoris teneat, modò non ſit lata contra jus Conſtitutionis, per quod intelligitur jus commune. Dices, ſententiam latam contra verum jus litigatoris, eſſe quoque contra jus commune, quod mandat juſtitiam ſeruari erga omnes. *c. Forus. de Verb. ſignif. c. Cùm æterni. h. t. in 6. & Auth. Jurisjurandum, quod præſtatur ab his.* Reſp. cum *Panorm. hic n. 6.* iſtud procedere quando, vt dicitur in *l. Sententia lata contra jus litigatoris, quod putat ſe habere, non eſt expreſsè contra jus commune*, quod tunc fit, quando Judex, in ſententiâ aliquid juri communi repugnans exprimit, vt diximus *c. 1. ſuprà* per hoc enim ceſſat omnis præſumptio pro Iudice. Quando autem nihil tale exprimit, præſumitur ſententia eſſe juſta, maximè cum pars videatur acquieuiſſe non appellando.

Cap. XIV. Cauſam.

Idem, Canonicis Nouarienſibus.

SVMMA.

Cùm inter Canonicos Nouarienſes ex vnâ parte, & A. Clericum ex alterâ quæſtio verteretur (ſuper prebendâ Nouarienſis Eccleſiæ, vt ait gl.) & de conſenſu partium commiſſa fuiſſet Epiſcopo Laudenſi, iſque pro Canonicis ſententiam tuliſſet, à quâ dictus A. ad Pontificem appellauit, proponens dictum Epiſcopum contra formam mandati ſententiam promulgâſſe, quod per atteſtationem probare nitebatur: Reſcripſit Pontifex, animum Iudicis non ſemper ad vnam probationis ſpeciem inclinari, & ſententiam Epiſcopi nihil continere iniqui, ac poſt cauſæ examinationem latam eſſe ad vtriusque partis requiſitionem, ideóque ſe illam curâſſe confirmari.

EXEGESIS.

Animum Iudicis non ſemper ad vnam probationis ſpeciem inclinari &c.) Nota I. per appellationem, non prorſus tolli præſumptionem pro ſententiâ Indicis, vnde ſi non euidenter appareat iniquitas, præſumitur judex juſtè fuiſſe motus, pro quo iſtum textum valdè reputat notabilem *Panorm. n. 5.* vt videlicet in dubio ſtetur ſententiæ.

Nota II. Magis præſumi pro ſententia, quando Iudex fuit deputatus ex partium conſenſu, quàm cùm procedit ad inſtantiam duntaxat vnius partis, vel ex officio; ſi enim ab vtrâque parte requiratur, præſumitur vtrique parti amicus; par autem affectio ſuſpicionem tollit. *l. Non ſolum ff. De ritu nupt.*

Nota III. Non rectè iſtum A. inſimulâſſe Epiſcopum Laudenſem, quòd non ſeruârit formam mandati, ideò videlicet, quia non proceſſit ſecundùm atteſtationes ab ipſo productas; etſi enim Pontificis mandatum erat, vt procederet ſecundùm allegata, & probata, non tamen adſtrinxit dictum Epiſcopum, vt ſolùm reciperet probationes per teſtes, alias autem probationes ſeponeret, ideóque reſcripſit, non ſemper animum Iudicis ad vnam probationis ſpeciem (quam iſte A. obtrudebat ex dictis teſtium) inclinari, veluti defendens ſententiam Iudicis; idque ex triplici capite, 1. quia nihil continebat iniqni, manifeſtè videlicet, & ſuſpicionem tollebat teſtium qualitas parum fortaſſis probata, aut probanda. 2. quia conſenſu communi partium cauſa erat commiſſa, vnde Iudex præſumitur amicus vtriuſque, & ex juſtâ cauſâ permotus ad teſtes, eorúmque atteſtationes non recipiendas. 3. quia ab vtrâque parte poſt examinationem cauſæ ad ferendam ſententiam fuit requiſitus, quod tanto magis tollit ſuſpicionem iniquæ ſententiæ, vt reiectis aliorum intricatis interpretationibus, bene concludit *Panorm. n. 9.*

Cap XV. Quod ad Conſultationem.

Idem, Conſtantienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Conſtantienſis conſuluiſſet Papam, vtrum appellationi Clerici ſit deferendum, qui pro purgatione ſibi indictâ, & ad terminum competentem, puta 20. dies, vel ampliùs ſibi præfixum comparens, nihilominus causâ appellationis non expreſſâ appellat, & quidem poſt decendium jam elapſum; Reſcribit Pontifex, poſt 10. dies ſententiam tranſire in auctoritatem rei judicatæ, ideóque, qui infra id tempus non appellat, appellandi aditum ſibi denegare. Sed neque executionem ſententiæ debere retardari, quia tempus quadrimeſtre regulariter illi ſtatutum arctari poteſt, & etiam prorogari, qui autem ab initio

initio recepit terminum breuiorem, id ſibi debere imputare, neque appellantem audiendum, niſi fortè modus executionis Canonicus excedatur.

EXEGESIS.

Purgationem indictam ſibi per ſententiam &c.) Aliqui putant duplicem contra hunc Clericum latam fuiſſe ſententiam, vnam in causâ criminali, ob quam ipſi fuerit indicta purgatio, alteram in ciuili propter debitum aliquod. Sed placet opinio *Hoſt.* hîc, non niſi vnam fuiſſe ſententiam latam fortaſſis ſuper crimine furti non manifeſti, ſuper quo Clericus iſte accuſatus, & condemnatus fuit, niſi intra 20. dies purgationem Canonicam præſtaret, qui cum terminum præfixum recepiſſet, & ad tempus præfixum comparuiſſet, nihilominus præſumpſit appellare. Conſuluit ergò Epiſcopus Papam de tribus. 1. An appellatio talis valeret? 2. An poſſit conqueri iſte Clericus, quòd ante executionem ſententiæ non fuerit ipſi conceſſum tempus quadrimeſtre à jure ſtatutum. 3. An poſſit ab executore appellari, & ad omnia Pontifex reſpondet negatiuè?

Ad 1. Quidem, quia recipiendi terminum præfixum, & in illo comparens, videtur eo ipſo renunciaſſe appellationi; cùm præſertim in 20. diebus pro termino aſſignatis comprehendantur dies 10. quibus elapſis ſententia tranſit in rem judicatam, & regulariter non admittitur appellatio, vt videbimus *c. ſeq.* Deinde ad faciliorem repulſionem Clerici, Pontifex ponderauit etiam hoc, quòd in appellatione non expreſſerit cauſam appellandi; quod an ſemper ſit neceſſarium in ſententiâ tam definitiua, quàm interlocutoria, dicemus *c. Vt debitus. & c. Peruenit. de appellat. inf.*

Ad 2. Verò, quia licet Iudex non poſſit ſine causâ arctare tempus quadrimeſtre, quod jura concedunt, condemnato ad ſoluendum miſerationis gratiâ. *l. Si cum militi. ff. De compens.* poteſt tamen id facere ex causâ, quam hîc interueniſſe innuit Pontifex. Accedit, quòd ſponte recipiens minorem dilationem, quàm à jure diſponitur, videatur juri ſuo renunciare, *fa. l. Ad ſolutionem. C. De re judic. & cum gl. in c. Vxor 17. q. 4.* Nota porò, iſtud tempus quadrimeſtre de jure conceſſum, ſed multis locis inualuiſſe conſuetudinem, vt non detur, niſi tempus 10. dierum, vt not. *Bart. in l. Si debitori. ff. De judiciis.* Intra hos autem 10. dies, vel 4. menſes, Reus ſuper non ſoluendo nullam moleſtiam pati debet, modò ſatisdet, aut caueat de ſoluendo in termino, vt not. *Bart.* ibi.

Ad 3. Denique itidem reſpondetur negatiuè, quia ab executione regulariter non appellatur, neque enim executor infert grauamen, ſed ille judex, qui executionem mandat. Executor enim eſt ſimplex miniſter. *l. Executorem, & l. Si vt perſonis C. De exec. rei jud.* ideò ab illo Iudice erat appellandum, vt not. *Innoc. in c. ſæpè de appellat.* Sed ſi executor excedat modum ſibi iniunctum, tum poteſt ab eo appellari, quia ipſe, & non Iudex grauat. *l. Ab executor. ff. De appellat.* Non autem queſtus fuit iſte Clericus, quòd executor ipſi datus modum exceſſerit.

Cap. XVI. Sicut Nobis.

Idem Decano, Cancellario & Canonico Lundonienſi

SVMMA.

Cùm in cauſa, quæ vertebatur inter H. Subdiaconum, & B. Presbyterum ſuper 5. frumenti modiis, Subdiacono ſoluendis, duorum teſtium depoſitione conſtaret, Presbyterum B. à Subdiaconi impetitione fuiſſe abſolutum autoritate Epiſcopi Lundonienſis, ſed teſtes de cauſis, quæ Iudicem mouerunt, ad ſententiam nihil dixiſſent: Conſultus Pontifex reſcripſit, cùm paſſim in ſententiis proferendis non exprimantur omnia, quæ Iudicem mouerunt & conſtet hanc ſententiam à Iudice competente prolatam, propter auctoritatem Iudicum præſumi debere, omnia legitimè proceſſiſſe.

EXEGESIS.

Ex quorum depoſitione &c.) Nota I. Id, quod exigit ſcripturam, poſſe probari per teſtes, ſi ſcriptura ſit deperdita. Ad validitatem ſententiæ requiri ſcripturam patet ex *c. ſi. h. t. in 6.* vtrùm autem in hoc caſu perdita fuerit, non conſtat, & ſi perdita fuerit, nihilominus actus per hos teſtes probari. *fa. c. Cùm olim. de priuil.*

Nota II. Ad probandam ſententiam per teſtes, non eſt neceſſe, vt deponant de omnibus verbis, quæ protulit Iudex, ſed ſatis eſt recitare effectum, & ſubſtantialia ſententiæ, ſic iſti depoſuerunt ſuper Iudice, & cauſa, & contra quem, & pro quo, quæ neceſſaria ſunt veſtimenta ſententiæ, vt loquitur *Goffredus.*

Nota III. Non fuiſſe opus, vt deponerent de Scripturâ, hæc enim cùm pertineat ad intrinſecam ſolennitatem ſententiæ, præſumitur interveniſſe. Vnde in *h. t.* fundari poteſt univerſalis regula, quòd cùm conſtat de ſententiâ lata, præſumendum eſt omnia rectè & legitimè proceſſiſſe, licet acta, & ſcripturæ perierint; & aſſerenti contrarium incumbit onus probandi. Neque vt putat *Panorm. n. 7.* diſtingui debet inter factum antiquum, & recens; pondero enim verbum omnia, quo vtitur Pontifex, quia qui totum dicit, nihil excludit. *c. Solitæ. §. Pen. de maior. & obed.* & *c. Si Romanorum. d. 19.* Vnde. Ex quo idem *Panorm:* concludit pro ſententia Innoc. in *c. Bona. de elect.* & *c. Cùm in jure. de off. deleg.* vbi docet, pro ſententia præſumendum quoad omnia, ex quo tranſiuit in rem judicatam.

In cauſis, quæ Iudicem mouere ſolent &c.) *Ioan. Andr.* dicit hic, Regulare eſſe, quod in ſententia debeat exprimi cauſa; Fallit tamen in his caſibus 1. In causâ appellationis per *gl. in c. Berchtoldus. infrà.* 2. Vbi per ineptam petitionem actoris abſoluitur ab inſtantia Iudicij. *c. Examinata. de judiciis.* 3. Vbi ſecundùm *l. Properandum. C. De judiciis, §. Illo.* Reus abſol-

abſoluitur, quia per alios ſtetit, hi enim debent exprimi. 4. Quando Iudex in ſententiâ recedit à jure communi, vt ſi non condemnauit eum, qui ſuccubuit, in expenſis; debet dicere cauſam, quare. *Auth. de iudic. §. Oportet. collat. 6.* 5. Quando abſoluitur Reus, quia non poſſidet. *c. Pen. de except.* 6. In ſententia excommunicationis *c. 1. De ſent. excom. in 6.* Verùm *Panorm. hic n. 11.* univerſim tenet ad ſententiæ validitatem, non requiri expreſſionem cauſæ, ſed ſolùm, quoad certos, & diverſos effectus, qui poſſunt ex ſententiâ oriri, debet exprimi cauſa, & ſic explicat hos caſus *n. 12.* diſcurrendo per ſingulas.

Ad primam dicit nullibi caueri, quòd Iudex appellationis teneatur exprimere cauſam ſuæ ſententiæ; cùm illius officium duntaxat ſit pronunciare appellationem juſtam, vel iniuſtam. *c. Ei qui. in fin. 2. q. 6. & l. Eos. C. De appellat.* Eſt tamen de honeſtate, vt exprimat cauſam, quando irritat ſententiam inferioris Iudicis ex nouis actis, ad conſeruandum honorem illius; ſic intelligi debent *c. Cùm Ioannes. de fide inſtrum. c. Rainutius. & c. Rainaldus. de teſtam.*

Ad 2. 3. & 4. dicit, etſi cauſa non exprimatur, nihilominus valere ſententiam, quæ non requiritur ad illius validitatem, ſed ſolùm, vt appareat, an Reus ſit abſoluendus, duntaxat ab obſeruantiâ iſtius inſtantiæ, an verò ſimpliciter, & in perpetuum. Item vt in caſu. *l. Properandum.* apparet, per quem ſteterit, ne ſequatur definitiua, idque propter expenſas, atque alios effectus.

Ad 5. dicit, ſi is, qui poſſidere ante deſierat, ideoque abſolutus fuerit, rurſus poſſidere incipiat & condemnatus poſtea fuerit, debet hoc in ſententiâ exprimi, ne putetur exceptio rei judicatæ ipſum releuare, ſicut ante releuabat, per *d. c. Penult.* cùm poſſidere deſiiſſet. Addit verò *Panorm.* neque tamen iſtâ cauſâ omiſſâ ſententiam fore invalidam.

Ad 6. dicit, in ſententia excommunicationis debere exprimi, cauſam; non quod hoc requiratur ad eius valorem, ſed ex ſpeciali diſpoſitione juris, Iudex enim omittens punitur, nec pro ſententiâ eius præſumitur, & debet eiuſmodi ſententia ſine difficultate relaxari per *d. c. 1.* & hoc ideò, quia jura ſtrictè mandant hîc cauſam exprimi, ne judices nimis ſint faciles in excommunicatione fulminandâ. Quæ ratio ceſſat in aliis caſibus enarratis; in quibus non eſt opus exprimere cauſam in ſententia, niſi quando ex generalitate ſententiæ poſſunt elici diverſæ cauſæ habentes diverſos effectus.

Cap. XVII. Cùm ſuper.

Idem Aſtoricenſi Epiſcopo, & Abbati S. Iſidori Legionenſi.

SVMMA.

Cùm ſuper controuerſiâ inter Aurienſem Epiſcopum, & Monaſterium Cellæ nouæ ad quem illud Monaſterium pertineret, pro Epiſcopo diuerſæ ſententiæ latæ eſſent, per quas Epiſcopus Ouetenſis ſuam Eccleſiam grauiter læſam querebatur. Ex parte autem Monaſterij nihil oſtenderetur, quare ſententia pro Epiſcopo Aurienſi lata deberet irritari, eam quoad hoc Pontifex confirmauit; eius autem executionem, ſi conſtaret, pro Eccleſia Ouetenſi appellationem rationabiliter interpoſitam, eiuſque nuntium infrà tempus legitimum eſſe deſtinatum juſſit differri, ne poſſeſſioni Eccleſiæ Ouetenſis præiudicetur, alioquin ſine præiudicio eiuſdem Eccleſiæ faciendam executionem, cui præmiſſa non præiudicant, cùm res inter alios acta, non noceat regulariter aliis, iuxta Conſtitutiones Canonicas, & Ciuiles.

EXEGESIS.

Ouetenſem Eccleſiam læſam grauiter &c.) Nota I. Quòd tertius, qui non fuit in judicio, pro intereſſe ſuo appellans debeat ſeruare tempora appellationis interponendæ, ideòque Pontifex hîc jubet attendi, vtrùm Epiſcopus nuntium ſuum intra tempus legitimum deſtinârit, tempus autem legitimum pro appellatione perſequenda ſtatutum, eſt annus, vt dicemus *tit. ſeq.*

Nota II. Cùm regulariter non liceat appellare à ſententia contra alium latâ. *l. A ſententia. ff. De appellat.* niſi interveniat cauſa rationabilis, vt patet ex *c.* hoc caſu debere exprimi cauſam appellandi; alioquin enim cognoſci non poteſt, an rationabiliter fuerit appellatum, & cùm eiuſmodi appellatio ſit contra jus, oportet exprimere cauſam juſtificantem, quia geſtum contra legem eſt nullum, *C. De legibus.*

Nota III. Modum impediendi executionem ſententiæ pro alio latæ, vt videlicet appellet, ſi habeat, vel prætendat intereſſe ſuum; valet enim hîc Regula, quam allegat Pontifex, quod res inter alios acta tertio non noceat tam jure Canonico. *c. Inter Dilectos. de fide inſtrum.* & ſimiliter *c. Inter dilectos. de donat.* item *c. Penult. inf. h. t.* quàm jure Civili. *C. Res inter alios acta* per totum. & *ff. De re iud.* ſæpè. etſi in pluribus caſibus hæc Regula fallet, de quo *d. c. Penult. inf.*

Cap. XVIII. Cùm Bertholdus.

Idem.

S V M M A.

Cùm Bertholdus Miles Curiam ſuam P. Militi oppignoraſſet, Nepos eius A. qui eidem defuncto ſucceſſit, vacante Eccleſiâ eiuſdem loci, aſſerens, quòd jus Patronatûs in eum cum vniuerſitate tranſiſſet, D. Clericum Archidiacono præſentauit, qui eum Conſenſu Epiſcopi ipſum induxit in poſſeſſionem. Bertholdus verò T. Sacerdotem eidem Epiſcopo præſentauit, quem Epiſcopus non admiſit. Cùm autem in quæſtionem detuliſſet ad Remenſem Archiepiſcopum Sedis Apoſtolicæ Legatum, hîc Iudicibus

nego-

negotium delegauit; ſed Præfato D. cum ſuis atteſtationibus accedente, Sacerdote autem T. nec per ſe, nec per alium comparente, Legatus Clericum D. ab impetitione dicti T. abſoluit. Poſtmodum autem intra breue tempus eodem Presbytero T. juſtam cauſam abſentiæ allegante, Legatus Argentino Electo, & duobus Abbatibus mandauit, vt ſi juſtam abſentiæ cauſam dictus T. oſtenderet, priorem decernerent irritam; alioquin autem eam obſeruari facerent. Qui cùm aliis ſubdelegâſſent, iique teſtes ſuper prædicto articulo recepiſſent, Clericus D. ad Pontificem appellauit.

Pontifex, licet juſtam abſentiæ cauſam minùs ſufficienter Presbyter T. probâſſet, R. Cardinalem ipſi conceſſit Auditorem, eiúſque relatione auditâ, Archiepiſcopum reperit circumuentum ex ipſo ſententiæ tenore, tum quia in illâ continebatur per atteſtationem Clerici D. ſufficienter probatam, præfatum A. in poſſeſſione juris Patronatûs fuiſſe, quando eundem præſentauit; cùm tamen per dictas atteſtationes duntaxat oſtenderetur jus quoddam debitum Patronis annuatim decem ſolidos exhibendi; tum quia in eâdem ſententiâ dicitur, dictum T. in probatione defeciſſe, cùm per atteſtationes intentionem ſuam probauerit ſufficienter; tum denique, quia Archiepiſcopus cauſam recepit non ſufficienter inſtructam, cùm vnius tantum partis atteſtationes receperit, parum ad cauſam facientes. Vnde ſententiam Archiepiſcopi Pontifex irritauit, Presbytero T. Eccleſiam adiudicans, quam per atteſtationes eidem collatam à vero Patrono ex atteſtationibus conſtabat euidenter.

EXEGESIS.

Dicto Electo, & Præfatis Abbatibus, &c.) Quæres, quo jure iſti Delegati ab Archiepiſcopo, potuerint aliis ſubdelegare, cùm delegatus ab alio, quàm à Principe non poſſit alteri committere vices ſuas. juxta *c. Cùm cauſam. de appellat. & l. à Iudice. C. De judic.* Omiſſis ſolutionibus *gl.* & aliorum placet ſolutio *Panorm. n. 22.* quam non immeritò vocat ſingularem, ſpeciale videlicet eſſe in Delegatis Papæ deputatis in certâ Provinciâ, quòd ipſius Delegati poſſint alteri ſubdelegare, ſicut hoc poteſt facere Delegatus Proconſulis juxta vnum intellectum. *l. Legatus. ff. De officio Procurat.* quam tenet ibi *gl.* nec reprobat *Bartol.* & expreſsè approbat *Bald. in d. l. à judice*, quia talis Legatus in Prouinciâ ſibi commiſsâ gerit vices Principis, vnde ſicut Delegatus Principis ſubdelegat, ita & Delegatus Papæ.

Neque rectè id reſtringitur ad Legatos Cardinales, vt videtur velle *Bald. & gl. in c. 2. De off. leg. in 6.* vbi docet, quòd Legatus Cardinalis æquiparetur Proconſuli. Legatus verò non Cardinalis, qualis erat iſte Archiepiſcopus Remenſis, æquiparetur Præſidi; text. enim ille indiſtinctè Legatus Papæ nullâ factâ mentione Cardinalium æquiparat Proconſulibus, & ceteris Præſidibus prouinciarum.

Vnde ſententiam ipſam duximus irritandam, &c.) Cauſa huius irritationis, & ſenſus totius *cap.* apertè intelligitur ex Summâ, quæ Corpori Iuris noſtri inſerta eſt ex *Panorm. hic*: Si citatus ad ſententiam ex legitimâ causâ Iudici ignota, non comparet, tenet ſententia eo abſente lata, ſed retractatur eo probante legitimam cauſam. Si verò impedimentum probet non plenè, non retractatur ſententia, niſi priùs doceatur de ipſius iniquitate. Hinc eſt, quòd iſte Archiepiſcopus ignorans juſtam abſentiæ cauſam, quam poſtea comparens Presbyter T. allegauit, ſententiam priùs latam pro Clerico D. noluerit retractari, niſi illam cauſam Presbyter ſufficienter probâſſet. Sed Pontifex illam retractauit, tum ob ſufficientem probationem ex alio duplici capite, vnde apparebat ſententiæ iniquitas, quòd videlicet probatum non fuerit A. nepotem defuncti P. fuiſſe in poſſeſſione Iuris Patronatûs, cùm Clericum D. præſentauit, ſed aliquid longè diuerſum, ad rem non pertinens, vt patet ex text. deinde, quòd vnius tantùm partis atteſtationes erant receptæ, cùm vtriuſque allegata, & probata debeant audiri, & recipi. Quod verò Pontifex etiam illud addit, Presbyterum T. per atteſtationes ſuam intentionem ſufficienter probâſſe, non repugnat illi, quòd priùs videbatur dicere, juſtam cauſam abſentiæ minus ſufficienter Presbyterum probâſſe; neque enim Pontifex id ſimpliciter affirmat, ſed ex hypotheſi hoc ſenſu: dato, probationes abſentiæ fuiſſe minùs ſufficientes, ex duplici tamen alio capite ſententiæ iniquitas ita manifeſtè conſtat, vt exigente juſtitia debeat retractari. Quem eſſe verum intellectum huius c. cuiuis attentiùs rem conſideranti patebit.

Cap. XIX. In Cauſis.

Idem.

TEXTUS.

In cauſis, quæ Summi Pontificis judicio deciduntur, & ordo juris, & vigor æquitatis eſt ſubtiliter obſeruandus, cum in ſimilibus caſibus ceteri teneantur ſimiliter judicare. Niſi fortè cum aliquid causâ neceſſitatis, & vtilitatis inſpectâ, diſpenſatiuè duxerit ſtatuendum.

EXEGESIS.

Ordo juris, & vigor æquitatis, &c.) Nota, duplicem eſſe juris ordinem, vnus inductus eſt mero jure poſitiuo, cuius defectus non vitiat proceſſum coram Principe, nec ſententiam illius, qui legibus non ligatur, cùm ſit ſupra legem. *l. Digna vox. C. De legib.* & *l. Princeps. ff. eod.* & *c. Propoſuit. de conceſſ. præbend.* Hinc docet *Hoſt. in c. vnicum. De lite conteſt.* quòd ſententia Papæ ſuppleat defectum ſolennitatum, ideóque teſte *Hoſt.* hic, quòd de conſuetu-

ſuetudine Curiæ per narrationem facti, & verbalem petitionem, ac conditionem, & reſponſionem coram Papa & fratribus, ſeu Cardinalibus habitam, intelligatur lis conteſtata, nullo licèt libello oblato, contra id, quod habetur tit. *De libelli oblatione* per totum.

Alius ordo juris eſt fundatus ſuper jure naturali, & gentium, vt quod ſententia feratur parte citatâ, causâ cognitâ, & allegatis, ac probatis vtrinque auditis, qui ordo, ſi prætermittatur, non valet ſententia etiam Papæ, aut alterius Supremi Principis, quod videtur velle iſte textus *junct. gl.* in *l. fin. C. De legib.* qui tantùm requirit, vt Princeps cum cognitione cauſæ, & partibus præſentibus ſententiam ferat, alias enim ſolennitates juris poſitiui poteſt Princeps omittere, vt ibi notat *Baldus*, & ſequuntur communiter omnes.

Ceteri tenentur ſimiliter judicare, &c.) Nota I. quòd dicatur legibus non exemplis judicandum eſſe, *l. Nemo. C. De ſent. ſol.* procedere de ſententiis Iudicum inferiorum, ſecus eſt de ſententiâ Principis, & Papæ per hunc textum, & *d. l. fi. C. De leg.* Rationem diuerſitatis aſſignat *Heſt. 11* quia lex eſt, quidquid placet Principi animo condendi legem, *Inſtit. De jure nat. §. Sed quod & principi.*

2. Omnia præſumuntur per Principem, præſertim Papam, bene examinata. *c. Apoſtolica. 35. q. 9.* de inferioribus autem judicibus non ita præſumitur, accedit, quòd non habeant poteſtatem condendi leges, neque illas interpretandi quoad alios. Etſi in facto dubio, vt not. *Panorm. n. 2.* Judicandum ſit, ſicut per alios prudentes, & peritos in loco illo judicatum eſt, aut judicari ſolet, *fa. gl. in c fi. d. 20.* & *l. Sino interpretatione. ff. De legib. & c. Si quis, paulò ſuprà.* vbi Pontifex allegat ſtylum prudentum.

3. Confirmat hoc ipſum Iuris vtriuſque auctoritas, & praxis, pleræque enim leges, & Canones continent ſententias & reſponſa Principum ac Pontificum in cauſis particularibus, ex quibus ſumuntur Regulæ generales ſimiliter judicandi in caſibus ſimilibus. Niſi cum expreſsè causâ neceſſitatis, vel vtilitatis diſpenſatiuè aliquid conceditur, aut ad ſolum caſum particularem & certas perſonas reſtringitur, talia enim non facere jus quoad alios, quibus ejuſmodi diſpenſatio non conceditur, clarum eſt; & idem dicimus de priuilegiis.

Nota II. Diſtinctionem *Jo. Andrea.* hîc, quæ etiam eſt de mente *Bartoli* & *Bald. in l. fi. C. De legib.* eámque ſequitur *Cynus in l. 3. C. eodem.* & valde commendat *Panorm. n. 4.* Aut ſententia Principis eſt interlocutoria, aut definitiua; primo caſu, aut inſerta eſt corpori juris, & tunc facit jus. *l. De no. C. Comp.* in fine &, hoc ſi tenor eius patiatur, aliàs non *l. Non plures. C. De ſacros. Eccleſ.* Si verò non eſt inſerta Corpori juris, non facit jus. *l. 2. & 3. C. De leg.* niſi ſit lata cum cauſæ cognitione, & partibus præſentibus, tum enim facit jus, vt mox dicemus. Secundo caſu principali, ſc. cum ſententia eſt definitiua, aut eſt clauſa corpore juris, & idem dicendum, quod de interlocutoria; aut non eſt inſerta Corpori juris, & tunc ſubdiſtingue; vel enim illa ſententia eſt contra legem Principis corpori juris inſertam, aut non. Priori caſu non facit jus generale, quia non præſumitur lata ad legem corrigendam ſed ſolùm ad jus litigatoris malè fundatum lædendum.

Vel non eſt contra legem, ſed ſuprà, vel præter, Et tunc refert, an lata ſit cum cauſæ cognitione vel non; ſi abſque illâ, non facit jus generale. Arg. à ſenſu contrario, per hunc textum. Si cùm cauſæ cognitione, tunc aut lata eſt parte abſente, & non facit jus. *l. Qui repudiantis. ff. De inoff. teſtam.* aut vtrâque præſente, & tunc quoad omnes, facit jus generale, quod idem dicendum de interlocutoriâ, juxta *præalleg. l. fin. C. De leg.* quam eodem modo intelligit *Innoc.* hîc, ſcilicet de ſententia Principis ſuprà, vel præter Leges, aut Canones, cùm Princeps partibus præſentibus definit, & cognoſcit.

Nota III. Si ſententia feratur per Principem contra abſentem contumacem, cum quo prius fuit lis conteſtata, ſed ad ſententiam audiendam non vult comparere. *Panorm. n. 5.* meritò credit verius, quòd talis ſententia non faciat jus inter alios, licet enim valeat contra condemnatum. Ad hoc tamen, vt faciat jus inter alios, requiritur præciſè partium præſentia per *d. l. fin. C. de leg.* Vnde docet ibi *gl.* quòd ſententia lata contra abſentem, potiùs videatur lata contra contumaciam; & in pœnam illius, quàm quòd habeat iniuſtam cauſam. Ad quod facit *c. fi. ff. De empt. & vendit. & l. Qui repudiantis. §. Cum contra. innct. gl. de inoff. teſt.* vbi requiritur præſentia partium, vt ſententia aliis præjudicet; neque ad hoc ſufficit contumaciâ, vt not. ibi *gl.* & *Bart.*

Cap. XX. Inter Monaſterium:

Idem, Conuentui S. (Leodij.)

SVMMA.

Cùm inter Monaſterium S. A. Rothomag. & S. Leodij (S. Leonis legunt aliqui) ſuper modo eligendi Abbatem controuerſia agitaretur, & duas Commiſſiones Monaſterium S. A. impetraſſet ad diuerſos Iudices, quorum priores tulerunt ſententiam pro Monaſterio S. Leodij, quam Pontifex confirmauit; non obſtantibus exceptionibus; tum quia erant friuolæ, tum quia etſi fuiſſent legitimæ, debuiſſent proponi ante litis ingreſſum tanquam declinatoriæ. Vnde ſubeundo judicium coram primis illis Iudicibus, videntur iiſdem exceptionibus renunciaſſe; tum quia ſecundæ literæ non fecerunt mentionem de prioribus, nec de proceſſu per illas habito, neque reuocauerunt illas aut poteſtatem Iudicum priorum, qui illâ vti perrexerunt, non obſtante ſententiâ à poſterioribus Iudicibus vt ferebatur pro Monaſterio S. A. latâ, quæ neque prioribus Iudicibus fuit oſtenſa, neque Pontifici, vnde meritò priorum Iudicum ſententiam pro Monaſterio S. Leodij latam, firmam, &

ratam habuit, ac priuilegia Apoſtolica à Monaſterio S. A. ſerò producta reiecit.

EXEGESIS.

Quæſtio agitata &c.) Eſt hoc *c.* vnum ex intricatioribus, vndè ſummamus potiùs ex *gl.* & *Panorm.* non prout principio ſtatim, ſed poſtea *n. 4.* caſum format, quem ex ipſo textu deſumpſimus. *Panorm.* ponit duas Summas, quarum poſterior inſerta eſt juri Canonico; mihi præ illâ placet prior, videlicet: Tenet ſecunda ſententia definitiua lata contra primam, ſi de primâ non fuit exceptum, neque appellatum à ſecundâ. Tenet igitur hic ſententia priorum Iudicum pro Monaſterio S. (Leodii) lata, quia contra illud nec excepit, nec appellauit Monaſterium S. A.

Quod adeò verum eſt, vt etiam ſententia iniqua tranſeat quodammodo in rem judicatam, quia niſi intra 10. dies fuerit appellatum, non eſt locus ampliùs appellationi, ſed ſolùm quærelæ, vt diximus in *c.* ſuperiori & rurſus dicemus *tit. ſeq. Felin. hic n. 15.* ita Regulam (quæ ſeruit pro Summa Capituli) format regulariter ſententia ſecunda, contra primam ſententiam, quæ tranſiuerat in rem judicatam, non valet, etiam in diuersâ inſtantiâ; quod in ſenſu contrario perinde eſt, ac ſi diceres: regulariter ſententia poſterior valet contra primam, quæ non tranſiuit in rem judicatatam, quam tunc obtinet poſterior, non prior ſententia. Cuius contrarium apparet in præſenti caſu, Regulæ verò iſtius limitationes varias vide apud. *Felin. l. c.*

Cap. XXI. Suborta.

Idem Epiſcopo, Decano, & Cancellario Pariſienſi.

SVMMA.

Cùm inter Meldenſem Epiſcopum & Monaſterium Atrebatenſe lis eſſet ſuper Monaſterii ſubiectione, & per Confeſſionem partis aduerſæ conſtaret Epiſcopum quaſi poſſeſſionem obedientiæ in eodem Monaſterio habuiſſe, Pontifex illum reſtituendum decreuit. Etſi verò Priuilegium Innocentii Prædeceſſoris huius Pontificis Monaſterii libertatem plenariam exprimeret, quia tamen ex cauſa inſtructa, quam acceptâ Commiſſione ſuper hoc ad Papam remiſerunt Delegati, apparebat rationes Epiſcopi eſſe efficaciores, ſubiectionem eidem Papa adiudicauit, ſine tamen præiudicio ſedis Apoſtolicæ, vt videlicet, Si præfati Innocentii priuilegium Alexandro fuerit in judicio præſentatum, & ipſe tulerit ſententiam contra illud, intelligatur id reprobâſſe, ſi verò non fuerit illi exhibitum, prætextu priuilegii de nouo reperti, prædicta non debeat ſententia reuocari.

EXEGESIS.

Et ipſe tulit ſententiam contra illud, &c.) Nota I. Summa huius *c.* in Corpore Iuris ex *Panorm.* ponitur iſta: Tenet ſententia contra priuilegium oſtenſum, vel non oſtenſum, ſi ab eâ non fuerit appellatum, vel ſupplicatum. Atqui textus nihil habet de appellatione, vel ſupplicatione; ſed potiùs videtur hanc Regulam ſtatuere, quòd Iudex ferens ſententiam contra priuilegium à ſe datum, videtur illud reprobare, aut reuocare, ſi fuerit oſtenſum; ſi autem non fuerit oſtenſum ante ſententiam, quòd illa non debeat retractari prætextu priuilegii nouiter reperti, cùm propter illa neque ſententia contra Eccleſiam lata retractetur; quamuis poſſit implorare beneficium reſtitutionis jure Minorum, quibus æquiparatur. *c. 1. De in integ. reſt. in 6.*

Vndè apertè colligitur ex hoc textu, Eccleſiam non æquiparari quoad hoc cauſæ publicæ, in quâ ſententia retractatur ex probatione nouiter reperta. *l. Imp. ff. De re judic.* Noluerunt autem jura in aliis caſibus hoc fieri, quia exceptio rei judicatæ inducta fuit ad juris rigorem conſeruandum, vt litium ſit finis. Non debet ergò temerè audiri volens producere noua inſtrumenta, vel alias probationes; ſæpè enim daretur materia malignandi, & inſtrumenta falſificandi, & teſtes corrumpendi, quod eſſe non debet, *arg c. Quanto. de diuort.* Quod tamen limitat *Panorm. n. 14.* niſi notorietate facti conſtaret de ſententiæ iniquitate, tum enim poſſet retractari, & hoc caſu intelligitur. *c. 2. De purg. vulg.* quia vt benè not. *Hoſt. ibid.* iniuſta ſententia, quæ tranſit in rem judicatam, ſolùm ſuſtinetur ex præſumptione pro Iudicis proceſſu, vbi ergò notoriè conſtat de injuſtitiâ, ceſſat præſumptio, & cedit opinio veritati. *c. Veritate manifeſtâ. d. 8.*

Nota II. Contra illud, quòd textus dicit cenſeri reprobatum priuilegium, aut inſtrumentum Iudici oſtenſum, ſi contra illud tulerit ſententiam, poſſe obiici. *l. Quod in diem ff. De compenſat.* vbi exceptio compenſationis (ſiue quod actor tantundem debeat Reo, quantum Reum prætendit debere ſibi) non intelligitur per contrariam ſententiam reprobata, niſi illam Iudex expreſsè reprobauerit. Sed rectè reſpondet. *Panorm. n. 9.* Quandoque ſententiam latam ſuper principali, v. g. in propoſito ſuper ſubiectione huius Eccleſiæ, quam prætendit Epiſcopus, non poſſe eſſe veram, niſi intelligatur pronunciata ſuper incidenti, v. g. ſuper priuilegio huius Monaſterii allegato; & tunc per ſententiam videri excluſam, & reprobatam exceptionem, ſeu inſtrumentum, ſed aliam probationem productam, & ſic debere intelligi iſtũ text. quando enim ſententia poteſt ſtare abſque eo, quòd exceptio reprobetur, tunc non intelligi reprobatam, niſi expreſsè fuerit reprobata. Et hunc eſſe caſum proprium *d. l. Quod in diem.* Nam ſententia, quâ v. g. Reus condemnatur ad ſoluendum debitum, poteſt ſtare abſque eo, quòd v. g. exceptio compenſationis reprobetur, quæ poteſt reſeruari vſque ad tempus executionis, Ergò non debet intelligi reprobata, cùm non interueniat actus contrarius. *l. Sancimus C. De teſtibus*, & *c. Cùm renunciatur 32. q. 1.* quod facit ad intelligendum non ſolùm *h. c.* ſed etiam *c. Præcedens.* & plura jura, &

eſt

eſt de mente *gl.* in *l. Penult. de his, qui ſunt ſui, vel alieni jur.* & *Bart. in d. l. Quod in diem.*

Cap. XXII. Cùm I. & A.

Idem S. Mariæ in Cagi, & Vallis Secretæ Abbatibus.

SVMMA.

Cùm I. & A. Canonici S. Dionyſii Remenſis ex parte quorundam Canonicorum eiuſdem Eccleſiæ ad Papam detuliſſent eorum Abbatem ſuper dilapidatione, periurio, & aliis eſſe multipliciter inſlammatum, Pontifex cauſam Epiſcopo Cathalaunenſi, eiuſque Collegis commiſit, qui receptis Abbatis, & Canonicorum iuramentis, Abbatem ab adminiſtratione remouerunt, correctione Canonicorum dilatâ, quam tunc non poterant expedire. Procuratore autem Abbatis ad Pontificem appellante, quòd Iudices lite non conteſtatâ, & iuramentis Conſpiratorum contra Abbatem receptis, neque coram partibus publicatis ad ſententiam proceſſiſſent; mandat Pontifex, ſi conſtet, quòd illi Conſpiratores fuerint, eorùmque dicta tantùm Iudices ſecuti fuerint ſententiam, & proceſſum eorum irritari, & iuxta formam priorum literarum procedi. Si verò Abbas non probauerit confirmationes, vel illi nihil eorum contra ipſum depoſuerint, ob quæ fuit amotus, vel certè illa aliter fuerint probata, iubet proceſſum Iudicum confirmari; potuiſſe enim eorum iuramenta ſuper illis de ſtatu Monaſterij recipi, quæ Abbatem non contingebant; præſertim cùm probatum non eſſet, eos Conſpiratores fuiſſe.

EXEGESIS.

Capituli huius nervus, quod ad h. t. ſpectat, in eo conſiſtit, quòd ſententia, à quâ fuit appellatum, retractetur, ſi conſtet teſtes, ad quorum dicta lata eſt, Conſpiratores fuiſſe, & contradicente parte receptos; quod planum eſt. Reliqua ex titulis, Vt lite non conteſtatâ, item, De teſtibus, & iureiurando intelliguntur.

Cap. XXIII. Cùm te.

Idem H. de Caſtro Guarti.

SVMMA.

Cùm iſtum H. Bartholomæus quidam ſuper iniuriâ accuſáſſet, quòd dixiſſet, equum ſuum non eſſe minoris pretij, quàm capillos ipſius, ideóque condemnatus eſſet in decem ſolidos; timens, ne hæc ſententia ipſum notaret infamiâ, beneficium reſtitutionis ad famam à Pontifice impetrauit, ſed quia Pontifex conſiderauit nullam, vel minimam factam iniuriam, voluit præfatum H. per prædictam ſententiam infamiâ non notari.

EXEGESIS.

Etſi actio iniuriarum infamet, ſaltem ſi agatur criminaliter, meritò tamen Pontifex in hoc jaculari ſcommate nullam infamiam voluit locum habere propter rei leuitatem, neque locum eſſe rei iudicatæ.

Cap. XXIV. Ad probandum.

Idem.

SVMMA.

Iubet Pontifex cognoſci de ſententia quorundam Delegatorum, qui Cuſtodem electam in Abbatiſſam cuiuſdam Monaſterij Monialium confirmauerant; &, ſi vnus ex Delegatis, cùm confirmationis ſententia ferretur, fuerit publicè excommunicatus, aut alia iuſta cauſa appareat, ſententiam infirmari, & de electione dictæ Cuſtodis iterum cognoſci.

EXEGESIS.

Nota I. Quòd confirmatio electionis factæ ab excommunicato occulto, qui aliàs habet poteſtatem confirmandi, valet, vt dicit *gloſſ.* hîc allegans plura jura ad caſum. *lit. e.* tenet *Innoc. in c. Si verò de ſent. excommun. & c. 2. De Schiſmaticis.* concordat *cap. Exceptionem de except. ſuprà.* 2. Quòd datâ inhabilitate vnius ex pluribus Iudicibus Delegatis, corruit, quod omnes agunt, quia exercitium juriſdictionis habent pro parte, & non in ſolidum. *c. Vno Delegatorum. de off. Deleg.* Sententia autem non poteſt pro parte tantùm valere; quod procedit, etſi dati fuiſſent cum clauſula, quodſi non omnes, duo ſaltē vel vnus &c. procedant, procedendo enim cum inhabili infirmat juriſdictionem propriam, vt not. *Panorm. hic n. 4.*

Cap. XXV. Quamuis.

Gregorius IX.

TEXTVS.

Quamuis regulariter aliis non noceat res inter alios iudicata, ei tamen qui cùm ſibi primùm de eâ re actio vel defenſio competebat, ſuſtineat ſequentem agere, ac illi etiam, qui paſſus eſt eum, à quo cauſam habet, experiri, præiudicium eſt generatum.

EXEGESIS.

Res inter alios judicata &c.) De hâc Regulâ diximus ſuprà c. Cùm ſuper. etſi verò hîc reſtringatur ad acta judicialia, habet tamen etiam locum in extraiudicialibus, de quibus intelligunt proprium titulum C. *Res inter alios acta.* ſiue in judicio ſcilicet, ſiue extra illud. Ratio huius Regulæ fundatur in jure naturali, vt benè explicat *Panorm. n. 1.* Nam

vni per alterum non debet iniqua conditio afferri, & res diſpoſita ad certum finem, non debet alium effectum ſortiri, cùm enim ſententia feratur inter litigantes ſuper ſuo jure, nec ibi diſcutiatur de jure tertij, vel alterius, neque liceat id facere abſque mandato, meritò ſententia non debet aliis, qui in judicio non fuerunt, nocere, Sed neque prodeſt res inter alios acta alteri, quia nihil ad tertium jus alienum, vnde ſicut regulariter aliis non nocet, ita nec prodeſt *l. Res inter alios. C. Quibus res judicata non nocet.* Ad ſententiam referuntur jusjurandum, tranſactio, Confeſſio, atteſtationes, & alia acta cauſæ. Regulantur enim ſecundùm ſententiam, vnde quibus prodeſt, vel nocet ſententia, proſunt, vel nocent acta. *ſa. c. Inter dilectos. verſ. Nec atteſtationes, de fide inſtrum.*

Ei tamen &c.) Duos caſus ab hâc Regula excipit Pontifex. 1. Eſt, ſi actio, vel defenſio primò loco pertineat ad aliquem, & ipſe ſcienter patiatur alium ſequentem experiri de eâ re, intelligitur juri ſuo renunciâſſe, quod limitat *Felin. hic n. 2.* ex *Innoc. in c. Subortâ. ſuprà.* dummodò tertius ſciat, alium agere de jure ad ipſum tertium ſpectante, ac ſciat, etiam illud jus ſibi competere; ſecus ſi ſolùm ſciret, alium agere, & ignoraret jus ſibi competere. Addit idem *Felinus* plures alias limitationes, ſed minùs neceſſarias more ſuo.

2. Alter caſus eſt, ſi quis paſſus eſt eum, à quo cauſam habet, experiri, v. g. Si emptor patiatur venditorem accuſari, & condemnari ſuper re vendita, quòd ſit furtiua, vtique res ſic judicata nocet emptori, qui cauſam, ſeu titulum juris in rem emptam non habet niſi à venditore, de quo & multis aliis caſibus ab hâc Regulâ exceptis fusè *Panorm. & Felin. hic* item *Barboſa in allegat. ad c. 17. ſuprà.*

Cap. XXVI. Dilectus.

Idem.

SVMMA.

Duobus Iudicibus Ordinariis diuerſas ſententias proferentibus, tenet ea, quæ eſt pro Reo, non quæ pro Actore, niſi in causâ fauorabili, puta matrimonio, libertate, dote, ſeu teſtamento. Si verò Iudices fuerint delegati, vtraque pendet ex arbitrio Delegantis, ſi ex Compromiſſo fuerint arbitri, neutra debet habere vigorem.

EXEGESIS.

Tenet pro Reo, &c.) Nota I. Cauſam Rei eſſe fauorabiliorem, quàm Actoris. *c. Cùm jura partium. de Reg. jur. in 6.* In propoſito tamen, quando Iudices Ordinarii diuerſas tulerunt ſententias, quod non procedit in quatuor cauſis, quæ in jure ſæpiùs memorantur, tanquam fauorabiliores, matrimonio videlicet, libertate, dote, & teſtamento; cenſetur autem ſententia fauorabilis, quæ fertur pro his, vt valeat, & non reſcindatur, neque illis præjudicetur.

Nota II. Rationem fundamentalem huius textûs ſecundùm *Panorm. n. 9.* deſumi ex ſoliditate, vel defectu poteſtatis. Quia nimirum Iudices Ordinarii habent poteſtatem in ſolidum. *l. vnâ. ff. De Conſul.* ideò vtraque ſententia, quoad hoc valere deberet, quia vterque habet ſolidam poteſtatem, ſed cùm propter contrarietatem non poſſint ambæ habere locum, ideò eligitur fauorabilior abſque aliâ Superioris requiſitione. Delegati verò, qui non habent ſolidam poteſtatem, cùm exercitium ſingulis competat tantùm in parte, & vnus ſine alio nihil agat. *c. Vno delegatorum, & c. Cauſam. de off. Deleg.* ſi diſcordent, recurrendum eſt ad Superiorem; qui neutram tenetur approbare; ſi autem alterutrum approbet, illa habebit valorem ex autoritate Delegantis, non autem Delegati. Idem dicendum eſt de arbitris, ſeu Compromiſſariis, quòd nullus videlicet habeat poteſtatem in ſolidum, ſed neque ab illis recurritur ad Superiorem, quia partes eligendi arbitros recedunt à promiſſione Superioris; Arbitri autem, quando pari numero pronuntiant contraria, ſe mutuò impediunt, & ſic perdunt poteſtatem ſe diuidendo.

IDEM TITVLVS DE SENTENTIA ET RE IVDICATA, IN SEXTO.

Cap. I. Cùm æterni.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

Si quis Iudex Eccleſiaſticus Ordinarius, aut Delegatus contra conſcientiam, & juſtitiam in grauamen alterius partis in judicio quidquam fecerit per gratiam, vel per ſordes, ab executione officij per annum ſe nouerit ſuſpenſum, ad æſtimationem litis parti læſæ nihilominus condemnandus. Si autem durante ſuſpenſione ſe ingeſſerit Diuinis, irregularitate ſoli Pontifici reſeruatæ ſe innoluet, ſaluis aliis conſtitutionibus, quæ Iudicibus malè judicantibus pœnas ſtatuunt.

EXEGESIS.

Nouerit ſe ſuſpenſum, &c.) *Phil. Francus hic n. 5. ex Io. Andr.* & aliis, ſex docet eſſe neceſſaria, vt habeat locum pœna huius Decretalis. 1. quòd judicetur contra conſcientiam. 2. quòd contra juſtitiam. 3. quòd in grauamen partis, vnde ſi Iudex duntaxat grauaret Scribam, ſeu Nuntium juratum, vel aliam perſonam in judicio interuenientem ſine grauamine partis, non haberet locum iſta pœna, ſecundùm *Io. Andr.* 4. quòd fiat aliquid videlicet decernendo, mandando, &c. idem autem eſt, ſi omittat, vel negligat facere, quod debet, quia omittens dicitur facere, vt notatur in *l. Si mora. ff. ſolu. matrim.* & in *l. Qui non facit. ff. De verb. ſignif.* 5. quòd per gratiam, vel per ſordes, dicitur autem fieri

per

pet ſordes, quod prece, pretio, timore, vel odio Iudex corruptus fuit, vt ait *gl.* quæ illud quoque aduertit. Hanc pœnam non procedere in arbitro, quia textus tantùm loquitur de Iudice Ordinario, & Delegato, pœnæ autem non ſunt ampliandæ. *c. Pæna. d. 1. De pænis.* Eâdem ratione non procedit hæc pœna in Auditore, vel mero Executore, cùm & hi non ſint Iudices. *c. Super quæſtionem. §. 1. & §. Verum. de off. Deleg.*

Cap. II. Ad Apoſtolicæ.

Idem Sacro præſente Concilio ad memoriam ſempiternam.

S V M M A.

Innoc. Fridericum II. deponit ab Imperio, & Regnis, ac Subditos abſoluit ab eius Obedientiâ propter grauiſſima ſcelera, in quibus pertinaciter perſiſtebat. Quam poteſtatem competere Pontifici ex juſtis cauſis credunt, & agnoſcunt Catholici, negant Heretici, & Schiſmatici, cum quibus, vt ſuper hâc controuerſiâ diſputemus, nec tempus, nec locus eſt.

Cap. III. Abbate.

Idem Præceptori Hoſpitalis S. Ioannis Hieroſol. in Hiſpania, & Commendatori, ac Fratribus domûs de Curuariâ Hoſpitalis eiusdem.

Summam huius c. *valdè prolixi, neque multùm ad hunc tit. facientis, ita ponit.* Io. Andr. *Qui petit rem certam causâ expreſſâ, ſi cauſam illam non probet, ſuccumbit, licet probet aliam, maximè ſi illa poſtea primùm emergat. Intelligentiam Decretalis ſatis commodè, aperit gl. in formatione Casûs.*

Qua ortam ait eſſe litem, inter Abbatem de Bonefacto & Hoſpitalarios S. Ioannis ſuper Caſtro de Roſellis. Abbate illud ſibi vendicante ex donatione Regis Aragoniæ. Quod tanquam cauſam remotam motæ litis non erat neceſſe exprimere, cùm in reali actione, ſufficiat exprimere cauſam propinquam, producto igitur inſtrumento donationis patuit, dictum Caſtrum à Rege Aragonum donatum fuiſſe Monaſterio Populeti, quod poſtea eundem locum de Roſellis donauit Monaſterio de Bonefacto.

Quare Abbas non probauit, quod ſe probaturum expreſſit, donationem ſuo Monaſterio factam à Rege Aragonum, ſed à Monaſterio de Populeto, quæ fuit cauſa alia, & propinqua, ſed non expreſſa. Ad hæc ex eodem inſtrumento manifeſtum erat donationem hanc factam à dicto Monaſterio Populeti poſt litem inter Abbatem, de Bonefacto & Hoſpitalarios Hieroſolomitanos jam conteſtatam, ideóque excipiebant, hanc cauſam in judicium non deueniſſe, neque ſuper illâ ſententiam ferri debere, per l. Non poteſt. ff. de judic. quia cùm quis allegat cauſam certam, oportet, quòd illam probet, alioquin cauſa cadit in illâ inſtantiâ. Quare Cardinalis Legatus, cui hæc commiſſa fuit, Hoſpitalarios ab impetitione Abbatis in hâc inſtantiâ abſoluit, reſeruatâ eidem actione in aliâ inſtantiâ. Quam ſententiam Pontifex re ad ſe delatâ confirmauit.

Vide gl. vlteriùs iſta explicantem, quæ ſpecialem difficultatem non habent.

Cap. IV. Cùm ab vno.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Cùm vnus Arbitrorum, vel Iudicum aliis præſentibus, & mandantibus ſententiam ex ſcripto recitat, perinde eſt, at ſi omnes ſimul recitâſſent, modò is, qui recitat, vtatur verbis numeri pluralis. Licèt ſecus in electione ſeruetur, quæ, vt apparet, vnita, & communis eſt ab vno vitè omnium per verba ſingularis numeri pronuntianda vel promulganda.

E X E G E S I S.

Dubitatio huius Decretalis mota fuit ex eo, quòd dicit *l. Nulli, &* l. *Si vnus. §. Item ſi plures. ff. De arbitris*, quòd ex pluribus arbitris aut omnes debeant ſententiam dicere, aut nulli. Reſcribit ergò Pontifex, videri omnes debere, cùm vnus aliis præſentibus, & mandantibus per verba pluralis numeri ſententiam dicat. Non ſufficit autem, illos præſentes eſſe, ſed etiam mandare illi, qui recitat, vt recitet. Illud autem, quod allegatur de electione. *c. Sicut cùm. t. eod. h. t.* habet ſpeciem aliquam diverſitatis, ſed non valde magnam; videlicet, vt in pluribus judicibus, vel arbitris appareat pluralitas aliqua ſententiarum, in electione verò propter eligentium concordiam, non videtur, niſi vnica electio.

Cap. V. Etſi.

Idem.

S V M M A.

Etſi ſententia definitiua debeat ab ipſo Iudice ex ſcripto recitari, Epiſcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam, ſententiam ferendam ad inſtar Illuſtrium perſonarum licebit per alium recitare. Sententia, quæ non ſcripta editur, nec à Iudice litigatoribus recitatur, vel quæ ſtando, non ſedendo profertur, nullius eſt momenti.

E X E G E S I S.

Sunt hæc regulariter propria ſententiæ definitiuæ, non item interlocutoriæ, etſi enim etiam illæ debeant redigi in ſcriptis, juxta *c. Quoniam contra de probat.*

probat. ſuprà h. s. non eſt tamen neceſſe ad eius valorem, quòd ſcribatur, vel recitetur de ſcripto, ſed debet à tabellione redigi in ſcriptis, quia aliàs non creditur judici, niſi id pateat per ſcripta actorum, vt not. *gl.* Caſus alios, in quibus præter Epiſcopum, & perſonas Illuſtres non tenetur Iudex ex ſcripto recitare ſententiam, ponit gl. inter quos præcipuus videtur, quòd id non ſit neceſſarium in cauſis ſummariis, & leuibus. Sedere autem debere Iudicem non ſolùm, cùm definitiuè pronunciat, ſed etiam cùm res, quæ agitur, plenam cognitionem deſiderat. Patet ex *Authent. vt ab illuſtri, & qui ſuper eos ſunt. §. Sancimus igitur. Collat. 5. Auth. de Iud. §. Sedebunt. Collat. 6. c. Paratus 23. q. 1.* & per alia jura.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Vt Calumniis.

Clemens V. in Conc. Viennenſi.

SVMMA.

Qui in beneficiali, vel aliâ quâuis causâ tres contra ſe in petitorio, vel poſſeſſorio ſententias reportauit, ad agendum de nullitate ipſarum, vel alicuius ex eis non admittitur, donec huiuſmodi ſententiæ plenariè fuerint executioni mandatæ. Similiter ſi talis, ab interlocutoriâ, vel grauamine ante prolationem ipſarum trium ſententiarum, vel earum alicuius ſe appellâſſe, & appellationem adhuc pendere proponat, prædictarum ſententiarum executio nullatenus impediatur, idque ad cauſas qualitercunque, etiam per appellationes pendentes extendendum.

EXEGESIS.

Cap. hoc ſtatuitur ad occaſionem calumniarum, & eluſionem ſententiarum, ac judiciorum præſcindendam; & per ſe clarum eſt, *gl.* autem rectè notat, priorem partem, in qua ſtatuitur nullum audiendum contra tres ſententias ante illarū executionem, comprehendi etiam ſententias interlocutorias, quia non reſtringitur ad definitiuas, vt pars poſterior, vbi expreſsè reiicitur appellatio à tribus ſententiis definitiuis, quod vt pote in re odioſâ non debet extendi ad interlocutorias.

Cap. II. Paſtoralis cura.

Idem.

SVMMA.

Textus eſt prolixus, continet autem litem inter Henricum Imperatorem, & Robertum Regem Siciliæ, qui Imperatoris mortem procurâſſe, & ciuitates contra ipſum concitâſſe dicebatur. Vndè Imperator dictum Regem juſſit citari, in ipsâ Siciliâ, vt compareret Piſis, quæ ciuitas Capituli odio aduerſus Regem erat inflammata, ideóque non comparuit. Imperator verò eundem tanquam Contumacem, & proditorem, ac Hoſtem Imperii condemnauit, declarando illum eſſe Reum læſæ Maieſtatis, & conſiſcando illius bona non ſolùm, quæ tenebat ab Imperio, ſed ipſum etiam Siciliæ Regnum, quod pertinet ad Eccleſiam.

De quâ ſententiâ mortuo Henrico, conqueſtus eſt Rex Romano Pontifici, qui illam declarauit eſſe nullam, multas ob cauſas, præcipuè autem hanc; quòd locus, ad quem Rex fuit citatus, non fuerit tutus, tum, quòd ſententia lata contra citatum extra citantis territorium exiſtentem, nulla eſt ipſo jure; Robertus autem, cùm citaretur ab Henrico non erat in terris, quas habebat ab Imperatore ſed in Siciliâ, ratione cuius Imperio ſubiectus non fuit.

EXEGESIS.

Ex hoc textu teſte *gl.* hîc DD. Iuris Canonici communiter concludunt, quòd Iudex extra territorium non poſſit citare nec realiter, nec verbaliter, ſed debet requirere Iudicem illius territorii, vt faciat citari illum, quem vult, & ad ſe remittat. Quod pro omnibus ſimilibus caſibus obſeruandum eſt, eiuſmodi videlicet ſententiam, vti Iuris caret effectu, ſic auctoritate, & nomine rei carere judicatæ, vt nec in opinione communi, aut vulgi labiis nomen habere mereatur ſententiæ, vt loquitur Pontifex.

TITVLVS XXVIII.

DE APPELLATIONIBVS, RECVSATIONIBVS, ET RELATIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

CVM Sententia, niſi ab illa appelletur, tranſeat in rem judicatam, de quo vidimus in tit. præced. nunc rectè ſequitur tractatûs de appellatione, quæ eſt impedimentum huius tranſitûs. Vel cùm proximè explicata fuerint, quæ pertinent ad ſententiam judicialem, eiuſque effectum, ſententia autem ſubinde ſit iniuſta, aut erronea, rectè ſubiungitur remedium appellationis à jure conceſſum innocentibus vel oppreſſis per iniquos, aut imperitos Iudices. Denique cùm Appellatio, Recuſatio, & Relatio conueniant in ſuſpendendâ Iudicis ſententiâ, rectè Rubrica huius tit. coniungit omnia tria. Extat de his etiam *in 6.* & *Clem.* & *tractat 2. q. 6.* per totum. Sunt autem quædam generatim de Appellatione hîc annotanda.

Nota I. Appellationem optimè à *Ceſio* in hoc *tit. n. 1. & inſt. eod. n. 1.* ſic definiri: *Appellatio eſt tranſitus à judicio ad judicium, ſiue ab inferiori Iudice ad Superiorem gradatim facta prouocatio.* Dicitur *gradatim* ratione grauaminis vel illati, vel inferendi, quia jure ciuili, omiſſo medio, non rectè appellatur ad Principem. *l. Imperatores. ff. eodem.* Secus eſt de jure Canonico, ſecundùm quod immediatè appellari poteſt ad Pontificem. *c. 7. inf.* Finis eſt, vt innocentibus ſubveniatur, imperitia, & iniquitas Iudicis corrigatur. Alia eſt *judicialis*, quæ fit ab actu judicii, videlicet à ſententiâ definitiuâ, aut interlocutoriâ. Alia *Extrajudicialis*, quæ fit ab actibus, & decretis extra judicialibus, quibus aliquis grauatur. Sic tutor appellat, ſi eius excuſatio reiiciatur. *l. 1. §. Si quis tutor. ff. Quando appellandum ſit.*

Nota II. Effectum appellationis duplicem poni à *Panorm. hic n. 4. Suſpenſiuum*, & *deuolutiuum.* Suſpenſiuus in eo ſitus eſt, quòd ſuſpendit ipſam ſententiam, ſiue pronunciationem Iudicis. *c. Venientes. de jureiur.* & *c. Paſtoralis. §. Præterea. de off. Deleg.* deinde ipſius juriſdictionem, vt in eâ causâ, in quâ appellatum eſt, nihil innouare poſſit. *l. Vn. C. h. t.* denique præſumptionem, quæ erat pro ſententia. *c. Cùm ad ſedem. de reſtit. ſpoliat.* Cùm autem dicitur nihil innouandum, intelligitur integrum ſtatum ſeruari debere, qualis fuit in primâ inſtantiâ, ad cuius principium res reducitur. Et hoc ſiue recepta ſit appellatio, quo caſu id extra controuerſiam eſt, ſiue non recepta, ne fiat præiudicium, quoad deliberatur, vtrùm ſit recipienda, nec ne *d. l. vn.* Etſi verò omnis appellatio legitimum habeat effectum deuolutiuum, in quantum deuoluit cauſam ab inferiori ad ſuperiorem. *c. Cùm contingat. de off. Deleg.* & *c. Per tuas. de ſent. excommun.* non tamen ſemper habet effectum ſuſpenſiuum, vt appellatio à ſententia, quâ fertur Cenſura Eccleſiaſtica, hæc enim per appellationem non ſuſpenditur. Idem dicendum eſt de appellatione à ſententia nulla, quæ cùm omni valore careat, ſuſpendi non poteſt, de quo *c. Dilecto inf.*

Nota III. Formalitatem, ſeu ſolennitatem appellationis eſſe juris poſitiui, *l. Vnâ. C. De ſent. præfect. Prætor.* Nam & olim reddebatur jus manu Regiâ, nec erant inventæ actiones, & ſolennitates judiciorum & appellationum, vt *l. 2 ff. de orig. juris.* Appellationis autem ſubſtantiam eſſe de jure naturali, benè tradit *Panorm. hic ad rubr. n. 6.* Eſt enim quædam defenſio, ſeu præſidium innocentiæ. *c. Cùm ſpeciali. §. Porrò. & c. Suggeſtu. infrà.* Hinc etiam excommunicato conceditur. *c. Cùm inter. de except.* Fuit enim principaliter inducta ad iniquitatem, ſeu imperitiam Iudicis corrigendam, *l. 1 ff. eodem* vel ad ſupplendum, quod incautè in priori judicio fuit omiſſum, vt in *c. Cùm Ioannes. de fide inſtrum.* & *l. Per hanc. C. de temp. appell.* Ex quo conſequens eſt, etſi formalitates, aut ſolennitates appellationum poſſint mutari, aut tolli, ſubſtantiam tamen ipſius Princeps tollere non poteſt, cùm non poſſint mutare ea, quæ ſunt juris naturalis, aut gentium, vt in *Clem. Paſtoralis. de re jud.*

Nota IV. Appellare poſſe quemlibet grauatum, etiam illum, cum quo actum non eſt, ſi eius intereſt. *c. Cùm ſuper. inf. & l. 4. §. item. ff eod.* Imò etſi priuatim non ipſius, ſed alterius interſit, ſic pro eo, qui ducitur ad ſupplicium, tertium audiri appellantem vult humanitatis ratio. *l. Non tantùm. ff. eodem.* Nec excommunicatum quidem appellantem reiici iam diximus. Reiicitur tamen damnatus ex propriâ confeſſione judiciali. *c. Speciali. §. Porrò. inf.* & *l. C. eod.* Item, qui expreſsè, vel tacitè renunciat appellationi, gerendo aliquem actum coram Iudice à quo. *l. fin. §. fin. ff. De temp. appell.* Item qui jurauit ſtare judicio Eccleſiæ. *c. Adhac. & ſeq. inf.* niſi læſionem oſtenderit. Similiter qui nō detulit appellanti in eâdem causâ. *c. An ſit. inf.* per Regulam. *Quod quiſque juris in alium &c.* vt & ille, qui tres conformes ſententias contra ſe habet. *c. Sua nobis. inf. & C. Ne liceat in vna eadémque cauſa tertiò appellare.*

Nota V. Appellari regulariter poſſe ab omni Iudice, & Delegato, & Ordinario ad Iudicem ſuperiorem, non autem ad Inferiorem, vt per ſe patet, quia non poteſt corrigere defectum Superioris; nec ad parem, quia par non habet juriſdictionem in parem. Vnde ſequitur non poſſe appellari à Pontifi-

re,aut ſupremo Principe, quia non habent Superiorem.

Olim neque licebat provocare à ſententia Præfecti Prætorio. *l. 1. C. De ſent. Præfect. Prat.* ne eius explorata fides in dubium vocaretur, cui hodie ſucceſſerunt ſuprema tribunalia, vt in Imperio, Conſilium Aulæ Imperialis, & Cameræ Spirenſis, ſupplicare tamen contra eiuſmodi tribunalia licet grauato intra biennium. *d. l. 1.*

Laicus non appellat ad Eccleſiam, niſi fortè ex defectu juſtitiæ, aut niſi Iudex ſecularis ſubiectus ſit Iudici Eccleſiaſtico. *c. Si duobus. §. fin. inf.* aut Eccleſiaſticus habeat juriſdictione temporalem. ibid. A Delegato ad cauſam ſpiritualem appellatur ad Delegantem, ſecus ſi alicui univerſitas cauſarum delegata ſit. *c. Super. de off. Deleg.* quia hoc caſu eſt idem tribunal Delegantis, & Delegati, ideóque non appellatur ad Epiſcopum ab eius Officiali, aut Vicario.

Poteſt porrò appellari non ſolùm ab vnâ parte, ſed etiam ab vtrâque, ſi vtraque ſe læſam queratur, vt not. *Caſius n. 9.* Quid autem juris ſit, vtrâque appellante ad diverſos judicea, dicemus ad *c. Si duobus. inf.* Ab arbitro jure Ciuili appellare non licet. *l. 1. C. De recept. arbitr.* niſi ex conſenſu partium à Præſide ſit datus Iudex. *l. Ex conſenſu. ff. h. t.* Neque ab arbitratore, *l. Societatem. ff. Pro ſocio.* Idem obtinet in jure Canonico, quod nihil quoad hoc immutauit, imò potiùs approbauit. *c. A Iudicibus. 2. q. 6.*

Nota VI. Appellari à qualibet ſententiâ definitiuâ poſſe etiam in criminalibus. *l. Addictos. C. h. t.* niſi crimen ſit notorium. *c. Cùm ſpecialis. inf.* aliud habet mos & praxis in Germaniâ. A ſententiâ invalidâ non poſſe appellari videtur, quia appellatio habet vim ſuſpendendi illud, quod ſubeſt, nihil autem ſubeſt, ſi ſententia non teneat. *C. Quando provocare non eſt neceſſe.* Quòd verum credo de ſententia notoriè nullâ, ſecus ſi dubium ſit, aut obſcurum, an invalida ſit, quo caſu procedit ſententia *Panorm. ſuprà Not. 2. ſub fin.* etiam hoc caſu appellationem tenere, donec nullitas appareat, & manifeſta fiat. Ab interlocutoriâ, niſi grauamen illatum per definitiuam corrigi nequeat. *l. Pen. C. Quor. appellatio non recipiatur.* quia præſumitur tantùm litis protrahendæ cauſa eiuſmodi appellationem interponi.

Ab interlocutoriâ, & quouis grauamine appellabatur jure antiquiori. *c. 3. h. t. in 6.* Verùm eam libertatem reſtrinxit *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 20. de reform.* quod non aliter permittit appellationem ab interlocutoriâ, quàm ſi habeat vim definitiuæ, & cuius grauamen per appellationem à definitiua reparari nequeat, quod facti eſt, & ex rei naturâ, ac conditione detegi ſolet, vt advertit *Caſius l. c. n. 40.* Vt appelletur ab executione poſt approbatam ſilentio ſententiam, neutro jure permiſſum eſt. *l. 5. C. Quorum appellatio non recip.* & *c. Nouit ille. inf.* quia eiuſmodi appellatio videtur fieri in fraudem executionis, niſi modum excedat *d. c. Nouit ille.* An appelletur à pœna, vel eius declaratione, tradi ſolet. *c. 3. Ad noſtram.* & *c. Cùm ſit Romana. inf.* Quid operetur illa clauſula, appellatione remotâ, itidem explicari poteſt ad *d. c. Ad noſtram.*

Nota VII. Vel in continenti appellari poſt ſententiam viuâ voce coram Iudice, vel ex intervallo, quod fieri debet per libellum, quo continetur, à quo appelletur, adverſùs quem, à quâ ſententiâ. Et hoc quidem fieri debet intra 10. dies, his enim elapſis ſententia tranſit in rem judicatam. *c. Quod ad. de ſent. & re iud.* Niſi Iudex ſui copiam non fecerit, nec ſtet per partem, quominùs appellare poſſit. *l. 1. §. Dies autem. ff. Quando appell.* Præſentandæ autem appellationi coram Iudice, ad quem eſt appellatum, non eſt præfixum tempus, ſed relinquitur Iudicis arbitrio. *c. 4. inf.* Proſequendæ autem appellationi à jure præfixum eſt tempus anni, ex cauſa autem conceditur biennium. Quæ tempora dicuntur fatalia, & lapſa faciunt appellationem videri deſertam. *Auth. ei, qui C. De temp. appel.* niſi per Iudicem appellationis ſteterit, aut alia juſta cauſa interceſſerit. *c. Ex ratione. inf.*

Nota VIII. Poſt appellationem petendas eſſe literas dimiſſorias, ſeu Apoſtolos, quas dat Iudex, ſi appellationi defert ad Iudicem ad quem, iiſque teſtatur appellationem eſſe interpoſitam. Quæ niſi inſtanter petantur, videtur appellationi eſſe renunciatum, & quidem intra 30. dies à tempore latæ ſententiæ ſecundùm communem opinionem. *l. 1. ff. De libel. dimiſſ. l. Iudicibus. h. t.* Iudex ſine cauſâ appellationi non deferens eſt puniendus. *l. Quoniam C. eod.* & ad Curiam mittendus, ſi non deferat appellationi ad Pontificem interpoſitæ. *c. A priore. inf.* Si per iniuriam literæ dimiſſoriæ denegentur, appellans ſuper eâ re querelam interponere poteſt. *l. Si appellationem C. eod.*

Præter Apoſtolos, aut dimiſſorias ſunt refutatorii, quibus Iudex appellationi non deferens refutat prætenſam appellationem, & inficiatur eſſe legitimè interpoſitam. Alii vocantur teſtimoniales, qui dantur cauſa teſtimonii ſuper appellatione coram Iudice recuſante Apoſtolos dare, vel coram aliâ publicâ, aut honeſtâ perſona, ſi non detur Iudicis copia. *c. fin. inf.*

Cap. I. Dilecti filii.

Alexander III. Exonenſi Epiſcopo, & Decan Londonenſi.

S V M M A.

Cùm Prior & Clerici de Giſebergen queſti eſſent contra Eboracenſem Archiepiſcopum Sedis Apoſtolicæ Legatum, quòd eorum Priorem poſt appellationem ſuſpendiſſet, ipſorum Eccleſiam interdixiſſet, & Canonicos, ſi Priori obedirent, excommunicatos denunciâſſet; Pontifex ſuper his juſſit inquiri à Delegatis ſuis, & Conceſſiones Eccleſiarum, ſi quas invenirent ab Archiepiſcopo interim factas (niſi malitioſè earum ordinatio à Priore & Canonicis dilata fuerit) in irritum reuocari.

EXE-

EXEGESIS.

Nota in *h. c.* non contineri aliquam difficultatem, quæ huc pertineat, ſed ideò Pontificem acta, & nominatim conceſſiones Eccleſiarum factas poſt appellationem ab Archiepiſcopo, juſſiſſe in irritum reuocari, quia pendente appellatione nihil ipſi licuit innouare, juxta *Not. 2.*

Cap. II. Inter cetera.

Idem Archiepiſcopo Remenſi.

SVMMA.

Cùm Abbas S. Apollinaris ab Archiepiſcopo Remenſi generaliter appellâſſet ſuper omni causâ, quæ aduersùs eum aliquando poſſet moueri, Pontifex re ad ſe delatâ, ipſum redarguit, nec huiuſmodi appellationem duxit admittendam.

EXEGESIS.

Concluditur ex h. t. non licere appellare de futuro grauamine, præſertim generaliter, quod limitat *Sigiſmundus Scaccia tr. de appell. q. 5. n. 110. & 114.* niſi grauamen futurum v. g. torturæ inferendæ, eſſet irreparabile per appellationem ſubſequentem, aut Iudex grauamen eſſet comminatus, quia præſens cominatio trahit ſecum futurum grauamen; Addit *n. 85.* appellationem extraiudicialem poſſe interponi à grauamine futuro. *Panorm.* ex eo, quòd Pontifex hunc Abbatem ſolùm redarguit, non autem punit, infert, temerè appellantem, de jure Canonico non eſſe puniendum vltra expenſas; ſecus de jure Ciuili, de quo dicendum, vt legitur & notatur in *l. à Proconſulibus. C. eod. & l. Ab executione. C. quor. appell. non recip.* Si tamen pars calumnioſè appellet, etiam Jure Canonico ob hoc eſt punienda, nam calumniæ delictum non debet manere impunitum. *tot. tit. De calumniatoribus.*

Cap. III. Ad noſtram.

Idem Abbati S. Petri.

SVMMA.

Cùm remedium appellationis non ſit inſtitutum, vt à Religionis, & ordinis obſeruantiâ exorbitanti, in ſuâ nequitiâ patrocinium exhibeatur; Mandat Pontifex huic Abbati, vt ſi quis Subditorum appellauerit, non minùs eum juxta mandatum Regulæ, & inſtitutionem Ordinis corrigat, & caſtiget.

EXEGESIS.

Iuxta tenorem mandati, quod in prædictâ Regulâ, &c.) Not. I. Ex hoc t. ſumi generalem Regulam, quòd Religioſis non liceat appelare à Correctione, & Mandatis ſuorum Prælatorum, quæ fiunt ſecundum Regulam, & conſtitutionem Ordinis, *Concord. c. Irreprehenſibilis inf. ibi.* Ne Religioſi, cùm pro aliquo exceſſu fuerint corrigendi, contra Regularem Prælati ſui, & Capituli diſciplinam præſumant appellare. Idem habetur *c. Cùm ſpeciali. infrà.* Vbi videtur illis prohibita tam Prælati ſuſpecti recuſatio, quàm appellatio. Eámque ob cauſam *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regul. c. 4.* præcipit, ne Religioſi ex ſuis Conuentibus recedant, etiam Causâ Superioris adeundi, ad appellationem videlicet proſequendam, aut querelam deponendam.

Nota II. Secus eſſe, quando Prælati Regulares contra Ordinis Regulam, & Conſtitutiones, aut obſeruantiam ſubditos grauant, aut in puniendo modum excedunt, tum enim licet ipſis appellare, vt colligitur ex *h. t.* à ſenſu contrario: Ideò enim prohibetur, Religioſis à Correctione ſecundùm Regulam appellare, ne ab obſeruantiâ Regulari exorbitantibus patrocinium exhibeatur, ergo ſi à dicta obſeruantia non exorbitant, ſed vltra, aut contra illam grauantur, vel puniuntur, non negari illis debet appellationis remedium.

Similiter Pontifex in *c. Speciali.* dum dicit, ſe nolle, vt duæ illæ Conſtitutiones (de recuſatione Iudicis videlicet, & appellatione) ad Regulares extendantur, contra ſuas ſpeciales obſeruantias; eo ipſo ſignificat etiam ad Regulares illas extendi, quando Spiritualibus Ordinum obſeruantijs recuſatio, aut appellatio non repugnat. Quod claré conſtat ex *c. De priore. inf.* vbi Prior Regularis, qui Religioſo ab immoderatâ correctione appellanti non detulit, jubetur mitti ad Sedem Apoſtolicam puniendus. *Concord. c. Licet. de off. ord.* vbi Pontifex dicit quidem in corrigendis exceſſibus contra Canonicas ſanctiones, appellationis effugium non ſolùm Religioſis, verùm etiam Clericis Secularibus eſſe interclusum, ſed mox addit, intentionis ſuæ non eſſe prohibere, quando in caſibus licitis poſſint ad Superiorem appellare. Hi autem caſus non ſunt alij, quàm cùm in correctione modus à Canonicis, aut Regularibus Sanctionibus præſcriptus exceditur. *fa. c. Super quæſtionum. de off. Deleg. ibi. Niſi modum excedat*, vbi indiſtinctè permittitur appellatio ab executoribus, qui modum excedunt.

Atque hanc de Religioſorum appellatione ſententiam recipiunt *DD.* communiter omnes, cuius rationem benè reddit. *Panorm. in d. c. Licet.* quod appellatio permiſſa ſit gratiâ auferendi grauaminis juxta *c. Vt debitus. infr.* Non autem poteſt quæri Religioſus de grauamine, ſi juxta Regulam & obſeruantiam, quam ſponte ſuſcepit, corrigatur, ſecus autem, vbi modus præſcriptus violatur, aut exceditur.

Nota III. Siue Prælatus Religioſo ſubdito in proceſſu judiciali, ſiue extraiudiciali grauamen inferat, nullum quoad hoc eſſe diſcrimen, vt benè tradit, *Sanch. to. 3. moral. l. 6. c. 8. n. 104.* Licebit enim in vtroque proceſſu appellare, quando inſtituta exceduntur, & in neutro licebit, ſi non exceduntur. Vndè apparet, nihil etiam quoad hoc diſtare inter Regulares, & Seculares, cùm vtrique appellare valeant, quando grauantur, contra Canones, aut Regulam Ordinis, & neutri quando non grauantur.

vt fatentur. *Innoc.* hic *& Bald. n. 2.* Cùm quo nihilominus ſtat ſæpius appellationem concedi Secularibus, eò quod ſæpiùs, & faciliùs grauari poſſint, religioſo autem rariùs propter Regulas, & plures obſeruantias ſponte ſuſceptas, ideóque ſpeciale quid habere videtur appellatio Religioſi, ab appellatiooe Clericorum ſecularium.

Nota IV. In appellatione à definitiuâ ſententiâ correctionis (licet id in aliis cauſis neceſſarium non ſit, vt patebit *c. Cùm Eccleſia. infrà.*) debere exprimi cauſam, quòd videlicet Superior modum, aut limites exceſſerit, cùm enim appellatio à correctione generatim videatur eſſe contra jus, oportet, vt Iudici conſtet de eius juſtitiâ per cauſæ expreſſionem; Quod idem dicendum de aliis cauſis, in quibus appellatio eſt interdicta, ita docent *Innoc.* hîc, & communiter alij allegati à *Sanch. l. c. n. 105.* item *Panorm. n. 9.* & *Francus n. 3. & 4.* Eſt verò dicta cauſæ expreſſio neceſſaria oon tantùm in judicio, ſed etiam cùm extra illud de correctione agitur, imò & in impetratione literarum, ne cenſeantur ſubreptitiæ, quia eâ expreſsâ ob cauſæ prætenſæ inſufficientiam, fortè Pontifex denegaret literas, vt tradunt *Innoc.* hîc & alij.

Nota V. Dubium eſſe, quomodo intelligi debeant priuilegia Religionum, quæ videntur Religioſis omnem appellationem à Correctiooibus Prælatorum denegare. Aliqui enim putant, illis jus appellandi penitus ademptum, ſiue correctio modum excedat, ſiue non; quod omni appellationi (jure naturali quidem permiſſæ, non autem præceptæ) ob bonum, & tranquillitatem Religionis (in quem finem eiuſmodi priuilegia Pontifices conceſſerunt) renuntiâſſe videantur. Sed dicendum eſt, dicta priuilegia eo modo intelligenda eſſe, quo diximus intelligi debere jus commune; nimirum, quando Correctio modum Regulæ, & obſeruantiæ non excedit, quia eodem modo, eadémque verborum formâ jus commune & priuilegia de Correctione ſecundùm Regulam loquuntur, ergò eundem ſenſum habent. Neque vlterius juri appellanonis jure naturæ conſtitutæ Religioſi renuntiârunt, quàm Regulæ, & obſeruantiæ Ordinis exegerunt, vti ſentiunt *Nauarr. Commentar. 3. de Regular. n. 51. ad 1. & lib. 2. Conſ. 4. n. 5. h. t. Azor to. 2. l. 12. Inſtit. mor. c. 11. q. 8. Rodriq. to. 1. qq Regul. q. 29. art. 2. Sayro lib. 12. Clauis Regia. c. 17. n. 38. Sanch. l. c. n. 110.*

Nota VI. Non obſtare, quòd priuilegia in dubio aliquid vltra jus commune operari debeant. *c. Abbatem. de Verb. ſignif.* Reſp. enim id quidem Regulare eſſe, aliquaudo tamen nihil novum continere, ſed maioris expreſſionis (adde confirmationis) gratiâ concedi, vt benè probat idem *Sanch. l. 2. de matr. d. 37. n. vlt.* & *hîc l. c.* fatetur ſolutionem hanc planè ſatisfacere videri.

Quod verò addit ſe exiſtimare, priuilegia Religionum aliquid plus continere, nam attento jure communi non ſolùm concedi appellatiooem, quando grauamen eſt certum, ſed etiam, quando eſt dubium, vt conſtat ex *c. Cùm ſpeciali. §. Porrò. inf.* priuilegia autem Religionum hoc amplius velle, vt appellatio Religioſis non permittatur, niſi exceſſus Prælatorum manifeſtus fuerit, ſine textu, & Autore dicit; Neque ſatis cohæret cum illo, quod eod. *l. c. 3. n. 23.* concedit; quando ſubditus eſt dubius, an res præcepta ſit licita, aut ſuprà jubentis poteſtatem, & juberetur res valde difficilis, aut nimis moleſta, & auſtera, (qualis vtique eſt correctio, de quâ dubitatur, an eius rigor non excedat regulam & obſeruantiam Ordinis) non teneri ſubditum parére, donec conſtet rem eſſe licitam, aut intra limites poteſtatis Superioris. Si ergò cauſam probabilem appellationis in dubio exceſſu Religioſus exponat, quæ ſi probata foret, deberet legitima reputari, ne in probatione deficiat, vt loquitur Pontifex in *c. Cum ſpeciali*, eius appellatio legitimè interpoſita cenſebitur, modò Religioſam modeſtiam & humilitatem in appellando & appellationis proſecutione exhibeat.

Nota denique VII. Etſi *Trident. Conc. l. c.* decernat, Religioſos ſine licentiâ in ſcriptis obtentâ, recedentes à ſuis Monaſteriis, poſſe ab Ordinariis locorum, tanquam ſui inſtituti deſertores puniri: id tamen decretum non habet locum in Religioſis, quos conſtat à ſuo Superiore iniquè vexari, nec aliud remedium habere, niſi vt animo appellationem aut querelam interponendi, à ſuo Monaſterio recedant, & Superiorem adeant, ſi fidem faciat huius juſtæ cauſæ, propter quam à Monaſterio recedant; ita *Nauarr. Comment. 3. n. 51. ad 4. Rodriq. qq. Regularium. t. 1. q. 3. a. 4. fin. Sayro l. c. n. 40. & Sanch. l. c. n. 18.*

Nos verò in his, quæ de Regularium appellatione diximus, jus commune explicauimus, nihil detrahentes ſpecialibus illorum ſtatutis, quæ explicanda non ſumimus. Etſi credamus neque in minimis exceſſibus correctionis ſupra Regulam jus appellandi promiſcuè conceſſum, quæ Religioſa humilitas diſſimulare debet, ſed in notabilibus & grauioribus. Ex quibus ſi notabile grauamen, oriatur neque ſententiæ Iudicis ſtandum erit in dubio, quòd autem ſecuti ſumos, in *c. Cauſam. de ſent. & re jud.* eſt caſus ſpecialis bene à Pontif. explicatus. Vnde argumentari non licet, neque Regulari appellari licere in dubio correctionis excedentis regulam, ſi tale grauamen interueniat; quo non interueniente judicis ſententiæ ſtandum, neque Religioſo in dubio appellandum ob paritatem rationis fatemur.

Cap. IV. Perſonas.

Idem Nornicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex huic Epiſcopo, vt ſi quis ad Papæ audientiam appellârit, termino non congruente appellationi præfixo, vt ipſe Epiſcopus ei diem, intra quem Papam conuenienter poſſit adire, aſſignet, ad quem, niſi veniat, Epiſcopus illum judicio ſuo ſtare compellat. Si autem quis appellationi ſua termi-

terminum præfigat, neque tamen cauſam ad diem appellationis proſequatur, ipſum ſententiæ ſuæ, appellatione remotâ, parére conſtringat.

EXEGESIS.

Appellatione remotâ &c.) Nota I. dubitari. An hæc clauſula appellationem omnino remoneat? Reſp. Id quidem videri per hunc textum, & *l. 6. §. fin. ff. à quibus appellare non licet*, quatenus per ſupremum Principem eiuſmodi clauſula eſt appoſita. Sed in contrarium eſt, quòd per Pontificem, aut Imperatorem eripi nequit, quod eſt juris naturę, videlicet defenſio ſui, ad quem pertinet appellatio. Ideòque aliqui volunt, hanc clauſulam ſolùm remoueri appellationem friuolam, & iniquam, non etiam eam, quæ juſta eſt, & grauis, cùm Princeps nemini cenſeatur ſuum jus eripere ſine cauſa, háncque eſſe communem opinionem, teſtatur *Gail. lib. 1. obſ. c. 33. per t. in c. Ex parte. de off. & pot. Iud. Deleg. & c. Inter. de ſent. & re iudic.*

Sed non malè ponderat *Ceſius hîc n. 19.* ſic nihil, aut parum operari iſtam clauſulam, cùm etiam illâ non additâ appellationes friuolæ, & iniuſtæ debeant reiici, ideóque ipſe putat, per eiuſmodi clauſulam cenſeri remotam appellationem etiam juſtam, ac probabilem, quæ expreſſo, aut ſpeciali jure non eſt indulta, ſic enim eam interpretatur ipſe Pontifex. *c. Paſtoralis. infrà.* Ineſt igitur huic clauſulæ conditio, ſeu exceptio, niſi expreſſo jure appellatio ſit permiſſa, neque enim ad ea pertingit, quæ nominatim lege caueutur. *l. Sanctio. ff. De pœnis.* Si tamen pars appellatione juſtâ propter eiuſmodi clauſulam reiectâ, iniuſtè grauata fuerit, recurſus ad Superiorem non eſt præcluſus, per quem grauamen emendetur. Quæ ſententia, etſi plus habeat rationis, tamen prior quoque propter autoritatem in praxi locum habet.

Nota II. Licet à jure appellanti detur annus, aut ex cauſa biennium, vt *c. ſeq. & Clem. ſicut. eodem.* poteſt tamen per hunc textum ſibi appellans reſtringere terminum juris reſpectu proſecutionis, & idem poteſt facere Iudex, vt hic, & *c. ſeq.* etſi non teneatur facere. *c. 3. Adhæc. inf.* Si verò appellans nullum terminum præfigat, aut nimis prolixum, judex poteſt ei ſtatuere competentem, qui judicabitur talis ex cauſæ, & perſonæ circumſtantiis. Etſi verò appellans ipſe præfigat terminum congruentem, ſi in illo non compareat, aut litem non proſequatur, appellatio eius non admittitur, vt ex *t.* patet.

Cap. V. Cùm ſit Romana.

Idem Remenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Appellantibus ante, vel poſt ſententiam annus indulgetur, aut ex neceſſariâ, & euidenti causâ biennium, niſi fortè Iudex, à quo appellatum fuerit, reciſius ſiue breuius tempus fuerit moderatus, infra quod, ſi appellans appellationem non proſequatur, tenebit ſententia; Si poſt ſententiam appellauerit, causâ cecidiſſe videtur, nec amplius ſuper eodem negotio auditur appellans. Si verò à grauamine ante litis ingreſſum appellauerit, auditur; quia Canones etiam extra judicium paſſim appellare permittunt, quæ non ſolent dici appellationes, ſed potiùs prouocationes ad cauſam. Ante ſententiam appellans cogitur illius ſtare judicio, ad quem appellauit. Præterea Raptor, vel violentus detentor rei alienæ appellans auditur in Iudicio Eccleſiaſtico, niſi fortè manifeſtus raptor, vel fornicator extiterit.

EXEGESIS.

Huiusmodi appellantibus &c.) Panorm. hîc n. 18. & 19. pro intelligentia huius *c.* non malè cenſet tres caſus in illo contineri, vſque ad verb. *Præterea.*

1. Quando fuit appellatum poſt ſententiam, tum enim, niſi quis litem proſequatur in termino, manet rata ſententia, & appellans non ampliùs auditur. Concordat *c. Præcedens.*

2. Quando fuit appellatum extra judicium à grauamine, iſte enim, licet non proſequatur appellationem in termino, auditur tamen etiam poſt illum, vt colligitur ex particulis aduerſatiuis *Si verò*, quæ aliquid diuerſum à præcedentibus ſonant. Cenſet autem *Panorm.* iſtum deſertâ appellatione audiri quidem per viam querelæ, non autem per viam appellationis. Deferrur autem eiusmodi querelæ, quia facta extraiudicialia non tranſeunt in rem judicatam, juxta *c. Concertationis. h. t. in 6.* per viam autem appellationis non debere vltra audiri, ſtatuitur ibidem.

3. *Si autem ante ſententiam, &c.)* vbi prouidet Pontifex qualitercunque, & quandocunque in judicio appellatur ante ſententiam, ſiue ante, ſiue poſt litem conteſtatam, indiſtinctè appellantem teneri ſtare judicio illius, ad quem appellauit. Neque obſtat, etiam priorem caſum videri judicialem, propter verba illa, *ante litis ingreſſum*, dicit enim *Panorm.* illa ibi largè poni, vt ſit ſenſus, antequam partes veniant in judicium, quod non video improbabile.

Niſi forte Iudex &c.) Not. I. ex *h. t.* junctâ *gl.* ſatis clarè conſtare, quòd ſicut deſeritur appellatio per lapſum termini juris, qui eſt regulariter ad proſequendam, & finiendam litem, annus, & ex causâ biennium, ita idem fit per lapſum termini hominis. Vnde ſi Iudex appellanti à definitiua ſtatueret terminum menſis ad proſequendam appellationem, ſi illo elapſo appellans illam non proſequatur, ſententia manet rata, quia terminus præfixus à Iudice ſuccedit in locum termini juris, & ideò quoad deſertionem operatur eundem effectum, vt tenet *Innoc. in c. Præced. & in c. Ex ratione. infrà.*

Nota II. Etſi per Regulam Iuris *in 6.* Indultum à jure beneficium non ſit alicui auferendum, poſſe tamen cum cauſæ cognitione ex graui, aut juſtâ causâ, v. g. publici boni, aut damni à Iudice imminui annum vel biennium appellationi conceſſum,

ſum, ideóque in textu dicitur, *niſi Iudex illud conciſius moderetur*. Non poteſt tamen dictum terminum in præiudicium poteſtatis Superioris minuere, vel appellare, iuxta *c. Ex inſinuatione. inf.* & *c. Venientes. de jureiur.* ſed duntaxat, quatenus factum tangit jus partis. Vnde patet ſolùm poſſe id facere reſpectu appellationis proſequendæ, non autem finiendæ; hoc enim eſſet imponere legem Superiori, ad quem appellatur, penes quem ſtat, quando litem ad ſe devolutam velit definiri.

Nota III. Si Iudex ſine juſtâ causâ ampliaret, aut reſtringeret terminum juris, poſſe ab illo appellari, quia in commiſſis Iudicis arbitrio poteſt appellari, ſi judex malè arbitretur, vt not. *gl. in c. Super his. de accuſat. fa. c. 1. de dilat.*

Nota IV. Appellationem extraiudicialem non dici ſtrictè appellationem, ſed eſſe potiùs provocationem ad cauſam Superiori deferendam. Quod notandum eſt pro ſtatutis, & diſpoſitionibus, quæ faciunt mentionem appellationis, nam in odioſis non comprehenditur appellatio extraiudicialis, ſecus in favorabilibus, quia largo modo poteſt dici appellatio, vt hîc, & in *c. Bona fidei.*

Præterea ſi Raptor &c.) Nota I. Eſſe hîc textum apertiſſimum, quod in facto notorio poſſit ferri ſententia contra abſentem non citatum, ſi certum eſt abſenti, qualis eſt manifeſtus raptor, vel fornicator, nullam defenſionem competere. Si autem poſſit aliqua competere, non valebit ſententia, niſi præcedat citatio, per quod *Panorm. hîc n. 32.* ait, conciliari jura, quæ in hâc re loquuntur diverſimodè, & addit, in ſententiâ excommunicationis ſemper præcedere debere admonitionem; quia excommunicatio fertur ratione contumaciæ, & contemptûs juxta *c. 6. De Conſtit. in 6.* Non conſtat autem de contumaciâ, vel contemptu, niſi appareat, admonitionem ſperni. In aliis verò ſententia eſt pœnæ promulgatoria; vnde cùm conſtat de delicto, fruſtra fieret admonitio, cùm per pœnitentiam non deſinat quis eſſe nocens. *l. Pen. ff. Bo. rapt.* Requiritur ergo admonitio præcedens, quam, ſi notoriè conſtet, à Reo contemni, poterit abſens & vltra irrequiſitus damnari. Ad quod facit exemplum Apoſtoli, *1. Cor. 5.* manifeſtum fornicatorem tradentis Satanæ, ſiue excommunicantis, de quo vide interpretes ſcript.

Cap. VI. Ad hæc. 1.

Idem eidem.

S V M M A.

Si quis appellauerit in vnâ causâ, & pendente appellatione de crimine, vel aliâ re conueniatur, ſuper quâ non appellauit, niſi Iudicem, à quo in alio negotio appellauit, tanquam ſuſpectum vitauerit, debebit eius ſtare judicio, maximè ſi Iudex ſit Ordinarius.

E X E G E S I S.

Cùm non debeat appellari, niſi propter illatum grauamen, quod facit Iudicem ſuſpectum de animo iniquo in Reum, ideò per hunc *t.* datur facultas recuſandi eiusmodi Iudicem etiam in aliâ causâ. Neceſſe autem eſt probare, quòd Iudex grauamen ex propoſito intulerit, vt ait *Panorm. n. 3.* addens in dubio præſumi malum animum; ſi autem appareat ex coniecturis, Iudicem non intuliſſe grauamen ex propoſito, non ſufficit ad judicem veluti ſuſpectum recuſandum, quia ſuſpicio non fundatur præcisè ſuper grauamine, ſed ſuper iniquo animo Iudicis grauantis.

Cap. VII. Si duobus.

Idem.

S V M M A.

Si ex duobus litigantibus alter ad Papam, alter ſuper eodem negotio appellauerit ad alium Iudicem competentem, & coram iſto in termino appellationis comparuerit, eo tacito, quòd aduerſarius appellâris ad Pontificem, aduerſarius autem citatus nec venire, nec parére velit, tenebit excommunicatio, quam in eum pro contumaciâ eiusmodi Iudex promulgârit, niſi cognouerit eum ad Pontificem appellâſſe. Si à judice ciuili ante judicium, vel poſt ad Papam fuerit appellatum, tenet quidem appellatio in his, qui ſunt temporali juriſdictioni Pontificis ſubiecti, in aliis verò ait Alexander Papa h. c. autor: Etſi de conſuetudine Eccleſiæ teneat, ſecundùm juris rigorem credimus non tenere.

E X E G E S I S.

Alter ad noſtram, alter ad ſui Iudicis &c.) Nota I. Si vtraque pars ſentiat, ſe à Iudice grauatum, per *h. c.* ab vtrâque poſſe appellari, *concord. c. Raynutius, & c. Rainaldus. de teſtam.* & *c. Significauerunt. de except.* Sed excipi vnum caſum notabilem in *l. omnem honorem C. Quando provoc. non eſt neceſſe.* Cenſet *Panorm.* in *d. c. Significauerunt*, de quo *ibid.* Elidit autem appellatio interpoſita ad majorem, vt in propoſito ad Papam, appellationem interpoſitam ad minorem Iudicem, dummodo de eâ excipiatur coram minore, aut illa aliter innoteſcat ipſi, quod quidem per h. t. extra controuerſiam eſt, ſi Iudex maior ſit ipſe Papa.

Nota II. Hoc procedere in quolibet Superiore, ad quem poteſt omiſſo medio appellari, cùm ſit eadem decidendi ratio; cùm enim vna & eadem appellatio non poſſit tractari coram diuerſis Iudicibus, oportet, vt interpoſita ad maiorem præualeat interpoſitæ ad minorem. *arg. c. Per hoc. de hæret. in 6.* & *l. Contra pupillum. ff. De re jud.* vt obſeruat. *Panorm. hic n. 3.* idem tenet *Hoſt.* hîc, & *Speculator, t. eod. §. Nunc tractemus v. Quod ſi a ſententiâ.* qui ponunt exemplum de Legato à latere, quod procedit, ſi præſupponamus, ad eum poſſe omiſſo medio appellari, de quo in *c. Quod translationem. de off. Deleg.*

Nota

Nota III. Si Iudex ſciat, ſe in aliquo caſu non habere juriſdictionem, ſed eam poſſe de facili per appellationem, vel aliam exceptionem elidi, non valere ipſius proceſſum contra abſentem & contumacem, de quo vide. *Innoc. in c. 2. De dilat.* Secus autem, ſi id ignoret, tunc enim ſaltem valet proceſſus, quatenus punitur contumacia, vt colligitur ex *h. c.*

Nota IV. Ex hoc *c.* deſumi notabilem Regulam, quòd regulariter grauatus coram Iudice ſeculari non poſſit per viam appellationis deferre grauamen ad Papam. Et ſentit *gl. in c. Quoniam d. 10.* vbi docet, quòd ab Imperatore non appelletur ad Papam. Hoc autem benè limitat *Hoſt.* in *c. Cùm Ioannes. de fide inſtrum.* quòd deficiente Superiore ſemper poſſit ad Papam appellari. Intelligi autem deficere Superiorem, quando vel nullus reperitur, qui poſſit per appellationem adiri, aut qui ex officio id debeat facere, aut qui non deficiat à Regula, & tramite juſtitiæ, quod idem explicat. *Innoc. in c. Licet ex ſuſcepto,* vbi docet, poſſe Judicem adiri, cùm non reperiatur ſuperior de jure vel facto. Quod procedere in grauibus, & dubiis articulis, ſi præſertim concernat materiam peccati, aut periculum animæ, communiter traditur, & nos diximus in *c. Nouit. de judiciis, & c. fin. eodem.* Quo videlicet caſu Pontifex habet poteſtatem indirectam etiam in temporalibus. Neque deſunt exempla eiusmodi appellationum ad Pontificem in eiusmodi cauſis, ſimilia illi, quod extat in *d. c. Nouit.*

Secundùm juris Rigorem &c.) Intelligit Pontifex Rigorem ipſius Iuris Canonici, ſecundùm quod diximus, regulariter non poſſe à Iudice ſeculari appellari ad Eccleſiaſticum, valet tamen conſuetudo, vt à ſeculari judice appelletur ad Eccleſiaſticum, imò & poteſt introduci conſuetudo, vt Laicus conveniatur coram Eccleſiaſtico. de quo vide *gl. in c. Si Clericus Laicum, & c. Ex tranſmiſſa. de foro comp.* qualem conſuetudinem viguiſſe ſuo tempore indicat hîc Pontifex. Vbi etiam illud obſeruat per hunc textum, in terris ſubiectis temporali juriſdictioni Eccleſiæ, debere etiam inter Laicos ſeruari Canones, non autem leges Ciuiles, ſi à Canonibus diſcordent.

Quæ diſcordia hîc cernitur in duobus. 1. Quia ſecundùm Canones licèt indiſtinctè appellare ab omni grauamine, ſiue ante, ſiue poſt ſententiam, vt diximus in *c. Cùm ſit Roma.* de jure autem Ciuili regulariter non appellatur ante ſententiam. *l. Ante ſententiæ tempus. C. Quorū. app. non recip. & l. 2. ff. eodem.* 2. De jure Ciuili non appellatur omiſſo medio ad ſuperiorem etiam Principem, *l. Imperatores. ff. eod.* De Canonico verò omiſſo medio appellatur ſaltem ad Papam. *c. Ad Romanam. 2 q. 6.* item *c. Cunctaper mundum, & c. Per venerabilem. 9. q. 3.*

Cap. VIII. Ex ratione.

Idem Plebano & Clericis S. Nazarij, de Albiâ.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi appellationem biennio elapſo propoſitam à ſententia contra ipſos prolatâ proſecuti non ſint, dummodo proſecutionem per impotenciam omiſerint, ſe nolle, quòd juſtitia ipſorum debeat præiudicium generari.

E X E G E S I S.

Biennio elapſo &c.) Primus annus ad proſequendam appellationem conceditur ſimpliciter, & integer ipſo jure tum Ciuili, tum Canonico, & quidem ſine alia conſideratione. 2. Verò etiam conceditur integer ipſo jure, ſed tamen ex cauſâ, & quidem manifeſtâ, vt cõſtat ex *c. Cùm ſit Romana. ſuprà.* 3. Datur non ipſo jure, ſed à judice per viam Reſtitutionis, quod indicant illa verba, *nolumus, quod juſtitia veſtra debeat præiudicium generari* Verbum enim *nolumus* ſecundùm communem intellectum, vt not. *Panorm. n. 3.* diſpoſitionem nouam inducit præter jus, non autem declarat jus vetus. Quod autem tertius annus competat per reſtitutionem in integrum ex officio Iudicis, iuxta clauſulam, *ſi quâ mihi juſta cauſa,* tradit *Scaccia tr. de appell. n. 28.* vbi *n. 32.* advertit, hunc tertium annum, qui conceditur viâ reſtitutionis in integrum propter impedimentum, quòd fuit in ſecundo anno, non debere eſſe integrum, ſed ſolùm ad tantum tempus, quantum fuit impedimentum.

Per impotentiam &c.) Incumbit autem ipſi appellanti impedito, quò minùs appellationem proſequatur, impedimenti probatio, ita *Francus hîc n. 10. Scaccia d. q. 15. n. 147.* Si verò eiuſmodi impedimentum non poſſit probari per teſtes, quod eſt difficillimum, poterit probari per juramentum, ſi non agatur de magno præiudicio; & qui jurat, ſit homo integer, ac bonæ exiſtimationis.

Cap. IX. Meminimus.

Idem Vigorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si à Sede Apoſtolicâ alicui committatur cauſa appellatione remotâ, & pars adverſa poſt citationem iter ad illum ſuſcipiat, Delegatus non minùs poterit in negotio ſecundùm juris formam procedere. Si verò ante citationem iter arripiat, non eſt aliquatenus procedendum.

E X E G E S I S.

Obſ. *h. c.* contineri priuilegium indultum perſonaliter ex juſtâ cauſâ iter ſuſcipientibus ad Sedem Apoſtolicam, vt videlicet, ſi ante citationem iter ingrediantur ad Papam, omni fraude ceſſante eximantur à juriſdictione cuiuſcunque Iudicis, vt contra eum minimè interim procedi poſſit. *Concord. c. Vnicum. de Cler. peregr.* vt ibi videbimus.

Cap.

Cap. X. Super eo.

Idem.

S V M M A.

Si de aliquâ exceptione quæſtio oriatur, & exinde appelletur, eidem exceptioni ſuperſedendum eſt, imò ipſi cauſæ principali, ſi abſque illâ terminari non poſſit. Si autem pars adverſa ex falſi ſuggeſtione appellauerit, non eſt ſententia ſuper hoc differenda.

E X E G E S I S.

Si principalis Cauſa ſine illa.) Nota I. *gl. h. t.* habere locum tam ante, quàm poſt litem conteſtatam. Exemplum primi eſt, quando proponitur exceptio dilatoria probabilis v. g. reſcriptum eſſe ſubreptitium, Iudicem eſſe excommunicatum, vel ſimile aliquod gravamen, à quo poſſit appellari. Exemplum ſecundi eſt, quando poſt litem conteſtatam opponitur v. g. pactum de non petendo, præſcriptio, vel exceptio conſanguinitatis contra petentem vxorem, vel ſimile aliquid, quod juſtam præbet appellandi cauſam. Quæ omnia talia ſunt, vt ſine illis cauſa principalis expediri non poſſit. Alia exempla ponit *Panorm.* de illis, ſine quibus cauſa principalis terminari poteſt, vt ſi quis appellet à condemnatione expenſarum ratione contumaciæ, aut excipiat de compenſatione.

Nota II. Ex *h. t.* non ſequi, quòd liceat in causâ principali procedere, ſi articulus, ſuper quo appellatum eſt, non ſit connexus cum illâ, quia vt benè reſpondet *gl.* non valet argumentum à ſenſu contrario, quando videlicet reperitur contrarium in ipſo jure, vel inde reſultaret prauus, & abſonus intellectus, juxta ea, quæ not. in *c. Publicato. de elect.* & *c. Quanto. de vſuris.* Quod vtrumque oſtendit in propoſito *Panorm. n. 4.* quia eſt vniuerſalis Regula juris. Si articulus ſuper quo appellatur, ſit connexus cum causâ principali, ſiue non, ſiue appelletur ſuper ipſâ quæſtione principali, nihil eſſe innouandum appellatione pendente. *c. Dilectis inf.* Item Iudex appellationis, ex quo recipit appellationem, vt emiſſum ex juſtâ cauſa inhibere poteſt judici à quo, ne procedat in principali. *Romana* §. *Quod ſi. h. t. in 6.*

Fortius eſt, quod habetur. *c. Si à judice. eod. in 6. Si appellans à grauamine mihi illato per Iudicem, non teneor ampliùs comparere ad citationem ipſius in illâ causâ, niſi me citet ad audiendam reuocationem grauaminis,* omitto alia jura, quæ vide apud. *Panorm. n. 7. & 8.* Vbi addit rationem in æquitate fundatam, quia durum foret, appellantem ſuper articulo non connexo cum causâ principali arctari ad comparendum in eâdem causâ coram diuerſis Iudicibus, contra *c. Diſpendia. de reſcript. in 6.* §. *Reus quoque.* Accedit altera ratio, quòd continentia cauſæ non debeat diuidi. *c. 1. De cauſa poſſeſſ. & propr.* & *l. Nulli C. De judiciis.* Non ergo debet eſſe vnus judex vnius articuli, & alius totius cauſæ. Quare hanc ſententiam poſt *Hoſt. Io. Andr. Innoc. Panorm.* hic communiter ſequuntur alii.

Not. III. Poſſe judicem procedere in hoc caſu in causâ principali, ſi appellans ſponte conſentiat, aut ſi appellationem arbitretur eſſe iniuſtam, tunc enim ex æquitate poteſt ſuperſedere in articulo appellationis, & procedere in causâ principali. Sed hoc eſt per accidens, regulariter enim appellatio ab interlocutoria, ſiue grauamine, ſi eſt legitima, ſuſpendit jurisdictionem Iudicis, à quo reſpectu totius cauſæ, ſiue cauſa principalis ſit connexa cum articulo appellationis, ſiue non. Secus, ſi cauſa ſit penitus ſeparata, neque in judicium hoc deducta.

Nota denique IV. Quod dicitur, *propter appellationem ſuper falſi ſuggeſtione, non eſſe ſententiam differendam*, intelligi debere, quando falſitas ſolùm allegatur, non autem probatur, talis enim exceptio curanda non eſt, *arg. l. Metum. C. Quod met. cau.* Vel poteſt intelligi de exceptione propoſitâ poſt litem conteſtatam, cùm enim ſit dilatoria, debet ante litem conteſtatam proponi, vt not. *gl. hîc.*

Cap. XI. De Appellationibus.

Idem.

T E X T U S.

De appellationibus pro cauſis minimis interpoſitis volumus te tenere, quod eis, pro quâcunque leui causâ fiant, non minus eſt, quàm ſi pro maioribus fierent, deferendum.

E X É G E S I S.

Nota, appellationem non eſſe fundatam ſuper quantitate grauaminis, ſed ſuper iniuſtitiâ ſententiæ, & iniquitate judicii; ideóque poteſt appellari etiam in minimis cauſis, quia iniuſtitia, & iniquitas in minimis cauſis, ſicut in maioribus cernitur. Et hæc eſt ratio decidendi vera in *h. t.* vt aduertit *gl.* etſi enim alioquin jura non curent de minimis; ſecus tamen eſt, quando ratio, quæ eſt in maioribus, militat & in minimis, vt hîc.

Cap. II. Super eo. II.

Idem.

S V M M A.

Canones ante, & poſt litis conteſtationem, nec non ante, & poſt ſententiam, concedunt facultatem appellandi; leges autem ſeculares appellationem, niſi in certis caſibus, ante ſententiam non admittunt. In cauſis verò Eccleſiaſticis, quando appellatio tollitur, neque recuſationi eſt deferendum. Si denique intra certum tempus lis decidenda committatur, terminus incipit currere, ex quo Iudex literas recepit.

E X E G E S I S.

Sacri Canones &c.) Nota I. vbicunque ſe quis ſentit grauatum in judicio, poteſt appellare de jure Canonico per *h. t.* juncto *c. Cùm ſit Romana, ſupra.*

poteſt

poteſt item appellari extra judicium, cùm quis grauatur; vel cùm veriſimiliter ſuſpicetur, ſe grauatum iri, de quo in *d. c. Cùm ſit Romana.* & *c. Bona. inf.* De jure autem Ciuili non admittitur appellatio ante ſententiam, quantacunque ſubſit cauſa grauaminis, niſi in certis caſibus. *l. Ante ſentent. tempus C. Quor. appell. non recip.*

Nota II. Caſus hos poſſe reuocari ad ſequentes. 1. Eſt, quando grauamen illatum ante ſententiam non poteſt reparari per appellationem à ſententiâ definitiuâ, vt ſi Iudex decreuerit aliquem torquere, grauamen enim torturæ præcedit ſententiam definitiuam, non poteſt ergò poſtea reparari *Bart. in l. 2. ff. De appell. recip.*

2. Eſt, quando Iudex, qui competens non eſt, ſe competentem pronuntiat, ab hâc eius interlocutoriâ appellari poteſt, neque expectari debet eius ſententia definitiua, cùm grauamen incompetentiæ per eius ſententiam non poſſit reparari, ſed fieret irreuocabile, Vide *gl. in Auth. habita. C. Ne filius pro patre Lud. Rom. ſing. 129.*

3. Caſum addit *Panorm. hic n. 3. ex c. Nouit. de judiciis.* vbi continetur priuilegium Theodoſij, & Caroli *Impp.* relatum à *Gratiano in c. Quicunque. 11. q. 1.* quod videlicet quis in quâcunque parte judicii, poſſit peruenire ad Iudicem Eccleſiaſticum, quod ſaltem procedit, cùm decernendum eſt de peccato; *Nullus enim ſanæ mentis ignorat, quin ad officium noſtrum ſpectet de quorumcunque mortali peccato corripere quemlibet Chriſtianum*, ait Pontifex *ibid.* Eſtque id juris potiùs Diuini quàm humani, etſi in aliis dictum Theodoſij, & Caroli priuilegium videatur reuocatum, vel contrario vſu abrogatum; ideóque regulariter non licet appellare à judice ciuili ad Eccleſiaſticum. Vide, quæ diximus in *c. Si duobus. ſuprà.*

Nota III. Rationem, cur plures appellationes permittantur jure Canonico, quàm Ciuili, hanc rectè aſſignari, quia jus noſtrum eſt mitius, quàm iſtud. Et hinc nec temerè quidem appellans punitur per Canones, vt docet. *gl. in l. 1. ff. A quib. appell. non licet.* Eandem ob cauſam inſtantia judicij non perit Iure Canonico, perit autem jure Ciuili triennio, juxta notata in *c. Penult. de judiciis.* Aduerte denique appellationes, & recuſationes pari paſſu procedere; de recuſatione autem dicemus. *c. Cùm ſpeciali. infrà.*

Infrà certum tempus &c.) Ex *h. t.* colligitur in tempore præfixo judici ad cauſam decidendam, ſiue terminandam non conſiderari tempus dati reſcripti, ſed illud, quod in literis liti, vel cauſæ finiendæ præſcribitur; ſic intelligitur. *c. Si eo tempore. de reſcript. in 6.* & *c. Eam te. eodem.* Quod tempus currit à tempore præſentationis quia ante illam non poteſt juriſdictionem ſuam exercere, vt in *c. Paſtoralis. de reſcript.* Quod intelligitur de tempore definito per numerum dierum, ſeptimanarum, menſium, vel annorum, vt ſi jubeat Pontifex cauſam decidi intra duos menſes, vel annos, vel viginti dies &c. Si autem præſcribatur certus dies, vt v. g. feſtum Aſſumptionis B. V. vel vſque ad tale tempus, tunc certum eſt tempus currere à die dati reſcripti, vt poſt alios notat. *Panorm. n. 7.*

Cap. XIII. Peruenit.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, vt, ſi exceſſus eorum, à quibus Clerici aliqui ſe conquerebantur vulneratos, vel aliter læſos, non ſit publicus, & notorius, compellantur appellationem apud ſe interpoſitam proſequi infra conuenien tempus. Si verò ſit publicus, & notorius, obſtante appellatione denuncientur excommunicati, donec paſſis injuriam ſatisfaciant, & ſe cum literis judicis à quo, Apoſtolico conſpectui repræſentent.

EXEGESIS.

Excludit Pontifex notorios Clericorum percuſſores ab appellationis beneficio, quod idem ſtatuitur. *c. ſeq.* non ſolùm in tales, ſed etiam in violentos alienæ vxoris detentores, prout ſuprà in *c. Si ſit Romana.* etiam decernitur contra Notorios Raptores, & fornicatores. Illud præterea obſerua, quando injuria eſt manifeſta, illos, qui ipſam intulerunt, priùs debere ſatisfacere, antequam abſoluuntur. *c. 1. Ex parte. de Verbor. ſignif. c. Parochianos, & c. Cum olim. de ſent. excom.*

Cap. XIV. Conſuluit.

Idem Archiepiſcopo Toletano,

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi aliqui, quos notorium ſit alterius vxorem detinere, aut iniecisse manus violentas in Clericum, appellauerint, eorum appellationi non eſſe deferendum. Cùm tamen multa dicantur notoria, quæ non ſunt, probari debent, ne, quod dubium eſt, pro notorio habeatur. Illi autem, qui appellant, cogendi ſunt intra tempus conueniens appellationem proſequi, aut Iudicio tuo parere.

EXEGESIS.

Quod initio huius *c.* dicitur, iam patet ex *c. Præced.* & *c. Si ſit Romana.* Quid ſit notorium, & quot modis dicatur, explicatur *in c. vlt. de cohab. Cler. & mul.* Illos autem, qui appellant, intra tempus ſtatutum, & conueniens proſequi debere appellationem, aut judicio eius ſtare, à quo appellant ſæpe jam dictum eſt, & dicetur deinceps.

Cap. XV. Suggeſtum.

Idem.

SVMMA.

Si aliqui oppreſſi poſt appellationem iter ad Pa-

pam arripiant, Adverſarij autem eo cognito nec compareant, neq; nuntium mittant, ſed cùm ſentiunt literas à taliter oppreſſis impetratas, & ipſi appellent, idque ex fraude vel malitiâ feciſſe deprehendantur; Præſcribit Pontifex, eorum appellationi non eſſe deferendum, neque à causâ commiſſâ terminandâ deſiſtendum, quia Pontifex reſcriptum, quo tales muniti videntur, non ad deprimendam juſtitiam, ſed remouendum grauamen concedit.

EXEGESIS.

In Corpore Iuris ex *Panorm.* habetur *h. c. Summatum eſſe ſuprà in c. Meminimus*, ſed profectò eſt Caſus diverſus. videl. Si Reus poſt citationem iverit ad Curiam, Delegato eſſe in cauſa procedendum, ſi autem ante citationem iverit, non eſſe aliquatenus procedendum, hoc dicitur in *c. Meminimus*; hîc autem nullum verbum habetur de citatione, ſed de fraude illorum, qui poſtquam intelligunt literas Apoſtolicas à parte oppreſſa quæ appellauit, eſſe impetratas, ad illius appellationem eludendam & ipſi appellant, atque Romam profecti literas contrarias extorquent, horum appellationi, fraude cognitâ, non vult Pontifex deferri.

Diſputatur hîc, an appellatio neceſſariò ſit interponenda in præſentiâ Iudicis, de quo commodiùs dicetur infrà in *c. Vt debitus.*

Cap. XVI. Ad præſentiam.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Pontifex cauſam inter iſtum Epiſcopum, & Presbyterum R. Tuſculano Epiſcopo, & P. Cardinali commiſiſſet, iſti, licèt Presbyter non eſſet de jure excommunicatus, de facto tamen illum abſoluerunt. Idem Pontifex eundem Presbyterum, quòd poſt excommunicationem contra appellationem Diuina cantârit, prohibet inquietari, & juſſit omnia in eum ſtatum reduci, quo erant tempore appellationis emiſſæ.

EXEGESIS.

Intellectus huius *cap.* redigitur ad hoc, quòd excommunicatus pendente cognitione appellationis abſolui poſſit ad cautelam; & ſi appareat eum legitimè appellâſſe, non punitur pro eo, quòd celebrauit Diuina. Quia excommunicatio poſt appellationem, lata eſt nulla. *c. Per tuas. de ſent. excomm.* ideóque Pontifex dicit *hunc Presbyterum non fuiſſe excommunicatum de jure, ſed tantùm de facto.* Poſſe verò Delegatum facere, vt quis abſoluatur ad cautelam, meritò placet *Panorm. n. 3.* Etſi enim hoc ſpecificatiuè non ſit ipſi iniunctum, eſt tamen de connexis negotio principali, adeóque & conceſſis, pro quo eſt textus *c. Prudentum. §. fin. de offic. Deleg.* & *fa. in ſimili. c. In cauſis, junctâ gl.* vbi datus ad eligendum, poteſt etiam poſtulare.

Cap. XVII. Cùm teneamur.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Si eorum poſſeſſio, qui ad Papam appellant, turbata fuerit, Iudex à quo appellatum eſt, poteſt eam ordine judiciario reformare; id eſt appellantem in eâ manutenere, eo tamen articulo, in quo appellatum eſt prætermiſſo.

EXEGESIS.

Panorm. n. 3. poſt varias interpretationes recitatas denique præfert illam, quæ & nobis placet, vt generaliter judex, ſiue Delegatus, ſiue Ordinarius, à quo appellatur, appellatione non obſtante, poſſit reuocare attentata in præiudicium appellationis (qualis eſt turbatio appellantis in ſua poſſeſſione) licet pendeat cognitio juſtæ appellationis, dummodò ſe non intromittat principaliter de articulo appellationis. Ratio eſt, quia juriſdictio Iudicis per appellationem non extinguitur; ſed tantùm ſuſpenditur, hinc poteſt appellantem citare ad audientiam reuocationem grauaminis, qui tenetur comparere. *c. Si à judice h. t. in 6. fa. c. Cùm ceſſante inf.* Sicut ergò judex habet exercitium juriſdictionis in reuocando grauamine per ſe illato, ita & in grauamine illato per alium v.g. turbantem appellantis poſſeſſionem, cùm enim cauſa ſit reditura ad ipſum appellatione non juſtificatâ, intereſt ſua, vt nihil innouetur, ſiue ſit Iudex delegatus, ſiue Ordinarius, inter quos *Panorm.* parum conſequenter facit diſcrimen.

Cap. XVIII. Conſuluit. II.

Idem Epiſcopo, & Archidiacono Bononienſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi generaliter quis appellationem interponat, ab omni grauamine, quod ſibi poſſet contingere, eiuſmodi appellationem non tenere; ſi verò quis ab aliquo Iudice appellet ſuper omni grauamine, quod in vnâ, & determinatâ causâ ſibi poſſet inferri, appellationi tali ab eodem judice eſſe deferendum.

EXEGESIS.

Quæres, quæ ſit diverſitatis ratio, quare appellatio generalis valeat reſpectu certæ cauſæ, & tam per *c. 2.* ſuprà, quàm per iſtum *c.* reprobetur appellatio generalis reſpectu cuiuslibet grauaminis futuri, in quâcunque causâ. Reſp. cum *Panorm. n. 3.* Grauamen eſſe immediatam cauſam appellationis, vt patet ex *c. Suggeſtum. ſuprà c. Vt debitus. inf. c. 2. Ad Romanam. 2. q. 6.* vbi autem nulla certa cauſa intenditur, ſed dubium eſt, an vlla ſit intentanda, non poteſt intendi rationabiliter grauamen aliquod de præſenti. Sed quando appellatio reſtringitur ad certam cauſam, tunc grauamen aut præceſſit, aut certè ex

con-

coniecturis veriſimilibus poteſt timeri in futurum, & meritò relinquitur locus appellationis, ſa. quod diximus in *d.c. 2. ſuprà.*

Cap. XIX. Cùm parati.

Idem, Zamorenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm I. Cardinalis Delegatus Papæ Epiſcopum iſtum (qui petitiones quaſdam propoſuerat, quas Papa videbatur conceſſurus) quòd vocatus non comparuiſſet, excommunicâſſet; ille verò Legatione Regiâ ſe impeditum quidem obtenderet, Cardinalis autem illum à Nuncio ſuo non in Legatione, ſed in Eccleſiâ Salemitanâ repertum fuiſſe opponeret; Reſcripſit Pontifex, non debuiſſe obtentu appellationis Legati (qui iſtum Epiſcopum ad Synodum vocauerat, vt dicit Panorm. in caſu) mandatũ contemni; ideòque mandat, vt per ſe, vel per Nuntiũ Apoſtolico conſpectui ſe præſentet, innocentiam ſuam, ſi poterit, oſtenſurus.

EXEGESIS.

Opponit *gl.* excommunicationem iſtam non debuiſſe tenere, quia vti apparet, præceſſit appellatio, quam Cardinalis non ignorauit, adeòque non debuit vlteriùs quid attentare iuxta *c. Si duobus. ſuprà. & c. Per tuas. de ſent. excommun.* Reſp. cum eâdem *gl.* Non conſtitiſſe Cardinali de appellatione, aut ſaltem de iuſtâ appellandi causâ, ideòque in dubio magis credendum fuiſſe Cardinali, quàm iſti Epiſcopo, qui ne eſſet in culpâ, ſaltem debuit per ſe, vel alium allegare priuilegium ſuum, ſeu cauſam, quare comparere non poterat.

Cap. XX. Ad hæc. II.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt hi, qui poſt præſtitum juramentum de ſtando judicio Eccleſiæ appellant, compellantur ſeruare, quod jurant, vel infra 40. dies poſt appellationem interpoſitam, iter arripere ad illam proſequendam.

EXEGESIS.

Illi, qui ab excommunicatione abſoluuntur, præſtare ſolent juramentum *de ſtando judicio Eccleſiæ*, vt hîc, vel *parendo mandato judicis, c. Ex tenore. de ſent. excommunic.* quæ jurandi formulæ in effectu differunt. Non defertur autem appellationi interpoſitæ poſt tale juramentum, quando clarum eſt illam juramento repugnare; ſecus eſt, vbi dubitatur, tum enim admitti debet appellatio, vt bene not. *Panorm. n. 3.*

Eſt autem judicis, moderari terminum ſecundùm locorum diſtantiam, & perſonarum qualitatem. *c. Cùm ſit. inf.* in hoc tamen caſu ex Papæ diſpoſitione debet præfigere terminum 40. dierum, *gl.* tamen dicit non arctari judicem ad hunc terminum, niſi ſecundùm quod ſibi viſum fuerit, juxta *c. Perſonas. ſuprà.*

Cap. XXI. Quæſtioni.

Idem, Carnotenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex ab hoc Epiſcopo, vtrùm appellationi interpoſitæ poſt juramentum (de quo c. præcedenti dictum eſt) ſit deferendum? Reſcribit, appellationi, quæ juramento appellantis derogat, non eſſe in aliquo deferendum, ſed compellendum ad ſententiam firmiter obſeruandam, donec mandatum (Eccleſiæ ſcilicet, aut Iudicis) ſuſceperit, & pro poſſe fuerit proſecutus.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* intelligitur ex præcedenti; vtrumque autem intelligendum eſt de mandato judicis, quòd non excedat limites juramenti, ſi enim excedat, ſemper poterit appellari, vt per ſe notum eſt.

Cap. XXII. Præterea.

Idem, Vintonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Eos, qui ad Papam appellant, & poſtea grauia committentes, ſi conueniantur, non debet eos appellatio in ſuâ iniquitate tueri, quo minùs puniantur.

EXEGESIS.

Not. per appellationem non ſuſpendi jurisdictionem judicis à quo, niſi in causâ, ſuper quâ eſt appellatum; vnde in aliis procedere poteſt. Eſt verò generalis regula, quòd appellationi fouenti injuſtitiam, & iniquitatem nunquam eſt deferendum, quia non poteſt operari vltra ſuam naturam, quæ eſt, vt releuet à grauamine, non vt juſtitiam peruertat, *c. Suggeſtum*, & *c. Ad noſtram. ſuprà.*

Cap. XXIII. Conſtitutis.

Idem, Grandenſi Patriarchæ, & S. Vitalis Presbytero Cardinali.

SVMMA.

Delatâ ad ſe controuerſiâ ſuper Electione Tovellanæ Eccleſiæ, jubet Pontifex, ſi Archidiaconus poſt appellationem, & denunciationem excommunicationis ad nominationem ſæpè dicti C. proceſſerit, Primicerius autem cum Canonicis, & Plebanus cum

 Clero,

Clero, vel maioris, & ſanioris partis, prænominatum I. in Epiſcopum, & Paſtorem elegerint, non obſtante appellatione Archidiaconi, ſi ipſe appellationi priùs factæ non detulerit, electionem de præfato I. factam auctoritate Apoſtolicâ confirmari.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* non eſſe deferendum appellationi illius, qui non detulit appellationi Aduerſarii; quod intelligitur, ſi eiuſmodi appellationes reſtringantur ad idem, vt in propoſito ad eandem electionem, ſecus eſt, ſi tendant ad diuerſa, ſicut in ſimili limitatur illud: frangenti fidem fides frangatur eidem, vt explicauimus in *c. 3. Peruenit 2. De jurejur.*

Cap. XXIV. Propoſuit.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm ſæpè contingat, vt ſuper aliquâ cauſâ appellans in aliis cauſis, in quibus non eſt appellatum reſpondere recuſet, Reſcribit Pontifex, etſi in talibus teneatur reſpondere, judicem tamen, cùm illi ſuſpectus ſit, non debere eum ad reſpondendum compellere, niſi pro crimine graui, & adeò manifeſto, vt ipſo actu meritò ſit damnandus.

EXEGESIS.

Etſi appellatio non operetur ſuſpenſionem juriſdictionis Iudicis, niſi reſpectu cauſæ, in quâ fuit appellatum, quia tamen judex, in vnâ cauſâ Reum grauauit injuſtè, meritò illi redditur ſuſpectus etiam in aliis, vt poſſit recuſari, ideò Pontifex ad occludendam viam vlteriori injuſtitiæ, non vult quemquam compelli inuitum ad reſpondendum judici in aliis cauſis, à quo appellauit in vnâ cauſâ, niſi in crimine manifeſto, in quo non admittitur recuſatio Iudicis quantumcunque ſuſpecti. Quod intelligitur, quando pœna pro tali crimine eſt ipſo jure determinata, ita, vt ipſo actu, ſeu facto incurratur, quod notat *Panorm. n. 2.* De Recuſatione dicemus infrà *c. Cùm ſpeciali.*

Cap. XXV. Quâ fronte.

Idem R. Archiepiſcopo Cantuarienſi.

SVMMA.

Si quis pro contumaciâ, vel aliâ qualibet cauſâ excommunicatione ſit adſtrictus, & offerat ſe ad ſatisfactionem; Reſcribit Pontifex eum, ne in excommunicatione decedat, à Iudice poſſe abſolui, etſi pars adverſa appellationem interponat, modò excommunicatus priùs ſufficientem cautionem præſtet, de parendo æquitati, vel coram Pontifice, ad quem appellatum eſt, vel eiuſdem Delegato. Idem dicendum de his, qui conqueruntur ſe irrationabiliter excommunicationi, aut interdicto ſuppoſitos, etſi, qui huiuſmodi protulerunt ſententiam, ad Papam appellent.

EXEGESIS.

Conſulitur *h. c.* illis, qui excommunicatione, aut interdicto innodati cupiunt reſipiſcere, & ſatisfacere Eccleſiæ, aut credunt, ſe iniuſtè tali pœnâ affectos, vt videlicet non diu cum periculo ſalutis, aut damno ſpirituali hæreant in his cenſuris, ſi pro abſolutione impetrandâ Iudici ſufficientem cautionem offerant, non obſtante appellatione in contrarium. In hoc caſu poteſt juriſdictionem ſuam exercere pro bono animæ.

Cap. XXVI. Reprehenſibilis.

Idem in Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt nec Prælati monitione Canonicâ non præmiſſâ ſubditos ſuſpendant, vel excommunicent, niſi culpa ex ſuo genere talem pœnam inducat, nec ſubiecti contra diſciplinam eccleſiaſticam appellent. Si quis verò pro ſuâ neceſſitate crediderit appellandum, niſi intra terminum competentem ipſi præfixum appellationem proſequatur, Epiſcopus liberè autoritate ſua vtatur. Si verò appellato veniente appellans venire neglexerit, in expenſas condemnabitur. Præcipuè verò hoc in Religioſis obſeruatur, ne contra Regularem Prælati ſui, & Capituli diſciplinam appellare præſumant.

EXEGESIS.

Qualis monitio requiratur ante ſententiam excommunicationis, interdicti, vel alterius cenſuræ ferendæ tractatur *lib. 5.* præſertim *tit. de ſent. excommunicationis.* Non eſt autem hæc monitio neceſſaria, quando ipſum jus talem ſententiam fulminat, quo caſu Iudex nihil videtur facere, ſed ſolùm declarare, aut promulgare ſententiam à jure latam. De appellatione Religioſorum contra correctionem ſatis diximus ſuprà. *c. 3. Ad noſtram.*

Cap. XXVII. Ad hæc. III.

Idem.

SVMMA.

Iubet Pontifex appellantes compelli, vt vel appellationem proſequantur, coram Iudice, ad quem appellârunt, vel juris pareant æquitati apud eum è quo appellârunt, aut ſi eum ſuſpectum habeant, eodem inſiſtente Iudices eligant, qui inter litigantes dirimat quæſtionem.

EXEGESIS.

De appellatione proſequendâ jam ſæpè dictum eſt,

eſt. De recuſatione judicis ſuſpecti, & electione alterius dicemus infrà. *c. Cùm ſpeciali.*

Cap. XXVIII. Peruenit. 11.

Idem Salabrienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Canonicus quidam de reſidentia ſua monitus appellâſſet, jubet Pontifex, illum moneri, vt vel reſideat, vel appellationem proſecuturus (interim aliquo conſtituto, qui vices eius impleat) iter Romam arripiat, ſi neutrum faciat, Præbendâ illum priuari.

Neque hic textus quidquam difficultatis habet.

Cap. XXIX. Conſuluit.

Idem.

SVMMA.

Non vult Pontifex appellationibus à Rege Francorum pro Iudæis interpoſitis, vt mancipia detineant Chriſtiana, deferri, neque Epiſcopum ideò ab obſeruatione decreti abſtinere.

EXEGESIS.

Appellationibus deferendum &c.) Nota I. Dupliciter poteſt hic *t.* intelligi, vt benè advertit *Panorm.* 1. Quòd per Regem Francorum in favorem Iudæorum appellatum fuerit ab Epiſcopo, qui compellebat Iudæos, vt dimitterent mancipia Chriſtiana, cùm per Canones liceat eis habere ſeruos, aut mancipia. 2. Quòd non appellârit ipſe Rex, ſed ab eo appellatum fuerit, qui tanquam Eccleſiæ Miniſter compellebat Iudæos, & dimitterent ſeruos Chriſtianos. Vterque caſus convenit literæ.

Nota II. Quòd vbi appelatio eſt manifeſtè contra jus, Iudex debet procedere ad executionem Iuris, niſi allegetur cauſa rationabilis, in qua jus illud fallat. Vbi tamen generaliter à jure interdicitur appellatio, non tenetur Iudex illi deferre, niſi exprimatur cauſa rationabilis juri conformis, de quo *Innoc. in c. Paſtoralis, §. Præterea. de off. deleg.*

Nota III. Quod Papa in concernentibus decorem Chriſtianæ Religionis, etiam peccato ceſſante poteſt ſtatuere in Laicos. Nullum enim per ſe peccatum eſt, ſi Iudæus habeat ſeruum Chriſtianum, ſed dedecet Chriſtianæ Religionis dignitatem; idèoque meritò prohibitum eſt per Canones, *cap. mancipia. d. 54.* quod intelligitur hic nomine decreti. Item *c. Multorum. c. Iudici. 2. c. Cùm ſit nimis. de Iudæis.*

Cap. XXX. Adhæc IV.

Idem Genuenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si Iudici conſtiterit, eum, qui appellauit ante citationem, vel cauſæ delegationem, nuntium ad Papam miſiſſe, appellationi debet deferre; ſed ſi poſt citationem fuerit deſtinatus, poteſt exequi, quod mandatur.

EXEGESIS.

Sicut arreptio itineris perſonaliter facta ante citationem defendit eum, qui iter ſuſcepit, vt interim contra eum non procedatur, juxta *c. Meminimus. ſuprà.* ſic & miſſio nuntij ante citationem defendit mittentem in cauſâ, ſuper quâ nuntium miſit, ne coram Delegato, quem pars aduerſa impetrauit, teneatur interim reſpondere, ſi nuntius miſſus eſt ante literas Delegato inſinuatas, quod vtrum ſemper ſufficiat, dicemus in *c. Vt debitus.*

Cap. XXXI. De Priore.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Prior, ſi enormitates manifeſtas, ob quas Canonicus quidam ad Papam appellauit, commiſerit, nec tali appellationi detulerit, cum literis Epiſcopi de tanto exceſſu ſatis facturus ad Sedem Apoſtolicam venire compellatur.

De hoc c. ſatis diximus in *c. 1. Ad noſtram.* Not. 2.

Cap. XXXII. Quia nos.

Idem.

SVMMA.

Abbates de publicâ aliquâ infamia publicè reſperſi, aut conuicti, deinde in communi Capitulo commoniti, ſi Prælationi cedere noluerint, appellandi non habeant facultatem.

EXEGESIS.

Summa huius *c.* in corpore Iuris eſt ex *Panorm.* Contra Conſtitutiones Regulares, appellatio Religioſum non defendit, quod quatenus verum ſit, diximus in *c. 1. Ad noſtram.* Attendendo verò textum & caſum, videri plus aliquanto dici, videlicet infamiam eſſe aliquando ita clamoſam & notoriam, vt non exigatur alia probatio, ſi autem non eſt ita clamoſa, & notoria, debere probari per teſtes, & ſic intelligendum eſt alternatiuum in *h. t.* de publicâ infamiâ publicè reſperſi, aut conuicti, vt obſeruat *Panorm.*

Cap. XXXIII. Ad aures.

Idem.

TEXTVS.

Appellanti ad proſecutionem appellationis terminus congruus præfigitur, infra quem, ſi appella-

pella-

pellationem non fuerit proſecutus, compellatur ſtare juditio Delegati.

Patet ex dictis ad *c. Perſonas.* & pluribus aliis.

Cap. XXXIV. Ad audientiam.

Idem, Abulenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm G. Presbyter Eccleſiæ S. Iacobi Zamorenſis ab Epiſcopo ſuo multipliciter moleſtatus, tandem Pontificis protectioni ſe ſubmiſiſſet, Reſcribit Pontifex, licet dictus Presbyter ex ſimplicitate fortè verbum appellationis non expreſſerit, non debuiſſe tamen poſt dictam ſubiectionem ſine cauſæ cognitione condemnari, ideóque mandat, ſi ita conſtiterit, ſententiam Epiſcopi denunciantis eſſe irritam.

E X E G E S I S.

Etſi, quando Papa aliquos generaliter recipit ſub ſuâ protectione, non ideò intendit eos eximere à poteſtate ſuperioris; aliud tamen eſt, quando quis in certâ cauſâ ſe ſubmittit protectioni Sedis Apoſtolicæ, tum enim per hunc c. eximitur à poteſtate Superioris, & eiuſmodi ſubmiſſio habet vim appellationis, cui non eſt præfixa ſolennitas verborum, ſed ſufficit eximere conceptum, & effectum rei, quia non eſt facienda vis in verbis, ſi conſtet de intentione, vt in hoc *c.* & *c. Petitio. de procurator.* Quod verò dicitur, non debuiſſe iſtum Presbyterum ſine cauſæ cognitione condemnari, non eſt ſenſus, quòd Epiſcopus potuerit illum condemnare cum cauſæ cognitione, quia poſt appellationem ſuſpenditur juriſdictio Iudicis, ſolùm ergo Pontifex hoc ponit ad aggrauandum, & intelligit de eâ cognitione, quam Epiſcopus adhibere debet ad diſcernendum, vtrùm non ſubmiſſio facta haberet vim appellationis.

Cap. XXXV. Acceptâ.

Idem, Archiepiſcopo Tarraconenſi.

T E X T V S.

Non debet ad eos (Iudices intelligitur) à quibus appellatur, cauſa remitti, niſi partes conſenſerint, quæ appellârunt.

E X E G E S I S.

Nota generalem Regulam, ad quam quotidie allegatur iſte textus: *quòd appellans non teneatur redire ad Iudicem à quo, licet Iudex, ad quem appellatum eſt, hoc præcipiat*, niſi conſtaret de injuſtitiâ appellationis, juxta *c. Vt debitus.* infrà, niſi partes communi conſenſu renuncient appellationi, vt dicitur in *h. c.*

Cap. XXXVI. Poſtremo.

Lucius III. Gualtero Lintonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si cauſa alicui fuerit delegata, qui ſit Conſanguineus illius, qui literas impetrauit, aut in eodem negotio aduocati officio functus, vel ex aliâ juſtâ cauſâ ſuſpectus: poterit is recuſari, quamuis remotâ appellatione fuerit ei negotium delatum.

E X E G E S I S.

De hâc clauſulâ, appellatione remotâ, diximus, quod ſatis eſt, *c. Perſonas. ſuprà. Panorm.* notat, quòd remotio appellationis in certâ cauſâ, non tollat facultatem recuſandi Iudicem ex juſtâ cauſâ; vnde colligit appellationem, & recuſationem non per omnia æquiparari, de quo inf. proprio loco in *c. Cum ſpeciali.*

Cap. XXXVII. Ad hæc. V.

Idem Noruicenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſicut illi, qui appellant, non poſſunt poſt appellationem excommunicari, ſic eoſdem non poſſe interdictum declinare, cui ante appellationem erant ſuppoſiti.

E X E G E S I S.

In hoc c. æquiparantur excommunicatio, & interdictum, ſicut enim appellatio non ſuſpendit excommunicationem jam latam. *c. Paſtoralis. de excommun.* ita nec interdictum ſuſpenditur per appellationem ſequentem, vigore huius c. ſed de hoc agitur in *d. c. Paſtoralis.*

Cap. XXXVIII. Cùm in Eccleſia.

Clemens III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex cuidam Archiepiſcopo, vt, cùm Clerici aliqui à ſuo Epiſcopo ad ipſius audientiam appellârint non ante admittat, quàm conſtiterit eam à grauamine, vel injuſtâ ſententiâ profectam, alioquin ad Epiſcopi audienciam remittatur appellatione remotâ.

E X E G E S I S.

Cùm appellatio ſit introducta ad tollendum iniuſtum grauamen appellantis, & corrigendam iniquam ſententiam Iudicis, à quo eſt appellatum, clarum eſt, ſi appareat, neutrum interuenire, eum, qui appellauit, remitti debere ad Iudicem Ordinarium à Iudice Superiori, ad quem eſt appellatum.

Cap. XXXIX. Directæ.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, licèt juxta decretum Lateranenſis Concilij (quod habetur in c. Reprehenſibilis. ſuprà) poſtquam appellans in termino

mino præfixo non fuerit appellationem proſecutus, Iudex à quo auctoritate ſuâ liberè poßit vti, cùm tamen in caſu matrimoniali propoſito pars mulieris, licèt priorem appellationem non fuerit proſecuta, iterum appellauerit, & ſecundùm jura ei licuerit bis appellare; eam per hoc à juriſdictione Iudicis à quo, fuiſſe exemptam, præſertim cùm hic ad ſeparationem matrimonij, quod res eſt fauorabilis, intentio viri procedat.

EXEGESIS.

In eâdem causâ bis appellare, &c.) Nota I. Jora, quæ permittunt in eâdem causâ bis, oon aotem ſæpiùs appellare à ſententiâ definitiua, imò & interlocutoriâ, quam in hoc ſequi naturam definitiuæ, ex *gl.* aſſerit *Panorm.* habentur in *l. Vnicâ. C. Ne liceat in vnâ eadémq; causâ, & c. Si autem. §. Si quis in quacunque. 2. q. 6. c. Sua.* Ratio autem cur licèt quis renunciauerit appellationi priori, & redierit ad Iudicem à quo, poſſit rurſus ab eodem appellare, eſt; quia, etſi cenſeatur reountiare appellationi interpoſitæ, non tamen cenſetur renuntiare appellationi de nouo interponendæ, quateous jura permittunt, vt bene notat *Felin. in c. Gratum. de off. Deleg. n. 6. Barboſ. hîc in allegat. n. 2.*

Not. II. Quòd jura dicentia non licere tertiò appellare, intelligi debeant de eodẽ articulo, ſecus in diverſis articulis, vnde ſi quis millies grauetur in vnâ causâ ſuper diverſis articulis, millies poſſet appellare, & duas appellationes ſucceſſiuè facere ſuper quouis articulo, oon tamen vlteriùs, quia contra eum, qui bis appellauit, & ſemper ſuccubuit, eſt præſumptio, ideò ooo auditur tertiò appellans. Etſi alteri quoque parti liceat alias duas appellationes facere, vt vtrique parti coniunctim ſint quatuor appellationes conceſſæ ſuper qoovis articulo, vt poſt *Joan. Andr. not. Panorm. hîc n. 40.*

Cap. XL. Præterea.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi Iudex ita pronunciet: niſi Sempronio infrà 20. dies ſatisfeceris, te excommunicatum, vel ſuſpenſum, aut interdictum eſſe cognoſcas. *Reus verò medio tempore appellans in termino non ſatisfaciat, videri huiuſmodi ſententiam per appellationem impediri.*

EXEGESIS.

Nota, ſententiam excommunicatioois ferri poſſe ſub conditione ſuſpenſiuâ, non ſolùm pro delicto, aut cootumacia, ſed etiam pro ioterеſſe proximi; hodie autem, vt eiuſmodi excommunicatio conditionalis valeat, debet præcedere mera culpa, aot offenſa iuxta *c. Romana. §. Caueant. de ſent. excommun. in 6.* Cur autem excommunicatio lata ſub cooditione ſuſpendatur per appellationem ſequentem, oon item purè lata, cauſam benè reddit *Panorm.* quia eiuſmodi ſenteotia ante euentum conditionis non iniicit vires ſuas.

Cap. XLI. Secundò requiris.

Idem.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, an cum pluribus articulis in vnâ commiſſione poſitis, in vno tantùm appellatio expreſsè prohibeatur, verùm appellatio teneat, ſi ſuper aliis fuerit appellatum? Reſpondet, cùm ſecundùm S. Gregorium verba deſeruiant intentioni, *intentio autem Pontificis ſit, vt de omnibus articulis juſtitia ſuum conſequatur effectum, in omnibus appellationem intelligi interdictam. Nihil enim intereſt, verùm inhibeatur primo, an ſecundo, medio, an in fine, atque principium ſæpè referri contingat.*

Præterea circa recuſationem Iudicis itidem Conſultus reſpondet, cùm quis Iudicem habet ſuſpectum, ſuſpicionis cauſam coram eodem allegare debet, & Iudex, partes in aliquos non valdè remotos, vt compromittant, cogere debet; coram quibus ſi cauſa ſuſpicionis intra terminum competentem probata non fuerit, authoritate ſuâ Iudex vtitur; ſi autem probata fuerit, cauſæ cognitioni ſuperſedere tenebitur recuſatus. Suſpecti enim, & inimici Iudices eſſe non debent.

EXEGESIS.

Nota I. ex *Panorm. hîc n. 2.* Verba cuiusuis diſpoſitionis eſſe amplianda, vel reſtriogenda ſecundùm mentem diſponentis, quæ quidem colligitur ex ratione expreſsâ io diſpoſitione. Idem eſt, ſi noo ſit expreſſa, modò rationabiliter, & indubitaoter poſſit cooiici cauſa, quæ poteſt mouere diſponentem, vt in *h. c.* eſt intentio Pontificis relata ad juſtitiam in omnibus articulis ſeruandam. Siue ergò dictum ſit generale, ſiue ſpeciale, ſemper reſtringitur, vel ampliatur ſecundùm inteotionem diſponentis. fa. *c. Intelligentia. de Verb. Signif.* De recuſatione opportuniùs dicemus infrà. *c. Cùm ſpeciali.*

Cap. XLII. An ſit.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, cùm in eo, quis puniendus ſit, in quo deliquit, qui appellationi deferre neglexit, beneficio ſe reddit appellationis indignum.

EXEGESIS.

Summa huius *c.* io Corpore joris hæc eſt. Non tenetur Iudex, vel aduerſarius deferre appellatiooi, cui non detulit appellans. Quomodo hoc intel-

ligi

ligi debet. Vide quæ diximus. *c. Conſtiontis ſuprà.*

Cap. XLIII. Nouit ille.

Innocentius III. *Illuſtri Regi Francorum.*

SVMMA.

Reſcribit Pontifex ſecundùm jus ab executoribus appellari non poſſe, niſi forſan modum excedens in exequendo, ſi præſertim ipſæ literæ emanent appellatione remotâ. Etſi verò Delegatus ſuſpectus ſit; non debet tamen propter appellationem ab eo deſinere, ad quod non proprio motu, ſed mandato Pontificis proceſſit.

EXEGESIS.

Appellari non poſſit.) Nota ex *Panorm. n. 2.* quod à Iudice ſuſpecto, qualis in propoſito erat iſte Cardinalis cuius fit mentio, non poſſit recedi per appellationem. Ratio eſt, quia immediata cauſa appellandi eſt ipſum grauamen. *c. Vt debitus inf.* & infrà *h. t.* Is autem, qui mihi eſt ſuſpectus, per ſuſpicionem me non grauat, ſed concipio ſolum timorem, ne grauet. Debeo ergò eum priùs recuſare, & ſi recuſationem non recipiat, tunc poſſum ab eo appellare, quia grauat me, non recipiendo recuſationem legitimam. *c. Super quæſtionem infrà. de officio. Deleg.*

Not. II. Ex *gl.* colligi duplicem huius. *c. intellectum.* 1. Quod iſte legatus tanquam merus executor non poterat recuſari, neque ab eo appellari, pro quo fac. *c.* in fine. dum Pontifex ponderat, quòd non proprio motu proceſſit iſte legatus, ſed præcepto Apoſtolico. 2. Intelligi poteſt, quod Rex Franciæ non fuerit auditus propter ineptum modum procedendi, ſi enim habebat legatum ſuſpectum, nòn debuit illicò appellare, ſed priùs recuſationem proponere, & eâ rejectâ non appellare, pro quo fa. quod dicitur in textu *propter appellationem interpoſitam.* Mihi verò vnà cum *Panorm.* probatur prior intellectus.

Nota III. Id, quod dicit Pontifex *ab executoribus ſecundùm jura appellari non poſſe, neque illos recuſari*, eſſe cum diſtinctione accipiendum. Aut enim quis eſt executor mixtus, id eſt ſimul habens juriſdictionem, & poteſt recuſari, quià poteſt grauare, ſicut & ob illatum grauamen ab illo poteſt appellari. Aut eſt executor merus, qui præter executionem nihil habet juriſdictionis, & tum vel eſt deputatus ad certum articulum, eúmque tam expreſſum, vt non poſſit illum excedere, quando notoriè conſtat, quo caſu non poteſt recuſari, & procedit iſte textus. Aut eſt executor datus ad certum quemdam actum, ſed in quo poſſit occultè grauare partem, vt ſi debeat recipere teſtis dicta, vel audire aliquid, & referre, in quibus ſanè eiusmodi executor grauare poteſt partem. In caſu autem huius *c.* Legatus non potuit grauare Regem Franciæ, habebat enim certum mandatum, & limitatum, vt videlicet terram Regis ſupponeret interdicto; neque habebat poteſtatem vlteriùs quidquam agendi, aut procedendi judicialiter.

Cap. XLIV. Sæpè contingit.

Idem.

SVMMA.

Pontifex animadverſo, ſæpè cùm ad Sedem Apoſtolicam appellatur, defectu partis alterius neque per ſe, neque per alium appellationem proſequentis, vel ex malitiâ reſponſalis, ſiue Procuratoris mandatum Procuratorium occultantis, lites manere indeciſas. Quæ facilè poſſent terminari, tum quia in quæſtione juris apud Papam probationes juris non ſunt neceſſariæ, & quæſtio facti partibus præſentibus interdum facilè poteſt comprobari; ideò reſcribit, & ſtatuit: licet per ſtatutum Concil. Lateran. Si eo, qui appellatus fuerat, veniente, is, qui appellauit, venire neglexerit, eum in expenſas condemnandum, vt ſi eiuſmodi appellatio fuerit recepta à Iudice, vel approbata à parte, terminus illi proſequendæ præfixus habeat vicem termini peremptorii, vt videlicet ex tunc in abſentem perinde procedatur, ac ſi peremptoriè fuiſſet citatus. Si verò prouocatio, ſiue appellatio legitima malitiosè recepta, vel approbata non fuerit, nihilominus obtineat vigorem, ſaluis Conſtitutionibus, quas, ſi appellantes appellationem poſt ſententiam interpoſitam non proſequantur intra terminum præfixum, ſententia per appellationem ſuſpenſa rata manet; quidquid tamen contra citationem peremptoriam poſſit ab abſente proponi, aduerſùs eiuſmodi quoque appellationem queat allegari. Denique ſi quis terminum appellationis præueniens tacitâ veritate literas impetret; careat impetratis, & puniatur pro contumacia; quæ omnia in litibus, & judiciis exercendis Pontifex mandat obſeruari.

EXEGESIS.

Ex malitiâ reſponſalis &c.) Id eſt Procuratoris, quem olim reſponſalem quoque vocabant. Nota autem, ſi citetur Dominus, & mittat Procuratorem, qui non compareat, ſiue occultet mandatum, Dominum tanquam contumacem condemnari in expenſis. Secus verò eſſe, ſi Procurator ſe exhibeat contumacem, primùm poſt litis conteſtationem, quia tum ipſe condemnabitur, non Dominus *l. Vnicâ. ff. Si quis jus dicenti non obtemp.* Quod intelligitur, ſi ipſe Procurator fuerit citatus, qui litem conteſtatus eſt, ſecus ſi fuerit citatus Dominus; tum enim neuter erit condemnandus; quia debet citari Procurator, qui fuit in judicio, de quo *Bart. in l. 1. C. de ſent. & interlocutoria, & in l. mutari in fin. ff. De Procurator.*

Appel-

Appellatio vel à Iudice recepta.) Nota ex *Panorm. n. 2.* ſi appellatio recipiatur à Iudice, vel approbetur à parte tanquam legitima, ex ipſius Iudicis, aut vtriuſque partis mente, tunc eo ipſo cenſeri & dici appellationem eſſe in Curiâ, cùm non poſſit ampliùs reiici. Vnde non ſufficit tunc mittere Procuratorem ad impetrandas literas, ad cognoſcendum de appellatione, ſed oportet conſtituere Procuratorem ad totam cauſam appellationis proſequendam. Etſi verò reprobatio Iudicis, aut partis interveniat, non impedit tamen vires appellationis, ſed tunc cauſa non dicitur eſſe in Curiâ, quâ ratione intelligi debent, quæ dicuntur *Verb. Quod ſi &c.*

Vbi adverte licèt poſſit procedi contra appellantem non comparentem in termino, ſi tamen appellatus non vult proſequi appellationem, eo etiam caſu cenſeri deſertam; quia per *Verb. Saluis conſtitutionibus &c.* univerſim dicitur ceſſante appellationis proſecutione, ratam manere ſententiam appellatione ſuſpenſam, vt adeò Iudex inferior adversùs eum, qui negligit appellationem, poſſit procedere etſi neque ipſe quidquam contra illum vlteriùs in litem, aut judicium deducat.

Cùm frequenter Iuris quæſtio moueatur, &c.) Benè obſeruat *Panorm. hîc n. 7.* etiam, vbi eſt quæſtio Iuris, partem debere citari; quia fortè abſens habet aliquam defenſionem, quâ refutet jus prætenſum, vel poteſt allegare conſuetudinem in contrarium, vel quid ſimile, fa. *gl. in v. 1. De off. deleg.* Ponderandum verò eſt, quod dicit Pontifex, *apud nos probationes* (Iuris) *neceſſaria non exiſtunt*, quia ſæpè ſuper intellectu alicuius juris ſunt opiniones diuerſæ, de quibus inferior multum poteſt dubitare. *c. Literas. de reſtit. ſpoliat. c. Capellanus. de Feriis*, quæ ceſſant in Principe; cùm is de nouo poſſit legem condere, & Pontifex præſertim præſumitur *omnia jura habere in ſcrinio pectoris ſui.* Cur autem generatim probationes in quæſtionibus Iuris non cenſeantur neceſſariæ in judicio, cauſa eſt, quia judicia non ſunt inſtituta pro examinandis juribus; ſed dijudicandis factis.

Hoc autem in litibus, &c.) Habere hanc conſtitutionem locum in appellationibus tam extrajudicialibus, quàm judicialibus colligunt inde, quia nomen litis eſt generale, & poteſt intelligi tam de litibus extra, quàm intra judicium exorientibus, vel verſantibus; vt adeò illud *in litibus* hîc referatur ad appellationes extra judicium interpoſitas, illud autem *in judiciis* ad appellationes judiciales pertineat.

Cap. XLV. Conſtitutus.

Idem Lemouicenſi, & Caturcenſi Epiſcopis.

S V M M A.

Cùm Decanatu Claremontano vacante vndecim Canonici ante electionem appellâſſent, ne quis aſſumeretur præter aſſenſum omnium; quidam autem ex reliquis Canonicis vota ſua in Epiſcopum tranſtuliſſent, & Epiſcopus cum quibuſdam aliis expreſſè conſentientibus eiuſdem Eccleſiæ Archidiacono 25. ſuffragiis collectis dictum Decanatum contuliſſet, & cauſam hanc Cardinalis Legatus per illas partes tranſiens duobus Abbatibus examinandam delegâſſet, non vt appellationi factæ derogaret, ſed vt cauſam inſtructam ad Papam poſſet tranſmittere; Pontifex intellecto, quòd ſub eâ formâ fuerit appellatum, ne ſine aſſenſu omnium eligeretur Decanus, & appellantes infra annum appellationem non fuerint proſecuti, (ſicut enim bis intra annum miſere Nuntium, ſic poterant quoque ſaltem mittere Procuratorem idoneum) ne tamen exceptiones illorum peremptorias videatur ſilentio præterire, mandat, ſi conſtiterit Archidiaconum facto Epiſcopi, quo nititur renuntiâſſe, vti pars aduerſa prætendebat, vel Epiſcopum prædictis prætermiſſis ad electionem proceſſiſſe, ſine quibus ne procederet, in tranſlatione ſuffragiorum in illum factâ, conuentum fuerat, Archidiacono ſuper Decanatu ſilentium imponi; ſi verò res ſecus habeat, nominationem ſeu electionem taliter factam de alio, cum inde ſecuta irritam denuntiari.

E X E G E S I S.

Non vt appellationi interpoſitæ derogaret, &c.) Nota I. deſertâ appellatione ex negligentiâ appellantis non ceſſare officium Iudicis, quo minùs poſſit procedere, & inquirere de meritis, & cauſis, propter quas eſt appellatum, ſiquidem aliàs ex officio potuiſſet ob bonum publicum ſe intromittere; in causâ tali, vt in propoſito potuit iſte Cardinalis Legatus; in causâ iſtius electionis; negligentia enim partis non debet nocere officio Iudicis, vt bene notat *Panorm. n. 1.* Sic videmus in ſimili, quòd Iudex aliquando deficiente licèt accuſatore procedit ex officio ad vtilitatem Reipublicæ, juxta *c. Crimina. de Colluſione deteg.* Si autem cauſa, ſeclusâ appellatione, non pertinet ad Iudicis officium, vel concernat duntaxat commodum priuatum, non debet ſe intromittere, licèt actore, vel appellatore ceſſante, aut negligente.

Nota II. Licèt Legatus etiam Cardinalis non poſſit ſe intromittere de appellatione interpoſitâ ad Papam, in ipſius appellantis præiudicium, poteſt tamen ſe ingerere extraiudicialiter, vt cauſam bene inſtructam, & ſolidè explicatam remittat ad Papam.

Nota III. Vbi duo pariter poſſunt expediri, ſi probetur, vnum fuiſſe geſtum, præſumitur potentia expediendi alterum, licèt non ſint prorſus ſimilia; Papa enim hîc à miſſione Nuntij arguit ad miſſionem Procuratoris, vt quemadmodum iſti potuerint mittere nuntium, ita etiam potuerint mittere procuratorem; Etſi videatur aliqua diſparitas, quia faciliùs reperitur Nuntius, qui portet literas Romam, quàm idoneus procurator, qui ibi agat cau-

ſum, ſed Pontifex ex qualiquali paritate deſumit hinc aliquam præſumptionem non prorſus improbabilem. Quæ in hoc *c.* dicuntur de electione, tractata ſunt *lib. 2. t. De electione.* præſertim in *c. Quia propter.*

Cap. XLVI. Conſtitutis.

Idem Cancellario Metenſi.

S V M M A.

Cùm vacante Præpoſitura Metenſi, Decanus cum quinque Canonicis eiuſdem Eccleſiæ Cantorem, Cantor verò ipſe cum decem alijs Cancellarium in Præpoſitum elegiſſent, & Epiſcopus Cancellarii, de cuius honeſtate conſtabat, electionem, tanquam à maiori, & ſaniori parte Capituli factam confirmâſſet, eúmque inueſtire vellet; Decanus ad Papam appellauit, impotentiam Cancellarii in illis partibus, vbi ſunt poſſeßiones Præpoſituræ allegans, addénſque, ſe alia coram Pontifice obiecturum, quæ coram Iudice ſuſpecto nolit explicare. Sed Pontifex reſcribit, appellationis cauſam, quæ fuit expreſſa, non eſſe rationabilem, per id autem, quod Decanus dixit, ſe alia obiecturum, confirmationis effectum non debere impediri, ſi quid tamen per modum denunciationis, vel excußionis idem Decanus duxerit proponendum, poſt Pacificam Præpoſituræ poſſeßionem à Cancellario obtentam, id ipſi licere, & eſſe conceſſum.

E X E G E S I S.

Nota per hunc textum, Electum, & confirmatum non obſtante exceptione, vel appellatione extraiudiciali, debere admitti ad poſſeſſionem, nam exceptio, cùm ſit quid iuris, non eſt proportionata ad impediendam poſſeſſionem, quia petens poſſeſſionem petit aliquid facti, exceptio autem opponitur iuri, vt bene not. *Panorm. n. 6.*

Cap. XLVII. Ex parte tuâ.

Idem Vigorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Quoties quis ad illos Iudices citatur, ad quos periculoſum eſt ire, liberè poteſt appellare, etſi in literis commißionis appellatio fuerit interdicta, niſi aßignent locum idoneum, & ſecurum.

E X E G E S I S.

Neminem citari debere ad locum non tutum, patet ex ijs, quæ diximus *tit. De iudicijs*, vbi egimus de citatione &c.

Cap. XLVIII. Significauit.

Idem Epiſcopo, Decano & Præcentori Herfordenſi.

S V M M A.

Cùm Magiſter Hoſpitalis Eboracenſis allegaret in quâdam causâ contra Procuratorem Capituli Eboracenſis, ob defectum Sigilli, qui in literis apparebat; non habere eum ſufficiens mandatum; & quòd auctoritate aliarum literarum Apoſtolicarum ad alios Iudices priùs conuentus, non debeat per literas poſteriores, in quibus nulla ſit mentio priorum, conueniri; Iudices verò huiuſmodi exceptiones non admitterent, & ipſe ad Papam appellaret; Mandat Pontifex, ſi conſtiterit ob dictas cauſas, vel aliquas earum ad ſuam fuiſſe audientiam appellatum, quidquid poſtea geſtum fuerit, in omnibus reuocari.

E X E G E S I S.

Requiri ſufficiens mandatum, vt Procurator admittatur in iudicio, patet ex *tit. De Procurat.* Et ſubreptitias cenſeri literas poſteriores à Pontifice impetratas, in quibus non ſit mentio priorum, diximus *cap. 20.* & ſæpiùs *de Reſcriptis.*

Cap. XLIX. Significantibus.

Idem M. G. Archidiacono, & Wermanno Canonicis Sueßionenſibus.

S V M M A.

Cùm inter quoſdam ſuper quâdam terrâ quæſtio verteretur, & ipſi, cùm plures terras haberent, vt terra illa, ſuper quâ quæſtio vertebatur, ipſis oſtenderetur, à Iudicibus poſtulâſſent, & Iudicibus hoc recuſantibus ad Papam prouocâſſent, mandat ut, ſi ita eſt, geſta poſt appellationem irrita reuocari.

E X E G E S I S.

Nota *h. c.* de verbo ad verbum eſſe inſertum *tit.* de oblatione libelli, & eſſe ordine tertium, neque ideò cenſeri debet ſuperfluum, quia ponitur hîc ad alium effectum, quàm ibi, vbi ponitur ad oſtendendam rem, quæ in libello petitur, ita clarè in libello debere explicari, vt omnis ambiguitas ceſſet, hîc verò repeti, vt apparet, ſi Iudex rei gnarus requiſitus libellum non declarat, poſſe licitè ab eo appellari.

Cap. L. Ex inſinuatione.

Idem Eboracenſi Epiſcopo, & de Lucâ, & de Monte molli Abbatibus.

S V M M A.

Cùm inter Priorem & Canonicos S. Barbaræ & Camerarium de Tangar quæſtio verteretur, Iudex verò Camerarii cauſam fouens, pro termino appellationis prorſus finiendæ ab ipſo interpoſita feſtum Purificationis B. Virg. præfixiſſet, (licet non potuerit Papa tanquam Superiori ſecundùm legitimas ſanctiones legem de finiendâ causâ appellationis imponere) cùmque Nuncius Camerarij

merarij alterius partis Nuncium præueniens, neque hoc quidem termino expectato, literis ſubreptitiè impetratis receſſiſſet, mandat Pontifex, ſi ita eſt, partibus conuocatis cauſam de nouo audiri.

EXEGESIS.

Intellectus huius *cap.* patet ex illis, quæ diximus ſuprà. *c. Cùm ſit Romana.* Iura autem, quæ diſponunt, ne Iudex à quo, præfigat terminum appellationi finiendæ, habentur *Authen. de appellat.* §. *Ad hæc ſancimus, & C. de tempor. appellat. Authent. ſed & lis.* Notat autem *Panorm.* in tali caſu terminum illegitimè à Iudice inferiori præfixum ad appellationem finiendam haberi pro termino præfixo ad appellationem proſequendam, quia terminus appellationis finiendæ includit terminum eiuſdem proſequendæ, vt in *Clem. Sicut. h. t.*

Vnde ſi non valeat reſpectu finis, valet reſpectu proſecutionis, ſicut verba impuberum, quæ exprimunt contractum matrimonij de præſenti, juris interpretatione ſufficiunt ſaltem ad ſponſalia de futuro, cùm ſint inhabiles ad contrahendum de præſenti, juxta *c. Vnic. de deſponſat. impub. in 6.* Hancque eſſe veram rationem decidendi in præſenti cap. credo cum *Panorm. n. 6.*

Cap. LI. Bonæ memoriæ.

Idem Roffenſi. & Londenſi Epiſcopis.

SVMMA.

Defuncto Rectore, ſeu Parocho, (quem Angli vocare ſolebant perſonam) Eccleſiæ de Fan. Abbas S. Auguſtini Cantuarienſis aſſerens, eam Eccleſiam ad ſe pertinere, & eius poſſeſſionem ingreſſus, ſæpiùs vocem appellationis ad Papam emiſit, ne quis ſe in poſſeſſione ſuâ turbaret. Ex quâ poſt aliquod tempus à quibusdam Canonicis Cantuarienſis Diœceſis per vim ejusdem Eccleſiæ poſſeſſione eiectus eſt. Archidiacono verò (Cantuarienſi, vt apparet) Procuratorem ſuum ex aduerſo proponente, ſibi defuncto Rectore Eccleſiæ eam de jure communi, quàm generali conſuetudine competere cuſtodiam eius, aliarúmque Eccleſiarum, quin etiam defunctum nomine Archidiaconi poſſediſſe hanc Eccleſiam, vtpote, qui vnam procurationem, & quinque ſolidos ipſi annuatim exoluerit; mandat Pontifex, Abbatem, & Monachos in eundem ſtatum poſſeſſionis, in quo tempore appellationis interpoſitæ fuerunt, reduci, ac fructus medii temporis perceptos iiſdem aſſignari, proprietatis jure vtrique parti ſaluo remanente.

EXEGESIS.

Pluries vocem appellationis emiſit &c.) Fuiſſe hanc appellationem extraiudicialem. manifeſtum eſt, quia hic Abbas cum ſuis Monachis aliquando in pacificâ poſſeſſione fuit, nemine ipſi litem intendente, vbi autem nullus eſt, qui litem mouit, neque eſt judicium, vbi commodè obſerua multiplicem differentiam, quam inter judicialem & extraiudicialem appellationem ponit *Panorm. hìc à n. 7.*

Differentia 1. Eſt, quòd in judicio cauſa appellandi debet eſſe vera, juxta *c. Vt debitus* & *c. Interpoſita. infrà.* Sed extra judicium ſatis eſt, cauſam eſſe veriſimilem, & probabilem. Ratio diuerſitatis eſt, quia injuria fit Iudici, ſi ab eius judicio recedatur ſine verâ causâ, ſed extra judicium nulli fit injuria, appellatio enim talis pertinet ſolum ad defenſionem juris proprii, pro quo ſufficit cauſa veriſimilis, v.g. grauamen, quod quis probabiliter timet ſibi imminere.

2. Appellatio propriè dicitur in judicio, prouocatio extra judicium. *c. Cùm ſit. ſuprà.* Vnde in odioſis diſpoſitionibus non comprebenditur appellatio extraiudicialis ſub nomine appellationis.

3. Oblatio probationis ſuper exceptione obiectâ ab appellante juſtificat appellationem judicialem, licet non probetur veritas exceptionis. *c. Interpoſita. infrà.* Non autem juſtificat appellationem extraiudicialem, quia non eſt ibi judex, qui recipiat probationes, neque pars tenetur illas recipere, ſed liberum eſt ipſi vti jure ſuo.

4. In traditione Apoſtolorum; nam in judicio Apoſtoli neceſſariò ſunt tradendi, extra judicium autem non traduntur indiſtinctè, quia ſæpè non eſt, qui tradat, de quo *gl. in c. 1. h. t. in 6.*

5. In qualitate Apoſtolorum; nam in judicio dantur apoſtoli dimiſſorii, vel refutatores vel reuerentiales, ſi autem dentur extra judicium, puta à judice, à quo appellatur, vel à parte, tunc dicuntur ſimpliciter extraiudiciales, vel Conuentionales.

6. Extra iudicium admittitur appellatio generalis, & inuenta reſpectu perſonarum, ſine grauaminis, vt in caſu *h. c.* ſed in judicio debet eſſe certa, & ſpecialis. *c. Conſuluit*, ſuprà, & *c. Vt debitus.* infrà.

7. Iter arreptum ad ſuperiorem habetur pro appellatione extra judicium, non ſic in judicio, ſecundum aliquos, de quo in *c.* proximo.

8. Excommunicatus in judicio poteſt appellare. *c. Cùm inter. de except.* ſed non extra judicium, quia eſſet impugnare aduerſarium, cum excommunicato ſola permittatur defenſio, *d. c. inter.* ſed in hoc aliqui diſſentiunt.

9. Appellatio extra judicium interponitur ratione cauſæ de futuro, quia qui timet ſe grauatum iri, prout iſte Abbas timebat turbationem ſuæ poſſeſſionis, ſed in judicio appellatur ratione cauſæ præteritæ, ſeu grauaminis priùs illati. *Vt debitus* infrà.

10. In appellatione judiciali terminus anni currit à die interpoſitionis, ſed extra judicium à die illati grauaminis, vt in *Clem. ſicut. h. t.*

11. Appellatio judicialis ſuſpendit juriſdictionem Iudicis in totum, quoad illam cauſam, ſed extraiudicialis non ſuſpendit factum de præterito, nec etiam quod eſt omnino conſecutiuum ad illud, quod in judicio ante apellationem actum eſt.

12. In judicio reuocantur omnia attentata

poſt appellationem. *c. Non ſolùm. h. t. in 6.* ſed extra judicium non reuocantur, niſi geſta contra appellationem. *c. Cùm nobis. de elect.* Plura addit *Panorm.* ſed quæ dubia ſunt.

Etſi autem in his appellatio judicialis, & extraiudicialis differant, conueniunt tamen generaliter in duobus. Nam quælibet debet fieri in ſcriptis, juxta *c. 1. h. t. in 6.* deinde quomodo innouata contra appellationem judicialem reuocantur, ita innouata contra appellationem extraiudicialem. Diſputat porrò *Panorm. à n. 22.* cum aliis fusè, an illa quoque ſit differentia inter has appellationes, quòd in extraiudiciali debeat priùs probari veritas, antequam reuocetur attentatum, in judiciali autem ſufficiat veriſimilitudo, ſed cùm hoc ſit potiùs ſubtilitaris cuiuſdam minùs neceſſariæ, & in vtramque partem ſint autores, illâ ſuperſedemus.

Cap. LII. Dilecti filii.

Idem S. Auguſtini & S. Gregorij Prioribus.

S V M M A.

Cùm Monachi Cantuarienſes pro causâ, quæ inter ipſos, & Archiepiſcopum Cantuarienſem ſuper quâdam Capellâ vertebatur, Nuntios ad Sedem Apoſtolicam miſiſſent, eóque non obſtante Archiepiſcopus poſt iter arreptum eos excommunicâſſet; Mandat Pontifex, cùm plus ſit facto prouocare, quàm verbo, & iſti Monachi per arreptum à Nuntiis ſuis iter, cenſeantur ad Papam prouocâſſe, vt, ſi ita ſit, denuntietur vinculo excommunicationis illos non teneri.

E X E G E S I S.

Ex iſto textu concluditur breuiter, quòd arreptio itineris quoad Superiorem habeat vim appellationis, etſi non exprimatur verbum appellatio, modò ſeruentur ea, quæ ſeruanda ſunt in appellatione, vt v. g. appellans extra judicium, vel in judicio ante ſententiam exprimat cauſam in ſcriptis, & petat Apoſtolos, ita & iſte, qui vult arripere iter, debet iſta ſeruare, vt not. *Panorm. n. 5.* Habet autem hæc huius *c.* diſpoſitio etiam locum in arreptione itineris ad alium Superiorem citra Papam, ſi id fiat extra judicium, & eiuſmodi Superior alius poſſit adiri per viam querelæ, eſt enim quædam prouocatio ad cauſam. *c. Cùm ſit.* ſuprà. Quando autem arripitur iter, à Iudice proceditur judicialiter, vniuerſim arreptio itineris eſt idem, quod appellatio, & deuoluit cauſam ad Superiorem, perinde vt appellatio vocalis.

Cap. LIII. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Helienſi.

S V M M A.

Quærenti huic Epiſcopo, vtrùm quando inhibetur appellatio, fruſtratoria tantùm inhibita cenſeatur. Reſpondet Pontifex, quamlibet appellationem intelligi remoueri, quæ à jure non indulgetur expreſſè, ſi tamen appellans fuerit grauatus injuſtè, grauamen huiuſmodi per Superiorem poſſe emendari. Reſpondet dein idem Pontifex ad aliam quoque quæſtionem, an ſi excommunicatus ab excommunicatione appellet, nihilominus denuntiari poſſit? affirmatiuè, quod cùm excommunicatio executionem ſecum afferat, & excommunicatus per denuntiationem non amplius ligetur, poſſe illum denuntiari excommunicatum, vt ab aliis euitetur, & prouentus Eccleſiaſtici illi ſubtrahantur, cui Eccleſiæ communio denegatur.

E X E G E S I S.

De priori quæſtione conſtat ex *c. Perſonas.* ſuprà. Illud aduerte, quod cum *Hoſtienſi* communiter tradunt alii, omnem appellationem expreſſè in jure approbatam cenſeri permiſſam, exemplum eſt in *c. Significante.* & in *c. Rodulphus.* & in *c. Significauit. de Reſcriptis.* cum ſimilibus; quia ex quo jura permittunt appellare, grauamen videtur notorium, & per conſequens nihil debet operari remotio appellationis. arg. *c. Secundò Requiris. ſuprà eodem.* & *gl. junct. t. in c. Ex conqueſtione. de reſtit. ſpoliat.* quæ dicit, quod grauatus notoriè debeat appellare, licet in reſcripto remota ſit appellatio.

Quod dicitur ad poſteriorem quæſtionem, etiam per ſe clarum eſt, cùm denunciatio ſolùm ſit publica promulgatio excommunicationis incurſæ; nihil illam addere excommunicationi, quod illa ex ſe non ſecum afferat, adeóque non poſſe impediri per appellationem.

Cap. LIV. Solicitudinem.

Idem Epiſcopo Pariſienſi.

S V M M A.

Cùm duobus coram ſuo Epiſcopo litigantibus, alter ad Papam appellâſſet, eúmque veluti contumacem Epiſcopus excommunicâſſet, iſque ad Metropolitanum pro abſolutione recurriſſet, adiiciendo, ſe per hoc non renuntiare appellationi ad Papam interpoſitæ, eámque velle proſequi. Re intellectâ Pontifex reſcribit, ſicut Metropolitanus de appellatione ad Papam interpoſitâ cognoſcere non valet, ita nec de his, quæ poſt appellationem ſunt innouata, ſi de illis cognoſci non poſſit, niſi ſimul de appellatione cognoſcatur. In quo caſu, ſi Metropolitanus ſe intromitteret, Epiſcopus poſſet appellare. Si verò notorium ſit, mandatum Epiſcopi indiſcretum, vel iniuſtum, & ſubditi appellationem legitimam fuiſſe, poteſt Metropolitanus declarare, illum irrationabiliter fuiſſe excommunicatum. Taliter autem excommunicatus, ſi coram

ram Metropolitano deponit appellationem, poteſt illo ad cognoſcendum interponere partes ſuas, cùm appellationi tacitè videatur renunciâſſe, ſed ſi verbo, vel facto appellationem ſe velle proſequi proteſtetur; non eſt tanquam aduerſa petens & ſibi contrarius audiendus.

EXEGESIS.

Sicut Metropolitanus de appellatione.) Nota I. Intellectum huius *cap.* clarè contineri in ſummâ, quę Corpori Juris ex *Panorm.* eſt inſerta, videlicet, ſi appellans ad Iudicem ſuperiorem appellet coram Iudice inferiori ſuper concernentibus ipſam appellationem, ipſi appellationi renuntiare videtur; ſi autem proteſtetur, quod per hoc non intendit renuntiare, tanquam contraria allegans non eſt audiendus, niſi notorium ſit, actum illum eſſe iniuſtum, ſuper cuius emendatione adiuit inferiorem.

Nota II. Judicem, à quo appellatur, poſſe excommunicare appellantem, tanquam contumacem, ſi idem Judex credat, vel intelligat appellationem eſſe friuolam. Appellatio enim friuola non releuat appellantem *c. Cùm appellationibus. de excommunic. in 6.*

Nota III. Hanc regulam, quòd inferior Iudex, ad quem appellatur poſt appellationem factam ad Iudicem ſuperiorem, non poſſit cognoſcere, nec de appellatione, nec de innovatis poſt appellationem, ſi contingat articulum appellationis, licèt appellans id petat, niſi velit renuntiare appellationi, vel attentatum notoriè ſit iniuſtum, *arg. c. Cùm teneamur. ſuprà.*

Nota IV. Non omnia innouata poſt appellationem eſſe revocanda per Iudicem ad quem, ſed ſolùm illa quæ contingunt appellationem, & continent præiudicium appellantis.

Nota V. Sicut renunciatur appellationi per Comparitionem coram Iudice à quo, vt in *c. Grauem, de officio Deleg.* ita per Comparitionem coram alio Iudice, ad quem non fuit appellatum, licèt ſit Superior eius, à quo eſt appellatum, vt in propoſito Metropolitanus fuit Superior huius Epiſcopi.

Nota denique VI. Per hoc intelligi vulgatum illud, *proteſtatio tollitur per contrarium factum.* Si enim factum cuntrarium, quale fuit recurſus ad Metropolitanum, in principio recipiatur à tali Iudice, tollitur proteſtatio de proſequendo appellationem ad Papam. Contraria enim ſunt appellare ad Superiorem, & ſe ſubmittere inferiori in contingentibus appellationem. Secus eſt, ſi factum in principio non admittatur, quia tum ex ſolo attentatu non tollitur proteſtatio, vt ſi Metropolitanus in hoc *cap.* repuliſſet requiſitionem appellantis, valuiſſet eius proteſtatio de proſequendâ appellatione coram Papâ. Niſi ergo ab initio repellatur faciens aliquid contrarium proteſtationi ſuæ, proteſtatio tenebit. Regula autem, quæ hic habetur, quòd *contraria allegans non eſt audiendus,* deſumpta eſt ex *l. Vbi repugnantia. ff. de Reg. juris.*

Cap. LV. Dilectis filiis.

Idem Epiſcopo, & Cantori Trecenſi.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Altiſiodorenſis Presbyterum Domûs Dei, quæ ſub Epiſcopi diſpoſitione plenariâ erat, teneret Captiuum, quòd bona quædam eiuſdem Domûs, quæ furtiuè ſubtraxit, nollet reſtituere, eámque ob cauſam etiam illum excommunicâſſet. Decanus autem Altiſiodorenſis eundem Presbyterum, quem ad juriſdictionem ſuam ſpectare contendebat, ſibi reſtitui peteret, Epiſcopus metuens, ne Decanus aliquid in ſui præiudicium faceret, ſe, ac ſua protectioni Metropolitani ſupponens ad eius audientiam appellauit; Decano interim interdictum in Eccleſiâ Altiſiodorenſi promulgante. Vtrâque deinde parte coram Officiali Archiepiſcopalis Curiæ Senenſis comparente, Decanus allegauit, ſe ideò appellationi Epiſcopi non detuliſſe, quòd Presbyter adhuc in vinculis tenebatur, quando ad Papam appellauit. Officialis verò interdictum Decani poſt appellationem Epiſcopi promulgatum irritum declarauit.

Re ad ſe delatâ Pontifex declarauit non ſolùm interdictum Decani poſt appellationem ab Epiſcopo, qui diuerſis modis ad juſtitiam Decano adhibendam ſe offerebat, ad Metropolitanum legitimè interpoſitam, promulgatum irritum eſſe, & inane, verùm etiam proceſſum Officialis, qui ſimiliter poſt appellationem (à Decano ad Papam interpoſitam) ſententiam interdicti irritam decreuit, veluti temerarium non ſubſiſtere: cùm appellatione ad Papam interpoſitâ nihil debuerit innouari. Etſi verò excommunicatio ab Epiſcopo in Decanum lata legitima videretur, quòd Decanus probibendo, ne in Eccleſiâ celebraretur, diuinum videretur officium perturbare, quia tamen per appellationem Decani, & Apoſtolos ipſi ab Officiali conceſſos, non ſolùm principale negotium, ſed etiam acceſſoria ad Papæ referebantur examen, Pontifex hanc quoque excommunicationis ſententiam poſt appellationem latam decernit viribus carere, ſicut & denunciationem Epiſcopi, quâ Decanum promulgauit evitandum, Canonicos verò Senonenſes, qui Decano communicârant, judicauit inculpabiles.

EXEGESIS.

Poſt appellationem &c.) Nota I. Contra ſolemnem Regulam ſæpè hactenus declaratam, *ne poſt appellationem quidquam innouetur, & ne Iudex à quo, in iis, quæ appellationem contingunt, ſe intromittat,* in *h. c.* & Decanum, & Epiſcopum Altiſiodorenſem, & Officialem Archiepiſcopi Senonenſis deliquiſſe; Decanum quidem, quia poſt appellationem Epiſcopi

ad Archiepiſcopum interdictum promulgauit; Epiſcopum, quia Decanum poſt appellationem ad Papam interpoſitam excommunicauit; Officialem autem Archiepiſcopi Senonenſis, quia eiusdem Decani appellatione prædictâ non attentâ, prohibuit, ne interdictum ab ipſo promulgatum in Eccleſiâ Altiſiodorenſi ſeruaretur, quod veluti acceſſorium vnà cum causâ principali per appellationem ad Papam erat deuolutum.

Nota II. Exeo, quòd Decanus iſte jurisdictionem in iſtum Presbyterum prætendebat, colligi, quòd Prælatus inferior citra Epiſcopum poſſit de jure ſpeciali habere jurisdictionem in aliquos Clericos Diœceſis, excluſo Epiſcopo, etiam in criminalibus, ità vt non ſit locus præuentioni, fa. *c. Irrefragabili. §. Exceſſus. de off. ordin.* Epiſcopus enim hîc præuenerat Decanum in capturâ Presbyteri; & nihilominus Decanus illum repetebat, tanquam ſpectantem ad jurisdictionem ſuam, neque in hoc à Pontifice redarguitur.

Nor. III. Superiorem poſſe appellare non ſolum pro ſe, ſed etiam pro ſubditis ſuis, ſicut hic Epiſcopus appellat ad Archiepiſcopum, eiusque protectioni ſe, ac ſuos, nec non ſtatum Eccleſiæ, & Ciuitatis ſuppoſuit, intererat enim horum omnium non poni interdictum in Eccleſiâ Cathedrali, neque tollerari defectum in Diuinis; aliàs regulariter non appellat quis pro alio in Ciuilibus, vt not. *Panorm. n. 6.* Nam Regula in appellatione eſt, vt *non audiatur is, cuius non intereſt, c. Non ſolent. 2. q. 6. & c. Cùm inter. de elect.*

Nota IV. Pro Regulâ, ſi appellans extra judicium, & appellatus habeant diuerſos Iudices, poteſt appellans ſe ſubiicere protectioni ſui Iudicis, & ad illum appellare, vt hîc. Epiſcopus enim Altiſiodorenſis habuit Iudicem Ordinarium Archiepiſcopum Senonenſem, qui non erat Iudex Subditorum ſui Suffraganei, ſed ſi Epiſcopus coram illo vult conuenire ſubditum, aſſumendi ſunt arbitri. *c. Si Clericus 11. q. 1.* Neque per appellationem Archiepiſcopus efficitur Iudex Subditorum Epiſcopi, niſi quando Subditus ipſe ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum appellat, vt not. *Panorm. n. 8.* Poteſt autem quis appellans extraiudicialiter trahere appellatum ad Iudicem non ſuum, non vt faciat juſtitiam de appellato, ſed ſolùm ne turbetur in jure ſuo, quod videbatur facere iſte Decanus impediens præſente Epiſcopo celebrationem Diuinorum in Eccleſiâ Cathedrali, In judicio autem ſemper actor ſequitur forum Rei, neque poteſt appellare ad alium, quàm ad Superiorem tribunalis, à quo appellatur.

Cap. LVI. Vt noſtrum.

Idem Mediolanenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, vt ſi poſt alterum mandatum ſuum, per quod totius cognitionem negotii ad ſe reuocauerat, traditio Sigilli cuiusdam H. (in ſignum collatæ dignitatis, aut poteſtatis) facta fuerit, ea decernatur irrita, cùm plus ſit Romanum Pontificem aliquod ad ſe reuocare negotium, quàm quemquam ad eum ſuper aliquo negotio prouocare.

E X E G E S I S.

Hæc Decretalis eſt pars illius, quæ habetur. *c. Vnico. tit. Vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminut. confer.* vnde peti debet caſus, hîc autem ſolùm ponitur, vt oſtendatur reuocationem negotii per Superiorem factam plus operari ſuſpendendo jurisdictionem Iudicis inferioris, quàm operetur appellatio, quod maximè procedit in Papâ; & idem eſt ſecundum *DD.* in alio ſuperiori citra illum, dummodò habeat poteſtatem ad ſe reuocandi tale negotium fa. *l. Iudicium ſoluitur ff. De judic. & c. Super quæſtiones. de officio Deleg.* Ratio eſt, quia appellatio procedit ab appellante, & cognitione opus eſt, vt conſtet, an ſit juſta, reuocatio autem negotii ſit ex proprio motu Superioris, & eſt meræ poteſtatis. Aliam affert rationem. *Panorm.* ſed minùs probabilem.

Cap. LVII. Oblatæ.

Idem Abbati S. Felicis, & G. Canonico Mediolanenſi.

S V M M A.

Cùm ſuper controuerſiâ quâdam inter illos, qui in textu exprimuntur, lis creſceret propter terminum appellationis, vel neglectum, vel non obſeruatum. Reſcribit Pontifex 1. licet appellanti legitimè indulgeatur annus, aut ex juſtâ causâ biennium, cùm tamen eiuſmodi terminus poſſit reſtringi, non ſolùm à prouocante, verùm etiam à Iudice (cùm ideò ſit conſtitutum. non vt ipſe terminus præueniri non poſſit, ſed non valeat prorogari) ſiquidem certus terminus ab appellante, vel Iudice appellationi proſequendæ præfixus eſt, ſi hoc tacito appellatus literas impetrauerit, illas cenſeri debere ſubreptitias: ſi verò neque à Iudice, neque ab appellante terminus ſit præfixus, pars appellata infrà terminum à lege præfixum (dummodò non nimis citò præcurrat) appellans literas impetrârit, oportebit eam agere ſub Iudice ſic obtento, niſi eum poſſit legitimè recuſare; quod ſi non facit, appellatus nihilominus cauſam ſuam proſequi poteſt, maximè ſi metuat grauamen. Reſcribit Pontifex 2. Si Superior Iudex viderit ex dilatione periculum imminere, vt ſi ſuper alicuius electione fuerit prouocatum, poteſt, & debet Iudex, ad quem fuerit appellatum, terminum moderari, ne gregi deſit cura Paſtoris. 3. Denique reſpondet ad caſum: per poſteriores literas derogari prioribus legitimè impetratis, per quas

poſſit

poßit ad confirmandam ſententiam, vel infirmandam prauiâ ratione procedi.

EXEGESIS.

Terminus à Iudicibus partibus aßignatus &c.) *Panorm.* ex hoc *t.* colligit plures Regulas. 1. Si terminus appellationi proſequendæ fuerit præfixus à Iudice à quo, vel ab appellante, neutra pars poteſt prævenire hunc terminum, impetrando alias literas.

2. Vbi terminus non fuit præfixus, poteſt appellans quandocunque appellationem proſequi, & literas impetrare, dummodò infra juris terminum non fuerit legitimè præventus per appellatum, vt hîc; appellatus autem non poteſt nimium præcurrere in proſequendo appellationem. Quod eſt contra *Bart. in Auth. Ei qui C. De temp. appellat.* vbi dicit, *quòd appellatus poſſit quandocunque proſequi, dummodò fecerit citari appellantem, ſecus quando vult proſequi ſine aliâ citatione, quia tunc debet differre vſque ad vltimum menſem.*

3. Appellans poteſt proſequi appellationem ſuam coram Judicibus impetratis ſuper confirmatione ſententiæ, quin extenditur hoc etiam ad ſententiæ infirmationem, ſi Iudex viderit illam infirmandam.

4. Appellante non proſequente, poteſt appellatus appellationem proſequi.

5. Judex ad quem, poteſt moderari juris terminum, & ſic partes compellere ad proſecutionem appellationis, ſi ex dilatione immineat periculum Reipublicæ.

Vnde à contrario colligitur, quòd vbi tantùm verſatur vtilitas priuata, non poſſit Judex ad quẽ moderari terminũ. Secus eſt in Iudice à quo, quia ipſe ſemper poteſt reſtringere terminum juris reſpectu appellationis proſequendæ, iuxta *c. Perſonas, & c. Cùm ſit. ſuprà.* Videtur autem eſſe ratio diverſitatis, quia Iudici à quo fit præiudicium per appellationem, ſæpè enim appellatur fruſtratoriè, ideóque meritò poteſt proſecutioni terminum præfigere, vt fraudibus obvietur. iuxta *gl. in d. c. Cùm ſit.* ſed judici ad quem nullum fit præiudicium, ideò, niſi bonum publicum id poſtulet, non poteſt terminum juris reſtringere, *arg. Regula Indultum à jure. de Reg. jur. in 6.*

Cap. LVIII. Per tuas.

Idem.

SVMMA.

Requiſitus Pontifex, vtrùm ſi poſt ſententiam, aut ſaltem teſtium depoſitionem publicatam appelletur ad Sedem Apoſtolicam, Delegati ſuper tali negotio, ſi pars altera noluerit comparere, poßint cauſam ſibi delegatam terminare, Reſpondet, cùm lis ſit ſuper eodem negotio coram prioribus Iudicibus legitimè conteſtata, poſſe Iudices, eo, qui conuenitur ſe contumaciter abſentante, poſtquam de cauſæ meritis liquebit, commiſſum ſibi negotium definire.

EXEGESIS.

Cùm lis ſit legitimè conteſtata, &c.) Not. I. ex *h. t.* colligi, quòd per ſententiam definitiuam tollatur effectus litis finitæ in primâ inſtantiâ ante litem conteſtatam, fa. *l. Ita demum. C. De procurat.* vbi innuitur, quòd in cauſa appellationis non poſſit opponi exceptio dilatoria contra perſonam Procuratoris, ex quo non fuit oppoſita in primâ inſtantiâ ante litem conteſtatam; Vnde ſequitur alterum, quòd ſententia non tollat effectum productum poſt conteſtationem litis, vt in propoſito, effectum appellationis ſecutæ.

Nota II. Diſpoſitionem huius *c.* ſibi vendicare locum, quandocunque fuerit appellatum poſt litem conteſtatam coram primis Iudicibus; Illud autem, quod dicitur de teſtium diſpoſitionibus publicatis, ponitur exempli causâ; Ratio autem legis non reſtringitur per exemplum poſitum in lege. imò ampliat legem ad omnem caſum, in quo Ratio legis habet locum. *l. Cùm pater. §. Dulciſſimis. de leg. 2.* fa. *c. 1. Ne Clerici, vel Monachi, & Reg. fin. de Reg. jur. in 6.*

Nota III. Ex quo diſpoſitio huius *c.* expreſsè dicit, ſi in causâ appellationis altera pars contumaciter ſe abſentet, procedi poſſe vigore litis coram prioribus Iudicibus conteſtatæ, per arg. à contrario ſenſu concludi; ſi vtraque pars eſt præſens, de nouo debere fieri litis conteſtationem in causâ appellationis, pro quo *Panorm. n. 2.* rectè addit *c. Raynaldus. Verb. Dilectus.* & *gl. ibid. De teſtamentis.* vbi facta fuit litis conteſtatio in appellatione interpoſitâ in causâ appellationis.

Cap. LIX. Vt debitus.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt coram Iudice idoneo conuentus, ante ſententiam ad ſuperiorem Iudicem abſque rationabili cauſa non prouocet; non obſtante, ſi dicat, ſe ad ſuperiorem Iudicem deſtinâſſe, aut literas impetrâſſe, priuſquam Delegato fuerint aßignata: Cùm autem ex rationabili cauſa putauerit appellandum, expoſitâ tali causâ, quæ ſi foret probata, deberet legitima reputari, Superior de appellatione cognoſcit, quam ſi minùs rationabilem eſſe conſtiterit, illam ad inferiorem remittit, & in expenſas alteri parti condemnat, alioquin ipſe procedat ſaluis conſtitutionibus de maioribus cauſis ad Sedem Apoſtolicam referendis.

EXEGESIS.

Ante Sententiam, &c.) Ex hoc textu habemus notabilem Regulam, & nouam in materiâ appellationis, *vt non valeat, ſi interponatur ante ſententiam, niſi expreſſâ causâ rationabili, quæ ſi eſſet proba-*

tâ,

Digitized by Google

ta, deberet legitima reputari, quod procedit, etſi cauſa eſſet notoria, quia licèt notorietas excuſet, & releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, de quo eſt inſignis textus in *Clem. Appellanti, junct. gl. h. t.* Vnde colligitur, quòd hæc diuerſitas ſit inter definitiuam, quæ nomine ſententiæ in textu intelligitur, & interlocutoriam. Nam in appellatione à definitiua non eſt neceſſe exprimere cauſam rationabilem. *l. Scio. ff. Eodem.* & ſi exprimat vnam cauſam, poteſt poſtea proſequi aliam, vt ibi habetur. Secus eſt in appellatione ab interlocutoria ante ſententiam definitiuam, neceſſe eſt enim exprimere cauſam, nec poteſt poſtea proſequi aliam priùs non expreſſam, juxta *d. Clem. Appellanti*; concord. cap. *Super eo.* ſuprà. vigore cuius de jure Canonico ſemper poteſt appellari ante ſententiam, ſecus eſt de jure Ciuili.

Ad Superiorem Iudicem nuntium deſtinauerit.) *gl. Verb. Si dicat* indiſtinctè, aſſerit per hoc *c. Correcta* ſunt jura antiquiora, vt *c. Meminimus.* & *c. Adhæc.* ſuprà. *c. Cum eam. de off. Deleg.* vt non ampliùs hodie proſit nuntium miſiſſe ad Superiorem, quâ in re multum hærent *DD.* ſed benè ponderat *Panorm. n. 18.* & *19.* quòd miſſio Nuntii per jura antiquiora potuit habere triplicem effectum.

1. Eſt ſuſpendere juriſdictionem Iudicis inferioris, vt non poſſit inchoari proceſſus contra eum, qui nuntium miſit ad principem, donec is rediret, & informaret Iudicem de voluntate Principis, & in hoc correcta ſunt jura antiquiora, vt planum eſt ex iſto *c.*

2. Effectus eſt, quòd miſſio nuntii quandoque operetur appellationem, vt in *c. Dilectus.* ſuprà. iſte autem effectus non eſt correctus, non enim intendit Pontifex tollere appellationem legitimam ſiue expreſſam, ſiue æquiualentem.

3. Effectus colligitur ex *c. Vnico de Cler. peregr. infrà.* Nam accedens ad Papam ex probabili causâ, eſt ſub eius protectione, vt interim nihil moueatur contra illum in partibus, quod ſecundum *Innoc.* hic procedit, quando quis arripit iter in propriâ perſonâ, ſecus autem ſi mittat nuntium, tunc enim licet nuntius ſit ſub protectione Papæ, non tamen is, qui eum transmittit, & neque hic effectus juxta datam diſtinctionem eſt correctus per *h. c.*

Priusquam Delegato fuerint aſſignatæ &c.) Nota I. Ex *gl.* ſi juriſdictio Ordinaria in aliquâ causâ jam cœpta eſt per citationem, non tollitur, quantum ad cauſam illam per literas Papæ, quantumuis priùs impetratas, niſi de hoc fiat mentio in reſcripto, ſicut etiam contingit in Delegatâ. Sed ſi ordinaria juriſdictio necdum eſt cœpta per citationem, poteſt præueniri per reſcriptum, prout quotidie fit, nec eſt neceſſe fieri mentionem in reſcripto de Ordinariâ, quia ordinaria juriſdictio generalis eſt, vnde tollitur per ſpecialem, quantum ad illam ſpeciem, quæ delegatur. *c. Paſtoralis de reſcript.* vnde infert *Panorm. n. 20.* quòd reſcriptum Delegatorum non faciens mentionem de causâ priùs cœptâ coram Ordinario per citationem eſt ſubreptitium. fa. *c. Inter Monaſterium. de ſent. & re judic.* vbi patet, quòd ſecundæ literæ non ſolùm debeant mentionem facere de prioribus, ſed etiam de proceſſu geſto coram prioribus Iudicibus, quod multò fortiùs dicendum eſt de proceſſu coram Ordinario.

Not. II. Etſi *gl.* velit per hoc *c.* correcta eſſe jura antiqua, quæ diſponunt, vt in reſcriptis ad lites, ſi plura fuerint, ſtetur datæ, ita vt hodie non valeant primò præſentatæ, ſed illæ duntaxat, quæ ſiue ſunt primæ, vel ſecundæ, per quas deventum eſt ad citationem; meritò tamen hoc improbatur à *Panorm. n. 27.* reſpectu Iudicis Delegati, quia vitanda eſt jurium correctio, quantum fieri poteſt, cùm ergò jura ſpecificè diſponant, vt ſtemus datæ literarum, ſi plures emanârunt ad Iudices Delegatos, non debemus ab hâc diſpoſitione recedere, ſed ad datam literarum reſpicere, ſi plures fuerint præſentatæ Iudicibus delegatis. Reſpectu tamen Iudicis Ordinarii videntur jura illa antiqua correcta, de quo latè *Panorm.* hic aſſignans diſcrimen inter Iudicem Ordinarium & Delegatum, ac reddens multiplicem cauſam.

Si minùs rationabiliter &c.) Aduerte, quòd in causâ appellationis concurrant quatuor perſonæ. *Appellans, appellatus, Iudex à quo, & Iudex ad quem.* & quisque illorum, ſecundùm quod tangit illum, debet attendere, vt cauſa appellandi ſit rationabilis. Appellans enim debet diſcernere, ne temerè appellet, & remittatur ad Iudicem inferiorem; appellatus (id eſt ille, contra quem appellatur) diſcutiet, an appellationem debeat recipere. *c. Interpoſita.* inf. & *c. Sepè.* ſuprà. Iudex à quo, intelligat, an debeat appellationi deferre, ſi enim non defert appellationi legitimæ, punitur. *c. De priore.* ſuprà. & *l. Quoniam Iudices. C. Eodem.* Si è contra defert appellationi friuolæ, itidem eſt puniendus. *c. Ei, qui. §. Quis etiam. 2. q. 6.* Denique Iudex ad quem, finaliter, & judicialiter fert ſententiam, an appellatio ſit legitima, qui, ſi minùs bene pronunciauerit, poteſt ab eo ſecundò appellari.

Quæres, an ſi appellans dicat ſimpliciter *appello*, & non exprimat ad quem, quis debeat intelligi? Reſpondet intelligi debere Superiorem proximum, quod verum eſt de jure Ciuili, ſecundùm quod appellari non poteſt etiam ad Imperatorem omiſſo medio. *l. Imperator ff. Eodem.* De jure autem Canonico, ſecundùm quod appellari poteſt ad Papam, aut eius Legatum omiſſo medio, poteſt probabiliter dubitari, vtrum non eiusmodi appellans habeat optionem adeundi ad Papam, vel Superiorem proximum, in quo mihi placet affirmatiua.

Cap. LX. Cùm Ceſſante.

Idem in eodem.

S V M M A.

Cùm causâ ceſſante ceſſet effectus, ſtatuit Pontifex, vt ſi Iudex, ſiue Ordinarius, ſiue Delegatus aliquid protulerit, quo executioni mandato alter litigantium grauaretur, & ſano vſus conſilio ab hoc gra-

grauamine deſtiterit; liberè in cauſa cognitione procedat, non obſtante, ſi à grauamine fuerit appellatum, dummodò non ſit ex aliâ causâ ſuſpectus.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus, & paſſim allegatur ad hoc, quòd grauaminis iniuſti ſublatio ſit vnica cauſa finalis appellationis per jura introductæ, ceſſante ergo grauamine, per ſpontaneam Iudicis reuocationem, debet ipſius effectus, ſcilicet appellatio ceſſare, & poteſt idem Iudex inferior in causâ pergere. Vbi etiam nota, quòd per *h. t.* tàm Ordinarius, quàm Delegatus poſſit ſententiam interlocutoriam, & quidquid egit ante ſententiam, reuocare, per quod extenditur. *l. Quod juſſit. ff. De re judic.* illa enim ſolùm loquitur de judice Ordinario.

Cap. LXI. Cùm ſpeciali.

Idem in eodem.

SVMMA.

Ne ſententia excommunicationis feratur ſine præmiſſa commonitione, & ne commonitus fruſtratoriè recuſet Iudicem, aut ab eo appellet. ſtatuit Pontifex cum Concilio. 1. *vt ſi allegârit ſe Iudicem habere ſuſpectum, coram eodem cauſam juſtæ ſuſpicionis aſſignet.* 2. *vt cum aduerſario (ſi aliquem habeat) & Iudice arbitros communiter eligat, qui de ſuſpicionis cauſa cognoſcant, & ſi nequiuerint concordare, aduocent tertium, vt, quod duo decreuerint, robur obtineat.* 3. *vt causâ ſuſpicionis legitimâ coram ipſis infra competentem terminum non probatâ, juriſdictione ſuâ Iudex, qui recuſatus fuit, vtatur; ipsâ verò probatâ legitimè de recuſantis aſſenſu perſonæ idoneæ negotium committat recuſatus, vel ad Superiorem tranſmittat.* 4. *Si verò taliter appellantis exceſſus euidentiâ rei, vel ipſius confeſſione, aut alio modo legitimo fuerit manifeſtus, non eſt prouocationi eiuſmodi deferendum.* 5. *ſi exceſſus dubius exiſtat, appellans cauſam probabilem appellationis exponat, id eſt talem, quæ ſi foret probata, deberet legitima reputari; & tunc ſi habuerit aduerſarium, infra terminum conſideratis circumſtantiis ab eodem Iudice moderandum, appellationem proſequatur, quam ſi non proſequatur, Iudex procedat. Nullo autem aduerſario comparente, & appellationis causâ coram Superiore probatâ, idem Iudex ſuperior procedat; ſi verò appellans in probatione defecerit ad Iudicem à quo appellauit, eumdem remittat.* 6. *denique non vult Pontifex has conſtitutiones ad Regulares extendi contra ſuas ſpeciales obſeruantias.*

EXEGÊSIS.

Fruſtratoriæ recuſationis, vel appellationis.) Not. I. Nos ſæpius ad hoc *c.* diſtuliſſe recuſationis materiam. Eſt autem recuſatio appellationi affinis, quia ſicut per hanc receditur ab audientiâ, ita per illam. *c. Secundò requiris. de appell. c. Quod ſuſpecti. 3. q. 5.* Eſt verò *recuſatio, juriſdictionis, vel audientiæ, causâ ſuſpicionis propoſitâ declinatio. d. c. Quòd ſuſpecti. c. Suſpicionis. de off. Deleg. Nam quodammodo naturale eſt ſuſpectorum Iudicum inſidias declinare, & inimicorum judicium ſemper velle refugere.* Vt ait *d. Canon. Sicut verò per c. Sacro. de ſent. excomm. ex eodem Concil.* deſumptum, prouiſum fuit, ne Prælati aliquem excommunicent ſine competenti monitione præmiſsâ, per quod præiudicatur ſubditis, ita per hanc prouidet Prælatis, ne ſubditi illorum examen fruſtratoriâ recuſatione, vel appellatione declinent.

Nota II. Duplicem differentiam reſpectu recuſationis inter jus Canonicum, & jus ciuile. 1. De Iure Canonico non poteſt per hunc textum Iudex recuſari ſine juſtâ causâ aſſignatâ, & probatâ, oportet enim, vt cauſa juſta ſuſpicionis proponatur coram Iudice recuſato, & poſtea probetur coram arbitris eligendis, vt ſequitur in *t.* & concordat *c. Secundò requiris.* ſuprà. Secus eſt de Iure Ciuili, non enim neceſſe eſt, cauſam probare. *l. Cùm ſpecialis, & l. Apertiſſimi. C. De jud.* & ibi communiter *DD.* cum *gl. ibid. Verb. Libello*, quem ſequitur *Bald. ib. n. 7.* cum aliis, qui tenent nec exprimendam quidem eſſe cauſam, ſed ſufficere allegationem ſuſpicionis in genere, dummodò recuſans præſtet juramentum de calumniâ, quod loco probationis eſt, cùm quilibet jurans præſumatur memor eſſe ſuæ ſalutis, juxta *gl. in d. l. Apertiſſimi. Verb. Recuſare.*

2. Secundùm jus Canonicum non ſolùm Iudex Delegatus, ſed Ordinarius quoque, etſi ſit Epiſcopus poteſt recuſari. *c. Si quis contra Clericum. de foro compet.* de jure autem Ciuili Ordinarius regulariter recuſari non poteſt ad eum effectum, vt remoueatur tanquam ſuſpectus, ſed ſi aliqua ſuſpicionis ſubſit cauſa, adjunctus ei dandus eſt. *Auth. ſi verò contigerit. C. de jud. gl. in d. l. Apertiſſimi. eodem. Bart. & Iaſon. ibidem.* Vnde bene infert *Gail. l. 1. obſ. 33. n. 1.*

Iudices, & Aſſeſſores Cameræ Imperialis recuſari non poſſe, etſi hoc aliquando tentatum ſit, ſed fruſtra, quia ſunt Iudices Ordinarii à lege Imperii juriſdictionem habentes. Sed neque totum aliquod Collegium, aut Senatum recuſari poſſe, ſentit *Bald. in l. Hoc modo. ff. De Condit. & demonſtrat.* Videtur enim fraus præſumenda in eo, qui omnes ſapientes Ciuitatis tanquam ſuſpectos recuſat, etſi alij contrarium teneant, maximè quando caput ſuſpectum eſt. de quo *Boërius deciſ. 269.*

Commiſſarios, qui vigore ordinationis Cameræ ab Imperatore impetrantur, rectè ob ſuſpicionem recuſari, quia non habent juriſdictionem, niſi delegatam, ex communi tradit *Gail. loc. cit. n. 2.* niſi delegatio facta ſit à Principe cum clauſulâ, remotâ

recuſatione. Idem à fortiori tenendum de Commiſſariis datis ad examinandum, & recipiendum teſtes, quia & ipſi ſunt Delegati, & omnis victoria in probationibus conſiſtit, & multum refert habere ad illas diſcutiendas Commiſſarios omni exceptione maiores, qui ſi recuſentur non ad arbitros, ſed ad dantem recurritur, quia jura, quæ ad arbitros remittunt, loquuntur de Delegatis ad totam cauſam, vt aduertit idem *Gail. n. 6.*

Coram eodem cauſam juſtæ ſuſpicionis &c.) Nota I. Recuſationem Iudicis tam Ordinarij, quàm Delegati ſecundùm Canones ex multis cauſis fieri, puta propter inimicitiam, affinitatem, familiaritatem, imperitiam juris, magnitudiné cauſæ &c. prout not. *Iaſon. in d. l. Apertiſſimi. n. 7.* vbi 12. cauſas recuſationis recenſet; idem agit pleniſſimè *Maranta p. 6. 1. De appellat. n. 26.* Omnes autem cauſæ, quæ repellunt teſtem multo magis repellunt judicem, imò minor ſuſpicio ſufficit in Iudice, quàm in teſte, quia faciliùs eſt invenire alium Iudicem, quàm alium teſtem & quandoque Victoria totius cauſæ in vnico teſte, propter alia quædam adminicula conſiſtit. *gl. in c. Cùm R. Canonicus. de off. Deleg. Iaſon in d. l. Apertiſſimi n. 7.*

Nota II. Etſi *gl. v. juſtæ ſuſpicionis.* innuat, dubium eſſe, an cauſa ſit juſta, ſi non eſt jure expreſſa; meritò tamen aſſerit *Panorm. n. 7.* (quamuis non video, quomodo ex gl. id colligat) Judicem poſſe recuſari etiam ex causâ jure non expreſsâ, quia cauſæ ſuſpicionis non potuerunt de facili omnes exprimi. *l. Non poſſunt. ff. De arbitr.* ſed judex, vel arbiter eam cenſet juſtam, vel iniuſtam ſecundùm alias cauſas in jure expreſſas, vt puta, ſi cauſa nunc propoſita eſt efficacior, vel ſimilis cauſæ in jure expreſſæ, de ſimilibus enim ad ſimilia procedendum eſt. *d. l. Non poſſunt.*

Nota III. Vt legitimè fiat recuſatio, non verbis, ſed ſcripto fieri debet, quia æquiparatur interlocutoriæ, à quâ in ſcriptis appellandum eſt *c. Cordi. de appell. in 6.* proinde libello opus eſt, qui Iudici, ſi præſens eſt, exhiberi debet, ſecus ſi abſens ſit. *l. Fin. C. De jud.* Eſt autem effectus recuſationis, vt poſt eum Iudex in causâ ſuperſedere, nec ad vlteriora procedere debeat; aliàs proceſſus erit ipſo jure nullus, de quâ tamen nullitate variant *DD.* vt videre eſt apud *Gail. l. c. n. 11.*

Nota IV. Cùm exceptio recuſationis ex communi ſit declinatoria, iuxta *DD. in d. l. Apertiſſimi.* & in *c. Poſtremò,* & *c. Secundò requiris.* ſuprà, necnon *c. Iſtud ipſum.* ante litis conteſtationem proponi, & omnium prima eſſe debet, ne videatur quis in Iudicem conſentire, vel eum recipere per *t. in l. Fin. C. de except. l. Etſi ſuſceperit. in princ. ff. de judic.* Quod tamen limita 1. Vt non procedat, quando cauſa ſuſpicionis poſt litis conteſtationem ſupervenerit, quia quæ de nouo emergunt, nouo habent opus remedio, *l. De at. §. Ex cauſa. ff. De interrog. act. l. 1. ff. De ventr. inſpic. gl. in c. Inſinuante. de off. Deleg.* in judicio tamen ſummario, vel Principis ſupremo hæc exceptio debet reſtringi, aut penitus amputari, per *Clem. Sæpe. de Verb. ſignific.* & per notata *Bart.* & *DD. in l. Nulla. C. De Procurat.* Limita 2. Si cauſa ſuſpicionis extiterit quidem ante litis conteſtationem, ſed pars eam ignorabat, tunc itidem valebit recuſatio facta poſt litis conteſtationem, vt tradit *Iaſon l. c.* & probat ratio, quia juſta ignorantia excuſat.

Arbitros communiter eligat &c.) Nota I. Si quis Iudicem recuſet, vtraque pars vnà cum Iudice ſi ad inſtantiam, vel recuſans, & recuſatus, ſi abſque adverſario Iudex ex officio procedat, communiter arbitros eligere debent eo modo, vt dicitur in textu. Coram quibus cauſa recuſationis in libello recuſatorio expreſſa, probari debet. In cuius probatione, ſi recuſator defecerit, aut cauſa fuerit illegitima, ad Iudicem recuſatum remitti debet, prout in appellationibus ab interlocutoriâ, quibus recuſationes comparantur. Si autem probata fuerit, de conſenſu recuſatoris, idoneæ perſonæ, aut Superiori, committenda eſt.

De jure autem Ciuili omiſſo articulo ſuſpicionis in ipsâ causâ principali arbitri procedunt, *d. l. Fin. C. De judic.* In qua juris vtriuſque diverſitate rectè admonet *Gail. n. 15.* Si de conſuetudine non appareat, in terris Imperij, & foro Seculari Ius Ciuile, in foro eccleſiaſtico, & terris Eccleſiæ Ius Canonicum obſeruandum iuxta generalem doctrinam *gl.* dicit tamen *Gaill.* quòd communis Iudiciorum vſus expreſſionem cauſæ requirat, & Jus Canonicum obſeruet, quod arbitri tantùm de causâ ſuſpicionis cognoſcant.

Nota II. A ſententiis horum arbitrorum appellari poſſe, quia ſunt arbitri Iuris, & ex neceſſitate eliguntur, ſuccedúntque in locum Iudicis recuſati. *d. l. Apertiſſimi. d. l. Cum ſpeciali.* & *d. l. Fin. de jud.* vbi communiter *DD.* Appellatur autem ad Superiorem Iudicis recuſati, vt ſi Delegatus Principis ſit recuſatus, ad ipſum Principem appellandum eſt ab arbitris, ſi ſit Subdelegatus, ad Subdelegantem, ita *Bald. in d. l. fin.* & alij.

Nota III. A Iudice duntaxat ſuſpecto, ſi non grauet, non poſſe appellari, quia licet ſit ſuſpectus, non tamen ideò grauat, grauamen autem eſt immediata cauſa appellationis, vt diximus in *c. Vt debitus.* ſuprà. Quod diſſentiente licet *Innoc.* pro indubitato habet *Panorm, n. 6.* Neque obſtat, quòd in textu ſignificatur eum, qui non eſt commonitus, habere vtrumque remedium, quia hoc non intelligitur ex eâdem, ſed diversâ causâ ſcil. vt recuſet propter ſuſpicionem, & appellet propter grauamen, quâ ratione etiam intelligi debet *t.* in *c. Quoties Epiſcopi. 2. q. 6.* licet *gl.* aliter ibi ſentiat. Si autem Iudex nolit admittere legitimam recuſationem, poteſt ab eo appellari. vt in *c. Super quæſtionum. in fin. de off. Delegat.*

Porrò commonito ad appellationis obſtaculum &c.) Eſt hæc altera huius Decretalis pars, quæ non concernit recuſationem, ſed appellationem, neque continet aliquid, quod ex dictis non ſit planum. De illo, quod in fine dicitur, Pontificem nolle, vt hæ duæ Conſtitutiones ad Regulares contra ſpeciales ipſorum obſeruantias extendantur, ſatis diximus in *c. Ad noſtram. ſuprà.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. LXII. Cùm cauſam.

Honorius III. Decano, Cancellario, & Cantori Linconienſi.

S V M M A.

Cùm inter Abbatem de Valle S. Ioannis, & Priorem de nouo loco, verteretur quæſtio ſuper quâdam Eccleſiâ, & Procurator Prioris proponeret, ſe coram Subdelegatis inducias ad proponendum exceptiones dilatorias petiiſſe; quia Advocatus errore de poſſeßione Eccleſiæ controuerſæ aliquid petitioni Prioris contrarium reſpondit, (quem tamen errorem eâdem die idem Procurator reuocauit) Iudices verò per eiuſmodi erroneam Aduocati reſponſionem litem conteſtatam credentes ad receptionem teſtium alterius partis proceßerunt: Re ad ſe per appellationem delatâ mandat Pontifex, cùm per eiuſmodi reſponſionem lis conteſtata non fuerit; vel quod Delegati teſtes receptos à Subdelegatis Subdelegatorum ſuorum approbauerint, cùm non niſi Delegatus à Principe cauſam alii valeat delegare, quidquid poſt appellationem factum eſt, dummodò hæc in appellatione expreſſa fuerint, irritum declarari & inane.

E X E G E S I S.

Litem conteſtatam fore credentes &c.) Nota I. Ex hoc textu poſſe deſumi, quod ad litis conteſtationem non requiratur ſolemnis interrogatio Iudicis, aut Actoris, ſed ſufficit de Iure Canonico reſponſio ad libellum etiam facta per Advocatum, approbante reo, ſiue parte, Advocatus enim iſte videtur reſpondiſſe ad libellum Iudice non interrogante.

Nota II. Confeſſionem Advocati præiudicare Clientulo, niſi illam, tanquam erroneam revocet; Neque neceſſe eſt in tali revocatione aliter probare errorem, ſecus eſt in revocatione Confeſſionis propriæ, vel Procuratoris, quia tunc eſt neceſſe probare errorem, vt in *c. Fin. de Confeſſis. & l. Error. C. De iur. & facti ignor.* Ratio eſt, quia Advocatus non habet mandatum ad confitendum; ideò ſufficit nuda partis revocatio.

Nota III. Solum Delegatum Principis poſſe alteri cauſam delegare. Delegatus autem inferioris à Principe non poteſt delegare, ne ſequatur proceſſus in infinitum, & quiſque recuſet onus judicandi. Excipe cum *gl.* niſi quis etiam ab inferiori delegatus, ad univerſitatem cauſarum ſit Delegatus, talis enim poteſt ſubdelegare, vt Officialis, vel Vicarius Epiſcopi.

Cap. LXIII. Dilecto.

Idem Decano & Theſaurario, & P. S. Petri Canonico Zamorenſi.

S V M M A.

Cum D. Presbyter ſuper receptione ſuâ in Salamantinâ Eccleſiâ, executorias impetrâſſet, & ex parte Capituli allegaretur, in dictâ Eccleſiâ eſſe certum numerum Canonicorum juramento firmatum, de quo in literis ad eos directis mentio non fiebat, ideóque non per eas debere contra ipſos procedi, & ne id fieret, ad Papam appellâſſent, Reſcribit Pontifex, etſi de his ita geſtis coram Auditore à ſe aßignato conſtiterit, quia tamen non conſtitit, quòd propter exceptionem huiusmodi non admiſſam, aliâmue legitimam fuerit appellatum; ideò ſe mandare, vt ſi his nouis Delegatis conſtiterit præfatam exceptionem de certo numero Canonicorum, vel alias legitimas exceptiones ab executoribus non admiſſas, ideóque partem Capituli appellâſſe Executorum proceſſum denunciens irritum, & inanem.

E X E G E S I S.

Dummodò hæc in appellatione ipſa &c.) Videatur, quòd, etſi Capitulum non appellâſſet, propter repulſam exceptionem de literis ſubreptitiis, nihilominus proceſſus Executorum potuerit, ac debuerit à Pontifice irritus declarari, literæ enim ſubreptitiæ ad beneficia ſunt ipſo jure nullæ, vt communiter traditur in *c. 2. Ad audientiam. de reſcript. & c. 1. & 2. De filiis presbyterorum in 6.* debebat ergò Pontifex proceſſum declarare nullum, deficiente licèt facultate appellationis. Sed reſpondetur cum *Io. Andr. & Panorm. n. 6.* cùm Capitulum per viam appellationis receſſerit, ab Executoribus ipsóque Delegato, debuit appellationem juſtificare oſtendendo, quòd propter non admiſſam exceptionem de certo numero Canonicorum appellationem interpoſuerit, non autem probando ſententiæ nullitatem, quæ ad formalitatem appellationis non pertinet.

Quare notandum eſt, quòd appellans à ſententiâ nullâ non obtineat in causâ appellationis probando ſententiæ nullitatem, niſi juſtificet appellationem, probando eam legitimè ob exceptionem non admiſſam fuiſſe interpoſitam. Si quis autem ſuccumbat in causâ appellationis, poterit poſtea coram ſuo Iudice proſequi nullitatem, juxta. *c. Licet, de ſent. excom. in 6.* & *gl. ib.* Cùm igitur in *h. c.* Capitulum non aliter proceſſerit, quàm per viam appellationis, nec ſententiæ allegârit nullitatem, meritò Pontifex proceſſum Executorum non ex alio capite, quàm legitimæ appellationis (ſuppoſitâ eius formalitate) irritum denuntiari mandauit.

Cap. LXIV. Nicolao.

Idem, S. Andreæ Archidiacono, & M. I. Canonico de Melten.

S V M M A.

Cùm Monachus E. in controuerſia contra Nicolaum militem coram Cardinali Delegato, Monaſterii Procurator quidem eſſet conſtitutus, ſed non niſi ad impetrandum, & contradicendum, miléſque ſuppli-

ſupplicaret, vt contra Monachos, tanquam contumaces procederetur; Mandat Pontifex, quatenus ſi conſtiterit dictos Monachos appellationi ſuæ proſequendæ certum terminum præfixiſſe, ſed ſufficientem Procuratorem non miſiſſe, milite ipſum perſonaliter proſequente, ipſos in expenſas à tempore appellationis factas militi condemnari.

EXEGESIS.

Quando cauſa ex ſui naturâ eſt in Curiâ Romanâ, per appellationem legitimam, non ſufficit mittere Procuratorem ad contradicendum, impetrandum Iudicem, aut commiſſionem in partibus, ſed oportet mittere Procuratorem cum poteſtate ad appellationem plenariè proſequendam. Dicitur autem cauſa eſſe in Curiâ, non ſolùm ex eo, quòd terminus illi proſequendæ præfixus eſt, ſiue à Iudice, ſiue à parte, ſed quando recepta eſt, & approbata à parte, de quo diximus *c. Sæpè contingit.* ſuprà. & pluribus proſequitur *Panorm. hic à n. 6.*

Cap. LXV. Sua Nobis.

Idem Epiſcopo Mantinenſi, & P. Canonico Tuſcanenſi.

SVMMA.

Cùm inter duos tutores, & quoſdam alios controuerſia ſuper quâdam pecuniæ ſummâ verteretur, & pars altera poſt ſententiam definitiuam bis per Iudices Delegatos à Sede Apoſtolicâ confirmatam, poſtquam jam ſemel, & iterum appellauerat, tertiò vocem appellationis emiſiſſet, & Pontifex ſuper hâc tertiâ appellatione Cardinalem vtrique parti dediſſet Auditorem: iſque interlocutus fuiſſet, non potuiſſe illos tertiò appellare, Pontifex Delegatis his dedit in mandatis, vt in negotio ipſo nequaquam procedere attentarent.

EXEGESIS.

Quâ ratione non liceat tertiò appellare diximus. *c. Directa.* ſuprà, ſed obiicit *gl. hic, c. Quoties. 2. q. 6.* vbi dicitur, *quoties putauerint ſe grauari, ad Romanam Sedem appellent*, & reſpondet illud, *quoties* hic idem eſſe, quod ſecundò, & non vltrà, ſæpè enim verbum reſtringi iuxta ſubiectum, videlicet materiam *c. Placuit. d. 18. c. Quod dic. d. 75.* & in aliis juribus. Magis placet, quod reſpondet *Panorm. n. 7. c.* quoties intelligendum propriè, ſed verificari in diverſis grauaminibus, nam ſi quis milleſies grauaretur in eâdem causâ, poteſt appellare, vt in *d. c. Directa.*

Cap. LXVI. Dilecti filii. III.

Idem M. G. Archidiacono & Officiali Lemouicenſi.

SVMMA.

Cùm Prior, & Conuentus de Lacu Rubeo Papæ demonſtrâſſent, ab aduersâ parte, omiſſo Diœceſano Epiſcopo fuiſſe ad Archiepiſcopum appellatum, ad quem fuerat gradatim appellandum, hâcque exceptione ab Officiali Archiepiſcopo non admiſſâ, ad Pontificem appellâſſent, mandat Pontifex vt ſententias poſt huiuſmodi appellationem latas Delegati denuncient penitus non tenere.

EXEGESIS.

Ad quem gradatim fuerat appellandum &c.) Regula enim communis eſt, vt omiſſis mediis, ſiue Iudicibus immediatis non poſſit regulariter appellari ad ſuperiorem mediatum tam de jure Canonico per hunc textum, & *c. Romana. §. Ab Archidiaconis. in 6.* quàm de jure Ciuili. *l. Imperatores. ff. De appellat.* Excipit *gloſſa* quatuor ſequentes Caſus. I. Quando pars adverſa facit oppoſitum, appellando v. g. ad Archiepiſcopum omiſſo Epiſcopo, & altera non excipit de prohibitione juris; Regulariter enim, quod poteſt facere conſuetudo, poteſt operari conſenſus, ſiue pactum tacitum, vel expreſſum, licèt non per omnia, iuxta *Bart. in l. Omnes populi. ff. de juſt. & jure.*

2. Quando conſuetudo introducit talem appellationem, de quo eſt *t. in d. c. Romana. §. cit.*

3. Si appelletur à Subdelegato, cui fuerit commiſſa tota cauſa à Delegato ad univerſitatem cauſarum, appellari debet ad primum Delegantem, ſi autem appelletur à Delegato tantùm, ſemper de jure appellandum eſt ad proximum Delegantem, quod *gl.* firmat pluribus vicibus.

4. Illud generale eſt, quod ad Papam poſſit appellari omiſſo medio, propter plenitudinem poteſtatis. *c. Qualiter. 2. q. 6.* & pluribus *cc.* ibidem. Extra *gl.* ſequentes caſus addit *Panorm.* videlicet

5. Ad Legatum Papæ, ſecundùm communem poteſt appellari, omiſſis mediis in eius legationis diſtrictu, *arg. c. 1. De officio Legati.*

6. Si Archiepiſcopus conveniat ſubditum Epiſcopi coram Epiſcopo, tunc enim non debet ad eum appellari, ne ſit Iudex in ſuâ causâ.

7. Si Epiſcopus litiget coram arbitris contra Subditum ſuum, juxta *c. Si Clericus 11. q. 1.* tunc appellatur ad Papam, vt not. *gl. in c. Ab arbitris. de off. Deleg. in 6.* quamuis dici queat, cùm iſti ſint arbitri juris, Superiorem immediatum eſſe Papam.

8. Si concurrat juriſdictio mediata, & immediata, vt ſi appelletur ab aliquo Iudice, qui ſit ſubditus Epiſcopi, vt Plebanus, aut Prælatus aliis inferior, nam Subditus Epiſcopi non facit gradum cum Epiſcopo, ſed ambo concurrunt, juxta *gl. in c. Cùm ab eccleſiarum & in c. Cùm paſtoralis de off. ordin.* vndè hoc caſu appellari poteſt ad illum Superiorem, vel ad ipſum Epiſcopum, prout voluerit, appellans.

9. Denique, vbi medium eſt quocunque modo ſublatum; vt ſi Iudex immediatus ſit hæreticus, excommunicatus, ſuſpenſus, captiuus &c. fa. *c. Si iu. eni. de off. Deleg. in 6.*

Cap.

Cap. LXVII. Ex parte.

Gregorius IX. Magiſtro Scholarium H. & G. de Rupe, Canonicis S. Audoniani, Morinenſis Diœceſis.

S V M M A.

Cùm Domina de Colb vidua ab aliâ Nobili de Bellebron ſuper terris quibuſdam nomine filiorum ſuorum fuiſſet tracta in cauſam, ipſáq; exciperet, nec res, nec filios ſub ſuâ tutelâ permanere, quòd ad ſecunda vota tranſiens, tutrix eſſe deſierit; hâncque exceptionem Iudices negligerent, re ad ſe per appellationem delatâ, Pontifex, poſt appellationem attentata reuocari, & propoſita hinc inde audiri mandauit.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc, quòd ſi Iudex appellationẽ neglectâ procedit ad vlteriora, licèt expreſsè eam non repulerit, poſſe ab eo appellari per hunc textum.

Cap. LXVIII. Intimâſti.

Idem, Magiſtro, & Fratribus domûs Morinenſis.

S V M M A.

Cùm in quâdam causâ Hoſpitalariis ignorantibus, neque factâ eis copiâ de inquiſitionis proceſſu, Iudices relationem ad Papam transmiſiſſent: ſignificat Pontifex non rectè factum, litigatoribus apud acta relationis, ſeu conſultationis exemplum edi debere.

E X E G E S I S.

Ad nos recuſationem transmiſiſſe &c.) Nota I. Relationem eſſe appellationi affinem, nam vt poſt appellationem nihil eſt innouandum, ita nec relatione ad Superiorem factâ. Eſt autem relatio *Iudicis competentis de iure ob difficultatem, vel eius ambiguitatem ad Papam, vel Principem miſſa conſultatio*, ſumitur ex textu *c. Si quid in Eccleſiâ. 2. q. 7.*

Nota II. Relationem locum habere, cùm vel in caſu controverſo jus nihil exprimit, vel ſi exprimit quidem, eſt tamen propter diverſas interpretationes dubium; aut ſibi ipſi contrarium. *c. Paſtoralis. de fide inſtrum. c. Literas. de reſtit. ſpoliat.* Fieri autem debet ante ſententiam definitiuam in ſcripto, proceſſu coram Iudice habito, dubitationis articulis, & juribus, quæ illum perplexum faciunt, inſertis, iuxta *ſpecul. in §. Qualiter. t. de relat.* Vnde & partibus copia relationis eſt edenda, vt ſi cui fortè minùs plena videatur, refutatorios preces poſſit offerre. *l. 1. §. ff. h. t. & l. 2. C. eodem.* quod fieri debere aſſerit Pontifex in *h. t.* & ob copiam relationis hoſpitalariis non editam, pro ipſis reſcribit.

Nota III. Hodie relationes iſtas ante ſententiam eſſe inhibitas, voluit enim Iuſtinianus perfectè cauſam examinari à Iudicibus inferioribus, & executioni tradi, niſi ab eâ appelletur. *Authent. Nouo jure. C. De relat. Caſius in h. t. ff. n. 24.* Relationes diſtinguit in duo genera, vnum eſt illud, quod jàm explicauimus, alterum dicit Conſultationem appellari quæ eſt deliberatio, ſeu ſententia, quam Princeps, ad quem appellatum eſt, eum Conſilio ſuo collocutus, dixit. Sed non apparet, quâ ratione hoc modo explicata conſultatio dicatur relatio, ſententia enim Principis, quam poſt deliberationem eum Conſilio habitam pronunciauit, ſupponit relationem, non autem eſt relatio, deinde relatio fit à judice inferiori, ſententiâ autem eiuſmodi fertur à Superiore, ſiue Iudice appellationis. Id damus *Caſio*, relationes has ante ſententiam non eſſe ſublatas de jure Canonico, ed Conſultationes, ad quas Pontifices in jure Canonico frequenter dicunt ſe reſpondere, non ſunt ſententiæ ipſorum, ſed quæſtiones Conſilii, aut voluntatis; & mandati requirendi cauſà ab Epiſcopis, aliiſque Sedi Apoſtolicæ propoſitæ.

Cap. LXIX. Significante.

Idem, Archiepiſcopo, Archidiacono, & G. Canonico Turonenſi.

S V M M A.

Cùm inter Aurelianenſem Epiſcopum, & Capitulum Magdunenſe lis eſſet, Capitulo prætendente, Carnifices (intellige Laniones olim ita dictos) non debere carnes vendere, niſi in ipſius ſtallis, & Epiſcopum coram Delegatis Papæ, ſuper hoc conuenirent, illorúmque officium implorarent, quòd Epiſcopus poſt citationem in aliis ſtallis (id eſt macellis) carnes vendi feciſſet. Sed Epiſcopo replicante, litem ſuper hoc negotio non eſſe conteſtatam, neque debuiſſe Iudices diem ad litigandũ ex conſenſu partium præſtitutum præuenire, cùm verò Iudices ſuper his eum non audirent, ad Papam appellauit, & intra annum ad proſequendam appellationem Procuratorem miſit. Qui, vt creditur, circumuentus contra prohibitionem Epiſcopi, literas ad Iudices ſuſpectos impetrauit, Epiſcopus autem his vti nolens petiit, non obſtante lapſu anni ad proſecutionem appellationis admitti; ac impetrauit, vt Pontifex mandaret, ſi de præmiſſis conſtiterit, reuocari in priſtinum ſtatum, quidquid poſt hujuſmodi appellationem fuerit attentatum, & juxta priores literas in negotio procedi.

E X E G E S I S.

Colligitur ex hoc textu, quòd lite pendente non debeat reus prohiberi vti jure ſuo non improbato à lege, licèt illud jus ſit contra intentionem actoris, ſeu juris deducti in judicium, ſa. *c. 1. Vt lite pendente.* Sed neque dilatio data de partium conſenſu, poteſt ſine causâ reuocari alterâ parte invitâ.

uitâ. Denique aduerte Procuratorem, ſi excedat limites mandantis, vel illos violet, aut non pareat inhibitioni, præbere juſtam cauſam appellandi, neque taliter geſta valere.

Cap. LXX. Interpoſita.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex. 1. *Non ſufficere appellanti probare, quòd ex cauſa probabili prouocet, ſi eum non doceat eſſe verum, niſi hoc ſe offerens probaturum, non fuiſſet admiſſus.* 2. *ſi appellatio non fuerit recepta, nec approbata à parte, poteſt appellans ſuper proſecutione appellationis per ſe, vel per procuratorem ad impetrandum, & contradicendum conſtitutum literas impetrare, licèt altera pars judicium ſuper hoc apud Sedem Apoſtolicam recipere ſit parata.* 3. *ſi appellationis cognitio nondum eſt alteri delegata, appellans, qui id petit, ad judicem à quo prouocauit, de jure remittitur, contradictione partis alterius non obſtante; eſt tamen in expenſis aduerſario, quas propter hoc fecit, condemnandus.* 4. *denique, ſi quis paratus eſt probare grauamen, propter quod appellauit, & pars aduerſa ſe contumaciter abſentat, poteſt ſuper hoc procedi, etiam lite non conteſtatâ in ipſo appellationis articulo, vel causâ principali.*

EXEGESIS.

Hoc ſe offerens probaturum, &c.) Nota I. quòd ex ſolâ reiectione exceptionis quantumuis legitimæ non juſtificetur appellatio, niſi coram Iudice ad quem, probetur eſſe vera. Neque ex eo ſolo Iudex à quo, grauat, quòd exceptionem probabilem non admittat, poteſt enim putare, illum fortaſſis eſſe falſum, ideò vt præſumatur grauamen, debet expectari, donec probetur veritas ipſius. *Innoc. in cap. Poſt electionem. de conceſſ. Prabend.* docet, ſi exceptio eſt modici præjudicii, poteſt eam Iudex ex leui præſumptione repellere, ſi verò eſt magni præiudicii, non debet id facere ſine præſumptione.

Nota II. ex *Panorm. n. 4.* cauſam, cur ſola repulſio legitimæ exceptionis non juſtificet appellationem, id autem faciat probationis oblatio, ſi reiiciatur, hanc rectè aſſignari, quia cùm Iudicis ſit compeſcere malitias litigantium. *c. Finem. de dolo, & contum.* poteſt moueri ex juſtâ causâ ad exceptionem repellendam, quia vel judicat improbabilem, vel falſam. Nam ſæpè exceptio eſt in ſe legitima, & tamen falſa, vt ſi quis excipiat contra actorem, quòd ſit excommunicatus, qui in veritate non eſt excommunicatus, ideò ex ſolâ reiectione non probatur grauamen, donec coram Iudice ad quem probetur exceptionis veritas, & ex illâ appareat Iudicem à quo, grauâſſe.

Si verò excipiens in continenti ſe offerat ad probationem exceptionis, Iudex non habet excuſationem grauaminis, quia præſumpta malitia contra excipientem probatur ex oblatâ probatione in continenti, in morâ enim modici temporis non eſt magnum damnum. *l. Si debitori. ff. de judic.* Quia igitur Iudex reiiciens oblationem probationum ſe iniquum oſtendit ipſo facto, ideò ſufficit hoc ſolum probare ad juſtificationem appellationis, etſi non probetur veritas cauſæ.

Nota III. Per probationis oblationem non ita indifferenter juſtificari appellationem, quin aliqui caſus excipiantur, quos aſſignat *Panorm. n. 5. & 6.*

1. Fallit in appellatione extrajudiciali, quia non tenetur pars recipere probationes alterius partis, cùm non ſit Iudex, ad cuius officium hoc pertinet.

2. Quando appellatur in abſentia Iudicis, cùm eius præſentia haberi non poteſt; vbi enim nullus eſt; qui oblationem recipit, fruſtra allegatur eius rejectio.

3. Quando offertur probatio contra rei euidentiam, vt ſi quis velit probare Titium viuere, de quo notoriè conſtat eſſe mortuum, notoria enim non debet Iudex pati ad judicium deduci. *c. Quoniam. de fil. presbyt.*

4. Quando offertur probatio eo tempore, quo Iudex non tenetur eam recipere, de quo vide plura apud eundem *Panorm. in c. Ex parte. de teſtibus.* Vnum tamen tene menti, vt idem monet hîc *n. 6.* quòd oblatio probationis juſtificet appellationem dumtaxat, quoad deuolutionem cauſæ, non autem, vt exceptio habeatur pro probatâ in præiudicium partis aduerſæ, quia iniquitas Iudicis non debet nocere parti, *nemo enim debet alterius odio prægrauari. de Reg. juris in 6.* in quo conſentiunt *DD. hîc.*

Eidem quoque permittitur &c.) Nota I. quòd ſola approbatio appellationis facta per Iudicem, vel partem faciat cauſam eſſe in Curiâ, ita vt ibi tractetur, licet terminus non fuerit præfixus per Iudicem, ſeu partem ad appellationem proſequendam, & ſiue appellatus eam proſequatur perſonaliter, ſiue per procuratorem, tenetur appellans iidem appellationem in Curiâ proſequi.

Nota II. Ex *Innoc. hîc*, quem ſequitur Panorm. Appellantem inuito appellato poſſe cauſam proſequi in Curiâ, ſi appellatio eius non eſt recepta. Textus enim non dicit hoc ipſum non poſſe, ſed ſolùm, quòd ipſi permittatur impetrare literas; poteſt ergo non vti hâc permiſſione in fauorem ſuum factâ, *arg. l. Non quidquid. ff. De judiciis.* & *c. Conſuluit. de off. deleg.* Neque appellatus poteſt contradicere, quia judicium redditur in initium. *c. Intelleximus de jud.* & imputet ſibi, quòd appellationem priùs non receperit.

Ad petitionem eiuſdem &c.) Nota per hunc textum poſſe appellatorem renunciare appellationi, re integrâ; non poſſe autem id facere in præiudicium appellati, re non ampliùs integrâ exiſtente. *l. Si quis libellos. C. h. t.* quæ lex eſt Canonizata. *§. Si quis 2. q. 6.*

item

item *l. Ampliorem C. Eodem.* vbi communiter *DD.* quia appellatio hoc caſu facta eſt communis. Sed obiicit *Panorm.* argumentum non leue contra textum, qui non permittit renunciare appellationi, ſi cauſa jam ſit alteri delegata. Sola autem delegatio alteri facta non facit rem deſinere eſſe integram, cùm nihil videatur adhuc geſtum eum appellato, ergò per hoc non tollitur facultas renuntiandi.

Quà in re omiſſâ ſatis intricatâ *Panorm.* diſtinctione (etſi illam ipſe clarã exiſtimet) præſtat inhærere ſupradictæ communi ſententiæ Legiſtarum, pro quâ *Joan. Andr.* refert *Guidonem de Suzaria* in *dict. im legẽ Ampliorem C. Eodem.* neque improbat in additionibus ad *Specul. h. t. §. In quibus. Verſu 34.* etſi hic aliter v. deatur ſenſiſſe. Negamus enim poſt delegationem appellationis conſequendæ alteri factam, rem ad huc manere integram, cùm per illam jam aliquid agatur cum appellato, quarenus ad inſtantiam appellantis coram eiuſmodi Delegato comparere, & reſpondere jubetur, non eſt igitur ampliùs integrum, quod hâc ſaltem ratione eſt cœptum, vt vigore huius textûs reſilire, & appellationi renuntiare non liceat.

Lite non conteſtatâ &c.) Etſi regulariter neceſſaria ſit litis conteſtatio, in hoc tamen caſu, ad compeſcendam Iudicis iniquitatem, & contumaciam litigantium, rigor iſte remittitur. Quæres, quando pars ſe abſentans, alterâ parte volente probare gravamen coram Iudice appellationis, cenſeatur contumax? Reſpondent *DD.* quòd eiuſmodi pars cenſeatur contumax quoad hunc effectum, ſiue fuerit citata ab homine, ſiue à lege, vt in *c. 1. De elect. in 6.* ſiue ex præfixione termini ad proſequendam appellationem, iuxta *c. Sæpè.* ſuprà. Addit *Hoſt.* hic, quòd abſente appellatore poſſit appellatus in vltimo menſe anni proſequi appellationem, iuxta *c. Ei qui. §. Appellato. 2. q. 6.* neque neceſſe eſſe, vt appellator citetur in partibus, ſufficere enim, ſi citetur in Curiâ, ne fortè propter locorum diſtantiam interim elabatur menſis, vnde jura ſolùm jubent *h. c.* appellatorem requiri, non autem citari, *fa. d. §. Appellatore. & Auth. ei qui, C. De temp. appellat.*

Cap. LXXI. Inquiſitioni.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, quòd, quoties clauſula, appellatione remotâ, *in medio literarum ponitur, ſi ſint plura negotia ſe minimùm contingentia, præmiſſa tantùm complectitur, niſi in fine literarum iteretur.*

EXEGESIS.

Gloſſa hic obiicit *c. Secundò requiris.* ſuprà, vbi dicitur, quòd non refert, *an eiuſmodi clauſula ponatur in medio, principio, vel fine literarum, quia ad omnia refertur.* Reſpondeo hic intelligi eas literas, quæ continent plura negotia ſe mutuò non contingentia; ibi autem agitur de vno negotio habente plures articulos, quaſi concatenatos. *Hoſt.* ponit exemplum ex *c. Cum dilecta. de reſcript.* & addit alia ex jure ciuili. Vniuerſim ex hoc textu collige, quòd determinationes ſiue clauſulæ in non connexis reſpiciunt tantùm præſentia, & non præterita. *Arg. l. Si ſeruus plurium. §. vlt. ff. De Legatis 1.* item *c. Bernardus. 32. q. 7.*

Cap. LXXII. Vna ſententia.

Idem.

TEXTVS.

Vnâ ſententiâ pluribus condemnatis, ſi vnus ſolus ad appellationis beneficium confugerit, illius victoria jure communi cæteris ſuffragatur, ſi communi jure juventur, idémque negotium, & eadem cauſa defenſionis exiſtat.

EXEGESIS.

Vnâ ſententiâ &c.) Collige ex hoc textu plura requiſita, vt ſententia lata in fauorem vnius proſit alteri.

1. Vt vnâ ſententiâ condemnati, & ſimul fuerint rei, alioquin res inter alios acta, non nocet neque prodeſt alteri. *c. Inter dilectos. de fide inſtrum.* Idem eſt, ſi fuerint plures ſententiæ, ſed vna probatio. *l. Si qui ſeparatim. ff. eodem.*

2. Vt ſententia fuerit lata in cauſâ appellationis, non in cauſâ principali, quia in cauſa appellationis diſceptatur de validitate vel invaliditate ſententiæ, quæ eſt individua, nec poteſt pro parte valere, & pro parte non valere, ex quo lata eſt contra plures eodem jure fungentes. Eiuſmodi autem ſententia perinde vt de re indiviſibili lata in fauorem vnius prodeſt alteri eodem jure fungenti, licet non fuerit in judicio, *l. Si communem. ff. Quemadmodum ſeruitus amitt.* Quæ ratio non militat, in cauſâ principali, vbi agitur de re diviſibili, & habet effectum reſpectu illius, contra quem lata fuit, ideóque regulariter non extenditur ad alium.

3. Vt communi jure juventur, nam ſi ille, qui obtinuit, ſpeciale jus habeat fauore ætatis, vel eccleſiæ, victoria iſtius obtinentis jure ſpeciali non prodeſt alteri, quia priuilegium perſonale perſonam ſequitur.

4. Si idem ſit negotium, non diverſum, vt ſi pluribus tutoribus condemnatis ex diverſis negotiis vnus appellet, vnius juſtitia non prodeſt alteri.

Plures alias conditiones extra textum addit *Panorm. n. 4.*

Cap. LXXIII. Si juſtus.

Idem.

SVMMA.

Si quis ex juſto metu appellare omiſit, cenſetur appellaſſe, ſi infrà tempus, quo licitè prouocatur, coram

ram Iudice, à quo appellare voluit, aut ſi eius copiam habere nequiuit, in præſentiâ bonorum virorum ſuper hoc proteſtatus fuerit.

EXEGESIS.

Sufficere ad eiuſmodi proteſtationem, præſentiam etiam vnius viri boni, ſi adſint teſtes, cum aliis concludit *Panorm. hîc n. 3.* qui cenſet in hoc caſu non eſſe neceſſarium, vt quis formaliter appellet, cùm textus hoc non requirat, ſed ſolùm, vt proteſtetur de voluntate appellandi, niſi metus obſtaret.

IDEM TITVLVS DE APPELLATIONIBUS IN SEXTO.

Cap. I. Cordi.

Innocentius IV. in Concilio Lugdunenſi.

SVMMA.

Sancit Pontifex 1. *Vt ſi quis quocunque modo ſuper interlocutoriâ, vel grauamine ad Pontificem appellet, cauſam appellationis in ſcriptis aſſignet, ac petat apoſtolos, (quos præcipit dari) in quibus cauſa appellationis exprimatur, & cur non ſit admiſſa, vel vtrùm ex reuerentiâ ei ſit delatum.*

2. *Appellatori juxta circumſtantias competenti proſecutionis termino indulto, ſi appellatus voluerit, & petierint principales perſonæ per ſe, vel per procuratores ſufficienter, ac plenè inſtructos, accedant ad Sedem Apoſtolicam; parati, vt facto appellationis articulo, vel de partium conſenſu omiſſo, procedatur in negotio principali; his, quæ in appellationibus à definitiuâ ſententiâ antiquitus ſtatuta ſunt, non mutatis.*

3. *Si appellator promiſſa non obſeruet, reputabitur non appellans, ad judicem à quo remittendus, & in expenſis legitimis condemnandus; ſi verò appellatus contempſerit hoc ſtatutum, in eum, tanquam in contumacem tam in expenſis, quàm in cauſâ (quantum à jure permittitur) procedatur.*

EXEGESIS.

Cauſam appellationis in ſcriptis aſſignare &c.) Licèt de jure Canonico ab interlocutoriâ appellare oporteat ſcriptis, id tamen de jure Ciuili non eſt neceſſarium, juxta *gl. in l. 2 ff. Eodem.* etſi etiam in hoc jure de conſuetudine aliud ſeruetur, juxta. *Bart. in l. Eius, qui. ff. De appell. recip.*

Nota II. Ipſum libellum debere offerri in ſcriptis, adeò vt non ſufficiat, ſi quis priùs viuâ voce appellet, & in continenti faciat appellationẽ ſcribi per Notarium cum expreſſione grauaminis, vt vult *Angelus* in *l. A ſententiâ. in fi. ff. eodem.* & ſequitur *Francus hîc n. 10.*

Nota III. Non eſſe de ſubſtantia appellationis, quòd ſcriptura ſit publica, ſed ſufficere priuatam, ſecundùm. *gl. hîc & in c. Appellatio. infrà.*

Nota IV. Eiuſmodi ſcripturam priuatam non probare, quòd ſit appellatum in ſcriptis, niſi id probetur per teſtes, vel ſubſcriptionem Notarii, qui ſimul appoſuit teſtes, & quod in his ſcriptis appellatum fuerit, juxta *Dominos de Rotâ. deciſ. 409.* & *Francum hîc n. 11.* Vbi addit hoc ſolùm procedere, de ſchedulâ, quæ datur judici à quo, & continet appellationis cauſam ſcriptam. In ſcripturâ autem, quæ datur parti ad intimandam appellationem, requiri ſcripturam authenticam juxta formam *Clem. cauſam. de elect.*

Reliqua in textu plana ſunt; illud, quod dicitur, appellationẽ in Curiâ proſequendam, ſi appellatus voluerit, & petierit, intelligendum de eo appellato, qui appellationem receperit, ſi enim non receperit, poteſt appellans, etiam illo inuito cauſam proſequi in curiâ, vt diximus ſuprà. *c. Interpoſita h. t. in antiq.*

Cap. II. Legitima.

Idem.

SVMMA.

Cùm legitimâ ſuſpicionis cauſâ contra Iudicem aſſignatâ, arbitri ſecundùm formam juris electi, ſæpè non conueniant, neque tertium aduocent, ideóque Iudex contra illos proferat ſententiam excommunicationis, quam vilipendunt; Pontifex volens huic morbo mederi, ſtatuit, vt arbitris per Iudicem competens terminus præfigatur, intra quem in idem conueniant, vel tertio aduocato, ambo, vel alter cum eodem ſuſpicionis negotium terminent, alioquin Iudex ex tunc in principali negotio procedat.

EXEGESIS.

Vt ipſis Arbitris per Iudicem &c.) Nota I. de recuſatione ſatis dictum eſt ſuprà in *c. Cùm ſpeciali. eodem. in antiq.* Hîc de nouo conceditur Iudici recuſato, vt poſſit aſſignare terminum arbitris, infra quem cauſam ſuſpicionis decidant, vel tertium eligant, cuius electio pertinet ad arbitros, nón ad partes, etſi ille tertius diſcordaret ab aliis, per *Innoc. c. Suſpicionis. de off. deleg.* & *Bald. in l. Iubemus C. De appellat.* poſſunt tamen partes ipſæ initiò conuenire in vnum ſolum arbitrum, vel in tres, juxta. *Hoſt. Io. Andr.* & *gl. in c. Secundò requiris. eodem. in antiq.*

Nota II. Ex iisdem hîc, quòd per hunc textum judex recuſatus poſſit aliquid innouare pendente recuſatione, ſtatuendo videlicet terminum arbitris, eóſque procedere nolentes compellere, quia hoc eſt neceſſarium ad expeditionem cauſæ recuſationis, etſi alioquin pendente relatione, appellatione, recuſatione nihil ſit innouandum per jura notiſſima. Quin ſecundùm *Hoſt.* & *Io. Andr.* poſſet Iudex recuſatus in hoc caſu, etiam aliâ pœnâ compellere, quàm Excommunicationis.

Cap.

Cap. III. Romana.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex 1. *Cùm Suffraganeorum Remenſis Eccleſiæ, ſuorúmque Officialium generalium, vnum & idem Conſiſtorium, ſiue auditorium ſit cenſendum, ab ipſis non ad dictos Suffraganeos, (ne ab ipſis ad ſe ipſos appellari videatur) ſed ad Remenſem Archiepiſcopum eſſe appellandum.*

2. *Ab Archidiaconis verò, aliiſque inferioribus Prælatis, & eorum Officialibus ad Suffraganeos, non ad Remenſem Archiepiſcopum eſſe appellandum, niſi aliud habeat Remenſis Eccleſiæ conſuetudo.*

3. *Si ab eorundem Suffraganeorum, vel eorundem Officialium audientiâ fuerit appellatum, Remenſis Archiepiſcopus in cauſâ appellationis interpoſitæ, ante definitiuam ſententiam nullatenus partes citet, neque aliis illam committat, cauſâ probabili, vel legitimâ non expreſſâ.*

4. *Si vocatis partibus non eſſe per appellationem ad Archiepiſcopum, vel eius Officialem, cauſam legitimè deuolutam proponatur, iidem (niſi priùs ipſis conſtiterit cauſam ipſam ad eos totaliter fuiſſe delatam) prohibere, ne ad ſententiam, vel eius executionem procedatur, ne præſumant.*

5. *Si obiiciatur ex iniuſtitia, vel illegitima cauſa appellatum fuiſſe, nequeant prædicti Archiepiſcopus, vel eius Officialis, prohibere, ne procedatur in cauſa, niſi priùs receptâ appellatione vt probabili, incipiant cognoſcere de cauſa veritate.*

6. *Si poſt ſententiam in caſibus à iure prohibitis appellatum fuiſſe dicatur, poſſunt, ex quo de hoc cognoſcere cœperunt, executionem ſententiæ inhibere.*

7. *In tertium, qui circa cauſam appellationis aliquid attentat, poſt inhibitionem dicto modo factam, nihil poteſt ſibi vendicare.*

8. *Cùm is, qui ad Archiepiſcopum appellat, in aliis Ordinarii ſui iuriſdictioni ſubſit, Remenſis Archiepiſcopus, vel eius Officialis, nequaquam in aliis iuriſdictionem Ordinarij impediant, neque totaliter appellantem eximant.*

9. *Super cauſis autem, in quibus temporalem iuriſdictionem exercent, ab Epiſcopis ad Archiepiſcopum debet appellari, niſi conſuetudo, priuilegium, ſeu jus ſpeciale aliud habeat.*

10. *Sententias autem interdicti, ſuſpenſionis, aut excommunicationis in appellantem à judice à quo latas, non niſi vocatis partibus, & cauſa legitimè cognita reuocet, aut nullas eſſe denunciet.*

11. *Denique, ſi ad Remenſem Archiepiſcopum ab audientia Suffraganei fuerit ante ſententiam appellatum, ſi cauſâ appellationis cognitâ conſtiterit eam minùs rationabilem eſſe, Archiepiſcopus cauſam ad eundem Suffraganeum remittat.*

EXEGESIS.

Idem Conſiſtorium, ſiue auditorium &c.) Vicarius, ſiue Officialis Epiſcopi poteſt cognoſcere ex virtute generalis mandati de omnibus cauſis ſpectantibus ad forum Epiſcopale in Ciuilibus; ſecus de criminalibus, vel aliis, quæ requirunt ſpecialem commiſſionem juxta *c. 2. De off. Vicarij. in Gregor.* ideóque cenſetur vnum vtriusque tribunal, ſiue auditorium, & communiter Epiſcopus, vel eius Vicarius ponuntur disjunctiuè, vt in *h. c.* quaſi ſit vnus idémque Iudex.

Omiſſis Suffraganeis &c.) Quomodo gradatim ſit appellandum, diximus. *c. Dilecti filii. III. ſuprà h. t. in antiquis.* Vbi poſuimus limitationes, plures accumulat *Francus hîc.*

Ab Archidiaconis &c.) Nota quemlibet Prælatum etiam inferiorem poſſe ſibi Vicarium; ſeu officialem in pertinentibus ad ſuam jurisdictionem conſtituere. fa. *c. Romano. §. 1. de ſent. excom. infrà.*

Ad præfatam Curiam &c.) Nota valere appellationem; licet non exprimatur nomen Iudicis ad quem; ſed tantùm eius tribunal; vt hîc exprimitur Curia Remenſis. Imò valeret appellatio; ſi diceretur ſimpliciter, appellatio ad Superiorem, vel Iudicem competentem. *l. Qui Romæ. ff. De Verborum Oblig.* tenuit *Bald. in l. Apertiſſimi. C. De judiciis,* & *l. Cùm proponas. C. De bon. autoritate judic.* intellige, vt notat *Francus* poſt alios, dummodo intra decendium conceſſum ad appellandum exprimatur, ſeu declaretur certus Iudex, juxta *gl. in c. Si is, cui. de off. Deleg. in antiq.*

Aut non infra decem dies &c.) Ex hoc textu collige, quòd non refert, ſiue excipiatur nullo modo fuiſſe appellatum, vel non fuiſſe appellatum intra decem dies, cùm in omni caſu ipſe appellans debeat facere fidem Iudici ad quem, de appellatione legitimo tempore interpoſitâ, cùm non præſumatur, quòd intra 10. dies fuerit appellatum; niſi probetur per ipſum appellantem, vt poſt *Specul. h. t. §. De off. v. pen. Joan. Andr. hic,* & *Imola in c. Significauerunt. de teſtib.* & antequam de his conſtet, non eſt fundata juriſdictio Iudicis, neque poteſt procedere, nec inhibere per hunc *t.*

Niſi priùs appellatione receptâ &c.) Ex hoc, & præcedentibus §§. hanc practicâ colligit *Francus n. 2.* 1. Debet citari appellatus ad opponendum contra appellationem. 2. Si opponatur, quòd cauſa in eâ expreſſa non ſit legitima, vel vera, tamen ſi conſtet appellatum eſſe intra 10. dies, & cauſam eſſe legitimam, debet admittere appellationem ex causâ legitimâ interpoſitam. 3. Debet incipere cognoſcere de veritate cauſæ; & his præcedentibus ſtatim poteſt inhibere; non autem priùs per *h. t.* ita etiam tenet *Rota. deciſ. 412.* quæ incipit: *Item ſi appelletur &c.* vocátque hanc appellationem Canonicam

In caſibus à Iure prohibitis &c.) Duos recenſet Pontifex, ſi appelletur à ſententiâ ſuper notorio crimine, vel de quo quis in jure, id eſt, judicio confeſſus fuit. Licet autem coram Iudice ad quem, excipiatur, quòd ſit appellatum in tali caſu, tamen ipſe Iudex ad quem, cognoſcit, an ſua ſit juriſdictio, vel appellatio ſit admittenda, per hunc & prox. §. & *l. Chirographis* §. *1. ff. De adminiſtr. tutor. & l. 1. in princ. ff. Nihil nouari.* Etſi aliàs in appellatione à definitiuâ Iudex ad quem, poſſit ſtatim cognoſcere de causâ principali, vt notat *Franc. hic n. 2.* ſi tamen excipiatur de caſu à jure prohibito, debet priùs cognoſci de legitimitate appellationis, ſeparatim à causâ principali.

In alium quoque &c.) Etſi inhibitio facta per Iudicem appellationis non trahatur ad tertium, ſiue Iudicem diuerſum à Iudice à quo fuit appellatum, nihil tamen neque à tertio poteſt innouari ſuper eo, de quo pendet appellatio. Ex ſequent. §. id nota. Quòd Archiepiſcopus non poſſit concedere ſubditis Suffraganeorum priuilegium exemptionis contra ſuos Suffraganeos, neque illos citare, aut inuitos ad judicium trahere, niſi eius juriſdictionem impediant; ſi tamen ſponte compareant coram ipſo, tanquam Iudice appellationis, & ſe liti offerant, debent admitti, vt in *c. 2. Veniens. de teſtibus.* cùm etiam extranei pro ſuo intereſſe comparentes ſint admittendi. *d. c. Veniens.* & *l. 1. ff. De appellat. recipiend.*

Niſi fortè de Conſuetudine, aut priuilegio &c.) Extra caſum conſuetudinis, priuilegii, aut juris ſpecialis, ſi jurisdictio temporalis Epiſcopi eſt totaliter tranſlata in Eccleſiam, tunc in temporalibus debet appellari ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, per *h. t.* talis enim jurisdictio videtur omninò independens à juriſdictione Imperatoris, aut alterius Principis Secularis, juxta *gl. in c. Soliꝰ de maior. & obed. Innoc.* & *Ioan. Andr. hic.* Si verò Epiſcopus habeat jurisdictionem temporalem in feudũ, vt Principes Eccleſiaſtici Imperii, tunc debet appellari ad Imperatorem juxta *d. gl.* Idem eſt, ſi alio modo Clericus habeat jurisdictionem temporalem à Principe ſeculari, vt notat *Petr. de Anchar. hic.*

Cap. IV. Vt ſuper.

Idem.

S V M M A.

Diſtrictè præcipit Pontifex, vt ille, à quo appellatur, Apoſtolos appellanti iuxta tenorem Conſtitutionis ſuper hoc aliàs editæ (c. 1. *ſuprà*) *tribuat requiſitus; ſi id non faciat, & in cauſa procedat, niſi fortè appellationi ſit renunciatum, proceſſum decernit eſſe invalidum.*

E X E G E S I S.

Bene notat *gl.* hic Iudicem non arctari ad dandum Apoſtolos, niſi fuerit requiſitus. Excipe, niſi ipſe Iudex appellationem receperit *l. Eos. in fine. C. eodem.* Vt autem proceſſus ſit nullus in hoc cap. requiritur denegatio apoſtolorum, aut ſi non tradat intra tempus præfixum, vt oſtendit *Francus hic n. 5.*

Cap. V. Cum appellationibus.

Clemens IV.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi Iudex inferior appellationem minùs legitimam reiiciat, eámque appellator nihilominus proſequatur, ſuperior causâ cognitâ, illam ad Iudicem priorem remittit, eadémque die appellantem in expenſas condemnat. Si verò Iudex à quo illam admiſerit, licèt Iudex ad quẽ, tam appellationem, quàm delationem poſſit refutare, quia inferior juriſdictionem à ſe abdicat: totius cauſæ deciſio eſt in ſuperioris poteſtate, nec neceſſe eſt, illam vlteriùs remittere, ſaluis aliis ſtatutis ſuper appellationibus poſt ſententiam.

E X E G E S I S.

Procedunt hæc dè appellationibus illegitimis, vt eorum libertas reſtringatur ideóque tam ampla poteſtas Iudici ad quem conceditur. Nota deinde, Iudicem ad quem etiam invito Iudice à quo, & invitis partibus poſſe repellere appellationem fruſtratoriam, & remittere negotium ad Iudicem à quo, textus enim ſolùm dicit, quòd non ſit neceſſe, vt remittat, non autem quòd non poſſit remittere.

Cap. VI. Ab eo.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt is, qui appellat, intra 30. dies inſtanter apoſtolos petat, ebſque intra dictum tempus Iudex ille exhibeat. Secus præſumitur appellans appellationi renuntiare, etſi vadat, aut mittat ad appellationem proſequendam: Illud autem, quod ſtatuit Innocentius IV. (*c. Vt ſuprà.*) *vt ſi is, à quo appellatur apoſtolos appellanti non tribuat requiſitus ex tunc, ſi fortè in causâ procedat* (*niſi appellationi renuntiatum fuerit*) *eius proceſſus ſit invalidus; tunc demum obtineat, ſi Iudex cum debitâ inſtantiâ, loco, & tempore congruo requiſitus, eos expreſſè deneget, vel infrà præmiſſum tempus malitiosè, aut negligenter tradere prætermittat.*

E X E G E S I S.

Infrà 30. dies.) Nota I. Apoſtolos debere peti per appellantem; & non per appellatum, non tamen eſt neceſſe, quòd petantur tempore appellationis, ſed ſufficit, vt quandocunque intra 30. dies, per hunc textum. & *gl. fin. in l. 1. ff. eodem. Ioan. Andr. hic addit,* poſſe peti in ipſo vltimo die, eùm dies talis includatur in 30. diebus iuxta *gl.* ꝟ. *30. dies in c. Frequens. de reſcript.* niſi eſſet dies feriata, quia tunc non eſſet tempus congruum, vt hic requiritur. Neque eſt neceſſe, vti tradit idem *Ioan. Andr.* Apoſtolos peti in ſcriptis, licet id conducat ad faciliùs poſtea probandam factam petitionem, Iudex tamen illas debet neceſſariò dare in ſcriptis per *Speculat. t. eodem.* §. *ſequitur in fi.* & *Francus hic n. 1.*

Nota

Nota II. Quòd terminus 30. dierum eſt communis tam ipſi appellanti, quàm etiam Iudici, vt & appellans infrà hoc tempus petere debeat, & judex dare; ideóque ab eo tempore, quo incipit hoc ſpatium currere appellanti, incipit etiam currere Iudici. Currit autem vtrique à tempore appellationis interpoſitæ, vt patet ex textu, quidquid intricatè de hoc *Francus* aliique diſputent, poſſunt autem dari etiam abſenti iuxta Bald. hîc, qui addit, non poſſe pluries dari, neque poſſe Iudicem variare; aut, ſi erraret, errorem corrigere, niſi datio fuerit illegitima; aut primò dederit Apoſtolos refutatorios, quia tunc, ex quo non eſt functus officio ſuo, poteſt dare dimiſſorios.

Nota III. Apoſtolos eſſe aliquid neceſſariò connexum appellationi, in tantum, vt, ſi non petantur debito modo, & tempore, præſumatur eſſe renunciatum appellationi per hunc textum. Quæ præſumptio eſt juris, & de jure, contra quam regulariter non admittitur probatio, vt diximus in *c. 1. De præſumpt.* quod intelligitur, quando appellans fuit negligens, non autem, quando impeditus. *arg. c. fin. Qui matr. accuſ.*

Cum debitâ inſtantiâ &c.) Puta bis, vel ter, & tutius eſt, quod tertiò requiratur; vt poſt alios notat *Francus hîc n. 1.* Neque ſufficit id facere intra tempus dierum 30. niſi fiat tempore, & loco congruo per *h. c. & Clem. 2. h. t.* Etſi verò, vt diximus Apoſtoli poſſint dari abſenti, debent tamen peti in præſentiâ Iudicis, niſi ea haberi non poſſit, vel eſſet ferox, quia tunc ſufficeret de hoc proteſtari intra debitum tempus. Si autem Iudex reſpondeat quidem ſe daturum, ſed nullo certo termino aſſignato, habetur pro denegante, item ſi requiſitus nihil reſpondeat, juxta *d. Clem. 2. in fin. & gl. ibid.* Non autem tenetur, vt bene notat *gl.* hîc, quis Iudicem requirere extra locum tribunalis ſui, quia iſte locus eſt congruus, *l. 1. §. Adeundi. ff Quando appellandum ſit*, quod & tenet *Petr. de Anchar. hîc.* Si quis tamen illum requireret vltrò in domo, vel Camerâ, dicitur in loco congruo illum requirere, dummodò non ſit impeditus juxta *gl.* Ratio poteſt peti ex deciſione Rotæ 366. datio enim, vel petitio apoſtolorum non eſt actus judicialis, cùm fiat poſt, vel extra judicium, & ideò neque eſt neceſſaria citatio partium, vt ex *gloſſ.* notat *Franc. hîc.*

Cap. VII. Non ſolùm.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, non ſolum innouata poſt appellationem à definitiuâ debere (in caſibus, quibus jura vetant poſt ſententiam appellare) per Iudicem ad quem, penitus reuocari, ſed etiam ea, quæ inter ſententiam, & appellationem intra decendium interpoſitam contingit innouari. Illa verò, quæ poſt appellationem antè ſententiam definitiuam innouantur, donec de veritate cauſæ appellationis conſtiterit, reuocari non debent, niſi Iudex ad quem (poſtquam ipſi conſtiterit ex causâ probabili negotium eſſe ad ſe devolutum) inhibeat Canonicè judici à quo, ne procedat, tunc enim poſt inhibitionem huiuſmodi immutata (licet cauſa eadem non ſit vera) per eundem judicem appellationis in ſtatum priſtinum reduci debent.

EXEGESIS.

Nota, quando appellatur à definitiua, articulum appellationis eſſe diſtinctum à causâ principali, ideò enim appellatur, quia appellans credit ſe per definitionem ipſius cauſæ principalis eſſe grauatum, aut læſum, & ſic non requiritur juſtificatio appellationis, ſicut in appellatione à ſententiâ interlocutoria, vbi grauamen eſt diſtinctum à causâ principali, ſuper quâ ferenda eſſet ſententia definitiua. Quare non diſcuſſo appellationis à definitiua interpoſitæ articulo, ſtatim reuocantur omnia attentata poſt ſententiam, per *h. t.* dummodò conſtet appellatum eſſe intra decem dies, vt notat. *gl. hîc.*

Cap. VIII. Concertatione.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt ab electionibus, poſtulationibus, prouiſionibus, & quibuslibet actibus extrajudicialibus (in quibus locum habet appellatio) ſi quis per appellationis beneficium grauamen deſideret reuocari, intra decem dies, poſtquam id ſciuerit, appellet; poſt decendium verò eidem aditus non pateat appellandi. Si verò per contradictionem debitam, aut aliâ juris remedia petierit reuocari grauamen (dummodò interim his non conſenſerit) lapſus decendii eidem non obſiſtat.

EXEGESIS.

Nota per hunc textum, ab omni grauamine debere appellari intra 10. dies à die ſententiæ illati grauaminis, aliàs lapſus 10. dierum præcludit viam non ſolùm appellationi judiciali, verùm etiam extraiudiciali. Non tamen propter hoc excluditur quis ab aliis remediis ſibi competentibus de jure communi ſuper reuocatione actûs, vt clarum eſt ex textu, poteſt igitur agere ſuper nullitate ſententiæ, vel petere reſtitutionem in integrum, & auditur per viam querelæ, etſi non audiatur per viam appellationis.

Cap. IX. Appellatio.

Idem.

SVMMA.

Appellatio in ſcriptis Iudici à quo porrecta non poteſt ideò, quia coram ipſo lecta non eſt, impugnari.

EXEGESIS.

Neceſſe ergò non eſt, vt appellans loquatur, vel dicat *appello*, quando tradit ſchedulam appellationis, ſecundum *Archid. & Ioan. Andr.* ſed ſufficit ſola porrectio in ſcriptis, vt clatum eſt ex textu. Siue appelletur in judicio, ſiue extra, cùm textus non diſtinguat, adeóque nec nos diſtinguere debemus. Nota autem ad valorem appellationis ſemper neceſſarium eſſe, vt fiat, ſeu exhibeatur judici à quo; appellato autem intimanda eſt, vt res deuoluatur ad judi-

jndicem appellationis, quem poſt appellarionem non ſolùm appellans, verùm ipſe etiam appellatus accedere tenetur, niſi appellanoni legitimè renuncietur.

Cap. X. Si à judice.

Idem.

SVMMA.

Si Iudex à quo, appellanti ad docendum de grauamine, & audiendam eiusdem, (ſi probatum fuerit) reuocationem terminum præfigat, appellans coram eo net docere, neque etiam tanquam coram Iudice comparere tenetur, niſi ad hoc ſolum, vt audiat reuocationem. Si non compareat, & dictus Iudex grauamen in termino reuocauerit cum effectu, poterit in cauſa procedere, ac ſi appellatum non fuiſſet.

EXEGESIS.

Nota ex textu, quòd quis non comparere teneatur corani judice, cuius tempore citanonis jurisdictio eſt ſuſpenſa, niſi hoc pertineat ad faciliorem expeditionem cauſæ appellationis, quale eſt reuocare grauamen, & ad hoc citare, ſicut aliàs dicitur de aſſignatione termini in *c. Cordi.* & *c. Cùm appellatio.* ſuprà. Si autem appellans citetur ad audiendam reuocationem grauaminis in certo termino, & in citatione exprimatur: ad procedendum in causâ, poterit tunc absque aliâ citatione procedi ad primum actum, qui fieri debebat poſt actum à quo fuerat appellatum, vt notat *Francus n. 2.* debet verò reuocatio grauaminis fieri partibus præſennbus, vel certè citatis, vt monet Ioan. Andr.

Cap. XI. A Collatione.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex cuidam quod à collatione beneficij communiter per Epiſcopum, & Capitulum in ipſius præiudicium factâ non ad Epiſcopum (ſi in eâ, vt Prælatus interfuerit) ſed ad Superiorem debuerit appellare. Si verò ſolùm interfuiſſet vt Canonicus, potuiſſe licitè appellari ad eundem.

EXEGESIS.

Ex hoc *cap.* colligi poteſt, vt notat *Anchar. hic*, cùm à duobus grauamen infertur, qui habent diverſos Superiores, ad quem ex eis debeat appellari. Nam Capitulum habet Epiſcopum, Epiſcopus Archiepiſcopum. Si ergò Epiſcopns, & Capitulum ſimul gravârunt, reſpectu Capituli eſſet appellandum ad Epiſcopum (niſi videatur ſuſpectus, tanquam particeps illari grauaminis) reſpectu Epiſcopi ad Acrhiepiſcopum. In hâc ergò concurrentiâ ſeu mixturâ, per hunc textum ad Archiepiſcopum eſt appellandnm, qnia magis dignum trahit ad ſe minùs dignum. *c. Quod in dubiis de Conſecr. Eccleſ.* digniot autem eſt Archiepiſcopus Epiſcopo, & Epiſcopus, quàm Capitulum, ſicut Pater filio, & ſicnt caput membris iuxta *not. in c. edoceri. de reſcript.* Coniecturas autem an Epiſcopus interſit, vt Epiſcopns, vel vt Canonicus, ponit hîc *gloſſ.* & tractari ſolet. *c. Poſtulantis. de conceſſ. præb. in antiq.*

Cap. XII. Licet.

Idem.

SVMMA.

Licet ab interlocutoria, (per quam pacti, vel præſcriptionis, aut alia principali negotio præiudicans, vel judicium nullum reddens exceptio eſt regula) non fuerit appellatum, & tamen à definitiua (quæ poſtmodum etiam intra decendium promulgatur) appellari contingat, poteſt in appellationis cauſa grauamen per interlocutoriam illatum, per appellationis Iudicem emendari. Si verò interlocutoria proferatur ſuper exceptione, negotio principali non præiudicante, aut non peremptoriâ, niſi fuerit appellatum ab ipsâ, per appellationem à definitiuâ poſtea interiectum grauamen per interlocutoriam illatum, non poterit reuocari.

EXEGESIS.

Vltra decendium &c.) Nota ex textu I. quòd interlocutoria lata contra exceptionem peremptoriam non firmetur, quin grauamen non poſſit reparari non ſolùm per appellationem ab eâ interpoſitam intra 10. dies, ſed etiam à definitiuâ latâ poſt 10. dies. Quando igitur appellatur à definitiua indiſtinctè, iuxta *gl. hic*, omnes exceptiones admiſſas, & non admiſſas, ſiue fuerit interlocutus Iudex, ſiue non, ſiue 10. dies fluxerint, ſiue non, repetere licebit appellanti, & revocare Iudici, ſi fuerint releuantes, quod ſatis eſt expreſſum. *l. 1. §. & in vlt.* item *l. 2. & 3. ff. De appellat.* & *l. 1. ff. Quando appell.* Ex quo enim quis admittitur ad decendium ſuper principali, quod eſt maius, multò ergò potiùs contra interlocutoriam, quod eſt minus, vt *arg. gl.* veritas enim ſemper eſt juvanda. *c. Ex literis. de jure. in antiq.* Neque obſtat, quod dicit *Hoſt. in ſumma. de ſent. & re judic. §. Qualiter perfici debeant &c.* id ſolùm procedere de jure Ciuili, ſecundùm quod regulariter ante ſententiam non appellatur. *c. Super eo. eodem in antiq.* non autem de jure Canonico, quia ſecundùm illud à quâlibet interlocutoriâ, & à quolibet grauamine poteſt appellari; expreſſè enim per *h. t.* conceditur per appellationem à definitiua reparatio grauaminis per repulſum exceptionis peremptoriæ illati, licet decendium ſit elapſum, vt mirum ſit *Hoſt.* tam aperto textui repugnare.

Nota II. Etſi interlocntoria lata ſuper his, quæ non præiudicant negotio principali, neque ſunt peremptoriæ, tranſeant etiam per hunc textum in rem judicatam poſt lapſum 10. dierum, non ſolùm quoad partes, verùm etiam, quoad Iudicem appellationis à definitiuâ; ſecus tamen eſſet quoad Iudicem primum, ſeu à quo fuit appellatum, is enim interlocutoriam poteſt revocare, vſque ad ſententiam definitiuam, iuxta *c. Cum Ceſſante.* ſuprà. ex quo rectè infert *Francus hic. §. Vbi verò. n. 1.* quod Iudex appellationis à definitiua non ſuccedit per omnia in locum Iudicis à quo, vt patet ex dictis.

IDEM

IDEM TITVLVS DE APPELLATIONIBUS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si à judicibus.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Si à Iudicibus pluribus fuerit appellandum, eorúmque præſentia de facili haberi non poſſit, licet coram ipſis, vel maiori eorum parte appellare, & Apoſtolos petere ſeparatim. Eſt tamen appellato ignoranti appellationis, nec non dilationis eorum, & termini præfixionis, ſi ſecutæ fuerint intimatio legitimè facienda.

EXEGESIS.

Licet coram pluribus Iudicibus poſſit ſeparatim appellari, ipſi tamen Iudices debent poſtea ſimul convenire ad præfigendum, ſiue ſtatuendum terminum appellationis proſequendæ, iuxta *gl. v. præfixionis.* Qui igitur coram pluribus appellare debet, ex quo non ſtat per ipſum, omnes habere præſentes, factâ proteſtatione appellet coram illis, vel illo, quem habere poteſt, vel ſi nullum habere poſſit, coram publicis, & honeſtis perſonis. *c. Fin. h. t. in antiq.* & *c. Paſtoralis. de off. Ordin.* Intimatio autem appellationis, dilationis, & præfixionis termini ſemper eſt facienda appellato ſiue ab vno, ſiue à pluribus appellet, iuxta *gloſſ.*

Cap. II. Quamuis.

Idem.

TEXTVS.

Etſi de rigore juris oporteat appellantem petere Apoſtolos congruo loco, & tempore, ſæpiùs, & inſtanter, ſufficit tamen eos ſemel vno contextu inſtanter, & ſæpiùs poſtulari. Si autem Iudex ad recipiendos Apoſtolos terminum aſſignet, & appellans in illo non compareat, neque apoſtolos petat, appellationi renunciâſſe videtur. Idem intelligitur, ſi Iudex dicat, ſe infra juris terminum Apoſtolos daturum, niſi infra dictum terminum congruo loco, & tempore, inſtanter, & ſæpiùs ſaltem vno contextu illos petat ab eodem Iudice ſibi dari, vel ſi recipere recuſet oblatos. Quodſi Iudex in præfixo termino ipſos petenti non dederit aut ſi reſpondeat, ſe daturum nullo tempore præfixo, aut ſe daturum infra terminum juris, neque poſtea modo explicato requiſitus, eos exhibuerit, appellationem ſuam, appellans ex tunc proſequi poteſt, perinde, ac ſi appellanti expreſsè fuiſſent denegati.

EXEGESIS.

De contentis in hoc *c.* jam diximus in *c. Ab eo* ſuprà. Id ſolùm nota, *d. c.* rigorem per hunc textum ita temperari, vt non ſit neceſſe, tribus vicibus inſtare pro Apoſtolis, ſed ſufficit id fieri vnâ vice, ſive vno contextu, bis, aut ter, petitionem iterando. Dicitur autem vno contextu fieri, cùm nullus alienus actus miſcetur. *l. Hæredes palàm ff. De teſtam.* ſic teſtamentum in ſcriptis vno contextu fieri debere dicit eadem *lex.* Simili modo vno contextu fieri debet electio. *c. Quia propter. de elect. in antiq.* Non eſt autem neceſſe petere ſic Apoſtolos, ſed liberum relinquitur.

Cap. III. Sicut.

Idem.

SVMMA.

Sicut appellationem Iuditialem, ſic & extraiudicialem infra annum à die interpoſitionis ipſius, vel à die illati grauaminis, vbi à futuro grauamine appellatur, proſequi, & finire tenetur appellans. Quod ſi juſto impedimento ceſſante non fecerit, cenſebitur appellatio deſerta.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus, & tollit diuerſitatem ſententiarum quæ olim fuit, quando incipiat currere tempus appellationis proſequendæ, ſcil. à die interpoſitionis, vel die illati grauaminis, ſi ab illo, tanquam futuro fuerit appellatum, quod ſolùm poteſt fieri extrajudicialiter, quia in judicio non appellatur, niſi à grauamine, illato, vel comminato, vt notat *gl.*

Cap. IV. Quamdiu.

Idem.

SVMMA.

Quamdiu appellationis proſecutio, per compromiſſum, vel aliter de partium expreſſo conſenſu differtur, tempus ad proſequendam eam ab homine, vel à jure præfixum non currit appellanti, niſi fortè Iudex videns eſſe periculum in morâ, præcipiat in illâ procedi.

EXEGESIS.

Hæc *Clement.* tria addit ad *Authent. ſi tamen. C. De temp. appellat.* vndè videtur deſumpta juxta *gl.* 1. Quia *Authent.* ſolùm dicit, quòd pendente compromiſſo non currit tempus ad finiendam appellationem, nihil autem dicit de termino præfixo ad proſequendum. 2. *d. Authentica* ſolùm loquitur de compromiſſo, non autem de alio conſenſu, vel prorogatione. 3. Præterea *Clement.* hæc addit, quod quando periculum eſt in mora, Iudex ex officio poteſt partibus præcipere, vt procedant, quæ tria benè notat *gl.*

Cap. V. Appellanti.

Idem.

SVMMA.

Appellanti ab interlocutoriâ, vel à grauamine Iudicis non licet alias cauſas proſequi, quàm in appellatione nominatim expreſſerit. Nec proceſſus appel-

Iudicis à quo ex nouis, aut de nouo probandis cauſis juſtificari poteſt, vel impugnari, ſed tantum ex illis, quæ acta fuerunt, vel exhibita coram ipſo.

EXEGESIS.

Collige pro Regulâ ex textu, quòd appellans ab interlocutoriâ, vel grauamine, teneatur cauſam grauaminis exprimere, nec poteſt illam juſtificare, ex nouis cauſis non expreſſis in illâ. Secus eſt in appellatione à definitiua, quia non eſt opus exprimere cauſam, ſed ſufficit dicere: *Volo à veſtrâ ſententiâ definitiuâ, tanquam injuſtâ appellare, vel appello ab illâ tanquam injuſtâ.* Quod verum eſt, niſi in caſibus, quibus jus appellationem prohibet. Nam in his etiam in appellatione à definitiuâ debet cauſa exprimi, vt not. *gl.* & ſæpiùs diximus ſuprà. *h. t. In antiquis.*

Cap. VI. Si appellationem.

Idem.

SVMMA.

Si appellationem ab appellante per negligentiam deſertam, appellans ipſe cum appellato, aut appellatus etiam per ſe principaliter proſequuntur, nihilominus cenſetur tranſiſſe in rem judicatam ſententia, à quâ eſt appellatum.

EXEGESIS.

Hoc multo fortiùs procedit in appellatione, quæ ab initio fuit friuola, quàm quæ fuit ab initio legitima, & per negligentiam deſerta, vt ſi appellans negligat Apoſtolos petere, vel appellationem proſequi intra terminum Iuris, aut hominis. Similiter cùm hoc procedat de appellatione deſertâ per negligentiam, multò magis locum habet in expreſſè deſertâ per renuntiationem, vt bene notat *gl.*

Cap. VII. Cùm à repulſione.

Idem.

SVMMA.

Cùm à repulſione exceptionis peremptoriæ ſecundò appellans ſuccumbit, non eſt eius appellatio à definitiuâ poſtmodum audienda vlteriùs ſuper eâ cauſâ, niſi tunc ritè propoſita, ideò priùs repulſa fuiſſet, quia proponebatur ineptè.

EXEGESIS.

Hæc diſpoſitio fundatur in illis juribus, quæ non permittunt, vt, qui habet tres ſententias contra ſe, vlteriùs appellet juxta *c. 1. De judiciis.* ſuprà. *c. Directa. eodem in antiquis. l. Vnâ. C. Ne liber in vnâ cauſâ.* qui autem tertiò appellaret, haberet quatuor ſententias contra ſe, vnam Iudicis à quo, & tres Iudicis ad quem.

TITVLVS XXIX.

DE CLERICIS PEREGRINANTIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

CVM peregrinantes præſertim ad Sedem Apoſtolicã in multis æquiparentur alijs peregrinantibus, rectè hic titulus ſubiungitur priori de appellationibus. De eâdẽ materiâ habetur. *24. q. 3. c. Si quis. Rom. petat, & c. Paternarum. de conſecr. d. 6. c. Sacerdos. de conſecrat. d. 5. Oportet.*

Cap. Vnicum. Conquerente.

Cœleſtinus III. Ambianenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam Presbyter Pontificem acceſſiſſet, ſed priùs res ſuas, & Eccleſiæ ſuæ in protectione Sedis Apoſtolicæ non poſuiſſet, mandat nihilominus Pontifex: cùm hi, qui accedunt ad præſentiam Papæ, vnà cum rebus ſuis debeant eſſe ſub protectione Sedis Apoſtolicæ ſecuri, vt, quidquid eidem Presbytero poſt iter arreptum ſubtractum eſt, reſtituatur.

EXEGESIS.

Quando ad nos acceſſit, &c.) Nota I. dubium eſſe, in quibus peregrinantibus habeat locum remedium huius. *c.* Nam *Abbas antiq.* cum *gl.* exiſtimat ſolùm habere locum in his, qui publicè aſſumunt ſigna peregrinationis, vt baculum peregrinorum &c. & verè peregrinantur ad limina Apoſtolorum. *Innoc.* eſt liberalior, & putat procedere in quolibet accedente ad Papam ex cauſâ notoriâ, vt appellatione proſequendâ, vel vt releuetur quis ab aliâ oppreſſione, aut aliâ juſtâ cauſâ, juxta *c. Omninò oppreſſis. cum ſeqq. c. q. 6. c. fi. De dilat.* & *c. fi. De foro competenti. Hoſt.* latiſſimè hunc textum interpretatur de quolibet accedente ex quâcunque cauſâ ad Sedem Apoſtolicam; quam opinionem *Panorm. hic n. 5.* limitat, vt ex quâlibet quidem cauſâ accedens ad Sedem Apoſtolicam poſſit huius c. remedio vti contra attentantem de facto aliquid contra ſe extra judicium, non autem contra factum judicis. Mihi indiſtinctè placet ſententia *Hoſt.* propter *Reg. jur. in 6. Odia ſunt reſtringenda, & fauores ampliandi.*

Nota II. Controverſiam itidem eſſe, quem effectum

ſectum operetur hoc *cap. Abb.antiq.* ſeutit per hunc textum ſolùm debere revocari extraiudicialiter attentata còntra peregrinantem, non item attentata in judicio, videlicet non debere revocari, ſi de fructibus beneficij peregrinantis prouiſum fuerit Vicario, qui ſeruit loco abſentis, imò poſſe etiam procedi adversùs ipſum ad miſſionem in poſſeſſionem, ſi non habeat, vel non relinquat Procuratorem in partibus; non enim per hunc textum ſuſpendi juriſdictionem Iudicis, ſed peregrinantes ſibi imputare debere, quòd non relinquant Procuratorem. *Ioan. Andr.* putat hoc ſolùm concedi per hunc textum, vt ex facilioribus probationibus iſte peregrinans audiatur. *Panorm. n. 7.* ait ad hoc prodeſſe, vt peregrinus Clericus non teneatur probare ſpoliationem factam ab eo, quem poſt ſuum reditum reperit poſſidere, ſed ſufficere ſi probet quòd ante obitum poſſederit, quicunque demum ſpoliator fuerit.

Mihi placet itidem opinio *Hoſt.* vt revocetur, quidquid factum fuerit contra peregrinantem poſt iter arreptum, ſaltem id, quod eſt grauis præiudicij; niſi de jure debuerit peregrinans priùs providere v. g. Vicario ſui beneficij de congruâ ſuſtentatione ex beneficij fructibus, quod exemplum benè poſuit *Abb. antiq.*

Concordat *Innoc. in c. Vt debitus. h. t. in antiq.* vbi dicit, quòd contra accedentes ad Sedem Apoſtolicam ex causâ probabili, etſi duntaxat ſint nuntij aliorum, non eſt procedendum; & ſi procedatur, proceſſum eſſe nullum, etiam contra excommunicatos, vt cenſet *Panorm.*

TITVLVS XXX.

DE CONFIRMATIONE VTILI, VEL INVTILI.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA hunc titulum rectè necti cum prioribus; poſtquam enim viſum eſt de ſuſpenſione ſententiæ, ſiue juriſdictionis Iudicis, quæ fit per appellationem, ſeu peregrinationem, & quia frequenter ſententia ſiue proceſſus judicialis confirmari ſolet per Superiorem; dubium autem quandoque incidit de validitate, vel invaliditate confirmationis, meritò ſubijcitur iſte titulus de Confirmatione vtili, vel inutili, qui eſt veluti Clauſulà totius tractatûs de Iudiciis.

Cap. I. Si quis.

Alexander III. Exonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si quis rei litigioſæ confirmationem impetret à Papâ, nihilominus Iudex de causâ cognoſcere, eámque terminare poteſt; ſed ſi impetrans tempore confirmationis rem pacificè poſſidebat, non licet Iudici de quæſtione poſtea exortâ decernere, aut eam definire abſque Sedis Apoſtolicæ mandato.

E X E G E S I S.

Nota I. Confirmationem factam de re litigioſâ eſſe ipſo jure nullam, vnde eâ non obſtante poteſt Iudex procedere ad vlteriora tam in definiendo, quàm in cognoſcendo, niſi in ipsâ confirmatione facta fuerit mentio de litigioſis. Eſt autem res litigioſa, *de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorem, & poſſeſſorem judiciariâ conuentione. Auth. litigioſa res. C. De lit.* Vnde controuerſia ſuper ſolâ poſſeſſione non facit rem litigioſam, vt not. *gloſſa.*

Nota II. Quòd confirmatio impetrata in formâ communi, ſiue etiam innouatio nihil noui juris tribuit, ſed ſolummodò vetus conſeruat *c. Præceptis. d. 12. c. Quia intentionis. de priuil. c. Cùm dilecta. infrà.* Vnde per talem confirmationem, vel innovationem etiam à Pontifice emanatam, vt patet ex textu, non impeditur petitio alterius. *c. Quia diuerſitatem. de conceſſ. præb. c. Bona inf. l. 2. §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco publico,* quia Papa eiuſmodi confirmationem in forma communi dat ſine præiudicio alterius. Dicitur autem facta in formâ communi, quando fit quaſi conditionaliter, ſine cognitione cauſæ, v. g. *Confirmamus tibi poſſeſſiones, quas juſtè poſſides &c.*

Nota III. Ex *Panorm.* quòd confirmationem, quam dat Papa ex certâ ſcientiâ, vetus jus firmat, & conſolidat: dicitur autem fieri ex certâ ſcientiâ, quando totum negotium fuit Papæ reſeruatum, & ab illo cognitum, maximè ſi addatur hæc ipſa clauſulâ: *ex certâ ſcientiâ.* Hæc autem confirmatio operatur plus, vel minus pro ratione ſubiecti, nam ſi, quis juſtè poſſidebat, operatur, vt inferior non poſſit ampliùs de illâ re cognoſcere, ſcil. vtrùm juſtè poſſideat, vel non, per *h. c. & c. ſeq.* Item facit rem maioris autoritatis abſolutè. *c. Quis neſc. d. 11.* Aliquando operatur maiorem effectum, nam ſi quis non poſſidebat juſtè, incipit juſtè poſſidere, hinc ſolet apponi clauſula *de plenitudine poteſtatis* omnem juris defectum ſupplens. Et de tali confirmatione non poteſt cognoſcere Iudex inferior, niſi notoriè conſtet literas eſſe ſubreptitias, videlicet ex confeſſione partis, vel tenore literarum. Vid. *Barbos. in c. 4.* multa de vtrâque confirmatione fusè differentem.

Nota

Nota denique V. Quod dicitur, Iudicem inferiorem non poſſe cognoſcere de quæſtione poſt confirmationem Pontificis exortâ, intelligi debere de confirmatione ex certâ ſcientiâ, non in formâ communi, vt not. *gl.* & *DD.* hîc.

Cap. II. De Confirmationibus.

Idem Vigorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex contra confirmationem Romani Pontificis, ſine nouo Apoſtolicæ Sedis mandato, aut niſi conſtet de falſi ſuggeſtione, non eſſe aliquatenus judicandum.

Hoc c. intelligitur ex priore.

Cap. III. Bonis.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Cùm quidam à ſententiâ aduersùs ſe prolatâ infra 10. dies appellâſſet, eâque non obſtante Iudices ſententiam executioni mandâſſent, & appellans itinere mox arrepto literas de retractando ſententiam à Pontifice impetrâſſet: adverſarius verò illum fraudulenter prævenient, Reſcriptum confirmationis latæ ſententiæ, in quo nulla erat mentio appellationis obtinuiſſet, Conſultus Pontifex, quæ literæ valerent? reſpondit poſteriores prioribus debere præjudicare. Sed ſi adſit clauſula, nullis literis veritati, & juſtitiæ præjudicantibus, &c. *vel ſub alia forma verborum, dummodo nil diceretur de literis confirmationis expreſſè, primas tamdiu ſuum debere habere vigorem, donec de iniquitate ſententiæ pleniùs cognoſcatur.*

EXEGESIS.

Poſteriores debent prioribus, &c.) Nota, quando priores literæ ſunt nullæ, vel poſſunt per exceptionem elidi, non eſt neceſſe in ſecundis facere mentionem priorum. Valent itaque in propoſito literæ poſteriores impetratæ per appellantem, nullâ factâ mentione de prioribus impetratis per appellatum; primæ enim erant nullæ, vel ſaltem poterant annullari, per exceptionem non factæ mentionis de appellatione, quia tacitâ veritate impetratæ. *c. Ex parte. de reſcript. & c. Sæpe. de appellat.*

Primæ tamdiu ſuum debent habere vigorem.) Non leue dubium hîc mouet *gl.* Nam prior capituli pars ſimpliciter innuit priores literas per appellatum impetratas eſſe nullas, ſed poſterior pars, quæ incipit à §. *Verùm, & c.* ſignificat eas pendere, ſiue quòd ſuum debeant habere vigorem, donec de iniquitate ſententiæ contra appellantem latæ cognoſcatur. Quæ videntur contraria. Ob quam cauſam DD. duplicem intellectum aſſignant. videlicet 1. ſi appellatus iſte tempeſtiuè, non nimis feſtinè ſupplantandi causâ, iter arripuit, vt dicit *c. Oblatæ. de appellat. in Gregor.* tum valere priores, & poſteriores pendere, donec Iudices per ea dati cognoſcant de validitate ſententiæ, etſi in poſterioribus per appellantem impetratis ſub clauſulâ generali *Non obſtantibus quibuscunque*, intelligatur facta mentio priorum, quia literæ priores non tolluntur niſi per mentionem ſpecialem, vt in *c. 2. De dolo, & contum.* ideóque Pontifex hîc requirit, vt confirmationis per appellatum mentio fiat expreſſè, ſiue quod idem eſt, ſpecialiter. Si autem appellatus *cauſe*, quod idem videtur ſonare, ac *fraudulenter* appellantem præueniat, nullâ appellationis mentione factâ, tum valent poſteriores, non priores, vt dicitur in priori parte textûs.

Etſi verò ſecundùm hoc planus ſit capituli intellectus, meritò tamen id diſplicet *Panorm. hîc n. 3.* quia iſte ſenſus *non conuenit Rubricæ, ſiue titulo huic de confirmatione vtili, vel inutili*, ſed potiùs pertineret ad titulum de appellationibus; ſic itaque apparens hæc pugnantia cum eodem *Panorm.* conciliatur. Quòd videlicet prius reſcriptum impetratum per appellatum fuerit merè confirmatorium, ſed in formâ communi, nullâ præmiſsâ, vel Iudicibus mandatâ cauſæ cognitione, literæ autem per appellantem impetratæ erant judiciales, mandatum de causâ cognoſcendâ continentes.

Reſcribit ergò Papa, diſtinguendo, in priori enim parte *c.* dicit: *Si in primo ſcripto non fuerit facta mentio appellationis, id eſſe nullum*; In poſteriori autem parte mutat caſum, videlicet; ſi in primo reſcripto facta fuerit mentio appellationis; licet in ſecundis literis, generalis addita fuerit clauſula: *Nullis literis præiudicantibus &c.* (quod idem eſt, ac *nullis literis obſtantibus*) modò *non expreſsè, ſeu ſpecialiter facta fuerit mentio confirmationis*; valere primas, donec de iniquitate ſententiæ conſtet. Quia neque mentio generalis euacuat confirmationem in formâ communi legitimè factam; neque eiuſmodi confirmatio adimit Iudici inferiori poteſtatem cognoſcendi de cauſæ æquitate, vt dictum eſt in *c. 1. not. 2.*

Cap. IV. Cùm Dilecta.

Innocentius III. Decano.

SVMMA.

Cùm Abbatiſſa de Gardeſheym. cùm ſuis ſororibus cuperet ſua priuilegia innouari, & Pontifex quatuor Epiſcopis, & totidem Abbatibus eorum inſpectionem, & tranſcriptionem injunxiſſet, illis verò Pontifici præſentatis, ex parte Hildesbemenſis Eccleſiæ proponeretur, ipſam in poſſeſſione ſubjectionis huius Monaſterii per centum annos extitiſſe; Idem Pontifex Iudicibus mandauit, vt in loco aliquo idoneo diligentiùs ſuper

his

bis inquirerent veritatem, à quibus pars Eccleſiæ Hildeſhemenſis ad Sedem Apoſtolicam appellauit. Iterato autem prædictâ Abbatiſſâ innouationem priuilegiorum petente, Pontifex ſimilitudine rationis eorum, quæ in jure de teſtibus minùs idoneis in periculo occultandæ aut ſubtrahendæ veritatis conceduntur permotus, prædicta priuilegia quaſi jam nimiâ vetuſtate conſumpta, neque in pergameno, ſed papyro conſcripta, duxit innouanda; nolens tamen, quòd ex innouatione huiuſmodi nouum jus Monaſterio acquiratur, ſed antiquum, ſi quod habet, per innouationem huiuſmodi conſeruetur.

Cùm porrò præfatum Monaſterium ad jus, & proprietatem Sedis Apoſtolicæ per priuilegium Prædeceſſoris Pontificis pertinere monſtraretur, eiuſdem juris Procuratricem conſtituit. Attamen nolens de ſtatu eiuſdem Monaſterii diutiùs dubitari, Delegato ſuo mandat, vt ſi Eccleſia Hildeſhemenſis prætenſam præſcriptionem probârit, (niſi probata fuerit interruptio ex aduerſo,) ſubiectionem Monaſterii, cùm in Diœceſi ipſius conſtitutum ſit, Epiſcopo adjudicet innouatione priuilegii caſſatâ, alioquin ſuper hoc eidem perpetuum ſilentium imponat, & Monaſterium pronuntiet perpetuâ libertate gaudere, Pontificio ſibi priuilegio reſignato.

EXEGESIS.

Nota ex hoc *t.* etſi prolixo, illud ſolùm pertinere ad hunc titulum, & eſſe inſtar Regulæ, quòd ex innouatione priuilegij novum jus non acquiratur, ſed antiquum, ſi quod eſt, per illud conſeruetur. Dicit autem Pontifex, ſe ad confirmationem priuilegiorum huius Monaſterij permotum ſimilitudine iurium diſponentium de teſtibus; ſicut enim inſtante neceſſitate, etiam lite non conteſtatâ, recipiuntur teſtes valetudinarij, aliique minùs idonei; ita renouatio priuilegij, quæ regulariter non debet fieri, niſi citatis, quorum intereſt, & lite conteſtatâ, imminente eorundem abolitione propter nimiam ſcripturæ, aut membranæ, vel papyri vetuſtatem, poteſt propter ſimilitudinem rationis ſine his fieri.

Reliqua plana ſunt ex *titulis: De teſtibus, fide inſtrum. & præſcript.*

Cap. V. Ad noſtram.

Idem, Epiſcopo, & Præpoſito Vticenſi.

SVMMA.

Cùm quidam Canonici Eccleſiæ Nemanenſis à Sede Apoſtolicâ, literas confirmationis ſuper adminiſtrationibus ſuis obtinere laborarent, Religionis ſua conditione ſuppreſſâ; Mandat Pontifex, cùm Regularibus perſonis non conſueuerit Apoſtolica Sedes aliqua perſonaliter confirmare, eiuſmodi confirmationem à dictis Canonicis, vtpote Regularibus impetratas denunciari irritas.

EXEGESIS.

Nota ex *h. t.* adverbium *perſonaliter*, quòd Sedes Apoſtolica non conſueuit Regularibus aliquid confirmare pro propriâ, & ſingulari ipſorum perſonâ, vt habeant nomine proprio, quia à ſe abdicârunt omnia, & poſuerunt Superiorem ſuper caput ſuum loco Dei, vt in *c. Si Religioſus. de elect. in 6. c. Non dicatis. 12. q. 1.* Concedit tamen Sedes Apoſtolica, hæc & alia priuilegia communitati Religioſorum, ſeu toti Ordini, aut Monaſterio, vt Superiores pro ſuo arbitrio illorum vſum diſpenſent eum Religioſis; & cùm juſſum fuerit, revocent. Illud prætereà adverte, quòd literæ emanantes ex Curiâ præter ſtylum Curiæ, præſumuntur ſubreptitiæ, & quandoque falſæ, vt in *cap. ſeq.* niſi evidenter pateat, quòd ex certâ ſcientiâ Papa illas conceſſerit, vt notat *Panorm. in c. ſeq. n. 2.*

Cap. VI. Porrecta.

Idem.

SVMMA.

Cùm plures ex Religionis Prioratibus, vel aliis adminiſtrationibus præfecti, à Sede Apoſtolica ſuper ipſis; quoad vixerint, poſſidendis, confirmationis literas aſſererent ſe impetrâſſe: Pontifex non credens ex Cancellariâ ſuâ huiuſmodi literas emanâſſe, mandat illos, qui tales literas exhibuerint, puniri tanquam falſitatis autores; ſi verò non fiat mentio Religionis ipſorum, tanquam ſubreptitias denuntiari non valere.

Hoc cap. patet ex præcedente.

Cap. VII. Examinata.

Idem, Nobili viro de Riuariis.

SVMMA.

Cùm Vice-Dominus Sabinenſis inter hunc Nobilem, & Milites Campanicos ſuper Eccleſiâ S. Angeli, arbitrium contra formam juris promulgâſſet: Pontifex non obſtante confirmatione Prædeceſſoris ſui, qui confirmauerat illud, ſicut prouidè latũ erat, & ab vtrâq; parte receptum, decernit eſſe irritũ, & inane.

EXEGESIS.

Nota, quòd confirmatio huius arbitrij, id eſt ſententiæ, quam tulit electus arbiter, ſeu Compromiſſarius, ſolùm fuit data in formâ communi, id eſt ſine

cauſæ cognitione, & quaſi conditionaliter, ſi arbiter prouidè, id eſt ſecundùm jus, & rei veritatem, & cum beneplacito vtriuſque partis id tuliſſet, quod cùm factum non fuiſſe poſtea appareret, meritò dictam confirmationem Pontifex iſte reuocauit (vide dicta in *c. 1. not. 2.*) vtpote, cuius conditiones non erant obſeruatæ, neque tenor fortaſſis expreſſus. Qui ſi inſeratur, videtur Princeps confirmare ex certâ ſcientiâ, etſi hanc clauſulam expreſsè non addat, vt not. *Panorm. in c. præced. & ſeq.* de quo etiam vide *Barboſ. hîc in allegat.* quamuis etiam confirmatio ex certâ ſcientiâ poſſit revocari, ſi poſtea deprehendatur error, vel falſitas.

Cap. VIII. Venerabilis.

Honorius III. Illuſtri Regi, Baronibus, & militibus, & aliis hominibus Cypri.

S V M M A.

Cùm inter iſtos, & Archiepiſcopum Nicoſienſem, mediante Apoſtolicæ Sedis Legato amicabilis compoſitio interueniſſet, expreſſè adiecto, vt poſt confirmationem Pontificis ſtatim executioni mandaretur, ſed eâ licet obtentâ, & tenore compoſitionis ad maiorem rei evidentiam inſerto, illi, ad quos Pontifex hic ſcribit, obſeruare renuerent prætendentes, tum quod in literis verbum confirmationis tenorem compoſitionis iuxta ſtylum Curiæ Romanæ præcedit, tum quia clauſula ſicut ſine prauitate prouidè facta eſt, in eiſdem literis continetur; Mandat idem Pontifex, ſi præmiſſa veritas ſuffragetur, compoſitionem eandem impleri.

E X E G E S I S.

Nota, quòd vbi inter partes componentes expreſsè conuentum eſt, vt non valeat abſque confirmatione Principis, intelligatur id de confirmatione ex certâ ſcientiâ. Quæ fortè ratio fuit, cur homines iſti compoſitiones nollent obſeruare, tum ex eo, quòd non caperent ſatis ſtylum Curiæ, ſecundùm quem verbum *Confirmamus* eo tempore præcedebat tenorem *compoſitionis inſerta*, cùm potiùs videatur debere ſequi, ſicut ipſa confirmatio poſt initam compoſitionem petitur, & datur; tum inde, quia clauſula illa, *ſicut prouidè facta eſt &c.* videtur ſapere confirmationem conditionalem, ſiue in formâ communi.

Sed cùm verbum, *confirmamus*, æquè poſſit cadere ſuper tenore literarum ſequente quàm præcedente, & ex ipsâ tenoris inſertione pateat confirmationem factam ex certâ ſcientiâ (in quâ dictio *ſicut*, ſtat cauſaliter, pro *quia*, non conditionaliter pro *ſi*, vt in formâ communi confirmationis benè notat *Panorm. hîc n. 4.*) meritò Pontifex compoſitionem iſtam voluit obſervari.

Cap. IX. Sua nobis.

Idem, Vniuerſis Abbatibus, & Prælatis, ac Conventibus, & Clericis in Conſtantinopolitanâ Diœceſi conſtitutis.

S V M M A.

Cùm Patriarcha Conſtantinopolitanus conquereretur, quoſdam ex his, eò quòd Cardinalis licèt Apoſtolicæ Sedis Legatus quibusdam aliis Eccleſiis, & Clericis in Spiritualibus & Temporalibus contulit Monaſteria eorundem (ſiue ut aliàs legitur earundem) ipſi obedire, & de juribus ſuis reſpondere recuſarent, allegantes confirmationes huiuſmodi collationum à Sede Apoſtolicâ impetratas: Pontifex nolens jura Diœceſanorum per eiuſmodi Collationes, & confirmationes minui, ſiue lædi; mandat, vt his non obſtantibus, Patriarchæ reuerentiam, & obedientiam exhibeant, eique de juſtitiis ſuis integrè reſpondeant.

E X E G E S I S.

Ex hoc textu colligitur, Legatum etiam de Latere non poſſe concedere Eccleſiæ, vel Clero aliquam Eccleſiam in præiudicium juris Diœceſani, ſolius enim Principis eſt, ex juſtâ aut neceſſariâ cauſâ alterius jura tollere, vel minuere, vt notatur in *c. Conſtitutus. de Religioſ. domibus.* Imò nec ipſe Papa, licet vniat, aut conferat aliquā Eccleſiam alteri, regulariter intēdit præiudicare juribus Diœceſanis juxta *c. 2. De Religioſ. domibus.* quod idem dicendum eſt de confirmatione. Habet ergò talis vnio, aut collatio ſuam quidem validitatem, & firmitatem ex confirmatione Legati, aut Papæ, ſed abſque præiudicio juris Epiſcopi.

FINIS LIBRI SECVNDI DECRETALIVM.

LIBER

LIBER TERTIUS DECRETALIVM.

TITVLVS I.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM.

In Rubricam Tituli.

NOTA I. Rectè poſt librum ſecundum, in quo agitur de judiciis, ſubiungi hunc tertium, in quo tractantur materiæ & cauſæ, quæ in Eccleſiaſticis judiciis produci & agi ſolent, hæ verò aut criminales ſunt, de quibus agitur lib. 5. aut ciuiles, concernentes tum perſonas Eccleſiaſticas earúmque res de quibus hoc libro III. tum laicas; cuius Ordinis eſt matrimonium, quod laicorum ſtatui quidem proprium eſt, eius tamen cognitio propter dignitatem Sacramenti, ad quam Chriſtus illud eleuauit, pertinet ad Eccleſiam. Poterat quidem illius tractatio quoque in hunc librum conferri, ſed ne is nimiùm excreſceret, Liber III. ipſi attributus eſt. Porrò hic titulus extat quoque *in 6. & Clement.* De quâ eâdem materiâ habetur *12. q. 1. & 21. q. 4. d. 92.* per totum, *& d. 5. de Conſecr. a. c. Nunquam.* vſque ad *c. De Spiritu.* ac ſæpiùs alibi.

Nota II. Sapienter hunc librum inchoari à perſonis Clericorum, eorúmque vitâ & honeſtate, *quæ illos vel maximè decet, nihilq; etiam eſt quod alios magis ad pietatem & Dei cultum inſtruat, quàm eorum vita & exemplum, qui in ſocietatem Domini vocati ſe Diuino miniſterio dedicârunt, vt ait Concil. Trid. ſeſſ. 22. c. 1. De reform.* Deſideratur hæc vitæ innocentia præcipuè in Epiſcopis & illis, qui in dignitate conſtituti ſunt: *nec enim dubitandum eſt, reliquos fideles ad Religionem, innocentiámque faciliùs inflammandos, ſi præpoſitos ſuos viderint non ea quæ Mundi ſunt, quærere, ſed quæ ſunt Dei, ait idem Concil. ſeſſ. 25. c. 1. De reform.* Eſt autem honeſtas vitæ clericalis alia interna conſiſtens in puritate animæ & conſcientiæ, ac virtutibus tum Theologicis, tum moralibus, quarum ſinceritatem ſolus Deus ſcrutatur & judicat: homo enim videt, quæ foris ſunt. Alia externa quæ conſiſtit in dictis & factis ſecundùm Regulam mandatorũ Dei & virtutum ordinationẽ.

Nota III. Hanc externam honeſtatem tribus præcipuè contineri. 1. Morum modeſtiâ & compoſitione pro dignitate ſtatûs Sacerdotalis & Clericalis, quam decet benignitas, humanitas, grauitas, & vel maximè Caſtitas, ab omni impuritate & luxuriâ aliena, ideóque in ſuſceptione Subdiaconatûs Deo promittitur, de quo *c. Vt Clericorum. inf.* eandem ob cauſam nec fœminis cohabitant. de quo *tit. ſeq.* Cæterùm quoque crapula illis fugienda, veluti libidinis incentivum. *de quo c. A crapula. inf.* Abſtinere debent à mercatura & vſuris. *c. ſeq.* Aliiſque quæ ſapiunt auaritiam. 2. Veſtitu & habitu, qui honeſtus eſſe debet, de quo *c. Sapius. inf. De pœna illorum qui habitum Clericalem & tonſuram non deferunt*, habetur *c. 2. in Clement. h. t.* Ornatus quoque & profanus veſtium luxus Clericis vitandus, *de quo c. 4. & c. Pæn. inf.* 3. Officiorum & negotiorum exercitatione, vt vid. ſint conuenientia ſtatui, non ſæcularia & profana; hinc vetantur facere mercaturam, aut exercere officia tabernariorum, macellariorum &c. *c. Fin. h. t. & Clement. 1. eod.* frequentare tabernas. *c. Pæn. inf.* jubentur vitare alaas & ludos ſcenicos de quibus inf.

Cap. I. Vt Laici.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Laici ſecus altare, quando celebrantur Diuina officia, ſtare non præſumant, ſed pars illa, quæ cancellis ab altari diuiditur, tantùm pſallentibus pateat Clericis; Ad orandum verò & communicandum laicis & fæminis, ſicut mos eſt, pateant ſancta Sanctorum.

EXEGESIS.

Not. Non eſſe ordinariè extra vſum orandi & communicandi permiſſum laicis, vt ſub Diuinis officiis ingrediantur chorum, vt patet ex *hoc t. & obſeruat quoque Henriq. in Summ. lib. 9. c. 25. §. 9. in fin. lit. t. quod adeò olim obſeruabatur, vt S. Ambroſ. nec Theodoſio quidem Imperatori voluerit permittere ingreſſum intra cancellos, vbi Clerici pſallunt, prout refertur in hiſt. Tripartit. l. 9. c. 30.* Idémque etiam hodie obſeruari debet in Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis & Conuentualibus, vbi Diuina officia integrè & ſolenniter peraguntur. Etſi ex eo, quòd text. dicit:

Ne laici inter Clericos ſedere præſumant, non comprehendi illos, *qui bonâ fide ignoranter aut imprudenter, chorum intrant, (neque enim tales propriè dicuntur præſumere.) not. Nau. in c. Accepta. de reſtit. ſpoliat. oppoſit. 8. n. 33.*

Cap. II. Clerici. I.

Ex Concilio Piḃtauienſi.

TEXTVS.

Clerici arma portantes & vſurarij excommunicentur.

EXEGESIS.

Cùm arma Clericorum ſint orationes & lacrymæ *c. fin. d. 36. c. Porrò. 16. q. 3.* conueniatur cum aliis pluribus. *23. q. 8.* non conuenit vtique illos arma alia portare; quòd ſi contumaciter ferre præſumpſerint, erunt excommunicationis ſententiâ feriendi, ſicus & Clerici vſurarij, de quibus dicendum *ad c. Praeterea. de vſuris.* Verùm ſi ſubſit juſta cauſa; poſſunt Clerici arma portare, vt ſi iter faciant per loca periculoſa, *iuxt. gl. hîc,* vel id neceſſarium ſit ad defenſionem juſtam ſui vel alterius, vel patriæ. Quin abſolutè Clericus iter agens poteſt arma geſtare, ob pericula quæ facilè & inopinatò in itinere ingruere poſſunt aut ſolent, etiam iis locis, quæ non putantur periculoſa. *Sufficit denique quauis juſta cauſa, vt notat Bald. hîc n. 7.*

Cap. III. Vt quiſque.

Ex Concilio Maticenſi.

TEXTVS.

Quiſque Presbyter, qui plebem regit, Clericum habeat, qui ſecum cantet, & qui poßit ſcholas tenere.

EXEGESIS.

* Honeſtatis eſt & decentiæ, vt Parochus ſiue Curatus ſecum habeat Clericum, cùm nun poſſit ſolus Miſſarum ſolennia, aliáque Diuina officia celebrare. Si Clericum habere non poſſit, neceſſarius eſt puer, vel alius qui ſacrificanti miniſtret, vt adeò à mortali excuſari non poſſint, qui abſque omni miniſtro celebrant, quia faciunt contra præſcriptum Eccleſiæ in re graui. Debet autem is eſſe maſculus, iuxta communem vſum Eccleſiæ, vt *aliis allegatis ex communi tradit Bonnac. d. 4. de Sacram. q. vlt. p. 9. 33. advertens n. 52. magis indecens & periculoſum eſſe fœminam adhibere, quam ſine miniſtro celebrare. Porrò in quibuſdam locis vigere conſuetudinem ab Epiſcopis toleratam, ideóque damnari non poſſe, vt Sacerdotes præſertim in pagis adhibeant miniſtrum, qui duntaxat vinum & aquam porrigat etſi reſpondere neſciat, bene advertit Laymann lib. 5. tr. 5. c. 6. n. 13.*

Cap. IV. Si quis.

Gregorius IX.

SVMMA.

Si quis ex Clericis comam relaxauerit anathema ſit.

Cap. V. Clericus I.

Ex Concilio Carthaginenſi.

SVMMA.

Clericus neque comam nutriat, neque barbam.

EXEGESIS.

In his conſuetudo ab antiquis Canonibus receſſit pleriſque locis quæ valet arg. *c. fin. De Conſuetudine*: quin etiam olim id variè fuit obſeruatum; Allegatur enim Concilium Carthaginenſe diuerſum prorſus ab iſto, vnde deſumptus eſt hic Canon prohibens nutrire comam & barbam, quod ex contrario prohibet radere barbam. Illud igitur duntaxat cauendum Clericis, vt comam & barbam neque radant, neque nutriant more profano. Quod ipſum innuit relaxatio comæ, quæ prohibetur in *c. Si quis.* ne videl. imitetur comam mulierum, aut ſuperbè criſpetur, *nam ad aures uſque pro varietate regionum decenter à Clericis capillos poſſe demitti, bene notat Caſim hîc n. 9.*

Cap. VI. Clericus. II.

Ex Concilio Triburienſi.

SVMMA.

Si Clericus qui eſt ſine gradu, nec Monaſterio à parentibus traditus, tonſurâ dimiſſâ vxorem acceperit, eam permittitur habere, & iterum tondeatur: nec in vitâ ſuâ vxorem dimittere audeat.

EXEGESIS.

Clericus ſine gradu idem eſt, qui in minoribus conſtitutus, ſoli enim ordines Maiores per antonomaſiam tribuunt gradum in Eccleſia. Per eum autem, qui eſt Monaſterio à parentibus traditus, DD. intelligunt Religioſum, qui tamen non ſolâ parentum traditione (quæ non ſufficit) ſed propriâ voluntate ſe conſecrat Religioni aut Monaſterio. Neutrum autem poſſe à propoſito reſilire & nubere, poſſe autem illum, qui nec eſt Subdiaconus, nec Religioſus profeſſus, eſt in confeſſo. Quòd verò talis ſi vxorem duxerit, jubetur iterum tonderi, nō abſolutè intelligi debet, ſed conditionatè, ſi velit gaudere priuilegio Clerici, per tonſuram enim illum recuperat; *quod ſi nolit, optio erit penes ipſum; ſed tum cogere ad tonſuram illum non oportebit, vt not. Panorm. hîc n. 4.*

Cap. VII. Clericus. III.

Alexander III. Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Clerici qui comam nutriunt & barbam, etiam inuiti à ſuis Archidiaconis tondeantur.

EXE-

EXEGESIS.

Quâ ratione prohibitum cenſeatur Clericis comam nutrire & barbam, diximus ad c. Clericus. 1. Hîc addimus, prohibitionem hanc ita explicari poſſe, ne videl. coma nutriatur aut barba, neglectâ vel omiſsâ tonſurâ Clericali quæ in capite geſtari ſolet; hanc enim qui decenter curant, luxuriantem comam & barbam non facilè affectant.

Cap. VIII. Monaſteria.

Idem in Conſilio Lateranenſi.

SVMMA.

Monaſteria Monialium Clericus ſine manifeſtâ & rationabili cauſa frequentans, per Epiſcopum arceatur, ſi non deſiſtat, priuetur officio. Laici verò excommunicationi ſubdantur.

EXEGESIS.

Cùm Clericis Tit. ſeq. prohibeatur cohabitatio aliarū mulierū, multò rectiùs prohibetur iiſdem ingreſſus in Monaſteria Monialium, vtpote grauioris peccati expoſitus periculis. Quem ingreſſum ſine Epiſcopi, vel ſuperioris licentiâ in ſcriptis obtentâ, ſub pœnâ Excommunicationis ipſo facto incurrendæ ſeueriſſimè prohibet *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 5. De Regul.*

Cap. IX. Quoniam.

Gregorius VII.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt Eccleſiarum prouentibus & expenſis diligenter inſpectis, certus ponatur in eis numerus Clericorum, quorum bona veniant in commune, & in vnâ domo verſentur, atque ſub vno tecto dormiant. Contradictores verò per ſuſpenſionem beneficii & officii, aut etiam grauiori pœnâ ad hanc obſeruationem compellantur, appellatione non obſtante. Concedit deinde, vt ſi quis eorum pro iniectione manuum in ſocium, meruerit excommunicationem, reconciliari poſſit, niſi atrocitas facti pœnam grauiorem exigat.

EXEGESIS.

Gloſ. intelligit hoc capitulum ſolùm procedere de Canonicis Regularibus, qui ſecundùm Regulam ſuam in commune viuunt; Et quamuis olim etiam Canonici ſeculares viuerent in communi, conſuetudo tamen contrarium obtinuit, etſi illud in Eccleſiis quoque ſecularibus obſeruandum ſit, ne maior ſit numerus Canonicorum & Clericorum, quàm ferat prouentus Eccleſiæ. *Conſentit gloſſa.* Facultas autem abſoluendi Clericorum talium percuſſores, ſolùm Prælatis Religioſorum conceſſa eſt, vt ſubditos ſe mutuò percutientes poſſint abſoluere. *c. Cùm Monachi. de ſent. Excom.* Alii verò prælati ſæcularium Eccleſiarum hoc priuilegium non habent; omnibus enim hoc beneficium eſt prohibitum, niſi ſpecialiter ſit conceſſum; *vnde bene colligitur hoc c. tantùm procedere de Regularibus, ait Bern. hîc.*

Cap. X. Cùm ab omni.

Innocentius III.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Iudices Eccleſiaſtici ab exactionibus decimæ, litis, vel aliâ parte præter expenſas victualium prorſus abſtineant, ſed vigorem judiciarium litigantibus gratis impertiant; non obſtante, quòd à quibuſdam dicitur id exigi nomine aſſeſſorum, cùm nec judicium juſtum judici vendere liceat, & venales ſententiæ ab ipſis etiam ſecularibus legibus reprobantur.

EXEGESIS.

Vel maximè decet Iudices Eccleſiaſticos, vt gratis juſtitiam adminiſtrent, tum quia ſi judices ſunt ordinarii, habent Eccleſiaſticos reditus, ex quibus honeſtè viuere poſſunt, tum quia ab omni ſpecie mali ſiue corruptelæ abſtinere debent, quam vtramque cauſam inſinuat textus. Delegati autem Iudices debent habere expenſas à delegante, *ait gl.* quando proficiſcuntur extra domicilium ſuum, ſicut teſtis. *c. Si teſtis § Venturis. 4. q. 3.* quia nemo cogitur ſuis ſumptibus militare. *c. Cùm ex officij. de præſcript. c. Cùm ſit Rom. de Simoniâ.* Munera enim, non ſumptus prohibentur. Addit rationem ex legibus ciuilibus, cùm enim illæ vſque adeò reprobent & annullent ſententias venales, vt nec appellare quidem opus ſit ab illis *l. Venales. C. Quando prouocare non eſt neceſſe.* multò magis legibus Eccleſiaſticis conuenit eiuſmodi corruptelas prohiberi.

Cap. XI. Deus qui.

Idem, Liuonienſi Epiſcopo, & eis, qui cum ipſo ſunt, fratribus.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt illi qui Euangelium prædicabant in Liuoniâ, non obſtante, quòd inter illos Monachi eſſent, & Canonici Regulares, vel alij Religioſi aliam regulam profeſſi, omnes pariter in vnum regulare propoſitum & honeſtum habitum, quantum ad hoc ſpectat officium, conformentur.

EXEGESIS.

Si illi, quibus Euangelium prædicatur, ſcandalum accipiant ex diuerſitate habitûs diuerſarum Religionum, ſatius eſt vt vnum decentem habitum Religioſi aſſumant, quàm vt ſcandalum patiantur

infirmi.

infirmi, ſicut videtur contigiſſe in Liuoniâ, ad cuius Epiſcopum iſta decretalis emanauit.

Cap. XII. Cùm decorem.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex Ludos theatrales, & ludibriorum ac laruarum ſpectacula, quæ in aliquibus feſtiuitatibus, etiam presbyteri, Diaconi ac Subdiaconi in Eccleſiis exercere præſumebant, extirpari.

E X E G E S I S.

Non tamen hic prohibetur, vt bene *notat. gl.* repræſentare præſepe Domini, Magos, Herodem, & ſimilia, quæ tangunt feſtiuitates, cùm talia potiùs inducāt homines ad compunctionem, quàm ad laſciuiam vel voluptatem; ſicut in paſchate ſepulchrum Domini, & alia repræſentantur ad deuotionem excitandam, pro quo *gl. ſumit arg. ex c. Semel. d. 2. De conſecr. & c. Quaris. d. 4.* imò quodlibet feſtum eſt ſignum & repræſentatio rerum præteritarum. *c. Quod die Dominico. d. 75.* ſolùm ergo in templis prohibentur ſcurriles & leues ac profani.

Cap. XIII. Vt Clericorum.

Idem in Concilio Generali Lateranenſi.

S V M M A.

Clerici qui comprehenſi fuerint incontinentiæ vitio laborare, præſertim illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, prout magis aut minùs peccârint, puniantur ſecundùm Canones. Si quis hâc de cauſa ſuſpenſus, celebret diuina, priuetur beneficiis & perpetuò deponatur. Prælati verò talia tolerantes commodi ſpecialis obtentu, pari ſubiaceant vltioni. Qui autem ſecundùm Regionis ſuæ morem habent vxores, ſi lapſi fuerint, grauiùs puniantur, cùm legitimo matrimonio vti poſſint.

E X E G E S I S.

De pœnis incontinentium quid nouiſſimè ſtatuerit vide. *Conc. Trid. ſeſſ. 25. De reform. c. 14.* peccatum, propter quod Apoſtolus dicit veniſſe iram Dei in filios diffidentiæ, dicimus Sodomiticum ſiue nefandum, & vltimo ſupplicio punitur. *C. De adulteriis. c. Cùm vir.* de quo etiam. *c. Clerici. de exceſſ. Prælat.* & *c. Flagitia. 31. q. 7.* Qui in pœnam incontinentiæ ſuſpenſus ab officio celebrat Diuina, perpetuò deponatur & fit irregularis, de quo etiam *in c. Clerici. & c. Latores. de Clericis min.* Grauiorem pœnam merentur Clerici, qui cùm vxores habeant, iis non contenti tamen cum alienis luxuriantur, quod dicitur propter Græcos, ſiue Orientales, qui vtuntur matrimonio jam contracto. *c. Cùm olim de Cler. Coniug. c. Aliter d. 31.* Meritò autem puniuntur prælati, qui talia vitia diſſimulant, neglectus enim aut reſpectus quem habent, eſt cauſa eiuſmodi ſcelerum.

Cap. XIV. A crapula.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Pontifex decernit illum abuſum penitus abolendum, quo ad potus æquales ſe ſuo modo obligant potatores, & ille plus laudatur, qui plures inebriat, aut calices fœcundiores exhaurit, ſi quis Clericus ſuper his ſe culpabilem exhibuerit, niſi à ſuperiore commonitus ſatisfecerit, ab officio vel beneficio ſuſpendatur.

E X E G E S I S.

Idem vitium prohibet. *Concil. Trid. ſeſſ. 21. De reform. c. 1.*

Cap. XV. Clerici II.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Clerici officia & mercimonia ſecularia non exerceant, hiſtrionibus non intendant, tabernas euitent, ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis interſint; Coronam & tonſuram habeant congruentem, Veſtimenta decentia, non rubea, nec viridia; frænis, ſellis, pectoralibus, calcaribus deauratis non vtantur, neque annulis niſi quibus competit ex officio dignitatis. Pontifices in publico & in Eccleſiis ſuperindumentis lineis omnes vtantur, niſi Monachi fuerint quos oportet ferre habitum Monachalem.

E X E G E S I S.

Nota I. Per ludum alearum intelligitur publica & aſſidua illius frequentatio, adeò vt qui publicè aleator eſt, repellatur à promotione. *c. Inter dilectos. de exceſſ. prælat.* Neque licet Clericis ſpectare eiuſmodi aleatores. *c. penult. huius tit.* propter quod Pontifex canonizauit *Auth. de ſanct. Epiſcopis.* §. Vt autem omnis Eccleſiaſticus ſtatus. *Collat. 9.*

Nota II. Vt Clericus gaudeat priuilegio fori, neceſſarium eſt vt habeat beneficium Eccleſiaſticum, aut habitum clericalem, aut tonſuram geſtans deſeruiat Eccleſiæ alicui, ex mandato Epiſcopi; ita ſtatuit *Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 1.* debet autem tonſura eſſe decens, id eſt cuiuſuis ſtatui & ordini conueniens, annulos geſtare ratione officii maximè competit Epiſcopis tanquam ſponſis ſuarum Eccleſiarum, ſed & aliis prælatis, cùm & ipſi judicentur Eccleſiarum ſponſi. Conſuetudo idem concedit Clericis Nobilibus in ſignum Nobilitatis auitæ, quin & doctoribus, quibus inter inſignia Doctoralia confertur annulus cum Iure Nobilitatis. Epiſcopi & Prælati in

Eccle-

Eccleſiâ hodieque gerunt ſuper indumentum album, quod vocant rochetum, extra Eccleſias id mos non vbique habet. Monachi aſſumpti in Cardinales aut Epiſcopos retinent colorem & formam habitus Monachalis, non item Clerici Regulares.

Cap. XVI. Ex literis.

Honorius III. Ambianenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, cùm Clerici ſecularibus potiùs negotiis, quàm diuinis officiis intendentes, ipſo facto priuilegium abijciant clericale, niſi tertiò commoniti reſipuerint, vt de ſuis facultatibus patriæ ſtatutis & conſuetudinibus ſubiacere ſinantur, neque Epiſcopus illos defendat.

E X E G E S I S.

Inter priuilegia Clericorum ex præcipuis ſunt exemptio à judicibus & judiciis ſecularibus, item à tributis, vectigalibus, & pedagiis. Vtroque hoc priuilegio excidunt, qui contra honeſtatem & decentiam vitæ clericalis ſeculares negotiationes exercent, quam ob culpam ſi poſt tertiam monitionem non deſiſtant, ſubijcit illos Pontifex ſeculari poteſtati, vt ſecundùm ſtatuta patriæ vel loci vbi ſunt, cogantur onera aliorum negotiantium ſubire, & præſtare de ſuis facultatibus aut mercimoniis. Amittunt enim ipſo facto priuilegium ſuum, & fruſtra implorant Eccleſiæ auxilium, qui committunt in eam. *c. Contingit de ſent. Excom.* fruſtra implorat auxilium legis, qui committit in legem. *c. Quia fruſtra, de uſur.*

IDEM TITVLVS DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM IN SEXTO.

Cap. Vnic. Clerici.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Clerici, qui ſe joculatores ſiue goliardos faciunt, aut bufones, ſi per annum artem illam ignominioſam exercuerint, ipſo jure, ſi autem tempore breuiori: & tertiò moniti non reſipuerint, careant omni priuilegio clericali.

E X E G E S I S.

Quia tales dignitati Clericalis Ordinis palam detrahunt, meritò hâc pœnâ priuationis omnium priuilegiorum Clericalium percelluntur: ſunt autem joculatores goliardi, & bufones, quos germanicè vocamus Gauckler / Schalckſnarren / Maiſterſinger/ꝛc. qui ludos aut ſpectacula ſiue exercent ſiue exhibent, gradu & grauitate Clericali indigna.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Diœceſanis.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, vt Clerici, Carnificum, ſeu macellariorum, aut tabernariorum officium publicè & perſonaliter exercentes nominatim & tertiò moneantur; vt intra conuenientem terminum deſiſtant, & ipſa nunquam reſumant. Qui ſi non deſtiterint, aut ipſa reſumpſerint coniugati omninò, non coniugati autem in rebus, & ſi omnino incedant vt laici in perſonis priuilegium clericale, donec deſiſtant, eo ipſo amittant. Adversùs alios verò Clericos negotiationibus ſecularibus, vel officiis non conuenientibus inſiſtentes, vel arma portantes ſic Canonica ſeruentur inſtituta, vt & illi corrigantur, & Epiſcopi de negligentiâ nequeant reprehendi.

E X E G E S I S.

Hæc Decretalis dirigitur ad ſolos Epiſcopos, qui ſoli vocantur Diœceſani, vnde non pertinet ad alios Ordinarios. Includit autem etiam Clericos exemptos, ſi in loco non exempto taliter delinquerent; per Carnifices in jure noſtro frequenter intelliguntur laniones ſiue macellarij, dicitur autem carnifex à carnifico, as. quia ex animali viuo facit carnes. Vnde etiam homicidæ *ſolent dici carnifices*, ait *gl.* Latini tamen autores non niſi eos juſtitiæ miniſtros ſub hoc nomine intelligunt, qui ſumunt ſupplicium Capitale de reis, eóſque torquent. Sed vt Clericus hanc pœnam incurrat, debet publicè & perſonaliter id facere, & ter monitus ante præfixum terminum non deſiſtere, tum enim ipſo facto ſine aliâ ſententiâ incurrit priuationem priuilegij Clericalis, *vt bene tradit gloſſa.*

Cap. II. Quoniam.

Idem.

S V M M A.

Prohibet Pontifex leuitatem & vanitatem veſtium olim à Clericis vſurpari ſolitam, quarum formas & nomina hodie non ſatis intelligimus, præterquam quod dicitur de Epibogio, ſiue ſuperiori veſte nimis breui. Videtur itaque obſeruatio huius cap. non eſſe hodie in vſu; ſed leuitas & vanitas ſiue indecentia veſtium, ſiqua apparet in Clericis, aliis modis & pœnis coërcenda pro arbitrio Epiſcopi.

TITV-

TITVLVS II.

DE COHABITATIONE CLERICORVM ET MVLIERVM.

In Rubricam Tituli.

NOTA, poſt titulum Generalem de vitâ & honeſtate Clericorum, rectè ſubiungi hunc ſpecialem de cohabitatione Clericorum & mulierum, ſpecialem enim & grauiſſimam repugnantiam habet cum honeſtate Clericorum, quidquid circa fœminas ſuſpectum eſt.

Cap. I. Inhibendum.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Nullus Sacerdos fœminas de quibus ſuſpicio eſſe poteſt retineat, nec illas quidem quas Canones concedunt, matrem, amicam & ſororem; ſi neceſſitatem habuerint, Presbyteri, domum longè inde habeant, & ibi eis neceſſaria ſubminiſtrent; nulla fœmina ad altare accedat, aut Presbytero miniſtret, aut intra cancellos ſtet aut ſedeat.

EXEGESIS.

Quas Canones concedunt.) Nota I. hoc *cap.* pugnare videri cum *penult. inf.* vbi Pontifex permittit Clericis cohabitare cum illis mulieribus, in quibus naturale fœdus nihil permittit ſæui criminis ſuſpicari, quæ ipſæ ſunt, quas permiſit *Concil. Nicanum c. 3. Relatum. c. Interdixit. d. 33.* matrem videl. aut ſororem, aut amitam, aut etiam eas idoneas perſonas quæ fugiant ſuſpicionem; concordat *c. Volumus ib. item. c. Cum omnibus. & c. Fœminas. d. 81.*

Nota II. Etſi huic Canoni tam ſeuerò, cauſam dederit (vt apparet ex t.) Diaboli malignitas, quo inſtigante paulò ante hoc Conc. & in huiuſmodi coniunctiſſimis perſonis ſcelus perpetratum fuerat, aut impediſſe quis earundem, Innoc. tamen III. *in d. c. penult.* attendens boni Legiſlatoris eſſe, illis attendere, quæ plerumque eueniunt, non illis quæ rarò, *l. Neque leges, ff. De legibus*, rigorem huius *c.* ad moderationem antiquorum Canonum reuocat, ſed nihilominus diſpoſitio illa rigoroſa huius *cap.* conſibi loco hodiéque eſſe poteſt ex ſententia *Anaſtaſii Germonij lib. 2. Animaduerſionum Iuris c. 18.* Suffragante magno Auguſtino de quo legitur apud Poſſidium in eius vitâ, quòd nec cum ſorore habitare conſueuerit, dicens: *quæ cum ſorore meâ ſunt, ſorores meæ non ſunt.* quod retulit *Gratian. in c. Legitur.* *rectè addens, tam docti viri cautelam magnam nobis debere eſſe inſtructionem:* Si perſonæ vel coniunctiſſimæ ſunt ſuſpectæ, neque illis cohabitare licebit, vt patet ex *c. ſeq. & initio huius c.* vbi univerſim prohibetur *cohabitatio mulierum, de quibus poteſt eſſe ſuſpicio*, quæ utinam aliquando non eſſet etiam de matre, ſorore, amitâ &c. experientiâ teſte, quæ in hoc *cap.* etiam allegatur.

Eis quæ ſunt neceſſaria ſubminiſtrent.) Matri videlicet, ſorori, amitæ &c. vnde patet quòd Clerici de redditibus Eccleſiaſticis poſſint ſuſtentare conſanguineos pauperes, de quibus *h. c.* loquitur, dum facit mentionem *neceſſariorum*. His enim potiùs quàm extraneis tenentur ſubvenire *c. Non ſatis. d. 86.* Non autem ſi diuites ſint, vel vt diuites fiant. *c. Quiſquis. 1. q. 2.* vbi tamen excipiuntur propinqui, quibus Epiſcopus poteſt largiri vt pauperibus.

Cap. II. Si quiſquam.

Ex Decreto Eugenij Papæ.

SVMMA.

Si Sacerdos, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus de quâcunque fœminâ crimine fornicationis ſuſpectus poſt primam, ſecundam & tertiam admonitionem inueniatur fabulari, & aliquo modo conuerſari cum eâ, excommunicationi ſubdatur, fœmina verò Canonicè iudicetur.

Hæc materia redibit *inf. c. 4. & 6.*

Cap. III. Clericos.

Alexander III. Salernitano Epiſcopo.

SVMMA.

Clericos in ſacris Conſtitutos qui publicè concubinas tenent, non vult Pontifex ad eas abiurandas compelli, ne in fornicationem redeuntes periuri fiant, ſed per ſuſpenſionis & interdicti ſententiam coërceri. Si verò ad illas redeant, aut alias accipiant, in aliquos eorum perpetua excommunicationis ſententia proferenda eſt, vt alij eorum exemplo terreantur.

EXEGESIS.

Etſi Clerici concubinarij non compellendi ſint ad abiurandum concubinatum propter periurij periculum, cùm durum ſit aſſueta relinquere. *c. Quorundam. d. 34. & c. Fin. 23. q. 6.* Sunt tamen coërcendi alio

alis pœnis Eccleſiaſticis, incipiendo à ſuſpenſione & interdicto, & demum veniendo ad excommunicationis ſententiam, ſaltem in aliquos aliis deteriores. Quod verò dicitur de excommunicatione perpetuà, tum hic, tum in aliis juribus *gloſſa bene explicat, donec excommunicatus reſipiſcat*, cùm enim excommunicatio debeat eſſe medicinalis, & non inferre mortem perpetuam. *c. Cùm medicinalis de ſent. excom. in 6.* non poteſt eſſe abſolutè perpetua, ſed vſque ad reſipiſcentiam, quod cùm non includat definitionem temporis, & fieri queat, vt excommunicatus, ſi non ſe corrigat, vſque ad mortem maneat in excommunicatione, ex hoc vtroque etiam capite poteſt dici perpetua *ſecundùm Innoc. hic, qui addit poſſe etiam intelligi depoſitionem ab officio, & beneficij priuationem*, eſt enim & hæc quædam excommunicatio largè loquendu, quia eiuſmodi Clericus ponitur extra communionem Clericorum & beneficiorum *ſed iſte ſenſus minùs facit ad literam, vt notat Additio ad Panorm. hic.*

Cap. IV. Sicut.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Mandat Pontifex Clericos qui in Subdiaconatu & ſuprà, fornicarias habuerint, ſtudioſè moneri, vt illas remoueant, & vlteriùs non admittant; contemnentes verò acquieſcere, à beneficiis ſuſpendi vſque ad ſatisfactionem, & ſi ſuſpenſi eaſdem detineant, ab eiſdem beneficiis perpetuò remoueri.

E X E G E S I S.

Nota in his capp. vario ordine decerni pœnas Clericis fornicariis. *c. 2.* nullâ aliâ pœnâ præuiâ poſt tertiam monitionem jubentur excommunicari, *c. 3.* per ſuſpenſionis & interdicti ſententiam coërceri, & ſi id non proficiat, perpetuò excommunicari. *in h. c.* à beneficiis ſuſpendi, & denique perpetuò iiſdem priuari. Quare pro jurium concordiâ cum *Panorm. n. 2.* ex hâc ipsâ varietate concludo optionem relinqui judici, quem ordinem & modum tenere velit in pœnia Clericorum fornicantium; Etſi enim olim propter ſcandalum cùm homines eſſent feruentes in fide, pro ſimplici fornicatione Clericus deponeretur, ut *in c. A multis de ætat., & qual. ord.* hodie tamen non ita aſperè proceditur, ſed poteſt judex ſecundùm facti circumſtantias & locorum conſuetudines incipere à pœnà mitiori vel grauiori, modò obſeruet diſpoſitionem Concil. Tridentini, de quo paulò poſt, vbi eſt receptum.

Cap. V. Super eo.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi A. Presbyter fornicariam detineat, & propter hoc ab officio ſuſpenſus, abſolutionis literas à ſe obtinuerit, quæ facti ſeriem non contineant, eas ipſi prodeſſe non debere.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc abſolutionem impetratam per ſubreptionem non valere, neque obſtat *c. Super literis. de reſcript.* vbi ſaltem proceditur ſecundùm juris formam, quando interuenerit ſubreptio non malitioſa; Ille enim *c.* agit de literis impetratis ad lites, ſiue ſuper juſtitià, hic autem agitur de literis gratioſis impetratis ſuper abſolutione. Deinde hic Presbyter malitioſè ſubticuit, quòd fuerit ſuſpenſus propter concubinatum.

Cap. VI. Si autem.

Idem Londonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Concedit Pontifex, vt Epiſcopus Clericos ſuæ juriſdictionis ſiue in ſacris Ordinibus, ſiue in inferioribus conſtitutos, fornicarias detinentes, niſi eas ad ſecundam vel tertiam admonitionem dimiſerint, & de cætero contempſerint, poſſit eos Eccleſiis vel earum portionibus appellatione poſtpoſitâ ſpoliare, & officio nihilominus interdicere.

E X E G E S I S.

Siue in ſacris Ordinibus ſiue in inferioribus &c.) Nota I. Etſi priores Canones loquantur de ſolis Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, imò præcedens cap. ſolos Sacerdotes concernat; iſte tamen procedit vniverſim de omnibus Clericis ſiue maioribus ſiue minoribus; id verum eſt, in maioribus conſtitutos tantò grauiùs puniri debere, in quantò maiori & digniori ſunt ſtatu.

Nota II. *A Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 14. De reform.* has pœnas ſtatui in Clericos quoſcunque (ſine diſtinctione Ordinum minorum & maiorum, non minùs quàm in præſenti *cap.*) qui concubinas aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio; in domo vel extra detineant, aut cum iis ullam conſuetudinem habere audeant; 1. Decernit, *vt pœnis à ſacris Canonibus vel Statutis Eccleſiarum impoſitis puniantur.* 2. *Vt ſi primò moniti non abſtinuerint tertiâ parte fructuum & obuentionum quarumcunque ſint ipſo facto priuati*, quæ Eccleſiæ aut alteri pio loco applicentur. Si neque ſecundæ monitioni paruerint, non ſolùm fructus omnes & obventiones beneficiorum ac penſiones amittant, *ſed etiam à beneficiorum adminiſtratione ſuſpendantur.* 4. Si ita ſuſpenſi nihilominus non deſiſtant, *beneficiis & officiis ac penſionibus Eccleſiaſticis quibuſcunque perpetuò priuentur, donec poſt manifeſtam emendationem videatur cum illis diſpenſandum.* 5. Si conſortium ſemel dimiſſum repetant, *excommunicationis etiam pœnâ plectuntur.* 6. Clerici beneficia Eccleſiaſtica aut penſiones non habentes (de quibus Canones nihil ſtatuunt,) *car-*

cere, ſuſpenſione ab ordine & inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliiſque modis iuxta Canones puniantur.

7. Epiſcopi denique huius criminis rei, & à Synodo Prouinciali admoniti, niſi ſe emendârint, *ipſo facto ſint ſuſpenſi, & ſi perſeuerent, ad Pontificem ab eâdem Synodo deferantur.*

Nota III. Per concubinarios quidem eos intelligi, qui concubinas aut fornicarias inſtar vxorum continuò detinent, ſiue in domo ſiue extra, & ſub hâc qualitate concubinatûs pœnas tum à Canonibus h. t. tum à *Conc. Trid.* latas, concubinariis Clericis infligi, neque ad ſimplicem incontinentiam, etſi id affirment *Nauarr. conſil. 1. h. t. edit. 2. & Sayrus in flor. h. deciſ. tit. de adulteris extendendas eſſe, vt plures alij docent, quos allegat Barbos. hic n. 4.* Nihilominus ponderando verba Concilij eſſe diſiunctiua de Clericis, qui tales fœminas detinent, aut cum ijs concubinis videl. aut aliis mulieribus, de quibus haberi poſſit ſuſpicio) *vllam conſuetudinem* habere audeant. Non ſolùm ergo concubinarii ſed etiam omnes, qui vllam conſuetudinem, adeòque ſimplicem etiam incontinentiam ſine qualitate concubinatûs cum eiuſmodi fœminis habent, pœnis hiſce ſunt obnoxij; Quod idem intendit. *Eugen. IV. in c. 2. ſup.* non quidem vniuerſim circa clericos, ſed ſolùm, circa conſtitutos in majoribus, quos de quâcunque fœminâ crimine fornicationis ſuſpectos, poſt tertiam admonitionem niſi deſiſtant, vult excommunicari.

Nota IV. Etſi *c. 3. Clericos.* ſuprà. ſolùm diſponat de Clericis in ſacris conſtitutis, *qui publicè concubinas detinent*, adeòque non ſubiaceant illius pœnis niſi concubinarij publici & notorij. Reliqui tamen Canones hactenus explicati, ipſúmque Conc. Trid. non reſtringunt has pœnas ad notorietatem, ſed abſolutè prohibent ſub eiusmodi pœnis, ne clerici ſimiles fœminas detineant. imò *c. 2. Quicquam.* punit etiam illos, qui de quâcunque fœminâ crimine fornicationis ſunt ſuſpecti.

Nota denique V. Ad pœnas has incurrendas & infligendas requiri præuiam monitionem & quidem ſpecialem; Neque enim ſufficit monitio generalis facta in Synodo vel alibi, quod procedere etiam ſecundùm diſpoſitionem Juris communis huius aliorúmque textuum præcedentium, Conc. Trid. ſtatuit, & ſeruandum quoque eſſe in concubinario notorio, ne videl. ſine præuiâ monitione beneficiis priuetur, tradit, *Barbos. in alleg. hic n. 4. poſt alios. Addens hanc monitionem debere eſſe trinam, interuallo temporis pro arbitrio judicis diſtinctam. Vide Garciam de benef. p. 11. c. 10. n. 186.*

Cap. VII. Veſtra.

Lucius III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex ſine dubitatione tenendum eſſe, quod à Clericis & Presbyteris quanquam fornicariis, quamdiu tolerantur, nec habent operis euidentiam, licitè diuina myſteria audiuntur, & alia recipiuntur ſacramenta Eccleſiaſtica.

Huius c. intellectus patebit meliùs ex c. fin. paulo pòſt.

Cap. VIII. Tua nos.

Innocentius III. Exonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi Clerici publicè concubinas habentes, ſe concubinarios eſſe diffiteantur, crimen autem eorum ita ſit publicum vt notorium dici poſſit, nec teſtem nec accuſatorem in eo caſu eſſe neceſſarium, cùm huiusmodi crimen nullâ poſſit tergiuerſatione celari. Si verò publicum eſt, non ex euidentiâ, ſed ex famâ, tum ſola teſtimonia virorum etiam bonorū non ſufficere; cùm non ſit teſtimoniis ſed teſtibus judicandum; ſi denique de Clericis talis habeatur ſuſpicio, quæ ſcandalum generet in populo, licet non appareat accuſator, eis tamen eſſe purgationem Canonicam indicendam, quam ſi recuſârint, vel in eâ defecerint, canonicâ eſſe animaduerſione puniendos.

E X E G E S I S.

Vt notorium dici poſſit &c.) De Notorio multa hîc diſputari poſſent, prout facit *Panorm. in c. Veſtra.* præced. *à n. 10.* Sed cùm hæc materia iſti titulo ſit extrinſeca, vt ipſe fatetur & propriè pertineat *ad c. Euidentia. de accuſ. & Inquiſit. lib. 5.* eò differimus. Hîc obiter præter illa quæ tangimus *in c. fin. Notamus pro h. t.* publicum aliqua ratione diſtingui à notorio, quod hic definitur id, *quod nullâ poteſt tergiuerſatione celari.* Publicum autem Pontifex facit duplex, *vnum ex famâ*, *alterum ex euidentiâ, quæ celari non poſſit*, hoc poſterius eſt idem cum notorio, non item prius, poteſt enim etiam fama publica mentiri, ideòque tergiuerſari licet contra famam publicam, etſi viri boni de eâ atteſtentur, poteſt enim fama publica inualeſcere, quæ habeat ortum ab errore & calumniâ.

Cùm non ſit teſtimoniis, ſed teſtibus judicandum) Aliqui intelligunt non eſſe teſtimoniis ſcriptis bonorum virorum in hoc caſu nitendum, ſed improbabiliter; mihi videtur id velle Pontifex cùm boni licet viri teſtantur, publicam eſſe de aliquo crimine famam, non eſſe conſiderandam probitatem aſſerentium, ſi propter famam nihil probationis afferant; ſed attendendas qualitates in teſtibus requiſitas, vt videl. deponant viſu, non de ſolo auditu, vel certam ſcientiæ cauſam reddant & probationem ſufficientem afferant, vt viſum eſt *tot. tit. de teſtibus.* Quod verò textus *Paulò ſup.* dicit in crimine notorio nec teſtem, nec accuſatorem neceſſarium eſſe, intelligi debet de teſte jurato, *teſtes enim ſuper notorio & conſuetudine populi, recipiuntur ſine juramento, per Maſc. de probat. concl. 1362. n. 17. de purgatione Canonicâ, quæ hîc indicitur publicè & ſcandaloſè ſuſpectis.*

Cap.

Cap. IX. A nobis.

Idem, Piſtorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, niſi forte de illis exiſtant in quibus naturale fœdus nihil permittit ſæui criminis ſuſpicari.

De hoc abundè dictum eſt *ad c. 1. ſup.* neque opus eſt quidquam addere.

Cap. X. Quæſitum.

Gregorius IX.

S V M M A.

Etſi quemlibet pro mortali peccato, quoad ſe ipſum conſtet eſſe ſuſpenſum, non debet tamen in officiis euitari, quia quantum etiam in caſu propoſito (ſi quis clericus in fornicationem prolapſus ſit) ſuſpenſus non eſt, niſi peccatum huiuſmodi ſit notoriũ per ſententiam ſiue confeſſionem factam in jure, aut per euidentiam rei, quæ tergiuerſatione aliquà celari non poſſit.

E X E G E S I S.

Quoad ſe ipſum conſtet eſſe ſuſpenſum &c.) Suſpenſio ſtrictè ſumpta eſt *Eccleſiaſtica cenſura priuans uſu Eccleſiaſtici beneficii aut officii, vt definit Tolos. l. 1. Sum. c. 43.* in pœnam videl. alicuius culpæ aut delicti. Latiùs autem per *h. t.* in his verbis ſumitur ſuſpenſio, pro eâ quam imponit conſcientia cuiuis exiſtenti in peccato mortali, ne antequam pœnituerit, miſſam celebret, aut alia Sacramenta adminiſtret vel recipiat. Etſi enim talis non ſit ſuſpenſus quoad alios (niſi in caſu notorietatis, de quo mox (adeóque alij non teneantur illum vitare in diuinis officiis, neque in adminiſtratione aut receptione Sacramentorum, eſt tamen ſuſpenſus quoad ſe ipſum; quia peccat mortaliter, ſi in ſtatu peccati mortalis officia eiuſmodi adminiſtret.

Niſi peccatum huiusmodi ſit notorium &c.) Nota I. Triplex notorium hîc diſtingui. 1. Per ſententiam videl. judicis (definitiuam intellige, quia res judicata pro veritate habetur. *l. vlt. ff. De ſtat. hom. ingen. & l. Res judicata de Reg. Iuris.* 2. Per confeſſionem factam in jure ſiue judicio, quia confeſſus in jure pro conuicto habetur, *t. De confeſſis. per tot. & l. Perinde. ff. Ad l. Aquil.* 3. Per euidentiam rei, quæ nulla poſſit tergiuerſatione celari, qualis eſt, quando clericus habet concubinam ſicut vxorem publicè nutriendo filios ex eâ procreatos, ita quòd non audeat diffiteri, aut certè negatio manifeſtè eſſet nulla, vt bene *tradit Pal. in c. Per veſtras. de donat. Notab. 3. §. 21. à n. 15. Concord. c. De manifeſtis 2. q. 1. l. ſi vicinis C. De Nupt.* Et in tali notorio quando delictum eſt ita patens, vt omnes vel maior pars hominum illud in tali loco ſciat, non requiritur accuſator vel teſtis. *c. Tua nos. ſup. c. Bona. de electione. c. Quoniam. de lib. presbyt. c. 3. De teſtib. cogendis & c. Euidentia de accuſ.* vbi proprius eſt huius materiæ locus, & plures Notorij diuiſiones afferèmus.

Nota II. Etſi per *h. t.* videantur propriè ſuſpenſi ab officio, ſiue executione ordinis, de quâ ſolùm loquitur *iſte t.* ſi bene conſideretur, ita vt collatio beneficii illis facta eſſet nulla, & ſi celebrarent, fierent irregulares, omnes Clerici concubinarii ſiue fornicarii, aliquo ex his tribus modis notorij, idque *ſentiant Vinald. in candel. aur. tit. de ſuſpenſ. a. n. 19. Azor. p. 1. l. 6. c. 7. q. 5. & alij.* contrarium tamen mihi probabilius videtur: Clericos concubinarios ſiue fornicarios non eſſe propriè ſuſpenſos per cenſuram ſuſpenſionis ab executione ordinis, tenent *Couar. in Clem. ſi furioſus 1. p. §. 1. n. 5.* Poſt plures alios quos ibi citat. Rationem afferunt, quia id nullo jure cauetur. *Innoc. hic n. 3 dicit, eiuſmodi Clericos non eſſe principaliter ſuſpenſos à Canone, ſed à Deo, & à Canone per approbationem*, quod non parùm confirmatur inde, quia quàm primùm pœnitent, ceſſat iſta ſuſpenſio, vt colligitur ex quæſtione Pontifici propoſitâ: *Quæſitum eſt* ait *de Clericis in fornicationem prolapſis, ſi eorum ſit officium priuſquam pœnituerint, accedendum?* ergo per ſolam pœnitentiam tollitur, hæc ſuſpenſio, quod non conuenit cenſuræ ſuſpenſionis, quæ indiget abſolutione. Videtur tamen ſuſpenſioni huic diuinæ per h. & præcedentes Canones id adiectum in odium criminis, vt videl. euitentur ab aliis, quod idem videtur velle Hugolinus. *c. 43. §. 3. De irregularit. & ſequitur Garzias p. 7. de benef. c. 14. n. 30.*

Nota III. Dato per hunc alióſque Canones veteres, ferri ſuſpenſionem propriè dictam in clericos fornicarios & concubinarios, eſſe tamẽ eam conſuetudinẽ ſublatam vti tenet *idem Garz. l. c. n. 32. allegans Sotum, Medinam, Rodriquez, Vegam. Henriq. Val. Suar. quod efficaciter probatur ex Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 14. De reform.* vbi inter varias pœnas, quas imponit eiuſmodi clericis, nullam mentionem facit de ſuſpenſione de facto incurrendâ, ſed jubet ipſos ſuſpendi, & *ſeſſ. 21. c. 6.* renouans pœnas ſacrorum Canonum in turpiter & ſcandaloſè viuentes, facultatem concedit illos priuandi, nullâ factâ mentione ſuſpenſionis. Denique ſeclusâ etiam conſuetudine, non teneremur vitare eiuſmodi clericos, etſi verè eſſent ſuſpenſi, *per Extrauag.* ad euitanda ſcandala *jux. liter. Conc. Conſtantienſ.* quæ ſolùm jubet vitari notorios clericorum percuſſores & nominatim excommunicatos ac publicè denuntiatos, de quo plura *Garz. l. c. à n. 41.*

TITVLVS III.

DE CLERICIS CONIVGATIS.

In Rubricam Tituli.

Viſum ſupra eſt de cohabitatione Clericorum & mulierum illicitâ, nunc meritò videndum eſt etiam de cohabitatione licitâ Clericorum Conjugatorum, quos in inferioribus & minoribus ordinibus ac miniſteriis ſemper recepit Eccleſia, vt conſtet, an & ipſi & quâ ratione, quibuſue priuilegiis poſſint habere beneficia. De hâc materiâ tractatur *28. & 32. d. per totum. & 27. q. 1. c. Vt lex. Item in 6.*

Cap. I. Si qui.

Alexander III.

SVMMA.

Si Clerici infra Subdiaconatum receperint vxores, ad relinquenda beneficia & retinendas vxores, ſi in Subdiaconatu & aliis ſuperioribus ordinibus id faciunt, ad vxores dimittendas & pœnitentiam agendam per ſuſpenſionem & excommunicationem compellantur.

EXEGESIS.

Ad relinquenda beneficia &c.) Not. I. Clericum in minoribus conſtitutum, ſi matrimonium per verba de præſenti contrahat, eo ipſo eſſe priuatum beneficiis, eáque ipſo jure vacare, neque opus eſſe ſententiâ judicis vt *cum gl. 1.* hîc tenent communiter DD. quorum plurimos hîc allegat & ſequitur. *Barbos. n. 2.* quidquid contra dicat, *Rodriq. in Sum. to. 1. c. 123. n. 1. edit. 2.* niſi loquatur reſpectu poſſeſſionis, hanc enim ſi clericus ſponte non dimittat, manu militari eſt cogendus. Vnde rectè colligit. *Sanch. l. 7. de matr. d. 42. à n. 10.* poſt contractum matrimonium, clericum eiuſmodi ſub peccato mortali teneri beneficia dimittere, & reſtituere fructus poſtea perceptos. Renuntiationem verò per eum factam ad fauorem alterius, eſſe nullius momenti, & poſſe ſtatim poſt matrimonium contractum beneficia illius tanquam vacantia impetrari & conferri.

Nota II. Idem dicendum de penſionibus Eccleſiaſticis juxt. eundem. *Sanch. l. c. d. 43. n. 5.* adeò vt nec noua tranſactio inter titularem & penſionarium poſt contractum matrimonium valeat. Niſi ſit penſio laicalis, quæ datur etiam laicis, v. g. pro miniſterio ac re vtiliter geſtâ vel gerendâ in defenſione Eccleſiæ; hanc autem non extingui per matrimonium, poſt alios reſoluit *Ricciul. de Iure perſonarum extra Eccleſiam l. 7. c. 3. n. 4. & 5.* Excipiuntur ibidem milites Lauretani & ordinis militaris SS. Mauritii & Lazari, nec non S. Stephani; iſti enim etiamſi matrimonium contrahant, poſſunt retinere penſiones etiam Eccleſiaſticas per ſua priuilegia, quæ allegat. *Barbos. hîc n. 6.*

Nota III. Per matrimonium clerici in minoribus conſtituti non ſolùm induci vacationem beneficiorum ipſo jure, ſed etiam expirare regreſſus & acceſſus, & alia quæcunque jura ad beneficia Eccleſiaſtica. *juxt. Ricciul. l. c. c. 1. n. 14.*

Nota IV. Hæc procedere ſiue matrimonium fuerit conſumatum ſiue non, remanet enim clericus nihilominus his omnibus priuatus; quin etſi vxor poſtea ingrediatur monaſterium, non ideò recuperabit beneficia. Idem dicendum, licèt clericus contraxerit in gradu prohibito, quamuis ignarus talis impedimenti, vel ſi matrimonium ſit nullum defectu ſolennitatis, vt ſi non ſit contractum coram parocho & teſtibus, ſiue ſecundùm formam. *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. Quæ omnia tradit Barbos.* hîc allegans alios *n. 4. 5. 8. 9.* Sed limitat. 1. cum *Panorm. hîc n. 7.* quando matrimonium eſt nullitet contractum ex defectu conſenſûs clerici, vt ſi fuerit amens, vel impubes, vel ex metu contraxerit. 2. Quando contrahuntur ſponſalia propriè dicta, ſiue per verba de futuro; *nam* etiam hoc poſteriori caſu non induci priuationem beneficiorum, poſt *Panorm. hîc n. 1. tenet idem Barbos. n. 11.*

Vxores dimittere &c.) Si Clericus in maioribus conſtitutus vel Religionem profeſſus matrimonium contrahat, hunc quoque beneficia amittere, eſt communis DD. etſi diſſentiant vtrum ipſo jure, an per ſententiam hæc priuatio inducatur. Prius tenet *Panorm hîc n. 7. Couarr. de ſponſal. p. 2. c. 6. §. 3. Azor to. 2. l. 7. c. 16. q. 5. & quidam alÿ:* Poſterius tamen communiter ſequuntur DD. reliqui apud *Barboſ. hîc n. 7.* opus videl. eſſe ſententiâ judicis; ſumitur ex ipſo t. qui jubet conſtitutos in minoribus compelli ad beneficia relinquenda, conſtitutos autem in maioribus ad uxores dimittendas, & agendam pœnitentiam per ſententiam ſuſpenſionis & excommunicationis; Non poſſent autem ampliùs ſuſpendi à beneficio aut officio, ſi ipſo jure eſſent ſuſpenſi ab vtroque, aut alterutro, poſtquam attentârunt matrimonium contrahere. Ratio diuerſitatis videtur, quia beneficiati in minoribus, ſi uxorem ducant, eo ipſo oſtendunt ſe nolle retinere beneficia, aut ſi retinerent, maiores aliquando Ordines ſuſcepturi eſſent, vt Canonici, quod pugnat cum ſtatu coniugali. Conſtituti autem in maioribus, ſi matrimonium attentent contrahere nihil agunt, ideóque compelluntur

luntur ad pœnitentiam, quam ſi ritè egerint, reſtitui poſſunt ad beneficium & officium, vt colligitur *ex c. Sanè. inf.* Ergo opus eſt diſpoſitione, vtrùm ſpes ſit pœnitentiæ, vel vtrùm ſtatim ferenda ſententia priuationis?

Cap. II. Sanè. I.

Idem, Herfordenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Iubet Pontifex attentiùs prouideri, ne Clericus coniugatus ad Eccleſiaſtica beneficia, vel ſacros Ordines aut adminiſtrationes Eccleſiaſticas admittatur, niſi caſtitatem vouerit perpetuam, & vnicam ac Virginem habuerit vxorem.

EXEGESIS.

Cùm Eccleſiaſtica beneficia pleraque requirant ſacros Ordines, vel certè propoſitum illos ſuſcipiendi, non conuenit illa conferri coniugatis, quorum ſtatus cum beneficiorum naturâ pugnat. Etſi verò coniugatus non poſſit habere beneficium Eccleſiaſticum in titulum beneficij, poteſt tamen habere ratione ſtipendij, aut alterius miniſterij, *iuxta Sanch. l. 7. de matr. d. 44.* Tale miniſterium eſt æditui, organœdi & ſimilium, qualia obire poſſunt clerici coniugati. Si tamen vterque vouit caſtitatem, vel ſaltem clericus cum conſenſu uxoris, *& ſequeſtrato manſionis cubiculo iuxta c. Epiſcopus. d. 77.* poterit beneficia retinere & obtinere; niſi eſſet bigamus, id eſt duxiſſet uxorem jam ante corruptam ab alio, ſi enim ipſe illam corrupit, antequam duceret, cenſetur virginem habuiſſe *iuxt. gloſſ. Verb. Virginem.* cùm ceſſet impedimenti ratio, cùm non diuiſerit carnem ſuam in plures, quæ eſt cauſa incurrendi bigamiam, ita ſentiunt *Sanch. l. 7. d. 46. n. 3. & diſp. 84. n. 13. cum pluribus aliis quos allegat Barboſ. hîc n. 4.*

Cap. III. Quod à te.

Idem, Verulanenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Clerici infra Subdiaconatûs Ordinem qui continere non valentes vxores accipiunt, beneficio debent ſpoliari, vtpote ob immunditiam ſuam Eccleſiaſticis Sacramentis tractandis indigni. Si autem Eccleſiis quibus intitulati erant, de poſſeſſionibus aut aliis bonis ſuis aliqua contulerunt, ipſis ab Eccleſiarum miniſterio & beneficio ſequeſtratis, reſtitui debent.

EXEGESIS.

Ob immunditiam ſuam &c.) Non culpatur hîc matrimonium de immunditiâ propriè dictâ, quæ contineat culpam, eſt enim *matrimonium honorabile & thorus immaculatus. Heb. 13. ℣. 4.* Sed tribuitur illi immunditia ſecundùm quid, tum propter adiunctam concupiſcentiam, tum quòd coniuges ſimul voluptatibus & carnalibus deſideriis, & diuinis ac Eccleſiaſticis obſequiis vacare commodè & decenter non valeant. Vnde etiam in veteri Teſtamento, etſi licitum erat habere vxores Sacerdotibus, tempore vicis ſuæ, ſiue miniſterij non diſcedebant à templo, ne iungerentur uxoribus, *c. Tenere. d. 31. In Nouo Teſtam* propter myſteriorum maiorem ſanctitatem & frequentiam penitus abſtinendum eſt à coniugibus & coniugio. *c. Ante triennium. c. Cauſa. de eâdem. & c. ſeq. & c. Eos.* Ratio autem cur Clerici contrahentes matrimonium ſint ſpoliandi beneficiis, ea etiam eſt, quia eius incompatibilitas cum matrimonio inducit vel arguit ſpontaneam renuntiationem. *Arg. c. Cùm renuntiatur. 32. q. 1.*

De Poſſeſſionibus aut aliis bonis, &c.) Nota I. In hoc caſu aliam eſſe rationem Secularis diſcedentis à ſuâ Eccleſiâ, de quo *cap.* præſens, aliam Religioſi diſcedentis à ſuo Monaſterio, ſiue enim Regularis exeat de licentiâ, ſiue ſine licentiâ Superioris ante profeſſionem, liberè poteſt exire cum rebus ſuis & ad priorem ſtatum redire. *c. Statuimus. de Regul.* Si autem exeat poſt profeſſionem & ſine licentiâ, res ſuæ remanent priori monaſterio; & ſi aliud monaſterium intret, recipiens illum ſine licentiâ, hoc ſibi imputare debet. Si cum licentiâ vel invitus ex cauſâ juſtâ, nihilominus vſus fructus quos contulit priori Monaſterio, aſſignantur ſecundo Monaſterio, ad quod tranſiit, quoad vixerit, ne ei ſit oneroſus, vt optimè *tradit Hoſt. in Sum. l. 3. t. 3. §. & in quo reuelantur.* quod ita interpretatur. *c. Cognouimus. & c. De lapſis. 16. q. 6. & c. Si quis rapuerit. 27. q. 1.*

Nota II. Si Clericus ſit Secularis, indiſtinctè videtur bona ſua recuperare, quæ tradidit priori Eccleſiæ, ſi tranſit ad aliam *per h. t. & c. Ex tranſmiſſâ. de renunt. l. 1. de illic. coll. in fin. Hoſt.* tamen *loco cit.* ad conciliandas diverſas opiniones tria dicit. 1. Quòd bona eiuſmodi ipſum facilè ſequantur, quia videtur donatio priùs facta eam habuiſſe tacitam conditionem, vt dureteo ibidem perſeuerante ad inſtar dotis, vt *c. Nuper. de donat. inter virum & mul.* in quo caſu etiam poteſt intelligi. *d. c. Ex tranſmiſſâ. de renunt.* 2. Si expreſsè contulit ſiue donauit ſe & ſua, & eſt pauper, ſimiliter ſua recuperat de benignitate Canonicâ. *arg. c. Non ſatis. d. 86. c. Quicunque. 15. q. 4.* 3. Si aliàs ſuſtentari poteſt, non recuperat, ſicut neque ſi donat Eccleſiæ, cui non fuit intitulatus. *c. Quicunque. 12. q. 2.* Niſi ipſi fiat gratia, quæ vera ſunt, niſi expreſsè aliqua alia conditio fuiſſet adiecta. Ex quibus ſufficienter habes intellectum huius *cap.*

Cap. IV. Sanè. II.

Idem.

SVMMA.

Sacerdotes qui nuptias contrahunt poſt longam pœnitentiam & vitam laudabilem continentes, officio ſuo reſtitui poterunt, & ex Indulgentiâ ſui Epi-

ſcopi eius executionem habere; quæ ſit longa & ſufficiens pœnitentia arbitrio Epiſcopi relinquitur.

EXEGESIS.

Illud nota, qui in ſacris conſtituti matrimonium ſacrilegè contrahunt, fieri ſuſpectos de hæreſi. *vt not. Bernardus Diaz in prax. crim. c. 74.*

Cap. V. Diuerſis.

Innocent. III. Nonicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Epiſcopus Clericos, qui matrimonium contraxerunt, Eccleſiaſticis beneficiis, quæ in ipſius diœceſi ſunt adepti, priuet, appellatione remotâ, præſertim cùm rerum Eccleſiaſticarum ſubſtantia per tales ſoleat deperire. Niſi fortè Epiſcopus talibus ſcienter contulerit Eccleſiaſtica beneficia, quibus eos non per ipſum, ſed per ſuperiorem decernit ſpoliandos.

EXEGESIS.

Cùm Epiſcopi & Clerici efficiantur cæci in diſſipando bona amore nepotum, vt dicit. *gl. in c. Peruenit 1. q. 3. multo magis hanc cæcitatem incurrerent, ſi in legitimo matrimonio haberent filios legitimos, & naturales, vt ponderat hic Panorm.*

Nota II. Etſi verò Epiſcopus aliàs habeat poteſtatem Clericos poſt matrimonium contractum ſpoliandi ſuis beneficiis; ſi tamen ſcienter beneficia illis contulit, in pœnam priuatur hac poteſtate, cáque deuoluitur ad ſuperiorem. Indignum enim eſt, vt quis habeat poteſtatem puniendi illum, cuius mores aut factum, quantum in ſe eſt, approbat. *c. Si quis de teſtib. 4. q. 1. & c. Harrendus. 32. q. 5. l. Si vxore. ff. de adult.*

Cap. VI. Cùm olim.

Idem, Archerontino Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus dubitaret, vtrum Tricarienſis Cantor, quem Canonici Anglorienſes elegerant in paſtorem, cætera idoneus & legitimè electus, deberet confirmari & conſecrari, quòd pater eius fuerit Græcus, & juxta ritum Græcorum, qui in ſuperioribus ordinibus vtuntur matrimonio, in minoribus antè contracto, dictum Cantorem ex vxore legitima in ſacerdotio ſuſceperit; Mandat Pontifex cùm Orientalis Eccleſia votum continentiæ non admiſerit (& ſi inter Latinos Græcos conuerſari regionis Archerontinæ conſuetudo permittat,) ad confirmationem & conſecrationem eiuſdem ſine dubitatione procedi.

EXEGESIS.

Orientalis Eccleſia votum Continentiæ non admiſit &c.) Quod votum in occidentiali Eccleſiâ omnes qui ſponte ſuſcipiunt ſubdiaconatum cenſentur emittere. Eſſe verò jure Apoſtolico & Eccleſiaſtico rectiſſimè cœlibatum annexum ordinibus ſacris, fusè demonſtrat. *Bellarm. l. 1. De Clericis à c. 18.* ex Script. Patribus, Conciliis, autoritate, ratione; ab hoc Apoſtolico inſtituto quod expreſsè inter primos aut primus oppugnat *Vigilantius, vt patet initio libri*, quem illi oppoſuit *S. Hieron.* receſſerunt *Græci, in profanâ Synodo Trullanâ circa An. Chriſti 700. can. 13.* vnde propagatus eſt mos Græcorum, vt Clerici ante Subdiaconatum vxores ducant, & cum eis viuant poſtea in ſacris ordinibus conſtituti. Quem morem hodiéque tolerat Eccleſia Catholica, *vt patet ex h. c.* in quo Pontifex Cantorem Tricarienſem à presbytero Græco in matrimonio ſuſceptũ agnouit pro legitimo, ratum habendo illius electionem in Epiſcopum Anglorienſem, niſi conſuetudo illius loci non ferat, vt aliquis Græcus ſecundùm morem Græcorum inter Latinos toleretur, conſuetudo enim, vt *ait gl. hîc* facit aliquem ineligibilem, qui aliàs eligibilis eſt, & è conuerſo *c. Nos conſuetudinem d. 12.*

Cap. VII. Joannes.

Idem Epiſcopo Pictauienſi.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus Ioannem quondam Acolythum, ſed dudum legitimè coniugatum compelleret ad tonſuram deferendam contra conſuetudinem terræ illius prohibet Pontifex, dictum Clericum, qui etiam tonſuratus non poſſet priuilegio clericali gaudere, ſuper hâc re vlteriùs moleſtari, dummodo nullum percipiat beneficiũ Eccleſiaſticum, cuius ratione teneatur deferre tonſuram; addit denique tonſuram huius clerici ſecularia exercentis videri in miniſterij Eccleſiaſtici vituperium redundaturam.

EXEGESIS.

Apparet, quòd circa tonſuram ferendam multum poſſit conſuetudo, quia igitur juxta conſuetudinem huius terræ clerici coniugati non erant tonſurati, non vult Pontifex iſtum clericum ad hoc compelli; cùm præſertim exerceret negotia ſecularia, per quæ amittit priuilegium clericale etiam à clericis non coniugatis poſt trinam monitionem vidimus *c. Vlt. de vitâ & honeſtate clericorum*, ideóque dicit Pontifex eum, licet foret tonſuratus, priuilegio clericali gaudere non poſſe. Quod verò addit exceptionem, *dummodo nullum percipiat beneficium Eccleſiaſticum*, vel intelligendum eſt ex diſpenſatione Papæ, vel de penſione aliquâ, aut ſtipendio, quod dari poſſe clerico coniugato propter certum miniſterium, diximus ſuprà. *c. Sanè. 1.* In titulum enim non poſſe dari clerico coniugato beneficium, apparet ex toto *h. tit.*

Cap. VIII. Cùm decorem.

Idem.

SVMMA.

Prohibet Pontifex, ne publicè vxorati admittantur ad publicas dignitates, & vt illas dimittant, quas non poſſunt ſine ſcandalo retinere.

EXEGESIS.

Vt nulla alia cauſa foret repellendi coniugatos ab Eccleſiaſticis dignitatibus, ſufficeret ſcandalum, quod

quod non poteſt non eſſe coniunctum, ſi quis coniugatus putiatur dignitate Eccleſiaſticâ inter Latinos. Ob quod vel ſolùm quiſcunque repellitur à beneficio. *c. Cùm teneamus. inf. de præbendis*, quia nihil cum ſcandalo faciendum eſt *c. Nihil prodeſt. de præſcript. c. Ad aures de temp. ord.*

Cap. IX. Ex parte.

Honorius III. H. quondam Reginæ Anglorum.

S V M M A.

Cùm dicta Regina quereretur nonnullos Clericos terræ ſuæ, habitu & tonſurâ relictis, ducere vxores, & vt Reginam debitis defraudent obſequiis, eandem tonſuram reſumere, aut contracto licet matrimonio illam retinere; Reſcribit Pontifex ſe æquanimiter toleraturum, ſi à talibus juſtitiæ debitæ, & ſeruitia conſueta, velut ab aliis vxoratis exigantur.

E X E G E S I S.

Videtur Pontifex hìc ſolùm reſcribere adversùs Clericos, qui contracto matrimonio dolo malo reſumunt vel retinent tonſuram, vt liberi ſint à tributis, & exactionibus ſecularium. Vnde non probatur mihi ſumma, quæ *h. c.* præfigitur in corpore Iuris: *Clerici coniugati in rebus ſuis non gaudent priuilegio clericali*, & univerſim Clericis coniugatis negat priuilegium clericale, quod certis conditionibus, illis competere patebit mox *ex c. 1. eod. & Concil. Tridentino.*

Neque obſtat communis Regula Juriſtarum, quòd *nigrum ſit declarandum ex rubro, rubrica autem eſt generalis de omnibus Clericis coniugatis, ergo t. h. c. ex ſummâ generali interpretationem recipit generalem, quia Rubricam generalem non reſtringit textus ſpecialis*, ut docet *Mynſing. 1. obſ. 89.* (addens etiam *in dubio nigrum concordandum eſſe cum rubro, ne fiat contrarietas, allegans Jaſonem, Imolam, Salicetum, Euerardum* in loco de *rubro ad nigrum*) non tamen hoc procedit, quando Rubrum expreſsè repugnat nigro, licet enim tam Rubrica, quàm textus allegari poſſit, agitur tamen ex textu tanquam principaliori vt ait Caluiſius in Lexico Iuridico, *v. Rubrica*, nec quiſquam ſequendam dicit rubricam, niſi quando eſt generalis generalitate textui non apertè repugnante, aut in caſu dubio, vt dicit. *Mynſinger ex praxi Cameræ.* Hic autem t. in quo Pontifex ſolùm adversùs eos Clericos coniugatos reſcribit, *qui dolo malo reſumebant habitum & tonſuram* ad euadenda onera ſecularium, quæ (in pœnam videlicet doli) illis imponi, ait ſe toleraturũ, eo ipſo inſinuans alioqui liberos fore. Non ergo hìc nigrum explicari debet generaliter, propter rubrum generale, quod ita formandum eſſet, *Clerici nubentes, ſi reſumant habitum & tonſuram, non gaudent priuilegio clericali.* Quaſi generatum Pontifex hoc ſtatuat, quod ex *t.* nullatenus colligitur; quomodo autem res habeat circa priuilegia clericorum coniugatorum, dicemus ad *c. 1. h. t. in 6.*

Cap. X. Vt conſultationi.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex militem, qui olim in minori conſtitutus ætate raſuram tantùm & coronam clericalem aſſumpſit, non eſſe cogendum deferre habitum clericalem.

E X E G E S I S.

Ratio eſt, quia conſtitutus in minoribus, ſi det nomen militiæ, cenſetur recedere à ſtatu clericali; adeò vt quàm primùm eſt declaratus miles, ſiue in matriculam militarem relatus, ipſo facto cenſeatur beneficijs, ſi quæ habet, renuntiare, neque ſi pœniteat aut ſtatum clericalem reſumat, recuperabit beneficia, vel penſiones Eccleſiaſticas, aut priuilegia clericalia, vt alijs allegatis hìc dicit. *Barbos. n. 2.*

IDEM TITVLVS DE CLERICIS CONJVGATIS, IN VI.

Cap. Vnicum. Clerici.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Clerici, ſi cum vnicis & virginibus contraxerunt, ſi tonſuram & veſtes deferant clericales, priuilegium retinent Canonis ab Innoc. II. editi. Et cùm nullus Clericus diſtringi aut condemnari debeat à judice ſeculari, declarat Pontifex huiuſmodi coniugatos trahi non poſſe criminaliter aut ciuiliter ad judicium ſeculare, nec à ſecularibus judicibus debere perſonaliter, vel etiam pecuniariter vllatenus condemnari. In cæteris autem vel niſi tonſuram, vel veſtes deferant clericales, etiam in promiſſis non gaudere eos priuilegio clericali.

E X E G E S I S.

Clerici qui cum vnicis &c.) Hanc Bonifacij Conſtitutionem renouat *Concil. Trid. ſeſſ. 23.* & magis arctat. Bonifacius enim univerſim Clericis coniugatis tonſuram & habitum clericalem deferentibus relinquit priuilegium Canonis & fori. Concilium autem hoc reſtringit ad illos, *qui alicuius Eccleſiæ ſeruitio, vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, eidem Eccleſiæ ſeruiant, vel miniſtrent, & clericali habitu & tonſurâ vtantur.* Nullo igitur priuilegio gaudent illi Clerici coniugati, qui nullius Eccleſiæ miniſterio ſunt deputati, aut illi non ſeruiunt; ſiue tonſuram & habitum clericalem gerant, ſiue non gerant. Clerici verò non coniugati, gaudent priuilegio fori, ſi beneficium Eccleſiaſticum obtineant, etſi tonſuram & habitum non deferant, *vt colligitur ex illis verbis Concilij Trid. l. c. Niſi beneficium Eccleſiaſticum habeat, aut clericalem habitum*; particula enim illa *aut*, eſt disjunctiua, & oſtendit alterutrum ſufficere, vt tenet *Rodriq. in Sum. p. 1. c. 155 concl. 2. Farinac. in praxi crim. q. 8 n. 7. & alii.*

Priuilegium retinent Canonis.) Qui eſt Innoc. II. &

II. & refertur *17.q.4.c.28.* his verbis, *ſi quis ſuadente diabolo hunc reatum incurrit, quòd in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo ſubſit, & nullus Epiſcoporum præſumat ipſum abſoluere. niſi mortis vrgente periculo, donec Apoſtolico conſpectui præſentetur, & eius mandatum ſuſcipiat.* Hoc priuilegio gaudent omnes Clerici habitum & tonſuram deferentes ſiue coniugati, ſiue non coniugati.

Priuilegium fori, cuius hîc Pontifex meminit, deſumptum eſt ex *Concilio Pariſienſi, & refertur c.2. De foro compet. vbi prohibetur, vt nullus iudicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, neque Clericum vllum, aut minores Eccleſiæ ſine permiſſu Pontificis diſtringere aut condemnare præſumat.* Hoc priuilegio gaudent Clerici eâ ratione, quâ conceditur à Bonifacio in hâc conſtitutione, *& à Conc. Trid. c.I.* De aliis Clericorum priuilegiis patebit *ex t. de immunit. Eccl.* ſed his Clericos coniugatos non vult gaudere Bonif.

TITVLVS IV.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBVS IN ECCLESIA VEL PRÆBENDA.

Ad Rubricam Tituli.

CUm ad honeſtatem vitæ clericalis non ſolùm pertineat abſtinere à mulieribus, verùm etiam in Eccleſiis & beneficiis ſuis reſidere, conuenienter ſubiungitur hic *t.* qui etiam extat in *6.* De eadem materia tractatur quoque *7.q.1. per totum, & principaliter c. Quia frater. §. Ambitionis.*

Cap. I. Non liceat.

Ex Concilio Sardicenſi.

SVMMA.

Non liceat Epiſcopo tranſire de ciuitate ſua ad aliam, manifeſta eſt enim cauſa, pro qua facere hoc attentat: cùm nullus ſit inuentus Epiſcopus, qui ad minorem de maiori ciuitate tranſiret.

EXEGESIS.

Nota quòd Pontifex dicit *manifeſtam eſſe cauſam, quando Epiſcopus tranſit ab Eccleſiâ ad Eccleſiam*, intelligendum eſſe, quòd præſumatur id fieri ex ambitione, aut avaritiâ & improbitate, vt tradit *etiam Menoch. de præſumpt. l. 5. præſumpt. 35. à princip.* Probat id Pontifex ab experientiâ, quòd nullus inventus ſit Epiſcopus, qui à maiori ſiue opulentiori tranſierit ad minorem ſiue pauperiorem. Argumentum enim à communiter accidentibus eſt validum, vt *not. Everard. de loc. comm. Legal. loco 56.* etſi demus ſubinde fuiſſe aliquos etſi raros Sanctos præſules, qui ſpiritualis fructûs causâ maiores Eccleſias commutârint minoribus.

Cap. II. Ex geſtis.

Leo III.

SVMMA.

Anaſtaſius Cardinalis in Synodo ab omnibus canonicè eſt depoſitus, quòd Parochiam ſuam contra Canonum inſtituta deſeruerit.

EXEGESIS.

Anaſtaſius Cardinalis &c.) Cardinales Epiſcopos ob prærogatiuam Cardinalatûs eo ipſo non teneri reſidere in ſuis Eccleſiis tenent non pauci apud *Azor. 1. 2. l. 4. c. 5. q. 3.* tum quòd illorum officium ſit Romano Pontifici aſſiſtere, cuius ſunt adiutores, Conſiliarij, & ſocij, tum quia Rom. Pontifici inſeruiunt, non videntur à ſuis Eccleſiis abeſſe. ſed multò veriùs eſt illos teneri reſidere, vt tenent *Panorm. hic, & in c. Bona mem. de poſtulat. & c. Eccleſia veſtra. 2. de elect. n. 15. Imola in d. c. Eccleſia veſtra. Felin. in c. Nonnullo. de reſcript. Caiet. 22. q. 185. art. Sot. l. 10. de juſt. q. 3. art. 4.*

Suffragatur apertè *Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 1. de reform.* his verbis: *declarat S. Synodus omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis ac Cathedralibus Eccleſiis quibuſcunque, quocũq. nomine & titulo præfectos, etſi S. R. E. Cardinales ſint, obligari ad perſonalẽ in ſuis Eccleſiis reſidentiã. vbi iniuncto ſibi officio defungi teneantur, neque abeſſe poſſe, niſi ex cauſis & modis infrà ſcriptis &c.* Vnde ſolidè concludit *Azor* priorẽ ſententiam poſt *Conc. Trid.* defendi non poſſe, eo ſenſu, quaſi ex prærogatiuâ Cardinalatûs non teneantur reſidere in ſuis Eccleſiis, neque diſpenſatione indigeant. Cum quo ſtat, quòd poſſint ac ſoleant hac lege abſolui ob cauſas quas Conc. Trid. commemorat, & vel maximè in Cardinales cadunt, videl. *ob chriſtianam charitatem, vrgentem neceſſitatem, debitam obedientiam, euidentem Eccleſiæ, vel Reipublicæ vtilitatem &c.* Quarum cauſarum nullam neque diſpenſationem, cùm poſſet oſtendere Anaſtaſius Cardinalis, meritò ob generalem ab Eccleſia ſuâ (quæ hîc Parochiæ nomine intelligitur) abſentiam, à Synodo depoſitus fuit.

Cap.

Cap. III. Quia nonnulli.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Quia nonnulli dignitates diuerſas & plures Eccleſias Parochiales contra Canones nitebantur accipere, id de cætero fieri Pontifex diſtrictiùs inhibet. Et talem pro Eccleſiâ, vel Eccleſiaſtico miniſterio perſonam quæri mandat, quæ reſidere in loco, & curam eius per ſe ipſam valeat exercere. Si aliter actum fuerit, & recipiat; quod recepit amittat, & qui dedit, largiendi poteſtate priuetur.

EXEGESIS.

Dignitates diuerſas &c.) Nota I. quòd recipere diuerſas dignitates vel plures Eccleſias Parochiales, ſi quælibet per ſe ſit ſufficiens honeſtæ ſuſtentationi, eſt argumentum auaritiæ, aut ambitionis; ſi autem vna non ſit ſufficiens, non erit peccatum per diſpenſationem plures obtinere.

Nota II. In *t.* duplicem aſſignari rationem, quare vna perſona non debeat obtinere duas dignitates, aut Eccleſias Parochiales. 1. Quia vix ſufficit ad impendendum debitum famulatum vni, ex quo ſequitur neglectus alterius. 2. Quia occupat ſtipendia aliorum, nam alij clerici pauperes, vel digniores ad illas promouerentur.

Quæ reſidere in loco &c.) Nota I. Ex *h. t.* ſatis apertum eſſe, jure antiquo omne beneficium etiam ſimplex requirere aſſiduam reſidentiã, vniuerſim enim cùm Eccleſia, aut Eccleſiaſticum miniſterium committi contigerit, Pontifex mandat talem perſonam quæri, quæ reſidere in loco, & curam eius per ſe ipſam valeat exercere. Eſt autem ſimplex quoque beneficium inter Eccleſiaſtica miniſteria computandum, & per curam, cuius meminit Pontifex non intelligi debet cura animarum, ſed rectè intelligitur cura beneficij & officij adiuncti; plures alios ſuper hoc Canones afferunt alij, ſed iſti non pares, aut certè non efficaciores.

Nota II. Partim conſuetudine, partim ſpeciali jure vel ſtatutis aut priuilegii ſublatam eſſe obligationem reſidentiæ in beneficiis merè ſimplicibus, exceptis Canonicatibus: idque contigiſſe inter tempora *Conc. Lateranenſ. ſub Alex. III.* (quod Concilium ordinariè intelligitur cùm nihil additur) & *Greg. IX. apparet ex c. fin.* quod eſt eiuſdem Greg. vbi nominantur beneficia, quæ reſidentiam exigunt, ſignificando eſſe aliqua, quæ illam non exigant. Idem patet *ex Trid. ſeſſ. 6. c. 2. vbi dicitur obtinentes beneficia, reſidentiam perſonalem de jure aut conſuetudine requirentia, cogendos eſſe reſidere*; fruſtra autem fieret mentio eorum, quæ deſiderant reſidentiam, niſi etiam eſſent, quæ non deſiderent. Confirmatur inde, quòd idem *Conc. ſeſſ. 23. c. 1. de reform.* vbi de reſidentiâ ſeueriſſimè ſtatuit, tantùm facit mentionem Epiſcoporum, & obtinentium curam animarum; *ſeſſ. autem 6. c. 2. De reform. jubet & Epiſcopis inferiores quæuis beneficia Eccleſiaſtica perſonalem reſidentiam de jure ſiue conſuetudine exigentia, in titulum, ſiue commendam obtinentes ab eorum Ordinariis, quemadmodum eis expediens videbitur, reſidere cogantur.* Inter quos comprehendi vel maximè illos qui Canonicatum, portionem vel præbendam in Eccleſijs cathedralibus & Collegiatis habent, manifeſtum eſt; *Confirmatur ex c. De cætero. c. Tua. & c. Dilectus. inf. h. t.*

Nota III. Ante Conc. Trid. quoſdam ſenſiſſe, quòd Epiſcopi & Parochi, alijque teneantur ſolùm jure Canonico, non autem diuino, ad reſidentiam, idque docuerunt *Ambros. Cathar. & Albinianus in tractat. de reſid.* Cùm autem *Concil. Trid. ſeſſ. 23. c. 1.* de cætero apertè dicat: *præcepto diuino mandatum eſſe omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oues ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre &c.* & poſtea ſubiungat, *nequaquam hæc omnia ab iis præſtari poſſe, qui gregi ſuo non inuigilant, neque illi aſſiſtunt, ſed mercenarij more deſerunt*, efficaciter concluditur ſecundùm mentem huius *Conc.* contra quod ſentire non licet, reſidentiam Epiſcoporũ & Curatorum eſſe juris diuini eo ſenſu, vt bene explicat *Sot. l. 1. De juſt. q. 3. a. 1.* Quod licèt id in ſacris literis expreſsè non contineatur, euidenter tamen & neceſſariò colligi ex his, quæ ibi traduntur, vt ex illo *paſce oues meas* &c. paſtores autem paſcendi officium non præſtant, niſi præſentes ſint.

Nota IV. Canonicos Eccleſiarum Cathedralium & Collegiatarum, eóſque qui habent ibidem præbendas ad diuinum officium peragendum deſtinatas, teneri ad reſidentiam, apertum eſt ex pluribus *cc. h. t.* paulò ante notatis. Et confirmat ratio ex jure naturali deſumpta, *beneficium enim datur propter officium*, ergo ſi Eccleſia miniſterio, operâ & induſtriâ Beneficiarij indiget, tenetur reſidere. Accedit ipſum Canonicorum inſtitutum, quod eſt ordinatum ad diuinum cultum in Eccleſiis decenter, & cum dignitate celebrandum; & quidẽ id per ſe non per alios facere decet, tum vigore *huius t.* qui pro Eccleſiaſtico miniſterio quouis vult tales perſonas eligi, qui curam beneficij pro ſe valeant exercere, tum *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 12.* quod mandat, *vt omnes diuina per ſe, & non per ſubſtitutos compellantur obire officia, & Epiſcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti aſſiſtere & inſeruire, atque in choro ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen reuerenter, diſtinctè, deuotéque laudare.* Vide quæ præterea ibidem *S. Synodus* ſtatuit. Etſi verò negandum non ſit, conſuetudine aut ſpecialibus Eccleſiarum ſtatutis ac priuilegiis multa aliter fieri, & excuſari, valde tamen timendum eſt, ne in multis corruptela potiùs, quàm rationabilis conſuetudo irrepſerit, & prauilegia magis ſint, quàm priuilegia, quæ obtenduntur. Quodque dici ſolet Conciliũ Trid. vel ſacros Canones, non eſſe paſſim aut univerſim receptos, non magis in diuino judicio fortaſſis patrocinaturum, quàm ſi dicant aliqui diuina præcepta non eſſe paſſim & univerſim vſu recepta.

Quòd ſi aliter actum fuerit &c.) Adiungitur pœna priuationis in eos, qui contra formam *h. c.* beneficia accipiunt, aut conferunt. Concordat *c. Cùm in cunctis. de elect. & c. Multa. de præbend.* gloſſa autem

illud *priuari* ex parte conferentis explicat pro hâc vice, vt videlicet non ſit abſolutè priuatus poteſtate conferendi, ſed ſolùm reſpectu huius beneficij & temporis, quod ſi aliâ vice vacare contigerit, poterit rurſus conferre. Quæ autem pœnæ Beneficiariis, qui à ſuis Eccleſiis abſunt, ipſo jure irrogantur, *explicant Azor to. 2. l. 7. c. 6. Caſſus hîc n. 5. & 6.* Illæ, quas *Concil. Trid.* ſtatuit, continentur *ſeſſ. 6. c. 1. De reform. & ſeſſ. 23. c. 1. Denique ſeſſ. 24. c. 12.*

Cap. IV. Relatum.

Alexander III. Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm contra illud, quod c. præcedent. ex Concil. Lateranenſi ponitur, vt beneficium Eccleſiaſticum tali perſonæ conferatur, quæ reſidere in loco, & curam eius per ſe valeat exercere, nonnulli præſentati hoc ſe poſſe quidem affirmarent, ſed efficere contradicerent. Reſcribit Pontifex verba accipienda eſſe cum effectu, ideóque tales non debere admitti, & admiſſos poſſe amoueri, niſi fortè de licentiâ ſuorum Prælatorum, vel ſtudio literarum, vel pro aliis honeſtis cauſis eos contingat abeſſe, neque contra patrocinari debere eis appellationis diffugium.

E X E G E S I S.

Nota vulgatum eſſe in jure vtroque, cuius allegationes vidè *in gl.* verba Legum & Canonum accipienda eſſe cum effectu, hoc eſt tali ſenſu, qui non ſit fruſtraneus, qualis ſanè foret, quo iſti Clerici conabantur eludere *Canonem Conc. Lateran.* quaſi ſolùm præcipiat, vt illi quibus committitur beneficiũ poſſint reſidere & per ſe illud exercere, etſi reipsâ non faciant, neque vnquam facturi ſint. Cæterùm has, quas *t.* recenſet aliâ que juſtas cauſas à reſidentiâ excuſantes, & quis licentiam dare poſſit, vt beneficiarij abeſſe poſſint ab Eccleſijs & beneficijs, fusè explicat *Azor c. 4. & 5. Barbos. hîc in allegat.* càque de re clarè loquitur *Trid. ll. cc.*

Cap. V. Fraternitati.

Idem.

S V M M A.

Clericus alterius diœceſis abſque commendatitijs literis ſui Epiſcopi non debet recipi ſine Apoſtolicæ Sedis mandato.

E X E G E S I S.

Hoc c. non videtur directè ſpectare ad *h. t.* niſi quis dicat eam etiam ob cauſam clerico peregrino opus eſſe literis commendatiũs ſui Epiſcopi, vt conſtet vtrùm non deſeruerit beneficium ſuum, quod requirit reſidentiam, ſine juſtâ & legitimâ cauſâ, aut licentiâ. *Conc. Trid. ſeſſ. 23. De reform. c. 16.* præcipit, vt nullus clericus peregrinus ſine cõmendatitijs ſui Ordinarij ab vllo Epiſcopo ad diuina celebranda, & Sacramenta adminiſtranda admittatur, *& ſeſſ. 26. In decret. de obſer. in celebr. Miſſæ jubet, vt Epiſcopi interdicant, ne cui vago & ignoto Sacerdoti miſſas celebrare liceat.* Quales olim autem fuerint commendatitiæ literæ, quæ dabantur Sacerdotibus & clericis peregrinantibus, vel ad aliam diœceſin transeuntibus, indicat *gloſ. hîc verb. Commendatitijs.*

Cap. VI. Conquerente.

Idem.

S V M M A.

Cùm R. Presbyter conquereretur aduersùs clericum G. quòd is ab Eccleſiâ ſuâ, de quâ vix habuit vitæ neceſſaria, annuatim viginti ſolidos extorquere conetur, eo prætextu, quòd hoc beneficium in dictâ Eccleſiâ eſſet ſibi collatum, mandat Pontifex, ſi dictus clericus G. habeat aliàs beneficia ſufficientia, vel eidem Eccleſiæ non deſeruiat, eidem ſilentium ſuper prædicto beneficio, appellatione remotâ, imponi.

E X E G E S I S.

Duo ex *h. t.* colliguntur. 1. Quòd habens duo beneficiâ ſimplicia ſufficientia ad vitam & ſtatum beneficiati, poteſt altero priuari, etſi reſideat, vt *not. Panorm. hîc. gl. in c. Dudum 2. De elect. ℣. intitulatum.* dicit, quòd ſine peccato mortali non poteſt quis tenere plura beneficia, ſi vnum ſufficit ipſius ſuſtentationi, & ſtatui. Quod credo verum, niſi plura ipſi conferantur in remunerationem laborum, aut vtilitatem ipſius Eccleſiæ, & beneficij, vti *not. Innoc. in c. Cùm jam dudum de prabend.* Et par eſt ratio ſi ex alia juſtâ cauſâ diſpenſetur. 2. Quòd quantumcunq; beneficiũ ſit modici valoris, requirit deſeruientiam, ſiue reſidentiam perſonalem, quam niſi quis præſtet, poteſt illo priuari, niſi excuſet conſuetudo, vt poſt gl. hîc tradit Panorm. & ſequuntur plures apud Barboſ. l. c.

Cap. VII. De Cætero.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, ne Canonicis dum ſunt in ſeruitio Prælati, quidquam ſubtrahatur, quod de communitatis beneficio ipſis debetur, niſi fortè ſint victualia, quæ non conſueuerunt abſentibus exhiberi.

E X E G E S I S.

Ne Canonicis &c.) Nota I. Pontificem de Canonicis tantùm loqui, quos Prælatus poſſit adhibere in ſeruitium ſuum. Non poteſt igitur Parochos aut alios Curatos abſtrahere ab Eccleſijs & beneficijs ſuis, neque illos occupare in ſuo, vel Eccleſiæ ſeruitio, vt videl. fungantur officio Vicarij, viſitatoris, vel Secretarij vt tradit *Quaranta ℣. Reſidentia.* qui

tamen

tamen bene addit ; *poſſe Epiſcopum in hoc diſpenſare, ſi vel vtilitas Eccleſiæ, in quâ curam animarum exercet beneficiatus, vel neceſſitas Prælati & Eccleſiæ ipſius id poſtulet.*

Nota II. Cùm *h. c.* loquatur indifferenter de Canonicis, procedere non ſolùm de Canonicis Eccleſiarum Cathedralium, verùm etiam Collegiatarum, contrà *in c. Ad audientiam. inf.* Sermo duntaxat eſt de Canonicis Cathedralibus, quia caſus de illis propoſitus fuit Pontifici, non de alijs.

Nota III. Quòd ex prioribus ſequatur, ſolos Canonicos, non autem Clericos alios gaudere hoc priuilegio, vt abſentes pro ſeruitio Epiſcopi ſeu prælati percipere poſſint fructus ſuorum beneficiorum.

Nota IV. *huius c.* diſpoſitionem non tantùm habere locum in Epiſcopis, ſed etiam in Prælatis inferioribus reſpectu ſuorum ſubditorum, vt videl. pro ſeruitio ſuo & Eccleſiæ poſſint ſecum habere aliquos ex Canonicis, qui percipiunt fructus in abſentiâ, Pontifex enim loquitur indefinitè *ad aliquem : donec* ait, in *ſeruitio suo fuerint* ; qui verùm fuerit Epiſcopus vel Prælatus inferior, non conſtat, ideòque *DD.* meritò extendunt *c.* ad Prælatos generatim Eccleſiarum tum Cathedralium tum Collegiatarum, ita *Panorm. n. 7. hic. Nav. conſil. 2. h. t. Garcias p. 3. c. 2. n. 381.* qui *n. 38.* illud extendit vlteriùs ad Legatos Apoſtolicos & Archiepiſcopos, quoad clericos ſuæ diœceſis, non autem Suffraganeos.

De Communitatis beneficio &c.) Duplices ſunt fructus in præbendis Canonicalibus. Priores dicuntur groſſi, & vocari apud nos ſolent corpus præbendæ ſiue Canonicatûs, quod præſtatur ex communibus redditibus Capituli, vel etiam ſimplici fundatione pro dignitatibus, & officiis Eccleſiarum cathedralium & Collegiatarum. Alij ab his diſtincti dicuntur diſtributiones, quæ fiunt quotidie ſolis illis, qui præſentes interſunt diuinis officiis & hic atque *c. Vnico. in 6.* vocantur victualia, ideò fortaſſis quia dantur in ſubſidium victûs quotidiani, aut conſtant etiam eſculentis aut poculentis. Prioribus fructibus gaudent abſentes in ſeruitio Epiſcopi, non item his poſterioribus: niſi redditus Canonicatuum conſiſtant in ſolis diſtributionibus quotidianis, tunc enim ne priuilegium juris ſit inutile, Canonici in ſeruitio Prælati abſentes eas lucrarentur de dictâ tertiâ parte, quæ ſeruitutibus accreſcit, vt tradit *Garc. d. c. 2. n. 115. item 352. & 353.* An autem aliquæ ſint juſtæ cauſæ, ob quas etiam abſentes percipere poſſint diſtributiones quotidianas, dicemus *ad c. Vnic. in 6. h. t.*

Cap. VIII. Ex parte. I.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm Decanus quidam decem annis ab Eccleſiâ ſuâ abfuiſſet, mandat Pontifex Canonicis, vt ſcribant eidem, & ſi vocatus venire noluerit, eligant alium, qui Eccleſiæ ipſorum valeat præeſſe, & prodeſſe.

Cap. IX. Qualiter.

Innocentius III. Cap. Raguſino.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Raguſinus vltra quadriennium abfuiſſet, & per literas Capituli reuocatus non rediret, mandat Pontifex (niſi forſan jam redierit) vt poſt menſem à receptione præſentium, perſonam idoneam in Archiepiſcopum eligant.

Cap. X. Inter.

Idem Conſtantinopolitano Patriarchæ.

S V M M A.

Clerici Eccleſias vel præbendas ſine juſtâ & neceſſariâ cauſâ deſerentes, Epiſcopi præſertim non accedente conſenſu, ſi congruo tempore expectati non redierint ad illas, poſſunt eis juſtè priuari, dummodo non ſint juſto impedimento detenti.

E X E G E S I S.

Poſſunt eis juſtè priuari &c.) Nota I. Trium horum capp. eundem eſſe ſcopum & intellectum quem exprimit Summa in corpore Juris præfixa. *c. 8.* his verbis : *priuandus eſt Prælatus vel Clericus non reſidens, qui citatus non reuertitur in termino ſibi præfixo, niſi habeat juſtum impedimentum.*

Nota II. De Dignitatibus & Canonicatibus in *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 12.* hanc extare diſpoſitionem, vt eis non liceat *vltra tres menſes à ſuis Eccleſiis quolibet anno abeſſe,* alioquin primo anno priuantur dimidia parte fructuum, ſecundo verò anno omnibus fructibus, creſcente denique contumaciâ, ipſo Canonicatu & dignitate. Quos gradus à Concilio præſcriptos ſeruandos eſſe, antequam deueniatur ad priuationem, quæ aliàs foret nulla, cenſet *Barboſ. hic n. 2.* allegans Rotam in unâ Salmantinâ. 15. Decemb. Anno 1567. De modo procedendi adverſùs Curatos non reſidentes *Vide Trident ſeſſ. 23. c. 1.* & adverſùs Epiſcopos in hoc delinquentes *ſeſſ. 6. cap. 1. De Reform.*

Cap. XI. Ex tuæ.

Idem Archiepiſcopo Panormitano.

S V M M A.

Si qui fraudulenter ſe abſentant, nec ad ipſos valeat citatio peruenire, in Eccleſiis eorum primæ citationis edictum publicandum eſt, & ſi nec ſic obedierint, & vltra ſex menſes deſeruerint Eccleſias, jubet Pontifex Eccleſiis ſpoliari. Contra eos etiam procedatur per ſuſpenſionis & excommunicationis ſententiam. Quòd ſi nec ſic emolliantur, vult illos per Legatum Sedis Apoſtolicæ à ſpiritualium amoueri adminiſtratione, & Eccleſiis de perſonis idoneis prouideri ; non tamen degradari, vt cum eis miſericorditer, ſi expediat, faciliùs agi poſſit.

EXEGESIS.

Trinæ citationis edictum &c.) Nota I. Quantumcunque Clericus ſit abſens injuſtè, ſi poteſt perſonaliter citari, non debet citari per edictum, ſi autem neſcitur vbi ſit, vel non patet ad illum acceſſus, debet citatio affigi valuis Eccleſiæ ſuæ. per *h. t.*

Nota II. Hanc citationem debere fieri tribus edictis, neque ſufficere vnum peremptorium, vt poſt *Joan. Andr. hic notat Panorm. n. 4.* quia edictum triplicatum faciliùs venit ad notitiam, quàm vnum quantumuis peremptorium. Vnde *gl. in Clem. I. De vitâ & honeſt. Cleric.* vult, quòd vbi ad pœnam incurrendam diſpoſitio requirit trinam citationem, non ſufficit vna peremptoria, licet perſonalis, per quod limitatur *l. Contumacia. ff. De re jud. & c. Illicita. 24. q. 3.* nam regulariter æquiparantur tres diſtinctæ citationes, & vna peremptoria cum tribus competentibus interuallis. *c. Conſtitutionem. de ſent. Excomm. in 6.*

Nota III. Singulariter ex *h. t.* quod monet *Panorm. n. 5.* vbicunque neſcitur, vbi ſit abſens Clericus, debere poſt citationem tres menſes expectari, præſumptio enim juris eſt, infra hoc tempus citationem ad ipſum peruenire.

Contra vos etiam proceditur &c.) Etſi *hic* §. videatur exigere, quòd prinſquam deueniatur ad priuationem, priùs deueniendum ſit ad ſuſpenſionem & excommunicationem, non improbabile tamen eſt, quod dicit *Mantica deciſ. 67. n. 2.* plures pœnas hic decerni, è quibus quas infligere velit, relinqui arbitrio Epiſcopi, adeò, vt ſi omiſſis his pœnis procedat ad priuationem, illa ritè facta cenſeatur, pro quo allegat deciſiones Rotæ, & declarationes Cardinalium, interpretum Concilij Trid. qui cenſuerunt etiam hoc modo intelligendum *Concilium Trid. ſeſſ. 24. c. 12.* Hoc antem contrarium eſt illi declarationi, quam ex *Barboſ. allegauimus, c. præced.* vt de illarum veritate fortaſſis dubitari queat. Etſi ſecluſis allegationibus veriùs eſſe credam, quod dicit *Mantica l. c.* Poſſunt enim occurrere tales circumſtantiæ, & cauſæ tam graues, ob quas ordo ille & interualla pœnarum non ſint obſeruanda, ſed relinqui id debeat arbitrio & prudentiæ Epiſcopi. Quod in ſimili itidem cenſuimus de pœnis Clericorum concubinariorum. *c. Sicut. de cohabit. mul.* Conſultum tamen eſt in his ordinem pœnarum à Canonibus & præſertim Concil. Trid. præſcriptum obſeruare, niſi ordo ſit varius, qualem obſeruauimus *l. c.* aut grauis cauſa aliud exigat.

Cap. XII. Tuæ Fraternitatis.

Idem, Altiſiodorenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrum Canonici, quibus indultum eſt vt ſtudiorum gratiâ in abſentiâ ſuâ fructus percipiant, ſi acceptâ licentiâ ſe ad villas transferant, vel caſtella, in quibus nullum eſt, vel minùs competens ſtudiorum exercitium, hoc indulto gaudere debeant? Reſcribit, eis, qui huiuſmodi fraudem committunt, præfatam indulgentiam competere non debere.

EXEGESIS.

Debent ergo Canonici accedere Vniuerſitates, vel ſaltem ea loca, vbi ſit ſtudium publicum, & competens exercitium ſcholaſticum, de quo vide *Barbos.* hodie vix locus eſt huic fraudi, cùm Canonici in ſtudijs verſantes debeant teſtimonia Capitulo exhibere, quòd in Academiâ & publicis ſcholis commorati fuerint; etſi verò jure communi illis priuilegium competat percipiendi fructus in abſentiâ ſtudiorum gratiâ, opus tamen habent licentiâ ſiue Epiſcopi, ſiue Capituli pro diuerſâ Eccleſiarum conſuetudine, vt ad ſtudia ſe conferant, quod ipſe *h. t.* ſignificat, dum mentionem facit acceptæ licentiæ.

Cap. XIII. Ex parte.

Honorius III. Præpoſito de Valerijs.

SVMMA.

Cùm Præpoſitus iſte ſolicitus eſſet, ne juramentum de reſidentiâ à ſe factum violârit, dum in cauſa ſuæ præpoſituræ abfuit, Reſcribit Pontifex, ſi ſe non abſentando in fraudem, præpoſituræ ſuæ jura fideliter proſequatur, ex hoc cenſeri debere reſidentem, neque periurium incurrere.

EXEGESIS.

De jure communi non præſtatur à Præpoſitis juramentum reſidentiæ; apparet igitur in hac Eccleſia fuiſſe peculiare ſtatutum de hoc, aut conſuetudinem, vel aliam cauſam interceſſiſſe, cur Præpoſitus iſte tale juramentum præſtiterit. Obſerua verò ex *h. t.* juramentum poſſe verificari etiam in caſu ficto. Pontifex enim cenſet in hoc caſu juramento ſatisfactum, quod fictione juris perinde ſit, abeſſe in cauſâ Eccleſiæ, ac reſidere in illâ, quia talis abſentia æquè vel magis tendit in vtilitatem Eccleſiæ. Secus eſt quando juramentum tendit in fauorem alterius qui læderetur, niſi juramentum in formâ ſpecificâ impleretur, tum enim non ſufficit fictio juris, & ſic conciliatur *iſtet. cumc. Ad noſtram. de jurejur.*

Cap. XIV. Cùm dilectus.

Idem, Capitulo Metenſi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, non obſtante ſtatuto, quod Capitulum contra abſentes Canonicos ediderat, cuidam familiari ſuo in ſeruitio ſuo commoranti, fructus præbendæ ſuæ aſſignari, cùm familiares noſtri *ait idem Pontifex*, qui circa nos ſunt, ſe obſequentes exhibeant vniuerſis, *minori non debent prærogatiuâ gaudere, quàm veſtrum ſinguli, quorum negotia ſæpius per ipſos promouentur.*

EXEGESIS.

Hoc priuilegio non gaudent omnes officiales Curiæ, ſed illi, qui ſunt in ſeruitio domeſtico Papæ, ideóque dicuntur ipſius familiares, ſiue de eius familiâ, de quo vide *Gomet. in regul. de impetr. beneficiorum vacan. per obitum familiar. Cardinal. q. 12.*

Cap. XV. Ad audientiam.

Idem Meldenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus Canonicorum ſuorum ſeruitio vellet vti, illique obtenderent conſtitutionem ſuæ Eccleſiæ juratam, & à ſede Apoſtolica confirmatam, vt Canonici non reſidentes priuentur fructibus, illis exceptis, quos infirmitas excuſaret, aut Apoſtolicæ Sedis ſeruitium detineret, decernit Pontifex, vt duo ex Canonicis Eccleſiæ dictæ in Epiſcopi ſeruitio exiſtentes ſuarum fructus integrè percipiant præbendarum, cùm abſentes dici non debeant ſed præſentes, qui cum Epiſcopo pro ipſius & Eccleſiæ bono commorantur.

EXEGESIS.

Vt duo ex Canonicis, &c.) Not. I. *h. c.* eſſe reſtrictius. *c. De cætero.* ſuprà. nam expreſsè dirigitur ad Epiſcopum, non debet ergo extendi ad Prælatos inferiores, vt illud prius. Deinde ibi non præfinitur numerus Canonicorum, quos in ſeruitio ſuo poſſit occupare Epiſcopus, hîc autem exprimuntur duo. *Vnde ſi plures eſſent, priuarentur fructibus, quod enim conceditur de duobus, vt ait gl.* cenſetur prohiberi de pluribus. *arg. c. Qualis. d. 25. & c. Nonne. de præſumpt.* Eſt autem numerus hic præſcriptus, ne ſi plures ſibi Epiſcopus aſſumat, ſeruitium Eccleſiæ diminuatur propter illorum abſentiam. Et ex hoc videtur, quòd vltra duos non poſſit cogere, vt ſint in ſuo ſeruitio: Quod ob paritatem rationis videtur etiam concernere Prælatos inferiores, licèt directè *h. c.* nihil de illis diſponat.

Not. II. Epiſcopum ex diſpoſitione Concilij Trid. in certis caſibus itidem poſſe imò & debere adhibere duos Canonicos vt in promulgandis Indulgentiis & colligendis eleemoſynis. *Seſſ. 21. c. 9. de reform.* In conſtituendis illis, quæ ad ſeminaria pertinent eorúmque rationibus exigendis. *Seſſ. 23. c. 18. De reform.* In hoſpitalibus viſitandis, aut in meliorem vſum conuertendis. *Seſſ. 25. c. 8. De reform.* In viſitandis Capitulis & perſonis exemptis. *Seſſ. 16. c. 6.* Neque dubium eſt, quin ſi in eiuſmodi caſibus pro ſeruitio Epiſcopi & Eccleſiæ abſint, vigore *h. t. & c. De cætero.* abſint, etiam in abſentia fructus percipere debeant. Cæterùm extra hos caſus idem Concil. nihil dicit, vtrùm Epiſcopus duos de Capitulo poſſit ſibi aſſumere; poſſe tamen apparet, quia Concilium nuſpiam his Canonibus derogat, neque illos ad ſuperiores caſus reſtrinxit.

Not. III. Hoc priuilegium habere locum, etſi in Eccleſiâ eſſet conſtitutio jurata, & autoritate Pontificis confirmata in contrarium, vt apparet *ex textu.* Rationem explicat *Panorm. hîc n. 2.* Quando enim ſtatutum aliquod in materiâ Iuris diſponit, & excipit aliquos caſus ipſo etiam jure exceptos (vt ſtatutum Meldenſe excepit infirmos & Apoſtolicæ Sedi ſeruientes) non cenſetur includere caſus conſimiles ibidem jure exceptos, qualis eſt abſentia in ſeruitio Epiſcopi & Eccleſiæ *per h. t. & c. De cætero.* Meritò igitur noluit Pontifex ſtatutum quantumuis juratum & confirmatum obſtare priuilegio Canonicorum Epiſcopo deſeruientium, tum quia non fuit hæc intentio ſtatuentium, tum quia licèt voluiſſent, non potuiſſent derogare juri communi, ſine ſuperioris: neque plus cenſetur fuiſſe juratum aut confirmatum, quàm quod juri eſt conforme, cùm nihil conſtet de derogatione.

Superuacaneus verò eſt ſcrupulus, quem mouet *Barboſ. hîc n. 6.* diuerſa eſſe, ſeruitium Epiſcopi & Eccleſiæ, & requiri vtrumque copulatiuè, cùm Canon vtrumque per voculam *Et* copulet, veriſſimum enim eſt, quod ipſe *Barboſ. allegat ex c. Scire debes. Epiſcopus eſt in Eccleſia, & Eccleſia eſt in Epiſcopo*, quem ſiue res ſuas agat, ſiue Eccleſiæ, expedit ex Capitulo ſuo habere teſtes actionum ſuarum & adjutores, modò ſeruitium Eccleſiæ non patiatur detrimentum.

Nota denique IV. Ex hoc priuilegio percipiendi fructus in abſentiâ propter ſeruitium Epiſcopi, ortum habere paſſim in Eccleſiis die Reitpfrüend ſic dictam, quòd eiuſmodi Canonicus debeat equitare, aut iter agere in ſeruitio Epiſcopi, vnde latinè vocare poſſumus præbendam equeſtrem; quam Epiſcopi concedere ſolent alicui Canonico, qui in abſentiâ percipit fructus. Longè verò hic mos deuiauit à ſacris Canonibus; neque enim confertur eiuſmodi præbenda illis, qui Epiſcopo aut Eccleſiæ ſeruiant, vel ſeruire poſſint, ſed quibuſuis aliis, intuitu cognationis, famulitij, conditionis, qui abſunt pluribus annis, neque Epiſcopum aut Eccleſiam vident ſuam, & tamen redditus Canonicales in abſentiâ percipiunt; neque video, niſi ignorantia excuſet, qualiter huiusmodi præbendam taliter conferentes, vel acceptantes in conſcientiâ tuti ſint; certè conſuetudo allegari non poteſt, neque enim conſuetudo ſed corruptela dicenda eſt, quòd *de altari edat, qui altari non miniſtrat*, neque vllum illi, vel Epiſcopo ſuo abſentes obſequium aut ſeruitium præſtant.

Cap. XVI. Cùm ad hoc.

Greg. IX. Patriarchæ Antiochiæ Apoſtolicæ Sedis Legato.

SVMMA.

Cùm Eccleſia Antiochena propter Canonicorum & aliorum abſentiam, ferè eſſet deſtituta miniſtris, mandat Pontifex non obſtantibus Apoſtolicis priuilegiis, & priorum Patriarcharum licentiâ, abſentes

Canonicos & aſſiſios reuocari ad reſidendum, & ſi non venerint, de fructibus beneficiorum ipſorum Eccleſiæ congruè deſeruiri, & in vtilitatem eiuſdem, quòd ſuperfuerit, conuerti.

EXEGESIS.

De ipſorum beneficiis dum abſentes fuerint &c.) Videtur eadem mens *Conc. Trid. ſeſſ. 22. De Reform. c. 3.* vbi mandat portionem diſtributionum, quæ abſentibus obueniret, ſi intereſſent, deberi applicari fabricæ Eccleſiæ, ſi indigeat, vel alteri loco pio arbitrio Ordinarij. Quod videtur repugnare alteri diſpoſitioni. *ſeſſ. 21. c. 3. De Reform.* vbi ſtatuitur quotidianas diſtributiones diuidendas eſſe inter dignitates & cæteros, qui diuinis interſunt. Quæ ita inter ſe coincidere rectè cenſet *Barbos. hîc n. 3. vt ſeſſ. 21. Procedat Concilij Diſpoſitio* ijs locis, vbi præbendæ tam ſunt tenues, vt veriſimiliter negligantur, quo caſu tertiâ parte fructûs in diſtributiones conuersâ, illas quæ per abſentes amittuntur, præſentibus accreſcere vult. *Conc. ſeſſ. autem 23.* ſermo fit de illis locis, vbi diſtributiones quotidianæ non ſunt tenues, ſi enim ibi tertiam partem fructuum in diſtributiones conuertit Epiſcopus, in odium illorum, qui diſtributiones ante ſufficientes, & nunc auctiores negligebant, Concilium non vult illas accreſcere præſentibus, ſed applicari fabricæ, aut alteri loco pio.

Aſſiſios &c.) gl. hos dicit eſſe beneficiales, qui non ſunt Canonici, quique debent Eccleſiæ ſeruire, nec voa cum Canonicis ad communes tractatus vocantur: & dicuntur aſſiſij, quaſi aſſidui, & in multis Eccleſijs eſſe ſolent beneficiarij, qui manſionarij quoq; vocantur, Vide plura apud *Azor te. 2. l. 3. c. 9. q. 1.* Videntur huc quoque referendi Vicarij chori.

Cap. XVII. Cap. Clericos.

Idem.

SVMMA.

Clerici beneficia, quæ reſidentiam requirunt, aſſecuti, ſi ad aliam diæceſin ſine Epiſcopi licentiâ tranſeant, & moniti non redeant, dictis beneficiis, niſi rationabilem cauſam oſtenderint, Epiſcopus ſpoliare poteſt.

De hoc c. nihil opus addere, cùm pateat ex dictis.

IDEM TITVLVS DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS. IN SEXTO.

Cap. Vnic. Conſuetudinem.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Statuit Pontifex vt diſtributiones quotidianæ, in quibuſcumque rebus conſiſtant, Canonicis ac Beneficiatis & Clericis Eccleſiarum, qui ipſis officiis adfuerint, tribuantur iuxta Eccleſiæ cuiuslibet ordinationem rationabilem jam factam aut faciendam. Qui aliter de diſtributionibus quidquam receperit, (exceptis illis, quos infirmitas ſiue juſta & rationabilis corporalis neceſſitas, aut euidens Eccleſiæ vtilitas excuſaret) earum dominiũ non acquirat, nec eas faciat ſuas, imò ad reſtitutionem teneatur. De diſtributionibus etiam pro defunctorũ anniuerſariis idem obſeruandum eſt.

EXEGESIS.

Exceptis illis, quos infirmitas &c.) Not. I. Per infirmitatem intelligi adverſam valetudinem ſiue morbum, infirmitas enim non priuat ſtipendio debito, pro quo facit proprius *t. inf. de Clerico ægrotante, ſiue debilitato*, quia & jure ciuili famulus ægrotus habet ſalarium *iuxt. gloſſ. c. in l. Arboribus. §. De illo. ff. De vſufruct.* quod omnes admittunt. Corporalis neceſſitas hîc vocatur ea, quâ Canonicus vi detinetur, v. g. captiuus ab hoſte, aut aliter impeditur, quo minùs ad Eccleſiam ſe conferat, vt eo die quo ſumpſit medicinam. Huc revocatur ſenium, vt ſi Canonicus reliquo vitæ tempore in diuinis aſſiduus, ob ingraueſcentem ætatem deficiat, & difficulter Eccleſiam poſſit accedere.

Nota II. Qui autem ſanus & bene valens ſolitus eſt diuinis officiis non intereſſe, illi ſi ægrotet, diſtributiones non debentur, vt ex communi tradit *Azor hîc p. 2. l. 7. c. 9. q. 11.* quia morbus non eſt cauſa abſentiæ illius. Sed neque debentur in carcerem detruſo, aut in exilium miſſo, vel excommunicato, niſi per iniuriam, ſiue iniuſtè talia pateretur, de quo plura *Cenar. l. 3. variar. reſolut. c. 13. n. 8.* Si quis præter Canonicatum obtineat etiam dignitatem, v. g. Archidiaconatum, Præpoſituram, hunc poſſe recipere duplices diſtributiones, ſicut habet duplicem vocem in electionibus, tenent *Panorm. in c. Cùm olim. de ſent. & re jud. Felinus*, qui teſtatur eſſe communem, tuta ſanè videtur in praxi, niſi conſuetudo aliud habeat. Alij tamen contrarium ſentiunt, quia diſtributiones non debentur ratione beneficij ſiue officij, quo titulo vox conceditur in electionibus; ſed ratione præſentiæ in diuinis officiis, quæ non eſt niſi vnica.

Nota III. Quando Canonicus ob evidentem Eccleſiæ vtilitatem abeſt, lucri facere illum diſtributiones, quaſi intereſſet officiis diuinis, ſi Eccleſiæ illius conſuetudo iſtud habeat. Etſi enim Pontifex conſuetudinem percipiandi diſtributiones in abſentiâ generatim reprobet, in tribus tamen caſibus, inter quos eſt accidens Eccleſiæ vtilitas, illam approbat. Secluſâ autem conſuetudine, diſtributiones ob hanc cauſam non debentur, vt apertum eſt *ex c. De cætero*, & vel maximè *ex c. Cùm non deceat. de elect. in 6.* Vbi abſentibus pro ſeruitio Epiſcopi & Eccleſiæ, diſtributiones non conceduntur. Quâ ratione hos

Cano-

Canones optimè conciliat *Ioan. Andr. hic. Concilium verò Trid. ſeſſ. 24. c. 8. de reform.* eaſdem diſtributiones concedit Canonico pœnitentiario, qui ſub diuinis officiis audit confeſſiones. *Item ſeſſ. 22. c. 3. de reform.* ſi qui ſint in iiſdem dignitatibus, & in Eccleſia Cathedr. aut Colleg. non habentes adminiſtrationem, ſed extra ciuitatem, in Eccleſiâ Curatâ reſederint &c. Vide plura *apud Azor. l. c.*

TITVLVS V.

DE PRÆBENDIS ET DIGNITATIBUS.

In Rubricam Tituli.

Cum Clericis ad honeſtè viuendum neceſſaria ſit præbenda vel beneficium, meritò poſt titulos præcedentes ſubjungitur iſte, qui etiam habetur in 6. & Clement. De eâdem materia tractatur *21. q. 1. & q. 2. per totum, item c. Sanctorum. d. 79. & c. Nullus. 16. q. 7.*

Cap. I. Vt nullus.

Ex Concilio Pictauienſi.

TEXTUS.

Vt nullus de Clero, ſiue populo Eccleſiaſtica bona jure conſanguinitatis requirat habenda.

EXEGESIS.

Circa primum autem *h. c.* immorandum non eſt, cùm clarum ſit; ſubſtitutus ergo in beneficio, aut dignitate Eccleſiaſticâ non habet cauſam ſucceſſionis à defuncto ſiue ſucceſſore, ſed à Superiore conferente. Neque obſtat jus patronatûs, quod tranſit ad hæredes; non enim eſt merè ſpirituale, & conceditur laicis ex merâ gratiâ, vt excitentur ad fundationem & dotationem Eccleſiarum *c. 3. De jure patronatûs. ita Panorm. verb. Etiam. Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 7. & 17.*

Cap. II. Non liceat.

Ex corpore Canonum.

Epiſcopus duorum alterum eligat, vel non faciat Clericos, vel ſi fecerit, det illis vnde viuere poſſint.

EXEGESIS.

Fuit hoc ſtatutum, ne Clerici mendicent in opprobrium ſtatûs Clericalis. Etſi verò ſub nomine Clericorum veniant omnes Ordinati ſiue in minoribus, ſiue in maioribus, idque indubiè procedat in diſpoſitione fauorabili. *iuxta cap. Duo ſunt genera. 12. q. 1. & h. c.* videtur accipiendum de vtriſque, pro quo facit *c. Neminem. d. 70.* de conſuetudine tamen, contrarium ſeruatur, vt teſtatur *gloſſa* hîc communiter recepta, & videtur approbare *Conc. Trid. ſeſſ. 21. de reform. c. 2.* vbi ſolùm ad ſacros Ordines requirit titulum.

Cap. III. Ratio.

Gregorius Anthemio Subdiacono.

TEXTVS.

Ratio nulla permittit, vt, quod pro communi vtilitate datum eſſe, cognoſcitur, propriis cuiuſquam vſibus applicetur.

EXEGESIS.

Gloſſa ſic explicat, vt nullus bona Eccleſiaſtica, ſicut ſua propria reputet, quaſi poſſet ea alienare, videlicet inſtar bonorum patrimonialium aut laicorum; quod non obuiat diuiſioni præbendarum; ſic exponitur *c. Nulli. 12. §. Si ergo. &c. Quæ ad perpetuam. 15. q. 1.*

Cap. IV. Epiſcopus.

Alexander III. in Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Epiſcopus ſi aliquem ſine certo titulo ſuſtentationis ordinauerit in Diaconum aut Presbyterum, ei tam diu neceſſaria ſubminiſtret &c. donec ei conuenient ſtipendium clericale in aliquâ Eccleſiâ deſignet, niſi talis ordinatus de ſua vel paternâ hæreditate ſubſidium vitæ habeat.

EXEGESIS.

Concordat *cap. Cùm ſecundùm. h. t. inf.* Ergo Epiſcopus ordinans aliquem in maioribus ſine titulo, tenetur illum alere de ſuo. Quod onus tranſire ad ſucceſſorem, ipſúmque capitulum Sede vacante, ſi taliter ordinati non habeant, vnde viuant, tenet poſt alios *Barboſ. hic.* Ad idem obligatur qui dat dimiſſorias non habenti vnde viuat, vt reſoluit *Hugol. de off. & Pot. Epiſcopi. c. 26. §. 15. n. 1.* Non tenetur tamen ordinans ad alimenta ordinati niſi in ſubſidium; ſi enim habet ex patrimonio ſufficientem ſuſtentationem, Epiſcopus ad nihil tenebitur. Magnam autem cautelam *Conc. Trid. ſeſſ. 21. de reform. c. 2.* cir-

c.2. circa titulum patrimonij vel penſionem requirit, vt videlicet Epiſcopo ſit *perſpectum, patrimonium illud aut penſionem verè ab ordinando obtineri & ſuſtentationi ſufficere, atque ſine licentia Epiſcopi alienari aut extingui non poſſit, donec habeat ſufficiens beneficium Eccleſiaſticum.*

Cap. V. Quia.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cùm quidam non duas vel tres, ſed plures Eccleſias perhiberentur habere, Pontifex per Epiſcopos hoc emendari præcipit, & de multitudine præbendarum Canonibus inimica, eorum qui Eccleſiis deſeruiunt, indigentiam vult ſubleuari.

E X E G E S I S.

Canones veteres, quibus prohibetur multitudo beneficiorum, continentur. *c. Sanctorum d. 70. & 21. q. 1. Per totum.* Huius autem prohibitionis cauſas indicat Pontifex *int.* & ſic recenſet *Panorm. hîc n. 2.* 1. Eſt propter delictum ambitionis. 2. Propter impotentiam aut difficultatem pluribus ſeruiendi. 3. Quia inducit materiam diſſolutionis tam in moribus quàm in veſtibus. 4. Quia cauſat vagandi licentiam, ſi Eccleſiæ ſint diſſitis locis. 5. Quia continet periculum animarum, niſi adſit legitima cauſa; quâ deficiente nec diſpenſatio quidem releuat.

Cap. VI. Cùm teneamur.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi mandatum ſuum pro alicuius proviſione recipiatur, qui aliud beneficium habet ſufficiens, niſi in literis ipſis de hoc mentio habeatur, aut non poſſit ei ſine ſcandalo prouideri, ſe æquanimiter ſuſtinere, ſi tale mandatum non detur executioni.

E X E G E S I S.

Debere beneficium quantumcunque tenue ab illo, qui eo retento petit alterum, exprimi, & alioqui literas cenſeri ſubreptitias, eſt *t. in c. Si motu proprio. in 6. h. t.* Quod ad ſcandalum attinet, ſupponendum, nihil velle Pontificem fieri, quod cum offenſâ vel ſcandalo proximi ſit coniunctum, vt *not. Panorm.*

Cap. VII. Referente.

Idem.

S V M M A.

Cùm presbyterum I. duas habentem Eccleſias, Archidiaconus alterâ ſpoliaſſet, eámque presbytero G. aſſignâſſet, presbyter I. ſentiens ſe in hâc parte grauatum, ad metropolitanum appellauit, qui eum reſtitui juſſit; ſed præfatus Archidiaconus eundem I. quòd ad ſuam præſentiam venire contempſerit, excommunicauit. Quem Pontifex re intellectâ juſſit abſolui, & presbytero I. de prædictis Eccleſijs vnâ quã voluerit relictâ; alteram præfato G. ſi Eccleſiam non habeat, alioquin alteri idoneo beneficio carenti aſſignari.

E X E G E S I S.

Vnâ quam voluerit relictâ &c.) Contra *h. c.* videtur pugnare *c. Quia nonnulls t.* præcedenti, vbi qui duas Eccleſias accipit, priuatur ſecundâ, quin etiam iſte *t.* videtur correctus *per c. De multa. inf. h. t.* vbi ipſo facto eſt priuatus primâ. Reſpondet communiter, & ſequitur etiam Barboſa hîc cum alijs *RR.* quòd iſtud *c. Præceſſerit c. Quia nonnulls*, quod fuit editum in *Concil, Later.* antea autem fuiſſe datam optionem, alterutram Eccleſiam dimittendi, quâ optione ſublatâ *Conc.* iſtud ſtatuit, vt priuaretur quis ſecundâ Eccleſiâ, ſuperueniens denique *c. De multa.* ipſo facto inducit priuationem primæ Eccleſiæ per receptionem ſecundæ, & ſic hodie iſtud *cap.* manere correctum; ſed benè not. *Panorm. hîc n. 2.* ſic iſtum *t.* fore ſuperuacaneum, & probabiliter exiſtimat, etiam hodie illum procedere in Eccleſijs Curatis, vel vno beneficio jurato & altero ſimplici, requirente reſidentiam, cùm enim non poſſint ſimul teneri, datur optio ex benignitate per *h. c.* Capitula autem in contrarium allegata loquuntur de pluribus dignitatibus & perſonatibus, vel Eccleſijs parochialibus.

Cap. VIII. Majoribus.

Idem in Concilio Turonenſi.

S V M M A.

Maioribus Eccleſiæ beneficijs integris manentibus indecorum eſſe minores præbendas diuidi, ait Pontifex, itáque prohibet cum Conc. diuiſionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri.

E X E G E S I S.

Indecorum nimis videtur &c.) Not. I. Decete vtſicut in magnis, ita quoque in minimis membris ſuis firmatam Eccleſia habeat vniuerſitatem, habet enim contraria inæqualitas aliquid inordinatum, & abhorrens à Regulâ æquitatis diſtributiuæ. Non debent ergo beneficia minora diuidi, & maiora relinqui integra. Intelligitur autem hoc non debere fieri ſine cauſâ, ex cauſâ enim legitima poſſe fieri diuiſionem, apertum *eſt, ex c. Vacante. inf.* Addunt aliqui alium intellectum, vid. *per h. c.* prohiberi ne duo recipiantur ad vnam præbendam ſiue maiorem ſiue minorem, quia cùm ſit jus indiuiſibile, non debet eſſe titulus duorum *juxt. c. Tua. inf.* poteſt autem ex legitimâ cauſâ etiam vnus titulus diuidi in duos, ſic vt pro vno Canonicatu conſtituantur Canonicatus

nonicatus duo, diuiſis etiam juxta proportionem redditibus.

Not. II. Pro intellectu *h. c.* & rubricâ titu-li. Præbendâm accipi hîc *pro jure percipiendi redditus Eccleſiaſticos*, vt ita idē ſit cum beneficio, quod rectè definitur *jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis ratione ſpiritualis alicuius officij aut miniſterij*; In quo differt à penſione, quæ non obligat ad ſpiri-tuale miniſterium, de quo *c. 4. in 6. h. t.* Varias bene-ficij diuiſiones vide *apud Vallenſem, & Coſium h. t.* Nos notiores explicabimus, prout materia capitu-lorum dabit occaſionem. 1. Quæ diximus ad *c. Cum M. Ferrarienſis. de Conſtitut.* Altera rubricæ pars de dignitatibus explicata à nobis eſt. *c. 1. De conſuetud. in 6.* Illud hîc nota, dignitatem generatim eſſe præ-eminentiam in gradu, aut præeminentiâ ſuper alios.

Cap. IX. Relatum.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cum Archiepiſcopus iſte M. I. in Eccleſiâ ſuâ Ca-nonicum inſtituiſſet, eique promiſiſſet primam præ-bendam in eâ vacaturam. Mandat Pontifex, qua-tenus ſi Canonicus eſt inſtitutus & in Choro ac Capi-tulo & alibi, poteſtatem ſicut Canonicus habeat, & præbendam nunc vacantem, vel primò vacaturam, ſecundùm promiſſionem ſuam Archiepiſcopus aſſi-gnet, quia non eſt congruum, vt præbendâ careat, qui in Canonicum noſcitur eſſe receptus.

EXEGESIS.

Apparet olim in aliis prouinciis fortaſſe etiam hodie receptum fuiſſe ureſſe, vt quis recipiatur in Canonicum ſine præbendâ Canonicali, quod fieri poſſe diximus *in c. Cum M. Ferrarienſis. de Conſtit.* Verùm cùm illud in Germaniâ noſtrâ uſu receptum nunquam ſit, nos quæſtionibus non neceſſariis tem-pus & chartam occupare cenſemus non eſſe con-gruum; vt præbendâ careat, qui in Canonicum no-ſcitur eſſe receptus. Quæ verò difficultates inſur-gant, ſi Canonicatus alicui conferatur ſine præben-dâ, ſed cùm promiſſione proximè vacaturæ, vide apud *Barboſ. hîc, & alios ab illo allegatos.*

Cap. X. Avaritiæ.

Idem.

SVMMA.

Cùm intellexiſſet Pontifex quoſdam Canonicos portiones ſiue antiquos redditus in ſuis Eccleſiis mino-raſſe, mandat quatenus ſi hoc ſine conſenſu Archiepi-ſcopi facere, vel Parochias diuidere præſumpſerint, illud ad integritatem priſtinam reuocent.

EXEGESIS.

Ex Summâ *h. c.* in Corpore Juris præfixâ, & caſu quem figurat *gl.* apparet hos Canonicos fuiſſe Re-gulares: quibus præcipitur ne redditus à antiquò Parochiis ſiue Vicariis Parochiarum Monaſteriis ſuis unitarum præberi ſolitos imminuant, aut ne Pa-rochias diuidant ſine conſenſu ſui Archiepiſcopi, ſi-ue Epiſcopi.

Cap. XI. Significatum.

Idem Præpoſito & Capitulo Inſul.

SVMMA.

Cùm dictum Capitulum quidam Sacerdoti præben-dam dediſſet, ſub conditione, quâuis die, Miſſam de S. Mariâ (niſi infirmitas obſtaret) celebrandi, neque Eccleſiam ſine conſenſu Capituli dimittendi, nec cui-quam præbendæ illius anniuerſarium delegandi; hanc conſtitutionem eatenus Pontifex confirmat, vt præ-dictus Sacerdos, niſi infirmitate impeditus, aſſiduè obſequium ſuum impendat Eccleſiæ præmemoratæ & quanto frequentiùs poteſt, (ſaluâ honeſtate ſua & debitâ deuotione) Miſſas celebret, neque ſe ſubtra-hat ſiue voluptatis causâ, ſiue ſe ad aliam Eccleſiam transferendo.

EXEGESIS.

Colligitur *ex h. c.* Etſi Sacerdos ratione funda-tionis videatur obligatus quotidie celebrare, non teneri tamen id quotidie facere, ſed *quanto frequen-tiùs poteſt, ſaluâ ſua honeſtate & debitâ Sacramenti ve-neratione*; Quo ipſo non videtur Eccleſia probare ſtrictam obligationem quotidie celebrand., quia fa-cilè contingit; vt homines licet timorati non ſint ſemper diſpoſiti ad Miſſam celebrandam; ideóque meritò *ex h. c.* hanc generalem doctrinam colligunt & tradunt *Azor p. 1. l. 19. c. 24. q. 7. Hugol. de off. Epi-ſcopi. c. 53. n. 3. Henriq. in Sum. l. 9. c. 24. §. 4.*

Cap. XII. De Monachis.

Idem Vigorienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, ne Epiſcopus ad præſentatio-nem Monachorum, vllum Vicarium Parochialis Eccleſiæ recipiat, niſi tantum ei de prouentibus Ec-cleſiæ fuerit coram Epiſcopo aſſignatum, vnde jura Epiſcopalia poſſit perſoluere, & congruam ſuſtenta-tionem habere.

EXEGESIS.

Vicarius Parochialium Eccleſiarum &c.) Nota I. In Eccleſiis, quæ non pertinent pleno Iure ad Re-ligioſos, ſed ad Epiſcopi inſtitutionem, ponendos eſſe Vicarios perpetuos. Quando verò Eccleſia ple-no jure ſubiecta eſt Religioſis, cum omnimoda ju-riſdictione tam in Eccleſiam quàm in Parochianos, excluſo in totum Epiſcopo, poteſt Prælatus Mona-

ſterij ponere Vicarium temporalem ad nutum ſuum amouibilem *iuxt. gl. in Clem. 1. de exceſſ. Prælat. & 1. de reſer. & 1. de ſuppl. negl. Prælat. quod cum gloſſa* communiter recepta ſequitur *Garc. p. 11. de benef. c. 2. à n. 3.* & pluribus alijs allegatis *Barboſ. hic n. 4.* Idque apertè ſtatuit *Conc. Trid.* dum ab illâ regulâ quam ibi ſtatuit; ne in Eccleſiis curatis Monaſteriorum ponantur Vicarij etiam remouibiles ſine conſenſu Epiſcopi, excipit Monaſteria, quæ Epiſcopalem habent juriſdictionem, ſpiritualem & temporalem in Parochos & Parochianos.

Congruam ſuſtentationem &c.) Nota I. Debetur hæc cuiuis curato ex fructibus beneficij, pro quâ conſequendâ officiom judicis implorare poteſt: & quamvis alimenta petere poſſit à Parochianis, quibus Sacramenta adminiſtrat, *iuxta c. Omnis Chriſtianus d. 1. de Conſecr. Domini tamen de Rota. deciſ. 120. n. 8. inter RR. apud Farinac. p. 1.* iotellexerunt hoc procedere vbi Parochiani nullas (fortè ex aliquo priuilegio Apoſtolicò) ſoluunt decimas, vel nimis exignas; ſecus eſt vbi illas ſolvunt, & quidem ſufficientes pro ſuſtentatione Parochi, cui jure ipſo ſunt obligatæ, poteſtque tantum ſibi ex illis vendicare, quantum ad ſuſtentationem neceſſarium eſt; quisquis illas ex priuilegio vel alio quouis titulo percipit, cùm ſimpliciter jure diuino & canonico deſtinatæ ſint ad ſuſtentationem habentis curam animarum. *c. Omnes decimæ. 16. q. 7. & c. fin. De Parochijs.*

Not. II. Fructus incertos, ſeu *pedem altaris* vt vocant, (intelligo oblationes ſpontaneas, item quæ dicuntur *ſtolæ*, ſiue pro adminiſtratione Sacramentorum) non computari in portionem congruã, *juxt. Rebuff. de congruâ n. 83. & 86. Quia venter non debet pendere ab incerto, cùm non patiatur dilationem*, vt ait. Contingit autem ſubinde oblationes, item fructus ſtolæ variari pro multitudine vel paucitate ſubditorum, nubentium item naſcentium & morientium &c.

Cap. XIII. Ad hæc.

Idem Salernitano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Illud eſt omni rationi contrarium, vt vnus Clericus in vna vel diuerſis Eccleſiis plures dignitates, vel perſonatus obtineat, cùm ſingula officia in Eccleſijs aſſiduitatem exigant perſonarum.

EXEGESIS.

Plures Dignitates, &c.) Etſi *juxt. h. c.* non poſſit vnus Clericus ſiue in eâdem ſiue in diuerſis Eccleſiis plures dignitates obtinere, poteſt tamen in eâdem Eccleſiâ dignitatem cum Canonicatu habere, vt patet *ex c. Conſuetudine. in 6. Et trad. Nauar. Conſil. 21. & 24. De præbendis.* Neque *Conc. Trid. Seſſ. 24. c. 17.* prohibet, ne quis dignitatem cum Canonicatu obtineat in eâdem Eccleſiâ, vt illud videtur intellexiſſe, *Barboſ. hîc n. 2.* Sed illud in primis, ne quis in duabus Eccleſiis conſcribatur contra antiquos Canones; deinde vt ſingulis ſingula conferantur beneficia, quod ſi non ſufficit, licèt addere aliud ſimplex ſufficiens, dummodo vtrumque perſonalem reſidentiam non requirat. Ex quâ conditione apparet hoc ipſum intelligi de diuerſis Eccleſiis, in quibus ſimul reſidere nemo poteſt, in eâdem autem Eccleſiâ poteſt quis ſatisfacere pluribus beneficiis per eandem reſidentiam, modò non ſint ex alio capite incompatibilia. Interim verum eſt, quòd nemo abſque diſpenſatione aut ſeclusâ conſuetudine poſſit obtinere ſiue in vnâ, ſiue in diuerſis Eccleſiis plura beneficia cuiuſcunque conditionis, de quo plura Conc. Trid. *l. c.* Vide etiam quæ diximus *ad d. c. Conſuetudinem.*

Cap. XIV. Præterea.

Idem Burdegalenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt G. qui in Burdegalenſi ſimul & Toloſanâ Eccleſiâ erat Archidiaconus, altero quem maluerit Archidiaconatu ſit contentus, & alterum dimittat.

EXEGESIS.

Non licet videl. jure communi duas dignitates etiam in diuerſis Eccleſiis habere; videtur autem Pontifex huic G. ex ſpeciali gratiâ reliquiſſe optionem retinendi Archidiaconatum quem mallet; quæ non habet locum in receptione plurium dignitatum, aut Eccleſiarum Parochialium, juxt. ſent. quam tenuimus ſuprà *in c. Referente.*

Cap. XV. Cùm non ignores.

Idem Genuenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Presbyter quidam in duabus Eccleſijs locum habere contenderet & clerici alterius Eccleſiæ contra eum Sedem Apoſtolicã acceſſiſſent, mandat Pontifex, vt Archiepiſcopus ipſum vno beneficio faciat eſſe contentum; & ne, ſi Clerici alterius Eccleſiæ in ipſum fortè priùs conſenſerint, eis nunc diſſentientibus, cum ipſorum ſcandalo locum in dictâ Eccleſiâ quærat aut habeat.

EXEGESIS.

Concordat *h. c.* cum ſuperioribus quæ multitudinem beneficiorum ſiue Eccleſiarum prohibent, præſertim ſi ſcandalum interueniat, cuius mentio fit *c. Cùm teneamur.*

Cap. XVI. Cùm ſecundùm.

Innocentius III. Zamorenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, licèt Prædeceſſores ſui ordinationes eorum, qui ſine titulo promouentur, irritas eſſe voluerint, ſe tamen benigniùs id ſolùm velle;

vt eam

vt tam diu per ordinatores ſiue Succeſſores eorum prouideatur ordinatis, donec per eos beneficia Eccleſiaſtica conſequantur. Idq́ ab hoc Epiſcopo vult obſeruari circa quendam G. (ſi repertus fuerit idoneus à deputatis examinatoribus) qui à prædeceſſore ipſius fuerat ad Subdiaconatum nullo præſentante promotus.

EXEGESIS.

Concordat *h. c. Cum c. Non liceat. & c. Epiſcopus. ſuprà.* Cùm verò Pontifex dicit: *Prædeceſſores ſuos ordinationes eorum, qui ſine titulo, vel nemine præſentante ordinantur voluiſſe eſſe irritas*, non intelligendum eſt de valore ordinis, qui non poteſt detrahi ordinationi factæ à vero Epiſcopo, quantumuis illicitè ordinet, ſed de exercitio ordinis à quo per antiquos Canones tales videntur Suſpenſi. *c. Neminem. & c. Sanctorum. d. 70.* Dubium verò eſt, an *Conc. Trid. ſeſſ. 21. c. 2.* cùm vetat itidem ordinationes in ſacris ſine titulo, & nouat pœnas antiquorum Canonum, renouet quoque pœnam ſuſpenſionis, ſed verius eſt quod cum aliis tenet *Garcias de benefic. p. 2. c. 5. n. 27.* renouari ſolùm pœnam *h. c.* vt ordinans talem teneatur alere, donec prouideatur ipſi de beneficio, quod ideò inductum eſt, ne eiuſmodi ordinati cum opprobrio ſtatûs Sacerdotalis mendicare cogantur, cùm alioquin regulariter Succeſſor non teneatur ex delicto prædeceſſoris, ſed delictum morte delinquentis extinguatur. *l. 2. C. Si Reus vel accuſat. mor. fuer. l. Vnic. C. Ne ex delict. defunct. & c. Quorundam. d. 23.*

Cap. XVII. Inter cætera.

Idem Archiepiſcopo Senonenſi.

SVMMA.

Cùm H. & G. deſiderarent permutationem Præbendarum ſuarum, & illas in manus Papæ, vt apparet, reſignâſſent, iſque juſſiſſet præbendam Laudunenſem dicto H. aſſignari; interueniens verò Epiſcopus Laudunenſis de eadem Præbendâ inueſtiuiſſet M. P. mandat Pontifex, ne donec idem M. P. præbendale beneficium in illâ fuerit Eccleſiâ aſſecutus, vlli alij Præbendam ibi aſſignet; vt quia Præbendam ei, quam jure non potuit, aſſignauit, eam, quam de jure poteſt aſſignet, ne priùs Præbendam fraudulenter ei videatur aſſignâſſe.

EXEGESIS.

Nec debuit neque validè potuit Epiſcopus Laudunenſis poſt reſignationem in manus Papæ ab his duobus factam, aliter quàm Papa juſſit diſponere, neque alium quàm eum quem juſſit de eâ inveſtire. Quare meritò Pontifex inveſtituram M.P. pro irritâ habuit, & ne is videretur ab Epiſcopo deluſus, mandat primam Præbendam vacaturam, cuius collatio ad dictum Epiſcopum pertinet, eidem M. P. conferri.

Cap. XVIII. Cùm jam dudum.

Idem Epiſcopo & Cantori Tornacenſi.

SVMMA.

Cùm cuidam I. de Bilbyniâ ingerenti ſe ad obtinendam Præpoſituram Eccleſiæ Siclunenſis obiiceret. Q. Siclunenſis Canonicus multitudinem dignitatum & Præbendarum, item ambitionis & auaritiæ vitium, & quod die intruſionis ſuæ in Præpoſituram ante confirmationem miniſtrauerit, ſicut & poſt confirmationem caſſatam; Mandat Pontifex ſi aliquid præmiſſorum, quod ad caſſationem eius ſufficit, inueniatur eſſe verum, delegati ſuper dicta Præpoſitura ei ſilentium imponant, & Siclunenſem Eccleſiam ab eius impetitione abſoluant.

EXEGESIS.

Ex ratione quam ſui reſponſi aſſignat Pontifex *infra c. Multa. vid. per patientiam tolerari, quæ ſi deducta fuerint in judicium, exigente juſtitiâ non debeant tolerari*, colligitur Eccleſiam Siclunenſem ab hoc intruſo ſuper Præpoſiturâ fuiſſe diutius impetitam; quod in aliis pluribus contingit, vt eiuſmodi vexationes diutiùs tolerentur, (donec re in judicio ſolidè diſcuſsâ,) quod juſtitia exigit decernatur, & iniqui actores condemnentur, neque vlteriùs eorum improbitas toleretur.

Cap. XIX. Dilectus.

Idem Archiepiſcopo & Archidiacono Senonenſi.

SVMMA.

Cùm T. receptus in Canonicum Liconienſem autoritate Apoſtolicæ Sedis Legati tranſegiſſet ſe non percepturum fructus præbendæ, niſi proximè vacaturæ. Pontifex re intellectâ factum Legati reprobans, mandat ei Præbendam cùm ſe facultas obtulerit, & portionem quotidianam (intellige diſtributionem) ſine diminutione quâlibet aſſignari.

EXEGESIS.

Legatus hic deliquit dupliciter. 1. Quòd conſenſit in tranſactionem *huius T.* qui jam erat receptus in Canonicum, quòd nullos omnino velit percipere fructus præbendæ ſiue in diſtributionibus, ſiue in aliis prouentibus. Rationem reddit Pontifex, quia *videtur indignum, vt receptus in Canonicum præbendâ defraudetur*, quæ eadem ratio habetur ſuprà in *c. Relatum.* ideòque mandat illi diſtributiones quotidianas integrè aſſignari, & de præbendâ cùm facultas ſe obtulerit prouideri. 2. Malè idem Legatus huic T. conferre voluit jus ad præbendam proximè vacaturam, ſine reſpectu ad Canoniam, quod non licet vt *not. Panorm.* ne detur occaſio optandi mor-

mortem proximi. Pontifex autem juſſit ipſi prouideri ſi facultas ſe obtulerit tanquam Canonico, qui non debeat carere præbendâ. *juxt. h. & d. c. Relatum.* vbi promiſſam ab Archiepiſcopo præbendam Canonico jam recepto, Pontifex jubet aſſignari non vi promiſſionis de beneficio vacaturo; ſed quia qui eſt actu Canonicus, debeat actu habere præbendam, vt *not. Panorm.* vult igitur Pontifex ipſi dari quod debetur, cùm primùm fieri poterit, & ſalatem loco præbendæ interim concedi diſtributiones *per h. t.*

Cap. XX. Tuæ Fraternitatis.

Idem, Epiſcopo Brixienſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi ad vnam præbendam duo Clerici propter importunitatem petentium eligantur, talem electionem de rigore juris penitus eſſe caſſandam.

E X E G E S I S.

Rationem reddit Pontifex, quia ſi duo vnam præbendam retinerent, illud eſſet contra *Concilium Turonenſe*, ex quo deſumptum eſt *c. Maioribus. ſuprà.* vbi prohibetur diuiſio præbendarum, ne videl. vna præbenda conferatur duobus, juxta poſteriorem intellectum, quem hic apertè probat Pontifex. Si autem vnus talem præbendam obtineret, ſub expectatione donec ea per mortem videl. aut reſignationem alterius vacaret, fieret contra *Concilium Lateranenſe* ex quo deſumptum eſt *c. Nulla. de conceſſ. præbend.* vbi ſtatuitur beneficia non vacantia concedi, vel permitti non deberè.

Cap. XXI. Non eſſent.

Idem.

S V M M A.

Cùm in aliquâ Eccleſiâ (vt videtur Regulari) electi eſſent duo Priores, & delegati Apoſtolici, in quos erat compromiſſum, pro bono pacis ita ordinâſſent, vt vnus ex electis haberet Prioratũ, alter autem viginti libras de redditibus Capituli, & 40. de prouentibus Prioratûs perciperet annuatim; Pontifex eiuſmodi ordinationem adhibito hoc moderamine ſe tolerare reſcribit, vt ad præſtationem 40. librarum non dignitas Prioratûs, ſed perſona Prioris maneat onerata, & ne fortè circa prouentus aliqua videatur facta ſectio Prioratûs, hoc Priore defuncto, Succeſſor ipſius ad hanc præſtationem minimè teneatur.

E X E G E S I S.

Apertum eſt *ex h. t.* neque judicem ordinarium, neque delegatum (ſine ſpeciali mandato) poſſe beneficiis imponere penſiones, quæ tranſeant ad Succeſſores, ſed tantùm quæ durēt ad vitam conſentientis, idque in judicando ſequendum eſſe tenet *Gambara de off. Leg. l. 6. n. 385. & n. 685.* Etſi contrarium teneant alij apud *Barbos. hîc n. 8.* Neque hujus rei ſola cauſa eſt quam aſſignat *c.* ne videatur beneficium diuidi, ſed defectus poteſtatis, quam videtur ſibi Pontifex reſeruare. Aduerte itidem Pontificem hanc ordinationem probâſſe, quia ex autoritate judicum non pactione partium ſiue illorum duorum, qui erant electi, in Priorem proceſſit; ejuſmodi enim pactiones ſi fiant à partibus ſuper beneficio, videntur habere ſpeciem Simoniæ.

Cap. XXII. Pro illorum.

Idem Valdenſi Epiſcopo & Abbati Vatiano.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Burdegalenſis autoritate Papæ mandâſſet Decano & Capitulo Xantonenſi, vt M. P. admitterent in Canonicum & in fratrem, illique obtenderent priuilegium de non admittendo vltra numerum quadragenarium, Archiepiſcopus autem ſciret illos ad eluſionem mandati Apoſtolici (vtpote qui ab hoc numero jam receſſerant) id facere; prædictum M. P. de Præbendâ & Canoniâ inueſtiuit; contradictores vinculo excommunicationis adſtringens. Quod Pontifex non ſolùm ratum ſe habere reſcripſit, (ſi quidem delegatis conſtiterit, eos vltra conſuetum numerum Canonicum recepiſſe,) & ſententiam excommunicationis ab Archiepiſcopo latam tamdiu ſeruandam denuntiari mandat, donec dictum M. recipiant in Canonicum.

E X E G E S I S.

Rationem ſui mandati Pontifex reddit, quod non par ſit, vt Canonici illi ſtatutum ſuum ſiue priuilegium obtendant, hocque prætextu veluti legem imponere velint Pontifici, quam ipſi negligunt obſeruare. Prætérquam quòd Pontifex de abſolutâ poteſtate poſſit quibuſuis Eccleſiarum ſtatutis particularibus derogare, etſi illud ſine graui aut juſtâ cauſâ facere non ſoleat.

Cap. XXIII. Tuis quæſtionibus.

Idem Biſuntino Archiepiſcopo,

S V M M A.

Reſcribit Pontifex Clericos in minoribus conſtitutos, de patrimonio habentes, vnde poſſint congruè ſuſtentari, etſi nondum habeant beneficium Eccleſiaſticum (dummodo aliud Canonicum non obſtiterit impedimentũ) ad Superiores poſſe Ordines promoueri.

E X E G E S I S.

De Patrimonialibus bonis &c.) Nota I. *h. c.* concordare *cum c. Epiſcopus. ſuprà.* vbi prohibetur ne Epiſco-

Epiſcopus quemquam in Maioribus ordinet, niſi de ſuâ vel paternâ hæreditate ſubſidium habeat, quod idem eſt ac de bonis patrimonialibus, ſub quibus intelligitur non ſolùm, quod filio ex bonis paternis obvenit, ſed etiam quidquid aliunde quauis ex causâ ad illum pertinet, quia ſatisfit intentioni *Canonum & Conc. Trid. ſeſſ. 21. c. 1.* vndecunque habeat victum ne mendicet, dummodò is victus conſtituatur ſuper re certâ, vt ſciri poſſit, an ſufficiat honeſtæ ſuſtentationi, quod taxari jubet *Conc. Trid. c. l.*

Nota II. Hanc ob cauſam non poſſe quem promoueri ad ſacros Ordines titulo ſuſtentationis, quē habet ex ſolâ induſtriâ aut arte, puta quòd ſit Muſicus, pictor, Magiſter Grammaticæ &c. vt tradit *Garc. p. 2. de Beneſ. c. 5. n. 126.* pariter exigitur ut ſuſtentatio ſit fundata potiùs ſuper rebus immobilibus quàm mobilibus, quia res mobiles facilè extinguuntur vel conſumuntur, iuxta *Nau. Conſil. 34. de temp. ordinat.* Ideòque ob paritatem rationis vetus eſt eiuſmodi bona non poſſe vendi ſiue alienari ſaltem ſine licentiâ Epiſcopi, quam requirit hodie Conc. Trid. cujus verba indicant nullitatem facti ipſo jure. iuxt. *Nau. Conſ. 17. n. 2. & 4. & Conſ. 21. n. 2. De temp. ordinat. Garc. d. c. 5. n. 176.* Si autem velit facere alienationem vel retentionem patrimonij tunc cum obtinet vel habet beneficium, non eſſe opus licentiâ Epiſcopi ſentio cum *Garc. l. c. 2. 186. & alijs apud Barbos. hic n. 2.* licet ipſe cum alijs contrarium teneat.

Nota III. Licet aliquis careat patrimonio neque in præſenti habeat beneficium poſſe tamen ad ſacros ordines promoueri ſiquis ei ſpondeat neceſſariam ſuſtentationem, quod à *S. Cong. Conc. Trid.* deciſum refert *Flamin. l. De Reſig. q. 6. n. 21.* & eſt communi praxi in Germaniâ receptum. Vbi communitet à Principibus, Magnatibus, Ciuitatibus promittitur ſuſtentatio aſpirantibus ad ſacros ordines in euentum vel caſum, quo beneficium nullum haberent, aut aliam ob cauſam ſuſtentatione deſtituti eſſent. Quæ promiſſio vocari ſolet *Titulus menſæ*, vbi tamen vigilandum eſt, ne eiuſmodi promiſſio ſit conditionata aut ambigua vel inſufficiens. Triplex igitur Titulus eſt ſuſtentationis requiſitæ ad majores ordines, *patrimonij, beneficij, menſæ.*

Cap. XXIV. Accedens.

Idem Zamorenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd Clericus abſens per alium, vel alius magis pro ipſo, poſſit de beneficio inveſtiri.

E X E G E S I S.

Poteſt igitur beneficium acquiri abſenti ſiue inveſtiatur abſens per alium, ſcil. per procuratorem, ſiue inueſtiatur alius ſcil. procurator pro ſuo domino. Dupliciter igitur poteſt conferri beneficium abſenti, vt not. *Panorm. hic.* 1. Vt dicat Superior, *conferimus N. abſenti tale beneficium*, ſiue *inueſtimus illum de tali beneficio per te.* Vel 2. vt dicat *Superior, inveſtimus te de tali beneficio nomine & loco talis abſentis*, idque magis videtur placere Papæ, vt colligitur ex illo verbo *magis.*

Cap. XXV. Dilecto.

Idem Trecenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Remenſis Sedis Apoſtolicæ Legatus cupiens prouidere G. nepoti ſuo in Eccleſiâ Trecenſi de præbendâ; ipſum eiuſdemq; Eccleſiæ Cellarium, qui in manibus eiusdem Archiepiſcopi præbendam, (quam ibi obtinebat liberaliter reſignârat) ſimul in Eccleſiæ Trecenſis Canonicos inſtituiſſet, itaque dictæ præbendæ fructus communiter dandos aſſignâſſet, donec G. nepos integram præbendam aſſequeretur. Procurator verò Trecenſis Epiſcopi id fieri non poſſe per decretum Concilij tam Turonenſis, quàm Lateranenſis, (relatum ſuprà in c. Maioribus & c. Tuæ Fraternitatis*) opponeret; ad hoc eſſe in Trecenſi Eccleſia certum numerum præbendarum, quem Capitulum vel Legatus augment are minimè intendebat, vel jus aliquod nouum (Noui Canonicatûs) creare: Pontifex dictum Cellarium ad reſtitutionem eorum, quæ ratione prædictæ inſtitutionis tenebat, condemnauit, eique ſuper præbenda vel ejus parte ſilentium impoſuit, neque per hoc prædicto aliquod præiudicium generari voluit.*

E X E G E S I S.

Ex *h. c.* rurſus apparet, quod jam ſæpius dictum eſt, duos ad vnam præbendam regulariter eligi non poſſe. Deinde quod in Eccleſiijs numeratis, id eſt, quæ habent determinatum numerum Canonicorum, etiam nullo Canonicatu vacante, poſſit quis in Canonicum aſſumi, qui tamen Canonicatus eum ipſo moriente expirat; & eſſe deſinit. Meritò autem Pontifex hunc Cellarium ad reſtitutionē fructuum condemnat, quia nulliter ad vnam præbendam ſe inveſtiri permiſit, quem videtur ſubdolè priùs reſignâſſe, vt Archiepiſcopo eiúſque Nepoti gratificaretur, cui Pontifex noluit condemnationem Cellarij nocere, (etſi in rigore juris non minùs collatio ipſi facta, quàm alteri videatur fuiſſe irrita, quia Canones non permittunt vnum beneficium duobus conferri) quia ipſi non fuit lis mota, ideòque collationem huius præbendæ veluti diſpenſatiuè ratam habet.

Cap. XXVI. Vacante.

Idem.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus quidam vnâ præbendâ diuiſâ in duas, ad illas duos Canonicos cum Capituli conſenſu aſſum-

aſſumpſiſſet, & altero defuncto quidam Hyppolitus eius præbendam à Papâ obtinuiſſet, ſuperque eâ integrandâ Epiſcopum per literas Apoſtolicas inquietaret, idémque attentaret alter: conſultus Pontifex reſpondit ſecundùm Conc. Turonenſe *teneri Epiſcopum vtrique præbendam integrare, niſi ex rationabili causâ de vna præbendâ vacante duæ ſint conſtitutæ, ac tot ſint vtriuſque prouentus, vt vtrique beneficiato prouiſum ſit competenter.*

EXEGESIS.

Quod regulariter Canones prohibent, ne præbendarum fiat diuiſio ſiue ſectio, id Pontifex permittit hîc fieri ex causâ rationabili, per quod limitatur. *c. Maioribus.* cum ſimilibus.

Cap. XXVII. Dilectus 11.

Idem Vercellenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Nouarienſe Capitulum G. Clericum in Canonicum, & vt Pontifex mandârat, in fratrem recipere, eique præbendam vacantem conferre nollet, re intellectâ mandat idem Pontifex Epiſcopo Vercellenſi, vt ſi conſtiterit in Nouarienſi Eccleſiâ præbendam vacâſſe aliiſque collatam eſſe eo tempore, quo Capitulum literas Apoſtolicas recepit; dictum Clericum G. ſi non habet ſufficiens beneficium, in Canonicum recipi faciat, & de redditibus Eccleſiæ ipſi aſſignari prouentus, donec ſit ei de præbendâ prouiſum.

EXEGESIS.

Iubet Pontifex in pœnam mandati ſui præteriti Canonicum vltra numerum recipi, cum ſpe præbendæ futuræ, quod poſſunt facere ipſi Canonici, niſi numerus ſit à Papâ confirmatus, vt tradit *Azor p. 2. l. 3. c. 11. q. 3.* Eiuſmodi autem Canonicus beneficium in rigore non habet, neque præbendam, neque jus in illâ, ſed ad illam; poteſt tamen dici habere beneficium, quia jure percipit diſtributiones quotidianas, cùm habeat vocem in Capitulo, & ſtallum in choro iuxta *eundem Azor l. c. q. 4. & 5.*

Cap. XXVIII. De multâ.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Cùm propter quorundam cupiditates de ſtatuto Conc. Lateranenſis prohibente plures dignitates Eccleſiaſticas & plures Eccleſias Parochiales à quoquam recipi, nullus autem rarus fructus proueniret; ſtatuit Pontifex, vt recipiens beneficium curatum, ſi priùs tale habebat, eo ſit ipſo jure priuatus, & ſi illud retinere contendat, etiam altero ſpolietur. Is quoque ad quem ſpectat collatio prioris, illud poſt alterius receptionem alteri liberè conferat, quod ſi vltra ſex menſes diſtulerit, non ſolùm collatio ad alios deuoluitur ſecundùm Conc. Lateranenſe, verùm etiam tantùm de ſuo Eccleſiæ cuius eſt beneficium aſſignet, quantùm à tempore vacationis fuerit perceptum.

Idem in perſonatibus ſeruandum decernitur & dignitatibus, vt nullus plures habeat, etſi Curam non habeant animarum. Circa ſublimes tamen & literatas perſonas, cùm ratio poſtulârit, per Sedem Apoſtolicam poterit diſpenſari.

EXEGESIS.

Beneficium curam habens animarum &c.) Not. I. Curatum beneficium illud dici communiter, *cui ſingulariter & principaliter præficitur Clericus ad curam fori pœnitentialis neceſſariò exercendam per ſe, vel per temporalem Vicarium* iuxta *Rebuff. de nominat. q. 16. à n. 7. Flamin. de reſign. l. 2. q. 1. a. n. 107.* Beneficium verò quod habet curam juriſdictionalem etiam fori exterioris vt Vicariatus, Officialatus, Decanatus, etſi curam habeat, ideóque curatum dici poſſit, communiter tamen nomine beneficij curati non intelligitur, neque ſufficit ad inducendam incompatibilitatem Beneficiorum, de quâ in præſenti, vt tenent *Stephan. Gratian. diſcept. for. c. 135. a. n. 29.* iuxta dicenda *inf. ad c. Super eo. 4. in 6.* Neque etiam illud tale habetur, quod non eſt actu curatum, ſed tantùm habitu, vt ſi populus peſte, fame, bello ſit ſublatus, & eſſe deſierit, etſi Eccleſia remanſerit, ad quam ſi quis promotus fuerit, non tenetur intra annum Sacerdotium ſuſcipere, niſi populus redierit, aut redeat, vt tradit *Azor p. 2. l. 6. c. 8. q. 9.*

Nota II. Beneficium non curatum non eſſe adæquatè idem quod ſimplex, beneficia enim ſimplicia illa generatim dicuntur & propriè iuxta *Caſium n. 5. h. t. quæ nullam habent adiunctam qualitatem, ſed tantùm obligationem diuina officia celebrandi, peragendi, frequentandi, vt Canonicatus & Capellania.* His opponuntur beneficia *duplicia ſiue Maiora, quibus adeſt aliqua qualitas dignitatis, juriſdictionis, vel curæ animarum.* Horum aliqua habent dignitatem cum juriſdictione fori etiam exterioris, vt Epiſcopatus, Præpoſitura, Archidiaconatus, Decanatus; alia dignitatem ſiue præeminentiam aliquam ſine juriſdictione vt Præpoſitura, Perſonatus, Cantoria &c. alia denique curam animarum in foro ſolùm interiori ſine dignitate, vt Parochiæ.

Eo ſit ipſo jure priuatus &c.) Nota I. Quâ ratione priuatio hîc decreta concordet cum aliis juribus diximus *in c. Referente. ſup.* Hæc porrò pœna aucta & dilatata eſt in Extrauagante *Execrabilis* de præbendis, & nouiſſimè innouata per *Conc. Trid. ſeſſ. 7. c. 4. vbi ſtatuit, vt quicunque de cætero plura curata, aut aliàs incompatibilia beneficia quocunque nomine & titulo contra SS. Canones & præſertim præſens c. recipere, aut ſimul retinere præſumpſerit, ipſo jure illis priuatus exiſtat.* Neque huic decreto repugnat vltimum decretum eiuſdem *Concilij ſeſſ. 24. de reform. c. 17.* vbi obtinentes in præſenti duas Parochia-

les.

les, aut unam cathedralem & alteram parochialem, non ſunt jure ipſo priuati ob receptionem duarum eiuſmodi Eccleſiarum, *ſed jubentur vnam dimittere alterâ retentâ.* Hoc enim decretum procedit de talibus beneficiis ante Conc. obtentis, prius autem de beneficiis deinceps poſt Conc. obtinendis, vt bene not. *Garz. p. 11. de benef. c. 5. n. 7.*

Nota III. Quæſtionem non eſſe contemnendam, an dictum decretum *Conc. Trid. d. ſeſſ. 7. c. 4.* Inducat vacationem primi beneficij ipſo jure per receptionem ſecundi, non ſolùm in pluribus Curatis, ſed alus quandocunque incompatibilibus beneficus, ut ſunt ea quæ requirunt ſimultaneam reſidentiam in diuerſis Eccleſiis? Negat equidem *Nauarr. Conſ. 17. de prabend. Sayrus in floribus deciſion eod.* & alij apud *Garz. d. c. 5. n. 80.* eâ vtique ratione ducti, quòd Conciliū dicat enim, qui curata, ant aliàs plura incompatibilia *contra formam SS. Canonum & præſertim Conſtitut. Innoc. III. qua incipit, de multa recipere aut ſimul retinere præſumpſit,* beneficiis ipſis, iuxta ipſius Conſtitutionis diſpoſitionem ipſo jure & præſentis Canonis vigore priuatum exiſtere Huius autem Conſtitutionis Innocentinæ contentæ *in h. c. De multa.* diſpoſitio non ſe extendit ultra plures dignitates Eccleſiaſticas aut Eccleſias Parochiales, ergo neque Concilij Trid. mens fuit illam extendere. Contrarium tamen ſequitur *Garz. l. c. n. 91.* cum aliis apud ipſum, & *à Barboſ. hic n. 7.* allegatis, qui aſſerunt ſententiam ſuā approbatam *à S. Congr. Conc. Trid.* Videntur niti primis *decreti Trid. verbis. Quicunque de cætero plura curata aut aliàs incompatibilia beneficia &c.* & quia putant particulam *præſertim* eſſe ampliatiuam, & includere etiam alia. Verùm, cùm reſtrictio ad formam *huius cap.* ex ipſis etiam verbis colligatur, neque certum ſit particulam *præſertim* ſemper accipi ampliatiuè, vt vult *Barboſ.* priorem quoque ſententiam in praxi tutam eſſe exiſtimo.

Quicunque receperit aliquod beneficium &c.) Non ſufficit ergo ad pœnam huius priuationis incurrendam ſola collatio ſecundi beneficij eiuſque acceptatio, ſed requiritur quoque pacifica eius poſſeſſio, vel ut per triennium ſtet, quo minus poſſeſſionem ceperit, id enim per verbum recipiendi intelligunt *Flamin. l. 3. de reſign. q. 1. n. 129. Garz. d. c. 5. n. 107. & 108.* Neque obſtat poſſeſſionem prioris beneficij eſſe litigioſam, modò ſecundi habeatur poſſeſſio pacifica ſine aliquâ controuerſiâ Iuris aut facti *iuxt. eund. Garz. l. c. & n. 105.* eâque non ſit ſterilis ſed fructuum, vel maioris partis eorum, vt tradit idem *ibid. n. 123.*

Circa ſublimes & literatas perſonas &c.) Verbum illud ſublimes interpretantur *Nobiles. Tiraq. de Nobilit c. 20. n. 13.* & alij apud *Aloyſ. Riccium in praxi aurea reſolut. 446. n. 7.* Nobilitatis certè qualitas plurimum mouet Pontifices ad concedendas gratias & diſpenſationes, vt tradit *Menoch. conſ. 321. n. 20.* tantóque magis ſi coniuncta ſit cum doctrinâ. Sed etiam viris literatis, quantumuis nobilitate ſanguinis deſtitutis, fauet Eccleſia, & amat Sapientes, *c. Epiſcopus. d. 41. per quos mundus illuminatur, Eccleſia Dei regitur & ſuſtinetur,* ac proinde illis maximè indiget, vt *not. Panorm. n. 5. & 7.*

Per ſedem Apoſtolicam &c.) Not. I. Etſi jure veteri nec in diuerſis quidem Eccleſiis liceret duo beneficia ſiue ſimilia ſiue diſſimilia habere. *c. Sanctorum. d. 70.* Conſuetudine tamen ante *Conc. Trid.* receptum erat, vt ex diſpenſatione Epiſcopi poſſet quis duo beneficia ſimul in vna Eccleſia obtinere, dummodò neutrum reſidentiam ſiue de jure ſiue de conſuetudine exigeret. Iisdem Epiſcopis hodiéque per *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 17.* permiſſum eſt, vt ſi vnum ad vitam eius, cui confertur, honeſtè ſuſtentandam non ſufficit, liceat aliud ſimplex ſufficiens, dummodò vtrumque perſonalem reſidentiam non requirat, conferre; minimè tamen Epiſcopus poteſt dare licentiam, vt quis habeat duo beneficia ſimplicia, ſi vnum ſufficit ad ſuſtentationem, nec quidem plura quàm duo, etſi ambo non ſufficiant ad ſuſtentationem propter expreſſam *Conc. Trid.* ad duo beneficia determinationem. *juxt. Azor. p. 2. l. 3. c. 9. q. 3.* & plures quos ſequitur *Garc. d. c. 5. a. n. 371.* opus ergo erit diſpenſatione Papæ, aut rationabili & præſcriptâ conſuetudine, ſi velit plura quàm duo conferre, quantumuis inſufficientia.

Not. II. Canonicatus Eccleſiarum Cathedralium Germaniæ, quæ non requirunt perpetuam totius anni reſidentiam, non eſſe computandos inter beneficia incompatibilia diuerſarum Eccleſiarum, ſi poſſit illis ſatisfieri computando menſes reſidentiæ ſingulis annis requiſitos in ſingulis. Vt ſi vna Eccleſia non exigat niſi tres Menſes reſidentiæ, altera ibidem tres, tertia non plures, & ſic juxta proportionem de numero menſium loquendo in aliis non eſſe beneficia incompatibilia, ex quo duos ſaltem eiuſmodi Canonicatus ex licentiâ Epiſcopi vni conferri poſſe rectè concluditur. Nullo vero jure illa conſuetudo colorari poteſt, quâ vtuntur in Germaniâ Eccleſiæ Cathedrales, & Nobiles, vt Canonicatus in menſe Capitulari vacantes, conferant illis, qui ante obtinuerunt duos vel tres Canonicatus in alijs Eccleſiis, non ſolùm ſine licentiâ Epiſcopi (quam ſolùm dare poteſt ad duo beneficia ſimplicia in ſufficientia, vt dictum eſt, Capitula tamen præſcribere poſſe videntur) verùm etiam abſque vllâ neceſſitate & rationabili cauſa, vel Examine quod frequentiſſimè contingit abſque vllis taliter promotorum meritis, & requiſitis qualitatibus, quæ etſi ſumma eſſent, nullum tamen illi, qui tales Canonicatus conferunt, habent poteſtatem diſpenſandi, quæ per *h. c.* ſoli Pontifici reſeruatur.

Cap. XXIX. Graue nimis.

Idem in eodem.

S V M M A.

Mandat Pontifex cum Concilio, vt Eccleſiarum Prælati ad Eccleſiaſtica beneficia prætermiſſis indignis idoneos aſſumant, fiátque de hoc in Prouinciali Concilio diligens inquiſitio annuatim, ita vt qui primo

primò & ſecundò monitus repertus fuerit culpabilis, à beneficiorum collatione per ipſum Concilium ſuſpendatur, & eligatur aliquis qui ſuſpenſi ſuppleat defectum in beneficijs conferendis, idque obſeruetur circà Capitula, quæ in his delinquunt. Metropolitani delictum Superiori nuncietur. Huiuſmodi autem ſuſpenſionis ſententia præter autoritatem Pontificis, aut proprij Patriarchæ non relaxetur.

EXEGESIS.

Decretum Lateranenſe *iſto c.* contentum innovatum eſt per *Conc. Trid. ſeſſ. 7. De reform. c. 1.* vbi ſtatuitur *vt inferiora beneficia Eccleſiaſtica perſonis dignis & habilibus conferantur, aliter facta collatio ſiue præſentatio irritatur, & Ordinarius Collator pœnas huius c. ſe nouerit incurſurum.* Quod intelligendum eſſe de collatione factâ indigno, non autem de illâ, quæ fit digno prætermiſſo digniore, admonet *Barbos. n. 3.* plures alios allegans.

Cap. XXX. Extirpandæ.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Mandat Pontifex vt abolitâ conſuetudine, quâ Patroni Eccleſiarum Parochialium & alij prouentus ipſarum ſibi vendicantes, curatis illarum relinquunt tam exiguam portionem, vnde congruè ſuſtentari nequeant, portio eiuſmodi presbyteris ſufficiens aſſignetur. Parochus verò Eccleſiæ ſuæ non per Vicarium, ſed per ſe ipſum deſeruiat, niſi fortè dignitati vel præbendæ majoris Eccleſiæ talis cura ſit annexa, is enim cùm oporteat eum in majori Eccleſiâ deſeruire, in Parochiali idoneum & perpetuum habeat Vicarium, aſſignatâ ei congruâ de Eccleſiæ prouentibus portione, alioqui ſciat ſe vigore huius decreti priuatum. Nemo autem in fraudem de prouentibus Eccleſiæ parochialis, quæ proprium habere debet Sacerdotem, penſiones alteri conferre præſumat.

EXEGESIS.

Concil. Trid. ſeſſ. 7. De reform. c. 7. poteſtatem deputandi *idoneos Vicarios perpetuos in quibuſcunque beneficiis Curatis, quæ vnita reperiuntur quibuſcunque Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis, & Monaſteriis, tribuit Ordinariis,* non obſtantibus priuilegiis & exemptionibus quibuſcunque. Quæ verba comprehendunt quæcunque Monaſteria exempta & Eccleſias eiſdem & eorum menſæ quomodocunque vnitas, vt ſentiunt *Nauarr. Conſil. 11. n. 9. De ſtatu Monachor. Garz. p. 11. De benef. c. 2. a. n. 5.*

Cap. XXXI. In Lateranenſi.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statutum Concilij Lateran. (*ſub Alexandro III. quod incipit*, Cùm & plantare. *& refertur* c. 3. §. in Eccleſiis. de priuil.) *ne quilibet Regulares Eccleſias, ſiue decimas ſine conſenſu Epiſcopi de manu Laici accipiant, & ne excommunicatos, aut nominatim interdictos admittant ad diuina; volens Pontifex fortiùs confirmare, ſtatuit, vt dicti Regulares in Eccleſiis, quæ ad ipſos pleno jure non pertinent, juxt. eiuſdem Concilij ſtatutum, Epiſcopis presbyteros inſtituendos præſentent, illiſque de temporalibus rationem exhibeant, inſtitutos verò remittere non audeant Epiſcopis inconſultis.*

EXEGESIS.

Ergo in Eccleſiis, quæ pleno jure non ſpectant ad Religioſos, inſtitutio ad ipſos non pertinet, ſed ad Epiſcopum, ex quo à contrario deducitur ſecus eſſe dicendum in Eccleſiis, quæ pleno jure ad ipſos ſpectant.

Cap. XXXII. Licèt.

Honorius III. Abbati & Priori S. Genouefæ.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, etſi M. N. Archidiacono Eboracenſi in Sacrâ paginâ cupienti ſtudere, juſſerit prouentus ſuos integrè miniſtrari, nolle ſe tamen, vt quotidianæ ei diſtributiones tribuantur.

EXEGESIS.

Quæree cur veluti ex ſpeciali priuilegio huic Archidiacono Pontifex concedat, vt ſtudij theologiei causâ, abſens poſſit integrè percipere fructus, cùm id generaliter ſit conceſſum integri quinquennij ſpatio, per *c. fi. De Magiſtris*? Reſp. cum *Panorm. hic n. 4.* id factum, vel quia *d. c. fin.* nondum emanârat, cùm iſti Archidiacono id fuit indultum, vel quia de facto Capitulum Archidiacono negabat prouentus ſuos, vel etiam ad cautelam, quia plus ſolet timeri aut obſeruari, quod ſpecialiter injungitur. *c. Aduerſus. de hæret.*

Cap. XXXIII. Expoſuiſti.

Idem, Veſprimenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex ſi euidens neceſſitas, vel vtilitas exigat, poſſe Epiſcopum præbendas ſuæ Eccleſiæ Cathedralis, de Capellis in perpetuum annectendis eiſdem, augmentare, reſeruatâ tamen congruâ Capellarum Presbyteris portione.

Concordat *Conc. Trid. ſeſſ. 24. De Reform. c. 15.*

Cap.

Cap. XXXIV. Dilectus. III.

Idem Epiſcopo, & Priori, & Archidiacono Herfordenſi.

SVMMA.

Cùm Papa Decano & Capitulo Andegauenſi mandâſſet, vt G. Clericum quàm citò poſſent, in Clericum reciperent & in fratrem, illorum autem Procurator exciperet, literas Apoſtolicas non valere, quòd in illis mentio fieret, Decanum ex donatione Regis, præbendarum eiuſdem Eccleſiæ collationem habere; & Delegati Papæ dixiſſent, ſe mandati Apoſtolici executores non eſſe, vnde duæ Præbendæ, quæ medio tempore vacabant, aliis fuerunt collatæ, juſſit Pontifex, hoc non obſtante, mandatum ſuum executioni dari.

EXEGESIS.

Colligunt ex *h. t.* non cenſeri derogatum Jurípatronatûs Regum, quale habet Rex Galliæ in Eccleſiâ Andegauenſi, præſentandi Canonicos niſi fiat expreſſa derogatio ſpecificè ac determinatè ſine ullâ conditione, ut tradit aliis allegatis *Barboſ. hic n. 4.* ideóque Pontifex in *h. c.* Supplens defectum priorum literarum abſolutè per clauſulam *non obſtante* præfato juri patronatûs Regis derogat, & prius mandatum ſuum de G. Clerico in Canonicum Andegauenſem recipiendo voluit ſortiri effectum.

Cap. XXXV. Super.

Gregorius IX. Argentinenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, cùm illi ſint in Eccleſiis idonei reputandi, qui ſeruire poſſunt & volunt in ipſis: pueros & beneficiatos, qui (propter incompatibilitatem ſcil. alterius beneficij) non poſſunt in eâdem Eccleſia deſeruire in eâ non debere (ad obtinendum beneficium) idoneos reputari.

EXEGESIS.

De ætate requiſita ad Ordines & beneficia diximus *ad c. 2. De ætat. & qualitat. Ordinand.* & clara habetur diſpoſitio *Conc. Trid. ſeſſ. 23. de reform. c. 6.*

Cap. XXXVI. Cùm cauſam.

Idem Archiepiſc. & Magiſtro R. Turonenſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſuæ intentionis non extitiſſe, vt pro integratione præbendæ, quam juſſit cuidam Canonico conferri, præbenda aliqua de nouo ſcinderetur.

De hoc diximus ſuprà. *c. Maioribus, & c. Vacante.*

Cap. XXXVII. Venerabilis.

Idem.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Portuenſ. fungens officio Legati Apoſtolici præbendam in Eccleſiâ, Argentinenſi, cuius collatio erat ad Sedem Apoſtolicam deuoluta, Clerico I. contuliſſet, eámque collationem à Pontifice confirmari peteret, Procurator autem Capituli Argentinenſis allegaret conſuetudinem antiquam inuiolabiliter obſeruatam, iuxta quam nullum niſi Nobilem aut liberum, & ab vtroque parente illuſtrem, honeſtæ conuerſationis, ac eminentis ſcientiæ, in conſortium ſuum admiſerint, Pontifex attendens, quod non generis, ſed virtutum nobilitas vitæque honeſtas gratum Deo faciant, & idoneum ſeruitorem, & quod ad culmina dignitatum, nedum ad præbendas viri eminentis ſcientiæ valeant reperiri, exceptiones huiuſmodi non duxit admittendas, & Delegatis ſuis mandat, quatenus ſi conſtiterit prædictam Præbendam vacâſſe, quando ipſam dicto G. contulit Epiſcopus memoratus, ipſum ad eam recipi faciant.

EXEGESIS.

Non generis, ſed virtutum nobilitas &c.) Non valere conſuetudinem aut ſtatutum; quo ſoli nobiles excluſis ignobilibus recipiuntur in quibuſdam Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis præſertim in Germaniâ tenet *Panorm. hic. n. 4. Guiliel. Perald in Summa vitiorum. t. 20. Caſſaneus. in catal. glor. mundi p. 8. conſid. 8. & p. 10. conſid. 35. Rebuff. in tract. de nominat. q. 15. n. 3. & alij.* quos refert & ſequitur *Barbos. hic n. 5.* Ratio ex text. ſumitur 1. non generis ſed virtutum nobilitas gratum & idoneum facit Dei & Eccleſiæ ſeruum; apparet autem irrationabile ex ſe, vt conditio aliqua tanquam neceſſaria requiratur; quæ non faciat idoneum Dei ſeruum, & excludantur ob einſmodi conditionis defectum alij, quantumuis virtutum, nobilitate excellant. 2. Quia Chriſtus in Collegium Apoſtolorum, (qui ſub illo ſupremo animarum noſtrarum Epiſcopo fuerunt primi Eccleſię Chriſtianæ Canonici) cooptauit nobiles & ignobiles, & plures ex his, quàm illis. 3. Quia apud Deum non eſt acceptio perſonarum, quod vitium videtur eſſe intrinſecum eiuſmodi ſtatuto aut conſuetudini admittendi ſolos nobiles; & obſtare quo minùs poſſit cenſeri rationabile. 4. Quia Pontifex, hanc exceptionem de antiquâ & tanquam inviolabiliter obſeruatâ tali conſuetudine friuolam reiecit; non foret autem friuola, ſi antiquitas & obſeruantia poſſet facere validam. Quare Pontifex non derogat conſuetudini Eccleſiæ Argentinenſis (vt *Nouator quidam contra communem DD. h. t.* explicat *tr. 2. q. Principali. 3. c. 3. §. 1. f. 518.* temerè aſſerens *h. c.* non facere ad propoſitum) ſed ſimpliciter illam reprobat vt irrationabilem. 5. Denique

Nullum exemplum literarum vllius fundationis proferri poteſt, in quibus Fundatores Eccleſiarum Cathedralium, Collegiatarum, Monaſteriorum, expreſſerint, ſe Eccleſiam talem inſtituere, fundare, deſtinare pro ſolis nobilibus, excluſis ignobilibus, quod non leue argumentum eſt, pios fundatores exiſtimâſſe non placiturum Deo, ſi ſeruitium ipſius & Eccleſiæ miniſterium alligarent conditioni nobilitatis humanæ ob rationes memoratas, ideóque falsò ipſis hoc imponi.

Neque obſtat plurium Eccleſiarum *pertinax & inviolabilis conſuetudo ſiue immemorialis obſeruantia ab initio fundationis*, quam idem ille Nouarot jactat, ſecundùm quam multò ſeueriùs exigitur probatio nobilitatis, quàm honeſtæ vitæ & obſeruantiæ præceptorum Dei. Nam 1. etſi ex chronicis & hiſtoricis appareat, primos eiusmodi Eccleſiarum & Monaſteriorum Epiſcopos, Prælatos, Abbates, Abbatiſſas, & plurimos ex Canonicis & Religioſis fuiſſe illuſtres, aut nobiles, nondum tamen probatum eſt nullum ignobilem fuiſſe vſpiam admixtum. Ex eo quòd talium non fiat mentio, argumentum ſumitur duntaxat negatiuum, quod poſitiuè probat nihil. 2. Cùm literæ fundatorum generatim pro ſeruis Dei & miniſtris Eccleſiæ ſint conceptæ nullâ nobilitatis factâ mentione, certam præbent coniecturam, ignobiles non fuiſſe excluſos; neque enim debet haberi conditio neceſſaria vi fundationis, quæ in illâ non exprimitur. 3. Etſi dubitandū non eſt, Reges, Principes, Comites, alioſque de nobilitate, intuitu & contemplatione filiorum, filiarum, totiusque nobilitatis, Eccleſias & Monaſteria erexiſſe, fundâſſe, dotâſſe, non tamen excluſerunt virtute nobiles, etſi Sanguine ignobiles, ſed potiùs optârunt; vt hi nobilium exemplo inuitarentur ad feruenter ſeruiendum Deo & Eccleſiæ.

Conſuetudo autem & obſeruantia ſolos nobiles recipiendi videtur fluxiſſe inde. 1. Quòd ipſi fundatores pro temporum illorum pietate ita liberos, nepotes, cognatos educarent in Dei timore, vt ſponte conciperent deſiderium vitæ Religioſæ & ſpiritum perfectionis chriſtianæ, itque parentes gratularentur ſibi, ſi poſſent illos diuino ſeruitio mancipare, ad hoc allicientes eoſdem his ipſis fundationibus. 2. Nobilitas antiquitus non contenta ſanguine, ſed inhians virtuti propetabat ad ſeruitutem Dei in Monaſteriis & Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis quæ tum pleræque erant Regulares, ſubeundam. Vnde poſteritas ſenſim à nobilitate internâ degenerans, prætextu nobilitatis externæ Eccleſias ſibi ſoli arrogare cœpit. Percurre Sanctos Breuiarij, & pleróſque reperies fuiſſe nobiles. Olim itaque ſanctum eſſe, erat Nobilitatis conſuetudo. 3. Cùm Eccleſiarum & Monaſteriorum fundatores ſoli ferè fuerint Principes, Comites, Nobiles, gratitudo requirebat, vt illorum poſteri, aliíque de nobilitate ante alios reciperentur in Canonicos & Religioſos; Neque tamen hi rectè fecerunt, poſtea ſibi ſolis, excluſis ignobilibus, Eccleſias & Monaſteria vendicando, quorum inſtitutum commune eſſe debet omnibus, Deo & Eccleſiæ ſeriò ſeruire cupientibus. 4. Illuſtres & nobiles magis idonei ſunt ad Regimen Politici principatûs, quale habent Epiſcopi & alij aliqui Germaniæ Prælati; Rationabile igitur eſt, vt illi ſoli in eiuſmodi Eccleſiis recipiantur, qui ſanguinem imperio dignum ad Infulas aliquando afferant. Sed eſto nobiles aptiores videri, non deſunt etiam inter alios idonei; non rarò ad ſupremam Principum ſecularium dignitatem ſanguine ignobiles emergunt, cur non liceat iiſdem Eccleſiaſticas dignitates quaſuis virtute mereri?

Ex quibus conficitur nihil nobis ſuppetere, vnde eiuſmodi conſuetudinem rationabilem & validam judicemus, prout illam deſcripſimus. *c. Cùm olim. de conſu. n. 3.* vbi diximus illam eſſe, *quæ non ſolùm non eſt contraria legi diuinæ aut naturali, verùm etiam nullam indecentiam, aut præjudicium dignitatis vel libertatis Eccleſiaſticæ, neque licentiam vel occaſionem peccandi inuehit*, quibus vitiis pleriſque laborat hæc conſuetudo. Cogimur cum *Ioan. Molano* (qui profeſſor & Canonicus Louanienſis de vitâ & moribus Canonicorum ad Canonicos ſcripſit.) *lib. 2. c. 29.* ita concludere; *Toleranda* (non probanda) *eſt iſta conſuetudo, vbi & inualuit, & propter nobilitatis potentiam videtur corrigi non poſſe, ſed tamen habenda eſt ratio, vt illi demum nobiles ad præbendas admittantur; qui nobilitatem etiam virtute conſecuti ſunt. Nam ſi tantùm ex genere & Maiorum progenie nobiles ſint, & eruditio ac pietas deſint; monſtra erunt & peſtes in Eccleſiâ, ac inani & futili titulo nobiles.*

Neque obſtat à Pontifice emanâſſe, vnum aut alterum priuilegium eiuſmodi pro ſolis nobilibus recipiendis & ignobiles in Curiâ ad eiuſmodi Canonicatus non admitti, tum quia fortaſſis non extat tale priuilegium, vt ſoli nobiles in aliquâ Eccleſiâ recipiantur, ſed pro certo ſolùm numero Canonicatuum aut maiorum dignitatum priuilegiati ſunt, ne ignobilibus conferantur. Tum quia ob maiora incommoda, & aduerſantium potentiam quædam ſubinde tolerari imò priuilegijs & exemptionibus munire neceſſe eſt, quæ non ſolùm nullo jure ſunt probata, ſed potiùs reprobata. Exemplo ſunt Canonicæ ſiuæ Canoniſſæ ſeculares, quæ teſte *S. Anton. p. 3. Sum. Theolog. tit. 23. §. 3. Eximuntur per priuilegium Apoſtolicum à poteſtate judicis ſæcularis*, imò quædam etiam à juriſdictione Ordinarij ſunt exemptæ, & tamen *in Clement. Attendentes. de ſtatu Monach.* dicit Pontifex *ſe per hoc non intendere ſtatum regulare, ſiue ordinem earum Canoniſſarum approbare.* Quin potiùs talis ſtatus videtur reprobari & redargui *per c. Perniciosam. 8. q. 2. & in gl. ad c. Dilecta. de maio. & obed.* Malè ergo ex quarundam Eccleſiarum priuilegijs concluditur, receptionem ſolorum Nobilium & excluſionem ignobilium aliàs idoneorum in Eccleſiâ Dei eſſe probatam, etſi graues ob cauſas toleretur, hácque tolerantiâ bonâ fide vtentes & penes quos non eſt talem conſuetudinem corrigere, ſint tuti in conſcientiâ. Quod ſpectans *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reformat. c. 12.* nullo vtens præcepto *ſolùm hortatur vt in prouincijs, vbi id commodè fieri poteſt, dignitates omnes, & ſaltem dimidia*

pars

pars Canonicatuum in Cathedralibus Eccleſiis & Collegiatis inſignibus conferrantur tantùm Magiſtris, vel Doctoribus aut etiam Licentiatis in Theologiâ aut Iure Canonico.

Denique aduerte alteram exceptionis partem Capituli Argentinenſis, quòd non receperint *niſi viros eminentis ſcientia* abſolutè falſam eſſe, ideóq; meritò à Pontifice reijci. Etſi enim verum credatur non admitti in eâ Eccleſiâ niſi ſanguine illuſtres, de eminenti tamen ſcientiâ figmentum eſt, tum quia hæc familiaris non eſt Illuſtribus, tum quia tam rari ſunt eminenter docti, *vt vix pro Epiſcopatibus reperiri tales poſſint, ne dum pro Canonicatibus aut ſimplicibus præbendis*, vt bene ponderat Pontifex.

Cap. XXXVIII. & fin. Cùm olim.

Idem.

SVMMA.

Cum Priori cuidam mandâſſet Pontifex, vt cuidam G. in Eccleſiâ ciuitatis vel diœceſis Lucanenſis prouideret, & is præfatum G. Eccleſiæ S. Petri de Vico Rectorem deſignâſſet (quæ Rectoria erat electiua,) excommunicationem proferens in rebelles: Pontifex reſcripſit mandatum ſuum ſe non ad talia nec ad Rectoriam, nec ad dignitatem extendere, ſed pro ſimplici beneficio emanâſſe, ideóque tam inſtitutionem huiuſmodi quàm excommunicationem non tenere.

EXEGESIS.

Hinc colligitur in literis ad beneficia conceſſis, communi nomine beneficij non intelligi beneficia curata, nec dignitates, non quòd inter beneficia de proprietate ſermonis non connumerentur, ſed quia id eſt vltra intentionem concedentis, quæ ex *hoc c.* & praxi colligitur, vt *not. Garc. p. c. De benef. c. 6. n. 4.* poſt alios ibi allegatos. Neque rationem malam aſſignat *gl. quia non omnis, qui cenſetur in communi aut confuſo dignus ad beneficium, dignus eſt ad dignitatem vel curam animarum.*

IDEM TITVLVS DE PRÆBENDIS ET DIGNITATIBVS IN SEXTO.

Cap. I. Suſcepti.

Clemens III. aliàs IV.

SVMMA.

Cùm ſuprà c. De Monachis. h. t. *fuerit conſtitutum, vt Diœceſani ad præſentationem Religioſorum nullum curatum recipiant, niſi tantum de prouentibus Eccleſiæ ei fuerit aſſignatum, vnde iura Epiſcopalia poſſit ſoluere & congruam ſuſtentationem habere. Frequens autem querela eſſet, id à Religioſis exemptis negligi, mandat Pontifex conſtitutionem huiuſmodi, quoad omnes Patronos Eccleſiarum, Religioſos tam exemptos quàm non exemptos & alios inuiolabiliter obſeruari.*

EXEGESIS.

Nihil *h. c.* habet difficultatis, ſolùm dicit Pontifex ſtatutum contentum *c. De Monachis.* non ſolùm pertinere ad non exemptos, ſed etiam ad exemptos & quoſuis alios, qui habent jus præſentandi, vt ſcil. Epiſcopi nullum præſentatum accipiant, cui de Eccleſiâ non fuerit aſſignata ſufficiens & congrua ſuſtentatio.

Cap. II. Licet.

Idem.

SVMMA.

Licet Eccleſiarum, Perſonatuum, dignitatum, aliorúmque beneficiorum Eccleſiaſticorum plenaria diſpoſitio ad Rom. Pontificem noſcatur pertinere, ita quòd non ſolùm dum vacant, poteſt de jure conferre, verùm etiam jus in ipſis tribuere vacaturis: collationem tamen Eccleſiarum, Perſonatuum, dignitatum & beneficiorum apud Sedem Apoſtolicam vacantium, ſpecialiùs cæteris antiqua conſuetudo Romanis Pontificibus reſeruauit. Hanc autē conſuetudinem Clemens III. laudabilem reputans approbat, ac volens inuiolabiliter obſeruari ſtatuit, ne Eccleſias, dignitates, perſonatus, beneficia apud ſedem ipſam deinceps vacatura præter Rom. Pontificem, aliquis quâcunq; autoritate, ſiue jure poteſtatis ordinariæ, eorum electio, prouiſio, aut collatio ad eum pertineat, ſiue literas Apoſtolicas ſuper prouiſione ſub quâcunq; formâ, receperit (niſi ſuper eiuſmodi beneficiis in Curiâ vacantibus conferendis ſpecialis & expreſſa ab ipſo Pontifice poteſtas ſit ei attributa) conferre alicui, ſiue aliquibus præſumat. Si ſecus factum fuerit, illud Pontifex decernit irritum & inane.

Cap. III. Statutum.

Gregor. X. in Concilio Generali Lugdun.

SVMMA.

Statutum Clementis III. præcedente c. Greg. *ita moderatur, vt ij ad quos eorundem beneficiorum & dignitatum ſpectat collatio, (ſtatuto non obſtante prædicto) demum poſt menſem, à die quo vacârit numerandum, ea conferre valeant tantummodo per ſe ipſos, vel ipſis agentibus in loco remoto per ſuos Vicarios Generales in eorum*

diœceſibus exiſtentes, quibus id canonicè ſit commiſſum.

EXEGESIS.

Apud ſedem ipſam deinceps vacare contingat &c.) Nota I. Quòd Pontifex in priori *cap.* ſibi reſeruauit beneficia vacantia in Curiâ. Quid autem ſit beneficium vacare in Curiâ, aut apud Sedem Apoſtolicam, dicetur *infrà. c. Præſenti.* Reſeruatio verò ut definit *Aeneas de Falcon. in proprio tractat.* eſt *alicuius beneficij Eccleſiaſtici vacaturi per habentem ad id poteſtatem ad ſe facta auocatio.* Ea igitur beneficia reſeruata dicuntur Pontifici, quæ ipſe ſibi ita vendicat, vt ea ſolus ipſe conferat. Quod eſſe poteſtatis Pontificiæ ipſo *c. h.* principio aſſeritur, concordat *Clement. I. ſub fin. ut lite pendente, & c. Cuncta per mund. 9. q. 3.* idque conſtat ex conſuetudine antiquiſſimâ, cuius mentionem Pontifex facit. Habet autem Sedes Apoſtolicâ juſtas reſeruationis huius cauſas, videl. vt beneficia præſertim maiora conferantur tanto dignioribus, quanto accuratiorem inquiſitionem & integritatem adhibere ipſa ſolet in illis conferendis, vt deinde tantò facilius Eccleſiarum Prælati in Obedientiâ dictæ Sedis permaneant, & in officio contineri poſſint.

Nota II. Reſeruationes primùm poſt ætatem Gratiani inductas videri. Nam in toto volumine decretorum quæ ipſe collegit, nullas beneficiorum reſeruationes legimus. Sunt ergo poſteriores ut advertit *Azor p. 2. l. 6. c. 36. q. 2.* quas nullo jure abolere tentauit *Conc. Baſileenſe ſeſſ. 13.* illis exceptis quæ ſunt in corpore juris expreſsè clauſæ, & quas in terris Romanæ Eccleſiæ mediatè aut immediatè ſubiectis fieri contingit. Hoc decretum recepit Eccleſia Gallicana unà cum aliis eiuſdem Concilij ſtatutis. Sed cùm dicta Synodus exceptis pauculis decretis poſtea fuerit reprobata, non eſt tanti, vt Pontificis poteſtati circa beneficia, quidquam detrahamus.

Nota III. Gallicos Iuris Doctores nullas agnoſcere Reſeruationes Iuris, niſi quæ *vel in Decreto vel in Decretalibus Gregor. IX.* aut *Bonif. VIII. in 6.* vel *Clementinis* continentur; cæteras autem in Extravagantibus aut Regulis Iuris contentas negant exiſtere in corpore Iuris. Itali verò, aliique etiam illas admittunt, quæ in Extrauagantibus nominatim in *c. Ad Regimen. & Execrabilis. h. t.* inſertæ ſunt. Aliqui non niſi unam reſeruationem Iuris agnoſcunt *h. c.* expreſſam, alij verò plures, ut cùm beneficia propter negligentiam aut delictum Ordinariorum devoluuntur ad Papam per *c. Ne pro defectu de elect.* item mutationes, uniones, translationes, Eccleſiarum Cathedralium, Metropolitanarum &c. Verùm hæc ut bene advertit *Azor l. c. q. 4.* propriè reſeruata non ſunt, quia Pontifex ea beneficia non cenſetur avocare ad ſe, quæ jure communi in his caſibus ad collationem ipſius ſpectant. Neque enim propriè avocantur ab aliis niſi ea quę alioqnin jure communi ad ipſos pertinent, ut collatio beneficiorum in diœceſi ad Epiſcopum iuxt. *c. 1. De Capellis Monach.* & electio Epiſcopi ad Capitulum *per d. c. Ne pro defectu,* & alia jura vulgata.

Specialius cæteris &c.) Not. duplicem eſſe beneficiorum reſeruationem. Generalem & Specialem. Generalis eſt, quâ plura beneficia eiuſdem generis ſibi Papa reſeruat, *v. g.* omnes Eccleſias Metropolitanas, Cathedrales, vel omnes Abbatias, Prioratus &c. quæ per electionem jure vel conſuetudine conferuntur, vel omnia beneficia in Curiâ Romanâ vacantia, aut per obitum familiarium Papæ & Cardinalium. Specialis reſeruatio autem eſt ratione loci, ut cùm in certâ Eccleſiâ ſibi reſeruat aliqua beneficia, vel ratione certæ dignitatis aut conditionis, ut cùm reſeruat ſibi Præpoſituram, Archidiaconatum &c. vel ratione Perſonæ, ut cùm beneficium vacaturum juber Titio, aut alteri determinatæ perſonæ conferri. Adverte autem ipſius quoque reſeruationis generalis varias eſſe ſpecies, ut patet ex allatis exemplis, quo ſenſu *t.* dicit, *quòd collationem beneficiorum hîc expreſſam, ſpecialiùs antiqua conſuetudo Sedi Apoſtolicæ reſeruârit.* Sumitur igitur ſpecialis reſeruatio in hâc diuiſione, quæ determinata eſt in indiuiduo ad certam Eccleſiam, dignitatem aut perſonam; quo modo loquendi ſæpius utimur, vt cùm dicimus in ſpecie Petrum eſſe excommunicatum, interdictum &c. etſi talis ſpecialitas ſit indiuidua.

Not. II. Non contineri ſub reſeruationibus Papalibus contentis. *in c. Licet.* beneficia pertinentia ad jus Patronatûs laicorum, uti dicunt *Joan. Monach. & alij hîc in d. c. Licet.* Secus eſt de beneficiis pertinentibus ad Patronum Eccleſiaſticum ſi vacârint in Curiâ; cùm enim huic Juri Patronatûs facilè derogetur, omnes conſentiunt illa comprehendi. Si beneficia ſimul ſpectent ad Patronum Laicum & Eccleſiaſticum, neque hæc comprehendi advertit *Azor l. c. q. 7.* quia Pontifex Iuri Patronatûs Laicorum, quod habent ex fundatione, non facilè ſolet derogare, ne à fundandis, dotandis & ædificandis Eccleſiis avocentur; ſecus eſt ſi illud habeant ex ſolâ conſuetudine, aut præſcriptione vel privilegio; tali enim Juri patronatûs facilè ſolet derogari, non minùs quàm Laicorum.

Not. III. Dubium eſſe, utrum beneficia Juris Patronatûs Laicorum, vacantia apud Sedem Apoſtolicam, non ſolùm remaneant penes Patronos quoad nominationē, verùm etiam quoad jus inſtituendi penes Ordinarios. Reſp. etſi Gloſſator *in Reg. Cancell. 40.* ſui temporis ſub finem dicat nominationes quidem eſſe Patronorum, ſed inſtitutiones Rom. Pontifici reſeruari, probabilius tamen eſt, quod tenet *Couarr. in pract. qq. c. 36. n. 5. & ſequitur Azor l. c. q. 9.* id duntaxat locum habere in Epiſcopatibus, Abbatiis, & cæteris dignitatibus Roman. Pontifici reſeruatis. At in beneficiis minoribus patronatûs laicorum, jus nominandi ad Patronos, jus autem inſtituendi ad Ordinarios locorum pertinere. Excipit præterea à reſeruationibus Papæ generalibus & literis expectatiuis. *gloſſa. in c. Cùm in Eccleſiis. de prebend. in 6. ad fi.* beneficia ex conſuetudine Doctoribus aut Magiſtris conferenda. Aliqui addunt beneficia patrimonialia, quam opinionem ſequitur *Lud. Gomez. in tr. De literis expectatiuis. & Gaſp. Perus. in tr. De reſeru. q. 5. n. 22.* dubium tamen cenſet

Couarr.

Couarr. l. c. n. 4. & bene monet id obſeruandum, quod fuerit vſu receptum, & communi bono conuenientius.

Demum poſt menſem &c.) *gl.* hic vult adhuc hodie locum eſſe. *c. Statutum.* vt ſi Papa beneficium in Curia vacans non conferat intra menſem à die vacationis, Ordinarius ad eius collationem procedere poſſit. Alij tamen apud *Garc. p. 5. c. 1. n. 100.* putant huic *c.* poſtea derogatum per *Extrauag. Benedicti XII. ad Regimen. de præbend.* Sed profectò prius eſt probabilius, etiamſi enim Papa ibi & quidē ſolùm ad dies vitæ ſuæ ſibi reſeruârit, beneficia in Curiâ vacantia aliáque complura; non tamen negat, quin poſt menſem ab Ordinarijs conferri poſſint, ſi Pontifex illa non contulit, & quamuis addat clauſulam non obſtantibus quibuscunque Conſtitutionibus &c. manent tamen eadem ſalua, quia illa reſeruatio veriſſimè obtinet ſuum effectum, etſi vltra menſem non duret, rectè tamen aduertit *Francus hic n. 6.* poſt *Ioan. Andr. hic* moderationem iſtius menſis habere tantùm locum, quando ad Papam ſpectat collatio propter vacationem in Curiâ. Si enim beneficia eſſent alio modo reſeruata Papæ, de illis non poſſet ſe intromittere Ordinarius, quia Papæ nullum eſt tempus præfixum ad conferendum, niſi prout eſt in jure expreſſum, *vt hic & inf. Si Apoſtolica. inf.* Secus ergo eſt in alijs caſibus.

Cap. IV. Quamuis.

Bonif. VIII.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, etſi aliàs in beneficiis pleniſſima interpretatio ſit facienda, literas tamen ſuper beneficiis obtinendis, cùm ſint ambitioſæ, debere reſtringi; ideóque ſi alicui ſuper certâ ſummâ (intellige redituum Eccleſiaſticorū) prouideri mandatur, de beneficiis intelligi, non de penſione, niſi penſio exprimatur; Cùm verò alicui Papa mandat prouideri in aliquâ Eccleſiarum ciuitatis vel diœceſis, ad Eccleſiam Cathedralem id non extendi. Secus eſt, ſi mandat prouideri in aliqua Eccleſiarum prouinciæ, tunc enim Eccleſiæ Metropolitanæ & Cathedrales includuntur.

E X E G E S I S.

Super obtinendis beneficiis &c.) Cùm alteri benefacere ſit actus liberalitatis ex beneuolo affectu proueniens, generatim præſumitur eum qui beneficium confert, velle illo complecti, quidquid verborum proprietas patitur; vnde veluti pro Regulâ ponit Pontifex *beneficia pleniſſimè interpretanda.* quò facit *Reg. Iur. in 6. Odia ſunt reſtringenda, & fauores ampliandi.* Quod limitandum eſt, niſi juſta cauſa, aut aliquod præiudicium tertij obſtet, vt in beneficiis ſiue præbendis ad ſupplicationem alterius conferendis; impetrantes enim communiter in his ſectantur honores aut lucrum, & collatio Pontificis tendit in præiudicium ordinarij collatoris. *fa. gl. in Clement. 2. De off. Ord. & tradunt Ioan. Andr. & Francus hic, qui n. 1. bene aduertit idem procedere in aliis priuilegiis.*

Vnde meritò concludit Pontifex, *literas beneficiales à Sede Apoſtolicâ emanantes, eſſe ſtrictè interpretandas*; ideòque non vult Pontifex in literis beneficialibus nomine beneficiorum intelligi penſiones, quæ non ſunt propriè beneficia, cùm non habeant ſpirituale munus aut officium annexum, ſed conſiſtant in ſolâ Eccleſiaſticorū redituum perceptione, quare etiam laicis poſſunt concedi. *c. Poſſeſſiones. 16. q. 1. & c. Illud. q. 6.* neque obligant ad reſidentiam ſicuti obligant beneficia, quæ dantur in titulum, & in ſpiritualitate conſiſtunt, vt aduertit poſt. *Ioan. Andr. Francus hic.*

Sub nomine Eccleſiarum Ciuitatis &c.) Nota Eccleſiam Cathedralem dici & eſſe honeſtiorem cæteris Eccleſiis, ideòque illi & Canonicis Cathedralibus primas deferri, & Pontifex hic non vult *Eccleſiam Cathedralem* propter eius honorem ſub generalitate Eccleſiarum intelligi, neque in conceſſione beneficij, intelligi beneficium Eccleſiæ Cathedralis, niſi id exprimatur. Quando autem mandat alicui prouideri *in vna Eccleſiarum prouincia,* vult includi etiam Eccleſiam Metropolitanam & Cathedralem, quia in his terminis propter amplitudinem prouinciæ, videtur Pontifex velle facere ſpecialem & majorem gratiam, ſaltem in hoc caſu vbi exprimitur nomen prouinciæ. *juxt. Ioan. Monach. hic etſi* alij extendant ad alios caſus.

Cap. V. Cùm de beneficio.

Idem.

S V M M A.

Cùm Papa jubet alicui prouideri de beneficio ſeculari, id debet intelligi, quod à Clericis ſecularibus tempore ad præſcriptionem requiſito continuè ac pacificè ſit poſſeſſum, etſi ante Religioſi illud obtinuerint. Quando verò mandatur vt Clerico ſeculari prouideatur de aliquo Prioratu, qui per Religioſos (iuxta modum præmiſſum) ſolitus eſt gubernari, non valent literæ, niſi in ipſis hoc ponatur expreſſè.

E X E G E S I S.

Sumitur hic veluti generalis regula, quòd *beneficia ſecularia non debeant conferri niſi Clericis ſecularibus, & regularia non niſi Regularibus,* quod poſterius innouat *Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 10. & ſeſſ. 25. c. 21. De regul.* vbi tolli deſiderat Commendas Abbatiarum & Prioratuum Religioſorum ſecularibus fieri ſolitas. Quia verò ſubinde dubium eſt, ſitne beneficium ſeculare vel Regulare, quia nunc per Seculares aliàs per Regulares fuit gubernatum, jubet attendi præſcriptionem legitimam, illiſque adjudicari pacificè & continuè, tempore requiſito, id eſt, *qui annis 40. c. De Quartâ. de præſcript. & c. Cùm Eccleſiâ. de cauſ. poſſeſſ.* beneficium poſſederunt. Quòd ſi autem præſcri-

Digitized by Google

ſcriptio ex neutrâ parte ſit completa? credimus tum inſpiciendum tenorem fundationis, aut permitti arbitrio Epiſcopi. Regularibúſne an Secularibus tale beneficium conferre velit.

Cap. VI. Super eo.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex illi qui Prabendas, quibus Parochiales Eccleſia ſunt annexa, (& ſic ſecundùm aliquorum interpretationem curam animarum habent,) ſimul cum perſonalibus, quorum aliquibus imminet cura animarum, in eâdem Eccleſiâ obtinent, cùm hoc Generali Concilio (intellige Lateranenſi ſub Innoc. III. quod refertur in c. De multâ. eod. in antiq.) non obuiet, diſpenſationem neceſſariam non exiſtimare.

E X E G E S I S.

Cùm hoc Generali Concilio non obuiet &c.) Ratio diſpoſitionis eſt, quia in dicto Lateran. decreto ſolum prohibetur, ne quis dignitates Eccleſiaſticas aut Parochiales plures ſimul obtineat, qui autem habet dignitatem aut Perſonatum, cui annexa eſt Eccleſia Parochialis, in neutro delinquit. Neque ſi quis habeat dignitatem aut perſonatum, cui per ſe imminet cura animarum, ut eſt Decanatus, vel Archidiaconatus; & ſimul annexa eſt Eccleſia Parochialis, cenſetur habere duo beneficia curata; quia ut ſingulariter notat gloſſa hîc in caſu. Eccleſia Parochialis annexa Præbendæ, dicitur eſſe ſuppreſſa & extincta, ideóque æquiparatur quoad hoc ſimplici beneficio. Quia videlicet cura animarum actu eſt penes Vicarium, quam habens eiuſmodi dignitatẽ, perſonatum, Canonicatum, conſtituere debet, penea conſtituentem autem ſolùm eſt habitu, vti poſt alios tradit *Francus hîc n. 2.* Idque videtur ſignificare Pontifex, cùm dicit tales ſecundùm aliquorum interpretationem habere curam animarum; Nos autem *ſuprà in d. c. De multa. not. 1.* jam diximus, non haberi propriè beneficium curatum, cui non in actu incumbit cura animarum.

Cap. VII. Ei cui.

Idem.

S V M M A.

Eum, cui Canonicatus à Papâ in aliquâ Eccleſiâ eſt collatus, etſi nondum in eâ ſit receptus, in aſſecutione Prabenda omnibus praferendus eſt, quibus poſtea in eâdem Eccleſiâ ſimilis gratia eſt conceſſa, licèt illi primo ſuas literas praſentârint, & recepti fuerint.

E X E G E S I S.

Cui Canonicatus à Papâ eſt collatus, &c.) Not. I. Per ſolam collationem Papæ aut alterius Superioris acceptatam acquiri jus in re in beneficio, & ante adeptam poſſeſſionem, ita vt per illam quis verè acquirat titulum beneficij, & conſtituatur Præpoſitus, Canonicus, Parochus, &c. ſumitur *ex c. Si tibi abſenti. inf.* & tradunt Doctores *ib. Rebuf. in praxi ſuper Regul. de non tollendo jure quaſito gl. 6. n. 38. Couar. l. 3. var. reſol. c. 16. n. 3. & 5. Mol. to. 1. De juſt. tr. 2. diſp. 2. & 3. Garc. p. 4. c. 2. n. 1.* Vnde per collationem acceptatam, licèt poſſeſſione nondum ſecutâ, expirat reſeruatio, & jus reſeruantis circa tale beneficium; ſimiliter jus in re acquiritur in beneficiis per inſtitutionem præſentati, confirmationem electi, & admiſſionem poſtulationis, vt tradit *Panorm. in c. Quod autem. de jure Patronatûs.*

Not. II. Etſi *Dynus in Regul. Iur. in 6. verb. Beneficium. n. 25.* & alij cenſeant, ex quo per collationem acceptatam quis habet jus in re, & Canonicum titulum beneficij, non poſſe tamen illius poſſeſſionem vacantem apprehendere autoritate propriâ, verius tamen eſt contrarium, videl. illud poſſe, quam ſententiam eſſe communem in praxi aſſerit *Rebuff. tit. De miſſ. in poſſeſſionem. n. 5. & de pacificis poſſeſſoribus. art. 290. 294. & ſeqq.* & multis aliis allegatis ſequitur *Garc. l. c. n. 6.* ac omnium ferè judicio receptum aſſerit *Couar. l. c. n. 7.* Ratio eſt, quia cùm ex legitimi Superioris collatione acquiratur jus in re & beneficij titulus, nihil obſtat, quin eiuſdem Superioris autoritate quis videatur poſſeſſionem capere, ſine vlteriori Superioris requiſitione. Niſi in literis ſiue Bullâ alicui in dignitate conſtituto, vt ferè moris eſt, Papa demandet illarum executionem, & beneficiati inductionem in poſſeſſionem, ídque ipſe non negligat, & alij injuſtè non impediant. Quo caſu propriâ, vel potiùs collatoris autoritate videtur quis poſſeſſionem poſſe apprehendere, modò alius illam non habeat.

Not. III. Ex ſolâ ſupplicatione ſignata (dicitur autem ſignari, quando Papa ſubſcribit *placet*, vel *fiat vti petitur*) literis aut bullis licet nondum expeditis, acquiri jus in re & titulum beneficij, quia per ſolam ſignaturam gratia eſt perfecta, ut cum multis aliis tenet *Garz. l. c. n. 11.* allegans deciſionem Rotæ *in vna Compoſtellanâ Canonicatus 25. Iulij. Anno 1574.* aſſerentis per ſolam ſupplicationem plenè acquiri jus in beneficialibus abſque literarum expeditione, quæ tantùm requiritur ad effectum probationis. Vnde colligunt beneficium per mortem impetratum, poſt ſupplicationem ſignatam, ante expeditionem bullæ vacare, ac poſſe ab eodem viuente reſignari, vel cum alio permutari. Quod intelligitur de ſupplicatione ſignatâ in formâ *gratioſâ*, ita ut ipſe Papa conferat, non autem in formâ *dignum*, aut *aliâ commiſſariâ*, quando alteri mandatur, ut ipſe præmiſſo examine conferat, nam tunc non eſt proviſio ſiue collatio, ſed mandatum de conferendo, ſiue prouidendo, quod non tribuit jus in re, nec propriè titulum beneficij, ſed ſolùm jus ad rem & titulum, in quâ formâ communiter conferri ſolent Canonicatus.

Not. IV. Sed cùm Cancellaria & Camera,

quæ ſunt organum Papæ, in praxi id non recipiant, ſtandum erit illi, quidquid Rota velit, vt benè advertit *idem Garc. l. c. n. 18.* Obſerua autem 1. per ſupplicationem ſignatam intelligi illam, quæ fuerit regiſtrata ſiue relata in Regiſtrum beneficiorum à Papâ collatorum, antequam enim id fiat, poteſt ſupplicatio lacerari & caſſari, vt tradit *idem n. 16.* Obſer. 2. poſt Conſtitutionem *Julij III.* quæ in Bullario eſt *33.* ex ſolâ ſupplicatioe ſignata, in quacunque formâ, non poſſe apprehendi poſſeſſionem Bullæ necdum expeditâ, prohibet enim Pontifex abſolutè id fieri ſub pœnâ amiſſionis ac priuationis beneficiorum talium ac inhabilitatis ad illa. Etſi ante dictam Conſtitutionem id licuerit, pluresque apud *Garc. n. 46.* id licere dicant, dicuntur autem Bullæ expeditæ, quando ſunt plumbatæ, ſiue quando appenſum eſt ſignum plumbeum Papæ.

In aſſecutione prabendæ &c.) Procedit iſte *t.* de collatione Canonicatûs, quando ſola Canonia confertur, aut conferri mandatur ſine præbendâ, cum mandato de proximâ præbendâ vacaturâ ipſi conferendâ; tum enim attendenda eſt data literarum, & priùs illi prouidendum, cuius data prior eſt. In Eccleſiis autem Germaniæ communiter ſimul conferuntur Canonicatus & Præbenda; Quare poſtquam ſuper ſtatutis quis jurauit, ſtatim frui poteſt, ſi reſidere velit tempore requiſito. Si tamen contingat plures Canonicatus in eadem Eccleſiâ vacantes ſucceſſiuè conferri, illum vigore huius *t.* præſidere cuius data eſt prior, etſi alij ſub datâ poſteriori priùs literas ſuas præſentârint & præſentati fuerint, niſi alter ille ſit aut fuerit in morâ culpabili.

Cap. VIII. Si pro Clericis.

Idem.

SVMMA.

Si Papa mandet, Clericis pauperibus, vel aliis prouideri de beneficiis, etiam Curatis, non debent ob defectum ſacrorum Ordinum, etſi de illo defectu in literis non fiat mentio, repelli; oportebit autem vt ordines ad talia beneficia requiſitos, in proximis à jure ſtatutis recipiant temporibus.

EXEGESIS.

In proximis à jure ſtatutis temporibus.) *Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 4. De Reform.* ſtatuit, vt promoti ad beneficia, ſi ordines requiſitos needum habeant, infra annum eoſdem recipiant, qui terminus eſt amplior, quàm qui in *h. c.* præfigitur, vt ſtatim videl. proximis jure ſtatutis temporibus promoueri ſe curent; ſunt enim in anno plura eiuſmodi tempora deſignata. *Seſſ. autem 24. c. 14. De reform.* ſtatuit vt *nemo deinceps ad Dignitatem, Canonicatum, aut portionem recipiatur, niſi eo ordine ſacro ſit initiatus, quem beneficium requirit, aut in tali ætate, vt infra tempus* (annum videl. *per h. t.*) *ſtatutum initiari valeat.* Priori verò loco *ſeſſ. 22. c. 4. ſubſ.* vniuerſim præcipit *ne alijs impoſterum fiat proviſio, quàm qui ætatem & cæteras habilitates integrè habere dignoſcantur, ita, vt* intra annum videl. *ordines requiſitos recipere valeãt.* Quæ intelligenda puto de plena promotione ad omnia jura beneficij quoad vocem in Capitulo & integros reditus, & ſi quæ ſunt alia. In Eccleſiis enim Germaniæ recipiuntur in Canonicos ſolâ primâ tonſurâ initiati, modò annum *14.* ætatis attigerint,; Etſi verò habent ſtallum in choro, non tamen acquirunt vocem in Capitulo. *juxt. Conc. Trid. d. c. 4. De reform.* neque integros reditus juxta conſuetudinem Eccleſiarum, donec in Subdiaconatûs ordine ſint conſtituti. Vel dic abſolutè ad Canonicatus Germaniæ nec ſacros ordines neque minores requiri, ſed ſufficere ſolam primam tonſuram.

Cap. IX. Si eum.

Idem.

SVMMA.

Si Papa mandet aliquem recipi in Canonicum in eâ Eccleſiâ, vbi Legatus Apoſtolicus per literas, quibus obtemperatum non fuit, eum priùs recipi juſſit, talis autoritate Papæ, non Legati intelligitur receptus, ideóque in aſſecutione præbendæ aliis poſt eum eâdem autoritate receptis in dictâ Eccleſiâ eſt præferendus.

EXEGESIS.

Ratio diſpoſitionis eſt, quia ſuperueniens autoritas Papæ, abſorbet autoritatem Legati, ideóque gratia Papalis cenſetur, juxta *gl.* concordat *cap. fin. Cum aliquibus. de reſcr. in fine.*

Cap. X. Mandato.

Idem.

SVMMA.

Si Pontifex mandet Epiſcopo ſub hâc formâ: prouideas alicui de beneficio, ad collationem tuam, vel alterius pertinentem: Epiſcopus de beneficio proximè vacaturo, ſi ad ſuam ſiue alterius collationem ſpectet, prouidere debet, ſi verò plura beneficia ad Epiſcopi & alterius collationem ſpectantia, ſimul vacent, Scripturæ ordinem ſeruet, vt illi prouideat de beneficio ad ſe pertinente.

EXEGESIS.

Rationem prioris reddit *gl. verb. Ad illius.* quia ſi non prouideretur de proximè vacaturo, poſſet gratia extingui, neque cauſa apparet, cur non potiùs conferatur quinquageſimum vel centeſimum, ſi non ſtatim conferendum ſit primò vacaturum.

Ratio poſterioris eſt *juxt. eandem gl. verb. Ad te.* quia alioqui eſſet in poteſtate Epiſcopi, exonerare ſe ipſum, & grauare alterum, prouidendo videl. ex pluribus beneficiis ſimul vacantibus, de illo, quod pertinet ad collationem alterius; viciſſim ſi alter nollet prouidere de officio ſuo, poſſet & ipſe fruſtrari

Digitized by Google

ſtrari mandatum Pontificis. Sapienter ergo Papa diſpoſuit, vt in hoc ſeruetur ordo Scripturæ, cùm priùs in mandato ponitur collatio Epiſcopi; quàm alterius; beneficiũ collationis epiſcopalis primò vacans ab Epiſcopo conferatur; quod idem è conuerſo faciendum foret, ſi primo loco poneretur beneficium ſpectans ad collationem alterius.

Cap. XI. Si Clericus.

Idem.

S V M M A.

Si Clericus ex mandato Apoſtolico de prabendâ proximè vacaturâ prouidendus, & in Canonicum poſtea recipiendus, prabendam ſibi debitam vacantem neglexit, aliam vacaturam pratextu dicti mandati non poteſt repetere, cùm facta ei gratia per negligentiam ipſius ſit extincta. Si autem priùs autoritate Apoſtolicâ factus eſſet Canonicus, tum dicta ei negligentia non obeſſet, quo minùs aliam prabendam proximè vacaturam, & nemini debitam petere, & in eâ aliis praferri, ac ab Ordinario collatore prouideri deberet.

E X E G E S I S.

Not. *gl.* ✠. *Poſtea.* eſſe nouam formam, *vt priùs videl. alicui prouideatur de prabendâ & poſtea de Canonicatu*; neque multum habere uſum Curiæ. Addimus, neque in Germaniâ conſuetum eſſe, ut alicui conferatur Canonicatus ſine præbendâ, vtrumque verò ſimul peti & impetrari ſolet, vnde in hoc & ſimilibus capitulis non opus eſt immorari.

Cap. XII. Hi qui.

Idem.

S V M M A.

Hi qui autoritate Papa in Canonicos ſunt recepti, debent in præbendarum aſſecutione cæteris quâcunq; autoritate receptis anteferri. Eum porrò, qui recipitur ad mandatum Legati, ſiue alterius, autoritate Apoſtolica ſibi ad hoc ſpecialiter conceſſa fungitur, dubium non eſt, autoritate Apoſtolicâ eſſe receptum.

E X E G E S I S.

Vtrumque patet & autoritate Papæ, cùm ſit ſuprema, receptum, aliis præferendum, & qui ex ſpeciali commiſſione ad mandatum alterius recipitur autoritate Papæ, cenſeri receptum, de quo *Vide gl.* ✠. *Specialiter.*

Cap. XIII. Si poſtquam.

Idem.

S V M M A.

Si poſt Canonicatum alicui collatum à Papâ, & mandatum de præbendâ proximè vacaturâ & nemini debitâ, eidem aſſignandâ, illi ad quos pertinet collatio, licet ignorantes, motu proprio gratiam à Papa factam, alteri præbendam eiuſmodi conferant, irritum eſt. Nam Canonicus autoritate Apoſtolicâ effectus, eo ipſo jus ad præbendam proximè vacaturam, & nemini debitam obtinendam eſt aſſecutus, vnde alteri validè nequit conferri.

E X E G E S I S.

Not. *ex gloſſa.* quòd gratia per quam Papa contulit Canonicatum ſub expectatione præbendæ, ligat manus Ordinarij, ne poſſit alteri validè conferre, & iſte eſt principalis effectus, quem hîc intendit Pontifex.

Cap. XIV. Dudum.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, etſi Legato ſuo alicui ad certas partes concedat facultatem, reſignationem ab obtinentibus beneficia recipiendi, ea denique autoritate Apoſtolicâ perſonis idoneis conferendi, remanere tamen penes Papam maiorem poteſtatem; eiuſque ſi eandem poteſtatem, priùs conferendo aliquod beneficium, quàm Legatus conferat, praoccupet, potiorem debere eſſe conditionem; Neque opus eſſe, vt Papa in literis ſuis mentionem faciat poteſtatis Legato conceſſa; Foret enim abſurdum, ſi ampliſſima eius poteſtas impediretur, & in ſpeciali, in omnibus prouiſionibus Papalibus intra fines talis legationis facienda eſſet mentio poteſtatis Legato facta. Denique ſi Decretum Apoſtolicum pro aliquo emanârit, antequam Legatus beneficium ſibi reſignatum alteri conferret, eo ipſo manus Legati eſſe ligatas, eiuſque poteſtatem, quantum ad praſentem ſpeciem reuocari, ſiue reſtringi. Quare Pontifex mandat Guilselmum Presbyterum, cui Epiſcopus Præneſtinus dicta Sedis Legatus, vigore poteſtatis ſibi conceſſa Canonicatum & Prabendam in Eccleſia Lexonenſi contulit, poſtquam Pontifex eandem præbendam cum Canonicatu, priùs Nicolao cuidam, nullâ mentione factâ poteſtatis Legato conceſſa, in praſenti vacantem, aut proximè vacaturam, Legato, neſciente jam ante contulerat, aut conferri mandarat, per Cenſuram Eccleſiaſticam compelli, vt collatione Epiſcopi vtpote inualidâ non obſtante dicto Nicolao, prafatum Canonicatum cum Prabenda dimittat, & eum ſuper ea deinceps nullatenus inquietet.

E X E G E S I S.

Omiſſis rationibus aliis, quas Pontifex pro deciſione

ſione ſuâ ex jure adducit, illa fundamẽtalis eſt. *Quòd ſi in eadem re concurrant duo, quorum vnus eſt maioris, & alter minoris poteſtatis, potior cenſetur & præualet cauſa, ſiue poteſtas maioris, ſi præſertim ſit abſolutè ſuprema, qualis eſt Pontificis. fa. c. Si a Sed. inf. h. t.* cuius collatio meritò præualet collationi factæ ab Epiſcopo Legato, ideò etiam quia fuit tempore prior. Neque opus fuit mentionem facere poteſtatis generalis conceſſæ factæ Epiſcopo, quia *ſpecialis diſpoſitio derogat generali, licet de genere nulla fiat mentio; Nam ſpecies extracta de genere ſub genere non includitur, vt not. Ioan. Andr. hîc.* Cùm itaque Pontifex Canonicatum & Præbendam Lexonienſem per ſuam collationem extraxerit, ex generali poteſtate conferendi beneficia Legato conceſſâ, nil vltra is in illa habuit juris: ſecus fuiſſet, ſi Epiſcopus collatione præueniſſet Papam, tum enim remanſiſſet dictus Canonicatus cum præbendâ ſub generali eius poteſtate.

Cap. XV. Quia ſæpe.

Idem.

S V M M A.

Si Canonicatus alicuius Eccleſiæ ſucceſſiuè à Papa ſit collatus duobus, & mandatur vt primò prouideatur de præbenda, alteri autem de præbenda & dignitate, declarat Pontifex, primum vtpote tempore anteriorem, (ſi de intentione contraria mandantis non conſtet) præferendum eſſe in dicta præbenda; niſi vacanti dignitati, perſonatui vel officio, de quo Pontifex juſſit prouideri ſecundo, fuerit annexa, quo caſu iſte in præbenda præferendus eſſet priori.

E X E G E S I S.

Ratio deciſionis eſt, quia præbenda annexa alicui dignitati, officio, vel perſonatui, regulatur ſecundùm dignitatem, officium, vel perſonatũ, cui annectitur, *l. Cùm principalis. ff. de reg. Iur. & Reg. Acceſſorium. eod. in 6.* conſtat autem in caſu *h. c.* Priorem non eſſe prouiſum, de dignitate, perſonatu, officio, ſed ſolùm de præbendâ vacante, vel vacaturâ, quæ ſi vnita ſit dignitati vel officio; ſequitur illius naturam, & ei conceſſa intelligitur, cui conceditur dignitas, vel officium, ergo meritò ſecundus quoad hoc præfertur, non verò primus, qui de principali non fuit prouiſus.

Cap. XVI. Cùm in illis.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex 1. cùm ad beneficia curata maior idoneitas requiratur, intentionis ſuæ nequaquam eſſe vt, cùm de Eccleſiis, perſonatibus, dignitatibus vel aliis beneficiis (de animarum curâ mentione non habitâ) aliquibus prouideri mandat, ipſis de beneficiis curatis poſſit aut debeat prouideri. 2. Illis, quibus Papa jubet prouideri de perſonatibus, vel dignitatibus, etiamſi curam habeant animarum, ad collationem, prouiſionem, præſentationem, vel diſpoſitionem ſpectantibus quorumcunque, prouideri non poſſe de pluribus perſonatibus vel dignitatibus electiuis. 3. Si cui de beneficio ad alicuius collationem ſpectante prouideri mandatur, de illo quod ad eius præſentationem vel inſtitutionem pertinet, (cùm inter hæc magna ſit differentia) prouideri non poſſe, nec etiam è conuerſo. 4. Si verò de beneficio, ad aliquorum (vel plurium) collationem, prouiſionem ſpectante, (non adiecto communiter vel diuiſim) prouiſio injungitur, in beneficio, quod ad collationem vel præſentationem alterius ipſorum tantùm pertinet, adimpleri non poteſt. Sicuti ſi de beneficio ſpectante ad collationem, cuius prouiſio iniuncta fuiſſet, impleri non poteſt in beneficio, cuius collatio ad eum ſimul cum alio pertineret.

E X E G E S I S.

Traduntur hîc 4. veluti Regulæ in mandatis Apoſtolicis de prouidendo alteri obſeruandæ. Tres priores planæ ſunt. Circa quartam obſerua rationem illius hanc eſſe, *quia illud quod eſt commune mei, & alterius, non eſt propriè meum, ſed impropriè. l. Illud. ff. De ritu nuptiarum*, & viciſſim quod in ſolidum, & propriè eſt meum, non debet trahi ad alios.

Cap. XVII. Si tibi abſenti.

Idem.

S V M M A.

Si tibi abſenti Epiſcopus conferat beneficium, etſi donec id ratum habueris, jus in ipſo beneficio, vt tuum dici valeat, non aquiras, Epiſcopus tamen vel alius collator, niſi conſentire recuſes, alteri conferre illud validè non poteris. Aſſignato autem ad conſentiendum competenti termino, niſi conſenſeris, eo elapſo beneficium alteri liberè poteſt conferri. Quod antequam fiat, non obſtante lapſu termini, poteris conſentire, & ex tunc de beneficio non poteris aliter ordinari.

E X E G E S I S.

Ius in ipſo beneficio &c.) Not. I. per collationem abſolutè factam, poſtquam acceptata eſt, in beneficio acquiri jus in re, vt tuum ſit ac dici valeat, & ante adeptam poſſeſſionem, vt tradunt. *Rebuff. ſuper Reg. de non tollendo jure quæſito gl. 6. n. 38. & alij alleg. à Barbos. hic n. 38. qui ad hoc negat in ſpiritualibus ex ſolo titulo ante traditionẽ dominium transferri.* Collatio tamen facta abſenti, & ante acceptationem dat jus ad rem per *h. t.*

Not. II, Acceptationem fieri poſſe non tantùm

Digitized by Google

tùm ab ipſo cui confertur; ſed etiam ab alio eius abſentis nomine, modò is non habeat ſpeciale mandatum, quod in beneficialibus ſemper requiri, tradit *juxta communem; Steph. Gratianus a. 66. diſceptat. forens. n. 35. & ſequitur Barbos. hic n. 13.*

Viribus non ſubſiſtet, &c.) Non obſtante quòd collatio beneficij cenſeatur donatio. *c. Conſultationibus. de donat.* & donatio abſenti facta de jure communi, ante acceptationem factam non ſortiatur effectum, ſed poſſit reuocari. *l. Abſenti. §. Si quis. ff. De donat. & l. Qui abſenti. ff. De acquir. poſſ.* Pontifex autem declarat, collationem beneficij licèt necdum acceptam, non poſſe reuocari, priuſquam alter recuſet. Rationem aſſignant *DD.* quòd latum ſit diſcrimen inter collationem ſine donationem beneficij, & inter alias donationes. Collatio enim beneficij, etſi cedat in lucrum & commodum beneficiarij, eiúſque reſpectu ſit donatio, non eſt tamen ex parte conferentis propriè talis, quia Epiſcopus confert beneficia vacantia ex neceſſitate & officio; cùm illa ſibi retinere non poſſit, & conferendo functus ſit officio ſuo. *arg. c. De jure patr.* Secus eſt in donatione propriè dictâ, quæ procedit ex verâ & liberâ voluntate donantis, qui poſſet ſibi retinere, quod donat, ideòque meritò ante acceptationem reuocare poteſt, imò & poſt ex causâ ingratitudinis, *juxt. c. vlt. De donat.*

Cap. XVIII. Eum qui.

Idem.

SVMMA.

Qui beneficium curatum vi occupat, ſiue ſe ſcienter injuſtè intrudit in eo, ipſo jure eſt priuatus beneficio, quod cum curâ ſimili priùs obtinebat. Qui verò autoritate propriâ occupant dignitates, perſonatus, aut alia quæcunque beneficia, eo ipſo jus, ſi quod in beneficiis taliter occucupatis, vel ad ea ipſis forſitan competebat, amittunt.

EXEGESIS.

Cùm in *c. De multa h. t.* in antiq. ſtatuitur, vt habens vnum beneficium curatum, ſi recipiat alterum ſimile, eo ipſo prius amittit, multo æquius eſt, vt hoc ſtatuatur in eos veluti *ſtultos & inuaſores*, vt eos appellat Pontifex, qui violenter id faciunt, & ſe intrudunt. Dicitur autem intruſus, *qui abſque diæceſani alteriusq; Superioris conſenſu, vel autoritate poſſeſſionem beneficij apprehendit, juxt. Flamin. de reſig. benef. l. 7. q. 1. n. 114. Azor p. 2. l. 7. c. 35. q. 10.* Quod verò poſteà eos qui autoritate propriâ occupant dignitates, perſonatus aut alia quæcunque beneficia, priuat jure ipſis competente ad beneficium taliter occupatum; id ita vniuerſim intelligo, & hinc colligo, quòd poſſit quis autoritate propriâ beneficium poſt collationem acceptatam occupare, ſi executor à collatore deputatus id negligat, aut alij injuſtè ipſum impediant, vt dictum eſt, *c. Ei, cui.* Not. 2. Etſi crediderim neque hoc caſu cum violentiâ id faciendum, ſed cum pacificâ dexteritate & præuentione; violentiam enim vniuerſim excludunt *DD.* conuenienter huic *c.*

Cap. XIX. Is cui.

Idem.

SVMMA.

Is cui conceditur, vt autoritate Apoſtolicâ, perſonæ idoneæ in ſuâ vel alia Eccleſiâ prouideat, ei, qui aliud beneficium ſufficiens obtinet, prouidere non poteſt; niſi illud prius dimittat, vel in literis exprimatur, quòd aliàs beneficiatæ poſſit prouidere perſonæ; quo caſu poterit tali prouidere, non tamen de beneficio curato, & eiuſmodi pluralitas debet ſolùm ad duo beneficia reſtringi, alioqui prouiſio contra præmiſſa facta, eſt irrita.

EXEGESIS.

Autoritate Apoſtolicâ &c.) Statuitur hîc duplex generalis Regula. 1. *Habens poteſtatem vt autoritate Papa alteri prouideat, non poteſt prouidere aliud obtinenti beneficium ſufficiens, niſi illud priùs dimittat, aut in literis exprimatur poteſtas conferendi perſonæ etiam aliàs beneficiatæ.* 2. Suppoſitâ tali poteſtate *huiuſmodi pluralitas ſolùm ad duo beneficia eaque ſimplicia reſtringitur.* Concordat *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 17. de reform.* uti notauimus *in c. De multâ. 27. not. 1.*

Joan. Andr. revocat *ad h. c.* priuilegium Imperatoris, quo in qualibet Eccleſia Alemanniæ poteſt facere vnum recipi, cui ſimile ſignificat etiam habere Reges Apuliæ & Angliæ. Sed cùm Imperator aliique Reges nominationem ſolùm habeant vigore eiuſmodi priuilegiorum, non autem collationem, non poteſt propriè habere autoritatem alicui prouidendi, ſed ſolùm aliquem autoritate Apoſtolicâ nominandi.

Nos porrò dictum imperatoris priuilegium, quod ſolemus iuxta tenorem illius appellare *preces primarias*, & ſi latè nomen prouiſionis & collationis ſumimus, *tribuit poteſtatem aliqualiter prouidendi de beneficiis eáque conferendi*, cùm ſit in Germania magni vsûs, occaſione hâc breuiter explicabimus iuxta tenorem conceſſionis factæ *Ferdinando III. glor. mem.* quem primus huius priuilegij commentator quod ſciamus, *Joan. à Chokier Canonicus Leodienſis* Commentario ſuo inſeruit. Dictum autem priuilegium claritatis causâ *in 4. §§.* diſtribuemus, præfixo ſingulis non textu integro, ſed more noſtro in ſummam perſpicuam breuiter collato & ſubiunctâ explicatione, ſiue Exegeſi.

EXEGESIS

Indulti primariarum precum ſiue nominationis, quod Pontifex Regi Romanorum recèns electo, concedere ſolet pro Eccleſiis Germaniæ Secularibus & Regularibus.

§. 1. Cùm

§. I.

Cùm poſt factam de perſonâ tuâ.

Caſaris petitio, & cauſa annuendi.

S V M M A.

Paulus V. Ferdinando Romanorum Regi Illuſtri in Imperatorem electo.

S V M M A.

Cum Ferdinandus poſt electionem de ſuâ perſonâ factam, & à Pontifice confirmatam, eidem ſignificaſſet, ſe ſummoperè deſiderare, vt perſona ſibi grata & accepta aliqua beneficia Eccleſiaſtica conſequi poſſint. Idem Pontifex in his literis reſcribit, ſicuti ſublimium Principum deſideria, quæ in Dei & Cleri amorem feruntur, laudem merentur, ita ſe dignum, imò debitum exiſtimare, vt Ferdinando velut Fideli Eccleſia, quam Matrem & Dominam recognoſcit, Advocato, quique Pontificis miniſterio diadema ſuo tempore ſuſcipere intendat, eiuſdémque Eccleſiæ legitimum pugilem & athletam aduerſus Schiſmaticos, Hæreticos & Turcas jugiter ſe exhibeat, ea fauorabiliter concedat, quæ ad ipſius honorem tedant, & per quæ erga bene meritas perſonas, gratiarum autoritatis Apoſtolicæ exhibitione munificus eſſe poſſit.

E X E G E S I S.

In Imperatorem electo &c.) Not. I. Ab Electoribus non eligi propriè Imperatorem, ſed Regem Romanorum, in Imperatorem poſtea promouendum, ut patet *ex c. Venerabilem, verb. Vnde illis Principibus. & Clem. I. de jureiur. ibi:* Idémque Bonifacius. ſecundùm Canones itaque Imperator fit per Confirmationem & Coronationē Pontificis; quod vtrumque antequam recipiat, non ſolet dici abſolutè Imperator, ſed electus Imperator, aut in Imperatorem, quouſque coronatus fuerit à Pontifice; Neque ſufficit ſola confirmatio, quam electi Reges Romanorum, eóque ipſo promouendi in Imperatorem mox ſolent petere & obtinere, de quo *Caſtald. in tr. de Imperator. q. 45. n. 1.* Eorum qui à Carolo Magno hucuſque coronati fuerunt, Catalogum texit. *Azor p. 2. l. 10. c. 5. q. 5.* & ex illo *Chokier. hic lit. b.* Vltimus fuit Carolus V. qui coronam accepit Bononiæ à Clemente VII. Anno 1530.

Ea tibi fauorabiliter concedamus &c.) Nullâ factâ mentione priuilegij ab antiquo Impp. electis concedi ſolitis, ita loquitur Pontifex, veluti ſpecialem nouámque gratiam Ferdinando faceret, ne videlicet videatur jure hæc gratia deberi; aut conſuetudo ex parte Impp. introducta eſſe jure ſpirituali, quale eſt jus nominandi, ſiue præſentandi ad beneficia, *cuius laici quantumuis principes, per ſe ſine autoritate Apoſtolicâ non ſunt capaces, vt dicit Ioan. Andr. in c. Licet. 2. ſup. n. 6. & 7.* Cæterùm à quadringengentis ſaltem annis, hoc moris fuiſſe gratuiti ex parte Pontificum, vt tale priuilegium ſingulis Imperatoribus electis, concederent, colligitur ex Speculatore. *tit. De præbend. §. Reſtat. n. 7.* qui vixit ſub Annum Chriſti 1271. & affirmat ſe tale priuilegiū vidiſſe Bullatum. Nauclerus verò in ſuâ Chronographiâ teſtatur *Rodulphum I. qui An. 1273.* electus eſt, jam vſum fuiſſe hoc priuilegio ſub nomine *Primariarum precum*, ex antiquâ & approbatâ, (juxta tenorem formæ à Rodulpho vſurpatæ, quam Nauclerus inſerit) ab anteceſſoribus ad ſe perducta conſuetudine, vt adeò illum dudum ante tempora Rudolphi I. viguiſſe appareat. Formam hodie vſitatam *vide Apud Chokier. in proœm. ſub finem.*

Quæres an Imperator electus ante confirmationem poſſit Indulto precum primariarum vti? *Chokier ſect. 2. q. 12.* hoc dubium proponit, ſed vmbras credo metuens, nihil reſpondet, quàm ſe malle hanc quæſtionem proponere, quàm ſoluere. Cùm tamen ſit res in praxi neceſſaria, neque valde ardua; pendet enim ex eâ quæſtione, quam egregiè *tractat Azor. l. c. c. 6. q. 2.* an electus Imperator ex ſolâ electione habeat jus & autoritatem adminiſtrandi Imperium, concedendi priuilegia & gratias, aliáque faciendi, quæ ſunt poteſtatis Cæſareæ ante Confirmationem & coronationem? Allegat *Azòr DD.* in vtramque partem, & ſapienter concludit, ſi Jura per ſe ſola conſideremus, ſententia negatiua eſt illis conformior, & nititur hâc ratione, quia electus in Imperatorem, talis non eſt, niſi confirmetur & coronetur à Pontifice, vt ſupra dictum eſt, nemo autem operatur antequam ſit; Si verò attendimus conſuetudinem quæ præualet, affirmandum eſt, hancque ſententiam eſſe communem teſtatur *Caſtaldus in d. tr. De Imp. q. 46.* certè *Panorm. in d. c. Venerabilem. de elect.* ait, licet olim variæ fuerint opiniones, hodie receptum eſt conſuetudine, vt (electus in Imperatorem) ſtatim adminiſtret. Idque tanto potiori Jure facit, ſi confirmationem jam petierit, atque acceperit, etſi nec coronatus ſit, nec fortaſſis coronandus.

Ex quo ſequitur, ſicut vſu & conſuetudine Introductum eſt, vt priuilegia & gratias alias Imperatori competentes electus in Imperatorem concedat, ita poſſe quoque concedere preces primarias ante confirmationē & coronationem; cum hoc tamen diſcrimine inter conſuetudinem in re merè temporali, & ſpirituali, quale eſt jus nominandi aut conferendi introductum, quod hæc non habeat vim ex parte Imperatoris, vt ſupra diximus, ſed ex ſolâ beneuolentiâ Pontificum, qui cùm poſſet talia priuilegia reuocare, vel negare Principibus, id non facit, quia ſi fit ſcandalum (aut adde periculum perturbandæ Eccleſiæ) in auferendo, melius eſt illis, dimitti, vt bene putat *Ioan. Monachus.* & meritò placet *Ioan. Andr.* ac nobis, *& eò fortius. in Eccleſiis, quas ipſi, vel eorum Progenitores fundârunt & dotârunt, vt ait idem n. 7.*

Neque obſtat, quod Pontifex *in 1.* dicit: Ferdinandum poſt factam de Perſonâ ſuâ electionem à ſe confirmatam, ſignificâſſe deſiderium ſuum obtinendi hoc priuilegium; cùm enim ab immemoriali tempore Pontifices ſemper conſueuerint legitimè electis Romanorũ Regibus in Imperatorem promouendis tale indultum, abſque tergiuerſatione conferre, habent electi ejusmodi indubiam certámque præſumptionem de mente & voluntate, cuius gratiæ & autoritati, non ſuæ inſiſtentes, primariis precibus vtuntur ante confirmationem, & indulti huiuſmodi emanationem, vbi valet *Regula Iur. in 6. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non eſt dubium æquiparari*; quod accipi debet, ſi nomine ratum habentis negotium geſtum eſt, vt ex communi *tradit ũn Sum. Caniſius in h. reg.* Electus autẽ in Imperatorẽ, nomine & autoritate Apoſtolicâ poteſtatem nominandi vigore huius indulti, concedi ſolitam, ſtatim erga bene meritas perſonas exercet, vt nihil cauſæ ſit, cur Pontifex ratum non habeat, & ratihabitionem literis, licèt poſteriùs datis, ad ipſam electionis diem retrotrahi, & mandato, ſiue indulto æquiparari velit, ſic *vidimus Ferd. IV. fel. mem.* Auguſtæ in Regem Roman. electum abſque morâ preces primarias cumulatim aut ſaltem earum expectatiuas nemine improbante contuliſſe, antequam confirmationem Romà petere & accipere potuerit, prædeceſſorum vtique ſuorum exemplo, ſine quo id auſus non fuiſſet.

§. II.

Hinc eſt, quod tuæ Celſitudini.

Quanta amplitudo ſit huius indulti, & quæ limitationes?

SVMMA.

Conceditur S. M. facultas ad quæcunque beneficia Eccleſiaſtica per Rom. Imp. vbilibet conſtituta, in Cathedralibus, Metropolitanis, Collegiatis, vel quibuſuis aliis Eccleſiis ſiue ſint curata, ſiue non curata, ſiue ſecularia, ſiue Regularia, etſi Canonicatus, præbendæ, dignitates, perſonatus (licet officia etiam maiora & electiua fuerint) Preces ſeu nominationes primarias de perſonis idoneis quibuſuis collatoribus & collatricibus porrigendi, quas illi vel illæ, poſtquam illis ſic prouiſum fuerit, recipere & admittere teneantur.

Hac tamen facultas limitatur 1. Dummodò dignitates in Cathedralibus & Metropolitanis poſt Pontificales maiores, aut Collegiatis principales non exiſtant. 2. *Dummodò* ſingulæ collationes, & ſingulæ Eccleſiæ ex hoc, vltra quàm in vno beneficio, *non grauentur.* 3. *Dummodò* ipſi collatores & collatrices ſaltem quatuor beneficia *conferre habeant.* 4. *Etſi verò Cæſarea Maieſtas vnam & eandem perſonam ſupradictis collatoribus & collatricibus ſimul vel ſucceſſiuè nominare poſſit*, quàm primùm tamen perſona ſic nominata de aliquo beneficio prouiſa fuerit, *eius nominatio quoad alios collatores vel collatrices facta, ipſo jure expiret.* 5. *Quoad eaſdem preces*, Canonicatus, præbenda, ac dignitas, ſiue perſonatus, adminiſtratio vel officium in vnâ Eccleſiâ pro vnico duntaxat *beneficio computari debent.*

EXEGESIS.

Per Romanum Imperium.) Nota I. Imperatori preces tantùm concedi *per Imperium, prout nunc eſt*, non autem prout fuit, cùm plures prouincias & regna contineret, quia per illud ſecundùm præſentem ſtatum tantùm habet ſuperioritatem, non autem in aliis regnis & dominiis, etſi alioquin ſpectârint ad Imp. Non cohæret autem, *quod dicit Chokier*, dictas preces debere locum habere in ciuitate Cameracenſi & Metenſi, aliiſque quæ olim fuerunt de Imperio, nunc autem in aliud dominium translatis, non autem in Italiâ nec in Ducatu Mediolanenſi; quia neque verum eſt ciuitatem Cameracenſem (quidquid ſit de Metenſi poſt pacem cum Gallis Monaſterij concluſam) eſſe ab Imperio auulſam. Cùm illius Epiſcopus idémq; Dominus, etiam hodie ſit Princeps Imperii, aut ſaltem Rex Hiſpanus, cum aliis Prouinciis Burgundicis illam in feudum à Cæſare recognouit; neque minùs Ducatus Mediolanẽnſis aliique plures olim fuerint ſub Imperio, imò etiam hodie ſint feuda Cæſaris. Qui ſi ſuo jure vti velit aut poſſit, priuilegium iſtud etiam in eiuſmodi Ducatibus, non minus quàm in Germaniâ exercere poſſe videtur.

Not. II. Si collator vel collatrix vtpote Epiſcopus, Abbas, Abbatiſſa, &c. non quidem Sedem in Germaniâ, ſed plura tamen beneficia ad collationem ſuam ſpectantia ſub Imperio habeant, videntur ad recipiendas preces primarias teneri; Pontifex enim indiſtinctè id præcipit, Ordinariis collationem quatuor beneficiorum in Imperio habentibus; neque tam reſpexit domicilium collatoris aut collatricis, quàm locum vbi beneficia conſtituta ſunt, quòd de aliis ſimilibus priuilegiis itidem procedit. *Vnde Rebuff. quem ſequitur Chokier tr. De nominat. q. 1556.* ideò inquit, in tali caſu non curo, vbi ſit collator, dummodo beneficia in regno ſita ſint, ſic beneficium conſiſtens extra Franciam, cadit ſub concordatis Franciæ, ſi collator eſt Abbas Monaſterij ſiti in Franciâ *juxt. Gonzal. ad leg. 8. Cancellar. gl. 10. n. 80.* & idem eſt de Concordatis Germaniæ.

Not. III. Hinc ſequi quòd preces Imperatoris non afficiant beneficia extra imperium ſita, etſi collator ſit in Imperio, quia indultum ad ea non extenditur, juxta vulgatam enim juris doctrinam *limitata cauſa limitatum producit effectum l. In agris. ff. De acquir.*

rerum

verum dom. neque priuilegium egreditur ſuos terminos, *Bartol. in l. Poſt dotem. col. penult. ff. Soluto matr.* Vnde vlteriùs concludit *Chokier. f. 73.* Si beneficia principalia ſunt extra Imperium, aliqua autem illis annexa in Imperio, neque hæc cadere ſub precibus primariis, *juxt. Reg. Iur. in 6. Acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis.*

Beneficiorum Eccleſiaſticorum ſecularium & Regulariũ) De Secularibus non eſt dubium, de Regularibus autem beneficiis res non videtur carere difficultate, eiuſmodi enim beneficia Regularibus ſunt affectà, & debita per c. *Cùm de beneficio. h. t.* ſuprà. Sunt autem Regularia Beneficia duplicia in propoſito, ex naturâ rei, & per accidens, ex fundatione vel aliâ aſſignatione. Prioris generis ſunt Præpoſitura, ſiue Abbatia Regularis, Decanatus itidem aut Prioratus Conuentualis, qui habent adminiſtrationem, item Canonicatus Regularis, vel Monachatus ſimplex; hæc ex ſua natura ſunt regularia, requirunt enim ſtatum Religioſum, quæ vel in ipsâ fundatione Regularibus ſunt aſſignata, vel ſi de origine fundationis non conſtat, ex longâ poſſeſſione & præſcriptione 40. annorum talia judicantur, vt diximus in *d. c. De beneficio.* Poſterioris generis ſunt Parochiæ & Capellaniæ Monaſteriis Incorporatæ, aut per Regulares adminiſtrari ſolitæ. Priora non cadunt ſub precibus, vt oſtendit conſuetudo optima legum interpres, neque enim electus Imperator nominat Abbates, Præpoſitos, Decanos Priores in Monaſteriis & multò minus Canonicos Regulares vel Monachos: ſupponunt enim hæc beneficia profeſſionem Religioſam, ideoque *Concil. Trid.* ſublatas voluit Commendas Abbatiarum & Monaſteriorum, vtpote vergentes in deſtructionem Religioſorum ordinum. Poſterioris autem generis beneficia videntur cadere ſub precibus, modò Cæſar nominet Perſonas idoneas, ſed hoc vt *aduertit Chokier rarenter vſuuenit*, imò his temporibus crediderim nunquam; piiſſimi enim Cæſares, ne turbent diſciplinam Regularem, officiorum & beneficiorum Regularium diſpoſitionem relinquunt Prælatis & Superioribus ordinum.

In ſingulis Cathedralibus &c.) Exprimuntur Eccleſiæ Cathedrales & Metropolitanæ, quia regulariter propter ſui dignitatem in diſpoſitione generali non comprehenduntur, iuxta *cap. Quamuis. §. Quanquam. h. t. ſuprà.* Dicitur autem Cathedralis, quia ibi *Cathedra Epiſcopalis & Sedes ſita eſt.* Metropolitana verò Eccleſia dicitur *Archiepiſcopalis. c. Vt litigantes. de off. Ordin.* Exprimuntur autem hîc Eccleſiæ Metropolitanæ, quia in materiâ odioſâ non venit Metropolitana nomine Cathedralis, licet & ipſa talis ſit. Vnde illegitimus etſi obtineat priuilegium, vt poſſit habere beneficium in Cathedrali, non ideò poterit habere in Metropolitanâ, iuxta *DD. in c. Quamuis. ſup.* Imò communiter literæ legitimationis, quas concedit Pontifex ad Canonicatus & talia beneficia, reſtringuntur ad ſolas Eccleſias Collegiatas.

Dignitates, Perſonatus, Adminiſtrationes &c.) Dignitates ideò exprimuntur, quia in materiâ odioſâ non veniunt nomine beneficij. *c. Quamuis. ſup. h. t.* imo licet concedatur alicui mandatum ad beneficia curata, & quæcunque alia, non includitur dignitas curata, iuxta *Clement. ne in agro. §. Caterùm. de ſtatu Monach.* Quia facultas conferendi, nominandi, præſentandi derogans poteſtati Ordinariorum, qualis etiam continetur hoc Indulto Cæſareo, eſt odioſa & propterea reſtringenda, vt notat *Petrus Anchar. in c. 2. de off. Ord.* Perſonatus ex aliqua præeminentia in Eccleſiâ ſine adminiſtratione, neq; computatur inter dignitates, niſi ex fundatione, conſuetudine, vel ſtatuto talis habeatur. Adminiſtrationes intelliguntur Eccleſiaſticæ, quæ erectæ ſunt autoritate Epiſcopi, & fortè vix differunt ab officiis quę mox ſubjunguntur, ut ſunt Archipresbyteratus, Scholaſteria, Cantoria, &c. In his igitur adminiſtrationibus & officiis locum habent preces primariæ, niſi ſint maiores poſt Pontificales, de quo paulò poſt.

Conſueuerint per electionem aſſumi &c.) Propriè dicuntur beneficia electiua, in quibus proceditur *per electionem Capituli aut Conuentus, & quæ requirunt confirmationem Superioris, iuxt. gloſſ. receptam in Clement. Quia contingit. ỽ. Electionem. de Relig. dom.* Alia enim quæ dantur per viam electionis, neq; tamen indigent Superioris confirmatione, ſunt potiùs collatiua, aut mixta, ut cùm Capitulum alicui confert Canonicatum, Vicariatum Chori, Magiſteriũ Capellæ, &c. Et quidem Canonicatus cadere ſub precibus primariis etiam in menſibus Capituli non eſt dubium; non item Vicariatus Chori & ſimilia, quæ ordinantur ad nudũ miniſteriũ canendi aut dirigendi canentes &c. Intelliguntur autem hîc propriè electiuà, quæ neceſſariò fuerunt exprimenda; Nam clauſula *ad collationem, prouiſionem, præſentationem, inſtitutionem, ſiue quamuis aliam diſpoſitionem communiter vel diuiſim ſpectantia,* non includit beneficia electiua, eſt enim grande & ſpeciale præiudicium derogare juri electionis, quod Capitula vel Conventus, vel alij habent, ideòque opus eſt ſpeciali expreſſione. *iuxt. Clement. 1. h. t.*

Dummodò dignitates ipſæ &c.) Eſt hæc 1. limitatio precum Cæſarearum, quòd videlicet non extendant *ad dignitates poſt Pontificalem maiores in Eccleſiis Cathedralibus & Metropolitanis; & principales in Collegiatis.* Quæ autem ſint dignitates maiores aut principales dubium eſt, non malè dicit *Alph. Soto in Reg. 3. Cancell. in hoc ſtandum eſſe conſuetudini;* Præpoſitura & Decanatus videntur eſſe tales in Cathedralibus. *Rota deciſ. 451. in Nouis.* illam dicit eſſe maiorem aut principalem, in quâ hæc tria concurrunt 1. Quòd ſit electiua, 2. Quòd habeat adminiſtrationem temporalium, addo vel juriſdictionem, 3. Quòd habeat prærogatiuam ſtalli in Choro, & vocis in Capitulo, vnde concludit *Rota, quòd licet Præpoſitus Eccleſiæ Collegiatæ præcedat Decanum, ſi tamen Decanatus aliàs habeat præeminentiam, videlicet Iuriſdictionis in Clericos Eccleſiæ, Decanatum cenſeri maiorẽ & principaliorem Præpoſiturâ,* quia juriſdictio arguit maiorem præeminentiam, quàm alia quæuis, dummodò conſuetudo loci vel prouinciæ aliud non habeat, ſecundùm quam præpoſitura in Eccleſiis

 Ger-

Germaniæ cenſetur maior Decanatu. Cùm verò Pontifex utatur non plurali, non unam duntaxat dignitatem maiorem excipit à precibus Cæſareis, ſed plures quoque, ſi plures ſint. Quâ ratione non videtur Cæſar conferre poſſe præpoſituram & Decanatum in Eccleſiis Cathedralibus aut Collegiatis, quia vtraque eſt maior aut principalior; ſed in hoc ipſo attendi debet uſus & praxis, quâ Cæſares nemine interpellante utuntur.

Collatorum & Collatricum &c.) Etſi collatores & collatrices hîc propriè & ſtrictè ſumantur pro illis, qui habent propriè jus conferendi, id eſt donandi beneficia, ut ſumitur *ex c. Conſultationibus. de donat.* & ſequentibus, tamen apertum eſt, collationem ſumi latiùs, *quia jubentur collatores preces primarias recipere, ad quorumcunque collationem, prouiſionem, nominationem &c. ſpectent*; hi autem ſi haberent jus propriè conferendi, & ipſi inter collatores comprehenderentur, neque opus foret collationem, prouiſionem, & nominationem ponere ſeparatim.

Collationem, prouiſionem &c.) Putant quidem aliqui, nomine collationis contineri præſentationẽ, nominationem, electionem, inſtitutionem, confirmationem, cui opinioni videtur obſtare. *c. Cùm in illis. §. Cùm autem. h. t. ſup.* vbi dicitur magna eſſe inter hæc differentia. *Chokier f. 42.* non improbabiliter ait. *priorem opinionem eſſe veram, quando nullum vertitur præiudicium ambitionis vel Canonum*; Secus eſt in ambitioſis, qualia ſunt pleraque beneficialia, ideóque oportet ea reſtringi.

Prouiſio autem latiſſimè patet, & complectitur omnes modos, per quos quocunque modo prouidentur Eccleſiæ. Videl. nominationem, præſentationem, poſtulationem, electionem, confirmationem, inſtitutionem, & collationem, juxta *gloſſ. in Clement. fin. ✠. Prouiſioni. de elect.* Pariter verbum *Diſpoſitionis*, quod pauló poſt ſequitur patet latiſſimè, maximè propter verba ampliatiua, dicitur enim, & *quamuis aliam diſpoſitionem.*

Limitanda tamen eſt in propoſito hæc verborum generalitas, ne comprehendamus quamuis præſentationem; Ea enim beneficia quæ pertinent ad præſentationem Laicorum, primariis precibus non ſubiacent, licet Indultum Cæſaris ſit latiſſimum, & habeat prægnantiſſimas derogationes. Non vult enim Eccleſia præiudicare juri patronatûs Laicorum, ne abſterreantur ab Eccleſiarum fundatione, & dotatione. Quod pari ratione dicendum eſt de patronatu mixto, qui Laico ſimul & Eccleſiaſtico competit, niſi duo vel plures ſint patroni Clerici, laicus autem tantùm vnus, vt aduertit *Chokier f. 44.* quia ſemper à potiori fit denominatio. *l. Quæritur. ff. De ſtatu hom.* eiuſmodi enim patronatus eſt magis Eccleſiaſticus quàm laicus. Qui ſi merè ſit laicus vel æquè, neque in reſeruationibus papalibus eiuſmodi beneficia comprehenduntur, vt diximus ad *c. Licet. Not. 2. & 3.* Secus eſt de jure præſentandi Eccleſiaſticorum Patronorum, hoc enim per primarias preces pro illâ vice excluditur, vt pote cui facilè derogatur.

Communiter vel diuiſim &c.) Siue igitur talia beneficia conferre communiter ad totum Capitulum, Conuentum, Collegium ſpectet, ſiue diuiſim ad ſingulos, aut aliquos illorum *v. g.* Canonicos, vt ſunt membra eiusmodi communitatis: debent recipere primarias preces Imperatoris; ſecus eſt ſi Canonicus *v. g.* habeat collationẽ jure ſpeciali ratione dignitatis, vel aliâ, tum enim preces eiuſmodi Capitulo directæ non adſtringunt eiuſmodi Canonicum, vt *not. gl. & DD. in c. fi. De conceſſ. præbend.* Si tamen collatio ſpectet communiter ad Epiſcopum, Prælatum, & Capitulum, preces autem inſinuentur Prælato, afficiunt etiam Capitulum cui non fuit facta inſinuatio. *juxt. Rebuff. De nominat. q. 14. n. 80. & de priuileg. q. 106. n. 34.* quia videl. quod agitur cum Capite, cenſetur pertinere ad totum Corpus.

Vltra quàm in vno beneficio non grauentur.) Eſt hæc altera Indulti Cæſarei limitatio; Senſus eſt, Collatores vel Collatrices, preces primarias non teneri admittere, niſi pro vnico beneficio: cenſetur autem grauari Collator Ordinarius per eiuſmodi preces, quia pro hâc vice jus conferendi, quod haberet, ligatur & impeditur, ideóque non vult Pontifex, vt Collatores grauentur precibus Cæſareis, niſi pro vno beneficio, nominando vnam perſonam, quam Collator tenetur recipere, quæ ſi primam præbendi vacaturam negligat petere, extincta erit Cæſaris gratia, proinde vt in aliis expectatiuis extinguitur gratia Pontificis. *c. Si Clericus. ſuprà.*

Saltem quatuor beneficia &c.) Eſt hæc Indulti tertia limitatio, vt non grauentur niſi illi collatores, qui ſaltem jus habent conferendi quatuor beneficia. Nec comprehenduntur igitur beneficia Monocularia, vt vocantur, præter quæ videl. collator non habet jus aliud conferendi. Neque enim voluit Pontifex Collatores ita grauare, vt fortaſſis nunquam aut vix totâ vitâ poſſint vti jure conferendi, ſi non habeant niſi collationem vnius beneficij, aut duorum vel trium; quod facile contingere poteſt ratione eiuſmodi Indulti, ſi contingat intra breue tempus vnum alterúmue Cæſarem mori, & alium atque alium eligi, quiuis enim electus habet jus nominandi perſonam aliquam idoneam. Quin vniuerſim eiuſmodi beneficia non cedere ſub generalibus gratiis & expectatiuis. *tenet. gloſſa communiter recepta in Clem. 1. h. t. ✠. Incerta. de præbend.*

Huiusmodi precibus & nominationibus parere & teneri &c.) Not. I. Ex hoc, quòd Pontifex vtatur collatione precum, & nominationum, apertè colligi, Cæſari per hoc Indultum non concedi jus conferendi propriè dictum, ſiue donandi beneficium, ſed nominandi ſiue rogandi, cui poſtea ſiue collator Ordinarius vt vult *Chokier q. 111. t. 27.* ſiue potiùs executor à Cæſare deputatus, de quo *inf.* renetur donare, ſiue conferre beneficium, eúmque vel reijci facere, & in poſſeſſionem inducere. Ideóq; hæc Cæſaris nominatio *precum* nomen habet, quas ex conceſſione Pontificis offert Collatoribus, ſed veluti *armatas*, quia non poſſunt reijci, obſiſtente videl.

del.

del. mandato Pontificis, & præualet cuiuis juri conferendi, præſentandi, nominandi aliorum. Eamque ob cauſam vocantur *primaria*.

Not. II. Non ſolùm nominatos à Cæſare gaudere hâc prærogatiua precum, ſed etiam nominatos ab illis, quibus Cæſar hoc jus ceſſit, ſicuti teſtatur *Chokier. f. 21.* ceſſit Ferdinandus Electori Coloniensi proximè defuncto, quia *nominatus de mandato alterius, cenſetur nominatus à mandante. Felin. in repert. v. Nominatus de mandato.*

Not. III. Videri Cæſarem poſſe variare, ſiue reſilire à primâ nominatione, nominando alterum, exemplo Legati reſeruantis ſibi beneficium pro certâ perſonâ, iſte enim poteſt reuocare & alteri prouidere, vt not. *Hoſt. in c. Dilectus. de Iur. patronatus.*

Accedit, quòd per gratiam ſiue nominationem ſuper beneficio ſibi conferendo nominatus non acquirat jus in beneficio, ſed duntaxat jus implorandi officium executoris, vt ſibi prouideat vel prouideri faciat. *gl. in c. Veniens. de Renunt.* Neque obſtat nominationem Cæſaris videri, habere vim præſentationis, quæ non poteſt reuocari, quia hoc procedit de beneficio vacante, ad quod aliquis nominatur aut præſentatur, quo caſu res non eſt ampliùs integra; ſecus eſt in beneficio vacaturo, pro quo dantur preces primariæ; ſunt enim expectatiuæ omnes odioſæ, ideòque cenſetur res manere integra. *Chokier f. 22. & 23.* fusè diſputat, ſi Cæſar vnum hodie nominet, & cras ſecundum, qui ſtatim curet literas Cæſareas expediri, an hic ſecundus præferatur primo? Item, ſi duo de eâdem temporis datâ concurrant, vter potior? Sed cùm ſint caſus rari, & regulentur ſecundùm ſimiles caſus in literis Pontificis euenientes, non placet immorari. vide interim *Chokier.*

Nota IV. Si preces conceſſæ alicui non ſortiantur effectum, *v. g.* ob mortem Preciſtæ, (ita nominatur is, cui preces conferuntur) poſſe Cæſarem alium nominare, *quando enim actus non habet effectum ſecundùm intentionem diſponentis, non reſtringitur ad vnum actum, ſed de veteriori actu ſemper intelligitur, donec res ſortiatur effectum. Bald. in l. Inuitus. ſub fin. C. De procur.* Sic Patronus laicus poteſt plures præſentare, donec actus fuerit plenè conſummatus, *gl. in Clem. I.* Verb. *Simul vel ſucceſſiuè. de Iud.* Quod locum habet tum in primariis precibus, tum in præſentatione, vt ſi preciſta vel præſentatus expreſsè vel tacitè renuntiat præſentationi aut precibus, de quo *vide Chokier. f. 30.* Neque obſtat, quòd omnis facultas vel mandatum diſponendi (niſi aliud exprimatur) intelligenda ſit de primâ prece. *l. Bones. §. Hoc ſermone. ff. De verb. ſig.* quia Cæſar non intendit ſæpius conferre, ſed duntaxat ſemel, modò illa collatio fuerit plena & cum effectu; Vnde collationis iteratio, non eſt tam eius variatio, quàm eiuſdem cæptæ continuatio & complementum, vt bene obſeruat *Chokier. f. 25.* apud quem vide plures eiuſmodi quæſtiones ex eodē fundamento diſſolutas, ſed rarioris vsûs.

Simul vel ſucceſſiuè &c.) Dicuntur fieri *ſimul, quæ fiunt nullo interpoſito temporis internallo, etſi vnum fiat poſt aliud, juxt. gl. in l. Quærebatur. ff. Milit. teſtam. ſa. gl. cum t. in l. Si ſtultum. §. Siquis ita. ff. De Nouat.* Succeſſiuè verò quæ fiunt *diſtinctis & interruptis ex internallo temporibus. arg. Inſtit. de ſucceſſ. edict.* Poteſt itaque Cæſar vno contextu quem nominare ad plures Canonicatus *v. g.* in Eccleſiâ Auguſtanâ, Eiſtettenſi, Conſtantienſi, tótque cenſebuntur nominationes, quot beneficia licet vno diplomate comprehenſa. *l. Scire debemus. ff. De verb. oblig.* Si autem ſucceſſiuè aliquem nominet ad diuerſas Eccleſias, erit opus diſtincto diplomate. *Arg. §. Igitur. Inſtit. de teſtam.* vbi etiam *Ioan. Faber.* Verùm ſi preciſta acceptat Canonicatum in vnâ Eccleſiâ v. g. Auguſtanâ, cæteræ nominationes in aliis Eccleſiis extinguuntur, vti apertum eſt *ex t.* quæ eſt veluti quarta limitatio huius Indulti.

Neque enim ea vis eſt eiuſmodi plurium nominationum, vt omnia beneficia impetrari concedantur, ſed vt citiùs & certiùs pluribus indiuerſis Eccleſiis conceſſis, eueniat alicuius in aliquâ Eccleſiâ vacatio, quâ eueniente reliquæ nominationes ceſſant, prout hanc clauſulam explicat *Rota deciſ. 738.* allegata à *Chokier. fol. 49.* reiectâ aliquorū interpretatione, quòd qui per primarias preces ſemel aliquod beneficium aſſecutus fuiſſet, non poſſit iterum aliud beneficium per alias preces ab alio Cæſare oblatas conſequi.

Quoad eaſdem preces Canonicatuum & Præbendarum &c.) Eſt hæc quinta & poſtrema Indulti limitatio, vt videl. Canonicatus vel præbenda, dignitas ſiue Perſonatus, adminiſtratio ſiue officium in vnâ Eccleſiâ habeantur pro vno beneficio; neq; Cæſar poſſit vnam perſonā nominare pro Canonicatu, aliam pro præbenda, aliam pro dignitate, officio, aut adminiſtratione annexâ; qua ratione *h. t.* ſæpius videmus, mandatum fuiſſe aliis prouideri de Canonicatu, in præſenti autem de præbenda ſolùm in futurum vacatura, & viciſſim ſecundùm nouam formam quæ habetur in *v. Si Clericus. ſuprà.* Statuit autem hoc Pontifex, vt Eccleſiæ quàm minimè grauentur, & quia priuilegia à jure communi recedentia ſunt odioſa, ideòque reſtringenda.

Speciem denique limitationis videntur afferre illa beneficia, quæ ex communi traditione cadere ſub precibus *Chokier f. 34. 35. 36.* vt beneficia patronatûs Laici, de quibus diximus, officia quæ cadunt in laicum ob parem rationem, Hoſpitalia etiam Religioſa, niſi dentur in titulum perpetuum, tum enim ſunt beneficia. Beneficia manualia, & ad nutum mouibilia. Item ſeruitoria ſiue miniſterialia, vt vicariatus chori, de quibus itidē dictum eſt; Beneficia vacantia ex cauſa permutationis aut reſignationis in manibus Papæ. Neque vicariæ temporales, neque penſiones, niſi ſint datæ in titulum, neque beneficia incorporata menſæ Epiſcopali, Capitulari, Abbatiali, neque beneficia exempta, & denique neque commendata ſubiacent his precibus.

§. III.

§. III.

Quodque Quicunque.

Executoribus à Cæſare deputatis, ampliſſima beneficia conferendi & exequendi poteſtas conceditur.

SVMMA.

Concedit Pontifex, vt in quibusuis dignitatibus conſtituti & Eccleſiarum Cathedralium Canonici, quos pro ſingulis perſonis precum & nominationum ſuarum Cæſar executores conſtituerit, per ſe, ſiue alium, ſiue alios, beneficia prædicta cum omnibus juribus & pertinentiis poſſint eiſdem perſonis conferre, & aſſignare, in quibusuis etiam ordinariis collatoribus, conceſſis aut concedendis menſibus vacârint, ſi infra menſem, poſtquam vacatio eiusmodi beneficiorum ipſis innotuerit, duxerint acceptanda. Quod vlterius Papa extendit 1. etſi Sedi Apoſtolicæ aliter tamen, quàm per Extrauag. ad Regimen *reſeruata fuerint. 2. Ex diuerſis perſonis vacârint. 3. Perſonæ nominatæ ad beneficium in eâdem Eccleſiâ, ad quam nominatæ ſunt, jam ante obtineant. 4. Secundùm ſtatuta & conſuetudines Eccleſiæ talis beneficij ob defectum ætatis, aut legitimorū natalium capaces non fuerint, modò legitimè cum illis ſit diſpenſatum, & beneficia in eâdem Eccleſiâ obtinenda, ſine diſpenſatione Papæ ſimul obtineri poſſint; nec illorum collatio ad eundem fuerit deuoluta, neque ſuper illis lis aliqua pendeat indeciſa. 5. Denique etſi perſonæ eiuſmodi duo vel tria ſiue plura cuiuscunque qualitatis & annui valoris beneficia obtineant; & expectent.*

Super his, vt nominationes Cæſareæ effectum habeant, Pontifex executoribus plenam & liberam etiam per cenſuram Eccleſiaſticam exequendi tribuit poteſtatem. Ipſis verò nominatis concedit, vt vnà cum primariis precibus, aliis quoque expectatiuis, & nominationibus, ſiue ſpecialium reſeruationum gratiis & mandatis de prouidendo, ſi quæ ipſis conceſſa ſunt, frui poſſint.

EXEGESIS.

Quicunque in quibusuis dignitatibus &c.) Generatim Pontifex Delegatos ſuos pro nominationis Cæſareæ executione conſtituit, quos Cæſar executores deputârit, ex Eccleſiaſticis in quauis dignitate conſtitutis, aut perſonatum obtinentibus, ſiue Eccleſiarum Cathedralium Canonicis, his enim ſolis executio literarum Sedis Apoſtolicæ, vel Legatorum eiuſdem committi poteſt juxta *c. Statutum. de reſcript. in 6.*

Per ſe vel alium vel alios &c.) Non eſt mirum hos executores poſſe conſtituere ſubexecutores, habent enim juriſdictionem delegatam à Principe, videlicet Pontifice. *l. à Iudice. C. De Iud.* dummodò iſti ſubexecutores, ſiue ſubdelegati habeant qualitates *in d. c. Statutum.* requiſitas, ut ſint in dignitate vel perſonatu conſtituti, aut Cathedralis Eccleſiæ Canonicatu. At ſi vitâ excedat Executor, aut Subexecutor, antequam contulerit, quis exequetur? *Chokier dicit eſſe recurrendum ad Papam*; quæ enim ipſe allegat, procedunt de executoribus deputatis à Papâ, quibus mortuis, vtique recurri debet ad illum, cùm nemini alij poteſtatem deputandi conceſſerit, ſicut conceſſit Cæſari. Quare ſicut juxta dicta ſuperiùs Not. 4. Cæſar mortuo Preciſtâ poteſt nominare alium, ita mortuo executore poteſt deputare alium, donec nominatio ipſi conceſſa plenum ſortiatur effectum, qui non ſolùm impeditur per mortem Preciſtæ, ſed etiam Executoris, vel Subexecutoris.

In quibusuis etiam ordinariis collatoribus quomodolibet conceſſis aut concedendis menſibus &c.) Cenſentur illi eſſe ordinariorum collatorum menſes, in quibus alternant cum Pontifice, juxta concordata Germaniæ, vbi dicit: *Se per quamcunque aliam reſeruationem, gratiam expectatiuam aut quamuis aliam diſpoſitionem ſub quâcunque verborum formâ per eum aut eius autoritate, factam, vel faciendam, non impediturum, quò minùs de illis (beneficiis & Canonicatibus) cùm vacabunt de menſibus Febr. Aprilis, Iunij, Auguſti, Octob. & Decemb. liberè diſponatur per illos, ad quos collatio, prouiſio, præſentatio, electio, ſiue quauis alia diſpoſitio pertinebit, &c.* Cùm autem Papa ſibi ipſi adimat jus prouidendi in his menſibus, neque Imperatori per hoc indultum illud conceſſiſſe videri poteſt, dicit enim ſe per nullam diſpoſitionem ordinarios Collatores in his ipſorum menſibus impediturum, ergo neque per diſpoſitionem huius Indulti Cæſarei.

Sed in contrarium eſt textus apertus, dicit enim Pontifex *ſe Cæſari concedere preces primarias, in quibuuis etiam Ordinariorum menſibus, quomodolibet* (adeóque etiam per Concordata Germaniæ,) *conceſſis aut concedendis.* Deinde priuilegium hoc à Pontificibus concedi ſolitum Cæſaribus, eſt multo antiquius Concordatis, quæ primùm ſub Frid. III. Anno 1448. ſunt inita, cùm primariæ preces ante Rodulphum I. jam fuerint in uſu, ut ſuprà §. 1. dictum eſt; Non ergo vel Frid. Imp. paſſus eſſet tam antiquo & celebri Imp. electi priuilegio derogare, neq; Pontifex id facturus erat ſine ſpeciali illius mentione; neque enim per generalem diſpoſitionem tollitur peculiare priuilegium alicui conceſſum, niſi illius ſpecialis fiat mentio, *juxt. gl. ab omnibus receptam in l. 3. C. De Silentiariis*, quod *Simonett. in tr. de reſcr. q. 87. n. 2. dicit maximè procedere, quando priuilegium eſt remuneratorium* quale eſt iſtud, quod conceditur Cæſaribus ob merita illorum in Eccleſiam. Accedit ſententia Rotæ Romanæ, in quâ *Anno 1618. 4. Maij* decisum fuit, *etiam in menſibus Ordinariis primarias preces Imperatoris locum habere*, quam deciſionem integram refert *Chokier f. 63. & 64.* vbi ſub

finem

finem dicitur, *non obſtare concordata Germaniæ, cum illis nominatim inter alia, quæ poſſent obſtare, & expreſſè prout requiritur, fuerit derogatum*, uti patebit §. 4. Confirmat denique id notoria Cæſarum praxis, qui nemine interpellante in quibusvis menſibus primarias preces concedunt, quæ nimis anguſtæ forent, ſi ad illos duntaxat menſes coarctarentur, in quibus ordinarij Collatores jure conferendi non gaudent. Quæ verò de Leodienſi ſuâ Diœceſi affert *Chokier f. 65.* quòd ibi preces Cæſareæ locũ non habeant in menſibus Ordinariorũ propter Pontificum aliquot privilegia concordatis anteriora: facti eſt, non juris, per hoc indultum Cæſareum à Pontificibus conſtituti, cum ampliſſimâ clauſulâ irritante omnem quamcunque aliam conſtitutionem quorumcunque tenorum, adeóque etiam prætenſas à Leodienſibus Pontificum conceſſiones, quorum exemplum toti Imperio præjudicare non poteſt.

Infra menſem, poſtquam ipſis vacatio innotuerit &c.) Debet itaque Preciſta infra menſem, poſtquam vacatio beneficij à Cæſare conceſſi innotuerit, illud per ſe, vel per Procuratorem ad id ſpeciale mandatum habentem acceptare.

Quæres I. A quo tempore menſis iſte datus ad acceptandum, incipiat currere? Reſp. Probabile eſt, quod dicit *Chokier f. 66.* incipere hunc menſem currere à tempore vacationis notoriæ in loco, vel Eccleſiâ beneficij vacantis. *argum. Clem. 1. de conceſſ. præbenda.* Niſi Preciſta alleget & probet abſentiam, vel aliam juſtam ignorantiæ cauſam. Debent autem preces inſinuari Ordinario aut eius Vicario ante menſem finitum, alioquin Ordinarij manus non eſſent ligatæ, poſſetque occurrente vacatione beneficij illud alteri conferre.

Quæres II. An Preciſta poſſit acceptare beneficium poſt menſem jam elapſum à tempore vacationis, ſi res adhuc ſit integra, id eſt, adhuc vacârit, nec ſit alteri collatum? *Staphileus de lit. gratiæ. tit. de vi & effectu. ✝. Non eſt omittendum.* tenet affirmativam. Moveor, quia per Cæſareas preces non agitur de jure novo acquirendo, ſed de quæſito per nominationem conſervando, & in effectum deducendo, ideóque acceptatio invalida, diſpoſitionem, ſive facultatem Cæſaream non conſumit, donec eius gratia ſortiatur effectum, *l. Matrimonij causâ. ff. Qui & à quibus.* Accedit clauſula extraordinaria, quam poſtea ut videbimus addit Pontifex, ut videl. non obſtent Preciſtæ, quæ alioqui per Conſtitutiones Apoſtolicas requiruntur de inſinuatione gratiarum expectativarum, publicatione & diligentiis deſuper faciendis in favorem ordinariorum Collatorum. Etſi ergo per negligentiam intra menſem non acceptet beneficium, poterit poſtea acceptare, ſi adhuc vacet: Quod ut bene cenſet *Chokier f. 67.* ſeclusâ iſtâ clauſulâ non poſſet, excideret enim ſuis precibus, qui intra menſem vel per ſe vel aliũ non acceptaret, quia non obſervaret formam literarum Apoſtolicarum, & per cõſequens actus eſſet nullus, ut tradit *Rebuff. de Nominat. q. 15. n. 6.* Poſſet tamen Cæſar illi iterato conferre preces pro tali beneficio, ſicut poteſt alteri, donec gratia ſortiatur effectum.

Quæres III. An Preciſta negligens in acceptando primum beneficium vacans, poſſit nihilominus petere ſecundum nulli adhuc debitum? Reſp. negativè cum *Chokier f. 68.* quia cùm Pontifex mandat alicui provideri de beneficio, intelligitur de primo vacaturo; unde ſi negligens fuerit in petendo primo, idque alteri interim conferatur, gratia conſumpta erit, ut *not. DD. in c. Si Clericus. ſup. fin. & gl. in v. Gratia. ✝. Eligat. de reſcriptis in 6.* ubi dicitur, ſi quis ſemel beneficiũ elegerit, conſumpta erit electio, nec poterit aliud eligere. *per c. ult. eod. & c. 12. De poſtul.* niſi primus actus fuiſſet invalidus, nam diſpoſitio loquens de actu, intelligitur de primo, qui valuit. *l. Qui per ſalutem. ff. de jur.* aut niſi acceptans non poſſit conſequi id, quod acceptavit, *juxt. Hoſt. in c. Quia in cunctis. de conceſſ. præbend.* aut niſi proteſtetur in ipsâ acceptatione, quòd non intendit acceptare, niſi quatenus jure ſibi debetur, & in quantum poſſit pacificè poſſeſſionem obtinere; aut denique niſi errore ductus elegerit ſive acceptârit beneficium jam alteri collatum vel debitum, tunc enim poterit aliud eligere & acceptare. *juxt. gl. receptam in d. c. Quia in cunctis. in fin. de conceſſ. præbend.* Etſi verò Pontifex in ſuo indulto relinquat in arbitrio preciſtæ, acceptare beneficium vacans, quandocunque & quomodocunque voluerit, aut duxerit acceptandum: per hoc tamen aliud non tribuit, niſi ut poſſit acceptare primum vacans ſi velit, ſin aliter, ſecundum poſſit expectare, ſi nec iſtud, tertium; & ſic de cæteris, ſi autem ſemel unum acceptârit, non datur ipſi facultas variandi per rationes prædictas.

Quæres IV. Si Preciſta acceptet beneficium, petâtque ſibi conferri, dicens vacare per obitum Petri, cùm tamen vacet per obitum Ioannis, an valeat acceptatio? Videri poteſt non valere, quia non valet impetratio beneficij taliter facta, etſi apponatur clauſula: *Sive per obitum Petri, aut quovis alio modo vacet*, quia expreſſo uno modo vacandi, non venit alius per obitum alterius perſonæ, quàm expreſſa fuerit, *c. Suſcepitum. de reſcr. in 6.* Sed contrarium eſt verius, quod poſt *Rebuff. l. c. q. 24. tenet Chokier. f. 71.* videl. acceptationẽ Preciſtæ in hoc caſu valere; Neque obſtant adducta, quia procedunt de proviſione, quæ non valet, ſi fiat ſuper vacatione per obitum Petri. *v. g.* falsò narratum, cùm vacet per obitum alterius. Secus eſt in acceptatione, *quæ non eſt niſi quædam voluntatis declaratio acceptandi beneficium tale*, quæ voluntas non impeditur per eiuſmodi errorem, dumodò ſequatur poſtea vera & actualis proviſio, quæ det jus in beneficio. *c. Si tibi. de præbend. h. t. ſup.*

Quæres denique V. An tempus iſtud unius menſis currat contra Minorem, vel legitimè impeditum? Reſp. *Chokier f. 72.* non currere durante minori ætate, vel impedito. *l. 1. C. De annali except. l. Ob commiſſa. C. De adult.* & per alia jura, ex quibus ſumitur illa Regula, quòd *legitimè impedito non currat tempus.* Neque obſtat quòd in ſpiritualibus minor cenſeatur maior, & ſui juris, *c. Ex parte. de reſt. ſpoliat. c. Si annum. de Iudic. h. lib.* Sicut filiusfam. in peculio Caſtrenſi. *l. 2. ff. Ad Macedon.* Hoc enim ſolùm verùm eſt de merè ſpiritualibus, ut ſunt ingreſſus Religionis, matrimonium, votum & ſimilia; ſecus eſt in

aliis quæ non ſunt verè ſpiritualia, ſed ſpiritualibus duntaxat annexa, ut ſunt beneficialia, in his enim non currit contra Minorem tempus præſcriptionis, aut certè conceditur illi reſtitutio in integrum, ut poſt alios tradit *Conar. l. 1. variar. c. 4. n. 2. & ſeq.*

Etſi ipſa beneficia diſpoſitioni Apoſtolicæ &c.) Sequitur extenſio executoribus precum primariarum conceſſa. 1. Extenditur illa ad quævis beneficia Sedi Apoſtolicæ reſeruata, ut poſſint conferre preciſtis, quos ad illa Cæſar nominârit, modò non ſint reſeruata in *Extrauag. ad Regimen.* quæ habetur in *Extrauag. commun. h. t.* Vbi Papa ſibi reſeruat beneficia *Capellanorum ſuorum & aliorum officialium Curiæ, item decedentium in Curiâ, nec non ea beneficia, quæ vacant per aſſecutionem aliorum &c.* His igitur exceptis omnia alia beneficia Papæ reſeruata ſubiacent precibus primariis. Exceptio enim firmat Regulam in contrarium quoad caſus non exceptos. *Auth. de non alien. §. Vt autem collat. 1.*

II. Extenſio eſt ad beneficia *ex diuerſis perſonis vacantia*, quod ſubobſcurum eſt; ſed dicuntur fortaſſis beneficia ex diuerſis perſonis vacare, quando plures de illis contendunt; ſimul autem jure, quod prætendunt, ſi aliquod habent, priuantur, aut ſimul eodem tempore, aut breui moriuntur. Cæterùm quot modis beneficium vacare dicatur, conſule *Rebuff. de Nominat. ad Prælaturas. §. De Monaſteriis*, vbi enumerat vnum & triginta modos Vacationis. Hic tamen non comprehenditur ea, quæ fit ex causâ reſignationis, beneficia enim eiuſmodi non continentur inter illa, quorum collatio, aut nominatio datur per priuilegium, vt *trad. Flamin. de Reſign. l. 10. q. 7. n. 18. & 23.*

III. Extenſio eſt ad pluralitatem beneficiorum in eâdem Eccleſiâ, vt preciſta beneficio Cæſaris in illâ poſſit conſequi aliud beneficium, præter illud quod jam ibi habet, dummodò talia ſint, vt in eâdem Eccleſiâ ſine diſpenſatione Apoſtolicâ ſimul obtineri poſſint. Talia ſunt beneficia difformia, quorum onera ſibi mutuò non repugnant, qualia poſſunt eſſe dignitas & Canonicatus; beneficium curatum & ſimplex, Canonicatus & Capellania, ſi non habeant ſeruitia ſiue miniſteria incompatibilia. Nec obſtat etſi ambo reſidentiam requirant, quia cùm conſiſtant in eâdem Eccleſiâ, poteſt quis in vtroque reſidere, vt cum aliis tradit *Garc. p. 11. De benef. c. 5. §. 2. n. 135.* licèt. *n. 259.* affeat declarationem Cardinalium in contrarium.

IV. Extenſio eſt, vt executores precum preciſtis beneficia conferre poſſint, etſi non habeant qualitatem ſecundùm ſtatuta aut conſuetudines Eccleſiarum requiſitas, *v. g.* ætatem, vel legitimos natales, quæ duo exprimit Pontifex, & eadem eſt ratio de ſimilibus inhabilitatibus. Reſtringitur 1. Modò ſuper illis ſit legitimè diſpenſatum ab ipſo videl. Pontifice, ſi ſunt inhabilitates à jure communi introductæ. Illæ autem inhabilitates, quæ introductę ſunt per ſtatuta & conſuetudines Eccleſiarum, non eiuſdem diſpenſatione, verùm ipſo facto ſublata videntur. Ex quo fundamento Nobilis Eccleſia preciſtam à Ferdinando II. nominatum, carentem nobilitate ex ſtatuto aut conſuetudine requiſitâ, in Canonicum recipere denique vigore huius indulti coacta fuit. 2. Modò collatio non fuerit ad præfatam ſedem Apoſtolicâ legitimè deuoluta, de quâ deuolutione habetur in *c. Cùm in noſtris. de conceſſ. præbend. & c. Vnico, vt Eccleſiaſtica beneficia. & Rebuff. tractat. 1. De deuolution. Garc. p. 10. De benef. c. 3.*

Reſtringitur 3. Modò ſuper eiuſmodi beneficiis non pendeat inter aliquos lis indeciſa, preces enim Imperiales non cadunt ſuper beneficia litigioſa, nec preciſta tenetur illa acceptare, ſi tamen ſciens illud eſſe litigioſum acceptet, tenebitur litem proſequi, vt *not. 1 Phil. Prob. tr. de penſion. p. 2. q. 14.* imò generatim gratiæ expectatiuæ, non cadunt ſupra beneficia litigioſa, vt tenet. *Rota deciſ. 28. de conceſſ. præbend.* in antiq. ſi tamen lis ſit notoriè friuola aut iniuſta, preces habebunt locum, cùm eiuſmodi lis non inducat vitium litigioſi. *l. 1. ff. De litig.* ſicuti neque inducitur, quando lis habita eſt ſuper poſſeſſione beneficiorum, vt tradit. *Wamefius Conſ. 101. n. 9. de præbend. & ſequitur Chokier f. 77.*

V. Denique extenſio eſt valde fauorabilis, ad pluralitatem beneficiorum in diuerſis Eccleſiis cujuscunque qualitatis & valoris annui, ita vt preciſtæ non obſtet, etſi habeat duo, tria vel plura beneficia quæcunque in aliis Eccleſiis, quin executores illi beneficium in Eccleſiâ ad quam à Cæſare nominatus eſt, conferre poſſint. Vnde preciſtæ nec exprimere quidem tenentur beneficium, vel beneficia, quæ alibi habent; imò nec gratias expectatiuas aut mandata de prouidendo de beneficiis vacaturis, ſi præter preces Cæſareas, alias eiuſmodi gratias à ſede Apoſtolicâ impetrârint, vt habetur *in fin. h. §.* & rectè refertur ad hanc ipſam extenſionem ad plura beneficia. Ex quibus apertum eſt, per indultũ hoc executores precum primariarum longè plus habere poteſtatis, quàm per præſens. *c. Is cui.* competat aliis, quibus autoritate Apoſtolicâ conceſſum eſt, vt alicui in ſuâ vel aliâ Eccleſiâ prouideant. Nam hi, etſi in conceſſione eiuſmodi expreſſum ſit, quod aliàs beneficiatæ poſſint prouidere perſonæ, reſtringitur tamen eiuſmodi pluralitas ad duo ſolùm beneficia ſine curâ. Indultum autem Cæſareum ſe extendit ad duo vel tria, vel complura beneficia, cuiuscunque qualitatis & valoris, modò ratione miniſterij aut reſidentiæ non ſint incompatibilia.

Conferre & aſſignare autoritate noſtrâ.) Chokier f. 26. §. 11. Quæritur. contendit, in ſubiectâ materiâ collationem ſiue inſtitutionem ſine quâ Beneficium Eccleſiaſticũ legitimè obtineri non poteſt, per *Reg. Iur. hoc loco* accipi pro receptione & admiſſione juris collatiuâ, adeoque preciſtas non indigere vlteriùs alicuius operâ, vel gratiâ, niſi ad actum poſſeſſionis corporalis, in quâ tantum conſiſtit executio facti; allegat. *Rot. deciſ. 441.* quæ incipit: *Fuit dubitatum (aliàs) 16. de conceſſ. præbend.* Et ſuam interpretationem fulcit ex illis indulti verbis. *§. 2. Sub ſi.* nec non *perſonas ad huiuſmodi beneficia, poſtquam illis ipſis Canonicè prouiſum fuerit, juxta earundem precum, ac nominationum tenorem recipere & admittere debeant, & etiam teneantur.* Ex his putat non obſcurè

ſcurè patere, mentem Pontificis eſſe, *vt ipſi Ordinarij preciſtis prouideant & beneficia conferant, per collationem videl. receptiuam, vel receptionem collatiuam*, vt loquitur; neque vllum præterea argumentum ex ratione, vel praxi affert. Nobis verò non ſolùm ſenſus iſte eſt obſcurus, ſed planè ſi verba ſpectemus, falſus. Nam 1. Pontifex nunquam indicat in toto indulto ſe Ordinariis dare poteſtatem conferendi preciſtis beneficia, ſed ſolùm iniungit illis receptionem. Executoribus autẽ expreſſis verbis præcipit, vt beneficia illis conferant & aſſignent & collatores ac collatrices ad eos recipiendos compellant per cenſuram. 2. Pontifex vult vt Canonica prouiſio præcedat receptionem, *poſtquam* ait *ipſis Canonicè prouiſum fuerit* &c. eſt ergo prouiſio ſiue collatio, prior tempore & planè diſtincta à receptione, adeóque competit executoribus non Ordinariis, qui non habent, niſi nudum receptionis & inſtallationis miniſterium, vt ſcribit *Chokier. f. 79.* parum ſui memor; nudum enim inſtallationis miniſterium non habet vim collationis, vel inſtitutionis, vt per ſe patet.

Ex quo apparet ſtando in *textu*, niſi conſuetudine aliud ſit introductum, Cæſareas literas à preciſtâ primùm offerendas fore executoribus à ſua Maieſtate deputatis, qui nullo deprehenſo ſubſtantiali vitio beneficia Canonicè ipſis conferant, & Cæſaris poſtea preces ordinariis collatoribus, ad quos ſpectat, porrigant, à quibus preciſta recipi debet, & in poſſeſſionem induci.

§. IV. Non obſtantibus.

Clauſula derogatoria eorum, quæ huic indulto obſtare poſſent.

Ex prolixo textu contractas has derogationes, breuiter percurremus. 1. Derogat Pontifex Conſtitutionibus Apoſtolicis de non vtendo *expectatiuis*, (quibus accenſeri preces primarias palàm eſt, & dicemus *inf. de Conceſſ. preb. c. 1. ꝟ. futura ſucceſſionis*) item de faciendis diligentiis in gratiam collatorum ordinariorum &c. 2. Literis conceſſis in formâ pauperum. *juxt. c. Si pauper clericus. inf. h. t.* ſiue mandato de prouidendo pauperibus clericis carentibus beneficio, item ſimilibus literis de prouidendo Illuſtribus & graduatis perſonis; cedere debent hæ literæ precibus Cæſareis, ſi contingat illas concedi ſuper talibus beneficiis. 3. Regulis Cancellariæ quandocunque publicatis aut publicandis, quas Pontifex ſpeciam exprimit, quia ſub clauſulâ generali *non obſtantibus*. non cenſetur derogatum niſi conſtitutionibus ordinariis, non autem extraordinariis quales ſunt Regulæ Cancellariæ. Clauſula enim generalis ad extra ordinaria non refertur *juxt. Bartol. in Sum. l. Scio. §. Medico. ff. De annuis legatis.* Hiſque regulis annectit Pontifex alias conſtitutiones Apoſtolico obſtantes indulto. 4. Derogat ſtatutis & conſuetudinibus aliarum Eccleſiarum etiam juratis & à Sede Apoſtolicâ confirmatis, cum prægnantiſſimis licet clauſulis, eorum tenorem habens pro inſerto, ſimul irritando omnia inde ſecuta, quatenus obſiſtunt huic indulto, cui non vult derogari niſi per literas Apoſtolicas facientes plenam & expreſſam de verbo ad verbum Indulti huiuſmodi mentionem. 5. Ipſis Germaniæ concordatis, eorumque confirmationi, quatenus aduerſantur huic indulto, expreſsè vult derogatum; vnde non eſt dubium preces primarias etiam habere locum in menſibus Ordinariorum collatorum, vt oſtendimus. 6. Denique ampliſſimè derogat quibuſuis priuilegiis Indultis & literis Apoſtolicis &c. Indulto Cæſareo aduerſantibus, in quibus vlteriùs explicandis morari non eſt operæ pretium; Si enim preciſtæ aliquod priuilegium, Indultum, vel literæ Apoſtolicæ opponantur, ad Executores recurrat, qui curabunt, vt non obſtantibus illis, quæ Pontifex obſtare noluit nominatio Cæſarea ſuum ſortiatur effectum &c. atque hæc de re ſatis.

Cap. XX. Si beneficia.

Idem.

SVMMA.

Si beneficia, quæ per Sedem Apoſtolicam conferuntur, aut reſeruantur, contingat ab ordinariis collatoribus, pontificiam collationem aut reſeruationem ignorantibus, aliquibus conferri, & beneficia, quæ antea tenebant, ideo ab illis dimitti, eáq; ſic dimiſſa per collatores aliis aſſignari. Ne ignorantia inculpabilis ipſis prajudicet, ſtatuit Pontifex, vt ſi de re poſtea certiores effecti, abſque difficultate beneficia ſic ſibi collata dimittant, collatione aliis factâ nequaquam obſtante, liberè ad prima beneficia reuertantur. Secus ſi difficiles fuerint in illis dimittendis. Idémque in dimittendo recepta & recipiendo dimiſſa etiam quoad alios, qui tali occaſione beneficia ſua dimiſerint, & dimiſſa per alios obtinuerint, per omnia decernit obſeruandum.

EXEGESIS.

Not. ex *gl.* quòd collatio ſiue reſeruatio beneficij facta per Papam, afficiat, ſiue liget manus Ordinarij collatoris etiam ignorantis, adeò quòd collatio in contrarium facta non valet *fa. c. Si poſtquam. ſup. h. t.* Pontifex autem benignè ſubuenit illis, qui per ignorantiam bonæ fidei talia beneficia acceperunt, vt videlicet, ſi abſque difficultate beneficia inualidè collata, dimittant, recuperent priùs dimiſſa; eo videl. argumento, quia vbi eſt in dimittendo difficultas, fuit vtique in obtinendo praua cupiditas. Rectè autem *not. Francus hîc n. 4.* quòd quando error ſiue ignorantia in primo gradu eſt cauſa læſionis plurium ſucceſſiuè, gradatim primo reſtituto aduersùs ſecundum, reſtituitur ſecundus aduersùs tertium; & ſic de ſingulis, fa. *c. Si libertam. in fi. C. De nupt. & c. Principalem. 3. q. 1.* ſi itaque propter erroneam Ordinarij collationem, quis dimittat beneficia priora, eadémque occaſione alij quoque ſua beneficia dimittant, vt ea quæ alter habet obti-

obtineant, errore detecto recuperabunt beneficia priora, ſi libenter beneficia ſic collata ſibi dimiſerunt.

Cap. XXI. Non poteſt.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex 1. *diſpenſationem ſupra pluralitatem beneficiorum non prodeſſe illi qui quantumcunque modicum in eâ ſubticuerit obtinendâ.* 2. *Indultum Apoſtolicum duo beneficia curata recipiendi ac ſimul retinendi, intelligi de duobus primis beneficiis, quæ cum cura poſt dictum indultum quis obtinuerit.* 3. *Cùm obtinenti beneficium de aliquo alio beneficio prouideri contingit, per hoc cum ipſo, vt primum beneficium cum ſecundo retinere valeat, non intelligi diſpenſatum, ſed id ſolùm, quòd facta gratia non ſit ſubreptitia.*

E X E G E S I S.

1. Pontificis dictum eſt clarum, videlicet tacito vel minimi valoris beneficio, diſpenſationem vel prouiſionem ſuper altero impetratam, eſſe invalidam. 2. Patet ex dictis §. 3. *De indult. Cæſareo. q. 3.* Mandatum Pontificis de prouidendo alicui, intelligi de primâ vice tantùm; ſimiliter ſtatuit Pontifex, facultatem recipiendi duo beneficia curata, intelligi de duobus primis vacaturis, ſic ut non extendatur ad vacaturum tertiâ vel quartâ vice. Ex 3. colligitur ſimplicem narrationem de beneficio habito, non inducere diſpenſationem ſuprà beneficio de nouo obtento, ſimul retinendo; excuſare tamen à vitio ſubreptionis, & eſſe validum ſi quis habeat animum petendi diſpenſationem.

Cap. XXII. Si Apoſtolicæ.

Idem.

S V M M A.

Si Legatus Papæ volens alicui prouidere, Canonicatū & Præbendam proximè vacaturā ſuæ collationi reſeruat, executoribus qui tale beneficium conferrent deputatis; & Pontifex re intellectâ id ratum & gratum habens confirmet, mandetque executoribus vt autoritate Apoſtolicâ procedant, iuxta literarum Legati continentiam. Certum eſt, cùm talis prouiſio poſt impertitam à Pontifice autoritatem Apoſtolicam cenſeatur effecta, eiuſmodi prouiſum omnibus, quibus poſtea mandauit prouideri, etſi Canonicatum re ipſâ alicui conferat, de jure præferri debere in præbendâ poſtea vacaturâ.

E X E G E S I S.

Collige hinc, quòd confirmans actum videtur actum facere, actúſque confirmanti tribuatur, & quod omnia noſtra faciamus, quibus autoritatem noſtram impertimur, ut bene notat *Barboſ.* hîc. Ex quo ulteriùs apparet, prouiſos ad nominationes ſiue preces Cæſaris, autoritate Apoſtolicâ cenſeri prouiſos, & rurſus refellit Chokier dicentem collationes eiuſmodi fieri à Collatoribus ordinariis, cùm non ipſis ſed executoribus Papa mandet, prouiſionem autoritate Apoſtolicâ faciendam; collatoribus autem nullâ huius autoritatis mentione factâ ſolùm injungat receptionem ſiue inſtallationem ut diximus §. 3. *Indulti Cæſarei.*

Cap. XXIII. Si motu proprio.

Idem.

S V M M A.

Si Papa motu proprio alicui beneficium obtinenti confert aliud, nullâ hâbitâ mentione prioris, non ideò gratia huiuſmodi ex merâ liberalitate procedens invalida eſt. Secus ſi ad petitionem illius vel alterius pro eodem oblatam gratiam huiuſmodi Pontifex facit, tum enim taciturnitas quantumcunque modici beneficij, illum facit ſubreptitium. Motu autem proprio tunc ſolùm gratia fieri cenſetur, cùm hoc expreſſum fuerit in literis.

E X E G E S I S.

Si motu proprio &c.) Not. I. Tunc Pontificem motu proprio aliquid facere, quando facit *ex merâ liberalitate, aut ſolâ proprij animi inductione, nullis ad illud precibus permotus.* Qui enim mouetur alterius precibus aut rationibus, cenſetur moueri ab alio, adeóque non procedit motu proprio, quod ex terminis manifeſtum eſt. De hâc tamen clauſulâ latè agit *Barboſ. in peculiari tractat. de clauſul. vſu. clauſula 79.*

Nota II. Tunc ſolùm cenſeri gratiam motu proprio conceſſam, quando Pontifex in literis expreſsè aſſerit, *ſe motu proprio concedere*, vt clarum eſt *ex t. Barboſ. hic n. 3.* poſt alios aſſerit, huiuſmodi clauſulam debere *eſſe ſcriptam manu propriâ principis*, ſiue concedentis; Quod quidem procedit, etſi conſtet huiuſmodi gratiam motûs proprij fuiſſe ab impetrante petitam, quia hæc non repugnant; poteſt enim Pontifex oblatis ſibi precibus, illarum tamen ratione non habitâ, propriâ animi inductione moueri, ita ut preces præcedentes non ſint cauſa conceſſionis gratiæ, ſed ſolùm occaſio, *iuxta Decium in c. 2. de reſcript. n. 23.* & alios, quos *l. c.* allegat & ſequitur *Barboſ.* & ſic intellige, quod in *t.* ſequitur, *ſecus eſſe ſi ad petitionem alicuius (quæ videl. moueat animum concedentis) Papa gratiam faciat.*

Nota III. per *h. c.* limitari. *c. Non poteſt. ſup.* vbi vniuerſim abſque exceptione irrita declaratur diſpenſatio, vel gratia de beneficio conceſſa alicui obtinenti beneficium aliud; hoc enim in præſenti *c.* non vult Pontifex extendi ad gratiam motu proprio conceſſam, in aliis autem univerſim procedit, ut tacitur-

citurnitas quantumuis modici beneficij vitiet gratiam. Neq; *enim obſtat. c. Gratia. de reſcript. huic textui.* ubi Pontifex reſcribit gratiam ſuper beneficio à Papâ impetrato non eſſe vitioſam, licet quis de beneficio ſibi ignoranti & abſenti antea ab Epiſcopo ſuo collato non fecerit mentionem. Procedit enim in caſu ignorantiæ facti; tunc igitur ſolùm neceſſaria eſt expreſſio beneficij etiam minimi, quando aliquis ſcit ſe habere beneficium aliud, non autem qui ignorat, ut in caſu *d. c. Gratia.* Quamuis poteſt etiam illud dici, eum cui ignoranti & abſenti confertur beneficium, propriè illud non habere, antequam acceptet; is igitur qui ſcrupulum mouit apud Pontificem ſupra eiuſmodi collatione, non videtur acceptâſſe alterum beneficium, antequã Pontificis mentem intelligeret, ſecus eſt de gratiâ iuris, quando aliquis non exprimit, quod iura ſpecialiter exprimi iubent; hîc enim ignorantiâ non obſtante gratia redditur ſubreptitia. Valétque hîc Regula Iuris, *ignorantia facti, non iuris excuſat, inf. d. Reg. Iur. in 6.*

Cap. XXIV. Si pluribus.

Idem.

SVMMA.

Si pluribus dignitatibus vel prabendis ſimul vacantibus, Pontifex rei ignarus dignitatem vel prabendam alicui in genere conferat, gratia hujuſmodi, ſi motu proprio facta ſit, pleniſſimè interpretanda, & ad dignitatem vel prabendam maioris valoris referri debet; vel ſi ſint aquales, ad quam infrà decendium nota vacationis elegerit is, cui Pontifex gratiam facit. Quæ ſi ad petitionem alterius facta fuerit, reſtringi debet ad eam, quæ eſt minoris valoris exiſtit, vel ſi ſint aquales, ad eam, quã infra dictũ tempus ordinarius Collator elegerit. Altere autem ipſorum infra debitum tempus eligere negligente, ad alium ex tunc electio liberè deuoluitur.

EXEGESIS.

Etſi alioqui gratiæ & literæ beneficiales, præcedente petitione obtentæ, ſint reſtringendæ *iuxta c. Quamuis. h. t. ſup.* Si tamen motu proprio concedũtur, recipiunt ampliationem, vnde huius clauſulæ veluti proprietas eſt, quòd *priuilegium vel gratia conceſſa motu proprio, ſunt latè interpretanda*, vt colligitur *ex c.* ideóque licèt ſub conceſſione beneficij alioqui non intelligatur penſio, per *d. c. Quamuis;* ſi tamen gratia facta fuerit motu proprio, virtute illius prouiſio fieri poteſt etiam de penſione. *Felin. in c. Cauſam quæ. n. 7.*

Cap. XXV. Cùm in Eccleſiâ.

Idem.

SVMMA.

Cùm in Eccleſiâ quadam habente duodecim Canonicos, & tredecim prabendas, Epiſcopus ex conſuetudine haberet vocem in Capitulo tanquam Canonicus, licèt Canonicus non eſſet, vnam tamen de dictis prabendis inſtar Canonici obtineret; reſcribit Pontifex, eum cui autoritate Apoſtolicâ prouideri mandatur, eiuſmodi prabendam per mortem Epiſcopi vacantem habere non poſſe, ſed expectare debere aliam vacaturam, Papa enim per mandatum ſuum huic conſuetudini non intendit derogare, neque futurum Epiſcopum prabendâ defraudare, neque Canonicorum numerum ampliare.

EXEGESIS.

Archidiaconus allegans *c. Literas. de conceſſ. prabend.* putat non poſſe conſuetudine induci, vt Epiſcopus propriè ſit Canonicus, quia *impoſſibile eſt*, ait, *vt quis eodem tempore ſit Pater & Filius*, valere autem conſuetudinem, vt iuxta præſens *c.* Epiſcopus habeat vocem in Capitulo, licèt non ſit Canonicus. Contra *Ioan. Andr.* & alij putant, Epiſcopum poſſe eſſe ſimul verè Canonicum, ſed illo caſu Jus Canonicatûs Epiſcopatui annexum eſſe priuilegiatum, & ſapere naturam Epiſcopalis dignitatis, *facit quod not. in c. Olim. ſup. de re iudicata.* vbi quis poteſt eſſe Præpoſitus in eâdem Eccleſiâ, & habere duas voces in Capitulo. Neutro autem caſu ſub mandato generali de prouidendo comprehenditur præbenda aut Canonicatus Epiſcopalis.

Cap. XXVI. Si tibi.

Idem.

SVMMA.

Si Papa Epiſcope concedat, vt fructus beneficiorum vſque ad certum tempus in Diaceſi vacantium percipere valeat, pro ſoluendis Eccleſia debitis, Epiſcopus autem beneficium curatum vacans alicui ſimile beneficium obtinenti conferat, aquum eſt, vt quamdiu ipſius fructus non percipit, primum non debeat reputari vacare.

EXEGESIS.

Eſt hæc quædam limitatio vel interpretatio *c. De multa. h. t. in antiq.* vbi ſtatuitur, *vt habens beneficium curatum, ſi recipit aliud ſimile, eo ipſo vacet primum;* hoc inquam non vult Pontifex intelligi de beneficio curato, cuius fructus percipit alius, vt in propoſito Epiſcopus, vnde in effectu non dicitur obtinere beneficium, qui fructus illius percipere nequit, *iuxt. gl. hic. verb. Vacare.* Ex quo aliqui inferunt, ſi tale beneficium, cuius fructibus gaudet alter, non exprimatur in petitione vel collatione alterius beneficij, gratiam non ideò vitiari. Contrarium tamen eſt verius aut ſaltem tutius, quod tenet *Decius in c. Cùm teneamur. de preb. n. c.* & ſequitur *Barboſ. hic n. 4.* cùm enim *iuxt. c. Non poteſt.*

& *c. Cùm in Eccleſiâ*, taciturnitas quantumuis modici beneficij vitiet gratiam, & tale beneficium, cujus fructus percipit alter modicum tamen dici poſſit, debet juxta hos alióſque Canones vtique exprimi. Aduerte denique rationem ſoluendi debita Eccleſiæ ex beneficiis vacantibus ſaltem ad tempus; vnde multa colligi poſſunt neceſſitatis Eccleſiarum priuilegia, aut remedia.

Cap. XXVII. Cui de Sacerdotali.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex mandat alicui prouideri de præbendâ non Sacerdotali, de Sacerdotali ipſi prouideri non poteſt. Similiter ſi mandatur alicui integra conferri præbenda, etſi ille pro quo ſcriptum eſt, dimidiâ velit eſſe contentus, et de ipsâ non poterit prouideri; ſicuti neque cùm mandatur alicui prouideri de præbendâ certi valoris, non poteſt illud impleri in præbendâ minoris valoris. Non enim eiuſmodi mandata debent ad caſus alios, quàm expreſſos extendi.

EXEGESIS.

Ratio diſpoſitionis eſt, quia mandati fines ſtrictiſſimè ſeruandi ſunt, vt nec plus nec minus fiat, quàm mandatum eſt, idque ſpeciale videtur in mandato, vt *not. Decius in Regul. In eo, quod plus eſt, n. 14. ff. de reg. Iu.*

Cap. XXVIII. Licet Epiſcopus.

Idem.

SVMMA.

Licet Epiſcopus beneficium curatum, poſtquam quis alterum curatum recepit, & pacificè poſſidet, alteri de jure conferre, non debuit tamen hunc, illo non vocato, (cùm forſan jus habeat retinendi) in poſſeſſionem inducere corporalem.

EXEGESIS.

Ex h. t. colligitur ad inducendam vacationem primi beneficij incompatibilis per aſſecutionem ſecundi non ſufficere ſolam eius collationem & acceptationem, ſed requiri præterea, ut quis pacificam poſſeſſionem ſit aſſecutus, non ſolùm de facto ſed etiam de jure, id eſt, non litigiosè. *Nauarr. Conſ. 14. & 18. h. t. Azor. p. 2. l. 7. c. 16. q. 9.* Etſi verò jus commune *c. De multa. in antiq.* vt ſæpe dictum, reſiſtat obtinenti plura beneficia incompatibilia, & *h. c.* aſſiſtat Epiſcopo conferenti alteri beneficium prius ipſo jure vacans. Nihilominus Papa non vult, inauditum in *h. caſu* ſpoliari poſſeſſione ſecundi, quia fortè habet cauſam retinendi, v. g. priuilegium aut diſpenſationem, vel tamdiu poſſidendi, donec ſumptus factos in defenſione aut melioratione beneficij, recipiat.

Cap. XXIX. Ei cui.

Idem.

SVMMA.

Si cui mandatur ſimpliciter prouideri de præbendâ proximè vacaturâ, reſcribit Pontifex, non poſſe illi conferri præbendam ſacerdotalem, ſi nondum eſt eius ætatis, in quâ ad ſacerdotalem poſſit promoveri, ſed debere expectare aliam.

EXEGESIS.

De non ſacerdotali præbendâ.) Not. Ex *Franco hic n. 2.* quòd ſimplex mandatum prouidendi de præbendâ includit etiam ſacerdotalem, dummodò impetrans ſit in legitimâ ætate ad ſacerdotium. Vnde colliges, quòd licèt in impetrationibus ſub nomine dignitatis non veniat curata *per c. Cum in illis. ſup.* tamen ſub nomine Præbendæ venit etiam ſacerdotalis propter maiorem idoneitatem, quæ requiritur in curatis, & maius periculum, quod vertitur in illis, vt *ibid.* diximus.

Sed debere expectare aliam.) Collige hinc primò habilitatem impetrantis non ſemper attendi ſecundum datam literarum Apoſtolicarum, ſi enim quis careat in propoſito ætate requiſitâ ad ſacerdotium, nihilominus vi talis mandati poterit ipſi prouideri, non quidem de præſenti præbenda, ſed de aliâ vacaturâ vbi ætatem debitam attigerit. Quod verum eſt de illis habilitatibus, quæ non reſpiciunt & irritam reddunt impetrationem literarum, ſed in defectu alicuius conditionis conſiſtunt, quæ ante prouiſionem debet impleri *v. g.* ætas requiſita, dimiſſio prioris beneficij ſufficientis, quæ requiritur per *c. Is cui. ſup.* vt quis poſſit prouideri de beneficio alio. Secus eſt de inhabilitatibus, quæ impediunt impetrationem literarum Apoſtolicarum, tam ad obtinenda beneficia, quàm lites, vt excommunicatio. *juxt. c. 1. De reſcr. h. lib.*

Neque obſtat *c. Si eo tempore de reſcript. h. l.* vbi negat Pontifex, illi, qui tempore impetrationis literarum laborabat defectu ætatis, poſſe prouideri vigore talis mandati, de beneficio curato, poſtquàm effectus eſt legitimæ ætatis, licet poſſit prouideri de non curato; eſt enim hæc peculiaris diſpoſitio de beneficiis curatis, propter momentum, & difficultatem maiorem curæ animarum, cuius Canones ſemper maiorem rationem habent, quàm beneficiorum ſimplicium, ideóque Pontifex in *d. c.* permittit, ut quis vigore mandati ante legitimam ætatem obtenti, poſſit ubi eam attigit, de beneficio non curato prouideri. Quia non repugnat præſenti *cap.* nihil de beneficiis curatis, quæ ſpeciali expreſſione indigent, diſponenti; ſicut enim ſub nomine dignitatis non venit curata, ita nec ſub nomine præbendæ ſacerdotalis, beneficium curatum.

Cap.

Cap. XXX. Si pauper Clericus.

Idem.

S V M M A.

Si pauper Clericus carens beneficio jubetur per Epiſcopum prouideri, & antequam id fiat, aliud beneficium aſſequatur, prouidere ipſi Epiſcopus, cùm ceſſet cauſa mandati, de cætero non tenetur.

E X E G E S I S.

Nota, quòd conferre beneficium pauperi Clerico potiùs dicitur juſtitia quàm gratia, cùm illis ſit debitum ratione collati Ordinis & SS. Canonum; ideóque reſcripta in formâ pauperum dicuntur reſcripta juſtitiæ, ut poſt alios obſeruat *Barboſ. hîc n. 6.*

Cap. XXXI. Si à Sede.

Idem.

S V M M A.

Si à Papa vel Legato ipſius, & ab Ordinario alteri eodem die idem beneficium conferatur, nec appareat, quæ collatio fuerit prior, potior erit conditio poſſidentis. Si verò neuter poſſidet, is cui Papa, vel Legatus contulit, propter conferentis pleniorem dignitatem erit præferendus.

E X E G E S I S.

Nota, etſi in *h. c.* habeatur ratio maioris dignitatis, ſi tamen conferens minoris dignitatis, *v. g.* Ordinarius aut Epiſcopus, non ſolùm in ſuis literis oppoſuerit diem & horam, illum autem omiſit Papa vel Legatus, tunc collationem inferioris præualere, quia per expreſſionem horæ tempus apertè determinatur, per emiſſionem autem horę in dubio relinquitur, ita poſt alios *Barboſ. hîc n. 7.*

Cap. XXXII. Cùm ſingula.

Idem.

S V M M A.

Prohibet Pontifex, ne Religioſi pluribus Prioratibus, vel Eccleſiis curatis, etſi cura non per ipſos, ſed alios ab Epiſcopo ipſi præſentatos exerceatur, ſine diſpenſatione Papæ præeſſe præſumant, niſi vnus prioratus ab altero dependeat, aut illi ſit annexus. Si verò quis talem prioratum obtinens alium receperit, primo ſit eo ipſo priuatus, & ſtatim dimittere teneatur. Prioratus itidem, Eccleſiæ adminiſtrationes, officia ſolita per vnius Monaſterij Religioſos gubernari ſine autoritate Papæ alterius Monaſterij Monachis non committuntur, cùm illis non liceat locum habere in diuerſis Monaſteriis, quorum vnum ab altero non dependet. Qui verò de cætero prædicta alienis Monachis commiſerunt, vel dimiſerunt commiſſa, eâ vice ordinandi de ipſis ſint poteſtate priuati, & Eccleſiæ vel officia, per Epiſcopos, ſi exempta non fuerint; alioqui per Papam ordinentur. Illi autem qui ea ſuſcipiunt, vel ſuſcepta retinent, redduntur ineligibiles ipſo jure.

E X E G E S I S.

Not. Papam nolle, ut Religioſi habeant plures Eccleſias, ſine diſpenſatione Papæ, niſi ſint vnitæ aut connexæ, beneficium enim vnitum non cauſat incompatibilitatem *juxta Gonzal. cum Regul. 8. Cancell. gl. 5. §. 7. 23.* & *connexa habentur pro vno, juxta Surdum. deciſ. 78. n. 13.* ita vt per collationem principalis habeatur vtraque *juxta gl. in c. Gratia de reſcript. ✠. De Iure.* Reliqua clara ſunt.

Cap. XXXIII. Cùm in Eccleſiis.

Idem.

S V M M A.

Ad Canonicorum receptionem aut præbendam vel beneficiorum collationem, abſentes Canonici (ſi commodè fieri valeat) ſunt vocandi, niſi conſuetudo aliud habeat; alioqui quod in abſentiâ eorum fieri contingit, illis inſtantibus, ſiue petentibus irritari debebit.

E X E G E S I S.

Nota, ſi Canonicus eſt in loco, vnde commodè vocari poteſt, & non vocatur, poteſt facere, vt caſſetur electio, ſiue collatio eo abſente facta; de quo *Rebuff. de voce, In Capit. q. 30.* ſed in his, vt ipſe Pontifex ſignificat, attendi debet conſuetudo.

Cap. XXXIV. Præſenti.

Idem.

S V M M A.

Declarat Pontifex ſtatutum Clementis Papæ (quod refertur in c. Licet.*) de beneficiis in curia vacantibus, ſoli Papæ reſeruatis, locum habere & in beneficiis, quæ legati aut nuntij Apoſtolici, vel quiuis alij ad Romanam curiam venientes, vel inde recedentes obtinent, ſi in viciniâ curiæ moriantur, perinde, ac ſi in loco, vbi reſidet curia morerentur. Idem eſt, ſi aliquis Curialis etiam ſede vacante, peregrinationis, infirmitatis, aut recreationis ſiue aliâ quauis cauſâ, ad locum curiæ vicinum ſecedens, ibi decedat, dummodò ibidem (etiamſi ad curiam erat reuerſurus) eius domicilium, aut domus propria non exiſtat. Loca verò Curiæ vicina hîc intelliguntur, quæ vltra duas diætas legales à loco, vbi moratur curia, non diſtant. Si quis porrò in loco curiæ, ſuæ originis domum habens ibi moratur, beneficia ipſius Clementis ſtatu-*

ſtatuto non aliter includuntur, quam ſi Curialis eſſet antea, & ibidem occaſione curiæ moraretur. Cùm denique curiam de loco ad locum transferri contingit, ſi Curiales eam ſequentes in itinere vel in loco, vnde curia recedit, ipſi remanentes infirmi moriantur, præmiſſum ſtatutum, quantumcunque locus vbi decedunt, à curiâ diſtet, ad illorum beneficia extendit.

EXEGESIS.

Apud ſedem Apoſtolicam vacantibus &c.) Explicandum eſt, quod in *c. Licet.* huc diſtulimus, quid ſit *beneficium apud Sedem Apoſtolicam, ſiue in Curiâ vacare?* Sumi enim hæc pro eodem clarum eſt ex *d. c. Licet.* Cùm enim Pontifex priùs dixiſſet ſe ſtatuere, *vt Eccleſias & beneficia, quæ apud ſedem ipſam deinceps vacârint aliquis præter Pontificē conferre non audeat*; mox aliis verbis, ſed idem vtique ſignificantibus, exceptionem inſerit: *Niſi ſit ei ſuper conferendis iiſdem in Curiâ Romanâ vacantibus ſpecialis autoritas ab ipſo Pontifice attributa.* Inepta autem foret exceptio, ſi fieret de re diuerſâ ab illâ, quæ in generali Regulâ, ſiue lege continetur; eſt communis *DD. in d. c. Licet. & c. Statutum. ſeq. ibid.*

Sed difficultas eſt, quomodo hîc accipiatur Curia Romana? Nam multi dicunt ibi eſſe curiam, vbi eſt Papa, ita *Innoc. in c. Ego N. de iureiur. Panorm. n. 16. Felin. n. 9. Sarnens de Reg. triennali q. 31. ✝. Sed antequam*; vbi dicit quòd Curia ad effectum reſeruationis in *d. c. 2. & c. præſenti*, intelligi debet de loco, vbi reſidet Papa ſequitur. *gl. & alij in Regul Cancellaria.*

Alij verò dicunt, ibi etiam eſſe curiam, vbi eſt cauſarum & literarum Apoſtolicarū audientia, licet ibi non ſit Papa; colligitur ex *clement. ne Romani. §. Sanè. de elect.* vbi Clemens, ſi in certo loco cauſarū & literarū Apoſtolicarū audientiâ remanēte, Papa alibi moriatur, *non ibi, ſed in loco audientiæ (id eſt Curia, quæ ab audiendis cauſis ita appellatur) quantumuis vacantis, vult electionem noui Pontificis celebrari*; poteſt ergo Curia Romana eſſe, vbi non eſt Papa, quod cum aliis tenet quoque *Nauarr. tr. De datis & promiſſis Notab. 17. n. 29.* concludens ex *d. §. Sanè.* quòd non ſemper vbi eſt Papa, ibi eſt curia & viciſſim. Sic ſi Cæſar eat in Hungariam, vel aliò, relicto Viennæ conſilio Imperiali, erit ibi curia Cæſaris ſine Cæſare, ſic Spiræ perpetuò eſt ſupremū tribunal & Curia Imperij, etſi nunquam ibi ſit Imperator.

Reſp. I. Videri eſſe quæſtionem de nomine, ſi tamē preſſè loquamur, tum ſicut teſte *Couarr. in pract. qq. c. 4. n. 10.* Curia Regia *eſt locus, vbi Rex eſt cum cum ſuis conſiliariis, & aliis, qui eius lateri aſſiſtunt*, vt ei conſulant in regimine totius Regni, ita propriiſſimè eſſe Apoſtolicam & Romanam Curiam ibi, *vbi eſt Papa cum Cancellaria & tribunalibus ac officialibus, quos ad Regimen* Eccleſiæ adhibet. Et tunc Curiam propriè *transferri, non quando ſolus Papa diſcedit, ſed quando vnà ſecum Cancellariam, tribunalia & officiales ſuos transfert.* Sic enim accipiuntur iſta verba Curiam transferri in communi modo loquendi & concipiendi, vt bene ſentit. *Garc. 5. p. De benef. c. 1. §. 7. in Reg. 3. Cancellariæ.*

Reſp. 2. Quoad effectum reſeruationis beneficiorū apud Sedem Apoſtolicam, ſiue in curiâ vacantium, quam Pontifex intendit in *d. c. Licet. & c. præſenti*, & ſimilibus iuribus, etſi curia Romana ſiue Pontificia regulariter accipi poſſit eo ſenſu, quem dedimus in *Reſp. 1.* quia Pontifex ordinariè & regulariter degit Romæ, vbi ſunt Cancellaria, aliáque tribunalia, &c. ſi tamen contingat Pontificem aliò proficiſci, relicta Romæ vel alibi Cancellariâ & tribunalibus ac officialibus, tum locus vbi eſt Papa, vnam eandémque curiam conſtituit cum loco vbi remanſit Cancellariâ, & vtrobique cenſetur eſſe curia, ibi in ſuo capite, hîc in ſuo corpore. ita expreſsè declarauit *Paulus III.* cùm ad colloquiū cum Carolo V. Imp. & *Franc. Rege Gall. An. 1541.* proficiſceretur, eorum videl. qui ſuam ſanctitatem ſequerentur, & eorum, qui in vrbe remanerent, vnam tantùm Romanam Curiam, & non duas exiſtere, & ſingulos eorum omnibus prærogatiuis, indultis, facultatibus gaudere, quibus, dum ſua Sanctitas cum eâdem Curiâ in dictâ Vrbe reſidebat, gaudebant, ut habet *Conſtitutio. 36. eiuſdem Pauli*, prout refertur *in Bulla antiquiore Laertij Cherubini.*

Vnde concludes ſententiam Nauarri, & aliorum tenentium, quòd vbi eſt Papâ ſine audientiâ & tribunalibus ac officialibus ſuis, non eſt Curia Romana; adeóque illorum beneficia, qui in tali loco, vel intra duas diætas inde decedunt, non eſſe reſeruata per *d. c. Licet. & c. Præſenti* ac ſimilia, poſt dictā *Pauli III.* Conſtitutionem, locum ampliùs non habere, niſi conſtet eandem conſtitutionem non eſſe receptam, aut ſolùm pro particulari illo Pontificis itinere emanâſſe; cuius argumentum fortè eſſe poteſt, quòd Nauar. & alij, qui poſt illum contrarium ſenſerunt, nullam illius mentionem aut rationem habent; ſed hæc exceptio in praxi Curiæ vix locum reperiret, neque juvabit *d. Clement. ne Romani*, dicent enim procedere in ſolâ electione Pontificis, unde non liceat argumentari ad alia.

Si eos in locis vicinis ipſi curiæ mori contingat &c.) Not. hîc extendi *c. Licet*, quo ſolùm reſeruantur beneficia eorum, qui in ipſo loco, vbi eſt Papa, eiúſque curia decedunt, per iſtud autem *cap.* extenditur reſeruatio 1. ad illos quoque qui ad Romanam curiam venientes, vel ab ipsâ recedentes in locis curiæ vicinis moriuntur, videtur enim vicinia quodammodo pertinere ad Curiam. 2. Extenditur ad Curiales, qui etiam Sede vacante quauis ex causâ ad locū Curiæ vicinum ſecedentes ibi moriuntur. 3. Ad illos itidem Curiales, qui curiam ab vno loco ad alium tranſlatam ſequentes in itinere, vel in loco vnde receditur, forſan infirmi remanētes rebus eximuntur humanis, quantumcunque ab ipsâ curiâ ſit remotus; quia etiam iſti ex animi propoſito aut negotiorum, aut cauſarū qualitate contraxerunt curialitatem. Horum ergò omnium taliter decedentium beneficia, & Eccleſiæ etiam Cathedrales (licet multi hoc negent apud *Garc. p. 5. c. 1. n. 173.* qui cum aliis rectè tenet contrarium) dicuntur vacare apud Sedem Apoſtolicam, ſcil. in Curiâ Romanâ & per *dd. cc.* aut ſaltem per *Extrauag. Ad Regimen*, Concordata Germaniæ, aliarúmque nationum, & Regulas

lis Cancellariæ reſeruantur ſoli Pontifici, ſi excipias beneficia pertinentia ad jus patronatûs Laicorum, vt diximus in dictum *c. Licet. Not. 2.* Beneficia nidem collata quidem, ſed nondum acceptata, hæc enim non dicuntur obtineri (quo verbo vtitur *t.*) adeóque nec vacare in Curiâ, niſi ante mortem quis beneficium ſibi collatum acceptârit, *vt not. Francus hic n. 1.*

Si aliquis Curialis &c.) Not. Curiales ad prædictum effectum dici illos, qui Papæ ac Cardinalibus ſiue Officialibus Romanæ Curiæ inſeruiunt; aut aliàs occaſione curiæ (propter negotia ſua vel aliena in vrbe commorantur) vt poſt alios *not. Barboſ. hîc n. 4.* Nec ſufficit tamen fuiſſe curialem, niſi probetur curialitas continuata vſque ad mortem, iuxta *Anchar. & Jo. Monachum*, præſumitur verò continuata, niſi probetur mutata; etſi adversùs hanc mutationem admittatur leuior probatio, vt de familiaritate quoque tradunt plures apud *Barboſ. l. c.*

Vltra duas diætas Legales &c.) Etſi alioquin arbitrio judicis relinquatur, quæ loca dicantur vicina. *iuxt gl. in c. Felicis. ℣. Vicinarũ. de pœnis. h. l. & DD. in c. Super ſpecialia de priuileg. in antiq.* Hîc tamen & ſæpe alibi Jus noſtrum viciniam determinat ad duas diætas, & quidem legales, non vulgares. Continet porrò *Legalis diæta 20. milliaria Italica*; quæ in ſingulos dies numerari Prætor jubet, cùm aliquem in judicium ſiſti oportet, *l. Vicena millia. §. Si quis cautionibus*, conficitur autem milliare Italicum mille paſſibus. *iuxt. gl. in l. Mille paſſus. ff. De verb. ſignif.* Vide *quæ diximus in c. Nonnulli. de reſcript. in antiq.* Diæta itaque Legalis vna continet circiter quatuor vel vt ſummum quinque milliaria Germanica, duæ autem diœtæ peraguntur altero tanto intra 8. vel 10. milliaria Germanica; intra quod ſpatium à Rom. Curiâ, ſi quis ex prædictis moriatur, eius beneficia cenſentur vacare in Curiâ, vel apud Sedem Apoſtolicam.

Dũmodo ibi eius domiciliũ, ſiue domus propria non exiſtat &c.) Limitat Pontifex has reſeruationes dupliciter 1. pro Curialibus ex quauis causâ, ad locum Curiæ vicinum ſecedentibus, ibique morientibus; horum beneficia non vult eſſe reſeruata, ſi habeant ibi proprium domicilium, ſiue domum propriam; idque ex quadam æquitate, quia videl. eiuſmod. domicilium aut domus nihil ad Curiam attinet. 2. Pro quibusuis aliis, qui in loco vbi degit curia, habent domum originis *vbi gl.* per varia jura idem eſſe putat, ſi quis ibi habeat continuum domiciliũ, licet inde non ſit oriundus, idémq; cenſet de domo conductâ. Hos inquam non vult Pontifex comprehendi his reſeruationibus, niſi eſſent Curiales, & occaſione Curiæ ibi morarentur; quod & ipſum eſt æquitatis, aliàs enim graue præiudicium inferretur loco, vbi degit curia (v. g. Vrbi Romanæ) ſi omnia beneficia ibi vacantia deberent ſolùm conferri per Papam, vt dicit eadem *gl. ℣. Moraretur.*

Cap. XXXV. Si Apoſtolicâ.

Idem.

S V M M A.

Ne Parochiarum vacatio diutina periculum animabus afferat, ſtatuit Pontifex, ſi Apoſtolicâ ſede vacante, aliquas vacare cõtigeris, per eos ad quos pertinet (id eſt ordinarios collatores) liberè ordinentur, non obſtante conſtitutione Clement. III. (relatâ in cap. Licet.) *de beneficiis apud ſedem vacantibus, vel aliâ quâuis contrariâ. Idem vult fieri de ibidem vacantibus viuente Pontifice, ſi de ipſis ante ſuum obitum nihil ordinârit.*

EXEGESIS.

Per eos ad quos pertinet.) Huic diſpoſitioni de Eccleſiis parochialibus non obſtat. 1. *Extrauag. pia ſolicitudinis h. t.* etſi enim ſit eiuſdẽ *Bonif. VIII.* cujus eſt iſtud *c.* eſt tamen hoc illâ poſterius, & ſic quantũ ad hoc illam correxit, vt dicit *gl. 1. in d. Extrauag. de quo vide Garc. l. c. n. 99. & 102.* Neque obſtat 2. *Extrauag. Clement. V. Etſi. eod.* vbi reſeruantur generatim beneficia ſine cura; & cum curâ, apud Sedẽ vacantia. Neque 3. *Extrauag fin. Ad Romani. eodẽ tit.* Vbi dicitur *beneficia ſemel Papa affecta (inter quæ ibi etiam ponuntur curata) ſemper manere affecta Papa*; Hæ enim Extrauagantes generatim & indiſtinctè loquentes, debent reſtringi & determinari per præſens capitulum, propter ſpecialem rationem decidendi, quod eſt periculum animarum, & ſpecialem itidem vacationis caſum: quando videl. Eccleſias parochiales vacare contingit Pontifice mortuo, aut etiamnum viuente, ſed nihil de ipſis ante obitum ordinante. Nam lex, licet poſterior, generaliter loquens, reſtringitur & limitatur per legem priorem, *l. Non eſt nouum. ff. De leg. l. Sciendum. ff. Qui ſatisdare cogantur. vbi gl. Jaſon & alij. Sanchez. De matrim. l. 2. D. 24. num. 6.* quod maximè verum credimus, ſi lex prior contineat ſpecialem caſum, & ſpeciali ratione nitatur.

Cap. XXXVI. Si cui.

Idem.

S V M M A.

Si cui generatim conceditur facultas aliquibus in certâ Eccleſiâ prouidendi, & beneficia ad Papam deuoluta conferendi, & contradictores per cenſuram compeſcendi: huiuſmodi ſpecialis gratia, quam decet eſſe manſuram, non expirat; etiam re integrâ, per obitum concedentis. Secus eſt de poteſtate prouidendi certæ perſonæ, in illius, non in prouidentis gratiam; hæc enim expirat, ſi concedens re integrâ moriatur.

EXEGESIS.

Videtur ex *h. t. & c. 1. De priuil.* deſumpta Re-

gul. Juris *16. h. l. decet conceſſum à Principe beneficium eſſe manſurum*, quod *Garc. p. 6. c. 2. n. 301.* intelligit de gratiâ, quæ continet quid abſolutum & perfectum, qualis eſt facultas generalis ſine expreſſione certæ perſonæ conferendi beneficia in hâc vel illâ Eccleſiâ. Eſt enim magna prærogatiua eius, cui hoc conceditur, ſecus eſt ſi datur poteſtas prouidendi certæ perſonæ, hæc enim eſt potiùs pura commiſſio, ſiue mandatum prouidendi, cedens in emolumentum illius perſonæ, cui prouideri mandatur, non in ſpecialem fauorem prouidentis.

Cap. XXXVII. Si Epiſcopus.

Idem.

S V M M A.

Si Epiſcopus alteri Epiſcopo generatim committat poteſtatem ordines in ſua Diaceſi conferendi, & is ad ſacros ordines ſine titulo quempiam promoueat; tenebitur illi neceſſaria miniſtrare, donec de competenti beneficio ipſi ſit prouiſum. Si verò eidem Epiſcopus commiſerit ordinationem certarum perſonarum, taliter ordinatis, ipſe committens, donec illis prouideat, obligatus exiſtit. Illis autem quibus Epiſcopi proprij dant licentiam ordines omnes, à quo voluerint Epiſcopo accipiendi; non qui ordinauerint, ſed qui tribuunt licentiam, illis obligantur, ſi titulum non habeant.

E X E G E S I S.

Fundamentum diſpoſitionis eſt, quod ſecundùm antiquos Canones, *c. Non liceat. c. Epiſcopus.* & *c. Secundùm Apoſtolum. h. t. in antiq.* non licet ordinare quemquam in ſacris ſine certo ſuſtentationis titulo, ídque facientes in pœnam tenentur illos alere, donec per ipſos vel alios eis ſufficienter prouideatur. Meritò igitur ad taliter ordinatos alendos Pontifex damnat Epiſcopum, qui generali poteſtate ab alio Epiſcopo acceptâ, ſine examine non habentem titulum ordinauit, quod examen ex generali commiſſione ipſi incumbit. Si verò ſolùm aliqua perſona determinata ipſi committatur ordinanda, rectè ſupponit ab Epiſcopo committente eſſe ſuper hoc inquiſitum. Multò magis verò literæ dimiſſoriæ cum facultate ordines accipiendi à quolibet Epiſcopo, ſupponunt non mitti ad illos, qui debitæ ſuſtentationis titulum non habent. Cùm autem hodie paſſim ab Epiſcopis quibuſuis etiam ſuffraganeis, ſiue initiatoribus, vt vocamus, ſoleat ac debeat inſtitui examen ſuper requiſitis ad ſacros ordines, inter quæ non poſtremùm eſt titulus ſuſtentationis: videntur Epiſcopi negligentes vniuerſim ſubjacere pœnæ alendi ſic ordinatos, donec ipſis prouideant, vel ab alijs prouideatur.

Cap. XXXVIII. Quamuis tibi.

Idem.

S V M M A.

Cùm Pontifex cuidam Epiſcopo poteſtatem in genere dediſſet ſex beneficia Clericorum ſuorum ſecedentium, aut decedentium autoritate Apoſtolicâ conferendi, poſtea autem mandâſſet cuidam ſpecialiter prouideri in eâdem Eccleſia: reſcribit eidem Epiſcopo ipſum Canonicatum, & Præbendam poſt mortem vnius ex dictis ſex Clericis vacantem, non poſſe conferre; primæ enim gratia generali derogari per poſteriorem ſpecialem, licet nulla illius facta mentione. Similiter, ſi poſt facultatem ipſi conceſſam, beneficia ad Sedem Apoſtolicam deuoluta conferendi, Pontifex Epiſcopum præueniens conferat ſpecialiter, vel alicui conferri mandet, nulla itidem conceſſionis mentione factâ, collationem Papæ Canonicam eſſe cenſendam.

E X E G E S I S.

Fundamentum huius diſpoſitionis eſt, quòd gratia ſpecialis deroget generali, ut diximus *in cap. Dudum. ſuprà.*

Cap. XXXIX. Si is cui.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Bonifacius ſi quis ex prædeceſſorū ſuorum Nicolai, vel Cœleſtini gratiâ, conſtitutionis ſuæ reuocatoriæ tempore, Canonicatum & Præbendam dignitati, perſonatui, vel officio alicui (quæ itidem in tali gratiâ expreſſa fuêre) annexam erat adeptus, dignitatem vel officium in futurum expectans, non intelligitur priuatus jure in Præbendâ vel Canonicatu acquiſito; jus tamen ad dignitatem, vel officium per dictam Conſtitutionem fuiſſe reuocatum; non autem viciſſim, ſi Canonicatum cum dignitate vel officio, conferri tantùm Canonico conſuetis, fuerit aſſecutus ſub expectatione præbendæ. Sic enim jus dignius, quod in dignitate ſiue officio, habetur, jus minùs dignum Canonicatus retinet, cuius ratione etiam jus ad præbendam, nulli alij debitam, eidem ſaluum remanet, quæ ſi ex Epiſcopi vel alterius cuiuſcunque collatione adeptus fuerit, idem erit cenſendum.

E X E G E S I S.

Ratio diſpoſitionis prioris eſt, quia jus acquiſitum in re, ordinariè nemini tollitur, nec reuocatur, ut *notatur ad Reg. Cancellariæ 3.* Secus eſt de jure ad rem, idque clarè ſignificat Pontifex Bonifacius, dum non

vult

vult jus in præbendâ, vel Canonicatu acquiſitum per conſtitutionem ſuam reuocari, ſed ſolùm jus ad dignitatem vel officium, quod expectabat. Ratio poſterioris eſt quædam æquitas, ut quando quis habet jus in re majori, dignitate *v. g.* aut officio, Canonicatui, quem aſſecutus eſt, connexo, relinquatur illi integrum jus ad minorem rem *v. g.* ad præbendam; cùm præſertim videatur ipſi ex promiſſione deberi eo ipſo, quia ſub expectatione præbendæ talis Canonicatus ipſi collatus eſt.

Cap. LX. Quodam.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam per literas Nicolai Papæ Canonicatum ſub expectatione præbendæ obtineret, eiúſque ſucceſſor Cæleſtinus, alteri ſimilem gratiam in eâdem Eccleſiâ feciſſet, quem voluit omnibus anteferri; priuſquam verò hoc innoteſceret, vacans præbenda priori impetranti per Executores fuiſſet collata, & ante factam ſecundo gratiam Conſtitutio reuocatoria Bonifacij emanâſſet; ille conſultus reſpondit, neutrum habere jus in dictâ præbendâ, collationem enim priori poſt & contra decretum Cæleſtini, licet ignoranter factam, non ſubſiſtere: poſterioris verò Ius (quod habebat ad præbendam, non in præbendâ, cùm ejus collatio reuocationem ſuam non præceſſerit, per eam penitus eſſe ſublatam.

E X E G E S I S.

Nota clauſulam decreti irritantis, qualis continebatur in Conſtitutione *Bonif.* quâ reuocauit gratias à Nicolao & Cœleſtino factas, relatam in *gl. hic in principio*, ligare etiam ignorantes, & annullare ipſo jure contra factum, vt tradunt *DD. in c. Si eo tempore. de elect. h. t.* & quidem particulam *penitus* quâ Pontifex hîc vtitur, importare nullitatem actûs ipſo jure, tradit *Garc. cum aliis p. 8. c. 1. n. 5.*

Cap. XLI. & fin. Mandatum.

Idem.

S V M M A.

Mandatum prouidendi alicui de beneficio ſpectanti ad collationem Capituli, ejus beneficia, ſiue dentur in communi per ipſum, ſiue per Canonicos ſingulares vice Capituli, aut ex Iure ipſius de conſuetudine vel ſtatuto omnia comprehendit. Ad beneficia tamen, quæ ratione dignitatis, Perſonatûs, vel officij ſui nonnulli Canonici obtinent, ſe non extendit. Idem eſt, ſi ratione præbendarum ſuarum ad Canonicos collatio beneficiorum ſingulariter pertineat, niſi mandata ſit prouiſio de beneficio ad collationem Capituli communiter vel diuiſim pertinente.

E X E G E S I S.

Rationem huius textûs aſſignat *Mandoſ. in Reg. 10. Cancell. q. 3. n. 9. & 10.* quia ſub ſimplici non comprehenditur mixtum; & è conuerſo, ſub mixto non comprehenditur ſimplex, niſi in materiâ fauorabili & latè interpretandâ. Non itaque prouiſio mandata de beneficio, cuius collatio pertinet ad vnum Canonicum ſingulariter; facienda eſt de beneficio pertinente ad collationem Capituli in communi, neque viciſſim, niſi habeat mandatum clauſulam communiter vel diuiſim, *concordat c. Cùm in illis. ſup. h. t.*

IDEM TITVLVS DE PRÆBENDIS ET DIGNITATIBVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si dignitatem.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi dignitatem habenti, de aliâ prouideri mandet, diſpenſando, vt ſimul vtramque retineat, de animarum curâ autem, quæ illis vel alteri eorum imminet, non faciat mentionem: gratiam eiuſmodi eſſe ſubreptitiam, & nullius momenti, etſi literis ſit inſertum, quòd cura animarum nullatenus negligatur. Si porrò mandet alicui prouideri de dignitate, ad cuiuſcunque vel quorumcunque diſpoſitionem in certâ Eccleſiâ pertinentem, quam infra menſem duxerit acceptandam: inhibendo ſimul, ne interim ad collationem, vel electionem procedatur: de dignitate electiuâ non poſſe impetranti prouideri, cùm in conceſſione gratiæ (ad quam non augendam, ſed exequendam inhibitio ſequens refertur) nulla electionis facta ſit mentio.

E X E G E S I S.

Colligitur *ex h. t.* quòd clauſulæ executiuæ non ampliant, nec alterant Papalem diſpoſitionem, vt tradit *Couarr. p. 2. De teſtam. n. 13. concl. 3.* Cùm itaque in neutro *huius c.* caſu Papalis diſpoſitio faciat mentionem de curâ animarum vel beneficio electiuo; quæ poſtea de his circa executionem inſeruntur; quòd videl. non negligatur cura animarum, aut non procedatur ad prouiſionem, collationem, vel electionem non faciunt (vtpote in ipsâ conceſſione omiſsâ) vt de beneficio curato, vel electiuo, eiuſmodi perſonæ poſſit prouideri.

Cap. II. Per literas.

Idem.

S V M M A.

Per literas Papæ aut Legati ipſius ſuper pro-

uiſione quorumuis Clericorum ; de Xenodochiis, Leproſodochiis, Eleëmoſynariis ſiue Hoſpitalibus : & ſi Eccleſias vel Capellas vel alia ſpiritualia jura habeant, nulli poteſt prouideri ; niſi id in literis ſit expreſſum.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* quòd Hoſpitalia etiam autoritate Epiſcopi erecta, & quomodocunque nuncupata, regulariter non veniant appellatione beneficij, niſi quando dantur in titulum, & conferuntur in perpetuum, vt ex communi *tradit Barboſ. hic n. 2.*

Cap. III. Si plures.

Idem.

SVMMA.

Si dignitates plures obtinens, aliam ſimilem, vel beneficium curatum, ſine legitimâ diſpenſatione accipiat, poſt habitam poſſeſſionem pacificam poſterioris, ſiue vltimi beneficij, dignitates priores ipſo jure vacant : ſicut ſi dignitatem vnicam obtinenti, alia ſimilis conferretur, eius pacificâ poſſeſſione habitâ, prima de jure vacaret.

EXEGESIS.

De incompatibilitate plurium dignitatum aut beneficiorum curatorum ; dictum eſt *ad c. De multâ. in antiq.* ad cuius plenam intelligentiam ex *h. c.* aduerte, non ſufficere ad vacationem ipſo jure incurrendam, ſolam beneficij ſecundi acceptationem, receptionem, aut detentionem ſine pacificâ poſſeſſione tam juris quàm facti. Si enim beneficium vel poſſeſſio ſit litigioſa in jure, aut turbetur ab aliquo inuaſore, non vacabunt priora beneficia per poſterioris aſſecutionem, donec lis ſit ſopita, aut turbatio poſſeſſionis ceſſârit. Ne videl. eiuſmodi perſona puniatur bis in idipſum, beneficiorum priorum amiſſione & periculo amittendi etiam poſterius, propter litis aut poſſeſſionis ambiguæ ancipitem aleam.

Cap. IV. Si Romanus.

Idem.

SVMMA.

Si Papa alicui de beneficio motu proprio prouideat, beneficiorum, quæ obtinet, non habitâ mentione, declarat Clemens prouiſionem, ſiue gratiam hujuſmodi fore validam, qualiacunque & quætunque beneficia, dignitates aut Perſonatus, cum curâ vel ſine curâ is habuerit, cùm ſibi prouiſio facta fuit.

EXEGESIS.

Nota ex *gl.* hìc, quòd clauſula *motu proprio* de quâ diximus *ſup. in c. Motu proprio.* in literis Papæ aut Principis appoſita tollit vitium ſub & obreptionis, non autem aliam inhabilitatem niſi exprimatur, vt, ſi quis ſine diſpenſatione habeat plures dignitates aut beneficia curata, per quod ſit inhabilis, ad quæſitis alia beneficia. *juxt. Extrauag. Execrabilis. h. tit.* hæc inhabilitas non tollitur per clauſulam beneficij de nouo collati motu proprio. Non habet ergo illa in propoſito alium effectum, quàm quòd gratia ob taciturnitatem alterius beneficij vti aliàs, non cenſetur ſubreptitia.

Cap. V. Si de beneficio.

Idem.

SVMMA.

Si de beneficio, ad collationem Epiſcopi ſpectanto, alicui conferendo Pontifex ſcribat, non poterit illud conferri, cuius collatio propter negligentiam Epiſcopi ad Capitulum deuoluta eſt : licet poſſit ipſi prouideri de beneficio ad Epiſcopum ex negligentia Capituli, aut alterius deuoluto. Sicuti etiam de illo, quod ad Papam per negligentiam ipſius Epiſcopi & aliorum in hoc ei ſuccedentium fuerit deuolutum.

EXEGESIS.

Ratio prioris diſpoſitionis videtur, quia non vult Pontifex Capitulum jure deuoluto per negligentiam Epiſcopi in collatione beneficij acquiſito ſpoliare. Similis ratio eſt poſterioris, quòd nolit Epiſcopum pari deuolutionis jure ſpoliari; quòd autem Papa tali ſinat prouideri, de beneficio ad ſede deuoluto, eſt gratiæ.

Cap. VI. Si juxta.

Idem.

SVMMA.

Si quis iuxta formam mandati Apoſtolici Canonicatum & Præbendam adeptus, in eâdem Eccleſiâ dignitatem, quàm duxerit acceptandam, expectet : Archidiaconatum inibi poſt vacantem, etſi certa ſit ei præbenda annexa, poterit acceptare : ſed prior præbenda eo ipſo vacabit, quòd ſecundam cum Archidiaconatu pacificè ſit aſſecutus.

EXEGESIS.

Intelligitur *h. c.* ex illis quæ diximus ad c. *Si plures.* paulò ante, & ad *c. De multâ. h. t. in antiq.* ac patebit magis *ex Extrauag. Execrabilis. Ioan. XXII.* de quâ mox.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS IOANNIS XXII.

Cap. Vnicum. Execrabilis.

SVMMA.

Pontifex Execrabilem plurium dignitatum, & bene-

beneficiorum curatorum ambitionem, ac diſpenſationes deſuper extorqueri ſolitas cupiens limitare, ſtatuit & ordinat. 1. Quòd obtinentes nunc ex diſpenſatione legitimâ plures dignitates, Perſonatus, officia, Prioratus, aut beneficia, quæ ſine diſpenſatione obtinere non poterant: vnum tantùm ex his, quibus cura imminet animarum, cum dignitate, perſonatu, officio, vel beneficio curato, prætextu diſpenſationis poſſint obtinere. 2. Quòd vnum aliquod teneantur intra menſem eligere, à tempore notæ huius Conſtitutionis. 3. Cætera beneficia, ſiue cum curâ, ſiue ſine curâ, quæ ex diſpenſatione obtinebant, decernit ex tunc vacare, & coram Ordinario ſub teſtimonio publico, intra idem tempus eſſe dimittenda. 4. Alioquin tam his quàm aliis beneficiis, quæ virtute huius moderationis retinere poterant, ſimul ipſo jure eſſe priuatos, & prorſus inhabiles ad alia beneficia obtinenda. 5. Per hoc autem illis qui plura beneficia ex diſpenſatione iuxta hanc moderationem obtinent, vel aliqua expectant, & cùm vacauerint recipere, ac cum obtentis retinere poſſunt, non vult derogatū: quin ſi vacabunt ea intra menſem eligant, & dimiſſis aliis in formâ præſcriptâ recipiant, atque retineant, pœnas ſimiles incurſuri, ſi contra fatiant. 6. Qui plura talia beneficia ſimul ſine diſpenſatione retinent, omnia ſic detenta, illo duntaxat retento, quod receperunt poſtremò (dummodò collatio fuerit Canonica) intra menſem itidem coram Ordinario, ſub teſtimonio publico dimittant, alioqui etiam illo ipſo beneficio ipſo jure priuati, & inhabiles ad quæcunque alia futuri. 7. Qui deinceps receperint dignitatem vel Perſonatum ſiue officium aut aliud beneficium curatum, ſi ante ſimile obtinebant, illud, (quo ipſo jure ſi poſſeſſionem ſecundi habuerint, vel per ipſos ſteterit quo minùs habeant, priuati ſunt) coram Ordinario dimittere debent, pari modo ſub iiſdem pœnis. 8. Omnia & ſingula beneficia eiuſmodi vacatura, vt præmittitur, vel dimiſſa, Pontifex ſibi & ſedis Apoſtolicæ diſpoſitioni reſeruat. 9. Per Ordinarios in his caſibus intelligit Epiſcopos, in quorū Diœceſibus ſunt beneficia ſic dimittenda, aut ipſi dimittentes, aut Capitula Eccleſiarum Cathedralium ſede vacante: qui de beneficiis tam dimiſſis quàm perditis, Papam certificare ſtudeant, quàm priùm cōmodè poterunt. 10. Declarat, illa duntaxat beneficia Eccleſiaſtica qualitercunque nuncupata, animarum curam habere, quæ Parochias habent, in quibus animarum cura non per vicarios perpetuos, ſed per beneficiorum Rectores aut miniſtros ipſos, vel illorum temporales vicarios exercetur; item quorum miniſtris ratione beneficiorum huiuſmodi competit viſitare, inquirere, cenſuras ferre, & ab his abſoluere.

Ab hac verò decretali Pontifex paulò poſt principium, excipit Cardinales, qui vniuerſali Eccleſiæ ſeruiendo, ſingularum commoditatibus ſe impendunt, ac Regum filios, qui propter ſublimitatem generis ſunt potioris prærogatiuâ gratiæ attollendi.

EXEGESIS.

Pluralitatem ejuſmodi dignitatum.) Nota I. Quæ hîc Pontifex ſtatuit vſque ad *num. 7.* concernere beneficiatos, qui tempore huius Conſtitutionis plures dignitates aut beneficia curata, licet ex diſpenſatione contra *c. De multâ.* & alios Canones obtinebant: inde verò vſque ad finem, etiam concernunt illos, qui deinceps in hâc re deliquerunt, vel delinquent.

Nota II. Hanc Extrau. ſeueriorem eſſe, quàm ſit *c. De Multâ.* 1. Quia iſtud ſolùm vetat duas dignitates, aut duo beneficia curata obtineri, & ſimul retineri, adeoque vnam dignitatem cum vno bneficio curato, vigore illius non cenſemus incompatibilem, neque egere diſpenſatione, modò beneficium illud non ſit dignitas, ſiue alteri ſimile: iſta autem Extrau. neque hoc quidem tum permittebat, niſi intuitu diſpenſationis habitæ ſuper pluribus beneficiis retinendis, etſi deinceps & in futurum illud non prohibeat, nec diſpenſationis mentionem faciat. 2. Dictum *c. De multâ.* ſolùm inducit priuationem prioris beneficij poſt adeptionem ſecundi ſimilis, & hujus priuationem, ſi quis primum retinere nolit, hæc verò *Extrag.* præterea addit inhabilitatem ad quæuis ſimilia officia habenda.

Nota III. Non prohiberi per *c. h.* quin aliquis ſimul habeat duos Canonicatus ſimplices in diuerſis Eccleſiis, quia Canonicatus non eſt talis dignitas, de quâ hîc ſermo ſit; etſi enim habeat præeminentiam & dignitatem ſuper reliquum Clerum, non tamen dicitur dignitas ſimpliciter, quæ requirit præeminentiam non tantùm ſuper reliquum Clerum inferiorem, verùm etiam ſupra ipſos Canonicos, quo ſenſu ſumitur dignitas in hâc *Extrauag.* & *c. De multâ.* ac ſimilibus Canonibus. Vide quæ de hâc re diximus *c. 5. De reſcript. in 6.*

Not. IV. Quòd *n. 8.* dicitur omnia beneficia per tranſgreſſionem huius Conſtitutionis vacatura, aut dimiſſa reſeruari Sedi Apoſt. *Barboſ. hîc n. 10.* non refert ad beneficia priora, quæ vigore *c. De multâ.* vacant per adeptionem poſteriorū ſimilium, ſed ſolùm ad poſteriora, quæ propter retentionem indebitam priorum vacant per iſtam Extrauag. Nobis tamen verba videntur ambigua, & vtraque ſub illis poſſe comprehendi. Dicit quidem *Florent. de Mena. q. 23. variarum n. 58.* iſtam reſeruationem jam eſſe antiquatam, ſed in contrarium ſtat *Regula 1. Cancellariæ,* in qua reſeruantur beneficia ab omnibus Pontificibus de nouo creatis, quæ per Conſtitutionem hanc *Execrabilis* vacant, aut vacare contigit.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS COMMUNIBUS.

Cap. I. Piæ ſolicitudinis.

Bonif. VIII.

SVMMA.

Dignitates, Perſonatus, prebendas, Eccleſias & alia Eccleſiaſtica beneficia, que apud Sedem Apoſtolicam intra menſem à datâ præſentium vacauerunt, & que ex nunc apud eum in futurum vacabunt, prouiſioni eiuſdem Sedis Pontifex reſeruat: decernens irritum, ſi ſecùs per quemcunque quacunque authoritate contigerit attentari.

EXEGESIS.

Quid ſit vacare apud Sedem ſiue in Curiâ, accuratè explicauimus *ad c. Præſenti. 34. h. tit. in 6.* Neque per *h. c.* revocari *c. Si Apoſtolica. ibid.* de Parochiis vacante Sede non reſeruatis, aut à Pontifice ante obitum non ordinatis, diximus ibid.

Cap. II. Ex ſupernæ.

Clemens V.

SVMMA.

Gratias & conceſſiones de Patriarchalibus, Archiepiſcopalibus, Epiſcopalibus Eccleſiis, ac Monaſteriis, deſtitutis Paſtoribus, ſub commende vel cuſtodia, ſiue Cura, vel Guardia, vel Adminiſtrationis titulo, perpetuò ad vitam ſiue ad certum tempus propter importunam inſtantiam Regum, Magnatum, Nobilium quorumuis, quibuſcunque etiam Cardinalibus à ſe factas, autoritate Apoſtolica caſſat, reuocat, & annullat, poſtquam earum damna & pericula in ægritudine conſtitutus, conſiderauit.

EXEGESIS.

Commendarum multitudinem & perniciem multi exaggerant, *dictas à comedendo, vel vorando patrimonium Chriſti, ait Sylu. in ſum. Verb. Commendâ,* quem de his vide. Cùm verò *h. c.* nihil ſtatuat in futurum, ſed ſolam commendarum reuocationem à Clemente conceſſarum contineat, non eſt immorandum.

Cap. III. Etſi.

Idem.

SVMMA.

Volens Pontifex prouidere dignis ſpecialiter, inprimis Eccleſiam Burdegalenſem, de quâ fuit aſſumptus ad Pontificatum & Monaſterium S. Crucis ibidem vacans per obitum Guilielmi Abbatis: Deinde in genere Patriarchales, Archiepiſcopales, Epiſcopales Eccleſias, Monaſteria, Prioratûs, Perſonatûs, Dignitates, Officia cuiuscunque Ordinis & conditionis, nec non Canonicatus, Præbendas, Eccleſias, cum Curâ vel ſine Curâ, & alia beneficia Eccleſiaſtica cuiuſcunque nominis apud Sedem Apoſtolicam vacantia ad præſens, & toto Pontificatûs ſui tempore vacatura diſpoſitioni ſuæ, ac Sedi Apoſtolicæ hâc vice reſeruat: in contrarium attentata decernens irrita, non obſtantibus Conſtitutionibus in contrarium editis quibuſcunque.

EXEGESIS.

Eſt hæc reſeruatio planè eadem, vel ſimilis illi, quæ habetur *in c. Licet, & c. Præſenti. eod. in 6.* Clauſula verò ad tempus Pontificatûs ſiue vitæ ſuæ, & pro hâc vice reſeruationem iſtam reſtringens, ſapit naturam Regularum Cancellariæ, quarum ſpecimen hoc fortaſſis primum eſt, de quo infrà.

Cap. IV. Execrabilis.

Ioannes XXII. Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

SVMMA.

Hæc Extrauagans ſuperiùs poſita eſt in Extrauagantibus propriis eiuſdem Ioannis, ibique à nobis ſufficienter declarata.

Cap. V. Saluator.

Idem.

SVMMA.

Epiſcopatum Toloſanum valde opulentum, Pontifex in nouam Metropolim ſiue Archiepiſcopatum erigit, propter cauſas in textu expreſſas: & pro ſuffraganeis aſſignat quatuor villas, quæ in nouas ciuitates erant erectæ, adiectâ Eccleſiâ Apamearum. Adduntur cenſuræ in rebelles.

EXEGESIS.

Etſi materia hæc eſt particularis, illud tamen iuri communi ſeruit, quòd patefacit cauſas erigendi, & diuidendi Eccleſias, ac nouos Archiepiſcopatus inſtituendi, hæcque omnia ad ſolum Papam ſpectare, *cui grauiores cauſas, maioráq. negotia reſeruari*, patet ex *c. 1. De tranſlat. Epiſc.* cum aliis iuribus concordantibus.

Cap. VI. Nuper. 1.

Idem.

SVMMA.

Impedientes Epiſcopatus Toloſani erectionem,

eiuſque

eiúſque diuiſionem in quinque Eccleſias, vltra pœnas in Capitulo proximo allatas, priuantur feudis, & quibuſcunque beneficiis temporalibus ac ſpiritualibus: perſona verò Eccleſiaſtica ob hanc cauſam redduntur inhabiles ad quacunque beneficia Eccleſiaſtica obtinenda.

Cap. VII. Nuper. II.

Idem.

SVMMA.

Executores quatuor deputantur ad pœnas ſupra dictas, erectionem Epiſcopatûs Toloſani in Archiepiſcopatum impedientibus inflictas, ſolenniter publicandas.

Cap. VIII. Nuper. III.

Idem Arnoldo electo Lumbauenſi.

SVMMA.

Cùm Pontifex villam de Lumbanis intra Toloſanæ Diœceſis limites ſitam in ciuitatem, & Eccleſiam Abbatiæ illius loci in Cathedralem erexiſſet, Abbatem eidem Eccleſiæ in primum Epiſcopum præfecit: diſpenſans cum eodem, vt licet conſecratus necdum eſſet, nec literas Apoſtolicas accepiſſet, Eccleſiam Lumbauenſem, eiúſque bona adminiſtrare poſſet.

Cap. IX. Ad cuiuslibet.

Idem venerabili Fratri Bertrando Epiſcopo Montis Albani.

SVMMA.

Cùm idem Pontifex villam montis Albani in Caturcenſi Diœceſi ſitam, ciuitatis vocabulo decoráſſet, & Eccleſiam Monaſterij illius loci in Cathedralem erexiſſet, eidem Bertrandum Monaſterij antea dicti Abbatem, in Epiſcopum præficit, & ad Epiſcopatum ſuſcipiendum hortatur.

EXEGESIS.

Eſt epiſtola ſcripta ſpiritu Apoſtolico, vti & prior, ex quâ colligere licet virtutes & dotes boni Epiſcopi, ſed hæc plana ſunt, nec explicatione indigent.

Cap. X. Poſtulâſti.

Idem Hugoni de Mirabello Canonico Ebredunenſi, Collectori fructuum primi anni.

SVMMA.

Declarat Pontifex, an collector decimarum ex fructibus primi anni omnium beneficiorum vacantium, ac vacaturorum, quos ſibi ad certum tempus, nempe triennium (vt dicitur c. ſeq.) *Sedes Apoſtolica pro Eccleſia Romana neceſſitatibus reſeruárat, poſſit cum obtinentibus beneficia conuenire, ſiue compoſitionem facere?*

Cap. XI. Cùm nonnullæ. I.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit plurimas difficultates, ortas circa reſeruationem & ſolutionem decimarum ex prædictis fructibus.

EXEGESIS.

Sed cùm hæc olim fuerint acta, & fortaſſis ultra montes in Germaniam non penetrârint, neque Patrum vel noſtrâ memoriâ Sedes Apoſtol. eiuſmodi declinationem extra ſtatum Eccleſiaſticum vſurpârit, non eſt cur immoremur.

Cap. XII. Cùm nonnullæ. II.

Idem.

SVMMA.

Ex illis quoque beneficiis, quæ vacant, ſi obtinens dignitatem, vel beneficium curatum, alterum ſimile recipiat, aut neutrum dimittere velit, mandat Pontifex primi anni fructus generaliter pro neceſſitatibus Eccleſiæ Romanæ reſeruatos, exigi & conferri.

EXEGESIS.

Sed hæc quoque concernunt caſum particularem, qui ad futura non videtur protendi.

Cap. XIII. Ad Regimen.

Benedictus XII.

SVMMA.

Deſiderans Pontifex, vt ad Regimen Eccleſiarum & Monaſteriorum, & Eccleſiaſtica beneficia viri aſſumantur idonei, qui præſint & proſint, aliiſque de cauſis; Reſeruat 1. Omnes Patriarchales, Archiepiſcopales, & Epiſcopales Eccleſias, item Monaſteria, Prioratus, dignitates, Perſonatus & officia, nec non Canonicatus, præbendas, Eccleſias, cæteráque beneficia cum curâ vel ſine curâ, ſecularia & regularia, qualiacunque etiam electiua, nunc apud ſedem Apoſtolicam quocunque modo vacantia & impoſterum vacatura. 2. Vacantia itidem & vacatura per depoſitionem, priuationem, tranſlationem, aut muneris conſecrationis ſuſpenſionem à prædeceſſore ſuo Ioanne factas, & à ſe impoſterum faciendas vbilibet; nec non ſi tempore dicti Ioannis aliquorum electio, ſiue poſtulatio caſſata, ſiue repulſa, vel renuntiatio per eundem admiſſa fuerit; aut ſi hac

per

per ipſum in poſterum caſſari, repelli, aut admitti apud ſedem prædictam, vel vbilibet contigerit. 3. *Similiter reſeruat beneficia per obitum Cardinalium aut officialium (dictæ ſedis, quos enumerat) quorumcunque itidem legatorum, Nunciorum, ac in Terris Rom. Eccleſiæ Rectorum & Theſaurariorum per dictum Ioannem, vel per ſe deputatorum, vel deputandorum vacantia & vacatura, vbicunque illos, antequam ad Curiam redierint, aut venerint, mori contigerit.* 4. *Reſeruat beneficia quorumcunque pro negotiis ad Curiam venientium, vel inde recedentium, nec non Curialium quâcunque ex causâ ad quæuis loca ſecedentium, ſi ante reditum ad Curiam intra duas diætas legales ab eâ deceſſerint, dummodò hi poſteriores ibi non habeant proprium domicilium.* 5. *Rurſum Monaſteria, Prioratus, Decanatus, Dignitates, Perſonatus, adminiſtrationes, officia, Canonicatus, præbendas & Eccleſias, cæteráque beneficia Regularia cum curâ & ſine curâ, etiam electiua, quæ promoti per Ioannem ad ſublimiores Eccleſias, beneficia, officia, tempore promotionis ſuæ obtinebant, aut per ipſum promouendi tempore ſimilis promotionis obtinebunt.* 6. *Denique quæcunque beneficia per aſſecutionem pacificam quarumuis Eccleſiarum beneficiorum, officiorum, autoritate eiuſdem Ioannis, vel ipſius collatorum & conferendorum, nunc vacantia & impoſterum vacatura, ſuæ diſpoſitioni, (donec Deus ipſum vniuerſalis Eccleſiæ regimini præeſſe conceſſerit) reſeruat decernens irritum & inane, quidquid ſecùs attentatum fuerit, non obſtantibus quibuscunque Conſtitutionibus Prædeceſſorum.* Datum Auenione 3. Idus Ianuarij. 1353.

Hæc Conſtitutio modificata, pauculis mutatis aut omiſſis, inſerta eſt Concordatis Germaniæ, quæ *Anno Christi 1448.* emanârunt in fauorem Germanorum. Hæc autem cùm pertineant ad materiam de Præbendis & Dignitatibus, & jus Eccleſiaſticum ſpeciale, ac publicum noſtræ Nationis contineant, ad hæc reſeruationes Iuris communis & Regularum Cancellariæ limitent, neque ignorari debent, neque commodiùs quàm hîc tractari poſſunt.

EXEGESIS.

CONCORDATORVM GERMANIÆ.

Nicolaus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Narrat Pontifex initio huius Conſtitutionis (quæ incipit: Ad ſacram Petri ſedem, *& habetur in Bullariis Pontificum) Fridericum Romanorum Imperatorem electum & poſtea coronatum, & nonnullos Eccleſiaſticos ac ſeculares Germaniæ Principes ex vnâ, & Ioannem Sancti Angeli Diaconum Cardinalem Sedis Apoſtolicæ de latere legatum ex alterâ parte, eiuſdem ſedis autoritate, pro Eccleſiæ vnione & pace, inter Eccleſiam eandem & Nationem Germanicam diuerſa rationabilia & vtilia Concordata edidiſſe, quæ dictus Nicolaus autoritate Apoſtolicâ & certâ ſcientiâ approbârit, acceptârit, & præſenti ſcripto communierit.*

EXEGESIS.

Poteſt verò hæc Conſtitutio in quinq; partes ſiue §§. diuidi. § 1. continet *Extrauag.* Ad Regimen pauculis mutatis aut omiſſis. 2. Concedit electionem Canonicam in Eccleſiis Metropolitanis & Cathedralibus, item Monaſteriis. 3. Agit de cæteris dignitatibus & beneficiis, ac menſium alternatiuâ in iiſdem. 4. Præfinit modum annatorum & taxarum Cameræ. 5. Denique addit clauſulas propoſito ſeruientes.

§. I.

Ad Regimen.

Continet Extrauagantis Regimen *reſeruationes cum aliquâ modificatione.*

Repetit Nicolaus in primis omnia ſex reſeruationum membra, in quæ diſtinximus hanc Extrauagantem, cuius primus Autor fuit *Benedictus XII.* ſed aliquantulum variata.

I. In ſecundo membro Nicolaus omittit vacantia beneficia, per muneris conſecrationis ſuſpenſionem, quæ Benedictus poſuerat etiam inter reſeruata, niſi dicamus comprehendi inter illa, quorum electio caſſata vel repulſa fuit.

II. Omittit tum hîc, tum deinceps illa beneficia, quibus *Joannes XXII.* Benedicti Prædeceſſor manum appoſuerat, vtpote centum & amplius annis ante *Nicolaum V.* defunctus; cæpit enim Joannes ſedere *A. 1316.* Nicolaus verò *A. 1447.* qui ſequenti mox *Anno 1448.* Bullam hanc Concordatorum edidit; quo tempore nemo ſuperſtes ex illis erat, de quorum beneficiis Joannes aliquid diſpoſuerat.

III. Benedictus *indiſtinctè ſibi reſeruat beneficia officialium Sedis Apoſt. vacantia per illorum obitum.* Nicolaus in Concordatis id reſtringit *ad tempus, quo ipſa officia actualiter tenebant.* Non ergo reſeruat ſibi beneficia illa, quæ ante officium ſuſceptum, aut poſt illud depoſitum tenebant, cum morerentur. Deinde Benedictus inter hos officiales abſolutè ponit *Commenſales Pontificis*; Nicolaus autem numerat *veros Commenſales* & *viginti quatuor Capellanos Sedis ejuſdem in Epitaphio deſcriptos*, quem numerum & vocem Epitaphij (quod ſyllabum aliquem, aut album Curialium videtur denotare) omittit Benedictus. Explicationem porrò omnium officiorum Sedis Apoſt. quæ tam Nicolaus, quàm Benedictus prolixè recenſet, vide apud *Ludou. Gomez in Proœmio* Regu-

Regularum Cancellariæ, & Octauiani. Veſtrium lib. 1. practica Iudiciorum Curiæ Romanæ.

IV. In vltimo membro, cùm reſeruat *Eccleſias aut beneficia autoritate literarum Apoſt. immediatè collata ſiue conferenda in poſterum*, vox *immediatè* non habetur in textu Benedicti XII. vti nec limitatio ſequens, *præterquam ſi virtute gratiæ expectatiuæ fiat aſſecutio.* Quam exceptionem fortè Nicolaus addidit, ne Ordinariis Germaniæ ligaret manus, quin poſſint beneficia vacantia per aſſecutionem beneficij, virtute gratiæ exſpectatiuæ alicui collati, ipſi alijs liberè conferre; maximè ſi vigore Primariarum Precum Cæſaris, quæ meritò numerantur inter gratias expectatiuas, aliquis beneficium incompatibile obtineat, cum illis, vel illo, quæ, vel quod ante habebat; poterunt enim illa, vel illud ſic vacans, vel vacantia ordinarij collatores conferre: ne nimium præiudicium ſuſtineant, ſi non ſolùm per Primarias Preces hâc viâ eis adimatur illis collatio vnius beneficij, ſed etiam per reſeruationem Papæ collatio beneficiorum, quæ Preciſta ante obtinebat.

Et hæc ſunt, in quibus Nicolaus per *Concordata Germaniæ modificauit Extrauagantem Ad Regimen*, quæ non ſunt tanti momenti, ut dicta Extrau. quoad ſubſtantiam, etiam vi Concordatorum, Germanis non ſit integrè obſeruanda. Extrauaganti autem *Execrabilis* nulla adiicitur modificatio, ſeruanda igitur etiam eſt vigore Concordatorum, ut ſuprà de illa diximus.

§. II.
Item placet.

Conceditur electio Canonica in Eccleſiis Metropolitanis & Cathedralibus, nec non Monaſteriis Germaniæ.

S V M M A.

Concedit Pontifex I. vt in Metropolitanis & Cathedralibus Germaniæ Eccleſijs etiam immediatè Pontifici non ſubiectis, & in Monaſteriis immediatè illi ſubiectis fiant electiones Canonicæ, quæ intra tempus per cap. Cupientes. *de elect. in 6. (quod eſt Nicolai II.) præfinitum, Romam deferantur. II. Si non fuerint Pontifici præſentatæ, aut ſi præſentatæ deprehendantur non fuiſſe Canonicæ, Pontifex Eccleſiis prouidebit: ſi autem fuerint Canonicæ, dictas electiones confirmabit, niſi ex euidenti cauſâ de vtiliore perſonâ duxerit prouidendum. III. Curabit, vt confirmati; vel per ipſum prouiſi Epiſcopi & Prælati, Metropolitanis & aliis præſtent debita iuramenta, & alia, ad quæ de iure tenentur. IV. In Monaſteriis dictæ Sedi immediatè non ſubiectis, & aliis Regularibus beneficiis pro quorum confirmatione aut prouiſione ad Papam recurri non ſolet: electi ſiue prouiſi ideò Romam venire non tenebuntur, ipſáque Regularia beneficia ſub gratiis expectatiuis non cadent. V. In illis autem Monaſteriis pro quibus Romam recurri ſolet, Pontifex electos aut prouiſos, non aliter confirmabit, aut prouidebit, quàm ſuprà de Cathedralibus Eccleſiis eſt expreſſum. VI. Denique de Monaſteriis Monialium non diſponet, niſi ſint exempta, & tunc per commiſſionem ad partes.*

E X E G E S I S.

Electiones Canonicæ. Cannnicas electiones vocat Pontifex, quę ſecundùm Canones *in tit. 1. de elect.* contentos à Capitulis vel Conventibus fiunt. Eſt verò hæc inſignis prærogatiua Eccleſiarum Germaniæ, quòd cùm Ius eligendi in Hiſpaniâ, Galliâ, Luſitaniâ, Poloniâ, aliiſque regnis per reſeruationes Pontificum, & Nominationes Principum ac præſentationes Capitulis & Conventibus penitus ſit ademptum: iſtud tamen remanſerit in Germaniâ penes Canonicos in Eccleſiis Metropolitanis, & Cathedralibus, penes Religioſos autem in Monaſteriis: non obſtantibus Regulis Cancellariæ, & quibuſuis aliis reſeruationibus. Fuiſſe verò in aliis quoque regnis electionem penes Capitula & Conventus, oſtendit *Barboſ. lib. 1. Iuris Eccleſiaſtici cap. 8. à n. 71.* & manifeſtum eſt *ex tit. de elect. in Decretal. tam antiquis quàm in 6.* Iſque mos durauit vſque ad tempora Clement. III. Bonif. VIII. & vel maximè Ioan. XXII. qui primus videtur Regulas Cancellariæ promulgâſſe, per quas præcipuè reſeruantur omnes Eccleſiæ Metropolitanæ, Cathedrales, Abbatiales, &c. ſoli Pontifici; eóque ipſo ablatum fuit Ius eligendi Capitulis & Conventibus. Vnde rectè inferunt DD. *titulum de elect. qui habetur in Iure noſtro, exiguum habere vſum extra Germaniam.*

Cur autem Germanis relictum fuerit Ius electionis canonicæ, cauſam præcipuam videntur dediſſe grauiſſimæ concertationes inter Eccleſiam & Imperium, dum Imperatores vſurpabant Ius inueſtiturarum Eccleſiaſticarũ per baculum & annulum: donec Henricus IV. Wormatiæ in Synodo agentibus Legatis Calliſti II. Papæ, An. 1122. conſenſit, vt electiones Epiſcoporum & Abbatum Imperij Germanici per Capitula, & Conuentus fierent liberè, hoc ſolùm ſibi reſeruans, *vt ipſe Imp. electionibus intereſſet, & in diſcordiâ eligentium, cum Epiſcoporum prouinciæ conſilio vel iudicio, ſaniori parti poſſet accedere: electi verò Regalia ab ipſo per Sceptrum reciperent,* uti ex idoneis teſtibus refert *Baronius dicto anno 1122. aliique.* Quæ electionum libertas inde huc uſque durauit, ſicut & receptio Regalium, poſtquam Pontifex electum confirmauit; quæ Cæſar hodièque Epiſcopis & Abbatibus Imperij impertit, mos tamen, ut Imperator electionibus interſit, ludum antiquatus eſt.

Ad tempus Conſtitutionis Nicolai III.) Hæc Conſtitutio refertur *in cap. Cupientes. de elect. in 6.* vbi Nicolaus ſtatuit, *ut electi Cathedralium Regularium ue Eccleſiarum infra menſem poſt conſenſum datum, vel habitam electionis ſuæ notitiam, iter Romam arripere & coram Pontifice perſonaliter comparere, vel ſi iuſta cauſa eos impediat, Procuratores ...*

teneantur; dicit verò, *tempus itineris pro qualitate & diſtantiâ locorum moderandum & præfigendum eſſe; quo finito ſi per viginti dies expectati Romæ per ſe, vel Procuratorem non compareant, electionem vult eſſe irritam.* Addit plura alia, quæ non ſunt in vſu, neque hodie electi Germaniæ Epiſcopi, vel Prælati ferè vnquam pro confirmatione eunt Romam: ſed per Procuratores ſiue Agentes in ipsâ Curiâ Rom. conſtitutos, tranſmiſſo ipſis electionis proceſſu, rem conficiunt. Reliqua quæ in hoc §. habentur, plana ſunt.

§. III.

De cæteris.

Concedit Pontifex vt cætera dignitates & beneficia, alternis menſibus in Germaniâ conferantur.

S V M M A.

Placet Pontifici I. Cæteras dignitates & beneficia quæcunque ſecularia & Regularia vacatura (maioribus dignitatibus poſt Pontificales in Cathedralibus, & Principalibus in Eccleſiis Collegiatis exceptis) vltra reſeruationes prædictas, videlicet in Extrauag. Execrabilis, & Ad regimen contentas, ſub nullâ alia reſeruatione, gratia expectatiua, aut quâuis aliâ diſpoſitione Apoſt. ſub quâcunque verborum formâ factâ vel faciendâ comprehendere. II. Non impedire, quo minùs de illis quando vacabunt in Februario, Aprili, Iunio, Auguſto, Octobri, Decembri, liberè diſponatur per illos, ad quos illorum prouiſio, collatio, præſentatio, electio, vel quæuis alia diſpoſitio pertinet, non obſtantibus quibuſcunque in contrarium. III. Beneficia verò vacantia in Ianuario, Martio, Majo, Iulio, Septembri, Nouembri, ſpeciali diſpoſitioni Sedis Apoſt. manent reſeruata. IV. Si autẽ non apparuerit intra tres menſes, à die notæ vacationis in loco beneficij, quòd alicui de illo Apoſt. auctoritate prouiſum fuerit: ex tunc & non antè Ordinarius, vel alius ad quem illius diſpoſitio pertinet, prouidere poterit. V. Denique, vt hæc alternatiua poſſit per Germaniam publicari, & omnes, qui eâ voluerint gaudere, tempus congruum habeant, eam acceptandi, vult vt ex parte Sedis Apoſtolicæ à Calendis Iunij Anno 1448. proximè futuris currere incipiat: niſi in futuro Concilio de conſenſu dictæ Nationis, fuerit aliter ordinatum.

E X E G E S I S.

De cæteris verò dignitatibus, beneficiis quibuſcunque.) Nota I. Dubitari poſſe, vtrum ſub hâc generalitate Pontifex etiam velit comprehenſa beneficia curata. Ratio dubitandi ſumitur *ex cap. Cùm in illis eod. in 6.* Vbi Bonif. VIII. negat *intentionis ſuæ eſſe, vt cùm aliquibus in ſimili generalitate de beneficiis quibuſcunque (curæ animarum mentione non factâ) prouideri mandat, ipſis de beneficiis curatis debeat, aut poſſit prouideri.* Sed cùm Nicolaus alternatiuam ſimili modo concedat ordinariis Collatoribus ſuper quibuſcunque beneficiis (illis exceptis, quæ in his ipſis Concordatis ſibi reſeruat) quo ipſe confert, Papam autem vi Concordatorũ in menſibus Pontificiis, etiam curata beneficia conferre, ſit extra controuerſiam, idem poterunt Collatores Germaniæ in menſibus ſibi conceſſis, alioquin alternatiua foret manca. Ad dictum cap. *Cùm in illis*, Reſponderi poteſt, illud limitari per Concordata, ne in Germania locum habeat in caſu huius alternatiuæ, etſi locum habeat, ſi Pontifex extra alternatiuam in Germaniâ concederet, aut mandaret alicui prouideri ſub generalitate quorumcunque beneficiorum. Id verum eſt, rariùs per hanc alternatiuam, ſiue à Papâ, ſiue à Germanis conferri beneficia curata, quia plurima ex illis ſunt de jure patronatûs Laicorum, cui derogari non ſolet.

Nota II. Ab hâc generalitate excipi maiores dignitates poſt Pontificales in Cathedralibus, & præcipuas in Collegiatis, quales communiter cenſentur, Præpoſitura & Decanatus, vt adeò ſicut Cæſareæ Preces, ſecundùm ibi dicta, non extenduntur ad illas, ita nec alternatiua prouiſio in menſibus alternis locum habeat, ſed per hanc exceptionẽ, quam ipſe Pontifex facit, ſemper ſint ac maneant reſeruata Sedi Apoſtolicæ.

Intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficij.) Non leuem ortam controuerſiam de intellectu horum verborum eſſe, apparet ex *Bulla Greg. XIII. quam ſuper declaratione illorum edidit 1. Nouemb. Anno 1576. & Collectaneis ſuis ſuper Concordatis inſeruit Georgius Branden Canonicus Auguſtanus.* Aliqui enim hæc verba, *quoties verò aliquo vacante beneficio in Ianuario. &c. menſibus, non apparuerit intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficij, quòd alicui de illo Apoſt. autoritate prouiſum fuerit: ex tunc, & non antea Ordinarius vel alius diſponere poterit*, ſic interpretabantur: *quaſi intra tres menſes à die notæ vacationis beneficij v.g. Auguſtæ apparere ſiue conſtare debebat, eſſe alicui Romæ de Canonicatu, vel beneficio tali prouiſum*, ideóque Ordinarij Germaniæ collatores interpretatione hâc inducti, niſi ante finitos tres menſes nuntium de prouiſione Romæ factâ acciperent, ejuſmodi beneficia vigore Concordatorum conferre præſumebant: quantumuis Pontifex de illis ante lapſum trium menſium Romæ diſponſuiſſet (*quod ipſum ad quærendum Jus ſatis ſuperque eſſe, certâ Juris interpretatione frequenter declaratum*, ait Greg.) licet de eo ob viarum diſtantiam, aut alia legitima impedimenta, ante finem trium menſium in loco beneficij v.g. Auguſtæ non conſtaret, imò nec conſtare poſſet. Vt ſi Pontifex vltimo die trium menſium à morte Canonici lapſorum, Canonicatum vacantem alicui Romæ conferret, non poteſt factæ prouiſionis notitia, ante finem trimeſtris in Germaniam peruenire, vt eſt per ſe euidens.

Sed Pontifex conſideratis variis incommodis, & injuriis eorum, qui Romæ intra trimeſtre legitimè prouiſi

prouiſi erant, etſi id in Germaniâ necdum conſtaret, imò nec conſtare poſſet, vt dictum eſt, declarat: *Verba illa* in loco beneficij *cum verbis* notæ vacationis *quæ proximè antecedunt, non autem cum verbo* apparuerit *coniungi, & ad illa duntaxat, non ad iſtud referri debere*; ita vt ſufficiat ſaltem alicubi, id eſt, Romæ apparere ſiue conſtare, de gratiâ intra tres menſes à Pontifice factâ, etſi propter diſtantiam locorum, ſi ſub finem trimeſtris prouiſio facta ſit; aut propter alia impedimenta id in Germaniâ necdum apparere poſſit. Ex quo denique concludit Pontifex, *per alternatiuam Concordatorum ordinarios Germaniæ collatores, nihil diſponere poſſe de beneficiis in menſibus Pontificis vacantibus, aut vacaturis, de quibus intra tempus trium menſium* à die notæ vacationis in loco beneficij *per Pontificem qualiſcunque gratia, vel diſpoſitio, aut conceſſio facta fuerit.*

Subiungit verò illos, *quibus deinceps huiuſmodi gratia concedentur, earum conceſſionum fidem & teſtimonium intra tres menſes, à die notæ vacationis in loco beneficij huiuſmodi vacantis v. g. Auguſtæ, vel dictis Collatoribus, id eſt Epiſcopo aut Capitulo, vel in ipſo beneficij loco publicare quocunque modo teneri.* Quod eatenus intelligimus, ſi conceſſio tam maturè facta ſit, vt ante lapſum trimeſtris impetrans, aut literæ hâc de re in Germaniam venire poſſint. Si enim Pontifex vltimâ primùm hebdomade aut die tertij menſis gratiam fecerit, impoſſibile erit, vt tam ſerò prouiſus id in Germaniam ante finem trium menſium, aut ipſe perferat, aut literæ hâc de re adueniant, quo caſu prouiſio Pontificis nihilominùs locum habebit, & prouiſionem ordinarij Collatoris excludet. Etſi enim *mora ſua cuique eſt nociua, per Reg. Iuris in 6.* non tamen mora aliena, præſertim Supremi Principis, qualis in Eccleſiaſticis eſt Papa, quod neceſſario in propoſito dicendum eſt, vt declaratio Gregorij non ſit fruſtratoria, dum declarat *prouiſionem ordinariorum Collatorum locum non habere, ſi Papa intrà ſpatium trium menſium, de beneficio vacante intra menſes ſuos aliquid diſpoſuerit*, tenebitur tamen prouiſus, ſi contingat trimeſtre eſſe præterlapſum, quàm primùm poteſt, prouiſionis Apoſtolicæ ſibi factæ, fidem in loco beneficij facere, & teſtimonium exhibere, quam ſententiam tradit quoque *Georg. Branden ſuper Concordatis, Not. c. n. 6. 7. & 8. & notabili 2. n. 4. & 5.*

§. IV.

Placet ſimiliter.

De modo Annatarum, & taxarum Cameræ Apoſtolicæ.

SVMMA.

Placet ſimiliter Pontifici I. vt de Eccleſiis Cathedralibus, & Monaſteriis virorum vacantibus, & vacaturis ſoluantur de fructibus primi anni à die vacationis, pecuniæ in libris Cameræ taxatæ.

II. Si quæ Eccleſiæ exceſſiuè taxatæ ſunt, vult eas retaxari, & prouideri, ne nimium prægrauentur; ad quod ſpondet ſe daturum petentibus Commiſſarios in partibus.

III. Taxæ prædictæ autem pro mediâ parte infra annum, à die habitæ poſſeſſionis pacificæ, totius vel maioris partis ſoluantur, & pro aliâ mediâ parte intra ſequentem annum; & ſi intra annum bis, vel pluries vacauerint, ſemel tantùm ſoluantur, nec debitum huiuſmodi in ſucceſſorem, in Eccleſiâ vel Monaſterio tranſeat.

IV. De cæteris dignitatibus, perſonatibus, officiis & beneficiis, ſecularibus & Regularibus quibuſcunque, quæ auctoritate Papæ conferuntur (præterquam vigore gratiæ expectatiuæ, aut causâ permutationis) ſoluantur Annatæ ſiue medij fructus, iuxta taxam ſolitam, à tempore poſſeſſionis infra annum, debitum autem hoc in ſucceſſorem ſimiliter non tranſeat.

V. De beneficiis, quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de Camerâ non excedunt, nihil ſoluatur.

VI. Denique duret hæc obſeruantia, niſi eam ſimiliter in futuro Concilio de conſenſu ipſius Nationis contingat immutari.

EXEGESIS.

De fructibus primi anni.) Nota I. Fructus primi anni ex Archiepiſcopatibus, Epiſcopatibus, Prælaturis, immediatè Sedi Apoſt. ſubiectis, poſt noui Prælati electionem, vendicare ſibi Sedem Apoſtolicam, & vocari ſolere *Annatas*. Nominis originem hactenus non reperi, fortè inde dicuntur, quaſi *adnatæ ſint, aut adnaſcantur* redditibus Epiſcopatuum aliorùmque beneficiorum in recognitionem ſupremæ poteſtatis Sedis Apoſtolicæ, penes quam eſt *iuxtà cap. licet h. tit. in 6. Eccleſiarum, perſonatuum, aliorùmque Eccleſiaſticorum beneficiorum plenaria diſpoſitio.* Habet autem Sedes Apoſtolica eiuſmodi Annatas inſtituendi cauſas non leues: ſubventionem inprimis neceſſitatum Eccleſiæ Rom. ſuſtentationem Cardinalium indigentium, & officialium Curiæ & (quod non leuiter ponderandum videtur) ut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Prælati, contineantur in obedientiâ Sedis Apoſtolicæ, qui ſi ab eiuſmodi onere liberi prorſus forent; facilè in neglectum eiuſdem Sedis, & ſchiſmata declinarent: iſtis maximè temporibus, quibus à primæuâ Eccleſiæ integritate, & reuerentiâ erga Vicarium Chriſti, nimium quantum diſceſſum eſt.

Nota II. ex *Card. Tuſco verb. Annata. Concluſ. 328.* Annatam integram ſolùm perſolui ex beneficiis cõſiſtorialibus, ſiue quæ dantur conſiſtorialiter, *hoc eſt, in Conſiſtorio Cardinalium, rogatis à Pontifice illorum ſententiis*, qualia ſunt Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, Prælaturæ immediatè Sedi Apoſt. ſubiectæ; ut ſunt in Germaniâ Campidonenſis, Eluacenſis, Fuldenſis, quorum Prælati ſunt Principes Imperij. De

aliis verò beneficiis, quæ non conferuntur in Conſiſtorio Cardinalium, neque rogatis illorum ſententiis, ſoluitur ſolùm media Annata, ſiue media pars fructuum primi anni; exceptis illis, quę non æſtimantur, niſi viginti quatuor ducatis, de quibus paulò poſt. Quis autem fuerit primus Annatarum auctor non liquet, *Ludou. Gomez. in Regul. Cancel. de valore beneficiorum exprimendo*, videtur autorem facere *Vrbanum VI. & vel maximè Ioannem XXII.*

Nota III. De quibuſdam beneficiis ſolui quindennia, videlicet ſingulis 15. annis vnam Annatam vel mediam, iuxta proportionem beneficiorum. *Card. Tuſcus. l.c.* dicit id fieri in beneficiis vnitis. Illud certum eſt de beneficiis, quæ ex ſingulari priuilegio, reſeruatione Pontificis liberata, fiunt electiua aut collatiua per Collatores ordinarios, ſolui debere *quindennia*, ſiue quindenas. Quâ ratione hodiéque quindena ſoluitur, de Præpoſitura Cathedralis Eccleſiæ Auguſtanæ, quæ cùm inſtar aliarum Præpoſiturarum eſſet Pontifici reſeruata, per indultum ſiue priuilegium perpetuum Alexandri VI. facta eſt electiua.

Summæ pecuniarum in libris Cameræ Apoſtolicæ.) Nota I. Ex *Octau. Veſtrio lib. 2. cap. 20. practic. Iudiciorum Romanorum* duos eſſe libros taxarum, quibus vtitur Camera Apoſt. à Ioanne XXII. uti arbitratur *Gomez. l.c.* inventos. Primus mercedes officialium expedientium literas Apoſt. pro labore expeditionis taxat. Secundus continet Conſiſtorialium beneficiorum valorem, ex quibus Annatæ ſolui debent, ut diximus, quæ etiam communia ſeruitia nuncupantur, ut eas Pontifex ipſe in textu vocat, quia dantur pro ſeruitio Eccleſiæ, & Sedis Apoſt. ut ſuprà dictum.

Nota II. Præter Officiales, qui literas expediunt, eſſe in Curiâ duplices ſolicitatores, quorum aliqui publicâ authoritate recepti, ſunt viri inſignes, *ſolicitatores literarum Apoſtolicarum* dicti, & mercedem ex taxis Cameræ recipiunt. Aliqui priuati, quos *ſolicitatores expeditionũ, ſiue Agentes* vocamus, à Principibus, Magnatibus, aliiſque tum Eccleſiaſticis, tum laicis pro expeditione cauſarum in Curiâ conſtituti; hi, ut bene ait *Veſtrius, non mediocres opes ſibi hâc arte congregant. Solent enim*, ut idem teſtatur, *Datarius & alij taxarum receptores, certum quid de ſuâ taxâ remittere, non in ſupplicantis ſed agentis gratiam, qui ſupplicantibus id expenſum ferre deberent, ſed plerumque plus exigunt.*

Quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de Camerâ non excedunt.) Nota I. ex generali conſuetudine & ſtylo Curiæ Rom. ut tradit *Chokier ad Reg. Cancel. 61. Canonicatus omnes Germaniæ & Hiſpaniæ reſcribi ad valorem 24. ducatorum, ſiue florenorum auri de Camerâ, qualiſcunque ſit verus valor.* Vt adeò Canonicatus, cuius valor verus aſcendit ad mille ducatos, non æſtimetur in Curiâ niſi 24. ducatis, idq́ue ex benignitate Apoſt. ne debeant de Canonicatibus ſolui Annatæ. An autem præter Canonicatus ſint alia beneficia, quorum valor iuxta æſtimationem Cameræ non excedat 24. ducatos, non expreſſum reperimus. *Branden. l. c. n. 7.* videtur de hoc valore ſubdubitare, dum ait: *deſiderari huius valoris aut conſuetudinis opportunam probationem*; ſed experientia & praxis non ſinunt dubitare, nihil enim ſoluitur pro Canonicatibus, niſi quantum pertinet ad expeditionem Bullæ.

Nota II. Ex his magnam apparere moderationem Sedis Apoſt. quæ I. cernitur in eo ipſo, quod de Canonicatibus dictum eſt. II. In taxâ beneficiorum Conſiſtorialium, neque enim petuntur integri redditus vnius anni, ſed iuxta taxam moderatiſſimã, ut ſi Epiſcopatus aſcendat ad reditus 100000. florenorum, taxa integræ Annatæ in libris Apoſt. Cameræ, erunt fortaſſis 20000. florenorum. III. Offert ſe Pontifex ad has ipſas taxas moderandas, ſi quæ Eccleſiæ vel Prælaturæ videantur exceſſiuè taxatæ. Quæ moderatio hodiéque, vbi exceſſus apparet, peti poſſet. IV. Conceduntur duo anni ad Annatas integras ſoluendas. V. Si contingat vno eodémque anno, plures Epiſcopos in eâdem Eccleſiâ mori, adeóque Sedem ſæpiùs vacare: Annata non ſoluitur niſi ſemel, & ſi anteceſſor illam non ſoluit, non tenetur ſoluere ſucceſſor. VI. De cæteris beneficiis non Conſiſtorialibus, quæ valorem 24. Ducatorum excedunt, petitur ſolùm dimidia Annata, cuius debitum itidem non tranſit ad ſucceſſorem. VII. Excipiuntur gratiæ expectatiuæ & permutationis beneficiorum, quibus nullum onus eſt impoſitum. VIII. Denique tota hæc taxarum æſtimatio non eſt facta ad verum beneficiorum valorem, ſed longè infra illum: ut adeò immeritò ob hanc cauſam calumniam avaritiæ, apud hæreticos præſertim, Sedes Apoſtolica ſuſtineat.

§. V.

In aliis autem.

Clauſula huius Conſtitutionis.

S V M M A.

Primò in aliis quæ per Eugenium IV. Prædeceſſorem ſuum, pro Germanis vſque ad futurum Concilium permiſſa, conceſſa, indulta & decreta, ac per ipſum Nicolaum confirmata fuerunt, in quantum his Concordatis non obuiant, nihil vult immutatum.

II. Si in his vel aliis literis ſpecialiter nominetur Alemannia non debere cenſeri diſtinctam à Natione Germanicâ.

III. Tranſumpto huic Concordiæ alicuius Metropolitani Germaniæ ſigillo munito plenam fidem adhibendam.

IV. Irritum & inane decernit, ſi ſecùs ſuper his à quoquam quâuis auctoritate, ſcienter vel ignoranter contigerit attentari.

V. Si quis hanc paginam Apoſtolicæ approbationis, ratificationis, acceptationis, & voluntatis infringat, vel illi contrauenìat, indignationem Dei & BB. Apo-

BB. Apoſtolorum Petri & Pauli ſe nouerit incurſurum. Romæ apud S. Petrum An. 1448. 14 *Kal. Aprilis.*

EXEGESIS.

Eugenium Papam IV.) Eius Conſtitutionem pro Germanis videre hactenus non licuit: non eſt dubium, quin plus lucis afferret Concordatis.

Irritum & inane.) Hanc clauſulam in effectum deduxit & facto ipſo confirmauit *Clemens VII. in Conſtit. quæ incipit, Admonet nos. data Romæ apud S. Petrum An. 1534. ipſis Kalendis Iunij, & refertur à Georg. Branden in ſuis collectaneis, nec non in Bullariis Pontificum.* Declarat verò Pontifex ibi, *collationes & diſpoſitiones beneficiorum, quas illo tempore contra formam Concordatorum faciebant quidam Principes & Prælati Germaniæ, nullum titulum vel colorem poſſidendi beneficia tribuere; eos autem qui illa acceperunt, pro malæ fidei poſſeſſoribus, & merè intruſis habendos, nec vnquam fructus in conſcientiâ ſuos facere, neque regulis de annali aut triennali poſſeſſione iuuari.*

Paginam noſtræ approbationis.) Nota I. Non obſtante hâc approbatione, ratificatione, & acceptatione Concordatorum ex parte Pontificis, poſſe tamen hæc ex plenitudine poteſtatis in totum, vel pro parte ab illo tolli, cùm ſit inita ſuper jure beneficiorum, & bonorum Eccleſiaſticorum, cuius Iuris vtpote ſpiritualis aut ſpiritualibus annexi, non ſolùm Laici per ſe vſquequaque ſunt incapaces, verùm etiam ipſi Eccleſiaſtici: ſi illa ſibi vendicent independenter à Pontifice, qui tanquam Chriſti Vicarius Iure diuino ſupremam & pleniſſimam in his habet diſpoſitionem & adminiſtrationem. Quod verò *Pateus decis. 47.* dicit, *Concordata habere vim contractûs*, intelligi debet ex parte Germanotum, qui non ſolùm Iure diuino, inſtar aliorum Chriſtianorum, ad beneficiorum diſpoſitionem à Pontifice acceptandam, ſunt obligati: verùm etiam ex ſpeciali hâc Concordiâ, quaſi in vim contractæ pacificationis inira, ne plura circa beneficia Eccleſiaſtica præſumant, quàm quæ ipſis in his Concordatis conceduntur. Etſi illa ex parte Pontificis contineant meram gratiam, neque enim poteſtatem Iure diuino tam in beneficijs, quàm in alijs ſibi competentem abdicare poteſt, niſi ipſi Papatui renunciare velit, vt notat *Branden in collectaneis. q. 8.*

Nota II. Etſi Pontifices, non obſtantibus Concordatis, retineant abſolutam poteſtatem aliter diſponendi de beneficijs Germaniæ, non ſolent tamen neque debent ſine grauiſſimâ causâ id facere, ſed potiùs dicere cum *Apoſt. 1. ad Corinth. 10. v. 23. omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt; omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. & 2. ad Corinth. 13. v. 10. vt non duriùs agam ſecundùm poteſtatem, quam mihi Dominus dedit in ædificationem, non in deſtructionem.* Hinc licet ſtantibus Concordatis, Pontifex poſſit etiam in menſibus alternis beneficia conferre, præueniendo ordinarios Collatores, quia poteſtatem conferendi non videtur illis conceſſiſſe priuatiuè, ſed cumulatiuè, non tamen id ſolet facere, quia videretur impedite liberam prouiſionem ordinariorum Collatotum ipſis conceſſam per Concordata, à quibus Pontifices *nullatenus recedere intendunt, ſed potiùs firmiter illis inhærere,* vt loquitur *Clemens VII. in Conſtit. ſup. relata.* Idem confirmatur *ex clauſula §. 3. & 4.* vbi Pontifex vult ibi contenta, *nec in Concilio quidem generali ſine conſenſu Germanorum mutari.* Atque hæc de Concordatis ſufficiant; plures quidem quæſtiones accumulat Branden, ſed cùm illæ ex communibus principiis Iuris de præſcriptione, conſuetudine, legibus, &c. reſolui facilè poſſint, non eſt in his immorandum.

Cap. XIV. Ad Romani.

Paulus Venetus Papa II.

SVMMA.

Cùm nonnulli Pontifices per diuerſas Conſtitutiones, quas ſuo tempore tantùm durare voluerunt, beneficia Eccleſiaſtica, quæ familiares Cardinalium, & fructuum debitorum Cameræ Apoſt. Collectores obtinebant, ſibi reſeruâſſent, illiſque mortuis interpretes Iuris haſitarent, an beneficia hæc per eiuſmodi reſeruationem reſeruata vel affecta Papæ remanſerint, vt ab alio, quàm ab ipſo, conferri non poſſint: Paulus ambiguitatem hanc volens tollere, declarat & decernit. I. Effectum reſeruationis & manuum appoſitionis in dictis beneficiis per obitum Prædeceſſarum ſuorum nequaquam eſſe reuocatum. II. Omnia & ſingula beneficia etiam electiua & curata, Sedi Apoſtol vt præmittitur reſeruata, & per Romanos Pontifices in poſterum reſeruanda, quouis modo vacantia & vacatura, per eiuſmodi reſeruationem remanſiſſe & remanere ſemper affecta, nullùmque de illis præter Pontificem, illâ vice diſponere poſſe. III. Adimit facultatem quibuſuis Iudicibus aliter interpretandi & judicandi, ac denique decernit irritum & inane, ſi ſecùs à quoquam contigerit attentari. Datum Romæ apud D. Marcum An. 1467. Kal. Septembris, Pontificatûs ipſius Anno tertio.

EXEGESIS.

Ex hoc textu collige, quid ſit *beneficium eſſe, vel manere affectum Papæ*, idque fieri dupliciter, *per reſeruationem videlicet, & appoſitionem manus.* Dicitur autem Papa *apponere manus* per ſignaturam ſupplicationis, mandatum de prouidendo, vel gratioſam & actualem alicuius beneficij collationem, *de quo vide Garc. p. 5. cap. 1. n. 138. & multis ſeqq. Sed præter appoſitionem manûs, manent beneficia ſimiliter affecta Pontifici per ſolum reſeruationis decretum, ſiue Conſtitutionem irritantem ſecùs attentata, etſi actu ipſo nihil Papa de beneficio reſeruato vacante diſpoſuerit, aut diſponat. Sic affecta ſemper illi manent beneficia reſeruata*

nata per Extrau. Execrabilis. & Ad regimen. item per *Regulas Cancellariæ.* Quare irritum eſt, ſi quis præter Papam eiuſmodi beneficiorum collationi aut prouiſioni ſe ingeſſerit.

Sapit autem hæc Pauli II. Extrau. naturam Regularum Cancellariæ, quia voluit illam ſuo duntaxat tempore durare, quo modo loquendi vtuntur omnes Pontifices in dictarum Regularum Proœmio, quæ ideò ex naturâ ſuâ ſunt temporales, non perpetuæ, etſi eo ipſo perpetuentur, quia ſinguli Pontifices eas repetunt, & communiter aliquid Regulis Præceſſorum addunt, vel detrahunt. Nos prout S. D. N. Alexander VII. illas edidit, breuiſſimè potiùs percurremus, quàm explicabimus, tanquam ad plenam huius tituli intelligentiam & praxin Beneficiorum plurimùm conducentes. Scripſerunt in illas fuſiùs *Mandoſius, Franc. Gonzalez, Ioan. à Chokier, Garc. p. 5. c. 1. eas ſolùm explicat, quæ pertinent ad reſeruationem beneficiorum, Ludou. Gomez ſolas iudiciales, multas etiam ſparſim attingit Azor. p. 2. l. 5. Eaſdem, prout à Paulo V. ſunt editæ, ſine vllâ explicatione, in ſummam Bullarij retulit Quaranta.*

REGULÆ, ORDINATIONES, ET CONSTITUTIONES CANCELLARIÆ APOSTOLICÆ S. D. N. ALEXANDRI DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ VII.

Proœmium.

S. D. N. Alexander VII. Prædeceſſorum ſuorum veſtigiis inhærens, & ordinem rebus gerendis dare volens, poſtridiè Electionis ſuæ, 8. Aprilis An. 1655. Regulas infraſcriptas fecit, quas etiam ex tunc licet nondum publicatas, & ſuo tempore duraturas obſeruari voluit, ac Franciſcus Cardinalis Barberinus S. R. E. Vice Cancellarius 20. Aprilis dicti Anni in Cancellariâ Apoſtolica publicari fecit.

EXEGESIS

De officio Vice Cancellarij S. R. Eccleſiæ, vide Regulam 72. quæ eſt vltima & Ludouicum Gomez in Proœm. Eſt ipſe Iudex poſt Papam ſupremus in pertinentibus ad expeditionem iuridicam Bullarum, & regit Cancellariam ſecundùm has Regulas, quæ ligant omnes etiam extra Curiam Rom. ut ex communi tradit *Gomez ibidem q. 2.* etſi verò non poſſint publicari eo die, quo Papa illas facit, ligant tamen ante publicationem, quoad effectum nullitatis actus in contrarium geſti, non tamen quoad culpam & pœnam, niſi poſt publicationem, quâ ratione rectè conciliat opiniones contrarias *Æneas de Falconibus tract. de reſeruat. p. 4. n. 21. & 22.* eſtque conforme verbis Pontificis, qui vult Regulas ligare nondum publicatas, quidquid cum aliis ſentiat *Chokier hîc in Proœmio ſtatim in principio.*

EXEGESIS.

Extinguuntur autem hæ Regulæ morte cuiuslibet Papæ, cùm nullus ſoleat illas extendere vltra tempus vitæ ſuæ, ceſſant itaque tum reſeruationes in his Regulis contentæ, & poſſunt Epiſcopi tanquam ad jus commune redeuntes beneficia vacantia, vſque dum nouus Pontifex de nouo Regulas faciat, conferre; niſi aliâ ratione per reſeruationes aliquas ſint affecta Papæ, ut per Concordata Germaniæ, quæ ſunt perpetua, neque expirant, aut ſi nouus Pontifex beneficia, quæ Sede vacante vacârunt, & ab ordinariis needum collata ſunt, de nouo ſibi reſeruet, ut notat *Chokier. l. c.*

Regula I.

Reſeruationes generales & ſpeciales.

Inprimis facit reſeruationes ſimiles illis, quæ habentur in Extrauag. ad Regimen *ac locum habere vult in beneficiis, quæ Officiales Sedis Apoſtolicæ ibi expreſſi, licèt ante obitum Officiales eſſe deſierint, dum Officiales erant, obtinebant: ac quæ Notarij ratione Officij, etiam dimiſſis Officiis aſſecuti fuerint. Reſeruat deinde etiam beneficia* per Extrau. Execrabilis *vacantia aut vacatura: eámque reſeruationem extēdit ad beneficia tam obtenta, quàm obtinenda, de quibus Ordinarij, aliíque Collatores contra Decreta & formam Concilij Tridentini diſpoſuerint.*

Hæc Regula ſolùm indiget lectione *vtriuſque Extrauag. Ad regimen & Execrabilis*, eorúmque quæ Conc. Trid. de Collatione beneficiorum decreuit.

Regula II.

Reſeruatio Cathedralium Eccleſiarum & Monaſteriorum, ac de tempore vacationis Epiſcopatuum, vacaturorum beneficiorum.

Reſeruauit item generaliter omnes Eccleſias Patriarchales, Primatiales, Archiepiſcopales, Epiſcopales, nec non omnia Monaſteria virorum, valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia, quem exceſſum voluit in literis exprimi. Ac etiam reſeruauit dignitates & beneficia omnia, ad quorumcunque Collationem aut diſpoſitionem (non tamen ad Collationem cum alio vel aliis, aut etiam ad alterius præſentationem vel electionem) quomodolibet pertinentia, quæ poſt illorum obitum, vel Eccleſiarum aut dignitatum dimiſſionem, ſiue amiſſionem vſque ad nouam prouiſionem, auctoritate Apoſtolicâ faciendam,

dam, & adeptam à Succeſſore pacificam poſſeſſionem, vacauerint aut vacabunt.

EXEGESIS.

Prior pars Regulæ non habet locum in Germaniâ, vbi per Concordata relinquitur libera electio, niſi in caſibus expreſſis in *Extrauag. Ad regimen.* quæ ipſis Concordatis eſt inſerta. Sed neque ſecunda pars Germanos ligat, cùm electi Epiſcopi, aliíque de beneficiis ad ſuam collationem propriè ſpectantibus, quæ Sede vacante contigerit vacare, liberè poſt confirmationem prouideant; neque enim in Concordatis Iuri communi, quo in hâc parte iuxta *cap. 2. Ne Sede vacante.* utuntur, quidquam derogatur.

Regula III.

Extenſio reſeruationis Beneficiorum per aſſecutionem pacificam vacaturorum.

Item, ſi qui de beneficiis præſertim curatis, aut perſonalem reſidentiam requirentibus, auctoritate Apoſt. prouiſi, aut prouidendi, ante illorum aſſecutionem alia, quæ obtinebant, cum eiſdem incompatibilia (nullâ de his facta expreſſâ mentione) quomodolibet in fraudem Apoſtolicæ reſeruationis in manibus Sanctitatis ſuæ, aut quorumlibet aliorum reſignarent ſiue dimitterent: voluit, vt ſimiles collationes cum inde ſecutis, caſſæ & irrita exiſtant, ac beneficia ſic reſignata, ſiue dimiſſa, eo ipſo vacent, & ſuæ Sanctitati ſint reſeruata: ac vlteriùs voluit ipſum etiam beneficium, de quo quis taliter (beneficio incompatibili tacito & reſignato vel dimiſſo) fuerit prouiſus, eo ipſo vacare, ac ſi reſignatio facta non fuiſſet: ſaluis tamen Iuribus alterius partis, ad cuius fauorem facta eſſet Reſignatio etiam ex cauſâ permutationis, ſummariè & appellatione remotâ exercendis.

Quæ ſint beneficia incompatibilia in ordine ad effectum huius Regulæ, conſtat ex *Extrauag. Execrabilis.*

Regula IV.

Reſeruatio Dignitatum, nec non ſuorum, & S. R. E. Cardinalium familiarium beneficiorum.

Idem reſeruauit generaliter diſpoſitioni ſuæ Dignitates maiores poſt Pontificales in Cathedralibus, Metropolitanis, Patriarchalibus, nec non Principales in Collegiatis, valorem decem florenorum aurei communi exiſtimatione excedentes: nec non Prioratus, Præpoſituras, ac alias dignitates Conuentuales, ac Præceptorias generales Ordinum, non tamen Militiarum. Denique quæcunque Beneficia, quæ ſui, dum Cardinalis eſſet, aut aliorum Cardinalium nunc viuentium familiares, & commenſales, familiaritate durante obtinebant, aut obtinent, aut obtinebunt.

Regula V.

Reſeruatio Beneficiorum Collectorum & Subcollectorum.

Item reſeruauit generaliter omnia beneficia, quæ Collectores & Subcollectores fructuum Cameræ Apoſtolicæ debitorum, durante hoc eorum Officio obtinebant, aut ad quæ Ius eis competebat.

Regula VI.

Reſeruatio Beneficiorum Curialium dum Curia transfertur.

Item reſeruauit ſibi beneficia quorumcunque Curialium, quos, dum Curia de loco ad locum transfertur eam ſequendo, decedere contigerit, in loco quantumuis inde remoto.

Regula VII.

Reſeruatio Beneficiorum Cubiculariorum, & Curſorum.

Item reſeruauit ſibi omnia beneficia Cubiculariorum, etiam honoris nuncupatorum, ac Curſorum ſuorum, ſimul declarans in Prædeceſſorum ſuorum Conſtitutionibus, & Regulis reſeruatoriis Beneficiorum, etiam horum Beneficia comprehendi, ac comprehenſa fuiſſe.

Regula VIII.

Reſeruatio Beneficiorum, Eccleſiarum S. Ioannis Lateranen. & S. Petri: ac Beatæ Mariæ Maioris de Vrbe, & Beneficiorum titulorum Cardinalium à Curiâ abſentium.

Item reſeruauit ſibi Canonicatus, Præbendas, Dignitates, Perſonatus, & Officia in dictis Eccleſiis, nec non Beneficia quæcunque ad collationem, vel quamuis diſpoſitionem Cardinalium à Rom. Curiâ abſentium (non tamen ob ſeruitium Sedis Apoſtolicæ, cum licentiâ Sanctitatis ſuæ, vel apud eorum Eccleſias reſidentium) ratione Epiſcopatuum ſuorum, vel titulorum, ſiue Eccleſiarum Cardinalatûs ſpectantia, tam in vrbe, quàm extra vrbem, quamdiu abſentia illorum durauerit, vacantia aut vacatura.

Regu-

Regula IX.

Reſeruatio octo menſium Apoſtolicorum, & Alternatiua pro Epiſcopis reſidentibus.

Item reſeruauit ſibi omnia beneficia qualitercunque qualificata, in Ianuario, Februario, Aprili, Majo, Iulio, Auguſto, Octobri, & Nouembri: extra Curiam aliter, quàm per reſignationem qualitercunque vacatura, ad quorumcumque prouiſionem & diſpoſitionem (non tamen Cardinalium aut aliorum ſub certis concordatis comprehenſorum) pertinentia: & voluit in horum conceſſione etiam de motu proprio, Menſis, in quo fit, mentionem fieri. Conſuetudines verò & priuilegia optandi, ſiue eligendi pinguiores Præbendas quibuſcunq; quomodolibet conceſſa, nullatenus vult huic reſeruationi obſtare. Epiſcopis autem perſonaliter in ſuis Eccleſiis reſidentibus, alternatiuam ſex menſium ad beneficia conferenda, quæ ad liberam ipſorum dumtaxat, & ab aliis independentem diſpoſitionem pertinent, conceſſit.

EXEGESIS.

Huius regulæ prior pars non habet locum in Germaniâ, per Concordata enim conceduntur ordinariis Collatoribus ſex menſes. Sed neque pars poſterior, Epiſcopi enim Germaniæ, licet in Eccleſiis ſuis reſideant, nec in alternis quidem menſibus paſſim habent Ius conferendi Canonicatûs Cathedralis Eccleſiæ; illorum enim collatio ex conſuetudine, vel priuilegio, vel alio titulo in menſibus non Pontificijs pertinent ad Capitula, qui ideò etiam Capitulares vocantur.

Regula X.

De literis in formâ *Rationi congruit* expediendis.

Item, voluit idem D. N. quòd conceſſa per fel. record. Innocentium X. prædeceſſorem ſuum, & de ejus mandato, expediantur in formâ Rationi congruit, *&c. ſub die coronationis ſuæ, vt moris eſt: & idem quoad conceſſa per piæ memoriæ Vrbanum VIII. etiam prædeceſſorem ſuum ad ſex menſes dumtaxat, ab ipſo die Coronationis incipiendos, obſeruari voluit.*

EXEGESIS.

Quia contingit gratias à defuncto Pontifice conceſſas ſubinde ante eius mortem non expediri, ſolet Succeſſor ſtatuere hanc Regulam, ut expediantur ſuo nomine in formâ literarum, quæ incipiunt *Rationi congruit*: in quibus dicitur, *quòd Rationi congruit, vt ea, quæ à prædeceſſoribus noſtris conceſſa fuerunt, licet prepediente obitu ipſorum non fuerint expedita, temporibus tamẽ noſtris plenum habeant effectum, & expediantur.* Expediuntur autem hoc caſu per Cancellariam ſine nouâ conceſſione, ſiue ſignaturâ Pontificis. Gratia enim perficitur per ſolam ſignaturam, etiam ante expeditionem Bullarum, quæ requiruntur ſolùm ad probationem, ut poſt alios tradit *Chokier ad hanc Regulam, quæ fuit Pauli V. nona.*

Communiter verò Cancellaria non ſolet expedire literas in hâc formâ, niſi exhibeatur ſupplicatio à defuncto Pontifice ſignata. Porrò ſolent Pontifices hanc Regulam extendere, non ad ſolum proximum, ſed plures etiam prædeceſſores ſuos, vti Alexander VII. extendit ad Innocentium X. & Vrbanum VIII. quia ſciebat, vel ſuſpicabatur ſupereſſe aliquas horum Pontificum conceſſiones nondum expeditas. Clauſula autem reſtrictiua expeditionis ad ſex tantùm menſes faciendæ, extendi non debet ad immediatè præcedentem Pontificem, ſed pertinet ad alios Priores, ut latè oſtendit *Mandoſ. ad hanc Regulam. q. 4.*

Regula XI.

Declaratio reſeruationis Eccleſiarum, & Beneficiorum per Prædeceſſores reſeruatorum.

Item declarat Eccleſias Cathedrales, & beneficia, quorum prouiſionem & diſpoſitionem dicti Prædeceſſores ſibi cum interpoſitione decreti reſeruârunt (quæque tempore obitûs eorum vacabant, aut ſi commendata, vel eis Adminiſtratores deputati non fuiſſent, etiam tunc vacâſſent) remanere per eiuſmodi reſeruationem & Decretum affecta, nec de illis ab alio hâc vice, quàm à Pontifice diſponi potuiſſe, aut poſſe.

EXEGESIS.

Beneficia affecta fieri Pontifici *per appoſitionem manûs, vel conſtitutiones & Decreta reſeruatoria, diximus ſuprà ad Extrau. Romani,* cui has Regulas annectimus. Vbi præterea nota, non ſufficere ſolam reſeruationem viuâ voce factam, ſed requiri appoſitionem Conſtitutionis aut Decreti: *Beneficium autem ſemel affectum Papæ, ſemper manet affectum iuxta Gl. Alphonſi hîc.* Excipiuntur Eccleſiæ Parochiales, quæ ſi ſede vacante vacent in Curiâ, conferuntur ab illo, ad quem collatio aliàs pertinet, *per cap. Si Apoſtolica. 35. de præb. in 6. vt bene obſeruat Chokier ibidem.*

Nota deinde, quod dicitur *Eccleſias aut Monaſteria tempore obitûs prædeceſſorum commendata, adminiſtrata, vel ſi eis Adminiſtratores deputati non fuiſſent, etiam tunc vacâſſe,* inde prouenire, quia per commẽdam non *perimitur prima vacatio, imò durat, vt notatur in cap. Nemo. de elect. in 6. & cap. Si conſtiterit. de accuſat.* nam *commendare, nihil eſt aliud, quàm deponere, l. commendare. ff. de verb. ſignif.* Commendatarij ergo ſunt veluti depoſitarij, neque per illorum obitum cenſetur vacare, v. g. Monaſterium, ſed per mortem vltimi Abbatis vel Prælati Regularis. Quare durabit vacatio, donec ſublatis commendis iterum Regularis eligatur. Similiter Adminiſtrator non habet titulum in beneficio, vnde nec per ipſius mortem

mortem vacat Prælatura aut Epiſcopatus, ſed per mortem Epiſcopi, eiuſmodi ergo Eccleſiæ & Monaſteria, ſiue commendata, ſiue adminiſtrata, per reſeruationem dictorum Pontificum manſerunt Alexandro VII. affecta per hanc Regulam *iuxta Gl. Alphonſi hic ſub finem.*

Regula XII.

Reualidatio Literarum Prædeceſſoris Gratiæ & Iuſtitiæ, infra annum conceſſarum.

Item omnes, ab Innocentio X. infrà annum, ante diem obitûs eius, conceſſas Gratiæ vel Iuſtitiæ literas, temporibus debitis Executoribus ſiue Iudicibus non præſentatas, S. D. N. reualidauit, & in ſtatum priſtinum reſtituit plenariè: ac decreuit ad expeditionem negotiorum in eis contentorum procedi poſſe, ac debere, iuxta earum formam.

EXEGESIS.

Sicut contingit, ſupplicatione licet ſignatâ, literas deſuper non expediri ante mortem Pontificis, ita contingit quoque literis licet expeditis, eas infrà annum ante mortem ipſorum conceſſas, debito tempore Executoribus, ſiue Iudicibus non præſentari; quo non obſtante pro honore Prædeceſſoris ſui Alexander VII. reualidauit eiuſmodi conceſſiones poſtremo anno vitæ illius factas, etſi alioquin literæ Gratiæ & Iuſtitiæ per obitum concedentis, expirare ſoleant, ut tradit *Chokier ad hanc Regulam, quæ fuit XI. Pauli V.*

Regula XIII.

Reuocatio Vnionum.

Item omnes vniones, incorporationes, applicationes etiam perpetuas, de quibusuis Cathedralibus, & aliis Eccleſiis, Officiis, & beneficiis Eccleſiaſticis, etiam in fauorem Cardinalium (non tamen Concilij Tridentini auctoritate, aut pro fundatione, ſeu donatione Collegiorum, & aliorum piorum locorum, ad fidei defenſionem & propagationem, bonarúmque artium cultum inſtitutorum) quomodolibet auctoritate Apoſtolicâ, vel aliâ quâuis factas, quæ ſuum nondum ſunt ſortitæ effectum, reuocauit & caſſauit, non obſtantibus vllis clauſulis fauorabilibus.

Regula XIV.

Reuocatio facultatum quibuſuis conceſſarum.

Item reuocauit quaſcunque facultates conceſſas Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis Prælatis ac Perſonis, Nunciis Apoſtolicis, & Cameræ Apoſtolicæ collectoribus, de diſpenſando cum quibuſuis perſonis ſuper matrimonio contracto, vel contrahendo in gradu prohibito, Natalium & ætatum defectu, incompatibilibus beneficiis ſimul retinendis, Notariis creandis, & diſponendo quomodolibet de beneficiis, ac alias facultates à præmiſſis diuerſas, officia Collectorum & Nunciorum directè non concernentes: quoad omnia in quibus facultates ipſæ nondum ſunt ſortitæ effectum, etſi Nunciis conceſſa ſit poteſtas Legatis de Latere competens.

Videntur huic Regulæ occaſionem dediſſe abuſus, & nimia facultatum eiuſmodi in dictas perſonas accumulatio.

Regula XV.

Reſeruatio facultatum conferendi beneficia reſeruata.

Item reuocauit quaſcunque facultates & literas, per quas quicunque prædeceſſores ſui, quibuſuis ordinariam collationem, ſiue aliam diſpoſitionem de Iure & conſuetudine habentibus, & quâuis dignitate, non tamen Cardinalatûs fulgentibus, etiam motu proprio conceſſerunt: vt de beneficiis generaliter Papæ reſeruatis diſponere, liberè & licitè valerent, aut etiam ad hæc per eoſdem Prædeceſſores, Vicarij perpetui, vel ad tempus conſtituti forent.

Regula XVI.

De dictionibus numeralibus.

Item, vt in Apoſtolicis literis occaſio committendi crimen falſi magis tollatur, ſtatuit vt dictiones numerales, quæ in dictis literis ante Calendas, Nonas, & Idus immediatè ponuntur, per literas & ſyllabas extenſè ſiue integrè ſcribantur, & quæ aliter ſcriptæ fuerint, ad Bullarium non mittantur.

EXEGESIS.

Exemplum eſt v. g. vt ſcribatur Octauo Calendas, quinto Nonas; ſexto Idus Maij: neque ponantur notæ numerorum, ſiue zifræ. Quod idem ſeruatur in praxi, in literis Apoſtolicis circa annum Domini, vt videlicet exprimatur integrè, non per numeros aut zifras; literæ autem aliter ſcriptæ habentur ſubreptitiæ; ideóque vetantur mitti ad Bullarium ſiue Regiſtraturam literarum Apoſtolicarum, ſtylus enim Cancellariæ non ſeruatus reddit literas ſuſpectas de falſitate, *cap. quàm grau. de crimine falſi. & cap. ex literis. de conſtitut.*

Regula XVII.

De concurrentibus in Datâ.

Item voluit, quòd ſi plures concurrant in Datâ literarum eiuſdem diei ſuper beneficiis vacantibus

 aut

aut vacaturis: illi quibus gratiæ proprio motu conceduntur, ſimiles gratias non habentibus, aliàs graduati non graduatis, aut inter graduatos magis graduati, ac inter æqualiter graduatos priùs graduati, nec non poſſeſſores cum titulo ſaltem colorato, non poſſeſſoribus, ac inter perſonas alias in Curiâ præſentes, abſentibus ab eâ, ac inter præſentes, beneficiati non beneficiatis, & ſimiliter inter abſentes, cæteris paribus, oriundus non oriundo, & diœceſanus non diœceſano: in reliquis verò illi qui priùs literas executoribus præſentârunt, aliique in beneficiorum, de quibus agitur, aſſecutione præferantur.

Regula XVIII.

De non tollendo Ius quæſitum.

Item decreuit & declarauit ſuæ intentionis eſſe, vt deinceps per quamcunque ſignaturam ſiue conceſſionem, aut gratiam, vel literas Apoſtolicas pro commiſſionibus, ſiue mandatis aut declarationibus huiuſmodi, etſi motu proprio, & cum certâ ſcientia, etiam ante motam litem emanauerint, nulli Ius ſibi quæſitum quomodolibet tollatur.

EXEGESIS.

Hæc regula concordat cum Iure, quia Princeps non tollit alicui Ius legitimè quæſitum (ſiue illud habeat in re, ſiue ad rem) per quamcunque commiſſionem, *l. 1. §. 1. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco. l. Nec Auus. C. De emancipatione liberorum, cap. quamuis. de reſcript. in 6. & cap. Si propter eod. ibid.* Poſſet tamen Papa in beneficiis id facere de plenitudine poteſtatis, quia habet plenam & ſupremam poteſtatem in beneficialibus. *cap. 2. De præb. in 6. Clement. 1. vt lite pendente.* etſi nequaquam facere ſoleat, ideóque reſcriptis apponatur hæc clauſula, *dummodo tempore datæ præſentium, alteri Ius non quæſitum*, de quâ clauſulâ plura *Card. Tuſcus hoc verbo. Concluſ. 329.*

Regula XIX.

Regula de viginti.

Item voluit, quòd ſi quis infirmus, ſiue in Romanâ Curiâ ſiue extra illam reſignauerit beneficium, vel aliàs dimiſerit, aut Commendæ illius ceſſerit, vel diſſolutioni vnionis conſenſerit: etiam vigore ſupplicationis dum eſſet ſanus ſignatæ, & poſtea infra viginti dies, à die præſtiti conſensûs de ipsâ infirmitate deceſſerit, ac beneficium quâcunque autoritate conferatur titulo reſignationis ſic factæ: collatio huiuſmodi ſit nulla, ipsúmque beneficium per obitum cenſeatur vacare.

Hæc Regula ſtatuitur ad cauendas varias fraudes, ideóque Pontifex, qui veluti ſupremus Princeps poteſt inducere fictionem Iuris pro veritate, vt plenè proſequitur *Bartolus in leg. Si is. ff. De vſucap.* fingit iſtud beneficium vacare per mortem, quod vacare videtur per reſignationem, vt pluribus explicat *Gloſſator Alphonſus hic.*

Regula XX.

De Idiomate.

Item voluit, quòd ſi contingat tam in Curiâ quàm extra illam, alicui de Parochiâ, vel alio beneficio curato prouideri, perſona autem eiuſmodi non intelligat, neque loqui ſciat idioma loci, vbi beneficium eiuſmodi conſiſtit, prouiſionem ſiue mandatum deſuper quoad tale beneficium, nullius ſit roboris.

Regula XXI.

De non impetrando Beneficium per obitum viuentis.

Item, ſi quis ſupplicauerit ſibi de beneficio quocunque, tanquam per obitum alicuius viuentis, tum vacante prouideri: licet poſtea per obitum ejus vacet, prouiſio & quæuis diſpoſitio etiam vigore alterius nouæ ſupplicationis, vel gratiæ deſuper faciendæ nullius ſint roboris.

Ratio huius Regulæ eſſe videtur, ne detur occaſio captandi ſiue cupiendi mortem alterius, contra *cap. 1. & 2. de conceſſione præb. & cap. 2. & 4. eodem in 6.*

Regula XXII.

De vnionibus & vnionum confirmatione.

Item voluit, vt petentes beneficia aliis beneficiis vniri, exprimant verum annuum valorem, ſecundùm communem æſtimationem, tam beneficij vniendi, quàm illius, cui vniri petitur, alioquin vnio non valeat. Semper autem pro vnionibus fiat commiſſio ad partes, vocatis illis quorum intereſt. Idémque voluit obſeruari in quibuſuis ſuppreſſionibus perpetuis, diſmembrationibus & applicationibus beneficiorum, & fructuum ac bonorum Eccleſiaſticorum, nec non in confirmationibus eiuſmodi diſpoſitionum.

Regula XXIII.

De mendicantibus transferendis.

Item circa mendicantes ad alios Ordines tranſeuntes, pro tempore voluit conſtitutionem Martini V. deſuper factam, quæ incipit, Viam ambitioſæ cupiditatis, *firmiter obſeruari.*

Habetur hæc conſtitutio *in Extrauag. communibus de Regularibus*, quò hæc materia pertinet.

Regula

Regula XXIV.

De malè promotis.

Item de Clericis extra tempora à Iure ſtatuta, ſiue ante legitimam ætatem, aut abſque dimiſſoriis ſe promoueri facientibus, pro tempore Conſtitutionem Pij II. quæ incipit, Cùm ex ſacrorum Ordinum, *voluit pari modo obſeruari.*

EXEGESIS.

Suſpendit in dictâ Conſtitutione Pius II. beneficiatos, ſiue Clericos taliter ſine legitimâ licentiâ promotos, qui ſi in Ordinibus, ſuſpenſione durante, miniſtrauerint, irregularitatem ſoli Papæ reſeruatam incurrunt, *cap. Cùm quidam. & cap. Literas. de temp. ordinat.* & beneficiis Eccleſiaſticis priuantur per ſententiam Iudicis. Quam priuationis pœnam ipſo quidem Iure incurri voluit Sixtus V. per Conſtitutionem, quæ incipit, *ſanctum & Salutare*, ſed eam *Clemens VIII.* ad terminos Iuris communis Conc. Trid. & dictæ Conſtitutionis Pij II. reuocauit An. 1550. refertur autem *Clementis Conſtitutio à Quaranta in ſumm. â Bullarij.*

Regula XXV.

De Monetâ.

Item declarauit quòd libra Turonenſium paruorum, & florenus auri de Camerâ, pro æquali valore in concernentibus literas Apoſtolicas, & Cameram Apoſtolicam, computari debeant.

EXEGESIS.

Hæc Regula videtur inducta propter Gallos (eſt enim Turonum in Gallia) apud quos libra paruorum Turonenſium vſurpata fuit pro ducatis Imperij; quis autem fuerit valor eiuſmodi Turonenſium nummorum non exprimitur, *Gloſſator* dicit *aureum & ſolidum, item numiſma & ducatum idem eſſe iuxta leges, quas allegat.* Chokier ad hanc Reg. dicit, *valorem ducati auri de Camera eſſe vnius ſcuti auri in auro, & vnius Iulij* (qui ferè æquiualet decem cruciferis noſtratibus) *adeò, vt florenus ſiue ducatus auri de Camerâ, aſcendat ad octodecim bacios.* Allegat plures deciſiones Rotæ, quas refert *Garc. p. 5. de benef. cap. 3. n. 137. & ſeqq.* ſi tamen exprimerentur ſimpliciter ducati, nihil addendo de Camerâ, attendi deberet valor currens in loco beneficij *vt notat Garc. n. 151.* proportio autem valoris ducati Vngarici, aut Germanici videtur reſpectu floreni auri de Camerâ, diuerſimodè æſtimari.

Regula XXVI.

De Beneficiis vacaturis per promotionem ad Eccleſias & Monaſteria.

Item voluit & decreuit, quòd quæcunque conceſſiones & mandata, motu etiam proprio, cum derogatione huius Regulæ, quæ ab eo, pro quibuſuis perſonis emanauerint, de prouidendo eis de beneficiis vacaturis, per promotionem quorumcunque, ad Eccleſias & Monaſteria: ſi huiuſmodi conceſſiones, & mandata diem promotionis ipſorum præceſſerint: Similiter quæcunque prouiſiones, ſiue diſpoſitiones faciendæ de præmiſſis, & quibuſuis aliis beneficiis, quæ per dictos promouendos ad quaſcumque Prælaturas inter illarum vacationis, & huiuſmodi promotionis tempora, ſimpliciter vel ex causâ permutationis, vbicumque reſignari vel aliter dimitti contigerit, cum inde ſecutis ſint irrita & nullius roboris.

EXEGESIS.

Ratio huius Regulæ quoad primam partem eſt, ut notat *Alphonſus in Gl. hic*, quia quando apparebat aliquem promotum iri ad Epiſcopatum aut Monaſterium (intellige Sedi Apoſtol. immediatè ſubiectum) plurimi valde importunè inſtabant, pro beneficiis per talem promotionem vacaturis, propter quam importunitatem facilè contingebat ea conferri indignis: ideóque Pontifices caſſant eiuſmodi conceſſiones, veluti ſubreptitias, aut certè reſcindendas, non *enim nouum eſt, Principem propter inuerecundiam petentium, non concedenda plerumque concedere, iuxta l. 1. C. de petit. honor. ſublatâ.*

Ratio ſecundæ partis eſt, quia illi qui ſciunt ſe promouendos (vti moraliter certò ſciunt omnes, ſine diſcordia electi ad Epiſcopatus & Prælaturas Germaniæ) ſuliti ſunt facere priùs reſignationes in fraudem legis, vt ſic quando Papa vellet conferre poſt promotionem illorum nihil ſupereſſet. Intelligitur autem per promotionem vel confirmatio electi, quã dat Pontifex poſt electionem ſibi legiomè præſentatam; vel collatio Epiſcopatûs aut Prælaturæ prorſus libera eiuſdem Pontificis, aut conſenſus in nominationem ac præſentationem Principum vel aliorum, qui hoc jus habent ex ipſo Pontificis priuilegio.

Ad huius Regulæ obſeruationem tenentur quoque Germani, continetur enim non totidem quidem verbis, ſed re ipſa in *Extrau. ad Regimen*, prout inſerta eſt *Concordatis*, ubi Pontifex ſibi reſeruat *omnia beneficia quæ promoti per ipſum, ſiue auctoritate ipſius ad Archiepiſcopalium & Epiſcopalium Eccleſiarum, nec non Monaſteriorum regimina obtinebant, tempore promotionũ de ipſis factarum, nunc quoque modo vacantia aut vacatura in poſterum.* Quæ reſeruatio aut foret damnoſa, ſi beneficium promouendorum ante diem promotionis ipſorum importunè petentibus conferrentur, quæ eſt ratio primæ partis Regulæ huius; aut fruſtratoria, ſi promouendis, qui moraliter certi ſunt de ſuâ promotione inter tempus vacationis Eccleſiæ, ad quam promouentur, & ipſius promotionis liceret beneficia reſignare; nihil enim aut vix aliquid remaneret Pontifici, vt ſup. dictum eſt.

Regula XXVII.

De non judicando juxta formam ſupplicationum, ſed literarum expeditarum.

Item, cùm ante confectionem literarum, gratia Apoſtolica ſit informis: ſtatuit, quòd Iudices quicunque, etiam Cardinales, non juxta ſupplicationum ſignatarum (niſi ſint in Curiâ commiſſiones Iuſtitiam concernentes, per placet, vel per Vice-Cancellarium *ſignata) ſed juxta literarum deſuper confectarum tenores & formas debeant judicare. Et ſi literæ minus expeditæ reperiuntur, ad illorum, quorum intereſt, inſtantiam, ad Apoſtolicam Cancellariam remitti poterunt, per eius Officiales ad formas debitas reducendæ.*

EXEGESIS.

Hæc Regula primâ fronte videtur contra Ius, cùm gratia Papæ perficiatur per ſolam ſignaturam, imò ſolo eius verbo etiam ſine Bullis, per multa Iura, quæ allegat *Gloſſator Alphonſus hîc, & nos ſup. ad Reg. 10.* diximus. Hoc tamen non obſtante, hæc Regula eſt æquiſſima propter multas falſitates, quæ committuntur in ſupplicationibus, & non poſſunt committi tam facilè in Bullis; tum quia Officiales habent certas Regulas ad eas expediendas, tum quia Bullæ ſunt literæ Apoſtolicæ, quas falſificantes grauiſſimè puniuntur. *cap. Ad falſariorum. de crimine falſi*, & excommunicantur in Bullâ cœnæ Domini; ſupplicationes autem non ſunt literæ Apoſtolicæ, neque his pœnis ſubiacent, ideòque maius eſt periculum has falſificandi.

Regula XXVIII.

De Regulis Cancellariæ producendis.

Item ſtatuit & ordinauit, quòd deinceps Auditores cauſarum Palatij Apoſtolici, & alij etiam Cardinales, in ipsâ Curiâ auctoritate Apoſtolicâ deputati Iudices, etiam in cauſis actu pendentibus, ſuper Regularum Cancellariæ tenore vel effectu probando, duntaxat ſtent, fidémque adhibeant, Cedulæ ſiue Scripturæ deſuper à duobus majoris præſidentiæ, quod danda ſit, à tergo ſignatæ, & à duobus aliis abbreuiatoribus in ipsâ Cancellariâ auſcultatæ, & Vice Cancellariam Regentis manu ſubſcriptæ, vt moris eſt; ſecùs factum nullius ſit roboris.

EXEGESIS.

Cùm Regulæ Cancellariæ per Pontifices poſteriores plerumque in aliquo ſoleant mutari, ideòque ſuper mutatione dubium oriatur, meritò per hanc Regulam ſtatuitur, ne habeant vel faciant fidem, niſi ex fonte Cancellariæ, & auctoritate Vice Cancellarij impetratæ juxta formam hîc ſtatutam producantur: alioquin enim non ligarent propter clauſulam irritantem, vt poſt *Felin. in cap. 1. De re judic. n. 11. & Gomez. in proœmio q. 2. verb. Non obſtat. & alios, tradit Chokier* in Regulam hanc.

Diſtinguunt autem inter Regulas, & quaſdam dicunt eſſe, *de dandis*, vt ſignificat ipſe textus, dum requirit *Cedulam cui ſtare debeant Iudices, à duobus Maioris Præſidentiæ ſignatam, quòd danda ſit.* Quales ſunt omnes ferè Regulæ Iudiciales *teſte Gomezio*, quæ ſecundùm aliquos, vt fidem faciant extra Curiam, dari debent ſub plumbo inſtar Bullarum, præmiſsâ ſupplicatione ad Papam; in Curiâ autem ſufficit, quòd dentur per Vice-Cancellarium ad id poteſtatem habentem, juxta formam hîc præſcriptam; ſemel verò in Iudicio productæ poſſunt pro quâcunque causâ repeti, habitâ productionis ſemel factæ ſufficiente fide. Aliæ Regulæ ſunt *de non dandis*, quas partibus concedi non oportet, cùm dent normâ ſolis Officialibus Cancellariæ expediendi literas Apoſtolicas: ideòque Regulariter non habent vſum extra Curiam, ſi tamen literæ reperiantur non rectè expeditæ ſecundùm eiuſmodi Regulas; ad inſtantiam quorum intereſt, poſſunt remitti ad Cancellariam corrigendæ, in quo raro caſu etiam fidem habere debent extra Curiam, etſi id vniuerſim videatur negare Chokier,

Qui tamen n. 18. in hoc ſecutus *Gloſſatorem* rectè exiſtimat formam producendi Regulas hîc præſcriptam, non neceſſariò obſeruari extra Curiam in Regulis notis & vſitatis, quæque vel per practicos probari poſſunt, vel per libellos Regularum in Camerâ Apoſtolicâ Romæ impreſſos. Imprimuntur enim quaſi in præſentiâ Principis ibi reſidentis, in quâ non præſumitur aliquid fraudulenter actum, *arg. l. Omnibus. C. De teſtibus.* Qui autem dicantur *Abbreuiatores maioris & minoris Parti*, quo verbo ſunt antehac vſi alij Pontifices, ſiue *maioris & minoris Præſidentiæ*, quo nunc vtuntur, diſcere poteſ ex *Octau. Veſtrio lib. 1. practicæ Iudiciariæ Romanæ cap. 4.*

Regula XXIX.

De ſubrogandis Collitigantibus.

Item ad lites ſuccidendas ſtatuit, vt quoties aliquem ſuper quouis beneficio collitigantem in Iure vel ad Ius, ſi quod fortè adverſario competierit, ſubrogari contigerit, (dummodo prædictus Collitigans in dicto beneficio intruſus non fuerit; neque dictus aduerſarius pacificè illud per triennium poſſederit) aliis de præmiſſo Iure factæ conceſſiones, etiam motu proprio, infra menſem ante ſubrogationem huiuſmodi Collitigantis, nullius ſint roboris. Et nihilominus ad eorum obuiandum fraudibus, qui viuentium beneficia, ſenum præcipuè aut infirmorum, de vitâ periclitantium impetrant: ſtatuit, vt deinceps nullus in jure, vel ad Ius in beneficio defuncti, illo viuente in caſibus præmiſſis, vel ſimilibus impetrato, ſubrogetur, &

vt

Digitized by Google

vt ſubrogatio vel gratia in formâ, ſi neutri, vel ſi nulli, vel nouæ prouiſionis, aut in formâ, perinde valere, *impetranti, nullatenus ſuffragetur. Quod idem obſeruari mandauit in beneficiorum impetrationibus per priuationem ex quibuſuis criminibus & exceſſibus, ſi ad ſententiam definitiuam, quæ tamen non tranſierit in rem iudicatam, proceſſum foret.*

EXEGESIS.

Subrogatio generatim *ex l. Proponebatur. ff. De Iudiciis, eſt quâ quis vel quidpiam in locum alterius ſufficitur*, ut cùm Iudex aut miles in locum alterius Iudicis aut militis ſubſtituitur, aut ſupponitur. Vnde ex ſcriptum Pontificium ſubrogationis, in propoſito eſt, quo Pontifex mandat aliquem in locum alterius de beneficio litigantis ſubſtitui, vel ipſe illum ſubſtituit, ut idem jus habeat quod prior, & proſequi poſſit. *cap. 1. vt lite pendente in 6.* Quod fit, quia vnus ex litigantibus vitâ deceſſit, vel matrimonium, aut ſtatum Religionis iniit, aut ob crimen priuatus eſt, aut ſponte ceſſit.

Pro quibus caſibus ſtatuit Pontifex I. Si collitigans, ſiue qui litem ſuper beneficio cum alio habet, infra menſem à die quo per obitum, vel aliter beneficium litigioſum adverſarius reliquit, in Iure vel ad Ius, ſi quod eidem fortè competebat, ſubrogari petiar: & ſuper tali beneficio alius præter collitigantem, infra dictum menſem gratiam impetret, ut illa nullius ſit momenti; ne videlicet lites multiplicentur, ſi præter collitigantem, qui beneficio adepto eſt quieturus, alius illud conſequatur, quem ſenſum primæ partis huius Regulæ aſſignat *Mandoſius hic q. 2. Azor. p. 2. lib. 7. c. 32. q. 6.* etſi alij aliter interpretentur. Limitat tamen Pontifex id tripliciter, ne vel collitigans petens ſubrogationem ſit intruſus, id eſt, ſine auctoritate legitimâ: aut vi beneficium occupârit; quo ipſo beneficio ſubrogationis ſe reddidit indignum: aut adverſarius, cui ſubrogari petit, triennio illud pacificè poſſederit.

II. Decernit Pontifex ut deinceps *nullus eorum, qui viuentium beneficia, ſenum præſertim aut ob infirmitatem periclitantium, fraudulenter impetrant, ad ſubrogationem in illorum Iuribus faciliùs tuulo mota litis impetrandam, in vllo beneficio defuncti, quod ipſo viuente impetrauit, ſubrogetur, & gratia tali modo facta, in nullâ formâ literarum ipſi ſuffragetur.* Quod vel maximè obſeruari voluit, ſi beneficia ſenum & infirmorum impetrentur per priuationem ob crimina, etſi de illis per ſententiam definitiuam fuerint damnati. Videtur autem Pontifex intelligere crimina falsò ab eiuſmodi impoſtoribus obiecta, eo fine: ut poſt obitum beneficia huiuſmodi, prætextu citationis factæ litigioſa prætendentes, illa à Pontifice per ſubrogationem obtineant; quod jam olim per Conſtitutionem aliquam *vetuit Martinus V.* quam hæc regula videtur reſpicere. Si tamen ſententia definitiua tranſierit in rem judicatam, quia videlicet eiuſmodi ſenes, aut infirmi, intra decennium ab eâ non appellârunt, præſumentur crimina eſſe vera, & beneficium factum litigioſum, adeóque locum habebit ſubrogatio.

Regula XXX.

De veriſimili notitiâ.

Item voluit, quòd omnes gratiæ, quas de quibuscunque beneficiis, per obitum quarumcunque perſonarum vacantibus, fecerit, nullius roboris vel momenti ſint: niſi poſt obitum, & ante datam gratiarum huiuſmodi, tantum temporis interceſſerit, quo vacationes de locis, in quibus perſonæ prædictæ deceſſerint, ad notitiam eiuſdem Domini noſtri veriſimiliter potuerint peruenire.

EXEGESIS.

Hæc Regula ſtatuitur ad refrænanda ambitiones & fraudes eorum, qui advertentes aliquem ægrotare ſine ſpe evadendi, præproperè ante mortem ipſius, mittebant pro beneficio impetrando ad Papam: ita ut licet interim æger decederet, notitia tamen mortis veriſimiliter ad Papam peruenire non poſſet, antequam daret literas ſuper conceſſione beneficij ſiue prouiſione. Ideóque Pontifices eiuſmodi prouiſiones caſſant, quas *Rebuff.* ad hanc Reg. *gl. 6.* adeò dicit eſſe *nullas, vt nec poſt triennium valeant, cùm nec titulum coloratum habeant, vt Regula de pacificis poſſeſſoribus paulò infrà requirit.* Poteſt tamen Papa huic Regulæ derogare, quidquid aliqui negent; etſi rarenter id faciat, & non niſi in gratiam perſonarum de ſe, & ſede Apoſtolicâ benemeritarum.

Regula XXXI.

Non valeant Commiſſiones cauſarum, niſi literis expeditis.

Item voluit, quòd cauſarum commiſſiones obtentæ ſuper beneficiis per gratiam Apoſtolicam conceſſis, de quibus literæ Apoſtolicæ confectæ non fuerint, & proceſſus deſuper ſecuti, nullius ſint roboris.

EXEGESIS.

Etſi hoc videatur contra jus commune, cùm per ſolam ſignaturam perficiatur gratia Pontificis, vt diximus ad Reg. 27. ob ſimilem tamen cauſam ibi aſſignatam, videl. vitandas falſitates ac fraudes, hæc Regula inducitur. Ex quâ ſequitur executorem ante præſentationem literarum nulliter procedere, vt rectè aſſerit *Gloſſator hic n. 3.* etſi dubium non eſt, ab ipſo Papâ huic Regulæ derogari poſſe, vt literis non expeditis, commiſſio cauſæ Iuriſdictionem Iudici tribuat, *juxta Mandoſ. hic, q. 13. n. 2. & 3. & Chokier. Reg. 16.*

Regula XXXII.

De impetrantibus beneficia per obitum familiarium Cardinalium.

Omittimus Summam, ob cauſam, in ſeq. Reg. expreſſam.

Regula XXXIII.

Super eâdem familiaritate.

Hæ duæ Regulæ ; prolixæ ſunt, cùm verò extra Romam & Italiam vſum vix habeant, & qui ex Germanis Cardinales ſunt futuri, in tempore opportuno poſſint illarum intelligentiam habere, nolumus immorari.

Regula XXXIV.

Signatura per *fiat*, præferatur alteri per *conceſſum.*

Item voluit, concurrentibus eâdem die ſuper quocunque beneficio ſignaturis per Fiat & Conceſſum, *ſignatura per* Fiat, vt petitur, *alteri per* conceſſum, *etiam* motu proprio *habenti præferatur, etſi in illâ per* conceſſum *aliæ prægnantiores, & quantumuis priuilegiata eſſent clauſulæ.*

EXEGESIS.

Pro exemplo huius Regulæ, aſſignat Gloſſator, ſi aliquis impetret beneficium à Papâ, & ipſe more ſolito ſubſcribat *fiat, vt petitur*, eâdem autem die alius à Vicecancellario vel alio habente poteſtatem ſignandi, impetret ſignaturam auctoritate Pontificis per *conceſſum, vt petitur*, quâ formâ alij præter Papam vtuntur; tunc prior, qui habet à Papâ per *Fiat, vt petitur*, præfertur, qui habuit à Vicecancellario per *conceſſum eſt, vt petitur*, etſi Vicecancellarius quoque ſignaturam non faciat, niſi nomine & auctoritate Papæ. Concordat cap. *Si à Sede. de præb. in 6. vide plura apud dictum Gloſſatorem & Chokier n. 2.*

Regula XXXV.

De Annali poſſeſſore.

Item, S. D. N. ſtatuit, quòd quicunque beneficiũ Eccleſiaſticũ tunc per annũ immediatè præcedentem pacificè poſſeſſum, & quod certo modo vacare prætenditur, deinceps impetrauerit, nomen, gradum, & Nobilitatem poſſeſſoris, & quot annis ipſe illud poſſederit, ac ſpecificam cauſam, ex quâ clarè conſtet nullum dicto poſſeſſori jus competere: exprimere, & infra ſex menſes, eundem ad Iudicium euocari facere, causámque ex tunc infra annum vſque ad ſententiam definitiuam incluſiuè proſequi teneatur. Alioquin impetratio, & quæcunque inde ſecuta, nullius ſint roboris, & impetrans de damnis propterea contingentibus, poſſeſſori ſatisfaciat: &, ſi friuolè eundem moleſtârit, quinquaginta florenos auri Cameræ Apoſtolicæ perſoluat, non ſuffragantibus in contrarium cuicunque literis ſi neutri, aut ſubrogationis, *aut aliis quibuſcunque, ac beneficium tale nullatenus in antea propterea litigioſum fuiſſe cenſeatur. Quod etiam extendi voluit ad impetrantes beneficia qualiacunque per priuationem & amotionem, vel aliàs propter exceſſus, & crimina, vacantia vel vacatura: & ſimiliter ad impetrantes beneficia, tanquam vacantia per deuolutionem.*

EXEGESIS.

Nota I. Hanc Regulam loqui de beneficio vacante ipſo facto & non per ſententiam ferendam; quare ſi aliquis in forma Iuris petat aliquem priuari beneficio, quia eſt criminoſus, & ſibi conferri: non habet locum iſta Regula, vt notat *Gloſſator Alphonſus, n. 4.* quæ non indiget ſententiâ declaratoriâ iuris priuationẽ infligentis, ſed duntaxat declarationem, talem eſſe huius culpæ reum, vt notat *Chokier, n. 28.*

Nota II. Illum demum dici pacificum poſſeſſorem, *qui nullam controuerſiam patitur Iuris, neque facti, judicialem vel extra judicialem, juxta Gemin. conſil. 10. coll. 2.* Satis tamen eſt, quoad effectum huius Regulæ, poſſeſſionem eſſe pacificam quoad titulum, etſi poſſeſſor fructus non percipiat, *juxta Chokier n. 34.*

Nota III. Illum qui Annalem poſſeſſorem impedit, debere eundem intra ſex menſes facere citari; ſunt autem illi ſex menſes computandi à tempore datæ impetrationis, & non à tempore expeditionis Bullarum, quod probant Verba, *Ex tunc*, vt notat *Gloſſator.* Vtrum autem ſufficiat intra hos ſex menſes citationem ſolùm eſſe decretam, an requiratur eius executio, non ita liquet. Rota enim teſte *Gloſſatore prius ſentit, ipſe tamen & Chokier n. 36. ſequuntur contrarium* ex eo, quòd citatio non aliter teneat, niſi accedat Curſoris ſiue Nuntij relatio, cùm ſtatuta debeant declarari juxta Ius commune, *l. Si ſerui, C. De noxalibus actionibus.* Terminus autem præfixus ad cauſam proſequendam currit à die citationis executæ, etſi ante ſex menſes finitos fuerit emiſſa: cauſa enim dilationis attenditur, quâ finitâ finitur dilatio, etſi totum tempus nondum ſit elapſum. Cauſa autem dilationis ſex menſium fuit, vt interim poſſeſſor vbicunque exiſtens, vocari poſſet. *Mandoſius hic q. 22.*

Nota IV. Hanc Regulam non habere locum extra Curiam coram Legato, vel Ordinario. Præſumuntur enim habere notitiam perſonarum & beneficiorum, & quis illa poſſideat, vnde difficiliùs falluntur quàm Papa. Quam opinionem multi falſam ſecutam eſſe Rotam aſſerit *Gomezius hic n. 56.* In Legato autem habere locum hanc Regulam, cenſent aliqui apud eundem, quâ teneri etiam illum impetrantem, qui ignorat aliquem eſſe Annalem poſſeſſorem, tenet *Mandoſ. hic n. 53.* Nam etſi alioquin terminus præfixus in odium negligentis non currat, niſi à tempore ſcientiæ *cap. Quia diuerſitatem. de præb. cap. Licet. de ſupplenda neglig. Prælat.* hoc tamen procedit, quando agitur de damno vitando, non de lucro captando.

Regula XXXVI.

De Triennali.

Item ſtatuit idem D. N. quòd ſi quis quæcunque beneficia Eccleſiaſtica, abſque Simoniaco ingreſſu, ex quouis titulo, Apoſtolicâ, vel ordinariâ Collatione, aut electione, & electionis huiuſmodi Confirmatione, ſiue Præſentatione & Inſtitutione illorum ad quos iſta pertinent, per triennium pacificè poſſederit, (dummodo in beneficiis huiuſmodi, ſi Pontifici ex reſeruatione generali in corpore Iuris clauſa, reſeruata fuerint, ſe non intruſerit,) ſuper iiſdem beneficiis taliter poſſeſſis moleſtari nequeat: nec non impetrationes de beneficiis ſic poſſeſſis factas, irritas eſſe decernit, lites ſuper illis motas penitus extinguendo.

EXEGESIS.

Nota I. Nomine beneficij in hâc Regulâ venire etiam officia, dummodò ſint Eccleſiaſtica, de quibus ſermo eſt *in cap. Cùm acceſſiſſent. de Conſtit. & cap. Conſulere. de Simoniâ*, nam verbum hoc *Beneficium* (in materiâ fauorabili) *latiſſimè debet interpretari, cap. 1. De Reg. Iuris in 6. vt aſſerit Gomezius hic q. 6.* Addo ex opinione aliquorum Hoſpitalia, quæ dantur in titulum & ad vitam titulati, vtpote quæ hoc caſu ſunt beneficia Eccleſiaſtica, vt *tradit Rebuff. tit. De deuolut. n. 73. & in tract. De nominationibus q. 5. n. 13.* Comprehendunt denique etiam Commendas, quia Commenda quoque tribuit aliquem titulum. Iſta autem Regula procedit de beneficijs, ex quocunque titulo per triennium poſſeſſis. Non verò iuuat poſſeſſorem triennalem beneficij vniti, quia per vnionem extinguitur nomen & effectus beneficij: neque poſſeſſorem beneficiorum incompatibilium aut manualium, nec triennalem reſignatarium, qui non publicauit reſignationem ſibi factam *de quibus vide Chokier n. 53. & ſeqq.*

Nota II. Dubium eſſe, vtrùm per ſimoniacum ingreſſum intelligatur ſimonia ſolùm realis, quando ex pacto pro re ſpirituali datur aliquid temporale; vel etiam Conuentionalis, quando pretium pro re ſpirituali ſolùm eſt promiſſum, pactum autem nondum ex vtraque parte completum, vtpote pretio nondum perſoluto, aut beneficio necdum dato. Cenſent verò aliqui per vtramque ſimoniam incurri priuationem beneficij, & excommunicationem ipſo facto; inter quos *Toletus l. 5. Summæ. cap. 94. dicens ſententiam communem*, quæ ſi vera eſt, noſtra Regula etiam excludit ſimoniam Conuentionalem, *vt aduertit n. 59.* Qui tamen bene limitat, id non procedere in ſimoniaco ignorante, pro quo videlicet parentes, aut alij, ipſo penitus inſcio aliquid dederunt, vt conferretur illi beneficium.

Nota III. Triennium poſſeſſionis debere eſſe continuum, pro quo facit dictum *Baldi in cap. Cùm viginti. de officio delegati, quòd vbicunque lex deſignat certum tempus, illud debeat eſſe continuum, videlicet de momento ad momentum*, maximè in odioſis, vt hic, quia per hanc Regulam defenditur poſſeſſor qualiſcunque, nullâ ratione habitâ, an juſtè poſſideat, ſecùs eſt in fauorabilibus, prout *tradit latè Innocent. in Clement. fin. de ætate & qualitate Ordin.* An autem iſtud triennium contra minorem currat, *vide Gomez. hic quæſt. 15.*

Nota IV. Non ſufficere, ſi quis ex ſolâ electione poſſideat, niſi fuerit ſecuta confirmatio, vt ſentit *Gloſſ. hic, Gomez. q. 35. n. 26.* quia ſola electio ſine confirmatione non tribuit Ius in re, niſi electio facta ſit ab illis, qui habent ſimul poteſtatem confirmandi, talis enim electio, tribuit plenum Ius in re, & eſt loco prouiſionis. Sed eiuſmodi electionis propriè dictæ, quæ fiat à pluribus, & habeat ſimul rationem confirmationis, non occurrit exemplum.

Nota V. Per hanc Regulam, poſſeſſorem triennalem ſolùm defendi in poſſeſſorio, non autem in petitorio, ſiue quoad titulum verum & proprietatem, ut dicit *Felin. in cap. Sicut. de ſentent. & re jud. n. 91. Gomez q. 11.* vbi dicit: *quòd nulla lex eum ſenſum recipere poteſt, vt videatur ſpoliatorem (quamdiu ipſi vel ſucceſſores ſunt in fide malâ) in ſuâ occupatione tueri, & eiectos ac ſpoliatos à reſtitutione excludere*, iuxta *l. & Gloſſam, ſi qua loca. C. de fund. & ſalt. rei Domin. & l. Auctoritatem. C. Vnde vi.* Gloſſator tamen nihil certi videtur reſoluere. Sed placet opinio *Felin. & Gomez. l. c. n. 31. verb. neque tollitur ordinarius*, &c. Ordinarium poſſe triennalem poſſeſſorem amouere à poſſeſſione, ſi advertat, quòd poſſideat titulo malo & vitioſo, neque hanc Regulam obſtare ordinariæ poteſtati.

Nota VI. Intruſis non prodeſſe hanc Regulam, ad cuius effectum intruſus dupliciter dicitur. I. Qui obtinuit prouiſionem beneficij in corpore Iuris Pontifici generaliter reſeruati, vel alterius cuiuſcunque per ſimoniacam prauitatem, hæc enim duo exprimuntur in ipsâ Regula. II. Intruſi quoque ad effectum tam huius, quàm præcedentis Regulæ de poſſeſſore Annali cenſentur, nec fructus faciunt ſuos, qui poſſederint bona Eccleſiaſtica, vel dignitates, eorúmque adminiſtrationem ſuſcipiunt ante expeditionem literarum, ſuper beneficiorum & dignitatum collatione vel confirmatione obtentam, *ex Conſtitut. Iulij II. quæ emanauit Anno 1553. die 2. Maij*, & refertur à Piaſecio in proœmio praxis generalis, *n. 9. & ſeqq.* Quare licet extra duplicem intruſionem in Regulâ ipsâ expreſſam, ſufficiat, quicunque titulus coloratus, id eſt, quem quis habet ab eo, qui originaliter & validè poteſt conferre, eligere, & confirmare (etſi per accidens hic & nunc fuerit impeditus aut circumuentus, quò minus validè conferret) propter dictam tamen Bullam Iulij II. in quoque dicitur univerſim intruſus, qui titulo quantumuis colorato, ante expeditionem literarum beneficia ſuſcipit, retinet vel adminiſtrat, quod licet *n. 2. teneat etiam Chokier*, ſibi tamen contrarius & confuſus, *negat num. eod.*

Nota VII. Quando Regula iſta annullat impetrationem factam de beneficiis taliter, id eſt, triennio poſſeſſis, & antiquas lites ſuper illis motas penitus extinguit: controuerſum eſſe inter DD. vtrum intel-

intelligantur impetrationes factæ ante poſſeſſionem triennalem, vel poſt illam? Prius ſundet illud, quod dicitur de antiquis litibus: non enim ſunt lites antiquæ, quæ recenter mouentur poſt triennium poſſeſſionis jam elapſum. Pro poſteriori militat illud, quod dicitur de impetrationibus factis ſuper beneficiis ſic poſſeſſis, id eſt triennio, ſupponitur ergo illud jam eſſe elapſum. *Gomez q. 19.* putat intelligi poſſe impetrationes, tam ante triennium, quàm poſt factas, ſed profectò verba, uti dictum eſt, hoc non patiuntur. Cenſemus igitur, ſaluo meliori Iudicio, per impetrationes intelligi illas, quę triennium pacificæ poſſeſſionis ſequuntur, per lites autem antiquas notari illas, quæ idem triennium præceſſerunt, ideóque antiquitatis nomen ferre poſſunt.

Nota denique VIII. Has verò lites extingui à Pontifice ad ſimilitudinem præſcriptionis & vſucapionis, ne propter ignauiam & negligentiam perſonarum beneficia in incerto eſſent, & ut lites de medio tollerentur, ut *in l. 1. ff. de vſucap. ſup.* Cum quo ſtat, hanc Regulam ſolùm patrocinari in poſſeſſorio, non autem petitorio, *ut diximus not. 4.* intelligi enim debet de petitorio ſequente triennium, non præcedente. Quod ob cauſas dictas vult extinctum Pontifex, ſicut per præſcriptionem extinguitur jus illius, contra quem præſcribitur. Si autem poſſeſſor beneficij, ſiue annalis, ſiue triennalis, ſit in malâ fide, non magis per has Regulas juvatur, quàm poſſeſſor quiuis rei alienæ per titulum præſcriptionis, ſi habeat malam fidem: quæ; ſi in foro externo probari poſſit, tam vnus quàm alter condemnandus erit.

Regula XXXVII.

De non appellando ante ſententiam definitiuam.

Item; idem D. N. Prædeceſſorum Conſtitutionibus & Statutis inhærens ordinauit, quòd in cauſis pendentibus in poſterum agitandis, nulli ante definitiuam liceat appellare, nec appellatio emiſſa admittatur, niſi ab interlocutoriâ, quæ vim habeat definitiuæ, vel à grauamine minimè concernente negotium principale, quod non poſſit per appellationem à ſententiâ definitiuâ reparari. Nullæque cauſæ appellationum committantur, niſi in commiſſione exprimatur, quòd appellatio ſit eiuſmodi, alioquin & appellationes & commiſſiones cum omnibus inſecutis nullius ſint roboris: commiſſionibus appellationum Iudicibus jam præſentatis in ſuo robore permanſuris, à quorum ſententiis ſecundò vel vlteriùs, non liceat appellare. Appellantes autem taliter ab interlocutoriis & grauaminibus huiuſmodi, ſi ſuccubuerint, vltra expenſas & damna reſarcienda, viginti florenorum auri pœnâ mulctentur.

EXEGESIS.

Nota hanc Regulam eſſe contra *cap. Super eo. de appell. item contra cap. Cùm ſit Romana,* & *cap. Bonæ memoriæ. eod.* per quos Canones potuit quis appellare in quâuis parte judicii; imò & extra judicium, vbi ſe grauatum ſentit. Etſi Iure ciuili non admittatur appellatio ante ſententiam definitiuam, quantumcunque ſubſit cauſa grauaminis, niſi in certis caſibus, quibus per appellationem à definitiuâ grauamen non poteſt reparari, *l. Ante ſentent. C. Quorum appell. non recipi.* vide quæ diximus & allegauimus ad dictum *cap. Super eo.*

Cum hâc Regulâ concordat *Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap 20.* in quantum & ipſum ſequitur in hoc Ius ciuile, prohibendo ne admittantur appellationes ante ſententiam, niſi ratione grauaminis irreparabilis, ut dictum eſt. Etſi verò Iure communi alioquin liceat ab eâdem ſententiâ bis appellare. *l. Vnica. C. Ne liceat in vnâ eadémque cauſâ, & cap. Sua nobis. de appell.* hoc tamen ipſum ad lites abbreuiandas & minuendas, reſpectu commiſſionum ante Regulam emanatarum, ad vnicam appellationem reſtringit Pontifex.

Regula XXXVIII.

Non ſtetur Commiſſioni poſt concluſionem

Item ſtatuit, quòd in Commiſſionibus de Iuſtitiâ, etiam Conſiſtorialibus, eius auctoritate, in cauſis, in quibus concluſum eſt, in poſterum concedendis, etſi in eis de concluſione huiuſmodi implicitè & explicitè mentio facta fuerit: nihil cenſeatur eſſe conceſſum, niſi per Conceſſionem huiuſmodi Concluſioni in cauſâ derogetur expreſſè.

EXEGESIS.

Concluſum in cauſâ dicitur, *quando vtraque pars renuntiat vlterioribus allegationibus & probationibus. juxta Gail. lib. 1. obſeru. 117. n. 3.* Ex diſpoſitione autem Iuris Canonici *per cap. Cùm dilectus, de fide inſtrum. & cap. Audita de procurat. Innoc. Felinus & alij tradunt pro Regulâ,* poſt concluſionem in cauſâ probationes facti & inſtrumenta produci non poſſe, maximè in cauſis profanis, & ordinariis. Ratio eſt, quia factâ concluſione, dicitur *liquere de cauſa, juxta Gloſſ. in cap. Significârunt, de teſtibus. verb. Liquere,* quod tamen patitur ſuas limitationes, *quas vide apud Gail. l. c.* Ne ergo Pontifex per ſuas commiſſiones videatur in hoc derogare Canonibus, decernit per hanc Regulam commiſſiones poſt concluſionem in cauſâ conceſſas, non valere, niſi expreſsè in illis derogetur dictæ concluſioni. Admonet tamen *Chokier hic n. 10.* iſtam Regulam vltimam ex Iudicialibus *vix practicari, propter facilem derogationem,* quam ipſa videtur induxiſſe Rotæ benignitas, quæ etiam poſt concluſionem in cauſâ admittit teſtes & inſtrumenta, vt aſſerit *Gloſſator.*

Regula XXXIX.

De literis Religioſorum expediendis.

Item ordinauit, ſi aliqui Religioſi petant beneficium

cium ad nutum amouibile, cum clauſula, quòd prò ſolo nutu Superioris amoueri non poſſint: literæ quoad hanc clauſulam nullatenus expediantur, niſi idem D. N. illam ponat in ſignaturâ, vel ad partem concedat.

EXEGESIS.

Rationem Regulæ bene aſſignat Gloſſator, quia Papa non vult præiudicari Religioni & antiquo Iuri, ne Monachus etiam indirectè ab obedientiâ Abbatis ſit exemptus. Vnde licet Papa alicui Religioſo concedat beneficium ad nutum amouibile, qualia communiter ſunt omnia Regularia, nihilominus per hanc Regulam ex causâ poterit inde amoueri, niſi expreſsè adſit clauſula, *quòd non poſſit amoueri*. Hoc autem Pontifex maximus non cenſetur concedere, ſine graui aut rationabili causâ.

Regula XL.

De clauſulâ ponendâ in literis permutationum beneficiorum.

Item, ſi alicui committatur receptio reſignationis beneficij, ponatur clauſula: attentè quoque prouideas, quòd in renuntiatione prædictâ, vis, metus, aut aliqua ſimoniaca prauitas non interueniat; *& ſi ex cauſa permutationis reſignationes fiant, ponatur clauſula*, quòd neuter permutantium Ius acquirat, niſi quilibet ipſorum Ius habuerit in beneficio per ipſum reſignato.

EXEGESIS

Vtraque clauſula eſt ſalutaris. 1. Quidem, quia facilè contingit reſignationem beneficij extorqueri per minas, vel obtineri per pactum vel factum ſimoniacum, aliquid promittendo vel dando illi, qui reſignat. 2. Altera verò, quia niſi qui beneficium volunt permutare, illud priùs juſto titulo poſſederint, velut proprium, non habebit permutatio locum.

Regula XLI.

De ſupplendis defectibus.

Item voluit, quòd ſi petantur ſuppleri defectus in genere, nullatenus literæ deſuper concedantur, niſi in petitione huiuſmodi defectus exprimantur, vel per Fiat, vt petitur, *ſupplicatio ſignata fuerit.*

EXEGESIS.

Frequenter Pontifices in commiſſionibus & confirmationibus addunt hanc clauſulam, *ſupplentes de plenitudine poteſtatis omnes defectus ſi qui interuenerint*, de quâ ſic ſcribit *Gomeſius ad Regulam, de non judicando ſecundùm formam ſupplicationum q. 16.* Papam cenſeri per eam ſolùm tollere defectus Iuris poſitiui, puta contra ſolemnitates à Iure requiſitas, non etiam defectus Iuris naturalis, qualis eſt partis citatio, conſenſus. Quod per hanc Regulam adeò reſtringitur, vt ne tollantur quidem defectus Iuris poſitiui per literas Papæ; niſi ſupplicatio ſignata ſit per *Fiat, quod petitur,* aut in petitione, ſiue ſupplicatione, defectus exprimantur. Quorum expreſſio adeò eſt neceſſaria, vt aliqui exiſtiment, nec literas quidem motu proprio conceſſas valere, quod tamen non credit verùm *Gomeſ. l. c.* niſi fortè in defectibus perſonarum.

Regula XLII.

De derogatione Iuriſpatronatûs.

Item voluit, quòd ſuper beneficio Patronatûs laicorum non expediantur literæ, niſi ponatur expreſsè, illud tamdiu vacâſſe, vt fuerit ad Sedem Apoſtolicam legitimè deuolutum, aut ad id Patronorum ipſorum accedat aſſenſus. Et ſi per ipſum D. N. Iuri patronatûs huiuſmodi derogari contigerit, illius mentio diſpoſitiuè ac ſpecificè & determinatè, non autem conditionaliter fiat, ſi illud Ius ad aliquem Regem, Ducem, Marchionem, vel alium Principem pertineat. Et ſi de hoc in literis prouiſionis, vel mandatò de prouidendo ſimiliter mentio facta non fuerit, non cenſeatur quomodolibet derogatum.

EXEGESIS.

Confirmat hæc Regula illud, quod diximus in *cap. Licet. de præb. Not. 2.* difficilè derogari Iuri patronatûs Laicorum, ideóque per hanc Regulam Pontifex non vult valere conceſſionem de beneficiis patronatûs Laicorum, niſi cum expreſſione illorum, quæ hîc ponuntur, idque maximè ſeruatur erga Reges & magnos Principes, quorum offenſam ſolet cauere Eccleſia, ideóque non cenſentur in diſpoſitione quantumuis generali comprehendi. *cap. fin. De off. delegati in 6. & cap. Ne aliqui priuil.*

Regula XLIII.

De Commendis.

Item voluit, quòd nulli Seculari de Regulari, nec Religioſo de ſeculari beneficio Commenda detur: niſi in ſignaturâ per clauſulam ad partem, ſuper petitione Commendæ huiuſmodi, de Commendâ ipſâ fiat mentio.

EXEGESIS.

Concord. hæc Regula *cum cap. Cùm de beneficio. de præb. in 6. item cum Conc. Trid. ſeſ. 14. cap. 10.* vbi jubet Regularia beneficia non conferri niſi Regularibus. Idem ferè repetit *ſeſ. vlt. cap. 21. De reform.* Etſi verò maior ſit ratio, cur hoc obſeruetur in beneficiis, quæ dantur in titulum, idem tamen ſeruari debet in Commendis; ideóque non vult Pontifex literas de Commenda ſeculari, ſuffragari Religioſo, nec viciſſim, niſi expreſsè in ſignaturâ expreſſa fuerit diſpoſitio Commendæ & Commendatarij: quod videlicet is ſit Regularis, vel Secularis, illa autem Secularis vel Regularis.

Regula XLIV.

De reformationibus literarum.

Item ſtatuit, quòd ſuper quibuſcunque reformationibus ſignatis ſuper impetratione quorumcunque beneficiorum vacantium, vel certo modo vacaturorum, in quibus petitur, quod literæ ſub primâ datâ expediri poſſint: ſi ex huiuſmodi expeditione ſub datâ tali cuicunque videatur poſſe fieri præiudicium: huiuſmodi literæ ſub ipſa primâ datâ nullatenus expediantur, niſi reformationes huiuſmodi per Fiat *ſub primâ datâ ſignata fuerint.*

EXEGESIS.

Per reformationes literarum intelliguntur correctiones, quæ petuntur ab impetrantibus, quia aliqui errores in ſupplicatione ſignatâ aut Bullâ primò expeditâ irrepſerunt impetranti præiudicantes, quas corrigi oportet. Cùm itaque huiuſmodi literæ reformatæ expediendæ viderentur ſub noua datâ, ſæpe autem impetrantis interſit ſeruari primam datam, per hanc Regulam ſtatuit Pontifex, *ne ſub primâ datâ literæ expediantur, ſi ex tali datâ alteri præiudicium naſcatur,* qui fortè interim tale beneficium legitimè impetrauit, niſi in ſignaturâ reformatâ Pontifex addiderit verbum *Fiat*, eòque ipſo ſignificet, nullum inferri præiudicium alteri, vel ſe uti abſolutâ poteſtate.

Regula XLV.

De conſenſu in reſignationibus & penſionibus.

Item voluit, quòd ſuper reſignatione cuiuſcunque beneficij, ſiue ceſſione Iuris in eo, in manibus Papæ, vel in Cancellariâ facta, literæ non expediantur, niſi reſignans vel cedens, ſi præſens in Curiâ fuerit perſonaliter, alioquin per Procuratorem ſuum ſpecialiter conſtitutum, expeditioni in eâdem Cancellariâ expreſſè conſenſerit & iurauerit, ut moris eſt. Et ſi reſignans & cedens, pluries ſuper eodem beneficio in fauorem diuerſorum ſucceſſiuè conſenſerit, voluit Sanctitas ſua, quòd primus conſenſus tenere debeat, & poſteriores conſenſus, ac literæ etiam ſub priori data nullius ſint roboris. Nec literæ reſeruationis, vel aſſignationis etiam motu proprio cuiuſuis penſionis annuæ expediri poſſint, niſi de conſenſu illius, qui penſionem perſoluere debebit.

EXEGESIS.

Iſta Regula ſtatuitur propter infinitas fraudes, quæ contingebant circa reſignationem vel ceſſionem, antequam reſignantis conſenſus, vel cedentis certò haberetur; vult igitur Pontifex, ut ſi ille Romæ ſit perſonaliter, aliàs per Procuratorem expeditioni conſentiat; ac juramentum ſolitum præſtet, quòd non interuenerit fraus, dolus, metus, vis, ſimonia. Similiter, quia inconſtantia ſiue variatio in reſignationibus ſuſpecta eſt, aut indecens, vult Pontifex primo conſenſui ſtari. Denique nec literas ſuper penſionibus expediri, niſi ille conſentiat, qui debet ſoluere, facilè enim poteſt contingere, ut qui penſionem deſiderat, falsò prætendat, aut affirmet illum conſenſiſſe, qui non conſenſit.

Regula XLVI.

De beneficijs vacaturis per ingreſſum religionis.

Item non dentur literæ ſuper beneficiis vacaturis per ingreſſum Religionis, niſi profeſſio præceſſerit datam factæ deſuper petitionis.

EXEGESIS.

Cùm beneficia non vacent per ingreſſum Nouitiatûs, ſed per ipſam profeſſionem Religionis, ſiue vota, quæ Religioſum conſtituunt, juxta *Panorm. in cap. Quòd Dei. de ſtatu Monach. & c. Admonet. de Renunt. Sylu. verb. Religio. 2. q. 8. S. Thom. 22. q. vlt. a. 7.* Sequitur in hâc Regulâ, non agi de ingreſſu Religionis inchoato per Nouitiatum, ſed ingreſſu completo per profeſſionem, & vota ſubſtantialia, ideòque ſuadet *Gloſſator, vt quis in ſupplicatione petat, beneficium vacans per ingreſſum Religionis, jam præteritum vel vacaturum per ingreſſum proximè futurum.* Sapienter verò hæc ſtatuunt Pontifices, ne ſi Nouitius in religione non perſeueret, ſuſtentatione ſuâ, quàm ante ex beneficio habebat, priuetur.

Regula XLVII.

Non valeat impetratio facta per modum in Cancellariâ exprimendum.

Item voluit, quòd ſi petatur aliquod beneficium vacans per modum in Cancellariâ exprimendum, talis impetratio non valeat, nec literæ deſuper expediantur.

EXEGESIS.

Modus exprimendi vacationem beneficij in Cancellariâ Apoſtolicâ ante hâc erat, vt aliquis diceret generatim, *tale beneficium vacare, ſe verò ſupplicare, vt ſua Sanctitas ſibi illud conferat, vt notat Gemin. in cap. Suſceptum. de reſcript. in 6.* Factâ igitur ſimpliciter mentione vacationis, includebatur omnis modus vacationis, *juxta gl. in Clement. 1. verb. Quamuis. de præb.* vel per mortem Beneficiarij, vel per translationem, vel denique per amotionem, aut priuationem. Nunc verò ad cauendas varias fraudes, quæ contingebant per hanc regulam, impetrans tenetur facere mentionem de vacatione, & de modo vacandi, aliàs impetratio & prouiſio eſt nulla, neque literæ debent expediri.

Regula XLVIII.

De executione faciendâ.

Item voluit, quòd quotieſcunque per ſignaturam ſupplicationis, de eius mandato factam ſuper exequendis aliquibus, cum additione proprij nominis & dignitatis cuiuſuis, Iudex datur: deſuper expediantur literæ, cum expreſſione, quòd idem Iudex executionem faciat per ſeipſum.

EXEGESIS.

Hæc Regula eſt contra Iura dicentia, quòd *delegatus Principis ſupremi* (qualis eſt Papa vel Imperator) *poteſt ſubdelegare, cap. Paſtoralis. de off. deleg. l. fin. ff. De officio eius, cui mand. eſt Iuriſd. l. More majorum. ff. De juriſd.* Sed ratio Regulæ eſt, quia per huiuſmodi ſignaturam & mandata, videtur electa induſtria perſonæ, & ideò Pontifex mandat adiungi hanc clauſulam, ne cauſam ſubdeleget alteri; pro quo *facit cap. fin. §. Is autem. de off. deleg.* Ex quo generatim apparet, eo caſu, quo perſonæ induſtria eligitur, neque delegatum ſummi Principis poſſe ſubdelegare, ſed debere per ſe ipſum exequi. Videtur autem per illam etiam clauſulam, *ſuper quo tuam conſcientiam oneramus*, perſonæ induſtria electa.

Regula XLIX.

De diſpenſationibus in gradibus Conſanguinitatis.

Item voluit, quòd in literis diſpenſationum ſuper aliquo gradu Conſanguinitatis vel affinitatis, vel aliàs prohibito, ponatur clauſula, ſi mulier rapta non fuerit, *& ſi ſcienter contraxerit, ponatur clauſula addita in quaterno.*

EXEGESIS.

Mandat Pontifex, vt in eiuſmodi diſpenſationibus apponatur clauſula conſueta Cancellariæ, vel Pœnitentiariæ: dummodò *tamen dicta mulier rapta non fuerit*, raptum enim maximè deteſtatur Eccleſia, illóque interueniente difficiliùs diſpenſat, *juxta cap. fin. De rapt. & poſt vetera Concilia, Trid. ſeſſ. 24. De reform. matrim. cap. 6.* Si autem in ſupplicatione expreſſum fuerit, *quòd ſcienter in gradu prohibito contraxerint*, debet addi clauſula, quæ habetur in quaterno (intellige aliquo Cancellariæ libro) *videl.* vt eam ponit Gloſſator, *quòd tales ſeparentur ad tempus, quouſque ad arbitrium Commiſſarij congruam egerint pænitentiam: & poſtea diſpenſetur ſecum.* Id verò, quòd in Regulâ præter gradum Conſanguinitatis vel affinitatis exprimitur, etiam gradus aliàs prohibitus, intelligi debet de publicæ honeſtatis juſtitiâ, *de quo vide Gloſſat. Ioan. Chokier n. 6. & 7.*

Regula L.

Super defectu Natalium.

Item voluit, quòd in diſpenſationibus ſuper defectu Natalium, quòd poſſint ſuccedere in bonis temporalibus, ponatur clauſula, quòd non præiudicetur aliis, ad quos ſucceſſio bonorum ab inteſtato pertinere debeat.

EXEGESIS.

Hæc Regula diſponit; vt legitimatio Papæ fiat abſque præiudicio *venientium ab inteſtato*, & hodie *teſte Chokier n. 8.* adijci ſolet alia clauſula *citra bona Emphiteutica & feudalia Eccleſiaſtica.* Ita videlicet, vt qui à Pontifice legitimantur, poſſint quidem ſuccedere bonis paternis alijs, ſi nulli adſint, qui ſuccedant ab inteſtato, non tamen in Emphiteuſibus & feudis Eccleſiaſticis. Hæc enim reuerti debent ad Eccleſias, nec relinquuntur illegitimo quantumuis legitimato. An autem hæc Regula ſolùm cauere velit præiudicium filiorum, vel etiam aliorum propinquorum ſuccedentium ab inteſtato, diſputant DD. Probabilius eſt hâc Regulâ contra illegitimos comprehendi omnes etiam alios propinquos, qui ab inteſtato poſſunt ſuccedere, idque ſuadet generalitas Verborum Regulæ.

Regula LI.

Super diſpenſationes.

Item, quòd per quamcunque ſignaturam in quàuis gratiâ nullatenus diſpenſatio veniat, niſi ſpecialiter exprimatur vel dicta gratia totaliter effectum huiuſmodi diſpenſationis concernat, vel aliàs nihil conferat aut operetur.

EXEGESIS.

Senſus Regulæ eſt, ſi Pontifex facit alicui gratiam v. g. conferendo beneficium, ille verò non habet ætatem requiſitam, vel eſt illegitimus, & talem ſe eſſe, Papæ dixit, ſi Papa nihilominus pergat in conferendo, cenſetur eo ipſo diſpenſare ſuper ætate vel natalibus, cùm eiuſmodi collatio tali à Pontifice ſcienter facta, effectum diſpenſationis, ſine quâ gratia foret nulla, concernat & alioquin nihil operetur; de quo plura *Bald in l. Imperialis. §. Similes. C. De nuptiis, Rebuff tit. de diſpenſ. Verb. Contrarium.* Si autem is, cui collatio vel alia gratia facta eſt à Pontifice, nihil dixiſſet de impedimento diſpenſationem requirente, per hanc Regulam non cenſeretur diſpenſatum eſſe, quia gratia talis, non poteſt concernere illud, quod Pontifex neſciuit.

Regula LII.

Nulli ſuffragetur diſpenſatio, niſi literis confectis.

Item, cùm conceſſiones ſuper diſpenſationibus Apoſtolicis, per Regulas Cancellariæ ſint prouidè limitatæ, licet aliquando in ſupplicationibus ſuper huiuſmodi conceſſionibus multa ſint petita: ne quis talium prætextu tenere aut facere præſumat, ad quod diſpen-

ſationes ſe non extendunt, voluit idem D. N. quòd nulla talis diſpenſatio cuiquam ſuffragetur, antequam ſuper eâ, literæ Apoſtolicæ ſint confectæ.

EXEGESIS.

Hæc Regula ferè conuenit cum Regula 27. & præter ibi dicta, ratio vtriuſque aſſignari poteſt, quòd multa ſæpe in ſupplicationibus petantur, quæ omnia concedere, non eſt mens Pontificis. Quæ igitur concedat ex ipſis literis diſpiciendum eſt, ideòque meritò non vult judicari ſecundùm formam ſupplicationum, neque gratias ſuas ſuffragari ante literarum expeditionem.

Regula LIII.

De clauſulis ponendis in literis Indulgentiarum.

Item voluit, quòd in literis Indulgentiarum ponatur, quòd ſi Eccleſiæ vel Capellæ, aut aliàs aliqua Indulgentia fuerit conceſſa, de quâ inibi ſpecialis mentio facta non ſit, huiuſmodi literæ ſint nullæ.

EXEGESIS.

Hæc Regula valet ad nimiam Indulgentiarum multiplicationem impediendam, neque enim Pontifex concederet nouas, ſi ſciret plures jam veteres tali loco haberi; debent ergo in petitione Indulgentiarum exprimi indulgentiæ, ibi à Pontificibus vel Epiſcopis conceſſæ, quarum mentio ſi non fiat, conceſſio erit nulla.

Regula LIV.

De Indulgentiis conceſſis *ad inſtar*.

Item voluit idem D. N. quòd literæ ſuper Indulgentiis non expediantur ad inſtar, *niſi ſpecificentur.*

EXEGESIS.

Petuntur ſubinde Indulgentiæ, ad inſtar aliarum Indulgentiarum aliis Eccleſiis, locis, perſonis conceſſarum, ſuper quibus non vult Pontifex expediri literas, niſi ſpecificentur: ob cauſas in Regulâ præcedenti indicatas, & quia in eiuſmodi generalitate facilè irrepunt fraudes.

Regula LV.

De exprimendo valore Beneficiorum in Impetrationibus.

Item voluit, quòd in gratiis, quas quibuſcunque beneficiis vacantibus, & certo modo vacaturis fieri contigerit, illorum & aliorum quorumcunque beneficiorum, quæ dictæ perſonæ tunc obtinuerint, & de quibus eis fuerit prouiſum, aut mandatum prouideri, verus annuus valor (per Marcas argenti, aut Sterlingorum, vel libras Turonen. paruorum, ſeu florenos auri, aut ducatos, vel vncias auri, vel aliam monetam) ſecundùm communem æſtimationem exprimatur: niſi perſonæ prædictæ beneficia, quæ tunc obtinuerunt, aut ad quæ jus eis competit, juxta ipſarum oblationes (intellige ſponte in alterius beneficij petitione factas) *aut aliàs dimittere teneantur, alioquin gratiæ prædictæ ſint nullæ. Idem ſeruetur in gratiis motu proprio conceſſis, quoad beneficia tamen, de quibus per S. D. N. pro tempore prouidetur, aut prouideri mandatur, ac literas per quas pro tempore ad Eccleſiarum Patriarchalium & Cathedralium, ac Monaſteriorum regimina promotis conceditur, vt Monaſteria & alia beneficia ſecularia & Regularia per eos obtenta, & ad quæ jus habent, retinere poſſint.*

EXEGESIS.

Exigunt Pontifices veram valoris expenſionem, vt appareat, vtrùm redditus Beneficiorum priorum, ſi noua accedant, non nimium excreſcant; ideòque exprimi debet quæ beneficia quis de facto obtinuerit, & quanti valoris. Aſſentior tamen *Petro Anchar. conſ. 395. n. 13. & Couarr. lib. 1. variarum, cap. 20. n. 7.* quòd error (bonâ fide) in exprimendo valore commiſſus non vitiet gratiam, eo quòd verus valor difficulter habeat certitudinem: etſi contrarium *cum alijs ſentiat Chokier n. 22.* ſed non reſpondent de incertitudine veri valoris, qui ſæpe moraliter haberi non poteſt.

Quod verò Pontifex idem ſeruari vult in gratiis *motu proprio* conceſſis, reſtringi debet ad beneficia, quæ huiuſmodi *motu proprio* conferuntur: & ſimiliter ſeruandum eſt in beneficijs, quorum retentio promotis ad Monaſteria vel Eccleſias Cathedrales conceditur, vt ſimiliter in petitione retentionis priorum beneficiorum valor exprimatur.

Regula LVI.

De clauſulis in Beneficijs vacantibus ponendis.

Voluit, cùm quis ſibi petit conferri aliquod beneficium vacans, idque à Papâ impetrat, ne per varias reſeruationes, deuolutiones, lites, in executione eius impediatur, ſolent literis Apoſtolicis inſeri variæ clauſulæ ſaluatoriæ, quæ in hâc Regulâ ponuntur.

Sed quia illarum explicatio eſt prolixa, & pro illâ recurri debet ac ſolet ad executores, vel praxis Curiæ Rom. peritos: nolumus illis recenſendis vel explicandis immorari, videri poſſunt *Gloſſator & Chokier.*

Regula LVII.

De expreſſione qualitatum Beneficiorum in impetrationibus.

Item voluit, quòd ſuper Beneficiis Eccleſia-

ſticis

ſicis fiat mentio de qualitatibus illorum, videlicet an dignitates, vel perſonatus, vel officia ſint, item an curata vel electiua, aliàs gratia deſuper facta ſint nulla. Quæ qualitates ſi non exprimantur, negatiua deſuper expreſſè fiat.

EXEGESIS.

Rationabilis eſt hæc Regula, quia pro conditione diuerſorum beneficiorum requiritur maior vel minor idoneitas in illis, qui pro eiſdem ſupplicant. *Obijcit Gloſſat. cùm gratia his qualitatibus non expreſſis ſit nulla, quare Pontifex illo caſu jubet poni negatiuam (vid. quod non eſt dignitas electiua, nec perſonatus aut officium, vel beneficium curatum) in literis deſuper conficiendis?* ℞. videri ſimpliciter annullari gratiam, ſi ex propoſito vel ſcienter amittatur harum qualitatum mentio, ſecùs ſi ex inaduertentiâ: tum enim ſuſtinebitur conceſſio, donec appareat aliquam eiuſmodi qualitatem non expreſſam inhærere beneficio: quâ in re ſi quid porrò dubij incidat, praxis conſuli debet.

Regula LVIII.

De Beneficijs vacantibus per contractum Matrimonij.

Item, ſi reſeruetur beneficium per contractum Matrimonij, non dentur alij modi vacationum de futuro, nec cenſeatur beneficium reſeruatum ſpecialiter vel affectum, niſi ſequatur Matrimonium. In beneficijs autem per promotionem (ad Epiſcopatus & Monaſteria) aut ingreſſum religionis, aut aſſecutionem (alterius beneficij) ponatur clauſula, etſi non petatur, cùm beneficia huiuſmodi præmiſſo vel alio quouis modo &c. præterquam ſi per obitum obtinentis vacare contigerit, *& ſi vacent per conſtitutionem* Execrabilis.

EXEGESIS.

Vacare beneficia Clerici in minoribus conſtituti ipſo jure & facto, ſi Matrimonium de præſenti contrahat, beneficia autem conſtituti in maioribus ob hanc cauſam non vacare ipſo facto ſeu jure, ſed per ſententiam Iudicis ſic contrahentem priuari debere diximus *ad cap. 1. De Clericis coniug. per totum.* Per hanc autem Regulam, ſi Pontifex ſibi vel alteri reſeruat beneficia per contractum Matrimonij vacatura, non intelligitur id effectum ſortiri, niſi Matrimonium per verba de præſenti actu & re ipſâ ſequatur; non enim ſufficit Matrimonium per Verba de futuro, ſiue ſponſalia, vt pluribus allegatis docet *Sanchez lib. 7. de Matrim. Diſp. 42. n. 1.* Non vult autem Pontifex in caſu beneficij vacaturi per Matrimonium addi clauſulam, *vel alio quouis modo*, aut ſimiles clauſulas, quæ ponuntur in beneficijs per alios modos hîc expreſſos vacaturis. Ratio videtur, quia non vult Pontifex Clericum de Matrimonio cogitantem præcipitare in neceſſitatem, vel maiorem cauſam dare illud contrahendi: ſi videat non ſolo Matrimonij titulo, ſed alijs etiam modis ſe in periculo verſari amittendi beneficia ex aliquâ diſpoſitione Iuris fortaſſe vacantia.

Regula LIX.

De clauſulis ponendis in literis Religioſorum.

Item voluit, quòd ſi quis petat in Religioſum recipi, & de quouis beneficio Eccleſiaſtico ſibi prouideri, id per ſpecialem ſignaturam concedatur, cum clauſula: ſi petens ſit idoneus, aut aliunde nullum Canonicum impedimentum obſtet. *Exprimat autem ſupplicans, ſi ibi certus ſit numerus Religioſorum, cui ſine expreſſâ conceſſione derogandum non eſt; ſi autem numerus non ſit certus, ponatur clauſula,* dummodò receptionis locus huiuſmodi propterea non nimis grauetur, *poſſintque Executores prouiſionis huiuſmodi, ad receptionem poſſeſſionis non expectato probationis anno procedere.*

EXEGESIS.

Hæc Regula non pertinet ad Regulares mendicantes, qui ſunt incapaces beneficiorum, ob renunciationem omnis proprietatis, ſed ad non mendicantes, de quo *Rodriq. Tom. 1. quæſt. regul. q. 39. a. 3.* Eſt autem valdè æquum, vt non oneretur vlla Religio perſonis non idoneis, aut pluribus, quàm commodè queant ſuſtentari, quod hæc Regula cauet per ſalutares clauſulas. Etſi verò aliàs requiratur integer Nouitiatus pro receptione in Religionem, quando tamen ſecularis petit ingredi Religionem, volens ſibi conferri aliquod beneficium Regulare, tunc poteſt per hanc Regulam eius profeſſio admitti ante annum Nouitiatûs abſolutum, quem aliàs exigit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. 16.*

Regula LX.

De translatione Religioſorum.

Item, ſi Regularis petat ſibi de beneficio à Monaſterio vel alio Regulari loco dependente prouideri: & appareat ex petitione eiuſmodi, quòd alterius Monaſterii ſiue loci Religioſus ſit: licet ibi translatio non petatur, nihilominùs illa veniat.

EXEGESIS.

Gloſſator cenſet eſſe ſermonem de Religioſo eiuſdem Ordinis, ſed diuerſi Monaſterij ſiue loci, idque colligit ex ipſo loci nomine, aliàs enim diceretur *ab alio Ordine.* Procedit enim hæc Regula quoque de mendicantibus, & illis Religioſis, qui non habent abſolutam communitatem Monaſteriorum aut locorum inter ſe. Vult autem Pontifex, vt ſi Religioſus vnius Monaſterij petat beneficium, pertinens ad aliud Monaſterium, vel locum regularem

ab illo dependentem, transferatur ad illud Monaſterium vel locum, etſi translationem ipſe non petierit; ne videlicet inter Religioſos diuerſorum Monaſteriorum, eorúmque Superiores oriantur diſſenſiones, æmulationes, aliáque incommoda.

Regula LXI.

De clauſula *ſi eſt ita.*

Item, quòd in literis ſuper beneficiis per Conſtitutionem Execrabilis *vacantibus ponatur clauſula:* ſi eſt ita, *ſimiliter de quibuſcunque narratis informationem facti requirentibus.*

EXEGESIS.

De Conſtitut. *Execrabilis* ſatis diximus *in tit. de præb.* vnde conſtat, quæ beneficia per illam vacent. Regula autem iſta à Gloſſatore meritò appellatur *juſta & bona*, quia in narratione facti facilè erratur: de iure tamen hæc clauſula ſemper ineſt, ſemper enim in talibus ſubintelligitur, *ſi preces veritate nitantur, cap. 2. De reſcript. l. Vniuerſa. C. De precibus Imperat. offer.* ſimiliter clauſula iſta, *ſi ita eſt*, priori æquipollens, ſemper ſubintelligitur iuxta *Gloſſ. in d. c. 2.* Exprimitur tamen hîc propter ſimplices aut præſumptuoſos, qui verborum generalitatem premunt, niſi ſpecialiter excipiantur, quæ excipi debent.

Regula LXII.

Petenti prouideri de vacaturo, dentur literæ de vacante.

Item petenti ſibi prouideri de vacaturo, dentur literæ de vacante, prout expedierit impetranti.

EXEGESIS.

Hæc Regula in Regulis Innocent. VIII. ut ponitur à *Chokier* eſt 68. & ita ſonat: *item petenti ſibi prouideri de vacaturo, dentur etiam de vacante, & è conuerſo, prout expedierit impetranti.* Credo reipsâ non differre à Regula S. D. N. Alexandri VII. & ſenſum eſſe, quem ſignificat Gloſſator, ut ſi *quis impetret beneficium proximè vacaturum per matrimonium beneficiati, nuptiis v. g. iam inſtitutis ad certum tempus, ponatur in literis: prouidemus tibi de beneficio per talem modum vacaturo, vel iam vacante,* ſi videlicet nuptiæ jam ſint peractæ, vel è contra. Hoc tamen non habet locum in impetratione juri adverſante, ut ſi quis petat beneficium vacaturum per mortem obtinentis, ſubeſſet enim periculum voti captandæ mortis alienæ, *contra cap. 2. De conceſſ. præb. & ſimilia.* Valet autem impetratio beneficij vacantis, per obitum ſub hâc clauſula: *ſi vacat ad præſens per obitum.* Sunt quidem tales Regulæ breues, quæ tamen indigent interprete, & difficultate occurrente earum interpretatio peti debet ex ipsâ Cancellariâ, vtpote pertinens ad expeditionem literarum.

Regula LXIII.

Reuocatio Decimarum, & aliarum impoſitionum.

Item reuocauit quaſcunque decimarum, ſubſidiorum, vigeſimæ, aliorumque onerum impoſitiones, in ſubſidium fidei Orthodoxæ, à Prædeceſſoribus emanatas; ſimúlque etiam Indulgentias ex causâ expeditionis huiuſmodi conceſſas, ſi quæ per Nuncios vel Quæſtores deferebantur. Item facultates eligendi Confeſſores, qui plenariè abſoluant, aliáque faciendi, eiuſmodi Indulgentias quomodolibet concernentia; niſi quoad ea, quæ in aliquâ ſui parte ſunt ſortita effectum, &c. Decreuit quoque irritum & inane, quidquid facultatum reuocatarum, earundem prætextu, inpoſterum contigerit attentari.

EXEGESIS.

Iſta Regula eſt laudabilis propter multa ſcandala, & querelas præſertim hæreticorum, qui deteſtantur (etſi quoad rem ipſam ſine juſtâ causâ) eiuſmodi impoſitiones & Indulgentiarum quæſtum: quia videbantur aliquando verti in alios vſus quàm Religionis prætenſæ, ſed propter abuſum, non oportet criminari vſum.

Regula LXIV.

Reuocatio facultatum percipiendi pretium Officiorum.

Item reuocauit & caſſauit quaſcunque facultates percipiendi pretium officiorum Romana Curia vacantium in toto vel in parte: & quaſuis conceſſiones per Innoc. X. fel. record. ex dictis officiis quibuſuis, quâuis formâ & quouis titulo factas, quoad officia, quæ poſt obitum dicti Prædeceſſoris vacârunt, & inpoſterum quomodolibet vacabunt. Item reuocauit quoque & caſſauit, quaſcunque infeudationes, inueſtituras, gratias, conceſſiones, ad tempus ſiue in perpetuum, etiam motu proprio, & de plenitudine poteſtatis (extra tamen Conſiſtorium, & ſine S. R. E. Cardinalium conſilio & conſenſu) à die Conſtitutionis Pij Papæ V. fel. record. ſuper prohibitione alienandi & infeudandi ciuitates & loca S. R. E. ſub datum Romæ apud S. Petrum Anno 1566. Pontificatûs II. Quarto Calend. April. vſque ad præſentem diem, per quoſcunque Romanos Pontifices quomodocunque & qualitercunque factas de terris, oppidis, caſtris, arcibus, aliiſque locis S. R. E. tam mediatè quàm immediatè ſubiectis, tunc nondum deuolutis. Nec non quaſcunque prorogationes & extenſiones quarumcunque infeudationum, inueſtiturarum, gratiarum, & Conceſſionum, de iiſdem terris tunc nondum factarum quibuſuis, cuiuſuis gradûs & præeminentiæ, etiam Impe-

Imperialis, Regiæ, Ducalis, quotunq; titulo etiam onoroſo, & per quaſcunq; literas qualitercunq; expeditas.

EXEGESIS.

Concernit hæc Regula conſeruationem ſtatûs temporalis Eccleſiæ Romanæ, quoad poſteriorem partem. Neque enim conducit feuda nondum deuoluta, & ſimilia in antecesſum conferre aliis, cùm per hoc impediatur Pontifex, quò minus poſt deuolutionem feudorum, ea in Eccleſiæ bonum retinere poſſit. Eadem ratio eſt infeudationum & Conceſſionum, ſi prorogentur vltra tempus, ad quod conceſſæ fuerunt. Prior pars de non concedendo pretio Officiorum in Curiâ vacantium, non parum facit ad eiuſdem Curiæ commodum.

Regula LXV.

Quòd fructus in tertiâ parte augeri poſſint vigore clauſulæ.

Item, cùm nonnulli in impetrationibus beneficiorum vacantium aſſerendo certum eorum valorem, nonnunquam obtineant à ſuâ Sanctitate, vt huiuſmodi valorem augere poſſint, ad certiùs illum exprimendum, & ne in poſterum de illo hæſitetur: declarauit S. D. N. prætextu Conceſſionis eiuſmodi valorem ipſum vſque ad tertiam partem valoris expreſſi, & in primâ deſuper literarum expeditione dumtaxat augeri poſſe; & ſi denuò deſuper literas cum aliquo augmento valoris huiuſmodi expediri contigerit, eas nullius eſſe roboris, etſi motu proprio beneficiales gratiæ & diſpoſitiones, quæcunq; à ſuâ Sanctitate emanârint.

Regula LXVI.

De Generali abſolutione à Cenſuris, ad effectum literarum Apoſtolicarum.

Item, ne ob generalem abſolutionem à Cenſuris, quæ in literis Apoſtolicis ad eorum effectum conſequendum indifferenter concedi ſolet, præſtetur occaſio Cenſuras vilipendendi, & inſordeſcendi in illis: ſtatuit hanc clauſulam in literis deinceps concedendis non ſuffragari non parentibus rei Iudicatæ, incendiariis, violatoribus Eccleſiarũ, falſificatoribus, & falſificari procurantibus literas & ſupplicationes Apoſtolicas, illiſque vtentibus, receptoribus & fautoribus eorum, ac res vetitas infidelibus deferentibus, violatoribus Eccleſiaſticæ libertatis, viâ facti, auſu temerario, Apoſtolicis mandatis non obtemperantibus, & Nuncios vel Executores Apoſt. Sedis, eiuſque officium impedientibus: qui propter præmiſſa, vel aliquod eorum, excommunicati à Iure, vel ab homine per quatuor menſes ſcienter excommunicationis huiuſmodi ſententiam ſuſtinuerint: & generaliter quibuſcunque aliis, qui Cenſuris aliquibus, etiam aliàs (quàm vt præfertur) quomodolibet obligati, in illis per annum continuum inſorduerint.

EXEGESIS.

Saluberrima eſt hæc Regula aduersùs abutentes benignitate Apoſt. quæ ordinariè in literis gratiarum ſuarum inſerit clauſulam abſolutionis ad cautelam, vt ſi quis aliqua vel aliquibus *cenſuris Eccleſiaſticis ſit innodatus, illis non obſtantibus, ad effectum gratiæ talis dumtaxat conſequendum, ſit & cenſeatur abſolutus.* Quo effectu obtento reincidit in cenſuram, niſi aliter Eccleſiæ ſatisfaciat ſéque abſolui procuret. Eiuſmodi igitur abſolutionem non vult Pontifex ſuffragari illis, qui propter cauſas hîc recenſitas innodati Cenſurâ excommunicationis, vel aliâ, per quatuor menſes in illâ permanſerint, vel ex quâcunque aliâ cauſâ Cenſuris quomodolibet per annum ligati remanſerint. Qui omnes meritò dicuntur *inſordeſcentes*, quia veluti jumenta in ſtercore, & ſordibus ſcelerum ſuorum computreſcunt, indigni beneficijs Eccleſiæ Matris ſuæ, quam proteruè ſpernunt.

Regula LXVII.

Officiales nihil exigant vltra debitum.

Item, idem D. N. inhibet omnibus & ſingulis quæuis officia in Curiâ obtinentibus (qui conſtitutis ſibi emolumentis non contenti, vltra ea à proſequentibus negotia ſua, pro eorundem expeditione plus exigunt) ne de cætero prætextu officiorum ſuorum, quouis colore, etiam celerioris expeditionis, vltra conſtitutum aliquid exigere, ſiue ideò expeditionem ſibi incumbentem malitioſè differre: ſub pœna excommunicationis & ſuſpenſionis à perceptione emolumentorum hujuſmodi, pro primâ vice ad ſemeſtre, pro ſecundâ ad annum, & pro tertiâ ſic excederent, priuationis officiorum. Ac voluit quòd S. R. E. Vice-Cancellarius Camerarius taliter excedentes, prout ipſis ſubſunt per ſubtractionem emolumentorum eorundem ac alias coërceant: & contra eos per prædictas pœnas, & alias, prout expedierit, procedant.

Hæc Regula eſt plena ædificationis & Eccleſiæ ſalutaris, cui magis neceſſaria eſt obſeruantia, quàm explicatio.

Regula LXVIII.

Item, S. D. N. exemplo Prædeceſſorum ſuorum intendens de beneficiis, quæ Sede Apoſtolicâ vacante, vacare contigerit, tam Conclauiſtis, quàm pauperibus Clericis prouidere, omnia beneficia per Regulas Cancellariæ aut alias Conſtitutiones temporales Romani Pontificis pro tempore exiſtentis, quomodolibet reſeruari ſolita: quæ à die obitûs Innoc. X. vſque ad diem 7. Aprilis aſſumptionis ſuæ vacauerunt, & de quibus per ordinarios

Colla-

Collatores tunc diſpoſitum non fuerat: diſpoſitioni ſuæ reſeruauit, decernens irritum, ſi quid ſecùs attentatum fuerit.

EXEGESIS.

Vigilent igitur ordinarij Collatores, vt beneficia per Regulas Cancellariæ, vel aliter à Pontificibus pro tempore vitæ ſuæ duntaxat reſeruata, ad collationem ſuam Iure communi ſpectantia, ſi inter obitum prioris Pontificis & aſſumptionem noui, aliquâ vacare contingat, maturè conferant: ne à die aſſumptionis noui Pontificis Regulæ Cancellariæ, & Conſtitutiones temporales prioris Pontificis, quæ inſtar mandatorum morte ipſius exſpirârunt, per illorum renouationem, ſiue iterationem reuiuiſcant.

Regula LXIX.

Reuocatio Indultorum ſuperuiuentiæ.

Item, D. N. indemnitati Eccleſiarum & Succeſſorum in beneficiis antehac conceſſis conſulere volens, reuocauit, & caſſauit omnia Indulta & facultates, quatenus verè & realiter necdum ſortitæ ſunt effectum, per quoſcunque Prædeceſſores ſuos ad fauorem quorumcunque conceſſas: quibus vllo modo vel prætextu permittitur fructus certos vel incertos, & emolumenta quæcunque, quorumlibet officiorum, anticipatis ſolutionibus vltra annum elocare, vel quomodolibet obligarè, vel hypothecare, vel in ſolutum darè, aut de eis quomodolibet, & ex quâuis causâ diſponere pro tempore ad vitam beneficiatorum, & tempus quo beneficia eiuſmodi obtinuerint, minimè reſtricto & coarctato: decernens irritum quidquid ſecùs attentatum fuerit.

Eſt hæc quoque Regula & cauſa eius plana, & perquam laudabilis.

Regula LXX.

Quòd Cardinales non comprehendantur ſub Regulis faciendis.

Item, cùm Cardinales S. D. N. aſſiſtant, ac propterea debeant ſpecialibus prærogatiuis & priuilegiis gaudere: idem S. D. N. ſtatuit, quòd in quibuſcunque Conſtitutionibus & Regulis per Sanctitatem ſuam editis & edendis non includantur ipſi Cardinales: niſi illæ eorundem fauorem concernant, vel ipſæ Conſtitutiones edendæ de eorum Cardinalium, vel maioris partis conſilio editæ fuerint, ſeu in eiſdem Regulis & Conſtitutionibus facta fuerit ipſorum Cardinalium expreſſa mentio.

Regula LXXI.

Quòd Regulæ Cancellariæ non comprehendantur ſub generalibus derogationibus.

Item, Sanctitas ſua ſtatuit, & declarauit, quòd præmiſſis, & quibuſuis aliis Regulis Cancellariæ ſuo tempore edendis, ac publicandis, nunquam cenſeatur derogatum, in quibuſcumque Conſtitutionibus, literis, Breuibus, Indultis, & aliis ordinationibus Apoſtolicis, etiam motu proprio, & ex certâ ſcientiâ emanatis, *per quæcumque verba & Decreta derogatoria, irritantia, vniuerſalia, & ampliſſima, & clauſulas quantumuis efficaciſſimas, etiam derogatoriarum derogatorias, atque ſpecialis, & indiuidua expreſſionis vim habentes, & habentia, niſi facta fuerit de illis expreſſa mentio, & non aliter, nec alio modo.*

Regula LXXII.

De poteſtate Reuerendiſs. D. Vicecancellarij, & Cancellariam Regentis.

Textus eſt prolixus, & ad illum præcipuè ſpectat, qui officium hoc gerit, cuius intellectus multum pendet à praxi. Atque hæc ſufficiant in Regulas Innocentij X. & Alexandri VII. Optimorum Pontificum.

TITVLVS VI.

DE CLERICO ÆGROTANTE VEL DEBILITATO.

In Rubricam Tituli.

CVm in præcedentibus dictum ſit de Clericis non reſidentibus, quòdque Præbendis & Dignitatibus frui non debeant, niſi legitimè excuſentur, rectè hoc Titulo quæritur, quid ſentiendum ſit de Clerico ægrotante?

Cap. I. Cùm percuſſio.

Greg. Candido Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Clericum præſentium latorem

torem non debere propter ægritudinem ſuam impediri, quo minùs quæ conſueta ſunt, ab Eccleſia ſua percipiat, perinde ac ſi ſanus eſſet.

EXEGESIS.

Reſcribit Pontifex non obſtante ægritudine; Clerico huic, qui ideò ipſum interpellârat, conſuetos redditus pro conditione Eccleſiæ perſoluendos; aſſignátque rationem vniuerſalem, ne aliis eius exemplo deterritis non inueniantur, qui Eccleſiæ militare velint; ſi videant ſe aliquando ingruente morbo neceſſariâ ſuſtentatióne deſtituendos. Etſi verò *gl.* hîc iſtud confirmet exemplo famulorum, quos ſentit etiam tempore infirmitatis paſcendos allegans, *l. In rebus commodatis. §. Poſſunt. ff. Commodati.* verior tamen & receptior eſt DD. opinio negatiua, quod intelligo de ſalario & mercede; ſecus eſt de alimentis; quæ etiam ægris deberi videntur; quo ſenſu accipi poteſt dicta *lex, In rebus commodatis.* vt videre eſt apud *Azor. p.3. l.8. c.14. q.3.* Maior autem eſt liberalitas Eccleſiæ in ſuos miniſtros, quibus ægrotantibus præter alimenta etiam alios redditus conſuetos concedit.

Cap. II. Presbyterum.

Eugenius Papa.

SVMMA.

Presbyter, cui duo digiti cum medietate palmæ à prædone abſciſſi ſunt, Miſſam non permittitur celebrare. Cæteris autem ſacerdotalibus officijs fungi minimè prohibetur.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* quòd defectus corporis ſine culpâ prouenlens & impediens exercitium alicuius ordinis propter impotentiam, debilitatem, vel inſignem deformitatem, licèt quoad ordines ſuſcipiendos abſolutè irregularem reddat, quoad ſuſceptos autem ſolùm id facit reſpectu illius ordinis aut actuum ad quos quis eſt inhabilis, de quo vide *Nau. Conſil. 6. de æt. & qual. ordin. & conſil. 71. de ſent. Excom.*

Cap. III. De Rectoribus.

Lucius III.

SVMMA.

Rectoribus Eccleſiarum ita leprâ infectis, vt altari ſeruire non poſſint, dandus eſt coadjutor; qui curam habeat animarum, & de Eccleſia congruam portionem recipiat.

EXEGESIS.

Quando redditus Eccleſiæ Coadjutori & ægrotanti beneficiario non ſufficiunt, alimenta potiùs danda Coadjutori quàm beneficiario, tenet *Azor. p. 2. l. 3. c. 28. q. 9. Barboſa* tamen hîc putat inprimis prouidendum infirmo, deinde in ſubſidium teneri Parochianos ad alimenta Coadiutoris.

Cap. IV. Tua nos.

Clemens III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Sacerdotem leproſum pro ſcandalo & abominatione populi ab adminiſtratione Eccleſiæ Parochialis debere remoueri, ita tamen vt ipſi neceſſaria, juxta facultates Eccleſiæ, quamdiu vixerit, miniſtrentur.

EXEGESIS.

Intellige talem remoueri debere ab exercitio & actu, non verò à jure & titulo beneficij, *juxta Garc. p.4. De benef. c.5. n.6.* Quando morbus talis eſt, vt infirmus nec ſpiritualia nec temporalia adminiſtrare poſſit, ad Coadiutorem pertinet generalis adminiſtratio, qui congruâ portione infirmo aſſignatâ aliam congruam ſibi reſeruabit, vel ex ſubſidio populi accipiet; ſi facultates Eccleſiæ non ſufficiunt vt dictum eſt, *c. 3.* Aduerte autem per neceſſaria non intelligi nuda alimenta, ſed portionem congruam & honeſtam, quatenus ferunt facultates Eccleſiæ, vt colligitur *ex c. 1.*

Cap. V. Ex parte tua.

Innoc. III. Arelatenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Epiſcopus incurabili licet morbo laborans ad ceſſionem compelli non debet, neque afflicto *addi* afflictio, *ſed Coadiutor illi aſſociandus prouidus & honeſtus, per quem tam Epiſcopo quàm populo conſulatur.*

EXEGESIS.

Nullus igitur Clericus propter morbum priuandus eſt beneficio, ſed ſolùm ei dandus coadjutor, vt colligitur etiam ex *Trid. ſeſſ. 21. De reform. c. 7. Verb. Quod ſi docent.*

Cap. VI. Ex conſultationibus.

Honorius III. Epiſcopo Auerſano.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Archidiacono, qui ex paralyſi vitium linguæ amiſit, coadiutorem eſſe adhibendum Patet ex dictis.

EXEGESIS.

Adde ex *Conc. Trid. ſeſſ. 21. de reform. c. 6.* quòd illiteratis & imperitis Parochis, ſi aliàs honeſtæ vitæ ſint, Epiſcopi etiam tanquam Sedis Apoſtolicæ delegati Coadiutores aut Vicarios deputare poſſint,

 illiſque

illiſque partem fructuum aſſignare, non obſtante vlla appellatione, vel exemptione.

IDEM TITVLVS DE CLERICO ÆGROTANTE IN SEXTO.

Cap. Vnic. Paſtoralis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Declarat Pontifex conceſſionem Coadiutorũ qui dantur Epiſcopis & ſuperioribus Prælatis, intelligendam eſſe de cauſis maioribus, & referendam ad Sedem Apoſtolicam, ac ab eâ tantùm non obſtante contrariâ conſuetudine, poſtulandam. Verùm ne hoc prætextu Eccleſiæ diſpendium patiantur, hâc generali conſtitutione ſancitur, vt Epiſcopus ſenio vel infirmitate grauatus, vel aliter ab officij ſui exercitio perpetuò impeditus, poßit de ſui & conſilio & aſſenſu Capituli vnum vel duos autoritate Apoſtolicâ Coadiutores aſſumere. Si verò demens fuerit, & quid velit aut nolit, exprimere neſciat, tunc capitulum vel duæ ejus partes eâdem autoritate vnum aut duos idoneos Coadiutores aſſumant. Si autem Epiſcopus taliter ad executionem officij inutilis, coadiutorem aſſumere vel habere noluerit, licet à Capitulo requiſitus, nihil quidem per illud innouetur, ſed hoc caſu & proximo idem Capitulum Epiſcopi & Eccleſiæ, ſtatum ac facti circumſtantias citò & fideliter referant ad Sedem Apoſtolicam. Denique Coadiutores hujuſmodi de huiuſmodi prælatorum, quibus dantur, bonis ſumptus recipiant moderatos & nihil de bonis ipſorum, vel Eccleſiarum quomodolibet alienent, non ſolùm Deo ſed & Prælatis eiſdem, ſi conualuerint, aut eorum ſucceſſoribus, ſi antea non fecerint, rationem plenariã reddituri. Cæterùm idem, quod de Epiſcopis, etiam ad ſuperiores prælatos referendum eſt.

EXEGESIS.

Coadiutorum Epiſcoporum & ſuperiorum Prælatorum &c.) Not. I. Per ſuperiores Prælatos intelligi Archiepiſcopos, Metropolitanos, Patriarchas.

Not. II. Coadiutorem eſſe duplicem, vnum temporalem & reuocabilem, alterum perpetuum & regulariter irreuocabilem, quando videl. morbus aut impedimentum exercendi officij eſt perpetuum, tum enim datur Coadiutor ad vitam coadiuti, & accipit ſtipendium ex redditibus beneficii, quod fieri poteſt cum futurâ ſucceſſione vel ſine illâ: Neque vlla coadiutoria eſt propriè beneficium, quod non cenſetur vacare per mortem Coadiutoris, ſed coadiuti, nec viuente coadiuto coadiutor dicitur poſſidere beneficium, vide plura apud *Garc. p. 4. c. 5. à n. 122.* vbi bene obſeruat: etſi coadiutoria non inducat incompatibilitatem cum altero beneficio ad eum effectum, vt per eum vacet beneficium priùs obtentum, non tamen negari poſſe, quin inducat incompatibilitatem ratione retentionis, ſi beneficium exigat reſidentiam, & Coadiutor loco quoque coadiuti reſidere debeat, aut aliqua incompatibilia cum beneficio priùs habito exercere.

Not. III. Jura hæc de Coadiutoriâ cum futurâ ſucceſſione non loqui, hæc enim non eſt Juri conformis ſed potiùs introducta in gratiã & fauorẽ ſpecialem Principum & Magnatum, vel aliorum quibus id defertur. Imò talis nec eſt veri nominis coadiutoria, quia datur etiam non indigenti, aut eſt talis, qui coadiutum adiuuare non poteſt, vt cùm filij Principum in adoleſcentiâ dantur Coadiutores Epiſcopis, non ob aliam cauſam, quàm vt ipſis aliquando ſuccedant; cuiuſmodi coadiutorias eſſe in jure deteſtabiles cenſet *Toloſan. tr. De benef. c. 30. n. 2.* Etſi excuſari ſoleant ſpe auxilij & commodi, quod Eccleſia à talibus Coadiutoribus perceptura putatur.

Not. IV. Coadiutorem perpetuum cum futurâ ſucceſſione dare poteſt ſolus Pontifex, vt ex communi docet Nauar. *d. Conſ. 1. De Cler. ægrot. Garc. l. c. n. 16.* Etſi verò *Conc. Trid. ſeſſ. 25. De reform. c. 7. verſ. In coadiutorijs:* decernit vt nemini in quibuſcunque beneficiis permittantur, idque obſeruatum fuerit tempore *Pij V.* & *Greg. XIII.* vſque ad Sixtum. *V.* qui Coadiutorias cum futurâ ſucceſſione concedebat, in Dignitatibus, Canonicatibus, & Prælaturis & aliquas etiam Parochialibus, quę imitati ſunt ſequentes Pontificès: ſine *dicti Conc.* derogatione, quod in decreto vltimo *ſeſſ. 25. De reform.* declarat *omnia in dicto Sacro* Concilio ſtatuta de morum reformatione & Eccleſiaſticâ diſciplinâ ità decreta fuiſſe, *vt in his ſalua ſemper autoritas Sedis Apoſtolicæ & ſit, & eſſe intelligatur.* Cùm ergo Pontifex etiam hodie coadiutoriam ſucceſſoriam concedit, nihil contra Conciliũ facit, ſed potiùs autoritate in hoc & ſimilibus ab ipſo Concilio probatâ & conceſſâ vtitur, quod præclarè obſeruat *Garc. n. 311. n. 32.* inſerens Motum proprium *Pij V. Anno 1570.* vbi declarat, *neque ſpeciali neque generali declaratione Conc. Tridentini opus eſſe in quibuſuis conceſſionibus Apoſtolicis, manu propriâ Papæ ſignatis.* Præterquam quod ex ipſo jure communi. *c. Petiiſti. 7. q. 1.* appareat, ex graui cauſâ poſſe Epiſcopo Coadiutorem dari, qui morienti ſuccedat.

TITV-

TITVLVS VII.

DE INSTITVTIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOt. I. hunc t. extare quoque in *6.* neque in eius connexione laborandum, quam ſæpe inter titulos eſſe arbitrariam diximus alibi: Significat autem inſtitutio latè & generaliter accepta quamlibet prouiſionem ſiue modum concedendi alteri beneficium Eccleſiaſticum, ſiue ſit electio ſiue poſtulatio, ſiue nominatio, ſiue præſentatio, ſiue collatio libera, ſiue prouiſio Papæ, cum illis quæ ad horum complementum requiruntur. In *c. 1.* videtur accipi pro collatione propriè dictâ liberâ; liberè enim ſine præuiâ alicuius patroni præſentatione vel nominatione ſuſcipiuntur Monachi & Moniales in Monaſteriis; liberè item cooptantur Clerici in Eccleſijs ad beneficia, quæ non ſunt juris patronatûs. Aduertit tamen *Panorm. hic n. 3.* Monachos & Monaſteria non venire nomine Clericorum in ſtrictâ ſignificatione, ſed ſolùm in latiore, vt hîc.

Not. II. *Ex Azor. p. 2. l. 6. c. 22. q. 1.* Inſtitutionem ſtrictè & propriè ſumptam eſſe *collationem beneficij Epiſcopi vel alterius Ordinarij autoritate factam, non liberè cuiuis Clerico, ſed illi, quem patronus præſentârit aut nominârit, ſi idoneus fuerit.* Quare inſtitutio in hâc acceptione, teſte *Panorm. in c. Ex fortè. n. 7. & ſeq.* differt à confirmatione & collatione. Confirmatio enim eſt, *quâ Superior electo vel poſtulato à Collegio Clericorum, Eccleſiam vel beneficium concedit.* Collatio verò ſtrictè eſt *datio Eccleſiæ, vel beneficij ſimpliciter & liberè facta, quâ ſuperior dat beneficium Clerico idoneo, cui ipſe vult.* Quare confirmatio ſiue approbatio electioni & poſtulationi ſuccedit, Inſtitutio, Nominatio vel præſentatio debetur; collatio fit mero ſuperioris arbitrio, & tribuit jus in re non minùs quàm confirmatio & approbatio, non item electio, poſtulatio, nominatio, ſiue præſentatio.

Not. III. Quandóque Inſtitutionem promiſcuè ſumi pro inductione in poſſeſſionem, quæ jure communi pertinet ad Archidiaconum, *c. Ad hæc. & c. Ad noſtrum. de off. Archid.* neque videtur differre ab inueſtiturâ, quæ ſecundùm *Silueſt. verb. Inueſtitura.* propriè *eſt poſſeſſionis rei traditio*, impropriè verò *alicuius rei corporea loco poſſeſſionis in manibus traditio*, vt quando Dominus feudi dat haſtam Vaſallo, vel quid ſimile, dicens ſe facere inueſtituram, vt dicitur *t. De inueſtit. in lib. feud.* ſic inueſtitura Canonica in Prælaturis & beneficiis fit per traditionem baculi paſtoralis, annuli vel bireti, per quod transfertur poſſeſſio corporalis in inueſtitum, *etſi quis alius ſit in poſſeſſione, vt notat Panorm. hic n. 9.* Qui *n. 8.* aſſignat quoque *Inſtitutionem autorizabilem*, vt vocat, aitque eam fieri quoad curam populi tantùm, quod intelligo de beneficijs curatis; horum enim inſtitutio, ſi pertinet ad inferiorem Epiſcopo, autoritate illius inſtitutus populo proponi debet, quæ ipſa eſt inſtitutio quidem minùs propriè dicta, vbi conſuetudo id habet.

Cap. I. Non amplius.

Ex Concilio Arelatenſi.

TEXTUS.

Non amplius ſuſcipiantur in Monaſterio aut Clericorum ſiue etiam puellarum, quàm quot ſe regere de bonis Eccleſiæ abſque penuriâ poſſint.

EXEGESIS.

Abſque penuria poſſint &c.) Ex *gl.* in *c. 1. De ſtatu Regul. in 6.* poſſunt colligi tres modi viuendi in Monaſteriis; primus eſt viuere commodè abſque defectu vel incommoditate. Secundus viuere cum penuriâ rerum neceſſariarum, tertius viuere mediocriter ſine penuriâ quidem neceſſariorum, at citra commoditatem & ſuperfluitatem, quod in Religioſis maximè ſpectare videtur hîc *t.* & eadem eſt mens *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 3.* Vbi prohibet in *Monaſteriis maiorem numerum conſtitui, quàm commodè ex reditibus vel eleemoſynis poſſint ſuſtentari*; Neque verò illud *commodè* referri debet ad commoditates Religioſo ſtatui non debitas, ſed ad facilitatem ſuſtentationis, vt non ſint plures, quàm abſque penuriâ neceſſariorum *in religioſâ* mediocritate ali poſſint.

Cap. II. Eccleſiâ.

Eugenius.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex quibuſdam Canonicis, laicos (quorum aliquos videntur recepiſſe) in Canonicorum numero non debere computari, ſed conſtitutum ab illis numerum de Clericis idoneis ſupplendum eſſe. Quod per ſe patet.

Cap. III. Ex frequentibus.

Alexander III. Cantuarenſi Archiepiſcopo, & eius Suffraganeis.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, beneficia ſine conſenſu Epiſcopi,

ſcopi, vel Officialium eius, qui hoc de jure poſſunt, recipere, alienum eſſe ab Inſtitutione Patrum & Eccleſiaſticâ honeſtate; & ſententiam excommunicationis in eos, qui beneficia obtentu conſuetudinis ſic detinent, aut deinceps detinuerint ab Archiepiſcopò latam autoritate Apoſtolicâ confirmat; mandans ne Clericos, qui ipſam ſententiam incurrerint, niſi congruè ſatisfecerint, abſoluere quis præſumat.

EXEGESIS.

Qui hoc de jure poſſunt &c.) Not. I. Inſtitutionem in beneficiis Eccleſiaſticis pertinere de jure communi ad Epiſcopum per *h.t. & c. Cùm ex iniuncto. de hæret.* Etſi *Joan. Andr. in c. Quanquam. de electis, in 6. & c. Cùm in cunctis. eod.* tenet collationem ſiue inſtitutionem non eſſe propriè Iuris Epiſcopalis, cùm multi Epiſcopis inferiores habeant id jus. Sed rectè reſpondet *Panorm.* hoc procedere ex jure ſpeciali, conſuetudine, præſcriptione, vel priuilegio, illud autem eſſe juris generalis. Cùm verò *in h. t.* reprobetur conſuetudo contraria, velut iniqua, intelligendum eſt de conſuetudine legitimè non præſcriptâ, nam jus conferendi & inſtituendi poſſe præſcribi colligit *Panorm. ex c. Auditis. & c. Olim. de præſcript.* etſi ſubdubitet de jure inſtituendi, & côferendi beneficia curata, quorũ cura magis intrinſeca eſt officio & juri Epiſcopali; ſed his ſatis cautum eſt per *Conc. Trid,* quod omnia beneficia curata Epiſcoporum viſitationi ſubiecit, etiam in Monaſteriis exemptis. *ſeſſ. 25. de Regul. c. 11.*

Not. II. Ex *h. t.* aliquos, quos refert & ſequitur *Garc. p. 5. c. 8. à n. 87.* colligere, quòd Vicarij ſiue Officiales Epiſcoporum jure Vicariatûs ſine ſpeciali commiſſione poſſint inſtituere præſentatos & electos confirmare, quia hoc non faciunt pro arbitrio, ſed neceſſitate incumbentis officij; verius tamen eſt ex iſto *t.* iſtud non concludi, qui indifferens eſt ad Officialium poteſtatem, ſiue eam exerceant ratione officij, ſiue ex ſpeciali commiſſione. Id tamen concedi debet, *t.* hunc non ſolùm procedere de Inſtitutione propriè dictâ, verùm etiam latiùs ſumptâ pro illis electionibus & poſtulationibus, quarum confirmatio ſpectat ad Epiſcopum.

Cap. IV. Autoritate.

Clemens III. Clero Conſtantinopolitano.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt nullus in Eccleſiis illorum vltra quam facultates earum ſuſtineant, ipſis inſtituatur inuitis.

Nihil occurrit difficultatis, ob quam immoremur. Concor. cum *cap. 1. ſuprà.*

Cap. V. Ad decorem.

Innoc. III. S. Marcelli & S. Suſannæ Cardinali Apoſtolicæ Sedis Legato.

SVMMA.

Cùm Papæ eſſet ſuggeſtum, Conſtantinopolitanum Patriarcham, aliarum nationum Clericis ſpretis Venetos tantùm in Conſtantinopolitanis Eccleſiis collocare velle; mandat quatenus moneatur, vt viros literatos, & aliàs idoneos cuiuſcunque originis in prædictis Eccleſiis & maximè maiori inſtituat, alioqui indignus futurus; vt aliarum Clerici nationum ad eius obedientiam à Legato compellantur.

EXEGESIS.

Colligitur hinc jure communi, quarumcunque nationum Clericos debere ad quaſcunque Eccleſias admitti, idque probat ratio, quam Pontifex aſſignat, *quia in omni gente, qui facit juſtitiam, acceptus eſt Deo, nec ſanctum Dei conuenit jure hæreditario poſſideri.* Habet autem ſpeciem hæreditariæ prætenſionis, quando nullus extraneus admittitur, quaſi eiuſmodi Eccleſia vni ſolùm nationi debeatur.

Cap. VI. Cùm veniſſent.

Idem Helienſi Epiſcopo, & Archidiacono Nouicenſi.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopus Eboracenſis aſſereret Inſtitutionem perſonarum, & cuſtodiam Eccleſiarum vacantium ad ſe in ſuâ diœceſi pertinere, tam de jure quàm de conſuetudine. Archidiaconus verò prætenderet, tam inſtitutiones quàm cuſtodias ab Archiepiſcopis, non Archidiacono perſonaliter pro tempore exiſtenti, ſed Archidiaconatui reali conceſſione fuiſſe donatas: Pontifex interlocutus eſt, Archidiaconum eſſe in plenâ libertatum eiuſmodi poſſeſſione, quam ſub pluribus Archiepiſcopis habent, tuendum, donec ex adverſo probatum fuerit, eiuſmodi libertates Archidiaconis ab Archiepiſcopis fuiſſe ſolùm perſonaliter conceſſas, vel à præſenti Archidiacono abiuratas, ſi autem conceſſio fuerit realis, Archiepiſcopo nihil juris competere.

EXEGESIS.

Notandum ex *h. t.* per poſſeſſionem aliquem defendi contra illum, qui prætendit jus proprietatis, donec illud probârit, ut ex communi obtinat *Panorm. hîc,* qui *n. 3.* notat Epiſcopum cum conſenſu Capituli ſui poſſe concedere inferiori dignitati jura pertinentia ad dignitatem ſuam, & quòd conceſſio ſemel facta per Epiſcopum vnum cum conſenſu Capituli, non poſſit reuocari per ſucceſſorem. Obſerua porrò ſi verba priuilegij referantur ad perſonam in indiuiduo, cenſeri priuilegium perſonale, ſi autem referantur ad rem ſiue dignitatem, (ut in propoſito iſte Archidiaconus contendebat hoc priuilegium datum fuiſſe, ſiue annexum Archidiaconatui) tunc cenſeri reale, & durare perpetuò, ſicut & dignitas durat, per *Barboſ. hîc n. 9.* Denique adverte non ſolùm Inſtitutionem beneficiorum quæ ſunt Iuris Patronatûs, ſed univerſim cuſtodiam Eccleſiarum vacantium

cantium eſſe penes Epiſcopum, & ab illo iiſdem prouideri debere, donec Patroni aliquem idoneum præſentent, aut Collator, ſi eſt diverſus ab Epiſcopo, illud legitimè conferat.

Cap. VII. Cùm ad noſtram.

Idem Epiſcopo Trecenſi & Archidiacono Pariſienſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quendam M. poſtquam fuit Abbas effectus, non poſſe officium Cuſtodis Eccleſiæ (quod ante habebat, vti apparet ex gloſſa) obtinere, quia cùm ratione Abbatiæ ad ipſum pertineat donatio tam cuſtodiæ, quàm aliarum dignitatum & præbendarum, cuſtodiam recipere non potuit à ſe ipſo, cùm inter dantem & acceptantem debeat eſſe diſtinctio perſonalis, neque ab alio, cùm jus conferendi alius non haberet.

EXEGESIS.

Supponit hæc decretalis, obtentâ aliâ dignitate vacare eò ipſo priorem, ideòque cuſtodiam per promotionem huius Cuſtodis in Abbatem vacâſſe, neque ab Abbate ſibi ipſi conferri potuiſſe; addit tamen gloſ. *niſi poteſtatem conferendi beneficia in alium tranſtuliſſet*; Is enim beneficium tale promoto rurſus potuiſſet conferre, non item Commiſſarius vel Procurator ab eodem conſtitutus, quia *quod quis facit per alium, cenſetur facere per ſe ipſum. iuxt. Reg. Jur. in 6.*

IDEM TITVLVS DE INSTITUTIONIBVS. IN VI.

Cap. I. Etſi.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Etſi Capitulum Sede vacante beneficia ad collationem Epiſcopi ſpectantia conferre non poſſit, præſentatos tamen à patronis ſi idonei ſint, admittere poteſt, & eos inſtituere.

EXEGESIS.

Placet ratio differentiæ, quam aſſignat *Barboſ. hic*, quia ex inſtitutione & confirmatione nullum futuro Prælato generatur præiudicium, cùm electum confirmare & præſentatum inſtituere, ſi digni ſint, Epiſcopus teneatur. *juxt. c. Poſtquam. 3. de elect. & c. Decernimus. 16. q. 7.* ſecus eſt de collatione beneficiorum liberâ, quæ non ſine præiudicio Juris Epiſcopalis vſurparetur à Capitulo, quia electus non poſſet ampliùs eiuſmodi beneficia pro arbitrio ſuo conferre.

Cap. II. Si is, ad quem.

Idem.

S V M M A.

Si is, ad quem præſentatio in Parochiali Eccleſiâ pertinet, quempiam præſentet, in ſacris non conſtitutum; ipſum, dummodò ſit idoneus & infra tempus à jure ſtatutum ad ordines, quos Eccleſiæ cura requirit, poſſit promoueri, Pontifex mandat admitti.

Eſt hoc c. fauorabile tam patronis quã præſentatis.

T I T V L V S   V I I I.

DE CONCESSIONE PRÆBENDÆ ET ECCLESIÆ NON VACANTIS.

Ad Rubricam.

Nihil hæc Rubrica habet propriæ difficultatis.

Cap. I. Qui in viuorum.

Gelaſius Papa ad Romanos.

S V M M A.

Qui in viuorum ſacerdotum loco ponuntur, hoc ipſo ſunt excommunicandi, quia ſe paſſi ſunt ſucceſſores viuis ſacerdotibus adhiberi.

EXEGESIS.

Non poſſe beneficium viuentis conferri alteri ab alio vllo, qui eſt Papâ inferior, indubitatum eſt, beneficia enim ſecundùm antiquos Canones ſunt perpetua. *c. Satis peruerſum. d. 61. & pat. ex toto t. De clerico ægrotante.* poſſet tamen Pontifex ex plenitudine poteſtatis, etiam viuentis beneficia conferre alicui, non tamen reperitur, quòd vnquam fecerit ſine cauſa, niſi placeat Coadiutorios cum ſpe ſucceſſionis huc referre.

Cap. II. Nulla.

Ex Concilio Lateranenſi.

S V M M A.

Nulla Eccleſiaſtica beneficia vel Eccleſia alicui tribuan-

tribuantur ſiue promittantur antequam vacent, ne quis mortem ejus deſideret, cui ſe credit ſucceſſurum. Turpe foret, ſi locum in Eccleſiâ Dei futuræ ſucceſſionis expectatio haberet, quam ipſi etiam gentiles condemnârunt. Beneficia autem & officia in Eccleſiâ vacantia infra ſex menſes perſonis idoneis conferantur. Si Epiſcopus, ubi ad eum ſpectat, conferre diſtulerit, per Capitulum ordinantur, ſi ad Capitulum pertinuerit, & infra præſcriptum terminum hoc non fecerit, Epiſcopus exequatur, vel ſi omnes neglexerint, Metropolitanus de ipſis diſponat.

EXEGESIS.

Futuræ ſucceſſionis expectatio &c.) Not. I. Hunc & ſimiles Canones corroborat *Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 19. Vbi omnes expectatiuas* ſuſtulit, imò & *reſeruationes mentales.* Erat autem *mentalis reſeruatio*, quando Papa reſeruabat beneficium aliquod vel in ſpecie vel in genere per Bullam, vel per Breue, vt perſonæ gratæ, quam non exprimebat, ſed in mente retinebat, ideóque dicebatur reſeruatio, ſiue expectatiua mentalis. Per hæc tamen jura, non ita ligantur manus Papæ, quin ex graui causâ expectatiuam concedere poſſit, cùm ipſius poteſtatem & authoritatem in omnibus ſaluam voluerit, Concil. Trident. etſi Pontifices poſt *d.* Concilium expectatiuas nulli ampliùs ſoleant facilè concedere, niſi quod primarias Cæſaris preces per decretum Conc. Trid. & hunc aliósque Canones non eſſe ſublatas cenſuit *Greg. XIII.* ex ſententiâ Congregationis *Conc. Trid. Anno 1575. die 25. Ian.* quam Reſolutionem integram refert *Chokier in proœm. precum primariarum. f. 2.* in cuius fine habetur, *Pontificem juſſiſſe fieri declaratoriam per literas eiuſdem S. Congregationis*, & vltra rationes prædictas à Congregatione addidiſſe, quòd meminerit *tempore Concilii Trid. quando formabatur decretum c. 19. aliquos prohibitioni generali expectatiuarum noluiſſe addere primarias preces Imperatoris conceſſas, ſed communiorem PP. ſententiam fuiſſe, ne fieret earum mentio ſicque eas non comprehendi d. decreto Trid. quia non nominatur videl. Imperator, qui eſt ſpeciali notâ vbique dignus, cùm nominentur Cardinales qui & ſunt ipſi ſpeciali notâ digni* &c. vt ponderat *d. Cong. Trid.*

Not. II. Pro pleno intellectu gratiarum expectatiuarum, quarum frequentiſſima fit mentio in decretalibus, illas ſucceſſiuè per diuerſos veluti gradus fuiſſe reſtrictas, donec penitus à Tridentino abolerentur. 1. ab *Alexandro III. in Conc. lat. per h. t.* prohibitum fuit, *ne conferatur vel promittatur alicui beneficium certum clerici viuentis determinati, v. g.* promitto tibi Canonicatum Petri, ſi fuerit mortuus. Quare per *h. t.* non fuit ſublata promiſſio beneficij vacaturi incerti, ſed poterat fieri ex juſtâ causâ videl. promitto tibi Canonicatum in hâc vel illâ Eccleſiâ proximè vacaturum. In eiuſmodi enim promiſſione incertâ & indeterminatâ non ita vrget periculum captandæ mortis proximi, cùm non ſciat alter cui ſit ſucceſſurus, ſecus eſt, ſi huius vel illius perſonæ viuentis beneficium alicui in indiuiduo promittatur, quo pacto leges ciuiles damnant promiſſionem ſiue ſtipulationem hæreditatis alteri factam, veluti bonis moribus aduerſam, quia cùm promiſſarius talis ſciat ſe ſucceſſurum alteri in hæreditate, facilè induci poteſt ad mortem illius captandam, vel optandam. Quæ ratio cùm videatur quoque oppugnare coadiutorias cum futurâ ſucceſſione, vel hinc colligitur, illas non facilè & nonniſi ex grauiſſimâ causâ concedendas.

Ne verò malitia hominum ex occaſione expectatiuarum generalium ſiue indeterminatarum, licentiùs captaret vel optaret mortem alicuius indeterminati, vel caſu obitûs ex Canonicis *v. g.* Eccleſia in quâ Canonicatus alicui promiſſus eſt *Innoc. III. in Conc. poſteriori Later. relatus in c. Dilectus.* §. *Cùm ergo de præbend. c. Accedens. 14. h. t. inf.* prohibitam voluit, vti apparet, etiam generalem beneficij vacaturi promiſſionem. Reliquit tamen facultatem promittendi beneficium, cùm Collator id conferre poterit. *Aliud enim eſt*, ut loquitur Pontifex: *Prælatum promittere beneficij collationem, cùm poterit, aliud cùm vacabit, cùm ſæpe facultas ſe offerre poſſit beneficium conferendi, quando non opus eſt expectare beneficij vacationem.* Sed hunc ipſum promittendi modum, veluti periculo captandæ mortis alienæ expoſitum vetuit *Boniſac. VIII. c. Deteſtanda. 2. h. t. in 6.* Imò & *Innoc. III. c. Dilectus. 13. inf.* quæ eſt tertia prohibitio.

Cùm verò paſſim etiam à timoratis ad quos collatio beneficiorum ſpectat eiuſmodi promiſſiones fieri ſoleant perſonis bene commendatis, aut charis, *ſe cùm poterunt gratificaturos, eóſque voti compotes facturos, & vacante tali, vel tali beneficio, neminem alium promoturos*, dicendum & vel intelligi promiſſionem quæ acceptata ſimpliciter obliget, eiuſmodi autem modos loquendi, quos recenſuimus potiùs conſiſtere in promiſſione ſpei, quàm rei, ut nimirum, qui tale quid petit, bonam ſpem habere poſſit, non autem promiſſionis certitudinem, vel hos Canones in rigore tanto non eſſe receptos, quod videtur oſtendi ex illarum Eccleſiarum more, quæ *Canonicos expectantes* (Canonicatum videl. aliquem vacaturum) apertè admittunt, & Calendario inſerunt. Poſſet dari exemplum in Eccleſiâ Cathedrali Conſtantienſi, vbi aliquot Nobiles ſuſcipiuntur, ſed cùm videatur his dari verum jus Canoniæ & expectatiuæ ſolùm ad præbendam, donec aliquis in menſe Capitulari moriatur, non apparet veram expectatiuam interuenire.

Vt porrò omnis aditus optandæ vel captandæ mortis alienæ, ſub quâcunque ſpecie expectatiuarum occludatur *Innoc. III. c. Conſtituimus. h. t. inf. & Boniſ. VIII. c. Deliberationes.* §. *Prohibemus. de off. Legati. in 6.* Illud quoque prohibuerunt, ne cuiquam detur facultas beneficia cui voluerit conferendi, vel illorum reſignationes ſub eâdem arbitrariâ facultate admittendi, ne videl. tali facultate munitus promittat beneficia necdum vacantia, ſed vacatura. Quæ omnia ſtabiliunt *Conc. Trid. d. c. 19. ſeſſ. 25.*

Sed infra ſex menſes &c.) Not. I. Si Epiſcopus

vel

Digitized by Google

vel is ad quem ſpectat collatio, intra ſex menſes non conferat beneficium; devolvitur ad ſuperiorem, & hodie quidem maiori ex parte ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum; & ab hoc ad Papam, *juxt. Barb. hic. n.7.* in exemptis tamen immediatè Papæ ſubiectis, immediatè ad ipſum fit devolutio, vel ad Legatum de latere, ut tradit *Chokier p. 4. de exempt. q. 30. n. 5. & poteſt ſtatim lapſo ſemeſtri Papa conferre. ut docet Barboſ. hic, n.9.* quod univerſim mihi videtur dicendum de omnibus ad quos fit devolutio, neque enim apparet ratio vel jus, cur poſt ſex menſes elapſos, vel vnum duntaxat diem expectet. Hæc verò deuolutionis diſpoſitio ſolùm habet locum in dignitatibus & beneficiis inferioribus, non autem in Epiſcopis, & Prælatis Monaſteriorum, vt declaratur *inf. c. Conſtitutus.* horum enim Sede aut officio vacante aſſignantur tres ſolùm menſes, quibus exactis fit deuolutio ad proximum ſuperiorem *juxt. c. Ne pro defectu. de elect. Vide ibi dicta.*

Not. II. *Ex Panorm. in c. Cùm noſtris inf.* beneficium tanto tempore poſſe vacare vt deuoluatur ad Papam, ſi videl. neque Metropolitanus intra 6. menſes conferat, etſi hic nulla huius fiat mentio. Concilium enim ſaltem tacitè prouidit omnibus gradibus, vnde quilibet ſuperior gradatim habet ſex menſes, donec veniatur ad Papam, vt colligitur ex *d. c. Cùm noſtris, & c. Licet. de ſuppl. neglig. Prælatorum, juncta h. t.*

Cap. III. Relatum.

Alexander III. Archiepiſcopo Eboracenſi.

S V M M A.

Cùm in Lateranenſi Conc. promiſſiones factæ de Eccleſiis non vacantibus ſint caſſatæ, non obſtante appellatione eorum, qui eiuſmodi promiſſionibus innituntur, Eccleſiæ vacantes de perſonis idoneis ordinari debent.

E X E G E S I S.

Ratio petitur ex *gl.* quia ex tali promiſſione nihil Juris acquiritur, friuola ergo eſt appellatio illi innitens, neque admittenda.

Cap. IV. Propoſuit.

Innoc. III. Capitulo & Præpoſito Cameracenſi.

S V M M A.

Cùm Cæleſtinus III. Prædeceſſor Innoc. III. juſſiſſet T. Presbyterum recipi in fratrem, & præbendam proximè vacaturam, quæ ad collationem Capituli ſpectaret conferri, Decanus remiſſi mandati Apoſtolici executor, eundem T. Capitulo licèt reluctante de præbendâ primò vacaturâ inueſtiuit. Vacante autem poſtea eiuſmodi præbendâ in Eccleſiâ Cameracenſi, Capitulum eam alij aſſignauit, Cæleſtinus porrò factum Decani ratum volens haberi, collatione Capituli irritatâ, de dictâ præbendâ eundem T. per annulum inueſtiuit. Quare Innoc. III. *re ad ſe delatâ, mandat licèt intentionis ſuæ non ſit, inueſtituras de vacaturis factas, contra Canones ratas habere (etſi ſecundùm plenitudinem poteſtatis de jure poſſit ſupra jus diſpenſare) quia tamen idem presbyter non de præbendâ vacaturâ, ſed de vacante poſt caſſationem collationis à Capitulo facta per Cæleſtinum fuit inueſtitus, amoto quolibet alio detentore, illam huic T. cum plenitudine honoris Canonici aſſignari.*

E X E G E S I S.

Etſi inueſtitura huius T. non facta ſit à Cæleſtino de præbendâ vacaturâ, ſed actu vacante, poſtquam collationem Capituli caſſauit, mandatum tamen ab eodem Cæleſtino datum Decano Remenſi, de conferendâ dicto Presbytero præbendâ proximè vacaturâ, erat contra decretum *Conc. Later. c. 2.* relatum, & profectum ex plenitudine poteſtatis, quam Pontifex de jure habet ſuper jus, vt dicit Innoc. hic Quod intellige de jure poſitiuo Eccleſiaſtico, cuius ipſe Pontifex eſt conditor, non de Jure diuino aut naturali, de quo plura vide *apud Panorm. hic n. 9. & ſeqq.*

Cap. V. Quia diuerſitatem.

Idem P. Sanctæ Mariæ in viâ latâ Cardinali, Apoſtolicæ Sedis legato.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopo Eboracenſi ab officio ſuſpenſo nonnulli durante ſuſpenſione beneficia ad eius collationem ſpectantia accepiſſent, re intellectâ mandat Pontifex, vt detentores ad ea dimittenda compellantur, niſi vel ex ſpeciali mandato Sedis Apoſtolicæ, vel autoritate Lateranenſis Concilij à Capitulo ea ſint adepti. Neque vult tempus ſuſpenſionis, & quo Archiepiſcopus ad Sedem Apoſtolicam acceſſit, & apud illam remanſit, vel receſſit ab illâ, intra ſex menſes à Conc. Later. *præfixos, neque hos à tempore vacationis præbendarum, ſed notitiâ ipſius computari.*

E X E G E S I S.

Sumitur ex *h. t.* duplex Regula. I. Semeſtre ad conferendum à jure per *Conc. Later. c. 2. ſuprà* præfixum non currit legitimè impedito, ideóque dicit Pontifex, tempus quo Archiepiſcopus fuit ſuſpenſus (& idem foret de excommunicato) non debere computari intra ſex menſes; neque refert ſuſpenſionem & excommunicationem regulariter ob aliquam culpam infligi, nec videri excuſandos, qui ob culpam ſuam pœnam patiantur, *arg. l. 2. §. ult. ff. Si quis caut.* hoc enim verum eſt duntaxat, quando

do culpa ordinatur ad impediendum, ſecus eſt, quando pet accidens ſe habet, vt in propoſito culpa Archiepiſcopi Eboracenſis quæcunque fuerit, non inferebat priuationem juris conferendi, etſi mereretur aliquam cenſuram, quâ durante beneficia conferre non licet. Regula II. eſt, quòd tempus ſex menſium datum ad conferendum non eſt numerandum à die vacationis ſimpliciter, ſed à die vacationis illi notâ, ad quem pertinet collatio, vt cum alijs tradit *Garc. p. 10. c. 2. n. 15. & 27.*

Cap. VI. Cum noſtris.

Idem Baſilienſi Epiſcopo & Abbati S. Mariæ.

S V M M A.

Præpoſiturâ Lauſanenſi tamdiu vacante, vt eius collatio ad Sedem Apoſtolicam deuolueretur, Pontifex per literas mandat eam theſaurario dictæ Eccleſiæ conferri, executoribus ad hoc deputatis, qui Canonicis Præpoſituram vacare negantibus, (eò quod Epiſcopus, qui ex Præpoſito aſſumptus eandem Præpoſituram poſt conſecrationem rurſus à Capitulo ſibi collatam, ſicut anteà poſſideret) dicentes hoc eſſe contrarium juri, Præpoſituram veluti de jure vacantem Theſaurario aſſignârunt. Auditor vero ſuper hoc à Papâ datus eiuſdem mandato, quòd ab Executoribus factum fuerat obtentu literarum per falſi ſuggeſtionem & veri ſuppreſſionem impetratarum, cùm Præpoſitura non vacaret de facto (quia talis poſſeſſio plus habet facti quàm juris) irritum declarat & inane, quam ſententiam ratam habens idem Pontifex, mandat Epiſcopum, niſi oſtenderit vel ex ſpeciali Sedis Apoſtolicæ Indulgentia, vel aliâ juſtâ causâ Præpoſituram rurſus ſibi fuiſſe conceſſam, ad reſignationem ipſius compelli, & Lauſanenſe Capitulum ad eandem Theſaurario conferendam induci.

E X E G E S I S.

Denuò fuerat ab ipſis Canonicis electus, &c.) Not. I. literas Papæ in *h. t.* fuiſſe ſubreptitias *per c. Super literis. de reſcript.* quia Theſaurarius Lauſanenſis ſuggeſſit Papæ, quòd Præpoſitura vacaret, & tacuerat, quòd Epiſcopus electus ex Præpoſito ex noua Capituli collatione illam poſſideret vt antea, quæ ſi Pontifex ſciuiſſet, Præpoſituram Theſaurario conferri non mandâſſet. Beneficium enim poteſt vacare dupliciter, vt *not. Panorm. hic n. 6.* videl. de jure & de facto, ſi jus poſſeſſori non reſiſtat, & ipſe actu poſſideat; item de jure tantùm, ſed non de facto, vt in propoſito, quia Epiſcopus ſine diſpenſatione Papæ non poteſt habere aliam dignitatem cum Epiſcopatu *per c. De multa. de præbend. in 6.* vacabat itaque dicta præpoſitura de jure, ſi abſque diſpenſatione Papæ vel causâ neceſſariâ Epiſcopus illam rurſus recepit, non vacabat autem de facto, quia ex colorato titulo nouæ collationis eius poſſeſſionem rurſus accepit. Habet tamen *hæc poſſeſſio plus facti quàm juris*, vt ait Pontifex, quia jus ſolùm erat coloratum, factum autem erat reale, non minùs quàm ſi titulus juris eſſet verus.

Not. II. Quòd in beneficialibus poteſt haberi vera poſſeſſio ſine vero aut juſto titulo, vt ex *h. t.* apertè colligitur, non eſt tamen eiuſmodi juſta, & juxta hoc intelligi debet *Regula juris in 6. Quòd beneficiũ ſine Canonicâ Inſtitutione obtineri non poteſt*, id eſt juſtè. Vnde ſequitur, quòd in impetratione beneficij non ſufficit dicere ſimpliciter, quod vacat, ſi alius eſt ſaltem in coloratâ poſſeſſione facti, quia illud verbum *vacare* poteſt *verificari tam in jure quàm in facto*, in literis autem beneficialibus, maximè cùm ſint ambitioſæ, oportet verba narratiua verificari omni modo, quo verificari poſſunt, tam in jure quàm in facto; *quod ſemper notari bene jubet Panorm.* Ideòque Pontifex reprobato facto executorum, qui Præpoſituram Theſaurario tanquam jure vacantem contulerant, ſententiam Auditoris ratam habet, quia Præpoſitura non vacabat de facto; neque voluit Epiſcopum ad illius reſignationem compelli, niſi in probatione priuilegij Apoſtolici, aut juſtæ vel neceſſariæ cauſæ deficeret. Qualis cauſa eſſe potuit, vt *not. Panorm. n. 15.* quia fortè Epiſcopus nondum erat in poſſeſſione Epiſcopatûs, vt *c. Supplicationem. de renunt. & c. Paſtoralis. 7. q. 1.* vel fortè fructus Præpoſituræ erant Epiſcopo conceſſi, pro exoneratione debitorum Epiſcopatûs, quod fieri poſſe notat *in c. Vnic. , vt Eccleſiaſtica beneficia &c. Si propter. de reſcript. in 6.* videtur tamen etiam in his caſibus opus eſſe diſpenſatione Pontificis.

Not. III. Ex *h. t.* colligi Beneficium coloratè poſſeſſum, non debere alteri eripi, donec poſſeſſioni detrahatur color, ſecus eſt, quando poſſeſſio neutiquam eſt colorata, ſed euidenter iniuſta. Pro quo diſcernendo *Panorm. n. 23.* aſſignat duas Regulas, I. *eſt, quando defectus quidem poteſtatis eſt in conferente, ſed priuatio beneficij ipſo jure per ſententiam juris aut hominis non eſt ſtatuta ſiue inducta*, talis poſſeſſio eſt colorata, pro quo facit iſte *t.* Par ratio eſt, ſi conferens laboret defectu poteſtatis, ſed ſuperueniat confirmatio ſuperioris ratum habentis vel reualidantis, quod erat inualidum *C. Quia diuerſitatem.* quod allegat *Panorm.* & nihil facit ad rem. Videtur allegare voluiſſe *c. Propoſuit* ſuprà. In quo Innoc. collationem à Decano Remenſi de beneficio vacaturo, ex mandato Cæleſtini non rectè fortaſſis intellecto; contra *Conc. Later.* factam confirmat. Regula 2. eſt, *Quandocunque conferens non habet poteſtatem conferendi*, vel ſi habet, priuatio eſt inducta ipſo facto ab homine, vel à jure, tum poſſeſſio beneficij non eſt colorata, ſed cenſetur euidenter injuſta.

Not. IV. Cùm nemo oſtendere titulum ſuæ poſſeſſionis ad petitionem partis teneatur, *2. q. 6. in princ. & l. Cogi. C. De petit. heredit.* tenetur tamen ad Judicis inſtantiam illum probare, quia in his exuberat officium illius *arg. c. Cùm dilectus. de elect. & c.*

Legum

Legum 2. q. 1. niſi ſuperiori viſus ſit in talem titulum conſenſiſſe, *juxt. gl. in Reg. 1. de reg. Iur. in 6.* quo caſu nihilominus ſuperior ſiue Iudex poteſt in ſe ſuſcipere defectum tituli à ſe animaduerſi, ne poſſeſſor maneat in malâ fide. Sic vbi beneficia ſunt incompatibilia, ſuperior ſemper poteſt exigere probationem juſti tituli.

Cap. VII. Poſt electionem.

Idem Archidiacono Richemundiæ.

S V M M A.

Cùm vacantem Archidiaconatum Richemundiæ, ei ad quem Pontifex reſcribit, Eboracenſis Archiepiſcopus contuliſſet, eúmque juſſiſſet in Archidiaconum à Capitulo recipi, quod nolens parére, eò quod in literis Archiepiſcopi nulla fieret mentio Decani, (per quem de conſuetudine Archidiaconus debebat inueſtiri,) eumdem Archidiaconatum veluti ad ſe tam vi Conc. Later. quàm priuilegij deuolutum cuidam R. de S. Edmundo contulit, quod idem poſtea, cùm is cui hæc decretalis inſcribitur dictum Archidiaconatum reſignâſſet, & abiurâſſet, Archiepiſcopus fecit. Verùm Pontifex intellecto, quòd huic eidem Archidiaconatum Archiepiſcopus conceſſiſſet, neque eius inſtitutio legitimè fuiſſet reprobata, adeóque beneficium non vacans non potuerit, nec debuerit in aliũ transferri, memorato R. ſilentium imponendum decernit, & inſtitutionem primam Archiepiſcopi ſortiri debere effectũ. Si autem aliquis ſuper renuntiatione, vel abiuratione, vel aliquo præmiſſorum aduersùs taliter inſtitutum, quidquam duxerit proponendum, hunc ordine judiciario poſſe experiri.

E X E G E S I S.

Etſi intellectus *h. c.* ſatis intricatus appareat apud *Panorm.* mihi tamen videtur commodè reduci ad hæc duo. 1. Quòd prima collatio Archidiaconatûs facta ab Archiepiſcopo fuerit valida, vnde ſequitur nihil illum deliquiſſe contra priuilegia Capituli, cui plus in propoſito non competebat, quàm vt Archidiacono ab Epiſcopo inſtituto daret poſſeſſionem, neque alicuius momenti eſt, quod Archiepiſcopus in literis omiſerit mentionem Decani; etſi enim in odioſis non veniat Decanus nomine Capituli, niſi exprimatur, *ſecus tamen eſt in fauorabilibus, qualis eſt inductio in poſſeſſionem*, *vt tradit Panorm. n. 9.* 2. Quod per exceptionem renuntiationis aut abiurationis non debeat impediri vel turbari poſſeſſor, vel agens poſſeſſorio in ſuâ ſucceſſione, quod ex *Panorm.* relatum eſt in ſummam præfixam *h. c.* in corpore Juris; etſi alijs reſeruetur petitorium tum ratione renuntiationis tum alterius juſtæ cauſæ, quam habent; Merito igitur Pontifex huic Archidiacono, qui obtinebat Archidiaconatum, noluit litem intentari ratione poſſeſſionis, ſed ad petitorium partem aduerſam remiſit.

Cap. VIII. Cùm ſuper.

Idem C. Canonico Tridentino.

S V M M A.

Cùm conſtaret C. in Canonicum Tridentinæ Eccleſiæ eſſe receptum, neque Canonici probâſſent receptionem factam eſſe contra Conc. Later. *imò hoc de jure opponere non poſſent, vtpote fatentes ſe dictum C. recepiſſe, Pontifex mandat, vt quàm citò ſe occaſio offerret, præbenda ei conferretur, quâ receptus in Canonicum carere non debet.*

E X E G E S I S.

Canonici iſti non fuerunt auditi jure proprio, quia *fruſtra legis auxilium implorat, qui committit in legem. c. Quia fruſtra. de vſuris*, & non eſt audiendus, qui propriam turpitudinem allegat, ſicut iſti Canonici allegabant à ſe ipſis commiſſum violationem *Conc. Later.* in receptione huius Canonici, quam tamen non probârunt, auditi nihilominus facere ex officio Judicis, cuius eſt indagare veritatem. An autem vniuerſim propriam turpitudinem allegans non ſit audiendus, explicat Panorm. *hic n. 9.* Quod autem Canonicus non diu debeat carere præbendâ, dictum eſt in *c. Relatum. de præbend. & c. Dilectus eod. ſuprà.*

Cap. IX. Literas.

Idem Epiſcopo & M. P. Canonico Hildesheme nſi.

S V M M A.

Cùm Papa D. Clericum juſſiſſet de præbenda S. VViſcardi ad ſe deuolutâ inueſtiri, G. autem ſimplex Canonicus eiuſdem Eccleſiæ ex ipſâ in Canonicum Maioris Eccleſiæ electus, & poſt annum in Eccleſiâ S. VViſcardi in Præpoſitum aſſumptus, priorem præbendam nihilominus retineret, allegans conſuetudinem generalem & confirmationem Archiepiſcopi Bremenſis, qui illi tam Præpoſituram quàm præbendam confirmauit, dubitârunt delegati, vtrùm cùm quis ab vnâ præbendâ eligitur ad aliam, eo ipſo prior vacet, an opus ſit ſententiâ Iudicis, & an propter dictam confirmationem Archiepiſcopi, præbenda illa dici debeat vacare. Quibus Pontifex reſpondet, ſi ita eſt, præbendam illam etſi non de facto, de jure tamen vacare, & mandat dictum Præpoſitum ad illius reſignationem compelli, eámque cùm de facto vacâric, memorato Clerico D. conferri.

E X E G E S I S.

Patet ex *h. c.* 1. Epiſcopum non poſſe diſpenſare, vt quis in eadem Eccleſiâ duo beneficia ſimilia *v. g.* duos Canonicatus obtineat, de quo *Garc. p. 11. c. 5. n. 185.* diſſormia tamen ſub eodem tecto obtinere

poteſt dummodo neutrum per ſe ſit ſufficiens ad ſuſtentationem, vt tradit idem *Garc. n. 3.* Patet 2. quamuis primum beneficium vacet ipſo Jure per aſſecutionem ſecundi, quamdiu tamen non dimittitur illius poſſeſſio, non dicitur vacare de facto, vt etiam conſtat ex *cap. 6. ſup.* Patet 3. oon opus eſſe ſententiâ Judicis, ſed ſolùm compulſione, vt beneficium detinens cõtra jus illud dimittat, vel reſignet, niſi ſponte id faciat. 4. Patet poſſeſſionem huius Præpoſiti fuiſſe coloratam, non euideoter iniuſtam propter colorem generalis conſuetudinis & confirmationis Archiepiſcopi, ideóque à delegatis debuiſſe hunc colorem detrahi, oſtendendo defectum Juris, antequam Præpoſitus cogeretur ad reſignandum, etſi contra videatur ſentire hîc *Panorm. ſub fin.*

Cap. X. Ex parte.

Idem Epiſcopo & Archipresbytero Papienſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſtatutum Lateranenſe de beneficiis vltra ſex menſes vacantibus locum non habere in Eccleſiâ Aſtenſi, vtpote non numeratâ, etſi fortè Canonicorum pateretur defectum, ideóque inſtitutionem quorundam Canonicorum per Archiepiſcopum Mediolanenſem, vel Epiſcopum Aſtenſem obtentu dicti Concilij factam carere firmitate. Cùm verò ex Capitulo tres ſolùm receptioni prætenſorum Canonicorum ſine rationabili cauſâ ſe oppoſuerint, mandat idẽ, ſi Aſtenſi Eccleſiæ ſuppetãt facultates, ſecundùm conſuetudinem hactenus obſeruatam prædictos Clericos pro Canonicis haberi.

EXEGESIS.

Nec Canonicorum numerus erat certus &c.) Not. ex *Barboſ. hîc n. 2.* in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis, aliquando oon eſſe præbendas diſtinctas, nec certum numerum præbendarum, ut in caſu *h. c.* item *in c. Dilecto. & c. Vacante. de prebend.* Aliquando eſſe certum numerum Canonicorum, ſed non Præbendarum, ut *in c. Fin. §. Si autem h. t. in 6.* Aliquando non ſolùm eſſe certum numerum Canonicorum & Præbendarum, ſed ſingulis præbendis aſſignatos eſſe certos redditus ex certis & diſtinctis bonis, ut videtur colligi ex *c. Literas. ſup. & Clem. fin. de prebend.* Nonnunquã & fortaſſis frequentiùs certum eſſe numerum Canonicorum & Præbendarum, quarum redditus ex bonis communibus Capituli, ad menſam illius, vti vocant, pertinentibus, & indiſtinctis præbentur, & iuxta bonorum horum proportionem inſtitui ſolet numerus tum Canonicorum tum præbendarum.

Statutum Concilij Lateranenſis &c.) Not. I. Vbi non eſt certus numerus Canonicorum, non eſſe præfixum certum tempus in Iure ad inſtituendum ibi Canonicos in locum decedentium vel cedentium, nec ad eiuſmodi Eccleſias extendi ſtatutum *Conc. Lateranenſis* de quo *ſup. c. 2.* Imò nec ad literas Papæ teneotur aliquem vltra facultates Eccleſiæ recipere; quo caſu vnus ſolus poteſt ſe opponere, & impedire receptionem, ſed vbi facultates ſuppetunt, poteſt maior pars recipere Canonicos, licèt inuitâ minori parte, quia hoc eſt Eccleſię vtile & honorabile, ut poſt alios tradit *Panorm. hîc n. 4.* Ex quo colliges neque vacationem Canonicatuum in eiuſmodi Eccleſiis non numeratis (quales communiter ſunt Regulares) locum habere, niſi demus Canonicatus ibi vacare, ſi notabiliter ſit minor numerus Canonicorum, vel Religioſorum, quàm facultates Eccleſiæ aut Monaſterij ferant.

Not. II. Si Inſtitutio Canonicorum in eiuſmodi Eccleſiis pertineat ad Epiſcopum inferiorem *v. g.* Præpoſitum, aut Abbatem, iſque non inſtituat, neque recipiat Canonicos vel Religioſos ſecundùm Eccleſiæ aut Monaſterij facultates, poſſe Epiſcopum ſupplere illorum negligentiam præfixo termino, quo elapſo niſi id fecerint, Epiſcopus vel Superior ex officio prouidebit. *fa. c. Si Capitulo h. t. in 6. & c. Irrefragabili. de off. Ord. & c. Certum. ad ind.* Si autem inſtitutio pertineat ad ipſum Epiſcopum, niſi præfixo ipſo termino competentem numerum inſtituat, deuolutio fieret ad Archiepiſcopum. Rationem aſſignat *Panorm. n. 17.* Quia terminus hominis ſuccedit loco termini Iuris. Sed ſi eſſet terminus à Iure præfixus, deuolutio fieret ad Archiepiſcopum, ergo ſimiliter ſit terminus ad ipſum, ſi terminus ab illo præfixus non obſeruetur, alioqui malè conſultum eſſet eiuſmodi Eccleſiis & Monaſteriis.

Cap. XI. Conſtitutus.

Idem Epiſcopo & Capitulo Laudunenſi.

S V M M A.

Cùm Canonico Laudunenſi Epiſcopus dediſſet poteſtatem ſacerdotalem conferendi præbendam primò in Eccleſiâ Laudunenſi vacaturam, & Sedis Apoſtolicæ Legatus Capitulo præcepiſſet, vt perſonam cui præbendam eiuſmodi vacantem d. H. contulit, recipiant, idque Pontifex ipſe confirmâſſet; reſcribit tamen, quia conceſſiones tales, ſi in conſequentiam traherentur, poſſent fieri in fraudem Canonum (videl. c. Nulla, *& aliorum, quos ibi indicauimus, ac inter illos* hoc ipſum c.) *per quos prohibentur beneficia concedi ſiue promitti antequam vacent, ſe nolle, quòd occaſione gratiæ huius perſonalis, fraudi licentia concedatur.*

EXEGESIS.

Prohibet ergo Pontifex, aliis ſimilem licentiam concedi, volens ſcil. obſeruari id quod poſtea præſcripſit *Regula 74. Iur. in 6.* quod alicui gratioſè conceditur, ab aliis non trahi debet in exemplum.

Cap.

Cap. XII. Dilectus.

Idem.

S V M M A.

Cùm Epiſcopo quodam defuncto Archiepiſcopus S. Seuerinæ aſſerens propter negligentiam Capituli ad ipſum jus eligendi eſſe deuolutum, M. G. in Epiſcopum elegiſſet, reſcripſit Pontifex Canonem Lateran. Concilij contra negligentes editum ad Archiepiſcopatum, vel Epiſcopatum non extendi, ſed ad perſonatus alios & minora beneficia Eccleſiaſtica coarctari; ideóque electionem huiuſmodi caſſauit.

E X E G E S I S.

Per *h. t.* declaratur *c. 2. Nulla.* de quibus beneficiis vel dignitatibus intelligi debeat; vnde vigore huius Canonis Archiepiſcopus non potuit eligere Epiſcopum; potuiſſet tamen eligere vigore *c. Ne pro defectu*; per quem ſi Eccleſia Cathedralis vel Regularis per tres menſes vacàrit, eligendi poteſtas deuoluitur ad proximum ſuperiorem, adeóque ad Archiepiſcopum. Sed vel iſtud *c. Eſt poſterius, c. Præſentis* vel iſte Archiepiſcopus eius notitiam non habuit.

Cap. XIII. Ex tenore.

Idem Priori Hoſtienſi, & Superiori S. Fridiani.

S V M M A.

Cùm Clericus quidam chartam Conuentûs de Bellò exhibuiſſet, quæ continebat, quòd primam Eccleſiam ad collationem ſuam ſpectantem eidem aſſignaret; Pontifex hanc promiſſionem, vtpote Concilio Lateran. *aduerſantem, irritam pronuntiauit, & dicto Clerico ſilentium impoſuit.*

E X E G E S I S.

Hoc *cap.* planum eſt ex illis, quæ diximus ad *cap. Nulla. ſup.* & referri debet ad tertiam prohibitionem promiſſionis videl. generalis beneficij vacaturi.

Cap. XIV. Accedens.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex quòd aliud eſt Prælatum promittere beneficij collationem cùm poterit, *aliud* cùm vacabit, *cùm in multis caſibus ſe faculeas conferendi offerre poſſit, ſine expectatione beneficij vacaturi, ideóque mandat, vt Clerico R. cui Prælatus beneficium promiſit,* cùm poterit *conferre, aliquod* cùm poterit, *aſſignet.*

De *h.* quoque *cap.* abunde dictum eſt *ſup. additam. c. Nulla.*

Cap. XV. Poſtulâſtis.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi ad Archiepiſcopum vel Epiſcopum & Capitulum ſimul præbendarum collatio pertineat, & tam Epiſcopus quàm Capitulum intra ſemeſtre in hoc negligentes extiterint, ſicut nec ab Epiſcopo ad Capitulum, ita nec ab hoc poteſtatem conferendi ad illum deuolui, ſed ſecundùm Conc. Later. *ad ſuperiorem, niſi fortè Epiſcopus non vt Epiſcopus, ſed vt Canonicus cum reliquis Canonicis habeat jus conferendi. In quo caſu ſi dolosè impediat, id illi patrocinari non debet.*

E X E G E S I S.

Textus eſt ſatis clarus; de eiuſmodi autem jure ſimultaneo Epiſcopi & Capituli (quod in noſtris partibus non facilè reperitur) latiſſimè agit *Garc. p. 5. c. 4. à n. 10.*

Cap. XVI. Cùm dilecta.

Honorius III. Epiſcopo & Præpoſito Capituli Cameracenſis.

S V M M A.

Cùm Comitiſſa Flandrenſis feciſſet promiſſionem de non vacantibus beneficiis Eccleſiarum, in quibus obtinet jus Patronatûs & donationes eorum in manibus poſuiſſet alienis; mandat Pontifex id à Delegatis ſuis decerni irritum, & inhiberi, ne ſimilia de cætero attentet.

E X E G E S I S.

Sumitur hinc Regula pro Patronis Eccleſiarum apud omnes recepta; quòd *ſicut Collator non poteſt promittere beneficium vacaturum, nec dare poteſtatem, vt alicui conferatur, antequam vacet* per dicta *toto h. t.* & maximè per *c. 2.* ita nec patronus poteſt alicui promittere præſentationem ad beneficium nõdum vacans, neque dare cuiquam poteſtatem ſuo nomine promittendi præſentationem eiuſmodi, aut ipſo facto præſentandi ad beneficium aliquod, antequam vacet; quia eſt par ratio & periculum, ſicut in collatione, optandæ videl. vel captandæ mortis alienæ. Poteſt tamen Patronus alicui dare poteſtatem in genere aut ſpecie vel ad omnia beneficia ſui Iuris patronatûs, vel ad certa aliqua, perſonas idoneas præſentandi, poſtea cùm vacârint, non ante, quod maximè vacabit ſuſpicione, ſi aliquem in remotas *v. g.* terras abiturus conſtituat generalem bonorum ſuorum Procuratorem, ut ex communi tradit *Panorm. hîc n. 6.*

IDEM TITVLVS DE CONCESSIONE PRÆBENDÆ NON VACANTIS. IN VI.

Cap. I. Quia.

Innoc. IV. Dilecto filio Andrea, Capellano ſuo.

S V M M A.

Eſt t. valde prolixus in quo aſſeruntur rationes pro vtráque parte, in quibus recenſendis vel examinandis non eſt operæ pretium immorari; cùm omnia poßint redigi ad breuem hanc ſummam. Cùm Pontifex mandat alicui prouideri de dignitate vacaturâ, quam is duxerit acceptandam, ſi contingat vacare talem dignitatem, quæ pertinet ad collationem Ordinarij, eámque Ordinarius conferat, antequam alter per literas Apoſtolicas prouiſus illam acceptet, non obſtantibus eiuſmodi literis, tenet collatio Ordinarij, etſi executor à Papâ datus fecerit reſeruationem, inhibitionem & proceſſus ſuper primâ dignitate vacaturâ. Ratio eſt, quia per mandatum Apoſtolicum non tollitur Ordinario poteſtas conferendi, niſi poſtquam, is qui illud impetrauit, primam dignitatem vacantem acceptauit, neque ante dictam acceptationem quidquam poteſtatis habet executor. Ex hâc causâ Papa huic Capellano ſuo adiudicat Præpoſituram, quam illi Ordinarius contulerat, priuſquam alter, cui Papa de dignitate primò vacaturâ prouideri juſſerat, eandem acceptaret.

E X E G E S I S.

Ex *h. c.* colligunt DD. generalem Regulam; quòd *priuilegium aut gratia non ſit perfecta nec habeat vires, donec is, cui conceditur, certior fiat, illámque acceptet. Vide Sanch. l. 1. De matr. d. 6. n. 29. & l. 3. d. 36. n. 2. Azor p. 1. l. 5. c. 3. q. 5. Gonzalez ad Reg. 8. Cancell. gl. 26. n. 11.*

Cap. II. Deteſtanda.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Licèt olim (c. Accedens 14. h. t. *in antiquis*) *decretum fuerit, quòd qui promittunt de Eccleſiaſticis beneficiis* cùm poterunt, *debent adimplere, quia tamen etiam per eiuſmodi promiſſionem aperitur via ad promittenda contra* Concil. Lateran. *beneficia vacatura, Bonifacius promißiones eaſdem, & alias quaſcunque per quas directè vel indirectè aperiri via valeat ad vacatura beneficia, penitus reprobat, & viribus deinceps vacuat.*

De *h. c.* eiúſque materiâ ſatis dictum eſt ſup.

Cap. III. Ne captandæ.

Idem.

S V M M A.

Ob eandem cauſam idem Pontifex declarat, quòd cui à Sede Apoſtolicâ, vt ei alicubi prouideatur de Præbendâ, dignitate vel officio, quod duxerit acceptandum, ſibi ſuper hoc executoribus deputatis gratia eſt facta, licet beneficium ibi vacaturum aut ſecundum, ſiue vlterius, (ſi rationabilis cauſâ ſubſit, valeat acceptare) certum tamen & expreſſum antequam vacet, acceptare non poteſt. Neque in hoc cuiquam ſuffragantur inhibitio, reſeruatio, ſiue varij proceſſus executorum, quin per eum, ad quem collatio ſiue prouiſio talis beneficij pertinet, de illo vacante liberè poßit alteri prouideri.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc præter illud, quòd per quamcunque gratiam non licet acceptare beneficium certum antequam vacet, & illa gratia intelligitur de beneficio primo vacante, non de ſecundo, vel vlteriori, neque is cui ea gratia conceſſa eſt, admitti debet ad ſecundum, vel vlterius, niſi ex rationabili causâ, iuxt. *Barboſ. hîc n. 4.*

Cap. IV. Executor.

Idem.

S V M M A.

Executor ſuper prouiſione alicuius à Pontifice per generales literas deputatus, Prælatis & aliis collatoribus, ne ad prouiſionem beneficiorum procedant, donec illis, pro quibus ſcribitur, ſit prouiſum, non poteſt generaliter inhibere, niſi expreſſè in ipſis literis hæc facultas concedatur. Poteſt tamen reſeruationem & inhibitionem facere ſpecialem de primo (vel ſi hoc in literis exprimitur) de ſecundo, vel vlteriori beneficio eidem Clerico conferendo. Quod autem contra talem prohibitionem fuerit attentatum, non tenet. Quæ omnia intellectu plana ſunt.

Cap. V. Si Capitulo.

Idem.

S V M M A.

Si Capitulo alicui, ad quod Canonicatuum & Præbendarum collatio pertinet, vt aliquem in Canonicum recipiant, eidémque de præbendâ vacante prouideãt, vel cùm facultas ſe offeret, executore ad hoc conſtituto, Pontifex mandat: per ſolam literarum præſentationem Capitulo factam abſque executoris inſinuatione

nuatione, vel inhibitione, beneficium ei pro quo ſcribitur, adeò eſt affectum, vt collatio alteri facta non teneat. Imò ſi Capitulum infra terminum ſibi præfixum mandatum Apoſtolicum non adimpleat, in ipſum executorem transfertur poteſtas prouidendi, qui Canonicatum ſtatim poteſt dare, & præbendam ſi vacat, vel cùm obtulerit ſe facultas.

EXEGESIS.

Per ſolam ergo præſentationem literarum Apoſtolicarum de prouidendo, Ordinario Collatori factam, adimitur illi facultas prouidendi alteri, vt apertè colligitur ex *h. t.*

Cap. VI. Si ſoli.

Idem.

SVMMA.

Huius c. *ſummam & intellectum benè tradit* Barboſ. *in hunc modum; ſi mandatum dirigitur Epiſcopo ſoli, vel Epiſcopo & executori ſimul, vel ſoli executori, vt alicui faciat prouideri de beneficio in certâ Eccleſiâ: per ſolam præſentationem literarum non aufertur Ordinario poteſtas conferendi; ſed collatio alteri facta tenet, licet Ordinarius ſi non obediat, ſit puniendus. Si autem mandatum habeat clauſulam irritantem, quod videl. quidquid in contrarium attentatur, ſit irritum, vel executor per decretum Ordinario interdicat, ne alteri conferat, vel ſi is, pro quo ſcribitur vi mandati jam receptus expectet præbendam; tum Ordinarius non poteſt alteri conferre.*

Cap. VII. Auctoritate.

Idem.

SVMMA.

Iſtud quoque Capitulum rectè redigitur in hanc ſummam. Quando præcedens Papa dat expectatiuam primæ Præbendæ vacaturæ alicui; & ſequens Papa ſimilem gratiam dat ſecundo & tertio, cum hac clauſula, vt iſte tertius receptus jam in Canonicum, receptis autoritate prædeceſſoris, non autem ſuâ, in aſſecutione præbendæ præferatur; tunc Præbenda primò vacans, danda eſt ſecundo, ſecunda tertio, & tertia primo. Addit Pontifex: Exemplum petitur ex ſucceſſione ab inteſtato. Quod exemplum cùm ſit ſatis abſtruſum, & res ex textu ſatis pateat, expectatiuæ verò poſt Concil. Trid. non ſint in vſu, immorandum nobis non eſt.

Cap. VIII. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Ob ſimilem expectatiuarum abrogatarum cauſam ſufficit huius prolixioris c. *ſummarium intellectum tradidiſſe. Si Papa reuocat gratias expectatiuas, Canonicos quoque receptos, etiamſi quotidianas diſtributiones percipiant, includit, item illos, qui habent jus ad vacatura beneficia, ſi nondum ſunt ipſis collata. Nec tamen talis reuocatio extenditur ad Canonicos receptos vltra numerum, qui tanquam eſſent de numero, ex morte aliorum non expectant præbendas, ſed augmentum duntaxat diſtributionum, ſiue partium ſuarum.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. vnic. Cùm ei.

Clemens V. in Conc. Vienneſi.

SVMMA.

Si Papa alicui, quem ſcientiâ & moribus putat idoneum, de beneficio certi valoris, aut minoris ſi voluerit, executore deputato prouideri mandat, ſecus attentatum decernendo irritum, decretum huiuſmodi eſt conditionatum, ideóque antequam executor primus conditionem (idoneitatis) extare ſciat, & impetrans ſuper beneficio prætaxati vel minoris valoris voluntatem ſuam declaret, Ordinarius aut alius executor à nobis deputatus conferre liberè poterit. Secus eſt, ſi Pontifex mandet prouideri de beneficio, quod infra menſem à vacationis ipſius notitiâ duxit acceptandum; quin etiam beneficium quod acceptare poterat, petendo ſibi per ſuum executorem conferri, aut recipiendo ſibi præſentari collatum, ipſum ex hoc acceptare, & collatio taliter facta valere cenſebitur. Prædicta autem vacationis notitiam impetrantem habere Pontifex interpretatur; ex quo ipſa vacatio in loco vel Eccleſiâ beneficij publicè nota erit. Sibi quidem imputabit, qui in hoc caſu, in quo de ipſius commodo agitur, id quod per ſe, vel per alium ſcire potuit, ignorat.

EXEGESIS.

Not. in hoc caſu currere tempus impetranti, non à die ſuæ ſcientiæ, ſed à die notæ vacationis in loco beneficij. Si verò opponitur clauſula *Motu proprio,* non currit, niſi à die ſuæ ſcientiæ, vt cum aliis tradit *Barboſ. hîc n. 11.*

TITVLVS IX.

NE SEDE VACANTE ALIQVID INNOVETVR.

Ad Rubricam Tituli.

CVm plures tituli præceſſerint, qui pertinent ad collationem & inſtitutionem beneficiorum, meritò hâc occaſione ſubijcitur iſte tit. Dubitari enim poteſt, an ſede Epiſcopali vacante Capitulum ſuccedat in eorum collatione? Rubrica autem, vt bene aduertit *Panorm*, ponit generalem negatiuam, *vacante* videl. *Sede nihil eſſe innouandum*, quod præiudicet Eccleſiæ vel ſucceſſori, cuius ratio aſſignatur in *1. & 3. c.* quia Eccleſia tum caret defenſore, eámq; ob cauſam ſede vacante non debet vniri, neque vnio facta cum alterâ Eccleſiâ diſſolui. Neque judicium aut ſententia contra illam lata, habet robur, imò vt *c. 3. ſub fin.* dicitur, *etiam depoſitiones teſtium Eccleſiâ vacante contra eam recepta ſunt reprobanda*; ſicut etiam jure ciuili ſententia lata aliáque acta contra minores tutorem vel curatorem non habentes, adeóque indefenſos (quibus æquiparatur Eccleſia paſtore carens) ſunt irrita *l. Acta. ff. De re jud.*

Cap. I. Nouit ille.

Innocentius III. Priori & Conuentui Glaſtonenſi.

SVMMA.

Cum Innocentii III. præceſſor Cœleſtinus III. Eccleſiam Glaſtonenſem erexiſſet in Cathedralem & Bathonienſi Eccleſiæ vniuiſſet in eius præiudicium, vti Prior & Conuentus Glaſtonenſis aſſerebant, petentes vt vacante tum per obitum Epiſcopi Eccleſiâ Bathonienſi, ipſóq; Rege & Magiſtratibus inſtantibus vnione penitus diſſolutâ Monaſterium reduceretur ſub antiquum Abbatis Regimen; Reſcripſit Innocentius, quòd Epiſcopali ſede vacante, non debuit aliquid innouari, cùm non ſit, qui Epiſcopale jus tueatur: indulſit tamen, vt Epiſcopus Bathonienſis electus jus ſuum apud Sedem Apoſtolicam proſequendi facultatem habeat, & interim ſub cura Prioris Monaſterium gubernetur.

Intelligitur ex dictis ad Rubricam.

Cap. II. Illa.

Honorius III. Epiſcopo Calmenſi & Magiſtris V. & S. Canonicis Sueßionenſibus.

SVMMA.

Cùm M. R. de beneficio à Papâ ipſi collato Archiepiſcopus Capuanus inueſtiuiſſet, id Pontifex duxit confirmandum, non obſtante conceßione per Capitulum factâ alij, ſine ipſá etiam confirmatione Apoſtolicâ in formâ communi obtentâ. Cùm de jure Capitulum vacante Sede non fungatur vice Epiſcopi in collationibus præbendarum, neque hoc caſu poteſtas conferendi ad Capitulum per ſuperioris negligentiam ſit deuoluta, cùm nullus ibi fuerit ſuperior, qui eas poſſet conferre.

EXEGESIS.

Capitulum ſede vacante &c.) Nota I. Canonicos cuiuſuis Cathedralis Eccleſiæ dupliciter conſiderari poſſe, primò coniunctim ſiue collectim, quatenus in vnum veluti corpus Capitulum ſiue Collegium aliquod conſtituunt. 2. Quatenus ſunt Clerici illius Eccleſiæ Epiſcopo ſubditi, eámque cum illo repræſentant, quâ ratione non conſtituunt vnam communitatem, ſiue peculiare corpus, niſi vnà cum Epiſcopo, qui illorum caput eſt. Canonici autem aliique ſunt membra, reliquis Clericis digniora. Priori autem modo, Epiſcopo licèt non interueniente efficiunt & ſunt vnum corpus *iuxt. c. Capitulum S. Crucis. de reſcript. c. Dilectâ. de exceſſu Prælat.* quo caſu Epiſcopus non exercet in Canonicos poteſtatem, niſi in defectum Decani, qui eſt immediatus ipſorum ſuperior, officium ſuum negligentis. vt probat *t. sic c. Irrefragabili. §. Exceſſus. de exceſſ. prælat.* Eâdē hâc ratione poſſunt particularia negotia ad ſe ſpectantia tractare ſine conſenſu Epiſcopi; non item ardua, vel vniuerſalē Eccleſiæ ſuæ ſtatum; aut ipſum Epiſcopum concernentia, ſicut & vice verſâ Epiſcopus ſine conſenſu, vel ſaltem conſilio Capituli eadem ſuſcipere non poteſt, vt patebit *t. ſeq.*

Not. II. Etſi Capitulum Eccleſiæ Cathedralis velut per Antonomaſiam, vocetur *Capitulum*, eodem tamen nomine intelligi Canonicos Eccleſiarum Collegiatarum, quæ habent proprium Præpoſitum, ſiue Prælatum, qui obtinet juriſdictionem in ipſos & Eccleſiam eiuſmodi, & à juriſdictione Epiſcopi non tarò exemptus eſt; Conuentus quoque Eccleſiarum Regularium ſiue Monaſteriorum, habent rationem Capituli, quatenus illorum conſenſum aut conſilium in certis cauſis Abbas vel Præpoſitus requirere tenetur. De Capitulis in hoc ſenſu procedit iſte *c.* cuius ſumma eò ſpectat, quòd ſede vacante Capitulum nihil innouare aut ſtatuere poſ-

ſit

ſit in præiudicium Epiſcopi aut Prælati. Dicuntur quoque Capitula ruralia, quæ conſtant ex Parochis certi diſtrictûs, ſub curâ, ſiue directione alicuius Decani, qui ibidem dicitur ruralis, ſed de his in præſenti ſermo non eſt, cùm non habeant Prælatum, per cuius obitum, Eccleſiæ quarum eſt Decanus, dicuntur vacare.

Nota III. Capitulum Sede vacante non poſſe beneficia vacantia, quæ de jure vel conſuetudine ad ſolius Epiſcopi collationem ſpectant conferre, tum quia id nuſquam eſt jure cautum, vt dicit iſte *t.* tum quia collatio beneficiorum numeratur inter fructus Epiſcopi ſiue Prælati, *iuxta c. fin. de off. Vicarij in 6.* quos Capitulum ſucceſſori reſeruare tenetur. *c. Cùm vos. de off. Ordin. c. Quia ſæpe. de elect. in 6.* Idque obtinet, licet Epiſcopus aliàs talia non conferat ſine aſſenſu aut conſenſu Capituli. Imò neque Archiepiſcopis Sede vacante vel Epiſcopo ſuſpenſo, in eiuſmodi beneficiis conferendis ſeſe licet ingerere, niſi in certis cauſis deuolutionis, ut *tradit Piaſecius in praxi ſpirituali, c. 5. ar. 2. n. 28. & ſeq.*

Not. IV. Iſtud accipi debere de beneficiis liberæ collationis, ea enim quorum collatio eſt neceſſaria, Capitulum confert Sede vacante; ideóque poteſt inſtituere nominatos aut præſentatos. *c. 1. De inſtit. in 6.* & confirmare electos, quia per hoc non præiudicatur Epiſcopo, cuius commodum & prærogatiua conſiſtit in libertate conferendi, cui velit, quæ ibi non reperitur, vbi alij habent jus præſentandi aut eligendi; Non ſolùm autem non vult Pontifex eiuſmodi collationem à Capitulo Sede vacante factam non tenere, vt neque velit valere, licet fuerit confirmata in communi formâ, id eſt quaſi conditionaliter & ſine cauſæ cognitione.

Not. V. Illa beneficia, quæ pertinent communiter ad Epiſcopum & Capitulum rectè conferri à Capitulo ſede vacante, quod in jure ſuo conferendi non debet impediri propter caſum Epiſcopi, ſicut & Epiſcopus rectè confert eiuſmodi beneficia, ſi Capitulum propter ſuſpenſionem vel Excommunicationem ſingulorum non poſſit conferre; ſi verò Epiſcopus ſolùm debet requirere conſilium Capituli, ſede vacante Capitulum in his beneficiis conferendis non debet ſe ingerere; ſimiliter ſi beneficij alicuius collatio duntaxat requirat conſilium Epiſcopi, ipſo ſublato vel in remotis agente nihilominus beneficium poterit conferri, quæ omnia habentur. *cap. Vnic. h. t. in 6.*

Not. VI. Capitulum poſſe conferre beneficia, quæ ad Epiſcopi collationem per negligentiam inferioris Collatoris devoluta ſunt, cùm enim einſmodi ſolùm ex accidenti ſcil. negligentia inferiorum pertineat ad Epiſcopum, non numeratur inter fructus & prærogatiuas dignitatis, vt ſentit *Joan. Andr. in c. Quanquam. 16. de elect. in 6.* Sed contrarium *tenet Felin. in c. Cùm olim. 24. & c. De maioribus. & obed.* & ſequitur *Caſſius hic. n. 3.* ex eâ ratione, quòd talia beneficia deuoluta ſint eiuſdem rationis cum illis quæ proprio jure confert, poteſt enim ea liberè conferre, cui voluerit, pari ergo jure cenſentur cum illis.

Not. VII. Per Regulam ſecundam Cancellariæ, quâ Pontifices ſibi communiter reſeruârun *beneficia omnia ad collationem Patriarchæ, Primatis Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbatis & quorumcumque collatorum, ſiue collationem ſpectantia, quæ poſt obitum, vel priuationem aut ceſſionem vel translationem uſque ad nouam prouiſionem Autoritate Apoſtolicâ faciendam, & adeptam à prouiſo pacificam poſſeſſionem* vacare contigit, eo ipſo Capitulo ademptam eſſe omnem poteſtatem ſede vacante conferendi beneficia, ad collationem Epiſcopi, vel cuiuſuis Prælati ſpectantia. Quod tamen non extenditur ad collationem cum alio vel alijs, aut etiam ad alterius præſentationem vel electionem pertinentia, ut dicitur in ipſa Regulâ.

Not. denique VIII. Poſſe generalem Regulam conſtitui de illis, quæ poteſt Capitulum Sede vacante: videl. *quòd poſſit omnia* illa facere, quæ ſunt juriſdictionis, niſi expreſsè *probibita reperiantur,* ut *tradit Nauar. conſ. 44. n. 1. De temp. ord. edit. 2. Quaranta verb. Capitulum. Garc. p. 5. cap. 7. à n. 4. Barbos. hic n. 3. & ſeq.* ubi enumerat caſus, in quibus Sede vacante Capitulum ſuccedit Epiſcopo. Non procedit autem hæc Regula ut ex communi obſervat idem *Barbos. n. 26.* in Juriſdictione Epiſcopo delegatâ, neque in illâ quæ competit ipſi jure ſpeciali, de quo vide eundem. Tenetur tamen Capitulũ hodie Sede vacante conſtituere Vicarium, & quidem infra octo dies à morte Epiſcopi, per *Conc. Trid. Seſſ. 24. c. 16. & plenius l. 1. de Jure Eccleſ. c. 32. & ſeqq.* de quo *vide Quaranta verb. Capitulum Sede vacante. & Garc. l. c. n. 6. & ſeqq. Barbos hic.*

Cap. III. Conſtitutus.

Idem Epiſcopo Burginenſi.

S V M M A.

Cùm Procurator Eccleſiæ S. Mariæ de Caſtro Forti, coram Prædeceſſore Honorij III. *& Epiſcopo Burginenſi, peteret dictæ Eccleſiæ reſtitui libertatem eligendi liberè Prælatum; & Sede Burginenſi vacante recepta fuiſſent ſuper hoc depoſitiones teſtium, Pontifex re intellectâ eas duxit reprobandas, utpote tum receptas, cùm Eccleſia Burginenſis careret defenſore ſuo, id eſt Epiſcopo.*

Patet ex dictis *c. Ad Rubricam.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Si ad Epiſcopum.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Si ad Epiſcopum & Capitulum communiter pertinet collatio præbendarum, mortuo Epiſcopo, vel ſuſpenſo, poteſt Capitulum eas vacantes conferre. Idem poterit Epiſcopus, ſi Capitulum à collatione

Digitized by Google

latione ſuſpenditur, vel ſinguli Canonici ſunt excommunicati. Cùm verò ad ſolum Epiſcopum pertinet collatio, cum conſilio licèt Capituli, defuncto Epiſcopo vel ſuſpenſo, Capitulum ſe non poteſt intromittere de ijsdem. Vbi autem collatio ad aliquem cum conſilio Epiſcopi pertinet, ſublato illo, vel in remotis agente cùm conſilium tum nequeat peti ab illo, non eſt vacantis beneficij collatio differenda.

Eſt *t.* clarus, de quo ſatis dictum eſt *c. 1. in antiq.*

TITVLVS X.

DE HIS, QVÆ FIVNT A PRÆLATIS SINE CONSENSU CAPITULI.

Ad Rubricam Tituli.

Continuatur hic *t.* cùm prioribus eodem modo, quo præcedens; immediatè autem cum præcedente ſic optimè connectitur, quia ſicut ibi, utrùm Capitulum poſſit aliquid attentare ſede vacante, ita viciſſim hic quæritur an Epiſcopus, ſive Prælatus ſede repleta poſſit aliquid facere ſine conſenſu Capituli, ad quod patebit reſponſio *ex ſeqq. cc.*

Cap. I. Irrita.

Ex Concilio apud Valentiam.

TEXTVS.

Irrita erit Epiſcoporum donatio & venditio, vel concluſio rei Eccleſiaſtica abſque collaudatione & ſubſcriptione Clericorum.

EXEGESIS.

Hic generatim dicitur irritam eſſe alienationem rerum Eccleſiaſticarum, ſine conſenſu Clericorum, per quos *D D.* intelligunt Canonicos Eccleſiæ Cathedralis, ut videre eſt apud *Panorm. hic n. 5.* Quod ſaltem verum eſt de bonis ipſius Eccleſiæ Cathedralis; ad alienationem enim bonorum Eccleſiæ inferioris, aliqui non putant requiri conſenſum Canonicorum Eccleſiæ Cathedralis, ſed ſufficere conſenſum Prælati & Canonicorum illius Eccleſiæ; ſi eſt Collegiata, aut Rectoris ſiue Paſtoris Eccleſiæ, ſi non ſit Collegiata, niſi ipſe Epiſcopus ſit autor alienationis, tum enim videtur requiri conſenſus Canonicorum Cathedralium. Aduertit tamen *idem Panorm. n. 4.* Subſcriptionem non videri de ſubſtantiâ, imo eſſe conſuetudine abrogatam. Denique alienatio facta ſine conſenſu Capituli poterit poſtea per rati habitionem conualeſcere, etſi initio ſit irrita, ut cum *Hoſt. hic communiter tradunt D D.*

Cap. II. Continebatur.

Alexander III. Nouicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex de conceſſione decimarum ab Abbatiſſa quâdam factâ cuidam H. ſi conuentu ſilente & non contradicente facta eſt, illam firmum robur habere; Si verò ignorante Conventu, aut contradicente res priùs acta, ſed non diu poſt de aſſenſu conuentûs eadem decima data fuerit eidem, ſecundam conceſſionem præjudicare priori.

EXEGESIS.

Ex *h. t.* colligunt in alienatione rei Eccleſiaſticæ poſſe ſufficere conſenſum tacitum, Capituli videl. ſcientis vel non contradicentis ſi res ſit modica, & conceſſio non fiat in perpetuum. Si verò ſit magni momenti aut præiudicij, nec ad tempus quidem ſine conſenſu Capituli alijsque ſolennitatibus requiſitis, poſſe fieri alienationem, ut dicunt, Innoc. & Hoſt. exiſtimantes in caſu *huius c.* alienationem fuiſſe rei non magni valoris & tantùm ad tempus.

Cap. III. Cùm nos.

Idem Vigorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex conceſſionem quandam reclamante Capitulo per prædeceſſorem huius Epiſcopi factam non tenere, niſi eam ratam poſtmodum habuiſſet.

EXEGESIS.

Ex *hoc* & duobus præcedentibus *cc.* patet, alienationem factam ſine conſenſu Capituli, per ſequentem ratihabitionem obtinere valorem, neque obſtare, ſi Capitulum aliquando reclamârit, modò poſtea expreſsè vel tacitè conſentiat, neque poſſe oppugnari eiuſmodi ratihabitonem, propter priorem reclamationem.

Cap. IV. Nouit.

Idem Ieroſolymitano Patriarchæ.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Patriarchæ qualiter ipſe & fratres

fratres ſui (id eſt Canonici) vnum corpus ſunt, non decere, vt omiſſis membris, aliorum conſilio in Eccleſiæ ſuæ negotiis vtatur; ſibi autem innotuiſſe quòd ſine conſilio fratrum ſuorum, Abbates & Abbatiſſas, aliáſque Eccleſiaſticas perſonas inſtituat & deſtituat, Inſtitutiones autem & deſtitutiones ſic factas decernit irritas.

Cap. V. Quanto.

Idem, eidem.

SVMMA.

Mandat Pontifex, quatenus idem Patriarcha in conceſſionibus & confirmationibus & aliis Eccleſiæ ſuæ negociis Canonicos ſuos requirat, & cum eorum conſilio, vel ſanioris partis eadem pertractet, & quæ ſunt ſtatuenda ſtatuat; abſentium tamen Canonicorum nomina inſcribi non ſinat, ne inde quæſtionem falſi meritò formidare debeat.

EXEGESIS.

Sine conſilio fratrum ſuorum &c.) Not. I. Coniungimus vtrumque capitulum, quia ſunt eiuſdem ferè tenoris, & eodem modo ſummantur in corpore Juris Canonici, dicuntur autem Canonici fratres Epiſcopi, ſicut Cardinales etiam fratres Papæ; *quamuis inferiori quodam modo omnes clerici poſſunt dici fratres Epiſcopi, vt not. Panorm. hic n. 3.*

Not. II. In his quæ hic recenſentur, ſolùm requiri conſilium, non autem conſenſum Capituli. Sufficit autem conſilium audiuiſſe, neque enim ſequi eſt neceſſe *c. Cum olim. de arbitr. 9.* Si autem conſilium non adhibeatur in caſib' hic expreſſis, acta ſunt irrita. Quod idem procedit etiam de aliis, qui de iure tenentur aliquos adhibere in conſilium, vt colligitur ex *d. c. Cùm olim.* Poteſt tamen conſuetudine contrariâ induci, vt Epiſcopus in his teneatur requirere conſilium Capituli, vt quoad corrigendos ſubditorum exceſſus patet ex *c. Non eſt. de conſuet. in 6.* Certè Epiſcopi multis locis Abbates confirmant & deponunt, aliósque beneficiatos inſtituunt & deſtituunt ſine conſenſu Capituli, conſuetudo ergo in hoc attendi debet. Generalis tamen Regula, ſeclusâ conſuetudine legitimè præſcriptâ, hæc ſtatui poteſt, minora negotia poſſe Prælatum explere ſine conſilio Capituli, cùm Rectores cuiuſuis Collegij talia expediant ex officio *l. 2. C. De jur. calum.* Imò neque in arduis, exiſtente cauſa rationabili & graui, Prælatus tenetur requirere conſilium Capituli, vt ſi procedere debeat contra conſanguineos aut amicos eorum, qui ſunt in Capitulo, facilè enim tum caro & ſanguis impediunt curſum juſtitiæ, vti obſeruat *Panorm. n. 6.*

Not. III. *Non ſolùm conſilium Capituli, ſed conſenſum quoque requiri, vt tradit Panorm. hic. n. 7.* in his caſibus. 1. In alienatione rerum Eccleſiæ ſaltem Cathedralis, vt diximus ſuprà, quia intereſt Capituli, ne Eccleſiæ bona imminuantur. 2. In omnibus alijs caſibus concernentibus præiudicium Eccleſiæ. 3. In ſpectantibus ad Epiſcopum & Capitulum communiter. 4. Item in concernentibus intereſſe Capituli. 5. In condendis ſtatutis; ſi tamen Capitulum ſine ſufficienti causâ ſe opponat, nihilominus valebunt ſtatuta, vt aduertit *Panorm. in c. Quanto. n. 7.* qui tamen in *hoc caſu* ſolùm videtur requirere conſilium.

Abſentium tamen Canonicorum nomina &c.) Collige non ſufficere vnius tantùm Canonici conſilium, ſed debere requiri conſilium totius Capituli, aut maioris ſaltem & ſanioris partis, quæ haberi poteſt, aut intereſſe vult. Si pauci adſunt, vel adeſſe poſſunt, qui in conſilium adhibentur; nomina abſentium Canonicorum non debent inſeri inſtrumento, quod conficitur autoritate Epiſcopi, ſuper illis, de quibus conſilium Capituli exquiſiuit, ne incurratur crimen falſi, quia abſentes non fuerunt adhibiti in conſilium. Sufficit ergo ſubſcribere nomina Decani & Capituli generatim.

Cap. VI. Ea noſcitur.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Cùm ad quaſdam Eccleſias, in quibus Collegia (id eſt Capitula ſiue Conuentus) jus præſentandi habent, eorũ Abbates perſonas idoneas Epiſcopo præſentarent, iiſq; receptis aliquando antè, aliquando pòſt Monachi contradicerent; Reſcribit Pontifex, præſentationem fieri debere de Collegiorum ſuorum aſſenſu, ſine quo non obtinet firmitatem; ideóque ſi conuentûs maioris vel ſanioris partis non adfuerit conſenſus, inſtitutiones huiuſmodi eſſe caſſandas, niſi Prælati ex antiqua & approbata conſuetudine vel priuilegio perhibuerint Capituli ſui ſiue Conuentûs conſenſum non requiri. Patet ex dictis ſuprà.

Cap. VII. Cùm Apoſtolica.

Innocentius III. Archipresbytero & M. Scholarium Bituricenſium.

SVMMA.

Capituli ſumma eſt, tenere donationem, quam de ſolius Epiſcopi conſenſu facit Laicus de decimis, Eccleſiæ, vel loco Religioſo, quas ab aliâ Eccleſiâ habet in feudum ab antiquo, id eſt, ante Conc. Lateran.

EXEGESIS.

Cùm verò caſus *h. c.* propriè pertineat *ad t. De decimis*, placet illum differre ad *c. 2. §. Sanè. eiuſdem t. in 6.* Vide interim *Barboſ. hic*, bene hanc materiam, etſi minùs ſuo loco pertractantem,

Cap. VIII. Tua nuper.

Idem Metenſi Archidiacono.

SVMMA.

Pontifex conſultus, vtrùm Epiſcopo cum ſolo Archidiacono, præter aſſenſum Maioris Eccleſiæ, Cœnobiis, vel Eccleſiis Conuentualibus, ad quas pertinet jus patronatûs, liceat conferre perpetuò vacantes Eccleſias baptiſmales; Reſcribit, quæſtionis ſolutionem intelligi ex epiſtola Leonis Papæ, in quâ legitur, ne quis Epiſcopus de rebus Eccleſiæ quidquam donare, vel permutare, vel vendere audeat, niſi fortè aliquid horum faciat, vt meliora proſpiciat, & cum totius tractatu atque conſenſu id eligat Cleri, quod non ſit dubium Eccleſiæ profuturum. *Irrita enim Epiſcoporum donatio, venditio & conuentio rei Eccleſiaſticæ erit abſque conniuentiâ & ſubſcriptione Clericorum, conceſſiones autem Eccleſiarum ad alienationes non eſt dubium pertinere.*

EXEGESIS.

Hæc decretalis Leonis Papæ I. deſumpta eſt ex eiuſdem epiſtolâ ad Epiſcopos Siciliæ, & refertur *12.q.2.c.Sine exceptione.* Etſi verò, vt dictum eſt, per varias conſuetudines & priuilegia neceſſitas requirendi conſenſum Capituli & Cleri valde ſit reſtricta, vnionem tamen ſiue incorporationem Parochiarum Monaſteriis faciendam in perpetuum, hodièque ſine Capituli conſenſu fieri non poſſe credimus, niſi evidens conſuetudo ſit in contrarium.

Cap. IX. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Helienſi.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrùm liceat Epiſcopo ſine authoritate Papæ, vel ſaltem Capituli ſui conſenſu viris Religioſis conferre obuentiones alicuius Parochialis Eccleſiæ, ſuſtentatione Vicarij reſeruatâ.

Item an Epiſcopus (cùm Conc. Lateranenſe prohibeat Eccleſiis nouam imponi, vel augeri veterē penſionem) valeat conſentiente Patrono, Religioſis totam Eccleſiam, vel de nouo aliquam conferre portionē. Reſpondet quòd ſaluâ conſtitutione Canonicâ de concedenda piis locis quinquageſimâ portione neq; primū neque ſecundum facere poteſt Epiſcopus (niſi de licentiâ Rom. Pontificis) præter Capituli ſui voluntatem.

EXEGESIS.

De non conferendis Eccleſiis Parochialibus, vel earum fructibus alicui Monaſterio ſine conſenſu Capituli, jam dictum eſt ſuprà. Neque ad hoc ſufficere conſenſum Patroni, vt vel tota Eccleſia vel portio fructuum illius ſic ad Religioſos transferatur, apertum eſt *ex t.* quia videl. Patronorum poteſtas huc ſe non extendit, qui non ſunt membra Eccleſiæ, nec quidquam poteſtatis habent in illam vel eius bona. Decretum Conc. Lateran. quod allegat Pontifex refertur *c. Prohibemus. de cenſibus.* Facultatem porrò quinquageſimam partem redditų̄um conferendi Monaſterio, quod in ſuâ diœceſi vult ædificare Epiſcopus, retulit *Gratianus ex Canone Conc. Toletani. IX. 12.q.2.c.Bona rei.* quod ipſum non poſſe fieri ſine conſenſu Capituli, clarè oſtendit Pontifex, dum ait *ſaluâ conſuetudine Canonicâ, neutrum de quo quæſitum eſt, poſſe facere Epiſcopum, ſine conſenſu Capituli, niſi priuilegio Apoſtolico ſit munitus.* Etſi tum *gl.* tum alij videantur parùm conuenienter *textui* ſentire, Capituli conſenſum quoad partem quinquageſimam non requiri.

Cap. X. Etſi membra.

Innoc. III. Archiepiſcopo Senonenſi & eius Suffraganeis.

SVMMA.

Cùm Capitula Cathedralium Eccleſiarum prouinciæ Senonenſis quererentur, quòd Archiepiſcopus Senonenſis eiuſque Suffraganei Procuratores ſuos ad Conc. prouinciale conuocatos, non admitterent ad tractatus; Reſcribit Pontifex Capitula ipſa debere ad huiuſmodi Concilium inuitari, & eorum Nuntios ad tractatus admitti; maximè ſuper illis quæ Capitula contingunt.

EXEGESIS.

Probat *hic t.* Capitula Cathedralia invitari debere & Procuratores ſaltem (cùm difficilè ſit vt ſinguli, vel plures Canonici veniant) admitti ad Concilia prouincialia eiúſque tractatus, non tamen ad decidendum, vti ponderat *Panorm. hic n. 2.* exiſtimans ſolos Epiſcopos in hoc Concilio prouinciali eſſe judices, imò dubitet etiam de Suffraganeis, an non ſint potiùs aſſeſſores, & ſolus Archiepiſcopus Judex.

TITV-

TITVLVS XI.

DE HIS QUÆ FIUNT A MAIORI PARTE CAPITULI.

Ad Rubricam Tituli.

SAtis hæc Rubrica patet ex dicendis ſtatim ad *cap. 1.*

Cap. I. Cùm in cunctis.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Cùm in cunctis Eccleſiis, quod pluribus & ſanioribus fratribus viſum fuerit, incunctanter debeat obſeruari, ſtatuit Conc. vt niſi à paucioribus & inferioribus aliquid rationabiliter obiectum & oſtenſum fuerit, appellatione remotà praualeat ſemper, quod à Maiori & ſaniori parte Capituli fuerit conſtitutum. Neque impedit, ſi aliquis ad conſeruandam Eccleſiæ ſuæ conſuetudinem ſe juramento dicat obſtrictum; non enim juramenta ſed potiùs periuria ſunt dicenda, quæ contra vtilitatem Eccleſiæ, & SS. PP. veniunt inſtituta. Si quis autem huiuſmodi conſuetudinem jurare præſumpſit, donec dignam egerit pœnitentiam, à perceptione ſit Dominici Corporis alienus.

EXEGESIS.

A maiori & ſaniori parte Capituli &c.) Not. I. non eſſe regulariter neceſſarium vt omnes conſentiant, ſed ſufficere conſenſum *Maioris & ſanioris* partis. Maior pars eſt, *quæ numero perſonarum excedit* habito reſpectu ad totum Capitulum *iuxt. c. Eccleſia. 42. de elect.* vt cùm duæ partes conſentiunt, tertia autem diſſentit, *v. g.* ex duodecim quatuor, ſic in electione Pontificis requiritur conſenſus *maioris partis* Cardinalium, quæ videl. conſtituat duas tertias per *c. Licet. de elect.* In aliis pleriſque electionibus ſufficit conſenſus plurium medietate Electorum reſpectu pauciorum, etſi illi plures non conſtituant duas tertias, vt cùm ex duodecim conſentiunt ſeptem, vel octo in vnum, reliquis in diuerſa euntibus; Sanior pars eſt, *quæ dignitate, integritate, & Zelo honoris diuini ac boni publici præualet.* Oportet autem omnes, qui ſunt de Collegio, vocari, vt colligitur ex *t.* ne parti maiori aut minori præiudicetur, ſi aliqui non vocentur, qui alterutri parti accederent. Accedit, neminem poſſe præteriri ſine iniuriâ, cùm omnes habeant jus ſuffragij, quo tamen non tenentur vti, ſi ſponte abeſſe velint, etſi per hoc non impediantur alij, quo minùs Capitulariter procedant. Sic in *c. Quapropter 42. de elect.* dicitur electionem celebrandam præſentibus omnibus, qui debent & volunt & poſſunt commodè intereſſe.

Not. II. Non ſufficere ut conſentiat pars majòr aut ſanior disiunctiuè, ſed requiri utrumque, ut videl. copulatiuè conſentiat pars major & ſanior, quod idem diximus requiri in electionibus *d. c. Quapropter.* & ſequitur hîc *Caſius n. 2.* Præſumitur autem ſemper *pars major etiam ſanior eſſe*, niſi manifeſtè appareat majorem eſſe corruptam, aut ambitione vel alio prauo affectu in tranſuerſum agi, ut ibid. diximus. Quo caſu etſi minor pars ſit ſanior, illius tamen conſenſus nihil operabitur, quia *t.* utrumque requirit, ut videl. & pars maior & ſanior conſentiat. Contradictio tamen minoris partis, imò & unius ex cauſâ rationabili concluſionem maioris & ſanioris partis impedit, ut apertum eſt ex *t.* Etſi enim pro ſententia maioris & ſanioris partis ſtet præſumptio iuris, non eſt tamen de Jure, neque probationem in contrarium excludit, ut notat *Caſius hîc n. 2.* Si contradictio rationabilis non audiatur, appellandum erit ab illo, qui contradicit, ſi ipſorum aut Eccleſiæ, vel divini honoris intersit. Eſt autem de Capitulo cuiuſuis, aut quauis communitate appellare, ſi viderit eam rem in detrimentum Eccleſiæ vel Religionis vergere, nec eſſe manifeſtè iniquum contradicere, ne tacendo videatur approbare, & de alieno peccato participare. *c. Qui tacet. de elect. in 6. & l. de ætat. §. Qui tacuit. ff. De interrogat. in iur. faciendis.*

Not. III. Conſenſum maioris partis eam vim habere, ut obliget etiam inuitum *jux. c. fin. infr.* Cùm quod *maior pars curiæ decreuit aut effecit, habetur pro eo ac ſi omnes decreuiſſent aut egiſſent l. Quod maior. ff. Ad municipalem.* Illud autem limitat Cæſius hîc, verũ eſſe, *quando factum à pluribus, habetur ut factum ab omnib⁹ communi nomine.* Nã ſi ut à ſingulis pro *proprio cuiuſuis intereſſe* actum ſit, oportet ut ſinguli conſentiant, cũ quod ſingulos tangit, ab omnibus debet approbari *arg. l. Per fundũ ff. De ſeruitute præd. ruſtic.*

Not. IV. Quod in fine additur de juramento aduerſante utilitati Eccleſiæ, per ſe liquet, pœna autem ſuſpenſionis à communione in taliter jurantem lata, intelligitur de illis, qui ſcienter & expreſsè tale quid jurant. Secus eſt, ſi quis generatim juret ſe obſeruaturum ſtatuta Eccleſiæ, tale enim juramentum ex diſpoſitione juris limitatur ad ſtatuta juſta & rationabilia; quibus ſi admixta ſunt aliqua iniqua aut irrationabilia, obligatio juramenti ad illa ſe non extendit *jux. c. 1. De jureiur. in 6.*

Digitized by Google

Cap. II. Quæſiuit.

Cæleſtinus III. Claremonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Canonici ob penſionem non redditam, vel Clerici aut parochiani alicuius delictum ſine Epiſcopi & aliorum Canonicorum conſenſu, Eccleſiam interdicto ſupponere præſumerent, reſcribit Pontifex eiuſmodi interdictum ſeruari non debere, neque ſuſtineri ut obſeruetur. Sed ſi quis in his deliquit, eum Eccleſiaſtica cenſuræ ſubiacere debere, cùm peccata ſuos autores tenere debeant.

E X E G E S I S.

Exceſſerunt iſti Canonici limites ſuæ poteſtatis, tum quia ferre cenſuram interdicti, non eſt inferiorum, ſed Epiſcopi aut Prælati habentis poteſtatem Epiſcopalem; tum quia delictum erat priuatorum quorundam, propter quod nec potuit, nec debet Eccleſia in communi ſupponi interdicto, quo ſenſu verum eſt, *delicta ſuos debere tenere autores, c. Illud. 11. q. 3. c. Romana in fin. de ſent. excom.* Alioqui ſi princeps terræ, vel Dominus loci grauiter delinquit, poteſt ejus dnio ſupponi interdicto. *c. Non eſt vobis. De ſponſal.* Quo caſu etiam innocentes luunt quidem, ſed ſine damno ſpirituali; pœnam autem medicinalem vel aliquam temporalem ex juſtitiâ pro bono Eccleſiæ aut Religionis etiam innocentes aliquando ſubire, ut cum tempore interdicti ceſſatur à diuinis officijs & templa clauduntur, non eſt inconueniens, ad terrorem & emendationem Principis vel aliorum, propter quorum crimina interdictum fertur, ſumitur *ex S. Thom. 1. 2. q. 87. a. 8. & 2. 2. q. 108. a. 4. ad 1. & 2.*

Cap. III. Ex ore.

Innocentius III. Auguſtenſi Præpoſito.

S V M M A.

Cùm B. Canonici Auguſtenſis pater à Caleſtino Innocentij præceſſore literas ad Capitulum Auguſtenſe obtinuiſſet, ut infra menſis ſpatium dictum B. eligerent in Præpoſitum, transmiſſo pro inueſtiturâ annulo aureo & executoribus conſtitutis, Capitulum verò audijſſet, C. quondam eorum Præpoſitum in Epiſcopum Brixienſem electum & confirmatum eſſe; in contemptum executorum aſſignato priùs termino, infra quem B. deberet ſuper mandato Apoſtolico reſpondere, H. Decanum ſuum in Præpoſitum ſuum elegit, tum quia prædictus B. de præpoſitura, prout Pontifex mandârat, non erat inueſtitus, tum quia etſi inueſtitus fuiſſet, Cæleſtinus inueſtituram certâ ratione caſſauit; tum quia idem B. electo Præpoſito exhibendo reuerentiam, juri ſuo videtur renuntiâſſe. Quibus intellectis, eòque præterea quòd dictus H. à maiori & ſaniori parte Capituli, eligendi jus habentis in præpoſitum fuerit electus, Innocentius reſcripſit eidem electo, prædictum B. non potuiſſe per appellationem ſuam, communem ordinationem Capituli impedire, ideòque ſe electionem ipſius H. confirmare, aduerſario eius ſuper præpoſiturâ ſilentio impoſito.

E X E G E S I S.

Summa *h. c. ex Panorm. in corpore Juris* ponitur, *communis ordinatio Eccleſiæ, per contradictionem & appellationem eius, cuius non intereſt, impediri non debet*, quæ non videtur conuenire cum *t.* Iſte enim B. cuius parens impetrârat literas Apoſtolicas, pro præpoſiturâ Auguſtanâ ipſi conferendâ, erat Canonicus Auguſtanus, qui jus habebat in electione præpoſiti non minùs quàm reliqui Canonici, & vtique illius intererat, ne per electionem alterius præpoſiti, gratia ſibi à Pontifice facta interuerteretur; Rectiùs videtur ſic ſummari poſſe; *ſententiam ſiue factum totius Capituli vel maioris partis non impediri per contradictionem ſiue reclamationem vnius rationabilem cauſam non habentis*, qualem non habebat iſte B. vtpote cuius inveſtitura erat caſſata per Cæleſtinum (poſtquam fortè intellexit Præpoſituram Auguſtanam eſſe electiuam) & qui per reuerentiam Præpoſito electo factam cenſebatur juri ſuo renuntiâſſe, de quâ tacitâ renuntiatione *Vide Rebuff. in tr. de nominat. q. 1. n. 9.*

Ex *h. c.* apparet Præpoſituram Cathedralis Eccleſiæ Auguſtanæ fuiſſe electiuam, licet poſtea per Regulas Cancellariæ fuerit reſeruata ſummo Pontifici, donec Alexander VI. per indultum perpetuum Capitulo conceſſit jus eligendi Præpoſitum.

Cap. IV. Ex parte.

Idem.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Rotomagenſis ad reſtaurandam fabricam eiuſdem Eccleſiæ cum conſenſu Maioris & ſanioris partis Capituli ſtatuiſſet, vt quilibet Canonicorum vna cum Archiepiſcopo aliquam redditiuum portionẽ operi tam pio deputaret, mandat Pontifex, vt ſi quis tali ſtatuto duxerit reſiſtendum, nihilominus ſententia plurium obtineat.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc 1. Quòd maiori & ſaniori parte Capituli conſentiente, reliqui tenentur tali ſtatuto licèt inuiti. Colligitur 2. Quòd vbi obligata eſt vniuerſitas ad aliquid *v. g.* Capitulum ad conſeruandam fabricam Eccleſiæ Cathedralis, & ſi non habeat vnde ſatisfaciat de bonis ſabricæ propriis, vel communibus, tum poſſe ſingulis imponi collectam moderatam,

deratam', illóſque ad hoc compelli per ſuperiorem ſolùm, ſi habeant redditus ſuperfluos; ſi autem reditus ſint tenues, vt propter eiuſm. collectam eogantur pareè viuere, non poterit id fieri ſine conſenſu Capituli, vt exiſtimat *Panorm. hic n. 7.*

TITVLVS XII.

VT ECCLESIASTICA BENEFICIA SINE DIMINUTIONE CONFERANTUR.

Tituli claritas nullá explicatione indiget.

Cap. Vnic. Vt noſtrum.

Innocentius III. Mediolanenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Oſtendit Pontifex, quòd Archiepiſcopo Mediolanenſi iure probationem ſuper tribus articulis collationem Cancellariæ Mediolanenſis concernentibus, impoſuerit. 1. Quòd illam contulit perſonæ idoneæ. 2. Quòd modo Canonico. 3. Quòd tempore competenti. Rationem primi & tertij reddit, quòd elapſo anno nullus Cancellarius appareret, nõ immeritò Pontifex ſecundùm Conc. Lateranenſe collationem ad ſe deuolutam credere, ipſámque conferre potuit. Secundo articulo cauſam ipſe archiepiſcopus dedit, quia ſignificauit Papæ & probauit per teſtes, quòd retentis ſibi Cancellariæ prouentibus, illam contulit. In tribus ergo Archiepiſcopum culpat. 1. Circa contrarietatem reſponſi, dixit eum ſe Cancellariam non contuliſſe, *& deinde* contuliſſe retentis ſibi fructibus. *2. Circa carnalitatem animi, quia non ex affectu carnali, ſed diſcreto judicio debebat Eccleſiaſticum beneficium in perſonâ magis idoneâ diſpenſare. 3. Circa inboneſtatem facti, quia non licet ex conuentione, vel pactione quâcunque concedere nudum officium, & ſibi retinere prouentus; cùm in Conc. Lateranenſi hoc prohibitum ſit, & alibi cautum reperiatur in Canone*, quod Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur. *Denique circa tertium hunc articulum addit: ſi collator ante collationem beneficij fructus non percepit, ſed propter collationem illos conſequatur, abſque dubio intercedere ſimoniacam prauitatem, ſi verò ante collationem factam percepit, eſſe diſtinguendum, vtrùm priùs ſtatuerit prouentus retinere ad tempus pro causâ juſtâ & neceſſariâ, vel vtrum conuenerit cum eo, qui accepit beneficium, vt officio illi conceſſo, collator retineat ſibi prouentus; prius enim eſſe licitum, non itidem ſecundum.*

EXEGESIS.

Cùm in Concilio Lateranenſi &c.) Nota Summam *h. t.* parum conuenienter in corpore Iuris à Panorm. poni. *Occulta collatio beneficij licet ſit ſuſpecta bene valet, dummodo alias legitimè facta probetur.* Neque enim hîc Pontificis mens eſt principaliter agere de collatione occultâ, ſed hoc ſolùm, niſi Archiepiſcopus probâſſet collationem à ſe factam, præſumi debuiſſe non fuiſſe factam, eamque ad Pontificem deuolutam *arg. c. Nulla. De conceſſ. præbend.* quod deſumptum eſt ex *Con. Later. c.* Caſus & ſcopus eſt, quòd non liceat collatori beneficia conferre, & ſibi retinere fructus, aut illos imminuere, quorum prius eſt contra *Conc. Later. ſub Alexandro III. c. 7. §. prohibemus.* poſterius contra *c. Si quis præbendas. 1. q. 3. Item c. Maioribus, c. Vacante. & c. Cauſam. de præbend.* Reliqua quæ adduntur de Simoniâ, & alia, per accidens & Secundariò ſe habent, vnde ſumma c. rectè expreſſa eſt in rubricâ tituli, *diminuuntur enim beneficia, ſi collator omnes fructus ſibi reſeruat, ſiue aliquam partem.*

Not. II. Etſi *actore non probante reus abſolui debeat, quantumuis ipſe nihil probauerit*, quod pro Regulâ Juris ipſe Pontifex aſſignat, rationem tamen præſumptionis vehementis, qualis in propoſito orta erat ex multis argumentis, contra iſtum Archiepiſcopum, onus probandi transfunditur in reum; quare jure optimo Pontifex illi impoſuit probationem trium articulorum. Seclusâ autem eiuſmodi præſumptione, etſi reus vltro ſubeat onus probandi, & deficiat in probatione, debet abſolui, quia non ideò perdit priuilegium rei, neque propterea poteſt ferri ſententia pro actore, qui nihil probat, vt bene *not. Panorm. n. 17.*

Nota III. Etſi abſque rationabili causâ non poſſit collator grauare, vel minuere beneficij fructus, attamen, ſi juſta cauſa ſubſit, vt ſi Eccleſia magnis debitis prematur, vel alia vrgeat neceſſitas, poteſt ad tempus ante beneficij collationem pars fructuum reſeruari, vel penſio imponi, *ex juſtâ videl. & neceſſariâ causâ*, vt ait Pontifex hîc, & *concord. c. Penult. de verb. ſignf. vbi DD.* Quæ cauſa ſi ſit perpetua, poteſt

sit

rit etiam reſeruatio fieri in perpetuum. Quin poteſt Prælatus cum conſenſu ſui Capituli ex ſimili cauſà beneficium aliquod penitus extinguere. *c. Cùm acceſſiſſet. 8. de conſtit. quamuis in talibus tutius eſſet, petere licentiam à Pontifice, dicit Piaſec. p. 2. praxis Epiſcopalis. c. 5. arg. c. Tua nobis. de verb. ſignif.* quod in *d. c. Acceſſiſſet.* ita accipit *Panorm. n. 4.* ſi numerus præbendatum à Pontifice ſit confirmatus; etſi ex graui cauſâ ſuperueniente cenſeat id fieri poſſe per Epiſcopum & Capitulum inconſulto Pontifice, veluti ſi redditus ſint notabiliter imminuti, quod colligit ex *c. M. Ferrarienſis. eodem t. de conſtit.* vigore cuius non obſtante confirmatione numeri per Pontificem, poſſit idem numerus augeri ex fructibus ſuperexcreſcentibus.

Not. IV. Collatorem beneficij non poſſe alteri tertio reſeruare partem fructuum aut penſionem, quæ ſi fiat in ipsâ collatione, & veluti ex pacto, apertum eſt, infectam eſſe ſimoniacâ prauitate, per *h. t.* quia per huiuſmodi conuentionem pro ſpirituali obtinendo datur vel promittitur aliquid temporale videl. penſio. Et quamuis nullum pactum intercedat, ſunt eiuſmodi penſiones & reſeruationes illicitæ, cùm non fiant ob Eccleſiæ neceſſitatem aut vtilitatem. Penſionem autem per Epiſcopum ſine juſtâ cauſâ beneficio impoſitam eſſe nullam. oſtendit *Garc. p. 1. c. 5. n. 299. Gonz. ad Reg. 8. Cancellariæ. gl. 505.*

Not. denique V. In collatione beneficij nullam conditionem rectè adijci, quàm quæ tacitè & ex naturâ rei ineſt: veluti ſi vacet, ſi juſtæ ſit ætatis is cui confertur, ſi Eccleſiæ velit ſeruire, curam animarum exercere, concionari &c. ſi beneficium ſit curatum &c. Nam hæc & ſimilia cùm tacitè & neceſſariò inſint, etiã expreſsè nihil vitij inducunt. *l. Cornel. 69. ff. de hered. Inſtit. l. 3. C. de Fideiuſſ. Azor. p. 2. l. 6. c. 26. q. 3. Garc. p. 8. c. 2 n. 4. & ſeqq.* Vnde à contrario ſequitur illicitas iniquas & indignas eſſe conditiones, quæ ſubinde imponuntur Parochis à patrono vel loci Dominis, vt certis vicibus præbeant conuiuia, alant canes venaticos, & ſimilia, quæ torrens prauæ conſuetudinis invexit.

TITVLVS XIII.

DE REBVS ECCLESIÆ ALIENANDIS VEL NON.

Ad Rubricam Tituli.

NOt. I. hunc Tit. rectè connecti præcedentibus, ubi de collatione præbendarum ac beneficiorum, & modis quibus ea fieri debet, alijsque connexis ſatis ſuperque dictum eſt. Deinceps ergo congruè tractatur, quid Juris Epiſcopi alijque prælati & Clerici univerſim habeant in bonis beneficiorum alienandis, vel non alienandis, quod utrumque complectitur Rubrica tituli, quæ habetur etiam *in 6. & Clement.* de eâd. materiâ agitur *c. Abbatibus 41. c. Sine exceptione. 52.* & ferè per totum *12. q. 2.*

Not. II. Cùm bona Eccleſiaſtica ſint Deo & Eccleſiæ conſecrata, eorumque non dominium ſed ſolam potiùs adminiſtrationem habeant Prælati & Clerici, meritò alienationem Jura prohibuerunt, non ſolùm Canonica *h. t. & II. cc.* In decreto, verùm etiam ciuilia. *l. Jubemus 14. Authent. hoc Jus. cum ſeqq. C. De ſacroſ. Eccleſ.* in *lib. authent. tit. De alien. & Emphyteus.* & clariùs *t. De non permut. nec alien. reb. Eccl.* quæ vim habent, quatenus Jure Canonico recepta & confirmata ſunt. Ratio prohibitionis tum ex ipſo adminiſtrationis officio ſumitur, quod longè differt à jure dominij, quin potiùs Prælati & Clerici ſunt tutorum aut curatorum inſtar, qui res minorum curant, quorum jure gaudet Eccleſia, *c. 1. De reſtit. in integr.* tum quia per licentiam alienandi facilè imminuerentur redditus Eccleſiarum, cum jacturâ cultûs diuini, ſi bonis temerè diſtractis, non poſſent alij ſufficientes miniſtrari.

Not. III. Nomen alienationis, hic non ſolùm ſignificare tranſlationem dominij, ſed latiùs accipi, ut præter donationem, venditionem, permutationem complectatur Emphiteuſin, infeudationem, uſum fructum, hypothecam, locationem ad longum tempus, hæredis inſtitutionem, legatum, fidei commiſſum, tranſlationem, per quam res traditur, locationem ultra triennium, ſi res quotannis det fructum, manumiſſionem mancipiorum, Jura denique & actiones, vel nomina debitorum, ut totius tituli decurſu patebit & ſequentibus, quibus hæc ipſa ferè ſingula ſpecialiùs tractantur.

Cap. I. Non Licet.

Ex Concilio Lugdunenſi IV.

SVMMA.

Non Licet Epiſcopo vel Abbati terram unius Eccleſiæ vertere ad aliam, quamvis ambæ in ejus ſint poteſtate, tamen ſi commutare voluerit terras earum, cum conſenſu ambarum partium fiat.

EXE-

EXEGESIS.

Licet Epiſcopus habeat plenam poteſtatem in Eccleſijs ſibi ſubditis. *10. q. 1. per totum*, non tamen poteſt pro libitu bona in Eccleſijs ſibi ſubditis alienare, donando, permutando, vel aliter diſponendo inter Eccleſias eiuſmodi ſibi ſubditas. Quòd verò Epiſcopo adiungitur Abbas, de illo Abbate intelligendum, monet *Panorm. n. 3.* qui habet jus Epiſcopale, & in illis quæ ſunt juriſdictionis, æquiparatur Epiſcopo. Prælatus autem Epiſcopo ſubditus alienationi bonorum Eccleſiaſticorum autoritatem præſtare non poteſt; eſt enim hoc jus Epiſcopale *c. Placuit. 12. q. 2. & c. In venditionibus. 17. q. 4.* In caſu autem *h. c.* Coniunctio bonorum inter duas Eccleſias cum autoritate Epiſcopali erit quidem licita, ſed non abſque conſenſu ipſarum Eccleſiarum ſiue Rectorũ aut Clericorum earumdem.

Cap. II. Qui res.

Ex eodem.

TEXTVS.

Qui res Eccleſiæ petunt à Regibus, irrita ſint, quæ ab ijſdem obtinent, & à communione Eccleſiæ excludantur.

EXEGESIS.

Ratio Canonis eſt; quia Principes ſeculares nihil juris habent in bonis ſpiritualibus Eccleſiarum, etſi illam habeant in bonis Laicorum *l. bene à Zenone. C. De quadr. præſcript. & c. Quæ Iure. d. 8.* In rebus tamen Eccleſiaſticis ſunt veluti perſonæ priuatæ. *c. Noverint. 10. q. 1. & c. Similiter 16. q. 1.* Quod procedit niſi bona ſint feudalia, quæ habent originem à Principe ſeculari, vel Laico, ſic meritò Principes Eccleſiaſtici recognoſcunt Imperatorem, ut rectè *not. Panor. hic n. 2. juxt. c. Verùm. de fo. compet. & c. ſolitæ de major. & obed.* ubi dicitur; quod in temporalibus clerici debent Imperatori obedire.

Cap. III. Conſenſus.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Sacerdotes, qui aliquid Eccleſiæ ſuæ relinquunt, aut nihil habentes, prædia vel familias Eccleſiis ſuis acquirunt, poſſunt aliquos de familiâ Eccleſiæ manumittere, juxta antiquos Canones, ita vt cum peculio & poſteritate ſub patrocinio Eccleſiæ viuant, & ſibi iniuncta proſequantur.

EXEGESIS.

Videtur ex *h. c.* colligi, *quòd Prælatus acquirens bona Eccleſiaſtica poteſt liberiùs diſponere de rebus ipſius Eccleſiæ, quàm alius Prælatus, qui nihil acquiſiuit, vt ait Panorm. n. 1.* Vnde datur his facultas manu mittendi mancipia, quæ Epiſcopus vel alij Prælati acquiſiuerunt, modò maneant ſub Eccleſiæ dominio, & eadem præſtent, quæ ante. Etſi verò *Panorm.* & alij diſtinguant inter ea, quæ Prælatus aquiſiuit intuitu Eccleſiæ, & ea quæ aquiſiuit intuitu ſuæ perſonæ, vt de his veluti induſtrialibus poſſit alienare, non item de illis, non videtur tamen hoc facere ad *t.* qui loquitur de illis quæ ſacerdotes Eccleſiijs relinquunt, id eſt donant, conſecrant, aſſignant, quæ quomodocunque fuerint acquiſita, poſt donationem tranſeunt in dominium Eccleſiæ. Et quamuis *Panorm. n. 2.* exiſtimet tales gaudere priuilegio *h. c.* vt ſic Eccleſiis donata vel conceſſa, poſſint alienare, credo tamen eidem per Canones ſequentes & maximè recentiores, vt per *Extrau. Ambitioſæ Pauli II.* derogatum, quando ex *c.* apparet non concedi, vt aliquid de bonis vel commodis Eccleſiæ per talem mancipiorum manumiſſionem alienetur; etſi enim ex mancipiis fierent liberti Eccleſiæ, nihilominus tamẽ manebunt ſub dominio Eccleſiæ & obligati ad quæcunque præſtanda, ſolo ſeruituus rigidæ nomine & onere liberati.

Cap. IV. Epiſcopi.

Ex eodem.

SVMMA.

Epiſcopi, qui nihil ex proprio Eccleſiæ contulerunt, libertos ex mancipiis Eccleſiæ facere non præſumant; impium eſt enim, vt qui res ſuas Eccleſiæ non attulit, damnum inferat, tales igitur libertos ſucceſſor Epiſcopus ad jus Eccleſiæ reuocabit.

EXEGESIS.

Etſi ex *h. c.* appareat aliquid deceſſiſſe Eccleſiis per manumiſſionem mancipiorum; qui ad plura & duriora obligabantur, quàm manumiſſi obligari poſſent, non tamen eſt id tanti, vt magnum præiudicium Eccleſiæ afferat, aut ſi quid priuilegij continet, per poſteriores Canones non ſit ſublatum, vel à mancipiis; ad alia Eccleſiarum bona alienanda extendi debet.

Cap V. Nulli.

Ex Concilio apud Siluanectum.

SVMMA.

Nulli licet alienare rem immobilem Eccleſiæ, ſiue agrum, ſiue ruſticum mancipium, neque ſpecialis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum continet conductionem donationem, venditionem permutationem, & Emphyteuſim perpetuam. Sacerdotes autem ab eiuſmodi alienationibus abſtineant, pœnas timentes, quas Leonina conſtitutio comminatur.

EXEGESIS.

Quæ ſub rebus immobilibus Eccleſiæ continentur

tur, attigimus breuiter *ſuprà c. 1. Not. 3.* & expreſſiùs dicemus ad *Extrauag. Ambitioſæ.* Illud bene advertit *Caſum n. 2.* hîc, vitiosè *in h. s.* legi, *condictionem* ſub nomine alienationis contineri, condictio enim eſt actio, *quâ quis proſequitur jus ſuum in judicio, vt autem pro alienatione ſumatur, inauditum eſt.* Nos confidenter reponimus, vel diuinamus *donationem.* Sed neque rectè legitur *conditio aut conductio, conditio* enim quæ vox habetur *in edit. Greg.* non apparet, quid ſignificet in propoſito, conductio autem & locatio non eſt univerſim prohibita, vt patebit *in c. De conditionato & locato.* Conſtitutio Leonis, quæ hîc allegatur, eſt Leonis *Papæ IV.* quæ extat in *c. Nemmini. 12. q. 2.* concordat *l. Jubemus. §. Oeconom. C. de Sacroſ. Eccleſiis.*

Cap. VI. Si quis.

Symmachus Papa.

S V M M A.

Si quis Presbyterorum, Diaconorum, ſiue Defenſorum alienanti prædium Eccleſiæ ſubſcripſerit, anathemate feriatur, niſi & alienator, & qui acquirit, celeri reſtitutione ſibi proſpexerint; ſi verò remedium iſtud neglexerint, præter pœnam excommunicationis confectum exinde inſtrumentum, viribus (quamuis ab initio nullas habuerit) vacuetur. Licet etiam quibuſcunque Eccleſiaſticis contradicere & cum fructibus alienata Eccleſiaſticâ autoritate repoſcere.

E X E G E S I S.

Præter hæc ſtatuta contra prædiorum & bonorum Eccleſiæ alienatores, emptor licet fortè bonâ fide emerit ignorans rem eſſe Eccleſiæ, cogitur eam reſtituere, non recepto ab Eccleſiâ, cuius res eſt, pretio; ſicut & jure ciuili emptor rei alienæ. *l. Si mancip. C. de rei vindic. Alienans enim rem meam ſine conſenſu meo, non poteſt mihi nocere & damno eſſe. l. Non debet. 74. ff de reg. Iur.* Emptor tamen bonæ fidei pretium poteſt repetere ab autore ſuo, id eſt, ab eo, à quo emit *c. Audientiam. 9. inf.* Si verò fuerit malæ fidei emptor, is & pretium cogitur reſtituere, & pretium amittit, quod cedit non lucro vendentis, ſed lucro Eccleſiæ, cuius res alienata eſt, *l. Jubemus. 14. §. 1. C. de Sacroſ. Eccleſ.* Neque excuſat conſuetudo in contrarium vtpote irrationabilis, vt eam vocat *gl. in c. Cum cauſa. ℣. Præuditas. de ſent. & re jud.*

Cap. VII. Ad aures.

Alexander III. Vigorenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Terra de ſiluis extirpata & arabiles factæ, hodierno jure ſub annuo cenſu poſſunt illis concedi, à quibus ſuo vel parentum ſuorum labore conſtiterit extirpatas; niſi alius poſſint ad maiorem Eccleſiæ ſuæ vtilitatem cum eodem labore & onere conferri.

E X E G E S I S.

Colligitur in quibuſcunque alienationibus imò & Emphiteuſibus maiorem Eccleſiæ vtilitatem ſpectandam; neceſſitas enim vel vtilitas Eccleſiæ ſunt cauſa legitima alienandi bona Eccleſiaſtica.

Cap. VIII. Vt ſuper.

Celeſtinus III. Rauennatenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Conſultus ab ipſo Archiepiſcopo Pontifex, an redditus Regalium decimationum & aliunde prouenientes, quos prædeceſſor ipſius in proprium vſum excepit, vel expendit, nec aliis infeudauit, ſint intelligendi eſſe de menſâ Archiepiſcopi? & (cùm Archiepiſcopus ſacramento fidelitatis Sedi Apoſtolicæ obligetur nihil alienare) poſſit contractus alienationis de illis interuenire? Reſcribit ſiue intelligantur eſſe de menſâ Epiſcopi ſiue non, conſulentur videri, vt non alienentur. Poſſeſſiones verò Eccleſiæ minùs vtiles, de fratrum ipſius conſilio & aſſenſu alienandi ſiue conuertendi, ſe liberam concedere facultatem.

E X E G E S I S.

De menſâ Eccleſiæ dicuntur ea bona, *quæ perpetuò vnita fuerunt Eccleſiæ, nec vnquam alteri ab Eccleſiâ poſt acquiſitum dominiũ conceſſa, vel licet amiſſa aut alienata, recuperata, aut quocunque modo illi incorporata fuerunt juxt. Menoch. de arbitr. caſu 483. a n. 2. & 79. n. 10. & 11.* Etſi igitur non ſatis conſtaret, vtrùm bona de quibus Archiepiſcopus conſulebat, eſſent de menſâ Eccleſiæ, propter Religionem tamen juramenti præſtiti de non alienando, Pontifex tutiùs cenſet ea non alienare. Vbi aduerte, ſi preſsè loquamur *per menſam Eccleſiæ* intelligi omnes illius redditus tum Epiſcopo tum Capitulo tum aliis clericis, miniſtris & officialibus aſſignatos, *per menſam* autem *Epiſcopi* redditus illi eiúsque ſtatui deputatos; per *menſam Capituli* illos, qui ad ipſum propriè ſpectant. Non aſſignatur autem tertia menſa pro aliis Clericis & miniſtris, quia illis ſua ſtipendia aut redditus aſſignantur ab Epiſcopo, vel Capitulo.

Cap. IX. Ad Audientiæ.

Idem Exonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Canonici Exonienſes, quædam prædia illius Eccleſiæ inconſultis aliis fratribus non ſine damno ejus in perpetuum locâſſent, mandat Pontifex, ut ſi verum eſt quod aſſeritur, Epiſcopus locationes illas reuocet, & ſi eadem prædia aliter reuocari non poſſint, harum locationum autores

res ad pecuniam conductoribus refundendam appellatione remotâ compellat.

EXEGESIS.

Jam ſupra ad c. *6.* diximus non Eccleſias, ſed autores alienationis illegitimæ bonorum Eccleſiaſticorum teneri ad refundendum pretium emptori, præter pœnam excommunicationis ibi *& c. 5.* in allegatâ Leoninâ Conſtitutione intentatam, quæ tamen non ipſo facto incurritur, ſed per ſententiam Judicis. Niſi autem emptor fuerit bonæ fidei, Eccleſiæ pretium applicabitur *juxt. gl. hic & per §. Sanè. l. Jubemus. C. De Sacros. Eccleſijs, & Nouell. 7. §. verò.* Quòd ſi autem autor alienationis *v. g.* Prælatus prodigus non habet unde ſoluat, poteritne ideò aliqua bona menſæ Epiſcopalis vel Eccleſiæ alienare? *Caſus h. c. n. 9. Dicit, poſſe illum diſponere in præiudicium ſuum; hanc autem diſpoſitionem non obfuturam ſucceſſori, qui jure nouo ſuccedit, non defuncti.* Quod equidem verum eſt, ſi tamen alienator diu viuat, non ideò Eccleſia luere debebit, ſed ipſe emptor hoc caſu, ſiue bonæ ſiue malæ fidei fuerit, quia *alienans rem meam ſine meo conſenſu eámque accipiens non poteſt mihi nocere & damno eſſe l. Non debet 74. ff. de Reg. Jur.*

Cap. X. Poſſeſſiones.

Innoc. III. Archiepiſcopo Montis Regalis.

SVMMA.

Poſſeſſiones ad menſam Epiſcopi vel Capituli pertinentes alienare Epiſcopus non debet, aut Eccleſias, in quibus Monachi miniſtrare conſueuerunt, Clericis vel laicis aſſignare.

EXEGESIS.

Prius *h. c.* membrum patet ex dictis *h. t.* poſterius ex illis, quæ ſæpius occurrunt, ut *Regularia beneficia non conferantur in Regularibus vide Garc. p. 7. c. 10. n. 3. & 58. ac ſeqq.*

Cap. XI. Ad noſtram.

Idem Epiſcopo Maurienſi & Præpoſito Vlcomenſ.

SVMMA.

Cùm Tuſcenſe monaſterium onere debitorum compulſum, villam quandam B. Laico conceſſiſſet in feudum pro octoginta libris ſoluendis, eâdem videl. Summâ, pro quâ villa erat obligata, idque Laicus B. confeſtim effectui mancipâſſet, idem Monaſterium poſtea pro feudo reuocando ſupplicauit Pontifici, quòd laicus ille primo ſtatim anno plus ultra præfatam ſummam perceperit, & per multos poſtea annos multos vineæ fructus. Quocirca Pontifex mandat, ſi prædictum Monaſterium per hoc ſit enormiter læſum, præfatum laicum (pecuniâ pro Monaſterio expensâ ab eodem Abbate & Conuentu receptâ, cùm fructus percepti ſufficere debeant pro labore) ad prædictum feudum Monaſterio dimittendum appellatione poſtpoſitâ compelli.

EXEGESIS.

Collige 1. quòd Eccleſia in petitione reſtitutionis in integrum poteſt recurrere ad Judicem Eccleſiaſticum, neque tenetur ſequi forum Rei, quod generaliter tradit *Innoc. in c. Generaliter. de foro compet.* & idem debet procedere vbicunque Eccleſia juuatur aliquo priuilegio. Quia in his ſemper ſupponitur aliqua deceptio, ſaltem in re ipſâ, vnde largo modo poteſt dici ſacrilegium ſaltem materiale, quod pertinet ad forum Eccleſiæ.

Collige 2. quòd data reſtitutione in integrum non debeat laicus, qui bonâ fide contraxit, fraudari ſumptibus & laboribus rei Eccleſiæ impenſis, ſed poſſunt ipſi relinqui fructus percepti, quos alioqui teneretur reſtituere *l. Quod ſi minor. §. Reſtitutio. ff. De minor.* per quem textũ, ſi laicus nullos labores vel ſumptus faciat, tenetur omnes fructus perceptos cum ipſâ re reſtituere, alioqui enim non foret reſtitutio in integrum, quia Eccleſia ſine culpa & cauſa perderet fructus medio tempore ſibi debitos, vt *not. quoque Panorm. n. 4.*

Cap. XII. Cum Laicis.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Volentes indemnitatibus conſulere Eccleſiarum ac grauaminibus prouidere, conſtitutiones & venditiones feudorum ſiue aliorum bonorum Eccleſiaſticorum ſine legitimo Eccleſiaſticarum perſonarum conſenſu præſumptâ occaſione conſtitutionis laicæ poteſtatis, (cùm non conſtitutio ſed deſtitutio vel deſtructio dici poſſit, nec non vſurpatio juriſdictionis) ſacri approbatione Concilij decernimus non tenere, præſumptoribus per cenſuram Eccleſiaſticam compellendis.

EXEGESIS.

Ratio diſpoſitionis eſt, quæ initio c. ponitur, quia nulla laicis quamuis Religioſis diſponendi de rebus Eccleſiæ attributa eſt poteſtas, quod idem habetur. c. *Laicis & c. Placuit. 16 q. vlt. c. Bene quidem. d. 96. & c. Eccleſia. de Conſtit.* Principes alióſque magnates, qui in his Juriſdictionem Eccleſiaſticam vſurpant, ex communi ſententiâ ad deſiſtendum eſſe compellendos, dicit iſte *c. gl.* verò ait, ipſo jure eſſe excommunicatos. *c. Nouerit. de ſent. excommun.*

IDEM TITVLVS DE REBVS ECCLESIÆ ALIENANDIS VEL NON. IN VI.

Cap. I. Dudum.

Innoc. IV.

S V M M A.

Cùm Archidiaconus Dulmenſis, Epiſcopi Dulmenſis ordinationem quandam cum conſenſu Capituli factam proferret, in quá cuiuſdam Eccleſiæ decimæ, Archidiaconatui Dulmenſi tanquam nimis tenui concedebantur, Pontifex re ad ſe delatâ & diſcuſſâ, reſcripſit, prædictam Eccleſiam cùm vacaret, legitimo caruiſſe defenſore, qui priùs ab Epiſcopo debebat deputari. Neque etiam tractatum ſolennem & diligentem, qui in eiuſmodi conceſſionibus perpetuis requiritur, fuiſſe habitum, ideóque conceſſionem iſtam (præſertim cùm euidens neceſſitas vel vtilitas non ſubeſſet) decreuit non valere, & decimas Eccleſiæ (cui erant ab Epiſcopo Dulmenſi ademptæ, tanquam pertinentes ad eam, ſententialiter adiudicauit.

E X E G E S I S.

Non liquet, qualis fuerit Eccleſia, cuius decimæ fuerunt applicatæ Archidiaconatui Dulmenſi, an Collegiata vel ſimplex Parochia; id certum eſt, Eccleſiâ vacante rem factam; etſi verò Eccleſiâ Cathedrali vacante, nihil debeat innouari, ut vidimus *t. Ne ſede vacante aliquid innouetur*, dubitari tamen poteſt de inferioribus Eccleſiis & Parochialibus, vtrùm Epiſcopus cum conſenſu nihil poſſit circa illas & in illis mutare, alienare, & diſponere, licet careant Rectore, qui cenſetur defenſor ſuæ Eccleſiæ, ſicut Epiſcopus Eccleſiæ Cathedralis; Non poſſe, videtur colligi *ex h. t.* contrarium ex *Clement. 2. eod.* vbi non requiritur conſenſus Rectoris. Verùm hic videtur non potiſſimùm ratio habita Eccleſiæ vacantis, ſed quia nec tractatus requiſitus ad alienationem perpetuam, nec cauſa ſufficiens interuenit, vtrumque enim & cauſa & ſolennitas copulatiuè exiguntur, ad licitam bonorum Eccleſiaſticorum alienationem. De conſenſu Rectoris plenè dicemus ad *d. Clement.*

Cap. II. Hoc Conſultiſſimo.

Gregor. X. In Concilio Generali Lugdunenſi.

S V M M A.

Prohibet Pontifex vnà cum Concilio. I. *Ne Prælati Eccleſias ſibi commiſſas earúmque bona immobilia ſiue jura laicis ſubmittant, vel recognoſcant, aut profiteantur, ſe ab illis velut à ſuperioribus tenere, neque Patronos vel Advocatos conſtituant, contra formam Iuris.* II. *Contractus omnes etiam juratos & qualitercunq; firmatos (quos de talibus alienationibus ſine Capituli conſenſu & licentiâ Sedis Apoſtolicæ contigit celebrari) & omnia ſecuta, ita decernit irrita, vt nec jus aliquod tribuant, nec cauſam præſcribendi.* III. *Prælati ſecus facientes ipſo facto ab officio & adminiſtratione, Clerici verò rei conſcij, qui id ſuperiori non denunciârunt, à perceptione beneficiorum, quæ in Eccleſia ſic priuatá obtinent, triennio ſuſpendantur.* IV. *Laici verò, qui Prælatos, Capitula, alióſq; Clericos, ad ſubmiſſionem huiuſmodi compellentes, niſi moniti (remiſſâ ſubmiſſione, quam per vim vel metum exegerunt) Eccleſias earúmq; bona in ſuâ libertate dimittant, aut qui certò Prælatos vel perſonas eaſdem ad talia compulerint, cuiuſcunq; ſint conditionis & ſtatûs, Excommunicationis ſint ſententiâ innodati.* V. *Denique ex contractibus ſuper præmiſſis cum licentiâ Papæ & conſenſu Capituli legitimè initis, vel deinceps ineundis, ſeu occaſione illorum, Laici vltra id, quod ex naturâ contractuum vel conuentione illis permittitur, nihil vſurpent. Secùs agentes, niſi moniti deſtiterint, & vſurpata reſtituerint, eo ipſo ſint excommunicati, & ad ſupponendum eorum terram, ſi opus fuerit, interdicto procedatur.*

E X E G E S I S.

Textus eſt ſatis clarus, id præcipuè obſerua, quòd Epiſcopi ſine licentiâ Papæ & conſenſu Capituli Advocatos Eccleſiis dare non poſſint. Cæterùm ſi *h. c.* fuiſſet ſemper in viridi obſeruantiâ, hodiéque eſſet, Eccleſiæ & Monaſteria, à ſubiectione, oppreſſione, & vexatione laicorum liberiora forent.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Monaſteriorum.

Clemens V. in Conſilio Viennenſi.

S V M M A.

Perpetuo Pontifex vnà cum Concilio probibet edicto, ne quis Religioſus Monaſterio, Prioratui, Eccleſia, ſiue adminiſtrationi cuiuis præſidens, jura, redditus, aut poſſeſſiones eiuſdem, alicui ad vitam, ſiue aliud certum tempus, pecuniâ etiam ideò receptâ, quouis modo concedat; niſi neceſſitas aut vtilitas Eccleſiæ hoc poſcat, & conuentûs ſui, aut ſi conuentum non habet, prælati proprii aſſenſus accedat. Secus faciens eo ipſo ab officio ſit ſuſpenſus, neque ex conceſſione ipſius, de bonis Eccleſiaſticis aliquid acquirenti jus acquiritur. Verùm præmiſſa ad locationes vel etiam redditiuum aut fru-

ctuum

ctuum venditiones ad tempus modicum faciendas non extenditur.

EXEGESIS.

Ex *h. c.* rurſus firmatur, quod paſſim in ſuperioribus & ſequentibus ſtatuitur, alienationes rerum Eccleſiaſticarum non tenere, ſecluſâ neceſſitate & vtilitatis causâ, ac deficiente aut Capituli, vel ſuperioris conſenſu. Quæ autem cenſeatur eſſe locatio aut venditio redditúum ad modicum tempus, patebit ad *Extravag. Ambitioſæ*.

Cap. II. Si vna.

Idem.

SVMMA.

Si vna Eccleſia alteri Eccleſiæ, ſiue dignitati alicui, vel præbendæ per Epiſcopum ſuo conſentiente Capitulo, vnitur, aut Religioſo loco donatur, ex eo quod Rector ipſius ad hoc vocatus, vel ſi vacabat, defenſor ei ſuper hoc datus non extitit, nequaquam id poterit impugnari. Si verò Epiſcopus cum conſenſu Capituli etiam menſæ ſuæ, vel ipſi Capitulo aliquam Eccleſiam vnierit, hoc irritum eſſe decernitur, contrariâ quauis conſuetudine non obſtante.

EXEGESIS.

Videtur hic *text.* directè pugnare cum *cap. Dudũ. ſuprà. in 6.* vbi negat Pontifex decimas cuiuſdam Eccleſiæ legitimè vnitas fuiſſe Archidiaconatui Dulmenſi, eo tempore, quo ipſa carebat legitimo defenſore, ſiue vacabat, hic autem ſtatuitur poſſe vnam Eccleſiam alteri ſiue loco Religioſo vniri, etſi Rector ipſius non fuerit vocatus, vel non datus ipſi defenſor, ſi vacet. Omiſſis aliis ſolutionibus placet, quod ſignificat *gl. Poſſe* videl. *ad augendum diuinum cultum, vel ex alia juſtâ causâ integram Eccleſiam aut totum beneficium vniri alteri cum conſenſu Capituli, Rectore licet non vocato, vel defenſore non conſtituto*, non autem tam facilè apparet cauſa cur Eccleſiæ aut beneficio in ſe permanenti auferantur decimæ, aut alia pars redditúum, vnde redditur difficilior ſuſtentatio Rectoris, aut beneficiati; prius concedit Clem. in *h. c.* poſterius negat *Innoc. in d. c. Dudum.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Ambitioſæ.

Paulus II.

SVMMA.

Prohibet Pontifex 1. omnium rerum & bonorum Eccleſiaſticorum alienationem, omnéque pactum, per quod ipſorum dominium transfertur, conceſſionem, hypothecam, locationem, & conductionem vltra triennium, nec non infeudationem, vel contractum Emphyteuticum, præterquam in caſibus à jure permiſſis, ac de rebus & bonis ab antiquo in Emphiteuſim concedi ſolitis, & cum Eccleſiarum euidenti vtilitate, ac de fructibus & bonis, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt pro inſtantis temporis exigentia, innouando etiam prædeceſſorum decreta ſuper hoc edita. 2. Secus attentata nullius omnino roboris & momenti eſſe decernit, & tam alienantem quàm alienata recipientem ſententiâ excommunicationis percellit. 3. Epiſcopo vel Abbati alienanti bona Eccleſiarum, Monaſteriorum, locorúmque piorum quorumlibet inconſulto Pontifice, aut contra huius conſtitutionis tenorem, ingreſſus Eccleſiæ penitus interdicitur, & ſi ſex menſibus ſub interdicto manſerit, à regimine & adminiſtratione, in ſpiritualibus & temporalibus eo ipſo ſuſpenſus eſt. 4. Inferiores Prælati, Commendatarij, Rectores beneficia vel adminiſtrationes quomodolibet obtinentes, ſi res vel bona Eccleſiaſtica alienauerint, iiſdem beneficiis, officiis, adminiſtrationibus ipſo facto priuati exiſtant, illáque abſque declaratione aliqua vacare cenſeantur, poſſintque per eos, ad quos illorum collatio pertinet, perſonis idoneis liberè conferri, niſi Sedi Apoſtolicæ ſint generaliter aut ſpecialiter reſeruata. 5. Res & bona taliter alienata ad Eccleſias, Monaſteria, & loca pia, ad quæ antea pertinebant, liberè reuertantur.

EXEGESIS.

Omnium rerum & bonorum Eccleſiaſticorum.) Not. I. Alienationem bonorum Eccleſiaſticorum vtroque jure prohibitam, vti diximus *ad c. 1. h. t. Not. 1. in antiq.* & cauſam reddidimus ibi *Not. 2.* cui juris diſpoſitioni hodie ſtari debet, præſertim autem huic ipſi *Conſtit. Ambitioſæ.* non obſtantibus, quę *Paulus IV.* circa hanc rem ſeuerius ſtatuit, ſed ad viam Juris communis reduxit *Pius IV.* attendi quoque debet quod de elocatione rerum & bonorum Eccleſiaſticorum ſtatuit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 11.*

Not. II. Quod ſæpius jam diximus *h. t.* ad valorem alienationis rei Eccleſiaſticæ duo copulatiuè requiri, *cauſam juſtam in caſu licito, & formam, id eſt, ſolemnitatem legitimam*, quæ eſt ſententia communis; alterutro autem deficiente, regulariter non valet alienatio, per *Quarant. in Sum. Bullar. ℣. alienat. rerum Eccleſ.*

Not. III. Cauſas juſtas etſi generatim reuocari poſſint ad duas videl. neceſſitatem & vtilitatem, ſpeciatim tamen addi duas alias, incommoditatis videl. ſi res ſit Eccleſiæ inutilis, aut nociua, & deinde *pietatis v. g.* ſubventionem pauperum, redemptionem Captiuorum &c. nam hæc quoque redundant in commodum Eccleſiæ. *Neceſſitas* autem & *vtilitas* æquiparantur in jure, vt ſumitur ex *d. c. 1. in antiq. & Clem. 1. eod.* & iſtæ cauſæ conſtituunt caſus à jure

permiſſos & expreſſos, *iuxt. gl. in Summa. 12. q. 2.* item in *c. 2. h. t. in 6.* qui tamen ipſi caſus requirunt ſolemnitatem. Diſtinguunt tamen *DD.* apud *Quarant. l. c.* inter alienationem quæ fit *ex causâ neceſſitatis*, & illam quæ fit *ex causâ vtilitatis* in hoc, quòd in causâ neceſſitatis ſufficiat ſeruatis ſeruandis alienationem eſſe vtiliter cœptam, ita quòd Eccleſia tum non fuerit in damno, qualiſcunque exitus deinceps conſequatur. In caſu verò ſolius vtilitatis non ſufficit alienatio vtiliter cœpta, ſed vt contrarium non euenerit, *v. g.* quòd Eccleſia effecta ſit locupletior. Dubito tamen, vtrùm in praxi hoc poſſit ſemper ac debeat attendi.

Not. IV. Solennitatem legitimam de jure antiquo continere quatuor. 1. Autoritatem Prælati, 2. Præcedentem tractatum, ſiue conſultationem, 3. Conſenſum Capituli. 4. Subſcriptionem ſingulorum ſaltem per Notarium, de quibus *Panorm. in c. 1. & c. Tua. de his quæ fiunt à Prælato. Silueſt. & Summiſta in Verb. Alienatio.* Aliqui etiam requirunt conſenſum Patroni, ſed id communiter alij negant. Hodie verò regulariter in caſu licito & ſeruatis ſolennitatibus prædictis prohibetur omnis modus alienandi inconſulto Romano Pontifice per hanc Paulinam, juxta communem opinionem. Etſi *Redoanus. q. 36. & 42.* ita hanc conſtitutionem intelligit, vt quando ſeruatæ ſunt cauſæ & ſolennitates recenſitæ, non requiratur licentia Pontificis, cùm Paulus excipiat *caſus à jure permiſſos*, quales ſunt, quando juſtâ de causâ & debita cum ſolennitate fit alienatio, quæ exceptio nihil operatur, ſi ſemper neceſſarius eſt conſenſus Pontificis, quod idem tenet *Panorm. in comment. de alienat. rerum Eccleſiaſt. n. 2.* & *Rebuff. in compend. alienation. n. 2.* Sed contrariam & communiorem opinionem eſſe de obſeruantiâ ſtylo & praxi Rom. Curiæ aſſerit, *Quarant. l. c. n. 6.* Quod non obſtat, quo minus quis tutâ conſcientiâ ſequi poſſit ſententiam Redoani, ſcandalo aliiſque impedimentis ſecluſis.

Not. V. Etſi conſenſus Apoſtolicus abſolutè & legitimè absque ſub & obreptione impetratus ſuppleat alias ſolemnitates, cùm ipſe ſit ſupremus & plenarius adminiſtrator bonorum Eccleſiaſticorum *c. Sicut. de præbend. in 6.* Non tamen ſupplet defectum cauſæ, ut ſi non ſubſit alienationi faciendæ utilitas aut neceſſitas Eccleſiæ, quia hanc cauſam Pontifices ipſi *h. t.* requirunt, neque intendunt in damnum aut præiudicium Eccleſiarum quidquam concedere. Si licentia Pontificis non ſit abſoluta, nec *de certâ ejus ſcientiâ*, ſed cum clauſulâ & conditione, *ſi ita eſt*, non ſuppleri ſolennitatem, poſt alios tenet *Quarant. l. c. n. 7.* Valebit autem alienatio ſine ſolennitatibus facta etiam per Papæ Commiſſarium ſeruatâ formâ ſuæ commiſſionis *abſolutè & ex certâ ſcientiâ* datæ, cujus commiſſarius debet eſſe executor. *juxt. eundem Quarant. & alios ibi allegatos.*

Conceſſionem, hypothecam &c.) Nota, procedere hoc tantum in hypothecâ ſpeciali *juxt. c. Nulli h. t. in antiq.* ut videl. non liceat *v. g.* certum prædium Eccleſiæ oppignorare, pro pecuniâ mutuo accepta, non item in hypotheca generali, quando generatim bona Eccleſiæ oppignorantur, tenent *Couarr. lib. 2. variar. c. 16. n. 7. Molina de Contract. d. 446. n. 2.* eo quòd in *d. c. Nulli.* ſolùm fiat mentio hypothecæ ſpecialis, ſed cùm iſta *Extrauagans* loquatur ſimpliciter de hypothecâ, videtur etiam generalis prohibita. *fa. l. Vlt. C. de reb. alien. non alien.* Vbi prohibitâ alienatione ſimpliciter, videtur prohibitus omnis actus, per quem quæritur jus aliquod in re.

Locationem & conductionem ultra triennium &c.) Not. I. Non ſolùm prohiberi locationẽ ad longum tempus, quod eſt ad decem annos *juxt. gl. in Clement. I. h. t.* Sed etiam ad quoduis tempus minus, quod *excedit triennium*. Si tamen res Eccleſiæ, quæ locatur, ſit talis, ut quolibet triennio unus tantum fructus inde percipiatur, poterit in nouem annos locari, quia primum triennium non æquiualet niſi unico anno, & ita ſecundum ac tertium. Si tantùm alternis annis fructificent, poterunt per ſex annos locari. *juxta Nau. in Comment. de reb. Eccleſiæ non alienand. n. 21. Couarr. l. c. n. 6*

Not. II. Iſtam Extrauagantem non procedere in locatione rerum exigui valoris, *juxt. c. Terrulas. 12. q. 2.* Quia in his non requiritur ſolennitas neque ijs Locis, ubi præualet conſuetudo legitimè præſcripta locandi ultra triennium *juxt. Quarant. n. 18.*

Not. III. Si beneficiatus ante lapſum triennij beneficio renuntiârit, ceſſerit, vel deceſſerit, ſucceſſorẽ non teneri ſtare locationi factæ, etſi data fuerit anticipata ſolutio, *juxt. eund. Quarant. n. 19.* Niſi eiuſmodi ſolutio facta fuerit cum conſenſu Papæ, quo caſu tantùm illam valere vult *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 11.* De feudo, Emphiteuſi, alijsque dicemus in *ſeqq.* ſi quid huc pertinens occurrat.

De fructibus & bonis quæ ſervando ſervari non poſſunt &c.) Not. I. talia ſunt, quæ ultra triennium durare poſſunt abſque notabili deterioratione *arg. l. Lex. quæ tutores.* Cum ſimilibus quibus etiam annumerantur veſtes & paramenta attrita, item alia ſuperuacanea, pro quibus alienandis non opus eſt licentiâ, uti nec pro alijs, quæ magis expedit diſtrahi quàm ſervari. Pretioſa autem mobilia, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, æquiparantur immobilibus per hanc *Extrauag.* & pari paſſu ambulat in hac materiâ. *l. Sancimus. C. de Sacroſ. Eccleſijs d. l. Lex quæ tutores. Panorm. in d. Cap. Nulli. Redoanus. q. 8.* etiam numerat theſaurum inuentum. Præcipuè verò & communiter intelliguntur vaſa aurea, argentea, veſtes pretioſæ, nec dum detritæ aut obſoletæ. Grex etiam ouium aut caprarum, de cujus fructibus emolumẽta ac redditus percipere conſueuerunt Monaſterium aut Eccleſiâ. Licet enim poſſit vendere arietes, agnos, hædos ſingillatim, non tamen licet alienare totum gregem, niſi concurrentibus cauſis & ſeruatâ ſolennitate *juxt. Molin. de Contract. d. 464. n. 4.* In quo tamen rigore hanc Extrauagantem ſaltem in Germaniâ receptam nunquam fuiſſe quoad conſenſum Apoſtolicum

accedo.

credo. Certè nullus Epiſcopus aut Prælatus credit ſe obligatum, vt pro vendendis & penitus deponendis gregibus ouium vel ſimilibus petat licentiam Papæ.

Nota II. Tres generaliter ſecundùm *Nauarr. l. c.* colligi exceptiones, quibus alienatio bonorum Eccleſiarum licita eſt, ſine conſenſu Papæ. 1. In caſibus jure permiſſis, ſcil. ex juſtâ causâ & ſeruatâ formâ juris antiqui, quod etſi communiter reſtringant ad infeudationem & Emphiteuſin, conformius tamen eſt textui quidquid ſit de praxi, ſi extendatur ad omnes ſpecies alienationis ibi recenſitas, vt diximus paulò ante *Not. 4.* 2. Quòd poſſunt alienari quâcunque alienationis ſpecie ab antiquo conſueta dari v.g. infeudum & Emphiteuſin, ſi fiat cùm euidenti Eccleſiæ vtilitate. 3. Quòd non eſt prohibita alienatio rerum, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. Ex quo à contrario colligitur, non poſſe alienari res immobiles & pretioſas, & quæ ſeruando ſeruari poſſunt, de quo diximus paulò ante. Exceptio de alienatione rerum exigui pretij non eſt ſpeciali notâ digna, quia de minimis non curat prætor, quo pertinent conductiones triennio breuiores, quas & ipſas permittit Pontifex.

Inconſulto Romano Pontifice &c.) Not. I. Valde dubium eſſe, vtrùm hæc Extrauagans ſit vbique recepta, ſaltem quoad pœnas ſuſpenſionis & priuationis, quæ infligi non ſolent illis, qui juſtâ ex causâ & ſeruatâ ſolennitate aliquid de bonis Eccleſiaſticis alienant ſine conſenſu Pontificis. Quin etiam validas eſſe abſque dicto conſenſu eiuſmodi alienationes, multis locis videtur monſtrare praxis, præſertim apud principes Eccleſiaſticos Germaniæ, qui alicubi propter hanc cauſam non recurrunt ad Papam, etſi id facere ſit tutius. Qui verò allegat non vſum ſiue non receptionem huius Extrauagantis, debet illam probare tanquam fundamentum intentionis ſuæ. *Vide Azor. p. 2. l. 9. c. 2. q. 1. Tolet. in Summ. l. 5. c. 91. n. 6. Molin. de contract. d. 466. n. 8. Nauar. c. 27. Man. 149.* dicit quòd hæc Extrauagans non vetat alienationem in caſibus in Iure permiſſis, ſed quòd in nihilo fuit recepta. *iuxt. Silu. verb. alien. q. q. 13.* & quòd conſuetudo valet contra illam. *iuxt. Roch. de Curte. in c. fin. de conſuetud. f. 23.* & quòd *iuxt. Caiet.* in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid eſt recepta, ideóque Confeſſarium inquirere debere de conſuetudine, ad internoſcendum, quem & quanti debeat condemnare. Addit *Nau. ſe credere nullibi eſſe omnino receptam ſaltem quoad pœnas.*

Quæres vtrùm Epiſcopi & Abbates poſſint excuſari per non vſum huius Extrauagantis? Ratio dubitandi eſt, quia ſinguli in ſuâ conſecratione vel benedictione, vt habetur in Pontificali Rom. jurant his verbis, *poſſeſſiones ad menſam meam pertinentes non vendam, neque donabo, neque inpignorabo, nec de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo etiam cum conſenſu Capituli Eccleſiæ meæ, inconſulto Rom. Pontifice, & ſi ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quâdam ſuper hoc editâ conſtit.* (vbique intelligitur hæc ipſa Paulina) *incurrere volo.*

Reſp. 1. Hoc juramentum intelligi poſſe de caſibus jure non permiſſis, vt explicauimus ipſam Paulinam, ſi itaque evidens Eccleſiæ neceſſitas vel vtilitas id poſtulet, accedente debito tractatu, & cum conſenſu Capituli, poterit Epiſcopus res Eccleſiæ alienare, quia iſte caſus jure antiquo permittitur, prout ab ipſis Juriſtis. Rom. reſponſum fuit cuidam Epiſcopo Germaniæ ante complures annos.

Reſp. 2. Non obſtare, quòd Epiſcopus jurat de pœnis huius *Extrauag.* ſubeundis, ſubintelligitur enim hæc tacita conditio, *ſi Extrauagans huiuſmodi ſit recepta*, neque enim per hoc juramentum ſe obligat ad recipiendam aut ſeruandam legem, quæ in ſuo Epiſcopatu non eſt recepta, aut contrariâ conſuetudine abrogatâ. Quæ ſententia eſt probabiliſſima, quando difficilis eſt recurſus ad Papam, & vrget præſens alicuius Eccleſiæ neceſſitas aut vtilitas, quam Officiales Curiæ ſæpe non capiunt, aut attendunt. Quo & ſimilibus caſibus ſufficit ſaltem in foro interiori ſeruari ea, quæ ſunt juris naturalis, etſi omittantur ſolennitates Iuris poſitiui. Ex quibus denique conficitur non nimis ſcrupuloſè attendi debere hanc Extrauagantem, nec de nouo introducendam, vbi conſtat non eſſe receptam, aut valde dubium eſt.

TITVLVS XIV.

DE PRECARIIS.

In Rubricam Tituli.

CUm præcedente tit. generatim dictum ſit de alienatione rerum Eccleſiaſticarum, per quam transfertur dominium directũ vel vtile, nunc conuenienter ſequuntur aliquot tituli de quibuſdam alienationibus, ſiue contractibus in ſpecie, & quidem in primis de Precariis; de qua materiâ agitur *c. Precaria 10. q. 2. item 12. q. 2. c. Clerici. & ſeq. 16. q. 3.* pro huius autem tituli & ſequentium intellectu, quædam de contractibus ex jure & theologiâ breuiſſimè ſupponenda ſunt.

1. Contractus propriè ſumptus eſt, *obligatio vltro citróque. l. Labeo. 19. ff. De verb. ſignif.* ſiue *conuentio mutua, quâ duo vel plures ſe mutuo ſibi obligant.* cuius obligationis actiuæ effectus eſt obligatio paſſiua, per quam vi præcedentis Conuentionis contrahentes ſibi mutuo ex vtrâque parte obligantur. La-

Cap. II. Quæſiuit.

Cæleſtinus III. Claremonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Canonici ob penſionem non redditam, vel Clerici aut parochiani alicuius delictum ſine Epiſcopi & aliorum Canonicorum conſenſu, Eccleſiam interdicto ſupponere præſumerent, reſcribit Pontifex eiuſmodi interdictum ſeruari non debere, neque ſuſtineri ut obſeruetur. Sed ſi quis in his deliquit, eum Eccleſiaſtica cenſuræ ſubiacere debere, cùm peccata ſuos autores tenere debeant.

E X E G E S I S.

Exceſſerunt iſti Canonici limites ſuæ poteſtatis, tum quia ferre cenſuram interdicti, non eſt inferiorum, ſed Epiſcopi aut Prælati habentis poteſtatem Epiſcopalem; tum quia delictum erat priuatorum quorundam, propter quod nec potuit, nec debet Eccleſia in communi ſupponi interdicto, quo ſenſu verum eſt, *delicta ſuos debere tenere autores, c. Illud. c1. q. 3. c. Romana in fin. de ſent. excom.* Alioqui ſi princeps terræ, vel Dominus loci grauiter delinquit, poteſt ejus ditio ſupponi interdicto. *c. Non eſt vobis. De ſponſal.* Quo caſu etiam innocentes luunt quidem, ſed ſine damno ſpirituali; pœnam autem medicinalem vel aliquam temporalem ex juſtitiâ pro bono Eccleſiæ aut Religionis etiam innocentes aliquando ſubire, ut cum tempore interdicti ceſſatur à diuinis officijs & templa clauduntur, non eſt inconueniens, ad terrorem & emendationem Principis vel aliorum, propter quorum crimina interdictum fertur, ſumitur *ex S. Thom. 1. 2. q. 87. a. 8. & 2. 2. q. 108. a. 4. ad 1. & 2.*

Cap. III. Ex ore.

Innocentius III. Auguſtenſi Præpoſito.

S V M M A.

Cùm B. Canonici Auguſtenſis pater à Caleſtino Innocentij præceſſore literas ad Capitulum Auguſtenſe obtinuiſſet, ut infra menſis ſpatium dictum B. eligerent in Præpoſitum, transmiſſo pro inueſtiturâ annulo aureo & executoribus conſtitutis, Capitulum verò audiſſet, C. quondam eorum Præpoſitum in Epiſcopum Brixienſem electum & confirmatum eſſe; in contemptum executorum aſſignato priùs termino, infra quem B. deberet ſuper mandato Apoſtolico reſpondere, H. Decanum ſuum in Præpoſitum ſuum elegit, tum quia prædictus B. de præpoſitura, preut Pontifex mandârat, non erat inueſtitus, tum quia etſi inueſtitus fuiſſet, Celeſtinus inueſtituram certâ ratione caſſauit; tum quia idem B. electo Præpoſito exhibendo reuerentiam, juri ſuo videtur renuntiâſſe. Quibus intellectis, eòque præterea quòd dictus H. à maiori & ſaniori parte Capituli, eligendi jus habentis in præpoſitum fuerit electus, Innocentius reſcripſit eidem electo, prædictum B. non potuiſſe per appellationem ſuam, communem ordinationem Capituli impedire, ideóque ſe electionem ipſius H. confirmare, aduerſario eius ſuper præpoſiturâ ſilentio impoſito.

E X E G E S I S.

Summa *h. c. ex Panorm. in corpore Juris* ponitur, *communis ordinatio Eccleſiæ, per contradictionem & appellationem eius, cuius non intereſt, impediri non debet*, quæ non videtur conuenire cum *c.* Iſte enim B. cuius parens impetrârat literas Apoſtolicas, pro præpoſiturâ Auguſtanâ ipſi conferendâ, erat Canonicus Auguſtanus, qui jus habebat in electione præpoſiti non minùs quàm reliqui Canonici, & vtique illius intererat, ne per electionem alterius præpoſiti, gratia ſibi à Pontifice facta interuerteretur; Rectiùs videtur ſic ſummari poſſe; *ſententiam ſiue factum totius Capituli vel maioris partis non impediri per contradictionem ſiue reclamationem vnius rationabilem cauſam non habentis*, qualem non habebat iſte B. vtpote cuius inueſtitura erat caſſata per Cæleſtinum (poſtquam fortè intellexit Præpoſituram Auguſtanam eſſe electiuam) & qui per reuerentiam Præpoſito electo factam cenſebatur juri ſuo renuntiâſſe, de quâ tacitâ renuntiatione *Vide Rebuff. in tr. de nominat. q. 1. n. 9.*

Ex *h. c.* apparet Præpoſituram Cathedralis Eccleſiæ Auguſtanæ fuiſſe electiuam, licet poſtea per Regulas Cancellariæ fuerit reſeruata ſummo Pontifici, donec Alexander VI. per indultum perpetuum Capitulo conceſſit jus eligendi Præpoſitum.

Cap. IV. Ex parte.

Idem.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Rotomagenſis ad reſtaurandam fabricam eiuſdem Eccleſiæ cum conſenſu Maioris & ſanioris partis Capituli ſtatuiſſet, vt quilibet Canonicorum vna cum Archiepiſcopo aliquam redditumm portionẽ operi tam pio deputaret, mandat Pontifex, vt ſi quis tali ſtatuto duxerit reſiſtendum, nihilominus ſententia plurium obtineat.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc 1. Quòd maiori & ſaniori parte Capituli conſentiente, reliqui tenentur tali ſtatuto licet inuiti. Colligitur 2. Quòd vbi obligata eſt vniuerſitas ad aliquid *v. g.* Capitulum ad conſeruandam fabricam Eccleſiæ Cathedralis, & ſi non habeat vnde ſatis faciat de bonis fabricæ propriis, vel communibus, tum poſſe ſingulis imponi collectam moderatam,

Digitized by Google

deratam', illóſque ad hoc compelli per ſuperiorem ſolùm, ſi habeant redditus ſuperfluos; ſi autem reditus ſint tenues, vt propter eiuſm. collectam cogantur pareè viuere, non poterit id fieri ſine conſenſu Capituli, vt exiſtimat *Panorm. hîc n. 7.*

TITVLVS XII.

VT ECCLESIASTICA BENEFICIA SINE DIMINUTIONE CONFERANTUR.

Tituli claritas nullâ explicatione indiget.

Cap. Vnic. Vt noſtrum.

Innocentius III. Mediolanenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Oſtendit Pontifex, quòd Archiepiſcopo Mediolanenſi iure probationem ſuper tribus articulis collationem Cancellariæ Mediolanenſis concernentibus, impoſuerit. 1. Quòd illam contulit perſonæ idoneæ. 2. Quòd modo Canonico. 3. Quòd tempore competenti. Rationem primi & tertij reddit, quòd elapſo anno nullus Cancellarius appareret, nõ immeritò Pontifex ſecundùm Conc. Lateranenſe collationem ad ſe deuolutam credere, ipſámque conferre potuit. Secundo articulo cauſam ipſe archiepiſcopus dedit, quia ſignificauit Papæ & probauit per teſtes, quòd retentus ſibi Cancellariæ prouentibus, illam contulit. In tribus ergo Archiepiſcopum culpat. 1. Circa contrarietatem reſponſi, dixit enim ſe Cancellariam non contuliſſe, *& deinde* contuliſſe retentis ſibi fructibus. *2. Circa carnalitatem animi, quia non ex affectu carnali, ſed diſcreto iudicio debebat Eccleſiaſticum beneficium in perſonâ magis idoneâ diſpenſare. 3. Circa inhoneſtatem facti, quia non licet ex conuentione, vel pactione quâcunque concedere nudum officium, & ſibi retinere prouentus; cùm in Conc. Lateranenſi hoc prohibitum ſit, & alibi cautum reperiatur in Canone*, quod Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur. *Denique circa tertium hunc articulum addit: ſi collator ante collationem beneficij fructus non percepit, ſed propter collationem illas conſequatur, abſque dubio intercedere ſimaniacam prauitatem, ſi verò ante collationem factam percepit, eſſe diſtinguendum, vtrùm priùs ſtatuerit prouentus retinere ad tempus pro causâ juſtâ & neceſſariâ, vel vtrum conuenerit cum eo, qui accepit beneficium, vt officio illi conceſſo, collator retineat ſibi prouentus; prius enim eſſe licitum, non itidem ſecundum.*

EXEGESIS.

Cùm in Concilio Lateranenſi &c.) Nota Summam *h. t.* parum convenienter in corpore Iuris à Panorm. poni. *Occulta collatio beneficij licet ſit ſuſpecta bene valet, dummodo alias legitimè facta probetur.* Neque enim hîc Pontificis mens eſt principaliter agere de collatione occultâ, ſed hoc ſolum, niſi Archiepiſcopus probâſſet collationem à ſe factam, præſumi debuiſſe non fuiſſe factam, eamque ad Pontificem deuolutam *arg. c. Nulla. De conceſſ. præbend.* quod deſumptum eſt ex *Con. Later. c.* Caſus & ſcopus eſt, quòd non liceat collatori beneficia conferre, & ſibi retinere fructus, aut illos imminuere, quorum prius eſt contra *Conc. Later. ſub Alexandro III. c. 7. §. prohibemus.* poſterius contra *c. Si quis præbendas. 1. q. 3. Item c. Maioribus, c. Vacante. & c. Cauſam. de præbend.* Reliqua quæ adduntur de Simoniâ, & alia, per accidens & Secundariò ſe habent, vnde ſumma *c.* rectè expreſſa eſt in rubricâ tituli, *diminuuntur enim beneficia, ſi collator omnes fructus ſibi reſeruat, ſiue aliquam partem.*

Not. II. Etſi *actore non probante reus abſolui debeat, quantumuis ipſe nihil probauerit*, quod pro Regulâ Juris ipſe Pontifex aſſignat, rationem tamen præſumptionis vehementis, qualis in propoſito orta erat ex multis argumentis, contra iſtum Archiepiſcopum, onus probandi transfunditur in reum; quare jure optimo Pontifex illi impoſuit probationem trium articulorum. Seclusâ autem eiuſmodi præſumptione, etſi reus vltro ſubeat onus probandi, & deficiat in probatione, debet abſolui, quia non ideò perdit priuilegium rei, neque propterea poteſt ferri ſententia pro actore, qui nihil probat, vt bene *not. Panorm. n. 17.*

Nota III. Etſi abſque rationabili causâ non poſſit collator grauare, vel minuere beneficij fructus, attamen, ſi juſta cauſa ſubſit, vt ſi Eccleſia magnis debitis prematur, vel alia vrgeat neceſſitas, poteſt ad tempus ante beneficij collationem pars fructuum reſeruari, vel penſio imponi, *ex juſtâ videl. & neceſſariâ causâ*, vt ait Pontifex hîc, & *concord. c. Penult. de verb. ſignif. vbi DD.* Quæ cauſa ſi ſit perpetua, poterit

EXEGESIS.

Licet Epiſcopus habeat plenam poteſtatem in Eccleſijs ſibi ſubditis. *10. q. 1. per totum*, non tamen poteſt pro libitu bona in Eccleſijs ſibi ſubditis alienare, donando, permutando, vel aliter diſponendo inter Eccleſias eiuſmodi ſibi ſubditas. Quòd verò Epiſcopo adiungitur Abbas; de illo Abbate intelligendum, monet *Panorm. n. 3.* qui habet jus Epiſcopale, & in illis quæ ſunt jurisdictionis, æquiparatur Epiſcopo. Prælatus autem Epiſcopo ſubditus alienationi bonorum Eccleſiaſticorum autoritatem præſtare non poteſt; eſt enim hoc jus Epiſcopale *c. Placuit. 12. q. 2. & c. In venditionibus. 17. q. 4.* In caſu autem *h. c.* Coniunctio bonorum inter duas Eccleſias cum autoritate Epiſcopali erit quidem licita, ſed non abſque conſenſu ipſarum Eccleſiarum ſiue Rectorũ aut Clericorum earumdem.

Cap. II. Qui res.

Ex eodem.

TEXTVS.

Qui res Eccleſiæ petunt à Regibus, irrita ſint, quæ ab ijſdem obtinent, & à communione Eccleſiæ excludantur.

EXEGESIS.

Ratio Canonis eſt; quia Principes ſeculares nihil juris habent in bonis ſpiritualibus Eccleſiarum, etſi illam habeant in bonis Laicorum *l. bene à Zenone. C. De quadr. præſcript. & c. Quæ Iure. d. 8.* In rebus tamen Eccleſiaſticis ſunt veluti perſonæ priuatæ. *c. Nouerint. 10. q. 1. & c. Similiter 16. q. 1.* Quod procedit niſi bona ſint feudalia, quæ habent originem à Principe ſeculari; vel Laico, ſic meritò Principes Eccleſiaſtici recognoſcunt Imperatorem, ut rectè *not. Panor. hic n. 2. juxt. c. Verùm. de fo. compet. & c. ſolita de major. & obed.* ubi dicitur; quod in temporalibus clerici debent Imperatori obedire.

Cap. III. Conſenſus.

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Sacerdotes, qui aliquid Eccleſiæ ſuæ relinquunt, aut nihil habentes, prædia vel familias Eccleſiis ſuis acquirunt, poſſunt aliquos de familiâ Eccleſiæ manumittere, juxta antiquos Canones, ita vt cum peculio & poſteritate ſub patrocinio Eccleſiæ viuant, & ſibi iniuncta proſequantur.

EXEGESIS.

Videtur ex *h. c.* colligi, *quòd Prælatus acquirens bona Eccleſiaſtica poteſt liberiùs diſponere de rebus ipſius Eccleſiæ, quàm alius Prælatus, qui nihil acquiſiuit, vt ait Panorm. n. 1.* Vnde datur his facultas manu mittendi mancipia, quæ Epiſcopus vel alij Prælati acquiſiuerunt, modò maneant ſub Eccleſiæ dominio, & eadem præſtent, quæ ante. Etſi verò *Panorm.* & alij diſtinguant inter ea; quæ Prælatus aquiſiuit intuitu Eccleſiæ, & ea quæ aquiſiuit intuitu ſuæ perſonæ, vt de his veluti induſtrialibus poſſit alienare, non item de illis, non videtur tamen hoc facere ad *t.* qui loquitur de illis quæ ſacerdotes Eccleſiijs relinquunt, id eſt donant, conſecrant, aſſignant, quæ quomodocunque fuerint acquiſita, poſt donationem tranſeunt in dominium Eccleſiæ. Et quamuis *Panorm. n. 2.* exiſtimet tales gaudere priuilegio *h. c.* vt ſic Eccleſiis donata vel conceſſa, poſſint alienare, credo tamen eidem per Canones ſequentes & maximè recentiores, vt per *Extrau. Ambitioſæ Pauli II.* derogatum, quando ex *t.* apparet non concedi, vt aliquid de bonis vel commodis Eccleſiæ per talem mancipiorum manumiſſionem alienetur; etſi enim ex mancipiis fierent liberti Eccleſiæ, nihilominus tamẽ manebunt ſub dominio Eccleſiæ & obligati ad quæcunque præſtanda, ſolo ſeruitutis rigidæ nomine & onere libertati.

Cap. IV. Epiſcopi.

Ex eodem.

SVMMA.

Epiſcopi, qui nihil ex proprio Eccleſiæ contulerunt, libertos ex mancipiis Eccleſiæ facere non præſumant; impium eſt enim; vt qui res ſuas Eccleſiæ non attulit, damnum inferat, tales igitur libertos ſucceſſor Epiſcopus ad jus Eccleſiæ reuocabit.

EXEGESIS.

Etſi ex *h. c.* appareat aliquid deceſſiſſe Eccleſiis per manumiſſionem mancipiorum; qui ad plura & duriora obligabantur; quàm manumiſſi obligari poſſent, non tamen eſt id tanti; vt magnum præiudicium Eccleſiæ afferat, aut ſi quid priuilegij continet, per poſteriores Canones non ſit ſublatum, vel à mancipiis; ad alia Eccleſiarum bona alienanda extendi debet.

Cap V. Nulli.

Ex Concilio apud Siluanectum.

SVMMA.

Nulli licet alienare rem immobilem Eccleſiæ, ſiue agrum, ſiue ruſticum mancipium, neque ſpecialis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum continet conductionem donationem, venditionem permutationem, & Emphyteuſin perpetuam. Sacerdotes autem ab eiuſmodi alienationibus abſtineant, pœnas timentes, quas Leonina conſtitutio comminatur.

EXEGESIS.

Quæ ſub rebus immobilibus Eccleſiæ continentur

tur, attigimus breuiter *ſuprà c. 1. Not. 3.* & expreſſiùs dicemus ad *Extrauag. Ambitioſæ.* Illud bene advertit *Caſum n. 2.* hîc, vitioſè *in h. t.* legi, *condictionem* ſub nomine alienationis contineri, condictio enim eſt actio, *quâ quis proſequitur jus ſuum in judicio, vt autem pro alienatione ſumatur, inauditum eſt.* Nos confidenter reponimus, vel diuinamus *donationem.* Sed neque rectè legitur *conditio aut conductio, conditio* enim quæ vox habetur *in edit. Greg.* non apparet, quid ſignificet in propoſito, conductio autem & locatio non eſt univerſim prohibita, vt patebit *in c. De conditionato & locato.* Conſtitutio Leonis, quæ hîc allegatur, eſt Leonis *Papæ IV.* quæ extat in *c. Monemus. 12. q. 2.* concordat *l. Jubemus. §. Oeconom. C. de Sacroſ. Eccleſiis.*

Cap. VI. Si quis.

Symmachus Papa.

S V M M A.

Si quis Presbyterorum, Diaconorum, ſiue Defenſorum alienanti prædium Eccleſiæ ſubſcripſerit, anathemate feriatur, niſi & alienator, & qui acquirit, celeri reſtitutione ſibi proſpexerint; ſi verò remedium iſtud neglexerint, præter pœnam excommunicationis confectum exinde inſtrumentum, viribus (quamuis ab initio nullas habuerit) vacuetur. Licet etiam quibuſcunque Eccleſiaſticis contradicere & cum fructibus alienata Eccleſiaſticâ autoritate repoſcere.

EXEGESIS.

Præter hæc ſtatuta contra prædiorum & bonorum Eccleſiæ alienatores, emptor licet fortè bonâ fide emerit ignorans rem eſſe Eccleſiæ, cogitur eam reſtituere, non recepto ab Eccleſiâ, cuius res eſt, pretio; ſicut & jure ciuili emptor rei alienæ. *l. Si mancip. C. de rei vindic. alienans enim rem meam ſine conſenſu meo, non poteſt mihi nocere & damno eſſe. l. Non debet. 74. ff de reg. Iur.* Emptor tamen bonæ fidei pretium poteſt repetere ab autore ſuo, id eſt, ab eo, à quo emit *c. Audientiam. 9. inf.* Si verò fuerit malæ fidei emptor, is & pretium cogitur reſtituere, & pretium amittit, quod cedit non lucro vendentis, ſed lucro Eccleſiæ, cuius res alienata eſt, *l. Jubemus. 14. §. 1. C de Sacroſ. Eccleſ.* Neque excuſat conſuetudo in contrarium vtpote irrationabilis, vt eam vocat *gl. in c. Cum cauſa. ✝. Præiudicat. de ſent. & re jud.*

Cap. VII. Ad aures.

Alexander III. Vigorenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Terræ de ſiluis extirpatæ & arabiles factæ, hodierno jure ſub annuo cenſu poſſunt illis concedi, à quibus ſuo vel parentum ſuorum labore conſtiterit extirpatas; niſi alius poſſint ad maiorem Eccleſiæ ſuæ vtilitatem cum eodem labore & onere conferri.

EXEGESIS.

Colligitur in quibuſcunque alienationibus imò & Emphiteuſibus maiorem Eccleſiæ vtilitatem ſpectandam; neceſſitas enim vel vtilitas Eccleſiæ ſunt cauſa legitima alienandi bona Eccleſiaſtica.

Cap. VIII. Vt ſuper.

Cæleſtinus III. Rauennatenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Conſultus ab ipſo Archiepiſcopo Pontifex, an redditus Regalium decimationum & aliunde prouenientes, quos prædeceſſor ipſius in proprium vſum excepit, vel expendit, nec aliis infeudauit, ſint intelligendi eſſe de menſâ Archiepiſcopi? & (cùm Archiepiſcopus ſacramento fidelitatis Sedi Apoſtolicæ obligetur nihil alienare) poſſit contractus alienationis de illis interuenire? Reſcribit ſiue intelligantur eſſe de menſâ Epiſcopi ſiue non, conſultius videri, vt non alienentur. Poſſeſſiones verò Eccleſiæ minùs vtiles, de fratrum ipſius conſilio & aſſenſu alienandi ſiue conuertendi, ſe liberam concedere facultatem.

EXEGESIS.

De menſâ Eccleſiæ dicuntur ea bona, *quæ perpetuò vnita fuerunt Eccleſiæ, nec vnquam alteri ab Eccleſiâ poſt acquiſitum dominium conceſſa, vel licet amiſſa aut alienata, recuperata, aut quocunque modo illi incorporata fuerunt juxt. Menoch. de arbitr. caſu 433 à n. 2. & 79. n. 10. & 11.* Etſi igitur non ſatis conſtaret, vtrùm bona de quibus Archiepiſcopus conſulebat, eſſent de menſâ Eccleſiæ, propter Religionem tamen juramenti præſtiti de non alienando, Pontifex tutiùs cenſet ea non alienare. Vbi aduerte, ſi preſsè loquamur *per menſam Eccleſiæ* intelligi omnes illius redditus tum Epiſcopo tum Capitulo tum aliis clericis, miniſtris & officialibus aſſignatos, *per menſam* autem *Epiſcopi* redditus illi eiúſque ſtatui deputatos; per *menſam Capituli* illos, qui ad ipſum propriè ſpectant. Non aſſignatur autem tertia menſa pro aliis Clericis & miniſtris, quia illis ſua ſtipendia aut redditus aſſignantur ab Epiſcopo, vel Capitulo.

Cap. IX. Ad Audientiæ.

Idem Exonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Canonici Exonienſes, quædam prædia illius Eccleſiæ inconſultis aliis fratribus non ſine damno ejus in perpetuum locâſſent, mandat Pontifex, ut ſi verum eſt quod aſſeritur, Epiſcopus locationes illas reuocet, & ſi eadem prædia aliter reuocari non poſſint, harum locationum autores

res

Digitized by Google

res ad pecuniam conductoribus refundendam appellatione remotâ compellat.

EXEGESIS.

Jam ſupra ad *c. 6.* diximus non Eccleſias, ſed autores alienationis illegitimæ bonorum Eccleſiaſticorum teneri ad refundendum pretium emptori, præter pœnam excommunicationis ibi *& c. 5.* in allegatâ Leoninâ Conſtitutione intentatam, quæ tamen non ipſo facto incurritur, ſed per ſententiam Judicis. Niſi autem emptor fuerit bonæ fidei, Eccleſiæ pretium applicabitur *juxt. gl. hic & per §. Sanè. l. Jubemus. C. De Sacros. Eccleſijs, & Novell. 7. §. verò.* Quòd ſi autem autor alienationis *v. g.* Prælatus prodigus non habet unde ſoluat, poteritne ideò aliqua bona menſæ Epiſcopalis vel Eccleſiæ alienare? *Caſus h. t. n. 9. Dicit, poſſe illum diſponere in præiudicium ſuum; hanc autem diſpoſitionem non obfuturam ſucceſſori, qui jure nouo ſuccedit, non defuncti.* Quod equidem verum eſt, ſi tamen alienator diu viuat, non ideò Eccleſia luere debebit, ſed ipſe emptor hoc caſu, ſiue bonæ ſiue malæ fidei fuerit, quia *alienans rem meam ſine meo conſenſu cùmque accipiens non poteſt mihi nocere & damno eſſe l. Non debet 74. ff. de Reg. Jur.*

Cap. X. Poſſeſſiones.

Innoc. III. Archiepiſcopo Montis Regalis.

SVMMA.

Poſſeſſiones ad menſam Epiſcopi vel Capituli pertinentes alienare Epiſcopus non debet, aut Eccleſias, in quibus Monachi miniſtrare conſueuerunt, Clericis vel laicis aſſignare.

EXEGESIS.

Prius *h. c.* membrum patet ex dictis *h. t.* poſterius ex illis, quæ ſæpius occurrunt, ut *Regularia beneficia non conferantur in Regularibus vide Garc. p. 7. c. 10. n. 3. & 58. ac ſeqq.*

Cap. XI. Ad noſtram.

Idem Epiſcopo Maurienſi & Præpoſito Vlcenenſi.

SVMMA.

Cùm Tuſienſe monaſterium onere debitorum compulſum, villam quandam B. Laico conceſſiſſet in feudum pro octoginta libris ſoluendis, eâdem videl. Summâ, pro quâ villa erat obligata, idque Laicus B. confeſtim effectui mancipâſſet, idem Monaſterium poſtea pro feudo reuocando ſupplicauit Pontifici, quòd laicus ille primo ſtatim anno plus ultra præfatam ſummam perceperit, & per multos poſtea annos multos vineæ fructus. Quocirca Pontifex mandat, ſi prædictum Monaſterium per hoc ſit enormiter læſum, præfatum laicum (pecuniâ pro Monaſterio expenſâ ab eodem Abbate & Conuentu receptâ, cùm fructus percepti ſufficere debeant pro labore) ad prædictum feudum Monaſterio dimittendum appellatione poſtpoſitâ compelli.

EXEGESIS.

Collige 1. quòd Eccleſia in petitione reſtitutionis in integrum poteſt recurrere ad Judicem Eccleſiaſticum, neque tenetur ſequi forum Rei, quod generaliter tradit *Innoc. in c. Generaliter. de foro compet.* & idem debet procedere vbicunque Eccleſia juuatur aliquo priuilegio. Quia in his ſemper ſupponitur aliqua deceptio, ſaltem in re ipſâ, vnde largo modo poteſt dici ſacrilegium ſaltem materiale, quod pertinet ad forum Eccleſiæ.

Collige 2. quòd data reſtitutione in integrum non debeat laicus, qui bonâ fide contraxit, fraudari ſumptibus & laboribus rei Eccleſiæ impenſis, ſed poſſunt ipſi relinqui fructus percepti, quos alioqui teneretur reſtituere *l. Quod ſi minor. §. Reſtitutio. ff. De minor.* per quem textû, ſi laicus nullos labores vel ſumptus faciat, tenetur omnes fructus perceptos cum ipſâ re reſtituere, alioqui enim non foret reſtitutio in integrum, quia Eccleſia ſine culpa & cauſa perdet fructus medio tempore ſibi debitos, vt *not. quoque Panorm. n. 4.*

Cap. XII. Cum Laicis.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Volentes indemnitatibus conſulere Eccleſiarum ac grauaminibus prouidere, conſtitutiones & venditiones feudorum ſiue aliorum bonorum Eccleſiaſticorum ſine legitimo Eccleſiaſticarum perſonarum conſenſu præſumptâ occaſione conſtitutionis laicæ poteſtatis, (cùm non conſtitutio ſed deſtitutio vel deſtructio dici poſſit, nec non vſurpatio juriſdictionis) ſacri approbatione Concilij decernimus non tenere, præſumptoribus per cenſuram Eccleſiaſticam compellendis.

EXEGESIS.

Ratio diſpoſitionis eſt, quæ initio c. ponitur, quia nulla laicis quamuis Religioſis diſponendi de rebus Eccleſiæ attributa eſt poteſtas, quod idem habetur. *c. Laicis & c. Placuit. 16 q. vlt. c. Bene quidem. d. 96. & c. Eccleſia. de Conſtit.* Principes aliósque magnates, qui in his Juriſdictionem Eccleſiaſticam vſurpant, ex communi ſententiâ ad deſiſtendum eſſe compellendos, dicit iſte *t. gl.* verò ait, ipſo jure eſſe excommunicatos. *c. Nouerit. de ſent. excommun.*

IDEM TITVLVS DE REBVS ECCLESIÆ ALIENANDIS VEL NON. IN VI.

Cap. I. Dudum.

Innoc. IV.

S V M M A.

Cum Archidiaconus Dulmenſis, Epiſcopi Dulmenſis ordinationem quandam cum conſenſu Capituli factam proferret, in quâ cuiuſdam Eccleſiæ decimæ, Archidiaconatui Dulmenſi tanquam nimis tenui concedebantur, Pontifex re ad ſe delatâ & diſcuſſâ, reſcripſit, prædictam Eccleſiam cùm vacaret, legitimo caruiſſe defenſore, qui priùs ab Epiſcopo debebat deputari. Neque etiam tractatum ſolennem & diligentem, qui in eiuſmodi conceſſionibus perpetuis requiritur, fuiſſe habitum, ideóque conceſſionem iſtam (præſertim cùm euidens neceſſitas vel vtilitas non ſubeſſet) decreuit non valere, & decimas Eccleſiæ (cui erant ab Epiſcopo Dulmenſi ademptæ, tanquam pertinentes ad eam, ſententialiter adiudicauit.

E X E G E S I S.

Non liquet, qualis fuerit Eccleſia, cuius decimæ fuerunt applicatæ Archidiaconatui Dulmenſi, an Collegiata vel ſimplex Parochia; id certum eſt, Eccleſiâ vacante rem factam; etſi verò Eccleſiâ Cathedrali vacante, nihil debeat innouari, ut vidimus *c. Ne ſede vacante aliquid innouetur*, dubitari tamen poteſt de inferioribus Eccleſiis & Parochialibus, vtrùm Epiſcopus cum conſenſu nihil poſſit circa illas & in illis mutare, alienare, & diſponere, licet careant Rectore, qui cenſetur defenſor ſuæ Eccleſiæ, ſicut Epiſcopus Eccleſiæ Cathedralis; Non poſſe, videtur colligi *ex h. t.* contrarium ex *Clement. 2. eod.* vbi non requiritur conſenſus Rectoris. Verùm hic videtur non potiſſimùm ratio habita Eccleſiæ vacantis, ſed quia nec tractatus requiſitus ad alienationem perpetuam, nec cauſa ſufficiens interuenit, vtrumque enim & cauſa & ſolennitas copulatiuè exiguntur, ad licitam bonorum Eccleſiaſticorum alienationem. De conſenſu Rectoris plenè dicemus ad *d. Clement.*

Cap. II. Hoc Conſultiſſimo.

Gregor. X. In Concilio Generali Lugdunenſi.

S V M M A.

Prohibet Pontifex vnà cum Concilio. I. *Ne Prælati Eccleſias ſibi commiſſas earúmque bona immobilia ſiue jura laicis ſubmittant, vel recognoſcant, aut profiteantur, ſe ab illis velut à ſuperioribus tenere, neque Patronos vel Advocatos conſtituant, contra formam Iuris.* II. *Contractus omnes etiam juratos & qualitercunq; firmatos (quos de talibus alienationibus ſine Capituli conſenſu & licentiâ Sedis Apoſtolicæ contigit celebrari) & omnia ſecuta, ita decernit irrita, vt nec jus aliquod tribuant, nec cauſam præſcribendi.* III. *Prælati ſecus facientes ipſo facto ab officio & adminiſtratione, Clerici verò rei conſcij, qui id ſuperiori non denuntiârunt, à perceptione beneficiorum, quæ in Eccleſia ſic priuatâ obtinent, triennio ſuſpendantur.* IV. *Laici verò, qui Prælatos, Capitula, aliósq; Clericos, ad ſubmiſſionem huiuſmodi compellentes, niſi moniti (remiſſâ ſubmiſſione, quam per vim vel metum exegerunt) Eccleſias earúmq; bona in ſuâ libertate dimittant, aut qui certò Prælatos vel perſonas eaſdem ad talia compulerint, cuiuſcunq; ſint conditionis & ſtatûs, Excommunicationis ſint ſententiâ innodati.* V. *Denique ex contractibus ſuper præmiſſis cum licentiâ Papæ & conſenſu Capituli legitimè initis, vel deinceps ineundis, ſeu occaſione illorum, Laici vltra id, quod ex naturâ contractuum vel conuentione illis permittitur, nihil vſurpent. Secùs agentes, niſi moniti deſtiterint, & vſurpata reſtituerint, eo ipſo ſint excommunicati, & ad ſupponendum eorum terram, ſi opus fuerit, interdicto procedatur.*

E X E G E S I S.

Textus eſt ſatis clarus, id præcipuè obſerua, quòd Epiſcopi ſine licentiâ Papæ & conſenſu Capituli Advocatos Eccleſiis dare non poſſint. Cæterùm ſi *h. c.* fuiſſet ſemper in viridi obſeruantiâ, hodiéque eſſet, Eccleſiæ & Monaſteria, à ſubiectione, oppreſſione, & vexatione laicorum liberiora forent.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Monaſteriorum.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Perpetuo Pontifex vnà cum Concilio prohibet edicto, ne quis Religioſus Monaſterio, Prioratui, Eccleſiæ, ſiue adminiſtrationi cuiuis præſidens, jura, redditus, aut poſſeſſiones eiuſdem, alicui ad vitam, ſiue aliud certum tempus, pecuniâ etiam ideò receptâ, quouis modo concedat; niſi neceſſitas aut vtilitas Eccleſiæ hoc poſcat, & conuentûs ſui, aut ſi conuentum non habet, prælati proprii aſſenſus accedat. Secus faciens eo ipſo ab officio ſit ſuſpenſus, neque ex conceſſione ipſius, de bonis Eccleſiaſticis aliquid acquirenti jus acquiritur. Verùm præmiſſa ad locationes vel etiam reddituum aut fru-

ctuum

ctuum venditiones ad tempus modicum faciendas non extenditur.

EXEGESIS.

Ex *h. c.* rurſus firmatur, quod paſſim in ſuperioribus & ſequentibus ſtatuitur, alienationes rerum Eccleſiaſticarum non tenere, ſecluſâ neceſſitate & vtilitatis causâ, ac deficiente aut Capituli, vel ſuperioris conſenſu. Quæ autem cenſeatur eſſe locatio aut venditio reddituum ad modicum tempus, patebit ad *Extrauag. Ambitioſa.*

Cap. II. Si vna.

Idem.

SVMMA.

Si vna Eccleſia alteri Eccleſiæ, ſiue dignitati alicui, vel prabendæ per Epiſcopum ſuo conſentiente Capitulo, vnitur, aut Religioſo loco donatur, ex eo quod Rector ipſius ad hoc vocatus, vel ſi vacabat, defenſor ei ſuper hoc datus non extitit, nequaquam id poterit impugnari. Si verò Epiſcopus cum conſenſu Capituli etiam menſæ ſuæ, vel ipſi Capitulo aliquam Eccleſiam vnierit, hoc irritum eſſe decernitur, contrariâ quauis conſuetudine non obſtante.

EXEGESIS.

Videtur hic *text.* directè pugnare cum *cap. Dudū. ſuprà. in 6.* vbi negat Pontifex decimas cuiuſdam Eccleſiæ legitimè vnitas fuiſſe Archidiaconatui Dulmenſi, eo tempore, quo ipſa carebat legitimo defenſore, ſiue vacabat, hîc autem ſtatuitur poſſe vnam Eccleſiam alteri ſiue loco Religioſo vniri, etſi Rector ipſius non fuerit vocatus, vel non datus ipſi defenſor, ſi vacet. Omiſſis aliis ſolutionibus placet, quod ſignificat *gl. Poſſe* videl. *ad augendum diuinum cultum, vel ex alia juſtâ causâ integram Eccleſiam aut totum beneficium vniri alteri cum conſenſu Capituli, Rectore licet non vocato, vel defenſore non conſtituto*, non autem tam facilè apparet cauſa cur Eccleſiæ aut beneficio in ſe permanenti auferantur decimæ, aut alia pars reddituum, vnde redditur difficilior ſuſtentatio Rectoris, aut beneficiati; prius concedit Clem. in *h. c.* poſterius negat *Innoc. in d. c. Dudum.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Ambitioſæ.

Paulus II.

SVMMA.

Prohibet Pontifex 1. omnium rerum & bonorum Eccleſiaſticorum alienationem, omnéque pactum, per quod ipſorum dominium transfertur, conceſſionem, hypothecam, locationem, & conductionem vltra triennium, nec non infeudationem, vel contractum Emphyteuticum, præterquam in caſibus à jure permiſſis, ac de rebus & bonis ab antiquo in Emphiteuſim concedi ſolitis, & cum Eccleſiarum euidenti vtilitate, ac de fructibus & bonis, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt pro inſtantis temporis exigentia, innouando etiam præceſſorum decreta ſuper hoc edita. 2. Secus attentata nullius omnino roboris & momenti eſſe decernit, & tam alienantem quàm alienata recipientem ſententiâ excommunicationis percellit. 3. Epiſcopo vel Abbati alienanti bona Eccleſiarum, Monaſteriorum, locorúmque piorum quorumlibet inconſulto Pontifice, aut contra huius conſtitutionis tenorem, ingreſſus Eccleſiæ penitus interdicitur, & ſi ſex menſibus ſub interdicto manſerit, à regimine & adminiſtratione, in ſpiritualibus & temporalibus eo ipſo ſuſpenſus eſt. 4. Inferiores Prælati, Commendatarij, Rectores beneficia vel adminiſtrationes quomodolibet obtinentes, ſi res vel bona Eccleſiaſtica alienauerint, iiſdem beneficiis, officiis, adminiſtrationibus ipſo facto priuati exiſtant, illáque abſque declaratione aliqua vacare cenſeantur, poſſintque per eos, ad quos illorum collatio pertinet, perſonis idoneis liberè conferri, niſi Sedi Apoſtolicæ ſint generaliter aut ſpecialiter reſeruata. 5. Res & bona taliter alienata ad Eccleſias, Monaſteria, & loca pia, ad quæ antea pertinebant, liberè reuertantur.

EXEGESIS.

Omnium rerum & bonorum Eccleſiaſticorum.) Not. I. Alienationem bonorum Eccleſiaſticorum vtroque jure prohibitam, vti diximus *ad c. 1. h. t. Not. 1. in antiq.* & cauſam reddidimus ibi *Not. 2.* cui juris diſpoſitioni hodie ſtari debet, præſertim autem huic ipſi *Conſtit. Ambitioſæ.* non obſtantibus, quę *Paulus IV.* circa hanc rem ſeueriùs ſtatuit, ſed ad viam Juris communis reduxit *Pius IV.* attendi quoque debet quod de elocatione rerum & bonorum Eccleſiaſticorum ſtatuit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 11.*

Not. II. Quod ſæpius jam diximus *h. t.* ad valorem alienationis rei Eccleſiaſticæ duo copulatiuè requiri, *cauſam juſtam in caſu licito, & formam, id eſt, ſolennitatem legitimam*, quæ eſt ſententia communis; alterutro autem deficiente, regulariter non valet alienatio, per *Quarant. in Sum. Bullar. v. alienat. rerum Eccleſ.*

Not. III. Cauſas juſtas etſi generatim reuocari poſſint ad duas videl. neceſſitatem & vtilitatem, ſpeciatim tamen addi duas alias, incommoditatis videl. ſi res ſit Eccleſiæ inutilis, aut nociua, & deinde *pietatis v. g.* ſubventionem pauperum, redemptionem Captiuorum &c. nam hæc quoque redundant in commodum Eccleſiæ. *Neceſſitas* autem & *vtilitas* æquiparantur in jure, vt ſumitur ex *d. c. 1. in antiq. & Clem. 1. eod.* & iſtæ cauſæ conſtituunt caſus à jure

permiſſos & expreſſos, *juxt. gl. in Summa. 12. q. 2.* item in *c. 2. h. t. in 6.* qui tamen ipſi caſus requirunt ſolemnitatem. Diſtinguunt tamen *DD.* apud *Quarant. l. c.* inter alienationem quæ fit *ex causâ neceſſitatis*, & illam quæ fit *ex causâ vtilitatis* in hoc, quòd in cauſa neceſſitatis ſufficiat ſeruatis ſeruandis alienationem eſſe vtiliter cæptam, ita quòd Eccleſia tum non fuerit in damno, qualiſcunque exitus deinceps conſequatur. In caſu verò ſolius vtilitatis non ſufficit alienatio vtiliter cæpta, ſed vt contrarium non euenerit, *v. g.* quòd Eccleſia effecta ſit locupletior. Dubito tamen, vtrùm in praxi hoc poſſit ſemper ac debeat attendi.

Not. IV. Solennitatem legitimam de jure antiquo continere quatuor. 1. Autoritatem Prælati, 2. Præcedentem tractatum, ſiue conſultationem, 3. Conſenſum Capituli. 4. Subſcriptionem ſingulorum ſaltem per Notarium, de quibus *Panorm. in c. 1. & c. Tua. de his quæ fiunt à Prælato. Silueſt. & Summiſta in Verb. Alienatio.* Aliqui etiam requirunt conſenſum Patroni, ſed id communiter alij negant. Hodie verò regulariter in caſu licito & ſeruatis ſolennitatibus prædictis prohibetur omnis modus alienandi inconſulto Romano Pontifice per hanc Paulinam, juxta communem opinionem. Etſi *Redoanus. q. 36. & 42.* ita hanc conſtitutionem intelligit, vt quando ſeruatæ ſunt cauſæ & ſolennitates recenſitæ, non requiratur licentia Pontificis, cùm Paulus excipiat *caſus à jure permiſſos*, quales ſunt, quando juſtâ de causâ & debita cum ſolennitate fit alienatio, quæ exceptio nihil operaretur, ſi ſemper neceſſarius eſt conſenſus Pontificis, quod idem tenet *Panorm. in comment. de alienat. rerum Eccleſiaſt. n. 2.* & *Rebuff. in compend. alienation. n. 2.* Sed contrariam & communiorem opinionem eſſe de obſeruantiâ ſtylo & praxi Rom. Curiæ aſſerit, *Quarant. l. c. n. 6.* Quod non obſtat, quo minus quis tutâ conſcientiâ ſequi poſſit ſententiam Redoani, ſcandalo aliiſque impedimentis ſecluſis.

Not. V. Etſi conſenſus Apoſtolicus abſolutè & legitimè abſque ſub & obreptione impetratus ſuppleat alias ſolemnitates, cùm ipſe ſit ſupremus & plenarius adminiſtrator bonorum Eccleſiaſticorum *c. Sicut. de præbend. in 6.* Non tamen ſupplet defectum cauſæ, ut ſi non ſubſit alienationi faciendæ utilitas aut neceſſitas Eccleſiæ, quia hanc cauſam Pontifices ipſi *h. t.* requirunt, neque intendunt in damnum aut præiudicium Eccleſiarum quidquam concedere. Si licentia Pontificis non ſit abſoluta, nec *de certâ ejus ſcientiâ*, ſed cum clauſulâ & conditione, *ſita eſt*, non ſuppleri ſolennitatem, poſt alios tenet *Quarant. l. c. n. 7.* Valebit autem alienatio ſine ſolennitatibus facta etiam per Papæ Commiſſarium ſeruatâ formâ ſuæ commiſſionis *abſolutè & ex certâ ſcientiâ* datæ, cujus commiſſarius debet eſſe executor. *juxt. eundem Quarant. & alios ibi allegatos.*

Conceſſionem, hypothecam &c.) Nota, procedere hoc tantum in hypothecâ ſpeciali *juxt. c. Nulli h. t. in antiq.* ut videl. non liceat *v. g.* certum prædium Eccleſiæ oppignorare, pro pecuniâ mutuo accepta, non item in hypotheca generali, quando generatim bona Eccleſiæ oppignorantur, tenent *Couarr. lib. 2. variar. c. 16. n. 7. Molina de Contract. d. 446. n. 2.* eo quòd in *d. c. Nulli.* ſolùm fiat mentio hypothecæ ſpecialis, ſed cùm iſta Extrauagans loquatur ſimpliciter de hypothecâ, videtur etiam generalis prohibita. *fa. l. Vlt. G. de reb. alien. non alien.* Vbi prohibitâ alienatione ſimpliciter, videtur prohibitus omnis actus, per quem quæritur jus aliquod in re.

Locationem & conductionem ultra triennium &c.) Not. I. Non ſolùm prohiberi locationē ad longum tempus, quod eſt ad decem annos *juxt. gl. in Clement. I. h. t.* Sed etiam ad quoduis tempus minus, quod *excedit triennium*. Si tamen res Eccleſiæ, quæ locatur, ſit talis, ut quolibet triennio unus tantum fructus inde percipiatur, poterit in nouem annos locari, quia primum triennium non æquiualet niſi unico anno, & ita ſecundum ac tertium. Si tantùm alternis annis fructificent, poterunt per ſex annos locari, *juxta Nau. in Comment. de reb. Eccleſiæ non alienand. n. 21. Couarr. l. c. n. 6*

Not. II. Iſtam Extrauagantem non procedere in locatione rerum exigui valoris, *juxt. c. Terrulas. 12. q. 2.* Quia in his non requiritur ſolennitas neque iis Locis, ubi præualet conſuetudo legitimè præſcripta locandi ultra triennium *juxt. Quarant. n. 18.*

Not. III. Si beneficiatus ante lapſum triennij beneficio renuntiârit, ceſſerit, vel deceſſerit, ſucceſſorē non teneri ſtare locationi factæ, etſi data fuerit anticipata ſolutio, *juxt. eund. Quarant. n. 19.* Niſi eiuſmodi ſolutio facta fuerit cum conſenſu Papæ, quo caſu tantùm illam valere vult *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 11.* De feudo, Emphiteuſi, aliiſque dicemus in *ſeqq.* ſi quid huc pertinens occurrat.

De fructibus & bonis quæ ſervando ſervari non poſſunt &c.) Not. I. talia ſunt, quæ ultra triennium durare poſſunt abſque notabili deterioratione *arg. l. Lex. quæ tutores.* Cum ſimilibus quibus etiam annumerantur veſtes & paramenta attrita, item alia ſuperuacanea, pro quibus alienandis non opus eſt licentiâ, uti nec pro aliis, quæ magis expedit diſtrahi quàm ſervari. Pretioſa autem mobilia, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, æquiparantur immobilibus per hanc *Extrauag.* & pari paſſu ambulat in hâc materiâ. *l. Sancimus. C. de Sacros. Eccleſiis d. l. Lex quæ tutores. Panorm. in d. Cap. Nulli. Redoanus. q. 8.* etiam numerat theſaurum inuentum. Præcipuè verò & communiter intelliguntur vaſa aurea, argentea, veſtes pretioſæ, nec dum detritæ aut obſoletæ. Grex etiam ouium aut caprarum, de cujus fructibus emolumēta ac redditus percipere conſueuerunt Monaſterium aut Eccleſiâ. Licet enim poſſit vendere arietes, agnos, hædos ſingillatim, non tamen licet alienare totum gregem, niſi concurrentibus cauſis & ſeruatâ ſolennitate *juxt. Molin. de Contract. d. 464. n. 4.* In quo tamen rigore hanc Extrauagantem ſaltem in Germaniâ receptam nunquam fuiſſe quoad conſenſum Apoſtolicum

credo.

credo. Certè nullus Epiſcopus aut Prælatus credit ſe obligatum, vt pro vendendis & penitus deponendis gregibus ouium vel ſimilibus petat licentiam Papæ.

Nota II. Tres generaliter ſecundùm *Nauarr. l. c.* colligi exceptiones, quibus alienatio bonorum Eccleſiarum licita eſt, ſine conſenſu Papæ. 1. In caſibus jure permiſſis, ſcil. ex juſtâ cauſâ & ſeruatâ formâ juris antiqui, quod etſi communiter reſtringant ad infeudationem & Emphiteuſin, conformius tamen eſt textui quidquid ſit de praxi, ſi extendatur ad omnes ſpecies alienationis ibi recenſitas, vt diximus paulò ante *Not. 4.* 2. Quòd poſſunt alienari quâcunque alienationis ſpecie ab antiquo conſueta dari v.g. infeudum & Emphiteuſin, ſi fiat cùm euidenti Eccleſiæ vtilitate. 3. Quòd non eſt prohibita alienatio rerum, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. Ex quo à contrario colligitur, non poſſe alienari res immobiles & pretioſas, & quæ ſeruando ſeruari poſſunt, de quo diximus paulò ante. Exceptio de alienatione rerum exigui pretij non eſt ſpeciali notâ digna, quia de minimis non curat prætor, quo pertinent conductiones triennio breuiores, quas & ipſas permittit Pontifex.

Inconſulto Romano Pontifice &c.) Not. I. Valde dubium eſſe, vtrùm hæc Extrauagans ſit vbique recepta, ſaltem quoad pœnas ſuſpenſionis & priuationis, quæ infligi non ſolent illis, qui juſtâ ex cauſâ & ſeruatâ ſolennitate aliquid de bonis Eccleſiaſticis alienant ſine conſenſu Pontificis. Quin etiam validas eſſe abſque dicto conſenſu eiuſmodi alienationes, multis locis videtur monſtrare praxis, præſertim apud principes Eccleſiaſticos Germaniæ, qui alicubi propter hanc cauſam non recurrunt ad Papam, etſi id facere ſit tutius. Qui verò allegat non vſum ſiue non receptionem huius Extrauagantis, debet illam probare tanquam fundamentum intentionis ſuæ. *Vide Azor. p. 2. l. 9. c. 2. q. 1. Tolet. in Summ. l. 5. c. 91. n. 6. Molin. de contract. d. 466. n. 8. Nauar. c. 27. Man. 149.* dicit quòd hæc Extrauagans non vetat alienationem in caſibus in Iure permiſſis, ſed quòd in nihilo fuit recepta. *juxt. Silu. verb. alien. q. q. 13.* & quòd conſuetudo valet contra illam. *juxt. Roch. de Curte. in c. fin. de conſuetud. f. 23.* & quòd *juxt. Caiet.* in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid eſt recepta, ideóque Confeſſarium inquirere debere de conſuetudine, ad internoſcendum, quem & quanti debeat condemnare. Addit *Nau. ſe credere nullibi eſſe omnino receptam ſaltem quoad pœnas.*

Quæres vtrùm Epiſcopi & Abbates poſſint excuſari per non vſum huius Extrauagantis? Ratio dubitandi eſt, quia ſinguli in ſuâ conſecratione vel benedictione, vt habetur in Pontificali Rom. jurant his verbis, *poſſeſſiones ad menſam meam pertinentes non vendam, neque donabo, neque impignorabo, nec de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo etiam cum conſenſu Capituli Eccleſiæ meæ, inconſulto Rom. Pontifice, & ſi ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quâdam ſuper hoc editâ conſtit.* (vbique intelligitur hæc ipſa Paulina) *incurrere volo.*

Reſp. 1. Hoc juramentum intelligi poſſe de caſibus jure non permiſſis, vt explicauimus ipſam Paulinam, ſi itaque evidens Eccleſiæ neceſſitas vel vtilitas id poſtulet, accedente debito tractatu, & cum conſenſu Capituli, poterit Epiſcopus res Eccleſiæ alienare, quia iſte caſus jure antiquo permittitur, prout ab ipſis Juriſtis. Rom. reſponſum fuit cuidam Epiſcopo Germaniæ ante complures annos.

Reſp. 2. Non obſtare, quòd Epiſcopus jurat de pœnis huius *Extrauag.* ſubeundis, ſubintelligitur enim hæc tacita conditio, *ſi Extrauagans huiuſmodi ſit recepta*, neque enim per hoc juramentum ſe obligat ad recipiendam aut ſeruandam legem, quæ in ſuo Epiſcopatu non eſt recepta, aut contrariâ conſuetudine abrogatâ. Quæ ſententia eſt probabiliſſima, quando difficilis eſt recurſus ad Papam, & vrget præſens alicuius Eccleſiæ neceſſitas aut vtilitas, quam Officiales Curiæ ſæpe non capiunt, aut attendunt. Quo & ſimilibus caſibus ſufficit ſaltem in foro interiori ſeruari ea, quæ ſunt juris naturalis, etſi omittantur ſolennitates Iuris poſitiui. Ex quibus denique conficitur non nimis ſcrupuloſè attendi debere hanc Extrauagantem, nec de nouo introducendam, vbi conſtat non eſſe receptam, aut valde dubium eſt.

TITVLVS XIV.

DE PRECARIIS.

In Rubricam Tituli.

CUm præcedente tit. generatim dictum ſit de alienatione rerum Eccleſiaſticarum, per quam transfertur dominium directũ vel vtile, nunc conuenienter ſequuntur aliquot tituli de quibuſdam alienationibus, ſiue contractibus in ſpecie, & quidem in primis de Precariis; de qua materiâ agitur *c. Precaria 10. q. 2. item 12. q. 2. c. Clerici. & ſeq. 16. q. 3.* pro huius autem tituli & ſequentium intellectu, quædam de contractibus ex jure & theologiâ breuiſſimè ſupponenda ſunt.

1. Contractus propriè ſumptus eſt, *obligatio vltro citróque. l. Labeo. 19. ff. De verb. ſignif.* ſiue *conſentio mutua, quâ duo vel plures ſe mutuo ſibi obligant.* cuius obligationis actiuæ effectus eſt obligatio paſſiua, per quam vi præcedentis Conuentionis contrahentes ſibi mutuo ex vtrâque parte obligantur. La-

tiùs verò contractus eſt idem quod Pactum, ſiue *duorum pluriúmue in idem placitum conſenſus & conuentio*, ſiue *pariat vtrinque obligationem*, vt emptio venditio, locatio, conductio, *ſiue ex alterâ tantùm parte* vt donatio, promiſſio acceptata, depoſitum, precarium.

2. Contractus ſic generatim diuiditur in *nominatum & innominatum*. *Nominatus* dicitur, *qui diſtinctum & ſpeciale nomen ab aliis contractibus ſortitur*, vt emptio, venditio, condictio, locatio, commodatum, depoſitum, mutuum, pignus, fide juſſio & nonnulli alij. *l. 1. §. fin. & l. 7. Circa princ. ff. De pactis.* Huc pertinet quoque *precarium ſeu precaria & precariæ*, Donatio, feudum, etſi aliqui numerent inter contractus innominatos. Innominatus verò contractus dicitur, qui *præter generale contractûs nomen, aliud ſpeciale non habet, etſi habet ſpecialem cauſam, ob quam pariat obligationem*, quia alter alteri quidpiam fecit aut dedit, ideò circumlocutione quadam explicatur; Huius generis numerantur quatuor: *Do vt des; facio, vt facias; do vt facias, & facio vt des d. l. 7.* de quibus in Jure noſtro Canonico nihil peculiare habetur; huc tamen referri poteſt permutatio de quâ agitur *tit. 19.*

3. Aliqui contractus perficiuntur *re*, aliqui *ſcripturâ ſiue literis*, aliqui *verbis*, aliqui *ſolo conſenſu*. Re perfici dicuntur, qui *obligationem non pariunt ex ſolo conſenſu & conuentione, ſed ipſâ rei traditione*, huiuſmodi ſunt *commodatum, mutuum, depoſitum, permutatio*, neque enim quis obligatur his contractibus, niſi re ipſâ acceperit equum *v. g.* commodatum, aut pecuniam mutuam, aut rem, quam quis vult permutare; neque in plus poteſt quis per hos contractus obligari, quàm accepit. Verbis dicuntur perfici, *qui præter conſenſum requirunt certam & determinatam verborum formulam*, tales ſunt omnes ſtipulationes, quæ *conſtant præuiâ vnius interrogatione & alterius ſubſecutâ reſponſione dandi vel faciendi alicuius causâ l. 5. §. 1. ff. De verb. obl. Inſt. eod.* Vt, *promittis dare centum? promitto. Facies? faciam. Fideiubes? Fideiubeo.* Scripturâ confici dicitur contractus *qui ſine ſcripturâ ratus non habetur, neque concluditur niſi inſtrumento deſuper confecto*, vt Emphiteuſis, feudum, imò ferè etiam emptio ac venditio bonorum immobilium.

Conſenſu perficitur, *ad cuius ſubſtantiam non requiritur certa verborum formula, neque ſcriptura, neque rei traditio, ſed ſufficit conſenſus. l. Conſenſus. ff. De oblig. & action.* vt *emptio, venditio, locatio, conductio* &c. Quod verum eſt ſpectando naturam contractûs per ſe, ex voluntate enim contrahentium requiritur etiam in his ſæpe ſcriptura, vt diximus de emptione & venditione immobilium, imò etiam aliquando rei traditio. Neque intelligas eiuſmodi contractus perfici ſolo conſenſu interno, ſed opus eſt ſaltem verbis, quæ contrahentium voluntatem manifeſtent ſufficienter. Quare cùm hodie ſolennes illæ ſtipulationum formulæ ob quas contractus debebant verbis contrahi, non requiruntur. *§. 1. Inſtit. de verborum. oblig.* & *l. 10. De Contract. & commut. ſtipulat.* Sed ſufficiant quæcunque verba aut ſigna externa, vel nulli ampliùs ſunt contractus, qui ſtrictè loquendo perficiantur verbis, vel omnes illis perficiuntur.

Cap. I. Precariæ.

Ex Concilio apud Beluacens.

SVMMA.

Precariæ de quinquennio in quinquennium, ſecundum autoritatem & antiquam conſuetudinem renouentur.

EXEGESIS.

Nota dici in genere fœminino, in ſingulari numero & plurali precariæ & precaria, ut *pat ex h. c.* item in neutro precarium *inf. c. fin.* Eſt autem contractus precariæ ſiue precariarum à Canonibus inductus & jure ciuili parùm cognitus) conceditur ad vitam aut certum tempus *c. 2. §. ſi Oeconomus & c. ſeq.* Item Precariæ *ibidem*. Ad huius conceſſionis valorem requiritur cauſa juſta, & nominatim illa, ut is, cui fit, aliquid de bonis ſuis in Eccleſiam contulerit, præterea autoritas ſuperioris & conſenſus Capituli, ſiue Conuentûs juxta dicta ad *Extrauag. Ambitioſæ.* Eſt enim contractus iſte quædam alienatio, per quam non transfertur quidem rei proprietas, ſed tantùm uſus fructus. Debet autem hæc conceſſio de quinqueñio in quinquennium renouari, aut reuocari, ne fluxu temporis contingat perire beneficij memoriam, & quod eſt precarium, uſurpatur ut debitum aut proprium ſumitur ex *c. Sæpe 72. 12. q. 2.* Vbi etiam jubetur is, qui precariam accipit, eam labore ſuo ſtudioſè excolere.

Cap. II. De precarijs.

Ex Concilio Carthaginenſi.

SVMMA.

De Precarijs irrationabiliter factis à Rectoribus Eccleſiarum, prohibet Pontifex ut nemo ſucceſſor anteceſſoris ſui pœnâ (ad quam ſe in contractu tali obligat) teneatur, ſed ſit ipſi conceſſum, ut ſi anteceſſor res Eccleſiæ irrationabiliter diſtribuit, ab eo, ad jus eiuſdem Eccleſiæ reuocentur.

EXEGESIS.

Collige hinc prædeceſſoris factum irrationabile non ligare ſucceſſorem, ſed poſſe ac debere ab illo reſcindi.

Cap. III. Precarium.

Gregorius IX.

SVMMA.

Precarium utendum conceditur, quamdiu placet concedi. Nec ſoluitur obitu concedentis, non autem eius, cui conceſſum eſt, ſoluitur idem ſi con-

concedens rem alienârit, quia per precarium non tantum conceditur alicui, ut rem alienam inuito Domino poſsidere aut retinere poſsit. Porrò precaria, quæ quanquam de Eccleſiarum bonis fiunt, non ſunt pro voluntate concedentium reuocanda.

EXEGESIS.

Precarium utendum conceditur) Etſi aliqui confundant precarium cum precariâ ſiue precarijs, verius tamen eſt diſtingui, & hunc contractum introductum eſſe jure Canonico-ciuili, ut poſt *Panorm. hic c. 1. n. 1. Ex communi tradit quoque Caſus* Nam precarium neutrius generis ex naturâ ſuâ non conceditur ad tempus determinatum, ſed durat ad voluntatem concedentis, ut dicit hîc Pontifex, & ſumitur *ex. l. Cum precario. ff. eod.* nec valet pactum in contrarium appoſitum, ut dicit *eadem. l.* quia eſt contra naturam contractûs; precaria ſiue precariæ Canonicæ conceduntur ad certum tempus, ut de quinquennio in quinquennium per *c. 1.* ante cuius lapſum non poſſunt reuocari per *c. fin. Etſi verò precaria & precariæ differant à precario, non tamen differunt inter ſe, ut bene ex communi contra Hoſt. not. Panor. n. 3.*

Obitu eius cui conceſſum eſt) Hinc collige, quòd conceſſio precarijs ſimpliciter facta ſit perſonalis, & ideò extinguitur morte eius cui conceſſum eſt, neque tranſit in hæredem *juxt. illam Reg. juris in 6. Priuilegium perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſonâ.* Etſi verò precarium reuocetur ad libitum concedentis, non tamen reuocatur per ipſius mortem, præſumitur enim quis tam diu durare in eâdem voluntate, in quâ decedit, niſi expreſsè reuocauerit *c. Maiores de baptiſmo.* In quo utraque precaria Canonica conueniunt cum precario ciuili.

Porrò precaria &c.) In hoc potiſſimùm contractus iſte Canonicus differt à precario ciuili, quòd videl. non ſolùm ad certum tempus fieri, ſed neque ante illud elapſum reuocari poſſit. Precarium autem ciuile etſi ad tempus quoque concedi queat, ut apertiſſimè probat. *t. in l. In rebus. in fi. ff. eod.* non obſtante tamen temporis adiectione, poteſt Dominus conceſſionem reuocare, quia non poteſt quis Domino inuito rem illius poſſidere, dum autem Dominus illum, qui precario rogauit, patitur ad certum tempus poſſidere, intelligitur tutius precario concedere. Maior tamen in hoc eſt benignitas noſtri Juris, quod non patitur ad voluntatem concedentis precarias ſuas revocari, ſi ad certum tempus fuerint conceſſæ. Neque improbabile eſt, quod *not. Panorm. n. 3.* etiam de jure ciuili non poſſe precarium pro certo tempore conceſſum reuocari, ſi notabile damnum alterius inde ſequatur; cùm enim ſit beneficium & beneuola actio, non debet verti in alterius diſpendium, alioquin alter haberet actionem doli, etſi hoc ſecluſo poſſit reuocari non obſtante temporis adiectione.

TITVLVS XV.

DE COMMODATO.

Cap. Vnic. Cùm gratiâ ſui.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm gratiâ ſui tantùm quis commodatum accepit, de leuiſſimâ etiam culpâ tenetur; licet caſus fortuitus (niſi acciderit culpâ ſuâ, vel interuenerit pactum, vel in morâ fuiſſet) ſibi non debeat imputari. Contra eum quoque commodati non agitur, niſi poſt vſum expletum, cuius gratiâ res commodata, cùm non decipi beneficio nos oporteat, ſed juuari.

EXEGESIS.

Precarijs non abſimile eſt commodatum, *quo res datur alteri utenda ad certum tempus vel vſum, quo finito vel habito reſtituendum eſt, non autem priùs, ne commodatarius potiùs decipiatur quàm juuetur.* De rebus Eccleſiæ, fieri non debet cum illius detrimento, nec ſine juſtâ causâ, cùm ſit ſpecies quædam alienationis ſaltem quoad vſum. Differt à precario, quod ante vſum conceſſum, aut tempus perfectum, non tam facilè reuocari poteſt. *l. In re. 17. §. Sicut. ff. h. t.* quæ differentia ſolùm videtur accidentalis, vti & illa quòd precariæ conceduntur bene meritis. In eo enim tam commodatum quàm precarium & precariæ conueniunt, quod petitione aut precibus opus ſit ad obtinendum. Si ſolius commodatarij cauſa agitur, & res fiat deterior, tenetur de leuiſſima culpa; ſi vtriusque, de leui; ſi tantùm commodantis, non niſi de latâ culpâ, juxta diſtinctionem in *l. Si certa. §. Nunc videndum. ff. eod.*

TITV-

TITVLVS XVI.

DE DEPOSITO.

Rubrica patet ex dicendis.

Cap. I. Grauis.

Alexander VI. Londonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Londonenſis inſtaret, vt Pontifex pecuniam à ſe apud eiuſdem Eccleſiæ Clericum quendam depoſitam, quam idem furatus fuit, ſibi à Canonicis iſtis reſtitui juberet. Reſcribit Pontifex pecuniam eſſe perſonæ, non Eccleſiæ commendatam, & ſuadet vt contra furem illum dirigat actionem, quem juſſit à Iudicibus vinculis alligatum & ſub quæſtionibus poſitum ad reddendam dictam pecuniã compelli. Si autem de redditum perceptione poſſit Epiſcopus cum Canonicis amicabiliter paciſci, id ſibi fore acceptatum.

EXEGESIS

Perſonæ, non Eccleſiæ commendatam &c.) Not. I. Commendare hîc idem eſſe, quod deponere, eſt enim depoſitum contractus, *quo res alteri gratis cuſtodienda commendatur.* Habet locum in rebus mobilibus vi nominis & Eccleſiæ, quia non ſubeſt detrimentum, ſed beneficium, ſi quis rem alterius cuſtodiendam recipit. Depoſitum autem ſolùm datur ad cuſtodiendum, non autem ad vſum, niſi aliter conuenerit vel expreſsè vel tacitè, vt ſi apud aliquem deponitur pecunia non obſignata. *l. Die. 25. in fi. ff. eod.* argumento enim eſt, eum qui deponit, contentum eſſe, vt depoſitarius pecuniâ vtatur, modò repetenti tantundem absque morâ reſtituat. De hàc materiâ habetur etiam. *c. Jus naturale. d. 1. & c. Ne quis. d. 22. q. 2.*

Not. II. Si depoſitum deterioratur aut amittitur, competere actionem aduersùs depoſitarium, ſi id contigit dolo, vel latâ culpâ illius; Neque enim de leui tenetur, qui beneficium alteri præſtat, niſi ſe vltro obtulerit ad depoſitum recipiendum, quia promittere videtur diligentiam, aut pro cuſtodiâ aliquid recepit, *juxt. c. ſeq.*

Not. III. Quòd utens depoſito contra voluntatem deponentis, ſiue denegans illud, committat furtum *ff. de condict. furti*, & condemnatus efficitur infamis *l. qui depoſitum. 6. eod.* Quâ infamiâ præcedente poteſt etiam clericus carcerari, & torturæ ſubijci, uti de hoc clerico, quem de loculis & furto hujus depoſiti infamatũ audiuerat Pontifex, ex ejuſdem mandato factum vidimus, de quo *Panorm. hic num. 6.*

Not. IV. Depoſitum licitè fieri apud Eccleſiã, eamque teneri ex illo per *h. t.* Non tamen teneri illum ex contractu depoſiti vel alio cum particulari perſonâ Eccleſiæ facto, uti Epiſcopus Londonenſis fecerat cum iſto Clerico, niſi quatenus verſum eſt in utilitatem Eccleſiæ, hoc enim caſu poſſet conueniri ex facto particularis perſonæ.

Not. V. Quòd Pontifex dicit, *ſe contentum eſſe, ut Epiſcopus amicabiliter ſuper redditnum perceptione cum Canonicis conueniat*, non neceſſariò referendum ad cauſam huius depoſiti, ſed potuiſſe eſſe diuerſam controuerſiam de redditibus quibuſdam inter Epiſcopum & Capitulum exortam. Ratione enim depoſiti huius interuerſi ad nihil tenebantur.

Cap. II. Bona fides.

Gregorius IX.

SVMMA.

Bona fides abeſſe præſumitur, ſi quis rebus ſuis ſaluis, depoſitas amittit. Tenetur quoque de culpâ, qui ſeipſum depoſito obtulit, vel aliquid pro cuſtodiâ recepit, pacto vero, culpâ vel morâ præcedentibus, caſus etiam fortuitus imputatur. Depoſitario licet pro arbitrio depoſitum reuocare, neque contrà compenſationi aut deductioni locus eſt, licet compenſatio admittatur in alijs, ſi cauſa ſit liquida, & facilem exitum habitura.

EXEGESIS.

Depoſitas amittit &c.) Not. ſi depoſitarius res depoſitas amittit, rebus ſuis ſaluis exiſtentibus, præſumitur eſſe in dolo per *h. t.* juxta *Panorm. hic. n. 2.* Debet ergo tunc probare interueniſſe caſum fortuitum, vel per alias præſumptiones & conjecturas ſe purgare à dolo præſumpto, ut ſi ingruente incendio non valens ſeruare utrasque, res ſuas elegit ſeruare, non enim tenetur aliquis magis alium diligere quàm ſe ipſum *c. Si non licet. d. 86.* Si tamen ſeruaret res ſuas viliſſimas, & permitteret perire alienas pretioſiſſimas, non abeſſet ſuſpicio doli, ſed ex qualitate rerum & perſonarum præſumptionem doli, qui aliter non poteſt probari, deſumendam, bene monet *Panorm. n. 2.*

Caſus etiam fortuitus imputatur &c.) Jam diximus *c. Præcedenti.* depoſitarium non teneri de culpâ leui, vel leuiſſimâ. Ratio eſt, quia depoſitum regulariter

gulariter fit tantùm in gratiam deponentis, non convenit vt arctetur ad cuſtodiam accuratam vel accuratiſſimam ſed ſolùm tenebitur de dolo vel culpâ latâ, quæ eſt dolus præſumptus. *l. Quod Nerua. ff. eod. & l. Magnâ negligentiâ. ff. de verb. ſignif.* Tenebitur tamẽ etiam de culpâ leuiſſimâ, item de caſu fortuito ſi vltro ſe obtulit, aut pacto ſe obligauit, vel in mora reſtituendi fuerit, depoſitore depoſitum repetente: Quando aliquid pro cuſtodiâ recepit, communiter tenetur teſte *Panorm. n. 3.* Depoſitarium quidem teneri de culpâ leui, non tamen de leuiſſimâ, quia tunc contractus depoſiti cedit in commodum vtriuſque. *fa. l. Contractus, & quæ ibi not. ff. de Reg. Iur.* Habet ergo ſe culpa pari ratione in commodato & depoſito.

Pro voluntate ſua &c.) Not. I. Depoſitum; cùm dependeat à ſolâ voluntate deponentis, poſſe diſſolui quandocunque, ideòque non imitari naturam aliorum contractuum, qui regulariter à principio ſunt voluntatis, ex poſt facto neceſſitatis. *c. Potuit de Locato. inf. h. t. l. Sicut. C. de act. & oblig.*

Not. II. Cùm in aliis contractibus regulariter admittatur compenſatio, id eſt, vt ſi vi contractûs v.g. emptionis, mutui &c. tenerer ſoluere, venditor autem vel mutuans alio titulo mihi debeat tantundem; det autem partem aliquam, & cauſa debiti ſit liquida, poſſum titulo compenſationis retinere totum pretium aut mutuum vel illius partem; hoc tamen nequaquam procedit in depoſito, quod jura introduxerunt, ne frequenter dolo allegaretur compenſatio ad reſtitutionem depoſiti differendam, vel impediendam, & ſic contractus bonâ fide deponentis nitens redundet in perfidiam. De compenſatione autẽ permiſſa in aliis caſibus. *vide Panorm. hic n. 9.*

TITVLVS XVII.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

Rubrica tituli nihil peculiaris habet difficultatis.

Cap. I. Placuit.

Ex Concilio apud Valentiam.

SVMMA.

Preſbyteri plebes admoneant, vt hoſpitales ſint, & non cariùs vendant tranſeuntibus, quàm in mercato vendere poſſunt.

EXEGESIS.

Non cariùs vendant &c.) Not. I. Emptio & venditio eſt *contractus ex mutuo conſenſu ſiue conuentione de re certo pretio tradendâ inter emptorem & venditorem l. 2. §. 1. De contr. empt. l. 8. De euict. Inſtit. §. De Empt. & Vendit.* Subſtantia eius eſt in re & pretio, quòd conciliat conſenſus, pretium conſiſtat oportet in pecuniâ numeratâ & determinatâ, alioqui erit contractus alterius generis, ſecundùm ea quæ traduntur in *ff. Et Inſtit. h. t.* qui etiam habetur in *Extrauag. communibus*, de eâdem materiâ agitur *c. Qualitas. d. 5. De pœnit. c. Eos. 1. q. 1. & q. 2. & 3. in multis ct.*

Not. II. Rem tantum valere regulariter, quantum in *mercato* id eſt foro venditur; quæ eſt communis ſententia, pro quâ plurimos allegat *Barbos. hic n. 7.* Vult itaque Canon; quòd exponens victualia venalia non ea vendat cariùs peregrinis & hoſpitibus, quàm in foro ſolent vendi ciuibus.

Not. III. Caſum generalem, in quo Epiſcopi (qui hîc intelliguntur per Presbyteros; neque enim ſimplices ſacerdotes habent plebes ſibi ſubiectas præſertim plures) habent juriſdictionem in laicos, videl. vbi vertitur cauſa pietatis; *nam cauſa piæ eſt vt peregrini & hoſpites tractentur humaniter, vt ait Panorm. hic n. 5.* quòd ſi non ſeruatur, poſſunt vi *h. t.* querelam deferre ad Epiſcopum, ſed attendenda eſt conſuetudo, vt ſignificat *gl.*

Vt illius juſſu cum humanitate &c.) Not. I. Si quis ſponte rem ſuam exponit venalem, in his quæ ſunt neceſſaria ad vitam hominis, poteſt ſuperior ſtatuere juſtum pretium. Intereſt enim ſuperioris; prouidere neceſſitatibus ſubditorum & Reipublicæ; atque de his debet intelligi iſte *t.* & jura ſimilia. In aliis verò quæ non ſunt neceſſaria ad vitam hominis, nemo compellitur vendere certo pretio, ſed quiſque in re ſuâ eſt moderator & arbiter. *l. Iure mandati. C. Mandati. l. Inuitum. & l. Dudum: de contr. Empt.*

Not. II. Si quis res ſuas nolit exponere, non poteſt ad id compelli extra caſum neceſſitatis per prædictas LL. Si tamen abundet & vrgeat neceſſitas *v.g.* ingens annonæ caritas, poteſt compelli ad ea vendenda, quæ ſunt neceſſaria ad vitam hominis, *v. g.* frumentum. Fundatur in eo, quòd tempore neceſſitatis omnia victualia debeant eſſe communia; Vnde in *c. Sicut. d. 41. cum gl.* dicitur, quòd licet indigentibus non competat actio contra diuites ad victualia ſibi communicanda, ſiue vendenda; poſſunt tamen implorare officium Superiorum, vt eos compellant, nam cum peccent non largiendo, à fortiori magis peccant non vandendo.

Cap. II. Vt menſuræ.

Ex Concilio Meguntino.

SVMMA.

Si quis juſtas menſuras & juſta pondera cauſâ lucri mutare præſumpſit, triginta diēt in pane & aquâ pæniceat.

EXEGESIS.

Eſt iſte vnus de Canonibus *46. v. 53.* pœnalibus, quos collegit *Hoſtienſ. in Summa t.* de pœnis. Sed poſtquam receſſum eſt à veteri & primitiuo diſciplinæ Eccleſiaſticæ feruore, pœnæ hodie in foro animæ ſiue pœnitentiæ ſunt arbitrariæ, & relinquuntur judicio Confeſſarij. *c. Deus qui. de pænit. & remiſſ. & c. Menſuram. d. 1. de pænit.* In foro externo variæ pœnæ imponuntur huic crimini. *l. Cornelia. ff. De falſis. l. Penult. eod. l. Anniorum. ff. De Extraord criminibus*, qua te Iudex poteſt imponere pœnam quam vult de expreſſis in jure.

Cap. III. Cùm Dilecti.

Alexander III. Attrebatenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Canonici Beluacenſes contra Abbatem Cariloci quererentur, quòd à quibuſdā eorum Capitulo in communi nec ſciente nec conſentientē ſiluam quandam emiſſent pro decem libris, quæ valebat 40. marcas, eamque cauſam Pontifex Morinenſi Epiſcopo & Decano Remenſi cōmiſiſſet, & Epiſcopo impedito Decanus procedens per teſtes deprehendiſſet, ſiluam minus dimidiâ juſti pretij parte comparatam fuiſſe, Canonicis Beluacenſib. illam adiudicauit, eoſque in poſſeſſionem induxit. Sed Pontifex re ad ſe rurſus delatâ, quâ in arbitrio emptoris eſt in hoc caſu, ſi velit ſupplere juſtum pretium, aut venditionem reſcindere, Decani ſententiam tanquam juri contrariam irritando poſſeſſionem Monachis judicat eſſe reddendam, Saluâ Canonicis contra monachos manente quæſtione ſuper deceptione pretij, vel conſenſu Capituli non habito, & quâvis alia rationabili cauſâ.

EXEGESIS.

Minus dimidiâ juſti pretij, &c.) Not. I. Cuiuis emptori & venditori competere remedium reſcindendi contractum, ſi deceptus ſit ultra dimidiam partem juſti pretij *per h. t. & c. 6. inf.* quod deſumptum eſt ex *l. 2. C. de reſcind. vendit.* Permittitur autem deceptio infra dimidium juſti pretij, tanquā minus malum, ne maius malum, id eſt Reipublicæ perturbatio per innumeras lites ſequatur; neutro tamen jure eiuſmodi deceptio tanquam licita approbatur, cùm decipiens peccet mortaliter contra juſtitiam, & teneatur reſtituere in foro conſcientiæ, etſi in foro externo deceptus non audiatur, nec concedatur illi actio, ut ſi quis emit prædium pro 400. florenis, & poſtea deprehendat non valere niſi 200. nihil obtinebit contra deceptorem. Secus ſi prædium minus valeret *200. flor.* tum enim læſus eſſet ultra dimidium juſti pretij.

Not. II. Non obſtare quod objicit *Cuiacius* hîc, dicta jura ſolùm loqui de venditore, quem neceſſitas ſæpe compellit ad vendendum minori pretio, nam communis ſententia & praxis procedit etiam in Emptore, pro quo ſunt Regulæ correlatiuorum, quæ non patitur in uno correlatiuorum ſtatutum, in altero non obtinere, ſtante pari utrinque ratione ut in propoſito enormis læſionis. Ad hæc falſum eſt nullam fieri emptoris mentionem, cùm illi expreſsè relinquatur optio, aut defectū pretij ſupplendi, aut contractum reſcindendi. Varias ampliationes & limitationes de læſione ultra dimidium pretij *vide apud Barbos. hîc n. 8. & 21.*

In arbitrio emptoris eſt, &c.) Not. I. Non poſſe emptorem compelli ad reſcindendam venditionem, ſi malit defectum juſti pretij ſopplere, eamque ob cauſam ſententiam pro Canonicis Beluacenſibus Pontifex pronunciat irritam, quia delegatus Monachis Cariloci hoc arbitrium non conceſſit, etſi jura per hunc *t. & c. cum cauſâ. inf. & d. l. 2. de reſcind. vendit.* illud permittat. Si tamen deceptio procedit à dolo emptoris, tum emptor non habet electionem, ſed abſque optione tenetur præcisè rem reſtituere. *juxt. gl. vlt. in l. Penult. 6. Si vendito pign. agatur*, quam cum aliis ſequitur *Barbos. hîc n. 32.* Qui *idem n. 35.* multis allegatis tenet attento jure communi, remedium læſionis vltra dimidium tolli ſpatio 30. annorum.

Not. II. Potuiſſe hanc ſententiam etiam pronuntiari nullam ex defectu ſolennitatis requiſitæ, conſenſûs videl. Capitularis; ſed quia Canonici Beluacenſes hoc apud Pontificem non propoſuerunt aut certè non probârunt, Pontifex cum alijs illud ad petitorium remiſit, poſſeſſorio interim Monachis adiudicato. Poterant autem Canonici etiam ſecluſo remedio læſionis vltra dimidium, ex titulo generalis læſionis enormis, petere reſtitutionem in integrum vt *not. Panorm. hîc n. 6.*

Cap. IV. Peruenit.

Cœleſtinus III.

SVMMA.

Cùm P. miles domum quam vxori ſuæ A. per donationem propter nuptias aſſignârat, cum eiuſdem conſenſu, B. mulieri vendidiſſet, ipſóque defuncto vidua contenderet dictam domum, accedente licet conſenſu ſuo alienari non potuiſſe; Mulier vero B. ſe tueretur, quod conſtante illorum matrimonio 30. annis bonâ fide, juſtóque titulo domum poſſediſſet, eiúſque pretium in communes viri & vxoris verſum eſſet, nec non tempore venditionis maritus tantum in bonis habuiſſet,

buiſſet, vnde poſſet illi ſatisfacere; Pontifex re ad ſe delatâ reſcripſit, ſi vera ſunt præmiſſa, empticem non debere vlterius fatigari, ſiue moleſtari.

EXEGESIS.

Etiam conſentiente vxore &c.) Not. I. rem donatam vxori à viro propter nuptias, non poſſe alienari per matrimonium etiam conſentiente vxore, habetut in *auth. ſine à me. C. Ad Velleian.* niſi ſub duplici conditione. 1. Quòd vxor conſentiat poſt biennium ſecundà vice. 2. Quòd tantùm ſit in viri facultatibus, vt indemnitati vxoris poſſit conſuli, ſaltem tempore contractûs, vt aliqui probabiliter ſentiunt, etſi aliqui putent requiri, vt facultas ſit in bonis mariti etiam eo tempore, quo vxor agit vel agere poteſt, idque communem opinionem putat *Panorm. n. 2.* quòd alioqui mulieri non videatur ſatis conſultum. Sed imputet ſibi mulier, ſi, quando aduertit facultates mariti deficere, actionem ipſi non intentat maturè; quod *n. 8. Panorm.* contendit, conſtante ſiue durante matrimonio non poſſe agere, ob timorem fortè mariti, etiam in rebus donatis propter nuptias, quarum ipſa eſt domina, nec aliquo titulo neque ratione ab illo roboratur: neque apparet, cùm vxor poſſit agere ad diuortium, cur non poſſit agere etiam pro conſeruatione rerum dotalium, aut propter nuptias donatarum, ſi viderit illas propter viri prodigalitatem aut aliam cauſam periclitari. Vt apparet ex ipſa *l. In rebus. De jur. dot.* quam in contrarium allegat. *Panorm. n. 5.*

Not. II. Etſi in *h. c.* Mulier B. non allegârit ſecundum conſenſum, quem vxor militis *juxta dictam Authent. ſine à me.* dare debebat, vt alienatio rei ipſi donatæ propter nuptias eſſet valida; allegauit tamen poſſeſſionem quietam 30. annorum, ex quâ præſumi poterat ſecundus conſenſus poſt biennium interpoſitus, tanto enim tempore præſumitur neceſſarias ſolennitates interueniſſe; neque etiam opus eſt oſtendere titulum de jure Canonico, ſi præſcriptioni aut poſſeſſioni jus non reſiſtit *juxt. c. 1. De præſcript.* Mulier autem hæc præter poſſeſſionem juri non repugnantem, allegauit etiam titulum emptionis. Vnde meritò Pontifex pro illa pronuntiat.

Cap. V. Ad noſtram.

Innoc. III. Epiſcopo Pallienſi.

SVMMA.

Cùm R. Laicus, à quodam M. mutuum acquirere ſiue recipere vellet, creditor ne per Canonem contra vſurarios editum deinceps poſſet conueniri, ab eodem domos & oliuas recepit titulo emptionis (etſi reuera contractus eſſet vſurarius, quia creditor debitori promiſit, quod quandocunque à ſeptennio vſque ad nouennium daret 40. vncias tarenorum, quæ vix dimidiam juſti pretij partem contingebant, domos ei reſtitueret & oliuas) Pontifex fraude & dolo, qui nemini patrocinari debet intellecto, mandat quatenus ſi res ita ſe habet, inſtrumento venditionis in fraudem dicti Canonis contra vſurarios confecto non obſtante, prædictum M. ad reſtituendas domos & oliuas heredi defuncti debitoris per pœnam Conc. Later. contra vſurarios promulgatam, compelli.

EXEGESIS.

Canon contra vſurarios, quem Pontifex ex *Conc. Later. ſub Alex. III. c. 25.* allegat, refertur *in c. Quia in omnibus.* vbi vſurarij manifeſti arcentur à communione & Chriſtianâ ſepulturâ. Interceſſiſſe autem hic contractum vſurarium, manifeſtum argumentum eſt, quòd Creditor M. infra dimidium juſti pretij emerit à mutuatario R. domos illas & oliuas; non vtique id facturus, ſi fuiſſet vera emptio & non ſimulata, per quam nimis exiguam ſummam pecuniæ 40. vnciarum in re ipsâ non exigebat vt pretium, ſed vt vſuram ex mutuo ſibi perſoluendam contra Can. Conc. Later. vel vt domus & oliuæ illæ eſſent loco pignoris pro mutuo aſſecurando, quod debet eſſe gratuitum.

Cap. VI. Cùm cauſa.

Idem Epiſcopo & Archidiacono Vrbinatenſi.

SVMMA.

Cùm conſtaret Monaſterium S. Martini in venditione aliquâ factâ ciuibus Viterbienſibus vltra dimidium juſti pretij fuiſſe deceptum, decernit Pontifex, vt præfati ciues, aut recepto pretio poſſeſſiones venditas reſtituerent, aut ſupplerent, quantum conſtaret tempore venditionis juſto pretio defuiſſe.

EXEGESIS.

Huius *cap.* intellectus patet ex *c. Dilecti. ſuprà.* Iſtud tamen pro præſenti materiâ obſerua *ex Panorm. n. 4.* Si quis ſciebat valorem rei & nihilominus pro minori pretio vendit, non auditur, ſi autem ignorabat vel dubitabat, auditur ſi eſt deceptus vltra dimidium. Nec obſtat, quod jus præſumat eum ſcire, quia nemo *cenſetur jactare ſuum, neque in dubio præſumitur quis donare,* præſumptio enim ignorantiæ tanquam fortior, elidit priorem minùs fortem, *c. Literas. de præſumpt.* Et licet venditor ignorans rei ſuæ pretium ſit culpabilis, emptore tamen tam enormiter excedente, præſumitur dolus interueniſſe re ipsâ, vel ex propoſito, quæ æquiparantur. *l. Item ſi obſtetrix. ff. ad l. Aquil.* Si tamen venditor vel emptor insereret contractui, ſi aliquis ſit exceſſus vel in pretio, vel in merce, ſe illam donare, ſiue fuerit magnus vel paruus, non audiretur ſuper exceſſu dimidij, vt *not. idem Panorm.*

Cap. VII. Si venditori.

Gregorius IX.

SVMMA.

Si venditori poſt motam ſibi litem, quis omiſe-

rit illud denuntiare, vel contumaciter abſfuerit tempore ſententia promulgata, vel per iniuriam ſententia lata fuerit, de euictione iuxta legitimas ſanctiones agere non valebit.

EXEGESIS.

De euictione &c.) Not. I. Euincere propriè idem eſſe quod *vincere*, in hâc autem materiâ, idem eſt, quod *rem ſuam ab aliquo cuius non erat, alteri datam aut venditam repetere in judicio,* & ab *emptore per Judicis ſententiam ad eam ſibi reſtituendam condemnato extorquere ſiue abdicare, iuxt. l. 1. de euict. ff. de euict.* Dicitur ergo tertius mouens litem alieni, qui titulo emptionis rem poſſidet, ſi legitimè probet illam eſſe ſuam euincere. Siue autem tota res euincatur, ſiue pars, juris beneficio emptor habet regreſſum ad venditorem, vt illi totum pretium aut eius partem reſtituat pro ratâ euictionis, de quâ agitur *toto t. ff. & C. de euict. & in h. t. c. fin.* Iniquum enim foret, ſi, qui bonâ fide rem euictam accipit, ant emit, pretium deberet perdere, neque illud à venditore poſſet repoſcere. Eſt ergo *euictio rei emptæ vel alio juſto titulo acquiſitæ interpoſito judicis officio recuperatio. l. Euicta. ff. de Euict.* ex quâ jus conſequitur pretium repetendi à venditore, ſumitur ex *d. l. Euicta, & toto titulo de euict.* idémque ſequitur ax naturâ contractûs, etſi de hoc nihil conuenerit, ne cum alienâ jacturâ lucretur venditor *iuxt. eand.*

Not. II. Ab hâc generali Regula euictioois tres caſus excipit Pontifex. *h. c.* I. Si poſt motam ſibi à tertio litem emptor, de illâ nihil nuntiârit, ſiue ſignificauerit venditori, qui vti que meliùs ſciret defendere jus ſuum, quod habet in re venditâ. Meritò igitur ſibi imputare debet emptor, ſi cauſam perdat, non ex defectu, ſed ignorantiâ juris venditori competentis, quo vti deberet ac poſſet. *l. Emptor. C. eod.* Non tenetur tamen ad denuntiationem, ſi illa fuerit remiſſa, aut emptor ſine ſuâ culpâ eam facere prohibetur. *l. Si dictum. 26. §. penult. & l. Herennius. 63. eod.*

II. Exceptio eſt, ſi tempore ſeotentiæ latæ emptor ex contumaciâ non comparuerit, cadit enim tum causâ non propter defectum Iuris ſed negligentiam ſuam, ac delictum, quod non eſt æquum nocere venditori vel alteri, quàm autori. Pari ratiooe ſi potuiſſet emptor rem quam alius euincere contendit vſucapere, neque tamen vſucepit, aut omiſit opponere legitimas exceptiones, quas habet non poterit agere de euictione.

III. Si per injuriam Iudicis ferentis injuſtam ſeotentiam res fuerit euicta, neque illud nocere debet venditori per *h. c.* Ceſſat denique euictio, ſi quis ſciens rem alienam emerit. *l. Si fundum. 27. C. eod.* aut ſi expreſsè fuerit conuentum de non præſtandâ euictione, debet enim tum emptor ſibi imputare, quod ita conuenerit. *l. Ex empto. 11. in fin. de act. empt. & vendit. Vide plura* de hâc re *apud Caſsium in h. t.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Regimini. 1.

Martinus V. Treuerenſi & Lubicinenſi & Almicenſi Epiſcopis.

SVMMA.

Clerus, nobiles, ac incolæ ciuitatis & Diœceſis VVratislavienſis Pontifici propoſuerunt. 1. *Quòd à centum annis citra & ſupra per tempus immemoriale in eâdem ciuitate ac Diœceſi & partibus vicinis conſuetudo rationabilis & præſcripta introducta fuerit, vt Principes, Barones, milites, pro vtilitate aut neceſſitate ſuâ perſonæ Eccleſiaſticæ aut ſæculari, Collegio item alicui aut communitati ſuper bonis ſuis & dominiis, vendere ſolerent annuos cenſus, vnius vel plurium marcarum aut groſſorum monetæ conſuetæ per decem, vndecim, aut quatuordecim aut plus vel minùs ſecundum temporis qualitatem, prout inter ſe conuenerant.* 2. *Quòd venditori eiuſmodi ſumma in pecuniâ numerata ſolui conſueuerit, bonis in ipſo contractu expreſſis, pro tali cenſu in perpetuũ obligatis.* 3. *Quòd ſemper venditoribus in eodem contractu data fuerit facultas, vt ipſorum conſenſu in toto vel in parte pro eâdem ſummâ pecuniæ, quam ab Emptoribus receperunt, quandocunque vellent liberè poſſent extinguere & redimere.* 4. *Quòd ad eiuſmodi extinctionem venditores inuiti nequaquam per emptores adſtringi valerent, etiam ipſis poſſeſſionibus & bonis obligatis, penitus interemptis aut deſtructis.* 5. *Huiuſmodi contractum emptionis & venditionis cenſuum per Epiſcopos VVratislavienſes & Dominos temporales tanquam licitum & communi vtilitati deſeruientem ſæpius confirmatum pariter & approbatum.* 6. *Sub eiuſmodi cenſibus plurima beneficia & officia Eccleſiaſtica, Collegia, Canonicatus, præbendas, dignitates &c. de expreſſo conſenſu dominorum temporalium erecta, dotata, & fundata eſſe.* 7. *Venditores eorundem cenſuum nonnunquam pœnis Eccleſiaſticis, quibus ſponte ſe ſubmiſerunt, ad ſolutionem compulſos fuiſſe.* 8. *Nunc tamen nonnullos ex emptoribus contradicere, & ſolutionem cenſuum recuſare prætendentes eiuſmodi contractus eſſe vſurarios & illicitos. Quare cum pro parte dictæ Ciuitatis & Diœceſis humiliter fuiſſet ſupplicatum, vt an huiuſm. contractus eſſent liciti, vel illiciti, Sedes Apoſtolica declararet, & aliàs de præmiſſis opportunè prouideret; Pontifex re diligenter examinatâ, præfatos contractus licitos, & juri communi conformes, ac cenſuum venditores ad illorum ſolutionem remoto*

condu-

conductionis obſtaculo obligari, autoritate Apoſtolicâ præſentis Conſtitutionis declarat.

Cap. II. Regimini II.

Calixtus III. Epiſcopo Magdeburgenſi, & Naumburgenſis ac Halberſtadienſis Eccleſiarum Decanis.

SVMMA.

Cum idem planè dubium ortum eſſet in ciuitate & diœceſi Merſburgenſi ſuper juſtitiâ cenſualium contractuum, Calixtus ſuper hoc conſultus id reſpondit quod Martinus V. eiuſdémque declarationi inhærens præfatos contractus, ſub iiſdem conditionibus, licitos & juri conformes itidem declarat An. Chri. 1455.

EXEGESIS.

Nicolaus V. *An. 1452.* paulò ante in Conſtitutione, quæ incipit *ſolicitudo paſtoralis officij*, eoſdem contractus ex parte Alfonſi Aragoniæ, & vtriuſque Siciliæ Regibus requiſitos tanquam licitos approbauit, hâc duplici ſolùm conditione adiectâ. 1. Ne cenſus annuus partem decimam Capitalis excedat, vigore cuius declarationis licebit pro centum florenis annuatim exigere, ſiue emere cenſum decem florenorum. 2. Ne cenſus computentur in ſortem, ſed quando cenſus redimitur, nihil præter ſummam Capitalis percipiatur, vel exhibeatur.

Pius V. in Conſtitutione, quæ incipit: *Onus Apoſtolicæ ſeruitutis*, editâ *An. 1569.* plures conditiones ſtatuit, quibus non obſeruatis contractus cenſuales eſſe irritos decernit, ſed patebit conſideranti eam non vbique eſſe receptam, neque conditiones illas jure diuino aut naturali dicto contractui ineſſe, etſi valde ſint ſalubres, vt ſignificat *Molin. de contract. d. 389.* Qui prædictæ materiæ ſingulas clauſulas doctiſſimè explicat *d. diſp. 380. & plurib. ſeqq.*

Hanc verò *Pij V. Bullam*, inſtante *Philippo II. Hiſpaniarum Rege pro Regno Siciliæ* vltra Pharum ad terminos Conſtitutionis Nicolai V. paulò ante memoratæ reduxit *Gregor. XIII. An. 1574.* edita alia Conſtitutione, quæ incipit, *Ad perpetuam rei memoriam.* Vnde evidens eſt non omnes conditiones à Pio V. appoſitas, jure diuino aut naturali obligare, ſed poſitiuo Eccleſiaſtico ijs tantùm locis, vbi eſt recepta.

Quin etiam *de Bullis Martini V. & Calixti III.* idem dici poteſt, quatenus *cenſum vtrinque redimibilem* vſurarium judicat, qui etiam vt talis damnatur in *Conſtitutione Carolinâ editâ in Comitiis Auguſtanis An. 1548.* propter periculum videl. vſurariæ intentionis, cui expoſitus eſt, juxta præſumptionem fori externi. Etſi multi magnique *DD.* quos citat & ſequitur *Laymann l. 3. tr. 4. c. 18. n. 6.* illum tolerandum non tamen ſuadendum cenſeant. Sed praxis etiam timoratorum, qui paſſim cenſus eiuſmodi vtrinque redimibiles ineunt, ſcrupulum tollunt, quò minùs illiciti credantur. Vbi recolendum eſt, quod poſt *Nauarr. in comment. de vſuris n. 106. & ſeqq.* notat *Laymann*, has & ſimiles *Pontificum Conſtitutiones, quatenus ea prohibent, quæ jure naturali alioqui* non *aduerſantur, pluribus locis receptas* non *eſſe*.

Cùm verò hanc de cenſibus materiam paucis delibare nõ ſufficiat, fuſiùs autẽ & pro dignitate exequi tempus non patiatur, videatur Laymann, qui hanc materiam, ſi vllam aliam, inſigni judicio & ſoliditate tractauit, vt meritò cenſeamus, quemuis illam ſententiam prudenter ſequi poſſe, de quâ fortaſſis plura *in t. De vſuris* dicemus.

TITVLVS XVIII.

DE LOCATO ET CONDUCTO.

Rubrica Tituli plana eſt ex dicendis ad cap. 1.

Cap. I. Ex Reſcripto.

Clemens IV.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Portuenſis Legatus Papæ ſtatuiſſet, & Epiſcopus Tuſculanus id ſtatutum poſtea confirmâſſet, videl. vt nullus Magiſter aut Scholaris Bononienſis aliorum hoſpitia in præiudicium aliorum conducat, niſi tempore conductionis elapſo, vel inquilinis conſentientibus, Epiſcoporum ſub pœnâ excommunicationis & anathematis latam ſententiam Pontifex ratam decernit, & ſingulis annis in communi audientiâ Magiſtrorum & Scholarium recitari mandat.

EXEGESIS.

Tempore conductionis elapſo &c.) Not. I. Locationem eſſe contractum, *quo quis domum, veſtem, equum, vel rem aliam alteri vtendam vel fruendam concedit, certo pretio ſiue mercede conſtitutâ.* Conceditur autem interdum ſolus vſus conductori *v. g.* in domo, veſte, aliquandò etiam fructus, vt in fundo, horto, agro locato. Si alia merces ſtatuitur quàm pecunia, non erit propriè locatio, ſed contractus alius innominatus, *v. g.* do tibi equum vtendum, vt

des mihi ſcapham frumenti. juxta *l. Naturalis. juncta gl. verb. Si res. ff. De præſcriptis verbis.*

Not. II. Locationem & conductionem non parum affinitatis habere cum emptione & venditione. *juxt. l. 2. ff. Locati.* Differunt tamen 1. quia emptio & venditio tendit ad dominij translationem, locatio vero ſolùm ad vſus, ſiue fructûs conceſſionem. *l. Non ſolet. ff. Eod. & l. Cum manu. §. Vlt. ff. De contrahenda emptione.* 2. Quia ſi res vendita ante traditionem ſine culpâ venditoris petit, emptor nihilominus pretium ſoluere debet. Si autem res locata perit ante traditionem, contractus diſſoluitur, & conductor penitus liberatur. *l. Item quæritur. ff. Eod. & l. 1. in fi. C. De jure Emphiteut.*

Not. III. Paſſim in locatione & conductione non ſolùm deſignari certum pretium, ſed etiam certum tempus, quo finito conductor rem locatam reſtituere debet, *v. g.* intra tot dies, menſes, vel etiam annos, vel denique ad nutum locantis. Sicut autem locator injuriam facit cõductori, ſi ante tempus præfatum rem locatam repetat, ſic etiam tertius injurius eſt ipſi, ſi ante idem tempus elapſum aut ſine conſenſu conductoris in illius præiudicium agat cum Domino de eâdem re, *v. g.* domo conducenda; videtur enim ſic alterum velle excludere ab hoſpitio, vt ipſe illo potiatur. Quare ſtatutum pro Academicis Bononienſibus valde æquum fuit, & cùm inſertum ſit juri, videtur obligare omnes ex naturâ contractus vt tenet *Hoſt.* licet alij diſſentiant. Etſi enim hoc ſtatutum initio fuerit locale, per receptionem tamen in commune factum eſt generale, juxta illud: *Omnia noſtra facimus, quæ in autoritatem noſtram recipimus. c. Si Apoſtolica. de præbend. in 6.*

Cap. II. Veſtra.

Innoc. III. Abbati & Conuentui S. Petri Pratel. London. diœceſis.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex dicto Conuentui & Abbati, illos, Epiſcoporum ſtatuto contrario non obſtante, decimarum prouentus liberè locare poſſe illis, cum quibus Eccleſiæ ſuæ conditionem poſſint facere meliorem, modò eiuſmodi locatio ad feudum vel alienationem non extendatur.

E X E G E S I S.

Hinc colligunt, quòd beneficiati quilibet etiam Regulares poſſint locare redditus Eccleſiæ ſuæ aliis, ſi id vident conducere, etiam ſine licentiâ ſuperioris; neque ſuperior poteſt ſtatuere contrarium, vt patet ex *h.* ipſo textu. Nam vt notat *Panorm. hic n. 4.* de ſignificatione verbi *liberè* quo hîc vtitur Pontifex, eſt, vt non exigatur conſenſus alterius vt in *c. Multa. de præbend. & c. Licet Epiſcopus. eod. in 6.* Non autem licet concedere limites locationis, neque locare, vltra triennium *juxt. Paulinam, Ambitioſæ. de rebus Eccleſiæ non alienand.* *vide ibi dicta.*

Cap. III. Propter.

Gregorius IX.

S V M M A.

Propter magnam ſterilitatem ſine culpâ conductoris caſu fortuito contingentem pro ratâ Colonis Eccleſiæ penſionem remittendam, reſcribit Pontifex, niſi vbertate præcedentis vel ſubſequentis anni ſterilitas compenſetur. Addit domum locatam inuito conductore inhiberi vel refici poſſe, ſi neceſſitas, quæ non erat tempore locationis, id poſtulet, remiſſâ tamen pro reſiduo temporis penſione. Eundem poſſe amoueri, ſi peruersè ibi fuerit conuerſatus, vel ſi Canonem biennio non ſoluit, niſi celeriter ſatis fecerit.

E X E G E S I S.

Propter ſterilitatem &c.) Not. I. Controuerti apud *DD.* Quæ pars fructuum deperditorum ſufficiat ad hoc, vt dicatur ſterilitas. Placet præ reliquis quam *Barboſ. hîc n. 3.* multis allegatis communiorem & veriorem ſequitur. Illam ſcil. ſterilitatem in propoſito cenſeri tam magnam vt pro ratâ debeat penſio remitti, *quando ex fructibus perceptis non poteſt dimidia pars debitæ penſionis perſolui* de quo *vide Molin. de Contract. d. 495. Azor p. 3. l. 8. de locat. c. 10.*

Not. II. Non fieri remiſſionem penſionis quando colonus eſt in culpâ, vt patet *ex c.* vt ſi non ſeminat, vel negligenter agrum colit, vel non purgat, vel cuſtodiam debitam non adhibet. Neque ſi ſterilitas contigit ex vitio rei propriæ, quod videl. potuit & debuit conſiderare, vel defendere. Neque ſi calamitas, quæ fructus abſtulit, eſt conſueta illis locis, quod non poteſt ignorare conductor, adeòque culpam ſibi imputare debet, iuxta *Molin. & Azor. ll. cc. ex communi.* Neque ſi renuntiauit caſibus fortuitis, etſi eiuſmodi renuntiatio non comprehendat inſolitos, & rariſſimè contingentes *iuxta Molin l. c. & alios, niſi conductor ſciebat tales caſus v. g. bellum aut incurſum hoſtium imminere, aut durantibus caſibus conductio ſit facta vt bene limitat Barboſ. cum aliis n. 15.*

Niſi cum vbertate &c.) Vbertas dicitur, quando computatis fructibus duorum annorum ſcil. ſterilis & fertilis tantùm collectum eſt, quantum ſatis eſt, vt integræ penſiones vtriuſque anni ſoluantur etiam ſaluis expenſis, quas conductor fecit, computando quoque quod ipſi debetur pro labore & induſtriâ, hoc enim caſu ſterilitas alterius anni ex integro compenſatur, & nihil remittitur de penſione, ſecus ſi non tantum fuerit collectum, vt *not. Mol. l. c. & Barboſ. n. 19. qui addit propter eiuſmodi vbertatem fortuitam, non poſſe à locatore augeri penſionem,* etſi contrarium ſentiat cum aliis *Mol.*

Domum inhabitare &c.) Caſui neceſſitatis, quo inquilino inuito domum locator poteſt inhabitare, vel ſi impedit expellere, accenſent, ſi parens vel auus, filius aut frater locatoris ſit ibi collocandus ita *Mol. de Contract. d. 499. Azor. l. 8. c. 8. q. 2.* Qui

cum

cum alijs dicit idem procedere ex aduerſo in conductore, vt videl. ſicut enim locator poteſt illum expellere propter ſuperuenientem neceſſitatem, ita conductor propter ſuperuenientem caſum rem poſſit deſerere ante finitum tempus locatoris. Tenetur tamen tum conductor id Domino denuntiare ſi commodè poteſt, niſi impedimentum ſit notorium. Si tamen neceſſitas vel caſus eiuſmodi tempore ipſius locationis extiterit, neque locator poterit conductorem expellere, neque hic rem locatam deſerere debebit. Quia neceſſitas debet eſſe improuiſa, nec ante cogitata. Vnde ſi quis locat alteri domum, in quâ habitabat, cùm ſciret ſe aliam non habere, non poteſt poſtea conductorem expellere *juxt. Azor. l. c. verb. Quod verò ſi Titius.* Quem ſi expellat propter domus reficiendæ neceſſitatem, refectione peractâ illam reddendam conductori, tenet eum alijs *Barbos. n. 31.*

Peruersè ibi fuerit conuerſatus &c.) Vt ſi malos & peruerſos homines inducat, vel ita agat, vt damnum inde naſcatur locatori, aut vel ipſi ædificio damnum inferat, aut inferri patiatur. *vide Mol. n. 35. & ſeqq.*

Si Canonem biennio non ſoluerit &c.) Non obſtante *h. t. Barb. n. 44.* putat non expectandum eſſe biennium, ſed ſtatim expelli poſſe conductorem, ſi debito tempore penſionem, quæ nomine Canonis intelligitur, non ſoluerit, pro quâ opinione citat plurimos *n. 44.* & inter illos *Mol. dictâ diſp. 449.* Sed huic iniuriam facit, quidquid ſit de alijs, nam cùm rem in vtramque partem accuratè examinâſſet, denique *n. 3.* ſententiam ita explicat, vt dicat ſtando in ſolo jure Cæſareo propter varias. *ll.* videri *juxta Ieſon. & Decium*, quorum autoritatem ponderat, non expectandum eſſe biennium. In tribunali autem Canonico ſtandum eſſe diſpoſitioni huius *c. & t.* vt ſcil. ſi locatio ſit vltra biennium pro annuâ penſione non priùs omnino expellatur à re conductâ, quàm ſit lapſum biennium à puncto, in quo ſolui debet penſio, nec fuit ſoluta, conceſſâ inſuper celeri purgatione moræ, ſiue vt conductor ſatisfactionem, quam hactenus diſtulit, præſtet continuò aut expellatur; cui ſententiæ nos quoque inhæremus. Locationes autem rerum Eccleſiaſticarum non eſſe permiſſas vltra triennium, patet ex *Paulinâ Ambitioſæ. de reb. Eccl. non alienandis.*

Cap. IV. Potuit.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex de Emphiteutâ Eccleſiæ cuiuſdam, illum potuiſſe, (ea primitus requiſitâ, & pretio ab alijs oblato emere recuſante, vel poſt duos menſes à tempore denuntiationis factæ) meliorationes & jus ſibi competens alijs vendere, aliósque emere. Emphiteutam verò ſecus facientem, vel biennio in ſolutione Canonis ceſſantem, niſi celeriter ſatisfecerit, juſtè potuiſſe expelli, etſi de Canone ſoluendo nihil fuerit ei nuntiatum, cùm in hoc caſu dies ſtatuta pro Domino interpellet.

EXEGESIS.

Potuit Emphiteuta &c.) Not. I. Emphiteuſin deduci à græco ἐμφυτεύω, quod ſignificat inſerere, vel conſerere. Hinc apud Juriſtas fundus in Emphiteuſin dari dicitur, *quem Dominus in perpetuum, vel plures annos tranſtulit in alium eâ lege, vt illum conſerat ſiue colat, imò cultiorem melioremque reddat, conſtitutâ certâ penſione annuâ.* Is autem qui fundum, prædium, agrum, ſub hâc lege penſionis & meliorationis accipit Emphiteuta dicitur, de quo iſtud *c. Loquitur.*

Not. II. Non poſſe res Eccleſiæ de nouo in Emphyteuſin dari, venit enim ſub nomine alienationis *per Extrauag. Ambitioſæ. de reb. Eccl. non alien.* diminuunt enim jus Domini, cùm alteri conceditur vſuſfructus. Res autem quæ antehac ſolitæ fuerunt dari in Emphyteuſin, ſi ad Eccleſias reuertantur, poteſt Prælatus iterum dare in Emphyteuſin. *iuxt. dictam Extrauag. Ambitioſæ. & arg. c. 2. de feud.* Ratio eſt, quia in hoc caſu Prælatus non tam alienat quàm non acquirit, ſiue non vtitur re aliter, quàm antea vtebatur. Hoc autem debet intelligi primâ durante conceſſionis causâ, quâ ceſſante videtur id prohibitum, vt ſentiunt *Panorm. in c. Super. n. 18. de rebus Eccl. non alien.* Conceditur autem Emphiteuſis communiter *in perpetuum vel longos annos*, & tranſit ad hæredes etiam extraneos ſecundùm leges primæ conceſſionis, quæ tamen ad ſuos quandoque reſtringitur. *Finitur etiam interdum poſt certam generationem v. g. tertiam aut quartam vt tradit Caſius h. t. n. 16.*

Nota III. Emphiteuſin habere tres conditiones. 1. Eſt, vt ſoluatur annuus Canon, in quo ſi Emphiteuta ceſſârit per biennium, cadit à jure ſuo ſecundùm jus Canonicum per *h. t.* nam jure ciuili conceditur triennium. *l. 2. C. De jure Emphiteut.* non conceſſâ tamen moræ purgatione, quam iſte *t.* permittit in illis verbis; *niſi celeri ſatisfactione ſibi conſuluiſſet*, quæ celeritas modici temporis eſſe debet *v. g.* decem dierum. *arg. l. Promiſſor. §. 1. De conſtit. pecunia.* Aliqui determinationẽ temporis Iudicis arbitrio relinquunt, vt *gl. & Panorm. hîc. Caſius n. 17.* purgationem lapſo biennio in continenti faciendam dicit, continuò enim Dominus habet jus quæſitum declarandi Emphiteutam jure Emphiteuſis excidiſſe. Probabilius tamen eſt, ipſum non amitti, ſiue committi Ipſo jure, ſaltem jure Canonico, quia datur ſpatium moram purgandi. Imò jure vtroque neceſſaria eſt dilatio Domini, per quam ſignificet ſe rem habere pro commiſſâ, velléque illam ad ſe recipere, poſſet enim ſi vellet culpam remittere Emphiteutæ, ſufficit verò declaratio etiam extraiudicialis. *l. 2. n. 6. C. De jur. Emphyteut.* Non licet tamen Domino propriâ autoritate Emphiteutam expellere, *nemo enim ſibi ipſe jus dicere debet, ſed opus eſt autoritate publicâ, vt tradit Caſius ad h. t. n. 91. & 93.* Nec excuſat à penſione compenſatio, neque ſterilitas, quia Canon

non

non datur tam ratione fructuum, vt in locatione, quàm recognitionis Dominij, quod ſemper penes Dominum manet, ſemper eſt recognoſcendum. Si tamen Emphiteuſi ſpolietur à tertio, vel illa redigatur in poteſtatem hoſtium, non obligabitur ad Canonem, quia non ampliùs eſt penes ipſum res, vnde præſtare poſſit aut debeat. *Vide Caſum l. c. n. 38.*

2. Conditio eſt, ne res alienetur, *l. 3. C. eod.* Intelligitur autem nomine alienationis quilibet actus quo transfertur dominium; excipitur tamen vtroque iure venditio, quæ permittitur cum hac conditione, vt Emphiteuta venditionem Domino prius denuntiet, ſi fortè ipſe emere velit, vel ſi recuſet, vel pòſt denuntiationem per bimeſtre ſileat, poteſt cuiuis alteri vendere, *d. l. 3. & per h. t.* ibi *Eccleſiâ prius requiſitâ*, eique nuntiato, quantum ſibi ab aliis offeratur; Non ſufficit ergo venditionem denuntiare, ſed etiam pretium exprimere, quod alij offerunt, vt conſtet an Dominus eodem pretio velit emere. Si procedit venditio debetur Domino honorarium, non pro libitu ipſius petendum, ſed per *d. l. 3.* determinatum *ad quinquageſimam pretij partem ſiue æſtimationis*, quod vulgò *Laudemium* dici ſolet.

3. Conditio eſt, vt res melior fiat ſecundùm nomen & contractûs huius naturam, vt diximus *ſup.* Conſueuerunt enim ab antiquo dari in Emphyteuſin agri deſerti & minùs fertiles, quorum culturam ſi quis negligat, videtur poſſe expelli, *arg. c. 3. ſup.* in illis verbis, *ſi peruersè ibi fuerit conuerſatus.* Differt enim Emphyteuſis maximè in eo, à locatione, quòd locatio communiter accepta non ſit in perpetuum, nec ad tempus longiſſimum, ſicut Emphyteuſis, quæ eſt locatio quædam in perpetuum, vel longum tempus.

TITVLVS XIX.

DE RERVM PERMVTATIONE.

Rubrica Tituli patebit ex c. 1.

Cap. I. Si Principes.

SVMMA.

Si Princeps voluerit rem mobilem Eccleſiæ dare & accipere aliam immobilem, & ſic communi conſenſu permutare, licebit id ex cauſâ rationabili, & ſi res, quam permutârit, maior fuerit, vel æqualis, idque pragmaticâ ſanctione confirmet.

EXEGESIS.

Not. I. Hunc *c.* extare etiam *in 6. & Clement.* de hoc *c. Ea enim. §. Permutare. 10. q. 3. & c. In multis. 12. q. 2.* *Eſt autem permutatio nomen generale, conuenit enim omnibus rebus, quæ in hominum manibus verſantur, vt ait Panorm. ad Rubr. t.* ideòque non habet nomen ſpeciale, ſed remanſit in ſuo genere, quo plura ſunt negotia, ſiue res, quàm vocabula *l. Naturalis. ff. De præſcript. verb.* Pertinet verò ad contractus innominatos, & definiri poteſt *rei vnius ad alteram mutua præſtatio*, vt ſumitur ex *l. 1. ff. h. t.* Sumitur initium ex rei traditione, cuius dominium hinc inde transfertur: vnde neceſſe eſt vt permutantes ſint rerum Domini, neque enim rei alienæ permutatio ſubſiſtit. *d. l. 1. §. Ideòque.* Ex quo facilè apparet quantum ab emptione differat. *Textus h. t.* clarus eſt, neque habet cur immoremur: Pragmatica ſanctio propriè eſt *conſtitutio Principis ſuper aliquâ re promulgatâ.* Hic autem ponitur pro *confirmatione ſiue ſcripturâ factâ à Principe cum cauſa cognitione ſuper tali permutatione, vt ait gl.*

Cap. II. Vt commutationis.

Ex Concilio Beluacenſi.

SVMMA.

Vt commutationes rerum Eccleſiaſticarum, quæ ab Anteceſſore inconſultè factæ ſunt, ab eo, qui ſucceſſor eſt, reuocentur.

EXEGESIS.

Concordat *c. 2. De precariis. & c. Quod quis commiſerit.*

Cap. III. Mancipia.

Ex Concilio apud Siluanectum.

SVMMA.

Mancipia Eccleſiaſtica, niſi ad libertatem, non conuenit commutari, & qui pro Eccleſiaſtico homine dantur, in Eccleſiaſticâ ſeruitute permaneant; & Eccleſiaſticus homo, qui commutatur, fruatur perpetuâ libertate. Quod enim ſemel Deo dedicatum eſt, ad humanos vſus transferri non debet.

EXEGESIS.

Placet quod in caſu ponit *Panorm. pro h. t.* prohiberi, ne mancipia à fidelibus Deo & Eccleſiis donata, occaſione alicuius permutationis tradantur in ſeruitutem ſecularium, ſed ſi dimittenda ſunt, donentur libertate; neque Eccleſia permittit illos diſtrahi niſi ſint fugitiui *iuxt. c. Fugitiui. 12. q. 2.* Non eſt verò probabile, quod habet *gl. h. c. Et ſeq.* loqui de ſeruo Eccleſiæ dato, & conuerſo facto; qui cùm ſit

ſit Religioſa perſona, ſeculari ſeruire non debet, non enim apparet, cur aliqui ſerui dentur Eccleſiæ pro eiuſmodi conuerſo, quod habet *t*. Verius eſt per *Eccleſiaſticum hominem* intelligi Eccleſiaſticum mancipium, quod ſi permutatur cum mancipio ſeculari, libertate eo ipſo donari debet, mancipium autem ſeculare libertatem non acquirit; ſed in hoc ipſius tamen conditio melior fit, quòd jam ſeruiat Eccleſiæ, & aliquatenus Deo conſecretur. Vnde ratio illa, quòd *ſemel Deo dicatum, ad humanos vſus transferri non debeat*, non militat in tali mancipio, ſed in mancipio Eccleſiaſtico, ſi in ſeruitutem ſecularis ab Eccleſiâ transferretur, qui intellectus magis confirmatur ex *c. Seq.*

Cap. IV. Iniuſtum.

Ex eodem.

S V M M A.

Iniuſtum videtur & impium, vt mancipia Eccleſiaſtica, Deo à fidelibus pro remedio animæ ſuæ conſecrata, per commutationem iterum in ſeruitutem ſecularium redigantur, contra Canonicam autoritatem. Et ideò caueatur, ne eleemoſyna vnius alterius peccatum fiat, cùm ſit abſurdum, vt ab Eccleſiaſticâ dignitate ſeruus diſcedens, humanæ ſit obnoxius ſeruituti.

Intellectus *h. c.* patet ex priori.

Cap. V. Quæſitum.

Vrbanus III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex generaliter tenendum eſſe, quòd commutationes præbendarum de jure, fieri non poſſunt, præſertim pactione præmiſſâ, quæ circa ſpiritualia, vel connexa ſpiritualibus labem ſemper continent ſimoniæ; ſi autem Epiſcopus cauſam inſpexerit neceſſariam, licitè poterit de vno loco ad alium transferre perſonas, vt quæ vni loco minùs ſunt vtiles, alibi ſe valeant vtiliùs exercere.

EXEGESIS.

Commutationes præbendarum &c.) Not: I. Eaſdem commutationes prohiberi itidem. *c. 7. & 8. inf.* & ſine conſenſu Superioris eſſe irritas, tum quia non conuenit, vt propriâ autoritate quis relinquat beneficium, cui eſt idoneus, & tradat illud alteri, qui fortaſſis eſt ineptus, aut quamuis ipſe ſit idoneus, huius tamen rei cognitio pertinet ad ſuperiorem, cuius eſt invigilare totius gregis vtilitati, vt ſignificatur in *c.* tum quia beneficiorum collatio, de jure communi ſpectat ad Epiſcopum, neque poſſunt illa obtineri ſine inſtitutione Canonicâ, ſine quâ nemo poteſt priuari titulo beneficij prioris, aut acquirere nouum. *iuxt. Reg. Jur. 1. in 6.*

Not. II. Nomine Epiſcopi comprehendi etiam illum Superiorem qui habet juriſdictionem Epiſcopalem. *l. Epiſcopus non ſit.* Cùm verò collatio frequenter ſpectet ad inferiores, vt Decanum, Capitulum & alios, videtur ad talem permutationem beneficiorum ſufficere Collatorum autoritas, cum *c. Vnic. in 6.* tantùm tribuat Epiſcopo authoritatem approbandi procurationem beneficiorum, quæ ad ipſius collationem ſpectant. Contraria tamen opinio eſt receptior in praxi, videl. niſi *conſuetudo præſcripta inferioribus Collatoribus hanc licentiam conceſſerit, approbationem permutationis beneficiorum ſemper pertinere ad Epiſcopum*, collationem verò ad illos, ad quos de jure vel conſuetudine ſpectat, vt tradunt *Azor p. 2. l. 7. c. 29. q. 4. Garc. p. 11. de benef. c. 4. n. 68. & ſeqq.* Legatus de latere cùm ſit loco Ordinarij, poſſe permutationes admittere eſt extra dubium, item Capitulum ſede vacante, quia ſuccedit in Epiſcopali juriſdictione, de quo latè *Garc. p. 11. c. 4. n. 75. & ſeqq.*

Not. III. Etiam beneficia Iuris patronatûs poſſe permutari cum conſenſu Patroni, *iuxt. c. Nobis. 25. De Jure patronatûs*, qui ſi non requiritur, permutatio non erit irrita, ſed irritanda. *arg. c. Quod ſicut. 28. de elect.* Si tamen intra tempus præſentationi conceſſum reclamârit. *iuxt. Guid. Pap. deciſ. 374.* Si abſque juſtâ causâ conſenſum neget, poterit eo neglecto ſuperior autoritatem præſtare. Neque beneficiorum permutationi obſtat eorundem inæqualitas ſiue in temporalibus ſiue in ſpiritualibus, cùm non agatur de dignitate aut valore beneficij, ſed tantùm de commutatione ſpiritualium nudè & purè, quæ juſta eſt accedente Superioris autoritate, de quo *Azor p. 2. l. 7. c. 29. q. 15.*

Præſertim pactione præmiſſâ &c.) Not. I. Prohiberi pactionem, ſiue tractationem de permutando ſine autoritate Superioris completam; eiuſmodi enim pactio ſemper continet labem Simoniæ Juris ſaltem Canonici. Cùm enim temporalia ſint beneficiis annexa, licet acceſſoriè, facilè contingit Ordinem peruerti, & acceſſorium magis amari quàm principale, ad quod cauendum Eccleſia eiuſmodi pactiones & tractatus non vult haberi neque compleri ſine autoritate Superioris, de quo plura *Azor d. c. 29. q. 2. & 3.* etſi non committatur ſimonia juris Diuini, niſi in permutatione reſeruetur vel detur aliquid temporale tanquam pretium aut compenſatio rei ſpiritualis.

Not. II. Non prohiberi deliberationem ſiue tractatum prænium cum alio ſuper beneficij permutatione; modò actus non compleatur, ſed omnia referantur ad conſenſum Superioris, imò licebit etiam permutationem concludere in ordine ad eundem conſenſum, vt colligitur ex *c. Vnicò in 6. & Clement. vnic. h. t.* modò permutationis approbatio petatur ab illo, & reſignatio fiat in manus illius.

Cap. VI. Ad quæſtiones.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm duæ Conuentuales Eccleſiæ deſiderarent

permutare poſſeßiones magis vni quàm alteri viçinas, & altera propter meliores prouentus poſtularet ſibi adijci certam ſummam pecuniæ; conſultus Pontifex an id liceret, reſcribit, cùm permutatio eiuſmodi per ſe poßit fieri, neque ſit indebitum, ſi altera poſſeßionum alteri præponderat, pecuniam refundi prout viſum fuerit expedire: refusâ certâ pecuniæ quantitate, poſſe contractum eiuſmodi permutationis fieri ſic tamen vt illi contractus inter ſe nequaquam miſceantur.

EXEGESIS.

Colligitur hinc Eccleſiam vel præbendam pinguiorem non poſſe permutari abſolutè cum tenuiori, vel minùs pingui, interueniente pecuniâ ex parte tenuiori, ne videatur aliquid temporale dari pro re ſpirituali, ſed debere adhiberi cautelam, quam ſuggerit iſte *t.* vt temporale non detur propter ſpirituale, ſed propter exceſſum temporalitatis, iſtique duo contractus, permutationis videlicet juris ſpiritualis cum ſpirituali, & alter adiectæ pecuniæ pro exceſſu redditnum temporali, inter ſe non commiſceantur, non ſolùm animo ſed neque verbis, quod conſultum putat *Panorm. hic n.3.*

Cap. VII. Cùm olim.

Innocentius III. Senonenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm S. & B. Archidiaconatum & Præpoſituram inter ſe commutâſſent, idque prædictus S. ab initio fuiſſet confeſſus, B. illud prorſus inficiante, & aſſerente ſe poſt Præpoſituram à S. aßignatam Archidiaconatum fuiſſe aſſecutum, Pontifex cui conſtabat, quòd ipſe quoque B. ſuum permutationi præſtiterit conſenſum, & illum Præpoſiturâ & hunc Archidiaconatu per ſententiam definitiuam ſpoliauit.

EXEGESIS.

Magiſter ſuum publicè fateretur errorem &c.) Not. I. Error fuit in eo, quòd iſti propriâ autoritate non ſolùm tractâtunt de permutatione beneficij, ſed etiam abſque autoritate ſuperioris illam voluerunt complere, ſicut ſolet fieri in permutatione rerum profanarum, quia igitur ſe vterq; ingeſſit in beneficio alterius, contra. *c. fin. de Inſtit. c. Qualiter. de elect. & c. Per veſtras. de jure patron.* vtrumque Pontifex judicauit priuandum. Etſi verò *Panorm. putet. n. 4.* tam grauem ignorantiam vix cadere in aliquem, fuiſſe tamen in hoc ab iſtis erratum, ſatis apparet ex *t.* neq; nouum eſt, ex ambitione aut temeritate in talibus errare.

Nota II. In permutatione beneficij ſemper interuenire debere reſignationem beneficij in manus ſuperioris ex vtrâque parte, quia videl. poſtquam duo ſtatuerunt beneficia ſibi mutuo cedere, & ſuperior eam ceſſionem approbauit, vterque ſuum beneficium reſignat in manus illius, & petit ſibi conferri alterum pro eo, quod ceſſit; eſſe autem eiuſmodi conceſſionē licitam, patet ex *Clement. vnic. h. t.* vbi Pontifex expreſsè reſcribit *beneficio permutato ex causâ permutationis, non poſſe illud aliis conferri quàm permutantibus.*

Cap. VIII. Cùm vniuerſorum.

Idem Archiepiſcopo & Præpoſito S. Andreæ Colonienſ.

SVMMA.

Cùm G. Canonicus cum Clerico L. de permutatione præbendarum tractare cœpiſſet, & idem L. præbendam eiuſdem G. alicui ſuo conſanguineo aßignâſſet, neque vicißim præbendam ſuam, ſicut promiſit, ille reſignare vellet; re intellectâ Pontifex, etſi ipſi per ſe non potuerint beneficia permutare, vt tamen ſimplicitati venia tribuatur, mandat ſi conſtiterit prædictum G. taliter fuiſſe deceptum, præbendam illi reſtitui, amoto conſanguineo illius, vel quolibet alio illicito detentore.

EXEGESIS.

Placet quod dicit *gl. huic Canonico ex gratiâ reſtitutum fuiſſe hoc beneficium*, quia de jure debuiſſet illo priuari, propter permutationem beneficiorum abſolutè concluſam ſine autoritate ſuperioris, *per c. præced. & c. Quæſitum. ſup.* Cauſa gratiæ fuit, ne alter ex ſuâ malitiâ reportaret commodum, & alter lueret ſuam ſimplicitatem. Nam ſi legitimè de permutatione tractatur, eâq; autoritate ſuperioris completur, ſi poſtea alter reſignare nolit, is qui reſignat, poteſt de jure redire ad ſuum beneficiū *juxta Frider. Senenſ. conſ. 41. & Panorm. n. 8.* Non tamen redibit ſine nouâ prouiſione, ſiue collatione, quia beneficium verè vacauit ex hac reſignatione, vt notatur *in c. Si propter. de reſcript. & c. Unico. h. t. in 6.*

Cap. IX. & fin. Exhibita.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm ſuper causâ inter Conuentum S. Martini de Pannoniâ & Præpoſitum Alban. vertente ſuper quibuſdam decimationibus, dictæ partes in Capellanum Papæ & Magiſtrum M. vtrinque tanquam in arbitros compromiſiſſent, illique arbitrati fuiſſent, ſi Præpoſitus obtineret 10000. ſolidorum à Rege Hungariæ concedi dicto Monaſterio, illos à petitione decimationum ceſſare debere: Mandat Pontifex, ſi conſtiterit de promiſſis, (cùm permutatio de ſpiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quidquid inde ſecutum eſt, irritum decerni.

EXE-

EXEGESIS.

Ratio decidendi eſt, quia jus decimandi eſt ſpirituale, ideòque non recipit æſtimationem, nec poteſt commutari cum temporali, poſſunt tamen fructus decimarum locari, ſunt enim quiddam temporale. Quando autem fit pactum in perpetuum, tum videtur initum ſuper ipſo jure decimandi, quod eſt ſpiritnale, ideòque cenſetur prohibitum, vt *hic & c. Omnes decimæ 16, q. 7.*

IDEM TITVLVS DE RERVM PERMVTATIONE IN VI.

Cap. Vnicum. Licet.

Bonifacius VIII. Biterrenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Licet aliqui poteſtate Apoſtolicâ beneficia proximè vacatura expectent, illos tamen, qui ſecundùm formam juris beneficia ad collationem Epiſcopi ſpectantia permutare volentes, liberè in manibus illius ipſa reſignant, non vult Pontifex æquitatem præferens rigori circa permutationem beneficiorum huiuſmodi, quæ aliàs minimè reſignâſſent, impediri.

EXEGESIS.

Videri poterat per gratias expectatiuas, quas ante *Conc. Trid.* concedebant Pontifices, impedin reſignatio beneficiorum permutationis causâ; neque illa conferenda eſſe ipſis, cum quibus reſignantes intendunt permutare, ſed illis qui autoritate Apoſtolicâ expectabant beneficium primò vacaturum. Hic ergo Pontifex contrarium ſtatuit, & vult validas eſſe reſignationes permutationis causâ factas ſecundùm formam juris *hoc t.* declaratam, cùm præſertim per hoc nihil depereat habenti expectatiuam, neque enim aliter reſignatio facta fuiſſet, niſi permutatio locum haberet.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Ne conceſſione.

Clemens V. In Concilio Viennenſi.

TEXTVS.

Ne conceſſione Iuris vtentibus præſertim circa ſpiritualia illudatur, ſi qua beneficia ex causâ permutationis ab aliquibus reſignata, alijs quàm ipſis permutare volentibus, conferantur, nullius Pontifex hoc vult eſſe firmitatis.

EXEGESIS.

Confirmat Clemens conceſſionem Juris antiquioris. *c. Cætera. de præbend. in antiq. & c. Cùm vniuerſorum h. t. ibid. & Clement. vnic. eod.* ex quibus apparet beneficia reſignata permutationis causâ non potuiſſe alijs conferri, quàm permutantibus, & expreſſè decernit collationem alijs factam eſſe irritam; Etſi reſignationes in fauorem alterius factas extra cauſam permutationis nec admittere nec beneficia taliter reſignata alius conferre poſſint ac ſoleant juxta ſtylum Curiæ à multis ſeculis ſeruari ſolitum, quem allegat. *Nau. c. 23. Manual. n. 187.*

TITVLVS XX.

DE FEUDIS.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Feudum non trahere originem à Romanis, ſed ex moribus & linguâ longobardorum. Etymon nominis à fide vel fidelitate, quàm aliunde deduci verius eſt. Inter varias definitiones placet, quæ ſumitur ex Vulteio. *l. 1. de feudis c. 2. n. 9. & ſeq. Caſio hic n. 1.* Feudum *eſt vſus fructus rei immobilis, ſub conditione fidelitatis à Domino conceſſus.* Exprimunt verò iſti conditionem fidei ſiue fidelitatis, quæ eſt præcipua & ſubſtantialis feudo. In quibus autem conſiſtat hæc fidelitas, traditur in *c. De formâ q. 22. c. 18.* Vnde eius explicationem communiter *DD.* deſumunt. Videtur autem per hoc potiſſimùm diſtingui feudum ab Emphiteuſi, quod non reſpiciat fidelitatem peculiarem Domino præſtandam, ſed ſolùm Domini recognitionem & Canonis ſolutionem. Adiunguntur fidelitati ſubinde in feudi conceſſione aliqua alia ſeruitia ſiue onera præſtanda, ſiue etiam ſoluendi quid ſimile Canoni emphiteutico, quale ſeruitium videtur annexum fuiſſe huic feudo Eccleſiaſtico, de quo eſt ſermo in *iſto c.* Sed integram de feudo materiam exequi, non eſt huius inſtituti; videantur illi qui explicant libros feudorum, & de illis integros reliquerunt libros, inter quos eminet Hermannus Vulteius.

Cap. I. Inſinuatione.

Innocentius III. Marienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Declarat Pontifex, quòd Gageria, quam de fen-

feudo Eccleſiæ ſuæ Epiſcopus iſte à quodam M. recepit, liberè poßit ab illo detineri, fructibus non computatis in ſortem, ita tamen vt quamdiu Epiſcopus, fructus illos recipit in ſorte minimè computandos, idem M. à Seruitio, ad quod pro feudo tenetur, ſit immunis.

EXEGESIS.

Not. I. Peculiare eſſe, quod habet iſte *i. & c. 8. De vſuris.* videl. non teneri Dominum, cui pro certâ pecuniæ ſummâ mutuo datâ, Vaſallus feudum in pignus dedit; fructus inde perceptos computare in ſortem, ſiue deducere ex ſummâ mutui, ſed poſſe illos citra vſuræ vitium ſibi retinere ſaluâ exactionè ſortis. Super qua Pontificis deciſione multum diſputant; quâ ratione excuſari poſſit ab vſurâ, cuius prauitas videtur ſubeſſe, quando ratione mutui aliquid vltra ſortem, ſiue ſummam mutuatam exigitur, ſiue recipitur, cùm præſertim textus loquatur generaliter ſine diſtinctione vtrùm fructus excedant ſeruitia, vel non excedant, quo poſteriori caſu non eſt difficultas, cùm fructus tum retineantur loco ſeruitiorum, vt poſt *Innoc. not. Couarr. l. 3. Vari. c. 1. n. 4.* Quare univerſim ratio deciſionis peti debet ex naturâ feudi, vt fructus cedant Vaſallo præſtanti ſeruitium, quod ſi non præſtet vt in caſu *h. c.* eos non percipiat. Neque hîc conſiderari debet exceſſus fructuum, cùm ab initio ex merâ liberalitate fructus eiuſmodi ſint pro tali ſeruitio conceſſi, qui meritò retinentur ceſſante ſeruitio, vt tradit *Caſius hîc n. 7.*

Not. II. Non videri hanc rationem procedere, quando feudum conceſſum eſt ſub ſolâ conditione fidelitatis, nullo alio onere vel ſeruitio impoſito; Fidelitatem enim præſtare poteſt ac debet Domino Vaſallus, etiam poſtquã feudum tradidit in *Gageriam* quæ linguâ veteri Germanorũ idem ſignificat, quod *pignus*, vt *not. gl.* hîc. Sed neque poterit Dominus retinere fructus feudi oppignorati, ſi pro conceſſione illius Vaſallus ſoluat pecuniam, aut ſi illud notabiliter auxit & meliorauit, quia tunc ceſſat intereſſe Domini, quod conſiſtit in ſeruitio, cui reſpondent fructus, ita poſt alios *Nauar. c. 12. Man. n. 218.* quem ſequitur idem *Caſius n. 7.*

Cap. II. Ex parte.

Idem Mediolanenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopus iſte dubitaret, vtrùm cùm Vaſallo defuncto feudum redit ad Eccleſiam, illud liceat alteri dare, non obſtante juramento de non infeudando de nouo, inconſulto Pontifice? Deinde vtrùm Vaſallo feudum alienante, ipſius filius vel conſanguineus feudi conſors de illo valeat inueſtiri? Denique, ſi feudum alienatum difficulter poßit recuperari, an alicui Laico poßit concedi, qui illud recuperet, & per Eccleſiam recognoſcat? De his conſultus Pontifex reſpondet ad primum: Feudum decedentis, ſi videtur expedire, licitè poſſe concedi alteri. Ad 2. filium vel conſanguineum alienantis inueſtiendum. Ad 3. Feudum alienatum poſſe illi concedi, per quem Eccleſia poßit rehabere.

EXEGESIS.

Et quæſtiones ſunt claræ & reſponſiones Pontificis. Breuiſſimè *Not. I.* Etſi delictum Vaſalli non inhabiliter filium vel conſanguineum eius ad illud conſequendum, opus tamen eſt nouâ conceſſione, quia delictum patris nocet filio in feudo perdendo. quo per alienationem ipſo facto excidit, non nocet tamen in illo rurſus conſequendo.

Not. II. *in h. c.* Licere jura ſua cedere potentiori, qui poſſit feudum recuperare. Hoc verò non procedit in rebus non feudalibus, *juxt. Joan. Andr. & Panorm. hîc n. 4.*

Not. denique III. Juramentum ab Epiſcopis & Abbatibus præſtari ſolitum, de non alienando, Romano Pontifice inconſulto, per *h. c. & Extrauag. Ambitioſæ. de rebus Eccl. non alienandis.* referri duntaxat ad ea, quæ ſunt de menſâ Eccleſiæ, id eſt, vt explicat *Panorm. n. 3.* quorũ dominium tam vtile quàm directum eſt penes Eccleſiam, non autem bona feudalia aut Emphiteutica. Hæc enim ſi reuertantur ad Eccleſiam, poſſunt de nouo concedi, quia non videtur noua alienatio, ex quo à principio, vel aliunde decretum fuit, vt darentur in feudum, vel Emphiteuſin.

TITVLVS XXI.

DE PIGNORIBUS ET ALIIS CAVTIONIBVS.

Rubrica patebit ex ſequentibus.

Cap. I. Nullus.

Ex Concilio Remenſi.

SVMMA.

Nullus Presbyter calicem vel patenam, vel veſtimentum ſacerdotale, aut librum Eccleſiaſticum, tabernario, vel negotiatori aut cuiuis Laico in Vadium det, niſi juſtißimâ neceßitate vrgente.

EXEGESIS.

In vadium det &c.) Not. I. Sicut ſuprà *in c. 1.*

De

De feudis. diximus ex Hoſt. *Gageriam* veteri Germanorum linguâ idem eſſe quod *pignus*, ita eodem autore hîc *vadium* ſiue *gagium* vt *not. in d.c.1.* idem ſignificat iuxta vulgare idioma Gebennenſium,(qui & ipſi cenſentur in Germaniâ) addit inter *Gagium* & *Gageriam* eandem eſſe differentiam, quæ eſt inter *depoſitum* & *hypothecam*. Illud adverte, poſtquam lingua latina, quâ vtebantur florente imperio Romano omnes eidem ſubditi, cœpit corrumpi in nationibus, quæ eidem Imperio ſe ſubduxerunt, emeriſſe, velut ex ruderibus linguæ Latinæ, linguas peregrinas. Hiſpanicam, Gallicam, Italicam & eſ quæ detortis in aliam furmam verbis Latinis, & admixtis innumeris barbaris & arbitrariis, peculiaria idiomata pepererunt. Quod idem cenſeo de corruptâ voce *vadium*, eſſe videl. id, quod *vadimonium*, quo vocabulo videtur interdum omnis ſponſio ſiue promiſſio denotari, vt tradit Lexicon vtriuſque juris, editum Coloniæ Allobrogum, ſiue Taurini *Anno 1615*, quod ipſum conuenit pignori.

Not. II. Accipi poſſe pignus pro re, quæ in pignus datur, vel promittitur, & in propoſito ad hanc materiam, *pro ipſâ promiſſione, conuentione, & obligatione*, quâ aliquid ſupponitur vel deponitur propter obligationis fidem, & adimplendæ rei debitæ vinculum, vt ſi propter datam mutuò pecuniam, quis alteri non ſolùm promittat ſolutionem, verùm etiam hanc promiſſionem firmet tradendo vaſa aurea & argentea, vel alias res pretioſas, quas alter retinet, donec ſolutio ſequatur, vel ſi non ſoluat, ſuas facit, aut diſtrahit. Pignus autem inquit Caius, *deriuatum eſt à pugno, quia res quæ pignori dantur, manu traduntur*, (ſiue *de pugno* debitoris *in pugnum* mutuantis) vnde ſtrictè loquendo verum videtur. *pignus propriè* in re mobili conſtitui *l. 238. §. 2. ff. De verb ſignif. Iuſtin. §. 8. De actien.* aſſerit, hàc appellatione eam rem propriè contineri, quæ ſimul etiam traditur creditori maximè ſi mobilis ſit, quamuis etiam res immobilis, vt prædium, villa, poſſit ſimiliter eidem tradi. Quando autem conuentio fit ſine traditione, propriè hypothecam appellari. Quia videl. juxta Græcę vocis etymon eiuſmodi res maximè immobilis velun ſupponitut & tranſcribitut, pro aſſecuratione ſolutionis, quâ deficiente creditor illam petere & in ſolutum retinere poteſt & diſtrahere. Dat enim hic contractus *jus ad rem* quod tranſit cum eâ in quemcunque poſſeſſorem. *l. Si debiter. C. De diſtractione pignorum.*

Not. III. Pignus ſiue hypothecam dupliciter conſtitui, vel *expreſsè partium conuentione*, aut *judicis decreto*, vel *tacitè ex legis diſpoſitione*, quale pignus habet fiſcus in bonis debitoris, vxor in bonis mariti, nomine dotis, contra quemlibet poſſeſſorem, *e. 5. inf.* pupillus ſiue minor, in bonis tutoris ſiue curatoris, *l. Pro officio. C. De adminiſt. Tut.* de quibus & aliis agitur in *ff. & C. In quibus cauſis pign.* Pignori obligari poteſt res quælibet propria, non aliena, à Domino, qui liberam habet rerum adminiſtrationem. Res autem prohibita alienari, neque poteſt oppignorari, quia facilè deuenitur ad diſtractionem debitore differente ſolutionem, *l. 2. §. Cùm rem. ff. Quæ res pign. oblig.* talia ſunt, quæ in h. t. alienari prohibentur, calices, patenæ, veſtimenta ſacerdotalia, &c.

Not. IV. Inter res memoratas *h. c.* & alia bona Eccleſiaſtica, rectè aſſignari diſcrimen à *Panorm. hic n. 4.* etſi illud non videatur agnoſcere *gl.* quòd iſta non poſſint oppignorari ſine ſtrictâ neceſſitate *v. g.* pro redimendis captiuis, pro alendis pauperibus, ſi aliter ſuſtentari non poſſint, &c. juxta intellectum. *c. Aurum. 16. q. 2.* aliæ autem res & bona Eccleſiæ poſſunt generaliter obligari, etiam ſine licentiâ Epiſcopi pro vtilitate Eccleſiæ, vel pro obſeruantia alicuius contractus. *c. Sine exceptione. 12. q. 2.* Specialis verò obligatio rerum Eccleſiæ non poteſt fieri ſine formâ & ſolennitate requiſitâ.

Cap. II. Lator.

Gregorius III. Exonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Lex habet, vt homo liber pro debito non teneatur, etſi res defecerint, quæ poſſint pro debito addici.

E X E G E S I S.

Lex, quam allegat Pontifex, habetur *l. Ob æs. C. De act. & oblig. l. Qui filios. C. Quæ res pign. obl. poſſ. Authent. vt nulli judicum. §. Quia verò. collat. 9.* per quam qui pignus in libero homine conſtituit, aut illum in pignus recipit, perdit debitum, & alimenta pro captiuo tenetur ſoluere vel relinquere. Quod tamen *juxta Hoſt. hic fallit.* 1. in libero homine ſuſpecto & malè merito, exemplum habetur *in c. 1. De depoſito.* 2. in vacillante, *l. Ex libero. ff. Ad quæſt.* 3. Si bona habeat, & nolit illis cedere, cùm conſtet de debito. *l. 1. C. qui bo. ce. po. c. Odoardus. de ſolut.* 4. in patre obligante filium neceſſitate famis, quo caſu etiam vendere illud poteſt. *l. 2. C. De patribus, qui filios diſtr.* 5. In redempto ab hoſtibus, qui per quinquennium ſeruire cogitur, aut pretium ſoluere. *l. fin. C. de capt. & poſtl. rev.* ſed hoc cum veteri illâ mancipiorum ſeruitute videtur exoleuiſſe. 6. In raptore Virginis, qui confugiens ad Eccleſiam donatur vitâ, ſed ſeruire cogitur, niſi ſe redimat. *c. De raptoribus. 31. q. 1.*

Cap. III. Ex præſentium.

Alexander III. Epiſcopo Exonienſi.

S V M M A.

Cùm Sacerdos quidam calicem argenteum, & medietatem vnius Breuiarij ſuæ Eccleſiæ, pro ſua neceſſitate oppignoráſſet, nec ante mortem recuperáſſet, mandat Pontifex, vt filius ſuccedens in jus patrimonij compellatur, vt iſta recuperet, & Eccleſiæ reſtituat.

E X E G E S I S.

Oppignorauit iſta hic ſacerdos pro neceſſitate

ſuâ non perſonali, ſed patrimoniali, *quaſi dicas*, ait *Hoſt. hic, pro vineis proprij patrimonij putandis, aut agris hæreditariis colendis*, ſi enim id feciſſet pro ſuſtentatione perſonæ ſuæ, obligata fuiſſet Eccleſia, cui ſeruiebat, *arg. c. Cùm ſecundùm. de præſ.* Vnde deducit *Panorm. n. 5.* quòd ſucceſſor in beneficio tenetur ſoluere debita, non tantùm pro Eccleſiæ ſuæ, ſed etiam propriæ perſonæ neceſſitate contracta. In *h. c.* obligatus fuit filius ante ſacerdotium legitimè ſuſceptus, ad reſtituendum calicem & breuiarium, vtpote in cauſa patrimonij, cuius fuit hæres, oppignorata, ex facto enim defuncti coueniuntur hæredes, *l. Si parentes. C. de euict.*

Cap. IV. Illo vos.

Innocentius III. G. Subdiacono ſuo, & P. Canonico Piſano.

S V M M A.

Causâ vertente inter H. & B. filios cuiuſdam juri de Coſâ, & inter S. filium cuiuſdam T. eius hæredes ſuper quibuſdam terris matri H. & B. pignori obligatis, quas filij repetebant, ex parte alterius G. & hæredum ipſius fuit propoſitum, prædictas terras non eſſe pignori obligatas, ſed purè venditas, alterâ parte firmiter aſſerente, fuiſſe ſolùm oppignoratas, cùm prædictæ venditioni fuerit adiecta conditio, vt ſi contractus initio & vſque ad duos annos diſpliceret G. Pater H. & B. exinde vſque ad annum, 16. libras (fructibus computatis in ipſis id eſt in ſorte 16. librarum) dare deberet. Conſultus Pontifex reſpondet, qualiſcunque fuerit intentio contrahentium ex formâ contractûs venditionem non videri conditionalem, ſed puram, quamuis per conditionem adiectam poſſit reſolui. Ex duobus tamen quæ in pactis expreſſa fuerunt, videlicet quòd fructus percepti deberent in ſortem computari, & quod vltra ſummam receptam 60. ſolidi deberent perſolui, contra emptorem præſumi vehementer præſertim cùm conſueuerit vſuras exercere.

E X E G E S I S.

Ex tribus conditionibus appoſitis Pontifex præſumit, vt tradit *Ceſius hic n. 9.* contractum hunc fuiſſe pignoris, non venditionem niſi ſimulatè. 1. Quòd intra certum tempus terræ fuerint redimendæ, cùm emptio & venditio ſoleat contrahi in perpetuum ſine temporis definitione. 2. Quòd fructus computati fuerint in ſortem; eſt enim inſolitum vt quis rem emptam à ſe redimi patiatur minori pretio propter fructus perceptos. 3. Quia ratione ſolutionis dilatæ aliquid vltra ſortem debebat reddi, quod veluti vſurarium meritò damnatur à Pontifice, *vide Conar. 3. Variar. c. 9.* Auxit ſuſpicionem emptoris qualitas, qui conſueuerat vſuras exercere, cuius conſuetudinis tam expreſsè fit mentio, vt mirum ſit, quòd dicat Ceſius, Pontificem huius non meminiſſe.

Cap. V. Ex literis.

Idem Epiſcopo Aquinati.

S V M M A.

Cùm maritus, A mulieris propter facinus commiſſum auffugiſſet, & tam ipſius frater R. quàm mulier iniuſtè capti fuiſſent, & de mandato Regij judicis bona omnia delinquentis diſtracta eſſent, ſolutâ pecuniâ mercatori, quem præfatus mulieris maritus vulnerauerat, & rebus propriis ſpoliauerat; ſed frater ipſius quaſdam poſſeſſiones de mandato curiæ ſolutâ pecuniâ mercatori, retinuit, parte mulieris æſtimationem dotis inſtanter ſibi reſtitui petente. Quâ ſuper re conſultus Pontifex mandat, ſi conſtiterit dotem viro à muliere datam, & prædictum R. de bonis fratris aliqua poſſidere, cùm mulieribus in recuperandis dotibus jus multum faueat, & caueat, ne mulier ob maleficium viri maneat indotata, ac bona viri pro dote ipſi tacitè ſint obligata, illaque cum onere tranſeant ad quemlibet poſſeſſorem, prædictum R. ad reſtitutionem dotis mulieri condemnent.

E X E G E S I S.

Not. *gl.* mulierem præferri omnibus creditoribus, quæ habent perſonales actiones, quantum ad dotem, ſed non quoad donationes propter nuptias, habetur *l. Aſſiduis. C. Qui pot. in pignus ha.* Non præfertur tamen prioribus creditoribus habentibus expreſſas hypothecas, ſicuti nec fiſco, qui habet ſimile priuilegium cum moliere quauis. *C. De priuileg. fiſci. l. Si pign. ff. Qui po. in pig. ha. l. 1. ff. Soluto matrimonio.* Propter maleficium viri mulierem non puniri debere, habetur *l. Res vxoris. C. De dot. inter vir. & vxor.* quæ *ll. per h. c.* canonizantur. Hoc priuilegium autem quo omnia bona mariti obligata ſunt vxori, non habere mulieres à Catholicâ fide alienas ex *l. 1. Et auth. ibi ſignatâ. C. De hæret. rectè adnotat vadem gl.*

Cap. VI. Cùm Contra.

Idem R. de monte Fortino.

S V M M A.

Cùm iſte R. legitimè probâſſet, illos, quibus poſſeſſiones quaſdam ab eius patre pro certa ſummâ pecuniæ erãt oppignoratæ, ex earum prouentibus tantum percepiſſe, vt fructus ſorti poſſent adæquari, Pontifex attendens in talibus perceptionem fructuum ſolutioni ſortis accedere & ſecundum Canones reſtitui, & in ſortem debere computari; quodque poſſeſſiones ipſæ per fructus perceptos debitum annullâſſent, illas

d. R.

I. R. reſtituendas decernit, illiimque per legatum ſuum in poſſeſſionem induci ſimul fecit corporalem.

EXEGESIS.

Improbatur *h. c.* & ſeq. & *c. Conqueſtus. de vſur.* Contractus ille, quo pignus ita datur, vt quoad debitur ſoluat, eo creditor vſuræ nomine vtatur fruatur, Græcè Antichreſin, id eſt mutuum vſum appellant. Eſt autem is vſurarius, quia creditor ob ſolam ſolutionis dilationem pignoris fructus percipit ſaluâ ſorte, adeóque plus accipit, quàm dedit, per quod corrigitur jus ciuile, quod eiuſmodi pactum & contractum non reprobat. *l. Si eâ lege. C. De vſurariis. l. Si is, qui. ff. De pign.* Neque releuat ratio, quam aſſignat, incertum eſſe fructuum euentum & pretium, qualecunque enim illud ſit, meritò vſurarium judicatur, quidquid vltra ſortem titulo dilatæ ſolutionis (niſi damnum aliquod ex morâ emerſerit) exigitur aut accipitur: vt rectè Canones noſtri mandent fructus in ſortem computari, & vbi ſortem adæquârint, pignus liberum reſtitui debitori, vt fatetur *Caſus hic n. 7. & ad t. ff. De pignor. n. 15.*

Cap. VII. Significante.

Idem.

SVMMA.

Cùm R. ciuis Piſanus domum ſuam pro 250. libris G. Piſano oppignoràſſet ſub juramento, quod niſi domum in ſtatuto termino recolligeret, creditorem ſuper eâ vlteriùs non moleſtaret. Is autem intra ſtatutum tempus per nuntium fidelem, vti credebat, pecuniam creditori quidem remiſit, quam idem nuntius interuertit, ipſe verò ab Imperatore detentus dicto G. ſatisfacere non potuit. Re intellectâ Pontifex reſcribit pactum Legis commiſſoria in pignoribus eſſe improbatum, & prædictum R. quantum in ſe fuit, juramento feciſſe ſatis, pecuniam termino ſtatuto remittendo, neque captiuum Creditori ſatisfacere potuiſſe. Quare mandat creditorem ſorte contentum, penſionibus pignoris computatis in eam, ad domum præfato R. reſignandam tali pacto, vel juramento minimè obſtante, per cenſuram Eccleſiaſticam compelli.

EXEGESIS.

Pactum Legis commiſſoria &c.) Not. I. Commiſſoriam legem eſſe pactionem in venditionibus & oppignorationibus vſurpatam, quâ *id agitur in venditionibus, vt ſi intra diem ſtatutam emptor pretium non ſolucrit, & venditor venditionem infectam velit*, res nec vendita, nec alienata ſit. *l. 2. & tot. t. ff. De lege commiſſoriâ.* In oppignorationibus verò, vt niſi definito tempore ſoluatur debitum, pignus fiat creditoris, de quo *tot. t. C. De pact. pign.* Dicitur autem Lex commiſſoria, quòd qui in eam committit, in totum contractum committit, ſiue delinquit, cúmque facit reipſa reſciſſioni obnoxium, ſi alter reſciſſum velit. Pignus itaque *commiſſum* hîc diximus quaſi propter violationem contractûs culpâ alicuius perditum.

Not. II. Per *h. t.* reprobari Legem commiſſoriam in pignoribus. Quia ſubeſt graue detrimentum debitoris, à quo ſæpe res debito pretioſiores pignori ſupponuntur vrgente neceſſitate, & creditoris duritie, vt meritò veluti iniquum aut vſurarium damnetur, ſi propter ſolutionis moram extra peculiarem caſum damni emergentis, pignus debiti ſummam excedens retinere aut diſtrahere velit. Vnde & Leges ciuiles eiuſmodi pacta vocant captiones commiſſorias eáſque improbant, *l. 3. C. De pact. pign.* Neque obſtat, quòd in emptione Lex commiſſoria non improbetur, rationem differentiæ bene aſſignat *Caſus ad t. ff. De pign. & hypoth. n. 16.* quia in emptione veteri Domino dominium continuatur citra læſionem emptoris, qui ſibi imputare debet, ſi vltra terminum præfixũ ſolutionem differat, contra in pignore veteri Domino aufertur, quod ipſius eſt, cum graui ipſius damno.

Not. III. Si debitor juramento talem actum vel contractum confirmet, ſeruandum eſſe, vt colligitur ex *h. ipſo t.* idque propter Religionem jurisjurandi, quod ſeruandum eſt, ſi ſeruari poſſit citra peccatum. *arg. c. 6. De jureiur.* Nihil enim per ſe continet illicitum, ex parte jurantis rem oppignoratam pro viliori pretio penes alterum relinquere, licet creditor committat peccatum vſuræ, illud retinendo. Neque etiam obligat hoc juramentum in caſu juſti impedimenti, quale hîc interuenit, propter infidelitatem nuntij, & debitoris captiuitatem, vt ex textu patet.

Cap. VIII. Cùm conſtet.

Gregorius IX.

SVMMA.

Summa h. c. *optimè intelligitur ex caſu, quem figurat Panorm. Quidam reliquit teſtamento proprietatem bonorum ſuorum Mariæ vxori C. Vſumfructum I. matri ſuæ, vxori Augerij. Maria proprietaria mortuo teſtatore petiit ab I. vxore Augerij, præſtari idoneam cautionem, quòd vtatur & fruatur rebus immobilibus ſaluâ illarum ſubſtantiâ ad arbitrium boni viri; pecuniam verò ac æſtimationem bonorum, quæ conſumuntur vſu & in hæreditate reperta fuerint, dictæ Mariæ, vel hæredibus eius in morte ſuâ reſtituat, ſuper quibus ad cautionem præſtandam, Pontifex illam compelli mandat.*

EXEGESIS.

Non vacat hærere in materiâ de vſufructu rerum tum vſu conſumptibilium, tum non conſumptibilium, quæ habent locum proprium in *Inſtit. & ff. ac C. Propriis titulis ac ſeqq.* Eſt verò hîc textus inſertus huic *t.* quia facit mentionem cautionis, generatim enim hic *t. inſcribitur de pign. & caution. Vide Panorm. hic.*

TITV-

TITVLVS XXII.

DE FIDEIUSSORIBUS.

Rubrica nihil habet peculiaris difficultatis.

Cap. I. Clericus.

Ex Concilio Cantuarienſi.

TEXTVS.

Clericus fideiuſſionibus inſeruiens abiicitur.

EXEGESIS.

Fideiuſſionibus &c.) Fideiuſſio eſt contractus, *verbis conſtans aliena obligationis firmanda, ita accedens, vt fideiubens ſalvâ principali obligatione pro principali debitore fidem ſuam apud principalem creditorem ita interponat, vt ſi contingat iſtam fide aut bonis deficere, ipſe ſit ſoluturus*, vt ex *Perez definit Corn. l. 3. Inſtit. t. 21.* Quare fideiuſſor propriè & in ſpecie iuxta eundem eſt, qui pro alio principali debitore ſuo nomine ſtipulanti promittit & fide ſua eſſe jubet, id eſt, pro eâ ipſe ſe obligat. *l. 8. 4. 5. ff. h. t. l. 6. 12. eod.* vnde & adpromiſſor dicitur.

Not. II. Non eſſe Clericis fideiuſſionem abſolutè prohibitam, ſed non decere, vt promiſcuè, & veluti ex inſtituto fideiuſſionibus vacent, ne ſecularibus ſe immiſceant, & a diuinis abſtrahantur, quod prohibetur *in f. cit. vlt.* quo ipſo ſenſu clericus in fideiuſſionibus hîc dicitur è clero abijciendus. Non cogitur autem creditor inuitus clericum pro fideiuſſore accipere etiam locupletem, quod minus ſit ei prouiſum propter difficiliorem conuentionem, quam cauſat priuilegium fori & competentiæ, quo gaudent clerici. *c. De for. compet. c. Odoardus. t. ſeq.* De remediis, Juris quæ conceduntur tutoribus totâque hâc materiâ. *Vide Corn.* qui mirâ breuitate rem ſolidè explicat.

Cap. II. Peruenit.

Lucius III. Elienſi Archiepiſcopo & Archidiacono Nouicenſi.

SVMMA.

Cùm Clericus R. pro Clericis C. & F. fidejuſſiſſet, illiſque non ſoluentibus coactus eſſet ſatisfacere, mandat Pontifex, ſi ex confeſſione prædictorum Clericorum, vel aliàs legitimè conſtiterit rem ita ſe habere, ut moneantur de pecunia prædicto R. reſtituendâ, ipsóque indemni ſeruando, vel alioquin de redditibus eorum debita ſoluantur, & damna eidem illata reſarciantur. Prædictos verò Clericos, ſi Religionem fidei & juramenti violârent, ab officio & beneficio ſuſpendi jubet.

EXEGESIS

Ex *h. t.* apparet Fidejuſſori ſoluenti pro debitore principali, ſaluam eſſe actionem contra illum, quâ petat ab eo ſibi refundi, quod eius nomine ſoluit. Ipsóſque etiam Clericos, pro quibus fidejuſſum eſt, ad hoc compellendos, quin etiam ſi conſtiterit illos Religionem fidei & juramenti tergiuerſando aut recuſando violâſſe, ab officio & beneficio ſuſpendendos. Ante ſolutionem autem fidejuſſori actio non competit, quia necdum fidejuſſoris officium peregit. Excipe tres caſus, qui recenſentur in *c. fin.*

Cap. III. Conſtitutus.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm M. S. pro Cancellario Cantuarienſi in quâdam pecunia Summâ fidejuſſiſſet, ipsóque non ſoluente à creditoribus plurimas moleſtias pertuliſſet, mandat Pontifex Epiſcopo Cantuarienſi præfatum debitorem ad fidejuſſorem abſoluendum per cenſuram compelli; & ſi debitum eiuſque augmentum negârit, conſuetudine legi contrariâ non obſtante, juramentum calumniæ ſubire. Præterea cùm dicto M. S. difficilè foret teſtes ſuos in Angliam traducere, præcipit Pontifex, ut Epiſcopus (ſatisdatione idoneâ à Cancellario acceptâ) de teſtibus audiendis judicibus Bononienſibus per literas ſignificet, ut teſtes vice ſua recipiant & examinent, eorúmque depoſitiones clauſas tranſmittant.

EXEGESIS.

Colligitur hinc 1. Fidejuſſorem poſſe agere contra principalem debitorem, ſi diu ſtetit in obligatione, per *hunc t. & c. fin.* 2. Teneri fidejuſſorem etiam ad vſuras ſoluendas, cùm Pontifex faciat mentionem debiti augmentati, & acceſſionũ, quod verũ eſſe notat *Hoſt.* tum quando fidejuſſit in omnẽ cauſam, *juxt. l. Fidejuſſor. ff. Conduct. & locat.* aliàs ſecus, ſi ſolùm fidejuſſit cum limitatione *v. g.* pro ſumma capitali, non pro cenſibus aut vſuris. 3. conſuetudinem non jurandi de calumnia ſiue in ciuilibus ſiue in criminalibus, eſſe Canonibus & rationi contrarium, quod habetur *in c. Ceterùm. de jur.*

jur. calumniæ, vbi breniter hnius rei cauſas indicauimus. Etſi autem per *c. Literas. eod.* in cauſis Ecelſiarum, decimarum, & ſpiritualibus, olim non ſolebat præſtari juramentum calumniæ, id tamen reuocatum eſſe; *c. 1. eod. in 6. aduertimus. ibid.*

Cap. IV. Quod quibuſdam.

Innoc. III. In Concilio Generale.

S V M M A.

Probibet Pontifex generaliter, ne quis Religioſus abſque maioris partis Capituli & Abbatis ſui licentiâ pro aliquo fidejubeat, vel pecuniam mutuam accipiat vltra ſummam communi prouidentiâ conſtitutam; alioqui non tenetur Conuentus pro his reſpondere, niſi in vtilitatem domûs manifeſtè conſtiterit redundâſſe, contrafaciens grauiori diſciplinæ ſubdatur.

E X E G E S I S.

Textus clarus eſt; ſi autem de facto Religioſus fidejubeat, vel mutuum accipiat ſine licentiâ hic requiſitâ, irrita ſit fideiuſſio; vt pluribus allegatis tradit *Barbos. hic n. 4.* niſi probetur, ſolutionem in Eccleſiæ vel Monaſterij vtilitatem verſam; cuius probatio incumbit creditori, ſi ipſe ſit actor. Si verò Eccleſia actrix ſit, tunc illi incumbet, vt per ſe patet. Idem procedit in depoſito & ſimilibus contractibus, qui in commodum ſolius contrahentis cedunt, *vt not. idem Barboſ. n. 15.*

Cap. V. Eum pro quo.

Gregorius IX.

S V M M A.

Si is, pro quo quis ſe fideiuſſorem obligat, diu in debiti ſolutione ceſſauit, aut diſſipare bona ſua cepit, aut fideiuſſor ſuper hoc condemnatus fuit, poteſt debitorem principalem conuenire, vt ipſum à fideiuſſione liberet.

E X E G E S I S.

Ponuntur hîc tres caſus, in quibus fideiuſſor ante ſolutionem, poteſt debitorem conuenire. 1. Si diu ſoluere diſtulit. Relinquitur verò arbitrio Judicis, quando dicatur diu ceſſare, quod æſtimandum eſt ex morâ principalis debitoris ſolutionem procraſtinantis. 2. Caſus eſt, quando idem principalis bona ſua incipit dilapidare, niſi poſt inchoatam diſſipationem ſe emendet; ceſſat enim tunc fundamentum actionis, vt cum alijs *not. Barboſ. hic n. 6.* Quando autem quis dicatur diſſipare & quomodo id probetur. *vide Maſcard. de probat. concl. 516. & concl. 1240.* 3. Caſus eſt, quando fideiuſſor in judicio ad ſoluendum condemnatus eſt, per *l. Lucius. verb. vlt. & l. Si mandauero. ff. Mandati, & l. Fideiuſſor pro venditore. ff. h. t.* Idem eſt ſi poſt concluſionem in cauſâ, manifeſtè ſit in periculo condemnationis, juxta allegatos à *Barbos. n. 9.* Qui vltra tres hos caſus à *n. 13. addit plures alios, in quibus fideiuſſor ante ſolutionem poſſit debitorem principalem conuenire.*

T I T V L V S XXIII.

DE SOLVTIONIBVS.

Rubrica patebit ex ſequentibus.

Cap. I. Ad hoc.

Alexander III. Decano & Capitulo Nouicenſi.

S V M M A.

Sicut filius debita patris ſoluere tenetur, ita Prælatus ſui prædeceſſoris, pro Eccleſiæ neceſſitate contracta.

E X E G E S I S.

Nota ſimilitudinem inter hæredem & ſucceſſorem in beneficio, ſicut enim hæres ſuccedit in vniuerſum jus defuncti. *l. Hæreditas. de pet. hæred.* ita & Prælatus ſuccedit in vniuerſum jus Eccleſiæ; de quo *vide gl. in c. Ad Sedem. de reſtit. ſpol.* Deinde comparantur quoad ſuſtinendum onera & debita contracta per prædeceſſores. Differunt tamen in eo, quòd hæres conſequatur jus à defuncto, ſucceſſor autem in beneficio jus non conſequatur à defuncto, ſed à ſuperiore, à quo habet inſtitutionem. Dein hæres tenetur ſoluere omnia debita defuncti qualitercunque contracta, ſed ſucceſſor in beneficio non tenetur niſi ad illa, quæ ſunt contracta pro Eccleſiæ neceſſitate. Sufficit ergo per *h. t.* debitum à prædeceſſore fuiſſe contractum pro neceſſitate Eccleſiæ, *neque requiritur fuiſſe verſum reipsâ* in Eccleſiæ vtilitatem; vt cum *Hoſtiens. ſentit hic Panorm. n. 2.*

Cap. II. Si quorundam.

Gregorius IX. Vniuerſis Eccleſiarum Prælatis.

S V M M A.

Firmiter inhibet Pontifex, ne quis Eccleſiam ſibi commiſſam pro alienis grauet debitis, aut literas alicui, ſeu ſigilla concedat, quibus Eccleſia poſſent obligari; ſi ſecus fuerit attentatum, ad ſolutionem Eccleſias decernit non teneri. Contra de cætero faciens

ab adminiſtratione ſpiritualium & temporalium ſe nouerit ſuſpenſum.

EXEGESIS.

Cap. huius diſpoſitio eſt generalis, & habet locum, ſi Eccleſia propriè ſit commiſſa in titulum beneficij ſiue commendata ſiue in adminiſtrationem conceſſa. Imò licet quis ſe intruſerit, non debet enim eſſe melioris conditionis quàm ille, qui obtinuit Eccleſiam legitimo modo, vt in *c. Eum qui de præbend. in 6.* Incurrit autem pœnam *h. c.* Prælatus ſi fideiubeat prò alio, ſiue recipiat mutuum aut alienam obligationem in ſe, etiam in propriâ causâ, niſi receperit pro ſuâ ſuſtentatione, nam tunc non cenſetur obligare Eccleſiam pro alienis debitis, ſed prò propriis, ut ex communi aſſerit *Panorm. n. 2.*

Cap. III. Odoardus.

Idem Decano & Z. Canonico Tullenſi.

SVMMA.

Cùm Odoardus Clericus apud Pontificem quereretur, quòd Officialis Archidiaconi Remenſis ipſum propter quædam debita, quæ ob inopiam ſoluere non poterat, excommunicâſſet, mandat Pontifex hiſce Delegatis ſuis, vt ſi conſtiterit prædictum O. in totum, vel in parte non poſſe ſoluere debita, ſententiam excommunicationis relaxent, receptâ ab eo cautione, vt ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit, debita prædicta perſoluat.

EXEGESIS.

Si non poßit ſoluere debita &c.) Not. I. *per h. t.* concedi priuilegium ſubſidiarium Clericis non habentibus, vnde ſatisfaciant ſuis creditoribus, ne vexentur cum diſpendio diuini ſeruitij, & cogantur mendicare in opprobrium ſtatûs Clericalis. Etſi verò multi apud *Barboſ. lib. 2. Juris Eccleſ. c. 39. n. 4.* negent Clericos poſſe frui hoc beneficio, niſi creditores inſtent apud judicem & ab illo citentur; contrarium tamen ſuſtinet *Aloyſius Riccius deciſ. 276. n. 2. p. 2.* videl. etiam creditore non inſtante, Clericum debitorem vi huius priuilegij eſſe audiendum extrà carceres.

Not. II. Debere Clericum debitum confiteri, & paupertatem ac miſerabilitatem ſuam probare, vel per communem æſtimationem, aut quia viſus eſt mendicare, vel quia redditus ipſius non excedunt *ſcuta 25.* Sufficit tamen, vt ſummariè conſtet de paupertate, quâ in re non eſt ſcrupuloſè agendum, ſed vrbanè, vt monet *idem Riccius deciſ. 21. n. 2. p. 2.* Poteſt tamen compelli ad præſtandam cautionem de ſoluendo, cùm ad pinguiorem fortunam peruenerit; hæc autem cautio intelligitur per pignora, vel fideiuſſores, aut ſaltem ſi aliter non poſſit, per juramentum. Semper verò Clerici admittuntur ad beneficium *h. c.* cum retentione congruæ ſuſtentationis. Poteſt denique hoc beneficium ſæpius reiterari, ſicut & bonorum ceſſio, quam non poſſe Clerico imponi, probabilius eſt, *arg. l. Miles. 6. ff. de re jud.* Vbi miles non cogitur ad ceſſionem, nec vltra quàm facere poteſt, conuenienter, ne avocetur à militiâ, quæ ratio etiam in Clerico militat, ne avocetur à diuinis & militia ſpirituali. Quæ omnia pluribus allegationibus firmat *Barboſ. l. c.*

Not. III. Clericum *h. c.* priuilegio non poſſe renuntiare, vt cum aliis ſentiunt *Barboſ. l. c. n. 14. Caſius h. t. n. 5.* quia hoc priuilegium eſt conceſſum toti Ordini, ne in eius opprobrium Clericus cogatur mendicare. *Juri autem publico non renuntiatur pactis priuatorum. l. Jus publicum. ff. De pact.* Gaudent hoc priuilegio omnes Clerici in ſacris conſtituti. De Clerico aut ſolâ primâ tonſurâ conſtituto, communiter negant, niſi habeat requiſita *Conc. Trid.* vt poſſit gaudere priuilegio fori, videl. vt *geſtet habitum, & tonſuram, ac deſeruiat alicui Eccleſiæ.* etſi aliqui contra ſentiant; *Vide Barboſ. l. c. n. 16.* qui & ipſe in affirmatiuam inclinat, & *à n. 18.* varias limitationes *h. c.* affert.

Cap. IV. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Qui conqueritur indebitam pecuniam ſe ſoluiſſe, probare tenetur, quòd indebitè ſit ſoluta, niſi adverſarius ſolutionem inficians exinde conuincatur, tunc enim diffitenti incumbit probatio, quòd debitum receperit.

EXEGESIS.

Colligitur 1. Quòd ſoluens pecuniam præſumitur ex causâ debitâ ſoluiſſe, quia nemo præſumitur jactare ſuum. *l. Cùm de indebito. ff. de prob. & c. Super hoc de renunt.* Vnde licet à principio aſſerenti debitum, incumbat eius probatio. *l. 1. C. De probat.* poſt ſolutionem tamen factam præſumitur pro debito per rationem prædictam, maximè vt advertit *Panorm. n. 2.* Si ſolutio non ſit facta abſolutè ſed expreſsâ causâ *v. g.* emptionis, locationis &c. Collige 2. Contra mendacem de facili poſſe præſumi, vnde ſi iuxta *h. t.* conuincatur, ſolutam ſibi eſſe pecuniam, quam ſolutam inficiatur, tenetur poſtea probare pecuniam fuiſſe ſibi juſto aliquo titulo debitam.

TITV-

TITVLVS XXIV.

DE DONATIONIBUS.

In Rubricam Tituli.

NOT. I. Donationem generatim deſcribi poſſe, quòd ſit *datio liberalis*, vel vt definit Azor in Sum. *Rei licitæ nullo jure cogente, ex merâ liberalitate facta collatio.* Sunt autem generatim ſumptæ ſpecies duæ, *vna ſimplex*, quæ eſt propriiſſimè donatio, altera *ob cauſam*. Prior optimè deſcribitur *à Caniſ. in Sum. l. 3. tit. 7.* quòd ſit contractus ſolâ liberalitate conſtans, *cùm quis ob nullam aliam cauſam dat, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat.*

Not. II. Donationum ſimplicium alia eſt perfecta, *quando ſtatim ex merâ liberalitate transfertur dominium rei datæ*, de qua *h. t. in ff. & C.* Alia eſt imperfecta, quando dominium rei datæ non ſtatim, & non niſi ſub conditione, aut modo, aut in certum diem transfertur, vt dono tibi equum, ſi proficiſcaris in Italiam, vel dono illum tibi ſic, vt vſque ad finem anni non ſit tuus, de quo plura *Sil. in Sum. v. Donatio.* Quandoque tamen iſta donatio reuocatur ad donationem ex causâ, vt do centum florenos, vt celebres anniuerſarium; nobis præcipuè ſermo eſt de donatione ſimplici perfectâ.

Not. III. Donationem non malè contractibus jure gentium nominatis adnumerari, conſtat enim duorum conſenſu, donantis ſcil. & donatarij, habétque nomen ſpecificum, vt *not. Caſus hîc n. 1.* neque videtur eſſe gens tam inhumana aut rudis, apud quam non ſit aliquis vſus donationis. Cuius effectus eſt, quòd nudo pacto ſiue promiſſione acceptata perficitur poſſitque Donatarius ex eâ agere ad traditionem *Inſtit. h. t. §. 2. l. Si quis. 35. C. eod.* niſi modus vel conſtitutio adiecta ſuſpendat hunc effectum in ſui eventum. Vbi etiam requiritur acceptatio donatarij, nam ante acceptationem nihil eſt illi acquiſitum, neque obligatur donans, quia deficit conſenſus, qui ex vtrâque parte eſſentialiter ad contractum requiritur.

Not. IV. Si donatio quingentos ſolidos (quorum tamen pretium non exprimunt jura, ſed petendum illud eſt ex vſu & praxi) excedat, magiſtratu exceſſus ſuper hanc ſummam reſcindendus eſt, eiúſque autoritate fieri debet, *l. Penult. junct. l. 3. C. eod.* Niſi donatio in redemptionem captiuorum, vel in refectionem ædium ruinoſarum, aut incendio conſumptarum conferatur, *d. l. Penult.* vel à Principe alicui priuato, ſiue è contra, vel à Magiſtris militum ipſis militibus fiat. Quibus caſibus donatio cuiuscunque quantitatis inſinuatione non indiget per dicta Jura.

Not. V. Non omnes poſſe donare, etſi rerum ſuarum ſint Domini, neque enim Minores 25. annis, neque coniuges inter ſe, neque inuicem parentes & liberi in poteſtate eorum conſtituti per jura *à Caniſio l. c. allegata.* Quod intelligitur de rebus maioris valoris, aut momenti. Donatio tamen coniugum, & parentis in filium, morte donatoris conualeſcit & emancipatione confirmatur. *l. Donationes. c. fi. de donat. inter virum & mul. C. Si quis alteri vel ſibi.* Eos qui dominium proprium nullum habent, vt ſerui & Religioſi, donare non poſſe ſine licentiâ, vel ratihabitione ſuperioris, per ſe pat. & habetur. *c. Non dicatis. 12. q. 1.*

Not. VI. Donationem ſemel legitimè factam & acceptatam reuocari non poſſe, ne quidem reſcripto Principis. *l. 2. & 5. C. De reuoc. donat.* Niſi ex causâ ingratitudinis, de quâ dicemus in *c. vlt.*

Not. VII. Donationem ob cauſam aliam eſſe, quæ fit causâ mortis, aliam quæ cauſa dotis, ſiue propter nuptias; aliam, quæ propter remunerationem. Donatio causâ mortis dicitur, quæ *fit ob ſuſpicionem mortis imminentis etiam ab eo*, qui alioqui firmæ eſt valetudinis, *l. 3. & ſeqq. ff. De mortis causâ donat.* eiúſque effectus poſt mortem donatarij obtinetur inſtar legati, *l. 32. & 37. ff. eod.* Reuocatur autem ex tribus cauſis. 1 Si donator in infirmitate promiſit, & conualeſcat. 2. Si donatarius ante donatorem mortuus fuerit. 3. Si donatorem pœnituerit donationis, *Inſtit. h. t. in princ. l. Non omnis 19. ff. Si cert. pet. l. Qui mortis. 30. ff. De mort. cauſ. donat.* Vbi obſerua alias donationes ad diſtinctionem huius ſolere communiter appellari nomine donationis inter viuos.

Not. VIII. Donationem dotis causâ, fieri marito ab vxore, vel huius nomine à parente vel alio pro ſuſtinendis oneribus matrimonij. *l. Pro oneribus. 20. & paſſim. C. de jure dot.* Quare durante matrimonio vxor ſic donata repetere non poteſt, niſi maritus bonis ſuis labatur. *l. Si conſtante 25. ff. ſoluto matr.* aut bona ipſius fiſco inferantur. *l. Si marito 35. ff. eod.* Donatio propter nuptias ècontra dicitur, *quæ conſtituitur mulieri à marito, vel eius nomine ab alio, reſpectu nuptiarum. l. fin. cum auth. Dos data. C. de donat. ante nupt.* Vt autem ſoluto matrimonio dos ad mulierem, ita & donatio propter nuptias redit ad virum, niſi conſuetudo aliud habeat, aut pactum de lucrandâ dote, vel donatione propter nuptias, quod vtrinque æquale eſt, interceſſerit *c. fin. §. vlt. De donat. inter vir. & vxorem.*

Not. IX. Donationem remuneratoriam eſſe eam, quæ fit in conceſſionem beneficij, vel officij aut obſequij alicuius præcedentis, ideóque non eſt mera, nec propriè donatio vt dicitur in *l. Aquilius. ff. eod.* quia non procedit ex merâ liberalitate, ſed ex debito gratitudinis, *ideóque reuocatio, quæ habet lo-*

eum in aliis donationibus, non habet locum in remuneratoriâ, vt dicit Panorm. in c. fin. inf.

Cap. I. Prudentes.

Gregorius, A. Patritio Gallorum.

SVMMA.

Nobilitas debere ſe, quod ſponte tribuit, exiſtimat, & niſi in beneficiis ſuis creuerit, nihil ſe praſtitiſſe putat.

EXEGESIS.

Not. Ex dictis ad Rubricā facilem eſſe intellectū *h. c. primi*, quòd videl. homo liberali indole præditus, ita inclinatur ad benefaciendum & dandum, vt debitum putet dare, neque ſatietur dando, etſi pluſima dederit; ſemper illud habens præ oculis, *Beatius magis eſt dare quàm accipere*. Afferunt aliqui alium ſenſum, ſed minùs commodum. Cùm autem liberalitas ſit virtus Nobilibus maximè conueniens, illorúmq; proprium ſit dare, vt not. *Panorm. hic n. 2.* ideò Pontifex tribuit Nobilitati donationem, veluti actum proprium. *Addit Panorm. textum poſſe intelligi de Nobilibus, genere aut moribus, aut animo, & nobilem moribus aut animo præferendum eſſe illi, qui nobilis eſt ſolùm genere.*

Cap. II. Fraternitatem.

Alexander III. Pariſienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus & quilibet Prælatus rerum Eccleſiaſticarum ſit procurator non Dominus, conditionem Eccleſiæ meliorare debet, non reddere deteriorem, indulget Pontifex Pariſienſi Epiſcopo, vt graues donationes, quas ipſius prædeceſſor in detrimentum Eccleſiæ fecit, ſuis Canonicis inconſultis, quoniam de jure non ſubſiſtunt, poſſit tam à clericis quàm à Laicis legitimè reuocare.

EXEGESIS.

Not. Quòd Prælatus non eſt propriè procurator, habet enim dignitatem, & poteſt latiùs ac liberiùs diſponere de rebus Eccleſiæ, quàm merus procurator, etſi non poſſit diſponere ad libitum inſtar Domini, vt not. *Panorm. n. 3. hîc.*

Not. II. Ad hoc vt teneat alienatio de rebus Eccleſiæ, requiritur non ſolùm debita ſolennitas quàm explicauimus *toto tit. De reb. Eccleſiæ non alien.* verùm etiam vt fiat in caſu licito. Si autem ſit illicita, vt videtur fuiſſe in propoſito, quo Epiſcopus ille Pariſienſis, hominibus fortaſſis indignis, magnas donationes fecit, cum graui Eccleſiæ detrimento, capitul conſenſus non feciſſet donationem validam, ſed fuiſſet ipſo jure nulla. Si autem fiat donatio licita, *v. g.* poteſtatis cauſâ, & Capitulum conſentiat, tenebit illa quidem, poterit tamen peti reſtitutio in integrum, ſi Eccleſiæ nimiùm ſit damnoſa, juxta *Panorm. hîc n. 5.*

Cap. III. Cæterùm.

Idem Vigorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si Abbas donationem cum priore & quibuſdam de conuentu fecerit, & poſtea reliqua pars Conuentûs reclamârit, rei donatæ quantitas, & loci conſuetudo, quæ tamen Canonibus non obuiet, attendi debet, & ſecundùm hoc donum ratum vel irritum judicari.

EXEGESIS.

Videtur hic Canon eſſe anterior illis Canonibus, per quos determinata omnimodè fuit forma & ſolennitas alienationis rerum Eccleſiaſticarum; habetur in *c. Dudum. de reb. Eccleſ. non alienandis in 6. Clement. 1. eodem. & Extrauag. Ambitioſæ*, cùm ſit *Alexandri III.* qui ſedere cæpit anno 1160. Vt adeò olim locorum diuerſa conſuetudo in his alienationibus attenderetur, poſſetque aliquas alienationes Abbas cum aliquibus de Conuentu, etſi aliqua & fortè maior pars Conuentûs reclamaret, facere, cuius conſenſus hodie præter euidentem Eccleſiæ neceſſitatem, aut vtilitatem ad alienationem requiritur. Poteſt tamen Prælatus aliqua modica donare etiam ſine conſenſu Capituli. Sicut poteſt tutor de bonis pupilli, attentâ illius & bonorum qualitate; neque enim Prælatus habet minùs liberam adminiſtrationem quàm tutor, niſi obſtet aliqua lex vel conſuetudo legitima.

Cap. IV. Conſultationibus.

Idem Abbati S. Alberti.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex donationes vel conceſſiones Eccleſiarum quæ fiunt priuatis, viuentibus illis, qui Eccleſias poſſident, nullius eſſe momenti. Si autem fiat Religioſis locis ab Epiſcopo, vel eius autoritate, ratas debere haberi, illos tamen, qui dictas Eccleſias poſſident ſine ipſorum aſſenſu, non eſſe illis in ſuâ vitâ ſpoliandos.

EXEGESIS.

Colligitur hinc beneficium non vacans non poſſe conferri priuatæ perſonæ, poſſe autē Eccleſiæ alteri aut loco Religioſo conferri, ſine tamen præiudicio Rectoris, qui illā obtinet, neq; in vitâ ſuâ invitus inde remoueri debet. Vnde apparet ratio, eius quod habetur *Clement. 2. de reb. Eccl. non alien.* Cur non debeat vocari Rector, quando ſit eiuſmodi vnio, qua videl. nihil ipſius intereſt, cùm talis vnio non niſi poſt mortem ipſius ſortiatur effectum.

Cap.

Cap. V. Per tuas.

Innocent. III. Epiſcopo Florentino.

S V M M A.

Cùm quidam Nobiles Florentini Epiſcopum ſuum tempore Schiſmatis detinuiſſent, iſque ſedatâ tempeſtate de mandato Alexandri Papæ, quatuor modios terræ in feudum conceſſiſſet eiſdem, ſed ea terra inuenta eſſet non continere niſi modios duos, Epiſcopus iſte dubitauit vtrùm nobilibus prædictis poſſet reliquos duos modios concedere, ne videretur de nouo terram Eccleſiæ infeudare? Reſpondet verò Innoc. Eccleſiam in actibus ſuis non debere fraudem adhibere, *ideóque feudum quatuor modiorum poſſe ſecurè integrari, cùm tantum terræ fuerit illis aſſignatum.*

E X E G E S I S.

Videtur Epiſcopus ſcrupulum concepiſſe ex juramento ab Epiſcopis præſtari ſolito, de non infeudando à nouo, vt *in c. 2. de feudis*; ſed ſcrupul⁹ fuit vanus, quia vt bene *dicit gl. hic*, non dicitur *nouum, quod fuit ab alio factum*; ipſius autem Prædeceſſor jam quatuor modios terræ in feudum, & quidem ex mãdato Pontificis conceſſit. Deinde licitè potuit perficere donationem, in cuius menſuratione erratum fuit, & cæptum ex autoritate Superioris, nihil enim de nouo dat, ſed quid fuerit datum declarat. *l. Hæredes palam. ff. De teſtam.* Denique multa permittuntur fieri ex prioris actûs legitimâ conſequentiâ. *l. 3. §. Sno. ff. De minor. & l. Si mulier. C. De Vellei.* cùm præſertim Eccleſia debeat vitare omnem ſpeciem fraudis. *Vt in Clement. cùm illuſio. De renunt.*

Cap. VI. Cùm dilectis.

Idem R. de Burg. & G. de Berbur. Abbatibus.

S V M M A.

Cùm nobilis vir Alanus terras à patre ipſius Monaſterio de Melios donatas, redigere vellet in foreſtam, mandat Pontifex pro Monaſterio, appellatione poſtpoſitâ, pronunciari, quia ex tenore inſtrumenti euidens erat, quòd clauſula in foreſta *in fine inſtrumenti poſita non ad ſuperiorem donationem, (quæ libera & immunis fuit ab executione ſeculari, ſed ad inferiorem conceſſionem, quæ penſionem & determinationem habet inſertam, juxta ſanum referri debet intellectum,* quia in contractibus plena, in teſtamentis plenior, in beneficiis quoque pleniſſima eſt adhibenda interpretatio.

E X E G E S I S.

Clauſula de foreſtâ, quæ in fine ponitur &c) Not. I. *Ex Innoc. & Panorm.* ſpeciale eſſe in donationibus per *h. t.* quòd clauſula onetoſa poſt plures donationes, in fine inſtrumenti poſita, proximam tantùm donationem reſpicit, vt in *h. c.* determinat Pontifex, cùm enim donationes ſuperiores Monaſterio purè eſſent factæ ſine aliquo onere à parente Alani, efficacem coniecturam ex tenore inſtrumenti deſumit Pontifex, oneroſam illam clauſulam non referri ad priores donationes, ſed ſolùm ad poſtremam, cui erat appoſitum onus penſionis, ſub eâ conditione, vt ſi penſio non ſolueretur, fundus poſſet reduci ad foreſtam. Dicitur autem *foreſta locus, vbi feræ inhabitant, vel includuntur, & vbi quis habet vſum, ſiue jus venandi.*

Not. II. *Poſſe t. h.* etiam intelligi, prout illum explicat *Hoſt.* quòd videl. priori donationi expreſsè appoſita fuerit clauſula facultatis, vt fundus ſiue terra priùs donata, eſſet libera, & immunis à vexatione & conſuetudine ſeculari: vnde meritò clauſula oneroſa finalis non debet extendi ad priora, alioqui donator fuiſſet ſibi contrarius, quod non eſt veriſimile *arg. l. Non ad ea. ff. De condit. & demonſt.* Vnde licet ſtatuere generalem concluſionem, *quòd vbi plura negotia inſeruntur in eâdem generali diſpoſitione, quorum aliqua habent ſententias peculiares & determinatas clauſulas, tunc clauſula in fine non refertur ad negotia jam qualificata, vt bene not. Panorm. hîc n. 7.* quod commune eſt omnibus eiuſmodi diſpoſitionibus. Prior autem intellectus, quòd *clauſula finalis oneroſa non extenditur ad priora, licet non habeant ſpecialem & diuerſam clauſulam, eſt propria donationibus,* in quibus non procedunt jura, quæ volunt, quòd *clauſula in fine poſita etiam oneroſa reſpiciat omnia præcedentia, licet ſint diuerſa* vt patet in *c. Inquiſitioni. de appellat.*

In beneficiis quoque pleniſſima interpretatio eſt adhibenda &c.) Not. I. Rationem diuerſitatis inter tres hos caſus hanc poſt alios tradi *à Panorm. n. 4.* nam contractus oneroſus (prout illum hîc ſumimus) inducit obligationem ex vtrâque parte. *l. Labeo. 2. ff. De verb. ſignif.* ideò reſpectu vtriuſque debet in interpretando ſeruari æqualitas, neque debet eſſe ſtricta in fauorem vnius, aut odium alterius, ſed plena reſpectu vtriuſque, non tamen plenior aut pleniſſima. In teſtamentis autem & legatis, quæ cedunt in bonum præcipuè hæredis & legatarij, fit interpretatio largior, quàm in contractibus, quia oportet ſatisfieri voluntati defuncti, quæ ſubinde fuit largior, quàm verba primò aſpectu præ ſe ferant; in legatis præſertim (etſi aliqui cõtra ſentiant apud Cæuallos) quæ ſapiunt naturam beneficij aut donationis; non ſit tamen interpretatio pleniſſima, ne nimium detrahatur hæredi, & quia teſtatores ob metum mortis ſæpè non valent omnia ſubtiliter expendere, vt aduertit *Panorm.* Donatio verò propriè dicta & perfecta *eſt actus meræ liberalitatis & munificentiæ*; ideóque præſumitur, quòd ſicut donator eſt largus donando, ita intellexerit verba ſua pleniſſimè, vbi nullam addidit reſtitutionem.

Not. II. Hanc tamen pleniſſimam interpretationem limitandam dupliciter. 1. Vt non habeat locum, quando non agitur de præiudicio ſolius con-

cedentis, ſed cederet in enorme præiudicium tertij juxta *l. 2. Si quis à Principe ff. Ne quid in l. Publ. & c. Cùm dilectus. de conſult.* quæ limitatio eſt *Innoc.* 2. Limitat *Panorm. hic n. 5.* vt interpretatio donationis non deuiet à jure communi, nam omnis receſſus à jure communi eſt odioſus, ideóque diſpenſationes cenſentur eſſe ſtricti Juris per vulgata jura.

Cap. VII. Paſtoralis.

Idem Epiſcopo Helsenſi.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus iſte conſuluiſſet Papam, ſi Epiſcopus conſentiente patrono Religioſis concedat aliquam Eccleſiam his verbis: Concedimus vobis illam Eccleſiam; *vtrum conceſſa videatur in eorum vſum, vel jus tantummodò patronatûs? Reſcripſit Pontifex, ſi Epiſcopus conferat Eccleſiam cum conſenſu Patroni, patronum videri conferre quod ſuum eſt, jus videl. patronatûs. Epiſcopum autem, quòd temporaliter obtinet fructus, videl. in Religioſorum vſus conuertendos. Si verò nulli prouentus ad ipſum pertinent, omnes prouentus præter Cathedraticum videri in vſum eorum conuertendos. Sed ad hoc ab Epiſcopo Capituli conſenſum eſſe requirendum.*

EXEGESIS.

Ex *h. t.* colligitur 1. Verbum *concedo*, vt *not. Panorm. n. 8.* non inferre ex ſe omnimodam dominij translationem, ideóque in dubio referri ad jus ſingulare, ſi quod habet Epiſcopus in Eccleſiâ, & ſimiliter ad jus patronatûs, quod habet patronus ſi tali conceſſioni conſentiat. Sed quando Epiſcopus nullum jus ſingulare redditunm vel penſionis obtinet in Eccleſiâ, videtur concedere omnes redditus in vſum Religioſorum, vel aliorum, quibus Eccleſiam concedit, ne conceſſio videatur fruſtratoria, quia non apparet ratio, cur magis concedere debeat aliqua, quàm omnia, cùm omnia ſint eiuſdem conditionis & qualitatis *arg. c. Cum in tua. de Decimis.*

Colliges 2. Quantumcunque Epiſcopus concedat alteri Eccleſiam, ſemper intelligitur ſibi curationem retinuiſſe, & procurationem & viſitationem *c. Viſis. & c. Cùm venerabilis. de cenſib.* itidem *Cathedraticum*, vt hic, quia illud ſoluitur in ſignum ſubiectionis, & honorem Cathedræ Epiſcopalis, vti *not. Panorm. n. 8.* qui aſſerit, annuatim pro Cathedratico ſolui duos aureos; ſed in hâc re attendi debet varius Epiſcopatuum vſus.

Cap. VIII. Inter dilectos.

Idem Florentino & Feſulano Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm inter hoſpitalarios S. Sepulchri & hoſpitales S. Allucii ſuper eodem hoſpitali lis orta eſſet, ijdémque hoſpitalarij ſuper poſſeſſorio ſemel ac iterum contrariam ſententiam reportâſſent, ad petitorium recurrere propoſuerunt, quòd G. quondam Rector & fratres dicti hoſpitalis S. Allucij decreuerint illud ſupponere hoſpitalariis S. ſepulchri, committentes tribus procuratoribus vices ſuas, vt quod per ipſos fieret, ratum eſſet. Hoſpitalarij itaque euocati, miſſis duobus de ſuis fratribus, donationem hoſpitalis tam à Magiſtro quàm dictis procuratoribus aliisque fratribus receperunt. Contrà procurator alterius partis, id eſt Hoſpitalariorum S. Allucij, donationem hanc retractari volebat, quòd multis fratribus inconſultis à Rectore & paucioribus fratribus excommunicatis & periuris de re jam ante inter plebanum Piſcia & ipſos litigioſâ facta eſſet. Verùm Pontifex attendens fratres S. Allucij propriam turpitudinem excommunicationis, periurij & fraudis allegare, & donationem ab eis factam puram ac ſimplicem extitiſſe, hoſpitale prædictum cum ſuis pertinentiis hoſpitalariis S. ſepulchri adiudicauit, ita tamen vt per hoc Epiſcopo & plebano Piſcia nullum præiudicium generetur, cùm res inter alios acta, non debeat aliis præiudicare.

EXEGESIS.

Ex *h. t.* apparet 1. Quòd ſententia lata in poſſeſſorio non præiudicet in petitorio; etſi igitur hoſpitalarij S. Sepulchri (intelligo milites S. Joannis Hieroſolomitani, qui nunc dicuntur Melitenſe) pro ſe ſententiâ in poſſeſſorio non obtinuerint, ſed debuerint poſſeſſione ad tempus cedere, ſalua tamen ipſis manſit lis in petitorio, vbi illam obtinuerunt. 2. Quidquid fit per illum qui eſt caput communitatis, & Procuratores illius, cenſeri geſtum nomine omnium, quia præſumitur vel omnes vel maiorem certè partem conſenſiſſe & interfuiſſe; ſic quia Rector & Procuratores aliique ex hoſpitali S. Allucij tradiderunt literas donationis Hoſpitalarijs S. Sepulchri, cenſebantur omnes vel maior pars conſenſiſſe & interfuiſſe, etſi per Procuratores poſtea à facti [illegible] conitentibus conſtitutum id negarent vt *not. Panorm. n. 3.* Quòd alienatio rei litigioſæ valet in præiudicium alienantis, vnde non poteſt alienator allegare nullitatem in ſui fauorem, ne fateatur propriam fraudem. Etſi ergo Hoſpitale S. Allucij eſſet litigioſum reſpectu Plebani de Piſciâ, vel Epiſcopi, nihil id juvit horum hoſpitalariorum cauſam, quâ licet caderent, ſaluum manebat jus ſuum dicto Plebano. *Res enim inter alios acta aliis non nocet*, vt habetur *c. Inter dilectos. de fide Inſtrum. & c. Penult. de re jud. Vide quæ ibid. diximus.* Denique non erant iſti audiendi, vtpote *allegantes propriam turpitudinem*, quæ generalis eſt Regula. *l. 2. ff. De condict. ob turp. cauſam* niſi vbi vertitur periculum animæ, vel propter fauorem Eccleſiæ aut libertatis per jura *à gl. allegata.*

Cap.

Cap. IX. Apoſtolica.

Idem Epiſcopo S. Andreæ.

SVMMA.

Licet in Canone (Concil. Toletani. 9. c. 5. *quod refertur* in c. Bonæ rei. 12. q. 2.) *ſit definitum, vt ſi quis Epiſcoporum in Parochiâ ſua Monaſteriũ conſtruere voluerit, & de rebus Eccleſiæ cui præſidet, ipſum dotare*, non amplius ibidem quàm quinquageſimam, Eccleſiæ verò quam Monaſticis Regulis informare, vel pro ſuis magnifacere voluerit ſepulturis, non amplius quàm centeſimam partem censûs Eccleſiæ, cui præeſt, *debeat elargiri, quia tamen mox adiungitur, vt hæc temperamenti æquitas ſeruetur; quòd cui tribuit*, competens ſubſidium conferat, *& cui tollit* damna grauia non infligat, *eâ quidem cautelâ, vt vnam tantummodò quæ placuerit ex his remunerationem aſſumant; ideò reſcribit Pontifex cùm graue detrimentum ſiue in poſſeßionibus ſiue in prouentibus Epiſcopali menſæ vel Cathedrali Eccleſiæ, in quantalibet portione per eiuſmodi Epiſcopi donationem conſtiterit eſſe illatum, poſſe legitimè reuocari. niſi præſcriptio vel alia exceptio legitima obſtet. Nam etſi primâ facie videatur collationem quinquageſimæ vel centeſimæ partis graue non inferre detrimentum, quia tamen non ſolùm ſi ſæpe, ſed etiam ſi ſemel id fiat ob varias circumſtantias, id poteſt eſſe valde damnoſum, prohibet Pontifex ne quinquageſima vel centeſima ſemel aut ſucceßiuè cum graui Eccleſiæ damno conferatur. Si verò in tantum abundet Epiſcopus, vt poßit etiam amplius ſine damno Eccleſiæ ſuæ alteri neceßitatem patienti conferre, poterit eidem de Superioris tamen autoritate etiam in maiori ſummâ alterius impotentiæ prouidere.*

EXEGESIS.

Not. I. Hoc priuilegium donandi quinquageſimam aut centeſimam Eccleſiæ alteri, eſſe proprium Epiſcoporum, non inferiorum Prælatorum, quia iura ſolùm faciunt mentionem Epiſcoporum. *c. Bonæ rei & c. Si Epiſcopus. 12. q. 2.*

Not. II. Hoc priuilegium reſtringi ad propriam Diœceſin ſiue Parochiam, quo nomine intelligi diœceſin ſiue totum Epiſcopatum per *h. t. & c. 1. De raptor. notat. Panorm.* Non poterit ergo Epiſcopus vigore huius priuilegij de bonis Eccleſiæ ſuæ donare quinquageſimã aut centeſimam redditũum partem, Monaſterio aut Eccleſiæ ſitæ extra ſuam diœceſin.

Not. III. Poſſe Epiſcopum ſibi eligere & conſtruere ſepulturam extra Eccleſiam Cathedralem, vt apparet *ex h. t.*

Cap. X. & Vlt. Propter.

Gregorius IX.

SVMMA.

Propter ingratitudinem Donatarij, donator de rigore Iuris poteſt donationem reuocare, ſi fortè in ipſum impias manus iniecerit, aut ſibi atroces iniurias, ſiue graue rerum ſuarum damnum vel vitæ periculum intulerit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit hæredes non extenditur.

EXEGESIS.

Propter ingratitudinem donatarij &c.) Not. Etſi ingratum vocet Seneca illum, *qui non reddit, ingratiorem qui diſſimulat, ingratiſſimum omnium, qui obliuiſcitur beneficiorum*, rectè tamen dicitur ingratiſſimo ingratior, qui reddit pro bono malum. Quod vitium meritò ita deteſtantur jura, vt concedant reuocationem cuiusvis donationis quantumuis abſolutè & ſimpliciter factæ. Diſtinguit autem iſte Canon, quatuor huius ingratitudinis modos ſiue caſus. Primus eſt, ſi Donatarius manus violentas injciat in donatorem, eum verberando, vulnerando, captiuando &c. 2. Cùm atroces ei iniurias infert. quod *Panorm. n. 2.* hîc intelligit de iniuriâ verbali, vt diſtinguitur à caſu priori; ciuſmodi iniuriæ ſunt infamationes, libelli famoſi; conuitia valde grauia; accenſet Panorm. etiam captiuitatem, ſed cùm ea non fiat ſine violentiâ illatâ, vel attentatâ rectiùs refertur ad *1 caſum*. 3. Eſt, cùm Donatarius graue damnum rebus aut bonis donatoris infert; hanc autem damni grauitatem relinqui æſtimandam Iudici cenſet *Ioan. Andr.* 4. Denique caſus eſt, quando inferte præſumit vitæ periculum, effectu licet non ſecuto, vt ſi præparet venenum, aut aliter inſidias ſtruxit vitæ Donatoris. Simile eſt *in c. Per humani. de homicid. in 6.*

Hæredes non extenditur.) Not. I. Hoc jus reuocandi donationem non extendi ad hæredem Donatoris, qui non poteſt reuocare donationem factam à defuncto propter ingratitudinem in ſe commiſſam aut in ipſum defunctum. Rationem rectè aſſignat *Panorm.* quia donatio fit ex merâ liberalitate donantis & intuitu donatarij, non hæredis; ideò ingratitudo conſideratur ſolùm reſpectu donatarij non hæredis, ſunt enim merita & demerita perſonalia, ideóque per ſe non transeunt ad hæredem, vt optimè notat *Panorm. n. 4.*

Not. II. Etſi hæres donatarij per *h. t.* non poſſit agere contra ingratum donatarium, ſi ipſe donator tacuit aut diſſimulauit ſcil. ingratitudinis culpam in ſe commiſſam, nihil tamen exprimit, vtrùm non ipſe donator poſſit agere contra hæredem donatarij, Quâ in re *Io. Andr.* hîc ſentit, quòd poſſit agere, ſi ignorauit ingratitudinem in ſe commiſſam in vitâ donatarij, vel ſi ſciuit & non habuit tempus competens ad agendum *arg. c. Cùm in veteri. de elect. & l. fi. ff. De dilat. ſa. hic ipſe t.* in quo ponderanda ſunt hæc

verba

verba *quando donator tacuit*, neque enim dicitur tacuiſſe, qui ignorat vel non habet tempus competens ad agendum, per quam rationem meritò *Panorm. n. 7.* judicat idem dicendum eſſe de hærede donatoris, vt poſſit agere contra donatarium, ſicut in ſimili dicit *gl. in l. Fidei commiſſum. C. De fideicommiſſ.* Quod ſi lagatarius intulit iniurias teſtatori, idque teſtator ignorauit dũ viueret, poſſit agere hæres contra legatarium. Quare non abſolutè probandum, quod dicit *Ceſ. h. t. n. 13.* hunc *t.* procedere ſiue donatarius ſciuerit commiſſum ſiue non ſciuerit, niſi ſolùm loquatur de ignorantiâ culpabili; inculpabilis enim non adimit jus reuocandi, vel ipſi donatario, vel eius hæredi.

Not. III. Collatorem beneficij Eccleſiaſtici non poſſe reuocare collationem ob ingratitudinem in ſe commiſſam; Etſi enim collatio beneficij dicatur donatio in *c. fin. de off. Vicarij. in 6.* & alibi, non eſt tamen propriè donatio. Cùm collator ex neceſſitate officij beneficia conferat, eiúſque libertas ſolùm conſiſtat in determinatione perſonæ, cui velit dare; vnde non cenſetur tam ingratus iſte, qui recipit beneficium ſpirituale, ſicut ille, qui recipit donum ex merà liberalitate donantis. Secus eſt de ingratitudine commiſſa in ipſam Eccleſiam, quâ ratione meritò punitur ingratus beneficiarius, vt in *c. fi. De poſtulat.* vbi Clericus, qui egit Aduocatum contra Eccleſiam in quâ habet beneficium, priuatur beneficio. Adde; id factùm non per reuocationem collationis, ſed per ſententiam priuationis.

Not. IV. Quòd ſicùt jus reuocandi non habet locum in beneficijs, ità neque habet locum in donatione remuneratoriâ, quia neque illa eſt propriè dictà donatio, ſed potiùs permutatio quædam ſiue compenſatio ſeruitij aut beneficij recepti, donatio enim propriè dicta eſt, ad quam donator mouetur nullà præcedente causâ, niſi exerceat munificentiam & liberalitatem vt dicitur *l. 1. ff. De donat.*

Not. V. Sicut hæres donatarij non poteſt agere propter ingratitudinem commiſſam in defunctum, ita hæres domini non poteſt agere contra Vaſſallum propter delictum commiſſum in defunctum, propter paritatem rationis, vbi tamen bene diſtinguit *Ioan. Andr. vt ſup.* vt videl. procedat, ſi Dominus ſciat, aut tempus competens habeat ad agendum, & taceat; ſecus ſi non ſciat, aut agere non potuerit. Speciale eſt in Clericis, quod ſi habeant feudũ Eccleſiæ, & delinquant in perſonam Domini, tum feudum perdant, idque ad Dominum redeat ipſis viuentibus; poſt mortem verò eius, qui deliquit, ad ſucceſſorem & Eccleſiam reuertatur, vt expreſsè habetur. *l. 2. Feud. tit. 40. §. Item ſi Clericus.*

Not. VI. Donationem propter culpam ingratitudinis non reuocari ipſo facto, vt patet ex *t.* vbi dicit *de rigore juris poſſe illud reuocari*, non ergo reuocatur ipſo facto, ſed veluti liberum relinquitur donatori, vt poſſit reuocare. Et ſane ſi ipſo jure donatio in caſu ingratitudinis eſſet reuocata, hæres donatarij poſſet vtique agere contra donatarium, vtpote qui teneat rem nulliter donatam. *arg. l. Commiſſa. ff. De puber. & c. 2. De præſcript. in 6.*

Not. denique VII. Extra enumeratos ingratitudinis caſus, plures alios aſſignari, quibus donatio poſſit reuocari.

1. Vt ſi non fuit adimpletus modus donationi adjectus. *l. fin. C. De reuoc. don.*

2. Si donatarius negligat alere donatorem inopem. *Juxt. gl. in d. l. fin.* ſed contra *gl. in l. in condemnatione. ff. de Reg. Iur.* negat hoc vllo jure eſſe ſtatutum Cynus in *d. l. fin.* diſtinguit, ſi donatio ſit magnæ quantitatis, habere locum *gl.* priorem, ſecus ſi donatio ſit exigui valoris, quam diſtinctionem ſatis æquam judicat *Panorm. n. 3.* quòd ille qui donat *magna*, poſſit æquiparari patri, filius autem tenetur alere patrem inopem. *l. Si quis. ff. de liber. agnoſ.* ergo & donatarius talem donatorem; quod niſi fiat, ob tam enormem ingratitudinem meritò reuocari poterit donatio.

3. Reuocatur donatio propter ſuperuenientiam liberorum, quos donator non habuit tempore donationis, quando donauit omnia ſua bona, aut maiorem illorum partem, adeò vt orbitas ſiue carentia liberorum fuerit cauſa donandi, quæ ceſſat ſuperueniente eorum natiuitate, & donationem eò ipſo reſoluit, vt deciſum eſt. *l. Si vnquam. 8. C. de reuocat. don.* in totum quidem ſi facta ſit extraneo aut liberto, quia præſumitur donator noluiſſe donare, ſi ſciuiſſet ſuperuenturos liberos, ideóque hæc reuocatio fit ipſo jure ex præſumptâ eiuſdem voluntate. Si autem donatio facta ſit filio, cùm pater haberet vnicum, nec putaret ſuperuenturos plures, tum non reuocabitur in totum, ſed vſque ad debitum horum ſubſidium, id eſt, legitimam, vt ſinguli videl. habeant ſummam legitimam, quæ jure naturæ ipſis debetur, & ſic explicat *Panorm. l. Si totas. C. De inofficioſ. donat.* Vnde vlterius infert donationem factam monaſterio non reuocari in totum de ſtricto jure propter natiuitatem filiorum, quia monaſterium habetur loco filij, & quia donatio facta eſt in fauorem animæ, quæ non minùs debet eſſe chara, quàm filius.

4. Poteſt reuocari donatio propter inofficioſitatem, ſi v. g. pater tantùm donet, vt filijs relinquat legitimam, aut prorſus nihil. Dicitur autem eiuſmodi donatio inofficioſa, quia fit contra officium patris, officium enim inter patrem & filium dicitur pietas, *l. Penult. ff. De obſeq.* Dicitur autem ſecundum *Bartol. in l. Si vt allegatis. C. De inoff. don.* donatio officioſa re & conſilio, id eſt non ſolùm euentu, ſed etiam ex intentione, vel ſolùm re & non conſilio, quando parens id non intendens ex imprudentiâ vel incogitantiâ donat nimis in præiudicium liberorum. Si itaque donatio inofficioſa re & conſilio fiat vni ex liberis in præiudicium reliquorum liberorum, reuocatur ad legitimam ſingulis debitam. *l. Si liqueat. C. De inoff. don.* Similiter ſi facta ſit extraneis, & tamen aliquid reliquerit Liberis. *l. Omnimodò. C. De inoff. teſtam.* Si autem nihil iiſdem reliquerit, reuocatur in totum. *l. Si quis iraſcitur. C. Eod.* Donatio autem re ſolùm inofficioſa, reuocatur ſolùm, quatenus eſt immoderatè geſta. Rectè autem *not. Sil. verb. Donatio. q. 23.* Etſi reuocatio ex præſumptâ voluntate

tate donantis fiat ipſo jure per *d. l. Si vnquam. C. De reuocat. don.* Reuocationem tamen donationis officioſæ non fieri niſi propoſitâ querelâ coram judice. *l. 1. C. De inoff. donat.* quam filius proponere poteſt, etſi pater jurauerit donationi inhærere, quia contractus in præiudicium alterius non confirmatur juramento. *c. Quamuis. de pact.*

5. Denique reuocari poſſunt donationes factæ ob turpem cauſam, de quibus in *ff. & l. De condictione ob turpem cauſam*, inter quas eſt donatio facta à milite. *l. 2. C. De donat. inter vir. & vxor.* quod jura de militibus ſtatuerunt, ne fraudibus concubinarum rebus ſuis ſpoliarentur, & à militia auocarentur. Si verò quid teſtamento legârint meretricibus, id cedit fiſco *l. Miles. §. 1. ff. De teſtam.* Licet aliis meretricibus aut concubinis nec donare, neque legare ſit prohibitũ. Quæritur, vtrùm idem quod in militibus, etiam in Clericis procedat. Affirmat *Couar. in c. Peccatum. p. 2. §. 2. n. 2.* Rationem aſſignat, quia Clericus eſt miles Dei & militiæ Eccleſiaſticæ. *c. 2. De pœnis in 6.* eſt autem æquale periculum, ne lenocinijs eiuſmodi fœminarum captus prodigat in illas redditus ſuos, & auocetur à diuinis, meritò igitur reuocari debent dona tam malè & improbè collata. Quo fit, vt priuilegia competentia militiæ profanæ, etiam conceſſa cenſeantur militiæ ſacræ *juxt. gl. in l. 5. ff. De donat.* paſſim receptam, licèt textum expreſſum hàc de re non habeamus, de quo *Wameſius conſil. 369. n. 5. & 6. & conſ. 370. n. 2.* Secus tamen dicendum eſt de ſtipendio ſiue mercede, quod datur concubinæ aut meretrici pro vſu corporis, etſi enim turpis ſit corporis vſus, non peccat tamen accipiens mercedem ideò pactam. *l. 4. C. De condict. ob turpem cauſam.*

TITVLVS XXV.

DE PECULIO CLERICORUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Poſtquam generatim tractatum eſt de donationibus, rectè quæritur vtrùm Clerici ſiue donando, ſiue aliter diſponere poſſint de ſuo peculio, ſiue bonis in Clericatu, aut poſſeſſione beneficij acquiſitis, & vtrùm illa pertineant ad ipſum, ſiue ad Eccleſiam, de quâ materiâ habes etiam per totum. *12. q. 1. 2. 3.*

Not. II. *Peculium* propriè in jure dici, *quaſi puſillam pecuniam illorum videl. qui ſunt juris alieni, non ſui*, vt filiorumfamilias & ſeruorum, quam ſeorſim habent à bonis & pecunia Patris vel Domini, deducto, quod illis debetur, & communiter magna eſſe non ſolet, ideóque diminutiuo peculij nomine deſignatur. *l. 5. §. fin. ff. De pecul.* Transfertur autem hoc nomen ad pecuniam & bona Clericorum, etſi ſui juris ſint, quia illis inprimis competit *non theſaurizare ſibi ſuper terram, honeſtóque victu & amictu contentos auaritia non ſtudere*, quam velut proprium ipſorum peccatum originale iiſdem vulgus imputat, vtinam ſemper falsò.

Not. III. Rectè à *Caniſ. in ſum. l. 2. h. c.* triplex Clericorum peculium diſtingui. Aut enim conſtát *ex propriis bonis ipſius Clerici, aut ex bonis Eccleſiæ, aut ex bonis reſpectu vel ratione Eccleſiæ acquiſitis.* Propria ſunt, quæ ex ſucceſſione hæreditariâ legitimo fideicommiſſo, donatione, aliòue titulo Clerico obvenerunt, dummodo non occaſione Eccleſiæ eiúſque miniſtris alendis conſecrata vel deſtinata ſint, vt domus, agri, vineæ, ſyluæ, prædia, calices, paramenta, aliáve quæ donatione, emptione, vel ex alio contractu, item hæreditate, Legato, fideicommiſſo ad Eccleſiam peruenerunt. Bona verò Eccleſiæ, reſpectu ſiue ratione Eccleſiæ acquiſita, ſunt fructus, redditus aliæque obventiones Eccleſiarum *ratione beneficij* debitæ, nam quæ ratione Ordinis aut Miniſterij quidem Eccleſiaſtici *v. g.* concionando, confeſſiones audiendo, ſed non ex obligatione beneficio annexâ facit, atque extra beneficium ſuum lucratur, bonis primi generis accenſeri debent.

Not. IV. Olim in primitiuâ Eccleſiâ tum alios fideles, tum vel maximè Clericos vixiſſe in communi iuxta formam deſcriptam. *Act. 2. ꝟ. 45.* itáque diſpenſâſſe oblationes fidelium, & redditus Eccleſiaſticos, vt quiſq; haberet neceſſaria, reliqua pauperibus cederent. Succeſſu verò temporis bona Eccleſiarũ diſtributa ſunt in quatuor partes, ſiue portiones, quarũ vna eſſet Epiſcopi, altera Clericorũ, tertia pauperum, quarta fabricæ Eccleſiæ applicaretur, vt habetur 12. *q. 2. c. Vobis enim.* 23. *c. Vulterana.* 25. *c. Conceſſo.* 25. *c. Quatuor. quæ ſunt Gelaſij. Item c. De redditibus.* 28. *ibid.* quod eſt ſimplicij. *c. Cognouimus.* 29. *c. Mos eſt.* 30. quæ ſunt S. Greg. Magni. Accedit Palea, quæ diuiſionis huius membra diuerſâ ratione aſſignat, ſed illius non eſt maior autoritas quàm palearum eſſe ſolet. Hæc autem redditaum Eccleſiæ diſtributio, quam tempora caritatis, ſi non frigeſcentis, certè minùs feruentis videbantur requirere quoad portionem Epiſcopi & Clericorum, nihil ſanè aliud facit, quàm redditus & bona antehac cõmunia, facere propria eorum, quibus in particulari veluti dabantur in ſtipendium, cùm diuiſionis titulus emptioni & venditioni aut permutationi ſit ſimilis. *l. 1. Com. vtriuſque iud.*

Not. V. An Eccleſiaſtici fructuum Eccleſiaſticorum dominium, an vſum habeant, quæſtionem eſſe controuerſam. Vſum illis concedit præcipuè *Nauar. tr. de fructib. Eccleſiaſticis*, contendens Clericos

eos tantùm eſſe illorum diſpenſatores non Dominos, adferuntur varij Canones. *vid. ex d. 44.* in cuius principio dicitur ex *S. Hieron. Tibi ò Sacerdos de altari viuere, non luxuriari permittitur.* item c. *Fin. 12. q. 1. vbi quidquid habent Clerici, dicitur eſſe pauperum.* & vltra acquirentes, Sacrilegium committere, & judicium ſibi manducare & bibere, ſimilia in Breuiario Rom. leguntur à S. Vrbano Martyre & Pontifice prolata.

Contraria tamen ſententia verior & communior eſt, videl. Clericos poſt diſtributionem redditum in quatuor partes, de quâ dictum eſt, fructuum ratione beneficiorum perceptorum verè eſſe ac fieri Dominos, ita ſentiunt *S. Thom. 2. 2. q. 85. art. 7. Couar. ad c. Cùm in off. de teſtam. Sotus de iuſtit. & Iur. l. 10. q. 4. a. 3. & 4. Sarmient. de reddit. Eccl. p. 4. c. 1. & 6.* Vbi Clericos facit Dominos rerum beneficij, comparando eos maritis quoad dominium dotis ſtante matrimonio. *Azor. p. 2. l. 7. c. 8. Mol. de iuſt. & Iur. tr. 2. d. 143. & alij RR.*

Ratio eſt, quia diſtributio redditum Eccleſiæ, quoad portionem Clericalem in certa beneficia diviſam, & ſingulis pro eorum qualitate & officio aſſignandam dominium transfert ex naturâ diuiſionis & proprium facit, quod erat ante commune & indiviſum. *l. Rectè 25. §. 1. De verb. ſignif.* 2. Miniſtri ſeculares & milites fiunt ac ſunt domini ſuorum ſtipendiorum; idem igitur ſtatuendum eſt de Clericis ſecularibus, poſt abrogatam diſpenſationem redditum, quæ in communi per Oeconomum vel alium fiebat, prout fit inter Religioſos, qui non habent portiones certas ſibi aſſignatas, ſed in communi accipiunt quantum opus eſt, dominij & proprietatis ſingillatim incapaces. Confirmatur ex *c. Vn. De Clericis non reſidentibus in 6.* vbi dicitur eos, *qui non interſunt diuinis, diſtributiones non facere ſuas*, ſi ergo interſunt, faciunt ſuas, aliàs pœna eorum, qui non interſunt, eſſet fruſtratoria, quia neutri facerent fructus ſuos. Quod æquè clarè expreſſit *Trid. ſeſſ. 23. c. 3. de reform.* Vbi ſtatuit, vt *qui debitum ſeruitium perſonaliter non implent, illius dies diſtributionem amittant, nec eius quoquo modo dominium acquirunt*, quâ voce *dominij* vtitur etiam *d. c. vnic. in 6. & idem Trid. ſeſſ. 24. c. 12. de refor.* ſtatuit, vt *promiſi de beneficiis profeſſionem fidei faciant intra duos menſes, alioqui fructus non faciunt ſuos.* Ergo ſi ſeruitium implent, fructus faciunt ſuos, ſed propriè titulo dominij, quæ vox non recipit improprietatem, ſecundùm quam etiam Religioſi poſſunt *dicere ſuum, quod illis à ſuperioribus ad ſolum vſum conceditur aut aſſignatur.* Eſt autem eadem ratio diſtributionum & aliorum redditum, cùm hæ quoque inter fructus beneficiorum nominentur, vt bene notat *Caſſius hic n. 3.*

Ad allata in contrarium reſpondetur, illa obtinuiſſe eo tempore, quo Clerici viuebant in communi & redditum eccleſiaſticorum meri erant diſpenſatores, ſumentes & diſtribuentes inde cuique duntaxat, quantum poſcebat neceſſitas, cùm nulla certa portio ſingulis eſſet aſſignata; quo tempore reliqua diſpendenda erant in pauperes, & qui in eo deficerent, vel aliquid ſibi reſeruarent, meritò vocabantur fures, ſacrilegi, raptores. Adde etiam hodie redditus Eccleſiarum non malè poſſe vocari *bona Dei & pauperum*, non ideò quaſi propriè etiamnum talia ſint, ſed quòd peculiari ratione ſui ſtatûs & intentionis fidelium qui ea donârunt, ſint eroganda in pauperes & opera pia, etſi Clerici verè ſint illorum Domini, de quo rurſus paulò infrà.

Not. VI. Etſi fructuum quos percipiunt ex beneficiis ſuis, ſingillatim Clerici verè Domini ſint, dominium tamen honorum ſiue mobilium ſiue immobilium vnde percipiunt fructus, pertinet ad Eccleſias particulares *v. g.* Auguſtanam, Ratisbonenſem, Salisburgenſem, Romanam, &c. nomine Eccleſiæ intellige communitatem ipſam, cum ſuo capite, & ſubordinatis membris *v. g.* Pontificem cum Cardinalibus, Archiepiſcopum, Epiſcopum cum Canonicis aliiſque Clericis, vt bene ſentiunt *Turrecrem. 2. lib Sum. c. 113. prop. 6. Caiet. 2. 2. q. 43. a. 8.* & & non obſcurè ſignificat, ac fuſiùs explicat *Mol. tr. 2. diſp. 209. concl. 2. & repetit. d. 142. n. 6. & 7.* vbi bene notat, quatenus vnaquæque Eccleſia particularis pars eſt vniuerſalis Eccleſiæ, dominium ſupremum omnium bonorum illarum eſſe penes Eccleſiam vniuerſalem, cuius caput eſt ſummus Pontifex, penes quem eſt ſuprema omnium eiuſmodi bonorum adminiſtratio. Neque cum hoc pugnat, quòd bona Eccleſiæ dicantur bona Dei & patrimonium Chriſti; dicuntur enim talia, quia Dei intuitu in honorem Chriſti pro diuino cultu & miniſteriis Eccleſiaſticis à ſecularibus ſunt donata, non quòd propriè particulari titulo ad Deum & Chriſtum pertineant, vt contendit *Nau. in Apol. q. 11. monito 24. & ſeqq. poſt maior. in 4. d. n. 25. q. 16.*

Cap. I. Inveſtigandum.

Ex Concilio Arelatenſi.

TEXTVS.

Prædia, quæ presbyter emit, debent eſſe Eccleſiæ, ad quam nihil habens promotus eſt.

EXEGESIS.

Ex dictis ad Rubricam collige rationem, quare juxta *h. c. 1.* qui nihil habens promotus eſt ad aliquam Eccleſiam, vel beneficium, & ex fructibus emit prædia, illorum dominium non acquirat, ſed illud permaneat penes Eccleſiam, quia videl. dominium fructuum eſt vinculatum & impeditum, ſi enim prorſus eſſet abſolutum nulla foret cauſa, cur Clericus, quod comparat ex fructibus & redditibus ſuis, non faciat verè ſuum, de quo rurſus *infrà.*

Cap. II. Presbyter.

Ex eodem.

TEXTVS.

Preſbyter cùm Diœceſin tenet, de iis quæ ſuperemerit, ad ipſius Eccleſiæ nomen, ſcripturam faciat, aut ab eius ordinatione diſcedat.

EXE-

EXEGESIS.

Idem eſt ſenſus huius c. qui prioris, ea videl. quæ Clericus ex fructibus Eccleſiæ comparârit, eſſe nomini Eccleſiæ adſcribenda, non bonis ipſius Clerici; id niſi faciat eſſe remouendum ab Eccleſia aut beneficio. Quod tamen intelligi debet de Clerico, qui nil bonorum patrimonialium habet, talia enim habens, eorum, quæ inde comparârit, eſt ac manet Dominus.

Cap. III. Vt vnusquisque.

Idem.

SVMMA.

Vnusquisque Presbyter res quas poſt dies conſecrationis acquiſierit, propria Eccleſia relinquat.

EXEGESIS.

Intelligi id debet de aquiſitis ex fructibus Eccleſiæ, non de bonis patrimonialibus, aut induſtriâ, labore, artificio, comparatis vel donatis.

Cap. IV. Inquirendum.

Ex Conc. Remenſi.

SVMMA.

Nullus Presbyter de redditibus Eccleſia vel oblationibus vel votis ſecularium alieno nomine res comparet, quia ſicut nec ſuo, ita nec alieno nomine fraudem facere de facultatibus Eccleſiaſticis debet.

EXEGESIS.

De redditibus Eccleſia &c.) Not. I. ſtatutum eſſe, quid per redditus Eccleſiæ & facultates Eccleſiaſticas intelligatur, de quibus Clericus nihil ſuo aut alieno nomine poteſt comparare, vt cedat in dominium ipſius aut alterius proprium. Aliqui enim nihil diſtinguunt, adeóque putant idem Juris eſſe de emptis ex redditibus beneficij, quod de emptis ex bonis & redditibus Eccleſiæ, pertinentibus v. g. ad illius fabricam, altaria, paramenta, quam ſententiam latè probat. *Sarmient. p. 3. de redditibus Eccleſiaſticis c. 2. Caſ. hîc n. 2.* ſed in contrarium eſt communis & vera ſententia, videl. per redditus Eccleſiæ & facultates Eccleſiaſticas hîc non intelligi redditus & fructus beneficiorum, quę Clericis ſingillatim aſſignantur, ſed illos duntaxat fructus & facultates, quæ ad Eccleſiam immediatè pertinent, *v. g.* ad fabricam non ad beneficia aut beneficiatos. *ita Nauar. tr. De redditibus Eccleſiaſt. q. 1. monito. q. 2. Azor. p. 2. l. 7. c. 10. q. 1.* qui affirmat empta ex redditibus beneficij ſibi Clericum comparare, non Eccleſiæ, niſi fuerint ipſius Eccleſiæ nomine empta, aut ipſi tradita; quod omnibus perpenſis probabilius judico, neque quoad hoc cenſeo Dominium fructuum beneficij eſſe impeditum aut limitatum, (*Neque aliter intelligi, volumus quod ſuprà ſine diſtinctione diximus c. 1.*) Etſi ex alio capite tale ſit, neque enim beneficiarius de ijs, quæ ex fructibus beneficij comparat, de jure communi poteſt teſtari, quod poſſet, ſi dominium prorſus foret abſolutum; ſicut poteſt in vitâ eiuſmodi bona donare aliiſque modis alienare.

Not. II. Rationem prioris partis eſſe, quòd etſi generatim empta ex pecuniis alterius, in dominium emptoris tranſeant, neque domino pecunię debeatur, donec in judicio cauſam obtineat, peculiare tamen jus eſt de his, quæ emit tutor vel adminiſtrator ex pecuniâ pupilli minoris vel Eccleſiæ. *l. 2. ff. Quando ex facto tutoris. l. Si proponis. C. De rei vendic.* & par ratio eſt Eccleſiæ. *c. 1. & 2. q. 3. 12. & c. Fixum. q. 5.* bonorum enim Eccleſiæ *tutor, curator, & adminiſtrator eſt Prælatus, vel beneficiarius,* quæ ergo inde comparat, pertinent ad ipſam, non ad ipſum; Neque aliter intelligi debent Canones *h. t.* aliiſque, quos de ijs, quæ emit beneficiarius ſuo nomine ex beneficij ſui pecunijs & prouentibus ſtipendij loco ſibi debitis nihil ſancire rectè cenſet *Azor. l. c.* Qui pro ratione communis ſententiæ bene illud aſſignat, *ſicut beneficiarius fructus ſua congrua ſuſtentationi & pro laborum ſtipendio debitos facit ſuos, eorúmque eſt Dominus, ita quoque eſſe dominum eorum, qua indè comparauit, vt poſſit de ijs donare & ſtatuere,* prout vult, etſi vltra vitam de illis diſponere, ſiue teſtari jure communi prohibeatur, de quo *tit. ſeq.* Quod veluti à poſteriori confirmat *Nau. l. c.* quia in Conſtitutionibus *Pij IV. & Pij V. de ſpolijs Clericorum* eiuſmodi bona empta inter ſpolia illa non numerantur, quæ ſibi Camera Apoſtolica vendicat, quod Pontifices non ſanxiſſent, ſi ipſo jure ante beneficiarij mortem in dominio Eccleſiæ fuiſſent.

Not. III. Nihil dubij eſſe, quin Clericus ea, quæ ex patrimonialibus emit ſibi acquirat, non Eccleſiæ, niſi vltro ipſi donet & tradat. Eadem eſt ratio eorum, quæ Clerici comparant ratione quidem alicuius miniſterij Eccleſiaſtici, non tamen ex fructibus beneficij ſui, ſed veluti ſtipendium ſui operis, vt celebrando Miſſas, pulſando organa, canendo, concionando, confeſſiones audiendo, funeralia celebrando, aliáque talia, ad quæ ratione beneficij non tenetur, nec ideò inde aliquid percipit. Item quæ acquirunt agendo Capellanum, item quæ Cardinales, aliique in ſubſidium expenſarum à Sede Apoſtolica acceperunt, quo decentiùs ſe ſuſtentent, & his ſimilia; quæ *Nauar. l. c. Monito* 21. *quaſi patrimonialia* appellat, & tam ipſa quàm quæ inde comparata ſunt in abſoluto Clericorum dominio.

Fraudem facere de facultatibus Eccleſia &c.) Not. I. Fraudem quæ hîc deſignatur, vtique grauem eſſe, ſi quis ex bonis Eccleſiæ ſuo vel alieno nomine ſibi aliquid comparare & vendicare velit vt proprium, quod ſacrilegum par *criminis Juda furis,* qui ſacras oblationes aſportabat & furabatur, eſſe meritò affirmat *i.* Sed vniuerſim rectè fraudem de bonis Eccleſiaſticis facere dicuntur Clerici, ſi illa, quæ vltra decentem & ſuo ſtatui competentem ſuſtentationem in vſus non pios adhibeant & inſumant.

Not. II. Clericos id facientes non ſolùm peccare mortaliter, verùm etiam teneri ad reſtitutionem affirmant, præſertim quos refert & ſequitur

Nauar. ad c. vlt. 16. q. 1. & in Apol. q. 2. monito 7. Couar. c. Cùm in officiis. de teſtam. n. 2. Ducuntur 1. Autoritate Canonum antiquorum & *SS. PP.* qui ſolùm diſpenſationem, non autem dominium redditiuum Clericis concedunt. 2. Seculares eâ intentione decimas & oblationes contulerunt Eccleſiæ, vt eius miniſtri, quæ congruæ ſuſtentationi ſuperſunt erogarent in pauperes aliósque pios vſus, ergo donatio facta eſt ſub hoc modo & onere, cuius tranſgreſſione peccatur contra juſtitiam. 3. Ex communi ſententiâ peccant beneficiarij mortaliter, ſi de fructibus beneficiorum vltra congruam ſuſtentationem, partem notabilem in profanos vſus, licèt non malos *v. g.* largiendo conſanguineis diuitibus, inſumunt non peccarent autem tam grauiter ipſi vel alij, ſi de bonis propriis aut patrimonialibus id facerent, quod argumento eſt, Clericos juſtitiæ lege, & ſub debito reſtitutionis teneri ad fructus beneficij ſuperfluos bene impendendos. 4. Clerici prohibentur teſtari, eam vtique ob cauſam, quia quæ ipſis ſuperſunt, juſtitiæ lege non ſpectant ad eos. Confirmatur ex *Trid ſeſſ. 25. c. 1. De reform.* vbi interdicit, *ne Epiſcopi aliíq; Clerici ex redditibus Eccleſiæ ditent conſanguineos S. Bernard. ep. 2.* rigidè ad quendam Canonicum Lugdunenſem ſcribit: *Quidquid præter neceſſarium victum & ſimplicem veſtitum de altari retines, tuum non eſt, rapina eſt*, ſacrilegium eſt.

Not. III. Etſi huic ſententiæ ſe conformare tutiſſimum eſt & magnæ virtutis, ſentimus tamen cum *S. Thom. quodlib. 6. a. 12. & 22. q. 185. a. 7.* quem bene explicat & ſequitur *Mol. l. c. d. 14. n. 8.* Etſi Clericus ſuperflua de ſuis redditibus in profanos vſus inſumendo peccet mortaliter, non tamen teneri ad reſtitutionem, idem affirmant multi, *Caietanus, Adrianus, Sotus vterq;, Driedo, Ledeſma, Azor*, aliiq; ab ipſo & aliis apud eundem *Mol. relati n. 12.* Ratio eſt, quia vt oſtenſum eſt, Clerici ſunt fructuum beneficiorum Domini, ergo non tenentur reſtituere; ſi aliquid in prauos aut profanos vſus expendant, quia nemini de lege juſtitiæ inde quidquam debent, cùm nemo præter beneficiarios dominium dictorum fructuum habeat aut acquirat. Confirmatur, laici abutentes bonis ſuis, non tenentur ad reſtitutionem, quæ enim ſua ſunt & propria, nulli propriè debentur, etſi Clerici arctiùs obligentur ad redditus ſuos rectè expendendos propter maiorem ſtatûs perfectionem. Deinde non conſtat de tali modo aut onere impoſito bonis Eccleſiaſticis, cùm dividerentur in quatuor partes. Denique vt bene ponderat *Mol. n. 19.* foret infirmitati humanæ onus intolerabile; ſi quæ fortaſſis totâ vitâ expenderunt in vſus profanos, lege juſtitiæ licet ſub peccato mortali tenerentur reſtituere.

Not. IV. Peccare nihilominus Clericum mortaliter ſi notabilem partem (non prout ſumitur pars notabilis in materiâ furti, ſed reſpectu redditu um beneficij integri annui, vt ſi quis Epiſcopus habeat redituum centum millia; duo, tria, quatuórve millia impendere non erit pars notabilis,) vt indicat *Mol. l. c. n. 20.* in profanos, ne dum malos vſus impendat. Ratio ſumitur ex antiquis Canonibus & *PP.* quos *V. apud Azor p. 2. l. 7. c. 8.* qui vnanimiter dicunt, oblationes & donationes Eccleſiis, ideò datas à fidelibus, vt ex ipſis ſumerent Clerici, quod eſt ad vitæ vſus neceſſarium, & reliqua in vſus pauperum erogarent. Quæ intentio ſecularium non eſt mutata per diuiſionem in quatuor partes ſæpe memoratam, etſi enim diui defacto dominiũ fructuũ Clericis dederit, manſit tamen illud quoad redditus ſuperfluos reſtrictum & limitatum, *inſtar fideicommiſſi*; quod ita conceditur hæredi, vt in præſcriptos vſus inſumantur, & ad certas perſonas tranſmittantur, ſic in propoſito ſtatuerunt Canones vt Clerici fructus ſuperfluos erogent in pauperes, quo exemplo appoſitè vtitur *Azor l. c.* Tenentur ergo Clerici ad ſuperflua eroganda in pauperes, non quidem lege juſtitiæ, neque ſub obligatione reſtitutionis, ſi id non faciant, ſed ex lege caritatis & præcepto Eccleſiæ *in jure & SS. PP.* ſcriptis multipliciter expreſſo.

Neque allata pro priori ſententiâ aliud evincunt. Nam 1. Canones obiecti ſunt antiquiores diuiſione bonorum Eccleſiaſticorum in quatuor partes, vel ſolùm loquuntur de obligatione caritatis, ſecundùm quam ſuperflua Clericorum, pauperibus deberi largè dicuntur.

2. Etſi hoc fine, & ſub hâc ſpe bona ſint donata Clericis, quòd in pauperes eſſent illa expenſuri, noluerunt tamen obligare ſub hoc onere & modo, vt aliter facientes tenerentur ad reſtitutionem, ſi enim hoc voluiſſent, erat exprimendum in aliquo Canone, obligationes enim valde difficiles non præſumuntur. Valet hic illud vulgatum, quod *textus non cantat, neque nos cantare debemus.*

Ad 3. dico communem & certiſſimam ſententiam quòd Clerici ſuperflua notabiliter expendentes in profanos vſus, peccent mortaliter, abundè ſuſtineri, ſi dicimus illos peccare tranſgreſſione præcepti Eccleſiæ & violatione caritatis pauperibus debitæ, & quidem multo grauiùs ac frequentiùs quàm laicos, quibus tale præceptum non eſt impoſitum. Inter quos & Clericos bene hoc diſcrimen aſſignat *Azor l. c. c. 8. q. 2. §. Mihi itaque.* Quod opulenti laici non teneantur ſuperflua erogare in pauperes, niſi *extrema vel quaſi extrema, vel grauis egenum neceſſitas vrgeat.*

Ad 4. Reſp. morem illum & legem veterem, ne vlli Clerici etiam Epiſcopi poſſint teſtari etiam ad pias cauſas, facta licet quadriparta fructuum diuiſione, fuiſſe meritò relictam, vt Clerici tanto alieniores eſſent ab avaritiâ, eóque magis in vitâ operibus charitatis & miſericordiæ prælucerent, vtpote conſcij, quòd vltra vitam per teſtamentum nihil poſſent illis relinquere.

Ad V. Denique reſp. Præceptum illud *Trid. Conc. de conſanguineis non ditandis*, profectum ex lege charitatis & intentione fidelium bona ſua Eccleſiaſticis donantium. *S. Bernardus* exaggerat obligationem charitatis & præcepti Eccleſiaſtici quæ ſufficit timoratæ conſcientiæ, nolenti incurrere reatum æternæ damnationis, etſi non accedat obligatio reſtitutionis.

Not. V. Satisfacit Clericus præcepto Eccleſiæ,

ſiæ, ſi quod ſupereſt ex fructibus beneficij, in alios pios vſus impendat, v. g. in fabricam Eccleſiæ, vel Religioſæ domûs, vel aliud pietatis officium. Ex communi enim ſententia, quam habet *Nauar. tr. de reddit. Eccleſ. monito 26. n. 2. q. 1.* hæc pauperum appellatione in propoſito intelliguntur, hoc eſt *qualibet pietatis officia*, quocunque demum loco in illa impendant, quæ congruæ ſuæ ſuſtentationi ſuperſunt; magis tamen conueniens & æquum eſt, vt has impenſas, quas in pias cauſas facit Clericus, eo loco, vbi beneficium eſt ſitum, faciat.

Not. VI. Sicut *juſtum pretium* cuiuſque rei non conſiſtit regulariter in indiuiſibili, ſed habet *latitudinem infimi, medij, & ſummi*, ſic neque ſuſtentationem congruam Clerici ſitam eſſe in indiuiſibili, ſed pro varietate perſonarum, temporum, locorum, aliarúmque circumſtantiarum, eſſe maiorem vel minorem. Neque teneri beneficiarium ad infimum gradum, ſed poſſe illum computare juxta ſummum gradum, vt ſi *infimus gradus ſit 400. flor. medium 600. ſummum 800.* poterit totam hanc ſummam liberè expendere in ſuos vſus.

2. Pro qualitate beneficij & quantitate redditũum poteſt beneficiarius ſplendidiùs viuere, quàm alius qui non eſt in pari dignitate; aut non habet tantos redditus; ſic Epiſcopo plus vtique conceditur, quàm Præpoſito aut Decano, & huic plus quàm ſimplici Canonico.

3. Semper tamen præ oculis habendum præceptum, *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 1. De reform.* nempe ut *Epiſcopi cæterique beneficiarij non tantùm modeſtâ ſupellectili & menſâ, aut frugali victu contenti ſint, verùm etiam in reliquo vitæ genere ac tota ſuâ domo caueant, ne quid appareat, quod à ſancto inſtituto ſit alienum, quódque non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ ſe ferat.* Cum quo non pugnat proportionatus ſtatus ſplendor & familiæ amplitudo; ſi præſertim politica dignitas accedat, qualem habent Epiſcopi Germaniæ, qui velut ſunt Principes. Etſi neque ipſi aliique prælati & multo minùs inferiores Clerici; ſibi licere putent parem luxum adhibere, quem adhibent ſeculares Principes, magnates; aliique ſeculares, ſi quidem præcepto *Conc. Trid.* & ſtatui ſuo ſatisfacere velint.

4. Decens beneficiarij ſuſtentatio non ſolùm comprehendit ea, quæ ad familiam alendam requiruntur; ſed etiam quæ neceſſaria ſunt ad moderata conuiuia, hoſpites excipiendos, & donationes tum remuneratorias, tum merè liberales faciendas.

5. Conſuetudinem beneficiariorum timoratæ conſcientiæ in vnoquoque loco haberi poſſe pro Regula competentis ſuſtentationis.

6. Ratione Nobilitatis, doctrinæ, meritorum poſſe congruæ ſuſtentationi incrementum addi, ſignificat id *Innoc. III. c. Multa. de præbend.* vbi agens de prohibita beneficiorum pluralitate, ait *circa ſublimes tamen & literatas perſonas, quæ maioribus ſunt beneficiis honorandæ, cùm ratio poſtulârit, per Sedem Apoſtolicam poſſe diſpenſari*, eidem conſentit. *Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 17. & Io. XXII. In Extrauag. Execrabilis.*

7. Tam amplam congruæ ſuſtentationis computationem locum habere, quando non occurrunt graues valde proximorum aut ipſius Eccleſiæ neceſſitates, vt ſi fabrica ſit ruinoſa, aut ſacra vaſa deficiant, & paramenta ſint lacera, aut nimis vilia & pauca. Eſt enim res ſcandali plena pauperes fame perire, & Clericos de patrimonio Chriſti lautè viuere, Eccleſias eſſe ruinoſas, & ornatum nullum aut neglectum, Prælatos verò viuere in ſplendidis palatijs ac ædibus. Quod præcipuè verum eſt, ſi habeant redditus valde amplos, & nulla diſtincta redditũum portio ſit aſſignata pauperibus & fabricæ Eccleſiæ, tum enim ſignum eſt, has portiones eſſe permixtas cum redditibus menſæ Epiſcopalis aut Prælati, neque illos tutos eſſe in conſcientiâ, niſi juxta redditũum proportionem erogent in pauperes, de quo plura *Mol. d. 144.*

Not. VIII. Etſi beneficiarius habeat bona ampla patrimonialia, poſſe nihilominus ex redditibus beneficij ſumere competentem ſuſtentationem modo explicato, nemo enim tenetur militare ſuis ſtipendiis; de quo *Molina d. 146.*

Not. IX. Beneficiarium non ſolùm de bonis patrimonialibus aut induſtriâ in Clericatu acquiſitis, verùm etiam ex redditibus beneficij, quos alioqui impendere tenetur in pia opera; moderatas expenſas & donationes facere poſſe conſanguineis, ſi pauperes ſint. Pauperes autem non ſolùm ſunt qui egent cibo, potu, aut veſte, quæ ſunt neceſſaria naturæ ſed etiã qui egent opportunis ad conuenientiã ſui ſtatus, ac proinde Prælatos de Eccleſiæ bonis *poſſe illis diſtribuere, ſicut aliis pauperibus, ait Caiet. 2. 2. q. 43. a. 8. poſt S. Thom. ibid. q. 185. a. 7. ad 2. vbi rurſus idem Caiet.* Quinetiam addit *Mol. l. c. n. 9. Si aliquis humili loco natus & habens conſanguineos viles, fiat Epiſcopus aut Prælatus, aliquantulum creſcere illorum conſanguineorum conditionem & ſtatum; vt poſſit illis plus tribui de redditibus ſui beneficii, præſertim parentibus, modò abſit inordinatus affectus, & nimia profuſio, qua infamiâ Nepotiſmi* paſſim laborat.

Not. denique *10. Ex eod. Mol. d. 145. n. 22.* Etſi hæc pro moderando rigore aliter ſentientium rectè dicuntur, aſſiduè tamen clericis meditandum, ſe ſecularium oblationibus & ſudoribus ex Chriſti patrimonio ali tam copioſè, vt vitæ integritate; ſacrificiis & precibus Deum propitient, verbo & exemplo viam ſalutis aliis oſtendant, eóque dirigant. Quare videre deberent, vt non ſolùm quæ congruæ ſuſtentationi tam liberaliter explicatæ ſuperſunt, expendant, (ad quod ſub peccato mortali tenentur) verùm etiam hanc ipſam ſuſtentationem (quod eſt perfectionis) reſtringant. Secum parci, in pauperes aliósque pios vſus valde benigni, nihilque de tam ſancto patrimonio inſumant, niſi prout recta ratio, Chriſtiana charitas, & virtutis ſtudium, ad quam pro ſuo ſtatu tenentur, poſtulat.

Cap. V. Si quis

Ex Concilio Toletano.

SVMMA.

Clericus agella vel vineolas in terra Eccleſiæ faciens

faciens ſuſtentandæ vitæ cauſâ, vſque ad obitum poſſideat, verùm poſt mortem Eccleſiæ reſtituat, nec teſtamentario aut ſucceſſorio jure cuiquam relinquat, niſi forſan cui Epiſcopus pro ſeruitiis ac præſtatione Eccleſiæ largiri voluerit.

EXEGESIS.

Etſi Clerici beneficiorum fructus faciant ſuos, de illis tamen, quæ ſuperſunt congruæ ſuſtentationi teſtari non poſſunt, neque hæredibus ea relinquere: illud peculiariter hîc ſtatuitur, de his quæ fiunt in terrâ ſiue ſolo Eccleſiæ, vt poſt mortem beneficiarij illi remaneant, quod æquiſſimum eſt, & conforme juri ciuili, ſecundùm quod *plantatum ſiue inædificatum alieno ſolo, ſiue ex propriâ, ſiue ex alienâ materiâ ſolo cedit iuxt. l. 7. de acquir. rer. dom. §. 12. 32. Inſtit. eod. §. 29. 30. 31.* Epiſcopo tamen licet benemeritis de Eccleſiâ eiuſmodi agros aut vineolas concedere.

TITVLVS XXVI.

DE TESTAMENTIS ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS.

In Rubricam Tituli.

NOT. I. Poſtquam ſuperioribus Titulis explicatæ ſunt variæ diſpoſitiones inter viuos, & quatenus Clerici illas facere poſſint, nunc conuenienter ſubiungitur Titulus de teſtamentis & vltimis voluntatibus, vt conſtet an etiam Clerici de peculio ſuo, & quatenus teſtari poſſint. Idem titulus habetur *in 6. & Clement.* de eadem materiâ tractatur *in decret.* plurimis locis, quæ allegantur *in gl. ad Rubr. Tituli.* vbi etiam à nobis quædam pro intelligentiâ terminorum breuiter ſunt attingenda.

Not. II. Teſtamentum iuxta *Panorm.* hîc eſt *voluntatis noſtræ iuſta declaratio, de eo, quod quis vult poſt mortem fieri cum hæredis inſtitutione. l. 1. ff. de teſtam. iunct. gl. ibid.* eſt autem vtrumque de ſubſtantiâ teſtamenti, vt videl. ſit juſtum, hinc non valebit ſi pugnet cum juſtitiâ, vt ſi quis filium exhæredet abſque omni cauſâ, aut aliquid diſponat contra bonos mores, aut pietatem; ſimiliter ſi deficiat hæredis inſtitutio per jura vulgata *hoc. eod. t.* Eſt autem teſtamentum generatim duplex, vel perfectum, quod directam hæredis inſtitutionem continet, vel imperfectum, quod habet diſpoſitiones vel ordinationes alias.

Not. III. Teſtamentum *perfectum* vel eſſe commune quod habet ſolennitates, communi & conſueto juris ordine requiſitas, vel *priuilegiatum*, quod ſine iſtis ſolennitatibus ex ſingulari valet priuilegio, vel pluſquam ſolenne in quo vt valeat, præter communes ſolennitates aliquid obſeruandum voluit teſtator; vtrumque autem hoc teſtamentorum genus rurſus duplex eſt, videl. vel *ſcriptum* vel *nuncupatiuum*.

Not. IV. Teſtamentum ſolenne ſcriptum conſiſtit in duobus, *teſtium adhibitione*, & *teſtatoris facto*. Teſtes primò debent eſſe idonei. 2. Numero ſepté. 3. rogati. 4. non inviti. 5. teſtatori ita præſentes, vt eum videre poſſint. 6. ſubſcribunt ſinguli. 7. ſignent ſuis vel alienis annulis. *§. 2. Inſtit. eod. & l. hâc conſultiſſimâ, Cod.*

In teſtatoris facto obſeruandum eſt 1. Vt teſtator voluntatem ſuam vel ſcribat ipſe, vel ab alio ſcriptam ſubſcribat, vel ſcribendi ignarus, octauum teſtem qui ipſius nomini ſubſcribat, adhibeat. 2. Scripturam ſignatam vel ligatam vel tantùm clauſam coram ſeptem teſtibus proferat, eâque contineri teſtamentum ſuum aſſerat. 3. A teſtibus ſubſcriptionem & ſubſignationem petat. 4. Vt iſta omnia fiant vno contextu, id eſt vno eodémque tempore, nullo alieno actu interueniente, & teſtibus vſque ad finem ſimul manentibus. *§. 4. Inſtit. eod. & ad l. Hac conſultiſſimâ.* Quas ſolennitates niſi obſeruet, qui ſolenniter voluit in ſcriptis teſtari, eius teſtamentum nec quidem vt nuncupatiuum valebit, vt notat *Jul. Clarus. §. Teſtam. q. 4. n. 3.* Secus ſi non conſtet tali teſtantis intentione iuxta eundem *n. 2.* Qui autem poſſint eſſe teſtes. *Vide jura h. t. De teſtibus.*

Not. V. Teſtamentum nuncupatiuum dici illud, *in quo teſtatoris & hæredis & legatariorum nomina vel omnia in eo contenta coram teſtibus vno contextu manifeſtantur ſiue nuncupantur, vnde nuncupatiuum dicitur*, quia non requirit ſubſcriptionem teſtium, ſed ſolùm voluntatis explicationem; ſi ſcriptura interueniat, ea non adhibetur ſolennitatis cauſâ, ſed probationis, vt ſi opus ſit probari poſſit per ſcripturam eiuſmodi teſtamentum factum fuiſſe. *§. vlt. Inſtit. l. 21. ff. eod.* Conuenit igitur teſtamentum nuncupatiuum cum ſcripto, quod vtrumque fieri debeat coram ſeptem teſtibus rogatis & vno contextu. Differunt quòd in nuncupatiuo teſtes audire debeant teſtatorem, mentem ſuam de hærede, legatis, aliiſque palàm explicantem & manifeſtantem. In teſtamento autem ſcripto, teſtator non vult, vt teſtes ſciant ſuam diſpoſitionem, ſed ſatis eſt vt ſubſcribant ſcripturæ, in qua teſtator aſſerit teſtamentum ſuum contineri, etſi non ſciant, quid ibi contineatur; Erit tamen & teſtamentum nuncupatiuum, ſi quis coram Notario & teſtibus dicit: *Volo, vt N. hæres meus fiat, in omnibus, prout continetur in quadam ſchedâ, quam reliqui apud ſocerum meum.* Ratio eſt, quia licet in teſtamento nuncupatiuo debeant

beant palàm explicari, quæ ſiunt, quia tamen paria ſuut implicitè & explicitè ex *l. Si ita ſcripſero. ff. De condit. & demonſtr. vbi Bald. & alij. apud Silu. ♃. Teſtam. 1. q. 1.* ideò eiuſmodi nuncupatio valet.

Not. VI. Teſtamenta priuilegiata communiter numerari iſta. 1. *Militare.* quod à milite in expeditione vel acie fit, omiſſis vel omnibus aut aliquibus ſolemnitatibus, ita tamen, vt de eius voluntate conſtet. 2. Quod parentes inter liberos inſtituunt, & itidem cenſetur perfectum ſine ſoleunitatibus, modò parentum voluntatem exponat, ſiue ſit ſcriptum ſiue nuncupatiuum. 3. *Ad pias cauſas*, quo vel Dei, vel diuini cultus amore, Eccleſiis, Xenodochiis, vel perſonis miſerabilibus, captiuis, pauperibus aliquid relinquitur. Ad hoc teſtamentum ſufficiunt *duo teſtes etiam non rogati, vel mulieres* vt dicemus *inf. c. Relatũ.* 4. *Ruſticum*, quod eatenus eſt priuilegiatum, quòd ipſis & numerus ſeptem teſtium & ſubſcriptiones ſiut remiſſæ, de quo *vide l. vlt. C. eod.* 5. *Oblatum principi*, quando aliquis voluntatem ſuam vltimam ſupplici libello complexus Principi offert, ac Princeps eum in conſilio lectum in ſcrinia referri jubet, *l. 19. Omnium. C. eod.* quod teſtamentum omnium teſtameutorum ſolennitates dicitur ſuperare. *d. l. Omnium.* 6. Factum *coram Iudice*, quando quis ſcripto voluntatem ſuam judici, vel municipibus offert, & actis inſeri perit, vel ſine ſcripto voluntatem ſuam coram illis declarat; ad quod vt mereatur publicam fidem, aliqui duos teſtes requiruut, qui ita factum eſſe coram judice teſtamentum aſſerant. *d. l. Omnium. & l. 12. De teſtibus.* 7. Factum *tempore peſtis*, de quo etſi nihil jura exprimant, conueniunt tamen *DD.* ſoleunitates eſſe in illo relaxandas. 8. Factum *coram Parocho & duobus vel tribus teſtibus, quod ſine alia ſolennitate valeat Iure Canonico. c. Cùm eſſet. inf. de quo vti & de teſtamento ad pias cauſas* dicemus in progreſſu. Reliqua ad jus ciuile potiùs pertinent.

Not. VII. *Codicillum* dici teſtamentum imperfectum, & definiri, quòd ſit *vltima teſtantis, vel inteſtati voluntas minùs ſolennis de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit, omiſſâ tamen directâ hæredis inſtitutione.* Differunt Codicilli à teſtamentis. 1. Ratione ſolennitatum, quæ hîc ſunt minores; neque enim teſtes debent eſſe rogati, ſed ſufficit ſi fortuitò interueniant; neque requiruntur eorum ſigilla, neque ſcriptura; poteſt denique etiam mulier eſſe teſtis, quæ omnia repugnant teſtamento ſolenni. 2. Teſtamentum non ſubſiſtit ſine hæredis inſtitutione, quæ in Codicillis directè fieri non poteſt, etſi poſſit indicari vel declarari, quem quis in teſtamento hæredem inſtituerit, quæ eſt obliqua quædam inſtitutio ſufficiens vt quis habeatur pro teſtamentario hærede, *l. 77. ff. De hæred. inſtit.* 3. Ratione numeri. Non poteſt enim quis decedere cum pluribus teſtamentis, quia prius per poſterius rumpitur & reuocatum cenſetur, non item Codicillus prior per poſteriorem niſi quatenus illis expreſsè derogatur. Ratio eſt, quia Codicillis res ſingulæ, teſtamentis hæreditas vniuerſa relinquitur. *§. fin. inſtit. eod. vide plura apud Conar. in Enchirid. l. 2. t. 25.*

Not. denique VIII. Hæreditas nihil aliud eſt, *quàm ſucceſſio in vniuerſum jus, ſiue in omnia jura, tam actiua quàm paſſiua, id eſt commoda & incommoda, quæ defunctus tempore mortis habebat, l. 36. ff. de Reg. Iur.* Etſi verò hæreditas ſæpè pro rebus hæreditariis, vt *tot. tit. fam. Erciſc.* ſumitur, Juris conſultis tamen propriè nomen juris eſt, ipſum jus ſuccedendi in bona defuncti denotans, ſecundùm quod *hæres vna eadémque perſona cum defuncto cenſetur, eúmque repræſentat.* Legatum verò eſt *donatio à defuncto relicta, ab hærede præſtanda §. 1. Inſtit. de Legat.* Vel eſt *delibatio ſiue diminutio hæreditatis. quâ teſtator ex eo, quod totum ad hæredem pertinet, aliquid alteri collatum & traditum vult. l. 116. ff. De Legat.* Verùm differunt legata & fideicommiſſa, nam ipſa etiam legata fidei & fidelitati hæredis committuntur; vt illa exequatur illiſque tribuat, quibus teſtator aſſignauit, de quibus omnibus breuiter *Coruinus. c. l. 2. tit. 20. item tit. 33. & 24.* vbi hæreditates fidei commiſſarias explicat.

Cap. I. Quorundam.

Gregorius IX. Antonio Subdiacono.

SVMMA.

Cùm Atellanus Epiſcopus teſtamento in octo vnciis ſubſtantiæ ſuæ nurum hæredem inſtituiſſet, & Eccleſiam in reſiduis quatuor. Iubet Pontifex ſollicitè hoc diſcuti, neque ferri, vt ex relictis ab illo à quálibet perſonâ quidquam detineatur, niſi quod ante Epiſcopatum proprium habuit. Quidquid verò Eccleſiæ ante ipſius conſecrationem fuit, vel in Epiſcopatu is acquiſiuit, in eiuſdem Eccleſiæ dominio conſeruetur.

EXEGESIS.

In octo vnciis ſubſtanciæ ſuæ &c.) Id eſt, in octo partibus hæreditatis ſiue ſubſtantiæ relictæ. Juriſconſulti enim vniuerſam hæreditatis maſſam appellant *aſſem*, eámque diuidunt inſtar illius in 12. partes, quas vocant *vncias. §. Hæreditas inſtit. de hæred.* As autem *juxta Varon. l. 4. erat pondus libra,* ſignificabat autem etiam *numum æreum.* Eſt autem diſtributio in 12. vncias & pro teſtamentis, & multis aliis neceſſaria. Hic igitur Epiſcopus octo vncias reliquit nurui, vnde colligitur eam inſtituiſſe hæredem, Eccleſiæ autem ſolùm legauit vncias quatuor, vt ſi hæreditas tota fuerit *12000*, nurus ſibi vendicet *8000.* Eccleſiæ verò remanſerunt ſolùm 4000.

Quidquid verò Eccleſiæ &c.) Prohibitum videl. eſt jure communi teſtari Epiſcopis & Clericis, de illis, quæ intuitu Eccleſiæ ſiue beneficij ſui & de rebus illius acquiſiuerunt, ſecus eſt de aliis quæ ſunt patrimonialia, aut propriâ induſtriâ acquiſita. *c. Quia nos. inf. item. 12. q. 3. c. 2. & q. 5. c. Fixum.* vbi dicitur Clericos de his teſtari poſſe. Plura *c. Cùm eſſet. & c. Quia nos inf.* Quæ omnia intelligi debent juxta ea, quæ diximus ad *cap. 2. not. 1.*

Capi

Cap. II. Quia Ingredientibus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Abbatiſſa S. cui ſucceſſit Abbatiſſa G. teſtamento aliqua legata reliquiſſet, eo prætextu, quòd in habitu Monachali nunquam, ſed in veſtibus Presbyteris loci illius vſitatis inceſſerit, idque ex Abbatiſſæ etiam prioris exemplo, & penè ex conſuetudine licuerit, reſcribit Pontifex ad querelam Abbatiſſa G. veſtis qualitatem ad culpam fortè Epiſcopi pertinere, qui id permiſit, non tamen potuiſſe præiudicare Monaſterio, ſed res ipſius eidem loco, ex quo illic ingreſſa & Abbatiſſa conſtituta eſt, de jure competere.

EXEGESIS.

Cùm de fructibus Eccleſiæ & beneficij prohibeantur teſtari Clerici ſeculares, multo ſtrictiùs ex naturâ ſui ſtatûs id prohibitum eſt Religioſis, qui voto paupertatis impediti dominium fructuum non acquirunt, ſed ſolùm uſum habent, unde meritò dicit *gl.* hanc Abbatiſſam *in ipſo ingreſſu ſe & ſua dediſſe Deo. c. Quia ingredientibus. 19. a. vlt.* poteſt tamen cum diſpenſatione Pontificis Religioſus teſtari.

Cap. III. Nos quidem.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam S. in teſtamento Monaſterium præcepiſſet fundari, idque T. religioſa fœmina ejus hæres protraheret, jubet Pontifex illam commoneri, vt infra annum Monaſterium ſecundùm voluntatem defuncti conſtituat, quod ſi in loco deſignato non poſſit, vel neglexerit, Epiſcopus per ſe ædificet, & omnia à teſtatore legata ipſi aſſignentur, ſic enim ſecundùm piiſſimas leges delatas defunctorum pias voluntates, Epiſcopali decens eſt ſtudio adimpleri.

EXEGESIS.

Si executores à teſtatore dati, ſunt negligentes in executione, Epiſcopus ſuppleat negligentiam eorum, non ſolùm in pijs cauſis, quod ipſi conceditur jure etiam ciuili. *l. Nulli. C. De Epiſcop. & Cler.* verùm etiam, vt aliqui volunt, in omnibus relictis etiam ad cauſas non pias, *quia omnis voluntas teſtatoris, niſi iniquum aliquid contineat, eſt pia, vt ait Panorm. hic n. 8.* quia eſt *hominis ingredientis viam vniuerſæ carnis, qui voluntatem ſuam poſtea non poteſt amplius mutare, ſa. l. 5. C. De Sacroſ. Eccl.* Eandem teſtamentorum ad pias cauſas executionem Epiſcopis concedit *Conc. Trid. ſeſſ. 22. de reform. c. 8. & ſeſſ. 25. in decr. de purg.*

Cap. IV. Iudicante.

Idem Petro Subdiacono.

SVMMA.

Cùm moriens vxor cuiuſdam Redempti conchам argenteam juſſiſſet venundari, & dari libertis ſuis, ſcutellam verò argenteam cuidam Monaſterio, Pontifex voluntatem eius per omnia mandat impleri.

EXEGESIS.

Ex hoc *c.* ſumi poteſt generalis doctrina, legatum ad cauſas pias factum ſine teſtamento & inſtitutione hæredis valere etiam in foro externo, modò probari poſſit per duos vel tres teſtes, ſi factum ſit nudis verbis etiam ſine ſcripturâ. Quin valere etiam legatum taliter factum ad cauſas non pias, cenſet *Panorm. juxt. l. c. C. De Fideicommiſſ.* & videtur colligi ex *h. ipſo c.* legatum enim conchæ argenteæ factū libertis non fuit factum ad piam cauſam, niſi fuerint egeni, de quo nihil dicitur. Faciens autem legata ſine teſtamento & inſtitutione hæredis in dubio videtur voluiſſe decedere inteſtatus *juxt. Panorm. n. 2.*

Cap. V. Filius noſter.

Idem T. Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm F. apud Pontificem quereretur, quòd eius parens P. aliqua Eccleſiæ cuidam ſepulturæ ſuæ gratiâ, quæ alieni juris erant, reliquerit, reſcribit Pontifex, etſi jure ciuili hæres cogatur ſoluere, ſi quis rem alienam ipſi legârit, videri tamen illud iniuſtum, vt res Eccleſiæ vni legatæ, quæ alterius Eccleſiæ eſſe perhibentur, ab illo detineantur, qui aliena reſtituere debet.

EXEGESIS.

Valde mihi videtur iniuſtum &c.) Not. I. Jure ciuili, quod Pontifex appellat legem ſecularem, cum quis ſcienter legat alienum, tenetur juxta *gl.* rem legatam relinquere legatario, vel æſtimationem eius, ſi vendi poſſit. Sumitur ex §. *Non ſolùm & §. Quod autem inſtit. de Legat.* ſi autem ignoranter legat rem alienam, quam putabat ſuam, legatum eſt irritum, niſi cum legatum factum eſt perſonæ ſanguine junctæ (de quâ conjunctione ſolùm ſermo eſt, nec rectè ab alijs extenditur ad coniunctionem ſpiritualem) *v. g.* conſobrino, fratri, patrueli &c. debet tamen legatarius probare ſcientiam legantis, quòd videl. ignorârit rem eſſe alienam. *l. Cum rem alienam. C. De Legat. & l. Verius. ff. De probat.* De benignitate autem Canonicâ, ſiue ſecundùm legem Dei, vt loquitur Pontifex ad hoc hæres non compellitur. Quam ſententiam *gl.* reiectis aliorum interpretationibus, qui vel nullum vel vix vllum diſcrimen in propoſito inter jus ciuile & Canonicum agnoſcunt, ſequitur *Panorm. hic n. 6.* & egregiè explicat ac defendit

dit *M. Antonius Genuenſis in Practicab. Eccleſiaſticis. q. 187.*

Not. II. Cauſam benignitatis Canonicæ à *Panorm. & Genuenſi* rectè aſſignari duplicem. 1. Quia jus ciuile in hâc re nititur præſumptâ voluntate teſtatoris (non certâ aut expreſsâ,) quòd videl. teſtator legando rem, ſiue ſcienter ſiue ignoranter, ſeriò voluerit rem legatam cedere legatario, aut ſi appareat eſſe alienam, eidem æſtimationem ſiue pretium perſolui, quia jura volunt vltimas diſpoſitiones valere eo modò quo poſſunt. Cùm verò hæc præſumptio poſſit eſſe falſa, ſi videl. teſtator, talem intentionem non habeat, vt legatario rei alienæ æſtimatio ſoluatur, meritò Eccleſia quæ rei veritatem magis ſequitur, receſſit in hoc à rigore Juris ciuilis. 2. Cùm durum ſit, vt hæres rem non ſuam ſiue alienam non aliter ſoluat aut redimat, quàm ſi verè ſua futura eſſet, aut propria foret, noluit Eccleſia ab hæredibus, qui communiter ſunt & præſumuntur inuiti, æſtimationem rei alienæ extorqueri, ne legatarij tanquam exactores videantur rebus temporalibus inhiare, vt in ſimili ſtatuit. *c. Expreſsè. de cenſib.* vbi ex eâdem cauſâ illis qui Eccleſiæ aliquid debent, quod intelligi poteſt ſecundùm diuerſas menſuras, conceditur, *vt ſoluant ſecundùm minorem.*

Not. III. illos, qui negant hanc differentiam inter jus ciuile & Canonicum, illudere verbis ſummi Pontificis Gregorij, quorſum enim dicit *nobis viuendum lege Dei*, non autem lege huius ſeculi, ſi vtraque lex idem in hâc cauſâ diſponit? Neque obſtat, quod *h. 1. n. 25. affert. & in ff. de leg. & fideicom. c. 2. n. 23. & 24. acriter repetit Caſsius, legem ciuilem, quæ permittit legari rem alienam, nihil peccati continere*; Si enim aliquid includeret, eſſet ratione detrimenti, quod Dominus cuius res legata eſt, ſubiret; Sed nullum ſubit; neque enim illi inuito aufertur res ſua, ſed ab hærede illi redditur, aut illius æſtimatio, ſi velit vendere. Reſpondetur enim Jus Canonicum in hâc re periculum falſæ præſumptionis & ſpeciem auaritiæ odioſis lucris inhiantis refugere. Neque ſemper ideò Jus Canonicum recedit à ciuili, quod lex aliqua ciuilis peccatum includat, ſed frequentiùs ob alias cauſas, *v. g.* ob periculum peccati, aut ſcandali, aut nimiam difficultatem, aut maiorem facilitatẽ. Sic teſtamentũ Jure ciuili requirit ſeptem teſtes, Jure Canonico duos, vel tres, vti dicemus &c.

Cap. VI. Si hæredes.

Ex Concilio Moguntino.

TEXTUS.

Si hæredes juſſa teſtatoris non impleuerint, ab Epiſcopo loci illius, omnis res, quæ eis relicta eſt, Canonicè interdicatur, cum fructibus & cæteris emolumentis, vt vota defuncti adimpleantur.

EXEGESIS.

Si hæredes juſſa teſtatoris non adimpleuerint &c.) Not. I. Quòd ad hæredes pertinet exequi juſſa defuncti, quare ſi hæres non eſt negligens, non debet ſe immiſcere Epiſcopus, datâ autem negligentiâ executorum deuoluitur cura ad Epiſcopum *juxt. c. Nos quidem, ſuprà.* Poteſt autẽ pro adimplenda voluntate defuncti contra hæredem negligentẽ tota hæreditas interdici cum fructibus & emolumentis. Quod videtur mixti fori. Ita vt non ſolùm Judex Eccleſiaſticus, verùm etiam ſæcularis interdictum ſuum impertiri poſſit etiam in legatis ad cauſas pias, vt in authent. de Eccleſ. §. *Si quis. aut ædificationem, & in auth. Hoc amplius. C. De fideicom.* Quare meritò arbitratur *Panorm. hic n. 3.* inter hos judices eſſe locum præuentioni.

Not. II. Quæri poſſe, quantum temporis præfixum ſit executori, videtur enim annus pro termino eſſe præfixus, vigore *c. Nos quidem. ſupr.* vbi fæmina Religioſa hæres cuiuſdam S. qui in teſtamento juſſit Monaſterium extrui, jubetur intra annum id implere.

Reſp. 1. Si res legata eſt in patrimonio teſtatoris, debere ſolui ſine morâ, nam aditâ hæreditate dominium mox tranſit in legatarium. *l. Si libertas. ff. De legat. 1.* Quare ſi hæres ſit in morâ, executores non debent expectare lapſum anni, ſed intra tempus arbitrio boni viri computandum, debent executionem aggredi, aut ipſis negligentibus Epiſcopus *vi huius c.* debet interdicere ſiue ſequeſtrare omnem rem hæreditariam, eiuſque emolumenta, maximè ad cauſas pias. Idem putat *Panorm.* in relictis ad cauſas non pias, quia iſte *c.* eſt generalis.

Reſp. 2. Si hæredes infra ſex menſes non ſoluant legata pia, coguntur poſtea ſoluere cum omni emolumento inde percepto & intereſſe, in pœnam negligentię, vt in *auth. de Eccleſiaſticis tit.* Si verò hæres omnino neget legata pia, debet ſoluere duplũ. *§. Item mixta. Inſtit. de action.* Si monitus differat vltra annum, priuatur totâ hæreditate (*exceptâ legitimâ, vt ait Caſsius n. 29.*) quæ debetur aliis, qui vi teſtamenti aut Juris ſuccedunt, vt in *d. auth. §. Hoc amplius.* Monet autem *Panorm.* hunc annum dari pro executione teſtamenti. Sed ad dictam pœnam incurrendam poſſe hæredem ante dictum lapſum anni compelli alijs remedijs ad executionem, *v. g.* ſequeſtratione hæreditatis & emolumentorum.

Not. III. Si defunctus conſtituit executorem, iſque officium ſuum faciat, Epiſcopus non debet ſe immiſcere etiam in pijs cauſis. *c. Tua. inf. & d. auth. §. Si quis autem.* Sed ſi ſemel & ſecundò monitus nolit exequi, ſtatim ad Epiſcopum deuoluitur executio in pijs cauſis, vt eſt caſus in *d. auth. §. Si quis autem hoc fecerit.* Si verò ſemel tantùm fuerit monitus, expectatur anni lapſus, & ſic videtur intelligi, quod dicitur de anno in *d. c. Quidem.* Similiter ſi teſtator nullum nominauit executorem, tunc itidem in cauſis pijs ſuccedit Epiſcopus. *d. §. Si quis autem. pro redemptione & l. Nulli. C. De Epiſcop. & Cler.* executio pertinet ad hæredem, eòque ceſſante ad Epiſcopum. Quod de cauſis non pijs etiam aliqui ſentiunt, vt diximus *ſuprà.* de quo pluribus hîc diſputat *Panorm. n. 7.*

Cap. VII. Cùm in officijs.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Quidam Clerici cùm ab Eccleſiis ſuis multa beneficia perceperunt, bona per eas acquiſita in alios transferri præſumunt; Hoc quia antiquis Canonibus conſtat inhibitum, Pontifex indemnitati Eccleſiarum prouidere volens, ſiue inteſtati deceſſerint, ſiue aliis conferre voluerint, penes Eccleſias eadem bona præcipit remanere.

EXEGESIS.

Bona per eas acquiſita &c.) Not. I. Beneficiarios quoſuis etiam Epiſcopos poſſe teſtari de bonis patrimonialibus, quæ *c. 1. Not. 9.* vocauimus illorum *propria* id eſt abſolutè talia, neque *vinculata* teſtari, quò etiam pertinent *intuitu ordinis aut miniſterij Eccleſiaſtici*, aut labore & induſtriâ non ex obligatione beneficij acquiſita. Quia horũ omnium etiam habent abſolutum dominium, neque vllâ lege de his teſtari prohibentur, quæ eſt communis *DD.* ſententia apud *Mol. l. c. d. 147. n. 1.* Colligitur apertè ex *c. Epiſcopi. 12. q. 1. Epiſcopi*, ait, *de rebus propriis vel acquiſitis, vel quidquid habent de proprio, heredibus ſuis, ſi voluerint, derelinquant. item ex c. Placuit. q. 5. c. Fixum. q. 5. ibid. c. Quia nos. & c. Relatum. 2. inf.*

Not. II. Poſſe Clericos etiam teſtari de illis, quæ neceſſariæ ſuſtentationi ſubtrahunt, vel quæ laboribus & miniſteriis ſuis in Eccleſiæ vtilitatem promerentur vltra competentem ſuſtantionem, quam explicauimus. *c. c. l. c. Not. 6.* Hæc enim pertinent ad induſtriam beneficiarij. Vt *not. Mol. n. 3.* qui tamen aduertit *in foro externo difficilem eſſe probationem relicta à Clerico taliter eſſe acquiſita.* De illis quoque quæ beneficiarius ex patrimonialibus ſiue propriis bonis inſumpſit, cùm poſſet ex fructibus beneficij inſumere, poteſt teſtari in æquali proportione de iiſdem fructibus. Idem eſt, ſi aliquid contulit Eccleſiæ de propriis ſine animo donandi, poteſt enim id compenſare de bonis & fructibus Eccleſiæ aut beneficij *juxt. c. Si qualiter. & c. Si Epiſcopus. q. 5. ibid.*

Not. III. De ſuorum beneficiorum ſuperfluis redditibus ultra competentem ſuſtentationem non poſſe Clericos teſtari in ullos uſus ſiue pios, ſiue profanos *juxt. h. c. Ad hæc. c. Quia nos. c. Relatum inf. & plura cc. 12. q. 1. & 5. item auth. licentiam. C. De Epiſcop. & Cleric.* Quod verum eſt tam de beneficiis ſimplicibus quàm curatis, quia *c. Relatum* loquitur de Canonicis, quorum beneficia eſſe ſimplicia nemo dubitat. Ratio huius prohibitionis eſt, vt Clerici dum viuunt, bona ſua in pios vſus erogare ſtudeant, neque ex cupiditate multa relinquendi conſanguineis, aut aliis, quos hæredes eſſe cuperent, cumulandis pecuniis diſtineantur.

Not. IV. Conſuetudine legitimo tempore præſcriptâ introduci poteſt, vt beneficiarij validè teſtentur pro libitu in quoſuis etiam profanos vſus; etſi nulla conſuetudo poſſit efficere, vt faciant licitè, quia ex naturâ rei eſt illicitum bona diuino cultui & pijs vſibus dedicata rebus profanis inſumere aut aſſignare. Cum quo non pugnat eiuſmodi teſtamenta eſſe valida. Sic enim donationes & expenſæ tum laicorum tum Clericorum in res malas ſunt validæ, etſi ſunt illicitæ. Cùm itaque teſtamentis Clericorum valor ſolo jure poſitiuo ſit ademptus, poteſt inualiditas quidem per conſuetudinem tolli, non autem ratio peccati, quæ jure naturali inficit talem Clericorum diſpoſitionem, vt apertè explicat *Mol. l. c. n. 27.* ex illo fundamento, quòd Clerici omnium redituum etiam ſuperfluorum ſint domini, poſſunt itaque ex naturâ dominij ſeclusâ Eccleſiæ prohibitione contra quam præſcribi poteſt, validè de illis teſtari, licet teſtando in vſus profanos peccent contra legem naturalem, aduerſùs quam nulla valet conſuetudo aut præſumptio. Vt mirum ſit, non paucos eſſe *DD. quos Layman ſecutus, Molinam Panorm. Leſſium. Vaſq. refert & refellit l. 4. tr. 2. c. 8. n. 7.* qui aſſerunt conſuetudinem Clericorum teſtando pro arbitratu ad quasuis profanas cauſas, eſſe honeſtam, adeóque eiuſmodi teſtamenta eſſe non ſolùm valida, ſed & licita. Si enim in vitâ ſine peccato mortali de ſuperfluis nihil poſſunt in profanos vſus expendere, vt fatentur *DD.* contrarij, non poſſunt ergo vllatenus excuſari, ſi faciant id per teſtamentum.

Not. denique V. Neque ſummum Pontificem poſſe diſpenſare, vt licitè eiuſmodi teſtamenta fiant, quia repugnant juri naturali, vt diſpoſitiones factæ ad cauſas pias, conuertantur in vſus profanos; niſi aliâ aliquâ ratione eiuſmodi vſus profani cohoneſtentur, vt ſi in remunerationem meritorum, quæ Eccleſia à beneficiato aut eius conſanguineis accepit, Pontifex talem facultatem concederet *arg. c. fin. de pecul. Clerici.*

Cap. VIII. Ad hæc.

Alexander III.

SVMMA.

Etſi Clerici de mobilibus per Eccleſiam acquiſitis, teſtari non poſſunt, viuentes tamen & ſui compotes moderatè valent aliqua de bonis ipſis, non ratione teſtamenti, ſed eleemoſynæ intuitu erogare, in ægritudine conſtituti.

Cap. IX. Quia nos.

Idem Vigilenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Licet Clerici de his, quæ paternæ ſucceſſionis vel cognationis intuitu aut de artificio ſunt adepti, ſiue dono conſanguineorum aut amicorum non habito reſpectu ad Eccleſiam peruenerunt ad ipſos, liberè diſponere valeant: de his tamen quæ occaſione Eccleſiæ perceperunt, nullum de Iure facere poſſunt teſtamentum.

EXE-

EXEGESIS.

Patet ex dictis ad *c. præcedent* junctis illis, quæ explicauimus ad *c. 1.*

Cap. X. Cùm eſſes.

Idem Hoſtienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm ex conſuetudine Epiſcopatûs Hoſtienſis teſtamenta reſcinderentur, niſi à ſeptem vel quinque teſtibus ſubſcripta, ſecundùm leges humanas: Reſcribit Pontifex, cùm id à diuina lege & SS. PP. inſtitutis & à generali Eccleſiæ conſuetudine ſit alienum, & ſcriptum ſit in ore duorum vel trium teſtium ſtare omne verbum, *ſe dictam conſuetudinem improbare, atque teſtamento, quæ parochiani coram Presbytero ſuo & duobus vel tribus aliis perſonis idoneis fecerint, firma decernit permanere, ſub anathemate prohibens, ne quis audeat illa reſcindere.*

EXEGESIS.

Panorm. hîc n. 4. cenſet ita per *h. t.* derogari juri ciuili, vt illud tollat tanquam contrarium legi diuinæ & Eccleſiaſticæ conſuetudini per totum orbem receptæ, juxta quam probationem cuiuis rei ſufficiunt duo vel tres teſtes. Verius eſt, non reprobari leges ciuiles quoad ſeptem teſtes, tanquam illicitum ſit tot adhiberi, ſed quòd ſuperuacaneum ſit *tantam ſolennitatem exigere*, juxta vulgatum illud; *quod poteſt fieri paucioribus, non debet fieri pluribus.* Nam alioqui ipſum etiam jus Canonicum addit ſolennitatem aliquam, dum requirit præſentiam proprij Parochi vltra duos vel tres teſtes. Atque hinc tradunt communiter in terris Imperij rectè ac licitè obſeruari ſolennitates teſtamenti à jure ciuili requiſitas, in terris autem Eccleſiæ obſeruari debere Jus Canonicum. *Vſus tamen paſſim accommodat ſe deciſioni Iuris Canonici etiam in terris imperij, ait Caſius hîc n. 27.*

Cap. XI. Relatum I.

Idem Iudicibus Velletrenſibus.

SVMMA.

Cùm iſti Iudices ſuper relictis Eccleſiæ, niſi ſeptem vel quinque teſtes interuenirent, nollent judicare, mandat Pontifex eiuſmodi cauſam non ſecundùm leges, ſed ſecundùm decretorum ſtatuta tractari, tribus aut duobus teſtibus legitimis requiſitis, quoniam ſcriptum eſt, quia in ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum.

EXEGESIS.

Cùm aliqua cauſa talis &c.) Not. I. in *c. præcedenti.* agi de teſtamentis & legatis ad cauſas pias, & præter duos teſtes requiri præſentiam Parochi, vbi notat *Panorm. n. 7.* Si loco Presbyteri interuenirent alij duo teſtes, valere teſtamentum, quia duo teſtes ſunt maioris authoritatis quàm Presbyter. *c. Licet ex quadam. & c. A Nobis. de teſtibus.* In hoc autem *c.* agitur de relictis ad pias cauſas, quæ Pontifex vult eſſe valida, modò aliquis voluntatem ſuam exprimat ſiue ſcripto, vel ſine ſcripto, etiam ſine Presbytero, cuius nullam facit mentionem. Quod ſtatutum eſt in fauorem piæ cauſæ ex communi, quam allegando *DD. refert Barbos. hîc n. 2.* Licet autem *t.* iſte loquatur de Eccleſiis, dicuntur tamẽ relicta ad pias cauſas omnia, quæ relinquuntur *pro animâ, juxt. Innoc. hîc.* vnde gaudent eodem priuilegio, quo relicta Eccleſiis gaudent, propter identitatem rationis; nam Eccleſia priuilegiatur propter animam & contemplationem Dei.

Tribus aut duobus teſtibus legitimis &c.) Not. II. Etſi jure Canonico non requirantur tot teſtes quot ciuili, debent tamen hi ipſi eſſe legitimi ſiue idonei, id eſt, non ſuſpecti vt ſunt domeſtici, cognati, familiares, vel in patria poteſtate conſtituti, item quorum cauſa agitur, *nemo enim in propriâ cauſâ eſt teſtis idoneus, vt ait Caſius hîc n. 20.* qui non improbabiliter *n. 21.* cenſet mulieres non debere admitti, cùm *t.* nominet teſtes legitimos, mulieres autem in hâc materiâ non ſunt tales, etſi aliter ſentiat. *Viglius in §. Teſtes. n. 3. Inſtit. eod.* Ideò quòd teſtamenta & legata juxta formam juris Canonici facta ipſo jure gentium ſubſiſtant; quo jure etiam mulieres teſtimonium ferunt. Id tamen verum eſt eiuſmodi teſtes non debere eſſe rogatos; quod etiam tenet *Bald. in l. 1. C. De Sacroſ. Eccl.* neque enim Jus Canonicum requirit ſolennitates ex naturâ non requiſitas.

Not. III. Teſtamentum & legata ad pias cauſas etiam ſine teſte valere, ex ſimilitudine teſtamenti *parentum inter liberos*, de quo in *l. Hâc conſultiſſimâ. §. Ex imperfecto. C. h. t.* etſi verò argumentum à ſimili non ſemper concludat, vt obſeruat *Caſius bene n. 32.* extendi tamen hanc legem ad cauſas pias ex communi *DD.* patet *ex Tiraq. tr. de priuil. piæ cauſæ priu. 4. & ſeqq.* & fatetur ipſe *Caſius* fruſtra à *DD.* conſenſu diſſentiens. Neceſſe eſt tamen de ſcripturâ certò conſtare, quòd ſit illius propria, qui ſine teſte ad pias cauſas aliquid diſpoſuit. Quin, vniuerſim de jure Canonico verior eſt ſententia eorum qui volunt hæredem (Idem judico de quocunque, penes quem ſtat executio) qui certus eſt de voluntate teſtatoris aut legantis (etſi tam teſtes in foro externo ſufficientes, quàm ſcriptura & aliæ ſolennitates deſint, vt ſi ſolus ſoli mentem ſuam expoſuerit & executionem commiſerit, teneri perſoluere legata, in foro conſcientiæ, *cùm non ſit ad extraneam fidem decurrendum quàm ſi aliter non poſſit haberi veritas ait Imperator in l. fi. C. De Fideicommiſſ.*

Cap. XII. Relatum II.

Idem Electo & Capitulo Caſſanenſi.

SVMMA.

Cùm iſti dubitarent an ſtatutum Concilij Lateranenſis de acquiſitis per Eccleſiam eidem remanentibus

an de immobilibus tantùm, vel etiam de mobilibus ſit intelligendum? Reſcribit Pontifex 1. Generaliter id eſſe intelligendum de bonis quibuslibet per Eccleſiam acquiſitis. 2. Nomine Eccleſiæ non Epiſcopum, vel Succeſſorem Clerici morientis, vbi eſt Collegium Clericorum, ſed communem congregationem intelligi, quam rerum illarum decet diſtributionem & curam habere. Vbi autem tantùm vnus ſuccedit, is ea bona, ſicut & alia ipſius Eccleſiæ diſpenſet. 3. Conſuetudinis eſſe non improbandæ, vt pauperibus & Religioſis locis, & illis, qui viuenti ſeruierant, aliqua iuxta ſeruitij meritũ conferantur. 4. Quæ ex hæreditate, artificio, vel doctrinâ proueniunt, diſtribuantur pro arbitrio decedentis. 5. Si qui in diuerſis Eccleſiis beneficia poſſident, diuidantur, quæ habuerant per congruam æſtimationem inter ipſos.

EXEGESIS.

Per Eccleſiam acquiſitis &c.) Maior vtique eſt ratio prohibendi, ne immobilia Eccleſiæ bona per teſtamenta Clericorum deveniant ad cauſas profanas quàm mobilia, cùm illa ſoleant eſſe maioris valoris & ab ipſis fundatoribus ad Eccleſiæ perpetuam conſeruationem ordinata; mobilia autem communiter non ſunt tam pretioſa, vt ſemel de perditis alia non poſſint ſubſtitui, ſed neque hæc volunt Canones interuerti, & Eccleſias per vltimas Clericorum voluntates illis veluti ſpoliari, quantumvis comparata aut acquiſita ſint ex ſuperfluis fructibus beneficij, quorum quidem plenum dominium habent in vita, vt oſtendimus *in c. Inquirendum. 1. præced.* ſed nullum jus diſponendi vltra vitam per *h. c. alióſque Canones. h. tit.*

Verùm etſi *ſuprà c. 1. & d. c. Inquirendum* explicauimus, ea dici acquiſita per Eccleſiam in propoſito, quæ de fructibus beneficij ſunt acquiſita ratione miniſterij vel officij, ad quod quis ex obligatione beneficij tenetur. Dubium tamen eſt primò de illis quæ beneficiatiis dantur, tanquam laboris & vitæ ſtipendium ob quotidianas Miſſas, Sacramentorum adminiſtrationem, funeralia &c. etſi ex juſtitiâ & officio ad iſta teneantur. Sed reſpondetur *iſta patrimonialibus accenſeri, & abſoluto dominij jure ad Clericos pertinere, vt ex communi ſententiâ docit Nauar. tr. De benefic. Eccl. q. 1. monito. 19. Panorm. c. Cùm in offic. h. t. n. 8. Cenar. ibid. n. 14.* Ratio eſt, quia etſi beneficiarij ad talia teneantur, eiuſmodi tamen ſtipendia non offeruntur ipſi Eccleſiæ aut beneficio, ſed perſonis, pleno dominij jure & de illis teſtandi, vtpote, quæ ſunt acquiſita non per Eccleſiam, ſed per ipſas perſonas; neque vllum Ius aut Canon extat in contrarium.

Dubium eſt 2. de illis, quæ acquiruntur ex quotidianis diſtributionibus, an de his teſtari poſſint Clerici? videntur non poſſe, quia diſtributiones dantur intuitu Eccleſiæ ex fundationibus, oblationibus & aſſignationibus ipſis factis, ideóque negatiuam ſuſtinet *Garc. p. 2. de benef. c. 1. n. 5.* cum aliis quos refert. Verùm communior ſententia ſtat in contrarium, videl. Clericos liberè teſtari poſſe de illis, quæ ſunt acquiſita ex quotidianis diſtributionibus, etſi enim proueniant ab Eccleſiâ, & dentur intuitu beneficij, peculiari tamen ratione reſpiciunt perſonas beneficiorum, qui actu ſunt præſentes diuinis officiis ad frequentiam in illis excitandam ac remunerandam, quâ remuneratione carent, qui non ſunt præſentes perſonaliter; ita plurimi quos allegat & ſequitur *Barboſ. hîc n. 5.*

Nomine Eccleſiæ non Epiſcopum &c.) Not. I. Nomine Eccleſiæ tum intelligi Capitulum, quando beneficiarius defunctus, redditus de menſâ Capituli ſiue Collegij habet, tum enim relicta illa ſunt inter alios Canonicos diuidenda, quod non ſolùm procedit de Canonicis, verùm etiam de aliis in aliquâ dignitate conſtitutis, ratione cuius portionem aliquam ex menſâ Capitulari percipiunt, ſecus eſt de redditibus, quos ſiue Canonici ſiue alij habent aliunde, vt bene advertit *Mol. diſp. 147. n. 7.* omnia enim relicta ex redditib⁹ & fructibus, quę aliunde, quàm ex menſâ communi Capituli aut alicuius Collegij percipiuntur, pertinent ad Succeſſorem in beneficio aut dignitate per *h. t.* concordat *c. Cùm vos. de offic. Ord. c. Præſenti eod. in 6.* niſi aliquid in vtilitatem aut fabricam Eccleſiæ, aut bonum defuncti, vel alium vſum ex legitimâ conſuetudine aut rationabili cauſâ foret expendendum *iuxt. dict. c. Cùm vos.*

Not. II. In Epiſcopos alióſque Superiores *in d. c. præſenti*, talia bona occupantes ſtatui pœnam ſuſpenſionis ab officio & beneficio ipſo facto incurrendam. Similis pœna, donec integrè reſtituant, ſtatuitur in Capitula, Conuentus, Collegia & ſingulares perſonas, ſi Eccleſiarum vacantium bona à Prælatis relicta, vel vacationis tempore obuenientia, quæ Eccleſiis vel Succeſſoribus debentur, occupent aut inter ſe dividant; non obſtantibus quibuſcunque ſtatutis, priuilegiis, conſuetudinibus. *in c. Quia ſæpe de elect. in 6.* Neque obſtat, tempore talis vacationis juriſdictionem ad Capitulum pertinere, aut emolumenta talia ex vſu juriſdictionis, & ſigillo Curiæ ſæcularis aut Eccleſiaſticæ, aut vndecunque prouenire, ſi Eccleſiâ non vacante ad Prælatum pertinent, vti declaratur *in Clement. ſtatutum. de elect.* Quâ autem ratione ea, quæ de jure communi ex eiuſmodi relictis pertinent ad Eccleſiam aut Succeſſorem, deuoluantur ſub titulo ſpoliorum Eccleſiaſticorum *ad Cameram Apoſtolicam, aut alios,* dicemus poſtea *ad c. Officij.*

Cap. XIII. Cùm tibi.

Innocentius III. Altiſiodorenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex eum, qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem confert, non videri decedere inteſtatum.

EXEGESIS.

Decedere inteſtatum &c.) Vltimam voluntatem non

non poſſe conferri in alterius arbitrium, habetur. *l. Illa. Inſtitution. ff. De hared. inſtit.* Rationem aſſignat *Caſius hic n. 23.* quia lex ciuilis voluit teſtamentorum jura firma eſſe, adeóque non depeodere ab aliena voluntate. An hâc in parte Canones diſcordent à Jure ciuili, dubium eſt, ſenoo cum *Panorm. hic. n. 3. & Couarr. n. 13.* diſcordare, & per hunc textum jure noſtro poſſe extremam volnotatem in alterius diſpoſitionem ſiue arbitrium commitò, cùm Pontifex, expreſsè dicat, eum, qui id facit, non decedere inteſtatum, decedit ergo juxta mentem Pontificis teſtatus; eiuſmodi autem commiſſio ſiue verbis fiat, ſiue ſcripto, ſiue ſolo eoam nutu, probabiliter ſolùm refertur ad cauſas pias, alioqui voluntas illius eſſet illimitata ad quaſuis cauſas profanas; cauſæ autem piæ habent certam Regulam, nam reſpiciunt cultum, diuinum, bonom animæ, oeceſſitatem pauperum, vt ſignificat hîc *Panorm. n. 4.*

Neque obſtat, quod dicit *Caſius hic n. 24.* ſecutus contrarium, nollam in *t.* fieri menoionem caoſæ piæ, ſufficit enim ratio aſſignata & authoritas *DD.* Quod addit Pontificem in iſto *t.* nolle dicere, talem ſimpliciter eſſe teſtatum, ſed *ſolùm excludere Epiſcopum ne ſe immiſceat*, cùm alioqui bonorum ab inteſtato relictorum diſpenſatio & diſtributio ad illum ſpectet. *c. Cum tibi. 18. de verb. ſignif.* cuius h. c. eſt pars; hoc enim eſt perperã diuinare, cùm enim eiuſmodi commiſſio voluntatis in alienum arbitrium fraudibos & errotibus ſit maximè obnoxia, Pontifex meritò illam coræ & prouidcnoiæ Epiſcopali ſubijcit.

Cap. XIV. Officij.

Idem C. Tit. Sanc. Laurentij Cardinali Presbytero.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an cum quis in teſtamente Epiſcopo relinquit propriam portionem, & alia multa monaſterijs, vel Eccleſijs, Epiſcopus nihilominus ex illis legitimam portionem petere poſſit? Reſcribit, ſi teſtator Epiſcopum voluit hâc ſolà portione contentum eſſe, idque Epiſcopus acceptauit, nihil amplius poterit exigere; ſecus, ſi eam portionem Epiſcepo abſolutè reliquit, ſi verò in fraudem modicum conſtituat mortuarium, Epiſcopus de cæteris portionem poterit exigere à Canone conſtitutam, ſaluis indulgentiis quibuſdam Regularibus à Pentifice conceſſis.

E X E G E S I S.

Propriam portionem, &c.) Iure antiquo *10. q. 1. c. De his. & c. Antiquos.* debetor Epiſcopo aliqua portio de relictis Eccleſiæ, quæ vocatur *Canonica* & diuerſa eſt ſecundùm diuerſas conſuetudioes locorom. Errant autem, qui putant deberi aliquid Epiſcopo à teſtatoribus, qui nihil relinquunt Eccleſiis, de his ergo ſolùm intelligi debet t. quæ relinquuntur vel legantur Eccleſiis, vt not. *Panorm. n. 3. & 4.*

Si eam ipſi abſolutè reliquit, &c.) Contra id quod hîc dicitur per legatum Epiſcopo ſimpliciter factum non diminui portionem ipſi debitam, videtur militare, quod vbicunque debitor aliquid relinqoit creditori, videatot id facere animo compeoſandi debitum. *l. Si cùm dotem. §. Si pater. ff. ſol. matr.* vbi dicitur, *ſi pater aliquid relinquit filiæ in teſtamento, non poteſt filia legatum petere integrum & dotem, quia videtur legâſſe animo compenſandi cum dote debitâ,* ſiue tantum detrahendi de dote, quantum legat. Quâ in re præ alijs placet ſolutio *Panorm. hic n. 4. ſub. fi.* teſtatorem non eſſe debitorem Epiſcopi, quia portio Canonica, de quâ loquimur, non debetur illi, neque debetur à teſtatore, ſed ab ipſis Eccleſiis, quibus aliqua relata aut legata ſunt, neque animus compenſandi in propoſito objici poteſt.

Medicum conſtituit Mortuarium &c.) Not. I. Voce *mortuarij* iotelligi portionem illam, quæ ex relictis Eccleſiæ poſt mortem teſtatoris ſibi vendicat Epiſcopus, de qua rurſus *c. ſeq.* Hiſpani *luctuoſam* appellant, eo quòd mors beneficiarij luctum affert, teſte *Molin. d. 147. n. 17.* Cauſa huius portionis Epiſcopis aſſignandæ, fuit initio inopia Eccleſiarum *juxt. Nau. c. ſeq. n. 14.* vbi varia jura allegat & concordat, quæ ratio, cùm Epiſcopatibus poſtea meliùs dotatis & ditatis ceſſaret, videtur conſuetudo ſolueodi mortuarium, aliâque quæ ex redditibus inferiorum Eccleſiarum præbebantur Epiſcopis, deſijſſe, vt ibi proſequitur *Nau.* Aliam rationem *addit Mol. l. c.* Cùm aduerterent Eccleſiarum Prælati, ſucceſſores in beoeficiis relicta à prædeceſſoribus, malè frequenter impendere, variâſque etiam lites oriri, reſeruârunt ſibi partem aliquam, vel ſaltem rem mobilem pretioſiorem, vt ſaltem aliquid de ipſorum bonis in opera pia inſumeretur.

Not. II. Eaſdem cauſas militare pro ſpolijs clericorum, quæ poſtquam mors illis detraxit, ſibi ideò vendicat Sedes Apoſtolica vel alicubi Epiſcopus, ex quo rectè infert *Nauar. de ſpolijs Clericorum. §. 16. n. 16. & Mol. l. c.* Prælatos non poſſe ſiue hanc portionem Canonicam, ſiue etiam Clericorum bona relicta in profaoos vſus expendere, neque eſſe dominos eiuſmodi bonorum aut redditúum, ſed ſolùm diſpenſatores.

Not. III. *Paulum III. Julium III. Paulum IV. Pium V. Greg. XIII.* ſanxiſſe, vt ſpolia omoia Clericorum pertinerent ad Cameram Apoſtolicam. Nomine autem horum ſpoliorum intelliguntur 1. Quæ Clerici prohibitâ ſibi negotiatione, vel quocunque allo modo illicito acquirunt; hæc cùm ſolùm reſeruentur in pœnam, non debentur ante ſeotentiam. 2. Comprehenduntur his ſpoliis omnia, quæ poſt mortem beneficiariorum remanent de redditibus & fructibus beneficiorum, vltra competentem ſuſtentationem acquiſitis. Quæ autem vlterius ad eiuſmodi ſpolia pertineant, vel inde eximantur, vide apud *Mol. l. c. n. 11. qui n. 17.* advertit extrauagantes horum Pontificum non eſſe receptas *in Luſitaniâ, Galliâ, Germaniâ,* vbi eiuſmodi bona cednot Eccleſiæ, vel Succeſſori in beneficio, aut pertinent ad

Epi-

piſcopum (vt in Epiſcopatu Auguſtano) qui bona Clericorum decedennum ab inteſtato ſibi vendicat.

Cap. XV. Requiſiſti.

Idem.

S V M M A.

Si teſtator dicit: relinquo iſtud Epiſcopo, *& ſit extraneus, præſumitur relictum eſſe intuitu Eccleſiæ, non perſonæ, & poteſt Eccleſia de illo petere Canonicam portionem, niſi teſtator exprimat, quod leget ſoli Epiſcopo, ſecus eſt ſi exprimat, quòd velit eſſe ſolius Eccleſiæ, non enim poteſt Epiſcopo adimere debitam ſecundùm Canones portionem, non obſtante Canone qui hîc allegatur & eſt Concilij* Agathenſ. c. 6. *Si verò quid Epiſcopo relinquitur à propinquo, præſumitur eſſe relictum non intuitu Eccleſiæ ſed perſonæ, & de iſto nihil poteſt petere Eccleſia in vitâ eius; Si verò aliud Epiſcopo, & aliud Eccleſiæ relinquitur, dividitur Canonicè inter ipſum & ipſam, niſi velint eſſe teſtatoris diſpoſitione contenti, quam ſatis decens eſt obſeruare. Si autem aliquid legatur Epiſcopo, & aliqua Capellis, Monaſterijs aut alijs pijs locis legantur, portio Canonica nihilominus debetur, quia non eſt tanta communio inter Epiſcopum & alia ſacra aut pia loca, quanta eſt inter ipſum & Eccleſiam Cathedralem, cui eſt ſpirituali coniugio copulatus, vnde quæ acquirit non illis, ſed iſti tantùm acquirit; ſi illi qui poteſt proprium poſſidere, neque habet prælationem vel adminiſtrationem Eccleſiæ, aliquid ſpecialiter relinquitur, cenſetur relictũ non intuitu Eccleſiæ, ſed perſonæ, nihil inde Epiſcopo debetur, vel Eccleſiæ, niſi fraus interueniat.*

E X E G E S I S.

Textus iſte conſideranti facilis eſt, nititur partim præſumptione, vt quòd ſi quis conſanguineus leget Epiſcopo, faciat id affectu cognationis ductus, non item ſi extraneus, tum enim fauorem Eccleſiæ Pontifex vult attendi. Quod verò dicitur de relictis Epiſcopo debere Eccleſiam Cathedralem habere ſuam portionem, ſicut è contra *not. Panorm. n. 5.* de facto non ſeruari, quod hodiéque verum eſt, quare immorari non eſt neceſſe.

Cap. XVI. Raynutius.

Idem, Epiſcopo Tuſcano.

S V M M A.

Cùm ex bonis Raynutij defuncti vxor eiuſque heredes vellent deducere tertiam partem juxta Ius Lombardorum (quo ſi maritus deceſſit ante vxorem, vxor eius lucratur tertiam partem bonorum, & ſi vxor præmoriatur, vir lucratur dotem) ortâ controuerſiâ inter filias & nepotes, & Iudex pronuntiâſſet, tam tertiam more Tuſcano, quàm quartã Trebellianicam deducendam; Re ad Papã delatâ, Iudex ab illo datur G. Cardinalis prioris Iudicis ſententiam, quatenus tertiam partem more Tuſcano pro viduâ Raynutij eiuſque vnicâ filiâ dixit deducendam, ita vt legitima filiæ alteri debita non remaneret ſalua, pronuntiauit irritam, quatenus verò judicauit quartam Trebellianicam retinendam, dictam ſententiam confirmauit, idque Pontifex ratum habet.

E X E G E S I S.

Legitima portio Iure naturæ debita &c.) Not. I. Caſum *h. c.* eſſe ſatis perplexum, ſed ſubſtantia in eo conſiſtit, quòd quis in bonis paternis & maternis habeat legitimam jure naturæ ſibi debitam; & ſi filius debet reſtituere hæreditatem, vtpote ſub ratione fideicommiſſi ſibi relictam, competere illi jus detrahendi Trebellianicum.

Not. II. Variè legitimam appellari, & quidem nomen *legitima* trahitur à lege non ſolùm poſitiuâ verùm etiam naturali, ſic appellatur *l. Omni modo. C. De inofficioſo teſtam.* aliquando *debita pars. l. Scimus. C. eod.* aliquando *debitum* ſimpliciter §. *1. In authent.* de triente & ſemiſſe: item *debitum bonorum ſubſidium. l. Si totas. C. d. Inofficioſis donation.* Item *pars debita jure naturæ. §. Hoc nos in d. auth.* Dicitur autem liberis deberi jure naturæ, quia ſine causâ non poſſunt exhæretari. Illiſque mortuis, debetur legitimis nepotibus; neque poteſt hæc pars imminui aut grauari per legata aut fidei commiſſa, ſed tantùm per debita. Neque poteſt illi imponi dilatio, conditio aut modus, ſi verò adijciuntur habentur pro non adiectis. *d. l. Omni modo. & duabus ſeqq.* Quæ non obſeruando peccauit Iudex prior *in hoc caſu.* ideòque eius ſententia à judice Apoſtolico meritò improbata fuit.

Not. III. Si filij ſint *quatuor* vel infra, debent illis parentes relinquere *tertiam partem bonorum* pro legitima. ſi verò habeant *filios quinque*, debent relinquere *medietatem bonorum iuxt. auth. Nouiſſima C. De inoff. teſtam.* Vbi etiam comprehenditur pars tertia, vel medietas eorum, quæ parentibus ab inteſtato obvenerunt, detractis debitis, *iuxt. gloſſ. l. Si arrogator de adopt. vbi Bartol. & alij.* Hæc legata inter liberos debent diuidi æqualiter, vt ſi medietas bonorum paternorum pro quinque filiis contineat 50000. flor. quilibet ex illis pro ſuâ legitimâ in probabili vendicabit ſibi 10000. flor.

Not. IV. Præter hanc legitimam, quæ ſimpliciter & per Antonomaſiam dicitur talis, ſunt duæ aliæ illius ſpecies. Vna dicitur *Falcidia*, altera *Trebellianica.* Prior ſic appellatur à Falcidio autore, quæ debetur *jure inſtitutionis, & eſt quarta pars totius hereditatis, quam heres detrahit & retinet ſibi de ſingulis legatis* (exceptis illis, quæ ſunt ad pias cauſas) *ſi hereditas ſit exhauſta vel nimis grauata legatis. l. Similiter. C. Ad l. fal. Inſtit. eod.* Altera dicitur *Trebellianica* à Trebellio

bellio autore, *quæ itidem debetur hæredi jure inſtitutionis, & eſt quarta pars hæreditatis; detrahitur autem de totâ hæreditate ab hærede inſtituto ſiue vniuerſaliter, ſiue certâ quotâ hæreditatis, ſi rogatus eſt, vt hæreditatem alteri reſtituat*, in quo differt à Falcidiâ, quæ non detrahitur ex tota hæreditate, ſed à ſingularibus relictis, de quo *DD. Inſtit. de fideicommiſſ. hæred. §. Sed quia. & C. Ad Trebellianam.* Quare cùm in caſu *h.c.* hæreditas eſſet fideicommiſſaria, ſiue alteri ſub conditione reſtituenda. Meritò vterque Iudex pronunciauit Trebellianicam ab his hæredibus potuiſſe detrahi. Sed de his plura Legiſtæ, ad quos propriè ſpectant.

Cap. XVII. Tua nobis.

Gregorius IX. Nouicenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cum nonnulli, tam Religioſi quàm Clerici ſeculares & laici, ex teſtamentis decedentium in vſus pios expendenda aliis vſibus applicarent, reſcribit Pontifex per Epiſcopos prouidendum, vt ſecundùm defuncti voluntatem omnia procedant, licet etiam à teſtatoribus id contingeret interdici; & mandat executores teſtamentorum, ad relicta in vſus prædictos monitione præuiâ compelli.

E X E G E S I S.

Colligitur hinc 1. Etiam Religioſos poſſe eſſe executores teſtamentorum cum facultate Superioris, de quo *c. 2. eod. in 6.* An mulierib⁹ poſſit demandari executio, controuertunt, ſed credo vix tantam fore neceſſitatem, vt non repetiantur viri idonei. Colligitur 2. Executores non poſſe immutare vſum deſtinatum à teſtatore, nec in meliorem quidem, licet conſentiat Epiſcopus, vt placet *Panorm. hîc n. 4.* qui tamen excipit Principis autoritatem qualis in fundationibus Eccleſiarum, Monaſteriorum, &c. non eſt alius quàm Papa.

Colligitur 3. Non eſſe adimplendam, ſi irrationabilis ſit, vt ſi excludat Epiſcopum, ne contra executores procedat ſi officium non faciant, quod non poteſt prohibere teſtator, etſi non ideò competat Epiſcopo ipſa executio, niſi teſtator nullum executorem deputaret ſaltem ad pias cauſas.

Cap. XVIII. Raynaldus.

Idem.

S V M M A.

Textus huius cap. prolixiſſimus eſt, cuius denique ſumma huc euadit, quòd pater per inſtitutionem fideicommiſſariam poſſit filium grauare, ſiue obligare, vt det certis perſonis aut ad certum diem reſtituat omnia bona paterna, quo pacto Raynaldum iſtum Pepo parens obligauit, vt patruis ſuis hæreditatem reſtitueret, ſi abſque filiis maſculis moreretur. In his autem quæ debentur filio ex legitimâ jure naturæ debitâ, aut ex Falcidia vel Trebellianicâ, non poteſt filius grauari vt quidquam alteri reſtituat, *ſed poteſt de his liberè teſtari, legata relinquere, hæredes inſtituere, & pœnam, aut modum vel conditionem apponere. Quod cùm controuerſiâ inter hæredes & propinquos Peponis ortâ Iudex Vrbevetanus non attendiſſet, re ad Pontificem delatâ, Cardinalis Iudex ab eo datus, ſententiam prioris Iudicis hâc ex parte irritam pronunciauit, Papâ id ratum habente.*

E X E G E S I S.

Quæ cùm ex *dictis ad c. Raynutius* ſatis intelligantur, in illis, quæ ex accidenti ad jus ciuile ſpectantia inſeruntur, hærere nolumus.

Cap. XIX. Ioannes.

Idem.

S V M M A.

Cùm executores cuiuſdam teſtamenti Clerici Legatis ad pias cauſas, & creditoribus non ſatisfacerent, reſcribit Pontifex per Epiſcopum illos cogi debere ad teſtatoris voluntatem explendam.

E X E G E S I S.

De poteſtate Epiſcopi circa executionem teſtamentorum, præſertim ad cauſas pias, ſæpius dictum eſt *toto h. t.*

Cap. XX. De his.

Idem.

S V M M A.

De his quæ in ornamentis, vel pro eis, ſiue fabricâ, luminaribus, anniuerſario, ſeptimo, vigeſimo, ſiue aliis ad perpetuum cultum diuinum leguntur Eccleſiis, vel aliis piis locis, dummodò fraus non interueniat, deduci non debent.

E X E G E S I S.

Hos caſus in quibus non ſoluitur portio Canonica breuiter dilucidat *Panorm. hîc n. 2.* neque difficultas circa illos occurrit, cùm præſertim Canonica portio, quæ olim deduci ſolebat, de illis, quæ relinquuntur piis locis, non videatur eſſe in vſu.

IDEM TITVLVS DE TESTAMENTIS IN VI.

Cap. I. Si Pater.

Bonif. VIII.

S V M M A.

Si pater filium & filiam habens impuberes, & vxorem: filiam in re certâ, filium verò in cæteris bonis

bonis hæredem inſtituit, & vxori aliqua legauit, hanc conditionem adijciens, vt ſi decederet filia ſine liberis, eidem filio, & ſi ipſe abſque liberis obiret, & filius præfata filia moreretur, Chriſti pauperes inſtituendo hæredes, & ſic vtrumq; cõtingeret mori ſine liberis: teſtatore mortuo ac deinde filio, ſubſequenter & filiâ (ſuperſtite matre) defunctis ante tempora pubertatis; abſque deductione Trebellianica, ſiue partis, iure naturæ debita, pauperibus bona omnia deferuntur. Prædicta námque ſubſtitutiones intelliguntur eſſe pupillares. Subſtitutiones enim ſemper ita ſunt interpretandæ (dummodo verbis & perſonis inſtitutis id conueniat) vt ſubſtitutio directa potiùs intelligatur quàm obliqua, quanquam directa interdum ad fideicommiſſum ex causâ trahitur. Licet autem filius matrem teſtamento portione jure naturæ debitâ priuare non poßit, pater tamen potuit in teſtamento, quod filio impuberi fecit, nam teſtamentum huiuſmodi pupillare paternum vel paterni pars, potiùs eſt cenſendum.

EXEGESIS.

Subſtitutiones enim &c.) Not. I. Duplicem eſſe hæredis inſtirurionem; vna dicitor *prima*, quâ vnus vel plures hæredes nominantur, qui immediatè ſuccedunt in jus teſtatoris. Altera dicitur *ſecunda inſtitutio, ſiue ſubſtitutio*, quando primo hæredi ſubſtituitur alius, vel etiam plures, qui ſunt in vlteriore gradu hæredum, neque potiuntur hæreditate, niſi primo hærede mortuo, aut oon adeunte hæreditatem ex communi *DD. In Rubr. ff. De ſubſtit.* Secundâ autem ſubſtitutionis appellatione etiam *tertium aut quartum hæredem notamus*, ſicuti nomine ſecundarum nuptiarum vlteriores qooque intelligimus. Sic in propoſito fuit ſecunda inſtituoo ſiue ſubſtitutio plurium, vt nimirum filiæ ſine liberis decedenti ſuccederet filius, & viciſſim; ambobus autem ſine liberis decedenöbus ſuccederent pauperes.

Not. II. Subſtitutionem 1. Generatim & præcipuè diuidi *in directam ſiue propriam*, *& obliquam*. directa eſt, quæ fit *verbis directis*, immediatè ipſum ſubſtitutum reſpicientibus in caſum, ſi ptimus hæres deficeret, *v. g.* Petrus hæres meus eſto, qui ſi non erit, Paulus hæres eſto, & in propoſito, ſi filius & filia mea hæredes non erunt, pauperes Chriſti ſunto. Altera eſt *obliqua ſiue fideicõmiſſaria & precaria*, fitq; verbis non directis, ſed obliquis & precarijs, oon ad ipſum ſubſtitutum immediatè, ſed ad hæredem primò inſtitutum directis, cuius fidei committitur, vt hæreditatem acqoiſitam reſtituat alteri, *v. g. Titius hæres meus eſto, & rogo eum ac fidei eius committo, vt reſtituat hæreditatem Sempronio*, de quibus plura *Sneidevvin. Inſtit. eod. in pr.* ſemper autem ſubſtituöonea ita intelliguntur vt *directa potiùs quam obliqua intelligatur, ſi perſona ferant & verba*, ait Pontifex, vt in propoſito, ſubſtituuntur enim immediatè perſonæ impuberes, & illis decedentibus pauperes.

Prædicta namque ſubſtitutiones intelliguntur eſſe pupillares &c.) Not. I. *Subſtitutionem directam* diuidi in *vulgarem ſiue communem*, quando primo hæredi ſubſtituitur alius in caſum quo prior hæreditatem non adijt & verò acqoiſioit. Et in *pupillarem*, quando ſubſtituitur filio aut filiæ impuberi alius, ſi illi ante pubertatem decedant. Talis inſtitutöo fuit in propoſito, dum teſtator filio filiam, & ſi abſq; liberis decederent, ſubſtituit pauperes Chriſti, potuerunt enim poſt pubertatem decedere, adeoque ſubſtitutioni pupillari verba conueniunt vt *not. gl. §. Verbis.* imò ſtatim ſubiungit impuberes deceſſiſſe, quod eſt facti.

Pauperibus bona omnia deferuntur &c.) Licèt certa perſona hæres inſtitui debeat & nomen ſpecificari, poſſunt tamen generatim pauperes inſtitui, quia vniuerſitas pauperum gerit vicem certæ perſonæ, & ſic valet, ſicut ſi ioſtitueretur Collegium aliquod legitimum. *l. Mortuo. ff. De fideic. ll. Municipibus t. De conſtit. & demonſtr.*

Ad fideicommiſſum ex causâ trahitur.) Not. I. Fideicommiſſom vt ſumitur ex *Coruin. l. 2. Enchir. c. 13.* eſt liberalitas, *quæ verbis precariis, vel quocunque alio vltimo indicio precariæ voluntatis miniſterio, ſine fidei alterius committitur.* Fiebat autem precario modo, vt pudore ſolo rogati fideicommiſſum contineretur, nec is qui rogatus erat, cogi poſſet ad reſtituendum. *Paulatim tamen Augusti Cæſaris permiſſu factum eſſe ait idem Coruin.* vt res alioqui ſuâ oaturâ libera, facta ſit neceſſaria, quod hodiéque durat, vt fideicommiſſa, licet verbis precatiuis fierent, vtroque jure jubente, neceſſariò reſtitui debeant. Eſt autem Fideioommiſſum generatim duplex, *Vniuerſale* quando totum defuncti patrimonium, vel ſaltem ſecundùm eam partem, in qua hæres inſtituitur, reſtituendum hæredi committitur. Et *ſingulare* quando rei particularis *v. g.* Scyphi, Lecti reſtituöo iniungitur. Sed de his plura *Coru. & alij ad t. de fideicom.*

Matrem teſtamento priuare &c.) Mater filio & filiæ teſtatoris parentis ſuperſtes, cootendebat, ſibi competere de hâc fideicommiſſariâ hæreditate ad pauperes denique deuolutæ, Trebellianicę ſiue quartæ partis dedoctionem, negat verò id Pontifex, & ſignificat maritum in teſtamento illam hâc poteſtate priuâſſe, idque jure potuiſſe, etſi filius id facere oon potuiſſet. Addit verò *gl.* quòd filius non dicatur poſſe priuare matrem portione jure naturæ debitâ, verum eſſe, niſi ex juſtâ causâ fiat. Neque filij hoc teſtamentum coodiderunt; quo ſubſtituebantur pauperes, ſed ex teſtameoto paterno ſucceſſerunt.

Cap. II. Religioſus.

Idem.

S V M M A.

Religioſus executor teſtamenti deputatus non poteſt (cùm velle & nolle non habeat) huiuſmodi officium ſuſcipere, niſi à Superiore petitâ ſuper hoc licentiâ

tiâ & obtentâ, Si teſtator plures ſimpliciter executores deputauit, vno eorum mortuo, vel in remotis agente, aut id exequi nolente, ne voluntas teſtatoris impediatur, vel nimium differatur, poterit alius (niſi teſtator alıud expreſſerit) officium executionis liberè adimplere.

EXEGESIS.

Vtraque huius *cap.* deciſio, & vtriuſque ratio *textui* inſerta, ita claræ ſunt, vt explicatione opus non habeant.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnic. Religioſis.

SVMMA.

Statuit Pontifex vt Religioſi etiam exempti ad executionem cuiuslibet vltimæ voluntatis deputati etſi prælationis officio fungantur, locorum Ordinariis debitam reddere, ipſique Ordinarij ab eiſdem, abſque dolo & fraude ſiue negligentia, de ſuſceptæ executionis officio teneantur exigere rationem, illos, quos circa id deliquiſſe repererint in aliorum exemplum pœnâ debitâ, quocunque non obſtante priuilegio, punituri.

EXEGESIS.

Ex *h. quoque c.* perſpicuum illud not. *ex gl.* nomine vltimæ voluntatis generatim poſito comprehendi quidlibet ſiue ſit teſtamentum, ſiue Codicillus, ſiue donatio causâ mortis, ſiue Epiſtola.

TITVLVS XXVII.

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

Ad Rubricam Tituli patet ex Cap. I.

Cap. I. Sed hoc.

Ex Concilio apud Altenenſes habitô.

SVMMA.

Epiſcopis, Presbyteris, Clericiſque, ſi per hæreditatem, vel alio modo, intuitu perſonæ aliquid acquiſiuerint, donare eis licet, cui voluerint, dum viuunt; ſi autem ante obierint, quàm hoc fecerint, altari cui ſeruiunt, omnia perpetuò ſanctificentur, & injus eius tradantur.

EXEGESIS.

Si autem ante obierint, quàm hoc fecerint &c.) Not. I. Cùm priori *tit.* actû ſit de teſtamentis, rectè ſubiungitur iſte *tit.* de ſucceſſionibus ab inteſtato. *Inteſtatus* autem propriè dicitur, *qui nullum, vel nullo jure facit teſtamentum. l. fi. C. fam. Erciſc.* etſi ſecundùm communem vſum loquendi, quisquis teſtamentum non facit, ſiue de jure potuerit facere teſtamentum, ſiue non potuerit, dicitur inteſtatus, vt *not. Panorm. ad Rubr. h. t.*

Not. II. Poſſe Clericos de illis diſponere, donare inter viuos, teſtari, quæ per hæreditatem vel intuitu perſonæ acquiſiuerunt, conſtat ex duobus *tt. Præced.* Non poſſe de his teſtari vel diſponere, videtur *hoc tit.* ſtatui, quia niſi donârint aut dederint ante mortem, omnia ab illis relicta, jubentur tradi in Ius altaris aut Eccleſiæ. Sed intelligi id debere de Clericis non habentibus conſanguineos, qui ab inteſtato ſuccedant, illos enim admittendos, & non Eccleſiam ſentit *gl.* communiter recepta. *Juxt. c. Quicunque q. 9. & c. Vlt. q. vlt. 12, item authent. de Eccleſiaſt. titul. §. Si quis Epiſcopus. collat. 8.*

Cap. II. Sancto.

Ex Concilio Triburienſi.

SVMMA.

Cùm aliqui laici de morientium Presbyterorum ſuorum ſubſtantiâ partes ſibi vendicarent, tanquam de propriis ſeruis, prohibet Concil. ne vlterius fiat, & ſicut liberi facti ſunt ad ſuſcipiendum gradum & agendum officium diuinum, ita nihil ab eis præter officium diuinum exigatur. Peculium verò ipſorum ſub pœnâ anathematis jubet diuidi in quatuor partes, quorum vna Epiſcopo, altera Eccleſiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus aſſignetur; qui ſi non ſint idonei, Epiſcopus diſtribuendi curam ſuſcipiat.

EXEGESIS.

Textum hunc procedere in Presbyteris, qui ex ſeruitute promoti ſunt ad ſacerdotium dominis conſentientibus, ex communi colligit *Panorm. hîc ſub fi.* quia appellantur ſerui proprij. Dominus enim ſicut de ſubſtantiâ ſerui necdum manumiſſi vendicat ſibi totum, *quia quidquid acquirit ſeruus, acquirit Domino. Inſtit. per quas perſ. nob. acquir.* ita de ſubſtãtiâ manumiſſorũ ſiue libertorũ ſibi vendicabat partem,

tem, & non totum; quod cùm ad Presbyteros, qui priùs ſerui fuerant, laici extenderent, prohibet id fieri Conc. neque patitur vllum jus ab illis retineri in promoros, præterquam vt poſſint exigere ab illis officium diuinum, quod intelligit *Panorm.* ſi dominus in manumiſſione propter ſuſcipiendos ordines ſibi reſeruauit eiuſmodi operas ſpirituales, de quo in *c. Nullus. & c. De famul. de ſeru. non ord.* Cæterùm cùm rigoroſa mancipiorum ſeruitus inter Chriſtianos his ſaltem in regnis & prouincijs exoleuerit, peculij quoque eiuſmodi ſacerdotum diuiſio hîc præſcripta, vſum in praxi non habet,

Cap. III. Cùm dilectus.

Innoc. III. Murienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm ſufficienter eſſet probatum, quòd Archipresbyter de Alerio ad participationem orationum ſe & ſua obtuliſſet Monaſterio de Bruſiâ in præſentiâ vnius teſtis; ideòque requiſitus vt conderet teſtamentũ, reſpondiſſet ſe non poſſe teſtari, quia ſe & ſua contulerit dicto Monaſterio, quod alij teſtes in præſentiâ Abbatis illum audiuerunt confitentem, non quidem ſufficienter probantes, ſed vehementer adminiculantes Abbatis aſſertioni. Contrà verò Epiſcopus Eduenſis aſſereret, ſe velle probare dictum Archipresbyterum in extremis mentis compotem non fuiſſe, adeòque non valuiſſe, quod expreſſit. Mandat Pontifex niſi hoc Epiſcopus legitimè probârit ſuper impetitione Monaſterij, ei ſilentium perpetuum imponi & compelli, vt Monaſterio reſtituat, quæcunque de bonis Archipresbyteri, vel etiam Monaſterij occupauit; ſi verò legitimè probârit Archipresbyterum tum alienatum mente fuiſſe, ad faciendam Epiſcopo nomine parochialis Eccleſiæ (quam Archipresbyter adminiſtrauit) reſtitutionem bonorum Archipresbyteri quia ab inteſtato deceſſit, Monaſterium compellatur.

EXEGESIS.

Se & ſua contulerat Monaſterio &c.) Nota *ex gl. & Panorm. hîc n. 2.* quòd quis poteſt ſe & ſua dedicare Monaſterio, abſque eo quòd fiat Religioſus. Tales autem dicuntur oblati, & ſunt quaſi ſerui Monaſterij. *fa. Clement. 1. de deci. in fi.* In tali oblatione, quod etiam veniant bona ventura ſi fiat Monaſterio, ſecus ſi fiat Eccleſiæ ſeculari, ſentit *idem Panorm.* Credo hæc pendere ex intentione offerentis, qui poteſt vel omnia vel aliqua dare, & ſi nihil exprimat, præſumitur omnia bona præſentia & futura donare voluiſſe, *poteſt enim quis abſque eo, quod dedicat ſe, omnia bona ſua præſentia & futura dare Eccleſiæ, vt dicit Bart. in l. fi. C. De pact.* ergò multò magis cenſebitur id velle, ſi offerat non ſolùm ſua ſed etiam ſe; ſequuntur enim bona dominum niſi aliquid excipiat, vel ſibi vel alteri reſeruet.

Tanquam phræneticus &c.) Not. I. Actum qui pendet à merâ voluntate, poſſe exerceri à laborante in extremis, modò ſit ſanus mente; ab vſu enim rationis dependet validitas actûs, quare furioſus & amens nec ad pias quidem cauſas poteſt teſtari. Præſumitur tamen quis etiam in extremis ſanæ mentis, vnde aſſerenti contrarium incumbit probatio, ideòque Epiſcopus Eduenſis in propoſito debuit probare amentiam Presbyteri.

Not. II. Nec in profanis nec in ſpiritualibus ſufficere vnum teſtem ad plenam probationem *iuxt. c. Licet. vniuerſis de teſtibus*, cum quo concordat iſte s. Cùm verò teſtes plures *vehementer* vt loquitur Pontifex *adminicularentur cauſæ Abbatis* teſtantes videl. de confeſſione ipſius Archipresbyteri, quam fecerat coram ſe in præſentiâ Abbatis teſtimonium vnius teſtis de veritate & aliorum de confeſſione propriâ Archipresbyteri effecit vnam plenam probationem. Contra quam nihil potuit amentiæ exceptio, niſi plenè illam probaret Epiſcopus, contendens Archipresbyterum deceſſiſſe inteſtatum.

TITVLVS XXVIII.

DE SEPVLTVRIS.

Rubrica Tituli peculiare habet nihil.

Cap. I. Nos inſtituta.

Leo III.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt quiſque in maiorum ſuorum ſepulchris jaceat, exemplo Patriarcharum; nulli tamen negatur propriam eligere ſepulturam, vel alienam, qualem etiam Chriſtus elegit. Tertia tamen pars bonorum illi Eccleſiæ debetur, in quâ cæleſti pabulo reſici conſueuit.

EXEGESIS.

Propriam eligere ſepulturam &c.) Not. I. Poſtquam actum fuit de bonis defunctorum, conuenienter

entet ſubiungi *Tit.* de ſepulturâ illorum, qui extat etiam *in 6. & Clem. de ead. habetur 13. q. 2.*

Not. II. Apud Chriſtianos hodie locum communem ſepeliendis corporibus deſtinatum cœmiterium appellari, quod Latinè ſonat quaſi *dormitorium.* Conſecrantur autem Cœmiteria ab Epiſcopis iuxta Eccleſias, vel intra confinia earum. *c. Sicut. 17. q. 4. c. Aurum. 12. q. 2.*

Not. III. Regulariter quemque ſepeliendum in Eccleſia Parochiali vel Cœmiterio eius, in quâ recepit aut recipere debet Sacramenta *per h. t. & c. In noſtrâ. inf. & c. Is qui. eod. in 6.* Si quis in vnâ Eccleſiâ audiuit diuina, in alterâ percepit Sacramenta, vel fuerit paræciarum duarum Eccleſia, tum locus erit præventioni. *c. Cùm quis. eod in 6.* Decedens in villâ rurali non electâ ibidē ſepulturâ, in Eccleſiâ ſuæ ciuitatis, vel ſepulchro maiorū ſepeliendus eſt *inx. c. Is qui. eod. in 6.* Peregrini, advenæ, ſtudioſi, ſepeliendi ſunt in Eccleſiâ parochiali, ſi ibi perceperunt Sacramenta, niſi contraria ſit conſuetudo. Prælati Regulares ſepeliuntur in Eccleſia ſuæ Prælaturæ, Religioſi in loco ſuæ Religionis, Clerici in Eccleſiâ vbi habent beneficium, quia ibi cenſentur habere domicilium. *c. 3. De temp. ordin. in 6.*

Not. IV. Suprà dictam Regulam, vt quis ſepeliatur ibi, vbi percepit Sacramenta, fallere, ſi quis ſponte in alio loco vel in Eccleſiâ aliâ ſepulturam eligat, quæ electio liberè conceditur *per h. t. de quo in ſeq. & breuiter Vallenſis h. t. §. 3.*

Cap. II. Relatum.

Leo Papa omnibus fidelibus per Dardaniam conſtitutis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt quicunque in Monaſterio conuerti voluerit ſiue in morte, ſiue in vita, omnium rerum & poſſeſſionum quas pro ſalute animæ ſuæ decreuerit diſponere, medietatem Eccleſiæ, ad quam dignoſcitur pertinere, relinquat.

E X E G E S I S.

Portio Canonica, quæ detracta ex ijs quæ defunctus in legitimâ ætate conſtitutus, pro ſalute animæ ſuæ & ratione ſepulturæ reliquit, debetur Eccleſiæ Parochiali, & eſt varia, quandóque tertia, *vt c. præced.* quandóque media, vt hîc, quandóque quarta, *c. Cùm ſuper. inf.* ideóque in eâ definiendâ attendi debet locorum conſuetudo. *c. Certificari. inf.*

Cap. III. Fraternitatem.

Innocentius III. Genuenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex mortuorum ſepulchra & cœmiteria apud illas Eccleſias & Monaſteria ab antiquo eſſe diſpoſita, vbi ſunt Religioſorum Conventus & orationes atque Miſſa pro viuis & defunctis frequentiùs celebrantur; eos verò qui nova & minùs Religioſa loca eligunt, irrationabiliter facere, ideóque ſi P. de Caſtello contra antiquam & rationabilem conſuetudinem de ſuâ ſepulturâ aliquid mandauit, id iuribus debere carere &c. & corpus reddi Monaſterio S. Stephani.

E X E G E S I S.

Apud illas Eccleſias & Monaſteria &c.) Not. I. *h. c.* videri correctum per *c. 2. eod. in 6.* vbi habetur *poſſe quem relinquere ſepulturam ſuam antiquā, & eligere aliam, niſi loco minùs Religioſo. Panorm.* tamen hunc *c.* ita intelligit, vt non valeat eiuſmodi ſepulturæ electio, ſi quis dolo inductus, aut ex contemptu, vel non relictâ Eccleſiæ vbi ſepeliri deberet, Canonicâ portione, id faciat.

Not. II. Etſi nullo iure cautum ſit generatim, vt monaſteria non habeant cœmiteriū, niſi pro ſuis, *vt in c. 1. 16. q. 2. & Innoc. in c. 1. ſup.* tamen contra tenent de iure communi illas Eccleſias habere jus cœmiterij & funerandi, quæ habent populum, poſſunt tamen etiam Monaſteria hoc iure gaudere, ſi habeant populum, aut priuilegium, vt multi ex mendicantibus.

Not. III. Corpus defuncti ſi in loco non habente jus cœmiterij ſit ſepultum, poſſe repeti ab eâ Eccleſiâ & veluti vendicari, in quâ defunctus debebat ſepeliri.

Cap. IV. De his.

Alexander III. Epiſcopo Spalenſi.

S V M M A.

Si qui in ægritudine ad Religionem tranſeant, & in illâ ægritudine decedant, de bonis ipſorum Eccleſiis, vbi receperunt pabula ſalutis, & vnde fuerant aſſumpti, Canonica debet portio exhiberi. Si verò ſani ad Religioſa loca ſe transferant, de his, quæ illis conferunt, dictam Canonicam portionem non debent, quia liberum eſt illis tum bona ſua quibuſlibet relinquere.

E X E G E S I S.

Intelligi hunc *c.* de illis, qui intrant Monaſterium, vt fiant Religioſi, non autem de illis, qui ibi volunt viuere ſine profeſſione, ſentit Panorm. hîc, cōtra *Innoc.* qui id explicat de his poſterioribus. Prius videtur probabilius, quia verba important plenam tranſlationem. *ſu. c. Si quis jam tranſlatus. 21. q. 1.*

Cap. V. Ex parte. I.

Idem.

S V M M A.

Cùm Prior quendam Parochianum ſuum poſt appellationem à Canonicis Obrigenſibus factam, in ſuâ Eccleſiâ ſepeliſſet, mandat Pontifex illum

compelli ad corpus Canonicis reſtituendum, & vt amicabiliter cum illis conueniant.

EXEGESIS.

Colligitur Eccleſiam Parochialem habere fundatam intentionem ſuper funere ſui parochiani, aſſerenti ergo quod alibi debeat ſepeliri, incumbit probatio, vt *not. Panorm.* quod intelligitur, niſi conſtet, quòd alibi ſepulturam elegerit.

Cap. VI. Cùm liberum.

Idem, Decano & M. R. Rauennatens.

SVMMA.

Cùm quidam Presbyter corpus cuiuſdam mulieris juxta vltimam illius voluntatem ad S. Martini Eccleſiam ſepeliendum deferret, & Monachi quidem illud violenter raptum in ſuâ Eccleſiâ ſepeliuiſſent, mandat Pontifex Monachos ad oſſa defuncta reddenda compelli, & beneficia occaſione ſepulturæ recepta priori Eccleſiæ reſtitui.

EXEGESIS.

Not. quòd Eccleſia, vbi legitimè electa eſt ſepultura, poteſt agere, vt reſtituatur ſibi corpus defuncti, quod alibi eſt ſepultum.

Cap. VII. De vxore.

Lucius III.

SVMMA.

Tam mulier quàm vir liberam habent ſepulturæ electionem, cùm electio iſta ad eum potiùs ſtatum pertineat, vbi mulier ſoluitur à lege viri; Vtrùm pater filios impuberes, vbi vult, poſſit ſepelire, nihil eſt definitũ, conſuetudini relinquitur.

EXEGESIS

Not. Liberum relinqui vxori electionem ſepulturæ, quia per mortem ſoluitur à lege viri, & conſuetudinẽ ſuccedere in locum juris, vbi jus deficit, vt hîc in ſepulturâ impuberum. *ſi. c. Conſuetudo. d. 1.*

Cap. VIII. Cùm ſuper.

Idem, Præpoſito & Capitulo Fauentino.

SVMMA.

Statuit Pontifex vt ſi aliquis Parochianorum Capituli Fauentini alibi eligat ſepulturam, de teſtamento ipſius quarta dicto Capitulo relinquatur.

EXEGESIS.

Colligitur Eccleſiam Collegiatam habere aliquando Parochiam annexam, quo caſu jura Parochialia perſolui debent Capitulo, vigore *h. t.* non Epiſcopo, vt *not. Panorm.* Nec immeritò, quia jus parochiale non exercetur per Epiſcopum, ſed per aliquem ex Canonicis, aut alium à Capitulo conſtitutum.

Cap. IX. Certificari.

Clemens III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Iuſtitiam portionis Canonicæ ſecundùm rationabilem conſuetudinem regionis circa medietatem, vel tertiam, vel quartam partem pro locorum diuerſitate attendi.

Patet ex dictis ad *c. 2.*

Cap. X. In noſtrâ.

Innocentius, Epiſcopo Claremontenſi & Abbati Maurienſi.

SVMMA.

Cùm Prior Montis Ferrandi Papæ propoſuiſſet, quòd Hoſpitalarij Claremontenſis diœceſis quoſdam Parochianos ſuos, & ex his duos infra annos legitimos recepiſſent ad ſepulturam. Procurator verò Hoſpitalariorum replicaret, ex priuilegio & Indulgentiâ ſpeciali iiſdem licere omnes præter excommunicatos & interdictos, qui ſepulturam apud ſe elegerunt, ad illam recipere, & Fideicommiſſa in teſtamento relicta accipere, ſolutâ tantummodo quartâ parochiali Eccleſiæ, de quâ corpora mortuorum aſſumuntur, præterquam de equis & armis; pronuntiauit Pontifex, Hoſpitalarios non debere recipere Parochianos Montis Ferrandi, niſi qui apud ipſos elegerint ſepulturam, & tunc deberi Parochiali Eccleſiæ, de relictis à defuncto (præterquam de equis & armis) quartam partem, reſiduum hoſpitalarios habere, niſi dolus aut fraus interceſſerit. Præterea iiſdem injunxit reſtitutionem quartæ de tribus millibus ſolidorum, quos à Parochianis Prioris illos recepiſſe conſtabat, niſi oſtenderent eorũ Oblatos, aut Conuerſos fuiſſe; Item vt reſtituerent, quæ perceperunt ex relictis cuiuſdam occiſi, niſi probâſſent, quòd apud ipſos ſepulturam elegerit, alioquin quartam ſolùm partem darent. Quæ verò pro decedentibus infra legitimos annos perceperunt, reſtituant vniuerſa.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* procedit de Hoſpitalariis S. Joannis Hieroſolomitani, qui poſt amiſſam Hieroſolymam ſedem ſuam fecerunt Rhodi, & illâ quoque à Turcis occupatâ, nunc tenent Melitam, inde dicti Equites Melitenſes. Hi ſunt priuilegiati ſuper jure ſepeliendi, non tamen poſſunt recipere interdictos & excommunicatos, tempore quibus jus negat liberam ſepulturam de quo inf. neque etiam illos, qui ſunt

infrà

infra legitimos annos, id eſt, impuberes, quia neque illi iuxta conſuetudinem illius terræ poterant eligere ſepulturam. Neque alios, qui ſepulturam apud illos non eligunt. Quare ob horum tranſgreſſionem fuerunt à Pontifice damnati ad quartam Parochiali Eccleſiæ perſoluendam, præterquam de equis & armis, quod indultum fuit in fauorem terræ ſanctæ, ad cuius acquiſitionem & defenſionem Hoſpitalarij ab initio fuerunt ſpecialiter deputati, *vt not. Ioan. Andr. hic.*

Cap. XI. Ex parte. II.

Idem Archiepiſcopo Turonenſi.

S V M M A.

Mandat Pontifex fœminam, quæ vt effugeret ſtupri intentati cauſâ ſe perſequentes, de ponte cadens ſubmerſa fuit, Eccleſiaſticæ tradi ſepulturæ, cùm ex honeſtâ cauſâ fugerit, & cui communicabatur viuenti, communicandum ſit jam defunctæ.

Cap. XII. Sacris.

Idem Nidroſienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſacris eſſe Canonibus inſtitutum, vt quibus non cõmunicauimus viuis, non communicemus defunctis, *& vt careant Eccleſiaſticâ ſepulturâ, priùs ab Eccleſiaſticâ vnitate præciſi, & in morte non reconciliati; ideóque mandat excommunicatorum corpora aliquo caſu in cœmiterio Eccleſiaſtico tumulata, ſi diſcerni poſſint, exhumari; ſi non poſſint, non expedire vt cum oſſibus excommunicatorum, corpora extumulentur fidelium.*

E X E G E S I S.

Cui communicatur viuenti &c.) Not. I. Ex vtroque *h. c.* (quæ ideò coniungimus) colligitur generalis & affirmatiua & negatiua Regula de ſepulturis, vt videl. *communicemus defuncto, cui communicabamus viuenti, & ne communicemus defuncto, cui non communicabamus viuenti.* Prior pars habetur ex *c. Præcedenti.* vbi præcipitur Virgo ſepeliri pro defenſione caſtitatis mortua, quæ vtique habebat communionem fidelium dum viuebat, imò mercedem in cœlo repoſitam. Poſterior pars ſumitur ex ſacris Canonibus, videl. *c. 1. & 2. q. 2. 24.* Prior canon eſt Leonis I. *Nos autem* ait *quibus viuentibus non cõmunicauimus, mortuis communicare non poſſumus.* Alter Gelaſij, qui ex illo, quod Matth. c. 16. refert, dictum Petro *quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis,* infert *in ligatione ſuper terram facta defunctum nunquam abſolui*, adeóque nec in ſepulturâ communicandum eſſe defuncto, qui dum vixit, Communioni Fidelium nunquam fuit reſtitutus.

Not. II. Per illos, *quibus non communicamus viuis*, intelligi omnes, quibus communio fidelium fuit interdicta, hisque Eccleſiaſticam ſepulturam negari, quales ſunt *omnes excommunicati, ſuſpenſi & interdicti, juxt. Clement. eos. eod. & c. Is qui. de ſent. excom. in 6.*

Not. III. Præterea negari ſepulturam publicam vſurarijs, niſi pœnituerint & cautionem dederint de reſtitutione. *c. Quia. de vſuris. c. Quanquam eod. in 6. & Clement. 1. eod.* Item illis, qui deliberatè ſibi necem intulerunt. *c. De occidendis. 18. q. 5.* In duello interfectis. *c. 1. De Torneamentis. Trid. ſeſſ. 25. c. 19. De reform.* Blaſphemis. *c. Statuimus. de Maleficis raptoribus, niſi ſatisfaciant. c. 2.* De raptoribus furibus & latronib⁹ in flagranti crimine occiſis. *c. 2. inf. de furtis. c. Fures. 13. q. 2.* Monachis. qui in extremis cum peculio & habere proprium inuenti fuerint. *c. Monachis. c. Super quodam. c. Cum ad Monaſterium. de ſtatu Monach.* Neque tamen ſi Religioſus mortuus reperitur in cellâ habere peculium, propterea priuandus eſt Eccleſiaſticâ ſepulturâ, niſi conſtet habuiſſe animo proprietario, potuit enim illud habere vel in depoſitum vel vt alteri reſtituat, vel alio modo licito. *juxt. Dian. 13. p. tr. 4. Reſol. 2. 3.* & habetur in illius compendio verb. Paupertas. Nominatim interdicti *Clement. 1. de ſepult.* tempore interdicti generalis aut localis nemo ſepelitur in loco interdicto exceptis Clericis, qui ſi interdictum ſeruârint, poſſunt ſepeliri in ſilentio ſine ſolennitate. *c. Quod in te. de pœnit. & remiſſ.* Item qui ſemel in anno non ſunt confeſſi, & ſaltem in paſchate non communicârunt. *c. Omnis vtriuſque ſexus. de pœnit. & remiſſ.* Vltimo etiam ſupplicio damnati, ſi impœnitentes decedant, aliàs ſepeliantur. *c. Quæſitum. 13. q. 1. l. 1. & ſi. ff. De cadau. punitorum.* opus eſt tamen ſuperioris aut judicis autoritate, nam ſubinde ad exemplum aliorum cadauera in loco ſupplicij relinquuntur. *l. 2. ff. eod. n. 25.* Denique ijs omnibus, quos in graui peccato impœnitentes deceſſiſſe conſtiterit, neque ſignum pœnitentiæ dediſſe conſtat. *c. Pro obeuntibus. 13. q. 2.* Ad probanda autẽ ſigna pœnitentiæ, ſufficere vnum teſtem. *not. Zech. de Rep. Chriſt. c. 28. n. 26.*

Exhumari debent &c.) Not. Velle Eccleſiam, vt ſi oſſa excommunicati vel alterius, cui ſepultura negatur, non poſſint diſcerni ab oſſibus fidelium ſepultorum, potiùs relinquantur, quàm vt per errorem inhonorentur oſſa fideliũ, vbi non malè obſeruat *Panorm.* potiùs debere tolerari malum, quàm bonum puniri. *fa. c. Quam magnum. 23. q. 4.*

Not. II. Qui huiuſmodi perſonas contra Canones ſepeliunt, aut tempore interdicti, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrere, neque abſolui poſſe, priuſquam arbitrio Epiſcopi, eis, quibus iniuria irrogata eſt, ſatisfecerint *Clement. 1. h. t.* Eccleſia verò aut cœmiterium, ſi ibi ſepeliantur quos jus ſepeliri prohibet, eo ipſo polluuntur, & reconciliatione indigent, priuſquam alij fideles rurſus illuc inferantur. *c. Conſuluiſti. de Conſecr. Eccleſ.* Quæ in Germaniâ, vbi viuimus permixti hæreticis, non procedunt in iſto rigore, ſed tolerari debet multis locis, vt hæretici ſepeliantur in Eccleſiis & cœmi-

teriis Catholicorum, & inferuntur ſepulturis maiorum ſuorum à quorum fide deſciuerunt, quod idem ſenſ. *Laym. lib. 1. tr. 5. p. 2. c. 4. n. 8. in Corollario.*

Cap. XIII. Abolendæ.

Innoc. III. Epiſcopo Magalonenſi.

TEXTVS.

Damnat Pontifex conſuetudinem, quæ apud montem Peſſulanum inoleuerat, vt mortuis non priùs permittantur effodi ſepulchra, quàm pro terrâ, in quâ ſepeliendi ſunt, certum pretium perſoluant, & mandat Epiſcopo, vt inhibeat Clericis, ne quidquam omnino exigant de hâc causâ.

EXEGESIS.

Notat *Vall. h. t. §. 8. n. 2.* damnari hîc conſuetudinem aliquid exigendi à nolentibus per coactionem, aliud autem dicendum eſſe de conſuetudine traducta ex piâ & laudabili deuotione fidelium quæ ſeruanda eſt, & populus ad illius obſeruationem cogendus, ſi non iure actionis, ſaltem iudicis officio. *fa. c. Ex parte. de cenſib.* Certè conſuetudo paſſim habet, vt pro iſtis aliqua exigantur, quod ortum eſſe ex piâ deuotione meritò præſumimus, quia videl. viderunt etiam in ſepeliendis mortuis dignos eſſe operarios, ſiue ſepulturæ miniſtros, mercede ſuâ.

Cap. XIV. Parochiano.

Gregorius IX. Epiſcopo N.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, Parochiano, qui excommunicatus pro manifeſtis quidem delictis, ſed in extremis agens per Presbyterum iuxta formam Eccleſiæ fuit abſolutus, non debere cœmiterium & alia ſuffragia Eccleſiæ denegari, & eius hæredes ac propinquos, ad quos peruenerunt bona ipſius, vt pro eodem ſatisfaciant, cenſuris eſſe compellendos.

EXEGESIS.

Colligitur 1. In articulo mortis quemuis Presbyterum poſſe abſoluere à quauis ſententiâ excommunicationis, etiam Papæ reſeruatâ. *fa. c. Si quis ſuadente. 17. q. 4.* 2. *Heredes etiam laicos poſſe compelli per iudicem Eccleſiaſticum vt ſatisfaciant pro defuncto, vt not. Panorm. q. 4.*

IDEM TITVLVS DE SEPVLTVRIS IN VI.

Cap. I. Animarum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Prohibet Pontifex vniuerſis Religioſis & ſecularibus Clericis in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub maledictione æterna, ne aliquos ad vouendum, vel jurandum, vel fide interpoſitâ, ſiue aliàs ad promittendum inducant, vt apud eos ſepulturam eligant, vel iam electam vlteriùs non immutent. Si ſecus actum fuerit, electionem decernit irritam, & vt taliter eligentes nec apud electas Eccleſias, nec alibi poſſint eligere ſepulturam, ſed ſepeliantur apud illas Eccleſias, apud quas ſepeliendi erant, ſi fortaſſis aliàs ſepulturâ non electâ deceſſiſſent. Religioſos verò & Clericos contrauenientes, tam ad reſtitutionem corporum (ſi petantur) quàm omnium, quæ occaſione ſepulturæ ad ipſos peruenerunt, intra decem dies vult eſſe obligatos. Quod niſi fecerint Eccleſiæ & Cœmiteria, vbi ſepulti fuerint, eo ipſo ſunt, & tamdiu manent Eccleſiaſtico ſuppoſita interdicto, donec omnia plenariè reſtituerint.

EXEGESIS.

Vult Pontifex conſultum libertati eligendi ſepulturam, ideòque non vult pactum vel promiſſionem interponi, quod videtur ſtatutum ad tollendam ſpeciem ſimoniæ, ne Eccleſiaſtica ſepultura, quæ eſt aliquid ſpirituale & preces ac ſuffragia habet annexa, videatur veluti vendi, pro illis, quæ pro ſepultura relinquuntur vel offeruntur. Illud etiam obſerua Religioſos & Clericos hâc in re delinquentes non teneri, corpora & oblationes reſtituere priuſquam petantur, imò in huiuſmodi, quando *lex vel ſtatutum aliquid mandat fieri, intelligitur ſi petatur,* licet verba ſint præciſa & obligatoria.

Cap. II Ex parte.

Idem.

SVMMA.

Cum quis dimiſſâ ſepulturâ maiorum quam habuerunt in aliquâ Eccleſiâ, alibi illam eligit, Canonica portio non debetur Eccleſiæ dimiſſæ, ſed illi, in quâ ſolebat Eccleſiaſtica ſuſcipere Sacramenta. Si verò habens domicilium æqualiter in duobus locis, in tertio eligat ſepulturam, domiciliorum Eccleſiæ debent inter ſe diuidere Canonicam portionem. Si quis autem antiquâ dimiſſâ ſepulturam eligat in loco minus Religioſo, electionem huiuſmodi, etſi jura videantur diuerſa, non vult Pontifex impugnari.

EXEGESIS.

Res eſt clara. illud obſerua, quod jam diximus ad *c. Fraternitatem. ſuprà* in antiquis, per *h. c. d. c. Corrigi.*

Cap. III. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Quis recreationis vel agriculturæ causâ transfert

fert ad villam ruralem ſi non electâ ibi ſepulturâ decedat, non in dicta villæ Eccleſiâ, ſed in ſuâ parochiali ſepeliri debes, vel vbi maiores ipſius ſepulti ſunt. Mulier quæ plures habuit viros, ſi ſepulturam non eligat, cum viro vltimo, cuius domicilium retinet & honorem, tumulanda eſt.

EXEGESIS.

Vtraque pars patet, prioris ratio eſt, quia Parochianus alicuius Eccleſiæ non cenſetur, qui non totum annum, partémue illius maiorem habitat in aliquâ Parochiâ, ibíque audit diuina & percipit Sacramenta, vt *not. Menoch. l. 6. præſumpt. 88.* Ratio poſterioris in ipſo t. exprimitur.

Cap. IV. Licet Pater.

Idem.

SVMMA.

Liset Pater filios impuberes, qui nequeunt eligere ſepulchra, poßit vbi conſuetudo fert, quo voluerit loco ſepelire, vbi tamen hæc conſuetudo non habetur, ſunt cum ſuis maioribus vel in Eſcleſiâ Parochiali tumulandi. Filius autem & filia, quæ exseßit pubertatem, quamuis poßit eligere ſepulturam, ſine patris tamen aſſenſu pro animâ ſuâ, niſi peculium saſtrenſe vel quaſi saſtrenſe habeat, legare nihil poteſt.

EXEGESIS.

Colligitur in ſepulturâ impuberum attendi debere conſuetudinem loci. Quod verò additur filius familias, quamdiu ſub patris poteſtate eſt, non poſſe aliquid legare, aut judicare, quid faciendum ſit, (vt t. indicat) æquum eſt, quia tam ipſe, quàm bona in pleno patris dominio & poteſtate, exceptis illis, quæ in militiâ aut intuitu illius acquiſiuit, & dicuntur bona Caſtrenſia, aut quæ aduocatione vel in Clericatu acquirit, & vocantur bona quaſi Caſtrenſia, vt hîc partim tangit *gl.* In his enim filius etiã minorennis habet plenam poteſtatem.

Cap. V. Religioſi.

Idem.

SVMMA.

Religioſi niſi à propriis Monaſteriis, tam procul abſint, vt ad ea commodè portari nequeant, cùm velle & nolle non habeant, non poſſunt ſibi eligere ſepulturam, ſed ſunt apud ſua monaſteria tumulandi.

Neque hoc opus habet explicatione.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Eos qui.

Clemens V. In Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Eos, qui defunctos in cœmiteriis interdictis tempore in saſibus non conseßis, vel exsommunisatos publicè, aut nominatim interdictos, vel vſurarios manifeſtos ſcienter ſepeliunt, ipſo facto excommunicatos eſſe Pontifex decernit, neque abſolui vult, niſi priùs ad arbitrium Epiſcopi, quibus per præmiſſa injuria fueris irrogata, ſatisfeserint: nulla exemptione vel priuilegio ſuffragante.

De hoc ſatis diximus ad c. *Satris. ſuprà Not. 2.*

Cap. II. Dudum.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Innouat Clemens cum Concilio Decretalem Bonifacij VIII. (quam Benedictus XI. per cap. *Inter cunctas, quod extat* in Extrauag. commun. *& eſt ibi ordine primum, titulo eod.) reuosârat, eiuſque tenorem ſubijcis, cuius hæc eſt ſumma.* 1. *Præfatur Bonifacius, ſe hæs pacis ſtudio ſancire ad grauem & periculoſam diſsordiam ſedandam, quæ ſuper prædicationibus, confeßionibus audiendis, & tumulandis defunctis inter Prælatos & Rectores, ſiue Saterdotes & Clericos Parochialium Eccleſiarum ex vnâ parte, & Prædicatorum ac Minorum ordines ex alterâ parte ſuborta videbatur.*

II. Statuit ac ordinauit sirsa prædicationes. 1. *Vt dictorum Ordinũ fratres in Eſsleſiis & locis ſuis ac communibus plateis liberè valeant prædisare, horâ illâ duntaxat exceptâ, in quâ Prælati prædicare voluerint, vel coram ſe facere ſolenniter prædisari, niſi aliud Prælati per ſpecialem licentiam conceſſerint.* 2. *Vt in ſtudiis generalibus illis diebus, quibus ſermones fiunt ad Clerum & ſolenniter prædisatur; item ad funera mortuorum, & in feſtis ſpecialibus ſuorum, poßint ijdem fratres liberè prædisare, niſi in illâ horâ Epiſcopus vel Prælatus ſuperior Clerum ad ſe conuocaret.* 3. *In Eſsleſiis Parochialibus fratres illi nullatenus audeant, vel debeant prædicare, niſi à Parochialibus ſacerdotibus inuitati, vel vosati & de ipſorum aſſenſu, & peritâ licentiâ ac obtentâ, aut niſi Epiſcopus, vel Prælatus ſuperior per eoſdem fratres prædicari mandaret.*

III. Statuit & ordinauit circa confeßiones audiendas. 1. *Vt ſuperiores horum ordinum, in ſingulis ciuitatibus & diœseſibus, vbi losa habent, vel in vicinis, vbi loca non habent, per ſe vel ſuos ad Prælatos ſe sonferant, humiliter petituri, vt fratres ad hoc electi in ſuis ciuitatibus & diœseſibus confeßiones audire, & pœnitentias imponere de ipſorum licentiâ valeant.* 2. *Vt præfati ſuperiores eligant perſonas ſufſisientes, eáſque præſentent vel faciant præſentari Prælatis, vt de illorum licentiâ confeßiones audiant.* 3. *Extra siuitates autem & diœceſes, per quas, & non per prouincias, (quæ ſecundùm diuiſionem ordi-*

num

num multas ciuitates & prouincias complectuntur) debent deputari, confeſſiones nullatenus audiant. Numerus autem deputatorum debet eſſe, prout Cleri & populi multitudo aut paucitas exigit. 4. Si dicti Prælati aliquem ex fratribus præſentatis nollent habere, loco ipſius debeat ac poſſit alius præſentari & ſubrogari. 5. Si ijdem Prælati fratribus ſic electis licentiam negent, vt confeſſiones liberè licitéque audiant, Pontifex illis gratioſè concedit de plenitudine Apoſtolicæ poteſtatis, non tamen intendens per hoc fratribus ſic deputatis poteſtatem dare ampliorem, quàm quæ curatis ſiue Parochialibus ſacerdotibus eſt à jure conceſſa, niſi Prælati vberiorem gratiam ſpecialiter facerent.

IV. Statuit & ordinat circa ſepeliendos defunctos, vt fratres dictorum ordinum omnes ad ſepulturam recipere valeant, qui ſepeliri elegerint in locis & Eccleſiis ipſorum. 2. Vt dictorum ordinum fratres de obuentionibus omnibus tam funeralibus quàm quibuſcunque quomodocunque relictis, ad quoſcunque vſus (etſi de illis Canonica portio exigi non ſoleat, nec non de qualitercunque datis vel donatis in morte, ſiue infirmitate dantis, in qua deceſſit, Fratribus ipſis, vel aliis pro ipſis, quartam partem (quam Pontifex taxat) Parochialibus Sacerdotibus, ſiue curatis integrè largiantur. 3. Ne procurent vt illis relinquantur, de quibus portio Canonica ſoluenda non foret, ſuper quo illorum conſcientia oneratur. 4. Vltra portionem autem huiuſmodi Canonicam nihil valent Parochiales Rectores curati & Prælati exigere. 5. Reuocat Pontifex omnia priuilegia, item conſuetudines, pacta, ſtatuta, in quantum ſunt præmiſſis contraria.

V. Denique hortatur Prælatos & Rectores Parochiales, vt his fratribus fauentes ac benignos ſe exhibeant, eóſque veluti cooperatores & laborum ſuorum participes recipiant & admittant.

EXEGESIS.

Etſi ſolùm tertia pars huius Decretalis *ad h. t. De ſepulturis* ſpectet, placuit tamen totam ſummatim repræſentare, cùm notitia eius non ſit inutilis, difficultas tamen in his nulla occurrit, cui immorandum ſit. Decretalis autem Benedicti XI. quæ hîc reuocatur à Bonifacio & Clemente, habetur in *Extrau. comm. c. 1. De priuil.* in quâ multa continentur notatu digna, huic Decretali Bonifacianæ non aduerſantia, adeóque non retractata. Inſpicere etiam oportet priuilegia à poſterioribus Pontificibus circa hæc, præſertim audiendas confeſſiones Religioſis mendicantibus aliiſque conceſſa. Obſeruari tamen debet ab omnibus diſpoſitio *Conc. Trid. ſeſſ. 23. De reform. c. 15.* Vbi ſtatuit, *vt nullus Regularis poſſit confeſſiones ſecularium etiam Sacerdotum audire; niſi Parochiale beneficium habeat, aut ab Epiſcopis per examen aut aliàs idoneus videatur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat*, non obſtantibus vllis priuilegiis, quod idem confirmauit & ſanxit *Vrbanus VIII. in Bullâ, quæ* incipit: *Cùm ſicut accepimus*, & habetur hîc apud *Barboſ. in alleg.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

Cap. I. Deteſtandæ.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Deteſtatur Pontifex abuſum illorum, qui corpora Nobilium, aut in dignitate inſignitorum, præſertim peregrè morientium exenterant, & membratim vel in fruſta conciſa, aut ignibus decocta, & tegumento carnis ab oſſibus excuſſo ad ſuas vel alienas remotas partes mittunt, ſiue deferunt tumulanda; idcóque ſtatuit & ordinat, vt ſi quis cuiuſcunq; ſtatus aut dignitatis in locis Catholicis de cætero moriatur, nequaquam huiuſmodi abuſus obſeruetur, ſed defunctorum corpora ad locum, vbi elegerint ſepeliri deferantur, vel in loco vbi deceſſerunt, vel vicino ſepeliantur ad tempus, incineratis demum corporibus, aut aliàs ad loca vbi ſepulturam elegerint, deferendi. Denique in contrauenientes corpora defunctorum tam inhumaniter & crudeliter pertractando, aut pertractari faciendo. Excommunicationis ſententiam fert ipſo facto incurrendam ſoli Papæ extra articulum mortis reſeruatam, illum autem, cuius corpus tam inhumaniter tractatum fuit, vult Eccleſiaſticâ carere ſepulturâ.

EXEGESIS.

Nauar. *l. 3. In Conſiliis ſuis. Conſil. 10. ait hanc Extrauag. multis etiam DD. V. J. eſſe incognitam*, vnde valde credibile eſt, non eſſe paſſim receptam. Id certum eſt, quod idem *Nau. tum h. l. tum c. 27. man. n. 105.* aſſerit, eiuſmodi exenterationem & diuiſionem cadauerum non eſſe per ſe malam & illicitam, ac poſſe fieri ſine vllâ prohibitione in terris infidelium vbi non ſunt ſacræ ſepulturæ, ideóq; Bonifacius illam reſtringit ad loca Catholica. Neque habet locum hæc Decretalis in eo, qui facit id alio fine, *v. g.* anatomiæ, aut fœtoris tollendi, aut medicamenta inde componendi causâ, aut vt debitus honor exhibeatur cadaueribus Regum, Principum, magnatum, qui frequenter petunt corpora ſua diuidi, & alibi ſepeliri cor, alibi alia membra. Non vult verò Pontifex illos gaudere Eccleſiaſticâ ſepulturâ, qui corpora ſua ita tractari jubent, in pœnam mandati, quòd ante mortem dederunt de cadauere ſuo exenterando, vel ſolùm in exemplum ad alios ab hoc vſu faciliùs abſterrendos.

Cap. II. Super Cathedram.

Bonifacius VIII.

Hæc Decretalis integra inſerta eſt Clementinæ, *Dudum. ſuprà*, ideóque nihil hîc eſt addendum.

TITV-

TITVLVS XXIX.

DE PAROCHIIS ET ALIENIS PAROCHIANIS.

In Rubricam Tituli.

NOTA I. Cùm ſupra actum fuerit de jure ſepulturæ, quod ordinariè pertinet ad jus Parochiale, & plura eiuſmodi de decimis, primitiis, oblationibus aliiſque ſunt ſecutura, rectè hîc agitur de Parochiis, de quâ materiâ tractatur etiam. *12. q. 2. & 16. q. 5. & 13. q. 1. per totum.*

Not. II. *Panorm. hic ad Rubr. poſt Ioan. Andr.* ait, Parochiam eſſe locum, *in quâ degit populus alicui Eccleſia deputatus, vt ibi audiat diuina, recipiat Sacramenta, aliáque ſpiritualia, certis limitibus contentum.* Addit autem *Panorm.* Parochiam dici *quaſi portionem curæ,* eò quòd *cura populi olim partita* ſiue diuiſa fuerit inter Eccleſias Parochiales; vnde Rector eiuſmodi Eccleſiæ dicitur Curatus & populum regere. *Iuxt. c. 1. De Capell. Monach.* quia habet curam animarum interiorem ſiue in foro pœnitentiali, non autem exteriorem, ſiue in foro contentioſo ſine aliquâ prærogatiuâ, vel prælatione, alioqui eſſet dignitas, vel perſonatus, vt aduertit *Vallens. h. t. n. 2.*

Not. III. Hanc Etymologiam *Panorm.* etſi faciat ad rem explicandam, non eſſe tamen genuinã; conſtat enim Parochiã dici à græcâ voce *παροικία* vel *παροχῇ*. Prior ſignificat viciniam ſiue accolatum, à Græco *παροικεῖν*, quod eſt accolere, ſiue juxt. habitare, vnde *Parochus* ſiue *Paræcus* per Antonomaſiam ſic vocatur, quaſi *præcipuus inter accolas & in tali viciniâ, iiſdem in rebus ſpiritualibus præfectus.* Sed magis placet Parochum dici à *παρέχειν* id eſt *præbendo*; Dicebantur enim apud Romanos *Parochi*, qui *legatis publicè Romã miſſis & aliis alicuius dignitatis hoſpitibus ſalem & ligna cæteráque neceſſaria præbebant*, vt *not. Acron. ad illud Horatij 1. Sermon. Satyra 5.* Et *Parochi qui debent ligna ſalémque.* Parochi itaque apud Chriſtianos rectè dicuntur, *qui commiſſa plebi pabulum ſalutis & ſpiritualia miniſtrant.*

Not. IV. *Parochiam* non rarò in jure antiquo ſumi pro *integrâ diœceſi*, vt manifeſtum eſt ex *hoc ipſo t. c. 3.* quo ſenſu Epiſcopus dicitur *Parochus ſuæ diœceſis.*

Cap. I. Si Epiſcopus.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Textus iſte non parùm obſcurus ex Panorm. *ſic illuſtrari & ſummari poteſt; Epiſcopus alicuius ciuitatis cum magnâ parte populi incidit in hæreſim Donatiſtarum, vnde omnes præciſi fuere à verâ Dei Eccleſiâ. Pro reſiduâ parte populi & diœceſis conſtitutus eſt nouus Epiſcopus Catholicus. Prior cum parte populi illum ſecuti, reuertitur ad Eccleſiam Catholicam, & accepit vel impetrauit diſpenſationem propter multitudinem populi, & maius Eccleſiæ bonum, vt reſtitueretur Epiſcopali dignitati, & cum Epiſcopo Catholico Canonicè inſtituto, ipſique ſubſtituto, diuideret populum & Diœceſin, prout hic in t.*

EXEGESIS.

Quem textum omittimus vlteriùs ſummare, quia & obſcurus eſt, & ad praxin hodiernam parum facit. Adverte denique caſum *h. c.* non videri jam in praxi locum habiturum, ſi enim aliquis Epiſcopus cum parte populi declinaret ad hæreticos, & rurſus rediret, potiùs illi daretur alius Epiſcopatus, quàm vt diuideretur prior, niſi Pontifex vltrò ſe vellet conformare huic Canoni.

Cap. II. Vt Dominium.

Ex Concilio Nannetenſi,

SVMMA.

Iubentur Dominicis vel feſtiuis diebus Presbyteri ante Miſſam plebem interrogare, an adſit alienus Parochianus, qui in contemptum proprij Parochi ibi velit Miſſam audire? quem ſi inuenerint, ſtatim eijciant.

EXEGESIS.

Si alterius Parochianus &c.) Not. Jus Parochiale eſſe multiplex. 1. Vt in Eccleſiâ Parochiali diebus Dominicis & feſtis populus audiat Miſſam, quod tangitur in *hoc c.* qui tamen ſine contemptu proprij Parochi accedit templum aliud, non peccat grauiter, vt *not. Panorm. hic.* Olim verò opus fuiſſe licentiâ proprij Parochi, hodie liberũ eſt accedere Eccleſias Regularium & priuilegiatorum, imò ad alienas Parochias ex conſuetudine aut tacito conſenſu Parochorũ. Ad frequentandas tamen proprias Eccleſias Parochiales hortatur etiam *Concil. Trid. ſeſſ. 22. de obſeru. in celebr. Miſſar.*

2. *Ius Parochiale conſiſtit in decimis.* 3. In oblationibus & primitiis. 4. In exhibitione Sacramentorum Baptiſmi (ideóque Eccleſiæ Parochiales vocantur etiam baptiſmales à fonte baptiſmi, qui

ibi habetur) Pœnitentiæ & Euchariſtiæ, quæ tamen Sacramenta duo poſteriora etiam adminiſtrari ſolent à Religioſis & priuilegiatis, niſi quòd in Paſchate ſingulis Parochianis Euchariſtia ſumenda ſit in propriâ Parochiâ. 5. In ſepulturis, ſiue Iure funerandi. 6. In Benedictione nuptiarum. Quæ jura bene collegit *Sylu. in Sum. ꝟ. Parochia*, eáque explicat propriis titulis, quod & nos faciemus, vbi occaſio feret.

Cap. III. Super eo.

Vrbanus III.

S V M M A.

Nullus Epiſcopus alterius Parochianum judicare præſumat, nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare poteſt.

E X E G E S I S.

Hîc iterum Parochia ſumitur pro tota diœceſi & Parochus pro Epiſcopo. Id autem quòd dicitur *Epiſcopus, qui ordinare non poteſt, nec judicare poſſe*; limitandum eſt, niſi aliunde, vbi ordinatus fuit, domicilium in aliam diœceſin tranſtulerit, aut ibi deliquerit, tunc enim poterit judicari ab Epiſcopo, à quo non poterat antè ordinari, vt *bene not. gl. hîc ꝟ. præſumat*. Ne verò Epiſcopus conferat ordines ſubdito alieno, ſeuerè etiam interdicit *Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 8. de reform.*

Cap. IV. Super eo.

Vrbanus III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quod de finibus, & de his, quæ finibus cohærent non præſcribendis per Canones ſtatutum eſt, eſſe in Parochiarum limitibus, ſicut in prouinciarum obſeruandum, ſi legitimâ probatione, vel aliâs indubitatâ fide conſtet, fines Eccleſiaſticâ ordinatione fuiſſe ſtatutos.

E X E G E S I S.

Per Canones &c.) Not. I. Hos Canones haberi. *c. Quicunque. 16. q. 3. & c. Licet. in Regulis. & c. Inter memoratos.* Dubium autem eſt, quid intelligatur nomine Parochiarum, vt appatet ex *gloſſa*. Sed placet quod dicit, hanc quæſtionem propoſitam fuiſſe de Parochiis propriè, & quod dicitur de limitibus prouincialibus rectè explicari de finibus diœceſium ſiue Epiſcopatuum (quæ reſpectu ſingularum Parochiarum poſſunt vocari prouinciæ, ſicut Archiepiſcopatus ita nominantur, reſpectu ſingulorum Epiſcopatuum) de quibus prædicti Canones loquuntur, cùm eadem ratio militet in Parochiis & in Archiepiſcopatibus ac Epiſcopatibus. *arg. quod idem juris eſt in maioribus & minoribus. c. Maioribus. de præbend.* & quod de ſimilibus idem dicit eſſe judicandum. *c. Inter cæteros de reſcript.*

Not. II. *h. c.* procedere de omni præſcriptione, ſiue ſit cum titulo, ſiue ſine titulo, ſiue per tempus immemoriale, nullam videl. præſcriptionem locum habere in limitibus Parochiarum, Epiſcopatuum, Archiepiſcopatuum. Nam indefinita æquipollet vniuerſali. *c. Vt circa. de elect. in 6.* Si tamen non conſtaret legitimè & certò de finibus, aut appareret diuiſionem non fuiſſe factam autoritate Eccleſiaſticâ, vigore *h. t.* locum haberet præſcriptio.

Not. III. *Ex gl.* Non omnia cohærentia finibus eſſe impræſcriptibilia, ſed tantùm ea, quæ principaliter & proximè cohærent; Vnde ſi prædium ampliſſimum vel pagus cohæret limitibus, non erit totum prædium aut integer pagus impræſcriptibilis, ſed tantùm illa pars quæ proximè & principaliter cohæret. *Ioan. Andr.* bene ait, *non poſſe dari certam Regulam, ſed arbitrio boni judicis procedendum.* Vnde colliges, quod poſt alios *not. Panorm.* ea quæ ſunt intra limites limitibus non cohærentia, poſſe præſcribi, *fa. iſta t.* per locum *à ſpeciali; nam vno prohibito reliquum conceſſum eſſe videtur.* vt in *c. Nonne. de præſumpt.* Sic vnus Epiſcopus poteſt præſcribere jus Epiſcopale in Eccleſiis ſitis in diœceſi alterius; exemplum addit *Panorm. de Epiſcopo Feſulano*, quem dicit habere in ciuitate Florentinâ vnam Eccleſiam ſibi ſubiectam, cum toto populo illius Parochiæ.

Cap. V. Significauit.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm recuperatâ ciuitate Aconenſi, plurimi eò ſe conferrent, qui ante in aliis ciuitatibus regni Hieroſolymitani habitârant, & eorum locorum Prælati, juriſdictionem in illos priorem vſurparent, Pontifex ad querelam Epiſcopi Aconenſis, prohibet id fieri, nec vult ab eis temporalia violenter exigi, quibus dicti Prælati ſpiritualia non ampliùs miniſtrabant. Ita tamen, vt ſi dicti tranſmigrantes nihilominus agros habeant in horum Prælatorum Parochiâ, & fructus inde percipiant, decimas (ſi in partibus transmarinis id receptum ſit) perſoluant, Epiſcopo verò Aconenſi tanquam Diœceſano ſuo de cæteris cogantur reſpondere.

E X E G E S I S.

Ex *h t.* colligitur 1. Quòd Prælato non-adminiſtranti ſpiritualia per ſe vel alium, ſi petat decimas vel alia temporalia, poſſit opponi, nihil deberi, quia *temporalia ſunt debita ob cauſam, & ſic causâ non ſecutâ non debentur. C. De condict. ob cauſam. per totum.* 2. Quòd ex conſtitutione domicilij Epiſcopus habeat juriſdictionem Epiſcopalem in conſtantem; Vnde ſicut Dominus temporalis habet juriſdictionem in incolam. *l. Incola. ff. Ad municipialem.* ita dominus ſpiritualis habet juriſdictionem in incolam vt hîc, & *c. 3. De temp. ord. in 6.* 3. Tranſlato domicilio ceſſare juriſdictionem, quam Epiſcopus aut Dominus

minus habet ratione domicilij, quia ceſſat cauſa ſubiectionis. Subiectus autem ratione originis, etſi muret domicilium, non per hoc eximitur prorſus à juriſdictione naturalis Domini ſiue Epiſcopi in cuius diæceſi natus eſt, unde poteſt ab illo ordinari. *c. 3. De temp. ord. in 6.* imò etiam coram illo conueniri *Bart. in l. Aſſumptio. ff. Ad municipalem*, quia naturalia ſunt immutabilia, *vide plura apud Panorm. n. 6. & 7.*

TITVLVS XXX.

DE DECIMIS ET PRIMITIIS ET OBLATIONIBVS.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Cùm decimæ, primitiæ & oblationes ſint de jure Parochiali, conuenienter hîc de illis agitur, poſtquam proximo t. de ipſis Parochijs & priori de ſepulturis, quæ & ipſæ ad jus Parochiale ſpectant, fuit actum. Habetur idem *T. in 6. & Clement. idem in Extrauag. comm.* in decreto verò *c. Cunctis. 16. q. 1. & q. 7. per totum. 14. q. 1. per totum. c. Quadrageſima. de conſecr. d. 5. De oblationibus verò 10. q. 1. & 2. & 25. q. 1. per totum. & 13. q. 2.*

Nota II. Decimam juxta etymon nominis nihil eſſe aliud, quàm *cuiuſque rei decimam partem*, frequentiùs autem hâc voce vtimur in plurali quàm ſingulari, quia vel plurium rerum decima pars ſimul ſoluitur, vel quia vnius rei decima pars in ſoluendo ſæpe iteratur, vt *not. Henr. Caniſ. in prælect. de decimis. c. 1.* Eſt verò vſus decimarum lege Moſis antiquior. *Abraham enim ſoluit Melchiſedech decimas* ex manubijs hoſtinm deuictorum, & *Geneſ. 8. Iacob emiſit votum de decimis ſoluendis.* In lege verò Moſis Deus *decimas ſibi reddi voluit, Exod. 22. & Leuit. vlt.* in ſignum vniuerſalis dominij. Quin etiam Ethnici Dijs ſuis leguntur ſoluiſſe decimas apud *Plin. l. 19. c. 14.* Similia memorat *de Cyro Herodot. l. 1. Diod. l. 5. Plutarch. in problem.*

Not. III. Chriſtianorum decimæ ita poſſunt deſcribi, *pars decima omnium eorum, quæ quis licitè quâuis ex cauſâ acquiſiuit*, miniſtris Eccleſiæ perſoluenda, ſumitur *ex c. Peruenit. & ſeq. ac paſſim h. t.* præſertim ex c. *Tranſmiſſa, & c. Non eſt in poteſtate, item in c. Decima. 16. q. 1. & c. Quicunque. eod. q. 7.* qui Canones jubent decimas ſolui de fructibus terræ, vino, grano, fœno, leguminibus, item de lucro negotiationis, militiæ, venationis, ac generaliter de omnibus juſtè acquiſitis, conſequenter de prouentibus molendinorum, mercede elocatorum ædium, de melle apium, de captu piſcium, lucro cuiuſuis artificij, ſeu profeſſionis; denique de metallis, lapidibus, aucupijs, ſiluis, quæ poſtremâ lege quidem non exprimuntur, in verbis tamen generalibus continentur *c. De omnibus bonis. d. c. Non eſt improbabile.* etiam fidelis homo, de omnibus, quæ licitè poteſt acquirere, decimas erogare tenetur. Per quam verborum vniuerſalitatem etiam de hæreditate, legato, aliiſque titulo lucratiuo quæſitis decimas deberi tenet Innoc. *in c. Non eſt. inf.* & ſequuntur aliqui, ſed contrarium tenent alij, vel dubitant, rectiſſimè dicitur conſuetudinem ſpectandam, quæ fortaſſis nullibi habet, vt ex talibus pendantur decimæ, vt *not. Laym. l. 4. tr. 6. c. 1. n. 3. poſt Caniſ. c. 1. n. 7. & Azor. p. 1. l. 7. c. 24. q. 9.*

Not. IV. Cur autem decima pars potiùs quàm alia minor vel maior à Conditoribus legum præfixa fuerit, rationem deſumunt ex denarij numeri perfectione, qui Deo vel maximè conuenit, qui veluti limes eſt numerorum ſimplicium, ab illo enim non proceditur vltra, ſed fit iteratio, & repetitio numerorum priorum, duplex, triplex, quadruplex &c, & ſic deinceps, quæ mens eſt *S. Thom. 2. 2. q. 87.*

Not. V. Præcipuam decimarum diuiſionem eſſe in *prædiales, perſonales, & mixtas. Prædiales* ſunt, quæ ratione prædiorum ſolvuntur, ſiue ſint vrbana, vt ædificia habitandi cauſâ facta tam extra quàm intra vrbem, *l. Vrbana. ff. de Verbor. ſignif.* ex quorum mercede locationis, decimæ præſtantur. *c. penult. De pactis*, ſiue ruſtica, vt ſtabula & ouilia ab ædibus ſeparata, agri, vineæ, ſiluæ & alia ad prædia ſpectantia. *Perſonales Decimæ* dicuntur, quæ ex lucro & induſtriâ operarum noſtrarum vel aliter reſpectu perſonæ noſtræ debentur, putâ negotiatione, artificio, venatione, militiâ, artium profeſſione &c. Sed mixta denique, *id eſt. partim prædiales, partim perſonales ſunt*, quæ ex fructibus pecorum aut auium in propriis prædiis concurrente perſonali induſtriâ, videl. ex lacte, caſeo, ouis &c. ſolvuntur, de quâ diuiſione vide plura apud *Hoſtienſ. in Sum. de Decimis. n. 3. Toloſ. l. 2. Syntagm. c. 22.*

Alia diuiſio eſt notiſſima *in decimas maiores ac minores.* Maiores dicuntur quæ ex vino, frumento & ſimilibus præſtantur, minores quæ ex hortis, fructibus animalium ſolvuntur, & aliis huiuſmodi pro variâ locorum conſuetudine.

Tertiam diuiſionem ponit *Toloſ. l. c. c. 20.* in *profanas & Eccleſiaſticas.* Profanæ decimæ ſunt *quoddam tributi genus*, quod olim temporales domini ſubditorum prædiis imponebant, & rectè dicuntur *merè laicales.* Eccleſiaſticæ aliæ ſunt propriè & ſtrictè tales, *quæ iuxta primæuam inſtitutionem Eccleſiæ Miniſtris in ſtipendium Eccleſiaſticarum functionũ præſtan-*

tur. Aliæ verò minùs *ſtrictè Eccleſiaſtica* & aliquatenus laicales ſunt, quæ pro ſuſtentatione miniſtrorum primitus quidem inſtitutæ, *ex conceſſione Eccleſia ob juſtam cauſam laicis in feudum, vel alio titulo obuenerunt.* de quibus *inf.*

Cap. I. Decimam.

Hieronymus ſuper Ezechielem.

S V M M A.

Decimam omnium frugum Leuitica tribui populus ex lege dabat. Ex quibus ipſis Leuitæ decimas dabant Sacerdotibus. Rurſus alias decimas ſeparabant, vt comederent eas in templo, cùm irent Hieroſolymam, & Sacerdotes ac Leuitas ad conuiuium inuitarent. Alias decimas recondebant pro pauperibus. Primitiæ verò quas de frugibus offerebant, non erant ſpeciali nomine definitæ, & relinquebantur offerentium arbitrio; intra quadrageſimam & ſexageſimam partem, iuxta traditionem Hebræorum.

E X E G E S I S.

Nota, textum *h. c.* ex S. Hieronymo deſumptum, non habere vim Legis in Nouo Teſtamento niſi quatenus conuenientiſſimè, non eàdem tamen prorſus ratione jus decimarum in Eccleſiâ quoque Chriſti inſtitutum eſt, ab eius exordio de quo *inf. in c. Tua nobis. c. Tua. & c. Parochiands.*

Cap. II. Nouum.

Paſchalis II.

S V M M A.

Non probat Pontifex, quòd Clerici à Clericis decimas exigant. Cùm neque Leuitæ à Leuitis decimas accepiſſe legantur. Illos tamen Clericos, qui à Clericis ſpiritualia miniſteria acceperunt, decimas eis debere.

E X E G E S I S.

Clericis à Clericis &c.) Not. hunc *t.* variis interpretationibus *à gloſſ. & Panorm.* aliiſque obſcurari potiùs quàm explicari, quæ certa ſunt aut probabiliora, ſic colligi poſſunt *ex Azor p. 1. l. 7. c. 24. p. 5. Caniſ. c. 6. Laymann tr. 6. n. 2. & 3.*

1. Textum hunc procedere de Clericis qui ex decimis redditus habent, ſic enim non tenentur ex decimis jam perceptis ad alteram decimationem aliis Clericis perſoluendam. Quo facit exemplum Leuitarum, quod Pontifex inducit, & alioqui non bene applicaretur, ſi ſermo eſſet de aliis Clericorum redditibus, qui non proueniunt ex decimis. Leuitæ enim in veteri Teſtamento præter decimas nihil poſſidebant. Neque obſtat, quòd Leuitæ dederint decimas Sacerdoti, non enim dabant Sacerdotibus inferioribus aut ſuis æqualibus, vt ſignificat *gl.*

2. Clericos ſi proprio jure, id eſt, ex ſucceſſione hæreditariâ vel alio titulo prædia poſſideant, item ex lucris & redditibus & quibusvis temporali jure acquiſitis, per ſe ac perſonali debito obligari ad decimas perſoluendas, quæ quoad decimas reales eſt ſententia omnium, eadémque foret ratio perſonalium, ſi foret in vſu, ſed cùm has nec laici quidem præſtent, doctrina hæc quoad illas in praxi locum non habet.

3. Dubium eſſe, an Clericus ſoluere decimas debeat, ex prædiis pertinentibus ad Eccleſiæ dotem, hoc eſt, ex prædiis, quæ ratione Eccleſiaſtici beneficij Clericus poſſidet? Negat *Alenſis p. 3. q. 51. memb. 7. a. 2. S. Thom. 2. 2. q. 87. a. 4. in c. Dicentes,* quòd Clerici, vt Clerici ſunt, id eſt ex redditibus Eccleſiaſticis beneficiorum vniuerſim ad decimas non obligentur, velle enim Eccleſiam eiuſmodi redditus beneficiatis ſine diminutione conferri, de quo eſt proprius. *tit. h. l. Suprà.* Sicque intelligunt, quòd hic dicitur *nouum genus exactionis eſſe, vt Clerici à Clericis decimas exigant ex redditibus ſcil. beneficiorum,* quæ ſententia eſt probabilis propter autoritatem.

Aliqui affirmant Clericos teneri ad decimas ſoluendas, ſaltem *ex prædiis ſitis in alienâ Parochiâ,* quia prædia non poterunt in vnam Eccleſiam transferri cum alterius Eccleſiæ damno; *Eccleſia enim cultrix & auctrix juſtitiæ, non patitur contra juſtitiam aliquid fieri in ſe vel alterum. c. Eccleſia. c. Quicunq. 16. q. 1. c. Nuper. infr. ita Innoc. & Panorm. hic. Caniſ. c. 6.* Excipiunt verò hi ipſi præter *Caniſium, qui in hoc diſſentit,* prædia Eccleſiaſtica ſita in propriâ Parochiâ, hoc eſt, in eâ, cui Clerici inſeruiunt; ſequitur *Azor l. c.* qui hanc rationem aſſignat, quod Clerici in Parochiâ cui inſeruiunt ſint Parochi adiutores, vnde ſolùm decimam dant, quando ſe habent vt laici, qui in alienâ Parochiâ prædia patrimonialia poſſident, vel inſtar illorum, Sacramenta & alia miniſteria ſpiritualia iuxta partem poſteriorem *h. c.* à Parocho accipiunt, quæ ratio non caret ſuâ probabilitate. Sed hic quoque conſuetudo locorum attendi debet.

Cap. III. Ex multiplici.

Hadrianus Vigorienſi & Herfordienſi Epiſcopis.

S V M M A.

Cùm Abbas de Brudeiâ cum ſuo Conuentu ſuper quibuſdā decimis quamdiu viueret, cum Presbytero V. perſoluendis conueniſſet, & dein priuilegium à Papâ obtinuiſſet, ne decimas ipſe & conuentus ſoluere teneretur de illis quæ ſuis manibus aut ſumptibus excolunt, Pontifex reſcribit, non fuiſſe ſuæ intentionis per priuilegium ſuum dictæ conuentioni derogare, & mandat illam inuiolabiliter obſeruari, vel exinde pacificè conueniri.

E X E G E S I S.

Talis interceſſerit Conuentio, &c.) Not. I.

Ex

Ex h. c. colligi, quòd tranſactione tolli, vel imminui, aut mutari poſſit præſtatio decimarum, alioqui Pontifex conuentionem inter hunc Abbatem & Parochum factam improbâſſet, neque juſſiſſet obſeruari. Concord. *c. 2. & c. Veniens. de tranſact.* Idque non tantùm quando Clerici inter ſe tranſigunt, ſed etiam quando cum Laico tranſigitur *d. c. 2. & ibi gl. ac Hoſt. fa. c. 2. De his, quæ fiunt à Prælat.* Vt autem tranſactio ſit perpetua, oportet accedere authoritatem Pontificis, aliáque in alienatione rerum Eccleſiaſticarum obſeruanda, eſt enim tranſactio quædam alienatio. *l. Non ſolùm. C. de prædijs & alijs.* Si autem tranſactio vitam tranſigentis non excedat, aut aliàs ſit temporalis, requiritur conſenſus Capituli ſaltem tacitus. c. *Continebatur 2. de his, quæ fiunt à Prælat. fa. Clem. 2. de reb. Eccleſ. non alien.*

Not. II. *Ex gl.* Priuilegia intelligi debere juxta intentionem Papæ, neque ipſum velle per ea alicui facere præjudicium, concordat c. *Licèt. de off. ord. c. Ex tuarum. de vſu pallij. & c. Super eo. de off. deleg.* Quare cùm iſte Abbas tacitâ veritate factæ conuentionis priuilegium iſtud impetrâſſet, fuit ſubreptitium, quia ſi Pontifex factam conuentionem ſciuiſſet, illud non conceſſiſſet, *juxt. c. Super literis. de reſcriptis.*

Cap. IV. Commiſſum.

Idem, Thomæ Cantuarienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Monachi de Boſſ. Eccleſiæ Parochiali decimas integrè non perſoluerent, mandat Pontifex eos ad decimas de terris cultis, vbi olim domus conſtructæ fuerunt, præfatæ Eccleſiæ (ſicut priuſquam in eâ Parochiâ morarentur, ſolebant perſolui) integrè perſoluendas compelli. Porrò etiam jubet de paſcuis, ex quibus olim decimæ perſoluebantur, nunc ad frugum fertilitatem tranſlatis, decimas abſque diminutione perſolui.

E X E G E S I S.

De terris cultis, &c.) Not. I. Si Dominus rei conditionem mutet, *v. g.* agrum, qui frumento conſeri ſolebat, in vineam conuertat, aut viciſſim, item ſi domos deſtruat, & ex areâ agros faciat, vt videntur feciſſe iſti Monachi, licitè quidem id facere, ſed teneri ad decimas ex illis fructibus, qui poſtea inde colliguntur, vt *ex comm. DD.* tradit *hîc Panorm.* etſi antea ad nihil teneretur, ſi res *v. g.* area aut platea nullos fructus ferebat. Similiter ſi priùs ex re minores & viliores decimæ ſoluebantur, nunc qualitate mutatâ, quia feracior eſt, aut meliores fructus fert, vt paſcua in agros verſa, plures & meliores decimæ debentur, vt apertum eſt ex *t.*

Not. II. Ex *Panorm. hîc n. 2.* cùm dicitur de paſcuis, vel donationibus ſolui debere decimam, ſenſum eſſe, ſoluendum eſſe de pretio, quo paſcua, vel domus venduntur aut locantur. Sed eiuſmodi decimæ conſuetudine dudum videntur abolitæ.

Cap. V. Peruenit.

Alexander III. Archiepiſcopo Cantuarienſi & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Mandat Pontifex Parochianos etiam per excommunicationem compelli, vt de prouentibus molendinarum, piſcariarum, fœno & lanâ decimas integrè perſoluant.

Cap. VI. Nuntios.

Idem Epiſcopo Vintonenſi.

S V M M A.

Mandat eoſdem ad decimas etiam de apibus & omni fructu ſoluendas compelli.

Iſta olim ſeruabantur, jam paſſim exoleuerunt.

Cap. VII. Cùm homines.

Idem Exonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm Parochiani de Hortana, antequam decimas, (quæ ſine diminutione ſoluendæ ſunt) ſepararent de fructibus non decimatis expenſas in ſeruos & mercenarios toto anno factas deducerent, mandat Pontifex eos compelli, vt decimam ſtatim fructibus collectis perſoluant, atque de ſubtractis & retentis dignam ſatisfactionem exhibeant.

E X E G E S I S.

Seruientibus & Mercenariis ſuis &c.) Not. I. *DD.* omnes conuenire in hoc diſcrimine inter decimas prædiales & perſonales aſſignando, quòd prædiales abſque diminutione & integrè ſolui debeant nullis detractis expenſis, ſeminis, culturæ, operationum, vel alterius rei, vigore *h. t.* cum quo concordat c. *21. 22. 23. 26. 28.* & vel maximè c. *Cùm non. 23.* vbi ſtatuitur, *ne cenſus quoque & tributa, quæ videl. principibus vel aliis debentur, deducantur, ſed exactionem tributorum & cenſuum præcedat ſolutio decimarum,* vel illi, qui hæc indecimata perceperunt, ea decimare Eccleſiis cogantur.

Not. II. Idem dicendum eſſe de decimis mixtis, quod expreſſit *Laymann tr. 6. De decimis. c. 1. n. 4.* & clarè habetur. c. *Non eſt. 22.* Sicut *SS. PP. in ſuis tradiderunt Scriptis,* de pecoribus, negotiatione, militiâ, venatione, (quæ vtique pertinent ad fructus induſtriales) decimas eſſe dandas, eod. pertinet, quod *c. ſeq. ex transmiſſâ* dicitur, *fidelem hominem de omnibus quæ licitè poteſt acquirere,* inter quæ vel maximè ſunt fructus perſonales, *teneri decimas erogare.*

Not. III. In perſonalibus concedi deductionem expenſarum, quæ v. g. factæ ſunt negotiando in quærendis, emendis, conuehendis mercibus, militando in comparandis armis, item victui neceſſa-

riis &c. Cur autem ex his, non item ex decimis prædialibus conceſſa ſit expenſarum deductio, rationem bene reddit *Laymann l. c.* Quia *decimæ perſonales ſoluuntur ratione lucri, quod homo propriâ induſtriâ facit*, lucrum autem commutari non poteſt niſi deductis expenſis. *l. Mutuus. ff. Pro ſocio.* Decimæ autem prædiales & mixtæ ſoluuntur *Deo ex fructibus terræ, pecoribus, & animantibus titulo ſupremi dominij quod habet in vniuerſa*, præſertim hæc, quæ ipſius potiſſimùm beneficio fructificant, vnde non conuenit propter leuem laborem, quem homines habent, aliquid deducere. In perſonalibus autem lucrum totum eſt ex hominis induſtriâ & labore, quo ſecluſo merces v.g. arma nihil fructificant, ſicuti fructificant agri & pecora, ideóque eiuſdem quidem ſupremi dominij titulo debentur ex lucro, ſed conceſsâ deductione expenſarum.

Statim fructibus collectis perſoluant &c.) Not. I. Vigore *h. t.* decimas ſoluendas, quàm primùm fructibus collectis, id eſt, à ſolo ſeparatis. cõcordant plura *cc. h. t.* Neque opus eſt, vt decimæ à Parocho petantur, quia dies ipſe interpellat pro ipſo, cùm fructus reali obligatione decimarum ex juſtitia illi debeantur. *ita gl. & Panorm. hic n. 3. & in c. Peruenit in fin. ſup.* & communiter alij, etſi aliqui diſſentiant; Vnde ſi morâ debitoris decimæ perierint, aut damnum paſſæ fuerint, debitoris periculum eſt. *l. Cùm res. §. fin. ff. De legat. 1.* Niſi monitus is, cui debentur, noluit eas recipere, tum enim ſibi ipſi nocet. *l. Qui decem. ff. De ſolut. quia ſi poſtea denuò repetat, vel acceptare velit, periculum redit ad debitorem, ait Caniſ. c. 7. n. 2.* Quia tunc poſterioris non prioris moræ habetur ratio. *l. Illud. ff. De peric. & com. rei vend. l. Debitor. ff. De vſur. & gl. hic.*

No. II. Spectato jure communi, non teneri Dominum aut villicum deferre decimas, ad horreum Eccleſiæ Parochi, ſed ſufficere ſi moneat illum, qui ſi id facere neglexit, ſibi imputet, ita *ex commu. Caniſ. l. c. in c. Reuertimini, 16. q. 1.* Quâ in re tamen ſeruanda eſt conſuetudo, ſi alicubi habeat, vt Dominus vel villicus propriis expenſis decimas ad horreum Parochi deferat. Id rectè poſt alios monet *Laymã. l. cit. c. 5. n. 2.* nõ debere frumenta, alióſq; fructus in horrea recondi, priuſquã moneantur Parochi, vt per ſe, vel alium fructuũ collectioni interſint.

Not. III. Ex decimis mixtis quaſdam rectiùs ſolui, cùm primùm percepti fuerint, vt lanam ex ouibus, alias non item, vt fœtus animalium, qui non dandi, priuſquam ſine lacte matris viuere poſſint. Perſonales decimas perſoluendas in fine anni vult *gl. in d. c. Reuertimini. & Ioan. Andr. ac Panorm. in c. Peruenit. ſup.* Sed bene ait *Caniſ. n. 4.* de hoc non magnopere laborandum, cùm hæ decimæ perſonales videantur hodie paſſim in deſuetudinem abiiſſe.

Cap. VIII. Dilecti.

Idem Monachis de Neulan &c.

S V M M A.

Cùm iſti Monachi prædia, vnde Abbas & fratres S. Crucis in magnâ parte ſuſtentationem ſuam habebant, à laicis conduxiſſent, nec decimas eiſdem ſoluerent, mandat Pontifex vt de prædiis, quæ conduxerunt in Parochiis, de quibus dicti Abbas & Fratres decimas percipiebant, illas plenariè ſoluant eiſdem, vel cum ipſis amicabiliter componant.

E X E G E S I S.

Apparet hos Monachos exemptos fuiſſe à præſtatione decimarum, eóque prætextu ſe liberos exiſtimâſſe ab illarum ſolutione, ex prædiis non ſolùm propriis, verùm etiam conductis. Sed negat id Pontifex, vnde *ex h. c. DD.* firmant Regul. in contrarium. *Quòd priuilegiati ſuper decimis non ſoluendis, eas ſoluere tenentur, de prædiis quæ ab aliis conducunt.* Ratio eſt, quia priuilegia quoad præiudicium tertij v.g. Parochi, aut alterius, cui decimæ debentur, ſtrictè accipi debet, ſicut & alia Principis beneficia, quæ tertio præiudicant. *c. Quamuis. de reſcript. in 6. l. 2. §. Quis à Principe. ff. Ne quid in loco publico.* Porrò quòd in *c.* dicitur hos Monachos conduxiſſe & recepiſſe prædia ad *firmam*, idem eſt, acſi diceres *ad certam penſionem titulo locationis.*

Cap. IX. Suggeſtum.

Idem Abbati & Fratribus Dolonenſibus.

S V M M A.

Cùm huic Abbati eiuſque Fratribus, Abbas & Fratres alterius Monaſterij decimas auferre conarentur, mandat Pontifex, vt cum prædicto Abbate & fratribus ſuper decimis componant, nam quando Eccleſia Romana ordini ipſorum priuilegia de decimis dedit, raras fuiſſe Abbatias, quòd exinde nulli poterat de jure ſcandalum ſuboriri; nunc autem dilatatas eſſe & augmentatas, ſuper quo multi viri Eccleſiaſtici querelam ſæpe proponunt.

E X E G E S I S.

Non exprimitur in *c.* neque à *DD.* quales fuerint iſti Ordines, firmant tamen hinc generalem Regulam, *priuilegium ſimpliciter à Principe conceſſum interpretandum eſſe, vt enorme præiudicium tertio non inferatur. fa. l. Ex facto. ff. De vulg. & pupillis. & l. Quoties. C. De prec. Imp. offer.* Et quidem priuilegium ipſo facto reuocari, quando incipit enormis læſio, ſentit *Panorm. hic n. 4.* additque, *ſi læſio ſit manifeſta*, tunc etiam videtur inferior poſſe diſcernere. *arg. d. l. Ex facto*, quando autem de illâ ambigitur, ſolius Principis concedentis eſſe læſionis æſtimationem, *arg. eiuſdem legis.*

Cap. X. Ex parte.

Idem Terraconenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Religioſi varij Eccleſias de jurisdictione

huius

huius Archiepiſcopi decimis occaſione priuilegiorum Apoſtolicorum ſpoliare præſumerent, Reſcribit Pontifex, prædeceſſores ſuos fermè omnibus Religioſis decimas laborum ſuorum conceſſiſſe. Adrianum autem ſolis Ciſtercienſibus, Templariis & Hoſpitalariis decimas laborum ſuorum, quos propriis manibus vel ſumptibus colerent, indulſiſſe. cæteris verò vt de Nouabilibus ſuis, quæ ipſi excolunt, & de nutrimentis animalium ſuorum, & de hortis ſuis decimas non perſoluant, hos ſe eſſe imitatum. Quare Religioſos, quibus hoc indultum eſt, hâc occaſione de aliis rebus Eccleſiæ ſuæ non poſſe ſubtrahere.

EXEGESIS.

Ferè omnibus Religioſis &c.) Not. I. Religioſos non minùs quàm alias perſonas Eccleſiaſticas pro ſe & perſonali debito ad decimas Eccleſiæ Parochiali ſoluendas teneri jure communi & antiquo & ſeclusis priuilegijs, vt colligitur ex *t. c. Multiplici. & c. Commiſſum. ſup. ac præſenti. t.* Ratio eſt, quia decimæ ſunt onus fructuum per perpetuam Eccleſiæ conſtitutionem ita illis annexum, vt ab omnibus, qui fructus percipiunt, debeantur.

Not. II. Circa exemptionem Regularium à decimis ſoluendis hæc in Jure haberi. 1. Paſchalis II. in *c. Decimas. 16. q. 1.* conceſſit Religioſis omnibus, vt de laboribus & alimentis propriis, adeóque & de prædiis, quæ propriis manibus ac ſumptibus excolunt, decimas ſoluere non debeant, vt explicatur *h. c.* 2. Hoc priuilegium tam amplum, reuocatum fuit ab Hadriano IV. & Succeſſore eius Alexandro III. & reſtrictum ad Ciſtercienſes, Templarios, & Hoſpitalarios *iuxta h. c.* Quod ipſum *c. Penult. inf.* limitauit Innoc. II. in Conc. Later. vt hoc priuilegium ſolùm intelligatur *de terris ante Conc. Later. acquiſitis, de aliis verò deinceps etiam hi Religioſi decimas ſoluere deberent Eccleſiis, quibus antea ratione prædiorum ſoluebantur*, ſaluo tamen priuilegio hic omnibus Religioſis poſt Adrian. ab Alexandro conceſſo, vt de Nouallibus ſuis, quæ propriis manibus, vel ſumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium ſuorum, ac hortis ſuis decimas non perſoluant. Quod ipſum indulgetur leproſis, ſi in communi viuentes, propriam Eccleſiam & Parochum habeant. Præter jus commune inſpici debent ſpecialia Religioſorum priuilegia de decimis.

Not. III. Ad decimas ex debito reali præſtandas *i. e.* ex re antè decimis obligatâ, antequam ad alterius poſſeſſionem deueniret, omnes fideles tam Religioſi quàm Seculares cuiuſcunque dignitatis etiam Pontifex & Epiſcopi obligantur, niſi vel præſcriptâ conſuetudine vel Pontificia autoritate eximantur, quæ eſt communis *DD. in c. De terris. inf. & c. Quante. de Iudæis.* Ratio eſt, quia poſt diœceſes in Parochias diuiſas, prædia Parochianorum obligationem contraxerunt decimas Eccleſiæ Parochiali & Parocho perſoluendi, quam obligationem ſecum transferunt ad quemlibet poſſeſſorem, quia *res tranſit cum onere.*

Cap. XI. Licet.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex ad Religioſos priuilegiatos, etſi de laboribus, quos propriis manibus vel ſumptibus colunt, decimas ſoluere non debeant, non eſſe tamen illis licitum terras ſubtrahere de illis terris, quas aliis tradunt colendas.

EXEGESIS.

Non ſunt ergo Conductores prædiorum, quæ elocantur à Religioſis eiuſmodi, à ſolutione decimarum exempti, quia hoc priuilegium eſt perſonale, & perſonas Religioſorum ſequitur, neque illas tranſgreditur. *c. Sané. de priuil. c. Priuilegium. de Reg. Iur. in 6.*

Cap. XII. Ad audientiam.

Idem.

SVMMA.

Cum aliqui priuilegium Ciſtercienſium ita interpretarentur, quòd per labores quos propriis manibus & ſumptibus excolunt, duntaxat Noualia intelligantur, Pontifex hanc interpretationem prohibet aſſerens, ſi Noualia ſolùm intelligerentur, Noualia ſe poſiturum fuiſſe.

EXEGESIS.

Not. *Panorm. hunc c. rectè* allegari *contra peruertentes intellectum jurium & improprantes verba legum*; nam ſine neceſſitate id fieri non debet; Nam ſi Princeps aliter intellexiſſet, poſuiſſet verbum accomodatius. Si itaque Pontifex in priuilegio Ciſtercienſibus conceſſo *per labores* Ciſtercienſium intellexiſſet *ſola Nouália*, nomen Noualium poſuiſſet; neque enim labores propriè ſignificant Noualia, & immeritò ad illa reſtringuntur.

Cap. XIII. Quoniam.

Idem Brixienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus ab hoc Epiſcopo Pontifex, quid de decimis Noualium in ſuâ diœceſi ſit ſtatuendum, reſpondet, ſi terræ quæ arabiles ſunt, intra certam Parochiam fuerint, vt decimas earum (ſuâ parte retentâ) Eccleſiæ Parochiali faciat aſſignari, alioqui ipſas ſecundùm diſcretionem à Deo datam alteri Eccleſiæ deputet, vel ad opus ſuum retineat.

EXEGESIS.

De Decimis Noualium &c.) Not. I. Nouale variè accipi, In jure ciuili Nouale dicitur *terra præciſa*, vel vt alij legunt *preſciſſa, quæ anno ceſſauit,* ſequi-

ſequitur *Iſidor. lib. 15. Etymol. c. 13. Noualis* inquit *ager eſt primùm proſciſſus, qui alternis vacat nouandarum ſibi virium causâ*, cui à Varrone *l. 4. de ling. lat.* opponitur ager *reſtibilis*, id eſt *qui reſtituitur ac ſeritur quotannis.* Alij nonnulli vocant *ſiluam, quæ extirpatis arboribus ad culturam redigitur. l. vlt. in fin. ff. De termino moto.* Jure Canonico in hâc decimarum materiâ Nouale ſumimus *pro agro de nouo ad culturam redacto, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuerit.* Intelligi autem hoc debet, quòd ager talis ante culturam, aut modicum aut nullum fructû attulerit. *juxt. gl. in c. Commiſſum. verb. in paſcuis.*

Not. II. Decimas Noualium ſecluſo priuilegio, præſcriptione, conſuetudine, aut compenſatione, deberi Parochiali Eccleſiæ, intra cuius limites exurgunt, *juxt. c. Non eſt. & c. Cùm contingat. inf.* Quare, ſi Noualia inter duas Parochias ſita vtriuſque limites attingant, ad vtramque pertinebunt juxta proportionem ſpatij, quod in hâc vel illâ Parochiâ accipiunt, ſi verò nulli appareant limites Parochiarum, tum Epiſcopus illas diuidet, prout idoneum putârit, aut ipſe pro menſâ Epiſcopali retinebit, qui videtur ſenſus *h. c. Sub ſi.* quem tenet *Caniſius c. 11. n. 12.*

Not. III. Etſi aliæ decimæ einſdem Parochiæ ab aliâ Eccleſiâ præſcriptæ ſint, nihilominus Parocho deberi decimas Noualium. *juxt. c. Cùm contingat. inf.* Ratio eſt, quia *præſcriptio ſine poſſeſſione vel quaſi non procedit. c. 3. de Reg. Jur. & l. Sine poſſeſſione. ff. De vſucapionibus.* & *tantum quis præſcribit, quantum quis poſſidet. l. Qui fundum. § 1 ff. Pro emptore.* Atqui noualis ager quoad jus decimandi poſſeſſus nunquam fuit, cùm non eſſet cultus, manet igitur jus Noualium Parocho ſemper ſaluum.

Not. IV. Si laico jus decimandi in feudum conceditur, id non extendi ad decimas Noualium. *c. Tuæ. inf.* qood idem tenendum io laico cui jus decimandi conceſſum eſt, vt videlicet non extendatur ad decimas Noualium, cùm enim eiuſmodi conceſſio præiudicet juribus Eccleſiaſticis, reſtringi potiùs quàm dilatari debet. *d. §. ſi. per Reg. Iur. in 6. Odia reſtringi, fauores autem decet ampliari.*

Quod autem obijci poteſt ex *c. Ex parte tuâ. inf.* vbi priuilegium de oon ſoluendis decimis extenditur etiam ad Noualia, ad hoc dicemus ibi. Addit *Caniſ. l. c. n. 11.* neque in priuilegio exemptionis à ſolutione decimarum comprehendi decimas Noualium, tempore priuilegij ab alio poſſeſſas, *juxta c. Dudum. de priuil.* ne alteri videl. præiudicetur, niſi expreſſa mentio de his decimis fiat in priuilegio *juxt. idem c.*

Cap. XIV. Parochianos.

Idem Remenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm decimæ non ab homine, ſed ab ipſo Domino ſint inſtitutæ, quaſi debitum exigi poſſunt.

EXEGESIS.

Ab ipſo Domino &c.) Not. I. Celeberrimam eſſe controuerſiam inter Theologos & Canoniſtas, an diuino Jure, an Eccleſiaſtico ſolùm ſiue Canonico, inter Chriſtianos decimæ ſint ordinatæ; ſi enim ſunt diuini juris, nemo inde eximi poteſt nec conſuetudine, præſcriptione, priuilegio, neque alio titulo quiſquam excuſabitur. Si autem ſolùm ſunt juris humani, his omnibus titulis poterit ijſdem derogari. Affirmatiuam inter Canoniſtas tenent *Innoc. in c. vlt. de Paroch. Hoſt.* alij afferunt teſtimonia veteris teſtamenti, quibus jubentur ſolui decimæ Tribui Leuiticæ, cui Clerus noſter in nouo Teſtamento ſucceſſit. Addunt autoritatem Canonum, nominatim huius *c.* vbi dicuntur decimæ ab ipſo Domino inſtitutæ & *c. Tua nobis. & c. Tua.* vbi habentur ſimilia. Accedunt autoritates Patrum, & nouiſſimè *Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 2. de reform.* præcipiens ſolutionem decimarum ex eo titulo, *quòd debita ſint Deo.*

Verùm etſi ſecundùm ſubſtantiam, quatenus ſunt *recognitio ſupremi dominij in res omnes, & Deus illas aſſignari velit ſuſtentationi miniſtrorum Eccleſiæ*, juri naturali ac diuino valde ſint conformes, eôque reſpectu inde deſcendant, quæ eſt mens, *S. Thom. 2. 2. q. 85. a. 1. & q. 87. a. 1.* ideòque ſæpiſſimè decimarum ſolutionem Eccleſia in Nouum Teſtamentum recepit ac præcepit, non debentur tamen jure naturali aut diuino, ſed ſolùm Canonico; potuiſſet enim Eccleſia aliter prouidere ſuſtentationi miniſtrorum (ſicuti multis locis, aliunde quàm ex decimis præſtatur illis congrua ſuſtentatio) eôque caſu obligatio decimarum, quæ cum V. T. exſpirauit, in Nouo Teſtamento fuiſſet nulla.

Neque enim modus ſuſtentationis miniſtrorum eſt legis naturalis, aut diuinæ, ſed ipſa duntaxat ſuſtentatio (juxta illud, *Dignus eſt operarius mercede ſuâ. Luc.* ✝. *7.* & alterum, *nemo militat ſuis ſtipendiis. 1. Cor. 9.* quocunque demum modo fiat, vt præclarè explicat *S. Thom. d. q. 87. a. 1.* aſſerens *determinationem decimarum, authoritate Eccleſiæ tempore nouæ legis eſſe inſtitutam ſecundùm quandam humanitatem, vt videl. non minus populus nouæ legis miniſtris Noui Teſtamenti exhiberet ſuis, quàm populus V. T. exhibebat ſuis.* Quam ſententiam communiter ſequuntur Theologi, & aliqui etiam ex Canoniſtis, quos allegat *Laym. tr. De decimis. c. 2. n. 2.*

Neque vrgent, quæ afferuntur in contrarium ex V. T. præcepta enim judicialia, quale etiam erat præceptum determinans decimas pro ſuſtentatione Leuitarum, expirârunt cum illo; præceptum autem morale miniſtros ſuſtentandi, remanſit quidem, ſed liberum à determinatione ad decimas, quam poſtea fecit Eccleſia; Canones & *SS. PP.* vel loquuntur de veteri Teſt. vel jus diuinum attribuunt noſtris decimis quatenus illo & naturali jure debetur ſuſtentatio miniſtris, vel denique quia ſecundùm quandam congruitatem determinatio decimarum ex eodem jure in N. T. deſcendit.

Not. II. Poſtquam lex de decimis juſtâ ratione ab Eccleſiâ latâ, & à Populo Chriſtiano recepta eſt, peccat contra juſtitiam & Religionem, qui decimas defraudat, vt habetur *c. Decimas 16. q. 1.* & aſſe-

Digitized by Google

& aſſerit *Innoc. in c. Tua.* idque intendit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 12.* vbi jubet *excommunicari, neque abſolui niſi reſtitutione ſecutâ eos, qui decimas ſubtrahunt*: Ex quibus denique ſequitur decimas non aliâ actione à Parochis aut quibuſuis aliis, ad quos pertinent, repeti poſſe aut debere, quàm *condictione ex lege Eccleſiaſticâ ſiue Canone*, ſiue extantes ſint, ſiue conſumptæ, ſiue deſtructæ, ſiue alienatæ ſine causâ juſtâ, *arg. l. Vnde. ff. De condict. ex lege.* Si obligatio lege nouâ (Eccleſiaſticâ, vt in propoſito) introducta ſit, *nec tantũ eâdem lege, quâ actione experiamur, ex lege* agendum eſt. Quæ ſententia eſt *Panorm. in c. Commiſſum. de decimis n. 4. Caniſij. c. 18. n. 15.* & aliorum communiter recepta.

Cap. XV. Adhæc.

Idem, Ambianenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm Abbas quidam decimas cuidam laico hæreditario jure donâſſet, Pontifex cùm ſanctuarium Dei hæreditario jure poſſideri non debeat, donationem irritam decernens jubet laicum, niſi Eccleſiæ decimam reſignet, excommunicari.

E X E G E S I S.

Not. Jus decimarum dupliciter ſpectari poſſe. In primis *formaliter, quatenùs fundatur in ſpirituali officio ſiue obligatione miniſtrandi ſpiritualia*, ob quod miniſterium decimæ miniſtris Eccleſiæ perſoluuntur inſtar ſtipendij. Deinde *materialiter, pro ſolo jure percipiendi fructus ſine ſpirituali titulo & abſque reſpectu ſpiritualis miniſterij.* Priori modo decimæ hæreditario jure poſſideri non poſſunt, & rectè appellantur *Sanctuarium Dei, neque laici illarum ſunt capaces, vtpote qui ſpiritualia miniſtrare non poſſunt.* Et hoc ſenſu veriſſimum eſt: laicis decimas nullatenus poſſe concedi, & poſteriori modo nihil vetat illas laicis locari, vendi, concedi, niſi Canones id prohibeant, vt deinceps etiam videbimus, quia ſola perceptio fructuum, & jus ad illos ſine titulo ſpiritualis miniſterij nihil habet ſpirituale. Quæ diſtinctio eſt communis *DD.* & paſſim ab illis traditur, de quo plura *c. 19.*

Cap. XVI. De Terris.

Idem, Marſilienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Iubet Pontifex Iudæos ad decimas perſoluendas, vel poſſeſſiones renunciandas compelli, ne Eccleſiæ ſuo jure fraudentur.

E X E G E S I S.

Etſi alioqui Judæi non tenerentur decimas ſoluere Chriſtianis, vtpote à quibus ſpiritualia non accipiunt, tenentur tamen ratione prædiorum, quæ cum hoc onere ad quoſuis, etiam ad Judæos tranſeunt.

Cap. XVII. Quamuis.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt ſi quis alicui laico in ſeculo remanenti, Eccleſiam, decimam, oblationémque conceſſit, à ſtatu ſuo deponatur, donec ſe emendet.

E X E G E S I S.

Laici quidam quod Sacerdotum eſt &c.) Not. I. Laicos non ſolùm ipſo *jure diuino & naturali* incapaces eſſe decimarum, quatenus fundantur in jure ſpirituali illas percipiendi propter miniſterium ſpirituale, verùm etiam *quatenus conſiſtunt in mero jure perceptionis illarum*, ſiue ſolius vtilitatis, ſecluſo titulo ſpirituali per multos Canones videl. præſens. *c. Item. c. Ad hæc.* paulò ante, *c. Prohibemus. c. Cauſam, quæ de præſcript.* vbi Pontifex Cauſam quæ inter R. Archidiaconum & Nobilem virum D. ſuper decimis vertebatur, mandat debito fine decidi non obſtante præſcriptione temporis, quia *cùm laici decimas retinere non poſſint, eas nullâ valent præſcribere ratione.* Non loqui autem Pontificem de poſſeſſione ſiue detentione decimarum fundatâ in jure ſpirituali, rectè inde concludit *Laymann l. c. c. 6. n. 8.* Quia tale jus neque iſte Nobilis, nec quiſquam laicus ſibi arrogat, niſi inſaniat, vt apertum ſit, laicos per hunc aliósque Canones, etiam juris temporalis ſiue materialis, quod conſiſtit in perceptione fructuum, reddi & eſſe incapaces.

Not. II. Excipi hinc laicos, qui autoritate & priuilegio Pontificis decimas percipiunt, ille enim, cùm de beneficiis & omnibus bonis Eccleſiaſticis liberam & plenam habeat diſponendi poteſtatem *iuxt. c. 2. De præbend. in 6.* poteſt perceptionem decimarum, quæ *ex primæua diſpoſitione annexa eſt titulo ſpirituali, ab illo ſeparare*, & quod temporale eſt, laicis concedere etiam in perpetuum, ſiue in remunerationem beneficiorum & obſequiorum, quæ præſtiterunt Eccleſiæ, ſiue cum onere fundandi nouas Eccleſias; quo pacto *Regibus Hiſpaniæ Ferdinando & Iſabella decimas Regni Granatenſis ob eiectos Saracenos* à Pontifice conceſſas, teſtatur *Couarr. in pract. qq. c. 35. n. 2.* Neceſſe tamen eſt, vt ſi decimæ hoc modo Eccleſiis auferantur, miniſtrorum ſuſtentationi aliunde prouideatur. Quin etiam non ſolùm Epiſcopi, verùm etiam alij beneficiati inferiores poſſunt fructus decimarum liberè locare, vendere, permutare, modò non infeudentur, vel alienentur, vt *in c. 2. De locato* tradunt *DD.*

Not. III. Capaces quoque eſſe juris decimarum *Equites Melitenſes & Teutonicos*, qui etſi laici ſint, accenſentur tamen propter tria vota ſubſtantialia Religioſis, & ad jus decimandi admitti poſſunt per *h. c.* vbi laico in ſeculo remanenti prohibentur concedi Eccleſiæ, decimæ, oblationes, ergo à ſenſu contrario, ſi laicus non remanet in ſeculo, ſed ſit Religioſus vt prædicti Equites ſunt, poterunt decimæ illis concedi, vt bene aduertit *Caniſ. c. 13. n. 4. poſt Panorm. hic.*

Not. V. Illos quoque laicos, qui ante *Conc. Lateran. ſub Alex. III.* decimas ab Eccleſiis in feudum acceperunt, licitè illas poſſidere ac detinere, quæ eſt communis omnium opinio, vt videre eſt apud *Suar. t. 1. De Relig. c. 28.* & alios paſſim; etſi verò de tempore varient, certiùs videtur illud Conc. incidiſſe in *Annum Chriſti 1179.* ob teſtimonium maximè *Guilhelmi Tyrij lib. 21. Belli ſacri c. 26.* qui eidem Concilio interfuit, decreti tamen de decimis facti, non meminit. Quin nullam prohibitionem de decimis in feudum perpetuum deinceps laicis concedendis factam ab Alexandro oſtendit *Suar. l. c. exponendo capp. ſingula, quæ afferuntur, inprimis quidem c. Prohibemus. inf.* ex dicti *Concil. p. 1. c. 14.* deſumptum; deinde hoc præſens *cap.* quod ante Conc. editum ab Alexandro apparet, cùm in illo non reperiatur. Denique *c. Cùm Apoſtolica. de his, quæ fiunt à Prælatis,* quod extat *in eod. Conc.* In quibus juribus ſupponitur quidem eiuſmodi prohibitio veluti ante facta, ſed non de nouo ſtatuitur.

Not. VI. Primùm de hâc re decretum emanâſſe ab Vrbano II. *in Conc. Turonenſ. Anno Chriſti 1096.* annis ferè 80. ante Alexandrum, vt refertur *l. 1. De conſuet. Feud. t. 6. Si Epiſcopus vel Abbas, vel Abbatiſſa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ eis ſubiecta ſunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem, ſecundùm hoc quod conſtitutum eſt à Papa Vrbano in S. Synodo,* hoc eſt, illud, quod poſt eius decretum fuerit datum, quod autem ante datum fuerit, firmiter permanere debeat. Sed cùm *DD.* communiter licitas decimarum infeudationes non extendant ad tempora Vrbani, tenendum eſt, quod dicit *Laymann l. c.* illius conſtitutionem non fuiſſe paſſim receptam, neque in vſum deductam vſque ad Conc. Later. ſub Alexandro III. poſt quod omnes decimarum perpetuæ infeudationes erga laicos habitæ ſunt invalidæ. Debere autem id ſolùm intelligi de infeudationibus perpetuis, declarat ipſe Pontifex *in d. c. Cùm Apoſtolica. ſub fin.* quia illæ videl. ſunt Eccleſiis maximè præiudiciales, & valde indignum eſt, Sanctuarium Dei in perpetuum & hæreditariè, vt idem Pontifex ſignificat in *c. Ad hoc. ſup.* à laicis poſſideri, cùm ex primæua inſtitutione perpetuò debeat manere penes Eccleſiaſticos vnde per argumentum à contrario *gl. & DD.* colligunt, conceſſionem temporalem decimarum, quæ non ſit hæreditaria, non eſſe prohibitam, quin fieri poſſit, ex juſtis cauſis cum conſenſu Epiſcopi, vel etiam ſine illo, vt videatur colligi ex *cap. Multiplici, & dictis ibid.*

Not. 7. Si laici titulo feudi decimas poſſideant à tempore quidem immemoriali, ſed non conſtet an ante vel poſt Conc. Lateran. illas acquiſiuerint, ſtare præſumptionem pro illo, id factum eſſe ante Conc. Lateran. Neque decimis ſpoliandos eſſe. *Poſſeſſio enim immemorialis facit præſumptionem Juris ac tituli, ſi capacitas ſit in poſſidente,* Laicus autem eſt capax poſſeſſionis decimarum, non quidem jure ſpirituali & proprietatis, ſed vtilitatis ante Concil. Later. ipſi à Pontifice aut Epiſcopo conceſſæ, tametſi modò titulus exhiberi non poſſit. *arg. l. vlt. ff. De aquâ. & aq. pluu.* vbi dicitur *vetuſtas dare autoritatem, etſi jus non probatur,* modò non ſit in contrarium fama aut publica perſuaſio de decimis injuſtè acquiſitis, quæ ſententia eſt communis Canoniſtarum. *in d. c. Cùm Apoſtolica. vbi Panorm. n. 12.* ſequuntur *Couarr. l. 1. reſol. c. 17. n. 4. Silu. v. Decima. q. 10. dicto 2. Suar. l. c. c. 27. n. 4. Laym. l. c. n. 5.* Etſi contra ſentiat *Hoſt. in d. c.* quem ſequitur *Caniſ. c. 13. n. 9.* ſed abſque ſufficienti fundamento.

Not. deniq; VIII. In Prælatos & Eccleſiaſticos, qui Eccleſias, decimas, oblationes laicis concedunt, ferri pœnam depoſitionis ab officio, hoc enim videntur ſonare illa verba, *à ſtatu ſuo ſuccidatur,* etſi Panorm. minùs probabiliter intelligat excommunicationem; neque enim in legibus pœnæ adiectæ ſunt ſeueriùs interpretandæ, quàm verborum proprietas requirat.

Cap. XVIII. Cùm ſint.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quando Parochiani vnius Eccleſiæ excolunt terras in aliâ Parochiâ ſitas, autoritates PP. eſſe diuerſas, cui Eccleſiæ decimas ſoluere debeant, ideoq; ad conſuetudinem eſſe attendendum, an illæ Eccleſiæ ſint in vno vel diuerſis Epiſcopatibus? videri enim nimis difficile, vt vna Eccleſia in Epiſcopatu alieno recipiat decimas, cùm ex hoc Epiſcopatuum fundi & fines viderentur confundi.

Eſt t. ſatis clarus, *vide Panorm.* qui cauſam dubij Juris contra *gloſſ.* bene explicat.

Cap. XIX. Prohibemus.

Ex Concilio Lateranenſi.

S V M M A.

Prohibemus ne Laici cum animarum ſuarum periculo detinentes decimas, in alios Laicos poſſint aliquo modo transferre; ſi quis verò recepit & non reddiderit, Chriſtianâ ſepulturâ priuetur.

E X E G E S I S.

Ne Laici decimas, &c.) Not. I. hunc tit. ponderari latè à *Rebuffo q. 10. à n. 10.* & accuratè à *Suar. l. c. n. 3.* Qui aduertit hunc tit. non dirigi ad Epiſcopos (quorum nulla fit mentio) ne decimas, quòd ante Concil. Lateranenſe poterant, in feudum perpetuum concedant; neque ad Laicos vniuerſim, ſed ſolùm ad illos, qui decimas illicitè detinebant, adeòque cum periculo animarum, quia videl. illas de manu Principum ſecularium, vel ab illis acceperunt, qui dare non poterant, ideòque in malo ſtatu conſtituti, ſine nouâ prohibitione eas Eccleſiæ reſtituere tenebantur, ſed Concilium ad vitanda ſcandala, aliiſq; juſtis de cauſis, id ſolùm prohibuit, ne decimas in alios laicos transferrent, vt ſaltem

tem poſt mortem illorum ad Eccleſiam redirent, etſi non ideò conceſſit, vt licitè retinerent, quæ illicitè detinebant, ſed in hoc permiſſiuè ſe habet, vt bene *not. Rebuff. n. 22.* quem ſequitur *Suar. l. c.*

Cap. XX. Ad Apoſtolicæ.

Lucius III. Strigonienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex æquum eſſe, vt illi Eccleſiæ decimæ perſonales reddantur à Parochianis, in quâ percipiunt Sacramenta, decimas verò meſſium vel fructuum arborum, ſi coluerunt in aliâ Parochiâ, quàm in ea, in qua habitant, Epiſcopus eligat in hoc caſu, quod per conſuetudinem ibidem nouerit obſeruatum.

E X E G E S I S.

Concordat *h. t. cum c. 18. ſup.* & jubet recurri ad conſuetudinem circa decimas prædiales, ſi quis illas colat in hac Parochiâ, & in aliâ diuina percipiat, Perſonales autem deberi Eccleſiæ in quâ quis Sacramenta percipit, & diuina audit, per modum Regulæ colligunt DD. Ratio aſſignari poſſe videtur, quia obligatio perſonalium decimarum eſt perſonalis quâ quis non obligatur, niſi Parocho, qui ipſi Spiritualia miniſtrat. Obligatio autem decimarum prædialium, eſt realis & ſequitur prædium, ad quemcunque dominum ſeu poſſeſſorem pertinuerit, ſi ergo obligatum ſit Parocho in cuius Parochiâ ſitum eſt, illi onus decimarum eiuſmodi perſolui debet, niſi conſuetudo contrarium obtinuerit. *Concord. c. fi. De Paroch. & alienis Parochianis.*

Cap. XXI. Ex parte.

Clemens III.

S V M M A.

Cum quidam agri cultores ſimul, vel diuerſis temporibus anni in eodem horto vel agro diuerſa ſemina ſparſiſſent, & non niſi de vno ſemine decimas perſoluerent, mandat Pontifex illos, vt de omnibus prædiorum fructibus decimas abſque diminutione perſoluant, per cenſuram compelli,

Cap. XXII. Non eſt.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm ſicut SS. PP. tradunt de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, militiâ, venatione, & omnibus bonis decimæ ſint perſoluendæ, diſtrictè præcipit Pontifex, ante vllas deductas expenſas, decimas Eccleſiis cum debitâ integritate perſolui.

Cap. XXIII. Ex tranſmiſſâ.

Idem.

S V M M A.

Cùm fidelis homo de omnibus quæ licitè poteſt acquirere, decimas erogare teneatur, mandat Pontifex, quatenus H. miles ad ſolutionem decimarum de his, quæ de molendino ad ventum proueniunt, ſine diminutione aliquâ compellatur.

De his *capp.* ſatis diximus *in c. Cùm homines. 7.* Neque opus eſt aliud addere.

Cap. XXIV. A nobis.

Innocentius III. Piſtorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quilibet Decimas ſoluere teneatur, niſi ab illarum præſtatione ſit ſpecialiter exemptus, Reſcribit Pontifex Epiſcopo huic à dantibus & recipientibus poſſeſſiones ad firmam, de fructibus quos percipiunt, decimas eſſe ſoluendas, niſi ab eis oſtendatur, quare ſint immunes.

E X E G E S I S.

Nota Generalem Regulam, quòd *quilibet teneatur ſoluere decimas, niſi ſit ſpecialiter exemptus.* Vbi rectè infert *Panorm.* quòd Eccleſia de jure ſuper decimis habeat fundatam intentionem contra quemlibet, pro hoc facit, quòd Deus in V. T. neminem excepit à præcepto decimarum. In nouo autem teſtamento poteſt quis inde eximi, vt ex *h.* etiã *textu* apertum eſt, & jam ſæpius dictum eſt. Præſertim verò in hoc Pontifex habet ampliſſimam poteſtatem; etſi nec ipſe in totum tollere poſſit præceptum decimarum, vtpote à totâ Eccleſiâ receptum, & magnopere pertinens ad cultum diuinum, & recognitionem ſupremi dominij, cui nimis multum decederet decimarum abrogatione, de quo plura *Panorm. hîc n. 5.*

Cap. XXV. Tua.

Idem, Vercellenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, cùm laicis nulla ſit de ſpiritualibus concedendi, vel diſponendi facultas, Imperialem conceſſionem, quantumcunque generaliter fiat, neminem poſſe à ſolutione decimarum eximere, quæ diuinâ conſtitutione debentur. Neque occaſione decimationis (licet in feudum decimæ ſint conceſſæ) eſſe decimas Noualium vſurpandas, cùm in talibus non ſit extendenda facultas, ſed potiùs reſtringenda.

E X E G E S I S

Cum laicis nulla &c.) Not. I. Jura quæ laicis negant poteſtatem diſponendi de ſpiritualibus,

etiam procedere in Imperatore & Regibus. Dicuntur autem decimæ diuinâ inſtitutione deberi eo modo, quo diximus ad *c. Parochianos. ſup. not. 1.* Quod verò in *fi.* dicitur de noualibus, itidem dictum eſt *ſup. ad c. Quoniam.* Bene verò obſeruat *Panorm. n. 7.* Priuilegia odioſa, qualia ſunt, quæ conceduntur laicis ſuper decimis debere ſtrictiſſimè intelligi, in conceſſione itaque decimarum factâ laico non veniunt decimæ Nouialium. Nunquam ergo *in conceſſione aliquorum jurium factâ ſimpliciter veniunt jura, quæ poſtmodum oriuntur de nouo, licèt* ſint ſimilia conceſſis, vt Noualia agris antiquis.

Not. II. Cùm laicis nulla ſit attributa, poteſtas de ſpiritualibus diſponendi, adeòque nec judicandi, clarum eſt, Decimarum controuerſiam in petitorio ad judicem Eccleſiaſticum ſpectare. *Clement. diſpendioſam. de judic. c. Literas. de juram. calum. c. fin. de rer. permut. c. Cauſam quæ; denique per h. t. & tot. titulum.* Ratio eſt, quia Decimæ ſunt res ſpirituales, & redditus Eccleſiæ, ideòque ſunt fori Eccleſiaſtici. Quam ſententiam etiam in Camerâ Imperiali receptam teſtatur *Gail. l. 1. Obſeru. 37. n. 2.* neque appellationem in petitorio ſuper cauſis decimalibus recipi.

Not. III. In *poſſeſſorio* cauſas decimarum per judicem ſecularem agitari & decidi poſſe, iuxt. *gl. in c. Literas. ✠. Rebus communiter receptum.* quæ aſſerit *poſſeſſionem rei ſpiritualis temporalem eſſe & cenſeri; non enim agitur de jure ſpirituali, ſed ſolùm de facto*, vtrùm Clericus ſit in poſſeſſione percipiendi decimas? Vtrùm illas perceperit? vtrùm alius ipſas detineat? vtrùm illas ſoluat? Ita *Archidiac. in c. 1. De reſtit. ſpoliat. in 6. ✠. Actore. Bald in l. Si de proprietate. n. 15. C. Si à non compet. jud. Bartol. in l. Titia. n. 5. ff. Solut. matr. Guid. Papa deciſ. 1. & deciſ. 85. aliiq.* quam ſententiam in Camerâ ſimiliter receptam teſtatur *idem Gail. l. c. n. 4.*

Cap. XXVI. Tua nobis.

Idem, eidem.

S V M M A.

Cùm quidam Laici decimas Eccleſiæ & Clericis ſubtraherent, partim ſemen & ſumptus agriculturæ deducendo, partim decimas Capellis ſuis aut aliis Clericis, aut etiam pauperibus, vel in vſus alios conuertendo, partim vitam Clericorum abominabilem & decimis indignam deteſtando. Pontifex rei iniquitate explicatâ, mandat Epiſcopo, vt omnes, qui ratione perſonarum, aut etiam prædiorum decimas Eccleſiis & Clericis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas appellatione remotâ compellat.

E X E G E S I S.

De *h. c.* quantum attinet ad decimas cum integritate perſoluendas ſatis dictum eſt in ſuperioribus. Quod verò iſti propter improbam Clericorum vitam decimas volebant ſubtrahere, vtique tolerari non debet, *cùm etiam ab improbis miniſtris ſpiritualia miniſtrentur*, neque Parochianorum ſit vitia illorum corrigere, ſed Epiſcoporum, aliorúmque.

Cap. XXVII. Ex parte. II.

Idem, Abbati S. Columbæ Senonens.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex dicto Abbati, cùm illi, quod maius eſt, conceſſum ſit, vt videl. decimas de laboribus terræ Parochiarum ſuarum percipiat; de Noualibus quoq; illum poſſe eas exigere, quia vbi maius conceditur, minus conceſſum eſſe videtur.

E X E G E S I S.

De Noualibus eas exigere &c.) Not. I. Hoc non repugnare. *c. Tua. ſup.* vbi negatur *decimas conceſſas laico, debere extendi ad Noualia.* Hìc autem iſti Abbati datur licentia exigendi decimas Noualium, titulo generalis conceſſionis decimarum competente. Eſt enim diſpar caſus, ibi enim fit conceſſio laico, quæ eſt odioſa, vtpote deuians à primæua decimarum inſtitutione, hæc autem conceſſio facta eſt Clerico. Ex quo not. *Panorm.* quòd idem priuilegium recipit aliam interpretationem fauoris vnius, quem non recipit reſpectu alterius. Quâ ratione intelligi debet Regula quam Pontifex allegat. *Quia vbi maius conceditur, minus conceſſum eſſe videtur*, niſi videl. peculiare aliquod præiudicium ratione perſonæ obſtet; vt in *c. Tua.* priuilegia enim laicis conceſſa de rebus pertinentibus ad Eccleſiam, cenſentur odioſa.

Dices, Abbatem hunc non opus habuiſſe priuilegio ad percipiendas decimas Noualium; erant enim Parochiæ, de quibus agitur, ipſius, *de laboribus Parochiarum tuarum*, ait Pontifex, decimas autem Noualium communi jure deberi Eccleſiis Parochialibus, & illis, ad quos ſpectat, ſupra diximus & clarè habetur in *c. Cùm contingat. ſeq. Panorm.* varias affert ſolutiones, mihi ad vitandum inconueniens maximè placet, has Parochias fuiſſe duntaxat de *jure patronatûs huius Abbatis*, nec pleno jure menſæ ipſius aut Monaſterio incorporatas, ideóque non niſi per priuilegium jus decimarum in his Parochiis obtinuiſſe.

Cap. XXVIII. Paſtoralis.

Idem, Helienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus ab hoc Epiſcopo Pontifex an de molendinis & piſcariis poſſint neceſſariæ expenſæ deduci, priuſquam ſoluantur decimæ, ſicut licet in negotiatione, reſcribit Pontifex expenſas pro fructibus percipiendis ex illis rebus, vnde proueniunt, non videri deducendas, fructus autem alienari non poſſe, niſi cum onere decimarum, nec pro reſtaurando detrimento

qua-

quarumlibet rerum, ex quibus decimæ perſoluuntur deducendas expenſas, de prouentibus decimandis, quia penes dominum permanent reſtauratæ, vt ſi pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus deſtruatur.

Non poſſe deduci expenſas de Decimis prædialibus & mixtis, ſatis dictum eſt *ſup. ad c. Cùm Homines.*

Cap. XXIX. Cùm contingat.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, cùm perceptio decimarum ad Eccleſias Parochiales de jure communi pertineat, decimas Noualium, quæ fiunt in Parochijs earundem, ad ipſos procul dubio pertinere, niſi ab his, qui aliàs percipiunt decimas, rationabilis cauſa oſtendatur, per quam appareat Noualium decimas ad eos pertinere.

Cap. XXX. Cùm in tua.

Idem, Epiſcopo Beluacenſi.

SVMMA.

Cùm in diœceſi Beluacenſi quædam Monaſteria, & Eccleſiæ Conuentuales in multis Parochijs maiores decimas perciperent & minutas, de quibuſdam autem fructibus non perſoluerentur; Reſpondet Pontifex, ſi fructus prædicti de illa terra proueniant, vnde dicta Eccleſia aliquos percipiebant ex decimis prouentus, procul dubio decimas talium fructuum illis deberi, cùm illis terra illa ab antiquo fuerit decimalis, & non debeat vna eadémque (aliqui legunt vna eadémque res alij Eccleſia*) diuerſo jure cenſeri, alioqui Parochialibus Eccleſiis exſoluantur, ad quas de jure communi ſpectat perceptio decimarum.*

EXEGESIS.

***Cum illis terra illa ab antiquo, &c.*)** Miror, cur *Panorm. totum hoc c.* in præſcriptionem referat, ídque in corpore Juris loco Summarij receptum ſit. Quod enim dicitur Religioſis illis ab antiquo terram eam fuiſſe decimalem, nihil cogit illud intelligere de decimis præſcriptione obtentis; potuerunt ab antiquo titulo fundationis, donationis, priuilegij illis competere. Quo caſu nihilominus procedit ratio decidendi Pontificis (qui *præſcriptionis* nec verbulo meminit) ex eo, *quòd terra illa ab antiquo fuerit decimalis*, ideóque ſi fundator, donator, vel priuilegij autor decimas abſolutè ſine vllà exemptione Monaſterijs attribuit, cenſeri debet nullos fructus excepiſſe, ſiue ſimul ſtatim ab initio, ſiue ſucceſſiuè ſeminarentur, quia vna eadémq; vel Eccleſia vel res non debet diuerſo jure cenſeri, vt videl. vna Eccleſia, cui abſolutè decimæ conceduntur, habeat jus ſolùm ad certos fructus, & non ad omnes, aut eadem terra ſolùm decimalis ſit, ſimiliter non quoad omnes; etſi aliquæ fruges primùm poſt plures annorum centurias ſeminentur, quæ eſt veriſſima mens *h. c.*

***Ad quas de jure communi ſpectat, &c.*)** Not. I. Idem *h. c.* dici, & *c. 2. De reſtit. ſpoliat. in 6.* vt inſtar Regulæ ſit: *Quòd perceptio decimarum ſpectet ad Eccleſiam Parochialem, & conſequenter Parochus habeat intentionem fundatam aduersùs quemlibet juris decimandi poſſeſſorem aut detentorem etiam Epiſcopum.* Neque Parochus aliter quàm jus commune allegando, probare tenetur eas ad ſe pertinere. Detentor verò vel poſſeſſor alius debet rationabilem cauſam afferre, eámque probare, quia habet præſumptionem juris contra ſe.

Not. II. Hanc præſumptionem tam eſſe fortem; vt ſi Parochus Clericum; & multò magis Laicum decimarum poſſeſſione ſpoliaret, *ſpoliatus contra communem Iuris Regulam non deberet reſtitui*, niſi euidenter probaret, quòd decimarum poſſeſſionem legitimè fuerit aſſecutus; quod de Clericis expreſſè habetur. *c. 2. De reſtit. ſpol.* Rationem aſſignat Pontifex, *quia Clericus eas occupare injuſtè, veriſimiliter præſumitur, cùm proueniant ex prædijs infra aliam Parochiam conſtitutis*, ſicque manifeſtum, (niſi aliud oſtendatur) eas de jure ad eandem Eccleſiam pertinere. Vnde colligunt *DD.* limitationem ad Regulam illam *quòd ſpoliatus ante omnia reſtitui debeat*, excipiendum videl. eſſe non ſolùm, ſi ex actis notorium ſit, ſpoliatum injuſtè poſſediſſe, verùm etiam ſi juris communis præſumptio aduerſetur ſpoliato, faueat verò ſpoliatori.

Not. II. In Canonibus interdum nos legere decimas *Eccleſiæ baptiſmali* præſtandas eſſe, vt *in c. Decimus. c. Statuimus 16. q. 1.* quia fideles plerumque in eàdem Eccleſià & baptiſmum & reliqua Sacramenta recipiunt *juxt. c. In ſacris Canonibus.* eámque ob cauſam; Eccleſias quibus decimæ dantur modò baptiſmales, modò Parochiales vocantur.

Not. III. Interdum Eccleſias *Baptiſmales* ſiue *Parochiales & matrices*, alias Eccleſias ſiue Capellas ſibi annexas & ſubiectas habere, quas *filiales* vocamus, de quibus *Panorm. in c. Ex parte 2. De reſcript. n. 1. Eccleſia plebanalis, id eſt, Parochialis* ait, *poteſt poſſidere Capellam in ſuo Plebanatu, ſiue Parochià ſitam, non ponendo ibi Rectorem, ſed Capellanum.* Eiuſmodi Eccleſiæ filiali ſiue Capellæ non deberi decimas, benè dicit *Laymann c. tr. De decimis. c. 6. n. 5.* Sed Rector ſiue Parochus Eccleſiæ matricis debet eiuſmodi Capellano veluti ſuo Cooperatori dare ſtipendium, niſi aliunde habeat proprios redditus.

Cap. XXXI. Dudum.

Idem Veſprimenſi Epiſcopo,

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus aduerſus Hoſpitalarios Hieroſolymitanos S. Stephani, quòd ipſi decimas de labo-

leboribus ruſticorum ſuorum Eccleſiæ Veſprimenſi adbitas ſubtraherent, & Prior Hoſpitalis coram Cardinale, quem Pontifex pro auditore aſſignârat, præſcriptionem allegaret, in eiúſque probationem Regum Hungariæ priuilegia exhiberet, & prædeceſſoris Clementis literas confirmationis: Epiſcopus autem contrà proponeret, præſcriptionem in hiſce decimis non potuiſſe habere initium à donatione ipſorum, neque à præfatâ confirmatione tantum effluxiſſe temporis, quantum præſcriptio requirit. Quin ſacrilegij crimen incurrere, qui Eccleſias vel Eccleſiaſticum aliquid de manu reciperent laicali. Denique Pontifex pronuntiat, Reges non potuiſſe donare, quæ neque poterant de jure poſſidere, & per confirmationem Clementis non derogari juri Epiſcopali, etſi authentica foret, ideóque prohibet ne fratres Hoſpitalis, prædictas decimas Epiſcopo Veſprimenſi vlteriùs ſubtrahant.

EXEGESIS.

De præſcriptione ſatis diximus in *l.* proprio, *l.2.* nominatim in *c. Cauſam quæ.* Vbi agitur de præſcriptione decimarum, quarum quoad hoc eſt eadem ratio, quæ aliarum rerum Eccleſiaſticarum: poſtquam autem per *Concil. Lateran. Laici facti ſunt incapaces decimas in feudum recipiendi in perpetuum, aut poſſidendi, præſcriptio ampliùs locum non habet reſpectu Laicorum*, etſi poſſit vna Eccleſia contra aliam præſcribere jus decimandi, vel immunitatem à decimis, eo modo quo poſſunt alia jura præſcribi ab Eccleſiis aduersùs Eccleſias, de quo *vide Laymann. l.c.* An autem vel quomodo decimæ poſſint recipi à laicis, dicemus paulò poſt in *c. 1. h. t. in 6. §. Sanè.*

Cap. XXXII. In aliquibus.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Cùm in aliquibus locis prædia locarentur illis, qui ſecundùm ritus ſuos decimas non ſoluunt, ſicque Eccleſiæ Parochiales defraudarentur; mandat Pontifex vt Domini talibus perſonis, & taliter prædia excolenda committant, qui abſque contradictione decimas cum integritate perſoluant, & ad id ſi neceſſe fuerit, compellantur. Illa quippe decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt, quæ debentur ex lege diuinâ, vel conſuetudine loci approbatâ.

EXEGESIS.

Non explicant *DD.* quæ ſint iſtæ gentes, quæ licet nomine cenſeantur Chriſtiano, decimas tamen non ſoluunt, oportet titulo conſuetudinis legitimè præſcriptæ, aut pacto, vel priuilegio autoritate Pontificis interueniente id fieri. Reliqua patent ex dictis.

Cap. XXXIII. Cùm non.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex cum Conc. vt in prærogatiuam diuini dominij generalis, exactionem tributorum & cenſuum præcedat ſolutio decimarum, vel ſaltem hi ad quos cenſus vel tributa indecimata peruenerint (quoniam res cum onere ſuo tranſit) ea per cenſuram Eccleſiaſticam decimare cogantur Eccleſiis, quibus de jure debentur.

EXEGESIS.

De hoc ſatis dictum eſt ſuprà ad *c. Cùm homines.* vbi oſtendimus de decimis prædialibus expenſas deduci non debere.

Cap. XXXIV. Nuper.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Cùm Abbates Ciſtercienſes in Generali Capitulo à Pontifice moniti ſtatuiſſent, ne fratres Ordinis ſui emant poſſeſſiones, de quibus decimæ debentur Eccleſiis, niſi pro fundatione nouorum Monaſteriorum; tum autem eiuſmodi poſſeſſiones decimales dentur alijs, qui decimas perſoluant, Decreuit porrò Pontifex, vt de alienis terris etiam deinceps acquirendis, etſi eas propriis manibus aut ſumptibus excolant, dicti ordines decimas perſoluant Eccleſiis, quibus ante perſoluebantur, niſi aliter cum illis conuentum fuerit. Hocque ipſum ad alios Regulares, qui gaudent ſimilibus priuilegiis, extendi vult & mandat.

De hoc itidem *c. Satis diximus. ad c. Ex part. 1. ſup.*

Cap. XXXV. Interdicimus.

Gregorius IX.

SVMMA.

Interdicit Pontifex vniuerſis Eccleſiaſticis, ne decimas detentas à laicis, ad alienas Eccleſias pertinentes, in pignus ab eiſdem laicis recipiant.

EXEGESIS.

Prouidetur per hoc Eccleſiis, ne decimis facilè priuentur, ſi cuilibet Eccleſiaſtico liceret illas in pignus recipere, & ſic tardè ad Eccleſiā reuerterentur, vt *not. gl.* quæ bene addit *Eccleſiam, ad quam decimæ pertinent, in poſterū bene poſſe eas in pignus recipere, quia per hoc citius Eccleſia illas rehabebit, cùm non teneatur* fructus computare in ſortem. *c. 1. De feudis, item c. 1. & c. Conqueſtus de vſur.* Adde, quod eadē *gl.* ſignificat decimas ante Conc. Later. laicis in feudum legitimè con-

conceſſas ab ijſdem in pignus vel titulo donationis accipi poſſe, quod poſterius habetur in *c. Cùm Apoſtolica. de his quæ fiunt à Prælatis.* Vtriuſque cauſa eſt, quia eiuſmodi decimæ pertinent ad nullam Eccleſiam, cùm ſint laicis in perpetuum conceſſæ, de quo dicemus iterum in *c. 2. h. t. in 6. paulò poſt.*

IDEM TITVLVS DE DECIMIS IN SEXTO.

Cap. I. Diſcretioni.

Gregorius IX. Fratribus Prædicatoribus & Minoribus.

S V M M A.

Mandat Pontifex diſtrictè, ne hi fratres talia, quæ audientes à decimarum ſiue aliarum rerum Eccleſiis debitarum ſolutione retrahant, vel aliàs animas corrumpant audientium, in ſermonibus, vel alibi proponere de cætero præſumant.

E X E G E S I S.

Occaſionem huic Decretali, vt *not. gl.* dedit querela Archiepiſcopi, & Capituli Piſani ad Pontificem delata, quòd videl. hi Religioſi prædicabant decimas ex præcepto non deberi. Aduerſus quos pœna excommunicationis fulminatur in Clement. de pœnis.

Vide Conc. Trid. ſeſſ. 25. de reform. c. 12. & S. Thom. 2. 2. q. 87. a. 1.

Cap. II. Statuto.

Alexander IV.

S V M M A.

Statuit & declarat Pontifex 1. Quòd indultum pleriſque conceſſum, vt Noualium decimas pro eâ portione percipiant, quâ veteres eos contingunt nec ad illas, quas tempore impetrationis alij poſſidebant, (niſi de his fiat mentio,) nullatenus ſe extendit nec ad alias, vbi impetratores veteres non habebant & pro eâ ſolùm portione, quâ percipiebant antiquas.

2. *Indultum obtentum ab illis, qui tempore impetrationis totaliter decimas percipiebant, vltra medietatem decimarum Noualium nullatenus extendatur, quia non eſt veriſimile, quòd Sedes Apoſtolica, ſi integra veterum decimarum perceptio fuiſſet expreſſa, ſimiliter totas Noualium decimas in præiudicium Parochialium Eccleſiarum indulſiſſet. Quare ſtatuit Pontifex ne ratione talis indulti ſiue impetrati jam, ſiue impetrandi deinceps, plus poſſit quàm medietas decimarum Noualium acquiri aut percipi. Quo tamen ſtatuto Carthuſienſes & Ciſtercienſes non vult comprehendi.*

3. *Vbi per huiuſmodi indulta Parochiales Eccleſiæ adeò grauantur, vt Parochi de ipſarum redditibus congruè ſuſtentari, & commodè jura Epiſcopalia exhibere non poſſint, Ordinarij prouideant, vt ijſdem Rectoribus, tantum de illarum relinquant prouentibus, vt competentem habeant ſuſtentationem, & onera Epiſcopalia aliáque ſupportare queant.*

4. *Non liceat Religioſis etiam exemptis decimas à Laicis detentas, ijſdémq; infeudatas, de manibus ipſorum laicorum acquirere, aut accipere ſine Epiſcoporum conſenſu. Neq; aliæ decimæ hîc intelliguntur, quàm quæ ante* Conc. Lateran. *laicis in feudum perpetuò fuêre conceſſæ.*

5. *Epiſcopi verò ad requiſitionem Rectorum Parochialium Eccleſiarum, ſuper decimis, quas Religioſi habent, quæque aliàs ad ipſas ſpectârunt Eccleſias (niſi de rebus exemptis agatur) exhibeant juſtitiæ complementum.*

6. *Iidem Religioſi etiam exempti de poſſeſſionibus acquiſitis hactenus & amodò acquirendis decimas integrè ſoluant illis Eccleſiis, quibus eædem poſſeſſiones priùs fuerunt decimales, niſi ſuper hoc ſpeciali jure ac priuilegio ſint muniti.*

7. *Nec deniq; ſi in aliquibus Parochiis omnes maiores decimas ſiue partem illarum acquirunt de manibus Laicorum, poſſunt pro eâdem vel ſimili portione petere vel percipere decimas Noualium, quæ de nouo fiunt, niſi rationabilis cauſa ſubſit.*

E X E G E S I S.

Indultum pleriſque conceſſum &c. Not. I. Hoc priuilegium reſtringi à *gl.* ad Religioſos, cùm tamen initio generatim loquatur de omnibus, quibus per Indultum conceduntur decimæ Noualium, etſi deinde ſequantur alia quæ ſpeciatim concernunt Religioſos. Eſt autem mens Pontificis *in dicto c.* conſulere Eccleſiis Parochialibus per eiuſmodi Indulta nimis grauatis. Prohibet ergo ne eiuſmodi indulta extendantur ad decimas Noualium, quæ tempore impetrationis Noualium non fuerunt ab impetrante poſſeſſæ, neque aliter quàm fuerint poſſeſſæ veteres, vt ſi v.g. ex his ſolùm percipiebant mediam partem aut tertiam vel quartam, non plus percipiant ex Noualibus; imò etſi totaliter decimas veteres perceperint, in Noualibus tamen per quodcunque indultum non cenſetur vltra medietatem decimarum conceſſio extendi, quæ aliáque ex *c.* ſatis plana ſunt. Solus. §. *Sanè*, quem complexi ſumus. *n. 4.* habet aliquid difficultatis, quò ſpectat, & *c. Cum Apoſtolica. De his quæ fiunt à Præl. quod huc diſtulimus.*

Sanè quamuis fortè ab Religioſis exemptis &c.) Not. 1. Aliter eſſe loquendum de decimis iniuſtè poſſeſſis à laico, aliter de juſtè poſſeſſis per feudum juſtum

juſtum & licitum, quale ſupponitur eſſe omne illud quod eſt antiquius, Concilio Lateran. vel quod conceſſum eſt ab ipſo Pontifice, vt optimè not. *Suar. t. 1. De Relig. l. 1. De decimis. c. 26.*

Not. II. *In c. Probibemus. ſ.* quo interdicitur, ne laici decimas, quas cum periculo animarum ſuarum detineot, in alios laicos transferant; item *in v. Cùm Apoſtolicà.* ſermonem eſſe de decimis injuſtè detentis, quod in *c. Probibemus.* colligi diximus, ex illis verbis, eum periculo animarum ſuarum in *c. Cum Apoſtolica.* ant inde colligitur, tum quia Hier. qui allegatur, expreſſè loquitur de decimis à laicis malè detentis, deinde Pontifex jubet, moneri laicum, qui decimam detinet, vt eam reſtituat Eccleſiæ ad quam ſpectat, ergo ſermo eſt de iniuſto detentore; etſi *Panorm.* & alij non abſque violentia textui illata, vtrumque capp. explicant, de juſtà poſſeſſione decimarum.

Not. III. *Cap. Probibemus.* locum habere in decimis ante Conc. Lateran. ab illis, qui non habebant poteſtatem, conceſſis, vel poſtea ſine conſenſu Papæ receptis. De his enim apparet ſtatuiſſe *d. Conc.* vt nullo modo laici in laicos decimas transferant, per quod vi verborum excluditur etiam hæreditaria ſucceſſio, cùm tamẽ decimæ in feudum perpetuum ante idem Conciliũ à laicis legitimè obtentis ad ſucceſſores legitimos transferri potuerint, nõ enim apparet quomodo poſſit eſſe aut diei perpetuum niſi ratione ſucceſſionis hæreditariæ, vt optimè contra *Panorm.* & alios argumentatur *Suar. l. c.*

Not. IV. Etſi *Panorm. & alij in d. c. cum Apoſtolica*, & in *d. c. Probibemus.* negant etiam cum conſenſu Epiſcopi poſſe decimas iniuſtè detentas à laico dari alteri Religioſo, loco, aut Eccleſiæ, quàm illi, ad quam ſpectant, quòd Epiſcopus non poteſt Eccleſias priuare ſuo jure; Contrarium tamen, quod ſolidè defendit *Suar. l. c. n. 11.* tenendum eſt, & probatur 1. ex vtroque *c.* quem intelligi de injuſto detentore paulò ante probauimus. 2. Pontifex vult, vt ſi laicus induci non poſſit ad decimas reſtituendas illi Eccleſiæ, ad quam pertinent, ſi eas cum conſenſu Epiſcopi alteri Eccleſiæ & præſertim loco Religioſo aſſignauerit, donatio perpetuò firma conſiſtat. Poſſunt ergo decimæ injuſtè poſſeſſæ cum conſenſu Epiſcopi alteri pio loco aſſignari; quod inde Pontifex confirmat, quia per vtrumque vtilitati Eccleſiæ conſulitur. Denique aliàs nihil ſpecialiter concederet in fauorem locorum Religioſorum, quod tamen videtur intendere Pontifex, hancque optionem laicis ad vitanda maiora incommoda ab eorum potentia vel pertinacia indulſiſſe; atque eodem ſenſu intelligi debet, quod in *h. v.* dicitur non debere ſine conſenſu Epiſcopi Religioſos decimas laicis infeudatas ab iiſdem recipere.

Not. denique V. Epiſcopum decimas ante Concil. Lateran. Laico in perpetuum infeudatas, poſſe illo ſine hæredibus defuncto, alteri infeudare, quod *Suar. l. c.* efficaciter probat. *ex c. 2. De feudis*, vbi Innoc. III. reſcribit in juramento, quod præſtant Epiſcopi de non infeudando de nouo bona Eccleſiaſtica, non comprehendi bona jam data in feudum, etſi per mortem Vaſalli Eccleſia poſſit illa ad ſe recipere, ergo eadem eſt ratio prohibitionis de decimis poſt Concil. Lateran. laico in perpetuum non infeudandis, quia eiuſmodi decimæ non incorporantur ipſo facto Eccleſiæ per mortem Vaſalli, ſed requiritur acceptatio Epiſcopi; vnde priuſquam illas acceptet & incorporet, poteſt infeudare alteri, ſecus eſt poſt acceptationem & incorporationem ſemel factam, vt *not. Panorm. & alij latè in c. Vt ſuper. de reb. Eccl. non alien.* modò adſit juſta cauſa, idque poſtulet Eccleſiæ neceſſitas aut vtilitas.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Religioſi.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Religioſi qui decimas ad ſe non ſpectantes vſurpant, ſeu de animalibus familiarium ſuorum ſiue quorumuis aliorum, vel à ſe coëmptis & alijs fraudulenter traditis, de terris item illis, quas tradunt alijs excolendas, decimas Eccleſiæ ſolui non permiſerint; niſi requiſiti per eos, quorum intereſt, deſtiterint infra menſem, aut aliqua de præmiſſis vſurpantes, infra duos menſes Eccleſijs non ſatisfecerint, ſint ab officijs & beneficijs tamdiu ſuſpenſi, donec ſatisfecerint; qui verò adminiſtrationes vel beneficia non habent, eo caſu alij ſupradicti ſuſpenſionis, iſti excommunicationis ſententiã incurrant. Hæc tamen ad alia, quæ per Religioſorum Donatos ſiue oblatos tenentur, extendi non debent, dum tamẽ iiſdem Religioſis cum effectu donârint aut obtulerint ſe & ſua.

E X E G E S I S.

Apparet tempore Conc. Viennenſis grauiter Religioſos contra præceptum decimarum deliquiſſe, vt opus fuerit tam ſeuerà illorum coërcitione. Nota verò ex *Panorm. in c. Non eſt. de Regul. n. 2.* Oblatos ſiue Donatos in Monaſteriis dici, *qui ſe & ſua dicârunt Religioni, habitu non mutato, ac proinde differunt à conuerſis, qui ſe & ſua dicârunt habitu mutato*; ſed ſunt ſeculares, ſiue potiùs laici, quia ad Ordines non promouentur.

Cap. II. Si beneficiorum.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, ſi beneficiorum decimæ alicui conceduntur ad tempus, ſecundùm taxationem in illis locis conſuetam & ad monetam currentem decimas leuari poſſe & debere. Eccleſiarum verò calices, libros & alia ornamenta diuinis

uinis officiis deputata ex causâ pignoris vel diſtractionis capi vel recipi non vult, nec diſtrahi ſiue quomodolibet occupari.

EXEGESIS.

Beneficiorum decima &c.) Not. non agi hîc de decimis fructuum aut laborum, quos Parochiani jure communi ſoluunt Eccleſiæ Parochiali; quaſque hactenus toto *t.* explicauimus, ſed de decima parte redditũ cuiuſuis beneficij, ſiue illi habeantur ex decimis Parochianorum, ſiue aliunde, tales ſubinde decimas imponit Papa beneficiatis propter aliquam neceſſitatem vel vtilitatem publicam Eccleſiæ, non in perpetuum, ſed ſolùm ad tempus; eáſque mandat ſibi perſolui, aut alicui Principi, qui Eccleſiam defendit aut juuat. pro quibus decimis colligẽdis conſtituuntur collectores & ſub collectores. His autem præcipitur; ne vtenſilia & ornamenta Eccleſiæ pro his decimis in pignus recipiant aut diſtrahant.

Secundùm taxationem decimæ &c.) Not. I. *Ex gl.* in quibuſdam partibus beneficia eſſe taxata ſecundùm communem æſtimationem prouentuum, vt *v. g.* redditus beneficij vnius æſtimentur 400. fl. alterius 300. fl. Quare ſi Decima beneficij petitur à tali beneficiato, non tenetur plus ſoluere quadraginta florenis, etſi mille haberet in redditibus. In multis autem partibus nulla eſt beneficiorũ taxatio, ſed ſingulis annis prout plus vel minus percipit beneficiatus, plus vel minùs ſoluere tenetur; ſi redditũum decima ab illo exigatur.

Not. II. Attendi non debere hîc in re taxationem aliam, quàm quę in talibus locis ſit conſueta, neque etiam ſecundùm aliam monetam, quàm currentem, in quâ communiter debet fieri ſolutio quorumuis debitorum, etſi illud non exprimatur, *c. penult. De cenſib. l. Si ſeruus plurium. §. fi. ff. De Legatis 1. & l. Semper in ſtipul. de Regul. Iur.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS COMMUNIBUS.

Cap. Vnic. Declarationes.

Bonifacius VIII. Collectori Decimæ.

SVMMA.

Eſt Capitulum prolixiſſimum, quod non âgit de decimis Parochianorum, ſed Beneficiatorum. Quas Pontifex iſte induxit propter componendas res Siciliæ, aduersùs Eccleſiæ hoſtes. Declarat autem in hâc Decretali varias quæſtiones & difficultates ſuper his decimis motas, & quid collectori illarum obſeruandum ſit, ad quorum intelligentiam facit Clem. 2. h t. Superiùs à nobis breviter explicata, & gl. adjuncta.

EXEGESIS.

Si autẽ contingeret eiuſmodi decimas hodie beneficiatis imponi, eſſet iiſdem ad has declarationes, quę cùm ſint in corpus Juris receptæ, vim juris communis habent, confugiendum.

TITVLVS XXXI.

DE REGVLARIBVS ET TRANSEVNTIBUS AD RELIGIONEM.

Ad Rubricam Tituli.

CVm hominum Eccleſiaſticorum duo ſint genera; Clericorum videl. ſecularium & Religioſorum, postquam actum fuit de ſecularibus, conuenienter etiam quædam ſubiunguntur de Religioſis, de qua materiâ extat quoque *t. in 6. & Clement. item in Extrauag. communibus.* De eâdem materiâ agitur *22. q. 1. 2. 3. & 4. c. Hanc ergo.* & ſæpè alibi. Quia verò *à Conc. Trid. ſeſſ. 24. de regularibus* multa aliter ſtatuta ſunt, quàm in his Canonibus repetiatur circa ætatem ingredientium Religionem, Nouitiatum item & tacitam profeſſionem, aliáque, ideò plura capp. coniungemus eiuſdémque Concilij mentem præcipuè explicabimus.

Cap. I. Nullus.

De Regularibus & Tranſeuntibus ad Religionem.

SVMMA.

Nullus tondeatur, niſi in legitimâ ætate, & ſpontaneâ voluntate.

EXEGESIS.

Not. Per tonſuram quæ prohibetur ante legitimam ætatem, intelligi illam, quæ ſolet fieri, cùm quis emittit profeſſionem inter Canonicos Regulares aut Monachos; quod perinde eſt, ac ſi Canon diceret, non admittatur ad profeſſionem ante legitimam ætatem, vel ſi non ſpontaneâ voluntate ſuſcepit habitum & tonſuram Religioſam. Vis enim aut metus, item error, faciunt profeſſionem irritam *c. Præſens Clericus. 20. q. 3.*

In legitimâ ætate &c.) Not. I. Legitimam ætatem pro facienda profeſſione fuiſſe antiquitus pubertatem completam nempe in viro annum *14.* in fœmina annum *12*, completum, vt apertè deciditur in *c. Ad noſtram. & c. Significatum. h. t.* Neque malitia poteſt ſupplere ætatem ad profeſſionem Religionis vel olim vel nunc requiſitam, quod tanquam certiſſimum tenent Canoniſtæ cum *gl. in c. Poſtulâſti. & in d. c. Significatum.* item Theologi cum *S. Thom. 2. 2. q. 38. a. 9. in corp. & q. vlt. ibid. art. 5.* Neque obſtat, quòd ſi quis ante debitam ætatem malitiâ ſupplente illam, ſuſcipiendò ſacros ordines emittit votum caſtitatis illis annexum, aut contrahat matrimonium, vtrumque valeat, placuit enim Eccleſiæ jure poſitiuo, (à quo iſta pendent) id ſtatuere de ſacris ordinibus & matrimonio, non autem de profeſſione Religioſâ) ratio videtur poſſe deſumi ex magnâ difficultate ſtatûs religioſi, qualis non cernitur in alijs ſtatibus.

Not. II. Ex decreto *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regul. c. 15. in quâcunque virorum vel mulierum Religione ad valorem profeſſionis requiri annum decimum ſextum ætatis completum*, ſic enim expreſsè ibi dicitur. Ad quod non ſufficit vltimum diem huius ætatis fuiſſe cæptum; ſed debere eſſe annum completum de momento ad momentum, vt probat *Sanch. l. 2. de matr. d. 44. n. 22.* qui addit *ibid. & l. 5. in præcep. Decal. c. 4. n. 4.* quando *annus eſt biſſextilis, reputari duplicem diem pro vna.* Si itaque alicuius Nouitij hoc anno qui eſt biſſextilis, annus decimus ſextus compleatur *24.* Februarij, non poterit profeſſionem facere illo die, ſed debebit differre in ſequentem qui erit *25.* februarij & feſtum *S. Matthæi.* Addit tamen *Sanch. n. 17.* Decretum Conc. Trid. *non habere locum in ordinibus militaribus* quoad ætatem profitendi, & annum Nouitiatûs, ſecluſo peculiari ſtatuto, ſi quod habent, pro quo plures alios allegat *l. 7. de matr. d. 44. n. 8.*

Cap. II. Si quis.

Ex eodem.

SVMMA.

Tonſuratus ante annos legitimos ſine conſenſu parentum, ſi parentes infra annum non reclamârint ad Principem aut Epiſcopum vel ad Miſſum Dominicum, in Clericatu permaneat; poſt legitimos verò annos per vim factus Clericus, ſi nec ipſe, nec parentes infra annum ad præfatas perſonas reclamârint in Clericatu ſimiliter permaneat.

EXEGESIS.

Sine conſenſu parentũ &c.) Not. I. Poſſe vel tutores vel parentes filiũ impuberẽ aut pupillũ Religioni offerre, vt in eâ ſub regulari diſciplinâ viuat: colligitur à contrario ſenſu ex *h. t.* & ex *c. Puella. 20. q. 2.* Si enim tonſuratus ſine illorum conſenſu poteſt ab ijſdem reuocari, ergo habent poteſtatem vt illum offerant tonſurandum, ſiue ad viuendum ſub Regulari diſciplinâ, id expreſſum habetur in *c. Addidiſtis. 20. q. 1. & c. 1. q. 2.* quod quidem verum eſt etiam tempore infantiæ *juxt. d. c. Addidiſtis.* Quod intellige, niſi peculiari Religionis conſtitutione caueatur, ne infantes aut impuberes ſuſcipiantur, etſi verò *S. Thom. 2. 2. q. vlt. a. 5. in c. & Quodlibeto. 3. ar. 11.* probare conetur, expedire impuberes admitti, ac ipſemet quinquennis Religioni oblatus fuerit, vt habetur in eius vitâ. *S. Antoninus* tamen *3. pa. t. 16. § 4. & Silu. verb. Religio 2. q. 10.* dicunt experientiam docuiſſe, id non expedire, & apud omnes ferè Religiones antiquum illum morem exoleuiſſe.

Not. II. Taliter Religioni ante pubertatem oblatos, non poſſe reſilire antequam illam compleuerint, eâ verò completâ libitum eſt illis perſeuerare vel ad ſæculum redire, vt habetur expreſsè in *c. Significatum & in c. Cùm ſimus.* infrà, in quo conueniunt *DD.* teſte *Sanch. l. 4. In Decalogum. c. 18. n. 9.* Quà eâdem ratione ſi impuberes ſponſalia contrahant, non poſſunt ab illis reſilire ante pubertatem completam. *c. De illis. de ſponſal. impub.* Quando verò impubes ſine tali oblatione ſuâ ſponte Religionem intrat, poteſt quandocunque vult ante profeſſionem inde exire, vt exprimitur in *d. c. Significatum vbi gl. & Silueſt.* Quæ intelligenda ſunt de oblatione ſiue ingreſſu impuberis eo animo, vt Religioſus fiat, ſi enim causâ ſolius educationis offertur Religioni aut ipſe ingrediatur, poterit exire aut extrahi quandocunque.

Not. III. Si impuberes ſine parentum vel tutorum conſenſu Religionem ingrediantur, & iſti per annum & diem non reclamârint, neque illos reuocârint, non poſſunt poſtea vlteriùs id facere, vt habetur expreſsè *h. t.* Etſi autem hîc anno non addatur dies, debere tamẽ illum ſubintelligi, patet ex *c. Puella. 20. q. 2.* vbi dies expreſsè ponitur. Incipit autem hic annus currere à die ſcientiæ ingreſsûs habitæ per parentes vel tutores, vt habet *gl. in d. c. Puella.* communiter recepta. Ex qua ſequitur minùs poſt annum & diem elapſum poſſe illos reuocari, ſi parentes vel tutores expreſsè conſenſerint, vt per ſe patet, *quia plus operatur conſenſus expreſſus quàm tacitus*, vt not. *Innoc. & alij hîc.*

Not. 4. Hunc annum, qui permittitur reclamationi parentum & tutorum, computandum eſſe intra annos pubertatis durantis. Si enim ante lapſum integri anni incipiat pubertas, non habebunt poteſtatem ampliùs reuocandi, quia puberes ſunt ſuæ poteſtatis quoad ingreſſum Religionis, matrimonium & ſimilia. Vbi vlterius aduerto cum *Sanch. l. c. n. 13.* Quamuis parentes & tutores habeant poteſtatem reuocandi, non tamen poſſe illos autoritate propriâ, & per vim, impuberem ex Religione extrahere, vt clarè colligitur ex *h. t.* per quam illis ſolùm conceditur facultas reclamandi & adeundi ſuperiorem, Principem videl. id eſt Pontificem vel Prælatum Eccleſiæ, Epiſcopum aut miſſum Dominicum, id eſt Vicarium Epiſcopi, vt explicat *gl.* Habere autem iſta locũ non ſolùm in parentibus verùm etiam in Tutoribus, colligitur ex *d. c. Puella.* vt bene oſtendit *Sanch. l. c. n. 25.*

Not. V. Non poſſe parentes aut tutores in-

uitum

nitum filium aut pupillum offerre Religioni, quod apertè ſignificat. *c. Præſens. 20. q. 3.* Habet enim ſe eiuſmodi oblatio ſicut ſponſalia ad matrimonium, at hæc non obligant impuberem niſi expreſsè aut tacitè conſentientem. *c. 1. De ſponſalib. impuberum.* Quin addit *Sanch. l. c. n. 8. non teneri impuberes in hoc parentibus obedire, etſi voluerint illum Religioni offerre, quia hic ingreſſus debet eſſe ſpontaneus, nec pertinet ad domeſticam gubernationem, in quâ ſolâ liberos teneri obedire parentibus* demonſtrat idem *Sanch. l. c. c. 15. n. 22.* vbi addit *etſi filius Religioni ſolùm offerretur educandus, non vt fiat Religioſus, illum non teneri obedire*, quia etſi teneatur acceptare pædagogum, eſt tamen res grauis tradi educationis gratiâ alicui ordini Religioſo.

Not. denique VI. Nihil circa hanc impuberum oblationem à *Conc. Trid.* innouatum aut mutatum eſſe, quod illud duntaxat ſtatuit, *ne ante decimum ſextum annum fiat profeſſio*; Impuberes autem in diſpoſitione Juris antiqui relinquit.

Si nec ipſe nec parentes infra annum &c.) Not. I. In *h. t.* poſt pubertatem ſolùm permitti reclamationes *propter vim aut metum*, & pro termino reclamationis præfigi vnum duntaxat annum. *Conc. autem Trid. ſeſſ. 25. c. 19.* de Regularibus inter cauſas reclamationis poſuit etiam *defectum ætatis, aut quid Simile*, ſub quâ generalitate verborum comprehendit etiam *errorem, ſiue ignorantiam circa ſubſtantialia Religionis, quaſi Religioſis ſubeſſe putâſſet aut ſciuiſſet, ingreſſus unquam fuiſſe*; dein loco vnius anni concedit quinquennium. *Quicunque Regularis prætendat*, ait, *ſe per vim aut metum ingreſſum eſſe Religionem, aut etiam dicat, ante ætatem debitam ſe profeſſum fuiſſe, aut quid ſimile, velitque habitum dimittere quâcunque ex cauſâ, aut etiam cum habitu diſcedere ſine licentiâ ſuperiorum, non auditur niſi intra quinquennium tantùm à die profeſſionis, & tunc non aliter, niſi cauſas, quas prætendit deduxerit coram ſuperiore ſuo & Ordinario. Quòd ſi antea ſponte habitum dimiſerit, nullatenus ad allegandam quamcunque cauſam admittatur.*

Not. II. Hoc Concilij decretum pleniſſimè explicari à *Sanch. l. 7. de matrim. d. 37.* qui *n. 9.* affirmat, dictum decretum *niti præſumptione ratificatæ profeſſionis*, etſi enim illa initio fuerit inualida, vtpote facta ex metu, errore, ignorantia, aut ante 16 annum completũ, præſumitur tamen, ſi integro quinquennio Religioſus non reclamârit, ratam habuiſſe profeſſionem ſuam. Quòd ſi certus ſit, ſe nunquam ratificâſſe, nunquam quocunque tempore tranſacto eſt verus Religioſus in foro conſcientiæ, ſed in foro externo præſumptus, nec tenetur ſeruare Regulam, niſi ratione ſcandali. Vnde ceſſante ſcandalo, cauſis licet non deductis coram ſuperiore & ordinario poteſt licitè fugere, quia *Conc. Trid.* ſolùm procedit in foro exteriori *Sanch. n. 2.* Si tamen dubitet vtrùm ratificârit, tenebitur taliter profeſſus elapſo quinquennio ſtare profeſſioni, vt *idem monet n. 13.*

Not. III. Quinquennium à *Conc.* reclamationi præfixum eſſe continuum, & ab ipsâ die factæ profeſſionis currere, non obſtante metu, ignorantiâ, aut ſimili impedimento, vt oſtendit idem *Sanch. n. 26.* quare jus reclamandi titulo quinquennij vnà cum ipſo expirat. Sed eiuſmodi inualidè profeſſo nihilominus competit *beneficium reſtitutionis in integrum aduersùs quinquennij lapſum*, quo ratione juſtæ ignorantiæ aut alterius impedimenti ſemper perdurantis reclamare non potuit, ex clauſula Juris generali *ſi qua cauſa mihi juſta. l. 1. in fin. ff. Ex quibus cauſis maiores.* Vbi *DD.* cōmuniter tenent *beneficium Reſtitutionis in integrum nunquam cenſeri excluſum denegatâ quâcunque aliâ actione, niſi fiat ſpecialis mentio excludens dictam reſtitutionem in integrum, pro quo Sanch. n. 22.* allegat plurimos. In ſpecie autem hoc beneficium concedi inualidè profeſſis aduersùs lapſum quinquennij quo non potuerunt vt. docet *Nauar. comment. 4. de Regular. n. 71. & 76. & lib. 1. Conſil. vtriuſque edit. de his quæ vi. Conſ. 6. n. 2. & l. 3 ſecundæ edit. h. t. conſ. 23. n. 3. Azor. l. 3. c. 4. q. vlt. ſub fin.* ac ſequitur *Sanch. l. c. Cum aliis.*

Not. IV. Dictum beneficium competere etiam poſt centum annos tranſactos, ſi tanto tempore duret ignorantia, metus, vel impedimentum aliud, ob quod invalidè profeſſus impeditur petere reſtitutionem in integrum, quod de ignorantiâ præſertim multis allegatis tenet *Couarr. in Reg. Poſſeſſor. 3. part. §. 3. n. 3.* Eſt verò eadem ratio aliorum impedimentorum, quæ *Sanch. d. diſp. 27.* præclarè explicat.

Cap. III. Vt Clerici.

Ex Concilio Toletano.

TEXTVS.

Vt Clerici qui ſe fingunt habitu & nomine Monachos & non ſunt, corrigantur, vt veri Monachi ſint, vel veri Clerici.

EXEGESIS.

Intelligi hoc debet de fictione ſiue ſimulatione culpabili, vt *not. gl.* vt ſi quis pauper ingrediatur Monaſterium, vt habeat vnde viuat, ideóque ſimulet Religioſum habitu & nomine, licet alius in corde. Et talibus ſiue ſint laici, ſiue Clerici, datur optio, vt vel ſint veri Monachi, vel veri Clerici, aut veri Laici, ſi Clerici non fuerunt.

Si quis autem in Religione maneat, & Religioſum ſe ſimulet exteriùs, ex honeſtâ autem & juſtâ causâ, vt profeſſus invalidè, non vult ratificare profeſſionem, & coram Deo putat ſaluti ſuæ hoc non expedire, aut non eſſe neceſſarium; ſed propter graue impedimentum reclamare, aut reſtitutionem in integrum petere, nec poteſt, nec audet, vt dictum eſt præcedente *c.* talis aduersùs *h. c.* non delinquit pro huiuſmodi & quâuis honeſtâ causâ. facit. *c. Vtilem. 22. q. 2. & c. Dominus. 23. q. 2.*

Cap. IV. Vidua.

Ex Concilio Arelatenſi.

SVMMA.

Si vidua ſponte velum quamuis non ſacrum

ſibi impoſuerit, & in Eccleſiâ inter moniales oblationem Deo obtulerit, velit nolit, Monialis vlteriùs eſſe debet, licet juret, eo animo velum ſibi impoſuiſſe, vt deponere poſſet.

EXEGESIS.

Si ſponte velum conuerſionis &c.) Not. I. Per velum conuerſionis intelligi illnd, quod ex veteri Eccleſiæ vſu imponebatur Virginibus aliiſque fœminis ingredientibus Monaſterium & Religionem profitentibus, qnod ordinariè ſolebat priùs benedici, ideóque ſacrum appellatur, vt eſt præcipua pars aut teſſera habitûs Monialis.

Not. II. Hanc viduam non ſolùm ſuſcepiſſe velum monaſterii, verùm etiam actum monialibus profeſſis proprium exercuiſſe, faciendi cum aliis oblationem profeſſis propriam, quibus ſolis ex conſuetudine loci talis oblatio competebat. Concurrebant itaque duo, videl. *aſſumptio habitûs monialium & exercitium actûs, qui erat profeſſis monialibus proprius*, quæ duo ſufficiunt, vt vir aut fœmina cenſeatur ſe obligâſſe ad Religionem per profeſſionem tacitam; Et hinc oritur præſumptio contra hanc viduam ut juramento illius non crederetur deferendum, quo parata erat confirmare ſe non habuiſſe animum ſuſcipiendi ſtatum Religioſum. *Etſi alioquin ſi nulla præſumptio juris in contrarium obſtet, ea quæ in ſolo animo conſiſtunt, vt intentio, ignorantia, metus &c. probentur ſolo juramento allegantis.* Quod ſecus eſt, ſi præſumptio Juris ex certis argumentis ſtet in contrarium vt in propoſito, niſi alia adminicula vel coniecturæ interueniant, per quæ præſumptio Juris elidatur, vt poſt *Menoch. de arbit. l. 2. centur. 2. caſu 187. n. 7. docet Sanch. l. 3. De matr. d. 15. n. 12.*

Velit nolit Sanctimoniæ habitum &c.) Not. I. Ideò hanc viduam compulſam manere in Monaſterio, quia propter aſſumptionem & oblationem profeſſis propriam cenſebatur tacitè profeſſa, de quâ tacitâ profeſſione agitur infrà *c. Ad noſtram. c. Super eo. c. Conſulti. c. Ex parte tua. c. Statuimus.* quorum doctrinam breuiter ſimul tradimus.

Certum autem eſt profeſſionem dupliciter fieri poſſe, videl. aut *expreſſè* verbo vel ſcripto, aut *tacitè*, faciendo aliqua profeſſis propria, & vtraque parit eandem obligationem, vt conſtat ex *h. c. & c. Ad noſtram. item c. 2. h. t. in 6. & c. Vnico. de voto. ibid.*

Not. II. Profeſſionis expreſſæ eſſe varias formulas iuxta varia Religionum inſtituta. Aliquando tria vota ſubſtantialia *Caſtitatis, Paupertatis & Obedientiæ* exprimuntur. Aliquando ſola *Obedientia* aut *conuerſio morum*, aut *vita ſecundùm Regul.* Religionis exprimitur, in quâ formula *votum paupertatis & caſtitatis* implicitè contineri cenſetur, vt docet *Azor par. 1. c. 12. q. 2. Sanch. l. 5. in Decal. c. 3. n. 3.* vbi *n. 4.* addit, etſi Regula certam formulam præſcribat non fore tamen irritam, licet aliis verbis fiat, *niſi in Regula aut Sede Apoſtolica exprimatur, profeſſionem alia forma factam fore irritam.* Eſſe verò faciendam *in ſcriptis* conſtat *ex c. fin. 20. q. 1.* vbi *gl. & DD.* Vnde ſequitur tacitè profeſſum poſſe compelli, vt expreſſè in ſcriptis profiteatur *iuxt. d. c. fin.* viciſſim ipſe compellere poteſt Religionem, vt expreſſam eius profeſſionem admittat, eſt enim obligatio reciproca, & intereſt ipſius profiteri expreſſè, quia nequit eſſe Prælatus, qui expreſsè profeſſus non eſt, *iuxt. c. Nullus. de elect. in 6.* An autem & qnomodo profeſſio poſſit fieri per Procuratorem, Vide *Sanchez. l. c. n. 7. & ſeqq.*

Not. III. Dupliciter jure antiquo potuiſſe emitti profeſſionem tacitam, prior modus erat per *exercitium actuum, qui profeſſis ſunt proprij.* Vt ſi Nouitius vnà cum profeſſis interſit electioni, vel aliis actibus ſe immiſcuerit, qui ad Nouitios non pertinent, vt *in c. Ex eo. in fin. de elect. in 6.* talis actus fuit oblatio, quam vidua illa de quâ in *h. t.* fecit vna cum aliis monialibus profeſſis, quarum erat proprius ex conſuetudine loci. Poſterior modus erat per *delationem habitûs profeſſis proprij.* Diſtinguit autem *Sanch. l. c. n. 13.* quadruplicem Religionis habitum. 1. Vt Profeſſorum habitus manifeſtè differat ab habitu Nouitiorum, videl. colore, ſciſſurâ, formâ, aut alio externo ſigno *iuxt. Clement. fin. h. t.* 2. Vt diſtinctio non ſit manifeſta ſed occulta, vt cùm habitus Profeſſorum benedicitur aut datur certo loco, non item habitus Nouitiorum. 3. Vt habitus neutro modo diſtinguatur, interim tamen differat ab habitu aliorum Religioſorum. 4. Vt idem ſit habitus Profeſſorum & Nouitiorum, & reliquorum, tum Clericorum, tum Laicorum, qui cum eis viuunt, vt Capellani, & Laici miniſtri, ſiue famuli.

Not. IV. Quinque conditiones fuiſſe requiſitas ad tacitæ profeſſionis valorem. 1. Vt actus, quo hæc profeſſio inducitur, fiat autoritate & conſenſu Superioris, qui poteſt in Religionem admittere, hoc enim requiritur ad profeſſionem expreſſam, ergo multò magis tacitam. 2. Vt ſponte fiat, vt coſtat ex *h. c.* vbi rurſus licet argumentari ab expreſſo ad tacitum, ſi enim metus v.g. irritat profeſſionē expreſſam, ergo multò magis tacitā. 3. Vt ſcienter fiat. vt videl. talem actum exercens aut habitum geſtans, ſciat eſſe proprium profeſſorum, & per huiuſmodi exercitium aut geſtationem profeſſionem tacitam induci. Huius enim rei ignorantia tolleret conſenſum ad eiuſmodi profeſſionem neceſſariam. 4. Vt his vtens habeat verum animum profitendi, quia habitus & actus eiuſmodi non aliter inducunt tacitam profeſſionem, quàm quatenus ſunt ſigna internæ voluntatis, & intentionis. Quare non eſt ſatis ſe habere negatiuè, nec volendo nec nolendo profiteri; ſed requiritur actus poſitiuus profeſſionem talem emittendi, vt tradit *Nauarr. comment. 4. de Regul. n. 75.* 5. Vt adſit ætas legitima, quæ jure antiquo fuit 14. annorum in viro, 12. in fœminâ, vti ſuprà diximus, ex quibus enim cauſis irrita redditur profeſſio expreſſa, ex iiſdem irrita fit tacita, quas cauſas *l. c. c. 4.* exequitur *Sanchez*, qui has quinque conditiones ex communi ſententiâ multos allegando confirmat.

Not. V. Quando exercitium actûs profeſſis proprij

Digitized by Google

prij concurrit cum ſuſceptione habitûs, eo ipſo ſtatim cenſeri inductam eſſe tacitam profeſſionem, vti apparet ex *ipſo cap. De hâc viduâ*, quæ oblationem profeſſis propriam fecit, & velum ſuſcepit. Si alterutrum ex his ſolùm concurrat, opus eſt *tridui præſentia*, de quo procedit *c. Ad noſtram.* Vniuerſim verò is, qui Nouitiorum habitum per annum in aliquâ Religione portârit, niſi patenter diſtinctus fuerit ab habitu Profeſſionis, decernitur eſſe profeſſus *Clem. fin. h. t.* Sed hæc aliáque latè exequitur *Sanch. l.c. n. 23. & n. 26.* contendit per *Conc. Trid.* non tolli profeſſionem tacitam, dummodo *non inducatur ante annum Nouitiatûs & decimum ſextum ætatis annum completum.* de quo dicere ſuperſedeo, quidquid enim ſit de Conc. Trid. certè *conſuetudo videtur eiuſmodi profeſſionem in omnibus Religionibus abrogâſſe*, cùm omnes ſoleant exigere profeſſionem expreſſam, & quidem in ſcriptis.

Cap. V. Ioannes.

Gregorius, Anthemio Subdiacono.

S V M M A.

Statuit Pontifex, ne Monacho de Monaſterio ad Monaſterium temere liceat migrare, nec peculiare quidquam (alij legunt peculium) habere. Tranſgreſſor priori Monaſterio ſub Abbatis competenti coërcitione reddatur.

E X E G E S I S.

De Monaſterio in Monaſterium &c.) Not. I. Agi hîc de tranſitu à Monaſterio, in quo quis primò fuit profeſſus, ad aliud Monaſterium; cum quo par ferè eſt ratio de tranſitu ab vnâ Religione ad aliam. De quo agitur *inf. c. Non eſt. 7. c. Super eo. 9. c. Sanè. 10. c. Licet 18. Conc. Trid. ſeſſ. 14. De reform. c. 11. & ſeſſ. 25. De Regul. c. 19.*

Not. II. Etſi expediat præ oculis habere conſilium Apoſtoli *1. Cor. 7. Quiſque in vocatione, quâ vocatus eſt, permaneat*, niſi clarè intelligat vocationem non fuiſſe claram aut legitimam, hoc tamen ſecluſo, non ſolùm licitè ſed etiam laudabiliter poteſt quis tranſire de Religione ad Religionem. 1. *Perfectionis vitæ zelo.* 2. Propter *declinationem ſuæ Religionis* à proprio inſtituto. 3. *Propter debilitatem vel aliam juſtam cauſam*, ob quam propriam Religionem tolerare non poteſt, quæ tria aſſignat *S. Thom. 2. 2. q. 189. a. 8.* ab omnibus receptus.

Not. III. Cauſam juſtam, quàm tertio membro complectitur *S. Thom.* eſſe multiplicem. Vt infirmitas, incommoda valetudo, aut ſenectus auſteritatibus ſtrictioris Religionis ferendis incapax. Impedimentum profectûs ſpiritualis exiſtens in vnâ Religione, quod non reperitur in aliâ. Perſecutiones iniquæ, mala tractatio aut infamia ob aliquod delictum, & ſi quis ſe emendet, ac inde naſcens perpetuus mœror, aliáque ſimilia, de quibus *Sanch. l.c. lib. 6. c. 7.*

Not. IV. Præter juſtam cauſam ad legitimum tranſitum tria alia requiri. 1. Eſt *recta intentio*, ne quis ex temeritate vel leuitate, in jacturam vel injuriam ſui Ordinis ſub prætextu maioris Religionis id faciat, ſed cum humilitate & puritate intentionis licentiã poſtulet, vt non fictè, ſed verè ad frugẽ vitæ valeat tranſmigrare, vti ſumitur *ex c. Licet. vbi gl. & DD.* conſentiunt, eum tranſitum interdici, quoties non zelo maioris progreſsûs, ſed temeritate & levitate quâdam fit, aut ex ſiniſtro affectu in damnũ & iniuriam prioris Religionis; ſi autem peruerſi deſertæ Religionis mores aut vexationes (eſt enim par ratio) cauſam tranſeundi præbent, damnum inde reſultans non imputabitur tranſeunti, ſed illis, à quibus tranſit, vt bene dicit *Antonius Cucus, l. 3. inſtit. Maior. t. 1. n. 141. & 142.* Quin judico, quidquid dicat *Sanch. n. 11.* Si quis ſincero zelo maioris profectûs tranſire velit, non obſtare damnum Religionis prioris, ſi quod per accidens præter intentionem tranſeuntis inde ſequatur; non enim apparet, quomodo quis ſine culpâ ſuâ illi Ordini obligari poſſit, vt cum damno ſuo ſpirituali in illo manere debeat, pro quo militat *Panorm. in d. c. Licet. n. 12. Roſella v. Religio n. 5.*

2. Vt tranſitus fiat ad Religionem *ſtrictiorem* ſiue *arctiorem*, vt multis allegatis tenet *Sanch. n. 21.* quia in *c. Licet.* bis ſub principium & finem fit mentio *religionis arctioris*, ad quam is, de quo agitur, volebat tranſire, & clariùs *c. 1. 20. q. 4.* conceditur ſacris Virginibus, vt pro lucro animæ ſuæ propter diſtrictiorem vitam ad aliud Monaſterium pergere poſſint. Deinde quia in *Extrauag. Viam. h. t.* conceditur omnibus mendicantibus tranſitus ad Carthuſiam; & in priuilegiis Religionum, per quæ negatur tranſitus ad alias Religiones, ſemper excipitur Carthuſia, ergo jura in hoc non reſpiciunt abſolutè maiorem Religionis perfectionem (de quâ ferè omnes Religioſi inter ſe certant) ſed maiorem aſperitatem, quæ vix relinquit ſuſpicionem ſiniſtræ intentionis in tranſeundo, & in hâc quia eminet Religio Carthuſianorum, etſi aliquæ aliæ ſint perfectiores aut fructuoſiores.

Sed neque contraria ſententia eſt improbabilis fatente *Sanch.* & multos pro illâ allegante *n. 20.* tranſitum hunc concedi ratione perfectioris aut fructuoſioris, non autem aſperioris Religionis, vti allegat Pontifex quibuſdam Religioſis indultum eſſe, ne profeſſus apud eos poſſit ad alium locũ ipſis invitis arctioris etiam (quæ particula innuit poſſe quoque *ad locum aut ordinem minùs arctum*) *Religionis obtentu* tranſire.) In §. *Si verò.* dicitur, ſi probabiliter dubitetur, *vtrum quis velit ad ordinem arctiorem aut laxiorem ex charitate aut ex temeritate tranſire, ſuperioris eſſe iudicium requirendum*, quibus verbis accedente ſuperioris judicio videtur dari optio inter arctiorem & laxiorem Religionem.

Denique in *c. Sanè 10.* Reſcribit Pontifex, de quodam Canonico Regulari, *qui ad Monachos tranſierat*, vt ſi locus *maioris Religionis* (quod de *maiori obſeruantiâ* etſi minus auſterâ, rectè intelligitur) *exiſtat*, ibi remanere permittitur. Neque deeſt ratio, quia tranſitus iſte ordinatur ad maiorem profectum

ſpiritualem, qui cæteris paribus magis dependet à Religionis perfectione quàm aſperitate, etſi hæc minùs expoſita eſt ſimulationi & fraudibus in mutanda Religione, quia difficile eſt magnas aſperitates tolerare, & animo ficto illas ſuſcipere. Ideóque prior ſententia communi ſenſu & vſu eſt recepta, quam videtur probare *Concil. Trid.* dum ſtatuit, *vt nemo Regularis cuiuſcunque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem.*

3. Conditio eſt, vt petatur *facultas à Superiore tranſeundi*, quæ ſi negetur, nihilominus licebit tranſire ad Religionem arctiorem, & fortaſſis etiam perfectioré juxta dicta. Liquet ex *c. Licet. 12.* vbi Pontifex ſtatim initio dicit *priuilegiū quibuſdā Monachis & Canonicis nec non Hoſpitalariis de non tranſeundo nō eſſe ita conceſſum, vt eis licentia denegetur, qui eam cum humilitate & puritate* (ac ſi diceret ex juſtâ cauſâ) *poſtulant, neque fictè ſed verè ad frugem melioris vitæ aſpirant*; & mox ſubjungit: *talem, poſtquam à Prælato ſuo tranſeundi licentiam poſtularit, liberè poſſe ſanctioris vitæ propoſitum adimplere, non obſtante indiſcreti contradictione Prælati.* Quare mirum eſt, cur *Sanch. n. 2.* pro primâ conditione legitimi tranſitûs ponat, vt *Regulares tales ſint, quibus non ſit ſpecialiter tranſitus interdictus, cùm tamen expreſsè quoad hoc in d. c. Licet. Pontifex priuilegia continentia eiuſmodi prohibitionem Ordinibus ſpecialiter conceſſa nolit obſtare*, vt fatetur ipſe *Sanch. n. 10.* & rectè ex communi *DD.* illud aſſerit, *ſi priuilegium requirit licentiam à ſuperiore non ſolùm petitam, ſed etiam obtentam, tunc non licere tranſire, niſi quis licentiam* obtineat à ſuperiore immediato aut mediato, ad quem rectè appellabit ſi juſtam tranſeundi cauſam habeat; hoc enim caſu ſuperior immediatus iniuſtè licentiam negat, neque poteſt cum iniuriâ alterius ordini ſuo conſulere, quod non aduertit *Sanch.* qui ſentit *non licere appellare*, ſed ſolùm ſupplicare.

Not. V. Prælatum im̃ediatum ipſius conuentûs poſſe concedere tranſitum ad ſtrictioré Religionem. Prælatus vt tradit *Sanch. n. 59.* in religionibus exemptis & habentibus *Generalem, eſt prouincialis aut Generalis*, reſpectu autem *non exemptorum Epiſcopus*, vt tradit *Sanch. n. 70.* qui vtroque caſu exiſtimat requiri conſenſum Conuentûs, idque *n. 56. & 57. 66. & 67.* probat *DD.* teſtimonio & rationibus. Quando nulla juſta ſuppetit cauſa, *ſolus Pontifex* poteſt dare licentiam tranſeundi ad Religionem æqualem, aut laxiorem, quæ licentia non valebit in foro conſcientiæ, ſed ſolùm ne in foro externo moleſtia inferatur, petens enim obligationem ſuam, quâ tenetur Deo obſtrictus, ſine juſtâ causâ relaxari, vtique peccat. *DD.* & rationes *vide apud Sanch. n. 48. 44. 5. & 52.*

Not. VI. Suppetente legitimâ causâ etiam Prælatus Pontifice inferior, dare poteſt licentiam non ſolùm tranſeundi ad Religionem *æqualem, verùm etiam ad laxiorem, etſi ad Pontificem facilis ſit aditus*, vt patet ex communi *DD.* contra alios apud *Sanch. n. 53.* idque tradit *n. 68.* neque repugnat *c. Licet.* quod non videtur aliud exigere, quàm *verum non fictum propoſitum ad frugem melioris vitæ tranſmigrandi*, ſaltem in foro conſcientiæ, quia in exteriori videtur potiùs attendi aſperitas juxta dicta ſuperiùs. Neque obſtat *Trid.* ſupra allegatum prohibens *regulares transferri ad laxiorem Religionem*; intendit enim ſolùm, ne id fiat abſque juſtâ causâ, eâ[illegible]que præmiſſa cognitione, vt explicant *Nauar. l. 3. Conſil. 56. n. 3. t. de Regul. Azor 1. p. l. 12. c. 15. q. 1. leſſ. l. 2. de Iuſt. c. 41. n. 103.* Neque etiam vrget *Extrauag. Viam Ambitioſa. h. t.* vbi decernitur, *ne, Mendicantes ad aliam Religionem poſſint tranſire, quàm Carthuſianorum, ſub pœna excommunicationis latâ tam in recipientes quàm in receptos*; bene enim reſpondet *leſſ. l. c. n. 104.* *eam extrauag.* quoad hoc *Concil.* non eſſe receptam aut intelligi *de tranſeuntibus ſine legitimâ causâ*, vt colligitur ex illis verbis: *fucatis coloribus, & vt liberiùs degant, & beneficia Eccleſiaſtica conſequi valeant*, ergò à ſenſu contrario, vbi non ſunt fucati colores, illa decretalis non procedit, quod poſterius & mihi placet.

Not. Denique VII. in dicto decreto *Concilij Trid. ſeſſ. 14. de reform. c. 11.* prohiberi *ne vllus Prælatus vel ſuperior vigore cuiuſuis facultatis aliquem admittat niſi, vt in ordine, ad quem transfertur, ſub ſui ſuperioris obedientiâ in clauſtro perpetuè viuat, ac taliter translatus, etſi Canonicus Regularis fuerit ad beneficia ſecularia etiam curata omnino incapax exiſtat*, pro cujus declaratione *Nauarr. comment. 4. de regul. n. 11. & 12.* duo dicit. 1. ante Concilium fuiſſe frequentiſſimum, vt ab vno ad alium ordinem translati facilè à ſuo ſuperiore licentiam ſtandi extra Monaſteriū obtinerent, quod *vix poterat à culpâ excuſari, quia ex hoc vagandi & apoſtatandi occaſio tribuebatur*, niſi fortè neceſſitas prioris Religionis deſerendæ & difficultas inueniendi Monaſterium, quod vellet tranſlatum perpetuò alere, interueniret. 2. Concilium Trid. non inducere nouum jus, ſed antiquū declarare & ſolùm improbare *licentias illicitas, ac ſtatus Religioſo perniciosas.* Vnde rectè concludit *Sanch. n. 48.* poſſe Prælatum *eam ſtandi extra Monaſterium translatis hu facultatem concedere, quam licitè concedere poſſet propriis ſuæ Religionis alumnis.*

Cap. VI. Quia.

Ex Regiſtro Gregorij.

S V M M A.

Quia in Inſulis dura eſt congregatio Monachorum, pueros in eorum Monaſteriis ante 18. annum ſuſcipi prohibemus.

E X E G E S I S.

Non dicunt quas Inſulas intelligat S. Gregorius, & cenſent *DD.* hoc decretum ſucceſſu temporis abrogatum, & vt hodie vim haberet, non faceret tamen profeſſionem irritam, quia nullum verbum irritans continet; ſolùm ergo redderet eiuſmodi profeſſionem illicitam, non autem irritam, vt poſt alios dicit *Sanch. l. c. c. 4. n. 8.* Extenſionem autem huius Canonis ad Prædicatores & Minores propter vtriuſque Religionis aſperitatem meritò reprobat idem

idem cum *Silu. v. Religio. 3. q.* Quin haberi *h. c. Pro paleâ* in quibuſdam libris, & in vetuſtiſſimis *non reperiri, not. gl.* Illud obſerua *Concil. Trid.* non derogare Regulæ *Ordinis Minimorum*, ſiue Paulinorum, quæ ſtatuit ne ante annum 18. faciant profeſſionem; etſi enim Concil. prohibeat & ſimul irritet profeſſionem ante annum 16. ætatis factam, non tamen prohibet illam diutiùs differri, de quo plura *Sanch. l. c. n. 21.*

Cap. VII. Non eſt.

Alexander III. Archiepiſcopis & aliis Eccleſiarum Prælatis per Galliam conſtitutis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt Monachi vel conuerſi Ciſtercienſes, qui ſine licentia de Monaſterio ad aliud Monaſterium vel Ordinem, (de hoc enim agitur) exire præſumpſerint, & commoniti celeriter non redierint, redire compellantur.

E X E G E S I S.

Eiuſmodi tranſitum eſſe illicitum non ſolùm ratione Ordinis ſtrictioris, verùm etiam ratione licentiæ non petitæ, patet ex dictis *ad c. Præcedens.*

Cap. VIII. Ad noſtram.

Idem, Magiſtro F. Ciuitatenſi Canonico.

S V M M A.

Mandat Pontifex, ſi T. ante conſummationem 14. anni ſuſceptum apud quoſdam eorundem perſuaſione habitum depoſuerit, aut ſi poſt 14. annum habitum ipſum ſine probatione ſuſceperit, & infrà triduum depoſuerit, ab impetitione Eremitarum pronuntiari abſolutum, & eam, quam poſtquam exiuit, iurauit accipere in vxorem, liberè poſſit ducere, ſi aliud non obſtet.

De hoc quoque ſatis dictum eſt ſuprà.

Cap. IX. Super eo.

Idem, Helienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, Clericos, qui Religionis habitum ſuſceperunt, & ante profeſſionem ad priorem ſtatum redierunt, ſi auſteritatem illius ſeruare noluerint, ad mitiorem Religionem tranſire debere, ne contra votum ſuum veniant; ſi autem ante ſuſceptum habitum ex probatione recedere velint, non ſunt prohibendi, ad priorem ſtatum redire.

De *h. c.* dicemus ad *c. Conſult. inf.* cùm ſit de eâdem re, & eiuſdem tenoris.

Cap. X. Sanè.

Idem, Ambianenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit de Canonico, qui in Eccleſiâ Aromatenſi profeſſus, ac inde fugiens in Monachum à quodam Abbate receptus eſt, vt ſi locus Maioris Religionis quàm Eccleſia Aromatenſis exiſtat, ibi remanere permittatur, alioqui ad priorem Eccleſiam redire compellatur.

Patet ex dictis ad c. Vidua.

Cap. XI. Significatum.

Idem, Beluacenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Iubet Pontifex, ſi puer G. non fuerit à parentibus Monaſterio oblatus, & inde ante completum 14. annum receſſerit, à profeſſione denuntiari abſolutum. Si à parentibus fuerit oblatus, & profeſſionem prius à ſe factam poſt annum 14. ratam habuerit, compelli debere, vt ad eandem vel altam Religionem tranſeat.

Huius quoque *cap.* intellectus paret ex dictis *ad c. Vidua.* de ætate ad profeſſionem requiſitâ.

Cap. XII. Cùm virum.

Clemens III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex de quâdam puellâ quæ ante pubertatem Monaſterio tradita & habitum induens benedictionem accepit, ſed poſtea exiens cuidam militi nupſit, cùm iuxta Conc. Tolet. *Monachum aut paterna deuotio, aut propria profeſſio faciat, quidquid horum fuerit alligatum, tenere, cùm non conſtet illam contradixiſſe, quando benedictionem accepit (quæ recipi non ſolet ante annos diſcretionis) præſertim ſi ratum habuerit, quod geſtum eſt. Neque obſtat, quod ex Conſtitutione Leonis Papæ obijcitur, vt puellæ, quæ coactæ parentum imperio habitum Virginitatis ſuſceperunt, ipſum poſſint ſine præuaricatione deſerere; intelligi enim debent de illis, quæ in nubili ætate conſtitutæ ſequi parentum non coguntur voluntatem.*

E X E G E S I S.

Diximus ſuprà ad *c. Vidua.* Si parentes filiũ aut filiam offerunt Religioni ante pubertatem, teneri illos obedire, & in Religione permanere, neque poſſe ampliùs exire, ſi tacitè vel expreſsè profeſſionem emiſerint, vt apparet feciſſe iſtam puellam. Quod verò ex Conc. Toletano allegatur, *quòd Monachum faciat aut paterna deuotio, aut propria,* id quidem de propriâ profeſſione abſolutè verum eſt ſimpliciter, non item *de oblatione paternâ*, per quam impubes ſolùm fit Monachus quoad Religioſam diſciplinam, non item quoad vota ſubſtantialia Religionis, niſi poſt pubertatem ſponte & tacitè ſiue expreſsè profeſſus fuerit.

Cap.

Cap. XIII. Porrectum.

Idem.

S V M M A.

Cùm I. Canonicus Acherontinus votum in infirmitate ſe futurum Monachum emiſiſſet, & metuens ne voto non impleto decederet, ſe junctis manibus Abbati in Monachum tradidiſſet; reſcribit Pontifex, cùm Monachum non faciat habitũ, ſed profeſſio Regularis, illum qui votum emiſit, ſi Abbas illud recepit, vt fiat Monachus, & reddat Domino quæ promiſit, eſſe compellendum.

E X E G E S I S.

Videtur iſte Canonicus inprimis emiſiſſe votum ſimplex Religionis ingrediendæ, demum metu mortis, ne illo non impleto obiret, mox ſolennem profeſſionem feciſſe in manibus Abbatis, ideóque meritò compelli potuiſſe, vt fieret plenè Monachus, etiam per aſſumptionem habitûs, qualis jam eſſe cœpit quoad ſubſtantiam Religioſi ſtatûs. Valebat autem eiuſmodi profeſſio antiquo jure, etiam non præmiſſo Nouitiatûs anno, de quo ruſus paulò pòſt in *c. Ad Apoſtolicam.*

Cap. XIV. Cùm ſimus.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm miles B. ſe vnà cum filio impubere cuidam Monaſterio vnà cum bonis ſuis obtuliſſet, & filium habitum Monachalem ſuſcipere feciſſet: Reſcribit Pontifex, ſi dictus puer ad annos diſcretionis perueniens, noluerit habitum Monachalem retinere, liberè poſſe illum dimittere, & bona paterna, quæ ipſi ex ſucceſſione proueniunt, poſtulare.

E X E G E S I S.

Not. Non potuiſſe hunc filium plus petere quàm legitimam, quam parentes relinquere coguntur filijs, eſt verò 3. pars bonorum, vel medietas pro numero liberorum *in Auth. Nouiſſima. C. de inoff. teſtam.*

Cap. XV. Sicut.

Innoc. III. Epiſcopo & Capitulo Targilenſi.

S V M M A.

Cùm P. Sacerdos poſitus extra mentem aſſereretur indutus fuiſſe habitu Monachali, ac per hoc non potuerit conſentire, jubet Pontifex eum denuntiari à Monaſtico ordine abſolutum, niſi poſtea mentis compos factus ſponte profeſſionem fecerit Monachalem.

E X E G E S I S.

Extra controuerſiam eſt, nullum eſſe votum, ſiue obligationem, quæ fit mente alienatâ. requiritur enim plena deliberatio & conſenſus profitentis, quæ perturbato judicio haberi non poteſt. *c. Quid autem. 23. q. 7.*

Cap. XVI. Ad Apoſtolicam.

Idem Piſano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, licèt annus probationis à SS. PP. *ſit indultus non ſolùm in fauorem conuerſi, ſed etiam Monaſterii, vt ſe mutuò valeant experiri, ſi tamen ante tempus probationis finitum habitum recipiat, & profeſſionem emittat, Abbate per ſe vel per alium illum recipiẽte, & monachalem habitũ concedente, vterque videtur fauori ſuo renuntiare. Ideóque obligatur ad obſeruantiam regularem, & verè eſt Monachus; quia multa fieri prohibentur, quæ ſi facta fuerint, roboris obtinent firmitatem. Prohibendum autem eſt Abbatibus, ne ante tempus probationis quoslibet ad profeſſionem recipiant, quod ſi fecerint, ſunt corrigendi, cùm in ſubſidium fragilitatis humanæ ſpatium probationis ſit regulariter inſtitutum.*

E X E G E S I S.

Ideóque obligatur per profeſſionem emiſſam &c.) Not. I. Hoc *cap.* corrigi per decretum *Conc. Tridentini ſeſſ. 25. c. 15.* vbi non ſolùm prohibetur, ne profeſſio fiat ante *16.* annum expletũ, ſed etiã *ne ille, qui minore tempore quàm per annum poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur. Profeſſio autem antè facta ſit nulla, nullámque inducat obligationem ad alicuius Regulæ vel Religionis vel ordinis obſeruationem, aut ad alios quoſcunque effectus.* Eſt ergo eiuſmodi profeſſio nunc non ſolùm prohibita, vt fuit olim per *h. c.* verùm etiam inualida. Quamuis etiam ante *Conc. Trid.* in ordine *prædicatorum & Minorum* nemo admitteretur ante finitum probationis annum. *c. Non ſolum. h. t. in 6.* Quod decretum extenſum fuit *ad cæteros mendicantium ordines per c. Conſtitutionem. ibid.* Quod ſi profeſſio fieret ante finem anni, obligabat *ſolum ad Religionem in genere,* ad nullam autem in ſpecie; Admittentes incurrebant pœnam ſuſpenſionis, vt ex eodem *c.* planum eſt, & cum *gl. ibid.* tradunt *DD.* Vtrùm verò hæc pœna hodie incurratur, dubium eſt, imò *probabilius incurri,* quia poſt *Concil.* eiuſmodi profeſſio prorſus eſt inualida, nec vllum habet effectum, etſi contra ſentiat *Sanch. n. 10.*

Not. II. Aliquos caſus à quibuſdam excipi. I. Quando coniuges poſt matrimonium contractum *ante illius conſummationem* tranſeunt ad Religionem, tum enim nõ expectari debet annus, ſed intra *bimeſtre* debent profiteri, quod non eſſe improbabile fatetur *Sanch. n. 11.* etſi ſuprà contrarium judicet probabilius *ib. & l. 2. de matr. d. 2. n. 6.* II. Quando profeſſus in Religione non mendicante tranſit ad aliam

non

non mendicantem, tum enim non opus eſſe nouo probationis anno, quòd tranſiens jam expertus ſit Religionis aſperitatem dicit *Cordubain ſumm. q. 38.* imò *generaliter* de quouis tranſeunte ad aliam Religionem tenet *Henriq. l. 13. c. 40. n. 2. in Addit. Ser bus in compendio priuil. verb. Nouitius.* Sed bene negat *Sanch. n. 12.* illud eſſe probabile, quia *Conc. Trid.* generaliter abſque exceptione profeſſioni vult præmitti annum Nouitiatûs. At quando profeſſio fuit irrita ex aliquo defectu, non fore opus ad eius ratificationem nouo Nouitiatu, bene dicit idem *Sanch. n. 14.* & probat. *l. 7. de matr. d. 37. n. 45.* 4. Excipiuntur *moniales ordinis prædicatorum*, quæ poſt expletum 16. annum, etſi Nouitiatûs annum non expleuerint, poſſunt profeſſionem facere in mortis articulo, quod illis pro ſolatio animæ ſuæ conceſſit Pius V. in Bullâ quæ incipit, *Summi ſacerdotij cura &c.* quam refert *Emm. Rodriq. to. 3. de Regul. q. 15. n. 6.* 5. In *Ordinibus militaribus* non habere locum decretum *Conc. Trid.* de ætate profeſſionis & anno Nouitiatûs, jam ſupra diximus, ſecuti Sanchez & alios ab illo allegatos. *l. 7. de matrim. d. 44. n. 8.* Aliqui tamen affirmant illos edidiſſe ſtatutum Conc. Tridentino conforme.

Vterque videtur renuntiare &c.) Numerant aliqui hunc pro ſexto caſu. Quando videl. ex peculiari aliqua juſtâ causâ *Nouitius & Monaſterium renuntiant anno Nouitiatûs*, quod vti olim per *h. t.* conceſſum fuit, ita putant etiam hodie licere, neque concurrente juſtâ causâ per *Conc. Trid.* eſſe juri antiquo derogatum, cum nullam eius mentionem faciat, ita docet *Henriq. in Sum. c. 40. n. 2.* idque poſſe forſan defendi, cenſet *Nauarr. h. t. conſil. 33. 1. edit. n. 3. & conſ. 65. n. 5. reddit. 2.* quia quando lex antiqua caſum ſpecialem ſtatuit, *lex poſterior ſiue noua generaliter loquens non derogat* ſpeciali illi diſpoſitioni, vt latè probat *Sanch. l. 2. de matr. d. 24. n. 6.* Addit *cuique integrum eſſe, cedere juri in fauorem ipſius introducto. c. Gratum. de off. deleg. & l. Si quis in conſcribendo. C. De pactis.* Certè cùm *Conc. Trid. c. 16.* irritat renuntiationem Nouitij *aliter factã quàm ibi præſcribitur*, expreſsè *excludit eius fauoris renuntiationem*, non autem excludit *c. 15. Renuntiationem anni Nouitiatus*, ergo nec improbat, cùm præſertim juris correctio vitanda ſit, quoad fieri poteſt.

Sed nihilominus, quamuis has rationes valde vrgere fateatur *Sanch. n. 19. Nauarr. l. c. n. 5.* quem ſequitur *Sanch. Rodriq. 2. tot. c. 6. n. 10. & t. 3. q. 15. a. 7. Azor p. 1. l. 12. q. 15. a. 7.* aſſerit, contrariam ſententiam in judicando & conſolendo tenendam eſſe, idque confirmat *ex omnium Religionum praxi*, & putat conſtare ex *legis Tridentinæ generali intentione*, non ſolùm priuatũ bonum Nouitij, ſed etiam publicum attendentis, eoque ipſo juri antiquo derogantis. Fortaſſis ſententia prior faceret pro ſolatio Nouitij in mortis articulo conſtituti & profeſſionem deſiderantis, tum enim per renuntiationem anni Nouitiatûs nihil videtur derogari bono publico, cùm mors eius complendi facultatem auferat; niſi dicamus illos qui habent communicationem omnium priuilegiorum cuiuſuis ordinis, *h. t.* poſſe vti, ſi per inſpectionem priuilegij pateat, communicationem illam Monialibus ordinis prædicatorum, quibus id ſpecialiter conceſſum eſt, non eſſe prohibitum.

Cap. XVII. Sicut.

Idem, Aconenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Clericus ſanitate & vitâ deſperatâ habitum Canonicorum Regularium petiuiſſet & accepiſſet, ſed nec ad ipſos tranſiſſet, nec bonis ſuis vti ceſſaret, videntibus iiſdem & ſcientibus, à quibus habitum acceperat, reſcribit Pontifex, ſi regularem habitum petierit, & ſuâ ſe profeſſione ligauerit, ad reſumendum habitum eſſe cogendum, cùm quòd tanto tempore extra Canoniam manſerit, non in excuſationem, ſed maioris tranſgreſſionis augmentum valeat allegari.

E X E G E S I S.

Colligitur nullum annorum numerum excuſare tranſgreſſionem ſuæ profeſſionis aut Religionis. *c. Quod Deo Patri. 33. q. 5.* imò tanto grauiùs delinquit, quo diutius; imò ridiculum fore ait *gl.* ſi melior fieret conditio furis propter continuationem furti, vt in *l. Inficiando. §. Infanſ. ff. De verbis.*

Cap. XVIII. Licet.

Idem, Priori & Conuentui Dimolienſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, licet quibuſdam Monachis & Canonicis nec non Hoſpitalariis & Templariis ſit indultum, ne Profeſſus apud eos ad alium ordinem etiam arctiorem ipſis inuitis poſſit tranſire, eâ tantùm ratione id videri conceſſum ne quis ex temeritate vel leuitate in jacturam vel ruinam ſui ordinis ſub prætextu maioris Religionis ad alium ordinem transuolaret, non verò, vt licentia denegetur eam cum humilitate ac puritate poſtulanti, vt non fictè, ſed verè ad frugem melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo petitâ à Prælato ſuo licentiâ ex lege priuatâ, quæ publicæ præiudicat, liberè poteſt tranſire non obſtante proteruâ indiſcreti contradictione Prælati; cùm etiam Romanus Pontifex Archiepiſcopis & Epiſcopis cedendi licentiam ex juſtâ causâ petentibus, ſine difficultate concedat. Si verò probabiliter dubitetur, vtrùm quis velit ad ordinem arctiorem aut laxiorem, ex charitate an ex temeritate tranſire, ſuperioris eſt judicium requirendum, illâ ſemper Regulâ inuiolabiliter obſeruatâ, vt nullus abſque licentiâ Romani Pontificis præſumat occaſione quâcunque præſulatum deſerere, quia ſicut maius bonum præponitur minori,

noti, ita communis vtilitas ſpeciali vtilitati præfertur. *Denique mandat Pontifex, cùm R. Monachus ad Ciſtercienſes transmigrârit, non in Ordinis ſui præiudicium, ſed vt vitam apud eos duceret arctiorem, ne eum vllatenus moleſtent.*

EXEGESIS.

Hoc *cap.* ſatis explicatum eſt ſuprà *ad c. Ioannes Not. 4.* Illud hîc obſerua, per *legem priuatam*, quæ præiudicat publicæ, intelligi legem charitatis Dei, iuxta *gloſſ.* verò inſtinctum Spiritûs ſancti, *qui vrget ad perfectiora, vt addit Hoſt. cui meritò poſtponi debet priuilegium alicui Ordini generatim conceſſum*; neque enim Pontifex vult præiudicare Spiritui S. Deinde ſi dubium ſit, an ex iuſtâ causâ & bono zelo petatur tranſitus, ſtandum eſſe judicio Superioris vel immediati vel mediati, ad quem prouocatur. Denique per Præſulatum, qui deſeri prohibetur ſine licentiâ Papæ, non intelligi Prælaturam Epiſcopatu inferiorem, patet ex antecedentibus.

Cap. XIX. Veniens.

Idem Decano & Præpoſito & Scholaſtico Colonienſis Diœceſis.

SVMMA.

Cùm G. mulier matrimonium cum E. in facie Eccleſiæ contraxiſſet, eique diutiùs cohabitâſſet, ortâ diſſenſione, vterque diuortij faciendi præſtitit juramentum, hâc à viro aſſignatâ causâ, quòd mulieris amitam cognouiſſet, antequam eam duceret, ſuper quo Eccleſiæ non fuit facta fides. Cùm autem poſtea vterque ad ſecundas nuptias conuolâſſet, ſecundo viro mortuo & priore ſuperſtite, mulier ſe fecit in arcto loco ad pœnitentiam includi, Pontifex conſultus reſpondit juramentum fuiſſe illicitum, & mandat virum monitione præmiſſâ compelli, vt eâ, quam ſuperinduxit, exclusâ, priorem recipiat. Si verò contra matrimonium nihil fuerit oſtenſum, & vir maluerit ad regularem vitam migrare, ei ſuper hoc licentia tribuatur.

Hoc *cap.* propriam ſedem habet in *c. ſeq. de conuerſione coniugatorum*, hîc arbitrariè inſeritur.

Cap. XX. Conſulti.

Idem Abbati de Affligien, & M. R. & G. Canonicis Traiectenſibus.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrùm Monaſterium ingreſſus & habitum ſumens Nouitij, ſi ante profeſſionem infra tempus probationis exire voluerit, licitè poſſit ad ſeculum remeare. Reſcribit diſtinguendo, vtrùm is propoſuerit vitam abſolutè mutare, & ſub habitu regulari deinceps Deo militare, an conditionaliter experiri obſeruantiam regularem? In 1. caſu debet ad laxiorem ſaltem regulam pertranſire. In 2. poteſt ad ſeculum remeare. Debet ergo intentio eius ex propoſito ipſius in principio agnoſci.

EXEGESIS.

Not. Per *propoſitum vitam abſolutè mutandi, & ſub habitu regulari Deo deinceps famulandi, non intelligi nudum propoſitum* (vt ſentiunt *Innoc. Hoſt. & alij* exiſtimantes per eiuſmodi propoſitum & ſuſceptionem habitûs fieri tacitam profeſſionem ex decreto Eccleſiæ) ſed promiſſione Deo factâ firmatum, alioqui non poſſet cogi, ſi nolit in hâc Religione perſeuerare, vt ad laxiorem ſaltem tranſeat *iuxt. h. c. & c. Super eo. 9.* (eſt enim vtriuſque idem caſus & eadem ratio, vt tenent *Nauar. c. 12. man. n. 24. & 26. Sanch. l. 9. de matr. d. 33. n. 18. & tr. In Decalogum. n. 20. Azor l. 11. c. 20. q. 9.* quem immeritò allegat *Barboſ. hîc n. 3,* quaſi aliud ſentiret, cùm expreſsè dicat *Pontificem intellexiſſe nomine huius propoſiti vna cùm habitûs ſuſceptione votum profitendi vitam Monaſticam, & in eâ perſeuerandi.* Vbi intelligo votum ſimplex ingrediendi Religionem, ſiue vitam abſolutè mutandi, quod ſi non ſit omnino determinatum ad vnam Religionem, obligabit ſaltem ad aliquam.

Cap. XXI. Poſtulâſti.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Minorennes qui ſuſcepto habitu ante finitum annum probationis ad ſeculum reuertuntur, & ab Epiſcopis hoc ſcientibus ad ſacros Ordines promouentur, non eſſe propter hoc ab Eccleſiis amouendos, ſed in eis poſſe liberè miniſtrare.

EXEGESIS.

Non poſſe Nouitios infrà annum Nouitiatûs ordinari, & nec quidem primam tonſuram accipere, tenet cum pluribus aliis *Azor l. 12. c. 2. q. 13.* eò quòd videatur id prohiberi *in c. Monaſteriis. 19. q. 2.* Sed verius eſt, poſſe illos quibuſcunque ſacris Ordinibus initiari, quod cum aliis tradit *Sanch. l. 6. in Decal. c. 10. n. 19.* vbi reſpondet *ad c. Monaſteriis*, illud non loqui de Ordinibus accipiendis, ſed de tonſurâ Monachali, quod etiam antehac tenuit *Turrecrem. in d. c. n. 1.* Bene etiam addit *Sanch. n. 21.* Nouitium poſſe ordinari ab eo Epiſcopo, in cuius diœceſi agit Nouitiatum.

Cap. XXII. Ex parte.

Honorius III. Epiſcopo Venetenſi.

SVMMA.

Cùm nonnulli plurimis annis geſtarent habitum Monachalem, profeſſione Monaſticâ non emiſſâ, ideòque dicerent, ſe ad regulares obſeruantias non teneri; mandat Pontifex, vt Epiſcopus

talis

tales terram duabus vijs ingredientes poſtquam per annum geſtârint habitum Monachalem, ad regulam ſecundùm formam ordinis profitendam & ſeruandam Eccleſiaſticâ cenſurâ compellat.

EXEGESIS.

Quia videl. per eiuſmodi annum habitûs (quem apparet fuiſſe Profeſſis proprium aut certè communem) geſtationem inducta fuit tacita profeſſio, de quâ ſatis diximus ad *c. Vidua.* ideóque meritò compelli poterunt ad profeſſionem expreſſam & Regulæ obſeruantiam, à quâ poſt tacitam profeſſionem inductam nullo ſe jure poterant eximere aut excuſare, quia ſtabat contra illos præſumptio juris & de jure, ita vt non admitteretur probatio in contrarium, ex quo nulla proteſtatio præceſſit, *c. Quod interrogâſti. d. 27.*

Cap. XXIII. Statuimus.

Gregorius IX.

SVMMA.

Statuit Nouitios ante ſuſceptum habitum profeſſis proprium vel ante profeſſionem emiſſam ad ſeculum liberè redire poſſe infra annum, niſi euidenter appareat, quòd tales abſolutè voluerint vitam mutare, & in Religione perpetuò Domino ſeruire. Ad hæc mandat ad omnem ambiguitatem amouendam, cum in quibuſdam locis Nouitiorum habitus non diſtinguatur ab habitu profeſſorum, vt tempore profeſſionis benedicantur veſtes profitentium, & ſic Nouitiorum habitus ab habitu profeſſorum diſcernatur.

EXEGESIS.

Concordat hæc Decretalis ad profeſſionem tacitam faciliùs cognoſcendam, dum præcipit diſtinctionem habitûs ſaltem per benedictionem fieri inter nouitios & profeſſos, ſed hæc jam ſatis declarara ſunt *ad c. Vidua.*

Cap. XXIV. Ne Religioſi.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex vt præſidentes capitulis celebrandis, ſiue Abbates ſiue Priores, fugitiuos & eiectos de ordine ſuo requirant annuatim. Qui ſi in Monaſterijs ſuis recipi poſſunt, Abbates ſiue Priores per cenſuram compellantur ad receptionem eorum, ſaluâ Ordinis diſciplinâ. Si hoc regularis ordo non patiatur, apud eadem monaſteria loco competenti, (ſi abſque graui ſcandalo fieri poterit) alioqui in alijs domibus eiuſdem ordinis ad agendam pœnitentiam talibus vita neceſſaria miniſtrentur. Quos ſi inobedientes viderint, excommunicent, & excommunicatos publicè denuntiari faciant.

EXEGESIS.

Eiectos de ordine ſuo, &c.) Not. I. Controuerſum eſſe, de quibus *h. c.* intelligatur, de juſtè an injuſtè eiectis. Aliqui quos tacito nomine refert *Azor. p. 1. l. 12. c. 17. q. 1.* tenent totum *h. c. conſuetudine abrogatum*, neque Præfectos Religionum, eiectos & fugitiuos amplius teneri requirere, ſed ſeruanda eſſe ſtatuta Religionum. Alij magis communiter ſentiunt *textum* iſtum non eſſe abrogatum, ſed procedere de ſolùm iniuſtè eiectis, defectu vel poteſtatis in eijciente, vel cauſæ, vel proceſsûs juridici, quibus fieret injuria, niſi reciperentur & reſtituerentur in integrũ, excepto, ſi hæc reuocatio alijs afferret ſcandalum aut periculum, ita *Nauarr. comment. 2. De Regul. in 6. n. 36. & conſ. 51. edit. 1. & 78. edit. 2. Azor. l. c. c. 16. q. 2. & c. 17. q. 2.* aliique apud *Barboſam hic n. 3.* qui non improbabiliter præfert ſententiam priorem, quia t. abſolutè loquitur de eiectis, tales autem abſolutè potiùs dicuntur, qui juſtè eijciuntur, quàm qui iniuſtè. Deinde loquitur de illis, *quos Ordinis diſciplina recipi non patitur*, quæ non excludit iniuſtè eiectos.

Not. II. Nouiſſimè *in Congr. S. Concil. Trid.* juſſu & autoritate *Vrbani VIII. Anno 1624.* decretum fuiſſe, vt impoſterum è Religionibus nullus legitimè profeſſus eijciatur, niſi *verè ſit incorrigibilis*; talem autem cenſeri, qui non obſeruat, quæ jure communi hâc de re ſtatuta ſunt (abrogatis omnium Ordinum ſtatutis contrarijs) ac prætereà, *qui vnius anni ſpatio jejunio & pœnitentiâ probatus in carceribus non reſipuerit.* Innouat denique hanc ipſam *Greg. IX.* conſtitutionem, quæ *h. c. fin.* continetur, & mandat recipi juſtè eiectos, ſi ſpes euidens ſit emendationis, per quod tollitur conſuetudo in contrarium, vbi Conſtitutio Vrbani eſt recepta.

IDEM TITVLVS DE REGVLARIBVS. IN VI.

Cap. I. Is qui.

Innocentius IV.

SVMMA.

Ingreſſus Monaſterij ante annum decimum quartum, niſi eo completo profeſſionem faciat, aut habitum profitentibus dari ſolitum induat, aut profeſſionem à ſe citius factam expreſſè ratam habeat, poteſt altero anno ad ſeculum redire. Si verò per totum ac ſequentem in monaſterio manſerit, in habitu profeſſis & Nouitiis communi, per hoc tacitè profeſſus, vel profeſſionem, quàm præproperè fecit, ratam habuiſſe cenſetur, niſi habitus non ſolùm ſit profeſſis & Nouitiis, verùm

etiam aliis, qui cum ipſis habitant, communis. Qui verò poſt decimum quartum annum habitum Religionis aſſumit, eúmque per annum geſtat, cenſetur verè profeſſus, etſi habitus ſit etiam aliis communis. Quia poſt diſcretionis annos habitum talem aſſumens præſumitur anni ſpatio elapſo Ordinem tacitè approbâſſe firmiter; ſecus eſt ante dictos annos, cùm eorum, quæ agit non habeat plenum intellectum. Diſsimilitudo autem profeſſorum & Nouitiorum habitûs cenſetur, ſiue in formâ, ſiue benedictione, ſiue alio quocunque modo diſcernatur.

Huius c. intellectus patet ex *c. 4. Viduam. eod. ſup. in antiquis.*

Cap. II. Non ſolùm.

Alexander IV. Fratribus Prædicatoribus & Minoribus.

S V M M A.

Mandat Pontifex in virtute obedientiæ & ſub pœnâ excommunicationis, ne ante annum probationis elapſum quemquam ad profeſsionem ſui Ordinis, ſiue renuntiationem in ſeculo faciendam recipiant, nec intra dictum annum impediant, quo minùs ad aliam Religionem tranſeat vel (niſi maior 14. annis profeſſus ſit tacitè, vel expreſsè, aut euidenter conſtet illum vitam voluiſſe mutare) omnino ad ſeculum redeat. Si quis contra hunc Canonem recipiatur, decernit receptum non eſſe ipſorum Ordini alligatum, ac recipientes à receptione quorumlibet ad profeſsionem, eſſe ipſo facto ſuſpenſos, & pœna grauiori ſubdendos.

Huius *cap.* intellectus patet ex ijs, quæ diximus *in cap. Ad Apoſtolicam. 16. eod. in antiq. ſuprà.*

Cap. III. Conſtitutionem.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Conſtitutionem Innocentij relatam in d. c. Ad Apoſtolicam, *quæ prohibet conuerſos ad profeſsionem recipi ante annum probationis elapſum, quem* Alex. IV. *ad Prædicatores & Minores ſolùm declarauerat extendi, Bonifacius hic ob ſimilitudinem rationis, ad aliorum Mendicantium Ordines prorogat. In aliis Religionibus decernit profeſsionē expreſsè vel tacitè, licitè fieri infrà annum, ſi tamen expreſsè fiat habitu licet non mutato obligare Religioni, quam quis eſt profeſſus, ſi verò tacitè fiat infrà dictum annum per ſuſceptionem habitûs profeſſu proprij, non illi Religioni ſpecialiter, ſed alicui generaliter receptum obligari, ſi ætatis ſit aptæ & ſciens ac volens in habitu triduo perſeueret.*

E X E G E S I S.

Hæc decretalis nunc reduci debet ad terminos *Conc. Trid. ſeſ. 25. de regul. c. 15.* ſine vllo diſcrimine inter Religiones mendicantes & non mendicantes, dum vniuerſim profeſſionem factam ante finem Nouitiatûs & annum 16. ætatis, decernit eſſe inualidam. Votum autem ſimplex ingrediendi Religionem ſaltem in genere includi in propoſito vitam abſolutè mutandi ex mente Pontificum hic oſtendit, & diximus *ad c. Viduam. in antiq.* neque apparet quomodo eiuſmodi propoſitum, cui promiſſio annexa intelligitur, alium ſenſum probabilem recipiat.

Cap. IV. Beneficium.

Idem, Pariſienſi Capitulo.

S V M M A.

Beneficium ingredientis Religionem eſt non eſt infra annum probationis cuiquam alteri conferendum ſine ipſius conſenſu, niſi vitam abſolutè voluerit mutare, ſiue expreſsè profeſſus fuerit, vel ſcienter receperit habitum profeſſorum. Interim autem per alium aſsignatâ ipſi congruâ portione, prouideri debebit.

E X E G E S I S.

Non prohibetur tamen, ne quis beneficia ſua ante ingreſſum Nouitiatûs reſignet aut renuntiet, ideóque hoc licitè & rectè fieri abſolutè cenſet in ſuis declarationibus ad *l. c. Conc. Trid. Barbos. n. 2.* licèt illi, quos in Remiſſionibus allegat *lit. V.* contrarium teneant vt *Rodriq. to. 1. q. 32. a. 2. Azor p. 2. l. 9. c. 20. q. 6.* Sed cùm jura hâc de re ſileant, non eſt cur vltra Nouitiatûs limites ſiue anteriores, ſiue poſteriores illicitam renuntiationem extendamus.

Cap. V. Qui poſt votum.

Idem.

S V M M A.

Qui poſt votum certæ Religionis intrandæ, Religionem aliam etiam laxiorem ingreditur, & profitetur in ipsâ, poteſt voto non obſtante priore (cui tanquam ſimplici per ſecundum ſolenne noſcitur derogatum) licitè remanere in eâdem, etſi propter votum prius non completum pœnitentia ei ſit iniungenda.

E X E G E S I S.

Ratio euidens eſt, quia *profeſſio ſolennis eſt vinculum fortiùs voto ſimplici,* & habet ſe inſtar ſponſalium ad matrimonium. Sicut ergo ſi quis contrahit matrimonium cum aliquâ de præſenti; illi obligatur vinculo indiuiſibili, etſi cum aliâ celebrârit ſponſalia, illique promiſerit matrimonium, ſponſalia diſſoluuntur,

nuntur, Ita qui vouit Intrare Religionem Prædicatorum, eòque voto non attento, ſuſcipit ordinem Minorum, ibique facit profeſſionem, obligatus manet huic Ordini, diſſoluto voto ſimplici, quo obligabatur Ordini Prædicatorum; etſi ob eiuſmodi temeritatem jurandi, & prioris voti tranſgreſſionem mereatur pœnam.

Cap. VI. Si ad ſolum.

Idem.

SVMMA.

Si ad ſolum Abbatem pertinet creatio Monachorum, eo defuncto non poteſt nouus Monachus à Conuentu creari, aliàs poterit, ſi eorum creatio ſpectet in ſimul ad vtrumque.

EXEGESIS.

Ad ſolum Abbatem, &c.) Attento jure communi, creationem Monachorum ſpectare ſimul ad Abbatem & Conuentum, tenet *Nauarr. l. 1. conſ. 9. n. 12. de conſtit. edit. 1. & l. 3. conſ. 17. n. 2. De voto edit. 2. Barboſ. hic n. 6.* Quod intelligi debet non ſolùm de admiſſione ad profeſſionem, verùm etiam de receptione ad Nouitiatum, & habitum Religioſum, vti poſt alios ibidem tradit Barboſ. Vtrum autem Abbas non ſolùm teneatur in hoc adhibere conſilium Conuentûs, verùm etiam ſequi ſententiam maioris partis, controuerſum eſt; Negant *Panorm. Felin. Silu. v. Religio. 3. q. 13. dicto 4. Azor. p. 1. l. 12. c. 5. q. 3.* qui partim aſſerunt inualidam eſſe profeſſionem receptam ſine conſilio Conuentûs, valere tamen etſi Abbas illud non ſequatur. Alij plures allegari *à Barboſ. n. 4.* inter quos ſunt *Leſſ. Menochius, Miranda, Nauarr. Rodriq. Sanch. to. 2. in Decalog. l. 5. c. 4. n. 65.* tenent, Abbates teneri conſilium Conuentûs in hoc ſequi; allegant autem vniuerſalem Religionum conſuetudinem, de quâ mihi non conſtat; certè ex *h. c.* apparet; poſſe conſuetudine introduci, & alicubi introductum eſſe, vt Abbas hoc conſilium ſequi non teneatur. Non improbo tamen, quod dicunt, *quamuis regulariter obligatus ad conſilium petendum non tenetur illud ſequi, falleret ſi illud ab alio tanquam collegâ & participe officij petendum ſit, juxta Barthol. in l. 1. §. Si plures. n. 7. ff. De execut. actor.* quem ſequitur *Nauarr. dicto conſil. 5. n. 13.* Sed hoc ipſum controuerti poteſt, vtrùm in actu recipiendi Nouitios eorúmque profeſſionem; Conuentus ſit veluti collega Abbatis huiúſq; officij; Attendenda ſunt ergo ſtatuta & conſuetudines Religionum & Monaſteriorum, neque enim jure communi id definitum eſſe, ſatis colligitur *ex iſto c.* quod rem reijcit in conſuetudinem.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Vt Profeſſores.

Clemens V. in Concil. Viennenſi.

SVMMA.

Statuit Pontifex ſacro approbante Conc. vt Mendicantes, qui ad non Mendicantium Ordinem etiam autoritate Apoſtolicâ in poſterum tranſibunt, aut hactenus tranſierunt, etſi nunc adminiſtrationes officia, aut regimen quodcunque obtineant, vocem aut locum in Capitulo non obtineant, etſi hoc ipſum ab alijs vltro concedatur. Neque ad Prioratus, aut quæcunque officia etiam tanquam Vicarij, vel locum aliorum tenentes poſſint admitti, nec animarum curam pro ſe vel alijs exercere. Attentata autem in contrarium decernit eſſe irrita ipſo jure, quouis priuilegio non obſtante. Quam conſtitutionem non vult Pontifex extendi ad illos ordines, quibus Sedes Apoſtolica conceſſit, vt eorum profeſſoribus ita in illis remanere liceat, quòd nullum ex tunc admittent ad profeſſionem eorundem, aut licentiam dedit generalem ad alios approbatos ordines tranſeundi.

EXEGESIS.

Rationem huius decretalis reddit ipſe Pontifex illius initio, vt videl. *Religioſi mendicantes in profeſſione paupertatis conſtantiores permaneant*, neque ſub prætextu boni Zeli aſpirêt ad officia & adminiſtrationes Religionum non mendicantium, quod ipſis præcluditur, ſi nouerint ſe officiorum & adminiſtrationum eiuſmodi incapaces fore, ſi illùc tranſeant. Officiorum autem appellatione in *h. c.* venire officium ſacriſtæ, Camerarij, Oeconomi, Syndici, Caſtaldi, Cellarij, & ſimilia tradit poſt alios *Sanchez. l. 6. In Decal. c. 7. n. 127.* Prædicandi quoque munus, & lectoris Theologiæ vel Juris Canonici eiuſmodi tranſeuntibus interdictum eſſe, tenet idem *Sanch. ibid. n. 127. & n. 128.* numero tamen 131. ſubijcit poſſe huiuſmodi Religioſos gradu literario videl. magiſterij, Licentiæ, Doctoratûs inſigniri, quia hi gradus non continent officium aliquod aut adminiſtrationem.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Viam Ambitioſæ.

Martinus IV.

SVMMA.

Declarat Pontifex & decernit, quòd de cætero nullus Religioſorum ordinum mendicantium, prætextu cuiuſuis licentiæ aut Indulti, etiam Apoſtolici, ab ordinibus huiuſmodi mendicantibus (ordine Carthuſianorũ duntaxat excepto) admitti aut reijci ſub pœnâ excommunicationis, (quam tam recepti quàm recipientes ipſo facto incurrant, ipſi Pontifici, niſi in articulo mortis reſeruatam) poſſit, receptus autem hactenus virtute cuiuſuis licentiæ aut indulti ad aliquem Monaſticum ordinem & habitum, ſiue profeſſionem emiſerit ſiue non teneatur in tali monaſterio ſtare & altiſſimo deſeruire. Si quis autem prætextu eiuſ-

eiuſmodi licentiæ aut indulti, aut abſque illo cum habitu vel ſine habitu vagaretur, niſi monitus intra 15. dies ad ordinem ſiue monaſterium vnde receſſit, redeat, tanquam Apoſtata & excommunicatus debet reputari & tractari, inuocato etiam ad hoc auxilio brachii ſecularis. Deinceps verò nullus ex ordinibus mendicantium in vllum monaſticum ordinem (Carthuſianorum excepto) recipiatur ſine ſpeciali licentiâ Sedis Apoſtolicæ ſub dictis pœnis; & in contrarium attentata ſunt irrita.

EXEGESIS.

Quâ ratione & quibus ex cauſis licitè poſſit tranſiri ad alium ordinem etiam laxiorem, diximus ſuprà ſub *h. t.* initium; ex quibus ſequitur hunc *c.* qui ad omnem tranſitum, præterquam, ad Carthuſianos requirit ſpecialem licentiam Sedis Apoſtolicæ, vel non eſſe vſu receptum, vel loqui de illis, qui abſque legitimâ cauſâ tranſeunt, vt tradit *Sanch. l. 6. in Decal. c. 7. n. 68. Leſſ. l. 2. de juſt. c. 41. dub. 131. n. 104.* In contrarium ſentiunt *Suar. to. 5. in 3. p. d. 2. ſect. 2. 5. n. 16.* Sed prior ſententia eſt rationi & obſeruantiæ conformior; paſſim enim Prælati, ſi juſtæ cauſæ ſuppetant, tranſitum non ſolùm ad alia monaſteria & Carthuſianos, verùm etiam ad alios ordines concedunt Sedis Apoſtolicæ licentiâ minimè requiſitâ.

Cap. II. & vlt. Ad noſtram.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Cùm quidam Religioſi in partibus tranſmarinis peruerſas doctrinas ſeminarent, ſtatuit Pontifex, ne Religioſi cuiuſuis ordinis abſque licentiâ ſui ſuperioris & literis patentibus ad illas partes ſe transferant ſub pœnâ excommunicationis Papæ reſeruatâ, quam licentiam non concedant ſuperiores niſi viris literatis, prouidis & expertis, prohibet deinde, ne Prælati in illis partibus tales ad prædicandũ vel celebrandũ admittant, ſine eiuſmodi patentibus plenam facientibus fidem, ſed tanquam apoſtatas tractent, donec conſtet de licentiâ. Denique præcipit, vt Prælati Religioſos quoſcunque publicè vel priuatim docentes vel ſeminantes contraria fidei Eccleſiæ Romanæ, poſt ſummariam cauſæ cognitionem, ſecundùm Canones caſtigent, non obſtantibus exemptionibus & priuilegiis quibuſcunque.

EXEGESIS.

Similia de illis, qui errores prædicant aut ſcandala diſſeminant, præcipit *Conc. Trid. ſeſſ. de reform. c. 2.* attributâ Epiſcopis tantâ poteſtate, vt aduersùs quoſuis quantumuis exemptos poſſint procedere tanquam delegati Sedis Apoſtolicæ.

TITVLVS XXXII.

DE CONVERSIONE CONJUGATORUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Per conuerſionem conjugatorum hîc intelligi tranſitum ad Religionem, & quomodo igitur hîc tum licitè tum validè fieri poſſit, poſt matrimonium tam conſummatum quàm ratum, hoc *c.* explicatur.

Not. II. Angelum verb. *Matrimonium* dicere, quòd poſſit conjunx de licentiâ alterius Religionem intrare, etſi manens in ſeculo non emittat votum continentiæ, quaſi ſola licentia conjugis ad hunc tranſitum ſufficiat. Sed cùm jura, vt mox dicetur, plura expreſsè requirant, dici debet illum loqui de valore profeſſionis ad quam ſola licentia coniugis ſufficit, non item vt licitè fiat.

Cap. I. Præterea.

Alexand. III. Vrbergenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Requiſitus Pontifex, vtrum laicus vxoratus qui in præſentiâ aliorum ignorante Epiſcopo de licentiâ vxoris monaſterium ingreſſus profeſſionem fecit, ſi vxor ad Religionem non tranſeat, nec perpetuam continentiam voueat, ab Epiſcopo poſſit reuocari, an illa compellenda ſit continentiam obſeruare? reſpondet, niſi vxor ad Religionem tranſeat, aut perpetuam caſtitatem promittat, virum poſſe & debere de monaſterio reuocari.

EXEGESIS.

Not. Vt licitè per conſummatum matrimonium quis ingrediatur Religionem, requiri vt præter licentiam coniugis, ſi ſenex ſit, & extra incontinentiæ ſuſpicionem, maneat in ſeculo, alter emittat votum caſtitatis, ſi autem juvenis, id non ſufficere, ſed teneri ingredi Religionem, ita habetur in *c. Cùm ſis. c. Vxoratus. c. Ad Apoſtolicam. h. t. inf.* Juxta quod intelligi poteſt *hic c.* cum dicit, virum de monaſterio revocandum, niſi vxor ad Religionem tranſierit, aut continentiam in ſeculo vouerit, quod poſterius non ſufficit, ſi alter conjunx ſit juvenis, iuxta Canones præfa-

præſtatos, ſecundùm quos conuenit explicari iſtum *t.* qui tamen rectiùs poteſt intelligi non de requiſitis ad licitum Religionis ingreſſum, ſed ad hoc, vt qui ingreſſus eſt, reuocari poſſit.

Ab Epiſcopo ſuo, &c.) Nota I. Controuerſum eſſe, an requiratur licentia Epiſcopi, vt alter conſentiente altero conjuge licitè ingrediatur Religionem, in hoc textu enim ponderatur ignorante Epiſcopo datam eſſe licentiam, eoque ipſo videtur ſignificari eſſe neceſſariam. *Concord. c. Si vir & uxor. 27. q. 2. c. 23 Si vir & uxor diuertere pro ſolâ Religioſâ inter ſe conſenſerint vitâ, nullatenus ſine Epiſcopi conſcientia fiat, ita poſt gl. hic. Verb. reuocatis. Hoſt. c. Cùm ſis. n. 3. & communiter alij quos allegat Sanch. l. 7. d. 32. n. 3.* vbi rectè dicit licentiam Epiſcopi poſſe variè deſiderari; 1. Ad valorem profeſſionis. 2. Vt licitè fiat propter præceptum Eccleſiæ. 3. Ne coniux reuocari poſſit ex monaſterio, ſicut reuocari poteſt, quando coniux qui dedit licentiam, manet in ſeculo ſine voto continentiæ.

Not. II. Epiſcopi licentiam non eſſe neceſſariam ad profeſſionis valorem, quia *in d. c. Si vir & uxor*, requiritur quidem Epiſcopi conſcientia ſiue licentia, non tamen irritatur profeſſio aliter facta, confirmatur ex *h. t.* vbi in fine habetur, virum qui ignorante Epiſcopo de licentiâ vxoris profeſſus erat, non eſſe reuocandum de monaſterio, ſi vxor voueat caſtitatem, ergo à ſenſu contrario defectus licentiæ Epiſcopi non obſtat profeſſionis valori, *ita gl. in d. c. Si vir. V. conſcientia.* & communiter alij, quos l. c. allegat & ſequitur *Sanch.* qui ſubdit *neque ex præcepto ſed ex honeſtate dictam licentiam requiri*, quia *gl. ait d. c. Si vir.* intelligi de illis coniugens, qui volunt ædificare monaſterium ad quod tranſeunt, ædificatio autem monaſterij poſtulat Epiſcopi licêtiam. *c. Nemo. d. conſecr. d. 1.* Accedit contrarium fieri conſuetudine per quã potuit ebrogari lex contraria, ſi aliqua fuit, vt bene tradit *Ioan. Andr.* Sed neque licentia Epiſcopi requiritur, vt poſſit coniunx de monaſterio reuocari; ſi enim qui licentiam dedit intrandi Religionem remanſit in ſeculo, neque continentiam vouit, poterit reuocari, ſiue Epiſcopi licentia petita fuerit ſiue non, vt tradit *Hoſt. hic in prin.*

Not. III. Quæ diximus requiri vt coniunx cum alterius licentiâ legitimè profiteatur, intelligi debent ante factam profeſſionem, ſi enim alter abſque alterius licentiâ profeſſionem faciat, & is qui manet in ſeculo illam ratificet, quantumuis juvenis ſit, non tenetur Religionem ingredi, modò in ſeculo caſtitatem voueat, quo inclinat *Hoſt. c. Placet. inf. n. 1. Ioan. Andr. ib. n. 2. Panorm. n. 6. Butrio n. 7.* & abſoluiè affirmat *Sanch. l. c. n. 14.* tum verò aliqui dicunt manentē in ſeculo debere caſtè viuere, etſi non exprimat votum caſtitatis, modò tamen illud intendat. Quod ſi abnuat, non poterit ratificare, ſed cogitur coniugem ſine ſuâ licentiâ profeſſum reuocare, quia non permittit jus, alterum eſſe in Religione, & alterum abſque voto in ſeculo. *juxt. cap. cit.* Idem tradit *Nauarr. conſ. 6. n. 3. de conuerſ. Coniug.* quando manens in ſeculo viuit incontinenter.

Poteſt & debet de monaſterio reuocari &c.) Not. I. Quando manens in ſeculo votum Caſtitatis emiſit, licet ſit juuenis & ſuſpectus de incontinentiâ, nihilominus profeſſio valida eſt alterius, cui licentiam conceſſit, etſi ipſe Religionem non ingrediatur; quia valor profeſſionis illius non dependet à profeſſione elterius, etſi ingreſſus in Religionem, quando hic eſt juuenis, requiritur vt profeſſio alterius licitè fiat, quod ſolum intendunt. *c. Ad Apoſtolicam. c. Cùm ſis. c. Vxoratus. inf. ita Hoſt. in ſum. h. t. n. 8. Innoc. hic Panorm. n. 8.* docens eſſe ſententiam omnium.

Not. II. Porrò quantumuis coniunx in ſeculo manens nullum votum emiſerit, nihilominus profeſſio alterius eſt valida. Conſtat ex *c. Ex parte, inf. vt ibi videbimus. concord. c. Agathoſa. c. 27. q. 2.* vbi Pontifex ſub diſjunctione præcipit, vt in monaſterio remaneat, qui vel cum voluntate ſiue licentiâ coniugis conuerſus eſt, vel ſi ipſa quoque Religionem intrare voluerit. Quæ eſt ſententia communis tum Iuriſperiturum tum Theologorum apud *Sanch. n. 4.* Neque obſtat, quòd aliqui objiciant ex *c. Vxoratus. ibid.*: *Vxoratus ſine licentiâ uxoris inter vos nullatenus recipiatur, quæ integræ opinionis exiſtit*, poteſt enim referri ad præceptum, ita vt talis nullatenus poſſit licitè recipi, licet poſſit validè ſecundùm alios Canones cit. quorum correctio vitanda eſt.

Not. III. Quando coniux manens in ſeculo votum caſtitatis emittit, ſed juuenis eſt aut de incontinentiâ ſuſpectus, poſſe profeſſum reuocari *jux. h. t. ſentit gl. in c. Significauit. inf. & ſeq. Hoſt. in Sum. h. t. n. 8. item in c. Significauit. n. 2. ac Ioan. Andr. ibid. n. vlt.* quia manens in ſeculo non præſtitit, quod de jure requiritur, deberet enim ſi juuenis eſt, & in periculo incontinentiæ, non ſolùm vouere caſtitatem, ſed Religionem intrare. *c. Cùm ſis. c. Vxoratus. c. Cum ad Apoſtolicam. inf.* qui non corriguntur per noſtrum *t.* ſed profectò verius eſt, quod cum multis elijs tenet *Sanch. n. 9.* quia coniux quantumuis juuenis manens in ſeculo, ſi non ſolum alteri ſponte concedat licentiam profitendi, ſed etiam voueat caſtitatem, ceſſit jure ſuo; Etſi verò dicti Canones requirant in juuene ingreſſum quoque Religionis, non tamen ideò concedunt facultatem alterum ex Monaſterio reuocandi, ſi id non fiat, neque pugnat cum *h. t.* qui eo ſolum caſu reuocationem concedit, quando coniux alter Religionem non intrauit, aut votum perpetuæ Caſtitatis non emiſit, alij verò Canones de reuocatione nihil diſponunt.

Not. IV. Quando coniux qui dedit alteri licentiam, non ſolùm manet in ſeculo, verùm etiam neque votum caſtitatis emittit, an alter poſſit reuocari, inter varias ſententias placet, quod enim longè plurimis tenet *Sanch. n. 14.* ſi vxor conſcia ſit ad quid de jure teneatur poſt datam licentiem, non eſſe locum huic reuocationi, ſecus ſi illius ſit ignara. Quia ſi habitâ hâc notitiâ, nihilominus dat licentiam, cenſetur eo ipſo vouere, & ad id ſe obligare, quod ad irreuocabilem viri ingreſſum requiri nouit. Secus eſt ſi huius Iuris ſit ignara, videtur enim fæmina per ignorantiam excuſari, ſecus eſt de viro, quia ignorantia facti, non juris excuſat, id habet *reg. Iuris in 6.*

ſed

Digitized by Google

ſed idem dicerem de viro valdè rudi, aut talis notitiæ parùm capaci.

Not. V. Quando poteſt coniux juxta *h. c.* reuocari, poſſe illum propriâ autoritate exire, non immeritò affirmat. *Innoc. in c. Quidam. inf. Turrecrem. in c. Seriatim. d. 31. n. 5. neque improbat. Joann. Andr. hic n. 3.* cùm enim habeat jus ad hunc egreſſum, cur non poſſit reuocationem præuenire, vt impediat periculum incontinentiæ alterius coniugis. Neque obſtat quod *Sanch. cum aliquibus* contrarium tenens objicit *n. 15.* illum teneri ad obediendũ. Prælatus enim nihil habet juris in ipſum quoad hanc reuocationem aut præuentionem impediendam, etſi verum ſit decere vt Prælati conſenſum requirat, aut ſi velit Judicis officium expectet ipſum reuocantis, vt alterius periculo conſulat. Profeſſus autem taliter reuocatus tenetur debitum reddere, etſi ratione voti emiſſi non poſſit petere. Neque obſtat illum qui dedit licentiam videri renunciâſſe juri petendi, quia hæc renunciatio non fuit perfecta defectu modi ab Eccleſiâ præſcripti, vt manens in ſeculo non ſolùm voueat caſtitatem, verùm etiam ſi juuenis eſt, aut ſuſpectus de incontinentiâ Religionem ingrediatur, ita *Panorm. in c. Vxoratus. 8. inf. Palud. 4. d. 27. q. 3. a. 3. n. 19. aliique apud Sanch. n. 6.* Tenebitur verò coniux profeſſus quem coniux in ſeculo manens reuocauit, iſto mortuo redire ad monaſterium, vt habetur in *c. Ex parte. inf. & poſt gl. in c. Agatboſa. verb. debeas 27. q. 2. docent communiter omnes contra Palatium & Vegam* qui teſte *Sanch. n. 5.* docent profeſſionem hâc reuocatione tolli.

Cap II. Verùm.

Idem, Salernitano Episcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex poſt conſenſum legitimum de præſenti, licere alteri altero etiam repugnante eligere monaſterium (ſicut ſancti quidam de nuptiis vocati fuerunt) dummodo carnalis commixtio non interuenerit inter eos, & alteri remanenti (ſi commonitus continentiam ſeruare noluerit,) licitum eſt ad ſecunda vota tranſire.

E X E G E S I S.

Poſt conſenſum legitimum de præſenti &c.) Nota *h. c.* expreſsè definiri, quod matrimonium ratum, & legitimè contractum, antequam ſequatur carnalis commixtio, diſſoluatur per profeſſionem Religionis, *Idem habet c. Ex parte, & c. Ex publico,* accedit *Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 6.* qui talis eſt, *ſi quis dixerit matrimonium ratum non conſummatum per ſolennem profeſſionem alterius coniugis non dirimi, anathema ſit.* quod confirmat perpetua Eccleſiæ traditio & praxis, nec non SS. exempla. Accedit ratio conuenientiſſima, tum quia traditio animi & corporis, quæ Deo fit per profeſſionem, multò eſt altioris conditionis, quàm traditio ſolius corporis, quæ fit coniugi per matrimonium contractum, ergo ſicut in omni contractu jus ſuum ſaluum manet ſuperiori, ita etiam hîc Deo, qui retinet jus quaſi retractûs ſiue relictionis vt ſupra diximus, ſi alterum coniugem velit vocare ad Religionem.

Not. II. Hoc tamen Deum licet potuiſſet, noluiſſe extendere ad matrimonium conſummatum, vt conſtat ex ſenſu & traditione Eccleſiæ. Accedit diuerſitas inter vtrumque; per matrimonium enim ratum ſignificatur vnio Chriſti cum Eccleſiâ per charitatem, quæ in membris eius ſubinde diſſoluitur; conſumatum autem ſignificat vnionem eiuſdem cum Eccleſiâ per incarnationem, quæ perpetua & indiſſolubilis eſt, quam rationem aſſignat *Innoc. III. in c. Debitum de bigamis.*

Cap. III. Quidam.

Idem, Piſano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cum quidam intràſſet monaſterium inuitâ vxore, eâque ipſum repetente coactus eſſet ad ipſam redire, eâ mortuâ conſultus Pontifex, an ipſe cogendus ſit ad monaſterium redire, an aliam poſſit ducere, reſcribit votum non tenuiſſe, vlteriùs verò non poſſe vxorem accipere, quia promiſit ſe non exigere debitum, & quoad hoc votum tenetur. non reddere autem, non erat in ſua, ſed mulieris poteſtate, quia vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. 1. Cor. 7.

E X E G E S I S.

Promiſit ſe non exigere debitum &c.) Nota vigore *h. c.* profeſſionem in Religione inuitâ vxore emiſſam poſt matrimonium conſummatum eſſe omnino irritam, vt latiùs docet *Sanch. l. 7. d. 34. n. 11.* & conſtat ex Canonibus ſupra allegatis *ad c. 1. & 2.* Obligat tamen ad non petendum debitum, & aliud matrimonium non ineundum, vt idem *Sanch. ex communi tradit ibi n. 29.* Non extenditur tamen hujus voti obligatio ad non reddendum debitum, poſtquam enim ſemel contraxit, & poteſtatem ſui corporis coniugi tradidit, non eſt in eius poteſtate debitum petenti negare, quò ſpectant verba, quæ ſub fin. ex Apoſtolo allegat Pontifex. Vnde colliges, etſi eiuſmodi votum ſit irritum in ratione voti ſolennis, habere tamen vim voti ſimplicis, quod obligat poſt matrimonium contractum, ad debitum non petendum, vt clarè habet. *c. Placet. inf.* Sumitur *ex Innoc. hîc. Panorm. n. 4. Azor p. 1. c. 17. q. 4. & 11. aliiſque quos allegat & ſequitur hîc Barboſ. n. 9.*

Cap. IV. Cùm ſis.

Idem, Exonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex SS. PP. Conſtitutioni eſſe contrarium vt vir vxore ſuâ, aut vxor viro eius

non

non aſſumente habitum Religionis, ad Religionem tranſeat, ideòque huic Epiſcopo mandat, ne in Epiſcopatu ſuo virum vel vxorem, niſi vterque ad Religionem tranſiuerit, eò migrare permittat, niſi vxor ſenex ſit & ſterilis, vt ſine ſuſpicione poſſit eſſe in ſeculo, tunc enim diſſimulari poſſe, vt eâ in ſeculo remanente, & caſtitatem promittente, vir ad Religionem tranſeat.

EXEGESIS.

SS. PP. Conſtitutioni eſſe contrarium &c.) Huic PP. Conſtitutioni, vt vnus coniunx non ingrediatur Religionem, niſi & alter ingrediatur, addit Pontifex limitationem, *vt non teneatur alter ingredi ſi ſenex ſit & ſterilis aut ſine ſuſpicione.* Videtur enim ceſſare cauſa, ob quam PP. id ſtatuerunt, periculum videlicet incontinentiæ. Quamuis dum dicit id diſſimulari poſſe, ſatis indicat, etiam in hoc caſu iuxta rigorem Canonum intrandam Religionem, niſi condeſcenderetur infirmitati.

Cap. V. Coniugatus.

Idem, Strigonienſi & Colonienſi Archiepiſcopis.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex nullum coniugatum ad ſacros Ordines promouendum, niſi ab vxore continentiam profitente fuerit abſolutus.

EXEGESIS.

Ab vxore continentiam profitente, &c.) Not. I. *Sot. 4. d. 37. q. 1. a. 2. poſt 2. concl. Coninck. d. 35. De Sacramentis. Sanch. l. 7. d. 39. Barboſ. hîc n. 2. alióſque quos allegat*, exiſtimare non ſufficere votum continentiæ, vt conjux, qui dedit licentiam alteri ſuſcipiendi ſacros ordines, maneat in ſeculo, ſed teneri inſuper ingredi Religionem, niſi ſit ſenex, & extra ſuſpicionem incontinentiæ, ſicuti ſupra dictum eſt id exigi quando vir ingreditur Religionem, & facit profeſſionem; allegant *c. Epiſcopus. d. 77.* vbi ſtatuitur, vt in hoc caſu *ſequeſtrato manſionis cubiculo, Religione promiſſâ poſteaquam pariter conuerſi fuerint, ordinentur.* Addunt æquè vrgere periculum incontinentiæ in muliere juuene & ſuſpectâ, cùm vir ſuſcipit ſacros ordines, atque cùm profitetur Religionem.

Not. II. Nihilominus tenendum eſſe contrarium, quod docent allegati à *Barboſ. n. 1. Hurt. tr. De matr. d. 41. Reſol. 129.* videlicet, vt vir poſſit ad ſacros ordines promoueri, ſufficere vt ab vxore caſtitatem vouente in ſeculo abſoluatur à debito thori & cohabitationis, quia in præſenti c. vbi ex inſtituto de hac re agitur, plus non requiritur ſine diſcrimine juuentutis aut ſenectutis; Vbi autem jus non diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus, neque quæ ſtatuuntur in certo caſu, extendere ad ſimilé, præſertim in odioſis & difficilibus, qualis eſt ingreſſus Religionis. Ad *c. Epiſcopus.* reſpondetur illud eſſe Concilij particularis Agathenſis, & fortaſſis per Religionem non intelligi ordinem Religioſum, ſed ſtatum continentiæ voto firmatæ in ſeculo, vt exponit *gl. & ſequitur Hurtad. poſt Baſil. Pont. l. 7. De matr. c. 25. n. 7.* Cuius addo conjecturam ex eod. tex. quia ſolùm jubentur ſequeſtrari manſionis cubiculo, quod parum quadrat in monaſterium, ſed potiùs in ſeparatam domum, cùm præſertim eodem modo hoc intelligi debeat de viro ſuſcipiente ſacros ordines, qui vnquàm non tenetur ingredi Religionem. Neque vrget, quod obijcitur de pari periculo incontinentiæ, quia jura non ſemper illi volunt conſultum per ingreſſum Religionis; alioqui etiam illi, qui ſuſcipiunt ſacros ordines, & in eodem periculo verſantur, ſi maneant in ſeculo, tenerentur ingredi, quod tamen nullum jus illis injungit.

Not. III. Si abſit periculum incontinentiæ, poſſe virum ad ſacros ordines promotum contrahere cum vxore voto caſtitatis adſtrictâ, id enim concedit Symmachus Pontifex, *c. Volumus. d. 81. Volumus*, ait, *vt Sacerdotes prohiberi debeant, ne cum mulieribus conuerſentur, exceptâ duntaxat matre, vel ſorore, vel vxore*; Ex quo ipſo refellitur ſenſus, quem ſupra c. *Epiſcopus. d. 77.* affingunt *Sanch. & alij.* Certè etiam Apoſtoli non penitùs excludebant à ſuo conſortio vxores, quas priùs habebant, ſed patiebantur eas ſibi miniſtrare. *c. Omnino. d. 21.*

Not. IV. De eo, qui ſuſcipit ſacros ordines inuitâ vxore id dicendum, quod diximus ſupra in c. *Quidam.* de eo, qui illâ inuitâ poſt matrimonium conſummatum profitetur Religionem, videlicet votum ſolenne caſtitatis ordinibus annexum, in hoc caſu eſſe irritum, quatenus eſt ſolenne, & induere rationem voti ſimplicis. Quod autem jus reuocandi attinet, quod habet vxor, quæ ſponte primò dedit licentiam ſuſcipiendi ſacrum ordinem, ſi ignoret ſe teneri emittere votum continentiæ, poterit illum reuocare, ſecus ſi hanc juris diſpoſitionem nouerit; cenſetur enim eo ipſo vouere caſtitatem, vt diximus in ſimili de profeſſo Religionem *ad c. 1. Not. 4. & 5.* & juxta hæc intelligi debet. *c. Sanè, ſeq.* initio vbi dicitur, ſi Conjugati conſenſerint ordinari, vxoris voluntatem priùs exquirendam.

Cap. VI. Sanè.

Idem, eiſdem.

SVMMA.

Autoritate Apoſtolicâ Pontifex prohibet Strigonienſi & Colonienſi Archiepiſcopis, ne coniugatum præſumant Epiſcopum ordinare, niſi vxor priùs profeſſa continentiam, ſacrum ſibi velamen imponat & Religioſam veſtem aſſumat.

EXEGESIS.

Niſi vxor profeſſa &c.) Not. I. Ex *h. tex.* manifeſtum eſſe, quòd ſi vir promoueatur ad Epiſcopatum, ſemper neceſſarium ſit, vt vxor ingrediatur Religionem, idque propter ordinis Epiſcopalis excel-

Digitized by Google

lentiam, & ſummam decentiam, vel illum ſæpius interpellet fœmina. Quæ eſt ſententia communis Juriſperitorum & Theologorum apud *Sanch. l. 7. d. 41. n. 2.* ſequitur Diana *l. c. & Barboſ. hic.* Neque probabile eſt quod dicit *Sot. 4. d. 26. q. 1. a. 4. & Angles c. d. 27. a. 3.* qui ad c. iſtud reſpondent, illud intelligi de vxore juuene & ſuſpectâ, ſed profectò textus eſt tam clarus & ratio tam vniuerſalis, vt non ſit locus huic interpretationi.

Not. II. Aliquos idem requirere, vt videlicet mulier ingrediatur monaſterium, ſi vir promoueatur ad Cardinalatum, ſed rectè dicitur non amplius deſiderari quàm ordines à viro aſſumendos, cùm nec in jure aliquid inueniatur, de hâc re diſpoſitum, neque ratio arguat. Etſi enim maxima eſt dignitas Cardinalium quoad jus eligendi Pontificem, & aſſiſtendi ipſi in gubernandâ Eccleſiâ, non habent tamen ratione Cardinalatûs per ſe dignitatem Ordinis ſacri, quod in hac re attenditur.

Cap. VII. Ex publico.

Idem, Brixinienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quædam viro deſponſata, & ad Religionem tranſire volens, & ad eum redire abnuens, ab Epiſcopo vinculo excommunicationis adſtricta eſſet, ſed aſſereret ab ipſo ſe adhuc cognitam non fuiſſe, mandat Pontifex, ſi hæc ita ſe habeant, vt recepta ſufficienti cautione, quòd vel ad Religionem tranſire, vel ad virum ſuum redire intra duos menſes debeat, à ſententiâ excommunicationis abſoluatur, et ſi ad Religionem tranſiuerit, vterque reſtituat alteri, quod ab eo noſcitur recepiſſe. Additque, quòd Chriſtus dicit, non licere viro niſi ob fornicationis cauſam dimittere vxorem, intelligendum eſſe de his, quorum matrimonium carnali copulâ eſt conſummatum, ſine qua conſumari non poteſt.

E X E G E S I S.

Licet à præfato viro deſponſata fuerit &c.) Not. I. Confirmatur etiam in *h. textu*, quod certum eſſe diximus ex definitione Pontificum & *Conc. Trid. ſupra ad c. Verum.* videlicet per ingreſſum Religionis diſſolui matrimonium ratum, etſi id fiat altero inuito.

Not. II. Controuerſum eſſe, vtrum Religiones militares ſint tales, vt illarum ingreſſus & profeſſio habeat eandem vim matrimonium ratum dirimendi; Quod multùm dependet ex eo, vtrùm loquendo de militibus (non de eorum clericis & monialibus, quas habent alicubi viuentes regulariter) propriè & ſimpliciter ſint Religioſi ordines, non enim deſunt grauiſſimi auctores, qui id vniuerſim negant, etiam de ordine equitũ *S. Joan. Jeroſolimitani & Melitenſiũ, vt Panorm. in rubr. de Regul. Angelus verb. Religio. n. 1. Silu. verb. eod. q. 1. Armilla. eod. n. 3. Jacobus de Graffis. l. 3. conſil. 11. n. 14. de Regular. Mandos. ſuper Reg. 3. Cancell. q. 11. n. 3. Gonzalez in Reg. 8. Cancell. gloſ. n. 57. & 65. Sarmient. de redditibus Eccleſiaſticis l. 4. q. 1. n. 13. Talloda de viſitatione carcer. c. 11. §. 4. n. 13. Doctiſſimus Dom. Sotus, Caroli V. Confeſſarius in 4. ſent. d. 27. q. 1. a. 4. §. hinc fit neutrum.* ſed apertiùs & expreſſiùs *l. 7. de Juſt. q. 5. a. 3. ad 3. verb. quod ſi contra*; nouiſſimè *Marcus Antonius Gennenſ. in practicab. Eccleſ. q. 22. n. 1. etiam Equites Jeroſolomitanos appellat largo modo Religioſos.*

Neque mouet Cenſura Dianæ, qui *to. 2. tr. 2. Miſcell. reſol. 38.* hanc doctrinam appellat falſam, ſatis temerè, cùm nunquam à Sede Apoſtolicâ damnata ſit aut prohibita, neque conſequenter, quia ibidem admittit ſententiam illorum (inter quos allegat *Sanch. to. 1. Sum. l. 4. c. 16. n. 12. Cordub. in Sum. q. 148.*) tanquam probabilem, qui *votum Religionis ingrediendæ per ingreſſum Religionum militarium non implere ſentiunt*, quia regulariter ille qui vouet Religionem (imò quisquis ſeriò cogitat Religioſus fieri) intendit ſtatum viuentium in communi, alienum à tumultu, pompis ſecularibus, conuerſatione fœminarum, periculis caſtitatis, curis diuitiarum, quibus iſti equites vndique ſunt immerſi. Votum Religionis autem impletur per cuiuſuis veræ Religionis ingreſſum, ergo ſi per ingreſſum Religionum militarium non impletur, non ſunt in ſtatu, quem in præſenti habent veræ Religiones. Neque obſtat, quod *Suarez. t. 4. de Relig. l. 1. c. 4. n. 9.* aliique docent, hos Ordines ſub nomine Religionis confirmatas eſſe à Pontificibus, illóſque profiteri Reg. S. Aug. S. Benedicti &c. nimis enim longè receſſerunt à primo viuendi inſtituto, & illis medijs, quæ ex naturâ Religioſi ſtatûs ad votorum obſeruantiam inſtituta ſunt & neceſſaria. Qui modus viuendi cùm ita inualuerit, vt corrigi non poſſe videatur, meritò viri docti Pontificibus non improbantibus; eiuſmodi ordines à proprietate ſtatûs Religioſi excludunt.

Not. III. Hinc non immeritò inferri, per ingreſſum & profeſſionem in eiuſmodi ordinibus militaribus matrimonium ratum non diſſolui, quia hæc ſolennitas & prærogatiua ſolùm conceſſa eſt Religioni propriè & ſimpliciter dictæ. Idque veriſſimum credo de Ordinibus militaribus, qui ſolùm vouent caſtitatem conjugalem & ducunt vxores, vt Equites S. Jacobi *Calatraua & Alcantara in Hiſpaniâ, teſte Azor p. 1. l. 12. c. 5.* Non ſolùm enim *S. Th. 2. 2. q. 186. a. 4. ad 3.* aſſerit *illos viuendi modos, vbi eſt matrimonialis vſus, non eſſe ſimpliciter & abſolutè loquendo Religiones, ſed ſecundùm quid &c.* Verùm etiam non apparet quomodo accenſeri poſſint Eunuchis, *qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum*, per quos intelligi eos, qui caſtitatem abſolutè & ſimpliciter vouent, omni conjugij vſu abdicato, ſemper ex ſenſu SS. PP. credidit Eccleſia. Non ergo qui caſtitatem tantùm conjugalem vouent, & ſeruant, dici poſſunt ſeipſos caſtrare, quod vel maximè eſt Religioſorum.

Not. IV. Non eſſe improbabile, quod dicit *Sot.* neque per ingreſſum Ordinis militum S. Ioannis dirimi matrimonium ratum, neque poſſe conjugatum inuitâ vxore illam Religionem profiteri, ſicut

ſicut neque poteſt ſacros Ordines ſuſcipere. Addit *etſi cum illis hactenus diſpenſatum non ſit, ſe tamen arbitrari* (& idem arbitror cum illo) *ſub aliorum cenſurâ poſſe cum illis ſalvâ eorum Religione, ſicut cum cæteris diſpenſari.* Sicuti autem idem doctiſſimus vir, vt dicit *l. c. de juſt. ſemper arbitratus eſt eſſe expediens vt cum militibus Calatravæ & Alcantaræ* (licet illi ex regulis & inſtituto habuerint votum perpetuæ caſtitatis ſimpliciter) *diſpenſaretur ad conjugalem ſolum tenendam caſtitatem; quod tum fecit Pontifex dando illis qui tum in ordine erant, poteſtatem ducendi uxores, ſecuturis autem, vt cum conſenſu Magni Magiſtri itidem poſſint nubere, vt ſic omnem malorum & plurimus peccatorum ac ſcandalorum materiam præcideret,* vt ait *Azor l. c.* ita relinquimus illis qui præſunt Eccleſiæ Dei ponderandum, vtrùm non ſimiliter expediret pari ratione cum aliis Ordinibus diſpenſare, aut certè vitam illorum ad normam vitæ verè Religioſæ aliter componi.

Not. V. Matrimonium ratum minimè diſſolui per ſuſceptionem Ordinis ſacri vel Epiſcopatûs, vt de ordine ſacro expreſsè definit *Ioan. XXII. in Extravag. Antiq. de voto & voti Redempt.* & de Epiſcopatu conſtat ex Eccleſiæ vſu, vt fatentur omnes teſte *Sanch. l. 2. d. 18. n. 8.* quia Jus de ſolâ profeſſione ſolenni ita diſpoſuit, per quam cùm Religioſus moriatur mundo, meritò Eccleſia hanc voti ſolennitatem inſtituit, vt ſi eligat illam, abſoluatur ab iſtâ.

Not. VI. Neque etiam matrimonium ratum diſſolui per vota ſimplicia Scholaſticorum & Coadjutorum formatorum Societatis Ieſu, etſi per illa verè conſtituantur Religioſi & inhabiles ad matrimonium contrahendum, vt conſtat ex Bullis Pontificum, præſertim *Gregorij XIII.* quæ incipit *Aſcendente Domino*; Vnde ſi qui ex his cum licentiâ conjugis ingreſſi ſocietatem, rurſus eâ viuente, inde dimitterentur, tenerentur ad illam redire, vel ſi nollent, non poſſent nubere alteri dum viueret. Quamuis non deſint graues Auctores, vt fatetur *Suarez. t. 4. De Relig. tr. 10. l. 4. c. 2. n. 1.* qui exiſtimant per hæc vota diſſolui matrimonium, & ſic dimiſſum ex Societate, qui non eſt ſolenniter profeſſus, poſſe iterum nubere, quod non omnino improbat *Suar.* & apertè docet *Baſil. Pontius. l. 7. De matr. c. 6.* Olim omnia vota Religioſorum fuiſſe ſimplicia, illóſq; potuiſſe dimitti, ſicut nunc fit in Societate, etſi nihilominus propter perpetuam ſui traditionem ex parte ipſorum habuerint vim dirimendi matrimonium, donec vt autumat Baſilius, *ab Innoc. II. in Conc. Rom. quod habetur 27. q. 1. c. Vt lex continentia. circa Annum 1140. temporibus, S. Bernardi* (etſi ibidem ſint Canones, qui ſuadeant multò priùs id factum eſſe) *profeſſio ſolennis fuit introducta,* per quam non ſolùm impeditur matrimonium contrahendum; verùm etiam dirimitur contractum.

Not. VII. Multò minùs dirimi matrimonium ratum per vota quarundam fœminarum Ordinis S. Dominici, quæ dicuntur Beatæ, item per tertiarias & tertiarios S. Franciſci, vt tradit *Sanch. l. c. n. 4.* Vbi excipi dicuntur aliquæ ex his, quæ vitam verè Religioſam agunt, & ſpecialem à Sede Apoſtolicâ approbationem habent; de quibus ſermo non eſt.

Infra duos menſes redire ad virum ſuum &c.)

Not. I. Controuerſum eſſe, quomodo hoc bimeſtre ſit intelligendum. 1. Enim aliqui putant illud præſcribi tranſeunti ad profitendum, quia *t.* dicit *conjugem intra bimeſtre debere ad Religionem tranſire,* qui tranſitus non perficitur niſi per profeſſionem, neque ante illum ſufficit ad matrimonij diſſolutionem, vt per ſe patet & fatentur omnes. Deinde ſi bimeſtre hoc caſu non ſufficeret ad profeſſionem, malè conjugi alteri conſultum eſſet, deberet enim per annum nouitiatûs expectare alterius profeſſionem, ita *Innoc. hic. Panorm. n. 11. Nauar. c. 16. man. n. 27.* Alij diſtinguunt, & ſi ſponſus cum conſenſu alterius ingrediatur, judicant illum eo ipſo conſentire in annum integrum Nouitiatûs. Si autem ingrediatur ſine conſenſu alterius, debere profeſſionem fieri infra duos menſes, huncque ſenſum eſſe iſtius *tx.* Alij denique cenſent hoc bimeſtre dari ad deliberandum de ingreſſu Religionis per Nouitiatum, nec quidquam debere detrahi anno per Canones præſcripto. *c. Ad Apoſtolic. de Regul. & c. Gonſaldus. 17. q. 2.* cùm agitur non ſolùm de fauore Nouitij, ſed etiam ipſius Religionis, cui non debet præjudicari per *h. t.* qui poteſt intelligi de tranſitu tam per aſſumptionem Nouitiorum, quàm per profeſſionem, ne juris correctio inducatur. *ita Hoſt. hic & in Sum. h. t. n. 11. Sot. 4. d. 27. q. 1. a. 4.* & ſequitur *Sanch. l. 2. d. 24. n. 4.* Ego ſententiam primam verbis *t.* maximè conformem judico, ſecundam æquitati congruere, tertiam tamen maiore ratione niti, & aliis Canonibus de Nouitiatu non præiudicare, præſertim *Conc. Trid. cuius diſpoſitioni ſeſſ. 25. c. 15.* de integro anno Nouitiatûs, & ætate 16. annorum ſtari non poteſt, juxta priores ſententias, niſi *textui* vim inferamus, quod ſatis agnoſcit *Sanch. n. 1.* etſi *n. 2.* contrarium veriùs putet. Si ejuſmodi exempla non eſſent, ferè nulla ad praxin attendi poſſent.

Not. II. Bimeſtre conceſſum ſponſis ad deliberandum de ingreſſu Religionis non videtur poſſe reſtringi vel prorogari à judice. etſi enim alioqui judex regulariter poſſit terminum lege præſcriptum reſtringere vel ampliare. *juxta Bartol. l. 2. n. 4. ff. De ſent. & re jud.* communiter receptum, non tamen id procedit, quando lapſo termino deſignatur certa pœna priuationis vel quid ſimile, vt tenet *Molin. l. 2. De primogen. c. 14. Cum aliis in d. l.* ſicut hîc lapſo bimeſtri conjux priuatur jure alterius deliberandi, & ſubjacet pœnæ excommunicationis, ſi poſtea neget debitum, quæ eſt ſententia, *gl. in c. antepen. d. 92. & in c. Coniuges. 27. q. 2.* Cùm verò *gl. huius c. Panorm. hic n. 11.* aliique cenſent tempus hoc non deſignari à jure, ſed relinqui deſignandum judici (quod tamen non apparet ex textu, qui bimeſtre tanquam definitum non definiendum videtur judici proponere) adeóque ſubjacere eius arbitrio, id in praxi probabilius judicamus.

Not. III. Etſi ſponſi initio non velint ingredi Religionem, non tenerétur tamen reddere debitum ante bimeſtre hîc aſſignatum, quia animum quem

hodie non habent ad Religionem; poſſunt concipere ante finem bimeſtris, ſic *gl. c. Coniuges. 27. q. 2* communiter à juriſperitis recepta, qui abſolutè aſſerunt, conjugea non teneri ante elapſum bimeſtre; ita expreſsè in hoc caſu tenet *Roſella ✝. Debitum. n. 1. Silu. eod. q. 1. causâ 4. Tabiena ✝. Matrimonium. 3. q. 3. n. 4. & alij, quos allegat & ſequitur Sanch. n. 25.* Neque obſtat, quòd aliqui contra ſentientes objiciant; per contractum matrimonium ſtatim transferri dominium corporis in alterum conjugem, ergo poteſt illo ſtatim vti, niſi alter ſtatim habeat voluntatem, Religionem ingrediendi, ℞. enim transferri dominium ſub hac tacitâ conditione, niſi alter intra primum bimeſtre quocunque illius die velit Religionem intrare.

Not. IV. Si finito bimeſtri necdum matrimonium fuerit conſummatum, ſiue neutro petente, ſiue alterutro debitum negante, nihilominus licere Religionem ingredi, quia Chriſtus abſolutè profeſſioni Religionis conceſſit hoc priuilegium; vt ſemper dirimat matrimonium, quamdiu duntaxat eſt ratum, & needum conſummatum, *ita gl. hic ✝. intra duorum. Hoſt. Innoc. Silu. ✝. votum 5. q. 3. dicto 1. & alij apud Sanch. l. c. n. 27.* Non tamen hinc ſequitur nihil diſtare inter bimeſtre hîc præſcriptum & reliquum tempus; finito enim bimeſtri (quod ante licebat) debitum alteri licitè negare neutet poteſt, niſi ſtatim ingrediatur Religionem, abſq; vlteriori deliberatione, qui terminus aſſignatus eſt, ne nimiâ dilatione inferatur injuria alteri coniugi, & detur occaſio illum ludificandi. Dices elapſo bimeſtri poſſe coniugem compelli ad reddendum debitum ſub pœnâ excommunicationis, ergo non poteſt ampliùs tranſire, alioqui excommunicatio foret iniuſta. Reſp. rectè illum compelli ſub excommunicatione, non propter ingreſſum Religionis, ſed propter contumaciam, quia non obſeruat tempus ab Eccleſiâ grauibus ex cauſis præſcriptum, eòque facto negat debitum, durabit autem hæc excommunicatio vſque ad ingreſſum Religionis, tum enim debet abſolui.

Quorum matrimonium carnali copulâ eſt conſummatum, &c.) Not. I. Etſi certum eſt etiam ex *h. t.* matrimonium per copulam conſummari, dubitant tamen aliqui, vtrum conſummetur quoque per copulam vi aut metu extortam, cùm enim matrimonium conſummatum repræſentet vnionem Chriſti cum Eccleſiâ per incarnationem, quæ voluntaria fuit, & ab omni coactione ac metu liberrima, videtur deficere in hoc caſu ſignificatio Sacramento huic propria, vt ſentit *Hen. c. fin. n. 4. De ſponſâ duorum. Palud. 4. d. 27. q. 3. a. 2. Concl. 1. n. 10. & alij aliqui apud Sanch. l. 2. d. 22. n. 3.* ſed contrarium tenendum eſt ex communi ſententiâ, pro quâ multos allegat & ſequitur idem *Sanch. n. 4.* Ratio eſt, quia etiam per copulam ſic extortam coniuges, fiunt vna caro, vt conſtat ex *c. Diſcretionem. de eo, qui cognov. conſang.* vbi definitur ex tali copulâ oriri affinitatem, vbi autem oritur affinitas, ibi ſupponitur matrimonium conſummatum. Deinde ex parte vim aut metum inferentis, copula eſt liberrima, & ſufficiens ad conſummationem, ergo cùm contractus matrimonij claudicare nequeat, cenſebitur vtrinque conſummatum. Significatio autem Sacramentalis etſi in hoc caſu deficiat quoad modum voluntarij, non tamen deficit quoad ſubſtantiam, quia verè fuit vna caro.

Not. II. Probabilius eſt, ſponſum vi aut metu incuſſo, non obſtante matrimonij conſummatione, poſſe intra bimeſtre ingredi Religionem, tum quia non poteſt aliter jus ſuum in *h. c.* ſibi cōceſſum recuperare, quo abſque culpâ ſuâ non debet priuari; tum quia dolus nemini debet patrocinari; neque qui vim intulit, ex eo commodum reportare; tum quia propter hæreſin, adulterium, & ſimilia poteſt vxor virum deſerere; & ingredi Religionem manente matrimonij vinculo, ergo etiam propter hanc violentiam, cùm ipſa grauiter lædat jus matrimonij, quæ eſt ſententia communis apud *Sanch. l. c. n. 6.* contra aliquos ſine ſufficienti causâ contra ſentientes, ex eo maximè quod jura indiſtinctè poſt matrimonium negant licere ingredi Religionem altero coniuge inuito; ſed intelligi debent, niſi violentia aut dolus interuenerit juxta alia jura. Coniunximus autem vim & metum, quia quoad hoc vtriuſque eſt par ratio, vt tenet *Petr. de Ledeſm. q. 61. de matr. a. 4.*

Cap. VIII. Vxoratus.

Idem, Priori & Fratribus S. Ioannis.

SVMMA.

Vxoratus ſine licentiâ vxoris in Religionem nullatenus recipitur, quæ ſi integræ opinionis exiſtit, marito in Religionem recepto, publicè in conſpectu Eccleſiæ continentiam profeſſa poterit in propriâ domo cum filiis & familia permanere; ſi autem ſuſpicione non careat, ſe à conuerſatione ſecularium remoueat, & in loco Religioſo perpetuò Deo ſeruiat, Prohibet autem Pontifex ne quis mulierem aliquam tonſurare, aut ad habitandum ſecum præſumat aſſumere.

EXEGESIS.

In Religioſo loco commoretur &c.) Not. I. Hoc *cap.* ſatis intelligi ex ijs, quæ diximus ad *c. 1.* à Not. 3. per totum. Not. II. Dubium eſſe vtrùm cùm jubetur coniux, quæ viro licentiam dedit Religionem ingrediendi, ſed juvenis aut ſuſpecta, teneatur ita in loco Religioſo commorari, vt Religionem profiteatur, vel vt ibi maneat cuſtodiæ causâ, ad vitanda incontinentiæ pericula. Mihi placet non teneri ad profitendum, niſi emiſerit votum Religionis, ſed ſolùm ad manendum in monaſterio cuſtodiæ causâ, vt ſentit *Innoc. c. 1. ✝. Seruare, & c. Significauit. inf. Archid. c. Qui vxorem. 33. q. 5. n. 2. Palacius. 4. d. 27. d. 2.* qui addit reclusionem duraturam, quouſque ſit ſenex, & ceſſet incontinentiæ ſuſpicio. Ratio fundamentalis eſt, quia contra propriam voluntatem nemo cogi debet ad profeſſionem Religioſam. *c. Integram. 32. q. 2.* Si qui autem Canones videntur

dentur

dentur imperare ipſam profeſſionem, debent & poſſuot ita explicari, vt neceſſitatem profeſſionis Religioſæ noo inducant, quidquid in contrarium doceat aut diſtinguat *Sanch. d. 33. n. 27.*

Cap. IX. Ex parte. I.

Vrbanus III. Priori S. Crucis.

S V M M A.

Cùm quidam D. in infirmitate, & conſentiente vxore vouens caſtitatem, monachalem habitum ſuſcepiſſet, ſed poſtea liberatus morbo illũ retinuiſſet, & aliam eâ defunctâ ſibi temerè copulâſſet; Reſcribit Pontifex, licet prædictus D. vxore ſuâ remanente in ſeculo, ad Religionem nequiuerit intrare, eâ tamen mortuâ, votum non potuiſſe violare, ideóque mandat, eum per excommunicationem compelli, vt muliere dimiſsâ ad monaſterium reuertatur.

E X E G E S I S.

Hoc *cap.* intelligitur ex dictis ad *cap.* I. præſertim Not. 5.

Cap. X. Conſuluit.

Clemens III.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, verùm vir ad Religionem tranſiens, & in eâ per annum & amplius moratus, vxore ſuâ, quæ itidem ad domum tranſiuit Regularem mortuâ, ſecularem habitum reſumere valeat, & aliam ducere, vel ſi duxit, retinere; Reſcribit prædictum virum nec habitum poſſe abijcere, nec aliquam ſibi copulare. Quòd ſi contraxit, matrimonium eſſe dirimendum.

E X E G E S I S.

Ad domum tranſierit Regularem &c.) Mirùm videtur, cur *DD. vt videre eſt apud Barboſ. hic n. 2.* exiſtimeot hunc virum ad Religionem tranſiſſe ſine conſenſu vxoris, cùm ex eo quòd ipſa quoque poſtmodũ Regularem vitam aſſumpſerit, vt apparet ex *t.* rectè concluditur illum vel priùs conſenſiſſe, vel certè poſtea, & ſic nihil difficultatis ſuperſit; vtiq; enim vir iſte profeſſionem fecit in Religione & impedimentũ dirimens matrimonij contraxit, ne nubere poſſet, aut io matrimonio nulliter contracto permanere. Si autem dicamus profeſſiooem ab initio conſenſu alterius fuiſſe nullam, ſola mors conjugi illam ratam non feciſſet, niſi ipſe vir illam ratificâſſet, vt bene contra alios docet *Sanch. l. 7. de matr. d. 34. n. 18. & d. 35. n. 15. poſt gl. verb. dirimendum*, quæ explicat *h. c.* vt procedant, quando vel initio ad fuit conſenſus, vel poſtea ratificata eſt profeſſio.

Cap. XI. Cariſſimus.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt ſi Regis Sueuiæ vxor in graui infirmitate continentiam vouerit, & vir ad tempus præbuerit conſenſum, maximè ſi non idem vir continentiam vouerit perpetuam, vt eandem viro cohabitare faciat ille ſcilicet Epiſcopus ad quem hæc decretalis dirigitur.

E X E G E S I S.

Continentiam vouiſſe &c.) Not. I. Hoc Reginæ votum ſolùm fuiſſe ſimplex, vt vel hinc colligitur, quòd fuerit temporale; quare Regis quoque votum ſimplex fuiſſet, etſi caſtitatem perpetuam vouiſſet, quia nulla fit mẽtio de ingreſſu Religionis, vel Monaſterij, vel de ſuſceptione habitûs Monaſtici. Pontifex autem per particulam *maximè*, videtur indicare minus quidem votum temporale caſtitatis, ſed neque perpetuum ſimplex obſtare mutuæ cohabitationi.

Not. II. Ex hnc, quòd oon obſtante voto ſimplici caſtitatis Pontifex hos coniuges voluerit cohabitare, confirmari commuoem ſententiam, quam explicat & ſequitur *Sanch. l. 9. de matr. d. 36. n. 5.* quòd coniux voto ſimplici caſtitatis illigatus non poſſit quidem debitum petere, ſed teneatur reddere, quia vouendo non potuit præiudicare juri alterius. Quare ſi vt in *h. c.* vir det conſenſum ad votum à coniuge emittendum, eodem modo intelligi debet, vt videlicet caſtitatem ſeruet ex parte ſuâ debitum non petendi, alteri autem licitè petendi id non præiudicat. Sed quod ſi vterque votum ſimplex caſtitatis & quidem perpetuæ emittat, certè neuter poterit petere, quia vterque ex parte ſuâ ad hoc ſe obligat, infra determinatum ſaltem tempus, ſi votum vtrumque ſit temporale, ſi autem vtrinque perpetuum, procul dubio opus erit diſpenſatione, ſed de hoc nihil dicit præſens *textus*.

Cap. XII. Placet.

Idem.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, vtrum mulier quæ credens mortuum maritum, habitum Religionis aſſumpſit, eóque reuerſo de monaſterio educta, poſt obitum viri ſit ad Religionem compellenda? Reſcribit votum illius fuiſſe obligatorium, quatenus ſe poterat obligare, videlicet ſe non exacturum carnis debitum quod erat in eius poteſtate, redire verò ad ſeculum, non in eius, ſed mariti poteſtate erat, & ideò quo ad ipſam tenet votum, nec poſt viri obitum deſijt, imò ad eum caſum, à quo poterat incipere, peruenit. Conſultius itaque eſſe, vt ad Monaſterium redeat, ſi verò adhoc induci non poſsit, credit Pontifex, ipſam inuitam non eſſe cogendam.

E X E G E S I S.

Quatenus ſe poterat obligare &c.) Not. I. Idem *h. c.* definiti, quod ſupra *c. Quidam.* habetur, ſi videlicet

delicet coniux ſine conſenſu alterius ingrediatur Religionem, iſque liberè licet & ſpontaneè profeſſionem faciat, eam eſſe inualidam, quatenus voti caſtitatis ſolennitatem continet, valere autem tanquam votum ſimplex, quia etſi non potuit ſe obligare Deo contra jus vxoris non conſentientis, ſed retinentis poteſtatem corporis ipſius ad petendum ab eo debitum, ipſe tamen per votum caſtitatis ſe obligauit ad id quod ſtante etiam coniugio potuit ſeruare, vt videlicet debitum non petat. Quod ad votum obedientiæ & paupertatis attinet, cum illa in ſtatu matrimoniali ægrè ſeruari poſſint, neque Pontifices de iſtis aliquid dicant, videntur penitus euaneſcere in tali caſu, ſi coniux ingrediatur Religionem propriè dictam. Nam de ordinibus militaribus, quæ caſtitatem coniugalem profitentur, neutiquam credimus eas eſſe verè ac propriè Religionem.

Not. 11. Grauiter hallucinatum eſſe *Dianam to. 2. tr. 7. Reſol. 51.* vbi dicit, cùm quidam ex metu profeſſus aſſereret, ſibi ex hoc non eſſe interdictum matrimonium inire, reſpondet, ipſum toto cælo errare, quia licet votum caſtitatis quod profeſſionem faciens per ſe & principaliter emittit, non valeat vt ſolenne, valebit tamen eo modo quo valere poteſt, nempe tanquam ſimplex, pro quo allegat hoc ipſum *cap. Præterea. Palud. in 4. d. 37. q. 1. a. 2. Sanch. l. 7. d. 27. n. 13. Tiberium Inſtruct. ordinand. c. 11. q. 80.* ſed neque Pontifici in hoc *c.* neque iſtis vel alijs *DD.* hoc in mentem venit, loquuntur enim in caſu, qui Pontifici fuit propoſitus, quando videlicet quis ſeriò & ſponte intendit profiteri Religionem, vt tunc actus valeat eo modo quo valere poteſt *juxt. c. vnic. §. Porrò. de ſponſ. impub. in 6.* quãdo autem profeſſio fit ex graui metu, actus nullo modo valet, ſed tota eſt irrita per *c. Cùm locum.* ideóque ad nihil obligat, quin licet quis votum duntaxat ſimplex ex tali metu emitteret, irritum foret, vt ex certâ & receptiſſimâ ſententiâ docet *Sanch. in ſum. to. 2. l. 4. c. 3. n. 12.* Sed & ipſe Diana doctrinæ ſuæ hîc contrarius *p. 3. tr. 5. Reſol.* 13. docet contractum liberalis donationis, aut promiſſionis (qualis vtique cernitur in voto etiam ſimplici) ex metu graui celebratum, eſſe inualidum, ita vt neque naturalis obligatio ex eo oriatur; falſum eſt ergo quòd votum ſolenne caſtitatis ex metu emiſſum, valeat per modum voti ſimplicis.

Cap. XIII. Cùm ad Apoſtolicã.

Innoc. III. Piſano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, cùm vir & vxor vna caro per copulam carnalem efficiantur, nec vna pars conuerti poſſit ad Dominum, & altera in ſeculo remanere, non eſſe alteram recipiendam ad Religionem, niſi reliqua perpetuam continentiam repromittat & vitam mutet, niſi ſit eius ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ poſſit in ſeculo remanere.

E X E G E S I S.

Conuenit *h. c. cum c. Vxoratus. ſuprà,* quæ ſatis intelliguntur ex dictis ad *c. 1.*

Cap. XIV. Ex parte tua. II.

Idem, Lugdunenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm quædam mulier velum viduitatis coram duobus Abbatibus aſſumpſiſſet, cum benedictione ſolenni, & Nobilis quidam proponeret, ſe priùs ipſam mediantibus internuntiis per verba de præſenti deſponsâſſe, ipſa autem hoc confeſſa diceret, quòd audiens eum eſſe leproſum eius abominata eſſet complexus, Conſultus. Pontifex reſcribit ſe nolle à prædeceſſorum veſtigiis declinare; qui conſulti reſponderunt, ante matrimonium conſummatum licere alteri reliquo inconſulto ad Religionem tranſire, & reliquam legitimè poſſe alteri copulari, neque obſtare in propoſito cauſam lepræ falsò obtentam, cùm ſine illâ idipſum Religionis obtentu facere potuiſſet. Porrò licet prædicta mulier videatur Religionis habitum aſſumpſiſſe, poſſe tamen in domo propriâ remanere, & propoſitum caſtitatis in ſeculo ſeruare ſed nihilominus conſummandum eſſe matrimonium contractum, ſi autem voto ſe adſtrinxerit ad vitam Regularem, poſſe compelli vt illud relicto ſeculo exequatur.

E X E G E S I S.

Totum *h. c.* intelligitur ex prædictis. Illud verò clarum eſt, per ſolùm caſtitatis propoſitum neque impediri, neque dirimi matrimonium, quod ſolùm concepiſſe hanc fœminam ſatis clarè videtur colligi ex textu, licet ex deuotione etiam habitum Religionis aſſumpſerit.

Cap. XV. Conſtitutus.

Idem, Rudinenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Acolythus H. quandam puellam R. duxiſſet vxorem, eámque cognouiſſet, amici verò puellæ propter diſcordiam inter eum & ipſos, puellam alteri V. copulâſſent, & ipſe Presbyter ordinatus Ordinem Ciſtercienſem intrâſſet, Pontifex re ad ſe delatâ, prædictam mulierem à dicto V. recedere, ipsámq; ne prædictum Monachum impeteret, per cenſuram cogi mandauit.

E X E G E S I S.

Ne prædictum Monachum impetat &c.) Not. Etſi abſque licentiâ vxoris alioqui nec Religionem profiteri, neque ſacros Ordines ſuſcipere liceat, id tamen hîc à Pontifice concedi, ſi vxor (& idem ob parita-

paritatem rationis erit de viro) adulterium committat, quod in pœnam adulterij ſtatuitur. Etſi immeritò contra apertum *hunc text.* aliqui ſentiant apud *Barboſ. hic n. 3. de quo plura Sanch. l. 10. d. 11. à princ.* Licebit autem etiam ſine auctoritate judicis & ſententiâ diuortij id facere, ſi adulterium ſit notorium, vt reſoluit idem *Sanch. ibid. n. 7. 8. 9.*

Cap. XVI. Veniens.

Idem, Pictauienſi Epiſcopo, & Abbati de Boribard. Pictau. Diœceſ.

S V M M A.

Cùm L. apud vxorem inſtitiſſet pro licentiâ ingrediendi monaſterium, & ipſa tam ipſius quàm aliorum precibus victa aſſenſiſſet, illo verò ipſâ præſente tonſurato, & finito probationis anno ſolemniter profeſſo, ipſa in ſeculo manẽs inhoneſtos amatores adſciuiſſet, mandat Pontifex ſi ita eſt, vt L. in Monaſterio liberè perſeueret (etſi dereliquerit, aſſerendo ſe alioqui ſibi & toti mundo inutilem fore, & Presbyteris perſuadendo ne dicerent ipſi ſeculum relinquendum, ſi viro licentiam daret) & quia vxor caput ipſius altari ſupponendo conſenſit, & poſtmodum non continuit, ſuper reuocatione eius ne audiatur, quia poteſt exceptione commiſſæ fornicationis repelli, maximè cùm priùs illum non duxerit repetendum.

EXEGESIS.

In monaſterio perſeuerare liberè permittatis &c.) Not. I. Concordat hic *textus* cum præced. quatenus probat coniugem innocentem poſſe Religionem intrare, & in eâ manere, ſi alter foroicctur ſiue con- ſenſctit, ſiue non conſenſerit; neque poſſe reuocari ab adulrerâ, quod itidem in pœnam adulterij ſtatuitur, vt tradit *Sanch. q. 7. d. 37. n. 1.* vbi addit, *ſi adulterium ſit penitus occultum, poſſe profeſſum reuocari ab adultero occulto.*

Non eſt aliquatenus audienda &c.) Not. I. ex *Panorm. hic n. 5.* Mulieri huic non fuiſſe audientiam denegandam, ſi continuiſſet, quia non ſponte ſed dolo inducta conſenſit; vnde rectè colligitur, quando licentia graui dolo eſt extorta, poſſe coniugem profeſſum reuocari à coniuge in ſeculo remanente, vt poſt alios tradit *Sanch. l. c. n. 9. d. 36. n. 3.* rectè etiam reſoluit eiuſmodi profeſſum condonatâ adulterij injuriâ vxorem ſibi reconciliare, & monaſterio exire poſſe *iuxt gl. poſteriorem*, quæ ſibi contraria paulò ante oppoſitum tenuerat, ſi autem ipſe ſic profeſſus, vel ad ſacros Ordines promotus fornicatus fuerit, non poterit propterea à coniuge extrahi ex monaſterio, quod jus ſuum noo perdit propter Monachi delictum, *iuxt. Innoc. Hoſt. Ioan. Andr. hic.* quos ſequitur *Sanch. l. 10. d 9. n 34.*

Cap XVII. Accedens.

Idem.

S V M M A.

Cùm V. vir ab I. vxore ſuâ humiliter poſtulâſſet licentiam aſſumendi habitum Monachalem, eáque propter verbera & alia grauamina tandem annuiſſet, & viro Ciſtercienſem Ordinem ingreſſo, in domo monialium nullo habitu Religionis aſſumpto, nec voto conuerſionis emiſſo remaneret: ſed viro poſtea ad ſeculum reuerſo inſtanter peteret reaſſumi; Pontifex, ſi res ita ſe haberet, dictum virum, vt eam recipiat, appellatione remotâ, juſſit compelli.

EXEGESIS.

Probat hic *text.* maritum profeſſum poſſe ab vxore repeti, ſi licentiam metu graui extorſit *iuxt. Panorm. hic & alios*, addit *Sanch. l. 7. d. 34. n. 15.* taliter profeſſum, poſſe propriâ auctoritate Religionem deſerere, etiamſi vxor illum non repetat, quia videlicet profeſſio fuit nulla.

Cap. XVIII. Significauit.

Innocentius III. Epiſcopo & Decano & Theſaurario Linconienſi.

S V M M A.

Cùm A. mulier F. viro ſuo coram Decano S. Quirici licentiam conceſſiſſet, Religionem intrandi, & Decanus voto continentiæ perpetuæ ipſi injuncto poſt profeſſionem à viro factam, aſſereret, ipſam debere Religionem intrare, quanquam id primò non expreſſiſſet: mandat Pontifex, ſi eſt ita, & eſt ætatis non ſuſpectæ, ne inuita intrare monaſterium compellatur.

Intelligitur ex dictis ad c. 1.

Cap. XIX. Gaudeamus.

Gregorius IX.

S V M M A.

Iubet Pontifex mulieres adulteras, ſi eas mariti diligenter commoniti ad frugem melioris vitæ conuerſas nolint recipere, propter Deum in clauſtris cum Religioſis mulieribus collocari, vt perpetuam pœnitentiam ibi agant.

EXEGESIS.

In Clauſtris, &c.) Not. I. hunc text. communiter ad hoc allegari, quòd ſi conjux innocens adulterum nolit ſibi reconciliare, poſſe adulterum Religionem profiteri, ſed ſemel profeſſum reuocari non poſſe, rectè tamen aduertit *Panorm. hic n. 7.* iſtud per *hunc text.* non probari, qui illud ſolùm jubet, vt adultera includatur monaſterio cum Religioſis fœminis *ad pœnitentiam agendam, & cuſtodiæ causâ*, non autem vt ordinem Religioſum cum illis aſſumat.

Not. II. Per *Auth. Sed hodie. C. ad l. Iuliam. de adult.* non poſſe adulteram ſic incluſam ante lapſum triennij in præiudicium viri profeſſionem emittere, & ſi emittat, poſſe reuocari, at poſt *gl. ibid.* tamen intra

intra biennium poſſe dicunt. *Hoſt. hic n. 3. Jo. Andr. ibid. Sanch. l. 10. d. 10. n. 8. Nauarr. conſ. 4. n. 1. De diuortijs*, quam deciſionem non eſſe correctam per Jus Canonicum affirmat *Sanch.* additque *biennio tranſacto poſſe adulteram liberè profiteri, & expirare jus mariti ad illam.*

Cap. X X. Dudum.

Idem I. Moniali Monaſterij de Plauda.

S V M M A.

Caſus eſt prolixior, ſed quod præſentem materiam attinet, eius Summa in hoc conſiſtit, Pontifex Monialem quandam, quæ impetratâ à viro licentiâ, monaſterium ingreſſa & Religionem profeſſa fuerat, ab impetitione eiuſdem viri, (qui cum caſtitate promiſſâ cuiuſdam hoſpitalis obſequio ſe deuouiſſet, facti pœnitens illam reuocare volebat) penitus abſoluit, ipſúmque virum perpetuo ſilentio illi impoſito à conſortio ſecularium jubet recedere, quia proponebat ſe illius ætatis eſſe, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ non valeat in ſeculo remanere.

Neque in h. textu aliqua difficultas eſt ſpecialis.

Cap. XXI. & vlt. Mulier.

Idem.

S V M M A.

Mulier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Eccleſiæ ſeparata, ad Religionem liberè conuolare.

De h. c. rectiùs dicemus inf. ad c. De illâ, de diuortijs.

TITVLVS XXXIII.

DE CONVERSIONE INFIDELIVM.

Ad Rubricam Tituli.

Poſtquam tractatum eſt de conuerſione conjugatorum ad Religioſum ſtatum, nunc ſubjungitur de conuerſione illorum ad fidem, cùm videlicet vnus aut alter illorum depoſitâ infidelitate fit Chriſtianus, vtrùm matrimonium illorum, & quomodo diſſoluatur; De qua materia habetur etiam *28. q. 1. & 2. item 42. q. 8. c. Vnico.* ſed hic tit. ob cohærentiam cum dicendis in libro 4. De diuortiis, rectiùs illuc differtur.

TITVLVS XXXIV.

DE VOTO ET VOTI REDEMPTIONE.

Rubrica per ſe plana eſt.

Cap. I. De Peregrinationis.

Alexander III. Exonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex an peregrinationis vota eleëmoſynis redimi poſſint, vel in aliud commutari, reſcribit à Superiore conſiderandam diligentiùs qualitatem perſonæ & cauſæ, videl. vtrum ex infirmitate, vel affluentiâ vel aliâ causâ probabili peregrinatio vel recompenſatio Deo fuerit acceptior.

E X E G E S I S.

In aliud commutari &c.) Not. I. Poſtquam actum eſt de Regularibus, quorum ſtatus conſiſtit in tribus votis ſubſtantialibus paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, non inconuenienter ſubiungitur hic Tit. in communi de voto & voti redemptione. Quæ materia propriè ſpectat ad Theologos & Caſiſtas, ideóque nec nos materiæ illius latitudinem ingredimur, ſed breuiſſimè paucula, quæ in hoc tit. ad forum externum ſpectantia traduntur, maximè de commutatione voti tranſmarini, ſiue peregrinationis Hieroſolomytanæ, aut in terram ſanctam, breuiſſimè percurremus

Not. II. Per ſuperiorem qui præſidet & ex cuius arbitrio ſiue poteſtate pendet votorum commutatio aut diſpenſatio, communiter à *DD.* quos cateruatim allegat *Barboſ. hic n. 1.* aſſignari Epiſcopum, qui vigore huius *tex.* non ſolùm habet poteſtatem vota commutandi, verùm etiam in illis diſpenſandi in ſuâ diœceſi; quia etſi Pontifex expreſſè ſolùm fuerit conſultus de commutatione, & de illa reſpondeat, nihilominus in fine vtitur verbo generali diſpenſandi, ſignificans juxta qualitatem negotij poſſe Epiſcopum diſpenſatione vti, vel purâ, vel miſcendo commutationem prout viderit expedire. Adde etſi hic *tex.* procedat de Epiſcopis jure ordinario, extendi tamen etiam ad Prælatos & ſuperiores Religionum, maximè exemptarum, quæ jure extraordinario ſiue per priuilegium habent ſimilem poteſtatem diſpenſandi in votis ſuorum Religioſorum eáque commutandi.

Not. II. Epiſcopos nondum conſecratos, & Archiepiſcopos ante receptum pallium, non poſſe in ſubditorum votis diſpenſare, niſi à Pontifice ſint

confir-

confirmati, ſecus ſi ſolùm ſint electi, vt docent, *Leſſ. l. 2. de Iuſt. c. 40. dub. 13. n. 100. to. 1. Sanch. autem in Decal. l. 4. c. 38. n. 7.* rectè negat facultatem hanc in Archiepiſcopis extendi ad diſpenſandum cum ſubditis ſuorum ſuffraganeorum, etſi poſſint diſpenſare in votis ipſorum ſuffraganeorum vt *not. n. 16. & n. 17.* Addens ſede vacante poſſe diſpenſare Capitulum in omnibus votis, in quibus diſpenſat Epiſcopus, idque *n.* 19. aſſerit de Abbatibus & aliis Prælatis, habentibus juriſdictionē quaſi Epiſcopalē.

Aut niſi recompenſatio melior fuerit &c.) Nota, ex *h. t.* colligi, nullâ eſſe opus Superioris autoritate ad commutandum votum in rem manifeſtè meliorem, ſed quemlibet poſſe propriâ autoritate eiuſmodi commutationem facere, vt plurimis allegatis docet *Sanch. l. 4. in Decal. c. 49. à princ. Vbi n. 12.* reſoluit non poſſe propriâ autoritate votum commutari in rem æquè bonam; *& n. 7.* quoties *incertum eſt, an illud in quod fit commutatio melius ſit, Deóque gratius. Vide plura l. c. apud eundem Sanch.* qui hanc materiam præclarè tractat.

Cap. II. Venientis.

Idem, Nouicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm R. in puerili ætate vouiſſet peregrinationem Hieroſolymitanam, & ſuper hoc eiuſdem propoſiti ſocio fidem dediſſet, Pontifex illum à voto, ex fidelitate potiùs quàm arbitrio diſcretionis emiſſo abſoluit, ita tamen vt illud eleemoſynis redimat, & ſuadet vt totâ vitâ ſuâ vni pauperum, ſi facultates ſuppetant, prouideat.

EXEGESIS.

Collige quòd in votis puerorum ante pubertatem emiſſis ordinariè præſumitur imprudentia & lenitas in vouendo, eo quòd maturo conſilio careant, vt dicit *Sanch. l. 8. de matr. d. 20. n. 13.* vnde poſſunt eiuſmodi vota à parentibus & tutoribus irritari, quia juri, poteſtati & gubernationi parentū præiudicant, vt contingit in voto peregrinationis præſertim longioris & ſumptuoſæ. *iuxt. Nauar. in man. c. 12. n. 70. Azor p. 1. l. 11. c. 17. q. 7.* & alios. Pontifex verò in præſenti, commutatione potiùs vtitur quàm diſpenſatione, quia noluit recedere à ſtylo ordinario, qui eſt partim diſpenſare, partim commutare.

Cap. III. Literaturam.

Idem, Magiſtro A. de Mandeford.

SVMMA.

Cùm iſte M. ex ſanguinis minutione mortis pauore perterritus, hæc verba protuliſſet: Non hîc morabor, proponens Religionem ingredi, *Pontifex reſcribit, ſi plus in voto non eſt proceſſum, tranſgreſſorem judicari non poſſe, ſi non impleat, quod dixit.*

EXEGESIS.

Probat hic *textus* nullum propoſitū quantumuis firmum aliquam voti obligationem inducere, niſi promiſſione firmetur, *quia nemo ſe obligat, niſi qui animum habet ſe obligandi.* Per quod refellitur efficaciter opinio Canoniſtarum veterum atque Paludani, & Antonini, qui putabant, ad votum duo tantū ſufficere, *deliberationem & propoſitum*, perſuaſi *c. Conſulti. de Regul.* vbi qui proponunt vitam abſolutè mutare, cenſentur obligati ad Religionem; manifeſtè enim hîc dicit Pontifex, *ſi vltra propoſitum non proceditur, nullam naſci obligationem*, quod nos quoque ibid. ſecuti ſumus vna cum aliis Theologis *Duce S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 1.* vbi perſpicuè tradit ad votum tria requiri *deliberationem, propoſitum & promiſſionem Deo factam, illúdque promiſſione perfici.*

Cap. IV. Scripturæ.

Idem.

SVMMA.

Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur Religionis obſeruantiam commutare.

EXEGESIS.

Qui temporale obſequium &c.) Not. I. Ex communi *DD.* ſententiâ, quam tradit & explicat *Sanch. l. 5. in Decal. c. 5. a. n. 36.* colligitur omnia vota in ſeculo facta extingui per profeſſionem & in illam commutari, quod priuilegium paſſim admittitur tanquam ipſo jure expreſſum. Neque opus eſt ad hoc profitentis intentione, quam aliqui requirunt, ſed abſque illa per ipſum profeſſionis actum fit iſta extinctio, ipſo licèt nihil de hoc cogitante, colligitur clarè ex *S. Thom. 2. 2. q.* 88. *a.* 12. *ad 1. & in 4. d.* 38. *q. 1. a. 4. quæſtiunc. 4. ad 2.* Ratio huius communis ſententiæ eſt, quia omnia opera alia Deo promiſſa, ſunt opera particularia, eminenter contenta in profeſſione Religionis, per quam profitens ſe & omnia ſua diuino dedicat obſequio, moriens priori vitæ, & nihil nec propriam vitam ſibi reſeruat. Vnde *Palud. in 4. d.* 38. *q. 4. a. 1. n. 15. concl. 6.* & alij dicunt profeſſum votis alijs liberari non per commutationem, ſed potiùs per ſolutionem, vt ſi quis obligatus alieni ex diuerſis cauſis ſe ipſi in ſeruum traderet, omni aliâ obligatione liberaretur.

Not. II. Non ſolùm extingui vota temporalia, vt cenſet *Hoſt. in ſum. tit. de voto.* ſed etiam perpetua ante profeſſionem emiſſa, neque obſtat *tex.* qui *ſolius obſequij temporalis* mentionem facit, extenditur enim à *DD.* etiam ad *perpetua* propter paritatem rationis. *Vide plura apud Sanch.* qui multa alia dubia proponit & explicat.

Cap. V. Non eſt.

Innoc. III. Strigonienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex huic Archiepiſcopo, non eſſe

 voti

voti dicendum tranſgreſſorem, qui quod vouit, authoritate Sedis Apoſtolicæ diſtulit adimplere; idcóque mandat, ne priùs iter arripiat Hieroſolymam adeundi, quàm regnum Hungariæ priſtinæ tranquillitati fuerit reſtitutum, vel ſuper hoc receperit ab Apoſtolicâ Sede mandatum.

EXEGESIS.

Cùm papa poſſit vota commmutare, ac in illis diſpenſare, extra controuerſiam eſt, poſſe etiam ex juſtâ causâ dare facultatem illius adimpletionem differendi.

Cap. VI. Licet.

Idem, Andreæ Duci.

SVMMA.

Cùm huius Ducis parens, Rex Hungariæ, agens in extremis, votum viſitandi Hieroſolymam fidei filij commiſiſſet, ipséque aſſumpto crucis ſignaculo ſe id mox impleturum promiſiſſet, mandat Pontifex vt debitum ſuſceptæ crucis exoluat, ſub pœnâ excommunicationis, & priuatione juris in ſucceſſione in regno ad fratrem ipſius minorem deuoluendo.

EXEGESIS.

Plenus intellectus *h.c.* pendet ex hiſtoriâ & decretali integrâ, quam *vide apud Molin. de juſt. tr. 2. d. 626. n. 6. & ſeq.* Plura exempla Pontificum, qui depoſuerunt Imperatores & Reges, quando rebelles fuerunt Deo aut Eccleſiæ, recenſet *Bellarm. l. 5 de Pont. c. 6. & Suar. aduerſùs Regem Angliæ l. 3. c. 23. n. 14.* Sed hæc ad praxin Juris Canonici, quam nos intendimus, non ſpectant.

Cap. VII. Ad Magnæ.

Idem, Trecenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus Eccleſiâ ſuâ contra libertatem Eccleſiaſticam grauatâ per alium quàm per Comitem Campaniæ in partibus tranſmarinis conſtitutum, non crederet poſſe ſubueniri, votum peregrinationis Orientalis emiſit, ſed comitem mortuum intelligens, nihilominus Sedem Apoſtolicam ſuper dicto voto conſuluit. Pontifex verò variis difficultatibus perpenſis illud taliter commutauit, vt expenſas in eundo, morando, alicui Religioſo in vſus terræ ſanctæ committeret transferendos, & ſolicitius in vigiliis, jejuniis, & orationibus ſe exerceret, cauſam commutationis reddit Pontifex, quòd cum Epiſcopus propter Comitem Campaniæ præcipuè votum peregrinationis emiſiſſet, eo ſublato, quia ceſſauêre cauſæ, faciliùs ceſſare poſſe & effectum.

EXEGESIS.

Not. I. Pontifices olim votum Hieroſolomytanum commutare ſolitos in eleëmoſynam pro ſubſidio expeditionis bellicæ aduerſùs hoſtes terræ ſanctæ; hodie autem cùm expeditiones illæ prorsùs ceſſârint, non eſſe ampliùs id in vſu, ſed commutationem huius voti fieri, ſicut aliorum votorum, vt cum aliis tradit *Sanch. l. 4. in Decal. c. 56. n. 26.*

Nota II. Verius eſſe, ceſſante voti causâ finali, ceſſare eius obligationem, vt ex communi dicit *Sanch. l. c. c. 2. n. 42. & n. 43.* addit, cùm per mortem Comitis Campaniæ, cauſa finalis peregrinationis, propter quam vouerat iſte Epiſcopus, ceſſârit, etiam obligationem deſijſſe; commutationem autem ab ipſo factam, ſolùm pertinuiſſe ad cautelam vel ædificationem.

Cap. VIII. Quòd ſuper his.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex de his, qui ſigno crucis aſſumpto propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam juſtam cauſam votum peregrinationis Ieroſolomytanæ non poſſint implere, reſpondet 1. Debiles & inopes ordinariè magis illuc in defectum quàm ad profectum accedere. 2. Illis, qui temporalem habent impedimenti cauſam, indulgendam eſſe dilationem; illis verò quorum impedimentum eſt perpetuum, redemptionem eſſe injungendam, &c. 3. Circa illos, qui pro defenſione terræ ſanctæ votum peregrinationis emittunt, plus terræ ſanctæ ſuccurſus, circa illos verò, quibus pro pœnitentiâ ea peregrinatio iniungitur, plurimùm labor itineris attendi debet. Vnde ſi quis eſt inutilis ad pugnandum, quamuis habilis ſit ad eundum, melius eſt redimere votum, quàm expenſas conſumere. 4. De mulieribus vult obſeruari, vt quæ remanere nolint, ſequantur viros, cæteræ niſi ſint diuites, quæ ſuis expenſis poſſint ſecum ducere bellatores, votum redimant.

EXEGESIS.

Hæc difficultatem non habent, & ſublatis expeditionibus in terram ſanctam, ad praxin nihil attinent.

Cap. IX. Ex multâ.

Idem, eidem.

SVMMA.

Cùm ex priori decretali eidem huic Archiepiſcopo aliqua dubia ſuborta fuiſſent (et ſi quadam ibi

ibi non exprimantur, ad quæ Pontifex reſpondet, ſed in integrâ reperiantur) Pontifex ad illa reſcribit 1. Ius exequendi illa, quæ ibi ſtatuta ſunt illis ſolùm incumbere, qui ſuper hoc à Sede Apoſtolicâ mandatum receperunt ſpeciale. 2. Per Religioſos (quorum in decretali, vt hic ponitur, nulla fit mentio) ſiue intelligantur, qui habitum Religionis ſuſceperunt, ſiue Epiſcopi, qui in Religione præeminent, ad neutros executionem pertinere, niſi ipſis per Sedem Apoſtolicam ſpecialiter demandetur. 3. Perſiſtit Pontifex in eo, quod prior decretalis continebat, quòd debiles & inopes magis in defectum terræ ſanctæ, quàm profectum accedant, &c. poſſe tamen etiam aliter reſponderi: Nobiles & Magnates debiles etſi per ſe pugnare non poſſint, conſilio tamen adeſſe poſſe, & perſonæ defectum per alios releuare. 4. Quod dictum eſt de mulieribus, vt quæ remanere noluerint, viros ſuos ſequantur, intelligi debere de illis dumtaxat, quæ nullius voti vinculo ſe adſtrinxerunt. 5. Concedit, ne terræ ſanctæ impediatur ſubſidium, vt viri præter vxorum aſſenſum hanc peregrinationem liberè voueant. Vxores autem, vt conſentiant, eſſe attentiùs commonendas. 6. De Clericis reſpondet, cùm clericale officium eos reddat inhabiles ad pugnandum, niſi vel conſilio vel prædicationis officio valeant, aut magnatum obſequio ſint deputati, aut adeò diuites & potentes, vt ſuo ſumptu ducant aliquos bellatores ſecum, magis expedire, ſi redemptio ab illis accipiatur, quàm ad voti proſecutionem cogantur. Hæc de vouentibus dicta, non de his, quibus peregrinatio Hieroſolymitana in pœnitentiam injungitur.

EXEGESIS.

Niſi per Apoſtolicam ſedem &c.) Not. I. Votum peregrinationis dupliciter poſſe fieri, vt ex *h.* & præcedenti *cap.* colligitur. 1. Pro ſubſidio terræ ſanctæ aduerſus illius hoſtes, aut pro juuandis Chriſtianis pauperibus, qui illic degebant, quod frequens erat, antequam Saraceni Hieroſolymam denuò occuparent. 2. Poteſt quis illud votum facere ſolius pietatis causâ, aut pro ſatisfactione ſuorum criminum.

Not. II. Vtrumque votum reſeruatum fuiſſe Sumo Pontifici, cùm enim Cantuarienſis Archiepiſcopus quæſiuiſſet, vtrùm ſecundùm formam prioris decretalis Prælati quilibet poſſint abſoluere ab hoc voto, reſpondet Pontifex generatim ſine diſtinctione & exceptione, illius abſolutionis, executionem illis ſolùm incumbere, qui ſuper hoc mandatum à Sede Apoſtolicâ receperunt ſpeciale. Reſeruat ergo Pontifex votum iſtud, & jure antiquo prohibitum etiam fuit, ne ſine illius mandato alij Prælati executioni ſe ingerant, ſiue eſſet votum emiſſum in ſubſidium terræ ſanctæ & Chriſtianorum ibidem, ſiue ſolius pietatis priuatæ & pœnitentiæ causâ, quod non advertit *Azor p.1. l.11. c.19.* Cùm ſcripſit votum iſtud, ſi ſolius pietatis aut deuotionis causâ fieret, juri antiquo non fuiſſe Pontifici reſeruatum, etſi poſtea conſuetudine introducta nunc ad ipſum quoque pertineat.

Not. III. Præter votum iſtud Hieroſolymitanum, quòd etiam tranſmarinum dicitur, & *cujus reſeruatio ſolo jure antiquo exprimitur*, ſucceſſu temporis etiam *vota caſtitatis perpetuæ, & Religionis, Romano Pontifici fuiſſe reſeruata*, vt nemo præter illum ab ipſis poſſet abſoluere; neque immeritò, cùm ſint res perpetuæ & magni momenti. Quare Pontifices etiam in Bullis jubilæis, licet abſolutionem ab illis votis & diſpenſationem concedant, caſtitatis tamen perpetuæ & Religionis vota ſemper excipiunt. Acceſsêre poſtea vota duplicis peregrinationis, Compoſtellanum ad S. Jacobum, & Romanum ad limina SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, à quibus antiquo jure Epiſcopi poterant abſoluere; ſed conſuetudine poſtea etiam Pontifici reſeruata ſunt, quæ conſuetudo confirmatur *à Sixto IV. in Extrauag.* Quæ incipit: *Etſi Dominici. tit. De pœnit. & remiſſ.* Vbi hæc quinque vota, veluti Pontifici reſeruata recenſet *Nauar. Comment. c. de Regul. n. 21. addit votum peregrinationis Lauretanæ*, ſed non probat, *ſaltem illius reſeruatio vſu recepta non eſt*, vt addit *Azor l.c. q.3.*

Cap. X. Per tuas.

Idem.

SVMMA.

Cùm iſte, ad quem Pontifex reſcribit in Eccleſia Gratianopolitana ſolenniter vouiſſet ſe ſuſcepturum habitum Religioſum, idq; ſe infrà duos menſes, poſtquam rediiſſet à Sede Apoſtolicâ impleturum in manibus Prælati promiſiſſet, ſed termino tranſacto non curans votum implere: & ad Regimen Eccleſiæ Gebennenſis vocatus, Pontificem ſuper hoc conſuluiſſet, Pontifex ab eo conſultus reſpondet, vt ſi ſuam ſanare deſideret conſcientiam, regimen Eccleſiæ reſignet memoratæ, et reddat altiſſimo vota ſua; quòd ſi poſtmodum rurſus Canonicè eligatur, poſſe illum recipere electionem de ſe factam.

EXEGESIS.

Difficultatem *in h. t.* facit, quia ſtatus Epiſcopalis eſt perfectior ſtatu Religioſo. *c. præced. ex multâ. & c. Veniens. de jureiur.* votum autem non violat qui illud commutat in meliùs. *c. Peruenit. 2. eod. & c. 1. Suprà.* Omiſſis variis ſolutionibus illa videtur verior, quam poſt alios tradit *Sanch. to.1. l.4. in c.17. n.5. Azor p.1. l.31. c.16. q.2. & c.22. q.vlt.* nec non *parte 2. l.3. c.32. q.vlt.* Ideò hunc electum obligatum fuiſſe dimiſſo Epiſcopatu ad Religionem tranſire, quia acceptando Epiſcopatum admiſit impedimentum

voti

voti ſui implendi. Etſi enim Religioſus poſſit fieri Epiſcopus, non tamen viciſſim Epiſcopus poteſt fieri Religioſus, quia vigore Religioſi ſtatûs debet ſubire Nouitiatum & alia quæ Epiſcopali dignitati non conueniunt. Etſi verò Epiſcopalis ſtatus ſit perfectior Religioſo, non tamen cadit ſub præcepto, ſicut voti impletio, ideóque non valet commutatio rei præceptæ in non præceptam, ſed neceſſe eſt priùs impleri præceptum in propoſito, quàm recipiatur Epiſcopatus. Tranſitus autem à Religione ad Epiſcopatum, non eſt licitus propriâ voluntate, ſed debet fieri autoritate Papæ.

Cap. XI. & vlt. Poſtulâſtis.

Honorius III. Hareſbenſi & Dengadenſi Præpoſitis.

S V M M A.

Cùm horum Præpoſitorum regularium alter cruce ſignatus eſſet, alter illâ deſideraret inſigniri, & Papam conſuluiſſent, vtrùm illis liceret vigeſimam partem prouentuum ſuarum Eccleſiarum ſuccurſui terræ ſanctæ deputatam eò ſecum deferre; reſcribit Pontifex, ſi Eccleſiæ per ipſorum abſentiam enormiter non lædantur, & ipſi terræ ſanctæ vtiles fuerint verbo & exemplo, conſtitutis idoneis Procuratoribus, poſſe illos & teneri votum peregrinationis implere, & dictam vigeſimam partem in vſum illius impendere.

E X E G E S I S.

Olim, cùm peregrinationes ſuſcipiebantur in ſubſidium terræ ſanctæ, licebat Prælatis emittere & exequi illud votum inconſulto Pontifice, hodie autem eſſe neceſſariam Pontificis licentiam, cum alijs tenet *Sanch. l. 4. in Decal. c. 21. n. 44. & 49.*

IDEM TITVLVS DE VOTO ET VOTI REDEMPTIONE IN VI.

Cap. Vnicum. Quod votum.

Bonifacius VIII. Biterrenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſulens Pontifex, quod dicatur votum ſolenne ac ad dirimendum matrimonium efficax, & attendens quòd voti ſolennitas ex ſolâ conſtitutione Eccleſiæ eſt inuenta, matrimonij verò vinculum ab ipſo conditore in paradiſo illud inſtituente vnionem & indiſſolubilitatem acceperit, Reſpondet illud ſolum votum debere dici ſolenne, quantum ad matrimonium poſtea contractum dirimendum, quod ſolennizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri ordinis, aut per profeſſionem expreſſam vel tacitam alicui de Religionibus per Sedem Apoſtolicam approbatis; Reliqua verò vota etſi quandoque impediant matrimonium contrahendum, & quædam manifeſtius ſint emiſſa, tantoque propter ſcandalum & exemplum durior pœnitentia tranſgreſſoribus debeatur, non tamen reſcindere poſſunt matrimonia poſt contracta.

E X E G E S I S.

Voti ſolennitas ex ſolâ conſtitutione Eccleſiæ &c.) Not. I. Non obſtante hâc tam clarâ Pontificis declaratione, quoſdam exiſtimare, quòd ſolennitas (quæ facit vt matrimonium non ſolum illicitè verum etiam inualidè poſt illud emiſſum contrahatur) conſiſtat in *actuali Dominij ſui in traditione manus Dei ac Prælatorum ipſius nomine eam acceptantium, & per hoc differat à voto ſimplici*, in quo aut nulla ſit traditio, vt ſi quis vouit Religionem aut aliquid aliud in futurum, aut interueniat traditio ſolùm imperfecta, vt in ſimplici caſtitatis voto; quod non priuat vouentem ſui corporis vſu abſolutè, ſed ſolùm vſu licito. Quare hæc ſententia ſicut matrimonij eſſentia perfectè ipſo jure naturæ conſiſtit in mutuâ corporis traditione per vtrumque coniugem acceptatâ; ſolennitates autem, vt illud celebrari coram Parocho & teſtibus in tali ætate &c. ita contendit *ſolennitatem voti ſubſtantialem ipſo jure naturæ conſiſtere in ſimili traditione & prælatorũ acceptatione*, conditiones autem ab Eccleſia adiectas, vt *v.g.* profeſſio fiat in tali ætate, præmiſſo Nouitiatûs anno &c. eſſe ſolennitatem quandam accidentalem, & de hâc ſolennitate imperfectâ loqui hîc Pontificem, quod ex ſolâ inſtitutione Eccleſiæ ſit inuecta. Huius ſententiæ AA. & fundamenta latè refert *Sanch. l. 7. de matr. d. 25. a. n. 7. vſque ad 20.*

Verùm hæc opinio, omiſſis alijs, hoc vno ſolidiſſimè refellitur, quòd Pontifex dicat ipſum matrimonij vinculum à Deo inſtitutum; adeóque eius eſſentiám comparat cum eſſentiâ & vinculo voti ſolennis illudque tribuit Deo tanquam autori, iſtud autem Eccleſiæ; non ergò intelligi poteſt de ſolennitate accidentali. Ad hæc Pontifex ſolennitatis votorum, de quâ agit, veluti rationem reddit, cur non niſi duo vota pro ſolennibus ſint habenda; votum videl. *caſtitatis in ſuſceptione ſacri ordinis, & profeſſio Religioſa*, quia videl. ſolennitas hæc, per quam ſequens matrimonium dirimitur, eſt ab Eccleſiâ conſtituta, adeóque non debet multiplicari, vt per plura vota quàm hæc duo, matrimonium poſtea contractum dirimatur tanquam inualidum, etſi alia quoque vota impediant, vt non poſſit contrahi; de quo *l. 4.* Denique euidenter id demonſtratur ex voto ſolenni caſtitatis, quod ſolâ autoritate Eccleſiaſticâ annexum eſſe ſacris ordinibus, inde manifeſtum eſt, quia dubium non eſt, quin Eccleſiâ poſſit abſolute facere, poteſtatem Diaconis & Presbyteris ducendi vxores, vel vtendo ſaltem matrimonio priùs contracto, vt receptum eſt apud græcos.

Not. II. Hinc concludi, quòd voti ſolennitas tota ſit ex Eccleſiæ conſtitutione, etſi ipſa voti obligatio ſecundùm ſe erga Deum ſit juris diuini naturalis, vnde vlteriùs ſequitur, votum ſolenne & ſimplex ſolùm differre inter ſe accidentaliter, de quo plura *Sanch. l. c. & l. 7. de matr. d. 25. n. 7.*

TITV-

TITVLVS XXXV.

DE STATV MONACHORVM ET CANONICORVM REGVLARIVM.

Ad Rubricam Tituli.

QVæ hoc Tit. tractantur, pleraq; omnia ad Canonicorum Regularium Benedictinorum & Ciſtercienſium ac aliorum, ſi qui de his participant, inſtitutum, Regulas; obſeruantias ſpectant; & per ſpecialia ſtatuta, conſuetudines, indulta, priuilegia, reformationes variè modificent. Vnde meritò illis relinquimus ad quos ſpectat. Poſſunt de his videri, qui in Regulas dictorum ordinum ſcripſerunt, tum veteres, tum Recentiores.

IDEM TITVLVS DE STATV MONACHORVM. IN SEXTO.

Cap. Vnic. Periculoſo.

Bonifatius VIII.

S V M M A.

Conſtitutione perpetuò valiturâ ſancit Pontifex 1. *Vniuerſas moniales cuiuſcunque Religionis & Ordinis vbilibet exiſtentes ſub perpetua in ſuis Monaſteriis de cætero debere permanere Clauſurâ; ita vt nulli tacitè vel expreſſè profeſſa, ſit quâcunque ratione vel causâ (niſi tali morbo laboret, ob quem non poſſit abſque graui periculo aut ſcandalo aliis cohabitare) monaſteria deinceps egrediendi facultas; nullique inhoneſta perſonæ nec etiam honeſta (niſi rationabilis ac manifeſta cauſa exiſtat, ac de illius, ad quem pertinet, ſpeciali licentiâ) ingreſſus vel acceſſus pateat ad eaſdem.*

2. *Vt hæc clauſura meliùs queat obſeruari, prohibet, ne in monaſteriis Ordinum non mendicantium plures recipiantur de cætero in ſorores, quàm poſſint de monaſteriorum bonis abſque penuriâ ſuſtentari, ſi ſecus actum fuerit, irritum decernit.*

3. *Si Abbatiſſa vel Prioriſſa pro feudo ab aliquo Principe ſiue Domino temporali debeat homagium præſtare (niſi procurator ipſius admittatur) cum honeſta ſocietate exire poterit eo caſu, homagio præſtito ad monaſterium è veſtigio reuerſura.*

4. *Rogat Principes ac Dominos temporales, vt Abbatiſſas, Prioriſſas, ac quaſcunque Moniales per procuratores in ſuis curiis ſiue tribunalibus litigare permittant, ne eas oporteat euagari. Qui verò contra præſumpſerint, per ſuos Ordinarios cenſurâ Eccleſiaſticâ compellantur; Epiſcopis autem & aliis Prælatis iniungit, vt cauſas ſiue negotia, quæ habent moniales agere cum ipſis aut in curiis eorum ſiue ſint homagia ſiue alia, per procuratores earum fieri faciant & tractari.*

5. *Denique mandat Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis in virtute obedientiæ & interminatione maledictionis æternæ, quatenus in monaſteriis Monialium ſibi ordinario iure; in exemptis autem Pontifici immediatè ſubiectis auctoritate Apoſtolicâ, Abbates verò & alij Prælati tam exempti quàm non exempti in monaſteriis huiuſmodi ſibi ſubiectis, de clauſura conuenienti, vbi non eſt, ipſorum Monaſteriorum expenſis & fidelium eleëmoſynis, quas ad hoc procurent diligentius facienda, & de ipſis monialibus includendis quàm primùm commodè poterunt, prouideant.*

E X E G E S I S.

Sub perpetuâ manere clauſurâ &c.) Not. I. Hunc tex. innouari per *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regul. c. 5.* vbi præterea præcipit, *ne moniali egredi liceat à Monaſterio niſi ex legitimâ causâ ab Epiſcopo approbandâ, & nemini cuiuſcunque generis aut conditionis ſexus vel ætatis licere ingredi ſine Epiſcopi vel ſuperioris licentiâ in ſcriptis pro caſibus neceſſariis obtentâ; ſub pœnâ excommunicationis ipſo facto incurrendâ.* quod decretum latè explicat *Sanchez. l. 6. in Decal. c. 15.* aliique relati à *Barboſ. hic n. 2.* Qui plurimas Pontificum Conſtitutiones allegat, quibus ſeuerè hæc clauſura præcipitur, & licentia variè reſtringitur.

Not. II. Cauſas legitimas dandi licentiam Monialibus egreſsûs expreſſit *Pius V. in Conſtit.* quæ incipit *Decori, editâ Anno 1569. Ordinarius nulli,* ait. *Abbatiſſarum, Prioriſſarum, aliarúmue Monialium, de cætero etiam infirmitatis, aut aliorum Monaſteriorum etiam eis ſubiectorum, domorum parentum, aliorúmuè conſanguineorum viſitandorũ, aliáue occaſione & prætextu niſi ex cauſa vel infirmitatis lepræ magni incendij aut Epidimiæ &c. monaſteriis exire, ſed nec in prædictis caſibus extra illa niſi ad neceſſariũ tempus ſtare concedat.* Quod ad alios caſus ſimiles & vrgentiores meritò extendit *Sanch. l. c. n. 37.* vt tempore belli poſſint Moniales

ſe recipere ad tutiora; item de licentiâ ſuperioris tranſire ab vno Monaſterio ad aliud, nouæ fundationis vel reformationis vel perfectionis causâ. Extra ſimiles caſus incurrunt excommunicationem tam ipſæ quàm dantes licentiam *juxt. d. Pij V.* Conſtitutionem.

Not. III. *Juxta Conc. Trid.* requiri ſpecialem licentiam *etiam pro ingredientibus, adeóque non ſufficere generalem nec præſumptam, ſed imò neque ſpecialem in ſcriptis non obtentam.* de quo *Sanch. l. c. n. 29. & ſeqq. plura vide apud eund. & Barboſ. hîc n. 28.*

Niſi quos poterunt &c.) Innouatur hoc idem à *Conc. Trid. l. c. c. 3.* obſeruat verò *Sanch. l. 7. in Decal. c. 23. n. 4.* quòd quamuis attento *h. c. & Conc. Trid.* Profeſſio Monialis receptæ in Monaſterio non mendicantium vltra numerum Conuentûs eſſet irrita, hodie tamen illud conſuetudine abrogatum eſſe, cùm compertum ſit plures ſæpe admitti, nec vnquam noſtris temporibus auditum eſſe, in controuerſiam vocari valorem profeſſionis talis Monialis, ne dum illam irritari.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS,

Cap. I. Ne in agro.

Clemens V. in Concilio Vienneſi.

SVMMA.

Varia præſcribit Pontifex, circa veſtitum, confeſſionem & communionem Sacramentalem, Nouitios, venationem & aucupia, euntes ad Curias Principum vel aliàs vagantes, aut ſine ſocio, de priorum ætate, Sacerdotio, balneatione, de Monachorum itidem ordinatione, doctrinâ, diſciplinâ, quæ ob eandem rationem, quam diximus ad initium h. tit. iiſdem relinquimus, quos concernunt.

Cap. II. Attendentes.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex approbante Conc. 1. vt Monialium monaſteria exempta videl. & Sedi Apoſtolicæ immediatè ſubiecta, Apoſtolicâ, non exempta verò Ordinarij autoritate, ac exempta alia per ſuos Superiores annis ſingulis viſitentur. 2. Viſitatores ſtudium impendant, in veſtium delicijs ne excedant, aut foris in mundi illecebris euagentur. 3. Vt in Abbatiſſas aſſumptæ, vbi Abbatiſſæ ſolent benedici, infra annum à die confirmationis munus benedictionis accipiant, alioquin ſe prorſus jure ſuo nouerint cecidiſſe. 4. Illas quoque mulieres, quæ vulgo dicuntur Canonicæ Seculares, *& vt Canonici Seculares vitam ducunt non renuntiantes proprio, nec profeſſionem aliquam facientes per locorum Ordinarios, ſi exempta non fuerint ſuâ, ſi verò exempta fuerint, Apoſtolicâ jubet autoritate viſitari, per hoc tamen non intendit earum Statum, Regulam, ſed Ordinem approbare. 5. Viſitatores autem Notarijs duobus & perſonis duabus ſuæ Eccleſiæ, aliiſque quatuor viris honeſtis ſint contenti. Qui verò Viſitatores in præmiſſis impedire præſumpſerint, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant.*

EXEGESIS.

Annis ſingulis debeat viſitari &c.) Not. I. Innouatur hoc à *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regul. c. 9.* Vbi diſponit, *Vt monaſteria Monialium Sedi Apoſtolicæ immediatè ſubiecta ab Epiſcopis tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatis gubernentur;* Quod decretum S. Congregatio Cardinalium declarat eſſe intelligendum de ſpirituali gubernatione, non de temporali, vt dicit *Barboſ. hîc n. 1.*

Not. II. Ex eodem non omnes Abbatiſſas debere aut ſolere benedici, ſed ſolùm perpetuas, aut illas, vbi conſuetudo viget eas benedicendi.

Canonicæ Seculares &c.) Not. in Germaniâ & Belgio eſſe Eccleſias Collegiatas, ſiue Collegia nobilium fœminarum, quæ ſolent dici *Canonicæ ſiue Canoniſſæ Seculares*, vt *Lindauij Puchouiæ, Ratisbonæ, Eſſæ &c.* quæ communiter viuunt inſtar Canonicorum Regularium, & diuinum officium recitant aut in choro pſallunt, neque tamen ſunt Religioſæ, cùm nulla vota emittant, neque clauſuram ſeruare teneantur, viſitationi tamen Epiſcoporum ſubſunt eo modo, quo hîc ſtatuitur. Quarum viuendi rationem licet Eccleſia, vt ex *h. c.* apparet, *non approbârit inſtar alicuius ſtatûs Religioſi, neque improbat tamen*, ſed tolerat, de quo plura *Azor l. 13. c. 9. q. 5. v. Secundum.*

TITVLVS XXXVI.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS, VT EPISCOPO SINT SVBIECTÆ.

Rubrica Tituli nihil habet peculiare.

Cap. I. Nunc autem.

Gregorius, Victori Archiepiſcopo Neapolitano.

SVMMA.

Cum noua Baſilica eſſet dedicanda, Pontifex reſcribit, illum Epiſcopum ad conſecrationem eſſe vocandum, qui incolas antequam Eccleſia fundaretur, ſolebat baptizare, & ad cuius conſignationem ſub annuâ deuotione concurrebant, non enim terminis aut locis hæc conuenit definiri.

EXEGESIS.

Nota terminos territorij temporalis, nihil habere commune cum terminis & limitibus juriſdictionis ſpiritualis Parochiarum & Epiſcopatuum. Quare cùm noua Eccleſia ædificatur, eius conſecratio pertinet ad illum Epiſcopum, in cuius diœceſi ſita eſt, & in quâ populus accipit Sacramenta *Baptiſmi ac Confirmationis*, quæ per *conſignationem* hic intelliguntur, & vt colligitur ex *h. textu* olim ſingulis annis ſolebat adminiſtrari.

Cap. II. Quia monaſterium.

Idem, Agapito Abbati.

SVMMA.

Cum Monaſterium quoddam deſolatum, Monaſterio huius Abbatis Pontifex cenſuiſſet vniendum, reſcribit tamen, ſic illud ſe facere, vt juriſdictionem illic non Epiſcopus Surrentinus, in cuius ciuitate Monaſterium dicti Abbatis erat ſitum, ſed Nucerinus, de cuius diœceſi erat Monaſterium, de nouo illi vnitum habeat; quia ſic Pontifex eiuſmodi vnionem diſponit, vt jura ſua ſingulis Epiſcopis inuiolata ſeruet.

EXEGESIS.

Sumitur ex *h. t.* generalis Regula, *quòd vnio beneficiorum & Eccleſiarum intelligitur fieri ſine præiudicio illius Epiſcopi, in cuius diœceſi ſitum erat beneficium, ſi beneficium vel Eccleſia, cui fit vnio, ſit in diœceſi aliâ.* Vnde ſequitur eum, qui impetrat eiuſmodi vnionem, quoad jura Epiſcopalia ſubeſſe duobus Epiſcopis.

Cap. III. De Xenodochiis.

Ex Decretis Eugenij Papæ.

SVMMA.

Xenodochia & alia ſimilia loca per Epiſcopos in quorum diœceſi ſunt ſita, ad eaſdem vtilitates, ad quas ſunt conſtituta, ordinentur.

Cap. IV. Ad hæc.

Vrbanus III. Ariminenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi locus ad hoſpitalitatis vſum & pauperum prouiſionem fuerit autoritate Pontificis deſtinatus, cùm ſit Religioſus, non debere mundanis vſibus deputari, ſicuti de veſtibus aliiſque vtenſilibus ad cultum Religionis per Pontificem deputatis ex antiquâ conſuetudine obſeruatur.

EXEGESIS.

Colligitur hinc, hoſpitalia *erecta autoritate Epiſcopi eſſe loca pia & Religioſa*, gaudereque omnibus cauſæ piæ priuilegijs, vt plurimis allegatis tradit *Barb. hic n. 2.* Qui plures item allegat meritò tenentes, hoſpitale nó erectum aut approbatum autoritate Epiſcopi licet non ſit hoc ſenſu locus Religioſus & ſacer, eſſe tamen locum pium & ſubeſſe autoritati Eccleſiæ, ac ſimiliter gaudere piæ cauſæ priuilegiis, cùm cauſa pietatis ſit inſtitutum, vt colligunt *DD. ex c.* præced. *Xenodochiis.* quod generaliter loquitur non factâ mentione erectionis factæ per Pontificem vel Epiſcopum, vti & *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 3. de reform.* vbi itidem generaliter jubet *inuigilare Epiſcopum hoſpitalibus ſiue alijs pijs locis ad peregrinorum, infirmorum, ſenum, pauperúmue pium* vſum præcipuè inſtitutis, vt in fundatione expreſſa obſeruentur.

Cap. V. Inter Quatuor.

Innoc. III. Conſtantinopolitano Patriarchæ.

SVMMA.

Quamdiu monaſteria per Regulares manere potuerint

potuerint ordinata, non ſunt ad ſeculares Clericos transferenda. Sed ſi Regulares defuerint, propter eorum defectum in eis ſeculares Clerici poterunt ordinari.

Plura ſunt exempla eiuſmodi translationum, de quorum jure non attinet diſputare.

Cap. VI. Conſtitutus.

Idem, Abbati & Fratribus Cryptæ Ferratæ.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Albanenſis jus Epiſcopale à dicto Abbate & Monaſterio in Eccleſiâ, quod erat de jure patronatûs ipſorum peteret, & Oeconomus Monaſterii ex aduerſo proponeret, prædeceſſorem eius Dominicum Lauitanum Eccleſias ad hoc Monaſterium pertinentes, (etſi in diœceſi Albanenſi ſitas) cum omni jure Epiſcopali in Emphyteuſin ſub annua penſione conceſſiſſe, ad hæc poſſe Monaſterium pacificâ 40. annorum poſſeſſione ſe tueri. Contra autem Oeconomus Epiſcopi replicaret conceſſionem hanc eſſe ſimoniatam, per quam certa penſio temporalis pro jure ſpirituali ſit conſtituta, Pontifex reſcribit, non eſſe inſolitum, vt cùm Epiſcopi concedunt Eccleſias pijs locis, aliquid ſibi reſeruent nomine penſionis, quin etiam Pontificem cum libertatis priuilegium, vel protectionis præſidium aliquibus Eccleſiis indulget, gratis accipere cenſetur gratis oblatum, eiuſq; quantitatem in literis exprimere. Quare auditis vtrinque propoſitis, Abbatem & Monaſterium Cryptæ ferratæ in ſolutionem prædictæ penſionis, eiuſque per 40. annos ſubtractæ reſtitutionem condemnat; ab impetitione autem Epiſcopi Albanenſis ſuper alijs abſoluit, perpetuum eidem ſilentium imponens.

EXEGESIS.

Collige hinc Epiſcopum poſſe eximere aliquam Eccleſiam in totum vel in partè à jure Epiſcopali, ſi accedat confirmatio Papæ, quam prior Epiſcopus Albanêſ. impetrauit, vt apparet ex *text.* de quo *Eraſm. à Chokier de juriſd. Ordinar. in exempt. p. 1. q. 3. à n. 3.* dictámque confirmationem præſumi tranſacto triennio *cenſet Tiraquellus de præſcript. §. 1. gl. 4. Menoch. l. 3. præſumpt. 132. n. 53.* Penſionem autem ideò conſtitutam facilè eſt excuſare à Simoniâ, vtpote quæ non conſtituitur intuitu juris ſpiritualis, ſed annexi commodi temporalis, quod exemptus inde conſequitur.

Cap. VII. Cùm venerabilis.

Idem, Abbati & Conuentui Farbenſi.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Sabinenſis Eccleſiam S. Angeli aſſereret ad ſe tam in ſpiritualibus quàm in temporalibus pertinere, & pro illis allegaret jus commune, quod Eccleſias poteſtati Epiſcopi, in cuius diœceſi ſunt ſitæ, aſſignat, pro hoc autem publicum inſtrumentum, in quo continebatur dictam Eccleſiam Abbati Farbinenſi ab I. Epiſcopo Sabinenſi ſub annuâ penſione conceſſam, ſed Abbas proponeret inſtrumentum prædictum nullius eſſe fidei propter ſuperlinearem ſcripturam & raſuram loco ſuſpecto factam, vbi annotabatur tempus: Pontifex Eccleſiam ſupradictam Epiſcopo quidem in ſpiritualibus vtpote in eius diœceſi conſtitutam adiudicat, illis tantum exceptis, quæ per authentica ſcripta probarentur eſſe ſubtracta; quia verò inſtrumentum ab Epiſcopo productum apparebat inualidum & ſuſpectum, Abbatem & Conuentum Farbenſem ab impetitione Epiſcopi quoad temporalia abſoluit.

EXEGESIS.

Quando raſura faciat ſcripturam aut inſtrumentum ſuſpectum ei que fidem detrahat diximus ad *c. Ex literis. a. de fide inſtrum.* Non eſt autem dubium, quando non ſolum raſura apparet in loco ſuſpecto, qualis maximè eſt annotatio dici & anni, verùm etiamſi ſubſcripta ſit noua linea, violenta cenſeti debet præſumptiò falſitatis.

Cap VIII. Cùm dilectus.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex vt, ſi Abbas, qui cum Epiſcopo ſuper juriſdictione contendebat, antequam Epiſcopus cenſuras in eum ferret, ad ſedem Apoſtolicam appellârit, vel conſtiterit Monaſterium eſſe exemptum, delegati judicent ſententiam Epiſcopi non tenere. Si verò Abbas in probatione exemptionis aut præſcriptionis defecerit, licet probet ſe ante ſententiam Epiſcopi appellâſſe (non obſtante quòd Abbas circumuenientus ſine conſenſu fratrum ei obedientiam promiſerit) Monaſterii judicent Eccleſiæ Aurienſi in cujus diœceſi eſt fundatum, ſubiacere; ſimiliter ſi in probatione appellationis defecerit, conſtet autem de exemptione Monaſterij vel legitimâ præſcriptione, tam Abbatem quàm Monaſterium ab impetitione Epiſcopi abſoluant.

EXEGESIS.

Sententiam latam poſt appellationem etiam extraiudicalem ipſo jure eſſe nullam, patet ex *c. Cùm Dilectus. de appell.* vide quæ ibi & ſæpius eodē *tit. diximus.* Etſi verò appellatio legitimè facta deuoluat cauſam ad ſuperiorem mediatum, & appellantem quoad particularem caſum à ſuperiore immediato quaſi eximat, non induett tamen exemptionem Monaſterij aut loci, in quo appellans eſt conſtitutus; ſicuti

ſicuti neque exemptioni loci præiudicat, ſi quis illegitimè appellet. Nota verò ex *c.* præced. & præſenti generalem illam Regulam: Quod jure communi *quælibet Monaſteria & Eccleſiæ alicubi ſita ad Epiſcopos pertineant eo ipſo, quòd ſint in diœceſi conſtituta, niſi probetur eas eſſe exemptas*, fa. etiam *c. De Xenodochiis. ſuprà. item a. Omnes Baſilicæ 16. q. 7. & c. Contra morem. d. 100.*

Cap. IX. & vlt. Ne nimia.

Idem, in Concilio generali.

SVMMA.

Prohibet Pontifex cum Conc. ne quis de cætero nouam Religionem inueniat, ſed quicunque ad Religionem conuerti voluerit, vnum de approbatis aſſumat. Id etiam prohibet ne quis in diuerſis Monaſteriis locum Monachi habeat, nec vnus Monachus pluribus Monaſteriis præſideat.

EXEGESIS.

Meritò *Conc. Lateran. ſub Innoc. III.* illud ſtatuit, quia nimia Religionum multitudo facilè parit confuſionem in Eccleſiâ, ideòque ad Religionem inſtituendam opus eſt auctoritate Pontificis, tanquam in re valde arduâ. Ante dictum tamen Conc. approbare & confirmare Regulas Monachorum & Religioſorum, pertinebat ad Epiſcopos, & alios ordinarios Prælatos, vt advertit *Miranda in man. Prælat. to. 1. q. 3. a. 6.* Non comprehenditur tamen ſub hac prohibitione ſtatus viuendi honeſtus ſine votis Religionis ſubſtantialibus inductus, qualem ſuperioribus annis inſtituit quidam inter Sacerdotes in communi viuentes. Denique advette, licet quis non poſſit eſſe Monachus vel Prælatus in duobus Monaſteriis, quæ à ſe non dependent. poſſe tamen eſſe, ſi vnum dependeat ab alio, vel ſint inuicem connexa, vt not. *Flam. l. 3. De reſign. q. 18. n. 41.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnicum. Religionum.

Gregorius X. in Concilio Generali Lugdunenſi.

S V M M A.

Quod c. vlt. h. tit. in antiquis *in Lateranenſi Concilio ſtatutum erat, hoc Gregorius in Concil. Lugdunenſi diſtrictiùs inhibet, ne quis de cætero nouum Ordinem aut Religionem adinueniat, vel habitum nouæ Religionis aſſumat, & Ordines poſt dictum Concilium adinuentos, nec à Sede Apoſtolicâ confirmatos reuocat. Confirmatos autem per eandem Sedem, qui mendicato viuunt, ita vult ſubſiſtere, vt nullum deinceps ad profeſſionem admittant, nec de nouo aliquam domum vel locum acquirant, nec loca quæ habent alienent ſine eiuſdem Sedis licentiâ ſpeciali, cui in pios vſus conuertenda reſeruantur. Secus acta non valeant, & contra facientes ſententiam excommunicationis incurrant. Perſonis autem Ordinum eiuſmodi quoad extraneos officium prædicationis & audiendi confeſſiones, eóſque ſepeliendi interdicitur. Quæ conſtitutio ad Prædicatorum & minorum Ordines (quos euidens Eccleſiæ vtilitas perhibet approbatos, nequaquam extenditur, neq. ad Eremitas S. Auguſtini & Carmelitas, quorum inſtitutio Concil. Lateranenſe præceſſit. Deniq. perſonis Ordinum, quos hæc conſtitutio comprehendit, ad alios Ordines tranſeundi licentia ſingillatim conceditur, non autem vt integer Ordo vel Conuentus ſe ac loca ſua transferat, ſine ſpeciali eiuſdem Sedis licentiâ.*

EXEGESIS.

Conſtitutio hæc ſolùm procedit de Ordinibus adinuentis poſt dictũ Concil. ſine approbatione Sedis Apoſtolicæ, vt ex *c.* clarum eſt. Quando autem in jure noſtro numerantur *quatuor duntaxat Ordines mendicantium approbati*, intelligi debet *de Ordinibus jure antiquiore ante Conc. Lateran. vel Lugdunenſe inſtitutis.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS EXTRAVAGANTIBUS JOANNIS XXII. ET COMMVNIBVS.

Cap. 1. huius tit. *Clemens V. in Conc. Viennenſi.*

Mulieres ſtatum Beguinarum ſectantes, quæ vti conſtat ex textu, nulli promittebant obedientiã, nec propriis renũciabant, nullam Regulam approbatã profitentes, etſi habitum Beguinarũ dictum deferrent, & Religioſis quibuſdam pro ſpeciali affectu ad illos obedirent, propter varios ipſarum errores & multorum deceptiones, ſtatum earundem perpetuò prohibet & abolet, ac ſub pœnâ excommunicationis injungit ne ſtatum huiuſmodi ſectentur vlteriùs, vel de nouo aſſumant, ac ſub eâdem pœnâ interdicit Religioſis, ne mulieres eiuſmodi admittant, aut illis conſilium, auxilium vel fauorem præbeant, non obſtante vllo priuilegio. Per quod tamen Pontifex non intendit prohibere, quin fideles aliquæ mulieres, in ſuis hoſpitiis pœnitentiam agere volentes, Domino deſeruire licitè valeant.

Eod. tit. Ioan. 22. in Extrauagante ſuâ, *quæ incipit:* S. Romana. *Fraticellos ſiue* fratres de paupere vitâ, Bizochos ſiue Beguinos, *vel aliter vocatos, in diuerſis regnis & prouinciis habitũ nouæ Religionis*

gionis aſſumentes, & Regulam S. Franciſci ad literam ſe obſeruare fingentes, (*etſi ſub obedientiâ Ordinis minorum non viuant*) *ex prætenſo priuilegio* Cæleſtini V. *vel conceſſione Epiſcoporum aut aliorum Prælatorum, vel denique ſub velamine* tertij Ordinis S. Franciſci pœnitentium *vocato, ſtatum ſuum palliantes, propter varios errores, fidelium ſcandalum, aliorum Ordinum opprobrium, penitus reuocat, ac perpetuò prohibet ſub pœnâ excommunicationis, ne eiuſmodi ſtatum ſectentur vlterius vel de nouo aſſumant. Simili dein excommunicationi ſubdit Epiſcopos & Prælatos, prædictis perſonis eiuſmodi ritum & habitum concedentes.*

Eodem tit. *idem Ioannes XXII.* in Extrauag. communibus c. Vnico, *ne innocentes ad paria cum nocentibus judicentur. Mulieres ſimiliter vulgò* Beguinas *vocatas, quæ in parentum aut ſuis aut aliis domibus in ſimul habitant, ac vitam ducunt honeſtam ac piam, ſub Epiſcoporum & Parochorum obedientiâ, neque de erroribus aliiſque periculoſis attentatis ſuſpectæ ſunt, declarat ſub Conſtitutione Clementis V. ſuprà poſitâ, quâ ſtatum Beguinarum abolet, non includi; locorum ordinariis injungens, ne eas moleſtari permittant, ſed ſi quid contra eas attentari contigerit, in ſtatum priſtinum reducant, per quod tamen nullatenus intendit earum ſtatũ approbare*; (*quâ ſimili ratione* Clemens V. c. 2. *de ſtatu Monachorum, Canoniſſas Seculares illis Beguinis, quas* Ioannes XXII *hîc vocat* inculpabiles, *non prorſus abſimiles noluit approbare (intelligitur inſtar Religioſi vidcl alicuius Ordinis) locorum autem Ordinariis aliiſque Prælatis præcipit, vt curam peruigilem adhibeant, ne iſtæ Beguinæ, illas à Clemente V. damnatas & abolitas (quas ſub illâ Conſtitutione Ioannes vult remanere) imitentur; ſed in hoc delinquentes per cenſuram compeſcant. Vbi præterea aduerte,* Clementem V. *dum à dictâ Conſtitutione excepit* mulieres in hoſpitiis ſuis pœnitentiam agere volentes, à Ioanne XXII. *in hoc diſcrepare, quòd illius exceptio ſiue limitatio ſit reſtrictior, quàm iſtius, quæ ſe ad omnes inculpabiles mulieres in communi viuentes ſiue Beguinas extendit, vt adeò ſub hoc vulgari nomine tum Canoniſſæ ſeculares, tum aliæ in communi piè viuentes, tum denique, quas in pœnitentium ſtatu Clemens collocat, comprehendi rectè poſſint.*

EXEGESIS

Cæterùm de erroribus *Fratricellorum ſiue Fratrum de paupere vitâ Bizochorum ſiue Beguinorum*, ad de Beguinarum quos vel quas *Clemens V. & Ioan. XXII. execrantur*, damnant & abolitas volunt, *vide Eimerinum 2. p. Directorij Inquiſitorum cum commentar. Franciſci Pegna, q. 15. 16. 17.* De iiſdem extant duæ Decretales *in Extrauag. Ioannis XXII. c. 4. & 5. de verb. ſignif.* vbi aliquid attingemus; propriè enim hæc res ad controuerſiarum tractatores ſpectat.

Denique obſerua, in *Clement. II.* quæ incipit, *Quia contingit*, contineri ſaluberrimam conſtitutionem de hoſpitalibus reformandis per Collatores & Rectores ipſorum cogendos ad eorum & Fundatoris obſeruantiam ac hoſpitalitatem tenendam, qui *ſi officium negligunt, Ordinarij defectum ſupplere tenentur etiam in hoſpitalibus exemptis*. Quam decretalem innouat *Trid. ſeſſ. 7. de reform. c. 15. & ſeſſ. 25. de reform. c. 8.* cuius intellectus tam eſt facilis, quàm obſeruantia rara & difficilis.

TITVLVS XXXVII.

DE CAPELLIS MONACHORUM ET ALIORUM RELIGIOSORUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Poſtquam ſuprà actum fuit de Religioſis eorùmque ſtatu; non incongruè ſubijci Tit. præcedentem & hunc præſentem, habent enim domus Religioſæ & Capellæ Religioſorum cum illis connexionem. Inter varias verò Etymologias Capellæ quas ponit *Barboſ. ad Rubr. Tit.* placet illa, quam tenet *Azor p. 2. l. 3. c. 8 q. 1. & 2.* quòd videl. *Capella ſit nomen Francicum ſignificans tentorium, in quo Reges Francorum degentes in caſtris, curabant ſibi fieri ſacra iiſque intererant.* Dici verò *capellam à caprarum pellibus* (quibus fortaſſis tegebantur dicta tentoria) putat *gl. in c. Concedimus. de conſecr. di. 1.* Vel à *capiendo*, quia capit populum & celebrantes diuina officia, de his plura diuinat *Durand. in rationali l. 2. c. 10.* A capellâ autem dici *Capellanum* certum eſt, quin capellam poſſe dici *quamlibet Eccleſiam etiam Parochialem*, dummodò non ſit Collegiata, ſentit *Gonzal. ad Regul. 8. Cancell. gl. 5. n. 62.* communiter tamen Capella dicitur illa, quæ eſt *intra Eccleſiam conſtructa aut fundata, quæ verò non eſt parochialis*, vt ſignificat *Rebuff. ſuper Concordata. verb. Capella.*

Cap.

Cap. I. In Eccleſiis.

Vrbanus III.

S V M M A.

In Eccleſiis Monachorum, populus per Monachum non regatur, ſed per Capellanum ab Epiſcopo cum conſilio Monachorum inſtitutum; ita ut ex arbitrio Epiſcopi, tam ordinatio eius, quàm diſpoſitio & totius vitæ conuerſio pendeat.

EXEGESIS.

Not. I. Secundum hunc *tex.* aliáque jura antiqua nomine ſolius ſtatûs Regularis, *Monachos & Religioſos non debere præfici curæ animarum*, niſi neceſſitas aut juſta cauſa id poſtulet, ſucceſſu autem temporis Regularibus fuiſſe permiſſam curam animarum tum in ſuis Monaſteriis, tum alibi, vt praxis probat; Quin Ordo Præmonſtratenſium ex inſtituto ſuo adminiſtrationem Parochiarum exercet.

Not. II. Ex decreto *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regul. In Monaſteriis & domibus ſeu virorum, ſeu mulierum, quibus imminet cura animarum extra familiam, perſonas tam Regulares quàm Seculares huiuſmodi curam exercentes ſubeſſe immediatè in his, quæ ad dictam curam & adminiſtrationem Sacramentorum pertinent, juriſdictioni, viſitationi, & correctioni Epiſcoporum, in quorum diœceſi ſita ſunt, nec ibi aliquos etiam ad nutum amouibiles poſſe deputari, niſi de eorundem Ordinariorum conſenſu & prævio examine, de quo decreto vide Emman. Rodriq. to. 1. q. 36. a. 4.*

Cap. II. Dilectus.

Innocentius III. Archipresbytero & Clericis S. Cæciliæ.

S V M M A.

Cùm Syndicus Eccleſiæ S. Cæciliæ ab Oeconomo ſiue Procuratore Eccleſiæ S. Laurentij, ſitæ in Parochiâ S. Cæciliæ ſubiectionem in petitorio & poſſeſſorio poſtularet in ſcrutiniis, baptiſmate, Capitulis & ſimilibus, titulo præſcriptionis per teſtes comprobatæ, & Presbyter S. Laurentij hos ad jurandum paratos vidiſſet, ſponte confeſſus eſt, quòd Eccleſia S. Laurentij ſcrutinium & baptiſma debeat Eccleſiæ S. Cæciliæ, & ad Capitulum vocatus venit, ſuper quo veluti debito à Sede Apoſtolica condemnatus fuit; Ex aduerſo autem Oeconomus S. Laurentij proponeret, Eccleſiam S. Laurentij immediatè ad Sedem Apoſtolicã pertinere, hodiéque ab eâdem inſtitutionem & deſtitutionem liberè ibi exerceri: Pontifex his auditis Eccleſiam S. Laurentij ratione baptiſmatis & ſcrutinij Eccleſiæ S. Cæciliæ obligatam pronuntiat, in inſtitutione autem & deſtitutione & Capitulo dictam Eccleſiam ab impetitione Clericorum S. Cæciliæ abſoluit.

EXEGESIS.

Apparet ex *h. c.* quod per ſe patet, videl. ſæpe à diuerſis partibus diuerſa jura prætendi, quæ tamen non omnia legitimè ſunt acquiſita aut præſcripta, ideóque non omnia actori adiudicari. Sic Pontifex in h. c. Eccleſiam S. Laurentij ratione *Baptiſmatis & Scrutinij* ſubiectam eſſe voluit Eccleſiæ S. Cæciliæ propter propriam Presbyteri confeſſionem, non item in aliis; nec in Capitulo quidem, quia fortaſſis dictus Presbyter tantùm ſemel fuit vocatus ad Capitulum & venit; non videtur autem ſufficere vnicus talis actus ad ſubiectionem, cùm poſſit fieri ſponte ſine obligatione, idque à prædeceſſore ſuo non animadverſum videtur ponderâſſe Innoc.

Per Baptiſmum intelligitur *jus fontis baptiſmalis*; licet autem Eccleſia ſita infra Parochiam alterius Parochi dicatur hîc illi jure cõmuni ſubiecta, quod jus etſi teſte *Panorm. hîc n. 3.* nullibi videatur expreſſum, videtur à paritate & proportione rationis deſumi poſſe ex illâ Regulâ, quam firmauimus *c. Cùm Dilectus. præced. tit. Eccleſias ſitas in diœceſi aliquâ, einſdem Epiſcopo jure communi cenſeri ſubiectas.* Per ſcrutinium verò vt tradit *Panorm. n. 10.* Intelligitur Cathechiſmus ſiue inſtructio Catechumenorum, & Examen, quod aſſerit debuiſſe fieri per 20. dies ante Baptiſmum adultorum.

Cap. III. Ex parte.

Honorius III. Epiſcopo Venetenſi.

S V M M A.

Cùm Abbas & Conuentus Riuenenſis aſſereret per literas Apoſtolicas ſibi eſſe conceſſum, vt in ipſorum Prioratibus ſinguli Monachi commorarentur, ſi plures non poſſint ibi ali. Reſcribit Pontifex, cùm id obuiet Concil. Lateranenſi, de quo nulla fiat mentio in literis, ideóque ſe non credere, quod à Sede Apoſtolicâ emanârint, aut ſi per occupationem id factum fuit, nolle ſe per hoc derogare Concilio prædicto.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t.* quòd *reſcriptum emanans contra jus præſumitur aut falſum, aut per occupationem nimiam, ſiue ſub & obreptionem emanâſſe, niſi in reſcripto fiat mentio de jure contrario*, vt not. *Panorm. hîc n. 2.* quod maximè verũ eſt de Concilijs Generalibus. Etſi verò decretum Concil. Lateran. à Pontifice allegatum, quod continetur *c. 2. de ſtatu Monach.* non exprimat *Prioratus*, ſed ſolùm *Eccleſias Parochiales*, nihilominus Pontifex dicit prætenſas literas Apoſtolicas prædicto Concilio obuiare, quia licet non ſint expreſsè contra verba illius, ſunt tamen contra mentem ob paritatem rationis, vt bene *not. Panorm.*

Cap. IV. Ad audientiam.

Idem, Burdegalenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Monachi lege diœceſanâ huic Ar-

chiepiſcopo ſubiecti, in quibuſdam prioratibus habitarent ſolitarij, contra ſtatutum Concil. Lateran. mandat Pontifex, & vt Abbates ſiue Priores ipſos ad Clauſtrum reuocent, & faciant in ipſis Eccleſijs deſeruiri per Clericos ſeculares, vel alios Monachos ipſis aſſocient, vsque ad hoc monitione præmiſsâ per cenſuram compellantur.

EXEGESIS.

Not. Papam mandare Archiepiſcopo, non vt ipſe compellat Monachos, ſed Abbates, vt per ipſos reuocentur. In defectum tamen Abbatum poteſt Epiſcopus eorum negligentiam ſupplere. *c. Quando. de off. ordinarij*; ſecus eſt in Prælatis ſecularibus, nam cum illis concurrit Epiſcopus in juriſdictione exercenda, vt ſit loc⁹ præuentioni, vt *not. Panorm. hic n. 1.*

TITVLVS XXXVIII.

DE IURE PATRONATUS.

Ad Rubricam Tituli.

CVM hactenus iſto libro multa tractata ſint de Præbendis, Dignitatibus, item de Religioſis domibus & ſimilibus, præbendæ autem non ſemper conferantur liberè ſed *ex debito ad oblationem, nominationem ſiue præſentationem alterius*, vt diximus tit. de præbend. nunc conſequenter explicandum eſt jus iſtud, quod vocari ſolet *jus Patronatûs*. Idem *tit. habetur in 6. & Clement. de* eâdem re agitur *c. Pia mentis. 16. q. 6. §. Cùm ergo. & c. Epiſcoporum. ibid. q. 5.*

Not. II. Jus Patronatûs duplex eſſe *ciuile & Canonicum ſiue Eccleſiaſticum*. Prius conuenit Dominis reſpectu libertorum, ſiue ſeruorum, quos manu miſerunt *lib. 3. ff. & lib. 6. Codicis*, neque huc pertinet. Alterum dicitur *Eccleſiaſticum* ſiue potiùs *Canonicum*, quia *per ſacros Canones indultum, & ſpectat ad collationem beneficiorum non liberam, ſed allegatam voluntati patronorum*. Dicitur autem *Eccleſiaſticum quia eſt annexum rei ſacræ, ſpirituali videl. beneficio*, per *Reg. Jur. in 6. Quòd acceſſorium ſequitur principale.* Definitur bene à *Caſo h. t. n. 2. Poteſtas præſentandi ad beneficium vacans ab Eccleſiâ alicui conceſſa vel propriè & formaliter, cùm patronus ſolus aliquem offert collatori ab ipſo inſtituendum, vel minùs propriè, quando alij quidem jus habent eligendi, ſed non ſine aſſenſu aut approbatione patroni.* de quo *inf. c. Nobis 25.* & hæc definitio videtur generalis. Conceditur autem hæc poteſtas vel *in remunerationem* quia quis fundauit vel conſtruxit & dotauit Eccleſias, aut *ex merâ liberalitate* per priuilegium.

Not. III. Jus patronatûs communiter ex ſuis veluti proprietatibus ita ſolere etiam deſcribi ex *Ioan. Andr. & Panorm. ad rubr. tit. Ius honorificum, oneroſum & vtile, conceſſum ab Eccleſiâ illi, qui cum Epiſcopi conſenſu Eccleſiam fundauit, aut conſtruxit ipſe, vel is, à quo cauſam habet.* Dicitur *jus honorificum*, quia vtique honoris eſt, tantum habere juris, vt Epiſcopus vel alius collator teneatur illi conferre beneficium, quem patronus ipſi proponit, ſiue præſentat, niſi indignus ſit. Defertur quoque honor Patrono in Eccleſia ſui patronatûs *ratione præcedentiæ* & aliàs, de quo *inf. c. Nobis.* Eſt quoque jus *oneroſum*, quia Patronus tenetur defendere Eccleſiam, ne bona indebitè dilapidentur. *c. Filiis. 16. q. 7.* aut aliter lędatur, vnde & vocatur *jus aduocationis c. 6. inf.* & ipſe Patronus Eccleſiæ aduocatus. Denique eſt *jus etiam vtile*, quia ſi patronus deueniat ad inopiam, tenetur Eccleſia ex redditibus vltra neceſſaria remanentibus alere patronum illique ſubuenire plus quàm aliis pauperibus quantumuis neceſſitatem patientibus, quæ aliàque patebunt in decurſu tituli.

Not. IV. Jus patronatûs *tranſire ad hæredes*, vt apertum eſt ex tit. quod non excludit hæredes, ſed ſolùm prohibet Eccleſiam diuidi, ſi ſint plures & hoc eſt, quod in deſcriptione ſuprà dicitur Jus conceſſum illi, qui Eccleſiam fundauit, conſtruxit, aut is à quo cauſam habet hæreditatis videl. aut alterius juſti tituli. Cùm autem *text.* indiſtinctè loquatur de hæredibus Patroni, rectè colligunt *DD.* Jus patronatûs non ſolùm tranſire ad hæredes ſanguinis, verùm etiam *ad quoſcunque extraneos*, probatur inde, quia tranſit ad extraneum cum vniuerſitate per emptionem *v. g.* vt patebit ex *c. Ex literis. & c. Cùm ſeculum. inf.* ergo fortiùs tranſit cum hæreditate ad inſtitutos à patronis. Vnde rectè infertur à *Panorm. n. 2.* Si pater filium aut filiam inſtituat ſolùm in re certâ, alium autem faciat hæredem vniuerſalem, jus patronatûs cum Vniuerſitate tranſibit in iſtum, non in filium aut filiam; ſi autem ſint plures hæredes omnes efficiuntur patroni, vt patet *ex d. c. 1. & Clem. fin. h. tit.* vbi *DD.* conſentiunt, id jus tranſire non ſolùm in maſculos, verùm etiam in fœminas, quia jura non diſtinguunt inter maſculum & fœminam.

Cap. I. Perlatum.

Ex Concilio Mediolanenſi.

SVMMA.

Mandat Concilium, (quodnam fuerit Mediolanenſe, incertum eſt, alij appellant Mediomatricenſe, certè hoc decretum in Synodo Cabilonenſi ſecundâ reperitur) ne Eccleſia inter hæredes Patroni diuidatur, ſi per ſimultates eorum ſacerdos ſuo ibi officio Canonicè fungi non poſſit, prohibeatur ab Epiſcopo ibi in Miſſas cele-

Digitized by Google

celebrari, donec ad concordiam redeant, & ſacerdos liberè ſuum miniſterium valeat exercere.

EXEGESIS.

Ne diuidatur &c.) Quæritur qualis diuiſio hîc prohibeatur? *DD.* teſte *Panorm.* hîc ponunt triplicem intellectũ. 1. Quòd patroni ſi plures ſunt, non poſſint conuenire, vt vnus habeat patronatum in vnâ parte Eccleſiæ, & alius in aliâ. 2. Alij intelligunt de redditibus Eccleſiæ, quos non poſſunt patroni inter ſe diuidere, nec aliquid ab Eccleſia exigere. *c. Noueris. 10. q. 1.* Alij denique intelligunt de ipſo jure Patronatûs, quod eſt indiuiſibile, quia datur pro tota Eccleſiâ & eſt apud quemlibet hæredem in ſolidum, etſi ſint hæredes plures pro inæqualibus partibus, vt dicit *gl. verb. Si ex diuerſis.* communiter recepta. Aduertit verò *Panorm.* licet iſtæ expoſitiones ſint veræ, poſſe tamen patronos inter ſe conuenire, vt vnus præſentet in vnâ Eccleſiâ & alius in aliâ, aut vnus hoc tempore, alius alio, talis enim diuiſio non prohibetur.

Et ſi ſimultates &c.) Hoc remedio interdicendi celebrationẽ diuinorum, & quod ſequentis. ponitur, tollendi reliquias & claudendi oſtia Eccleſiæ, ſi tam graues inter Patronos de aliqua re oriantur ſimultates, vt presbyter in ſuo miniſterio impediatur, poſſe Epiſcopum hodiéque vti, ſi ſpes ſit hâc ratione diſcordiam ſedandi, rectè tenet *Panorm. l. c.* Quidquid dicat *gl.* ſi contentio ſit ſuper ipſo jure Patronatûs, expectet Epiſcopus tempus præfixum ad præſentandum, quo elapſo ſi patroni nullum præſentent, ipſe aliquem inſtituat, ſi poſſit abſque ſcandalo, aut vtatur hoc remedio. Quod ſi orta fuerit contentio inter ipſum Epiſcopum & Patronum, ponat Oeconomum ſiue Vicarium in Eccleſia, donec lis fuerit finita. *juxt. c. Cùm vos, de off. ord.*

Cap. II. Quæcunque.

Ex Concilio Triburienſi.

SVMMA.

Si pro Eccleſia diſſideant Patroni, & nolint eam ſub vno Presbytero procurari, Epiſcopus ſi aliter non poſſit ipſis conſulere, tollat reliquias, & claudat oſtia Eccleſiæ.

EXEGESIS.

Patet ex *cap.* præced. Illud nota. quòd nõ poſſunt velle patroni, vt plures inſtituantur in eâdem Eccleſiâ, quia Eccleſia debet eſſe vnius Rectoris. & vnum beneficium vnius beneficiati. *c. Cùm non ignores. de preb. & c. ſeq.*

Cap. III. Quoniam.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Cùm in quibuſdam locis patroni aut eorum hæredes poteſtate ſuâ abuterentur, & cùm vna Eccleſia vnius debeat eſſe Rectoris, pro ſuâ diſſenſione plures præſentarent, decernit Concilium, vt ſi patronorum vota diſcordent, ille præficiatur, qui maioris eſt meriti, & à pluribus eligitur. Si hoc ſine ſcandalo fieri nequeat, ordinet Epiſcopus Eccleſiam, ſicut ſecundùm Deum judicauerit. Idq; fiat ſi de jure patronatûs lis ſit inter aliquos, & cui competat, intra quatuor menſes non fuerit definitum.

EXEGESIS.

Not. I. Quod bene ponderat *Panorm. n. 2.* quòd patroni ex *merâ gratiâ & benignitate Eccleſiæ* conſequantur jus patronatûs, quæ illis hoc permittit & tolerat, vt excitentur ad dotandas & fundandas Eccleſias. Nam ſtando in natura beneficij & collationis, cùm ſit aliquid ſpiritoale, cui autoritate Eccleſiæ annexum eſt jus patronatûs, nec fundatio, neque conſtructio, neque dotatio tantùm per ſe poſſet, vt liberam Epiſcopi cæteroquin aut alterius collatoris conferendi poteſtatem ad certam perſonam pro patroni arbitrio determinaret.

Aut hæredes eorum &c.) Not. I. Rurſus indiſtinctè hîc Canon agnoſcit Juris patronatûs tranſmiſſionem ad hæredes. Vbi quærendum reſtat, an ſicut ad alios, ita etiam ad hæredes fideicommiſſarios tranſeat? communis ſententia negat, vt videre eſt apud *Gomez. l. Variar. c. 5. n. 29.* & allegatos à *Molin. de jure primogen. l. 1. c. 25. Caſſium hîc n. 12.* Ducuntur exemplo juris ſepulchri, quòd penes hæredem manet, nec tranſit ad fideicommiſſarium. *l. Si quis. ff. De Relig. & ſumpt. funer.* Item exemplo Juris patronatûs ciuilis, quòd reſtitutâ hæreditate apud libertos manet. *arg. l. Si patroni. 55. ff. Ad S. C. Trebell.* prætetea quòd ad fideicommiſſarium non tranſeant alia jura, quàm quæ contineot commodum pecuniarium; ſed in contrarium non immeritò militat *Caſſius*, quod in exemplis non ſit paritas, nam jus ſepulchrorum ſolùm ſequitur hæredem, patronatus autem ciuilis tantùm hæredem ſuum. *Inſtit. & ff. De aſſignat. libert.* Jus autem patronatûs Canonicum etiam *tranſit ad non heredem cum vniuerſitate bonorum v. g. ad emptorem, aut alium; imò etiam ad fiſcum.* Deinde falſum eſt, quòd non contineat commodum pecuniarium, cùm Patronus inopiâ preſſus ali debeat ab Eccleſiâ.

Et plurimorum eligitur & approbatur aſſenſu &c.) Not. I. Cùm ſint plures patroni, neceſſe eſt; vt præſentet vel conſentiat maior pars illorum reſpiciendo ad omnes Patronos, neque ſufficit, vt ſit pars maior reſpectu minoris, vt ſi fuerint quatuor Patroni, & duo præſentent vnum, tertius verò alium, & quartus rurſus alium, præſentatus à duobus non habet maiorem poteſtatem reſpectu omnium, ſed ſolùm reſpectu duorum ſingillatim, qui diuerſos elegerunt. Quod veriſſimum eſt, ſi præſentatio ab illis fiat collegialiter, hoc enim videtur requirere. *c. Eccleſia. de electione*; ſecus eſt, ſi præſentent ſingillatim. Quando enim plures habent poteſtatem aliquid faciendi, Collegialiter requiritur

maior pars Collegij, ſecus eſt, ſi poſſint actum explicare *ſinguli ſeorſim*, quod non videtur locum habere in pluribus, eſſet enim occaſio confuſionis & diſſenſionis, ſi ſinguli vel plures præſentarent Epiſcopo diuerſos.

Not. II. Hinc ſequi, quòd vbi ſunt plures Patroni, debeant omnes vocari, vt videl. præſentent Collegialiter, aut certè ſimul conueniant, aliàs non vocati poſſent agere de contemptu. *c. Quòd ſicut. & c. Bona. de elect.* Quod non eſſet neceſſe, ſi poſſent præſentare vt ſinguli. *arg. l. Per fundum. ff. De ſeruit. ruſtic. præd.* Hoc autem non licere probat *Panorm. n. 14.* argumento ſatis efficaci, ex doctrina *Bartoli in l. Omnes populi ff. De vi & iu.* vbi dicit, quòd *ſiue à Collegio conſenſus ſit explicandus, ſiue à pluribus, ſiue à ſingulis, ſi in actu maior pars poſſit prevalere minori ſemper debent iſti eſſe ſimul, & quaſi Collegialiter procedere, ne ſibi mutuò præiudicent*, vt ſi in propoſito non vocatis omnibus patronis, vnus vel plures præſentent aliquem, qui præſentatus non fuiſſet, ſi omnes fuiſſent præſentes aut vocati.

Intra quatuor menſes) Nota I. Jus patronatûs aliud dici Laicum inde, quia eſt conceſſum laicis, v. g. Principibus, Magnatibus, Dominis temporalibus; aliud Eccleſiaſticum ex eo, quia patronus eſt Eccleſiaſticus. Inter quos ratione temporis ad præſentandum præfixi, hoc eſt diſcriminis: Quòd Patronus laicus intra quatuor menſes aliquem nominare debet per *h. t. & cap. Cùm propter. infrà.* Patrono autem Eccleſiaſtico ibid. conceduntur ſex menſes, de iſto enim non de laico loqui illum textum ſentit *Panorm.* cum aliis, quæ explicatio confirmatur ex *c. Vnico. eod. in 6.* Rationem differentiæ aſſignat, quòd Clericus variare non debeat, ideóque permittitur illi longius tempus, vt magis deliberet, & proponat idoneum. Laico autem permittitur variatio. *c. Cùm autem. inf.* ideóque breuius tempus præfigitur. Elapſo hoc termino, ſi nemo præſentatus fuerit, jus iſtud deuoluitur ad Ordinarium, vt patet ex textu.

Not. II. Iſtud tempus non currere ignoranti. Neque enim bonâ fide ignoranti, aut legitimè impedito currit tempus. *fa. c. 5. De conceſſ. præbend.* & vbi non eſt culpa, non debet eſſe pœna. *in c. Cùm propter inf.* Secùs eſt, ſi quis ſit in culpâ, vt in propoſito patroni inter ſe diſcordes. Sed neque patrono excommunicato currere cenſet *Caſius n. 58.* etſi enim culpâ ſuâ inciderit in Excommunicationem, non tamen in hoc delinquit, quòd intra debitum tempus neminem præſentat, cùm ſit hoc ipſo lege prohibitum, ſic neque Eipſcopo ſuſpenſo currit ſemeſtre collationis, niſi in petendâ relaxatione ſit in morâ, *c. Vnico. §. 1. Ne ſede vacante in 6.*

Cap IV. Præterea.

Ex eodem.

S V M M A.

Cùm quidam laici Epiſcoporum autoritate neglecta Clericos inſtituant in Eccleſiis & remoueant cùm voluerint, & bona Eccleſiaſtica pro ſua voluntate plerumque diſtribuant, decernit Pontifex illos anathemate feriendos, Clericum autem qui Eccleſiam per laicos ſine Epiſcopi autoritate receperit, jubet communione priuari, & ſi perſtiterit, à miniſterio & Ordine deponi.

E X E G E S I S.

Firma hinc Regulam, quòd Patronus ſiue ſit laicus ſiue Eccleſiaſticus non conſequitur jus inſtituendi, vel deſtituendi, vel bona Eccleſiæ adminiſtrandi, ſed *ſolùm jus præſentandi*; concordat *c. Præcedens. & c. Vnicum. in 6.* Item, quòd non poſſit alteri præſentare, *niſi Epiſcopo*, quod idem ſtatuit *Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 13. De reform.* ſimúlque ſancit autoritatem Epiſcopo, *vt præſentatos à Patronis, niſi fuerint idonei, liceat repellere. ſeſſ. 25. De reform. c. 9.* Si autem inſtitutio ad inferiores Epiſcopo pertineat, vult tamen *præſentatos ab Epiſcopo examinari, præter præſentatos ab vniuerſitatibus ſtudiorum generalium. ſeſſ. 7. c. 13. De reform. niſi præſententur ad Eccleſias Parochiales. ſeſſ. 24. c. 18.* hæcque omnia vult obſeruari *ſub pœnâ nullitatis*, tum præſentationis, tum inſtitutionis. Denique prohibet *d. ſeſſ. 24. c. 18.* ne patroni *vlli in perceptione fructuum & prouentuum, quorumcunque beneficiorum vllatenus vllâue ex causâ, vel occaſione ſe ingerant, ſed illos liberè beneficiato, non obſtante quâcunque conſuetudine, diſtribuendos dimittant.*

Cap. V. Quòd autem.

Alexander III. Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Si Clericus idoneus præſentatus non fuerit ab Epiſcopo admiſſus, & poſtea alius idoneus præſentatus & ab Epiſcopo inſtitutus poſſeſſionem obtinuerit. Reſcribit Pontifex in iſto caſu meliorem eſſe conditionem poſſidentis, quia ante præſentationem ab Epiſcopo approbatam ratum non eſt, quod à Patrono fuerat inchoatum; De cætero ſi laici Clericis vel Collegiis inſtrumenta confecerint in hæc verba: Conceſſi vel dedi Eccleſiam, & præſenti chartâ firmaui, *ſi conſenſus Epiſcopi non acceſſerit, nihil agitur, quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui de jure non poteſt donare.*

E X E G E S I S.

Ex *h. t.* colligitur 1. Quòd præſentatus per Patronum non conſequitur perfectum aliquod jus, ſed *inchoationem Juris*, quod perficitur per inſtitutionem Epiſcopi, qui ipſi confert jus ad beneficium; etſi ante Inſtitutionem habeat jus proſequendi præſentationis effectum, ſi alius ab Epiſcopo eſſet inſtitutus, vt *not. Panorm. n. 7.* Colligitur 2. Patronum ſecularem

ſularem poſſe variare ante inſtitutionem Epiſcopi, illúmque poſſe inſtituere ſecundò pręſentatum, prætérito primo, de quo *inf. in c. Cùm autem.* Colligitur 3. Donationem factam à non Domino, qualis eſt Patronus reſpectu beneficij, eſſe nullam, quia *nemo jure dat, quod de jure habere non poteſt.* Colligitur denique 4. licèt text. dicat in hoc caſu *potiorem eſſe conditionem poſſidentis*, non eſſe tamen poſſeſſionem ad effectum inſtitutionis neceſſariam, quia per ſolam inſtitutionem inſtitutus conſequitur jus plenum in beneficio *juxt. c. Si tibi abſenti. de prabend. in 6.* ita vt poſt inſtitutionem non valeat inſtitutio alterius, etiam cum traditione poſſeſſionis, vt rectè *not. Panorm. n. 8.* reſpondens gloſſæ, quæ hoc caſu vult non ex ſolâ inſtitutione ſecundi, ſed ex adeptione poſſeſſionis tranſiſſe ad ipſum plenum jus, quod falſum eſt in ſpiritualibus per *d. c.* & nos diximus ad *c. Ei, cui. de prabend. in 6.* Vnde hic narrat factum reſpectu poſſeſſionis, neque allegatur pro jure.

Cap. VI. Quia Clerici.

Idem, Exonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam Clerici aduocatias Eccleſiarum compararent, vel quocunque modo poſſent, acquirerent, vt eorum filij vel nepotes præſentarentur; mandat Pontifex id inhiberi, & Clericos aduocationibus taliter acquiſitis appellatione poſtpoſitâ ſpoliari.

E X E G E S I S.

Intelligi debet *h. c.* de illis, qui iniuſtè comparant jus patronatûs vel illud ſolitariè acquirunt, ſi enim comparent vel emant cum vniuerſitate, id licitè fieri patebit *c. ſeq.* per pœnam autem ſpoliationis quæ hic decernitur, intellige pœnam priuationis, quæ eſt actus judicialis & licitus, ſpoliatio autem ſonat ex vſu loquendi duriùs.

Cap. VII. Ex literis.

Idem, Herfordenſi Epiſcopo, & Abbati de Forde.

S V M M A.

Cùm G. miles, qui villam, in quâ Eccleſia ſita erat, à Monaſterio de Vinton ad firmam tenebat, eâdem vacante G. Clericum, Abbatiſſa autem dicti Monaſterij, alium Epiſcopo præſentâſſet, eòque nolente præſentatum recipere, grauiter apud Archiepiſcopum eundem Epiſcopũ accusâſſet, mandat Pontifex, ſi præfato militi villa fuerit non excepto jure patronatûs ad firmam conceſſa, vel ante controuerſiam de jure patronatûs inter Abbatiſſam & militem ortam, præfatus G. per Epiſcopum ad præſentationem militis fuerit inſtitutus, ei, ſi fuerit idoneus, adjudicari Eccleſiam, ita vt ſi Abbatiſſa litem obtineat, ei de temporalibus debeat reſpondere.

E X E G E S I S.

Non excepto Iure patronatûs &c.) Not. I. In ſumma *h. r.* in corpore Juris ſic haberi, *quod jus patronatûs conſiſtens in aliquâ vniuerſitate temporaliũ, tranſeat cum ipſa vniuerſitate, etſi vniuerſitas ſolùm tranſeat quoad vtile dominium, niſi jus patronatûs ſpecificè ſit exceptum.* In caſu autem *h. r.* Abbatiſſa de Vinton locârat militi G. villam quandam vbi Eccleſia ſita erat ad *firmam*, id eſt ſub certâ penſione, ſine exceptione Juris patronatûs, ob quam cauſam illud Pontifex militi adiudicat. Vnde ſumunt *DD.* regulam, quod dictum *jus tranſit cum vniuerſitate per locationem, emptionem, vel alio modo.*

Not. II. *Vniuerſitatem* in præſenti loco intelligi, cùm res aliqua non tantùm vnum aliquid, ſed plura tum corpora, tum jura continet vt poſt *Panorm. hic n. 10. & 11.* explicat *Azor l. 6. c. 20. q. 8.* Quando igitur *vniuerſitas eiuſmodi tum corporum tum jurium* emptione, locatione vel aliter transferτur in alium, res tota tranſit in illum, cùm omnibus ſeruitutibus, oneribus, juribus, actionibus, adeóque etiam cum Juris patronatu, qui inhæret rei vniuerſitatem bonorum habenti, v. g. villæ, caſtro, Monaſterio, Eccleſiæ, Conuentui, Seminario, ciuitati, prouinciæ. Hanc vniuerſitatem concedunt etiam hæreditati, quia *hæreditas eſt quid vniuerſum l. Bonorum 2. ff. De verb. ſignif. & l. Hæreditas. ff. De petit. hæred.* Ajunt etiam omnia alicuius bona vniuerſitatem cõtinere, cùm *Panorm. hic n. 12.* licèt alij negent.

Ei adiudicetis Eccleſiam &c.) Not. I. Quod exiſtens in poſſeſſione juris patronatûs validè præſentat, neque inſtitutus ad illius præſentationem debet poſtea remoueri, licet poſtea appareat illum non habuiſſe jus pręſentandi, quia præſentatio eſt *quidam fructus Iuris præſentandi*, fructus autem pertinent ad poſſeſſorem bonæ fidei, nec tenetur reſtituere, vt *not. Panorm. n. 3.* Et hæc eſt cauſa, quare Papa Clerico à milite pręſentato, & ab Epiſcopo inſtituto, voluerit adiudicari Eccleſiam, cum hoc tamen onere, vt *ſi Abbatiſſa litem obtineret, de temporalibus ipſi teneretur reſpondere*, id eſt, reddere rationem adminiſtrationis temporalium, non tamen valde ſtrictè, puta deducendo, quid expendat quotidie pro victualibus, *ſed in genere* ait *Panorm.* aſſerens hoc ſolùm intelligi debere *de patrone Eccleſiaſtico*, qualis erat etiam iſta Abbatiſſa, non laico, cui videl. non tantum juris in Clericos conceditur.

Cap. VIII. Illud prætereundum.

Idem, Vintonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si laicus Epiſcopo inconſulto Eccleſiam non vacantem concedat Religioſæ domui, & eâ poſtea vacante ad præſentationem eiuſdem laici Epiſcopus Clericum ibi inſtituerit, prior conceſſio ſecundam inſtitutionem non poteſt impedire; cùm

illa

illa conceſſio de jure non ſubſiſtat, tum quia de re non vacante facta eſt, tum quia laicus ſine autoritate Epiſcopi nemini poteſt Eccleſias dare, licet Religioſo loco Ius patronatûs liberè conferre valeat; quod ſi Eccleſiâ vacante fecerit, & aliquis ſine præſentatione fratrum eiuſdem loci fuerit inſtitutus, eius inſtitutio eſt irritanda.

EXEGESIS.

Laicus ſine autoritate Epiſcopi &c.) Cùm laicus non poſſit Eccleſias poſſidere, vt *in c. Cauſam. de præſcript.* vtpote Juris ſpiritualis incapax, videtur quod nec cum conſenſu Epiſcopi Eccleſias poſſit donare. Sed *DD.* hoc intelligunt de Eccleſiis *à laicis potentibus facto, non jure detentis, quæ vt eripiantur illis è manibus, jura concedunt, vt accedente autoritate Epiſcopi poſſint eas loco Religioſo largiri.* Simile eſt *in decimis*, quas detinent de facto, conceditur enim ex pari cauſâ, vt poſſint locis Religioſis dare. *c. Cùm Apoſtolica de his, quæ fiunt à Præl.* Non tamen conceditur illis, vt dent Eccleſias in titulum, quod ſupponit poteſtatem ſpiritualem, ſed *in proprietatem*, vt advertit *Panorm n. 3.* Quin non eſt hæc vera donatio ex parte laici, qui non poteſt donare quod non eſt ipſiue, ſed *ex diſpoſitione Eccleſiæ & ipſius autoritate*, tales Eccleſiæ tranſeunt in proprietatem Religioſorum.

Iuris patronatûs conferendi liberè &c.) Quæri poteſt, vtrùm laicus Patronus poſſit Jus patronatûs dare Religioſo loco ſine conſenſu Epiſcopi? hoc enim videtur innuere *textus*, qui iſtius Juris liberam conferendi tribuit facultatem, adeóq; ſine facultate Epiſcopi. Inter varias *DD.* opiniones placet diſtinctio *Panorm. n. 3. & ſeqq.* Vel conſtat, quòd Patronus Eccleſiam det in *proprietatem*, vel quòd *ſolùm Ius patronatûs* concedat, vel concedit *indiſtinctè Eccleſiam*, vt dubium ſit an intendat dare Eccleſiam vel jus patronatûs. Primo caſu conceſſio eſt nulla ſine autoritate Epiſcopi, per *h. t.* adeóque nec jus patronatûs transfertur. 2. Caſu ſi expreſsè concedat jus patronatûs ſimul cum aliqua vniuerſitate, v.g. villâ aut caſtro, tum tranſit cum illâ, nec eſt opus autoritate Epiſcopi. *iuxt. c. Ex literis. ſup. & c. Cùm ſeculum. inf.* Si autem concedat donatione inter viuos Religioſo loco, neque tum eget conſenſu Epiſcopi, & hoc ſenſu habet liberam id faciendi facultatem in *t.* aſſertam. Vtrùm autem ſi per vltimam voluntatem Legati inſtar hoc faciat, requiratur conſenſus Epiſcopi, dicemus ad *d. c. Cùm ſeculum.*

3. Denique caſu, quando non conſtat quidem de dantis intentione, ſed conceſſio Eccleſiæ facta eſt cum conſenſu Epiſcopi, tunc tranſit cum illâ & aliis juribus, quæ Patronus ibi habet, etiam jus patronatûs veluti cum vniuerſitate. *fa. c. Paſtoralis. de donat. & concord. c. Ex literis*, quia Patronus nihil excepit; ſi conſenſus Epiſcopi deſit, Conceſſionem Eccleſiæ eſſe irritam patet ex dictis.

Cap. IX. Querimoniam.

Idem, eidem.

SVMMA.

Abſurdum eſt, vt ad ſingulas Patronorum mutationes, Eccleſiarum Ordinationes mutentur, & ab Advocatis vel aliis præſumantur.

EXEGESIS.

Veluti Regulam hinc collige, quòd licet Patronus jus habeat præſentandi, legitimè tamen inſtitutus ad vnius præſentationem Patroni, ſi illo defuncto vel aliâ ex cauſâ ſuccedant plures patroni, non tamen amoueri debent ad inſtantiam ſuccedentis, vel ſuccedentium patronorum; neque obſtat quòd aliàs ſucceſſor non teneatur ſtare contractui inito per prędeceſſorem, cùm ſit ſucceſſor ſingularis, vt *in l. Emptorem. C. Locati.* Eſt enim diuerſa ratio, quia inſtitutus non habet jus ſuum principaliter & per ſe à patrono, ſed ſolùm ſecundariò & per accidens, ab Epiſcopo autem principaliter & per ſe, ideóque per patronum vel ad ipſius inſtantiam, nec poteſt nec debet remoueri.

Cap. X. Cùm laici.

Idem, Eboracenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm laici ſine autoritate Epiſcopi Clericis Eccleſias ſui Iuris patronatûs concedunt, & poſtea facti pœnitentes alios præſentant, illique ab Epiſcopo inſtituuntur, eorum inſtitutio ſtare debet, Eccleſiæ conceſſione priori, quæ nulla eſt, omnino euacuata. Non enim licet laicis Clericos in Eccleſiis ordinare.

EXEGESIS.

Non poſſe laicos ſine autoritate Epiſcopi Eccleſias Clericis concedere diximus ad *c. 8. Illud prætereundum.* Hoc verò rurſus eſt benignitatis Eccleſiæ, quòd ob Eccleſiam illegitimè & nulliter aliis conceſſam, juris patronatu illos non priuat, ſed præſentationem illorum admittit, ac ſi nihil deliquiſſent.

Cap. XI. Cura Paſtorali.

Idem, Abbatibus, Prioribus, & Clericis per Archiepiſcopatum Eboracenſem conſtitutis.

SVMMA.

Mandat Pontifex, ne aliquis iſtorum ſine conſenſu Epiſcopi ex donatione laicorum aliquas Eccleſias vendicare præſumat vel taliter acquiſitas retinere niſi legitimâ præſcriptione fuerit munitus, aut Epiſcopi poſtea habuerit conſenſum; Cùm enim laici non poſſint in alios, niſi jus, quod habent transferre, huiuſmodi conceſſiones ſunt irritæ.

EXEGESIS.

Ex dictis *c. Illud prætereundum.* patet laicos etſi poſſint

poſſint donare Ius patronatûs, Eccleſias tamen abſque autoritate Epiſcopi concedendi nullam habere facultatem vnde ſequitur ex tali conceſſione veluti irritâ, nullũ jus in eiuſmodi Eccleſias acquiri, niſi legitima interueniat præſcriptio; poteſt enim Eccleſia jure proprietatis præſcribi per aliam Eccleſiam, vt ſit illi ſubiecta vel vnita, vt not. *Panorm. hic n. 1.* non autem per Clericum, vt habeat illam tanquam Prælatus vel Rector. Si conſenſus Epiſcopi non præceſſit conceſſionem Eccleſiæ factam per laicum erit quidem per ſe nulla, valebit tamen, ſi poſtea conſenſus requiratur & obtineatur per vulgatam illam *Iuris Reg. in 6. Ratihabitionem retrotrahi & mandato non eſt dubium comparari.*

Cap. XII. Si verò.

Idem, Lingonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si ordinatio Eccleſiæ propter controuerſiam laicorum de jure patronatûs prorogatur, fas eſt Epiſcopo appellatione remotâ perſonam idoneam in illâ inſtituere, quæ repræſentatur ab illo, qui jus patronatûs euicerit.

EXEGESIS.

Not. In hoc caſu, præſentationem Patroni eſſe poſteriorem inſtitutione Epiſcopi, ſi videl. patronus, cui dubium mouebatur ſuper jure patronatûs, litem primùm poſtea obtinuerit; non autem tum inſtitutus conſequitur jus nouum, ſed iſta ſiue præſentatio, ſiue repræſentatio patrono ab Eccleſiâ indulgetur, vt juris ſui poſſeſſionem capiat. Quare in hoc caſu non poteſt alium quàm inſtitutum præſentare, qui per inſtitutionem Epiſcopi plenum jus aquiſiuit, vt not. *Panorm hic n. 4.*

Cap. XIII. Cùm ſeculum.

Idem, Hoſpitalariis.

SVMMA.

Prohibet iiſdem Pontifex, ne cùm ratione feudorum emptorum aliterue acquiſitorum jus patronatûs in parochialibus Eccleſiis acquiſiuerint, Epiſcopo jus parachiale minuere præſumant.

EXEGESIS.

Collige quòd jus patronatûs exiſtens in aliquo feudo, ratione Eccleſiæ ibi ſitæ, tranſit in venditione feudi vniuerſi *v. g.* villæ, pagi, oppidi, non autem in venditione rei particularis, vt vnius prædij. Idem intelligitur de quâcunque legitimâ translatione feudi in alium, vt *not. Panorm. hic n. 1.* ſemper tamen etiam ab exemptis debet integrum relinqui jus Epiſcopi, quod habet in quibuſuis Parochiis *c. 1. 16. q. 7.* Apparet autem ex *h. t.* quòd hoſpitalarij poſſint habere jus patronatûs etiam in Eccleſiis Parochialibus; & credo per *Hoſpitalarios* hîc intelligi *Hieroſolymitanos, ſiue Melitenſes.* Illud prætcrea aduerte, quòd jus patronatûs poſſit relinqui hæredi cuicunque vel etiam legari. De hæreditate conſtat ex dictis ad *c. 1.* Neque etiam eſt difficultas in legato, cùm non poſſit demonſtrari, cur non poſſit legari? vide *plura apud Panorm. n. 3. & ſeqq.*

Cap. XIV. Ex inſinuatione.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex accepiſſet jus Patronatûs Clerico O. ab ejus fratre in quibuſdam Eccleſiis liberaliter fuiſſe collatum, ſed ab aliis ſine ejus conſenſu occupatum detineri, Mandat ſi eſt ita, earum detentores ad dictas Eccleſias præfato Clerico O. reſtituendas compelli.

EXEGESIS.

Nota. Quòd nemo poſſit occupare aut detinere Eccleſiam ſine præſentatione patroni; neque Epiſcopus regulariter poteſt inſtituere non præſentatum, niſi in tribus caſibus. 1. Si patronus ſit negligens in præſentando, neque præſenter aliquem *intra ſex menſes* ſi eſt Eccleſiaſticus, *aut intra quatuor*, ſi laicus. 2. Quando patronus præſentat indignum; vtrumque ſumitur ex *c. 2. de ſuppl. negl. Præl.* 3. Si beneficium vel Eccleſiam conferat Papa, vel legatus à latere: Quod tamen *Panorm. in c. Illud prætereundum ſup. n. 8.* ita limitat, vt Legatus non poſſit conferre patrono, niſi patronatus ſit Eccleſiaſticus, & ſic intelligi debere. *c. Dilectus. inf.* Si autem patronatus ſit laicus, nullus poteſt conferre Eccleſiam aut beneficium ſine præſentatione Patroni; præter Papam; huncque eſſe intellectum *d. c. Cùm Dilectus* aſſerit *Panorm.*

Cap. XV. Conſuluit.

Idem, Adonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Sanctuarium Dei jure hæreditario teneri non poſſit, non vult Pontifex ſuſtineri, vt Clerici Eccleſias à parentibus ſuis fundatas propriâ autoritate detineant, aut laici filiis vel aliis laicis concedant eaſdem.

EXEGESIS.

Abominantur Canones paſſim ſucceſſionem hæreditariam in beneficiis & Eccleſiis, ideóque meritò vetat Pontifex, ne filij patronorum quantumuis Clerici, ſuâ vel parentum autoritate ſine inſtitutione Epiſcopi beneficia aut Eccleſias prætenſo titulo fundationis à parentibus factæ, vel ipſi occupent, vel parentes ipſis aut aliis concedant; quia ex jure patronatûs non plus ipſis conuenit, quàm jus præſentandi, vt bene not. *Panorm.* nullo autem

modo jus conferendi beneficium, aut dandi Eccleſiam in titulnm.

Cap. XVI. De Jure.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex ſi R. jus patronatûs comparauit (cùm inconueniens ſit illud vendi, quòd eſt ſpirituali annexum) contractum illum irritum decerni.

E X E G E S I S.

Ratio cur Jus patronatûs dicatur tranſire cum vniuerſitate vendita, vt ex prioribus liquet, non autem poſſit per ſe vendi, eſt, quam bene aſſignat *Panorm. hic n. 2.* quia *mixtum ex duabus naturis aſſumit ſibi naturam potentioris & dignioris*; cùm igitur jus patronatûs partim ſit ſpirituale ratione juris conferendi, quod reſpicit & cui connexum eſt; temporale autem ratione commodorum, vt *not. DD. in c. Pia mentis. 16. q. 7.* ideò prohibetur venditio, ac ſi ex integro foret ſpirituale. Imò, ſi ad vivum rem reſeces, videbis *nec per ſe, nec cum vniuerſitate propriè vendi; quia venditio involuit pretium.* Jus patronatûs autem non eſt pretio æſtimabile, vnde ſi vniuerſitas, cum quâ tranſit acceſſoriè, propter iſtud jus maioris venditur, committitur Simonia, quæ ſicut committitur in merè ſpirituali, ita in connexo *c. Quaſitum. de rer. permutat. & c. Præterea. de tranſact.* reliqua autem tum bona, tum jura, non ſolùm tranſeunt cum vniuerſitate in emptorem, ſed propriè tum per ſe ſeorſim, tum ſimul cum aliis emi ac vendi poſſunt. Quòd verò *Caſ. hic n. 22.* negat, *hoc jus cum vniuerſitate tranſire in emptorem*, fruſtra nititur contra communem Canoniſtarum, & torrentem veritatis.

Cap. XVII. Nullus.

Idem.

S V M M A.

Nullus Laicus decimas aut Eccleſias, aut quidquid Eccleſiaſtici Iuris eſt, ſine conceſſione Pontificis, Monaſteriis vel Canonicis conferat. Si autem Epiſcopus ex improbitate vel auaritiâ conſentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur, & quod offerendum eſt, cum eius licentiâ offeratur.

E X E G E S I S.

Not. I. Non rectè *à Panorm. h. tex.* per Pontificem primo loco intelligi Pontificem Romanum, cùm in illo ſolùm caſu *text.* remittat ad Pontificem Rom. *quando Pontifex priùs nominatus illegitimè negat conſenſum*, cui plus tum ſolui non debet, quàm Papa conceſſit. Sufficere autem ad dotandas Eccleſias, & Eccleſiaſtica autoritatem Epiſcopi, modò nihil detrahatur juri Epiſcopali, patet ex prioribus *cc.*

Not. II. Sub illis, quæ ſunt Eccleſiaſtici Juris hîc non intelligi jus patronatûs, poſſe enim hoc concedi Religioſis locis ſine authoritate Epiſcopi, patet ex *c. Illud*, & expreſsè declaratur *c. Vnico. in 6.*

Cap. XVIII. Significâſti.

Idem.

S V M M A.

Si Epiſcopi præſentationes perſonarum à patronis pro Eccleſiis ſibi commiſſis adepti fuerint, perſonæ idoneæ, quas ad eas vacantes præſentârint, ſunt admittendæ.

E X E G E S I S.

Si Epiſcopi poſt promotionem ſuam &c.) Not. I. Hoc *cap.* poſſe dupliciter intelligi. 1. Quòd Epiſcopus à patrono titulo donationis vel alio acquiſiuerit jus patronatûs in Eccleſiâ alterius diæceſis, quod poſſe fieri patet *ex c. 1. 16. q. 7.* quo caſu de jure communi debebit præſentare Clericum dictæ Diæceſis, non autem peregrinum ſine approbatione Epiſcopi talis Diæceſis. *c. fin. de Cler. pereg. & c. Hortamur. d. 71.* Docet tamen *Ioan. Andr.* quòd hodie de conſuetudine quilibet patronus poſſit præſentare *quemlibet Clericum* modò ſit idoneus. 2. Quodſi Epiſcopus in ſuâ diæceſi acquiſierit à patrono jus patronatûs, & inſtitutio pertineat ad Prælatum inferiorem, eſſe tum ab eiuſmodi Prælato admittendam Epiſcopi præſentationem ſine tergiuerſatione, quia Epiſcopus in ſuâ diæceſi Clericum quemuis poteſt approbare. *arg. d. c. de Cler. peregr.* niſi manifeſtè conſtaret, non eſſe idoneum. Si autem etiam hoc caſu inſtitutio pertineat ad Epiſcopum, tum prouidebit per viam collationis, ſicut facit in aliis beneficiis non patronatis, vt bene cenſet *Joan. Andr.* Vt enim ſibi ipſi dicatur præſentare, quod alij volunt, eſt ſatis inconueniens. *Addit Panorm. alium intellectum, ſed ſuperuacaneum.*

Perſonæ idoneæ, &c.) Not. I. Quemlibet patronum, & multò magis Epiſcopum, ſemper debere Clericum idoneum nominare & præſentare, *alioqui peccabit mortaliter*, vtpote peccans in re graui contra fidelitatem Eccleſiæ debitam. Similiter ſub eâdem culpâ tenetur Epiſcopus illum, quem idoneum non eſſe ſcit, repellere, vt ex communi tradit *Azor. p. 2. l. 6. c. 21. q. 4.* vbi addit, ſi Clericus patrono ſit ignotus, debere in genere de ipſius moribus & qualitatibus inquirere. Licet enim per *Reg. Iuris, nemo credatur malus, niſi conſtet*, in beneficiis tamen præſertim maioribus & curatis præter mores & probitatem requiruntur aliæ quoque dotes ex jure communi, vel ſpecialibus ſtatutis v. g. legitimi natales, ordines, doctrinæ nomen, literæ commendatitiæ Epiſcopi, quæ non omnes habent, ideóque inueſtigari debent.

Not. II. Si duo vel plures occurrant, qui omnes quidem ſunt digni, ſed vnus altero dignior, patronus tenetur digniores nominare & præſentare, &

re ; & Epiſcopus admittere, quia vterque tenetur rem Eccleſiæ vtiliter gerere & fideliter, quod non facit, ſi volens ac ſciens præſentat minùs dignum. Quam ſententiam eſſe communem fatetur *Lambertinus l. 2. De jure patronatûs. p. 2. q. 10. a. 3.* Sed ipſe ſecutus aliquos RR. cenſet hoc ſolùm verum videri in beneficiis curatis, non item in ſimplicibus. Meritò autem *Azor. l. c. q. 5.* id etiam verum putat in ſimplicibus, præſertim maioris dignitatis, vt ſunt Canonicatus Cathedrales, Canonicis enim probis prudentibus & doctis Eccleſia valde indiget, juuatur & ornatur, è contra illorum improbitate & ſcandalis plurimum læditur. Ad beneficia curata debere eligi & præſentari digniores, conſtat ex decreto *Concil. Trid. ſeſſ. 24. De reform. c. 18.* Quod *ſeſſ. 7. c. 13. De reform.* quoſuis electos præſentatos vel nominatos, jubet *priùs ab Epiſcopis examinari*, priuſquam inſtituantur aut confirmentur.

Not. III. Si ex primâ fundatione aliquis ex certo loco, aut familiâ præſentandus ſit, non peccare patronum, ſi præſentet dignum ibi inuentum, etſi vel ex alio loco, vel familiâ poſſit aſſumi dignior, vt aſſerit *Azor. cum aliis l. c.* neque peccabit Epiſcopus, ſi dignum plurium præſertim votis præſentatum inſtituat, digniore licet omiſſo, cùm ipſius ſit inſtituere quemuis idoneum ſibi præſentatum, neque poſſit repellere eum, qui dignus eſt. Quod verum eſt, ſi vnus tantùm præſentetur, ſecus ſi plures ipſi præſententur, & vnus ſit dignior altero, tum enim tenetur *eligere ſiue inſtituere digniorem, qui majoribus meritis adjuuatur, juxt. c. Quoniam. ſup. & cum aliis tenet Couarr. ad c. Peccatum. p. 2. §. 7. n. 3.*

Cap. XIX. Conſultationibus.

Idem Abbati S. Alberti.

SVMMA.

Clericus inſtitutus ad præſentationem eius, qui credebatur eſſe patronus, ſi poſtea jus patronatûs alius euicerit, inſtitutus non debet propter hoc remoueri, ſi tempore præſentationis, qui eum præſentauit, jus patronatûs poſſidebat, ſi verò putatitius Patronus tum in poſſeſſione non fuit, poterit inſtitutus remoueri.

Intellectus & ratio huius decretalis habetur *ſuprà in c. 7. Ex literis.*

Cap. XX. Suggeſtum.

Idem Eboracenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Eccleſiarum quarundam de aſſenſu Domini fundi, autoritate Archiepiſcopi Eccleſia Beati Petri Eboracenſis factam conceſſionem, Canonici de Nouoburgo irritare niterentur, donationem ſibi priùs factam aſſerentes ; Reſcribit Pontifex, ſi prior conceſſio cum aſſenſu Patroni & autoritate Epiſcopi facta ſit, aut eorum aſſenſus fuerit poſtea ſubſecutus, poſteriori conceſſioni præferendam eſſe, alioqui poſteriorem præferri debere, quæ conſenſu Domini fundi & autoritate Epiſcopi fulcitur.

EXEGESIS.

Not. I. Quòd Eccleſia patronata non poteſt mutari, alienari, aut donari, vel concedi alteri, non ſolùm ſine autoritate Epiſcopi, ſed neque ſine conſenſu Patroni, vtpote defenſoris, & Advocati Eccleſiæ, qui illius bona & jura tueri debet. *fa. c. Monaſterium. 17. q. 6.*

Not. II. Concurrentibus pluribus titulis, illum eſſe præferendum, qui eſt validus, neque laborat defectu nullitatis, non obſtante temporis prioritate, quam meritò Pontifex *in h. c.* non voluit attendi.

Cap. XXI. Relatum.

Idem, Archiepiſcopis & Epiſcopis Per Angliam conſtitutis.

SVMMA.

Cùm nonnulli occaſione laicæ recognitionis ſine autoritate Epiſcopi beneficia ſibi præſumerent vendicare, mandat Pontifex, ſi commoniti illa non reſignârint, niſi Epiſcopali conceſſione fuerint muniti, ab officio & beneficio reddantur alieni. Laicis verò qui Eccleſias poſſeſſionibus ſpoliant, vt ſic faciant Clericos coram judice ſeculari litigare, jubet id publicè ſub interminatione anathematis prohiberi, & prohibitionis contemptores excommunicationi ſubdi.

EXEGESIS.

Clerici, qui Laicam recognitionem illam, quâ Clerici à Laicis non ſolùm præſentationem recognoſcunt, ſed ipſam potiùs collationem Eccleſiarum, ſiue beneficiorum admittunt, per hunc *text.* ipſo facto non ſunt ſuſpenſi aut excommunicati, ſed jubentur deponi ; niſi reſignârint. Pari ratione nec ſpoliantes Eccleſias ſunt de facto jure communi excommunicati, ſed excommunicandi. *c. Conqueſtus de for. compet.* idque vel maximè merentur illi, qui juxta hunc *tex.* ſpoliant Eccleſias, vt Actor Clericus debeat ſequi forum Rei ſecularis, & coram judice ſeculari litigare ; non ſine aliquo dedecore ſtatûs Clericalis.

Cap. XXII. Eam Te.

Idem.

SVMMA.

Illas Eccleſias de quarum patronatu controuerſia fuerit, ſi intra ſex menſes non fuerit controuerſia terminata, licitum eſt Epiſcopo de perſonâ idoneâ ordinare.

EXEGESIS.

Hoc *c.* intelligi debere de prouidendis Eccle-

Digitized by Google

ſüe diximus ad *c. 9. Quoniam.* Quod verò dicitur de Eccleſiâ per perſonam idoneã ordinandâ, contra illa, quæ diximus ad *c. 18. Significâſti.* objiciunt aliqui *c. Monaſterium 17. q. 7.* Vbi dicitur *Monaſterium vel Oratorium* Canonicè conſtructum, à dominio Conſtructoris (per quem vtique intelligitur Patronus) eo inuito non eſſe auferendum *liceréque illi, presbytero cui voluerit pro ſacro officio illius diœceſis, cum conſenſu Epiſcopi, ne malus exiſtat* (Monaſterium aut oratorium) *commendare.* Ergo non tenetur Patronus ex pluribus digniorem; ſed quemlibet pro arbitriò commendâre. Reſp. enim 1. Ex *h. tex.* manifeſtum eſſe, quòd non poſſit indignum præſentare, jubetur enim ideò conſenſus Epiſcopi requiri, ne fortè malus ſit, quem præſentat; niſi per Epiſcopi examen dignus reperiatur; quârè præſentandi examen per *h. text.* non patrono, ſed potiùs Epiſcopo injungitur. Reſp. 2. Quod dicitur, vt Eccleſias *cui voluerit commendet, abſolutè intelligi de illis quos idoneos ſine aliquâ comparatione digni vel dignioris exiſtimat;* non autem ſi plures occurrant, ex quibus ſciat vnum eſſe altero digniorem, quo caſu Canon non præjudicat juri naturali; quod dictat juxta fidelitâtem debitam Eccleſiæ ex officio Patroni eligi debere digniorem. Impertinentes igitur & ſuperuacaneæ ſunt difficultates, quas ex *h. can. pòſt alios monet Caſ. hic n. 52.*

Cap. XXIII. Præterea.

Lucius III.

S V M M A.

Quia Patroni jus aduocationis, donationis, vel emptionis, aliiſque titulis in alios transferre præſumunt, fodrum, albergarias, Regium & ſimilia *tanquam à ſuis ruſticis ab Eccleſiis extorquentes. Statuit Pontifex eos ſiue Aduocati, ſiue Patroni, vel Vice-Domini, ſiue cuſtodes, ſiuè quocunque alio nomine cenſeantur, à grauaminibus Eccleſiæ ceſſare, nihilque ab ipſis præter antiquos & moderatos redditus ab Epiſcopis inſtitutos exigere debere, aut ſi aliud exegerint, excommunicandos eſſe, contractus quoque huiuſmodi quos faciunt aut fecerunt, vim nullam habere.*

E X E G E S I S.

Panorm. hic inſtar Regulæ colligit, quòd patronus non autoritate propriâ, ſed Epiſcopi, poteſt reſeruare ſibi aliquod ſeruitium, vel penſionem vel aliquid temporale, concordat. *c. Cum dilectus. de conſuet.* Debet tamen id grauamen eſſe moderatum alioqui reducendum erit ad moderationem; *fi. c. 1. de conſuet.* Ex quo textu poſſunt defendi, quæ Parochi ſubinde Patronis tenentur exhibere, qui in ipſâ fundatione talia ſibi reſeruârunt. Comprehendit autem *hic* non ſolùm patronos, ſed etiam illos ſeculares, quibus alio titulo Eccleſiarum cuſtodia commiſſa erat. *Fodrum* Germanica vox eſt, quæ paſſim hodiéque in cauponis Germaniæ pro pabulo equorum (für das Futter) vſurpata, in legibus Francorum, verò pro annonâ militari *l. 3. Feud. tit. 1. Albergarias gl.* interprete *paſtiones, quæ debentur pro comeſtionibus;* aliter tamen interpretatur *Hoſt. hic. Regium* eadem *gl.* intelligit, quod regi debetur, ſiue tributum Regi debitum. *concord. c. Si tributum 11. q. 1. & c. Conuenior 23. q. 8.*

Cap. XXIV. Cùm autem.

Idem Noruicenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si Aduocatus Clericum idoneum præſentâris, & poſtulâris poſtmodum eo non refutato alium æquè idoneum in eâdem Eccleſiâ admitti, quis eorum alteri præferatur, judicio Epiſcopi relinquitur, ſi laicus fuerit patronus, ſi autem Collegium vel Eccleſiaſtica perſona jus præſentandi habeat, qui prior eſt tempore, jure potior eſſe videtur.

E X E G E S I S.

Poſtmodũ eo non refutato alium, &c.) Not. I. Patronum laicum poſſe variare, non item Clericum, apertum eſt ex *h. t.* eiúſque rei cauſam jam diximus *ſup. c. Quoniam.* Intelligitur autem patronus Eccleſiaſticus eſſe, qui habet patronatum nomine Eccleſiæ, aut beneficij ſui, nam ſi habet ratione patrimonij aut aliò titulo non Eccleſiaſtico, perinde de illo dicendum eſſet, vt de patrono laico, vt *not. Panorm. in c. Eum te,* qui illud confirmat *arg. c. Cùm dilectus. inf. & ex gl. in Clem. fi. eod. vide plures.*

Not. II. Etſi patronus laicus poſſit variare & præſentare ſecundum, non tamen per hoc poteſt protsùs excludere primum, vt patet *ex tex.* qui concedit Epiſcopo facultatem eligendi ex his, quem putârit eligendum, vt *not. Panorm. hic n. 2.* & tenet *Azor. p. 2. l. 6. c. 21. q. 13.* ſi tamen Epiſcopus primum malitiosè reijceret, & alterum inſtitueret ſecundo loco præſentatum teneri priori prouidere. *juxt. c. 29. Paſtoralis. inf.* Cùm autem Patronus Eccleſiaſticus non poſſit variâre, præſentatio ipſius habebit vim electionis, quia quemadmodum electionce variare nequeunt *juxt. c. Publicato. de elect.* ita neque patronus Eccleſiaſticus, ideóque Pontifex meritò adhibet Regulam Juris relatam *in 6.* qui *prior eſt tempore, potior eſt jure.*

Not. III. Si alter patronorum ſit laicus, alter Eccleſiaſticus, non ſolùm laico competere ſex menſes pro præſentatione, quia magis dignum trahit ad ſe minus dignum, adeóque laicus per Clerici conjunctionem conſequitur, quod per ſe non habet. *gl. fin. c. Vnio. eod. in 6.* verùm etiam in caſu, ſi vterque diuerſum præſentet, poſſe laicum nihilominus variare, quia non reperitur id vllo jure prohibitum, neque eſt priuandus quis jure ſuo propter adjunctionem alterius. Nec obſtat *gl.* dicens eiuſmodi patronum laicum in hoc cenſeri Eccleſiaſticum, hoc enim ſolùm procedit de commodo, quod conſequitur per adjunctum, non etiam quoad incomodum

dum ſiue priuationem alicuius juris, vt ait *Caſſius hic n. 47.* Si autem ab vtraque parte non fuerit niſi vnus præſentatus, & poſtea laicus varians alterum addiderit, non eſt dubium, quin prior ſit potior, vtpote qui duo ſuffragia habet *Ioan. Andr. in Reg. Iur. in 6. In re communi Panorm. hic n. 4.*

Not. IV. Epiſcopum non rectè agere, ſi non expectato termino præſentationis quatuor menſium laicis præfixo, aliquem à laico præſentatum priùs inſtituat, adimit enim hoc ipſo illi poteſtatem variandi vlteriùs. Tenet tamen inſtitutio, cùm in Epiſcopi arbitrio ſit vnum ex his eligere præſentatis. Neque obſtat potuiſſe poſtea digniorem præſentari, quia inſtitutio digni valida eſt, ſicut neque præſentatio vnius à Clerico facta ideò inualidatur, quòd poſtea dignior occurrat, de quo latè *Garc. p. 5. c. 9. §. 12. n. 231. & ſeqq.* ſi jus patronatûs à laico transferatur ad Eccleſiam ſiue Eccleſiaſticum fiet Eccleſiaſticum; & patrono competet ſemeſtre, *juxt. c. 1. eod. in 6.* quia mutatâ perſonâ mutatur rei conditio, vt poſt *Couarr. in practicis qq. c. 36. n. 3. docet Caſ. n. 31.*

Cap. XXV. Nobis.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, cùm quis Eccleſiam cum aſſenſu Diœceſani conſtruit, ex eo jus patronatûs acquirere. In conuentuali Eccleſiâ, non electioni prælati faciendæ, ſed jam factæ, rectiùs patroni poſtulari aſſenſum, niſi aliter jus obtineat, vt interponere ſe debeat electioni tractandæ. In capellâ tamen vnus presbyter à patrono eligatur & Epiſcopo præſentetur. Patrono quoque honor proceſſionis ſeruetur, & ſi ad inopiam vergat, ab Eccleſiâ modeſtè illi ſuccurratur.

E X E G E S I S.

Cum aſſenſu Diœceſani conſtruxit &c.) Not. I. Jus patronatûs acquiri aliquo ex tribus modis, *conſtructione Eccleſiæ*, cuius eſt mentio in *c. Monaſterium. 16. q. 7. & hîc, Donatione. c. Cum filiis. ibid. Fundatione ſiue aſſignatione fundi*, in quo Eccleſia eſt conſtructa. *c. Nobis. & c. Abbatem. 17. q. 2.* poſſunt ergo tres patroni concurrere in eâdem Eccleſiâ, vt quia vnus fecit eam conſtrui, alter dedit dotem, alius fundum vbi conſtrueretur, modò hæc fiant cum aſſenſu Epiſcopi, qui hîc & alibi requiritur, ſine illo enim cenſetur Eccleſia liberè fundata, conſtructa, dotata abſque Jurispatronatûs onere.

Not. II. Non debere autem iſta omnia concurrere, ſed ſingula ſufficere ad acquirendum hoc jus. In hoc enim *cap.* fit tantùm mentio conſtructionis, in *c. Quicunque. 16. q. 7.* ſolùm exprimitur id quod collatum eſt in Eccleſiam, *in Canone* autem *filiis ib.* eius qui fundat aut dotauit, ſufficit ergo ex naturâ occaſionis alternatiuæ. Quoniam in ipſâ dote conferendâ poſſunt plures concurrere, ſi ſimul notabile aliquid donent Eccleſiæ; ſecus eſt ſi vnus ſolus conferat modicum aliquid, *vt n. 6. notauit Panorm. ad Rubr. tit.* Ratio horum eſt, quia jus iſtud confert Eccleſia in compenſationem beneficiorum ſibi præſtitorum, quæ non tantùm fit coniunctim, ſed etiam disjunctim fundando, aut extruendo tantùm, aut etiam dotando tantùm, vt ex communi tradit *Azor l. c. c. 19. q. 6.*

Not. III. Idem Jus patronatûs acquiri etiam reparando Eccleſiam collapſam, ſi illud reparator cum conſenſu Epiſcopi reſeruauit. Neque in hoc fit iniuria priori Patrono, cuius jus expirat cùm Eccleſia ex toto vel maiori parte ita collapſa eſt, vt vſui eſſe non poſſit; *in vero enim non exiſtentem jus eſſe non poteſt*, vt bene argumentatur *Caſ. hic n. 6.* Vbi etiam addit, ſi prior patronus Eccleſiam etiam dotauerit, illâque dotatione etiamnum Eccleſia frui poſſit, retinebit jus patronatûs cum reparante, qui illud ſibi cum conſenſu Epiſcopi reſeruauit; neque enim repugnat plures eſſe alicuius Eccleſiæ aut beneficij patronos, ſi tamen Eccleſia ſolùm ex parte ſit collapſa, neque inepta ad diuinum cultum, tum priſtinus patronus retinet jus ſuum, quia quod pro *parte ſolùm reparatur, videtur idem permanere cum priori. l. Quæ res. §. Aream. ff. De ſolut.* Deſideratur autem conſenſus Epiſcopi tam in reparando quàm in extruendo & dotando de nouo, vt ex communi docet *Hoſt. h. t. in fin.* & jam ſuprà dictum eſt.

Not. IV. Jus patronatûs originem habuiſſe ex modis hactenus explicatis, ideò enim illis, qui Eccleſias fundant, dotant, conſtruunt, hoc jus conceſſit Eccleſia, vt ſe gratam oſtenderet, & ad hoc fideles magnates præſertim excitaret. Præter hos autem Juris huius tres proprios titulos, acquiritur per accidens variis etiam aliis modis. 1. Ex conceſſione aut priuilegio Pontificum, qui Eccleſiis liberis potentes patronos adoptant pro earum indemnitate aut defenſione. 2. Tranſit per venditionem vniuerſitatis, ſimiliter per eiuſdem permutationem. 3. Per ſucceſſionem hæreditariam. 4. Per conceſſionem, ſiue donationem liberalem. 5. Per confiſcationem tranſit in fiſcum, qui eſt loco hæredis extranei. 6. Præſcriptione immemoriali. Quæ pleraque conſtant ex dictis.

Not. V. Circa præſcriptionem dubium eſſe, vtrùm illud poſſit præſcribi in liberis Eccleſiis? Olim ſententia negatiua erat communis, affirmatiuam eſſe communem hodie teſtatur *Conarr. in Reg. poſſeſſor. malæ fidei. p. 2. §. 11. n. 2.* neque immeritò veriorem cenſet *Azor l. c. c. 19. q. 11.* cùm omnia ad præſcriptionem requiſita poſſint cadere in jus patronatûs. Dubium autem eſt, ſiue illud jus præſcribatur in Eccleſia libera, ſiue in patronatâ contra Eccleſiam priorem, quantum tempus requiratur? Aliqui inter præſentes decem annos aſſignât, & inter abſentes 20. requirunt, alij vniuerſim 40. annos exigunt, quia Eccleſię intereſt, ne veniat in jus patroni parum pij, aut in Eccleſiam beneuoli, meritò igitur non admittitur breuius, quàm quod alioqui ad præſcribendum contra Eccleſiam neceſſarium eſt, nimirum, 40. annorum, juxta *Conar. l. c. n. 8.*

Sed quidquid ſit de jure communi, aut ſententia *DD.* ante Conc. Trid. poſt illud ſtari debere il-

Digitized by Google

lius decretis rectè docet *Azor l. v.* decernit autem *ſeſſ. 14. De reform. c. 12.*

1. *Ne quiſquam Ius patronatûs impetrare aut obtinere poſſit aut debeat, niſi Eccleſiam, beneficium, aut Capellam de nouo fundârit, & conſtruxerit, ſeu jam erectum, ſed nō ſufficienter dotatum competenter dotârit.*

2. *In caſu fundationis aut dotationis huiuſmodi inſtitutionem Epiſcopo jubet reſeruari.*

3. Præterea *ſeſſ. 25. de reform. c. 9. decernit. Ius patronatûs ex fundatione, vel dotatione per authenticum documentum, & alia jure requiſita debere oſtendi, vel ex multiplicatis præſentationibus per tempus immemoriale, aliáſque juris communis diſpoſitiones.*

4. *Iis verò perſonis ſiue communitatibus, à quibus id jus plerumque vſurpatum præſumitur, immemorialis temporis præſcriptio non aliter ſuffragetur, quàm ſi præter alia neceſſaria præſentationes per 50. annos continuata & effectum ſortita authenticis ſcripturis probentur. Reliqui patronatus omnes in quibuſuis beneficiis, item facultates & priuilegia conceſſa, tam in vim patronatûs, quàm quocunque jure nominandi, eligendi, præſentandi prorſus abrogata & irrita, cum quaſi poſſeſſione inde ſecuta intelligantur.*

5. *Excipiuntur tamen hinc patronatus ſuper Cathedralibus Eccleſiis, & aliis quæ ad Imperatorem & Reges ſiue Regna poſſidentes, alióſque ſublimes & ſupremos Principes Iura imperij in dominiis ſuis habentes pertinent, & quæ in fauorem ſtudiorum Generalium conceſſa ſunt.* Hæc ſtatuit *Conc. Trid.* meritò obſeruanda illis locis, vbi receptum eſt.

Non electioni Prælati facienda &c.) Not. I. Quòd in Eccleſia Patronus habet Ius præſentandi Rectorē, per Capellam autem, quæ etiam nominatur, intelligitur, quæuis Eccleſia etſi ſit parochialis, quia jura non excludunt patronum à præſentatione Rectoris, niſi in Eccleſiâ Collegiatâ, vt ex s. patet. Vnde quoque colliges, quamuis Eccleſiam Collegiatam etiam Cathedralem poſſe dici *Conuentualem*, etſi enim ex vulgari vſu loquendi, referatur ad Eccleſias Religioſorum, iuxta Etymologiam tamen conuenit omnibus Eccleſiis Collegiatis. Dicitur verò Conuentualis à conueniendo, conueniunt autem non ſolùm Religioſi in ſuis Monaſteriis ad conſultationes, electiones & officia diuina; verùm etiam Canonici in Cathedralibus & Collegiatis; Collegiatum verò dici à colligendo, patet, & *fa. c. n. d. 15.*

Not. II. Quòd nullus citra Papam poteſt concedere laico patrono, vt habeat ſuffragium in electione faciendâ, vna cum Clericis ſiue Religioſis, ſiue Secularibus. *fa. c. 2. de jud.* Vbi dicitur, quòd Epiſcopus non debeat diſponere ſpiritualia judicio laicorum; ſic *in c. Maſſana. de elect.* habetur expreſsè, non valere conſuetudinem, vt Clerici & laici ſimul eligant, ex conſuetudine tamen vel autoritate Epiſcopi, poteſt patronus interponere partes ſuas *in electionis tractatu*, non tamen ita vt eligat, & ſic intelligi debet quod dicitur in *s.* Vt autem *Domini terræ poſt electionem factam requiratur aſſenſus, eſt æquitatis, quem ſi abſque cauſa neget, nihilominus tenebit electio legitimè facta. fa. c. Sacroſancta. in fin. de elect.*

Cap. XXVI. Per noſtras.

Innoc. III. Rothomagenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm nullus ingerere ſe debeat Eccleſiaſticæ Prælationis officiis, reſcribit Pontifex, quòd nullus poteſt ad perſonatum alicuius Eccleſiæ ſe præſentare, quantumcunque idoneus ſit.

E X E G E S I S.

Collige Regulam, quòd *nemo poteſt præſentare ſeipſum, tum quia videtur ambitioſus, per h. t. tum quia præſentatio habet rationem beneficij, quod non niſi inter duos locum habet, dantem & acceptantem, iuxt. c. fin. inſ.* Etſi verò *h. c.* ſolùm videatur loqui de beneficio quod habet prælationem, & in illo ratio decidendi, quâ vtitur Pontifex, maximè locum habeat, extendunt tamen aliqui etiam ad quæuis beneficia propter naturam beneficij. *Panorm. hîc n. 4.* exiſtimat, *quòd patronus licèt ſe ipſum non poſſit præſentare, poſſit tamen offerre preces Epiſcopo, vt ſibi beneficium conferat, modò illud non ſit curatum propter vitandam ambitionem, & ipſe ſit indigens.* Si Epiſcopus vltro offerat Patrono beneficium, vel Canonici illum eligant ad prælationem, poterit ipſe præſtare aſſenſum & augere numerum ſuffragiorum in electione. *Vide plura apud Panorm.*

Cap. XXVII. Cùm propter.

Idem, Conuentrenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt ſi de jure patronatûs quæſtio emerſerit inter aliquos, & intra quatuor menſes non fuerit definita, Epiſcopus Eccleſiam de perſona idonea ordinet, vt tamen in poſterum non generetur præiudicium illi, qui jus patronatûs euicerit.

E X E G E S I S.

Hic *textus* intelligitur ex dictis ad *c. Quoniam. ſup.* Illud ſolùm obſerua, quod notat *Panorm.* & ibi diximus, tempus non currere ignoranti, nec legitimè impedito, non pugnare cum *h. t.* vbi videtur patronus propter litiſpendentiam legitimè impeditus, & tamen currit ipſi tempus quatuor menſium. Reſp. in hoc caſu non conſtare, quis ſit verus patronus, ideóque tempus currere omnibus litigantibus, quiſcunque demum jus patronatûs euicerit. Quod verò dicitur tempus *non currere legitimè impedito*, intelligi debet de eo, *cuius jus certum eſt & non ambiguum.*

Cap. XXVIII. Cùm Dilectus.

Idem, Archidiacono & Cancellario Altiſiodorenſi.

S V M M A.

Cùm Legatus Apoſtolicus Eccleſiam in Archidia-

diaconatu Carnotenſi primò vacaturam Eccleſiam pro G. Clerico ſuo reſeruâſſet, Archidiaconus autem contra mandatum Legati ad dictam Eccleſiam non præfatum G. ſed alium Clericum H. præſentâſſet, & Epiſcopus Eccleſiam illam Clerico H. aſſignâſſet, ipſe vero H. ſibi eandem, vtpote ad præſentationem Archidiaconi tanquam veri patroni ſpectantem confirmari peteret; Reſcribit Pontifex, ſi Archidiaconus præfatum G. tanquam patronus laicus præſentâris, quia tamen à dicto Epiſcopo non ille, ſed Clericus H. admiſſus & inſtitutus fuit juxta ſtatutum Alexandri Papæ, *quod refertur* in c. Quod autem. ſup.) *non primum ſed ſecundum fuiſſe jus aſſecutum in Eccleſia S. Martini. Si verò Archidiaconus præfatum G. præſentâric tanquam patronus Clericus, quia eâ ratione ſubditus erat juriſdictioni legati Apoſtolici, qui conceſſionem illius Eccleſiæ ſibi reſeruari juſſit, non potuiſſe alium præſentari; ideòque præſentationem ejus non quidem Canonicè factam, Inſtitutionem tamen ab Epiſcopo factam non eſſe irritam: quare Pontifex Eccleſiam prænominato H. adiudicauit cum fructibus medio tempore perceptis, Clerico G. autem perpetuum ſilentium impoſuit.*

EXEGESIS.

Ex *h. c.* confirmatur quod ſupra diximus, non *omne jus patronatûs eſſe Eccleſiaſticum, etſi Clericus illud obtineat, ſed requiri vt ratione Clericatûs ſiue Eccleſiæ aut beneficij illud habeat, non autem titulo patrimonij, vel alio ſeculari.* Quia verò Pontifici hic non conſtabat, quali titulo Archidiaconus jus patronatûs poſſideret, in vtramque partem reſpondet. Valere videl. præſentationem ſecundi, qui ab Epiſcopo fuerit inſtitutus *juxt. c. Quod autem. ſup.* ſi titulus Jurispatronatûs fuerit laicus. Si autem titulus ſit Eccleſiaſticus, neque ſic præſentationem Archidiaconi pro Clerico fuiſſe validam, vtpote factam contra reſeruationem legati Apoſtolici, cui Archidiaconus tanquam Clericus tenebatur obedire, quia verò antequam præſentatio per Epiſcopum diœceſanum approbetur, ratum non eſt, quod à patrono fuerat inchoatum, juxta *d. cap. Quod autem. Alex. III.* ideòque meritò Pontifex hic pro H. ſententiam tulit non obſtante reſeruatione legati pro Clerico G.

Cap. XXIX. Paſtoralis.

Idem Helienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus poſtulâſſet edoceri, an Clericus à laico præſentatus, ſi Epiſcopus illum non duxerit admittendum, ex huiuſmodi præſentatione jus aliquod aſſequatur; & ſi illo ad Sedem Apoſtolicam appellante, idem patronus alium præſentet, eúmque Epiſcopus inſtituat, vtrum ſecundus iſte ab Eccleſiâ debeat remoueri? Reſcribit Pontifex Inſtitutionem ſecundo loco à laico patrono præſentati, validam eſſe. Si verò Epiſcopus malitiosè præſentatum idoneum reiecit, ad prouidendum ei compelli debere, vt puniatur in eo in quo deliquit.

EXEGESIS.

Etiam in hâc *decretali Innoc. III.* inhæret *c. Quod autem.* quod eſt *Alexand. III.* vt patet. Diſcrimen autem quod *Innoc. III.* dicit feciſſe Alexandrum inter patronos Clericos & laicos, in eo ſitum videtur, quòd laici poſſint variare, non item Clerici, vt diximus *ſup.* etſi in hâc decretali diſcrimen iſtud non exprimatur. Apparet verò hinc, quòd præſentatus per ſolam præſentationem non aſſequatur verum jus in beneficio, ſed ſolùm quandam juris inchoationem, etſi poſſit appellare, ſi Epiſcopus illum malitiosè ab Inſtitutione excludat.

Cap. XXX. Poſtulâſti.

Idem, Aurienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Quærenti huic Epiſcopo, vtrum quando Rectores Parochialium Eccleſiarum aliquos præſentant ad Eccleſiarum ſuarum titulos ordinandos, vtrum electio illorum ad ipſos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos, & ſi conſenſu ipſorum opus non eſt; vtrum jus illis ſaluum maneat eligendi, vt Eccleſiâ vacante, intitulati huiuſmodi non ſint aliis præferendi? Breuiter reſpondet Pontifex per intitulationem huiuſmodi nullum patronis generari præiudicium, quin poſſint alios Eccleſia vacante præſentare, niſi patroni conſenſerint.

EXEGESIS.

Intellectum *h. c.* ſatis intricatum, facit *Panorm. hic.* Barboſa ſignificat hic agi de beneficiatis, qui conſtituuntur ad tempus ſiue vitam Rectoris ab illo, pro his enim non requiritur conſenſus patroni. Vicarium tamen perpetuum non poſſe ſine conſenſu patroni etiam autoritate Epiſcopi conſtitui, aut intitulari. Mihi veriùs videtur agi de *beneficiatis perpetuis*, qui habent titulum Capellani, Concionatoris &c. vel ſimilem in Eccleſia, neque enim beneficiati temporales videntur propriè intitulari aut inveſtiri. Etſi autem Parochus habeat poteſtatem ſibi aſſumendi pro miniſterio ſuo Cooperatores, ad nutum amouibiles, non poteſt tamen de jure præſentare beneficiatos perpetuos, ſiue intitulatos conſtituere ſine conſenſu patroni, neque rectè facit Epiſcopus tales inſtituendo. Etſi per *h. c.* Epiſcopali autoritati indulgeatur, ſi Rectores Parochiarum aliquos præſentent (non de jure, quod nullum ipſis tribuitur,) ſed de facto, quod ſolum verba *textûs* præ ſe ferunt; ex quo immeritò *Panorm. n. 2.* colligit aliquod jus præſentandi Parochis competere,

Iſtud *c.* autem prouidet de executione, ſi patroni vel Religioſi noluerint, juxta *prædict. c.* certam & congruam portionem Vicariis vel Presbyteris, quos præſentant aſſignare. Hoc ergo caſu Clemens cum Concilio vult aſſignationes & taxationes portionis congruæ deuolui ad Epiſcopos, quorum conſcientia ſuper hoc oneratur, vt in neutram partem moderamen excedant. Excipit tamen hinc Eccleſias, vbi Religioſi, vel alii qui redditus earum percipiunt, onera Jurium Epiſcopalium, & hanc curam ipſi ſupportant, ibi enim non poteſt congrua portio diſtincta aſſignari; ſed ſufficit, vt vicarius alatur honeſtè tam in victu, quàm in veſtitu, ne vituperetur ſacerdotale officium, vt ait *gl.*

Cap. II. Plures.

Idem.

S V M M A.

Plures ab vno ex patronis Eccleſiæ relicti hæredes, vocem duntaxat vnius habent in præſentatione. Neque inconueniens eſt, patronos ipſos interſe liberè poſſe conuenire, de Rectore ab eis alternis vicibus præſentando. Iiſdem permittitur, vt plures ad vacantem Eccleſiam, plures ita præſentent perſonas, quòd vna ex eis eligi per Epiſcopum valeat & admitti.

E X E G E S I S.

Statuitur pro Regulâ, ſiue plures ſint patroni, ſiue vnus, illique decedentes relinquant plures hæredes, illos, ſiue vni ſiue ſingulis ex pluribus ſuccedant, non in capita, ſed in ſtirpes, adeòque ſimul non niſi vnam vocem habere, quia repræſentant perſonã illius cui ſuccedunt, quæ non niſi vna fuit, ſi ergo patronus habet decem filios, aut totidem inſtituit extraneos, non habebunt decem ſuffragia in præſentando, ſed tantùm vnum. Neque obſtat quod dicitur *c. 3. eod. in antiq.* vbi ſi patroni diſſentiunt, jubetur ille inſtitui qui plurium patronorum eligitur aſſenſu. Rectè enim intelligitur de pluribus ſimpliciter, qui ſinguli jus patronatûs in ſolidum habent.

T I T V L V S XXXIX.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS, ET PROCURATIONIBUS.

Rubrica Tituli patebit ex cap. 1.

Cap. I. Sancitum.

Ex Concilio apud Guarmaciam.

S V M M A.

Vnicuique Eccleſiæ vnus manſus integer abſque vllo ſeruitio tribuatur, & presbytero illarum de decimis oblationibus fidelium, domibus, areis, vel hortis juxta Eccleſiam poſitis; & de prædicto manſo nullum ſeruitium faciant niſi Eccleſiaſticum.

E X E G E S I S.

De prædicto manſo &c.) Not. I. Plura eſſe onera Eccleſiarum, inter quæ vnum eſt jus patronatûs priori *tit.* explicatum; ſequitur alterum, quod conſiſtit in cenſibus, exactionibus & procurationibus, de quo *hoc tit.* qui etiam extat *in 6. Clement. & Extrauag. communibus.* de eâdem materiâ habetur *10. q. 2. & 3. per totum.*

Not. II. Varias eſſe interpretationes vocis *manſus*, mihi placet illa *Panorm.* hîc *n. 4.* quod *eſt tanta qualitas terræ, ex qua poteſt viuere ruſticus cum familiâ ſuâ*; vel, vt inquit Cuiacius: *manſus eſt fundus, vnde quis ſe & familiam ſuam tueri ſatis commodè poteſt, ac præterea vectigal ſiue cenſum Domino referre.* Eandem vocem aliqui deriuant à *manendo*, quòd videl. quisque in ſuo fundo communiter libenter maneat, vnde & manentes dicuntur. Aliqui à *metiendo*, quòd ſit ager certâ menſurâ definitus. Sed quidquid ſit de vocibus, certum eſt in *h. tex.* manſum accipi pro dote Eccleſiæ, quæ vtique debet eſſe tanta, quanti eſt fundus ruſtici, vel honeſti coloni. Cùm verò decimæ oblationes, domus, areæ, horti, videantur hîc diſtingui à manſo, non cenſendum eſt adæquatè à manſo, diſtingui vt aliqui volunt, ſed ſolùm inadæquatè inſtar partium à ſuo toto. Manſus enim pleraque hæc & præterea alia complectitur.

Nullum ſeruitium &c.) Not. I. Seruitium hîc generatim ſumi, ſicut & conſuetudines *c. 2. & Collectas. c. 3.* & denotare aliquam præſtationem ſuperiori debitã, quã neutiquam vult teneri Eccleſiam reſpectu poteſtatis ſecularis, ſed ſolùm Eccleſiaſticæ, cuiuſmodi præſtationes ſunt ſubſidium charitatiuum, in *c. Cum Apoſtolus.* de quo *inf. & c. Cathedralium.* & ſimilia, vt *c. Conquerente. de officio Ordin.* Item procurationes, de quibus paulò poſt. Omnia autem hæc in iſto *tit.* reuocantur à generali ſeruitij, præſtationis, collectæ appellatione, ad tres ſpecies Cenſuum, exactionum, procurationum, non metaphoricè ſed moraliter diſtinguendas & explicandas.

Not. II. Nomen cenſûs eſſe variæ ſignificationis. 1. Enim ſonat *rerum & bonorum æſtimationem*, ſecundùm quam apud Romanos tributa olim exigebantur; & ciues in certas claſſes diſtributi e-

rant plebeios, equites, patricios. 2. Pro *tributo publico, quod præſtatur Principi aut Magiſtratus* in recognitionem vniuerſalis dominij, & ſubſidium gubernationis ac defenſionis Reipublicæ, quæ acceptio frequens eſt in jure, vt *C. Sine cenſu.* verb. *reliquis.* item *C. de cenſib. & cenſitorib.* 3. Pro *annuo Canone*, quem præſtat Emphyteuta in recognitionem directi dominij & jurium dominicalium. 4. Pro *annuo reddit*u, quem quis ſibi reſeruat ratione ceſſi prædij aut Iuris, vt *in c. 6. Conſtitutus. de relig. dom.* aut ratione traditæ pecuniæ, quod pertinet ad *tit. De empt. & vendit.* 5. Pro eo, quod *annuatim præſtatur in ſignum ſubiectionis, aut etiam ratione fundationis vel dotationis, cuius tempore patronus ſibi cenſum reſeruat autoritate Epiſcopi. iuxt. c. 23.* atque hæc cenſus acceptio propriè ſpectat ad *h. tit.* præterea de jure patronatus aut etiam aliâ de causâ, etſi verò ſolutio cenſus frequentiſſimè ſignificet ſubiectionem. *arg. c. ſeq.* non tamen ſemper, vt in caſu fundationis & dotationis, neque enim per jus patronatûs Eccleſia ſubijcitur patrono. *Adde c. Præterea. 8. inf.*

Not. III. Exactiones etſi generatim denotare poſſint omne ſeruitium ſiue in pecunia, ſiue aliis rebus, hîc tamen ſumuntur pro ſubſidio extraordinario, quod penditur Prælatis juſtâ de causâ id petentibus, vt ſubſidium charitatiuum, *de quo inf. c. 6.* Principes quoque ſeculares habent ſuas exactiones, quas de nouo imponere non poteſt, niſi ipſe Princeps. *c. 10. Innouamus. inf.* Eccleſiaſtici ab ijs ordinariè ſunt immunes, de quo in *Clement. ſi. & in tit. de immunit. Eccl.*

Not. IV. Procurationum nomine hîc intelliguntur illæ expenſæ, quas vel Eccleſiæ vel Monaſteria, vel Clerici *debent Epiſcopo, vel alteri ex officio, & in propriâ perſonâ viſitanti, de quo c. 23. Procurationes. inf.* Videntur autem dici à procurando, quia videl. ſubditi ſuis ſuperioribus, difficilè & maximè neceſſarium viſitationis munus obeuntibus procurant, vel præſtant expenſas neceſſarias, de quarum moderatione plura deinceps occurrent.

Cap. II. Omnis anima.

Auguſtinus ſuper Epiſtolâ ad Romanos.

S V M M A.

Et vos ſubditi eſſe debetis, ideò enim tributa præſtatis, quia hac eſt probatio ſubiectionis.

E X E G E S I S.

Non eſſe tributum ſemper ſignum ſubiectionis diximus *ad c. præced. Not. 2. Panorm.* præter ibi dicta allegat. *c. Recepimus. de priuil.* vbi recepti ſub protectione Papæ ſoluunt cenſum, non in ſignum immediatæ ſubiectionis, ſed ſolius protectionis, concordat *c. Conſtitutus. de Relig. dom.* vbi cenſus ſoluitur in ſignum ſiue recognitionem perceptæ libertatis. Poteſt quoque dici, quod poſt *Innoc. ſentit Panorm.* licet non omne tributum ſit probatio plenæ ſubiectionis, arguere tamen aliquam ſubiectionem ſecundùm quid, in quantum omnis, qui tenetur alteri aliquid dare, vel præſtare, in hoc quodammodo eſt illi ſubiectus.

Cap. III. Scientes.

Gregorius, Stephano Cantori.

S V M M A.

Cùm Presbyter quidam Monaſterio Maſſa nouas vellet conſuetudines imponere, mandat Pontifex ſi ab initio hoc non fuerit, ne aliquid nouiter permittatur imponi.

E X E G E S I S.

Per Presbyterum hîc intelligi Epiſcopum, rectè oſtendit *Panorm.* Et tene generalem Regulam, quòd *Epiſcopus non poteſt imponere nouum cenſum Monaſteriis vel Eccleſiis, ſi non ab initio fuerit legitimè conſtitutus.* Monaſteria enim (& par eſt ratio de quibuſuis Eccleſiis) debent eſſe exempta ab omnibus oneribus & præſtationibus. *fa. c. 1. q. 1. & c. Inter cætera. 3. q. 10.* quod intelligitur de ſuperuenientibus ſiue de nouo conceſſis, non de initio legitimè conſtitutis, vt apertum eſt *ex h. t.*

Cap. IV. Licet.

Idem, Conſtantino Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam cæcus, quòd ad collectas pariter inter alios compellebatur, quereretur; Pontifex vetuit, ne id Epiſcopus permittat; inhumanum enim eſſe in collectione eum affligere, cui oporteret ex collectis, ſi eſſet neceſſitas, miſereri.

E X E G E S I S.

Colligitur *ex t. & gl.* ſi miſerabiles perſonæ aggrauantur in collectis, poſſe auxilium implorare ab Eccleſiâ, etſi non ſint de juriſdictione illius temporali, vt not. *Panorm. n. 3. fa. c. Significantibus. de off. deleg.* Excuſantur porrò à muneribus perſonalibus cæci & alio morbo laborantes. *arg. h. tit. & l. 2. C. Qui morbo ſe excuſant.* onera enim eiuſmodi æquiualent collectis, non tamen tranſit hoc priuilegium in filios, vt habet *gl.* quia videl. defectu oculorum, qui eſt cauſa eximens parentem cæcum, non laborat filius videns.

Cap. V. Peruenit.

Paſchalis II. Comitiſſæ Mathildæ.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex cenſum ignorantiæ nec in diuinis nec humanis legibus inueniri, oportere quippe, vt omnis cenſus ad quid, & quando perſolui debeat, præſciatur.

E X E G E S I S.

Cenſus ignorantiæ vt dicit *gl.* eſt is *cuius cauſa ignoratur, & ad hunc ſoluendum, nemo tenetur, niſi oſten-*

oſtendatur præſcriptio immemorialis, quæ titulum non requirit, curſus enim tanti temporis habet vim tituli. *c. 1. de præſcript. in 6. plura vide apud Panorm.*

Cap. VI. Cùm Apoſtolus.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Cùm quidam Prælati in procurationibus ſubditis graues exiſterent, ſtatuit Pontifex cum Conc. vt Archiepiſcopi Parochias viſitantes pro diuerſitate prouinciarum & facultatibus Eccleſiarum 40. vel 50. euectionum numerum, Epiſcopi autem 20. vel 30. Cardinales 25. nunquam excedant. Archidiaconi verò 5. vel 7. Decani conſtituti ſub Epiſcopis duobus equis contenti exiſtant; nec cum canibus venatoriis & auibus proficiſcantur; ſed ita procedant, vt quæ Ieſu Chriſti quærere videantur, cum gratiarum actione recipientes, quod honeſtè ipſis fuerit miniſtratum. Prohibet itidem ne Epiſcopi ſubditos talliis & exactionibus grauent, ſi tamen honeſta ac rationabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis auxilium valeant poſtulare. Archidiaconi verò ſiue Decani nullas exactiones ſiue tallias in presbyteros ſiue Clericos exercere præſumant. Quod denique de prædicto numero euectionis ſecundum tolerantiam dictum eſt, in opulentioribus locis poterit obſeruari, in pauperioribus verò tanta teneatur menſura, vt ex acceſſu maiorum minores meritò non doleant ſe grauari. Nec qui paucioribus equis vti ſolebat, plurium ſibi ideò credat poteſtatem indultam.

EXEGESIS.

Euectionum numerum, &c.) Not. I. Sanctiſſimè *ab hoc Concil.* ita terminum Prælatis in viſitatione præſcribi, vt hortetur ad illum potiùs ſpontè reſtringendum, & omnem ſpeciem luxûs vitandam; neque concedit, vt pluribus equis vtantur, qui paucioribus vtebantur, antequam iſte numerus indulgeretur. Per *euectiones* intelligi *equos*, patet *ex c.* vbi ſemel atque iterum pro illis ponuntur equi. Dicebantur autem propriè euectiones principis diplomata, quibus continetur euehendi ſiue excurrendi pluribus jumentis facultas ſiue licentia, ſi placet, à Principe conceſſa, Græci *Synthemata* vocant, id eſt *teſſeras ſiue euectionis conceſſa ſigna. l. Euectiones in add. margin. C. De curſu publico.* Sumuntur itaque euectiones hîc pro *equis veredariis* per metonymiam, ſignum videl. pro re ipsâ. Vtrum autem tempore Concilij huius Lateranenſ. *quod fuit III. ſub Alexand. III.* opus fuerit licentiâ Principis, non conſtat, neque dubium eſt multos ex Prælatis, præſertim maioribus, habuiſſe proprios equos, vt non egerent publicis.

Not. II. *Concilium Tridentinum* ſine determinatione comitatûs & equorum, *ſeſſ. 24. De reform. c. 3.* hortari omnes & ſingulos, ad quos viſitatio ſpectat, *vt paternâ charitate Chriſtianóque zelo omnes amplectantur, ideóque modeſto contenti equitatu famulatúque ſtudeant quàm celerrimè, debitâ tamen cum diligentiâ viſitationem ipſam abſoluere, interimque caueant, ne inutilibus ſumptibus cuiquam graues oneroſique ſint, &c.* Ex verbis autem poſtremis colligitur à *Concil. Trid.* non præfigi certum tempus viſitationi finiendæ, quòd Canones antiqui. *c. Placuit. q. 1. & c. Inter cætera. 10. q. 1.* videntur arctare ad vnum, vel ſummum duos dies, quod intelligi debet, ſi nulla cauſa rationabilis expoſcat, vt diutiùs viſitator ibi moretur, *vt tradit Barboſ. hîc cum aliis, & Panorm.* fatetur, qui allegat Canones veteres. Prohibet dein grauiter dictum Concilium, ne Viſitator pro ſe aut ſuis comitibus quidquam procurationis nomine accipiat præter victualia moderata, &c.

Moderatū ab eis valeāt auxilium poſtulare.) Not. I. Prohibetur Epiſcopis impoſitio talliarum, ſiue quod idem eſt exactionum; permittitur autem moderatum auxilium ex manifeſta & rationabili causâ non ſolùm à *Concil. Lateranenſ. per h. c.* verùm etiam *in c. Conquerente. de off. Ordin. in Clement. 1. De Exceſſu Prælat.* reprehenditur exceſſus in hoc auxilio petendo, denique *in Extravag. Benedicti XII. Vas electionis. de cenſ.* injungitur moderatio in hâc re obſeruanda. Dicitur autem hoc *ſubſidium charitatis*, vt poſt alios, *Azor. l. 2. l. 9. c. 14. q. 2.* quia à principio ex charitate peti debet, non per vim extorqueri, *fa. c. Ex parte. inf.* vbi ait *de votiuis muneribus ad S. Iacobum Compoſtellam deſtinatis, cùm gratuita fuerint ab initio, benigniùs eſſe à viris Eccleſiaſticis exigenda.* Quod idem quadrat in ſubſidium charitatiuum, conuenit enim illud à Clericis, exiſtente manifeſtâ & rationabili causâ, ex charitate erga paſtores & Epiſcopos ſuos libenter conferri, & ab his non aliâ intentione quàm ſubditos, Eccleſiámque ſuam juuandi, poſtulari.

Not. II. Etſi hoc ſubſidium non ex juſtitiâ, ſed ex charitate ſecundùm inſtitutionem ſuam debeatur, poteſt tamen Epiſcopus exiſtente manifeſtâ & rationabili causâ detrectantes compellere ad illud ſoluendum juxta *Innoc. Hoſt. Io. Andr. Butr. Panorm. hîc*, etſi diuerſæ olim ſuper hoc fuerint opiniones. Neque obſtat titulus charitatis, cùm enim in caſu manifeſtæ & rationabilis cauſæ, quæ videtur inuoluere præceptum charitatis ad auxilium ferendum Epiſcopo & Eccleſiæ obliget, poſſunt Clerici officio Judicis compelli, non minùs quàm ad eleemoſynam pauperibus tempore magnæ famis erogandam, vt bene argumentatur *Azor l. c. a. 3.* allegans *Rotam in nouis deciſ. 23.* quæ dicit *poſſe Epiſcopum edictū proponere, vt beneficiati ſubſidium charitatiuum intra certum tempus non ſoluentes, ſint excommunicati.* Non poſſunt tamen pro huiuſmodi ſubſidio loco pignoris Epiſcopi capere, vel diſtrahere calices, libros, vel alia Eccleſiaſtica ornamenta, vt apparet ex initio *h. tex.* & colligitur per paritatem rationis ex *Clement. ſi beneficiorum. de decimis.*

Not. III. Ad ſubſidium charitatiuum exigendum requiri cauſam non ſolùm rationabilem, ſed etiam manifeſtam *juxt. Panorm. n. 2.* hoc eſt talem; *quam nemo bonus & rerum intelligens poſſit improbare.* Eiuſmodi cauſas varias recenſet *Azor l. c. q. 4.* Vt 1. Si Epiſcopus contraxit debita pro defenſione Eccleſiæ ſuæ, eáque aliter commodè ſolui non poſſunt. 2. Si fecerit magnas impenſas in negotiis totius diœceſis. 3. Si rem magni momenti *v. g.* caſtrum vel oppidum emerit, tanquam Eccleſiæ ſuæ conſeruationi neceſſarium. 4. Si iter ſuſcipit ad Papam vel Imperatorem propter Eccleſiæ aut diœceſis ſuæ, vel etiam vniuerſalis Eccleſiæ bonum. 5. Si viſitanda ſunt limina Apoſtolorum, ad quod tenetur Epiſcopus vi Juramenti, quod habetur *c. Ego N. de Iure ju. & colligitur ex c. 12. Ea quæ inf.* 6. Si vocatus eat ad Conc. Generale, imò etiã ad prouinciale *juxt. Innoc. in c. 1. de ſtatu Monach.* quem ſequuntur alij. Vtrum poſſit Epiſcopus tale ſubſidium petere ad ſoluendum annatum, aut ad electionem ſuam in Curiâ Romanâ proſequendam, *Azor l. c.* relinquit rem in dubio; mihi probabilius eſt, non poſſe, niſi conſuetudo aliud obtineat, quia annáta & cõfirmatio magis reſpiciunt priuatam electi perſonã, quàm Eccleſiam; niſi ex alio capite illius multum interſit talem electum confirmari, & ille ſumptus aliunde habere non poſſit.

Not. IV. Si Clericus contra Epiſcopum contendat, non ſubeſſe cauſam manifeſtam & rationabilem ſubſidium charitatiuũ exigendi; ſed vel erunt arbitri eligendi, qui litem componant iuxta *Hoſt. Ioan. Andr. & Butrium hic*, id probantes. *& c. Si Clericus. 11. q. 1.* vel adeundus erit ſuperior, Papa, vel Archiepiſcopus, vt ſignificat *Panorm. n. 5. qui n. 2.* illud etiam bene obſeruat, dictum ſubſidium non tantùm ſemel, ſed etiam ſæpius recurrente videl. manifeſtâ & rationabili causâ poſſe exigi; ſumitur apertè *ex t. h.* initio, vbi Pontifex cum Conc. dicit; ſe *ſuſtinere pro multis neceſſitatibus, quæ multoties ſuperueniunt, vt ſi manifeſta ac rationabilis causâ extiterit, moderatum ab eis valeat auxilium poſtulare.*

Not. V. Hoc Jus competere Epiſcopis per *h. t. & c. Conquerenti, de off. Ordin.* ac proinde etiam Archiepiſcopis, Primatibus, Patriarchis in Diœceſibus propriis, non autem ſuffraganeorum, niſi aliud conſuetudo habeat. An idem competat Cardinalibus & Legatis Apoſtolicis; *vide apud Azor l. c. q. 5.* qui affirmat. Etiam à Capitulo Sede vacante poſſe tale ſubſidium exigi, tenet *gl. in c. Cupientes. §. Ad hæc. v. alien.* ab aliis communiter recepta. Non poteſt tamen id Vicarius generalis Epiſcopi ſine ſpeciali ipſius mandato, cùm hoc nullo jure ſit ipſi conceſſum, ac proinde in generali facultate, quam dat Epiſcopus non contineatur, vt *not. Bellenc. q. 21.* in opuſculo quod de hac re edidit, qui *q. 8.* idem cenſet de *Adminiſtratore Generali Cathedralis Eccleſiæ & Coadiutore Epiſcopi*, qui re ipsâ illum adiuuat à Papâ conſtitutus; & parem rationem eſſe vult, *q. 6.* Commendatoris perpetui Eccleſiæ Cathedralis.

Not. VI. Ex eodem *Bellenc. q. 4. & 5.* Prælatos Epiſcopo inferiores jure quidem non poſſe tale ſubſidium exigere, ſed priuilegio vel conſuetudine Generalium aut Ordinum Regularium, qui in communi bona poſſident, poſſe huiuſmodi ſubſidium, à Monaſteriis ſui Ordinis, pro ſumptibus neceſſariis ad Ordinis gubernationem, vel communi eius bono, ſi aliunde non habet.

Not. VII. Epiſcopum poſſe hoc ſubſidium exigere à Clericis & Eccleſiis ſuæ diœceſis. *c. Conquerento. de off. Ordin.* non verò à laicis, qui nomine ſubditorum *in præſenti cap. non comprehenduntur.* Idem probat praxis & conſuetudo optima legum interpres. Similiter Epiſcopus licet tam laicos quàm Clericos viſitare poſſit, procurationes tamen ab iiſdem exigere non debet, vt tradit *Archid. in c. Cauendum. 10. q. 3.* Similiter non poteſt hoc ſubſidium exigere à Monaſteriis, vt ex communi ſententiâ tradit *Bellencin. q. 29.* neque ab Eccleſiis ſuæ diœceſis exemptis, iuxta eundem *q. 32.* Neque à Clericis qui beneficium non habent, etſi amplum habeant patrimonium, quia patrimonialia non numerantur inter bona Eccleſiaſtica, de quo tamen videtur dubitare. *Bellencin. q. 32.* Neque à Clericis pauperibus ad quem effectum idem *q. 30.* & poſt illum *Azor l. c.* illos cenſet pauperes, qui ex beneficiorum redditibus nihil habent; vltra commodum & honeſtum victum, qui ſi minueretur, grauarentur. *Vide plura apud Azor* de Clericis excommunicatis, ſuſpenſis, item de hoſpitalibus & ſimilibus.

Not. denique VIII. Epiſcopum non poſſe ex toto ſubſidium iſtud remittere, neque Clericos aut Eccleſias ab hoc onere liberare ex communi ſententiâ, quam poſt complures alios tradit *Bellenc. q. 47.* quia huiuſmodi ſubſidium in jure communi & publico, imò in lege naturali æquitatis & diuinæ charitatis fundatur, *quòd pactis priuatorum tolli non poteſt. c. Si diligenti. de for. compet. & l. Ius publicum. ff. De pactis.* vnde ſequitur neque contra hoc jus poſſe præſcribi, neque à Principibus & Dominis temporalibus poſſe impediri. Cùm quo non pugnat, quin Epiſcopus vnum aut alterum Clericũ ſaltem ad tempus poſſit liberare hoc onere, aut cum Eccleſiis aut Clero conuenire, vt ſubſidium iſtud aliâ ratione compenſent, *juxt. Bellenc. q. 48.*

Cap. VII. Prohibemus.

Ex eodem.

SVMMA.

Prohibet Concilium ne Abbates, Epiſcopi, vel alij Prælati nouos cenſus imponant Eccleſiis, nec veteres augeant, nec partem redditum ſuis vſibus approprient, ſed libertatem quam ſibi maiores conſeruare deſiderant, minoribus ſuis bona voluntate conſeruent, aliter facta irrita habeantur.

EXEGESIS.

Hoc c. procedit de cenſibus ſine juſtâ causâ ex praua cupiditate impoſitis vel auctis, & in rem propriam verſis, vt colligitur ex ratione, quam reddit Pontifex æquiualentem illi: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, licet minori.* Cæterùm tribus conditionibus interuenientibus aliquid poſſe Eccleſiis aut Clericis imponi bene *tradit Barboſ.* 1. Vt ſub-

ſub ſit juſta & legitima cauſa, qualis non eſt, quæ refertur in *c. Cùm Clerici. inf.* 2. Vt interueniat autoritas Epiſcopi *junct. c. 13. Significauit. inf.* 3. Vt accedat conſenſus Capituli per notata in *c. Tua. & in c. Paſtoralis. de his quæ fiunt à Prælatis.* Addit *Barboſ. hic n. 2.* Clericum beneficiatum nullius neceſſitatis vel vtilitatis prætextu poſſe cenſum imponere ſuæ Eccleſiæ, in ipſius aut ſucceſſoris præiudicium, poſſe tamen id facere *in præiudicium ſuum*, ad aliquod tempus vel vitam ſuam cenſum imponendo bonis Eccleſiæ, concordat. c. *ſeq.*

Cap. VIII. Præterea.

Alexander III. Vigorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Qui Epiſcopo ignorante autoritate ſuâ penſiones de Eccleſiis ſoluerint ſiue receperint, eis defunctis in receptione penſionis non ſunt aliquatenus audiendi, ſi Pontificis aut alterius qui id facere poterat, aſſenſus non interuenerit. Nec enim ſimplices ſacerdotes vel Clerici poſſunt Eccleſias, quibus præſunt, autoritate ſuâ efficere cenſuales præſertim poſt deceſſum ſuum.

E X E G E S I S.

Ratio eſt, quia nemo poteſt res Eccleſiæ alienare ſine debitis ſolennitatibus. *c. Sine exceptione. 12. q. 2.* deſunt autẽ hîc eiuſmodi ſoleñitates vt conſtat, ex dictis de Reb. Eccl. non alien. præſertim in *c. Ambitioſa in Extrauag.* Deinde per cenſûs eiuſmodi cõſtitutionem minuuntur redditûs, & aliqua pars illorum alienatur. Quin, neque Epiſcopi autoritas videtur ſufficere, vbi recepta eſt *Extrauagans Ambitioſa*; Pontificis autoritatem eſſe omni exceptione maiorem, nemo dubitat. Maximè autem prohibentur cenſus vltra vitam conſtituentis duraturi, quia manifeſtè cedunt in præiudicium Eccleſiæ & ſucceſſoris, quod non ita facilè contingit, ſi beneficiatus ſolùm ſuis redditibus imponat ad vitam ſuam, neque grauet ipſam Eccleſiam.

Cap. IX. Eccleſiis.

Idem, Carnotenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Eccleſiis quas de nouo Epiſcopi de manibus laicorum eripiunt præter cathedraticum & jura omnia, quæ aliis Eccleſiis imponuntur, exactionem Pontifex prohibet imponi.

E X E G E S I S.

Procedit *tex.* quocunque modo Epiſcopus Eccleſiam aliquam de manibus laicorum liberet ſiue iniuſtè detentos redditus vendicando, ſiue cenſum, qui laicis ſoluebatur, tollendo, ſiue à jure patronatûs illorum Eccleſiam liberando. Quicunque modus ex his ſiue alius adhibeatur, non poteſt Epiſcopus veluti in recompenſationem cenſum eiuſmodi Eccleſiæ imponere. Rationem aſſignat *Panorm.* quia *Epiſcopus ad hoc tenetur ex officio. facientibus autem aliquid laudabile, quod ad ipſorum officium ſpectat, in rigore Juris non debetur præmium*, ſed oportet contentum eſſe conſuetis Juribus Epiſcopalibus, quæ recenſentur in *c. Conquerente. de off. ord.* quæ eiuſmodi Eccleſiis ex manibus laicorum liberatis ipſo jure incumbunt.

Cap. X. Innouamus.

Idem.

S V M M A.

Nemo nouas pedagiorum exactiones ſine autoritate & conſenſu Regum & Principum aliquo modo præſumat, ſi commonitus non deſtiterit, donec ſatisfaciat, communione careat chriſtianâ.

E X E G E S I S.

Poteſtatẽ imponendi vectigalia, pedagia, gabellas ſiue collectas, eſſe inter reſeruata Imperatoris, Regum, Principum aliorúmque qui non recognoſcunt ſuperiorem, ſed habent jura ſupremi Principis, eſt receptum inter *DD.* quorũm plurimos allegat *Barboſ. hic n. 2.* Vnde ſequitur hos non incurrere excommunicationem Bullæ cœnæ, quæ fertur in noua vectigalia, vel gabellas imponentes; ſed in illos duntaxat, qui cùm habent ſuperiorem ſine illius autoritate id faciunt.

Cap. XI. Cùm Clerici.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo, & eius Suffraganeis.

S V M M A.

Cùm Clerici quidam, cum Religioſis colludentes ſine autoritate Epiſcopi Eccleſias ſuas eis conſtituerent cenſuales, vt poſt deceſſum eorum, eædem Eccleſiæ per præſentationem eorundem Religioſorum ad filios vel nepotes Clericorum ipſorum transferrentur, præcipit Pontifex, ſi qui inuenti fuerint talia facere, vt ab Eccleſiis abſque morâ appellatione poſtpoſitâ remoueantur.

E X E G E S I S.

Apparet ex *h. c.* in illos, qui per colluſionem ſiue dolum Eccleſiam conſtituerunt cenſualem, pœnam hîc ſtatui, vt Eccleſiis & beneficiis priuentur. Quin imò, cùm iſti Clerici ſoluerent cenſum, vt filij vel nepotes eorum conſequerentur Eccleſias, videntur temporale dediſſe pro ſpirituali conſequendo, non abſque culpâ ſimoniæ. Quare rectè dicit *Panorm.* de rigore Juris tales Clericos non ſolùm poſſe priuari, ſed etiam deponi, Religioſos verò jure patronatûs priuandos eſſe, quo abutuntur. *fa. c. Quòd Clerici. de jure. patr.*

Cap. XII. Ea quæ

Idem.

S V M M A.

Prohibet Pontifex, ne collatores denariorum

pro-

propter viſitationem S. Petri Eccleſias vel Parochias grauent. Si ſecus præſumpſerint, id quod videntur habere, ablatum iri ab illis.

EXEGESIS.

Gloſſa ait hanc collectam fuiſſe præſtationem quandam, quam Angli olim ſoluebant Eccleſiæ Romanæ (*cui regnum illud perhibetur fuiſſe tributarium*) quæque per Epiſcopos aut potiùs Archidiaconos collecta, vt colligitur *ex t.* poſtea deferebatur Romam ad limina Apoſtolorum. Hoc autem obtentu non voluit Pontifex grauari ſubditos immoderatis videl. procurationibus aut exactionibus pro itinere, ſub pœnâ vt amittant quod habent, vel indulgentiam videlicet peccatorum collectorib' conceſſam, quam avaritia obſtante non conſequuntur, vel officium Archidiaconatûs, vel denique munus collectoris, vt explicant *DD. teſte Panorm.*

Cap. XIII. Significauit.

Lucius III.

SVMMA.

Cùm T. Rector Eccleſiæ de Fulſig. Religioſis quibuſdam de ſoluendo annuo cenſu trium marcarum, quas prædeceſſor ipſius ſoluit, præſtitiſſet juramentum, idque ne faceret Epiſcopus interdixiſſet, niſi conſtaret cenſum Epiſcopali autoritate conſtitutum eſſe. Mandat Pontifex, ſi cenſum autoritate Præſulis, non de nouo impoſitum fuiſſe conſtiterit, prohibitionem relaxari. Si verò cenſus de nouo ſit impoſitus, ſiue autoritate Epiſcopi factum fuerit, ſiue non, Monachos compelli, vt Clericum à juramento abſoluant.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* intelligitur ex dictis ad *c. Prohibemus. ſuprà.* Quòd verò videtur innuere, nec cum Epiſcopi quidem autoritate poſſe cenſum de nouo imponi Eccleſiis, intelligi id debet, quando id fit ſine juſtâ causâ.

Cap. XIV. Sopitæ.

Idem Rauennatenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopus iſte procurationes ſibi in aliis Monaſteriis ſuæ prouinciæ aſſereret præſtari, eáſque prædeceſſoribus ſuis etiam in Monaſteriis Bononiæ, (etſi Abbas S. Proculi communi nomine ſe opponeret) exhibitas per teſtes idoneos probâſſet, Pontifex judicans intentionem Archiepiſcopi jure communi & conſuetudine adiuuari, Monaſteria Bononienſia ad procurationem ipſi exhibendam condemnat.

EXEGESIS.

Colligitur hinc Monaſteria licet exempta, nihilominus teneri ad procurationem præſtandam ratione viſitationis vt *not. Panorm.* in illis videl. caſibus, quibus Archiepiſcopus vel Epiſcopus etiam poteſt exemptos viſitare.

Cap. XV. Grauis.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm patroni Clerici, nollent quemquam præſentare, niſi nouum cenſum Eccleſiis imponerent aut veterē contra Conc. Later. *relatum* c. 7. §. Prohibemus. ſup. *augerent, ſub juratoriâ aut fideiuſſoriâ cautione præſtandam ad ſolutionem cogentes, mandat Pontifex quæcunque poſt dictum Conc. contra ipſum decretum ſuper Eccleſiis, vel eorum cenſu attentata in irritum reuocari, & Presbyteros ab illicito juramento abſolui, ac tranſgreſſores deinceps canonicè puniri.*

EXEGESIS.

Nota, quòd licet ad petitionem patroni tempore fundationis poſſit cenſus vel penſio conſtitui, vt *in c. Præterea. de jure patron. & in c. ſeq.* notatur, poſt fundationem tamen id fieri non poſſe. Per pœnam Canonicam intelligitur pœna Canonibus conformis, quam Hoſtienſis in propoſito dicit eſſe arbitrariam.

Cap. XVI. Quanto.

Innoc. III. Abbati & Conuentui Bellæ Villæ.

SVMMA.

Cùm Monaſterium iſtud de fundatoris voluntate, fratribus S. Irenæi deberet ſingulis annis procurationem vnam exhibere, etſi nihil ab eis teneret, quæ procuratio ante hæc propter fructuum paucitatem non grauabat; poſtea autem numero excreſcente, ad eandem vix quatuor marcæ argenti ſufficerent. Indulget Pontifex, ut dictum Monaſterium præfatis fratribus vltra primam menſurā ſit obligatum, niſi facultates Eccleſiæ eo vſque excreuerint, vt iuxta fructuum numerum procuratio ſolui poſſit.

EXEGESIS.

Not. In fundatione non ſolùm poſſe Eccleſiæ imponi cenſum in gratiam patroni, verùm etiam in fauorem tertij.

Cap. XVII. Cùm inſtantia.

Idem, Primicerio & Clerico Mediolanenſi.

SVMMA.

Reſpondet Pontifex omnes Eccleſias legatis & Nuntiis Sedis Apoſtolicæ procurationes impendere teneri,

teneri, niſi per ſpeciale priuilegiũ Sedis eiuſdẽ (quod ait ſe nõ credere) ſint exemptæ, etſi longiſſimo tempore tale obſequiũ non impenderint, cùm in talibus præſcriptio locum non habeat, quia paſtoralis ſolicitudo Pontificis circa omnes Eccleſias nunquam ceſſat. Vult tamen Pontifex nullam Eccleſiam vel Prælatum prægrauari. Si verò Eccleſiæ de communi collecta Legatorum & Nuntiorum Apoſtolicorum expenſas duxerint faciendas, (quod Pontifex non duxit inhibendum) nullum vult ſibi & ſuis præiudicium generari, quo minùs poſſint, à quocunque maluerint, procurationem poſtulare.

EXEGESIS.

Colligitur 1. *Ex h. textu* quòd tam Legati quàm Nuntij Sedis Apoſtolicæ licitè petant procurationem non ſolùm in locis, ad quæ deſtinati ſunt, ſed etiam illis, vbi tranſeunt per *c. Egò N. de jurejur.*

Colligitur 2. Quòd contra procurationem debitã non currit præſcriptio etiam longiſſimi temporis, quia debetur ex æquitate naturali & jure ſubjectionis Epiſcopis, officium paſtorale in viſitationẽ maximè exercentibus.

Cap. XVIII. Ex parte.

Idem, Zamorenſi & Salamantino Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm hi qui vota B. Iacobi continuè perſoluerunt, ad communem terræ ſuæ menſurã in emendo & vendendo, quidam vero quia longo tempore à ſolutione ceſſârunt, menſuram aliquam exhiberent exiguam & ignotam. Reſcribit Pontifex diſtinguendum eſſe, vtrùm anteceſſores eorum ad vnam eandémque menſuram, vota perſoluerint, an ad varias & diuerſas. Primo enim caſu eandem quoque ſoluere deberè ſucceſſores 2. volentes ſoluere ad minorem, non eſſe cogendos ad maiorem, cùm enim vota huiuſmodi ab initio fuerint gratuita, benigniùs eſſe exigenda.

EXEGESIS.

Colligitur 1. *cum Panorm.* quòd ex voto facto poteſt quis compelli ad executionem. *fa. c. Stimul. cum gl. 12. q. 1.* vt ſi vouerit Eccleſiæ ceream imaginem vel caſulam, &c. licèt tempore voti nemo ex parte Eccleſiæ fuerit præſens, quia votum fit Deo, qui vbique præſens eſt, & ſemper intelligitur recipere votum. 2. Verba dubia prolata in tali voto recipere interpretationem à communi vſu patriæ, neque vbi conſtat de ſubſtantiâ obligationis, per incertitudinem quantitatis illam vitiari concordat. *c. Ex literis. de ſponſal. & l. Si ſeruus plurium. de leg. 1.* 3. Ex benignâ diſpoſitione Iuris Canonici in eiuſmodi incertitudine quantitatis, (qualis fuit hîc circa menſuram) poſſe fieri reductionem ad arbitrium boni viri, ne ex nimis rigidâ exactione Eccleſia incurrat notam auaritiæ, quod non tantùm eſt ſpeciale in voto, vt dicit *Panorm.* Sed ſemper habet locum in foro Canonico, *arg. c. Dilecti. de jurejur.*

Cap. XIX. Cùm olim.

Idem, Cæſarauguſtenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm fides facta eſſet Pontifici duas Eccleſias, de quibus contendebat quidam Abbas, ſitas eſſe in diæceſi Cæſarauguſtenſi, tum per alia, tum per inſtrumentum cuiuſdam compenſationis, in quo continebatur, dictum Abbatem Epiſcopo de juribus Epiſcopalibus debere reſpondere; Pontifex eundem ad integram illorum ſolutionem nullis factis deductionibus condemnat, non obſtante ſecundâ compenſatione, ratione cuius aliquæ deductiones erant faciendæ; Quia cum illam compenſationem Abbas iſte impugnârit, non debuit ex eâ beneficium conſequi, cui renuntiâſſe tacitè videbatur. Abſurdum præterea erat negare illam Eccleſiam eſſe in hâc diæceſi conſtitutam, cui præceſſor Epiſcopus pro inſtantia aliqua jura conceſſit, per quæ jus Epiſcopale petebat expreſsè.

EXEGESIS.

Collige 1. Quòd producens inſtrumentum, videtur confiteri omnia contenta in illo; ſic iſte Abbas vigore inſtrumenti volens oſtendere aliquid juris ſibi eſſe conceſſum ab Epiſcopis Cæſarauguſtenſibus, eo ipſo debuit concedere Eccleſiam ſuam ſitam eſſe in illo Epiſcopatu. 2. Qui concedit alteri jus in re aliquâ, præſumitur eſſe Dominus illius rei ſaltem contra illum, cui fit conceſſio; quare rectè arguit Pontifex hîc contra Abbatem, cùm ipſe fateatur, & per inſtrumentum probet, ab Epiſcopo eſſe quædam hiſce Eccleſijs conceſſa, ergo præſumuntur ipſi eſſe ſubiectæ; & jus Epiſcopale per idem inſtrumentum patet expreſsè. Vbi aduerte in vulgari *text.* legi.: *jus Epiſcopale petebas expreſsè*, quòd nullum habeat ſenſum, legi ergo debet: *patebat* pro *petebat*, vt fatetur *gl.* & legerunt *Hoſt. ac Panorm. hîc. n. 9.*

Cap. XX. Olim.

Idem, Spoletano Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Clerici plebis Rupinæ Epiſcopis Spoletanis tres in feſto Natiuitatis, & tres in feſto Reſurrectionis pro Synodatico ſoluere ſoliti eſſent denarios Papienſes, nunc autem tres Lucenſes pro ſingulis Papienſibus perſoluerent, (licet vnus Papienſis valeat ſex lucenſes,) & Epiſcopus peteret eos ad Papienſium ſolutionem compelli (Lucenſes enim primo anno nõ niſi cum proteſtatione juris ſui receperat) ex dictis autem teſtium, & confeſſione partis aduerſa appareret, tempore

pore L. prædeceſſoris ipſius pro Synodatico Papienſum fuiſſe monetam ſolutam, & ab illo tempore non niſi 36. annos effluxiſſe, ac legitimè inſuper probatum fuiſſet, tres Lucenſes, qui pro vno Papienſi poſt mortem Lucij Epiſcopi ſoluebantur 5. vel 6. valere ex illis, qui hodie ſunt in vſu: Pontifex intelligens per declinationem monetæ accidiſſe, vt Lucenſes darentur pro Synodatico, procuratorem Clericorum Papienſium, ad ſolutionem denariorum Papienſium, vel æſtimationem eorum condemnauit.

EXEGESIS.

Not. I. Synodaticum idem eſſe, quod *Cathedraticum*; ſicut autem Cathedraticum dicitur, quia ſoluitur in honorem & recognitionem *Cathedræ Epiſcopalis*, ita olim etiam fuiſſe appellatum *Synodaticum*, quia antiquitus ſoluebatur *in Synodo annuatim celebrari ſolitâ*, & licèt de jure communi non debeat excedere duos aureos, valet tamen conſuetudo ſuper diminutione vel augmentatione illius, vt patet ex iſto *c. & c. 1. Ac Sum. 10. q. 4.*

Not. II. Quòd debitum contractum debet ſolui ſecundùm monetam quæ erat tempore contractûs, vel ſi non reperitur, ſoluendam eſſe ipſius æſtimationem, & hoc procedit vt *not. Panorm.* in quàcunque æſtimatione, etſi eſſet certa moneta determinata, vnde

Not. III. Quando aliquis obligatur aliquid dare vel tradere, ſatis eſſe, vt ille cui debetur illud petat, quod ſi non poteſt haberi, judex poteſt debitorem condemnare ad illud, quod eſt in obligatione expreſſum, vel ad ipſius æſtimationem, ſic condemnat Papa iſtum Abbatem ad ſolutionem denariorum Papienſium, vel eorum æſtimationem, cuius tamen mentionem non facit. ita *Panorm.* poſt *Bartol. in l. Stipulationes. in fi. ff. De verbor. oblig. vide & Barboſ. hic.*

Cap. XXI. Cùm Venerabilis.

Idem, Priori S. Stephani.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Fauentinus Eccleſia S. Stephani recepiſſet ſpallas, quas ipſe & prædeceſſores inde recipere conſuêrant, nullo alio ſeruitio ipſi impoſito, quàm vt annuatim cereum trium librarum ipſi Prior penderet. Decernit Pontifex, cùm viſitationi ſit annexa procuratio, & Epiſcopus ratione officij teneatur Eccleſiam viſitare, nec de nouo cenſeatur imponi, quod in fundatione communi jure eſt impoſitum, poſſe Epiſcopum, cùm dictam Eccleſiam cauſâ correctionis acceſſerit, moderatam procurationem bis in anno recipere, ſed nihil aliud præter penſionem prædicti cerei.

EXEGESIS.

Collige, poſſe quidem Epiſcopum Eccleſiæ inferiori remittere ſeruitia ſibi debita cum conſenſu Capituli, & ex juſtâ cauſâ, vt patet ex *tex.* cöiungendo dicta, tamen *DD.* quantumcunq; Epiſcopus generaliter eximat Eccleſiã, ſemper retinet *octo* veluti officio ſuo annexa, quæ enumerat *Panorm. hic n. 3.* & ſunt hæc: Coërcitio ſeu correctio morũ, viſitatio eam ob cauſam ſuſcepta; Procuratio ideò debita. Cathedraticum ſiue Synodaticum. Reuerentia ſiue obſeruantia ſibi debita ab omnibus inferioribus Eccleſiis, Prælatis, Clericis, Subſidium charitatiuum; Inſtitutio beneficiorum Curatorum; quibus poſt *Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 15.* addi debet approbatio confeſſariorum pro ſecularibus. Denique ea, quæ ſunt Ordinis Epiſcopalis, & Jure Diuino competere poſſunt inferioribus.

Poteſt tamẽ *iuxt. Panorm. ib.* in tribus caſibus Eccleſia plenè etiam in his exempta eſſe ab Epiſcopo. 1. Si Epiſcopus conſentiat & Pontifex confirmauit, vt *in c. Conſtitutus. de Relig. dom.* ibi. *& C.* (i. e. Cæleſtinus) *Papa Prædeceſſor noſter confirmauit, quòd fortiùs ſubſiſteret, ſi Pontifex ſolus Epiſcopo irrequiſito exemptionem concedit.* 2. Si ſententia pro illo qui prætendit exemptionem fuit lata, & Epiſcopus non appellauit. *c. Cùm inter. de re jud.* 3. Ratione præſcriptionis, poteſt enim quis contra Epiſcopum præſcribere jura Epiſcopalia in Eccleſiâ Epiſcopo ſubiecta, vt *in c. Cùm olim. & c. Auditis. de præſcrip.*

Cap. XXII. Super eo.

Idem, Compoſtellano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm ferè tota prouincia Caſtellana de nouo ad juriſdictionem illius Eccleſiæ eſſet conuerſa, & Archiepiſcopus quæreret, qualiter illa prouincia, vel pars prouinciæ in viſitatione ipſi deberet obſequi, & in procurationibus prouidere, reſpondet Pontifex, quòd illud obſeruare teneatur, quod in vicinis prouinciis obſeruatur.

EXEGESIS.

Collige quòd in procurationibus & aliis obſequiis Archiepiſcopo præſtandis attenditur conſuetudo vicinarum prouinciarũ & Eccleſiarum, quando non apparet de propriâ conſuetudine loci, prout *ait Panorm.* alioqui *conſuetudo cuiuſcunque loci præfertur conſuetudini aliorum locorum. c. Illa. d. 12. & c. De trina. d. 4. De conſecr.* Dicitur autem prouincia Caſtellana de nouo conuerſa ad juriſdictionem illius Archiepiſcopi, quia occupârant illam Saraceni, & poſtea recuperauit Rex Caſtellæ, vt *tradit Hoſtienſ.* vnde *jure poſtliminij* reſtituta fuit in ſpiritualibus juriſdictioni Archiepiſcopi, *l. Poſtliminium ff. De captiv. & poſtlim. jure.*

Cap. XXIII. Procurationes.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Procurationes, quæ ratione viſitationis debentur

Epi-

Epiſcopis vel Archidiaconis vel quibuslibet aliis etiam Legatis aut Nuntiis Apoſtolicis abſque manifeſtâ & neceſſariâ causâ non exiguntur, niſi quando perſonaliter viſitant, & tunc mediocritatem obſeruent, iuxta Conc. *definitam. Legati autem & Nuntij Apoſtolici, ſi oportet eos aliquo loco moram facere, ne is locus nimis grauetur, procurationes accipiant ab aliis Eccleſiis vel perſonis, quæ nondum illas dederunt, ita vt numerus procurationum numerum dierum non excedat, & cùm aliqua non ſufficit, plures coniungantur in vnum. Non quærant autem quæ ſua ſunt, ſed quæ ſunt IESV Chriſti, vt fructum referant. Contrauenìens & quod accipit reddat, & Eccleſiæ, quam taliter aggrauat, tantumdem impendat.*

EXEGESIS.

Not. Quòd Legatis & Nuntiis Apoſtolicis aliquò proficiſcentibus ſumptus & viaticū debeantur ab iis Eccleſiis, ad quas, dum legationis officio funguntur, acceſſerint, etiam abſque vlla viſitatione, vt tradit *Azor p. 2. lib 3. c. 42. q. vlt.* Epiſcopus autem non poteſt exigere, ſi non viſitat, quia ſolius viſitationis cauſa illis à jure conceduntur ex benignitate Eccleſiæ, quæ vult ipſos excitare ad munus viſitationis diligenter obeundum, cùm alioqui ad illud Epiſcopi teneantur ratione officij, & propter hoc aliáque onera percipiant redditus Epiſcopatus, ſicut videmus ait *Panorm.* in Canonicis, quibus debentur quotidianæ diſtributiones propter intereſſentiam diuinorum, licet teneantur (ratione Canonicatûs & beneficij) ad diuina officia, vt in *c. 1. De Cleric. non reſid. in 6.* Hodie ferè conſuetudo habet apud nos vt Legati & Nuntij Apoſtolici ſumptus recipiant ab ipsâ Sede Apoſtolicâ, neque procurationes ordinariè exigant.

Not. Denique ex *Panorm. n. 5.* Si Epiſcopus non perſonaliter ſed per alium viſitet, procurationem non dari debere ipſi, ſed illi, qui ipſius nomine viſitat, *c. Si Epiſcopus. de off. Ord. in 6.*

Cap. XXIV. Venerabili.

Honorius III. De Tiro & Ioſaphat Abbatibus.

SVMMA.

Cùm Abbas quidam & Conuentus Epiſcopo Cenomanenſi procurationem dare nollet, oſtendentes eorum Monaſterium in villâ Cenomanenſi ſitum eſſe, & ipſos procurationes hactenus non ſoluiſſe, mandauit Pontifex, niſi aliud & rationabile oſtenderint, eos ad exhibendam procurationem ſicut jus dictauerit, compelli.

EXEGESIS.

Rurſus colligitur, quod ſupra dictum eſt, jus procurandi eſſe impræſcriptibile, ideóque hoc Monaſterium ad procurationem ſoluendam condemnatum fuiſſe, licet nunquam illas ſoluerit, Epiſcopi autem ſi habent redditus ſuperabundantes & nihilominus pro viſitatione redditus exigant, non effugiunt notam Paſtoris mercenarij. Aduerte etiam ciuitatem Cenomanenſem appellari villam more Gallorum, cùm alioqui inter villam & ciuitatem magna ſit differentia.

Cap. XXV. Cùm nuper.

Gregorius IX.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Archiepiſcopo Beneuentano, ſiue autoritate propriâ, ſiue Apoſtolicâ prouinciam viſitanti procurationes iuxta facultates Eccleſiæ exhibeantur, alioquin ſententiam, quam ipſe tulit in rebelles, ratam habiturus.

Eſt textus clarus.

Cap. XXVI. Cùm Canonicis.

Idem.

SVMMA.

Cùm Canonicis cuiuſdam Maioris, ſiue quod idem eſt, Cathedralis Eccleſiæ, ſummam pecuniæ pro penſione debitâ, non nemo aliquot annis perſoluiſſet, & illi ſummam illam ex integro de meliori moneta exigerent, mandat Pontifex, vt Canonicos illos ſolutione prioris pecuniæ, vel ſi non ſit in vſu, æſtimatione penſionis antiquæ faciat manere contentos.

Cap. XXVII Autoritate.

Idem.

SVMMA.

Inhibet Pontifex, ne quis pro eo, quòd in Oratoriis, quæ in grangiis ſuis quidam Religioſi habent, aliqui ipſorum celebrant, procurationes ratione viſitationis debitas exigere præſumat.

EXEGESIS.

Nota, oratoria priuata, qualia habent Religioſi quidam in ſuis grangiis, id eſt villis aut prædiis, ſi Epiſcopi autoritate erecta non ſunt, oneri procurationum non ſubiacere, nec propriè loca Religioſa eſſe, neque Eccleſiæ nomine comprehendi. *iuxt. Azor. p. 2. l. 3. c. 42. q. 1. Sanch. de matr. l. 9. d. 15. n. 39.* Neque etiam gaudent Eccleſiaſticâ immunitate, vt ex communi tradit *Panorm.. n 4. apud quem vide plura. n. 23.* de diſcrimine inter Oratorium & Eccleſiam.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV.

SVMMA.

Statuit Pontifex 1. *Vt Archiepiſcopus volens*

viſitare, priùs ſuum Capitulum, ciuitatem ac diœceſin plenè viſitet. Si commodè omnes Eccleſias non poteſt accedere, de pluribus locis ad vnum congruum Clericos & laicos conuocet. 2. Licet ei totam prouinciam, vel eius partem viſitare, ciuitates, diœceſes, ſuffraganeos, Cathedralium & aliarum Eccleſiarum Capitula, Monaſteria, & alia Religioſa, & pia loca, Clericos denique & populos, ac procurationes à locis tantùm recipere viſitatis. 3. Si aliquam diœceſin viſitârit, non reuertatur ad illam, priuſquam reliquæ diœceſes in toto vel in parte fuerint viſitatæ. Si tamen aliqua plus alijs indiget viſitari, tunc aliarum viſitatione intermiſſâ, redeat ad eandem, ſi diœceſanus id poſtulârit, vel omnis aut maior para Coepiſcoporum ita cenſuerint, qui ſi difficiles fuerint, petat licentiam à Papâ. 4. Viſitatione totius prouinciæ ſemel abſolutâ, licet ei poſtea cum ſuffraganeorum conſilio, ſi coram eis definitionem ſuam in ſcriptis tradiderit, viſitationem per eandem prouinciam reiterare, etiam ſine ſuffraganeorum conſenſu. Tum autem illas Eccleſias Clericos & populos priùs viſitet, qui nuper non fuerunt viſitati, niſi aliud fuerit opportunum. 5. Proponat verbum Dei, inquirat de vitâ & conuerſione Clericorum, ac cæteris ad officium ipſorum ſpectantibus, abſque coactione & exactione juramenti. Si de aliquibus orta fuerit infamia, ordinarijs denuntiet, ſi videatur expedire. Notoria crimina (cùm arguant Ordinariorum negligentiam) liberè corrigat & puniat. 6. Procurationes recipiat ſecundùm quod eſt in Canonibus conſtitutũ; pecunias nec ipſe nec ſui quouis nomine, ſed in victualibus tantùm recipiant moderatas expenſas, neq; munera qualitercunque oblata admittant. Contra præſumentes, maledictionem incurrant à quâ nunquam, niſi duplum reſtituant, liberentur. 7. Hanc viſitandi formam etiam ab Epiſcopis alijsq; Prælatis ordinario jure ſuos ſubditos viſitantibus obſeruari præcipit. Saluis rationabilibus ac approbatis Religioſorum conſuetudinibus ac inſtitutis.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus, vt non ſit inhærendum. Illud breuiſſimè monemus, cùm *n. 4.* dicitur, vt Archiepiſcopus abſque coactione qualibet juramenti inquirat, illud procedere in viſitatione & inquiſitione generali, non autem ſpeciali, vt monet *Franc. hic n. 5.* de quo dicemus *inf. in tit. De accuſ. & inquiſitionibus.*

Cap. II. Exigit.

Gregorius X. in Generali Conc. Lugdunenſi.

SVMMA.

Confirmat Gregorius cum Concil. Conſtitutionem Innocentij IV. in præced. c. *relatam, de non recipiendis in pecuniâ procurationibus ac quibuslibet muneribus & pœnas adiicit ſtatuens, vt qui conſtitutionem illam violârint, duplum eius quod receperunt, Eccleſiæ à quâ id receptum fuit, infra menſem reddant. alioqui ex tunc Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi ab ingreſſu Eccleſiæ ſint interdicti, inferiores ab officio & beneficio ſuſpenſi, quouſq; de duplo ſatisfaciant.*

Cùm *h. c.* per ſequens reſtringatur, illud præ oculis habendum erit.

Cap. III. Felicis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Cùm experientia doceret, ex Gregorij decreto c. Præced. *relato, vt ob procurationes pecunia exigatur vel recipiatur etiam à volentibus, multa incommoda prouenire, concedit Bonifacius, vt illis quibus ex officio competit viſitare, à volentibus pecuniam licitè recipere valeant, pro victualibus moderatis illis diebus quibus viſitationis officium perſonaliter exerceant. Et adjicit, ne liceat viſitanti niſi vnam procurationem recipere vnâ die, ſiue vnum locum ſolùm viſitârit ſiue plura, etſi vnus locus procurationi ſufficeret. Cætera verò in Conſtitutione Greg. X. contenta, in ſuo vult Bonifacius robore permanere.*

EXEGESIS.

Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 3. relinquit in optione eorum, qui viſitantur, ſi malint ſoluere id, quod erat ab ipſis antea ſolui certâ pecuniâ taxatâ conſuetum, an verò prædicta victualia ſubminiſtrare, per quod videtur *c.* Præſens ſaltem in eo reſtringi, vt non liceat viſitatoribus pecuniam loco procurationum exigere, contra viſitatorum optionem; neque taxatio ad illos pertinet, ſed ad iſtos juxta Zerol. in praxi *Epiſcop. p. 2. verb. viſitatio. §. 6. dub. 2. & Barbos. de off. & parte Epiſcopi p. 3. alleg. 73. n. 65.* Complura alia valde vtilia de viſitatione ſtatuit *Conc. Trid.* ſed quæ parum videntur obſeruari *v. g.* vt Epiſcopi ſuam diœceſin quotannis, ſiue ſaltem biennio totam viſitent.

Cap. IV. Quanquam.

Idem.

SVMMA.

Cùm Eccleſiæ Eccleſiaſticæq; perſonæ, ac res ipſarum non ſolùm jure humano, quin imo & diuino à ſecularium exactionibus ſint immunes, Bonifacius Conſtitutionem Alexandri IV. *quæ habetur* inf. c. 1. de immun. Eccleſ. (*quâ ſtatuit Eccleſias & perſonas*

perſonas Eccleſiaſticas ad padagia & quidagia pro rebus ſuis propriis, de quibus negotiationem non exercent, minimè teneri) pœnam adijcit contra tranſgreſſores, vt ſi perſonæ fuerint ſingulares Excommunicationis, ſi autem Collegium vel vniuerſitas, ſiue communitas fuerit, ipſa ciuitas, caſtrum vel locus, interdicti ſententias ipſo facto incurrant, nec relaxationem obtineant, niſi illegitimè exacta plenè reſtituant.

Hoc c. meliùs intelligetur in *t. De immun. Eccl.* quò propriè pertinet.

Cap. V. & vlt. Perpetuò.

Idem.

SVMMA.

Declarat Pontifex Conſtitutionem Innoc. IV. *relatam c. 1. ſuprà. quòd Archiepiſcopus poſſit ſuam prouinciam viſitare liberè, licèt non ſint eius Suffraganei negligentes, & iterare viſitationem eandem, ac procurationem à locis recipere viſitatis, conſuetudine contrariâ non obſtante. Addit Archiepiſcopum dum viſitat, poſſe confeſſiones ſubditorum Suffraganeorum audire.*

EXEGESIS.

Vtramque Conſtitutionem tam illam *Innoc.* quàm *Bonif.* reſtringit aliquatenus *Concil. Trid. l. c. De ſtat. ne à Metropolitanis, & poſt plenè viſitatam propriam Diœceſim viſitentur Cathedrales Eccleſiæ, aut Diœceſes ſuorum Suffraganeorum, niſi causâ cognitâ & probatâ in Concilio prouinciali.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Cùm ſit.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Sancit Pontifex cum Concilio, vt Religioſi quicunque pro Monaſteriis & Eccleſiis ad ſe quocunque modo deuolutis procurationes legatorum Apoſtolicorum, Iura Epiſcopalia, aliáque præſtari pro his locis ſolita, antequam ad illos peruenirent, peremptoriè ſoluant, niſi priuilegio aut alia causâ legitimâ ſe poſſint excuſare. Non vult verò eiuſmodi exemptionem, ad monaſteria, ſiue Eccleſias, quæ deinceps obuenient, extendi.

EXEGESIS.

Ratio diſpoſitionis, quia ſi res aliqua vt *not. gl.* habet onus annexum, peruenit ad Eccleſiam, vel Eccleſiaſticos, tranſit ad eoſdem cum ſuo onere. *c. Si quis laicus, 16. q. 1. c. Paſtoralis. de decim.*

Cap. II. Ad noſtram.

Idem.

SVMMA.

Grauamina illata Ciſtercienſibus & graues Prælatorum abuſus in illis viſitandis recenſet, & grauiſſimè prohibet, quæ vide in ipſo c. *prolixo & ſatis perſpicuo.*

Cap. III. Præſenti.

Idem, in eod. Concilio.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt Epiſcopi contra eos, qui ab Eccleſiis & Eccleſiaſticis pedagia vel quidagia illegitimè exigunt, vel extorquent, excommunicationis & interdicti ſententias à iure (in c. Quanquam. h. t. in 6.) *prolatas. poſtquam de his ipſis conſtiterit publicent, vel tamdiu faciant publicari, donec ſic exacta reſtituerint, & ſatisfecerint competenter.*

EXEGESIS.

Minùs terrent Cenſuræ, licet ipſo facto incurrantur, niſi publicentur. Nota tamen quòd iſta clauſula, *ſi conſtiterit*, importet cognitionem iudicialem, cum citatione partium, quæ requiritur ad ſententiam declaratoriã pœnæ ipſo iure incurſæ, vt tradit *Sanch. l. 8. de matr. d. 34. n. 26. Garc. p. 6. c. 3. n. 36. Barboſ. hîc n. 5. & 6.* vbi plures alios allegat.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnic. Vas electionis.

Benedictus XII.

SVMMA.

Præſcribit certam menſuram procurationum pabuli charitatis & ſubſidij charitatiui, ſeruandã à legatis & Nuntijs Apoſtolicis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, aliiſque Prælatis Ius viſitandi habentibus, eámque diuerſam aſſignat pro diuerſitate regnorum, prouinciarum, Eccleſiarum, itidem Monaſteriorum. Porrò æſtimationem horum omnium deſumit ex nummis Turonenſibus, quorum duodecim valent vnum florenum auri boni, puri, & ponderis Florentini, quod quale tum fuerit, non videtur conſtare.

EXEGESIS.

Textus eſt prolixiſſimus, cuius obſeruantia paſſim in deſuetudinem abijt; ſufficit modò generatim in *h. tex.* præſcripto & à Concilio Trid. confirmato,

 quod

quod *l. c. Sub ſi.* præclarè monet, *vt in ijs locis ſiue prouincijs vbi conſuetudo eſt, nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud à viſitatoribus accipiatur, ibi id obſeruetur.* Illis videlicet locis, vbi redditus aliquo modo habent abundantes, ſi enim ipſi viſitatores egeant, aut certè non abundent, deberi ipſis moderatas procurationes jure naturali diuino credimus, *dignus enim eſt operarius mercede ſuâ, nec quiſquam militat ſuis ſtipendijs.*

T I T V L V S XL.

DE CONSECRATIONE ECCLESIÆ, VEL ALTARIS.

Rubrica Tituli nihil habet peculiare annotandum.

Cap. I. Ad hæc.

Alexander III.

S V M M A.

Si altare motum fuerit, aut lapis ſupra poſitus, qui ſigillum continet, contractus aut etiam diminutus, debet denuò conſecrari. Propter hoc verò nequaquam Eccleſiæ conſecratio iterari conſueuit, licet id quidam Canones innuant.

E X E G E S I S.

Si altare motum fuerit &c.) Not. I. Quidquid dicat *Panorm.* continuatio *h. tit.* ad alios eſt arbitraria, extat hic idem *t. in 6. & extrauag. comm.* de eâdem re agitur *d. 1. & 68.*

Not. II. Altare duplex eſſe, vt bene explicat *Panorm.* hîc; vnum *mobile, ſiue portatile*, viaticum quoque dictũ in *c. vlt. de priuil. in 6.* Alterum verò *fixum ac ſtabile*, quod alicui loco ſiue baſi calce, aliôue modo affixum eſt. Illud per ſe conſecratur, ideóque conſecrationem non amittit, etſi à ligno cui incluſum eſt, ſeparetur, ita *DD. hîc & in c. Ligneis. inf.* At verò altare fixum conſecrationem amittit, ſi lapis ſiue menſa ab inferiori ſtructurâ remoueatur, vt *pat. ex h. c. & c. ligneis. inf.* item *c. Motum. de conſecr.* Nam conſecratio, ait *gl. præcipuè conſiſtit in coniunctione lapidum inferioris ſtipitis.*

Qui ſigillum continet, &c.) Not. Sigillum altaris vocari loculum, qui reliquias continet, & ex antiquiſſimâ Eccleſiæ traditione ac conſuetudine altaribus apponi ſolere, oſtendit illa oratione, quam ante introitum ſimul oſculando altare recitat Sacerdos: *Oramus te Domine, vt per merita SS. tuorum, quorum reliquiæ hîc ſunt, &c.* Etſi verò Canoniſtæ noſtri hîc & in *c. Placuit. d. de conſecr.* aliique affirment ſigillum eſſe de eſſentiâ altaris, negant tamen ex Theologis *Sotus in 4. d. 14. q. 2. ar. 3. Suar. in 3. p. to. 3. d. 8. ſ. 5. Coninck. q. 83. a. 3. dub. 3. n. 241.* quia Canones à noſtris allati non conuincunt, vt videre eſt apud *Laymann. l. 5. tr. 5. c. 6. n. 8,* & licèt olim omnibus altaribus inſertæ fuerint reliquiæ, præſertim tempore Iconoclaſtarum, videtur nunc ea cauſa non ita vigere, & excuſare poſſe difficultas nanciſcendi certas & exploratas SS. Reliquias.

Not. II. Ex hoc ſequi, quòd fatente *Laymann.* non improbabiliter reſoluit *Coninck. l. c. n. 240.* per ſolam fractionem ſigilli ſiue ſepulchri, altare ſiue ſtabile ſiue portatile non deſecrari ſeu profanari; etſi noſtri *DD. hîc & in c. Ligneis.* aliique communiter teneant contrarium, idcóque dicit Laymann *ſeruandam eſſe Eccleſiarum conſuetudinem*, vt altaria ſigillo fracto, iterum conſecrentur. *In caſu tamen neceſſitatis, vel magnæ vtilitatis*, credo poſſe teneri ſententiam contrariam, vt ſi alicubi eſſet magnus concurſus populi die feſto, & altaris ſigillum eſſet fractum, ſine nouâ conſecratione poſſit dici ſacrum.

Cap. II. Tua.

Idem, Innocentius III. Tornacenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex huic Epiſcopo, quòd in ſuâ diœceſi ipſi liceat Eccleſias dedicare tam diebus Dominicis quàm priuatis.

Abſque diſcrimine dierum licet dedicare Eccleſias, de quo *vide Panorm. hîc & Azor p. 2. l. 9. c. 4. q. 3.*

Cap. III. Quod in dubijs.

Idem, Nidroſienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Altare in quo tabula pontificali miniſterio conſecratur, ſi mota, vel enormiter fracta fuerit, debet non immeritò conſecrari. Neque negatur, quin oleum non conſecratum conſecrato poſſit commiſceri.

E X E G E S I S.

Si mota vel enormiter fracta &c.) Not. Illud commune eſſe tum mobili tum fixo altari, vt conſecrationem amittat fractione notabili, id eſt tantâ, vt in nullâ integrâ parte Calix cum patenâ moraliter

rem

rem æſtimando, poſſit conſiſtere *juxt. Panorm. in c. Ligneis. inf. & alios.* Quare forma ſufficiens ad retinendam conſecrationem erit, *ſi altare capere poſſit calicem cum patenâ & corporali.* Etſi igitur aliàs fractũ ſit, vel noui aliquid acceſſerit, aut detractũ fuerit, manebit conſecratum *juxt. Laymann. c. l. n. 4.* & alios ab ipſo allegatos; erit autem Epiſcopi in dubio judicare, vtrùm fractura ſit tanta, quæ conſecrationem tollat.

Oleum non conſecratum &c.) Non eſt improbabile, quod dicit *gl.* hîc in *c. 1.* verb. *altare*, ſi ad menſam conſecratam noui lapidis additio fiat, *non ſacrum, ſi minus principale ſit, acceſſione ad ſacrum ſacrari*, ſicut pannus appoſitione ad ſacram veſtem, & murus non ſacer adiectus conſecratæ Eccleſiæ, ſic in propoſito oleum non benedictum admixtum benedicto, benedictionem ſiue conſecrationem accipiat. Cùm verò *juxt. Panorm. hîc & in c. Regulabac*: non ſacrum acceſſione ad ſacrum effici ſacrum, locum potiſſimùm habeat in liquoribus, in alijs fortaſſis non item, conſultum erit altare fractum ita reparare, vt calix & patena non in additamento, ſed in veteri lapide reponi poſſint, vt monet *Panorm. l. c. n. 5.*

Cap. IV. Propoſuiſti.

Idem, Compoſtellano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm peregrinis ad Eccleſiam S. Iacobi venientibus & per contentiones altaris de nocte cuſtodiam ſibi vendicantibus homicidia contingerent, & vulnera inferrentur, reſcribit Pontifex, quòd manente Eccleſiâ & altari, ipſa reconciliari poſſit, per aquam cum vino & cinere benedictam.

De reconciliatione Eccleſiæ, agitur expreſſiùs in *c. 9. Aqua.*

Cap. V. Cum ſis.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd plura in vnâ Eccleſiâ altaria, & plures Epiſcopi poſſint ſimul conſecrari.

Nulla circa hoc occurrit difficultas.

Cap. VI. Ligneis.

Idem.

S V M M A.

Cùm ligneis ædificiis Eccleſiæ caſu conſumptis, parietibus tamen illæſis, ac menſa principalis altaris modicam in extremitate paſſa eſſet fracturam, Reſcribit Pontifex ob hanc cauſam, nec Eccleſiam, nec altare debere denuo conſecrari.

E X E G E S I S.

Parietibus tamen illæſis &c.) Not. I. Eccleſia conſecrata conſecrationem omnino amittit, & de nouo conſecrari debet, ſi Eccleſiæ parietes vel in totum, vel ſecundùm maiorem partem deſtructi aut conſumpti ſunt, ſumitur à contrario *c. & c. Eccleſiis d. 1. de conſecr.* Si Eccleſia non ſit conſecrata, ſed benedicta tantùm; combuſtis licet aut deiectis parietibus non amittitur benedictio, quia hæc non inhæret partibus vt conſecratio, ſed ſolo, quod ſemper idem manet, vt *not. Silu.* verb. *conſecratio 2. q. 2.*

Not. II. Si Eccleſiæ partes ſecundùm maiorem partem ſimul deſtruantur, ſiue corruant non ampliùs cenſeri Eccleſiam conſecratam. ſecus eſt ſi minor pars Eccleſiæ corruit aut deſtruitur, *arg. l. Domum. ff. De contrah. empt.* Similiter ſi minores partes parietum per temporum interualla corruant & reficiantur, nunquam autem maior pars ſimul pereat, quidquid contra ſentiat *Panorm.* valde probabile eſt, quod dicit *gl. in c. De Fabricâ. d. 1. De conſecr.* Eccleſiarum ita ſucceſſiuè reparatam non indigere conſecratione per Regul. eiuſdem *gl. in c. 1. ſup.* quòd *ſacrum ſi maius ſit, trahit ad ſe non ſacrum*, hoc autem non ſolùm verum eſt in liquoribus ſed etiam viciſſim, vt huic ſententiæ in caſu neceſſitatis aut difficultatis, quando non eſt copia Epiſcopi, qui Eccleſiam conſecret, tutò inhærere liceat. Nequaquam verò veriſimile eſt, quod ſuprà *Nau. c. 27. Man. n. 258. tenet, Laym. l. c. n. 16.* Si *ex intentione renouandi totam Eccleſiam vnus paries poſt alterum ſucceſſiuè deſtruatur, & ædificetur, amittit conſecrationem*, quia intentio eiuſmodi non immutat naturam conſecrationis, quæ per maiorem partem rei conſecratæ, ſui participem facit partem acceſſoriam minorem non conſecratam.

Cap. VII. Conſuluiſti.

Idem, Senonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cæmiteria, in quibus excommunicatorum corpora ſepeliuntur, reconcilianda ſunt aſperſione aquæ ſolenniter benedictæ, ſicut in dedicationibus Eccleſiarum fieri conſueuit.

E X E G E S I S.

Violatur ergo locus ſacer per ſepulturam hominis excommunicati, requiritur tamen poſt Conſtantienſe Conc. vt fuerit publicè denuntiatus, vel notorius Clerici percuſſor, vt poſt *Nau. l. 5. Conſ. 10. de hæret. edit. 2. ad 4. q.* rectè tradit *Layman. l. c. n. 8.* Si talis non fuerit, Eccleſia polluta non cenſebitur, ſicut nec de interdicto, qui ibi ſepelitur, quia de hoc jura nihil exprimunt.

Cap. VIII. Cùm ſicut.

Honorius III. Reginæ Hungariæ.

S V M M A.

Reſcribit huic Reginæ Pontifex, cùm non ſit Eccleſia, niſi de dote ei prouiſum fuerit conſecranda,

cranda, eò liberaliùs ad Eccleſiam, quam fecerat conſecrari, aperire manus munificentiæ ſuæ eam debere, quoad hoc jam fortiùs, tanquam ex debito teneatur.

EXEGESIS.

Colligitur ex *h. t. & gl.* Regula, quòd *fundans Eccleſiam, vel faciens eam conſecrari, obligetur ad dotem competentem illi dandam*, quemadmodum pater carnalis ad dotem dandam filiæ, quia quodammodò cenſetur pater Eccleſiæ, vt *not. Panorm.* quod ſi omiſſum fuit in fundatione, debet aſſignatio dotis ſaltem fieri ante conſecrationem, ac poteſt fundator, ſiue faciens eam conſecrari, ad hoc compelli ex quaſi contractu, non autem primò Epiſcopus, vt vult *gloſ.* Sicuti ſi Epiſcopus ordinat ad præſentationem alicuius, priùs compellitur ad congruam ſuſtentationem aſſignandam præſentator quàm ordinator, vt *in c. Cùm ſecundùm. de præbend.* In defectu tamen fundatoris, ſiue facientis conſecrari, agendum eſt contra Epiſcopum, qui dotabit vel ex bonis Eccleſiæ ſuæ, vel patronorum, vt *not. idem Panorm.*

Cap. IX. Aqua.

Gregorius IX. Aſturicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex aquâ per Epiſcopum benedictâ Eccleſiam reconciliari poſſe per aliquem Epiſcopum, per Sacerdotes ſimplices hoc fieri de cætero prohibet, non obſtante conſuetudine Eccleſiæ Bracharenſis, quæ dicenda eſt potiùs corruptela; quia licet Epiſcopus committere valeat, quæ juriſdictionis exiſtunt, ea tamen quæ Ordinis Clericalis ſunt, non poteſt inferioris gradûs Clericis demandare. Quod autem factum eſt hactenus, miſericorditer toleramus.

EXEGESIS.

Aqua per Epiſcopum benedicta &c.) Not. I. Varia vſurpata fuiſſe in Eccleſiâ, aquæ benedictæ genera, inter quæ etiam iſta ex ſale, vino & cinere mixta, de qua *vide Guil. Duran. in Rationali. l. 4. c. 4. n. 10. item Pontificale Romanum*, vbi agitur de Eccleſiæ aliarúmque rerum conſecratione & benedictione, plures allegat *Barboſ. hic.*

Not. II. Eccleſiam conſecratam reconciliari debere ab Epiſcopo, vel alio Antiſtite ex eius conſenſu. Per ſimplices autem Sacerdotes id fieri non poteſt, niſi ex commiſſione Pontificis, pertinet enim hoc ad poteſtatem Ordinis Epiſcopalis, vt dicit Pontifex, ſaltem ſecundariò, id eſt, *non jure diuino*, alioqui nec Pontifex id ſimplici Sacerdoti poſſet demandare, ſed *poſitiuo Eccleſiaſtico.*

Reconciliari poſſe &c.) Not. ex communi ſententiâ, quam explicat *Azor p. 2. l. 9. c. 5.* Eccleſiam in ſequentibus caſibus ex diſpoſitione Canonum eſſe ac cenſeri pollutam, vt non quidem nouâ conſecratione, ſed reconciliatione tamen indigeat, per aquam ſuprà memoratam, primus eſt Homicidium voluntarium in Eccleſiâ perpetratum, contra eiuſdem reuerentiam & libertatem. *iuxt. c. Propoſuiſti. ſup.* vnde ſi quis in eâ occidatur ictu lapidis decidentis ex tecto vel pariete, aut ſiquis ex amentiâ ſeipſum ibi interficit, non polluitur, ſecus ſi quis ſeipſum deliberatè occideret, vt tradit *Gemin. in c. 1. h. t.* Neque polluitur, ſi quis alterum occidat, ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ, ne ab illo occidatur, ſecus eſt, ſi moderamen hoc excederet. Neque polluitur, ſi quis in Eccleſiâ vulneretur, & extra illam moriatur, nullo intus effuſo ſanguine, ſecus eſſet, ſi extra illam vulneratus, in illa mortem obiret. *in c. 1.* Polluitur denique Eccleſia, ſi abſque ſanguinis effuſione, quis ibi occidatur. v. g. fuſtibus, aut ſuſpendatur. Quin etiam morte martyrij (etſi aliqui negent) propter impietatem ſceleris, quod Tyrannus patrat.

2. Polluitur Eccleſia effuſione ſanguinis humani voluntariâ, non item inuoluntaria aut caſuali, item ſi quis vulneretur in Eccleſiâ, licet ſanguis extra illam effluat. Nun item ſi quis extra Eccleſiam vulnus accipiat, & in illâ ſanguinem fundat, aut ſi effuſio ſit exigua, vt tradunt *Panorm.* & alij communiter *in d. c. Propoſuiſti.*

3. Polluitur Eccleſiâ effuſione humani ſeminis voluntariâ. *iuxt. c. Sequens. item c. Significâſti. de adulter. & c. Eccleſiis. de conſecr. d. 1.* Vtrùm polluatur per actum coniugalem, eſt quæſtionis dubiæ; Verior eſt affirmatiua, niſi excuſet neceſſitas aut periculum, etſi verò actus coniugalis ſit licitus & honeſtus, eſt tamen propter adiunctam concupiſcentiam contra reuerentiam ſacro loco debitam, ſi abſque neceſſariâ aut juſtâ cauſa ibi fiat.

4. Polluitur ſepulturâ hominis excommunicati, ſi fuerit nominatim & publicè denuntiatus, aut notorius Clerici percuſſor, de quo jam diximus ad *cap. Conſuluiſti. ſup.* Vnde colliges Eccleſiam non polluì per ſepulturam hæreticorum in Germaniâ, quia videl. nominatim & publicè non denuntiantur, ſed ſunt tolerati. Crediderim tamen pollui per ſepulturam illorum, ſi notorij ſunt Clericorum percuſſores, quia *in h. c.* non patrocinatur illis Conc. Conſtantienſe, nec quidquam aliud.

5. Denique caſus eſt, ſi in Eccleſiâ ſepeliatur paganus, vel ille, qui non eſt baptizatus, tametſi infans ſit. *c. 1. & 2. Eccleſiam. d. 1. De conſecr.* Si tamen infans in vtero matris mortuus ſit, vna cum matre fideli, ſiue chriſtianâ, ſepeliri poteſt, quia mater cum fœtu pro vno corpore habetur, vt not. *Palud 4. d. 18. q. 1. a. 4.* Exiſtimant aliqui propter ſepulturam hæretici aut infidelis in reconciliatione Eccleſiæ etiam abradendos parietes, quod non fieri oportere, rectè cenſet *Panorm. in c. Conſuluiſti*, quia per huiuſmodi rationem amitteretur conſecratio. Illud autem, quòd habetur *in c. Eccleſiam.* dicit locũ habere in Eccleſiâ, quæ non eſt conſecrata, ſed ſolùm benedicta, huius enim parietes *in hoc caſu* abradi deberent, ſi foret conſecranda.

Not. II. Ab Azorio & aliis addi ſextum caſum,

ſi Eccle-

ſi Eccleſia ab Epiſcopo excommunicato conſecrata aut benedicta ſit; ſed cùm hoc nullo jure ſit expreſſum, vt fatetur ipſe Azor, non eſt aſſerendum, cùm præſertim ratio repugnet, cùm enim baptiſmus ab hæretico aut excommunicato collatus ſit validus, neque iterari debeat, ergo valida quoque eſt facta à tali Epiſcopo Eccleſiæ conſecratio, neque iterari debet. Neque apparet, cùm violatio Eccleſiæ, poſterior ſit eiuſdem conſecratione, quomodo eâdem actione conſecrari ſimul poſſit & violari. Illud rectè tradit *Azor l. c. q. 5.* per furtum, rapinam, blaſphemias, conciones hæreticorum, aliáque ſcelera Eccleſias non violari, quia hæc ſunt juris poſitiui humani, quod ad caſus non expreſſos non eſt extendendum.

Not. III. Non pollui per hos caſus Eccleſiam niſi factum ſit notorium, per rei evidentiam publicam, aut confeſſionem Rei judicialem. Itaque ſi pauci ſciant, rémque ſecretam habeant, non eſt opus reconciliatione. Neque etiam ſi quis bonâ fide in Eccleſiâ pollutâ celebret, eſt enim ſacrificium Miſſæ loco reconciliationis; idémque dicendum, ſi quis ſciens prohibitum eſſe celebrare in Eccleſiâ pollutâ Miſſam celebrat, vt tradit *Sa. ✝. Eccleſia n. 19.* eiúſq; gloſſator, ſed neque pœna aliqua conſtituta eſt in eos, qui diuina celebrant in Eccleſiâ pollutâ, antequam reconciliatur; etſi alioqui cenſeant irregularitatem per hoc contrahi, ſed loquuntur ſine textu, quem nullum addunt, adeóque ſine fundamento. Is tamen, qui ſine vllâ juſtâ causâ in tali Eccleſiâ celebrat, à mortali peccato non poteſt excuſari, cùm in graui re videatur Eccleſiam contemnere.

Cap. X. & vlt. Si Eccleſia.

Idem, eidem.

S V M M A.

Si Eccleſia non conſecrata cuiuſcunque fuerit ſemine aut ſanguinis effuſione polluta, aquâ protinus exorcizatâ lauetur, & quàm citiùs fieri poterit, conſecretur.

E X E G E S I S.

Colligitur diſcrimen inter Eccleſias conſecratã & tantùm benedictam, vel conſecrationi deputatã; illam enim ſolus Epiſcopus ordinariè reconciliare poteſt, vt dictum *c præced.* hanc autem etiam ſimplex Sacerdos per aquam à ſe benedictam, vt poſt *Panorm. hîc n. 3.* tradunt communiter alij. Porrò quæ dicta ſunt de Eccleſiâ, ſimiliter dicenda ſunt de cœmiterio, quippe quod iiſdem modis violetur & reconcilietur, vt *not. Panorm. in c. Conſuluiſti. ſup. n. 2.* Denique obſerua cum *Laymann l. 5. tr. 5. c. 8.* tres priores modos polluendi Eccleſiam, differre à duobus poſterioribus in eo, quòd tres illi non contingant ſine peccato, ad duos autem poſteriores ſufficit factum, vt videl. corpus excommunicati aut infidelis in Eccleſiâ ſepeliatur, ſiue peccatum interueniat, ſiue non.

IDEM TITVLVS IN VI.

Idem.

Cap. Vnic. Si Eccleſiam.

S V M M A.

Eccleſiâ ſanguinis aut ſeminis effuſione pollutâ, cœmiterium quoque contiguum cenſetur pollutum, quod antequam reconcilietur, nemo in illo debet ſepeliri; ſecus eſt ſi remotum fuerit ab Eccleſiâ. Non tamen viciſſim polluto cœmiterio quamuis Eccleſiæ contiguo, Eccleſia polluitur, ne minus dignum maius, aut acceſſorium principale ad ſe trahere videatur. Vnde cœmiteria quãuis coherentia non vnum, ſed plura eſſe noſcuntur, ſi pariete medio ſeiungantur, ideòque violato vno (licet de vno in alium per portam ſit acceſſus,) alterum non reputabitur violatum.

E X E G E S I S.

Eccleſiam pollui &c.) Not. ex *Caſio h. t. n. 3.* ſub nomine Eccleſię comprehendi omne illud ſpatium, *quod ſpectat ad interius corpus à tecto ſiue fornice interiori vſque ad pauimentum, & à ſumma ara vſque ad partem oppoſitam.* Quâ ratione comprehenduntur omnes Capellæ intra Eccleſias conſtitutæ, non tamen ſactiſtia, non turris, non Cameræ Eccleſiæ adhærentes, vtpote non deputatæ immediatè & proximè ad cultum diuinum, vnde propter cædem ibi factam, alióſque caſus enumeratos ibidem euenientes non cenſetur pollui Eccleſia. Vti nec, ſi ſupra tectum tale aliquid contingat, idémque judicandum eſt de locis & fornicibus ſub Eccleſiâ conſtitutis niſi aliquis ex illis ſit deſtinatus ad ſepulturam. adeóque inſtar cœmiterij, vel ſit capella, aut crypta SS. eóque ipſo templo annexa.

Cœmiterium ſi contiguum &c.) Cùm cœmiterium per conſecrationem aut benedictionem Epiſcopalem fiat locus ſacer & Religioſus, polluitur modis *ſup. c. 9. In antiquis* memoratis. Eius tamen pollutio non afficit Eccleſiam, ne contra Regulam Juris *acceſſorium ad ſe trahat principale.* Neque polluto vno cœmiterio polluitur alterum contiguum, ſi muro ſit diuiſum, quantumuis relicto tranſitu.

TITV-

TITVLVS XLI.

DE CELEBRATIONE MISSARVM, ET SACRAMENTO EVCHARISTIÆ, ET DIVINIS OFFICIIS.

SVMMA.

Quæ h. t. *habentur, explicari ſolent à Caſiſtis in materiâ de Sacrificio Miſſæ & horis Canonicis, neque ad praxin fori externi, quò SS. Canones præcipuè dirigi ſolent, pertinent, ideóque ad caſuum, & SS. rituum tractatores remittimus.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

In 1. c. *Clemens vna cum* Concil. Vienneñ. *commendat Prælatis & Superioribus ſolicitudinem & curam, vt in Cathedralibus, Regularibus & Collegiatis Eccleſiis* Horæ Canonicæ *devotè pſallantur, & ſimiliter in aliis Eccleſiis ad celebrationem diuinorum attendant.* c. 2. *concedit, vt Clerici etiam Religioſi, qui ſunt domeſtici aut commenſales Cardinalium aut Epiſcoporum in diuinis officijs coaptare ſe illis poſſint.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBUS COMMUNIBUS.

Cap. Vnic.

SVMMA.

Præſcribit Ioannes XXII. certas orationes dicendas in Miſſâ pro neceſſitatibus Eccleſiæ illius temporis & aduersùs hæreticos.

TITVLVS XLII.

DE BAPTISMO ET EIVS EFFECTIBVS.

Iſtum quoque Titulum, quantus eſt, totum accuratè explicant Theologi Scholaſtici & morales, cùm agunt de hoc Sacramento, in quorum meſſem falcem non mittimus.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnic.

SVMMA.

Prohibet Clemens cum Concil. ne quis de cætero in aulis vel Cameris, aut aliis domibus priuatis, ſed duntaxat in Eccleſiis, vbi ſunt fontes ſpecialiter deputati, audeat baptizare aliquos, niſi ſint Regum vel Principum liberi, aut non poſſit ſine periculo acceſſus haberi.

TITVLVS XLIII.

DE PRESBYTERO NON BAPTIZATO.

SVMMA.

Cap. 1. *Iubetur Presbyter non baptizatus iterum baptizari & ordinari, quia vt dicitur* c. 3. *non baptizatus non poteſt ordinari, etſi enim ordinetur, non recipit characterem ordinis licet credatur baptizatus; quæ vt habetur c.* Omiſſio baptiſmi, *non nocet bonâ fide credenti ſe eſſe baptizatum, de quo itidem Theologi & Caſiſtæ in materiâ de Baptiſmo.*

TITVLVS XLIV.

DE CVSTODIA EVCHARISTIÆ, CHRISMATIS ET ALIORVM SACRAMENTORVM.

SVMMA.

Cap. I. Iubet Pontifex Innoc. III. in Conc. Lateran. *Euchariſtiam & Chriſma ſub clauibus fideliter cuſtodiri & contra facientes puniri. c. 2. Prohibet ſupellectilia profana non reponi in Eccleſiis, niſi vrgeat neceſſitas, præterea mandat, vt vaſa & veſtimenta Eccleſiarum munda teneantur, quæ pertinent ad Cuſtodes & ſacriſtas, ſiue æditvos.*

TITVLVS XLV.

DE RELIQVIIS ET VENERATIONE SANCTORVM.

Rubrica per ſe patet.

Cap. I. Statuitur non licere aliquem pro Sancto abſque

abſque autoritate Romanæ Eccleſiæ venerari. Cap. 2. *prohibet Pontifex* Innoc. III. in Conc. Later. *ne antiquæ Reliquiæ extra capſam vllatenus oſtendantur, nec exponantur venales. Inuentas autem de nouo nemo publicè veneretur niſi priùs autoritate Rom. Pontificis approbatas. Prælati verò non permittant fideles variis figmentis aut falſis reliquiarũ documentis decipi. Concordat cum his* Conc. Trid. ſeſſ. 25. *in decreto de inuocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum & ſacris imaginibus, quod vtiliter legetur & populo explicabitur.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. Vnicum.

SVMMA.

Præcipit Bonif. VIII. feſta duodecim Apoſtolorum, Quatuor Euangeliſtarum, & quatuor DD. Eccleſiæ, ſcil. Gregorij, Auguſtini, Ambroſij, Hieronymi ſub officio duplici ſolemniter celebrari.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS.

SVMMA.

Cap. 1. Sixtus IV. Conceptionem Immaculatæ Virginis deuotè celebrantibus, & qui in eodem feſto eius & Octauis officio diuino interrerunt, tales concedit Indulgentias, quales conſequuntur Chriſti fideles in feſto Corporis Chriſti.

Cap. 2. Idem Pontifex ſententiam fert excommunicationis ipſo facto incurrendam ab illis, qui aſſerunt Beatam Virginem in peccato originali fuiſſe conceptam, aut dicunt in celebratione huius feſti grauiter peccari.

Hanc Conſtitutionem obſeruari jubet *Conc. Trid. ſeſſ. 5. in decreto de peccato originali, quo non intendit comprehendere Beatam & Immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem.* ſeqq. Pontificũ conſtitutiones *vide apud Theologos RR.* & alios, qui multis libris pro immaculatâ conceptione pugnant.

TITVLVS XLVI.

DE OBSERVATIONE IEIVNIORVM.

SVMMA.

Conſultus Innoc. III. c. 1. Reſcribit, ſi Natiuitatem Domini, Aſſumptionem B. Mariæ, vel feſtiuitatem alicuius Apoſtolorum, in ſecundâ feriâ contingat celebrari, jejunandum eſſe die Sabbati præcedentis (quod c. 2. ad alia quoque feſta extenditur) Item in vigiliâ S. Mathiæ debere jejunari. De quâ fortè fuit dubitatum, quia illud feſtum ſubinde incidit in Bacchanalia.

Cap. 2. Idem Pontifex reſpondet omnium Apoſtolorum vigilias præterquam SS. Philippi & Iacobi, ac S. Ioannis, eſſe jejunandas, quia illorum feſtum incidit in tempus Paſchale, iſtius autem in ferias Natalitias; circa feſtum autem S. Bartholomæi, quod alibi 24. alibi 25. Auguſti celebratur, conſuetudinem Regionis eſſe obſeruandam. Deinde illos, qui in Quadrageſimâ fame coacti carnes comedunt, non vult puniri; circa abſtinentiam à carnibus diebus Sabbathi conſuetudinem Regionis jubet obſeruari. Denique cùm non ſubiaceat legi neceſſitas, cum infirmis & debilibus, cùm neceſſitas exigit, jubet diſpenſari. Cauſas excuſantes à jejunio vide apud TT. & Caſiſtas.

Cap. 3. Reſcribit Honorius III. Pragenſi Epiſcopo, illos, qui nec voto, nec Regulari obſeruantiâ ſunt adſtricti, ſi feſtum Natiuitatis Dominicæ in ſextam feriam incidat, carnibus propter feſti excellentiam (ad deſignandũ videl. illius diei Myſterium, quo verbum caro factum habitare cœpit in nobis) veſci poſſe; neque tamen reprehendendos eſſe, qui ob deuotionem voluerint abſtinere.

TITVLVS XLVII.

DE PVRIFICATIONE POST PARTVM.

Cap. Vnicum.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex ſi mulieres poſt prolem emiſſam actura gratias Eccleſiam intrare voluerint, non peccare, nec Eccleſiarum aditum eis denegandum, ſi tamen ex veneratione voluerint aliquamdiu abſtinere, deuotionem earum non eſſe improbandam.

Nec vult Pontifex puerperas obligari præcepto veteris legis, quæ habetur Leuit. 12. *vbi mulier pariens maſculum per 40. dies, pariens autem fœminam per 60 dies jubetur poſt partum abſtinere ab ingreſſu Templi, propter perdurantem aliquam immunditiem corporalem. Ex quo colliges non eſſe præcepti, ſed ſolùm conſilij vel conſuetudinis, vt puerperæ apud Chriſtianos tamdiu poſt partũ abſtineant ab ingreſſu Eccleſiæ. Benedictio tamen, per quam introducuntur in Eccleſiam, & quæ extat in Ritualibus, omitti non debet.*

TITVLVS XLVIII.

DE ECCLESIIS ÆDIFICANDIS VEL REPARANDIS.

Rubrica per ſe patet.

Cap. I. Quæcunque.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Quicunque Eccleſiaſticum beneficium habent, omnino adjuuent ad tecta Eccleſiæ reſtauranda, vel ipſas Eccleſias emendandas.

EXEGESIS.

Ad tecta Eccleſiæ, &c.) Not. I. De hâc materiâ etiam tractatur *16. q. 2. §. Hinc etiam. & di. 1. De conſecr. in multis capp.* Ratio Canonis eſt, quia vt ait gl. *vbi eſt emolumentum, ibi debet eſſe onus*, nec ferendus eſt is beneficiatus, qui lucrum amplectitur beneficij, onus autem ſubire recuſat. *l. vn. C. de eadem. toll.* Sed hoc intelligi vult, vbi quarta pars bonorum Eccleſiaſticorum (de quâ diximus *tit. De peculio Clericorum. ſuprà*) vel alij redditus Fabricæ Eccleſiæ deputati non ſufficiunt. Si enim quarta pars vel alij redditus fabricæ proprij ſufficerent, ad nihil tenerentur beneficiati, ſed de illa reparanda eſſet Eccleſia; vbi tamen conſuetudo habet, vt populus reparet aut ædificet Eccleſias, illa ſeruanda erit, vt ex communi DD. apud *Barboſ. hîc n. 3. & 4. affirmant.*

Not. II. Ad reparationem Eccleſiæ Cathedralis, niſi aliud habeat conſuetudo, aut Fabrica proprios ſufficientes redditus, de jure communi teneri Epiſcopum de *quartâ* redditnum ſuorum. *c. Decernimus. 10. q. 1. c. Quatuor. 12. q. 2. & ibi Archid.* Si fuerit opulentus & neceſſitas fabricæ id exigat, etiam vltra quartam poſſe compelli, tenet *Panorm. hîc n. 3.* Si nec Epiſcopi nec fabricæ redditus ſufficiunt, compelli poſſunt Canonici ad contribuendum de ſuperfluis redditibus ſuarum præbendarum. *juxt. c. fi. de his, quæ fiunt à maiori part. cap.* Si neque ſic conſultum ſatis eſt fabricæ, poteſt Epiſcopus vnà cum Capitulo ſtatuere, vt alij Clerici inferiores aliquid conferant de ſuperfluis redditibus ſuorum beneficiorum. *juxt. Panorm. hic n. 6. & alios apud Barboſ. n. 5.* Denique *juxt. Rot. deciſ. 627. n. 5. & deciſ. 325. p. 2.* diuerſ. poteſt ex ſententiâ Congregationis Cardinalium, *Concil. Trid.* interpretum, Epiſcopus diſtributiones Canonicorum à diuinis abſentium, aſſignare fabricæ, non debet tamen illud facere, priuſquam viderit, an reliquæ contributiones ſufficiant.

Concil. Trid. *ſeſſ. 21. de reform. c. 7.* Iubet *Parochiales Eccleſias etiam ſi juris patronatûs ſint, refici & reſtaurari, fructibus & prouentibus quibuſcunque ad eaſdē Eccleſias ſpectantibus, qui ſi non fuerint ſufficientes, omnes patronos & alios, qui fructus aliquos ex dictis Eccleſijs prouenientes percipiunt, aut in defectum Parochianos ad prædicta remedijs opportunis cogant.*

Cap. II. Cùm dicat.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Decernit Concilium, vt vbi tot leproſi ſimul in communi viuunt, vt Eccleſiam cum cœmiterio ſibi conſtituere, & proprium alere valeant presbyterum, id illis permittatur. Iniurioſi tamen veteribus Eccleſijs de jure parochiali nequaquam exiſtant, ſed de hortis & nutrimentis animalium ſuorum decimas dare non cogantur.

EXEGESIS

In fauorem leproſorum cedit, quòd ſufficienti numero in communi viuentes, poſſint propriam Eccleſiam ac cæmiterium ædificare, ac proprium Capellanum habere, qui tamen non habet jus Parochiale, ſed ſub jure veteris Parochiæ illos relinquit, obligatione autem decimarum eorum hortos & paſcua liberat.

Cap. III. Ad Audientiam.

Alexander III. Eboracenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm villa H. tantum ab Eccleſiâ Parochiali diſtaret, vt tempore hiberno & pluuio difficulter Parochiani poſſent illum adire, eâque Eccleſia ita redditibus abundaret, vt poſſent proprium miniſtrum ſuſtentare, mandat Pontifex Eccleſiam in villâ ædificari, & Sacerdotem ad præſentationem Rectoris Eccleſiæ maioris (id eſt Parochialis) ibi inſtitui cum conſenſu fundatoris, eique eiuſdem villæ obuentiones Eccleſiaſticas ex oblationibus aliiſque ſimilibus aſſignari, ex viginti videl. actis, ſiue jugeris terræ frugiferæ, quas terræ Dominus ad vſum Sacerdotis contulit. Si verò Rector Parochialis, ſiue matricis Eccleſiæ ſe opponat, præcipit Pontifex nihilominus virum idoneum, remotâ appellatione, ibidem inſtitui.

EXE-

EXEGESIS.

Concord. *Conc. Trid. ſeſſ. 21 de Reform.* vbi ſtatuit, *quando populus eſt tam numeroſus, vt vnus Parochus non ſufficiat, cogendum eſſe Parochum & alios ad quos pertinet, vt ſibi tot Sacerdotes adiungat, quot ſufficiunt ad Sacramenta exhibenda, & cultum diuinum celebrandum.* Et vt ijs locis, in quibus Parochi ob locorum diſtantiam ſiue difficultatem ſine magno incommodo ad percipienda Sacramenta & diuina officia accedere non poſſunt, nouas Parochias etiam inuitis Rectoribus juxta formam præſentis Conſtitutionis Alexandri III. conſtituant. Nouis autem Parochis ex fructibus ad Eccleſiam matricem quomodocunque pertinentibus, pro arbitrio ſuo faciant aſſignari, & ſi opus ſit, populum compellant ad neceſſaria dicti Sacerdotis miniſtranda.

Cap. IV. De his.

Idem Lexouienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſpondet Pontifex, illos, qui habent Parochiales Eccleſias, ad reparationem & inſtitutionem Eccleſiarum cogi debere, vt cùm opus fuerit, de bonis ipſius Eccleſiæ, ſi eis ſuperſint, conferant, vt eorum exemplum cæteri imitentur.

EXEGESIS.

Si eis ſuperſint, &c.) Not. I. Quòd Rectores Eccleſiarum non teneantur ſe priuare neceſſariis, vt redditus conuertant in fabricam, vel aliam piam cauſam. Cùm ergo dicitur, *quidquid habent Clerici, eſt pauperum. c. fi. 16. q. 1.* intelligi debet de ijs, quæ ipſis ſuperſunt, quia ordinata eleëmoſyna, ſiue charitas incipit à ſe. *c. Non ſatis. d. 86. & c. Qui vult. d. 3. de pœnit. fa. c. Si non. 23. q. 5.* Iubet autem *Panorm. n. 7.* præſentem *textũ* notari perpetuò, *neſcire enim ſe, an alibi exprimatur, quòd Sacerdos non teneatur ad reparationem Eccleſiæ ſuæ, niſi quatenus ei ſupereſt, detractis neceſſariis.*

Not. II. Licet iſte *tex.* loquatur de habentibus Eccleſias Parochiales, idem tamen dicendum de habentibus alias Eccleſias vel inferiora beneficia, quia & ipſi tenentur contribuere ex ſuperfluis ad reparationem & neceſſarium vſum Eccleſiarum, vt *not. Panorm. n. 3.* Qui *n. 4.* rectè addit contra dictum aliquod Innocentij hîc in *gl.* quando non ſufficiunt quę ſuperſunt ex redditib' Clericorũ, teneri illos etiã contribuere de proprio, allegans *c. Pontifices. 12. q. 3.* ſed per hoc iſtud non probari, & rectè etiam dici *proprium Clericorum, quod habent ex redditibus beneficij.* Nam quod de redditibus patrimonialibus poſſint diſponere ad libitum, habetur in *c. Manifeſta. 12. q. 1.* Quin imò ſi aliquid expendat de patrimonio ſuo ad vtilitatem Eccleſiæ, poteſt illud repetere niſi fecerit animo donandi. *c. Quicunque. 12. q. 4.* Quod credo verum in communibus Eccleſiarum neceſſitatibus, ſi enim extrema indigentia fuerit, nec aliunde fabricæ ac neceſſariis ad cultum diuinum poſſit ſubueniri, tenentur beneficiati Clerici lege charitatis & Religionis aliquid gratis conferre.

Not. III. Valde probabile eſſe quod *Paul. Comitolus l. 1. reſponſ. moral. q. 82. concl. 3. tradit.* ſuperflua reddituum hîc dici, quæ *ſuperſunt neceſſariæ ſuſtentationi, adeóque Clericos teneri ad reparandas Eccleſias contribuere etiam de illis, quæ alioquin ad decentiam ſtatûs & congruam ſuſtentationem pertinerent, prout illam* amplicauimus ad *c. 4. Inquirendum. de pecul. Cleric. not. 6.* vbi obſeruatione 7. Diximus, tam *amplam congruæ ſuſtentationis computationem locum habere, quando non occurrunt graues valde proximorum aut ipſius Eccleſiæ neceſſitates, vt ſi fabrica ſit ruinoſa, aut ſacra vaſa deficiant & paramenta ſint ſordida.*

Not. IV. Eccleſias Juris patronatûs non teneri ad reficiendas Eccleſias, verius eſt, vt tradit *Lambert. l. 3. de Iur. patr. a. 2. q. 7. n. 5.* quia liberalitatem ſuã abunde exercuit in primæ fundatione, conſtructione, aut dotatione per quam jus patronatûs aquiſiuit, vt gratitudo non patiatur illum vlteriùs adſtringi. Cùm verò *Conc. Trid. d. ſeſſ. 21. c. 7.* jubet *inter alios etiam patronos* ad hoc compelli, loquitur de illis patronis, qui aliquos fructus aut penſiones ſibi reſeruârunt, vt clarum eſt ex *ſeqq.* verbis, *& alios, qui fructus aliquos ex dictis Eccleſiis prouenientes percipiunt,* ergo à contrario ſenſu, illi qui fructus tales nullos percipiunt, hoc onere grauari non debent, quod verò maximè intelligi debet de patronis, qui nihil ſibi in fundatione reſeruârunt. Quæ verò dicta ſunt de reſtauratione Eccleſiarum intelligi quoque debere *de refectione & ædificatione domus Parochialis aut beneficiatæ, cùm iſta ad Eccleſiæ* miniſterium requirantur, monet *Lambert. l. c. a. 3.* & ſic declâraſſe Sacram Congregationem *Conc. Trid.* refert *Barb. hîc n. 8.*

Cap. V. Ad Audientiam. III.

Vrbanus III.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus quidam in Eccleſiam, vnde aſſumptus erat, Regulares Canonicos deſideraret inducere, Pontifex hoc ipſi indulget, ſi Epiſcopus Diœceſanus conſentiat. Vult tamen illis dum vixerint ibi vel alibi de neceſſariis prouidere, ſed confirmationi priuilegium ait ſe ipſi de jure non poſſe concedere, cùm nulli Canonici adhuc ibidem exiſtant, quibus priuilegium concedatur.

EXEGESIS.

Collige breuiter 1. Eccleſiam ſecularem licitè poſſe reduci ad Regularem per *h. c.* & meliùs per *c. antecedens.* Contra verò rationem Religioſæ vitæ id fieri non poſſe *ſine vrgentiſſimâ & neceſſariâ causâ intelligitur,* (neceſſitas enim ſemper excipitur in illis quæ ſunt juris poſitiui humani) niſi in defectum Regularium, *quibus plus defertur quàm Clericis ſecularibus. c. Relatum. Ne Clerici vel Monach. & c. Inter quatuor. de Relig. domib.* Vide quæ de tranſlatione Monaſteriorum ad *c. Ne pro defectu. de elect.* 2. In

Translatione Eccleſiæ ad ſtatum Regularem & viciſſim à Regulari ad ſecularem, non teneri Clericos, Seculares, aut Religioſos ibi exiſtentes mutare ſtatum priorem, ſed debere ipſis dum vixerint, neceſſariam ſuſtentationem ex Eccleſiâ ſic mutata non minùs quàm ante præberi, per *h. t.* vt not. *Panorm.* 3. Quod *res quæ nondum eſt, non poſſit dari priuilegium.* quia habere priuilegium ſupponit eſſe. Quod *idem Panorm.* interpretatur de priuilegio, quod in præſenti ſtatim valet; non de priuilegio in futurum. Poteſt enim Monaſterio aut Eccleſiæ fundandæ vel conſtruendæ, vtiq; ad inſtantiâ fundatoris dari priuilegium, quo *vtatur poſt fundationem aut erectionem completam*, quod idem cenſeo de donatione, ſi fundator illam nomine Eccleſiæ fundandæ vel erigendæ recipit, licèt ſecus ſentiat *Panorm.*

Cap. VI. Tuâ nos.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm quidam Epiſcopus ratione juramenti de rebus Eccleſiæ non alienandis præſtiti illis locis, vbi populus Oratoriis egebat, Eccleſias erigere formidaret, ne prætextu nouarum Eccleſiarum, Eccleſia ipſi commiſſa videretur deſtitui. Reſcribit Pontifex, quatenus occaſione prædicti juramenti nullatenus prætermittat, populo indigenti ſuper Baſilicarum inſtitutione prouidere.

E X E G E S I S.

Vbi populus Oratoriis &c.) Not. I. Largè ſumpto vocabulo Eccleſiam, Oratorium, baſilicam ſumi pro eod. etſi in rigore differant, quam differentiam. *Vide apud Panorm.*

Not. II. Epiſcopum teneri ad conſtructionem nouæ Eccleſiæ, vbi populus indiget, concord. *Conc. Trid. ſeſſ. 21. De reform.* neque obſtat ſi aliquid redditum vel juris ideò detrahatur Eccleſiæ veteri, vt patet ex dicto decreto *Conc. & c. 3. Ad Audientiam. ſup.* ceſſante autem neceſſitatis aut magnæ vtilitatis causâ, non debet Eccleſia noua ædificari cum alterius præiudicio. *c. Eccleſia. & c. Quicunque. 16. q. 1. fa. c. 1. de noui operis nunciatione, cum gl.*

Not. III. Juramentum ſimpliciter præſtitum de rebus Eccleſiæ non alienandis reſtringi ad *alienationem illicitam, non ad neceſſariam*, vt rectè docet *Panorm. n. 3.* Qui meritò illud extendit ad vtilitatem Eccleſiæ, neceſſitas enim & *vtilitas* in hoc æquiparantur à jure. *c. Sine exceptione. 10. q. 2. fa.* quod in ſimili *notat Innoc. in c. Cùm omnes, de Conſtit.* Vnde colligit vlteriùs *Panorm.* quod *juramentum præſtitum in materiâ Juris reſtringitur ad limites Juris*, ac illius limitationes & reſtitutiones recipit.

Not. IV. Dubium eſſe, an idem ſit dicendum hodie ſtante juramento Epiſcopali, item Paulinâ *Ambitioſæ*, & vel maximè *c. Aduersùs. de immun. Eccleſiarum?* Vbi prohibetur omnis alienatio inconſulto Romano Pontifice. *Panorm. n. 6.* refert aliquos ſenſiſſe, *non obſtante hâc clauſulâ, juramentum ſolùm extendi ad illicitam alienationem, non autem ad illam, quæ eſt de ſe licita, vtpote facta ex neceſſariâ & juſta cauſa.* Contrarium tamen propter rigorem verborum tenet *Joan. Andr.* qui tamen fatetur, illud eſſe Eccleſiis *multùm grauaminoſum, cum occaſione talis juramenti ſæpe impediantur Prælati facere contractus vtiles, ideóque jud. cat. ſi imminerct ſumma neceſſitas alienandi* (& idem eſt de ſummâ vtilitate) *& tantam celeritatem requireret, quod ſuperiorem conſuli non pateretur, alienationem poſſe fieri ſine conſenſu Papæ vel alterius ſuperioris, cui juramentū taliter fuit præſtitum, minimè requiſito*, quod pluribus exemplis & juribus confirmat. Addo cùm Curiales Romani difficillimè capiant ſtatum rerum noſtrarum, & moraliter vix ſatis poſſint informari, poſſe cenſeri acceſſum ad Papam in talibus impeditum, *poſtquam præſertim ipſi Romani ante annos non multos reſponderunt, non videri Principes Eccleſiaſticos Germaniæ his juribus* (& par eſt ratio juramenti in tanto rigore explicati) *teneri, neque hoc ſenſu eſſe recepta*, vt neceſſitas aut vtilitas manifeſta impediatur. Vide quæ de his diximus. *tit. de reb. Eccl. non alien.*

T I T V L V S   X L I X.

DE IMMUNITATE ECCLESIARUM, COEMITERIORUM ET RERUM AD EAS PERTINENTIUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Si aliqua connexio *huius tit.* cum præcedentibus aſſignari debet, magis conuenienter illum referri ad omnes titulos hoc libro contentos, quàm ad ſolum proximum de ædificandis Eccleſiis & reparandis, vt facit *gloſſa.* Cùm enim à principio libri tractata ſint quæ ad ſtatum Clericorum pertinent, tum Secularium tum Regularium, illorúmque & Eccleſiarū jura & res poſtulat, vt quia hæc valde diverſa ſunt, à jure Secularium, & non poteſtate Principum temporalium, ſed ſolâ autoritate Eccleſiaſticâ & Pontificum conſtituta, vt explicetur, an & quatenus

tenus Eccleſiæ & Eccleſiaſtici ſint à poteſtate Seculari immunes. Idem *Tit.* habetur *in 6. Clement. & Extrauag. comm.* De eàdem re agitur §. *Sed licet. d. 41. vſque ad fi. item d. 87. & 96. item 14. q. 4. & c. Si in morte. §. Ecce quod. 2. q. vlt. & ſæpius alibi.*

Not. II. Immunitas generatim ſumpta deſcribi poteſt *ex Suar. l. 4. aduerſùs Regem Angliæ. c. 1.* (vbi exactè ex vtroque jure & vtriuſque *DD.* hanc materiam tractat) Priuilegium, *quo res aliqua à communi obligatione aliquâ ſiue onere eximitur.* Quare immunitas non ſumpta pro ipſo priuilegio aut jure, ſed pro illius effectu (vt frequenter accipimus) generatim eſt *vacuitas ſiue liberatio à munere*, vt ſumitur *ex l. Munus. 18. ff. de verb. ſignif.* vbi Militiæ munus, quod vtique eſt onus, pro exemplo ponitur. Poteſt autem hæc Immunitas duplex vel triplex diſtingui, vt vna ſit *locorum*, ſiue Eccleſiarum & cœmiteriorum, quorum mentio fit *in rubr. tit.* Altera *perſonarum* ſiue Clericorum. 3. *Bonorum*, quæ ad duas priores reuocari poteſt, quia bona ſunt Eccleſiarum, aut Clericorum, & ratione illarum, vel horum, habent immunitatem, vt *not. Suar. l. c. n. 2.*

Not. III. Immunitatem locorum ſacrorum eſſe duplicem, 1. vt ſint immunia ab actionibus profanis & ſecularibus, vt in præſenti *c. & c. 5. inf.* item ab illis, quæ locorum ſanctitati repugnant aut ea polluunt, de quibus diximus *in tit. de conſecr. Eccl.* adeò vt habeant priuilegium aſyli, ſiue refugij tam reorû eò confugientium, quàm rerum quæ ibi reponuntur, de quo *ad c. vlt.* Idem autem ſignificat *libertas Eccleſiaſtica, quod immunitas*, vt latè oſtendit *Suar. à n. 4. qui n. 10.* addit nomen *quoq; Exemptionis Eccleſiaſticæ idem denotare.*

Not. IV. Priuilegium Immunitatis ſiue libertatis Eccleſiaſticæ aliâ quoque ratione poſſe duplex diſtingui. Vt vnum ſit *generale* conceſſum Eccleſiis omnibus & perſonis Eccleſiaſticis, quà tales ſunt. Alterum *ſpeciale* ſiue particulare, conceſſum videl. particulari loco vel dignitati aut perſonæ Eccleſiaſticæ. Et prioris quidem generis priuilegium pertinere ad immunitatem Eccleſiaſticam de qua agimus, certum & receptum eſt apud omnes. Alterius quoque generis priuilegium eòdem pertinere ſentiunt aliqui, ſed verius eſt illud ſub immunitate Eccleſiaſticâ, vt hîc de illâ agimus, non contineri, vt dicunt communiter *DD. in c. Nouerit. de ſent. excom. & in authent. caſſa. C. De ſacroſ. Eccleſ.* Etſi enim priuilegium ſpeciale alicuius Eccleſiæ vel perſonæ Eccleſiaſticæ, ſit quædam *immunitas ac libertas Eccleſiaſtica*, ex vſu tamen juris ſub immunitate Eccleſiaſticâ *ſola exemptiones ex priuilegiis vniuerſalibus, quæ reſpiciunt totam Eccleſiam* pro illis membris, vel locis quæ talis immunitatis ſunt capaces, intelliguntur, vt pluribus oſtendit *Suar. n. 12. & 13.*

Cap. I. Vt in Domibus.

Ex Synodo Ioannis Papæ.

SVMMA.

In Domibus Eccleſiarum neque miſſus, neque Comes vel Iudex publicus, vel miniſter quaſi pro conſuetudine placitum vel hoſpitium vendicent, ſed in publicis locis domos conſtituant & hoſpitentur.

EXEGESIS.

Hoſpitium vendicent &c.) Not. I. *h. c. & ſimiliter c. 5. nec non c. Decet. in 6.* pertinere ad immunitatem locorum ſanctorum ab illis actionibus, quæ videntur pugnare cum veneratione & ſanctitate illorum: tales ſunt actiones profanæ & lites ſeculares, multò verò maximè cauſæ ſanguinis; quia Eccleſia eſt domus orationis, & abſurdum eſt ac crudele, ibi judicium ſanguinis exercere, vbi eſt tutela refugij conſtituta, vt dicitur in *c. Cum Eccleſia. inf.*

Not. II. Judicem ſecularem nec in Eccleſia nec in eius domibus (ad quas immunitas per *h. tex.* extenditur) debere jus reddere, aut hoſpitari. Quod ſi in ipſa Eccleſia id fiat, proceſſus judicum ſecularium ac ſimpliciter prolatæ ſententiæ in eiuſmodi locis omni carent robore firmitatis *juxt. c. decet. eod. in 6.* Quod tamen *Panorm. n. 2.* negat extendi debere ad domos Eccleſiarum, credens, licet Judex ſecularis neque ibi jus debeat dicere, proceſſum tamen valere, quia cùm conſtitutio *d. c. Decet.* ſit perſonalis, non debet extendi, vt benè *not. gl. ibid.* Poſſet verò liberè officium ſuum in tali domo exercere, ſi illam haberet conductam ab Eccleſia, vel gratis conceſſam.

Not. III. Per *miſſum* hîc intelligi legatum Principis ſecularis, ſicut legatum Papæ vel Archiepiſcopi vocamus *miſſum dominicum*, vt *c. 2. de Regul.* fit ergo mentio primò de legato tanquã de digniori, & poſtea de alijs inferioribus, nam legatus eſt Comite maior, comes Judice, Judex miniſtro. His vult Canon aſſignari *loca publica* ad jus reddendum & hoſpitandum, vt faciliùs poſſint adiri. Etſi autem etiam loca Eccleſiaſtica poſſint dici publica, quia ſunt publicis vſibus Religionis & pietatis deputata. Hîc tamen ex ſubiectâ materiâ intelliguntur loca profana. *Si tamen patronus vel aliqua perſona Eccleſiaſtica vel ſecularis ſibi reſeruaſſet pro recognitione beneficiorum hoſpitium in domibus Eccleſiæ, hoſpitium tale eſſe debitum ait Panorm. n. 4.* Quod de patrono diximus in *c. Præterea. de Iur. patronat.* modò accedat autoritas Epiſcopi; De alijs autem benefactoribus; tenet id *Innoc. allegans. c. Eulchberium. 18. q. 2. & ſequitur Panorm.*

Cap. II. Peruenit.

Gregorius Archiepiſcopo Tricenſi.

TEXTVS.

Reſcribit Pontifex huic Archiepiſcopo vt nullum per Eccleſiæ nomen aut alio modo excuſari à murorum vigiliis patiatur; quatenus cunctis vigilantibus, meliùs valeat ciuitatis cuſtodia procurari.

EXEGESIS.

Per Eccleſiæ noſtræ ſiue ſua nomen &c.) Not. I.

Cùm

Cùm verba *h. c.* ſint ſatis generalia,& diuerſam recipiant interpretationem, varios à *DD.* afferri intellectus,quos recenſet *Panorm.hic à n.4.* 2. Aliqui id intelligunt de ciuitatibus,quæ ſunt de Dominio temporali Eccleſiæ, & poteſt colligi ex verbis iſtis, quod dicit Pontifex *nomine Eccleſia noſtra*, quaſi diceret Romanæ, & per nomen Eccleſiæ ſuæ intelligat Eccleſias Epiſcopi, ad quem ſcribit. Sed hæc coniectura leuis, neque videntur tempore S. Gregorij multæ ciuitates fuiſſe de dominio Eccleſiæ ſaltem de facto quidquid ſit de jure. 2. Alij cenſent eſſe caſum particularem de ciuitate, quæ tum obſeſſa fuit ab hoſtibus, ſed verba ſunt generaliora, quàm vt debeant reſtringi. 3. Intellectum addit ipſe *Panorm.* vt iſtud *cap.* habeat locum, vbi timor eſt communis, & ſubitò ingruit grauis aliqua neceſſitas à quibuſcunque hoſtibus.

Not. II. *Textum* non loqui apertè de Clericis,ſed generatim de Eccleſiæ hominibus per quos poſſunt intelligi Eccleſiæ mancipia, ruſtici, & ſimiles, qui ordinariè non debent angariari. *c. Eccleſiarum ſeruos, 12. q. 2.* ſed neque inſtante neceſſitate debent excuſari à cuſtodià ciuitatis, *vt notat Hoſt. in ſum. h. c. §. A quibus.* Clericos autem non debere in his grauari, niſi magna nec vulgaris eſſet neceſſitas, illóque caſu illos poſſe per Epiſcopum,non per Iudicem ſecularem diſtringi, patet, *ex c. Sancta Maria. de conſtit.* & Concord. *c. Aduersùs.* inf. Ex quo Panorm. ſenſum h. c. denique ſic rectè format: *Quòd ſiue ſint Clerici Eccleſia Cathedralis, cuius Epiſcopo ſcribitur, ſiue habeant alias Eccleſias, & fortiùs ſi ſint de Eccleſiâ in ſenſu ſupra propoſito, non debent tempore neceſſitatis prætextu Eccleſia excuſari à cuſtodiâ ciuitatis.* Adde modò Clerici ipſi ſaltem non diſtringantur à Magiſtratu ſeculari, ſed autoritate Epiſcopi: ſic enim ſufficienter ſaluatur exemptio Clericorum etiam hoc caſu ab oneribus perſonalibus laicorum.

Cap. III. Indicatum.

Idem, Vitali Defenſori Sardiniæ.

S V M M A.

Ruſtici Eccleſia rura eius deſerentes in priuatorum poſſeſſionibus culturam exhibere non permittantur.

E X E G E S I S.

Eccleſias jam olim habuiſſe ruſticos ſibi adſtrictos, *patet ex c. Eccleſiarum ſeruos. & c. Cùm Redemptor. aliiſque ſimilibus 12. q. 2.* qui ſine cauſâ & illegitimè Eccleſiam deſerentes, meritò jubentur *hoc c.* coërceri. Varias autem ruſticorum differentias *vide apud Panorm.* qui latè explicat, qui nam ſint *cenſiti, qui perpetui, item qui coloni conditionales, inquilini vel originarij.*

Cap. IV. Non minùs.

Ex Concilio Lateranenſi.

S V M M A.

Cùm in diuerſis mundi partibus laici magiſtratus tot onera imponerent Eccleſiaſticis, vt deterioris conditionis ſub eis eſſet ſacerdotium, quàm olim ſub Pharaone, qui omnibus aliis ſeruituti ſubactis, Sacerdotes eorúmque poſſeſſiones in priſtinâ libertate dimiſit, & eis alimoniam de publico præbuit: iſti autē cùm onera ſua ferè vniuerſa Eccleſiaſticis imponerent, vt quod Hieremias deplorat Princeps Prouinciarum (*id eſt Eccleſia*) fieret ſub tributo; *ſimilíq; iuriſdictionem & autoritatem Prælatorum ſic euacuarent, vt nihil in ſuis videatur hominibus remanſiſſe. Concilium ſub anathematis diſtrictione de cætero talia fieri prohibet; niſi Epiſcopus & Clerus tantam neceſſitatem vel vtilitatem aſpexerint, vt vbi laicorum non ſuppetunt facultates, ſubſidia per Eccleſias exiſtiment conferenda. Si autem talia committentes & commoniti non deſiſtant, tam ipſi quàm fautores eorum excommunicationi ſe nouerint ſubeſſe, nec abſoluantur donec ſatisfactionem fecerint competentem.*

E X E G E S I S.

In priſtinâ libertate dimiſit &c.) Not. I. Concil. exemplum Pharaonis adducere pro argumento diſſimili, ſi enim Princeps infidelis conceſſit immunitatem ſuis Sacerdotibus idololatris, quanto magis illam concedere debent Clero Chriſtianæ Eccleſiæ, Principes Chriſtiani, idq́ue procedit à minori ad maius, ſiue à minùs digno ad dignius, conformi exemplo *V. T.* Si enim Sacerdotes legis Moſaicæ fuerunt immunes à poteſtate Principum temporalium, multò magis dicta immunitas illibata ſeruanda eſt Clero Legis Euangelicæ. Communis autem ſententia eſt, ſacerdotium *V. T.* fuiſſe exemptum à juriſdictione ſeculari, etiam in temporalibus, de quo *vide Suar. aduersùs Reg. Ang. l. 3. de Primatu Pontificis*, vbi *c. 25. & 26.* affert & ſoluit Regis illius aliorúmque hæreticorum argumenta contra immunitatem Pontificis & ſacerdotū *V. T.* ſub finem autem *c. 26. n. 8.* addit, etiamſi daremus Pontificem in *V. T.* cum aliis ſacerdotibus non fuiſſe à poteſtate Principum & Regum temporali exemptum, nullum inde argumentum ſumi ad tempus legis gratiæ. Nam poteſtas Regum & Principum ſecularium in ſe non eſt maior, quàm fuerit in lege veteri, dignitas autem & poteſtas Pontificis in *N. T.* eſt maior, nam Moſaico Pontifici non ſunt datæ claues Regni cælorum, neque juſſus eſt paſcere oues Chriſti, ſicuti S. Petrus.

Not. II. Perſonis Eccleſiaſticis duplex generale priuilegium immunitatis ſiue libertatis Eccleſiaſticæ eſſe conceſſum, vnum appellatur *priuilegium Canonis*, alterum *priuilegium fori.* Prius poteſt dici priuilegium *ſecuritatis & indemnitatis perſonarum Eccleſiaſticarum*, ne iniurioſè tractentur in corpore, quod confirmatur. *c. Si quis ſuadente. 17. q. 4.* vbi ſingularis excommunicationis cenſura fertur *contra percuſſores Clericorum*, quæ explicari ſolet à Theologis & Caſiſtis in materia de Cenſuris. *Priui-*

legium

legium autem fori dicitur, quo Clericis exemptio à foro & juriſdictione laicorum non ſolùm in ſpiritualibus, verùm etiam in temporalibus conceditur.

Not. III. Exemptionem Clericorum *in ſpiritualibus cauſis*, ex ſententiâ omnium Catholicorum eſſe *Iuris diuini*, tum quia poteſtas gubernatiua ſpiritualis diſtinguitur à ciuili, & à Chriſto in *Nouo Teſt.* ſingulariter eſt inſtituta, tũ quia hæc poteſtas non eſt in Regibus, Principibus & magiſtratibus, neque enim illis, ſed Petro dixit Chriſtus, Paſce oues meas; tum denique, quia poteſtas temporalis illorum eſt ſubordinata poteſtati Spirituali Paſtorum Eccleſiæ, præſertim ſummi Pontificis, vt latè ex ſcripturis, Conciliis, ac SS.PP. demonſtrant tractatores controuerſiarum, & nominatim *Suar. de primatu Pontificis*, ex quo *lib. 4. c. 2. n. 8.* breuiter nota: cauſas *ſpirituales* vocari omnes illas, *quæ ad fidem, ſacramenta, ſacrificium & in vniuerſum ad diuinum cultum, ſalutem animæ* eiúſque à peccatis curationem pertinent, quæ omnia latiùs explicat *lib. 4. de legibus* & tractant *DD. in c. Eccleſia. de Conſtitut.*

Not. IV. Etſi non pauci tenent exemptiones Clericorum in cauſis temporalibus *non eſſe juris diuini, neque naturalis*, eſt tamen communior hodie ſententia contraria affirmatiua, quam multis allegatis ſequitur *Suar. l. c. c. 3. n. 9.* idque ex jure Canonico manifeſtum eſt, *c. Relatum. 11. q. 1. c. Nimis. de jurejur. c. Quanquã. de Cenſ.* vbi dicitur *Eccleſias Eccleſiaſticaſque perſonas ac res ipſarum, non ſolùm jure humano quin imò & diuino à ſecularium perſonarum exactionibus eſſe immunes.* *Accedit Conc. Lateranſ. ſub Leone X. ſeſſ. 9. & Trid. ſeſſ. 25. c. 20. de reform.* vbi aſſerit *Eccleſiæ & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem Dei ordinatione & Canonicis inſtitutis conſtitutam eſſe.* Hoc jus diuinum non purè poſitiuum, ſed in connaturalitate quadam ad ſacerdotium ſupernaturale fundatum eſſe perſuadet, quòd *Infideles etiam ſuos qualeſcunque ſacerdotes ab oneribus laicorum luminis naturæ ductu putârint eximendos*; vt probat exemplum Pharaonis, quod in iſto *c.* Pontifex addit. Simile eſt factum Artaxerxis *l. 1. Eſdræ. c. 7.* Qui ſacerdotes & leuitas à vectigalibus & tributis exemit. Idem confirmant *DD.* noſtri, quia *ſacerdos ex vi ſui ſtatûs eſt ſuperior laico d. 96. c. Duo ſunt.* & eſt contra rationem, vt inferior judicet ſuperiorem. *c. Cùm inferior. & c. Soluta. de maior. & obed.* Quæ omnia latè explicat *Suar. l. c. & c. 12.* oſtendit *priuilegium fori Clericorum* jure ciuili fundatum eſſe autoritate Impp. & Principum Chriſtianorum, & pleniſſimè conceſſum ac confirmatum per *Frid. II.* Conſtitutionem, quæ habetur poſt libros Feud.

Nota V. Primam & antiquiſſimam materiam huius immunitatis eſſe *libertatem à foro ſeculari in cauſis ciuilibus*, vt patet *ex c. 2. De for. compet. c. Seculares. eod. in 6.* item ex multis *capp. 11. q. 1.* Idem conſtat ex jure ciuili. *Authent. vt Clerici apud proprios Epiſcopos. collat. 6.* ſiue *Nouella 83.* per quam contraria jura reuocantur, & vel maximè in *Conſtit. Frid. II.* Intelligi verò debet hæc exemptio, quando Clerici ſunt *Rei*, ſiue ad litem prouocantur, quando enim ſunt *actores, ſequi debent forum Rei. c. Experientia. & c. Si quiſquam 11.* juxta generalem Juris Regulam etiam Jure Canonico receptam, *Actor debet ſequi forum rei. c. Neminem. & multis aliis. 3. q. 6.* Altera limitatio eſt, quòd in *cauſis feudalibus* Clericus conueniri debet coram Domino feudi, etſi Laicus ſit, *c. Ex transmiſſa. & c. Verum. de fo. competente.* Idem dicendum eſt de *Regularibus*, qui ſub hac conditione etiam dicuntur Laici, quatenus feuda recognoſcunt à Principe ſeculari, quæ conditio tam in feudis quam in Regalibus cùm non ſit illicita, ſeruanda eſt etiam de jure Canonico. *c. Verùm. de cond. appoſ.* vbi *Panorm. Joan. Andr. & Hoſtiens. in c. Verum de fo. compet. Felin. in c. S. Maria. de Conſtit.* Addunt aliqui alias exceptiones, ſed incertas. Ex conſuetudine tamen interdum videtur Clericus Actor Reum ſecularem trahere poſſe ad tribunal Eccleſiaſticum, vt colligitur ex *c. Si Clericus. de for. compet.* vbi poſtquam *Alex. III.* dixit *Actorem de rigore Iuris ſequi debere forum rei*, addit, *licet in pleriſque partibus aliter de conſuetudine fiat*, neque hanc conſuetudinem improbat. Vide quæ diximus ibid.

Not. VI. Ex *Suar. l. c. c. 14. n. 18.* Quando Judex laicus eſt negligens, neque adminiſtrat juſtitiam, recurrere poteſt Clericus ad Judicem Eccleſiaſticum, vt laicum per cenſuras compellat, vt officium ſuum juſtè exerceat, eſt enim grauis culpa & Clericis injurioſa. *fa. c. Adminiſtratores. 23. q. 5.* idem ſentire videtur *gl. in c. Cùm ſit generale. verb. remiſ. & in c. Licet. de for. compet.* vbi ponit alias exceptiones, quæ in hunc ſenſum declarari poſſunt. Neque poteſt propter negligentiam, vel iniuſtitiam Judicis Eccleſiaſtici Clericus conueniri coram judice laico, id enim abſolutè fieri prohibet *Innoc. III. in c.* Qualiter & Quando de Judic. vbi *gl. & Panorm. n. 7. item gl. in c. Placuit. 11. q. 1. & Archid. ibi.* Ratio eſt, quia Judex ſecularis nullam habet juriſdictionem in Clerum neque illam acquirit propter negligentiam aut Iniuſtitiam Judicis Eccleſiaſtici, debet ergo tum laicus recurrere ad ſuperiorem talis Judicis, Epiſcopum videl. aut Archiepiſcopum, vel ipſum Pontificem.

Not. VII. Inter cauſas comprehenſas immunitate Eccleſiaſticâ, *præcipuas* eſſe *criminales*, non ſolùm in criminibus Eccleſiaſticis, verùm etiam ciuilibus; idque conſtat ex plurimis Canonibus præſertim. *c. Placuit. 1. & 2. c. Nullus Clericus. c. Si quis Clericus. c. Nullus Epiſcopus. 11. q. 1.* Eandem immunitatem decernunt *c. Clerici. & c. Qualiter & Quando. de jud. c. 2. & c. Si diligenti cum ſimilibus de for. comp.* In quo jus ciuile cum Canonico concordat, vt dicit *Alex. III. in d. c. Clerici.* Quod eſt verum de moderno jure ciuili, vt habetur in *Auth. Statuimus de Epiſc. & Clericis.* Specialiter autem id expreſſit, reuocatis legibus antiquis contrariis *Frid. II. in ſuâ Conſtit.* idque *per omnia poſteriora Jura Regnorum Catholicorum confirmatum* eſſe aſſerit *Suar. c. 15. n. 4. & n. 8.* reſpondet ad *Concil. Matiſcon. 1. c. 7.* vbi videtur aliquid laicis concedere in cauſis criminalibus Clericorum, illud fuiſſe ſecutum jus ciuile ſui temporis, cùm adhuc vigeret *lex Juſtiniani*, qui de criminibus non quidem Eccleſiaſticis, ſed ciuilibus

voluit

Digitized by Google

voluit Clericos à laico judice diſtringi. Extenditur verò hoc priuilegiũ etiam ad crimina ante Clericatũ commiſſa, vti cenſet *Suar. n. 26.* quia priuilegia ſunt amplianda & in ſimili *l. Hoc accuſare. ff. De accuſ.* vetat Legatum prouinciæ de crimine ante legationem commiſſo conueniri, ergo maiori ratione Clericus, qui in ſtatu laici deliquit, non eſt ſaltem in foro ſeculari accuſandus, niſi quis malâ fide ad euitandũ forum ficté & ſimulatè ſtatum Clericalem aſſumpſiſſet. De immunitate ab oneribus alijs, quæ in *h. c.* generatim inducuntur, dicemus in ſeqq. prout commodum videbitur, ſicut etiam de caſu neceſſitatis excepto, quam ipſi Clerici agnoſcunt.

Cap. V. Cùm Eccleſia.

Lucius III.

S V M M A.

Seculares Iudices cauſas, vbi de ſanguinis effuſione & corporali pœnâ agitur, in Eccleſiis vel cœmiteriis agitare, ſub interminatione anathematis prohibentur.

De hoc jam diximus ad *c. 1.*

Cap. VI. Inter alia.

Innocentius III. Illuſtri Regi Scotiæ.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex juxta ſtatuta Canonum & legum ciuilium; Si homo liber confugiat ad Eccleſiam, quantumcunque grauia maleficia perpetrârit, non eſt violenter ab Eccleſiâ extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem vel pœnam, ſed Rectores Eccleſiarum ipſi obtinere debent membra & vitam, eſt tamen aliàs legitimè puniendus. Et hoc verum eſt, niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui ab Eccleſiâ extrahi poteſt impunitate non præſtitâ. Si verò ſeruus fuerit, poſtquam de ipſius impunitate Dominus eius Clericis juramentum præſtiterit, ad ſeruitium Domini redire compellitur etiam inuitus, alioquin à Domino poterit occupari.

E X E G E S I S.

Iuxta ſacrorum ſtatuta Canonum &c.) Not. I. Aſylum ſiue immunitatem reis ad Eccleſias confugientibus conſtitutum eſſe legibus tum Ciuilibus *C. De his, qui ad Eccleſias confugiunt, & authent. de mand. Principum.* tum multo magis per ſacros Canones, & præſertim *h. c.* concordat. *c. Id conſtituimus 17. q. 4. c. Sicut antiquitus. c. Reum. c. Si quis contumax c. Definiuit. ibidem. Conc. Burdegalenſe 1. c. 3. Conc. Arauſ. 1. Can. 5.* idem confirmat *S. Aug. ep. 187. & S. Chryſoſt. ſerm. contra Eutropium*, qui oſtendunt Jure noſtro confirmata eſſe jura ciuilia & priuilegia Principum ſuper jure Aſyli Eccleſiaſtici edita.

Etſi probabilius eſt, quod poſt alios dicit *Conar. 2. variar. c. 20. n. 2.* in lege veteri præter ciuitates refugij *Ioſue 20.* etiam templum Hieroſolymitanum habuiſſe jus aſyli, juxta illud exodi 2. *Conſtituam tibi locum in quem fugere debes*, videl. altare templi. Lex tamen illa Moſaica cum *N. T.* expirauit, neque ex illius obligatione, ſed ad illius imitationem ex juris naturalis congruitate immunitatem Eccleſiaſticam in nouo Teſtamento fuiſſe introductam dicimus, non ex præcepto aliquo naturali, vel Euangelico, ſed *autoritate Eccleſiæ & Principum, quorum hac de re leges Eccleſia acceptauit, & confirmauit*, vt not. *Conar. l. c. Suar. to. 1. de Relig. tr. 2. l. 3. c. 8. n. 13.*

Not. III. Hoc aſyli Jure gaudere imprimis *Eccleſias omnes & ſacella* Epiſcopi autoritate conſecrata vel benedicta vel alia ratione deputata ad ſacrificii & ſacramentorum vſum, cenſentur enim loca ſacra, quæ *nullis temerariis auſibus profanare debere* ſtatuitur *c. Eccleſiæ.* vbi id explicat *Panorm. n. 3. & Silu. verb. immunitas. 1. q. 1.* Vbi infert etiam oratoria (addo *aulas* in *Gymnaſiis & Academiis* pro ſtudioſorum vſu diuinis officiis deſtinatas) hac immunitate gaudere, ſi cum *Epiſcopi autoritate* deputata ſint, licet nec conſecrata nec benedicta fuerint; Quod autem dicunt hæc loca violari iiſdem modis quibus violatur Eccleſia, neque jure ſtatutum, neque conſuetudine receptum eſt, ſed neque ad priuata oratoria non conſecrata aut benedicta hæc immunitas extendi debet, licet aliquo ex priuilegio Miſſam ibi celebrare liceat.

Not. IV. Jus aſyli etiam locum habere in Eccleſiâ pollutâ vel interdictâ. *juxt. Panorm. in d. c. Eccleſiæ. inf.* item in cœmiteriis, quæ iiſdem priuilegiis cum Eccleſia gaudent juxt. eund. in *c. Cum Eccleſia. ſup.* Nec non in locis ſiue habitaculis Eccleſiæ videl. *Sacriſtiâ, porticu, atrio, quolibet modo Eccleſiæ adhærentibus juxt. c. Si quis contumax 17. q. 4. vbi gl.* allegat *l. ex ff. De rei vind. quæ Religioſis adhærent, religioſa ſunt,* quod Canones complures *ibid. vt c. Sicut antiquitus. c. Quiſquis. c. Definiuit*, extendunt ad *domos atria aliáque loca quæ in circuitu Eccleſiæ maioris intra quadraginta paſſus*, intra triginta autem paſſus in circuitu Eccleſiæ minoris ſita ſunt. Sed hodie *pro horum paſſuum circuitu* conſuetudine receptum eſt, vt hac immunitate gaudeat *ambitus cœmiterij ab Epiſcopo deputatus juxt. Nauar. c. 25. n. 10. Suar. l. c. c. 9. n. 8.* Si nullum cœmiterium Eccleſiæ adiunctum ſit (vt aliquibus locis contingit) credo ſané antiquos Canones obſeruandos, vel ad aliquã ſaltem diſtantiã ab Eccleſiâ pro arbitrio Epiſcopi & loci conſuetudine Aſyli jus extendi, etſi de hoc Autores nihil dicant.

Not. V. Januam quoque ſiue portas Eccleſiæ earúmque anſas & vectes aſyli jure tueri ad Eccleſiam confugientes, ſi illam clauſam reperiant. Eoſdémque tutos fore ſi in turri, tecto, aut ſupremitate deprehendantur, *juxt. Con. l. c. c. 20. n. 18.* Neque obſtat hæc loca non pollui illis modis, quibus polluitur Eccleſia, quia eius violatio odioſa eſt, immunitas autem facilis; vnde hæc à jure vel conſuetudine faciliùs & magis extenditur quàm illa.

Not. VI. Vlterius hanc immunitatem conceſſam omnibus aliis locis, quæ jure Canonico *Religioſa*

gioſa cenſentur, *vt Monaſteria Religioſorum cum toto Clauſtri ambitu* prout colligitur *ex c. Ligna. d. 1. de conſecr.* eſtque communis *DD.* vbi non intelligo domos conductitias Religioſorum in quibus ad tempus habitant, vel alias ad ipſos quidem ſpectantes ſed non ad Religioſæ vitæ ordinarium domicilium erectas ſiue deſtinatas. Par jus habent *Hoſpitalia* Epiſcopi autoritate conſtituta *juxt. c. Ad hæc. de Relig. dom. Epiſcopi palatium*, licet ab Eccleſiâ ſeiunctum & *vltra quadraginta paſſus remotum* hoc jure potiri conſtat ex *c. Id conſtituimus. 17. q. 4. vbi gl.* conſuetudine tamen ait, (quæ attendi debet) aliter obſeruari, vt videl. hanc immunitatem domus Epiſcopalis non habeat, *niſi ſit poſita intra quadraginta paſſus Eccleſiæ matricis*, aſſerit *Conar. l. c. n. 5.* Eum qui confugit ad ſacerdotem, qui SS. Euchariſtiam deportat, ſimul immunitate gaudere, probabilis admodum eſt extenſio, cùm Corpus Chriſti ſit fundamentum & ratio totius immunitatis Eccleſiaſticæ piis locis conceſſæ, ſed cùm nihil ſit de hoc jure expreſſum, *neque priuilegium ad non conceſſa per conſequens trahi debeat juxt. gl. in c. Quæſitum. 13. q. 1.* rem in medio relinquo. Etſi piè & rectè ſit facturus Judex, ſi rem in tali caſu immunitatis huiusce participem credat ac patiatur, cùm præſertim graues AA. illam huc extendant, & cum *Panorm. in c. Sanè. de celebr. Miſſ.* reſpondeant, priuilegium extendi poſſe *vltra caſum expreſſum*, ex voluntate priuilegiantis rationabiliter præſumptâ.

Niſi publicus latro fuerit &c.) Not. I. Reos eſſe duplicis generis, aliquos in cauſâ ciuili, quæ ſpectat bonum priuatum ſiue intereſſe actoris, & maximè cernitur in cauſis & debitis pecuniariis, vnde eiuſmodi reus à potiori dici ſolet *reus debens ſiue debitor*. Alios in cauſâ criminali, ſiue *reos criminis ſiue delicti*, cuius punitio ſpectat bonum publicum, ac conſiſtit *in coërcitione criminum & criminoſorum juxt. ea* quæ diximus *ad c. 1. de judiciis.* Negant aliqui, vt *Jaſon in l. Vinum. ff. Si certum petatur*, immunitatem Eccleſiaſticam extendi *ad reos pecuniarios*, ſed communis ſententia eſt in contrarium, quam refert & tenet *Panorm. n. 22. Conar. l.c. c. 2. n. 14. & alij.* Sumitur apertè *ex l. 2. & vlt. De his qui ad Eccleſ. confugiunt.* vbi habetur, quòd confugiens ad Eccleſiam propter debita, in judicio comparere poſſit, ſi verò id detrectet, vel in morâ ſit, bona eius poſſe apprehendi, idémque obſeruetur etiam in debitore tributorum publicorum, non obſtante *auth. de mandat. Princip. §. Publicos*, quia Jure Canonico non eſt recepta. Monet tamen *Conar. l. c.* hoc jus reſpectu debitorum non vbique obſeruari. Reos autem *criminis ex Eccleſiâ extrahi non poſſe, niſi in caſibus jure vel conſuetudine exceptis*, certa apud *DD.* Regula eſt, vt videre eſt apud *Nauar. l. c. Suar. l. c. c. 11. n. 4.*

Not. II. Caſus exceptos eſſe hos 1. Si crimen graue in ipsâ Eccleſiâ committitur. *c. vlt. inf* cùm in eo *in quo deliquit, puniri quis debeat, & fruſtra legis auxilium inuocet, qui in legem delinquit*, de quo *vide Panorm. hic n. 8. Nauar. Conar. Suar. ll. cc.* neque ad hoc refert ſiue ex præſumptione immunitatis in Eccleſiâ deliquerit, ſiue abſque illâ, conſuetudo enim optima legum interpres, hoc non denegat. Idémque dicendum, ſi in Eccleſiâ exiſtens occidat. *v. g.* globo traiiciat extra exiſtentem vel vice verſâ, vtroque enim modo iniuria infertur Eccleſiæ. Illud verò rigidius eſt, quod *tradit Hoſt. h. t. §. In quantum.* & alij aſſerentes eodem jure priuari, qui non quidem in Eccleſia, ſed prope illam fiducia immunitatis conſequendæ delinquunt, ſed probabilius eſt contrarium, quod tenet *Panorm. hic n. 18. Nauarr. & Suar. ll. cc.*

2. Caſus habetur *in h. t.* Si quis publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, vulgo ein Land oder Straßrauber / requiritur autem vt itinera frequentata vel publicas ſtratas obſideant aggreſſionis inſidiis, vti. loquitur & ex communi tradit *Jul. Clar. §. fin. ſiue in practicâ crimin. q. 30. n. 9.*

3. Caſus exprimitur *in c. De homicidio*, & ſumitur *ex c. 21. Exodi. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias ab altari meo auellens eum.* Exemplum dedit *Salomon 3. Reg. 2.* vbi Joab ad altare confugientem juſſit occidi, quia per induſtriam & inſidias occidit Abner & Amaſiam. Idem eſt, ſi quis per venenum aliquem occidat, teſte *Conar. l. c.* peius enim eſt hominem extinguere veneno, quàm occidere gladio. *l. 1. C. De malef. & Mathem.* Proderit tamen illi Jus aſyli, qui per induſtriam quidem hominem occidit, ſed non per inſidias. *v. g.* à tergo, vel aliam fraudem, quia *c.* vtrumque coniungit, induſtriam & inſidias, adeóque requirit induſtriam inſidioſam, vt interpretatur *Conar. l. c. & trad. ex comm. ſententia*, pœnalia enim non debent extendi, & verborum proprietati ſtandum eſt, quidquid aliqui contra ſentiant.

4. Sunt aliqui caſus ambigui quos non omnes recipiunt *DD.* vt primò crimen Aſſaſinij. Vbi adverte *Aſſaſini* nomen dupliciter ſumi. 1. Latè pro omni illo, *qui pretio conductus hominem occidit*, ſed is caſus coincidit cum priori, & tam mandantem quàm mandatarium à priuilegio Aſyli excludit, ſi cædes re ipsâ ſequatur, vt not. *Suar. c. 11. n. 14.* 2. Strictè & propriè dicebantur *Aſſaſini* homines infideles ex Syriâ, qui *fas eſſe arbitrabantur quoſcunque Regis ſui hoſtes ipſo jubente necare*; quorum mentio fit. *c. 1. De homicid. in 6.* notat autem in *d. c.* pœnas ac cenſuras decretas in illos adversùs Aſſaſinos, hodie locum non habere, cùm eiuſmodi Aſſaſini infideles non ampliùs graſſentur. 2. Aliqui excipiunt reum ex cuſtodiâ vel manibus miniſtrorum elapſum, item qui in arreſto poſitus, juratus promiſit, ſe in illo permanſurum, ſed contraria ſententia eſt communis apud *Panorm. hic in fine Conar. & Suar. ll. cc.* 3. Addunt plerique *crimen hæreſis*, cùm enim contra Eccleſiam delinquant, non merentur eius tutelam, de quo *vide Conar. n. 11. ỽ. decimo quarto.* Quod certum puto de *formaliter* non item de *materialiter ſolùm hæreticis*, qui non pertinaciter, ſed bonâ fide falſum credunt. *Addit Sa. n. 3. Reos criminis læſæ Maieſtatis*, de quo vide *Clarum q. 30. n. 10. & q. 36. n. 2.* 4. Denique *in d. Auth. de mandatis Principum habetur*, neque homicidis, neque adulte-

Pppp ris,

ris, neque virginum raptoribus, SS. terminorum tutelam concedendam eſſe, ſed hoc Jure Canonico correctum eſt. *c. De raptoribus. 36. q. 1. & per h. t.* vbi prohibetur, *ne homo liber quantumcunq; grauia maleficia perpetrârit, violenter ab Eccleſiâ extrahatur, niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus agrorum depopulator,* quæ exceptiones Regulam firmant in contrarium, ex communi ſententiâ, quam tradit *Panorm. hîc n. 14.* cum aliis *cc.* Nequaquam tamen placet, quod *Couarr. n. 8.* contrarium ſentiat *de virginum raptoribus,* cùm apertè id pugnet cum Jure Canonico *in d. c. De raptorib. & præſenti cap.* vbi nulla quantumuis grauia maleficia excipiuntur, præter ibi expreſſa.

Not. III. Omnes infideles etiam excommunicatos gaudere hâc immunitate, & perſonaliter interdictos, quia nullo Canone excluduntur, vt ex communi docet *Couarr. n. 11.* Eſt tamen hæc immunitas propriè tantùm introducta reſpectu *fori ciuilis*, quò minùs Judex ſecularis reos extrahere poſſit ab Eccleſiâ, non autem reſpectu *fori Eccleſiaſtici*, vt not. *Azor p. 2. l. 9. c. 9. q. 9. Suar. l. c. c. 10. n. 6. & n. 13.* Poſſunt igitur Clerici delinquentes, licet ad Eccleſiam confugiant ab Ordinario ſuo extrahi, *quod conſuetudine receptum eſſe aſſerit Panorm. hîc n. 13.* nec improbari poteſt, tum quia Judex Eccleſiaſticus maiorem poteſtatem habet in Eccleſiam quàm Judex ſecularis, tum quia in foro Eccleſiaſtico non ita ſeuerè agitur ad pœnam corporis & publicam vindictam, ſicuti in ſeculari, ideóque judicium Eccleſiaſticum etiam in Eccleſiâ exerceri poteſt, non item ſeculare, vt *not. Panorm. hîc ex c. vlt. 2. q. 2.*

Si Clericus in minoribus, qui beneficio caret ſine habitu aut tonſurâ incedens, nulli Eccleſiæ deſeruit, ideóque *iuxt. Trid. ſeſſ. 23. de reform. c. 6. fori priuilegio non gaudet*, ſi in Eccleſiâ delinquit, nec ab Eccleſiaſtico, nec ſeculari Judice poterit extrahi, quia in hoc caſu reputatur, vt laicus, neque debet eſſe deterioris conditionis. Si denique Clericus committat in Eccleſia crimen, quod *à jure Aſyli* quidem non excludar, nihilominus tamen velut incorrigibilis Judici ſeculari tradendus ſit, tunc Judex Eccleſiaſticus vel illum extrahere non debet, vel ſi extrahat, Judici ſeculari tradere non poteſt. Contrarium, quòd neque Clericus ab Ordinario extra caſus exceptos per vim extrahi poſſit, latè defendit *Barboſ. n. 19. & ſeqq.* quam ſententiam judico probabilem ex eo præſertim, quia jura non diſtinguunt inter Clericos & Laicos ad Eccleſiam confugientes.

Not. IV. Judæos & Paganos non gaudere jure aſyli Eccleſiaſtici, niſi cùm ad Eccleſiam abſque ſimulatione confugiunt baptiſmum petendi cauſa; ſumitur ex *l. 4. C. De his, qui ad Eccleſias confugiunt,* vbi *gl. & item gl. noſtra in c. Iſtud. ℣. Extrahere. Suar. cit. c. 10. n. 10.* Ratio eſt, quia non eſt par, illum ab Eccleſia defendi, qui illius fidem ſpernit, quod ego ſolùm de pertinacibus intelligo; Neque Canones videntur loqui de illis, qui ſunt extra Eccleſiam, ſed de filiis ſuis aut ſubditis; quòd verò illi, qui ſeriò baptiſmum expetunt, tutelam apud nos habeant, videtur colligi *ex d. l. 4. C. & hact.* qui ſtatuta Canonũ & traditionẽ legum ciuilium coniungit, adeóque approbat, & eſt æquitati ac miſericordiæ Eccleſiæ conſentaneum. Si verò infidelis poſt delictum comiſſum, ad Eccleſiam confugiat, nullo priùs baptiſmi deſiderio vel petitione exhibita, præſumitur ſimulatè agere, quam eſſe præſumptionẽ juris, & de jure non improbabiliter cenſet *Panorm. hîc n. 6.* Sententiam autem *Silueſtri verb. Immunitas. 3. q. 3. §. Primùm.* & aliorũ, qui cum *Hoſt.* cenſent Judæos & infideles indiſtinctè ad participationem Aſyli Chriſtiani admitti, nimis laxam, eorum verò, qui cum *Couar. l. c. n. 11.* putant ſine exceptione hos omnes excludendos, judicamus nimis rigidam.

Sibi obtinere debent membra & vitam, &c.) Not. I. Effectus ſiue commoda Aſyli Eccleſiaſtici ex communi recenſeri iſtos. 1. Quòd Reus in Eccleſiâ aliiſque locis eiuſmodi jure gaudentibus capi, incarcerari, aut vinculis conſtringi non poſſit. *c. Definiuit. 17. q. 4. l. præſente. C. De his, qui ad Eccleſias confug. vide Couarr. l. c. n. 17. Suar. c. 12. n. 5. & 17. Suar. c. 12. n. 5. & 6.* 2. Quamdiu reus in his locis moratur, ſententia mortis vel alterius pœnæ capitalis in illum ferri non poteſt, ſumitur ex *h. t.* illis verbis, *nec inde damnari debet ad mortem vel pœnam,* quæ verba apertè ſatis hunc ſenſum faciunt, eáque ita explicat *Panorm. n. 3.* Pecuniariâ tamen pœnâ illum affici poſſe, ex eo colliges, quòd ſubjungatur *ſuper hoc tamen, quod iniquè fecit, eſſe alias legitimè puniendum.* Non tamen poſſe in illum decerni pœnam ſeruitutis, exilij aut triremium, quia corporalibus pœnis æquiparantur, imò aliqua excedunt, vt rectè monet *Suar. l. c.* 3. Nec poteſt reo, quamdiu in templo vel ſimili loco manet, negari neceſſarius victus, & amictus, neque impediri, quo minùs ad illum deferantur per *d. l. Præſente.* vt not. *Panorm. n. 3.* Licebit tamen cuſtodiam locis his apponere, ne reus liberè aufugiat, & inde egreſſus capiatur & incarceretur; violari tamen jus Aſyli, ſi reus ſolâ veſte, pede vel manu extra Eccleſiam prominente, capite aliiſque præcipuis membris, intus exiſtens retrahatur & capiatur, rectè cenſet *Couar. n. 17. verb. triceſimo tertio, & Suar. n. 4.* Nec poteſt ſpoliari pecuniis aut aliis rebus, quæ ad locum Aſyli ſecum attulit, *juxt. d. c. Definiuit.* Niſi ſint res alienæ aut alteri obligatæ, vel ſi fœminam raptam ſecum abduxerit, his enim ſpoliari illum poſſe, patet ex *c. De raptoribus. 36. q. 1.* idem de armis prohibitis, ſi ſecum ea detulit, dicit *Couar. l. c.*

Denique præcipuus huius juris effectus eſt, quòd reus non poſſit violenter ex tali loco extrahi, vt apertum eſt ex *textu.* Non violabitur tamen hæc immunitas, ſi quis precibus aut promiſſis illectus, ſponte exeat & capiatur, vt ex communi tradit *Nauar. c. 25. man. n. 21.* Secus eſt, ſi dolo eductus, conijciatur in vincula, de quo *Suar. l. c. 25. n. 2.* cùm enim *text.* iſte prohibeat violentiam, rectè arguitur, quòd dolum quoque excludat.

Not. II. *Rectores & Prælates* Eccleſiarum extra caſus ſupra exceptos non poſſe Reis jus Aſyli in Eccleſiis aliiſque locis quærentibus aut petentibus *illud negare, vel illos judici tradere,* non præſtitâ

priùs

priùs cautione aut juramento, de non infligendo pœnam mortis ac corporalem, vel æquè grauem aut grauiorem. Id enim ſonant illa verba, textûs. *Sibi*, id eſt, *Reis obtinere debent membra & vitam*, quæ continent in graui materiâ præceptum, quod ſine graui peccato violari non poteſt. Iudex verò ſecularis, Reum extra caſus exceptos, aut ſine Prælati licentiâ, pee vim aut dolum extrahens, Reus eſt Sacrilegij, *juxt. c. Sacrilegium. 17. q. 4. & S. Tho. 2. 2. q. 99. a. 2. ad 3.* Poſſunt autem Eccleſiaſtici vim vi repellere; & brachium ſeculare inuitare ad eiuſmodi Iudicem coërcendum, vt not. *Suar. l. c. n. 4.* ſi per cenſuras, qui eſt modus ordinarius, arceri non poſſit, vel Reum jam extractum protinus reſtituere nolit; *juxt. c. Miror. 17. q. 4.* deſumptum ex *Ep. S. Aug. 187.* ſuprà allegata. Denique proceſſus judicii contra Reum violentee extrahendum, vel adhuc in templo exiſtentem inſtitutus eſt irritus, & ipſo facto inualidus, vt dicit *Layman. l. 4. tr. 9. c. 3. n. 15.* Quin Judicem compenſare teneri ex juſtitiâ Reo damna per violationem aſyli Eccleſiaſtici illata, affirmat *Suar. c. 13. n. 9.*

Cap. VII. Adversùs.

Idem, ex Concilio Generali.

S V M M A.

Renouat Innocent. Statutum Conc. Lateran. contentum in c. Non minùs. ſup. aduersùs Conſules & Rectores ciuitatum alióſque, qui Eccleſias & Eccleſiaſticos viros talliis, collectis, aliiſque exactionibus grauant, quam ob cauſam Conc. illos eorúmque fautores excommunicationi ſubdit, donec ſatisfecerint. Si tamen Epiſcopus cum Clericis abſque vllâ coactione ad releuandas neceſſitates vel vtilitates communes, ſubſidia putâris conferenda, laicos voluit humiliter & deuotè recipere, & propter imprudentiam aliquorum ſtatuitur, vt Romanus Pontifex priùs conſulatur. His adiicit Innoc. vt conſtitutiones & ſententiæ à talibus latæ, inanes & irritæ habeantur; & ne Conſules ac Rectores exiſtiment ſententiam anathematis ſolùm durare, dum in regimine exiſtunt; decernit Pontifex, & ipſum qui ſatisfacere recusâris, & ſucceſſorem ipſius, & niſi ſatisfecerit infrà menſem, manere Eccleſiaſticâ cenſurâ concluſum, donec ſatisfecerit competenter.

E X E G E S I S.

Eccleſiaſticos viros &c.) Nota I. Per Eccleſiaſticos viros hîc intelligi omnes Clericos tam in ſacris, quàm in minoribus, etiam primâ tonſurâ inſignitos, quamdiu in Clericatu perſeuerant, gaudere libertate Eccleſiaſticâ, niſi propter crimen illâ priuentur, probatur *ex c. 2. De for. compet.* vbi prohibetur, vt *Iudex ſecularis neque Presbyterum, neque Diaconum aut Clericum vllum, aut minores Eccleſiæ diſtringat aut cõdemnet*, vide ibi dicta. Concord. *c. Cùm non ab homine, de judic. c. De perſonâ. 11. q. 1. cum pluribus aliis.* Jus ciuile in eâdem generalitate loquitur *Authent. caſſâ. C. De Sacroſ. Eccleſ. Authent. Item nul. la. C. De Epiſcop. & Clericis. Frideric.* quoque Imp. in ſuâ Conſtitutione, indefinitè adeóque generaliùs loquitur de perſonis Eccleſiaſticis. *Vide Suar. aduers. Regem Angl. l. 4. c. 26.* Ratio eſt, quia *omnes Clerici pertinent ad familiam Chriſti & miniſterium Eccleſiaſticum*, cui ex congruitate debetur immunitas.

Not. II. Hanc immunitatem extendi ad *oblatos Religionum*, qui habent obligationem ſeruiendi in perpetuum Ordini alicui, etſi non ſint Religioſi, vt tradit *Paulus Bertius in praxi crimin. Regul. t. 1. c. 3. n. 3.* Item ad *fratres & ſorores tertij Ordinis S. Franciſci*, qui in communi Religioſè viuunt, adeóque ſunt veri Religioſi, de quibus aliiſque tertiariis priuatim degentibus, *vide Rodr. to. 2. q. 65. a. 4. item ad comm.* nec non *ad commendatarios & equites Ordinum militarium*, vt tradit idem *Rodriq. l. c. a. 14.* denique *ad Nouitios*, vt ex communi docet *Sanch. t. 1. in Decal. l. 6. c. 10. n. 6.* etſi aliqui illorum immunitatem pendere ex futurâ profeſſione improbabilitee exiſtiment. De *Clericis coniugatis* fusè diſputat *Suar. c. 28.* Id verùm eſt, generatim illos comprehendi, modò tanquam Clerici in minoribus exerceant conditiones circa habitum & tonſuram aliáque à jure communi *& Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 6. De reform.* obſeruent, quę latè explicat idem *Suar. d. c. 28. tum n. 27. praced. c.* Seruos ſiue famulos Clericorum nullũ Ordinem nec primam tonſuram habentes non gaudere hoc priuilegio juris communis; famulos autem & ſeruos Epiſcoporum de conſuetudine habere immunitatem fori, *Panorm. Felin. & alij tradunt in c. 2. de for. compet. Archid. in d. c. Eccleſiarum. c. Clericum. 11. q. 1.* ſequitur *Suar. c. 28. n. 10. & 11.* vbi reſpondet ad jura, quæ videantur obſtare.

Talliis, collectis, & exactionibus aliis &c.) Not. I. *Per h. t. & c. Minùs. ſup.* Clericos teneri ad tributa & exactiones, neceſſitate vel communi vtilitate vrgente, quando bona communia ciuitatum & laicorum non ſufficiunt. In quo conueniunt *DD.* idque non permitti liberæ voluntati ipſorum, ſed fundatum eſſe in obligatione & æquitate juris naturalis, tanquam pietati conſentaneum. Neque jus Canonicũ in hoc contradicit legibus ciuilibus, quæ in publicæ neceſſitatis & vtilitatis caſibus Clericos exemptos habere nolunt. *l. Ad inſtructiones. C. De ſacroſ. Eccleſiis. l. vlt. C. Quibus muneribus.* Addit *Suar. c. 26. n. 2. ſub fin. neque Pontificem neque Regem poſſe hanc exemptionem Clericis concedere, ipſis communitatibus laicorum inuitis.* Addo neque videri poſſe laicos in hoc conſentire licitè aut validè, vt in caſu magnæ neceſſitatis vel vtilitatis Clerici ſint immunes, quando ex jure & æquitate naturali obligantur, eſſet enim hoc in præiudicium communis boni.

Not. II. Non teneri Clericos ad eiuſmodi contributiones & collectas, donec Epiſcopus cum Clero prudenter exiſtimet vrgere neceſſitatem aut vtilitatem publicam, vt *patet ex c. Non minùs.* & iſto t. vbi illud. *c. Confirmatur.* Quo caſu Epiſcopus & Clerus tenentur exactionem eiuſmodi approbare, & in illam conſentire, hocq; ſenſu *Gutierrez in pract.*

qq.l.1.c.3.n.8. & alij rectè dicunt, *id non permitti liberæ voluntati, ſed committi juſto judicio & prudenti arbitrio.* Neque tamen in hoc caſu laici poſſunt cogere Clericos, cùm publica neceſſitas aut vtilitas non tribuat laicis juriſdictionem in illos, ſed ſolùm *petere & rogare*, vt communi neceſſitati ſubveniant, quod ſignificat *t.* cùm requirit, vt laici humiliter & devotè cum gratiarum actione recipiant contributionem Clericorum, quo ſenſu verum eſt, quod dixit *Panorm.l.1.Conſil.3.* etiam communi vtilitate non teneri Clericos aliquid conferre, niſi ſponte velint, id eſt, ſi Epiſcopus & Clerus in caſu manifeſto vellent bono publico ſubuenire, aut Epiſcopus Clericos recuſantes non compelleret, recurrendum eſſet ad ſuperiorem Prælatum. Nec placet tamen, quod dicit *Suar. n.15. de ſolis bonis communibus Reipublicæ intelligendum eſſe*, quod dicitur de exactionibus à Clericis præſtandis, quando laicorum facultates non ſuppetunt, ſed proportionem ſeruandam, vt quamdiu laici ex ſolis bonis communibus contribuunt, Clerici non teneantur, niſi ex bonis communibus ſuæ Eccleſiæ, ſi quæ habent, vbi autem laici ſinguli conferrent; neque illorum collectæ ſufficerent, etiam Clericis ſingulis præſtandas eſſe, juſta juſtum & prudens arbitrium.

Romanus Pontifex priùs conſulatur &c.) Not. I. Quamuis multi Juriſperiti apud *Suar.n.7. Gutierrez. l.c.* & alij exiſtiment non eſſe neceſſarium recurſum ad Summum Pontificem, propter difficultatem & moram, quam bonum commune non patitur, *idq; in Galliâ de facto ſeruari aſſerat Rebuff. to.1. ad Conſtit. Gall.tr. de ſentent per jus. a.3.gl.6.* Nihilominus ſtandum eſſe diſpoſitioni *Alex. III. & Innoc. III. in his cc.* cùm apertè & abſolutè loquantur de caſu *neceſſitatis & vtilitatis publicæ*; neque ſatis reſpondent, qui dicunt Pontifices niti præſumptione, cùm illud præcipiant *propter imprudentiam* quorundam, ergo vbi propter evidentem neceſſitatem aut vtilitatem publicam nulla poteſt interuenire imprudentia, præſumptio cedit veritati, neque opus erit recurſu ad Pontificem, atqui bene ponderat *Suar. n.18.* hos Canones non fundari in præſumptione, ſed in morali periculo, quod communiter ſubeſt, ne Clerus grauetur immoderatis exactionibus, ſi abſque recurſu ad ſummum Pontificem exigantur. Quod tamen limitandum eſt cum eodem Suar, in caſu vrgentis neceſſitatis quando eſt periculum in morâ, *arg.c. Peruenit. ſup.* quia neceſſitas caret lege, idémque ſentit *Panorm. & Gutierr. ll. cc. Silu. verb. Immunitas. n. 20.* Quod maximè locum habet in exactionibus, quæ ſemel fiunt aut ad breue tempus, ſi enim longo tempore ſunt duraturæ, licet poſſint inchoari inconſulto ſummo Pontifice, poſteà tamen conſuli poterit ac debebit, non obſtante quacunque neceſſitate, niſi violenter aut per alium caſum recurſus ille impediatur.

Not. II. Pœnam in illos, qui violatoribus immunitatis Eccleſiaſticæ in officio conſulis aut alterius magiſtratûs ſuccedunt, ſtatutam eſſe excommunicationis, videl. niſi intra menſem ſatisfaciant, vt clarum eſt ex *t.* ideòque teneri illos inducere communitatem, in cuius commodum collectæ Clericorum ceſſerunt, ad reſtitutionem damni ex bonis vel propriis, ſi fuerint hæredes anteceſſorum, vel communibus ſi ſolùm ſuccedant in officio, non improbabiliter, tenent aliqui apud *Barboſ. hîc n. 5.*

Conſtitutiones & ſententiæ &c.) Nota. Eccleſias & Eccleſiaſticos non ſolùm immunes eſſe à conſtitutionibus & ſententiis laicorum libertati Eccleſiaſticę directè repugnantibus, quales ſunt iſtæ, de quibus loquitur Pontifex in propoſito; *verùm etiam à quâuis obligatione ciuilium legum*, quatenus à poteſtate & juriſdictione humanâ quorumuis Principum aut magiſtratuum vim aliquam habent, aut habere poſſunt, vt habetur in *c. Eccleſia S. Mariæ. de Conſtitut.* & propter multa *cc. d. 96.* Ratio evidens eſt, quia nemo poteſt legem ponere illi, in quem juriſdictionem habet nullam, juriſdictio autem legiſlatiua magna vel præcipua eſt inter juriſdictionis ſiue ſpecies ſiue partes, *fac. Authent. Caſſa. C. De Epiſcop. & Cler.* vbi *caſſa & irrita dicuntur eſſe omnia ſtatuta laicorum* Eccleſiaſticæ libertati contraria, qualia ſunt omnes leges ciuiles, quatenus ciuili ſiue ſeculari poteſtate nituntur, repugnat enim, vt qui liberi ſunt à tali poteſtate ſeculari, ligentur illius poteſtatis autoritate, cui non ſubſunt. Neque in hoc Catholici *DD.* videntur diſſentire. Pro meliore intellectu horum, aduerte, Conſtitutiones & leges ciuiles non ſolùm quando diſponunt de Eccleſiis aut Eccleſiaſticis in genere, verùm etiam quando in particulari de illis feruntur, neque validas eſſe, neque Eccleſias aut Clericos obligare. Sumitur ex *d. c. Eccleſia S. Mariæ. & c. Quæ in Eccleſiarum. de Conſtit. & c. vlt. de reb. Eccl. non alien. item c. Bene quidem.* & multis ſimilibus *d. 96.* vbi gl. & latè Panorm. *Felin.* aliique Canoniſtæ. *Bartol. in l. Cunctos populos. C. De ſum. Trin.* Quod adeò verum eſt, *vt, ſi quid motu proprio à laicis ſtatutum fuerit, quod Eccleſiarum etiã reſpicit fauorem & commodũ, nullius firmitatis exiſtat, niſi ab Eccleſiâ fuerit approbatum*, vt Pontifex dicit in *d. c. Eccleſia S. Mariæ*, allegans exemplum *Baſilij Præfecti Prætorio Odoacris Regis, qui in fauorem Eccleſiæ Romanæ aliquid ſtatuerat*, in Synodo tamen Romana *ſub Symmacho Papa* reprobatum fuit, vt refert in *c. Bene quidem. d. 96.* Ratio generatim eſt, quia Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum, quatenus tales ſunt, jura ac bona ſunt Deo ſacra, ergo non cadunt ſub poteſtatem laicorum. Similem exemptionem tribuit poſt *Panorm. Suar. l. c. n. 11.* bonis patrimonialibus Clericorum, ſed cum hæc non numerentur inter res ſacras, ſed ſolùm dicant habitudinem ciuilem ad illas perſonas ſacras, non ita certum id eſſe fatetur ipſe. Per dicta autem non excluduntur priuilegia laicorum conceſſa Eccleſiis & Clericis, hæc enim eſſe valida conſtat ex *c. Nouit. de judic.* multiſque aliis juribus. Etſi enim priuilegium dicatur eſſe lex fauorabilis, nõ habet tamen rationem legis reſpectu priuilegiati ſed ſubditorum, quibus præcipitur priuilegii obſeruantia, & prohibetur eiuſdem violatio, ideòq; poteſt priuilegium concedi etiam non ſubditis, quales ſunt Clerici reſpectu laicorum.

Not. III. Leges ciuiles, quæ aliquid præcipiunt

piunt

Digitized by Google

piunt aut diſponunt in *materiâ temporali & rebus juſtis ac neceſſariis* pertinẽtibus ad bonum & vniformitatem communitatis, in quâ Clerici viuunt, obligat ipſos *quoad vim directiuam*. Eiuſmodi leges & ſtatuta ſunt, quæ feruntur de ponderibus & menſuris, ſyluis, nemoribus, paſcuis, de pretio rerum, de non euehendo frumento tempore famis, de vitandis locis contagioſis tempore peſtis, de formâ contractuum, niſi quando jus Canonicum aliud diſponit, vt circa ſolennitates teſtamentorum, quas non tenentur obſeruare Clerici. Eſtque hæc ſententia communi conſenſu recepta, vt videre eſt apud *Suar. l. 3. de Leg. c. 34. n. 6. Vaſq. 1. 2. q. 96. a. 5. d. 164. c. 4. & alios ibidem* Canoniſtas in *d. c. Eccleſia S. Mariæ.* vbi *Panorm. n. 13. Felin.* ibid. *n. 37.* allegans complures alios. Legiſtæ in *l. Cunctos populos, C. De ſumm. Trin.* nominatim *Bartol. a. n. 28.* Ratio ſumitur ex jure naturali, quod dictat *partem non debere diſcordare à ſuo toto*, in illis quæ ſunt ad conſeruationem & indemnitatem totius neceſſaria & proficua; cùm ergo Clerici ſint pars Reipublicæ & quidem nobilior, ratio naturalis videtur illos obligare, ad leges bono communi neceſſarias, vel vtiles ſeruandas, etſi alioqui Reſpublica nullam habeat poteſtatem in illos, ideóque hæc obligatio non poſſit fundari in vi legislatiuâ, vt aliqui volunt apud *Suar. l. c. n. 1.* ſed in *Ratione naturali, quæ completur per Canones, dum eiuſmodi leges ciuiles approbant, & quaſi Canonizant*, tanquam eo ipſo fauentes Clericis, quòd ſint vtiles aut neceſſariæ toti communitati, pro quo multos Canones adducit idem *Suar. n. 14.* & bene poſt alios explicat *Decius in d. c. Eccleſia S. Mariæ n. 27.* per quæ facilè reſpondetur *Nauar. Conſ. 3. de Conſtit. n. 4. concl. 3.* qui propter defectum poteſtatis negat Clericos in conſcientiâ obligari ad illas leges ciuiles quantumuis fauorabiles; concedimus enim hanc obligationem non fundari in poteſtate ſeculari, ſed in *rectâ ratione & Jure Canonico* eiuſmodi leges recipiente & Canonizante.

Not. denique IV. Etſi quoad vim directiuam legibus ciuilibus dicto modo Clerici obligentur, non tamen ſubiacent illis, quoad *vim coactiuam*, ſiue *coërcitiuam*; neque enim propter tranſgreſſionem illarum poſſunt capi, diſtringi, aut puniri à magiſtratu ciuili, ſed debet id fieri per Prælatos & Superiores Eccleſiaſticos, quorum eſt coërcere Clericos, ne contra obligationem fundatam in jure naturali lædant bonum commune, tranſgrediendo leges ciuiles eam ob cauſam per Canones approbatas, vt dictum eſt, & pluribus explicat *Suar. l. c. n. 15. & ſeqq.*

Cap. VIII. Quia plerique.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Cùm plerique Prælati, vt procurationem aut ſeruitium aliquod impenderent Legato Papæ, vel alij, plus extorquerent à ſubditis, quàm ſoluerent, id de cætero fieri Pontifex prohibet. Contrà præſumentes extorta reſtituant, & tantundem cogantur pauperibus elargiri. Superior autem negligens in executione, Canonicæ ſubiaceat vltioni.

EXEGESIS.

Not. Quòd exigentes collectas, vt procurationes poſſint Legato Papæ impendere, vel pro aliis publicis oneribus, non debent illas in proprium lucrum conuertere, neque plus exigere quàm impendant in eiuſmodi cauſas.

Cap. IX. Eccleſia.

Gregorius IX. Aſtoricenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Eccleſiæ, in quâ diuina Myſteria celebrantur, licet nondum ſit conſecrata, nullo jure priuilegium immunitatis negatur.

EXEGESIS.

Ex *h. c.* confirmatur, quod ſuprà diximus, quòd ſolâ deputatio Eccleſiæ, vel loci ad diuina Myſteria celebranda facta ab Epiſcopo tribuit ipſi priuilegium immunitatis, vt *not. Panorm. hîc.*

Cap. X. Immunitatem.

Idem, Toletano & Compoſtellano Archiepiſcopis.

SVMMA.

Cùm multi homicidia & mulctationes membrorum, in ipſis Eccleſiis, vel earum cæmiteriis committant, qui, niſi per Eccleſiam, ad quam confugiunt, crederent ſe defendi, nullatenus fuerant commiſſuri, mandat Pontifex his Archiepiſcopis, quatenus publicè nuntient, tales non debere gaudere immunitatis priuilegio.

EXEGESIS.

Rationem ſuæ diſpoſitionis reddit Pontifex, quòd in quo delinquit quis, puniri debet, & fruſtra legis auxilium inuocat, qui committit in legem, quæ *Regulâ Jur.* extat *in c. 4. Quia fruſtra*, de vſuris, *& c. Audientia de ſent. excomm.* De hoc autem caſu ſpeciali, quando in Eccleſiâ aliquâ delinquunt, diximus ſuprà *in c. Inter alia.*

IDEM TITVLVS IN VI.

Alexander IV.

SVMMA.

Cùm in regno Franciæ Comites, Conſules, & alij Domini temporales juriſdictionem temporalem exercentes, vel ij, quibus commiſſa eſt executio juſtitiæ ſecularis, Eccleſiis collectas, callias, & alia huiuſmodi prætextu bonorum quæ acquiſiuerunt, imponerent, vel niterentur, vt dictæ Eccleſiæ extra ma-

num ſuam ponerent eiuſmodi acquiſita, Pontifex decernit, nõ licere præfatis communitatibus ſcabinis, ſeu Conſulibus, aliiſq; juriſdictionem, vel juſtitiam temporalem obtinentibus, aut executoribus, talia Eccleſiis, vel perſonis Eccleſiaſticis imponere, vel exigere ab eiſdem pro domibus, prædiis, vel quibuſcunq; poſſeſſionibus ab Eccleſiis vel Eccleſiaſticis legitimè hactenus acquiſitis, vel impoſterum acquirẽdis; etſi ipſæ Eccleſiæ, vel perſonæ, vel res huiuſmodi ſint in illorum territorio conſtitutæ. Nec etiam licet Eccleſias vel Eccleſiaſticos ad diſtrahendum, vel alienandum, aut dimittenda acquiſita jam, vel quæ deinceps acquirent vllatenus coarctare.

EXEGESIS.

Eccleſiis vel perſonis Eccleſiaſticis &c.) Not. I. Sub bonis Eccleſiaſticis propter quorum immunitatem tuendã hæc decretalis lata eſt, multa comprehendi inter quæ primum locum tenent ipſæ Eccleſiæ, à quibus denominatio locorum Eccleſiaſticorum eſt deſumpta. Sumitur autem nomen Eccleſiæ tripliciter. 1. Pro templo ipſo. 2. Pro collegio Clericorum, vel beneficiatis, qui cuiuis Eccleſiæ aut templo in particulari ſunt ad ſeruitium, cultum diuinum, curam animarum, cuſtodiam rerum ſacrarum & adminiſtrationem bonorum deputati. 3. Nomine Eccleſiæ poteſt intelligi tota Congregatio fidelium ad eam pertinens, qui in tali Parochiâ habitant, & verbum Dei ibi audiunt, ac Sacramenta percipiunt. Sed hæc acceptio Eccleſiæ, non facit nunc ad propoſitum, quia non habet propriam exemptionem, niſi quatenus in ſpiritualibus ſubiacet ſpeciali regimini, neque habet bona Eccleſiaſtica præter illa, quæ ad templum & Clerum ſpectant. Eccleſia ſecundo modo idem eſt cum Capitulo, ſiue Clero, & vt perſona quædam ficta eandem exemptionem habet quam Clerus, de cuius immunitate quoad eorum perſonas ſatis dictum eſt in ſuperioribus; de bonis reſtat dicere, ſed inprimis de bonis Eccleſiæ in 1. acceptione, prout ſumitur pro templo.

Not. II. Eccleſiaſtica bona generatim diuidi in ea quæ propriè dicuntur *res ſacræ* propter certam *benedictionem aut conſecrationem*, vt calices, aliáque vaſa, paraméta & inſtrumenta diuini cultûs, de quibus manifeſtum eſt, debere eſſe immunia & intacta ab omni communi & profano vſu. Quod jus & Canones confirmant *c. Ligna cum ſeqq. d. 1. de conſecr. c. Quæ ſemel. cum ſimilibus 29. q. 3. & Reg. jur. 51. h. t. ſemel Deo dicatum non eſt ad vſus humanos vlteriùs transferendum. Alia bona Eccleſiaſtica, quæ hoc nomen per Antonomaſiam retinent* ſiue mobilia ſiue immobilia ad Dei cultum, ſuſtentationem miniſtrorum, ſiue Clericorum ſubſidium, pauperum ſuſtentationem, & alios vſus Eccleſiarum deſtinantur, & ipſa inter *res ſacras* computari aſſerit *S. Thom. 2. 2. q. 99. & q. 183. a. 7.* ideóque & ipſa non niſi piis vſibus applicari debent, propter quos Eccleſiis donata ſunt, vt conſtat ex *c. Sine exceptione. c. Aurum. & Gloria, cum ſimilibus. 12. q. 2.* Accedit aliud priuilegium, *quòd alienari non poſſunt, niſi eo modo, quem Canones præſcribunt*, vt conſtat ex *tit. de reb. Eccl. non alien.*

Not. III. Omnia hæc bona Eccleſiaſtica gaudere priuilegio fori. 1. Quoad adminiſtrationem, quæ non conceditur laicis ſiue ſecularibus, vnde in Conc. Later. *ſub Leone in Bull. de reform. Curia* dicitur prohibitum *jure diuino, ne laici jus adminiſtrandi bona Eccleſiaſtica vſurpent.* 2. Quoad *exemptionem à legibus ciuilibus*, quæ circa illa nihil poſſunt diſponere, vt patet ex dictis ad *c. Aduersùs, h. t. in antiq.* & apertum eſt ex *c. Bene quidem. d. 96*, quod allegatur in *c. Eccleſia S. Mariæ. de Conſtit.* 3. Quoad exemptionem *à judiciis ſecularibus*, ſumitur ex iiſdem juribus & rationibus, quæ attulimus pro exemptione Clericorum à foro ciuili.

Not. IV. Bona Eccleſiaſtica tam mobilia quàm immobilia generatim à tributorum ſolutione eſſe exempta. Sumitur ex *tit. iſto* item ex *c. Non minùs. ſup. cap. Quanquam. de cenſib. in 6. c. 1. h. t. Clemenc. 1. eod. Extrau. c. Quod olim.* Confirmatur ex jure ciuili. *l. 1. §. Item nulla. C. De Epiſc. & Cler.* Ratio ſumitur ex *c. 2. De cenſib.* vbi dicitur tributum eſſe ſignum ſubjectionis, cùm ergo neque Eccleſiæ neque Eccleſiaſtici, neque eorum bona ſobiecta ſint poteſtati ſeculari, neque eorum tribunalibus ſubijci poſſunt aut debent. Loquimur autem indiſtinctè de bonis Eccleſiarum, & Clericorum, quia neque jura neque DD. quoad hoc diſtinguunt, etſi diſcrimen videatur facere *Suar. l. c. c. 24. & 25. vbi n. 3.* fatetur DD. indiſtinctè loqui, & apertum eſt ex Canonibus *SS.* hanc à tributis immunitatem tum indiſtinctè tum expreſsè ad bona tam Eccleſiaſticorum, quàm Eccleſiarum extendi, hácque eâdem immunitate gaudere quoque bona patrimonialia Clericorũ multi probant apud *Suar. c. 25.*

Legitimè hactenus acquiſitis vel acquirendis, &c.) Not. I. controuerſiam eſſe de *oneribus realibus*, quæ bonis immobilibus Eccleſiæ & Eccleſiaſticorum inhærent (mobilibus enim ordinariè cùm non ſint fructifera, non imponuntur tributa, niſi ratione negotiationis, vecturæ aut ſimili titulo) vtrùm libera ſint ab omni tributo ſiue onere ciuili & ſeculari eo ipſo, quia Eccleſiaſtica ſunt; vbi diſtinguendum eſt inter tributa impoſita talibus bonis, antequam facta ſunt Eccleſiaſtica per fidelium donationem, contractum, aut quocunque alio juſto titulo, & inter illa, quæ imponuntur eiuſmodi bonis poſtquam facta ſunt Eccleſiaſtica. De prioribus tributis communis eſt Catholicorum ſententia paulò antè relata, nullis bonis Eccleſiaſticis ea de nouo imponi poſſe, quod apertum eſt ex juribus allatis.

Nota II. Bona Eccleſiaſtica ſubjacere tributis realibus, quæ ipſis inhærebant, antequam fierent Eccleſiaſtica. Ita *Innoc. in c. Non minùs. ſup. gl. in c. Præſens.* vbi idem tradunt *Ioan. Andr. & Ioan. Monach. & Panorm. in c. 1. De cenſib. n. 6. & 7. item in c. vlt. de vit. & honeſtate Cleric. n. 12. item volum. 1. conſ. 26. & volum. 2. conſ. 3. & 6. gl. in v. Secundùm Canoni-*

noni-

nonicum 23. q. 8. & Archid. ib. item gl. in c. Tributum. aliiſque complures ibi. Intelligit autem id *Panorm.* de oneribus perpetuis & invariabilibus, hæc enim cenſentur annexa poſſeſſionibus, ſequitur *Silv. v. Immunitas 1. q. 5. Angelus eod. verb. n. 36.* diſtinctè aſſerentes, hoc procedere in tributis quibuſuis ſiue impoſita fuerint ex decreto Principis aut magiſtratûs.

Fundatur hæc ſententia in Iuribus tum ciuilibus tum Canonicis, quæ vide *apud Suar. c. 22. n. 31.* & ratio efficax ſumitur ex vulgari juris Regulâ, quia *res tranſit cum ſuo onere*, quam etiam Canones recipiunt. *C. Ex Clericis. de pignor. & c. Si quis Laicus 16. q. 1. cum ſimilibus.*

2. Quia nemo poteſt plus juris in alterum transferre, quàm ipſe habet, ſi ergo quis donat, vel quocunque titulo transfert aliqua bona in Eccleſiam, tranſeunt in illam cum oneribus, penſionibus, tributis, quæ antea illis inhærebant, niſi ab aliquo habente poteſtatem liberentur, quod hodie ordinariè fieri non ſolet, etſi fiebat olim, cùm Imperatores & Principes bona Eccleſiis & Eccleſiaſticis pro fundatione vel dotatione attributa, frequenter à tributis omnibus & penſionibus, quæ priùs inde percipiebant, eximerent. Indéque ortum habent Principes Eccleſiaſtici, quibus Cæſares aliique ſupremi Principes, præter exemptiones ipſa etiam Regalia tribuerunt, quibus Principes ſeculares gaudent. Quod ipſum argumento eſt, nulla tali exemptione à Principibus, aliiſque Dominis temporalibus conceſſâ, eiuſmodi Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum bona, priſtinis oneribus manere ſubjecta.

Not. III. Sententiam contrariam, quam cum Cardinali *Albano tr. de Immun. Eccleſiaſticâ*, ſequitur *Suar. l. c. n. 5. & ſeqq.* quòd bona Eccleſiaſtica non quidem ſint libera *ab oneribus & penſionibus, quæ antea ex contractu vel pacto priuato illis incumbebant, ab illis tamen, quæ Principes aut magiſtratus publicâ autoritate illis antehac impoſuerunt, eo ipſo liberari, quòd ſiunt Eccleſiaſtica*, neque eſſe communem, cùm præter dictum Cardinalem & *Gutierrez pract. qq. l. 1. q. 3. n. 15.* duóſue vel tres Iuriſconſultos RR. neminem potuerit allegare *Suarez*, nec probabilem, vt ex rationibus allatis patet, ipsiſque juribus, quibus *Suar.* parum ſolidè reſpondet; neque Eccleſiæ & Eccleſiaſticis conducere, vt quæ illos in odium adducit, & Principes ac magnates à fundatione aut dotatione faciendâ aut approbandâ Eccleſiarum abſterret, ſi videant ſe antiquis emolumentis, quæ ex eiuſmodi bonis ante hac percipiebãt penitus priuari. Quin imò magnam partem prouentuum, quibus ad ſuſtinenda onera publica, & honorem ſui muneris maximè indigent, ſenſim ſibi ſubdi. Denique repugnat praxis (quidquid de Italiâ, *Silv. l. c.* dicit eſſe aliud receptum) neque enim, quando bona aliqua de nouo in Eccleſiam aut Clericos transferuntur, cenſentur aut permittuntur eſſe exempta, ab oneribus ſcil. publicis vel priuatis, quæ antea illis inhærebant. Canones & jura autem, qui in contrarium adducuntur, rectè explicantur *de oneribus & tributis de nouo imponendis, non de illis, quæ antequam bona transferrentur, illis erant impoſita*, idque multò magis procedit de bonis patrimonialibus Clericorum, quidquid in contrarium nitatur *Suar. c. 25. n. 3.*

Cap. II. Decet.

Greg. X. in Generali Concilio Lugdun.

S V M M A.

Præſcribit Pontifex cum Concil. ut ad Eccleſiam ſit deuotus & humilis ingreſſus, exhibitio reuerentia ſpecialis præcipuè dum aguntur Miſſarum ſolennia, orationibus inſeruitur, nullus ſeditiones excitet. Ceſſent in locis illis vana, & multò fortiùs fœda & profana colloquia, ac confabulationes qualibet, nec non quacunque diuinum poſſunt turbare officium. Ceſſent in Eccleſiis earúmque cœmiteriis negotiationes, nundinæ, Iudicia ſecularia & maximè criminalia, Ordinarij locorum hæc faciant obſeruari; proceſſus Iudicum ſecularium & ſententia ibi prolata nullius ſint firmitatis. Tranſgreſſores præter proceſſum Ordinariorum & deputandorum ab ipſis, diuinæ & Sedis Apoſtolicæ ſubjaceant vltioni, donec ſuum confeſſi reatum, ab his abſtineant.

E X E G E S I S.

Dolendum eſt hæc tam facilia obſeruatu, tam juſta & æqua, negligi & contemni, ac quidem non ratò ab ipſis Eccleſiaſticis, de quo Deo rationem reddent aliquando ſeueram, Epiſcopi, Decani, aliique Eccleſiarum Rectores.

Cap. III. Clericis.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt quicunque Prælati, & Eccleſiaſtici, Religioſi, vel Seculares, collectas, vel tallias, decimam, viceſimam, centeſimam vel quamuis aliam portionem, de ſuis & Eccleſiarum prouentibus aut bonis, laicis ſoluerint, vel ſoluere promiſerint aut conſenſerint ſub adjutorij, mutui, vel quouis alio titulo ſine autoritate Sedis Apoſtolicæ: Nec non Imperatores, Reges, Principes, Officiales, magiſtratûs, Domini & Rectores quicunque quorumcunque locorum talia imponentes, exigentes vel recipientes; aut apud ædes ſacras depoſita Eccleſiarum vel Eccleſiaſticorum arreſtantes ſiue occupantes, vel arreſtari, aut occupari mandantes, aut arreſtata ſiue occupata recipientes, vel in prædictis ſimiliter conſilium, auxilium, vel fauorem occultè aut publicè dantes, ſententiam excommunicationis eo ipſo,

ipſo incurrant Vniuerſitates quoque in his culpabiles Eccleſiaſtico ſuppoſiti ſint interdicto. Prælatis verò & perſonis Eccleſiaſticis in virtute obedientiæ, & ſub pœnâ depoſitionis mandat Pontifex, vt talibus ſine licentiâ Sedis Apoſtolicæ nullatenus acquieſcant, aut vllo prætextu cuiuſcunque obligationis promiſſionis, aut conceſſionis ante hanc conſtitutionē factæ aut faciendæ quidquam ſoluant, aut ſeculares quoquo modo recipiant: Soluentes autem vel recipientes in excommunicationem incidant ipſo facto, à quâ excommunicationis & interdicti ſententiâ abſolui non valeant ſine licentiâ Sedis Apoſtolicæ ſpeciali. Non obſtantibus quibuſcunque priuilegiis conceſſis Imperatoribus, Regibus, & quibuſcunque aliis, &c.

EXEGESIS.

De exemptione redditituum & honorum, quæ ſingulis Clericis attribuuntur & applicantur, eadem eſt ratio, quæ de exemptione aliorum bonorum Eccleſiaſticorum. Quomodo autem hæc Decretalis corrigatur per *Clement. & Extrauag. vnic.* mox patebit.

Cap. IV. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex & diſtrictè inhibet, ne quis impetratores literarum Apoſtolicarum, vel alios in foro Eccleſiaſtico litigantes vel litigare volentes, ſiue ambæ partes hoc voluerint, ſiue vna, ſuper cauſis Eccleſiaſticis per ſe vel alium ad deſiſtendum vel in foro ſeculari litigandum per captionem rerum ad hos pertinentium, modiuè aliis quibuſcunque compellat, vel compelli faciat aut procuret. Contra præſumentes excommunicationi ipſo facto ſubſint, à quâ niſi de injuriâ, damnis, expenſis, judici & parti læſæ integrè ſatisfecerint, non abſoluantur.

Cap. V. & vlt. Eos qui.

Idem.

SVMMA.

Dominos temporales, qui ſubditis ſuis, ne Prælatis aut Clericis quidquam vendant, aut emant aliquid ab eiſdem, neque coquant panem, aut alia obſequia exhibeant, aliquando interdicunt, tanquam libertatis Eccleſiaſticæ violatores eo ipſo excommunicationi ſubiacere Pontifex decernit.

EXEGESIS.

Quòd huius facti iniquitas hanc pœnam mereatur, in aperto eſt. Quibus autem modis aliis libertas Eccleſiaſtica violetur, & violatio quibus coloribus purgari ſoleat à politicis, *Vide Suar. Sub. ſi. l. 4. c. 33. & 34.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Quoniam.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

SVMMA.

Cùm ex Conſtitutione Bonifacij VIII. quæ refertur in c. Clericis h. t. ſup. in 6. *eiuſque declaratione, ſcandala, pericula, & incommoda grauia ſequerentur, & grauiora timerentur, Pontifex cum Conc.* d. *Conſtitutionem eiuſque declarationem, & inde ſecuta penitùs reuocat, & haberi vult pro infectis, firmiter ſtatuens illam (contra laicos exigentes ſiue extorquentes ab Eccleſiis vel Eccleſiaſticis exactiones quaſcunque etiam titulo ſubuentionis, & contra dantes ad id faciendum conſilium, auxilium, vel fauorem) inuiolabiliter obſeruari, quod à prædeceſſoribus ſuis & Generali Concilio ſuper his ſalubriter eſt prouiſum.*

EXEGESIS.

Reuocat Pontifex Conſtitutionē *Bonifacij VIII.* relatam *in c. Clericis. in 6. h. t.* propter difficultates inde enatas, & vult obſeruari *c. Non minùs. & c. Aduerſùs. eod. in antiq.* Not. autem, quòd dicit ſe velle inviolabiliter obſeruari, quod ſuper *his in Lateran. & Generali Conc. eſt prouiſum.* Apparet enim hinc, etſi vtrumque Concil. fuerit Lateranenſe, priùs tamen non fuiſſe generale, ſed ſolùm poſterius; alioqui illâ diſtinctâ expreſſione Concilij, & Conc. Gen. non fuiſſet opus, quæ repetitur *in Extrauag. Quòd olim. inf.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnic. Quòd olim.

Benedictus XI.

SVMMA.

Reſtringit Pontifex hîc c. Clericis. Bonif. VIII. *ad exigentes tantùm tributa & collectas ab Eccleſiis & Eccleſiaſticis, & ad exigendum dantes auxilium, conſilium vel fauorem; non autem vt quoad eaſdem pœnas in ſoluentibus aut ſponte dantibus ſibi vendicet locum. Cæterùm attendi jubet, quòd in huiuſmodi ſubuentionibus* Conc. Lateran. in c. Non minùs. *ſolùm caſum neceſſitatis*, quando laicorum non ſuppetunt facultates, *excepit*, & Conc. Lateranenſ. in c. adversùs Generale, propter impru-

imprudentiam quorundam ſtatuerit etiam in hoc caſu Pont. Rom. priùs conſulendum, *ideóq; multò magis, cauendum Prælatis aliiſque Clericis, ne ſi caſus iſte non ſubſit, prædictorum Conciliorum aliquid concedendo laicis vel promittendo transgreſſores exiſtant, grauiſſimas pœnas ob hoc daturi.*

EXEGESIS.

Explicat Benedictus cauſam ſcandalorum & periculorum, quæ orta ſunt ex Conſtitutione Bonifacij, quia videlicet non ſolùm *imponentes, ſed etiam ſoluentes eiuſmodi exactiones, neque minùs recipientes à Clericis ſponte licet dantibus, excommunicationi ſubiecti erant*, cùm tamen Clerici vi & metu compulſi ad ſolutionem, haberent juſtiſſimam ſolutionis excuſationem; ſi verò ſponte abſque omni metu & coactione ſoluerent, viderentur donare laicis, qui ob hanc cauſam indè non credebant ſe mereri tam grauem pœnam. Jure igitur in his *Clemens V. in 6. & Benedictus XI.* duntaxat voluerunt maneri intra terminos. *c. Non minùs. & c. Aduerſùs.* Ad de Bullam cœnæ, & qui illam explicant.

TITVLVS L.

NE CLERICI VEL MONACHI SECVLARIBVS NEGOTIIS SE IMMISCEANT.

Rubrica Tituli aperta eſt.

Cap. I. Multa.

Ex Concilio Moguntino.

SVMMA.

Recenſentur multa negotia ſecularia Clericis & Religioſis prohibita, quæ cùm ſint facilia intellectu, ob prolixitatem omittimus.

EXEGESIS.

Habetur hic idem Titulus in 6. & reſpondet Tit. 1. huius Libri, qui eſt de vitâ & honeſtate Clericorum. De eâdem materiâ habetur *d. 88. item q. 4. 22.* & ſæpe alibi. Neque malè iſte *Tit.* ſubiungitur *t. De immunitate Eccleſiarum*, vt enim ſponte Clerici & Religioſi ſecularia negotia aſſumere non debent, ita immunes quoque ſunt ab illorum impoſitione.

Cap. II. Sacerdotibus.

Eugenius Papa Lucanenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Iubet Pontifex Clericis denuntiari ne miniſtri laicorum, nec in rebus eorum procuratores fiant. Quòd ſi facere præſumant, & occaſione talis adminiſtrationis propter pecuniam deprehendantur in fraudem incidiſſe, indignum eſt eis ab Eccleſiâ ſubueniri, per quos conſtat ſcandalum generari.

EXEGESIS.

Gloſſa ita intelligit, *quòd non debet ſubueniri ab Eccleſiâ tali Clerico, poſtquam legitimè admonitus eſt*, colligitur ex *t.* quia Pontifex jubet hoc ab Epiſcopo Clericis denuntiari. Si ergo tertio admonitus non deſiſtat ab hoc delicto, *gl.* cenſet *illum alienum fieri ab Eccleſiâ*, id eſt, *priuari priuilegio fori, arg. c. In Audientia. de ſent. excomm.* Neque deſunt *AA* qui affirmāt (etſi alij negant) Clericum in officio ſeculari delinquentem, à Judice ſeculari poſſe puniri, inter quos *Farin. in prax. crim. p. 1. q. 8. n. 98.* Sed placet quod denique veriùs putat gl. *non debere Eccleſiam Clerico, qui fraudem commiſit in adminiſtratione ſeculari, ſubuenire ſuppeditando pecuniam vel aliud ſubſidium, ſed punire potiùs in foro ſuo*, vt ego interpretor.

Cap. III. Magnopere.

Alexander III. in Concilio Turonenſi.

SVMMA.

Ne occaſione ſcientiæ, ſpirituales viri mundanis rurſus negotiis inuoluantur, ſtatuit Pontifex, ne Religionem profeſſi ad Phyſicam legéſue mundanas legendas permittantur exire. Egreſſi, niſi intra duos menſes redierint, ſicut excommunicati vitentur, & in nullâ cauſâ, ſi patrocinium præſtare voluerint, audiantur; reuerſi autem, vltimi fratrum exiſtant,

& (niſi ex gratiâ Sedis Apoſtolicæ) ſpem totius promotionis amittant.

EXEGESIS.

Hanc Decretalem explicabimus *in c. vlt. inf.* vbi *Honor. III.* illam declarat & extendit.

Cap. IV. Sed nec.

Idem, in Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Iuriſdictionem ſecularem ſub Principibus aliiſque ſecularibus, vt iuſtitiarius eorum fiat, Clericorum nullus exercere præſumat. Contraueniens, quia ſeculariter agit, ab Eccleſiaſtico fiat miniſterio alienus; diſtrictiùs punitur, ſi quis Religioſorum tale quid attentârit.

EXEGESIS.

Per iuſtitiarium hîc intelligitur Iudex, vel qui Ius dicit in cauſis ſecularibus & profanis, nomine Domini aut Principis ſecularis. Quod officium ſi Clericus geſſit vel gerat, à miniſterio Eccleſiaſtico ſiue officio ſuo meritò ſuſpenditur.

Cap. V. Clericis.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Clericis in ſacris Ordinibus conſtitutis ex Concil. Toletano iudicium ſanguinis exercere non liceat, prohibet Pontifex, ne aut per ſe membrorum truncationem faciant, aut iudicent inferendam. Tranſgreſſor honore priuetur & loco. Iubet inſuper ſub interminatione anathematis, ne quis ſacerdos officium habeat Vice Comitis, aut Præpoſiti ſecularis. Contraueniens, ſi commonitus ſe non emendet, excommunicationi ſubiaceat.

Huius *c.* materia redibit paulò pòſt *in c. Sententiam. inf.*

Cap. VI. Secundùm.

Idem, Londonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Sub interminatione Anathematis prohibet Pontifex, ne Monachi, vel Clerici cauſâ lucri negotientur, & ne Monachi à Clericis vel laicis ſuo nomine firmas habeant; neque laici Eccleſias ad firmum teneant.

EXEGESIS.

Prohibentur hîc ſolùm negotiationes lucri cauſâ, ex auaritiâ: Iuſtum enim negotium, ſiue negotiatio non eſt interdicenda propter neceſſitates diverſas, ob quas legimus SS. Apoſtolos negotiatos fuiſſe, vt dicitur *in c. 1. ſup.* Prohibetur ibidem Monachis dare aliqua bona ad firmum, id eſt, ad certam penſionem elocare, intellige nomine proprio, pugnat enim cum voto paupertatis; nomine autem monaſterij neceſſitatis cauſâ id licitum eſt; Sic in Regulâ S. Benedicti, quæ allegatur *in c. 1.* præcipitur prouideri, *per quorum manus negotia monaſterij procurentur.*

Cap. VII. Relatum.

Idem, eidem.

SVMMA.

Cùm quidam Monachi ſeculariter viuerent, mandat Pontifex illos ad obſeruantiam Regulæ appellatione remotâ compelli, vel ſi reſtiterint, eis eiectis fratres alterius Ordinis (ſi non poteſt præſcriptum Monaſterium in ſuo Ordine reformari) in illud induci.

Textus planus eſt, cui nihil opus eſt addere.

Cap. VIII. Sicut te.

Innocentius III. Eſculano Epiſcopo.

SVMMA.

Iubet Pontifex Clericis in ſacris Ordinibus conſtitutis tabellionatûs officium per beneficiorum ſubtractionem appellatione poſtpoſitâ interdici.

EXEGESIS.

Pro hâc prohibitione, quam non dubium eſt etiam extendi ad Monachos & Religioſos in ſacris conſtitutos *Barboſ. allegat AA.* plures, & bene limitat, 1. In cauſâ hæreſis, vbi etiam Clericus Sacerdos poteſt eſſe tabellio. 2. In Clericis in minoribus conſtitutis, quia *t.* ſolùm exprimit conſtitutos in maioribus. 3. In Notario Papæ. 4. In Notariis Curiæ Romanæ, vbi Clerici etiam beneficia habentes exercent hoc officium. 5. Vbi conſuetudo habet, vt Clerici etiam in ſacris conſtituti, & beneficium habentes ſint Notarij, illúdque officium exerceant. Quæ conſuetudo certè viget in his partibus. 6. Denique hic Canon procedit præcipuè de cauſis profanis & coram Iudice laico, non de cauſis Eccleſiaſticis coram Iudice Eccleſiaſtico. Quæ omnia tandem cenſemus de Notariis Apoſtolicâ

licâ autoritate creatis non procedere, niſi in cauſis profanis coram Judice ſeculari officium ſuum exerceant,

Cap. IX. Sententiam.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Sententiam ſanguinis nullus Clericus dictet, vel proferat, ſed nec ſanguinis vindictam exerceat, nec vbi exercetur, interſit, nec pro tali cauſâ literas dictet aut ſcribat. Neque iſta Clericis, ſed laicis committantur; neque balliſtariis, aut huiuſmodi hominibus præficiantur. Neque in maioribus conſtituti Chirurgiæ artē exerceant, quæ adustionem vel inciſionem inducat; neque purgationi aquæ, feruentis, vel frigidæ, vel ferri candentis benedictionem aut conſecrationem impendant, ſaluis nihilominus prohibitionibus de duellis antehac promulgatis.

EXEGESIS.

Prohibetur vniuerſim Clericis, ne cauſam ſanguinis exerceant, vel quoquo modo directè cooperentur, cùm id repugnet ſtatui Clericali, qui inſtitutus eſt in miniſterium pietatis & cultus diuini, illiúſque Domini ſeruitium, qui magis vult miſericordiam quàm judicium. Vtrùm liceat Clericis chirurgiam exercere, ſaltem ſine aduſtione, & inciſione; Vide *Sanch. l. 6. in Decal. c. 14. n. 15.* mihi placet affirmatiua. Quòd verò multi hanc chirurgiæ prohibitionem extendunt ad Clericos in minoribus cōſtitutos & beneficia habentes; minùs placet, quia leges pœnales non ſunt extendendæ. Hic Canon autem ſolùm loquitur de conſtitutis in maioribus: De Duellis, an & quatenus liceant, diſputant Theologi & Caſiſtæ in materiâ de bello.

Cap. X. Super ſpeculâ.

Honorius III.

SVMMA.

Recenſet & renouat Pontifex ſtatutum Alexandri III. Relatum ſup. in c. Non magnopere ***contra Religioſos de clauſtris exeuntes*** ad audiendum Leges vel Phyſicam, & declarat tranſgreſſores ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrere, ***& vt excommunicatos vult ab Epiſcopis publicè denuntiari. Idque ad Archidiaconos, Plebanos, Decanos, Presbyteros, Cantores, & alios Clericos Perſonatus habentes, nec non Presbyteros, niſi ab his intra ſpatium duorum menſium in d. c. præſcriptum deſtiterint, & appellatione poſtpoſitâ mandat firmiter obſeruari.***

EXEGESIS.

Ad audiendum Leges & Phyſicam &c.) Not. I. Occaſionem vtrique ſtatuto videtur dediſſe abuſus Clericorum, qui per ſtudium juris ciuilis ſe patiebantur abſtrahi à ſtudio Theologiæ & Canonum, quod vtrumque Eccleſiæ eſt magis neceſſarium & proficuum; & fortaſſis etiam ſectabantur licentiam vitæ, Studioſis Juris communiter in Academiis diſſolutis familiarem.

Not. II. Etſi *in c. Non magnopere.* videatur prohibere Pontifex, *ne Clerici vel Monachi* legant leges ciuiles, non tamen intelligi Profeſſores illarum, prout Profeſſores illas legunt, & prælegunt in ſcholis, *ſed lectionē, quam adhibent diſcipuli*, vt Pontifex hîc expreſsè declarat, *dum ſtatuit contra exeuntes de clauſtris, ad audiendum Leges vel Phyſicam*, vbi adverte per Phyſicam non intelligi illam, quæ eſt pars Philoſophiæ, ſed medicinam, à quâ Medici ſolent appellari Phyſici.

Not. III. Pœnis huiùs *cap.* non ſubiacere, qui priuatim Medicinæ dant operam, vel Juri Cæſareo ad Canones meliùs intelligendos. Neque prohibetur Clericis, *qui antehac Juri multū ſtuduerunt, quin poſſint gradum Doctoratùs aut Licentiæ in illâ facultate ſuſcipere*, vt aliis allegatis docet *Barboſ. hîc n. 3.* Qui deniq; *n. 7.* addit; quòd *Clericis & Monachis Jus Canonicum & Theologiam profitentibus licet ad maiorem intelligentiam Canonum jus ciuile publicè audire*, idque confirmat exemplo Academiæ Conimbricenſis. Quod multò magis verum erit de *Studioſis, qui Theologiam aut Jus Canonicum audiunt*, veriſſimum enim eſt, *leges ciuiles ſine Canone valent parum, Canones ſine iiſdem legibus nihil.* Adde denique ex *Cæſio. n. 4. Huius c.* diſpoſitionem *non habere locum Louanii, ex priuilegio Martini V. conceſſo tempore erectæ Academiæ, ad maiorem ſtudiorum præſertim Canonum, profectum & promotionem*; quare cùm Academia noſtra dictæ Vniuerſitatis ſit filia; eiuſdémque priuilegiis gaudeat, neque nos Dilingæ dicto Canoni ſubiacemus.

IDEM TITVLVS IN SEXTO.

Cap. I. Statutum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Declarat Bonifacius, quod jam ante fecerat Clemens IV. c. Super ſpecula. ***non extendi ad eos, qui Parochiales Eccleſias obtinent, niſi eædem Eccleſiæ fuerint plebaniæ ſub ſe Capellas habentes,***

 qua

quæ reguntur à Clericis, qui ſine cauſâ rationabili non poſſint amoueri.

EXEGESIS.

Textus planus eſt, ratio tamen diſpoſitionis non ita liquet, ſed *non omnium, quæ maiores noſtri ſtatuerunt, reddi ratio poteſt aut debet.*

Cap. II. Vt periculoſa.

Idem.

SVMMA.

Diſtrictiùs inhibet Pontifex, ne vllius Ordinis Religioſus tacitè vel expreſsè profeſſus in Scholis vel alibi temerè habitum Religioſum dimittat; neque accedat ad ſtudia literarum, niſi cum licentiâ ſibi à Prælato cum conſilio Conuentûs conceſsâ; tranſgreſſor excommunicationem incurrat ipſo facto; eidémque ſubiaceant Doctores ſiue Magiſtri, qui Religioſos habitu ſuo dimiſſo leges vel Phyſicam audientes ſcienter docere, aut in ſcholis retinere præſumpſerint.

Neque hic occurrit difficultas, cui immorandum ſit.

Cap. III. & vlt. Epiſcopus.

Idem.

SVMMA.

Declarat Pontifex, etſi Clericis cauſas ſanguinis agitare non liceat, eas tamen, ſi iuriſdictionem obtinent temporalem, debent & poſſunt, metu irregularitatis ceſſante, aliis delegare.

EXEGESIS.

Ex diſpoſitione huius *c.* Principes & Prælati Eccleſiaſtici habentes bannum ſanguinis, poſtquam cum aliis Regalibus illum recipiunt à Cæſare, illius exercitium & vſum committant Conſiliariis ſuis & officialibus; Etſi verò in *cauſâ ſanguinis* ſe immiſcere admodum non debeant, poſſunt tamen ex juſtis cauſis pœnam mitigare aut remittere, quia clementia non pugnat cum ſtatu Clericali. Et hæc in lib. III. Decretalium Deo juuante annotâſſe ad eiuſdem gloriam ſufficiat.

FINIS LIBRI TERTII DECRETALIVM.

LIBER

LIBER QVARTUS DECRETALIVM.

TITVLVS I.

DE SPONSALIBVS ET MATRIMONIIS.

In Rubricam.

NOTA I. Conuenientèr hunc librum ſubjungi prioribus, vbi pleraque, quæ tractantur, ſpectant ad Clericos, oportuit ergo etiam tractare conſequenter ea, quæ ſpectant ad ſtatum Laicorum, qui plerique omnes ad vitam coniugalem tendunt, vel in eo viuunt. Sunt autem ſponſalia via ſiue medium aut diſpoſitio ad eiuſmodi ſtatū, ideóque rectè vtrumque conjungitur in hoc Titulo, qui habetur etiam *in 6.* & multa de eâdem materia extant in Decreto, vt *27. q. 2.* paſſim. *39. q. 1. & 33. q. 2. & 3. 32. q. 1. 2. 3.* per totum & alibi.

Not. II. Sponſalia dici à ſpondendo *l. 2. ff. De ſponſal.* & variè accipi. 1. Significant nuptiarum promiſſionem, quæ illas antecedit. *l. 1. ff. eod. & c. Noſtrates. 30. q. 5.* inde appellatio ſponſi & ſponſæ, quaſi qui mutuò ſunt ſibi promiſſi.

2. Sumuntur pro matrimonio rato, nondum conſummato, non ſolùm quia per matrimonium ratum mutua corporum traditio promittitur, ſed etiam quia fit, vt notat *Couarruu. in h. l. c. 1. n. 3.* per ſponſionem ſeu ſtipulationem, id eſt, interrogationem & reſponſionem, ratum id habente Eccleſiâ & vtroque ſponſo; Vnde credimus dici matrimonium ratum ab hac ratihabitione, ſicuti conſummatum dicitur, quando id quod promiſſum eſt, in gignendis liberis impletur, vbi aduerte cum Couarr. in priori acceptione ſponſalia dici de futuro, in hac poſteriori de præſenti, quia videlicet ſponſi actu ipſo quo ad ſubſtantiam contrahunt. Etſi in hac quoque acceptione pro ſponſalibus de futuro aliquando dicuntur ſponſi, ſicut etiam nomine mariti & vxoris, in materia fauorabili comprehendi ſponſos propriè dictos, id eſt, de futuro, docet *Panorm. in c. tertio loco. De præſumpt. Sanchez l. 1. de ſponſalibus. d. 1. n. 2.*

3. Denique, ſed rarò ſponſalium nomine intelliguntur arrhæ ſiue munera, quæ ſponſæ dantur à ſponſo. *l. 1. C. Si nuptiæ ex reſcripto.*

Nota III. Hic nos loqui de ſponſalibus in 1. acceptione, prout diſtinguuntur à matrimonio & definiuntur *futurarum nuptiarum ſiue matrimonij mutua promiſſio*, vti ſumitur ex *c. Noſtrates. 30. q. 1. & l. 1. ff. De ſponſal.* debet autem eſſe promiſſio directa & immediata. Nam ipſa quoque ſponſalium promiſſio eſt mediata nuptiarum promiſſio; differt tamen à ſponſalibus tanquam promiſſio rei exhibendæ à promiſſione rei exhibitæ, vnde nec impedimentum publicæ honeſtatis inducit. Debet verò hæc promiſſio etiam eſſe mutua, ita vt vterque acceptet, ac viciſſim promittat; ideóque *dicta l. 1. ff. De ſponſalibus.* illa vocat repromiſſionem; & *DD.* dicunt contractum matrimonii ſiue ſponſaliorum non *poſſe claudicare*, id eſt, ex vna tantùm parte obligare.

Not. IV. Matrimonium inde dici, quia mulier nubit vt mater fiat, juxta Gellium *lib. 18. c. 6.* quæ etymologia placet præ aliis. Eius Synonyma ſunt, nuptiæ ſiue Connubium ab obnubendo ſiue velando, velabantur enim olim ſponſæ. Coniugium inde dicitur, quia duos coniungit. Ex communi Theologorum & Juriſconſultorum, *Matrimonium* definitur *Coniunctio maris & feminæ indiuiduam vitæ ſocietatem retinentium*, ſumitur ex *c. Illud. de præſumpt. & Summâ. q. 2. 27. & l. 1. ff. De ritu nuptiarum.* Coniunctio ponitur loco generis, & accipitur vel pro actuali contractu, quo mas & fæmina ſe mutuò obligant ad vitæ ſocietatem indiuiduam, in quo differt ab aliis contractibus qui diſſolui poſſunt, vel pro permanente coniunctione animorum, cuius obligatio perdurat contractu licet tranſeunte, eſtque eiuſdem effectus. Vnde quod dicitur infra in *c. Cùm locum.* Matrimonium ſolo conſenſu confici, intelligendum eſt de conſenſu permanente.

Cap. I. Cùm quidam.

Ex Concil. Triburienſi:

S V M M A.

Cùm quidam de Francia duxiſſet nobilem mulierem de Saxonia in vxorem, lege Saxonum; verùm, quia non eiſdem legibus vtuntur Saxones & Francigenæ, cauſatus quòd eam non Francorum lege deſponſauerat: dimiſſâ illâ aliam ſuperinduxiſſet, definiuit

Digitized by Google

Synodus, vt tranſgreſſor Euangelicæ legis pœnitentia ſubijciatur & à ſecunda coniuge ſeparatus ad priorem redire cogatur.

EXEGESIS.

Tranſgreſſor Euangelicæ legis.) Nota I. Matrimonium christianorum eſſe verè Sacramentum vt definitur à Lucio III. in *c. Ad abolendum. de hæreticis.* idem in Concilio Florent. *in decreto vnionis. Trid. ſeſſ. 24. in decreto de doctrina huius ſacramenti. item Can. 1. & ſeſſ. 7. Can. 1.* vbi expreſsè annumeratur Sacramentis legis nouæ ſiue Euangelicæ. Sacramentum enim ex communi *DD.* etiam hæreticorum eſt *ſignum rei ſacræ à Deo inſtitutum habens annexam promiſſionem gratiæ.* Significat autem matrimonium coniunctionem Chriſti cùm Eccleſia, quæ facta eſt per myſterium incàrnationis, vt ſumitur ex *5. Epheſ. verſ. 35.* neque deeſt promiſſio gratiæ, nam ibidem Apoſtolus *à Viris jubet diligi vxores, ſicut Chriſtus diligit Eccleſiam,* quod ſupponit gratiam ſtatui tali conuenientem, ſed de his plura Theologi.

Not. II. Ex *Hoſtienſi* hîc diuerſitatem legis matrimonialis inter Saxones & Francigenas fuiſſe hanc, quòd Saxones lege ſeu conſuetudine, (vti dicebant, à Carolo M. acceptâ) non per verba *de futuro, ducam te,* vt fit in veris ſponſalibus, ſed per verba, *de præſenti, duco te,* quæ inferunt matrimonium, contrahebant omiſſis veris ſponſalibus de futuro; Etſi primâ nocte, (quâ tentat ſponſus ſponſam) ei placebat, retinebat ipſam, ac ducebat ad Eccleſiam, vt benediceretur; ſi diſplicebat remittebat ad parentes, idque ſe audiuiſſe à Saxonibus teſtatur idem Hoſtienſ. cùm eſſet in Saxonia. Franci autem ſeu Francigenæ dicti Orientales, qui ſubſunt hodie Epiſcopo Herbipolenſi tanquam duci Franconiç, ſequebantur legem Romanam ſiue Canonicam, & contractis ſponſalibus de futuro, matrimonium poſtea contrahebant per verba de præſenti, quod, vti verè eſt, credebant eſſe indiſſolubile: Francus ergo iſte pertæſus vxoris è Saxonià, juxta morem tamé Saxonum illam tentauit repudiare, negans ſe illi nupſiſſe juxta morem Franconiæ, immemor & violator legis Euangelicæ, ſecundùm quam verum matrimonium per verba de præſenti indiſſolubiliter contrahitur juxta illud *quod Deus coniunxit homo non ſeparet.* Neque conſuetudo aut lex humana (etiam à pontifice lata vel approbata, vt dicemus infrà *Tit. De Clandeſtina deſponſ.*) poteſt irritare matrimonium ſic contractum, conſummatum quod facit ſolus conſenſus ſufficienter expreſſus, *c. Cùm locum. inf. & c. Sufficit. 32. q. 2.*

Cap. II. Quod nobis.

Innocentius III. Exonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Qui de matrimonio contrahendo purè & ſine conditione fidem dederunt, ſunt modis omnibus inducendi, vt fidem ſeruent, ſi autem noluerint (ne deterius inde contingat, ſi talem ducat, quam odio habet,) inſtar eorum qui ſocietatem contrahunt, & poſtea eandem ſibi remittunt, hoc poterit in patientia tolerari.

EXEGESIS.

Præſtitam fidem obſeruent.) Not. I. Sponſalium obligationem ad contrahendum matrimonium eſſe grauem & ſub peccato mortali, vt cum S. Thoma 4. d. 27. q. 2. a. 1. ad. 2. docent communiter Theologi, colligitur ex *c. Deſponſatas. c. Altero. c. De coniugali. 27. q. 2. c. Præterea. inf.* Ratio eſt, quia omnis contractus obligat ex juſtitia & ſub mortali, vbi materia eſt grauis, vt in ſponſalibus; certè grauem iniuriam infert alteri, qui illo invito vel ſine juſta cauſa reſilit. Vnde *lex 1. C. De ſponſal.* quæ abſolutè dicit, *alteri deſponſatam renunciare conditioni, & nubere alteri non prohiberi,* cenſeri debet correcta per Canones, quamuis alij immeritò id negent.

Not. II. Mutuò tamen conſenſu ſponſalia diſſolui poſſunt inſtar aliorum contractuum, qui ex natura ſua vel inſtitutione diuinâ non ſunt indiſſolubiles, vt eſt matrimonium. Quod manifeſtum eſt ex textu, in quo pro exemplo offertur contractus ſocietatis, qui alicuius vel rei vel negotiationis communione ſic inſtituitur, vt eius & lucrum & damnū ad vnumquemque communiter pertineat. *l. 2. 3. & ſeq. ff. Pro ſocio.* quam conventionem ſi ſocij ſibi mutuò remittant, contractus expirat.

Poſſit in patientia tolerari &c.) Nota I. ex his & præcedentibus verbis quando Pontifex dicit, *ſponſos commonendos & omnibus modis inducendos, vt fidem obſeruent,* non rectè à quibuſdam colligi hanc diſſolutionem ſolùm permitti metu maioris mali, non autem approbari tanquam licitam. Nam 1. Alij contractus diſſolvuntur mutuâ contrahentium voluntate abſque vllâ iniquitate, vt patet in contractu ſocietatis, ergo & iſte. 2. *Actus non operantur vltra intentionem agentium,* ſponſi autem non intendunt ſe obligare, ne poſſint reſilire, ſi vtrique complacitum ſit; ſed ſolùm ne alter reſiliat altero invito, aut ſine juſta cauſa, quâ in re patrocinatur illis regula Juris in 6. *omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur;* Pontifex autem dicit monendos & inducendos ad ſeruandam fidem, ne temerè à fide data reſiliant. Quòd autem addit, *poſſe id in patientia tolerari,* optimè explicat Henr. Caniſius hîc *dupliciter aliquid à jure patienter tolerari. Vno modo permittitur, quod per ſe quidem iniquum eſt, ſed metu maioris mali permittitur, vel cuius iniquitas nondum perſpecta eſt;* ſic de pluralitate dignitatum & beneficiorum, cuidam ambienti Præpoſituram Siclunenſem, jubet Pontifex in *c. Cùm jam dudum. de præbend.* ſi res ita habet, ſilentium imponi, & rationem reddit, *quia multa per patientiam tolerantur, quæ, ſi fuerint deducta in judicium exigente juſtitiâ non debent tolerari.* Altero modo toleratur aliquid à jure, non vt in ſe malum comparatione maioris mali, ſed vt minùs conueniens propter notam leuitatis aut inconſtantiæ vel ſimile, quę videtur ſaltem opinione Vulgi inhærere diſſolutioni ſpon-

ni ſponſalium, quantumuis vtrinque ſpontaneæ, ſi nulla poſſit reddi aut appareat juſta cauſa.

Not. II. Mutuo conſenſu diſſolui etiam ſponſalia jurata, ſiue juramentum præſtitum ſit in fauorem partis, vt cum *S. Thom. 2.2.q. 89. ad. 9. ad. 2.* docent communiter alij, ſiue principaliter in honorem Dei, vt ſi quis intuitu pietatis juret pauperi ſe eam ducturum, quod cum multis docet *Sanch. d. 32. n. 8.* quia eiuſmodi promiſſio ſolùm dirigitur in Deum tanquam teſtem promiſſionis factæ homini, quo remittente, Deus remittit, quia tollitur materia juramenti, quantumuis intuitu pietatis emiſſi. Non tamen quod diximus de diſſolutione ſponſalium juratorum ex hoc textu colligitur, in quo ſolùm fit mentio de fide data, non de juramento; aliud autem eſt fidem dare, aliud jurare, vt multis licet contra ſentientibus demonſtrat & explicat *Henr. Caniſ. in Comment. h. tit. §. neque hic prætereundum.* & apertum eſt ex *c. Commiſſum. 16. infrà.* vbi iſta clarè diſtinguuntur. Neque obſtat quòd objicit *Gail. l. 2. obſ. 59. Mynſ. cent. 1. obſ. 17. in Camera Imperiali Spirenſi promiſſionem Principum & Illuſtrium perſonarum* bey Fürſtlichen oder Adelichen Ehren vnd Treüen vim juramenti habere, nam id potiùs ex conſuetudine Germaniæ, quàm certâ lege receptum eſt, Quare neque ſumma huius Cap. quæ etiam ſponſalia jurata exprimit ex texto, ſed ſententia *Panorm.* & tali conſuetudine concinnata videtur.

Cap. III. Iuvenis.

Eugenius Papa.

S V M M A.

Cùm Iuvenis quidam puellam nondum ſeptennem, & poſtmodum eius Conſobrinam duxiſſet, mandat Pontifex hanc, quam poſtmodum duxit, ab eo ſeparari; tum quia forſitan in ſeptenni puella tentauit quod complere non potuit, in dubiis autem, quod certiùs exiſtimatur teneri debet, tum propter honeſtatem Eccleſiæ, quia illa coniunx dicti juuenis fuiſſe dicitur.

E X E G E S I S.

Puellam nondum ſeptennem &c.) Not. I. Ad ſponſalia ineunda ordinariè requiri ſeptennium completum iuxta *cap. Literas. 4. & plura alia de deſponſ. impub. & l. 14. in ſponſal. ff. De ſponſal.* quia hæc ætas jam videtur habere tantum judicij, quantum requiritur ad ſponſalia, vtpote jam ſuperatâ infantiâ, quæ ſeptimo ætatis anno terminatur. *l. 18. Si infanti. de jure deliberandi.*

Not. II. Non eſt tamen hæc ætas ita determinata, vt minor, ſi malitia suppleat ætatem non ſufficiat, vt contendit *Panorm. hic n. 5.* exemplo aliorum caſuum, qui certum & præſcriptum tempus à jure non habent, quod anteverti nequaquam poteſt in minori ætate. *l. quâ ætate. ff. De Teſtam.* item in Tutela & curatela *toto Tit. quando Tutor vel Curator eſſe deſinat*, ſed rectè contrarium tenet *Innoc. Ioan. Andr. Præpoſitus, Couarruu. in Epit. h. l. de ſponſal. c. 2. Henr. Caniſ. hic & alij communiter;* quod efficaciter probatur ex hoc textu, qui agit de puella nondum ſeptenni, & tamen Pontifex vult reſcindi matrimonium ſequens cum eius conſobrina contractum propter impedimentum publicæ honeſtatis, quæ ratio nihil probat, ſi, malitia ante ſeptennium ſupplente ætatem, ſponſalia huius puellæ non fuêre valida; non *enim præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum, per reg. jur. in 6.* neque hoc impedimentum oritur ex ſponſalibus invalidis, vt mox dicemus.

In his quæ dubia ſunt.) Not. I. Pontificem dubium judicâſſe, an non iſte juvenis puellam hanc etſi nondum ſeptennem, carnaliter cognoſcere tentauerit, etſi enim non potuerit validè cum illa contrahere matrimonium. *c. 2. De deſponſat. impub.* habuit tamen intentionem de facto contrahendi, & fortaſſis conſummandi, quod interpretatiuè habet ſaltem vim ſponſalium. *c. Vnic. De deſponſat. impuber. in 6.* ideóque impedimentum publicæ honeſtatis inde ortum fuit, quod etiam ex ſolâ tali attentatione oriri colligitur ex *cap. Fraternitati. de eo qui duxit conſanguineam.*

Not. II. Regulam quam Pontifex hîc ſtatuere videtur, & repetitur *in cap. Ad Audientiam. de homicidio, quod in his quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debeamus*, intelligi debere de dubio negatiuo ſiue propriè dicto, quando pro neutrâ parte adſunt vllæ rationes aut certè non ſufficientes, quare vnam præ altera amplecti debeamus, tum enim oportet id, quod certiùs & tutiùs eſt eligere. Ita in hoc caſu non aderat quidem vlla probatio, quòd juvenis iſte hanc puellam attentâſſet, niſi humanæ fragilitatis metus; neque tamen ſuppetebat rationi contrarium, quòd non fecerit, jubet ergo Pontifex id teneri, quod certius & tutius eſt. Quæ regula non procedit in dubiis poſitiuis, quando vtrinque ſunt rationes probabiles, aut hinc vel illinc probabiliores, tunc enim ex duabus ſententiis probabilibus poteſt quis eligere, quàm maluerit etiam minùs probabilem & minùs tutam, ad quod ſufficit etiam vnius grauis Doctoris opinio, aut bonorum virorum exemplum, vt latè tradunt *DD. in 1. 2.* Vbi agunt de Conſcientiâ dubiâ.

Propter honeſtatem Eccleſiæ.) Not. I. Inter impedimenta dirimentia matrimonium recenſeri illud, quod dicitur *publicæ honeſtatis*, quam paſſim appellamus publicæ honeſtatis Iuſtitiam auctore Bonifacio VIII. *in c. Vnic. h. Tit. in 6.* & ſic deſcribitur à S. Thom. *3. p. in ſupplem. q. 55 a. 4. ſicut* ait *ſponſalia non habent perfectam rationem matrimonij, ſed ſunt quaſi præparatio ad matrimonium, ita ex ſponſalibus non contrahitur affinitas, ſicut ex matrimonio, ſed aliquid affinitati ſimile, quod dicitur publicæ honeſtatis juſtitia, quæ impedit matrimonium*, (ſi quis reſiliens à ſponſalibus ducat conſanguineam ſponſæ) *ſicut affinitas & conſanguinitas*; Et definitur *propinquitas ex ſponſalibus proueniens, robur trahens ex Eccleſiæ inſtitutione propter eius honeſtatem* ait S. Doctor, neque enim honeſtum eſt, vt bene explicat *Caniſ.* vt illam

quis

quis ducat vxorem, quæ illi propinqua & quodammodo affinis eſt, propter ſponſalia eum eius conſanguinea ante contracta. *Neque in nuptiis tantùm id quod licet, ſed etiam quod honeſtum eſt, ſpectari debet l. Seruius. 8. ff. De gradibus,* junctâ lege *Semper. 42. ff. De ritu nuptiarum.*

Not. II. Impedimentum publicæ honeſtatis juxta jus antiquum oriri ex quibuſvis ſponſalibus puris & certis etiam inter illos, qui matrimonium contrahere prohibentur, vt conſanguinei, affines, Religioſi, in ſacris Ordinibus conſtituti, dummodo adſit conſenſus per ſe ex natura rei (ſecluſo jure diuino & poſitiuo) ſufficere ad ſponſalia contrahēda per *c. Vnic. h. Tit. in 6.* neque obſtât regula ſuperiùs allata *non præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum*, quia ſaltem in opinione vulgi ſponſalia etiam inter perſonas contrahere non prohibitas, ſi ex defectû conſenſûs, qui difficilis aut impoſſibilis eſt probationis, ſint inualida, reputantur valida, ideóque Eccleſia publicam honeſtatem non immeritò olim eò extendit.

Not. III. Qui ſponſalia inter ſe ſub conditione contrahunt, ſi ante conditionem impletam cum alia vel alio contrahant de præſenti, cum ſecundò vel ſecunda remanere debent, neque inde publicæ honeſtatis impedimentum oritur, vt decernit Bonifacius *VIII. in decreto unic* Ratio eſt, *quia conditio antequam eueniat, nullam obligationem aut effectum inducit, ſed ex euentu pendet. §. Ex ſtipulat. Inſtit. De verb. obl. l. Cedere. 213. de verb. ſignific.*

Not. IV. Etſi publica honeſtas jure antiquo extenderetur ad conſanguineos ſponſæ vſque ad quartum gradum. *c. Sponſa infrà.* (non tamen ad affines, quorum nulla ſit in jure mentio, vt bene ponderat *Sanch. l. 1. de ſponſ. d. 61. n. 3.*) hodie tamen correctum eſſe per *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 3.* vbi ita ſtatuit *Juſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, vbi ſponſalia quacunque ratione valida non erunt, Sancta Synodus prorſus tollit, vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus non poteſt huiuſmodi prohibitio ſine diſpendio obſeruari.*

Not. Denique V. hoc Conſilii Decretum intelligi tantùm de ſponſalibus de futuro, non de matrimonio rato inualidè contracto, quod licet ex intentione contrahentium ſecundùm quid ratum dici queat, ex diſpoſitione tamen juris diuini & Eccleſiaſtici eſt irritum) vt declarauit Pius V. in Conſtit. quæ incipit ad *Romanam ſpectat*, vbi *Auctoritate ait, Apoſtolicâ tenore præſentium declaramus & definimus Decretum Conc. huiuſmodi omnino eſſe intelligendum & procedere in ſponſalibus de futuro duntaxat, non autem matrimonio, vt præfertur ſic contracto, ſed in eo adhuc durare impedimentum in omnibus illis gradibus & caſibus, quibus de jure ante prædictum decretum Concilij introductum erat.* Quare bene ait *Sanchez. l. 7. de matrimonio. d. 70. n. 7. ſi Monachus aut conſanguineus aut affinis aut aliud impedimentum dirimens habens ineat matrimonium, quamuis id ſit irritum, impedit tamen, ne conſanguinei vſque ad quartum gradum validè ducant talem fœminam ob impedimentum publicæ honeſtatis ex eo matrimonio irrito conſurgens.*

Cap. IV. Ad Audientiam.

Alexander III. Papienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm H. ciuis Papienſis filiam ſuam cuidam ex filiis L. dare vellet vxorem, jurauit, quòd ſi ille eam caſu aliquo habere non poteſt, alteri filio de alia vxore genito eam copularet; Contractis autē à priore ſponſalibus, aliqui eos conſanguineos eſſe juramento affirmârunt, ideóque præfatus H. eandem dare alteri filio nititur, vti jurauit, ſed quoniam ſcriptum eſt, quòd ſponſam fratris frater habere non poteſt, *mandat Pontifex*, ne propoſitum implere permittatur, ſed de illicito juramento pœnitentiam agat.

E X E G E S I S.

Dare alteri filio nititur.) Not. non potuiſſe filiam iſtius H. poſt ſponſalia contracta cum filio ſibi conſanguineo, copulari eum fratre illius vterino, conſtat ex c. præcedente, quia per ſponſaliâ contracta cum filio priore, filius alter licet tantùm vterinus, jure antiquo contraxit impedimentum honeſtatis publicæ juſtitiæ cum dicta filia, quia etiam filij vterini reſpectu patris ſunt ſibi conſanguinei in primo gradu, jure autem Concilii Tridentini hæc ſponſaliâ non peperiſſent impedimentum publicæ honeſtatis, quia erant inualida propter impedimentum conſanguinitatis in gradu tam propinquo, ideóque penitentiæ erant obnoxia.

Scriptum eſt, quòd ſponſam fratris frater habere non poteſt.) Autumabit quis forſitan Pontificem allegare ſcripturam ex *Leuit. 18. & 30.* item ex *Matth. c. 14. Marci 6.* vbi prohibetur quis *habere vxorem fratris ſui*, verùm licet aliquando etiam vxor dicatur ſponſa, vt diximus ad *c. 1. n. 2.* ſecundùm verborum tamen proprietatem longè differunt. Dicendum ergo eſt, Pontificem reſpexiſſe ad antiquos Canones. *27. q. 2. c. 11. 12. 14. & 15.* vbi ſtatuitur *ne quis frater aut Conſanguineus ſponſam fratris aut Conſanguinei poſt eius mortem ducat.*

Cap. V. De illis.

Idem, Panormitano Archiepiſcopo.

S V M M A.

De illis, qui juramento promittunt ſe aliquas ducturos & poſtea eis incognitis aliò ſe transferunt, reſcribit Pontifex liberum eſſe mulieribus, ſi non eſt amplius in facto proceſſum, ad alia ſe vota transferre, receptâ tamen de periurio pœnitentiâ; ſi per eas ſtetit, quo minùs fuerit matrimonium conſummatum.

E X E G E S I S.

Dimittunt terram, ſe ad alias partes transferentes.)

ferentes.) Not. I. Hic non ſimplicem diſceſſom ſponſæ intelligi, vt not. *Panorm. hic n. 2.* ſed qui fiat eum animo mutandi Domieilium (*id eſt larem & ſedem ſuam, vel ſummam rerum ſuarum, aliò transferendi l. 7. Cines. C. De Incolis.* idque indicat textus, dum loquitur de dimiſſione terræ ſcil. & patriæ & translatione in partes alias. Quà ratione ſi ſponſus diſeedat ſponsà inſciâ & noo requiſitâ, juri ſuo videtur renunciâſſe in foro eonſcientiæ, & ſponſalia diſſoluta eenſentur. Seeos eſt, ſi animi gratià aut negotiorum aliò ſe transferat, ſic enim non cenſetur dimittere terram. *l. Clam poſſidere. 6. § Qui ad nundinas ff. de Acquirenda vel amittenda poſſeſſ.* ſicut nee ſtudioſi, qui ſtudiorum eausâ ad Academias abeunt. *l. 2. C. d. Incolis.*

Not. II. In foro tamen externo ſtandum videri juri Ciuili, in quo *l. 2. C. De ſponſal.* jubetur biennio exſpectare ſponſum abſentem, ſi ſit intra prouinciam, triennium verò ſi extra illam *l. 2. C. De repud.* Imò etiam longiori tempore, ſi abſentiæ cauſa ſit oeceſſaria, vt valetudo, Mors parentum &c. *l. Penult. ff. De ſponſal.* Quod etiam de jure Canonico obſeruandum eenſent graues DD. apud Couarruu. in *Epiſt. h. l. c. 5. De ſponſal. n. 7.* cùm enim de his nil diſponat jus canonieum, meritò ſtandum juri ciuili, juxta *c. 1. De noui operis nunciat.* ſi tamen interim ſponſa patiatur perieulum incontinentiæ, poterit Judex Eccleſiaſticus etiam intra tale tempus illi facere poteſtatem eontrahendi aliud matrimonium. facit c. *fin. de eo qui cognouit conſanguineam* & c. quem admodum de jurejurando.

Not. III. Præter hos doos modos diſſoluendi ſponſalia per mutuum conſenſum, quem explicauimus ad c. 2. & diſceſſum animo mutandi domicilii, eadem diſſolui variis aliis modis, vt, reclamatione poſt pubertatem; ſi priùs ſint irrita, matrimonio eum alio vel alia validè contracto, profeſſione in aliqua Religione, voto religioſi ſtatûs iogrediendi, ſuſceptione ordinis ſacri, voto ſimplici caſtitatis, Conditione temporis præfixi, vel aliâ non impletâ, ſuperueniente impedimento matrimonium dirimente, denique quacunque mutatione, quæ præcognita meritò à ſponſalibus abſterruiſſet, de quibus ex inſtituto agunt Theologi, & nos ſatis diximus in *Tract. de Matrim. diſp. 1. q. 3.* & in progreſſu aliqua attingemus.

Cap. VI. De Muliere.

Idem, Paduano Epiſcopo.

SVMMA.

De muliere quæ inuita eſt tradita viro & detenta, cùm inter vim & vim ſit differentia, & vtrùm poſtea conſenſus interceſſerit, nihil ſit expreſſum, reſcribit Pontifex, ſe nihil certi poſſe reſpondere.

EXEGESIS.

Inter vim & vim.) Vis & metus duplex eſt, *vnus grauis, alter leuis*, prior iniuſtè incuſſus irritat matrimonium, *c. Cùm locum. c. Veniens. c. Conſultationis. de ſponſal. c. Significâſti. de eo qui duxit conſanguineam &c.* eſtque communis DD. poſt *S. Thom. in 4. d. 29. q. Vnic. a. 3. quæſtiunc. 1.* etſi vnus aut alter ſenſerit einſmodi matrimonium ſolùm eſſe irritum in foro interno, in foro autem externo & jure naturæ eſſe irritandum. Poſſe tamen eius reſciſſionem peti à judiee, ſicut in aliis eontractibus per actionem *quod metûs causâ*, quæ ſententia, tanquam Canonibus adverſa ab omnibus reijcitur. Alius metus eſt leuis, qui ad hunc effectum non ſufficit, vtrumque explicant Theologi, Canoniſtæ *lib. 1. tit. 40. de his, quæ vi, metuſue causâ fiunt.* Non potauit autem Pontifex ſibi reſpondendum ad quæſtionem ſibi indiſtinctè & coofusè propoſitam.

Cap. VII. Ex literis.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Si ſponſalia contrahuntur inter aliquos quorum alter non intelligit, quod alter proponit, reſpondet Pontifex inſpiciendum eſſe an ad hoc ſint idonei ſcientia & ætate; & tum ad communem verborum intelligentiam recurri debere, & cogi vtrumque ad verba in eo ſinſu retinenda, quem habent apud rectè intelligentes.

EXEGESIS.

Idonei ſcientiâ & ætate.) Not. Per ſcientiam intelligi judicium ſufficiens; vt quis ſeiat, quid ſit nubere, ad quod propter inclinationem naturæ non eſt opus ſubtilitate. Hoc judicium eſt fundamentom conſenſûs matrimonialis, *qui enim non intelligit id, quod agitur, conſentire in illud non poteſt.* c. *Sufficiat. 27. q. 2. l. Nihil. 14. ff. De auctoritate & conſenſu Tut. & l. Coram. 209 ff. de verb. Oblig.* Quare matrimoniũ validè contrahere non poſſunt furioſi, amentes, ebrij. *c. Dilectus. inf. c. Furioſus. 32. q. 7.* niſi furioſus vel amens habeat lucida interualla, in quibus tam matrimonium, quàm alios contractus inire poteſt. *l. 2. C. De contrahenda emptione. & l. Cum aliis. C. De curat. furioſ.* De ætate legitima ad nuptias requiſita dicemus. *c. 2. Tit. ſeq.*

Ad Communem Verbi intelligentiam) Si perſonæ quantumuis ſimplices vtatur verbis, quæ iuxta communem modum loquendi conſenſum matrimonialem ſufficienter exprimunt, judicandum eſt pro matrimonio; etſi vnus dicat, ſe non intellexiſſe, quod alter dixit, vel aliter intellexiſſe; verba enim non ex opinione vel voluntate ſingulorum, ſed ex communi vſu loquendi æſtimanda ſunt. *l. Labeo. 7. ff. De ſuppellectile legata*, niſi conſtet de mente contrahentium contrariâ; vt ſi aliqui valde rudes rati matrimonium non eſſe contractum perpetuum, ſolùm ad tempus vellent nubere, idque ſufficienter exprimerent, matrimonium einſmodi foret nullom ex defectu conſenſûs perpetui; juta verba loquentium aliter interpretantur, quàm iuxta intentionem eorum, ſi de ea conſtet. *c. Humanæ aures. 22. q. 5. cap.* intel-

Intelligentia; ſi autem intentio ſit dubia aut obſcura, cogi debent contrahentes, vt verba retineant in eo ſenſu quem habent apud rectè intelligentes, vt ſumitur ex *h. T.*

Cap. VIII. Sponſam.

Idem, Vigilienſi Epiſcopo.

TEXTVS.

Sponſam alterius (maximè ſi ſit nubili ætati proxima) nullus conſanguineorum aliquo modo poteſt ſibi matrimonio copulare.

EXEGESIS.

Quia videlicet ex diſpoſitione Eccleſiæ inter ſponſam alterius, eiúſq; conſanguineos, ſi quis eam vellet ducere, intercedit impedimentum honeſtatis, quod explicauimus *ad r 3.*

Cap. IX. Ex parte.

Idem, Abbatibus S. Eadmundi & Demer.

SVMMA.

Cùm Andreas quiſpiam jurauiſſet mulieri c. quòd eam ab eo tempore pro coniuge teneret, & ei ſicut vxori fidem ſeruaret, ipſáque viciſſim ſimiliter juràſſet; ſed hoc non obſtante Andreas illam reliquiſſet, mandat Pontifex, vt ſuper inductâ dimiſſâ, ad vxorem ſuam redire monitione præmiſſâ per Eccleſiaſticam Cenſuram cogatur.

EXEGESIS.

Quod eam ab eo tempore.) Pontifex meritò judicauit, matrimonium de præſenti ab iſtis contractum fuiſſe. Qui enim *ex eo, ſiue hoc*, id eſt, *præſenti tempore* promittit, ſiue jurat ſe aliquam in vxorem habiturum, eo ipſo In illam vt vxorem conſentit, & jam in præſenti eam pro vxore habet; Nam *qui vult conſequens, videlicet aliquam deinceps in vxorem habere ex hoc tempore, etiam vult antecedens, id eſt, habere hoc tempore. c. Præterea. de offic. jud. deleg. & l. 2. ff. De juriſdict. omnium jud.* Secus foret ſi abſque adiectione huius ſiue præſentis temporis ſibi ſe mutuò pro coniugibus habituros, & fidem coniugalem obſeruaturos promiſiſſent. Plures eiuſmodi contrahendi formulas affert & explicat *Conarr. in Epit. h. l. p. 2. c. 4. §. 1.* qua in re conſultiſſimum eſt ad communem Verborum intelligentiam iuxta *c. Ex literis. infrà.* & ad circumſtantias attendere. Sic in iſto caſu Andreas in præſenti affectum coniugalem exprimit ſe habere, & in futurum ſe ex naturâ contractus habiturum promittit, q.d. ſe fidem tori coniugalis ſeruaturum.

Cap. X. Ex literis. 11.

Idem, Pictauienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm duo Nobiles G. & B. filios & filias impuberes inuicem deſponsâſſent, & hoc tam patres quàm filij juramento firmâſſent, inter quos ſiquidem G. filiam alterius ſemel & iterum jurauit ſe in vxorem ducere; poſtea autem volentem ad alia vota migrare, Epiſcopus compellere voluit, vt quod jurauerat, impleret, mandat Pontifex eum moneri & Eccleſiaſticâ Cenſurâ compelli, vt ipſam niſi rationabilis causâ obſtiterit recipiat in vxorem.

EXEGESIS.

Huic cap. videtur adverſari. *c. Requiſiuit. infrà*, vbi Pontifex mulierem reſilientem à ſponſalibus juratis, vult potiùs moneri quàm cogi, quæ quomodo intelligi & conciliari debeant, patebit *inf. c. Requiſiuit.*

Cap. XI. Non eſt.

Idem, Archiepiſcopis & Epiſcopis, & aliis Prælatis per Angliam conſtitutis.

SVMMA.

Cùm Rex Angliæ propter diſcordiam quandam cum filiis ſuis vxores eorum detineret; jubet Pontifex Regem ad reſtituendas ſolicitè moneri, & ſi intra certum terminum eas non reſtituerit, ex tunc in quacunque prouincia detinetur, donec ibi fuerit nulla diuina officia præter Baptiſmum paruulorum, & pœnitentias morientium celebrari vel permitti vt celebrentur.

EXEGESIS.

Regem ad eas reſtituendas.) Not. I. Etſi per matrimonium filius aut filia non liberetur patriâ poteſtate. §. *Qui igitur Inſtit. de patr. poteſt. l. 2. §. 1. ff. Soluto matr.* non poteſt tamen pater illum impedire in matrimonio contrahendo, aut vxorem retinere contra ipſius voluntatem & matrimonii (quod cùm ſit Sacramentum & ſtatus à Deo inſtitutus, inter res ſpirituales ſub hac ratione numeratur) nam in his filius non ſubeſt patriæ poteſtati, vt in *c. Si annũ. de jud. in 6.* & ſi Caſtrenſia poteſt filius liberè tractare inuito patre *ff. d. Caſtrenſ. peculio. quaſi per totum*, multò magis liber debet eſſe in his, quæ ad matrimoniũ pertinent, inter quæ ex præcipuis eſt cohabitatio cum vxore, vt obſeruat. hic *Panorm. n. 2.*

Not. II. In his ſpiritualibus & vbi interuenit peccatum, poſſe filium agere contra patrem ratione peccati, juxta *d. c. Si annum.* poteſt autem agere interdicto ad exhibendam & adducendam vxorem *l. 2. ff. De exhib. liberis. l. Si inuita. C. De nupt.* ſi vxor abſit, volens agere poteſt duntaxat contra eam implorato judicis officio ſiue ſecularis ſiue Eccleſiaſtici, vt ad maritum redeat. *l. fin. ff. d. Exhib. lib.* Etſi enim alioqui cauſæ matrimoniales ſolum pertineant ad judicem Eccleſiaſticum, ſecus tamen eſt vbi agitur de recuperanda vxore, & judicium quaſi poſſeſſorium exerceetur, vt not. Caniſ. hic.

Cap.

Cap. XII. Præterea 11.

Idem, Epiſcopo Sanctæ Agathæ.

SVMMA.

Cum mulier quædam à viro impeteretur, cujus conſanguineus ſe cum illa deliquiſſe teſtabatur, etſi hoc publicè confiteri recuſaret propter metum & potentiam mulieris; mandat Pontifex vt matrimonium fieri (niſi juramentum interueniſſet) prohibeatur, ne deterius inde contingat.

EXEGESIS.

Cuius Conſanguineus ſe cum illa deliquiſſe.) Nota quòd in iſto teſte Conſanguineo, qui teſtabatur, ſe cum hac fæmina rem habuiſſe, ideòque conſanguineum ſuum, qui illi matrimoniũ promiſit, ipſi affinem eſſe, aliqua ſpecialia concurrere, vt not. *Panorm. hic n. 7.* 1. Quòd non jurauit in præſentia partis contra *c. 2. De teſtibus.* 2. Quòd nomen ſuum ob metum fæminæ non fuerit publicatum contra *c. Qualiter. in §. Debet. de accuſat.* 3. Quia ſtatur dicto vnius in præjudicium alterius; contra *c. Licet. & c. Veniens. de teſtibus.* 4. Quia auditur allegans propriam turpitudinem; contra *c. Inter dilectos. de Donat.* quæ omnia permiſſa fuerunt propter peccatum euitandum ne iſti contraherent cum impedimento affinitatis dirimente, non autem permiſſa fuiſſent ſi peccatum jam fuiſſet commiſſum; hoc enim caſu criminoſus denuntiator aut teſtis ad teſtificandum aut probandum admitti non debet, vt bene obſeruat *Panorm.*

Niſi juramentum interueniſſet.) Etſi Pontifex voluerit hæc ſponſalia reſcindi propter euitandam matrimonij nullitatem ex dirimente affinitatis impedimento conſequentem, noluit tamen id fieri, ſi ſponſalia fuiſſent jurata, vt vitaretur perjurium; côque ipſo rectè colligitur diſpensâſſe, in impedimento affinitatis ortæ ex fornicatione ab iſto conſanguineo commiſſa cum huius viri ſponſa. Quæ affinitas fornicaria olim extendebatur ad quartum conſanguinitatis gradum. *c. Non debet. de conſanguinitate & affinitate.* à Conc. autem *Trid. ſeſſ. 24. c. 4.* reſtricta eſt ad primum & ſecundum gradum, vt ſupra dictum.

Cap. XIII. Veniens.

Idem, Procuratori & Canonicis Soranis.

SVMMA.

Cùm Mariotta Adoleſcenti cuidam de matrimonio contrahendo præſtitiſſet juramentum, parentes autem inuitam alteri in vxorem tradidiſſent, à quo ſe cognoſci nullo modo permiſit, cúmque publicè fateretur ſe à priori viro cognitam; Epiſcopus Soranus proximâ eorum conſanguinitate ad ſe delatâ eos ſeparauit. Vir interim dum cauſa tractaretur, aliam vxorem duxit, & illa altera cuidam T. publicè nupſit. Ex quo cùm filium ſuſcepiſſet, pater huius T. oppoſuit quòd non potuerit illum in virum habere, eo quòd alij qui defunctus eſt, priùs deſponſata fuiſſet. Re ad ſe delatâ mandauit Pontifex, ſi prædicta mulier à priori viro fuerit judicio Eccleſiæ ſeparata, & à prædicto T ſine contradictione Eccleſiæ ducta, & prior ille de vita deceſſit, vt idem T. Mariottam recipiat ſub pœna excommunicationis in Superinductam, & patrem ipſius, ſi reſtiterint, ferendâ.

EXEGESIS.

Pater ipſius T. ei oppoſuit.) Apparet hos homines juris valde imperitos fuiſſe, eſt enim notiſſimum, matrimonium propter impedimentum conſanguinitatis nulliter contractum, & autoritate Eccleſiæ (vti hic factum eſt) ab Epiſcopo Sorano ſeparatum, non præſtare impedimentum ſequenti matrimonio. Potuit ergo Mariotta, ſi voluiſſet liberè copulari illi cui parentes illam tradere volebant, poſt quam ab adoleſcente, quem primum deperibat, ſeparata fuerat. Sed neque alterum matrimonium quod inuita & reclamans ex voluntate parentum inire debuit, obſtabat, quin validè & licitè nuberet alteri. Nam præterquam quòd ex metu parentum adeòque inualidè contraxit viro illo jam defuncto nihil erat quod ab iteratis nuptiis illam arceret.

Verum tamen eſt quod dicitur in Summa huius c. clarè non colligi ex hoc textu *quòd matrimonium metu contractum, ſit ipſo jure nullum*, cuius ſumma rectiùs ita formaretur: *Neque matrimonium ob impedimentum dirimens autoritate Eccleſiæ reſciſſum, impedit matrimonium ſequens, neque vidua viro mortuo prohibetur alteri nubere, ſi præſertim inuita nupſerit.*

Cap. XIV. Cùm locum.

Idem, Papienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm locum non habeat conſenſus, vbi metus vel coactio intercedit, neceſſe eſt, vt, vbi conſenſus alicuius requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem ſolo conſenſu contrahitur, & vbi de ipſo quæritur, plena debet ille ſecuritate gaudere; cuius eſt animus indagandus, ne per timorem dicat ſibi placere, quod odit, & ſequatur exitus, qui ex inuitis ſolet nuptiis prouenire. Quare mandat Pontifex, vt puella quædam, de cuius matrimonio agebatur, in domo, vbi nihil eam timere oporteat, collocetur, donec cauſa illius terminetur, & ſententia ſine contradictione valeat executioni mandari.

EXEGESIS.

Cùm locum non habeat conſenſus.) Not. I. in hoc textu clariſſimè haberi, quod matrimonium

metu initum ſit nullum, ideóque ferè integrum poſuimus. Eſt autem non adeò certum, vtrùm metus jure diuino & naturali irritet matrimonium, vel ſolùm jure Eccleſiaſtico, priorem partem tenet *S. Thom. 4. d. 29. q. Vnic. a. 3. in Corpore* cum multis aliis, quos refert *Sanch. l. 4. diſp. 14. n. 1.* & valde fauet textus præſens. Contrarium ſequitur *Sanch. n. 2.* cum aliis, eâ potiſſimùm ratione, *quia metus non cauſat inuoluntarium ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid*, vt docent Theologi neque irritat contractus alios, ſed ſolùm præbet juſtam cauſam, vt à judice irritentur, vt docet idem *Sanch. eodem l. diſp. 8. n. 4.* quæ vt probabilia ſint, non tamen conuincunt: habet enim metus multò maiorem repugnantiam cum matrimonio, quàm cum aliis contractibus, vt mox dicetur.

Not. II. Ex *Panorm. n. 7.* in matrimonio reperiuntur tria bona; fides, proles & Sacramentum, quæ ex S. Auguſtino referuntur *in c. fin. De condit. appoſitis*, & *in c. Omne. 27. q. 2.* His autem omnibus vehementer adverſatur metus. 1. Bonum Sacramenti cernitur in matrimonio, quatenus inſtitutum eſt ad ſignificandam vnionem inter Chriſtum & Eccleſiam, quæ fuit maximè voluntaria, debet ergo conſenſus matrimonialis eſſe liberrimus & maximè ſpontaneus, vt ſignum correſpondeat ſignificato. 2. Metus impedit bonum ſobolis, ſi enim coniuges inviti contraxerunt, & inter ſe ſunt aversi, ad procreationem prolis vix afficiuntur, ad quam matrimonium ordinatur. 3. Eſt contra Bonum fidei, quam ſibi debent conjuges ne committant adulterium, ſed ſeruent Torum immaculatum, ſi autem metu coacti nupſerunt, procliue eſt, vt adulterinos amores ſectentur, quod enim *quis non diligit, facilè contemnit. c. Præſens. 20. q. 2.* Quæ ſanè talia ſunt, vt niſi Deus ipſe & natura matrimonium metu initum fecerint irritum, id juſtiſſimè & conuenientiſſimè ſanxerit Eccleſia ob tam grauia mala ex matrimonio coacto conſequentia.

In domo in quâ nihil eam timere oporteat.) Probabile eſt, quòd in caſu ponit Panormitanus, duos ciues Papienſes pro hac puella litigâſſe, quorum vterque prætendebat, ſe matrimonium cum illa contraxiſſe, cùm ergo periculum eſſet ne vterque eam violenter raperet, conſultus Pontifex mandat Epiſcopo, vt illam ſecuro loco, donec cauſa terminetur collocet. v. g. in monaſterio, vel apud honeſtos conſanguineos, vt dicit *Panorm.*

Cap. XV. Veniens. 11.

Idem.

S V M M A.

Cùm Gulielmus mulieri cuidam, de qua prolem habuit, matrimonium promiſiſſet & iterum in domo vicini pernoctans cum eius filia concubuiſſet, pater puellæ eos ſimul in vno lecto reperiens, ipſum, vt eam per verba de præſenti deſponſaret, coëgit. Quo intellecto Pontifex mandat, vt Epiſcopus ſi inuenerit, quòd primam poſt fidem præſtitam cognouerit, ipſum cum ea faciat remanere; alioquin ſecundæ, (niſi metu coactus in virum conſtantem cadente, eam de ſponſauerit,) adhærere faciat, vt vxori.

EXEGESIS.

Per verba de præſenti deſponſare coëgit.) Nota. Dubium videri, vtrùm parens iſte juſtè vim & metum intulerit huic G. & filiæ ſimul in lecto repertis, ad contrahendum matrimonium; quia videtur voluiſſe ſtupratorem interficere, quod iniuſtum erat, vt argumentatur *Sanch. l. 4. d. 12.* ſed profectò textus nihil dicit de voluntate occidendi, potuit parens inijcere metum accuſationis ſtupratori coram judice competente, quod non erat iniuſtum. Imò etiam juſtè occideret, ſi putauit ſtuprum nondum eſſe commiſſum, & ſe poſſe illud impedire, ne committatur; Si enim poteſt quis occidere furem vel prædonem volentem rapere pecunias vel alia bona temporalia vt docet cum aliis *Tolet. l. 1. Summæ caſuum. c. 80. n. 22.* cur non etiam ſtupratorem filiæ quæ debet eſſe charior aliis bonis?

Sed demus vim injuſtè fuiſſe illatam, tanto certius eſt, matrimonium ſic contractum fuiſſe nullum in vtroque foro ex omnium DD. ſententia, ſi vnum Cardinalem *in tit. de his, quæ vi metuſue. c. 2. q. 2.* excipias exiſtimantem, tale matrimonium non eſſe ipſo jure nullum, ſed reſcindendum. Quin probabile iudicamus omnem metum incuſſum ad finem extorquendi matrimonii, quamuis ob alios fines eſſet iuſtus, iniuſtum quodammodo eſſe, illudque irritare, quam regulam tradit *Ledeſm. 2. p. q. 49. a. 5.* & tenent præſtantiſſimi DD. hoc ipſum cap. allegantes apud *Sanch. l. cit. n. 1.* licet ipſe de metu iuſtè incuſſo contrarium teneat cum aliis.

Alioquin niſi metu coactus.) Not. I. Pontificem cautè mandâſſe, vt iſte G. remaneret cum prima, cui matrimonium promiſerat, & ex qua prolem habuerat, ſi quidem poſt ſponſalia proles ſuſcepta fuerit, quia jure antiquo ſponſalia de futuro ſecutâ copulâ tranſibant in matrimonium, juxta *c. Is qui fidem.* adeòque ſecunda deſponſatio non poterat ſubſiſtere; ſi autem proles genita fuit ante ſponſalia, tum nihil obſtabat, quo minùs matrimonium, quod parens à metu perculſis extorſit, eſſet validum, niſi foret metus in virum conſtantem cadens, potuit enim eſſe metus leuis non ſufficiens ad matrimonium irritandum.

Not. II. Exempla juſti metûs hæc paſſim afferri, Timor mortis, Verberum, Cruciatus Corporis, ſeruitutis, quæ morti comparatur, item ſtupri ſiue violationis caſtitatis, cuius metus grauior eſt in bonis viris, quàm ipſius mortis. Amiſſionis bonorum omnium vel maioris partis, nam vita noſtra ſine his conſiſtere non poteſt. Adde metum carceris ſiue vinculorum, periculum honoris ſiue exiſtimationis. Quorum omnium metus ſanè cadit in Virum conſtantem, eâque latè explicantur, & juribus firmantur à DD. præſertim *Sanch. l. 4. diſp. 5.*

Not. 3. ex eod. *l. cit. d. 1. n. 16.* non requiri veram

ram & realem illationem mali, quod timetur, ſed timorem probabilem ſecuturæ illationis. Vnde in præſenti ſequitur grauis mortis trepidatio. Quin ad metum, conſtantem in virum cadentem, ſufficere juſtam & probabilem metûs ſuſpicionem, & haberi pro metu, qui ſufficiat ad reſcindendum matrimonium plurimorum auctoritate, confirmat idem *Sanchez n. 17.* ſæpe enim non minorem mentis trepidationem adfert mali inferendi ſuſpicio, quàm ipſum malum. Quare *Caniſ.* hîc dum requirit potentem metum, non eius ſuſpicionem, intelligi debet de ſuſpicione vana vel improbabili, quam etiam jura excludunt. *l. Metum. ff. de eo, quod metûs cauſa,* item *l. metum. C. eod.* Rectè tamen dicit Caniſ. non eſſe neceſſe, vt juſtum timorem in nobis ipſis, ſed ſufficere vt in liberis noſtris experiamur, cùm pro affectu magis in liberis parentes terreantur. *l. Iſti quidem ff. De eo, quòd metûs cauſa.*

Not. IV. Metum cadentem in virum conſtantem dici reſpectiuè, vt proinde metus, qui reſpectu alicuius eſt talis, non ſit talis reſpectu alterius, qui fortior & robuſtior eſt, vnde minor metus cadit in fœminam conſtantem, quàm in virum. *arg. c. Indignantur. 33. q. 6. & c. Sicut de homicidio,* vt plurimis allegatis tanquam certum ſtatuit *Sanch. l. c. d. 3. n. 2,* Idémque dicendum ait *n. 4.* pari ferè DD. auctoritate nixus, non tantùm de fæmina reſpectu viri, ſed etiam inter ipſos viros inter quos attendi debet ætas, complexio, innata animi magnitudo aut puſillanimitas, ita vt ſub metu cadente in virum conſtantem, intelligatur nomine viri animi robur pro cuiuſque conditione. Quamuis igitur neceſſe ſit, graue eſſe malum in ſe quod timetur, eſt tamen hæc grauitas reſpectiuè conſideranda reſpectu patientis metum.

Not. V. Dubium eſſe, an metus reuerentialis, quo inferior reuerentiâ ſuperioris, vxor viri, filius patris &c. inducitur ad ineundum matrimonium, vel ingreſſum Religionis, aut alterius contractûs, ſit cadens in virum conſtantem, ſufficiátque ad matrimonium annullandum?

In quo variæ ſunt ſententiæ; & licet verius putet *Sanch. l. cit. d. 6. n. 7.* ſolum metum reuerentialem, niſi minæ aut verbera aut alius metus grauis accedat, non cadere in virum conſtantem, idque integrâ rationum & DD. phalange conetur probare, mihi tamen certum eſt iuxta eiuſdem Sanch. principium ſuprà poſitum non tantùm metum cadentem in virum conſtantem, ſed etiam reuerentialem eſſe reſpectiuè conſiderandum; & licet in ſe reſpectu hominis magnanimi ſit leuis, reſpectu puſillanimi eſſe grauem, & cadere in virum conſtantem & annullare matrimonium, ſed hæc obiter, ex inſtituto enim iſta tractare pertinet ad lib. I. *De ijs quæ vi metúsue cauſa fiunt.*

Cap. XVI. Commiſſum.

Idem, Exonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam cuidam mulieri de matrimonio cõtrahendo fidem dediſſet, & infra biennium ſe illud contracturum juráſſet, poſtea autem ad frugem melioris vitæ tranſire ſuſpiraret, reſcribit conſultus Pontifex, tutius ei eſſe religione juramenti ſeruatâ priùs contrahere, & poſtea ſi elegerit ad Religionem migrare, ſi poſt deſponſationem copula carnalis non interuenerit.

EXEGESIS.

Priuatâ lege ad frugem melioris vitæ.) Not. I. Per priuatam legem intelligi inſtinctum Spiritûs ſancti, qui in corde ſcribitur & priuatim quoſdam impellit ad ſtatum religioſum & conſilia Euangelica, quæ non omnes amplectuntur neque amplecti tenentur. Per legem publicam intelligitur lex Dei & Eccleſiæ ſiue Canonum, quæ omnes obligat, & in communi ſeruanda proponitur. Quæ diſtinctio eſt Vrbani II. & ſumitur ex *c. Duæ ſunt. 27. q. 2.* In eodem ſenſu mentio ſit legis priuatæ, *c. Licet. de Regul. §. Talis ergo.*

Not. II. Iſtum de quo Pontifex hic reſpondit in *h. c.* ſub juramento quidem ſponſalia contraxiſſe, Religionis autem ingrediendæ nec votum emiſiſſe, neque fixo & deliberato propoſito eam elegiſſe, vt apparet ex illis verbis: *etſi* poſtea (id eſt, poſt matrimonium contractum & nondum conſummatum) *elegerit* videlicet ſtatum Religioſum, tum poſſe ad illum tranſire. Quia igitur nihil certi adhuc ſecum ſtatuerat, & ex altera parte inſtabat terminus biennij, infra quod ſe matrimonium contracturum jurauit, cenſuit Pontifex tutius eſſe, priùs contrahendo matrimonium juramento ſatisfacere, & poſtea ſi videat ſe conſtanter ad Religionem vocari; tum primùm illam ante conſummationem matrimonij intrare. Quem eſſe veriſſimum ſenſum *h. c tenet Sanch. l. 1. d. 43. n. 3. poſt Innoc. Joan Andr. Hoſtienſ. Panorm. hic* & alios plurimos quos allegat.

Not. III. Non obſtante hoc textu eum qui ſponſalia etiam jurata contraxit, poſſe Religionem ingredi matrimonio non contracto, ita cc. & alij apud *Sanch. l. c.* Pontifex enim *ſolùm tutius* eſſe dicit contrahere, quod ſonat conſilium, deinde loquitur de illo, qui necdum ſtatuerat intrare Religionem, ſed à longè deliberabat, ſi enim voluiſſet ſeriò & ſtatim id facere, dixiſſet ei *amice & tu intra, vt dicit Hoſtienſ.* Ad hæc juramentum ſortitur naturam & conditiones actûs, ſuper quo interponitur *c. Quemadmodum. de jureiurando. & l. fin. C. De non numerata pecunia,* ſed matrimonio ipſi ineſt tacita conditio, niſi contrahens illud, aut promittens velit ingredi Religionem, ergo matrimonium ratum, & multò minùs ſponſalia non obligant illum, qui vult Religioſus fieri. Denique contrahere matrimonium animo ſtatim ingrediendi Religionem, eſt eludere fœminam, niſi quis hoc ſponſæ exponat, quod ſi faciat illa meritò à ſponſalibus reſiliet. Contrahere enim matrimonium, & velle abdicare illius vſum, vt fecêre S. Maria & S. Joſeph, S. Henricus, & S. Cunegundis, & quidam alij; inter admiranda potiùs eſt quàm imitanda.

Cap. XVII Requiſiuit.

Lucius III. Rapalenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Requiſitus Pontifex quâ cenſurâ mulier compelli debeat, quæ jurisjurandi Religione neglectâ nubere renuit, cui ſe nupturam jurauit; Reſpondet quòd, cùm libera debeant eſſe matrimonia, monenda ſit potiùs quàm cogenda, cùm coactiones difficiles ſoleant exitus frequenter habere.

EXEGESIS.

Monenda potiùs quàm cogenda.) Not. I. Hunc textum videri pugnare cum. *c. Ex literis. ſupra*, vbi dicitur eum, qui ſponſalia jurata non vult ſeruare, ſi monitis non acquieuerit, cenſurâ Eccleſiaſticâ compellendum, hîc autem conſultus Pontifex, quâ cenſurâ mulier à ſponſalibus juratis reſiliens compelli debeat, reſpondet potiùs monendam quàm cogendam adeóque nullam cenſuram adhibendam; concordat, *c. 1. inf.* vbi de commonitione quidem & commoda inductione dicitur, nihil autem de coactione per cenſuram. Conciliandi igitur ſunt hi textus, quod huc diſtulimus *in c. Ex literis. ſuprà.*

Not. II. Aliquos exiſtimare per hunc textum, nullam omnino coactionem adhibendam, ſed tales ſi monitis non acquieſcant, ſuo arbitrio relinquendos, quia excommunicationis metus cadit in virum conſtantem, adeóque ex tali metu contrahens contrahit invalidè. Quod videtur ſentire tanquam certum de ſponſalibus non juratis, imò etiam de juratis *S. Thom. in 4. d. 17. q. 2. a. 1. ad 2.* & ſequuntur aliqui. Alij exiſtimant, tantùm eſſe cogendos, ſi ſponſalia fuerint jurata, quia in *c. Ex literis.* redditur hæc ratio, quòd contra juramentum venire periculoſum ſit, ita ſentiunt multi ex juris peritis & aliqui ex Theologis apud *Sanch. l. 1. d. 29. n. 3.*

Not. III. Probabiliſſimum videri, quod cum longè plurimis tenet *Sanch. l. c. n. 4.* monendos eſſe priùs, & ſi renuant, cogendos per cenſuram (non autem per carcerem, quem addit de ſuo Henriq.) niſi attentis circumſtantiis timeatur talis coactio habitura difficilem exitum, quam rationem omittendæ coactionis in d. c. reddit ipſe Pont. & vel ſola ſufficit pro cauſa rationabili, vt ſi ſponſi nolint acquieſcere, relinquentur denique ſibi. Quare rectiſſimè dicunt illi, quos allegat idem *Sanch. n. 7.* non debere adhiberi ſtrictiſſimam coactionem, neque finaliter eſſe compellendos, ne deficiat conſenſus ad matrimonium neceſſarius, ſed denique ſi conſtanter abnuant, eſſe abſoluendos à cenſura, licèt minimè petant. Quâ ratione facilè conciliatur cap. *Ex literis* cum iſto, illud enim vult aliquam coactionem adhiberi, iſtud verò excludit coactionem ſtrictiſſimam & finalem, ſi ſponſi nullatenus velint acquieſcere. In quo ſenſu etiam admitti poſſet prima ſententia, quæ videtur in eo excedere quòd neque tentandam quidem vllam coactionem putet, cùm tamen judex ex officio teneatur compellere, ad reddendum vnicuique, quod ſuum eſt, contrahens autem ſponſalia, ex juſtitia tenetur ſub graui peccato alteri ſeruare fidem, ergo poteſt ad id compelli, niſi metuatur nullitas matrimonii propter defectum liberi conſensûs, aut infelix exitus, qui plerumque ex inuitis nuptiis timeri poteſt, quod in praxi diligenter obſeruandum eſt.

Cap. XVIII. Cùm in Apoſtolica.

Vrbanus III.

SVMMA.

Cùm inter Villicum quendam & vxorem eius matrimonij quæſtio tractaretur, & ante publicationem teſtium Villicus domum reuerſus, publicè inter ſe & vxorem falsò aſſereret diuortij ſententiam judicio Eccleſiæ eſſe promulgatam, & aliam facti neſciam ſibi copulâſſet; poſtea verò ſuper priori matrimonio judices delegati literis impetratis ſententiam diuortij protuliſſent; Reſcribit Pontifex, cùm Villicus & mulier ſuperinducta pendente lite prioris vxoris, inuicem conſenſerint, impoſitâ viro pœnitentiâ, & intra pœnitentiæ tempus carnali commercio interdicto, poſtmodum in maritali copula poſſe eos permanere.

EXEGESIS.

Pendente lite prioris vxoris.) Not. I. Caſum hunc eſſe ſingularem, permittitur enim nouatio à Pontifice lite pendente contra Tit. Decretalis & *C. Vt lite pendente nihil innouetur*; Cuius deciſionis rationem quidem afferunt DD. quia matrimonium eſt juris diuini, litis verò pendentia juris humani, quod verum quidem eſt, ſed difficultatem non ſoluit, pleraque enim impedimenta matrimonij ſunt juris humani, & tamen impediunt aut dirimunt matrimonium, quod vtique ſecundùm ſe eſt juris diuini, vt benè ponderat Caniſ. hîc, qui benè hanc veram rationem reddit, quòd pendentiam litis Eccleſia non introduxit tanquam impedimentum matrimonij, nuſquam enim inter impedimenta recenſetur, ideóque matrimonium lite prioris matrimonij pendente contractum valet, ſi prius reperiatur inualidum, quia *omnibus permiſſum eſt matrimonium, quibus à jure non eſt interdictum. c. Cùm apud Sedem. infrà.* ſicuti neque dirimitur aut inualidum eſt matrimonium, quod contra mandatum judicis contrahitur, vt patet ex toto Tit. *De Matr. contracto contra interdictum Eccleſiæ. infrà.*

Not. II. Ex Caniſio, ſi Villicus iſte crediſſet matrimonium prius fuiſſe validum, ſecundum quoque futurum fuiſſet inualidum ex defectu neceſſarij conſensûs, quem non potuiſſet habere ſeriò, vtpote chriſtianus, adeóque non ignarus, non poſſe ſecundum matrimonium validè contrahi, ſi priori validè quis ſit ligatus. Quare benè pro Regula ponit hîc Panorm. in fine, quòd *contrahens matrimonium ſi credat*

dat impedimentum dirimens ſubeſſe, quod reuera non ſubeſt, coram Deo nihil agat, etſi verbis idoneis contrahat coram Eccleſiâ quæ de occultis nō judicat. *vnic. vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur. judex enim eum ſenſum ſequitur, quem verba præſeferunt. c. Ex lit. inf.*

Cap. XIX. In præſentia.

Clemens III. Cæſaraugustenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cum hic Epiſcopus quæreret, quid agendum ſit de mulieribus, quæ viros captiuitatis vel peregrinationis causâ abſentes vltra ſeptennium præſtolatæ ſunt, incertæ de vita vel morte ipſorum licet ſuper hoc omnem adhibuerint ſolicitudinem, & pro ætate ſiue fragilitate nequeant continere. Reſpondet Pontifex, quòd quantotunque annorum numero ita remaneant, non poſſint ad aliorum conſortium canonicè conuolare, nec autoritate Eccleſiæ permitti debent contrahere, donec certum nuncium accipiant de morte virorum.

EXEGESIS.

Quantocunque annorum numero.) Not. I, Jure ciuili ſtatutum fuiſſe vt mulier quinquennio exſpectet virum abſentem, de cuius vita dubitatur *l. Vxores. ff. De diuortiis.* Quod tempus deinde ad quadriennium reſtrinxit. *l. Vxor. C. De repud.* ſed hoc ipſum deinde correctum fuit per auth. Hodie *C. eod. §. Quod autem nobis.* vbi vxor maritum in militia mortuum intelligens, poſt quam illud à præfecto militum reſciuit, jubetur nihilominus exſpectare per annum, antequam nubat alteri. Denique jure Canonico, cui ſoli correctis hiſce legibus in hac materiâ ſtandum eſt, ſtatutum eſt in hoc cap. ob nullam abſentiam, niſi alia mortis certitudo ad ſit, licere alteri coniugi ad alias nuptias tranſire autoritate Eccleſiæ.

Not. II. Huius diſpoſitionis rationem non rectè aſſignari à Panorm. hic, & aliis ex *l. fin. C. de Sacroſ. Eccl.* vbi videtur præſumi hominis vitam centum annis durare, ſed leges non præſumunt quod rariſſimè contingit, neque dicta lex & ſimiles plus probant, quàm negatiuam, ſcil. vitam hominis non durare vltra centum annos, non autem affirmatiuam, quòd tamdiu præſumatur viuere. Vera igitur ratio deſumitur tum ex indiſſolubilitate matrimonii inter chriſtianos, cuius violandæ periculum incurrit, quæ nubit alteri, niſi certo conſtet de morte coniugis; abſentia antè quantumuis, diuturna ſolùm facit vitam illius dubiam, non mortem certam; tum quia mors non præſumitur, ſed eſt probanda, cùm ſit quid facti, hæc autem probatio incumbit alleganti, quia fundat in ea ſuam intentionem, vt not. *gl.* & *DD. in l. c. §. Si quis neget. ff. Quemadmodum teſtamenta aperiantur.*

Neque juuat imbecillitas carnis & periculum incontinentiæ, vt bene not. Caniſ. quæ hic propoſita fuit Pontifici, cùm etiam in aliis caſibus ſæpe accidat, vt coniunx abſq; ſua culpa priuetur vſu matrimonii, vt ſi alter incidat in grauem & diuturnū morbum, fiat furioſus aut impotens, neque tamen propter periculum incontentiæ diſſoluitur matrimonium. *c. Hic qui. & ſeq. 32. q. 7.*

Nota III. Vt Eccleſia publicâ autoritate alleganti mortem coniugis, det facultatem tranſeundi ad aliud matrimonium, requiri tantam certitudinem, aut per nuncium aut per teſtes, vt judicio prudentum non tantùm probabilis, ſed etiam certa videatur mors; quam certitudinem magis explicabimus infrà. Concordat *cap. Dominus. de ſecundis nuptiis. infrà,* vbi conſultus Pontifex à Chriſtianis captiuis inter Saracenos, quorum aliqui nondum habitâ ratione obeuntis conjugis certitudine cum alia contraxerunt; Reſpondet *vt nullus amodo ad ſecundas nuptias tranſire præſumat, donec ei conſtet, quòd ab hac vita migrauerit coniux eius,* quod idem expreſſiùs ſtatutum eſt in præſenti cap. quòd *ante certum nuntium habitum, non poſſint ad aliorum conſortium Canonicè conuolare, neque autoritate Eccleſiæ permitti debeant contrahere.* Ratio eſt, quia Eccleſia non poteſt neque ſolet autoritatem ſuam & ſententias exponere fruſtrationi aut reſciſſioni, ſi fortè coniux alter etiamnum viueret, ideóque meritò requirit tantam de morte certitudinem, quantam haberi poſſibile eſt.

Quod confirmat conſtans Conſiſtoriorum Epiſcopalium praxis, quæ ſine indubitatâ certitudine qualis dari poteſt, ſaltem de morte alterius facultatem de nouo nubendi concedere non debent, neque recedere à receptiſſima DD. ſententia, etſi fortè vnus aut alter minorem certitudinem admittat, vt bene monet *Layman. l. 5. tr. 1. p. 3. c. 3. n. 2.*

Nota IV. Cùm hæc certitudo mortis prioris viri licet indubitata eſſe debeat, non protſus tamen determinari poſſit, qualis eſſe debeat, illam arbitrio prudentis judicis relinquendam, quæ eſt communis DD. apud *Sanch. d. 56. n. 7. Heſt. hic ſub finem.* & *Panorm. hic n. 6.* quos ſequuntur communiter alij. Aliqui putant ſufficere vnum teſtem, cui conſideratis circumſtantiis fides haberi poſſit; ducuntur *h. tex.* qui nuntium in ſingulari nominat, *non permittant,* ait Pontifex *eos contrahere, donec certum nuncium de morte recipiant, Sanch. n. 10.* cum aliis putat, nuncium hic ſumi in genere neutro pro eo quod nuntiatur & quidem à pluribus, quia jura clamant *vocem vnius eſſe vocem nullius. c. Veniens. de teſtibus, & l. jurisjurandi C. eod.*

Neque nuncius etiam in maſculino certus dici poteſt, ſi ſolus ſit, quia *in ore duorum aut trium* non autem vnius (in quo concordant jura) *ſtabit omne verbum,* cùm præſertim in cauſis leuioribus, vt pecuniariis non ſufficiat dictum vnius. *Sanch quidem n. 12.* admittit etiam vnum teſtem, ſi locus nimis diſtet, vnde aliæ probationes haberi vix poſſint, extra hunc autem caſum integram & plenam probationem deſiderat, & ſecundùm Canones requiri putat; ſed non loquitur conſequenter, quia *n. 6.* amplectitur eam ſententiam, quæ vniuerſim requirit

tantam

tantam certitudinem, vt judicio prudentis non tantùm probabilis, ſed *certa videatur mors.* ergo non ſufficit ſemiplena probatio, quæ habetur per vnum teſtẽ aut coniecturas. Qualis autẽ certitudo de morte coniugis requiratur ad nubendum alteri, pluribus notandis explicandum eſt. 1. An ſufficiat fama. 2. An ſi non poſſit haberi maior, ſufficiat certa præſumptiua ſeu moralis, & qui DD. hoc tradant? 3. Quid ex Can. *Cùm per bellicã. 34. q. 1. & 2.* de hoc probetur. 4. An coniuges cum hâc certitudine morali poſſint tranſire ad ſecundas nuptias ſine licentiâ Ordinarij? 5. Quomodo intelligi debeat, maiorem certitudinem requiri ex parte Eccleſiæ, quàm coniugis, aut viri prudentis vel docti.

Nota V. Solam famam non ſufficere ſine aliis adminiculis, legitimè probatis, qualia ſunt longitudo abſentiæ, diſtantia locorum, mors antiqua non recens, ſenectus vel ægritudo abſentis ſi iuit ad bellum, ſi captus ſit ab hoſtibus, & diu nihil de ipſo auditũ, aut neq; redit, aut neq; verè, vel veriſimiliter dicatur nauis, in quâ erat maritus, ſubmerſa, vel tota cohors ab hoſte deleta, vel litteras de morte alter coniugum acceperit, præſertim illorum qui cum illo militârunt. Debet verò fama legitimè eſſe probata, ad quam probationem requirit duos vel tres teſtes idoneos *Bartolus in l. De minore. § Plurimum. 13. ff. De quæſt.* quas ſufficere cum coniecturis aliis bene probatis ait *Nau. l. 1. Conſil. 0. De ſec. nuptiis. reſp. 2.* vt adeò ſoli famæ ſine dictis adminiculis nihil ferè concedat.

Not. VI. Hæc adminicula ſufficere ad certificationem judicis & coniugis de morte alterius coniugis. 1. Etſi enim *gl. Solennis. in c. Quoniam frequenter. vt lite non conteſt.* poſt ea enumerata, ſubiungat: *hodie tamen dic, quòd non debet contrahere, niſi ſit certa, de morte ipſius c. Dominus. de ſecund. nuptiis. & cap. In præſentiâ. de ſponſal.* mox tamen explicat, qualis ſit hæc certitudo, dum addit: *ſed ſatis certum eſſe illi per huiuſmodi violentas præſumptiones, poſtquam aliquo tempore duxerit expectandum, fortè per annum, vel quinque annis, vt in præd. Auth. Hodie.* quam tamen expectationem non requirunt alii. 2. Eſt adeò hæc certitudo ſolùm præſumptio quædam coniecturalis violenta; quare poſſis dicere præſumptionem juris & de jure, contra quam regulariter non admittitur exceptio, vel ſi extraordinariè deprehendatur falſa, & maritus viuat, tum redire debet ad priorem coniugem. Quod præſumptionis nomen ex hoc ipſo textu deſumitur, *vbi in conjugio carnali, dubiâ morte conjugis jubetur tamdiu alterutrer conjugum expectari, donec de ipſius obitu veriſimiliter præſumatur*, ergo neque in judicio requiritur maior certitudo quàm explicata. 3. DD. & jura promiſcuè vocant præſumptionem, coniecturas violentas; firmam credulitatem ex parte mulieris, certum nuntium ex parte Eccleſiæ, pro quo fa. *Bartolus. l. Si quis ita. de teſtam.* vbi dicit, quodquis dicitur eſſe certus, quando habet vehementem opinionem de aliquâ re. Alij vocant certitudinem moralem. vt *Laymann. l. c. §. Sed facilis. Henriq. l. 12. Sum. l. 3. c. 6. n. 4.* vocat probabiles coniecturas de morte prioris coniugis, pro foro conſcientiæ ait *excuſare bonam fidem per humanam fidem & probabilem opinionem conceptam, & apud homines conſeri certum, licet de ſe ſit fallibile; prò foro tamen exteriori oportere aſſignare juſtam cauſam ignorandi*, & exempla affert *ex gl. d. c. Quoniam frequenter.* expreſſa, quæ aliáque nihil phyſicæ certitudinis continent; cùm ſingulis & omnibus poſſit falſum ſubeſſe; etſi vera ſint communiter, vt conſideranti patebit. 4. In Summâ juxta ſentent. *Panorm. n. 6. not. 4.* ab omnibus receptam *hæc materia relinquenda eſt arbitrio judicantis, vt diligenter omnibus ponderatis conſideret vtrùm de morte alterius coniugis facta ſit certificatio*; Non requiritur ergo certitudo phyſica, quæ non habetur, niſi per viſum & aſpectum ipſius cadaueris, epitaphii &c. aut aliquam aliam ſcientiam: per coniecturas antẽ & præſumptiones, quantumuis violentas habetur ſolùm certitudo moralis quæ ſufficit, qualem vocat etiam *Laymann. l. c. n. 2. §. Sed facilis.* & addit. *quòd moralem dubitationem excludat*, non auſus dicere *phyſicam*.

Not. VII. Coniugem ex probabili & juſtâ cauſâ credentem virum, vel vxorem eſſe mortuam, non indigere licentiâ Ordinarii, ſed poſſet conſulto viro docto & prudente bonâ fide tranſire ad ſecundas nuptias, ita expreſsè docent *Rodriquez. in ſummâ p. 1. c. 233. concl. 2. poſt Gutierrez. l. 2. pract. qq. 8. in fine ſic allegati à Laymann. §. cit.* quos ſequitur ipſe. Idem ſentiunt qui docent mulierem quæ bonâ fide ex cauſâ probabili, firmâ credulitate & adhæſione credens virum mortuum ſecundò nubit, excuſari propter ignorantiam à peccato, vt *S. Antoninus to. 3. tit. 1. c. 9. Anton. d. Butrio in hoc c. Silu. Matrim. VIII. q. 13. Roſella. verb. Impedim. numero 12. & plures veteres apud eoſd. Philarch. de off. Sacerd. tot. 1. p. 2. l. 2. c. 9. Caniſius in dict. c. Præſentia.* qui omnes eo ipſo concedunt, non eſſe opus licentiâ ordinarii, quia ſi opus eſſet, peccarẽt eo ipſo, quantumuis ex juſtâ cauſâ ſic contrahentes, idque apertè ſumitur (fatente Laymann) *ex dict. c. Cùm per bellicam. 34. c. 1. & 2.* vbi mulieres viros in captiuitatem abductos (bonâ fide) putabant mortuos, aut ſimili bonâ fide licet erroneâ credebant nunquam redituros (ideóque licere de nouo nubere) à Pontifice judicantur inculpabiles quòd neceſſitate (ſolitudinis, & concupiſcentiæ) compulſæ contraxerint, modò ad priores coniuges, ſi præter opinionem viui reperiantur, redeant, aut redire velint. Quam bonæ fidei excuſationem quia fortè etiam Epiſcopi videntur liberiùs admiſiſſe, merito poſtea Eccleſia in *c. Quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. c. In præſentiâ. de ſponſal. c. Dominus. de ſecund. nupt.* ad certum nuntium (certitudine explicatâ) reſtrinxit, nihil ſtatuens, vel prohibens, de certitudine bonæ fidei, vel judicio viri prudentis ad ſecundò nubendum ſufficientis, ſed ſolùm id, ne abſque certitudine, quanta haberi poteſt ab Ordinariis eorúmque officialibus tales nubere Canonicè juxta Canones recentiores permittantur.

Alter autem, ait *Caniſius in h. t. ſi ſuâ ſponte aut autoritate jam nupſit, tunc enim à peccato excuſatur, ſi cre-*

ſi credat veriſimiliter maritum mortuum eſſe, ex juſtiſſima credendi cauſa; quales enumerauimus inter adminicula famæ, *ob quas Confeſſarius vel Theologus id ipſi in foro interno permittere, & Judex Eccleſiaſticus in foro externo, ſi poſt nuptias rem intelligat, ſic contrahentem nec punire, nec à ſecundo conjuge ſeparare debeat*, vt dicit *Layman. l. 5. p. 3. c. 5.* Ratio eſt, quia cùm juxta ipſum *in moralibus plerumq; omnimoda certitudo haberi non poſſit, homini ad actiones ſuas priuatim inſtituendas ſufficit ratio aut præſumptio præſertim valde probabilis, licet omnino certa & indubitata non ſit*; Etſi talis ratio aut præſumptio non ſufficiat in foro externo, ne Eccleſia ſententiam ſuam exponat periculo reſciſſionis, ſi cõiugum alter adhuc viueret. *Cuius ſententiæ ſunt infra citandi* Concordat etiam *c. Cum per bellicam. 34. q. 2.* vbi conſultus Pontifex de fœminis, quæ viros in captiuitatem abductos credentes mortuos aut nunquam redituros aliis bona fide nupſerant, jubet *viros ex captiuitate præter opinionem reverſos recipi, & à ſuper inductis remoueri*; quos tamen à culpa excuſat ibi: *Nec tamen culpabilis aut judicetur & alieni juris peruaſor, qui perſonam eius mariti, qui jam non eſſe exiſtimabatur, aſſumpſit.*

Neque audiendus eſt *Sanch. n. 9.* aſſerens *d. c. Cum per bellicam.* intelligi debere de fœminis, quæ habuerint nuncium certum aut veriſimilem præſumptionẽ, de morte virorum, juxta *c. Præſens.* quia iſte textus non contentus veriſimili præſumptione prohibet matrimonium permitti, donec habeatur certus nuncius. in *c. Cùm per bellicam* autem, hæ mulieres dicuntur ſolùm putâſſe viros mortuos, imò graviter errârunt quòd crederent valiturum matrimonium ſecundum, modò viri, licet viuerent, ex captiuitate nunquam redirent.

Fruſtra verò idem *Sanch. n. 6.* ex præſenti c. conatur euincere eandem certitudinem requiri, vt poſſit quis Eccleſiæ publicâ auctoritate vel priuatâ nubere, quòd vtrumque coniungat Pontifex *non poſſe tales ad aliorum conſortium conuolare, neq; permittendos Eccleſiæ autoritate nubere, donec &c.* Pontifex enim dicit *non poſſe tales fœminas viuentibus viris ſuis ad aliorum conſortium Canonicè* (quam particulam omittit Sanchez) *conuolare*, id eſt ſecundùm *Canones poſteriores*, neque refert, vtrùm illa duo coniungantur, vel disjiungantur, Canones enim illos Judex Eccleſiaſticus ſequi tenetur, quando Eccleſiæ autoritate allegânti mortem coniugis dat licentiam alteri nubendi. Ex quo non infertur requiri æqualem certitudinem, quando priuatâ autoritate nubit.

Nota VIII. Sic facilè intelligi, quo ſenſu aliqui ex citatis, vt *Ant. Butrio, Reſella, Silueſter, Philarchus, Caniſius in c. Præſentia.* requirant maiorem certitudinem ex parte Eccleſiæ, quàm ex parte mulieris, vel coniugis, quia certitudo Eccleſiæ maior apertior ac grauior eſt propter accuratiorem inquiſitionem per teſtes & alias circumſtantias, quàm ſit certitudo priuata mulieris & viri prudentis vel docti. Etſi non minùs in ligamine, quàm aliis impedimentis dirimentibus ſecundùm tale judicium priuatum procedi poſſe ſine interuentu ſpecialí Ordinarij aut Eccleſiæ; paritas rationis conuincit. Cognitio enim impedimentorum per denuntiationes à Concil. Trident. præſcriptas, aut alias rationabiles delationes deuoluitur ad Ordinarium & Conſiſtoria, quæ impedire non poſſunt, nec debent, vt qui volunt, conſulant & ſequantur viros doctos in hoc & aliis impedimentis. Quod in hoc caſu *Nauar. l. 4. conſil. 3. ad 4.* ſuper valore cuiuſdam matrimonij conſultus, de quo licentiam Ordinarij contrahens non petierat, reſpondit: *Si matrimonium*, ait, *probetur contractum coram Parocho & duobus teſtibus, etiam ſine aliâ licentiâ Ordinarij judicatur verum matrimonium*; quod ſæpiùs *eod. Conſil.* repetit; quia vid. nullum præceptum vel Canon de hac licentiâ tali petendâ exiſtit. Quin idem Nauarrus *ibid. conſ. 1. an fama de morte coniugis multis adminiculis probata ſufficiat ad ſecundò nubendum*, reſpondit 2. *Quibus* contra & pro perpenſis, *auderem dicere, quòd non teneretur illa ſe ſeparare à marito, ſi jam contraxiſſet. Si tamen eſſem judex, non auderem dare licentiam contrahendi.* Quibus verbis clarè agnoſcit differentiam inter certitudinem priuati, & publicam Eccleſiæ.

Not. IX. Quod ſi non fiat temerè, ſed bonâ fide, ex juſtiſſima credendi cauſa, præſertim viris timoratis & doctis probata, vacare culpâ rectè colligitur ex *c. Cùm per bellicam.* & inde quòd ob difficultatem diſcernendi aut reperiendi exactam certitudinem, Deus periculum nullitatis ſecundi matrimonij bonæ fidei & fragilitati humanæ condonet, modò ſi innoteſcat priorem cõiugem viuere, ad illum, dimiſſo poſteriori reuertatur qui ſic nupſit. Neque plus probat *c. Dominus. de ſecund. nupt.* quia cum chriſtiani illi inter Saracenos captiui vellent autoritate publicâ ipſius Pontificis matrimonia à ſe inita rata haberi, meritò vetuit ne amodo ita nubant, donec conſtet, quòd ab hac vita migrauerit alter coniunx, per quod non negauit, quin priuatâ autoritate ex juſtiſſima credendi cauſa etſi non omnino certa, id, abſque culpa fieri poſſit. Quam Laymanni ſententiam inſignium DD. autoritate nixam cum Ordinarii & Conſiſtoria tolerârint & viri docti hodiéque ſequantur, tanquam valde probabilem, non eſt cur nos offenſam vereamur.

Cap. XX. Inter opera.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt omnes, qui publicas meretrices ex lupanari extraxerint & duxerint in vxores, quod agunt in remiſſionem proficiat peccatorum.

E X E G E S I S.

Omnibus qui publicas meretrices.) Rationem initio textûs reddit Pontifex *quia inter opera charitatis non minimum eſt, errantem ab erroris ſui ſemitâ reuocare*, errant autem vtique & in ſtatu peccati ſunt meretrices. Neque obſtat *c. 1. & 32. q. 1.* quod videtur tale matrimonium culpare, loquitur enim de illa

 vt ait,

vt ait, *gl. quæ meretricari non deſinit*, hæc enim non eſt ducenda; ne quis patronus turpitudinis videatur; hic autem ſermo eſt de ea, quæ continere libenter vellet, ſi inueniret qui illi nuberet, aut quæ ſe perſuaderi pateretur ad honeſtum matrimoniũ, talis enim perſuaſio vtique eſt alicuius meriti; quod vt proficiat in remiſſionem peccatorum quo ad pœnam temporalem aut impetrandum auxilium ad agendum pœnitentiam ſtatuit aut potiùs affirmat Pontifex.

Cap. XXI. Ad id.

Idem.

SVMMA.

Cum quædam puella vndecim annorum inuita cuidam fuiſſet tradita, ſed poſtea ſeſqui anno eidem cohabitans conſenſiſſe videretur: reſcribit Pontifex cogendam eſſe ad ipſum redire (à quo vti apparet receſſit) neque recipiendos teſtes, ſi quos producat, ad probandum, quòd non conſenſerit, cùm mora tanti temporis huiuſmodi probationem excludat, & mandat vt vterque compellatur in coniugio permanere, niſi fortè vellent pariter ad religionem conuolare pœnitentiâ eis iniunctâ.

EXEGESIS.

Seſqui anno eidem cohabitans.) Not. I. Per hunc textum matrimonium vi aut metu contractum cenſeri libero conſenſu conualeſcere per ſpontaneam cohabitationem ſequentem, ſi fiat animo maritali, quo eodem modo conualeſcit per copulam animo coniugali habitam & omni metu liberã, juxta *c. 2. & gl. de eo qui duxit in matrimonium. & c. Inſuper. qui matrimonium accuſare poſſint.* Rationem bene reddit *Sanch. l. 4. d. 18. n. 2.* quia non oportet conſenſum eſſe ſimul, & cùm conſenſus eius qui metum paſſus non eſt, fuerit validus, ſolùm deſideratur ad valorem matrimonii conſenſus illius qui metum paſſus eſt, vt probat idem *Sanch. l. cit. d. 15. n. 1.* Hic autem conſenſus non ſolùm ſufficienter exprimitur per copulam de quo infra, verùm etiam per cohabitationem de qua in hoc text. ergo alterutro vel vtroque ſecuto ratum eſt prius matrimonium, ex com. DD. quos allegat *c. d. 18. n. 2. 3. & ſeq.*

Not. II. Etſi Innocent. hic præter cohabitationem requirat quoque copulam coniugalem, eam tamen non requiri meritò putant *Hoſtienſ. Ioan. And. Anton. Anchar. Panorm. hic & alij* quos allegat & ſequitur *Sanch. l. cit. n. 4.* probatur ex ipſo textu, qui ſolam cohabitationem exprimit & ponderat; deinde requirit cohabitationem diuturnam, quam non requirit copula. Illud autem requiritur vt ratificans matrimonium prius ſciat illud fuiſſe inualidum, *nihil enim tam contrarium eſt conſenſui quàm error*, & vt cohabitatio ſit ſpontanea ac libera ab omni metu & impedimento reclamandi vt oſtendit *Sanch. n. 7. & ſeqq.*

Not. III. Etſi in hoc textu exprimatur ſeſqui annus cohabitationis; narratur tamen ſola facti contingentia, vnde cùm tempus lege non definiatur, relinquitur in dubio judici. *c. De cauſis. de offi. de delegat. & l. 1. ff. De jure deliberandi.* & eſt communis, vt videre eſt apud Sanchez. Conſideranda autem eſt fugiendi vel reclamandi opportunitas & cohabitationis mora, ſi autem conſtat cohabitationem eſſe ſpontaneam, quia allegans metum cùm poſſet non aufugit, nec reclamauit, cenſent ſufficere cohabitationem ſpontaneam, non quidem mathematicè, vt in inſtanti fugiat, ſed moraliter arbitrio prudentis iuxta *l. Quod dicimus ff. De ſolut.* Quæ procedere ſolùm in foro externo bene monet *Sanch.* in foro autem conſcientiæ nulla temporis mora ſufficit, ſi ceſſante quantumuis metuendi causâ animus ratificandi defuit, quantumuis in foro exteriori ratificatio præſumatur; vt docet *Nauarr. Comment. 4. d. Regul. n. 71.*

Cap. XXII. Sicut.

Innocentius III.

SVMMA.

Cùm Laurentius patri mulieris P. juràſſet ſe eam ducturum, & pater viciſſim juràſſet ſe eam daturum, per mulierem autem ſtaret, quò minùs matrimonium ſequeretur: poſt 4. vel 5. annos, idem L. mulierem E. per verba de præſenti ſibi deſponſauit. Super quo conſultus Pontifex reſcripſit, ſi conſtiterit quòd idem L. fœminam P. per verba de futuro, fœminam verò E. per verba de præſenti deſponſauerit, impoſitâ ei pœnitentiâ propter ſponſalia de futuro violata (niſi certum terminum nuptiis præfixerit, quem ſeruare per eum non ſtetit,) matrimonium ſecundo loco contractum legitimum judicari deberi; ſi autem per verba de futuro ſponſalia cum vtrâque contraxit, juramentum primum vtpote licitè factum ei ſeruandum, & ſuper ſecundo pœnitentiam injungendam. Si de his plenè non conſtet tamdiu Epiſcopo cognoſcendum de cauſa, donec de ea ſufficienter inſtruatur.

EXEGESIS.

Quia primam fidem irritam fecit.) Scilicet fidem ſponſalium quæ Puellæ pater ſaltem ex parte ſua nomine filiæ cum iſto contraxit, ſiquidem ab illa mandatum aut conſenſum habuit, vt videtur colligi ex contextu; vbi Pontifex jubet injungi pœnitentiam, quia primam fidem irritam fecit, & poſtea vtitur verbo *ſponſalium.* Non fuiſſent autem vera ſponſalia, ſi pater necdum cognitâ filiæ voluntate ſolus pactum iniiſſet cum iſto L. de filia tradenda; Sponſalia enim ſunt contractus mutuus, neque parentes ipſi ea contrahere poſſunt pro filiis abſque eorum conſenſu. Vel ergo iſta filia priùs patri promiſit, quòd velit illum L. ducere, ſi ipſe velit vt ducat ipſum, vel poſtea promiſſionem ſibi à patre indi-

indicatam ratam habuit. De ſponſalium de futuro autem diſſolutione per matrimonium ſiue ſponſalia de præſenti, & ſponſalium priorum per poſteriora, dicemus infrà. *c. penult. Si inter.*

Cap. XXIII. Cùm apud.

Idem, Arelatenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Conſulenti Pontifex vtrùm ſurdus & mutus poſſint matrimonium contrahere, reſpondet cùm prohibitorium ſit edictum de matrimonio, vt, quicunque non prohibetur, per conſequens admittatur, & ſufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus contrahentium; poſſe talem contrahere, quia quod verbis non poteſt, ſignis valet declarare.

E X E G E S I S.

Cùm prohibitorium ſit edictum.) Rectè dicit *Panorm. hic n. 2.* quando edictum ſiue lex eſt de re permiſſa ſiue conceſſa in communi, vt eſt matrimonium, poſſe dici *permiſſorium*, vt aliqui volunt, *prohibitorium* autem reſpectu certarum perſonarum; Quâ ratione matrimonium prohibitum eſt laborantibus impedimento dirimente, inter quos non cenſentur ſurdi & muti, ſi poſſint conſenſum matrimonialem ſufficientibus ſignis exprimere, vt ordinariè poſſunt, de quo iterum paulò poſt *in c. Tuæ.*

Cap. XXIV. Dilectus.

Idem, Vercellenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm R. filiam cuidam matrimonialiter copulaſſet, qui continuo furore laborabat, vt cum eo filia morari non poſſet, neque propter alienationem furoris, legitimus potuerit interuenire conſenſus, mandat Pontifex ſi ita ſit, præfatas perſonas ab inuicem ſeparari.

E X E G E S I S.

Legitimus potuerit interuenire conſenſus.) Clarum eſt furioſum non poſſe habere conſenſum requiſitum ad matrimonium, cùm ille dependeat ab intellectu & rectâ ratione, cuius ipſe durante furore non eſt compos. *l. patre furioſo. ff. De his qui ſunt ſui vel alieni iuris.* Cæterùm tempore intermiſſi furoris ſiue lucidi interualli contrahere poſſe, nemini dubium eſt, ita quòd furor ex interuallo rurſus ſuperueniens matrimonium minimè conuellat. *§. Præterea Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtament.*

Cap. XXV. Tuæ fraternitati.

Idem, Brixienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſulenti Pontifex vtrùm ex ſolis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur? reſpondet matrimonium in veritate contrahi per legitimum viri & mulieris conſenſum, ſed neceſſaria eſſe, quantum ad Eccleſiam, verba conſenſum exprimentia de præſenti; nam ſurdi & muti poſſunt contrahere ſine verbis, & pueri ante annos legitimos per verba ſola non contrahunt, cùm non intelligantur conſentire.

E X E G E S I S.

Verba conſenſum exprimentia.) Not. I. Certū verbis eſſe in matrimonio conſenſū internū debere vel ſignis externis exprimi, tum quia eſt contractus, qui celebratur inter homines interiora cordis ignorantes, tum quia eſt Sacramentum de cuius ratione eſt, eſſe ſignum ſenſibile. vt adeò eiuſmodi ſignum ſit de intrinſeca ratione matrimonij, non tantùm conditio ſine quâ non, vt ſenſit vnus aut alter contra communem, quos refert & ſequitur *Sanch. l. 2. d. 30. n. 3.* Quòd verò hîc dicitur matrimonium in veritate per legitimum viri & mulieris conſenſum, & in *cap. Cùm locum.* ſolo conſenſu contrahi, intelligi debet de conſenſu ſufficienter expreſſo ob rationes dictas, cùm ea quæ mente retinentur & non exprimuntur, nullum effectum iuris habeant. *l. Si repetendi. C. De condictione ob cauſam.*

Not. II. Non conuenire DD. an verba ſint neceſſaria ad valorem matrimonij? Aliqui affirmant de illis qui poſſunt loqui: quia in *h. t.* Pontifex dicit *neceſſaria eſſe, quantum ad Eccleſiam, verba conſenſum exprimentia*, hocque diſcrimen conſtituit inter mutos & valentes loqui, quòd in illis quæuis ſigna ſufficiant, in his verba requirantur. Addunt. *c. Si inter. inf. & c. Licet. de ſponſa duorum*, vbi itidem Pontifex requirit verba. Ita ſentiunt multi quos allegat *Sanch. l. eod. d. 31. n. 2.* ſed plures & grauiores DD. quos allegat & ſequitur *n. 5.* tenent contrarium. Ratio eſt, *quia Chriſtus hoc Sacramentum inſtituit conuenienter naturæ contractûs*, alij autem contractus fiunt non tantùm verbis, ſed aliis quoque ſignis conſenſum ſufficienter exprimentibus, ergo & matrimonium. Neque oſtendi poteſt textus vbi expreſsè Eccleſia matrimonium ſine verbis à loqui valentibus per alia ſigna contractum irritet. Quòd verò in hoc & aliis textibus dicantur neceſſaria, intelligi debet quoad probationem coram Eccleſia, & quia verba inter ſigna tenent principatum, de quo plura *Sanch. l. c. n. 6.*

Not. III. Etſi verba non ſint neceſſaria neceſſitate Sacramenti, videri tamen neceſſaria neceſſitate præcepti, eo ipſo quia Pontifex in hoc textu appellat neceſſaria, & idem ſatis clarè ſignificatur in *c. Licet. de ſponſa duorum*, ibi: *ſi inter virum & vxorem legitimus conſenſus interuenerit, ita quòd vnus alterum conſuetis verbis recipiat.* Quo ipſo ſignificatur Eccleſiæ conſuetudo & praxis, quæ non ferret, ſi, qui loqui poſſunt, ſolis nutibus aut aliis ſignis contrahere vellent. Hoc præceptum agnoſcunt Petrus de Ledeſma *q. 45. de matr. art. 2. concl. 2. Rodriq. to. 1. ſum. c. 216.* negat *Sanch. cum aliis, n. 10.* ſed parum con-

conſequenter; fatetur enim eſſe peccatum veniale, ſi quis ſine juſta cauſa aliis ſignis vteretur quàm verbis, vbi autem nullum eſt præceptum, nullum eſt peccatum, ſiue veniale, ſiue mortale. Etſi ſuppoſito præcepto ob materiæ grauitatem, qui ſine juſta cauſa in grauiſſimo hoc contractu recuſat vti verbis, non poteſt à mortali excuſari.

Cap. XXVI. Tua nos.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam quandam mulierem ad concubitum aliter inducere non poſſet, niſi deſponsâſſet eandem, ſine vlla ſolennitate & nemine præſente dicens illi: Te Ioannes deſponſat, *quo nomine non vocabatur, ideóque non credebat eſſe coniugium; quòd nomen Ioannis eſſet fictum; nec ipſe vellet contrahere ſed tantùm fornicari, etſi nulliter conſenſerit in ipſam, & tamẽ cognouerit eandem. Conſultus Pontifex reſpondet, fortè pro coniugio præſumendum fore, niſi expreſſè Epiſcopus ſcripſiſſet, illum non propoſuiſſe nec conſenſiſſe illam ducere in vxorem, quòd qualiter ipſi conſtiterit, ſe non videre; ſi tamen res ita habuerit, non debere ex illo facto coniugium judicari, cùm in ea nec ſubſtantiæ coniugalis contractus nec forma valeat inueniri, quoniam ex altera parte dolus ſolummodò adfuit, & defuit omnino conſenſus.*

E X E G E S I S.

Quòd qualiter tibi conſtiterit.) Not. I. Ex his verbis bene colligit Caniſius reſponſum Pontificis ſolùm procedere in foro conſcientiæ, quia videlicet iſte Epiſcopo confeſſus fuerat ſacramentaliter, data ei licentia, hàc notitiâ vtendi extra Sacramentum: ſe animo ficto fœminam hanc deſponsâſſe, eámque falſi nominis ſui ſuggeſtione decepiſſe, quàm fictionem in foro externo probare non poterat, ideóque Pontifex dicit ſe non videre quomodo Epiſcopo hoc conſtiterit; in foro videlicet externo; ſi tamen ita ſit, non eſſe verum coniugium.

Not. II. In foro externo ſi confeſſione ipſorum vel aliis argumentis conſtitiſſet, hunc virum ſibi mulierem iſtam de fictione nihil ſuſpicantem in propria perſona licet ſub nomine alieno deſponsâſſe, & carnalem copulam ſubſecutam eſſe, ſatis apertè ſignificat Pontifex; qui hoc ipſum ponderat, verè cenſeri contraxiſſe. Et reuera nihil intereſt quocunque nomine ſe quis vocet, dummodo eius perſona ſit certa. §. *Si quidem. Inſtit. de Legat. l. In venditionibus. ff. De contrahenda emptione.* Neque enim ex parte fœminæ hîc interuenit error perſonæ, qui matrimonium irritat, cùm illa perſonam viri huius nôſſet & præſentem haberet, ſed error ſolius nominis, qui pertinet ad errorem qualitatis eámque non magni momenti. Quare meritò ita ſentit *gl. & Panorm. hic*, immeritò autem à ſenſu Pontificis & illorum diſſentit Caniſius, quòd dolo ſibi iſte alienum nomen aſſumpſit. Neque enim dolus per ſe infert inualiditatem matrimonii niſi inducat errorem perſonæ aut alium talem, quem jus à valore matrimonii excludit.

Cap. XXVII. Cùm in tuâ.

Idem, Epiſcopo Beluacenſi.

S V M M A.

Cùm contingat quibuſdam volentibus matrimonium contrahere, bannis in Eccleſia editis & nullò publicè contradicente, fama tamen deferat priuatum impedimentum parentelæ; Ex parte autem contrahentium juramenta maiorum de ſua propinquitate offerantur: conſultus Pontifex quid ſit faciendum, reſpondet ſi perſona grauis & fide digna propinquitatem ſponſorum denunciet, & de fama vel ſcandalo doceat, aut ipſe Epiſcopus poſſit certificari de plano: non ſolùm juramenta parentum ſponte oblata non recipi, verùm etiam ſic contrahere volentes, ſi moniti non pareant, compelli debere, vt deſiſtant vel contra famam juramenta exhibeant propinquorum; Si verò perſona denuncians non ſit talis, vt dictum, vel famam aut ſcandalum non poſſit probare, contrahentes ad deſiſtendũ moneri poſſunt, non compelli.

E X E G E S I S.

Si perſona grauis cui fides ſit adhibenda.) Not. I. Non repugnare hunc textum. *c. Preterea. ſuprà.* vbi teſtis criminoſus & pluribus aliis defectibus laborans, qui cum ſponſa ſui conſanguinei ſe fornicatum fatebatur, admittitur ad ſponſalia reſcindenda, vt ibi diximus. Hîc autem requiritur perſona grauis & fide digna, quia fama priuati impedimenti contra matrimonium ſtabat, juramentis licet maiorum pro illo facientibus, ſed ſponte oblatis. Ibi verò teſti illi licet criminoſo nemo ſe opponebat, ideóque propter peccatum ex nullitate matrimonii conſequens vitandum tale teſtimonium admittitur, ad refellenda autem juramenta maiorũ & famam contrariam criminoſus allegans præſertim propriam turpitudinem, meritò idoneus non cenſetur, quia non agitur tantùm de peccato, ſed etiam de præiudicio autoritatis maiorum & fama refellenda.

Not. II. Perſonam quæ bannis (id eſt vt interpretatur *gl.* denunciationibus in Eccleſia de matrimonio contrahendo factis, de quibus infra. *c. vlt. d. Clandeſtina. de ſponſatione*) contradicit & impedimentum conſanguinitatis denunciat, non ſolùm debere eſſe integræ fidei; ſed probationem ex fama vel ſcandalo afferre debere, vt patet ex textu; ſub intellige niſi habeat aliud firmius argumentum. Non tamen ſufficit vnicus teſtis aut denunciator; ſi agitur de matrimonio jam contracto rurſus dirimendo, tum enim requiruntur plures & quidem tales qui habeant conditiones in *c. Licet ex quadam. de teſtibus.* expreſſas, vbi illud quoque obſerua, vigore *d. c.* ad probandam conſanguinitatem ſufficere quoque

teſtes

Digitized by Google

teſtes de auditu, qui ante litem motam à pluribus antiquioribus ſiue maioribus teſtificata didicerint.

Not. III. Famam impedimenti plenè probatæ ad effectum matrimonii impediendi vt habetur in *c. Super eo. de conſang.* quod æquè de ſponſalibus iuratis quàm non iuratis intelligunt DD. allegati à *Sanch. d. 71. n. 14.* non debet tamen fama eſſe priuata, hoc eſt judici ſolùm priuatim cognita, ſed in judicio probata, vt not. *Panorm. n. 6.* licet ex priuata etiam notitia poſſit procedere ad inquirendā & recipiendam probationē de illa fama. Poterit tamen hæc fama elidi per famam contrariam, ſi nitatur clarioribus probationibus, vt ſignificat *gl.* hic verbo *famam.* Ad quam refellendam etiam admittuntur teſtimonia jurata propinquorum per hunc textum, quæ exhibere tenentur taliter contrahere volentes à perſona graui denunciati. Si tamen propinqui ſponte ſe ingererent, nec requiſiti nec rogari eſſent, tanquā ſuſpecti repellendi, vt colligitur ex initio huius *cap.* & *ex l. Vxori. §. 1. ff. d. De falſis.* vbi *Bartol.* Denique ſi denuncians non ſit perſona grauis, aut neque ſcandalum aut famam ſufficienter probauerit, vult quidem Pontifex tales moneri ad deſiſtendum propter periculum impedimenti, ſed non compelli propter probationis incertitudinem.

Cap. XXVIII. Conſultationi.

Honorius III. Epiſcopo Berquenſi.

SVMMA.

Si mulieres ad valuas Eccleſiæ benedicendæ cum ſponſis venientes affirment, ſe nunquam in eorum matrimonii conſenſiſſe, ſponſis legitimè contrarium probantibus, eas audiri non debere, reſcribit Pontifex, illis verò quæ benedictione acceptâ mox à ſponſis aufugiunt ante copulam, aſſerentes ſe metu compulſas verba conſenſus animo diſſentiente protuliſſe, nō eſſe ſtatim audientiam denegandam, ſed ſi metus cadens in virum conſtantem inueniatur illatus eſſe, non immeritò audiendas.

EXEGESIS.

Qui cadere potuit in conſtantem virum.) Not. I. A Panorm. & Butrio hîc omitti particulam *virum*, quia fortè in textu ſuo illam non habuerunt, neque ſatis conuenit mulieri tribuere metum cadentem in virum, ſed quia metus dicitur reſpectiuè vt ſupra diximus ad *cap. Veniens. 2. nec. 4. gl. adc. Locum, ſupr. d.* minor metus videtur juſtus in muliere, quam in viro. Verùm cùm hodie iſta vox extet in omnibus exemplaribus, dicendum eſt cum Caniſ. ſubnomine conſtantis viri intelligi etiam conſtantem fœminam, cum proportione ad debiliorem ſexum.

Not. II. Ex antiqua conſuetudine multis locis ſponſos benedici & copulari ante valuas (vt appellat textus) id eſt fores Eccleſiæ; alibi autem id fieri in ipſo templo ante altare, *not. Panorm.* Quod denique Pontifex addit, illos, qui poſt contractas nuptias allegant metum, eſſe audiendos, & inquirendum, an metus fuerit grauis, eſt æquiſſimum, neque explicatione indiget.

Cap. XXIX. Gemma.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cum T. filia Gemmæ cum C. contraxiſſet matrimonium & B. de Alſerio, cuius filius P. & eadem puella T. necdum ſeptennes contraxerant ſponſalia, pœnam ſtipulationi appoſitam ab ipſa niteretur extorquere; Reſcribit Pontifex, cùm matrimonia debeant eſſe libera, eiuſmodi pœnæ appoſitionem eſſe improbandam; & mandat vt dictus B. ab extorſione prædictæ pœnæ deſiſtere compellatur.

EXEGESIS.

Libera eſſe matrimonia debeant.) Not. I. Pœnam adiectam contractui ſponſalium eſſe prorſus irritam per hunc textum; neque in hoc diſſentiunt DD. quia metu pœnæ libertas matrimonij reſtringitur, quam rationem indicat Pontifex in textu. Adijcere autem eiuſmodi pœnam, cùm jure ſit invalida *Sanch. l. 1. de ſponſal. n. 2.* credit culpam ſolùm eſſe venialem, quod itidem credo verum, ſi contrahentes jura ignorent.

Nota II. Pœnam non ſolùm eſſe irritam, quando per ſponſos ipſos apponitur, ſed etiam quando per illorum conſanguineos. Procliuè enim eſt, vt ideò matrimonium contrahatur, ne conſanguinei damnum aut pœnam ſubeant, quod multis allegatis tradit *Sanch. l. 1. d. 30. n. 3.* An neque arrhas amittendi metus ſponſalia diſſoluat, vel earum promiſſio irrita ſit, diſputat latè *Sanch. d. 35. & ſeqq.* ſed cùm videatur res non eſſe magni vſûs, non immoramur.

Cap. XXX. Is qui fidem.

Idem, Epiſcopo Cenomanenſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, illum qui fidem ſponſalium dedit mulieri M. copulâ ſubſecutâ, ſi in facie Eccleſiæ ducat aliam & cognoſcat, ad primam redire teneri. Licet enim priùs matrimonium præſumptum videatur, non eſſe tamen contra eiuſmodi præſumptionem probationem admittendam, ideòque nec verum nec aliquod matrimonium cenſeri, quod de facto eſt ſubſecutum.

EXEGESIS.

Licet præſumptum primum matrimonium.) Not. I. Licet per hunc & ſimiles textus jure antiquo ſponſalia per ſubſecutam copulam tranſibant in matrimonium, eiuſmodi tamen matrimonium ſolùm fuiſſe præſumptum; quia in foro externo

præſumebatur, illos qui ſponſalia contraxerunt de futurò, copulam non habere niſi animo maritali, quo affectu cenſebantur matrimonium contrahere de præſenti. Fuit autem hæc præſumptio non ſolùm juris, ſed etiam de jure, quia contra illam regulariter non admittebatur probatio, vnde dicit hîc Pontifex *contra præſumptionem huiuſmodi non eſſe probationem admittendam*, quod ipſum requirit præſumptio juris & de jure, vt diximus; *ad Rubr. tit. de præſumpt.*

Not. II. Hoſtienſem hîc ſub finem exiſtimare, ſi non obſtante præſumptione fori externi aliquis per ſecutam copulam non verè ſed fictè conſenſiſſet, matrimonium poſtea cum alia contractum eo ipſo eſſe irritum, quod in hoc textu videtur ſtatui; videl. matrimonium fictum eſſe impedimentum dirimens matrimonij poſtea ſubſecuti. Sed rectiùs *Panorm. hîc n. 4.* & alij quos allegat *Sanch. l. 1. d. 11. n. 1.* Dicunt hunc textum non ſtatuere impedimentum dirimens, ſed illatiuè loqui, ſi priùs matrimonium in quod ſponſalia in hoc caſu per copulam præſumuntur tranſiiſſe, fuit verum, ſecundum eſſe nullum; quæ illatio è contrario non haberet locum, ſi matrimonium illud præſumptum defectu conſenſûs fuiſſet invalidum; tum enim ſequitur eſſe ac cenſeri debere validum.

Cap. XXXI. Si inter virum.

Idem.

S V M M A.

Si vir & mulier mutuo conſenſu ſe recipiant verbis conſuetis: Ego te in meam accipio, & ego te accipio in meum, *vel aliis verbis conſenſum exprimentibus de præſenti, (ſiue juramentum interuenerit ſiue non) non licet illis ad alia vota tranſire. Quòd ſi fecerint, carnali licet copula ſubſecutâ, ſeparari debent: ſi autem promiſſio ſolùm fuerit de futuro, his vel ſimilibus verbis:* ego te recipiam in meam, & ego te in meum, *ſi alius illam mulierem per verba de præſenti deſponſauerit, licet prior promiſſio de futuro fuerit jurata, ſecundum matrimonium tenebit, nec poterit ſeparari.*

E X E G E S I S.

Capitulum hoc difficultatis habet nihil, conſtat enim ſponſalibus de præſenti ſiue matrimonio ſemel contracto, non licere tranſire ad aliud; ſponſalia item de futuro diſſolui per matrimoniũ ſequens, evidenter ſequitur ex matrimonij indiſſolubilitate. Non requiri itèm verba certa, ſed ſufficere quævis conſenſum ſufficienter exprimentia, diximus ſuprà ad *cap. Tua fraternit.*

Cap. XXXII. Adoleſcens.

Idem.

S V M M A.

Adoleſcens qui ſponſam licet ſæpe niſus non cognouit, & poſtea cum alia per verba de præſenti contraxit, non primam, cum quâ non fuit verum matrimonium ex formâ contractûs, nec præſumptum, cùm conatus non habuerit effectum, ſed ſecundam debet habere in vxorem.

E X E G E S I S.

Nec fuit verum matrimonium.) Ratio deciſionis clara eſt, quia cum priori adoleſcens ſolùm celebrauit ſponſalia per verba de futuro, nec copulam perfectam, licet conaretur, habuit, matrimonium autem requirit verba de præſenti, & copulam quæ de ſe ſufficiat ad generationem prolis, etſi per accidens aliunde impediatur, qui eſt ſenſus huius textûs. Iſte autem neque adhibuit verba de præſenti, quæ requiruntur ad formam contractûs matrimonij, neque copulam perficere potuit, quod requiritur ad matrimonium ex copula ſecuta præſumptum. Neque obſtat. *c. Iuuenis. ſuprà.* vbi Pontifex propter ſuſpicionem copulæ ſaltem attentatæ ſi non completæ cum puella necdum ſeptenni, vult juuenem ab illa ſeparari propter honeſtatem Eccleſiæ. In hoc enim *c.* Copula impleta ad inducendũ matrimonium præſumptum requiritur, ibi autem cenſetur ſola copulæ attentatio ſufficere ad inducendum impedimentum publicæ honeſtatis inde exiſtens, quod eiuſmodi puella (licèt fortaſſis falsò) ex ſtimaretur eſſe vxor illius juuenis, adeóque ibi Pontifex conſiderauit famam, hic matrimonij præſumpti conditionem, quæ non ſubſiſtit ſine copula præſumpta.

Nec præſumptum.) Not. Ex Hoſtienſ. hîc matrimonium verum appellari, *quod per verba conſenſum ſufficienter exprimentia contractum eſt*, vt hactenus ſæpiùs dictum fuit; *præſumptum verò jure antiquo dicebatur cum ſponſalia de futuro præceſſiſſent, aliquid autem ſubſequebatur ex quo Eccleſia præſumebat conſenſum matrimonialem de præſenti interueniſſe ex aliquibus probabilibus coniecturis*, ideóque Eccleſia cogebat eos cohabitare inſtar coniugum.

Hæc præſumptio autem 1. ſumitur ex copula ſubſecuta. *c. Is qui fidem. ſuprà.* & concord. præſens text. 2. Ex traductione poſt nuptias in domum, vt ex *c. Veniens colligit Hoſtienſ.* Non videtur verò ſola traductio ſuffeciſſe niſi accederet etiam cohabitatio eáque ſatis diuturna de qua diximus in *c. Ad id.* plures alios modos ſubiungit idem Hoſtienſ. ſed cùm Concil. Trid. vnà cum matrimonio clandeſtino, vt *videbimus T. 3.* omnia matrimonia præſumpta ſuſtulerit, non eſt nobis immorandum.

IDEM TITVLVS DE SPONSALIBUS. IN VI.

Cap. Vnic. Ex ſponſalibus.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ex ſponſalibus puris & certis,

tinet etiam ſi Conſanguinitatis, Frigiditatis, Religionis, aut alia quâuis ratione ſint nulla (dummodò non ſint nulla ex defectu conſensûs,) oriri efficax ad impediendū & dirimendū ſequentia ſponſalia, vel matrimonia, non autem ad præcedentia impedimentum juſtitiæ publicæ honeſtatis. Quare qui ſponſalia purè & determinatè cum aliqua contraxit, & poſtea cum prioris conſanguinea idem facit, priorum ſponſalium vigore, ad contrahendum matrimonium cum prima manet obligatus. Denique addit, ſi quis cum aliqua ſponſalia ſub conditione contraxit, & ante conditionis euentum cum alia prioris conſanguinea de præſenti contraxit, eum cum ſecunda remanere debere, quia ex ſponſalibus Conditionatis ante conditionis exiſtentiam, perinde vt ex conſenſum non habentibus & incertis impedimentum publicæ honeſtatis non oritur.

EXEGESIS.

Hoc Cap. Iam explicatum eſt ſuprà in antiquis ad *cap. 3. Iuvenis*, neque occurrit quòd addamus.

TITVLVS II.

DE DESPONSATIONE IMPVBERVM.

Ad Rubricam Tituli.

CUm ad ſponſalia contrahenda vſus rationis requiratur, isque in certâ ætate regulariter adveniat, & nomine pubertatis deſignetur, rectè poſtquam de ſponſalibus tractatum eſt, de ea ætate iſto Titulo agitur. Idem Titulus extat in vi. *de cuius materia vide etiam 30. q. 2. c. Facit. & 20. q. 1. c. 1.*

Cap. I. Tua fraternitas.

Hormiſda Euſebio Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex de filio adulto quem pater matrimonium vult contrahere, vtrùm ſine voluntate adulti filij hoc poſſit facere? reſcribit, ſi aliquò modo non conſentiat filius, non poſſe fieri; Poſſe autem filium non adultum, cuius voluntas necdum diſcerni poteſt, à patre cui vult matrimonio tradi, & poſtquam filius peruenerit ad perfectam ætatem; omnino debere hoc adimplere.

EXEGESIS.

Si aliquo modo non conſentiat filius.) Not. I. Hæreticos ſentire quòd matrimonium ſine conſenſu parentum ſit irritum. Primus id videtur tradidiſſe *Eraſmus in colloquio de matrimonio. Lutherus in ſermone de matrim.* diſtinguit, aſſerens: *ſi jam ſuſcepta ſit proles ex matrimonio ſine conſenſu parentum inito, ratum manere matrimonium; ſi needum nata ſit, poſſe à parentibus reſcindi*; idem ferè docet *Melanchton in locis Theologicis. Calu. l. 4. Inſtit. c. 19. §. vlt.* inter impias Pontificum leges iſtam ponit, *quòd velint coniugia inter adoleſcentes parentum injuſſu contracta firma rataque manere.*

Neque defuerunt J.C. qui dicerent *matrimonium tale irritum eſſe aut poſſe reſcindi*, quos refert *Couarr. hîc in Epitom. p. 2. c. 3. §. 8. n. 1. allegant c. Alter 30. q. 5. c. Noſtrates. ibidem. c. Final. 32. q. 2. c. De raptoribus. 36. q. 1. c. Videtur. de his qui matrimonium accuſare poſſunt.* Concordat *l. Nuptiæ. ff. De ritu nuptiarum. §. Ius autem. Inſtit. de nuptiis.* Et Canones quidem expreſsè videntur definire eiuſmodi matrimonia eſſe irrita, aut irritanda, accedit præſens textus, vbi Pontifex vult *matrimonium, cui pater filium ante annos diſcretionis tradidit, à filio poſtquam ad adultam ætatem peruenerit, adimpleri*, ergo ſentit in hoc cap: matrimonium ſine conſenſu parentum initum, non eſſe ratum.

Not. II. Fide Catholicâ tenendum eſt matrimonium initum à filiis ſine parentum conſenſu eſſe validum, nec poſſe annullari, ita enim definitur in *Conc. Trid. ſeſſ. 24. in Decr. de matrim. ibi §. Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant matrimonia à filiisfamilias ſine conſenſu parentum contracta irrita eſſe, & parentes ea rata vel irrita facere poſſe*, quod Bellarminus *l. 1. de matrim. c. 19.* fusiùs probat; Idem ſtatuitur in *c. Cùm virum. de Regul.* Non ſufficere verò ſolùm conſenſum parentum niſi ipſi filij conſentiant ex hoc cap. Conſtat. ſaltem de filiis adultis, & expreſsè habetur *in c. Sufficiat. 27. q. 2. c. Vbi non eſt. 30. q. 2. c. Tuæ. de ſponſa duorum. c. Vnic. h. t. in 6.* Concordat *exemplum Rebeccæ Gen. 24.* Cuius parentes; cùm de matrimonio contrahendo cum ſeruo Abrahæ tractarent, dixerunt *vocemus puellam, & inquiramus eius voluntatem.* Accedit denique ratio, quia matrimonium eſt contractus inter illos, inter quos contrahitur, ſponſus autem & ſponſa ſunt verè contrahentes qui obligationem vitæ coniugalis vtrinque ſuſcipiunt; ergo illorum conſenſus primariò requiritur; de ſenſu autem Canonum qui in contrarium allegantur, dicemus paulò pòſt: leges ciuiles contrarias eſſe per Canones correctas, certum eſt.

Omnia

Omnino debet hoc implere.) Not. I. Videri per *h. t.* filium teneri poſtquam ad ætatem adultam peruenerit, inire matrimonium, quod pater pro illo ſpopondit, neque poſſe ſaltem licitè aliud matrimonium inire; quia verbum *debet* importat de ſui naturâ neceſſitatem & præceptum ex comm. DD. quos allegat & ſequitur *Sanch. l. 4. d. 23.* Confirmatur ex dictione *omnino*, quæ additur, & abſolutam ſaltem præcepti neceſſitatem importat, juxta eund. *Sanch. l. 1. d. 36. n. 2.*

Not. II. Hanc obligationem ita intelligi debere, vt, licet regulariter filius non teneatur implere ſponſalia ſine conſenſu ſuo promiſſa, cùm quoad matrimonium contrahendum ſit liber & ſui juris. Quoniam autem multum intereſt parentum vel familiæ, & multo magis boni publici *v. g.* ad componendas graues inimicitias inter parentes & conſanguineos vel principes, tenetur filius, qui alioqui ſtatuit matrimonium inire, parentibus in hoc obedire, quod plurimorũ autoritate bene confirmat. *Sanch. l. c. d. 23.* Quo caſu filius non ſolùm ex honeſtate ſed neceſſitate præcepti (non valoris) ex pietate parentibus debitâ tenebitur obedire, & ſic intelligendi ſunt Canones qui neceſſitatem in hac re videntur filiis imponere, de neceſſitate videlicet præcepti, exiſtente graui & juſtâ cauſâ ex parte parentum.

Not. Denique III. Peccare filios quando ſine omni juſta & rationabili cauſa parentibus inſciis vel invitis matrimonia contrahunt, quod docet *Bellarm. l. c. c. 18.* & ſequuntur plurimi alij apud. *Sanch. l. c. n. 9.* quia autoritatem & voluntatem parentum repudiare in re tam graui; nõ poteſt vacare culpâ & ſapit temeritatem vel neglectum aut contemptum illorum, quos Deus honorare præcepit. Vide plura apud *Bellarm. & Sanch. ll. cit.*

Cap. II. Vbi.

Nicolaus Papa.

S V M M A.

Diſtrictiùs inhibet Pontifex ne aliqui, quorum vterque vel alter ad ætatem legibus vel Canonibus determinatam non peruenerit, coniugantur, niſi fortè aliquâ vrgentiſſimâ neceſſitate interueniente, vtpote pro bono pacis talis coniunctio toleretur.

E X E G E S I S.

Ætatem legibus vel Canonibus definitam.) Not. I. Septennium completum deſiderari in ſponſalibus jure vtroque, fatentur omnes & conſtat ex *c. Literas. ibid. antequam 7. annum compleſſet, c. Acceſſit* ibid. *deſponſationes & matrimonia ante 7. annos fieri non poſſunt* & *c. Ad diſſoluendum* ibi: *cum conſtet puellam ad ſeptennium nondum perueniſſe. h. t. infrà.* Idem habetur *l. in ſponſal. ff. de ſponſal.* ibi. *ſi modo id fieri ab vtraque perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores quàm 7. annorum.*

Rationem aſſignat *S. Thom. comm. receptus 4. d. 27. q. 2. a. 2. quia ſeptennio completo incipit communiter rationis vſus & libertas*, & hinc LL. ciuiles eâ ætate concedunt quòd pupillus poſſit acquirere hæreditatem: *l. Si infanti. §. vlt. juncta l. Potuit. C. d. jure deliberandi.* Ratio autem cur jus eandem ætatem ad ſponſalia in viris & fęminis, in matrimonio autem diuerſam præſcripſerit, redditur à *S. Thoma loc. cit. ad 3. quia vſus rationis eodem tempore viris & fœminis aduenit; non item potentia generandi quæ ad matrimonium requiritur, & in viris tardiùs ſe exerit.*

Not. II. Ætatem requiſitam ad matrimonium validè ineundum eſſe pubertatem, nempe annum 12. in fęmina vt cõſtat ex *c. Continebatur. infrà. in viro autem 14. c. Atteſtationes. & c. Ex literis. infrà.* quia tunc præſumuntur habiles ad copulam & ad conſenſum coniugalem juxta *c. ſeq. puberes. infrà.* vbi hoc not. *gl. finalis* ab omnibus recepta. Idem ſtatuit *Iuſtinianus §. Quibus modis tutela finitur. in princ.* Quin hoc veluti ex jure naturæ aut certè gentium manare indicat *Tertull. l. de Virg. vel. tempus* inquit *& Ethnici obſeruant, vt ex lege naturæ jura ſua ætatibus reddant, nam fœminas, idem à 12. annis, maſculos verò à duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non in Sponſalibus aut nuptiis decernentes.*

Perfecta tamen & plena pubertas in ordine ad alios effectus fæminis 14. ætatis anno, viris 18. contingit, vnde eo vſque alimenta legata liberis præſtantur *l. Mela ait. §. 1. ff. de aliment. & cib. legat.* neque in minori ætate adoptare aut arrogare filiũ quis poteſt. *l. Si pater in fine. l. Arrogato. §. Non tantum. ff. d. Adoptionibus & §. Minorem. Inſtit. eod.* quo tempore & corpus & animus plenum robur & maturitatem conſequi videtur.

Ne aliqui coniungantur.) Not. I. Dubium eſt, an hoc præceptum, ne coniungantur aliqui ante ætatem legibus definitâ, intelligi debeat, de ſponſalibus vel matrimonio. Aliqui enim cenſent intelligi de ſponſalibus, quia *tex.* dicit ante ætatem Canonibus definitam, quæ ſeptennium eſt in ſponſalibus, vt dictum. Ita *Innocent. Sotus aliiq. apud Sanch. l. 1. d. 17.* qui cenſent, *peccare mortaliter impuberes, qui ante ſeptennium ſponſalia contrahunt, niſi excuſet ignorantia aut defectus judicij.* Sed vera ſententia eſt, *textũ* nullo modo intelligi de ſponſalibus ſed de matrimonio, probatur ex textu, quem benè ponderat *Panorm. hîc.* prohibet enim coniungi ante legitimam ætatem, per ſponſalia autem non fit coniunctio, ſed promiſſio coniunctionis futuræ facit. *c. Noſtrates. 30. q. 5.* Deinde poſt ſeptennium poſſunt ſponſalia legitimè contrahi, vt conſtat. *ex c. Literas. & c. fin. inf.* ergo non prohibentur hîc ſponſalia ante ſeptennium, ſed matrimonium.

Not. II. Neque illud certum eſt, vtrùm ſi matrimonium contrahatur ante terminum pubertatis completæ, ipſi præfixum ſit peccatum mortale, vt ex illis verbis textus *diſtrictiùs prohibemus* videtur colligi, & quia videtur iniuria fieri Sacramento quod redditur irritum, probare contendunt allegati *à Sanch. l. c. n. 1.* contrarium enim judicat probabilius, *idem. n. 6.* non abſque ratione; *quia juris correctio eſt odioſa & vitanda. l. Præcipimus. C. De appellat.* vt ideò à propria verborum ſignificatione

rece-

recedendum eſſe cenſeant, iuxta *Panorm. c. Cùm olim. de ſententia & re judicata & alij.* Cùm ergo Canones *cap. fin. infrà, & cap. Vnico. § Idem quoque. eod. in 6.* permittant matrimonium per verba de præſenti contrahi inter impoberes (etſi ſolùm concedant illis vim ſponſalium) non cenſeri debet, hos Canones correctos per textum præſentem, ſed ita illum interpretandum, vt diſtrictè prohibeat Epiſcopis, ne talia matrimonia permittant, niſi probabile ſit, malitiam præuenire ætatem, & cauſa vrgentiſſima v. g. publicæ pacis interueniat, in quo nulla fit iniuria Sacramento; ſi enim malitia ſuppleat ætatem, erit verè Sacramentum, ſi non, juris interpretatione ſolùm habebit vim ſponſalium.

Cap. III. Puberes.

Iſidorus.

S V M M A.

Puberes à pubeſunt vocati, id eſt à pudentia corporis nuncupati, quia hae loca primò lanuginem ducunt. Quidam tamen ex annis pubertatem æſtimant: id eſt, eum eſſe puberem, qui 14. annos impleuerit, quamuis tandiſſimè pubeſcat. Certum autem eſt, eum puberem eſſe, qui ex habitu corporis pubertatem oſtendit, & generare jam poteſt. Et puerperæ ſunt, quæ in annis puerilibus pariunt.

E X E G E S I S.

Ponitur Etymologia huius vocis ex *l. 11. Etymolog. Iſidori. c. 2. & 7.* Sed non eſt in nomine hærendum poſtquam, quem regulariter pubertatis terminum jura ſtatuant, *c. præced.* explicauimus, quem ſi judicium animi & habitûs corporis aliquando præcedat vel ſequatur quid dicendum ſit, deinceps attingemus.

Cap. IV. Literas.

Alexander III. Herfordenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam perfectæ ætatis puellam in cunabulis deſponſaſſet, & poſtea illius matrem cognouiſſet, & in vxorem accepiſſet. Pontifex conſultus reſcribit, ſi præfatus vir mulieri antequam puella ſeptennium compleret, nupſerit, matrimonium non eſſe diſſoluendum, quia deſponſationes quæ in cunabulis fiunt, nullæ ſunt, ſi verò poſt ſeptennium puellæ completum, matrem eius accepit in vxorem, cùm ſponſalia ex tunc placere conſueuerint, mandat Pontifex ne Epiſcopus ipſum, ſiue filiam, ſiue matrem habere permittat.

E X E G E S I S.

Deſponſationes quæ in Cunabulis fiunt.) Not. I. Eiuſmodi deſponſationes eſſe nullas, non ſolùm defectu ætatis à jure definitæ, ſed etiam judicii & rationis, cuius cunæ non ſunt capaces, ideóque neque impedimentum publicæ honeſtatis ex illis oritur; quare ex hac parte validum potuit eſſe matrimonium huius viri cum *matre* puellæ, ſi eâ necdum ſeptenni, nupſit matri, ſecus ſi jam tum ſeptennium exceſſerat, quia in ætate majori potuit rata habere ſponſalia in cunabulis nomine ſuo contracta. Quâ ratione inde natum fuit impedimentum publicæ honeſtatis, ob quod nec poterat filiam habere vxorem, vtpote cum quâ per copulam cum matre contraxit affinitatem in primo gradu, neque matrem propter ſponſalia cum filia contracta, ſi tamen conſtitiſſet dicta ſponſalia, nunquam poſtea placuiſſe puellæ, nihil obſtabat, quò minùs matrem vir ille retineret. Pontifex enim loquitur ex ſuppoſitione ratihabitionis ſecutæ, & aliquibus coniecturis præſumptæ.

Not. II. Hoc & ſequenti textu ſtabiliri terminum ſeptennij completi pro ſponſalibus validè contrahendis, prout ſuprà vtrumque allegauimus. *v. Conſanguinem.*

Cap. V. Acceſſit.

Idem, Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex huic Archiepiſcopo, ſi conſtiterit puellam quandam non fuiſſe ſeptennem, quando deſponſata fuit G. nec poſtea in eum conſenſiſſe, eundémque G. à deſponſatione eiuſmodi fuiſſe per Archiepiſcopum abſolutum, vt matrimonium inter dictum G. & puellæ matrem jubeat inuiolabiliter obſeruari, quia deſponſationes & matrimonia ante ſeptem annos fieri non poſſunt, ſi conſenſus poſtea non accedit. Si tamen puella priùs ſeptimum annum compleuerat, licet prædictus vir à deſponſatione illius fuerit ipſo jure abſolutus, cùm ea in illum conſentire noluerit, inhoneſtum tamen videtur, vt ſponſæ ſuæ matrem habeat.

E X E G E S I S.

Hic caſus ſimilis eſt priori in cap. præcedenti, quod verò ſub finem dicitur *inhoneſtum videri, vt matrem habeat cuius filia ſibi fuerat deſponſata*, intelligit impedimentum publicæ honeſtatis, de quo ſatis dictum eſt ad *c. 3. Iuuenis. ſuprà.* Nota verò pro regula in hac materia, quòd deſponſationes nullam vim habeant ante ſeptennium, niſi eo finito per conſenſum ſequentem ratihabeantur.

Cap. VI. Continebatur.

Idem, Noruicenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quædam puella intra nubiles annos in vxorem tradita eſſet, & poſtea nubilis alij nubere poſtulâris, aſſerens ſe in illum nullatenus conſenſiſſe. Reſcribit Pontifex 1. *in Decretis haberi*, ſi vir duxerit vxorem à ſe cognitam, idque mulier negauerit, viri ſtandum veritati, *ideóque præfato viro fidem adhibendam, ſi id firmauerit juramento.* 2. *Si puella fuerit ætati proxima, vt in* 11. *vel circa* 12. *annū & cum ſuo aſſenſu deſponſata ac cognita ab eodem viro, ſeparari non debere, præſertim cùm parentes fuiſſe eam legitimæ ætatis fateantur.* 3. *Si puella*

needum nubilis deſponſata fuerit, non licere alicui de conſanguinitate ipſius, cui deſponſata fuerat, eam ducere, neque fas eſſe ſponſo, vt de conſanguinitate ſponſa aliquam ſibi copulet.

EXEGESIS.

Si vir duxerit vxorem.) Not. I. Hoc quod Pontifex dicit in decretis haberi, extare in *cap. Si quis accepit vxorem. 33. q. 1.* vbi dicitur, *ſi quis accepit vxorem, & habet eam aliquo tempore, & ipſa fæmina dicit, quod nunquam coiſſet cum ea, & ille vir dicit, quod ſic fecit: in veritate viri conſiſtat, quia vir eſt caput mulieris.* Eſt ergo præſumptio veritatem ab illo ſtare, vtpote qui habet poteſtatem in mulierem, eſtque firmioris animi quàm illa. Exigit tamen Pontifex, vt vir juratus hoc aſſerat, etſi verò juramenti in d. c. non fiat mentio, fit tamen in *præcedenti c. Requiſiſti.* vbi *ſi vterque tactis SS. reliquiis juret ſe copulam habuiſſe*, nunquam mulieri conceditur ſecundas nuptias contrahere; pari ergò ratione juramentum requiritur in hoc poſteriori caſu, niſi quis dicat Pontificem de nouo ita ſtatuiſſe.

Not. II. Hoc ſolùm procedere, ſi vir dicat ſe cognouiſſe puberem, non autem ſi id affirmet de impubere quamuis juratus, vt *Panorm. n. 7.* & alii aliqui volunt, ſed inde refelluntur, quia *d. c. Si Quis vxorem accepit.* nullam facit mentionem de impubere, & ſubiungitur *c. 1. & 2. ibid.* quæ non poſſunt intelligi niſi de pubere. Deinde quod ſequitur de fæmina ætati proximâ cum conſenſu ſuo deſponſatâ, non ſine atteſtatione parentum, quòd fuerit legitimæ ætatis, incipit à particula aduerſatiua *autem*, infert ergo diuerſitatem in jure & facto à præcedentibus juxta ea quæ notantur. *in l. Sed ſi lege. ff. De petitione hæreditatis.* ideóque dicit Pontifex, eos non ſeparandos, eo ipſo ſignificans in h. c. juramento viri deferri non debere, quia videlicet præſumptio copulæ ex ætate legitimæ proximâ & atteſtatio parentum de eadem ætate juramentum viri ſuſpectum reddit, quod vtique grauioribus probationibus in contrarium elidi poteſt. Ita ſi ex ſtatuto ſtari debet juramento officialis alicuius ſuper aliquo maleficio, debet intelligi, niſi accuſatus vel denunciatus probet contrarium per teſtes, ait *Panorm. hîc n. 7.* vnde meritò Pontifex tale matrimonium vult manere firmum.

Si autem fuerit ætati proxima.) Not. I. Etſi ad ſponſalia jura ſuprà ad c. *vbi non.* allegata requirãt ſeptennium completum, ad pubertatem tamen matrimonio idoneam non tam præcisè requiri 12. annos in puella, & 14. in Maſculo completos, vt colligitur ex hoc textu, vbi ſufficit ætas his annis proxima, vt in vndecimo vel circa duodecimum annum in hac puella, & *c. De illis. infrà*, vbi dicitur *illos qui in minore ætate deſponſantur, ſi ita fuerint ætati proximi vt potuerint copula carnali coniungi, non debere ſeparari.*

Not. II. Diſſentire DD. quâ ætate pueri & puellæ dicantur pubertati proximi, aliqui enim aſſignant diſtantiam ſex menſium. *arg. l. Non tantùm. ff. d. Excuſat. tutor.* alij dicunt eſſe ætati proximum qui eſt circa finem ipſius, aut ipſam exceſſit per 3. dies ita *Hoſtienſ. hic.* Alij in puero proximitatem aſſignant, quando exceſſit añum decimũ cum dimidio, in puella autem quando exceſſit annum nonum cum dimidio, quia in puero à ſeptimo infantiæ reſtant anni ſeptem, in fæmina autem reſtant anni quinque, qui autem annum decimum cum dimidio, aut quæ annum nonum cum dimidio excedit, jam excedit diſtantiæ medietatem adeóque propinquior eſt pubertati; ita tenent *Roſella verb. matrimonium 2. Sylueſter verb. matrimonium 5. q. 4. & multi alij*, ſed vera ſententia eſt, cum jure præſcriptum nihil ſit, id judicis arbitrio relinquere; ita *Menoch. l. 2. Conter. 1. à caſu 57. n. 43.* & cum multis aliis ſequitur *Sanch. l. cit. l. 7. d. 104. n. 40.*

Not. III. Secus eſſe in ſponſalibus, vbi requiritur ſeptennium omnino completum, vt manifeſtum eſt ex juribus ſuprà ad *d. c. Vbi conſanguineus.* allegatis, vt cum aliis rectè cenſet *Sanch. l. 1. d. 16 n. 8.* ſufficit tamen vltimam ſeptennij diem eſſe cœptam, licet necdum ſit completa, idque fauore matrimonij, ſicut fauore teſtamenti, idem ſtatutum eſt *l. Qua ætate. ff. De teſtament.* non enim eſt minùs fauorabile matrimonium, quàm teſtamentum. Quæ vera ſunt, ſi malitia non ſuppleat ætatem, hoc enim ſupplemento habito, validè contrahuntur ſponſalia ante ſeptennium, etſi multi *l. 8. id negent*, verius tamen eſt contrarium, quod multò plures tenent cum eodem *Sanch. n. 9.* perſuadet hoc *lex 1. in ſponſal. ff. De ſponſal.* dicens, ſatis eſſe ſponſos quid agant intelligere, ergo ſi ante ſeptennium hoc intelligant, valebunt ſponſalia. 2. Natura ſponſalium eſt, vt ſint via & diſpoſitio ad matrimonium, ergo cùm jus diſponat, vt in matrimonio malitia ſuppleat ætatem. *c. De illis. 2. & c. fin. infrà.* cenſetur idem in ſponſalibus diſpoſuiſſe. *l. Oratio. ff. De ſponſal.* quæ eſt ſententia *S. Thomæ. 4. d. 27. q. 2. a. 2 ad 1.* communiter recepta.

Not. IV. Vltimis cap. verbis explicari impedimentum publicæ honeſtatis, quod olim ſe extendebat ad ſponſæ & ſponſi conſanguineos ad 4. gradum, ſed reſtrictum eſt à Trid. ad 1. gradum, vt diximus *ad c. Iuuenis. de ſponſal.*

Cap. VII. De illis. 1.

Idem, Bathonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, qui infrà annos pubertatis ſponſalia contrahunt, ſi vterque vel alteruter reclamet, antequam ad pubertatem peruenerint, non eſſe audiendos; ſi verò alteruter eò peruenerit, altero impubere exiſtente, cùm ſponſalia contrahuntur, ſi iſte pubes effectus reclamet, nec in alterum conſentire voluerit, judicio Eccleſiæ poſſunt ſeparari. Mulier autem nubilis, quæ impuberi nubit, ſi in eum ſemel conſenſerit, ampliùs non poteſt diſſentire, niſi ipſe cui nupſit, pubes effectus in eam voluerit conſentire.

EXE-

EXEGESIS.

Intra annos matrimonij aptos.) Not. I. Huoc & ſequentem textum nullatenus intelligi de ſolis infantium ſponſalibus, vt aliqui improbabiliter volunt apud *Hoſt. in Summa h.t. §. quod Iuris n. 11.* ſed intelligi debere de ſponſalibus impuberũ, probatur ex ipſo textu præſenti, vbi dicitur, *intra eoſdem pubertatis annos altero exiſtente cum ſponſalia cõtrahunt; infantes autem non poſſunt ſponſalia contrahere*, vt diximus *ad c. 2. Vbi in vtroque textu ſtatuitur, vt non poſſint reclamare ante pubertatem*, ſi autem eſſent contracta in infantia, ſemper poſſent reſilire, quia forent irrita, ita Hoſtienſ. hîc, & communiter alij, quos refert ac ſequitur *Sanch. l. 1. d. 51. n. 5.*

Not. II. Si duo impuberes ſponſalia coottrahant, neuter poteſt ante pubertatem reclamare, pubes tamen factus, poteſt vterque reſilire, vt manifeſtum eſt ex præſenti *t. & ſeq. c. A nobis. & eſt comm. DD.* qui prioris partis rationem aſſignaot, ne propter ætatis fragilis inconſtantiam ſæpe contrahaot & iterum reclameot; poſterioris autem quia licet de jure ſponſalia impuberum valeant, idem tamen jus ob judicis immaturitatem nolnit tam firma eſſe, quin illis poſt pubertatem reſilire liceat, cui juris diſpoſitioni renunciare non poſſunt, vt videlicet illis liceat ante pubertatem reclamare, vt conſtat ex illis verbis, *ſiue vterque ſiue alter reclament*, oon eſſe ante pubertatem audiendos, ne videlicet propter judicij debilitatem ſæpiùs contrahant & reſiliant.

Si verò alteruter illorum.) Not. I. Priùs pubeſcentem poſſe ſtatim reſilire, nec teneri exſpectare pubertatem alterius, vt ex *c. comm. colligunt DD.* Pubes autem cum impubere coottrahens nunqoam reſilire poteſt, etſi reſilire poſſit impubes, cùm pubes factus fuerit, vt clarum eſt ex textu ibid. niſi ipſe qui oupſit, reſiliat. Rationem aſſignant, quia etiam contractus alij poſſunt claudicare in fauorem miooris, vt ſi abſque tutoris autoritate contrahat minor cum maiote, illi ſoli reclamare licet. *L. non est minùs. C. De procurat.* eſtque comm. DD. apud *Sanch. l. c. n. 10.*

Nota II. Impuberem poſtquam attigit pubertatem, ſtatim debere reſilire, alioquin enim poſtea non poterit, quia moram trahendo viſus eſt tacitè cooſentire. Ita *Hoſt. Ioan. Andr. hic.* aliique comm. *Statim* autem intelligitur triduo ante vel poſt pubertatem iuxta eoſdem, rationem aſſignat *Sanch. l. cit. n. 14.* quia in jure dicitur *in continenti aliquid fieri quod intra triduum fit. l. fin. C. De erroribus aduocatorum. & l. fin. C. De jud.* Vode infert *Sanch. n. 15.* eo ipſo quòd pubes noo reclamet, ſponſalia retinere ſuum vigorem. Hoc autem intelligitur ſi pubes effectos ſciat ſe attigiſſe pobertatem, & jus ſoum intelligat, alioquio valebit regula *quòd tempus non currat ignoranti*, & poterit reclamare vbi intellexerit.

Poterit judicio Eccleſia ſeparari.) Not. I. ex his verbis aliquos colligere poteſtatem reclamandi ſolùm concedi in foro externo, in interno autem manere obligationem ſponſalium, etſi judicio Eccleſiæ in foro externo ſeparentur. Sed cùm jura conſulant immaturo puerorum judicio & nimis quàm variabili, credendum eſt omnem etiam in conſcientia obligationem ſublatam, quâ ratione etiam vota impuberum, etſi valida ſint patris vel tutoris conſenſu, poſſunt caſſari in vtroque foro, vt cum aliis tenet *Sanch. l. c. n. 19.*

Not. II. Impuberes non poſſe reſilire â ſponſalibus juratis, eſt valde probabile, & ſumitur ex *cap. Ex literis 2. de ſponſal.* vbi expreſsè habetur *impuberes vna cum ſuis parentibus ad ſponſalia juramento firmata debere compelli ſeruanda ex eâ ratione, quòd eis periculoſum ſit contra ſuum juramentum venire*, vnde refellitur eorum, qui apud *Sanch. l. c. n. 20.* contrarium tenent, interpretatio, qoòd textus ita loquatur, quia illi impuberes non reclamauerant poſt pubertatem, cùm Pontifex aſſigoet rationem vniuerſalem, *quia illis periculoſum ſit venire contra juramentum proprium*, quod procedit ſiue reclamaoerint, ſiue non reclamaueriot. Deinde etſi alij impuberum contractus fortaſſis noo firmentur juramento, id tamen inde evenit, quia eiuſmodi contractus ſecluſo juramento ſunt invalidi, ſponſalia autem impuberum per ſe ſunt valida, ideóque accedente juramento confirmantur, & fiunt iodiſſolubilia iuxta *gl. hic ꝟ. judicio* comm. receptam â DD. qoos allegat *Sanch. n. 22.* Nec obſtat quòd jurameotum additum contractui ſortiatur eandem naturam. *l. fin. C. De non numeratâ pecuniâ*, cùm ergo impuberes poſſint reſilire â ſponſalibus, poſſunt etiam â jurameoto; illa enim regula procedit, niſi jus in aliquo caſu diſponat aliter, vt in præſenti diſpoſuit io *d. c. Ex literis.*

Cap. VIII. A nobis.

Idem, eidem.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrum impuberibus, qui ante pubertatem matrimonij nomine coniunguntur, aut eorum alteri ante annos matrimonij aptos liceat à matrimonio tali diſcedere. Reſpondet Pontifex, cùm ante nubiles annos coniugalem conſenſum non habeant, vſque ad illos annos exſpectare teneri, vt tum matrimonium aut confirmetur, aut, ſi ſimul eſſe nolint, ſeparentur, niſi copula interuenerit, quæ interdum anticipat tempus pubertatis.

EXEGESIS.

Niſi carnalis commixtio antea interuenerit.) Not. I. Etſi difficilis ſit huius commixtioois ſeu copulæ probatio, niſi ſequatur proles inter eos, qui commiſcentur, & multi apod *Sanch. l. 7. d. 104. n. 24.* exiſtimeot ætatem ad matrimoniom requiſitam malitiâ oon ſuppleri, niſi conſtiterit de actuali copulâ: verum tamen eſt hanc copulam ex aliis quoque ſignis meritò præſumi, vt ſi fœmina impubes ab alio fuerit cognita, aut maſculus aliam cognouerit, rectè præſumitur hanc quoque cogoouiſſe, ſi præſertim dio cohabitauerint.

Not. II. Copulam quoque præſumi accedeote

imò ſi metu fuerint contracta, vt in præſenti caſu, prorsùs ſunt irrita.

Cap. XII. Duo pueri.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm Guilielmus in 6. & Guilielma in 7. ætatis anno deſponſati, per tres annos ſimul permanſiſſent, & pater puellæ poſtea ipſam alteri M. copulâſſet, qui poſt ſeptennium eandem reliquit: credens eam alium virum habere, illum videlicet, cui priùs fuerat deſponſata, iſte verò poſt annos diſcretionis nubendi alteri licentiâ ab Epiſcopo impetratâ, S. conſobrinam prioris in vxorem accepiſſet, & cùm ea per aliquod tempus exiſtens, negaret tamen (eâ licet aſſerente) ſe ipſam carnaliter cognouiſſe: parens Guilielmæ videns eam à priori viro relictam, Guilielmum, cui priùs eam deſponſauerat, compulit, vt S. nepte ſua dimiſſâ ad Guilielmam rediret, cui poſtea per biennium cohabitauit. Hac ſuper re conſultus Pontifex reſpondet, impediente puerili ætate matrimonium inter Guilielmum & Guilielmam non fuiſſe, & licet idem Guilielmus poſtquam ipſa nupſit alij, potuerit aliam ducere, non debere tamen cum S. Conſobrina Guilielmæ, ſiue eam cognouerit, ſiue non, propter publicæ honeſtatis juſtitiam remanere, nec ad primam alteri legitimè copulatam redire, poſſe tamen aliam ducere, & S. quoque quàm negat ſe cognouiſſe, alteri copulari, vtrique tamen pro vitando ſcandalo pœnitentiam iniungendam. Si verò conſtaret dictam S. à Guilielmo cognitam eſſe, neutri viuente altero licere contrahere. Guilielmum denique remanere debere cum M. pœnitentiâ competenti ipſi impoſitâ, quòd judicio Eccleſiæ non requiſito illam dimiſerit.

E X E G E S I S.

Iudicio Eccleſiæ non requiſito.) Nota I. Hoc capitulū facilè intelligi ex illis, quę dicta ſunt de ſponſalibus infantium & puerorum. Quod verò dicit Pontifex Guilielmum non debere remanere cum Guilielmæ prioris ſponſæ ſuæ conſobrina propter impedimentum publicæ honeſtatis, procedit jure antiquo decretalium, cùm nunc autem ſponſalia inter ſexennem & necdum ſeptennem ſint inualida per *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 3.* vt ſæpè dictum, honeſtatis publicæ impedimentum non pariunt.

Not. II. Aliquos ex his verbis textûs contendere, ſponſalia valida nunquam poſſe propriâ autoritate diſſolui, quia hic pœnitentia iniungitur illi, qui propriâ autoritate hoc fecit, addunt *c. De illis. ſuprà.* vbi dicitur *impuberes ſi poſt pubertatē ſponſalibus reclament, judicio Eccleſiæ ſeparandos.* Sed bene reſpondet *Sanch. l. 1. d. 69. n. 9. iſtum c.* & in ſimili *c. Seculares. 33. q. 2.* non loqui de ſponſalibus ſed de matrimonio de præſenti, quod Guilielmus cum Guilielma contraxit, & ſine cauſa ac judicio Eccleſiæ deſeruit, capitulum de illis antem nō præcipit, requiri Eccleſiæ judicium, ſed id ſolum vt Eccleſiaſticus judex, ſi corā ipſo impuberes poſt pubertatem reclament, eos ſeparet. An autem & qnando ad diſſoluenda ſponſalia ſit opus autoritate judicis, diſputat ibidem Sanch. qui rectè dicit *n. 3.* vbi eſt certitudo cauſæ & facti, nullam deſiderari antoritatem judicis, niſi interueniat cauſa vitandi ſcandali.

Cap. XIII. Ad diſſoluendum.

Innocentius III. C. & P. quondam filiis Malebrancæ.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex inter quendam juuenem & puellam nondum ſeptennem, nec ſponſalia nec matrimonium fuiſſe contracta, ideóque accuſationem matrimonij propter conſanguinitatem locum non habuiſſe, denunciari tamen potuiſſe, vt in poſterum interdiceretur matrimonium contrahendum, Mandat verò Pontifex ne quidquā in puellam interim attentetur, & ſi quid attentatum fuerit, irritum decernit.

Intellectus planus eſt ex præcedentibus.

Cap. XIV. & fin. Tuæ nobis.

Idem, Epiſcopo Abbatenſi.

S V M M A.

Cùm quidam filiam circiter duodennem cuidam nobili deſponsâſſet, qui eam ſubarrhauit mutuo conſenſu accedente; conſultus Pontifex reſpondit, ſi puella non erat ætatis nubilis, cùm præfatus vir deſponſauit eandem, & ſi ætatem prudentia non ſupplebat inter eos non coniugium ſed ſponſalia contracta fuiſſe, quamuis à viro fuerit ſubarrhata.

E X E G E S I S.

Colligitur ex *h. c.* matrimonium de præſenti inter impuberes, vel inter puberem & impuberem contractum habere vim ſponſalium, niſi malitia ſuppleat ætatem.

IDEM TITVLVS DE DESPONSATIONE IMPVBERVM. IN VI.

Cap. Vnic. Si infantes.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Si Infantes ad inuicem, vel vnus ſeptennio maior,

& nondum ſeptenni, ſponſalia vel ipſi contrahant vel parẽtes pro ipſis, niſi verbo vel facto in eâdem voluntate poſt ſeptennium liquidò perdurent, ſponſalia huiuſmodi per lapſum temporis non conualeſcunt, ideóque publicæ honeſtatis juſtitiam non inducunt. Si verò tales in quibus malitia ætatem non ſupplebat, per verba contraxerint de præſenti, ſponſalia eiuſmodi quæ juris interpretatione tantùm ſunt de futuro, per aduentum pubertatis non tranſeunt in matrimonium de præſenti, niſi per carnis copulam vel alium modum contrahentes in eâdem voluntate perſeuerare conſtiterint euidenter; per hunc tamen contractum qui valuit vt potuit, non ſicuti agebatur, publicæ honeſtatis juſtitia inducitur. Denique in ſponſalibus quæ parentes pro filiis contrahunt, ſi expreſſè conſenſerint vel tacitè non contradicendo, ſi præſentes fuerint, vel ſi ea ratificauerint obligantur, & publicæ honeſtatis juſtitia inde oritur. Aliàs ex eiuſmodi ſponſalibus nec filij obligantur, nec publicæ honeſtatis juſtitia inde ſurgit.

EXEGESIS.

Quæ juris interpretatione) Not. I. Aliquos exiſtimare *h. t.* ſolùm procedere in foro externo, in foro autem interno nec valere vt ſponſalia, nec vt matrimonium, quod agunt impuberes aut pubes cum impubere, quia intendunt contrahere de præſenti quod non poſſunt; non autem de futuro, quod poſſunt quidem, ſed non intendunt, quia actus agentium non operantur vltra eorum intentionem. *l. Non omnis. ff. Si certum petatur.* Sed contrarium definitur hîc in *cap. fin. ſuprà.* in antiquis vbi Pontifex dicit *hunc actum valere vt poteſt, non vt agitur,* ideòque vlterius oriri impedimentum publicæ honeſtatis, ſicut ex veris ſponſalibus. Neque hîc extenditur actio vltra intentionem agentium, quia ſponſalia virtute includuntur in matrimonij contractu, intendunt ergo eo modo ſe obligare vt poſſunt, etſi verba plus ſonent. Idemque eſt in foro externo & interno, quod non diſſentit ab illo *niſi forum externum innitatur falſæ præſumptioni*, vt probat *Sanch. l. 1. d. 18. n. 6. & 8.*

Not. II. Hæc ſponſalia non eſſe talia verè & ſimpliciter, ſed juris interpretatione, vt vocat ipſe Pontifex; jus enim præſumit, quòd tales ſe voluerint obligare, vt poſſunt, qui ſi tantùm intenderent matrimonium, in foro conſcientiæ ſponſalium obligatione non tenerentur, vt tradit *Sanch. 1. d. 21. n. 3.* qui *n. 5.* bene dicit *hæc ſponſalia non eſſe ſublata per Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 3. De matrim.* quia illud ſolo matrimonio formam præſcripſit, non autem huic impuberum contractui, qui non eſt matrimonium, ſed ſponſalia, quod idem Sanch. confirmat pluriom auctoritate. Reliqua in *h. t.* difficultatem non habent.

TITVLVS III.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

Ad Rubricam Tituli.

CUM ſponſalia & matrimonia poſſint contrahi, vel palàm præſentibus illis, quos conuenit intereſſe, vel clandeſtinè quod eſt expoſitum multis incommodis, meritò nunc ſubiungitur Titulus de clandeſtina deſponſatione, de qua vide *30. q. 5. & 3. q. 4. c. Conſanguineorum.*

Cap. I. Si quis.

Ex Concilio Arelatenſi.

SVMMA.

Si quis clàm deſponſauerit aliquam, & mulier vel vir negat huiuſmodi deſponſationem, viro incumbit probatio.

EXEGESIS.

Viro incumbit probatio.) Quia matrimonia olim non ſolùm validè poterant contrahi publicè, ſed etiam clàm, ideò non incongruè ſubiungitur iſte Titulus. Obſerua hîc verò exceptionem à Regula communi, *quòd affirmanti incumbat probatio*, ſiue enim vir ſiue mulier neget deſponſationem clandeſtinè factam, viro incumbit probatio, non eſſe factam, etſi alioquin illi credatur ſuper copula contra mulierem negantem, iuxta *c. 6. Continebatur, Tit. prox.*

Cap. II. Quòd nobis.

Alexander III. Beluacenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Si matrimonia ita occultè contrahantur, vt legitima probatio non appareat, contrahentes non ſunt aliquatenus compellendi, ſi verò contrahentes ea velint publicare, niſi rationabilis cauſa impediat, recipienda ſunt & comprobanda, tanquam in principio in conſpectu Eccleſiæ contracta.

Digitized by Google

EXEGESIS.

Not. Vbi deficit omnis probatio matrimonij non eſſe exigendum juramentum, neque obſtat illud exigi *in c. Continebatur. & cap. Atteſtationes. ſuprà Tit. proximo*, quia procedunt, quando ſaltem aliqua eſt ſuſpicio vel præſumptio pro matrimonio, vt notat Panorm. hîc, vbi verò nihil tale apparet, credendum ſimplici verbo contrahentium, niſi cedat in alterius præiudicium. Matrimonium autem taliter contractum, ſi poſtea publicaretur, olim habebatur, ac ſi eſſet contractum in conſpectu Eccleſiæ. & proles nata ante publicationem cenſebatur legitima. publicatio autem fieri debebat iuxta formam *cap. ſeq.* & hodie fit iuxta *Concil. Trident. c. 1. ſeſſ. 24. de matr.*

Cap. III. Cùm inhibitio.

Innocentius III. in Concilio Generali.

SVMMA.

1. Pontifex prædeceſſorum veſtigiis inherendo clandeſtina coniugia penitùs inhibet, & ne quis Sacerdos talibus interſit. 2. Generaliter ſtatuit, vt matrimonia in Eccleſiis per Presbyteros publicè proponantur competenti termino præfinito, intra quem qui voluerit ac valuerit legitimum impedimentum opponat, & ipſi Presbyteri inveſtigent vtrùm aliquid obſiſtat. 3. Cùm apparuerit probabilis coniectura in contrarium, contractus interdicatur, donec quid fieri debeat, conſtiterit. 4. Cæterùm, ſi quis clàm contrahat in gradu prohibito etiam ignoranter, proles ſic ſuſcepta prorſus illegitima cenſeatur. Idem eſto, ſi ambo parentes impedimenti conſcij in conſpectu Eccleſiæ contrahant. 5. Parochus tales coniunctiones non prohibens, aut regularis præſumens illis intereſſe per triennium ab officio ſuſpendatur, & taliter copulatis etiam in gradu conceſſo pœnitentia injungatur. Neque ſi quis malitiosè impedimentum obiecerit, canonicam effugiet vltionem.

Huic materiæ propter materiæ ſimilitudinem & connexionem coniungamus ex Concilio Trid.

Cap. I. Tametſi dubitandum non eſt. Seſſ. 24. De Matrimonio.

SVMMA.

Statuit S. Synodus 1. vt tribus continuis diebus feſtiuis à proprio contrahentium Parocho, matrimonium contrahendum denuncietur in Eccleſia, inter Miſſarum ſolennia. 2. Nullo impedimento appoſito Parochus eos de mutuo conſenſu interrogatos coniungat, in facie Eccleſiæ, dicendo: Ego vos in Matrimonium coniungo, in nomine Patris, & Filij, &c. *vel aliis vtatur verbis conſuetis. 3. Si matrimonium malitiosè poſſet impediri, vna tantùm denunciatio fiat, aut matrimonio jam coram Parocho & teſtibus celebrato, ante illius conſummationem in Eccleſia fiat. 4. Vtrùm denunciationes aliquando remittendæ ſint, prudentiæ & judicio ordinarij S. Synodus relinquit. 5. Aliter quàm præſente Parocho vel alio Sacerdote, de ipſius Parochi aut Ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus contrahere attentantes, ad contrahendum inhabiles ſunt, & eorum contractus nullus eſt. 6. Parochus ſiue Sacerdos, teſtes item & ipſi contrahentes ſecùs facientes, grauiter arbitrio judicis puniendi ſunt. 7. Admonendi contrahentes vt ante benedictionem ſacerdotalem in templo faciendam, non cohabitent. 8. Benedictio à nullo fieri debet, niſi à Parocho vel Ordinario licentiam habente, contra facientes ipſo jure ſuſpenſi ſint, donec abſoluantur ab eo ad quem benedictio pertinebat. 9. Parochus in libro Coniugum & teſtium, nomina diemque & locum contracti matrimonij deſcribat. 10. Admoneantur coniuges vt ante matrimonij celebrationem, aut ſaltem triduo ante eius conſummationem confiteantur, & communicent, & alia laudabiles conſuetudines retineantur. 11. Ordinarii curent hoc decretum, quamprimùm publicari in ſingulis Eccleſiis parochialibus, primo anno, quàm ſæpiſſimè, deinceps verò quoties expedit. 12. Obtineat autem robur poſt 30. dies, à die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos.*

EXEGESIS.

Clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu.) Not. I. Varias & multas clandeſtini matrimonij ſpecies à DD. aſſignari, vt videre eſt apud *Sanch. l. 3. d. 1. n. 1. 2. 3.* ſed veriùs eſt duos tantùm eſſe. Clandeſtinum enim dicitur *quod clàm fit*, vnde illud matrimonium ſimpliciter tale erit vnum in quo teſtes deficiunt, & vel maximè Parochus adeòque tam clàm fit vt probari nullo modo poſſit; Alterum in quo denunciationes omittuntur, ad perfectam eius publicationem ab Eccleſia requiſitæ, quod non eſt ſimpliciter clandeſtinum, ſed quaſi ſecundùm quid, quia licet probari nõ poſſit per denuntiationes, probari tamen poteſt per Parochum & teſtes, qui ſi non adhibeantur matrimonium nullũ eſt per *Trid. c. 1. De refor. matr.* Si autem ex cæteris ſolennitatibus aliquid omittitur, minus quidem ſolenne erit ſed non clandeſtinum, ita *Caiet. verb. matrim. Sot. 4. d. 28. q. 1.* & alij quos allegat & ſequitur *Sanch. l. c. n. 3.*

Not. II. Quando ſolæ denunciationes ſine juſtâ

juſtâ causâ aut diſpenſatione omittuntur, eiuſmodi matrimonium eſſe clandeſtinum quoad pœnas in *præſ. t. & Conc. Trid. latas, c. 5. De reform. matr.* ſi vtrumque conjungatur, vt & denuntiationes omittantur, & gradus prohibitus (aut aliud impedimentum dirimens, cùm ſit par ratio) interueniat; vnum enim ſine altero non ſufficit, vt rectè docet *Barboſ. in h. c. §. Si verò. n. 8.* quia tum hîc Conc. Lateran. tum Trid. l. c. hypotheſin matrimonij in gradu prohibito contracti, cum omiſſione denuntiationum conjungit. Sunt ergo hæ pœnæ latæ contra matrimonia clandeſtina ſecundùm quid, omiſſis denuntiationibus in gradu prohibito contracta. Clandeſtina autem ſimpliciter, quæ ſine Parocho & vllo teſte contrahuntur, ſunt inualida poſt Conc. Trid. & habent alias pœnas juris, ſeu arbitrarias, quæ eſt ſententia DD. quos allegat & ſequitur *Sanch. n. 7.* etſi alij contrarium teneant apud eundem *n. 6.*

Ducor meritò auctoritate *Concilij Lateranenſis in h. t.* ibi; *Si quis verò huiuſmodi matrimonia clandeſtina ſiue interdicta inire præſumpſit, &c.* vbi ſubijciuntur pœnæ, cùm autem agat *de matrimonio cui denunciationes non præmittuntur,* manifeſtum eſt matrimonium eiuſmodi rectè appellari clandeſtinum modo explicato. Neque hoc corrigitur per Concilium Tridentinum, quod initio huius cap. profitetur *ſe Concilio Lateranenſi inhærere*, ac denuntiationes eáſque ternas præmitti jubet, & *c. 5. Aggrauat pœnam Conc. Lateranenſ. non ſolùm prolem ex matrimonio in gradu prohibito taliter etiam ignoranter contracto ſuſceptam illegitimam decernendo, ſed etiam ſpem diſpenſationis auferendo.* Neque obſtat, quòd etiam ſine denunciationibus matrimonium videatur publicè contrahi, modò *Parochus & teſtes adſint.* Non enim eſt ea publicitas, quam Eccleſia requirit, quæ neque videtur compenſari, ſi omiſſis denuntiationibus contrahatur ſciente maiori parte Viciniæ, quia neque ſic obſeruatur integrè, quod Eccleſia requirit, etſi aliqui affirment apud *Sanch. n. 9. qui d. 2. n. 5.* rectè dicit, *has pœnas non incurri per matrimonium inualidum ob aliquod impedimentum dirimens, cui ſint denuntiationes præmiſſæ.*

Not. III. Etſi aliqui ante Conc. Trid. ſenſerint; ab antiquo matrimonia clandeſtina fuiſſe irrita, quia *c. 1, c. 30. q. 5. Euariſtus Papa* aſſerit, *non eſſe legitima ſed adulterina & concubinaria,* & *Cæleſtinus 35. q. 6. quam quis contra prohibitionem Eccleſiæ duxit, non eſſe vxorem.* Eſt tamen contrarium fide tenendum, tam ex *hoc t.* quàm *Conc. Lateran.* vbi matrimonium clandeſtinum ſolùm prohibetur ſub certis pœnis, nihil autem contra eius valorem ſtatuitur, tum *Conc. Trid.* quod initio huius Decreti definit *matrimonia clandeſtina libero contrahentium conſenſu facta rata & vera eſſe matrimonia,* quamdiu Eccleſia irrita non facit, & proinde jure damnandos eſſe illos, vti eos S. Synodus Anathemate damnat, qui ea vera ac rata eſſe negant. Ad *Decretum Euariſti* reſpondetur appellari ab eo matrimonia illegitima, quòd aduerſentur legibus Eccleſiæ; adulterina autem ſeu ſtupra quoad forum externum, in quo probari non poſſunt, Cæleſtinus loquitur in eo caſu quo poſt ſponſalia & copulam cum vnâ, contrahitur matrimonium cum aliâ, tunc enim olim præſumebatur ſponſalia per copulam tranſiiſſe in matrimonium. *c. Is qui fidem. de ſponſal.*

Not. IV. Etſi ſemper prohibita fuerint matrimonia clandeſtina, vt patet ex *Conc. Later. & Trid. item ex c. 2. 30 q. 5.* juſtiſſimis tamen de cauſis *Conc. Trid.* ea non ſolùm prohibuit, ſed etiam irritauit. 1. Quia Religio Sacramenti poſtulat magnam reuerentiam & deliberationem, matrimonia autem clandeſtina ſæpè contrahebantur ſine vtraque, vnde facilis pœnitentia & diſcordia inter coniuges. 2. Aduerſabantur triplici bono Sacramenti, fidei, inquam quia aperiebãt licentiam adulteriis citra notam, eo ipſo quòd erant occulta; deinde bono prolis, quia ſic contrahentes ob eandem cauſam facilè negare poterant prolem eſſe ſuam; denique bono Sacramenti contra cuius inſtitutionem, cùm matrimonium priùs eſſet occultum, non raró priori conjuge viuente, nubebant alteri. 4. Quia ſic facillimè tegi poterant grauiſſima impedimenta dirimentia, quæ nunc deteguntur. Eſſe autem penes Eccleſiæ poteſtatem talia matrimonia irritandi, nunc poſt *Conc. Trid.* eſt fide certum. De quo vide Theologos & Controuerſiſtas.

Ter à proprio Contrahentium parocho.) Not. I. Etſi aliqui Juris Conſulti tenuerint denunciationem requiri ad valorem matrimonij, eſt tamen vera & communis ſententia in contrarium, pro quâ plurimos allegat *Sanch. d. 5. n 3.* ratio eſt, quia præcepto denunciationum *Conc. Trid.* non apponit decretum irritans; ſicut apponit præcepto, vt non celebretur matrimonium ſine præſentiâ parochi & teſtibus, & in hoc inhæret. *Concil. Lateranenſ.* quod propter omiſſionem denunciationum illud minimè irritauit. Deinde *Conc. Trid.* arbitrio Ordinarij reliquit, vtrum denunciationes debeant ſequi vel præcedere vel penitus omitti, ergo non pertinent ad valorem, ſed ad ſolennitatem. Certum autem eſt, denunciationes non poſſe omitti abſque peccato mortali ſine neceſſariâ & juſtâ causâ vel diſpenſatione, eſt enim præceptum de re valde graui.

Illius prudentiæ & judicio S. Synodus relinquit.) Not. I. Vigore horum verborum Epiſcopum diſpenſare poſſe in denunciationibus reſtringendis aut remittendis. Idem poſſunt Abbates juriſdictionem Epiſcopalem habentes, nulliſque Ordinario ſubiecti, ſunt enim & ipſi verè Ordinarij. Poteſt autem Prælatus alterius contrahentis cum vtroque diſpenſare, & multò magis poterunt diſpenſare vt denunciationes non fiant diebus feſtiuis ſed ferialibus, vt not. *Sanch. d. 7. n. 6.* verius etiam eſt, Vicarium generalem poſſe in his diſpenſare, quia verè eſt Ordinarius & ordinarij nomine comprehenditur, vt probat idem *Sanch. inf. d. 29. n. 5.* Confirmatur, quia quando Trident. voluit excludere Vicarium, expreſſit, vt *ſeſſ. 24. c. 6. De reform.* ibi *& non eorum Vicario.*

Not. II. Parochus neque propter malitioſi impedimenti ſuſpiciones, poteſt circa denunciationes diſpenſare; vt aliqui videntur colligere ex verbis Conc. apud *Sanch. d. 7. n. 14.* quia verba Conc. non

cogunt

cogunt, vt oſtendit idem, & ante Conc. Trid. non fuit id illi conceſſum per *Conc. Later. in h.t.*

Not. III. Varias cauſas aſſignari ob quas denunciationes omitti, aut in vnam contrahi poſſint. 1. Si matrimonium credatur injuſtè impediendum. 2. Si immineat infamia. 3. Si periculum animæ aut rerum temporalium. 4. Si inſtet tempus, quo nuptiæ ſolennes prohibentur, & matrimonium abſque periculo vel graui damno differri nequeat. 5. Si perſonæ ſint inæqualis admodum conditionis. 6. Si principes vel magnates, aut illuſtres & nobiles perſonæ contrahant, in quibus communiter ceſſat periculum. 7. Si notabilis ſponſorum commoditas id poſtulet, & nullum ſit periculum occulti impedimenti; ita *Conink diſp. 27. d. 6. n. 57.* plura de hac re vide apud *Sanch. d. 9.* Non tenetur tamen Prælatus exiſtentibus licet his cauſis diſpenſare propter priuatam duntaxat vtilitatem contrahentium, niſi interueniat ſaltem aliquo modo reſpectus ad bonum publicum, vt ſentit idem *Sanch. d. 10. n. 6.* Ego cenſeo in his cauſis non ſcrupuloſè agendum, ſed ſi verè *aliqua* ſubſit, Epiſcopo diſpenſandum etiam pro bono priuato contrahentium. Cùm Concil. Trid. ſine diſtinctione boni publici & priuati hanc poteſtatem Epiſcopis concedat.

Qui aliter quàm præſente Parocho.) Not. I. Hoc intelligi de illis locis vbi Conc. Trid. promulgatum & receptum eſt, nec ibi juvare ignorantiam aut caſum neceſſitatis, quia leges irritantes ſimpliciter adimunt valorem actui, niſi habeat conditiones ad valorem requiſitas, vt in ſimili diximus ad *Regul. 1. Cancellariæ. & ex comm.* tradit *Tannerus d. 6. de matrimonio n. 115.* Aliqui tamen apud *Sanch. d. 17. n. 3.* putant etiam his locis valere in articulo mortis, vt ſi quis habens concubinam, velit illam ſibi legitimè copulare pro bono prolis. Addit *Nauar. c. 22. man. n. 69.* ſed ſubdubitans idem videri, ſi matrimonium contrahatur publicè ſciente maiori parte viciniæ, quod ſuprà improbauimus.

Cæteroquin contrahere, clandeſtinè etiam illis locis, vbi Trid. non eſt receptum, validum quidem ſed illicitum eſt. Excipit 1. *Caiet. ℣. matr.* niſi per contractum clandeſtinum poſſit impediri peccatum mortale. 2. aut niſi ſit periculum malitioſi impedimenti. 3. aut vrgeat magna opportunitas non reditura. 4. aut graue damnum timeatur. 5. denique ſi matrimonium publicè quidem ſit contractũ, ſed invalidè ob aliquod impedimentum occultum diuerſum à clandeſtinitate, tum enim non eſt opus rurſùs adhibere Parochum & teſtes. Vt declarauit *Pius V. teſtante Nauar. c. 27. man. n. 70.*

Not. II. Parochum hoc loco eodem modo accipi, quo accipitur in Sacramento pœnitentiæ, & *in c. Omnis vtriuſque ſexûs* appellatur *Sacerdos proprius*, de quo paſſim Theologi & Canoniſtæ, id tamen cauẽdum eſt, ne aſſiſtat matrimonio vagorum, niſi poſt diligentem inquiſitionem & licentiam ab Ordinario obtentam. Si autem vir & mulier ſunt in diuerſis parochiis, ſufficit Parochus alterutrius iuxta comm. apud *Tann. l. c. n. 116.* Ordinariè tamen intereſſe conuenit illum in cuius parochia nuptiæ celebrantur. Neque refert, ſi Parochus ſit excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, quia non exercet actum juriſdictionis, ſed teſtimonij, cum officio tamen Parochi per Conc. Trid. connexi. Neque etiam neceſſe eſt, vt Parochus ſit Sacerdos, quia Conc. Trid. non requirit; alium tamen quàm Sacerdotem ſubſtituere non poteſt, quia in caſu ſubſtitutionis Conc. Sacerdotem nominat, de quo vide *Sanch. d. 20.*

Not. III. Sufficere ad valorem matrimonij præſentiam Parochi alterius vel vtriuſque contrahentis, quantumuis in neutrius parochia, imò nec diœceſi matrimonium celebretur, ita *Henriq. l. 11. de matr. c. 5. n. 2.* referens littera R. multos viros doctos, idem ſentientes. Ratio eſt, quia non eſt actus juriſdictionis, ſed potiùs teſtimonij, quod vtique licitè præſtatur, & vt eſſet actus juriſdictionis, foret ſolùm actus juriſdictionis voluntariæ, qui poteſt vtique exerceri. Idem dicendum eſt de Sacerdote, cui Parochus generaliter committit pertinentia ad curam animarum, de quo *Sanch. d. 30.* Atqui hinc colligitur Parochum vel Sacerdotem, qui ex eius licentiâ aſſiſtit matrimonio, poſſe etiam id facere invito Parocho loci alieni, quia is non poteſt nec debet actus teſtimonij vel juriſdictionis voluntariæ, quæ competit alteri ratione officij impedire aut prohibere. Denique valebit matrimonium, etſi Parochus & teſtes interſint caſu, aut vi detenti aut dolo, modò intelligant conſenſum matrimonij, ſiue per ſe, ſiue per interpretem, vt docet *Sanch. l. c. d. 39.*

Not. IV. Non requiri teſtes omni exceptione maiores, ſed ſufficere quoſuis etiam impuberes, modò intelligant quid geratur & teſtimonium ferre poſſint de contractu ſe præſentibus celebrato, quia Conc. nullam aliam teſtium qualitatem exprimit; aptitudo autem ad teſtimonium ferendum ſupponitur, quia fruſtra adhiberentur in teſtes, qui teſtimonium ferre non poſſent. Alia quæ de hoc Conc. Trid. fusè diſputantur, vide apud Theologos & Caſiſtas.

TITVLVS IV.

DE SPONSA DVORVM.

Ad Rubricam Tituli.

Contingit quandoque ſponſalia ab aliquo contrahi cum duabus mulieribus, vel è cõtra vnam mulierem contrahere cum diuerſis viris, hoc titulo agitur, quænam ſponſalia debeant prævalere.

Digitized by Google

Cap. I. Duobus modis.

Auguſtinus de fide pactionis & conſenſu.

S V M M A.

Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere; ſi ducat, agat pœnitentiam, maneat tamen cum illa quam duxit, non enim reſcindi debet tantum Sacramentum. Si autem fecerit fidem conſensûs, non licet ei aliam ducere, ſi duxerit dimittet & adhærebit priori. Eſt autem fides pactionis quando aliquis promittit alicui ſe eam ducturum, ſi permiſerit eum rem ſecum habere vel etiam pro conſenſu, fides autem conſenſus eſt, quando etſi non ſtringit manum, corde tamen & ore conſentit ducere, & mutuò ſe ſuſcipiunt.

E X E G E S I S.

Fides pactionis.) Not. I. Continuationis h. t. cum præcedentibus non poſſe ſolidam rationem reddi, quidquid velit *Panorm.*

Not. II. *Hoc cap. etiam haberi 27. q. 2. c. fin. citatur* S. Auguſtinus, ſed nuſquam in illo reperiri, vt notatur in editione Gregorij XIII. ſed parùm refert cuiuſcunque ſit; per fidem pactionis intelliguntur ſponſalia ſiue conditionata, vt cùm aliquis promittit matrimonium, ſi ſponſa permittat, vt rem cùm illa habeat, quæ conditio, cùm ſit turpis, habetur pro non adjecta, vt patebit *tit. ſeq.* per fidem autem conſensûs intelliguntur ſponſalia de præſenti ſiue ipſe contractus matrimonialis. Certùm autem eſt ſponſalia de futuro ſiue conditionata ſiue pura tolli per matrimonium ſequens cum altera, vnde hoc c. concordat cum *c. Sicut. & c. penult. De ſponſal.*

Cap. II. Accepiſti.

Ex Brocardo lib. 30.

TEXTVS.

Si accepiſti illam in vxorem, quam alter ſibi deſponſatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam poteſt fieri tibi legitima vxor. Et 40. dies in pane & aquâ (quod Carenam vocant) ac ſeptem ſequentibus annis pœniteas.

E X E G E S I S.

Deſponſatam ſibi habuerat.) Not. ex *Panorm. n. 2.* intelligi deſponſatam hîc per verba de præſenti, & patet ex eo, quia ſi fuiſſet ſponſa de futuro, valeret matrimonium cum ſecunda contractum, vt dictum eſt *cap. proximo.*

Quadraginta dies.) Nota. Olim Eccleſiam impoſuiſſe publicam pœnitentiam ducenti vxorem alterius, & contrahens cum duobus ſiue vir, ſiue mulier eſt infamis. *l. 1. ff. de his, qui notantur infamiâ.* Addit Panorm. pœnitentiam 7. annorum regulariter fuiſſe impoſitam pro quolibet peccato mortali, intellige publico; occulta enim non punit publicè Eccleſia, *c. Hoc ipſum. 33. q. 2.* niſi ſacerdos tempus ex causâ abbreuiaret, & in *c. Deus, qui de pœnit. & remiſſ. & quem pœnitet. d. 1. de pœnit.* Quæritur tamen, quid debuerit iſte agere ſpatio ſeptẽ annorũ? Reſpondet Panorm. etiam ex Abbate antiquo debuiſſe jejunare ſemel, vel pluries in ſeptimana, vel aliud bonum opus agere ſecundùm judicium & diſcretionem ſacerdotis; & ſic intelligi debere, omnia jura, quæ imponunt pœnitentiam per numerum dierum vel annorum non ſpecificando modum pœnitentiæ. Carenam autem vel carinam à carendo dici manifeſtum eſt, vnde licet vi nominis poſſit cuiuis jeiunio aut abſtinentiæ aptari, ex vſu tamen Eccleſiæ ſonat carentiam ſiue jeiunium 40. dierum.

Cap. III. Licet.

Alexander III. Salernitano Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi inter virum & mulierem conſenſus interueniat de præſenti, & vnus alterum verbis conſuetis expreſſè recipiat, ſiue juramentum ſit interpoſitum ſiue non, non licet mulieri alij nubere. Etſi nupſerit etiamſi carnalis copula ſecuta fuerit, ſeparari debet & ad primum compelli redire, quamuis aliter à quibuſdam prædeceſſoribus ſuis ſit aliquando judicatum.

E X E G E S I S.

Etiamſi copula ſubſecuta fuerit.) Not. I. Etſi de fide ſit matrimonium ratum eſſe diſſolubile, per ſolennem Religionis profeſſionem, vt in *c. Ex parte. c. Verum. & c. Ex publico. de conuerſione coniug.* & Concordat. *Conc. Trid. ſeſſ. 24. Can. 6.* controuerſium tamen eſt, vtrũ diſſolui poſſit etiam aliis modis. Medina l. 5. de ſacrorum hominũ continentiâ c. 89. affirmat matrimonium ratum ex naturâ rei diſſolui per ſubſequens conſummatum, & ſic contrahentes ſolo jure Pontificio eſſe inhabiles ad aliud contrahendum. Ratio ipſius eſt, *quia Vinculum diſſolubile neceſſe eſt diſſolui per vinculum maius & indiſſolubile; Matrimonium autem ratum eſt diſſolubile, vt patet ex ingreſſu Religionis, & conſummatũ eſt indiſſolubile, nec compoſſibile cum rato priori; diſſoluitur ergo per matrimonij ſubſequentis conſummationem.* Sed Medina ſupponit falſum, quia matrimoniũ poſterius conſummatum eſt prorsùs irritum, non ergo habet rationem vinculi, quia traditio alicui facta, qualis fuit per matrimonium, ratum jure naturæ repugnat vt poſſit eadem res tradi alteri.

Not. II. Vtrum autem præter ingreſſum religionis matrimonium ratum ex juſta & graui cauſa poſſit autoritate Pontificis diſſolui, non prorsùs certum eſt. Non poſſe, tenent multi ex Theologis antiquioribus. Quos allegat *Sanch. l. 2. d. 14. n. 1.* Rationes præcipuæ ſunt: 1. quia matrimoniũ ex ſui natura, jure diuino & naturali eſt indiſſolubilis vitæ ſocietas. 2. Si poteſt diſpenſare in rato, poterit etiam diſpen-

diſpenſare in conſummato, differunt enim ſolùm accidentaliter, ſicut res operans & non operans. 3. Aduerſantur verba Chriſti *Matth. 19. quos Deus coniunxit homo non ſeparet.* Sed tenenda eſt ſententia comm. Canoniſtarum poſt *gl. in c. Ex publico.* & *c. Ex parte. 2. de conuerſ. coniugat. in c. fin. De ſponſa duorum. ſequuntur S. Antoninus, 3. p. t. 1. c. 21. §. 3. Caiet. to. 1. opuſc. tr. 28. q. vn. Nau. Conſ. 3. edit. 2. de ſponſal. & c. 22. Manual. n. 21. Bellarm. l. 2. de Monach. c. 38. Sanch. l. 2. d. 14. n. 5. Henriq. l. 11. c. 15. n. 11. & l. 12. c. 5. n. 3. & c. 16. n. 17.* alijque etiam ex RR. non pauci. Probatur 1. ex facto plurium Pontificum. *S. Anton. l. c. refert ſe vidiſſe Bullas Martini V. & Eugenij IV. quibus in matrimonio rato diſpensârunt. Nauarr. l. c. Manual. aſſerit Paulum III. & Pium IV. ter vel quater ad ſuam inſtantiam diſpensâſſe*, idem teſtatur ſæpiùs ſuo tempore factùm *Caiet. Gregor. XIII. vnicâ die cum vndecim diſpensâſſe refert Henriq.* temerarium autem eſt dicere Pontifices errâſſe in re tam graui ex ignorantia juris diuini & naturalis. 2. Pontificis poteſtas extendenda eſt, quantum fieri poteſt pro bono publico Eccleſiæ & animarum, ſæpè autem per diſſolutionem matrimonij rati poſſunt impediri multa ſcandala & promoueri magna bona, ergo non eſt neganda hæc poteſtas Pontifici. 3. Pontifex poteſt diſpenſare in voto ſolenni Religionis, quod eſt fortius vinculum matrimonio rato, cùm hoc per illud diſſoluatur, ergo poteſt etiam in iſto per Regulam illam *ſi vinco vincentem te, à fortiori vincam te. l. De acceſſ. ff. De diuerſis & temporal. præſcript.*

Ad 1. reſpondeo, Matrimonium nihilominùs eſſe & manere indiſſolubile, tum quia ipſi contrahentes non poſſunt illud diſſoluere, quod non impedit quin à Pontifice poſſit dirimi inſtar voti, cuius obligationem vouens ipſe non poteſt tollere, etſi poſſit ſuperior; tum quia non poteſt diſſolui inſtar aliorum contractuum.

Ad 2. Reſpondeo, negando conſequentiam, nam licet matrimonium ratum & conſummatum, non differant eſſentialiter (ne dicere cogamur matrimonium Beatæ Virginis, non fuiſſe verum matrimonium) differunt tamen tanquam perfectum integraliter & imperfectum, ſicut homo omnibus membris integer vel claudus, adeóque non merè accidentaliter. Vnde non mirum eſt, Pontificem poſſe in vno, quod non poteſt in altero, quia per conſummationem Chriſtus eleuauit matrimonium ad ſignificandam Vnionem ſuam cum Eccleſia & humana natura per Incarnationem, matrimonium ratum autem, ſignificat ſolùm Vnionem Chriſti per gratiam & charitatem.

Ad 3. Reſpondeo. *Verba Chriſti* Matth. 19. *Intelligi de matrimonio conſummato, vt explicat Alex. III. c. Ex publico. de conuerſione coniugat.* vel pertinere ad illos, qui poteſtatem ſeparandi non habent, vt ſunt ipſi coniuges, aut alij præter Papam. Juriſperiti verò alij, qui dicunt, etiam in matrimonio conſummato poſſe diſpenſari, prorſus reijci debent.

Aliter à quibuſdam prædeceſſoribus.) Not. I. Inter errores Pontificum ab hæreticis iſtum quoque obiectari; *quòd quidam Pontifices ante Alex. III. judicauerint matrimonium ratum ſolui per conſummationem matrimonij, poſtea contracti. Alex. autem III. hîc & Innoc. III. in c. fin.* definiunt contrarium, videlicet *matrimonium ſecundum eſſe irritum quantumuis conſummatū, ſi priùs fuerit aliunde contractū, licet non conſummatum*, vel ergo iſti Pontifices errârunt, vel priores, & quidem in re graui ad valorem Sacramenti pertinente, ſed rectè reſpondet *Bellarm. l. 4. de Pont. c. 14.* priores Pontifices nihil de hac re definiiſſe, neq; legem generalem ſtatuiſſe, ſed in facto particulari opinionem, quàm tenebant ſecutos. Adde cùm Pontifices in matrimonio rato poſſint diſpenſare, hac forſitan ratione judicâſſe ex juſta aliqua cauſa matrimonium ratum, propter matrimonium ſequens conſummatum eſſe diſſoluendum.

Not. II. Non poſſet tamen Pontifex per generalem legem ſtatuere, vt ſine aliâ graui & juſtâ causâ diſſoluatur matrimonium ratum, per ſubſequens carnali copulâ conſummatum, quia videretur dari nimia anſa, matrimonia rata temerè diſſoluendi, neque eiuſmodi poteſtatem, quæ in deſtructionem tendit, Pontifex videtur accepiſſe à Chriſto, vt bene aduertit *Couarr. in Epic. b. l. p. 2. c. 7. §. 3. n. 5.* etſi antequam emanaret præſens *cap. Licet*, communis ſententia affirmaret Pontificem id poſſe.

Cap. IV. Tua fraternitas.

Idem, Genuenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex de his, qui ſuper deſponſatione factâ de præſenti controuerſiam mouent, & appellatione ad Sedem Apoſtolicam interpoſitâ pendente accipiunt alias vxores: reſcribit, vt ſi duxerint appellandum, eis in Eccleſia publicè interdicatur, ne ante deciſionem cauſæ aliud contrahant matrimonium, & ſi contra hoc interdictum venire præſumpſerint, matrimonium tam præſumptuosè contractum poſſe ab Archiepiſcopo irritari.

E X E G E S I S.

Ne ante deciſionem cauſæ.) Not. I. Non ſolùm in cauſa appellationis pendentis, ſed quocunque modo lite ſuper matrimonio pendente, ſiue fuerit appellatum ſiue non, non licet tranſire ad aliud matrimonium, quantumuis prætendatur nullitas matrimonij prioris, vt patet ex *cap. Cùm in Apoſtolica. de ſponſal.*

Not. II. Appellatione pendente poſſe judicem interdictum facere, ne matrimonium contrahatur ante cauſæ deciſionem, & ſic non ſuſpenditur in totum hoc caſu juriſdictio judicis à quo, poteſt enim id facere, quia pertinet ad faciliorem exitum cauſæ appellationis, vt colligitur ex *c. Ex lit. de matrim. contra interdict. Eccleſ. contract.*

Cap. V. & vlt. Tuas.

Innocentius III. Mutinenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Mutinæ obtineret conſuetudo, vt ſi quis juràſſet, ſe aliquam ducturum & citra carnis copulam deſponsàſſet, & poſtea deſponsàſſet etiam aliam eàmque cognouiſſet, vt primò cognita ipſi adjudicaretur, non priùs deſponſata: conſultus reſcribit Pontifex ſeruandum eſſe, quòd S. Petri Sedes & ſua Metropolis ſequitur ac docet, videlicet poſtquam inter legitimas perſonas conſenſus interuenerit de præſenti (qui ſi ſolus deficiat, cætera etiam cum ipſo coitu fruſtrantur) ſi illæ perſonæ cum aliis poſtea de facto contrahant, quod priùs de jure factum fuerat, non poſſe irritari.

EXEGESIS.

De Cætero.) Quæritur vtrùm matrimonia contracta & conſummata, poſt priùs ratum ante hanc decretalem fuerint legitima. Reſpondet *Panorm. illa fuiſſe tolerata, neque irritata*, idque ſignificari per verbum *de cætero*, quòd priùs facta, rata habeat, neque reſcindat. Rationem addit, *quòd conſtitutio antiqui juris declaratoria non extendatur ad præterita geſta ſecundùm contrariam conſuetudinem.* Sed hæc conſuetudo non potuit introduci in re tam graui & valorem Sacramenti concernente, niſi ſuppoſitâ poteſtate Pontificis matrimonia rata diſſoluendi, ex quâ poſtquam illi res innotuit, quæ facta erant rata habere potuit.

T I T V L V S V.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS, IN MATRIMONIO VEL ALIIS CONTRACTIBUS.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Sponſalia contrahi, vel purè vel ſub cooditione, etſi verò communiter oulla addatur conditio, eſt tamen pro plena intelligentia de matrimonio & ſponſalibus quoque cooditionatis agendum. Quà ratione comprehenduntur *h. t.* etiam conditiones aliis contractibus apponi ſolitæ. Eſt autem conditio, vt defioit *Panorm. hic* ad Rubric. *quædam adiectio poſita, vel ſubintellecta in diſpoſitione aut contractu, ſuſpendens & reſoluens ipſum.* Vnde propriè eſt conditio, quæ ſuſpendit io futurum eventum, ſiue ratione rei, ſiue temporis, vt explicat *Silu.* varb. *conditio n. 1.*

Nota II. Diuiſiones conditionum valde intricatè aſſignari, placet præcipuas deſumere ex *M. in 4. d. 29.* 1. Conditiones aliæ ſunt geoerales, quæ naturâ ſuâ intelliguntur ineſſe, etſi non apponantur ſeu exprimantor, vt *contraham tecum, ſi Deus voluerit, vel ſi tu conſenſeris*; Aliæ particulares ſiue extrinſecæ, illæque vel ſimpliciter neceſſariæ, vt *ſi ſol cras oriatur*, vel ſimpliciter impoſſibiles, vt *contraho tecum, vel contraham tecum, ſi cœlum digito attigeris.* Vel denique contingentes, vt *ſi pater meus conſenſerit, aut ſi pater tuus dotem dederit.* Ex conditionibus autem cootingentibus, aliæ ſunt, quæ ſubſtantiæ matrimonij eiuſque triplici booo adverſantur, quales recenſet *Pontifex infrà c. fin.* Aliquæ honeſtæ ſunt, vt *contraho tecum, ſi velis continentiam mecum ſeruare*, aliquæ verò turpes, vt *ſi generationem prolis euitaueris.* Denique aliæ conditiooes ſuot de futuro, quæ propriè hoc oomen merentur, quales jam aſſignauimus, aliæ de præſenti, vt *contraho tecum, ſi parentibus tuis nunc placeat*, val præterito, *ſi pater tuus aliquando miles fuit.*

Not. III. Præter conditiones eſſe alia tria, quæ adijci ſolent contractibus. v. g. demonſtratio, modus, & cauſa. Demonſtratio exprimitur, per relatiuum aut qualitatem, ratione cuius determinatur & demonſtratur perſooa, cum quâ contrahitur, vt *duco te, quæ es huius Ducis aut Comitis filia, aut quæ es libera, nullo jure mancipij obſtricta.* Silu. v. *Conditio. n. 5.* dicit, quòd demonſtratio eſt ex aliquo præterito, ſiua præcedente, accedeote, vel qualitate rei certificatio, vel liquidatio. Modus generaliter eſt omnis qualitas adiecta diſpoſitioni vel obligationi. *§. Modus. ff. De Obl. & Act.* Specialiter autem modus in propoſito eſt appoſitio oneris, ad cootractû tanquam cauſæ motiuæ aut finalis, vt *contraho tecum, vt facias hoc vel illud.* Aliter definitur *à Silu. l. c.* quòd ſit inuitatio (imò obligatio) ad remunerationem vel ad impletionem loco eius, quod eſt factum. Significatur autem modus per particulam *dummodo* vel *vt*, ſicuti demonſtratio exprimitur *per qui quæ vel quod.* Cauſa eſt propter quam cootrahitur, vt *contraho tecum, quia dives & pulchra es, aut vt per te ego diteſcam*; explicatur autem per particulam *quia* vel *propterea*, ſicut conditio propriè dicta explicatur per particulam *ſi* aut *niſi.*

Cap. I. Quicunque.

Ex Concilio Africano.

SVMMA.

Quicunque ſub conditionis nomine aliquam deſponſa-

Google

ſponſauerit & eam relinquere voluerit: dicimus, quòd frangatur conditio, & deſponſatio irrefragabiliter teneatur.

EXEGESIS.

Frangatur conditio.) Supponunt DD. & apertum eſt ex verbis, Conc. loqui de conditione turpi aut illicita, turpem autem haberi pro non adiecta; ſi verò ſit conditio honeſta, per eam non vitiari aut irritari matrimonium, patebit ex ſeqq.

Cap. II. Cùm ſit.

Gregorio Epiſcopo Spoletano.

SVMMA.

Cùm duo mancipia manumiſſa eſſent ſub hac conditione, vt monachi fierent & permanerent, *contra facientes autem ſeruitio ſubderentur, vnus autem ex illis Monaſterium deſeruiſſet & clericis ſe ſociâſſet, reſcribit Pontifex huic Epiſcopo, ſi ita eſſe reperiatur, ita ſe exhibeat, vt nec Monaſterij deſerendi ſit ipſi facultas, nec manumittentis voluntas prætereatur.*

EXEGESIS.

Monaſterium deſeruiſſet.) Not. I. *Ex Panorm. hic* quòd in manumiſſione ſerui, poteſt apponi conditio, quâ non ſeruata, libertas rursùs perdatur.

Not. II. Quòd olim ſeruitus non impediebat Monachatum, concord. *c. Multos. d. 54.* nec promotionem ad ſacros ordines. *c. Nullus. & c. De famulis. de ſeruis. non ord.* hodie autem ſerui nec ſuſcipiuntur ad Religionem, niſi ſint manumiſſi, neque ordinantur, vt patet ex *dd. cc.*

Not. III. Quòd Pontifex dicit *manumittentis voluntatem non eſſe prætereundam*, vt ſcilicet iſti recidant in ſeruitutem, ſi in Monaſterio non manent: intelligendum videri ante profeſſionem, poſtea enim non poſſunt tranſire ad clericos ſeculares, ſed nolentes coguntur manere in Monaſterio, quo ipſo impletur voluntas manumittentis.

Cap. III. De illis.

Alex. III. Panorm. Archiepiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex ſi quis alicui mulieri ita iurauerit, ego te in vxorem accipiam, ſi tantum mihi donaueris, *periurium non fore, ſi nolentem, dare quod ſibi dari petiit, non acceperit in vxorem: niſi conſenſus de præſenti aut carnalis copula ſit ſubſecuta.*

EXEGESIS.

Si tantum mihi donaueris.) Rectè ex *h. t.* colligit Panorm. hanc conditionem eſſe honeſtam, *accipiam te in vxorem, ſi hoc vel illud mihi donaueris*, niſi enim eſſet honeſta, non ſuſpendiſſet ſponſalia, ſed haberetur pro non adiecta, juxta *c. fin. inf.* Neque obſtat *l. ſi ita ſtipulatus. §. Si tibi nupſero. de verb. obl.* vbi dicitur *ſi mulier à viro aut vir à muliere ſtipulatur centũ dari, ſi ſibi nupſerit, non valere ſtipulationem tanquam inhoneſtam, videri enim tales propter libidinem contrahere.* Rectè enim reſpondet *Panorm. ſi talis ſtipulatio fiat ratione dotis, conditionem eſſe honeſtam*, & de hac poſſe intelligi t. vel ſi alia juſtâ causâ ſubſit, cur alter adijcit conditionem de ſibi aliquid dando, vt ſi nobilis cõtraheret cum plebeiâ, non foret inhoneſtum ſi paciſceretur de pecunia ſibi danda in compenſationem nobilitatis, tum enim ceſſaret præſumptio libidinis, vt ait *Bartol. in d. l. ſi ita ſtipulatus*, quæ non jubet indiſtinctè eiuſmodi ſtipulationem annullari, ſed causâ cognitâ videlicet appareat non eſſe juſtam aut honeſtam.

Niſi conſenſus de præſenti.) Not. Ex Panorm. duos hîc caſus exprimi, in quibus conditio appoſita ſponſalibus tollitur, ſcilicet per ſubſecutum conſenſum de præſenti non conditionatè ſed purè præſtitum, per quem videlicet tollitur obligatio implendæ conditionis priùs appoſitæ; vel per carnalem copulam ſubſecutam, cuius in hoc cap. eſt duplex effectus. purificat enim ſponſalia, cùm per illum præſumatur conditio remitti, & eodem momento dicta ſponſalia transfundit & tranſmittit in matrimonium.

Cap. IV. Verùm.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi alicui Eccleſiæ poſſeſſio qualibet interpoſitâ conditione donetur, à donatore donum poſtea reuocari non poſſe, niſi fortè tali ſit conditione collatum, quod eâ ceſſante debeat reuocari.

EXEGESIS.

Interpoſitâ conditione donetur.) Etſi hoc Cap. à DD. intricatè ſatis exponatur, mihi videtur ſenſus planus, ſi dicamus conditionem priori loco latiùs ſumi, prout etiam comprehendit modum, qui non ſuſpendit actum neque annullat, niſi ſit contrarius ſubſtantiæ illius, vt docet de matrim. *San. h. l. 5 d. 19. n. 4.* & eadem eſt ratio in alijs contractibus. Poſteriori loco conditio ſumitur ſtrictè pro illa quæ ſuſpendit actum, ſic vt conditione non poſita ſit nullus aut poſſit reuocari. Ne autem ſit locus ambiguitatis, in fauorem Eccleſiæ hîc ſtatuit Pontifex, vt donatio Eccleſiæ facta ſub conditione non poſſit reuocari, niſi à donatore fuerit expreſſum, quòd conditione ceſſante ſeu non impletâ debeat revocari, iuxta naturam conditionis propriè dictæ; Sic, ſi quis Eccleſiæ donet prædium ſub hâc conditione ne alienetur, præſumitur eſſe modus, niſi expreſsè reſeruet ſibi poteſtatem, donationem reuocandi, ſi fiat alienatio, vnde colligitur eſſe conditionem propriè dictam.

Cap. V. Super eo.

Vrbanus III.

S V M M A.

Cùm quidam in mulierem aliquam conſenſiſſet, ſi pater eius præſtaret aſſenſum, conſultus Pontifex an ſit ad conſummandum matrimonium compellendus, reſpondèt, cùm conſenſus liber non ſit, qui in alieno arbitrio reſeruatur, & conditionem hanc Canones non improbent, niſi voluntas patris poſtmodum intercedat, nequaquam cogendum eſſe ad matrimonium contrahendum. *Nam licet Alexander Papa reſponderit*, ſponſalia ſub conditione contracta, ipſâ non impletâ, ſi conſenſus de præſenti intercedat, vel carnalis copula ſubſequatur, diſſolui non debere, *non eſſe id huic definitioni aduerſum, cùm conſenſus in hoc caſu non ſit de præſenti habendus, licet per verba de præſenti exprimatur, qui in alieno arbitrio non habito, ſed habendo conſiſtit.*

E X E G E S I S.

An ſit ad conſummandum matrimonium compellendus.) Not. I. Ex diuerſa hâc verborum interpretatione DD. in diuerſas ire ſententias, dum alij negant ipſi matrimonio poſſe adijci conditioné, & ſolùm concedunt apponi poſſe conſenſui ad matrimonium, id eſt, ſponſalibus, vt *Couarr. in Epit. l. p. 2. c. 3. n. 4. & ſeq. Sot. 4. d. 29. q. 2. a. 1. Sanch. l. 5. d. 1. n. 5. Barboſa. hic in alleg.* aliíque qui tenent etiam conditione impletâ non fieri verum matrimonium abſque nouo conſenſu. Alij contra putant, conditionem apponi poſſe ipſi matrimonio, vt Caniſ. *hic in Explic. Rubr. Zaſi. h. t. n. 5. ſub finem*, vbi ait, *non tam adijci conditionem matrimonio vt eſt Sacramentum, quàm vt eſt contractus ciuilis, eatenus enim vt reliqui contractus conditionem recipit.*

Priores ex *h. t.* ita argumentantur, quòd Epiſcopus quæſierit, an qui ſub tali conditione contraxit, ſit ad matrimonium conſummandum, id eſt, perficiendum vt explicant compellendus; confirmant ex ſequentibus, vbi dicitur: *talem nō impletâ conditione conſensûs patris cogendum non eſſe ad matrimonium contrahendum*, indeque concludunt idem intelligi per matrimonium conſummandum & per verba de præſenti contrahendum. Non ergo per conſenſum huiuſmodi conditionatum verum matrimonium, ſed duntaxat ſponſalia de futuro contrahuntur. Poſteriores matrimonium conſummandū accipiunt in ſignificatione vulgari, pro conſummando per copulam carnalem, & ad eundem ſenſum torquent matrimonium contrahendum. Addunt rationem, quia alij etiam contractus recipiunt conditionem, ergo idem dicendum de matrimonio.

Not. II. Ex hac poſteriori interpretatione ſatis quidem conſequenter deduci, quòd conſenſus ille conditionatus purificata conditione ſine nouo conſenſu tranſeat in matrimonium vt in aliis contractibus, quæ eſt comm. Caniſt. poſt *Innoc. Hoſtienſ. Ioan. Andr. tradita etiam à Caniſ. Nauar. c. 22. man. n. 63. & 64. & l. 4. Conſ. 11.* quem cum aliquot Theologis ſequitur quoque *Sanch. l. 5. d. 8. n. 5.* etſi is neget conditionem matrimonio poſſe apponi. Sed verior eſt contraria communis ſententia Theologorum poſt *S. Thomam 4. d. 29. q. vn. a. 3. S. Bonauentur. d. 28. q. 3.* aliósque quos cateruatim allegat & ſequitur *Tann. 3. p. diſp. 8. q. 3. dub. 4. n. 83.* Ratio eſt. 1. In nullo alio Sacramento conſenſus cōditionatus de futuro ſufficit ad valorem Sacramenti, ergo neque in matrimonio. 2. Omne Sacramentum, cùm perficitur, debet eſſe ſignum ſenſibile, atqui quando poſt conſenſum conditionatum impletur conditio, nullum adeſt ſignum ſenſibile, ſi non requiritur conſenſus nouus. 3. Ad matrimonium de ſui natura requiritur conſenſus de præſenti, per quem diſtinguitur à ſponſalibus, quæ fiunt per conſenſum de futuro, eiuſmodi autem conſenſus conditionatus eſt de futuro, non de præſenti, vt clarè aſſerit Pontifex hîc dum reſpondet ad *c. De illis. ſuprà.* quod eſt Alex. III. dicentis *ſponſalia de futuro conditionata, non obligare conditione non impletâ, niſi ſuperueniat conſenſus de præſenti aut copula*, conſenſus autem, de quo hîc agitur non eſt de præſenti habendus, licet per verba de præſenti exprimatur & conſiſtit in alieno arbitrio Patris, videlicet nondū habito ſed habendo, *conſentio videlicet in te, ſi pater tuus aſſenſerit*, ergo ex mente Vrbani III. cōſenſus conditionatus, niſi, impletâ licet cōditione accedat conſenſus de præſenti non fit matrimonium. 4. Si vterque vel alter contrahentium conditione pendente ad aliud matrimonium conuolent, valebit poſterius matrimonium, vt fatetur *Caniſ. l. c.* qui etiamſi conditione impletâ id faciant, niſi de nouo conſentiant, peccabunt quidem contra fidem datam, ſed matrimonium poſterius valebit, vt docent *Sot. & alij apud Tann. n. 87.* ergo eiuſmodi conſenſus conditionatus non ſufficit ad verum matrimonium, quod ex natura ſua eſt indiſſolubile, niſi per ingreſſum Religionis aut diſpenſationem Pontificis ante conſummationem. 5. Denique non apparet quomodo contraria ſententia habeat locum poſt Conc. Trid. quod requirit præſentiam Parochi & teſtium, niſi dicamus impletâ conditione conſenſum nouum requiri, qui in illorum præſentiâ iteratò exprimatur, ſicut enim conſenſus conditionatus non ſufficit ad verum matrimonium, ita nec præſentia Parochi & teſtium tum adhibita.

Ad inſtantiam de aliis contractibus reſpondetur, illis poſſe adijci conditionem, quia non requirunt conſenſum de præſenti, vti requirit matrimonium ex inſtitutione Chriſti & definitione Pontificum. Adde neque alios contractus propriè perfici per conſenſum conditionatum, ſed potiùs inchoari, Quòd autem impletâ conditione ſine nouo conſenſu obligent & ſortiantur effectum, eſt ex diſpoſitione juris, jura enim habent pro facto quod fieri debet, ſuppoſito conſenſu conditionato liberè præſtito, ita *Tann. l. c. n. 86. poſt Valent. q. 3. de matr. p. 3.*

Cap.

Cap. VI. Per tuas.

Innocentius III. Maſicano Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm mulier P. quendam N. poſtularet in virum, aſſerens inter ſe de præſenti conſenſum & copulam interueniſſe; quod licet vir non negaret, aſſerebat tamen ſe non teneri, ſponſalia enim fuiſſe conditionata, videlicet ſi pater eius & patruus conſentirent, qui re intellectâ ſtatim contradixerunt. Mulier autem replicabat, negando ſibi fuiſſe à patre viri aut patruo aliquando contradictum, & ante tempus contradictionis expreſſum à teſtibus, ac poſtea dicebat inter ſe carnalem copulã interueniſſe. Quâ ſuper re conſultus Pontifex reſpondet, cùm conſtet poſt ſponſalia carnalem copulam ſubſecutam, pro matrimonio eſſe præſumendum, quòd videantur à conditione receſſiſſe, etſi enim probatum ſit poſt patris & patrui contradictionem à viro illo mulierem cognitam, non eſſe tamen probatum, quòd antequam ille cognouiſſet tandem pater eius & patruus contradixerint.

EXEGESIS.

Poſt ſponſalia carnalem copulam.) Not. I. Quod obſeruat *Panorm. n. 2.* ſponſalia non ſolùm pura, juxta *c. Is qui fidem. de ſponſal.* verùm etiam conditionata tranſire in matrimonium per carnalem copulam per *h. t.*

Not. II. Quòd mulier probando ſponſalia & copulam clarè fundârit intentionem ſuam aduersùs hunc virum, cuius exceptiu de appoſita conditione conſensûs patris & patrui ſui, illam probationem non eliſit, etſi illam redderet dubiam vel obſcuram. Quam obſcuritatẽ ſuo reſponſo elucidat Pontifex, dicendo illos per copulam ſubſecutam (ne præſumi debeat fornicaria) à conditione conſensûs patris & patrui receſſiſſe; & quamuis probatum ſit poſt contradictionem vtriuſque, copulam illos habuiſſe, non tamen probatum eſſe, quòd copula illa prima fuerit, & ante illam, quæ prima fuit, præceſſerit contradictio patris & patrui, per quam appoſita conditio pacti conſenſus illorum potuerit reſcindi & ſponſalia diſſolui.

Cap. VII. & vlt. Si conditiones.

Gregorius IX.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi conditiones contra ſubſtantiam coniugij inſerantur, puta, ſi alter dicat alteri, contraho tecum, ſi generationem prolis evites, *vel,* donec inveniam alium honoratiorem aut facultatibus ditiorem, aut ſi pro quæſtu adulterandam te tradas, *matrimonialis contractus quantumcunque ſit fauorabilis, caret effectu. Licèt aliæ conditiones appoſitæ in matrimonio, ſi turpes aut impoſſibiles fuerint, debeant propter eius fauorem pro non adiectis haberi.*

EXEGESIS.

Contra ſubſtantiam matrimonij.) Not. I. Regulam vnam de conditionibus repugnantibus ſubſtantiæ Sacramenti, quòd illud vitient & annullent, cuius rei tria exempla, quæ hîc ponit Pontifex, opponuntur triplici bono Sacramenti; 1. Eſt, *ſi generationem prolis evites, quod eſt contra bonum prolis.* 2. *Donec inveniam alium honoratiorem aut ditiorem, quod eſt contra rationem huius Sacramenti, quod intendit coniunctionem indiuiduam.* 3. *Si adulterandam te tradideris, quod eſt contra bonum fidei*; violatur enim fides conjugi debita per adulterium. Quæ conditiones non tantùm matrimonium ſuſpendunt, ſed etiam reſoluunt, id eſt, vt conditione tali adveniente nullum ſit, v. g. ſi afferatur mulieri eâ, quàm duxit honoratior aut ditior, contra ſubſtantiam matrimonij pugnare, bene obſeruat Panorm.

Not. II. Has conditiones *contraho tecum, vt ſerves mecum perpetuam caſtitatem, debitum non petas, Religionem mecum ingrediaris*, ſi poſt contractum matrimonium adijciantur, non pugnare cum illius ſubſtantia. *arg. l. Empti. C. De contrahenda empt.* Vbi licet ſine pretio non contrahatur Emptio & Venditio, ſi tamen de pretio vtrinque conuentum fuerit, etſi illud non ſoluatur, ſed vltrò remittatur, non ideò vitiatur emptionis aut venditionis contractus, vtpote quo ad ſubſtantiam jam ante perfectus, vt aptè explicat *Caſius h. t. n. 3.*

Not. III. Diſputari poſſe, an ſi ante matrimonium eiuſmodi conditiones apponantur, illud vitient. Pro affirmatiua militat, quia hæ conditiones videntur pugnare contra ſubſtantiam matrimonij, quod ordinatur ad copulam, quam eiuſmodi conditiones excludunt. Sed contrarium tenendum eſt. 1. Quia copula actualis non eſt de matrimonij eſſentiâ, cùm ante conſummationem ſit matrimonium verum. 2. Pontifex hîc enarrans conditiones pugnantes contra ſubſtantiam matrimonij non enarrat iſtas. 3. Patet ex triplici matrimonij bono, quorum nulli adverſatur continentia, non enim impedit bonum Sacramenti, ſiue indiuiduam vitæ ſocietatem, neque bonum fidei, caſtitas enim nullius Totum violat, neque bonum prolis, quod compenſat maiori bono Deo dilectæ continentiæ, adde bonum prolis in eo potiùs ſitum, vt non impediatur mediis illicitis, quàm vt generetur. 4. Inter B. Virginem & S. Ioſephum, fuit verum matrimonium, cùm tamen vterque habuerit propoſitum, imò & votum, (ſaltem B. Virgo) ſeruandæ caſtitatis. *Concord. c. Coniunx. 27. q. 2.* quod exiſtimat Fide certum *Suarez. 3. p. q. 29 a. 2. d. 7. ſ. 1.*

Ad argumentum contrarium dicendum eſt, quòd conſenſus matrimonialis explicitè non tendat in copulam carnalem, ſed ſolùm in jus & poteſtatem ad illam, ſiue in mutuam corporum traditionem, quæ ordinatur ad copulam tanquam ad effectum. Quare ſi quis expreſsè excluderet copulam,

ageret

Digitized by Google

ageret contra matrimonij naturam, nec validè contraheret, iuxta *S.Th.4.d.28.q.vn.a.4. Bonau.ibid. q. vlt. Couar. in Epit.h.l.p.2.c.3.n.1. & §.1.n.4. & alios,* quos refert & ſequitur *Sanch.l.2.d.28.n.8.* Licet ergo ex parte contractûs matrimonium per ſe includat implicitum conſenſum in copulam, id eſt, in tale jus & poteſtatem, quod ex ſe ordinatur ad copulam; ex parte tamen contrahentis conſenſus explicitus in copulam non eſt neceſſarius, ſed poteſt ea remitti ſiue abdicari, vt probant argumenta pro parte affirmatiuâ allata. Ex quibus collige *matrimonium B. Virginis, fuiſſe verum matrimonium*, quia in radice & cauſa conſenſit in copulam, conſentiendo, videlicet in matrimonium, quod de ſe ordinatur ad illam, vt explicat *Suarez. l.c.* Atque ſic intelligi debet *S.Aug. relatus in c. B. Maria. 27.q.2.* dicens; *illam conſenſiſſe in copulam carnalem, ex parte videlicet contractûs ſiue implicitè, ex parte autem contrahentis ſiue ſuâ, nec abſolutè, nec ſub conditione, ſi S. Ioſeph peteret, in illam conſenſiſſe expreſſè, erat enim certa ex diuina reuelatione Ioſephum non petiturum.* Non eſſe tamen fide certum, quòd inter illos interceſſerit verum matrimonium, ſentit *Caniſ. l. 1. Marialis. c. 5. §. Iam verò. vbi aſſerit eſſe quæſtionem arbitrariam.*

Si turpes aut impoſſibiles fuerint.) Not. I. Alteram *h.t.* partem ſiue regulam eſſe de conditionibus turpibus, quæ non pugnant cum ſubſtantia matrimonij, vt *ſi hoſtem meum occideris, ſi furtum aut aliud delictum commiſeris*, item de impoſſibilibus, vt *ſi cælum digito tetigeris, ſi Oceanum ebiberis.* De eiuſmodi conditionibus ita ſtatuit Pontifex in fauorem matrimonij, vt potiùs reijciantur, quàm matrimonium irritent. Cùm enim eiuſmodi conditiones accipi poſſint, velut ſeriò adiectæ matrimonio, vel non ſeriò, ſeu ioco, id eſt, non animo obligandi, vel matrimonij obligationem ſuſpendendi, Canones in dubio eas interpretantur, tanquam ioco & non ſeriò adiectas, ſine diſpendio coniugalis conſenſûs, vt tradit ex comm. *Caniſ. hîc. §. Quadam verò.*

Quâ ratione etiam in teſtamentis ſeu vltima voluntate, quæ itidem fauorabilis eſt, eiuſmodi conditiones reijciuntur & habentur pro non adiectis. *l. 1. l. Conditiones. ff. De conditionibus. inſtitut. & §. Impoſſibilis. de hered. inſtit.* quia in his ſicuti etiam in matrimonio nemo præſumitur ioco agere aut ludere. Secus eſt in aliis contractibus, qui per adiectionem turpis aut impoſſibilis conditionis vitiantur. *l. Non ſolùm. ff. de obl. & act. & §. Si impoſſibilis. de inutil. ſtipulat.* neque enim in his idem fauor militat. *c. Cùm dilecti. in 6. de donat.* ſi verò conſtaret eiuſmodi friuolas conditiones ſine animo verè contrahendi matrimonium fuiſſe adjectas, eſſet planè nullum, & præſumptio cederet veritati, vt notat *Caſus n. 2:* & fatentur omnes. *Sanch.* autem in explicatione h.t. mirè ſe & alios confundit. *l. 5. d. 3.*

Not. II. Vtrum hæc conditio *contraho tecum, vel contraham tecum, ſi Papa diſpenſauerit ſuper impedimento conſanguinitatis v.g. aut affinitatis*, rectè adijciatur ſponſalibus, explicatione opus eſt, eſt enim caſus frequentiſſimus, vt bene dicit. *Sot. in 4. d. 29. q. 2. a. 1.* qui benè reſpondet *1. §. Nona autem. ante diſpenſationem matrimonium eſſe nullum.* Quin etiam illi, qui exiſtimant impletâ conditione matrimonium ſine nouo conſenſu tenere, quando materia eſt legitima, tamen id negant, quando eſt illegitima ſiue prohibita, vt in propoſito contrahere cum impedimento dirimente, quod ſecluſa diſpenſatione eſt illicitum, idque nobis multò certius eſt, qui vniuerſim quâcunque conditione propriè dictâ impletâ nouum conſenſum requirimus.

Quin etſi *Adri. q. 10. de matr.* cenſeat eiuſmodi contractus inter cognatos ſaltem habere vim ſponſalium, placet tamen contrarium cum *eodem Sot. l.c. §. Quòd autem.* vbi allegat plures leges ciuiles, quæ dicunt, *Si quis ſtipuletur de eo, quod leges fieri prohibent, ceſſare obligationem, & conditio pendens ex voluntate principis, habetur quaſi impoſſibilis. l. Eadem Iulian. ff. De legat. 1. & quæ ſine diſpenſatione fieri non poſſunt impoſſibilia à jure cenſeri*, ait *Innoc. in c. Paſtoral. de cauſ. poſſ. & propriet.* quia videlicet diſpenſatio pendet in ſolidum à voluntate Principis, quem non poſſumus cogere, neque præſumere, quòd ante diſpenſationem vllum actum noſtrum validum eſſe velit. Non tamen ſic paciſci inter cognatos & affines erit peccatum, ſi ex juſta & honeſta cauſa putent diſpenſationem ſibi eſſe petendam, & in euentum impetrationis promittant ſibi matrimonium, quæ promiſſio non habebit quidem vim ſponſalium, vt aptè dicit *Sot. §. hoc tamen*, obligabit tamen inſtar promiſſionis ſimplicis, imò etiam poterit confirmari juramento. Ex quo denique manifeſtum eſt, hanc conditionem non eſſe quidem turpem aut propriè impoſſibilem, cùm Papa poſſit diſpenſare, poſſe tamen referri ad illas, quæ pugnant cum natura ſponſalium, & matrimonij propter materiam illegitimam, donec conditio impleatur.

Not. III. Conditio honeſta & poſſibilis de præſenti vel præterito adiecta, matrimonium illud nec vitiat, nec ſuſpendit, ſed ſi conditio tunc eſt vera, vt *ſi patri tuo placet aut placuit*, eſt ſtatim validum, ſi verò eſt falſum, eſt ſtatim irritum, vt cum *S. Th.4.d.29.q.vn.a.3.* docent omnes, tum quia nihil deeſt ad matrimonij ſubſtantiam, ſi vera ſit, deficit autem conſenſus ſi falſa ſit, adeòque & matrimonium.

Not. IV. Matrimonium initum ſub conditione extrinſeca neceſſaria & determinata, vt *contraho tecum, ſi cras ſol oriatur*, per illum non ſuſpenditur, ſed perinde eſt, ac ſi appoſita non fuiſſet, probatur ex *l. Pupillus §. Quæ ſub conditione. ff. d. Nouat. & l. Impoſſibilis. ff. d. verb. oblig. & §. Si impoſſibilis. ff. De inutil. ſtipul.* Ratio eſt, quia cùm conditio illa ſit determinata in cauſa ſua naturali, ita vt impoſſibile ſit oppoſitum euenire, cenſetur jam impleta juxta *S. Th. l.c. quæſt. vnicâ. a. 3.* quem ſequuntur comm. alii allegati à *Sanch. d. 2. n. 2.* apud quem vide plura.

Not. V. Conditiones neceſſarias intrinſecas, quas *Sanch. d. 1. n. 3.* vocat generales, quia omni contractui per ſe inſunt, *vt ſi vixerimus, ſi tu quoque*

conſen-

Digitized by Google

conſenſeris, tales eſſe, vt ſine illis nec matrimonium nec alius contractus ſubſiſtant, ſiue exprimantur ſiue taceantur, neque enim contractus poteſt inſtitui altero mortuo aut non conſentiente, & idem eſt de ſimilibus.

Id dubium eſt, an hæc conditio, *ſi Deus voluerit, ſi Deo placuerit* ſit talis? In quo rectè diſtinguit *Silu. verb. Matrimonium. 3. q. 3.* eſſe videlicet generalem & neceſſariam, ſi intelligatur *voluntas beneplaciti, per quam Deus omnia vult aut operatur*; abſque hoc enim impoſſibile eſt nos aliquid facere aut perficere; Non eſſe autem talem, ſi intelligatur *voluntas approbationis, quam vocant ſigni*, pro qua exploranda adhibemus conſilium bonorum & orationem. Atque voluntas Dei hoc poſteriori modo intellecta reddit contractum conditionalem eúmque ſuſpendit, donec de voluntate Dei conſtet, quantum ſatis eſt.

Not. VI. Demonſtrationem ſiue cauſam, niſi tranſeat in conditionem, nunquam ſuſpendere ſiue vitiare matrimonium, ſiue ſit vera ſiue falſa, ſiue turpis aut repugnans ſubſtantiæ matrimonij, probatur à ſimili, *quia falſa demonſtratio non vitiat legatum. l. Falſa. 35. ff. De condit. & demonſtrat.* ergo nec matrimonium, quod eſt fauorabilius. Deinde demonſtratio & cauſa non referuntur ad ſubſtantiam matrimonij, ſed quaſdam opiniones aut credulitates de illis, cum quibus contrahimus, quæque nos ad contrahendum impellunt, vt *Fama, Diuitia, Nobilitas*, vt ex comm. docet *Sanch. l. c. d. 19.* Dixi *per ſe.* ſi enim iſta inuoluant errorem perſonæ aut conditionis, ita vt determinent conſenſum ad talem perſonam, excludendo quamuis aliam, inducent impedimentum dirimens.

Not. denique VII. Etſi aliqui apud *Sanch. l. c. n. 4.* cenſeant modum repugnantem naturæ matrimonij illud non annullare, ſed haberi pro non adjecto eo, quod adueniat actui jam perfecto, neque illum ſuſpendat, vt *contraho tecum, vt pharmaco aliquo ſterilitatem procures*; Alij tamen, quos idem *Sanch.* allegat & ſequitur *n. 5.* cenſent matrimonium adjecto tali modo vitiari vigore huius textûs. cum verò ex neutra parte ſit ratio valde vrgens, vtrumque cenſeo probabile, niſi quòd huic poſteriori ſententiæ magis videtur fauere præſens t. Cui etiam conuenit, vt dicamus modum impoſſibilem aut turpem licèt naturæ matrimonij non aduerſantem haberi pro non adiecto, neque illud ſuſpendi per modum neceſſarium, v. g. *contraho tecum, vt aliquando moriamur*, habetur enim pro impleto, vt de conditione neceſſaria diximus. *not. 4.* vide plura apud *Sanch. l. c.*

TITVLVS VI.

QVI CLERICI VEL VOVENTES MATRIMONIVM CONTRAHERE POSSINT.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Agi *hoc tit.* de impedimento matrimonii, quod variè contrahitur per ſuſceptionem Ordinum, & emiſſionẽ Voti: Quod ad primum attinet Catholica veritas eſt, per ordinem ſacrum dirimi matrimonium poſtea initum; Conſtat ex *h. c. Et ſequentibus. & c. Vnico. de voto in 6.* item multis Canonibus in decreto, quos allegat *Sanch. l. 7. d. 28.* & nouiſſimè ex *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de matrimonio. can. 9.*

Not. II. Verius eſſe nunquam in Eccleſia ſiue Græca ſiue latina licuiſſe in ſacris ordinibus *conſtitutis* matrimonium contrahere, idque ab initio Eccleſiæ prohibitum fuiſſe, vt conſtat ex *Can. 27. Apoſt. ibi.* Qui ad clerum prouecti ſunt, *præcipimus, vt ſi voluerint vxores accipiant, ſed Lectores & Cantores tantùm.* Ea verò eſt differentia inter Græcos & Latinos, quòd illis licebat poſt contractum matrimonium ſacros ordines ſuſcipere, & vti matrimonio anteà contracto; quod Latinis eſt interdictum, apud quos ſi coniugati ordines ſacros ſuſcipiunt abſtinere debent à coniugii vſu, vt conſtat ex *c. Cùm olim. de Clerico coniugato & c. De Syracuſana. d. 28.* Quin etiam Græcis non permittebatur vſus matrimonij eo tempore, quo altari deſeruiendum erat, ſiue ex l. ſiue ex conſuetudine.

Cap. I. De Diacono.

Idem.

SVMMA.

De Diacono, qui alium Diaconum vulnerauit & vxorem accepit, conſultus Pontifex reſpondet, ſi contrito corde ad Eccleſiam redire voluerit, dimiſſâ, quam accepit in vxorem, poſt pœnitentiam de vtroque exceſſu peractam, diſpenſatiuè poſſe ei diaconatûs officium reddi; & ſi perfectè conuerſationis fuerit in Presbyterum ordinari. Subdiaconum autem, ſiue hominem interfecerit ſiue non, matrimonium non poſſe contrahere, ſacri Canones demonſtrant.

EXEGESIS.

Not. Ex Panorm. hic, quòd conſtitutus in ſacris matrimonium contrahens efficiatur irregularis, adeò vt neque in ſuſceptis miniſtrare poſſit, nec ad maiores admitti, concordat c. ſeq. ideóque Pontifex reſpondet poſſe hunc Diaconum, ſi debitam pænitentiam peragat per diſpenſationem ad officium ſubdiaconi reſtitui, Presbyterum autem non ordinari, niſi ſtudio perfectionis id meruerit.

Cap. II. Ex literarum.

Idem, Cenomamenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam ſubdiaconus quandam ſibi coniugem copulâſſet, quam Epiſcopus, vt abiuraret, fecit: mandat Pontifex, ſi is ad monaſtici ordinem tranſire voluerit, & laudabili conuerſatione ſatiſfecerit, vt ad maiores ordines promoueatur; ſi autem ad Religionem tranſire noluerit; neque in ſubdiaconatu miniſtrare, neque ad altiores ordines aſcendere permittatur, in minoribus tamen poterit miniſtrare.

EXEGESIS.

Hoc cap. intelligitur ex præcedente neque difficultatem continet.

Cap. III. Meminimus.

Idem, Vigorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi quis in Religione profeſſionem faciat, & poſtea aliquam ſibi copulet, cogendum eſſe vt ab ea recedat, & ad Religionẽ recedat, verùm ſi nec habitum ſuſcepit nec profeſſionem, ſed votum ſolùm fecit ſe ad Religionem tranſiturum, licet poſtea matrimonium contraxerit, non eſſe cogendum ad Religionem tranſire, & matrimonium reſcindere.

EXEGESIS.

Quomodo differat votum ſolenne quod fit in profeſſione Religioſa, & ſimplex, quale eſt cum quis vouet ſe intraturum religionem, diximus in *c. Vnico. d. Voto in 6.* Votum ſolenne dirimit matrimonium, ideóque poſt illud contrahens cogitur ad Religionem. Votum autem ſimplex non dirimit ſed impedit facitque illicitum.

Cap. IV. Conſuluit.

Idem, Lucenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm nobilis mulier mutâſſet habitum & de manu Presbyteri velum accepiſſet, non renunciando tamen propriis nec intrando clauſtrum, nec in manu Epiſcopi, Abbatis vel Abbatiſſæ aut ſuper altare profitendo, aut obedientiam promittendo, ſed elapſo anno, abiecto Religioſo habitu, nobili cuidam nupſiſſet; Conſultus Pontifex reſpondet, quod ſicut ſimplex votum matrimonium impedit contrahendum, & non dirimit jam contractum, ita habitus ſine profeſſione ſuſceptus, ne matrimonium contrahatur impedit, ſed contractum nequaquam diſſoluit.

EXEGESIS.

Habitum ſine profeſſione.) Not. I. Non obſtante *c. Vidua. de Regularibus*, vbi fœmina quæ velum ſibi impoſuerat, cogitur manere in monaſterio, vnde videretur idem dicendum de iſta. Illa enim vidua non ſolùm velum ſuſcepit ſponte, ſed etiam actum profeſſionis monialibus proprium vnà cum illis, quæ habebant poteſtatem illam ſuſcipiendi, fecit, vt ibidem diximus. Iſta autem habitum Religioſum à Presbytero non habente poteſtatem ſuſcepit, neque aliquem actum exercuit, per quem videri poſſet tacitè profeſſa. Vide quæ ibi diximus *Not. 4. de requiſitis ad profeſſionem tacitam*, quæ hodie non eſt ampliùs in vſu.

Not. II. Hanc habitûs ſuſceptionem æquiparari à Pontifice voto ſimplici, præſumit enim iuxta *Panorm. hic*, qui vel quæ habitum Religioſum ſeriò ſuſcipit, licet extra Religionem, & à non habente poteſtatem, non ſolùm habere propoſitum, ſed etiam votum emiſiſſe Religionis intrandæ. Vbi obiter nota, *Votum ſimplex inde dici ſimplex, quia ordinariè habet vnum tantùm effectum in ordine ad matrimonium, vt videlicet illud impediat, ne licitè contrahatur.* Votum autem ſolenne habet duos, quia & impedit, ne licitè aut validè contrahatur, & contractum dirimit.

Cap V. Veniens.

Idem.

SVMMA.

Cùm mulier quædam cuidam abſenti ſe nupturam promiſiſſet, & poſtea audiens plura de ſeueritate illius, nollet ei copulari; timens verò ne illi nubere cogeretur & in manibus cuiuſdam Eremitæ continentiæ votum ſimpliciter emiſiſſet, eóque audito vir aliam ſibi copulâſſet, conſultus Pontifex reſcribit tutius eſſe, vt præfata mulier matrimonium contrahat, quàm fornicationis reatum incurrat, ideóque ſi plus non proceſſit de fide mentita & voto violato, ſatiſfactionem ipſi injungendam, & cui vult nubendi licentiam tribuendam eſſe.

EXEGESIS.

Cui vult, nubendi licentiam tribuendam eſſe.) Not. I. Hoc textu *Calderinum, Butrio, Turrecremat. in c. Vbi non eſt. 30. q. aliósque multos citat apud Sanch. l. 1. d. 46. n. 7.* ad probandum ſponſalia diſſolui per votum caſtitatis ſimplex poſtea emiſſum, alioqui quî

vellet

vellet ſponſalia ſeruare non peccaret contra Votum, vtpote quo ſtante maneret obligatio ad nubendum. Addunt 2. Quia promiſſionem non violat, qui in melius id commutat. *c. Peruenit. de jureiur.* 3. Quia etiam ſponſalibus ineſt tacita conditio, niſi meliorem ſtatum elegerit, qualis vtique eſt ſtatus caſtitatis reſpectu matrimonij. Accedit 4. Fateri omnes per votum ingrediendi Religionem dirimi ſponſalia, non eſt igitur ſolida ratio, cur id negetur Voto ſimplici Caſtitatis.

Alij ex eodem h. t. colligunt contrarium, quia feminæ, quæ promiſit matrimoniũ, injungitur pœnitentia *de fide mentita ſponſo*, ergo non obſtante voto ſponſalia vim ſuam retinebant, alioquin ob fidem mentitam non debuiſſet puniri. 2. Deus non videtur acceptare promiſſionem rei priùs alteri promiſſæ. 3. Denique quia nullo jure probatur ſponſalibus ineſſe tacitam conditionem, *niſi meliorem ſtatum elegero.* ita *gl. hîc Panorm. n. 5. Hoſt. in c. Rurſus Innoc. ib.* aliique quos allegat & ſequitur *Sanch. n. 9.*

Mihi omnibus perpenſis placet ſententia prior ob rationes ibi allatas, neque mouent contrariæ. Non. 1. quia pœnitentia non fuit feminæ præcisè injuncta propter ſponſalia violata, ſed quia in fraudem illorum emiſit votum continentiæ, ne cogeretur nubere homini auſtero. Non. 2. quia nimis multum probat, ſi enim Deus non acceptat promiſſionem rei priùs alteri promiſſæ, ergo neque acceptat profeſſionem ſolennem poſt matrimonium ratum, nondum conſummatum, per quod non ſolùm promittitur, verùm etiam traditur jus & poteſtas in corpus alterius 3. Conditio illa etſi non exprimatur jure poſitiuo; videtur tamen ineſſe jure diuino & naturali. Neque enim ita nos obligamus homini, vt non excipiamus tacitè ſtatum, qui Deo eſt gratior ſalutique noſtræ conducibilior, aut maioris meriti, vt adeò reſpectu Dei in ſponſalibus & matrimoniis ſemper ſaluum maneat jus quoddam retractûs ſiue reluitionis.

Not. II. In omni ſententia certum eſſe, quando vnus ex ſponſis caſtitatem vouet, alterũ à fide ſponſalium ſeruanda liberari, quia vouens eo ipſo ſponſalibus renunciat. Accedit per eiuſmodi votum conditionem vouentis notabiliter mutari, tenetur enim à petendo debito abſtinere, quod grauiſſimum eſt onus præſertim feminæ, ſi ſemper cogitur petere. Denique quòd diximus de voto caſtitatis, id dictum volumus de ſacri Ordinis ſuſceptione, vel voto illum ſuſcipiendi, diſſolui nimirum per hæc quoque ſponſalia, quòd præter Auctores 1. ſententiæ expreſsè tradit *Sotus l. 7. de juſtit. q. 1. a. 3.*

Cap. VI. Rurſus.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm quidam voto caſtitatis emiſſo, juràſſet ſe quandam ducturum, conſultus Pontifex reſcribit, cùm ſimplex votum apud Deum non minùs obliget, quàm ſolenne pro eo quòd jurauerit temerè, pœnitentiam agere debere, & votum obſeruare. Si verò poſt huiuſmodi juramentum motu proprio nupſiſſet, cùm votum ſimplex matrimonium impediat contrahendum, non tamen dirimat contractum, nihil ambiguitatis quæſtionem continere.

E X E G E S I S.

Cùm ſimplex votum apud Deum.) Not. I. Hoc intelligi debere de voto ſecundùm ſe, nam quod attinet ad conſtitutionem Eccleſiæ, *votum ſolenne eſt fortius,* vt bene notat *Panorm.* non ſolùm enim impedit matrimonium ne licitè, verùm etiam ne validè contrahatur, & contractum mox dirimit, ſiue dirimi & ſeparari poſtulat. Jubetur ergo iſte votum ſuum ſimplex ſeruare, & de juramento temerario nubendi pœnitentiam agere, ſi tamen matrimonium facto ipſo contraxiſſet, extra controuerſiam eſt matrimonium valiturum voto ſimplici non obſtante.

Cap. VII. & vlt. Inſinuante.

Innocentius III. Lisbonenſi & Colimbrienſi Epiſcopis.

S V M M A.

Cùm nobilis mulier ad nubendum auctoritate Regia ſollicitata, neque tunc nubere volens, ex conſilio quorundam votum emiſiſſet, caſtitatis in manibus cuiuſdam fratris S. Auguſtini, eo tenore, vt in domo propria cum omni ſubſtantia remaneret, idque in habitu eiuſdem Ordinis per biennium ſe inuitam feciſſe aſſereret, non tam metu Regio, quàm parentum, titulo metûs incuſſi depoſito habitu P. publicè fuit copulata, conſultus Pontifex reſcripſit: in emiſſione voti nullam vel modicam coactionem adfuiſſe, quàm perſeuerantia ſequentis temporis penitus profugârit, quin potiùs ſequentem copulationem iniquã fuiſſe, & violenter extortam; Ideóque mandat, ſi hæc ita ſint, præfatam mulierem ad reſumendum Religionis habitum & votum ſeruandum induci, & ſi opus fuerit per cenſuram coërceri.

E X E G E S I S.

Vt in domo propria.) Not. I. Si quis Religionem profitetur eâ conditione, vt liceat ſibi proprium & bona immobilia poſſidere, acquirendo vel retinendo ea, vt propria etiam invito Prælato, talem profeſſionem eſſe nullam, vtpote repugnantem eſſentiæ Religioſi ſtatûs; Secus autem eſt, quando ſolùm vſum quis ſibi reſeruaret pro ſuis neceſſitatibus, vel commodâ ſuſtentatione ex Superioris licentia, eiúſque nutu reuocabilem, tunc enim valere profeſſionem neque conditionem reijci. Et tali tenore nobilem hanc mulierem voluiſſe manere in domo propriâ cum omni ſubſtantia ſua. Ita comm. ſententia apud *Barboſ. hîc*, pro qua plurimos allegat.

Taliter autem in dubio intelligi debere reſeruationem aliquorum bonorum in profeſſione à Religioſo factam apparet. Reliqua difficultatem non habent.

TITVLVS VII.

DE EO QUI DUXIT IN MATRIMONIUM, QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. Ex Caniſ. h. t. in principio, hunc titulum latiùs patere, quàm habeat eius inſcriptio; Neque enim tantùm agit de adulterio, verùm etiam de homicidio, vel eius machinatione, imò etiam de fide data alteri fœminæ, viuente priori vxore.

Cap. I. Propoſitum.

Alexander III. Abbati S. Albani.

S V M M A.

Cùm quidam vxorem habens aliam rei inſciam ſibi copulâſſet, & primâ mortuâ ſecunda vellet diſcedere, reſcribit Pontifex licet Canones habeant, vt nullus copulet matrimonio, quàm priùs polluit adulterio, & illam vel maximè cui fidem dedit vxore ſua viuente, vel quæ illius mortem machinata eſt; quia verò præfata fœmina rei erat inſcia, nec vir, qui ſcienter contra Canones venerat, lucrum de dolo ſuo reportare debeat, niſi mulier diuortium petat, ad petitionem viri non eſſe ſeparandos.

E X E G E S I S.

Licet autem in Canonibus habeatur.) Not. I. *Canones à Pontifice hic allegatos haberi. 31. q. 1.* vbi Leo Pontifex abſolutè ſtatuit, *vt nullus ducat in matrimonium, quam priùs polluit adulterio.* Idem præcipitur *c. 3.* in quodam Concilio apud Altheum habito, & concordat *Titulus præſens*, qui abſolutè ſine addito procedit de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium; Sed ex ſequentibus & aliis textibus in *d. q. c. Si quis viuente. c. Si qua mulier. c. Si qua fuerit.* apertum eſt ſolùm adulterium non ſufficere ad dirimendum matrimonium, ſed requiri inſuper vt vir fidem dederit adulteræ, vel mulier viro mortem machinata fuerit. Non obſtat verò, quod in h. t. dicitur, *maximè in his caſibus prohiberi matrimonium cum illa quàm quis polluit per adulterium*, quo videtur innui etiam extra caſus hos eſſe prohibitum, etſi præcipuè & principaliter iſti excludantur. Etſi verò multi DD. particulam *maximè* ita explicent, vt idem ſit, quod *tantùm* & *duntaxat*, quia tamen & textui & ſignificationi vocis vim ſatis manifeſtam inferunt, placet interpretatio *Gratiani*, *quâ ad c. 3. Illud verò* dicit *ſubaudiendam eſſe, niſi priùs peractâ pœnitentia, vel ſi viuente vxore fidem adulteræ non dederit &c.* Quod egregiè confirmatur ex *c. Si quis viuente. & c. Si qua fuerit.* quæ tale matrimonium poſt peractam pœnitentiam concedunt, cum quibus t. iſte ſæpiùs concordat.

Not. III. Ex his & ſequentibus manifeſtum eſt, Crimen, quod inter impedimenta dirimentia collocat Eccleſia non eſſe ſimplex, ſed duplex, priùs eſt *adulterium cum machinatione mortis alterius coniugis*; poſteriùs verò adulterium *cum fide data de contrahendo poſt coniugis mortem, vel cum contractu matrimonij de præſenti, cum adultera.* Ratio autem inducti huius duplicis impedimenti eſt, vt caueatur machinatio mortis alterius coniugis, quæ in procliui foret, ſi liceret viuente priori coniuge ſpem facere alteri, vel fidem dare de ipſa ducenda poſt mortem prioris. Vix enim aliquid atrociùs reperitur, quàm inſidias parare, vel anſam dare illas parandi vitæ alterius coniugis, cùm illud naturæ matrimonij, quod amore contrahitur, extremè aduerſetur; prius crimen potiſſimum explicabimus. *c. Significâſti*, poſterius. *c. vlt. infrà.*

Cap. II. Significauit.

Idem, Abbati de Fontibus.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex de quodam O. Andegauenſi, qui querebatur in ducenda prima vxore tantam ſibi vim illatam fuiſſe, quòd non ſponte in ipſam conſenſerit, ideóque ſecundam ſe duxiſſe, ſi hoc ita eſſe conſtiterit, & poſt præſtitum juramentum ipſam carnaliter non cognouerit, ad aliam, quam poſtea acceperit reuertendi licentiam illi tribuendam eſſe. Alioqui ne ad ſecundam reuertatur ſub anathemate eidem inhibendum, licentiam tamen dandam ducendi aliam vxorem.

E X E G E S I S.

Ideóque ſecundam ſe duxiſſe.) Not. I. T. expreſſum, qui vltra alios rectè allegatur, pro matrimonij

Digitized by Google

monii ex metu contracti nullitate, vbi *not. Panorm.* hoc c. non eſſe opus reſciſſionem petere, *actione quòd metûs cauſâ*, cùm in hoc caſu ſine vlla petitionis aut reſciſſionis mentione facultas dari debeat ad priorem reuertendi, nam hîc probato metu ex quo prius matrimonium fuit contractum, ſecundum videtur legitimum, quod non fieret, ſi foret opus petere reſciſſionem prioris.

Not. II. Quòd ſolum adulterium non inhabilitat ad contrahendum matrimonium cum adultera poſt mortem prioris vxoris, modò non fidem dederit de contrahendo, neque interuenerit machinatio in mortem alterius coniugis, vt jam diximus ad *c. 1. not. 2.*

Not. III. Matrimonium metu contractum eſſe nullum, etſi juramentum in ſponſalibus ſiue promiſſione matrimonij interuenerit. Vnde colligit *Panorm. n. 5. juramentum metu præſtitum non eſſe obligatorium, quia videtur eſſe contra bonos mores, vt juramentum vi extorqueatur, & in hoc caſu tollit libertatem ad matrimonium requiſitum.* Quod denique ſub finem h. t. pronuntiat pro hac muliere, quia rei ignaræ neſciebat hunc virum eſſe coniugatum, melius intelligetur ex *ſeqq.*

Cap. III. Super hoc.

Idem, Baranenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an liceat alicui cum ea contrahere matrimonium, quam vxore ſua viuente ſibi de facto copulauit, reſpondet, ſi adultera eſt aliquid machinata in mortem vxoris, ſiue fidem dederit, ſiue non, quòd eâ defunctâ hanc ſit ducturus, ſecundùm Canones ab eius conſortio prohiberi, & hanc prohibitionem perpetuò eſſe ſeruandam.

E X E G E S I S.

Aliquid in mortem vxoris machinata.) Not. I. Impedimentum prioris criminis ſupradicti, quando cum adulterio interuenit machinatio mortis, non ſolùm exprimitur h. t. verùm etiam *c. 1. ſuprà.* & *c. Significâſti. infrà. c. 1. de conuerſ. infid. & c. Si quis viuente. 31. q. 1.* perinde autem eſt, ſiue adulter ſiue adultera, ſiue vir ipſe vxoris mortem machinetur. Neque etiam opus eſt promiſſione futuri matrimonii, vt habetur in h. c. & fatentur communiter omnes.

Not. II. Incurri quoque hoc impedimentum, ſi alter ex machinantibus mortem vxoris, ſit infidelis, quantumuis hac intentione ſuppreſſâ, vt alliciat infidelem promiſſione ineundi cum ipſo matrimonii, vt habetur *c. 1. De conuerſ. infid. quod ſuprà. l. 3. t. 33.* dilatum optimè huc quadrat. Eſt autem *Cæleſtini III.* qui interrogatus de Saracenis captiuis, qui Chriſtianorũ quorundam machinatione earum viros occiderunt, poſtea per eas ad fidẽ Chriſti conuerſi, illis poſſint nubere, aut ſi nupſerunt, cum iiſdẽ permanere, reſcribit *id aduerſari Regulæ Conc. Tribur. quia Eccleſia tale delictum (homicidij videlicet Innocentis) tali lucro (conuerſione adulteri) compenſare non vult. De Saracenis autem ad fidem conuerſis, qui vxores eorum, quos in bello occiderunt, copulârunt & ijdem Chriſtiani de Saracenis mulieribus conuerſis viciſſim fecerunt, quod cùm tales fœminæ non procurârint virorum mortem, matrimonium inter huiuſmodi perſonas licitè contrahi, neque taliter copulatos diuortium poſſe poſtulare*, ex qua poſteriori textûs parte.

Not. III. Plures conditiones ad hoc impedimentum dirimẽs incurrendum requiri, quas enarrat *Sanch. l. 7. d. 78. à n. 7.* 1. Eſt, vt machinatio mortis ſortiatur effectum, qui niſi ſequatur, poterit adulter & coniunx ſuperſtes altero defuncto licitè & validè contrahere, nam *c. Si quis viuente. 31. q. 1.* manifeſtè petit actum conſummatum, tex. autẽ præſens & alij, etſi ſolius machinationis mentionem faciant, ſunt tamen verba cum effectu accipienda. *c. Relatum. de Cler. non reſid. ita S. Thom. communiter receptus. 4. d. 35. q. Vnica. item gl. in c. 1. de conuerſ. infid.* quam ſequuntur juris periti omnes. Vnde neque mandatum aut conſilium de occidendo coniuge ſufficit, niſi ſequatur inde mors ipſa.

2. Conditio eſt, ſecundùm aliquos, vt machinatio hæc aut occiſio ſit vxoris, ſi enim vxor interficiat virum ad contrahendum cum adultero, hoc impedimentum locum non habet. *t. enim præſens & c. 1. ſuprà. c. Significâſti. inf. expreſſè loquuntur de vxore.* neque debent extendi ad cædem viri, quæ non eſt tam frequens, ſed hanc conditionem non immeritò reprobat Sanch. quia *d. c. Si quis viuente. & c. 1. De conuerſ. infid.* loquuntur etiam de viricidio, modò non aliâ intentione, quàm contrahendi cum adulterâ, procuretur mors alterius coniugis, quam ſententiam integra DD. phalange confirmat *Sanch. n. 8.*

3. Conditio eſt, vt propter mortis machinationem interueniat adulterium, ſi coniunx alter ſolus alterius coniugis mortem machinetur, ſi autem coniunx ipſe, & adulter, cuius matrimonium intenditur, in alterius mortem conſpirat, adulterium non requiritur. Etſi verò aliqui in neutro caſu adulterium requirant, ſed ſolùm coniugis cædem animo contrahendi matrimonium cum alio; aliqui verò in omni caſu adulterium exigunt, placet tamen via media *cum Sanch. n. 9. & Caniſ. hîc. §. Sit tamen concluſio,* vt conditio hæc, prout illam expreſſimus, intelligatur, tum quia *c. 1. De conuerſ. infid.* vbi Saracenis poſtea baptizatis interdicitur, & dirimitur matrimonium cum illis fœminis, ex quarum ſuggeſtione viros ipſarum occiderunt, adulterij commiſſi nulla fit mentio, ſed ſolius conſpirationis vtrinque; tum quia illi Canones, qui adiuncti adulterij mentionem faciunt, vt *c. Præſens. c. 1. ſuprà. c. Significâſti. infrà.* ſolùm loquuntur *de caſu, vbi ſolùm vnus coniunx alteri mortem machinatur.* pro quâ ſententia innumeros allegat *Sanch. l. c.* qui machinationem vnius ſemper coniungunt cum adulterio; ergo vbi non eſt adulterium, in h. c. non exiſtit impedimentum dirimens, de quo agimus. Idem ſequuntur

Digitized by Google

communiter Theologi, quos allegat Sanch. qui ijdem negant ſufficere fidei dationem ſine adulterio, debet autem adulterium præcedere mortem coniugis, quam ſi commixtio carnalis conſequeretur, adulterium non foret, vt per ſe patet.

4. Conditio eſt, vt ſi vnus tantùm machinetur mortem coniugi, alteri notum ſit, ipſum eſſe vxoratum, ex cuius conditionis defectu *Pontifex c. 1. abſoluit mulierem, quia rei erat ignara.* Quod *Suar. n. 12.* extendit etiam ad coniugatum, nam licet illa committeret adulterium contra fidem proprio viro debitam, non tamen reſpectu coniugis occiſi, quem neſciebat eſſe coniugatum.

5. Conditio eſt, vt coniugis interfectio fiat intentione ineundi alterius matrimonij, ſi enim fiat alio fine quocunque, non oritur impedimentum dirimens, quod introductū eſt, ne coniunx coniugem vita orbaret, aut mortem illius captaret deſiderio alterius coniugij, quæ ratio ceſſat deficiente tali intentione, ita contra pauculos ſentiunt communiter Theologi & Juriſperiti apud *Sanch. n. 14.* longo agmine allegati.

6. Denique requiritur, vt matrimonium priùs ſit verum & validum, non opus tamen eſt, vt ſit conſummatum, ſed ſufficit eſſe ratum & legitimum, quia in vtroque adſunt vera coniugis interfectio & adulterium.

Cap. IV. Ex literarum.

Clemens III.

S V M M A.

Conſultus Pontifex ab Epiſcopo de quodam T. qui vxorem ſuam in adulterio deprehenſam, de anteceſſoris Epiſcopi conſenſu abiecerat, eáque poſtmodum moniali effectâ, ante ipſius mortem aliam duxit, ex qua plures liberos ſuſcepit. Reſpondet illos eſſe ab inuicem ſeparandos, poſſe tamen virum iniunctâ ei de adulterio pœnitentiâ aliam ducere in vxorem.

E X E G E S I S.

Anteceſſoris Epiſcopi conſenſu) Not. Separato matrimonio quoad torum apud Catholicos certum eſt, nihilominus manere quoad vinculum, etſi adultera ingrediatur monaſterium, quia *matrimonium ſemel conſummatum non ſoluitur, niſi morte naturali c. 2. 33. q. 2.* Non tamen matrimonium ſecundum invalidè attentatum obſtat, quo minùs mortuâ legitimâ coniuge, adulter poſſit ducere aliam, vti manifeſtum eſt ex h. t.

Cap. V. Cùm haberet.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam cum M. adulterium perpetrâſſet, & ſuper hoc in jus vocatus abiurâſſet adulteram, ſed poſtmodum periurus matrimonio cum M. contracto viuente vxore legitimâ ipſi diu cohabitâſſet, eáque mortuâ ex adultera decem filios procreâſſet; Conſultus Pontifex juſſit eos ſeparari, & iniunctâ eis pœnitentiâ continentiam perpetuam indici, allegans ſtatutum Leonis Papæ, vt nullus ducat in matrimonium, quam adulterio polluit, *& quod hic plus proceſſerit, quàm ſi duntaxat præſticiſſet fidem adulteræ, vtpote cui vxore viuente mœchæ mœchus adhæſit; quale connubium tam* Gregorius papa, *quàm* Tribur. ſynodus *deteſtatur, & tales præcipit publicæ pœnitentiæ ſubijci, ac perpetuo ſine vllâ ſpe coniugij permanere. Neque juuat quòd decennio cohabitârunt, & 10. filios ſuſceperunt, cùm multiplicitas prolis crimen exaggeret, & diuturnitas temporis peccatum augeat, vult tamen curare Epiſcopum, vt vterque liberis ſuis, quatenus eis ſuppetant facultates, alimenta ſubminiſtret.*

E X E G E S I S.

Vt vterque liberis ſuis.) Not. I. Ex *Panorm. h. t.* eſſe ſingularem, qui non reperitur alibi, videlicet etiam filios ſpurios vel natos ex damnato concubitu eſſe alendos, contra juris ciuilis rigorem *auth. ex complexu. C. De inceſtis. & inut. nupt. vbi prohibetur ne tales filij alantur à patre.*

Not. II. Ex Canoniciſ ad extremum quæſtionibus eſſe, an in terris Imperij ſtandum ſit huic juri Canonico an potius ciuili? Ratio dubitandi eſt, quia vbi jus Canonicum à jure ciuili diſſidet, vtrumque in ſuo foro ſeruandum eſſe tradit Panorm. ad *c. 1. De noui operis nuntiat. n. 7.* & ad *c. Eccleſia S. Mariæ. de Conſtit. n. 14.* ſequitur Imola. Sed aſſentimur Gailio qui ex communi DD. ſententia *l. 2. obſeru. 38.* docet in vtroque foro hac in re ſtandum eſſe juri Canonico, maximè ſi aliunde non habeant liberi, vnde viuant, hancque ſententiam in praxi ſecutam eſſe Cameram Imperialem affirmat. *l. c. n. 12.* éſtque id valde conſonum rationi & æquitati naturali, ſicut enim parenti non licet filium ſpurium occidere, ita nec alimenta eidem negare, quia ea negans necare videtur *l. Necare. ff. De lib. agnoſc.* & æquitas naturalis poſtulare videtur, vt eos, quos parentes gignunt, etiam alant *l. 1. ſub fin. ff. De juſt. & jure*, ne fruſtra in lucem editi videantur. Vnde rectè dicit *Baldus conſ. 458. n. 10. jus ciuile in tantum amâſſe caſtitatem, vt hâc in re deſtruxerit pietatem.*

Cap. VI. Significâſti.

Innoc. III. Epiſcopo Spoletano.

S V M M A.

Cùm P. ciuis Spoletanus quandam duxiſſet legitimè in vxorem, eáque relictâ cuidam meretrici adhæſiſſet, poſt mortem verò vxoris, meretricem ſibi deſponsâſſet; Reſcribit Pontifex, niſi alter eorum

in

Digitized by Google

in mortem coniugis fuerit machinatus, vel ea viuente meretrici fidem dederit de contrahendo: matrimonium legitimum judicari debere, & excommunicato, munus abſolutionis, ſi petierit, impendendum.

EXEGESIS.

Hoc cap. intelligitur ex ſuperioribus, præſertim ex dictis ad *c. Super hoc.* quod attinet ad machinationem mortis; de fide autem data viuente legitimâ vxore dicemus ad *c. vlt.*

Cap. VII. Veniens.

Idem, Meſſanenſi Capitulo.

SVMMA.

Cum laicus G. quandam ſibi copulâſſet, & ab ea recedens, Meſſanæ cum alia M. inſcia quòd haberet vxorem, ſolenniter contraxiſſet, verùm pænitentiâ iniunctâ ad legitimam redire juſſus vxorem, eámque mortuam reperiens, Meſſanam rediiſſet & prædictæ M. tanquam legitimæ vxori cohabitaret; Reſpondet Pontifex, licet viuente vxore legitimâ prædictam M. ſibi copulare nequiuerit, eâ tamen defunctâ à lege ipſius ſolutum in eandem M. potuiſſe de nouo matrimonialiter conſentire, dummodo non præſtiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit mortem vxoris. Quare ſi ita eſt, eidem G. vt ſupradictæ M. affectu adhæreat coniugali, licentiam concedendam.

EXEGESIS.

Hoc qnoque cap. non minus quàm ſuperius planum eſt ex dictis & dicendis *c. ſeq.*

Cap. VIII. & vlt. Si quis.

Gregorius IX. Fratri R.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi quis vxore viuente fide datâ promiſit aliam ſe ducturum, vel cum ipſa de facto contraxit, ſi nec ante nec poſt (legitimâ eius ſuperſtite) cognouit eandem, quamuis vtrique ipſorum, pro eo quod in hoc grauiter deliquerunt, ſit pænitentia iniungenda, non eſſe tamen matrimonium, quod cum ea contraxit, poſt vxoris obitum dirimendum. Cæterùm tolerari non debere, ſi priùs vel poſtea, dum vixit vxor ipſius, illam adulterio polluiſſet.

EXEGESIS.

Si quis vxore viuente.) Hoc. c. explicandum eſt alterum crimen matrimonium dirimens, quod generatim nomine criminis inter impedimenta dirimentia matrimoninm deſignatur, & valde expreſsè habetur in h. t. etſi contineatur quoque in *c. 1. & c. Veniens.* ſuprà, item *in c. Relatum. 31. q. 1.* Committitur autem, ſi quis fide datâ de matrimonio contrahendo adulterium perpetrat, vel de facto cum eâdem adultera etſi inualidè contrahit priore coniuge ſuperſtite. Requirunt autem aliquas conditiones, quas non minus, quàm in crimine homicidij enarrat *Sanch. l. 7. d. 79.*

1. Conditio eſt, vt adulterium concurrat cum vno ex his duobus, videlicet cum futuri matrimonij promiſſione, aut cum matrimonio de facto inito, ſuperſtite altero coniuge, abſque alterutro enim horum adulterium non ſufficit, vt patet ex *h. t. & aliis cc.* Neque ſufficit, ſi adulteri ſibi mutuo fidem dent, quòd velint nubere, antequam alter coniunx moriatur, quia Canones loquuntur de promiſſione contrahendi poſt coniugis mortem, non autem de promiſſione contrahendi ante illam, vt explicat. *c. Relatum. 31. q. 1.* Neque in hac promiſſione apparet periculum captandæ mortis coniugis, ſicut in priore, quæ eſt ſententia communis teſte *Sanch. n. 2.* Vtrùm autem adulterium, (quod debet eſſe completum, & de ſe ſufficiens ad generationem prolis) promiſſionem ſiue matrimoninm de facto contractum præcedat vel ſequatur, perinde eſt, vt not. idem *n. 3.* qui *n. 4.* fusè oſtendit nihil referre, ſiue adulter ipſi adulteræ promiſerit matrimoninm, ſiue tertius jam ante ſubornatus vt deſignet adulteram fraudulenter illi promittat.

2. Conditio eſt, vt adulterium & promiſſio matrimonij vel contractus eiuſdem concurrant durante priori matrimonio, quare ſi præcedat aut ſequatur mortem coniugis, ſiue vtrumque, ſiue alterutrum, non conſurgit hoc impedimentum, quia t. præſens poſtulat, vt vtrumque ſuperſtite legitimâ vxore contingat. Et quidem requiri, vt in eodem matrimonio non in diuerſis, vt aliqui ſentiunt, id fiat, veriſimilius eſt. Quia ſi adulter ſecundò nubat, eo ipſo recedit à promiſſione facta, quòd mortuâ vxore velit nubere adulteræ. Accedit inito poſteriori matrimonio, cùm alia ſpes adulteri extinguitur, ob quam ne ſit occaſio captandi mortem coniugis, iſtud impedimentum inductum eſt, quod cum variis dubiis latè explicat *Sanch. à n. 6.*

3. Conditio eſt, acceptatio expreſſa promiſſionis factæ, promiſſio enim non acceptata, vt nullam obligationem inducit, ita neque hoc impedimentum, neque in re tam graui ſufficit acceptatio tacita. Neque tamen opus eſt repromiſſione, quæ omnia latè deducit *Sanch. à n. 22. qui n. 29.* illud etiam bene explicat & probat, quod per fidem datam non intelligitur promiſſio jurata, ſed ſimplex.

4. Conditio eſt, vt matrimonium priùs contractum ſit validum, ſi enim eſſet irritum, nullum præſtaret impedimentum, iuxta *c. 2. ſuprà.* vbi decernit Pontifex, *vt is qui coactus aliquam duxerat, neque ſponte in illam conſenſerat, ſed aliam duxerat, cum hac poſteriori permittatur manere.*

5. Denique Conditio eſt, vt vterque adulterorum nôrit alterius coniugem, altero enim ignorante, non eſt locus huic impedimento, vt conſtat ex *c. 1. ſuprà. & c. Veniens. præced, de quo latè Sanch. l. 8. à n. 31.*

TITV-

TITVLVS VIII.

DE CONIUGIO LEPROSORUM.

Ad Rubricam Tituli.

INter impedimenta matrimonij cenſetur quoque lepra, quæ an & quatenus impediat ſponſalia & matrimonium, ſiue contractum, ſiue contrahendum hoc tit. tractatur.

Cap. I. Peruenit.

Alexander III. Cantuarienſ. Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cum vir & vxor vna caro ſint, nec debeat alter ſine altero eſſe diutiùs, mandat Pontifex, vt vxores viros, & viri vxores, lepræ morbo laborantes ſequantur, & ad hoc Archiepiſcopus ſollicitis exhortationibus eos inducat, ſi verò induci non poßint, eis iniungat, vt vterque altero viuente continentiam ſeruet, quod mandatum, ſi non ſeruent, illos vinculo excommunicationis adſtringat.

EXEGESIS.

Qui morbum lepræ incurrunt.) Not. I. *ex gl.* Quòd leproſi licitè excludantur à communione & cohabitatione cæterorum hominum, tum ex conſuetudine generali, tum ex juribus à gl. allegatis.

Not. II. Morbom lepræ non dirimere matrimooium ante cootractnm & ſemel conſummatum, imò nulla infirmitas ad hoc ſufficit *c. Hi qui. 37. q. 7. & c. Accuſationes. ibid.*

Not. III. Quòd conioges præter debitum carnis obligentur ſibi ad mutua obſequia impendenda, tum in lepra, tom in aliis morbis.

Not. IV. Quòd *gloſſa* dicit, *mulieres non teneri ſequi viros vagabundos*, intelligi debet, niſi tempore contracti matrimonij fuerit vagabundus, quia tunc videtur approbâſſe mores ipſius.

Cap. II. Quoniam.

Idem, Baionenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm nemini liceat excepta fornicationis cauſa uxorem dimittere, reſcribit Pontifex, ſiue mulier leprâ, ſiue aliâ graui infirmitate detineatur, non eſſe ideò à viro ſeparandam aut dimittendam. Leproſis autem, ſi continere nolint, & aliqua illis nubere velit, liberum eſſe ad matrimonium conuolare. Quod ſi alterutrum leproſum fieri contingat, & infirmus à ſano debitum exigat, generali præcepto Apoſtoli, quod exigitur eſſe ſoluendum, ***cùm nulla in hoc caſu exceptio inveniatur.***

EXEGESIS.

Exceptâ fornicationis cauſâ.) Videtur hic textns aſſerere quaſi ob ſolam fornicationis cauſam licitum ſit diuortium quoad torum, & ſic intelligi debeant verba Chriſti *Matth. 5. & 19.* Cùm tamen *Conc. Trid. ſeſſ. 24. Can. 8.* definiat *Eccleſiam ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges quoad torum ad certum, incertúmque tempus facere poſſe.* Quare ad h. t. variè reſpondent. Aliqui dicunt particulam exceptiuam *non*, firmare Regulam in caſibus per alia jura exceptam, quales ſunt, quos ſignificat *Conc. Trid.* Alij exiſtimant Chriſtum loqui de cauſa ſeparationis perpetuâ, qualis eſt ſola fornicatio, propter alia eoim crimina ſolùm conceditur ſeparatio qooad tempus, quo durant, vt ſi ſeparatio fiat ob ſæuitiam coniugis, vel periculum ſedoctionis & ſimilia.

Nobis placet reſponſio *Bellarm. l. 1. de matr. c. 14. & Valent. l. De indiſſolubilit. matr. c. 6.* Diuortium quod fit causâ fornicationis ſiue adulterij, concedi ex ipſa coniugij natura, repugnat enim booo fidei coniugalis, quæ cùm debeat eſſe perpetua, meritò propter eam violatam conceditur ſeparatio perpetua. Aliæ autem cauſæ non ſolùm habent locum inter coniuges, ſed etiam inter alias perſonas cohabitantes, vt diſcordia, morbus contagioſus, periculum ſeductionis, propter quas ad conſeruandam incolumitatem corporis vel animæ etiam coniugibus meritò conceditur ſeparatio ſiue diuortium. Priori ergo ſenſu ſolam fornicationem excipit Chriſtus, poſteriori plures diuortij cauſas admittit Eccleſia.

Præcepto Apoſtoli, quod exigitur, eſt ſoluendum.) Not. I. Hoc præceptom contineri. *1. Corinth. 7. v. 3. vxori vir debitum reddat, ſimiliter & vxor viro*, quo præcepto teneri etiam cooiugem leproſi, ex *h. t. docent. S. Th. 4. d. 32. q. vn. a. 1. ad 4. S. Bonau. ib. a. 2. q. 1. n. 10.* & communiter Theologi, quia neqoe Pontifex hîc, neque Apoſtolus, neque Chriſtus vllam addidit exceptionem de leproſis, ſicut Chriſtus addidit in cauſa fornicationis.

Not. II. Hoc procedere, niſi debiti redditio cedat in ootabile reddeotis detrimentum, vt ſi judicio medicorum inde graue infectionis periculum imminetet coniugi ſano, vt ex comm. docet *Sanch. l. 9. d. 24. n. 17.* quod *n. 18.* rectè extendit ad quemcunque morbum contagioſum.

Not.

Not. III. Si lepra matrimonium præceſſit, eiúſque notitiam coniunx alter habuit, hunc teneri debitum reddere etiam cum contagiònis periculo, quia ad hoc ſcienter ſe obligauit, deber ergo ſibi periculum imputare, ita poſt alios *Sanch. l. c. n. 4. 22. Barboſ. hic n. 4.*

Cap. III. Et fin. Literas.

Vrbanus III. Epiſcopo Florentino.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, vtrùm ſi poſt ſponſalia legitimè contracta ante nuptias, alter ſponſus lepram incurrat, alter ad matrimonium ineundum compelli debeat, reſpondet cogi non debere, cùm nondum inter eos matrimonium ſit conſummatum.

E X E G E S I S.

Liquet ex *t. De ſponſal. c. de illis.* Not. 3. & comm. DD. qui tenent ex quauis notabili mutatione ſponſalia poſſe diſſolui. Vnde meritò, quod hic dicitur de lepra, extenditur ad quamuis ſuperuenientem grauem & incurabilem infirmitatem, de quo *vide Nauar. in man. c. 24. n. 27. Sanch. l. 1. d. 57.*

T I T V L V S IX.

DE CONIUGIO SERVORUM.

Ad Rubricam Tituli.

Conditio quoque ſeruilis inter impedimenta matrimonij habetur, de qua itidem videndum eſt, an & quatenus illud impediat.

Cap. I. Dignum eſt.

Adrianus Sanctoburg. Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſicut iuxta Apoſtolum ad Galatas 3. in Chriſto IESV neque liber neque ſeruus eſt à Sacramentis Eccleſiæ remouendus, *ita nec inter ſeruos debere matrimonia prohiberi, quæ ſi Dominis inuitis contracta fuerint, non ſunt propter hoc diſſoluenda, debita tamen & conſueta ſeruitia non minùs debent Dominis exhiberi.*

E X E G E S I S.

Ita nec inter ſeruos matrimonia.) Not. I. Ob rationem in textu allatam, meritò per jus Canonicum corrigi jus ciuile, quo ſeruis interdictum eſt matrimonium, eò quòd non ſunt ciues Romani. *l. 3. C. De inceſt. & inut. nupt.* & quia eodem jure habentur pro mortuis. *l. Quòd attinet. & l. Seruitutem. ff. De Reg. Jur.* ſed cùm etiam ſerui ſint à Deo creati, vt ſint ciues cæleſtis Ieruſalem, & hæredes vitæ æternæ, ſapienter oppoſitum ſtatuit Eccleſia, vt patet ex *h. t. & 29. q. 2. per totum.* Tenentur tamen ad debita & conſueta ſeruitia, ſi inuitis dominis contraxerunt, ſi autem conſenſum illorum impetrauerint, ex juris ciuilis diſpoſitione, vt dicit Caniſ. hîc, non tantùm liberi, ſed etiam ingenui efficiuntur per *Nouell. 22. de nuptijs §. Si verò decretum. verſ. ſi verò ab initio.*

Not. II. Etſi Dominus non teneatur conſentire in matrimonium ſerui, peccabit tamen contra charitatem, ſi abſque graui & juſta cauſa conſenſum neget, & ſeruum incontinentiæ periculo exponat. Addunt alij, ſi conſenſerit, tamen peccaturum contra juſtitiam, ſi matrimonij vſum impediat, ſed cùm ſtante diſpoſitione juris diuini, quam allegauimus cum Caniſ. ex domini conſenſu ſeruus matrimonium contrahens conſequatur libertatem, ſeruitus ceſſet, nihil amplius juris habet Dominus, peccaturus contra juſtitiam ſi quidquam ab homine libero ſeruitij exigat, relicto licet libero coniugii vſu, quia per conſenſum in matrimonium ſerui, omne jus dominii in illum abdicauit.

Not. III. In his & ſimilibus juribus non comprehendi poſt ſeruitutem illam veterem inhumanam inter chriſtianos abolitam, *ſeruos adſcriptitios ſiue originarios*, de quibus fit mentio in *c. 2. de judæis*, qui licet non poſſint recedere à terra colenda, quæ ipſis tradita eſt (ad redditus prædiorum demptis expenſis & neceſſario victu, dominis inferendos non raró obligati) niſi remiſſio gratis aut perſoluto precio ipſis fiat, & ſimiles aliquatenus ſunt mancipiis veteribus, verè tamen liberi ſunt, nec vendi poſſunt juxta *gl. & Panorm. in d. c. 2. de judæis.* Ideóque ſine conſenſu domini non ſolùm validè, verùm etiam licitè nubunt, neque error talis ſeruitutis (ſi quis hodie ducat aliquam exiſtimans liberam. quæ eſt mancipium, more & jure hodierno, non veteri) matrimonium irritat, vt poſt multos alios relatos à *Sanch. l. 7. d. 19. n. 9. tenet quoque Barboſa hic n. 2.*

Cap. II. Propoſuit.

Alexander III. Præpoſito & Priori Mortarienſi.

S V M M A.

Cùm vir quidam mulieri M. poſt diuturnam cohabitationem notam ſeruilis conditionis obieciſſet, aſſerens eſſe ancillam, quam liberam credebat, cùm eam duceret; Mandat Pontifex ſi conſtiterit, ipſam

 à viro

à viro, poſtquam audierat eſſe ancillam, fuiſſe carnaliter cognitam, virum monitione præmiſſâ compelli, vt eam maritali affectione pertractet, ſi verò aliter fuerit, & ſententia diuortij proferatur, mulieri pecuniam, quam viro pro dote conceſſit, reſtitui.

EXEGESIS.

Quam liberam eſſe credebat.) Not. I. Quòd error conditionis impediat, & dirimat matrimonium, vt ſi quis contrahat cum ſerua, quam putabat eſſe liberam. Diſtinguit gl. hîc quadruplicem errorem in cauſa matrimonii. 1. Eſt Conditionis, vt in propoſito. 2. Eſt perſonæ, vt ſi quis credebat ſe contrahere cum Bertâ, & contrahit cum Semproniâ, vel credens ſibi tradi primogenitam Principis, quam poſtea intelligit eſſe ſecundò genitam. 3. Eſt fortunæ, vt ſi credat ſe contrahere cum diuite, & contraxit cum paupere. 4. Eſt Qualitatis, ſi quis contrahit cum corrupta, quam credebat eſſe virginem.

Not. II. Ex hoc quadruplici errore, ſolùm errorem perſonæ dirimere matrimonium ipſo jure naturali, quia vt ex communiſſima ſententia docet *Sanch. l. 7. d. 18.* error circa ſubſtantiam rei libertatem & conſenſum auffert, *l. Si per errorem. ff. De juriſd. omn. jud.* & errantis nullus eſt conſenſus, nec voluntas, *l. Cùm teſtamentum. & l. Non idcirco. C. De juris & facti ignorantia*; Matrimonium autem ſine conſenſu eſt irritum; Ergo non ſtat cum errore, quia ſubſtantiam conſenſus attingit, qualis eſt circa perſonas & corpora mutuò tradita. Talis non eſt error fortunæ & qualitatis, quia ſolùm contingit circa accidentia, ad ſubſtantiam matrimonii pertinentia. Niſi fortuna vel qualitas apponatur per modum conditionis, vt *contraho tecum ſi diues, ſi nobilis, ſi virgo es*, tum enim conditione deficiente, matrimonium eſt irritum, vt fatetur *Sanch. l. c. n. 21.* Aut niſi error qualitatis redundet in errorem perſonæ, quod accidit, quando error circa qualitatem, quæ certam perſonam deſignat contrahenti aliunde niſi ex tali qualitate ignotam, neque de alia contrahentis conditione conſtat, vt idem *Sanch. fusè explicat n. 26.*

Not. III. Etſi ſatis multi matrimonium ex ignorantia ſeruilis conditionis contractum jure naturali dirimi tenent apud *Sanch. l. c. n. 15.* multò tamen probabilius eſt irritari ſolo jure Eccleſiaſtico; quia licet ſeruitus non parum aduerſetur commodis matrimonij & libero eius vſui, ideóque Eccleſia meritò errorem huius conditionis collocauerit inter impedimenta dirimentia, non tamē ſeruitus abſolutè impedit matrimonii vſum, ſed ſolū pro tempore, quo dominus ſeruum juſtè & rationabiliter occupat in ſuis ſeruitiis & miniſteriis, quod non repugnat matrimonio, prout à natura inſtitutum eſt. Accedit, Eccleſiam matrimonium à libero ſcienter cum ſeruo aut ſerua contractum non habere pro irrito (in quo jus Canonicum corrigit jus ciuile. *l. Cum ancillis. C. De inceſt. & inut. nupt.* vbi reprobatur matrimoniū inter liberū & ſeruam) ſed ſolùm cùm contrahitur ignoranter aut per errorem, vt patet ex præſenti *textu & c. fin.* Si autem ſeruitus jure naturali matrimonium dirimeret, perinde dirimeret, ſiue ſcienter ſiue ignoranter contraheretur, cùm non magis matrimonio repugnaret in vno quàm in altero caſu. Quæ eſt ſententia communiſſima, & meritò retinenda, allegationes *DD.* vide apud *Sanch. l. c. n. 16.*

Mulieri pecuniam reſtitui faciatis.) Nota I. Ex *Panorm. hîc n. 4.* quòd ſuper dote reddenda poteſt judex Eccleſiaſticus judicare, quia eſt acceſſorium matrimonij, de quo Eccleſia judicat, vt in propoſito, iuxta *c. De præcedentia, de donat. inter virum & vxorem.*

Not. II. Ex *eodem n. 7.* pecuniam à muliere perſolutam tali ſeruo, potiùs reddendam ancillæ Domino, quàm ipſi, ſi Dominus cum ſerua concurrat ad petendum. *l. Bona fides. ff. Depoſiti*; Si autem Dominus non concurrat, tum procedit iſte textus, & pecunia reddatur ancillæ, nam poteſt ſeruus rem detinere loco Domini, vel conniuentibus oculis Domini. *l. 4. ff. De manumiſſ.*

Nota denique III. Quòd *hoc cap.* ſignificatur errorem conditionis ſeruilis non prodeſſe, ſi quis poſtea ſeruam, quàm per errorem duxerit, cognouerit, quòd copula videatur inferre verum matrimonium, ſed hoc non procedit ampliùs de jure *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c.* quod matrimonia præſumpta & clandeſtina prorsùs ſuſtulit.

Cap. III. Licet.

Vrbanus III. Ariminenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, an mulier poſſit diuortium poſtulare, quòd cum monaſterij ſeruo conditionis ignara contraxerit, viro è contra replicante patrem ſuum (cuius conditionem ſecundùm leges prouinciæ ſequeretur) tempore mortis pro libero ſe geſſiſſe, & jam elapſo decennio, ſe ſtatûs controuerſiam nunquam paſſum eſſe? *Reſpondet*, ratione temporis & fauore libertatis pro parte viri ſecuriùs judicandum eſſe.

EXEGESIS.

Cuius conditiones ſecundùm leges patriæ.) Not. I. Quòd licet de jure communi partus ſequatur conditionem ventris, & matre libera vel ſerua, filius cenſendus ſit liber vel ſeruus, vt not. *in c. fin. de ſeru. non ordin.* & habetur *tit. ſeq. c. Vnico & Inſtit. de jure perſon.* valet tamen ſtatutum ſiue conſuetudo, vt ſequatur conditionem patris, quàm conſuetudinem vigere multis locis affirmat *Panorm. n. 2.*

Not. II. In dubio judicandum eſſe pro libertate, cuius fauor eſt maximus. *c. fin. De re jud. & c. Ex literis. de probat.* cùm itáque iſte vir decennio ſe pro libero geſſerit, nemine adverſante, ſi dubium aliquod ſupererat, liber judicandus erat. Quin ſi pater ſe gerat liberum tempore mortis, & intra quinquennium, filius nec ex perſona patris, neque ex propriâ paſſus eſt, quæſtionem ſtatûs, cenſendus eſt liber, iuxta *leges à gloſ. allegatas.* Si quis autem vendicaret

carer libertatem ex ſua duntaxat perſona, requiritur tempus 20. annorum, & bona fides, neque requiritur alius titulus fauore libertatis. *l. 2. C. De præſcript. longi temporis*, vnde in hoc caſu, vt not. *Panorm. hic n. 5. currit præſcriptio ſine titulo.*

Cap. IV. Et fin. Ad noſtram.

Innocentius III. H. Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm G. Apoſtolicæ Sedis Legatus, R. militem à muliere quâdam propter conditionis ſeparâſſet errorem. Mandat Pontifex, ſi miles ignoranter contraxerit cum ancilla, & poſtquam illius conditionem reſciuit, nec facto, nec verbo conſenſerit in eandem, & propterea per Legatum fuerit ſeparatus, vt contrahendi cum alia libera illi auctoritate Apoſtolicâ concedatur facultas.

EXEGESIS.

Nec facto nec verbo conſenſerit in eandem.) Not. I. Quòd copula carnalis non firmat matrimonium contractum ex errore conditionis ſeruilis, etiam jure antiquo. Quare imputabit ſibi, qui non detegit conditionem annullantem, & ſtatum ſuum. *l. 2. C. Si ſeru. vel lib. ad decur.* aſpiret, vbi punitur quis ingerendo ſe actui, quem exercere non poteſt, ratione qualitatis ſuæ perſonæ, quam debet detegere. De jure autem Trid. copula iſta reijcitur, quia ſuſtulit matrimonium præſumptum & clandeſtinum, quale eſt, quod olim firmabatur per copulam.

Not. II. Quòd dicens ſe ignotâſſe conditionem mulieris debet hoc probare; hoc autem ſufficienter probari cenſet *Panorm. n. 6.* eo ipſo, quia non probatur contrarium, *neque enim præſumitur ſcientia facti præſertim alieni; ſed juris iuxta Reg. juris in 6. & facit l. Verius. ff. De probat.* Quòd rectè verum putat idem Panorm. niſi cōditio mulieris eſſet communiter nota in loco, quia quis præſumitur ſcire, quod communiter aliis innotuit, vt in *c. 1. De poſtul. Prælat. & c. Quod dicis 15. d. 15.*

TITVLVS X.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

Ad Rubricam Tituli.

QUia error conditionis ſeruilis impedit matrimonium, ideóque dubitari poteſt, vtrùm natus libero ventre ſit judicandus ſeruus, an liber, non incongruè titulus iſte priori ſubiungitur.

Cap. Vnicum. Indecens.

Gregorius.

SVMMA.

Cùm Eccleſia ancillam, quam manumiſerat, quæq; liberos ſuſceperat, vellet retrahere in ſeruitutem (vti ponit in caſu Panorm.) præcipit Pontifex, vt ſi ex parte Eccleſiæ nulla producantur documenta, per quæ inſtrumentum manumiſſionis ab Eccleſia conceſſæ refellatur; Epiſcopus illam Eccleſiam à retractatione compeſcat; durum enim eſt, vt ſi alij pro mercede libertates tribuant, ab Eccleſia, à qua tueri debent, reuocentur.

EXEGESIS.

Indecens eſſe credimus.) Not. I. h. c. defendi filios ex libera vel libertina genitos, ne in ſeruitutem trahantur, cui parer eſt illigatus, ſi quidem *jure ciuili partus ventrem ſequitur*, quod attinet ad ſtatum ſeruitutis, vel libertatis, etſi pater alterius conditionis ſit. *Inſtit. de ingen. lib. & l. partum. de rei vendicat.* Indecens autem videtur, vt Eccleſia duriùs hâc in re agat, quàm jus ciuile, cùm illam benignitas maximè deceat in propoſito caſu, vbi manumiſſio huic ancillæ videtur data in mercedem obſequiorum, vt ſignificat textus, & quidem fortaſſis, antequã nuberet ſeruo. Vnde apparet per hunc tit. canon zari jus ciuile, & ab Eccleſia etiam recipi quoad libertatem illorum, qui naſcuntur ex matre libera vel liberta, non obſtante ſeruili conditione viri, niſi conſuetudo aut ſtatutum loci aliud habeat, vt dictum eſt *t. præcedenti. c. 2.* quòd ipſum conforme eſt juri ciuili, vt tradunt DD. ad *l. Omnes populi. ff. De juſtitia & jure. & ad c. fin. De conſuetudine.*

Not. II. Secus rem habere, quoad familiam, nobilitatem & dignitatem, in quibus patris conditio inſpicitur non matris, quando liberi ex legitimo matrimonio nati ſunt, *l. Cùm legitimæ. ff. De ſtatu hom. juncta gl. ibid. ſi autem ſint illegitimi, ſequuntur matrem, quoad originem & libertatem. d. l. Cùm legitimæ. l. Vulgo ff. eod. & l. 1. in fin. ff. Ad municipalem.*

Not. III. Etſi jure canonum inter ſeruum & liberum conſiſtat matrimonium, vt diximus *tit. præced. c. 2.* Filij tamen, qui ex tali matrimonio naſcun-

ſcuntur,liberi non ſunt,neque pro talibus habentur qnoad ordines, neque qnoad hæreditates,adde neque qnoad familiam & dignitatem, ſed ſunt conditione ſerui, vtpote nati ex matre ſeruâ. §. *Serui inſtit.de jure perſonarum*, vt poſt *Hoſt. in Sum.t. De ſeruitute & ſeruo*,tenet *Caniſ.hic.* Excipe niſi Dominus vltrò ancillam tradat homini libero,nam ſecundùm Goffredum & Panorm. eo ipſo in continenti confertur libertas,& ſic tenet matrimonium etiam jure ciuili,tanquam cum libera contractum. Quod concordat cum eo, quod diximus *tit. præcod.* etſi vtrique ſint ſerui, conſequi illos eo ipſo libertatem, ſi Dominus conſenſerit. Neque obſtat, quod contrà ſententiam Hoſt. obijcit *Gabriel Paleot.tr. De notis ſpuriiſque filiis*, cùm juſtum ſit matrimoninm ieter ſeruos, etiam juſtos & liberos inde oriri filios, tales enim filij ſunt,quales ſunt nuptiæ. Hoc enim arg. nimis probat, etiam liberos ex matrimonio ſeruorum inuitis Dominis contracto eſſe aut fieri liberos, quod eſt contra *cap. 1. tit. præced.* vbi tales jubentur conſueta & debita ſernitia præſtare Dominis, etſi matrimonium juſtè & legitimè qnantumuis Dominis inuitis contraxerint.

Nota V. Exceptionem ad hunc t. quæ traditur *c. Cùm multa. 15. q. 8.* vbi filij ex libera, qnam illegitimè loco vxoris habuit Epiſcopus, Presbyter, Diaconus,fiunt Eccleſiæ ſerui, idque in deteſtationem incontinentiæ paternæ, licet *gl. dicat hoc in deſuetudinem abiiſſe.* Alias exceptiones *vide in gl. Inſtit. de ingenuis*, & apud *Bartol. in l. Ne diutius. C. De agric. & Cenſit.*

Nota denique VI. Etſi hodie ex conſuetudine vniuerſali, Chriſtiani licet bello capti non efficiantur ſerui, iuxta *Bartol. in l. Hoſtes. ff. De capt. & poſtlim. reuerſ.* & ita pluries obſeruatum temporibus ſuis teſtatur *Panorm. c. 1. De conuerſione infidelium.* Hanc tamen conſuetudinem tempore *Innoc. qui ſedere cæpit Anno Chriſti 1243.* necdum invaluiſſe, quia in *c. Sicut de jureiur.* generaliter dicit, *quòd omnes capti in bello juſto, etiam fideles fiant ſerui.* Certè hoc ipſum *c. Quod eſt S. Gregorij, qui fuit huius nominis. 1. & ſedere cæpit Anno Chriſti 590.* Probat ſeruitutem illam veterem, etiam inter Chriſtianos adhnc viguiſſe, & Eccleſias quoqne eiuſmodi ſeruos habuiſſe, qualis fuit ancilla, de quâ hic agitur, antequam manumitteretur. Idē confirmatur ex *c. Licet. tit. præc. quod eſt Vrbani III. Anno 1186. vbi mulier petit diuortium, quòd per errorem contraxerit cum ſeruo monaſterij*, fuit ergo hæc ſeruitus matrimonium dirimens, adeòque moris veteris. Quin etiam hodièque ſerui originarii ſiue mancipia tam duris conditionibus viuunt, præſertim in Weſtphalia, Polonia, Bohemia, vt dubitare liceat, an non error eiuſmodi etiam cōditionis matrimonium dirimat, *vide de mancipiis ſiue ſeruis Theſaurum practicū Beſoldi verb.* leibeigen / vbi ſentit veri nominis ſeruos apud ſolos ferè Hiſpanos ex India & nouo orbe haberi, infideles vtique, neque enim credimus Chriſtianos quoque captiuos in talem ſeruitutem ab illis trahi,

TITVLVS XI.

DE COGNATIONE SPIRITVALI.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. Cùm varia impedimenta matrimonii in præcedentibus explicata ſint, nunc etiam illa ſuccedunt in aliqnot titulis, quæ oriuntur ex conſanguinitate ſiue cognatione & affinitate, & matrimonium non ſolùm impediunt, verùm etiam dirimunt. *Eſt autem cognatio triplex, ſpiritualis, legalis, & carnalis*; præmittitur autem cognatio ſpiritualis propter ipſins dignitatem.

Not. II. Ex *Couarr. in Epit. h. l. p. 2. c. 6, §. 4. n. 1, Sanch. l. 7. d. 54. n. 2. Caſſio h. t. n. 1.* Cognationem ſpiritualem eſſe Eccleſiæ innentum ex eins arbitrio dependens, ſicut & impedimentum dirimens, quod ex ea inducitur. Cuius tamen mentio fit quoque in jure ciuili. *l. Si quis alumnum. C. De nupt.* poteſt definiri *Attinentia ſiue propinquitas inter perſonas aliquas orta ratione baptiſmi quæ eſt ſpiritualis quædam regeneratio, & confirmationis, quæ fidelem baptizatum in chriſtiana fide corroborat & perficit.*

Not. III. Rationem huius impedimenti inducendi fuiſſe, tum Reuerentiam, quam recipiens ab aliquo eſſe ſpirituale, eidem vti & ſuſcipientibns debet tanqnam parentibus & fideiuſſoribus apud Deum *c. Vos ante omnia. de 4. d. conſen.* tum vinculum amicitiæ & cuiuſdam propinquitatis, quod ſufficit ad prohibitionem matrimonii inter tales, vtſio amicitia & ſocietas humana inito matrimonio cum illis, qui propinqui non ſunt ſed extranei, magis dilatetur, quæ vtique ratio eſt inſtar illius, ob quam inductum eſt impedimentum cognationis & affinitatis carnalis. Pulchrè vero dicit *Juſtinian. in d. l. Vos ante omnia nihil ſic inducere poſſe paternam affectionem, & juſtam nuptiarum prohibitionem, quàm nexum huiuſmodi, per quem mediante Deo copulantur animæ.*

Not. IV. Iure antiquo, quod *h. t. & 30. q. 1.* continetur, triplicem eſſe cognationem ſpiritualem. 1. Eſt paternitatis inter Baptizatum & Baptizantem, Patrinum baptizati ad eundem baptizatum. 2. Compaternitatis inter baptizantem & baptizati parentes, item inter ſuſcipientes ſiue patrinos eorúmque coniuges. 3. Fraternitatis inter baptizatum & liberos baptizantis & ſuſcipientis, ſiue patrinorum,

norum, vt ſumitur ex *h. t. item c. Veniens. & c. fin. inf. c. 1. eod. in 6. can. 1. 2. 3. & aliis d. 30. q. 1.*

Not. V. Idem iuris fuiſſe in confirmatione, iuxta *d. c. in 6.* ſi tamen, qui tenebat confirmandum fuerit ipſe confirmatus, quia non confirmatus caret robore, quod requiritur ad ſuſtentandam alterius infirmitatem, cui medetur Sacramentum confirmationis.

Cap. I. Vtrùm.

Alexander III. Salernitano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, vtrùm filij aut filiæ ante vel poſt compaternitatem geniti, poſſint copulari, cùm Canones videantur contrarij, reſpondet, licet primus Canon de natis poſt compaternitatem id prohibeat, poſteriorem tamen ſtatuere, vt ſiue poſt ſiue ante nati ſint, poſſint coniungi, & hoc videri obſeruandum, niſi conſuetudo Eccleſiæ, quæ ſcandalum generet, aliter ſe habeat.

E X E G E S I S.

Canones ſecundùm diuerſorum locorum conſuetudinem contrarij.) Nota olim grauem fuiſſe controuerſiam, vtrùm omnes fratres baptizati conſtatres eſſent omnium filiorum eorum, qui ſuſceperunt compatrum commatrúmque. Aliqui dicebant eſſe omnium, alij eorum, qui priùs ſuſcepti eſſent, alij eorum, qui poſtea; iuxta quam opinionum diuerſitatem intelligi debent. *c. Super quibus. & c. Poſt ſuſceptam. 30. q. 3.* quos tex. hic in concordiam redigit Pontifex, dum dicit Canonem; videlicet *c. Poſt ſuſceptam.* eſſe correctum, per c. poſteriùs *ſuper quibus*, vbi ſtatuitur *ſiue ante ſiue poſt compaternitatem genitos poſſe coniungi excepta illa perſona duntaxat*, per quam, id eſt, *per cuius baptiſmum peruentum eſt ad compaternitatem.* Quod hîc limitat Pontifex, *niſi conſuetudo Eccleſiæ, quæ violata ſcandalum generaret, aliud habeat.* Significans per conſuetudinem legitimè præſcriptam & rationabilem, qualis poſtulatur in *c. fin. De conſuetudine.* vires habere etiam ad abrogandum vel inducendum impedimentum dirimens, de quo vide *Sanch. l. 7. de matr. d. 4. n. 11.*

Cap. II. Si vir.

Idem, eidem.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an ſi vir vel mulier ſcienter vel ignoranter, filium ſuum de ſacro fonte leuârit, propterea ſeparari debeant? Reſpondet, etſi generaliter ſtatutum ſit debere ſeparari; ſibi videri, quòd ſiue ſcienter ſiue ignoranter id fecerint, non ſunt ſeparandi, nec alter alteri debitum debet negare; niſi ad continentiam ſeruandam poſſint induci, quia ſi ex ignorantia id factum ſit, etiam ea excuſat, ſi ex malitia, eis fraus non debet patrocinari.

E X E G E S I S.

Quia ex ignorantiâ.) Not. I. Coniugem, quæ extra caſum neceſſitatis ſcienter baptizat, aut tenet tanquam patrinus in baptiſmo vel confirmatione communem filium aut alterius coniugis, etſi propter contractam cognationem ſpiritualem ſeparari non debeat juxta humaniorem DD. ſententiam, quam ſecutus eſt Pontifex; priuari tamen poteſtate debitum exigendi, qui ſcienter ita contraxit, colligitur inde, quòd fraus vel dolus non debeat patrocinari; illi ſcilicet, qui ſcienter deliquit, & ignorantia excuſare videtur illum videlicet, qui ignoranter id fecit. Etſi gl. putet neutri pœnam ſtatutam, quod nec rationi nec verbis Pontificis conuenit. ita *Hoſt. & Ioan. Andr. hîc. Sanch. l. 9. de matr. d. 26. n. 7.* vbi *n. 8.* reſoluit de coniuge, qui ex certa ſcientia aut malitia id fecit.

Not. II. Ex hoc t. colligi, quòd ad contrahendam cognationem ſpiritualem requiratur ſcientia & intentio illam contrahendi, vt tradunt *Panorm. n. 4. & Alex. de Neuo hîc n. 6.* Vnde ſi quis per errorem exiſtimet, ſe ex baptiſmo leuare filium Pauli, cùm ſit filius Petri, non contrahitur cognatio, quod ſequitur *Sanch. l. 7. d. 58. n. 7.* Non ſufficere verò juramentum patrini, vt credatur ipſum non habuiſſe intentionem, docet idem in ſimili *l. 3. d. 15. n. 9.* etſi id affirmet Dominicus *conſ. 110.*

Cap. III. Super eo.

Idem, Vigilienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus ab Epiſcopo Pontifex de duorum compatrum filiis. Reſpondet, ſi tales fuerint, per quorum vnum, vel vtrumque parentes ad compaternitatem venerant, ne eos coniungi ſinat, & vt coniunctos ſeparet; ſi autem per neutrum eorum ad compaternitatem ventum fuerit, vt conſuetudinem ſuæ Metropolitanæ Eccleſiæ, vel circumpoſitarum imitetur; & ſi conſuetudo habeat, vt talia coniugia permittantur, id in Eccleſia ſua diſſimulet, nec contradicendo nec aſſentiendo. Quia ſicut graue eſt antiquam conſuetudinem circumadiacentium Eccleſiarum contemnere, ſic grauiùs videtur ſi propter eam huiuſmodi coniugiis indulgeat aſſenſum Epiſcopus, cùm poſſet ſic in exemplum aſſumi.

E X E G E S I S.

Hic t. ſatis intelligitur ex *c. 1. De repugnantia* verò inter Canones, quam aliqui inter hos textus eſſe autumant, vide *Sanchez. l. 7. d. 8. Baſil. Pont. de imped. matr. c. 1. §. 2.*

Cap. IV. Martinus.

Clemens IV.

S V M M A.

Cùm Martinus Bertham duxiſſet vxorem, & Tebergam ſibi copulâſſet Lotharius, qui Berthæ & Martini filium de ſacro fonte ſuſceperat. L. verò & B. ſublatis de medio, Martinus cum Bertha præfata contraxiſſet. Reſpondet Pontifex, cùm vir & mulier per matrimonium efficiantur vna caro, liquidum eſſe, quòd Teberga non poßit matrimonialiter coniungi Martino, qui compater eius fuerit (quia videlicet Martini filium de baptiſmo leuârat) cum quo vna caro Teberga noſcitur extitiſſe.

E X E G E S I S.

Clarum eſt ſecundùm jus antiquum non potuiſſe Tebergam contiahete cum Martino, quia Lotharius defunctus ſuſceperar filium Martini ex baptiſmo. Secundò, vnà cum coniuge Teberga cognationem ſpiritualem compaternitatis contraxit cum dicto Martino.

Cap. V. Contracto.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam matrimonio inter P. & A. contracto obijceret, quòd fœmina A. in primo ſacrati ſalis pabulo filium quendam concubina illius P. tenuerit. Reſcribit Pontifex, etſi conſtaret hæc vera eſſe, non ideò matrimonium ſolui debere, cùm hæc res vix matrimonio contrahendo impedimentum afferret, ideòque mandat præfato P. autoritate ſuâ injungi, vt memoratam A. ſicut vxorem tractet, & debitum ab ea liberè exigat ac perſoluat, ſiue ante matrimonium contractum, ſiue poſtea filium concubina ipſius P. tenuerit, ſi tamen in fraudem cauſa matrimonij ſeparandi hoc fecerit, pœnitentiâ accipiat, matrimonio in ſuâ firmitate permanente.

E X E G E S I S.

In primo ſacrati ſalis pabulo.) Not. Per primum ſacrati ſalis pabulum intelligitur *Catechiſmus ſiue Inſtructio Cathechumenorum ad fidem*, quà durante aſpergebantur ſale benedicto, quin ipſa ſapientia & Doctrina Chriſtiana ſali rectè comparatur. Significat autem Pontifex Catechiſmum ſiue Inſtructionem baptizandi, non ſolùm non eſſe impedimentum dirimens, ſed vix impediens; & veriùs eſt, hoc ipſum impedimentum Cathechiſmi eſſe penitùs ſublatum, per *Conc. Trid. vt oſtendit Sanch. l. d. matr. d. 1e. n. 12.* vnde reprobari debet *gl. hic. ✝. contrahendo*, vbi dicit: *quòd Catechiſmus matrimonium impedit & dirimit*, ſed de impedimentis ſolùm impedientibus dicemus rurſùs *inf. tit. 16.*

Cap. VI. Veniens.

Innoc. III. Epiſcopo & Archidiacono Linconienſi.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt ſi conſtiterit H. mulierem viri ſui C. filiam de ſacro fonte leuâſſe, antequam eum ſibi deſponsâſſet, diuortium inter eos appellatione poſtpoſitâ celebretur.

E X E G E S I S.

Ratio manifeſta eſt, quia per hanc leuationem ex baptiſmo, dicta mulier cognationem contraxit cum filij huius patre, non potuit ergo per hos Canones validè matrimonium cum illo contrahere.

Cap. VII. Tua nos.

Idem, M. S. Canon. Herford.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an natus ante compaternitatem, filiam compatris patris ſui, vel commatris ſibi poßit copulare, & ſi contraxit, an debeant ſeparari, & an conſcij talis matrimonij teneantur illud accuſare? Reſpondet huiuſmodi perſonas non poſſe contrahere, & ſi contraxerint poſſe ſeparari, & qui contractum ſciuerit, debere illud Eccleſiæ nunciare.

E X E G E S I S.

Planus eſt cap. Intellectus, quòd videlicet inter baptizatum & filios leuantis contrahatur cognatio ſpiritualis, non ſolùm impediens, ſed etiam dirimens matrimonium; & quòd quis de populo tenetur illud, vel aliud impedimentum matrimonij, præſertim dirimens Eccleſiæ denunciare, vt obviet peccato futuro. *c. Si peccauerit. 2. q. 1. & 22. q. 2. per totum.*

Cap. VIII. & fin. Ex literis.

Gregorius IX.

S V M M A.

Cùm mulier coram Officiali Cantuarienſi Alanum quendam peteret in virum, ſe ab illo affidatam & cognitam probans per teſtes idoneos; Alanus verò exciperet, quòd eam habere non poſſet, quia pater mulieris illius, qui Sacerdos extitit, ipſum baptizâſſet; hâc exceptione reiecta Officialis tulit ſententiam contra ipſum. Sed cùm ad Sedem Apoſtolicam appellâſſet, Pontifex mandat, ſi ita ſit, prædictum Alanum ab impetitione mulieris abſolui.

EXE-

EXEGESIS.

Hâc exceptione reiectâ) Not. I. Quòd Sacerdos licet ex officio baptizans, contrahit cognationem cum baptizato, & idem eſt in Monacho baptizante. Et idem de laico, ſiue viro, ſiue muliere baptizante in neceſſitate dicendum, notat Panorm. quia non eſt differentia inter maſculum & feminam, quoad hanc cognationem, quia jura in his non diſtinguunt. Quin etiam extenditur ad filios illegitimos & ſpurios, vt hîc patet in filia ſacerdotis. etſi bene addat Panorm. textum poſſe etiam intelligi de filia legitima, quæ nata ſit ante clericatum, ſed quidquid de hoc ſit, cùm jura non excludant ſpurios & illegitimos ab hac cognatione, neque nos excludendos putamus.

IDEM TITVLVS DE COGNATIONE SPIRITVALI IN SEXTO.

Cap. I. Ne dum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex non ſolùm inter baptizatum & ſuſcipientem, ac inter eundem baptizatum & ſuſcipientis filios & vxorem ante ſuſceptionem carnaliter cognitam, imò etiam inter ſuſcipientem patrémque baptizati & matrem, cognationem ſpiritualem contrahi de jure, quæ matrimonium non ſolùm impedit, verùm etiam dirimit. Quæ eadem procedunt in baptizante; Iiſdémque modis cognatio contrahitur ex confirmatione.

EXEGESIS.

Patent omnia ex dictis h. t. in antiquis. Illud obſerua, vt cum vxore ſuſcipientis contrahatur cognatio, requiri vt priùs ſit cognita, ſiue matrimonium conſummatum, quia ante conſummationem matrimonium eſt diſſolubile per Religionis ingreſſum, aut diſpenſationem Pontificis; vnde non videbatur cognatio ad matrimonium non conſummatum extendendum.

Cap. II. Per Catechiſmum.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex per catechiſmum, qui præcedit Baptiſmum contrahi cognationem, quæ impedit matrimonium, vt colligitur ex Decretali Clementis III. *dicendo enim, quòd talis res vix matrimonio contrahendo impedimentum afferret, velle videtur, quòd afferat*, nam quod vix fit, fieri tamen dubium non eſt, *per illam tamen cognationem matrimonium contractum non ſeparatur.*

EXEGESIS.

Hoc c. intelligitur ex *c. Martinus. ſuprà. eod. in antiquis*, & neutrum habet difficultatem cui immoremur. Dum autem Clemens dicit, *quòd catechiſmus matrimonium vix impediat*, ſignificat, *quod non dirimat, etſi fortè impediat ne licitè contrahatur.*

Cap. III. & fin. Quamuis.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, quamuis non plures quam vnus vir, vel vna, ſuſcipere debeant infantem ex baptiſmo juxta Canones: ſi tamen plures acceſſerint ſpiritualem cognationem contrahi & impedientem & dirimentem. De Confirmatione inſuper idem judicium habendum. Ex datione verò aliorum Sacramentorum cognationem ſpiritualem non oriri.

EXEGESIS.

Quamuis non plures, quàm vnus vir.) Not. I. Cur ex aliis Sacramentis, Pænitentia v.g. vel Ordine non oriatur cognatio, referri debet principaliter in Eccleſiæ conſtitutionem, non tamen abſque congrua ratione. Quia videlicet per baptiſmum & confirmationem fit & perficitur chriſtianus; maxima autem pars chriſtianorum innectitur conjugio, Reliqua autem Sacramenta vel abducunt à matrimonio vt ſacri ordines, vel tendunt ad mortem vt extrema vnctio, vel magis frequentantur à non conjugatis quàm conjugatis, vt Euchariſtia & pænitentia, vnde non fuit cauſa cognationis ſpiritualis ipſis annectendæ.

Not. II. Hoc t. dicta procedere de jure Canonum antiquo. Conc. autem Trid. de cognatione ſpirituali hoc edidiſſe decretum, quod habetur *ſeſſ. 24. c. 2. de reformat matr. S. Synodus ſtatuit, vt vnus tantùm ſiue vir ſiue mulier juxta SS Canonũ inſtituta, vel ad ſummum vnus & vna baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant, inter quos & baptizatum ipſum & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum baptizatique patrem & matrem tantùm, ſpiritualis cognatio contrahatur.* Jubet poſtea S. Synodus, *vt parochus ante baptiſmum diligenter ſciſcitetur, quam vel quos eligant in patrinos, eóſque tantùm admittat, & in libro deſcribat. Quodſi alij vltra deſignatos baptizatum tetigerint, cognationem ſpiritualem nullo modo contrahant*, denique ſubiungit *vt ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione oritur, confirmantem & confirmatum illiúſque patrem & matrem ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias perſonas, huius ſpiritualis cognationis impedimentis omnino ſublatis.*

Not. III. Per hoc Decretum in aliquibus corrigi Canones antiquos. 1. Si plures quàm vnus vel vna vltra deſignatos baptizatum ſuſcipiant, non contrahunt cognationem, niſi qui fuerint deſignati, cùm per hunc. t. ſi plures accederent, cognationem omnes contraxerint. Si plures tamen contra men-

tem

tem Conc. fuerint electi, non contrahi cognationem negat *Sanch. l. 3. d. 57. n. 12.* Affirmat cum aliis *Nauarr. c. 22. Man. n. 39.* quòd iſtum caſum Conc. non expreſſerit. 2. Patrinorum ſiue ſuſcipientium coniuges non afficiuntur hac cognatione compaternitatis aut commaternitatis, ſicut fiebat olim juxta *c. 4. h. t. in antiq.* 3. Ipſi ſuſcipientes nullam cognationem inter ſe contrahunt, quia Conc. Trid. illos non comprehendit, vnde corrigitur *c. fin. eod.* 4. Neque inter baptizatum & liberos baptizantis vt ſuſcipientis remanet hoc impedimentum, quia Conc. illud reſtringit ad patrinos & baptizatum ipſiuſque parentes, nec non ad baptizantem & baptizatum, baptizatique parentes; inter quos olim fuiſſe hoc impedimentum patet ex *c. 3. eod.* 5. Denique cognatio contracta ab vno coniuge, non afficit alterū, quo minus poſſit copulari baptizato, aut eius parenti, quod olim videtur fuiſſe prohibitum *c. fin. 30.* hodie tamen licere tradit *Nauarr. l. c.*

TITVLVS XII.

DE COGNATIONE LEGALI.

Ad Rubricam Tituli.

Cognationi ſpirituali ſubiungitur cognatio legalis, oritur ex adeptione & eſt *quadam propinquitas à lege inducta imitans naturam l. Adoptiones. ff. De adoptionibus. Vide de hac materia textum cum gl. 30. q. 1. c. §. Per adoptionem.*

Cap. Vnicum. Si qua.

Nicolaus ad Conſulta Bulgarorum.

SVMMA.

Si qua per adoptionem mihi ſoror eſſe cepit, inter me & ipſam nuptia conſiſtere non poſſunt.

EXEGESIS.

Per adoptionem.) Not. I. *Cognatio legalis* (jure ciuili, quod communi vſu loquendi, nomine legum intelligitur, introducta) *eſt effectus adoptionis, ex eáq; oritur ſicut affinitas ex copula.* Definitur communiter à Juriſperitis, *Actus legitimus, per quem quis fit filius aut nepos, qui non eſt, ad natura imitationem.* A Theologis poſt *S. Th. 4. d. 42. q. 2. a. 1.* communiter definitur *perſona extranea in filium, vel nepotem, deinceps legitima aſſumptio ſiue electio.* Dicitur perſonæ extraneæ, id eſt extra poteſtatem adoptantis conſtitutæ, ſiue ſit conſanguinea ſiue non. Dicitur *in filium* vel *nepotem*, & *deinceps*, quia non poteſt quis adoptari in fratrem, vel patrem *l. Nec apud. C. De hæredibus Inſtituendis.*

Not. II. *Adoptio duplex eſt, vna perfecta*, per quam adoptatus tranſit in poteſtatem adoptantis, & illi ſuccedit inſtar filij naturalis, tanquam hæres neceſſarius, ac dicitur *adrogatio*; Altera autem eſt *imperfecta*, per quam adoptatus non tranſit in adoptantis poteſtatem, nec eſt eius hæres neceſſarius ex teſtamento, ſed ſolùm ab inteſtato. Hæc diſtinctio traditur ab omnibus, & habetur. *§. Adoptio. Inſtit. de adopt.* Vtriuſque adoptionis plures differentias vide apud *Sanch. l. 7. d. 63.* & conditiones requiſitas, *n. 3.* Modos denique quibus diſſoluitur *n. 4.*

Not. III. Tres eſſe huius cognationis ſpecies. 1. Eſt *linea recta* inter adoptantem & adoptatum, ac adoptati deſcendentes. *§. ergo non omnes. Inſtit. de nuptiis. l. Quin etiam. ff. De ritu nuptiar. item c. Ita diligere 30. q. 3.* 2. Eſt *lateralis ſiue linea tranſuerſalis* inter adoptatum & filios carnales adoptantis. *§. Inter eas. Inſtit. eod. & l. Per adoptionem. ff. eod. & in h. 1. & c. Adoptionem, 30. q. 3.* 3. Eſt inſtar cuiuſdam legalis affinitatis ad ſimilitudinem affinitatis naturalis, quæ eſt inter adoptantem & vxorem adoptati, & è contra inter adoptatum & vxorem adoptantis. *l. Adoptiuus. ff. eod. vt ſuprà. Eandem diſtinctionem tradit S. Th. 4. d. 42. q. 2. a. 3. Communiter receptus.*

Nota IV. In hoc omnes DD. conuenite, quòd prima ſpecies cognationis legalis dirimat ſubſequens matrimonium, iuxta leges allegatas. De ſecunda ſpecie in linea tranſuerſa eſt difficultas. Aliqui enim dicunt ſolùm impedire non dirimere, ſed ob rationes non magni momenti; communiſſima ergo ſententia apud *Sanch. n. 15.* habet, per huiuſmodi cognationam matrimonium quoque dirimi; videtur id conuincere præſens text. dum Pontifex dicit: *inter ſororem adoptiuam & adoptatum nuptias conſiſtere non poſſe*, quod videtur inferre matrimonij diſſolutionem.

De 3. ſpecie legalis affinitatis, etſi aliquid ſit dubitationis, quia nulla eius fit mentio in jure Canonico, communis tamen ſententia poſt *Hoſt. & Joan. Andr.* hanc quoque ſpeciem impedimentis dirimentibus accenſet. Etſi enim expreſsè illius mentionem Canones non faciant, videtur tamen contineri in *Rubrica generali h. tit.* quæ eſt da cognatione legali in communi; accedit conſuetudine Eccleſiaſtica omnes has ſpecies eſſe receptas, vnde omnes tanquam Jure Canonico approbatas cum *S. Th. in 4. d. 42. q. 2. a. 2.* ſentiunt communiter DD. modò in adoptione ſeruetur forma legibus ciuilibus præſcripta, quam explicat *Sanch. l. c. n. 2.* qui tamen *n. 19.* rectè dicit, *quòd cognatio legalis matrimonio ſuperueniens debiti petitionem minimè impediat, quòd nullus t. ad hoc inueniatur, & odioſa non debeant extendi.*

Not.

Not. deniqoe V. Etſi probabile ſit cognationem legalem oriri, etiam ex adoptione imperfectâ ob autoritatem plurimorum DD. quos allegat *Sanch. n. 8.* eſſe tamen probabiliùs quòd non oriatur, oiſi ex adoptione perfectâ ſiue adrogatiooe, pro quâ idoneos aliquot autores idem allegat. *n. 9.* vbi vide rationem. Placet denique, quòd *n. 10. cum Innoc. & Silu.* dicit, *nullum prorſus impedimentum nec impediens quidem, nec dum dirimens ex imperfectâ adoptione oriri.*

T I T V L V S X I I I.

DE EO QUI COGNOVIT CONSANGVINEAM VXORIS SVÆ VEL SPONSÆ.

Ad Rubricam Tituli.

POſtquam actum eſt de cognatione ſpirituali & legali, ſequitur rectè materia de cognatione carnali, quæ, vt colligitur ex Panorm. hîc comprehendit latè tum cognationem propriè dictam, tum etiam affinitatem, quæ oritur ex copula habita cum conſanguinea vxoris. Virtus autem totius Tit. coofiſtit in hoc, quòd affinitas coontracta, ex copula cum conſaogoinea vxoris neo dirimit matrimonium priùs coontractum, ſed ſoluit ſponſalia de futuro, & priuat facultate cootrahendi licitè matrimonium ſimúlque jure exigendi debitum ab vxore legitimâ.

Cap. I. Si quis.

Ex Concil. apud Metiam.

SVMMA.

Si quis cum filiaſtra ſua ſit fornicatus, nec à matre debitum petere, nec filiam habere poteſt vxorem; nec filiaſtra, nec ille vllo vnquam tempore alij ſe poterunt matrimonio copulare.

EXEGESIS.

Cùm filiaſtra ſua.) Not. I. Inſeri h. t. poſt priores de cognatione ſpirituali & legali aote Tit. de cooſanguinitate; quia impedimentum, quod hîc ſtatuitur, contrahitur per copolam cum conſanguinea vxoris non tantùm licitam, de quâ Tit. ſeq. verùm etiam illicitam, imò & occultam vel vi extortam, ioxta *c. 6. vel habitam cum impubere. c. 7. inf.*

Nor. II. Per filiaſtram intelligi *filiam aut filium ex alio coniuge genitam, vel genitum, non ex eo, quem modò habet mulier,* vt ex *c. Si quis filiaſtram. 30. q. 1. explicatur in Lexico juris.* Sunt ergo hi proprij filij vxoris, & priuigni parentis, cum quibus aut aliis vxoris cooſanguineis, ſi quis rem habeat, committit inceſtum qui propriè committitur cum affinibus, id eſt, cum conſanguineis vxoris, vel cum conſanguineis propriis. *c. Ex illo. §. Cùm igitur. 35. q. 1. & l. Inter. ff. De adulter.*

Not. III. Duplicem pœnam hîc decerni in committentes iooceſtum. 1. Priuantur facultate exigendi debitum ab vxore propriâ. 2. Prohibentur vllo vnquam tempore nubere, oon ſolùm illi, quàm cogoouerunt, verùm etiam coiuis alteri. Etſi verò iſte titulus ſolùm loquatur de ſolo viro cognoſcente vxoris cooſaoguineam, idem tamen procedit in vxore inceſtum committente cum conſanguineis viri, nam *c. Si quis viduam. 32. q. 7. & c. Si qui cum muliere. 43. q. 2.* vbi hoc impedimeotum conſtituitur, expreſsè loquuntur de fœmina; accedit paritas rationis. Non verò eſt hoc delictum dirimens matrimoniom, ſed ſolùm impediens petitionem debiti, & aliod matrimonium, idque io perpetuum propter criminis atrocitatem. Ex quo ſumitur illud quod affinitas matrimonio ſuperueniens illud ooo diſſoluat, vti manifeſtum eſt ex h. t. & ſeq.

Not. IV. Per hunc textum non ſolùm interdici aliud matrimonium coniugi, qui inceſtum commiſit, ſed etiam illi conſanguioeo vel conſanguineæ, cum quo vel qua commiſſus eſt, vtramque enim jungit Pontifex, cùm dicit, quòd *nec ille non filiaſtra, vllo vnquã tempore aliis ſe poterunt matrimonio copulare.* quia etiam ipſi grauem irrogant iniuriam Sacramento, noo tantùm ratione adulterij, ſed etiam quia ratione contractæ affinitatis impediunt vſum matrimonij.

Cap. II. Veniens.

Alexander III. Pictauienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi is de quo conſultus fuerat, matrem ſponſæ ſuæ cognouerit, non autem ſponſam, imponendam ei eſſe pænitentiam maiorem, quàm pro adulterio, ſed poſtea poſſe illum cum alia matrimonium contrahere ex diſpenſatione. Si autem ſponſam cognouerit ante matrem, vel poſtea, nunquam eam vel aliam poteſt accipere vxorem.

EXEGESIS.

Poſſe cum alia contrahere.) Not. I. Ex h. t. aper-

apertum eſſe, quòd per affinitatem ſuperuenieotem diſſoluantur ſponſalia de futuro, cùm enim eoo ſiſtant in promiſſione futurarum nuptiarum, affinitas ſuperveniens impedit, oe dicta promiſſio poſſit impleri, cùm ſit impedimentum dirimens. *c. Non debet. ſeq.*

Not. II. Quòd cognoſcens conſanguioeam ſponſę, inhabilitatur quidem ad matrimonium etiam cum alia, in quo iſtud c. concordat cum *c. praecedenti*, ſed circa hanc inhabilitatem poſſe de facili diſpenſari cenſet *Panorm. n. 3.* vbi addit, *cùm jus diſpenſationem non reſeruet Papa, videri tacitè poteſtatem Epiſcopo concedi*, juxta *Theoric. Innoc. in c. Dilectus. de temporib. Ord.* ſecus eſt, ſi quis committat ineeſtum cum conſanguinea vxoris, tum enim diſpenſatio aot non datur, aut eſt mulrò difficilioc, vt not. *Panorm. n. 4.* & ſignificar. t.

Not. III. Hoc intelligi de ſponſa ſtrictè ſumpta ſiue de futuro, quia dicit Pontifex, quòd vir poſtea cum alia poſſit matrimonium eootrahere. Vnde hoc reſpectu iſtud impedimentum non eſt perpetuum ſed temporale, quamdiu videlicet viuit complex delicti. Altero autem vitâ functo, poterit ſuperſtes ad matrimonium tranſire ex diſpenſatione. Concord. *c. Duo pueri. de diſpenſ. impub. vbi neutri viuente altero datur licentia contrahendi.* Vbi pondera verbum *licentia*, quod in propoſito idem ſonat, quod *diſpenſatio*. Non ergo abſolutè verum eſt, quod *h. t. n. 1.* dicit *Vallens.* poſſe eiuſmodi virum liberè ad nuptias tranſire.

Cap. III. De illo.

Idem.

S V M M A.

De illo qui vxorem fratris, antequam ei matrimonio jungeretur, aſſerebat ſe cognouiſſe, Reſpondet Pontifex, niſi hoc publicum & notorium fuerit, aut idoneis teſtibus comprobatum, non debere permitti, vt matrimonium illa occaſione impetatur.

E X E G E S I S.

Niſi hoc publicum & notorium.) Not. I. Non ſeparari matrimoninm jam contractum ad dictum vnius, impedimentum dirimens ſubeſſe aſſecentis, quid autem ad plenam probationem impedimenti requiratur, vide apnd *Sanch. l. 1. d. 71.* vbi tamen illud quoque docet, ne matrimonium contrahatuc impedimentum probari vnico teſte.

Not. II. Ex *Panorm. hîc n. 3.* copulam poſſe eſſe notoriam ſecuodùm DD. ſi quis publicè tenebat mulierem. *arg. l. verb. ſi viciniis ſcientibus. C. De nuptiis.* ſufficit ergo vt fornicatio Clerici dicatur notoria, ſi publicè teneat concubinam.

Cap. IV. Tranſmiſſa.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm C. vxore ſuâ defunctâ filiam eius priuignam ſuam, carnaliter cognouiſſet, & poſteâ alia acceptâ vxore, cum priuigna tanquam canis reuerſus ad vomitum rursùs peccâſſet, Conſultus Pontifex reſpondet, illum legitimæ vxori cohabitare eámque ſuſtentare, neque tamen cognoſcere debere, quamdiu vixerit, niſi requiſitus fuerit, & vt pro inceſtu ac adulterio pænitentiám agat, & ſi ei ſuperviuat, perpetuò ſine ſpe coniugii permaneat.

E X E G E S I S.

Vxore ſua defunctâ.) Not. I. Ad hanc pænam incurrendam non requiri, an inceſtus eoo tingat viueote vxoce, an jam mortua. vt in caſu h. t. Neque etiam, an idem crimen ſit occultum, an notorium, quare neque opus eſt ſentenoa judicis, vt latè docet *Sanch. l. 7. d. 15.* vbi *n. 5.* cenſet hoc impedimentum non oriri ex inceſtu eum propriis cooſaoguineis, quia Canones hoc crimen ooo exprimnot, etſi ſit grauius crimen quàm inceſtus, cum conſanguineis vxoris.

Not. II. Hanc pænam ſiue impedimentum incurri ab eo, qui cognouit cooſanguineam vxoris, ſiue ante ſiue poſt matrimonium, quia Canones non diſtinguoot, idque fusè probat *Sanch. l. c.*

Not. III. Etſi jure aotiquo hoc impedimentum ad 4. gradum protenderetur, cùm tamen Conc. Trid. affinitatem ex fornicatiooe ortam reſtrinxerit ad ſecondnm gradum, conſequenter etiam hoc impedimentum coarctauit, vt bene not. *Vallenſ. n. 5. h. t.*

Cap. V. Super eo.

Idem.

S V M M A.

Conſultus Pontifex vtrum coniugatus, qui ante matrimonium vxoris ſuæ conſanguineam carnaliter cognouerat, vtroque id fatente & aliqua parte Viciniæ acclamante, ſit judicio Eccleſiæ ſeparandus. Reſcribit eas ſeparari non debere, cùm aliquando nonnulli inter ſe contra matrimonium colludant, & ad confeſſionem inceſtus facilè proſilirent, ſi ſuo judicio crederent per judicium Eccleſiæ concurrendum. Rumor autem Viciniæ non eſt tam validus, niſi rationabiles & fide dignæ probationes accedant, vt ideò poſſit bene contractum matrimonium ſeparari.

E X E G E S I S.

Eos ſeparari non debere.) Not. I. Ex h. t. pcobari, qood ad dirimendum matrimoninm ſola coniugum confeſſio noo ſufficiat, & ſi amboio confitendo concocdarent, juxta. *Nauar. Conſ. 8. q. 3. de ſponſal. Franc. Molin. de ritu nuptiarum. l. 1. comp. 15. n. 37.* Neqoe obſtat, quòd credatur, cooſeſſioni coniugum aſſerentium matrimonium eſſe contractum juxta *c. Atteſtationes. de deſponſ. impub.* quia vt ait, *Idem Molina n. 40. & 41.* aſſertio coniugum pco matri-

matrimonio deponentium eſt tota fauorabilis & confitentibus & Reipublicæ, cuius eſt matrimonium augeri & liberis hominibus ciuitatem repleri. *l. 1. ff. Soluto matr.* confeſſio autem aduersùs vinculum matrimonii eſt odioſa, tum ob præſumptionem colluſionis, quæ ſignificatur in h. t. tum quia confitentur de Sacramenti nullitate, quæ non eſt in ipſorum poteſtate, tum quia eiuſmodi confeſſio præiudicat proli & aliis matrimonii prærogatiuis.

Not. II. Neque ſufficere rumorem viciniæ ſine idoneis teſtibus. *Eſt autem rumor quando aliqua pars viciniæ aliquid affirmat v. g. tertia vel quarta pars,* nam fama propriè eſt *quando tota ciuitas ſiue vicinia vel maior pars acclamat,* vt ait *Panorm. hic n. 3.* Quo ſenſu loquitur *gl. hic* quando inter famam & rumorem diſtinguit & aſſerit *minus probare rumorem quàm famam.*

Not. III. Non credi tamen debere aſſertioni coniugum de matrimonio legitimè contracto, ſi priùs alteruter aut vterque matrimonium aliud contraxerunt, quia eiuſmodi aſſertio cedit in præiudicium matrimonij prioris, ſi fortè fuerit validum, vt not. *Panorm. hic n. 5.* neque debet credi in hoc caſu coniugibus teſtimonium ferentibus in cauſa propriâ.

Not. IV. Sufficere confeſſionem coniugum, ſi petant ſolùm ſeparationem tori, non autem vinculi, vt ſi vir vel mulier confiteatur ſe commiſiſſe adulterium, ob quam cauſam ex ipſa Chriſti conſtitutione poteſt coniunx relinquere adulterum, & ſeparationem meritò decernit Eccleſia.

Cap. VI. Diſcretionem.

Innoc. III. Præpoſito Magdeburgenſi.

SVMMA.

Cùm quidam cum muliere quadam legitimè matrimonium contraxiſſet, eamque incognitam ac renitentem cuidam conſanguineo ſuo tradidiſſet; ſed illa libertati reddita priori viro reſtitui poſtularet. Reſcribit Pontifex, & viro grauem pænitentiam eſſe iniungendam, & mulierem propter publicam honeſtatem monendam, vt nec primum repetat, à cuius conſanguineo licet inuita cognita fuerat, nec redeat ad ſecundum, cui non poſſit propter reatum adulterij commiſſi, ſed contineat donec prior fuerit mortuus. Quod ſi ad id induci nequiuerit, prior cogatur redire ad ipſam, cùm adulterium ei non poſſit obijcere, quam adulterandam tradidit inuitam, ſed nec affinitas, quæ poſt contractum legitimè matrimonium iniquè contrahitur, ei debet officere, quæ iniquitatis particeps non extitit, cum ſuo iure non debeat ſine culpa priuari. Etſi quidam prædeceſſorum in ſimili caſu diſtinxerint, vtrùm inceſtus, vel adulterium manifeſtum fuerit, an occultum, aliis aſſerentibus inter gradum proximum & remotum eſſe potiùs diſtinguendum.

EXEGESIS.

Prior cogatur redire ad ipſam.) Not. I. Virum non poſſe petere diuortium ex cauſa adulterij, quando vxorem inuitam ipſe proſtituit, vt patet ex t. imò ſi de viri beneplacito etiam volens committat adulterium, ab illo dimitti, ſiue repudiari non poteſt, vt contra gl. hic tenent *Panorm. n. 8. Alex. de Neuo. n. 9. Sanch. l. 10. de matr. d. 5. n. 4.* Non potuit ergo vir iſte exceptionem obtendere, cur non redire deberet ad illam.

Not. II. Ex h. t. colligi quod putat Panorm. alibi tam clarè non haberi, quòd copula non ſolùm coacta, ſed etiam illicita, qualem habuit iſte prioris viri conſanguineus cum hac muliere juris inſcia, vti apparet, inducat affinitatem. Addit idem Panorm. hic haberi caſum, in quo maritus & vxor ſunt affines, & nihilominus exercetur matrimonium ad petitionem illius, qui non fuit affinitatis conſcius, vt clarum eſt inde, quod dicit *Pont. affinitatem poſt matrimonium legitimè contractum, iniquè contractam non debere ipſi officere,* mulieri videlicet de quâ agitur, quæ iniquitatis particeps judicio Pontificis non fuit.

Not. III. Quòd diximus ſuprà hanc eſſe generalem iſtius textûs regulam, quòd *affinitas ſuperueniens non diſſoluat matrimonium,* prout in iſto caſu in matrimonio cum conſanguineo huius viri, qui vxorem legitimè copulatam eidem renitentem tradidit, ortam fuiſſe Pontifex ipſe teſtatur.

Apparet autem olim controuerſum fuiſſe, vtrum affinitas ſuperueniens diſſolueret matrimonium, & aliquos exiſtimâſſe diſſolui, ſi caſus eſſet manifeſtus, nõ item ſi occultus, alios autem ſenſiſſe non diſſolui, ſi affinitas eſſet in gradu remotiori, ſecus, ſi in propinquiori. Pontifex quidam aliquando, vt apparet ex textu, pronuntiauit ſecundùm priores; ſed re tandem penitùs diſcuſsâ *Innocent. III.* vniuerſim ſine diſtinctione hanc regulam ſtabiliuit, *per quamcunque affinitatem ſuperuenientem matrimonium non diſſolui.*

Cap. VII. Fraternitati.

Idem, Biſuntinenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Approbat Pontifex ſententiam diuortij ab iſto Archiepiſcopo canonicè in eum promulgatam, qui illam ſibi poſtea copulare præſumpſit, cuius antea ſororem adhuc ſeptennem contractis ſponſalibus extraordinariâ libidine polluerat.

EXEGESIS.

Placet quòd dicunt *Sotus in 4. d. 41. q. vn. a. 2. Henriq. l. 12. c. 16. n. 1. Sanch. l. 7. d. 64. n. 19.* impedimentum dirimens ob quod Archiepiſcopus iſte tulit ſententiam diuortij non eſſe inductam per extraordinariam libidinem ſiue conatum ad copulam (de quâ iſti plura dicunt, ſed propter publicam ho-

neſtatem ex ſponſalibus de futuro quæ hîc præceſſerunt, ortam.

Cap. VIII. Ex literis.

Idem, Epiſcopo Gerundenſi.

SVMMA.

Cùm quidam G. matrem cuiuſdam puellæ, quàm ſibi infrà nubiles annos deſponſauerat, carnaliter ſæpe cognouiſſet, ſicuti & poſtea ipſam puellam jam adultam; Pontifex jubet viro pœnitentiam injungi, eóſque ſeparari, & ne mulier alteri viro nubat, ſi poſtquam nouit viri & matris delictum, ei fuit commixta. Virum etiam & matrem mulieris nunquam debere alias nuptias contrahere, ſed ſemper continentiam ſeruare, præſertim ſi circa perſonas huiuſmodi de lapſu carnis, minimè timeatur.

EXEGESIS.

Infra nubiles annos deſponſauerat.) Not. I. Hunc textum dupliciter explicari à Panorm. Primò, quòd iſte puellam hanc ſibi deſponſauerit per verba de præſenti, ſed quia necdum erat nubilis, non fuit matrimonium, ſed ſolùm ſponſalia ex Juris Interpretatione: *c. Vn. de ſponſ. impub. in 6.* quæ ſponſalia fuerunt ſublata per affinitatem ex fornicatione cum matre commiſsâ ſuperuenientem, vt in *c. 2. Suprà.* Deinde poteſt intelligi, quòd iſte puellam ſibi deſponſauerat per verba de futuro ſiue ſponſalia propriè dicta, quæ itidem diſſoluta fuerunt propter fornicationem cum matre commiſſam, qui eſt ſenſus gl.

Not. II. Juxta vtrumque intellectum procedere deciſionem Pontificis, nam mater & vir non potuerunt ampliùs contrahere inter ſe, tum propter crimen fornicationis, cui hæc pœna eſt ſtatuta, tum verò maximè propter affinitatem contractam ex perſona puellæ, & publicam honeſtatem ortam ex ſponſalibus cum filia. Potuerunt autem mater & vir contrahere cum extraneis, licet non inter ſe, vt colligitur ex *c. Tranſmiſſa. ſuprà.* ſicut & filia poterat alteri nubere, ſi ignorauit, quòd iſte vir cognouerit matrem ſuam, ſecùs ſi ſciuit, vt patet ex t.

Not. III. Quòd etiam ex copulâ ignoranter habita oriatur affinitas, ex h. t. colligunt DD. Non tamen talis copula eſt punibilis reſpectu ignorantis, ideóque non priuatur poteſtate petendi debitum, nec inhabilitatur ad aliud matrimonium. *fa. c. In lectum. 34. q. 2. & c. Inebriauerunt. 15. q. 1.* An autem præceptum non ampliùs contrahendi in h. *cap.* etiam hodie obliget, dicemus *tit. 16.*

Cap. IX. Veniens. 11.

Idem, Archiepiſcopo Magdeburgenſi.

SVMMA.

Cùm E. tempore infantiæ quandam puellam ſe ducturum juràſſet, quàm citò ad legitimam perueniſſet ætatem, & pater eius confœderatione per fideiuſſores firmata, eam recepiſſet in domum, ſorori puellæ ſe carnaliter coniunxit: ab amicis tamen perſuaſus, eam, quàm jurauit, in vxorem accepit, ſed pro opportunitate cognouit vtramque, etſi conuinci de hoc non potuit. Denique cùm in ſe reuerſus ſalutis conſilium quæreret, conſultus Pontifex mandauit Epiſcopo, vt iniuncta pœnitentia competente, moneat illum & inducat, vt de cætero abſtineat ab vtraque.

EXEGESIS.

A ſorore illius quam duxit abſtinere debuit, quia ſine inceſtu non potuit cum illa rem habere; ab vxore autem, quia propter commiſſum crimen inceſtûs debet ſaltem abſtinere à debito petendo, etſi tenebitur vxori reddere, ſi illa inceſtûs cum ſorore commiſſi non fuerit conſcia, vt patet ex *c. præced. & c. Tranſmiſſa. ſuprà.*

Cap. X. Tuæ Fraternitatis.

Idem, Archiepiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, vtrùm is qui cum ſorore vxoris fornicatur, poſſit poſtea illi cohabitare, & debitum exigere ac ſoluere; Reſpondet, vxorem monendam vt à commixtione viri abſtineat propter publicam honeſtatem, & contineat donec vir mortuus fuerit; Si recuſet, & de lapſu timeatur ipſius, vir poterit & debebit debitum ſoluere, cùm affinitas poſt matrimonium iniquè contracta illi nocere non debeat, qui iniquitatis particeps non exiſtit.

EXEGESIS.

Vir eius poterit & debebit.) Not. I. Quod etiam habetur ex *c. Præcedenti*, & *c. Ex literis. ſuprà*, quòd affinitas ſuperueniens inter maritum & vxorem, duntaxat nocentem priuet jure exigendi debitum, non autem abſoluit eum ab obligatione reddendi, niſi vterque eſſet nocens, quia inſons non debet priuari ſuo jure abſque culpâ. Conſilium tamen eſt, vt de cætero vterque abſtineat, ad quod ſeruandum tales induci Pontifex monet in c. præſenti ex dictis cc. vt bene ponderat *Panorm. hîc.*

Abſtineat propter publicam honeſtatem.) Etſi propriè loquendo ex copula illicita non oriatur impedimentum publicæ honeſtatis, ſed ex contractu ſponſalium vel matrimonij, iuxta *c. vnic. De ſponſal. in 6.* ex eiuſmodi autem copula oriatur vera affinitas, iuxta *c. Diſcretionem*, ideò gl. quam ſequitur *Panorm. publicam honeſtatem in h. t. & d. c. Diſcretionem.* ita exponit, vt non ſignificet *particulare illud impedimentum*, ſed generaliùs, quod congruit honeſtati, ideóque vltra affinitatem requirit honeſtas,

ne

ne vxor coniungat ſe viro, qui ſororem ſuam turpiter cognouit.

Cap. XI. & Fin. Iordanæ.

Gregorius IX. Epiſcopo Pictauienſi.

S V M M A.

Cùm Laicus I. cum Iordana muliere necdum decenni, per verba de futuro contraxiſſet, eâque eodem anno carnaliter cognitâ, matrem ipſius ſibi carnaliter copulâſſet, Iordana verò Pontifici ſupplicaret, vt cùm continere non poßit (ne jure ſuo ſine culpa fraudetur) ſibi ſalubriter prouideatur. Mandat Pontifex vtrumque ad vouendam perpetuam continentiam induci, & ſi induci nequeant, memoratum I. iniunctâ ei pro inceſtu pœnitentiâ, vt Iordana cohabitet & coniugale debitum reddat exactus, Eccleſiaſticâ cenſurâ compelli.

E X E G E S I S.

Ne jure ſuo ſine ſua culpa priuetur.) Not. I. Huius puellæ matrimonium fuiſſe tantùm præſumptum, quia iſte contraxit eum illa ſponſalia, quæ per copulam illo eodem anno cum ipſo habitam tranſierunt in verum matrimonium jure antiquo, iuxta *c. Is qui. de ſponſal.*

Nota II. Neque matrimonium præſumptum fuiſſe olim diſſolutum per affinitatem ſuperuenientem, quia iſte contraxerat cum Jordana, propter inceſtum eum eius matre commiſſum, quam illegitimè ſibi copulârat.

Not. III. Pubertatem, quæ in fœminis habetur anno 12. poſſe maturiùs præueniri, certè in hac Iordana duobus annis præuenit, ſupplente haud dubiè etiam malitiâ ætatem, ideóque Pontifex tanquam certum ſuppoſuit per ſequentem copulam ſponſalia eum I. celebrata tranſiiſſe in matrimonium, alioqui non poſſet memoratus I. compelli ad ipſi matrimonialiter cohabitandum.

T I T V L V S   X I V.

DE CONSANGUINITATE ET AFFINITATE.

Ad Rubricam Tituli.

EXpeditâ affinitate ortâ ex copula illegitima cum conſanguinea vxoris, ſequitur titulus generalis de conſanguinitate & affinitate.

Cap. I. Ex literis.

Alexander III. Caſtienſi Abbati.

S V M M A.

Cùm quidam viduam ſecretò ſubarrhatam & carnaliter cognitam vellet in conſpectu Eccleſia ſubarrhare, propoſuerunt duo, quòd iſte priorem viduæ virum quarto conſanguinitatis gradu attingit, idque ſe audiuiſſe alter jurauit, alter noluit juramento firmare. Quæſtione hac poſtea reuiuiſcente, jurârunt duo coram Archiepiſcopo, primum virum fuiſſe huic quarto conſanguinitatis gradu coniunctum, re ad ſe delatâ Pontifex mandauit, ſi per teſtes idoneos omni exceptione maiores conſtiterit, quòd primus virum iſtum quarto conſanguinitatis gradu attingat, diuortij ſententiam abſque mora promulgari; ſecundùm Canones enim æquè abſtinendum eſſe à conſanguineis vxoris, vt à propriis, non eſſe tamen cauſas matrimonij tractandas per quoslibet, ſed per judices diſcretos, qui poteſtatem habent judicandi, & ſtatuta Canonum non ignorant.

E X E G E S I S.

Si per teſtes idoneos omni exceptione majores.) Not. I. Poſt explicatam cognitionem ſpiritualem & legalem ac propinquitatem illam, quæ conſurgit ex copula cum conſanguinea vxoris vel ſponſæ de futuro, conſequens eſt, vt agatur quoque de conſanguinitate & affinitate carnali, quæ eſt priorum exemplar, & limites continet matrimonij intra certos gradus contrahendi.

Not. II. Quòd per vnum teſtem de auditu licet juratum & alterum non juratum, non probetur ſufficienter impedimentum matrimonij etiam contrahendi, quod notari vult *Panorm.* ad intellectum *c. Præterea 2. de ſponſal.* vbi *teſtis adducitur non de auditu, ſed de experientia*, & in illo ipſo plura diſſimulantur, quæ rigor juris in teſtibus requirit. Vnde infert Panorm. *quòd maiorem fidem facit fama, vel vnus teſtis cum juramento, quàm duo teſtes, quorum vnus eſt de auditu, alter ſine juramento.*

Not. III. Vigore huius textûs duo requiri à Pontificibus in judice cauſarum matrimonialium, primò, vt habeant judicandi poteſtatem, ſecundò vt ſtatuta Canonum non ignorent, quam ignorantiam ſubinde in judicibus reperiri demonſtrant Canones, in quibus illorum ſententia autoritate Apoſtolica retractatur vel reformatur. Exemplum habemus in Officiali Cantuarienſi *c. fin. De cognatione ſpirituali.* Neque etiam immeritò Hoſt. hîc inuehitur in Theologos, quos vocant puros, qui dicunt Eccleſiam poſſe regi per ſolam Theologiam, quod nimiſquàm

 falſum

falſum eſt, de eâ præſertim Theologia, quæ metaphyſicis telis aranearum texendis maximam partem occupata neque de pane, neque de jure, neque de cælo eſt lucrando; quod abſque injuria illius Theologiæ dictum eſto, quæ ad praxin & curam animarum, & ad Eccleſię regimen pertinentia non negligit, nec his omiſſis ex Theologiâ in Metaphyſicam ſupervacaneam degenerat.

Abſtinendum eſt à conſanguineis vxoris ut propriis.) Not. Per conſanguineos vxoris reſpectu mariti intelligi affines, per conſanguineos autem ipſius, planum eſt quinam intelligantur. Etſi verò de conſanguinitate & affinitate, & Theologi & Caſiſtæ tractent, cogimur pro intelligentia materiæ etiam nos eadem attingere.

Cap. II. Super eo.

Vrbanus III. Burdegalenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam juuenis puellam nečdum nubilem deſponsâſſet, eáque facta nubilis illum repeteret, ſed ille exciperet, ſe paſtquam illam deſponsâſſet, carnaliter propinquam eius cognouiſſe: Reſpondet Pontifex, ſi manifeſtum ſit propinquam puellæ ab ipſo cognitam, vel ſi non ſit manifeſtum, fama tamen loci id habeat, cùm eſſet ſponſa tantùm de futuro, eandem ab eius impetitione debere abſolui.

E X E G E S I S.

Fama tamen loci hoc habeat.) Not. I. Ante contractum matrimonium, vt illud impediatur, ſufficere ſolùm famam impedimenti (quale hîc fuit affinitas orta inter hunc juuenem & puellam per copulam habitam cum eius propinqua) vt excommuni docet *Sanch. l. 1. de matr. d. 71. n. 13.* quod extendunt etiam ad ſponſalia jurata. Neque obſtat *c. Cùm in tua. de ſponſal.* vbi vltra ſponſum fide dignum requiritur fama, quia ſponſalia fuerunt jurata. Reſpondetur enim *ibi non agi de teſte teſtimonium deponente, ſed aliquo, qui id impedimentum judici denunciauit.*

Not. II. Ex *Panorm. n. 4.* Etſi hic t. loquatur de affinitate, idem tamen procedere de quouis impedimento, antequam matrimonium ſit contractum, quia *vbi eſt eadem ratio, eadem debet eſſe juris diſpoſitio. c. Cùm dilectus. de confirm. vtil. ſiue inutil.* Facit autem fama in hoc caſu & ſimilibus plenam probationem, vt vitetur periculum peccati committendi, contrahendo matrimonium cum impedimento dirimente, & quia eſt res modici præiudicii ob hanc cauſam impediri, ne ſponſalia poſſint impleri, ſecus eſt vbi agitur de magno præiudicio, vt ſi matrimonium eſſet facto ipſo contractum, tum enim ſola fama non ſufficeret. *c. Si duo. 34. q. 2.*

Cap. III. Quod dilectio.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Conſultus Pontifex vtrum is, qui à ſtipite per lineam deſcendentem 6. vel 7. gradu diſtat, poſſit eidem, qui ex altera parte per lineam deſcendentem ab eodem ſtipite 2. vel 3. gradu diſtat, copulari quia Apoſtolicæ ſedis legatus permiſerat hominibus terræ illius in 6. gradu coniungi, quod fieri poſſe videtur per illam Regulam, quoto gradu quis diſtat à ſtipite, tanto diſtat à quolibet per aliam lineam deſcendentium ab eodem, *Etſi de conſuetudine terræ incolæ propter proximiorem gradum coniunctos ſeparent & impediant copulari volentes: Reſcribit indulgentiam legati ſic eſſe intelligendam, quòd vterque diſtet à ſtipite 6. gradu; ſi verò alter 6. vel 7. gradu diſtet à ſtipite, alter autem 2. vel 3. coniungi non debere, ideóque idem Pontifex, conſultius dicit obſeruatæ conſuetudini deferendum, quàm aliud cum ſcandalo populi ſtatuendum quâdam adhibitâ nouitate.*

E X E G E S I S.

Apoſtolicæ ſedis Legati.) Not. I. Aliqui vt Gambara de officio Legati. *l. 2. n. 875. & ſeq.* ex hoc tit. colligunt, Legatum Papæ poſſe diſpenſare in gradibus conſanguinitatis vel affinitatis lege tantùm canonicâ prohibitis, ſi eſt in prouincia valde remota, vt facilè Papam conſulere nequeat. Alij contra ſentiunt, Legatum hoc non poſſe, quos allegat & ſequitur *Sanch. l. 8. d. 6. n. 5.* Ad tit. autem hunc reſpondent cum gl. hîc Legatum hunc de autoritate Papæ ſpeciali diſpensâſſe, alioqui diſpenſationem non valituram.

Not. II. In præſenti non ideò tam ſtrictè interpretatum fuiſſe indulgentiam Legati, quòd priuilegia juri communi contraria ſint ſtrictiſſimè interpretanda, ſed reſpexiſſe inolitam conſuetudinem ex cuius violatione timebatur ſcandalum, iuxta *gl.* hîc, verbo *vterque*, vbi etiam illud obſeruat Panorm. quòd conſuetudo poteſt habiles inhabilitare ad matrimonium, poſſe enim eos, qui inæqualiter diſtant à communi ſtipite copulari, etſi alter ſit propinquior, alter remotior, patet ex *c. fin. inf.*

Cap. IV. De infidelibus.

Innocentius III. Archiepiſcopo & Capitulo Tirenſi.

S V M M A.

Conſultus Pontifex de infidelibus ad fidem conuerſis, vtrum ſi ante conuerſionem ſecundùm legis veteris inſtituta, in gradibus jure Canonico prohibitis coniuncti fuerint, ſeparari debeant; Reſp. matrimonium ſic contractum non eſſe poſt baptiſmi lauacrum ſeparandum, quia à Iudæis Dominus requiſitus, ſi liceret vxorem ex quacunque cauſa dimittere, ipſis reſpondet, quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, *per hoc innuens* eſſe matrimonium inter eos.

E X E G E S I S.

Hic tit. agit propriè de Iudæis, quos dicit Pontifex,

Digitized by Google

fex, in matrimonio contrahendo ante Baptiſmum & conuerſionem non ſubiacere legibus canonicis, quoad gradus conſanguinitatis & affinitatis, concordat *c. Gaudemus. de diuortiis*, ipſe enim Chriſtus inter illos dixit: *eſſe verum matrimonium. Neque per legem nouam illud circa Iudæos ſuſtulit aut irritauit. Vide plura apud Sanch. l. 2. d. 8. & 9. & l. 7. d. 73. n. 2.*

Cap. V. Quòd ſuper.

Idem, Roſanenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Super eo, quòd pater & filius, cum matre & filia, & duo cognati cum duabus cognatis, auunculus & nepos cum duabus ſororibus contrahant matrimonia, conſultus Pontifex reſpondet, licet omnes conſanguinei viri ſint affines vxoris, & omnes conſanguinei vxoris, ſint affines mariti, inter conſanguineos tamen vxoris & viri, ex eorundem ſcilicet viri & vxoris coniugio, nullam prorsùs affinitatem cõtrahi, propter quam matrimonium impediatur. Ne autem intra gradus prohibitos matrimonium contrahatur, publicè eſſe inhibendum, & præſumptores puniendos, non obſtante conſuetudine, quæ potiùs dicenda eſt corruptela.

E X E G E S I S.

Non obſtante conſuetudine.) Not. I. Huius cap. intellectum patere ex dictis *de affinitate ad cap. 6.* Quòd autem ſub finem Pontifex ſignificat conſuetudinem gradibus prohibitis adverſantem, eſſe potiùs corruptelam, intelligi debet de conſuetudine irrationabili, neque legitimo tempore præſcripta, qualis requiritur *c. fin. de conſuet.* & diximus ad *c. 1. & c. Super eo. de cognat. ſpirit.* Non eſt autem dubium, poſſe aliquo loco occurrere rationabilem cauſam ob quam eiuſmodi conſuetudo inducatur, vt ſi in aliqua inſula aut valle ob paucitatem incolarum, & quia forſitan nulli extranei ibi volunt ſedem figere, contrahant in 3. 4. aut etiam 2. gradu, quæ conſuetudo alibi foret corruptela, neque ferenda. Quâ ratione facilè conciliantur Canones, in quibus conciliandis tantopere laborat *Sanch. l. 7. d. 4.* & *Baſil. Pont. de Imped. matr. c. 6. §. 2.*

Not. II. Neque improbabilem eſſe ſententiam *Barboſa hic n. 3.* quam tribuit ſuis præceptoribus, videlicet *c. Præſens. & c. Non debet. inf.* eſſe *Innoc. III. c. At verò. c. 1. & c. Super eo. de cognat. ſpirit.* quæ diverſimodè loquuntur, eſſe Alexand. III. qui multis annis præceſſit Innocent. Potuiſſe itaque eiuſmodi conſuetudinem illo tempore pro variis circumſtantiis eſſe rationabilem aut irrationabilem, donec poſtea fuerit reprobata ab Innocent. propter varias difficultates inde emergentes.

Cap. VI. Quia circa.

Idem.

S V M M A.

Cùm nobilis vir N. pro diſpenſatione à ſede Apoſtolica obtinenda remanendi cum ea, quæ ipſum quinto conſanguinitatis gradu contingebat, falſam cauſam allegâſſet prolem videlicet; cùm tamen ante diſpenſationem obtentam eius vnica filia jam fuiſſet mortua. Reſpondet Pontifex, poſſe ab Epiſcopo diſpenſari, vt remaneat in copula ſic contracta, cùm ex ſeparatione graue videatur ſcandalum imminere.

E X E G E S I S.

Pro diſpenſatione à ſede Apoſtolica.) Not. I. Ex gloſſa hic, quòd ſolius Pontificis eſt diſpenſare in impedimentis matrimonij jure Canonico ſtatutis, pro quo multos DD. allegat *Sanch. l. 8. d. 6. n. 14.* Poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare ex graui cauſa, ſi deſit recurſus ad Papam ex communi DD. quos ſequitur & allegat *Barboſa p. 2. d. officio Epiſcopi alleg. 33. n. 26. & alleg. 35. n. 6. vbi n. 3. & ſeqq.* cumulat aliquot caſus, quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare in impedimentis dirimentibus.

Not. II. Subreptitiam eſſe diſpenſationem ſi tempore conceſſionis Pontificis, vel pœnitentiarij cauſa allegata non ſit vera, etſi alioquin fuerit vel futura ſit vera; vt in propoſito verum fuit iſtum nobilem habuiſſe filiam, ſed ante diſpenſationem obtentam, vt ex communi docet *Sanch. l. 8. d. 30. Obſeruat autem Panorm. n. 5. allegans text. apertum in c. 2. de filiis presbyt. in 6.* quòd diſpenſatio eſt nulla, non ſolùm per ſubreptionem in exprimendo falſum, ſed etiam in tacendo verum, deteſtabilius enim eſt falſum exprimere, quàm verum tacere, & tamen diſpenſatio corruit ex taciturnitate veri, in quauis gratiâ aut priuilegio; ſecùs eſt in literis impetratis ad lites, illæ enim propter ſubreptionem non ſunt ipſo jure nullæ, ſed per exceptionem annullandæ. *c. Cæterùm. c. Plerumque. c. Si autem. de reſcript.*

Diſſimulare poteris.) Not. I. Quòd tolerantia aut diſſimulatio Papæ, aut Superioris inducit diſpenſationem in actu de jure prohibito, & poſt *Panorm. hic n. 2.* tenent *Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. gl. 9. §. 2. n. 87. Franc. Mol. de ritu nuptiarum l. 1.*

Neque obſtat *c. Cùm jamdudum. de præbendis*, vbi dicitur: *multa per patientiam tolerari, quæ ſi fuerint deducta in judicium, exigente juſtitiâ non debeant tolerari.* Hoc enim verum eſt de ſolâ facti tolerantia, quando Pontifex vel Superior nihil ſpecificè ſcribit, vel diſponit de aliquo actu prohibito à ſe vel aliis tolerando, qui ſenſus eſt dicti *cap. Cùm jamdudum.* Quando autem Papa ſpecificè ſcribit, quòd vult certum actum tolerare, aut diſſimulare, aut jubet tolerari, aut diſſimluari, qui eſt caſus huius cap. tunc talis diſſimlnatio habet vim diſpenſationis, neque enim eſt veriſimile, quòd papa circa diſpenſationem mandâſſet iſtos tolerari in peccato, quia id non poterat fieri abſque ſcandalo, vt egregiè notat Panorm. Et par eſt ratio in aliis ſimilibus, quæ eſt ſententia communis poſt gl. vt fatetur *Barboſ. hìc n. 5.* Etſi is immeritò accedit illis, qui tenent, Pontificem ideò juſſiſſe diſſimulari, quòd coniuges iſti, eſſent in bona fide, & ignorantia inuin-

uincibilis hoc matrimonium putatitium excuſaret, cauſa enim falſa à nobili allegata non arguit bonam fidem, & vt demus ignorantiam inuincibilem interneniſſe, nihilominus rectè dicitur Pontificem per hanc diſſimulationem diſpensâſſe.

Graue videat ſcandalum imminere.) Colligit hinc Panorm. duas cauſas diſpenſandi ſuper matrimonio contrahendo ſiue contracto in gradibus jure Canonico prohibitis. Quando adeſt ſoboles ex tali matrimonio; vnde fauore liberorum diſpenſatur, ſi præſertim multi ſint, & bona fide ſuſcepti. Concordat. *c. Cùm haberet. de eo, qui duxit in matr.* 2. Propter ſcandalum vitandum aut tollendum. Vnde frequentiſſimè Papa diſpenſat inter conſanguineos propter bonum pacis aut ſcandalum tollendum. Quæ cauſa ſufficiens eſt non ſolùm poſt matrimonium contractum, ſed etiam ante, quia propter ſcandalum recedendum eſt à jure poſitiuo, vt in *c. 2. De nous operis nuntiatione.*

Cap. VII. Tua nos.

Idem.

S V M M A.

Conſultus Pontifex vtrum ad matrimonium dirimendum ſufficiat conſanguinitatis gradus ab auunculo & nepote, videlicet fratris filio, vel ſororis computare? Reſpondet teſtes ad diuortium celebrandū productos à ſtipite debere incipere, id eſt, à parentibus vel germanis, & ſic per ordinem diſtinguere gradus nominibus propriis, vel æquipollentibus indiciis deſignando perſonas, præſertim cùm ſæpè ſint teſtes de auditu, quod teſtimonium quia eſt minùs validum, non eſt nimiùm laxanda facultas; cùm qua ratione inciperent à ſecundo (vel ſecundâ, id eſt perſonâ, vt legitur in antiquis codicibus) eadem ab vlterioribus inchoarent.

E X E G E S I S.

Et nepote videlicet fratris filio vel ſororis.) Not. I. Quod bene in h. t. obſeruat Panorm. appellatione nepotis venire fratris vel ſororis filium, neque alibi in jure Canonico hoc tam clarè exprimi. Etſi enim in propria ſignificatione *nepos* propriè dicitur *filius ex filio vel filia, l. Iuris Conſultus. §. Nepos. ff. De grad. filius tamen fratris vel ſororis ibidem* appellatur *nepos ex communi vſu loquendi.* Quin exiſtimat Panorm. etiam in ſtatutis nomine nepotis venire fratris filium, quia *Canonis vſus, loquendo præfertur communi ſignificationi verborum, in quâcunque diſpenſatione*, vt not. *Bart. in l. Omnes populi ff. de juſt. & jure. Innoc. in c. Olim. de verb. ſignif. de quo vide gl. in c. Nonnulli. de reſcript.*

Not. II. Cùm matrimonium ſit res valdè fauorabilis, meritò requiri accuratam graduum computationem à teſtibus vel illis, qui impedimentum dirimens conſanguinitatis volunt opponere, tenentur enim efficacem cauſam dicti ſui reddere, præſertim ſi ſint ſolùm teſtes de auditu alieno. vide *Farinac. in prax. criminal. p. 2. q. 69. n. 17. & n. 103. cum ſeqq. item q. 70. n. 88.*

Cap. VIII. Non debet.

Idem, in Concilio generali.

S V M M A.

Cùm non ſit reprehenſibile, ſecundùm varietates temporum ſtatuta quandoque variari humana neceſſitate vel vtilitate euidenti id expoſcente; Pontifex 1. *ſacro approbante Concilio prohibitiones de coniugio in* 2. *vel* 3. *affinitatis genere minimè contrahendo, quia difficultatem frequenter inducebant & pericula parabant animarum, reuocat & decernit, vt ſic contrahentes liberè copulentur.* 2. *Statuit ne prohibitio copula coniugalis quartā cōſanguinitatis aut affinitatis gradū de cætero excedat, quia in vlterioribus gradibus hac prohibitio ſine graui diſpendio obſeruari non poteſt, & quaternarius numerus bene conuenit corpori humano, cuius dominium ſibi mutuo tradunt coniuges, cùm conſtet ex quatuor elementis.* 3. *Vult hanc prohibitionem ita eſſe perpetuam, vt quis contra illam nulla longinquitate defendatur annorum, quia diuturnitas temporis non minuit peccatum, ſed auget.*

E X E G E S I S.

Quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum.) Not. I. Ex cauſa publicam neceſſitatem vel vtilitatem concernente meritò mutari leges humanas, ſi præſertim periculum animorum accedat; quod Pontifex confirmat exemplo diuino, quia *Deus ex his, quæ ſtatuerat in veteri Teſtamento, nonnulla imò multa mutauit in nouo Teſtamento.*

Not. II. Olim coniugium fuiſſe impeditum vſque ad ſeptimum conſanguinitatis gradum. *c. 1. & c. Nulli. 35. q. 3. c. Ad ſedem. ibid. q. 5. & ſimilibus.* Poſtea autem *Inno c. III. in Concilio generali hoc reſtrinxit vſque ad quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum.* Quæ reſtrictio intelligi debet non ſolùm de linea tranſuerſa, ſed etiam de recta inter aſcendentes & deſcendentes, ita vt abneptis cum 5. auo copulari poſſit. Solùm ergo in primo gradu lineæ rectæ conſanguinitas dirimit matrimonium jure diuino inter parentes videlicet & liberos; In reliquis autem gradibus tam rectæ quàm tranſuerſæ lineæ vltra 4. gradum matrimonium ſolo jure Eccleſiaſtico eſt prohibitum, prout docuimus in Theologia & fusè perſequitur *Sanch. l. 7. d. 51. & 53. Pontius. c. 31. & 38. & alij.*

Not. III. Affinitatem ex fornicatione contractam per *Concilium Trid. ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 4.* reſtrictam eſſe ad 2. gradum, ſecus eſt de affinitate contracta ex copulâ licita, hæc enim relinquitur in diſpoſitione t. præſentis, vt videlicet extendatur vſque ad 4. gradum, quia Conc. Tridentinum nullam de illa mentionem fecit in reſtrictione ſua, pro

quo

Digitized by Google

quo allegat plurimos *Barboſa hîc n. 5.* vbi etiam, quaſi diſputat, *an affinitas proueniens ex matrimonio conſummato, quod ob aliquod impedimentum dirimens inualidum eſt, cenſeri debeat à Conc. Trid. reſtringi ad ſecundum gradum*; & licet dicat affirmatiuam eſſe probabilem, non conuincit tamen contrariam eſſe probabiliorem, quia *conſummatio matrimonii inualidi facta ſcienter & in mala fide, vtique eſt formaliſſimè fornicaria*, facta autem fide bonâ cum ignorantia excuſante eſt talis ſaltem materialiter. Neque Concil. hanc reſtrictionem fecit in odium fornicariorum ſiue ſub tit. matrimonii, ſiue extra illum, ſed ad tollendas difficultates & pericula animarum ex multiplicatione aut extenſione impedimenti affinitatis prouenientia.

Cap. IX. & fin. Vir qui.

Gregorius IX.

S V M M A.

Vir, qui à ſtipite quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere diſtat quinto, ſecundùm Regulam approbatam, quâ dicitur, quoto gradu remotior differt à ſtirpe, & à quolibet, per aliam lineam deſcendentium ab eodem, licitè poſſunt matrimonialiter copulari.

E X E G E S I S.

Secundùm Regulam approbatam.) Not. I. Ex *hoc text. & c. Quod dilectio.* ſuprà cõfirmari Regulas pro computatione graduum conſanguinitatis à nobis ſuprà ex communi traditas, nominatim illam pro linea tranſverſa in text. allegatam, ſecundùm quam dicendum eſt, conſanguineos inæqualiter diſtantes à ſtipite, *ſi alter diſtet vltra 4. gradum, alter autem intra illum, poſſe matrimonio copulari.*

Not. II. Cùm Pontifex hanc regulam non reſtringat, non eſſe ſolidam limitationem, cui in *cap. Quod dilectio.* videbantur inſiſtere incolæ illius terræ, *niſi videlicet alter eorum diſtet à ſtipite in 2. 3. imò & primo gradu, quantumuis alter diſtet in 6. vel 7.* Inter hos enim non poſſe validè matrimonium contrahi; quod latè impugnat *Sanch. l. 7. d. 53. à n. 5. ſuffragante clarè h. t. & Regulâ ibi allegatâ*, quantumuis enim alter etiam in primo gradu coniũctus ſit communi ſtipiti, quia tamen alter diſtat 5. 6 7. gradu non ſunt ſibi propinquiùs coniuncti, quàm in 5. 6. 7. gradu adeóque non vetantur mutuò nubere, *etſi antiquum impedimentum ad 7. gradum etiam hodie extenderetur.*

TITVLVS XV.

DE FRIGIDIS ET MALEFICIATIS, ET IMPOTENTIA COEUNDI.

HUius Tit. materia ſi in praxi diſceptanda occurrat, quod rariùs evenit, apud Caſiſtas facilè reperitur, vbi de impedimento impotentiæ agunt. Non parua etiam ex parte à Medicis pendet, qui conſulendi ſunt; Quæ purè canonica ſunt difficultatem notabilem non continent, ideóque immorandum non putamus.

T I T V L V S X V I.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIÆ.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA I. Interdictum ſiue mandatum Eccleſiæ dupliciter ſumi poſſe. I. Pro quouis canone ſiue lege Eccleſiaſtica, per quam matrimonium interdicitur aliquo modo, ſiue ad tempus, ſiue in perpetuum; & ſic omne matrimonium laborans impedimento quocunque ſiue dirimente, ſiue impediente ſolùm, poteſt dici contrahi, aut contractum contra interdictũ Eccleſiæ. Strictè autem vt in hoc Titulo ſumitur, pro interdicto ſuperioris Eccleſiaſtici, ob legitimâ cauſam interdicentis matrimonium iniri ad tempus, donec ſopiatur ſcandalum forſitan exortum aut exoriturũ, aut pleniùs fuerit inquiſitum. Non tamen propter tale interdictum matrimonium dirimitur, niſi ex alio capite ſubſit nullitas, ſed ſolùm ſuſpenditur & pendente inquiſitione coniuges ſeparantur quoad torum, impoſitâ illis condignâ pœnitentia iuxta h. t.

Not. II. Hoc Interdictum non ſolùm imponi poſſe à Judice Eccleſiaſtico, verùm etiam à Parocho, vt cum multis tenet *Sanch. l. 7. d. 6. n. 6.* licet enim Parochus non habeat officium judicis Eccleſiaſtici, cuius eſt cauſas matrimoniales cognoſcere & pertractare, habet tamen officium ſuperioris in ſuos Parochianos; à quo non eſt alienum, matrimonium quoad tempus impedire ex juſta cauſa, vt ſi opponatur matrimonio contrahendo impedimentum, vel ſi timeantur magnæ rixæ ſi ſtatim matrimonium permittatur, vel ob ſimilem cauſam.

Cap. I. Literæ.

Alexand. III. Epiſcopo Paduano.

SVMMA.

Cùm quidam ſororem nubilem cuidam ſe daturum in vxorem, eâ præſente & conſentiente juráſſet, & illa ſuſceptis donis ipſum tanquam proprium virum ſæpe amplexata, fratre ſuo mortuo, dicti viri fratrem ſibi copuláſſet; ſe ab illo cognitam mendaciter aſſerens, & ſpreta Epiſcopi prohibitione, ne cui illorum aut alteri ſe copularet, alij nupſiſſet; ſed ad domum matris redire juſſa, ad Pontificem appellâſſet: mandat Pontifex, quatenus ſi eſt ita, vt Epiſcopus præfatam mulierem (ne mandatum ipſius contemptibile videatur) ad domum matris redire compellat, & impoſitâ pœnitentiâ condignâ, poſtquam in domo materna per menſem ſteterit, ad tertium virum reuerti permittat.

EXEGESIS.

Eâ præſente & conſentiente.) Not. I. Ex *h. t. gl. in c. Vnic. de deſponſ. impub. in 6. §. fin.* & quidam alii colligunt, non eſſe ſpeciale, dum parentes pro filiis contrahunt, vt ſufficiat *pœnitentia* & *taciturnitas*, ſed idem dicendum eſſe de quocunque extraneo, prout in hoc caſu ſponſalia contracta ſunt à fratre pro ſorore, tacitè ſolùm conſentiente, qui conſenſus colligebatur ex muneribus & amplexationibus. Sed probabiliùs eſt hoc eſſe ſpeciale in parentibus, vt cum multis aliis ſentiunt *Sanch. l. 1. d. 23. n. 1.* nimirum ſi alij reſpondeant, requiri conſenſum expreſſum. Ratio vrgens eſt, quia *d. c. Vnic. in 6.* tanquam quid ſpeciale hoc de parentibus ſtatuitur, deinde etſi matrimonium ſit appetibile per ſe, ideóque præſumi meritò videatur conſenſus præſentis & tacentis, quo argumento nititur ſententia contraria; At contrahere cum certa perſona, poteſt eſſe noxium vel moleſtum, quare cùm parentes veluti ex officio filios in matrimonio collocent, idque propter affectum in illos præſumuntur facturi optimo, quo fieri poteſt modo, rectè judicatur conſenſus ex præſentia filij tacentis, quæ ratio non proinde militat in aliis.

Not. II. Ex *Panorm. hic n. 3.* quòd receptio munerum, amplexus & oſcula non faciunt ſponſalia tranſire in matrimonium, ſed requiri copulam, iuxta *c. Adoleſcens. & c. Is qui. de ſponſal. & c. Si literas. De deſponſ. impub. cum gl. ibid.* Interdictum verò judicia Eccleſiaſtici neque diſſoluit ſponſalia, neque dirimit matrimonium contra illud contractum, etſi reddat obnoxium pœnæ, vt patet *ex tex.* vbi in pœnam prohibet Pontifex, *ne iſta poſſit contrahere cum viro, cui fuerat deſponſata, neque cum illius fratre, propter violatum mandatum Epiſcopi*; permittitur autem permanere cum tertio, cui ſe poſtremò copulauit, nullo impedimento ex prioribus deſponſationibus obſtante.

Cap. II. Ex literis.

Idem, Vigorienſi & Batonienſi Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm G. de ſancto Leodegario M. filiam ſuam abſentem cuidam R. deſponsâſſet, & ſuſpicio eſſet, illum velle ad alia vota tranſire; Archiepiſcopus ſub anathemate prohibuit, ne dictus R. nuberet ante cauſam plenè cognitam. Cumque etiam dicta M. ad ſedem Apoſtolicam appellâſſet, & Archiepiſcopus appellationi deferens ſub anathemate prohibuiſſet, ne ante cauſam terminatam ipſa quoque nuberet, vterque verò præſcriptâ prohibitione contemptâ ad ſecunda vota tranſiret, Pontifex mandat, quatenus ſi inter præfatos R. & M. nihil præceſſerit præter conſenſum de futuro, ſecunda matrimonia inuiolabiliter ſeruanda, ſublato appellationis obſtaculo judicentur. Licet enim contra interdictum Eccleſiæ ad ſecunda vota tranſire non debuerint, non eſſe tamen conueniens, vt ob id ſolum Sacramentum coniugii diſſoluatur, etſi alia pœnitentia eis debeat imponi, quia contra prohibitionem Eccleſiæ id fecerunt.

EXEGESIS.

Licet enim contra interdictum Eccleſiæ.) Not. I. Formatur hîc generalis Regula quòd propter interdictum Eccleſiæ non dirimitur matrimonium contra illud contractum, neque ſi contrahitur lite coram Epiſcopo ſiue Pontifice pendente, vt manifeſtum eſt ex hoc & præcedenti c. vtrobique enim causâ per *appellationem ad Pontificem delatâ ante ſententiam ab ipſo latam*, adeóque lite pendente matrimonium contractum negat ob hoc ſolum eſſe dirimendum; videtur autem litis pendentia pertinere ad interdictum Eccleſiæ, ne quis videlicet ante illam finitam, præſumat id facere quod pendet. Quare ſi quis ſine juſta aut neceſſaria cauſa, ſiue illam, ſiue quoduis interdictum Eccleſiæ violet, contra illud matrimonium contrahendo, peccabit grauiter, niſi bona fides aut ignorantia excuſet, aut aliunde conſtet ſuperiorem noluiſſe per tale præceptum grauiter obligare, aut certus ſit nullum impedimentum ſubeſſe, quod poſtremum poſt *Valerium Reginaldum. l. 31. fori pœnitential. n. 189. tradit Barboſ. hic n. 4.*

Not. II. Licet judex deferat appellationi, nihilominus poſſe appellanti interdicere illud propter quod appellauit, ſicut in *vtroque c.* fecit vterque Epiſcopus interdicendo *ne appellantes ad ſedem Apoſtolicam contraherent matrimonium ante cauſam terminatam*, vnde appellatio non tuetur appellantem, vt poſſit facere id propter quod appellauit, vt poſt *Joannem Andr. in cap. Cum Appellationibus. de appellat. in 6. tradit, Panorm. hic. n. 4.* vbi addit *judicem à quo poſſe omnia attentare tendentia in faciliorem exitum appellationis; modò non cognoſcat de juribus ſiue valore appellationis, facit c. Qua fronte. de appellationibus.*

Cap.

Cap. III. & fin. De muliere.

Idem, Paduano Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, illos qui pro conſanguinitate prohibentur coniungi, & poſtea contra interdictum Eccleſiæ ſe receperint, excommunicationi debere ſubijci & tamdiu ſeparari, quouſque legitimè cognoſcatur, vtrum eorum matrimonium poſſit & debeat jure ſtare. Hoc c. planum eſt ex ſuperioribus.

T I T V L V S XVII.

QVI FILII SINT LEGITIMI.

In Rubricam Tituli.

CVM filii legitimi non naſcantur niſi ex matrimonio legitimo, matrimonium verò ex variis cauſis poſſit eſſe illegitimum, & partus illegitimè ſuſcipi, de hoc quoque rectè agitur, poſt varia impedimenta explicata, & ſimul an, & à quo illegitimeitas poſſit tolli.

Cap. I. Conqueſtus.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm M. quandam mulierem accepiſſet cuius patruus ipſam exhæredare volebat, quòd ante matrimonium à patre, cum eius matre contractum nata fuiſſet, Reſcribit Pontifex & mandat, eam, ſi ita eſt, legitimam judicari, & prædicto R. inhiberi ne ſuper hæreditate paterna illi grauamen inferat, ſi autem hoc fecerit, Eccleſiaſticâ cenſurâ compellatur.

E X E G E S I S.

Eam legitimam judicari.) Not. I. Cùm ſæpè contingat naſci liberos, ante matrimonium contractum, vel ex matrimonio illegitimè contracto, tum propter impedimenta hoc libro explicata, tum etiam alia de quibus TT. & Caſiſtæ in *Tr. de matr.* dubitare ſolent, an omnes ſic nati illegitimi ſint cenſendi. Vnde non inconvenienter ſubijcitur iſte Tit. ad quā materiam ſpectat quoque *c. Tuam. de ordine cognitionis. c. Per tuas. de probat. c. Acceſſit. de deſponſat. impub.* da eadem re agitur in *c. Deinde. d. 26. c. Viduam. d. 34. c. Nuper. 6. q. 2. c. Dicat. 22. 44. c. fin. 25. q. 7.*

Not. II. Ex Panorm. Quòd judex Eccleſiaſt. *poteſt cognoſcere de legitimis natalibus tanquam de acceſſorio matrimonij*, etſi ſit controuerſia de hæreditate temporali. Concord. *c. Lator. & c. Cauſam quæ. 2. infrà.* in hoc antem *c.* primùm ſtatuitur ſolennis illa Regula, quòd *genitus ex ſoluto & Soluta legitimatur per ſubſequens matrimonium*, idémque repetitur *c. Tanta. inf.* vbi plura.

Cap. II. Cùm inter.

Idem.

S V M M A.

Cùm inter I. & T. quorum parentes publicè & ſine contradictione Eccleſiæ matrimonium contraxerant, diuortij ſententia canonicè eſſet prolata, ſanxit Pontifex, vt filij eorum ante diuortium geniti, & ante ſententiam concepti, habeantur legitimi & in bona paterna hæreditario jure ſuccedant, ac de parentum facultatibus nutriantur.

E X E G E S I S.

Filij eorum ante diuortium geniti.) Not. I. Propter bonum parentum contrahentium in facie Eccleſiæ filios judicari legitimos, licet poſtea matrimonium deprehendatur, aut pronuntietur eſſe invalidum, propter conſanguinitatem vel affinitatem, vel aliud impedimentum. Idem dicendum, ſi ſaltem vnus fuerit in bona fide, etſi alter vtpote impedimenti conſcius eſſet in mala fide, juxta *c. Ex tenore. inf.* Intelligitur autem hîc *matrimonium publicè contractum*, quod præceſſerunt debitæ denunciationes, his enim omiſſis canſeri clandeſtinum, quoad pœnas diximus. *c. 3. De clandeſt. deſponſ. ad Decret. Conc. Trid. lit. C. not. 2. & latè docet Barboſa hîc n. 11. & 20.*

Not. II. Cùm gloſſ. quando agitur de fauore filiorum, conceptos haberi pro natis. facit. *lex, in ventero. ff. De ſtatu homin.* ſecùs eſt in odioſis. vt not. *Panorm. hic n. 3.*

Not. III. Difficilè videri, quòd idem *Panorm. n. 4. & Barboſ.* cum aliis *n. 13.* docent *etiam filios poſt litem ſuper impedimento matrimonij conteſtatam conceptos cenſeri legitimos, modò fuerint concepti ante ſententiam diuortij*, eo quòd pendente lite ſuper impedimento non debeat ſuſpendi exercitium matrimoniale, iuxta *c. 2. Vt lite pendente.* Videtur enim hoc pugnare cum dictis toto Tit. præcedente, vbi *lite pendente adeóque conteſtatâ ſuſpenditur matrimonij vſus in tribus capitulis.* & non obſtante appellatione puniuntur non ſolùm, qui contra interdictum Eccleſiæ contraxerunt, verùm etiam vti apparet matrimonio contracto vſi ſunt. Certum enim eſt, illos poſt matrimonium ſic contractum ab eius vſu non abſtinere, neque per interdictum à Iudice Eccleſiaſtico facilè præueniri poſſe. Sed dicendū eſt, quod notauimus ad *dict. c. 2. Vt lite pendente* conciliantes *c. Tenor. de re judicata, & c. Veniens. de regul.* cum illo textu videlicet *in hìs &c.* prohiberi *vſum matrimonij contracti lite pendente.* Hic autem agi de pendentia

tia litis, quæ reperit coniuges in quieta & juſta poſſeſſione matrimonij jam ante contracti, & hoc caſu non debere ſuſpendi vſum coniugij, vnde quod dici ſolet, per litis conteſtationem reum conſtitui in mala fide, intelligi debet, ſi ex litis conteſtatione concipiat rationabile dubium de juſtitia cauſæ, vt in propoſito de valore matrimonij.

Not. III. Quando vterque coniunx poſt litis conteſtationem, vel ſine illa extra judicium, dubitat de valore matrimonij bonâ licet fide publicè contracti, neuter poteſt pergere in vſu matrimonij antequam diligentiam neceſſariam adhibeant in veritate indaganda, aut ſententia pro illis feratur, quia tali caſu poſſeſſio in dubio non confert jus reuendi, quod intellige, ſi vterque conſcius ſit dubij alterius; ſecus eſt ſi tantùm vnus dubitet, vel non ſit vterque dubij alterius conſcius. Neq; probabile eſt, quod abſolutè docet *Barboſa n. 18. legitimos eſſe filios ſuſceptos à parentibus, qui de valore matrimonij erant dubij.*

Cap. III. Tranſmiſſæ.

Idem, Rotemagenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm N. quendam puerum vſque ad juuentutem nutriuiſſet, illâ ſibi cohabitante quam in vxorem poſtea ſibi legitimè deſponſauit, & filiis ex eadem ſuſceptis, hæreditatem paternam petentibus prædictus juuenis contradiceret, gerens ſe pro filio & hærede: ſed à vicinia filius eorum ſpurius creditus, prædicti verò vir & mulier filium eum ſuum ſpurium aut legitimum eſſe negârunt: aſſerentes, quòd eum pietatis intuitu nutriuiſſent, Epiſcopus quæſtione coram ſe motâ prædictum juuenem pro eo quod juri ſtare nolebat, vinculo excommunicationis adſtrinxit; & conſultus Pontifex in tali caſu ſtandum verbo viri & mulieris reſcripſit, niſi certis indiciis & teſtibus conſtiterit eſſe filium eorum.

EXEGESIS.

Spurium ſuum aut filium eſſe negabant.) Not. I. Quòd ex eo, quòd aliquis ſit nutritus in domo, non ideò probatur eſſe filius, poteſt enim ex pietate vel alia cauſa nutriri & educari; ſed etſi fama viciniæ ſtet pro filiatione, ſi teſtimonium parentum eſt in contrarium, niſi ſuppetant alia argumenta vel teſtes, ſtatur verbo parentum, quod clarè decidit Pontifex in fine textûs.

Not. II. Si quis eſt in poſſeſſione filiationis, ita vt paſſim habeatur pro filio ab omnibus, neque ante hac parentes id negârint, non debet excludi ab hæreditate nec à jure filiationis, ſi poſtea primùm parentes incipiant negare, quod notat Panorm. hîc, facit *l. 1. §. 2. C. De Carboniano edicto*, & *lex ſi poſthumus. §. fin. de liberis & poſthumis*; Neque filius tenetur credere verbis parentum, ſi eſt in poſſeſſione filiationis, præſertim, ſi vt obſeruat Panorm. parentes illum ſemper tractârint, vt filium & talem appellârunt, facit. *c. Per tuas. de probat.* Quod in foro externo abſolutè procedit, ſi quis autem in foro conſcientiæ certus eſſet ex aliquibus argumentis eiuſmodi parentum negationem quantumuis ſeram veram eſſe, neque ſe eſſe filium legitimum, idque in foro externo probari poſſet, non videtur legitimos filios & hæredes poſſe excuneare ab hæreditate paternâ & jure filiationis ipſis debito.

Not. III. Quod tradit poſt alios *Barboſa hîc n. 2.* filiationem ex tribus plenè probari, 1. ſi ex viro & vxore vel concubina domi retenta quis natus eſt. 2. ſi vir & vxor illum nominârint filium, & pro tali agnouerint atque tractârint. 3. ſi ex communi viciniæ famæ ſemper pro filio habitus fuerit.

Cap. IV. Cauſam quæ. 1.

Idem, Exonienſi & Vinconienſi Epiſcopo, & Abbati Herfortenſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Agatham de cuius hæreditate agebatur, (vt in caſu ponit Panorm.) de Anelina eo tempore, quo illa cum Alano viro ſuo morabatur, natam, non eſſe legitimam eiuſdem filiam judicandam, quia non potuit eſſe vxor, quæ viri ſui torum maculans alteri, dum ille viueret, copulari præſumpſit.

EXEGESIS.

Si conſtiterit Agatham.) Not. I. Rationem deciſionis eſſe claram, quòd videlicet Agatha non fuerit legitima, ſi nata fuit ex adulterio.

Not. II. In hac cauſa Agatham non litigâſſe, ſed filium eius F. quem in *c. Cauſam quæ. 2.* deſignari ait *Panorm. n. 3.* Cùm enim is peteret hæreditatem aui, diſputabatur vtrum fuerit legitimus? licet enim filius ſit legitimus, ſi pater fuit illegitimus, filius non admittitur ad hæreditatem aui aliorúmque aſcendentium, juxta *c. ſeq.* Deſcendentes enim ex filio naturali tantùm, ſiue illegitimo, oriuntur ex radice infecta, & ſic licet ipſi ſint legitimi excluduntur ab hæreditate illorum, quibus pater illegitimus non poteſt ſuccedere, facit *lex fin. C. de natural. lib.*

Cap. V. Lator.

Idem, Exonienſi Epiſcopo & Abbati Herfordenſi.

SVMMA.

Cùm R. Papa propoſuiſſet (vti caſum in textu obſcuriorem format Panorm.) auum ſuum duas habuiſſe vxores, & de vna patrem ipſius, de altera H. patruum ſuum ſuſcepiſſe, qui hæreditatem aui totam ſibi vendicans coram judice ſæculari dicto R. obiecit, quòd pater ipſius non fuerit ex legitimo matrimonio natus, ideóque de hære-

ditate

ditate aui nihil ad ipſum pertineat; *Re deinde ad Epiſcopum Noruicenſem, & poſtea per appellationem ad Pontificem delatâ, mandauit Pontifex quæſtionem natiuitatis patris eiuſdem R. intra duos menſes, ſublato appellationis obſtaculo, terminari, quo tempore niſi H. probet quod objecerat, ſæculari judici intimandum, vt propter quæſtionem natiuitatis non omittat cauſam hæreditatis audire & decidere.*

EXEGESIS.

Coram ſæculari judice.) Not. I. Si quæſtio ſpiritualis incidat coram judice ſæculari, debere illam remitti ad judicem Eccleſiaſticum, & ſuperſedendum in quæſtione principali. *l. temporali, donec terminetur ſpiritualis, concordat c. Tuam. de ordine cognitionum*, quod procedit, quando eſt quæſtio Iuris, veluti, *vtrum matrimonium ſit legitimè contractum?* vt in propoſito, ſecus autem, cùm eſt mera quæſtio facti, *vtrum v.g. aliqui de facto contraxerint?* quando enim partes fatentur ſe de facto matrimonium contraxiſſe, ſed negant valuiſſe, eſt quæſtio Iuris, vt poſt *Panorm. hîc n. 4.* pluribus aliis allegatis tradit *Barboſ. n. 2.*

Not. II. Iudicem Eccleſiaſticum, ad quem remittitur cauſa ſecularis incidens, poſſe actori præfigere terminum peremptorium, intra quem intentum probare teneatur; non autem idem è conuerſo poſſe Iudicem ſæcularem, videlicet cognoſcere de causâ ſpirituali incidente, vti in causâ principali, v. g. hæreditatis poteſt, quia vt notat *Barboſ.* judici Eccleſiaſtico legem imponere non poteſt. *c. Solitæ. de maior. & obed. c. Ex inſinuatione. de appellat.*

Not. III. Quando quæſtio principalis v. g. de hæreditate, vt in hoc caſu, fuit intentata coram judice ſæculari, non poteſt Iudex Eccleſiaſticus, ad quem pertinet cauſa incidens de legitimis v. g. natalibus, poſtea cognoſcere de principali, ſed debet, vt Pontifex hîc mandat, partes remittere ad Iudicem ſæcularem. Secus ſi nullâ quæſtione motâ coram judice ſæculari, cauſam incidentem v. g. natalium actor immediatè detuliſſet ad Iudicem Eccleſiaſticum, quia tunc poſſet incidenter etiam cognoſcere de principali, vti docet *Panorm. n. 5.*

Cap. VI. Tanta.

Idem Exonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, tantam eſſe vim matrimonij, vt qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur, ſi autem vir viuente ſuâ aliam cognouerit, & prolem ex eâ ſuſceperit, vel illâ mortuâ, eandem duxerit, nihilominus filium fore ſpurium, & ab hæreditate repellendum, præſertim ſi in mortem vxoris prioris, alteruter eorum aliquid fuerit machinatus.

EXEGESIS.

Tanta eſt vis matrimonij &c.) Not. I. Tantam eſſe vim ſiue efficaciam matrimonij, ex legibus præſertim Eccleſiaſticis, vt legitimatio filiorum, qui ante geniti ſunt, eo ipſo ſi poſtea contrahatur, illis ſit attributa, vnde propter bonum prolis & contractus matrimonialis, fictione juris habetur jam ante eiuſmodi prolem natam aut conceptam matrimonium fuiſſe contractum, & in ipſa veluti radice, legitimatam, vti dicunt *Panorm. hîc n. 7.* & complures allegati à *Barboſ. hîc n. 13.* quantumuis non deſint, qui negant legitimationes retrotrahi, ſed incipere à tempore contracti matrimonij.

Not. II. Ampliſſimè extendi hanc vim. 1. Ad matrimonium etiam ſine dotalibus inſtrumentis poſtea contractum, etſi illa requirantur Iure ciuili, quod tamen in matrimonialibus cedit Iuri Canonico. 2. Etſi contrahentes ſint inæqualis conditionis, vt ſi vir ſit nobilis & honeſtus, fœmina autem vilis & meretrix. 3. Quamuis eiuſmodi liberi ſint ſuſcepti à fœminâ, quæ inſtar concubinæ domi retenta fuit. 4. Etiam in filiis conceptis ex ancillâ. 5. Quamuis nuptiæ mediæ interceſſerint, & vir ſolutus poſt conceptos liberos ex ſolutâ, contraxerit quidem cum aliâ, ſed hâc mortuâ contrahat cum priori meretrice. 6. Licet matrimonium contrahatur primùm in articulo mortis, vel à ſene decrepito, nihilominus legitimi erunt liberi extra matrimonium ante concepti. 7. Etſi matrimonium fuerit clandeſtinum, modò fuerit validum, vt eſt, vbi Conc. Trid. non eſt receptum. 8. Denique eundem effectum legitimandi habet matrimonium nō ſolùm conſummatum, verùm etiam duntaxat ratum. Has ampliationes tradit *Barb hîc n. 13. & ſeqq.* multiſque allegationibus confirmat. Adverte tamen ferè omnes eſſe controuerſas quoad ſucceſſionem hæreditatis ſaltem jure ciuili, quod in hæreditatibus & ſucceſſionibus videtur præualere, etſi jure Canonico quoad effectus alios legitimationis ſubſiſtant, vt videre eſt apud Græueum. *l. 2. ad obſeru. Galliæ concl. 141. & ſeqq.*

Not. III. Hinc inferri huiuſmodi legitimatos per matrimonium ſubſequens admittendos ad ſucceſſionem feudi, emphyteuſis Eccleſiaſticæ, Maioratus, & præferendos filiis ſecundis, qui naſcuntur poſtea ex iiſdem parentibus legitimè coniunctis; item poſſe ad ſacros Ordines promoueri, quin etiam in Epiſcopos eligi, non tamen promoueri ad Cardinalatum, vti ſtatuit *Xyſtus V. in Conſtit. quadam de Anno 1590.* Vlteriùs ſequitur ſic legitimatos excludere ſubſtitutum, etſi teſtator dixerit: *ſi abſque liberis ex legitimo matrimonio conceptis deceſſero*; item gaudere nobilitate parentum, & priuilegio retractus, de quibus omnibus vide allegatos à Barb. quorum auctoritas facit ſententiam in praxi probabilem, etſi alij in quibuſdam diſſentiant.

Nihilominus ſpurius erit filius &c.) Not. I. Pro intellectu terminorum, filios naturales à quibuſdam generatim appellari omnes ex illegitimo matrimonio ſuſceptos, cùm tamen propriè filius naturalis ſit

omnis, qui naturâ & ſanguine eſt tuus, non adoptione. Communiter tamen Iuriſperiti conceptos extra matrimonium ex fœminâ ſiue concubinâ, quæ non ſit inhabilis ad matrimonium, appellant naturales abſolutè, vel cum addito naturales tantùm. Sporij nomen quoque generatim ſignificat omnes illos, qui matre quidem certâ, patre autem incerto nati ſunt, vel qui ex vago concubitu nati, nec patrem quidem oſtendere poſſunt, vtpote quem nuptiæ ſolùm oſtendunt. Spuriorum autem varias diſtinguunt ſpecies; nam alij ex concubitu ſiue concubinâ domi retentâ naſcuntur, alij ex ſcortatione ſine concubinatu, alij ex ſtupro, quod generaliter definitur *coitus lege vetitus* iſque duplex; *vnus cum nuptâ* & dicitur adulterium, vel cum cognatis, aut ſacris, aut religioſis perſonis, & eſt inceſtus vel ſacrilegium; *alter cum qualibet perſonâ*, cui vis infertur, etſi ancilla fuerit. Nothi quoque vulgarâ voce appellantur ex adulterino coniugio progeniti; Manzeres item, qui ex ſcorto vulgò concipiuntur. Sed hæc nomina quandòque promiſcuè in jure & à DD. ſumuntur.

Nota II. Filios natos ex concubitu damnato (illorum videlicet qui ſunt inhabiles ad contrahendum, vt conſanguinei, Religioſi, aut jam ante coniugati) vt ſunt inceſtus, ſacrilegium, adulterium, non legitimari per ſequens matrimonium, vt de adulterio conſtat ex *hoc ipſo t.* vbi dicitur Spurius natus ex adulterio, licet adulter vxore mortuâ nubat adulteræ; & vniuerſim de aliis quoque ratio eſt, quia per legitimationem Iuris vltra filios naturales, tam latè extenſam aperitur porta his ſceleribus, quæ ſimplici fornicatione ſunt multò grauiora. Poſſe tamen ex eiuſmodi concubitu natos legitimari per diſpenſationem Pontificis cenſet *Rota deciſ. 164. n. 5. apud Farin. parte 1.* Vbi adverte filium naturalem reputari etiam illum, qui licet conceptus fuerit cum impedimento dirimente, natus tamen eſt illo impedimento jam ſublato, vt ſi ſoluta concepit ex coniugato, aut ex conſanguineo vel affine, tempore autem natiuitatis, mortua jam fuerit vxor coniugati, aut diſpenſatio ſuper conſanguinitate vel affinitate obtenta; talis enim filius cenſetur naturalis non ſpurius, eo quòd ſtatus liberorum ex tempore conceptionis aut natiuitatis judicetur, prout magis illis expedit, vt tradit *Mol. tr. 2. d. 172. q. 15. Azor. p. 2. l. 2. c. 13. q. 31. & cum aliis ſequitur Barboſ. n. 30.*

Not. III. Legitimari filios Clerici in minoribus conſtituti per matrimonium ſequens cum eorum matre, quia non prohibetur nubere. Idem dicendum de filiis ſuſceptis à Monacho vel Moniali tempore nouitiatûs, videlicet etiam hos legitimari per matrimonium ſubſequens. Idem denique eſt probabiliùs de filiis natis ex parentibus voto ſimplici caſtitatis adſtrictis, vt fatetur *Azor d. c. 13. q. 10.* etſi contrarium veriùs exiſtimet, ſed minùs probabiliter, quia tale matrimonium etſi ſit illicitum, ſi abſque diſpenſatione contrahatur, eſt tamen omni modo validum. De crimine autem adulterij dirimente, cui jungitur machinatio in mortem coniugis, de quo ſub finem mentionem facit Pontifex, ſatis diximus in *tit. De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium c. 1.* & paſſim.

Cap. VII. Cauſam quæ. II.

Idem, Londonenſi & Vigorienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm cauſam inter R. & F. filium Agathæ, (vt diximus ad c. Cauſam quæ 1.) *ſuper illegitimis natalibus R. agitatam Pontifex his Epiſcopis commiſiſſet, & pro dicto R. poſſeſſionem omnium bonorum, quæ auo ſuo Hieroſolymam proficiſcente poſſidebat, ante cauſæ ingreſſum juſſiſſet reſtitui, ſi per vim fuiſſet ſpoliatus, attendens judicare de talibus poſſeſſionibus non pertinere ad Eccleſiam, mandat vt Regi Anglorum ad quem pertinebat judicium poſſeſſorium relinquentes, de cauſa principali natalium matris R. pleniùs cognoſcant, eámque terminent, licèt incongruum videatur matrimonium genitricis præfati R. impeti, quod ipsâ viuente non fuit impetitum.*

E X E G E S I S.

Pleniùs hunc caſum format Panorm. & oſtendit, quòd debeat hoc c. poni ante c. *Cauſam quæ. 1.* ſunt enim partes vnius decretalis. Cæterùm ſumma illius in eo verſatur, quòd neque Pontifex, neque alius Judex Eccleſiaſticus debeat juriſdictionem ordinariè exercere in cauſis temporalibus, niſi res concernat pauperes, aut miſerabiles perſonas, aut inique oppreſſos, aut cauſa ſit mixti fori. Cauſa autem natalium ſiue principaliter ſiue incidenter tractetur, pertinet ad judicem Eccleſiaſticum, vt patet ex toto *h. t.*

Cap. VIII. Perlatum.

Idem, Epiſcopo & Archidiacono Vicentino.

S V M M A.

Cùm H. in partibus Conſtantinopolitanis per decennium & amplius morante, I. vxor eius aduerſùs illum apud Epiſcopum Vicentinum quereretur, quòd non poſſet eum diutius expectare; ſed cùm neque per parentes reuocari juſſus remearet, Epiſcopus auditis mulieris rationibus, diuortij ſententiam promulgauit, atque alteri nubendi dedit poteſtatem. Quâ re intellectâ mandat Pontifex, ſi conſtiterit diuortij ſententiam ab Epiſcopo promulgatam, filios ab eâ ex alio ſuſceptos legitimos judicari, neque ab hæreditate excludi.

E X E G E S I S.

Si conſtiterit quòd Epiſcopus &c.) Not. I. Varios h. t. à DD. afferri intellectus. Aliqui putant proceſſum Epiſcopi fuiſſe vitioſum, quòd proceſſerit contra abſentem, & non citatum, alij putant maritum

ritum fuiſſe contumacem, & ſic juſtè contra ipſum latam fuiſſe ſententiam diuortij; alij id eſſe factum propter mulierem, quæ non potuerit diutiùs ſeruare continentiam; alij Pontificem non attendiſſe proceſſum Epiſcopi, legitimúſne foret, an vitioſus, ſed in fauorem prolis ſtatuiſſe, vt proles ex matrimonio publicè in facie Eccleſiæ contracto eſſet legitima. Quod poſtremum licet verum ſit, concordat enim cum *c. Ex tenore. & c. Referente. inf.* priores tamen intellectus minimè ſubſiſtunt. Pontifex enim dicit, Epiſcopum egiſſe ſicut virum prouidum, & diſcretum, nihil ergo omiſit de requiſitis ad ſententiæ valorem, alioquin ea non fuiſſet à Pontifice approbata, ſed reprobata, ſicuti reprobatur ſententia legati injuſtè lata, *inf. c. Per venerabilem. §. 1.* prætetea vt benè obſeruat Hoſt. hîc, quia videlicet ex illis verbis: *quòd Epiſcopus audiuerit rationes mulieris*, colligitur præter diuturnitatem abſentiæ mariti & incontinentiam, quæ ad ſententiam talis diuortii non ſufficiunt, attuliſſe impedimentum aliquod dirimens conſanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud ſimile.

Cap. IX. Quod nobis.

Idem, Beluacenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si qui de clandeſtino matrimonio poſtea ab Eccleſia comprobato generati fuerint, reſcribit Pontifex, eos legitimos filios & hæredes judicari debere.

E X E G E S I S.

Si qui de clandeſtino matrimonio &c.) Not. I. graues aliquos DD. teſte Barboſ. hîc tenuiſſe in caſu matrimonij, quod dicitur clandeſtinum ſolùm propter omiſſas denunciationes, filios inde generatos eſſe ſpurios, argumento huius ipſius tex. quatenus probat filios natos ex matrimonio clandeſtino ante approbationem Eccleſiæ eſſe illegitimos, videtur autem per matrimonium clandeſtinum non tantùm illud intelligi, quod contrahitur ſine parocho & teſtibus, ſed illud quoque quod copulatur omiſſis denuntiationibus.

Not. II. Verius eſſe contrarium, quod poſt Panorm. hîc *n. 5. cum aliis tenet Sanch. l. 3. d. 46. n. 7.* hunc t. procedere de matrimonio, quod eſt inualidum propter aliquod latens Juris impedimentum, filiósque legitimos cenſeri, quantumuis natos & conceptos in clandeſtinitate, ſi ſecutâ Eccleſiæ approbatione, impedimentum aliquod dirimens poſtea detegatur. Neque obſtat omiſſio denunciationum, aut Parochi & teſtium, licet enim antiquo jure hæc requirerentur ad matrimonium licitè contrahendum, vt patet ex *c. Cùm inhibitio de clandeſt. deſponſat.* & diximus ad *decret. Conc. Trid. ibid. not. 4.* non tamen neceſſaria erant ad valorem, cui quia ex parte contractûs nihil deerat, legitimatio propter bonum prolis etiam ad matrimonium clandeſtinum hîc ex benignitate Apoſtolica extendebatur, licet impedimentum dirimens ſubeſſet, quod bona fide contrahentes ignorabant; modò matrimonium clandeſtinè contractum Eccleſiæ indicarent, idque tanquam validum approbaretur. Concord. *c. Quòd nobis. de clandeſt. deſponſ.* quatenus dicit, *ſi qui matrimonia clandeſtinè contracta velit publicare, eſſe recipienda & comprobanda tanquam à principio cum conſenſu Eccleſiæ eſſent contracta.* vbi non excluditur matrimonium cum impedimento quidem dirimente, ſed ignorato bonâ fide contractum & approbatum.

Not. III. Filios ſuſceptos ex matrimonio clandeſtino defectu Parochi & teſtium, poſt Conc. Trid. non legitimari per ſubſequens matrimonium, niſi illud contrahatur de nouo coram parocho & teſtibus, quia iſtud ad valorem *d. Conc. ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 1.* requirit. Quo ſtatuto euidens eſt, filios ex clandeſtino priùs matrimonio ſuſceptos legitimari, quia ſic contrahentes ſolùm redduntur inhabiles ad contrahendum clandeſtinè, manent autem habiles ad contrahendum de nouo, ſi nullo alio impedimento ſint impediti, vt tenent multi, quos refert *Barboſ. de offic. & pot. Epiſcopi. p. 2. alleg. 32. n. 152. & ſequitur hic ipſe quoque n. 5.*

Cap. X. Referente.

Cæleſtinus III. Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex inter perſonas, de quibus conſultus fuit, propter publicæ honeſtatis impedimentum, matrimonium contrahi non potuiſſe, & contractum debuiſſe ſeparari, filios verò cùm nec per Eccleſiæ permiſſionem, nec per paternam ignorantiam excuſentur ad ſucceſſionem bonorum paternorum non eſſe admittendos.

E X E G E S I S.

De impedimento publicæ honeſtatis ſatis diximus *c. Juuenis. de ſponſal.* quod cùm ſit dirimens ac matrimonium reddat inualidum, manifeſtum eſt filios inde genitos non eſſe legitimos.

Cap. XI. Peruenit.

Idem.

S V M M A.

Cùm L. vidua ad Pontificem detuliſſet inter G, patrem & A. matrem ipſius matrimonium fuiſſe legitimè celebratum, & quamdiu vixerint quietè permanſiſſe, quidam autem poſt illorum mortem aſſererent, eam non eſſe ex legitimo matrimonio, & à paternâ hæreditate amouendam, mandat Pontifex, ſi ita eſt, dictam viduam legitimam nuntiari.

E X E G E S I S.

Per matrimonium legitimè contractum intelligitur *contractum publicè, ſiue in facie Eccleſiæ*, quæ ratio contrahendi etiam antiquitus præcepta, vt paulò ante diximus, reddit filios ante ſuſceptos legitimos, vt itidem, paulò ante dictum eſt. Potuit autem meritò præſumi mala fides, quòd primùm parentibus

bus mortuis oppoſuerunt aliqui filiæ illegitimos natales, ſicut ſimiliter videtur malam cauſam fouere, qui primum litem moueret poſt mortem debitoris, non creditoris, cuius hæredes de cauſa non ſunt inſtructi, vt poſt alios notat *Barb. hic n.7.* idque meritò incongruum vocat *Pontifex in cap. Cauſam quæ. II. ſ.*

Cap. XII. Per tuas.

Innocentius III.

S V M M A.

Cùm R. ex muliere, quam maior pars viciniæ credebat ipſius concubinam, prole ſuſceptâ, quandam poſt, & aliam eâ defunctâ duxiſſet vxorem, mater verò dicta prolis alteri nupſiſſet, & idem R. juramento firmaret, ſe putatitiam illam concubinã priùs adfidâſſe in vxorem, quàm ex eâ filium genuiſſet, eúmque in extremis hæredem inſtituens legitimum filium appellâſſet, Epiſcopus cui cauſa commiſſa fuerat, iuxta decretalem Alex. Papæ, ſtandum verbo viri & mulieris *credens, & teſtibus à filio eiuſdem R. productis, per quos probauit prædictum R. matrem ſuam adfidâſſe, eundem filium legitimum judicat. Pontifex verò attendens, licèt dictus R. dimiſsâ quam vt concubinam habuerat, alteri nupſerit, & ſic ipſo facto matrimonio renunciâſſe videatur, quia tamen deſponſatio matrimonialis per legitimos teſtes comprobata fuit, ſiue fuerit de præſenti, ſiue de futuro carnali copulâ ſubſecutâ, non tam decretali Alexandri, cuius caſus eſt diſsimilis; quàm inductis probationibus innitens, Epiſcopum legitimè proceſsiſſe reſpondet, eiúſque ſententiam auctoritate Apoſtolicâ confirmat.*

E X E G E S I S.

Allegat Pontifex *c. Tranſmiſſa. Alex. III. ſup.* vbi habetur, *in cauſâ filiationis ſtandum eſſe verbo viri & mulieris, niſi certis indiciis & teſtibus conſtiterit*, idem ferè procedit in cauſâ legitimationis, vt hîc vbi licèt fama ferret filium huius R. eſſe illegitimum, quia tamen non ſolùm parens id affirmabat, verùm etiam teſtes comprobabant, fuiſſe priùs ab illo matrimonium contractum, ideò Pontifex ſententiam ab Epiſcopo pro filio latam confirmat, propter teſtium efficaces probationes potiùs quàm propter c. *Tranſmiſſa*, cuius caſus cùm ſit de filiatione, iſte autem de legitimatione, habent aliquid diſſimilitudinis.

Cap. XIII. Per Venerabilem.

Nobili viro Gu. Montis Peſſulani.

S V M M A.

Nobilis iſte Pontifici ſupplicabat pro filiis ſuis legitimandis ex plenitudine poteſtatis, quæ inde manifeſta ſit, quòd Sedes Apoſtolica diſpenſârit non ſolùm cum naturalibus, ſed etiam adulterinis, vt poſſent etiam in Epiſcopos promoueri, poſſe proinde etiam legitimare ad actus ſæculares, eos præſertim qui ſuperiorem alium quàm Pontificem non recognoſcunt, quod enim in maiori conceditur, licitum videri etiam in minori. *Deinde ſi ſimplex Epiſcopus ſcienter ſeruum alterius ordinet, etſi ſatisfacere Domino tenetur, ordinatum tamen liberari ſeruitute, vnde rectè colligi, cùm in ſpiritualibus diſpenſetur, conſequenter intelligi in temporalibus diſpenſatum, idque in patrimonio D. Petri liberè poſſe Pontificem, cùm ibi & Summi Pontificis & Summi Principis exerceat poteſtatem. Denique Regem Francorum quoque Reginâ I. dimiſsâ aliam ſuperinduxiſſe, ſicut igitur cum filiis Regis eiuſdem inde ſuſceptis, ita cum ſuis quoque ex ſuperinductâ genitis de benignitate Apoſtolicâ eſſe diſpenſandum.*

Reſpondet Pontifex exemplum Regis Francorum eſſe valdè diſsimile, fuiſſe enim ab Archiepiſcopo Remenſi Legato Apoſtolico per ſententiam à Reginâ ſeparatum, cùm nobilis iſte vxorem à ſe propriâ temeritate ſeparârit; deinde Rex ante prohibitionem Eccleſiæ ex ſuperinductâ prolem ſuſcepit, iſte in contemptum Eccleſiæ id fecit. Præterea Rex impedimentum affinitatis contra Reginam obiecit, & licet ſententia Archiepiſcopi, qui ſuper hoc teſtes recepit, caſſata fuerit, propter ordinem judiciarium non ſeruatum, pendere tamen adhuc cauſam coram aliis cognitoribus à ſe deputatis, & dubium eſſe, an filii Regis ex aliâ ſuſcepti, ſint legitimi vel illegitimi. Iſte autem nihil ad diuortiũ ſufficiens obiecit, tori enim violatio coniugale vinculum non ſoluit. Denique Rex, cùm non recognoſcat Superiorem, & cùm potuerit ipſe non tanquam pater cum filiis, ſed tanquam Princeps cum ſubditis diſpenſare, ſponte ſe juriſdictioni Apoſtolicæ ſubiecit, iſte autem nobilis noſcitur alijs ſubiacere.

His rationibus ſe inductum ait Pontifex, Regi gratiam feciſſe, ſe enim ex vtroque Teſtamento non ſolùm in Eccleſiæ patrimonio, ſed etiam in aliis regionibus temporalem juriſdictionem caſualiter exercere, Deuteron. 14. Cauſas difficiles & ambiguas ad ſacerdoté Leuitici generis remitti, *cùm autem Deuteronomium ſecundam legem ſignificet, ex vi vocabuli, quod ibi decernitur etiam in nouo Teſtamento debere obſeruari. Locum autem judicii nunc eſſe Romæ, vnde fugiens Petrus, juſſus eſt illuc redire, ad Vicarij Chriſti judicium, qui habet alios ſacerdotes officij*

ſtij ſui coadiutores, ſi aliquid fuerit difficile vel ambiguum, eſſe recurrendum. Cui qui contempſerit obedire, per excommunicationem inſtar mortui eſſe à communione fidelium ſeparandum, Paulum etiam hanc poteſtatis plenitudinem explicâſſe. 1. Cor. 6. Denique concludit Innoc. III, licèt cum filiis ſæpe dicti Regis, de quibus an ab initio legitimi fuerint dubitetur, duxerit diſpenſandum, quia tamen lex Moſaica ſpurios vſque ad decimam generationem in Eccleſiam non admittit, & Canonica vetat tales ad ordines promoueri, ciuilis autem illos repellit ab hereditate, imò & alimenta illis negat, petitioni huius Nobilis ſe non duxiſſe annuendum.

EXEGESIS.

Quòd autem ſuper hoc Apoſtolica Sedes, &c.) Not. I. cap. hoc etſi prolixũ non poſſe à nobis præteriri, quia difficile eſt & famoſum. Primò Pontifex narrat argumenta huius nobilis, quibus conabatur ipſum permouere, vt filios ab illo ex adulterio, vti patet, ſuſceptos legitimaret; deinde reſpondet his argumentis, & poteſtatem Sedis Apoſtolicæ circa legitimationem clarè explicat, & denique diſpenſationem petitam eidem nobili negat.

Not. II. Etſi Pontifex argumenta à nobili allata recenſeat, neque ad omnia directè reſpondeat, non tamen ideò ea probare, quod maximè intelligendum de illo fundamento, ex quo cætera pendent, *quod in maiori conceditur, etiam licitum videri in minori*, hoc enim non habere locum in diſpenſationibus, cum *Molin. tr. 2. de juſtit. d. 191.* & aliis cenſet *Sanch. l. 8. d. 1. n. 32.* Alij in diſpenſationibus fauorabilibus, qualis etiam eſt legitimatio, hoc admittunt, non item in odioſis, alij diſtinguunt inter diſpenſationem, quam cenſent odioſam & inter poteſtatem diſpenſandi, quam dicunt eſſe fauorabilem, & in illa valere, vt qui poteſt diſpenſare in majori, poſſit etiam in minori. Sed cùm Pontifex poteſtatem ſuam legitimandi in hoc caſu vnicè in eo fundet, quòd ex inſtitutione Chriſti caſualiter extendatur in cauſis difficilibus & ambiguis etiam ad temporalia, vbiuis locorum emergentes, eo ipſo hanc regulam non videtur agnoſcere, ſaltem vniuerſim, etſi non prorſus reijciat. *S. Paulus enim loco, quem allegat, ex eo quòd fideles ſint Angelos judicaturi, à maiori ad minus concludit, quòd multò magis poſſint judicare ſecularia.*

Non res ſimilis ſed valde diſſimilis inuenitur.) Not. Regem propter ſententiam ab Archiepiſcopo pro ſe latam, fuiſſe in bonâ fide, quando priori conjuge abdicatâ duxit aliam, credens ſubeſſe affinitatem. Cùm verò poſtea cognitio commiſſa eſſet aliis judicibus, & Regina ſuo loco reſtituta, vſque ad cauſæ ſcilicet definitionem, idem Rex paruit prohibitioni Eccleſiæ, cuius mandatum Nobilis ille contempſit, eóque ipſo diſpenſatione ſe indignum reddidit.

Temporalem juriſdictionem caſualiter exercemus &c.) Not. I. Communem & receptam eſſe ſententiam, pro quâ plurimos allegat *Barboſ. hîc n. 37. quòd Pontifex directè & ordinariè poteſtatem non habeat in temporalibus, concord. c. Nouit. de judic. & c. Cùm ad verum. d. 96.* cum ſimilibus. Habet tamen caſualiter & indirectè in toto Orbe, quando id expedit ad quietem, conſeruationem & defenſionem Eccleſiæ, ſiue ad bonum ſpirituale fidelium neceſſarium fuerit. Idem dicendum eſt de poteſtate legitimandi, quod non malè temperat *Molin. t. 1. de juſt. tr. 2. d. 173. initio.* vt Pontifex legitimare poſſit etiam extra patrimoniũ S. Petri etiã ad temporalia, quando ſecularis Princeps, ad quem alioquin ea legitimatio ſpectat, eam efficere renueret, aut non tam citò vellet, aut poſſet, vt res poſtulat. Quippe in ordine ad bonum ſpirituale integrum eſt Pontifici ſecularium principum defectum aut negligentiam ſupplere.

Not. II. Quòd Pontifex poteſtatem hanc probet ex Deuteron. & ex vi vocabuli colligat, quod ibi *decernitur in nouo teſtamento* quaſi alterâ lege obſeruari debere; non eſt vniuerſim intelligendum; conſtat enim præcepta ceremonialia eſſe penitus abrogata, Iudicialia autem non obligare vigore legis Moſaicæ, ſed quia aliqua etiam nouo teſtamento conueniebant, fuiſſe chriſtianis de nouo auctoritate Eccleſiæ impoſita, aut ad eorum imitationem conformata. Inter quæ maximè conueniebat, vt auctoritas Pontificis inter Chriſtianos non eſſet minor quàm fuerat auctoritas ſummi ſacerdotis inter Iudæos ſiue Hebræos.

Licet igitur cum filiis prædicti Regis duxerimus diſpenſandum, &c.) Not. I. Controuerti, vtrùm Pontifex ita poſſit diſpenſare in illegitimitate prolis ortâ ex matrimonio nulliter quidem, ſed in figurâ matrimonij contracto, vt ſoluat ex tunc Legem Eccleſiaſticam pro tali caſu; & indirectè eo ipſo etiam diſpenſet in jure ciuili quoad ſecularia & temporalia; negant *Molin. t. 1. tr. 2. d. 173. Nauarr. l. 4. Conſil. 2. in ſi. h. t.* cum aliis apud *Sanch. c. d. 7.* & nouiſſimè *Dicaſtillo tract. 10 de Sacram. d. 8. dub. 2. n. 15.* Ducuntur præcipuè, *quia Pontifex non poteſt efficere, vt matrimonium ab initio inualidum fuerit ex tunc validum*, ergo non poteſt diſpenſare in radice matrimonij, neque in effectibus jure ciuili ex illegitimitate tali conſequentibus extra territorium Eccleſiæ, quia hoc eſſet directè legitimare prolem quo ad ſecularia, quod in territorio alieno Pontifex non poteſt, vt ex hoc t. manifeſtum eſt.

Sed poſſe Pontificem taliter diſpenſare, communiſſima eſt ſententia, quam plurimis allegatis ſequitur *Sanch. l. 1. n. 4. qui numerus in aliquot editionibus Venetis omiſſus fuit ab aliquibus, quòd hæc ſententia nimiùm videatur tribuere Pontifici in ſecularibus. Sed Congregatio Indicis librorum prohibitorum Anno 1627. auctoritate Vrbani VIII. illas editiones prohibuit teſte eod. Dicaſtillo. l. c. n. 36.* eóque ipſo non obſcurè ſignificauit hanc ſententiam eſſe veram & probari Sedi Apoſtolicæ, quam in praxi tutam eſſe fatetur idem *Dicaſtillo. n. 21.* fundamentum præcipuum eſt, *quia tota radix illegitimitatis & effectuum quoque ciuilium inde conſequentium, & lex Eccleſiaſtica ſtatuen*

impedimentum dirimens inter conſanguineos & affines intra 4. gradum, ſed Pontifex poteſt retrotrahere directè diſpenſationem in tali lege ſuâ, vſque ad tempus matrimonii inualidè contracti, vt valeat ex tunc ſicot in ſimili diximus *ſupra c. Tanta.* not. 1. Ergo eo ipſo diſpenſat ſimul indirectè in lege ciuili, quæ non aliter inteodit inducere effectus illegitimitatis quo ad ſucceſſiones, hæreditates, aliáque ſecularia, quàm ſuppoſitâ illegitimitate per Canones inductâ; Ergò illâ per poteſtatem Eccleſiaſticam ſublatâ in caſu legitimæ diſpenſationis, eo ipſo eiuſmodi effectus tolluntur, & proles etiam quoad ſecularia per conſequentiam legitima cenſeri debet. Neque vrget qood dicunt *Pontificem non poſſe efficere, vt matrimonium ab initio inualidum, ex tunc fuerit validum*, etſi enim id verum eſt ſtante lege Eccleſiaſticâ, non tamen procedit habitâ diſpenſatione, quæ inſtar ratihabitionis ad actum priùs nulliter ſine illâ geſtum *per Reg. Iuris in 6. retrotrahitur, & mandato æquiparatur.*

Not. II. Quando proles ſuſcepta fuit ex copulâ manifeſtè fornicariâ, nullâ formâ matrimonii præcedente ex ſolotâ com ſoluto, *tum Pontificem nec indirectè quidem poſſe legitimare natos ex tali concubitu quo ad ſecularia*, quia deficit radix matrimonii, quod nullum præceſſit; effectus enim talis illegitimitatis ſûnt per ſe inducti jure ciuili nullo reſpectu habito ad leges Eccleſiaſticas, neque illis ſuppoſitis. Et ſi tùm quoque per matrimonium conſequens beneficio Canonum proles legitimetur, ea legitimatio retrahitur ad tempus prolis ſuſceptæ & natæ. Quo ſenſu dici poteſt Pontifex diſpenſare non quidem in radice matrimonij, quod nullum præceſſit, (niſi impropriè, quia eiuſmodi concubitus occaſionem dedit matrimonio ſequenti) ſed in radice concubitûs fornicarij retrotrahendo eouſque legitimationem, eiúſque effectus, quo ſenſu locuti ſumus ad *dic. Tanta. ſup. not. 1.*

Not. III. Principem ſecularem non poſſe legitimare prolem ſuſceptam ex matrimonio inualido, vt capax ſit ordinum aut officiorum vel priuilegiorum Eccleſiaſticorum. Neque enim poteſt illud directè, vtpote deſtitutus juriſdictione Eccleſiaſticâ, neque indirectè, quia non poteſt ſtatuere impedimenta matrimonij, adeóque nec in radice matrimonij diſpenſare, vt poſt *Io. And. hic n. 30. & alios docet Sanch. l. c. n. 11.* poteſt tamen legitimare in ordine ad ſecularia & temporalia, in quæ habet directè poteſtatem.

Cap. XIV. Ex tenore.

Idem H. & R. Canonicis Beneuentanis.

S V M M A.

Cùm G. vidua hæreditatem R. mariti defuncti filio ſuo reſtitui poſtularet, & pars aduerſa dictum R. de adulterio genitum aſſereret, Pontifex autem intelligens quòd pater prædicti R. matrem ipſius in facie Eccleſiæ ignaram, quod ipſe aliam ſibi copulâſſet, duxerit in vxorem, & ex eâ dictum R. ſuſceperit; reſcribit ſe in fauorem prolis eundem R. legitimum reputare.

E X E G E S I S.

Memoratum R. legitimum reputantes &c.) Not. I. Ex *h. t.* concludi *quòd proles ſuſcepta ex matrimonio publicè in facie Eccleſia contracto, cenſeri debeat legitima*, etſi ſubſit impedimentum dirimens, quale eſt ſi quis nubat alteri, priori coniuge viuente, modò ſaltem alter coniunx fuerit in bonâ fide vel impedimenti probabili & juſtâ ignorantiâ laborauerit. Si autem matrimonium fuerit clandeſtinum & impedimentum dirimens ſubſit, ſiue vnus tantùm, ſiue vterque, imò ſi neuter talis impedimenti conſcius, filij erunt Spurij *iux. c. Inhibitio. de deſponſ. clandeſt.* quia ex clandeſtinâ deſponſatione in foro externo præſumitur ſcientia impedimenti, & dolus *l. vlt. ff. De ritu nupt. & l. 1. c. de interd. matr. v. Maſcard. de probat. concl. 531. n. 43. & concl. 297. Menoch. de præſumpt. l. 5. p. 3. n. 107.*

Not. II. Filium ex matrimonio bonâ fide parentum inito eſſe verè legitimum etiam reſpectu parentis, ſi fortè habuerit malam fidem, pro quo plures allegat & ſequitur *Sanch. l. 8. d. 38. n. 46.* Et quamuis aliqui putent eum qui habet malam fidem, non habere jura parentis in tali filio, eſt tamen etiam contrarium probabile, vt hîc tenet *Barboſ. n. 4. poſt Gutierrez. l. 3. pract. qq. q. 74. & Cauallos. q. 697. n. 16.*

Cap. XV. & vlt. Gaudemus.

Idem.

S V M M A.

Prolem de infidelium coniunctionibus natam, qui ſecundo, tertio, vel vlteriori gradu, ſecundùm opinionem illorum matrimoniali contraxerunt affectu, poſt fidem receptam (vtilitate publicâ ſuadente) Pontifex vult legitimam reputari.

E X E G E S I S.

Statuitur hîc inſtar Regulæ *filios natos ex matrimoniis cum impedimento Iure Canonico ſtatuto contractis eſſe legitimos*, quia non obligabantur legibus Eccleſiæ, quando contraxerunt; filios autem natos illegitimè ex vno coniuge Iudæo vel pagano, altero Chriſtiano eſſe illegitimos, nec per ſubſequens matrimonium legitimari, cum aliis cenſet *Azor. p. 2. l. 2. c. 13. q. 8.*

TITVLVS XVIII.

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSVNT, VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.

Ad Rubricam Tituli.

NOT. I. *Ex Panorm. ad Rubr. huius Tituli*, poſtquam in præcedentibus multa dicta ſunt de matrimonio, eiúſque impedimentis, conſequenter agendum eſſe de matrimonij ſeparatione ſiue diuortio. Cùm autem ad illud concedendum aut decernendum perueniri debeat per accuſationes & teſtimonia, ideò ante titulum de diuortiis meritò præmittitur iſte titulus de illis, qui matrimonium accuſare poſſunt, & contra illud teſtificari.

Not. II. Ex Innoc. hîc ad eandem rubr. aut agitur ad ſeparationem tori, ſiue ſolius cohabitationis; & ſolùm admitti ipſos coniuges ad accuſandum, quia illorum tantùm & non aliorum intereſt, *fa. c. Quemadmodum. de iureiur.* non enim alij quàm ipſi petere poſſunt ſeparationem & proponere cauſas vel querelas ad illam ſufficientes. Aut agitur ad ſeparationem vinculi, & admittuntur etiam conſanguinei; imò etiam ipſi coniuges præ extraneis, cùm agitur de impedimento conſanguinitatis, *cap. Videtur. inf.* Inter extraneos autem præferuntur maturiores & antiquiores de viciniâ, *c. c. & c. 35. q. 6.* niſi ſubſit impedimentum dirimens, cui contrahentes poſſunt renunciare, *vt impedimentum erroris, conditionis ſiue ſtatus, frigiditatis &c.* tum enim ipſi coniuges poſſunt ſtare in judicio, neque extranei debent admitti.

Not. III. *Ex Innoc. & Panorm. ib.* eum qui idoneus eſt ad matrimonium accuſandum, eſſe etiam idoneum teſtem in cauſa matrimoniali, fa. *c. Videtur. inf.* vnde admittuntur etiam conſanguinei & parentes. Imò dicit Innoc. *eundem poſſe eſſe teſtem, & accuſatorem in hâc cauſâ. ad quod fac. c. Cùm in tua. & c. Præterea. de ſponſal.* quod limitat Panorm. Quando officialis publicus impedimentū denuntiat, vt in *c. Præterea. de teſt. Teſt.* vel quando quis vrgente conſcientiâ dicit impedimentum videri, vt judex ipſe ex officio inquirat, tunc enim iſti poſſunt eſſe teſtes de veritate, ſecus videtur de aliis accuſatoribus, qui tenentur ſaltem ad expenſas ſi ſuccumbant, ideóque metu expenſarum poſſent abſterreri à dicendâ veritate, vt notat *Ioan. Andr. in addit. ad Speculat. h. c. poſt princ.*

Cap I. Relatum.

Alexand. III. Pariſienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam ciuis Pariſienſis cuidam puellæ copulatus cum eadem aliquot annis permanſiſſet, propter homicidium autem commiſſum aufugiſſet, poſtea autem diceretur puellæ pater eum de ſacro fonte leuâſſe. Reſpondit Pontifex, ſi manifeſtum ſit, quod aſſeritur, aut legitimi accuſatores & teſtes appareant, & juuenis diligenter requiſitus nequiuerit inueniri, teſtes recipi, & judicium debito fine terminari debere.

E X E G E S I S.

Not. ex *Panorm. hic n. 3.* ſi maritus ſuâ culpâ abſens, & diligenter requiſitus conuenienti tempore, (quinquennium enim tantùm ponitur hîc, vel vti in narratione facti, non vt terminus juridicus) poteſt contra illum procedi ad ſententiam definitiuā, idque multò magis ſi delictum ipſius dedit occaſionem abſentiæ, vt in *c. Perlatum tit. præced.* & in propoſito commiſſum homicidium, ſecus eſt quando ſine culpâ ſuâ ex juſtâ causâ ſe abſentauit. In dubio verò, ait idem *Panorm. n. 6.* præſumendum eſſe, quòd in fraudem vxoris ſe abſentauit, tenetur enim vir cohabitare vxori.

Cap II. A nobis.

Clemens III.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, vtrùm aliqui ſuper accuſatione matrimonij, nihil voce propriâ depromentes, debeant per ſolam ſcripturam admitti? Reſpondet, quòd in talibus, niſi in quantū ad præſumptionem, nullius momenti eſt conſcriptio quo ad ſententiam proferendam, niſi alia legitima adminicula ſuffragentur.

E X E G E S I S.

Per ſolam chartulæ conſcriptionem admittitur.) Not. I. Quod hîc dicitur de ſcripturæ inſufficientiâ, non tantùm procedere de accuſatoribus, multò magis de teſtibus; non ſufficit ergo ſcriptura ad ferendam ſententiam ex talibus accuſationibus vel teſtimoniis ſine aliis adminiculis, etſi pariat aliquam præſumptionem.

Not. II. Per hunc text. refelli *Bart. in l. Theopompus. ff. De do. præleg.* vbi dicit: *per illam legem valere teſtimonium, ſi teſtis ſcripſit dictum ſuum & porrexit judici*, fatetur tamen à judice tale teſtimo-

 nium

nium poſſe reſpui, & peti vt viuâ voce deponat, quia ex trepidatione & titubatione vel conſtantiâ loquentis, faciliùs poteſt verùm deprehendi. Sed tir. hic eſt planè in contrarium. concord. *c. Teſtes 3. q. 9. Ad l. Theopompus.* illum, de quo ibi agitur, non fuiſſe propriè teſtem, ſed eius fidem fuiſſe à teſtatore electam.

Cap. III. Videtur.

Clemens III. Florentino Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex parentes, fratres, cognatos vtriuſque ſexûs in teſtificatione ſuorum ad matrimonium coniungendum vel dirimendum admitti debere ſecundùm antiquas conſuetudines & leges. Ideò enim maximè parentes, & ſi illi defuerint proximiores admitti, quia vnuſquiſque ſuam genealogiam cum teſtibus & chartis, tum etiam ex recitatione maiorum ſcire laborat; illorum enim intereſt, ita vt ſi non interfuerint, & conſenſum non adhibuerint, ſecundùm leges nullum ſit matrimonium. Quòd verò dicitur patrem non recipi in causâ filij, nec filium in causâ patris, in criminalibus & criminibus verùm eſt, in matrimonio verò coniungendo vel dirimendo, ob eius prærogatiuam & fauorem congruè admittitur.

E X E G E S I S.

(*Parentes fratres &c.*) Not. I. Regulam generalem, quòd *in causâ matrimoniali parentes & conſanguinei vtriuſque ſexûs ſint teſtes idonei* (etiam cùm agitur de matrimonio contracto, vt tradit *Panorm. contr. gloſ.*) imò reliquis præferendi, quia præſumuntur habere plenam notitiam tum conſanguinitatis, tum contractûs; ideòque allegans ignorantiam, non eſt de facili audiendus.

Not. II. Secundùm jus ciuile, quod per leges intelligit Pontifex, non tenet matrimonium contractum ſine conſenſu parentum, niſi filius jam fuerit emancipatus. *l. Si filius. ff. De ritu nupt.* Secundùm Canones autem ille conſenſus non eſt neceſſarius, vt dictum eſt *in tit. De deſponſat. impub.*

Not. III. In causâ criminali ſiue ciuili patrem non poſſe teſtificari in causâ filij, neque filium in causâ patris. *c. Si teſtes. §. Parentes 4. q. 3.* etſi fallit in quibuſdam caſibus, quos recenſet Speculator. *tit. De teſt. §. 1. poſt princ.*

Nota denique IV. Si ſponſus filiæ, vel ſponſa filij ſit ditior aut nobilior, tum teſtimonium parentum ac conſanguineorum poſſe eſſe ſuſpectum, *arg. c. Super. de teſtib.* Si verò ſint æquales tunc indiſtinctè videri admittendos, niſi vt benè obſeruat Panorm. alter affectet, & vehementer deſideret matrimonium, vel aliæ circumſtantiæ ſuſpicionem moueant. Et in hac materiâ ait idem, *in veritate non poteſt dari certa Regula, ſed relinquendum eſt arbitrio judicis, vt ex circumſtantiis deprehendat, an teſtimonium ſit ſuſpectum ſu. l. 3. de teſtib. & gl. in c. In litteris. eod.*

Cap. IV. Inſuper.

Idem.

S V M M A.

Cùm aliquis cum innubili puellâ contraxiſſet, quæ nubilis facta & pluries ab eo cognita, obiecit ſe ab initio matrimonij ſemper diſſenſiſſe, idque per teſtes probaret famâ & conuerſatione præclares; Reſpondit Pontifex illam audiri non debere, quæ ante cognitionem ſui jam nubilis, cùm potuit, non reclamauit. *Sicut enim ante legitimum conſenſum, qui duodecimo anno ſpectatur, potuit diſſentire, ſic poſtquam legitimo tempore copula carnali conſenſit, ex ratihabitione ſibi ſuper hoc ſilentium indixit.*

E X E G E S I S.

Nota matrimonium nullum propter defectum ætatis, (quæ in fœminâ eſt annus 12. in maſculo 14.) aut propter metum conualeſcere per ſpontaneam cohabitationem & legitimam ætatem; maximè ſi interueniat copula, de quo ſatis dictum in *c. Ad id. c. Conſultationi. de ſponſal. c. Atteſtationes. de deſponſat. impub.*

Cap. V. Significante.

Innocentius III. Archiepiſcopo, Præpoſito, & Priori S. Mariæ de Alban. Genuenſibus.

S V M M A.

Cùm N. duxiſſet legitimè in vxorem S. & mater ipſius niteretur matrimonium accuſare, vt pecuniam ab eo extorqueret, & licet id non poſſet, nihilominus vellet habere pecuniam, vt ab ea accuſatione deſiſteret; Mandat Pontifex, quatenus ſi eſt ita, delegati iſti, ipſam ab accuſatione matrimonij repellentes, eidem ſuper hoc ſilentium imponant.

E X E G E S I S.

Nota, quòd inſtituta accuſatio ob turpem cauſam v. g. quæſtum, vt in propoſito, non debeat admitti, & poſſit Iudex in caſu *h. c.* ex officio repellere tales accuſatores, quia agitur de periculo animarum. Neque hoc ſolùm poteſt in causâ matrimoniali, ſed etiam in aliis cauſis, vt not. Panorm. Quòd autem iſta mulier ſuſceperit accuſationes ratione quæſtûs, probari potuit per mediatores, item per teſtes, quos voluit corrumpere ob iſtam cauſam.

Cap.

Cap. VI. & vlt. Cùm in Tuâ.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi poſt contractum matrimonium appareat aliquis accuſator, qui non prodijt in publicum, quando banna ſiue denunciationes in Eccleſia fiebant, tempore autem denunciationis extra diœceſin erat, aut denunciationes notas habere non potuit, aut ſanæ mentis non fuit, aut defectu ætatis talia non intellexit, aut aliâ cauſâ legitimâ impeditus erat; eius accuſationem debere audiri. Si autem rationabiliter præſumatur, quòd denunciationes exiſtens in diœceſi minimè ignorauerit, tanquam ſuſpectum eſſe repellendum, niſi jurauerit ſe poſtea ea didiciſſe, quæ objecit, neque ex malitiâ procedere, quia tunc, etſi didicerit ab illis, qui denunciationis tempore ſiluerunt, non debet ei claudi aditus accuſandi, quia etſi ipſi propter dictum ſilentium ab accuſatione excludendi forent, iſte tamen vtpote non culpabilis repelli nequiret.

E X E G E S I S.

Quando banna ſiue denunciationes in Eccleſiâ, &c.) Not. I. Quòd exiſtens in diœceſi aut ciuitate præſumitur ſcire ea, quæ publicè fiunt, niſi quis ſit abſens, aut defectu ætatis talia non intelligat, aut patiatur rationis exilium; Et idem eſt de quauis aliâ cauſâ legitimâ, vt patet ex *t. Exemplum ponit Panorm. n. 3. ex Abbate antiquo*, ſi quis erat excommunicatus tempore denunciationis, ideòque non poterat impedimentum denunciare, *fa. c. Diuerſitatem: de conceſſ. præb. Alleganti autem ignorantiam incumbit probatio, vt dicit Sanch. l. 9. d. 32. n. 4.*

Niſi proprio firmauerit juramento, &c.) Not. I. ex h. t. colligi, quòd impedimentum matrimonij poſſit juramento probari, contra *c. Ex literis, de in integ. reſtit. & c. Cupientes. §. Quod ſi per viginti, de elect. in 6.* ſed pro conciliatione horū textuum dicit *Barboſ. hîc n. 7. allegans Alciatum, t.* præſentem procedere, *quando præſumptio ſcientiæ orienis ex re publicè geſtâ denuntiationibus, v. g. & ſimilibus eſt debilior eâ, quæ oritur ex juramento; alios autem textus tunc habere locum, quando præſumptio ſcientiæ ex publicè geſtis eſt fortior.* Vel hunc t. intelligi debere, quando impedimentum non poteſt veriſimiliter aliter probari quàm per juramentum; dictum verò *c. Ex literis, & dictum cap. Cupientes. locum habere*, quando impedimentum poteſt aliter probari, v. g. per teſtes aut aliâ legitimâ ratione, quia tunc non admittitur juramentum iuxta *c. Licet vniuerſis. de teſtibus.*

Not. II. Placere nobis dictum *Panormitani hîc, n. 9.* Judicem ſecundùm qualitatem præſumptionis arbitrari debere, an juramentum ſit ſufficiens, nam quandòque præſumptio eſt ita leuis, vt excludatur per juramentum fa. *c. Nulli. de elect. in 6.* vbi electores admittuntur ad opponendum contra electum, ſi jurauerint, quòd objiciant, quæ poſtea didicerint, in quo caſus ille eſt ſimilis huic. *concord. c. Super eo. de ſent. excom.* Quandòque præſumptio eſt ita vehemens & vrgens, vt juramentum non ſufficiat ad eam excludendam, fa. *c. Vidua. cum gl. de Regul.* Meritò igitur Panorm. reijcit gloſ. hîc, quæ dicit *vniuerſaliter per juramentum excludi præſumptionem &c.*

T I T V L V S X I X.

D E D I V O R T I I S.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA I. Cùm in præcedentibus viſum fuerit, qualiter matrimonia accenſentur, conſequens eſt videre, quomodo diuidantur, quæ diuiſio vocatur *diuortium*, quia coniuges per illud à ſe mutuò diuertunt ſiue recedunt. Diximus autem jam ſuprà *tit. præced. ad cap. 1.* diuortium fieri dupliciter, *vno modo quoad ſubſtantiam vinculi matrimonialis*, quando videlicet coniugium propter aliquod impedimentum diriмens declaratur nullum, ideòque coniuges ſeparantur. Dicitur autem diuortium quoad vinculum, non quòd vinculum ipſum ſoluatur, cùm fuerit nullum, ſed quia eius nullitas declaratur per judicem Eccleſiaſticum, & prætenſi conjuges omninò ſeparantur, ſiue volentes, ſiue nolentes. *Altero modo fit diuortium quoad torum, cohabitationem & mutuam ſeruitutem*, vt propter alterius fornicationem, quo caſu illud Chriſtus *Matth. 5. & 19.* conceſſit, manet tamen vinculum coniugale, vt altero viuente neutri liceat alteri nubere.

Cap. I. Si qua.

Ex Concilio apud VVormatiam.

S V M M A.

Si qua mulier in mortem mariti ſui cum alijs conſiliata eſt, & ipſe aliquem illorum ſe defendendo occiderit, poteſt ipſe poſt mortem vxo-

ris

ris aliam ducere, ſi voluerit, ipſa autem inſidiatrix pœnitentiæ abſque ſpe coniugij ſiet ſubiecta.

EXEGESIS.

In mortem mariti conſiliata eſt &c.) Nut. In hoc cap. nihil dici de diuortiu, ſed ſolùm ſtatui pœnam in vxorem inſidiatricem vitæ mariti, quòd videlicet non poſſit nubere poſt mortem mariti, poſſit autem maritus ſi voluerit, quia videlicet eſt innocens. Quærit tamen *Panorm. hîc n. 4.* vtrùm poſſit hoc caſu maritus deſerere inſidiatricem, & reſpondet *cum Hoſt. hîc, ſi nullo cautionis remedio maritus periculo ſuo cauere poſſit, quod maritus eam repellere poſſit, & vxor petere reſtitutionem; poſſitq; ſe tueri exceptione ſæuitiæ, iuxta cap. Literas. de reſtit. ſpoliat.* vbi videtur idem eſſe in marito proſequente vxorem capitali odio. Debent autem in hoc caſu implorare officium judicis, qui poſſit ipſos ſeparare per dictum *cap. Literas. in tit. quoad cohabitationem.*

Cap. II. Quæſiuit.

Alexander III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex mulierem pro furto, vel alio crimine viri ſui (niſi fidei ſuæ Religionem corrumpere velit) ab eo ſeparari non debere. Religionis verò causâ vti dictum eſt, ſeparari poſſe, neutri tamen alteri nubere licebit, quia licet ſeparentur, ſemper tamen coniuges erunt.

EXEGESIS.

Pro furto, vel alio crimine &c.) Nut. I. Quòd propter nullum aliud crimen, præter fornicationem, *quam ipſe Chriſtus excepit,* licitum eſt diuortium tori, niſi coniunx illo implicitus alterum pertraheret ad peccandum, vt docet *Sanch. l. 10. d. 17. n. 3. poſt S. Th. in 4. d. 39. q. vnic. a. 6.* etſi hodie aliqui putent *id tenere etiam quo ad alia crimina adulterio paria* apud *Barb. hîc n. 2.* Quod verum non videtur, niſi eo caſu, quo alter coniunx timeret ſpiritualem animæ ruinam.

Not. II. Per fornicationem, ob quam Chriſtus conceſſit diuortium tori, non ſolùm intelligi carnalem, ſed etiam ſpiritualem, qualis eſt hæreſis, vel Apoſtaſia à fide, vt cum aliis docet idem *Sanch. l. 10. d. 15. a. 3. & ſeqq.* Neque enim Chriſtus, vt bene aduertit Hoſt. diſtinxit inter fornicationem carnalem & ſpiritualem, ideóque fauore fidei diximus etiam intelligi de adulterio ſpirituali *ſu. c. Idololatria. 28. q. 1.*

Cap. III. Porro.

Idem, Ambianenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm comes Pontini vxorem ſuam abſque judicio Eccleſiæ dimiſiſſet, eam cognatam fuiſſe vxoris defunctæ prætendens, reſcribit Pontifex, etſi parentela eſſet notoria, abſque judicio Eccleſiæ ſeparari eâ non potuiſſe, idcóque ad eam recipiendam diſtrictè compelli, & recuſantem vnâ cum ſuperinductâ excommunicari debere. *Reſpondet etiam de quodam H. qui cognatam ſuam duxerat vxorem, quod non apparentibus accuſatoribus, & parentelâ publicâ exiſtente (quod credibile non eſt, niſi eſſet in primo gradu, vel ſecundo) Epiſcopalis officij interſit, matrimonia diſſoluere, quæ illicitè contrahuntur.*

Cap IV. Significâſti.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam vxore ſuâ ſine judicio Eccleſiæ dimiſsâ propter inceſtum cum quodam conſanguineo ab illâ commiſſum, fuiſſet ideò excommunicatus, mulier verò ſobole licet, ab alio etiam viro ſuſceptâ, nihilominus poſtularet viro reſtitui, quòd is ſibi adulterandi materiam dediſſet; Reſcribit Pontifex ſi notorium eſt, mulierem adulterium, comiſiſſe ad eam recipiendam præfatum virum cogi non debere, niſi conſtaret ipſum cum aliâ adulterium commiſiſſe &c.

EXEGESIS.

Abſque judicio Eccleſiæ ab eâ ſeparari non poteſt.) Not. I. *Hæc duo cc.* à nobis coniungi, quia vnius intellectus pendet ab altero, videntur enim prorsùs contraria. Nam in priori dicitur, *quòd etſi conſanguinitas ab illo Comite prætenſa fuiſſet publica & notoria, non potuiſſe tamen abſque judicio Eccleſiæ à coniuge ſeparari, & debere ad eam recipiendam compelli,* in poſteriori verò dicitur, *virum qui ſine judicio Eccleſiæ vxorem propter adulterium dimiſit, ſi adulterium ſit notorium, adulteram recipiendam cogi non debere, eóque ipſo in tali caſu requiri autoritatem Eccleſiæ.*

Not. II. Varias afferri vtriuſque conciliationes, quas adducit *Sanch. l. 10. d. 12. n. 38.* ſed placet ea, quam ex altero *Barboſ. ff. ſol. matr. n. 26. & Farinacio in praxi crimin. p. 5. q. 143. n. 52. hîc allegat noſter Barb. & ſequitur n. 4.* videlicet, vt *cap. Significâſti.* procedat de adulterio (& idem eſt de quouis impedimento dirimente,) quod ita eſt notorium, vt nullâ tergiuerſatione celari poſſit; in caſu enim talis notorij conceditur reſtitutio coniugi illam petenti, neque alter cogitur recipere. In *c. Porro.* autem agitur de impedimento conſanguinitatis dirimente, & dicit quidem Pontifex *Comitem Pontini,* (qui prætendebat præſentem vxorem fuiſſe cognatam prioris vxoris ſuæ defunctæ) *quantumuis conſanguinitas eſſet notoria, non potuiſſe tamen ab eâ ſine judicio Eccleſiæ ſeparari,* quia notorium, quod Comes prætendebat,

non

non erat tale, quod nullâ poſſet tergiuerſatione celari, & reſtitutionem ſpoliati impediret; notorietas enim conſanguinitatis, eſt rara & difficilis probationis, niſi in primo & ſecundo gradu, exiſtat, vt ait *Pontifex in reſp. ad ſecundum quaſitum.*

Not. III. Vtroque tamen caſu, quantumcunque adulterium aut impedimentum videatur notorium, requiri auctoritatem Eccleſiæ ad faciendum diuortium *c. Seculares. & ſeqq. 33. q. 2.* Niſi fortè in aliquo raro caſu, quando non eſſet recurſus ad vllum judicem Eccleſiaſticum, & præter notorietatem etiam eſſet periculum in morâ. Dicitur autem hîc præcipuè illud adulterium notorium *quod eſt facti permanentis, vt cùm mulier poſtquam receſſit à viro, prolem genuit juxt. Farin. d. q. 143. n. 59.*

Tui officij intereſt &c.) Not. I. Cauſas matrimoniales ſpectare ad Epiſcopum, & illos quibus in his vices ſuas mandauit, vt ſunt Vicarij & officiales Epiſcoporum, aliique quibus non quidem vniuerſim tales cauſas committit, ſed aliquas in ſpecie.

Not. II. Poſſe judicem Eccleſiaſticum etiam parte inuitâ retractare ſententiam in cauſâ matrimoniali latam, vbi de errore certior factus fuerit, de quo *Sanch. l. 7. d. 100. n. 3.*

Cogi non debere, niſi conſtaret &c.) Not. I. Exceptionem quam ponit Pontifex, *niſi conſtaret virum cum aliâ adulterium commiſiſſe*, ſi enim adultera viro, aut viciſſim adulter adulteræ petat reſtitui ſimulque vnus alteri objiciat adulterium interea commiſſum, idque ſufficienter probet, concedi diuortium tori ab Eccleſiâ non ſolet, fit enim iſto caſu mutua compenſatio, vt latè cum aliis docent *Farinac. d. 143. n. 69. & ſeqq. & Sanch. l. 10. d. 5. n. 2. & d. 8. n. 29. cum ſeqq.*

Not. II. Diuortium tori propter adulterium etiam tum concedi, ſi vir dederit vxori occaſionem fornicandi, expellendo eam à domo, denegando alimenta &c. vt docet *Farinac. l. c. n. 12.* Non tenetur tamen maritus alere vxorē ſine cauſâ & culpâ viri degentem extra ipſius domum, & ab eius conſortio recedentem, vt tradit *Sanch. l. 9. d. 4. n. 20. & ſeqq.* Debet tamen illam alere, quantumuis temerè & culpabiliter diſceſſerit, ſi parata ſit redire, iuxta *Barboſ. hîc n. 11. & 12.*

Cap. V. Ex literis.

Idem.

S V M M A.

Cùm V. pretenderet ſe cum quâdam vi & metu contraxiſſe, eámque tandem ſuper crimine fornicationis conueniſſet, publicè confitentem, viro negante ſibi in neceſſariis prouidere, ſe id crimen compulſam incurriſſe, idq; repeteret; Epiſcopus cum Capituli conſilio, vtrique priuatim injunxit, vt ab inuicem ſegregati continentiam obſeruarent. Sed cùm præfatus V. cum aliâ ſponſalia & nuptias temerè celebrâſſet, & Epiſcopo inquirenti cauſâ explicatâ ad Pontificem appellâſſet, mandat Pontifex Epiſcopo, vt ſi res ita proceſſit, memoratum virum ad legitimam vxorem redire compellat.

E X E G E S I S.

Ad legitimam uxorem redire &c.) Not. I. Hunc virum duplici viâ vſum ad impetrandam ſententiam diuortij, primò enim prætendit vim & metum, quod ſpectabat ad diſſolutionem matrimonij etiam quoad vinculum. Sed cùm vti apparet, in probatione deficeret, accuſauit illam de adulterio vt ſaltem impetraret diuortium quoad torum.

Not. II. Ad effectum ſeparationis quoad torum probari adulterium per confeſſionem vnius ex coniugibus etiam ſine facti permanentiâ, vt cùm nulla ſuſcepta eſt proles, iuxta *Farinac. in praxi. q. 143. n. 17.* quod intelligitur, ſi cum confeſſione vnius concurrat alterius partis querela, vt in propoſito, vt docet *Iul. Clarus. §. fin. q. 55. n. 11.* quare meritò Epiſcopus hunc virum ab vxore quam de adulterio accuſauit, quódque illud confeſſa fuerat, ſeparauit quoad torum.

Not. III. Quia factâ ſeparatione tori, idem vir cum aliâ muliere fornicatus eſt, meritò juſſit illum Pontifex compelli ad legitimam coniugem recipiendam propter mutuam delicti compenſationem, de quâ diximus *c. præced. not. 1.* Ex quo rurſùs apparet memoratum virum defeciſſe in probando metu matrimonium dirimente.

Cap. VI. De illâ.

Vrbanus III. Florentino Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quedam viro ſuo labente in hæreſin, ab ipſo ſine judicio Eccleſiæ declinâſſet, reſcribit Pontifex mulierem, (ſi maximè ab illo diſceſſerit, vt tædio pariter & confuſione affectus reſipiſceret) ei cùm reuerſus fuerit eſſe reddendam, & ſi reuerti noluerit, compellendum; ſi verò judicio Eccleſiæ ab eo receſſit, ad eum recipiendum nullatenus debere compelli.

E X E G E S I S.

Sine judicio Eccleſiæ declinâſſet.) Not. I. Vt Catholicus dicatur ab hæretico judicio Eccleſiæ ſeparatus, non requiri ſpecialem diuortij ſententiam, ſed ſufficere ſententiam Iudicis Eccleſiaſtici, quâ declaretur eſſe hæreticus, hâc enim latâ ſententiâ poteſt Catholicus ab hæretico diſcedere, ſine aliâ ſententiâ, vt cum aliis *l. 10. docet Sanch. d. 15. n. 20.*

Not. II. Etſi vxor poſſit propriâ auctoritate repellere maritum hæreticum non expectato judicio Eccleſiæ ob periculum peruerſionis videlicet, tenetur tamen ad illum redire ſi ad fidem reuerſus fuerit vigore huius textûs, vt fatentur communiter omnes, teſte *Sanch. l. 6. d. 15. n. 13.* Quòd tamen limi-

tat,

ux, niſi eſſet timor probabilis ficta & non vera conuerſionis. & n. 14. addit *eiuſmodi Catholicum auctoritate propriâ à coniuge hæretico digreſſum, ſi ingreſſus fuerit religionem eidem reuerſo eſſe reſtituendum, quia ante ſententiam diuortij non eſt licitus religionis ingreſſus.*

Not. III. Ex *Farinac. l. c. q. 143 n. 123. & 125.* Etſi iſte textus videatur abſolutè tribuere hanc prærogatiuam judicio Eccleſiæ, vt illius auctoritate declinans à coniuge hæretico non teneatur ampliùs redite ad illum licèt denuò conuerſum; id intelligi debere de coniuge Religionem ingreſſo & profeſſo, ſi autem ingreſſus aut profeſſus non fuerit, non obſtante judicio Eccleſiæ, teneri ad coniugem rursùs conuerſum redire; reſtaurq; *Farinac. ſe vidiſſe communiter ſic DD. diſtinguentes, & concordantes hunc textum cum cap. ſeq. in fin.*

Cap. VII. Quanto.

Innocentius III. Ferrarienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an altero coniugum ad hæreſin tranſeunte, qui relinquitur, poſſit ad ſecunda vota tranſire? Reſcribit etſi quidam prædeceſſorum ſuorum aliter videatur ſenſiſſe, diſtinguendum eſſe, an ex duobus infidelibus alter ad fidem conuertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæreſin aut gentilitatis errorem; priori caſu ſi infidelis vel nullo modo, vel non ſine blaſphemiâ diuini nominis, vel peruerſionis periculo ei cohabitare velit, eum qui relinquitur ad ſecunda vota poſſe tranſire, juxt. Apoſtolum, & Canonem qui docet: Contumelia Creatoris ſoluit jus matrimonij circa eum, qui relinquitur. *Poſteriori verò caſu eum qui relinquitur, viuente altero non poſſe ad ſecundas nuptias conuolare, etſi in hoc maior appareat contumelia creatoris, nam etſi inter fideles verum matrimonium exiſtat, non tamen eſt ratum. Neque obſtat fidelem relictum non debere jure ſuo ſine culpâ priuari, cùm in multis caſibus hoc contingat,* vt ſi alter coniugum incidatur. *Per quam reſponſionem ait Pontifex quorundam malitiæ obuiari, qui ex odio vel diſplicentiâ, ſi vxores in tali caſu poſſent dimittere, ſimularent hæreſin, & per hoc ipſum ſolui illam quæſtionem.* Verùm ad eum qui ab hæreſi, vel infidelitate reuertitur, is qui permanſit *in fide, redire cogatur.*

E X E G E S I S.

Licet quidam prædeceſſor noſter ſenſiſſe aliter videatur &c.) Not. I. Hunc prædeceſſorem à gl. & aliis aſſeri fuiſſe *Celeſt. III.* qui in ſuâ quâdam Decretali, definierit *matrimonium diſſolui, cùm alter coniugum in hæreſin labitur vel ad Gentiliſſimum tranſit,* idque inter errores Pontificum obijci ſolet ab hæreticis. Sed in primis falſa eſt gl. quæ dicit hanc Decretalem contineri in *c. Laudabile. de conuerſione coniugatorum,* cùm nullum de hâc re verbum ibi habeatur, fuit ergo alia Decretalis, quam olim corpori Iuris fuiſſe inſertam teſtatur *Hoſt. in d. tit.* Deinde reſpondetur Cæleſtinum nihil vnquam hâc de re definiuiſſe, ſed ſolùm antequam res examinaretur, inclinâſſe in illam ſententiam, vnde Innoc. non dicit *prædeceſſorem ſuum aliter definiuiſſe, ſed ſolùm videri aliter ſenſiſſe*, qualia plura habentur in corpore juris, vbi Pontifices non definiunt, ſed ſententiam ſuâ ſubinde referunt de re aliquâ non bene diſcuſſâ & necdum à ſe vel aliis Pontificibus definitâ, vt tradit *Azor. p. 2. l. 5. c. 4. q. 3.* ſimile exemplum habemus in *c. Licet. de ſponsâ duorum.*

Etſi matrimonium verum inter infideles &c.) Not. I. Inter infideles matrimonium eſſe verum ſiue validum, vtpote ab ipſo autore naturæ inſtitutum in paradyſo, non eſſe tamen ratum, ſiue Sacramentum, quod per matrimonium ratum Pontifex hîc intelligit; quia non eſt indiſſolubile in omni caſu, contumelia enim creatoris ſoluit jus matrimonij circa eum (infidelem intellige) qui relinquitur, vt habet Canon à Pontifice allegatus qui extat. *c. Si infideles. 28. q. 1.* & deſumitur ex *Apoſtolo 1. Cor. 7. verſ. 12. & 13. ſi quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illâ, non dimittat illum &c. & verſ. 15. Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat, non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in huiuſmodi.* Vnde colligunt DD. matrimonium inter infideles contractum alterutro ad fidem conuerſo diſſolui, & poſſe Chriſtianum mox cum alio contrahere in triplici caſu.

1. Si infidelis reſpuat conuerſi conuictum, & ſponte diſcedat ab illo, ceſſat enim tum ſeruitus coniugij ex parte Chriſtiani. 2. Cùm infidelis non vult ſine iniuriâ creatoris ipſi cohabitare, quod contingit, quando nomen Chriſti deſpectui habet, aut blaſphemat vel cultum ipſius impedit. 3. Quando ex conuictu fidelis cum infideli ſequitur periculum peruerſionis, vt ex communi ſententiâ tradit *Barboſ. hîc n. 3.*

Not. II. Matrimonium infidelis cum fideli in his caſibus non ſtatim ipſo jure diſſolui, ſed tum demum quando Chriſtianus de facto aliud matrimonium in facie Eccleſiæ contrahit. Hanc autem diſſolubilitatem Deus ipſe induxit, cùm in aliis caſibus matrimonium etiam infidelium ſit jure naturæ indiſſolubile, juxt. communiorem *DD.* quod probabilius eſſe tenet *Henriq. l. 11. c. 8. n. 4. Barb. hîc n. 3.* Si autem alter coniunx, qui ante fuit fidelis, labatur in hæreſin vel gentiliſmum, matrimonium quoad vinculum nullatenus diſſoluitur, vt hîc dicit Pontifex; propter periculum diſſimulationis malitioſæ.

Not. III. Si vnus coniunx poſt alium ad fidem conuertatur, primò conuerſus reſtituitur poſtea conuerſo, ſi res eſt integra, id eſt, ſi alteri necdum nupſerit. Non poterit tamen cogi, vt redeat ad eiuſmodi conuerſum, ſi ipſo jure ſtatim poſt conuerſionem ſoluatur matrimonium, vt aliqui ſentiunt. Si autem infidelis licet nolit conuerti, cupiat tamen coha-

cohabitare fideli ſine iniuriâ creatoris, vel periculo peruerſionis ipſius, non videtur matrimonium diſſolui, quia Apoſtolus tum ſolùm negat fidelem manere ſeruituti coniugali ſubiectum, quando infidelis diſcedit ab ipſo, in hoc autem caſu nec diſcedit, nec cupit diſcedere, neque interuenit iniuria creatoris aut periculum peruerſionis, vt ſupponimus; ergo tum permanere tenebitur cum infideli, quia tum hoc capitulo tum ſequenti præter hos tres caſus nullus alius caſus exprimitur.

Cap. VIII. Gaudemus.

Idem, Tiberadienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex inprimis, vtrùm Pagani, in ſecundo vel tertio vel vlteriore gradu copulati, poſt conuerſionem debeant ſeparari. Reſpondet, cùm Sacramentum coniugij apud fideles & infideles exiſtat, quemadmodum oſtendit Apoſtolus *1. Cor. 7. (præced. c. allegatus)* & Pagani Conſtitutionibus Canonicis non arctentur, *in fauorem Religionis & fidei, ſic copulati liberè & licitè remanent coniuncti. Conſultus præterea idem Pontifex, vtrùm Pagani habentes plures vxores, omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant. Reſpondet,* nulli vnquam licuiſſe in ſimul plures vxores habere, niſi cui fuerit diuinâ reuelatione conceſſum, vt Patriarchis, *quod probat ex vtroque teſtamento. Qui autem ſecundùm ritum ſuum (Iudæos intellige) repudians vxorem,* cùm tale repudium Chriſtus in Euangelio reprobârit *Matth. 19. Luc. 10. Conuerſus eâ viuens, non poteſt alteri nubere, niſi poſt conuerſionem illa renunciet habitare cum ipſo, aut certè non ſine contumeliâ creatoris, vel peruerſionis periculo, quibus caſibus reſtitutionem petenti, etiam iniuſtè ſpoliato reſtitutio negatur. Denique ſi conuerſum ad fidem, & illa conuerſa ſequatur, antequam propter prædictas cauſas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compellitur. Quamuis denique propter Euangelicam veritatem, qui duxerit dimiſſam mœchatur, non tamen dimiſſor poterit obijcere fornicationem dimiſſa, pro eo quòd nupſerit alij poſt repudium, niſi aliàs fuerit fornicata.*

E X E G E S I S.

Cùm Sacramentum coniugij apud fideles & infideles exiſtat &c.) Laborant DD. de ſenſu horum verborum, quia Sacramenta tantùm ſunt in Eccleſiâ, eorúmque janua eſt baptiſmus, *c. Quia ex ſolâ. 24. q. 1. c. Extra Catholicam. 1. q. 1. c. Plerumque. §. Hic eſt. 2. q. 7.* Judæi autem & infideles ſunt extra Eccleſiam, & nihil ad nos de illis, qui foris ſunt, judicare, vt ex Apoſtolo *1. Cor. 5. allegat Pontifex,* adhæc non ſunt baptizati; non ergo ſunt capaces vllius Sacramenti alterius. Denique idem *Pontifex c. præced. negat matrimonium inter infideles eſſe ratum, & addit matrimonium effici ratum per coniugij Sacramentum, eóque ipſo negat infidelium coniugium eſſe Sacramentum.* Pro quâ apparente coontrarietate ſoluendâ præ aliis placet, quod dicit *Barboſ. n. 5.* Sacramentum hîc à Pontifice ſumi generaliter *pro ſigno rei ſacræ,* ſic autem diuidi *in Sacramenta Legis naturalis & veteris, ac noua ſiue Euangelica, quæ non ſolùm aliquod myſterium ſignificant, ſed gratiam quoque conferant.* Hoc ſenſu poſteriori nec matrimonium, nec aliud Sacramentum reperitur inter infideles, priori autem ſenſu etiam inter infideles matrimonium poteſt dici Sacrameotum, quia ſignificat vnionem Chriſti cum Eccleſiâ, ad quam ſignificandam eſt inſtitutum, quamuis gratiam non conferat, neque infideles huius ſignificationis habeant notitiam.

Non illam dimittat &c.) Not. I. In primis ſexcentis annis propter frequentem infidelium conuerſionem, ex conſilio Apoſtoli laudabilem fuiſſe cohabitationem coniugij fidelis cum infideli, extra triplicem caſum explicatum *cap. præced. Not. 3.* Quia verò ex ſucceſſu temporis apparebat ex tali cohabitatione naſci periculum peruerſionis, conſuetudine, imò & lege inductum eſt, ne coniunx ad fidem conuerſus permittatur cohabitare infideli, iuxta *c. Judæi 28. q. 1.* vt poſt *S. Th. & alios docet Sanch. l. 7. d. 73. n. 12.* idque extendit etiam ad eum caſum, quo eſſet ſpes conuerſionis.

Nec vlli vnquã licuit plures vxores habere &c.) Not. I. De Polygamia quatenus fuerit permiſſa veteribus Patriarchis, in N. T. item de libello repudij conceſſo olim Judæis, ſed per Chriſtum ſublato & matrimonio *Matth. 19.* ad primæuum ſtatum reducto, vide *Sanch. l. 10. d. 80. Bellarm. l. 1. de matr. c. 11.* Nunc grauis & capitalis pœna imponitur illi, qui contrahit cum pluribus vxoribus ſimul viuentibus, vt conſtat ex *l. Eum qui duas. C. De adulteriis,* & ex *§. Affinitatis verb. qui duas. Inſtit.* hæc tamen pœna diuerſa eſt pro diuerſitate locorum.

Not. II. Etſi Pontifex ad illam quæſtionem, *quam vxorem Polygamus conuerſus ex pluribus retinere debeat?* nihil in t. reſpondet, eſt tamen communis DD. apud *Sanch. dict. diſp. 80.* nõ teneri retinere primam, & licet omnes vxores conuertantur, præter primam non tenebitur vllam ducere, quia nulla ex ipſis eſt eius coniunx, exceptâ primâ.

Non tamen dimiſſor potuit &c.) Etſi vtroque infideli ad fidem ſucceſſiuè conuerſo teneatur alter alterum recipere, niſi jam alterutet nupſerit, non tenebitur tamen, ſi interim alter commiſerit adulterium, per quod innocens acquiſiuit jus alterum repudiandi, quoad thorum, cùm hoc jus per baptiſmum non tollatur, vt ſignificat *Pontifex ſub fin. vbi DD.* & maximè Innocentius dicunt, *quòd per baptiſmum non tollatur accuſatio criminis,* aliàs quiſque Judæus vel infidelis de ſimili poſt delictum dicerес

retſe velle fieri Chriſtianum, vt euitaret pœnam, ait *Panorm. hic n. 16.*

Cap. IX. & vlt. Deus qui.

Idem, Liuonienſi Epiſcopo &c.

SVMMA.

Liuonienſibus ad fidem conuerſis propter infirmitatem gentis eiuſdem concedit Pontifex, vt matrimoniis contractis cum relictis fratrum vtantur, ſi tamen illis ſine prole defunctis, vt ſemen defuncti ſuſcitarent, cum talibus contraxerint; de cætero autem prohibet, ne tales ſibi de cætero, poſtquam ad fidem venerint copulent.

EXEGESIS.

Colligit ex hoc *t. S. Th. 4. d. 41. q. vnicâ. a. 1. q. 1.* & ſequuntur communiter alij apud *Sanch. l. 7. d. 65.* impedimentum affinitatis non eſſe merè Eccleſiaſticum, ſed habere aliquid ex jure naturali ſaltem quo ad decentiam ideòque Pontificem concedere quidem infirmitati Liuonienſium, vt retineant quidem vxores fratrum, quas illis defunctis ad exemplum legis Moſaicæ duxerant, mandare autem vt ad fidem conuerſi eiuſdem legibus ſe accomodent: *Henriq. autem l. 11. c. 3. n. 5.* cenſet hoc impedimentum eſſe juris merè Eccleſiaſtici.

TITVLVS XX.

DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET VXOREM, ET DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA.

Ad Rubricam Tituli.

NON incongruè hic titulus ſubiungitur priori, quia facto diuortio ſolet dos, & ea quæ propter nuptias donata ſunt, repeti, quia videlicet ceſſante cauſâ donationis, videtur per ſe ceſſare illius effectus, vel certè ex quadam juris æquitate per leges tolli.

Cap. I. Mulieres. I.

Ex Concilio habito apud VVermaciam.

SVMMA.

Mulieres cum pro aliqua licitâ causâ, à propriis viris fuerint ſeparatæ, totam dotem præcipimus ſibi reddi.

EXEGESIS.

Mulieres &c.) Not. I. *gloſſ. & Panorm. cum illâ n. 4. exiſtimare h. t.* procedere de matrimonio putatitio, quod propter impedimentum dirimens eſt inualidum, qui intellectus licet verus ſit, cùm hoc vel maximè caſu, vnà cum dote reddenda ſint quæ donata ſunt propter nuptias, minùs tamen conuenit literæ, vt *not. Barboſ.* quia t. loquitur de illis mulieribus, quæ à propriis viris ſunt ſeparatæ; proprij autem viri non ſunt, vbi matrimonium eſt inualidum; videtur ergo t. ſolum procedere de ſeparatione quoad torum, ſed cùm vtrobique matrimonio ex causâ licitâ ſeparato, DD. tradant dotem eſſe vxori reſtituendam, non eſt in hoc facienda difficultas.

Not. II. Diſtingui debere inter caſum, quo ſeparatio matrimonij contingit culpâ vxoris, & inter caſum, quo interuenit culpa mariti, de quo caſu tanquā licito ex verbis Chriſti *Matth. 5. & 19.* loquitur præſens tex. quòd *dos integra vxori reſtitui debet, ſi videlicet adulterium commiſit. Quando autem interuenit culpa vxoris, vt ſi ipſa adulterium commiſerit, dos ei reſtitui non debet, juxt. c. Plerumque. inf.* Si verò neque vxoris culpâ diuortium contingat, illúdque ſolùm ſit temporale, non procedit iſte tex. Si verò ſit perpetuum, quilibet coniugum alteri reſtituere tenetur, quod ab eo accepit, vt cum aliis notat *Barboſ. hîc n. 5.* Non tenetur tamen maritus reſtituere vxori vltra id, quod facere poteſt. *l. Maritum. 13. ff. Soluto matr. l. Non tantùm. ff. De re jud.* cum ſimilibus. Quid autem ſignificent ea verba, vltra id; quod facere poteſt, vide *Mol. tr. 2. de juſt. d. 442. n. 5.*

Cap. II. Significauit.

Vrbanus III. Decano, Cantori, & Capitulo Lexonienſi.

SVMMA.

Cùm H. quem loco viri tenebat mulier P: diuortio inter eos ſolenniter celebrato dotem ipſius detineret, & poſſeſſiones etiam, quæ ipſis dum ſimul viuerent, communiter obuenerant, ſibi ſoli niteretur vendicare, mandat Pontifex, ſi ita eſt, & nihil aliud obſiſtat, ipſum ad reſtitutionem dotis, & diviſionem eorum, quæ olim communiter habuerunt, diſtrictione Eccleſiæ compelli.

EXE-

EXEGESIS.

Diuiſionem eorum quæ olim communiter habuerunt &c.) Not. Vigore huius t. videri inter virum & vxorem veram contrahi ſocietatem, per quam conſtante matrimonio inter eos quæſita mutuò communicentur *Concord. c. Cùm ſocietas. 27. q. 2.* ſed contrariam ſententiam eſſe veriorem & receptiorem tradit *Couarr. p. 2. de ſponſal. c. 7. §. 1. n. 5. & l. 3. Variar. c. 19. n. 2.* quia de tali bonorum & lucrorum ſocietate inter coniuges nihil eſt expreſſum in Iure, ſiue Canonico ſiue ciuili. Ad præſentem autem t. Reſpondetur illum intelligi debere vt litera jacet, ſolùm de bonis, quæ conſtante matrimonio coniugibus communiter obuenerunt, vel ex donatione, hæreditate, legato vtrique facto, vel emptione aut alio contractu ex vtriuſque bonis inito. Quibus caſibus diuiſio bonorum communium fieri debet per actionem de rebus communibus abſque contractu ſocietatis. *l. Vt ſit. ff. Pro ſocio. §. Item ſi inter. Inſtit. de oblig. ex quaſi contractu*, & ſequuntur *Panorm. hîc n. 3. Couarr. l. c.*

Cap. III. De prudentiâ.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm Pontifex cauſam matrimonij inter H. & M. iſtis quibus ſcribis, commiſiſſet terminandam, illique conſanguinitate inter eos deprehensâ, ſententiam diuortij tuliſſent, de dote autem quam mulier repetebat, ſtatuiſſent nihil, licet de matrimonio principaliter cognoſcentes, etiam de dote, quæ eſt cauſa incidens, acceſſoriè cognoſcere & definire valuiſſent, mandat H. prædictâ monitione præmiſsâ cogi ad totam dotem prædictæ M. reſtituendam.

EXEGESIS.

Et de dote, quæ eſt cauſa incidens acceſſoriè &c.) Probat hic t. delegatum ad cauſam matrimonialem ſuper reſtitutione dotis poſſe renuntiare, vt ex communi cum *Mol. tr. 2. de juſt. d. 443. tradit Barboſ. hîc n. 2.* Neque obſtat *c. Cauſam quæ, qui filij ſint legitimi*, vbi reſcribit Pontifex *Judicem Eccleſiaſticum, qui virtute reſcripti Apoſtolici principaliter de causâ legitimitatis cognoſcat, debere relinquere poteſtati ſeculari judicium ſuper poſſeſſione terrarum, concord. c. Tuam. de ord. cognit. & fauet ratio l. De ord. judic.* Reſpondetur enim cauſam dotis eſſe adeò coniunctam matrimonio, vt hoc ſine illâ conſtare non poſſit. *l. 3. ff. De jure dotium.* adeòque Iudex Eccleſiaſticus, ſi hæc quæſtio incidat, neceſſariò de illâ judicare debet ac valet, quæ neceſſaria dependentia non reperitur in hæreditate, longè minus in reſtitutione terrarum aut causâ poſſeſſionum, de quibus agunt *d. c. Cauſam quæ. ſimileſque Canones.*

Cap. IV. Plerumque.

Clemens III.

SVMMA.

Si mulier ob cauſam fornicationis, judicio Eccleſiæ, aut propriâ voluntate à viro receſſerit, nec reconciliata ſit poſtea eidem, dotem vel dotalitium repetere non valebit.

EXEGESIS.

Si mulier ob cauſam fornicationis &c.) Ex hoc titulo colligitur, quod jam ſupra dictum eſt, propter adulterium mulierem amittere dotem, vt cum plurimis aliis docet *Couarr. de ſponſal. p. 2. c. 7 §. 5. n. 3. Sanch. l. 10. d. 8. n. 2.* quod extenditur etiam ad donationem propter nuptias ſiue lucrum dotis ex pacto proueniens. item ad bona paraphernalia, & vel maximè ad matrimonium putatitium, quod ob aliquod impedimentum dirimens eſt irritum, ſiue invalidum, vt plurimis allegatis hîc docet *Barboſ. n. 3. & ſeqq.*

Nec reconciliata ſit poſtea eidem &c.) Quando vir poſt commiſſum ab vxore adulterium, illud ſciens tacuit, illam in domo retinuit, & carnaliter cum eâdem ſe commiſcuit, cenſetur tanquam reconciliatus actionem diuortij quoad torum & dotis amiſſionem tacitè illi remiſiſſe, vt ex communi tradit *Sanch. l. 10. d. 8. n. 71.* quod *Farinac. p. 5. praxis ciuilis. d. 142. q. 182. n. 65.* cum pluribus aliis ampliat etiam ad reconciliationem, quæ fuit ſecuta nuptias. *Vide plura apud illum & Sanch.*

Cap. V. Etſi neceſſe ſit.

Innocentius III. Compoſtellano Archiepiſcopo & vniuerſis Epiſcopis in Regno Legionenſi.

TEXTVS.

Quia caſtra quædam, quæ Rex Legion. filiæ regis Caſtellæ in dotem tradidiſſe proponitur, ita vt ſi eam aliquâ occaſione relinqueret, ipſa cederent in jus eius, impedimentum præſtare videntur huiuſmodi copulæ diſſoluendæ: cùm caſtra ipſa non tam ob turpem, quàm ob nullam cauſam ſint data, vtpote cùm inter eos matrimonium non exiſtat, & ideò nec dos, nec donatio propter nuptias. Ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam eius potiùs retorqueri: caſtra ipſa reſtitui volumus, & ad id puellam per excommunicationis ſententiam coarctari.

EXEGESIS.

Rex Legionenſis filiæ Regis Caſtellæ &c.) Not. I. Regem Legionenſem Alphonſum IX. duxiſſe Berengariam filiam Alphonſi VIII. Regis Caſtellæ, ſibi in quarto conſanguinitatis gradu coniunctam, eique donâſſe propter nuptias, caſtra quædam eâ conditione, *vt ſibi reſtituerentur, ſi aliquâ occaſione ab ipſâ diſcederet,*

cederet, quia fortaſſis penuidebat matrimonium à Pontifice diſſoluendum propter impedimentum dirimens conſanguinitatis.

Not. II. Non valere pacta quæ diſſolutionem matrimonij contra Iuris diſpenſationem impediunt, nam vt ait *Panorm. n. 3. matrimonia debent eſſe libera in contrahendo & diſſoluendo*, vt in *l. Liber de inut. ſtipul.* Quare Pontifex donationem botum caſtrorum, propter quam Rex Legionenſis dictam Berengariam inualidè ſib copulatam dimittere poterat, irritam declarauit, & caſtra Regi juſſit reſtitui.

Cap. VI. Nuper à nobis.

Idem, Archidiacono S. Andreæ de Scotiâ.

S V M M A.

Conſultus Pontifex 1. *Si alicui aliqua terra data ſit tantùm quoad vixerit poſſidenda, & ipſe tertiam partem vxori in dotem conceſſerit, verùm eo defuncto, præfatam dotem vxor dum vixerit habere debeat, quia Eccleſia dotes protegere tenetur viduarum?* 2. *Si qua terra data fuerit alicui, eiúſque legitimo hæredi in hæreditatem, vel feudum, & ipſe parte terræ vxori in dotem conceſsâ ſine prole deceſſerit, an mulier talem dotem de jure poſſit habere? Reſpondet Pontifex* inprimis cùm regulariter nullus plus juris in alium transferre poſſit, quàm conſtet eum habere, virum cui terra tali modo conceditur, non poſſe vxori aliquid de eâ relinquere poſſidendum, niſi quoad vixerit, neque vxori licere partem illam in donationem propter nuptias tenere, ſine conſenſu Domini terræ. *Præterea de vtráque quæſtione hoc reſpondet, licet Eccleſia in cauſis viduarum ſe debeat fauorabilem exhibere, contra juſtitiam tamen non eſſe eis fauorem concedendum. Denique addit, quòd vxor dare dicatur viro dotem, vir autem vxori donationem facere ſecundùm legitimas ſanctiones.*

E X E G E S I S.

Diſpoſitio h. tex. plana eſt; quòd videlicet vir non poſſit plus vxori in dotem aſſignare, quàm ipſe jure habeat, neque contra jus Eccleſia etiam viduis fauere debeat. Quantum autem hâc in parte de feudis, Emphyteuſibus, hæreditate dari aut donari à conjuge poſſit conjugi, relinquimus Legiſtis examinandum. Illud denique ad proprietatem verborum pertinet, quòd *dos* ſoleat dici, *id quod vxor dat viro, donatio autem propter nuptias*, id *quod vir dat vxori*. Quæ tamen proprietas ſermonis non ſemper ſolet obſeruari, vti apparet ex quæſtione Pontifici primò in *h c. Propoſitâ, & ex c. præced.* Vbi tamen dicit *Vincent. Regem Legionenſis id feciſſe ex conſuetudine Hiſpanorum, qui ſolent dotare vxores.*

Cap. VII. Per veſtras.

Idem, Archiepiſcopo & Archidiacono Genuenſi.

S V M M A.

Cùm Magiſter R. ſuper quâdam ſummâ pecuniæ juſſu Pontificis conuentus eſſet, pro H. paupere, qui dictam pecuniam veluti dotem vxoris ſuæ ab ipſo requirebat; & dictus R. exciperet, quòd H. vxore ſuâ repulsâ tacitâ veritate literas impetrâſſet, & aliâ vice conſules ciuitatis Genuenſis pronunciâſſent, eidem H. vtpote ad inopiam vergenti dotem non aſſignandam niſi ſub cautione idoneâ, eámque delegati ab illo exegiſſent; Reſcribit Pontifex, ſatis poſſe ei modicum ere dido tis, cui corpus creditum eſt vxoris, *& mandat ei dotem aſſignari eâ, quâ poteſt cautione præſtitâ, vel alicui mercatori committi, vt de parte honeſti lucri, dictus vir onera poſſit matrimonij ſuſtentare, ne occaſione dotis detentæ vxor dimiſſa à viro, ſiue vir illam dimittens reatum adulterij incurrat.*

E X E G E S I S.

Quòd vxorem ſuam à ſe repulerat &c.) Not. I. Vigore h. tex. videri Eccleſiam poſſe ſe intromittere de dote non ſolùm in fauorem viduarum, vt *cap. Proximo*, ſed etiam in fauorem mariti pro teotis dotem promiſſam, addit tamen *Panorm. n. 3. quòd iſte actor erat pauper & miſerabilis perſona, ideóque ex jure talibus perſonis conceſſo, potuerit recurrere ad Eccleſiam.* concord. *c. Super quibuſdã. de verb. ſignif.* Fuiſſe autem hunc reum laicum, patet, quia primò fuit conuentus coram Conſulibus ciuitatis.

Not. II. *Panorm. n. 4. & Hoſt. hîc.* aliſque apud *Barboſ. n. 9.* ex h. t. colligere, *quòd vir poſſit repellere vxorem, ſi dos promiſſa non ſoluatur, ex quâ ſuſtentare debeat onera matrimonij.* Contrarium poſt multos alios tenent *Mol. tr. 2. de juſt. d. 425. Sanch. l. 9 d. 5. n. 17. Barboſ. l. c.* Ad hunc text. autem dicunt Pontificem non dicere, quòd expulſio vxoris ob dotem non ſolutam ſit licita, ſed ſuppoſitâ expulſione ſiue juſtâ, ſiue iniuſtâ, reſpondet ad quæſtionem principalem de cautione dotis præſtandâ. Vnde ſi in hoc caſu vxor petiiſſet reſtitutionem cohabitationis, ante omnia fuiſſet reſtituenda. Neque deſunt rationes, quia *Chriſtus inter diuortij cauſas non recenſuit dotem non ſolutam*, neque deſunt conjugibus alia ſuſtentationis media. Certè natura & auctor naturæ in matrimonij inſtitutione intẽdit propagationem generis humani & mutuam cohabitationem, quæ ſine dote poſſunt conſiſtere. Vnde multò magis conſequens eſt, poſſe matrimonium abſque vllâ dote contrahi.

Ad inopiam vergere videbatur &c.) Nota communem concluſionem Legiſtarum eſſe, quòd qualitercunque vergat maritus ad inopiam, vxor poſſit agere ad dotem, vt notat *Panorm. n. 12.* qui fuſiùs totam rem explicat.

Cau-

Cautionem præſtare vel ſaltem alicui mercatori &c.) Not. I. Cautionem exigi à marito, qualem præſtare poteſt pro qualitate bonorum ſuorum, non tamen ſufficit juratoria, quia illam præſtare quilibet poteſt, vt bene aduertit *Panorm. n.* 13. Quòd ſi cautionem ſufficientem præſtare non poſſit, conceditur vt dos deponatur apud mercatorem, à quo tantum accipere poteſt maritus, quantum pro lucro honeſtæ ſuſtentationis neceſſarium eſt.

Not. II. Hunc textũ loqui alternatiuè, vt vel maritus ſub cautione velit ac poſſit aſſecurare dotem, vel vt petente vxore deponatur apud mercatorem, cuius alternatiuæ optionem relinquendam judici rectè cenſet *Panorm. n.* 14. quia in alternatiuis juris optio datur judici, niſi verba dirigantur ad partem, vt notat idem in *c. A crapulâ. de vit. & honeſt. cler.*

Cap. VIII. & vlt. Donatio.

Idem.

S V M M A.

Donatio conſtante matrimonio inter coniuges facta, ex quâ alter locupletior, & pauperior alter efficitur, firmitatem non habet, niſi donatoris obitu confirmetur, & penitus euaneſcit, ſi reuocetur ab eo tacitè vel expreſsè, vel ſi is qui donatum accepit, priùs debitum naturæ perſoluat. Sanè ſoluto matrimonio, ſicut dos ad mulierem, ſic & donatio propter nuptias redit ad virum, niſi de conſuetudine ſecùs obtineat, vel ex pacto de lucrandâ dote, propter nuptias, quod æquale ſit tamen, hinc inde contrarium inducatur.

E X E G E S I S.

Donatio conſtante matrimonio &c.) Not. I. Si matrimonium tenet donationem inter virum & vxorem prohibitam eſſe, ne mutuo amore inuicem ſpolientur, profuſâ erga ſe facilitate vtentes; &, ne ſi alter in paupertatem incideret, alter diuior fieret nec eſſet illis ſtudium filios educandi, *l. 1. 2. 3. ff. De donat. inter vir. & vxor.* ſi autem matrimonium ſit inualidum, etſi de rigore juris videatur valere donatio, non conuenit tamen illam ratam haberi, ſi præſertim ſcienter inualidè aliqui contraxerint *l. 3. §. 1. ff. Eodem. l. Si ex voluntate. C. eod.* Inter ſponſum tamen & ſponſam tenet donatio. *l. Inter eos. & l. Cùm hic ſtatus. §. Si quis ſponſam. ff. eod.*

Not. II. Multis caſibus donationem inter coniuges valere. 1. Si adijciatur juramentum, vt ex probabiliori docet *Sanch. l. 6. n. 1. & 2.* etſi aliqui contra ſentiant. 2. Si Imperator, Rex, aut Princeps donet vxori, vel hæc illi idem. *idem Sanch. ibi. d. 3. n. 1.* 3. Quando vxor marito donat causâ adipiſcendæ dignitatis. *idem l. c. n. 9.* 4. Quando eſt donatio remuneratoria alicuius debiti, vel ſi vir ſenex ignobilis vxori juueni & nobili donet. *idem d. 6.* 5. Quando donat illi aliquid annuum vel menſtruum ad eam cum ſuis ſuſtentandam. *Sanch. d. diſp. 3. n. 12.* 7. Si donet eidem rem alienam cum conſenſu Domini. *Rebell. de oblig. juſt. l. 6. q. 13. n. 53.* 8. Si donet eâ mente, vt donatio conuertatur in dotem filiæ. *idem l. c. n. 6.* 9. Si dotem promiſſam, vel partem eius, aut vſuras dotis non ſolutæ vxori remittat, *Sanch. l. c. d. 3. n. 10. & 11.* 10. Valet quoque donatio inter virum & mulierem facta in fauorem Religionis, vt v.g. offeratur Deo, vel vt locus ſit ſacer, aut Religioſus. *l. Si ſponſus. § Conceſſa. & §. Pronam ff. eod.* 11. Si donatio facta eſt mortis causâ, aut collata in tempus matrimonij facti *Sanch. l. c. d. 10.* 12. Si donatio fiat causâ manumiſſionis. *l. Quod autem. §. Manumiſſiones. ff. eod. l. Maritus. C. eod.* 13. Si maritus habens emphyteuſin, vxorem in eâ nominet *Pereria q. 4. de nominat. emphyteuſ. n. 18.* 14. Si coniunx donans non ſit pauperior, quamuis alter fiat ditior, vel quando coniunx donatarius, vel donans fiat pauperior. *Sanch. l. c. d. 3. n. 2. & ſeqq. item n. 11.* 15. Denique quando donata ſunt exigui pretij. *l. Sed ſi vir. §. Si vir. l. Ex annuo. ff. eod.* ſumpto argumento à contrario ſenſu.

Niſi donatoris obitu confirmetur &c.) Etſi igitur donatio alioquin irrita eſſet inter coniuges confirmatur tamen obitu donantis *Sanch. l. c. d. 14. n. 1.* & liquet ex præſenti *tex. quod Franc. Mol. l. 3. de ritu nupt. d. 1. n. 28.* aſſerit *procedere non tantùm in morte naturali, verùm etiam ciuili, vt ſi quis ſit deportatus, vel in metallum damnatus, aut Religionem profeſſus.* debet autem ante mortem donantis præcedere traditio rei donatæ vera, vel ficta, vt pluribus aliis allegatis docet *Barboſ. hic n. 21.* Si tamen donatarius ante donantem moriatur, donatio virib⁹ carebit, vt cum aliis docet *Sanch. d. 14. n. 20. & ſeqq.*

Si reuocetur ab eo tacitè vel expreſſè &c.) Nota vt donatio inter coniuges cæteroquin inualida cenſeatur morte donantis confirmata, deſideratur vt donans perſiſtat in voluntate donandi, neque vel expreſsè, vel tacitè eam reuocet. Cenſetur verò tacitè reuocata, quando fit diuortium, niſi vterque conſentiat, vel ſi ſeparatio facta ſit propter adulterium, niſi ſecuta ſit reconciliatio. Idem procedit, ſi donans rem donatam vendat, permutet, leget, aut alteri donet, vel pignori, aut ſpeciali hypothecæ ſubijciat, niſi aliunde de voluntate donantis conſtet, quod velit donationem firmam manere. Denique tacitè quoque cenſebitur reuocari, liberis naſcentibus, ſi facta fuerit à viro, dum eſſet ſine liberis, quæ omnia pluribus aliis allegatis docet *Barb. hic n. 22.*

T I T V L V S XXI. & vlt.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

Ad Rubricam Tituli.

Satis conuenienter ſub finẽ h. l. ponitur hic tit. quia poſt diuortium factum quo ad torum, vel priori vxore defunctâ, ſolent homines tranſire ad ſecundas nuptias. Neque tantùm ſecundæ, ſed etiam tertiæ, quartæ, & vlteriores nuptiæ approbantur ab Ecleſiâ,

cleſia, vnde non ſolùm quis bigamus, & trigamus, ſed etiam octogamus effici poteſt, vt dicit *t. in c. Aperiant. 21. q. 1.* de qua eàdem materiâ agitur. *c. In multis. 35. q. 1.* & alibi ſæpiùs.

Cap. I. Capellanum.

Alexander III.

S V M M A.

Mandat Pontifex, Capellanum, qui benedictionem cum ſecundâ celebrat, ab officio, beneficióque ſuſpenſum, cum literis Epiſcopi ad quem ſcribit, ad Sedem Apoſtolicam deſtinari.

E X E G E S I S.

Benedictionem cum ſecundâ &c.) Not. I. Ex *hoc tit. & c. Vir. inf.* colligi Regulam, *quòd ſecundæ nuptiæ non ſint benedicendæ.* Ratio aſſignatur, *in d. c. Vir*, quia *cùm ad alias nuptias tranſiens jam ſemel benedictionem acceperit, non eſt benedictio iteranda.* Addi poteſt etiam illa fortaſſis cauſa, quòd ad maiorem commendationem continentiæ in ſtatu viduali, Eccleſia nolit iteratò nubentes benedici. Hodie tamen generali conſuetudine receptum eſt, ſi fœmina nondum fuerit benedicta, etſi vir jam ſemel benedictionem acceperit, poſſe vtrique benedictionem impendi, vt cum pluribus aliis docet *Barboſ. hîc n. 3.*

Not. II. Vigore huius tit. Sacerdos ſecundis nuptiis benedictionem impertiens ſuſpenſione ab officio & beneficio punitur, non tamen ipſo jure, ſed per ſententiam judicis, quod ſignificat *Pontifex mandans ipſum ab Epiſcopo ſuſpenſum ad Sedem Apoſtolicam tranſmitti*, vnde vlteriùs colligitur eiuſmodi ſuſpenſionem fuiſſe ſoli Pontifici reſeruatam, vt cum aliis docet *Barboſ. n. 4. & 5.* Simúlque addit hanc pœnam habuiſſe locum, ſiue ſecundæ nuptiæ fuerint validæ ſiue inualidæ. Quam tamen reſeruationem eſſe ſublatam per *Extrauag. Io. 22.* cenſet *Sanch. d. 28. n. 28.*

Not. III. In *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 1. Sacerdotibus qui nuptiis ſecundis benedicunt ſine licentiâ proprij Parochi, imponi pœnam ſuſpenſionis ipſo jure* (quam non ſolùm ad officium, ſed etiam beneficium extendit *Franc. Mol. l. 2. De ritu nupt. q. 11. n. 149.*) *donec abſoluantur ab ordinario eius Parochi, qui matrimonio intereſſe, & à quo benedictio ſuſcipienda fuiſſet.*

Cap. II. Dominus.

Lucius III. Vniuerſis Chriſtianis in captiuitate Saracenorum poſitis.

S V M M A.

Cùm quidam nondum habitâ obeuntis coniugis certitudine contraxiſſet, reſcribit Pontifex, vt nullus amodo ad ſecundas nuptias tranſire præſumat, donec ei conſtet de morte coniugis eius. Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non ſeruauit, & de morte prioris coniugis adhuc ſibi exiſtimat dubitandum, ei qua ſibi nupſit, debitũ non deneget poſtulanti. Quòd ſi poſt hoc de prioris coniugis vitâ conſtiterit, relictis adulterinis complexibus ad priorẽ coniugem reuertatur.

E X E G E S I S.

Hoc cap. explicauimus ad *c. In præſentiâ. de ſponſal.* continent enim eandem materiam.

Cap. III. Vir.

Vrbanus III. Vigilienſi Epiſcopo.

T E X T V S.

Vir autem vel mulier ad bigamiam tranſiens, non debet à Presbytero benedici: quia cùm alia vice benedicti ſint, non debet eorum benedictio iterari.

De hoc jam dictum eſt ad *c. præced.*

Cap IV. Super illâ.

Idem, Exonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an mulier poſſit ſine infamiâ nubere infra tempus luctûs ſecundum leges definitum, reſcribit, cùm Apoſtolus dicat: Mulier viro ſuo mortuo, ſoluta eſt à lege viri ſui, in Domino nubat, cui voluerit, *per licentiam & auctoritatem Apoſtoli hanc infamiam aboleri.*

Cap. V. Et vlt. Cùm ſecundùm.

Innocentius III. P. Nobili mulieri.

S V M M A.

Ex cauſa præced. c. *expreſſâ negat hîc quoq; Pontifex mulierem debere legalis infamiæ ſuſtinere jacturam, quæ licet poſt viri obitum, infra tempus luctûs (ſcilicet vnius anni ſpatium) nubat, conceſſâ ſibi tamen ab Apoſtolo vtitur poteſtate, cùm in his præſertim ſæculares leges non dedignentur ſacros Canones imitari.*

E X E G E S I S.

Eſt vtriuſque cap. eadem diſpoſitio & materia. Corrigitur videlicet per illa. *l. Conſenſu. §. verò. C. De repud. & l. Liberam. §. 4. De his qui notantur infamiâ*, quam infamiam irrogabant nubenti intra annum ne turbaretur ſanguis, aliáſque cauſas, Canones autem iſti liberant talem mulierem ab omni infamiâ & pœnâ quæ exprimitur *l. 1. C. De ſecundis nuptiis*, & in ſimilibus legibus; neque enim debet dici infamis aut culpabilis in foro ciuili, ex quo per Eccleſiam & licentiam Apoſtoli infamia & pœna remiſſa eſt. An autem ita nubens incurrat priuationem nuptialis donationis, aut alias pœnas in fauorem liberorum jure ciuili latas, neque Iure Canonico correctas, latè diſputat *Sanch. d. 68. 88. & 91. quem vide.*

Et hæc de Libro IV. ad honorem Sponſi Eccleſiæ IESV Chriſti dicta ſunto.

FINIS LIBRI QVARTI DECRETALIVM.

LIBER

Digitized by Google

LIBER QVINTUS DECRETALIVM.

TITVLVS I.

DE ACCVSATIONIBVS, INQVISITIONIBUS ET DENUNTIATIONIBVS.

Ad Rubricam.

NOTANDVM I. Congruentet hunc librum ſubnecti prioribus, quorum totiúſque Juris Canonici ordinem & connexionem bene & breuiter tradit *Vallenſis hîc in princip. Verſatur videlicet Jus Canonicum vel circa perſonas Eccleſiaſticas, vel circa res, vel circa judicia, eáque tum ciuilia, tum criminalia. Lib. I. actum eſt de jure perſonarum. 2. de ordine Judiciario. 3. & 4. de materia, ſeu rebus Clericorum & Laicorum, quæ in judicium deducuntur potiſſimum ciuile. Reſtat itaque vt hoc 5. Libro tractemus de rebus, quæ in judicium Eccleſiaſticum criminale veniunt.* Et quidem hoc primo titulo explicandum eſt, quo pacto actiones ſiue judicia criminalia inſtitui aut ſuſcipi debeant, tum explicationem præcipuorum criminum, ac dein pœnas illis decretas ſubiungemus. Denique regulas quoque ex vniuerſo corpore Iuris Canonici in lib. quintum Sexti Decretalium præcipuè congeſtas proponemus. Extat autem tit. iſte *De accuſat. in 6.* & de ea materia tractatur per totum.

Nota II. Accuſatio ſecundùm *Hoſtienſ. in Sum. h.t. eſt, criminis alicuius apud judicem competentem vindictæ publicæ causâ, inſcriptione interueniente, legitimè facta delatio. ſumitur ex l. fin. Cod. de accuſat.* Intellige autem id fieri propter vindictam publicam, ſeu bonum publicum, vt tali exemplo alij abſterreantur à criminibus: requiritur præterea vt accuſator libellum accuſatorium offerat, qui contineat nomen Iudicis, Accuſatoris, & accuſati, ſpecietn item criminis, locum, tempus, quo commiſſum eſt (etſi non ſemper ſit neceſſarium) facinoris ſocios, ſi quos habuit. Denique ſubſcriptionem accuſatoris in crimen ſeu ad pœnam Talionis, adeóque accuſationem ſtrictè ſumptam non eſſe ampliùs in vſu fori, eiúſque loco ſucceſſiſſe denuntiationem judicialem & ſimplicem verbalem accuſationem, vt communiter tradunt *DD. & notat Azor. p. 3. l. 13. c. 19. dub. 4. de quibus infra.*

Nota III. De jure communi generatim omnes poſſe accuſare, qui non ſunt prohibiti. *l. Accuſare. ff. de accuſat.* ob aliquas tamen cauſas multos repelli, qui numerantur in *l. Accuſare, l. Alij, & l. Nonnulli. ff. De accuſat.* Videlicet 1. propter dignitatem, vt Clericus & miles. 2. Propter ſtatum, vt filiusfamilias, ſeruus, qui non ſunt ſui juris. 3. Ob defectum ætatis, vt pupillus, & minor. 4. Ob imbecillitatem ſexûs, vt mulier. 5. Propter indignitatem perſonæ vt criminoſus, infamis, damnatus, excommunicatus. 6. Propter turpem quæſtum, vt qui pecuniam accipit vt accuſet, vel non accuſet. 7. Propter defectum fidei & ſuſpicionem odij, vt inimicus capitalis, vel pauper ſiue mendicus, quorum fides ferè venalis eſſe ſolet. 8. Propter reuerentiam debitam accuſato, vt ſi liberi parentes, ſerui, liberti aut vaſalli velint accuſare dominos, vel laicus clericum. 9. Denique propter amorem debitum, vt ſi maritus velit accuſare vxorem; frater fratrem &c. de quibus omnibus poteſt libri huius Canon intelligi; quia nullus ex illis eſt legitimus accuſator, neque ordinariè admittitur in judicio.

Nota IV. Quia per conſuetudinem, vt diximus, abrogata eſt vel ceſſauit propriè dicta accuſatio, non magni refert, qui accuſare poſſint, vel non poſſint: hodie judices denuntiationē & querelam, à quocunque porrigatur, accipiunt, quia ex officio ſuo poſſunt per inquiſitionem procedere ad querelam à quocunque porrectam. Accedit in vtroque foro tam ciuili, quàm Eccleſiaſtico, publicâ authoritate eſſe conſtitutos procuratores fiſci, promotores, fiſcales, Syndicos, qui ex officio ſuo tenentur deferre crimina. Quare juxta hodiernum morem per accuſatorem legitimum intelligere debemus illum, qui habet ſufficientes probationes contra accuſatum ſeu denuntiatum, neque in probatione deficit.

Cap. I. Si legitimus.

Felix Papa.

SVMMA.

Si legitimus non fuerit accuſator, non fatigetur accuſatus.

Cùm

Cùm ex dictis ad Rubricam pareat quis ſit legitimus accuſator, nihil hîc addimus.

Cap. II. Si quis Epiſcopus.

Idem, Epiſcopis per Galliam conſtitutis.

SVMMA.

Si quis Epiſcopus ab accuſatoribus, qui recipiendi ſunt, accuſatus fuerit, poſtquam ab eis charitatiuè conuentus fuerit, vt cauſam emendet, & eam corrigere noluerit, non olim (id eſt ante) ſed nunc ad primates cauſa eius canonicè deferatur.

EXEGESIS.

Ad primates cauſa eius canonicè deferatur.) Nota I. Cauſas Epiſcopotum criminales jam olim ſpecialiter reſeruatas fuiſſe Pontifici. *c. Quamuis, cauſa. 3. q. 6. c. Frater. 16. q. 1.* Quod ergo hoc textu dicitur de cauſis illorum ad Primates deferendis, non eſt ſenſus, vt ipſi primates cauſam definiant, ſed vt ad Pontificem referant, eique explicent, quid hac de re ſentiant, vt tradit *Felin. hîc n. 2. notabili vlt.* Quin ſi crimen poſtulabat depoſitionem ab ordine & dignitate Epiſcopali, cauſâ examinari debuit, à metropolitano & omnibus ſuffraganeis, vel minimùm à 12. Epiſcopis vltra metropolitanum, (ſi tot haberet in ſuo Archiepiſcopatu) *gl. in Sum. verb Quòd autē. 3. q. 8. per totum. in c. Si quis Epiſcopum criminaliter, 16. q. 4. ſententia autem & definitio fuit reſeruata Papæ. c. Accuſatus. c. Quamuis. c. Multum ſtupet. 3. q. 6.*

Not. II. Circa Epiſcopos *Concil. Trid. ſequentia ſtatuiſſe. 1. Non eſſe citandos, vt perſonaliter compareant, niſi ex cauſâ, ex quâ deponendi aut priuandi venirent. ſeſſ. 13. de reform. c. 6. 2. Non eſſe in cauſâ criminali teſtes contra eos recipiendos, niſi conteſtes, & bonæ conuerſationis, exiſtimationis & famæ fuerint, & ſi odio, temeritate, aut cupiditate aliquid depoſuerint, grauiter puniendos eſſe. ibid. c. 7. 3. Cauſas illorum, quando pro criminis obiecti qualitate comparere debent coram Pontifice referri ac per ipſum terminari debere. ibid. c. 8. & ſeſſ. 24. c. 5.* Quod *autem de illis citandis aut monendis dicitur ſeſſ. 13. c. 6. Gonzalez. ad reg. 8. Cancel. gloſſa 41. n. 5. ait intelligi debere de Epiſcopis non reſidentibus.* Epiſcopos autem reſidentes etſi cauſa ſit atrociſſima v. g. hæreſis, aut læſæ Maieſtatis, non poſſe citari aut moneri ad perſonaliter comparendum, niſi de expreſſa commiſſione & ſpeciali manu Papæ ſignatâ. 4. *Cauſas, quæ neceſſariò extra curiam committuntur contra Epiſcopos criminaliter accuſatos nemini committi debere niſi metropolitanis aut Epiſcopis ex ſpeciali commiſſione ipſius Papæ manu ſignatâ eligendis pro ſumendâ facti inſtructione, ſententiâ definitiuâ ipſi ſoli reſeruatâ. Innouat etiam S. Synodus c. qualiter & quando h. t. infrà. Minores denique cauſas criminales Epiſcoporum in Concilio prouinciali tantùm jubet cognoſci ac terminari, vel à deputandis per Concilium prouinciale ſeſſ. 24. c. 5. de reformat.*

Poſtquam ab eis charitatiuè conuentus fuerit.) *Ex hoc textu* aliqui colligunt, quòd ſemper accuſationem propriè dictam præcedere debeat priuata & fraterna correptio *Matth. 18. à Chriſto præcepta*, quia accuſatio debet fieri cum minimo damno proximi. ſi ergo ſecreto monitus velit ſe emendare, injuria ipſi fit, ſi publicè accuſetur. *ita Durand. in 3 diſt. 19. q. 4. ad 1. Fauent ex parte Syluester v. Accuſatio q. 3. Caietanus 2. 2. q. 24. a. 7. Sotus lib. 5. de Juſt. q. 5. a. 1.* & videtur conuincere *hic textus, qui jubet Epiſcopum ad primates deferri, tum demùm quando charitatiuè fuerit conuentus*, per quæ verba manifeſtum eſt intelligi correptionem fraternam, ſed probabilior eſt opinio negatiua, quam ſequitur *gl. in princ. 8. q. 2. & in c. Licet. de Simon. Angelus v. accuſatio. n. 1. Nauarrus in c. Inter verba. Concluſ. 6. n. 171. & aliſ.* ſumitur *ex c. Qualiter & quando. infrà*, vbi dicitur, *denuntiationē ab accuſatione in hoc diſtingui, quòd illam præcedere debeat fraterna correptio, nō iſtam; dein accuſatio per ſe non ſpectat pœnitentiam & emendationem delinquentis, ad quam refertur denuntiatio, ſed punitionem publicam delicti ad emendationem & cautelam aliorum*; ergo accuſatio per ſe non requirit præuiam correptionem, de quâ locutus fuit *Chriſtus*. Ad *textum* præſentem dicimus: quòd Pontifex vel non loquatur de accuſatione propriè dictâ ſecundùm rigorem juris antiqui, ſed latiùs prout etiam comprehendit denuntiationem, vel certè ſtatuit jus ſpeciale in accuſatione Epiſcopi propter dignitatis Epiſcopalis reuerentiam.

Cap. III. Illa Præpoſitorum.

Gregorius Duci Campaniæ,

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſi aliquis ſit de monaſterio Abbatis, qui fuit accuſatus, & poſſit dicere quod ad culpam reatúmq; eius pertinet, cum illis quorum intereſt cauſam eſſe diſtrictè perſcrutandam, vt vel condemnetur vel abſoluatur.

EXEGESIS.

Probat hic *textus*, Abbatem ſeu Prælatum poſſe à religioſo ſui monaſterij accuſari, quia in hoc vtilitatem eiuſdem monaſterij procurat, neque ad hoc licentiâ opus habet, vt docet *Sanchez. tomo 2. in Decal. l. 6. c. 12. n. 18.* Vtrùm autem etiam alios præter Prælatum poſſit accuſare, dicemus infrà. *ad cap. Ex parte.*

Cap. IV. Omnipotens.

Idem, Conſtantiæ Auguſtæ.

SVMMA.

Valde graue eſt, vt vir, de quo tanta ac talia nuntiantur (cùm ante requiri & diſcuti debeant) promoueatur.

EXEGESIS.

Effectus accuſationis legitimè inſtitutæ, qui in hoc textu exprimitur, eſt, vt illâ pendente, accuſa-

tus

tus non poſſit promoueri, imò etiam à miſſæ celebratione arcetur. *c.4. & 5. De Simonia.*

Cap. V. Nulli Epiſcoporum.

Paſchalis Papa.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, Epiſcopum non poſſe illos ab accuſatione ſuâ repellere, quos priùs quàm ſciret ſe ab eis impetendum, à ſuâ communi familiaritate neglexerit ſeparare.

E X E G E S I S.

Reddit *gloſſa huius reſponſi hanc cauſam, quia Epiſcopus non poteſt reprobare mores, quos priùs approbat, vtendo ſcilicet familiaritate talium hominum*, etſi enim generalitet crimioosus non admittatur ad accuſandum, ſi tamen Epiſcopi fuerit familiaris, in pœnam, quòd talem hominem tolerauerit, recipitur vigote huius *textûs* eius accuſatio, neque poteſt Epiſcopus contra eum excipete, vt docet *Jul. Clar. §. fin. q. 15. n. 2 vbi cum gl. fin. hîc tenet, quòd nihilominus Judex ex officio talem accuſatôrem poſſit repellere.*

Cap. VI. De his.

Ex Concilio Moguntino.

S V M M A.

De his criminibus, quibus abſolutus eſt accuſatus, non poteſt accuſatio replicari.

E X E G E S I S.

De quibus abſolutus accuſatus.) Nota I. Non poſſe ſemel accuſatum, aut inquiſitum, aut condemnatum, itetum accuſari, inquiri aur condemnari, ſi fuerit legitimè abſolutus, quæ eſt communis *DD.* ſeutentia *ad hunc text.* vt videre eſt apud *Barboſ. hîc.*

Nota II. Hanc regulam generalem variè limitari, vt videre eſt apud *Marantam in ſpec. aur. tit. De inquiſitione à n. 49.* Nam 1. non procedit, quando ſenteotia abſolutoria eſt lata per colluſionem ſeu præuaricarionem iuxta *Panorm.* & *alios in c. fin. De colluſ. detegenda.* vbi plura. 2. Neque tunc procedit, quando ſententia non eſt definitiua, ſed tantùm abſolutoria ab obſeruarione judicii, vt ſi judex aut fotum non ſit competens, quia talis ſententia non parit exceptionem tei judicatę, vt declarat *Panorm.* & veriùs putat *Maranta n. 52.* etſi aliqui ſine differentia vtroque iſto caſo abſolutum velint, non poſſe iterum accuſari. 3. Licet ſemel abſolutus oon poſſit iterum accuſari ab eo, qui primò eum accuſauit, vel inquiri fecit, quia obſtat illi exceptio tei judicatæ, poteſt tamen accuſari ab alio ſecondò, qui ſuam vel ſuorum inioriam proſequitur, ignorans accuſationem ab alio fuiſſe inſtitutam, ſecus ſi id ſciat: quia etiam terriò obſtat exceptio rei judicatæ, iuxta *Panor. hîc & communem aliorum.* 4. Denique non procedit, qoando quis eſſet abſolutus per tranſactionem factam cum parte, & non per ſenteutiam, ſi eoim tranſactio eſt valida, licet ipſe tranſigens accuſare non poſſit, poteiit tamen aliquis tertius de nouo accuſare vel inquiri facere. Si autem tranſactio fuerit inualida etiam primus accuſator poterit rurſum accuſare, vt rradunt hîc *Panorm. Felinus & alij*, de quâ limitatione plura adfert *Maranta à n. 55.*

Cap. VII. Repellantur.

Stephanus Papa.

S V M M A.

Repellantur ab accuſatione cohabitantes inimicis, quia infeſtationes blaſphemia affectio ſolet amicitia incitare.

E X E G E S I S.

Pet hunc *textum* præſumitur eſſe alicuius inimicus, qui inimico eius familiaris eſt, & conuerſatur cum illo, etſi ideò non præſumatur eſſe inimicus capitalis. Vide *Farin. in praxi criminali apud Jul. Clar. l. 5. §. fin. q. 24. n. 6. aliique apud Barboſ. n. 3. extendunt etiam ad inimicum reconciliatum*, vt nec ipſe poſſit accuſate, niſi cauſa inimicitiæ dudum ſit exnocta & amicitia longo tempore confirmata, talem enim ſentiunt ex capite veteris inimicitiæ tepelli nô poſſe.

Cap. VIII. Accusâſti.

Ex Brocardico ſiue (vt corrigendum eſt) ex Burcardo l. XLIII. c. 5.

S V M M A.

Si aliquis per tuam accuſationem occiſus eſt, (niſi pro pace hoc feceris) 40. dies in pane & aqua, quod carena dicitur, in ſeptem ſequentibus annis pœniteas, ſi autem debilitatus eſt, per tres debes quadrageſimas pœnitere.

E X E G E S I S.

Hoſtienſis rectè hîc intelligit accuſationem innocentis per calumniam, quæ ſit abſque culpâ accuſati, nam ſi juſtè quis accuſatur, & crimine probato decapiratur, vt loquitur *Hoſtienſ.* immunis eſt accuſator & executor. quantùm ad pœnam talionis iuxta *c. Illud 23. q. 4. c. Cùm homo. qui malos & plura ſimilia q. 5.* Si autem aliquis pro bono pacis aut reipublicæ causâ accuſauerit capitalis ſupplicij Reum, immunis eſt à pœnis hîc memoraris, etſi Reus capite plexus fuerit aut debilitatus, id eſt, membro mutilatus, vt exponit *Hoſtienſ.* irregularitatem tamen incurrit, quod notatur *in c. Sicut. §. finali. c. Ad audientiam. §. fin. De homicidio.*

Cap. IX. Evidentia.

Auguſtinus ſuper Geneſi, de morte Abel.

S V M M A.

Evidentia patrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris

EXEGESIS.

Sumitur hinc regula communis, quòd ſuper euidentia ſceleris judex poſſit procedere ſine accuſatore, nec opus habet illo, niſi quoad ſententiam tantùm, vt ait *gl.* nam etiam ſuper notorio ferendam eſſe ſententiā tradunt *Clar. l. 5. §. fin. q. 9. n. 8. Molina de Juſt. tr. 2. diſp. 95. n. 32.* & alij communiter, qui notorium ſeu euidens generatim definiunt illud eſſe, *cui adiungitur valde plena notitia inducens indubitatam probationem diſcuſſione non egentem.* Quotuplex autem ſit notorium, vide apud *Couar. l. 3. variar. c. 3. n. 4.*

Cap. X. Cùm P. Manconella.

Alexander III.

SVMMA.

Cùm P. Manconella Presbyter ex vna, & ex altera parte Bonus Presbyter cum fratre ſuo Ioanne laico adiiſſent Papam, & dictus Ioannes accuſaret Manconellam de Simoniâ. Pontifex illum repulit, quia laicus erat, & ſimiliter eius fratrem B. Presbyterum, qui illum adduxerat ad accuſandum ſecum Manconellam ſuper Simoniâ, de quo crimine quia Manconella itidē accuſabat Presbyterum B. Pontifex vtriq; Presbytero de obiectis criminibus purgationem canonicam indixit, & mandauit, quatenus vterq; cum 3. Sacerdotibus ſe purget.

EXEGESIS.

Eundem I. quia Laicus erat.) Nota I. Regulare eſt, ait *Hoſtienſ. quòd ad accuſandum vel teſtificandum contra Clericum non admittatur laicus, niſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur. c. Omnibus. 4. q. 6.* imò nec tunc recipitur illius teſtimonium. *c. De cætero. de teſtibus, c. Prohibentur. 2. q. 1.* admittuntur tamen laici in criminibus exceptis, ad vtrumque vt in hæreſi, Simonia, Læsâ Maieſtate. *c. Tanta. de Simoniâ. c. Sacerdotes. 2. q. 7. c. Omnes. 15. q. 3.* dummodò bono zelo & non odio moueantur, & ſint bonæ famæ. Contra Clericum tamen infamatum & malæ famæ, & opinionis, admittuntur etiam in exceptis, laici quoque infames & viles, vt ait *Hoſtienſis.*

Nota II. Etſi Presbyter B. fuerit infamatus, vt inde patet, quia fuit illi indicta purgatio, non tamen laicum accuſatorem contra ipſum fuiſſe admiſſum, quia apparebat eſſe inimicum, vt colligitur ex mutuâ accuſatione & præſumptione colluſionis cum fratre ſuo Presbytero B. qui illum induxerat ad Manconellam ſecum accuſandum, ideóque tanquā inimicus repellitur. De inimico autem accuſatore rurſum dicemus. *in c. Meminimus. infrà*, de purgatione autem Canonicâ dicemus infrà titulo proprio.

Cap. XI. Ex parte tuâ.

Idem, Vigorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, monachos, niſi alia cauſa rationabilis impediat, eò quòd ſint de obedientiâ & ſubiectione Abbatis, nullatenus eſſe ab eius accuſatione repellendos: licet alios accuſare non poſſint, cùm autem proprium non habeant, de rebus monaſterij expenſas neceſſarias debere, donec cauſa finiatur, illis miniſtrare.

EXEGESIS.

Ex hoc *textu* clarum eſt, quòd non liceat Religioſo quemquam in judicio accuſare præter proprium Prælatum, niſi duplici conditione concurrente, quam *DD.* requirunt: quarum prior eſt licentia Abbatis, poſterior vtilitas monaſterij, tenentur tamen monachi in aliis obedire Prælato, quàm diu lis pendet ſuper accuſatione, vt tradit *Sanchez. l. 6. Summæ. c. 2. n. 68.* Licebit tamen religioſo ſine accuſatione propriè dictâ denuntiare non ſolùm Superiorem, ſed etiam quemuis alium, neque ad hoc opus eſt licentiâ, quod tamen intellige de denuntiatione fraternâ, non judiciali, quæ tendat ad punitionem, vt docet *Sanchez. l. c. n. 30.* qui cenſet eiuſmodi denuntiationem judicialem, præterquam proprij Abbatis, prohibitam eſſe monacho non minùs quàm accuſationem aliorum.

Cap. XII. Si conſtiterit.

Idem.

SVMMA.

Cùm D. quendam B ſuper Eccleſia impeteret, quæ dicto D. ſolùm ad tempus fuerat commendata, iſque in taberna pernoctâſſet, & altero die ſomno non præmiſſo miſſam celebrâſſet, mandat Pontifex, ſi de hoc conuictus fuerit, vel vltrò id confeſſus, ſuper eadem Eccleſia perpetuum ſilentium illi imponi, ſi autem ei Eccleſia canonicè fuerit conceſſa, & ipſe de aliquo crimine, propter quod de jure debeat ſpoliari, non fuerit conuictus, vel poſt appellationem, vt aliquando allegabat, illâ fuerit ſpoliatus, jubet illum reſtitui & in pace dimitti.

EXEGESIS.

Colligitur ex leuiori causâ aliquem priuari Eccleſiâ ſolùm ad tempus commendatâ, quàm in totum conceſsâ, tali enim beneficio non priuatur quis niſi ob graue crimen, vel ſi incorrigibilis appareat.

Cap. XIII. Meminimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex electione C. Abbatiſſæ à ſe confirmatâ Epiſcopo mandâſſet, vt eam benediceret, Epiſcopus verò, quia quidam H. ad ſedem Apoſtolicam appellans dictam Abbatiſſam de Simoniâ

niâ accuſabat, benedictionem diſtuliſſet, reſcribit Pontifex non debuiſſe Epiſcopum appellationi deferre, tùm dictus H. Abbatiſſæ manifeſtus fuerit inimicus, & contra eam teſtimonium tulerit, idéoque jubet illius benedictionem non differri.

EXEGESIS.

Manifeſtus fueris inimicus.) Nota I. Quòd inimicus non ſolùm repellatur ab accuſatione vigore huius *textûs*, ſed etiam ab exceptione voluntaria, ſeu ſponte oppoſita, notat autem *Panorm. hîc n. 3. voluntariam exceptionem dici, quando quis non moleſtatus ſeu prouocatus venit ad judicium*, vt iſte H. qui huic Abbatiſſæ obiecit crimen Simoniæ, eiuſmodi anim exceptio in multis habet vim accuſationis.

Nota II. Manifeſtum inimicum debere repelli ex officio judicis: loquuntur quidem *DD.* frequenter de inimico capitali in hac materia, ſed non explicant, quis ſit inimicus capitalis, mihi videtur, arbitrio judicis id relinquendum, vt videlicet diſcernat is, an manifeſta adſint indicia, vel tam violentæ præſumptiones odij, ſeu ſiniſtri affectus accuſantis adversùs accuſatum, vt moraliter certum ſit illum non bono zelo, neque ſincero animo, qui ad ſolum bonum publicum in puniendis delictis accuſationem referre debet, duci: talis enim profectò inimicus capitalis in quauis causâ cenſeri poteſt, quia caput cauſæ per calumniam impetere videtur, vt adeò idem ſit, inimicus capitalis & manifeſtus.

Nota III. Ex *gl.* & ipſo *textu* illum, qui in cauſa criminali aduersùs aliquem teſtificatur, præſumi inimicum, & poſſe in alio judicio tanquam inimicum repelli, vt notat *Panorm. n. 8.* qui ſimul probat ſententiam *Hoſtienſis dicentis*, *hoc procedere quando quis vltrò ſe offert ad teſtimonium*, ſecus ſi requiratur à Iudice, tum enim excuſat bonum obedientiæ à calumniâ & ſuſpicione. *c. Qui culpatur. 23. q. 1. c. Ad aures. §. 1. de temporibus ordinationum*, Idcóque talis repelli non debet.

Cap. XIV. Licèt.

Innocentius III. Archiepiſcopo Biſuntino.

SVMMA.

Cùm iſte Archiepiſcopus à B. Decano S. Stephani & Canonicis Eccleſiæ Biſuntinæ ad Sedem Apoſtolicam ſuper periurio, Simonia & inceſtu eſſet delatus, illique Clemens Innocentij prædeceſſor certum terminum, quo ſe præſentaret, aſſignâſſet, nullus autem accuſator tunc appareret, atque I. & O. Archidiaconi coram à Pontifice interrogati reſpondiſſent, ſe hæc non ſcripſiſſe propoſito accuſandi, ſed cùm in quibuſdam Archiepiſcopus videretur incorrigibilis, aliqua de ipſo duxiſſe Sedi Apoſtolicæ intimanda, nuntium verò qui pro litteris acceſſerat impetrandis, mandati formam exceſſiſſe. Reſcribit Pontifex ad Archiepiſcopum ſe Canonicis ſilentium impoſuiſſe, ne ipſum de cætero ſuper his accuſent, vel infament, quia verò dicti Canonici citra vinculum inſcriptionis deſtiterunt, eis de juris permiſſione non eſſe imputandum, ne verò Archiepiſcopus minùs Canonicè videatur abſolutus, ſe Cabilonenſi Epiſcopo & Abbati de Firmitate, inquiſitionem famæ ipſius duxiſſe committendam.

EXEGESIS.

Citra vinculum inſcriptionis.) Nota I. Ex hoc *textu* colligi regulam pro accuſatione ſtrictè ſumptâ, quòd videlicet dicens ſe aliquem accuſaturum coram judice antequam ſe inſcribat, poſſit ab accuſatione reſilire abſque pœnâ, ſilentium tamen ſuper ea de cætero ipſi imponitur, permittit enim hoc jus ante inſcriptionem, vt qui reſilire voluerit, accuſare non teneatur. *c. Si quem pænituerit. c. Si quis iratus. 2. q. 3.*

Nota II. Ex *Hoſtienſi* hîc etiam poſt libelli oblationem licera ab accuſatione deſiſtere ſine pœnâ. *l. Quæſitum. ff. Ad Sen. Conſult. Turpilianum*; Si quis tamen manifeſtando intentionem accuſandi alteri nocuerit, tenebitur illi iniuriarum, *l. Item apud Labeonem. §. Si quis libellum. ff. De iniuriis.* quod procedit in criminalibus. In ciuilibus verò tenetur actor libello ſemel oblato, ſi reus petat, litem ad finem perducere, vt notat *Hoſtienſis.*

Nota III. Quæ dicta ſunt, quòd poſt inſcriptionem vel libelli oblationem poſſit quis ab accuſatione reſilire ſine pœnâ, vel ex juſtâ causâ pœnitere. *c. Paulum. 2. q. 3.* & abolitionem impetrare. *l. 2. cod. de abolendis*, id intelligi debere, re integrâ, ſi enim reus propter intentatam accuſationem aliquam carceris vel aliam iniuriam ſit paſſus, accuſator tenebitur accuſationem proſequi, & ſi in probatione defecerit, de iniuriâ & damno ſatisfacere, vt ſignificat *Hoſtienſis.*

Cap. XV. Veniens.

Idem, Sanseburgenſi (imò rectiùs) Salisburgenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm A. Canonicus Pragenſis inter alia contra Epiſcopum ſuum propoſuiſſet, quòd eſſet filius ſacerdotis, & in Eccleſiam Pragenſem intruſus eſſet & contra eiuſdem priuilegium Duci Bohæmiæ juramentum præſtitiſſet, eúmque Pontifex ad feſtum reſurrectionis citatum, reiectis eius friuolis excuſationibus, contumacem reputâſſet, neque procuratores eius poſſet in causâ criminali recipere, eis tamen conceſſit auditores, coram quibus prædictus A. cùm repeteret obiecta, fuit reſponſum jam olim illum poſt impetratas ad Archiepiſcopum Magdeburgenſem litteras in probatione deficientem flexis genibus de calumniâ veniam poſtulâſſe, & petente Archiepiſcopo jurâſſe de Epiſcopo de cætero ſuper his non accuſando, quare Pontifex

cùm ex ipſius A. Canonici confeſſione hæc ſibi comperta eſſent, ſuper impetitione Epiſcopi ſilentium ei impoſuit, propter contumaciam tamen eidem Epiſcopo citationem & purgationem Canonicam indixit.

EXEGESIS.

Nec procuratores eius poſſemus recipere in cauſa criminali.) Not. I. In hoc *textu* allegari communé regulam, *quòd procurator in criminibus non admittatur, ſed reus ipſemet perſonaliter comparere debeat*, vt poſt alios latiſſimè docet *Farin. in praxi criminali. q. 99. à principio.* Ideóque Pontifex dicit, quòd non potuerit (ſaluâ videlicet juris diſpoſitione) admittere procuratores Epiſcopi Pragenſis criminaliter accuſati.

Nota II. Hanc ipſam tamen regulam variè limitari, vt videre eſt apud *Barb.* hîc. 1. Enim non procedit, ſi pars contra procuratorem in cauſâ criminali conſtitutum nihil opponat, tum enim proceſſus valebit. 2. Si quis teneatur in carcere vel alio loco extra judicis territorium. 3. Neque procedit in vniuerſitate, ſeu Collegio, cùm enim communitas integra comparere vix poſſit, conceditur ei etiam in cauſâ criminali procurator. 4. Si ſeruus accuſet criminaliter Dominum, poterit Dominus ſe defendere per procuratorem. 5. In cauſâ criminali poteſt procurator admitti, non quidem ad defenſionem accuſati, ſed ad allegandas juſtas abſentiæ cauſas & legitima juris & facti impedimenta.

Purgationem propter infamiam indicentes.) Videtur, quòd huic Epiſcopo non fuerit purgatio indicenda, quia ſi infamia conſurgat ex calumnioſo accuſatore, vt in propoſito, non requirit purgationem. *arg. c. Qualiter. & quando. infrà. & c. Cùm in juuentutem. de præſumpt.* ſed bene reſpôdet cum *Goffredo Panorm. hîc n. 27. non fuiſſe Epiſcopo indictam purgationem propter infamiam ortam ex calumniâ*, cuius ſe reum fatebatur iſte Canonicus, ſed propter aliam fortaſſis præcedentem, aut quæ tranſiuerat ad bonos etiam & graues viros, ob quam cauſam purgatione opus erat.

Cap. XVI. Super his.

Idem, Priori S. Fridiani & M. B. Canonico Piſano.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, tribus modis poſſe crimen proponi, denuntiando, excipiendo & accuſando, in denuntiatione neceſſaria non eſt inſcriptio, ſed in accuſatione, quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, denuntiatio autem ad correctionem; cùm vero excipiendo crimen obijcitur, ſi id fiat, vt ab accuſatione vel teſtificatione aliquis repellatur, non eſt neceſſe inſcribi, quia crimen hoc modo probatum impedit promouendum, ſed non deijcit jam promotum, poſt confirmationem verò, cùm ſcilicet ordinandus fuerit, vel conſecrandus aliquis, quia talis exceptio & ab obtinendo repellit & deijcit ab obtento, ad extraordinariam pœnam arbitrio judicis citra vinculum inſcriptionis eſt excipiens obſtringendus, ſi defecerit in probando, quia crimine ſic probato perdit reus, quod per electionem & confirmationem acquiſiuerat, ſed ob hoc priùs habita non amittit, licet enim agatur de crimine, non tamen eſt hæc quæſtio criminalis, vnde per Procuratorem ritè poteſt tractari.

EXEGESIS.

Quando crimen in modum denuntiationis.) Nota I. Denuntiatio à *DD.* aſſignatur triplex, *Ciuilis, Euangelica*, & *Canonica. Ciuilis* à jure ciuili introducta fit per miniſtros publicos (qui Syndici, Fiſcales, Stationarij, aliiſque nominibus vocantur) ad hoc conſtitutos vt delicta magiſtratui ad faciendam de eorum auctoribus inquiſitionem deferant. *l. Eaquidem. cum l. ſeq. l. Singuli. cod. de accuſat.* Alia eſt denuntiatio priuata quæ fit ob priuatum intereſſe ſiue commodum, ſi v. g. filius vel ſeruus, vel ſubditus injuſtè oppreſſus à parente, vel domino, vel miſerabilis perſona à quocunque alio, id deferat ſeu denuntiet judici vt remedium adferat, de quo plura *Panorm. in c. Nouit. de judiciis. Maranta p. 6. specul. tit. de denunt.* Si verò miniſter publicus falsò aliquid deferat, non punitur, niſi per injuriam & malitiosè id fecerit, quia officij neceſſitas excludit eum ſeu excuſat à calumniâ.

Nota II. Denuntiationem *Euangelicam* introduxit Chriſtus *Matth. 18. & Luca 17.* Cuius iſte eſt ordo, vt delinquens 1. corripiatur priuatim, dein ſi correptionem non admiſerit, vt 2. admoneatur coram vno vel pluribus teſtibus, & denique ſi in contumaciâ perſiſtat, denuntietur Eccleſiæ, iuxta *c. Nouit. de judiciis. c. Licet Heli. de Simoniâ. c. Si peccauerit. 2. q. 1.* quare in hâc denuntiatione ſemper præcedere debet bina admonitio etiam in notoriis, vt notat *Maranta l. c. n. 5.* Hæc autem denuntiatio licet ex charitate proximi ortum habeat, ideóque fraternam præmonitionem requirat, neque per ſe ad publicam vindictam aut pœnam tendat, ſed ad ſolam delinquentis priuatam correctionem & emendationem, ideóque dicatur fieri ſuperiori non vt judici, ſed vt patri, ſi tamen charitas nihil proficiat, neque ſufficiat materna Eccleſiæ, aut paterna ſuperioris correptio, per accidens denuntiator eiuſmodi poteſt ſubinde ac debet delinquentem denuntiare Eccleſiæ, ſeu Superiori vt judici, vt judicialiter procedat etiam vſque ad excommunicationem, quod ipſe Chriſtus *Matth. 18. ℣. 17.* ſignificat, dum illum qui Eccleſiam non audiuerit, jubet haberi inſtar *Ethnici & publicani.*

Nota III. Denuntiatio *canonica eſt delatio criminis ad Superiorem Eccleſiaſticum ſine ſolennitate accuſationis*, quæ requirit inſcriptionem & à Canonibus introducta eſt eum in finem, vt delinquens emendetur, ad quam requiritur præuia charitatiua monitio, vt colligitur ex *c. 2. ſuprà. & c. Cùm dilectus*

ſtus. c. Qualiter, & quando. infrà: proceditur per illam vel generaliter) vt Clerici vel laici à criminibus, quæ paſſim inoleuerunt, arceantur, vel ſpecialiter vt certa perſona remoueatur ab officio, vel beneficiò, vel dignitate, vel ne indignus eligatur, ordinetur, inſtituatur, confirmetur. item ne inter duos canonicum impedimentum habentes, v. g. conſanguinitatis vel affinitatis in gradu prohibito contrahatur matrimonium, vel vt invalidè contractum diſſoluatur, quæ ſunt Canonibus conformia, & enumerat *Azor p. 3. l. 13. c. 21.*

Nota IV. Ab aliis aliter & quidem quadrifariam denuntiationem diuidi in *Euangelicam* & *Canonicam*, quas explicauimus, & in *judicialem*, cùm judex procedit contra malefactores, vt publica crimina arceantur, vel vt alicui ſatisfaciat priuato in eo quod ipſius intereſt, vel vt publici abuſus arceantur & tollantur, ac in *regularem*, quâ proceditur in religioſis ordinibus contra ipſos religioſos iuxta ipſorum Regulas & Conſtitutiones, ſed profectò hæ diviſiones coincidunt, & quoad rem idem continent; nam denuntiatio quoque *regularis* canonica eſt, cùm & ipſa canonibus conformis eſſe debeat, & *canonica* quoque judicialis eſt, tam reſpectu Regularium quàm Secularium, quia tendit ad punitionem criminum & emendationem publicam. Denique etiam *Euangelica*, ſi priuata charitatiua monitio, & dein coram vno vel altero teſte iterata nihil proficiat, neque ſuperioris paterna correptio admittatur, poſt denuntiationem ipſi vt patri factam denique deſinet, & tranſibit in denuntiationem verè judicialem, ex mente ipſius *Christi*, qui contumacem remoueri vult ab Eccleſia & haberi inſtar *Ethnici & Publicani.*

Rectiùs igitur ſecundùm Theologos, vt bene dicit *Azor* l. c. denuntiatio *bifariam* diuiditur, vt alia ſit quâ delictum denuntiatur ſuperiori tanquam patri ad emendationem proximi delinquentis priuatam & charitatiuam, extra judicium, duplici monitione præmiſsâ, vti præſcribitur *Matth.* 18. *& Lucæ 17.* illis verbis: *Si peccauerit in te frater tuus &c.* Cui non obſtat, quòd propter contumaciam denuntiati per accidens debeat procedi judicialiter. Alia eſt judicialis, qua delictum denuntiatur *Superiori vt judici*, vt illud publicè puniat pro exemplo aliorum, vel vt parti læſæ ſatisfiat, vel vt indigni beneficiis, officiis, dignitatibus priuentur, vel ad illa non admittantur, quo ſenſu in *textu* dicit, *Pontifex accuſationem inſtitui ad depoſitionem*, (eſt enim depoſitio ab officio & beneficio præcipua clericorum pœna,) ſed ad correctionem denuntiationem eſſe faciendam, quam ſi præmiſsâ charitatiuâ monitione delinquens non admittit, ipſa etiam denuntiatio charitatiua fit judicialis. Addit *Panorm. hîc n. 2.* quòd denuntiatio tendat ad correctionem non ad puniendum delictum pœnâ condignâ, ſed vt quis cogatur deſiſtere à peccato & agere pænitentiam, & hoc procedat tam in denuntiatione *Euangelica quàm canonica regulari & judiciali*, quod verum eſt de prima denuntiantis intentione, vt patet ex dictis & rurſum dicam in *c. Qualiter & quando. infrà.*

Nota V. Denuntiationem quoque ciuilem eſſe judicalem non minùs quàm Canonicam, in hoc tamen eſſe diſcrimen, quòd denuntiatio jure Canonico ſit remedium ordinarium. Quia in *c. Qualiter & quando* dicitur indiſcriminatim, quòd *judex procedat vel per accuſationem, vel per denuntiationem, vel per inquiſitionem*; jure autem ciuili antiquo eſt remedium extraordinarium, quia ſecundùm illud regulariter procedi non poteſt ſine accuſatore; per inquiſitionem autem & denuntiationem non proceditur niſi caſibus à jure expreſſis. Vnde vtrumque eſt remedium extraordinarium, ſi tamen loquamur ſecundùm conſuetudinem, ait *Azor l. c. dub. 2. denuntiatio hodie de jure ciuili eſt etiam remedium ordinarium ſicut olim accuſatio.* Vnde ſeculares quoque Iudices & fiſcus conſtituunt Syndicos & fiſcales, ac recipiunt denuntiationes à perſonis oppreſſis, vt diximus *not. 1.*

Cùm autem excipiendo crimen fuerit obiectum.) Nota I. Exceptionem propriè & ſecundùm naturam ſuam tendere ad repellendum & excludendum jus ab altero prætenſum, vide quæ diximus in *c. 1. de exception. not. 2. & ſeqq.* ſi quis ergo per exceptionem obijciat alteri crimen, diſtinguit *Pontifex* vtrùm id faciat vt ab accuſatione vel teſtificatione alterum excludat, vel vt à promotione officij vel beneficii excludatur, priori modo negat eſſe opus inſcriptione, quia ſcilicet excipiens non intendit directè probare crimen, ſed ſolùm excludere talem accuſatorem vel teſtem, quo habito intendit proſequi accuſationem, poſteriori modo rurſum diſtinguit Pontifex, ſi enim aliquis excipiat contra electum ante confirmationem illi obijciendo crimen Simoniæ, impedit quidem illius confirmationem, ſed per hoc non deijcit illum à jure ad prælaturã, quia electio ſolùm dat jus ad rem, non autem jus in re, quod electus conſequitur per confirmationem, ideóque rigore inſcriptionis non eſt opus. Si verò quis poſt confirmationem excipiendo tale crimen obiiciat pro arbitrio judicis ſine tamen inſcriptione, pœna eſt illi indicenda, ſi in probatione defecerit, quia grauius eſt aliquem priuare jure in re quàm ad rem, quod eſt jus inchoatum ad rem ſiue in hoc caſu prælatura ſit obtenta jam per confirmationem electionis, ſiue obtinenda per illam necdum habitam.

Nota II. Exceptionis talis quæſtionem non eſſe criminalem licet agatur de crimine, vt in fine dicit *Pontifex*, quia excipiens non agit ad vindictam publicam vel pœnam, ſed ſolùm ad repellendum vel excluſionem actionis alterius, neque per ſe intendit illum accuſare, ſed ſolùm per accidens.

Cap. XVII. Qualiter & quando 1.

Idem, Vercellenſi Epiſcopo & Abbati de Tiletâ.

SVMMA.

Cùm iſti generales inquiſitores etiam inquiſitione de Epiſcopo Nouarienſi quadam ſiniſtra comperiſ-

ſent, Pontifex mandat iiſdem, vt ſi præſcriptum ordinem tanquam homines exceſſerint, errorem corrigant occaſione aliqua congruente, ne ipſorum vileſcat authoritas. Si autem præſcriptum ordinem cuſtodierint Deum habentes præ oculis ſine perſonarum acceptione, in negotio procedant. Mandat præterea formam juramenti, quam à Clericis Nouarienſibus ſuper inquiſitione faciendâ in hoc negotio receperunt, in ſimilibus obſeruari. Vt videlicet jurent Clerici, quòd ſuper his quæ ſciunt vel quæ credunt eſſe in ſuâ Eccleſiâ reformanda tam in capite, quàm in membris, (exceptis occultis criminibus) meram & plenam dicant inquiſitoribus veritatem.

EXEGESIS.

Debitum inquiſitionis ordinem.) Nota I. Hos inquiſitores videri fuiſſe generales viſitatores, neque enim fit mentio ſpecialis commiſſionis contra Epiſcopum Nouarienſem illis demandatæ, pro quo nota ex *Panorm.* communiter recepto in *c. Qualiter & quando 2. infrà.* inquiſitionem eſſe duplicem, generalem & ſpecialem. *Generalis* eſt, quando *judex ex officio inquirit generaliter* non de certa aliqua perſona, vt cùm inquirit prætor, judex, viſitator, an ſint facinoroſi homines in prouinciâ, ciuitate, diœceſi, vel tali loco, de qua inquiſitione eſt ſermo in *l. Congruus, ff. De officio præſidis, & c. 1. De officio ordinar.* Sic & Epiſcopus inquirit vtrum ſint criminoſi in Epiſcopatu, eſt quoque generalis inquiſitio quando crimen eſt notorium ſed auctor eſt occultus; vt cum occiſus reperitur in plateâ & homicida neſcitur, poteſt generaliter de illo inquiri. Specialis autem inquiſitio eſt quæ fit contra certam perſonam ad ipſam puniendam, vel ad præcauendum aliquod malum, hæc legitimè fieri non poteſt, niſi præcedat infamia aut alia indicia de talis perſonæ delicto, quæ autem ad vtramque inquiſitionem præterea ſpectent, patebit ex *ſequentibus*; in præſenti *textu* verò non conſtat, an hi inquiſitores vel per generalem vel per ſpecialem inquiſitionem ab initio contra Epiſcopum Nouarienſem proceſſerint, neque in quo errauerint.

Nota II. Quòd judex & quilibet prudens debeat errorem ſuum cautè corrigere, neque enim, ſi præſertim ſit in authoritate conſtitutus, vltrò & palàm illum fateri debet, ne vileſcat officii authoritas, ſed conuenientem tamen occaſionem quærere tenetur, vt errorem emendet, ſicut mandat *Pontifex, magna autem ſapientia eſt, hominem corrigere, quod malè locutus eſt aut fecit, vt dicit textus in c. Magna. 22. q. 4.* qui enim volunt defendere ſuum errorem, incidunt in plures alios, neque debet talis dici ſapiens, ſed potiùs pertinax, ait *Panorm. hic n. 6.*

Formam verò juramenti.) Licet in diuerſis locis diuerſas formas juramenti pro inquiſitione induxerit conſuetudo, meritò iſta videtur præferenda, quia & breuis & perſpicua eſt: excipiuntur autem in hoc juramento crimina occulta, quia non debet fieri inquiſitio ſuper occultis, de quibus non præceſſit infamia, neque teſtes tenentur tale crimen denuntiare inquiſitoribus. *c. Inquiſitionis. c. Qualiter & quando 2. infrà.* contrà, accuſatio poteſt etiam fieri de occultis, ſi poſſint ſufficientes probari. *c. Plerumque. 2. q. 7.*

Cap. XVIII. Cùm dilecti.

Idem, Archiepiſcopo Arelatenſi & Vallis magnæ Abbati.

SVMMA.

Cùm neſciret Pontifex quale juramentum Apoſtolicæ Sedis legatis Epiſcopus Agathenſis, de quo inquirere juſſerant, præſtitiſſet, an ſcilicet ita jurauerit, vt ſuper ſtatu Eccleſiæ plenam & meram diceret veritatem, an vt ad inquiſita diceret veritatem, mandat ſub quâcunque formâ jurârit, ſibi fideliter intimari, & ſi ſub ſecundâ forma jurârit, aut ſe jurâſſe ſufficienter probârit, quia ſecundùm illam non teneretur niſi ad quæſita ſolùm reſpondere, jubet excuſationes illius audiri, & ſi eas probauerit (cùm hæ confeſſiones illius non perimant ſed exponant, & ad bonū ac malum valeant detorqueri, adeóque ex causâ judiciari debeat,) eundem remoto appellationis obſtaculo abſolui, cùm etſi culpabilis ſit repertus in quibuſdā, ex labore tamē & pudore punitus, huiuſmodi leuis culpa ei valeat indulgeri. Quòd ſi excuſationes illas ſuper dilapidatione, naufragio, Simoniâ probare nequiuerit, aut ſub primâ formâ jurauerit, non obſtantibus de nouo propoſitis, quas probare non poterat, jubet eum ab adminiſtratione Agathenſis Eccleſiæ remoueri.

EXEGESIS.

Sub ſecunda forma jurauerit.) Nota, ſi quis inquiſitus juret ſe ſolùm reſponſurum veraciter ad inquiſita, non eſſe periurum, ſi de aliis taceat, vel veritatem non dicat, quantum eſt ex vi talis juramenti, quamuis ex alio capite poterit teneri, vt ſi judex legitimè interroget, ſi autem juret meram & plenam dicere veritatem, vt in formâ præcedenti *c. Ablatâ*, non poterit poſtea exhibere excuſationem, quòd non tenebatur reſpondere, quia vigore talis juramenti non poterit tacere veritatem, vel admiſcere falſitatem, vt ait *Pontifex.* Ideóque meritò jubet nouas huius Epiſcopi reſponſiones ſiue excuſationes reijci, quas non potuiſſet probare, licet diceret, illas ſe prioribus Legatis expoſuiſſe, cùm enim ſolus ab eis fuerit examinatus, non erat ſoli fides adhibenda.

Cap. XIX. Cùm oporteat.

Idem, Archiepiſcopo Terraconenſi & Abbati S. Mariæ de Populeto, & Archidiacono Barchinon.

SVMMA.

Cùm duo Canonici Vincentini multa enormia contra

tra

tra ſuum Epiſcopum Pontifici propoſuiſſent; iſque commiſſionem inquiſitionis hiſce delegâſſet, Epiſcopus antequam citatio ad ipſum perueniret, ipſe Romam venit, & propoſuit delatores, ſuos eſſe inimicos manifeſtos, cum ſuis hoſtibus conuerſari, velléq; proprios conſanguineos & complices aduersùs ipſum producere: hos autem admitti non debere, vtpote juramenti præſtiti tranſgreſſores, aliiſque criminibus irretitos. Quare mandat Pontifex, niſi famam illius læſam eſſe noſcant, ad inquiſitionem illorum non ſubitò procedant, ſi autem fuerit procedendum, prædictos vel alios Epiſcopi inimicos, nec ad inquiſitionis proſecutionem, neque ad teſtimonium admittant, ſed per viros idoneos inquirant veritatem, & ſi nihil graue probatum fuerit contra ipſum purgationem canonicam indicant eidem.

EXEGESIS.

Nota I. Non debere recipi vel admitti teſtes reo inimicos, criminoſos vel aliter ſuſpectos, quales ſunt etiam conſanguinei & familiares accuſatoris, vti jam ſæpius dictum eſt ſuprà. præſertim in *c. Meminimus.*

Not. II. Quod verò *Pontifex* ſignificat, niſi Epiſcopi fama læſa fuerit, non eſſe proſiliendum ad inquiſitionem, de hoc dicemus *c. Qualiter & quando. 2.*

Cap. XX. Cùm dilectus.

Idem.

SVMMA.

Cùm aliquorum Clericorum nomine eſſent exceſſus de quodam Epiſcopo nuntiati. Reſcribit Pontifex, ſi illos conſtiterit publicè concubinarios tunc fuiſſe, ideóque excommunicatos, vel præfatum Epiſcopum de exceſſibus non fuiſſe præmonitum ab eiſdem, vel ipſos conſpirâſſe in eum à denuntiatione eſſe repellendos, alioquin audiri debere hinc inde propoſita. Epiſcopo autem jubet prohiberi, ne ſuper his, ſuper quibus ad audientiam ſedis Apoſtolicæ legitimè fuerit appellatum præfatos Clericos indebitè grauare præſumat, donec cauſa iuxta formam mandati Apoſtolici fuerit terminata.

EXEGESIS.

In *hoc cap.* illud præcipuum eſt, quòd *denuntiatores ſint repellendi*, ſi conſtiterit quod illum non præmonuerint, quem denuntiârunt, præmonitione videlicet illa charitatiuâ, quam præſcripſit *Chriſtus* in Evangelio, de quâ diximus *c. Super his.* ſuprà, & rurſum dicemus *c. Qualiter & quando.*

Cap. XXI. Inquiſitionis.

Idem, Epiſcopo Gebennenſi & N. Valentin.

SVMMA.

Cùm hi Epiſcopi quibus Pontifex cauſam inquiſitionis de Epiſcopo commiſiſſet, quærerent quid ſtatuendum eſſet, ſi contra quempiam probatum fuiſſet crimen depoſitione dignum. Reſpondit Pontifex, ſi tale crimen fuerit, quod ordinis ſuſcepti executionem aut beneficij retentionem, etiam poſt peractam pœnitentiam impediret, vt homicidium vel Simonia eſſe ſicut in accuſationis judicio procedendum, alioquin ſecundùm perſonæ merita, & qualitatem exceſsûs pœnam moderandam.

Cùm porrò judices quærerent, vtrum, cùm duo vel tres jurati affirmant aliquem crimen eiſdem videntibus commiſiſſe, de quo infamiâ nullâ laboret, is ſit puniendus, & vtrum ſi quaſdam ſchedulas infamationem Epiſcopi continentes tradant, ipſis petentibus ſit ad inquiſitionem contentorum procedendum, & an credendum ſit illis, qui poſt juramentum ſecretò interrogati vtrùm ſint eorũ, de quibus interrogantur inimici, reſpondent ſe illos non diligere, vel directè ſe inimicos profitentur, nullâ probabili cauſâ inimicitiarum allatâ.

Ad hæc reſcribit Pontifex nullum eſſe pro crimine, *ſuper quo aliquâ non laborat infamiâ ſeu clamoſa inſinuatio non præceſſerit, propter dicta eiuſmodi puniendum, nec depoſitiones contra eum recipi debere, cùm inquiſitio tantùm fieri debeat his præcedentibus, neque ad eorum petitionem qui libellum infamationis porrigunt, in occulto procedendum eſſe ſuper contentis. Neque credendum dictis eorum, qui poſt juramentum vel ante tacitè vel expreſſè aſſerunt ſe inimicos eorundem eſſe, niſi forſan ante juramentum in fraudem id facere præſumantur.*

Denique conſultus idem Pontifex *quid ſentiendum ſit, ſi nihil certum per ſcientiam, ſed tantùm per famam & eorum qui ſunt inquiſiti credulitatem contigerit inueniri, & vtrùm aliquis ſuper eo crimine reputari debeat infamatus de quo illum duo vel tres dicunt infamatum, licet de ipſo nihil ſiniſtri in publico audiatur. Reſpondit propter famam & deponentis credulitatem duntaxat, non eſſe ad depoſitionis ſententiam procedendum, ſed infamato canonicam purgationem indicendam, ſecundùm arbitrium judicis, qui propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos & graues læſa opinio non eſt.*

EXE-

EXEGESIS.

Nihil in hoc *textu* occurrit, in quo hæreamus: nam ad primum quod attinet, quando pœna v. g. depoſitio eſt crimini determinata, vt homicidio aut Simoniæ, ad illam eſſe deveniendum etiam per viam inquiſitionis, non minùs quàm per viâ accuſationis. In aliis autē quæ ex inquiſitione innoteſcunt, relinqui moderationem pœnæ arbitrio judicis, ſi pœna depoſitionis aut priuationis non ſit ſtatuta, eſt enim via inquiſitionis mitior, quàm accuſationis, neque in aliis procedit ad plenum judicium, vt dicit *Maranta. p. 4. l. 10. n. 6.* in reliquis ſtatuit *Pontifex*, ne temerè credatur infamium allegationibus aut infamationibus, aut infamatoribus, niſi infamia à parte rei ſubſit, & apud bonos & graues viros invaluerit; canonicam tamen purgationem poſſe indici, de quo iterum in *c. Qualiter & quando. 2.* vbi quæ hic attinguntur de famâ vberiùs trademus.

Cap. XXII. Ad petitionem.

Idem, Epiſcopo & Decano Syluanectenſi.

SVMMA.

Cùm Pontifex ad petitionem Galterij quondam Corbienſis Abbatis R. & P. Canonicis Nouiomenſibus correctionē (intelligo inquiſitionem) ſuper huius Monaſterij ſtatu commiſiſſet & poſtea G. Cardinalis ſedis Apoſtolicæ Legatus dicto Abbate præſente nec reclamante ſuper ſtatu eiuſdem Monaſterij cepiſſet inquirere, iſque inquiſitione finitâ Pariſios euocatus allegaret Cardinalem in Monaſterij correctione procedere non valere, vtpote quæ aliis judicibus fuerat commiſſa à Pontifice, eúmque aſſerens ſibi juſtis de cauſis eſſe ſuſpectū, ad Pontificem appellâſſet, Cardinalis hoc non attento, inſpectis probationibus illum ab Abbatiâ amouit, & alium eligendi fratribus licentiam dedit, qui Priorem de Argentolio concorditer elegerunt. Pontifex autem, cui facta erat fides de illis, propter quæ præfatus Abbas meritò erat amouendus, etſi reſtituendus foret propter judicii ordinem non ſeruatum, eius amotionem ratam habuit, Priorem itidem propter juris ordinem in Abbate remouendo non obſeruatum per conſequentiam legitimè non ſubſtitutum amouit, quia verò non propter perſonæ vitium vel ſcientiæ defectum, ſed propter juris ſolennitatem prætermiſſam illum Pontifex amouerat, ipſum poſtmodum reſtituit in Abbatem.

EXEGESIS.

Apoſtolicæ Sedis Legatus dicto G. præſente nec reclamante.) Nota I. Hunc Cardinalem in eo vt notat *gl.* contra juris ordinem peccâſſe, quòd ſe intromiſerit cognoſcendo de cauſâ alteri commiſsâ duob' videlicet canonicis Nouiomenſibus, quod nō licet legato facere per *c. Studuiſti. de off. legat.* vnde non valet quod fecit *Cardinalis*, tum in Abbate remouendo, tum in Priore ſubſtituendo, ipſe verò Abbas quia primò non reclamauit, videtur litteris commiſſionis à Pontifice ad duos illos Canonicos emanantibus tacitè renuntiâſſe. *c. Gratum. de off. & pot. jud. delegati & c. Sollicitudinem. de appellat.* quamvis poſt inquiſitionem jam factam ſerò reclamârit.

Not. II. Quòd probationes factæ coram eo, qui non eſt judex competens, vt in propoſito iſte *Cardinalis*, faciant fidem in alio judicio coram judice competente, vt hîc patet, concordat *c. Præſentata. de reſtit. ſpol. c. In primis. 2. q. 1. & can. hæc quippe 3. q. 6.* quia *Pontifex*, cùm fides ipſi eſſet facta de probationibus contra hunc Abbatem coram *Cardinali* factis, eáſque judicauit eſſe dignas priuatione, illum authoritatiuè ſuo officio priuauit: ſententia enim quæ nulla eſt ipſo jure, poteſt ratihaberi à principe, modò non ſit iniuſta ex plenitudine poteſtatis, quia ipſe mutat ſententiam. *l. Vna in princ. C. De rei vxor. act.*

Propter juris ordinem non ſeruatum.) Nota I. Hunc Abbatem de jure fuiſſe reſtituendum propter juris ordinem in eo amouendo non ſeruatum, quia judex non fuit competens, qui de cauſâ aliis commiſsâ ſe intromittere non potuit, vt dictum eſt. Sed *Pontifex* ex plenitudine poteſtatis reſtitutionem de jure communi illi debitam negauit, metu ſcandali, vel quia etſi reſtitueretur, vidit ſtatim iterum amouendum. Quare conſultum non eſt, aliquem ob cauſas & probationes priuatione dignas amouendum à prælaturis, reſtitui propter proceſsûs nullitatem, quia etſi ad momentum reſtituatur, poterit tamen mox iterum priuari, niſi probationes contrarias poſſit refellere.

Nota II. Cùm de jure inualida fuerit amotio Abbatis, per conſequentiam, vt dicit *Pontifex*, neque Priorem legitimè fuiſſe electum aut ſubſtitutum, quia ſententia lata contra vnum præiudicat alteri propter connexionem cauſarum vt dicit *gl.* Cùm verò *Pontifex* nullum in hâc perſonâ animaduerteret eſſe morum aut doctrinæ defectum, non obſtante ſolennitate juris deficiente Abbatiam ipſi de nouo contulit.

Cap. XXIII. Accedens.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex præbendam quam habuerat H. Subdiaconus ipſius in Eccleſiâ Cremonenſi eiuſdem nepoti G. contuliſſet, mandat idem Pontifex niſi præfatus G. ſuper obiectis eidem in modum exceptionis criminibus periurii & homicidij publicè fuerit infamatus, conceſſionem ipſi factam executioni mandari. Si autem legitimus accuſator prædicta vel eorum aliquod legitimè probauerit, ipſi G. ſuper eâdem

præ-

Digitized by Google

prabendâ Silentium imponatur; ſi verò legitimus non apparuerit accuſator, ipſe tamen infamiâ ſuper his fuerit aſperſus, purgatio ei canonica indicatur, in qua ſi defecerit, imponatur ei ſilentium, ſi eam præſtitit, contradictores compeſcantur, & in legitimus expenſis condemnentur.

EXEGESIS.

Refert ſe *Pontifex* in hoc cap. ad probationes & famam, ſi crimina obiecta fuerint probata contra G. ne conceſſio præbendæ ipſi facta executioni detur, infamiam autem ſi inter aliquos contraxit, vt purgatio Canonica ei indicatur, de qua purgatione infrà proprio *titulo*.

Cap. XXIV. Qualiter & quando 2.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Qualiter & quando Prælatus inquirere & punire debeat ſubditorum exceſſus, ex vtroque teſtamento, vnde poſtea proceſſerunt canones, Pontifex ſacri approbatione Concilij confirmat, allegans ex Euangelio villicum diffamatum apud Dominum ſuum de diſſipatione bonorum, quem Dominus juſſit reddere rationem villicationis, & ex Geneſi clamorem Sodomorum, quem vtrùm opere compleuerint, deſcendit Deus vt videret.

Ex his Pontifex 1. concludit, ſi non ſolùm ſubditi, verùm etiam Prælati exceſſus per clamorem & famam non à maleuolis ſed prouidis & honeſtis non ſemel tantùm, ſed ſæpe ad aures ſuperioris peruenerint, eſſe coram Eccleſiæ Senioribus veritatem diligentiùs perſcrutandam, vt non tanquam idem ſit accuſator & judex, ſed qui denuntiante famâ vel deferente clamore officium ſuum exequatur. 2. Diligentiùs hoc obſeruandum eſſe in Prælatis, quàm ſubditis, quia Prælati ſignum ſunt poſiti ad ſagittam, & frequenter odium multorum incurrunt, ideóque *SS. Patres* ſtatuiſſe ne accuſatio Prælatorum facilè admittatur. Videlicet vt criminalis accuſatio, quæ ad diminutionem capitis, id eſt, degradationem intenditur, niſi legitima præcedat inſcriptio, nullatenus admittatur. 3. Cùm ſuper exceſſibus quiſquam fuerit infamatus, neque clamor diutiùs ſine ſcandalo diſſimulari poſſit, ad inquirendum & puniendum eius exceſſum, non ex odio, ſed ex charitatis procedatur affectu, etſi non degradetur omnino, ab adminiſtratione tamen amoueatur, juxta *formam villici Euangelici, qui non potuit reddere rationem.* 4. Debet eſſe præſens, contra quem inquiritur, niſi per contumaciam ſe abſentârit, & exponenda ſunt ei capitula de quibus fuerit inquirédum, vt facultatem habeat defendendi ſeipſum. 5. Non ſolùm dicta ſed & nomina teſtium ſunt ei publicanda, nec exceptiones & replicationes legitimæ reijciendæ, ne per ſuppreſſionem nominum, infamandi, per exceptionum verò excluſioné, deponendi falſum audacia præbeatur. 6. Etſi contra ſubditos, vt de notoriis exceſſibus tractatur, tribus modis poſſit procedi, per *accuſationem* videlicet, *denuntiationem* & *inquiſitionem*, tamen diligens adhibeatur cautela, ne per leue compendium ad graue diſpendium veniatur: Sicut accuſationem legitimam præcedere debet inſcriptio, ſic etiam denuntiationem charitatiua monitio, & inquiſitionem clamoſa inſinuatio debet præuenire, illo ſemper adhibito moderamine, vt juxta *formam judicij* ſententiæ quoque forma dictetur. 7. Denique hunc tamen ordinem circa regulares perſonas non credit vſquequaque ſeruandum, quæ cùm cauſa requirit, faciliùs & liberiùs poſſunt à ſuis adminiſtrationibus amoveri.

EXEGESIS.

Si per clamorem & famam.) Nota I. Deum ad informationem noſtram & dicere & facere in ſcripturis ſolitum, quæ ſecundùm ſe ipſius perfectioni non conueniunt. Ita comparat ſe Domino, qui à villico ſuo apud ſe diffamato exegit rationem, ita cùm impietas Sodomorum vbique infamis eſſet, & homines ſcelera illorum deteſtarentur, dixit: *deſcendam & videbo, an clamorem ſuum opere compleuerint.* Etſi enim diuina omniſcientia famâ & clamore præcedente non indigeat ad deprehendenda vel inquirenda ſcelera, ſed omnia ſint nuda & aperta oculis eius; admonet tamen his exemplis ſuperiores, ne, cùm ipſi non poſſint ſcrutari corda, ſed ſolùm videant ea, quæ parent, ad judicandum aut inquirendum proſiliant ſine præcedente infamiâ, aliiſque ſufficientibus indiciis, quæ res cùm ſit maximi momenti, & à paucis tractari ſoleat, breuiſſimè materiam de famâ, vtpote ad intellectum huius tituli & huius multorúmque aliorum canonum ac juris peritiam ſpectantem proponemus.

Nota II. Ex *Maſcardo t. 2. concl. 747. n. 1. & ſeq. Famam eſſe duplicem*, vna dicitur fama *hominis*, & alia fama *inter homines*, fama autem hominis vel eſt bona vel mala, hæc dici ſolet *infamia*, quæ oritur ex malis & vitioſis moribus. Bona autem fama ſeu bonum nomen eſt ſtatus illæſæ dignitatis vitâ ac moribus comprobatus. *l. Cognitio. ff. De var. & extraord. cognit.* Fama inter *homines* etiam ipſa eſt duplex, vna de aliquo homine in genere bonitatis aut malitiæ, vt cùm illum alii homines dicunt eſſe bonum vel malum, alia eſt fama de aliqua re particulari, *facto, delicto, negotio.*

Hoc modo autem fama poteſt ſpectari *tripliciter.* 1. Tanquam varia *vox vulgi* & rumor in populo nullos certos habens auctores neque rationes probabiles aut fide dignas, quæ non eſt attendenda: 2. Tanquam malis artibus excogitata pro commodo priuato ad effectum probandi iniquam intentionem aduersùs alterum. quæ cùm non habeat originem à perſonis honeſtis & fide dignis, nihil probat. 3. Conſideratur fama vt orta à perſonis fide dignis, grauibus, juridicis, de quorum commodo non agitur, habétque certam cauſam & rationem

 proba-

probabilem, & de hâc famâ loquuntur *DD.* quando de famâ mentionem faciunt, & procedunt iſti canones, qui *famam præcedentem ad inquiſitionem* aut alia requirunt.

Nota III. *Regula 1.* eſt, quòd fama iuxta tertiam conſiderationem (prima enim & ſecunda nullum momentum habent) licèt orta à perſonis fide dignis & grauibus, nec in ciuilibus, nec in criminalibus faciat plenam probationem *vtroque iure*, ſumitur *ex l.3. §. eiuſdem. ff. De teſtibus. & gl. ibid. c. Illud. de Clerico excommun. & gl. ibid. c. Si teſtis. §. Sæpè etiam. 4. q. 3. & gl. ibid.* quam ſententiam in praxi & doctrina receptam, ait *Farin. l. 1. praxis crimin. c. 5. q. 47. n. 3. & à n. 4.* hanc regulam ampliat, vt in criminalibus fama ſola ſine aliis adminiculis, nec etiam faciat indicium ad torturam, quàm opinionem, etſi alij contrarij ſint, *ſe fuiſſe ſemper ſecutum*, & à iudicibus juſtis ſeruatam ſemper vidiſſe, affirmat *Iul. Clar. in pract. §. fin q. 21. v. ſola fama.* Excipit tamen hinc tam ipſe quàm *Farin. n. 11. crimina occulta & difficilis probationis*, in quibus ſola fama legitimè probata facit indicium ad torturam. idem docet *Farin. n. 28.* quando fama fuerit vehemens, quæ autem talis ſit ibidem explicat.

Nota IV. *Regula ſecunda* eſt. Licèt fama non faciat plenam probationem, facit tamen ſemiplenam, iuxta *communem ſententiam* relatam à *Farin. n. 54.* quam ita explicat *n. 58.* vt concludat, famam facere plenam probationem, dummodo tamen ortum habuerit ex veriſimilibus coniecturis, de quibus ſentiendum eſt arbitrio judicis, aliàs ſecus. per quam diuiſionem poſitam *à Bart. in l. de minore. §. Plurium. ff. De quæſt. n. 30.* conciliat communem ſententiam cum aliis qui videntur contra ſentire, eadem mens eſt. *Felin. c. Veniens. de teſtib. n. 11.* hæcque ſententia vera eſt, quòd fama cum vno teſte omni exceptione maiore, & de viſu faciat plenam probationem: duæ enim probationes ſemiplenæ coaleſcunt in vnam plenam, vt ait *Farin. n. 73.* quod tamen non procedit in criminalibus, in quibus probationes cùm debeant luce meridiana eſſe clariores, famam non facere ſemiplenam probationem ex *communi*, tradit idem *n. 59.* quod ipſum probabile cenſet, vbi de crimine agitur ciuiliter *n. 61.* apud quem vide multas alias limitationes.

Nota V. *Regula tertia.* Bona fama alicuius in genere tollit eiuſdem malam famam, pariter in genere, & vbi adſunt teſtes vtrinque contrarij, illi, qui probant bonam famam, quia quilibet præſumitur bonus, donec probetur malus, præferuntur teſtibus probantibus malam famam, quæ eſt communiſſima *ſententia* apud *Farin. n. 182.* non tollit tamen bona fama in genere probata ſpecialia indicia delicti ad torturam ſufficientia, neque malam famam in ſpecie de delicto ortam. iuxta *eundem n. 187. qui n. 192.* hanc rationem reddit, quia ſi probatâ bonâ famâ in genere, reus effugeret torturam aut pœnam, nulli poſſent torqueri, cùm nullus ſit homo etiam nequam, qui duos non habeat amicos deponentes ſuper eius bonâ famâ. Operatur autem eiuſmodi fama, vt leuiùs torqueatur. Mala denique fama, ſi ſit in eodem genere delicti, de quo inquiritur, facit præſumptionem in eo delicto, ſecus ſi ſit in diuerſo delicti genare. hinc ex malâ famâ fornicationis non redditur quis ſuſpectus in crimine homicidij, cùm ſit diuerſum delicti genus; ex diſſimilibus autem non fit coniectura. *l. Spadonem. §. Qui multa jura. ff. De excuſ. tutor. l. Iubemus. C. De arbitris.*

Sed à prouidis & honeſtis, nec ſemel tantùm ſed ſæpiùs.) Nota I. Non ſufficere, vt fama ortum habeat à talibus perſonis, verùm etiam requiri, vt illam legitimè probent, vt aliqui apud *Farin. n. 207.* quòd toto vitæ ſuæ tempore judicent proceſſum, in quo repererint publicam famam fuiſſe legitimè probatam. Quæ autem ad eiuſmodi famam requiruntur, nec pauca ſunt, nec leuia, & bene traduntur allegatis pluribus aliis *à Farin. ibid. n. 203. & ſequentibus.*

Primùm requiſitum eſt, vt teſtes illam probantes ſint ad minimum duo: neque ſufficit vnus quantumuis omni exceptione maior, imò teſtis ſuper famâ deponens & non habens conteſtem, de falſo ſuſpectus habetur, iuxta *Nattam. conſ. 672. n. 40.* Secundò requiritur, vt iidem teſtes ſint ſpectatæ fidei, integræ & optimæ opinionis, ſeu omni exceptione maiores, vt apertum eſt ex *his ipſis huius capituli verbis.* Imò talem teſtium qualitatem eſſe articulandam & probandam ſaltem in inquiſitione ſpirituali, aut quando agitur de torturâ infligendâ, ex *iure communi aſſerit quidem Farin.* & tamen fatetur *n. 215. quòd nunquam meminerit Romæ aut in ſtatu Eccleſiaſtico hoc obſeruari*: præſumuntur ergo teſtes omni exceptione maiores, niſi contrarium probetur. Tertiò requiritur, vt teſtis ſuper famâ deponens debeat ſcire quid ſit fama, aliàs ſi de famæ definitione aut deſcriptione interrogatus diceret, ſe neſcire, minimè probaret. Non tenetur tamen adferre definitionem juris ſeu exactam, modò illam quocunque modo deſcribat, qualiter ipſe intellexerit, neque de hoc debet interrogari, ſi ex ipſius dictis ſatis deprehendatur, ipſum intelligere quid ſit fama, iuxta *Alexand. conſ. 117. n. 3. volum. 4. Farin n. 227.* Quartò, teſtis ſuper famâ deponens, debet ſpecificè ſuper omnibus articulis in particulari, de quibus teſtatur eſſe famam, id aſſerere; neque ſufficit ſi in vltimo articulo dicat: quòd de præmiſſis omnibus & ſingulis fuit, & eſt publica vox & fama &c. intelligitur enim hoc ſolùm de illis articulis, quibus hæc aſſertio *fama eſt addita ſecundùm ſtylum Rotæ Romanæ.* vt cum aliis aſſerit *Farin. n. 229.* Quintò, teſtes ſuper famâ deponentes debent nominare auctores, & eos à quibus fama ortum habet, ex *communi ſententia*, vbi aliqui dicunt, quòd debeant ſaltem nominare duos à quibus audiuerunt. Sextò, Vtrùm autem debeant Auctores nominare, licet de illis non interrogentur, incertum eſt, communior tamen *ſententia* habet, quòd teſtis de famâ etiam non interrogatus debet nominare illius auctores, vt fatetur *Farin. n. 231.* Septimò, iidem teſtes debent dicere, ſe audiuiſſe à maiori parte populi, & quidem publicè, aliàs minimè probant, quæ eſt opinio *Baldi. in c. Præterea. de teſtib. n. 10. c. Literas. de*

præ-

præſumpt. n. 2. c. Per tuas. de probat. quam opinionem *communiter* obſeruat *Rota, & procedere in foro Eccleſiaſtico cenſet Farin. n. 260. in foro autem ciuili ait ſeruari ſententiam Bart. in l. De min. §. Plurium. ff. De quæſtion.* quòd videlicet teſtes, licèt dicant ſe ita publicè dici audiuiſſe, vel ita eſſe publicam vocem & famam, minimè probent, ſed hâc ratione vix reperietur ex mille teſtibus, vnus qui rectè ſuper publicâ famâ deponat, vt ait *Jul. Clar. l. 5. § fin. 96.* vt tamen ſufficiat aſſerere ſe ita publicè audiuiſſe, debent teſtes addere juſtas cauſas aut rationes, ex quibus fama orta fuerit.

Nota II. Omnia hæc requiſita ita determinari debere. Primò, vt fama probari poſſit per teſtes ſingulares, iuxta *Bart. communiter receptum. in l. 4. n. 2.* ſiue ſingularitas ſit reſpectu perſonarum, vt ſi vnus teſtis nominet hos famæ auctores, alius alios, ſiue etiam reſpectu locorum, quia vnus dicit ſe audiuiſſe in plateâ, alius in campo, alius in curiâ vel cauponariâ, quia locus aliquando eſt minùs latus, vt in viciniâ vel eâdem plateâ, aliquando latior vt in totâ ciuitate, aliquando latiſſimus vt in totâ prouinciâ, ſecundùm exigentiam & qualitatem facti, vt tradit *Salicetus in l. Ea quidem. C. De accuſat.* 2. Vt non habeaut locum in famâ probatâ per decem teſtes (modò aliàs ſint habiles) qui probant propter multitudinem, etſi non adſint omnia alia requiſita, vt ſi non exprimant cauſas & auctores, vt habet *communis apud Farin. n. 268.* licet aliqui contrarium aſſerant *in foro ciuili.* 3. Poteſt fama etiam ſine teſtibus probari ſcripturâ, vt per litteras bonorum virorum, per priuilegia & inſtrumenta antiqua; modò ſint plura, & habeant originem à diuerſis perſonis, nam ſi ab eâdem perſonâ prouenerint, vnicum & idem teſtimonium foret, adeóque ad famam probandam inſufficiens, vt tradit *Farin. n. 272. & ſeqq.* qui denique bene illud addit, vtrùm fama ſit bene per teſtes probata, ſedere etiam in arbitrio judicis non abſoluto ſed per jura, & ea quæ diximus regulato.

Nota III. Vt fama aliquid probet, hæc duo coniunctim requiruntur, vt in primis ortum habuerit à fide dignis & honeſtis perſonis, dein vt procedat ex vrgente & veriſimili causâ, ratione vel coniecturâ, neque ſufficit alterum ſine altero, ſiue in ciuilibus ſiue in criminalibus, vbi agitur de graui præiudicio vel ad torturam; vti tenet contra alios *Farin. n. 155. & 157. & ſeq.* neque enim cauſæ vrgentes & veriſimiles rationes poſſunt ſupplere inhabilitatem perſonarum, neque habilitas perſonarum ſupplet defectum cauſarum & coniecturarum, quare non apparet quomodo ſint teſtes fide digni, qui de famâ deponunt, & nullas eius veriſimiles cauſas aut rationes poſſint aſſignare. Neque obſtat præſens *textus in c. Inquiſitionis.* in quo nullum requiſitum aliud ad famam exprimitur per verbum *originem ab honeſtis perſonis.* Reſpondetur enim, licèt nihil aliud exprimatur, non tamen dicitur nihil aliud requiri, quin imò ipſa teſtium idoneitas probabiles rationes requirit, alioquin eorum teſtimonium foret irrationabile.

Nota IV. Quando agitur de turpi re, de qua regulariter non eſt ſermo inter perſonas honeſtas, ſed ſolùm inter viles & infames, tum fama probat, etſi ortum habeat ab eiuſmodi hominibus; per *Salicetum in d. l. Ea quidem. n. 113. c. De accuſat.* quia circumſtantiæ in tali causâ, quæ in perſonas honeſtas non cadit, cogunt illis fidem adhibere. *Salicetus* exemplum ponit in aleatore qui falſis taxillis dolo malo lucratur pecuniam. Clarius exemplum ponit *Clarus l. c. q. 9. verb. ſed quid ſi. &c.* de delicto commiſſo in lupanari v. g. homicidio, quo caſu fama non poteſt ortum habere niſi à meretricibus, lenonibus & ſimilibus. Pari ratione etiam aliàs poteſt fama legitima oriri à mulieribus, ſi factum æquâ reſpiciat vtrumque ſexum: exemplum ponit *Salicetus*: ſi dicitur rex vel princeps vel eius cõiunx mortua; aut laudatur prudentia alicuius mulieris in officio obſtetricis, aut alia re fœminis propriâ, ſecus eſt vt tradit *Salicetus. l. c. n. 109.* ſi res ſpectet ad maſculos, vt quod concluſum ſit in ſenatu &c.

Nota V. Etſi fama ſola nunquam faciat plenam probationem, poteſt tamen facere tribus concurrentibus. 1. Si orta ſit ex veriſimilibus cauſis & coniecturis. 2. Si vltra dictas cauſas & coniecturas vnde fama orta eſt, adſint aliæ coniecturæ & præſumptiones. 3. Si hæ coniecturæ & præſumptiones graues, vrgentes, & da ſe ſufficientes ad ſemiplenam probationem, tum junctæ cum famâ legitimè probatâ faciunt plenam probationem; quâ ratione contrarias opiniones inter ſa conciliat *Maſcard. lib. 3. concluſ. 1222. n. 23. & ſequitur Farin. n. 39.*

Nota VI. In illis quæ ſunt difficilis probationis, famam adiunctis adminiculis aliquibus plenam facere probationem, aut ſaltem transferre onus probandi in aduerſarium. Habet *communis ſententia* apud *Farin. n. 91.* qui in ſeqq. exemplo affert probationes filiationis, itẽ mortis (niſi agatur de graui præiudicio, tum enim mors debet concludenter probari) idem dicit procedere in probatione nobilitatis, virtutis, Doctoratûs & ſimilium, cum quibus homo non naſcitur, etiã in cauſis leuibus & modici præiudicii. In factis quoque antiquis ſola fama ſufficienter probat dominium, confines, aut aliquid aliud, etſi agatur de graui præiudicio, præſertim ſi factum ſit notorium. Volunt autem aliqui in propoſito, tempus antiquum non dici, niſi excedat centum annos, alii autem definiunt illud annis 40. vel 60. infra centum, quòd vita hominis nunc ſit valde breuis, *vide eundem n. 114. & ſeqq.*

Nota denique VII. ex his facilè intelligi naturam famæ quæ ad inquiſitionem prærequiritur, & non ſolùm requirit teſtes idoneos, verùm & cauſas veriſimiles ex quo ſequitur etiam, quod in *textu* additur, non ſemel tantùm ſed ſæpiùs illam audiri debere, neque enim aliter fiet vt audiatur à maiore parte populi, & cauſæ vrgentes ac rationes probabiles poſſint ſufficienter allegari, prout requiri diximus.

Coram Eccleſiæ ſenioribus veritatem diligentiùs perſcrutentur.) Nota I. Superiorem non de-

bere procedere contra ſubditos etiam per inquiſitionem ſine conſilio Seniorum, per quos intelliguntur Canonici, ſi fuerit Epiſcopus, etiam juriſdictionalia jure antiquo non exercet Epiſcopus ſine conſilio Capituli. *c. Epiſcopus nullius. 15. q. 7. c. Noüit. & c. Quanto. de his quæ fiunt à Prælatis. Sed hodie ait Panorm. n. 6. per ignorantiam Canonicorum* (adde negligentiam) Epiſcopi præſcripſerunt contra Canonicos, vt ipſi ſoli juriſdictionem exerceant. Et valet talis præſcriptio ſeu conſuetudo vt in *c. Non eſt. de conſuetud. in 6.*

Nota II. Quod ſtatim ſequitur: cauſam cur præcedere debeat infamia, ne videlicet idem ſit accuſator & judex, ſed fama ſit loco denuntiantis & deferentis ſeu accuſatoris; quare in inquiſitione judex non tenet locum partis, neque enim ipſe eſt denuntiator aut accuſator, ſed fama, cùm ſint hæc incompoſſibilia, quia alius debet eſſe accuſator, alius judex. *c. 1. & 2. 4. q. 4. & c. Forus. de verb. ſignif.*

Nota III. Diſcrimen in inquiſitione faciendâ de Prælatis & de ſubditis. Contra ſubditum enim ſufficit fama etiam non ſcandaloſa, ſed contra Prælatum neceſſe eſt, ait *Panorm. vt præcedat fama,* quæ ſine peccato & ſcandalo diſſimulari non poſſit, quia ſuperior de facili infamatur ſine juſtâ causâ, cùm in executione officij ſui in corripiendo & puniendo pluriniorum odium incurrat, ideóque non debet admitti accuſator ſine inſcriptione, quâ ſe obliget ad proſequendam accuſationem, & ſi in probatione defecerit, ad pœnam talionis, ſi quidem depoſitionem ſiue degradationem intendat. Etſi verò degradatio de qua in *c. 2. de pœnis in 6.* hîc appelletur capitis diminutio, non eſt tamen propriè talis, prout deſcribitur *inſtitut. eodem. & l. 3. ff. De ſenat.* quia non amittitur per illam libertas vel ciuitas vel familia.

Ad inquirendum vel puniendum.) Nota I. inquiſitio de cuius diuiſione in generalem & ſpecialem diximus aliquid ſuprà ad *c. Qualiter & quando. 1. eſt delicti informatio ſeu inueſtigatio judicis officio & authoritate facta*, ita ferè definit *Clarus in pract. q. 3. v. & aduerte & q. 11. in princ. Farin. in praxi. l. 1. t. 1. q. 1. n. 3.* non rectè autem definitur ab aliis, quòd procedere per viam inquiſitionis ſit, quando judex reo inquiſitionem tranſmittit; iſta enim tranſmiſſio non inquiſitionem ſonat ſed citationem, vt videlicet reus reſpondeat illis quæ aduerſus illum per inquiſitionē fuerunt deprehenſa. Varias autem inquiſitionis diuiſiones adfert. *Farin. n. 5.* Ad propoſitum ſufficit illa quam *l. c.* attulimus in *generalem & ſpecialem.* Illud obſerua, generalem quæ fit per officiales in principio eorum officii, de qua in *l. Congruit. ff. De offic. præſid.* (cuius loco hodie ſucceſſerunt bandimenta ſeu edicta generalia quę prætores in principio eorum officii, contra homines malæ conditionis & famæ fieri mandant, vt ait *Farin. n. 4.*) quandocunque viſitatores aut alii ſuperiores ſeu Eccleſiaſtici ſeu laici generatim inquirunt ſuper delictis & criminibus, an nulla ſint comperta, vocari ſolere generaliſſimam inquiſitionem; illam autem quæ fit ſuper certo delicto aut crimine commiſſo, cuius auctor inquiritur vocari generalem: quæ verò fit præcedente famâ aut aliis indiciis contra certam perſonam, vocari ſpecialem, de quibus duabus nobis potiſſimùm eſt ſermo.

Nota II. Ad inquiſitionis valorem plura requiri, ſine quibus aut aliquo eorum, inquiſitio formata & proceſſus & omnia inde ſecuta ſunt nulla quæ eſt *communis ſententia* quam totus mundus ſequitur, vt videre eſt apud *Farin. l. c. n. 5.* & quidem primum ac præcipuum requiſitum eſt fama, quam totus ille *canon* ſæpius inculcat & habetur quoque in *c. Inquiſitionis.* quorum vtrumque ſatis apertè probat, inquiſitionem ſine præcedente famâ nullam eſſe & inualidam, & vtrumque fundatur in jure naturali, quod non patitur vt judices ſine præuiâ diffamatione aut ſpecialibus indiciis graſſentur in caput vllius perſonæ: accedunt congrua exempla ex *ſacris literis* quæ hic adducit *Pontifex ſacro Concilio Lateranenſi approbante*, adeò vt ſi aliqua in contrarium conſuetudo prætendatur, valida & rationabilis eſſe non poſſit.

Procedit autem hoc tam in judice delegato, quàm ordinario, ſiue procedat ad partis querelam & accuſationem, ſiue ex officio, vt communiter tradunt *DD. apud Farin. contra aliquos* qui putant diffamationem non requiri, quando judex procedit ex officio; ſed bene refelluntur à *Farin. n. 4.* quia *DD.* non aliam ob cauſam requirunt in inquiſitione diffamationem præcedentem, niſi quia illa ſuccedit loco accuſatoris, ſine quo judex inquirere non poteſt iuxta *præſens cap.* vbi ergo accuſatorem habemus aut denuntiantem ſiue querelantem, poterit judex procedere ſine diffamatione, quia querela ſiue accuſatio non minùs imò expreſſiùs fungitur officio accuſatoris, ſiue denuntiantis quàm fama.

Secundò, fama præcedens inquiſitionem debet habere ea requiſita, quæ paulò antè explicauimus; neque creditur judici aſſerenti famam præceſſiſſe, niſi de eâ aliunde appareat per teſtes in particulari de fama receptos & examinatos; ita *communis* apud *Farin. n. 7. contra aliquos*, quorum ſententia ſi vera eſſet, foret in poteſtate cuiuſlibet judicis famam præceſſiſſe aſſerentis facere fraudem legi & innocenti.

Tertiò, inquiſitio nulla ob defectum famæ non præcedentis non conualeſcit, etſi teſtes in eâ producti plenè probauerint delictum, de quo inquiſitus non erat infamatus. Quod idem dicendum, etſi ſequatur propria Rei confeſſio; neque valet ſtatutum mandans, poſſe regulariter de delicto contra non diffamatum inquiri, etſi contrarium aliqui improbabiliter aſſerant: eſt enim tale ſtatutum iniquum & irrationabile. Quando judex procedit ad inquiſitionem famâ non præcedente, tenetur inquiſitus ad damna, expenſas & intereſſe, de quibus contra ipſum juratur in litem, etſi illos abſoluat, quæ omnia pluribus allegationibus firmat *Farin. n. 8. & 9.*

Nota III. Regulam hanc de famâ ad inquiſitionem requiſita limitandam eſſe 1. Quòd non procedat in inquiſitione quæ fit ad denuntiationem publici officialis, eſt enim hæc loco accuſatoris, adeó-

adeóque famâ opus non eſt, vt pauló ante diximus in ſimili. 2. Neque ſi deficiente diffamatione pars nihil opponat, tenebit enim inquiſitio iuxta *c. 2. De accuſat. in 6.* 3. Si princeps jubeat inquiri nullâ præcedente diffamatione, modò id faciat motu proprio, & expreſsè dicat ſibi de delicto & eius famâ conſtare, vt ex *communi* tradit *Farin. n. 13.* 4. Non procedit in crimine hæreſis & læſæ Maieſtatis. 5. Imò neque in aliis enormibus criminibus. 6. Neque in inquiſitione quæ fit contra Officiales eorúmque famulos & miniſtros, finito officio, quæ & generaliter & ſpecialiter contra illos formari poteſt ac ſolet etiam famâ non præcedente; quod non fit, quia de re malè geſta ſuſpecti ſint, ſed quia conueniens & æquum eſt, vt finito officio exigantur rationes ab eis & reddantur, quam rationem puto veriſſimam, etſi apud alium non legi. 7. Neque procedit in inquiſitione generali, ſed tantùm in ſpeciali, quæ fit contra certam perſonam, quando videlicet judex in genere inquiſitionem aſſumit, quis commiſerit delictum quod patratum eſſe conſtat: ad inquiſitionem enim generalem nulla præcedenta famâ tutò deueniri poteſt, quod multò magis locum habet in inquiſitione generaliſſimâ, quæ fit non ad vnum delictum & facinoroſos in genere inveſtigandos, iuxta *Innocentium in c. 1. De poſtulat. Prælat. Panorm in c. Ad noſtram. 2. de jureiur. & alios* apud *Farin. n. 18.* 8. Non procedit in inquiſitione ſpeciali quando ad illam deuenitur per inquiſitionem generalem, quæ ad ſpecialem eſt præparatoria, vt quando conſtat de particulari delicto, cuius auctor inquiritur, & judex inquirens non petit inſtructionem ſpecialiter contra certam perſonam, ſed generaliter quis illud delictum commiſerit; ita *pluribus allegatis Farin. n. 19.* 9. Denique quando indicia præcedunt inquiſitionem, ea enim ſuccedunt loco diffamationis & accuſatoris, imò verò fortiora ſunt indicia quàm diffamatio. Debent autem indicia eſſe propinqua, immediata & ſufficiantia, non remota, neque ad illa ſufficit vnus teſtis, quantumuis de viſu, ſed requiruntur duo ſicut in diffamationa, in cuius locum ſubrogantur, iuxta *eundem Farin. n. 20.*

Nota IV. Dictum eſſe temerarium, quod hodie diffamationis ſolennitas in inquiſitionibus receſſerit ab aulâ, vt imputatur *Iul. Clar. in pract. q. 6. ✝. Præterea ſcias.* quem acriter & ſatis ſolidè defendit *Farin. n. 20.* neque enim indiſtinctè dicit, in inquiſitione, de conſuetudine non debere famam præcedere, ſed ſolùm loquitur de practicâ hodiernâ Judicum, qui commiſſo delicto non incipiunt à ſpeciali inquiſitione contra aliquem, ſed à generali informationum aſſumptione, quis delictum patrauerit, vel an talia delicta vigeant, ſi autem in genere interrogari aliquem in ſpecie nominent, poſſe ad ſpecialem deueniri contra nominatum; etiam nullâ præcedente infamia, hoc eſt, quod dicit *Clarus*, quem non credo contra *apertos Canones & communem auctorum DD.* hæc in re ſenſiſſe, & hanc practicam eſſe juri conſonā, & ſeruari in vrbe teſtatur *Farin. cap. cit.* aſſerens porrò, quando commiſſo delicto, quod ad aures judicis per querelam vel qualitercunque peruenerit, citari debere vicinos, vel de delicto veriſimiliter informatos & interrogari, vtrū ſciant auctorem maleficij, vel aliquem de illo infamatum; quòd ſi aliquem nominent, déque eorum depoſitionibus legitima reſultent indicia, contra nominatum ad torturam proceditur, qui ſi capi non poſſit, citatur, & non comparens in contumaciam condemnatur. In quo modo procedendi nulla haberi poteſt, nec debet ratio famæ præcedentis; quia nimirum ab inquiſitione generali, vbi nec famâ nec indiciis opus eſt, cùm fiat ex mero judicis officio, qui ſi generatim inquirens famam aut indicia ſufficiētia contra ſpecialem perſonam deprehendat, procedere ad inquirendum etiam ſpecialiter poteſt ac debet. quâ ratione famæ ſecundùm hanc praxin ratio vix habetur. In ſubditis tamen videtur etiam hodie locum habere in inquiſitione contra Prælatos.

Nota V. Ad valorem inquiſitionis vlteriùs requiritur 2. probatio corporis delicti, niſi enim de eo ſaltem in genere conſtet, contra neminem in ſpecie inquiri poteſt, eſt ſententia communis, quam fusè explicat *Farin. l. 6. q. 2.* 3. Requiritur accuſator vel denuntiator, nemine enim accuſante judex regulariter ex officio inquirere non poteſt, ſumitur ex *Chriſti exemplo, qui cùm interrogâſſet adulteram, nemo te condemnauit ò mulier? quâ reſpondente: nemo Domine: replicauit, nec ego te condemnabo*; ſicut autē ſine accuſatore non licet ſententiam ferre, ita nec judicare, nec inquirere; cùm hæc ordinentur ad ſententiam: concordat *c. Quiſquis. 2. q. 4.* licet autem variè hoc requiſitum limitetur, apparet tamen ex exemplis, quæ afferunt *Farin. n. 9 Maranta. 6. parte ſpeculi. tit. De inquiſitione. n. 1. & alij paſſim*, ſemper aliquid interuenire quod ſuppleat vicem accuſatoris, in inquiſitione ſpeciali, de quâ loquimur. Confirmatur ex requiſito 4. quod poſtulat, vt indicia præcedant, inquiſitionem enim ſpecialem ſine præcedentibus indiciis formatam, ipſo jure nullam eſſe nemo eſt qui dubitet, vt tradit *Farin. n. 40.* Ergo ſemper illa ſupplent vicem accuſatoris: debent autē eſſe indicia legitima, quę autē talia ſint, id remittendum putat arbitrio judicis per jura regulato, ſecundùm *eundem n. 45.* leuiora indicia requiri ad inquirendum, quàm ad torquendum, extra controuerſiam eſt, quia tortura eſt maioris præiudicij, quàm inquiſitio. 5. Requiritur vt is cōtra quem inquiritur, non fuerit aliàs de hoc delicto abſolutus, de quo jam diximus ſuprà 6. Debet judex eſſe competens, quod latiùs explicat idem *Farin à n. 54.* 7. Non debet obſtare præſcriptio, elapſis enim 20. annis à die commiſſi criminis non poteſt ampliùs regulariter inquiri contra reum. Licet autem *gl. in l. Querela. ad l. Cornel. de falſ.* dicat contra officium judicis in inquirendo non præſcribi minori ſpatio 30. annorum, illa tamen *gl. communiter à DD. reprobatur.* 8. Debet eſſe inquiſitio certa, ſpecifica & clara, continens in ſe omnes delicti qualitates & circumſtantias, in quâ locus, tempus, annus, menſis commiſſi criminis comprehendantur. *c. fin. §. Libellorum. 2. q. 8. l. Libellorum. ff. De accuſat.* amplia-

tiones & limitationes vide apud *Farin. à n. 12.* 9. Vt inquiſitio formari poſſit, debet reus eſſe præſens, quia contra abſentem, niſi per contumaciam ſe abſentauerit, de jure procedi non poteſt: vt notant omnes ad *hunc textum* ibi: *debet igitur eſſe præſens.* Hodie tamen contrarium ſeruari de conſuetudine docet *Clarus q.11. in princ.* Secundùm quem reus ſiue abſens, ſiue præſens, ſiue cõtumax, ſiue non inquiri poteſt. 10 Denique debent inquiſito tradi capitula inquiſitionis, & non ſolùm dicta, ſed etiam nomina teſtium ei ſunt publicanda, vt facultatem habeat ſe defendendi, ſicut clarè dicitur in *textu*, quod ſolùm procedit in Eccleſiaſtico aut terris Eccleſiæ, pro quo affert exemplum *Maranta p. 6. n. 10.* ex contrariâ praxi regni Siciliæ, imò neque in foro ſeculari id ſemper obſeruari apparet ex *Hoſtien.* vbi dicit ante *receptionem teſtium non eſſe tradenda nomina teſtium*, & cautos judices conſueuiſſe tradere depoſitionem ſine nominibus, & nomina ſine depoſitionibus propter odia euitanda. Id certum eſt, non debere hoc obſeruari, quando ſolùm proceditur ad correctionem paternam, non autem judicialiter.

Etſi tribus modis poſſit procedi. Nota I. Hic tangi 4. modos procedendi ſuper crimine. 1. Eſt in criminibus notoriis, quid autem ſit notorium, & quomodo in illo procedendum, diximus aliquid *in c. Veſtra. de vit. & honeſt Cler.* & ibi diſtulimus ad *c. Evidentia h. l. 5.* ſed erit non minùs commodus locus. *in c. Cum dilectus. de purgat. Can.* 2. Per accuſationem præcedente inſcriptione, vt jam ſæpiùs diximus. 3. Per denuntiationem quam debet præcedere charitatiua monitio, ſecundùm ordinem quem præſcripſit Chriſtus *Matth 18. & Luc. 17.* Propter quem omnis denuntiatio inter Chriſtianos initio deberet eſſe Evangelica, & vbi nihil proficit charitas, tum demum fieri deberet judicialis, vt diximus *ad c. Super his ſup. not. 1. & ſeq.* An autem & quomodo hic ordo obliget, & an poſſit illi renuntiari, diſputant *Theologi* præſertim *R R in materia de Charitate.* rectiſſimè autem & acutiſſimè id examinat *Anton. Diana p. 7. tr. 3. à reſol. 35. vſque ad finem.* 4. Modus procedendi eſt per inquiſitionem, de quo latè diximus.

Nota II. Præter hos 4. modos dari duos alios, minùs propriè ſic dictos. 5. Ergo eſt per exceptionem de quo *in c. Super his, ſup.* per hanc enim non cupit excipiens intentare crimen inſtar accuſatoris aut denuntiatoris, ſed ſolùm excludere alterum. 6. modus eſt per viam actionis, cùm quis alteri intentat litem in ciuilibus, quæ impropriè dicitur accuſatio. *c. Per tuas. de Simonia.*

Nota III. In omnibus his modis ſecundùm formam judicii dictari debere formam ſententiæ quod ita declarat *Panorm. not. 13.* vt ſi judex proceſſit per inquiſitionem, poſſit imponere pœnam ordinariam, & non tantùm pœnitentiam, ſi autem denuntiatio Evangelica locum habuerit, non imponat pœnam ordinariam, ſed ad pœnitentiam compellat & paternè corrigat. Si exceptionem quis oppoſuerit, eáque fuerit peremptoria, adverſarium mox à judicio repellat, ſi dilatoria, terminum competentem præſcribat. Similiter in actione vel lite quâcunque ordinem judicii pro actionis qualitate obſeruet & ſententiam ferat.

Circa regulares perſonas.) Nota, quòd dicat *Pontifex circa regulares*, non videri hunc modum vſquequaque obſeruandum, id maximè intelligi, quando agitur de aliquo ab adminiſtratione removendo; quia officiorum mutatio ex leuibus cauſis fit in religione ſaltem inter ſubditos. Si autem ſit cauſa criminalis, & agatur ad grauem pœnam, non debet iſte ordo negligi, vt non ſeruentur ea quæ cuiuis homini jus naturale permittit, v. g. ne inauditus damnetur, vt capita accuſationis ac teſtium nomina ac dicta ipſi publicentur, vt non negetur ipſi remedium appellationis, vel recuſatio judicis ſuſpecti, aut recurſus ad ſuperiorem, prout *alibi* jam diximus. Si Societas, vel alij Ordines habeant peculiaria ſtatuta circa hæc, ea in quouis Ordine ſeruanda ſunt, ſed huc ad jus commune non pertinent, quod nos dumtaxat explicandum ſumpſimus.

Cap. XXV. Sicut olim.

Idem in eodem.

S V M M A.

Statuit Pontifex cum Concilio, vt iuxta SS. PP. inſtituta ſingulis annis Concilia Provincialia celebrentur, ad Cleri præſertim exceſſus corrigendos. Quem in finem per ſingulas diœceſes conſtituantur perſonæ idoneæ, quæ per totum annum de plano abſque vllâ juriſdictione inveſtigent, quæ vel correctione vel reformatione ſunt digna, eáque ad concilium provinciale deferant, quæ autem in illo fuerint ſtatuta, in Epiſcopalibus Synodis annuatim ſtatim publicentur, qui autem hoc ſalutare ſtatutum neglexerit adimplere, à ſui executione officij ſuſpendatur.

E X E G E S I S.

Idem ſtatutum habetur in *Concil. Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 10.* idem de *Synodis non tantùm provincialibus ſed Diœceſanis* quoque annuatim celebrandis innouauit *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 2.* ſed vtrùm hæc in aliis nationibus, ipſáque etiam Italiâ obſeruentur nobis compertum non eſt, in Germaniâ id non ſeruari de facto notorium eſt, neque ſeruari moraliter & ordinariè poſſe, adeóque nec de jure debere, conuincit Archiepiſcopatuum & Epiſcopatuum latitudo, cleri amplitudo, ſumptuúmque magnitudo, qui pro his ſynodis requiruntur. Exempla Cardinalis & Epiſcopi Ratisbonenſis nuper defuncti, ſunt quidem multa, ſed quis ſcit, an continuâſſet? narrantur deinde multæ difficultates interueniſſe. Vtrùm autem multorum annorum intermiſſio Epiſcopos & Archiepiſcopos excuſet, viderint ipſi, qui pro animabus ovium ſuarum diſtrictam rationem Deo ſunt redditurí. Nos illos non excuſamus.

Cap.

Cap. XXVI. Olim.

Gregorius IX. Archiepiſcopo & Priori S. Mariæ Rotomagenſi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, ne reformatio cuiuſdam Monaſterij impediatur, vt ſententiæ excommunicationum & ſuſpenſionum per Abbatem vel eius Adminiſtratores prolatæ relaxentur, pendente negotio ab ipſo ſpoliati reſtituantur, & de plano corrigantur & reformentur, tam in capite quàm in membris quaque, prout opus erit. juramentis, ſi quæ de tacendâ veritate Abbas extorſerit relaxatis, obediant verò monachi Abbati, ita tamen vt proſecutio negotij non valeat impediri, ſed teſtium contra eundem productorum nomina, & dictorũ ipſorum ei copia fiat, prædictis autem monachis aliiſque ad proſecutionem negotij aſſumptis, de bonis eiuſdem Monaſterij expenſæ neceſſariæ, cùm proprium non habeant, miniſtrentur.

EXEGESIS.

Monachi eidem Abbati obediant.) Nota *ex gl. & Hoſt. hîc*, quòd pendente lite inter Prælatum & ſubditum, debeat Prælatus abſtinere à negotio, ſuper quo pendet lis, & à dependentibus ab eo, *ſu. c. Cùm M de conſtit. & c. Vt noſtrum. de appell.* in reliquis verò, quæ negotium pendens non concernunt, poteſt ſuam juriſdictionem vt aliàs exercere, & tenentur ſubditi ipſi obedire, vt apertum eſt ex hoc *tex.* ſecus ſi per eius mandatum impediretur negotii proſecutio.

Dictorum ipſorum ei copiam dari faciatis.) Nota I. Etiam Prælatis regularibus inquiſitis non ſolùm dicta teſtium exhibenda eſſe, ſed etiam nomina: vt cum *gl.* ſentit *Panorm. hîc n. 7.* Neque obſtat quod objicit *Hoſt.* quòd hîc non fiat mentio de nominibus, ſed tantùm de dictis, neque ſubtilitas juris ſit obſeruanda circa Regulares; quia vt jam ſuprà dixi etiam regularibus non ſunt eripienda, quæ ipſis ad ſui defenſionem ſunt neceſſaria; & vt bene notat *Panorm.* hîc quoque militat ratio, quam reddit *c. Qualiter & quando*; ne per ſuppreſſionem nominum, præbeatur audacia infamandi, quæ non rarò apud Regulares maior eſt, quàm apud Seculares.

Nota II. Rectè docere *Panorm.* ex causâ poſſe ſupprimi nomina teſtium, quod non ſolùm de inquiſitis Regularibus, ſed etiam Secularibus verùm puto. Idem veriſſimum dicit, *n. 9. inquiſitionem ſpecialem non poſſe fieri* tam contra ſubditum, quàm Prælatum regularem ſine præcedente infamiâ; quia videtur id expoſcere æquitas naturalis, vt præſumatur bonus, qui non probatur malus, nec per infamiam, nec per alia indicia. *ſu. c. Licet Heli. de Simon.* vbi *textus* facit mentionem de infamiâ etiam contra regularem.

Cap. XXVII. Et finale. Prælatorum.

Idem, Epiſcopo Ciſter. de Alde & Salen. Abbatibus.

S V M M A.

Cùm C. & quatuor alij Canonici Friſingenſes denuntiando demonſtrâſſent, quòd Friſingenſis Epiſcopus bona ſui Epiſcopatûs quem fuerit, vt dicunt, minùs canonicè aſſecutus, adeò dilapidaret, quòd Epiſcopatus per eum diſſoluendus videretur; adhac etiam fama & vitæ prodigus & ſalutis, vitam duceret enormiter diſſolutum, mandat Pontifex biſce delegatis ſuis, vt perſonaliter accedentes ad locum inquirant ſollicitè veritatem, eámque fideliter conſcribentes ſub ſigillis ſuis ipſi tranſmittant, Epiſcopo terminum aſſignantes, quo Apoſtolico ſe conſpectui repræſentet, poteſtate vendendi, donandi, ſiue quomodolibet alienandi bona Eccleſiæ interim penitus interdictâ.

EXEGESIS.

Colligitur ex hoc *textu* cum *gl.* quòd inquiſitores perſonaliter accedere teneantur ad locum in quo morantur inquirendi, item cùm aliquis Prælatus denuntiatur de dilapidatione, interdicendam ipſi eſſe poteſtatem quocunque modo alienandi bona Eccleſiæ.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Poſtquam.

Innocentius VIII.

SVMMA.

Si quis coram eo, qui contra ipſum ſuper certis criminibus inquiſitor fuit deputatus, eadem crimina confeſſus eſt, fruſtra confeſſionem ſuam ex eo prætextu impugnat, quòd ſuper iiſdem criminibus non fuerit ante infamatus, aut quòd capitula inquiſitionis non fuerint eidem tradita.

EXEGESIS.

Continet hoc cap. limitationem, ad *c. Qualiter & quando. 2.* de diffamatione inquiſitionem præcedente, & capitulis inquiſitionis tradendis, ſi quis coram inquirente vltrò fateatur crimen. Confeſſio verò propria habetur pro probatione probatâ, contra quam nemo venire aut queri poteſt.

Cap. II. Et finale. Si is cui.

Idem.

S V M M A.

Si is cui inquiſitio ſuper certis criminibus commiſſa

miſſa

Digitized by Google

miſſa eſt, procedat aliquo præſente nec reclamante (infamiæ inquiſitione omiſſâ) proceſſus huiuſmodi, quod non fuerit de infamiâ priùs inquiſitum, vlteriùs impugnari non poteſt.

EXEGESIS.

Eſt hæc quoque limitatio generalis regulæ de infamiâ prærequiſitâ, quam attigimus *in c. Qualiter & quando. not. 3.*

TITVLVS II.

DE CALUMNIATORIBUS.

Cap. I. Cùm fortiùs.

Gregorius Anthemio Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex fortiùs punienda eſſe crimina, quæ inſontibus & maximè ſacratis hominibus inferuntur, ideóque culpâ non vacare, quod Ioannis Diaconi criminator Hilarius non fuerit pœnâ conuenienti caſtigatus. Quare mandat Pontifex eundem Hilarium priùs Subdiaconatûs, quo indignè fungitur, priuari officio, & verberibus publicè caſtigatum in exilium deportari.

EXEGESIS.

Fortiùs eſſe punienda crimina.) Nota I. Cùm reipublicæ expediat non minùs curare, ne quis calumniis & falſis criminibus oneretur vel opprimatur, quàm ne crimina maneant impunita, rectè ſubjungitur iſte *tit.* ſicut enim veris accuſatoribus & denuntiatoribus dandus eſt locus, ita ferri non debent, ſed puniri falſi accuſatores & calumniatores. Eſt autem calumniari *falſum crimen & dolo malo intendere. l. 1. §. 1. ff. ad S.C. Turpil. l. Athletas. § Calumniator. ff. De his qui notantur infamiâ.* Quare calumniator eſt qui falſum crimen ſcienter & dolo malo intendit. Olim *l. Remmiâ* ipſius fronti inurebatur litera *k.* præter infamiâ calumniatori ſtatuta quoq; eſt lex talionis, id eſt pœnæ ſimilitudo, vt ſcilicet idē pateretur, quod alteri ſi pati voluit, *l. 7. & fin. C. h. t.* quod licet videatur intelligi de accuſatione propriè dictâ, quando quis nomen ſuum inſcribebat, non ſunt tamen minùs puniendi, qui per calumniam aliquod crimen de innocente ſuperiori denuntiant, neque errauerit judex, ſi hos quoque *l. Talionis punierit,* quamuis aliam quoque pœnam. c. ſeq. ſtatuat Pontifex.

Nota II. Ex *Panorm.* ad *Rubricam,* Accuſatoris temeritatem triplici modo detegi. quandóque calumniantur, quandóque præuaricantur, quandóque tergiuerſantur. Calumniari quid ſit propriè jam diximus. Præuaricari eſt *colludere cum reo, falſas probationes contra illum admittendo, veras diſſimulando,* ita vt ex vtrâque parte conſentiatur, imò reipsâ ex parte illius cuius ſe adverſarium ſimular, *l. 1. ff. Ad S.C. Turpil.* Præuaricator eſt, quaſi *varicator,* inquit, *Vlp. qui diuerſam partem adiuuit perditâ cauſâ ſuâ d. l. 1.* videtur nomen traductum ab illis qui divaricatis pedibus ambulant in vtramque partem claudicantes. Punitur autem præuaricator pœnâ arbitrariâ. Tergiuerſari eſt *ab accuſatione penitus deſiſtere ſine licentiâ judicis,* & iſti puniebantur olim quinque libris auri. *l. 3. ff. De præuaricatoribus;* ſed non minùs hæc pœna quàm accuſatio ſtrictè ſumpta receſſit ab vſu, habet autem tam præuaricatio quàm tergiuerſatio ſpeciem calumniæ, ideò rectè iſta coniunguntur.

Verberibus publicè caſtigatum.) Ex hoc *textu* duo colliguntur, quòd Eccleſia poſſit infligere pœnam verberum etiam Clericis, modò id non tendat in vindictam ſanguinis per mortem vel detruncationem membrorum, vt interpretari videtur *Alexand. III. in c. in Archiepiſcop. de raptorib.* Quare non prohibetur flagellatio vſque ad ſanguinem ſine periculo mortis, mutilationis, vel morbi. Deinde Eccleſia habet jus infligendi exilij. adeóque Clericos non ſolùm verberandi, ſed etiam mittendi in exiliū, pro quo plura jura allegat *gloſſa.*

Nota II. Jus Canonicum probare pœnam talionis jure ciuili ſtatutam. *can. 2. & ſeq. 11. q. 3.* ſi inferri poſſit; Sic ſi Sacerdos per calumniam Sacerdoti objicit crimen depoſitione dignum, ipſe calumniator deponitur, qui voluit innocentem deponi. *c. Delat. 3. q. 6. c. Accuſâſti. tit. præced.* Similitudo pœnæ ſi locum non habet, verberibus & exilio ſuppleri debet, vt *in caſu h. c.* Hilarius enim iſte qui *Ioannem Diaconum* grauiter calumniatus fuerat, Diaconus non erat, ideóque priuationem ſeu depoſitionem, quam merebatur crimen *Ioanni* intentatum, ſubire non poterat, voluit *Pontifex* verberibus & exilio illud ſuppleri, quam pœnam in hoc caſu ſpecialiter impoſitam, eſt probabile, vt arbitrio judicis relinquatur etiam alia infligenda in ſimili delicto.

Cap. II. Et finale. Cùm dilectus.

Innocentius III. Zamorenſi, Segobienſi, & Abulenſi Epiſcopis.

SVMMA.

Cùm Magiſter Scholarium Palæſtinus ad Pontificem de Epiſcopo ſuo exceſſus varios detuliſſet, de prædictis autem nihil ſufficienter probâſſet, Pontifex

tifex Epiſcopum abſoluendum decernit ab obiectis, & mandat Magiſtrum Scholarum donec canonicè purgauerit ſuam innocentiam (ſcilicet quòd non calumniandi animo proceſſerit) ab officio & beneficio ſuſpendi, vt cæteri ſimili pœnâ perterriti ad infamiam ſuorum non facile proſiliant Prælatorum.

EXEGESIS.

Quòd non calumniandi animo proceſſerit.) Nota I. Regulam generalem, quòd ſiue accuſator ſiue denuntiator præſumatur imò conuincatur calumniari, ſi in probatione deficiat, idem tradit *Bart. d. l. ff. Ad Turpil. l. Athletas. §. Item præuaricator. ff. De his qui notantur infamiâ. vbi gl. ponit caſus exceptos*: 1. Quando quis ex officij obligatione hoc facit vt tutor, *l. 2. C. Qui accuſare non poſ.* 2. Quando videtur ex neceſſitate facere vt hæres, qui judicio vulgi tenetur vindicare neceſſitatem aut grauem injuriam defuncti, *l. Qui fratrem. C. De his qui vindic.* 3. Ratione vehementis doloris, vt quando maritus accuſat vxorem de adulterio. *l. Quamuis. C. De adult.* 4. Propter enormitatem delicti vt ſi quis accuſetur de falſatione monetæ. *l. 1. C. De falſ. monet.* 5. Si quis priùs fuerat infamatus de delicto.fa. *l. Miles. §. Mulier. ff. De adult.* 6. Si teſtes deceperint accuſatorem, vt ſi promiſſa teſtificatione defecerint. juxta *gl. in c. Paulum. 2. q. 3.* 7. Denique fallit hæc regula, ſi accuſator ſaltem ſemiplenè probauit, vt poſt *Vincentinum* tradit *Panorm. hic n. 5.* Regulariter ergo extra hos caſus, ait idē, & ſimiles eſt communis opinio, quòd eo ipſo, quòd quis deficiat in probatione præſumatur calumniari, & ſine aliis indiciis poteſt puniri, vt patet ex *hoc textu*: vbi Papa ſe tantùm fundat in eo quòd receperit, nihil ſufficienter fuiſſe probatum, in caſibus autem ſuprà poſitis & ſimilibus non præſumitur quis ſtatim calumniari, ſed judex ex officio tenetur inquirere, vtrùm verè fuerit calumniatus, & habuerit animum calumniandi, vt manifeſtum eſt ex *text.*

Nota II. Præſumptionem hanc non eſſe juris & de jure, ſed admitti probationem innocentiæ vt dicit *Bartol. in d. §. Præuaricator*; & ideò dicit ſe putare, quòd iudex debeat aſſignare terminum ad probandum innocentiam, neque obſtat *text. præſens*, vbi Pontifex nullo præfixo termino ſtatim iubet calumniatorem ſuſpendi ab officio & beneficio, donec per purgationem canonicam probet ſe calumniandi animum non habuiſſe: Pontifex enim per ſuſpenſionem illam temporariam puniuit culpabilem audaciam Magiſtri Scholarum, quòd nullis ſufficientibus probationibus ſuffultus, auſus fuerit contra Epiſcopum interpellare Sedem Apoſtolicam; pœnam autem grauiorem tantæ calumniæ Pontifex voluit differri in euentum deficientis probationis canonicæ, quæ reſponſio conſideranti ſolidior & planior apparebit præ illis quas intricatè affert *Panorm. n. 6.*

Nota III. Grauiſſimè peccare magiſtratus, ſuperiores, Prælatos, qui accuſatores & denuntiatores criminum non ſolùm libenter audiunt, ſed deprehensâ licet calumniâ impunes dimittunt, multóſque innocentes opprimunt.

TITVLVS III.

DE SIMONIA ET NE ALIQVID PRO SPIRITVALIBVS EXIGATVR VEL PROMITTATVR.

Ad Rubricam.

NOTA I. Poſtquam de accuſationibus, inquiſitionibus, denuntiationibus, & calumniâ quæ in his frequenter committitur actum eſt, agitur deinceps de criminibus, quæ ad criminale judicium pertinent, inter quæ præcipuum & grauiſſimum reſpectu rerum & perſonarum ſacratum eſt ſimonia. *1. q. vlt. c. fin.* idemque in primâ veluti acie *h. tit.* collocatur. Idem habetur in *extrauag. comm.* de quâ materiâ latè etiam agitur. *1. Per omnes quæſtiones, c. Præſentium. c. Sanctorum. 7. q. 1. c. Sanc. 15. q. 3. c. Si quis cum. §. Porro. 6. q. 1.*

Nota II. Licet peccatum, delictum, crimen nihil aliud ſit, quàm *actus humanus malus* vt poſt *Theol.* explicat *Couar. in Clement. Si furioſ. p. 2. n. 1.* preſſiùs tamen ſumi iſta in ordine ad judicia & pœnas humanas, nempe pro actu humano malo, qui accuſationem & coërcitionem Juris ſiue judicis humani meretur, ſiue dolo malo, ſiue culpâ etiam leuiſſimâ committatur, aut fieri præſumatur. Verùm apparet eiuſmodi actum debere eſſe voluntarium ſiue directè ſiue indirectè, ſiue interpretatiuè, prout explicat *Gratianus. 15. q. in princ.* Attamen debet delictum ita forás, ſiue in actum externum prodiiſſe, vt à Judice cognoſci poſſit, quia ſolà cogitatione perceptum à jure non coërcetur, neque cogitationis pœnam quis patitur. *l. Cogitationis. c. De pœnis.* ſed vltorem habet Deum *c. fin. 32. q. 3.* quàm primùm autem actus interior in exteriorem prorumpit, legibus & pœnis humanis ſubijcitur: *l. Is qui telum.*

C. Ad

C, ad Leg. Cornel. de Sicar. maximè ſi appareat per delinquentem non ſtetiſſe, quo minùs delictum fuerit conſummatum. *c. Qui peierare. 22. q. 5.* & ſimilibus potiſſimum in malefactis vbi principium & voluntas non exitus ſpectantur. *l. Quoniam. C. Ad Leg. Iuliam. de vi publicâ*; ſi præſertim talia ſint delicta quæ facilè in conſequentiam trahuntur.

Nota III. Iure ciuili delicta diuidi in publica & priuata, & rurſum publica in capitalia & non capitalia *Inſtit. de publicis judic. item l. 1. & 2. ff. De eod.* Iure autem Canonico commodiùs diuidi poſſunt, 1. In ea quæ principaliter offendunt diuinam Maieſtatem, vt Simonia, Hæreſis, Schiſma, Apoſtaſia, Blaſphemia, Sortilegium, de quibus etiam priùs agitur & ea quæ lædunt proximum illique damnum inferunt, veluti homicidium, Rapina, Adulterium, Inceſtus, Raptus, Iniuria & ſimilia, de quibus poſteriùs. 2. In leuia, grauia, grauiora, & grauiſſima, quorum diſcrimen rectiſſimè arbitrio judicis relinquitur. 3. In ea quæ ſunt fori merè Eccleſiaſtici, alia fori merè ſecularis, alia fori mixti ſeu mixta; prima ſunt quorum cognitio Iudicio Eccleſiaſtico reſeruata eſt, etſi per laicum committantur vt hæreſis, violatio voti aut præceptorũ Eccleſiæ, violatio cenſuræ Eccleſiaſticæ, Sacrilegium & ſimilia de quibus *Panorm. in c. Cùm ſit generalis. de foro compet. & alijs ibid.* Merè ſecularia, de quibus, ſi à laicis committuntur, ſoli judices ſeculares cognoſcunt, vt Furtum, Homicidium, Rapina, & ſimilia. Mixta ſunt de quibus ſi à laicis committantur tam Eccleſiaſticus quàm ſecularis Iudex cognoſcere poteſt, vt Adulterium, Sodomia, & alia. Illud aduerte, omnia crimina quę committuntur à Clericis ſeu Eccleſiaſticis, eſſe fori merè Eccleſiaſtici propter exemptionem Clericorum à foro ciuili. vide *Clar. in pract. crim. q. 37.*

Nota IV. Simoniam *à gl. in c. Qui ſtudet.* 1. ita definiri. *Simonia eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid ſpirituale vel ſpirituali annexum*, quæ definitio recipitur *à S. Tho. 2. 2. q. 100.* & ſequuntur communiter *Theologi & Juriſtæ.* Dicitur verò ſtudioſa voluntas, quod idem eſt ac dicere, quod fit ex electione & deliberatione, quæ voluntas licet non prodeat plenè in opus externum, debet tamen aliquo modo manifeſtari, vt poſſit cognoſci à Judice humano, iuxta id, quod diximus *Not. 2.* Per verba *emendi & vendendi DD.* communiter intelligunt omnem contractum non gratuitum, id eſt, quo res ſpiritualis cùm aliqua re pretio æſtimabili compenſatur, ſiue ſit pretium ſeu pecunia, aut aliquid pecunia æſtimabile, quod *DD.* vocant *munus à manu*, ſiue munus ab obſequio, vt ſeruitium, auxilium &c. ſiue munus à laude, vt humanæ laudes, preces quæ pariunt fauorem ad aliquid ſpirituale obtinendum.

Nota V. Per ſpirituale intelligi, vt poſt alios explicat *Valent. to. 3. q. 16. p. 1.* omne donum ſupernaturale ordinatum ad ſpiritualem ſalutem conſequendam. Quo modo ſumptum triplex eſt in propoſito. 1. Supernaturale quoad eſſentiam, vt gratiâ ſanctificans, dona Spiritûs ſancti, item gratiæ gratis datæ. 2. Spirituale per habitudinem cauſæ, ſiue vt alij dicunt, cauſaliter, vti Sacramenta, item officia Eccleſiaſtica, quatenus Eccleſiaſtica poteſtas ad ſalutem animarum refertur. 3. Secundùm habitudinem effectûs ad ſupernaturale primo & ſecundo modo, ſiue vt alij dicunt ſupernaturale effectiuè, vt ſunt actus ipſi gratiarum & donorum ſupernaturalium ſaltem ordinum & officiorum Eccleſiaſticorum.

Nota VI. Per illud, quod eſt ſpirituali annexum, intelligi quòd cum illo, id eſt, cum Sacramentis & officiis Eccleſiaſticis habet aliquam connexionem veluti cum ſuâ cauſâ aut fine, & triplex quoque ex communi *DD.* aſſignari. 1. Antecedenter vt ornamenta, ſacra vaſa, templa, ſacramentalia ab Eccleſia inſtituta ad ſacrificium & Sacramenta rectè peragenda & adminiſtranda, quò etiam pertinent jus patronatûs. præſentationes, electiones, renuntiationes, collationes &c. reſpectu beneficiorum Eccleſiaſticorum. 2. Concomitanter, vt labor qui ſuſcipitur in Sacramentorum adminiſtratione. 3. Conſequenter, vt ipſa beneficia Eccleſiaſtica, quæ conſiſtunt in jure recipiendi redditus Eccleſiaſticos propter beneficium ſiue miniſterium ſpirituale.

Nota VII. Aſſignari Simoniæ diuiſiones ſecundùm diuerſam conſiderationem illius. 1. Enim ſpectari poteſt, vt eſt vitium humani actûs, & ſic triplex à *DD.* afferri ſolet. Videlicet *mentalis* tantùm, *conuentionalis* tantùm, & *realis* tantùm. *Mentalis* tantùm eſt, cùm vitioſa voluntas compenſandi ſpirituale cum temporali, vel viciſſim exteriùs non exprimitur, ſed ſolà mente retinetur. Hæc iterùm ſubdiuiditur; alia enim eſt mentalis, quando mala hæc voluntas verbo aut ſigno, quod nullatenus exprimitur, reipsâ tamen impletur dando vel recipiendo ſpirituale pro temporali; alia eſt Simonia purè mentalis, in quâ ſcilicet neque iniqua voluntas exprimitur, neque quidquam ſpirituale aut temporale exterius recipitur aut datur.

Simonia *conuentionalis* tantùm eſt, quando exterius verbo vel ſcripto, vel alio ſigno conuenitur de dando vel recipiendo aliquid ſimoniacè, ſed ad ipſum hunc actum exteriorem non peruenitur. Quæ ſimonia iterum duplex eſt, vna quando ex neutrâ parte quidquam datur aut recipitur, ſed vtrinque tantùm conſiſtit in promiſſione, altera quæ ex vnâ parte completur, non ex alterâ, hoc eſt, cùm vnus ſtatim dat ſpirituale quod promittit, alter verò duntaxat, promittit temporale vel è contrario, ſed ipſum dare vel recipere differt. Perinde tamen eſt, ſtante hâc ſubdiuiſione, vt notat *Val. p. 5. poſt Nauar. c. 23. n. 103.* ſiue ſpirituale ſtatim detur, & temporale tantùm promittatur, ſiue contra, etſi aliqui putent, vt *Sot. l. 9. de Juſtit. q. 8. a. 1. & Caiet. 22. q. 10. a. 6. ad 6.* eſſe ſimoniam realem, ſi ſpirituale ſtatim detur & temporale promittatur, non autem è contra, ſi temporale ſtatim detur, & ſpirituale promittatur, quod ipſi abſque ratione putant eſſe ſimoniam realem, cùm in neutro caſu contractus ſimoniacus ſit completus, ſed ſemper ex alterâ parte maneat conuentionalis. Simonia quoque confidentialis ad conuentionalem ſpectat.

Realis

Digitized by Google

Realis denique Simonia eſt, vt ex dictis ſequitur, quando Simoniaca intentio verbis aut aliis ſignis exprimitur, & vtrinque ad actum dandi & recipiendi peruenitur. Erit tamen quæſtio de nomine, vtrùm quãdo ex vnâ tantùm parte voluntas talis impletur, dici debeat realis, vel conuentionalis, vel potiùs mixta. Placet potiùs *ſententia Val.* vt eiuſmodi Simonia claudicans dicatur conuentionalis, non realis: qui illud bene etiam animaduertit, omnem Simoniam realem, eſſe ſimul conuentionalem & mentalem, non tamen è contra omnis mentalis eſt conuentionalis, neque omnis conuentionalis, realis, vt patet ex dictis. Diſputat *hic Val.* cum aliis, ſi aliquis fortè abſque animo implendi promitteret temporale pro ſpirituali vel viciſſim, ſit verè Simoniacus; ſed videtur manifeſtum, in foro interno non eſſe propriè talem, in foro tamen externo talis præſumitur.

Nota VIII. Simoniam alio modo conſiderari poſſe, vt repugnat legi alicui, quâ ratione pro diuerſitate legis diuiditur in eam, quæ eſt contra jus naturale & diuinum, quæ dicitur Simonia prohibita, quia mala, & in Simoniam contra jus duntaxat poſitiuum, quæ dicitur mala, quia prohibita, quàm diuiſionem tradit *gl. in c. Ex parte 1. de offic. delegati.* Prioris generis Simonia, cui præcipuè conuenit definitio allata ſuprà, hanc eſſe peccatum, eſt de fide certum, vt patet ex verbis *S. Petri Actor. 8. ad Simonem Magum* (à quo hoc peccatum tanquam primo magiſtro nomen habet) *in felle amaritudinis & obligatione iniquitatis te judico eſſe.* propter quod vitium ab eodem *Apoſtolo* reprehenditor etiam Balaam, quòd voluerit maledicere populo Dei pro mercede. Idem conſtat ex *decretis Pontificum & SS. Canonibus:* vt deinceps patebit & probant *Theologi in 4. d. 25. & S. Th. l. c.* 1. Quia res ſpiritualis eſt longè excellentior quouis temporali pretio, ergo eſt contra rectam rationem & lumen naturæ, pro tali pretio illam emi aut vendi. 2. Diſpenſator alicuius rei non poteſt illam licitè vendere ſine conſenſu Domini; ergo Paſtores & Prælati Eccleſiæ non poſſunt vendere ſpiritualia contra præceptum Domini, *Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date.* Quare conſequenter etiam concluditur, ſicut Prælati & Paſtores non poſſunt vendere ſpiritualia, ita ſubditos non poſſe hæc ab illis emere propter eandem excellentiam, ob quam *Christus* venditionem prohibet.

Nota IX. Eſt autem Simonia per ſe loquendo peccatum contra religionem, quatenus vilipenſio ſeu comparatio ſpiritualium cum temporali pretio, in ignominiam Dei cedit, qui illa ad ſalutem æternam & ſuum cultum ordinauit. Erit autem Simoniacus hæreticus ſi judicet temporalia poſſe eſſe juſtum & condignum pretium rerum ſpiritualium ſiue ſacratum, quo pacto fuiſſe hæreticum *Simonem Magum*, patet ex verbis *S. Petri: pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimâſti pecuniâ poſſideri:* Quem errorem ſecuti ſunt *Armeni, teſte Alphon. de Caſtro. lib. de hær.* Non eſt autem neceſſarius talis error ad ſimoniam, vix enim videntur aliqui eſſe tam impij aut fatui, vt illam teneant, ſufficit peruerſæ voluntati cum ſolo errore practicatio illius, ex quo poteſt quis æquè aut plus velle non æſtimare temporale, quàm ſpirituale: quamuis alioqui ſpeculatiuè ſpirituale eſſet dignius & præſtantius. Non eſt autem Simonia ſolùm contra Religionem, ſed etiam contra Iuſtitiam, vt concedit *Sot. l. 9. De Juſtitiâ. q. 5. a. 1.* Quia Simoniacus vſurpat rem Domini ſui, & ſuper illa contrahit contra illius voluntatem & mandatum.

Nota X. Simonia contra Jus poſitiuum humanum, ſiue Eccleſiaſticum, eſt omnis commutatio, ſiue compenſatio rerum non gratuita, quam propter cultum diuinum, & Dei, ac Chriſtianæ Religionis bonum & detrimentum ſpecialiter Eccleſia prohibet, ſiue ſint res temporales, ſiue ſpirituales, vti deſcribit *Valent. l. c.* dari eiuſmodi Simoniam negat *Durand. d. 25. q. 5.* quem ſequuntur *RR. alij.* ſed *communis* eſt in contrarium apud *Valent. l. c. Tann. to. 3. d. 5. q. 8. d. 2.* Ratio eſt, quia poteſt Eccleſia propter Religionem & cultum diuinum quædam, quæ per ſe temporalia & vendibilia, præcepto ſuo facere incommutabilia, ſiue invendibilia, item prohibere, ne ſpiritualia cum ſpiritualibus permutentur. V. g. beneficia, quæ prohibitio facit eiuſmodi commutationem ſimoniam jure ſolùm humano, ſicut per præceptum jejunii Eccleſia facit, vt ſolo jure humano eius violatio non ſolùm ſit contra obedientiam Eccleſiæ debitam, verùm etiam contra virtutem religionis, ſed rectè *Val.* vtramque ſententiam concordat, & ſequitur *Tann. l. c. n. 30.* Simoniam ſolo jure humano introductam non eſſe verè ſimoniam, quia non commutatur ſpirituale pro temporali, vt ſi quis intuitu alicuius remunerationis reſignet beneficium in fauorem tertij (quia gratis beneficium dimittit, reſpectus autem ad certam perſonam gratuitæ reſignationi non adverſatur) vel commutatur ſpirituale cum ſpirituali, vt in permutatione beneficiorum fit, quod ipſum nullo jure diuino eſt prohibitum. Eſt tamen hæc humani juris ſimonia impropriè talis, quia per prohibitionem Eccleſiæ, id quod ſpirituale non eſt, induit quaſi naturam rei ſpiritualis, & ſi duo ſpiritualia commutantur, eadem prohibitio facit, vt inuito Domino res ſacræ commutentur, quod non caret aliquâ ſpecie ſimoniæ.

Nota XI. Ex duplici capite oriri difficultatem & quæſtionem, vtrùm res aliqua ſit Simoniaca. 1. Ex parte obiecti, vtrùm ea quæ commutantur ſint ſpiritualia jure diuino, an ſaltem humano ſiue Eccleſiaſtico. 2. Ex parte actûs, an reuerâ tendat in obiectum Simoniacum, ſiue reſpectu intentionum aut aliarum circumſtantiarum excuſari poſſit. Vtrumque in ſequentibus prout occaſio feret, explicabimus, ne omnia in vnum *capitulum* infarciamus.

Cap. I. In Ordinando.

Gregorius Generali Concilio præſidens.

SVMMA.

Sicut non debet Epiſcopus manum, quam impo-

nit, ita nec miniſter vel Notarius in ordinatione eius vocem vel calamum vendere, pro ordinatione igitur vel vſu pallij ſeu chartis atque paſtellis, eum qui ordinatur, omnino aliquid dare prohibemus.

EXEGESIS.

Etſi *textus* iſte offerat anſam dicendi, an Epiſcopi eorúmque Miniſtri & Notarij aliquid ratione ordinationum exigere poſſint: quia tamen ſatis prolixè in communibus *ad Rubricam* hæſimus, hanc materiam ad *Cap. 8. 9. & 10.* differre placet, vbi vniuerſim de his agetur.

Cap. II. Qui alium.

Ex Concilo Moguntino.

SVMMA.

Qui alium in Eccleſia ordinatum per pecuniam expulerit, eámque ſibi taliter vendicauerit, omnino deponatur.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus, infligit *Pontifex* pœnam depoſitionis illi, qui alterum beneficio ſuo deijcit, corrumpendo judicem munere pecuniario, & in illud ſe intrudit, quia & alteri grauiſſimam iniuriam infert, & pecuniâ ſibi beneficium tale procurando manifeſtam ſimoniam committit.

Cap. III. Si Dominus.

Deodatus Papa.

SVMMA.

Nullus Catholicus eſt reſpuendus, ſed vt veritatem afferat ad propalandam ſimoniacam rabiem magnis eſt precibus exorandus.

EXEGESIS.

Propter criminis atrocitatem ad ſimoniacum accuſandum vel denuntiandum, quilibet Catholicus admittitur etiam criminoſus, quando etiam laicus contra Clericum admitti ſolet, vt docet *Maſcard. de probat.* qui aliàs excluderentur, vt patebit *ex c. Tanta eſt. infrà.* Quia verò Pontifex determinatè exprimit Catholicum, *Panorm.* inde ſumit regulam, quòd noncatholicus, id eſt hæreticus, ſiue infidelis non admittatur etiam ad accuſandum crimen ſimoniæ.

Cap. IV. Accuſatum.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex accuſatum ſimoniacum eſſe prohibendum ne Miſſam celebret, donec quid ſit, veriùs conſtet.

Cap. V. Quoties.

Idem.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex alicui, qui per Simoniacam hæreſin fuerat ordinatus, ſe debuiſſe prohibere ne miſſam celebret, donec quid ſit veriùs diſcerneretur.

EXEGESIS.

Idem dicunt hæc duo capitula videlicet Simoniacum prohibendum eſſe, ne miſſam celebret. Vbi notat *Panorm. hoc caſu* lite pendente aliquem priuari quaſi poſſeſſione beneficij ſeu officij idque intelligi debere, quando accuſatus erat infamatus de Simoniâ. Propter atrocitatem ergo criminis concurrente infamiâ fit ſuſpenſio vſque dum cauſa finiatur, quod idem contingit in aliis magnis criminibus. Vocatur verò Simoniaca hæreſis, quia ſi error pertinax in illa ſit puniendus, rem ſpiritualem eſſe æqualis aut minoris pretij quàm temporalem, eſt verè hæreſis, licet autem hic error abſit, adeſt tamen quædam ſpecies illius, & grauitas criminis meretur hoc nomen.

Cap. VI. Sicut.

Lucius Papa.

SVMMA.

Sicut ſimoniaca peſtis ſui magnitudine alios animi morbos vincit, ita ſine dilatione mox ac eius ſigna per aliquam perſonam claruerint de Eccleſia Dei debet eliminari atque repelli.

EXEGESIS.

Sui magnitudine alios morbos vincit.) Nota I. Ex *Panorm.* Simoniam hic appellari peſtem ſicut enim peſtis inficit hominem ita Simonia, niſi coërceretur, inficeret multos, & ratione auaritiæ ac ambitionis quæ cum illâ coniunguntur, diffunditur & vt cancer ſerpit, quâ ratione meritò dicitur ſuperare alios animi morbos ſeu vitia, & ſimoniaci dicuntur deteſtabiliores omni peccatore; quia maximè aduerſatur ſtatui Clericorum & vel maximè Sacerdotali ac Paſtorali, cuius dignitatem & officium vilipendit, dum temporalia æquat ſpiritualibus, aut præfert, cum quo ſtat alia peccata eſſe grauiora alio reſpectu.

Nota II. In Simoniâ poſſe procedi ad priuationem & depoſitionem, per quam clericus cenſetur eliminari atque expelli de Eccleſiâ, ſi modò aliqua ſigna id eſt probationes veriſimiles, vt explicat *Panorm.* ad judicem afferantur. Cùm alioqui in criminibus debeant eſſe probationes luce meridianâ clariores, *l. Sciant cuncti. C. De probat.* hîc autem admittuntur præſumptiones propter criminis odium & ſcandalum ſicut in hæreſi juxta. *c. Cum contumacia. de hæreſ. in 6.*

Cap.

Cap. VII. Tanta.

Deodatus.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex tantam eſſe labem Simoniæ, quòd etiam ſerui aduerſùs Dominos, & quilibet criminoſi admictantur ad accuſationem, Item omnes peccatores miſſam cantare poſſe præter Simoniacum, quem quilibet vt ab ordine malè accepto remoueatur, accuſare poteſt, etiam meretrix.

E X E G E S I S.

Quòd dicit *Pontifex* omnem peccatorem poſſe miſſam cantare præter Simoniacum, videtur id obſtare, quòd neque excommunicati, neque ſuſpenſi celebrare poſſint. Reſpondet *Panorm.* poſt *Innocentium*, quòd alios peccatores vel ab Eccleſiâ præciſos, toleratos tamen, non teneamur vitare, ſed poſſumus eorum miſſas audire. *fa. c. Cùm non ab homine. de ſentent. Excommun.* Simoniacum autem in ordine quantumuis occultum teneamur vitare. *c. Præter. §. Verum. diſt. 32.* ita vt non ſolùm quoad ſe ſit ſuſpenſus, quod verum eſt de quouis peccatore, ſed etiam quoad alios, qui nouerunt priuatim ipſum eſſe ſimoniacum, etiamſi publicè id nondum conſtet, neque ſententia ſit contra illum lata.

Cap. VIII. Non ſatis.

Alexander III. In Concilio Turonenſi.

S V M M A.

Prohibet Pontifex ne ab ijs qui ad Religionem tranſire volunt, pecunia requiratur. Neque prioratus vel capellaniæ qualibet Monachorum vel Clericorum annua diſtractione vendantur, nec pro commiſſione earum vllum pretium exigatur. Contra hoc decretum dare vel recipere vel conſentire præſumens, partem cum Simone habebit. Pro ſepultura, Chriſmate, oleo ſacro nulla exactio pretij attentetur: neque quis obiectu conſuetudinis errorem ſuum tueatur.

Cap. IX. Cùm in Eccleſia.

Ex Concilio Lateranenſi.

S V M M A.

Cùm horribile ſit in Eccleſiis venalitatem locum habere dum pro Epiſcopis, Abbatibus, ſiue quibuſcunque Eccleſiaſticis ponendis in ſede, ſiue introducendis in Eccleſiam, nec non pro ſepulturis, & exequiis ac benedictionibus nubentium, ſiue aliis Sacramentis aliquid requiratur, & plures putant hoc licere de longâ conſuetudine, immemores tanto grauiora eſſe crimina, quanto diutius animam tenuerunt alligatam, Concilium diſtrictè prohibet, ne hæc de cætero fiant, contrauenire præſumentes portionem cum Giezi ſe nouerint habituros.

Cap. X. Cùm ſit Romana.

Idem Vigilienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd pro Eccleſiarum conſecratione Epiſcopus nihil poſſit vel debeat præter procurationem exigere.

E X E G E S I S.

Ne hæc de cætero fiant.) Nota nos hæc *cc.* coniungere quia continent ferè eadem aut ſimilia quæ ſunt aut ſpiritualia per ſe, aut annexa ſpiritualibus, quò etiam pertinet, quod *c. 1.* dicitur *de manuum impoſitione, ordinatione &c.* quæ omnia quam poterimus breuiſſimè explicabimus, vtpote ſpectantia ad crimen Simoniæ, non ſeruato quidem ordine in quo promiſcuè recenſentur, ſed magis ordine doctrinæ.

Benedictionibus nubentium vel aliis Sacramentis.) Nota I. Non tantùm committi Simoniam in comparandis donis Spiritûs Sancti, qualia elucebant in *Apoſtolis,* vt gratia linguarum, Sanitatum, prophetiæ, &c. quæ quidem etiam pecuniâ volebat comparare *Simon Magus*, ſed etiam in aliis, quæ ſunt ſpiritualia per eſſentiam, vt ſunt vel maximè Sacramenta. Præcipuè autem deteſtabilis eſt Simonia, quæ committitur in venditione Sacræ Euchariſtiæ, ſeu hoſtiæ conſecratæ; quia per eam ipſe *Chriſtus* venditur. *c. Nullus Epiſcopus. 1. q. 1.* idque eo eſt deteriùs, ſi vendatur ad prauos, vel etiam magicos effectûs, aut detur Iudæis in contumeliam Sanguinis *Filii Dei.* idem dicendum de ordine, extremâ vnctione, confirmatione, Pœnitentiâ; quia ſunt res ſacroſanctæ, nec cadunt in temporalem æſtimationem, & de prioribus tribus habetur. *c. Baptizandis. 1. q. 1.* ibidem in *c. Quidquid.* ponitur generalis regula de Sacramentis, quòd vendi non poſſint.

Nota II. Immeritò non nullos *Canoniſtas* hinc excipere matrimoniũ cum *gl. in c. 9. Cùm in Eccleſia.* quod hic ſecundo loco poſuimus, quia Canones permittunt munera offerri causâ matrimonij, *c. Connubia. & c. Honorantur. 32. q. 1.* accedit, varia pacta circa illud interuenire de donatione propter nuptias, dote, aliis, ſed eſſe matrimonium Sacramentum verum & gratiam conferre, eſt fide certum & definitum à *Trid. ſeſſ. 7. can. 1. & ſeſſ. 24. can. 1.* neque obſtant dona aut pacta, quia matrimonium non ſolùm eſt Sacramentum, verùm etiam contractus, in quo communicatio materialis interuenit rei corporalis pro corporali per mutuam corporum traditionem, ex cuius parte nihil obſtat per modum pretij interuenire, ſi id poſtulet æqualitas conditionum, vt ſi ignobilis velit ducere nobilem, ſic valet conditio; duco te ſi centum dederis, *c. 3. de condit. appoſ.* ſic etiam licet donare parentibus, propinquis, internun-

tuis, vt conſentiant aut conſenſum procurent; hæc enim pertinent ad contractum, non ad repræſentationem vnionis *Chriſti* cum Eccleſiâ per Incarnationem; charitatem gratiámque Sacramentalem huic ſignificationi annexam ex inſtitutione *Chriſti* de Sacramentalibus diximus, de rebus conſecratis dicemus infrà.

Nota III. Ex communi ſententiâ quam ſequuntur *Azor. p. 3. l. 12. c. 3. q. 3. Suar. l. c. c. 12. n. 3. & ſeqq. Leſſ. de Juſt. l. 2. c. 35. dubitat. 7.* in extremâ neceſſitate licere pretio inducere illum ad miniſtrandum Sacramentum v.g. baptiſmi, qui aliàs illud adminiſtrare non vult, quia hoc caſu excuſat periculum æternæ damnationis illius, qui ſine baptiſmo eſſet moriturus, quæ cauſa eſt ſufficiens, vt pretio redimatur tale impedimentum, & evitetur animæ jactura. Si tamen ille qui Sacramentum adminiſtrare poſſet aut deberet, nollet alio modo dari ſibi pecuniam quàm in pretium Sacramenti, pecuniæ oblatio foret intrinſecè mala & inſeparabilis ab injuriâ veræ fidei, ideóque illicita, vt potiùs ſine baptiſmo in tali caſu ſit quis permittendus mori, juxta. *c. Sacris. de his quæ vi metúſque cauſa:* ſolùm ergo licet pretium offerre in tali caſu ad redimendam vexationem vel prauam affectionem odij aut ſimile, & ſic non tam induceretur ad malum quàm ad minus malum, quia minus malum eſt pro pretio baptizare periclitantem de ſalute æternâ, quàm illum ſine remedio relinquere.

Pro ſepulturis & benedictionibus nubentium.) Nota I. Pro benedictionibus nuptiarum, cùm ſint aliquid intrinſecè ſpirituale, dubium non eſt, quin per ſe conſtituant materiam Simoniæ, & ſub hâc ratione nihil pro illis dari aut accipi poſſit: ſepultura autem ſumitur pluribus modis; 1. Pro terrâ ſiue ſolo ad corpus mortui infodiendum ſeu recondendum neceſſaria. 2. Pro ſepulturâ ſiue loco ſepulchri jam conſtituto, ſed per Epiſcopum non benedicto, nec ſpecialiter deputato. 3. Pro terrâ deſtinatâ in vſum ſepeliendorum hominum & benedicta per Epiſcopum, & talis locus eſt cœmiterium. 1. Modo ſepulchrum emere aut vendere, non eſt ſimonia, quia eiuſmodi terra eſt pretio æſtimabilis, & aliquid temporale, quod autem ordinetur ad vſum pium, eſt per accidens, ita licet emere materiam remotam Sacramentorum, panem, vinum, oleum, &c. Idem dicendum eſt de ſepulturâ ſecundo modo accepta, propter eandem rationem. In tertiâ acceptione emere aut vendere cœmiterium aut ſepulchrum habito reſpectu ad benedictionem, extra controuerſiam eſt Simonia *Juris diuini.* Imò cum ſimpliciter Eccleſia prohibeat aliquem pro pretio admittere ad ſepulturam in loco benedicto. *cap. penult. De ſepult.* venalitas ſepulturæ improbatur ac ſeuerè prohibetur *hîc c. 9.* Neque materialiter etiam reſpectu terræ, quæ ſecundùm ſe eſt pretio æſtimabilis, videtur emptio aut venditio locum habere, & per illam committi ſimonia juris humani, quamuis etiam de ſolo reſpectu ad benedictionem rectè dicti *Canones* intelligantur, & licet in hâc parte ſequi conſuetudinem quæ multis locis habetur, vt pro ſepulturâ in Cœmiteriis ſoluatur pecunia.

Nota II. Idem dicendum de loco proprio ſepulturæ ſiue capellâ alicuius priuati, nimirum videri non poſſe vendi, neq; alteri pro pretio ſepulchrum ibi concedi: quia *cap. In Eccleſiaſtico. 13. q. 2.* Interdictum dicitur omnibus Chriſtianis terrã pro mortuis vendere, & eſt hoc jus rei ſpirituali annexum, ſi locus ſit benedictus. Quare itidem illicitum videtur exigere aliquid pro honoratiore loco ſepulturæ, vt in Eccleſiâ, eiúſque præſertim choro & prope altare, quia dignitas & maior reuerentia loci videtur motiuum maioris pretij. Sed in contrarium eſt paſſim conſuetudo quæ excuſari poteſt, quia ſpectat locum, vt materialiter æſtimabilem vel honorem duntaxat politicum & mundanum. Vide *Suar. l. c. c. 14. n. 19. & ſeq.* Vtrùm autem ſi homo ſepeliatur in loco profano ſiue non benedicto, fiat religioſus per Canones, ſicuti fit per leges ciuiles *§. Religioſum. inſtit. de rerum diuiſ. & l. 6. in fine. ff. De Relig. & ſumpt. funerum*, incertum eſt, etſi enim hæ leges non reperiantur per Canones correctæ, conſuetudo tamen eiuſmodi loca, etſi diceremus religioſa fieri, parui facere videtur, vt notat *Caſus hîc n. 33.*

Pro ſepultura quoque Chriſmatis, & olei receptione.) Nota I. Quæ ſpiritualibus antecedenter annexa ſunt, vt quæ hîc enumerantur, & ſecundùm ſe materialiter pretio ſunt æſtimabilia, quatenus poſſunt abſtrahi à conſecratione & ſpiritualitate vendi & emi, aliiſque modis ſuper ijs contrahi poſſe, vt habet *communis ſententia* apud *Silu. v. Simonia. q. 12. Nauar. c. 23. n. 108. Val. l. c. q. 16. p. 2.* vt ſepulturæ, de quibus jam diximus (& idem eſt de exequiis) vaſa, paramenta & ornamenta ſacra, de quibus idem dicemus infrà *c. Querelam.* Alia autẽ à ſpiritualitate abſtrahi nõ poſſunt, iuxta *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 4. ad 3.* vt ſunt ordinationes ſacræ, teſtimonium ordinum, examen ordinãdorum, jus patronatûs ſiue præſentandi, item eligendi vel conferendi officia & beneficia Eccleſiaſtica, item aqua benedicta & reliquiæ, Agni Dei, quæ nihil temporali pretio æſtimabile habent annexum, hæc & ſiqua ſunt his ſimilia in contractum ſub pretio temporali venire nequaquam poſſunt.

Nota II. Pro labore & onere alicuius damni, aut incommoditatis concomitanter rebus ſpiritualibus annexo, ſi ſolùm ſit accidentale abſque ſimoniâ poſſe accipi pretium, vt ſi Sacerdos pro offerendo ſacrificio debeat longiùs ire, aut expenſas facere de ſuo, quia non habet ex beneficio redditus ſufficientes, in quo omnes conſentire, affirmat *Tanner. l. c. n. 46.* Quin imò pro ipsâ obligatione miniſtrantium ſpiritualia poſſe accipi pretium, tradit ex *communi Innocentius in c. Quoniam. ne Prælati vices ſuas. Nauar. c. 23 Man. n. 103. Val. l. c. q. 16. p. 2. Tanner. n. 49.* Eſt enim hæc obligatio diſtincta ab ipſis functionibus & actibus ſacris, & quia continet onus in gratiam alterius ſuſceptum, ideóque pretio æſtimabile, niſi poſitiuo jure id aliunde ſpecialiter prohibeatur, aut honeſtè ex beneficio vel aliunde ſit ſuffi-

ſufficienter prouiſum. Eſſet enim id tunc ſaltem contra juſtitiam aut ſimonia præſumpta, vti cenſet *Tanner. l.c. n. 50.*

Nota III. Pro labore autem & onere actui aut miniſterio Eccleſiaſtico intrinſecè annexo non poſſe pretium accipi, v. g. pro labore dicendi ſacrum, audiendi confeſſiones, conſecrandi altare, templum, cœmiterium, &c. eſt ſententia valde cōmunis, vt videre eſt apud *Nauar. l.c. n. 101. Val. l.c. Tanner. n. 50.* quia labor iſte non eſt pretio æſtimabilis, niſi quatenus eſt ſpiritualis. Non tamen eſt omnino improbabile, quod dicunt *Bonau. in 4. d. 25. q.* & ſequuntur *Marſil. & Maior. ibid.* & plerique *Canoniſtæ cum gl. in c. Significatum. de præbendis:* neque omnino improbat *Suar. 3. p. t. 3. d. 86. ſect. 7.* poſſe accipi aliquod pretium etiam pro tali labore, non quidem vt ſpiritualis eſt, aut ſpiritualibus annexus, ſed vt oneroſus & difficilis (vt ſunt aliqui ex enarratis) ſicut quiuis labor ex pacto in alterius gratiam ſuſceptus dignus eſt compenſatione.

Nec pro commiſſione Prioratûs vel Capellania &c. nec pro Epiſcopis ſiue quibuſuis perſonis Eccleſiaſticis ponendis in ſede, aut introducendis in Eccleſiam. Nota I. Cùm iſta prout ſunt præcisè actus officij & poteſtatis Eccleſiaſticæ, non videantur poſſe abſtrahi à ſpiritualitate, non poſſe pro illis ſecundùm ſe pretium accipi, poſſe autem per accidens & ſub aliâ conditione, vti paulò ante dictum eſt, & redibit infrà *c. Nemo.* Controuerſum autem eſt, vtrùm ipſa beneficia Eccleſiaſtica, quorum expreſsè in his *cc.* neque in aliis *h. t.* fit mentio, ſint eòdem referenda, cùm & ipſa ſint annexa ſpiritualibus, vtrùm ſcilicet poſſint emi aut vendi, vel pretio compenſari. Pro quo adverte tria eſſe in beneficio. 1. Titulum ſiue officium ſpirituale. 2. Jus percipiendi fructus in eo titulo fundatum. 3. Fructus ipſos ſecundùm ſe abſtrahendo à titulo.

Nota II. Officium ipſum Miniſterij ſpiritualis v. g. Epiſcopi, Canonici, Parochi, Capellani &c. jure naturali & diuino abſque ſimoniâ vendi, aut pretio temporali commutari non poſſe, quia eiuſmodi officium aut titulus eſt intrinſecè & inſeparabiliter ſpirituale, ſecus eſt de fructibus, qui in ſe merè temporales ſunt, in quo omnes conſentiunt, ſicut & in hoc quòd jus percipiendi fructus abſq; Simoniâ locari & concedi poſſit; etſi locatio fieri prohibeatur in perpetuum, quod tamen nuſquam receptum eſſe dicit *Silu. v. alienatio. q. 13. quem ſequitur Val. l. c. p. 2.* apud *Tann. n. 52.* qui putant, *poſſe locari ad vitam locantis.* Ratio autem eſt, quia jus titulo ſpirituali annexū percipiendi fructus nihilominùs manet penes beneficiatum qui conductori ſolùm vendit jus temporale fundatum in locatione factâ ex rationabili causâ vel quâcunque tandem ratione à beneficiato, modò beneficium non minuatur vel deterius reddatur.

Nota III. Ius percipiendi fructus cum titulo Spirituali connexum vendi non poſſe, vt docent communiter *Theologi cum S. Thoma. 2. 2. q. 100. a. 4.* Rationem aſſignant, quia licet jus illud conſideretur ſecundùm temporalem vtilitatem, non poteſt tamen fructificare, nec perfectè concipi ſine reſpectu ad ſpiritualitatem. Alij tamen vt *Nauar. in poſteriori editione Manualis* (licet in priori cōtrarium ſenſerit) *c. 23. n. 108. juxta gl. & rubricam in c. Ex parte. 1. de officio deleg. & Turre Crem. in c. 1. De Simon.* quibus quoad ſimplicia beneficia adſtipulatur *Panorm. ibid.* contendunt beneficia quoad poteſtatē temporalem & pecuniariā vendi poſſe à Pontifice. Sed rectè vtroſq; conciliat *Leſſ. l. 2. de Juſt. c. 35. dubit. 2. n. 18.* Si beneficium conſideretur planè formaliter tanquam jus fructuum propter officium aut miniſterium ſacrum, eſſe planè inuendibile: quo ſenſu etiam jus decimarum dicitur inuendibile, quæ eſt mens *Theologorum.* Si verò conſideretur materialiter tanquam jus ad fructus connexos, ſic beneficium vendi poſſe à Pontifice abſque Simoniâ Iuris diuini: quia in poteſtate ipſius eſt fructus ſeparare ab officio, quod voluit *Nauar. cum Canoniſtis.* Idémq; poſſent facere Epiſcopi, imò etiam Prælati, niſi eſſet jure Canonico prohibitum, ne inferiores Papâ jus fructuum in totum vel ſecundùm partem ab officio ſeparent, vt patet *tot. t. Vt beneficia Eccleſiaſtica ſine diminutione conferantur.* Non erit tamen id facere vel attentare Simonia juris diuini, ſed ſolùm humani, niſi quis intendat vendere jus fructuum mediante officio, erit tamen iniuſta & tenebitur ad reſtitutionem, quia non potuit jus fructuum ſeparare à titulo, quam ſeparationem ſibi reſeruauit *Pontifex* tanquam ſupremus beneficiorum Eccleſiaſticorum adminiſtrator. ita *Leſſ. l. c. n. 19. & ſeqq.*

Nota IV. Dubitari quoque poſſe an penſiones etiam cadant ſub obiectum Simoniæ. Eſt autem penſio *jus percipiendi partē fructuum ex alieno beneficio* vt optimè definit *Zæſius hic n. 46.* vt cùm ex Epiſcopatu, Abbatiâ, Præpoſiturâ, Canonicatu, Parochiâ, &c. legitimâ authoritate (intellige Pontificis penes quem vti eſt ſuprema poteſtas adminiſtrandi beneficia Eccleſiaſtica, ita eoſdem redditus ſeparandi dicendum eſt) reſeruatur tertio certa pars redditum, quam beneficiatus debet illi pendere, vnde nomen penſionis deſumptum eſt. Qualis penſio cùm etiam laico conſtitui poſſit ſine titulo ſpirituali aut aliquo ordine Eccleſiæ intuitu ſubeundo, rectè arbitratur *Zæſius,* non eſſe ſpirituale aliquid etiam cùm conſtituitur clericis propter cauſam aliquam temporalem v. g. ſenium, infirmitatē, multos & vtiles labores ſine reſpectu ad Eccleſiam, vnde ſequitur vbi nulla eſt connexio cum ſpirituali titulo, neq; is in conſiderationem venit, penſionem etiam à clericis vendi poſſe, ſtando in jure antiquo.

Nota V. Iure nouo poſt *conſtitutionem Pij V.* quâ præcepit Clericis penſionariis vt quotidie recitent officium Beatæ Virginis, ſi ratione Clericatûs & obligatione recitandi officium Beatæ Virginis penſionem acceptârint, non abſque Simonia poſſe vendi vel pro temporali commutari, vt docet *Nauarr. conſil. 59. & ſeq. h. t. & in Summâ c. 23. n. 111.* ac ſequitur *Zæſius hic n. 47.* Si autem penſio detur in titulum beneficij, idem juris eſt quod in beneficio, in

cuius

cuius naturam tranſit; ſimiliter ſi detur pro beneficio, quod quis reſignauit, neque tum poſt *Bullam Pij V.* reſignari poteſt, ſi quidem illa *Bulla* ſit recepta, aut contrariâ conſuetudine non ſit abrogata, vt ſentit *Gigas. q. 99. de penſionibus. Azor. l. 12. c. 13. q. 39. Suar. l. c. c. 26. n. 5.* & ſeqq. *Leſſ. l. 2. c. 35. dub. 22. cum Canoniſtis*, quos allegant.

Nota VI. Penſionem abſque vitio Simoniæ redimi poſſe, ſine auctoritate Pontificis, ita vt qui Præpoſituram v. g. obtinet ſub annuâ penſione 100. ducatorum, ei qui reſignauit aut alteri annuatim perſoluenda, poſſit ſimul ſummâ 1000. ducatorum minori aut maiori penſionem 100. ducatorum redimere, vt ad nihil ampliùs teneatur, vt contra *Nauarr. l. c. & conſil. 63. h. t.* & quoſdam alios docent *Caietan. opuſc. 17. reſpon. 10. Val. l. c. q. 16. p. 3. Gigas. l. c. Tanner. l. c. n. 57. Zœſius. n. 48.* Ratio eſt quia quod merè temporale eſt, vt vendi, ita & redimi poteſt, & licet penſio talis habeat aliquid ſpirituale annexum, nulla tamen in redemptione illius fit commutatio rei temporalis cum Spirituali, ſed ſolùm extinguitur temporale onus ſoluendi quotãnis penſionem, neque ideò is, qui illam extinguit, jus aliquod Spirituale acquirit, vtpote quod jam ante habet, ſed ſolùm ſe liberat ab onere temporali. *Zœſius* putat poſt *Bullam Pij. V. eam redemptionem non eſſe licitam ſine authoritate Pontificis*, quia non videtur quis ab onere per Pontificem penſionariis impoſito recitandi officium Beatæ Virginis poſſe liberari ſine authoritate imponentis, quod videtur habere ſaltem praxis, quidquid dicatur de *Bulla* receptione aut conſuetudine.

Nota VII. Poſſe penſionarium propriâ authoritate penſionem remittere illi, qui eam debet, vt cum *Nauarr. conſil. 63. n. 7. h. t.* docet *Zœſius. n. 49.* Neque obſtat, quòd nemo poſſit ſe liberare ab onere (recitandi v. g. officij Beatæ Virginis impoſito) quod legitimâ authoritate impoſitum eſt, quia *Pontifex* noluit obligare penſionarium ad hoc onus, niſi quatenus percipit commodum penſionis, quo commodo per ſpontaneam remiſſionem abdicato tollitur materia obligationis.

Nota VIII. Rem ſpiritualem pro ſpirituali permutare, ſi vtrinque nihil temporale interueniat, quod quatenus non pretij causâ petitur, vel accipitur, non eſſe ſimoniam, neque enim jure naturali aut diuino id prohibitum eſt, ſic conſueuerunt homines pij inter ſe de precibus certis vel ſacrificiis mutuò conuenire, imò & paciſci, vt ex *communi* docet *Tanner. l. c. n. 58.* Permutatio tamen beneficiorum propter temporales redditus aut fructus jure poſitiuo Eccleſiaſtico prohibita eſt, ſi fiat abſque legitimâ Superioris authoritate, vt patet ex *cap. Quæſitum. & c. Olim. de rerum permutatione.* quamvis ex alio capite adverſetur quoque juri naturali & diuino, non quidem quatenus eſt præcisè permutatio rei ſpiritualis pro ſpirituali, ſed quia acquiſitio & traditio beneficij ſupponit, aut requirit legitimam collationem; priuata autem perſona non poteſt alteri beneficium conferre, licet alioqui ſeclusâ collatione permutatio foret valida, neque illicita, niſi ratione rei temporalis detur ſpirituale, vel contrà, tanquam pretium reſignationis aut permutationis, v. g. maioris dignitatis, juriſdictionis vel opulentioris præbendæ, ſi id fiat cum Superioris authoritate, quàm ſine labe ſimoniæ dare non poteſt, ſiue abſque illâ: Secus eſt ſi beneficium tenuiſſimum pro ſuo pinguiori ab altero recipiens ſolùm intendat aut petat, vt aliquid refundatur pro fructuum exæquatione, quod cum authoritate licitè fieri poteſt, vti ex *communi* aptè tradit *Tanner. n. 6.* Alia quæ de reſignatione beneficij præſertim in fauorem tertij, Item de nihil accipiendo propter ingreſſum religionis, cuius initio *c. 8.* fit mentio, & ſæpiùs deinceps, aliáque ſimilia commodiùs infrà expendemus.

Nihil potes vel debes præter procurationem exigere.) Nota I. Quid ſit procuratio, diximus tit. de cenſibus, exactionibus, procurationibus, eſſe videlicet ſumptus qui præſtantur Viſitatoribus, Epiſcopis, aliis dum viſitant, vel Eccleſias conſecrant pro neceſſariâ ſuſtentatione, vel in ſtipendium, quod tanquam licitum ex hoc etiam textu approbatur. Vnde confirmatur generalis regula, quòd aliquid in ſtipendium aut ſuſtentationem miniſtrantis ſpiritualia abſque ſimoniâ poſſit recipi; ſtipendium enim & ſuſtentatio non reſpiciunt pretium rei ſpiritualis, ſed perſonam ſpiritualia miniſtrantem, quæ cùm non poſſit aliunde victum quærere, quia ſe officiis ſpiritualibus mancipauit, meritò congruam ſuſtentationem exigit ab illis quibus ſpiritualia adminiſtrat, juxta illud *1. Cor. 9 v. 11. Si nos vobis ſpiritualia miniſtramus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus*; & quod *v. 7. præcedit. Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? quis plantat vineam & de fructu illius non edit?* quamuis ipſe Apoſtolus hâc poteſtate vſus non ſit, vti affirmat, *ꝟ. 12.* ſed propriis manibus victum quæſiuit; quod non eſt obligationis ſed perfectionis quæ non ſemper locum habet. Sic debentur & ſoluuntur procurationes vti diximus, itidem datur aliquid pro miſſis, pro baptiſmate, exequiis, nuptiis, ſepulturis, aliis, quæ dicuntur pertinere ad jus ſtolæ.

Nota II. Quamuis laudabile ſit ſine certâ taxatione pro his aliquid accipere pro arbitrio dantis. Conformiter *c. Dilectus.* infrà. poſſe tamen certam taxationem tam pro ingreſſu Religionis, de quo *cap.* illud ſpecialiter loquitur, quàm pro quibuſuis miniſteriis ſpiritualibus per legitimam conſuetudinem induci, vt apertè docet *S. Tho. 2. 2. q. 100. a. 2. ad 4.* Si verò aliqua ex conſuetudine exigantur quaſi pretium rei ſpiritualis cum intentione emendi vel vendendi, eſt manifeſtè ſimonia, & præcipuè ſi ab initio exigantur. Si verò exigantur tanquam ſtipendia per conſuetudinem approbata, non eſt ſimonia; (quia per eiuſmodi conſuetudinem derogatur Canonibus, qui abſolutè aliquid acquiri vetant) in his tamen ſolicitè cauendum eſt, quod habet ſpeciem ſimoniæ vel cupiditatis, juxta illud *Apoſtoli 1. Theſſal. vlt. ab omni ſpecie mali abſtinete vos.*

Nota III. Etſi quis dicat miſſam, vel aliud miniſterium ſpirituale obeat, propter hunc finem vt pecuniam acquirat, ſiue ſtipendium, neque ſic fore ſimo-

ſimoniam, quia licet talis ſecundùm judicium practicum pluris æſtimet rem temporalem quàm ſpiritualem, non ideò res temporalis datur per modum pretij pro re ſpirituali, quia eiuſmodi æſtimatio viliſſima reperitur in omni peccato mortali, quando *Deus* & ſalus æterna poſtponuntur rebus temporalibus, licet ſciat homo illa eſſe ſine comparatione præferenda; vt bene explicat poſt, *Valen. Tanner. n. 6. 7.* qui rectè addit, eiuſmodi miniſtrum mercenarium grauiter peccaturum contra officium ſuum & incurſurum ſaltem ſimoniam juris humani, quod eiuſmodi mercenarios grauiter deteſtatur.

Cap. XI. De hoc.

Idem, Toletano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Oxonienſis Archidiacono beneficium, & cuidam Clerico ante ſuam electionem Prioratum diceretur promiſiſſe, vt vterque eidem conſentiret. Reſcribit Pontifex ſi hæc manifeſta ſint, aut memorati de hoc confeſſi vel conuicti fuerint, vt ab altaris miniſterio deponantur, ſi verò hæc manifeſta, ipſi autem nec confeſſi, nec conuicti fuerint, ſed publicâ laborent infamiâ, eis canonicam jubet indici purgationem, in qua ſi deficiant, tanquam auctores tanti ſceleris puniantur. Rex autem & Principes debent induci, vt ſi aliquid à dicto Epiſcopo receperint, quo conſentirent in eius electionem, Eccleſiæ Oxonienſi reſtituant ſine diminutione.

E X E G E S I S.

Ab altaris miniſterio ſunt perpetuò deponendi.) Nota I. Quòd propter crimen ſimoniæ commiſſum in electione Prælati, debeat quis deponi ab officio & beneficio, vt patet ex *textu*: perpetua enim depoſitio à miniſterio inuoluit vtrumque, expreſſè quidem depoſitionem ab officio, conſequenter autem depoſitionem à beneficio, quod non datur, niſi propter officium, quo ſi in perpetuum priuetur, vtique nec beneficium retinere poteſt.

Nota II. Solam infamiam Simoniæ ſine conuictione & confeſſione non ſufficere ad pœnam infligendam etiam in crimine excepto, quale eſt ſimonia, ſed accuſato indicendam purgationem, in quâ ſi deficiat, tum demùm puniendum.

Rex autem & Principes.) Placet referre verba *Panorm. hîc n. 5. Reges,* ait, *& Principes, & alij laici recipientes pecuniam, vt conſentiant electioni ſiue promotioni ad aliquam prælaturam, tenentur datam pecuniam reſtituere Eccleſiæ*, de cuius Prælaturâ agebatur. Licet non prouenerit de bonis Eccleſiæ, & hoc ideò; quia in ignominiam illius Eccleſiæ fuit data pecunia, ideò in recompenſationem eſt illi Eccleſiæ reſtituenda: *quod benè nota in practicâ*, ait *Panorm. nam Confeſſores Principum vel ignorantiâ debiti, vel vt applaudant Principibus, negligunt eos ad pænitentiam inducere*, & multi ſunt tales hodie in orbe, de quorum ſalute diffidendum eſt, cùm decedant in tali peccato, nam peccatum non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum, iuxta *Regul. Iur. in 6.* & *c. Cùm tu. de vſur. Panormitane* tu dixiſti, non addimus verbum.

Cap. XII. Cùm eſſent.

Idem, Eboracenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Pontifex ex ore Clerici R. intellexiſſet, quòd nobilis vir V. promiſerit ei dare Eccleſiam, ſi quoddam ipſius negotium in præſentiâ Papæ promoueret. Reſcribit Pontifex promiſſionem iſtam eſſe ſimoniacam, & eidem R. ſuper eâdem Eccleſiâ ſilentium dicit imponendum.

E X E G E S I S.

Si quoddam ipſius negotium.) Nota I. Id, quod
1 ad *Rubr. not. 4.* breuiſſimè attigimus, triplex eſſe, pretium ſimoniacum, à manu, obſequio, lingua, deſumptum ex *c. Saluator, 1. q. 3.* vbi *Vrbanus II.* ait. *Quiſquis res Eccleſiaſticas ad nō quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra, munere linguæ vel indebiti obſequij, vel pecunia largitur, vel adipiſcitur, Simoniacus eſt, quod Vrbanus* hauſit ex *S. Greg. hom. 4. in Euang.* niſi quòd contineri omnia tria nomine muneris indigitat, cum *Gregor.* per munus à manu intelligat pecuniam, & dona pecuniæ æqualia quæ dantur collatori, v. g. equus, torques, annulus, vinum, frumentum &c.

Nota II. Munus ab obſequio complectitur, quidquid præſtatur, v. g. Epiſcopo, vt beneficium aliquando conferat, vel alteri à quo beneficium promittitur; quo pacto iſte nobilis promiſit præſentationem (neque enim plus promittere potuit) Clerico R. ſi negotium ſuum apud ſedem Apoſtolicam promoueret, quod ſi fiat ad probandam peritiam & induſtriam ſtatui Eccleſiaſtico idoneam, & conciliandam Epiſcopi beneuolentiam, non infert ſimoniam, ſi abſit animus per hæc obtinendi ſpiritualia neque intercedat pactum, quod *Leſſ. l. 2. de Iuſt. c. 35. dubit. 20.* aliique communiter excludunt, de quo videbimus infrà *in c. Tua nos.*

Nota III. Si beneficium detur propter munus à linguâ, id eſt, propter preces, laudes, commendationes, non eſſe ſimoniam, niſi ſupplicans, laudans, commendans, pretium pro his acquirat, aut de illo paciſcatur, (de quo infrà videbimus) tum enim cenſebitur beneficium, quod per illum obtinetur, pretio temporali æſtimare: Secus eſt, ſi id ſolùm intendat, vt dignus & idoneus, aut benemeritus promoueatur, etſi gratitudinis ergo aliquid à promoto accipiat, vt colligitur ex his, quæ dicit *Leſ. l. c. n. 118. Zaſiuin. 81. aliique.*

Cap XIII. Inſinuatum.

Idem, Ciſtrenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex dicto Epiſcopo, ſi publicum

vel notorium ſit quoſdam in Eccleſiis ſui Epiſcopatûs ſimoniacè intrâſſe, vt illos amoueat ab Eccleſiis taliter acquiſitis, illis autem quorum crimen non eſt publicum & notorium ſi publica laborent infamia cum quinta vel ſexta manu ſui ordinis purgationem indicat, in qua ſi deficiant, eos beneficiis earundem Eccleſiarum perpetuò priuet.

EXEGESIS.

Videtur hoc *cap.* diſcordare à *c. Accedens de accuſat.* & *c. Significâſti. de adult.* vbi niſi præceſſiſſet certus modus agendi, deficieos in purgatione jubebatur tantùm ſuſpeodi à beneficio, hic autem jubetur priuari, etſi modus ille non præceſſerit, ſed bene reſpondet *Panorm. n. 3.* aut præceſſiſſe informationem factam ad priuationem beneficij, & deficientibus probationibus ſtatim fuiſſe indictam purgationem, aut ſpecialiter eſſe in ſimoniâ, quòd oon requirantur probationes tam claræ, ſed debere inquiſitos aut accuſatos in continenti repelli ab Eccleſiis, ſi appareant ſigna, aut argumenta probabilia huius criminis.

Cap. XIV. Nemo.

Idem.

SVMMA.

Probibet Pontifex, ne vllus Presbyter xenium vel emolumẽtum quodlibet à publicè peccante accipiat, vt Epiſcopo vel miniſtris eius peccatum illius celet, aut quocunq; reſpectu, Epiſcopo innoteſcere detrectet. Nec quemquam pœnitentẽ vel minùs dignè pœnitentem gratiâ vel fauore ad reconciliationem adducat, eique teſtimonium reconciliationis ferat, nec dignè pœnitentem quocunque liuore à reconciliatione remoueat. Simoniacum enim eſt vtrumque.

EXEGESIS.

Peccatum illius celet.) Nota I. Non malè *h. t.* à *Suar. to. 1. de Relig. tr. de Simon. l. 4. c. 22. n. 14.* diuidi in duas partes. Vna eſt à principio vſque ad verſ. *nec quemquam* excluſiuè; altera deinde vſque ad finem; in priori prohibetur ne Presbyteri aliquid muneris accipiant pro celando poblico peccato, vbi nihil dicitur de Simoniâ; etſi enim id ſit contrarium bonis moribus & officio Clericorum, non eſt tamen ſimoniacum. In ſecundâ autem parte prohibetur, ne Clerici quenquam ad recooiliationem admittant, aut ab ea arceant propter pretium temporale, quia ſimoniacum eſt vtrumque, quæ verba ad ſecondam banc partem non ad priorem referuntur, qui eſt optimus huius *cap.* intellectus.

Nota II. Eâ occaſione, quia alij paſſim illa verba: Simoniacum eſt vtrumque: ad vtramque *textûs* partem referunt, ideò diſceptari vtrum pro omiſſione actûs ſupernaturalis (qualis eſt aperire peccatum publicum ſuperiori) aliquid dare vel exigere ſit ſimonia. negat rectè *Leſſ. dubit. 11. n. 64.* Allegans Canum & Victorium, eſſe propriè ſimoniam. Ratio eſt, quia ouda ſiue pura omiſſio actûs ſupernaturalis non eſt quid ſacrum & ſupernaturale, ergo dum aliquid pro eâ exigitur, non exigitur pro re ſacra, quod requirit propriè ſimoniâ, vt ſi aliquid accipias, ne dicas miſſam, ne baptizes, ne confeſſionem audias, quando poteſt quis laudabiliter induci ad tales actus ſeu omiſſiones, v. g. ne eligat indignum, ne abſoluat impœnitentem, oe celebret in peccato mortali.

Nota III. Si talis omiſſio eiúſque pactum refertur vel redundet in damnum publicum, vel cuiuſcunque, erit quidem graue peccatum, ſed noo propriè Simonia, quo modo collatio facta carnali affecto vel precibus, interdum Simonia dicitur, vt *c. Ordinationes. 1. q. 1. ſic S. Th.* collationem factam timore, vocat Simoniacam vt poſt *Victor. n. 25.* not. *Leſſ. l. c.* & ſic dicunt, celare peccatum eſſe Simoniacum quia illa verba *vtrumque eſt Simoniacum* referunt ad vtramque *textûs* partem, contrà, quàm facit *Suar.*

Cap. XV. Querelam.

Idem, Vigorienſi Epiſcopo & Priori de Acra.

SVMMA.

Cùm Pontifex reſcripſiſſet querelam monachorum de Acra contra Priorem ſuum, quòd Capitulo inconſulto chartam, quæ continebat emptionem cuiuſdam monaſterij cum ſuis pertinentiis, & Eccleſia Genenſi (quæ à monachis de Cardonio ſub annuo cenſu 15. librarum fuerant adepti) acceptâ pecuniâ reſignâſſet. Mandat Partibus conuocatis cauſam concordiâ vel judicio terminari, ſicut enim emi non potuit, ita nec redimi Eccleſia memorata, ſi verò monachi de Cardonio citati venire, & judicio ſtare contempſerint, jubet monachos de Acra in poſſeſſionem induci.

EXEGESIS.

Sicut emi non potuit ita nec redimi Eccleſia &c. Nota I. Res conſecratas, vt vaſa, paramenta ſacra, imagines, Agnos Deo & vel maximè templa, quatenus conſecrata ſunt, vendi non poſſe, vt per ſe patet, quatenus autem materialiter ſoot pretio æſtimabiles ratione materiæ, vt ſunt aorum, argentum, æra, lapides pretioſi, ligna, ſaxa, artificium, vendi poſſe, vt habet *communis* apud *Tann. d. 5. de Relig. q. 8. dub. 2. n. 44.* Ratio eſt quia hoc caſu noo venditur res ſpiritualis quà talis eſt, ſed quateous conſtar ex materiâ, quæ pretio æſtimari poteſt, neque amittit valorem per conſecrationem.

Nota II. Non eſſe res has conuertendas in profanos vſus, ſine juſtâ & neceſſariâ causâ, quæ ſi cogat, vt hominibus laicis & profanis vendantur, ſunt priùs confringenda, & Eccleſia diruenda, ita ſaltem non habet ampliùs aſpectum aut formam templi, vt habet itidem *communis apud Tann. n. 45.*

Bene

Bene etiam notat *Zaſius hic n. 19.* ne pretium eiuſmodi rerum augeatur ratione conſecrationis, tum enim æſtimarentur cariùs propter aliquid ſpirituale, quæ qualitas non eſt vendibilis aut pretio æſtimabilis.

Nota III. Neque obſtat c. *Si quis obiecerit. 1. q. 3.* vbi abſolutè videtur prohiberi Eccleſiæ conſecratæ venditio, quia quiſquis horum alterum (id eſt templum materialiter, ſiue lapides & ligna) vendit, ſine quo nec alterū prouenit, neutrum inuenditum derelinquit, ergo vendens Eccleſiam, vendit etiam conſecrationem. Reſpondetur enim ibi non agi de materiali Eccleſiâ, an vendi poſſit, ſed de conditione Epiſcopi aut Abbatis, aut jure parochiali vel patronatûs, & idem eſt juxta veram lectionem, & *editionem Gregor. XIII.* quâ ratione intelligi debeat quod dicitur in *hoc c. Eccleſiam nec emi nec redimi poſſe*, quatenus videlicet talia jura habet annexa aut comprehendit. Regula autem ſuprà poſita procedit quando ſine diſtinctione eius quod formale aut materiale eſt in re conſecratâ, ſimpliciter ea venditur, tum enim qui vendit materiale, videtur etiam vendere ſpirituale; vel intelligi debet ſecundùm præſumptionem fori externi, niſi manifeſtè juſta & neceſſaria cauſa appareat rem ſacram vendendi.

Cap. XVI. Ea quæ.

Idem.

S V M M A.

Cùm Pontifex audiſſet à quodam Epiſcopo, nummos pro Chriſmate ab Eccleſiis extorqueri titulo Cathedratici, vel Paſtoralis præſtationis vel conſuetudinis; Reſcribit hoc eſſe Simoniacum, & prohibet quocunque prætextu illud fieri, ſub periculo Ordinis & dignitatis incurrendo.

E X E G E S I S.

Nota, hîc Chriſma ſumi pro ipſo Sacramento Confirmationis, pro cuius adminiſtratione abſque ſimonia vtique nihil accipi poteſt, de Chriſmate autem materialiter vt ſignificat oleum, & quidem pretioſum, quid dicendum ſit, patet ex dictis.

Cap. XVII. Ex diligenti.

Idem.

S V M M A.

Cùm Cantuarienſis Archidiaconus quendam Clericum promiſſo beneficio Eccleſiaſtico ad præſtandum homagium ſibi & fidelitatem induxiſſet, & Clericus illicitæ obligationis religione ductus, abſolui poſtularet, Pontifex eum à præfato homagio & fidelitate (præſertim cùm hæc taliter præſtita ſint humanis & diuinis legibus contraria) abſoluit, & ne propter hoc notâ vel infamiâ poſſet reſpergi, abſolutionis ſuæ literas ipſi indulſit.

E X E G E S I S.

A prædicti Archidiaconi homagio & fidelitate.) Nota I. Ex *Panorm. hic n. 1.* quòd homagium & fidelitas ſint diuerſa. Homagium propriè eſt, quando quis facit promiſſionem ſubiectionis alteri genibus flexis, & manibus intra manus illius poſitis, (quamuis id etiam poſſit fieri & ſoleat alio modo) ita quòd efficiatur homo illius (vnde dicitur homagiū) ligius id eſt obligatus ſiue vaſallus. Solet autem homagium præſtari Imperatori & Regibus etiam ab Eccleſiaſticis pro feudis & regalibus temporalibus, qualia in Imperio Germanico obtinent Epiſcopi & Prælati, qui ſunt Imperij Principes: Juramentum fidelitatis eſt quando quis promittit alteri fidelitatem quod poteſt præſtari non ſolùm Imperatori & Regibus ſed etiam aliis ſuperioribus, vti etiam præſtant Epiſcopi in ſua conſecratione Pontifici *c. Ego N. de jureiur.*

Nota II. Rationem diuerſitatis quare homagium non debeat præſtari pro ſpiritualibus, *Panorm. n. 4.* rectè aſſignat iſtam, poſſit autem præſtari Iuramentum fidelitatis, quia homagium continet temporale commodum illius cui præſtatur, quia efficiatur illius ſubditus & vaſallus cum obligatione ad certa ſeruitia temporalia, quæ pro ſpiritualibus conſequendis præſtari non debent, quod non eſt ſimiliter in juramento fidelitatis, quod tantùm obligat ad fidelitatem ſuperiori præſertim maioris dignitatis debitam, & potiùs præſtatur dignitati quàm perſonæ ſi. *c. Venerab. lem in fine. ſup. de electione.* Abſoluitur autem iſte clericus non tantùm ab obſequio, ſed etiam à fidelitate; quia poteſtas Archidiaconi non eſt tanta, vt poſſit exigere fidelitatem, vel quia cùm exactio homagij fuerit Simoniaca, vitiata fuit obligatio in totum.

Cap. XVIII. Etſi.

Idem, Strigonienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm P. Cardinali Apoſtolicæ ſedis Legato, qui huius Archiepiſcopi electioni interfuit & pallium illi attulit, eius frater equum eo ignorante tranſmiſiſſet, quia per mare veniens, nullos aut paucos equos habebat. Reſcribit Pontifex Archiepiſcopum inquietare non debere, in muneribus enim tria maximè eſſe attendenda, perſona ſcilicet dantis & accipientis qualitatem, quantitatem muneris & tempus donationis. Qualitas perſonarum, vt attendatur à quo & cui, videlicet an à paupere diuiti, vel è conuerſo datum fuerit; æſtimatio muneris & tempus donationis, ſi maioris vel minoris pretij res exiſtat, an inſtante neceſſitate vel alio tempore conferatur. Cardinalis ergo & fratris prædicti qualitate penſatâ, non fuit magnum Cardinali vnum equum ab eo tranſmitti, quem etiam jaculatori non petenti vir tantus fortè donaret, deinde non

de non aliâ intentione hoc factum fuiſſe conſtat, quàm vt Cardinali ſubueniretur in neceſſitatis tempore. Quòd autem ſcriptum eſt, beatus qui excutit manus ſuas ab omni munere, de illis donis dictum eſt, quæ accipientis animum allicere & peruertere ſolent, qualia non ſunt electuaria aut vinum, ſiue alia modici pretij quæ voluntatem recipientis inclinare vel mouere non debent, neque Eccleſia Romana interpretari conſueuit accipientem in his delinquere vel donantem.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* tam perſpicuum plenúmque ſapientiæ Apoſtolicæ eſt, vt plura addendo nolimus illud obſcurare, certi quòd prudens Lector in hâc materiâ ſalutarem directionem inde vltrò capiet pro ſe & aliis.

Cap. XIX. Veniens.

Idem.

SVMMA.

Cùm Abbas & fratres S. R. noluiſſent Presbyterum F. in monachum recipere, niſi triginta ſolidos eis dare paciſceretur, conuentione autem factâ ipſum recepiſſent, mandat Pontifex, cùm factum huiuſmodi peruerſum videatur: ſi ita eſt, Abbatem & Monachos ad reſtituendam pecuniam præfato F. tam indignè acceptam compelli, eóſque ab executione officij ſuſpendi & dicto F. prouideri, vt in alio monaſterio in habitu monaſtico Domino ſtudeat deſeruire.

EXEGESIS.

Quouſque triginta ſolidos dare conuenerit,) Not. I. Pluribus canonibus h. t. ſeuerè ſtatui, ne quid pro ingreſſu aut receptione in religionem aut Monaſteria exigatur, vt in *c. Non ſatis. ſup. c. Preſenti. c. De Regularibus. c. 1. & 2. eodem in extrau. commun. c. Dilectus, 2. c. Quoniam. c. vlt. Mandato.* vt ex tot præceptis appareat, quàm deteſtabile ſemper Eccleſiæ viſum fuerit crimen Simoniæ, ideóque *cc.* horum ſenſum placet hîc in vnam doctrinam coniungere, pœnam tamen quæ pro hoc crimine ſtatuitur, in *finem h. t.* differemus; quâ in re in primis certum eſt Simoniã eſſe ſi pro ipſo ſtatu Religioſo aliquid exigatur aut accipiatur, quia hic ſtatus eſt res omninò ſupernaturalis, non ergo æſtimabilis pretio temporali.

Nota II. Si monaſterium eſt opulentum, eſt Simonia ſaltem juris Eccleſiaſtici, aliquid exigere pro ſuſtentatione ingredientis ita *S. Th. in 4. d. 25. q. 3. a. 2. ad 7.* vbi ait: *Si ſine grauamine monaſterij poſſit recipi nouitius, Simoniacum eſt aliquid exigere,* & in hoc conſentire omnes teſtatur *Victoria relect. de Simon. p. 2. n. 12.* & ſequitur *Leſſ. l. c. n. 68.* Ratio eſt quia jus viuendi de bonis monaſterij ſic eſt annexum profeſſioni, ſicut præbenda beneficio Eccleſiaſtico; ergo ſicut pro præbendâ non poteſt quidquam exigi (ſaltem in Eccleſiâ opulentâ) ita neque pro jure ſuſtentationis religioſæ; confirmatur ex *canonibus* qui abſolutè aliquid prohibent exigi ab ingredientibus vel pactum fieri, & puniunt tum dantes tum accipientes, dum hos jubent ſuſpendi ab executione ordinis & officij; illos autem ad aliud monaſterium transferri, vt patet ex *cc. allegatis.* & præſertim *extrau. 1.* vbi ſuſpenduntur Conuentus & Capitula quæ paſtus vel prandia vel ſimilia in religionis ingreſſu etiam ex conſuetudine, quam Pontifex vocat corruptelam dantes excommunicantur.

Nota III. Hos *canones* non loqui ex præſumptione animi Simoniaci quod de perſonis religioſis ſaltem in communi præſumi nec poteſt nec debet, quando potiùs præſumi debet id fieri bonâ & licitâ intentione; ſi non ad leuamen monaſterij quo non indiget, ſi opulentum eſt, ſed pro honeſtâ conuentûs relaxatione in nuptiis ſpiritualibus profeſſionis Religioſæ & pro parentum amicorúmque à quibus profitentes auelluntur, ſolatio. Placet quod dicit *Leſſ. n. 70. olim iſta exigere & dare fuiſſe Simoniam* jure humano conſtitutam, quia habet quandam ſpeciem quæſtûs illaudabilis & auaritiæ. Vbi verò longâ conſuetudine dictis canonibus derogatum fuit, ex cauſis memoratis illam Simoniam deſiiſſe.

Nota IV. Si monaſterium premitur inopiâ aut habet tenues redditus, ita vt non plures poſſit ſuſtentare, non eſt Simonia paciſci cum ingredientibus de ſuſtentatione. Ita *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 3. ad 4.* communiter receptus. Ratio eſt, quia talis pecunia ſolùm exigitur inſtar conditionis neceſſariæ, ne alij Religioſi grauentur. Neque obſtat *c. Quoniam.* infrà quia ibi agitur de monaſterio, quod falsò prętendebat paupertatẽ: vt notat *Silu. verb. Simonia. q. 15.* Dici etiam poteſt jura antiqua in monaſteriis eiuſmodi tenuibus per conſuetudinem contrariam eſſe abrogata, vt ait *Leſſ. l. c. n. 72.* quod faciliùs procedit de eiuſmodi monaſteriis, quàm de opulentis.

Nota V. Si aliquis donis & muneribus intendat aliquem allicere ad Religionem ſine animo ipſum obligandi, non eſt per ſe illicitum, neque enim prohibitum eſt, beneficiis allicere ad ſalutem & res ſalutares. Si verò quis intendat alterum obligare, videtur eſſe ſpecies quædam ſimoniæ, *fa. c. Pio. 1. q. 2.* vbi dicitur: *nuſquam legimus Domini diſcipulos vel eorum miniſterio conuerſos quempiam ad Dei cultum muneris interuentu prouocaſſe.* Etſi verò non eſt propriè Simonia, quia non obligo illum, vt mihi vel alteri meo nomine det aliquid ſpirituale, ſed vt ſibi ipſi & ſaluti ſuæ conſulat, inordinatum tamen eſt alterum pretio temporali obligare velle ad id quod liberè & affectu ſalutis capeſſendæ deberet. Præterquam quòd eiuſmodi captiones frequenter habeant ſiniſtros exitus. Poteſt tamen vt notat *Leſſ. n. 67.* quis ali in ſtudiis vel accipere commoda à monaſterio eâ lege, vt ingrediatur, vel ſi noluerit ſumptus, refundat, ſi autem ingreſſus fuerit, liber ſit ab hâc obligatione.

Cap.

Cap. XX. Ex tuæ Fraternitatis.

Idem.

S V M M A.

Cùm Archidiaconus quidam noluiſſet quendam Clericum ad ſacerdotij ordinem præſentare, niſi ſex ſolidos ipſi ſolueret; Reſcribit Pontifex, vt ſi hoc non ſit publicum, eundem Sacerdotem Epiſcopus ſecreto moneat & inducat, vt ordinem alicuius Religionis aſſumat, & perpetuò ab officio Sacerdotis quod illicitè accepiſſet, abſtineat, alioqui non eſſe inuitum ab eodem ordine coërcendum; ſecretam tamen pœnitentiam injungendam.

E X E G E S I S.

Colligitur ſimoniacum occultum non eſſe ipſo jure ſuſpenſum, quoad alios ab executione ordinis ſuſcepti, ſed per ſententiam judicis id fieri debere, neque ſine manifeſtâ cauſâ aliquem remoueri debere, vt dicit *gl. hic.* Nota porrò etiam modicum pretium ſufficere ad ſimoniam, ſi detur tanquam pretium pro re ſpirituali aut præſumatur dari, quia datur contra Canones; ſecus eſt quando modica dantur eo modo, vt dictum eſt *c. Præcedente.* & ſine pacto.

Cap. XXI. Ad noſtram.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex pro miniſterio Eccleſiaſticò exercendo, ſiue pro Vicariis aſſignandis, ſiue pro Chriſmate nullatenus pecuniam exigi.

De hoc dicemus commodiùs *tit. ſequenti.*

Cap. XXII. De ſimoniacè.

Lucius III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, licet quidam ſecundùm quandam ſpeciem ſimoniæ, vtpote ipſis ignorantibus ſimoniacè ordinentur, poſſe (quia ſimoniaci non ſunt) in ſuis ordinibus remanere.

E X E G E S I S.

Vtpote ipſis ignorantibus.) Nota I. Titulum beneficij per ſimoniam obtenti, datâ licet probabili ignorantiâ ex parte beneficiati eſſe invalidum, iuxta *Panorm. c. penult. de elect. not. 1. Couar. in Regul. Peccatum p. 2. §. 8. n. 8.* Ratio eſt, quia ex ipsâ rei naturâ talis titulus eſt invalidus, ſi ſimonia ſit juris diuini, quia non poteſt ex naturâ rei res ſpiritualis æſtimari pretio temporali, adeòque nec commutari, ignorantia autem quantumuis probabilis non tollit nullitatem, ſi nullitas non eſt inducta in pœnam; iuxta *gl. receptam, c. Statutum. ✝. Numerandam, de præbendis. in 6.* Si autem Simonia ſit juris humani, videtur ignorantia excuſare.

Nota II. Poſſe Epiſcopum diſpenſare, ſi commiſſa ſit Simonia per tertium, qui per illicitam promotionem dedit pecuniam ipſo inſcio, iuxta *gl. hic. ✝. Remanere.* communitèr receptam. Cum illis autem qui Simoniam commiſerunt, vel illis ſcientibus eſt commiſſa, ſolus Papa diſpenſat. *c. Nobis. & c. penult. infrà.* Debet autem ſimoniacè promotus, quantumuis ignoranter, renuntiare beneficio poſtquam hoc ſcit. *c. Præſentium. 1. q. 1. c. De Regularibus. c. Ex inſinuatione. c. Nobis. infrà. c. penult. de elect.* Quamuis cùm abſque vllâ diſpenſationis mentione Pontifex dicat illos poſſe in ſuis ordinibus remanere, videri id poſſit talibus jure communi conceſſum; neque opus eſſe diſpenſatione, quantum opus eſt ex vi huius *textûs.* Communiter tamen dicunt in Simoniâ occultâ requiri diſpenſationem Epiſcopi, imò *Henriq. c. 56. De excommunicatione,* & quidam alij putant Epiſcopum poſſe tollere talem inhabilitatem ignoranter contractam, quia nullo jure reſeruatur Papæ; & licet reſeruaretur, videretur conceſſa per *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 6.* ſub nomine ſuſpenſionis vel irregularitatis, vel caſûs occulti, quod ſatis probabile putat *Leſſius dubitat. 25. n. 140.* etſi alij contra ſentiant.

Cap. XXIII. Matthæus.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam in Epiſcopum eſſet electus à maiore parte fratrum, paucis contradicentibus, & quidam amicus eius de conſcientia & voluntate ipſius, ei qui magiſter diſcordiæ videbatur, certum munus exſoluiſſet, electus autem dubitaret, quòd non eſſet à labe ſimoniæ prorſus immunis, an ab adminiſtratione deberet remoueri. Reſcribit illi Pontifex, & conſulit vt adminiſtrationem celeriter ac ſponte dimittat, memor nihil prodeſſe homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur.

E X E G E S I S.

Ei qui magiſter diſcordiæ videbatur.) Nota I. Hunc electum non voluiſſe ipſum Epiſcopatum pretio æſtimare aut comparare, ſed cùm per electionem maioris partis jus ad illum acquiſiuiſſet, ſolùm conſenſit, vt tertius quidam illum qui eius electioni, vel potiùs eâ jam peractâ confirmationi aduerſabatur, munere aliquo placaret & vexationem redimeret, licere autem poſt jus acquiſitum & beneficium obtentum ſine Simoniâ redimere vexationem, quæ pro jure tollendo iniuſtè infertur vel probabiliter timetur: eſt communis *ſententia in c. Dilectus. infr. Panorm. aliorúmque. Nauarri. c. 23. manu. n. 102. §. 8. Azor. p. 3. c. 11. q. 4. Suar. c. 50. & ſeqq. Zaſij. n. 64.* Confirmatur ex *c. Quæſitum. 1. q. 3.* vbi religioſi vexationes quas patiebantur in Eccleſiis, pecunia

cunia redimebant, minimè culpantur. Sicut neque ille præpoſitus qui in *d. c. Dilectus.* Archidiacono Eboracenſi certam pecuniæ quantitatem promiſit & dedit, vt deſiſteret ab ipſius læſione, quod cùm non faceret, meritò juſſus eſt pecuniam reſtituere. Ratio eſt, quia dans ex tali cauſà pretium, non dat illud pro re ſpirituali, ſed pro vitandâ iniuriâ quam infert ille qui alterum in jure jam obtento turbat.

Nota II. In præcedenti *c.* electum Epiſcopum, qui per tertium volebat redimere vexationem, judicari Simoniacum & admoneri, vt Epiſcopatum quàm primùm deponat; quia canones obligant ad renuntiandum beneficio Simoniacè obtento, vt ſuprà diximus deliquiſſe in eo, quòd redimere voluerit vexationem Archidiaconi in impediendâ confirmatione electionis ſuę, quam necdum obtinuerat. Hinc *communiter DD. in eodem. c. Matthaeus. & c. Dilectus. inf. poſt Innocent.* requirunt jus plenè acquiſitum, vt liceat redimere vexationes, vt ſi quis impetatur non ſolùm poſt electionem vel præſentationem, ſed etiam poſt confirmationem aut collationem & inſtitutionem obtentam. Si autem ſolùm ſit electus aut pręſentatus, cùm nondũ habeat jus confirmationis aut collationis ſeu inſtitutionis, ſi aliquid det pro redimendâ vexatione, licet immediatè nihil det pro re ſpirituali, videtur tamen mediante pretio tale jus velle acquirere, ideóque vi *h. c.* committere Simoniam ſaltem juris Eccleſiaſtici; quæ autem olim ſufficiebat ob renetentiam Canonum ad pœnam Simoniæ incurrendam.

Nota III. Si is qui alterum vexat, conferre nihil poſſit v. g. ad confirmationem electionis vel collationem aut inſtitutionem beneficij obtinendam; à tali licebit redimere vexationem etiam ante jus ſiue plenè ſiue ſemiplenè acquiſitum; cùm non contineat emptionem rei ſpiritualis ſed ſolam redemptionem vexationis, quæ nihil eſt ſpirituale, & vexator ad ſpirituale quod intendit nihil poſſit per ſe conferre, vt bene dicit *Zœſius l. c. n. 64.* inde ſequitur quod videtur dicere *n. 65.* eum qui pro ſolâ vexatione aliquid accipit, non eſſe propriè Simoniacum, ſecus foret ſi non ſolùm deſineret à vexatione ſed & conferret poſitiuè ſuffragium vel aliud quid pro obtinendo beneficio.

Nota IV. Etſi aliquibus placeat non poſſe dari aliquid pro redimendâ vexatione ſuper denegatâ injuſtè poſſeſſione, etiam poſt acquiſitum plenum jus in beneficio quoad proprietatem, quòd poſſeſſio videatur aliquid ſpirituale, aut ſpirituali annexum, vt tenet *Panorm. in c. Ad aures. n. 6. & d. c. Dilectus. inf.* probabiliùs tamen eſt contrarium, ſcilicet poſt plenum jus acquiſitum, licitum eſſe redimere impedimentum poſſeſſionis; quia poſſeſſio ſecundùm ſe non eſt tam jus ſpirituale, quàm factum corporale per accidens annexum juri ſpirituali, vt docent *Nauar. l. c. n. 102. §. 8. Binsfeld. in d. c. Dilectus. Zœſius n. 66.* quia jus ſpirituale poteſt haberi ſine poſſeſſione. Neque obſtat *c. Decimas. 16. q. 7.* vbi prohibentur Epiſcopi, ne decimas à ſuis ſubditis redimant, etſi ab ijs vexentur earúmque poſſeſſione fruſtrentur. Reſpondetur hoc non ideò fieri, quòd poſſeſſio decimarum ſit aliquid ſpirituale aut illam redimere ſit ſimoniacum, ſed ne laicis detur occaſio formales injurias exercendi ſpe talis lucri aut lytri.

Cap. XXIV. Ad Aures.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam C. propter cauſam debiti excommunicatus creditoribus ſatisfeciſſet, executores autem nollent illum abſoluere, niſi decem libras ipſis ſolueret, mandat Pontifex, cùm indignum ſit & Eccleſiaſticæ rationi contrarium vt abſolutionis beneficium redimatur, ſi præfatus C. debitum ſoluit, ipſum Epiſcopus gratis faciat abſolui.

E X E G E S I S.

Non ſolùm abſolutionem ab excommunicatione, ſed omnes actus juriſdictionis Eccleſiaſticæ, quatenus tales ſunt materia Simoniæ, vt in confeſſo eſt apud omnes, idémque ſentiendum de juriſdictione fori externi, bene addit *Zœſius n. 22.* cùm & iſta ſit res ſpiritualis ad ſpiritualem & ſupernaturalem finem tendens, pro quâ pretium ſine labe ſimoniæ perſolui non poteſt.

Cap. XXV. De Regularibus.

Clemens III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, vt Regulares Canonici ſiue Monachi, locum quem ſimoniacè ipſis ſcientibus adepti ſunt, dimittant, & ſolitudines ſiue Monaſteria diſtrictiora adeant, vbi ſuum exceſſum ſine intermiſſione deplorent. Si autem ipſis ignorantibus pecunia data fuerit, loco eidem renuntient; poſtea tamen ſi abſque ſcandalo ibi remanere poterunt, eòdem regredi, vel in alio quod ſit de Ordine ipſo poterunt collocari.

Hoc *cap.* intelligitur ex illis quæ dicta ſunt *ad c. Veniens. ſuprà.*

Cap. XXVI. Ex inſinuatione.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam interueniente pecuniâ olim filio Præbendæ beneficium acquiſiuiſſet, & filius ad annos diſcretionis perueniens accepto Dominicæ crucis ſigno præbendam reſignâſſet, eundémque poſtea Præpoſitus & fratres iterum in Canonicum elegiſſent hâc conditione, vt per electionem iſtam poſtremum locum in choro & in aliis obtineret. Reſcribit Pontifex, vt indulgentiâ Capi-

tali

tuli contentus miſericorditer ſibi factâ, ratione primæ receptionis nihil in ipsâ Eccleſiâ ſibi vendicet.

EXEGESIS.

Cùm prima receptio in Canonicum fuerit ſimoniaca, ideóque nulla, neque vllum jus fuerit inde huic Canonico acquiſitum, iſque quantum apparet ratione dictæ receptionis ſibi vellet vendicare locum priorem, meritò illi Pontifex ſuper hâc re ſilentium impoſuit.

Cap. XXVII. Nobis.

Caleſtinus III.

SVMMA.

Cùm quatuor à Capitulo conſtituti eſſent, vt eligerent Plebanum, amici verò eius cuius electio ſperabatur vni vel omnibus eligentibus pecunias promiſiſſent, ipſo tamen ignorante, qui intuitu huius promiſsionis poſtmodum eſt electus, conſultus Pontifex reſcripſit, niſi conſtet promiſſum tale in diſpendium eligendi malitiosè factum fuiſſe, licet ipſe conſcius non fuerit, eius tamen electionem tanquam ſimoniacam penitùs reprobandam. Addit denique Pontifex cuiuslibet Eccleſiæ Prælatum ſimoniacè electum, ab Epiſcopo ſuo diſpenſationem obtinere de jure non poſſe.

EXEGESIS.

Vni vel omnibus.) Nota I. Electionem eſſe ſimoniacam vi huius *text.* etſi vnus ſolùm ex eligentibus munus accipiat, vt notat *Panorm.* hic. *Navar. c.25. Man. n.113. & cenſuit Rota, deciſ. 22. in 1. collectione*, quas nouiſſimarum nomine edidit *Farin. Garz.* autem *de benef. p. 8. c. 1. n. 11. & 12.* rectè explicat procedere, quando aliqui collectim jure collegij eligunt, præſentant, aut conferunt vt vniuerſi, qui caſus eſt *præſentis c.* quia tunc vna eſt omnium electio, præſentatio, collatio, & per vnius ſimoniam vitiatur totus actus jure collegij geſtus. Secus eſt, ſi plures v.g. præſentent, vt ſinguli, ſi videlicet plures contingat eſſe eiuſdem beneficij patronos à ſe mutuò independentes, tam enim tot erunt præſentationes, quot patroni, neque præſentatio vitioſa vnius inficit alios, iuxta *Farin. deciſ. 103.* quem ſequitur *Barboſa hic n. 2.*

Nota II. Electionem cenſeri ſimoniacam propter Simoniam electo licet ignorante commiſſam, iuxta dicta *ad c. De ſimoniacè.* & ſequuntur *Leſſ. c. 35. n. 14. Garc. l. c. n. 6.* aliique apud ipſos, licet aliqui contrarium ſentiant apud *Barboſ. hic n. 6.* per ignorantiam videlicet impediri electionis ſimoniacæ nullitatem, quibus non fauet iſte *textus*, dum dicit eiuſmodi electionem reprobandam, vbi potiùs dici deberet eſſe caſſandam, ſi initiò valida fuiſſet.

Nota III. Si ſimonia commiſſa fuiſſet in fraudem eligendi à peritis in jure, quòd ſciuerint eiuſmodi electionem eſſe invalidam, ideóque datâ operâ ſimoniam commiſiſſent, ne eius fructu electus gaudere poſſet, electionem non vitiari, neque electum ex *hoc cap.* poſſe repelli, quæ exceptio cùm in *textu* ſit inſerta, non oportet pluribus immorari. Quòd denique Pontifex dicit ſimoniacè electum non poſſe ab Epiſcopo ſuo diſpenſationem obtinere, intelligi debet de Simoniâ manifeſtâ vel in judicium deductâ, non autem de occultâ, in quâ diſpenſare poſſe Epiſcopum, diximus *l. c. not. 2.*

Cap. XXVIII. Dilectus filius. I.

Idem, Lincolnienſi Epiſcopo & Priori de Ponte fracto.

SVMMA.

Cùm Eboracenſis Archidiaconus Præpoſitum R. multis grauaminibus afficeret, neque promiſsâ ei licet pecuniâ, imò & receptâ, ab eius læſione deſiſteret ſuper dignitatibus & beneficiis eius. Mandat Pontifex, ſi ita ſit Archidiaconum ad reſtituendum quod accepit (ſi promiſsionem ſuam violauerit) compelli.

Hoc *cap.* intelligitur ex dictis *ad c. Veniens. ſuprà.*

Cap. XXIX. Suam.

Innocentius III. Abbati de jugo Dei, & Priori de Sila.

SVMMA.

Cùm Parochiani de Villa Franca quererentur, quòd Capellanus eorum pro exiquiis mortuorum & benedictionibus nubentium pecuniam exigeret & extorqueret. Mandat Pontifex Capellanum moneri, vt à tanta præſumptione deſiſtat, & pro exceſſu ſatisfaciat competenter. Si autem noluerit obedire, pœna Canonica eidem infligatur.

Huius quoque *cap.* intellectus patet ex dictis *ad cap. 10.* per totum.

Cap. XXX. Dilectus filius. II.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Pontifex certior factus eſſet in Cantuarienſi Diœceſi, in Monaſterio & Religioſis locis multos eſſe per ſimoniam receptos. Reſcribit, ſi aduerſus eos accuſatio coram Archiepiſcopo fuerit canonicè inſtituta, & crimen ordine judiciario comprobatum, vt tam in dantes, quàm recipientes Archiepiſcopus Canonicam exerceat vltionem, ſi autem per ſolam inquiſitionem conſtiterit Simoniacè receptos, ad agendam pœnitentiam

ad

ad monaſteria dirigat arctiora; Abbatibus autem, Abbatiſſis, Prioribus, Prælatis quibuslibet & Officialibus eorundem injungat pœnitentiam competentem, & donec illam peregerint, eos ab Ordinum executione ſuſpendat, hancq; formam Epiſcopis ſuis præſcribat per ſuas Diœceſes obſeruandam. Illud tamen addit, gratanter poſſe recipi (pro ingreſſu videlicet Religionis) quod fuerit ſine taxatione gratis oblatum.

Quæ pro huius *cap.* intellectu requiruntur, reperies dicta, *ad cap. Veniens.* 19. ſuprà.

Cap. XXXI. Licet Heli.

Idem Priori S. Victoris, Magiſtris I. Bononienſi & L. Modicenſi Canonicis.

SVMMA.

Cùm Abbas Pompoſianus eſſet ad Pontificem de Simonia, periurio, dilapidatione & inſufficientiâ delatus, & ipſe contra teſtes multas exceptiones opponeret; Pontifex repetitis iis quæ de Inquiſitione, Accuſatione, Denuntiatione tradidit in c. Qualiter & quando. 2. *licet alioqui crimen Simoniæ & Læſæ Maieſtatis paria videantur, æquitate penſatâ, illas duntaxat exceptiones admiſit, quibus probari poſſet, teſtes non de zelo juſtitiæ, ſed de malignitatis fomite procedere.*

Cap. XXXII. Per tuas.

Idem.

SVMMA.

Explicat Pontifex quæ penſanda ſunt, vt in crimine Simoniæ, de quo accuſatus fuit dictus Abbas Pompoſianus ſecundùm priorem Decretalem, Licet Heli *à ſe editam procedendum fuerit, rursúsq; dicit ſe illas ſolùm Abbatis exceptiones admiſiſſe, quibus probatis teſtes de malignitatis fomite proceſſiſſe conſtaret, idque ſe feciſſe non ſecundùm juris rigorem (qui in crimine Simoniæ, ſicut in crimine læſæ Maieſtatis, omnes indifferenter tam infames quàm criminoſos, non ſolùm ad accuſandum, ſed etiam teſtificandum admittit, iuxta c. præcedens* Licet Heli) *ſed ſecundùm temperantiam æquitatis, cùm ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab Ordine, ſed ciuiliter, vt ab adminiſtratione amoueretur tanquam immeritus & damnoſus, tùm præſertim Prælati Regulares ex leuibus cauſis poſſint ab adminiſtrationibus amoueri.*

EXEGESIS.

Quæ in his duobus cc. dicuntur, in *c. Qualiter & quando*, quod eſt eiuſdem Pontificis aliiſque præcedentibus abundè explicata ſunt. Huc illud tantùm pertinet, crimen Simoniæ æquiparari crimini læſæ Maieſtatis, adeòque indifferenter quoſuis accuſatores & teſtes admittendos ſecundùm juris rigorem, ex æquitate tamen locum habere exceptiones de conſpirationibus & inimicis capitalibus, ſi præſertim non agatur criminaliter ſed ciuiliter contra Prælatum Regularem de eius amotione, non depoſitione.

Cap. XXXIII. Sicut tuis.

Idem, Abbati Iemblacenſi.

SVMMA.

Cùm Abbatem hunc legitimè electum eius Epiſcopus diœceſanus Leodienſis nollet niſi interuentu pecuniæ confirmare, & hæc ne offerretur electus quidem ſub interminatione anathematis vetuiſſet, nihilominus tamen eo inconſulto & ignorante à fratribus promiſſa & exſoluta fuiſſet; Reſcribit Pontifex licet ſecundùm canones etiam paruuli cupiditate parentum Eccleſias per pecuniam adepti eas dimittere teneantur, quia tamen longè diuerſum eſt non præbere conſenſum & expreſsè aliquid prohibere, quod electo inuito alius ipſo ignorante pecuniam promiſit & exſoluit, non debere ipſi ad pœnam vel culpam imputari, niſi poſtea conſenſerit ſoluendo pecuniam promiſſam aut ſolutionem reddendo, illi autẽ qui dederunt pecunias vel receperunt, in tantum ſunt culpabiles, vt ſi eorum exceſſus Eccleſiæ (quæ non judicat de occultis) foret manifeſtus, pœnâ eſſent canonicâ feriendi.

EXEGESIS.

Rigorem canonum habet *c. Præſentium.* 1. *q.* 5. & *c. Ex inſinuatione*, infrà. vt illi qui etiam in pueritiâ Eccleſias aut beneficia per pecunias adepti ſunt, eas dimittant, licet ipſis nec ſcientibus nec conſentientibus factum fuerit, id autem non obeſſe electo Iemblacenſi Abbati, qui non ſolùm non conſenſit, neque datæ pecuniæ conſcius fuit, ſed ante ne daretur, ſeuerè interdixit.

Cap. XXXIV. Tua nos.

Idem, Decano Beluacenſi.

SVMMA.

Conſultus Pontifex reſcribit ſi clericus cum conditione vel pacto largiatur Eccleſiæ ſua bona vt illa poſtmodum retineat loco præbendæ & ipſe in Canonicum recipiatur, id fieri non poſſe abſque Simoniâ, cùm in talibus omnis actio & conuentio ceſſare debeat juxta canones, ſi verò purè offerat rogans humiliter vt in Canonicum recipiatur & bona ſua pro præbenda ſibi retinere liceat & Clerici eiuſdem Eccleſiæ purè conſentiant id fieri poterit abſque ſcrupulo Simoniacæ praui-

prauitatis. Si tamen is qui talem donationem facit, intendat per temporalia bona, quæ offert, ſpiritualia adipiſci, & Clerici eum recipientes non eſſent eum admiſſuri niſi commoda temporalia perciperent, ſine dubio tam ille, quàm iſti apud ſtrictum judicem (qui ſcrutator eſt cordium & cogitor ſecretorum) culpabiles judicantur.

EXEGESIS.

Omnis actio & conuentio ceſſare debet.) Nota I. Etſi, ſi liceat temporalia bona offerre ex liberalitate purâ, & petere humiliter, vt ſpirituale aliquid ſibi conferatur, hócq; liceat dare, modò nihil in pactum ſit deductum, neque quidquam ſit conuentum ſuper re ſpirituali vel temporali, vt patet ex hoc *c.* veruntamen per *canones* ita excludi omne pactum, vt non poſſit cum illo ſtare vlla intentio gratuita, ſed ſemper committi Simonia, quia in ſpiritualibus omnis pactio & conuentio ceſſare debet, quod in hoc etiam *textu* allegat Pontifex, & habetur in *c. finali. De pactis. c. Quaſitum. de rerum permutatione.* vbi dicitur eiuſmodi pacta ſemper continere labem Simoniæ. concordat. *c. Quam pio. 1. q. 2.* & ita *S. Th. 2. 2. q. 3. ad 2.* ſimpliciter docet omne pactum eiuſmodi eſſe Simoniacum, communiter receptus etiam in praxi vti apparet, quis homines timorati videntur refugere, aliquid dare aut accipere pro reſignatione aut collatione beneficiorum vel ſumptibus circa hæc factis; certè qui de tali pacto in curiâ accuſaretur, damnaretur vt Simoniacus. Accedit ratio quia debitum ex juſtitiâ excludit intentionem gratuitam, quod autem debetur ex pacto, debetur ex juſtitiâ, ergo non poteſt abſque Simoniâ ſe aliquis obligare ad aliquid dandum vel accipiendum pro re ſpirituali, licet paſſim prenſatores beneficiorum ſummi infimi faciant contrarium.

Nota II. Ex *Val. to. 3. d. 6. q. 16. p. 3. q. 2.* duobus modis poſſe fieri tale pactum: vno modo ita, vt promiſſio temporalis aliquo modo in jure prohibito petatur (vt promiſſio beneficiorum ſine authoritate ſuperioris, quod exemplum ponit *Tann. n. 76.*) aut quia temporale debetur ratione ſpiritualis rei tanquam eius pretium, vt ſpiritualis eſt, & ſic certum eſt, eſſe Simoniam prohibitam jure naturæ vel jure poſitiuo, ac eiuſmodi pacta damnari in *juribus cit.* extra controuerſiam eſt. Altero modo poteſt pactum ita fieri, vt petatur promiſſio temporalis eo modo & prorſus titulo conferendi, quo licitum eſt ipſum temporale actu recipere & dare pro ſpirituali, videlicet tanquam ſtipendium (aut ſubſidium ſuſtentationis, vt ſi quis tali animo paciſcatur pro Miſſâ dicendâ &c.) vel remunerationem quandam cuiuſdam operis vel officij, quod ſecundùm communem rationem officij conſideratum, meretur etiam ex juſtâ ratione compenſationem & conſideratum etiam vt officium ſiue beneficium ſpirituale meretur remunerationem gratuitam, & ſic de temporali pro ſpirituali paciſci, vel è contrà, in foro conſcientiæ licitum eſt. Ita *Caiet. ad l. c. S. Th. a. 3. Sot. l. 9. de Iuſt. q. 6. a. 1. Nauarr. c. 23. man. n. 101. Gabr. ſupplement. 4. d. 25. q. 2. Couar. l. 1. var. c. vlt.* ſequitur *Valent. l. c. Tan. n. 76.*

Nota III. Quod *Diana p. 2. tr. 2. miſcell. reſol. 39.* poſtquam hos ipſos *DD.* allegat, ait *dicendum eſt probabiliter eo modo, quo ſine Simoniâ licet temporale pro ſpirituali dare vel recipere, etiam licet de hoc ipſo paciſci, nempe dando vel ex gratitudine vel etiam ex juſtitiâ*, vt dictum eſt. *Idem Diana p. 6.* pro hâc ſententiâ allegat *Celeſt. in comp. Theol. mor. tract. 7. c. 4. n. 3. & Chilinum in pract. reſol. V. beneficium. n. 7.* ſed addit ſe licet priori loco hanc ſententiam ſpeculatiuè probabilem exiſtimârit, tamen *in praxi putare non eſſe amplectendam.* Etſi hic nihil reſpondet ad ſolidum illud argumentum, eo modo, quo ſine Simoniâ licet temporale pro ſpirituali recipere, etiam licere de hoc paciſci. Præterquam quòd in praxi fruſtra putat non eſſe amplectendam ſententiam, pro quâ ipſe tot grauiſſimos *AA.* citat, cùm ex parte ſuâ non afferat, niſi *Franc. Silu. in Reſol. var. verb. Simoni. concl. 2. Bona. to. 1. d. 1. de Simon. q. 6. p. 1. n. 7. Raph. de la Torre. 2. 2. q. 100. n. 6. d. 3. Filliucium to. 3. tr. 45. n. 24.* qui ſcilicet timet, ne ſi hæc pacta tanquam licita admittantur, aperiatur via Simoniis omnibus & vſuris.

Nota IV. Spectando Canonum verba & ſenſum, nec non Eccleſiæ, in crimine Simoniæ perſequendo & extirpando rigorem, non ſolùm in probabilibus quibuſdam caſibus, ſed vniuerſim videri pro ſpiritualibus, & circa illa pactionem ita prohibitam, vt per illam ſemper committatur Simonia juris Eccleſiaſtici, ſi quis per pecuniam, vel aliquid temporale intendat conſequi aliquid ſpirituale vel è contra, etſi non intendat ſimpliciter rem ſpiritualem, quatenus ſimpliciter talis eſt, præferre vel comparare rei temporali; quod apertè colligitur ex *textu*, vbi dicitur de Clerico, *ſi intendat per temporalia bona adipiſci ſpiritualia, vel ſi Clerici abſque eiuſmodi bonis illum non admitterent, fore illos apud diſtrictum judicem culpabiles, quantumuis apertè aut manifeſtis verbis* (de quibus judicare poſſit Eccleſia) *nihil in pactum deduxerint, aut taliter inter ſe conuenerint, vnde talis intentio poſſit colligi.* Ratio eſt, quia licet non ſubſit animus committendi ſimoniam jure diuino prohibitam, & ſæpe propter qualitatem perſonarum non poſſit id præſumi, eſt tamen indecens, neque caret ſpecie mali, nundinationem rerum ſpiritualium inſtituere, & aperit portam ambitioni, nec non indignis, vt beneficia conſequantur, modò ſint opulenti. Vnde quantumuis verum ſit ſecundùm ſe, ſicut licet dare, ita etiam licet paciſci, poteſt tamen ob circumſtantias & cauſas memoratas prohiberi pactum gratitudinis; licet autem alio licito titulo initum in quo ſecluſo pacto eiuſmodi periculum aut indecentia non cernitur.

Nota V. Etſi ſalutare ſit & conſultius, Canonum rigorem obſeruari, vbi ſunt in vſu, videri tamen in multis caſibus & locis contrariâ conſuetudine abrogatos, & ab Eccleſiâ tolerari, vt eiuſmodi pacta fiant circa beneficia & ſimilia reſignanda, conferenda, obtinenda, titulo ſcilicet gratitudinis aut ſum-

prium factorum (ſi accedat præſertim indigentia recipientis, cuius ratio meritò habetur) eſt enim profectò non leue beneficium, alterum ponere in ſtatu, in quo per totam vitam honeſtè & commodè ſe ſuſtentare queat, ideóque ſperare vel petere remunerationem vel compenſationem, quod non ſolùm in conſcientiâ licitè fieri poteſt, iuxta *DD.* allegatos, verùm etiam in foro externo procedit, vbi conſtat contrariâ conſuetudine Canones eſſe abrogatos. Cuius argumentum non leue erit, ſi homines quoque timorati id factitent, parati tamen eſſe debent, ſi Superiores contrariam conſuetudinem non approbent, neque tolerent (vti credendum de Curiâ Romanâ) ad pœnam in foro externo ſubeundam, quantumuis in conſcientiâ innocentes ſe credant, vt in multis caſibus contingit. Neque mouet quòd dicunt per debitum ex juſtitiâ, quod inducitur per pactum, tolli debitum gratitudinis ſeu intentionem gratuitam, quia non aliter quis paciſcitur, quàm dare in gratuitam compenſationem, ideóque tenetur hoc ſolùm implere ſecundùm naturam gratitudinis, cuius obligatio non eſt tam ſtricta, quàm illud quod eſt ex naturâ ſuâ debitum juſtitiæ.

Nota VI. Dubitari poſſe vtrùm reſignare beneficium in fauorem alterius ſiue tertij coram ordinario ſit ſimonia? videtur enim continere aliquam pactionem, vt Ordinarius non conferat beneficium, niſi illi in cuius fauorem ſit reſignatio; ſi autem alteri conferatur, reſignatio ſit nulla: qualem conditionem non putant poſſe admitti ab Ordinario, ſed à ſolo Pontifice, vt paſſim tenent *Canoniſtæ cum gl. in 6. Ex parte. 1. De offic. delegati Rebuff. de beneficus. §. De pura reſignatione. Nauarr. c. 23. n. 105.* Alij tenent eiuſmodi reſignationem factam coram Ordinario non eſſe ſimoniam, vt *Sot. l. 9. q. 7. a. 2. Couar. l. 1. var. c. 5. n. 5. & 6. aliique apud illos.* Mihi placet 1. quod dicit *Leſſ. c. 35. de juſt. dubit. 14. n. 86. hic nullam eſſe ſimoniam juris diuini*, quia qui reſignat beneficium in fauorem tertij coram Ordinario, nihil temporale accipit pro ſpirituali, ſed ſolùm ſignificat ſe reſignare, ſi collator huic conferre velit, non renuntiare, ſi nolit, quod idem licitum eſt in permutatione, *Clement. vn. de rerum permutatione.* Si autem intrinſecè illicitum foret, neque coram Pontifice fieri poſſet. 2. Neque etiam interuenit ſimonia juris humani, quia nulla propriè interuenit hîc pactio, quam Canones prohibent; non enim requiritur promiſſio vel obligatio Prælati, ſed ſolùm fit reſignatio ſub conditione, quam ſi Prælatus non acceptat, nihil actum eſt. 3. Eiuſmodi pactiones ob aliquam ſpeciem ſimoniacæ pactionis & varios abuſus cauendos, iuxta *ſtylum curiæ* non poſſe fieri, niſi in manibus Pontificis iuxta citatos quos ſequitur *Leſſ. n. 87. qui dicit id ſaltem verum eſſe eo modo, vt Ordinarius ſe non poſſit obligare, niſi ex priuilegio vel conſuetudine id ſit ei conceſſum.*

Nota VII. Licitam eſſe reſignationem beneficij reſeruatâ ſibi penſione per authoritatem illius qui poteſt illum confirmare: ſumitur ex *cap. Ad quæſtionem. de rer. permut.* & eſt quotidianâ praxi confirmata ſententia. Certum autem eſt, quòd Pontifex, cui competit plenaria beneficiorum diſpoſitio, penſionem conſtituere poſſit, vt alter cui beneficium reſignatur, certam fructuum partem reſignanti ad certum tempus, vel ad totam vitam perſoluat. Idem poteſt *Legatus de Latere*, iuxta *Rebuff. de reſign. conditionali n. 12.* licèt non poſſit admittere reſignationem in fauorem tertij. Epiſcopum verò id non poſſe, iuxta ſtylum *Curiæ Romanæ* veriùs eſt, vt bene tradit *Leſſ. n. 91.* niſi priuilegio aut conſuetudine præſcriptâ ſit munitus, quod conforme eſt juri communi prohibenti beneficia ſine diminutione conferri. Vnde ſequitur, quando quis vult reſignare ſub onere penſionis, poſſe tractare cum reſignatario ſub conditione impetrādi conſensûs Pontificis; modò nihil concludant, neque paciſcantur ante Pontificis conſenſum. Quem etiam eſſe neceſſarium, ſi quis petat expenſas in obtinendo beneficio litigioſo factas ſibi reſtitui, cenſet *Leſſ. n. 94.* etſi alij contra ſentiant. Repetere autem expenſas quouis beneficio obtinendo factas, ſi fiat abſque authoritate Pontificis, non videtur Simonia niſi juris humani, quia nihil datur temporale pro ſpirituali, ſed temporale pro temporali, ſumptus videlicet æquales illis, quos reſignans fecit in obtinendo beneficio, & repetit vt ſeruetur indemnis, vt videtur paſſim conſuetudine & praxi receptum, quam difficile eſt damnare.

Nota VIII. Huc pertinere quoque ſimoniam, quæ appellari ſolet confidentialis, & eſt ſpecies quædam ſimoniæ conuentionalis, eſt autem confidentia generatim *certa ſpes de re aliquâ quòd ita fuit, eſt vel erit*, quæ vti in aliis rebus, ita etiam requiritur in beneficiis; eáque duplex, alia enim eſt licita, cùm quis ordinatè & rationabiliter confidit Epiſcopum vel alium collatorem beneficium quòd ipſi reſignatur, vel aliter vacans, fratri aut amico ſuo collaturum, ob virtutes eius & merita: alia illicita, quando inordinatam ſpem de hoc concipit ex carnali aut humano affectu; hæcque rurſus duplex eſt, vna ſimoniaca vt cùm quis confidit, quod collator conferet beneficium mediante pretio, pacto, modo, vel conditione, ſiue is, cui dedit ſit dignus, ſiue indignus. Altera non ſimoniaca, cùm quis confidit collatorem id facturum ob cognationem vel amicitiam ſine tamen pretij, pacti, modi, vel conditionis intellectu, vt explicat *Nauarr. c. 23. man. n. 109.* vbi affert *duas Bullas Pij IV.* & maximè *Pij V.* quibus confidentia ſimoniaca damnatur, & grauibus pœnis ſubjicitur: illas autem ſolùm procedere de confidentiâ illicitâ, probat idem *Nauarr.* ſiue intercedat ſimonia juris diuini, ſiue ſolùm humani, vt cùm abſque animo emendi aut vendendi rem ſpiritualem, interuenit pactum de beneficio conferendo illi, cui quis confidit illud dandum eſſe.

Nota denique IX. Immeritò quoſdam affirmare eſſe Simoniam dare alicui beneficium ſolo titulo conſanguinitatis vel affinitatis, etſi enim in hoc poſſit peccari carnali affectu, ſi præſertim conſanguinei ſunt indigni aut minus digni; nullum tamen interuenit pactum ſimoniacum contra jus diuinum aut humanum; non prius, quia ſupponimus conſangui-

ſanguineos nihil dare, nec collatorem quidquam recipere; non poſterius, quia nullus eſt canon, quo prohibitum ſit conſanguineis dare beneficia, ſolùm reprehenditur abuſus & inordinatus affectus.

Cap. XXXV. Per tuas. II.

Idem, Priori Cantuarienſi.

SVMMA.

Cùm quidam poſt ſuſceptum Carthuſienſem Ordinem intellexiſſet Epiſcopum, à quo fuit ordinatus, multoties commiſiſſe Simoniam, ideóque formidaret in ſuſcepto Ordine miniſtrare, & nollet ab eodem ad ſuperiores Ordines promoueri. Reſcribit Pontifex, vt in ſuſcepto Ordine ſecurè miniſtret, ſed contra conſcientiam nimis ſcrupuloſam ad ſuperiores Ordines non aſcendat niſi deponat errorem.

EXEGESIS.

Cùm ordines ab Epiſcopo etiam Simoniaco collati ſint validi, neque pœna aliqua ſit ſtatuenda in illos, qui ipſi nihil Simoniacum committentes, à tali Epiſcopo, quem ignorant eſſe Simoniacum, ordines recipiunt, apparet hunc Carthuſianum inani ſcrupulo laboràſſe, quem niſi deponeret, non potuit vlteriores ordines ab eodem Epiſcopo petere; etſi verò, vt dicit *gl. etiam qui ignoranter recipit ordines à Simoniaco, non recipiat executionem*, ſiue non poſſit in illis miniſtrare, niſi cum illo diſpenſetur. *v. Si quis à Simoniacis. 1. q. 1. & c. 1. & 2. de ord. ab Epiſcopo, qui renuntiauit Epiſcopatui.* Diſpenſauit tamen Pontifex cum eo Carthuſiano, dum juſſit illum in ordine ſuſcepto ſecurè miniſtrare, diſpenſaturus ſimiliter ſi depoſito ſcrupulo vellet ad ſuperiores ordines ab eodem Epiſcopo promoueri.

Cap. XXXVI. In tantum.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Pontifex intellexiſſet quoſdam ſuffraganeos Archiepiſcopi pro Chriſmate accipere certam pecuniam, mandat vt Archiepiſcopus ſuffraganeos ſuos eorúmque officiales à tam illicita exactione compeſcat, & prauam illam conſuetudinem aboleat, ex quâ pro Eccleſiarum inueſtiturâ archidiaconi marcam argenti, minores verò Decani vaccam albam ſibi dari poſtulant, vel certam ſolui pecuniæ quantitatem.

De his ſatis dictum eſt in ſuperioribus.

Cap. XXXVII. Per tuas III.

Idem.

SVMMA.

Cùm D. vellet in Subdiaconum ordinari & certum titulum non haberet, Presbyterum quemdam exorauit vt ad Eccleſiæ ſuæ titulum illum præſentâret, id verò recuſanti promiſiſſet quòd ex Eccleſiâ illius nullam eſſet percepturus portionem, ſicque præſentatus & ordinatus fuiſſet; reſcribit Pontifex, quòd niſi cum eo fuerit miſericorditer diſpenſatum, nec ad ſuperiores aſcendere, nec in ſuſcepto debeat ordine miniſtrare.

De hoc redibit in *c.* penultimo.

Cap. XXXVIII. Conſulere.

Idem.

SVMMA.

Quicunque vicedecanatum vel aliam Eccleſiaſticarum rerum adminiſtrationem per pecuniam obtinere voluerit, tam ementes quàm vendentes cum Simone percellantur, & ab illâ Eccleſiâ, in cuius contumeliam dare pecuniam & accipere volunt, juſtè excludantur.

De hoc dicemus *tit.* ſequenti.

Cap. XXXIX. Sicut.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Damnat Pontifex conſuetudinem (quæ potiùs dicenda eſt corruptela) exactiones pro conſecrationibus Epiſcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinationibus Clericorum firmiter ſtatuens, vt pro his ſiue conferendis, ſiue collatis, nemo aliquid quocumque prætextu exigere aut extorquere præſumat, alioqui cum Giezi & Simone condemnentur.

Vide dicta ad *c. Non ſatis. 6. & c. Cùm in Eccleſiâ.*

Cap. XL. Quoniam.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt Moniales recipiantur ſine pretio, & prohibetur etiam prætextu paupertatis aliquid exigatur, alioqui tam excipiens quàm recepta ſine ſpe reſtitutionis è monaſterio expellatur in locum arctioris regulæ, quæ verò ante hoc ſtatutum taliter ſunt receptæ, in aliis locis eiuſdem Ordinis collocentur, quòd ſi propter multitudinem fieri non poſſit, recipiantur in iiſdem Monaſteriis diſpenſatiuè mutatis locis & inferioribus aſſignatis. Idem circa monachos & alios regulares obſeruetur. denique ſingulis annis Epiſcopi hoc per ſuas diœceſes faciant publicari.

EXEGESIS.

Hoc quoque capitulum explicatum eſt in *c. Veniens.*

Veniens. ſuprà. vbi etiam diximus hunc & ſimiles canones præſertim quoad pœnas paſſim abijſſe in deſuetudinem.

Cap. XLI. Audiuimus.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cùm non ſolùm à malo ſed etiam ab omni ſpecie mali ſit abſtinendum, exactiones decedentibus rectoribus Eccleſiarum, aut cùm miles vel Clericus religionem ingreditur, vel ſepulturam apud religioſos eligit, ab Epiſcopis fieri ſolitas prohibet Pontifex, & pro exactis duplicata tranſgreſſores reſtituere, & in vtilitatem locorum in quorum diſpendium ſoluta fuerint, jubet conuerti.

E X E G E S I S.

In præſenti non ſolùm prohiberi exactiones, quæ verè malæ & Simoniacæ ſunt, ſed etiam quæ ſpeciem mali habent, notat *Suar. l. 4. de Simon. c. 17. n. 3.* quamuis in illis quæ ſolùm continent Simoniam juris humani multum poſſe conſuetudinem, jam ſæpe dictum eſt.

Cap. XLII. Ad Apoſtolicam.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cùm quidam clerici pro exequiis mortuorum benedictionibus nubentium, & pro ſimilibus pecuniã extorquerent, ècontra quidam laici laudabilem conſuetudinem piâ fidelium deuotione inductã niterentur infringere prætextu canonicæ pietatis. Pontifex ſuper his graues exactiones fieri prohibet, & pias conſuetudines præcipit obſeruari, ſtatuens, vt liberè quidem conferantur ſacramenta, ſed ſimul etiam per Epiſcopos compeſcantur, qui nituntur laudabilem conſuetudinem immutare.

E X E G E S I S.

Laudabilem conſuetudinem.) Nota I. Ea quæ dantur pro exequiis, benedictionibus ant ſimilibus, quæ comprehendi ſolent nomine ſtolæ, vel fundari in merâ exactione clericorum, vel in liberali oblatione & donatione fidelium, & vtrumque poſſe induci in conſuetudinem; priori modo tam exactionem quàm conſuetudinem exigendi ſecundùm canonum rigorem clericis prohiberi. Poſteriori modo tam oblationes quàm conſuetudinem inde natam eſſe laudabilem, quia fundatur in piâ & laudabili voluntate fidelium, qui eiuſmodi conſuetudinem ex piâ deuotione & gratitudine erga Eccleſiam eiúſque miniſtros introduxerunt, quale initium habuiſſe pleráſque oblationes ſtolæ veriſimile eſt, & hanc conſuetudinem Pontifex dicit laudabilem, ad cuius obſeruantiam populus cogi poteſt, ſi non jure actionis, ſaltem ex officio judicis juxta *gl. fin. Panorm. hîc n. 2.* & alios quos refert *Barboſa hîc n. 3.*

Nota II. Non obſtare, quòd in his quæ ſunt meræ facultatis, & liberè fiunt vel dantur, non inducatur conſuetudo obligans ſeu reſtrictiua liberæ poteſtatis faciendi vel dandi; cùm nec ex annuâ datione gratis factâ in ciuilibus oriatur obligatio, juxta *Bartolum in l. Cùm de in rem verſo. ff. De vſuris. Panorm. ex parte de conceſ. preben. n. 10.* & alios; per quos actus non acquiritur quaſi poſſeſſio. *l. Fluminibus. §. fin. l. Proculus. ff. De damno infecto.* ſic dicimus propter actus, qui fiunt ex gratiâ vel amicitiâ nunquam acquiri poſſeſſionem juris alicuius. *l. 1. §. Denique. & l. Si in meo fundo. ff. De aquâ pluuiâ.* Reſpondetur enim hanc conſuetudinem, quam Pontifex dicit laudabilem, eſſe ſpecialem, & præſumi, populum in fauorem Eccleſiæ eiúſque miniſtrorum ſe voluiſſe obligare.

Nota III. Ea, quæ recipiuntur à clericis ex eiuſmodi laudabili conſuetudine, non poſſe exigi, priuſquam adminiſtrentur ſpiritualia, vt tradit hîc *Hoſt. n. 5. Panorm. n. 2.* ratio eſt, quia non videtur fuiſſe mens fidelium aliter talem conſuetudinem inducere, cùm neque conueniat operarios petere mercedem, antequam operam ſeu laborem abſoluerint. Si dubium eſt, vtrum talis conſuetudo ſit liberâ voluntate ac deuotione fidelium inducta ab antiquo tamen fuerit obſeruata, præſumptio eſt, eſſe legitimam, quia antiquitas temporis præbet juſtam cauſam aliquid petendi, juxta *Panorm. in c. Dilectus. de offic. ord.* Laudabilem quoque eſſe originem conſuetudinis talis, tradit *Nauarr. Conſ. 3. de Simon.*

Cap. XLIII. Ne Dei Eccleſiam.

Honorius III. vniuerſis Abbatibus, & fratribus Ciſtercienſis Ordinis.

S V M M A.

Prohibet Pontifex inſtallationis ſolemnitates fieri in electione Abbatum Ordinis Ciſtercienſis, & jubet Epiſcopos & Archiepiſcopos contentos eſſe formâ profeſſionis ab initio Ordinis inſtitutâ, quam verbatim inſerit.

E X E G E S I S.

Intelliguntur hîc muneta, quæ Epiſcopi & Archiepiſcopi exigebant ab eiuſmodi Abbatibus contra canones & morem Ordinis, & jubet eſſe contentos promiſſione ſolitâ ſubiectionis, reuerentiæ & obedientiæ, quod quomodo intelligendum ſit, videantur Ordinis priuilegia. *Panorm.* ait *Abbates hos dediſſe olim Epiſcopis Palafredum, hoc* eſt, equum inſignem.

Cap. XLIV. Iacobus Canonicus.

Gregorius IX. Priori S. Thomæ Eſculano.

S V M M A.

Cùm Iacobus iſte in Eccleſia Aptutinenſi receptus eſſet in Canonicum & fratrem, Canonici autem

ipſi

ipſi prabendam aſſignare recuſarent pratendentes, quòd ex conſuetudine prandium habere debeant à Canonico recepto nouiter. Mandat Pontifex dictos Canonicos non obſtante conſuetudine tali, vt dicto Iacobo in Prabenda prouideant, appellatione remotà compelli.

EXEGESIS.

Prandium dare pro acquirenda poſſeſſione vel inſtallatione Canonicatûs in honeſtam relaxationē, aut amicitię conciliationē, vt diximus ſuprà poſt *Leſ. in c. Veniens.* per ſe non eſt Simonia juris diuini; per hæc autem tanquam pretium velle comparare aliquid ſpirituale, vix cadit in hominem prudentem, etſi verò propter huius aliorūmque Canonum rigorem videatur committi Simonia juris humani, conſuetudo tamen contraria paſſim præſertim in Eccleſiis Germaniæ inualuit, vt non ſolùm conuiuium, verùm etiam certa pecuniæ ſumma capitulo debeat perſolui à nouo Canonico, idque inter ſtatuta Eccleſiarum Cathedralium & Collegiatarum indiſpenſabiliter receptum eſt, tolerantibus non ſolùm Pontificibus (à quibus non eſt credibile tam vniuerſalem conſuetudinem integræ nationis ignorari) & Epiſcopis, verùm etiam id factitantibus ſine ſcrupulo hominibus doctis & timoratis, quos Simoniæ damnare qualiſcunque nolim.

Cap. XLV. Si quis.

Idem.

SVMMA.

Si quis ordinauerit, ſeu ad Ordines præſentauerit aliquem, promiſſionem vel juramentum ab illo recipiens, quòd ſuper prouiſione ſuâ non inquietet eundem, Ordinator ab Ordinis collatione, Præſentator verò ab Ordinum executione per triennium, & ordinatus ab Ordine ſic ſuſcepto, donec diſpenſationem Apoſtolicam obtinuerint, ſint ſuſpenſi.

EXEGESIS.

Seuerè *canones ſtatuunt, vt videre eſt. c. 2. 4. 16. de prabend. & in Concil. Trid. ſeſſ. 21. de reform. c. 2.* vt nullus ordinetur ſine titulo aliquo ſuſtentationis competētis, quòd ſi Epiſcopus fecerit, jubetur illum alere, donec de beneficio ipſi ſufficienter prouideat; in hoc autem *c.* ſtatuit Pontifex vt nec ordinator nec præſentator, qui Epiſcopo ordinandos præſentat quod ſolet eſſe officium Archidiaconi, promiſſionē ab ordinando accipiat, quòd nolit ab eo petere beneficium, eſſet enim hoc in fraudem *dictorum Canonum*, qui exigunt titulum neceſſariæ ſuſtentationis, ne clerici cum ignominiâ ſacri ordinis cogantur mendicare, cui fauori nullus ordinandus poteſt renuntiare, idcóque merito ſtatuitur pœna ſuſpenſionis in contra facientes ſoli Pontifici reſeruata.

Cap. XLVI. & vlt. Mandato.

Idem.

SVMMA.

Cùm Pontifex cuidam mandâſſet, vt cum monachis ſimoniacè in monaſterium receptis, iuxta c. Quoniam. ſup. *quod eſt ex Concilio Generali Lateranenſi deſumptum, diſpenſaret, Conſultus ab eodem Pontifex reſcribit mandatum ſuum etiam ad Abbates extendi, ad reſignationes autem ſpiritualium & temporalium, quæ nullo pacto ſed ſolo animi affectu (commutandi ſpirituale pro temporali, vel contra) præcedente vtrinque taliter, id eſt ſimoniacè acquiruntur pro ſimonia huiuſmodi non teneri, ſed ſufficere, vt per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfaciant Creatori.*

EXEGESIS.

Pro Simoniâ huiuſmodi.) Nota I. Pontificem loqui de Simoniâ ſolùm mentali, quæ nullo externo ſigno proditur, etſi vterque habeat in animo intentionem Simoniacam commutandi temporale pro ſpirituali; vel è contra, & hoc animo ad opus Simoniacum procedat, tales vult Pontifex non teneri ad reſignationem aut reſtitutionem eorum quæ per Simoniam internam acquirunt, quod clarè ex *hoc c.* deducitur & poſt *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 3.* tenent plurimi allegati apud *Barboſ. hìc n. 2.* etſi alii ab eodem citati contrarium teneant, nimirum etiam Simoniacos merè mentales huic pœnæ ſubiacere, ſed improbabiliter, cum Eccleſiâ non judicet de occultis, quod ipſum ſignificat Pontifex, dum dicit *ſufficere talibus vt pænitentiam agant.* contrarii autem *A. A. hunc c.* violenter & improbabiliter in ſuum ſenſum torquent, vt videre eſt apud *Barboſ.*

Nota II. *gl fin.* hìc abſolutè non rectè dicere quòd ſola voluntas ſeu affectus non faciat Simoniacum, Pontifex enim talem abſolutè dicit Simoniacum, nec ratio reddi poteſt, cur qui affectum fornicarium habet, verè ſit fornicator & adulter, etſi illum exteriùs non prodat, non ſit autem Simoniacus, qui intentionem Simoniacam habet, licet illam intus in animo retineat.

Nota III. Cùm beneficium Principis largiſſimè ſit interpretandum, juxta *c. Olim. de verb. ſignific. & c. Cùm dilectus. de donat.* conuenienter Pontifex mandatum diſpenſandi eum Monachis Simoniacis vult extendi etiam ad Abbates ſimilis culpæ reos, cùm & ipſi ſint monachi licet in aliis, odioſis maximè, non ſemper nomine monachi comprehendantur.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap I. Sanè.

Vrbanus Quartus.

SVMMA.

Paſtus vel alia munuſcula, (quæ Pontifex vo-

ſeat jocalia) dantes pro religionis ingreſſu, ſi fuerint perſonæ ſingulares excommunicationis, ſi conuentus vel Capitulum, ſuſpenſionis ſententiam ipſo facto incurrant, abſolutione ſoli Papæ reſeruatâ, aliis quoque pœnis in ſuo robore permanentibus, niſi ingredientes aliquid ſponte & ſine pacto obtulerint. Perſonas autem tali labe fœdatas hâc vice concedit per diœceſanos abſolui, recepta autem huiuſmodi, ſi ad communem vſum fuerint applicata, licitè ſic concedit retineri, ſi verò ad ſpecialem vſum Abbatis vel Abbatiſſæ, aut alterius, præcipit in communem vſum venire.

Textus eſt prolixus, qui ſufficienter intelligitur ex dictis *ad c. Veniens. ſuprà.*

Cap. II. Cùm deteſtabile.

Paulus Papa II.

S V M M A.

Innovans Pontifex omnes & ſingulas cenſuras & pœnas ante hac contra Simoniacos quomodolibet latas, cuiuscunque dignitatis etiam Eccleſiaſtica fuerint, Cardinalitia, Patriarchalis, Epiſcopalis, & regalis, tam manifeſti quàm occulti. Declarat 1. quòd omnes ſimoniacè ordinati à ſuorum ſint ordinum executione ſuſpenſi. 2. Statuit ne per electiones, poſtulationes, confirmationes, prouiſiones, ſiue quaſuis alias diſpoſitiones Simoniacas, quæ viribus omnino careant, vllum jus cuiquam acquiratur, neque fructus faciant ſuos, ſed ad illorum reſtitutionem teneantur. 3. Vt univerſi prædicti, qui quomodolibet dando vel accipiendo Simoniam commiſerint, aut quòd illa fiat, procuratores vel mediatores extiterint, ſententiam excommunicationis incurrant, à quâ niſi à Summo Pontifice, præterquam in articulo mortis, non poſſint abſolui. 4. Denique omnibus & ſingulis Eccleſiaſticis & ſecularibus perſonis cuiuſcunque dignitatis & conditionis iniungit, vt eos omnes quos Simoniam commiſiſſe vel procurâſſe, aut mediatores fuiſſe in eâ ſciant, per ſe vel per alios revilent, quantociùs pro hoc, etſi complices fuerint, non ſolùm veniam, ſed etiam gratiam conſecuturi, quod ſi non fecerint, abſolui non valeant, donec dicta reuelent & complices arctiùs puniantur.

E X E G E S I S.

Omnes & ſingulas cenſuras & pœnas.) Nota in *hoc c.* contineri præcipuas Simoniæ pœnas, in aliis etiam canonibus *h. t.* explicatas. Poſtremò verò quod attinet ad mandatum reuelandi jam dudum exoleuit, de aliis pœnis breuiſſimè notemus hæc paucula.

1. Omnis contractus Simoniacus ſeu conventionalis, ſeu realis ſaltem jure Eccleſiaſtico & poſitiuo eſt irritus, colligitur ex *c. Presbyter. c. Si quis Epiſcopus. 1. q. 1. c. De hoc. & c. Audiuimus. h. t. in antiquis & ex hâc ipſâ Decretali* vbi dicitur, *quòd diſpoſitiones Simoniacæ viribus omnino careant.*

2. Simonia mentalis, quæ nullo ſigno externo intentionem Simoniacam manifeſtat, ſeu actu fiat quod intenditur, ſeu non fiat, pœnis juris Canonici non ſubjacet, vt poſt *S. Th. q. 100. a. 6. ad 6. ex communi* tradit *Sylueſter Verb. Simonia. q. 10.* & clarè probatur ex *c. finali. In antiquis.* & diximus ibidem.

3. Quatenus Simonia realis, conuentionalis & præſertim confidentialis, quibúſque pœnis ſpecialim ſubjaceant, res eſt ſatis intricata, propter ſententiarum varietatem, & bene traditur à *Zœſio hîc n. 129. vſque ad finem t.* nec malè *à Tann. l. c. d. 5. De relig. q. 8. d. 3.* ex quo *n. 95.* nobis id non improbatur, prædictas pœnas non habere locum in Simoniâ juris poſitiui, niſi in ipſo jure ſeu canonibus ſit expreſſum, imò nullam eiuſmodi Simoniam ſubjacere pœnis canonicis docet *Aragon. 2. 2. q. 100. a. 6. allegans Navarr. l. 5. conſil. 65. & Covarr. 1. variar. c. 5.*

4. Nullam Simoniam inducere pœnas juris ipſo facto ante ſententiam criminis declaratoriam, probabiliter docent *Navar. man. c. 23. n. 111. Sylv. verb. Simon. q. 19. Leſſ. lib. 2. c. 35. dubit. 23. n. 130. Tann. l. c. n. 95.* niſi quæ committitur in ordinibus dandis, & accipiendis beneficiis & religionis ingreſſu, vnde ſi quis inquit *Leſſ.* in aliis Sacramentis conferendis vel accipiendis, in conſecrationibus, diſpenſationibus vel benedictionibus, in penſione vendendâ, & emendâ, vel redimendâ in Vicariâ temporali conferendâ Simoniam committat, grauiter peccabit, non tamen contrahet pœnas ſuſpenſionis, excommunicationis, aut inhabilitatis, quod proinde idem dicendum videtur, de permutantibus beneficia ſine debitâ authoritate, quia id nullo jure expreſſum eſt.

5. Simonia confidentialis ſi intercedat pactum ſeu tacitum ſeu expreſſum, grauioribus pœnis mulctatur à *Pio V. in propriâ Extrav.* quam referunt & explicant *Nauarr. l. c. n. 110. & Vgolinus tab. 1. circa medium,* & alij. Proviſio enim ſic facta decernitur irrita & collatio ſoli Pontifici reſeruatur, ad hæc delinquentes impoſterum omnibus beneficiis & penſionibus privantur, & ad omnia beneficia & officia fiunt inhabiles, præterquam quòd ſubjaceant excommunicationi ſoli Pontifici reſeruatæ, quæ tamen intelligi ſolùm in foro externo (poteſt enim contingere, vt in foro cônſcientiæ aliquis non peccauerit) docet *Nauarr. conſ. 34. de Simon.* & inhabilitatem illam ad cætera beneficia intelligi ſolùm poſt ſententiam judicis criminis declaratoriam; ſimiliter cenſet *Leſſ. l. c. c. 25. dub. 26. Sanch. l. 9. De matr. D. 3.* plura vide apud *Tann. & Zœſium ll. c. c.*

TITV-

TITVLVS IV.

NE PRÆLATI VICES SVAS VEL ECCLESIAS SVB ANNVO CENSV CONCEDANT.

Cap. I. Præterea.

Alexander. III. In Concilio Lateran.

S V M M A.

Cùm aliquibus locis Decani ſub pretio conſtituerentur & pro certâ pecuniâ Epiſcopalem juriſdictionem exercerent, ſtatuit Pontifex, vt de cætero hoc præſumens, officio priuetur & conferendi illud poteſtatem amittat.

Cap. II. Quoniam. I.

Idem, in Concilio Turonenſi.

S V M M A.

Id quod in præcedenti. c. Pontifex ab Epiſcopis & Archiepiſcopis præcipit fieri, de cætero id præſumens jubetur remoueri à clero, Epiſcopus verò id diſſimulans canonicâ diſtrictione percelli.

Cap. III. Quoniam II.

Idem.

S V M M A.

Eadem enormis conſuetudo vt ſub annuo cenſu ſacerdotes ad Eccleſiarum regimen ſtatuantur, damnatur & ne id fiat prohibetur.

E X E G E S I S.

Pro certâ pecuniâ Epiſcopalem juriſdictionem.) Nota I. Hunc tit. pertinere ad materiam de Simoniâ, cùm in his tribus canonibus, quos conjungimus, prohibetur velut Simoniaca officij Epiſcopalis & Regiminis Eccleſiarum conceſſio ſub annuo cenſu, qui ſoluatur id concedenti, generatim autem prohibitum eſt vicarios pretio conſtituere, qui pro certâ pecuniâ Epiſcopo annnatim ſoluendâ juriſdictionem exerceant, aut Archidiaconorum vices ſubeant, quod olim conſuetudinis fuiſſe, & poſtea prohibitum ſub grauibus pænis, patet ex *c. 1. & 2.* hæ pœnæ tamen non incurrebantur de facto, ſed per ſententiam judicis, vt clarè apparet ex verbis *textuum*, qui jubent tales priuari & Eccleſiaſticâ diſtrictione percelli, videlicet per ſententiam. Similiter *c. 3.* prohibetur, ne ſacerdotibus Eccleſiæ committatur ſub annuo cenſu, ſubjunctâ optimâ ratione, quia dum ſacerdotium ſub annuâ mercede venale proponitur, ad æternæ remunerationis prœmium conſideratio non habetur, quod ſi reſpiceret talis Epiſcopus vel Prælatus ipſe juriſdictionem & regimen Eccleſiaſticum exerceret, neque ex eius elocatione captaret lucrum aut cenſum paſtor mercenarius, vel certè, ſi omnibus non ſufficeret, conſtitueret vicarios, officiales, & Decanos, nihil ab eis exigendo, ſed ſalarium de ſuo aut redditibus Eccleſiæ conſtituendo.

Nota II. Actus omnes juriſdictionis Eccleſiaſticæ fori tam externi quàm interni eſſe materiam ſimoniæ, quia vtraque eſt res ſpiritualis ad ſpiritualem & ſupernaturalem finem regiminis animarum tendens, vt notat *Zœſius, tit. de Simoniâ. n. 22.* idque procedit 1. In communicatione juriſdictionis tam delegatæ quàm ordinariæ, vt patet hîc *c. 1. & 2.* quam non licet pretio accepto concedere, iuxta *c. Ad noſtram. ſic Trid. ſeſſ. 24. c. 5. De reform. & ſeſſ. 25. c. 18. De regul.* 2. Vult diſpenſationes gratis fieri, id verò quòd dicitur in Curiâ Romanâ iuxta ſtylum eiuſdem, & praxin etiam ſub ſummis Pontificibus vſurpatam, pro relaxationibus & diſpenſationibus ſolui debere certam pecuniam, ſciendum eſt, non dari illam, vt pretium, ſed inſtar ſubſidij ad ferenda onera Pontificatûs, ſuſtentandos officiales &c. tum ad aliqua opera pia exercenda, tum in pœnam Prioris delicti, per quod quis incurrit v. g. excommunicationem aut irregularitatem, tum ad refrænandam nimiam cupiditatem petendi diſpenſationes ex cauſis ſæpè non neceſſariis, v. g. nubendi in gradibus prohibitis, quod nihil involuit ſimoniæ. Veriùs autẽ eſt, Epiſcopos pro talibus nil poſſe exigere, vt cùm *Nau. conſil. 18. de pœnit. & remiſſ. l. c.* docet *Zœſius*, quia jure communi, cui ſubiacent Epiſcopi, omnia pacta ſuper ſpiritualibus ſunt prohibita, & *Conc. Trid. l. c.* diſpenſationes quoque gratis fieri præcipit, *Seſſ. 25. c. 18. de reform.* 3. Procedit in omnibus actibus juriſdictionis Eccleſiaſticæ contentioſæ ſiue involuntariæ, item in abſolutione à cenſuris in foro externo. *c. Ad aures. 24. de Simon.* denique in omni actu, in quo exercetur poteſtas ſupernaturalis gratis data à Deo ad gubernandam Eccleſiam, iuxta *Redoan. p. 2. de Simon. c. 30. N. 13. & ſeq. Suar. c. 20. de eadem. N. 26.* Etſi ſtipendium ſuſtentationis pro his accipere nihil ſit illicitum, quia non pertinet ad actum judicii. Actus merè politicos, veluti cognoſcere de injuriis & criminibus, de bonis temporalibus inter Clericos, legiti-

legitimare ad honores profanos & bona temporalia vi juriſdictionis Eccleſiaſticæ, non eſſe materiam ſimoniæ cenſent aliqui, quia eſt materia merè politica & temporalis, ſed contrarium non improbabiliter adſtruit *Zæſius n. 26.* quia hi actus conſiſtunt in vſu juriſdictionis formaliter ac per ſe ſpiritualis, eſt autem per accidens, quòd interdum materia proxima talis actûs ſit merè temporalis ac politica, quod verum cenſeo de juriſdictione eiuſmodi annexâ officio Eccleſiaſtico Epiſcopi ſeu Prælati, nam ſi habeant illam à propriâ & directâ temporali juriſdictione, qualem habent Epiſcopi Germaniæ qui ſunt Imperij principes, tales non fieri ſimoniacos ratione interuenientis pretij in rebus merè politicis, rectè tradit *Zæſius poſt Suar. l. c. n. 17. 18. 19.*

Nota III. De officialibus judicum Eccleſiaſticorum, v. g. Sigilliferis, Notariis aliiſque ſcribentibus inſtrumenta, acta & teſtimonia, dicendum eſt, quòd ſicut jure communi prohibitum eſt Epiſcopo manum, quam imponit vendere, ita etiam miniſtris eius Sigilliferis ac Notariis vocem, ſigillum & calamum in ordinatione, juxtà *c. 1. de ſimon. Concil. Trid. ſeſſ. 21. de reform. c. 1.* pro his quidquam accipere interdicit Epiſcopis, nec ſponte quidem oblatum; Notariis verò, vbi non viget laudabilis conſuetudo nihil accipiendi, ſi nô habent ſalariũ, permittit accipere decimam aurei partẽ, id eſt 6. aſſes, vt ait *Caſius*, qui videntur conſtituere 6. cruciferos, id eſt primam partem aurei ſeu floreni noſtratis, ſed ab hoc Canonum rigore conſuetudo paſſim receſſit titulo ſuſtentationis, vel ſimili, neque Canones ſe extendunt vltra litteras Ordinariorum & beneficiorum (de his enim ſolis loquuntur) in aliis officiales judicum Eccleſiaſticorum pro laboribus in ſcribendo & expediendo litteras, non vetantur aliquid accipere. Vide *Nauar. c. 25. Man n. 54. Suar. l. c. n. 10. Zæſ. hic n. 7.*

Cap. IV. Et vltimum. Querelam.

Idem, Exonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Magiſter G. Eccleſiam quandam à Rectore eiuſdem ſub annuo cenſu ad ſeptennium ſuſcepiſſet, & idem Rector ante finem vnius anni dictam Eccleſiam eidem auferre vellet, contra datam fidem, quòd ante ſtatutum terminum nollet ipſum repoſcere, mandat Pontifex, ſi conſtiterit ita eſſe, Rectorem prædictum compelli, vt præfatam Eccleſiam dicto G. reſtituat vſque ad terminum ſtatutum.

EXEGESIS.

Cùm M. G. Eccleſiam quandam.) Nota I. *Ex gloſſa* hic Eccleſiam non ſumi pro Prælaturâ aut Rectoratu Eccleſiæ, vt in *cap præced.* ſed pro obuentionibus & redditibus Eccleſiaſticis prouenientibus ex Eccleſiâ, in qua ſignificatione non autem in priori licet Eccleſiam ſeu eius redditus ſub annuo cenſu reddendo elocare, quia nihil ſpirituale locatur, & ideò *hoc cap.* non contradicit *cap. proximo. ad Rubricam.*

Nota II. Non obſtare, quòd iſte Rector fructus ſuæ Eccleſiæ locâuit ad ſeptennium, cùm tantùm triennij tempus ad eiuſmodi elocationes à jure ſit præfinitum *in extrau. Ambitioſæ. de rebus Eccl. non alien.* Reſpondetur enim, vel vt aliqui volunt, eſſe *hunc textum* correctum per dictam *extrau. Ambitioſæ. Alexand. enim III.* qui obiit circa annum 1181. longo tempore præceſſit *Paulum II.* qui edidit *extrau. ambitioſæ* & vixit circa Annum 1411. vel quod itidem eſt probabile, *Paul. II.* ſolùm vetuit locari res ipſas ſeu prædia Eccleſiæ, non autem fructus, vt frumentum, oleum, vinum, quæ ſunt aliquid merè temporale, contingit enim frequenter, ſolos fructus Eccleſiæ locari, non autem fundos, quorum locationem ad triennium reſtrinxit *Paul.* ideóque fructus & redditus Eccleſiæ in longius tempus locari poſſe tenet *Couar. l. 2. var. c. 16. n. 6.* cum multis aliis quos citat & ſequitur *Barboſ.* hic.

Ante ſtatutum terminum.) Cùm ſucceſſor alicuius Prælati vel beneficiati non teneatur ſtare locationi, quam præceſſor ſuo nomine & in ſuam vtilitatem fecit, ſecus verò ſi nomine Eccleſiæ contraxerit, & pecunia in eius vtilitatem verſa fuerit, vti reſoluunt plurimi citati *à Barboſ. hic n. 6.* apparet hunc Rectorem nomine Eccleſiæ, & in ipſius vtilitatem poſſeſſiones ſeu potiùs fructus locâſſe, ideò abſolutè mandaſſe Pontificem, vt terminus ſtatutus ſeptennij obſeruetur, qui etiam fuiſſet à ſucceſſore obſeruandus, ſi contigiſſet Rectorem hunc citiùs mori, aut ab illa Eccleſia recedere.

TITVLVS V.

DE MAGISTRIS, ET NE ALIQUID EXIGATUR PRO LICENTIA DOCENDI.

Cap. I. Quoniam.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Mandat Concilium in vnaquâque Cathedrali Eccleſiâ Magiſtro, qui Clericos eiuſdem & Scholares pauperes gratis doceat, beneficium competens conferri, pro licentiâ verò docendi pretium exigi prohibet, aut obtentu conſuetudinis à docentibus aliquid quæri.

Digitized by Google

queri, neque quemquam ad docendum idoneum, ſi licentiam petat, interdici debere, contrauenient Eccleſiaſtico beneficio priuari iubetur.

Cap. II. Prohibeas.

Alexander III. Vintonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Mandat huic Epiſcopo Pontifex, vt prohibeat ne pro licentia docendi exigatur aliquid, aut etiam promittatur, ſi quid verò ſolutum fuerit, aut promiſſum, remitti faciat, & reſtitui appellatione ceſſante. Scriptum eſt enim, gratis accepiſtis gratis date, denique ſi quis diſtulerit magiſtros in locis congruis inſtituere, appellatione poſtpoſita ipſe aliorũ inſtructioni præficiat viros prouidos honeſtos & diſcretos.

EXEGESIS.

Pro licentia verò docendi.) Nota I. Hunc quoque titulum qui etiam habetur *in Clement.* pertinere aliquo modo ad *materiam de Simonia.* etſi enim Pontifex in his *cc.* imò & ſeq. pretium accipi prohibeat pro licentiâ docendi, & acceptum reſtitui mandet, aſſignatâ etiam ratione. *gratis accepiſtis gratis date*; imò etiam pœnam priuationis in illos decernat, qui idoneæ perſonæ docendi licentiam negant, niſi aliquid perſoluat, iuxta *c. 1. & 3. ſeq.* non tamen per hoc ſtatuit, quod in hoc caſu committatur ſimonia, cùm nihil ſpirituale vendatur, ſed eò tendit, quòd iniuſtum ſit negare licentiam docendi idoneo, niſi pecuniam numeret, quòd quia redundat in grauamen docentium & diſcentium, ideóque Pontifex, vt neceſſitas docentium ſubleuetur, & diſcere volentibus pateat facilior via ad ſcientias, mandat docentibus aſſignari beneficia ac conuenientem ſuſtentationem in vnaquâque Eccleſiâ Cathedrali, vt eiuſdem Scholares pauperes & Clerici gratis erudiantur. *c. 1.*

Nota II. Hinc patet per licentiam docendi, non intelligi hîc gradum Licentiatûs Academici, ſed facultatem docendi, quæ idoneis negari non debet, ſiue ſint gradu Academico inſigniti, ſiue non, quæri verò poteſt, an gradus Academici, Doctoratus, Licentiatus, Magiſterium, ſint materia ſimoniæ? ita vt pro illis non ſit licitum dare, vel accipere pretium, putabit aliquis affirmandum ideò, quia tale pretium videtur dari pro licentiâ docendi, quod eſt prohibitum, ſaltem vt iniquum, iuxta *hos tex. & c. ſeq.* Ordinantur enim eiuſmodi gradus ad hanc licentiam, quæ à Promotoribus conferri ſolet Doctoribus & Magiſtris: dein videtur quidam abuſus ſpiritualis poteſtatis, quia gradus hi ſunt inſtituti autoritate Pontificis, & ex illâ conferuntur; at dicendum eſt huiuſmodi gradus non eſſe quid ſpirituale, quia nihil aliud ſunt quàm aliquod teſtimonium ſcientiæ, ſtudio & labore acquiſitum, & approbatio ad officium docendi, & ſimilia cum certis priuilegiis, commodis & honoribus temporalibus, quæ omnia ſunt pretio temporali æſtimabilia, vt explicat *Suar. c. 18. de Simon. n. 15.* nec Promotor abſolutè dat licentiam docendi, ſed ex parte ſcientiæ teſtatur eſſe ſufficientem ad docendum, licentiam verò abſolutè docendi dant Superiores & Epiſcopi, & hæc licentia pro pretio dari prohibetur, neque obſtat graduũ horum inſtitutionem eſſe à Pontifice, cùm non omnia quæ ab illo deſcendunt ſint ſpiritualia, ſed quædam etiam temporalia ad ſplendorem & commodum rerum ſpiritualium; vnde neque *Canones*, quando prohibent munera vel pretium accipi pro officiis & dignitatibus Eccleſiaſticis, hos gradus inter illa numerant, ne in Theologiâ quidem, vt notat *Zaſius. hîc. n. 3.*

Nota III. Propter laborem & operam tradendi ſcientias licitè pretium dari & accipi, licet enim ſcientia & doctrina ſint aliquid ſpirituale, quatenus inſunt potentiæ ſpirituali, videlicet intellectui, non ſunt tamen quid ſpirituale in eo ſenſu, de quo loquimur in materiâ ſimoniæ. Accedit, laborem ac induſtriam docendi eſſe plane aliquid naturale & materiale, adeóque pretio æſtimabile, quod procedit in ipsâ etiam Theologiâ, quia actûs docentium Theologiam (licet ipſam dicamus eſſe ſupernaturalem) Sunt ipſi quoque naturales & naturali modo cooperantur ad inſtructionem diſcentium, perinde vt in Iure, Medicinâ, Philoſophiâ: iuxta *communem ſententiam*, quam tradit *Suar. c. 18. à n. 4. Tann. to. 3. d. 5. q. 8. dub 2. n. 37. Leſſ. c. 35. de iuſt. dubit. 13.* Etſi improbabiliter aliqui olim contrarium dixerint, ſimiliter Theologus pro conſilio Theologico poteſt pretium exigere & accipere, non minùs quàm Iuriſconſultus pro conſilio iuridico, quia inſtructio intellectûs, ad quam conſilium ordinatur, eſt merè naturalis & ſpeculatiua, vt tradunt *Nauarr. c. 23. n. 100. Suar. c. 18. & ſeqq.* Secus eſt, quando Theologus inſtructionem ſuam per modum concionis ſeu cohortationis non ſolùm ordinat ad inſtruendum intellectum, ſed etiam mouendum affectum, hoc enim ſapit aliquid ſpirituale, pro quo viri timorati, nec accipiunt, nec petunt retributionem temporalem.

Cap. III. Quanto.

Idem.

SVMMA.

Mandat Pontifex, vt conſuetudine aliquid exigendi pro licentiâ docendi de Eccleſiis extirpatâ, illi ad quos ſcribit, ſub anathemate inhibeant, vt quicunque viri idonei & literati voluerint regere ſtudia literarum, id facere permittantur, tranſgreſſores autem officiis & dignitatibus ſpolientur.

Cap. IV. Quia nonnulli.

Innocentius III. in Concilio Generali.

SVMMA.

Confirmat Pontifex cum hoc Concilio ſtatutum prioris Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III.

quod refertur ſuprà c. 1. vt in vnaquaque Eccleſia Cathedrali Magiſtro alicui, qui gratis doceat, competens beneficium præbeatur, & præterea addit 1. vt non ſolùm in quâlibet Cathedrali id fiat, ſed etiam in aliis Eccleſiis, quarum ſufficiunt facultates, conſtituatur eiuſmodi idoneus Magiſter à Prælato cum Capitulo, qui Clericos & alios inſtruat gratis in Grammaticâ, Metropolitana autem Eccleſia præterea habeat Theologum, aſſignatis à Capitulo vnius præbendæ prouentibus, etſi non ideò efficiatur Canonicus, ſed redditus tamdiu percipiat, quamdiu perſtiterit in docendo, ſi Metropolitana duobus prouidere non poſſit, prouideat ſaltem Theologo, Grammatico autem in aliâ Eccleſiâ ſuæ Diœceſis faciat prouideri.

EXEGESIS.

Eadem & plura ſalubriter ſtatuit & confirmauit maximè de Lectore ſacræ Scripturæ *Conc. Trid. ſeſſ. 5. de reform. c. 1.* quæ potiùs obſeruatione quàm explicatione indigent, etſi huic rei magnam partem nunc conſultum ſit, multiplicatis paſſim Academiis & Gymnaſiis, per quæ Eccleſiæ Cathedrales & Collegiatæ à curis & impenſis eiuſmodi Magiſtros conſtituendi plerîſque locis liberantur.

Cap. V. & fin. Super ſpecula.

Honorius III.

SVMMA.

Iubet Pontifex Statutum Concilij Generalis c. præced. relatum de Magiſtris Theologiæ per ſingulas Metropoles inſtituendis inuiolabiliter obſeruari, ſtatuit autem, vt docentes in Theologicâ Facultate, dum in Scholis docuerint, & ſtudentes in illa integros annos quinque, percipiant de licentiâ ſedis Apoſtolicæ prouentus beneficiorum & præbendarum ſuarum, non obſtante aliâ conſuetudine vel ſtatuto, cùm denario non debeant fraudari, in vineâ Domini operantes.

EXEGESIS.

Spectârunt Pontifices, & Concilia in huiuſmodi decretis, vt docentium diſcentiúmque neceſſitas ſubleuetur, & ad profeſſionem ac ſtudia Theologiæ, tum Magiſtri, tum diſcipuli incitentur, & ad ea plures abſque impedimento incumbant, ſi videant ſe poſſe Theologiæ operam impendere, & ſimul beneficiis ſuis in abſentiâ frui. Spectant eódem priuilegia Academiis hâc in re conceſſa, quale conceſſum eſt Vniuerſitati Louanienſi per *Martinum V. & Eugenium IV.* vt teſtatur *Zoeſius, h. t. n. 2.* in eâdem Vniuerſitate celebris Canonum Profeſſor, & noſtra quoque Dilingana eodem priuilegio gaudet non ſolùm per participationem Louanienſis, & aliarum Academiarum, ſed etiam expreſsè per Bullam erectionis ſuæ, quàm Epiſcopis Auguſtanis conceſſit *Iulius III.* vbi non ſolùm ſtatuit, vt Magiſtri & diſcipuli per quinque annos, dum ſunt in hâc Academiâ, poſſint integrè percipere fructus beneficiorum ſuorum in abſentiâ, verùm etiam, quòd Canonici quarumuis Eccleſiarum hîc ſcientiis operam dantes, poſſint perficere primùm reſidentiæ annum, non obſtantibus quibusuis conſuetudinibus & ſtatutis etiam iuramento confirmatis; quâ tamen in re, vt ait *Zoeſius*, Prælati aut Capitula non rarò (imò ſemper) ſe præbent difficilia, quo iure & quâ conſcientiâ, viderint ipſi.

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Inter.

Clemens V. in Concilio Vienneſi.

SVMMA.

Statuit Pontifex ſacro approbante Concilio, vt in Curiâ Romanâ, nec non in Pariſienſi, & Oxonienſi, Bononienſi & Salamantino, ſtudiis ſeu Academiis habeantur Magiſtri Catholici in linguâ Hebraicâ & Chaldaicâ, duo in vnaquâque linguâ, quibus de competentibus ſtipendiis vult prouideri.

EXEGESIS.

Textus eſt prolixus, qui in deſuetudinem videtur abiiſſe, & ſaltem in Oxonienſi Academiâ, quæ ſubeſt hæreticis Anglis intuitu Pontificij Canonis non obſeruatur.

Cap. II. & fin. Cùm ſit.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt qui ad Doctoratûs ſeu Magiſterij aſſumuntur honorem, cum ſua ſolenniter principia faciunt, aut ſui recipiunt ſigna Doctoratûs ab illis, ad quos vbilibet pertinet honorem tribuere memoratum, iuramento priùs adſtringantur, ne vltra 3000. Turonenſium argenteorum in ſolennitate tali expendant, ipſos nihilominus, niſi notabilis conditionis fuerint, efficaciter exhortantes, ac ſi id congruere viderint iuramentum exigentes ab eis, quòd certos infrà præfatam ſummam taxando ſumptus non excedant, ſi autem & Epiſcopus non recepto priùs iuramento honorem tribuerit cuipiam, à collatione Magiſterij ſiue Doctoratûs per ſex menſes eo ipſo ſit ſuſpenſus.

EXEGESIS.

Textus quoad ſubſtantiam eſt clarus, quantum autem valeant 3000. argenteorum Turonenſium, vltra

Digitized by Google

vltra quam ſummam expenſas doctoratûs Pontifex non vult aſcendere, needum reperi; certum eſt fuiſſe monetam gallicam; nos interim moderatis Academiarum taxis & conſuetudinibus hâc in re vtemur. *Gl.* in formatione caſus non improbabiliter videtur computare, aſcendiſſe ad ſummam ducentorum & quinquaginta aureorum, per quos ſi intelligantur floreni noſtrates, eſt ſumma ſatis moderata, & moderatior, ſi intelligantur floreni gallici, qui valent tantùm duodecim bacios. Eadem *gl. verb. Argenteos*, iuxta computum Bononienſem dicit fuiſſe 500. Bononienſium paruorum, ſed huius ipſius ſummæ valor incertus eſt, neque in hâc re hærendum, cùm tam ſummæ huius præfinitio, quàm iuramenti ſuper illa exactio planè in deſuetudinem abierit.

Dicitur P. Iacobus Gretſerus, in quâdam promotione Doctorali de valore Turonenſium diſputâſſe eruditè, vtpote more ſuo, ſed probabiliter ſolùm, ſi quid enim comperiſſet, vtique dudum vulgâſſet Academia Ingolſtadienſis, & pro praxi annotâſſet. Etſi verò in deſuetudinem iuramentum huius taxæ ſeruandæ non abierit Ingolſtadij, non ſequitur non abiiſſe in aliis Academiis; certè in recentioribus nulla huius taxæ habetur ratio.

TITVLVS VI.

DE IUDÆIS ET SARACENIS, EORUMQUE SERVIS.

Ad Rubricam.

Poſtquam prioribus tribus, titulis præſertim tertio, actum eſt de ijs, qui Spiritum Sanctum per Simoniam emendo vel vendendo blaſphemant, non incongruè ſubiungitur de illis, qui Deum blaſphemant impio cultu, vt ſunt Iudæi & Saraceni. Intelliguntur autem per Iudæos omnes Hebræi, qui legem Moſis profitentur, ſiue ex tribu Iuda, ſiue ex alia ſint, & per Saracenos, qui etiam dicuntur Agareni, omnes qui legem Mahometis profitentur, cuiuſcunque ſint nationis. Coniungit autem *Rubrica* Iudæos & Saracenos eorúmque ſeruos, quia in pluribus huius *tituli cap.* tractatur vtrum poſſint in ſeruitio habere Chriſtianos, ſiue ſerui ſumantur ſtrictè pro mancipiis omni libertate carentibus, ſiue largo modo pro famulis, qui ſeruiunt pro mercede aut ſunt ſolùm ſerui originarij adſcripti certæ glebæ aut terræ colendæ, qui reipſa liberi ſunt, iuxta *l. Definimus. Cod. de agricol. & cenſitis.* etſi non poſſint ſine Facultate Domini ſe aliò transferre, de quibus dicitur infrà. *c. 2.* idem titulus habetur *in Clement. & Extrauag. Ioan. 22. & in Extrauag. com. vti & in Clement.* de eâdem materiâ tractatur pluribus locis, *in Decreto, præſertim 12. q. 1. & q. 2. per totum.*

Cap. I. Præſenti.

Ex Concilio Matenenſi.

S V M M A.

Sancit Concilium, vt nullum Chriſtianum mancipium Iudæis ſeruiat, ſed datis. 12. ſolidis pro quolibet bono mancipio, ipſum quicunque Chriſtianorum ſiue ad ingenuitatem, ſiue ad ſeruitium licentiam habeat redimendi. Et ſi Chriſtianus fieri deſideret, & non permittatur, idem fiat, quia nefas eſt, quem Chriſtus redemit, à blaſphematore Chriſti in ſeruitute detineri.

EXEGESIS.

Nullum Chriſtianum mancipium Iudæis ſeruiat.) Nota, nullum Chriſtianum poſſe eſſe ſeruũ Iudæi ſeu mancipium ſtrictè ſumptum vigore huius *cap. & plurium ſeqq.* Si itaque Iudæus mercimonij causâ vel aliter acquirat mancipium Chriſtianum, poteſt illud quilibet Chriſtianus redimere 12. ſolidis; & tenebitur illud dimittere. Idem licebit, ſi mancipium adſpiret ad fidem Chriſti, & à Iudæo impediatur; etſi verò *textus* dicat poſſe redimi ſeu ad ingenuitatem, id eſt libertatem, ſeu ad ſeruitutem, non poteſt tamen cogi, vt ſeruiat illi Chriſtiano, qui ipſum redemit; ſed ſi reſtituat ei pretium erit omninò liber, vel ſi non ſtatim poteſt habere pretium, ſeruiat ei quoad ſeruitium compenſetur cum pretio. *l. vlt. C. de capti. & poſtlim. reuerſis*, ſi nullus ſit emptor, nihilominus erit liber, & oſtiatim quærat pretium, quod redemptus perſoluat, aut pro pecuniâ operas præſtet ſcilicet quinque annis, vt docet *gl. allegans. d. l. vlt.*

Cap. II. Multorum.

Gregorius Epiſcopo Lucenſi.

S V M M A.

Nulli iudæo liceat Chriſtianum mancipium in ſuo dominio retinere, ſed ſi qui apud eos inueniantur libertas eis ſeruetur, ij verò qui in penſionibus eorum ſunt, licet ſint liberi, tamen quia colendis eorum terris ſunt adſtricti ad colenda rura, remaneant & conſuetas penſiones eis præbeant. Nihil verò extra ea, quæ de colonis vel originariis iura præcipiunt oneris ipſis indicatur, Iudæus autem, qui aliquem de his vel ad a-

Digitized by Google

liud obſequium retinere voluerit, jus colonarium & dominium ſibi ipſi damnauit, id eſt eo ipſo amiſit, ſeu fecit id ob quod ſecundùm juris rigorem damnari debet, (vt explicat gl.)

EXEGESIS.

In ſuo dominio retinere.) Nota I. Jam olim fuiſſe prohibitam cohabitationem cum Judæis. *c. 10. Judæi. 28. q. 1.* præcipitur, vt Judæi qui habent chriſtianas coniuges, vel fiant chriſtiani, vel mulieres ab eis ſeparentur. *c. 12. ſæpè. ibid:* vt Hæbreis ad fidem conuerſis nulla ſit cum ijs communio, qui permanent in Iudaiſmo. *c. Nullus. 13.* prohibetur, vt nullus chriſtianus cum eis habitet aut medicinam ab illis petat, aut cum illis lauet, *c. Omnes. 14.* jubentur omnes clerici ſeu laici judæorum conuiuia euitare, nec eos ad conuiuium accipere. Qui aliique canones tripſici ratione nituntur. Prima eſt periculum ſubuerſionis; altera eſt injuria Creatoris & Redemptoris; quàm in ſuis ritibus & actibus judæi itentidem blaſphemant; talia autem aſſiduè videre & audire chriſtianos, indignum eſt, & ſeruire vel cohabitare Chriſti blaſphematoribus, quos ipſe in libertatem vindicauit, quam rationem aſſignat. *c. 1.*

Nota II. Poſſe tamen judæos habere chriſtianos ſeruos ſiue colonos originarios & adſcriptitios in bonis vel agris ſuis colendis, quia tales ſecundùm legum diſtrictionem ſunt liberi, vt ait *tex.* neque morantur ſeu habitant cum illis, modò penſiones ſoluant, ideóque ceſſat altera ratio ex iniuriis in Chriſtum petita. Si autem vltra illa quæ de jure debent, aliquid ipſis iniungant Iudæi, ipſo facto omne jus colonarium amittunt, quod in fauorem chriſtianorum colonorum & chriſtianæ libertatis ſtatutum eſt. In noſtris autem regnis & prouinciis, quæ *tex.* dicit de colonis originariis locum non habent, quia Judæi non permittuntur habere fundos & agros, adeóque nec ullos colonos.

Cap. III. Iudæi.

Idem, Genuenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Sicut legalis definitio nouas non patitur erigere Synagogas, ita eas ſine inquietudine veteres habere permittit.

EXEGESIS.

Legalis iſta definitio habetur *l. vlt. C. De judæis.* quod ſi autem corruerint, de nouo poſſint illas reædificare, non tamen, vt ampliores faciant *gl. probat ex c. Conſuluit. infra. & arg. l. 1. §. Opus nouum. & §. Si quis ædificium. ff. De noui operis nunt.*

Cap. IV. Quia.

Alexander III.

SVMMA.

Iubet Pontifex generaliter interdici, ne Iudæi oſtia vel feneſtras in die paraſceues aperta habeant, ſed clauſa teneant totâ die.

EXEGESIS.

Conſueuerunt enim illo maximè die deridere chriſtianos in contumeliam creatoris ac redemptoris noſtri, concordat *c. In nonnullis. eod.* & cùm hoc die ſibi imprecati ſint, vt ſanguis Chriſti ſit ſuper ipſos & filios ipſorum, aliis etiam horrendis blaſphemiis adiunctis, indigni ſunt, vt illo die permittantur in publicum prodire.

Cap. V. Iudæi.

Idem, in Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Iudæi ſeu Saraceni neque pro pueris ſuis alendis, neq; pro ſeruitio vel alia qualibet cauſa chriſtiana mancipia in domibus ſuis habeant. Excommunicantur autem qui cum eis præſumpſerint habitare: conuerſi verò ad fidē à poſſeſſionibus ſuis excludi non debent, cùm melioris conditionis illos eſſe oporteat quàm ante fidem ſuſceptam. Principibus denique & poteſtatibus, iniungitur ſub excommunicatione, vt portionem hæreditatis ſuæ & bonorum illis integrè faciant exhiberi.

EXEGESIS.

Ex hoc *text.* colligitur, quòd judæi inter chriſtianos poſſint etiam habere immobilia, vt tradit *Innoc in c. Quod ſuper. n. 4. de voto: Antonius Riccinbus de jure perſonarum extra gremium Eccleſiæ extantium. l. 2. c. 50. n. 1.* id etiam extendit ad Eccleſiaſticam Emphyteuſim, in ſtatu tamen Eccleſiaſtico id ipſis non permittitur ex ſpeciali conſtitutione *Pauli IV.*

Cap. VI. Ita quorundam.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Eos qui Saracenis arma, ferrum & ligamina (alij lignamina legunt) ſiue ligna pro majoribus nauibus galearum, & qui in Saracenorum nauibus regimen exercent, Pontifex cum Concilio jubet excommunicari, & rebus ſuis priuari, & capientium fieri ſeruos.

EXEGESIS.

Meretur ſcilicet has pœnas improbitas eorum qui arma aliaque ad Saracenos deferunt, ad impugnandos chriſtianos, & hoſtes fidei in nauticâ arte adiuuant, etſi verò per hunc *tex.* chriſtiani arma ad judæos vel paganos deferentes non ſunt excommunicati, quia nomine Saracenorum non comprehenduntur, at verò *Bulla Cœnæ* etiam iſtos comprehendit, vt notat *Barboſ. hic. n. 3.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. VII. Conſuluit.

Idem.

S V M M A.

Iudæi nouas Synagogas conſtruere, vbi non habuerunt, permitti non debent, ſi antiqua corruerint, vt eas readificent, poteſt tolerari, non autem vt ampliores, vel pretioſiores fiant, quia pro magno habere debent, quòd in veteribus Synagogis & obſeruantiis ſuis tolerentur.

E X E G E S I S.

Et ſuis obſeruantiis tolerantur.) Nota I. De Synagogis jam diximus ſuprà; cauſam auté, quare Iudæorum ritus licet impios, Eccleſia toleret, pulchrè explicat *S. Tho. 2. 2. q. 10. a. 11. in c. 1.* quia in illis ritibus præfigurabatur veritas fidei Chriſtianæ, quam tenemus, vnde hoc tantùm prouenit, quòd teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus fidei, & quaſi in figurâ præteritâ nobis repræſentatur, quod credimus.

Nota II. Ex *eod. S. Tho. l. c.* aliorum infidelium & hæreticorum ritus, qui nihil veritatis aut vtilitatis afferunt, non eſſe tolerandos, niſi fortè ad aliquod malum vitandum, ſcilicet, ſcandalum vel diſſidium, vel impedimentum ſalutis eorum, qui paulatim ſic tolerati conuertuntur ad fidem; propter hoc enim & hæreticorum, & paganorum ritus aliquando Eccleſia tolerauit & tolerat, quando erat magna infidelium multitudo, ait *S. Tho.*

Cap. VIII. Ad hæc.

Idem.

S V M M A.

Iudæorum ſeruitio nemo ſe pro mercede exponat, neque obſtetrices & nutrices infantes, in eorundem domibus nutriant.

Intelligitur ex dictis & per ſe planum eſt.

Cap. IX. Sicut.

Clemens III.

S V M M A.

Statuit Pontifex 1. Vt nullus inuitos vel nolentes Iudæos ad baptiſmum compellat, ad Chriſtianos autem confugiens, ſi voluntas eius patefacta fuit, Chriſtianus abſque calumniâ efficiatur. 2. Nullus Chriſtianus ſine judicio terrenæ poteſtatis, vel occidat vel vulneret, vel pecunias eorum auferat, aut bonas conſuetudines immutet. 3. In feſtiuitatum ſuarum celebratione fuſtibus vel lapidibus eos non perturbet. 4. Neque coacta ſeruitia exigat, niſi quæ ante facere conſueuerunt. 5. Nemo cæmiteria eorum mutilet aut inuadat, aut obtentu pecuniæ corpora tumulata effodiat, contrauenienſ officij & honoris periculum patiatur aut excommunicetur, niſi ſe correxerit.

E X E G E S I S.

Textus planus eſt, cur autem nolentes & inuiti baptizari non debeant Iudæi, rectè rationem aſſignat Pontifex, quia Chriſti fidem habere non creditur, qui ad Chriſtianorum baptiſmum non ſpontaneus ſed inuitus cogitur; imò neque pueros Iudæorum aliorúmque infidelium inuitis parentibus baptizandos, probat *S. Tho. 2. 2. q. 10. a. 12.* tum quia id nunquam habuit Eccleſiæ vſus etiam ſub potentiſſimis Principibus Catholicis, neque vllus *SS. Patrum* id licere docuit, tum quia pueri rationis vſum non habentes, ſunt in perpetuò ſeductionis periculo apud parentes infideles, tam quia jus naturæ non patitur, vt parentibus inuitis liberi eripiantur; per bonas autem Iudæorum conſuetudines non intelliguntur, quæ ad cultum eorum impium ſpectant, ſed ciuiles quædam & morales. Neque vult Eccleſia Iudæos extirpari; ideóque illos occidere ſine legitimâ autoritate aut causâ non licet, quia ſub finem mondi conuertentur ad veram fidem, iuxta illud *Pauli ad Rom. 11. v. 25. cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & omnis Iſrael ſaluus fieret:* de quo & ſimilibus locis vide Interpretes. Licebit autem illos eijcere & extirpare propter grauia ipſorum ſcelera & ſacrilegia, quod multis locis factum eſſe, notat *Barboſ.* hîc, neque nos ignoramus.

Cap. X. Quàm ſit.

Idem.

S V M M A.

Concedit Pontifex cuidam Epiſcopo eiuſque ſociis exeuntibus ad prædicandum Euangelium paganis, vt cibis vtantur, qui ab infidelibus ipſis apponuntur. Et vt quicunque Religioſi ſiue Clerici idonei ipſis voluerint adhærere habitâ Prælatorum ſuorum licentia, liberam habeant exequendi auctoritate Apoſtolicâ facultatem.

Textus iſte difficultatis nihil habet.

Cap. XI. Significauit.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex cuidam Epiſcopo, poſſe ciues illius Alexandriam proficiſci pro liberandis conciuibus ſuis captiuis, dummodo nil ſecum deferant, vnde poſſit Saracenis (excepto redemptionis pretio) ſubſidium prouenire, juramento ſuper

hoc præſtito. Illi verò, qui poſt Trengam in partibus tranſmarinis factam cum commercio Alexandriam eunt, & merces probibitas eò deferunt, vel mittunt, excommunicationi ſubiaceant. Denique qui jurauerunt ſe ampliùs id non facturos, niſi pace inter Saracenos & Chriſtianos conſtitutâ, & poſt Treugam venerint, conditio illa de pace aut Treuga ab excommunicatione illos non abſoluit.

Cap. XII. Quòd olim.

Idem.

S V M M A.

Excommunicat Pontifex omnes, qui cum Saracenis commercium habuerint, vel per ſe, vel per alios, nauibus, ſiue quocunque alio modo, aut ingenio eis ſubſidia, aut conſilia impendentes, quamdiu inter nos & illos guerra durârit, ſecus præſumentes ipſo jure incidant in excommunicationem.

E X E G E S I S.

Ex his duobus *cc.* colligitur, quòd tempore guerræ ſeu belli inter Chriſtianos & Saracenos, quorum nomine propter ſectam Mahometis, quam profitentur, etiam veniunt Turcæ, omne commercium cum illis eſt prohibitum, ne inde animus & vires eis creſcant, tempore pacis autem non videtur id prohibitum, vt notat *Barboſ. n. 2.* qui tamen non improbabiliter excipit contenta *in c. Ita quorundam. 6. ſup.* quia in illo *c.* eſt prohibitio abſoluta, neque fit mentio pacis aut belli; non ſufficit tamen, vt commercium cum Turcis ſit licitum Treuga, quæ ſolùm eſt ſecuritas perſonis ac rebus ad tempus conceſſa, ſed requiritur conſtans ac plena pax, vt notat *gl. ad c. 1. verb. Treuga*; ideòque qui ante pacem plenam commercium cum iſtis hoſtibus habuerint, ab excommunicatione non abſoluuntur, vt dicit ille *textus*.

Cap. XIII. Etſi.

Innocentius III. Archiepiſcopo Senonenſi, & Epiſcopo Pariſienſi.

S V M M A.

Etſi Iudæos quos propria culpa ſubmiſit perpetuæ ſeruituti, poteſtas Chriſtiana receptet & ſuſtineat, Pontifex tamen dicit non debere eſſe ingratos, ideòque cùm accepiſſet, quòd Iudæi faciant filiorum ſuorum Chriſtianas nutrices, & poſtquam in Paſchate communicârunt per triduum, antequam eorum filios rurſum lactent, cogant lac effundere in latrinam, aliáque contra fidem Catholicam deteſtabilia & inaudita committant, prohibet diſtrictè, ne de cætero nutrices ſeu ſeruientes habeant Chriſtianos, ſed ſe ſeruos recognoſcant illorum, quos Chriſti mors liberos & illos ſeruos effecit, ſi verò nutrices & ſeruientes non dimiſerint Chriſtianos; Mandat ſub excommunicatione inhiberi omnibus Chriſtianis, ne cum eis commercium aliquod habeant.

E X E G E S I S.

Conſtantinus Imperator Iudæos ſubiecit ſeruituti Chriſtianorum. De jure autem, *hoc eſt operata mors Chriſti*, ait *Hoſtienſis in c. Conſuluit*, & repetit hîc, ideòque Iudæi non immeritò prohiberi poſſunt gratiis ſibi conceſſis, & priuari. *arg. c. 3. de ſeru. non ordinand. & l. fin. C. De reuoc. donat.* Prohibentur autem Iudæi in hoc *tex.* ne chriſtianas obſtetrices habeant in ſuâ domo, non autem alibi habitantes ad puerperia vocare, quæ reſtrictio ad domos, ſatis colligitur ex *textu*. Nutricibus verò Chriſtianis vti penitùs interdictum eſt, quia in domo manere debent.

Cap. XIV. Poſtulâſti.

Idem.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, qualiter contra Iudæum Clerici percuſſorem procedi debeat, reſpondet, vt ſi Iudæus ſit ſub juriſdictione Epiſcopi, ipſum pœnâ pecuniariâ vel aliâ temporali puniat Epiſcopus, & ſatisfactionem iniungat, alioqui dominum Iudæi inducat, vt ipſe paſſo iniuriam, & Eccleſiæ ſatisfieri jubeat, quod ſi neglexerit, Epiſcopus per cenſuram Eccleſiaſticam interdicat, ne quis chriſtianus cum dicto Iudæo antequam ſatisfaciat, commercium habeat.

Eſt *text.* clarus, credo tamen, quòd Iudæus clerici percuſſor hodiè ſeueriùs puniretur à Magiſtratu ciuili.

Cap. XV. In nonnullis.

Idem, in Concilio generali.

S V M M A.

Statuit Pontifex cum Concilio, vt Iudæi vtriuſque ſexûs in omni Chriſtianorum prouinciâ & omni tempore qualitate habitûs publicè ab aliis populis diſtinguantur. In diebus autem lamentationis & paſſionis Dominicæ in publicum minimè prodeant, neque in contumeliam creatoris proſiliant, contra facientes per principes ſæculares puniantur.

E X E G E S I S.

Hoc decretum in Italiâ aliiſque prouinciis ſeuerè obſeruatur, ſed in Germaniâ paſſim negligitur, vbi Iudæi nullo veſtium diſcrimine à Chriſtianis diſcer-

ſcernuntur, & etiam in die Paſſionis Dominicæ liberè extra domum prodeunt.

Cap. XVI. Cùm ſit.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Quod concilium Toletanum ſtatuit, Pontifex in hoc Concilio Lateranenſi innouat, ne judæi publicis officiis præficiantur, qui autē eis officium tale commiſerit, per conciliū prouinciale compeſcatur, judæo verò commerciū cum Chriſtianis denegetur, donec in vſus pauperum chriſtianorum, quidquid officij occaſione à chriſtianis lucratus expenderit, & officium cum pudore dimittat, quod idem extenditur ad paganos.

Hoc tempore & in noſtris partibus periculum non eſt, vt judæi publicis officiis admoueantur, cùm omnium ciuilium munerum ſint incapaces.

Cap. XVII. Ad liberandam.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Excommunicantur, qui Saracenis arma, ferrum, lignamina pro galeis deferunt, aut naues illis vendunt, aut curam gubernationis in piraticis illorum nauibus exercent.

Concordat cum *c. Ita quorundam. ſup.* niſi quòd hîc ſpecialis pæna additur.

Cap. XVIII. Ex ſpeciali.

Gregorius IX. Aſtorienſi & Lucenſi Epiſcopis.

S V M M A.

Mandat, vt regem Portugalliæ inducant, ne in officiis publicis chriſtianis judæos præficiat. Et ſi redditus judæis vendit vel paganis, chriſtianos deputet, per quos ſine iniuriâ chriſtianorum jura regalia conſequatur.

Concordat cum *c. Cùm ſit. ſup.* quod Pontifex allegat.

Cap. XIX. & finale.

Idem.

S V M M A.

Prohibet, ne Iudæus baptizatum vel baptizari volentem emat, vel in ſeruitio retineat, ſi quis nondum conuerſus fieri deſiderat chriſtianus, datis 12. ſolidis redimi poſſit, ſi autem retentor intra tres menſes illum non vendiderit, ſed ad ſibi ſeruiendum emerit, nullo dato pretio fiat liber.

Concordat cum *c. 1.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS DE IUDÆIS ET SARACENIS EORUMQUE SERVIS.

Cap. Vnic. Decet.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Grauibus & Apoſtolicis verbis Principes Chriſtianos hortatur & mandat, vt ſaracenos ſibi ſubiectos ab inuocatione publicâ Mahometis & à peregrinatione ad ſepulchrum illius compeſcant. Neque in textu prolixo quidem ſed claro aliqua apparet difficultas.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS IOANNIS XXII.

Cap. Vnic. Copioſus.

Clemens V.

S V M M A.

Cùm Petrus filius regis Caſtellæ Saracenos vellet regno Granatæ expellere, Pontifex ſententiam excommunicationis tulit in omnes portantes prohibita ad illos, juxta c. ita quorundam *& c.* ad liberandum *vel aliter adiuuantes Saracenos vel infideles dicti regni Granatæ.* Nec in hoc text. occurrit quod difficultatem habet.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Multa.

Clemens V.

S V M M A.

Chriſtianos arma ad infideles & ſaracenos dum chriſtianis bellum inferunt deferentes, Pontifex ipſo facto decernit excommunicatos, capientium ſeruos infames & inteſtabiles tam actiuè quam paſſiuè facit, & eorum bona fiſco ſubijcit.

Concordat *cap. Ita quorundam. & c. Ad liberandum. ſup. in antiquis.*

Cap. II. & finale. Dignum.

Ioannes XXII.

S V M M A.

Præcipit Pontifex Rectoribus & Officialibus Comitatûs Venuſini aliarúmque terrarum ſtatûs Eccleſiaſtici, vt Iudæos ad fidem conuerſos in poſſeſſionibus ſuis & bonis nec moleſtent nec moleſtari permittant, ne deterioris conditionis ſint poſt baptiſmum quàm ante, quæ explicatione non indiget.

TITV-

TITVLVS VII.

DE HÆRETICIS.

Ad Rubricam.

Iſte titulus prolixus valdè eſt, & continet pœnas hæreticorum & quæ ſpectant ad officium Inquiſitionis. Idem titulus extat in *Clement. & in 6. Extrauag. vtriſque de eadem materia tract. 23. q. 7. per totum & 24. q. 1.* multiſque aliis locis decreti. Qui canones ſi ab Epiſcopis & principibus ſemper fuiſſent obſeruati, ad tantam potentiam & multitudinem hæretici non excreuiſſent, nunc quia catholicis viribus ſunt ſuperiores & formidabiles, tolerari debent, neque pœnæ & officium inquiſitionis aduersùs illos in Germaniâ aliſque prouinciis hæreſi infectis habent locum, ſed per pacem Religionis tam nouam quàm veterem aliáque fœdera ſunt ſublatæ aut ſuſpenſæ. Quare omiſsâ capitulorum ſingulorum explicatione, paucis Notandis ſummam huius *tituli* trademus, exactam tractationem Theologis & Canoniſtis tum Italis tum maximè Hiſpanis relinquentes, apud quos hi canones ſeueriſſimè exercentur.

Compendium huius tituli, cuius in Germania exiguus eſt vſus.) Nota I. Hæreſin dici ab electione, quâ quis eligit doctrinâ ſingularem & à ſenſu catholicæ Eccleſiæ alienum. *c. Hæreſis. 24. q. 3.* debet autem 1. eiuſmodi electio eſſe cum pertinaciâ, vt cùm quis errorem aliquem pertinaciter defendit contra Eccleſiæ definitionem, ſiue id fiat lucri temporalis gratiâ, ſeu vanæ gloriæ, aut odij, aut vindictæ, vt plerique. *c. Hæreticus. 28. q. 3.* Debet 2. hæreticus eſſe baptizatus, cùm ante fidem ſuſceptam, quæ eſt janua Eccleſiæ, nemo propriè ab illâ diſcedere dicitur. Pagani enim & Iudæi, licet ſint alieni à fide, non ſunt tamen propriè hæretici, quia non ſont baptizati. Non ergo hæreticus cenſendus eſt, qui ſententiam ſuam quantumuis falſam ac peruerſam nollà pertinaci contentione defendit, quam non audacia ſuę præſumptionis peperit, ſed à ſeductis & lapſis in errorem parentibus accepit, & veritate, quam ſolicitè quærit, inuentâ corrigi paratus eſt, *c. Dixit Apoſtolus. 24. q. 3.* priores dicuntur formales hæretici, quales ſunt omnes hæreſiarchæ & veriſimiliter omnes falſæ doctrinæ præcones: poſteriores ſunt materiales, qui non ex malo animo aut pertinaciâ, ſed ſimplicitate aut defectu informationis errant, quorum maxima eſt pars in vulgo hæreticorum.

Nota II. Sicut Iudæi & pagani non ſubiacent pœnis hæreticorum, quia propter defectum baptiſmatis nunquam fuerunt ſub poteſtate Eccleſiæ, niſi vt ſerui, ita etiam qui hæreſim in mente conceptam nec verbo nec alio ſigno manifeſtant, pœnis illis non eſſe obnoxios, quia de occultis non judicat Eccleſia. E contra, qui ſe foris vt hæreticos gerunt, ex timore vel aliâ causâ, fidem autem in animo retinent, neque illi in foro ſaltem interiori ſunt hæretici, vt ex *communi* tradit *Azor. p. 1. l. 8. c. 9. Couarr. ad c. Peccatum. de regulis juris in 6. p. 2. n. 7.* quia autem hæreſis eſt malum grauiſſimum & tollit ſalutis fundamentum, ideo meritò ſeueriſſimè per canones punitur, quas pœnas breuiter attingam.

Nota III. Prima pœna eſt excommunicatio latæ ſententiæ. *c. Ad abolendam. 9. h. tit.* quam incurrunt non tantùm hæretici ſed etiam receptatores, fautores, defenſores ac illis credentes, vt tales ſunt, ſeu quatenus erroneam doctrinam ſectantur. *c. Sicut. 8. & c. Excommunicamus. 13. § Credentes. h. t.* item corpora eorum ſcienter ſepelientes *c. 2. eod. in 6.* quibus abſolutio negetur, niſi extumulata effodiant, quia per eorum ſepulturam polluitur Eccleſia & cæmiterium.

Nota IV. Altera hæreticorum pœna eſt Irregularitas ſeu inhabilitas ad ſacros ordines ſuſcipiendos vel exercendos. *c. 2. §. Hæretici. h. t. in 6. c. Nos conſuetudinem. diſt. 12. c. Saluberrimum. 1. q. 7.* qui canones etſi agant tantùm de clericis, meritò tamen etiam extenduntur ad laicos, quia cauſa infligendi pœnam non eſt in clericato, ſed in crimine hæreſis, vt obſeruat *Zœſius hic n. 3.* Eámque pœnam contrahit quilibet hæreticus exterior quantumuis occultus; quia jus ipſo facto inferens pœnam non requirit aliquam probationem vel declarationem ſed ſufficit ſola exterior facti perpetratio juxta *Nauarr. c. 27. man. n. 305.* videtur autem cum occulto hæretico poſſe Epiſcopum diſpenſare quoad ordines recipiendos per *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 6.* vbi datur facultas Epiſcopis diſpenſandi ſuper irregularitate proueniente ex crimine occulto, adeóque etiam ex hæreſi occultâ. Inuoluit hæc pœna etiam receptatores, fautores, defenſores, qui vbique quoad pœnas hæreticis pares habentur. *c. 2. §. Hæretici. c. Statutum. eod. in 6.*

Nota V. Eandem irregularitatem contrahunt filij hæreticorum & fautorum, ſi non emendari mortui fuerint *d. c. ſtatutum*, idque vſque ad ſecundum gradum in lineâ paternâ, ad primum tantùm in lineâ maternâ: quin verius videtur etiam ab illegitimis hanc pœnam incurri; quia non deſinunt eſſe portio corporis & ſanguinis paterni, neque debent eſſe melioris conditionis quàm legitimè nati, & *textus* indiſtinctè loquuntur de liberis, ita *Couarr. l. 2. variarum c. 8. n. 3. Zœſius. l. c. n. 10.* qui cenſent etiam natos ante hæreſim parentum comprehendi, quia textus ſimiliter non diſtinguunt inter natos ante vel

poſt

poſt hæreſim, apud quos vide plura, etſi videantur ſubindè rigidiores quàm par eſt.

Nota VI. Tertia pœna eſt infamia, priuatiò omnium priuilegiorum, jurium, actionum, quamuis àlij poſſint agere aduersùs ipſos, ne ex delicto commodum conſequantur. *c. Excommunicamus. §. Credentes. & c. fin. h. t.* Illorum ſubditi à debito fidelitatis obedientiæ & dominij abſolvuntur. *c. Abſolutos.* Eorum liberi à poteſtate patriâ liberantur, *c. Quicunque. §. Illorum:* à conciliis & officiis publicis remouentur. *c. Excommunicantes. §. Credentes hic c. 2. §. Hæretici. eod. in 6. c.* Inhabiles ſunt ad ſuccedendum ſiue ex teſtamento ſeu ab inteſtato. *l. Cognovimus. C. eod.*

Nota VII. Quarta pœna eſt bonorum confiſcatio, etſi primùm poſt mortem deprehendatur aliquem fuiſſe hæreticum. *c. Accuſatus. 8. §. penult. eod. in 6.* quo caſu bona cedunt Eccleſiæ, ſi reus illi fuerit ſubiectus, aliàs fiſco Principis vel Reipublicæ excluſis omnibus liberis etiam catholicis. *c. Vergentis. 10. hic & dicta. l. Cognovimus.* Non tenetur tamen reus ante ſententiam declaratoriam bona ſua fiſco inferre, ex *communi Theologorum & Canoniſtarum ſententia*, imò neque poſt ſententiam, etſi debeat ſuſtinere, vt bona ipſi auferantur. Plura vide apud *Zœſium, n. 15. & alios*, quos ibidem allegat.

Nota VIII. Poſtrema pœna eſt mors corporalis, quæ tamen in ipſis Canonibus neque ſtatuitur, neque vllatenus exprimitur, allegant aliqui ſed non rectè *c. Ad abolendam 9. h. t.* vbi id ſolùm dicitur, vt Clericus hæreticus omni beneficio & officio Eccleſiaſtico ſpoliatus, ſæcularis relinquatur arbitrio poteſtatis, animaduerſione debitâ puniendus; ſimiliter de laico dicitur, vt ſecularis judicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem; eidem ſententiæ ſubijciuntur ſuſpecti de hæreſi, hæc autem pœna & animaduerſio debita, qualis ſit, aut eſſe debeat *Canones* non exprimunt, neque ſtatuunt, ſed hanc determinationem relinquunt legibus ciuilibus. *l. 8. C. De hæreticis.* vbi in illos ſtatuitur vltimum ſupplicium, ita & huius executio, neque enim judex Eccleſiaſticus hæreticos ad mortem condemnat, vel illam infert, quia non convenit manſuetudini & clementiæ Clericali & Eccleſiaſticæ, ſed poſtquam ab Eccleſia de hæreſi quis damnatus eſt, reliqua per judicem ſæcularem tranſiguntur. Eſt autem pœna hæc nondum in ipſo jure expreſsè determinata, ſed ex conſuetudinis interpretatione ſupplicium ignis ſeu exuſtio. Vt poſt *Hoſtienſ. Ioan. And. Panorm. in d. c. Ad Abolendam.* habet communis ſententia. *Fridericus III. in conſtitutione*, quæ habetur *poſt libros feudorum*, hæreticos ſubijcit infamiæ, diffidationi, banno ſiue proſcriptioni, denique confiſcationi, de pœna mortis autem nihil ſtatuit.

Nota IX. Qui poſt deprehenſionem erroris ad fidem Catholicam ſponte redit, & errorem ſuum continuò ad arbitrium Epiſcopi publicè abiurare, & ſatisfactionem congruam exhibere paratus eſt, poteſtati ſeculari non traditur, iuxta *c. Ad abolendam.* adeóque pœnam mortis effugiunt, (& ſi hæc exceptio communiter à *DD.* recepta non habeatur in antiquis exemplaribus, vt habent notæ *in edit. Gregor. Anno 1586.*) ſed in carcerem perpetuum ablegantur. *c. Excommunicamus. §. fin. vbi gl. & Panorm.* Hæc tamen pœna arbitrio judicis hodie in mitiorem mutari poteſt. *c. Vt commiſſi, eod. in 6. & d. c. Excommunicamus. vbi Panorm.* Extra hunc caſum ſpontaneæ reſipiſcentiæ ſtatim poſt agnitum errorem factæ non prodeſt pœnitere ante ſententiam declaratoriam, ſi quis ſcilicet reſipiſcentiam differat, & ſe pertinacem aliquamdiu oſtendat, tum enim pœnitentia prodeſt quidem in foro interno, non autem in externo, vt ex communiori tradit *Zœſius n. 16.* Relapſos autem, qui ſemel reſipiſcentes iterum ad vomitum hæreſis redeunt, iteratâ pœnitentia non liberabit, quo minùs ſæculari judicio relinquantur, iuxta *c. Ad abolendam. §. Illos quoque.*

Nota X. Cura inquirendi in hæreticos ordinariè competit Epiſcopis, quibus tanquam paſtoribus incumbit arcere lupos & certas fidáſque deſignare perſonas cùm poteſtate inquirendi, quæ in fauorem fidei non exſpirat morte concedentis. *c. Ne aliqui. & c. Officium. h. t. in 6.* ſi remiſſiùs agant, alij idonei eis ab Epiſcopatu remotis in eorum locum ſubſtituuntur. *c. Excommunicamus. §. fin. hic.* Extraordinariè id ſpectat ad inquiſitores hæreticæ prauitatis à ſummo Pontifice ad hoc conſtitutos, vt aduerſùs hæreticos vel coniunctim cum Epiſcopis, vel ſoli ſecundùm formam à jure definitam procedant. *c. Cùm officium. h. t. in 6. c. Et amiſſam. eod. in 6.* de modo procedendi contra hæreticos vide *Zerolam in v. hæreticus. n. 24. & 25. Azor 1. p. l. 8. c. 20. Gregor. Toloſanum. in Syntagm. Iuris vniuerſi. l. 32. c. 7. Farin. tract. de hæreſi & alios.*

T I T V L V S   V I I I.

DE SCHISMATICIS ET ORDINATIS AB EIS.

Ad Rubricam.

NOTA hunc tit. non incongruè ſubjungi priori de hæreticis, quia Schiſmatici latè poſſunt dici hæretici, & frequenter degenerant in illos, & quia ſolent ſibi conſtituere Sacerdotes, alióſque Clericos & dignitates ac beneficia ipſis conferre, ideò Ru-

brica coniungit Schiſmaticos & ordinatos ab eis. de eâdem materiâ extat *c. vn. in 6. 23. q. 3. in multis. cc. de eodem agitur ſimiliter 24. q. 1. & diſt. 4. de conſecratione.* & frequenter alibi *in decreto.*

Cap. I. Quòd à Prædeceſſore.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Ordinationes ab Octauiano & Guidone Hereſiarchis & ab Ordinatis eis factas, Pontifex irritas eſſe cenſet, eóſque qui dignitates Eccleſiaſticas ſiue beneficia per dictos Schiſmaticos acceperunt, vult iiſdem carere; ſicut & alienationes de rebus Eccleſiaſticis per eoſdem aut laicos factas, eſſe irritas. Contrauenientes excommunicationi ſubijcit: denique eos, qui iuramentum de tenendo Schiſmate præſtiterunt ab ordinibus & dignitatibus ſuſpendit.

EXEGESIS.

Ordinationes ab Octauiano & Guidone.) Nota, *Octauianum & Guidonem* Cardinales excitâſſe ſchiſma contra *Alexand. III.* quòd *Bellarm. in Chronol. vocat 21.* vterque creatus fuit Antipapa, Octauianus Victoris, Guido Paſchalis nomen accepit defenſore imò & Autore *Frid. Barbaroſſa circa Annum 1159. & 1162.* vocat autem illos textus hæreſiarchas largè, quia erant autores ſiue duces Schiſmatis contra Alexandrum legitimum Pontificem.

Factas Ordinationes ab eis cenſemus irritas.) Intellige iuxta *gl.* quantum ad executionem Ordinum, niſi cum eis fuerit diſpenſatum ab habente poteſtatem, vt dicitur, *cap. ſeq.* vel niſi ordinatus probaret ſe neſciuiſſe illum eſſe Schiſmaticum, qui ordinauit, iuxta *c. Ordinationes. 4. q. 1.* & à ſimili à Simoniacis *1. q. 1.* Sunt autem collationes Ordinum & beneficiorum à Schiſmaticis factæ ſolùm irritæ quoad executionem & functionem, non autem quoad ſubſtantiam & valorem Ordinis, imprimunt enim verè characterem, & conferunt poteſtatem Ordinis licet ſuſpenſam & impeditam propter ſchiſma, vt colligitur ex *c. 2.* ibid. *à Schiſmatico ordinatum ab officio* (id eſt exercitio Ordinum) *poteris repellere*: poteſtate verò beneficia conferendi, veriùs eſt illos vniuerſim priuatos, quia ſunt extra Eccleſiam. *cap. Nouatianus. q. 1. & Didicimus. q. 1.* Veriùs quoque eſt Schiſmaticos eſſe irregulares, vt ex pluribus Canonibus colligit *Azor. l. 8. c. 20. q. 18.* Iure nouo Bullæ Cœnæ incurrunt excommunicationem latæ ſententiæ. Iure autem veteri non videntur fuiſſe excommunicati ipſo iure, ſed excommunicandi. *c. Nulli fas. diſt. 19.*

Dictos Schiſmaticos.) Nota, Schiſmaticos latè dici omnes, qui ſunt in peccato mortali, & diuiſi ab amicitiâ Dei, ſignificat enim Schiſma diuiſionem ſiue ſciſſuram, quali ſenſu etiam hæretici dicuntur Schiſmatici, quia ſunt diuiſi à communione fidelium, ſic *Octauianus & Guido* hîc dicuntur hæreſiarchæ. Concordat *cap. Cùm excommunicato. q. 3.* ſtrictè capiuntur pro illis, qui proprium Epiſcopum eijciunt à ſede ſuâ, ſeu ab eo ſe ſeparant. *c. Denique. & c. Scire debes. q. 1. item c. Loquitur Dominus. q. 3.* Strictiſſimè verò, vt hîc ſumuntur, pro illis, qui ſe diuidunt ab Eccleſiâ Romanâ illiúſque Capite Pontifice: Et ideò omnis hæreticus eſt Schiſmaticus, poteſt enim fieri, vt nullum dogma hæreticum ſequatur, ſed ſolùm ex odio, vindictâ vel alio inordinato affectu non agnoſcat hunc Pontificem, neque velit ipſi obedire, etſi credat debere aliquem eſſe ſummum Pontificem ſeu Vicarium Chriſti in Eccleſiâ. Pugnat itaque hæreſis cum fide, Schiſma autē adverſatur vnitati Eccleſiæ, iuxta *S. Aug. lib. qq. Evangelicarum. q. 11. in Matth.* Communiter tamen Schiſmatici fiunt hæretici, quia denique excogitant aliquem errorem, vt non ſine causâ Eccleſiæ Romanæ & Pontifici adverſari videantur. *c. Inter hæreſin. q. 3.* Exempla luculenta ſunt in Eccleſiâ græcâ & Anglicanâ.

Cap. II. Et finale. Fraternitati.

Innocentius III. Biſuntinenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, Priorem à Schiſmatico ordinatum ab officio poſſe incunctanter repelli, niſi legitimè probâris fuiſſe miſericorditer cum ipſo diſpenſatum ab habente poteſtatem.

EXEGESIS.

Ratio eſt, quia ſchiſmatici & ordinati ab eis incurrunt irregularitatem & priuationem beneficiorum, vt patet ex *c. præced.*

TITVLVS IX.

DE APOSTATIS ET REITERANTIBUS BAPTISMA.

Ad Rubricam.

NOTA I. Cum hæretici & ſchiſmatici incidant in Apoſtaſiam, ideò non incongruè ſubiungitur iſte *tit. de Apoſtatis*, & junguntur iterantes baptiſma, quia & ipſi videntur apoſtatare, quia recedunt à priori baptiſmo veluti inſufficiente. De eadem

dem retractatur multis locis in *decreto*, quæ allegat *gl. ad Rubr. 1.*

Nota II. Apoſtaſia Græcis eſt defectio ſeu abſceſſio, & apoſtatare idem quod abſiſtere ſeu deficere, ſcilicet ab illâ re ſiue perſonâ, cui quis inhærere debet. *S. Thom. 2. 2. q. 12. ait Apoſtaſiam importare retroceſſionem à Deo*, eámque facit triplicem ſecundùm tres modos coniunctionis cum illo, ſcilicet per fidem, obedientiam & religionem, quare juxta *gl.* & *Canoniſtas* hîc eandem diuiſionem recipiunt. Ex mente *S. Tho.* ita definitur *eſſe temerarius à ſtatu fidei obedientia vel Religionis receſſus.*

Nota III. Ex *gl.* primi generis Apoſtaſiam eſſe perfidiæ, quâ quis ſcilicet recedit à fide, ſimpliciter & ex toto, ſi enim ſolùm recedat ex parte non credendo vnum aut alterum articulum, credat autem alios articulos, is non apoſtata propriè ſed hæreticus eſt, & ſubiacet omnibus hæreticorum pœnis. Secunda Apoſtaſia dicitur inobedientiæ, quæ importat voluntatem à mandatis Dei & legitimorum ſuperiorum reſilientem. Hæc inobedientia ſi oritur ex infidelitate, vt cùm quis non credat Papam habere ſummam poteſtatem in Eccleſiâ, talis habetur & punitur vt hæreticus. *c. Nulli faſ. diſt. 19.* ſi autem oriatur ex contemptu formali, quo quis contemnit obedire præcepto Dei ſeu canonum ſeu Prælatorum, talis habetur infamis & eſt excommunicandus, *c. Si quis à ſuo. 3. q. 4. c. Si à nobis. 11. q. 3.* ſi autem quis non obediat ſolùm ex ignorantiâ, fragilitate & concupiſcentiâ vel etiam auerſione à ſuperiore ſine contemptu tamen formali, eſt minor culpa, & minus punitur. Tertia eſt irreligioſitatis vel irregularitatis, vt appellant, quando quis deſerit regulam ſui ſtatûs, & hæc eſt duplex, vna cum quis à ſtatu clericatûs, altera quâ à ſtatu religioſi ordinis eiúſque profeſſione recedit, de priori agitur in hoc & 3. c. de poſteriori in c. 5. de vtrâque generatim poteſt intelligi c. 4.

Nota IV. Apoſtaſiam à clericatu, non conuenire clerico in minoribus conſtituto, quantum eſt ex vi illorum ordinum, quia impunè poteſt renunciare ordini clericali & tranſire ad ſtatum clericalem, fallit tamen ſi habeat beneficium, tum enim poteſt cogi ad portandum habitum & viuendum clericaliter vel vt reſignet beneficium. Quare rectè *Salu. verb. Apoſtaſia. n. 6. ex com. DD.* quidquid aliqui antiquiores contra ſenſerint, breuiter concludit clericum Apoſtatam eſſe illum, qui in ſacris conſtitutus abijcit habitum & tonſuram ſeu inſignia ſtatus clericalis animo viuendi laicaliter, vel qui conſtitutus in minoribus habens beneficium, idem facit, neque vult beneficium dimittere.

Cap. I. Præterea.

Alexander III.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt clerici, qui relicto habitu ſuo & ordine clericali tanquam laici conuerſantur, in criminibus deprehenſi, per cenſuram Eccleſiaſticam non liberentur.

E X E G E S I S.

In criminibus deprehenſi.) Videntur hic judices ſæculares, qui manus inijciunt in eiuſmodi Apoſtatas à clericatu immunes pronuntiari à cenſurâ excommunicationis, contra quod *gl.* obijcit *c. Si verò aliquis. de ſententiâ excommunicationis*, ſed bene reſpondet *gl. eadem d. c.* intelligi de illis, qui licet tonſuram aut habitum aliquando non portent, aliàs tamen clericaliter ſe habent tex. autem præſentem procedere de illis, qui tanquam laici per omnia ſe habent.

Addit non minùs probabiliter in *hoc text.* non negari quòd judices ſæculares, qui in eiuſmodi criminoſos clericos manus inijciunt, ſint excommunicati, ſed Pontificem nolle vel non præcipere, vt per priuilegium fori, quod habent clerici, ex manibus laicorum eiuſmodi criminoſi liberentur, poteſt denique hic tex. etiam intelligi de illis, qui tertiò moniti ſe non corrigunt & omni fori priuilegio ſpoliati ſunt. *c. In audientiâ. & c. Contingit. de ſententia excomm.*

Cap. II. Ex literarum.

Idem Abbati S. Genoueſæ.

S V M M A.

Cùm quidam diu æger Sortilegarum mulierum ſuaſu pro ſanitate recuperandâ, reiteràſſet baptiſmum, eique Acolythus quidam adſtitiſſet, Conſultus Pontifex qualiter Acolythus puniri debeat, reſcribit illum ad ſuperiores Ordines promoueri, ſi publicū eſt, quod proponitur, non valere, niſi ad Religionem tranſire voluerit, vt fauore Religionis circa ipſum diſpenſetur, ſi verò occultum eſt, promoueri poſſe, & de exceſſu ſuo dignè pœnitere.

E X E G E S I S.

Colligitur ex *hoc textu*, miniſtrantem iterato baptiſmum, quod videtur feciſſe iſte Diaconus incurrere irregularitatem, ſi delictum ſit publicum; ſi tamen Religioſus fiat in fauorem Religionis, cum illo diſpenſatur. Vnde colligitur per ingreſſum Religionis non tolli irregularitatem ex proprio delicto ortam, ſed ſolùm ortam ex culpâ alienâ, vt ex *communi* tradit *Barboſ.* hîc.

Cap. III. Tuæ fraternitati.

Innocentius III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex Clericos de Apoſtaſia infamatos propter abiectum habitum clericalem, eſſe coërcendos, donec ſi alia probatio deficiat, ad infa-

niam abolendam purgationem canonicam exhibuerint.

Textus clarus eſt, de purgatione canonicâ inf. dicemus proprio tit.

Cap. IV. Quidam.

Idem in Concilio Generali.

SVMMA.

Cùm quidam voluntariè baptizati, prioris ritûs (Iudaiſmi vel Paganiſmi) reliquias retinerent. Statuit Pontifex, vt per Prælatos Eccleſiarum talis obſeruantia veteris ritûs omnimodè compeſcatur.

Non eſt, cur in t. tam claro immoremur.

Cap. V. A nobis.

Honorius III. Archiepiſcopo Turonenſi.

SVMMA.

Conſultus ab hoc Archiepiſcopo, Honorius de Apoſtatis in cuſtodiâ detentis, qui nec minis nec blanditiis poſſunt induci ad abiectum habitum aſſumendum, quid cùm illis ſit agendum; Reſpondet, quòd poſſit illos ſub graui cuſtodiâ carcerare, ita vt ſola ipſis vita relinquatur, donec reſipiſcant.

Hoc *cap.* intelligitur de Clericis in S. Ordinibus conſtitutis, & de Religioſis profeſſis.

Cap. VI. & fin. Conſultationi.

Idem Archiepiſcopo Lugdunenſi.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, de monacho, qui ſacrum Ordinem in Apoſtaſiâ recipit. Reſpondet, quantumlibet ſuo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit pœnitentiam abſque diſpenſatione Romani Pontificis, miniſtrare non poſſe in Ordine ſuſcepto.

EXEGESIS.

Et hoc *cap.* planum eſt. Illud notandum ex *Silu. v. Apoſtaſia. q. 4. n. 9.* Apoſtaſiam non conuenire Nouitio, quia poteſt exire ex Nouitiatu ſine omni peccato, niſi habeat prauam intentionem. Nec profeſſus quidem eſt Apoſtata, etſi deſerto monaſterio procul & diu evagetur, niſi animum redeundi ad Religionem prorſus depoſuerit, idque factis demonſtret, etſi nihilominus vt fugitiuus puniri poſſit.

TITVLVS X.

DE HIS, QVI FILIOS OCCIDERVNT.

Cap. I. Veniens.

Alexander III. Epiſcopo Tornacenſi.

SVMMA.

Cùm mulier veniens ad Pontificem confeſſa eſſet, quòd filium ex quodam ſuſceptum, qui ipſi improperabat filium ſuum non eſſe, ex iracundia interfecerit. Mandat Pontifex, vt Epiſcopus ipſam inducat ad ingreſſum Monaſterij, ſi autem induci noluerit, licentiam tribuat nubendi, quia tutius videtur, vt in Domino nubat vni ſoli, quam inhoneſtè multos admittat.

EXEGESIS.

Ex hoc *textu* colligitur interfectionem filij eſſe impedimentum matrimonij, non quidem dirimens ſed impediens, vt ſine diſpenſatione contrahi non poſſit, vt tradit *Farin. p. 5. prax. crimi. q. 120. n. 19.* ideóque Pontifex mandat, vt Epiſcopus interfectricem priùs inducat ad ingreſſum Monaſterij, ſi autem nolit, tum primùm diſpenſet. Habet autem hic titulus cum prioribus connexionem ſolùm arbitrariam, qualis frequenter reperitur in iure Canonico. Vnde fruſtra laborant reddere aliquam exquiſitam Ordinis titulorum rationem.

Cap. II. Intelleximus.

Lucius III. Epiſcopo Pariſienſi.

SVMMA.

Cùm M. mulier filiam ex furôre iugulâſſet, & dominus terræ maritum ipſam ſub iuramento compuliſſet abdicare. Mandat Pontifex, vt mulierem de ſcelere pœnitere faciat, & ſaluti eius & filiorum conſulat, ac non obſtante iuramento, quod à viro dominus extorſerat, eidem viro ipſam reſtituat, vt filios ſuos poſſit liberè & pacificè *gubernare.*

EXEGESIS.

Iuramentum hoc fuiſſe illicitum dubium non eſt, quia vinculum matrimonij eſt indiſſolubile, neque quos Deus coniunxit, homo ſeparare debet *c. 2. 33. q. 2.*

33. q. 2. c. Tuanos. de jurejur. Minus tamen peccauit iſte maritus, quia juramentum fuit ab ipſo vi extortum.

Cap. III. & finale. De infantibus.

Idem.

S V M M A.

De infantibus, qui mortui reperiuntur in lecto parentum, nec apparet à patre, vel matre oppreſſos eſſe, vel propriâ morte defunctos. Reſcribit Pontifex, parentes non debere eſſe ſecuros, neque ſine aliquâ pœnâ. Si autem eos non latet ipſos interfectores eſſe, ſcire debent ſe grauiter peccâſſe.

E X E G E S I S.

Debent huiuſmodi parentes conſcientiam ſuam conſulere, ſi enim debitam cautelam adhibuerunt detinentes ſecum infantes in lecto, culpa vacant, nec pœnam merentur, niſi ad cautelam in foro externo forſan aliquam ſubeant vitandi ſcandali causâ. Quòd verò ſub finem *capituli* additur ex quorundã ſententiâ, pœnam eſſe debere trium annorum, & vnum ex illis peragendum in pane & aquâ, de illis intelligi debet, qui culpabiliter infantes ſuos ſecum cubantes opprimunt, ſed huius quoque pœnæ vſus exoleuit.

T I T V L V S XI.

DE INFANTIBUS ET LANGUIDIS EXPOSITIS.

Cap. Vnicum. Si à patre.

Gregorius IX. Si à Patre.

S V M M A.

Si à patre vel alio ſciente, aut ratum habente infans expoſitus ſit: Reſpondet Pontifex, expoſitum hoc ipſo à patriâ poteſtate eſſe liberatum. Et in hoc caſu ingenuitatem libertus, & ſeruus libertatem conſequetur. Idem de prædictis cuiuſcunque ætatis languidis, ſi expoſiti fuerint vel ſi ipſis alimenta impiè denegentur, eſt dicendum. Neque tamen qui hos ſuscipiunt, propter hoc in perſonis eorum aliquod jus vendicare poſſunt.

E X E G E S I S.

Infans expoſitus.) Nota I. Si infans exponatur ab ipſis parentibus, dicere ſuum ampliùs non poſſunt, ideóque meritò liberatur à patriâ poteſtate. Pari ratione ſi ſeruus aut libertus exponatur, & ipſis infirmis alimenta impiè negentur, ingenuitatem ſeu libertatem conſequentur, quia habentur pro derelictis. *ff. Pro derelictis. l. vlt.* Deberet enim pater aut dominus filium vel ſeruum, ſi alere non poſſit, in Xenodochium mittere vel aliter adiuuare, iuxta jura allegata in *gl.* Si autem infans aut ſeruus expoſitus ſit ab alio, quam à parentibus, vel ipſis ignorantibus aut inuitis, non nocet patri aut domino, expreſsè enim tex. dicit ſciente aut ratum habente, ſi ergo nec ſciant, nec ratum habeant, nihil ipſis præiudicat.

De prædictis cuiuſcunque ætatis languidis.) Intellige infirmos morbo perpetuo detentos qui cuicunque rei gerendæ ineptos reddat, *l. Morbus. ff. De verb ſignif. vbi Rebuff.* ſi ergo tali morbo affecti ſiue filij ſiue ſerui etiam provectioris ætatis exponantur, id eſt deſerantur, omnique ope deſtituantur, patriâ poteſtate & ſeruitute liberantur, qui autem ex miſericordiâ illis ſubueniunt, etſi inſigne charitatis opus exerceant, nihil tamen juris in illos acquirunt, ne iniquitatem patris aut domini innocentes luere debeant.

Nota II. Infantibus expoſitis, quorum parentes ignorantur, præſtari ſolere ab Eccleſiâ ſubſidium, ſi autem illa non habeat ſufficientes redditus, vel vbi nulla ſunt publica hoſpitalia, conſueuerunt communitates talium curam in ſe recipere & nutricibus lactandos dare publicis ſumptibus. vt tradit *Barboſ. hîc n. 4. & 5.*

Nota III. Etſi *Maiolus, c. 1. de irregular. l. 1. c. 61. n. 1. & Couarr. in Clement. ſi furioſus. p. 1. in princ. n. 9. aliique apud Barboſ. hîc ad Rubric. tit.* cenſeant infantes expoſitos cenſeri debere ſpurios, eò quòd filij legitimi non ſoleant exponi, & expoſiti vulgò æquipararentur quæſitis. Eſt tamen communior ſententia plurium *DD.* quos ibid. allegat & ſeq. *Barboſ.* liberos expoſitos debere cenſeri legitimos, ſi eorum parentes ignorentur, quia ſicut quiuis præſumitur bonus, donec probetur malus, ita præſumi etiam debet legitimus, donec probetur illegitimus, quia legitimitas eſt quoddam bonum morale, ſicut illegitimitas magnum malum morale, ideóque præſumi non debet, niſi probetur. Neque verum eſt ſolùm illegitimos aut ſolùm vulgò quæſitos exponi, cùm experientiâ conſtet, legitimos à parentibus propter paupertatem vel liberorum multitudinem, aut alias ob cauſas non raró exponi.

Nota IV. Licet expoſiti ſint capaces ſucceſſionum, ordinum & quorundam officiorum ſiue dignitatum, eſſe tamen incapaces officiorum

Digitized by Google

S. Inquiſitionis, Eccleſiarum Cathedralium, Collegiorum & dignitatum maiorum, juxta eundem *Barboſ.* & alios quos allegat. Quia eiuſmodi expoſitio inurit aliquam maculam, ob quam ad maiora admitti non ſolent. Etſi denique expoſitorum parentes ſint ignoti, fiunt tamen ciues illius ciuitatis & loci, vbi exponuntur & priuilegia aliorum ciuium conſequuntur.

TITVLVS XII.

DE HOMICIDIO VOLUNTARIO ET CASUALI.

Ad Rubricam.

NOTA I. Cur poſtquam actum eſt de homicidij vnâ alteraue ſpecie, nunc primum agatur de homicidio in genere, cùm alioqoin ſecundùm ordinem doctrinæ ab vniuerſalioribus incipiendum & prius de genere quàm ſpecie agendum ſit, juxta *Ariſtol. 1. phyſ. c. 1. & §. 1. Inſtitut. de juſt. & jure:* nonnunquam ex aliquâ causâ ſpecies præmittitur generi, vt hic præmiſit Pontifex, ſed nos vt ſæpius diximus, ordinem titulorum Iuris canonici paſſim cenſemus eſſe arbitrarium. Extat hic titulus etiam in *Clement.* & multis locis in *decreto*, quæ allegat *gl. ad tit. Rubric.*

Nota II. Homicidium generatim diuidi in voluntarium & caſuale. Voluntarium eſt *quod deliberatè committitur, vel ex directâ intentione occidendi patratur*, quod eſt propriiſſimè homicidium. *l. 1. C. ad l. Corneliam de ſicariis*, vel ex indirectâ, dum quis illud facit aut intendit, ex quo per ſe & non per accidens ſequitur mors alterius, vt cùm Nauarchus in tempeſtate non gubernat nauem, ex cuius ſubmerſione neceſſariò ſeqoitur omnium mors aut aliquorum nauigantium. Subdiuiditur autem homicidium, tam directè quàm indirectè voluntarium in illicitum & licitum. Priùs eſt iniurioſum, quòd repugnat legi diuinæ & naturali, imò & legibus ciuilibus. Alterum eſt licitum & ab aliquibus dicitur neceſſarium, quia fit ſine iniuriâ ad neceſſariam ſui defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, ideòque vacat culpâ & pœnâ, iuxta *c. ſeq. l. 2. 34. ad dict. l. Corneliam*; nam cùm vi moderatè repellere omnes leges & jura permittunt. *c. Significâſti. inf. l. 3. de Iuſt. & jure.* Neceſſarium quoque homicidium eſt, *quod ad vindictam ſcelerum aut ſecuritatem ſubditorum fit auctoritate publicâ* à ſuperiore habente jus gladij, ſeu in pace, ſeu in bello. Homicidium caſuale eſt, *quod caſu fit & præter occidentis intentionem*, ita vt nec in ſe, nec in ſuâ causâ ſit volitum, vt ſi quis ſolitus in ſomnis ambulare dormiens fuſtem arripiat, & aliquem occidat, *c. Presbyterum, c. Dilectus, inf. h. t.*

Cap. I. Si quis.

In Exodi.

SVMMA.

Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, vel per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.

EXEGESIS.

Ab altari meo euelles eum.) Videtur huic tex. repugnare, quòd habetur *in 6. Inter alia de immuni. Eccleſ.* vbi duo tantùm dicuntur extrahi ab Eccleſiâ, publicus latro, & nocturnus agrorum depopulator. Firmat hæc exceptio regulam in contrarium, adeòque qui per inſidias interfecerit proximum, cùm non excipiatur, gaudebit immunitate Eccleſiaſticâ; ſed reſpondetur proditoriè & per inſidias aliquem occidere reuocari ad latronem publicum, quia eiuſmodi homicidæ ſunt æquè noxij bono publico, quàm ſi publicè latrocinarentur, vt notat *Barboſ. n. 5.*

Cap. II. Interfeciſti.

Ex pœnitentiali Romano.

SVMMA.

Si quis interfecerit furem aut latronem, qui comprehendi poterat abſque occaſione, per 40. dies non intret Eccleſiam à cibis, toro, gladio & equitatu abſtineat. Tertiâ autem, quartâ & ſextâ feriâ jeiunet, ſi autem ſine odio ad ſui defenſionem eiuſmodi malefactorem interfecerit, ſuadet Pontifex, vt jeiunet, & eleemoſynas faciat, ſi verò Presbyter talia fecerit, non deponetur, tamen quamdiu viuit, pœnitentiam agat.

EXEGESIS.

Textus hic loquitur de occiſione furis aut latronis, qui poterat repelli ſine occiſione, & pœnas ſtatuit in id facientes, quia excedunt modum inculpatæ tutelæ, in quo autem conſiſtat exceſſus iſte, dicemus *c. Significâſti, inf.*

Cap. III. Si perfodiens.

Auguſtinus ſuper Exodi. c. 22.

SVMMA.

Non pertinet quis ad homicidium, ſi fur no-

Eturnus

ćturnus occidatur, ſi autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinebit, hoc enim quod dicitur Exodi 22. ſi oriatur ſol ſuper eum, reus erit occiſi, &c. quia poteſt de die diſcerni, quod ad furandum & non ad occidendum venerit, & ideò non debet occidi. Hoc enim in antiquis legibus ſæcularibus (quibus iſta Exod. eſt antiquior) inuenitur, impunè ſcilicet occidi nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem ſi ſe telo defenderis, quia tum plus eſt quam fur.

EXEGESIS.

Leges illæ ſæculares, quas allegat *S. Auguſtinus*, *habentur l. Itaque. §. Lex. ff. Ad. l. Aquiliam. & l. Furem. ff. Eod. ad. l. Corneliam. de ſicarus*; eſſe verò leges ciuiles Romanas poſteriores legibus Moſis dubium non eſt, quod autem leges ciuiles dicunt licere furem nocturnum quoquo modo interficere, intelligi debet ſecundum *c. Præced. & c. Significâſti.* alióſque Canones cum moderamine inculpatæ rutelæ.

Cap. IV. Cùm Iuramento.

Hieronymus ſuper Matth. c. 14.

SVMMA.

Si ſaltatrix ab Herode patris matriſque interitum poſtulâſſet, Herodes id facturus non fuiſſet, quod ergo repudiaturus fuit in ſuis, contemnere debuit in Propheta.

EXEGESIS.

Si promittit quis abſolutè & generatim aliquid non tenetur implere, ſi petitur aliquid illicitum; certe ipſe Herodes non credidiſſet, neque duxiſſet ſe teneri, ſi ſaltatrix poſtulâſſet ſibi afferri in diſco capita parentū ipſius, quod ergo noluiſſet fieri ſuis parentibus, non debuit facere in capite *S. Ioannis Baptiſtæ*.

Cap. V. Si aliquis.

Ex Concilio Guarmaicenſi.

SVMMA.

Qui ex libidine vel odio homini aut mulieri aliquid fecerit, vt non poſſit generare aut concipere vel naſci ſoboles, vt homicida teneatur.

EXEGESIS.

Qui impedit, ne ex coitu generatio aut conceptio vel partus ſequatur, reus eſt homicidij. Quia vitam prolis ſuſcipiendæ impedit, aut ſi jam ſit concepta, inſtar latronis illam auſert. Qui tamen ſolùm impedit generationem aut conceptionem vel abortum fœtûs nondum animati, irregularitatem non contrahit, quia hæc requirit actuale homicidium, quod non contingit, niſi in fœtu jam animato juxta *gl. fin. hic*. Qui autem abortum fœtûs animati procurat, verè homicida eſt, & irregularis fit. De abortu rurſus redibit.

Cap. VI. Sicut dignum.

Alexander III. Epiſcopo Exonienſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex 1. In exceſſibus ſingulorum pro pœnitentiâ iniungendâ, eſſe omnes circumſtantias conſiderandas. 2. Illos qui animo occidendi, feriendi, aut capiendi Cantuarienſem quendam Archiepiſcopum citra manuum iniectionem ſe fatentur veniſſe, pari ferè pœnâ eſſe puniendos. 3. Illos verò, qui venerunt non vt ferirent, ſed percuſſoribus opem ferrent, ſi impedirentur, paulò minori pœnâ eſſe multandos. 4. Qui verò dicunt ſe regem inflammâſſe ad odiū, durè & aſperè ſed non ita ſeuerè eſſe puniendos, niſi regem ad illud homicidium ſuis ſuggeſtionibus prouocâſſent. 5. Neque eos à culpâ & pœnâ eſſe liberos, qui licet fuerint machinationis ignari, ſicariis tamen ſcienter in ſarcinis cuſtodiendis miniſterium præbuerunt; 6. Illos, qui ſancti viri & ſuorum ſpolia ſolùm occupârunt, à pœnâ mortis eſſe immunes, ſed ea quæ occupârunt, teneri eis, quorum fuerunt, reſtituere, ſi habent, vnde reddant moderatâ pœnitentiâ iniunctâ, quia licet ex his pauperibus quædam erogârint, non tamen aliena debuerant erogare. 7. Illis qui ſolâ excommunicatorum participatione peccârunt conſideratâ temporis morâ, & vtrùm timore vel affectione, ſcienter vel ignoranter id fecerint pœnitentiam eſſe iniungendam. 8. Denique Clericos qui armati interfuerunt tanto facinori & conſiliū dederunt, vt ſanctus caperetur, non ſolùm ab altaris miniſterio deponendos, ſed in Eccleſiis etiam nunquam lectiones legere, aut reſponſoria, ſed ſolùm Pſalmos cantare debere. Inſuper in clauſtro Monachorum, vel Canonicorum Regularium, ſi fieri poteſt, recludendos & vſque ad ſeptennium vel quinquennium ab Eccleſia ingreſſu coërcendos.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* decernit pœnas ſuper ſceleratâ occiſione *S. Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis & Martyris*, quæ contigit ſub *Anno Chriſti 1171. Rege Angliæ Henrico III.* cui latrocinio cùm plurimi cooperati ſint, in omnes quocunque modo cooperantes pœnas ſtatuit Pontifex ſecundùm qualitates & circumſtantias cooperationis. Neque eſt, vt in *h. t.* immoremur.

Cap. VII. Presbyterum.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam Presbyter puerum intuitu diſci-

ſcipline

plinæ perculiſſet in capite, iſque poſt paucos dies exſpiráſſet. Reſcribit Pontifex illum tam ab omni altaris miniſterio debere perpetuò remoueri, quàm ab officio ſacerdotali deponi, ſi puer ex ipsâ percuſſione interiit, vel aliam infirmitatem contraxit, de quâ noſcitur exſpiráſſe.

EXEGESIS.

Etſi correctio pueri fuerit licita ex ſuo genere, fuit tamen illicita ex modo, quia immoderata; ideóque ſi ex illâ percuſſione fuerit mortuus, Presbiter non ſolùm declaratur irregularis, ſed etiam jubetur deponi. An autem & quando quis ex vulnere cenſeatur mortuus, judicium rectiſſimè petitur à chirurgis & Medicis, qui conſulendi, ſi vulnus inflictum eſt in parte periculosâ, v.g. capite præſumptio cauſatæ mortis eſt, ſi quis poſt paucos dies obiit ex vulnere, ſed cùm *c. ſeq.* etiam poſt octo dies hoc præſumatur, apparet ex ſolo tempore aliquid certi concludi non poſſe. Vide de hâc præſumptione *Farinac. in prax. criminal. p 5. q. 126. n. 196. Jul. clarum. §. Homicid. n. 44. Menoch. de arbitrar. n. 44.*

Cap. VIII. Continebatur.

Idem Cuſentinenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam laicus in certo ludo, quo victores inſiliebant in victos, illisque pro equis vehebantur, in Diaconum falce cinctum (redibat enim ex meſſe) velut victor equitaturus incautè inſiluiſſet, & à falce mortale vulnus accepiſſet, ex quo poſt octiduum exſpirauit. Mandat Pontifex, ne ſine licentiâ Papæ dictus Diaconus ad ſuperiorem gradum aſcendat, vel in Diaconatûs officio vnquam miniſtret, in Subdiaconatûs tamen officio diſpenſatiuè miniſtrare permittatur.

EXEGESIS.

Gl. hîc dicit, hunc Diaconum incurriſſe irregularitatem ex morte huius laici ſecutâ, quia dabat operam illicitæ rei ludendo cum laico, quod non licet. Sed profectò non eſt per ſe prohibitum clericis ne ludant cum laicis, niſi per accidens ludus aliquis dedeceat ſtatum clericalem, qualis videtur fuiſſe iſte. Vera ratio eſt, quam eadem *gl.* ſubiungit, quia diaconus ille non adhibuit diligentiam & cautelam, quam debuit, quia cùm ſciret loci conſuetudinem, debuiſſet falcem priùs remouere; ſiue enim quis det operam rei licitæ, ſiue illicitæ, & non adhibeat debitam diligentiam, fiet irregularis, ſi ex ipſius facto ſequatur mors alterius. Vt dicemus inf. ad *c. Dilectus filius.*

Cap. IX. Lator.

Idem Exonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm P. Clericus caſu cum alio clerico luderet, & ab illo proiectus in terram in cultellum, quem ad latus habebat incidiſſet, atque fortuito caſu occubuiſſet vulneratus; Mandat Pontifex, ſi ita res ſe habeat, & alia juſta cauſa non impediat, prædictum P. liberè ad ſacros ordines admitti.

EXEGESIS.

Rectè cauſam aſſignat *gl. ad c. præced.* cur iſte clericus. P. non fuerit irregularis, ſicut ille Diaconus, de quo ibi; quia videtur clericus P. non ſolùm non luſiſſe ludo illicito, verùm etiam non potuiſſe à cultello tale timeri periculum, ſicuti à falce, neque debuerat alter clericum illum proijcere in terram.

Cap. X. Suſcepimus.

Idem, Abbati S. Benedicti de Vebia.

SVMMA.

Cùm duo Monachi domum quandam cuſtodirent, noctu ingreſſi latrones eos turpiter affligere & veſtibus nudare præſumpſerunt; ſed fratres reſumptis viribus illos ligauerunt, & vnus abiens, vt Abbati nunciaret, in cuſtodiâ alterius ligatos reliquit, qui cùm ſe ſoluere niterentur, frater illos, ne ab ipſis interimeretur, occidit. Conſultus Pontifex reſcripſit debuiſſe illos potiùs poſt tunicam relinquere pallium, quàm pro vilibus rebus tam acriter in illos exardeſcere, ideóque jubet & illum, qui Abbati nunciârat, ab altaris miniſterio taliter abſtinere, & vtrumque peccatum ſuum ad arbitrium Abbatis expiare. Conſtat enim dictos latrones, contra manſuetudinem Eccleſiaſticam ex vtriuſque ope interemptos.

EXEGESIS.

Gl. non malè dicit, hos monachos limites licitæ defenſionis exceſſiſſe, quia cùm plus vt apparet, non intenderint, quàm veſtes auferre, non erant propter eiuſmodi veſtes vtique non pretioſas, ligandi, & per hoc exacerbandi, vt periculum eſſet necis ab ipſis inferendæ. An autem etiam Clericus pro defenſione rerum ſuarum poſſit alteri necem inferre, & armis ſe defendere, quod rigidè hîc negat *gl.* dicemus *ad c. 18.*

Cap. XI. De cætero.

Idem, Lucenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Diaconum qui homicidio cauſam dediſſe videtur, non videri ad ſacerdotium promouendum.

EXEGESIS.

Apparet dubium fuiſſe, an iſte Diaconus homicidio cauſam dederit, an ſaltem non prorſus certum, nihilominus Pontifex judicat illum contraxiſſe irregula-

irregularitatem, quam contrahit in dubio facti, an videlicet factum aliquod fuerit cauſa mortis, confirmat *cap. ſeq.*

Cap. XII. Ad Audientiam.

Clemens III.

S V M M A.

Cùm Presbyter quidam volens corrigere quemdam de familiâ cingulo verberâſſet, iſque cultello ex cingulo dependente, ex vaginâ elapſo in tergo aliquantulum vulneratus eſſet, & poſtea aliâ infirmitate grauiori percuſſus mortuus eſſet, ſed vtrùm occaſione vulneris deceſſiſſet, dubium haberetur; Pontifex reſpondet ſemitam eligi debere tutiorem, ideòque Presbytero memorato injungendum, vt in ſacris Ordinibus non miniſtraret, & iniunctâ pœnitentiâ conuenienti, minoribus Ordinibus ſit contentus, ſi verò ille ex infirmitate aliâ obierit, poſſe illum ſicut erat ſolutus, diuina officia exercere.

E X E G E S I S.

Cùm in dubiis ſemitam &c.) Nota I. In dubio facti homicidij, quando ſcilicet conſtat irregularitatem in tali caſu eſſe ſtatutam, dubium autem eſt, quis fecerit homicidiũ, vel cauſa illius fuerit, vti in præſenti, vtrùm videlicet vulnus à cultello inflictum intulerit mortem? in hoc dubio illum qui hunc caſum commiſit, in vtroque foro eſſe irregularem; ſecus autem eſt, in dubio juris, quando non ambigitur, an hoc vel illud factum ſit, ſed vtrùm tali facto talis pœna in jure impoſita reperiatur. Ita *Sayrus de cenſuris. l. 6. c. 2. n. 16. & in claui Regia. c. 13. n. 23. & 24. Hugolinus de cenſuris. c. 4. §. 2. n. 3. Azor p. 1. l. 2. c. 19. q. 10. & 11. Barboſ. hic n. 2. & alij ab ipſo ibidem allegati.* Ex quibus non pauci exiſtimant, id ſentiendum in quolibet dubio facti, quia Pontifex generatim nititur eâ ratione, quod in dubiis amplectenda ſit pars tutior. Sed probabilius eſt contrarium, quia textus iſte & ſimiles in *c. Significâſti. infrà*, loquuntur ſolùm de dubio homicidij, & verſantur in materiâ odioſâ, quæ non debet extendi, ita Suar. *de cenſ. d. 40. ſ. 6 n. 8. & ſeqq. Sanch. to. 1. moral. l. 1. c. 10. n. 48. aliique.* quòd verò dicatur in dubio ſemper eſſe amplectendam partem tutiorem, intelligendum eſt, de dubio facti in hâc materiâ irregularitatis & homicidij, non de dubio juris, quando controuerſum eſt inter *D. D.* an aliquid ſi jure prohibitum vel non, tum enim ſententiam probabilem in vtramque partem ſequi tutum eſt.

Nota II. Hanc irregularitatem ſolam incurri in ordine ad Ordines ſuſcipiendos, non autem quoad priuationem beneficiorum, quia pœna ordinaria non eſt imponenda delicto dubio, ſed extraordinaria pro dubij qualitate, vt tradit *Rodriquez in ſummâ. t. 1. c. 157. n. 3. Sayr. in claui regia, l. 1. c. 13. n. 24. Barboſ. n. 8. & alij apud ipſum.*

Nota III. Hinc ſequi, quòd ille ſit irregularis, qui fœminæ grauidæ procurauit abortum, ſed dubitat, an fœtus fuerit animatus iuxta *Barboſ. l. c. & Rodriquez ac Sanch.* quos allegat. qui verò conſulit ad homicidium, aut quoquo modo illud promouet, irregularis cenſeri debet, quando dubium eſt, an ipſius conſilio aut qualicunque operâ homicidium efficaciter fuerit promotum. Vide *Maſcardum de probationibus concl. 419. n. 9. Sanch. l. c. n. 44.*

Cap. XIII. Dilectus filius.

Innocentius III. Epiſcopo Lingonenſi.

S V M M A.

Cùm A. capellanus infirmitatis causâ equum, qui ſuccuſſor erat, aſcendiſſet, & calcaribus ſtimulâſſet, iſque fræno fracto infantem, quem mulier geſtabat, oppreſſiſſet. Conſultus Pontifex reſpondit, ſi ita eſt, cùm capellanus nec voluntate nec actu homicidium perpetrâris, neque dederis rei illicitæ operam, divina poſſe celebrare.

E X E G E S I S.

Nec voluntate nec actu.) Nota I. Homicidium voluntarium duplex eſſe, vel enim directè & expreſsè volitum eſt, dicitúrque homicidium ex propoſito; vel indirectè in causâ valdè propinquâ & ſolitâ talem effectum gignere; vt ſi quis alterũ feriat punctim in pectore vel cæſim in capite; paſſim enim talia vulnera ſunt lethalia. Pari modo homicidium caſuale duplex eſt, vnum quod nec directè nec indirectè, ſiue nec in ſe, nec in cauſa volitum eſt, ideóque mero caſui imputatur. Alterum præter intentionem quidem accidit & eatenus caſuale eſt, videtur tamen volitum in causâ & per accidens, quia homicidium inde ſequitur, prius omni culpâ & pœnâ vacat, quia nec in ſe nec in causâ adeóq; nullo modo eſt voluntariũ, peccatum autem nullũ eſt, niſi ſit voluntariũ. Poſterius ſi effectus nõ ſit in causâ præuiſus, aut ſi præuiſus ſit, & ſufficiens cautela adhibeatur, ne ſequatur homicidiũ, neque actus propter periculũ homicidij ſit ſpecialiter prohibitus, vt habetur *c. fin. h. t. in 6.* irregularitas nõ incurritur. Quâ ratione Pontifex hunc capellanum à culpa & irregularitate immunem pronuntiat, quia non præuidit fœminam cum infante tali loco ſibi obuiam futuram, neque rupto fræno potuit equum continere. Neque voluntatem ergo habuit homicidium perpetrandi, neque actus oppreſſionis illi imputari debet, ſed equo ferocienti.

Nec dedit operam illicitæ rei.) Nota I. Ex his verbis, quibus Pontifex alteram cauſam aſſignat, quare hic Capellanus non ſit irregularis, quia ſcilicet dedit operam rei licitæ, cùm per ſe non ſit illicitum equo ſuccuſſore vti, ſi quis illi regendo ſe parem putet, etſi euentus inſperatus rupti fræni tunc capellanum fefellerit, vnde ex *h. t. & c. Literis. 14. & duobus ſeqq. partim D. D.* præſertim Canoniſtæ col-

Digitized by Google

ligunt à ſenſu contrario; ſi ex opere illicito homicidium ſequatur, quantâcunque licet adhibitâ diligentiâ ad illud vitandum irregularitatem incurri, præter canoniſtas veteres id ſentiunt *Silveſter, Navar. Caietanus in S. Thom. q. 64. a. 8. ad 3.* vbi dicit, *quòd ſecundùm canones imponatur pœna* (irregularitas ſcilicet) his qui caſualiter occidunt, dantes operam rei illicitæ, non verò adhibentes debitam diligentiam, quod idem videtur ſignificare ad 2. ſequuntur *Felicianus de irregul. Toletus. l. 2. c. 29.*

Nota II. Contrariam ſententiam veram eſſe & tenendam, quòd ſi homicidium in ratione homicidij nec præuiſum nec intentum, ſed debitâ cautelâ adhibitâ ſequatur, ex opere illicito propter ſpeciale homicidij periculum non prohibito, irregularitatem non inducit. Ita *Sotus. l. 5. de juſt. q. 1. a. 9. Medina 1. 2. q. 73. a. 8. Arragon. & Bannes ibid. val. to. 2. D. 6. q. 3. p. 3. & to. 4. D. 7. q. 19. Suar. 3. to. 5. D. 5. ſect. 6. àn. 9. Tann. to. 3 D. 4. q. 8. dub. 5. alijque R. R. tum Theologi tum Canoniſtæ communiter. Couarr. in Clement. furioſus. p. 2. §. n. 9. & 10. Valenſ. h. t. n. 7. & 8. Zaſius ibid. n. 69.*

Nota III. Neque diſſentit *S. Thom. 1. 2. q. 73. a. 8.* vbi ait, *quòd propter negligentiam conſiderandi imputantur homini ad pœnam nocumenta, quæ ſequuntur, ſi dabat operam rei illicitæ.* Cuius imputationis ratio eſt, quia homines illicita agunt non niſi ducti prauâ cupiditate, quæ facilè hominem obcæcat ne attendat ad damna aut pericula ſecutura vnde præſumptio oritur, illicita agentem non adhibuiſſe ſufficientem diligentiam & cautelam, quam ſi homicidium ſequatur, à ſe adhibitam probatio ipſi incumbere videtur, quæ non perinde incumbit danti operam rei licitæ. Quo pacto ſententiæ inter ſe contrariæ hâc in causâ non malè reconciliari poſſunt, vt altera dicat homicidio ex opere illicito conſecuto præſumi defectum ſufficientis cautelæ, non item ex opere licito, & per conſequens in priori caſu præſumi irregularem, donec ſe purget, non item in poſteriori.

Nota IV. Ex communi *D. D.* ſententiâ non incurri irregularitatem, niſi in caſibus jure expreſſis. Hæc autem regula, quòd incurratur irregularitas per homicidium ex opere illicito, ſi debita adhibeatur cautela non eſt jure expreſſa, neque deductio à contrario ſenſu admittitur in cauſis pœnalibus & odioſis, quia pœna ſine lege expreſſa (aut ſententia judicis) non infertur, vt bene notat *Zaſius l. c.* textus verò, quos *Nauarr. c. 27. man. n. 221.* affert, generaliter quidem dicunt, qui homicidium committit eſſe irregularem, ſed homicidium ſupponunt eſſe voluntarium ſaltem in causâ adeóque ſuppoſitâ debitâ cautelâ nil probat.

Nota V. Si actus ſint ſpecialiter prohibiti propter periculum homicidij non propter aliam cauſam, ſcilicet religionem, caſtitatem, decentiam ſtatûs Religioſi (quo pacto venatio eſt prohibita Clericis *inf. c. proprio de Clerico venatore.*) ſed ſicut Clericis & Monachis ars Chirurgiæ prohibetur. *c. Tua nos. inf. & c. Sententia. ne Clerici vel Monachi.* tunc enim eiuſmodi Clericos eſſe irregulares propter expreſſa jura; quæ tamen ſolùm loquuntur de Sacerdotibus, Diaconis, Subdiaconis *hic c. vlt. h. t. in 6. Irregularis declaratur, qui mandat aliquem verberari, licet expreſsè prohibeat, ne occidatur, aut mutiletur,* ſi mandatarius id faciat; quia mandando in culpâ eſt, & hoc euenire poſſe, cogitare debuit, propter defectum ergo debitæ diligentiæ aut cautelæ, ſiue licitæ, ſiue illicitæ mandans alterum verberari, irregularitatem incurrit.

Nota VI. Non incurri in foro conſcientiæ irregularitatem, etſi in homicidio caſuali peccatum ſolùm veniale committatur, propter leuem ſcilicet negligentiã, vt cũ Canoniſtis docet *Tann. l. c. n. 91.* & ſequitur *Henriq. l. 14. c. 3. n. 1.* eſt enim hæc irregularitas grauis pœna, adeóq; infligi non debet propter leuem culpam. Neque etiam incurritur in caſibus jure expreſſis, & propter homicidij periculum prohibitis, vt in *c. Tua nos. c. Sicut, c. vlt. de homicidio h. t. item. c. vlt. eod. in 6. c. Sententiam, ne Clerici vel Monachi;* in foro conſcientiæ ſi voluntarium radix culpæ & pœnæ propter ignorantiam deficiat, quamuis in foro externo talis ob præſumptionem culpæ habeatur irregularis, vt cum *Tann. & alijs,* docuimus in *3. p. D. 5. q. 3. ſ. 9.*

Nota denique VII. Ex veterum Canoniſtarũ ſententiâ nõ ſatis examinata irrepſiſſe paſſim in Corpus Juris Canonici illam huius Cap. Sũmam, homicidiũ caſuale non imputari ei qui dedit operam rei licitæ, quod præfigitur, *cc. 13. 14. 15. 16. 23.* cùm culpa homicidij caſualis, & conſequens inde irregularitas non pendeat per ſe ex opere licito vel illicito, cui quis operam dedit, ſed ex eo, vtrùm adhibuerit diligentiam, quàm debuit, quæ requiritur, etſi quis dederit operam rei licitæ, quare hæc duo coniunguntur *in ſumm. cap. 13. 14. 15. 16. c. 23.* Si enim non fuit adhibita debita diligentia, ex homicidio caſuali fit quis irregularis, etſi operam dedit rei licitæ, vt probatur ex *ſumma. c. 7.* non ergo per opus licitum excuſatur quis ab homicidio caſuali, ſed per debitam diligentiã & cautelam, ſi illam adhibuit, ſiue fuerit opus licitum ſiue illicitum. Neque vllus tex. imputat homicidium caſuale danti operam rei illicitæ, ſi adhibuit debitam diligentiam & cautelam, etſi in dante operam rei illicitæ faciliùs præſumatur negligentia & culpa, vt dictum eſt *not. 4.*

Cap. XIV. Ex literis.

Idem, Metenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm H. Presbyter fænum de curru volens deponere, perticam ſuperiùs alligatam proieciſſet in terram, & quidam puer iuxta currum repertus eſſet ſemiuiuus. Pontifex dictum Presbyterum interrogauit, ſi priuſquam jaceret perticam circumſpexiſſet ſollicitè, an eſſet aliquis circa currum, illóque affirmante, eundem remiſit ad Epiſcopum mandans, ſi res ita ſe habeat, & niſi exortum eſſet ſcandalum aut tanta infamia, vt

opor-

oporteat eidem canonicam purgationem indici, & ipſum liberè permittat exequi officium Sacerdotis.

EXEGESIS.

Quia iſte Presbyter adhibuit debitam diligentiam, neque illam neglexiſſe præſumi potuit, quia dedit operam rei licitæ; meritò ipſum ab irregularitate liberum pronuntiat Pontifex, niſi ſcandalum aut infamia purgationem requirat canonicam, de quo inf. *prop. s.*

Cap. XV. Ex literis. 11.

Idem, Biſuntinenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm quodam Monacho deponere volente campanam de campanili, lignum quoddam decidens ipſo mouente puerum oppreſſiſſet & occidiſſet, mandat Pontifex, ſi Monachus rem neceſſariam agebat & vtilem, & neminem credebat ibi tranſire, aut tranſire ſolere, poſſe illum præſertim in monaſterio ad altiores Ordines promoueri.

EXEGESIS.

Iſte quoque, quia periculum homicidij præuidere non potuit illo loco, vbi nullus ſolebat eſſe hominum tranſitus, ſimúlque quia opus licitum faciebat, irregularitatis prætextu ab altioribus Ordinibus non erat repellendus.

Cap. XVI. Significâſti.

Idem, Epiſcopo Paduano.

SVMMA.

Cùm P. Clericum equitantem equus, tam ſe quàm ipſum proieciſſet in aquam, & admotis calcaribus equus bucca durus ſeſſore inuito raptus in curſum, mulierem obuiam calcibus interfeciſſet; Et Clericus aſſereret, ſe vitium equi ignorâſſe, mandat Pontifex, ſi ita eſt, illi injungi ad cautelam pœnitentiam competentem, eâque peractâ non impediri, quin in ſuſceptis Ordinibus miniſtret, & ad maiores promoueatur.

EXEGESIS.

Eſt hîc caſus ſimilis caſui *c. 13.* niſi quòd ibi Capellanus ſciebat vitium equi, iſte autem Clericus ignorabat, ſed ſicut hunc excuſauit ignorantia, ita illum Capellanum peritia equitandi; & inſperata frœni ruptura excuſauit ab irregularitate.

Cap. XVII. Petrus Diaconus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Petrus Diaconus, & Ioannes Monachus de Puna Pontifici monſtrâſſent, quòd cognati & amici eius in domo Diaconi conuenientes, vindictam volebant ſumere de Abbate, quia dictum Ioannem adlhuc ſæcularem beneficio in Eccleſiâ de Rigelo ſpoliârat, id autem expreſſè prohiberet Diaconus, ne illum occiderent, ſed nihilominus cognati & amici Ioannis eum interfeciſſent; Mandat Pontifex, ſi ita eſt, prædicto Diacono non ſolùm in Diuino officio miniſtrandi, ſed etiam ad presbyteratum aſcendendi liberam autoritate Apoſtolicâ concedi facultatem; niſi reſperſus fuerit infamiâ, cùm ei non debeat imputari, quod contra prohibitionem eius expreſſam, eo cauſam vel occaſionem non dante, fuit à Ioannis conſanguineis ſacrilegè attentatum.

EXEGESIS.

Ratio reſponſionis eſt euidens, quia hoc homicidium Diacono iſti nullo modo fuit voluntarium, imò directè inuoluntarium, vtpote contra ipſius voluntatem commiſſum, non poteſt igitur illi imputari.

Cap. XVIII. Significâſti. 11.

Idem, Abbati S. Trinitatis de Metdemberg.

SVMMA.

Cùm quidam maleficus ingreſſus Eccleſiam, Eucharistiam cum ſacrâ ſupellectile auferret, L. Presbyter dictæ Eccleſiæ Canonicus Regularis, prædonem foſſorio arrepto percuſſit, & Parochiani id videntes gladiis & fuſtibus protinus illum occiderunt. Vtrũ verò primus ictus fuerit lethalis, tam Abbas quã ipſe Presbyter ignorabant. Conſultus ſuper hoc Pontifex reſcribit, ſi conſtare poſſit, quòd Canonicus non inflixerit percuſſionem lethalem, de quâ, niſi aliorum vulnera acceſſiſſent, minimè interiiſſet, neque percuſſor voluntatem habuerit occidendi, poſſe illum, qui à nemine accuſatur vel denuntiatur, in Sacerdotis officio miniſtrare, maximè cùm ſit Religioſus. Si autem diſcerni non poſſit, ex cuius ictu percuſſus interiit, in hoc dubio homicida debet haberi Sacerdos, & à ſacerdotali officio abſtinere, cùm in hoc caſu ceſſare ſit tutius. Si verò, vt perhibetur, Sacerdos priùs percuſſus fuit à prædone, & mox eum repercuſſit, quia vim vi repellere omnes leges & jura permittunt, quia tamen id fieri debet cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad ſumendam vindictam, ſed iniuriam repellendam, non videtur Sacerdos à pœnâ homicidij penitus excuſari, tum ratione inſtrumenti, quo percuſſit, tum ratione partis in quâ fuit percuſſus, & modico ictu quis ſolet lethaliter lædi.

EXEGESIS.

In hoc tamen dubio.) Nota, quòd paulò ante

 hæc

hæc verba præcedit in hoc dubio Sacerdotem debere haberi homicidam, & tutius eſſe à ſacerdotali officio abſtinere, quàm temerè celebrare, concordare cum illo, quod dicitur *cap. Ad Audientiam, ſuprà.* vbi diximus ibi *Not. 1.* hos Canones ſolùm procedere de dubio facti in materiâ homicidij caſualis. Ratio autem, cur Canones id ſtatuerint, videtur eſſe, tum vt tantò magis à crimine homicidij abſterrerent, tum quia ex homicidio conſurgit ſpecialis indecentia ad ſacros Ordines ſuſcipiendos & exercendos. Vnde rectè dicit Pontifex, quòd in tali dubio, ſi quis à celebrando abſtineat, nullum ſit periculum, ſi autem ſtante dubio temerè celebret, magnum ſit periculum, ne ob contractam inhabilitatem indecenter in S. Ordinibus miniſtret, aut illos ſuſcipiat, quæ indecentia reipsâ ſubeſt, ſi quis homicidium commiſit, etſi ille vel alij dubitent, an reus ſit.

Quamuis vim vi repellere.) Nota I. Quæſtionem eſſe inter Theologos, vtrùm liceat occidere, ſe defendendi causâ? S. Tho. 2.2. a. 7. dicit. 1. *Nunquam licere occidere inuaſorem, ſi abſque illius nece vita ſeruari poſſit*; quod recipitur ab omnibus, quia tunc non adeſt juſtæ ac neceſſariæ tutelæ titulus.

Secundò dicit, *licere cum moderamine inculpatæ tutela vim vi repellere, etſi per accidens mors vim inferentis inde ſequatur*; de quo itidem nemo dubitat, quia evidens eſt, poſſe aliquem magis amare vitam ſuam, quàm vitam iniquè ipſum invadentis, de quo nulla eſt controuerſia. Idem clarè tractatur in vtroq; jure, in Canonico quidem hoc *cap. c. Si verò 1. de ſent. excom. & Clement. 1. de homicidio.* In ciuili *l. Vt vim. ff. De juſt. & jure. l. 1. ff. De vi, & vi armatâ. & l. Etſi. ff. Ad legem Aquiliam.* Neque ſolùm licet occidere iniquum invaſorem, ſed etiam inculpabilem, ſi aliter vis ab ipſo illata repelli non poſſit, vt ſi quis à dormiente aut amente invadatur, aut ab aliquibus in bello, quod vtrimque juſtum creditur, vt poſt *S. Tho.* docent communiter omnes apud *Tann. l. c.*

Tertiò dicit *S. Thom.* cùm non liceat occidere hominem niſi publicâ auctoritate propter bonum commune, illicitum eſſe, quòd homo intendat occidere hominem, vt ſeipſum defendat, niſi ei, qui habet publicam auctoritatem, & cùm hominem intendit occidere, refert hoc ad publicum bonum; quod amplectuntur Thomiſtæ communiter, ſed contrarium tenent *Nauarr. c. 15. Man. n. 5. Val. q. 8. p. 4. Petrus Nauarr. a. n. 338. Tann. l. c. dub. 4. n. 338. poſt alios*, quorum ratio eſt; quia licet directâ actione occidere talem aggreſſorem, ergo licet directè velle & intendere etiam mortem illius, quin repugnare videtur, vt quis deliberatè aliquid faciat, quod non velit nec intendat facere. Sed profectò nō vult plus *S. Doctor*, quàm quòd homo priuatus non debeat intendere, niſi ſui defenſionem vim vi repellendo; mortem autem aggreſſoris non intendit per ſe, ſed ſolùm per accidens cùm moderamine inculpatæ tutelæ, quàm jura cuiuis permittunt, quia plus homo tenetur vitæ ſuæ prouidere quàm alienæ. Sicut igitur licitum eſt hominem per accidens interficere, ſi aliter ſe non poſſit defendere, ita etiam licet hoc per accidens velle & intendere, tanquam aliquid aggreſſoris culpâ conſequens, in quo tamen per ſe plus non intenditur, quàm ſui moderata defenſio.

Nota IV. Sicuti pro defenſione vitæ licet interficere invaſorem, ita licet idem pro defenſione caſtitatis & pudicitiæ, ac defenſione membrorũ corporis; vt ſi invaſor intendat abſcindere manum, non autem auferre vitam, quæ itidem ſententia communis eſt apud *Tann. l. c. n. 68.* tum quia virtus & honeſtas eſt præcipuum hominis bonum, quod de pudicitiâ etiam ſenſerunt Ethnici, *teſte Cicerone in Orat. pro Milone*, etſi ſubdubitet *Aug. 1. de lib. arb. c. 5.*

Nota V. Etiam pro defenſione bonorum fortunæ licere occidere invaſorem, quamdiu vim infert, neque aliter repelli poteſt, modò ſint res maioris momenti, & quæ ablatæ non poſſint aliter recuperari, ita ſentiunt multi apud *Tann. l. c. n. 70.* ſuffragantur *c. Olim. de reſtit ſpoliat. c. Interfeciſti. h. t. ſup. c. Dilecti de ſent. Excomm. in 6.* fauet etiam lex Moſis *Exodi 22. l. Furem. 9. ff. Ad l. Corneliam, de ſicariis. & l. 4. ff. Ad l. Juliam*; cùm dicunt *poſſe occidi furem nocturnum, non item diurnum*, quia talis facilè poteſt comprehendi, & quod abſtulit, recuperari; ratio eſt, quia res familiaris & bona fortunæ ſunt adminicula & inſtrumenta vitæ & virtutis, ergo rectè præferri poſſunt vitæ iniuſti invaſoris. Sed non deſunt apud *eund. Tann.* qui contrarium tenent, non licere videlicet propter ſolius rei temporalis defenſionem interficere invaſorem, quòd verum eſt, ſi inuaſor non adhibeat magnam vim, eâque aliter repelli poſſit, aut, qui ſe defendit, excedat moderamen inculpatæ tutelæ, & facilè rem aliter recuperare queat. Idem dicunt de defenſione honoris, ſaltem ſi nec aliter defendi, nec facilè defendi læſus honor poſſit; ſed hoc relinquimus Theologis, fortè aliquid dicturi ad *t. 14. de Clericis pugnantibus in duello.* Illud quoque diſcutere non vacat, an liceat etiam pro tuendâ vitâ, fortunâ, honore, caſtitate alterius innocentis, inuaſorem occidere, quod affirmat *Tann. l. c. n. 79.* certè regula illa, vim vi repellere, omnes leges & omnia jura permittunt, loquitur generaliter de quâuis vi abſque diſtinctione, ſibine an alteri ſit illata.

Nota 6. Hanc regulam licitæ defenſionis non ſolùm laicis, ſed etiam Religioſis competere, quia jus defenſionis eſt juris naturalis, cui per ſe non renuntiant Religioſi, vt docent *Silu. v. Excommunicatio. 6. n. 6. caſu. 9. Leſſ. c. 9. dub. 11.* In quo tamen eſt aliqua materialis differentia, quòd Religioſis ratione ſcandali, & maioris perfectionis hoc non liceat, deinde quia proprium non habent ſaltem in particulari, & ad res temporales minùs affici debeant, non ita facilè ad bonorum temporalium, aut honoris defenſionem progredi debent ad homicidium alterius, ſicuti homines ſeculares aut militares, ideóque potiùs fugere tenentur, quod ipſis non eſt tam probroſum ſicuti ſecularibus, etſi ad hoc illos non teneri ex juſtitiâ, ſed ſolùm ex charitate, cenſeat *Leſſ. dub. 12. n. 36. poſt Julium Clarum §. de homicidio n. 32.* Neque obſtat *c. Suſcepimus. 10. h. t.* ex ſubjectâ enim materiâ apparet modum inculpatæ tu-

tela

telæ in illo caſu ab ijs Religioſis non fuiſſe ſeruatum; & quamuis Religioſi non habeant dominium bonorum in particulari, habent tamen illorum juſtam poſſeſſionem, vel etiam dominium in communi. Honorem autem ſubinde magis defendere tenentur, quàm ipſi ſeculares, eò quòd bono communi illorum bona fama ſit magis neceſſaria, aut plus noceat, vt notat *Tann. l.c. n. 78.* modò ſeruetur moderamen inculpatæ tutelæ, quod in eo conſiſtit, vt in defenſione maior vis non adhibeatur, quàm opus ſit ad vitam ſeruandam, aut iniuriam arcendam, & fiat in continenti, iuxta *c. Si verò de ſent. Excom.* Licebit tamen res noſtras violenter auferentem, non tantùm in loco aggreſſionis, ſed etiamſi longiùs abſit, curſu inſequi, ſi opus ſit, vel res aliter recuperari non poſſit, iuxta *Silu. ꝟ. Excom. n.* 6. & alios apud *Tann. n. 81.* Semper enim cenſetur durare iniuſta aggreſſio, donec morâ interpoſitâ aggreſſor cenſeatur rem pacificè poſſidere.

Cap. XIX. Tua nos.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam Monachus chirurgiæ peritus volens mulierem à tumore gutturis ſanare; eum ferro aperuiſſet, fœminæque præcepiſſet, ne ſe vento exponeret, ea verò præcepto contempto, ſanguine multo per guttur effuſo obiiſſet: Conſultus Pontifex, vtrùm Monacho, qui erat ſacerdos, liceat ſacerdotale officium exercere? reſpondet, licet Monachus multum deliquerit alienum officium exercendo, ſi tamen Chirurgiæ peritus ſolius pietatis causâ id egit, & debitam diligentiam adhibuit, non eſt adeò reprobandus propter id, quod culpâ mulieris accidit, vt non poſt ſatisfactionem condignam poſſit miſericorditer cum illo agi, vt diuina valeat celebrare; alioquin interdicenda eſſet illi ſacerdotalis ordinis executio in rigore. Ad alteram quæſtionem de quodam ſcholari vulnerato à latrone, quem alij ſcholares inuentum magiſtratui tradiderunt, ad quem cùm latronis cultrum quem ipſi latroni abſtulerat, & ſotulares ab eodem in ipſius domo dimiſſos, quos abſtraxerat, ne pedũ ſtrepitus audiretur, ſcholaris ille vulneratus miſiſſet, nihil vlteriùs ſe intromittens, apparitores autem latronẽ ſibi traditum ita malè tractâſſent, vt præ irâ & dolore nec potum ſumens nec cibum, mortuus fuerit: Reſpondet Pontifex, præfatum ſcholarem, ſi dignis meritis adiuuetur, propter hunc euentum à ſacris ordinibus nullatenus eſſe arcendum.

E X E G E S I S.

Interdicenda eſt illi ſacerdotalis executio in rigore.) Nota I. Mirum videri poſſe, cur Monachus iſte, licet omnem diligentiam adhibuerit aperiendo apoſtema in gutture mulieris, à Pontifice decernatur irregularis, dum dicit in rigore (neque enim alius rigor intelligi poteſt quàm juris) interdicendam eſſe illi ſacerdotalis ordinis executionem, cùm canones præcedentes ſolùm irregularitatem ſtatuant in defectu debitæ diligentiæ non adhibitæ, quæ ſi adhibeatur, non inducitur irregularitas ſiue quis dederit operam rei licitæ ſiue illicitæ; ſi quis dicat Monachum hunc dediſſe operâ arti chirurgicæ ſibi prohibitæ ſiue illicitæ, vt ex probabiliori docuimus ſup. *t. 13.* ob quam cauſam varij hunc textum variè explicant, vt videre eſt apud *Barboſ. hic n. 4.* mihi videtur id commodiſſimè dici fuiſſe dubium, vtrùm iſte monachus adhibuerit debitam diligentiam, Pontifex enim loquitur hypotheticè, ſi tamen causâ pietatis &c. omnem, quam debuit adhibuit &c. vtrùm autem adhibuerit, relinquit in dubio, neque videtur poſſe certo deprehendi, merito igitur in dubio facti homicidij caſualis actum clericis in ſacris conſtitutis prohibitum exercentem ſecundùm rigorem Iuris pronuntiat irregularem, iuxta *c. Ad Audientiam.* & dicta ibi cùm verò irregularitas aliàs ſit difficilis abſolutionis & ex genere ſuo videatur pertinere ad Pontificem, in hoc ſpeciali caſu ob quandam pietatis & debitæ diligentiæ præſumptionem Pontifex diſpenſationes permittit Epiſcopo, hocque ſignificat illis verbis, *non eſſe adeo reprobandum, vt non poſſit miſericorditer cum illo agi.*

Nota II. In alterâ quæſtione nullam eſſe difficultatem, ſcholaris enim iſte cum moderamine inculpatæ tutelæ latronem vulnerauit, & requiſitus ſigna facinoris ad Magiſtratum legitimum miſit, neque circa pœnam ei infligendam ſe intromiſit, vnde mors latronis ad culpam vel pœnam irregularitatis illi imputari non poteſt, cùm ei merè caſualis fuerit.

Cap. XX. Sicut.

Idem Priori & fratribus Cartuſienſibus.

S V M M A.

Cùm quidam Presbyter Cartuſianus mulierem prægnantem, cum quâ inhoneſtè conſueuerat, per Zonam arripuiſſet, quaſi ludens, eáque diceret, ſe eâ occaſione abortum feciſſe, Reſpondet Pontifex, hunc Presbyterum, ſi nondum erat viuificatus conceptus, miniſtrare poſſe, alioquin ab altaris officio abſtinere debere.

E X E G E S I S.

Nota ex communi Medicorum, fœtum ſi maſculus eſt, ordinariè intra 40. dies animari, ſi fœmina, intra 80. Aliquandò tamen ob calidiorem, vel frigidiorem matris naturam tardiùs vel citiùs animari, vt ex communi tradit *Silu. verb. homicidium 1. n. 3. Azor. 3. part. l. 2. c. 4. q. 1. & alij apud Barboſ. hic n. 6.*

Cap. XXI. Poſtulâſti.

Idem, S. Epiſcopo.

S V M M A.

Epiſcopo huic quærenti, an contra quoſdam

contemptâ excommunicatione, Eccleſiis decimas ſubtrahentes Regem liceat implorare, cùm vix abſque effuſione ſanguinis valeant coarctari, Reſpondet Pontifex, ſi Epiſcopo huiuſmodi querimoniam ſimpliciter deponente Rex in eoſdem rebelles ſibi traditam exerceat poteſtatem, eorum eſſe duritiæ aut malitiæ imputandum.

EXEGESIS.

Te huiuſmodi querimoniam abſolutè deponente.) Nota I. Non imputari clericis ad irregularitatem, ſi contra ſuos malefactores querimoniam apud Iudices ſæculares deponant, quamuis in tali caſu de jure debeat pœna ſanguinis irrogari, eáque ex ſententiâ judicis poſtea reipsâ ſequatur, debent tamen iuxta *c. 2. h. t. in 6.* proteſtari expreſsè, quòd vindictam ſeu pœnam ſanguinis non intendunt; eſt communis apud *Barboſ. n. 2.* plurimos allegantem: alioqui *ſi Clerici taliter conqueri non auderent, daretur materia pleriſque eos trucidandi, & ipſorum bona liberè depradandi*, ait *Bonifac. VIII. in d. c. 2.*

Nota II. Nil obſtare, etſi Clericus certò ſciat judicem proceſſurum ad pœnam ſanguinis, & licet poſſet res ſuas aliter recuperare, vt notat *Panorm.* cum aliis apud eundem *Barboſ. n. 3.* neque erit irregularis, ſi poſt pœnam illatam complacentiam de illâ habeat, ſi tamen in ipsâ accuſatione vel denuntiatione deſideraret & intenderet mortem aut mutilationem Rei, non obſtante proteſtatione dictâ, in foro conſcientiæ eſſet irregularis, vt tradunt *Nauarr. c. 27. Man. n. 206. Telet. in ſum. l. 1. c. 82. n. 4. v. 5.*

Nota VI. Simili modo cum eâdem proteſtatione licere conqueri de illis, qui damnum ſuis propinquis aut domeſticis intulerunt, quia illorum damnum cenſetur proprium; idem dicendum eſt, de damnificatore bonorum Eccleſiæ, iuxta allegatos à *Barboſ. n. 4.*

Cap. XXII. Exhibita.

Honorius III. Epiſcopo Eboracenſi.

SVMMA.

Clericus I. etiamnum puer ludens cum coætaneis vnum proiecto lapide terrere volens, nec tetigit quidem, ſed is caſu ad alium lapidem corruens & capite offendens, inde ex Medicorum imperitiâ, & parentis incuriâ exſpirauit. Clericus verò I. ad mitigandum parentis dolorem, veniam ab eo petiuit, ideóque Epiſcopus à ſacrorum Ordinum ſuſceptione ipſum repulit, licet parens in extremis juramento confirmaret ipſum mortui filij ſui reum non eſſe. Quare cùm idem à Pontifice poſtularet, vt dignaretur miſericorditer ſecum agere, mandat Pontifex, ſi ita conſtiterit eſſe, ipſum à ſacrorum Ordinum ſuſceptione non repelli.

EXEGESIS.

Ratio eſt in promptu, quia fuit caſus planè fortuitus, qui nec prouideri potuit, neque caueri. Proiectio enim lapidis, cauſa non fuit, vt ad alium lapidem alter offenderet, ad quem fortaſſis offenſurus erat, licet Clericus I. nullum lapidem proieciſſet, acceſſit juratum patris morientis teſtimonium de Clerici innocentiâ, qui veniam poſtulauit, non ex reatu culpæ, ſed per errorem, vel vt patris dolorem mitigaret, concordat. *c. Sequens.*

Cap XXIII. Ioannes.

Idem, Epiſcopo & Capitulo Venetenſi.

SVMMA.

Cùm Ioannes Sacerdos campanâ ſignum daret ad diuinâ, & cadens tintinnabulum percuſſiſſet quendam puerum coram eo, qui cùm vulnus eſſet mortale, deceſſit. Attendens Pontifex, quod dicto Sacerdoti danti operam rei licitæ non poſſit imputari, ſi caſus omnes fortuitos non præuidit. Mandat, ſi ita ſit, vt dictus Sacerdos ſacerdotale officium exequi permittatur.

EXEGESIS.

Homicidium planè fortuitum nullam habet culpam, neque irregularitatis pœnam. Similis caſus eſt, *c. 2. Ex literis.* ſup. & redibit paulò poſt. *c. 25.*

Cap. XXIV. Petitio.

Idem, Pelagio Presbytero.

SVMMA.

Cùm Presbyter iſte contra inimicos Crucis Chriſti caſtrum quoddam inuadentes inſtar aliorum conflixiſſet, eóq; in conflictu plurimi occiſi eſſent; ideóque metueret ſe irregularitatem incurriſſe; Mandat Pontifex, quatenus ſi de interfectione cuiuſquam illum conſcientia remordeat, à miniſterio altaris abſtineat reuerenter, cùm ſit conſultius in huiuſmodi dubio abſtinere, quàm temerè celebrare.

Concordat cum *c. Ad Audientiam. ſup.* Vide ibi dicta, quæ & dicentur rurſus inf. ad *c. 5. in 6.*

Cap. XXV. & fin. Quidam.

Gregorius IX.

SVMMA.

Cùm quidam ad ædificium Eccleſiæ à Presbytero euocatus ruens cùm laqueari, quod Presbyter ſoluere nitebatur, mortuus eſſet. Reſcribit Pontifex, Sacerdotem; quia dabat operam rei licitæ, & circumſtantes tempeſtiuè monuit, ac omnes caſus fortuitos, qui prouideri non poſſunt, forſitan non præuidit, non debere quoad officium & beneficium impediri.

EXE-

EXEGESIS.

Non debet quoad officium & beneficium impediri.) Nota I. Per impedimentum officij vel beneficij deſignari paſſim in Canonibus irregularitatem, cuius cùm frequentiſſimus ſit vſus in Iure noſtro, eius naturam paucis generatim tangemus. Rectè autem definitur *irregularitas, quòd ſit impedimentum Canonicum, quo fidelis inhabilis redditur ad Ordinum ſuſceptionem & exercitium*, genus eſt impedimentum canonicum, quod ſupponit in perſonâ & eius factis aliquam indecentiam, ob quam conuenit eiuſmodi per canonem ſeu legem Eccleſiæ, aut arceri à ſuſceptione Ordinum, ſi ordinatus nondum eſt, aut ſaltem ab eorum exercitio, ſi ordinatus eſt. Irregularitas autem per ſe culpam non ſupponit, quamuis aliquando etiam propter culpam decernatur, quando ſcilicet non ſolùm ob indecentiam, ſed etiam ſaltem ſecundariò in pœnam delicti imponitur.

Not. II. Species irregularitatis variè ab *A. A.* aſſignari; placet præ cæteris Nauarr. diuiſio. *cap. 27. Man. n. 192.* communiùs recepta, quà diuiditur in 5. ſpecies, deſumptas ex totidem indecentiis ſeu defectibus, ob quas jura irregularitatem imponunt. Prima *eſt ex defectu Sacramenti.* Secunda *animæ.* Tertia *corporis.* Quarta *lenitatis.* Quinta *ex delicto.* De defectu Sacramenti egimus, *l. 1. t. de bigamis*; defectum corporis & animæ coniunximus ibid. *in t. de corpore vitiatis, non ordinandis*; de irregularitate ex defectu lenitatis & delicto dicemus ad *c. 2. inf. in 6.*

Nota III. Accidentaliter quoque & ſecundariò diuidi poſſe irregularitatem primò in eam, quæ per culpam contrahitur, & eam quæ ſine culpâ v. g. ob defectum natalium. Non contrahitur autem per culpam niſi mortalem, vt ex comm. tradit *Nauarr. n. 252. Tann. tc. 4. De cenſuris. q. 10. dub. 10. n. 181.* qui rectè monet ſolam irregularitatis ignorantiam quamuis inculpabilem non excuſare; imponitur enim ob reuerentiam Ordinum independenter à ſcientia vel contumacia delinquentis ſeu incurrentis, in quo differt à cenſuris. Secundò, alia eſt totalis, quæ omnium Ordinum ſuſceptione aut exercitio priuat, vt quæ oritur ex bigamiâ aut homicidio. Alia particularis, quæ aliquo tantùm Ordine vel ſolo aſcenſu ad Ordines ſuperiores priuat, ita Diaconus amiſſo oculo ſiniſtro, qui vocatur canonicus inhabilis ad ſacerdotium eſt, non autẽ ad miniſteriũ Diaconatûs, ita Sacerdos amiſſo pollice arcetur à ſacrificio, non autem ab audiendis confeſſionibus iuxta *c. 2. de Clerico ægrotante*, vbi *Panorm.* hanc regulam tradit, quòd deformitas aut debilitas ſuperueniens Clerico reddit eum inhabilem *tantùm reſpectu illius officij, quod ob talem defectum ritè exercere nequit.* Tertiò, alia irregularitas dicitur perpetua, quæ tolli nunquam poteſt aut ſolet, vt quæ ex defectu membri vel bigamiâ oritur. Alia eſt, ad tempus v. g. durante infamiâ, morbo, ætate minore &c.

Nota IV. Effectus irregularitatis duos eſſe, vnus eſt primarius, ac veluti formalis inhabilitas ad Ordines ſuſcipiendos & exercendos, ita vt neutrum fieri poſſit ſine peccato mortali, ex communi ſententia; quia eſt grauis indecentia & prohibitio, non obſtante tamen hâc culpâ Ordines etiam validè ab irregulari ſuſcipiuntur & adminiſtrantur, etſi non licitè, neque propterea noua irregularitas incurritur. Alter effectus eſt ſecundarius, nempe incapacitas beneficij, nam beneficium propter officium datur *c. vlt. de reſcript. in 6.* Ergo inhabilis ad officium conſequenter fit inhabilis ad beneficium, non priuatur tamen irregularis ipſo facto beneficij fructibus aut adminiſtratione, modò ſaltem per vicarium adminiſtret, vt cum *Innoc.* communiter ſentiunt *D. D. in c. De noſtris. de conceſſ. præbend.* quamuis à judice, ſi id intelligat, debeat priuari, *c. Ex literis. de exceſſibus Prælatorum*; imò ſponte reſignare, ſi non ſperet breui diſpenſationem & beneficio per ſe vel alium nequeat ſatisfacere, juxta *Suar. D. 4. de cenſuris. n. 18.*

Nota V. Collationem beneficij irregulari factam ipſo jure nullam eſſe, cum *Nauarr. n. 251.* affirmant quidam alij communiter apud *Sylu. verb. Excommunicatio §. 4. Suar. l. c. n. 29.* & alij apud illos, contrarium probabiliter tenent; quia collatio beneficij nunquam cenſeri debet ipſo facto irrita ſine jure expreſſo, *arg. c. Si ſoli. de conceſſ. præbend. in 6.* hic autem nullum jus expreſſum afferri poteſt, vt ipſi fatentur, qui nihilominus priorem ſententiam ſequuntur, præter hos duos effectus alium irregularitas non habet. Quare colliges eam non priuare juriſdictione Eccleſiaſticâ, quàm irregularis validè exercet quoad omnes actus, etſi non licitè quoad illos, qui actum ordinis requirunt. *teſte Suar. n. 24. 44. & 46.* vbi monet idem dicendum eſſe de ſuſpenſo ab ordine & interdicto perſonaliter, etſi alij contra ſentiant; poteſt etiam irregularis excepto ordine alia Sacramenta ſuſcipere, in Eccleſiâ canere, miniſtrare ſacrificanti, aliàque facere, quæ etiam laici facere ſolent, vt notat *Suar. n. 8.*

Nota VI. Ad incurrendam irregularitatem plura requiri 1. vt ſit in jure Canonico expreſſa, ſumitur ex *c. Is qui. de ſententiâ excommunicationis in 6.* & communiter habent *D. D.* vnde non poteſt per ſententiam aut ſtatutum Epiſcopi imponi. 2. Caſus ob quos irregularitas incurritur, debere eſſe ſpecificè nominatos in jure, nec poſſe fieri extenſionem ab vno caſu ad alium, ob ſimilem vel maiorem rationem, vt ex com. docet *Nauarr. n. 194. Suar. ſ. 5. & 6.* quamuis aliquas Irregularitates ſine expreſſo jure per ſolam conſuetudinem Eccleſiæ, & D. D. auctoritatem introductas eſſe opinetur, Laym. *l. 1. p. 5. c. 1. n 6.* 3. Debet factum eſſe certum, in dubio enim facti non incurritur irregularitas, niſi in caſibus jure expreſſis, quales actus ſunt ſolùm in dubio facti homicidij, vt ſuprà tradidimus.

IDEM TITVLVS IN VI.

Cap. I. Pro humani.

Innocentius IV. in Concilio Generali Lugdunenſi.

S V M M A.

Statuit Pontifex cum Concilio vt quicunque Prin-

Princeps, Prælatus, ſiue quauis alia Eccleſiaſtica aut ſecularis perſona, quempiam Chriſtianorum per aſſaſſinos interfici fecerit vel etiam mandauerit (quamquam mors ex hoc forſan non ſequatur) aut eos receptauerit, vel defenderit ſiue occultauerit, excommunicationis vel depoſitionis à dignitate, honore, ordine, officio & beneficio incurrat ſententiam ipſo facto, & illa liberè aliis per illos, ad quos collatio pertinet, conferantur. Sit etiam cum ſuis bonis mundanis à toto Chriſtiano populo perpetuò diffidatus. Et poſtquam probabiliter conſtiterit, aliquem huius ſceleris reum eſſe, alia excommunicationis, ſiue diffidationis aduersùs eum ſententia non requiratur.

EXEGESIS.

Chriſtianos per Aſſaſſinos.) Nota I. Aſſaſſiniom committi, & aſſaſſinum dici eum, qui aliquem Chriſtianum pretio occidi mandat alteri, vel ipſe interficit, ita *Cardinal. Tuſcus. ✝. Aſſaſſinium. poſt Clarum. §. eod.* Neque refert, an fiat homicidium pecuniâ actu ſolutâ an promiſsâ juxta eundem *Tuſcum*, qui bene addit *n. 3. hoc nomen aſſaſſini non eſſe locale*, ſed generaliter comprehendere omnes, qui pecuniâ Chriſtianum interfecerit, vel interfici mandauerit. Etſi fieri poſſit, vt certo loco hoc ſcelus magis inualuerit, indéque primum dicti fuerint aſſaſſini, ſed malo latiùs ſerpente traductum fuerit ad omnes latrones conductitios eorúmque mandatarios.

Perpetuò diffidatus.) Diffidare eſt *faidam*, hoc eſt, *bellum indicere, hoſtem declarare, bannire, proſcribere*, vt ſumitur *ex Lexico Juris*, ex pluribus collecto. Faida autem idem eſt, quod guerra ex germanico *Feed*, quod modò bellum, modò capitales inimicitias ſignificat, faidam addit *Lexicon*, Franci vocabant ſimultatem apertam, quâ vnus alteri vel pluribus bellum denuntiat, eſt ergo diffidare id, qood bannire, proſcribere, hoſtem declarare, iſta enim coniungit *Frid. l. 2. feud. t. 59. §. 4.* vbi *perpetuâ infamiâ*, ait, *damnamus, diffidamus atque bannimus*; ſed vbi de re conſtat, non opus eſt de voce laborare: Clarum eſt *ex tex.* aſſaſſinos, eorúmque bona velut latronum & hoſtium direptioni omniúmque offenſioni & vindictæ exponi, vtpote morte dignos.

Cap. II. Prælatis.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, Prælatis vel Clericis quibuſcunque, qui de laicis ſuis malefactoribus, querelam penes ſecularem judicem deponunt, proteſtando expreſſè, quòd ad vindictam ſeu pœnam ſanguinis non intendant, imputari non debet, ſi judex mortem illis inferat juſtitiâ exigente. Alioqui ſi Prælati aut Clerici propter metum huiuſmodi conqueri non auderent, quia judex ad pœnam ſanguinis non poſſet procedere omnium direptioni & iniuriis obijcerentur.

EXEGESIS.

Proteſtando expreſſè.) Nota I. Eccleſiam Dei ſemper in miniſtris ſuis refugiſſe, ne ſe polluerent ſanguine homano ſiue occidendo ſiue mutilando, quantumuis juſtè, ideóque induxiſſe hanc irregularitatem, quam vocamus ex defectu lenitatis, & contrahunt omnes juſtitiæ publicæ præſides, miniſtri cooperatores, executores, qui cauſa mortis vel mutilationis quocunque modo exiſtant, ſumitur ex *c. Ex literis. de exceſſibus Prælat. c. In Archiepiſcopatu. de raptoribus. c. 1. diſt. 51. c. Quæſitum. 23. q. 4. c. His à quibus. ibid. q. 8.* Eſt autem irregularitas ab Eccleſiâ inducta. 1. quia par eſt miniſtros ſuos dominum ſuum imitari, qui neminem læſit. 2. Quia lex noua, cuius clerici ſunt miniſtri, oeminem pœnâ mortis aut mutilatioois puniri decernit, vti decernebatur in lege veteri. 3. Quia ſacrificium altaris, ad quod ordines referuntur eſt ſacrificium vitæ & redemptionis.

Nota II. Comprehendi hâc irregularitate etiam illos, qui reum autoritate publicâ deducunt ad ſupplicium, vt ſatellites, licet manum non admoueant, item qui formaliter ſuadent ſupplicium (ſecus eſt ſi doctor conſultus explicet, quid ſit juris, modò in particulari executionem nec ſuadeat nec intendat) item aſſeſſores, Notarij, teſtes in pœnâ ſanguinis, licet proteſtentur; item duces ac milites in quocunque bello offenſiuo quamtumuis juſto; ſunt enim veluti miniſtri vindictæ publicæ: idem eſt in bello defenſiuo, non obſtante eius juſtitiâ, vt clarum eſt ex *c. Petitio. in antiquis. ſuprà.* vbi Pelagius ſacerdos ſe vna cùm aliis defendit juſtiſſimè & conflixit aduersùs inimicos crucis Chriſti, & tamen Pontifex illum pronuntiauit irregularem, ſi aliquem interfecerit. Quòd verò dicatur defenſionem non inducere irregularitatem, debet intelligi de defenſione priuatâ, non eâ, quæ fit auctoritate publicâ velut à juſtitiæ miniſtris, quales ſunt milites.

Nota III. Non fieri clericos irregulares, ſi ex diſpenſatione Pontificis militent, & aliquos ex hoſtibus occidant, neque irregularitatem incurrit inquiſitor, qui hæreticum judici ſeculari tradit & petit, vt comburatur, ex ſpeciali conſtitutione *Pij V.* quem refert *Suar. D. 47. §. 1. n. 11.* etſi conveniat judici Eccleſiaſtico vniuerſim, quando clericum reum tradit brachio ſeculari, vt efficaciter pro eo intercedat. *arg. c. Nouimus. de verb. ſignificat.* Prælatus autem habens juriſdictionem temporalem, abſque irregularitate proceſſus criminales etiam ſine proteſtatione committit ſuis officialibus. *c. vlt. ne clerici vel monachi. in 6.* modò non ipſe mandet vt occidatur vel mutiletur reus, neque executioni aſſiſtat; de quo plura *Tann. D. 11. n. 204. & ſeq.*

Nota IV. Eam irregularitatem, quæ contrahitur ex delicto, eſſe multò grauiorem eâ, quæ contrahitur ex inculpabili lenitatis defectu hactenus explicato, quanto videlicet leuior eſt inhabilitas orta ex ju-

Digitized by Google

ex juſtâ causâ aut ſaltem ex culpâ, quæ culpa multiplex aſſignatur. Prima eſt illicita deformatio ſeu mutilatio, eſt autem *deformare idem quod occidere in propoſito*, quia homicida alterum priuat formâ, id eſt, animâ, mutilatio autem ſignificat membri ſciſſionem & ſeparationem, ad quam non ſufficit priuare aliquem membri vſu; per membrum autem non intelligitur aurium cartilago, neque dens, neque digitus, imò nec naſus, vt poſt alios docet *Taun. n. 23.* neque contrahitur hæc irregularitas, niſi effectus reipsâ ſequatur. Secundum delictum eſt Ordinum illegitima ſuſceptio vel abuſus, vt ſi quis in maiori excommunicatione, vel ſuſpenſus ab Ordinum ſusceptione, vel ſimpliciter interdictus, ordinari ſe permittat. *c. 1. de eo qui furtiuè* ordinatur, *c. Illorū. de ſent. excomm.* vbi communiter id tradunt *DD.* quamuis de ſuſpenſo & interdicto nonnulli dubitent. Præterea qui ſe ordinari patitur ab excommunicato & interdicto vel ſuſpenſo ab ordinum collatione, juxta *c. Cum clericis. de ordinatis ab Epiſcopo*, qui renunciavit. Denique is, qui vno die ordines ſuſcipit minores cum ſubdiaconatu ſeu alio ordine ſacro, aut ſimul duos ſacros ordines *c. 2. De eo qui furtiuè.* quò ſpectat promotus per ſaltum, qui ad maiores ante minores admiſſus ſit, *c. 1. De clerico per ſaltum promoto.* huc etiam pertinet is, qui non ordinatus exercet aliquem ordinem ſacrum. Tertium delictum ſumitur ex *c. De re judicatâ in 6.* quando aliquis excommunicatus excommunicatione maiore aut ſuſpenſus vel interdictus exercet aliquem actum ordinis ſacri, aut ſi minores duntaxat habet, aliquem actum laicis non permiſſum. Quartum delictum eſt, quando aliquia ſe permittit iterum baptizari, aut qui baptizat illum, quem ſcit jam eſſe baptizatum, ſumitur ex *c. Eos. de conſecratione. diſt. 4.* & *c. Ex literarum. de Apoſtatis & reiterantibus baptiſma.* Quintò incurritur hæc irregularitas per hæreſin *c. Presbyteros. diſt. 50.* & pluribus ſimilibus ibidem *c. 2. §. De hæret. in 6.* vbi decernitur, hæreticos eorúmque fautores & in hæreſi decedentium filios ac nepotes ad nullum Eccleſiaſticum beneficium vel publicum officium eſſe admittendos, de quo ſuprà diximus in *tit. de hæreticis.* Sextum delictum eſt illud, quod parit infamiam, ſumitur ex *c. Infames. 6. q. 1.* vbi multa recenſentur crimina, quæ infamiam pariunt, & denique ſubiungitur illorum reos ad ordines non admittendos, adeóque eſſe irregulares. Nota autem 1. duplicem eſſe infamiam, vnam *juris*, alteram *facti*, prior oritur ex delicto proprio, cui ex juris diſpoſitione annexa eſt infamia, qualia ſunt lenocinium, matrimonium cum duabus, vſura publica, crimen læſæ maieſtatis, periurium promiſſiorum hæreſis &c. quæ ob atrocitatem infamiam pariunt, etiam ante ſententiam judicis. Alia vt homicidium, adulterium, proditio, crimen falſi, rapina, ſententiam judicis requirunt, vel oritur ex delicto parentum, ſic infames ſunt filij rebellium, item nati ex illegitimo matrimonio ſaltem in ordine ad certos effectus jure expreſſos, item in Germaniâ filij carnificum & lictorum, qui etiam ab officiis repelluntur. Infamia facti eſt popularis ſeu publica notitia vel opinio commiſſi criminis, per quod fama & exiſtimatio hominis ſpectatâ perſonæ qualitate & ſtatu, apud viros prudentes graviter læditur. Vt colligitur ex *l. Ea quæ pater. C. Ex quibus cauſis infamia.* & *c. vlt. de temporibus ordinationum.* vide plura apud *Suar. D. 44. ſ. 1. not. 2.* infamiam juris non contrahi per crimen occultum, vt poſt *Panorm. ex c. Ex tenore. de temporibus ordinationum.* docent communiter. Etſi aliqui contrarium ſeueriùs tueantur, ratio eſt, quia infamia eſſentialiter committitur in diminutione famæ, ergo non incurritur, antequam per publicationem lædatur; non tollitur autem infamia ſiue jure ſiue per ſententiam judicis contracta per pœnitentiam, ſed indiget diſpenſatione, juxt. *c. Euphemium. q. 3.* rectè tamen addit *Suar. ſ. 2. n. 10.* infamiam ciuili jure contractam, ſi à ciuili magiſtratu tollatur, relaxatam quoque cenſeri ab Eccleſiâ, etſi verò eiuſmodi infamia patris orta ſit ex crimine enormi, tollitur tamen per publicam & conſtantem emendationem vitæ, juxta *Panorm. in c. Inquiſitionis. de accuſat. c. Ex diligenti. de Simoniâ* & communiter alios.

Cap. III. & fin. Is qui mandat.

Idem.

S V M M A.

Is, qui mandat aliquem verberari, licèt expreſſè inhibeat, ne occidatur vllatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, ſi mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat, cùm mandando in culpa fuerit, & hoc euenire poſſe, debuerit cogitare.

E X E G E S I S.

Mandando in culpa fuerit.) Nota I. eſſe hunc caſum ſpecialiter expreſſum, & à jure hîc definitum, vt mandans alterum verberari, ſi mors vel mutilatio ſequatur, fiat irregularis, quia eiuſmodi mandatum cenſetur ex ſe periculo expoſitum eſſe, ne verberans mandati fines excedat, idque ex ſpeciali juris diſpoſitione; extra hanc enim materiam, culpâ mandatarij fines mandantis excedentis non ſemper imputari poſſe aut debere mandanti, in confeſſo eſt. Cùm autem irregularitas tam facilè incurratur, quæritur à quo poſſit tolli.

Nota II. Solus Papa regulariter diſpenſat in Irregularitate, eſt communis *DD.* rationem aſſignant, quia irregularitas non imponitur, niſi per jus canonicum, quod auctoritatem habet à ſolis Pontificibus, vel ab ipſis & conciliis; nemo ergo Pontifice inferior poteſt irregularitatem tollere, quia inferior nihil poteſt circa jus Superioris, ſecluſo priuilegio & ipſius conceſſione. Neque obſtat regula, quam communiter tradunt, *poteſtatem diſpenſandi tacitè conceſſam eſſe Epiſcopis in omnibus, quæ Papa ſibi expreſsè non reſeruauit*, quam regulam ſequitur *Suar. d. 6. de cenſur. ſ. 4. Sairus de iiſdem. l. 2. c. 19. à n. 21.* illa enim regula procedit, niſi ex communi vſu & praxi curiæ ac ſenſu DD. Papa diſpenſationem ali-

quam ſibi reſervâſſe colligatur, & talis eſt diſpenſatio in irregularitate, licet enim in illius ſpecie poſſit diſpenſare, in quibuſdam tamen raró, aut nunquam id facit, vt in bigamiâ præſertim verâ, eò quòd ex Apoſtolicâ traditione procedat, neque facilè diſpenſat in irregularitate ex homicidio voluntario illicito, niſi crimen ſit occultum, neque in valde magnâ deformitate corporis, vide *Laym. ll. cc. n. 2.*

Nota III. Epiſcopos poſſe diſpenſare in ijs irregularitatibus, quæ proueniunt ex delicto occulto, juxta *Trid. Seſſ. 24. c. 6.* excepto homicidio voluntario & aliis deductis ad forum contentioſum; non autem excipitur mutilatio voluntaria etiam illicita, vt declarauit *Congregatio Cardinalium teſte Tann. l.c. n. 229.* poteſt quoque Epiſcopus diſpenſare ſuper delictis deductis ad forum contentioſum, poſtquam judicium fuerit finitum, ſiue reus abſolutus ſit, ſiue damnatus, vt docet *Auila de cenſuris p. 7. D. 10. dub. 6.* cum aliis; quia tunc proceſſus judicarius non ampliùs impediri poteſt, quæ ratio fuit, cur concilium vetuerit diſpenſari ſuper delicto ad forum contentioſum deducto: in aliis irregularitatibus nihil poſſunt Epiſcopi, niſi jure ſpeciali aut priuilegio ſint muniti, aut cauſa ipſis delegetur.

Nota IV. Prælatos religionum poſſe diſpenſare in omnibus irregularitatibus, exceptis ijs, quæ oriuntur ex bigamiâ, homicidio & mutilatione voluntariâ ac certis quibuſdam corporis & animæ defectibus, qui ex naturâ ſuâ vſum ordinis impediunt, aut notabiliter deformem reddunt, vt docet *Tann. l. c. n. 230.* addit *Henriquez. l. c. l. 12. c. 6. n. 10.* quoſdam priuilegiatos ſaltem in foro conſcientiæ poſſe diſpenſare in bigamiâ, imò etiam in homicidio & mutilatione occultâ, quod improbabile eſt, quia neque Papa in iſtis diſpenſat & ſecundùm ſtylum curiæ ſemper hæ irregularitates excipiuntur aut exceptæ intelliguntur, teſte *Nauarr. c. 27. manual. n. 197.* Mendicantes tamen ex ſpeciali priuilegio *Martini V.* habent facultatem diſpenſandi cum ſuis ſuper irregularitate ex quouis homicidio non notorio.

Nota V. Si homo adultus baptizatur, tolli omnem irregularitatem, ſi aliquam contraxit, eâ exceptâ, quæ eſt ex bigamiâ aut defectu corporis vel animæ, vt docet *Henriq. c. 17. n. 2.* per ingreſſum autem religionis tollitur ſolùm ea irregularitas, quæ eſt ex natalium defectu, non quoad omnes effectus, ſed ſolùm quoad Ordinis ſuſceptionem, non autem Prælationem, juxta *c. 1. De filiis Presbyterorum.* in cæteris irregularitatibus faciliùs itidem diſpenſari ſolet quàm cum aliis, vnde Prælati religionum multa hâc in re priuilegia obtinuerunt.

Nota VI. Quando alicui poteſtas abſoluendi ab omnibus peccatis, cenſuris & pœnis, atque ſententiis conceditur, illud non extendi ad cenſuram irregularitatis, vt ex communi tradit *Nauarr. n. 294.* etſi de irregularitate ex delicto contractâ contrarium dixerit *Sotus in 4. diſt. 24. q. 3. a. 1.* ratio eſt, quia irregularitas eſt impedimentum quoddam ſeu inhabilitas permanens, quæ per ſe culpam non ſupponit, etſi aliquando ex illâ oriatur, non tollitur ergo propriè per abſolutionem, ſed per diſpenſationem ſeu relaxationem legis canonicæ; confirmatur ex ſtylo curiæ Romanæ, quæ diſpenſationem ſub abſolutione non comprehendit teſte *Toleto. l. 1. c. 89. n. 6.*

Nota VII. Ad diſpenſationem legitimè obtinédam requiri imprimis juſtã cauſam, vt patet ex *Trid. ſeſſ. 25. c. 18.* deinde exprimi debet irregularitatis & delicti conditio, ſi ex illâ oriatur, non tamen numerus v. g. qui in excommunicatione celebrauit centies, ſatis eſt ſi dicat ſe in illâ celebrâſſe, ille autem qui diſpenſat, ſufficientem verborum formam adhibere debet, & communiter eſt iſta: *Diſpenſo tecum de irregularitate quam incurriſti, vel ſi quam propter hanc vel illam cauſam incurriſti, & habilito te ad legitimos actus. Bonacina D. 7. q. 5. p. vlt.* cenſet etiam verbum *Abſoluo* adhiberi poſſe, in quo tamen eſt aliqua ſermonis improprietas.

Nota VIII. Quod admonet *Tann. n. 232.* poſſe à confeſſario abſolui irregularem à peccatis & cenſuris & admitti ad omnia Sacramenta, excepto Ordine, quia irregularitas ſolam Ordinis ſuſceptionem & executionem interdicit, vt ex illis patet, quæ ex effectibus ipſius ſuprà diximus.

TITVLVS XIII.

DE TORNEAMENTIS.

Cap. I. Felicis.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Innocentij & Eugenij veſtigiis inhærens Alexander III. cum Concilio, nundinas vel ferias, quas vulgò Torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto conuenientes ad oſtentationem temerè congrediuntur, vnde mortes hominum & animarum pericula ſæpè proueniunt, fieri prohibet, & in torneamentis mortuo, non quidem pænitentiam ſed ſepulturam negari jubet.

Cap. II. & fin. Ad audientiam.

Alexander III. Anatenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam locum torneamentorum acceſſiſſet, cauſâ

cauſâ requirendi debita, non animo ludendi, & ibi fortuito caſu obijſſet. Mandat Pontifex, corpus eius ex diſpenſatione Eccleſiæ tradi ſepulturæ, maximè ſi Euchariſtiam ſuſceperit & extremam vnctionem.

EXEGESIS.

Vulgo torneamenta vocant.) Nota I. Torneamenta ex Italico deriuari, vt dicit *Silu. verb. Torneamentum*, à concurſu & circuitu ſcilicet & recurſu ſiue regreſſu militum, eſt luſus vſitatus maximè nobilitati, periculoſus tamen & cædibus obnoxius, ideóque tam ſeuerè prohibetur à Canonibus. Idémque dicendum de quouis alio ludo, vnde periculum mortis probabiliter imminet, qui etiam jure ciuili prohibetur. *l. Vnica. C. De glad. & l. 1. §. item ſenatus. ff. De poſtul.* Huc etiam pertinet agitatio taurorum, aliarúmque ferarum in Hiſpaniis vſitata, de quo ludo cædibus & dilaniationibus hominum maximè obnoxio *Barboſ. hic n. 3.* refert, prohibitum ſeuerè à *Pio V.* ſub grauibus pœnis & cenſuris, ſed eam conſtitutionem partim reuocauit & mitigauit *Gregorius XIII.*

Nota II. Pœnam in ſic pugnantes ſtatui priuationem ſepulturæ, quàm tamen iuxta. *c. 2.* non incurrit is, qui caſu interuenit non animo ludendi, ſed aliquid aliud agendi, vt is de quo in *tex.* dicitur quod locum torneamentorum acceſſerit, vt poſſet exigere debitum à debitore, quem ſciebat intereſſe.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS.

Ioannis XXII.

Cap. Vnicum. Quia.

Clemens V. in Concilio Generali.

SVMMA.

Quia videbatur paſſagium, ſiue profectio in terram ſanctam pro illius defenſione & recuperatione inſtitutam per torneamenta impediri, dum multos ex nobilitate aliiſque in illis occidi, aut impotentes effici, & à crucis aſſumptione retrahi contingit, qui illuc ituri erant, eadem torneamenta & haſtiludia, in Franciâ, Anglia, Alemanniâ ſpecialiter interdixit, ſententiam excommunicationis in exercentes & quomodolibet cooperantes, & interdictum in eorum terras promulgando, abſolutione præſertim in mortis articulo ſedi Apoſtolicæ reſeruatâ. Sed cùm huiuſmodi ſententia in periculum animarum, & maius impedimentum dicti paſſagij redundaret, Ioannes Pontifex plurimorum interceſſionibus & rationabilibus cauſis permotus ſententias excommunicationis & interdicti præfatas de fratrum ſuorum conſilio reuocauit, eóſque qui dictas ſententias incurrerunt, abſoluit; cùm illis verò qui ſic ligati vel in locis propterea interdictis diuina celebrârunt, ſuper irregularitate inde contractâ diſpenſauit.

EXEGESIS.

Hæc *Clementis V.* conſtitutio, licet habeatur in ipſo concilio Viennenſi, in corpore tamen juris non extat, quam ſolam reuocauit hic *Ioannes*, non autem conſtitutiones *Alexandri III.* in *Concilio Lateranenſi*, & alteram ad *Epiſcopum Auxienſem*, quas habuimus ſup. *c. 1. & 2. h. t. in antiquis*, vbi priuantur ſepulturâ, qui in torneamentis moriuntur, quæ tamen pœna non fertur in eos, qui cauſâ exercitij & experiendæ virtutis, nec non cum debitâ cautelâ, ne quiſquam occidatur, torneamenta celebrant: vt ex *tex. c. 1. colligitur*, quod adversùs eos procedit, qui temerè congrediuntur, vbi autem abeſt temeritas & periculum, nec de jure Canonico caſus contingens imputabitur vi *dicti tex.* neque de jure ciuili. *l. quâ actione. §. Si quis. ff. Ad l. Aquiliam.*

TITVLVS XIV.

DE CLERICIS PUGNANTIBUS IN DUELLO.

Cap. I. Porrò.

Alexander III.

SVMMA.

Si Clericus alicui ſponte duellum obtulerit, vel oblatum ſuſceperit, ſi victor ſiue victus fuerit, de rigore juris eſſe deponẽdum, Pontifex reſcribit: quamuis autem in hoc ſit enormis exceſſus, euadere poſſe hanc pœnam, ſi Epiſcopus ſuus miſericorditer cum ipſo diſpenſauerit, dummodo ex duello homicidium aut membrorum diminutio non fuerit ſubſecuta.

EXEGESIS.

Eſt meritò deponendus.) Nota I. Per depoſitionem hîc intelligi ſuſpenſionem, quæ tamen non de facto incurritur ſed per ſententiam, vt ex verbis planum eſt; qui enim eſt deponẽdus, nondum poteſt dici depoſitus, vt cùm *Nauarr.* & aliis bene do-

cat *Sanch. l. 2. in Decal. c. 39. n. 18.* non intelligi autem depoſitionem propriè dictam, quia cum depoſito vix diſpenſat ipſe Pontifex, nedum vt Epiſcopis illud concedat. Neque vrget, quod aliqui objiciunt, Epiſcopo concedi diſpenſationem, adeóque depoſitiooem ſeu ſuſpenſioocm jam eſſe incorſam, alioquin Epiſcopus non poſſet diſpenſare, ſenſus enim eſt, vt ait *Sanch*, conecdi Epiſcopo diſpenſationem, poſtquam Clericus ille per ſententiam ſuſpenſus fuerit.

Nota II. Ex *Suar. D. 31. de Cenſ. ſ. 4. n. 48.* noo ſufficere, ſi Clericus prouocetur ad duellum illúdque acceptet, vt ſuſpendi debeat, niſi pugna reipsâ ſequatur, vt colligitur ex illis verbis *ſiue victor, ſiue victus fuerit*, neque enim vincere, aut vinci poteſt, niſi actu pugnet. Notat etiam *Panorm. hic n. 2.* requiri vt Clericus ſponte acceptet duellum, non coactus, quo caſu ſi aliter evadere non poſſit, oon eſt propriè duellum, ſed magis juſta defenſio.

Cap. II. & fin. Henricus.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm Henricus Presbyter laicum quendam apud ſecularem judicem ſuper furto accuſaſſet, & teſtibus deficientibus pugilem ſecundum prauam terræ conſuetudinem induxiſſet, qui adeò ipſum vulnerauit, vt moreretur; Conſultus Pontifex reſpondit, tales pugiles homicidas veros eſſe, neque prædictum Sacerdotem, licet alius pro eo in duello pugnauerit, debere, in ſacris Ordinibus miniſtrare iuxta Canonum inſtituta. Homicidium autem tam facto, quàm præcepto, ſiue conſilio, aut defenſione non eſt dubium perpetrari, poteſt tamen circa beneficium cum eo miſericorditer diſpenſari.

E X E G E S I S.

Erat olim conſuetudo, vt deficientibus probationibus reus cogeretur innocentiam ſuam duello probare, in quo ſi vincebat, abſoluebatur; hanc conſuetudinem damnat Pontifex & Presbyterum hunc irregularem pronuntiat, qui militem quendam ſeu pugilem in hunc laicum furti à ſe accuſatum immiſit, & coactum cum illo duellare per eundem pugilem interfecit. Etſi autem irregularis, poſtquam amiſit vſum beneficij, conſequenter etiam perdat beneficium, quia oon poteſt exercere officium propter quod datur beneficium, in hoc tamen poteſtatem diſpenſandi Papa relinquit Epiſcopo, ne Presbyter ille priuetur ſuſteotatione neceſſariâ. De duello autem purgatiuo, & aliis eius ſpeciebus, dicemus ad *t. De purgatione vulgari. inf.*

TITVLVS XV.

DE SAGITTARIIS.

Cap. vnicum. Artem.

Innocentius III.

S V M M A.

Artem illam mortiferam & odibilem balliſtariorum & ſagittariorum aduersùs Chriſtianos & Catholicos exerceri, de cætero ſub anathemate prohibemus.

E X E G E S I S.

Barboſ. notat ſagittarios vel balliſtarios hîc illos iotelligi, qui fœdere cum dæmone inito ei animum & corpus addixerunt, vt eminùs quam longiſſimè ferire & traijcere poſſint, quos voluerint, de quibus *Delrius l. 3. diſq. magic. c. 1. q. 4. ſ. 4. in princ.* certum enim eſt, non intelligi illos, neque puniri, qui legitimè ſagittandi artem exercent.

TITVLVS XVI.

DE ADVLTERIIS ET STVPRO.

Cap. I. Si ſeduxerit.

In Exodo.

S V M M A.

Si ſeduxerit quis virginem, dormiueritque cum eâ, dotabit eam, & habebit vxorem, ſi verò pater virginis dare eam noluerit; reddet pecuniam juxta modum dotis, quem virgines accipere conſueuerunt.

E X E G E S I S.

De hàc materia habetur etiam *c. 2. 36. q. 1.* De adulterio coostat quid ſit. Stuprum propriè eſt *illicita virginum defloratio ſub curâ parentum exiſtentiũ*, jux. *S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 6.* aliquando tamen largè dicitur ſtuprum quælibet ália ſpecies luxuriæ, ſicut etiam adulterium dicitur ſtuprum. *c. Nemo. q. 4.* Eſt autem hoc *c.* deſumptum ex *lege Moſis, Exod. 22.* & hîc canonizatum, quia à Pontificibus recipitur inter decretales; licet alioqui *lex Moſis* Chriſtianos in ceremonialibus & judicialibus non obliget. De obligatiooe autem ſolnendi dotem, vide *Barboſ.* hic & allegatos ab illo, præſertim *Sanch. l. 10. de mat. d. 10. & 14.* Illud nota, ſi quis virginem ſtuprauerit ſine ſeductione, quæ vel ſponte ſe obtulit, vel certè ab

Digitized by Google

ab eo perſuaſa non fuit, illum huic pœnæ non ſubjacere, de quo iterum *in t. De raptoribus.*

Cap. II. Peruenit.

Gregorius Sipontino Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm Felix quandam virginem ſtupr âſſet, reſcribit Pontifex, quamuis eſſet de lege puniendus, ſi eam tamen hoc modo mollire, vt quam ſtuprauit vxorem habeat, aut ſi renuat, corperaliter caſtigatus excommunicatúſque in monaſterio agat pænitentiam. De quo non liceat egredi donec jubeatur.

E X E G E S I S.

Pœna legis ciuilis, quam Pontifex hic intelligit, in ſtupratores virginum, eſt, vt relegentur, vel ſi viles perſonæ ſint verberentur, *Inſtit. de publ jud.* §. *2.* ſi autem per vim hoc fecerint, capite plectantur, ibi *d.* §. *ſin autem.* hanc pœnam mutat Pontifex in canonicam, & verberationi addit excommunicationem & detruſionem in monaſterium ad pœnitentiam perpetuò agendam. Quæ pœna multis videbatur non mollior ſed durior pœnâ relegationis vel ſupplicij capitalis, neque hodie ampliùs eſt in vſu, ſeruatur tamen, quod de ſtupratâ virgine dotandâ vel ducendâ dicitur. *c. 1.*

Cap. III. Si vir ſciens.

Ex Concilio Arelatenſi.

S V M M A.

Si vir ſciens vxorem ſuam deliquiſſe & permanere in fornicatione, vixerit cum illâ: reus erit & eius peccati particeps. Quod ſi mulier dimiſſa egerit pænitentiam & voluerit ad virum ſuum reuerti, debet, ſed non ſæpe recipere peccatricem.

E X E G E S I S.

Eius peccati particeps.) Nota I. Maritum participem cenſeri turpitudinis, ſi adulterium vxoris celet, ſi in illo deprehenſam retineat, lenocinij reum cenſeri, vt tradit *Sanch. l. 1 c. de matr. d. 5. n. 5.* cum aliis. Quare vir ſub graui peccato tenetur in adulterio perſeuerantem dimittere, & à copulâ abſtinere, jux. *Couarr. p. 2. de ſponſal. c. 7.* §. *2. n. 4.* & alios apud *Barboſ.*

Nota II. Etſi per h. t. poſſit vir adulteram redeuntem recipere, non tenetur tamen neque debet illud ſæpe facere, ne det ipſi occaſionem crebriùs peccandi aut in peccato perſiſtendi, vt docet *Sanch. l. c. n. 3.* Nec obſtat. *c. Quemadmodum. in fin.* §. *De jureiur.* vbi allegat Pontifex illud *Matth. 18. non vſque ſepties ſed vſque ſeptuageſies ſepties.* Reſpondetur enim illud ſolùm intelligi, vt maritus ſæpius ignoſcat, quamdiu apparet ſpecies emendationis. Addit *Sanch.* non intelligi id de remiſſione pœnæ in foro externo debitâ, ſed de remiſſione iniuriæ in animo; cuius rei hanc addo rationem, quia poteſt fieri, vt remittamus iniuriam ex corde illi, quem propter bonum vel periculum publicum nihilominus tenemur accuſare. Pontifex illo tempore, quo accuſatio rigoroſa cum inſcriptione & obligatione talionis erat in vſu, in *d. c. Quemadmodum.* id ſolum ſtatuit, virum qui mulieri jurauerat, ſe illam de nullo crimine accuſaturum, tutiùs facturum propter juriſiurandi religionem, ſi illam non accuſet ad diuortium, ſed duntaxat ad pœnitentiam agendam, quæ denunnatio hodie in locum accuſationis ſucceſſit.

Cap. IV. Maritis.

Ex Concilio Pariſienſi.

S V M M A.

Maritis etiam ex ſuſpicione vxores accuſare permiſſum eſt, & ipſi plus cæteris de adulterio accuſare poſſunt & defendere.

E X E G E S I S.

Non ſufficit quæcunque ſuſpicio, ſed debet eſſe violenta quæ ſufficiat ad condemnandum, jux. *c. Afferte. & c. Literis. de præſumpt.* vt plurimis allegatis docet *Sanch. d. 12. n. 41.* etſi aliqui dicant ab eodē allegari *n. 42.* talem ſuſpicionem non ſufficere ad petendum diuortium, ſed ſolùm ad inueſtigandum adulterium, quod improbabile eſt; quia ad probanda crimina, quæ ſine arbitris fiunt, & non niſi in occulto, præter præſumptiones violentas alia probatio haberi vix poteſt, talis præſumptio eſt, ſi nudus cum nudâ in eodem lecto jacens reperiatur, locis ſecretis & latebris ad hoc electis; tum enim ſententiam divortij promulgari poſſe, dicit Pontifex *c. Literis. de præſumpt.* Meritò autem mariti præ cæteris adulteras accuſare poſſunt, quia ipſorum res agitur, & iniuriam patiuntur.

Cap. V. Significâſti.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm quidam Presbyter cum alterius coniuge intra Eccleſiam dormiuiſſet, quæ de hoc cuidam ſacerdoti ſe confeſſam publicè detexit, ipſéque ſacerdos nomen adulteri celans, in præſentiâ Epiſcopi dixiſſet, adulterium in Eccleſiâ commiſſum. Conſultus Pontifex mandat, pœnitentiâ adulteræ impoſitâ Eccleſiam aquæ benedictæ aſperſione reconciliari; ſacerdoti autem cum vicinis quinque Presbyteris juxta arbitrium Epiſcopi purgationem indici: qui ſi purgare ſe poterit in officio ſuo miniſtrare permittatur, alioquin ab illo ſuſpendatur.

E X E G E S I S.

Ipſeque Sacerdos nomen adulteri celans.) *Nauarr. c. Sacerdos. d. 6. de pœnit. n. 126.* aſſerit *ſacer-*

datem de licentiâ pœnitentis hoc dixiſſe coram Epiſcopo; videretur enim aliàs violâſſe ſigillum confeſſionis, quamuis enim nomen celârit, ex circumſtantiis aduerti poterat, quis confeſſus eſſet. Mihi probabilius eſt, quod l. c. ſubiungit idem *Nauarr. n. 127.* hunc t. non loqui de confeſſione particulari, ſed extra Sacramentum, quod videlicet ex aliâ causâ occurrente hæ perſonæ extra Sacramentum faſſæ fuerint huic ſacerdoti ſe adulterium perpetrâſſe in Eccleſiâ, quam vtpote per adulterium pollutam conciliari jubet Pontifex.

Cap. VI. Intelleximus.

Innocentius III. Turonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm S. laicus H. vxorem ſuam à thoro repuliſſet, & Epiſcopus audiens eam cum quodam adultero fornicari, eam & illum excommunicâſſet, eáque adulterum abiurans prædictum virum ſibi reſtitui postularet; is verò obijciens ei adulterium, & quod ſponte receſiſſet, reſtitutionem ſui recuſaret, mulier autem inficians adulterium replicaret in ipſum, quòd fuerit fornicatus. Mandat Pontifex (niſi conſtiterit vel per euidentiam rei vel confeſsionem legitimam mulieris, quod adulterata ſponte fuiſſet) vt adulterij viri probatione ceſſante, ipſam recipere compellatur. Si autem prædicto modo de illius fornicatione conſtiterit (niſi teſtes per quos juri adulterium fuerit probatum fuerint reprobati, cùm matrimonij jus in vtroque læſum exiſtat & paria delicta mutuâ compenſatione tollantur) nihilominus maritus compellatur eam recipere, alioquin mulieri ſilentium imponatur.

E X E G E S I S.

Replicauit in ipſum quòd fuerit fornicatus.) Nota I. Vxorem accuſatam à marito de adulterio, poſſe excipere de adulterio ipſius mariti, quando agitur ad thori ſeparationem, vel ad dotis, vel donationis propter nuptias dationem; etſi enim vxor accuſata & conuicta, de adulterio dotem & donationem eiuſmodi amittat, poteſt tamen de eodem adulterio contra maritum excipere, & ſic vnum cum altero compenſare, vt tradit *Sanch.* poſt alios *l. 10. de mat. d. 5. n. 2.* item *diſp. 6. d. 8. n. 29.*

Nota II. Si verò maritus contra vxorem agat criminaliter ad pœnam publicam, non poteſt mulier excipere contra maritum accuſatorem de adulterio, vt repellat eum ab accuſatione, juxta *Sanch. d. 8. n. 84.* etſi hanc exceptionem ante litem conteſtatam audiri ſentiat *Henriquez lib. 11. c. 17. n. 3. lit. F.* Si accuſatio ſit ad mortem, neque poſſe adulteram ad mortem damnati, ſi vir quoque ſit adulter, tenet *Gutierez. lib. 2. qq. pract. p. 1. n. 99.* videtur concordare *l. Si vxor. §. judex. ff. De adult.*

Vel per euidentiam rei, vel per confeſsionem legitimam.) Nota I. Non admitti probationem per teſtes, ſi maritus crimen adulterij vxori obiectũ probare velit, iuxta *Panorm. hic. n. 4. Sanch. d. 12. n. 26.* Sed debet adeſſe alterutrum, vel confeſſio vxoris, vel rei evidentia, vt quia publicè fuit fornicata, iuxta *gl. V. evidentiam.* quod *Panorm. n. 6.* & *Ananias n. 10.* ita intelligunt, non vt omnibus videntibus ſit publicè proſtituta, ſed quia deſerto viro adhæſit publicè concubinario, eúmque in menſâ & lecto ſecum habuit, vel paſſim recepit viros infames ad adulterandum, vel filium tanto tempore abſens à marito genuit, vt ex illo concipere nequiuerit, vt ſi integro anno abfuerit à marito, antequam pareret.

Nota II. Sufficere marito ad probandum vxoris adulterium eius propriam confeſſionem, quæ tamen debet eſſe judicialis, vt tradit *Sanch. c. d. 12. n. 29.* de mutuâ autem delictorum compenſatione vide eundem. *D. 8. n. 29.* & alios quos allegat *Barboſ. hîc n. 8.*

Cap. VII. & fin. Tuæ fraternitati.

Idem, Epiſcopo Ambianenſi.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus iſte quæreret, an viro neganti vxori in adulterio deprehenſæ debitum coniugale, ſi ipſe perpetret adulterium cogi debeat, vt eam maritali affectione pertractet. Reſpondet Pontifex, paria delicta mutuâ compenſatione deleri, ideóque virum hoc obtentu ſuæ vxoris conſortium nequire declinare.

E X E G E S I S.

Nota compenſationem delictorum admitti quocunque tempore, quare ſi factâ ſeparatione alter coniux etiam fornicetur, tunc matrimonium redintegrari & compenſationi per judicem ex officio locum dari debere tenet *Panorm. hic n. 1.* quin etiam competit coniugi dimiſſo actio ſuper repetitione alterius, iuxta *Barboſ. hic n. 4.* & alios, quos allegat; cenſentur autem coniuges divortij pœnam per copulam ſibi remittere, iuxta *Sanch. l. 1. d. 66. n. 2.* ſicut è contra vxorem notoriè adulteram, & multò magis in adulterio perſiſtentem poteſt expellere propriâ autoritate, vt cum multis ſentit *Barboſ. n. 6.*

TITV-

TITVLVS XVII.

DE RAPTORIBUS, INCENDIARIIS, ET VIOLATORIBUS ECCLESIARUM.

Cap. I. De illis.

Ex Concilio Meldenſi.

SVMMA.

De loco ad locum iter facientes, rapinas & deprædationes peragendo, ab illius loci Prælato excommunicentur, nec ante ex Parochiâ illâ exeant, quàm dignè perpetrata emendent; eorum autem excommunicatio proprio Epiſcopo ſignificanda eſt, ne eos recipiat, antequam illuc redeant, vbi rapinam fecerint, & omnia planè emendent.

EXEGESIS.

Illuc redeant, vbi rapinam fecerint.) Nota I. Delinquentem & in propoſito prædonem remitti debere ad locum delicti, vt ibi puniatur ad aliorum exemplum & Reipublicæ læſionem compenſandam; quamuis ſit vagabundus, vt tradit *Couarr. c. 11. pract. n. 2.* quod iuxta *Barboſ. ſen. in l. Hæres abſens. §. proind. ff. De iudic. art. de foro delict. n. 12. & 13.* procedit ſi pars læſa remiſſionem petat ad locum delicti: ſi enim accuſator velit, poteſt proſequi cauſam in loco, vbi vagabundus reperitur, neque tamen eſt locus remiſſioni.

Nota II. Si delinquens pro delicto alibi commiſſo captus ſit per judicem ſui domicilij vel originis, iſque procedat ex officio, non verò ad partis petitionem, tunc remitti debet ad judicem loci, vbi delictum eſt patratum, ſi petat illum ſibi remitti, & proceſſum apud ſe inſtitui, iuxta *Clar. in §. fin. q. 38. n. 19. & Barboſ. hic n. 4.* ſed hæc ad materiam de foro competenti ſpectant.

Cap. II. Super eo.

Eugenius III.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt violentus raptor ſiue in Eccleſiarum violatione manifeſtè deprehenſus, niſi ablata reſtituat, ſi potuerit, aut emendationis plenam ſecuritatem fecerit, pænitentiæ beneficium ei penitus denegetur, ſi verò vſque ad obitum contumax maneat, & tum pænitentiæ remedium humiliter poſtulet, emendatione vel emendationis ſecuritate præſtitâ, ei pænitentia & ſepultura concedantur. Qui autem ſanus obſtinatè non pænituerit, vel ſi emendauerit, & in morte ſecuritatem præſtare non potuerit, ei ſolennitas pænitentiæ parùm proderit, ſed contrito viaticum non negetur, nullus tamen Clericus eius ſepulturæ interſit, nec eius eleemoſynam accipiat. Si qui Presbyterorum vel Clericorum contrauenire attentauerint, Ordinis ſui damnum irrecuperabiliter patiantur, & Eccleſiaſtico beneficio careant.

EXEGESIS.

De pœnitentiâ publicâ & ſolenni (quæ in extremis agenti vix poteſt imponi, ideòque Pontifex dicit illam tum parum prodeſſe) prout nunc poteſt eſſe in vſu, dicemus *inf. de pænitent. & remiſſ.* Cùm autem Pontifex dicit Clericos huic decretali contrauenientes Ordinis ſui damnum irrecuperabiliter pati debere, ſignificat opus eſſe Papæ diſpenſatione.

Cap. III. Excommunicationi.

Ex Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Excommunicationi jubet ſubdi illos Concilium, qui Romanos aut alios pro negotiatione vel aliis honeſtis cauſis nauigio vectos aut capiunt, aut rebus ſuis ſpoliant. Illi etiam, qui Chriſtianos naufragos ſpoliant rebus ſuis, niſi ablata reddiderint, excommunicationi ſe nouerint ſubjacere.

EXEGESIS.

Dum Pontifex jubet hos prædones excommunicationi ſubdi, apparet non eſſe executionem ſententiæ latæ, ſed ferendæ. Procedit autem hic t. ſolùm contra eos, qui Chriſtianos nauigantes impetunt, non autem infideles, quamuis & iſtorum ſpoliatores delinquant, ſi innocentes inuadant.

Cap. IV. In Archiepiſcopatu.

Alexander III. Panormitano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm in Archiepiſcopatu Panormitano quandoque Saraceni mulieres Chriſtianas & pueros raperent, eiſque abuterentur, & quoſdam etiam occide-

occiderent, quos exceſſus Rex Siciliæ huic Archiepiſcopo & aliis Epiſcopis commiſiſſet puniendos: Conſultus ab Archiepiſcopo Pontifex reſcribit, tales ab illo poſſe pecuniariâ pœnâ mulctari, & etiam flagellis affici, modò in vindictam ſanguinis non tranſeant; ſi verò exceſſus mortem vel detruncationem membrorum mereatur, vindictam reſeruandam eſſe Regiæ poteſtati.

EXEGESIS.

Poſſe cauſas criminales etiam laicorum delegari Eccleſiaſticis vſque ad pœnam ſanguinis, hinc colligit *Barboſ. n. 4.* ſed fieri id legitimè à Principe ſeculari Pontifex non dicit, videtur tamen permittere. Certè Princeps ſecularis, nihil habet juris in Eccleſiaſticos, vt tali delegatione ipſos oneret abſque Eccleſiæ conceſſione, quod hîc ſatis apertè ſignificatur, cùm Pontifex punitionem ad pœnam ſanguinis reſtringit.

Nota portò non ſolùm in fœminis, ſed etiam maſculis crimē raptûs committi, ſi intendatur turpis abuſus contra naturam, vt interpretatur *gl.* de cuius delicti materiâ & pœnis agunt *DD. à Barboſ.* allegati ad *c. Clerici. 4. inf. de exceſſ. Prælatorum.*

Cap. V. In literis.

Idem Claremontenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm H. multis criminibus irretitus Eccleſiarum incendia commiſiſſet, & in ægritudine cōſtitutum accepta pecuniâ, Capellanus ab anathemate abſoluiſſet, ſed morienti Eccleſiaſtica ſepultura negaretur. Mandat Pontifex corpus eius appellatione ceſſante in cœmiterio ſepeliri, hæredes autem compelli, vt his, quibus ille per incendium aut alio modo damna irrogaverat, juxta facultates ſuas condignè ſatiſfaciant, vt ſic à peccato valeat liberari.

EXEGESIS.

Hæredes eius moneas & compellas.) Nota concordare *c. vlt. de ſepulturis.* vbi eſt caſus planè ſimilis, hæredes enim cuiuſdam defuncti criminoſi, itidem in extremis per Presbyterum ſuum abſoluti, vt pro eo ſatisfaciant, jubentur cenſurâ Eccleſiaſticâ compelli. Neque dubium eſt grauiter peccare, qui voluntati defuncti piiſque eius legatis maximè eleemoſynis, quæ ad celeriorem liberationem illius ex pœnis purgatorij conducunt, non ſatisfaciunt. juxt. *Pet. Nauarr. l. 3. de reſtit. c. 4. à n. 161. & l. 4. c. 4. n. 75. Mol. tr. 2. de juſt. d. n. 251. n. 11.*

Vt ſic à peccato valeat liberari.) Nota I. Diverſimodè hæc legi poſtrema verba, vt notat *Joann. And. Panorm. n. 4. Nau. c. 17. man. n. 62.* aliqui enim legunt in ſingulari valeat, quod refertur ad defunctum, vt ille ſcilicet liberetur à peccato, accipiendo peccatum per Metonymiam, pro pœnâ peccati, ſiue cauſam pro effectu; Alij verò legebant jam olim in plurali, *vt valeant liberari*, quod refertur ad hæredes qui grauiter delinquunt, ſi conſcientiam defuncti non exonerant, & in causâ ſint, vt diutiùs detineatur in purgatorio.

Nota II. Etſi probabilis ſit lectio prior, multò tamen verior eſt ſecunda, nam vt ait *S. Thom. quodlibet. 6. a. 13.* ſolutio debiti parum prodeſt defuncto, niſi accidentaliter, in quantum juuatur per preces creditorum aut pauperum religioſorum vel aliorum, quibus aliquid pro remedio animæ ſuæ legauit, ideóque rectiùs referuntur iſta verba ad hæredes non ſatisfacientes teſtatori, & impedientes, ne legatarij gratos per ſuffragia & preces ſe defuncto exhibeant: quod niſi faciant, vtique peccant, & ſunt compellendi, vt à peccato liberentur. Quòd ſi defunctus moriatur vt martyr, vel ſtatim poſt baptiſmum, vt notat *Panorm.* vel cum contritione ad omnem pœnam delendam ſufficientem, vel abſolutus ſit virtute Iubilæi vel alterius indulgentiæ, neque precibus & ſuffragiis cuiuſdam indigebit. Quod ergò vulgo dicitur non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, non intelligi debet de pœnâ ſed ipsâ culpâ quæ non remittitur, niſi quis ſeriò pœniteat & proponat reſtituere id, quod abſtulit, ipſoque facto reſtituat, ſi poſſit, vide plura apud *Panorm.* hic.

Cap. VI. Cùm cauſam.

Lucius III. Burgenſi Epiſcopo.

SVMMA.

In causâ raptûs, quæ inter E. militem, & eius vxorem vertebatur; Reſcribit Pontifex, ibi raptum admitti, vbi nihil ante de nuptiis dicitur: iſtum itáque raptorem dici non debere, cùm habuerit aſſenſum mulieris, eámque priùs deſponſauerit, quàm cognouerit, reclamantibus licet parentibus, à quibus dicitur eam rapuiſſe; præterea cùm poſt matrimonium carnis commixtione perfectum vxor ſui corporis poteſtatem non habeat, ſed maritus, & è conuerſo, ſi præceſſiſſe matrimonium, vel ex probationibus viri, vel ex mulieris confeſſione claruerit, poſtmodum ſine conſenſu viri non potuit ipſa monaſterium ingredi, vel aliter continentiam profiteri. Non ergo pro eo, quòd poſt matrimonium conſummatum, rapta per vim in monaſterio fuerit, viri potuit conſortium declinare, maximè ſi probari nequeat virum, vt mulier profiteretur continentiam, aſſenſum fuiſſe.

EXEGESIS.

Raptorem dici non debere. Nota I. Hanc puellam fuiſſe bis raptam, primò de domo parentum, ſed ipsâ conſentiente, ideóque non fuit raptus propriè dictus, vt mox patebit, deinde fuit rapta de monaſterio per vim illâ contradicente, vt itidem patet ex t. ſed neque hic propriè raptus interuenit.

Nota II. Raptum *eſſe violentam abductionem virginis*

ginis aut vidua, quæ ſit honeſtæ vitæ, causâ libidinis explendæ; quam definitionem colligo ex illis, quæ fusè diſputat *Sanch. l. 7. de mat. D. 12.* Sunt autem jure antiquo graues pœnæ in hoc crimen ſtatutæ. *l. vn. C. De raptu virginum:* raptoribus mulieris honeſtæ ſtatuta eſt pœna mortis, & vt bona raptoris eiuſque adiuuantium, ſtatim tranſeant in dominiũ raptæ: in eoſdem decernitur pœna excommunicationis. *c. Si quis virginem. q. 2.* quam tamen *Sanch. n. 2.* putat non eſſe ſententiæ latæ, ſed ferendæ.

Nota III. Ad raptum requiri violentiam, vt cum *S. Tho. 2. 2. q. 154. a. 7.* docent Theologi omnes, & ferè etiam juriſperiti omnes contra *Panorm. n. 4.* & pauculos Canoniſtas; ratio eſt, quia ſcienti & volenti non fit iniuria nec dolus, quæ in raptu interuenire omnes ſentiunt. Neque obſtat *l. Vn. §. Etſi quidem. l. De raptu virginum:* quæ dicit raptum admitti, ſiue mulier velit ſiue nolit; procedit enim lex illa ex præſumptione quâdam, præſumitur enim raptor illi vim intuliſſe ſaltem importunis precibus & ſuaſionibus, quæ violentiæ æquiparari poſſunt propter metum, reuerentiam, aut ſimilem circumſtantiam, vt bene notat *Sanch n. 10* temperando illos, qui abſolutè putant ſufficere importunas preces. Sufficit autem ad raptum violentiam illam, vel ipſi fœminæ raptæ, vel parentibus aut tutoribus inferri, vt probat idem *Sanch. n. 11. & 12.*

Nota IV. Etſi ſit raptus, quando puella ſub parentum cuſtodiâ conſtituta ipſis inuitis aut ignorantibus (præſumuntur enim inuiti ſi ſcirent) abducitur, propter maximam iniuriam, quæ ipſis infertur, nec à filiâ remitti poteſt, vt ex communi oſtendit *Sanch. n. 12.* hoc tamen procedit, quando puella non ſolùm præbet aſſenſum abducenti, ſed etiam priùs habuit tractatum de nuptiis cum illo, & ſe deſponſarunt, quantumuis parentibus reclamantibus, vt in hoc *cap.* expreſsè decidit Pontifex, ibi raptum admitti, vbi nihil antè de nuptiis agitur, quare iſtum raptorem dici non debere, cùm haberet mulieris aſſenſum, & priùs eam deſponſauerit, per quod corrigitur *l. vn. C. De raptu virginum.* quæ inter raptores connumerat eum, qui ſaltem ſponſam ſuam rapere auſus fuerit. Quare tales pœnis raptorum non ſubiacent, imò nec illi, qui poſt fœminam abductam primùm de nuptiis cum eâ tractant, ordinariis pœnis, ſed mitiùs puniendos eſſe praxi receptum tradit *Sanch. n. 16.* qui *n. 15.* exiſtimat, non eſſe neceſſarium, vt matrimonium ſeu copula reipsâ ſequatur, quia *c.* noſter plus non requirit quàm fœminæ conſenſum in ſui abductionem & ſponſalia præcedentia, quod idem dicendum videtur de ſponſalibus ſequentibus, ſaltem vt quis non ſubiaceat pœnis ordinariis raptorum.

Nota V. Non eſſe raptum pœnis ſupra dictis obnoxium, ſi ex aliâ causâ fiat quàm libidinis explendæ, quia raptus propriè numeratur inter luxuriæ ſpecies, teſte *S. Tho. 2. 2. q 154. a. 7.* requiritur etiam ad raptum realis traductio fœminæ de loco ad locum, vt illam ſecum ibi retineat, nam ſi quis abſque traductione in locum alium, virginem violenter corrumpat, erit copula vi extorta, non raptus, vt ex communi docet *Sanch. n. 20.* eſt tamen graue crimen, quod in Hiſpaniis puniri pœnâ capitis, idem tradit. Poſtremò aduerte, per abductionem meretricis non committi crimen raptûs, quia debet eſſe mulier honeſta, ſiue ſit virgo, ſiue vidua, ſiue nupta; etſi in deſcriptione huius criminis ſolùm fit mentio virginis, ſiue viduæ, eſt tamen par imò grauius crimen rapere nuptam, vtpote coniunctum cum adulterio.

Cap. VII. & fin. Accedens.

Innocentius III. Epiſcopo Saronenſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, puellam raptam legitimè contrahere cum raptore, ſi prior diſſenſio tranſiuerit poſtmodum in conſenſum, vel quod ante diſplicuit, poſtea incipiat complacere; dummodo ad contrahendum ſint legitimæ perſonæ.

EXEGESIS.

Rapta puella legitimè contrahet cum raptore.) Nota I. Jure ciuili non ſolùm prohibitum fuiſſe matrimonium inter raptorem & raptam. *d. l. vn. C. de raptu virginum. §. Etſi quidem.* ibi: *Nec ſit facultas rapta raptorem ſuum ſibi maritum expoſcere:* verùm etiam irritum, vt clarè conſtat ex *authent. de raptu mulierum, § vn.* ibi: *Tale ſtare matrimonium prohibemus:* Ex jure Canonico veteri nullus affertur t. qui dicat, tale matrimonium fuiſſe irritum, licet id communiter aſſerant *DD.* & vt aliqui tales Canones antiquiores extarent, per hoc *cap.* vnà cum jure ciuili correcti eſſent; quia Pontifex expreſsè aſſerit raptam cum raptore legitimè contrahere, ſi prior diſſenſio tranſeat in conſenſum, etſi rapta ſit adhuc ſub raptoris poteſtate; modò verè liberè conſentiat, vt auctoritate & ratione abundè probat *Sanch. n. 42.* contra aliquos negantes per hunc *textum* matrimonium valere, quamdiu rapta eſt in raptoris poteſtate.

Nota II. In *Concil. Trid. ſeſſ. 24. de mat. c. 6.* graues pœnas raptoribus decerni. 1. Vt matrimonium inter raptorem & raptam conſiſtere nequeat, quamdiu rapta in raptoris poteſtate manſerit, ſecus ſi ſit extra illius poteſtatem in loco tuto & libero conſtituta, per quod decretum corrigitur præſens *cap.* quod permittebat matrimonium inter raptorem & raptam, quamdiu hæc in illius poteſtate fuerit. 2. Vt raptores, ac eis conſilium, auxilium & fauorem præbentes ſint ipſo jure excommunicati, perpetuò infames, ac omnium dignitatum incapaces; & ſi Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Quam excommunicationem eſſe latæ ſententiæ, patet ex illis verbis; *ſint ipſo jure excommunicati*; clauſulam enim *ipſo jure* denotare ſententiam latam multis ce. extendit *Tiraq. in l. Si vnquam. ✝. reuertatur. n. 20. de reuocat. donat.* 3. Vt raptor teneatur raptam decenter judicis arbitrio dotare, ſiue eam duxerit, ſiue non. Vide *Sanch.* latiùs iſta explicantem, *l. c. D. 13.*

vbi *n.4.* contra alios non improbabiliter tnetur de-
creto *Conſil. Trid.* non comprehendi quemlibet ra-
ptum, ſed illum duntaxat, qui non ſolùm fit libidinis
explendæ causâ, ſed etiam matrimonij cum raptâ
contrahendi.

Nota III. Si ſtuprator non ſeduxit virginem, quod requirere videtur *c 1. tit. præced.* aut raptor nõ abduxit innitam ſed volentem & conſentientem, quantumuis parentibus reclamantibus, niſi impor-tunis precibus, quæ, vt ſuprà dictum, violentiæ æqui-parantur, fuiſſet adducta, non teneri eam dotare, re-
ſoluit *Nauarr. c. 16. man. n. 86.* & plures refert *Sanch. D. 14. n. 11.* vbi contra nonnullos deſcendit, ſtupra-torem aut raptorem nihil teneri parentibus aut tu-toribus inuitis reſtituere, cùm illis non irrogâit in-jutiam; quia puella eſt ſuæ virginitatis domina, & nuptiarum jacturam volens pati poteſt, ſi parentes nolint illam nuptui dare ei, qui illam ſtuprauit aut rapuit. Dotis æſtimatio quomodo facienda, & quòd eius quantitas relinquatur arbitrio judicis, te-net *Farinac. in praxi criminal. q. 147. n. 128.*

TITVLVS XVIII.

DE FURTIS.

Cap. I. Exodi. 21.

SVMMA.

Qui furatur hominem & vendiderit eum, conui-ctus noxæ, morte moriatur.

EXEGESIS.

Morte moriatur.) De hâc re extat quoque *cap. vn. in Extrau. communibus.* Hæc lex Moſaica habet, & ſuffragatur à jure ciuili; vtrumque autem intelli-gi debet de homine libero, qui verò furatur ſeruum hâc pœnâ non tenetur. *l. vlt. ff. Ad legem Flauiam de plagio.* Id mirum videri poteſt, cur hæc lex recipia-tur inter Canones, cùm illi nunquam pœnam mor-tis imponant. *c. Inter hæc. 33. q. 2. c. in Archiepiſcopatu. t. præced.* & irregularitatem ex defectu lenitatis in-duxerunt in eos, qui quantumuis ex juſtitiæ officio mortem aliis inferant aut mutilationem, vt dixi in *t. de homicidio caſuali.*

Placet Reſponſio *Panorm. hic n. 4.* per mortem de jure Canonico intelligi excommunicationem. *jux. c. Per Venerabilem.* vbi dicit Pontifex iuxta *A-nalogiam legis Moſaicæ,* Deuter. 17. *Cùm aliquid fu-erit difficile vel ambiguum, ad judicium ſedis Apoſtoli-cæ eſſe recurrendum,* cuius ſententiam, qui ſuperbi-ens contempſerit obſeruare, mori præcipitur, id eſt, per excommunicationis ſententiam, velut mortuus à communione fidelium ſeparari.

Cap. II. Fures.

Ex Concilio Triburienſi.

SVMMA.

Fures & latrones, ſi in furando vel deprædan-do occidantur, viſum eſt, pro eis non eſſe orandum, ſed ſi comprehenſi aut vulnerati, Presbytero vel Diacono confeſſi fuerint, communionem eis non ne-gamus.

EXEGESIS.

Si in furto vel deprædando occidantur.) Nota I. Ex *Panorm.* eum qui moritur in ſcelere manifeſto haberi pro impœnitente, vnde pro taliter deceden-tibus non ſolet orare Eccleſia. *c. Pro obeuntibus. q. 2. & c. Placuit. q. 5.* Ex eodem tamen hoc tex. colligi-tur, homini quantumuis ſcelerato in extremis pœ-nitenti ab Eccleſiâ non negari Sacramenta. *c. Si quis. d. 7. de pœnit.*

Nota II. Quod hîc dicitur, ſi Presbytero vel Diacono confeſſi fuerint, communionem eis non negari: non intelligitur confeſſio ſacramentalis, ſed confeſſio vel conteſtatio coram his facta per ſigna pœnitentiæ, quod ſeriò ſe conuertant; vnde neque per communionem intelligitur Euchariſtia, ſed communio fidelium, iuxta quam oratur pro mor-tuis, & offertur ſacrificium. Diaconum enim non poſſe abſoluere à peccatis in confeſſo eſt. Errat ve-rò *Panorm.* dum hîc dicit in extremis, ſi quis non habeat copiam Sacerdotis, teneri confiteri Diaco-no, aut alteri non Presbytero, licet illum non poſſit abſoluere, quod nec Chriſtus, nec Eccleſia vſpiam præcipit.

Cap. III. Si quis.

Ex pœnitentiali Theodori.

SVMMA.

Si quis propter neceſſitatem famis & nuditatis furatus fuerit, cibaria, veſtem vel pecus, pœniteat hebdomadas tres, & ſi reddiderit, non cogetur jeiu-nare.

EXEGESIS.

Rectè ponderat *Barboſ. hic n. 1.* idque allegationa plurimorum *DD.* affirmat, non intelligi hîc neceſ-ſitatem vrgentem aut extremam, in quâ conſtitutus licitè poteſt accipere ex rebus alienis, quantum ne-ceſſarium eſt ad vitam conſeruandam abſque pec-cato furti; indéque hic ſolùm intelligitur difficultas quantumuis notabilis ſe ſuſtentandi, modò non ſit extrema, in quâ ſi quis furatur iuxta Canones anti-quos, debuit ſubire pœnitentiam trium hebdoma-tarum;

Digitized by Google

darum; cur autem quis in neceſſitate conſtitutus extremâ poſſit furari, non autem luxuriari, rationem reddit *Henriq. l. 11. c. 8. n. 3.* quia illa ſunt remedia, quæ per ſe referuntur ad vitæ ſuſtentationem, luxuria autem & voluptas venerea, per ſe non referuntur ad hunc finem.

Cap. IV. Qui cum fure.

Hieronymus ſuper Parabolas.

SVMMA.

Qui cum fure partitur, occidit animam ſuam. Non fur ſolùm ſed ille reus etiam tenetur, qui furti conſcius quærente poſſeſſore non indicat.

EXEGESIS.

Priora verba deſumpta ſunt ex *Prouerb. c. 29.* quòd verò ſequitur de furti conſcio, ſunt verba *Hieronymi* ſuper *Prouerbia l. c.* eſt autem furti conſcius illudque celans, culpę particeps non tantùm jure diuino iuxta doctrinam chriſtianam de peccatis alienis, verùm etiam jure ciuili tenetur de furto. *§. Si verò ope. Inſtit. de oblig. quæ naſcuntur ex delicto.*

Cap. V. & fin. Ex literis.

Alexander III. Cremonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm B. calicem in Eccleſiâ minùs cautè dimiſſum rapuiſſet, & diu detinuiſſet, mandat Pontifex, ſi furtum ſponte confeſſus Eccleſiæ id reddiderit, neque ſuper hoc infamiâ manifeſtâ aſperſus fuerit, poſt peractam congruam pœnitentiam (dummodo aliàs ſit idoneus) ad ſacros Ordines eſſe promouendum.

EXEGESIS.

Colligitur Eccleſiam agere cum ſponte confeſſis mitiùs quàm cum conuictis, concordat *c. Presbyterum. d. 6. & c. Non dicatis. q. 1.* Si aliter eiuſmodi fur ſatisfacere non poſſit, ſufficit iniunctam pœnitentiam perficere. Infamia naſcens ex facto notorio impedit à promotione, non item occultum, quale videtur furtum huius calicis.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Infidelis.

Ioannes XXII.

SVMMA.

Continet cap. hoc prolixam publicationem excommunicationis latam in eos, qui deprædati ſunt theſaurum Eccleſiæ, quem jubente Clemente Papa V. quidam in textu nominati in Lucanam ciuitatem doportauerant. Res eſt meri facti, neque indiget explicatione.

TITVLVS XIX.

DE VSURIS.

Ad Rubricam.

NOTA I. Furtum, rapinam, vſuram eſſe crimina cognata, & generatim quamlibet rei alienæ acceptionem, ſiue occupationem vocari furtum & rapinam, iuxta illud *cap. Si quis. q. 5. ſi quid inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti:* ſic in 7. Decalogi præcepto ſub furti nomine prohibetur omnis alienæ rei acceptatio, vſurpatio, inuaſio, &c. furtum itaque prout à rapina diſtinguitur *eſt rei alienæ clanculariæ ſeu fraudulenta contrectatio lucri faciendi gratiâ,* vel ipſius rei, vel etiam vſus poſſeſſioniſue. *l. 1. in fin. ff. h. t.* Rapina autem & ipſa eſt *rei alienæ contrectatio lucri gratiâ,* ſed violenta & aperta, per vim aut arma non occulta & doloſa, vt patet, *ff. De vi bonor. rapt. & ad legem Iuliam de vi priuata.*

Nota II. Furto & rapinæ proximam eſſe vſuram, imò ſpeciem rapinæ. *c. Si quis vſuram q. 4.* ideò rectè hi tituli mutuò ſibi ſuccedunt. Vſura certè magnam vim infert ei, qui in neceſſitate conſtitutus cogitur mutuum petere & accipere ſub vſurâ, & vel maximè iſtud vitium oritur ex auaritiâ, cùm furtum & rapina non rarò neceſſitatem potiùs, quàm cupiditatem pecuniæ pręſeferant; Si porrò etymologiam ſpectemus, vſura ſignificat vſum rei alicuius; quo pacto *Cicero in orat. pro Papirio* dixit vſuram lucis & vitæ; inde transfertur ad ſignificandum lucrum, quod prouit ex vſu alicuius rei, ſic *Cicero in lib. de ſenect.* dixit: *Terra nunquam ſine vſurâ reddit, quod accepit*; in propoſito ſignificat lucrum ſeu acceſſionem, quæ ex vſu pecuniæ numeratæ prouenit, iuxta ius *ciuile. l. Si is qui § 1. ff. de pignor.* & alibi Canones, in quâuis acceſſione lucri ſuprà ſortem vſuram agnoſcunt. *c. Conſuluit. inf. & c. 14. q. 3. per totum.* Appellatur etiam fænus quaſi fœtura ſiue fructus pecuniæ parientis & accreſcentis, vt ait *Varro* apud *Gell. l. 16. c. 12.* Extat hic *t. De cenſuris etiam in 6. & Clement.* de eâdem materiâ tractatur. *d. 46. & 14. q. 4. & 5. & 6. per totum, ac alibi.*

Nota III. Tripliciter in hoc t. nomen vſuræ accipi. 1. Pro voluntate ineundi contractum vſu-

rarium, nam etiam ſolâ voluntate vſuram committi, paret ex *c. Conſuluit. h. t.* & illis verbis *Luc. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes*; Si ergo quis habet ſpem aut intentionem aliquid accipiendi per mutuum vltra ſortem, ſeu ſummam, quàm mutuò dedit, præceptum Chriſti jam violauit, etſi extenùs nihil tale expreſſerit. 2. Sumitur pro ipſâ conuentione ſeu contractu vſurario, quo quis voce aut ſcripto paciſcitur de lucro ſupra ſortem mutui dando. 3. Pro ipſo lucro vſurario, quo ſenſu dicitur vſura ſolui vel reſtitui. *c. Cùm tu. & c. Præterea. inf.* Prima & ſecunda acceptio culpam ſeu peccatum infert; velle enim lucrum iniuſtum, vel paciſci de illo, vtique peccatum eſt, ſicut & ipſum lucrum ſi accipiatur pro receptione lucri, non item ſi ſumatur pro re, quæ accipitur, ex animo aut pacto vſurario; pecunia enim peccatum non eſt, etſi ſit materia aut obiectum peccati. Cùm autem à voluntate formalitatem ſuam principaliter trahat, & in ea ſolùm conſumari poſſit, rectè deſcribitur voluntas recipiendi aliquid lucri pecuniarij, aut pecuniâ æſtimabile vltra ſortem principaliter vi mutui, vt poſt *Nauarr. man. c. 17. n. 207. Couarr. 3. variar. c. 1. n. 1. & 2.* bene deſcribit *Zæſius hic. n. 1.* quòd ſi hæc voluntas purè ſiſtat in intentione, neque exteriùs manifeſtetur, erit mentalis, ſi autem manifeſtetur erit realis, vel ſaltem conuentionalis, ſi ad lucrum recipiendum reipſâ non intendatur.

Nota IV. Pro definitionis huius intelligentiâ, vſuræ iniquitatem fundari in naturâ mutui legitimi. Eſt autem mutuum *res ex ſuo vſu conſumptibilis, cuius proprietas transfertur in alium ipſo petente neceſſitatis aut commodi causâ*, eo pacto, vt tantundem ſeu idem non quidem numero, ſed valore, vel ſpecie poſteà reſtituat: intelligunt autem hîc communiter omnes per rem ipſam pecuniam; alia enim, quæ vſu communiter non conſumuntur, vt ager, equus, ſub mutuum propriè non cadunt, ſed commodantur & locantur. *l. 2. ff. Si certum petatur.* Dicitur autem mutuum, quaſi *ex meo fieri tuum*, quia ſcilicet, dum illud tibi trado, de meo facio tuum, dicta *l. 2.* & ſtat periculo tuo, poſtquam accepiſti, ſi etiam caſu fortuito pereat. *§. item Inſtit. quibus modis re contrahatur obligatio. l. Incendium C. Si cert. pet.* Iniquum igitur eſt, ſi quis det mutuum ex animo vel pacto, vt plus recipiat quàm dedit; poſtquam res deſiit eſſe ſuâ, & facta eſt alterius cum periculo ipſius, & onere reſtituendi ac ſeruandi indemnem mutuantem. Quam iniquitatem damnauit Chriſtus illis verbis: *date mutuum, nihil inde ſperantes.*

Nota V. Plura prætereà ad vſuram requiri 1. vt quod intéditur, ſit pecunia vel aliquid pecuniâ æſtimabile; vnde ſi aliquis dando mutuum intendat alterius amicitiam aut fauorem ſibi conciliare, non erit vſura, quia hæc pecuniâ æſtimari non ſolent, vt notat *Nauarr. de reſtit. l. 3. c. 2. n. 294.* certè dare alteri poſcenti aut indigenti mutuum, eſt obſequium non leue, ideóque nihil illicit habet talem finem intendere. 2. Intentio lucrandi aliquid vltra ſortem debet eſſe principalis, ita vt mutuans non mutuaret, niſi aliquid vltra ſortem recepturus eſſet; ſi autem quis mutuaret, cum ſpe ſecundaria aliquid recipiendi vltra ſortē ex liberalitate aut gratitudine alterius non foret vſura, vt notat. *gl. in c. Cum conſuluit. inf.* de quo plura *Nauarr. l. c. n. 200.* Denique. 3. lucrum debet intendi aut exigi titulo ſolius mutui, non autem alio aliquo, qui ſit licitus, qualis præcipuè aſſignatur duplex, vnus ratione damni emergentis, alter ratione lucri ceſſantis: ſi enim quis propter moram ſolutionis patiatur damnum, aut poſſet notabile lucrum facere, ſi pecuniam ſuam non dediſſet mutuam, ratione huius intereſſe poterit aliquid vltra ſortem petere. De quo redibit *c. 6. verb. poſſeſſiones.*

Nota VI. Vſuram variè ſubdiuidi, in mentalem & realem, imò & conuentionalem; de quâ jam conſtat *not. 2.* éſtque ſimilis illi, quâ ſimonia diuiditur in mentalem, realem, & conuentionalem, quam explicauimus. *c. De Simoniâ. not. 7.* alia eſt expreſſa, alia tacita: in priori interuenit pactum expreſſum de lucro vltra ſortem ſoluendo; in poſteriori pactum ſolum eſt licitum, vt ſi conſtet Titium non dare mutuum, niſi ſub vſuris, & Caio petenti mutuum, dicat, *dabo ſecundùm conſuetudinem meam*, eo ipſo tacitè paciſcitur de vſurâ. 2. Vſura Realis itidem ſubdiuidi poteſt, in formalem & virtualem, formalis eſt, *quando datur mutuum ſub pacto vſuræ.* eáque ipſo facto poſtea ſoluitur. Virtualis eſt, in *quâ mutuum ſolùm continetur virtualiter & implicitè*, vt ſi pluris rem vendas ob ſolutionis dilationem, aut minoris ob ſolutionem anticipatam; ſolutionis enim celeritas & tarditas habent quandam ſpeciem mutui ſeu pretij vltra vel citra ſortem ſoluendi. 3. Diuidunt tripliciter Juriſconſulti, alias vocant compenſatorias, quæ exiguntur pro mutuo ratione juſti intereſſe, damni ſcilicet emergentis vel lucri ceſſantis, vel ratione periculi, laboris aut expenſarum. *l. Si commiſſa. ff. De rem rat. hab.* & has eſſe licitas dicemus in *c. In ciuitate. & c. fin. inf.* Aliæ ſunt punitoriæ, quæ in pactum deducuntur & ſoluuntur non ratione lucri, ſeu puniendi, ſed vindicandi tarditatem ſolutionis, quæ in jure ciuili appellantur conuentionales. *ff. De pactis & l. Legem. C. Eodem*; dicemus de his aliquid in *c. Conſuluit.* Aliæ denique ſunt lucratoriæ, quando ratione ſolius mutui lucrum intenditur, quæritur & accipitur, & de his potiſſimum agemus, quas eſſe illicitas & propriè nomine vſuræ intelligi dubium non eſt.

Nota VII. Vſuras poſtremi generis ſiue lucratorias, prohibitas eſſe jure diuino vtriuſque teſtamenti, vt aſſeritur *c. Quia. & c. Supra. inf.* nam *Pſal. 14.* qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, dicitur *habitaturus in tabernaculo & monte ſancto Domini*; ergo à ſenſu contrario vſurarius non habitabit ibi. *Ezech. 18. à verſ. 5.* multa numerantur peccata, à quibus qui fuerit alienus, dicitur de illo *verſ. 9. Iuſtus eſt, vitâ viuet*, ait Dominus Deus, inter hos autem *v. 8.* numeratur, qui ad vſuram non commodauit & amplius non accepit; ergò à ſenſu contrario nec juſtus eſt, nec vitâ viuet vſurarius. In nouo teſtamento habemus verba Chriſti. *Luc. 6.* ſuprà allegata. Nec obſtat illud *Deut. 23. Non fænerabis fratri tuo ad vſuram &c.* quaſi à non fratribus, id eſt infidelibus

Digitized by Google

bus licuerit vſuras exigere, quia Deus vel ſolùm permiſit hoc genti duræ ceruicis ad vitandum maius malum, ne ſe mutuò vſuris exhaurirent, vel quia infideles erant hoſtes ipſorum, & ſicut vitâ, ita & bonis ſpoliari poterant, juxta *c. fin. 14.* quod moderandum meritò cenſent *Couarr. 3. variar. c. 1. n. 7. Zaſius n. 14.* quatenus damnorum ab hoſte iniuſtè illatorum compenſatio patiebatur. Infideles enim innocentes aut Iſraelitis legitimè fœderati, qui nihil mali ipſis inferebant, ſicuti jure belli, ita nec per contractum jure diuino & naturali reprobatum, qualis eſt vſurarius, ſpoliari poterant.

Nota VIII. Vſuras juri naturali aduerſari, quia lumini naturali repugnat, vt idem bis ſeu duplici pretio ſoluatur, & vt vendatur, quod non ampliùs eſt venditoris ſed emptoris; qui autem vſuras accipit vel pro ipsâ ſorte vel ſummâ mutui exigit, & ſic accipit duplex pretium nempè ſummam mutui & inſuper vſuram, vel exigit illas pro vſu ſortis, & ſic vendit alteri vſum rei, non ſuæ, ſed ipſius mutuatarij, in quem per contractum mutui transfert dominium pecuniæ mutuatæ & conſequenter etiam vſus. Denique pecunia non eſt ex ſe frugifera, ſed ſolùm per operationem ſeu induſtriam vtentis, ergo nihil eſt in mutuo; propter quod poſſit lucrum exigi vltra ſortem principalem; quia vſus mutui non diſtinguitur ab eius ſubſtantiâ, conſiſtit enim in alienatione ſeu conſumptione illius, ergo non poteſt pro vſu & ſubſtantiâ exigi dictum pretium, aut aliquid vltra ſubſtantiam, vt bene explicat *Couarr. l. c. c. 1.*

Nota denique dubium eſſe, an jure ciuili vſuræ permittantur, affirmandum videtur ex *l. Placuit. ff. h. t. & Authent. Adhæc. C. eod.* neque ſatisfacit *gl.* quæ hoc argumento putat eſſe prohibitas, quòd *Iuſtinianus l. Inter claras. 7. §. Suſcipimus. C. De ſum. Trin.* declarat *ſe ſuſcipere quatuor Oecumenica côcilia,* eáque velit obtinere vim legum, & ſicut ſacras Scripturas acceptet, quę cùm vſuras prohibeât, nominatim *Concilium Nicanum. c. Quoniam. d. 47.* videntur ergo etiam à Juſtiniano conſequenter & tacitè prohibitæ, ſed eſſe ab illo permiſſas clarum eſt, ex *l. Eos. 26. C. h. t.* neque argumentum à tacito procedit, quando contrarium eſt expreſſum; præualet enim tunc expreſſum contrario ſiue tacito, vt bene aduertit *Couarr. n. 6.* licet dubium ſit, an *dicta lex Eos,* poſterior an prior fuerit. *d. l. 7. de Sum. Trinit.* quia id *Iuſtinian. in Nouell. vt part. vſur. ſol.* (quam eſſe poſteriorem certum eſt) permittit vſurarum exactionem in duplum, & quamuis in *Nouellis c. 1. de Eccleſiis c. 131.* rurſus approbet dicta 4. concilia, expreſsè tamen *in Nouell. 16. c. 121.* permittit certi generis vſuras, niſi dicamus illum ſolùm voluiſſe tolerare, non autem approbare, ſicut tolerantur lupanaria propter maiora ſcelera vitanda, quæ cauſantur per adulterium, ſodomiam &c. ſed quidquid ſit, certum eſt de jure Canonico, leges ciuiles tum cæſareas, tum alias damnari & corrigi per Canones, vt patet *12. q. 3. & 4.* totóque *h. t.* quem præ manibus habemus, & *in 6.* atque *Clement. eod.*

Cap. I. Plures.

Alexander III. in Concilio Turonenſi.

SVMMA.

Nullus conſtitutus in Clero, vel hoc, vel aliud genus vſuræ exerceat; & ſi alicuius poſſeſſionem datâ pecuniâ in pignus acceperit, & ſortem ſuam detractis expenſis jam perceperit, poſſeſſionem reſtituat, ſi aliquid minus habeat, eo recepto id faciat. Clericus poſt hoc decretum vſuris inſiſtens eccleſiaſtici officij periculum patiatur, niſi fortè Eccleſiæ beneficium fuerit, quod redimendum de manu laici hoc modo ei videatur.

EXEGESIS.

Si quis alicuius poſſeſſionem datâ pecuniâ.) Vtrùm liceat fructus pignoris vltra ſortem accipere, de qua re agitur rurſus. *c. ſeq.* & *c. 8.* vbi commodiùs tractatur.

Cap. II. Quoniam.

Idem Cantuarienſi Archiepiſcopo & eius ſuffraganeis.

SVMMA.

Cùm non ſolùm viris Eccleſiaſticis, ſed & quibuslibet aliis periculoſum ſit vſuris intendere. Mandat Pontifex eos, qui de poſſeſſionibus vel arboribus quas tenere in pignore noſcuntur ſortem (deductis expenſis) receperunt, ad eadem pignora reddenda ſine vſurarum exactione compelli.

EXEGESIS.

Quod priori capitulo decretum erat aduerſùs Eccleſiaſticos vſurarios, hîc decernitur aduerſùs quoſuis alios etiam laicos, vt videlicet fructus pignoris computent in ſortem; de quo dicere differimus *ad c. Conqueſtus. inf.*

Cap. III. Quia.

Idem in Concilio Lateranenſi.

SVMMA.

Cùm crimen vſurarum ità inualeſceret, vt multi quaſi licitè eas exercerent, licet vtriuſque teſtamenti pagina condemnatas; conſtituit Pontifex cum Concilio, vt vſurarij manifeſti, nec ad communionem admittantur altaris, nec Chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant ſepulturam; ſed nec oblationes eorum quiſquam accipiat: contrauenienſ autem, quæ acceperit, reddere compellatur, & donec ad arbitrium Epiſcopi ſatisfaciat, ab officio maneat ſuſpenſus.

Pœna hîc in vſurarios manifeſtos decreta plana eſt, dicuntur autẽ vſurarij manifeſti, qui vel *facto* vel *jure* ſunt tales, & inter infames numerãtur jure ciuili, *l. Improbum. 20. C. ex quibus cauſis infamia irrogetur.* Jure Canonico, *c. Infames. q. 2. in fin.* Dicitur autem vſurarius manifeſtus ipſo facto, qui *palàm & in omnium oculis vſuram exercet*, ita vt nulla tergiuerſatione id celari poſſit aut negari. Jure verò manifeſtus eſt, qui hoc *crimen confeſſus eſt in jure*, id eſt judicio, vel de eo per ſententiam judicis condemnatus eſt, *c. fin. De cohabitatione Clericorum. c. Cùm olim. & c. Super. de verb ſignif.*

Cap. IV. Super.

Idem, Panormitano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, cùm vſurarum crimen vtriuſque teſtamenti pagina deteſtetur, ſuper hoc diſpenſationem aliquam non poſſe fieri, quia cum ſcriptura prohibeat pro alterius vitâ mentiri, multò magis prohibendus eſt quis, ne etiam pro redimendâ vitâ captiui vſurarum crimine inuoluatur.

E X E G E S I S.

Clarum eſt, ſine quantumuis bono non licere facere, quod ex ſe malum ſiue peccatum eſt, neque poſſe in hoc diſpenſari. De hoc autem, quod non liceat pro alterius vita mentiri, habetur. *c. Ne quis arbitretur. q. 2.*

Cap. V. Cùm tu.

Idem, Salernitano Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus iſte manifeſtos vſurarios, iuxta decretum in Concilio Generali editum (& relatum in c. 3.) communione & ſepulturâ Eccleſiaſticâ præcepiſſet priuari, donec redderent malè recepta, & illi obtenderent illas duntaxat vſuras reſtituendas, quæ ſunt poſt interdictum receptæ. Reſcribit Pontifex, ſiue ante, ſiue poſt eas receperint, eſſe reſtituendas ſub pœnâ in concilio ſtatutâ eis, à quibus eas extorſerunt, vel eorum hæredibus, vel his non ſuperſtitibus, pauperibus, ſi facultates ſuppetant; quia iuxta S. Auguſt. non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. *Qui autem non habent, vnde reſtituant, non debent aliâ pœnâ multari, cùm eos paupertas excuſet. Poſſeſſiones verò de vſuris comparatæ debent vendi, & ipſarum pretia, his à quibus extortæ ſunt, reſtitui, vt non ſolùm à pœnâ ſed etiam à peccato vſurarum poſſint liberari.*

E X E G E S I S.

His à quibus eas extorſerunt, vel ipſorum hæredibus reſtituantur.) Nota I. In *hoc t.* clarè & uniuerſim decerni eos, qui recipiunt vſuras teneri ad reſtitutionem, quod *cap. 1. & 2.* ſpeciatim conformiter juri Diuino & naturali decretum fuit, in illos, qui fructus pignoris vltra ſortem exigunt vel accipiunt, pro quo Pontifex allegat regulam *S. Aug. Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum*, de quo plura dixi, *c. In literis. de raptor, not. 3.* & redibit de regulis Iuris in 6. Oritur autem hæc obligatio, quia peccatum vſuræ eſt contra juſtitiam, accipit enim vſurarius & detinet rem alienam, quam ſuam facere non poteſt; quia is, qui vſuras ſoluit, non intendit illas donare, neque plus dare, quàm ex juſtitiâ debet; licet neceſſitate vel commodo ſuo inductus plus det inuitus. Deficiente ergò voluntate dandi aliter, quàm juſtitia exigit, non tranſit dominium vſuræ per illius traditionem in vſurarium accipientem, quia contractus eſt nullus, adeóque reſtitutioni obnoxius, vt poſt *Suar. t. de Simon. n. 26. Nauarr. l. 3. de reſtit. c. 2. n. 387.* bene explicat *Zaſius v. 34.* eſt communis & certa ſententia.

Nota II. Rei ex vſuris comparatæ dominium ab vſurario accipi, quia acquirit eam juſto titulo v. g. emptionis, licet ex pecuniâ alienâ, quæ contractum quidem facit obnoxium reſtitutioni, non autem inualidat; vt conſtat ex ſimili, ſi quis ex pecuniâ apud ſe depoſitâ, villam aut alias poſſeſſiones emat, quæ vt in ſe transferantur, deponens petere non poteſt, cùm res ipſa nihil mali habeat, etſi pœna reſtitutioni ſit obnoxia, fa. *1 in l. Si ea. C. De rei vindic.* & tradit *Couarr. l. cit. n. 6.* vbi ait teneri vſurarium etiam ad fructus ex re vſurariâ perceptos reſtituendos, tanquam à malæ fidei poſſeſſore ex re alienâ perceptos, iuxta *DD. in §. Si quis à non domino. Inſtit. de rerum diuiſ.* quod intelligi debet de re ipſa vſuratiâ, nempe fructibus in propoſito, non de re ex pecuniis vſurariis cõparata, emptionis aut alio legitimo titulo quia hæc fit ipſius vſurarij, vti dictum.

Nota III. Meritò à Pontifice declarari vſuras ſiue ante, ſiue poſt decretum Concilij Lateranenſis perceptas reſtituendas eſſe; quia hæc obligatio fundatur in jure diuino & naturali, vti oſtenſum *c. 1.* adeóque non dependet per ſe à conſtitutione humanâ, quantumuis canonica; præterquam quòd declaratio alicuius legis retrahitur ad tempus factę diſpenſationis & lex declaratoria trahitur ad prętenta, vt rectè cum aliis docet *Barboſ. hic n. 9. & 10.* De hæredibus vſurarij, an & ipſi teneantur ad reſtitutionem, dicam *c. 9. inf.*

Nota IV. Non tantùm rem ipſam, quam vſuræ nomine accepit vſurarius, reſtitui debere, verùm etiam æſtimationem ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod cauſauit non minùs quàm fur, qui tenetur ad omne damnum, & intereſſe, illi cui furatus eſt. Neque obſtat, ad eiuſmodi intereſſe, non teneri illum, qui in pactum id non deduxit. *l. Si ſterilis. 21. ff. §. cùm per venditionem ff. De actione empti*, nam aliud eſt in contractibus licitis, aliud in delictis, ratione quorum continuò cenſetur eſſe in mora delinquens, & contrahit obligationem reſtituendi omnia damna, quorum cauſa fuit; quod generaliter

Digitized by Google

liter receptum eſt, videlicet obligationem debitoris, ſi in mora ſit, præſertim ex graui culpâ, qualis eſt vſura, perpetuari. *l. Quod te. 5. ff. De rebus cred.* Neque placet diſtinctio, quam dat *Couarr.* ad Reg. *peccatum*, & ſi ſubſiſteret in aliis, ad vſurarios accommodari non poſſet.

Nota V. Reſtitutionis onere adſtringi Iudices quoque & Conſiliarios, qui mutuatarios ad vſuras ſoluendas compellunt, vel eas repetentes impediunt; cooperantur enim rei illicitæ, ideóque meritò excommunicationi ſubjciuntur in *Clement. vn. h. t.* exceptionem illis judicibus, qui vſurarios tolerant, nullo tamen auxilio illis præſtito, concedunt *Leſſ. d. c. 20. Nauarr. de Reſtit. l. 3. c. 2. n. 441.* Notarium quoque peccare, ſi pro vſurario inſtrumentum ſcribat, quo ad ſoluendum cogatur mutuatarius, aſſerit idem *Nauarr. l. c. n. 429. & ſeqq.* ſi famuli nomine Domini contractum vſurarium ineant, aut vſuras exigant, teneri ad reſtitutionem, apertum eſt, non quidem in ſolidum, ſed in defectum vſurarij, quia apertè concurrunt ad damnum alterius, quæ aliáque ſimilia ex communibus principiis, de illis qui cooperantur aliorum peccatis, reſolui debent.

Nota VI. Vſurarium teneri ad reſtitutionem etiam eo caſu, quo jurauit mutuatarius ſe vſuras ſoluturum. *c. 6. De jureiurando.* Vide ibi dicta, ſi tamen ſpontè donauerit ſeu remiſerit ipſi vſuras, ad nil tenebitur, cùm creditori tanquam Domino rerum ſuarũ priuatim liberum ſit remittere jus ſuum. *l. in re. C. Mandati.* niſi in ijs caſibus, in quibus jus remiſſioni reſiſtit, vt in *c. Statutum. §. Si quid autem de reſcriptis in 6. & c. In fine de cenſibus ibid.* Accedit ratio aperta, quia tum vſurarius non ampliùs rem retinet, ceſſat ergo cauſa reſtitutionis.

Nota VII. Reſtitutionem faciendam illis, à quibus vſuræ ſunt extortæ; his enim illata eſt iniuria & damnum, quibus defunctis, ſi deſint hæredes aut creditores in horum defectum (non autem priùs, vt aliqui volunt.) in pauperes diſtribui debet lucrum injuſtum, vt apertè *t.* loquitur; vt, quatenus fieri poteſt, conſulatur mutuatario & juſtitiæ. Aduertunt autem *DD.* non eſſe rationem habendam ſtatûs quem vſurarius acquiſiuit per vſuras aut acquiſiuiſſe meritò præſumitur, ne ex ſuo malefacto lucrum reportet; tenetur igitur ſtatim reſtituere etiã cum jacturâ ſui ſtatûs, niſi deueniret ad extremam neceſſitatem aut inopiam, pro quâ ſolùm ſibi ſeruare poſſet, quantum neceſſarium eſt ad vitam parcè ſuſtentandam, vt docet *Sayr. l. 10. clauis Regiæ tr. 5. c. 5. n. 36. & ſeq. Barboſ. hic n. 3. Zaſius. n. 41.* Aduerte verò, cùm in *t.* dicitur, eos qui non habent in facultatibus, vnde vſuras valeant reſtituere, non debere vllâ pœnâ multari, vel intelligi debet de ipsâ reſtitutione, quæ & ipſa ſatis pœnalis eſt, & impoſſibilis nihil habentibus, vel textus eſt vitioſus, & potiùs legi debet, (vt in pleriſque antiquis exemplaribus legi notatur ad marginem editionis Gregorianæ) non debent illâ pœnâ (reſtitutionis ſcilicet) multari; ab aliis enim pœnis priuationis, communionis & ſepulturæ, ſi fuerint vſuarij manifeſti, de quibus dictum in *c. 2.* clarum eſt, eos per notam paupertatis non excuſari.

Poſſeſſiones verò de vſuris comparatæ.) Nota. Controuerſum eſſe, an bona vſurarij ſint aliis titulo hypothecæ obligata, vt ex *h. t.* colligi exiſtimant *gl. verb. facultates. c. Quanquam. h. t. in 6.* Baldus, & alij; quia generaliter hîc traditur, poſſeſſiones ex vſuris cõparatas debere vendi, & pretiũ reſtitui illis, à quibus ſunt extortæ, quod non extantibus hæredibus verùm putant, ſaltem cùm ad tertium titulo lucratiuo peruenerint, ſed contrarium eſt verius, quod tenet *Panorm. hic n. 12. Couarr. 3. var. c. 3. n. 6. Molin. tr. 2. de juſtit. d. 326. n. 8. Caiet. in opuſc. to. 2. tr. 8. c. 4. Silu. verb. vſura. 6. q. 5. Sot. l. 6. de juſt. q. 4. ad 3. Azor. p. 3. l. 5. c. 13.* vbi reſpondet ad hunc textum, Pontificem hîc loqui de poſſeſſionibus acquiſitis ex pecuniâ vſurariâ, quæ adhuc ſunt penes vſurarium, ideóque meritò jubentur vendi; non quòd ſint tacitè hypothecatæ, ſed quia vſurarius habet obligationem perſonalem eas reſtituendi, & ratione ipſius tam omnia bona eius, quàm poſſeſſiones ex vſuris coemptæ reſtitutioni ſubiacent: quæ obligatio tranſit etiam ad hæredes; cùm enim perſonam defuncti repræſentent, illi etiam ſuccedunt in obligationibus perſonalibus, non item perſona tertia; Ad quam ſi eiuſmodi poſſeſſiones peruenerint, non debent vendi, cùm alteri per alterum non ſit inferenda iniqua conditio: quod maximè verum eſt, ſi ex cauſâ onerosâ illas acquiſiuerit; non item ex lucratiuâ; tum enim ex æquitate vendi debere, ne alter lucretur cum alterius jacturâ, tradit *Panorm. l. c.* iuxta ea quæ tradi ſolent in *ff. & C. De his qui in fraudem Creditor.*

Cap. VI. In ciuitate.

Idem, Genuenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Genuæ ciues, piper, ſeu cinnamomum, ſiue alias merces compararent, quæ tum vltra 5. libras non valebant, & promitterent mercatoribus ſe illis ſtatuto termino 6. libras ſoluturos. Reſcribit Pontifex, licet talis contractus ex tali formâ non poſſit conſeri vſurarius, nihilominus venditores peccatum incurrere, niſi dubium ſit, an non merces illæ tempore ſolutionis plus ſint valituræ, ideóque ciues ſaluti ſuæ bene conſulturos, ſi à tali contractu ceſſarent.

Concordat *c. fin.* ex quo huius quoque *c.* intellectus patebit.

Cap. VII. Præterea.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex ei Epiſcopo, ad quem ſcribit, vt parochianis ſuis vſuras recipere interdicat, qui ſi parére contempſerint, & Clerici ſint, jubet eos ab officio & beneficio ſuſpendi; ſi laici, vſque ad condignam ſatisfactionem, ipſos vinculo excommunicationis adſtringi.

EXEGE-

EXEGESIS.

Bene addit *gloſſa*: Si vſurarij Clerici ab officio & beneficio ſint ſuſpendendi, multò fortiùs illos repelli ab illis obtinendis, ita vt nec Epiſcopus ſuper illis diſpenſare poſſit, quia vſurarij manifeſti ſunt infames, vt dictum ſup. *c. Quia.* poſſe tamen Epiſcopum diſpenſare in ſuſpenſione circa beneficia obtenta, cum eadem *gl.* cenſet *Barboſ. hîc n.4.*

Cap. VIII. Conqueſtus.

Idem, Abbati & fratribus S. Laurentij.

SVMMA.

Mandat his Pontifex, ſi terram (de quâ agebatur) titulo pignoris detineant, & de fructibus eius ſortem receperint, prædictam terram Clerico memorato (qui videtur eos accuſâſſe) reddi, niſi terra ipſa de feudo fuerit monaſterij ipſorum.

EXEGESIS.

Cùm hoc *cap.* concordat *1. & 2. ſup.* item *cap. Cùm contra. de pignoribus*: vbi ſatis oſtendimus de jure Canonico eſſe vetitum contractum Antichreſeos, quo abſolutè pignoris fructus conceduntur creditori, etiam poſtquam ſortem æquant vel excedunt. Excipitur imprimis tum *cap.* 7. tum hoc præſenti, res feudalis, ſi Domino directo detur in pignus, eiuis rei rationem explicauimus ad *c. De feudis.* Altera exceptio eſt, fructuum eius rei, quæ pignori per ſocerum genero obligatur, de qua dictum in *c. Salubriter.*

Cap. IX. Tua nos.

Idem, Epiſcopo Placentino.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, quid ſit de vſurariorum filiis obſeruandum, aut de extraneis, ad quos bona vſurariorum deuoluuntur. Reſcribit filios ad reſtituendas vſuras eâ diſtrictione eſſe cogendos, quâ parentes, ſi viuerent, eſſent cogendi, id ipſum etiam contra hæredes extraneos eſſe exercendum.

EXEGESIS.

Filij ad reſtituendas vſuras.) Nota I. Teneri non ſolùm filios ſeu hæredes ſuos, ſed etiam extraneos ad reſtituendas vſuras eâdem ratione, quâ defunctus cogi debuiſſet, cuius perſonam quia repræſentant, etiam obligatio reſtituendi ad eos tranſit. Quare cùm defunctus dominium rerum vſurariarum non acquiſierit, neque ipſi acquirunt, ſed mox reſtituere coguntur, quod procedit de jure Canonico, ſiue deceſſerit pœnitens ſiue impœnitens, iuxta *Couarr. 3. var. c. 2. n. 7.* loquitur enim textus noſter indiſtinctè, non tenetur tamen hæres ad reſtituendum vltra vires hæreditatis.

Nota II. Legatarios quoque vſurarij teneri ad reſtitutionem deficiente hærede, ſi defunctus per legata ſe exhauſerit, vt hæredi non tantùm ſuperſit, vt ſoluantur vſuræ; quia tum legatarius in eo eſſet cauſa damni, & lucrum caperet de re alienâ, quod iniquum eſt, vt aduertit *Nauarr. l. 3. de Reſtit. c. 2. n. 418.*

Cap. X. Conſuluit.

Vrbanus III.

SVMMA.

Conſultus Pontifex 1. An quaſi vſurarius debeat judicari, qui aliàs mutuaturus non eſſet, eâ intentione dat mutuum, vt omni licet conuentione ceſſante, plus tamen vltra ſortem recipiat. 2. An eodem criminis reatu inuoluatur, qui vt vulgò dicitur, non aliter parabolam juramenti concedit, donec quamuis ſine exactione aliquid inde percipiat. 3. An negotiator pœnâ ſimili debeat condemnari, qui merces ſuas longè maiori precio diſtrahit, ſi ad ſolutionem maius tempus prorogetur, quàm ſi ei in continenti pretium perſolueretur. Reſcribit, quòd in his caſibus tenendum ſit illud ex Euangelio Lucæ, vbi dicitur: date mutuum, nihil inde ſperantes, ideóque eiuſmodi homines pro intentione lucri, quam habent, judicandos eſſe malè agere, & ad taliter accepta reſtituenda in animarum judicio eſſe efficaciter inducendos.

EXEGESIS.

Non aliàs mutuò traditurus.) Nota I. Sermonem eſſe de vſurâ purè mentali, quæ nullâ externâ conuentione manifeſtatur, ſed in ſolâ intentione conſiſtit, aliàs & aliter non dandi, niſi ſciret, ſe vltra ſortem aliquid recepturum. Eſſe verò hunc contractum vſurarium & obligare ad reſtitutionem, videtur probari. 1. Per textum in *l. 4. §. 2. ff. De condictione ob turpem cauſam*, vbi dicitur: turpiter & ſine titulo acceptum repeti poſſe, etſi non ſit turpiter datum. 2. Per *tex. in l. Si ego. 18. in princ. ff. De rebus creditis. l. Venditionibus. 9. ff. De contrah. empt. l. In omnibus 55. 57 ff. De oblig. & act.* in quibus diſſenſus in cauſâ rei traditæ facit nihil valere, quod actum eſt; vt ſi putem mihi donari, quod mutuum datur, neque donationem, neque mutuum eſſe, neque nummos, vt habet dicta. *l. Si ego.* fieri accipientis, vt in propoſito, ſi quis vltra ſortem liberaliter det, quod mutuans accipit intentione vſurariâ, denique videtur hîc clarè ſtatui *in h. c.* vbi ſola intentio ceſſante omni conuentione facit obnoxium reſtitutioni, vt ſub finem Pontifex reſpondet. Contrarium ſentit *Couarr.* ad Reg. *peccatum p. 2. in princ. n. 4.* vbi tradit, propter prauam eiuſmodi intentionem, eum qui accipit in hoc caſu, Deo quidem obligari ad pœnitentiam, non tamen proximo ad reſtitutionem; rationem reddit, quia obligatio reſtituendi naſcitur ex iniuſtâ læſione proximi à damno iniuſtè illato, hîc autem damnum nullum proximo infertur, qui ſpontè & liberè aliquid vltra ſortem ignarus intentionis

ſini-

ſiniſtræ, quàm habet accipiens, offert: Ita *c. fin. de Sim.* vbi dicitur, accepta per ſimoniam mentalem, ſcilicet ceſſante pacto non eſſe reſtituenda, ſed tantùm placandum Deum, non aliam ob cauſam, quàm quia alteri non eſt facta iniuria. Accedit id, quod dicitur de fure accipiente rem alienam Domino non inuito, quem falsò putat eſſe inuitum, cùm ſit voluntarius, ideóque non tenetur actione furti, *§. Sed etſi credas, Inſtit. de oblig. quæ ex delicto. l. Inter omnes. 46. §. Per contrarium. ff. De furt.* Vnde nulla ratione tenetur ad reſtitutionem, quia nihil accipit, nec retinet inuito Domino. Ad argumenta de acceptis ob turpem cauſam reſpondet *Couarr.* procedere de acceptione, quæ ſit illicita in ſe & in turpi cauſâ, quæ reipsâ ſubeſt, non tantùm in opinione & intentione minùs liberali non mutuandi, niſi aliquid ſperet vltra ſortem. Ad textus allatos reſpondet, eos procedere in caſu, quo traditio fit ex turpi cauſâ, in quâ differt dans ab accipiente, quia vterque fingit ſibi deeſſe titulum, vnus donationis, alter emptionis, hoc autem caſu recipiens ſcit nullam ſubeſſe cauſam debitam, aut non niſi iniquam, quare licet ſperet & recipiat lucrum vltra ſortem tanquam debitum, habet tamen ſimul intentionem implicitam recipiendi gratuitò, adeóque nulla interuenit iniuſtitia. Ad hunc tex. reſpondet, illum loqui in caſu dubio, an vltra ſortem ſit, quod liberaliter datur, an coactè, imò præſumendum non datum liberè, ab eo qui aliàs non daturus erat mutuum, niſi ſperaret aliquid vltra ſortem.

Nota II. Textum præſentem eſſe tam clarum, vt contra illum nos mouere nõ debeat ſententia *Couarr.* falſum enim eſt, quòd Pontifex loquatur in dubio, an vltra ſortem ſit aliquid datum, & præſumi coactè datum, ab eo qui aliter non erat daturus; Epiſcopus enim ille non propoſuit caſum dubium, ſed determinatè quæſiuit, an tales homines in judicio animarum, quaſi vſurarij debeant judicari &c. Cui abſolutè reſpondet Pontifex tales pro intentione lucri, quam habent, judicandos eſſe malè agere, & ad ea quę ſunt taliter accepta reſtituenda in animarum judicio efficaciter inducendos. Agit ergo Pontifex de certo caſu; certa enim in hac re ſua cuique eſt intentio, ſi aliter non faceret, niſi conſequeretur, quod intendit, deindè certam addit ſuæ reſolutionis cauſam, quia omnis exceſſus & ſuperabundantia (lucri ſcilicet) prohibetur in lege. Deniq; non loquitur de foro externo ſed de judicio animarum, id eſt foro conſcientiæ & pœnitentiæ (quod non aduertit *Couarr.*) forum enim externum non eſt propriè judicium animarum, neque in illo locum habet præſumptio, quando pœnitens ſe accuſat, de intentione mala determinata, ſe videlicet aliter daturum non fuiſſe, niſi haberet lucrum.

Nota III. Verior & tenenda eſt ſententia prior, modò intelligatur in foro interiori, in foro enim externo ad reſtitutionem, ad quam obligat conſcientia, vſurarium purè mentalem condemnari non poſſe verum eſt, quia de occultis non judicat Eccleſia. Ad fundamentum *Couarr.* reſpondetur, obligationem reſtituendi vſuras non naſci præcisè ex injuriâ proximo illatâ, ſed principaliter ex lege diuinâ & naturali, prohibente non ſolùm vſuram ipſam, ſed etiam eius intentionem, vt patet ex illis verbis: *Mutuum date, nihil indè ſperantes.* Nullus autem poteſt licitè retinere, quod contra voluntatem Domini ſui maximè ſupremi, vt eſt Deus, accipit aut acquirit, quod facit etiam ille, qui intentione vſurariâ licet non manifeſtatâ exteriùs, aliquid accipit aut retinet, tenetur ergo reſtituere, quæ eſt ratio *S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6.* quem & plures alios in contrarium falsò allegat *Barboſa.* in *c. vlt. de Simon.* nominatim *Azor l. 12. c. 20. q. 2.* vbi expreſsè tenet ſententiam *S. Tho.* eum aliis quos allegat: fatemur tamen cum eodem *S. Doct. Azor* & aliis, eiuſmodi vſurarios purè mentales pœnis Eccleſiaſticis non ſubiacere, neque ad reſtitutionem in foro externo condemnari poſſe, de merè enim internis non judicat neque diſponit Eccleſia, ſed ſolùm in foro interno. Accedit eiuſmodi intentionem ex ſuâ naturâ injurioſam eſſe proximo, per accidens autem eſt, quòd illam non cognoſcat aut liberaliter donet, quod alter injurioſè intendit.

Nota IV. Neque obſtare, quæ ex legibus Couarr. de fure affert, & quæ ad textus à nobis allatos reſpondet: fur enim accipiens rem à domino, quem putat inuitum, cùm ſit volens, non tenetur actione furti in foro externo, ſed neque abſoluitur in interno; niſi deponat animum rem retinendi, etſi dominus non inuitus eſſet. Quod denique dicit ad textus in contrarium allatos, illos procedere, quando traditio fit ex turpi cauſâ, poſtea autem is, qui de facto intendit lucrum, habeat ſimul intentionem accipiendi gratuitò, falſum tamen eſt & contra prædictas leges, quæ de hoc nihil innuunt, & vel maximè contra caſum huius cap. Pontifex enim agit de illis, qui efficaciter determinati ſunt ad non dandum niſi cum lucro, quod ſi non daret mutuatarius, intentionem ſuam manifeſtè proderet, ſeu extorquendo ab inuito ſeu petendo à volente, cùm ipſa intentio gratuita excludatur. Neque obſtat *c. In ciuitate. ſup.* vbi proponitur caſus verè dubius de maiore mercis valore tempore ſolutionis futuræ, ideóque Pontifex monet à tali contractu abſtinendum, quia facilè aliquis temerè ſibi fingit, futurum, quod futurum non eſt, & concipit intentionem ſoli Deo quidem notam, ſed reipsâ vſurariam adeóque obnoxiam reſtitutioni.

Nota V. Non eſſe ſolidum, quòd ex *c. vlt. de Simon. Couarr.* & paſſim alij obijciunt. Reſponſum Gregorij IX. *de quibuſdam monachis per ſimoniam receptis,* videlicet *ad reſignationem ſpiritualium & temporalium,* quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente vtrinque aliter acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam ſatisfacere ſuo Creatori) eos pro ſimonia huiuſmodi non teneri. Si ergo per ſolam pœnitentiam ſine reſtitutione expiatur ſimonia mentalis, cur non idem dicatur de vſurâ mentali? Reſpondetur enim, Pontificem non loqui de pecuniâ per ſimoniam mentalem jure diuino acceptâ prohibitam, ſed de eo pretio, quod accipitur per ſimoniam ſolo jure

Eccleſiaſtico damnatā, vt optimè ponderat *Azor l.c. q.2. in fin.* etſi alij in explicatione huius t. ſe mirè torqueant. Confirmatur hic Pontificis ſenſus, quia dicit *monachos illos aliquo dato in monaſterium receptos ad reſignationem ſpiritualium & temporalium non teneri.* Quòd autem ſimoniacus teneatur ad reſignationem aut dimiſſionem beneficij ſimoniacè obtenti, eſt juris Eccleſiaſtici, quia Deus hanc pœnam non impoſuit ſed Eccleſia, quæ potuit beneficia ſimoniacis relinquere, & illos aliter punire. Agit igitur Pontifex de ſimoniâ ſolùm juris canonici, quæ non obligat ad reſtitutionem, ſi purè ſit mentalis, quia de occultis & merè internis non diſponit nec judicat Eccleſia.

Nota VI. Ex his plenè ſatisfactum *d. c. fin. de Simon.* Ambulant enim pari paſſu vſura & ſimonia mentalis, quæ adverſatur Iuri Diuino & naturali. Id diſcriminis eſt, quòd omnis vſura prohibita ſit vtroque hoc jure, non item omnis ſimonia, ſed aliqua (non tamen purè mentalis) ſit ſolo jure Canonico introducta, quæ relaxari poteſt per diſpenſationem, eique derogari per conſuetudinem inſtar aliarum legum & canonum, vt in *c. fin. de conſuetudine,* quo caſu eiuſmodi vſura (niſi ſit purè mentalis) obligabit ad reſtitutionem, ſi intentio vſuraria exteriùs ſe prodat, quamdiu lex eſt in ſuo vigore, iuxta *arg. S. Tho. l. c.* Sicut enim inuito Domino nemo aliquid licitè retinet, neque ſuum facit, ita nec ab adminiſtratore inuito ab ipſo conſtituto, qui ſupremus eſt Pontifex Canonum conditor. Si autem ſit purè mentalis, adeòque ſub cognitionem Pontificis vel Eccleſiæ non cadat, obligat ad ſolam pœnitentiam propter peccatum inobedientiæ commiſſum contra legem Eccleſiæ. Atque hæc eſt veriſſima Canoniſtarum ſententia, *gl. in d. c. vlt. Hoſtienſ. Butrio. Henriq. Panorm. ibid. Innoc. in c. Tua nos. eod. Felin. ibid. & d. c. vlt.* Ex Theologis idem etiam ſentiunt *Leſſ. lib. 2. de juſt. c. 35. dub. 21. Suar. to. 1. de Relig. l. 4. c. 53. n. 43.* & alij, qui tamen in explicando *dicto c. vlt.* præter *Azor* ſcopum non tangunt.

Non aliter parabolam juramenti concedis.) Nemo, quem viderim explicat, quid ſit parabolam juramenti concedere: Hoſtienſis ſignificat fuiſſe prouerbium *Longobardicum*, videntur autem illi deſignari, qui equidem non paciſcuntur, quòd velint exigere lucrum vſurarium, oſtendunt tamen ſe non daturos mutuum, niſi aliquis velit vltrò aliquid dare, etſi ſine exactione, quod eſſe vſuram ex dictis ſatis patet. De negotiatore merces maioris vendente ob ſolutionis moram dicemus *ad c. fin.*

Cap. XI. Quam pernicioſum.

Innoc. III. Prælatis in regno Franciæ conſtitutis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt manifeſti vſurarij (maximè quos vſuris renuntiaſſe conſtiterit) cùm aliquis eos conuenerit de vſuris, nullius permittantur appellationis ſubterfugio ſe tueri.

E X E G E S I S.

Probat hic textus manifeſti vſurarij appellationem non recipiendam; cùm etiam in aliis notoriis non admittatur ſiue ciuilibus, ſiue criminalibus, ſed poteſt judex ſtatim ad executionem ſententiæ procedere.

Cap. XII. Poſt miſerabilem.

Idem, Norbonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Præcipit Pontifex Iudæos ad remittendas Chriſtianis vſuras compelli per Principes & poteſtates ſeculares, & donec eis remiſerint, à fidelibus tam in mercimoniis, quàm in aliis per excommunicationis ſententiam communionem omnimodam denegari.

E X E G E S I S.

Ex hoc *textu* colligunt *Couarr. c. 3. Peguerra. deciſ. 31. n. 19. Caniſ. de vſur. c. 9. Zaſius hic:* crimen vſurarum eſſe *fori mixti*; jubentur enim hic coërceri per Principes & poteſtates ſeculares. Dein hoc crimen ſapit furtum & rapinam, *c. Si quis vſuram. 14. q. 4.* quæ pertinere ad tribunal ſeculare non eſt dubium, etſi propter admixtam ſpiritualitatem pertineant quoque ad Eccleſiaſticum. Denique licet Eccleſia vſuras prohibeat, nuſquam tamen prohibet, ne judex ſecularis de illis cognoſcat. Et licet vſurarij dicantur puniendi per judicem Eccleſiaſticum, vt *c. 1. 2. 3. ſup.* hic tamen dicuntur puniendi per Principes ſeculares. De Iudæis redibit *inf. c. penult.*

Cap. XIII. Tuas.

Idem, Mutinenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm quidam vſurarij eos, quibus dabant pecunias ad vſuram cogerent, facere juramentum de vſuris non repetendis, & quæſtione non mouendâ ſuper his, quas ſoluerant. Reſcribit Pontifex, & mandat vſurarios monitione præmiſſâ per cenſuram Eccleſiaſticam appellatione remotâ compelli, vt ante vſurarum ſolutionem ab earum exactione deſiſtant, vel ſolutas reſtituant, ne de dolo & fraude commodum reportent.

E X E G E S I S.

Dolus & fraus in eo conſiſtunt, quòd eiuſmodi vſurarij putent mutuatarios religione juramenti poſſe adſtringi ad vſuras ſoluendas, neque in judicio repetendas. Quam materiam cùm abundè explicauerimus *in c. Adminiſtrationis. c. Quemadmodum de jureiurando*, non eſt, quod hic addamus.

* * *

Cap.

Cap. IV. Quia fruſtra.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt ſi vſurarius literas Apoſtolicas impetrauerit ſuper reſtituendis vſuris, vel fructibus computandis in ſortem: niſi prius ipſe reſtituerit vſuras, quas ab aliis noſcitur recepiſſe, authoritate literarum illarum nullatenus audiatur.

E X E G E S I S.

Etſi alioqui non ſoleat quis condemnari, vt propter diuerſum crimen patiatur præiudicium in gratiâ ſibi conceſſa, eſt tamen hic caſus ſpecialis, in quo ratione doli fit compenſatio circa diuerſa; quia enim iſti petunt ſibi remitti vſuras, quas aliis perſoluerunt, aut fructus in ſortem computari, doloſè reticentes quòd ipſimet vſuras ab aliis extorqueant, meritò priuantur beneficio literarum Apoſtolicarum, niſi priùs vſuras prædictas reſtituerint, ita *Valer. Regin. in praxi l. 23. n. 99.* vbi dicit id fallere in Clerico vel Procuratore repetente vſuras à ſe ſolutas nomine Eccleſiæ; auditur enim ſic repetens, quantumuis & ipſe ſit vſurarius, vtique in fauorem Eccleſiæ.

Cap. XV. Cùm in diœceſi.

Idem, Altiſsiodorenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm in diœceſi iſtâ quam plurimi eſſent vſurarij manifeſti, contra quos propter timorem potentum, qui iis patrocinabantur, nullus accuſator appareret, nec iidem per ſententiam eſſent condemnati. Reſcribit Pontifex, licet contra eos non appareret accuſator, ſi tamē aliis argumentis conſtiterit eos eſſe vſurarios manifeſtos, pœnam Concil. Lateranenſis in eos liberè poſſe exerceri.

E X E G E S I S.

Apparet hos vſurarios fuiſſe manifeſtos ipſo facto, quia in aliorum oculis, ſi non omnium certè aliquorum vſuras exercebant, non erant tamen infames jure ipſo, vt diximus ad *c. 2.* quia non condemnati per ſententiam defectu accuſatoris, quos nihilominus aliis argumentis ſuppetentibus jubet condemnari, & pœnis *Concil. Lateran. in eod. cap.* ſtatutis ſubjici.

Cap. XVI. Salubriter.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, generum ad fructus poſſeſsionum, quæ ſibi à ſocero ſunt pro numeratâ dote in pignus obligatæ, computandos in ſortem non eſſe obligandum, cùm frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda.

E X E G E S I S.

Pro numeratâ dote.) Eſt hæc altera exceptio à regulâ quæ ponitur, *c. 1. & 2. ſup.* Sicut enim non procedit in feudo ſeu beneficio Eccleſiaſtico, vt ibidem diximus, ita nec procedit in re pignori per ſocerum obligatâ. Notat verò benè *Zaſius* textum eſſe vitioſum, neque debere legi pro numeratâ dote, ſed pro numerandâ dote, idque probat luculenter, quia dos numerata non recipit aſſecurationem pignoris, cùm gener illam habeat jam in manibus ſuis, & fructus illius liberè ſibi ſeruet, neque acceptâ dote reſtituere debet.

Ad onera matrimonij ſupportanda.) Nota I. Jure ciuili cedere dotem lucro mariti propter onera matrimonij. *c. De jure dotis.* Quod ipſum videtur Pontifex aſſignare pro ratione ſuæ deciſionis, dum dicit, frequenter *dotis fructus non ſufficere ad onera matrimonij ſupportanda.* Dubium verò eſt, quomodo hoc excuſetur à labe vſuræ, aliqui aſſignant fauorem dotis velut piæ cauſæ, ſed obſtat *c. 5. ſup.* quod neque pro fauore tali, imò maiori, vt redimendâ vitâ captiui, vult vſuras eſſe licitas. Alij in conuentione & pacto id conſtituunt; verùm neque ſic purgatur vſura, quia non valet conuentio contra legem diuinam & naturalem inita, placet quod tradunt *Conarr. 3. var. c. 2. n. 3. Nauarr. de Reſtit. l. 3. n. 352. & ſeqq. Leſſ. l. 2. c. 20. n. 141. Zaſius hic. n. 17.* Hanc exceptionem fundari non in fauore dotis, ſed in intereſſe damni emergentis, ex oneribus matrimonij ſuſtinendis, quod redundat in maritum dote non ſolutâ, in cuius damni compenſationem fructus pignoris ipſi meritò conceduntur ſaluâ ſorte dotis, donec ſoluatur. Idque ſignificat Pontifex in ratione ſuæ diuiſionis, quod ſcilicet fructus dotis frequenter oneribus matrimonij ſupportandis non ſufficiant, ſi autem maritus onera matrimonij non ſuſtineret, t. iſte pro ipſo non ſtaret. Plura de hac re vide apud eundem *Zaſium & Barboſ. hic.*

Cap. XVII. Michaël.

Idem, Epiſcopo Bononienſi.

S V M M A.

Cùm Michaël laicus quereretur, quòd quidam alij Bononienſes ciues multa extorſerint ab eo & à patre ſuo, cuius hæres extitit, nomine vſurarum; Prohibet Pontifex, ne nomine ſuo procedat Epiſcopus, niſi dictus conquerens reſtituerit, vel adhuc reſtituat. ſi quas aliquando ipſe, vel pater eius extorſerit vſuras.

E X E G E S I S.

Concordat cum *c. Quia fruſtra. ſup.* ſpeciale igitur eſt in hoc crimine, vt vſurario non concedatur ſuper vſuris actio, vel fiat gratia, niſi reſtitutis vſuris.

ſuris, quas ipſe vel pater ipſius ab aliis extorſerint. Vbi notat *gl.* etiam per hunc textum teneri filium ex delicto paterno vſurarum, vt *ſup. c. Tua nos.*

Cap. XVIII. Quanto.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Statuit Pontifex ſynodali decreto, vt ſi de cætero quocunque prætextu Iudæi à Chriſtianis graues immoderataſque vſuras extorſerint, Chriſtianorum eis participium ſubtrahatur, vſque ad competentem ſatisfactionem, & Chriſtiani per ſententiam excommunicationis, appellatione poſtpoſitâ, compellantur ab eorum commerciis abſtinere. Principibus autem injungit, vt propter hoc non ſint Chriſtianis infeſti, ſed potiùs à tanto grauamine cohibeant Iudæos. Simulque decernit, vt compellantur ſatisfacere Eccleſiis pro decimis & oblationibus, quas à Chriſtianis de domibus & poſſeſſionibus percipiebant, antequam ad Iudæos perueniſſent

EXEGESIS.

Principibus autem injungit.) Nota I. Seueriuseſſe *c. Poſt miſerabilem. ſup.* quod abſolutè mandat Principibus, vt Iudæos ad vſuras remittendas & reſtituendas compellant, quàm *cap.* preſens, vbi ſolùm præcipitur, ne iidem Principes ſint Chriſtianis infeſti in compellendo videlicet illos ad vſuras perſoluendas graues videlicet & immoderatas, vt initio *cap.* præfatur Pontifex. Poſſe tamen non obſtantibus his Canonibus à principibus illis nominatim, qui non recognoſcunt ſuperiorem, vſuras permitti hoc ſenſu, quòd non puniant eos. inde concludit *Azor p. 3. l. 5. c. 19.* §. dubium tamen eſt, poſt *Nauarr. l. 4. conſ. 3. tit. de Iudæis*: quia etiam Papa in terris Eccleſiæ eos permittit.

Nota II. Quoſdam exiſtimare, principem non poſſe cogere ſubditos, vt vſuræ promiſſæ ſoluantur Iudæis, *ita Silu. v. vſura. 9. q. 38. Angel. v. eod.* qui plures alios allegat, nituntur *c. Poſt miſerabilem. ſup. & Clement. 1. eod. Nauarr. l. c.* & alij dicunt non peccare, quia conſuetudo in contrarium potuit abrogare contraria jura poſitiua. Et ſicut ſoluere vſuras non eſt contra jus Diuinum & naturale, licet exigere ſit, ita facere vt ſoluantur vſuræ promiſſæ, non eſt contra jus diuinum aut naturale, quam rationem affert *Azor l. c.*

Cap. XIX. & fin. Nauiganti.

Gregorius IX. Fratri R.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex 1. eum qui nauiganti vel eunti ad nundinas certam mutuat pecuniam, quia in ſe ſuſcipit periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarium eſſe cenſendum. 2. Illum quoque, qui dat 10. ſolidos, vt alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur: quæ licet tunc plus valeant, vtrùm plus vel minus tempore ſolutionis fuerint valituræ veriſimiliter dubitatur, non debere ex hoc vſurarium reputari. 3. Ratione huius dubij etiam excuſari illum, qui pannos, granum, vinum, oleum vel alias merces, vendit, vt amplius, quàm tunc valeant, in certo termino recipiat pro iiſdem, ſi tamen tempore contractûs ea non fuerat venditurus.

EXEGESIS.

Quòd ſuſcipit in ſe periculum.) Nota I. Hoc vſuræ genus ſpecialiter pertinere ad fænus nauticum & pecuniã, quæ recipitur & tranſuehitur per mare periculo creditoris, qui illam nauiganti mutuam dedit, eâ lege, vt ſi non potuerit, non teneatur illam reddere, ſi autem ſaluus ex nauigatione redierit, vltra ſortem aliquid perſoluat creditori, *l. Periculum. 5. ff. De fænor. nautic. l. 1. & fin. C. eod. quibus legibus hoc vſura permittatur.*

Nota II. Tale lucrum, ſine labe vſuræ videri etiam permiſſum jure Canonico tanquam licitum: quia canones non reprobant lucrum, niſi quod principaliter ratione mutui accipiatur, ſine aliquo titulo juſto, qualem præbet periculum amittendi ipſam ſortem ſi nauis pereat, quod vtique pretio eſt æſtimabile. Neque obſtat hoc *c.* in quo Pontifex videtur reprobare hoc fœnus nauticum. Vel enim iſte *c.* ſolum procedit de periculo improbabili & inſufficiente ad aliquid exigendum vltra ſortem; vel quia mutuans non explicat, an aliquid exigat vltra ſortem pro æſtimatione periculi, vel ratione mutui, ideòque ipſius intentio ſuſcipitur in partem deteriorem, quia non explicat meliorem, ita *Valaſ. conſ. 14. n. 8.* vel denique loquitur Pontifex in eo caſu, quo creditor dare mutuum non vult, niſi ratione ſuſcepti periculi, etſi creditor mallet habere mutuum ſuo periculo, vt probat *Couarr. 3. var. c. 2. n. 5.* Idem dicendum non tantùm de pecuniâ ſed etiam de mercibus tranſuehendis. Ex his reſponſis videtur præualere poſtremum.

Vtrum plus vel minus ſolutionis tempore.) Nota ſolam moram ſolutionis, niſi damnum inde emergat, vel lucrum ceſſet, aut aliquod incommodum aliud inde oriatur, non eſſe pretio æſtimabile, ideóque meritò cenſeri vſurarium, qui ſolius moræ titulo aliquid vltra ſortem exigit: quando autem veriſimile eſt in præfixo ſolutionis termino, pannos, oleum vel alias merces plus valituras, jam ſuppetit titulus aliquid exigendi, quia creditor plus perciperet, ſi vſque ad illud tempus merces ſuas retineret; *ſi tamen tempore contractûs eaſdem merces erat venditurus* (quam limitationem meritò addit Pontifex) non poſſet jam carius vendere, etſi ſciret poſthac pluris valituras, quia majus illud lucrum, quod in futurum præuidebat, mercibus jam diſtractis aut ſtatim diſtrahendis, amplius nec ſperare neque habere poterit. Idemque eſt in ſimilibus, & per hoc intelligitur etiam *c. In ciuitate. ſup. de vſuris.*

IDEM

IDEM TITVLVS DE VSVRIS. IN VI.

Cap. I. Vſurarum.

Gregorius X. in Generali Concilio Lugdunenſi.

S V M M A.

Sancit Pontifex, vt nec collegium, nec ſingularis perſona cuiuſcunque dignitatis alienigenas, & alios vſuram publicè exercentes in ſuis terris habitare permittat, ſed infra tres menſes expellat, nec quiſque eis domos locet. Contrauenientes Eccleſiaſtici Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi ſuſpenſionis, inferiores excommunicationis, Collegium ſiue Vniuerſitas excommunicationis ſententiam incurrat &c.

E X E G E S I S.

Hæ aliæque pœnæ hîc poſitæ vel non ſunt in vſu, vel crimen vſurarum à Chriſtianis publicè rariùs exercetur, vt illis non ita videatur opus eſſe.

Cap. II. Quamquam.

Idem.

S V M M A.

Etſi vſurarij manifeſti de vſuris, quas receperunt, ſatisfieri in teſtamento mandauerint, nihilominus Eccleſiaſtica ſepultura eis denegetur, donec de vſuris ipſis ſecundùm facultates fueris plenariè ſatisfactum, aut de Ordinarij mandato idoneè de reſtitutione ſit cautum, in quâ cautione, ſi quæuis vſurarum ſit manifeſta exprimatur. Religioſi autem & alij, qui manifeſtos vſurarios ad Eccleſiaſticam admiſerint ſepulturam, pœnæ Lateranenſis Concilij contra vſurarios promulgata ſubiaceant. Nullus manifeſtorum vſurariorum faciendis teſtamentis interſit, aut eos abſoluat, niſi de vſuris ſatisfecerint, aut idoneam præſtent cautionem. Teſtamenta quoque manifeſtorum vſurariorum aliter facta non valeant, ſed ſint ipſo iure irrita.

E X E G E S I S.

Teſtamenta quoque manifeſtorum vſurariorum.) Nota I. Inodium huius criminis plura præter alias pœnas, quas vidimus *c. 2.* & aliis h.t. in antiquis ſtatui circa teſtamenta. 1. Vt licet in teſtamento jubeant ſatisfieri, nihilominus priuentur honore Eccleſiaſticæ ſepulturæ, vſque ad ſufficientem cautionem ab Epiſcopo mandatam. 2. Religioſos & alios, qui manifeſtos vſurarios ſepeliri permiſerint, ipſis vſurariorum pœnis ſubiaceant. 3. Nemo teſtamentis illorum condendis intereſſe poſſit, intellige vt teſtis vel notarius, aut eos abſoluere, niſi fiat poſt ſatisfactionem aut debitam cautionem. 4. Denique teſtamenta ipſorum ſint inualida ſine altero ex duobus. Intelligitur autem idonea cautio illa eſſe, quæ fit per fideiuſſores, vel pignora, qualem probant leges. *l. Mandato. 39. § fin. ff. Mandati & gl.* communiter recepta hîc. Etſi alioquin etiam nuda promiſſio cautionis nomine contineatur. *l. 3. C. De verb. ſignif.* & multo magis jurata, quamuis neque hæc videatur ſufficere, quia facilè homines neceſſitate cogente proprio commodo vrgente peierant.

Nota II. Etſi teſtamentum fuerit factum, antequam eſſet vſurarius, neque ſic eſſe validum, vt tradit *Couarr. 3. var. c. 3. n. 9. v. 10.* niſi ſatisfactio aut cautio ſufficiens præceſſerit teſtamenti factionem, requiritur enim iuxta reg. Iuris habilitas in teſtatore non ſolùm tempore facti teſtaméti, ſed etiam mortis. *l. 1. §. Sed ſi filius. ff. De legat.* Contrarium tamen in praxi communiter videtur receptum, vt fatetur *Couarr. l. c. in fin. & Gabriellius l. 4. concl. 3.* quia videtur ſatisfactum intentioni Canonum, etiam per ſatisfactionem aut cautionem ſubſequentem, quia Eccleſia non principaliter intendit vſurarum reſtitutionem, vnde ſi vſurarius pœnitens decedat, & ſufficientem cautionem præſtent hæredes, non eſt ſepultura deneganda.

Nota III. Etſi teſtamenta vſurariorum poſſint videri irrita, etiam quoad legata pia, cùm neque oblationes à talibus Eccleſia recipit, *c. Quia. 3. ſup.* idque tenet *Panorm. in Rub. de teſtam.* æquius tamen eſt iuxta *Couarr. l. c.* legata pia præſtari, modò non excedat vires hæreditatis, quia fauor piæ cauſæ, ipſáque eleëmoſyna non habet locum aut placet Deo ex illis quæ ſunt aliena. Sed neque codicillos vſurarij valere, quia fruſtranea eſſet lex prohibens teſtamentum, ſi liciti eſſent codicilli, quia vt bene aduertit *Zœſius hoc n. 49.* pendet à licentia teſtandi, vt cui hæc eſt denegata, & illa denegata cenſeri debet. *l. 2. §. penult. ff. De jure codicill*: *vt in hoc c.* neque denique mortis cauſa vſurario donare licet, quia talis donatio æquiualet & habet effectum legatorum, ita *Couarr. n. 3. Rub. de teſtam. n. 3 Iulius clarus. §. Donatio. q. 7.*

Nota IV. Etiam Judæos teneri pœna *h. c.* non quidem quoad pœnas ſpirituales, cùm ſint extra Eccleſiam ſed politicas ſiue ciuiles, ad legis naturalis & ſocietatis humanæ conſeruationem ſpectantes, quibus omnes homines ligantur, adeòque & Iudæi ſubjecti, catenus non tantùm principibus ſæcularibus ſed & Eccleſiaſticis, quare teſtamenta Iudæorum vſurariorum non aliter valebunt, quàm debita ſatisfactione aut cautione promiſſa, vt poſt *Couarr. l. c.* tradit *Zœſius. n. 50.*

IDEM TITVLVS DE VSVRIS IN CLEMENTINIS.

Cap. vnicum. Ex graui.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Statuit Pontifex cum concilio, vt quiuis magiſtra-

giſtratus aut judices, conſiliarij, aut quiuis officiales ſtatuta (pro vſuris aut vſurariis qualia antea enumerauit) de cætero facere, ſcribere, dictare, aut quòd ſoluantur vſuræ; vel ſoluta non reſtituantur ſcienter judicare præſumpſerint, ſententiam excommunicationis incurrant, eandem incurſuri, niſi ſtatuta eiuſmodi de libris communitatum (ſi ſuper hoc poteſtatem habuerint) intra 3. menſes deleuerint, aut ipſa ſtatuta vel eiuſmodi conſuetudines, quoquo modo præſumpſerint obſeruare. Vſurarios porrò ad exhibendum, cùm de vſuris agitur, ſuarum codices rationum idem Pontifex cenſurâ decernit eccleſiaſticâ compellendos. Si quis denique pertinaciter affirmat, exercere vſuras non eſſe peccatum, eum eſſe velut hæreticum puniendum, & ordinarios atque hæreticæ prauitatis inquiſitores, contra huiuſmodi errore diffamatos aut ſuſpectos de hæreſi debere procedere.

EXEGESIS.

Hæc plana ſunt, & juri Diuino ac naturali valde conformia, maximè circa ſtatuta vſuraria condenda & abolenda, ue nulla contra illa conſuetudo poſſit præualere. Circa tres tamen menſes hic aſſignatos videtur id uſu abrogari potuiſſe.

TITVLVS XX.

DE CRIMINE FALSI.

Ad Rubricam.

NOTA I. Falſum & falſitas nihil aliud eſt, quàm *veritatis imitatio, Nouell. 73. Collat. 6. tit. 2. de Inſtru. caut. & fid. in prin.* quæ ſi fiat cum dolo, potiùs eſt veritatis euerſio, & dicitur crimen falſi, committitur variis modis, quos breuiſſimè collegit *Coruin. l. 4. t. 218.* in ſuâ ſynopſi juris Canonici. grauitas hujus criminis bene deſcribitur, *hoc t.* quòd Deum lædat, & judicem, & partem. Etſi verò hoc procedat ſimpliciter de teſte falſo, generatim tamen læſio Dei & hominis in omni crimine falſi reperitur; falſitas enim præter offenſam æternæ veritatis tendit ad fallendum non quidem Deum, qui falli non poteſt, ſed hominem aliquem ſiue vnum ſiue plures. Extat hic *tit. in Extrau. vtriſq. in decreto de eâdem re agitur. c. In memoria. d. 19. c. Quiſquis. 11. q. 9. c. Qui falsò. 4. q. 3.*

Nota II. Etſi crimen falſi multis modis committatur, in hoc tamen t. ſolùm agi de falſidico teſte, ſententiâ latâ per falſas literas, falſante ſigillum principis, receptatione illegitimâ literarum Apoſtolicarum, illarùmque variâ falſatione, etiam quoad ſtylum curiæ. Denique de raſura earundem & falſatione monetæ. Qui alijque falſationis modi à *Coruino* telari propter damnum datum proximo ſemper obligant ad reſtitutionem.

Nota III. Teſtem dici falſum, & teneri de falſo non ſolùm quando dicit mendacium, ſed etiam quando occultat veritatem, quòd intelligendum monet *Panorm.* quando quis interrogatus de certo articulo, dicit ſe nihil ſcire, vel quando jurauit dicere meram veritatem, & multa ſubticet, vt *in c. Cùm dilecti. de accuſat.* ſi autem non jurauit, vel non fuerit interrogatus, ad nihil tenebitur.

Cap. I Falſidicus.

Auguſtinus.

SVMMA.

Falſus teſtis tribus eſt obnoxius, primùm Deo, cuius præſentiam contemnit, dein Iudici, quem mentiendo fallit, denique innocenti, quem falſo teſtimonio lædit, vterque reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat.

EXEGESIS.

Intelligitur ex dictis ad *Rubricam.*

Cap. II. Super eo.

Lucius III. Vigorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex huic Epiſcopo, vt quoties aliqua ſcripta ſub nomine ſuo viderit redarguenda falſitatis, nullam eis adhibeat fidem, neque quod per ipſa mandatum eſt, obſeruet, ſed eum, qui præſentârit, retineri faciat diligenter.

EXEGESIS.

Colligitur, quòd ſuſpectus de falſitate poſſit capi & detineri in cuſtodia, donec reperta ſit veritas, de quo *in c. Memoriam. D. 19.* vt tradit *Panorm. hic n. 3.* qui etiam bene jubet obſeruari *gl. verb. Sine temporis præfinitione,* quòd ſententia lata per falſas literas denegatorias poſſit retractari quandocunque, & idem eſt in ſententia delegata, ſi falſus Procurator agat cauſam, iuxta *c. In noſtra. de Procur.* Secus eſt, quando judex ordinarius circumuenitur falſis literis aut probationibus; quia tunc ad agendum de falſitate, certum tempus eſt præfinitum, vt docet *Ioan. And. in c. Venerabilis. de except.*

Cap. III. Ad audientiam.

Vrbanus III.

SVMMA.

Cùm aliqui falsâſſent ſigillum Regis Francorum

eorum, eóſq; incarcerari Epiſcopus mandâſſet. Reſcribit Pontifex, ne eis membrum auferri, aut pœnam infligi corporalem cum periculo mortis patiatur, ſed degradatis in ſignum maleficij characterem imprimi faciat, & prouinciam ſeu diœceſin abiurare compulſos abire permittat.

EXEGESIS.

Tres pœnas infligi Clerico falſanti ſigillum principis, notat *Panorm. hic.* 1. Eſt degradatio verbalis ſeu depoſitio, nam ſi ſermo eſſet de degradatione reali, reus tradi deberet, ſiue relinqui judici ſeculari, velut afficiendus pœna mortis, vt *in c. Degradatio de pœnis. in 6.* 2. Pœna eſt impreſſio alicuius characteris, vt ſic magis abſterreantur clerici, & falſarij ab aliis diſcernantur; ajunt aliqui hunc characterem fuiſſe primam literam diœceſis ſiue prouinciæ vbi peccauerunt, hanc tamen pœnam non eſſe ordinariam dicunt *DD.* ſed ſpecialem in odium criminis. 3. Pœna eſt exilium, habet enim Eccleſia ſiue Epiſcopus poteſtatem clericum compellendi ad abjurandam diœceſin ſuam, quod vtique eſt quædam exilij ſpecies. Non poſſunt tamen Epiſcopi infligere pœnas cum periculo mortis, alioqui fierent irregulares.

Cap. IV. Dura ſæpe.

Innocentius III.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ſub excommunicationis pœna & ſuſpenſionis ab ordine & beneficio, ne quis apud ſedem Apoſtolicam, literas eiuſmodi, niſi de manu Pontificis, vel illorum recipiat, qui de mandato ipſius ad illud ſunt officium deputati. Si verò ſit perſona tantæ auctoritatis, quam deceat per nuntium literas eiuſmodi recipere, mittat nuntium idoneum ad cancellarium vel ipſum Papam, per quem literas dicto modo recipiat: Tranſgreſſor huius mandati, ſi laicus fuerit, excommunicationi ſubiaceat, ſi clericus ſuſpenſioni ab officio & beneficio. Iubet porrò Pontifex generalem excommunicationis ſententiam promulgari & in ſingulis parochiis ſæpius innouari, vt ſi quis falſas literas ſe habere cognoſcat, infra 20. dies illas aut deſtruat aut reſignet, ſi excommunicationis ſententiam vult euadere, quam Pontifex ſibi extra mortis periculum reſeruat.

EXEGESIS.

Nota, quòd hoc c. procedat contra eos, qui apud ſedem Apoſtolicam, id eſt in curia exiſtentes, vt dicunt *DD.* literas ab alio quàm Papa vel deputatis recipiunt, vnde non obligat exiſtentes extra curiam, modò mittant nuntium idoneum ad Cancellarium aut Papam, qui inde literas recipiat. Quod præſertim dicendum eſt, ſi ſint tantæ auctoritatis, vt principes, Cardinales, Patriarchæ, videtur enim per *h. t.* indulgeri illis, vt per nuntium literas apoſtolicas recipiant. Sanxit autem hæc ſub tam grauibus pœnis *Innoc.* quia illius tempore falſatio literarum apoſtolicarum erat valde frequens.

Cap. V. Licet.

Idem Archiepiſcopo & Canonicis Mediolanenſibus.

SVMMA.

Ponit Pontifex nouem modos falſandi literas papales, quorum duos poſtremos dicit non facilè poſſe deprehendi, ſed neque priores ſeptem ſunt ſatis clari, ideò textum prolixum non adjungimus, ſed vniuerſim notantes, quod ſub finem dicit Pontifex, duas poſteriores falſitates poſſe deprehendi ex modo dictaminis (id eſt ſtyli, vt interpretor) vel forma ſcripturæ, aut qualitate chartæ. In cæteris diligentem indagatorem falſitatem poſſe intueri, vel in adiunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtuſione, præſertim ſi bulla non ſit æqualis, ſed alibi magis tumida, alibi magis depreſſa. Bene tamen notat Ioan. And. & Hoſt. ſi litera ſit deleta cum herba, ſiue cum aqua diſtillata, fraudem non poſſe deprehendi ex modis h. t. aſſignatis.

Cap. VI. Quàm graui.

Idem, Attinacenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus literas veluti Apoſtolicas accepiſſet, quarum tam in continentia, quàm in dictamine Pontifex deprehendit falſitatem, reſcribit eidem, ſcire illum debere, ſedem Apoſtolicam in ſuis literis conſuetudinem hanc tenere, vt Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos fratres, cæteros autem Reges, Principes, vel alios cuiuſcunque Ordinis, filios appellet. Et cùm vni tantùm perſonæ ſcribit, nunquam loquatur in plurali, vt vos, aut veſter, ſiue his ſimilia apponat. In falſis autem illis literis Epiſcopus iſte vocabatur dilectus in Chriſto filius, cùm in aliis literis fuerit venerabilis frater appellatus. Ideóque monet, vt ſic literas Apoſtolicas intueatur tam in bulla, filo & charta, quàm in ſtylo, ne veras pro falſis, vel falſas pro veris admittat.

EXEGESIS.

De ſtylo Curiæ Romanæ, vide latè *Felin. in c. 2. de reſcriptis.* Adde Rom. conſil. 376. quod incipit *Quæſtio.* Et obſerua ex notis additis ad Edit. Gregor. ad *Corpus Iuris Can. in c. Raynaldus. de teſtam.* quòd Papa Cardinales ſingulares, de quibus hîc nihil dicitur, filios vocat non fratres, exceptis *Oſtienſi, Albanenſi,*

bunenſi, Portuenſi, Sabinenſi, Tuſculano, & Præneſtino, & ita ſeruat ſtylus Curiæ Romanæ.

Cap. VII. Ad falſariorum.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt omnes literis Apoſtolicis vti volentes, eas primò diligenter examinent, nam per exceptionem ignorantiæ non euitabunt pœnas hîc adnotatas, videlicet vt omnes falſarij literarum Apoſtolicarum, qui per ſe vel alios hoc vitium exercent, cum fautoribus & defenſoribus ſuis anathematis vinculo ſint innodati, & clerici, quidem omnibus officiis & beneficiis Eccleſiaſticis perpetuò ſint priuati, & degradati ſeculari poteſtati tradantur ſecundùm conſtitutiones legitimas puniendi, per quam & laici de falſitate conuicti legitimè puniuntur. Qui verò ſub nomine Pontificis literis falſis vtuntur, Clerici quidem officiis & beneficiis Eccleſiaſticis ſpolientur, laici verò maneant excommunicationi ſubiecti, ita tamen, vt in iſtis & in illis malitia grauiùs quàm negligentia puniatur. Idque de his, qui falſas literas impetrant, eſt obſeruandum.

E X E G E S I S.

Quòd Pontifex hîc videtur excuſationem ignorantiæ excludere, non debet intelligi de illâ, quæ habet rationes probabiles. alioquin puniretur ſine culpâ; ſed de illâ, quæ coniungitur cum dolo, vt notat *Panorm. n. 7.* qui id quoque addit *Clericum falſantem literas Papæ, tradi iudici ſeculari morte puniendum*, quod eſt ſpeciale in iſtâ ſpecie falſitatis, nam ordinariè crimen falſi non punitur ita acerrimè, vt colligitur ex *c. Audientiam.* ſup. iuxta jus ciuile pœna falſi in libero homine eſt deportatio, & omnium bonorum publicatio, in ſeruo vltimum ſupplicium, vt ait *gl.* hîc. Sic enim ait, *l. 1. §. vlt. ad l. Cornel. de falſis. & l. Vbi falſi. C. eod.* quòd verum eſt de his, qui falſant literas Principis, falſantes enim literas aliorum puniuntur leuiùs.

Cap. VIII. Accedens.

Idem.

S V M M A.

Mandat Pontifex, ſi literæ Apoſtolicæ falſa deprehenſæ, de ſimplici juſtitiâ formam habeant (cùm præſumi non debeat, quòd pro caſibus literis, quæ facilè poſſunt obtineri, fraudem quis commiſerit falſitatis) nec impetrans ijs vſus eſt, poſtquam eas falſas eſſe cognouit, ei officium beneficiumque reſtituendum eſſe, neque vlteriùs moleſtandum.

E X E G E S I S.

Literas de ſimplici juſtitiâ eas intellige, quæ dantur ad lites, ſiue commiſſiones pro illis; hæ enim facilè conceduntur, circa modica aut facilia autem non præſumitur dolus, vt notat *Panorm.* hîc. & in *c. de præſumpt.* Et licet reipsâ ſubeſſet dolus, non præſumeretur falſum de re tam modicâ, ſecus ſi eſſent literæ de magnâ gratiâ.

Cap. IX. & fin. Ex conſcientia.

Idem.

S V M M A.

Cùm Pontifex in literis quibuſdam falſitatis redargutis nihil ſuſpicionis inueniſſet, niſi paucarum literarum raſuras, quæ nequaquam ſapientis animum in dubitationem vertere debuerant: mandat ſi conſtiterit R. contra quem alter dictas literas ſuper Eccleſiâ quâdam obtinuerat) obligâſſe ſe ſub periculo cauſæ amittendæ, niſi literas illas falſas eſſe probaret, cùm quilibet ad renuntiandum juri ſuo liberam habeat facultatem, eidem. R. ſuper dicta Eccleſia ſilentium imponi.

E X E G E S I S.

Collige I. Quòd raſura paucarum literarum non inducat probationem falſitatis, niſi inde ſequeretur ambiguitas aut æquiuocatio nominis, de quo dubitatur, aut eſſet in loco ſuſpecto, iuxta *c. Inter dilectos. de fide inſtr. & c. Ex literis. eod.* talis enim raſura meritò moueret animum ſapientis.

Collige II. Quòd quis poteſt ſe obligare ad perdendum beneficium in ſui præiudicium, licet ſuperior poſſit illam obligationem non acceptare, iuxta *c. Quòd in dubiis. & c. Admonet de renunt.* Quòd enim dicitur quemlibet poſſe renuntiare juri ſuo, intellige de jure priuato, non publico, vt ſæpè dictum. cùm ergò iſte R. renuntiauit juri ſuo priuato, quod prætendebat in illâ Eccleſiâ, & in probatione falſitatis literarum, ad quam ſe cum periculo cauſæ obligauerat, meritò illi ſilentium ſuper dictâ Eccleſiâ imponitur.

IDEM TITVLVS DE CRIMINE FALSI IN EXTRAVAGANTIBUS IOANN. XXII.

Cap. Vnicum. Prodiens.

Idem.

S V M M A.

Cùm nonnulli nullam habentes auctoritatem juris vel conſuetudinis ſeu priuilegij, monetam falſam fabricarent in Francia & locis circumuicinis, alij autem monetam falſam ſub vero ſigno Caroli Regis Fran-

Francorum deprauares in recto pondere; quam plures etiam quibus jus monetæ competit, monetæ Regiæ ſuam quantitatem poterant aſſimulare, licet ab eiuſdem Regia moneta juſto pondere deficerent, & populares perſonæ quotidie fallerentur in deſiderandis eiuſmodi monetis, inſuper alij ſcienter falſas monetas extra dictum regnum venderent & expenderent, Pontifex Ioann. exemplo Clementis V. prædeceſſoris ſui eiuſmodi falſarios, & fabricatores monetarum talium & emptores prædictos, excommunicationis ſententiâ innodat, abſolutione ſibi & ſucceſſoribus ſuis, præterquam in mortis articulo reſeruatâ.

EXEGESIS.

Eoſdem falſarios & fabricatores monetarum.) Nota I. Hoc grande crimen falſandi monetam non ſolùm prohibetur hîc jure canonico ſub pœnâ excommunicationis, & iniquũ judicatur *c. Quanto. de jurejur.* verùm etiam jure ciuili tam communi quàm municipali ſingularum prouinciarum damnatur & interdicitur ſub grauiſſimis pœnis. *l. 2. C. De falsâ monetâ.* quin frequenter eiuſmodi falſarij puniuntur ſupplicio capitali, bona tamen fides & ignorantia excuſat vtentem adulterinâ pecuniâ, etſi poſtquam intellexerit talem eſſe, teneatur ad reſtitutionem, à qua bona fides aut ignorantia non excuſat, vt tradit *Nauarr. in man. c. 17. n. 167.*

Nota II. Etſi quis bonâ fide monetam adulterinam acceperit, non tamen excuſari, ſi illam ſcienter exponat, quia fallit alterum dando monetam pro vera, quam ſcit eſſe falſam. Neque error vnius nocere debet alteri, juxta *Nauarr. l. c.* Idem dicendum in alijs, nemo enim rem, quæ non valet, niſi florenis decem, ſi illam ex imprudentia aut errore emit florenis quindecim, licitè tanto pretio vendit alteri, cui ipſius imprudentia nocere non debet, vt bene explicat *Nauarr. l. 3. de reſtit. cap. 1. n. 312.*

Nota III. Etiam illum, qui cudit monetam in debita materia & pondere, eſſe falſarium & teneri pœna falſi, quia ad juſtam monetam non ſufficit materiæ bonitas aut figuræ ſimilitudo, ſed requiritur poteſtas monetam cudendi & autoritas figuram vel ſignum imprimendi, quæ in tali moneta deficiunt, vnde *Bartol. l. Qui falſam. ff. h. t.* definit falſam monetam eſſe eam, quæ cuditur ab eo, qui non habet auctoritatem publicam cudendi, concordat *c. Quod quidem. 1. q. 1.* vbi regale ſignum impoſitum ſiue impreſſum monetæ non excuſat cudentem, cùm reuera ſubſit dolus & vſurpatio alienæ poteſtatis. Id damus ſi juſta ſit materia & valor, neque proximus ex tali moneta damnum incurrat, ceſſare reſtitutionis obligationem, quia nemo læſus, neque damnum paſſus eſt, quod *Zœſius. n. 5.* extendit etiam ad illos, qui tondent & radunt monetam, relicto tamen juſto pondere, quod eiuſmodi tonſores frequenter attenuant.

Nota IV. Etſi princeps cudens monetam licitè deducat expenſas; ideóque vltra materiæ valorem pluris taxet, ſi tamen taxatio ſit immoderata, non effugit crimen falſi; decipit enim ſubditos ſuos, & externos bonâ fide accipientes talem monetam pro verâ & juſtâ; quamuis Principes & Regna externa ſoleant valorem monetis externorum principum imponere, qui ipſis placet, licet maiorem impoſuerit Princeps externus, cui *extra territorium juxta Reg. Jur. in 6. impunè non paretur*, vt benè ponderat *Zœſius n. 6.*

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum.

SVMMA.

Prohibet in prolixo textu ſtudium Alchimiæ, & ſtatuuntur pœnæ in illos, qui illam non ſine dolo exercent. Etſi verò Phyſici doceant communiter poſſe verum aurum confici ex aliis metallis, tot tamen fraudes & deceptiones interueniunt, vt meritò hæc fuerit prohibita; Nec opus eſt pluribus.

TITVLVS XXI.

DE SORTILEGIIS.

Ad Rubricam.

NOT. I. Sortem dici, quando aliquid eo fine agitur, aut adhibetur, vt *occultum aliquid pateſiat*, v. g. quid in hâc, vel illâ re futurum ſit, quid conueniat alicui ex pluribus tribuere, quid expediat agere.

Nota II. Ex communiſſimâ ſententiâ *S. Tho. 2. 2. q. 155. a. 8.* tres eſſe ſortium ſpecies ex fine petitas: *Diuiſorias, Conſultorias, Diuinatorias.* Diuiſoriæ ſunt quando indicio ſortium quæritur, quid cuique tribui, aſſignari, aut concedi debeat, ex hæreditate, legatis, officiis, functionibus &c. quæ inter plures diuidi poſſunt aut debent. Conſultoriæ ſunt, quando inquiritur ſortibus conſilium aut voluntas Dei, quid in rebus obſcuris, dubiis, arduis, agendum,

Digitized by Google

aut omittendum ſit. Diuinatoria ſunt, per quas inquiritur de futuris euentibus.

Not. III. Directionem poſſe peti vel expectari, à cœlo, & aſtris, vel caſu, vel dæmone. Vbi certum eſt, quidquid non petitur à Deo temperante ſortes licitas, ſuperſtitioſum & illicitum eſſe.

Nota IV. Sortes diuinatorias, & conſultorias, poſſe ad vnam ſpeciem reuocari, quia & conſultando in dubiis, diuinatur quid agendum aut omittendum ſit auſpicio ſortium, & diuinando quid futurum ſit, vel lateat, ſuffragio ſortium conſultatur, quid aſtra, fatum, caſus, aut Deus velint. Quâ ratione duas ſufficere ſortium ſpecies non malè exiſtimat *Suar. to. 1. de Relig. l. 2. de ſuperſtit. c. 12. n. 18.*

Plura ſpeciatim attingemus in progreſſu. De quâ materiâ tractatur etiam *26. q. 1. q. 2. q. 3. q. 4. q. 5. q. 6. c. Non licet iniquis. vſque in fin.*

Cap. I. In talibus.

Ex pœnitentiali Romano.

TEXTVS.

In talibus vel Codicibus, aut aliis ſorte futura non ſunt inquirenda; nec diuinationes aliquas in aliquibus rebus quis obſeruare præſumat. Qui contra fecerit, quadraginta diebus pœniteat.

EXEGESIS.

Sorte futura non ſunt inquirenda.) Prohibentur hîc ſortes diuinatoriæ, per quas vel futura inquiruntur, vel occulta, vt furta, libelli infames, quorum autor ignoratur, & indagatur, vt ſi cartulæ plures in vrnam conijciantur, quarum vni inſcriptum ſit nomen *Titij*, quam ſi coniector educat, dicet rem ablatam eſſe apud Titium. Item, ſi quis librum aperiat eo fine, vt aliquid ei occurrat, quod læta vel triſtia, vel aliquid ſalutare contineat, qui videtur eſſe caſus capituli, dum Codicum obſeruationem vetat: quod genus ſortium Iure Canonico apparet eſſe prohibitum, tum hoc *cap.* tum ſeq. tum pluribus locis in *decr. c. Sortes. c. Peruenit. c. Si quis. c. Clericus. c. Contra. c. Epiſcopi.*

Nota II. Non tamen ſemper in his ſortibus grauiter peccari, ſi non expreſsè petatur vel expectetur reuelatio futurorum aut occultorum à dæmone, vel à fato quodam ſidereo, vel caſu, qui non reducantur in Deum. Fiunt enim hæc ſæpe ex vanitate, aut curioſitate, de quâ ſi taliter ſortientes interroges, reſpondebunt, nihil ſibi eſſe cum dæmone, fato vel caſu, qui à diuinâ prouidentiâ non proueniant, etſi in eo ſaltem leuiter delinquant, quod eiuſmodi ſortibus diuinam prouidẽtiam ſine iuſtâ cauſâ ſubiiciant, eiuſque conſilia quaſi expiſcari velint.

Nota III. Huius mentis videri fuiſſe *S. Aug. ep. 119.* His qui de paginis Euangelicis ſortes legunt, etſi optandum ſit, vt id potiùs faciant, quàm vt ad dæmonia conſulenda concurrant, mihi tamen diſplicet iſta conſuetudo ad negotia ſecularia, & ad vitæ huius voluptates velle diuina oracula conuertere. Vbi *Sanct. Doct.* expreſsè ſolùm damnat, ſi eiuſmodi ſortes ex apertione Bibliorũ, ad finẽ temporalem vanum aut curioſum dirigantur; poſſe autem ex piâ intentione hâc ratione explorari diuinam voluntatem, videtur ipſe dediſſe exemplum, quando *lib. 8. c. 12. confeſſ.* ipſo Deo ſuggerente per vocem illam *tolle lege, tolle lege, tolle lege*, credidit ſecurâ ſortitione ſibi id faciendum, quod in primo apertæ Scripturæ capitulo legendum inueniſſet. Secutus *S. Antonium*, qui veluti ſortiturus vitæ ſtatum ex Euangelij lectione templum ingreſſus, cùm audiſſet illud legi: *Vade, vende omnia quæ habes &c. ex Matt. 19.* credidit ſe ſorte veluti diuinitus miſsâ, ad Euangelica conſilia & mundi contemptum vocari.

Cap. II. Ex tuarum.

Alexander III. Grandenſi Patriarchæ.

SVMMA.

Cùm V. Presbyter ex inſpectione aſtrolabij, furtum cuidam Eccleſiæ factum, ex bono Zelo ſine intentione vocandi dæmonium indagare ſtuduiſſet. Reſcribit Pontifex ipſum non modicam peccati maculam inde contraxiſſe, mandatq́; Epiſcopo, vt eum pro pœnitentiâ per annum, & ampliùs ſi ſibi viſum fuerit, ab altaris miniſterio ſuſpendat.

EXEGESIS.

Hoc *cap.* intelligitur ex primo. Etſi verò res occultas, ſiue præteritas, ſiue præſentes, vt furtum occultum, theſaurum &c. ex aſtris indagare ſit ſuperſtitio omni iure interdicta, pro quo *Delrium, Sanchez*, alióſque allegat *Barboſ. n. 4.* Poteſt tamen id per ſimplicitatem, bonum zelum, imò & vanam credulitatem excuſari, modò nõ interueniat expreſſa dæmonis inuocatio, vt innuit textus. Exaggerat tamen Pontifex Sacerdotis huius factum, ratione ſcandali, quia cum Aſtrologo iudiciario, quem deſignat per hominem infamem, locum ſuſpectum acceſſit, ideóque pro rigore antiquo ſeruandi Canones voluit illum per annum ſuſpendi.

Cap. III. & vlt. Eccleſia.

Honorius III. Capitulo Lucano.

SVMMA.

Cùm Capitulum iſtud Eccleſiâ ſuâ vacante, vnum ex ſuis elegiſſet per ſortem, qui tres eligeret, per quos vice omnium Lucanenſi prouideretur Eccleſia de paſtore, quorũ duo tertium Magiſtrũ R. elegerunt, quod expreſſè eis licebat, ſecundùm poteſtatem à toto Capitulo ipſis traditam: Pontifex tali examinato proceſſu, licet notâ & reprehenſione non careret propter ſortem in talibus interuenientem, electionem celebratam quidem confirmauit, ſed ſortis vſum in electionibus perpetuâ prohibitione damnauit.

EXEGESIS.

Vnum elegiſtis ex vobis per ſortem.) Nota hoc pertinere ad ſortes diuiſorias, quæ nec naturali nec ciuili jure ſunt prohibitæ, quia ſors nihil mali eſt, ſed res in humanâ dubietate diuinam indicans voluntatem, vt ait *S. Aug.* relatus in *c. Sors. 26. q. 2.* Sic ſortibus vtuntur homines in controuerſiis & litibus dirimendis, in hæreditatibus, poſſeſſionibus, lucris diuidendis, honoribus, officiis diſtribuendis, in eligendo ex pluribus dignis aliquem dignum, in pœnis infligendis, vt ſi duo mortem commeriti ſortiantur, cui moriendum ſit, faciunt huc *l. Si ambo. ff. De judic. l. Si duobus. c. Communia de legibus. l. Si qui ſunt. ff. Familiæ erciſcundæ.* Vide *S. Aug. ep. 180. & l. 1. De doct. Chriſt. c. 18.*

Not. II. Licitas eſſe eiuſmodi ſortes ſiue diuiſorias, ſiue conſultorias, ſiue diuinatorias (quæ omnes ſi rectè fiant, ad diuinam volnntatem explorandam pertinent) patet pluribus Scripturæ exemplis. Sic ſorte Hebræis diſtributa eſt *terra promiſſionis. Joſue* indicio ſortium puniuit *Achan. c. 7. Saul.* ſorte eſt electus in Regem, ſic *Jonatham* filium ipſe mel comediſſe deprehendit *1. Reg. 14. Jonam* quoque eſſe cauſam tempeſtatis, ſorte deprehenſum eſt. *Zacharias* ſorte exiit, vt poneret incenſum *Luc. 1.* ſorte *Mathias* electus eſt in Apoſtolum. *Act. 1.* In talibus non peccatur, niſi abſque vllâ neceſſitate ad ſortes recurratur, hoc enim eſſet tentare Deum, ait *S. Tho.* aut ſi abſque debito cultu aut precibus id fiat, contrà quàm fecerunt Apoſtoli, qui precibus fuſis convenerunt ad *Mathiam vel Barnabam* ſorte eligendum, quorum vterque dignus videbatur honore Apoſtolatûs; ſi enim non tantùm digni, ſed digni cum indignis ſubjiciantur ſortibus, erit vtique culpabile, neque locum habebit illud. *Prouerb. 16.* Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.

Sortis vſum in electionibus &c.) Nota I. Cùm ergo ex dictis apparet ſortes diuiſorias in electionibus nec ciuili, nec naturali jure eſſe illicitas, ſequitur ſolo jure Eccleſiaſtico eſſe prohibitas. Certè ipſe Pontifex ſignificat, ante hanc prohibitionem fuiſſe validas, cùm præſentem electionem veluti validam confirmauit, non obſtante ſortis interuentu. Rationem autem ſpecialem, cur in electionibus Eccleſiaſticis (etſi alij alias comminiſcantur,) vſus ſortium cenſeatur reprehenſibilis, illam cenſemus rectiſſimè aſſignari, quòd electiones Eccleſiaſticæ fieri ſoleant ac debeant maturo conſilio, & præuiâ ſolicitâ electorum deliberatione, imò & diuino invocato auxilio, & habitâ notitiâ eligendorum, vnde temerè & ſine juſtâ cauſâ recurritur ad ſortes.

Nota II. Conſultius eſſe, electiones non fieri per ſortes, etſi ante hanc prohibitionem etiam Eccleſiaſticæ ſic fieri potuerint, non minùs quàm electiones ciuiles, hodiéque ad ſedandam magnam diſcordiam, vel aliam grauem cauſam ſic fieri poſſint, accedente Pontificis conſenſu. Neque hæc prohibitio extendi debet vltra electiones propriè dictas. vt ſi dubium ſit, quis ex pluribus præſentari aut promoueri debeat ad beneficia non electiua; poterit id ſortibus committi, per *Reg. jur. in 6. Odia enim reſtringi.* Fallitur autem multum *Barboſ. n. 5.* dum pro ratione huius prohibitionis aſſignat *c. Quia propter.* quod non poſſit obſeruari ſtante vſu ſortium, *Innoc. III.* enim qui eſt autor *d. c. Quia propter.* multis annis eſt poſterior *Alexandro III.* qui eſt primus auctor huius prohibitionis in *cap.* præſenti.

TITVLVS XXII.

DE COLLUSIONE DETEGENDA.

Ad Rubricam.

Collvsio eſt *fraudulenta conuentio inter Reum & Actorem*, quâ interueniente delicta manent impunita, vt deſcribit *Menoch. conſ. 15. n. 17.* vel iuxta *gloſſ. ad Tit. colluſio*, inter reum & actorem fraudulenta conventio. Et dicitur colludens falſum committere, quia aliud agit, & aliud ſimulat.

De hâc materiâ habes *q. 3. e. 1. in Rubric. de pœnis.* quæ ſit pœna colluſionis, & ſuprà *in Rubr. de accuſat.*

Cap. I. Scripta.

Gregorius vniuerſis Epiſcopis de Corin.

SVMMA.

Cùm hi, qui contra quendam Hadrianum Epiſcopum aliqua dixerant, poſtea cum eodem in amicitiam conueniſſent, Pontificem autem nuntiata ſceleris qualitas valde impelleret ad non diſſimulandum, cùm præſertim accuſatores & accuſatus inter ſe gratiam fecerint; reſcribit idem Pontifex, neceſſe eſſe ſubtiliùs perſcrutari, ne fortè non ex charitate, ſed ex præmio, eorum ſit concordia comparata.

EXEGESIS.

Accuſatores & accuſatum inter ſe feciſſe gratiam &c.) Not. Si accuſator deſiſtat ab accuſatione, debere judicem inquirere, an non ſubſit aliqua colluſio, cuius præſumptio eſt, ſi repentè redierint in gratiam, qui antea erant adverſarij, dum accuſatus corrupit accuſatorem ſeu prece, ſeu pretio, vt deſiſtat ab accuſatione præſertim grauis ſceleris, vt ſignificat Pontifex, naſcitur enim inde impuni-

tas ſcelerum, quæ cedit in damnum publicum, & perniciem diſciplinæ Eccleſiaſticæ in Clericis. Varias autem præſumptiones ex *DD.* enumerat *Barboſ. n. 4. 5. & 6.* vbi bene dicit, ex ſolâ amicitiâ non præſumi colluſionem, ſunt enim multi amici boni, qui vltra aram amici eſſe nolunt. *Panorm.* hîc enumerat cauſas recedendi à judicio, à *n. 5.* & oſtendit, quænam ſint legitimæ, quem vide, propriè enim hoc pertinet ad *materiam de Iudiciis.*

Cap. II. Crimina.

Idem.

TEXTUS.

Crimina ſemel audita, Gregorius indiſcuſſa nullo modo præteribat, etiamſi accuſatus cum accuſatore in gratiam rediiſſet.

EXEGESIS.

Crimina ſemel audita &c.) Dupliciter intelligi poſſunt crimina audita, id eſt probata: ſed nondum punita, vel delata quidem, ſed nondum probata, nec per ſententiam damnata. Vtraque diſcuſſione indigent, illa quidem qualiter punienda ſint, & pœna exequenda, iſta, quia crimina ſemel ad judicem delata, indiſcuſſa, & injudicata relinqui non debent, vtraq; autem pro zelo diſciplinæ intellexiſſe S. Gregorium apparet, ita vt vtroque caſu judex poſſit procedere ad vlteriorem inquiſitionẽ, niſi intelligat per licitam tranſactionem receſſum eſſe à judicio, vt not. *Panorm.* hîc ſe referens ad dicta *c. 1.*

Cap. III. Audiuimus.

Alexander III. Noruicenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm quidam Clerici ſuper beneficiis, quæ poſſidebant, permitterent ſe ab aliis moleſtari, & poſtea lite ceſſâ, vt quietè ea beneficia poſſiderent, quaſi tranſactionis nomine annuam penſionem ſoluerent, vt illis mortuis ſuper his beneficiis jus ſibi valerent vendicare: Mandat Pontifex vt Clericos ſuos, huiuſmodi colluſionis legitimè conuictos, beneficiis, ſuper quibus colluſum fuerit, non differat perpetuò ſpoliare.

EXEGESIS.

Textus ſatis planus eſt. Illud nota, ex *h. c.* deſumi pœnam ordinariam colluſionis ſuper beneficiis, vt videl. priuentur beneficiis ſuper quibus colluſerunt.

Cap. IV. & vlt. In tantum.

Gregorius IX. Barenſi Archiepiſcopo, & Fratri Ioſeph Monacho Florentino.

SVMMA.

Cùm clamore & infamiâ contra Acherontinum Archiepiſcopum inualeſcente, Pontifex inquiſitionem exceſſuum ipſius commiſiſſet, ſed, ipſo cum inquiſitoribus & examinatoribus colludente, illiſque & teſtibus corruptis dicti exceſſus non ſolùm manſiſſent incorrecti, verùm etiam peiora prioribus commiſiſſet; mandauit Pontifex, ſi de colluſione ac corruptione conſtiterit, ex integro ſuper commiſſis & aliis, alioqui ſuper nouis dumtaxat inquiratur, prout videbitur inquirendum.

EXEGESIS.

Ex integro ſuper præmiſſis & aliis &c.) Nota ex *Panorm. hîc n. 3. & 4.* 1. Quòd abſolutus legitimè per viam inquiſitionis, non debet ampliùs ſuper ſemel inquiſitis impeti; etſi infamia non ſtatim ceſſet. 2. Si tamen ſententia ſit lata per colluſionem, non tollitur facultas iterum accuſandi, & de prioribus criminibus rurſus inquirendi; perimitur tamen prior inſtantia, & inchoatur noua, quod ſignificat ex integro inquiſitionem reſumi, & nouum proceſſum ſuper prioribus inſtitui.

TITVLVS XXIII.

DE DELICTIS PUERORUM.

Cap. I. Pueris.

Gregorius.

SVMMA.

Pueris grandiuſculis non ſolùm ab annis 14. cùm pubeſcere cœperint, attribui poſſunt peccata carnis, verùm etiam furta, mendacia, quibus plena eſt puerilis ætas, quamuis in iis, non ita, vt in maioribus, punienda videantur.

EXEGESIS.

Nihil in hoc titulo, & hoc atque *ſeq. cap* eſt difficultatis, ſed eſt comperti juris, quod hic & alibi ſtatuitur, pueros eſſe mitiùs puniendos, concord. *c. Si. de ſent. excom. l. Auxit. ff. De minor.* De quâ materiâ tractatur quoque *5. q. 1. per totum. 4. q. 3. c. 1. 22. q. 6. c. Paruuli. & duob. ſeqq.*

Cap.

Cap. II. & vlt. Referente.

Alexand. III. Hermon. Epiſc.

SVMMA.

Cùm N. filius decennis H. cum aliis pueris ſagittando, quendam eiuſdem nepotem percuſſiſſet, vt interiret, & Abbas S. Remigij à præfato H. iuxta terræ conſuetudinem centū ſolidos requireret. Mandauit Pontifex, cùm in pueris relinqui ſoleat inultum, quod in aliis prouectæ ætatis ſeueriùs corrigitur, dictum Abbatem moneri & compelli, ne centum Solidos, aut aliquid pro temporali pœnâ requirat.

EXEGESIS.

Etſi minor pœna habere locum maximè debeat in pueris doli non capacibus, habet tamen hæc juris benignitas locum in puberibus quoque, imò durante minorennitate, licet quo maior eſt doli capacitas & ætas, eò magis ipſi pueri poſſint ac debeant puniri.

TITVLVS XXIV.

DE CLERICO VENATORE.

Cap. I. Epiſcopum.

Ex Concilio Aurelianenſi.

TEXTUS.

Epiſcopum, Presbyterum aut Diaconum, canes, aut accipitres ad venandum habere non licet. Quòd ſi quis talium perſonarum in hâc voluptate ſæpius detentus fuerit, ſi Epiſcopus eſt, tribus menſibus à communione, ſi Presbyter duobus, ſi Diaconus, ab omni officio ſit ſuſpenſus.

Cap. II. & vlt. Omnibus.

Ex eodem.

SVMMA.

Omnibus ſeruis Dei venationes & ſiluaticas vagationes cum canibus, & accipitres, aut falcones habere interdicimus.

EXEGESIS.

Omnibus ſeruis Dei Venationes &c.) Nota I. Meritò nos coniungere hæc duo Capitula, quia prohibent idem, videl. venationes, priùs quidem expreſsè & directè, poſterius indirectè, dum prohibet haberi accipitres, falcones, canes, quæ ordinantur ad venandum, vnde prohibitis mediis apparet ipſum finem eſſe prohibitum. Adverte hæc jura non reperiri in *Concilio Aurelianenſi*, etſi fortè inde originem aut occaſionem ſumpſerint, ſed in *Agathenſi c. 55.* vt notat *Barboſ. n. 6.*

Nota II. Hic maximè interdici venationes periculoſas, aut clamoſas & tumultuoſas, vt ſunt aprorum & ſimiles. Non prohiberi autem Clericos, (præſertim in minoribus conſtitutos) venari, ſi cum modeſtiâ & ſine periculo id faciant, vt docent plurimi allegati hîc à *Barboſ. n. 2.* ex quibus *Silu. verb. Venatio, circa med.*

Nota III. Nimiam & effrænatam venandi aſſiduitatem cum neglectu diuinorum aliorúmque officiorum, & negotiorum, nimiis ſumptibus, oppreſſione ſubditorum, variis ſcandalis, non poſſe excuſari à graui peccato, & non ſolùm has pœnas, ſed multo maiores mereri, ſed prô dolor, exoleuit diſciplina Eccleſiæ, vnà cum pœnis. Vigorem & rigorem antiquorum Canonum de hâc re, vide *c. Venatoribus 86. cum quinque capp. ſeqq. & c. 1. d. 30.*

TITVLVS XXV.

DE CLERICO PERCUSSORE.

Cap. I. Si quis.

Ex Concilio Agathenſi.

TEXTUS.

Si quis in aliquo gradu (ſacro) percuſſor extiterit, corripiatur à crimine, & ſi non emendauerit, deponatur.

EXEGESIS.

Nota, quòd peccatum pluries iteratum, licet pluries fuerit punitum, aggrauat tandem peccatum vltimò commiſſum, vt in propoſito, percuſſionem à Clerico factam poſtremo, vt veluti completâ malitiâ mereatur tunc ſuſpendi. Sic notat *Bart. in l. Si cui. ff. De accuſat.* licet quis pro peccatis alibi commiſſis non poſſit hîc puniri, ſi ſit forenſis, tamen furta alibi commiſſa aggrauant furtum hîc commiſſum, quia videtur ſibi aſſumpſiſſe conſuetudinem furandi, vnde poterit hic ſuſpendi, licet alias pro primo furto non deberet ſuſpendi. *arg. l. Capitalium. §. Famoſos. ff. De pœnis & l. 3. C. De Epiſc. aud. & c. In nos. 25. q. 2.*

Cap. II. Præterea.

Gregorius Tarentino Epiſc.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus mulierem propter delictum crudeliter fuſtigari juſsiſſet, ſed licet poſt octo deinde menſes primùm mortuam, Pontifex non exiſtimaret exinde defunctam, propter reſpectum tamen Ordinis Epiſcopalis neglectum, duobus menſibus ab adminiſtratione Miſſarum Epiſcopum ſuſpendit.

EXEGESIS.

Quando vulneratus præſumatur deceſſiſſe ex vulnere, latè agit *Felin. in c. Presbyterum. de Simon. ſup. In c. Continebatur ſup. de homicid.* decedens poſt octo dies præſumitur deceſſiſſe ex vulnere. Vide etiam *c. Presbytero.* vbi dicitur poſt paucos dies &c. vnde dici poteſt hoc relinqui arbitrio judicis, iuxt. *Panorm.*

Cap. III. Præſentium.

Alexander III. Lucen. Epiſcope.

SVMMA.

Cùm quidam aſſereret, ſe in conflictu aliquo fuiſſe ex parte illorum, qui vim repellebant, & lapides quidem proieciſſe, neminem autem læſiſſe: Pontifex illum (quia per alios aliqui dicebantur occiſi) à celebratione Miſſarum per biennium præcepit abſtinere.

EXEGESIS.

Qui violentiam repellebant &c.) Hoſtienſis contra alios aſſerit Clericum hunc non peccâſſe, quia juuit illos, qui vim repellebant, iuxta *c. Delecto. de ſent. Excommunicat. in 6.* vbi dicitur, aliquem obuiare debere iniuriæ inferendæ proximo, nec diſtinguitur inter Clericum & laicum, aut inter conflictum ſpecialem, aut generalem. Modò ſit juſta aut neceſſaria cauſa alterum defendendi; qualem ſi habuit iſte Clericus, fuit illi pœnitentia ſolùm iniuncta ad cautelam. Quantumuis autem non peccet propter legitimam alterius defenſionem, fit tamen irregularis, vt bene notat Panorm. & dicemus *inf. de ſent. Excomm.*

Cap. IV. & vlt. Continentia.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Cùm P. Acolythus, cum aliis contra prædones arma ſumpſiſſet, in eóque conflictu tres fuiſſent lethaliter vulnerati, homicidia tamen neque facto, neque conſilio perpetrata fuiſſent. Reſcribit Pontifex, cùm Acolythus ille ad frugem melioris vitæ tranſierit, poſſe ipſum ad diaconatûs ordinem promoueri, & altaris miniſterium exercere.

EXEGESIS.

Patet ex *c. præced.* Neque hunc Clericum peccâſſe aſſumendo arma pro ſe & aliis adverſùs prædones, imò de jure communi id licitè facere potuiſſe.

TITVLVS XXVI.

DE MALEDICIS.

Cap. I. Innotuit.

Clemens III.

SVMMA.

Cùm I. Clericus multis adſtantibus, verba quædam in depreſſionem officij & beneficij Papalis protuliſſet, mandat Pontifex ipſum à temeritate ſuâ ita compeſci, vt pœna aliis terrorem incutiat, ne de cætero contra Rom. Eccleſiam in talia verba prorumpant.

EXEGESIS.

Ad propoſitum facit, quod dicit *S. Th. 2. 2. q. 108. art. 1. vltra med.* Si iniuria alicui illata redundat in Deum, vel Eccleſiam, tunc licet legitimis modis iniuriam vlciſci infligendo pœnas juſtas; ſed quantum propriam perſonam concernit, debet eam tolerare patienter, ſi expediat. Obſerua item hîc Papatum dici beneficium, vt not. *Barboſ. n. 9.* vtique curatum, cùm ei totius orbis terrarum cura incumbat.

Cap. II. & vlt. Statuimus.

Gregorius IX.

SVMMA.

In eos, qui Deum, vel ſanctos & maximè B. V. blaſphemant, Pontifex hanc pœnam ſtatuit, videlicet vt ſeptem Dominicis præ foribus Eccleſiæ ſtans ſub Miſſarum ſolenniis, vltimo die palliũ & calceamenta non habeat, ſeptémque feriis ſextis præcedentibus vel ſequentibus, (quod addit alia lectio,) in pane & aquâ jejunet Eccleſiam nullatenus ingreſſurus; aliáſque ſingulis his diebus, tres pauperes, aut duos vel vnum, ſi plures non poteſt; aut ſi ipſe pauper ſit, commu-

tetur

tetur in aliam pœnam, cui ſi renuerit accipere prædi-ctam pœnitentiam, interdicatur Eccleſiæ ingreſſus, & poſt mortem Eccleſiaſticâ careat ſepulturâ. Præterea ſi neceſſe fuerit, Epiſcopus adhibitâ temporali poteſtate, blaſphemum, ſi diues fuerit quadraginta ſolidis, alioqui triginta vel viginti, aut ſi neque ad hoc ſufficiat, quinq; ſolidis vſualis monetæ irremiſſibiliter mulctet. Iubétque Pontifex inter alia communitatum ſtatuta hoc reponi.

EXEGESIS.

Salutaris conſtitutio, ſed cuius obſeruatio diu dum exoleuit; certè inter ſtatuta aliarum communitatum non nonimus eſſe receptam, etſi paſſim à Principibus & Rebuſpublicis certæ pœnæ in blaſphemos ſint ſtatutæ.

TITVLVS XXVII.

DE CLERICO EXCOMMVNICATO, DEPOSITO, VEL INTERDICTO MINISTRANTE.

Ad Rubricam.

NOTA I. Quia de variis Clericorum criminibus hoc libro agitur, propter quæ ſubinde excommunicantur, ſuſpenduntur & interdum deponuntur, ſed his pœnis ſpretis, nihilominus celebrant; & ſe diuinis ingerunt, hoc titulo agitur de pœnis, quas ex nouo delicto incurrunt. Cùm verò iſta pleraque ſint reditura in tit. *de excommunic.* & ſimilibus, hîc non hærebimus.

Cap. I. Si quis.

Ex Canone Apoſtolorum.

TEXTVS.

Si quis Epiſcopus, Presbyter, vel Diaconus depoſitus juſtè pro certis criminibus, attrectare auſus fuerit miniſterium ſibi dudum commiſſum, ab Eccleſia abſcindatur.

EXEGESIS.

Etſi aliæ ſententiæ iniuſtæ teneant ex causâ, de quâ in *c. Cùm inter. de re judic.* notat tamen *Panorm. hic ex gl. propo. fi.* quòd *depoſitio ex ordine iniuſta non valet*; etſi ſecus ſit in ſententiâ excommunicationis. *c. Sacro. de excomm.* Abſcindi autem ab Eccleſiâ, eſt idem, quòd excommunicari.

Cap. II. Si quis Presbyter.

Ex Concilio Antiocheno.

SVMMA.

Si quis Presbyter, aut alius Clericus fuerit degradatus, aut ab officio ſuſpenſus in ordine ſuo miniſtrare præſumpſerit, nec ab Epiſcopo monitus deſtiterit, excommunicetur; & qui cum illo communicat, ſimiliter ſciat ſe excommunicatum. Idem de Clericis, laicis & feminis obſeruetur. Quæ ſi quis omnia contempſerit, neque Epiſcopus emendare poſſit, Rex ab Eccleſiâ requiſitus illum exilio damnet.

EXEGESIS.

Nota I. Quòd degradatus non eſt eo ipſo excommunicatus. Canon enim *Apoſt. c. 1.* non dicit eſſe abſciſſum, ſed jubet abſcindi, vnde debet excommunicari monitione præmiſſâ, iuxta *Panorm. n. 3.* Ex quo *n. 4.*

Nota II. Suſpenſum ab officio non ſolùm incurrere irregularitatem celebrando Miſſam, ſed etiam exercendo alios actus ſacerdotis, & aliis ordinibus ſacris proprios. Quòd verò illud extendit etiam ad miniſteria Ordinum minorum, non placet.

Nota itaque III. Ad hanc irregularitatem requiri, vt Miniſterium, quod Clericus in Cenſurâ exercet, ſit ita ordini proprium, vt ab alio, qui ordinem non habet, exerceri non poſſit. Vnde rectè infert *Laymann lib. 1. tr. 5. p. 5. c. 3. n. 4.* allegans *Antoninum, Henriquez, Sotum, Sairum, Auilam* contra *Silu.* & alios, Clericos in minoribus vix poſſe (dicere debebat conſequenter, non poſſe) irregularitatem ex hâc causâ contrahere. Quod denique dicitur de pœnâ exilij, habet iuxta *Panorm.* Eccleſia poteſtatem hanc pœnam decernendi, quàm ſi exequi non poſſit, tenetur recurrere ad brachij ſecularis auxilium, qui eſt ſenſus Pontificis ſub *fin. cap.* dum Epiſcopum remittit ad Regem.

Cap. III. Clerici.

Alexander III. Epiſcopo Londonenſi.

TEXTVS.

Clerici, ſi qui à ſuis, vel etiam de mandato Rom. Pont. ab alienis Epiſcopis interdicti, vel excommunicati, ante abſolutionem diuina officia celebrauerint,

niſi

niſi moniti ſine dilatione redierint, perpetuæ depoſitionis ſententiam pro hâc temeritate incurrant.

EXEGESIS.

Nota ex hoc textu, pœnam excommunicati vel interdicti celebrantis diuina, eſſe perpetuam depoſitionem ab officio & beneficio, niſi monitus quis ſtatim reſipuerit, & hæc pœna imponenda eſt per judicem, alteram verò pœnam incurrit de facto videl. irregularitatem, *c. 1. de re judic. in 6. c. præced.*

Cap. IV. Latores.

Idem, Toletano Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm multi interdicti, vel excommunicati diuina præſumpſiſſent officia celebrare: Mandauit Pontifex Epiſcopo, ſi non ſint vltra 40. omnes in perpetuum ab officio ſacerdotali deponat; ſi multitudo maior fuerit, eos, qui magis cauſa fuerunt delicti; itidem perpetuò deponat, alios ab officio ad tempus ſuſpendat, & omnibus pœnitentiam injungat.

EXEGESIS.

Panorm. ex t. colligit, quod depoſitionem mereatur omnis, qui in excommunicatione, aut interdicto diuino celebrat, neque ſit neceſſaria monitio, ne iterum, aut ſæpiùs id faciat; quod verum videtur de rigore verborum *h. c. ac ſeqq.* Cùm verò *c. præc.* monitionem expreſsè requirat, putamus cum *Hoſt.* ex Eccleſiæ benignitate eſſe neceſſariam; niſi dicamus hunc eſſe caſum ſpecialem.

Cap. V. Illud Dominus.

Innocentius III. Herbipol. Capitulo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Hildeſemenſis, nec petitâ quidem licentiâ Epiſcopatum Herbipolenſem occupâſſet, & Magdeburgenſi Epiſcopo, delegato Apoſtolico non paruiſſet, & excuſans ſe ab eodem Epiſcopo non fuiſſe monitum, ideòque diuina officia ſolenniter celebrâſſe, quia de latâ aduersùs ipſum ſententiâ ſibi non conſtiterat. Reſpondit Pontifex in dubiis viam eligendam eſſe tutiorem, & ſi de latâ in eum ſententiâ dubitaret, debuiſſe tamen potiùs abſtinere, quàm Sacramenta Eccleſiaſtica pertractare, ſe tamen miſericordiam, quam implorabat, eum eo facere, & nolle pœnam quam Canon minatur, ipſi infligere.

EXEGESIS.

De latâ in eum ſententiâ dubitaret &c.) Collige quod præcipuum eſt in *hoc t.* eum qui habet notitiam excommunicationis contra ſe latæ, debere abſtinere à communione fidelium & Sacramentorum, alioqui peccare & incidere in irregularitatem celebrãdo diuina, ideòque Epiſcopus iſte agnoſcens excuſationem ſuam non eſſe juſtam, petiuit miſericordiam ſuper hoc delicto. Quomodo autem & an ſemper in dubiis ſit tutior pars eligenda, diximus alibi, & tractant Theologi & Caſiſtæ *in materiâ de conſcientiâ dubiâ & opinatiuâ.*

Cap. VI. Fraternitati.

Idem Biſuntino Archiep.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Presbyteros & alios Clericos qui Canonicè excommunicati præſumunt officia celebrare diuina, rationabiliter poſſe omnibus beneficiis Eccleſiaſticis ſpoliari.

EXEGESIS.

Nota pœnam celebrantium in excommunicatione, quòd videl. omnibus beneficiis ſpolientur, imò poſſint perpetuò deponi. *c. Latores. ſup. eodem.* Imò ex hoc ipſo, quòd poſſint deponi, poſſunt ſpoliari omnibus beneficiis, quin eiuſmodi ſpoliatio videtur eſſe quædam partialis depoſitio. Non poſſe verò Epiſcopum in depoſitione diſpenſare, ſentit *gl. hic & ſuprà in c. At Clerici.* ſicuti nec Præſes prouinciæ poterat reſtituere eum, quem damnauit, *l. 1. in fin. ff. de quæſt.* Et idem videtur de Epiſcopo ſtatui quoad depoſitionem *c. 1. & 2. d. 50.* De quo rurſus *c. Degradatio de pœnis in 6.*

Cap. VII. Poſtulâſtis.

Idem Decano, & Priori Colonienſi.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex Clericis excommunicatis beneficia conferri non poſſe, nec ab eis retineri licitè ſine diſpenſatione. Qui verò ipſis ſcienter beneficia conferunt, tamdiu à collatione ſint ſuſpenſi donec veniam impetrent. Statuit præterea Pontifex de Clericis, de Monachis & Monialibus, qui in locis interdictis celebrant diuina, vt præter Excommunicationem, quam incurrunt, Clerici beneficiis ſpolientur, Monachi & Moniales ad arctiora Monaſteria detrudantur.

EXEGESIS.

De collatione beneficiorum excommunicatis non faciendâ dicendi locus erit *ad c. Nulli. & c. Cùm deſideres. de ſent. Excomm.* celebrãtes in loco interdicto debere beneficiis ſpoliari, & effici irregulares ac ineligibiles actiuè & paſſiuè, notat *Panorm. n. 5.* Clerico propter delictum excommunicato & contumaci concedunt annum ad comparendum & purgandum *Menoch & Farinacius apud Barboſ. hîc n. 34.* Detruſio Monachorum & Monialium in arctiùs Monaſte-

naſterium, vtrùm ſit in vſu dubium eſt, quia eſt caſus rarus, & in his partibus noſtrâ ætate fortè nullus.

Cap. VIII. Propoſuit.

Idem, Diacono & Subdiacono Pictau. & Magiſtro P. Canonico Petragoricenſi.

S V M M A.

Cùm Mag. P. & quidam de Lemouicis G. Legato Apoſtolico ſupplicâſſent, vt reciperentur in Canonicos, & ipſe ciuitatem ingreſſus Canonicos Lemouicenſes monuiſſet, vt eos reciperent in ſocios & fratres, ipſi verò non curarent reſpondere, ideóq; Legatus de prabendâ ipſos inueſtiuiſſet, Pontifex re ad ſe delatâ, per teſtes quidem cognouit Clericos Lemouic. & P. nominatim ab Epiſcopo Burgenſi fuiſſe excommunicatos, triennio tamen priùs fuiſſe abſolutos, antequam P. inueſtiretur, eundémque Epiſcopum cum ipſo P. poſteà in Eccleſiâ & menſâ communicâſſe, neque tempore beneficij collati & inueſtitura fuiſſe excommunicatum, (tam enim ſuper abſolutione quàm communicatione Epiſcopi, Pontifici fides facta fuerat,) factum Legati per definitiuam ſententiam approbauit.

E X E G E S I S.

In hoc & ſimili caſu tempus collationis, ſiue inueſtituræ conſiderari debet, vtrùm tunc impetrans excommunicatus fuerit, ſicut in impetratione reſcripti, tempus datæ conſiderandum eſt itidem, vtrùm tum fuerit excommunicatus. *c. Dilectus. 1. ſup. De reſcriptis*, neque perditur reſcriptum, ſi poſtea denuò excommunicetur, etſi vſque ad abſolutionem ſuſpendatur, ſic & tempus electionis conſideratur, an tunc ſit idoneus qui eligitur. *c. Dudum. 1. De elect. ſup.* vbi habetur ſimiliter, quod initium ſpectandum eſt.

Cap. IX. Apoſtolicæ.

Gregorius IX. I. & I. Canonicis Pragenſibus.

S V M M A.

Quia tempore ſuſpenſionis ignari iſti Canonici diuina celebrârant, Reſcribit Pontifex ignorantiam probabilem reddere illos excuſatos, Ceterùm ſi ignorantia craſſa & ſupina fuerit, quòd diſpenſationis gratiâ egeant, ſe eam ipſis de benignitate Apoſtolicâ indulgere.

Textus eſt clarus.

Cap. X. & vlt. Si celebrat.

Idem.

S. V. M. M. A.

In minori excommunicatione celebrans, licet grauiter peccet, neque irregularis ſit, aut iuriſdictionem exercere prohibetur. Electio tamen ſic excommunicati eſt irritanda. Peccat autem conferendo Sacramenta, etſi ab eo collata ſint valida, dummodo non ex contemptu Eccleſiaſticæ diſciplina communicationi excommunicatorum ſe ingeſſerit, in quo caſu eſt anathemate feriendus.

E X E G E S I S.

Suppoſitâ explicatione excommunicationis minoris, nihil difficultatis habet *h. c.* forum autem proprium habet hæc materia *in c. à Nobis de ſent. Excommunic.*

T I T V L V S X X V I I I.

DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE.

Cap. I. Si quis.

Hormiſda Papa.

T E X T V S.

Si quis baptizauerit, aut aliquod diuinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem abijciatur de Eccleſiâ, & nunquam ordinetur.

E X E G E S I S.

Intelligi iſte t. debet de actu ordinis ſolenniter adminiſtrato, vt ſi non Diaconus vel ſubdiaconus, in ſolenni officio cantet Euangelium vel Epiſtolam, abſque ſolennitate enim quotidie fiunt iſta à non Diaconis & ſubdiaconis. Sicuti infantes in neceſſitate baptizantur à quouis. Per abiectionem autem ab Eccleſiâ rectiſſimè intelligitur Excommunicatio, imò & depoſitio.

Cap. II. Ex litteris.

Vrbanus III. Legion. Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm I. Diaconus ſine manuum impoſitione Miſſam celebraret: Reſcribit Pontifex illum non poſſe ad ſacerdotium promoueri & biennio vel triennio, à

Q q q q q Diaco-

Diaconatu arbitrio Epiſcopi debere manere ſuſpenſum & agere pœnitentiam, optimè autem facturum, ſi ad Regularem vitam tranſeat.

EXEGESIS.

Etſi per h. t. detur Epiſcopo facultas diſpenſandi cum tali Diacono, vt poſſit in Diaconatu miniſtrare & ſuo beneficio frui, non autem datur, vt poſſit promoveri ad Ordinem presbyteratûs, quia per *c. 1.* talis non tantùm abiicitur ab Eccleſiâ per excommunicationem, ſed etiam per depoſitionem, dum dicitur nunquam ordinandus.

TITVLVS XXIX.

DE CLERICO PER SALTVM PROMOTO.

Cap. Vnic. Tuæ.

Innocentius III. Bononienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cum P. Presbyter Diaconatûs ordine prætermiſſo diceretur promotus in Presbyterum, ipſeque pro certo neſciret, an res taliter ſe haberet ſed crederet aſſertioni bonorũ virorum, eo quòd, cùm acciperet ordines inferiores, infra annos diſcretionis erat conſtitutus: Mandauit Pontifex Epiſcopo, vt condignâ injunctâ & peractâ pœnitentiâ (quia non intelligitur iteratum, quod factum neſcitur) ipſum de miſericordiâ ordinaret in Diaconum & in ordine Sacerdotis miniſtrare permitteret.

EXEGESIS.

De miſericordiâ.) Not. I. Non ſolùm vigore hujus textûs, ſed etiam *Concilij Trid. ſeſſ. 23. c. 14. De reformat.* poſſe Epiſcopum diſpenſare cum promotis per ſaltum, quod intelligit *Alterius to. 2. de cenſur. d. 30. c. 3.* ſive ſcienter ſive ignoranter fuerint ita promoti, ſive omiſſo aliquo ordine ex majoribus ſive ex minoribus: Concilium enim non diſtinguit, ſed loquitur ſimpliciter. Unde à ſenſu contrario colligitur, Epiſcopum non poſſe diſpenſare, ſi quis miniſtraverit in tali ordine, abſque vllâ diſtinctione, quod confirmat ratio Pontificis, cùm dicit, non præſumi iteratum ſive vſurpatum illum ordinem ab illo Diacono, qui neſciebat, an illum ſuſceperit, ideòque concedit diſpenſationem Epiſcopo, non conceſſurus ſi præſumeretur illum miniſtrâſſe, quo caſu diſpenſatio pertinet ad ſolum Papam teſte *Alterio l. c.*

TITVLVS XXX.

DE EO, QVI FVRTIVE ORDINES SVSCEPIT.

Cap. I. Veniens.

Alexander III. Lingonienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cum P. ipſi Pontifici expoſuiſſet ſe furtiuè ordinem diaconatûs ſuſcepiſſe. Reſcribit idem Pontifex ſi non fuerit anathematis interminatione prohibitus, vt in promotione ipſius in Sacerdotem Epiſcopus pro arbitrio diſpenſet. Si verò excommunicatio ſuper hoc emanauerit, ipſum moneat, vt habitum ſuſcipiat regularem, in quo ſi aliquanto tempore laudabiliter fuerit conuerſatus, miſericorditer tum illo poterit diſpenſare, alioquin nullatenus ad ſacerdotium promouendo.

EXEGESIS.

Furtiuè Ordinem Diacon. ſuſcepiſſe.) Not. I. Is furtiuè dicitur ordines ſuſcipere, qui ſine ordinatione & ſententiâ ſuperioris, abſque examine ſe cum aliis ingerens, ignorante ordinatore Ordines recipit, vt poſt alios notat *Barboſ. n. 6.* Si quis notus ſit & dignus, etſi ſine præuio examine ordinetur, non peccat Epiſcopus, quia tales non ſunt examinandi. *c. Nullus. d. 24.* quod neque in Epiſcopo fallit, etſi contrà falsò allegetur. *c. Qui Epiſcopus. d. 23.* ſi verò ſit indignus & ignotus, deponi debet *c. Expoſuiſti. de corpore vitiatis.* ſimiliter ſi ſit dignus ſed ignotus *c. vlt. d. 24.* vti tenet *Silueſt. verb. Ordo. 2. n. 2.*

Nota II. Si excommunicatio lata ſit contra furtiuè ſe ingerentes, (aut non approbatos, quos hodie communiter Epiſcopi in ordinatione Excommunicationi ſubijciunt) non poſſunt tales miniſtrare, neque ad ſuperiores Ordines aſcendere ſine diſpenſatione Papæ, excommunicatione autem nullâ obſtante, diſpenſat Epiſcopus, vt docet *Suar. to. 5. diſp. 31. ſect. 1. à. n. 54.* ſi Ordinans hæc verba præmittat: *non intendimus ordinare non examinatos, neque non approbatos*, qui ſe ingerit non erit ordinatus defectu intentionis, nec poterit denuo ordinari niſi injunctâ pœnitentiâ, vt bene addit *Salzedo in practicâ c. 25.*

Cap.

Cap. II. Cùm H.

Cæleſtinus III.

S V M M A.

Cùm H. juxta conſuetudinem patriæ quatuor minores ordines (ſimul, de hoc enim eſt quæſtio) & ſubdiaconatum (eâdem die) recepiſſet : Mandat Pontifex, vt eum Epiſcopus in minoribus duntaxat miniſtrare permittat. Si verò Religionem ingreſſus fuerit, & ita mores eius exegerint, Abbas in aliis ordinibus poterit diſpenſare.

E X E G E S I S.

Iuxta conſuetudinem &c.) Probat hic t. jam olim quatuor ordines minores ſimul vnâ die conferri potuiſſe ex conſuetudine ; non tamen ſimul cum illis ſubdiaconatum, quod temerario auſu tribuit Pontifex, ſi tamen alicubi etiam hoc induxerit conſuetudo, etiam illud licebit juxta *Nauarr. in manuali c. 25. n. 61. Suar to. 5. d. 31. ſ. 1. n. 41.* Neque obſtant interſtitia ordinum, quæ *Conc. Trid.* jubet obſeruari *ſeſſ. 23. de reform. c. 11.* neqoe enim excludit conſuetudinem contrariam, vt aliqui malè exiſtimant, cùm nullam conſuetudinis mentionem faciat, neque ibi quidem, vbi jubet, non niſi poſt annum à poſtremi Ordinis minorum ſuſceptione Ordines ſacros conferri. Vti verò in noſtris prouinciis vbique ſimul minores ordines conferuntur, vt ſubdiaconatus eâdem die cooferatur, conſuetudo in aliquibus, nominatim in Auguſtano Epiſcopatu locum non habet.

Cap. III. & vlt. Innotuit.

Idem.

S V M M A.

Cùm ab ſeguntino Epiſcopo ſub Excommunicatione fuiſſet inhibitum, ne ſe quis in ordinatione ad duos ordines ſuſcipiendos ingereret, & G. Clericus cum aliis duobus ſubdiaconatûs & Diaconatûs ordinem clandeſtinè ſuſcepiſſent : Reſcribit Pontifex ordinatos in ſuſceptis ordinibus de rigore Iuris miniſtrare non debere. Si autem ad Religionem ſe velint transferre & peractâ pro arbitrio Epiſcopi pœnitentiâ laudabiliter vixerint, poſſe illum proceſſu temporis de ſuâ licentiâ in executione ordinum diſpenſare.

E X E G E S I S.

Nota Epiſcopum poſſe diſpenſare cum furtiuè ordinatis, licentiâ ſibi datâ à Pontifice, adeòque non poteſtate ordinariâ ſed delegatâ, & ſic videri etiam alios Canones, vbi in ſimilibus Epiſcopo fit facultas diſpenſandi, intelligendos.

DE EXCESSIBUS PRÆLATORUM ET SUBDITORUM.

Ad Rubricam.

NOn eſt, quod anootemus, niſi quod ad eandem ex *Panorm.* translatum eſt in *corpus Iuris, edit. Gregor.* Videl. cùm in ſuperioribus actum ſit de variis delictis ſubditorum, hîc etiam agi de exceſſibus Prælatorum, ne ſe potent impeccabiles ; vel potiùs, quòd meritò magis placet *Panorm.* hactenus actum eſſe de variis exceſſibus Prælatorum & ſubditorum generaliter, in hoc aotem tit. ſpeciatim explicari exceſſus Prælatorum.

Cap. I. Peruenit.

Alexander III.

S V M M A.

Cùm quidam Epiſcopi, Presbyteris tallias & exactiones imponerent, ſub graui interminatione hæc & alia grauamina prohibet Pontifex, & ne de cætero ſine judicio Capituli illos ſuſpendant, vel eorum Eccleſias interdicto ſubijciant, neque duas Eccleſias ſi vna ſufficiat, eos habere permittant, neque aliquem excommunicare ſine ordine judiciario præſumant.

E X E G E S I S.

De his, quæ hîc prohibentur, vide etiam *Conc. Lateran. c. 47. & Trident. ſeſſ. 7. c. 2. 3. & 5. item ſeſſ. 24. c. 17. & ſeſſ. 25. de reform. c. 5.* Nota verò pro Regulâ, quòd Epiſcopi non poſſint aliquam exactionem imponere Clericis, niſi ſit vel jure expreſſa, vt ſubſidium charitatiuum, vel conſuetudine permiſſa. *c. Cognouimus 10. q. 3. c. Seruitium. 18. q. 2. c. Cùm Apoſtolus. de cenſibus.* Variæ extorſionum ſpecies ponuntur in *Clement. 1. eod.*

Cap. II. Ad hæc.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus quidam, plures Eccleſias à poteſtate Archidiaconorum eximendo, eorum reditus diminueret, mandat Pontifex hoc emendari,

& prouideri, vt Archidiaconorum jura conſeruentur, & debita illis reverentia exhibeatur ac honor.

EXEGESIS.

Etſi de jure communi Archidiaconis nulla ſeruitia debeantur, poſſunt tamen conſuetudine iſta ab illis acquiri, in Eccleſiis in Archidiaconatu ſitis, vel etiam alibi; prout horum Officiorum poteſtatem non tam ex ipſorum propriâ origine; quàm ex conſuetudine metiendam eſſe diximus *lib. 1. in propriis eiuſmodi officiorum titulis.*

Cap. III. Ad aures.

Idem, Exonienſi Epiſcopo,

SVMMA.

Cùm Pontifex audiuiſſet quoſdam Archidiaconos ſe in Eccleſias ſive Archidiaconatus vacantes intrudere, mandat illos ad dimittendas eiuſmodi Eccleſias per cenſuras compelli, eiſque de perſonis idoneis prouideri, Archidiaconos verò præfatos debitâ animaduerſione puniri.

EXEGESIS.

Nota Regulam, quòd habens ſubiectionem, aut præſentationem, vel collationem beneficij, non poteſt illud in vſus ſuos conuertere, retinere, aut ſeipſum præſentare, vel illud ſibi ipſi conferre. Vide, quæ notata ſunt *in c. Cum in jure. de elect. ac Barbos. ibid. n. 3. & 4.*

Cap. IV. Clerici.

Idem, in Concil Lateran.

SVMMA.

Quicunque in crimine incontinentia contra naturam, (propter quam ignis quinque ciuitates abſumpſit) deprahenſi, ſi Clerici fuerint à Clero deijciantur, vel ad pœnitentiam in Monaſterium detrudantur; ſi laici, excommunicentur.

EXEGESIS.

De hâc fœdâ materiâ, ferè ſilent interpretes noſtri, eo ipſo, tanquam nefandum deteſtantes. Vide ſi placet, *Barboſ.* plura afferentem, maxime ſuper *Bullâ Pij V.* quæ incipit *Horrendum ſcelus*, Anno 1586. 3. Septemb. editâ, in quâ tamen aduertit nihil contineri de Sodomitis laicis, quia videl. legibus Imperij Chriſtiani ſupplicium ignis dudum antè illis decretum eſt, vt aduertit *Azor. part. 3. lib. 3. c. 19. q. 1.* Etſi ex hoc t. qui jubet illos excommunicari, apparet hoc crimen eſſe quoque fori Eccleſiaſtici.

Cap. V. Sanè.

Idem.

TEXTUS.

Sanè, ſi Epiſcopi aliquid ab Abbatibus præter debitam Obedientiam contra libertatem Ordinis à praceſſ. noſtris & nobis indultam exigant, liberum ſit Abbatibus, autoritate Apoſtolicâ quod petitur, denegare.

EXEGESIS.

Contra libertatem Ordinis.) Nota I. Poſſe Papam in præiudicium Epiſcoporum Eccleſias & Ordines religioſos priuilegiare; eúmq; qui violat eiuſmodi priuilegia, dici venire contra libertatem, ſiue exemptionem Eccleſiæ, per hæc enim exempti liberantur à poteſtate Epiſcopi.

Nota II. Quòd ſuperior, vel ille qui venit contra priuilegium, vel eſt in poſſeſſione eius quod petit, & priuilegiatus, non poteſt propriâ autoritate illum ſpoliare, præſertim ſi eſt ſuperior; vel non eſt in poſſeſſione, & poteſt à priuilegiato poſſeſſio ipſi negari autoritate quidem non propriâ, ſed vigore huius Canonis veluti delegatâ, vt ex *Goffredo* bene notat *Panorm. n. 3.*

Cap. VI. Illud.

Idem, Epiſcopo Noruicenſi.

SVMMA.

Si Vicarij perſonis (id eſt Rectoribus Eccleſiarum) fide & Sacramento obligati perſonatum ſibi falsò aſſumant, & ſuper hoc in jure confeſſi vel conuicti fuerint, in eodem Epiſcopatu ad Officij ſui executionem nullatenus admittantur.

EXEGESIS.

Perſonarum nomine, linguâ Anglicanâ denotari Parochos, ſiue curatos jam alibi diximus, Vicarios verò qui his juramento fidelitatis ſe obligârunt, tanquam falſarios (dum curam Eccleſiarum falſis titulis ſibi arrogant) & periuros de officiis deponi debere, probat iſte textus & confirmat *c. Querelam. de jureiur.*

Cap. VII. Cùm ad.

Clemens III.

SVMMA.

Concedit Pontifex, vt ſi Prælati numerum euectionis & perſonarum in Conc. Lateran. conſtitutum, in viſitatione excedant, & pro illis procurationem exigant, liberè poſſint autoritate Apoſtolicâ denegari, & ſi propterea in eiuſmodi Eccleſias vel Clericos aliquam ſententiam promulgauerint, decernit idem Pontifex eam non tenere.

EXEGESIS.

Poſt *Concil. Lateran. ſub Alexandro III. c. 4.* & *alterum Lateran. ſub Innoc. III. c. 33.* ipſis in ſuo rigore manentibus, *Conc. Trid ſeſſ. 24. c. 3.* tamen hanc Regulam contraxit, vt contenti modeſto equitatu, famula-

mulatíque Viſitatores viſitationem quàm celerrimè abſoluant, debitâ tamen cum diligentiâ, caueant, ne inutilibus ſumptibus cuiquam graues & oneroſi ſint, neque exceptis moderatis victualibus quidquam accipiant aut exigant &c. quæ fuſiùs in ipſo contextu explicata non tam legere quàm obſeruare oportet.

Cap. VIII. Sicut.

Cœleſtinus III. Fauſtino Epiſcopo.

S V M M A.

Sicut vnire Epiſcopatus & poteſtati ſubijcere alienæ ad ſummum Pontificem pertinet, ita Epiſcopi eſt Eccleſiarum ſuæ diœceſis vnio, earundémque ſubjectio. Quare cum Prior Gradenſis Monaſterium ſuum Monaſterio de Aceato ſubiecíſſet, ſiue vniuiſſet inconſulto Epiſcopo, Pontifex eidem concedit, vt poſſit dictam vnionem infirmare, non obſtante aſſenſu, vel confirmatione Metropolitani, qui in diœceſi ſui ſuffraganei, abſque eiuſdem aſſenſu contra Conſtitutiones Canonicas attentare nihil poteſt.

E X E G E S I S.

Ita eſt Epiſcopi &c.) Not. I. Poteſtatem vniendi Eccleſias & beneficia ſuæ diœceſis generalem Epiſcopis competere, videtur oſtendere iſte t. quam non habet Vicarius Generalis ſine ſpeciali mandato, Capitulum poteſt vnirè beneficia quæ poteſt Epiſcopus, modò id non fiat in præiudicium Iuris Epiſcopalis, Archiepiſcopus id non poteſt in diœceſibus ſuffraganeorum, ſed ſolùm in ſuâ, vt patet ex text. ſicuti & illud, quòd Abbates & Priores hoc non poſſint abſque priuilegio, quæ omnia in pluribus allegationibus firmat *Barboſ. 4. n. 1.*

Nota II. Poteſtatem Epiſcopis hîc conceſſam aliquatenus ampliatam, vel reſtrictam eſſe per *Conc. Trid.* quod *ſeſſ. 21. de reform. c. 5.* Epiſcopis concedit, vt non ſolùm in his poſſint procedere, poteſtate ordinariâ, verùm etiam delegatâ. Reſtringitur tamen in duobus. 1. Quòd per hoc *c.* non impediebantur Epiſcopi beneficia ſuæ diœceſis vnire cum beneficiis alterius diœceſis conſentiente eiuſdem Epiſcopo, quod *Conc. Trid. ſeſſ. 14. de reform. c. 9.* nullatenus permittit. 2. Quòd idem *Conc. ſeſſ. 24. c. 19.* penitus probibet vnionem Eccleſiarum Parochialium cum Monaſteriis aut aliis beneficiis vi huius text. minimè prohibitum. Quamuis contrà quàm opinatur *Barboſ. hic n. 10.* excipi vniones quæ fiunt pro dotatione, augmento, conſeruatione, collegiorum, & aliorum piorum locorum, ad fidei Catholicæ defenſionem, & propagationem, bonarúmque artium cultum, teneat *Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. gl. 5. §. 7. n. 4. 6.* ab ipſo *Barboſ. in Remiſſionibus ad locum citatum Conc. Tridentini* allegatus.

Cap. IX. Quàm ſit.

Innocentius III. Archipresbytero S. Andreæ de Pal.

S V M M A.

Cum Clericus P. non erubuiſſet publicè confiteri ſe mulierem P. carnaliter cognouiſſe, ideóque vir, cui erat copulata, eam ad propria remiſiſſet, mandat Pontifex appellatione ceſſante præfatum Clericum ab officio & beneficio ſuſpendi, virúmque compelli, vt vxorem recipiat.

E X E G E S I S.

Cùm maleſecerint, gloriari &c.) Nota I. Ex text. delictum præcedens aggrauari ex gloriatione ſubſequente, ſi præſertim accedat graue ſcandalum, quod nunquam deeſt in tali Clericorum gloriatione, quæ per ſe eſt graue peccatum, juxta illud: *Quid gloriaris in malitiâ &c.*

Nota II. Quod etiam de Iure Canonico Confeſſio extraiudicialis de crimine non probat ipſum delictum quoad pœnam ordinariam, alioqui ſi conſtitiſſet de facto iſtius per talem Confeſſionem, fuiſſet grauiùs puniendus. vt ex *c. Cùm non ab homine*, not. *Panorm. n. 2.* ſed iſta pertinent ad *tit. de confeſſis.*

Nota III. Ex hoc text. colligi ſolam gloriationem de graui delicto mereri ſuſpenſionis huius pœnam, quia facit ſe ſuſpectum illius delicti, cui hæc pœna infligitur propter notoriam videl. fornicationem diu continuatam, vt tradit *Azor. p. 2. l. 6. c. 7. q. 13.*

Cap. X. Ex literis.

Idem, Epiſcopo Hipponenſi, & Abbati de Toleto Viſitatoribus Lombardiæ.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus iſte non ſolùm judicium ferri candentis furi cuidam permiſiſſet offerri, verùm etiam in furis ſuſpendio grauiter deliquiſſet, non ſolùm autoritatem præſtando, verùm etiam præſentiam exhibendo corporalem: Pontifex non ſolùm indignum altaris miniſterio reputat, verùm etiam moneri mandat (cùm Pontificale officium ſine altaris miniſterio non valeat adimpleri) vt Epiſcopatui cedat, & Eccleſiæ per electionem de aliâ perſonâ idoneâ prouideatur.

E X E G E S I S.

Per autoritatem præbitam morti ſiue occiſioni hominis malefactoris, irregularitatem incurri ex defectu lenitatis apertum eſt, & dicemus *tit. de Excomm.* Quâ autem ratione Epiſcopi habentes juriſdictionem temporalem ſe gerere debeant, ad eandem irregularitatis materiam ſpectat. Quòd in præſentiam quoque cauſa referatur, id intelligi debet de præſentiâ autoritatiuâ, qualis eſt Iudicis, aut Principis, qui ſupplicio intereſt, non item aliorum, qui abſque vllâ autoritate ſuper reum, ſpectatores adſtant, vt not. *Barboſ. n. 6.* Iſte autem Epiſcopus ſanè habuit talem autoritatem, cùm villam, vbi hæc acta ſunt, textus dicat ad eius juriſdictionem pertinuiſſe.

Cap. XI. Inter dilectos.

Idem, Archiepiſcopo, & Maioris Monaſterij, & S. Iuliani Abbatibus Turon.

S V M M A.

Cùm B. & P. Canonici Pictauienſes, ſuper ſuccentoria Pictauienſi litigantes ambo aſſererent ſe illam à Cantore, qui erat Collator canonicè aſſecutos; & teſtes probâſſent P. eſſe publicum aleatorem & vſurarium manifeſtum, Pontifex collationem ipſi factam propter indignitatem & vilitatem ipſius duxit irritandam, quia talibus porta dignitatis patere non debens: B. autem præfatus, cùm vſus eſſet literis, quibus inſerta erat clauſula, quàm Iudices non adiecerant, ideòque tanquam falſarius repellendus videretur; quia tamen probatum non erat, clauſulam ab ipſo B. appoſitam, aut talibus literis eum ſcienter vſum, Pontifex illum à crimine quidem falſarij abſoluit, ſed non tantùm collatione ipſi priùs factâ propter indignitatem eius caſſatâ, ſequentem quoque irritam pronuntiauit; verùm etiam Cantorem, quòd primâ collatione nondum reprobatâ ſecundam facere attentâris, in eo puniendus, in quo deliquit, hâc vice conferendi poteſtate priuari, & ſuccentoriam perſonæ idoneæ aſſignari mandauit.

E X E G E S I S.

Publicum aleatorem &c.) Nota, publicum aleatorem infamem eſſe, etſi ludat voluptatis causâ, *gloſſa* tamen putat non eſſe repellendum ab officio obtento, ſi velit ſe corrigere *c. 1. d. 45.* & idem videtur de vſurario, *cap De Petro. d. 47.* licet poſſit repelli ab obtinendo, vt ex *cap.* colligitur. In obtento poteſt Epiſcopus diſpenſare, ſi videat ſerium animum corrigendi, de iure tamen poteſt deponi. *c. Si quis oblitus. 14. q 4.*

Primâ donatione non reprobatâ.) Nota, primâ electione non caſſatâ ſecundam non fuiſſe attentandam, ſed irritam per hunc textum, quia Cantor faciendo primam collationem functus erat officio collatoris pro hâc vice, vnde ſuccentoria non ampliùs vacabat, quando illam attentauit conferre alteri, vt tradit *gl. ℣. irritam.*

Cap. XII. Accedentibus.

Idem, in Concilio Generali.

S V M M A.

Cùm vndique querela Epiſcoporum ſuper exceſſibus Abbatum venirent, quòd manus ad Epiſcopalia extenderent, de cauſis matrimonialibus cognoſcendo, injungendo publicas pœnitentias, concedendo Indulgentias, & ſimilia præſumendo: Pontifex volens Epiſcoporum dignitati & Abbatum prouidere ſaluti, firmiter prohibet, ne quiſquam Abbatum talia attentet, ſine ſpeciali conceſſione, aut aliâ legitimâ causâ.

E X E G E S I S.

Etſi *Emman. Rodriquez* teneat *to. 2. q. regul. 86. c. 1.* Generales & Prouinciales Religionum exemptarum habere poteſtatem concedendi Indulgentias, verius tamen eſt neque ſuis ſubditis illas concedere, vt tradunt *Nauarr. tract. de Indulgent. Notab. 31. Bellarm. de jud. l. 1. c. 11. q. 3. Azor. p. 2. l. 3. c. 55. q. 3.* & alij apud *Barboſ. hîc.* vt adeò poſt Papam regulariter id competat ſolis Epiſcopis, neque vllatenus concedatur inferioribus. Secus eſt de aliis, quæ in text. enumerantur; hæc enim per ſpeciale priuilegium poſſunt ac ſolent concedi aliis etiam inferioribus, quin & præſcriptione, aut conſuetudine acquiri, quod inſinuat ipſe text. dum talia prohibet fieri disjunctiuè ſine ſpeciali conceſſione, per quam intelligitur priuilegium vel indultum, aut aliâ legitimâ causâ, qualis vtique eſt legitima præſcriptio aut conſuetudo.

Cap. XIII. Dilectus.

Honorius III. P. tit. S Pudentianæ Presbytero Cardinali.

S V M M A.

Cùm Rectores Fraternitatis Vrbis Ioannem Presbyterum ad reuelandum fures, & quod ſuper quodam furto ſibi tanquã Sacerdoti fuerat reuelatum, vel ad ſatisfaciendum damnũ paſſo arctare niterentur, per ſententiam interdicti; Pontifex, quia taliter credita reuelare, ac cogi ad id quod Presbytér non rapuit, exſoluendum, pernicioſum eſſet, mandat dictis Rectoribus injungi, vt à memorati Presbyteri grauamine penitus conquieſcant.

E X E G E S I S.

Cùm ea quæ Sacerdoti tanquam Sacerdoti reuelantur, non ſint alia, quàm quæ in Confeſſione aperiuntur, hæcque inuiolabilis ſecreti ſigillo Chriſtus obſignârit, neque mandatum reuelandi illa, neque pœna in Sacerdotem non reuelantem cadere poteſt.

Cap. XIV. Dilecta.

Idem, Præpoſito R. & I. Archidiacono Sueſſionenſi.

S V M M A.

Cùm Presbyteri & Clerici Eccleſiæ Iotrenenſis, non ſoliti habere proprium ſigillum, neque vnum corpus aut capitulum conſtituentes, nihilominus contra voluntatem Abbatiſſæ capitis ſui ac patronæ, ſigillum habere contenderent: mandat

dat Pontifex ſi ita ſit, dictis Presbyteris & Clericis autoritate ſuâ inhiberi expreſſe, ne vel de nouo fabricent ſigillum, vel nouiter fabricato vtantur.

EXEGESIS.

Not. I. Ex hoc cap. colligi, Ius collegij, cuius præcipuum ſignum eſt ſigillum poſſe conſuetudine acquiri; cauſa enim cur Abbatiſſa repugnaret, quia non patrocinabatur illis conſuetudo habendi ſigillum, quæ ſi viguiſſet, fuiſſet argumentum integri Iuris Collegialis eadem conſuetudine acquiſiti, fa. quòd dicit *Innoc. in c. Poſtulâſti. de Iure patr.*

Not. II. Etſi plures beneficiati ſint in Eccleſiâ, non tamen facere Collegium aut Capitulum. Hæc enim conſtituuntur à principio in ipsâ fundatione ſub nomine Eccleſiæ Collegiatæ, aut Capituli; vel obtinentur priuilegio ſuperioris, vel conſuetudine, ſi longo tempore vixerint collegialiter, & fuerint in quaſi poſſeſſione Iuris Collegialis, de quo *vid. Innoc. in d. c. Poſtulâſti Ioan. Andr. in c. à nobis. de jur. patr. Panorm. hic.*

Not. III. Abbatiſſam poſſe habere poteſtatem ſuper Clericos ex priuilegio, ſiue Iure ſpeciali, quod euincunt verba Pontificis, qui hanc Abbatiſſam vocat ipſorum caput, ſiue patronam.

Cap. XV. Grauem.

Idem S. Auberti Archidiacono, Abbati de Annonâ & Præpoſito Cameracenſi.

SVMMA.

Mandat Pontifex, ſi conſtiterit Archidiaconum primò & ſecundò contra fidem homagij præſtitam ac debitam reuerentiam, Epiſcopum ſuum Dominum negâſſe, vel in foro ſeculari depoſuiſſe contra eum ſuper rebus ſpiritualibus quæſtionem, aut tam inuaſori Epiſcopi & ſociorum eius, quàm fratri eius, complicibus ſuis cauſam, vel conſilium præbuiſſe: ipſum tanquam membrum putridum ab Eccleſiâ Ambianenſi penitus abſcindi, & beneficia ipſius perſonis idoneis per illos, ad quos donatio pertinet, aſſignari.

EXEGESIS.

Epiſcopum ſuum eſſe Dominum, &c.) Nota I. Quòd Epiſcopus poteſt & debet dici Dominus ſubditorum, & negans illum eſſe Dominum, pœnâ dignus eſt, non tamen ex hoc ſolo tam graui, quàm hîc decernitur, ſed propter alias culpas grauiores, vel ſi accuſet ipſum in foro ſeculari, aut inuadat, vel conſpiret adversus ipſum. Non peccaturum autem ſubditum, ſi non vocaret eum Dominum, ſed Prælatum, qualis re vera eſt, meritò credit *Innoc.* hîc, bene aſſerens, text. hunc procedere ratione præſtiti Iuramenti fidelitatis & obedientiæ, quod à Præpoſitis, Archidiaconis, imò quibuſuis beneficiatis Epiſcopo præſtari ſolet, cùm inſtituuntur juxta *Synodum Auguſtanam p. 3. c. 7.* vbi habetur formula Iuramenti, cui ſimilem credimus in aliis quoque Epiſcopatibus receptam eſſe: extra quos caſus Epiſcopus juramentum exigere à Clericis non poteſt. *c. Indignum de Reg. jur. infrà. & c. Ex diligenti. ſup. de Simonia.*

Cap. XVI. Nimis Iniqua.

Gregorius IX. Vniuerſis Eccleſiarum Prælatis.

SVMMA.

Cùm plerique tam Eccleſiarum Prælati, quàm alij vellent contra Regulam Religioſorum approbatam ipſis inuitis eorum Confeſſiones audire, ac eis iniungere pœnitentias, & Euchariſtiam exhibere, nec permittere, vt in ipſorum oratoriis illa aſſeruentur, aut fratres alibi ſepulturam eligant, quàm in ipſorum Eccleſiis, & vt campanam habeant vel cœmiterium, neque alibi primas Miſſas celebrent, quin etiam ex illorum Miſſis oblationes ſibi vendicarent, &c.

Mandat Pontifex univerſis Prælatis, vt à præfatis gravaminibus deſiſtant, & ſubditos ſuos compeſcant.

Cap. XVII. Nimis prava.

Idem, iiſdem.

SVMMA.

Cùm plerique Prælati & alij, Fratres Prædicatores & Minores cogerent ad Synodos venire, capitula item & ſcrutinia, in locis ipſorum pro iis corrigendis facere minarentur, à miniſtris & Cuſtodibus juramentum fidelitatis exigentes, ad proceſſiones eos ex leui cauſâ trahentes, excommunicationem comminantes, & fulminantes etiam in eos qui in celebriores & opportuniores ciuitates ipſos recipiebant; exigendo quoque de hortis & habitaculis fratrum ſicut de Iudæorum domibus tributum ſeu talliam, & volendo pro ſuo arbitrio illis miniſtros & cuſtodes præficere, vt illos totaliter ſuæ ſubderent ditioni; mandat Pontifex, vt ab eiuſmodi grauaminibus deſiſtant omnes, & ſubditos quoque ſuos ab his compeſcant.

EXEGESIS.

Vtrumque hoc *cap.* emanauit in ſimili cauſâ pro Ordinibus exemptis & mendicantibus, quos Prælati ſibi ſubijcere conabantur, & priuilegiis ſuis ſpoliare. Nulla autem additur pœna, quia Pontifex ſperabat illos ſimplici mandato parituros, ad pœnas progreſſurus, niſi parêrent.

Cap. XVIII. & vlt. Tanta eſt.

Idem, Archiepiſcopo Bracarenſi.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Colubrienſis interdictum Apoſto-

Google

Apoſtolicũ non ſolùm ipſe temere violâſſet, verùm etiam alios eò compuliſſet, atrocibus iniuriis ſpoliando eos beneficiis aliiſque ea conferendo, & miſerabiliter cogens exulare eoſdem, hacque omnia in præſentiâ Pontificis & fratrum ipſius Cardinalium publicè recognouiſſet, & ſponte Epiſcopatu ceſſiſſet: nolens Pontifex alios qui interdictum temerè violârant, & beneficia innocentibus erepta receperant, Canonicam vltionem effugere, omnes collationes, & ſententias excommunicationis atq; interdicti in quoſcunque hâc occaſione latas ab eo poſt violationem interdicti eiuſdem decreuit irritas & inanes. Illos verò, qui in innocentum beneficia ac præbendas erant intruſi, ab his & aliis beneficiis ſi qua obtinerent, jubet amoueri ac ſuſpendi, ſimiliter & alios interdicti violatores; illos denique, qui in res & perſonas innocentum Canonicorũ, Prælatorum, Clericorum manus extenderant, ad ſuam præcepit compelli venire præſentiam, pro meritis recepturos ſententiam, inuocato ad hoc, ſi opus fuerit brachio ſeculari.

EXEGESIS.

Patet culpa huius Epiſcopi & complicum, ſimúlque ſententiæ & pœnæ æquitas: Illud ex hoc tex. nota, per violationem interdicti non incurri priuationem beneficiorum ipſo jure, ſed eſſe per ſententiam violatori inferendam.

IDEM TITVLVS DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM &c. IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Cùm ex eo.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Perpetuo Pontifex prohibet edicto, ne Prædicatores, Minores & reliqui alij mendicantes quibuſcunque priuilegiis muniti in aliquâ ciuitate, villâ, caſtro, vel alio loco quocunque ad habitandum domos de nouo recipere, ſeu habitenus receptas mutare, vel eas venditionis, permutationis, donationis, aut cuiuſuis alienationis titulo quocunque in alios transferre præſumant abſque Sedis Apoſt. licentiâ ſpeciali, plenam & expreſſam facientes de prohibitione huiuſmodi mentionem; ſi ſecus egerint, irritum decernentes, per hoc tamen vitam eremiticam aut ſolitariam de maiorum ſuorum licentiâ eligentibus (quin cellas, manſiones, habitacula in eremo, ſeu locis, vbi non ſit habitatio hominum de propinquo) non eſt interdictum.

EXEGESIS.

Huic prohibitioni occaſionem dederunt turbæ exortæ, ex erectione nouorum Monaſteriorum mẽdicantium eorundémque mutationibus. Nihil tamen prohibetur Eremitis veris, qui aut verè Religioſi ſunt, iuxta *Rodriq. t. 3. regular. q. 49. a. 4.* aut edito voto paupertatis vel aliâ obligatione cum licentiâ Epiſcopi ſolitudini addicti ſunt, & ſicut alias priuilegiis Clericorum gaudent, ita etiam conceſſione eligendi & mutandi locũ. Quod non videtur extendendũ ad illos eremitas, qui neq; Religioſi ſunt, neque cum licentiâ Epiſcopi eremum ſiue ſolitudinem eligunt, neque priuilegiis Clericorum gaudent, vti docent *Rodriq. to. 2. Regul. q. 63. a. 20. Mol. tract. d. 58. Laym. l. 5. tr. 5. p. 2. c. 5. 9. Secundò dubitatur.*

IDEM TITVLVS IN CLEMENTINIS.

Cap. Vnicum. Frequens.

Gregorius IX. ſuprà in ſexto hoc titulo, cap. 16. & cap. 57. viginti ſeptem grauamina recenſuit, quæ hic vno capitulo complectitur Clemens V. cum hoc tamen diſcrimine, quòd ibi Gregorius illa tanquam exemptis duntaxat illata, iiſdem deinceps inferri prohibet; Clemens V. autem tam non exemptis, quàm exemptis jura ſua conſeruari volens, eadem grauamina prohibet, quatenus etiam non exemptis inferri poſſunt. Viſum eſt textu oppidò prolixo, qui in ipſo corpore Iuris ſemper ad manus eſt omiſſo, ipſum Epilogum Apoſtolico ſpiritu dignum inſerere, qui ita habet:

Verùm, quia vna eſt regularium & ſecularium Prælatorum & ſubditorum exemptorum & non exemptorum vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur, quorum omnium Vnus eſt Dominus, vna fides, vnum Baptiſma: decet, vt omnes, qui vnius ſunt corporis, vnius etiam ſint voluntatis, & ſicut fratres inuicem vinculo charitatis ſint adſtricti. Decet igitur, & vt Prælati, & alij tam exempti, quàm non exempti ſuis iuribus ſint contenti, & alter in alterius iniuriam non proſiliat ſeu jacturam. Vniuerſis itaque Eccleſiarum Prælatis præſentis ſanctionis edicto diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus ipſi à prædictis grauaminibus omnino ceſſantes, & ceſſare ſuos ſubditos facientes, viros Religioſos priuilegiatos, exemptos, & non exemptos, mendicantes & non mendicantes charitatiuè tractent, & foueant, & ſua jura & priuilegia inuiolabiliter illis ſeruent. Et quia plus ſolet timeri, quod ſpecialiter, quàm quod generaliter inhibetur; eiſdem Prælatis diſtrictiſſimè inhibemus, vt Abbates, Priores, & alios Religioſos, ne ad ſua Generalia, vel Prouincialia vadant Capitula, quomodolibet impedire præſumant.

TITV.

TITVLVS XXXII.

DE NOVI OPERIS NUNTIATIONE.

Ad Rubricam.

PRo intelligentiâ huius Tit. nota, quæ breuiter & eruditè tradit *Silu. ℣. Noui operis nuntiatio.* Quæ ſecundùm *Hoſtienſem* eſt *Ædificanti noui ter in alterius præiudicium prohibitio facta legaliter. ff. eod. l. 1.* & dicitur de nouo ædificare non ſolùm qui nouum ædificium inſtruit, ſed etiam qui inſtructi formam immutat. *ff. eod. l. 1. ſup.* opus nouum, non autem qui imponit incrementum, aut reficit antiquum, *d. l. 1. §. Si quis ædificium.* niſi ex toto fuiſſet deſtructum, vt not. *in c. Conſuluit. de Iudæis.* Fit autem hæc Nuntiatio ex cauſis tribus. Scilicet gratiâ tuendi Iuris proprij aut publici, aut damni repellendi, *d. l. 1. §. nunc videmus, & §. Nuntiatio.*

2. Fieri autem poteſt ſolùm pro operibus ſolo coniunctis, vel his, quæ in ſolo fiunt, quorum ædificatio aut demolitio videtur opus nouum. *d. l. 1. §. Hoc autem edictum.* Non fit autem propter præterita, ſed ſolùm futura, vt ibid. & extendit ſe ad Eccleſiam quoque & locum, neque hæc ſint in alterius præiudicium conſtruenda juxt. *c. 1. inf.* quod tamen fallit, quando Epiſcopus propter neceſſitatem populi vult aliam Eccleſiam ædificare, licet ſit in aliarum Eccleſiarum præiudicium. *c. Ad audientiam. de Eccleſ. ædific.* Debet autem hæc nuntiatio fieri, domino, vel procuratori, ſeruo, puero, vel fabro id eſt ei, qui fabricat. *l. De pupillo. §. Nuntiare. ff. eod.*

3. Fieri debet in præſentiâ alicuius horum, non tantùm Domino ſed & aliis. Nequaquam autem ſe hoc jus ad purgationem cloacarum & riuorum extendit, quia hoc eſt publicæ vtilitatis & ſecuritatis. *d. l. De pupillo. §. Si quis riuos. ff. eod.* Modus nuntiandi eſt, vt vel fiat ſimplici verbo, vel per inhibitionem prætoris, vel jactatione lapilli, dicendo: *Nuntio tibi opus nouum.* vbi aliqui jactum lapilli volunt ter repeti. Primo modo, nuntians ſolùm verbo ſimplici, perdit poſſeſſionem, ſed ſecundò, per edictum prætoris, & tertio per jactum lapilli, retinet illam ſecundùm *Bernard. in c. Ex parte. de verb. ſignif. & d. l. de pupillo: & l. 1.*

4. Remittitur iſta Nuntiatio ſiue prohibitio. 1. Verbis expreſſis. *l. Non ſolùm. §. Sciendum. ff. eod.* 2. Tranſactione ibid. *l. 1. §. Inde quæritur.* 3. Morte nuntiatoris. *d. l. Non ſolùm. §. Morte.* 4. Satiſdatione. Non ſecutâ verò remiſſione effectus Nuntiatoris proprius eſt, quòd omne ædificatũ poſt illam ſit demoliendum expenſis illius, qui ædificat. *d. l. 1. & l. Prætor. §. 1. eod. & toto hoc tit. præſenti.* Conceduntur autem nuntianti tres menſes, vt deliberet, an velit de Iure ſuo docere, aut cautionem accipere ab ædificante de demoliendo ſine juris ſuffragio ædificata, quod ſi non docuerit, intra tres menſes, denuntiatus traditâ dictâ cautione, poterit in ædificando pergere. *l. vn. C. eod. & inf. c. vlt.*

Cap. I. Intelleximus.

Lucius III. Paduano Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm intellexiſſet Pontifex Clericos de Rodrigio in præiudicium Eccleſiæ Baptiſmalis de Coſtâ conſtruxiſſe Capellam: mandat Epiſcopo, vt ponderans, quòd ſicut leges non dedignantur ſacros Canones imitari, ita & ſacrorum ſtatuta Canonum non dedignantur Conſtitutionibus Principum adiuuari, quodque poſt denuntiationem noui operis ſiue jure ſiue injuriâ aliquid conſtruitur, debet legalibus conſtitutionibus demoliri, & quia neque Eccleſia eſt in alterius præiudicium conſtruenda, negotium ipſum ſecundùm legum & Canonũ ſtatuta Epiſcopus non differat terminare.

EXEGESIS.

Sicut leges non dedignantur &c.) Nota I. Quòd leges imitantur Canones, inſtar exemplaris diuiniori ſpiritu formatum, ad quod lex ciuilis conformari, aut reformari debet; Canones viciſſim adjuuantur à legibus, & accipiunt aliquam ex eis directionem, vel quatenus Principes & Iuris Conſulti eas ex principiis legis naturalis deriuârunt, vnde notat *Panorm.* omnes leges Principum non contradicentes Canonibus eſſe approbatas per Eccleſiam, vt colligitur & firmatur ex hoc. text. qui quotidie ad hoc allegatur. Intelliguntur verò per Conſtitutiones Principum, etiam reſponſa & ſententiæ Iuris conſultorum in *ff.* contenta, quæ Imperatores in jus ſuum receperunt, omnia enim noſtra facimus, quibus autoritatem noſtram impertimus. *l. 2. C. De veter. Iure enucleand.* quod Pontifex recepit in *cap. Apoſtolicæ. de præbend. in 6.*

Nota II. In materiâ concernente peccatum, ſeu interpretationem Iuris diuini, aut in rebus conſcientiæ varietatem opinionum, in vtroque foro ſequi oportet Canones præ Iure ciuili, quia in ſimilibus ſumma eſt poteſtas Pontificis, & Principes ipſi ſunt eidem ſubiecti; Extra caſum autem peccati, vel con-

conſcientiæ, vbi defecit diſpoſitio Iuris ciuilis, tunc oportet ſequi Canones, ſi verò non deficit, ſed Canones contradicunt legibus, ex diuerſis rationibus, ita vt lex vtraque ſit rationabilis tunc vtrique ſtandum eſt in ſuo foro. *c. 6. De arbitris. in 6. & Regul. Poſſeſſor de Reg. Iu. ibid.*

Nota III. Iura ciuilia non debere cenſeri præjudicialia vel aduerſa Canonibus, quando poſſunt cedere in præjudicium, vel fauorem Eccleſiarum, vt not. *Panorm. n. 4.* Ita lex de Nuntiatione noui operis poteſt ſe habere ad damnum, vel fauorem Eccleſiarum, dum enim impeditur ædificium vnius ceſſurum in præiudicium alterius, v. g. hic Eccleſiæ baptiſmalis de Coſtâ, cedit lex iſta in commodum hujus eiuſdem. Imò intereſt Eccleſiæ vniuerſalis, vt nullæ Eccleſiæ particulares grauentur propter alias Eccleſias particulares. Neque facilè occurret illuſtrius exemplum, quâ ratione Canones adjuuentur Conſtitutionibus Principum, quam in hâc ipſâ materiâ Nuntiationis noui operis, quæcunque enim ex Iure ciuili de hac re *ad Rubr.* congeſſimus, recipiuntur in hôc tit.

Nota denique IV. Leges extra corpus Iuris licet communes, municipales, vel locales, vt jus Bauaricum, Saxonicum &c. non obtinere in foro Eccleſiæ, & Canonibus deficientibus non ad iſta Iura, ſed jus commune Cæſareum recurrendum eſſe, vt not. *Barboſ. hîc n. 5.* vbi refert decretum Cardinalium *ad Synodum Prouincialem Braccarenſem* de hâc re. Idem de legibus inferiorum abſolutè tenuit jam olim *Panorm. n. 8.* aſſerens *leges ſecularium inferiorum non ſeruandas in foro Eccleſiaſtico*, ſiue contradicant, ſiue non; & ſi fauorem afferant, ſi quidem procedant imperiosè, & diſponendo, tanquam habentes juriſdictionem, (quod intendit *cap. S. Maria. de Conſtit.*) ſecus, ſi offerrent merum Fauorem & ſaperent priuilegium quoddam.

Siue jure, ſiue injuriâ aliquid conſtruatur.) Nota I. hoc ſumptum eſſe ex *l. Prætor. ff. eod. §. ait Prætor. & 2. ib. gl.* ait ſimile eſſe in excommunicatione, quæ tenet, ſiue juſta, ſiue injuſta ſit. *c. 1. q. 3. 31.* quod ſaltem in foro externo procedere poteſt. *Panorm. n. 9.* opponit exemplum appellationis poſt quam nihil innouatur vel attentatur, niſi aliquid fiat contra ipſam appellationem, aut priuſquam illa coram Iudice appellationis & ab illo terminetur; cùm ergo denuntiatio ſit quædam appellatio & prouocatio extraiudicialis, non deberet deſtrui, quod ædificatum eſt, antequam denuntians jus ſuum probârit. Reſpondet *Panorm.* diſparitatem eſſe in eo, quòd in denuntiatione vertatur modicum præiudicium, niſi enim denuntians intra tres menſes probet jus ſuum, denuntiatus poteſt pergere in ædificando. Cùm autem ad appellationem proſequendam concedatur annus, aut ex cauſâ biennium, nimis durum foret, ſi jure ſuo deberet appellatus ſtatim cedere ante appellationis cauſam finitam.

Nota II. Non indiſtinctè ædificium omne poſt denuntiationem eſſe demoliendum, etſi notorium ſit denuntiantem nihil habere. Neque enim, ut bene not. *Panorm. n. 10.* Iura volunt dare locum figmentis, delictis, deceptionibus, quo fa. *l. 1. & 2. ff. Ne quis eum, qui in jus voc.* ideóque dicit hunc text. & jura ſimilia ſolùm procedere in caſu dubij, ubi dubitatur an quis de jure poſſit ædificare, non quando notorium eſt non poſſe; ſtante ergo hoc dubio, factâ denuntiatione debet ædificans deſiſtere, aut demoliri quod extruxit, ſiue cauſâ diſcuſſâ, reperiatur ea juſta, aut injuſta; idem ſenſus eſt *Barboſa* cum alijs, quos allegat hîc *n. vlt.*

Cap. II. Cùm ex injuncto.

Innocentius III. Cantuarienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus Cantuarienſis in præiudicium Eccleſiæ Cantuarienſis, ædificâſſet Eccleſiam de Lamech: Pontifex Archiepiſcopo mandat, vt quidquid ædificatum eſt in Eccleſiâ de Lamech, poſt noui operis nuntiationem expenſis ſuis penitus demoliatur, & cùm jure ciuili cautum ſit, ut ſi is, cui nouum opus nuntiatum fuerit ante remiſſionem ædificet, deinde agat ſuper jure ſuo, & actio denegetur, reuocat in irritum quidquid de inſtituendis ibi Canonicis & alijs ipſe, vel prædeceſſor eius ordinauit, & redditibus in priſtinum ſtatum reuocatis, Canonicos à juramento quoque ſuper præſtito jubet abſolui. Obiurgat deinde Archiepiſcopum, quòd Canonicis Cantuarienſibus viris bonis ac Religioſis, de graui Eccleſiæ Cantuarienſis præiudicio querentibus, ab his, quæ ſine peccato mortali omitti poſſunt & dimitti, pro vitando ſcandalo non ceſſârit; Præcipit denique, vt huic cauſæ talis ab ipſo finis imponantur, v. præterita contradictionis rebellio per virtutem ſequentis obedientiæ valeat expiari.

E X E G E S I S.

Cùm cautum ſit legitimâ ſanctione &c.) Nota I. Hanc ſanctionem haberi *l. 1. §. In operis, eod.* Cùm autem text. dicat, actionem denegari, rectè infert poſt *Bartolum Panorm. n. 2.* denuntiatum, qui ante remiſſionem pergit ædificare, non repelli ipſo jure, ſed opus eſſe exceptione, quæ niſi opponatur ante conteſtationem litis, non poteſt ampliùs opponi, ſed fertur ſententia pro denuntiato, ſi docuerit de Iure ſuo, ſine deſtructione operis; ſicut in exceptione ſpoliationis, ſi actor docuerit de proprietate, fertur ſententia pro eo & abſorbetur poſſeſſorium à petitoriâ omiſsâ reſtitutione ſpoliati, ad quod fa. *gl. in reg. in pœnis, de Reg. Iu. in 6.*

Nota II. Quod exiſtenti in dignitate, ſeu magiſtratu poteſt nuntiari opus nouum, ſi eſt dignitas perpetua, qualis eſt Archiepiſcopalis, vt hîc, ſecus eſt, ſi dignitas aut magiſtratus ſit temporalis, tunc enim vt not. *Panorm. n. 1.* exiſtenti in dignitate non ſit denuntiatio, ſed proteſtatio, quam finito magi-

ſtratu ſequitur vera denuntiatio, quæ tamẽ retrotrahitur ad diẽ proteſtationis. *l. 5. §. Si quis ipſi Prætori*.

Sit pro ſcandalo vitando ceſſandum &c.) Duas hîc *Panorm. n. 7.* ponit bonas Regulas. 1. Quòd pro ſcandalo vitando, non debet quis committere, vel omittere, per quæ quis incidit in peccatum mortale. 2. Regula eſt, quòd pro vitando ſcandalo debet ſeueritas Iuris remitti, vel ea quæ poſſunt committi aut omitti ſine peccato mortali, qualis fuit conſtructio nouæ Eccleſiæ Collegiatæ de Lamech attentata cum graui ſcandalo ab Archiepiſcopis Cantuarienſibus, in præiudicium eiuſdem. Peccat autem non obuians ſcandalo cui poteſt obuiare ſine peccato aut tali difficultate, ad quam ſubeundam non obligat Charitas ordinata, Habet enim tum locum illud: *Væ illi, per quem ſcandalum venit, Matth. 18.* de quo Theologi & Caſiſtæ.

Cap. III. Significantibus.

Honorius III.

S V M M A.

Cùm N. ciuis Pariſienſis in plateâ S. Oportunæ, in eiuſdem Eccleſiæ ædificaret præiudicium, & Canonici ſuper hoc depoſuiſſent grauamen coram Officiali & Archidiacono Pariſienſi, offerentes in continenti probationem juris ſui, & poſtulantes, vt non obſtante cautione à prædicto N oblatâ, ædificium prohiberetur, Officialis probationes admittendas interlocutus eſt. Sed eodem N. ad Senonenſem Eccleſiam prouocante, eiúſque Officiali interlocutoriam Pariſienſem reuocante, Canonici ad Pontificem appellárunt, qui juſſit in irritum reuocari, quidquid poſt appellationem huiuſmodi inuentum fuerit attentatum.

E X E G E S I S.

Ædificationem prohiberi &c.) Nota, quod communiter dicitur, & ad *Rubr.* annotauimus, per remedium Nuntiationis noui operis, ſolùm dari remedium aduersùs ædificium futurum, non autem jam factum, intelligi debere de ædificio veteri, non nouo, ſuper quo mouetur controuerſia Nuntiationis. Si enim contingeret denuntiatum totum ædificium abſoluere, ante factam remiſſionem, aut probationem juris ſui, teneretur æquè totum ædificium demoliri, quàm partem priùs extructam; eſt ergo hæc nuntiatio remedium quoque aduersùs ædificationem recenter factam, demoliendam; non tantùm faciendam. Etſi videatur veriùs ſi nuntiatio priùs nullo modo ſit cepta, & fiat ædificio jam perfecto, actionem non tam dari ex hâc cauſâ, quàm ex iniuriâ & damno dato. Pontifex verò in hoc caſu omnia renocauit in irritũ propter appellationem ad ſe factam ab Officiali Pariſienſi contemptam.

Cap. IV. & vlt. Is qui.

Gregorius IX.

S V M M A.

Is, cui opus nouum te nunciâſſe proponis, non obſtante cautione, quæ offertur ab ipſo de opere deſtruendo, ſi non jure ædificatum exiſtat, tenetur te per trium menſium ſpatium expectare, juris tui præjudicium probare volentem.

E X E G E S I S.

Non obſtante cautione.) Nota I. *ex Ioan. Andr. & Panorm. hic*, per hunc textum non obſtante cautione de opere demoliendo, ſi non jure ædificatum appareat, denuntiatum debere differre ædificationem, niſi denuntians vltrò remittat, aut quod textus exprimit, terminus trium menſium ſit elapſus, non enim tenetur vltra cum præiudicio ſuo præſertim graui expectare, ſed poteſt pergere in ædificando; denuntians verò, ſi jus ſuum intra trimeſtre non plenè docuerit, poterit & ipſe proſequi cauſam ſuã.

Nota II. Hanc prouiſionem, etſi primâ fronte videatur dura, eſſe tamen vtilem & denuntianti, & denuntiato. Huic quidem, ſi exiſtimans jus ædificandi ex parte ſuâ eſſe fundatum, impenſas multas faceret, & poſtea in probatione deficeret. Illi autem, ne fruſtra litem ſuper jure ædificãdi mouendo, condemnaretur denuntiato in expenſas, ſi cautionem poſt trimeſtre non acceptaret.

Nota denique III. ex *Barboſ. n. 5.* receptiſſimam in hâc materiâ eſſe ſententiam. In ſeruitutibus ruſticis non competere nuntiationem noui operis, *l. Qui viam. ff. h. 1.* & notat *Iaſon in l. 1. §. fin. ff. eod.* idque ſine dubio procedere in ſeruitute diſcontinuâ, vt eſt aquæductus *in d. l. Qui viam. n. 4. & l. 3. Parerg. c. 24.* Simile eſt, quòd de operibus ruſticanis *ex gl. 7. Nuntiatum. c. 2.* colligit *Panorm. n. 9.* vt ſi quis ſecaret ſegetes, aut incideret arborem, vel ſi in opere ruſticano colligeret uvas ne pereant, aduersùs talia non habet locum noui operis nuntiatio, *l. 2. De feriis*, idémque dicendum eſt, vt in ſimilibus operibus, dilatio vel mora affert periculum. *l. De pupillo, §. Si quis riuos. ff. eod.*

T I T V L V S   X X X I I I.

DE PRIVILEGIIS ET EXCESSIBUS PRIVILEGIATORUM.

Ad Rubricam.

NOt. I. Priuilegium ex communi *DD.* definiri poteſt *Lex priuata ſpeciale aliquid concedens.* Diſtinguitur ab aliis legibus, nam aliæ conſtituunt Ius publicum, priuilegium verò concedit jus priuatum; etſi vltimatò hoc quoque referatur ad bonum & jus com-

commune, quod ſpectat omnis lex adeóque etiam priuilegium. Quia intereſt boni publici, aliquibus perſonis aut communitatibus, propter merita aut alios fines bonum publicum concernentes ſpecialia quædam concedi præter imò etiam contra Ius commune. Quamuis etiam aliquâ ratione priuilegium poſſit dici lex publica, quatenus omnibus eſt prohibitum, ne priuilegiatum in poſſeſſione, aut vſu ſpecialis conceſſionis turbent, aut impediant, quæ ſpecialitas eſt de eſſentiâ priuilegij & debet eſſe fauorabilis, quod enim fauorabile non eſt, non dicitur rectè concedi, ſed imponi, neque eſt priuilegium, ſed grauamen, quod neque deſideratur, neque libenter acceptatur, cùm priuilegia omnes paſſim expetunt, & cum gaudio accipiunt, vide plura apud *Suarez lib. 8. de legibus, c. 1. Præſertim. n. 345.*

Not. II. Specialitatem aliquam reperiri in omnibus priuilegiis, etſi nihil videantur præter aut vltra nedum contra jus commune concedere, qualia priuilegia multa eſſe in Religionibus, teſtatur *Nauarr. tr. de Oratione. c. 3. n. 5. 8. & c. 19. n. 8. & in man. c. 25. n. 89. & Rodriq. to. 1. Regul. q. 7. a. 1.* etſi idem *Nauarr. d. c. 3.* ſæpius dicat non eſſe priuilegia propriè, ſed ſolùm declarationes Iuris communis, ſiue ſpeciales admonitiones. Verùm, vt vt ſit. Sed dicendum eſt cum *Felino, Panorm. Suarez. l. c. n. 9.* Si priuilegia commodè & ſecundùm proprietatem verborum poſſunt operari aliquid vltra vel contra jus commune, id illis tribui debere, quia ita ipſum jus declarat priuilegia, quantum fieri poteſt, & efficaciter confirmatur ex *c. In his. 30. inf.* vti videbimus. Quòd ſi nihil prorſus ſpeciale appareat, tum dicendum erit non eſſe priuilegia propriè, ſed declarationes, admonitiones, vel aſſecurationes Conſcientiæ. Plures autem ſpecialitates, quæ in priuilegiis reperiri poſſunt, præclarè explicat *Suar. l. c. à n. 5.*

Nota III. Præcipuam priuilegij diuiſionem eſſe in *perſonale & reale*, quam ex diuerſis juribus deſumit *Suar. l. c. n. 3.* tanquam ſufficientem, ad quam poſſint aliæ diuiſiones reuocari. Etſi verò omnia priuilegia vltimatè referantur ad hominis vel hominum commodum, vſum, fructum, ideóque hoc reſpectu poſſint dici perſonalia; propriè tamen & proximè reale dicitur, quòd conceditur *directè* alicui rei, v. g. prædio, ædibus &c. muneri, ſiue officio, v. g. Epiſcopi, Conſulis, Doctoris, vel conditioni, ſeu qualitati v. g. nobilitati, minorennitati, feminarum imbecillitati, cultui Religionis &c. Perſonale verò priuilegium eſt, quod *immediatè* verſatur circa perſonam ratione ſui.

Nota IV. Quandam perſonam eſſe propriè talem, vt quilibet homo in indiuiduo, aliam fictam, ſiue corpus myſticum aut politicum, vt ſunt Ciuitas, Vniuerſitas, Collegium, Ordo Religioſus, Monaſterium &c. Si igitur priuilegium directè detur perſonæ fictæ, cùm nunquam membra talis corporis deficiant, ideò tale priuilegium reale eſt perpetuum. Si autem perſona ſit vera & particularis, illíque ſub hâc ratione detur priuilegium, erit propriè perſonale, quia ſoli illi perſonæ prodeſt, & cum illâ extinguitur. Aliquando priuilegia dantur quidem perſonis veris, ſed certi generis, quæ communitatem conſtituunt, vt minoribus, mulieribus, filiis familias, cuius generis perſonæ, cùm nunquam deficiât, ex hâc parte earum priuilegia ſunt ſimilia realibus, & ab aliquibus ita vocantur, quia ſunt perpetua & magis conceſſa cauſæ & rei, ſiue conditioni quàm perſonis ratione ſui in particulari. Quatenus verò ſingulis perſonis talis generis in indiuiduo applicantur, & in morte, ratione ipſorum extinguuntur, ſequuntur naturam priuilegij perſonalis, quâ ratione conciliari poſſunt autores diuerſimodè de his loquentes, vt not. *Suar. l. c.*

Nota V. Quando dubium eſt, vtrum ſit perſonale priuilegium, vel reale, ſequendam Regulam, quam tradit. *Suar. ib. n. 18.* ſi priuilegium ſit in ſolidum fauorabile, ſeu purum beneficium, cenſendum eſſe reale ac perpetuum juxt. *Regulam. In. in 6. Decet conceſſum à Principe beneficium eſſe manſurum.* & aliam Reg. *quia tale beneficium latam imò latiſſimam recipit interpretationem. l. Penult. ff. De Conſtit. Principum.* vbi ait Iauolenus: Beneficium Imp. quod à diuinâ ſcil. eius Indulgentiâ proficiſcitur, quam pleniſſimè interpretari debemus, vbi id docet *Bald. in l. 3. cod, lect. 1. n. 17.* & ſequitur *Bartol. in l. vlt. ff. De Seruit. legatâ. n. 4.* Si autem priuilegium reſpectu eius cui conceditur quidem fauorabile, reſpectu autem Iuris communis, illi derogando, vel alteri tertio præiudicando ſit odioſum, accipiendum eſt potiùs vt perſonale quàm reale, vt temporale duntaxat damnum inferat, vel præiudicium, non perpetuum. Quod autem diximus priuilegium in ſolidum fauorabile judicari debere reale & perpetuum quoad vitam, priuilegiatum eſt tamen quoque perſonale, quia cum morte illius extinguitur.

Nota VI. Plures alias priuilegij diuiſiones adducit *Suar. c. 4. 5. 6.* quas exponere locus & otium non eſt, breuiter de reuocatione Priuilegij dicendum eſt, Priuilegium conceſſum non ſubdito, & acceptatum irreuocabile eſſe à concedente; eſt communis Canoniſtarum, imò & aliorum vt videre eſt apud *Suar. l. c. c. 27. n. 2.* Ratio eſt, quia priuilegium conceſſum non ſubdito & ab eo acceptatum tranſit in Contractum, ſaltem gratuitæ donationis, ergo non poteſt reuocari; quia Princeps neminem non ſubditum poteſt priuare Rebus legitimè acquiſitis, licet ab ipſo tali Principe illas acquiſierit, manet enim non minùs ipſi non ſubditus, quàm ſi aliunde illas acquiſiuiſſet, vel antea habuiſſet. Priuilegium autem ſubdito conceſſum à proprio Principe, eſt reuocabile ab ipſo concedente, quæ doctrina generatim itidem eſt communis, *teſte Suar. l. c. n. 4.*

Nota VII. Hanc doctrinam generalem tamen eſſe limitandam; Non enim procedit in priuilegio dato per contractum oneroſum aut lucratiuum, vt ſi princeps aliquem eximit à Veſtigalibus, quia donauit pecunias pro bello; tenetur enim Princeps ſeruare pacta etiam cum ſubditis facta, quæ Principem quoque obligant; niſi in caſu raro, quo Princeps poteſt ſubditum priuare rebus ſuis, in caſu neceſſitatis publicæ. Quod ipſum, ſi faciat, debet tamen compenſationem facere ſubdito de priuilegio

ablato,

Digitized by Google

ablato, quatenus poteſt. Addunt communiter omnes priuilegium remuneratorium, reduci ad illud, quod datur per contractum, adeòque eſſe æquè irreuocabile, quod multò certius eſt, quando remuneratio non ſolùm fit ex gratitudine, ſed ex debito juſtitiæ.

Nota denique hanc doctrinam non extendi ad priuilegia merè gratuita, quæ conſiſtunt in abſolutâ donatione, cum translatione alicuius dominij vel Iuris. vt cùm cóceditur alicui caſtrũ ſeu jus vectigalium, aut tributi, vel alicuius ſeruitutis; Cùm enim per eiuſmodi donationem ſiue priuilegium ſubditus legitimè acquiſierit talis rei dominium; Princeps auferre illi non poteſt niſi in caſu neceſſitatis publicæ valdè rarò. Quando autem per priuilegium nullum dominium confertur, ſed tantùm licentia operandi vel recipiendi aliquid præter aut contra commune Ius, poſſe à Principe illud validè reuocari etiam ſine causâ neceſſariâ eſſe omnium communem ſententiam aſſerit quidem *Suar. l. 2. n. 10.* ſed quòd putat à Principe ſolùm peccari venialiter, ſi abſque vllâ aut juſtâ causâ fiat; non placet, eſt enim contra fidelitatem & officiom Principis, qui concedendo licentiam ſiue priuileginm operandi contra legem ipſam, videtur eo ipſo poteſtatem eius legis obſeruantiam à priuilegiato exigendi abdicâſſe, neque leuiter ſed grauiter delinquere priuilegium reuocando ſine juſtâ & vrgente causâ, contra Regulam Iuris, *Decret. in 6. & c. Suggeſtum. de diuinis.* Sed hæc ad *Rubr.* ſufficiant.

Extat verò hîc Titulus etiam in *Clementinis* & *ſexto*; item in *Extrauag. Ioann. XXII. & Extrauag. commun.* De eâdem materiâ tractatur *25. per totum.* & facit, quod habetur *c. Priuilegia. c. Epiſcopo. §. Sola. 9. q. 3. c. Priuilegium. 11. q. 3. c. Qui & diuinis & humanis. 12. q. 2.*

Cap. I. Epiſcopalia.

Leo Papa.

TEXTUS.

Epiſcopalia gubernacula non niſi maioribus populis & frequentioribus ciuitatibus præſidere oportet, ne honor, cui debent excellentiora committi, ſui numeroſitate vileſcat.

EXEGESIS.

Vtique inſigne priuileginm eſt ciuitatis, habere proprium Epiſcopum, vt vilibus & exiguis vrbibus concedi meritò non debeat, neque eriam Epiſcopi ſint multiplicandi. Ex communi interpretatione (huius vid. textûs) Italicorũ, ait *Panorm.* hîc, receptum eſt, vt ea duntaxat reputetur, quæ habet Epiſcopum, ſed apud vltramontanos præſertim Teutonicos hoc non recipitur, quod notauit quoque *Io. Andr. c. Ciuitas. de ſent. excomm. in 6.*

Cap. II. Sicut.

Gregorius P. Diacono.

TEXTVS.

Sicut in judiciis laicorum priuilegia turbare nolumus; ita eis præiudicantibus nobis, volumus moderatâ autoritate reſiſtere. Violentos itaque laicos coërcere non eſt contra legem agere, ſed legi facere ſubſidium.

EXEGESIS.

Sicut in judiciis, &c.) Per priuilegia laicorum hîc intelligi jus quo cuncti debent coram Iudice ſuo conueniri, nõ malè ſentit *Additionator Alex. de Neuo*; eſt enim hoc commune etiam laicis, vt non poſſint trahi ad judices alienos; ideòq; hoc merito generale vocat. *c. 8. de foro compet.* vt videl. Actor, forum Rei ſequatur. Neque minùs rectè dictus Additionator, vniuerſa laicorum priuilegia ſi qua habent intelligit. In nullo enim ipſos turbare, aut cauſas ipſorum ad ſe trahere intendit Eccleſia, niſi ſint malefactores ipſius juribus infeſti, quos Eccleſia meritò coërcere poteſt ac debet, vigore huius text.

Ita eis præiudicantibus nobis, &c.) Nota I. Etſi hîc text. videatur Eccleſiæ tribuere poteſtatem coërcendi malefactores, præiudicium aut violentiã ſibi aut rebus ſuis inferentes, ideòque ſacrilegos, habet tamen res difficultatem. 1. Quia pæna ordinaria ſacrilegij capitalis eſt. *l. Sacrilegij. ad l. Iuliam. & l. Aut facta. §. Locus. ff. De pœnis.* Eccleſia autem pœnam capitalem non imponit. 2. Contra ſacrilegos mandatur coërcitio ſecularibus Magiſtratibus. *l. Si quis in hoc genus. C. de Epiſcopis & Clericis.* imo Eccleſiaſticis prohibetur illis verbis: *nec expectetur, vt Epiſcopus iniuria propria vltionem ſumat, cui Sanctitas ignoſcendi gloriam dereliquit.*

Nota II. Variè à *DD.* reſponderi *Io. Andr. in addit. ad Speculat. l. 4. de Off. Ordin.* aliique putant ſacrilegum fori eſſe ſecularis principaliter, & nonniſi in defectu juſtitiæ fori Eccleſiaſtici, quod apud Neapolitanos & Gallos receptum aſſerit *Clarus in praxi. § fin. q. 37.* Sed contra *c. Cùm ſit generale. de fo. compet.* vbi Pontifex Rectoribus Eccleſiarum abſolutè dat poteſtatem malefactores ſuos ſub quo maluerint judice conuenieudi, neque reſtringit ad defectum juſtitiæ, etſi is dederit occaſionem ita ſtatuendi, aut potiùs morem pro bono Eccleſiarum jam ante hac introductum. Per quod refelluntur etiam, qui putant poteſtatem judicandi de ſacrilegis competere Magiſtratui Ciuili & Eccleſiaſtico ſimul, ſed *c. Generaliter, & præſens*, abſolutè loquuntur, neque de hâc ſimultate quidquam dicunt neq; diſtinguunt de pænâ ſpirituali & temporali, vt aliqui faciunt, quaſi in illâ re ad Eccleſiaſticum, in iſtâ ad temporalem judicem pertineat. De quibus ſententiis vide apud *Barboſ.* & allegatos ab illo, *n. 3. & ſeqq.* qui denique illam approbat, quam & nos tenendam putamus, videl. ſacrilegium eſſe *fori mixti*, & dari locũ præuentioni, juxta *c. Propoſuiſti. de fo. compet.* Confirm. ex *c. Felicis. verb. in hoc. de pænis*; neque eſt efficacius jus, quã ipſum cap. præſens. *Sicut.* per quod Pontifex coërcitionem ſacrilegorum ſibi abſolutè vendicat.

Nota IV. Crimen Sacrilegij mixti eſſe fori, inde facilè conuincitur, quia de bonis temporalibus qua-

tenus talibus cognoſcere nihil habet aliennm à judice ſeculari: quòd autem ſint Deo conſecrata, indéq; habeant ſpiritualitatem, eius judicium quidem pertinet ad forum Eccleſiaſticum, ſed propter connexionem & defenſionem vtriuſque, quæ viciſſim vtrique parti incumbit, vtriuſque forum eſt competens, & poterit judicare, ad quem priùs illa cauſa delata fuerit. Quâ ratione rectiſſimè dixit *Gregor.* Violentos laicos coërcere, non eſſe contra leges agere, ſed legibus facere (vel *ferre*, vt habet textus *Gregor. lib. 2. ep. 5. c. 44. Regiſtri*, vt notatur ad marginem *in edit. Greg. 13.*) ſubſidium. Neque hâc in re lex ciuilis potuit reſtringere Pontificis poteſtatem, quo minùs violentos malefactores ſuo quoque tribunali ſubijceret.

Nota V. Non obſtare 1. quod text. iſte ſit *Greg. 1.* qui ſexcentis ferè annis præceſſit *Lucium III.* autorem *c. Cùm ſit generale*; adeòque tempore Gregorij ſacrilegium nondum fuiſſe fori mixti, neque hanc explicationem facere ad hunc text. Reſpondetur enim, etſi Lucius hunc Eccleſiarū fauorē primus non introduxerit, vti credimus, referre ſe tamen ad hunc fauorem veluti jam ante introductum vt ſonant verba, videl. *à Benifacio, Pio, Anaclete, aliisque anterioribus & ipſo Greg.* vt conſtat ex *c. Nulli. c. Prædia. c. Quia abſtuleris. 2. q. 12. c. tit. tendentes. c. Sacrilegium. 17. q. 4.*

Neque illud alterum obſtat, quod ex integra *Gregorij* apparet, laicos, de quibus *ibi*, non intuliſſe violentiam Eccleſiæ, vel eius rebus, ſed cuidam viduæ. Reſpond. enim *Gregorius IX.* à quo habet vim & autoritatem collectio *quinq. librorum Decretaliū, in præfat.* noluit argumentum duci ex partibus *reſectis* (vt vocat) & deciſis, quæ in epiſtolis integris, extant, præcipiens vt hâc tantùm compilatione vniverſi vtantur in judiciis & in foro &c. nihil ergo ex hâc integrâ probatur. Quin videtur *h. c.* eſſe potius *Gregorij IX.* quàm *Gregorij I.* qui de præiudicio *viduæ* agit vnicè, cùm autor huius c. agat de præiudicantibus nobis, i. e. Eccleſiis earùmque bonis, vt adeò, quod meritò obſeruat. *Barboſ. n. 23.* antiqui Codices, non ſine cauſâ *c. hoc* inſcripſerint *Greg. IX.* qui in aliâ & non prorsùs diſſimili cauſâ videtur voluiſſe vti verbis *Gregorij I.* Viduæ enim poſſunt inuaſores & malefactores conuenire coram Iudice Eccleſiaſtico. *c. Ex tenore. de fo. compet. fa. c. Ex parte. verſ. ad hoc.* & omnium conſenſu receptum fatetur *Couarr. practic. c. 6. n. 1.*

Nota VI. Ex dictis ſequitur ad Eccleſiaſticum Iudicem trahi poſſe non ſolùm inuaſores rerum Eccleſiaſticarum, quando per vim eas occupant, verùm etiam in negotiis aliis cum Eccleſiâ geſtis ex rebus præiudicant quoquo modo, id eſt, per fraudem & iniuſtitiam, hoc enim ſatis apertè probat *c. Præſens. & d. c. Cùm generale. de fo. compet.* Et idem dicendum eſſe de rebus Clericorum rectè hinc quoque deducit *Barboſ. n. 15.* apertùm enim eſt, inuaſionem, ſpoliationem, præiudicium Clericorum cedere quoq; in præiudicium & injuriam & damnū Eccleſiarum, quarum miniſtri ſunt Clerici, quidquid in contrarium pugnent alij, nominatim *Couarr. l. c.*

Cap. III. Cùm & plantare.

Alexander III. in Concil. Generali.

S V M M A.

Cùm fratres templi & hoſpitalis & alij Religioſi indulta ſibi priuilegia excedentes contra Epiſcopalem autoritatem præuaricarentur, prohibetur

1. *Ne Eccleſias & decimas de manu laicorū ſine conſenſu Epiſcoporum recipiant, & vt quas receperint, dimittant.*

2. *Excommunicatos & nominatim interdictos, tam ab illis, quàm aliis juxta Epiſcoporum ſententiam ſtatuit euitandos.*

3. *In Eccleſiis pleno jure non pertinentibus, inſtituendos Epiſcopis repræſentent, neque illis inconſultis remoueant.*

4. *Si Templarij, vel hoſpitalarij ad Eccleſiam venerint interdictam, non niſi ſemel in anno ad Eccleſiaſticum officium admittantur, nec defuncti ibi ſepeliantur.*

5. *De confratribus hoc ſtatuit, vt ſi non ſe prædictis fratribus omnino reddiderint, ſed in proprietatibus ſuis remanſerint, ab Epiſcoporum ſententiâ non eximantur, ſed non minùs quàm alii parœciani ab iis corrigantur. Quæ ab aliis quoque Religioſis Epiſcoporum jura percipientibus vult obſeruari. Si verò contra hæc egerint, & Eccleſiæ, in quibus iſta præſumpſerint, Eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto, & quod egerint irritum habeatur.*

E X E G E S I S.

De Confratribus &c.) *Panorm. n. 4.* per hos confratres intelligit, Oblatos, qui ſe & ſua Religioni non plenè tradiderunt, manentes in ſuis proprietatibus, de quibus text. dicit non eſſe exemptos ab Ordinariis. Alia, quæ hîc dicuntur aut ad materiam de Excommunicatione & interdicto pertinent, aut ſunt facilia.

Cap. IV. Dilecti.

Idem, Archiepiſcopis & Epiſcopis, ad quos literæ iſtæ peruenerint.

S V M M A.

Cùm fratres Hoſpitalarii Hieroſolymitani conquererentur, quòd Archiepiſcopi & Epiſcopi, ipſis de ſuis malefactoribus juſtitiam facere nollent contemptis ipſorum priuilegiis; Reſcribit Pontifex ſe conceſſa ipſis priuilegia decurtaturum, cum Eccl. Rom. ſcriptis authenticis, quibus ſcil. priuilegia Hoſpitalariorum continentur obuiare minimè timeant.

E X E G E S I S.

Not. quòd Prælati tenentur adminiſtrare priuilegiatis

Digitized by Google

uilegiatis juſtitiam juxta tenorem priuilegiorum, quod ſi non faciant, priuandi ſunt priuilegiis ſibi conceſſis. Quæ pœna vigore huius text. eſt ordinaria violantium priuilegia aliena.

Cap. V. Adhæc.

Idem, Cantuarienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt Hoſpitalarii, ſi defunctos in excõmunicatione ſepelierint in cœmiteriis, eos inde eiiciant. Quod ſi facere noluerint, Archiepiſcopus id exequatur.

Eſt t. clarus & meliùs patebit ex *tit. de Excomm.*

Cap. VI. Si de terrâ.

Idem, Abbati, & Monachis S. Andreæ Ciſterc.

S V M M A.

Cùm iſti Monachi, de terrâ, quam habebant in Parœciâ Canonicorum de Plautio, 30. annis decimas perſoluiſſent, jubet Pontifex eas de cætero integras quoque perſolui. Etſi enim Ciſtercienſibus indultum ſit, ne de laboribus ſuis decimas perſoluant, quia tamen priuilegio tanto tempore detraxerunt, & liberum ſit vnicuique juri ſuo renuntiare, dicit Pontifex illos eo modo ſe non poſſe tueri.

E X E G E S I S.

Pertinet ad materiam de præſcriptione aduerſus Eccleſias. Tempus autem triginta annorum, jure veteri ſtatutum, jure nouo extendit ad annos quadraginta *Innocent. III. in cap. Accedentibus, inf.* Non poteſt igitur minori tempore quam 40. annorum contra priuilegia Eccleſiarum præſcribi. Atque ſic paſſim hæc jura DD. conciliant. Sed hæc vulgaris expoſitio conuincitur erroris, quia dudum ante *Alexand. III. h. c.* autorem abrogatâ triennali præſcriptionê, in fauorem Eccleſiæ conſtituta fuit quadragenaria à *Greg. I.* & aliis Pontificibus, vti *Vrbanus II. ex eodem Gregorio* refert *cap. 1. & ſeq. 16. q. 4. Iuſtinianus* enim jam antea hanc præſcriptionem Eccleſiis conceſſerat in *authent. Hæc Conſtitutio innouat. & in auth. de Eccleſ. titulis. §. Temporalibus*, quod latè explicat *Couarr. in Regul. Poſſeſſor. p. 2. §. 2. à princ.*

Dicendum ergo eſt triginta annos hîc non aſſignari pro termino præſcriptionis, ſed pro ſigno renuntiationis tacitæ, quæ non præſumitur fieri per quemuis actum voluntarium priuilegio contrarium, vt ſi exemptus à vectigalis ſolutione illud ſponte ſoluat, aut in præſenti exempti à decimis illas ſponte præſtent non tantùm ſemel, quod fortaſſis ſufficeret, (de quo dicemus ad *cap. 11.*) ſed per plures actus repetitos, & triginta annis in propoſito continuatos, vt de renuntiatione dubium eſſe non poſſit; licet iſtud tempus pro termino præſcriptionis aduerſ. Canones vel Eccleſias non ſufficiat, ſed debeat eſſe quadragenarium, juxt. *c. Accedentibus, inf. & jura ſimilia.* Non ergo viâ præſcriptionis iſti Templarii jus decimarum amiſerunt, ſed viâ renuntiationis voluntariæ, non inuoluntariæ, quam jus præſcriptionis ſecum trahit. Quam ſolutionem meritò aliis præfert Barboſ. *ad d. cap. Accedentibus. inf.*

Cap. VII. Porrò.

Idem, Ambianenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Quamuis templarij & hoſpitalarij multas habeant prærogatiuas, neq; dubium ſit illos aliam libertatem habere in locis, quæ antè alij incolebant, jubet tamen Pontifex priuilegiorum tenorem inſpici & ſeruari, neq; illorũ metas egrediantur.

E X E G E S I S.

Nota ex hoc text. alleganti priuilegium non eſſe credendum, niſi illud exhibeat, & tenorem eius eſſe ſeruandum. De modo autem priuilegium exhibendi, vide in *c. Cùm perſona, eod. in 6.*

Cap. VIII. Recepimus.

Idem I. Apoſtolicæ Sedis Legato.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſicut non omnes, qui ſpecialiter B. Petri juris exiſtunt, annuatim Sedi Apoſt. cenſum exſoluunt, ita non omnes cenſuales ab Epiſcoporum ſubjectione ſunt immunes. Eſt ergo tenor priuilegiorum attendendus, vt non ſolùm Eccleſia cenſualis ſpecialiter B. Petri juris exiſtat, ſed etiam ad indicium perceptæ libertatis cenſum conferat, ſi verò duntaxat ad indicium perceptæ protectionis ſoluatur, non ideò juri Epiſcopi ſubtrahitur.

E X E G E S I S.

Nota I. Ex eo, quòd Eccleſia ſoluat Pontifici cenſum annuum, non probari exemptionẽ, vt apertum eſt ex textu, niſi expreſsè ſoluatur in argumentum & ſignum donatæ libertatis, quod fortaſſis rarum; quin maxima pars exemptionum, vt patet in Eccleſiis & Ordinibus mendicantium datur, ſine vllo conſenſu.

Nota II. Ex *Panorm. n. 3. & 4.* Per hoc, quod aliquis recipitur in jus ſpeciale *S. Petri*, videtur aliquid plus illi concedi, quàm reliquis Clericis, qui omnes ſunt ſub jure generato *S. Petri.* Non autem receptio ſimplex ſub protectionem præiudicat juri aliorum, niſi ſit recipiens illorum Superior, vt Papa eſt Epiſcoporum, qui expreſsè illud facit, ſi in ſignum illius cenſum annuum aliquando percipit.

Quæres, quid operetur receptio in protectionem ſine exemptione? Reſpondet *gl.* operari parum, præterquam quòd major reuerentia videtur deferri talibus quàm aliis & faciliùs moveatur Pontifex ad defenſionem ipſorum & reſcribendum pro illis.

Cap.

Cap. IX. Sanè.

Idem.

TEXTVS.

Temerarium eſt & indignum, aliquem ſibi ſuâ autoritate præſumere, quòd Romana Eccleſia alicui certâ ratione inſpectâ ſingularibus voluit beneficiis indulgere.

EXEGESIS.

Ex hoc & ſimilibus textibus deducuntur illæ Regulæ *Iuris in 6. Quæ à Iure communi exorbitant* (vt priuilegia) *non ſunt in conſequentiam trahenda*: & illa altera, *quod alicui gratioſè conceditur, non debet ab aliis trahi in exemplum.* Rectè tamen oſtendit iſte textus priuilegia non debere temerè concedi, neque multiplicari, quod præjudicat bono publico, ſed non niſi certâ ratione inſpectâ.

Cap. X. Patentibus.

Cœleſtinus III. Epiſcopo Abulenſi.

SVMMA.

Requiſitus Pontifex, vt per patentes literas certificet, vtrùm templariis, hoſpitalariis & aliis Oratoria domi habentibus, liceat campanas publicas in eis habere & pulſare? Reſcribit, non licere, ſed per Cenſuram coërcendos, vt juſtitiam non impediant aliorum.

EXEGESIS.

Panorm. ex hoc text. Not. I. Quòd habere campanam publicè in loco, & pulſare publicè, eſt ſignum loci publici & ſacrati. Vnde ex hoc ſigno idem *Panorm.* colligit, quando dubium eſt, an hoſpitale ſit erectum autoritate Epiſcopi, eſſe pro tali habendum.

Not. II. In Oratoriis privatis poſſe teneri campanellam priuatam, & pulſari priuatim, eiuſmodi verò Oratoria non gaudere priuilegiis Eccleſiarum, ſed poſſe deſtrui pro nutu Domini, ideóque non habere jus campanæ publicæ, quod habent Eccleſiæ & capellæ publicæ.

Cap. XI. Tuarum.

Innocentius III. Archiepiſcopo Lugdun.

SVMMA.

Cùm hoſpitalarij S. Ioannis laicos & illiteratos mitterent pro eleëmoſynis colligendis, & multis modis priuilegiorum ſuorum limites transgrederentur: Mandat Pontifex, quia priuilegium meretur amittere, qui permiſſâ ſibi abutitur poteſtate, vt Archiepiſcopus eiuſmodi cruce falsò ſignatos, ſi laici fuerint, excommunicet, ſi Clerici, ab officio & beneficio ſuſpendat; illis verò, qui ipſos miſerunt, prædicationis officium per totam prouinciam interdicat, omni priuilegio & appellatione excluſis. Eos verò, qui in prædictâ Eccleſiâ poſt interdictum Archiepiſcopale diuina celebrant, ſimiliter ſuſpendat, vel & illos fratres qui Presbyteros ab Epiſcopo ſuſpenſos, ad officia ſua temerè reſtituerunt, aut in iudicio ſecundùm legē terræ pro hâc causâ nolentes reſpondere excuſant.

EXEGESIS.

Priuilegium meretur amittere.) Nota I. Hoc velut pro Regulâ ab omnibus recipi, quod multis allegationibus probat *Barboſ. n. 25.* vide *Suar. l. 8. de leg. c. 38.* Exemplum clarum eſt, de ſtudioſis otioſis, qui nec ſtudiis vacant, nec ſcholis: hi enim priuilegia ſtudioſorum amittunt, neque ſi Clerici ſint, & ſtudiorum causâ abſint, à beneficiis ſuis fructus faciunt ſuos, juxta *c. Licet. de præb.* Etſi verò multi, atque etiam *Silu. verb. priuilegium. q. 10.* confundant amiſſionem priuilegij per non vſum, vel per contrarium vſum, vel denique per abuſum, longè tamen iſta differunt, vt rectè not. *Barboſ. n. 26.*

Nota II. Priuilegia, quæ puræ ſunt gratiæ, nec in vllius grauamen cedunt, v. g. celebrandi ante auroram, abſoluendi à caſibus reſeruatis, comedendi carnes in Quadrageſimâ per merum non vſum, nunquam amitti poſſe juxt. *gloſ. penult. in c. Priuilegia. eod. Suar. l. 8. de leg. c. 34. in 7. Laymann. l. 1. tr. 4. c. 23. n. 22.* etſi neget *in d. c. Priuilegia. Salas. d. 17. de leg. ſect. 13. n. 64. arg. l. 1. ff. De nundinis.* vbi priuilegium nundinarum dicitur amitti, per non vſum decennii. Sed refelluntur, quia nemo per eiuſmodi priuilegia grauatur, adeóque non vult neque attentat contra præſcribere; ſed neque priuilegiatus renunciat non vtendo, quia licet aliquando non comedat carnes in Quadrageſimâ, poteſt tamen aliàs rurſus comedere, juxta *Reg. ipſius Panorm. in c. Ioannes. de Cler. coniug. Cùm lex,* ait, (in hoc ſibi contrarius) *non neceſſitat ad agendum, ſed ſolùm dat facultatem ad agendum, non tollitur per non vſum.* Neque obſtat lex illa de nundinis, quia vel eſt oneroſa, vt cenſet *gl.* intercipit enim aliis lucrum nundinarum, vel eſt ſpecialis diſpoſitio de illis, quæ non debet extendi ad alia ſimilia priuilegia, vt cenſet *Suar.*

Not. III. Per non vſum priuilegij aliis oneroſi illud amitti, ſi aliquis eo tempore non vtatur, quo eſt occaſio & facultas vtendi ex mente concedentis. Neque diſtinguendum putamus inter priuilegia affirmatiua, qualia ſunt jus conſtituendi vectigal, vel jus agendi currum per alterius prædium, ſiue negatiua, vt ſi quis habeat priuilegium non ſuſcipiendi tutelam, non ſubiacendi foro Ordinarij ſiue exemptionem ab illius juriſdictione, nam in vtriſque priuilegij amiſſio incipit ab eius non vſu, & quidē in affirmatiuis completur ſpatio decennii inter præſentes, viginti inter abſentes, vt ſumitur *ex l. 1. ff. De nundinis junctâ gl.* & ex communi tradit *Suar. lib. 8. de leg. c. 34.* quo modo omnes ſeruitutes tam reales quàm perſonales extinguuntur ſiue præſcribuntur, ſi alter jure ſuo nunquam vtatur, etiam cùm eſt occaſio & facultas. In aliis autem tum affirmatiuis tum negatiuis

amiſ-

amiſſio perficitur in termino præſcriptionis tali materiæ aſſignato, qui aduersùs Eccleſiam ſemper eſt quadragenarius, etiam in ſeruitutibus, quia in *c. Accedentibus.* & ſimilibus nihil excipitur, neque jus ciuile moramur.

Nota IV. Per renuntiationẽ priuilegij, illud abſq; dubio perdi ſiu. tolli, ſi expreſſa ſit, & renuntians habeat renuntiandi poteſtatẽ, vt cùm in illius ſolius fauorem conceſſum eſt. Secus, ſi in fauorem totius ordinis, communitatis, Eccleſiæ conceſſum ſit, aut eius renuntiatio in horum præiudicium cedat, tum enim neque priuatus, neque Prælatus, neque Capitulum renuntiare poteſt, ſi v. g. tale priuilegium Eccleſiæ vel communitati ſit vtile, vel honorificum, cum quâ limitatione intelligi debet, quod ſupra *in c. De terrâ.* dicit *Pontifex: liberum vnicuique eſſe, ſuo juri renuntiare. vide Laymann. l. c. n. 20. Azor. p. 1. l. 5. c. 22. q. 10. Suar. l. 8. de leg. cap. 33.* Quod æquè verum eſt de contrauentione priuilegii tacitâ tum negatiuâ per non vſum, cùm quis datâ occaſione illo non vtitur, vt proximè diximus, tum poſitiuâ per actum priuilegio directè contrarium; vt ſi exemptus ſe ſiſtat ſponte judicio Ordinarii, vel ſoluat vectigal, quæ eſt communis doctrina *gl. & Panorm. in c. Cùm acceſſiſſent. de Conſtit. item gl. in c. Gratum. de off. deleg. ſilu. verb. priuilegium q. 11.* Eiuſmodi enim actionibus aut omiſſionibus præſumitur annexa eſſe in foro externo juris ſui renuntiatio.

Nota V. De foro Conſcientiæ nobis vnicè probari, quod breuiter deſcribit *Laymann. l. c. n. 23. poſt Suarez. l. c. c. 35.* ſi priuilegiatus actum contrarium exercens non habuit animum priuilegii ſimpliciter renuntiandi, illud in foro conſcientiæ non amittere, imò neq; in foro externo amittere debet, ſi conſtet quòd vel ex indiciis colligi poſſit animũ ſimpliciter renuntiandi abfuiſſe, niſi inſuper legitimæ præſcriptionis tempus cum taciturnitate aut contrauentione, concurreret. Confirmatur ex eo, quod dicit *Barboſ. in c. Cùm acceſſiſſent. de Conſtit. n. 7.* Si in actu aliquo coniectura alia capi poteſt de mente alterius, quàm quòd voluerit renuntiare, ea ſumi debet juxta *reg. cap. ſuper eo. de renunt.* & vt minus præiudicet quòd videl. ſolùm voluerit quoad præſentem actum, renuntiare, non autem ſimpliciter & in totum, aut in futurum. vide plura apud citatos.

Nota VI. Non obſtare *c. Acceſſiſſent. de Conſtit.* vbi Pontifex propter vnicam contrauentionem, ſi Canonici contra ſuum ſtatutum à Pontifice confirmatum, de primiceriatûs abolitione non elegiſſent primicerium, voluit ſtatutum prius licèt à Pontifice confirmatum, eo ipſo abolitum. Rectè enim poſt *Bartol & Greg. ſup.* quos refert, reſpondet *Suar. l. c. n. 17.* priuilegium ſiue jus extinguendi primiceriatum, non habuiſſe tractum ſucceſſiuum; neque poſt extinctionem illius vnico actu peractam, Canonicos habuiſſe quod porrò agerent, ſecutâ præſertim Pontificis confirmatione; potuit ergo vnico actu electionis noui primicerij jus prioris abolitionis amitti, ſi non prorſus ex rei naturâ, certè in pœnâ inconſtantiæ, & neglectæ Pontificiæ confirmationis, vti ſignificat *Suar.* quam ſolutionem præ omnibus aliis maximè ſolidam judicamus.

Nota denique VII. Priuilegium per abuſum amitti, cùm in occaſionem peccandi vertitur vel vltra tenorem, ſiue in eo contenta extenditur; quâ de re *Suar. l. c. cap. 36. n. 3. Laymann. l. c. c. 36. n. 3.* qui cenſent plerumque tamen non amitti ex naturâ rei, ſed vel Iuris Conſtitutione, *c. vlt. de immunit. Eccleſ.* illi qui in Eccleſiâ vel cæmiterio delinquunt, ipſo facto priuantur Eccleſiaſticâ immunitate. Vel per ſententiam Iudicis, quo ſenſu *Simplicius Papa* ſcripſit *d. 74. c.* illa verba, in præſentem textũ translata; *Priuilegium meretur amittere, qui ſibi permiſſâ abutitur poteſtate.* Interdum tamen ex naturâ rei amiſſio talem abuſum conſequitur ſublato fundamento ſiue fine priuilegij, vt ſi Canonicus miſſus ad ſtudia, nihil ſtudeat, priuilegium percipiendĩ fructus in abſentiâ mox perdat.

Nullo prorſus Priuilegii beneficio &c.) Ex his verbis *gl.* colligit generalem Regulam, quod exempti ſi delinquant extra locum exemptum, poſſint puniri ab Ordinariis; Quâ de re cum planiùs & pleniùs tractetur, in *c. 1. eod. in 6.* illuc commodiùs quæſtionem hanc differimus.

Cap. XII. Cùm olim.

Idem, Abbati & conuentui, S. Petri Eugubini.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Eugubinus Abbati S. Petri ibidem ſuper priuilegio exemptionis Lucij Papæ, tanquam ſibi præiudiciali litem mouiſſet, Innocentius ſuper amiſſione ac tenore priuilegiorum teſtes juſſit recipi, tam ex parte Epiſcopi, quàm Abbatis; Pontifex verò ex depoſitionibus decem teſtium, & quorundam fratrum ſuorum (id eſt, Cardinalium) aſſertione, liquidò cognoſceret, dictum Monaſterium nullo mediante ad Ro. Eccleſ pertinere, & attenderet dictum Abbatem à prædeceſſore Cæleſtino (licet ab Epiſcopo Eugubino excommunicatus diceretur) tanquam non ligatum ad oſculum fuiſſe admiſſum, vtique id non facturo. niſi exemptionis notitiam habuiſſet: decreuit priuilegium Lucij Papæ, quod ipſe Innocentius Peruſij ante hac ſibi oſtenſum, ſine vitio bullæ, chartæ, vel literæ eſſe apparebat, illius fuiſſe tenoris, cuius per depoſitiones teſtium & aſſertiones Cardinalium noſcitur extitiſſe.

EXEGESIS.

Propter contradictionem &c.) Cùm innouatio priuilegiorum poſſit in aduerſæ partis præiudicium cedere, fieri non debet niſi auditis & citatis partibus, quòd ſi certa perſona non ſit, neque conſtet de loco vbi moretur, ſufficiet citatio cum generali clauſulâ, vt *comparent qui ſuâ intereſſe putat, juxt. Reg. l. 1. §. Denunt. ff. De ventre inſpiciendo.*

Super amiſſione ac tenore &c.) Not. I. Ad probandum priuilegium eius ſcripturâ omiſsâ teſtes probare debent, non ſolùm ſe illud vidiſſe, verùm etiam omni vitio bullæ, chartæ & literæ caruiſſe, vt cum *gl.* docent omnes, debent etiam teſtari de die & conſule, quo fuit Scriptum, juxt. *Couarr. in pract. cap. 11.* & alios; Prætetea, de eo, quod continebat; & de omnibus ſubſtantialibus, non debent tamen ſingula verba referre, ſed quod ad finem & effectũ in priuilegio intentum ſufficiat, juxt. *Reg. l. Qui ſententiam. C. De pœnis.* & exempla adductâ à *Farinac. in praxi p. 2. q. 64. n. 146. & ſeqq.*

Nota II. Non oportere, vt iidem teſtes, vel ſinguli deponant de omnibus enumeratis, v. g. de amiſſione & tenore, die & conſule, vel omnibus contentis, ſed ſufficit, vt alij de vno, alij de alio, vel aliis teſtentur, ita vt ex dictis omnium ſimul cunctis perficiatur vna integra probatio, vt ex *Bartol.* aliiſque pluribus probat *Molina de primogenius. l. 2. c. 6. n. 34.*

Eiuſdem fuiſſe tenoris &c.) Collige hinc priuilegium amiſſum, vel obſoletum, ſi renouetur cum ſupradictis qualitatibus vocatis, quorum intereſt, habere eundem vigorem & effectum, quem habebat, antequam deperditum eſſet, vt poſt alios notat *Barboſ. n. 7.* contra multos alios, quos tuetur *Felinus in c. Sicut. de re judic. n. 3.* ſed refelluntur per hunc text. Pontifex enim conſideratis depoſitionibus & atteſtationibus de Eugubini huius priuilegij tenore pronuntiauit eſſe eundem, cum illo, quem ipſe viderit Peruſij, adeòque & valoris, qui à tenore maximè dependet, ideòque hoc titulo paſſim jubetur attendi; niſi obſtet legitima præſcriptio, reuocatio aut renuntiatio, quibus omnia priuilegia tolluntur.

Cap. XIII. Ex parte.

Idem, Cathalan. electo, & Abbati Trium fontium.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Meldenſis Abbatiſſam, Eccleſiam, & populum Iotrenſem ad ſedem Apoſtolicam immediatè ſpectantem cuiuſdam Commiſſionis (in quâ de priuilegiis nulla fiebat mentio) prætextu grauiter moleſtaret, Abbatiſſam excommunicando, & clerum ac populum interdicto ſupponendo, eáq; ad ſed. Apoſt. appellâſſet: Pontifex priuilegio Apoſtolico exemptionis ſibi exhibito, & nemine ex aduerſâ parte comparente aut reſpondente, dictum priuilegium innouauit, ita tamen vt per innouationem non plus Iuris eidem Eccleſiæ accreſceret, quàm per priuilegia prædeceſſorum obtineret, cùm per hoc non nouum concedere, ſed antiquum jus conſeruare voluerit.

EXEGESIS.

Quòd innouatio priuilegiorum non tribuat jus nouum, ſed antiquum duntaxat conſeruet, repetitur in *c. Quia intentionis. eod. inf.* & in *c. Dilecta. verb. dolentes. de c. Confirmat. vtili. vide ibi, & ad c. Si quis. dicta. item Suar. l. 8. de legib. c. 10. per totum.*

Cap. XIV. Cùm olim.

Idem, Colubrienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus iſte propter diuerſas quæſtiones, quas aduerſùs Priorem & Canonicos Monaſterij S. Crucis habebat, ad Pontificem appellâſſet, iſque præfixo termino juſſiſſet Canonicos venire, vel mittere ſuper priuilegiis omnibus à Rom. Pont. vel à M. Colubrienſi quondam Epiſcopo habitis, & aliis quæſtionibus à Colubrienſi Eccleſiâ intentatis, definitiuam ſententiam recepturos. Interim autem vtrique parti liceret, corã Abbatibus de Alcobatiâ & de Sarrâ, alij Serra legunt, vel Serta, & F. Monacho Albocatia, quibus cauſa primo fuit delegata proponeret ac probaret, ſi quid aliud proponendum duceret ac probandũ. Qui cùm cauſam inſtructam Romam miſiſſent, Pontifex alios Iudices dedit, Epiſcopũ videl. Zamorenſem vnà cum Decanis Zamorenſi & Aurienſi. Qui judices poſteriores, non illi priores, ſententias tulerunt, pòſt primùm infra ſubjunctas, vt in Exegeſi patebit.

Condemnârunt videl. Monaſterium S. Crucis in expenſas ab Epiſcopo in hâc cauſâ per quadriennium factas. Libertatem à M. Epiſcopo infirmârunt, duo millia Marabatinorum ijſdem ab eodem Monaſterio collatam Capituli ſiue Canonicorum conſenſu per portarium Regis extorto donata reſtituenda, & Eccleſias præter aſſenſum Epiſcopi Colubrienſis fundatas, in jus illius reuocandas, vnà cum fructibus perceptis decreuerunt: nemine ex parte S. Crucis præſcriptionem aut aliam defenſionem opponente. Donec tandem Monaſterij Procurator proponeret ſententiã non valere, quod Monaſterium ſit indefenſum, priuilegiis eiuſdem necdum exhibitis, ad illorum exhibitionem de benignitate Apoſtolicâ ſe admitti poſtulauit. Quam petitionem, quod ea priuilegia non tantùm pro libertate Monaſterij, ſed etiam pro jure Eccleſiæ Romanæ facerent, ne illud læderetur, de gratiâ duxit admittendam.

Diſtinguens verò inter libertatem à prædicto Epiſcopo, & alteram à Sed. Apoſt. longè ante indultam, cùm ipſi conſtaret in illâ Epiſcopi, conſenſum Canonicorum fuiſſe extortum, & conceſſionis paginam aliquot habuiſſe raſuras & ſubſcriptiones ſuſpectas: Scriptum verò Apoſtolicum nec raſuram habere, nec ſubſcriptionum manibus eſſe variatum, ſed vnâ manu conſcriptum: libertatem ab Epiſcopo conceſſam irritam decreuit, ſuper hoc delegatorũ ſententiâ confirmatâ: cognoſcens verò euidenter libertatis priuilegium à prædeceſſoribus ſuis Monaſterio S. Crucis indultum, in eiúſque poſſeſſione tamdiu fuiſſe, vt li-

berta-

Digitized by Google

bertatem præſcribere potuerit, illam autoritate Apoſtolicâ confirmantis. Epiſcopo ſilentium ſuper hoc imponens & ad jus profeßionis (Obedientia Epiſcopalis) Monaſterium non pertinere decernens; nihil ideò derogando delegatis, quibus libertatis priuilegia non fuerunt præſentata; in cæteris autem ſententiam illorum pro Colubrienſi Eccleſiâ confirmando.

EXEGESIS.

Epiſcopo Colubrienſi, &c.) Colubrienſem Epiſcopum non ſolùm *Innoc. III.* hîc, ſed plures Pontifices in aliis Canonibus à *Barb. n. 1.* allegati nominant. Vrbem Colimbriam vocat *Innoc. IV. in c. Grandi. in fi. de ſuppl. negl. Prælat. in 6.* ſic etiã Iſidorus, allegante *Io. Vaſco. de Hiſpania antiq. c. 20.* nomine tracto à collibus, quibus vndique cingitur. Eſt autem eadem cum Conimbricâ, quo nomine frequentiſſimè appellatur, de quâ ciuitate multos ſcribentes allegat *Barboſ. l. c. n. 2.* ſicut & de Monaſterio S. Crucis ibidem ſito, cui multæ cum Epiſcopo Colimbrienſi intercedebant controuerſiæ hîc recenſitæ & contra ipſos à judicibus deciſæ, Pontifice ſententiam confirmante.

Iudices autem ſufficienter &c.) Cùm pendente appellatione ad Pontificem tanquam ſuperiorem, Iudices inferiores ad definitiuam procedere non poſſent. *l. 1. & per totum. ff. Nihil innouari appellat. pend. item c. Non ſolùm. de appell. in 6. & multa ſimilia eod.* non potuêre ſoluere hanc difficultatem DD. qui ignorabant aut non aduertebant, textum valde conciſum & mutilũ à *Greg. IX.* referri, multa enim pòſt primùm & infrà continentur in Integrâ, ex quibus euidens eſt, poſtquam Iudices priùs delegati, auditis vtriuſque partis argumentis & probationibus cauſam inſtructam Romam miſerunt; ad eam terminandam fuiſſe alios Iudices delegatos, vt demonſtrat *Barboſ. n. 20.* aſſerens *ſe Integram Innocentij vidiſſe in Archiuio Monaſterij S. Crucis*, vbi aſſeruatur. Quã in re lucem fruſtra diu deſideratam huic *c.* exiguam attulit.

Cap. XV. Accedentibus.

Idem, Epiſcopo & Mag. G. Lemouicenſi.

SVMMA.

Cùm conuentus Naziacenſis procurator ex vnâ, & ex alterâ procurator Templariorum de Tozum proponerent, decimas de Sarcole diu quietè poſſeſſas à Monachis, antequam ad Templariorum dominium peruenerint, & poſtquam Templarij terras acquiſiuiſſent, eaſdem decimas per 40. annos & amplius Monachos itidem pacificè poſſediſſe: Reſcribit Pontifex, ſi Monachi à templariis decimas tam diu continuè ſe percepiſſe oſtenderint, ad præſtationem ipſarum templarios compellendos, cùm enim tanto temporè contra indulta priuilegia decimas ſoluerint, iis renuntiâſſe tacitè præſumuntur. Monachis autem in probatione deficientibus Templarios jubet abſolui, & Monachis ſilentium impone.

EXEGESIS.

Exprimitur in hoc *textu* tempus præſcriptionis quadragenariæ cõtra Eccleſiam, quod antè ſuo loco in *c. De quartâ. c. Illud. c. Ad aures. & paſſim toto tit. de præſcript.* erat ſtatutum. Etſi verò ex tempore præſcriptioni prædefinito, nominatim quadragenario contra Eccleſiam & Canones præſumatur tacita renuntiatio, eſt tamen conſequens, completo enim tempore legitimo ſiue nolens, ſiue volens renuntiat priuilegio aut juri cuicunque, quod conſeruare neglexit. Renuntiatio autem, quæ fit per contrauentionem, ſiue negatiuam, ſiue poſitiuam, certum tempus præfixum non habet, ſed quouis actu, ſi mens totaliter renuntiandi conſtet amittitur, ſiue anno triceſimo, vt ſuprà. *c. De quartâ.* ſiue vigeſimo, ſiue decimo, ſiue ipsâ die contrauentionis, quod cùm rarò aduertant priuilegij aut Iuris conceſſores, videtur in hoc caſu via præſcriptionis potiùs valere, quàm renuntiationis. Vide, quæ præterea ad *d. c.* diximus.

Cap. XVI. Cùm Capella.

Idem, Epiſcopo Lingonenſi.

SVMMA.

Cùm Canonici Capellæ Ducis Burgundiæ eſſent à cenſuris Epiſcopalibus exempti, & in Parochiis quoque Epiſcopo ſubiectis & ab illo collatis, in cauſâ correctionis ſe dicerent exemptos; mandat Epiſcopo Pontifex, vt in quantum ſunt exempti, priuilegiis capellæ reuerenter deferat, ſed in quantum ratione parrocialium Eccleſiarum, vel aliàs jurisdictionem ſuam reſpiciunt, officium ſuum liberè in eos exequatur.

EXEGESIS.

Olim priuilegia quædam Capellanis Principum, quæ cùm perturbarent Iuriſdictionem Epiſcoporum, & vergerent in laxitatem vitæ Capellaniorum, à *Conc. Trid.* ſublata eſſe *ſeſſ. 24. c. 11.* cenſet *Rodriq. to. 2. q. 64. a. 4. & q. 108. a. 4.* Id ex textu collige, exemptionem non ſemper eſſe totalem, ſed frequentes partialem, ita vt exempti v. g. ab Epiſcopis in miniſteriis Capellæ aut aulæ Principum, in reliquis maneant ſubiecti. Quo pacto Regulares quantumuis exempti in quantum curam animarum perſonarum ſecularium exercent, ſunt ſub juriſdictione Epiſcoporum, per *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 11. de Regul.*

Cap. XVII. Ex ore.

Idem, Abbati & fratribus Euaſenſis Cœnobij.

SVMMA.

Cùm inter hoc Cœnobium & Epiſcopum Vigorienſem cõtrouerſia verteretur ſuper exemptione, & procurator Monaſterij plurium Pontificum pri-

uilegia induceret, quorum vſum continuum à longis retrò temporibus, per depoſitiones teſtium probabat: Reſcripſit Pontifex in priuilegio Conſtantini contineri, vt Abbas proximum locum poſt Vigorien. Præſulem ſemper obtineret, non vtique in Concilio Generali, neque in prouinciali ante alios Epiſcopos, ſed in Epiſcopali, ſiue diœceſano, tenetur ergo illam accedere & ſeruare. In priuilegio autem Alexandri continetur, quòd Epiſcopus à fratribus loci aliquid injuſtè non exigat, ſed his contentus ſit, quæ anteceſſores eorum Epiſcopo Vigorienſi rationabiliter impenderunt. Cùm autem ex neutrà parte eſſet probata præſcriptio, definiuit Pontifex Cœnobium liberum eſſe in capite ſiue Abbate ſoli Pont. ſubiecto, Aduocatiâ tamen Monaſterij, ſiue tutelâ Cantuar. Archiepiſcopo reſeruatâ. In membris autem ſiue Monachis (qui non probantur exempti) Epiſcopo ſubjacere, & propter illos Abbatem debere Synodum accedere, proximè poſt Epiſcopum ſedere, ipſique propter ipſos reuerentiam, obſequium & honorem exhibere, hiſque Epiſcopum debere eſſe contentum.

EXEGESIS.

In Monachis autem, &c.) Luculentum exemplum in hoc t. habes, poſſe Monaſterium aliquod habere Abbatem exemptum & immediatè Pontifici ſubiectum, Monachos autem non eſſe exemptos. Qui debebant in *Summâ edit. Greg.* exprimi, non item Capellæ, per quas non intelliguntur Monachi ſiue fratres, qui in textu bis nominantur. Quin fieri poteſt, vt in Monaſterio nulla ſit capella ſeparata; etſi illud quoque verum eſt, ex Monaſterij aut Eccleſiæ exemptione, non colligi exemptionem capellarum magis, quàm fratrum, qui rectè vocantur etiam membra Cœnobij, ſicut Abbas Caput.

Cap. XVIII. Ex parte. I.

Idem, Auſonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus quæreret, vtrum literæ, in quibus aliqua perſona nominatim cum omnibus rebus ſuis ſub Apoſtol. protectione conſiſtere declarantur, à Iuriſdictione Epiſcopi ſint exemptæ? Reſcribit Pontifex per huiuſmodi literas eas ab Epiſcoporum ſuorum poteſtate minimè ſubtrahi.

EXEGESIS.

Vide, quæ in *c. Recepimus. diximus ſup. & Chokier de Iuriſdict. Ordinarij in exemptos. p. 1. q. 9. n. 3.*

Cap. XIX. Paſtoralis.

Idem, Elidenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Niſi fortè in Indulgentiâ Pontificis id contineatur expreſſum, vt viri Religioſi, quibus à Sed. Apoſt. eſt indultum, Eccleſias ſuas in proprios vſus poſſint conuertere, ſuo Epiſcopo inconſulto, in poſſeſſionem ipſarum, non eſt eis licitum introire: quia per Indulgentiam huiuſmodi Epiſcopali juri non credimus derogari.

EXEGESIS.

Rationem bonam huius t. reddit *Io. Andr. hic*, quia ſcilicet gratia, ſiue conceſſio Principis poteſt eſſe ſubreptitia, & damnoſa Religioni, juxta *c. Ne Sede vacante.* ideòque meritò Epiſcopo priùs exhibenda eſt, vt diſpiciat, quid faciendum, an ad executionem procedi, vel Pontifex rurſùs conſuli debeat, juxta ea, quæ notant *DD. in c. Quando. de reſcript. & c. Cùm teneamur. de præbend.* vide *Couarr. practic. c. 35. n. 6.* Vtrùm verò beneficiarius Canonico titulo obtento poſſit autoritate propriâ capere poſſeſſionem, (quod noſtro caſui ferè ſimile eſt) ſi à nemine occupata ſit, controuertunt. Affirmatiuam communiter receptam eſſe teſtatur *Couarr. lib. 3. variar. c. 16. n. 6. & 8.* & nos alibi amplexi ſumus; alij negant, quos ſequitur *Barboſ. hic n. 6.* ſed rationem vrgentem non afferunt; neque apparet, cur quod jure meum, & poſſeſſore vacuum eſt, non poſſim apprehendere propriâ autoritate cum omnibus quæ ad legitimum titulum & inſtitutionem pertinent, ſi præſertim Epiſcopus longè abſit & in morâ ſit præiudicium, periculum, vel grauamen.

Cap. XX. Petiſtis.

Idem, Epiſcopo & Capitulo Tripolitano.

SVMMA.

Si hoſpitalarij, vel Templarij interdictum pro ſe latum non obſeruent, Reſcribit Pontifex, etſi illorum exceſſus non præbeat licentiam excedendi, ſi tamen in hoc priuilegiorum ſuorum fines exceſſerint violando temerè interdictum, poſſe Epiſcopum & capitulum in pœnam præſumptionis eorum, quàm diu violauerint interdictum, celebrare.

EXEGESIS.

De interdicto infrà ſuo loco dicemus. Per hunc autem text. quando interdictum non ſeruatur ab eo, cuius causâ latum eſt, neque alij ex licentiâ Papæ illud obſeruare tenentur. Si tamen plures ſint, quorum causâ fuit promulgatum, requiritur vt à maiori parte illorum violetur, vt enim multitudini culpa imputetur, attenditur, vtrùm maior pars deliquerit.

Cap. XXI. Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Cùm conſtaret Epiſcopum Nepeſinum jus Epiſcopale percipere ex Eccleſiâ S. Baſilii de Flagen. & tamen

Digitized by Google

tamen Monaſterio indultum eſſet, vt nullus Epiſcopus Eccleſias vtroque jure illi ſubiectas interdicere, aut Monachum, vel Clericum eiuſdem Monaſterii ſynodare, vel excommunicare præſumat, cenſuit Pontifex hoc priuilegio non obſtante, poſſe Eccleſiam illam interdicere, & Monachum ſeu Clericum ad eius Regimen deputatum excommunicare, Capitulum enim illud intelligi debere de Monachis aut Clericis in ipſo Monaſterio permanentibus.

EXEGESIS.

Colligit *Panorm* nullam Eccleſiam eſſe Prælato pleno Iure (i. e. ſpirituali & temporali) ſubiectam, in quâ Epiſcopus percipit Ius Epiſcopale, v. g. Cathedrâticum, aliâque.

Cap. XXII. Quia circa.

Idem, Londonenſi Archiep. Sedis Apoſtol. Legato.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, ſuper priuilegio Epiſcopales decimas retinendi, à prædeceſſore huius Epiſcopi Monaſterio omnium Sanctorum conceſſo: Si prædeceſſor ille ſecundùm Canones, indefinitè Epiſcopales decimas remiſit, (cùm nihil exceperit & potuerit excepiſſe, ac in beneficiis ſit pleniſſima interpretatio adhibenda, nec debeat vna eademq; ſubſtantia diuerſo jure cenſeri) intellexiſſe videtur, non ſolùm de decimis poſſeſſionum illius temporis, ſed etiam futuri.

EXEGESIS.

Secundùm Eccleſiaſticas ſanctiones &c.) Dicitur aliquid donari, remitti, concedi in alienationibus ab Epiſcopo ſecundùm Eccleſiaſticas ſanctiones, quando fit cum autoritate & conſenſu Capituli, & ex juſtâ aut neceſſariâ causâ, qualiter donatas aut remiſſas eſſe huic Monaſterio decimas Epiſcopales à prædeceſſore ſupponit Pontifex, ita *Panorm. n. 2. & alij apud Barboſ. n. 3.* qui cum aliis, quos allegat tricatur, quaſi Epiſcopus hoc non poſſit, per viam priuilegij, ſed ſolùm per modum beneficij, concedere; cùm vtique omne priuilegium ſit beneficium, & in decimarum remiſſione reperiatur manifeſtè lex priuata ſpeciale aliquid concedens, quam veluti eſſentialem priuilegij definitionem poſuimus in *not. 1. ad Rubric.* qualis vtique eſt decimarum remiſſio aut donatio, cui nomen priuilegij initio, & poſtea beneficij tribuit, ne videantur in hoc caſu eſſe diuerſa.

Indefinitè decimas &c.) Ex his verbis *gl.* colligit generalem illam Regulam, quòd indefinita diſpoſitio æquipolleat vniuerſali. *l. Si ſeruitus. ff. De ſeruit. vrbanis. l. Si pluribus. 42. ff. De legat. 2 gl. in c. Circa. de elect. in 6.* vnde hanc regulam deſumunt paſſim *DD.* vt latè explicat *Couarr. l. 1. Varia. c. 13. num. 6.*

Non ſolùm de decimis poſſeſſionum illius temporis, ſed futuri.) Nota priuilegium, quod non eſt aliis præjudiciale, ſed ſoli concedenti, etſi ſit contra ipſius juriſdictionem, ex merâ liberalitate ipſius profectum, eſt latiſſimè adeòque contra ipſum concedentem interpretandum, juxta *Panorm. n. 2. 3. & ſeqq.* concordat *c. Cùm dilectus. de conſuet. c. Olim. de verb. ſignif. & in l. fin. ff. de conſt. Princ.* quia eſt beneficium Principis, cuius liberalitas non eſt reſtringenda, niſi ipſe, qui reſtringere poterat, reſtrinxerit, aut aliquid exceperit. Cùm verò dicitur priuilegium contra jus, eſſe ſtrictè interpretandum, quia omnis receſſus à jure communi eſt odioſus. *c. 1. & 2. De filiis presbyteror. in 6.* niſi priuilegium præiudicet ſoli concedenti, non aliis, quare non creditur eſſe, ſi priuilegium decimarum Epiſcopalium concedatur cum autoritate Capituli, ex causâ juſtâ, neceſſariâ, & euidenter vtili; ideòque tranſit ad ſucceſſores, vt patet ex text. & comprehendit etiam futura.

Secus foret, ſi Papa tale priuilegium concederet abſolutè etiam in futurum, præjudicaret enim Ordinariis, qualia exempla accumulat *Panorm. n. 5.* & denique concludit, vbi diſpoſitio indefinita concernit rem multum præiudicialem aliis (non ſoli concedenti) non extenditur ad futurum.

Cap. XXIII. Antiqua.

Idem, in Concilio Generali.

SVMMA.

Antiqua ſedium Patriarchalium priuilegia ſacro approbante Concilio renouat Pontifex, vt poſt Romanã Eccleſiã Conſtantinopolitana primũ, Alexandrina ſecundũ, Antiochena tertium, Hieroſolomitana quartũ locum obtineat: ſeruatâ cuilibet propriâ dignitate; Ita vt poſtquam à Rom. Pont. receperint pallium, (quod eſt plenitudinis officii Pontificalis inſigne) præſtito ſibi fidelitatis & obedientiæ juramento, licenter & ipſi ſuis ſuffraganeis pallium largiantur, recipientes pro ſe profeſſionẽ Canonicam, & pro Ro. Eccleſ. ſponſionem obedientiæ ab eiſdem. Dominicæ verò Crucis vexillum faciant ante ſe vbique deferri, niſi in vrbe Romanâ, & vbicunque Summ. Pont. præſens fuerit, aut eius legatus vtens inſigniis Apoſtolicæ dignitatis. In omnibus autem prouinciis earundem poteſtati ſubiectis ad eos, (cùm neceſſe fuerit) prouocetur: ſaluis appellationibus omnibus ad Sed. Apoſt. interpoſitis: quibus eſt ab omnibus humiliter deferendum.

EXEGESIS.

De Patriarcharum, qui hîc nominantur dignitate plura hîc *Barb.* Ex quo obſerua *n. 24. & 25.* quòd à cõmuni tam in theoriâ quàm praxi recepta ſentẽtia, ad Papam omiſſo medio rectè & licitè appellari poſſit, recedere *Speculatorem tit. de appellat. §. Nunc tractemus in princ. l. 2.* quem temerè ſequuntur *Ferrarienſis, Caſtaldus* & alii quidam, quos refert *Scaccia de appellat. q. 7. n. 46. & ſeqq.* Sed cùm Canon iſte ex

Concilio Generali Lateranenſi deſumptus rem claré definiat, aliique Canones concordent, contrarium ſuſtineri non poteſt.

Cap. XXIV. Vt priuilegia.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Cùm iſtud cap. paruum habeat vſum, & prolixum ſit, viſum eſt ſatis poſſe intelligi ex Summâ, quæ habetur in corpore Iuris Canonici, & ita habet priuilegium Religioſis conceſſum, vt poſſint ſepelire confratres ſuos tempore interdicti, intelligitur de illis confratribus, qui licet maneant in ſeculo, obtulerunt ſe tamen Ordini mutato habitu ſeculari; vel de illis, qui bona ſua dederunt eis, vſufructu retento. Decernit deinde Pontifex priuilegium Religioſis conceſſum, quòd eis peruenientibus ad locum interdictum, ſemel aperiantur Eccleſiæ, vt celebrentur in iis officia diuina, ita debere intelligi, quòd vna tantùm ſola Eccleſia aperiatur in tali loco.

Quæ non habent difficultatem; neque interdicti magnus eſt vſus in Germaniâ.

Cap. XXV. Quòd nonnullis.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Quod nonnullis Religioſis indultum eſt, vt in communi terræ interdicto, excommunicatis & interdictis excluſis, poſſint ianuis clauſis ſuppreſſâ voce, & non pulſatis campanis diuina celebrare officia, hoc in dicto Concilio Pontifex extendit ad Epiſcopos, niſi hoc ipſum eis expreſſè fuerit interdictum, aut cauſam dederint interdicto, aut aliquid doli, vel fraudis ingeſſerint.

Cap. XXVI. Quanto.

Honorius III. Archiepiſc. & Epiſcopis, in quorum diœceſ. Monaſteria & Prioratus Cluniac. Monaſterio ſubiecta conſiſtunt.

S V M M A.

Cùm quidam Epiſcopi, aut eorum officiales, Ord. Cluniacenſis Monachos propter priuilegia, non poſſent excommunicare, aut interdicto ſupponere, & in eos, qui in eorum molendinis molerent, vel in furnis coquerent, ac cum dictis Monachis vendendo vel emendo communicarent, tales ſententias preferrent, priuilegiorum ſola verba ſeruantes, ipſos Monachos quodammodo excommunicarent, non ſinendo eis alios communicare, & iudicantes eos iudicio Iudæorum vt etiam ipſi excommunicationem incurrant, quæ communicando excommunicatis ſolet incurri: Prohibet Pontifex huiuſmodi ſententias in fraudem priuilegiorum Apoſtolicorum de cætero ferri, non pertranſiturus, quin promulgatores talium ſententiarum debitâ ſeueritate caſtigentur.

EXEGESIS.

Priuilegiorum Apoſtolicorum non vim & poteſtatem, ſed ſola verba ſeruantes &c.) Nota I. Quòd contra legem ſeu priuilegium facit, qui ſeruat verba ſola, & vertit contra mentem. *fa. lex dubium, C. De leg. & Reg. fin. in 6.* Quod verò dicitur, *in c. Porrò. & ſeq.* ſuprà, ſeruandum eſſe tenorem priuilegij, intelligi debet, niſi conſtet aliter de mente concedentis. Sicuti in propoſito conſtabat de mente Pontificis, quòd nullatenus vellet excommunicari aut interdici Monachos Cluniacenſes non ſolùm directè, ſed neque indirectè, quod attentabant illi Archiepiſcopi & Epiſcopi in fraudem priuilegij, vt impedirentur communicare ſuis miniſtris, quòd ſoli Monachi, non ipſorum miniſtri in priuilegio nominarentur.

Nota II. Exemplo Iudæorum hoc explicat Pontifex, qui excommunicati dici poſſunt, in quantum Chriſtianis iubetur, vt omnimodam communicationem illis denegent. *c. Poſt miſerabilem, de vſur. & ſimilibus tit. de Iudæis.* Chriſtianis enim nullatenus cum illis communicantibus, Iudæi eo ipſo ab eorum communicatione indirectè excluduntur, quod habet ſpeciem quandam Excommunicationis; cuius propriè & directè capaces non ſunt; quia nec ſunt membra Eccleſiæ, neque capaces bonorum Eccleſiæ, quibus vera Excommunicatio priuat, cuius vtique capaces erant Cluniacenſes, ſed per fraudem & odium innocentes illâ inuoluebantur, dum Archiepiſcopi & Epiſcopi illorum molitores ſine iuſtâ cauſâ & nulliter excommunicabant. Si enim iuſtè & validè eos excommunicâſſent, non habebant Monachi cauſam cur quererentur; piſtores enim illi & molitores non erant exempti, ſed ſubiecti Epiſcopis, poterant ergo ab illis excommunicari ex iuſtâ cauſâ & ſeclusâ fraude, quam Pontifex ſupponit, non eximens Cluniacenſes, quin in hoc caſu illos tenerentur vitare, quia priuilegium ſe huc non extendebat.

Cap. XXVII. Ex parte II.

Idem, V. quondam Anglorum Reginæ Illuſtri.

S V M M A.

Cùm Regina hæc quereretur, quòd nonnulli literati, quos nec habitus, nec tonſura clericos profitetur, in terrâ ſuâ degentes, in aliquibus foris facti, vt pro delictis vltionem euadant, aſſumant tonſuram, ſeu habitum clericalem, licet ante pro laicis ab omnibus haberentur; Reſcribit Pontifex, ne hoc prætextu malitia foueatur, ſi Regina ſuam iuriſdictionem exer-

ceat

ceat in huiuſmodi deliquentes, ſe ducere æquanimiter tolerandum.

EXEGESIS.

Quos nec habitus, nec tonſura Clericos profitentur &c.) Illi videl. à Pontifice ſeculari jurisdictioni permittuntur, qui ordinariè nec habitum Clericalem, neque tonſuram geſtant, ſed promiſcuè illum aſſumunt aut reſumunt, vt pro Clericis paſſim non agnoſcantur, præſertim ſi delictum aliquod patrare velint, aut patrauerint; vt ſic pœnas fori ſecularis euadant. qui intellectus eſt commodus & traditus à *Barboſ. n. 6.* Neque obſtant *c. In audientiâ, & c. Contingit. de ſent. Excomm.* vbi prærequiritur trina monitio, vt propter hanc cauſam amittatur priuilegium fori. Sed apertè hos Canones correxit *Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 6.* vbi abſolutè nullâ monitione præmiſſâ hoc priuilegium negat Clericis omnibus, niſi præter alia habitum Clericalem & Tonſuram deferant, pro quo etiam Declarationes Cardinalium allegat *Barboſ.* idque confirmat particula exceptiua, quæ firmat Regulam in contrarium.

Cap. XXVIII. Super Speculâ.

Idem.

SVMMA.

Quia in Franciâ & nonnullis prouinciis Laici Rom. Impp. legibus non vtuntur, & occurrunt rarò Eccleſiaſticæ cauſæ tales, quæ non poſſint Canonicis inſtitutis expediri, vt plenius ſacra paginæ inſiſtatur: firmiter interdicit Pontifex ne Pariſiis, vel aliis ciuitatibus & locis vicinis quiſquam audire, vel docere Ius ciuile præſumat. Contrauenięns non ſolùm à cauſarum patrociniis excludatur, verùm etiam per Epiſcopum excommunicetur.

EXEGESIS.

Cùm vt in hoc ipſo t. initio dicit Pont. Eccleſia legum ſecularium non reſpuat famulatum, & ſacrorum ſtatuta Canonum Principum Conſtitutionibus adiuuentur *c. 1. de no. op. nunt.* rectè colligimus tempore *Henrij III.* Eccleſiaſticos & Clericos ſtudio Iuris turpiter abuſos ſe totos ex curioſitate & profanâ aduocationis, vel ſimili intentione, à ſtudio ſcripturæ aliisq; Clerico conuenientibus ſcientiis & occupationibus abſtrahi permiſiſſe, vt Pontifex juſtam cauſam habuerit, tam ſeuero Canone immodicum legum ciuilium ſtudium, his locis, vbi vſus eorum non erat, Clericis ſub graui etiam Excomunicationis pœna vetandi. Quâ in re illos tum exceſſiſſe indicio quoque eſt, quòd idem hic Pontifex. *c. fin. Ne Cler. vel Monachi,* (quod itidem incipit *ſuper Speculâ*, vt vnum videatur eſſe pars alterius, vel vtrumque eiuſdem Epiſtolæ) vniuerſim non ſolùm Religioſis, verùm etiam habentibus dignitates, perſonatus & Presbyteris interdixerit. Loqui verò illum etiam hîc de Clericis, & non laicis apertum eſt, quia cauſæ Eccleſiaſticæ, quas dicit ſine legibus poſſe expediri, & ſacræ paginæ per ſe & ex inſtituto non pertinent ad Clericos.

Cap. XXIX. Quia.

Idem, Epiſcopo Baiocenſi.

TEXTUS.

Cùm innouatio (priuilegiorum) nec jus nouum conferat, nec etiam tollat vetus; Reſcribit Pontifex ſe Epiſcopum Baiocenſem (qui vtique innouationem impetrârat) in eodem ſtatu (priuilegiorum) eſſe velle, in quo tempore impetratæ innouationis dignoſcitur extitiſſe. Cæterùm nullum per hoc intendit juri aliàs eidem Monaſterio competenti, (cum quo videtur lis fuiſſe) præiudicium generari.

EXEGESIS.

Per innouationem priuilegij nihil noui conferri diximus *ſup. eod. c. Ex parte Abbatiſſa. & c. Cùm dilecta. de conf. vtili vel inut.* vide ibi dicta. plura ſimilia jura allegat *gl. ex decr.*

Cap. XXX. In his.

Idem.

SVMMA.

Cùm priuilegium Prædicatoribus & Minoribus conceſſum, vbicunque fuerint ſine paræcialis Iuris præiudicio cum altari viatico celebrandi, nimis ſtrictè aliqui interpretarentur, quaſi id præter aſſenſum Prælatorum fieri non poſſit: Pontifex interpretatione hâc reprobatâ mandat, dictis fratribus, (dummodo ab aliis quæ jure paræciali proueniunt, prorſus abſtineant) ſic licentiam celebrandi Apoſtol. autoritate promulgari, vt dicti fratres aliquam inde in hoc videantur gratiam conſecuti.

EXEGESIS.

Nota I. Priuilegium operari debere aliquid vltra Ius commune, vti diximus ad *Rubr. n. 2.* nihil autem operaretur in propoſito, ſi ipſa celebratio in altari viatico haberetur pro præjudicio Iuris Parochialis hîc prohibito, etſi enim negari non poſſit aliquod præiudicium intercedere, illud tamen per priuilegium Papæ ex ſupremâ poteſtate, alio bono & juſto fine compenſatur; nuda alia Iura paræcialia maneant intacta.

Nota II. Hoc priuilegium conceſſum Prædicatoribus & minoribus videri reuocatum per *Conc. Trid. decret. de obſer. & euit. in celeb. Miſſa,* vbi præcipitur Epiſcopis, ne quoſcunque etiam Regulares permittant celebrare extra loca ſacra, renouatum autem & ampliatum non ſolùm antè *à Sixto IV. & Alex. VI.* ſed & poſt *Conc. Trid. à Gregor. XIII.* tradit *Em. Rodriq. c. 1. Regul. q. 43. a. 4.* Societati Ieſu certè in ampliſſimâ formâ id conceſſit *Paulus III. in Conſtit.*

Conſtit. quæ incipit *Licet debitum, Anno 1549.* refertur in Compend. priuileg. verbo *Altare,* eòque gaudent etiam alii Ordines, qui cum Societate in priuilegiis participant.

Not. III. Etſi Epiſcopi per hunc t. ib. *ſine quâ id Prælatis annuentibus liceret eiſdem*, videntur habuiſſe poteſtatem dandi facultatem celebrandi extra templa & loca ſacra, in eòque conſentiant *DD.* & concordent *Canones antiqui apud Azor. p. 1. l. 10. c. 26. q. 3.* hodie tamen communiter cenſent id eſſe ſublatum per dictum *Conc. Trid.* decretum, vt pluribus allegatis docet *Barboſ. n. 4.* Mihi verò placet moderatio *Azorij*, qui *l. c. q. 7.* hodiéque Epiſcopos habere in caſu neceſſitatis (addo magnæ vtilitatis) eandem poteſtatem, imò poſſe id fieri ſine ipſorum (nedum Papæ) conſenſu, vbi commodè is peti non poteſt, Confirmatur ex fine *Decreti Tridentini*, qui fuit tollere tantùm abuſus; ex neceſſariis autem & juſtis cauſis extra loca ſacra cum altari viatico celebrandi non eſt abuſus. Idem tradit *Nau. c. 25 man. n. 81.* immeritò à *Barboſ.* abſolutè in contrariũ allegatus, quem pro nobis rectè allegat & ſequitur *Gutier. l. 1. Canonic. qq. c. 30. n. 25. & 26.* neque videtur in caſu neceſſitatis id quoquam poſſe negari, & amplectitur denique etiam *Barboſ. c. Quamuis. in 6. ſub fi.*

Cap. XXXI. Dudum.

Gregorius IX. Maioris Eccleſiæ, & Chriſtianitatis Decano, & Archidiac. Lincon.

S V M M A.

Inter Priorem & Conuentum de Butele ex parte vnâ, & Prioriſſam ac Moniales de Campeſſe ex aliâ, ſuper decimis lite motâ, decernit Pontifex Iuri prædictorum Prioris & Conuentûs, ſuper decimis Noualium, in quarum erant poſſeſſione tempore illo, quo Indulgentia Apoſtolica (i. e. priuilegium) impetrata fuerunt à parte alterâ de decimis Noualium non ſoluendis, non debere per eas non facientes de hoc aliquam mentionem, præiudicium generari.

E X E G E S I S.

Hunc text. bene explicat *Panorm.* Quòd hîc abſolutè dici videtur Priuilegium non ſoluendi decimas, non faciens mentionem de poſſeſſione alterius, non præiudicare poſſeſſori, intellige ſolùm de decimis Noualium non ſoluendis. Secus eſt, ſi priuilegium ſuper decimis ſimpliciter ſit impetratum, tunc enim valet nullâ factâ mentione de poſſeſſione alterius.

Rationem diuerſitatis aſſignat *Panorm.* quia decimæ ſimpliciter ſumptæ ſemper habent poſſeſſorem, qui eas annuatim tempore meſſis percipit, non item decimæ Noualium, quorum nomine intelliguntur tum agri de nouo ad culturam redacti, qui quotannis poſſeſſori reddunt decimas, tum proximè aut aliquando redigendi, quorum decimæ cùm nondum extent, nullos habent poſſeſſores, ideòque ſicut magni præiudicii eſt concedere alteri priuilegium non dandi decimas ſimpliciter, aut de Noualibus jam cultis, quæ ab alio jam poſſidentur, ita modici præiudicii eſt concedere decimas aliquando extituras, quæ nunc poſſideri non poſſunt, cùm poſſeſſio ſupponat exiſtentiam, vt meritò illius mentio fieri debeat in priuilegio generis poſterioris, ob graue alterius præiudicium, quod Pontifex inferre non præſumitur, *arg. c. Super eo. de off. deleg. & §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco publ.* de quo quærebatur Prior iſte cum ſuo Conuentu, non item in priuilegio generis prioris.

Cap. XXXII. Quidam.

Idem.

T E X T U S.

Cùm quidam in priuilegiatorum fraternitate recepti, nollent Epiſcopo de Iuribus Epiſcopalibus reſpondere, Reſcribit Pontifex, quamdiu huiuſmodi fratres moram in domibus ſuis fecerint, Epiſcopum eos poſſe compellere ad prædicta jura ſibi integrè perſoluenda.

E X E G E S I S.

Non repugnat c. *Vt priuilegia. ſupr. eod.* vbi eiuſmodi confratribus conceditur ſepultura, quæ eis negari non poteſt, niſi fuerint excommunicati, aut nominatim interdicti, in hoc autem c. agitur de exemptione & juriſdictione Epiſcopali, cui iſti confratres ſubjecti eſſe ſtatuuntur, niſi in domo priuilegiatorum, & non in ſuâ habitent, ita *Innoc. hîc. & Alex. de Neuo in addit. ad Panorm.* qui hos fratres vocat non pleno jure oblatos. Pleno autem jure oblati ſunt illi, qui ſe alieni Religioni cum omnibus ſuis bonis obtulerunt, & in Monaſteriis commorantur, ac habitum geſtant diſtinctum à ſecularibus, *Diana p. 4. tr. 1. Reſol. 31. & p. 9. tr. 4. Reſol. 12. Panorm. in c. Vt priuilegia. ſup. eod.* pleno jure oblatos vocat, qui ſe & ſua dederunt Religioni profitẽdo tria vota, ſed non aſſumpto habitu Religionis. Verùm bene aduertit *Silu. verb. Oblatus. Panormitanum* hâc in re loqui intricatè. Hos autem gaudere priuilegiis Clericorum, *vide Silu. l. c.* & aliis, quò ſe refert.

Cap. XXXIII. & fin. Conſultationi.

Idem, Arelatenſi Capitulo.

T E X T U S.

Reſcribit Pontifex terram, de quâ non extat memoria, quòd aliquando culta fuiſſet, redactâ per Religioſos nouiter ad culturam, perpetuo debere quoad immunitatem non ſoluendi decimas noualium jure cenſeri. Cùm alias nonnunquam contingeret, indulgentiam de Noualibus plus eis diſpendii, quàm vtilitatis adferre.

EXEGE-

EXEGESIS.

Textus iſte non procedit ſecundùm propriam Noualis ſignificationem, de quâ *c. 31. de verb. ſignif.* ſed ſecundùm Iuris interpretationem ad effectum priuilegij Religioſis conceſſum non ſoluendi decimas Noualium; quas ſæpe ſoluere deberent, ſi illa ſignificatio ſequenda eſſet.

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS. IN SEXTO.

Cap. I. Volentes.

Innocentius IV. in Concilio Generali Lugdunenſi.

SVMMA.

Definit Pontifex, vt quantumcunque exempti, nihilominus ratione delicti ſiue cõtractûs, aut rei, de quâ contra ipſos agitur poſſint coram locorum ordinariis conueniri, & illi quoad hoc ſuam juriſdictionem in eos exercere. Gaudent tamen commodo libertatis, dummodò in loco exempto delictum ſit commiſſum, vel contractus initus, aut res litigioſa; nec vbi domicilium habent, ſi alibi delinquant, vel contrahant, aut res ipſa conſiſtat, conueniri poſſunt aliquatenus ſuper iſtis, coram locorum Ordinariis, Neque iidem domiciliorum prætextu (ſi vbi deliquerunt, vel contraxerunt, aut res ipſa conſiſtit, dicti exempti conueniantur) remittendi eos illuc, vel ipſis, vt illic reſpondeant, iniungendi habeant vllam poteſtatem: ſaluis nihilominus aliis caſibus, in quibus Epiſcopis ſecundùm Canones ſubſunt.

Et idipſum decernitur, circa illos, quibus vt non niſi ſub vno certo judice teneantur reſpondere priuilegio Apoſt. eſt conceſſum.

In eos autem, quibus ne interdici, ſuſpendi, excommunicari à quoquam valeant, eſt indultum, ſicut ſunt Religioſi quamplures, in quorum priuilegiis iſta continentur: Ordinarij quantum ad iſta, vbicunque illi fuerint, exercere non poſſint, niſi fortè ipſi Monachi ad prioratus Ordinariis iiſdem ſubiectos, vt vel eos regant, vel in eis reſideant, fuerint deſtinati. In hos enim, ratione eorundem prioratuum Ordinarij ſuam juriſdictionem (quamdiu morantur in illis) licitè exercere poſſunt.

EXEGESIS.

Nihilominus tamen &c.) Nota I. Hunc Canonem innouatum eſſe à *Conc. Trid. ſeſſ. 7. de reform. c. 14.* non ſolùm, quòd exemptus extra locum exemptum delinquês, contrahens, aut ſi alibi res ſita ſit, verùm etiam cum hoc auctario, quòd in ciuilibus cauſis mercedum aut miſerabilium perſonarum clerici ſeculares, aut Regulares extra Monaſterium degentes quomodolibet exempti, etſi certum judicem à Sed. Apoſt. deputatum in partibus habeant, in aliis verò, ſi certum judicem non habuerint, coram Ordinariis tanquam Sed. Apoſt. delegatis conueniri, & jure medio ad ſoluendum cogi & compelli poſſint &c.

Nota II. Etſi in tribus, ex quatuor, in quibus fori competentia Iudici tribuitur *c. vlt. de fo. compet.* Ordinariis juriſdictio in quoslibet, & quomodolibet exemptos concedatur, ratione tamen domicilij nihil iſlis permitti, ſed excluſo domiciliorum prætextu, dummodo in loco exempto delictum ſit commiſſum, aut contractus initus, aut res ibi ſita, reos coërcendi, citandi, remittendi illuc, vbi deliquerunt, aut ad reſpondendum compellendi, ordinariis & priuilegiatis exemptorum ſuperiorum relinquuntur.

Nota III. Per exemptos & priuilegium exemptionis illud in propoſito intelligi, quod loco certo circumſcriptum, illique veluti affixum eſt, tale eſt exemptio Religioſorum, ratione loci & fori priuilegiati, quod tranſit in ordinariũ & Epiſcopale, ſi extra locum exemptum delictum committatur, v.g. extra monaſterium, aut contractus fiat, aut res alibi ſita ſit, quâ ratione locum exemptum explicat *Couarr. pract. c. 11. n. 5.* cum multis, quos ſequitur & allegat *Barboſ. n. 2.* ſecus eſt ex eorundem & communi ſententiâ, ſi abſque vllo ad certum locum reſpectu, tale priuilegium alicui perſonæ ratione ſui conceſſum ſit, & ita plenè ac abſolutè, vt nullam reſtrictionem patiatur. Vide plura apud *Barboſ. l. c. n. 4.* vbi reſpondet ad *authent. quia in prouinciâ. C. Vbi. de crimine,* illam non procedere in priuilegio exemptionis pleno & abſoluto, ſed reſtricto.

Cap. II. Cùm de diuerſis.

Idem.

SVMMA.

Cùm de diuerſis mundi partibus, multi confluant ad Sed. Apoſt. quaſi ad matrem, vt eius mora ipſis ſit fructuoſa, ait Pontifex ſe prouidiſſe, vt ibi de cætero vigeat ſtudium juris diuini & humani, Canonici vid. & ciuilis. Et ſtatuit, vt ſtudentes ibidem, iiſdem priuilegiis gaudeant, quibus gaudent ſtudentes in ſcholis, vbi generale regitur ſtudium, ac recipiant integrè prouentus ſuos Eccleſiaſticos, ſicut illi.

EXEGESIS.

Nota ex *Azor. p. 2. cap. 7. verſ. Quæres an Canonicorum* &c. Statutum Canonicorum, vt abſentes in ſtudio literarum fructus non percipiant, non valere, ſi ſtudeant Theologiæ, quod conceditur *c. vlt. de Magiſtris.* ad quinquennium, quia Capitula, ſiue Canonici nihil poſſunt ſtatuere contra Ius commune. Idem dicendum eſt de ſtudio Iuris Canonici & ciuilis, vbi indiſcriminatim ſtudentes Romæ, in vtroque ſtudio à ſe inſtituto, vult integrè prouentus ſuos Eccleſiaſticos percipere, ſicut alibi

ſtudentes, quos minùs rectè omiſsâ Theologiâ allegâſſet, niſi etiam ad jus Canonicum & ciuile priuilegium iſtud extenderetur. Quin vt quarumuis literarum causâ poſſint abeſſe, ſentit idem *Azor.* allegans *c. Relatum, & c. Tua de Cleric. non reſid.* niſi priuilegiũ conſuetudo aut ſtatutum obſtet, & ſi accedat licentia Epiſcopi, quæ non requiritur ad ſtudium Theologiæ vel Iuris, vigore huius textûs, etſi tum Epiſcopus tum Capitulum petere poſſint cauſam hanc ſtudiorum ante diſceſſum indicari, & teſtimonia de ſtudiis ſibi afferri vel mitti, quæ eſt neceſſaria cautela, vt conſtet, vbi Canonici morentur, & vtrùm priuilegio non abutantur.

Cap. III. Abbates.

Alexander IV.

S V M M A.

Abbates ſpeciali benedictionis priuilegio inſigniti in Eccleſiis pleno jure ſuis, poſſunt poſt Miſſarum ſolennia, & veſpertinas ac matutinas laudes benedictionem ſolennem ſuper populum elargiri, alibi autem publicè & per vias &c. illam facere, aut impartiri non valeant, niſi hoc eis expreſſè ſit conceſſum. Nec eis liceat aliis, quàm Monaſteriorum ſuorum Conuerſis, & qui ad illa conuolauerint, & in quos Eccleſiaſticam & quaſi Epiſcopalem juriſdictionem obtinent, primam clericalem conferre tonſuram, niſi plus competat ex indulto Apoſt.

E X E G E S I S.

Abbates illi, ad quos Eccleſiæ jure ſpirituali & temporali ſpectant, habent eas pleno jure ſubiectas, & per hoc juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. Ita hic *Barboſ. n. 2. & 8.* cum aliis quos allegat, Abbatibus quoque exemptis habentibus Ius baculi & Mitræ, tribuit jus non ſolùm conferendi primam tonſuram, ſed etiam ordines minores, de quibus textus iſte nihil dicit. Aliqui videntur velle ex poteſtate quaſi Epiſcopali deducere; ſed etſi Canones meminerint de juriſdictione quaſi Epiſcopali Abbatum exemptorum, nihil tamen memini me legere de poteſtate ordinis quaſi Epiſcopali; oportet ergo hanc poteſtatem ex aliis priuilegiis aut conceſſionibus oriri, quod generalis conſuetudo & praxis confirmant. Vide de his *Silueſt. verbo. ordo 3. q. 2.*

Hodie tamen ex nonâ diſpoſitione *Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 10.* Abbatibus, ac aliis quibuscunque, quantumcunque exemptis, non licet intra fines alicuius diæceſis conſiſtentibus, etſi nullius diæceſis, aut exempti eſſe dicantur, cuiquam, qui Regularis ſubditus non ſit, tonſuram vel minores Ordines conferre. Quo ipſo *Conc. Trid.* hanc poteſtatem ad hoc *cap.* quod ſolos ſubditos admittit, imò etiã in eo reſtringit, quod ſolos ſubditos Religioſos non item alios admittit, qui ſub juriſdictione quaſi Epiſcopali eiuſmodi eſſe poſſunt, licèt Religioſi non ſint.

Cap. IV. Autoritate.

Idem.

S V M M A.

Oratoria, vel capellas in locis non exemptis ſine Epiſcoporum licentiâ exempti non extruant, nec in illis tempore interdicti celebrent, &c. talia præſumentes ab Ordinariis compeſcantur. Inhibet inſuper Pontifex, ne in locis etiam exemptis hoc ipſi exempti faciant ſine priuilegio, vel licentiâ Sed. Apoſt. ſpeciali. Cauſas quoque ſiue lites ſuorum liberorum hominum proprias, iidem exempti ſuo nomine ſiue vt actores, ſiue vt defenſores non aſſumant, etſi ſint ipſis cenſuales.

E X E G E S I S.

Exemptis non licere ædificare Eccleſias ſine licentiâ Epiſcopi, eâque non habitâ recidere in dominium & juriſdictionem Epiſcopi, tradit *Eraſmus à Chokier de juriſd. Ord. in exemptos p. 1. q. 16. n. 2.* Idémque tenendum eſt de Oratoriis & Capellis per hunc text. extrui prohibitis.

Prohibitio de cauſis liberorum ſuorum hominum, quæ tantùm ad ipſos ſpectant, ab exemptis non aſſumendis juri conformem, oſtendit *gl.* allegans *Innoc. & Hoſtienſ. hic,* qui aiunt: *ſi aliquis turbat colonos meos, contra illum dari mihi vtile interdictum, vti poſſidetis, & etiam actio iniuriarum, ſi in me redundet. arg. l. vim facit de vi. & vi armat. & ſimilibus*; de furto tamen eis facto Dominus non agit, neque iniuriarum, ſi nullatenus illum concernat, cùm nec eius principaliter interſit, neque ſit ſubditi procurator, etiamſi ille ſit cenſualis, cùm propter hoc non ſit ſeruus, vt cauſa eius ad Dominum pertineat. Illud ex Archidiacono hîc addit *gl.* quòd Domini poſſunt agere, ne ſubditi illorum moleſtentur, ne videl. impediantur à debitis ſeruitiis, aut depauperentur, quod ne fiat, vtique Dominorum intereſt.

Cap. V. Ne aliqui.

Clemens IV.

S V M M A.

Priuilegia quibuſcunque ſingularibus perſonis Eccleſiaſticis, ſeu ſecularibus, cuiuſcunque dignitatis, conditionis aut ſtatus, quod interdici à quocunque vel excommunicari non poſſint, &c. ſub quacunque verborum formâ conceſſa (Illis per quæ Regibus & Reginis eorúmque filiis, nec non & Religioſis quibuſcunque non perſonarum tantùm, ſed Ordinum priuilegiatorum vel locorum ratione, in hoc immunitas huiuſmodi conceditur, duntaxat exceptis) ad Ordinariorum proceſſus & ſententias edictò perpetuo prohibet extendi.

E X E G E S I S.

Quod *c. 1. §. In eos.* dicitur de Religioſis exem-

ptis illos ab Epiſcopo vel Archiepiſcopo interdici, ſuſpendi, excommunicari non poſſe, intelligi debet ratione priuilegii toti Ordini conceſſo. Illud autem *cap.* intelligi debet de eiuſmodi priuilegiis perſonalibus, quæ ſubinde etiam Religioſis ratione perſonæ conceduntur & ad ſententias ac proceſſus Ordinariorum extendi non debent juxta *h. text.*

Cap. VI. Vt Apoſtolicæ.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt Abbates & alij, quibus mitra vſus eſt conceſſus, exempti quidem in prouincialibus Conciliis & Epiſcopalibus Synodis (quibus nonnulli eorum intereſſe tenentur,) mitris tantùm aurifriſiatis (non tamen aureis vel argenteis laminis habentibus) vti poſſint. Non exempti verò ſimplicibus & albis & planis vtantur. In aliis verò locis exemptis & non exemptis, mitris illis liceat illis vti, prout conceſſa eis ab eâdem Sede indulta permittunt.

EXEGESIS.

Non occurrit difficultas in textu claro, ſed conſuetudine, præſcriptione, ſpecialibus conceſſionibus & vſurpationibus hæc ita mutantur in contrarium, invaleſcunt, aut invaluerunt, vt in Germaniâ certè noſtrâ vix reperias Abbates, qui non vtantur mitris phrygiatis, & gemmis, auro argentóque ornatis.

Cap. VII. Cùm perſona.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Statuit Pontifex, vt aſſerentes ſe priuilegio Apoſtol. exemptos, à locorum Ordinariis requiſiti, huiuſmodi priuilegia vel Indulgentias, ipſis Ordinariis in loco ſecuro, aut viris idoneis ab ipſis deputatis, juſto impedimento ceſſante ad legendum integraliter exhibere, nec non de articulis controuerſis tranſcriptum tradere teneantur.

Si autem ſolùm præſcriptionem Canonicam opponant, eiſdem Ordinariis, aut eorum deputatis de præſcriptione facere debent fidem.

Si verò priuilegium & præſcriptionem ſimul prætendant, priuilegium quidem ipſum exhibeant, & ſi per ſe non ſufficiat ad exemptionem plenè probandam, ſed ſaltem dare poſſit cauſam præſcriptioni Canonicæ, præſcriptionem 40. annorum teneantur probare, eâque probatione pendente, licet Ordinariorum intentio de jure communi fundetur, in exemptionis poſſeſſione legitimâ, de quâ fidem fecerint, relinquantur.

Si verò priuilegium per ſe ſufficiens, (quando ſolo priuilegio ſe defendunt) vel ſaltem præſcriptioni Canonicæ cauſam præſtans, non exhibuerint Ordinarijs, cùm de jure communi intentio illorum ſit fundata, juriſdictione ſuâ in eos vti poſſunt liberè, donec de præſcriptione ſuâ fecerint plenam fidem.

EXEGESIS.

Nihil in hoc textu eſt, quod magnoperè habeat difficultatem, ſed ſupponit materiam de præſcriptione, ad quam recurrendum eſt, & præſentem de priuilegiis, in quâ verſamur. Illud quod dicitur de priuilegio non ad plenum probante, præſtante tamen cauſam præſcribendi, intelligendum videtur de priuilegiis obſcuris vel ambiguis, quibus vir bonus credat ſe vti poſſe bonâ fide, quæ requiritur ad præſcriptionem Canonicam.

Cap. VIII. Epiſcoporum.

Idem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, ne quantumcunq; exempti, cuiuſuis Ordinis ſtatus vel conditionis ſcienter celebrent, vel celebrari faciant in ciuitatibus vel aliis locis interdictis ab Ordinariis vel Delegatis, vel à jure; neque excommunicatos publicè, aut interdictos ad diuina officia ſeu Sacramenta admittant, vel ad Eccleſiaſticam ſepulturam. Contrauenientibus præter alias pœnas à jure ſtatutas, ingreſſum Eccleſiæ interdicit, donec illis ſatisfecerint, quorum ſententiam contempſerunt.

Textus planus eſt, & meliùs intelligetur ex materiâ *de interdicto*, de quo inf. *de ſent. Excomm.*

Cap. IX. Per exemptionem.

Idem.

TEXTUS.

Per exemptionem Eccleſiæ conceſſam, ipſa Eccleſia & ipſi Monachi, vel Canonici, Clerici etiam & Conuerſi, perpetuóque Oblati (non autem Eccleſiæ eiuſdem Presbyter, qui parœcianorum curam habet, quoad ea, quæ ad curam eandem pertinent, nec ipſi parœciani etiam) intelliguntur exempti. Verùm ſi Canonici alicuius Eccleſiæ eximuntur, ipſi ſoli Canonici, non autem Eccleſia, vel alii eius Clerici ſunt exempti. Si autem Clerici cuiuſuis Eccleſiæ eximantur, tunc tam Canonici, quàm alij Clerici eximuntur, non tamen Eccleſia, niſi aliud in exemptionis priuilegio exprimatur.

Cap. X. Si Papa.

Idem.

SVMMA.

Formas priuilegiorum ponit hæc decretalis, quarum

rum quædam exemptionem conferunt, quædam non. Verùm cùm præcipuas explicauerimus, c. Recepimus, & c. Cùm Capella in antiq. *& hæ ſint claræ, ipſéq; Bonifacius in fine addat ſe nolle alias exemptiones (ſi reperiantur) ſeu aliarum libertatū modis, vel earum effectibus aliquatenus derogare, nolumus in textu prolixo morari, qui ſolâ lectione indiget.*

Cap. XI. Licet.

Idem.

S V M M A.

Licet exemptis conceſſum ſit interdicti tempore ianuis clauſis, excommunicatis & interdictis excluſis, ſubmiſſâ voce diuina celebrare, alios tamen ſuper hoc non priuilegiatos aliunde venientes ad ea recipere nullatenus debent. Cùm verò ſingulari perſonæ tale priuilegium conceditur, eius familiares domeſtici ad diuina officia, ſic celebranda licitè admittuntur, non item familares alicuius Conuentus aut Collegij, niſi & ipſi ſint priuilegiati. Huiuſmodi quoque conceſſione gaudere non poteſtis, cuius cauſâ ſeu culpâ, dolo, ſeu fraude interdictum fuit latum, ſeu qui ad perpetrandum delictum, cuius occaſione interdictum latum eſt præbuit conſilium, auxilium, vel fauorem.

E X E G E S I S.

Neque hîc difficultas occurrit. Cauſam diuerſitatis, cur familiares ſingularium perſonarum priuilegiatarum, admittantur ad diuina officia cum ſuis dominis, non item familiares Conuentuum & Collegiorum, aſſignat *gl.* quia illi, præſertim nobiles ſine comitibus & multi potiùs abeſſent à diuinis, quàm vt ſine famulitio & ſoli ea adirent; quæ ratio ceſſat in Conuentibus & Collegiis; licet ſi vnus tantùm exiſtat, poſſit celebrans tempore interdicti vnum familiarem, qui ipſi aſſiſtat habere. Sed ex Priuileg. Apoſtol. vt ſcil. tempore interdicti poſſint celebrare coram familiaribus ſuis, vt de ſingulis Regularibus proſequitur *Emman. Rodriq. to. 2. Regul. q. 112. per tot.*

Cap. XII. & vlt. Quoniam.

Idem.

S V M M A.

Quoniam Epiſcopi, eorúmque Superiores ex diuerſis cauſis, frequenter à ſuis Eccleſiis & diœceſibus debeant abeſſe, neque poſſint ad Eccleſias ſuas accedere pro Miſſâ celebrandâ in ipſis (ſine quâ eos tranſire non decet abſque cauſâ rationabili vllam diem) indulget illis Pontifex, vt poſſint habere altare viaticum, & in eo celebrare, ac facere celebrari, vbicumque ſine interdicti tranſgreſſione id illis permittitur.

E X E G E S I S.

Etſi *Nauarr. h. tit. conſil. 5. in nouis.* dubitet, an hoc priuilegium non ſit ſublatum per *Conc. Trid. in decr. de eui. in Miſſ. celeb.* veriùs tamen eſt, imò mihi certum, non eſſe abrogatum, quia illud decretum nihil detrahit Epiſcopis, ſed ſolùm illis mandat, vt inuigilent abuſibus aliorum in Miſſarum celebratione corrigendis & præcauendis. Neque abuſus eſt, vt Epiſcopi, quos maximè decet quotidie celebrare vel audire Miſſam juxta hunc text. cum Eccleſias commode accedere non poſſunt, faciant coram ſe celebrari, aut ipſi celebrent in altari viatico, pro quo multos allegat *Barboſ. n. 3.*

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS &c. IN CLEMENTINIS.

Cap I. Religioſi.

Clemens V. in Conc. Vien.

S V M M A.

Religioſi Clericis vel laicis Extremam Vnctionem vel Euchariſtiam miniſtrantes, vel matrimonia ſolemnizantes ſine Parochi licentiâ ſpeciali, aut excommunicatos à Canone, præterquam in caſibus jure aut priuilegio conceſſis, vel à ſententiis per ſtatuta prouincialia aut ſynodalia, promulgatis abſoluentes, Excommunicationem incurrant ipſo facto, Pontifici reſeruatam, quos etiam Ordinarij, (poſtquam hoc eis conſtiterit) excommunicatos publicè faciant nunciari, donec de eorum abſolutione fuerint certi, nullo ſuper hoc priuilegio ſuffragante.

Quibus etiam in virtute Obedientiæ Pontifex inhibet, ne in ſermonibus ſuis Eccleſiarum Prælatis detrahant; ne laicos ab Eccleſiarum ſuarum frequentiâ ſeu acceſſu retrahant, aut Indulgentias indiſcretas pronuntient; ne à reſtitutionibus, aut legatis Eccleſiis matricibus faciendis retrahant teſtatores. Nec legata vel debita, aut malè ablata, incerta ſibi aut aliis ſingularibus ſui ordinis fratribus vel conuentibus fieri ſeu erogari procurent. Nec etiam in caſibus Papalibus, Archiepiſcopalibus aut Epiſcopalibus reſeruatis quenquam abſoluere; aut perſonas Eccleſiaſticas, coram delegatis Papæ cauſam ſuam agentes vexare, aut ad loca plura, præſertim remotiora trahere præſumant.

Attentantes autem aliquid de præmiſſis, per duos menſes ſubiaceant eis pœnis, quæ ſecundùm eorum Regulam, vel ſtatuta, pro grauibus criminibus ſolent imponi; ſuper quibus ſine graui neceſſitate non valeat diſpenſari. Cæterùm Prælati eorum, niſi de eis, quæ occaſione talium exceſſuum quoquo modo ad eos peruenerint, damnificatis & læſis plenariè ſatiſfecerint

Digitized by Google

fecerint intra menſem, poſtquam fuerint requiſiti, ſuſpenſionis ſententiam vſque ad ſatisfactionem debitam incurrant non obſtantibus ſtatutis aut priuilegiis.

EXEGESIS.

Salutaris eſt hæc Conſtitutio; quæ præter lectionem & obſeruantiam alio Commentario non indiget. Illud obſerua circa prohibitam Sacramentorum adminiſtrationem, omnes Religioſos ſine licentiâ Parochi, ſeu alterius hodie Sacramentum Euchariſtiæ in ſuis templis per priuilegia propria, vel aliorum participata poſſe adminiſtrare, præterquam in feſto Paſchatis, & in articulo mortis; item Extremam Vnctionem familiaribus, qui in ipſorum obſequiis morantur. Vnde primus § huius textûs quoad Extremam Vnctionem & Euchariſtiam per priuilegia Religioſorum eſt hodie vel reſtrictus, vel correctus, poſsétque hoc ipſum adiungi §. *vlt.* vbi *Religioſi priuilegiati circa familiares &c.* excipiuntur.

Cap. II. Archiepiſcopo.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Archiepiſcopo per loca exempta ſuæ prouinciæ tranſeunti aut eò declinanti, vt crucem ante ſe portari faciat, benedicat populo, officia diuina priuatim vel publicè ibidem audiat, & ea etiam in Pontificalibus audiat, & faciat coram ſe ſine Pontificalibus (nullo priuilegio obſtante) celebrari, ſimiliter Epiſcopo, vt in locis eiſdem ſuæ diœceſis, poßit populo benedicere, audire diuina Officia, & ea etiam celebrare, & in ſuâ præſentiâ celebrari facere poßit, conceditur; ſic tamen, vt perſonis exemptis, & priuilegiatis nullam moleſtiam, vel grauamen inferant, nec ipſis Archiepiſcopo & Epiſcopo jus aliud quomodolibet acquiratur.

EXEGESIS.

Eſt priuilegium Archiepiſcopis & Epiſcopis conceſſum, ad eorum dignitatem reuerentiam etiam exemptis commendandam.

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS IN EXTRAVAGANTIBUS. JOAN. XXII.

Cap. Vnicum. Ad noſtri.

SVMMA.

Cùm quidam Nobiles & Communitates Campaniæ Maritimæq́. aſſererent ſibi per priuilegia Apoſtolica conceſſum, quòd banniti in ſuis terris ac locis liberè morari poßint, neque Rector loci illos capere valeat: Pontifex priuilegia hæc publico bono pernicioſa, reuocat, annullat, irritáque decernit.

IDEM TITVLVS DE PRIVILEGIIS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. I. Inter cunctas.

Benedictus XI.

SVMMA.

Hæc Decretalis circa tria multa concedit & explicat pro Prædicatoribus & Minoribus, videlicet circa prædicationes, Confeßionum auditiones & ſepulturas. Reuocata autem eſt per Clementinam ſecundam tit. de Sepulturis; quia tamen complura habet, quæ non ſunt retractata, ſed notatu digna, eam ob cauſam inſerta manſit corpori Iuris Canonici; quæ tamen cùm ſint propria Prædicatorum & Minorum, illis ad quos attinet, à reuocatis diſcernenda relinquimus. Vide etiam quæ diximus ad dictam Clement. 2.

Cap. II. Meruit.

Clemens V.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, quòd Regi & Regno Franciæ per definitionem & declarationem Bonif. VIII. quæ incipit: Vnam ſanctam, nullum volumus vel intendimus præiudicium generare. Nec quod per illam, Rex, Regnum & Regnicolæ amplius Eccleſiæ ſint ſubiecti Romanæ, quàm ante fuerunt &c.

EXEGESIS.

Aſſerit *Barboſ. hîc n. 3.* quoſdam Iuris Ciuilis interpretes, quòd dicta *Extrauagans Bonif. VIII.* quæ habetur ſuprà *l. 1. c. 1. de Maior. & Obed.* reuocata fuerit per *Clem. V. in hoc c.* Quæ opinio digna eſt Pſeudopoliticis imò hæreticis, aut illorum fautoribus, nihil enim eſt in illâ *Extrauag.* quod fidei Catholicæ non ſit conforme. Deinde declarare, quòd Rex & Regnum Franciæ per *d. Extrauag.* non ſint amplius ſubiecti Pontifici, quàm ante fuerint, non eſt ſubiectionem ibi expreſſam abrogare, ſed potiùs confirmare, non exigendo aliam. Neque reperimus Regem Franciæ vlterius huic *Clementis V.* declarationi ſe oppoſuiſſe.

Cap. III. Diuina.

Eugenius IV.

SVMMA.

Ordinarij, aliique Prælati aut Superiores qui præſumunt excommunicare, ſuſpendere, interdicere;

cere, vel priuare officio aut beneficio, vel aliam ſententiam ferre contra Officiales Sedis Apoſtolicæ pro tempore exiſtentes. Vel alios qui veniunt ad dictam ſedem pro ſuis ſuorúmq; cauſis, dum in proſecutione illarum ibi morantur, vel inde recedunt; quique eoſdem quomodolibet beneficiis priuant, aut priuatos declarant, vel ad hoc ſe intromittunt, de facto per hanc decretalem ſunt excommunicati, ſuſpenſi & interdicti, non obſtantibus quibuſcunque conſtitutionibus, & priuilegiis in contrarium &c.

Cap. IV. & vlt. Exhibita.

Ioannes XXII.

S V M M A.

Eſt cap. ſubobſcurum & parui vsûs in communi, in quod gl. nihil dicit, neque nos plus, quàm vt ſummã in corpore Iuris præfixam addamus, videl. præmiſſo tenore aliarum duarũ Conſtitutionum ſuarum, reſcribit Pontifex, quod hoſpitalarij S. Ioannis ex ſtatuto, conſuetudine, vel priuilegio habentes annalia beneficiorum vacantium, percipere debeant portionem, quam haberent beneficia obtinentes in illis reſidentes.

T I T V L V S X X X I V.

DE PVRGATIONE CANONICA.

Ad Rubricam.

PVrgatio generatim ſonat ſordium vel culparum remotionẽ, tum in ordine ad Deum, quæ fit per Sacramenta & pænitentiam; tum in ordine ad hominem, qui de aliquâ noxâ accuſatus eſt, ſed conuinci de eâ non poteſt. Hæc itidem duplex eſt, vna vulgaris, diaboli inſtinctu à vulgo excogitata, quæ fit per ferrum candens, aquam bullientem, &c. prohibita *2. q. 5.* de quâ *tit. ſeq.* Altera dicitur Canonica, quia jure Canonico inuenta, quæ fit per juramentum aliquando ſolius infamati, aliquando etiam per juramentum teſtium compurgantium, de quâ hoc titulo. De eâdem materiâ tractatur *2. q. 5. per totum. & c. Conſuluiſti. §. Hoc autem. ibid. in fi. q.*

Cap. I. Nullus.

Ex Concilio Triburienſi.

T E X T V S.

Nobilis, vel ingenuus, ſi in Synodo accuſatus crimen negauerit: ſi fidelem eum eſſe (Synodus) ſciuerit, cùm duodecim ingenuis ſe expurget. Si autem deprehenſus fuerit in furto, aut perjurio, aut falſo teſtimonio, non admittatur ad jusjurandum, ſed ei (ſicut qui ingenuus non eſt,) indicatur purgatio.

E X E G E S I S.

Crimen negauerit &c.) Nota I. Etſi reus propriâ Confeſſione, vel teſtibus vel facti euidentiâ conuinci non poſſit, non ſtatim eſſe abſoluendum; ſed ſi laboret graui infamiâ, aut vehementis ſcandali vel ſuſpicionis occaſionem præbeat, indicendam illi eſſe purgationem, quâ jurejurando innocentiam ſuam teſtetur, & alios ſiſtat, qui itidem jurati teſtentur ſe credere ipſum verum dicere, & eſſe innocentem, & vocari ſolent compurgatores.

Nota II. Nobilibus & ingenuis faciliorem purgationem indici, quia in communi magis habentur digni fide, quàm ſerui. Eſt autem ingenuus, qui ſtatim vt naſcitur, liber eſt. *Inſtit. de Ingenuis in princ.* non eſt tamen omnis ingenuus nobilis, qui non ſolùm libertatem, ſed generis quoque claritatem trahit à parentibus, vel obtinet à Principe.

Nota III. Non cuilibet reo purgationem indicendam eſſe, ſed non niſi fide digno, quem verſimile eſt non pejeraturum, vnde qui ante in furto, aut perjurio vel falſo teſtimonio deprehenſus, vel aliter notatus eſt, ad hanc purgationem admitti non debet, vt patet ex *text.* Qualis autem ſit purgatio, quæ indici debeat tali homini, aut ei, qui non eſt ingenuus natiuitate, (etſi dentur ingenui moribus, qui non ſunt ingenui natiuitate) textus non explicat, ſed relinquitur arbitrio judicis, cuius eſt ſecundùm ordinarias Iuris Regulas inquiſitionem proſequi, vbi hæc purgatio locum non habet. Sunt autem purgationes Canonicæ (quibus ſe olim ipſi Pontifices ſubjecerunt ſponte, vt Damaſus, Paſchalis I. Symmachus, Pelagius) hodie arbitrariæ, imò nec in vſu, niſi in causâ hæreſis, vt expreſsè docet *Barboſ. hic n. 2.* allegans Clarum, Salzedo Pennam.

Cap. II. Si quis.

Ex Concilio Agathenſi.

S V M M A.

Si Presbyter malæ ſuſpicioni cauſam dederit, & populus juramento ab Epiſcopo obſtrictus infamiam eius patefecerit, admoneatur primò ſeorſim ab Epiſcopo, ſecundò ſub duobus vel tribus teſtibus, & ſi non emendauerit, Epiſcopus publicè eum increpet & admoneat, ſi nec ſic ſe correxerit, ab Officio ſuſpendatur vſque ad condignam ſatisfactionem.

E X E G E S I S.

In hoc *t.* nemini indicitur purgatio Canonica; ſed

ſed traditur modus admonendi Sacerdotem infamatum, quando accuſatur à populo, & is ſub juramento, ſeu banno Chriſtianitatis (ſententiam Excommunicationis interpretatur Panorm.) ab Epiſcopo examinatus, infamiam fatetur, corrigat enim Epiſcopus publicè & neque ſic emendatum ſuſpendat ab officio. Ex quo apparet hanc admonitionem etſi ioirio videatur paterna vel fraterna, propter pertinaciam tamen admoniti, tranſire in judicialem & congruâ pœnâ puniri. Quod verò *Panorm. n. 1.* abſolutè dicit apparente accuſatore non debere indici purgationem, eſt apertè contra *c. 1.* vbi in Synodo ſupponitur non deeſſe accuſatorem, ſed accuſatum nolle fateri crimen ſuper quo accuſatur, & tum debere ipſi indici purgationem. Eſt ergo illa quidem remedium ſubſidiarium non ſolius tamen infamiæ, ſed accuſationis quoque, ſi illa non ſit plena aut convincens qualis ſi eſt, tum equidem non eſt opus ampliùs purgatione, ſed condemnatione.

Cap. III. Moniales.

Ex Concilio Meldenſi.

TEXTVS.

Moniales ſi libidinibus inſeruire accuſentur, & manifeſtè detegi non valuerint erga Regulam ſuæ opinionis, malam famam Canonicè purgare cogantur.

EXEGESIS.

Ex hoc cap. colligitur purgationem Canonicam indici poſſe etiam Religioſis non ſolùm viris, ſed etiam fœminis ſiue Monialibus *Barboſ. n. 1.* dicit id non eſſe in vſu; ſed præſtaret eſſe & reduci Canones antiquitatis, fortaſſis multorum innocentia hoc medio defenderetur, & improbitas detegeretur. Hæc purgatio etſi Canonibus orta etiam in foro ciuili quibuſdam in locis recepta eſt; teſte *Jodoco Dembauderie in praxi crimin. c. 44.* cuius & in jure ciuili indicia extant. §. *Si quis autem. Nouella 125.* §. *Vt litigantes. in l. fin. C. de abolit. l. Eos. in fin. C. De vſuris.* Vide *gl. in l. 3. C. De rebus creditis.* Quin etiam in *Ordinat. Camera in crimine fracta pacis p. 2. tit. 10. in fin.* ſimilis purgatio præſcribitur vſurpanda. Vide *Gaill. l. 2. de pace publ. c. 7.*

Cap. IV. Si quis. II.

Ex eodem.

TEXTVS.

Si quis de gradu Eccleſiaſtico raptoribus alienarum ſponſarum ſe conſenſorem aut interuentorem manifeſtè prodiderit, à proprio gradu repellatur. Et, ſi verisimilibus ſuſpicionibus inde fuerit propulſatus Canonicè ſe expurget.

EXEGESIS.

Qui in judicio manifeſtis probationibus conuictus, huius criminis reus fuerit oſtenſus, deponi debet; neque locus eſt Canonicæ purgationi quæ ſolùm in defectu probationis, aut propriæ Confeſſionis adhiberi debet.

Cap. V. Quoties.

Innocentius III. Patriarchæ Aquilegienſi & Mantuano Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Tridentinus de Simoniâ impetitus eſſet, ſed teſtes deficerent, judicauit Pontifex, ut tertiâ manu ſui Ordinis, & quartâ Abbatum & Religioſorum Sacerdotum ſe purget, huncq; modum purgationis præſcribit: Epiſcopus jurabit primùm, ſuper ſancta Dei Euangelia, quòd pro Eccleſia S. Petri Presbytero P. dandâ, nec ipſe per ſe, nec per ſubmiſſam perſonam, nec aliquis pro eo ſe ſciente pretium recepit. Deinde purgatores ſuper ſancta Dei Euangelia jurabunt, quòd ipſi credant eum verum juraſſe.

EXEGESIS.

Nota I. Hinc colligitur non eſſe numerum duodenarium determinatè præfixum Purgationi Canonicæ, vt in *cap. 1.* videri poterat, ſed relinqui arbitrio Iudicis. Hic quidem ſeptem compurgatores petiuit Pontifex, tres Epiſcopos, & quatuor Abbates, ſeu Religioſos. Cur autem, qui juramento aliorum intendit ſe purgare, dicatur ſe purgare manu aliorum, ratio reddi poteſt, quia in jurando manu vtimur, illam vel eleuando, vel pectori aut Euangelio imponendo, vel Imaginem Crucifixi, aut ſceptrum, vel aliquid ſimile tangendo.

Nota II. Ex formâ purgandi, quam purganti & compurgatoribus hîc præſcribit Pontifex, colligi, quòd Iuramentum Purgantis ſit de veritate, cuius ipſe ſolus conſcius eſt, ſi factum probari non poſſit; Iuramentum autem compurgatorum eſt de credulitate; quia cùm factum alienum occultum non nôrint, jurant, ſe credere, quòd purgans verum jurârit, vtpote v. g. diu ſibi notus & ab omni tali ſuſpicione alienus. Poſſunt tamen in aliquo caſu jurare de ipsâ veritate, vt obſeruat *Panorm. n. 2.* Quando negatio purgantis eſt reſtricta ad certum locum, perſonam, tempus, vt ſi fuiſſet accuſatus de homicidio, illéque ſe juramento purgaret, & compurgatores induceret, qui jurarent illum tum fuiſſe ſecum in alio loco, non illo, vbi homicidium eſt commiſſum; quamuis hæc non videatur propriè dicta purgatio, ſed potiùs innocentiæ euidens demonſtratio. Formulas juramenti purgatorias Germanicas in Camerâ vſitatas vide apud *Gaill. l. c.*

Cap. VI. Nos inter.

Alexander III.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, quòd ſi parochianus, (ſiue ſubditus

ſubditus) de aliquo crimine publicâ laborat infamiâ, accuſatore & teſtibus deficientibus, ad purgationem per Epiſcopum eſſe compellendum, niſi ad ſuperiorem appellet, cuius poſtea judicio parebit.

Patet per ſe.

Cap VII. Cùm P. Manconella.

Idem, Gateranenſi electo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex quòd Compurgatores fide digni eſſe debent, & vitam ac conuerſationem purgandi nôſſe, deficiens verò in purgatione omni officio & beneficio priuandus eſt. Qui verò purgando volunt aſſiſtere, nullatenus Epiſcopus impediat, neque impediri permittat.

E X E G E S I S.

Omni officio & beneficio Eccleſiaſtico priuare &c.) Nota I. Hanc pœnam grauiorem videri, quàm vt ob hanc ſolam cauſam debeat imponi. Nam *c. 2.* ſuprà, ſola pœna ſuſpenſionis imponitur infamato vſque ad ſatiſfactionem; ſed magis viget *c. Significâſti. de adulter.* qui textus propriè loquitur de eo, qui deficit in purgatione, & non mandat deficientem aliter puniri quàm ſuſpenſione. Ad idem *fa. c. Accedens. de accuſ. ſup.* vbi non fit depoſitio. Sed bene reſpondet *Panorm. l. c.* Hoc c. intelligendum eſſe ſecundùm *cap. eiuſdem* initij cum *P. Manconella. de accuſ. ſup.* quod eſt cum eod. eiuſdem c. Pars; hic autem Manconella accuſatus fuit de Simonia, vt patet ex illo text. cuius criminis ſi quis conuictus fuerit, deponi vbiq; debet ab officio & beneficio. *c. De hoc. c. Inſinuatū. de Simoniâ. ſup. c. Inquiſitionem. de accuſat.* Non ergo ob ſolum purgationis defectum, ſed ob crimen Simoniæ ſi de eo conuictus fuiſſet, cuius in hoc textu mentio non fit, erat Manconella priuandus officio & beneficio; ſicut in quouis caſu purgationis deficientis infamatus incurrit pœnam illius criminis ordinariam, de quâ cenſetur conuictus, non aliam; etſi interim meritò propter infamiam & ſcandalum poſſit ſuſpendi ab officio, donec infamiæ ſatiſfiat.

Nota II. Infamatus, qui negligit ſe purgare aut non venit vltro ad ſe purgandum, aut hoc remedium Iuris innocentiæ tuendæ conceſſum non petit, (quod petenti non magis negari poteſt, quàm quodvis aliud juris ſubſidium) non ideò habetur pro conuicto, vt ſentit *Panorm. n. 3.* rectè addens, talem poſſe ſuſpendi, vel excommunicari, & ſic poſſe intelligi. *c. Excommunicamus. 1. §. Qui autem. de haeret. & c. 2. eod. ſuprà.* ex quo ipſo, hoc juxta *Panorm.* ſequitur, remedium purgationis ab infamato poſſe & aliquando debere peti præcipuè ad vitandum ſcandalum. Sic etiam, ſi infamatus ſe offerat ad juramentum, ſed non poſſit ſtatim habere compurgatores, ſperat autem ſe habiturum, non ideò habetur pro conuicto, etſi poſſit ſuſpendi, donec reperiat.

Not. III. Quando compurgatores non jurant, aut non ita, vt ſufficienter teſtentur pro ipſo, talem haberi pro plenè conuicto, & vt talem puniri debere, vt videl. depoſitione, vel aliâ pœnâ à jure pro tali crimine ſtatuta puniatur; hunc que ſenſum eſſe credo huius *cap.* Quod *Innoc.* hîc extendit ad eum, cui præfixus eſt terminus peremptorius ad ſe purgandum, & intra illum terminum id non perficit, deſperat enim ſe poſſe purgari.

Cap. VIII. Ex tuarum.

Lucius III.

S V M M A.

Cùm H. Presbyter ob infamiam homicidij ab officio ſuſpenſus, ſe indicio aquæ frigidæ purgatum, & à priori Epiſcopo per literas abſolutum probâſſet: Pontifex hanc purgationem non ſufficere exiſtimans, mandat Epiſcopo, vt idoneis accuſatoribus deficientibus dicto H. purgationem Canonicam, cum ſeptimâ, aut quintâ manu indicat, quam ſi præſtiterit, ſuſpenſionem relaxet, & ab infamiâ homicidij, nullius appellatione obſtante abſoluat.

E X E G E S I S.

Pro intellectu huius c. nota ſequentia 1. quòd infamatus de crimine graui poteſt ſtatim ab officio ſuſpendi, ne oriatur ſcandalum. Secus eſt in delicto leuiori, de quo infamatus non debet ſtatim ab initio ſuſpendi, ſed poſt defectum purgationis, vt not. *Panorm. n. 2.*

Nota II. Quòd ſemel abſolutus per purgationem Canonicam non tenetur ampliùs ſe purgare, vigore infamiæ & indiciorum præcedentium, quæ per juramentum ſuum & compurgatorum jam purgauit. Colligitur ex h. t. à ſenſu contrario: quia enim purgatio per aquam frigidam (tanquam extranea ſiue ignota Canonibus, & ab illis reprobata juxt. gl.) non fuit ſufficiens, ideò fuit opus nouâ purgatione ſufficiente; ergo illâ præſtitâ Canonicè & ſufficienter, neque iſte Presbyter tenebatur ſe de nouo purgare, neque tenebatur quiſquam alius in ſimili caſu.

Nota III. Varias tamen alias præter infamiam & indicia priora poſſe eſſe cauſas, cur indicatur noua purgatio. 1. Si noua oriatur infamia de priori crimine, aut de veteri ex nouis indiciis, aut noui accuſatores interueniant ante terminum præfixum omnibus accuſare volentibus; illo enim præterlapſo ordinariè non audiuntur ampliùs, ſi decreto addatur illa clauſula: *quòd poſt terminum non audietur accuſator.* Quâ clauſulâ omiſſâ, accuſator ante abſolutionem interueniens audiri debet, quia nihil obſtat, ſi nihil nouum aut firmum afferat. *arg. l. Admonendi. ff. De jurejur.* Quin etiam poſt abſolutionem admitti debet, vtpote factam, per probationes non integras ſolius credulitatis, cui poteſt ſuperuenire probatio integra ipſius veritatis, nouiter reperta, per *d. l. Admonendi. vide Panorm. in c. fi. de jurejur. & in c. De his. de accuſat.*

Alex. de Neuo hîc in additionibus ad Panorm. addit tres alios caſus. 1. Si purgatio eſt indicta, & facta abſolutio accuſatore abſente, ſi non abſit per contumaciam; hoc enim caſu non eſt admittendus ad accuſandum. 2. Quando poſt purgationem ſuccedit noua infamia, quem caſum jam tetigit *Panorm.* 3. Quando judex malâ fide proceſſit, ad indicendam purgationem & abſolutionem, vt impediat juſtam accuſationem, debet tamen mala fides probari. *l. Quoties. §. Qui dolo. ff. De probat. & c. fin. de præſumpt.* excipiuntur deinde duo caſus, in quibus poſt purgationem & abſolutionem poteſt quis accuſari, quos ponit *gl. in c. De his. de accuſat.* quam vide.

Cap. IX. Conſtitutus.

Idem, Vintonienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm iſte Epiſcopus, compurgatores cuiuſdam P. recipere noluiſſet, niſi tam accuratè de illis requiſiuiſſet, tanquam Ordinationes eſſet facturus; Reſcribit Pontifex, ſufficere, ſi compurgatores ſecundùm propriam conſcientiam & opinionem jurent, quòd purgandus à crimine ſit immunis, & quòd bonum juramentum exhibuerit. Et, ſi illi in Eccleſiâ tolerentur, & ſint bonæ famæ, in ſuis ordinibus miniſtrantes, nec in judicio pro crimine condemnati, proculdubio tales eſſe ſine vllâ indagine admittendos.

E X E G E S I S.

Ex hoc t. apparet, non eſſe anxiè inquirendum in compurgatores, ſed ſufficere, ſi tales ſint, quales hîc deſcribuntur. Videtur Epiſcopus ex quodam ſiniſtro affectu examen accuratiùs inſtituiſſe, veluti eſſent ad Ordines ſacros promouendi.

Cap. X. Inter ſolicitudines.

Innoc. III. Senonenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Licèt Eccleſiaſtica Conſtitutio infamatos de crimine ab Officio vſque ad purgationem Canonicam tantùm jubeat ſuſpendi, non improbat tamen Pontifex, quòd Epiſcopus hunc Decanum (vt deinde nominat) ob immanitatem criminis etiam à beneficio ſuſpenderit, & contra eum licet accuſatore nullo apparente pleniùs inquiſierit. Vt verò ibi purgaretur, vbi noſcebatur infamatus, remittens illum ad Epiſcopum, jubet ipſe indici purgationem quatuordecima manus ſui Ordinis & ab eodem, atque Niuernenſi & Pariſienſi Epiſcopis recipi, eâque receptâ beneficium illi protinus reſtitui. In pœnam autem familiaritatis cum hæreticis ſcienter habitæ, vult eum ab officio manere ſuſpenſum, donec ſcandalum ſopiatur, & abiurare familiaritatem hæreticorum, & infamiam bonis operibus conuertere in bonam famam. Si autem in purgatione defecerit, jubet eundem Eccleſiaſtica diſciplina mucrone percelli, & ab officio & beneficio depoſitum, ad agendam pœnitentiam in arctum Monaſterium detrudi.

E X E G E S I S.

Conſtitutio Eccleſiaſtica &c.) Habetur hæc Conſtitutio, *c. Presbyter. 2. q. 5. fi. & c. 2. eod ſupr.* quòd infamati admonitione præmiſsâ, niſi ſe corrigant (eſt autem correctionis pars præcipua purgatio Canonica) ab officio ſint ſuſpendendi.

In pœnam autem familiaritatis, quam cum hæreticis &c.) Obiicitur contra hunc textum *c. Ex tuarum. ſup.* vigore cuius, cùm quis per purgationem Canonicam innocentiam ſuam oſtendit, mox eſt ſuſpenſio relaxanda, & ipſe abſoluendus, hîc autem Pontifex, Decanum hunc infamatum vult manere ſuſpenſum quoad officium præſtitâ licèt purgatione, donec ſcandalum de mentibus Catholicorum deleatur. Etſi verò *teſte Panorm. n. 3. DD.* communiter dicant, hoc eſſe ſpeciale in crimine hæreſis, vel alio graui crimine, cap. autē *Ex tuarū.* procedere regulariter. Placet tamen, quod dicit *Panorm.* t. iſtum, procedere ratione ſcandali, quod ex aliquibus delictis faciliùs & vehementiùs ſurgit, etſi alia delicta per ſe ſint enormiora; ita ſcandalum ex hæreſi ortum, ſtatim inſtar ipſius hæreſis, vt cancer ſerpit & diffunditur. Quare iſte Decanus poſt purgationem non debebat remanere propter enormitatem delicti ſuſpenſus, ſed propter familiaritatem cum hæreticis, ſcandalo magis idoneam, quàm ſint alia vitia.

Cap. XI. Cùm dilectus.

Idem, Abbati S. Dionyſij, & Presbytero S. Martini.

S V M M A.

Illud Pontifex attendi vult & mandat, vt tales ad purgandum perſonæ admittantur, quæ vicinæ ſint & honeſtæ.

E X E G E S I S.

Vicinitas quoque in compurgatoribus deſideratur, quia vicini meliùs ſupponuntur ſcire conditionem & qualitatem vicinorum. *c. Quoſdam. & c. Quanto. de præſumpt.* Si vicini deficient, ſufficiunt alij, vt *c. prox.* Poteſt hæc conditio referri ad illam in *c. Cùm P. Manconella,* vt eius quem purgare debent vitam & conuerſationem agnoſcant, præſentem quidem, ſi agatur de crimine recenti, veterem autem, ſi agatur de crimine veteri, præſertim dudum præterito, iuxta *Panorm. ibid.* Qui ibidem quærit an purgatores poſſint compelli ad purgandum, ſicuti teſtes in certis caſibus, ſicuti eſt *titulus de teſtibus cogendis.*

gendis, vel non. Et placet quod idem reſpondet, non poſſe cogi, quia debent eſſe voluntarij; ſi enim forent inuiti, facilè purgatio redderetur ſuſpecta; quod verò præterea addit *Panorm.* eſt ſuperuacaneum, ideóque omittimus.

Cap. XII Cùm in juventute.

Idem.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus Quinqueccleſienſis etiam Regi propter familiaritatem cum quâdam nepte ſuâ ſuſpectus eſſet, & Pontifex illum per literas de hoc monuiſſet, quas inimicus homo ſubripiens apud Regem & magnates ad eum magis infamandum publicauit, Pontifex tamen ſciens, quòd vnius dictum facilè ſequitur multitudo, nunquam aduersùs eum potuit commoueri. Cùm verò ad Strigonienſem Eccleſiam idem Epiſcopus poſtularetur, & quidam prioris criminationis carbones reaccenderent, quidam procurator illius de conſilio non ſecundùm ſcientiam quorundam amicorum, inſtanter petiuit, vt Pontifex purgationem Canonicam ei indiceret, qui compulſus denique non juris neceßitate, ſed importunitate petentis, ei purgationem Canonicam cum duobus Abbatibus juſſit indici, proteſtando ex aliâ causâ petitionem hanc improuidè fieri, quia ſtrigonienſes ſuffraganei, eius poſtulationi contradicentes, eo tempore eiuſdem purgationem, vix eſſent ſuſcepturi; Colocenſes autem Suffraganei, neque ipſi id eſſent facturi, quia inter eum & Colocenſem Archiepiſcopum de Strigonienſi Metropoli contentio vertebatur; vnde cùm non ſint alij Pontifices in Hungariâ, meritò videbatur per Epiſcopos ſui regni in illo articulo non poſſe purgari.

EXEGESIS.

Infamiam huius Epiſcopi proceſſiſſe ab æmulis & inimicis argumento eſt, quòd Pontifex nunquam potuit contra eum commoueri, eam fortè præcipuè ob cauſam, quòd ab homine maligno, qui literas Pontificis dolo intercepit & vulgauit, orta fuit aut confirmata & amplificata, quo pertinet illud in textu: *vnius dictum facilè ſequitur multitudo.* Qualis infamia non ſufficit ad indicendam purgationem Canonicam; poteſt tamen concedi ob vehementem inſtantiam petentis, prout huic Epiſcopo conceſſit Pontifex, quam ob eam quoque cauſam negare poterat, quod in Hungariâ non eſſent idonei compurgatores Epiſcopi, cùm purgatio Canonica communiter ſoleat fieri per compurgatores eiuſdem ordinis, ideóque pro Epiſcopis ſubſtituti fuerunt duo Abbates. Sicut in materiâ teſtium ſi nõ poſſint reperiri cum requiſitis qualitatibus, erunt idonei qui in tali loco reperiuntur, ita *Panorm. hic n. 2.* colligens idem eſſe de compurgatoribus, *fa. text. cum gl. in c. Cùm dilecti. de elect.*

Cap. XIII. De teſtibus.

Idem, Tironenſi Epiſcopo.

TEXTVS.

Illi verò, qui ad purgandam alicuius infamiam inducuntur, id ſolùm tenentur juramento firmare, quòd veritatem credunt eum dicere.

De hoc jam dictum eſt in *c. Quoties.* & ſæpius *ſuprà. eod.*

Cap. XIV. Accedens.

Idem, Florentino Epiſcopo.

SVMMA.

Cùm iſte Epiſcopus, Diaconum T aſſerentem quòd à ſuis æmulis diceretur filius Sacerdotis, non promoueret ad Sacerdotium, nec promoueri permitteret, Mandat Pontifex, ſi publicè fuerit de hoc notatus, ſed legitimè id non conſtet, Epiſcopus purgatione ab ipſo receptâ, mox eum ad ſacerdotium promoueat; etſi enim non ſit nota delicti, eſt tamen nota defectûs impedientis ad ſacros ordines promouendum.

EXEGESIS.

Nota purgationem non ſolùm poſſe indici ſuper delicto, ſed etiam propter alium defectum, aut inhabilitatẽ ad ſacros ordines, vel officium aliquod vel beneficium, vt eſt defectus Natalium. Et licet, vbi infamia orta eſt ab æmulis, non ſit opus purgatione per *c. Cùm in iuuentute.* vti conſtabat ex literis Papæ ab inimico ſubreptis, ex æmulatione id ortum habuiſſe, hic autem certum non erat, ſed ſolus purgandus id aſſerebat.

Cap. XV. Cùm dilectis.

Idem, Eugen. & Scholaſtico Mutinenſi.

SVMMA.

Cùm H. Presbytero & G. Procuratori, O. Clerici, Papa T. Capellanum ſuum dediſſet Auditorem: idem Procurator propoſuit, dicto Presbytero ſuper inceſtu infamato, Epiſcopum Conſtantienſem indixiſſe purgationem, eáque non præſtitâ ſuis eum Eccleſiis priuâſſe, violenter nihilominus ab eo detentis. Aduersùs quem, quòd conſanguinei ſui vxorem publicè detineret, Plebanus de Heniſo, & alij quidam Clerici Conſtantienſes literis à ſede Apoſt. impetratis, vt ſi dictus H. ſuper adulterio & inceſtu ſe purgare non poſſet, debitâ pœnâ caſtigarent eum: ab Epiſcopo iam ante ob defectum purgationis condemnatum, tanquam contumacem Eccleſiis rurſus per ſententiam

tentiam

tenciam priuauerunt, maximè cùm de inceſtu & adulterio dicerent ſibi liquere; Abbati S. Galli concedentes, vt (tanquam patronus) Eccleſias alias aliis conferret, qui eas ſupradicto aſsignauit. Dictus verò H. reſpondit inter cætera, proceſſum hunc eſſe retractandum, quòd aduerſus eum lite non conteſtatâ proceſſerint, adijciens quòd purgationem indictam ab electo Conſtantiæ curauerit exhibere.

His igitur intellectis Pontifex, licet literæ ad judices, de quibus ſuprà, non eſſent oſtenſæ, cognoſcens euidenter ex relatione, quòd judices prætermiſſo juris ordine proceſsiſſent, tam proceſſum, quàm conceſſionem factam Abbati S. Galli, retractauit, præſertim propter repugnantia in relatione conteſtata. Dicitur enim crimen fuiſſe notorium, & præmittitur tamen, quòd terminum peremptorium ad ſe purgandum ei præfixerint; cùm ſi crimen fuiſſet notorium, non erat ei purgatio indicenda, ſed ſententia condemnationis in eum promulganda. Si verò nullus apparuerit legitimus accuſator, neq; ille fuerit apud bonos & graues viros infamatus ſuper his criminibus, præcipit Pontifex purgationem Canonicam ei indici, non obſtante, quòd coram prædicto electo dicitur ſe purgâſſe, cùm Iudicio pendente coram Iudicibus delegatis, non debuerit Ordinarius purgationem indicere infamato.

EXEGESIS.

Caſus elegans eſt, & ex dictis toto h. t. facilè intelligitur, ex quo paucula hæc adverte. 1. Qui in proceſſu aliquo afferunt repugnantia, eo ipſo nihil probant, nec ſunt audiendi. *c. Solicitudinem. de appellat. ſup. & c. Quòd autem. 23. q. 7.* & eo ipſo proceſſus, & quidquid inde ſecutum eſt, debet irritari, *c. Inter. de fide inſtrum.* videl. priuatio Eccleſiarum, facta per Epiſcopum Conſtantienſem, & repetita per hos delegatos. 2. Si verè his judicibus notoria erant crimina, huius Presbyteri, non debebant allegare purgationem Canonicam, quia illa non habet locum, niſi cùm factum eſt dubium, deficientibus accuſatoribus & teſtibus, vt ait *gl.* & apparet ex toto h. t. per quod fuit grauis repugnantia in hâc relatione commiſſa. 3. Purgatio facta coram judice non ſuo non valet, vt ait *gl.* inducens plura jura, ideóque neque purgatio huius Presbyteri ab Epiſcopo indicta valere potuit, quia in hoc caſu non fuit Iudex competens, causâ apud ſedem Apoſtolicam pendente. Quare juſtiſſimè Pontifex nouam purgationem illi indici voluit.

Cap. XVI. & vlt. Accepimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm Archiepiſcopus Biſuntinenſis ex mandato Papæ, ad indicendam purgationem à delegatis citatus comparuiſſet juramentum ſub hâc formâ offerens: quòd immunis eſſet ab his criminibus, ſuper quibus ſe purgare debebat. Ipſe verò delegatis (vti apparet,) abnuentibus, Pontificem accedens ſupplicaret, vt ſaltem non deberet aſſerere, quod à natiuitate ſuâ nunquam paſſus fuerit lapſum carnis: Pontifex autem præſumeret, illum aliâ de causâ voluiſſe ſub hâc formâ jurare: videl. quòd immunis erat ab illis criminibus, de quibus fuerat infamatus, tanquam dimiſsis per pœnitentiam jam eſſet immunis ab illis, quod jurare temeritatis exiſteret, ideóque hâc formâ reprobatâ iſtam præſcripſit: videl. quod illa crimina grauiora, id eſt Simoniam, venditionem Iuſtitiæ, atque incontinentiam, de quibus infamatus exiſtit, juret ſe minimè commiſiſſe, poſtquam ad Archiepiſcopalem promotus eſt dignitatem: Et compurgatores ſic jurent, quòd credunt eum verum jurâſſe: Quo facto dimittatis illum in pace. Alioquin &c.

EXEGESIS.

Not. I. ex hoc text. quòd infamatus de crimine, non tenetur ſe purgare à die natiuitatis ſuæ, ſed à tempore promotionis, ſi eſt Prælatus, & univerſim nemo ſe tenetur amplius purgare, quàm de illo tempore, à quo accuſatur aut infamatur reus fuiſſe.

Not. II. Quòd per pœnitentiam non tollitur pœna & accuſatio in foro externo; quia vtrumque forum habet diuerſos effectus & diuerſos fines.

Nota denique III. Etſi ordiuariè non debeat inquiri de criminibus ante promotionem commiſſis, neque purgatio propterea indici, quia infamia illorum vel euanuit, vel ſcandalum eſſet ſopitum per manifeſtam emendationem; ſecus tamen foret, ſi de criminibus antehac commiſſis infamia & ſcandalum etiamnum perduraret; debere enim tum indici purgationem non eſt dubium, quia causâ non ſublatâ non tollitur effectus inhabilitatis ad promotionem, quidquid alij hîc diffuſiùs diſputent.

TITVLVS XXXV.

DE PURGATIONE VULGARI.

Cap. I. Cura ſuſcepti.

Cæleſtinus III.

TEXTUS.

Conſultus Pontifex, vtrum ſuper Eccleſiarum poſſeſsionibus duella debeant ſuſtineri? Reſpondet quòd in eo caſu, vel aliis etiam hoc Epiſcopus non debeat aliquatenus tolerare.

Cap. II. Significantibus.

Innocentius III. Priori S. Georgij Spoletano.

S V M M A.

Cùm quidam fratres furti accuſati, cum accuſatore coacti fuiſſent inire duellum, in quo ceciderunt, & furtum poſtea apud alios fuiſſet inuentum ipſique innocentes oſtenſi: Pontifex mandauit Spoletanis, vt bona, quibus illos ſpoliârant, reſtituerent vniuerſa.

Cap. III. & vlt. Dilecti.

Honorius III.

S V M M A.

Cùm Templarij & alij temporales Domini, Liuones recenter baptizatos de aliquo crimine infamatos ferri candentis judicium ſubire compellerent, & ſecutâ aduſtione ciuilem pœnam illis infligerent: Pontifex reſcribit, judicium huiuſmodi eſſe penitus interdictum, & jubet dictos fratres & alios, vt ab hoc conuerſorum grauamine deſiſtant, per Cenſuras appellatione remotâ compelli.

E X E G E S I S.

Coniungimus hæc tria capitula, quæ idem ferè dicunt, videl. has purgationes eſſe prohibitas, quia per illas tentatur Deus, vt modo quodam ſeu ſigno ſupernaturali patefaciat occulta, quod ipſe non inſtituit. Accedit etiam eſſe fallaces, vt patet ex *c.* *2.* In quibus non eſt noſtrum hærere, ſufficit prohibitionem Canonum oſtendiſſe. Vide de his *Suarez. to. 1. de Religione. l. 1. de irregular. c. 1. c. 3. n. 8. Delrio in diſquiſ. magicis. l. 4. c. 4. q. ſect. 3. & 4. & alios.*

T I T V L V S XXXVI.

DE INIURIIS ET DAMNO DATO.

Cap. I. Si rixati.

In Exodo.

T E X T U S.

Si rixati fuerint homines, & percuſſerit vnus alterum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ſi jacuerit in lecto: qui percuſſerit, operas & impenſas in medicos reſtituat.

Cap. II. Si quis.

In eodem.

T E X T U S.

Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel aſinus in eam, Dominus ciſternæ reddet pretium jumentorum, quod autem mortuum eſt, ipſius erit.

Cap. III. Si bos.

Idem.

T E X T U S.

Si bos alicuius cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & non cuſtodierit eum Dominus ſuus, reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet.

Cap. IV. Si læſerit.

Idem.

T E X T U S.

Si læſerit quispiam agrum, vel vineam, & dimiſerit jumentum ſuum, vt depaſcat aliena, pro damno æſtimationem reſtituat.

Cap. V. Si egreſſus.

Idem.

T E X T U S.

Si egreſſus ignis comprehenderit aceruos frugum, ſiue ſegetes ſtantes in agris, reddet damnum, qui ignem ſuccenderit.

Cap. VI. Si quis domum.

Ex pœnitentiali Romano.

S V M M A.

Si quis domum, vel aream cuiuſquam incenderit voluntariè, ſublata & incenſa omnia reſtituat, & tres annos pœniteat.

E X E G E S I S.

Conjungimus hæc capitula, quia ſunt hauſta ex eodem fonte, videl. *l. Veteri, Exodi c. 21. & 22. excepto c. 6.* quod habetur in *pœnitentiali Romano.* Etſi verò Lex vetus quatenus talis, nullâ ſui parte etiam quoad judicialia, habet vim obligandi Chriſtianos vel alias gentes, poteſt tamen judicialium obſeruatio ab aliquo Principe, vel Magiſtratu habente poteſtatem legislatiuam induci in ſuum principatum, & populus ad illa obligari, tanquam conueniens legi naturali & bono publico, de quo vide *S. Tho. 1. 2. q. 104. a. 3.* Quâ ratione Ius Canonicum, dum hæc aliáque ſimilia inter Canones recepit, non illis Moiſes, ſed Vicarius Chriſti dat in propoſito vim obligandi, quoad compenſationem damnorum injuſtè illatorum. Vide *gl.* in *hæc cc.* quæ has leges pul-

pulchrè confirmat, tum ex Iure Ciuili præcipuè, tum ex Canonico. Cæterùm hæc pertinent ad materiam *de Iure & Iuſtitiâ, ac Reſtitutione.*

Cap. VII. In noſtrâ.

Honorius III. Epiſcopo Bononienſi.

S V M M A.

Cùm Epiſcopus Mutinenſis Pontificis iuſſu Florentinos ad ſatisfaciendum de damnis & iniuriis Epiſcopo Feſulano, cenſuris Eccleſ. coarctaret: ſed teſtes lite non conteſtatâ recepiſſet: Pontifex reuocato proceſſu Florentinos, propter iniuriam banni Epiſcopo Feſulano illatam, & expenſas ac damna inde ſecuta, taxatione iuramento præmiſſâ, in mille libras vſualis monetæ dicto Epiſcopo condemnauit.

E X E G E S I S.

Nota I. ex hoc text. Iudicem Eccleſiaſticum, præcipuè Pontificem & Epiſcopum loci proprium, habere iuriſdictionem contra Principes & Dominos ſeculares, item Reſpublicas, vſurpantes ſibi iuriſdictionem indebitè in Clericos, & irrogantes ipſis iniuriam, tales enim committunt ſacrilegium, & violant libertatem Eccleſiaſticam, vt notat *Panorm. n. 2.* ideóque incurrunt infamiam, iuxta *Auth. Caſſa, C. De Sacroſ. Eccleſ. & c. Cùm ſit generale. C. De foro compet.*

Nota II. Clericum ad compenſationem damni & iniuriæ pecuniariam poſſe agere ſibi applicandam. Quod immeritò ad actionem ciuilem reſtringit *Panorm. n. 3.* Cur enim non poſſit quoque ad ſimilem compenſationem, ſi Reus tantùm habet bonorum, vt huic quoque ſatisfactioni ſufficiant.

Cap. VIII. In noſtrâ.

Gregorius IX.

S V M M A.

Cùm ciues Brixienſes pro reſtauratione damnorum illatorum ad inuicem, propter ciuiles diſcordias, ſtatutum de non petendo, vel recipiendo reſtaurationes huiuſmodi à communitate generaliter edidiſſent, approbâſſent & iuramento firmâſſent: Reſcribit Pontifex, aliud eſſe reſtaurationem damnorum, quàm expenſarum ſatisfactionem, ideóque hanc in articulo damnorum, & iuramento deſuper exhibito intelligi non debere, & mandat, vt delegatus autoritate Apoſtolicâ prouideat, quòd dicta communitas Brixienſis, pro bono concordiæ ad ſatisfactionem expenſarum aliquid contribuat, iuxta ſuum (delegati) arbitrium moderandum.

E X E G E S I S.

Collige hinc, quòd Statuta communitatum, ciuitatum, adde locorum particularium, ſint ſtrictiſſimè interpretanda, ideóque appellatione damnorum non comprehendi expenſas, etſi etiam expenſæ inutiliter factæ vtique ſint damnoſæ, propriè tamen in iure nomine damni intelligitur diminutio patrimonij (adde, aut bonorum ad aliquem ſpectantiũ) *l. 3. ff. De damno infecto.* ideò expenſæ ſub nomine damni non veniunt, quia vel fiunt ſponte, vel ſi ab inuitis, ſponte ſaltem ſuſcipiuntur, quia ſponte appetitur ſui & rerum ſuarum defenſio, ad quam requiruntur expenſæ. Deinde damnum infertur ab alio, expenſæ fiunt ab ipſo expendente, ſiue in lucrum, ſiue in damnum, quod ipſe ſibi infert.

Cap. IX. Et vltimum.

Idem.

S V M M A.

Si culpâ tuâ datum eſt damnum, ſeu iniuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem fortè tuliſti, aut hæc imperitiâ tuâ ſiue negligentiâ euenerunt, iure ſuper his ſatisfacere te oportet. Nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere vel iacturam. Quòd ſi animalia tua nocuiſſe proponas, nihilominus ad ſatisfactionem teneris, niſi ea dando paſſus damnum, velis liberare teipſum; quòd tamen ad liberandum non proficit, ſi fera animalia vel quæ conſueuerunt nocere fuiſſent, & quam debueras, non curâſti diligentiam adhibere. Sanè licet, qui occaſionem damni dat, damnum videatur dediſſe: ſecus tamen eſt in illo dicendum, qui vt non accideret, de contingentibus nihil omiſit.

E X E G E S I S.

Hæc Iuris tam Canonici quàm Ciuilis axiomata, vniuerſim eò tendunt, vt quiſquis cauſa vel occaſio damni, aut damnificantes adiuuit, ſatisfaciat de damno, illudque compenſet. Neceſſe tamen eſt, vt bene notat *gloſſa*, culpam aliquam interuenire; quæ vbi nulla interuenit, ceſſat ſatisfactio, vt in infantibus, amentibus & furioſis *l. Sed & . §. Iniuriam. ad l. Aquiliam.* Pendent hæc ex communibus principiis de voluntario & inuoluntario, aliiſque ſimilibus.

IDEM TITVLVS DE INIVRIIS ET DAMNO DATO VIII. IN SEXTO.

Cap. Vnicum. Etſi.

Gregorius X. in Concilio Generali Lugdunenſi.

S V M M A.

Etſi pignorationes vulgo dictæ repræſaliæ in quibus alius pro alio prægrauatur, ciuili iure ſint prohibitæ. Vt tamen earum prohibitio in Clericis tanto amplius timeatur, quanto ſpecialiùs inhibentur, contra dictas perſonas concedi, aut cuiuſuis generalis con-

Vvvvv 3 ſue-

ſuetudinis prætextu conceſſas ad illas extendi præſenti decreto diſtrictiùs Pontifex inhibet; & contra facientes, niſi præſumptionem huiuſmodi reuocauerint infra menſem, ſi perſonæ ſingulares fuerint, excommunicationem incurrant, ſi verò vniuerſitas, Eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto.

EXEGESIS.

De repreſaliis, ſiue pignorationibus ſcripſit tract. *Bartolus*, & explicat conditiones, quibus poſſunt eſſe licitæ. Vide *Silueſt.* qui copioſè illas explicat. Nobis pro hoc text. ſufficit, quòd non poſſint concedi neque extendi contra perſonas Eccleſiaſticas.

TITVLVS XXXVII.

DE POENIS.

Cap. I. Ea quæ.

Ex Concilio Toletano.

TEXTVS.

Ea quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti ſententiâ condemnantur.

EXEGESIS.

Patet per ſe, quia iteratio delicti, nouum delictum eſt, adeòque nouam & iteratam pœnam meretur.

Cap. II. Presbyteri.

Ex Concilio Triburienſi.

SVMMA.

Presbyteri interfecti compoſitio, Epiſcopo ipſius ſoluatur, ita vt medietatem Eccleſiæ, cui præfuit, tribuat, alteram in eius eleemoſynam juſtè diſpertiat, quia nullus eius hæres proximior videtur, quàm qui eum Domino ſociauit.

EXEGESIS.

Agitur hìc de pœnâ pecuniariâ propter cædem Presbyteri, ſuper quâ facienda eſt compoſitio cum Epiſcopo: eiúſque media pars tribuenda Eccleſiæ, ſi occiſus alicui præfuit, & altera dimidia pars in eius eleemoſynam juſtè diſtribuenda. Vbi juxta *Panorm.* intelligi poteſt, vel medietatem diſtribuendam in eleēmoſynam eius Epiſcopi, vel eius Presbyteri, & ita conciliat, quòd aut Epiſcopus eſt indigens, & poteſt tunc ſibi retinere eam partem, aut debet diſtribuere inter egentes, qui precibus animam eius ex purgatorio liberando, ſociant illam in cœleſti gloriæ; quod facere quoque poteſt Epiſcopus, & hàc quoque ratione cum pauperibus nomen hæredis mereri. Quod verò *Panorm.* addit, ſi occiſus habuerit conſanguineos, ad illos quoque pro iniuria aliquid redundare, ſed cùm textus conſanguineorum nullā faciat mentionem, non cenſeo textum ad illos extendi debere, niſi inter pauperes poſſint acceṅſeri.

Cap. III. Licet.

Alexander III. Cantuarienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Archidiaconus Conuentrenſis, pro exceſſibus & criminibus, à Clericis & Laicis pœnam pecuniariam exigeret, & pro exactione annuâ pecuniæ, multa Canonibus contraria ageret: Mandat Pontifex hoc dicto Archidiacono diſtrictiùs interdici, & contrauenientem Cenſuris Eccleſiaſt. compelli.

EXEGESIS.

Licet Epiſcopus pro correctione ſubditorum ſibi Clericorum poſſit mulctas pecuniarias exigere, non debet tamen illas imburſare, vt loquuntur, ſiue in ſuam burſam aut crumenam, ſiue pro prios loculos mittere, juxt. *gl. & Panorm. in præſet. c.* alioqui præſumitur id ex cupiditate auaritiæ, non Zelo correctionis procedere, vt ponderat text. Quare ſapienter præcepit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de reform. c. 3.* vt mulctæ pecuniariæ piis locis aſſignentur, ſuper quo aſſerente *Barboſ. n. 2.* cenſuit *Congreg. Cardinal.* non poſſe Epiſcopum eiuſmodi pœnas non ſolùm in ſuos vſus, ſed nec quidem in fabricam Eccleſiæ Cathedralis, aut ſalarium Vicarij, vel aliorum Officialium conuertere, niſi Epiſcopus eſſet valde egenus, & manifeſta Epiſcopatûs paupertas, juxt. *Barbos. n. 3.* & allegatos ab eod.

Cap. IV. Calumniam.

Idem in Concil. Turonenſi.

TEXTVS.

Calumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expenſis, & alio multiplici remedio ſanctio Imperialis compeſcit. Quoniam igitur ſacris inſtitutis, conſonare dignoſcitur; præcipit Pontifex, vt de cætero in cauſis pecuniariis victus victori in expenſis condemnetur, niſi ſententia pro abſente feratur.

EXEGESIS.

Vniuerſim victum victori in expenſis condemnari

nari debere, non tantùm in cauſis pecuniariis, quæ exprimuntur non limitationis, ſed materiæ ſubiectæ gratiâ, perſuadet Phalanx DD. abſolutè id docentium, quam adducit *Barboſ. n. 3.* Quod intelligendum eſt Victore petente, ſecus eſt, ſi nihil petat; niſi qui actor eſt, in libello (vt communiter fit) ſaltem petierit ſibi jus & juſtitiam miniſtrari, vigore cuius clauſulæ includitur virtute petitio expenſarum. Quæ non habet locum in fiſco juſto, vel cùm apparet juſta cauſa litigandi, (ad quam ſufficit autoritas alicuius magni Doctoris) vel quando interuenit diſpoſitio teſtatoris, vel contrahentis volentis hæredem, vel alterum contrahentem litigare, quæ vide apud allegatos à *Barboſ. n. 3. 4. & ſeq.* qui denique *n. 9.* allega aſſerentes, h. text. non procedere, ſi victor cauſam obtinuerit per probationem duntaxat ſemiplenam, aut delationem juramenti ſuppletorij; niſi ille, cui juramentum delatum, plùs quàm ſemiplenè probauerit, & aduerſarius nihil.

Cap. V. Quòd in dubiis.

Innocentius III. Midroſienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Quia verò tam hi Sacerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, quàm qui perſonaliter exercent conflictum, & hi qui alios incitant ad pugnam, enormiter peccant, eos de rigore Canonico putamus deponendos.

E X E G E S I S.

Excuſantur tamen hæc facientes in bello juſto, & ineuitabilis defenſionis causâ. Vide *Panorm.* hîc, qui hunc caſum videtur admittere, etſi hâc in re DD. variè loquantur. Vide dicta *de homicidio* & ſimilibus.

Cap. VI. Tuæ diſcretioni.

Idem, Londonenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Clericos in latrociniis, vel aliis magnis ſceleribus deprehenſos, reſpondet conſultus Pontifex à ſuis Ordinibus degradatos, debere detrudi in arctis Monaſteriis ad pœnitentiam peragendam.

E X E G E S I S.

Sufficere degradationem verbalem ſentiunt aliqui apud *Barboſ. n. 6.* De detruſione in Monaſterium hodie rarò auditur; ſi enim Clerici propter talia ſcelera degradantur, tradi ſolent ſeculari Magiſtratui vltimo ſupplicio afficiendi.

Cap. VII. Conſtitutus.

Idem, Abbati & Fratribus Cryptæ ferratæ.

S V M M A.

Cùm iſti Religioſi, vt apparet, contraxiſſent cum Epiſcopo Lauitano ſub certâ pœnâ, quam pars contractum non ſeruans ſolueret obſeruanti, & vtraque pars veniſſe contra illum ex Confeſſione propriâ conuinceretur: Pontifex vtramque partem ab ea pœna reddidit abſolutam.

E X E G E S I S.

Patet etiam de Iure Canonico contractui poſſe apponi pœnam, & ſi vterque contrahens illum violet, neutrum teneri ſiue ad contractum, ſiue ad pœnam, juxta illud: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.*

Cap. VIII. Super his.

Idem, Priori S. Fridiani & M. R. Canonico Piſano.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex Clericum qui pro eo, quod (in teſtimonio ferendo) variauerat, de mandato noſtro captus & detentus eſt, infamiam non incurriſſe.

E X E G E S I S.

Placet, quod inter intricatas DD. ſententias dicit *Panorm. n. 4.* Siue teſtis vacillans aut varians detrudatur in carcerem, ſiue aliter puniatur, non propterea incurrere infamiam, quia non punitur tanquam reus criminis falſi, ſiue falſus, ſed tanquam delicti leuioris, quod poteſt habere varias excuſationes & interpretationes benigniores; & conijcitur in carcerẽ quia offendit judicem, & proceſſum aliquatenus turbauit. Secus foret, ſi deprehenderetur malignè vacillâſſe, tum enim *ex l. Corneliâ. de falſis.* poſſet ipſi infligi pœnâ ordinaria huius criminis, quod vtique pareret infamiam, quam ſolus carcer non parit.

Cap. IX. Suam.

Idem, Spoletano Epiſcopo.

S V M M A.

Cùm Clerici S. Fortunati huic Epiſcopo eſſent in 40. libris per quoddam arbitrium condemnati, ſub pœnâ 30. librarum, niſi ea ſoluerent in termino conſtituto, & non niſi 33. libras in termino dicto perſoluiſſent: Epiſcopus verò occaſione ſeptem reſiduarum per literas Apoſt. veritate tacitâ impetratas obtinuiſſet, eos in 30. libris ſibi condemnari: Pontifex re intellectâ, decreuit non decere, vt Epiſcopus deſideret cum alienâ jacturâ ditari, juſſitque ſolutione ſeptem librarum eſſe contentum, neque ſuper pœnâ 30. librarum memoratos Clericos de cætero moleſtare.

E X E G E S I S.

Septem librarum ſolutione contentus &c.) Not. I. Etſi ex textu, & ſummâ ex *Panorm. cap.* huic præfixa videtur conſtare, quòd obligatus ad certam quantitatem in certo termino ſoluendam, ſi partem illius intra certum terminum ſoluit, ad pœnam integram non teneri, ſed ſolùm ad illam partem quæ necdum ſoluta integræ parti deeſt: Obſtant tamen

men leges ciuiles in *l. Heredes. §. In illâ. ff. De famil. herciſc. l. Sed an ſcire. ff. De pignor. l. Si in execut. §. Item ſibi. & l. Stipulationum. §. Si ſortem. ff. De verb. oblig* vbi habetur ſolutâ parte ſortis principalis debitæ, propter aliam partem non ſolutam in totum pœnam committi, & debitorem eius integrè perſolvendæ rurſus reum fieri; eò quòd ſolutio totius quantitatis ſit inita indiuiſibiliter, ſiue indiuidua, & vno actu expedienda. Rationem autem huius indiuiduidatis, benè explicat *Panorm.* in quâ non opus eſt morari.

Nota II. Communem ſententiam Scholæ fatente Barbosâ *n. 22.* etſi ipſe contrariũ ſentiat, eſſe, etſi Iure ciuili pœna ſit indiuidua, attentâ æquitate Canonicâ eſſe diuiduam, & ſi aliquid ante terminũ fuerit ſolutũ, non plus debeti, quàm quod parte non ſolutâ habuerit proportioné. Vt in propoſito, cùm ante præfixum terminum jam fuerint ſolutæ 33. libræ, & ſolùm reſtarent ſeptem ſoluendæ, excedebat vtique omnem æquitatem & proportionem exigere integram pœnam appoſitam 30. librarum. Quare æquiſſimè rem ad ſeptem libras Pontifex reduxit. Quæ ipſa eſt ſententia *Panorm.* ſi pœna non ſit integrè ſoluta, pro ratâ poſſe de jure Canonico etiam peti ſolutionem partis deficientis. Idem ſentit *Gutierrez. lib. 2. Canon. qq. c. 20. n. vlt. aliique apud. Barb. d. c.*

Etſi verò daremus, quod cùm quibuſdam contendit Barboſ. Pontificem non derogare juri ciuili, ſed ſecundùm æquitatem quoque Canonicam, hoc in caſu obligationem eſſe indiuiduam, Pontificem autem ſolam pœnæ appoſitæ immoderationem, tollere, recidet tamen eo ipſo res in idem, & text. multò magis nobis fauet, quàm ipſi; ſi enim pro parte ſortis ſibi nun ſolutæ petat quis ſibi integrã pœnam ſolvi, præſertim exceſſiuam, vt hîc, ſemper apparet, talem velle eum jacturâ alterius ditari, ob quam rationem meritò cenſemus Pontificem in foro Canonico aliud ſtatuiſſe, quàm quod in foro ciuili eſt introductum aut receptum.

Cap X Ad aures.

Idem.

S V M M A.

Cùm Epiſcopum Vicentinum quidam eius diœceſani occidiſſent, & feudis ac beneficiis ab illâ ſede obtentis, per ſententiam priuati eſſent, prohibet Pontifex, ne ipſis, aut heredibus eorum prædicta reſtituantur, ſeu de nouo illis alia conferantur.

Digna tanto ſcelere merces, quæ nihil habet obſcuri.

Cap. XI. Dilectus.

Idem.

T E X T U S.

Ne judicialis euaneſcat autoritas, cùm de litigatoris improbitate conſtiterit, aduerſùs aſſertionem judicis temerè prorumpentis, juxta ſuperioris arbitrium dignâ poterit animaduerſione puniri.

E X E G E S I S.

Nota I. Si iniuria eſt notoria, tunc judex ordinarius poteſt ipſe punire iniuriantem, quia in notoria cauſa ſuſpicionis, neque fertur ſententia cum ſolennitate, juxt. *Innoc. c. Ex parte. 1. de verb. ſignif.* quod *Panorm.* limitat ad pœnam jure expreſſam, ſecus ſi ſuo arbitrio poſſit illam imponere, tunc enim velut Iudex poſſet excedere modum. ſa. *c. Cùm veniſſent. de jud.*

Nota II. Si iniuria non eſt notoria, & tangit principaliter ipſum judicem, non poteſt ipſe punire, ne ſit Iudex in cauſâ propriâ, *c. Inter multiplices. 23. q. 4.* Si autem tangat principaliter dignitatem ſuam, poteſt ipſe punire, ſed poterit tanquam ſuſpectus remoueri, aut recuſari. Iudex verò delegatus, ſi per iniuriam illatam impediatur, illius Iuriſdictio poteſt procedere contra impedientem, quæ ſi non impediatur, debet fieri per ſuperiorem iniuriantis, vt hoc *cap.* indicat, & confirmatur *arg. authentic. de teſtibus. §. Si verò ignoti.*

Cap. XII. In quibuſdam.

Idem, in Concilio Generali.

S V M M A.

Prohibet Pontifex ne patroni, vel aduocati, ſeu Vice Domini de cætero plus vſurpent, quàm reperiatur in Iure permiſſum. Statuit præterea, vt, ſi prædicti Rectorem vel Clericum Eccleſiæ per ſe, vel alios occiderint, vel mutilârint, Ius patronatûs, aduocatiæ, feudi, Vicedominatûs, beneficij penitus amittant, & non ſolùm de præmiſſis nihil perueniat ad heredes, ſed etiam vſque ad quartam generationem poſteritates talium in Clericorum Collegium nullum admittantur; neque in domibus Regularium alicuius prælationis aſſequantur honorem, niſi cum eis fuerit miſericorditer diſpenſatum.

E X E G E S I S.

Nota patronos Eccleſiarum, & alios præfatos, non poſſe ſibi plus vſurpare de bonis Eccleſiarum & juribus, quàm ſit jure expreſſum, quod *tit. de Iure patronatûs* abunde explicauimus, & eum proportione ad alia quoque officia pertinet. De feudo videantur feudiſtæ, maximè doctiſſimus *Vulteius.*

Cap. XIII. & vlt. Grauem.

Honorius III. Præpoſito, Archidiacono, & H. Canonico Sueſſionenſi.

S V M M A.

Cùm Comes Regiſtrenſis, propter multas iniurias Capitulo Lund. irrogatas, per judices à Sede Apoſt. delegatos excõmunicatus, parêre renueret, etſi hoc non careret ſcrupulo hæreticæ prauitatis,

Pon-

Pontifex tamen parcens eius Nobilitati, mandat, ſi ab his delegatis commonitus plenè non paruerit, Eccleſias, in quibus jus habet, ab eius debito, & fideles ipſius, quamdiu in Excommunicatione perſtiterit, ab eius fidelitatis juramento penitus abſolui.

Nihil obſcuritatis habet hic text. qui clarior erit ex tit. *de Excomm.*

IDEM TITVLVS DE POENIS IN SEXTO.

Cap. I. Romana.

Innocentius IV.

S V M M A.

Concedit Pontifex Remenſi Archiepiſcopo, vt ſe aut ſuorum aliquem in viſitatione prouinciæ initiantes, ſi ſua per hoc Iuriſdictio impediatur, & iniuria ſit notoria, propriâ autoritate punire poſſit, niſi amplius ei de conſuetudine competat. Præterea eidem Archiepiſcopo aliiſque Metropolitanis in ſuis prouinciis Iuriſdictionem ſic exercentibus puniendi manifeſtas & notorias offenſas ſibi aut ſuis illatas (etſi Iuriſdictionem non impediant) liberam & ſpecialem concedit facultatem.

E X E G E S I S.

Diximus de hâc facultate Ordinarij puniendi proprias injurias, ſi impediant Iuriſdictionem, in *antiq. c. 9. not. 3.* Quia verò hic Pontifex, id extendit etiam ad iniurias Iuriſdictionē non impedientes, id quoque addendùm eſt, & pari paſſu imò maiori cauſà eadem poteſtas tribuenda Delegatis Apoſtolicis.

Cap. II. Degradatio.

Bonifacius VIII. Biterenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Docet hac Decretalis, quibus aſſiſtentibus fieri debeat degradatio, & quibus veſtibus ornamentis, libris & inſtrumentis, in degradatione fiat exſpoliatio, & quibus verbis vti debeat degradans.

E X E G E S I S.

Textus eſt prolixus, cuius loco ſat eſt poſuiſſe ſummam Corpori Iuris inſertam ex *Ioan. Andr.* Res ipſa magis pertinet ad ritus Eccleſiaſticos, quàm ad Ius. vide *Pontificale Romanum*, & breuiter nota ex *gloſ.* depoſitionem & degradationem ſumi ſæpe promiſcuè; vide etiam *Laymann. l. 5. tract. p. 3. c. 5.*

Cap. III. Quamuis.

Idem.

T E X T U S.

Quamuis ad reorum cuſtodiam, non ad pœnam carcer ſpecialiter conſtitutus eſſe noſcatur: non tamen improbat Pontifex Clericos de criminibus ſeu confeſſos, ſeu conuictos (eorum exceſſibus & perſonis, cæteriſque circumſtantiis prouidâ deliberatione penſatis) in perpetuum, vel ad tempus prout videbitur expedire carceri mancipari ad peragendam pœnitentiam.

E X E G E S I S.

Quòd Pontifex dicit de carcere conſtituto ad cuſtodiam, non ad pœnam, ſumptū eſt ex jure ciuili. *l. 1. & vlt. C. De Cuſtod. reor.* vbi dicit Imperator de ijs, quos carcer tenet incluſos, *apertâ definitione ſancimus, vt aut conuictos velox pœna ſubducat: aut liberandos Cuſtodia diuturna non commaceret, concord. l. Aut damnum. §. Solent.* Iure tamen Canonico carcer inſtitutus quoque eſt ad pœnam, vt liquet ex *h. t.* tum ad tempus, tum in perpetuum, Rationem aſſignat *gloſſa*, quia Iudex Eccleſiaſticus non poteſt infligere pœnam mortis, ſemper autem tradere Clericos Curiæ ſeculari, aut vti pœnis corporalibus, durum eſt; meritò igitur Eccleſia vtitur pœnâ carceris. Etſi cùm experientia doceat, carcerem perpetuum deſperationi expoſitum eſſe, valde rarò hâc pœnâ vtendum videatur.

Cap. IV. Vbicunque.

Idem.

T E X T U S.

Vbicunque alicui & eius filiis, ſeu poſteris vſque in certam generationem pœna imponitur, ab homine, vel à jure, pœna ipſa eos tantùm afficit, qui per lineam maſculinam, non per femininam deſcendere noſcuntur: niſi aliud in jure, vel ſententiâ ſit expreſſum.

E X E G E S I S.

Pœna imponitur &c.) Nota I. Per hunc text. pœnas poſterorum delinquentis, non complecti poſteros lineæ femininæ, non ex naturâ materiæ pœnalis, quaſi in pœnis ſemper facienda ſit ſtrictior interpretatio, ſed ex peculiari Iuris diſpoſitione; Reperiuntur enim alia jura, in quibus pœna delinquentis, etiam poſteros deſcendentes ex fœminis afficit, vt in *c. vnic. ℣. Contra natos de Schiſmat. ſupr. h. l.* ad quod ponderari etiā debent verba finalia huius text. niſi aliud in jure, vel ſententiā ſit expreſſum, ſicuti etiam reperitur in *c. Statutum. de hæret. h. l.* cum ſimilibus, in quibus pro crimine hæreſis parentum puniuntur filij filiæúe, etſi verum videatur, rariùs lineam fœmininam talibus pœnis comprehendi quàm maſculinam; quæ etiam ſola *c. ſeq. De parricidis & perſecutoribus Cardinalium* inter poſteros comprehenditur, & in præfato quoque *c. Statutum.* duriùs punitur, quàm linea fœminina.

Cap. V. & vlt. Felicis.

Idem.

S V M M A.

Sufficiat textûs prolixiſſimi apponere ſummam ex corpore Iuris, cuius lectio ſemper eſt ad manum & vſus rariſſimus. 1. Punit inſequentes, percutientes, aut capientes Cardinales, & eius criminis ſocies. 2. Eorum filios & nepotes. 3. Ipſis inſectatoribus pœnas addit. 4. Quam ſatisfactionem cùm abſoluuntur facere debeant, & quid per abſolutionem conſequantur. 5. De nudis Conſiliariis, vel ſimpliciter fauentibus huic crimini. 6. Ad collaterales permiſſis pœnas extendi. 7. Ponit de inſequentibus Clericos, vel Religioſos familiares Papæ, vel Cardinaliũ. 8. Ponit de occidentibus Cardinales. 9. Dicit Poteſtates ſeculares nihilominus pœnis legalibus contra tales vti debere, & hanc Conſtitutionem facere obſeruari, & contrà facientibus pœnas imponit.

Hæc ſumma deſumpta eſt ex *Ioan. Andr.*

IDEM TITVL. DE POENIS VIII. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Si quis.

Clemens V. in Conc. Vienn.

SVMMA.

Percutiens Epiſcopum, capiens & banniens, vel hoc mandans & ratificans, Conſiliarius, ſocius, fautor, defenſator, cum ſuis poſteris, ciuitas in hoc delinquens & eius Officiales pœnis variis per Conciliũ puniuntur.

EXEGESIS.

Cùm plures textus valde prolixi, neque tamen difficiles in his poſterioribus Sexti, Clement. & Extrauagantium titulis occurrant, ſufficiet ſummas eorum ex corpore juris inſerere, non tamen omiſſuri ſumus ea, quæ ad Iuridicas Canonum difficultates ſpectant.

Cap. II. Multorum.

Idem.

S V M M A.

Procurantes capi viros Eccleſiaſticos, vt renuncient ſuis beneficiis, vel vt citati non vadant ad Curiam, præter pœnam excommunicationis, quam per Canones antiquos incurrunt, ſi ſint Prælati à perceptione fructuum ſint ſuſpenſi: Inferiores verò beneficiis ſint priuati. Eandem pœnam incurrunt ipſi priuati, qui ſe capi procurant. Reſignatio etiam ſic facta non tenet, etiamſi per Prælatos recepta fuerit, vel ratificata.

Cap. III. Cupientes.

Idem.

S V M M A.

Excommunicat Religioſos Mendicantes, tranſgreſſores Conſtitutionis Bonifacij VIII. de exceſſ. Prælat. c. Vnico in ſexto. *Item omnes Religioſos, qui in ſermonibus, vel alibi proferunt aliqua, vt retrahant à ſolutione decimarum, quarum ſolutionem certis diebus, & in Confeſſionibus ſuadere tenentur, ſub certis pœnis, quas incurrunt: niſi ſint tales, quorum Monaſteriis, vel Eccleſiis competat percipere decimas. Excommunicantur etiam Violatores.* c. 1. De ſepult. in 6. *& Excommunicationes Papæ reſeruantur.*

E X E G E S I S.

Mandatum de prædicandâ & ſuadendâ decimarum ſolutione, videtur nunc ceſſare, quia his temporibus in hoc nihil difficultatis Religioſi faciunt.

IDEM TITVLVS DE POENIS. XII. IN EXTRAVAG. IOANNIS XXII.

Cap. Vnicum. Dierum.

Idem.

S V M M A.

Narratis facinoribus hominum Marchiæ, qui ſuos Rectores & Officiales occidere ſolẽt, poſt narrationem ſeptendecim modorum offenſæ, totidem pœnas Pontifex exprimit, quas incurrent, qui de cætero talia præſument: & propter patrum iniquitates filios à quibuſcumque honoribus & beneficiis tanquam indignos repellit. Concord. cap. Ad aures. & c. felicis. eod. in 6. junctâ Clement. Si quis ſuadente eod.

IDEM TITVLVS DE POENIS IN EXTRAVAGANTIBVS COMMVNIBVS.

Cap. Vnicum. Diuinis.

Ioannes XXII.

S V M M A.

Epiſcopus Caturcenſis propter varios exceſſus per ipsũ perpetratos, præſertim quia Sedi Apoſtolicæ ſuit ſubditus, & ſibi ipſi iniurioſus fuerat, varias pœnas incurrit, quoniã perpetuæ depoſitionis ſententiã meruit, priuatusq; fuit Pontificali, ſacerdotali & alio quolibet officio & ad perpetuum carcerem condemnatus.

E X E G E S I S.

Doctrina vtilis hinc ſumitur, vt ſcil. cognoſcamus crimina & exceſſus, ob quos Prælatus deponi poſſit. fa. ad hoc *c. Veritatis. de do. & contum. in antiquis; item c. Ex literis. & c. Tanta eſt. de exceſſ. Prælat.* ſub quo titulo rectè poni potuiſſet iſtud cap. niſi antiqui libri illud ſub hoc titulo de pœnis collocâſſent.

TITV-

TITVLVS XXXVIII.

DE POENITENTIIS ET REMISSIONIBVS.

Ad Rubricam.

DE pœnitentiis hîc agitur, quæ pertinent ad tertiam partem Sacramenti, ſiue ſatisfactionem, non tamen ſemper illam, quæ in Confeſſione vt in ſecreto imponitur, ita in ſecreto peragitur, ſed illam etiam quæ publicè perſoluitur ad tollendum ſcandalum, vel diſciplinam Chriſtianam conſeruandam. Neque obſtat *c. Accedentibus. de exceſſibus Prælat:* vbi repræhenduntur Abbates publicam pœnitentiam imponentes, intelligitur enim publica ſolennis.

Rectè enim *Silu. verb. Indulg. n. 1.* diſtinguit tres pœnitentias, quæ ſiot ſatisfactionis Sacramentalis veluti partes ſubiectiuæ, ſcilicet priuata, quæ quotidie imponitur in Confeſſione ſingulariter & occultè etiam quoad executionem. Altera eſt publica quoad executionem licet & ipſa iniungitur in Confeſſione. Neque tamen per illam reuelatur peccatum, quia non cognoſcitur ex hoc, verum talem pœnitentiam ſubeat pro ſe, vel alio, vt ex *S. Th.* allegat *Silu.* Etſi vniuerſim illa nobis probetur ratio: Has pœnitentias publicè exequendas nunquam fuiſſe impoſitas niſi volentibus, & abſque vllâ ſigilli Confeſſionis violatione, vel violandi periculo. Tertia eſt publica & ſolennis, quæ juxta *c. In capite. d. 50.* fit initio Quadrageſimæ, dum illi ſe præſentant in habitu pœnitentinm, & expelluntur templo, ad figuram expulſionis Adæ ex paradyſo, ac recipiuntur Fer. V. in die Cœnæ Domini, imponitur viris & fæminis, ſed à ſolo Epiſcopo vel de eius mandato, non tamen Clericis, niſi depoſitis, neque iteratur, vide eos, qui ſcripſerunt *in 4. ſent. d. 14.*

Rectè antem pœnitentiis in hoc tit. junguntur Remiſſiones, ſiue Indulgentiæ, quia per peccata meremur pœnitentias, per Remiſſiones eædem mitigantur aut tolluntur, ſiue indulgentur, neque audiri debent, qui hîc litigant de nomine, an Remiſſio & Indulgentia idem ſint. Erant olim in Eccleſia certæ pœnæ taxatæ ſingulis ferè peccatis, earúmqoe pars magna eſt compræhenſa Canonibus pœnitentialibus, qui habentur in fine *Decreti edit, Grigor.* vtique ſingulari Dei pronidentiâ & Spiritûs S. inſpiratione inſtitutis, ad ſingulorum peccatorum graoitatem cognoſcendam, & pœnitentias inde à Confeſſariis in foro pœnitentiæ moderandas.

Quæ, antequam refrigeſceret charitas, magno Zelo implebantur; quo deficiente cùm tepor invaleſceret, & einſmodi pœnitentiæ viderentor intolerabiles, neque implerentur, Remiſſiones ſiue Indulgentiæ, initio quidem Eccleſiæ, inſtitutæ & rariùs vſurpatæ, frequentari magis cœperunt, per quas tom pœnitentiæ in Canonibus pœnitentialibus tum alibi taxatæ, aut earum pars, pœnæque ipſis in purgatorio reſpondente remittebantur. Durârunt autem eiuſmodi Canonum pœnitentialium & pœnitentiarum vſus ferè ad tempora S. Th. & antiquiorum Theologorum, inde cœptæ multiplicari Indulgentiæ, quas ſi quisqnam alius optimè explicauit ſecundùm vſum horum temporum, *Gregor. de Val. to. 4. diſp. 7. q.* præſertim puncto 1. 2. 3.

De eâd. hâc materiâ tractatur. *c. Qui altario. §. Exemplo. d. 50 vſque ad fi. & c. Si alyquis. 36. q. 6. & q. 7.* & pleniùs in *tract. de pœnitent.* per ſeptem quæſtiones; quibus ſuppoſitis nihil erit, quod in hoc tex. nos magnopere moretur.

Cap. I. Manifeſta.

Alexander Papa.

T E X T U S.

Manifeſta peccata non ſunt occultâ correctione purganda.

Patet ex dictis ad *Rubr.*

Cap. II. Qui Presbyterum.

Ex Concil. Moguntin.

T E X T U S.

Qui Presbyterum occiderit XII. annorum pœnitentia ei ſecundùm Canones imponatur, Conuictus de hoc, vſque ad vltimum vitæ ſuæ tempus cingulo militiæ careat, & abſque ſpe coniugij maneat.

E X E G E S I S.

Triplici pœnâ plectitur occiſor Sacerdotis. 1. Pœnitentia 12. annorum, propter enormitatem criminis; alioqui pro crimine mortali ſolùm imponitur pœniteotia ſeptem annorum. *c. Hoc ipſum & c. Admonere. 2. q. 33.* 2. Priuatione cinguli militaris; vnde *Panorm.* colligit Iudicem Eccleſiaſticum poſſe laicum priuare etiam cingulo militiæ temporalis, imò Doctoratu quoq; & quolibet negotio ſcil. mercimonio ſecolari, quod juxt. *Innoc.* Sacerdos poteſt imponere, vt delinquens vacet pœnitentiæ. 3. Priuatur facultate nubendi, vt viuat ſolitarius, & decedat ſine ſobole.

Non obſtant autem hæ pœnitentiæ, quo minùs judex ſecularis poſſit contra ipſum procedere, imò etiam Iudex Eccleſiaſticus grauiores pœnas imponere, vt not. *Panorm.*

Cap. III. Significauit.

Alexander III. Archiep. Mediolan. & Suffraganeis.

S V M M A.

Cùm P. Nobilis opponendo ſe F. Imp. & caſtrum Vernicæ negando in cauſa fuiſſet, vt duo millia domorum ibi deſtruerentur, & multi homines occiderentur &c. ideóque dictus P. cuperet reconciliari: mandauit Pontifex ipſi pœnitentiam miſericorditer imponi, attento, quòd pro libertate ſuâ, & Eccleſiâ hoc fecit.

E X E G E S I S.

Nota I. Notabile eſt dictum *Hoſt. hic in ſum. h. tit. Si peccator non valet facere pœnitentiam, quam imponit Sacerdos, & tamen contritus eſt de peccato ſuo, quod tunc Sacerdos debet eum abſoluere cum leuè pœnitentiâ, & etiam ſine aliquâ pœnitentiâ, ſi ille diceret, ſe non poſſe agere pœnitentiam. Ratio eſt, quia ſi non agit hic pœnitentiam, luet illa peccata in purgatorio, nam pœnitentia, quæ peragitur hic, tollit peragendam in purgatorio, & ſi hic non perficitur, perficietur ibi. c. Qualis. d. 25. c. Quid ergo. 5. q. 33.*

Nota. II. Criticum R. vocare *ſententiam Hoſtienſis ſingularem, communem enim Theologorum ſententiam eſſe, pœnitentiam eſſe neceſſitate præcepti à Confeſſario imponendam exceptis pauculis caſibus, inter quos ſe neſcire an ab vllo Claſſico Theologo Caſus Hoſtienſis numeretur.* Sed cur non inſpexit Laymannum ſuum & *Hoſt. 6. de pœnit. c. 15. n. 6.* ſaltem vt ſcriptori claſſicæ fidei plures claſſicos DD. allegantı *Caiet. Silueſt. Medinam, Beiam*, credidit? Silueſter addit Scotum. *Hoſtienſem & Panorm.* in hoc ipſum c. addi poteſt Roſella, *v. Confeſſio 1. n. 10.* quibus accedit inclytus Nauarrus (præter dictos allegans Gabrielem. *d. 16. q. 2.*) qui negant *pœnitentem de præcepto teneri acceptare pœnitentiam etiam iuſtam, ſed ſufficere pœnitenti habere propoſitum ſatisfaciendi Deo hic, vel in purgatorio.* Addit, *quòd videat in vrbe & orbe receptum ne cuiquam denegetur abſolutio, eo ſolo, quòd nolit acceptare pœnitentiam ſibi iniunctam. c. 26. man. n. 20. & c. Conſideret. §. cautus. d. 5. de pœnit.*

Not. III. Cæcum eſſe dictum Criticum, qui non viderit moderationem additam ab Hoſtienſi qui requirit, *vt pœnitens ſit contritus, & dicat ſe non poſſe agere pœnitentiam, jamjam expiraturum*, vt explicare videtur *Nauarr. n. 21.* addens vlteriùs, *teneri ad acceptandam aliquantulam, & ſaltem vnum Pater noſter*, neque vllam Canoniſtam in hoc contradixiſſe (quod affirmat D. in quatuor Academiis celeberrimis Profeſſor, & Pio V. Gregor. XIII. & Sixto V. in pœnitentiaria carus.) ſed minimam pœnitentiam habuiſſe pro nullâ; iuxta illud: *de minimis non curat lex. l. Scio. ff. De reſtit. in integr.* Præterquam quòd Theologi communiter docent apud *Tann. to. d. 6. q. 3. dub. 2.* Non obligare præceptum ſatisfactionis extra Confeſſionem in hâc vita, ſed poſſe differri in purgatorium. Neque oſtendi poteſt præceptum ad hoc obligans in confeſſione volentem differre in purgatorium. Nihilominus Confeſſarius ligare illum poteſt, ſi neget abſolutionem à culpâ & pœnâ æternâ. Quare rationabilis eſt cautela Roſellæ; ſi pœnitens nihil dicat, quòd velit pœnitentiam facere in purgatorio, ſub præcepto teneri implere pœnitentiam juſtam.

Cap. IV. Quòd autem.

Idem, Archiepiſcopo Cantuarienſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, cùm à non ſuo judice ligari nullus valeat, vel abſolui, remiſſiones ſiue Indulgentias ab Epiſcopis (conceſſas) in dedicationibus Eccleſiarum, vel conferentibus ad refectionem pontium (tanquam opus pium) illis tantùm prodeſſe, quibus vt proſint proprij Iudices ſpecialiter indulſerunt.

E X E G E S I S.

Ex quo collige Indulgentias, à Cardinalibus vel Epiſcopis alienis collatas piis locis, non niſi cum proprij diœceſani conſenſu, imò fortè etiam rogatu conceſſas valere. Si tamen forent delegati ſed. Apoſt. poſſent Epiſcopo non requiſito concedere Indulgentias, in locis legationis ſuæ, vbi habere illos Iuriſdictionem ordinariam, patet ex *tit. de off. delegati.*

Cap. V. Quòd quidam.

Idem, Beluacenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an volentes confiteri, ſed aſſerentes ſe non poſſe abſtinere, ſint audiendi. Reſpondet eorum Confeſſionem eſſe recipiendam, eiſque conſilium exhibendum, quia licet non ſit vera eiuſmodi pœnitentia, admittenda tamen eſt eorum confeſſio, & crebris ac ſalubribus monitis pœnitentia indicenda.

E X E G E S I S.

Loquitur Pontifex de illis, qui non habent verum dolorem de peccatis, neque propoſitum emendationis, quæ pertinent ad ſubſtantiam veræ pœnitentiæ. Sæpe tamen aſſertio pœnitentis, quòd non poſſit abſtinere, non ſignificat defectum veri propoſiti, ſed credulitatem, ſiue metum infirmitatis, quod experientiâ doctus etiam deinceps cadet, etſi nunc ex animo ſe emendare, & omnia peccata mortalia vitare firmiſſimè proponat. Quo caſu pœnitentia & Confeſſio eſt vera, de quâ Pontifex non loquitur; ſed hæc ſunt trita apud Theologos Scholaſticos & Morales, vbi agunt de Sacramento pœnitentiæ.

Cap.

Cap. VI. Licèt.

Idem, Triburienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Si aliquot dies ex iniunctâ ſibi pœnitentiâ in pane & aquâ jeiunare obligati, panem quo vſcantur non habeant, leguminibus aut piſcibus, & aliis cibariis reficiantur, ſi neceſſitas id expoſcat, non ad delicias, ſed ad ſuſtentationem.

E X E G E S I S.

Patet per ſe, neque enim injungitur pœnitentia, vt aliquis ſe fame enecet.

Cap. VII. Quæſitum eſt.

Clemens III.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, vtrùm Sacerdotibus Græcis legitimo matrimonio vtentibus pœnitentia publica ſit imponenda, ſi eam ſibi poſtulent pro filiis oppreſſis injungi? Reſpondet, ſi ipſis procurantibus vel ſtudiosè negligentibus ſint oppreſſi, ab officio altaris debere perpetuò abſtinere, & grauiorem ei, quam laicis, non tamen publicam, (niſi in publicum id veniat) pœnitentiam iniungendam. Si verò ex incuriâ mortui inueniantur in cunis, eis pœnitentiam pro arbitrio pœnitentiarij imponendam, & vt in terrorem aliorum ad tempus abſtineant à celebratione Miſſarum.

E X E G E S I S.

Nota ſcandali minuendi cauſâ Sacerdotibus non ſolere imponi pœnitentiam publicam aut ſolennem, ſi autem delictum non ſit occultum, ſed emánet in publicum, hoc caſu poſſe imponi vtramque iuxta *gl. hîc, verb. niſi in publicum.* & quoad hoc non eſt differentia inter Sacerdotes Latinos & Græcos. Quos poſſe vti matrimonio in ſtatu laicali, vel ante ſacros Ordines contracto, conſtat ex *c. Cùm olim. de Clericis coniug.* de quo *vide Azor p. 1. l. 13. c. 12. q. 1. Sanch. lib. 7. de Matr. q. 28. n. 6.* Illud denique Not. ex *addit. Alex. de Neuo*, Studioſam negligentiam, quam Pontifex in *t.* nominat, idem eſſe, quod latam culpam.

Cap. VIII. Deus qui.

Innocent. III. Epiſcopo Liuonienſi & eis, qui cum ipſo ſunt fratribus.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex pœnitentiam non tam ſecundùm quantitatem exceſſus, quàm pœnitentis contritionem eſſe moderandam, penſatâ qualitate perſonarum, ſuper fornicatione, homicidio, adulterio, periurio & aliis criminibus, conſideratis circumſtantiis omnibus, præſertim in nouitate Liuonienſis Eccleſiæ. Hortatur ſimul ad eos inſtruendos in fide, de Confeſſione, Oratione Dominicâ, Symbolo, & ſacrâ Euchariſtiâ baptizatis in certis feſtiuitatibus, & mortis articulo tribuenda.

E X E G E S I S.

Continet hoc *cap.* Regulam de moderandis pœnitentiis pro Confeſſariis. Quâ de re plurimi extant libri, neque tam recurrendom eſt ad Canoniſtas, quàm Caſiſtas, ad quorum forum iſta propriè ſpectant.

Cap. IX. Officij.

Idem, S. Laurentij in Lucinâ Presbytero Cardin. Apoſt. Sed. Legato.

S V M M A.

Cùm mulier quædam in pœnitentiâ fuiſſet confeſſa, quòd timēs, ne viri poſſeſſio deuolueretur ad alios, ſe grauidam quarundam herbarum ſucco fingens, partum etiam ſibi ſuppoſuiſſet alienum, neque vellet facinus marito detegere: Reſcripſit Pontifex, ſicuti mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcepit quamuis id viro timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda, ita nec iſti, maximè ſi ad alienos timeat poſſeſſionem viri deuolui, ſed competentem ſatisfactionem per diſcretum Sacerdotem ei debere injungi.

E X E G E S I S.

Nota I. Rectè argumentatur Pontifex à paritate criminis ſuppoſiti partûs in prægnatione fictâ, qualis fuit iſta, & in prole ſuſceptâ ex adulterio; vtrobique enim metus impedit, ne vxor id detegat marito; vtrobique fallitur maritus æſtimans ſpurium eſſe filium ſuum legitimum, & quidem cum damno legitimorum, ſi vnus vel plures adſint legitimè ſuſcepit, quibus à ſpurio eripitur pars hæreditatis.

Nota II. Stante graui metu, talem fæminam, etſi culpam marito detegere nolit, poſſe ac debere abſolui, ſi præſertim timeat ſibi mortem inferendam, aut in perpetuo odio viuendum, Imò ait *Nauarr. c. 16. man. n. 44.* ſufficit timor propriam famam perdendi, allegans *Caietan. Scotum, S. Anthninum.* Rationem aſſignat *Caiet.* quia nemo tenetur reſtituere bona ordinis inferioris cum jacturâ bonorum ordinis altioris ſaltem communiter, & bona famæ altioris ordinis ſunt, qoàm bona rei familiaris, quia *nomen bonum eſt melius, quàm diuitiæ multæ &c. Prouerb. 22. verſ. 1.* vt etiam bona vitæ & ſalutis ſunt altioris ordinis, quā bona fama &c. An autem & quantum ad damna reſarcienda marito & filiis legitimis teneatur talis fæmina, remittimus ad Caſus Conſcientiæ.

Cap. X. Noua.

Idem Valentin. & Burgenſ. Epiſcopis, & Abbatibus de N. Ciſterc. Ordinis.

S V M M A.

Cùm Abbatiſſa moniales proprias benedice-

rent, ipſarum quoque Confeſſiones in criminibus audirent, & legentes Euangelium præſumerent prædicare: Mandauit Pontifex, ne de cætero id fiat, firmiter inhiberi. Quia licet Beatiſſima Virgo Maria dignior & excellentior fuerit Apoſtolis vniuerſis, non tamen illi ſed iſtis Dominus claues Regni cœlorum commiſit.

EXEGESIS.

Patet per ſe, ſa. c. *Dilecta. de maior. & Obed.* vbi conceditur Abbatiſſæ aliqua quidem de poteſtate juriſdictione, vel eò pertinentium, horum enim mulier totaliter eſt incapax, ait *Panorm.*

Cap XI. Quod in te.

Idem.

SVMMA.

Tempore Generalis interdicti pœnitentia moribundis non negatur, neque viaticum decedentibus; licet autem per generale interdictum, tam vnctio quàm Eccleſiaſtica ſepultura denegetur: ex gratiâ tamen Clerici ſi ſeruauerint interdictum, in cæmiterio ſine campanarum pulſu & ſolemnitatibus in ſilentio tumulari poſſunt, ſicuti & horæ in Eccleſiis conuentualibus à binis & binis, januis clauſis, interdictis & excommunicatis excluſis, ſine cantu recitari, cùm etiam Regularibus tunc liceat, ſimili modo celebrare diuina. Recipientibus autem ſignum Crucis & poſtulantibus pœnitentia non negatur, quæ aliis quoque peregrinis poteſt miſericorditer indulgeri.

EXEGESIS.

Continet aliquam remiſſionem de ſeruandis tempore interdicti Generalis factam Clericis, & Cruce ſignatis, quâ jam ante gaudebant Religioſi.

Cap. XII. Omnis vtriuſque

Idem, in Concilio Generali Lateran.

TEXTUS.

Omnis vtriuſque ſexûs fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, omnia ſua ſolus peccata, ſaltem ſemel in anno confiteatur proprio Sacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam propriis viribus ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reuerenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ Sacramentum, niſi fortè de proprij Sacerdotis conſilio ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab hujuſmodi perceptione duxerit abſtinendum, alioquin & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens Eccleſiaſticâ careat ſepulturâ. Vnde hoc ſalutare ſtatutum frequenter in Eccleſiis publicetur, ne quiſquam ignorantiæ velamen excuſationis aſſumat.

Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit juſtâ de cauſâ ſua confiteri peccata, licentiam priùs poſtulet & obtineat à proprio ſacerdote, cùm aliter ipſe illum non poſſit abſoluere, vel ligare. Sacerdos autem ſit diſcretus & cautus, vt more periti medici ſuperinfundat vinum & oleum vulneribus ſauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumſtantias & peccati, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere conſilium & cuiuſmodi remedium adhibere, diuerſis experimentis vtendo, vt ſaluet ægrotum.

Caueat autem omnino, ne verbo aut ſigno aut alio quouis modo prodat peccatorem ſi dſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque vllâ expreſſione perſonæ prudenter exquirat: quoniam, qui peccatum in pœnitentiali judicio ſibi detectum præſumpſerit reuelare, non ſolùm à Sacerdotali officio d ponendum decernimus, verùm etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monaſterium detrudendum.

EXEGESIS.

Celeberrimum hoc c. paucis explicari non poteſt, multis pro noſtro inſtituto non debet; eſt enim materia ampliſſima, quam integris tomis & innumeris libris & tractatibus explicant Theologi Scholaſtici & Morales, quorum foro rem relinquimus, & vide *Concil. Trident. ſeſſ 14. cap. 5. & can. 8. & 14.* vbi inſigniter doctrinam de Confeſſione ad mentem huius textûs illuſtrauit.

Cap. XIII. Cùm infirmitas.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Statuit Pontifex, & diſtrictè præcipit Medicis corporum, vt ante omnia infirmos inducant ad medicos animarum aduocandos, ne fortaſſis deſperent. Medicus autem huius Conſtitutionis tranſgreſſor, poſtquam per Prælatos fuerit publicata, tamdiu ab Eccleſiâ arceatur, donec ſatiſfecerit competenter. Prohibetur deinde ſub intermınatione diuini Iudicij, ne quis Medicorum aliquid pro corporali ſalute ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

EXEGESIS.

Hoc decretum Conc. Generalis innouauit *Pius V.* per motum proprium: *ſupra Gregem Dominicum*; Anno 1566. quem refert. *Quaranta. verb. medicus in ſum. Bullar.* & præterea præcipit, vt medicus vltra triduum ægrum non viſitet, niſi de factâ ab ipſo Confeſſione Confeſſarius ſcripto fidem faciat, vel quod ex juſtâ cauſâ illam differat. Iubet præterea vt Vniuerſitates & Collegia, quando Licentiatum aut Doctoratum Medicinæ conferunt, exigant

Digitized by Google

ab eo juramentum hæc ſeruandi. Sed hanc Bullam in noſtris prouinciis exoleuiſſe, vel nunquam receptam eſſe, nimis quàm manifeſtum eſt.

Deinde non intelligendam eſſe de quibuſuis morbis, ſed ſolùm de periculoſis, vt optimè docet *Nau. c.25. man. n.61.* cum aliis apud *Barboſ. n. 4.* quidquid *Silu. verb. medicus*, illud etiam ad morbos non periculoſos extendat, ſi lecto aliquem affigant, allegati à *Barboſ. ibid.* Addit *Nauarr.* non eſſe opus, vt Medicus per ſe moneat, ſed ſufficere, ſi per Parochum aut alios idoneos id faciat, & quamuis infirmus confiteri nolit, non ideò à Medico eſſe relinquendum, juxta omnes. Ita ille, qui vixit tempore huius Bullæ editæ, neque ignorare potuit, quatenus hæc fuerit etiam Romæ recepta.

Cap. XIV. Cùm ex eo.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Pontifex cum Concilio prohibet Eleemoſynarum Quæſtores admitti, niſi Apoſtolicas, vel diœceſani Epiſcopi veras literas exhibeant, neque permitti, vt præter id, quod in ipſis continebitur literis, quidquam populo proponant. Subiungit deinde formam Conceſſionis, quâ Sed. Apoſt. communiter vtitur, vt eam Epiſcopi imitentur &c.

Præcipit deinde eiuſmodi Quæſtoribus, vt modeſti ſint & diſcreti, nec in tabernis &c. hoſpitentur, nec inutiles faciant expenſas.

Denique aduersùs indiſcretas Indulgentias à Prælatis quibuſdam conceſſas decernit, vt cùm dedicatur baſilica, non extendatur Indulgentia vltra annum, ſiue ab vno ſolo, ſiue à pluribus Epiſcopis dedicetur, ac deinde in anniuerſario dedicationis tempore de injunctis pœnitentiis indulta remiſſio non excedat 40. dies. Hunc quoque dierum numerum Indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet caſibus aliquoties conceduntur: cum Rom. Pont. qui plenitudinem obtinet poteſtatis, in talibus moderamen conſueuerit adhibere.

E X E G E S I S.

Eleemoſynarum Quæſtores &c.) De his non multum laborandum eſt, quia *Conc. Trid. ſeſſ. 21. de reform. c.9.* ſtatuit, vt eorum nomen, atque vſus penitus aboleatur, neque ad hoc officium exercendum vllatenus admittantur; *Seſſ. verò 5. c. vlt. in fin.* ſtatuitur ne per ſe, vel alium prædicent, & contrafacientes ab Epiſcopis coërceantur.

Vltra annum &c.) Nota I. Hic limitari Indulgentias concedendi poteſtatem, quam habent Epiſcopi ad vnum annum in dedicatione; & ad 40. dies in anniuerſario. Quem numerum ſi excedant, Indulgentias quoad exceſſum eſſe nullas, manifeſtum eſt ex defectu poteſtatis, ſentit *gl. in c. fin. eod. in 6.* de reliquo autem valere, quia *vtile per inutile non debet vitiari*, plures allegat *Barboſ. n.6.* Poſſe quoque Epiſcopum electum & confirmatū, licet non conſecratum, dare Indulgentias per Vicarium Generalem, vel quemcunque Clericum (dummodo non laicum, cui nihil tale concedit Eccleſia, etſi fortaſſis concedere poſſet) inde manifeſtum eſt, quia conceſſio Indulgentiarum non eſt actus Ordinis Epiſcopalis, ſed ſolius Iuriſdictionis, quæ poteſt delegari, tradit idem *Barboſa cum aliis n. 9.*

Cap. XV. Noſtro.

Honorius III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex Archiepiſcopo, quòd per ſuam prouinciam liberè poſſit concedere literas remiſſionis (ſiue Indulgentiæ) generales, ita tamen, quòd ſtatutum Generalis Concilij non excedat.

E X E G E S I S.

Intelligit Pontifex ſtatutum Concil. Generalis præcedente *cap.* relatum, ne videl. Epiſcopi plus Indulgentiarum concedant, quàm vnum annum in Dedicatione, & dies 40. in anniuerſario.

Cap. XVI. & vlt. Ne.

Gregorius IX.

S V M M A.

Ne pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum, Epiſcopis & aliis Superioribus, nec non minoribus Prælatis exemptis, concedit Pontifex, vt præter Superioris ſui licentiam, prouidum & diſcretum ſibi valeant eligere Confeſſorem.

E X E G E S I S.

Idem tenendum eſt de Prælatis Religioſis exemptis, qui & ipſi ſunt verè exempti, & quoad hoc aliis Prælatis exemptis pares. Vide *Azor. p.2. l.4. c.3. q.16.* exiſtimantem huic juris communis priuilegio non eſſe derogatum per *Conc. Trid. ſeſſ. 23. de reformat. c.5.* modò eligatur Confeſſarius ab Epiſcopo aliquo approbatus.

IDEM TITVLVS DE POENITENTIIS ET REMISS. IN SEXTO.

Cap I. Romana.

Innocentius in Concil. Lugdunenſi.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, Archiepiſcopum Remenſem Quæſtoribus fabricæ ſuæ non debere dare facultatem citandi ſubditos Suffraganeorum; ſuper benignâ verò ipſorum ſubuentione Suffraganeos & alios Remenſis prouinciæ charitatiuè monerè

poſſe

poſſe; In concedendis quoq; Indulgentiis non excedat Remenſis. Archiepiſcopus ſtatutum Concil. General. Lateran. c. Cùm ex eo. eod. in antiq.

EXEGESIS.

Non hæremus, tum quia eiuſmodi Quæſtores per *Conc. Trid.* ſublati ſunt, tum quia textus planus eſt.

Cap. II. Si Epiſcopus.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Si Epiſcopus ſuo ſubdito conceſſerit, vt ſibi poſſit eligere Confeſſorem, electus in caſibus eidem Epiſcopo ſpecialiter reſeruatis nullam habet penitus poteſtatem. Nullà quoque poteſt conſuetudine introduci quod aliquis præter Superioris ſui licentiam, Confeſſorem ſibi eligere valeat.

EXEGESIS.

Textus eſt clarus. Ratio diſpoſitionis relata eſt in Regulas Iuris: quia in generali conceſſione non veniunt, quæ quis veriſimiliter in ſpecie non erat conceſſurus. Quod autem electio Confeſſoris non poſſit conſuetudine acquiri, patet quia poteſtas in foro pœnitentiæ deriuatur à Vicario per ſuperiores ſubordinatos, vſque ad Sacerdotem electum, qui nihil validè poteſt ligare vel ſoluere, niſi quatenus illi per horum aliquem conceſſum eſt, nec quidquam populus vel communitas fidelium juris habet, neque cauſa rationabilis fingi poteſt, ob quam conſuetudo contraria inualeſcere poſſit aut debeat, contra ſubordinationem fori interni diuinitus inſtitutam.

Cap. III. Indulgentiæ.

Idem.

SVMMA.

Indulgentiæ, quæ ab uno vel pluribus Epiſcopis, quæ in Eccleſiarum dedicationibus, vel quibuſcunque aliis caſibus conceduntur, vires non obtinent, ſi ſtatutum exceſſerint Conc. General.

Intelligitur ex dictis ad *c. Cùm ex eo. eod. in antiq.*

IDEM TITVLVS DE POENITENT. ET REMISSION. IN CLEMENT. VIII.

Cap I. Cùm ſecundùm.

Clemens V. in Conc. Vienn.

SVMMA.

Cùm ſecundùm Canones vltimo deputandis ſupplicio, negari (ſi petant,) non debeat pænitentiæ Sacramentum, damnat Pontifex abuſum contra hoc inductum, eúmque aboleri volens, juſtitiarios & Dominos temporales hortatur, vt ab huiuſmodi deſiſtant; ſimúlque locorum Ordinariis injungit, vt eos; cùm primùm commodè poterunt, diligenter commoneant & ſi neceſſe fuerit Cenſurâ Eccleſiaſticâ compellant.

EXEGESIS.

Habentur hi Canones. *c.q. vlt. c. penult. & c. de furtis.* Nimiæ crudelitatis eſt damnatis ad mortem temporalem, negare media ad euadendam mortem æternam.

Cap. II. Abuſionibus.

Idem.

SVMMA.

Repetit Statutum Conc. General. de Quæſtoribus non admittendis ſine literis Apoſtolicis, vel diœceſanorum, ac jubet per diœceſanos literas Apoſtolicas priùs examinari. Ponit deinde octo actus reprehenſibiles Quæſtorum, eóſque prohibet; & delinquentes per Epiſcopos puniri jubet.

Neque opus eſt plus addere ad intelligentiam textus prolixi, cuius poſt Officium Quæſtorum in *Conc. Trid.* nullus eſt vſus.

IDEM TITVLVS DE POENITENT. ET REMISS. IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS IX.

Cap. I. Antiquorum.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Centeſimo quoque anno viſitantibus Baſilicas Apoſtol. Petri & Pauli, Remiſſio peccatorum pleniſſima conceditur.

Quæ remiſſio ab antiquo jam vſitata, à Bonifacio definita eſt anno ſeculari, qui deinceps Annus Iubilæus nominatus eſt, & tum erat Annus à Christo. 1300.

Cap. II. Vnigenitus.

Clemens VI. Archiepiſcopo Tarraconenſi eiuſque ſuffraganeis.

SVMMA.

Annus Iubilæus, ſiue pleniſſima remiſſio, quæ olim juxt. præced. dabatur anno centeſimo, ad annum quinquageſimum reducitur, ad ſimilitudinem Iubilæi Legis Moſaicæ.

Cap. III. Etſi.

Paulus II.

SVMMA.

Conſtitutio caſus Papæ reſeruatos comprehendens,

dens, à quibus nullus poteſt abſoluere ſine licentiâ Papæ, & generaliter quoque prohibet caſus in Bullâ Cænæ Domini contentos. Quorum explicationem vide apud Nauarrum, Laymannū, Toletum alióſque Caſiſtas paſſim.

Cap. IV. Quemadmodum.

Sixtus IV.

S V M M A.

Confirmat Pontifex Inſtitutionem Anni Iubilæi, & ſignificat, quòd juxta Pauli III. exemplum & capitum, conſilium illum reduxerit ad annum vigeſimum quintum, quo durante omnes aliæ Indulgentiæ ſunt ſuſpenſæ.

Cap. V. Etſi Dominici. II.

Idem.

S V M M A.

Reuocat Pontifex multas Indulgentias ante conceſſas & reſeruat ſibi caſus multos, nominatim contentos in Bullâ Cænæ.

TITVLVS XXXIX.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

Ad Rubricam.

NOT. I. Licet in h. tit. non tantùm de Excommunicatione; ſed aliis quoque Cenſuris agatur, habet tamen iſte titulus à ſolâ excommunicatione, velut à potiori ſuam inſcriptionem, quam etiam ſeruat Corpus Iuris Canonici, niſi quòd *gl.* marginalis ait in duobus manuſcriptis ita inſcribi: de Excommunicatione & abſolutione. Etſi verò de Cenſuris in genere & ſpecie accuratè tractent Theologi, Scholaſtici & Morales, ſunt tamen ex his pro intelligentiâ totius Tituli quædam neceſſariò præmittenda. Idem *tit. habetur in 6. Clement. & vtriſque Extrauag.* & de eâdem materiâ tractatur. *11. q. 3. per totum. 9. q. 1. 35. q. 2. & 3.*

Nota II. Cenſuram, quæ eſt Genus Excommunicationis poſſe ita deſcribi ex *Nauarr. c. 27. num. n. 1. & communi DD.* Quòd ſit *pœna ſpiritualis, quâ vi Iuriſdictionis Eccleſiaſticæ fideles propter aliquod peccatum priuantur ad tempus communione aut vſu bonorum*, aut munerum & officiorum ſpiritualium. Eſt autem pœna hæc ſimul medicina, quæ non eſt adhibenda illis, quibus non putatur profutura, & qui pertinaces non ſunt, vnde debet præcedere admonitio. Differt autem Cenſura ab Irregularitate, depoſitione, degradatione eſſentialiter in hoc; quia hæ ſunt puræ pœnæ durantes non ſolùm ad tempus, ſed in perpetuum, quæ jus ad officia & beneficia Eccleſiaſtica non ſolùm ligant, verùm etiam penitus tollunt, neq; ſoluuntur per abſolutionem ſicut cenſuræ, ſed per ſolam diſpenſationem ſiue relaxationem legis aut ſententiæ. Non eſſe autem plures illius quàm tres ſpecies, Excommunicationem, ſuſpenſionem, Interdictum, habet communis ſententia, & dicemus *ad c. Quærenti. de verb. ſign.*

Nota III. Excommunicatio eſt *Cenſura, quâ Chriſtianus ſeparatur, ſiue excluditur ab Eccleſiaſticâ communione ſiue communicatione fidelium*; quàm definitionem recipi ab omnibus, dicit *Suar. to. 5. de Cenſur. d. 3. ſ. 1.* Aduerte autem triplicem eſſe communicationem fidelium. 1. Eſt interior & conſiſtit in fide & charitate, quâ fideles cum Chriſto & inter ſe vniuntur, vi cuius fidelis vnus pro altero impetrare poteſt dona ſpiritualia, & ſatisfacere. 2. Eſt exterior & politica conſiſtens in fidelium conuictu, colloquio, commerciis. 3. Eſt media, ſiue mixta in cærimoniis & ritibus fundata, ſpiritualem quoque fructum complectitur, in communi vſu Sacramentorum; tum actiuo, tum paſſiuo; ſuffragiis item, ſacrificio aliiſque diuinis officiis, quæ communi nomine, pro totâ Eccleſiâ & omnibus fidelibus offeruntur. Denique in communi theſauro ſatisfactionum Chriſti & SS. quæ per Indulgentias nobis applicantur.

Nota IV. Ex his primam communicationem Eccleſia Iuſtis auferre aut impedire nec vult; nec poteſt; & fit, vt in foro externo excommunicatus illam nunquam amiſerit, aut ante abſolutionem recuperet, juxta dicendâ à nobis infrà. Secunda autem & tertia comunicatio auferri poteſt peccatori contumaci, per Excommunicationem; nam ſicut Reſpublica, ita etiam Eccleſia poteſtatem expellendi habet à ſe ſubditos contumaces, *Matth. 18. verſ. 19. Si Eccleſiam non audierit &c.*

Nota V. Eſt autem Excommunicatio ratione bonorum generatim duplex: Vna Maior; quæ priuat totâ communicatione ſecundi, & tertij generis: Altera Minor; quæ priuat ſolâ perceptione Sacramentorum; ſumitur ex *c. penult. de Sent. Excomm. in 6.* vbi plura de hoc dicemus. Etſi verò nunc tantùm ſit vna ſpecies Excommunicationis Minoris, juxt. *d. c. penult.* & praxin Eccleſiæ, poſſe tamen plures dari, & tot, quot ſunt bona Eccleſiæ communia, eius diſpenſationi aut diſpoſitioni ſubiecta. Vnde hæc diuiſio perinde ſe habet, ac ſi eſſet in totalem & partialem; ideòque etiam nomine Excommunica-

 tionis

tionis ſemper intelligitur Maior, quando abſolutè ponitur, quia hæc eſt abſolutè talis, minor autem tantùm ſecundùm quid; idque declaratur in *c. penult. eod. in 6.* de quo rurſus ibi, niſi ex materiâ, vel adjunctis, vel vſu antiquitatis (quæ nomen Excommunicationis ſæpe ſumpſit latiùs) aliud colligatur.

Nota VI. Vnam quoque eſſe Excommunicationis Maioris, ſiue totalis ſpeciem; ſi enim non eſt totalis, non eſt Maior; ſi totalis eſt Maior; neque datur medium aut tertium. Neque obſtat, quòd Anathemati videantur Canones plus tribuere. *c. fin. 3. q. 4. c. Nemo Epiſcoporum. 11. q. 3. c. Cùm non ab homine. de Iudic.* Anathema enim dicit execrationem, ſiue piaculum, quâ ratione olim anathemata dicebantur homines diis inferis & morti conſecrati. Vnde Eccleſia hoc nomen ad eos deriuat, quos tanquam execrabiles à ſuâ totali communione primi & ſecundi generis præſcindit, vt ſit in omni excommunicatione Maiori, quo nihil maius poteſt inferri per anathema quoad ſubſtantiam. Etſi poſſit addere majorem & formidabiliorem ſolennitatem, vt ſumitur *ex c. Debent. 11. q. 3.* Vbi duodecim Presbyteri circumſtant Epiſcopum geſtantes lucernas ardentes, eáſque in terram projectas pedibus conculcant in ſignum execrationis; ſed hæc non faciunt differentiam, niſi accidentalem.

Nota VII. Excommunicatio (& idem eſt de quâuis Cenſurâ) fertur, vel per legem permanentem, vel per ſententiam & mandatum tranſitorium. Vnde ſumitur diuiſio in eam, quæ eſt à jure, & eam quæ eſt ab homine, quamuis & prior ſit ab homine mediatè Legislatore ſcil. qui legem tulit. Differunt autem 1. Quia prior ſolùm ferri poteſt ab habente poteſtatem Eccleſiaſticam ferendi leges; poſterior à quouis habente ſimilem poteſtatem in foro externo. 2. Illa ex ſuo genere eſt perpetua inſtar legis, iſta pendet à judicis vitâ & juriſdictione, qui ſi moriatur, aut Iuriſdictionem amiſerit, neque recuperârit, ante ſententiæ effectum, ea amittit ſuam vim, quia *Odia ſunt reſtringenda, & re integrâ mandatum morte mandantis* expirat, infrà *de Regul. Juris in 6.* 3. Excommunicatio (ſiue Cenſura) de Iure fertur ſub conditione delicti futuri, v. g. ſi quis Clericum percutiet, ſit excommunicatus. Cenſura autem ab homine poteſt infligi pro peccato etiam præterito, ſi v. g. peccator nolit reſipiſcere, imò etiam pro futuro, tam generatim quàm ſpeciatim, v. g. Si quis, vel in particulari, ſi Petrus libros hæreticos leget, eſto excommunicatus, quæ ſententia ſimilis eſt cenſuræ à Iure &c. Cenſura per legem, non ligat extra territorium Legislatoris, ea verò quæ fertur per ſententiam, ſequitur perſonam, neque effugitur per mutationem domicilij, de quo plura vide apud *Suar. diſp. 2. de Cenſuris ſect. 5.*

Nota VIII. Omnis Cenſura & Excommunicatio ſtatim incurritur, quàmprimum fertur ab homine, vel quando violatur lex vel conditio à jure, vel per ſententiam in futurum præſcripta; vnde, ſi propriè loquendum ſit, omnis Excommunicatio Iuris habet vim latæ ſententiæ. Quia verò leges & judices ſæpe non infligunt actu Cenſuram, ſed minantur & intentant, aut præcipiunt inferri; hinc celebris eſt diuiſio Excommunicationis in eam quæ eſt ſententiæ *latæ*, & eam, quæ eſt *ferendæ*, etſi hæc non ſit vera Cenſura, ſed potiùs illius comminatio, aut præceptum de eâ imponendâ. Diſcernendum eſt autem ex verbis, qualis ſit excommunicatio, ſi dicatur: ſub excommunicatione de facto aut latæ ſententiæ, clarum eſſe latæ ſententiæ, vide *Suar. ſ. 5.* qui accuratè id examinat, & rectè dicit *n. 6.* quando eſt dubium, ſit ne ſententiæ latæ, an ferendæ, præſumi eſſe ferendæ, quòd *odia ſint reſtringenda.*

Not. IX. Excommunicatio Maior, in aliis fidelibus inducit obligationem vitandi excommunicatum ſub pœnâ excommunicationis Maioris, quoad communicationem in crimine criminoſo, propter quod excommunicatio eſt lata, vt ampliùs dicemus in *c. Nuper. & c. Si concubinæ eod. inf.* ſub pœnâ verò Excommunicationis Minoris, ſi aliâ ratione communicent. Diſtingui autem ſolet ad hoc Communicatio triplex; 1. In crimine criminoſo; de quâ jam diximus. 2. In diuinis & ſacris, vel in Eccleſiaſticis actionibus & officiis, quæ propriè ſacra non ſunt, vt conferre beneficium, eligere & judicare &c. 3. Eſt ciuilis & politica &c. Primam qui participat, peccat mortaliter & incurrit excommunicationem Maiorem. Qui ſecundo & tertio modo communicat, Excommunicationi Minori ſit obnoxius, juxt. *c. Statuimus. eod. inf.* Etſi autem communiter communicatio cum excommunicato non ſit niſi venialis, vt ex communi docet *Nau. c. 27. man. n. 28.* fallit tamen in caſibus quos enumerat. *n. 29.*

Vt ſunt 1. Participatio in Sacramentis vel diuinis officiis, quæ principaliter eſt excommunicato prohibita. 2. Contemptus clauium, cuius argumentum eſt nimia communicationis frequentia. 3. Si accedat ſpecialis prohibitio Iudicis præſertim Papæ. 4. Communicatio in quouis peccato mortali, etſi excommunicationem non habeat annexam. Quæ ſanè manifeſtam habent malitiam mortalem. De Excommunicatione minori eiúſque effectu dicemus rurſus in *c. penult. in 6.*

Atque hæc de principali huius tituli materia dixiſſe ſufficiat. De interdicto & ſuſpenſione dicemus in capitulis, vbi mentio illorum ſit, aut de illis agitur; prout alias quoque de Excommunicatione difficultates ex occaſione attingemus.

Cap. I. Super eo.

Alexander III. Senonenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Clerici impuberes ſe mutuò percutientes non ſunt ad Apoſtolicam ſedem mittendi; neque Clerici plenæ ætatis; ſi ex leuitate jocosâ id faciant; Neque Magiſter, ſi Scholarem percutiat intuitu diſciplinæ, vel correctionis. Si verò Scholares vel ſeculares Clerici ſeſe percuſſerint, debent ad Pontif. venire.

Cap.

Cap. II. Monachi.

Idem.

S V M M A.

Monachi verò, & Canonici Regulares, quocunque modo ſe in clauſtro percuſſerint, non ſunt ad Apoſt. Sedem mittendi, ſed ſecundùm prouidentiam Abbatis, vel ſi ea non ſufficit, Epiſcopi corrigendi.

Cap. III. Si verò. I.

Idem.

S V M M A.

Si alicuius Domini Oſtiarius, ſiue Ianitor ſub prætextu ſui Officij, Clericum læſerit, ab Epiſcopo poteſt abſolui, niſi grauiter illum vulnerauerit. Si Officialis id fecerit, non poteſt ſine mandato Papæ abſolui, niſi fortuito caſu Clericum læſerit. Qui verò Clericum ſibi vim inferentem lædit neceſſariæ defenſionis causâ, non debet ad Pont. ire; vti neque ille, qui in Clericum cum vxore, matre, ſorore, vel filiâ propriâ turpiter inuentum manus iniecerit, ſecus ſi ſine fœmina non ita propinqua, tum enim foret excommunicatus.

Cap. IV. Si verò II.

Idem.

S V M M A.

Percutiens Clericum, qui nutrit comam, non debet propterea ire Romam, neque excommunicationis notari, ſi eſſe Clericum ignorauerit, vel in dubio propriâ manu præſtiterit juramentum, quod ſi præſtare noluerit, ſicut ab Excommunicato donec de mandato Pontificis abſoluatur, conuenit abſtineri.

Cap. V. Non dubium.

Idem.

T E X T V S.

Non dubium eſt, quòd hi, qui violentas manus in Clericos, vel Canonicos, vel cuiuſuis Religionis conuerſos, iniiciunt, ex Conſtitutione Concilii ſententiam Excommunicationis incurrant, nec niſi in articulo mortis ſine Romano Pontifice abſolutionis beneficium poſſunt impetrare.

E X E G E S I S.

Coniunximus hæc capita, quæ agunt de percuſſione Clericorum, ſed ſingula ferè ea proponunt, quæ excuſent ab excommunicatione ſoli Pontifici reſeruatâ, vt materiæ leuitas, cùm pueri ſe mutuò percutiunt, vel officij ratio, cùm Magiſtri, aliiſque poteſtatem habentes, id faciunt, vel caſu fortuito id contingit, vt cum oſtiarij ſubmouent turbam & caſu Clericum tangunt, vel cùm quis percutit Clericum, quem ignorat eſſe talem vel violatio fœminæ propinquæ juſtam iram exaſperat &c. Quia tamen etiam percuſſiones ſuadente Diabolo factæ coniunguntur, & *c. 5.* famoſum illud, quod incipit: *Si quis ſuadente Diabolo. ex 17. q. 4.* allegatur, placet hîc illius explicationem inſerere, cùm inde non ſolùm paucorum præcedentium, verùm etiam multorum ſequentium capitulorum intelligentia pendeat. Eſt autem illud capit. *Innoc. 2.* in *Concilio General. Lateran II.* quod extat *c. 15.* eiuſdem & refertur *17. q. 4. c. 29.*

Si quis ſuadente Diabolo huius ſacrilegij reatum incurrerit, quòd in Clericum, vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo ſubiaceat, & nullus Epiſcoporum illum præſumat abſoluere, niſi in mortis articulo, donec Apoſtolico conſpectui præſentetur, & eius mandatum ſuſcipiat.

Si quis Clericum vel Monachum &c.) Not. I. Hunc Canonem ferri aduersùs omnes, qui ſunt Cenſuræ capaces, etiam fœminas, vt not. *gl. ibid.*

Nota II. Clericorum nomine comprehendi, etiam illos, qui ſolam primam tonſuram habent, juxt. *c. Cùm contingat. de æt. & qual. ord.* licet coniugati ſint. *c. vnic. De cler. coniug. in 6.*

Not. II. Non tamen omnes Clericos gaudere priuilegio huius Canonis, vt 1. Clericos coniugatos aut non geſtantes habitum clericalem. 2. Degradatos realiter, juxt. *c. 1. De pœnis. in 6.* non tamen verbaliter degradatos aut depoſitos, nec ſuſpenſos aut excommunicatos, aut denique irregulares, niſi jure expreſſum ſit. 3. Qui deſerto habitu Clericali, dedunt ſe enormitatibus. *c. Cùm non ab homine. de iud. & de excomm. eod. infrà. Nau.* his accenſet quoſuis Clericos incorrigibiles. 4. Qui relicto habitu Clericali arma militaria geſtant, & in ſeculari luxu viuunt. *c. In audientiâ & c. Contingit. II. inf.* ſi tertiò commoniti non reſipiſcant. 5. Qui ſe joculatores aut hiſtriones faciunt, item macellarios aut laniones agunt. *c. vnic. De vitâ & honeſt. Cler. & Clem. I. in 6.* hi priuilegium Clericale penitus amittunt poſt trinam admonitionem. 6. Denique qui beneficium nullum habent, vel habitum & tonſuram non deferunt, nec alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi deſeruiunt, neque cum eius licentiâ in ſtudiis verſantur, juxt. *Conc. Trid.* vide *Suar. diſp. 22. ſect. 1. n. 11.*

Quod licet ſolùm loquatur de priuilegio fori, extendit tamen idem *Suar.* etiam ad priuilegium Canonis, quaſi ſint connexa, cùm præſertim *Conc.* alleget *c. vnic. De Cler. in 6.* quod loquitur de priuilegio Canonis. Sed difficilis eſt extenſio pœnarum ad ſimilia, & licet quis in crimine enormi ſine habitu Clericali deprehenſus amittat priuilegium fori, debere tamen ad Iudicem Eccleſiaſticum remitti, ſi alleget ſe eſſe Clericum, ſentit *Panorm. in c. 1. De Apoſtat.* quem ſequuntur alij.

Not. III. Per Monachos intelligi Regulares omnes. *arg. c. Cùm illorum. inf. eod.* etiam fœminas vt ſupponitur. *c. De Monialibus inf. eod.* imò etiam conuerſos, licet propriè Religioſi non ſint. *c. Præ*[illegible]

c. Ex tenore. & *c. De Monialibus. inf. eod.* denique Nouitios, quia ſunt in viâ ad Religionem. *c. Religioſo. §. Quamuis. eod. in 6.* De Tertiariis SS. Dominici & Franciſci, teſte Rodriq. *to. 2. q. 65. a. 3. Leo X. in Conc. Lateran.* decreuit, eiuſmodi fratres & ſorores, ſi in propriis domibus habitent, ſecularibus & laicis adnumerari debere, ſi autem Collegialiter viuant, cum expreſſo voto & habitu, gaudere priuilegiis, quibus fratres huius Regulæ & habitus gaudent. De Eremitis ſentio cum eod. *Rodriq. q. 63. a. 20.* illos non eſſe Religioſos, neque Eccleſiaſticos, ſed laicos niſi profiteantur Religionem approbatam, & habeant Superiorem, viuántque ſine proprio.

Suadente Diabolo &c.) Intentione videl. malâ, quam hoſtis ille ſuggerit, odij, vindictæ, contemptûs, &c. intellige talis, qui peccatū mortale contineat, peccatum enim veniale ad Excommunicationem non ſufficit, vt ſi fiat ex ſubitâ irâ, joco, vel leuitate. Si verò fiat ſtudio moderatæ correctionis, neceſſariæ defenſionis, caſu fortuito inculpabili, iſta non poſſunt cenſeri facta ſuadente Diabolo, vt patet ex *capp. præcedd.* quatenus continent excuſationem ab hoc Canone.

Manus violentas iniecerit &c.) Nota I. Per iniectionem manuum, ſignificari actionem injurioſam corporalem circa perſonam Clerici, aut res ei adhærentes; qualis non ſolùm eſt occidere, mutilare, verberare, ſed etiam veſtes eripere, lacerare, equo, cui inſidet, manus injicere; aquâ, puluere, lapillis conſpergere, ad lapſum impellere &c. Quare non requiritur ſemper neque immediatè manuum vſus, poteſt enim cubito, pede, ſputo, aliiſque modis Canon violari. Neque grauitas læſionis æſtimari debet ex læſione corporis, ſed etiam honoris, ſi contumelioſa ſit perſonæ Eccleſiaſticæ juxt. *Innoc. III. in c. Nuper. inf. eod.*

Nota II. Non ſufficere tantùm metum incutere, ſi nulla violenta actio ſequatur, vt ſi quis Clericum ſolis minis domo eijciat, aut veſtes dormienti ſurripit, niſi ideò Clericus cogeretur nudus incedere, aut domi manere, vt obſeruat *Suar. cit. diſp. 22. n. 31. & 32.* Cùm verò iſte Canon in fauorem totius ordinis Clericalis, cuius priuilegio nullus Clericus renuntiare poteſt, latus ſit *c. Contingit. eod. inf.* non excuſatur percutiens, etſi percuſſus in percuſſionem conſentiat, aut ſeipſum occidat, vulneret, vel grauiter lædat.

Nota III. Etſi alioqui Excommunicatio lata in facientes, non extendatur ad mandantes, vel conſulentes, niſi exprimatur, vt ex communi docet *Clarus. lib. ſentent. §. fin. q. 39. n. 2.* Hunc tamen Canonem incurrunt, etiam quouis modo incitantes, conſulentes, non impedientes, ſi officium ipſorum ſit, Clerici percuſſionem nomine ſuo factam ratam habentes, quæ ſumuntur ex *c. Mulieres. c. Quanta. inf. eod. & c. Cùm quis. eod. in 6.* Qui autem conſilium datum efficaciter retractat, & impedit, ne effectus ſequatur, cenſuram hanc non incurrit, vt cum aliis tenet *Auila. de Cenſ. part. 2. diſp. 3. dub. 7. concl. 3.* imò nec irregularitatem, vt docet idem poſt Innoc. in *c. Ad audientiam. de homicid.* necdum compenſandi obligationem: quò inclinat. *Petr. Nauarr. l. 3. c. 4. 27.* Moueor, quia conſulens ſic retractans non ampliùs influit in effectum, qui ſoli facienti deinceps adſcribi debet.

Sine Romani Pontificis &c.) Not. I. Hanc excommunicationem eſſe latæ ſententiæ, nam id verba declarant: anathematis vinculo ſubiaceat, cui videl. ſe ipſo facto illaqueat, vt opus non ſit, vt ab aliis illaqueetur. Idem clarè ſignificatur *cap. Cùm non ab homine. inf. eod.* vbi dicitur Clerici percuſſores in edictum excommunicationis incidiſſe pro iniectione manuum in Clericum, vt opus non habeat injiciente. Imò ipſe Canon vocatur clarè latæ ſententiæ, quâ tamen cùm illi, de quibus ibi agitur, non poſſint coërceri, (propter potentiam ſcil. & feritatem) jubetur tamen ipſis imponi pœnitentia paulò aſperior, quàm ſi in laicos talia commiſiſſent.

Nota II. Vnam hanc Cenſuram in decreto reſeruatam eſſe Pontifici, neque aliam ibi reperiri reſeruatam eidem, extra mortis articulum, vbi omnis reſeruatio ceſſat. Quod autem dicitur, non debere ab vllo Epiſcoporum abſolui reum, donec Apoſtolico conſpectui præſentetur, & eius mandatum ſuſcipiat. Non eſt opus, vt ſe perſonaliter præſentet, quod multi non poſſunt defectu ſumptuum, virium, aut alias ob cauſas, ſed ſufficit id fieri per literas aut Procuratorem; neque per mandatum aliud intelligitur, quàm commiſſio & licentia data alicui ſubdelegato. Quin Monachos & Clericos, *quocunque modo* (etiam grauiter & cum violatione huius Canonis) *ſe in clauſtro percuſſerint, non debere mitti Romā, ſed corrigi per prouidentiam Abbatis aut Epiſcopi, ſi non ſint exempti,* planum eſt ex *c. Monachi. ſupra.*

Not. III. A Doctoribus triplicem percuſſionem diſtingui, leuem, mediocrem & enormem, quæ ita judicio juriſprudentis diſcerni debent; à leui poteſt abſoluere etiam Epiſcopus, vt ex *d. c. Peruenit.* apertè colligitur, & in vetere generatim aſſeritur; *Excommunicati pro leui manuum iniectione in Clericum poſſunt per Epiſcopum abſolui;* imò etiam à graui & enormi, vt ſonant illa verba, *quocunque modo in c. Monachis.* vnde ea deſumpſimus (adeóque etiam graui & enormi, aliàs non eſt verum, *quocunque modo*) in clauſtro ſe percuſſerint, quod ſtatutum videtur ad præſcindendam Regularibus vagandi occaſionem. Quod ad alios Clericos & laicos attinet, ſi mediocriter aut enormiter injiciant manus in Clericum, eſt caſus reſeruatus Pontifici, exceptis caſibus, qui in ipſo jure habent excuſationem, vt defenſionis. *c. Si verò. I. Ignorantia. c. Si verò II. &c.*

Nunc explicato dicto Canone *Quia ſuadente diabolo*, qui ferè præcipuus eſt huius tituli, reliqua planiori pede percurramus.

Cap. VI. Mulieres.

Idem.

S V M M A.

Mulieres, vel aliæ perſonæ quæ ſui juris non ſunt, pro iniectione manuum in Clericos ab Epiſcopo abſolui poſſunt; de delicatis non magnæ potentiæ

Digitized by Google

tentia, petendum eſt Conſilium Pontificis Qui verò per alios violenter manus injiciunt in Clericos, ad Pont. ſunt mittendi.

EXEGESIS.

Sui Iuris non ſunt, vt qui ſunt ſub patriâ poteſtate, vel tutoris aut curatoris, ſerui, item Regulares ſi in clauſtro mutuò percutiant, *c. Monachi ſup.* extra clauſtrum id facientes videntur & ipſi ad Pont. mittendi, cùm nulla de his fiat exceptio.

Cap. VII. Porrò.

Idem.

SVMMA.

Manus violentas in fratres ſuos injicientes, ſi veniam vltro poſtulent, inducendi ſunt, vt læſis ſatisfaciant, & Pont. ſe præſentent.

Ita exigit *c. Si quis ſuadente*, neque juvat priuata veniæ petitio.

Cap. VIII. Nulli.

Idem.

TEXTVS.

Nulli poſſunt priuilegio Apoſtolico ſe tueri, quò minùs excommunicatos vitare debeant, & pro manuum iniectione in Clericos ipſi ſicut excommunicati vitari.

EXEGESIS.

Quo minùs excommunicatos vitare debeant &c.) Nota I. Etſi valde conueniens Iuri diuino ſit, vt Eccleſiæ inobedientes, ſint nobis quaſi Ethnici & publicani, merentes vt ab Eccleſiâ præſcindantur, ſitq; nobis eorum conuerſatio & communicatio abominationi, quod itidem eſt doctrinæ Apoſtolicæ *3. ad Tit.* ℣. *10. Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt &c.* Item 2 Ioan. ℣. 10. *Qui venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, neque dixeritis ei Aue, qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis*: non eſt tamen præceptum vitandi hæreticos, qui præcipui ſunt inter excommunicandos & excommunicatos, ita à Chriſto & Apoſtolis inductum aut inſtitutum, vt non reliquerint Eccleſiæ poteſtatem hâc in re aliquid mutandi aut diſpenſandi.

Not. II. Hoc ipſum faciendum eſſe, excreſcentibus hæreſibus poſt tempora Wiclefi, judicauit Eccleſia exortis poſtea Huſſitis, & doctrinâ hæreticâ non ſolùm Regno Bohemiæ, verùm etiam aliis Prouinciis infectis; cùm hæreticorum multitudo & communicandi cum illis, ac negotiandi in politicis & ciuilibus neceſſitas extorſit legem de vitandis excommunicatis mitiorem, quàm edidit *Martinus V. in Concil. Conſtant. per Extrauag.* Ad euitanda, quæ etſi non reperiatur in contextu & decretis Concilij eiuſdem, refertur tamen quoad maiorem ſui partem à Concilio Baſilieenſi & in ſtatutis Eccleſiæ Gallicanæ *tit. de vit. excomm. & renouata à Concil. Later. ſub Leone X. Seſſ. 11. & in Concordatis inter eundem, & Franciſc. I.* habetq́ue pro ſe grauiſſimorum DD. atteſtationem, & notoriam Eccleſiæ praxin, de non vitandis generatim ſolùm & non ſpeciatim aut nominatim excommunicatis & interdictis, cuius partis tenor eſt iſte apud *Nau. c. 25. man. n. 35.*

Ad euitanda multa ſcandala, & multa pericula, & ſubueniendum Conſcientiis timoratis, conſtituimus, vt nemo poſthac, teneatur abſtinere & ſeparare, neque euitare communicationem alicuius in adminiſtrando aut recipiendo Sacramenta, aut in aliis diuinis Officiis, aut extra illa, ratione alicuius ſententia aut Cenſura Eccleſiaſtica, aut ſuſpenſionis à Iure vel ab homine generaliter promulgatæ: neque ſeruare Interdictum Eccleſiaſticum; Si illa ſ[e]lix ſententia, prohibitio, ſuſpenſio, aut Cenſura non fuerit promulgata, aut denuntiata ſpecialiter & expreſsè à Iudice contra certam aliquam perſonam, Collegium, Vniuerſitatem, aut locum certum.

Nota III. Alteram huius *Extrauag.* partem prout illam ex *Concil. Conſtant.* refert *S. Antoninus 3. p. tit. 14. c. 3.* & ſequitur *Felin. in c. Rodulphus. de reſcript.* eſſe huius tenoris.

Saluo, ſi quem pro ſacrilegâ manuum iniectione in Clericum ſententiam tam clarè adeò notoriè conſtiterit incurriſſe, quòd factum non poſſit aliquâ tergiuerſatione celari, aliquo ſuffragio excuſari. Nam communione illius, licet denuntiatus non fuerit, volumus abſtinere iuxta Canonicas ſanctiones.

Concilium autem Baſileenſe *Seſſ 20.* celebratum Anno 1435 quamuis eandem Conſtitutionem Conſtantienſem refecat, quoad partem à nobis jam verbatim allegatam; alteram tamen partem prorſus omittit, aut immutat, & loco notorij percuſſoris Clerici ſolùm vitandi, ſubſtituit præceptum de omnibus notoriè excommunicatis vitandis hoc tenore.

Neque manifeſtò conſtet incurriſſe ſententiam excommunicationis, quod nullo modo poteſt occultari, aut per aliquod remedium Iuris excuſari, quia à Communione huius, quod ſe ſeparent, volumus iuxta Canonicas ſanctiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare ſic excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos aut prohibitos. Quam Conſtitutionem ita ex Conc. Baſileenſi quoad alteram partem conformatam & immutatam defendit *Nauarr. c. 27. man. n. 34.* & pluribus allegationibus confirmat, quas ſupra poſuimus *n. 2.*

Nota IV. Nos inhærere ſententiæ *Io. Gutierrez. lib. 1. Canonic. qq. c. 1. n. 14.* vbi (poſt hanc difficultatem exquiſitè & ſolidè tractatam) ita concludit:

Vltimo intrepidè teneo, atque eſt obſeruandum, literam Conſtantienſem eſſe receptam Eccleſiæ vſu, atque omnino conſuetudine approbatam: quod etiam contraria opinionis autores fatentur apertè, vt Nauarr. c. 27. man. n. 35: quem omnino vide.) *eámque eſſe obſeruandam in judicando & conſulendo indubiè, & abſque vllo metu: Nempe, vt nullus alius excommunicatus vitandus ſit, nec teneamur vitare niſi illum, qui nomina-*

eum excommunicatus fuerit, & à Iudice publicatus, vel denuntiatus: & præterea notorius Clerici percuſſor, ita quòd factum nullâ poſſit tergiuerſatione celari, aut vllo ſuffragio excuſari: Non verò alius quicunque etiam notorius omnino excommunicatus, ante eius publicationem ſiue denuntiationem.

Quam ſententiam euincit Ratio Concilij Conſtantienſis, cui propoſitum fuit mederi ſcandalis & periculis animarum ex præcepto vitandi quoſuis hæreticos (qui ſine numero jam tum excreſcebant) exorientibus. Cui rei conſultum non fuiſſet, ſi omnes hæretici manifeſti, per Bullam Cœnæ aliáque jura notoriè excommunicati forent vitandi, cùm illis tota Europa redundet. Plura hâc de re vide apud doctiſſimum *Gutierrez. l. c.*

Not. V. Licet alios excommunicatos non teneamur vitare ex præcepto Eccleſiæ, tenemur tamen ex charitate, ne demus illis occaſionem peccandi, (ſi v. g. petamus ab illis Sacramenta, quæ ſcimus ab illis non poſſe licitè adminiſtrari, cùm Eccleſia nihil illis, ſed Catholicis tantùm gratiam communicationis indulſerit, vt multi ſentiunt non improbabiliter. Placet tamen ſequi ſententiam mitiorem *Sot. in 4. d. 22. q. 1. a. 4. concl.* 1. *Sanch. l. 7. de matr. diſp. 9. n. 8.* qui putant licitè ab Excommunicatis toleratis peti & recipi poſſe Sacramenta, quia Eccleſia abſolutè concedit facultatem communicandi cum illis, quæ eſſet fruſtratoria, aut nociua ſi ipſi non poſſent viciſſim ſine peccato nobiſcum communicare. Vt autem illi vltro ſe ingerant, & obtrudant non petentibus, credimus non licere, atque hâc ratione, in fauorem ipſorum nihil eſſe conceſſum.

Nota denique VI. Ex hoc denique rectè deduci à *Nauarro. c. 27. man. n. 36. Henriq. lib. 13. c. 11. n. 4.* & aliis pro eiuſmodi excommunicatis toleratis (quales ſunt Acatholici hodie in Germaniâ, Galliâ, Angliâ &c.) poſſe publicè orari & ſacrificari, non ſolùm indirectè petendo augmentum Eccleſiæ ſed etiam directè, modò non nominentur contra Eccleſiæ morem & cum ſcandalo, quidquid alij contra ſentiant. Imò crediderim etiam nominari poſſe, ſi Princeps vel Reſpublica Acatholica inde Religioni Catholicæ conciliari poſſet; in quo locum ſcandalum non habet: Ex quo ſequitur fas quoque eſſe his Excommunicatis concedere ſepulturam ſacram, ſi præſumatur illos piè deceſſiſſe; quos autem conſtat impœnitentes deceſſiſſe, ipſi Acatholici non ægrè ferent, ſepulturâ priuari propter impœnitentiam non propter Excommunicationem; Etſi conſuetudo in Germaniâ obtineat, vt hæretici quicunque promiſcuè cum Catholicis ſepeliantur, vt docet *Laymann. tract. de Excomm. c. 4. n. 9.* quem tamen morem quibuſdam locis receptum putat tollendum.

Cap. IX Parochianos.

Idem, Epiſcopis & aliis Prælatis per Galliam conſtitutis.

S V M M A.

Mandat Pontifex, vt Parochianos ſiue ſubditos, qui in Monachos aut conuerſos manus iniecerint, remotâ appellatione, juxta c. Qui ſuadente *excommunicatos publicè nuntient, faciantque arctiùs vitari, læſis ſatisfacere, & Pontifici ſe præſentare.*

Intelligitur ex hactenus dictis.

Cap. X. Ex Tenore.

Idem, Genuenſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Cùm B. Canonicus in quendam Subdiaconum manus iniecisſet; mandat Pontifex, vt Archiepiſcopus recepto ab eo juramento de mandato ipſius à ſententiâ, quâ tenetur ipſum abſoluat, & vi Iuramenti obſeruantiam Canonis Si quis ſuadente *iniungat.*

Cap XI. De cætero.

Idem, Cenomanenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, ſi quis pro manuum iniectione in Clericum, ſit excommunicatus & abſque periculo (propter capitales inimicitias) non poſſit ſe Pontifici præſentare, vt ipſum Epiſcopus abſoluat, recepto Iuramento ſecundùm morem Eccleſiæ, & quàm citiùs poterit, Romam adeat.

Cap. XII. Ad hæc.

Vrbanus III. Senonenſi Archiep.

T E X T U S.

Romana Eccleſia abſolutionem ſententiæ delegatorum nequaquam conſueuit aliis delegare, niſi in literis Commiſſionis contineatur expreſſè de ſufficienti cautione præſtandâ ab his, qui abſolui debent, quod judicio Eccleſiæ debeant obedire.

E X E G E S I S.

Nota I. ex *Panorm. n. 1. ad c. 10.* formam & practicam adhibendam in abſolutione ab Excommunicatione Canonis. Sufficit enim præſtare juratoriam cautionem de parendo mandatis Eccleſiæ, ſcil. vt poſt abſolutionem ſatisfaciat læſis, & ſe præſentet Papæ, ſi fieri poſſit; niſi cognitâ impotentiâ & impedimentis hæc pars mandati eundi Romam remittatur. Quo pacto mandatum Eccleſiæ intelligi debet etiam in duobus ſequentibus capitulis, (quæ ideò coniunximus) aliisque ſimilibus.

Nota II. Ex eod. *Panorm. ad c. 12. n. 2.* Quòd abſolutio ab hâc excommunicatione, ſubſiſtente impedimento eundi Romam poſſit fieri ab Epiſcopo, non autem à Prælatis inferioribus; cui quia per ſe non competit hæc abſolutio, ceſſante impedimento debet ire ad illum, cui reſeruata eſt & per ſe competit, videl. ad Papam. Quod Innoc. extendit

etiam

etiam ad excommunicationem ex aliâ cauſâ latam, & à *Panorm.* probatur *ex c. Eos. eod. in 6.*

Nota III. Qui captatâ opportunitate non vadit ad Papam mox reincidit in eandem excommunicationem juxt. *d. c. Ad eos.* Si autem vadit, cùm poteſt, non petit ampliùs abſolutionem, ſed recipit mandatũ Papæ, ſi quod iniungat. Quam tamẽ petere debet tanquam periurus, ſi non iuit, cùm poterat; neque tamen reuiuiſcit prior Excommunicatio, ſed eſt noua Excommunicatio à Iure lata propter violationem dicti Iuramenti, juxt. *d. c. Eos.*

Cap. XIII. Ea noſcitur.

Clemens III.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd mulieres, ſenes, valetudinarij, membris fracti, licet Romam non veniant, ab Epiſcopo poſſint abſolui, ſi læſis ſatisfaciant. Alios autem ſiue pauperes, ſiue diuites, Papæ vel eius Legato debere præſentari. Si verò in articulo mortis abſoluantur, & ſanitati reſtituantur, tum Papam, vel eius Legatum accedant.

Intelligitur ex dictis.

Cap. XIV. Cùm non ab homine

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex Reum Canonis, Si quis ſuadente: *licet non denuntiatum debere vitari, niſi ſit occultus, quo caſu vitari debet priuatim. Occiſores Clericorum aut Presbyterorum, qui contempto clericali habitu tyrannidi & enormitati ſe immiſcentes dicto Canone coërceri non poſſunt, aliquanto tamen aſperiùs puniendi ſunt, quàm ſi in laicos illa commiſiſſent.*

E X E G E S I S.

Nunc poſtquam nulli Excommunicati ſunt vitandi, niſi ſint denuntiati, quoad hanc partem iſte Canon locum non habet. Quoad alteram partem ſi potentia præuaricantium, ſe per Canones coërceri non ſinat, aliquatenus ſaltem pro grauitate huius culpæ puniri debent ſeueriùs.

Cap. XV. Cùm deſideres.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex. 1. Etſi quis juramentum præſtiterit de parendo mandatis Eccleſiæ, niſi abſolutionis beneficium conſecutus fuerit, non eſſe ei communicandum. 2. Si publica fama eſt aliquem verberâſſe Clericum, non eſſe ipſi communicandum, niſi ad arbitrium Epiſcopi ſe purgauerit, vel ad cautelam abſolutus fuerit. 3. Etſi Clericus verberatus, Epiſcopo mediante, verberatori reconciliatus fuerit, nihilominus eſſe vitandum, quia Eccleſiæ nondum ſatisfecit.

Neque hic quidquam obſcuri eſt poſt ea, quæ de mandato Eccleſiæ diximus.

Cap. XVI. Veniens.

Idem.

S V M M A.

Cùm quædam Monialis cum Clerico Eccleſiam ingreſſa, ludendo officia diuina turbâſſet, & ſacerdos eam vi extraxiſſet; reſcripſit Pontifex, illum non eſſe vitandum, cùm ex hoc nullatenus ſit excommunicatus.

Quia vid. in Eccleſia ſuâ, vſus eſt juſtâ correctione & defenſione aduerſus turbantem.

Cap. XVII. Peruenit.

Idem.

T E X T U S.

De his abſoluendis, qui Clericis non enormem ſed leuem & modicam iniuriam irrogârunt, Pontifex rem arbitrio Epiſcopi committit.

E X E G E S I S.

Ad hunc enim pertinere percuſſionem modicam diximus ad *c. Si quis ſuadente.* imò etiam mediocrem, colligitur ex hoc textu, qui ſolam enormem videtur excludere.

Cap. XVIII. Significauit.

Idem.

S V M M A.

Clericos, ſcienter & ſpontè participantes excommunicatis à Pontifice, eâdem Excommunicatione inuolui, & ad ipſum pro beneficio abſolutionis debere remitti, reſcribit Pontifex.

Planum eſt.

Cap. XIX. Tua nos.

Idem.

S V M M A.

Non ſolùm in Clericos temerarias manus iniicientes, ſed etiam incendiarios per Eccleſiæ ſententiam publicatos, pro abſolutione Romam mittendos decernit Pontifex.

Intelligit Incendiarios propter hoc crimen excommunicatos *Panorm.*

Cap. XX. Ad eminentiam.

Idem.

S V M M A.

Vult Pontifex id obſeruari, vt illi excommunicati

cati habeantur abſque omni heſitatione ab excommunicatione abſoluti, quos conſtiterit, à Legatis Cardinalibus (etſi mandatum ſuper hoc non oſtenderint expreſſum) beneficium abſolutionis adeptos.

Notabile, ſed non difficile.

Cap. XXI. A Nobis.

Idem.

S V M M A.

Sententiâ Generali excommunicationis (v. g. ſi quis furtum fecerit; ſit excommunicatus) non niſi ſubditi (Excommunicantis) obligantur, niſi fortè plus contulerit maior & largior autoritas delegantis.

Nihil obſcuri.

Cap. XXII. Conqueſti.

Idem.

S V M M A.

Violentos Eccleſiarum ſpoliatores & effractores mandat Pontifex excommunicatos nuntiari, & euitari, donec læſis ſatisfaciant, & cum literis rei veritatem continentibus Pontifici ſe repræſentent.

Nihil dubij.

Cap. XXIII. Perpendimus.

Idem.

S V M M A.

Cùm quidam Sacerdos ſe filium Regis falsò nominans, ſeditionem feciſſet, & à B. Comite juſſus eſſet fuſtigari, eiuſque mandato patibulo traditus expiràſſet, reſcribit Pontifex, ſi non propulſando iniuriam, ſed inferendo fuerit occiſus, non eſſe interfectores pro abſolutione Romam mittendos, ſed pro arbitrio Epiſcopi competentem eis pœnitentiam injungendam.

E X E G E S I S.

Iovaſor fuit vtique iſte Sacerdos, & ad defendendam publicam quietem juſtè potuit occidi, cùm præſertim immiſeendo ſe enormitatibus, eo ipſo privilegium Canonis amiſerit.

Cap. XXIV. Vniuerſitatis.

Idem.

S V M M A.

Laicum, qui juſſu Abbatis cui ſeruit, in Clericum, Monachum aut Conuerſum manus injicit, vbi cauſa non ſubeſt; reſcribit Pontifex, niſi cauſâ Regularis diſciplinæ Abbas faciat; ipſe, vel neceſſitate vrgente per Clericum vel Monachum fieri jubeat; tam qui tales verberari præcipit, quàm illi qui verberant, (etiamſi cauſa ſubeſſet) Excommunicationis ſententiam, donec ad Sedem Apoſtolicam veniant, nequaquam euadere.

E X E G E S I S.

Panorm. hîc *n. 5.* elicit hanc Regulam, quòd Prælatus Epiſcopo inferior, non poteſt Clericum ſibi ſubiectum etiam diſciplinæ causâ verberare, niſi neceſſitas vrgeat (ad quam oon alligatur Epiſcopus) & quidem non per laicum, ſed per Clericum.

Cap. XXV. In audientiâ.

Idem.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an Clerici arma militaria relicto habitu Clericali geſtantes gaudeant priuilegio Canonis? Reſpondet, cùm fruſtra Eccleſiæ auxilium imploret, qui committit in ipſam, & lex ciuilis efficax afferat argumentum, matronam, cuius pudicitia attentata fuerit, non poſſe iniuriarum agere, ſi in veſte meretricali fuerit deprehenſa: huiuſmodi Clericos, ſi à Prælatis tertio commoniti arma noluerint deponere, de priuilegio ſubſidium aliquod habere non debere.

E X E G E S I S.

Cùm fruſtra Eccleſiæ auxilium &c.) Nota I. Regulam hîc poſitam de Eccleſiâ, æquitati naturali eſſe valde conſentaneam: Cur eoim mihi autoritate ſuâ ferat opem, cuius autoritatem ſpreui aut ſperno? Concordant in eâdem Regulâ *c. Immunitatem de immun. Eccleſ. c. 4. Ne Clerici vel Monachi. c. Quia fruſtra. de vſur. c. Contingit. inf. eod. c. Frater. 17. q. 4.* congruit *lex Auxilium. ff. de minoribus.*

Nota II. Arg. deſumptum ex l. ciuili à Pontifice, quæ habetur *ff. De iniur.* Item apud. §. *Si quis Virgines,* meritò ceoſeri efficax, ſicuti enim matrona hoeeſta depræhenſa in veſte inhoneſtâ, licet appellata de adulterio, non auditur ſuper actione Iniuriarum; ita Clericus contra Canones vtens veſtibus militaribus, indignus eſt qui Canonum ſubſidium imploret.

À Prælatis tertio commoniti &c.) Iure antiquo priuilegium Canonis non amittebatur ſine trinâ admonitione, vt patet ex *cap. De illicitâ. 24. q. 3. c. De Presbyterorum. 17. q. 4. & c. Omnes decimæ. 16.* Nunc autem poſt *Concil. Trid. ſeſſ. 23. c. 6.* nooèſt opus admonitionibus, ſed facto ipſo, quòd aliquis non geſtat habitum & tonſuram, aut noo ſeruit Eccleſiæ, vel non verſatur in ſtudiis cum licentiâ Epiſcopi, priuatus eſt priuilegio Clericali, vt etiam ille, qui immiſcet ſe enormitatibus, vt patet *ex c. Perpendimus.* Eſt verò enormitatibus ſe immiſcere, vt ex caſu dicti cap. liquet, quando Clericus facit ſeditiones, aggreſſiones, tumultus in populo, vt docet *Bellet. diſquiſit. Clerical. p. 1. tit. De fauore Cleric. Canon. n. 41. & 42.*

Cap.

Cap. XXVI. Quod de his.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd aſſerens ſe in Canonem latæ ſententiæ incidiſſe, non aliter quàm per ſedem Apoſtol. aut eius Legatum poſſit abſolui, niſi fortè in mortis articulo, vel paupertate, aut infirmitate, vel ſenectute grauetur, quod ad Pont. non valeat venire. Conſueuit tamen ab his iuramentũ exigi, quòd reſumptis viribus & opportunitate velint Rom. Eccleſ. viſitare.

Nihil hîc dicitur, quòd non paulò ſuperiùs dictum ſit priùs.

Cap. XXVII. Cùm pro causâ.

Innocent. III. Archiepiſcopo, Decano, Præcentori Lugdunenſi.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus iſte Archidiaconum Cabilonenſem, quod Præcentorem verberando per clauſtrum traxiſſet, propter violentam manuum iniectionem, & violationem immunitatis Eccleſiaſticæ, excommunicatum publicè nuntiâſſet, mãdauit Pontifex, vt ſi Archidiaconus vnam tantùm excommunicationis cauſam in literis pro impetrandâ abſolutione expreſſerit, illum tanquam ob alteram Eccleſiæ ſuæ cauſam adhuc excommunicatum, eidem ſatisfacere Archiepiſcopus cogat.

E X E G E S I S.

Apparet Eccleſiam Cabilonenſem fuiſſe Regularem, vtpote quæ clauſtrum & dormitorium commune habuit, quæ non conueniunt Eccleſiæ ſeculari. Nota verò Regulam ex h. t. quam ponit *gl.* Si aliquis pluribus ex cauſis fuit excommunicatus, & in petitione abſolutionis tantùm vnam expreſſit alterâ ſuppreſsâ, adhuc manet excommunicatus *arg. c. Ex parte. de offic. ordin.* adde eiuſmodi abſolutionem eſſe per ſubreptionem obtentam. *c. Officij. in eod.*

Cap. XXVIII.

Idem, Abbati S. Andreæ.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex ad caſum, quo quidam ob Excommunicationem Canonis, Si quis ſuadente, *incurſam, pro abſolutione ad Papam proficiſcens in itinere fuit occiſus, talem, etſi pænitentiæ ſigna euidentia præceſſerint, & abſolutus apud Deum fuiſſe credatur, nondum tamen habendum eſſe apud Eccleſiam abſolutum; ſed debere etiam defuncto abſolutionem impendi. Neque obſtare, quòd videatur Eccleſia tantùm poſſe ligare & ſoluere homines ſuper terram, non autem ſub terrâ ſepultos, neque eſſe communicandum mortuo, cui non eſt communicatum & viuo; fuiſſe enim illi communicandum, & legi, quòd in certis caſibus per Canones notatis, Eccleſia ligauerit & ſoluerit mortuos. Mandat autem abſolutionem huius defuncti à Sede Apoſtol peti, reliquos autem hâc causâ excommunicatos, & occiſos illis abſoluendos relinquit, à quibus erant abſoluendi, dum viuerent; Abſolutionem verò faciendam cum pſalmo pænitentiali, Oratione Dominicâ, & aliis conſuetis; Hæredes quoque ad ſatisfaciendum pro defuncto, per cenſuras iubet compelli.*

E X E G E S I S.

Quamuis abſolutus apud Deum &c.) Not. I. Egregiè ad h. t. declarandum loquitur *Panorm. hic n. 11.* Eccleſiam ligare vel abſoluere, ſcil. quoad nos, vt nos habeamus illum pro abſoluto, vel ligato, non enim abſoluit quoad Eccleſiam triumphantem, ſed eſt quædam denuntiatio, vt quia denuntiat illum ligatum vel abſolutum, & ita propriè factum eſt in caſu *h. c.* Nam primò informauit ſe Eccleſia de pœnitentiâ & contritione huius interfecti (cuius magnũ argumentũ eſt iter pro abſolutione ſuſceptum ad Papam) vnde concluſum fuit eſſe abſolutum quoad Deum, abſoluit ergo illum poſtea Innoc. quoad nos & denuntiauit quoad Deum, & ideò notabilis *gl.* alibi dicit, quòd Prælatus abſoluendo, vel ligando nullam vim poteſtatis exercet quoad Deum. *24. q. 1.*

Nota II. Cùm quæritur vtrum Eccleſia poſſit mortuos excommunicare, de quo diſputatum eſt in V. *Concilio Generali, teſte Euagrio. l. 4. hiſt. Eccl. c. 37.* vtrùm poſſit in illum ferri anathema, qui poſt mortem primùm cognoſcitur fuiſſe hæreticus. Affirmant aliqui apud *Azor. p. 2. lib. 5. c. 26. q. 2.* & videtur fauere *c. Si quis. de hæret. & Innoc. hîc.* allegans Eccleſiam hoc de facto feciſſe; poteſt enim quis mori in contumaciâ, quæ poſt mortem primùm innoteſcat, & eatenus ſubeſſe iuriſdictioni Eccleſiæ. Negant alij communiter rectiùs, vt *Sot. Seluester. v. Excommunic. Nauarr. c. 27. man. c. 291.* & alij apud *eund. Azor.* eo maximè argumento, quòd crimina cum morte extinguuntur. *c. Quorundam. d. 23. & c. Si accuſatus. c. Si verò. de hæret. in 6. & l. 1. & C. Si reus vel accuſatus mortuus fuerit*; ſolus ergo Deus punit aut abſoluit mortuorum crimina, coram quo nunquam extinguuntur, ſi in vitâ non fuerint extincta per pœnitentiam.

Nota III. Cùm ad *Rubr. Not. 2. & 3.* diximus Excommunicationem Maiorem priuare omnibus bonis, quæ ſunt in poteſtate Eccleſiæ, ideòque Minorem non eſſe niſi ſecundùm quid talem, quia priuat ſolâ participatione Sacramentorum: conſtet autem mortuos non poſſe priuari communione ciuili, imò nec ſacrorum participatione externâ, cùm vtriuſque ſint incapaces, non poſſe dici ſimpliciter

excommunicari, ſed ſolùm ſecundùm quid, in quantum illorum corporibus negantur ſepultura, exequiæ, & Officia pro defunctis fieri ſolita; quod quatenus fit aut fieri poteſt poſt mortem, eatenus dicuntur poſt illam ligari & abſolui, cùm declaratur verè pœnitentes obiiſſe, & ſepultura cum ſuffragijs illis conceditur, vt in caſu *h. c.*

Cap. XXIX. Nuper.

Idem, Vuratislauienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex de laicis, qui Clericos (ſine læſione quidem) in cuſtodiâ publicâ vel priuatâ, vel etiam in Vinculis detinent, & vtrùm nominatim excommunicatis ſcienter communicantes poſſint abſolui per Confeſſionem à ſimplici Sacerdote? Reſcribit ad primum, tales laicos eſſe excommunicatos. Ad ſecundum, eum qui communicat in crimine criminoſo, conſulendo, iuuando, fauendo, eſſe excommunicatum excommunicatione maiori; ſi autem communicet dumtaxat in oratione vel oſculo, aut orando ſecum, aut etiam comedendo, poſſe abſolui à proprio Sacerdote vel Epiſcopo; quia conditor Canonis eam ſpecialiter ſibi non retinuit &c.

EXEGESIS.

De communicatione cum excommunicatis tum in crimine, tum in aliis diximus ad *Rubr. tit. not. 9.* Quod verò per communicationem in diuinis ibi cum *Nauarr.* cenſuimus grauiter peccari, hic autem Pontifex communicatione in orando neget incurri excommunicationem Papæ reſeruatam, intelligi debet de leui aliquâ participatione in orando extra templum, vel in templo breui tempore, aut non in officiis ſolennioribus & precibus publicis, quæ fiunt nomine Eccleſiæ, quod etiam notauit *Nauarr. c. 27. n. 36. ad 5.* Per carcerem ſiue cuſtodiam, & multò magis per vincula violari Canonem *Si quis ſuadente*, meritò cenſet Pontifex; videtur enim hæc iniuria & violentia eſſe grauior læſione & percuſſione corporali. Reliqua intelliguntur ex dictis ad *c. 5. & d. Canonem ibid.*

Cap. XXX. Quod in dubiis.

Idem, Strigonienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex excommunicato, licet iurauerit ſtare mandato Eccleſiæ, communicari non debere, donec per Eccleſiam fuerit abſolutus, alioqui abſolutio poſt iuramentum non foret neceſſaria. Nullus autem ſcienter nominatim excommunicato communicare tenetur, niſi perſonæ per Greg. Papæ c. Quoniam multos *exceptæ. Alij autem niſi commoniti participare deſiſtant, excommunicandi ſunt. Participantes autem illi, qui eſt cum participibus ſuis excommunicatus, & ipſi ſententiam Excommunicationis incurrunt.*

Cap. XXXI. Inter alia.

Idem, Doctoribus Bononienſibus.

SVMMA.

Cùm ex Gregorij Papæ c. Quoniam multos, *præced. c. allegato, orta eſſet quæſtio, aliis concedentibus perſonas ibi nominatas, excommunicato communicare teneri, præſertim quæ priùs ad communionem eorum tenebantur, aliis aſſerentibus eos communicare licitè poſſe, ſi velint, non tamen ad hoc ex neceſſitate teneri. Reſcribit Pontifex, ex dictis perſonis, illas, quæ priùs ad communionem tenebantur, neque poſtea ad contrarium teneri, cùm adhuc debitum duret, & ita per conſequens ad communionem obligentur, ſine quâ illud nequeunt exhibere. Illud autem non ad omnes perſonas cap. eſſe referendum; debere enim, viatores, peregrinos, mercatores, à communione talium perſonarum, (niſi articulus neceſſitatis immineat,) abſtinere, vt in fi. dicti c. colligitur manifeſtè. Perſonas autem exceptas dicit Pontifex in criminibus communicare non debere.*

EXEGESIS.

Per Gregorij Papæ c. Quoniam multos, &c.) Eſt hoc *c. Greg. VII.* & refertur. *11. q. 3.* cuius explicationem pete ex *Nauarr. c. 27. n. 27.* & Theologis moralibus, qui accuratè, & ex inſtituto hæc explicant; capitulorum autem horum duorum, quæ à ſe dependent, clara eſt deciſio, nec nos detinere debent.

Cap. XXXII. Cùm illorum.

Idem.

SVMMA.

Qui ſciunt ſe excommunicatos, & ſacros ordines accipiunt, ſi fuerint ſeculares Clerici, Reſcribit Pontifex eſſe in perpetuum deponendos. Illi autem, qui non recolunt factum, quo Excommunicationem meriti fuerint, vel factum quidem ſcientes, ſed Iuris ignari neſciunt ſe exinde teneri, neque ipſi in his caſibus poſſunt ab Archiepiſcopis, vel Epiſcopis ſine ſpeciali mandato Pontificis abſolui, licet eidem poſſint intimari. Licet verò ab Alex. Pont. fuerit conſtitutum, clauſtrales quocunque modo ſe in clauſtro percuſſerint, non eſſe Romam mittendos &c. & alibi dicatur de ſeculo ad Religionem fugientes, ſi poſtea confiteantur ſe pro aliquo delicto Excommunicationem ipſo facto incurriſſe, non poſſe ſine licentiâ Papæ per Abbatem abſolui, etſi poſſint puniri, Innocentius tamen etiam

hos

hos abſoluendi concedit poteſtatem, niſi exceſſus eorum fuerit difficilis & enormis, ex enumeratis in textu. Si verò clauſtralis aliquis in perſonam alterius clauſtri manus iniecerit, per Abbatem eius, qui paſſus eſt iniuriam, abſoluatur. Si autem Clericum percuſſerit ſecularem, non niſi à Papâ poterit abſolui. Si autem hos clauſtrales ordinari contingat, & ſcienter id fecerint, ab executione ſuſcepti ordinis & officij maneant ſuſpenſi, cum reliquis autem facti vel Iuris ignaris poſt peractam pœnitentiam Abbas poſſit diſpenſare, niſi factum graue fuerit & notabile, aut is qui fecit, fuerit talis, de quo obliuio, aut ignorantia non poſſit præſumi.

EXEGESIS.

Iſte Canon, quatenus negat vel limitat Abbatibus poteſtatem abſoluendi Clericorum percuſſores, hodie non ligat Regulares ſuos, aut Religionem ingredientes propter priuilegia Religionum, per quæ conceſſum eſt illarum Superioribus vt per ſe, vel alios, omnes ſuos poſſint abſoluere ab omnibus peccatis, ante, vel poſt ingreſſum commiſſis, & ab omnibus Eccleſiaſticis & ſecularibus ſententiis, cenſuris & pœnis à Iure vel homine latis per *Bullam Sixti IV.* conceſſam Minoribus quatuor tantùm caſibus exceptis, de quibus in eorũ monumentis; ſimile priuilegiũ conceſſum eſt PP. Benedictinis; vtrumque participat Societas Ieſu, vt refertur in *Compend. priuil. verb. Abſolutio. §. 7. & 10.* Volentes tamen ingredi Societatem & abſolui, reincidunt in priſtinas ſententias, niſi mox ingredi, & peractis experimentis vota emittere velint. Quod idem tradit *Azor. p. 1. l. 5. c. 12. q. 9.* & nullâ licet factâ priuilegiorum mentione, exiſtimat cum aliis ibi allegatis, verius eſſe, eiuſmodi excommunicatos à Superiore Religioſo abſolui poſſe; etſi non video, quid ad præſens cap. reſpondeat, aut reſpondere poſſit.

Cap. XXXIII. De Monialibus.

Idem, Piſtorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

De Monialibus reſcribit Pontifex, ſi vel in ſe inuicem vel conuerſos aut conuerſas ſuas, aut clericos etiam manus iniecerint, per Epiſcopum, in cuius diœceſi fuerint, abſoluendas eſſe.

Eſt textus de plano.

Cap. XXXIV. Si verò.

Idem, vniuerſis Cruce ſignatis.

SVMMA.

Cùm Veneti eſſent excommunicati, & Cruce ſignati, nauibus illorum vti formidarent, vtpote maiori parte nauli (cuius recuperandi ſpes nulla erat alia) jam perſolutâ, reſcribit Pontifex, ab excommunicatis exigi poſſe & recipi quod debetur, & jure cautum eſſe, quòd tranſeuntes per terram hæreticorum, aut excommunicatorum, neceſſaria emere ac recipere poſſint; præterea patrefamilias excommunicato (cui in hoc ſimilis erat Dux Venetorum) à participatione illius familiam excuſari.

EXEGESIS.

Nota ex h. t. non teneri nos cum incommodo præſertim magno euitare excommunicatos, ſed perinde eſſe, ac ſi non poſſemus, illud enim dicimur poſſe, quod commodè poſſumus. *l. Nepos. in fin. ff. De verb. ſignif. & l. Filius qui. ff. De cond. indi. item c. Faciat homo. 22. q. 1.*

Cap. XXXV. Vt famæ.

Idem, Londonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex etiam Clericos, poſtquam fuerint de crimine Canonicè condemnati ſub arctâ cuſtodiâ detineri poſſe ac debere, qui cùm ſint incorrigibiles, nec in monaſteriis cuſtodiri poſſint, ad ſimilia, vel peiora facilè laberentur. Laici verò citra cenſuram capere poſſunt Clericos & ad judicium trahere etiam de licentiâ & autoritate Prælatorum, quorum juriſdictioni ſubſunt, dum tamen non amplius violentiam extendant, quàm res exigat.

EXEGESIS.

Regula h. t. quòd illi, *quorum autoritate alij aliquid faciunt, ipſi facere videantur*; concord. cum illâ in 6. *Quòd quis facit per alium, cenſetur facere per ſeipſum.* Colligunt hinc DD. quòd Iudex Clericos in flagranti crimine depræhenſos poſſit capere & cuſtodire, donec ſuo judici tradi poſſint, quod ſatis apertum eſt ex text. & multis allegationibus confirmat *Barboſ.*

Cap. XXXVI. Contingit.

Idem, Bracharenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Clerici, vt ſatisfacerent offenſo ſecundùm morem patriæ inſtar laicorum, ſupponerent corpora ſua triginta, ſeu pluribus aut paucioribus percuſſionibus fuſtium. Reſcribit Pontifex huiuſmodi manuum iniectionem etſi non violentam, iniurioſam tamen videri, cùm ille Canon non tam in fauorem Clerici ordinati, quàm in fauorem Ordinis Clericalis fuerit promulgatus: Ideòque mandat id de cætero prohiberi. Clericum autem contra facientem excommunicari; prouidere autem debeat vt iniuriam paſſo aliter & ſine iniuriâ Clericali ſatisfaciat.

EXEGESIS.

Nota ex h. t. Regulam ſæpiùs in jure noſtro repetitam: Quòd *vbi priuilegium eſt indultum principaliter, in fauorem Collegij, ſeu publicum, licet communiter etiam concernat fauorem priuatarum perſonarum, non poteſt priuata perſona illi priuilegio renunciare*, concord. *c. Si diligenti. de foro compet.* Secus eſt, vbi priuilegium principaliter concernit fauorem priuatum, ſed in conſequentiam fauorem publicum. *cap. Dilectis. de foro compet.*

Cap. XXXVII. Relatum.

Idem, Lugdunenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex etiam ſeruos pro iniectione manuum in Clericos mitti ad ſedem Apoſtolicam abſoluendos, niſi fecerint hoc in fraudem, vt ſubtrahant ſe obſequio dominorum, aut Domini graue damnum inde ſentiant, hoc enim caſu poſſe eos ab Epiſcopo abſolui, ſed pro recompenſatione itineris aliam eis ſatisfactionem eſſe injungendam.

Nihil hîc eſt, cur hæreamus.

Cap. XXXVIII. Sacris.

Idem, Strigonienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Licet excommunicatus ad corrediens, excommunicatos alios, quos priùs fouerat, expugnauerit, non habendum tamen eſſe ideò abſolutum, nec ſi occumbat in huiuſmodi bello orandum, niſi de ipſius viuentis pœnitētiâ per euidentia ſigna conſtiterit, & iuxta aliam conſtitutionem defuncto etiam abſolutio impendatur.

Statutum hoc eſt ad terrorem excommunicatorum, Conſtitutio altera eiuſdem. *Innocent.* habetur *ſup.*

Cap. XXXIX. Sicut.

Idem, Aſſuntinenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, niſi Excommunicati ab Epiſcopo, literas abſolutionis à Papâ, vel illius Delegato afferant, aut aliter legitimè de ipſorum abſolutione conſtiterit, ipſos pro excommunicatis vt priùs habendos & euitandos eſſe.

Nihil addendum eſt claritati.

Cap. XL. Per tuas.

Idem, Senonenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm aliqui de appellatione Excommunicati ad Metropolitanum diuerſa ex antiquioribus Canonibus allegarent, Pontifex ita diſtinguit: Vel eſt quis poſt appellationem legitimam ad Archiepiſcopum excommunicatus ab Epiſcopo, vel eſt in formâ Excommunicationis error intolerabilis patenter expreſſus, in quibus caſibus excommunicatus, etiamſi abſolutionē non petat, debet admitti, ſed donec de his cōſtiterit, in aliis euitari debet; etſi ſed. Apoſtol. etiam tales conſueuerit abſoluere ad cautelam. Verùm in aliis, niſi gratiam abſolutionis priùs petat, non debet audiri, ne ſententiam Eccleſia videatur contemnere. Quòd ſi abſolutionem petat, Metropolitanus eum abſoluat, niſi ſuo Suffraganeo deferat, qui niſi iuxta formam Eccleſiæ velit ipſum abſoluere, abſoluat Archiepiſcopus ſolitâ cautione receptâ, & quòd Canonicum fuerit, decernat. Si autem Epiſcopus propter manifeſtum exceſſum ſubditū ſuum excommunicârit, Metropolitanus ipſum non abſoluat, niſi Suffraganeus requiſitus malitioſè abſolutionem denegaret.

EXEGESIS.

Poſt appellationem legitimam &c.) Not. I. Appellationem, vt dictum eſt in illâ materiâ, habere duos effectus, ſuſpenſiuum & deuolutiuum; priorem tamen non habet appellatio ab excommunicatione; quia illam non ſuſpendit per h. t. & *c. Paſtoralis. de appell. ſup.* poſteriorem tamen habet, quia deuoluit cauſam ad Superiorem, cui defertur Iuriſdictio, inde ſequitur poſſe ab excommunicato legitimè appellari, quod non rectè aliqui negabant à Pont. initio *cap.* allegati.

Nota II. A *Panorm. hic n. 3.* proponi duas Regulas ex h. t. Prima eſt, quòd dicens excommunicationem eſſe nullam, quia vid. lata eſt poſt appellationem legitimam, vel continet errorem patenter expreſſum, loquitur Pont. *Auditur, licet non petat abſolutionem ad cautelam, vel abſoluti.* Secunda eſt, quòd dicens excommunicationem eſſe iniuſtam, non auditur volens probare iniuſtitiam, niſi ante omnia petat abſolutionem. Ratio eſt, quia excommunicatio iniuſta ligat ſaltem quoad Eccleſiam; ſi enim omni caſu deberet quis ſtatim audiri & abſolui, fruſtra expectaretur euentus excommunicationis, cuius nullus eſſet effectus. *c. Cùm contingat de off. deleg.* vtpote reo jam priùs abſoluto, ſi antequā probet eſſe iniuſtam, audiatur, & abſoluatur, ſi autē probet eſſe nullam, rurſus abſolutio non erit neceſſaria.

Nota III. Non ſolùm in his duobus caſibus Excommunicationis latæ poſt appellationem, vel erroris in formâ ſententiæ patenter apparentis, ſed vbicunque allegatur nullitas, auditur probare volens nullitatem, non petitâ aliquâ abſolutione. vnde hi caſus ſolùm allegantur exempli cauſa, vt cenſet *Panorm. n. 3.* allegans DD. hîc, & clarius *in c. Solet. eod. in 6.*

Cap. XLI. Si aliquando.

Idem.

SVMMA.

Si contingat Autoritate Apoſtolicâ excommunicatis

Digitized by Google

nicatis à Pontif. literas cum ſalutationis alloquio deſtimari, non propterea credatur Excommunicationis ſententia relaxata; cùm per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam ſubreptionem contingat eiuſmodi literas impetrari.

Nnn eſt, quòd opponamus, aut exponamus.

Cap. XLII. Officij.

Idem, G. Sancti Laurentij in Lucinâ Presbyt. Card. Apoſt. Sed. Legato.

S V M M A.

Conſultus Pontifex, an propter plures exceſſus à pluribus Prælatis excommunicatus, & vni Prælatorum de vno tantùm exceſſu vult ſatisfacere, ab eo ſit abſoluendus, & cùm de alio non ſatisfecerit, alij abſolutus valeat nuntiari, reſcribit, quòd ſupprimenti veritatem, abſolutio ſubrepta non prodeſt, & veritatem intelligens, abſolutionem huiuſmodi exhibere non debeat.

Cap. XLIII. Reſponſo.

Idem, Ferrarienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus ab Epiſcopo Pontifex, vtrùm Ferrarienſibus ciuibus excommunicatis & interdictis ſemel in hebdomade, vel menſe apud aliquam Eccleſiam liceat prædicare verbum Dei, & eoſdem ad correctionem inducere, reſpondet hoc ſine ſcrupulo fieri poſſe, dummodo contra formam interdicti nullum eis diuinum officium celebretur. Ad alteram verò quæſtionem, vtrùm Ferrariæ, cùm præter baptiſmum paruulorum & pœnitentiam morientium omnia Sacramenta ſint interdicta, liceat pueros baptizatos confirmare, itidem reſcribit Pontifex, quòd ſicut in interdicto pueri poſſunt baptizari, ita poſſint etiam confirmari.

E X E G E S I S.

Excommunicationis & interdicti ſententiis ſint ligati &c.) Nota I. Participari poſſe cum excommunicato & interdicto, quando participatio tendit ad eius correctionem, quod clariùs habetur. *c. Cum voluntate. infra eod.* cùm verò in textu nulla præterea ſit difficultas, & occaſio offerat explicationem Interdicti, cuius in jure noſtro, non tantùm h. tit. ſed alibi quoque frequentiſſima eſt mentio, aliqua dicemus.

Nota II. Interdictum eſſe Cenſuram, quâ priuantur *fideles vſu quarundam rerum ſacrarum*, in quantum is pertinet ad cultum diuinum, ita ferè *Suar. d. 32. de Cenſur. ſect. 1. n. 4. Tanner. to. 4. diſp. 6. q. 10. dub. n. 146.* Differt itaque interdictum ab Excommunicatione, quia non priuat rebus diuinis, quatenus pertinent ad Communicationem fidelium, ſed colendum Deum more ſolenni & libero ad terrorem & correctionem peccantium. Differt item à ſuſpenſione, quia non priuat iiſdem, vt pertinent ad Exercitium officij aut beneficij. Vnde apparet, etſi omnes Cenſuræ materialiter conueniant, quia verſantur circa eadem bona, differunt tamen formaliter, imò etiam materialiter ratione extenſionis, nam Excommunicatio, omnium bonorum priuat Communione, ſuſpenſio autem & interdictum ſolùm aliquibus.

Not. III. Interdictum variè diuidi. 1. In *locale & perſonale*, prius *immediatè locum* afficit, in quo prohibetur celebratio publica cultûs diuini, poſterius *perſonam*, cui prohibetur eiuſdem vſus. Differunt 1. quia locale tum indigenas, tum alienigenas ligat in loco interdicto, perſonale autem ſolùm certas perſonas, quas ſequitur in omni loco. Si & locus & perſonæ interdicantur, erit interdictum mixtum.

2. Locale ſubdiuiditur in *generale*, quod fertur in regnum, prouinciam, vrbem, pagum, villam, caſtrum, & *particulare*, quod fertur in locum particularem, v. g. vnam alicuius vrbis Eccleſiam, ſacellum, cœmiterium, vt ſumitur ex *c. Cùm in partibus. de verb. ſignif.* Differunt, quia ſi vrbs v. g. generaliter interdicta eſt, neque intra, neque extra eius templa celebrari poteſt, ſi autem vna tantùm Eccleſia in particulari, extra illam cultus diuinitus non eſt prohibitus.

3. Interdictum perſonale ſimiliter aliud eſt generale, quod fertur in communitatem, Capitulum, Academiam, populum &c. & in particulare, quod afficit ſolùm certas perſonas vnam vel plures; prius ligat quoque innocentes per accidens, quamdiu ſunt in loco, ſiue communitate interdictâ.

4. Interdictum aliud eſt *totale*, quod omnes interdicti effectus habet, aliud *partiale*, quod aliquem, vel aliquos; tale eſt, cùm prohibetur ſolus ingreſſus Eccleſiæ, eius exempla in jure ſunt frequentia, vide *Laymann. tract. de Cenſur. p. 1. c. 1. n. 4.* cùm prohibetur, ne quis intra Eccleſiam diuina celebret, aut audiat, neque eo fine ingrediatur, neque ibi ſepeliatur, niſi pœnituerit, juxt. *c. Is cui. de ſentent. excomm. in 6.* Per Eccleſiam autem intelligitur omnis locus ab Epiſcopo ad officia diuina deputatus.

5. Interdictum aliud eſt *Cenſura*, de quo principaliter agimus, aliud pura *pœna*, vt etiam de ſuſpenſione paulò poſt dicemus, etſi hanc diuiſionem alij meritò reijciunt.

Nota IV. Per interdictum prohiberi. 1. Vſum actiuum & paſſiuum Sacramentorum. *c. Quod in te. de pœnit. & remiſſ. c. Si ſententia. & c. vlt. de ſent. in 6.* Excipitur autem 1. Baptiſmus, præmiſſo etiam Catechiſmo & ſanctis Benedictione. 2. Confirmatio & Sacramentum pœnitentiæ; quæ tria Sacramenta expreſsè in hoc t. permittuntur. 4. Item Euchariſtia per modum viatici iis exceptis qui in ſpeciali interdicto ſunt, aut interdicto loci vel communitatis cauſam dederunt. *c. Alma mater. de eodem in 6.* donec Eccleſiæ ſatisfecerint. Sacramentum Ex-

tremæ Vnctionis & Ordinis tempore Interdicti miniſtrari non poſſe, conſtat ex *c. Quod in te. de pœnit. & remiſſ. c. Si ſententia. eod. in 6.* excepto tamen caſu neceſſitatis. vide *Laymann. l. c. c. 2. n. 1.* Matrimonium quoque tulli interdicto ſentit. *Suar. diſp. 38. ſect. 1. n. 50.* ſed illud permitti ſine benedictione nuptiarum communiter tenent alij cum *Panorm.* in *c. Non eſt de ſponſal.* eò quod miniſtri ſint ipſi contrahentes, non Eccleſia.

Nota V. Per interdictum prohiberi ſecundò Celebrationē & auditionem diuinorum officiorū. *c. Si ſententia. & c. vlt. eod. in 6.* ſicut in Excommunicatione licet diuerſo modo, vt dictum eſt; prohibetur quoque campanarum pulſus, niſi ad Aue Maria. Quæ tamen limitantur in *d. c. Alma Mater.* s. vt poſſit celebrari, excom̄unicatis & interdictis excluſis, ſubmiſſâ voce ſine pulſu campanarum; quâ ratione niſi Clerici beneficiati diuina perficiant, priuantur diſtributionibus. 2. Excipiuntur quatuor feſtiuitates Natiuitatis, Paſchæ, Pentecoſtes, Aſſumptionis B. V. (non tamen Conceptionis eiuſdem, niſi tantùm quoad Miſſam *Egredimini*, *teſte Toleto l. 1. Sum. c. 53.* quibus *Martinus V.* addidit feſtum Corp. Chriſti. vide plura apud *Suar. l. c. n. 36.* Tertius deniq; effectus Interdicti eſt priuatio Eccleſiaſticæ ſepulturæ. *c. Quod in te. de pœnit. & remiſſ.* vide *Laymann. l. c. n. 3.* Etſi illud quoque obſerua, interdictos hodie non eſſe repellendos à diuinis Officiis, & ſepulturâ, niſi ſint ſpeciatim denuntiati, propter Bullam *Ad euitanda*, de quâ ſupra, quod procedit de omnibus Cenſuris.

Not. VI. Clericos violantes interdictum peccare mortaliter, quia in illos tendit primariò; leuius laicos, niſi ſit interdictū perſonale, vide *Nauarr. c. 27. man. n. 167. Laymann. l. c. c. 9. n. 2.* Pœnæ huius delicti ſunt priuatio ſepulturæ, *c. Quod in te. c. Is cui. &c.* item priuatio vocis actiuæ & paſſiuæ in electionibus, Irregularitas ſi exerceat actum ordinis. Tollitur hæc Cenſura ab eo qui tulit, & comprehenditur ſub priuilegio abſoluendi ab omnibus Cenſuris; non poſſunt tamen priuilegiati tollere interdictum loci & communitatis; Interdictum perſonale tollere poſſunt etiam Parochi & Confeſſarij expoſiti, niſi ſit reſeruatum, de his & aliis vide *cc. ll. cc.*

Obſerua denique ceſſationem à diuinis valde ſimilem eſſe interdicto locali, eoſdémque ferè effectus habere; Differt tamen quia non eſt Cenſura, nec propriè pœna, ſed ſimplex prohibitio, in ſignum mœroris & luctûs, ob iniuriam Deo, vel Eccleſiæ illatam *arg. Clement. 1. de ſent. Excom.* vide *Suarez diſp. 39. de Cenſur. ſect. à n. 13.* & alios.

Cap. XLIV. Inquiſitioni.

Idem.

S V M M A.

Si alter coniugum pro certo ſciat Impedimentum coniugij, propter quod non poſſit ſine peccato mortali copulam exercere, etſi illud apud Eccleſiam probare non poſſit, Reſcribit Pontifex debere potiùs Excommunicationem ſuſtinere, quam peccatum operari. Si autem non ſciat pro certo, ſed credat, non ex credulitate leui & temerariâ, ſed probabili & diſcretâ ad ſui Paſtoris conſilium, poteſt non ſolùm reddere, ſed etiam exigere debitum coniugale. Si verò Conſcientia pulſet animum ex credulitate probabili & diſcretâ quamuis non euidenti & manifeſtâ; debitum reddere poteſt, non autem exigere, ne vel contra legem Coniugij, vel judicium conſcientiæ offendat.

E X E G E S I S.

Occaſionem huic Canoni dedit, Excommunicatio lata in aliquem, aut aliquam Coniugem, quæ ducta ſcrupulo latentis Impedimenti dirimentis, nolebat debitum reddere. Reſponſum Pontif. eſt ſolidum & clarum. Si coniunx ſit certus de impedimento tali, debere potiùs ſuſtinere Excommunicationem, quàm per copulam peccare mortaliter. Si autem probabilius ſit etiam judicio viri probi, tale impedimentum non ſubeſſe, non ſolùm poſſe reddere ſed etiam exigere debitum, quia in vtroq; licet ſequi opinionem tutiorem & probabiliorem. Secus, ſi probabilitas vacillet, tum enim ſolum poſſe reddere, ne abſque ſufficienti causâ coniugi jus ſuum interuertat, non autem exigere, ne periculo peccandi ſe exponat. Eſt autem primum tolerabile, quia Excommunicatio nitens falsâ præſumptione fori externi, vt hîc, coram Deo non ligat. Vide *Sanch. l. 2. de matr. diſp. 39. n. 5. Gutier. tract. de Matr. c. 49. & 50.*

Cap. XLV. Contingit.

Idem.

S V M M A.

Cùm in Flandriâ quidam Clerici, nec in tonſurâ & habitu, nec in negotiis de Clerico quidquam oſtenderent, & ſolùm, vt ſubterfugiant publica judicia, ſe vt Clericos repræſentent, mandat Pontifex, vt tales ſi tertio commoniti ſe non emendent, immunitatis fori fiant exſortes.

Vide dicta ad *c. In audientiâ. ſuprà.*

Cap. XLVI. In præſentiâ.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex de quibuſdam Canonicis, qui Decano ſuo Excommunicationem obijciebant, non poſſe ipſos hoc facere, cùm ſuper hoc nec commonitus, nec impetitus fuerit; nec ipſi propter hoc eum euitandum duxerint, ſed Epiſcopus ei in menſâ, & Canonici communicauerint etiam in diuinis.

Excommunicatio ſupponit admonitionem, de quo rurſus. *c. Sacro. inf. eod.* paulò poſt, neque rectè excommunicatum judicat, quem non vitat.

Cap.

Cap. XLVII. Quantæ.

Idem.

S V M M A.

Ne ſoli in Rectores Eccleſiæ manus injicientes, puniendi putentur, & facientes ac conſentientes pari ſint pœnâ plectendi: Eos etiam delinquentibus fauere interpretatur Pontifex, qui cum poſſint, manifeſto facinori non deſinunt obuiare.

Cap. XLVIII. Sacro.

Idem, in Concilio Generali.

S V M M A.

Prohibet Pontifex 1. Ne quis aliquem excommunicet non præmiſſâ monitione coram idoneis teſtibus, per quos ea poſſit probari, præſumens contrà &c. per menſem ingreſſum Eccleſiæ ſibi nouerit interdictum. 2. Neminem excommunicet abſque manifeſtâ & rationabili causâ, ſine quâ ſi proceſſerit, & requiſitus proceſſum non reuocauerit, grauatus apud Superiorem ſuper iniuſtâ excommunicatione queratur, qui cum ſuo mandato (ſi abſque periculo moræ poteſt) ad Excommunicatorem eum remittat intra competentem terminũ abſoluendum alioquin ipſe ſufficienti cautione receptâ abſoluat. 3. Cumq́; de iniuſtâ Excommunicatione conſtiterit, Excommunicator condemnetur ad intereſſe excommunicato; aliàs nihilominus ſuperioris arbitrio puniendus. 4. Si verò contra Excommunicationis conquerens ſententiã nihil rationabile probauerit, ipſe ad intereſſe, vel aliàs condemnetur, vel in priſtinam reducatur ſententiam, vſque ad condignam ſatisfactionem. 5. Si Iudex ſuum recognoſcens errorem paratus ſit ſententiam reuocare, eius, pro quo lata eſt, appellationem non audiat, niſi error ſit dubius: & tunc cautione receptâ de parendo mandatis eius, ad quem appellauit excommunicatum abſoluat, ſicq́; præſcriptæ pœnæ minimè ſubiacebit.

E X E G E S I S.

Niſi competenti monitione præmiſſâ) Not. I. Excommunicationem non incurri ſine contumaciâ; contumax autem dicitur, qui *monitus non paret*, ſupponit ergo admonitionem ſpretam. Cuius neceſſitatem valdè exaggerat *cap. præſens.* & diſtrictè præcipit; & quidem in Excommunicatione Iuris includitur in ipsâ lege, quæ eſt perpetua quædam Admonitio; neque aliâ opus eſt, niſi id ipſa lex exprimat *Clement. 1. de decimis.* Idem dicendum eſt de Cenſuris ab homine pro culpis futuris, quæ ſimiles ſunt Cenſuris Iuris, vt tradit *Suar. diſp. 3 ſect. 3. n. 4.*

Not. II. Excommunicationem pro culpis & offenſis præteritis, vel præſentibus ſemper requirere ſpecialem admonitionem, de quâ intelligitur *c. Præſens. & c. Romana in 6. eod. c. Specialis de appellat.* quæ jura loquuntur expreſsè de Excommunicatione, *in c. verò Statutum. eod. in 6.* ad interdictum hæc Regula extenditur, & *c. Indignè 12. q. 2.* generatim dicitur debere eſſe prouiſum, vt vindictam admonitio præcedat, quod *Suar. l. c. n. 10.* extendit ad Cenſuras, quæ per modum defenſionis feruntur, etſi multi ex noſtris Canoniſtis diſſentiant.

Not. III. Hanc admonitionem debere eſſe trinam, ſiue vnam loco trium, obſeruatis aliquot dierum competentibus interuallis iuxt. *c. Conſtitutionẽ. eod. in 6.* vbi ſupponitur jus trinæ admonitionis eſſe antiquiſſimum, & patet ex *c. De illicitâ. 24. q. 3. c. De Presbyterorum. 14. q. 4. c. Omnes decimæ. 16. q. 7.* Id certum eſt, ex neceſſitate, vel rationabili causâ poſſe hoc interuallum etiam ad vnum & breuius tempus reſtringi. Licet autem in aliis Cenſuris poſſit remitti admonitio, iuxt. *Innoc. c. 1. de ſucceſſ. Prælat. Panorm. in cap. Reprehenſibilis. de appellat. n. 4. & alios*, quando per modum puræ pœnæ intelliguntur, quòd in ſuſpenſione & interdicto locum probabiliter habet, in Excomm. tamen fieri non poteſt, quia hæc eſt ſemper medicinalis, medicina autem per modum pœnæ ſaltem puræ non præbetur.

Nota IV. Admonitionem hanc faciendam eſſe à judice, vel eius autoritate, & quidem ad inſtantiam partis, ſi feratur in commodum perſonæ priuatæ, iuxt *c. 1. De judiciis. n. 33.* in causâ verò boni communis judex ex officio procedit iuxta eundem in *c. Veritatis. de dolo & contum.* etſi neceſſe non eſt, vt fiat ſcripto iuxta *eund. Panorm. l. c. n. 3.* Sufficit autem ad vtrumque forum (etſi aliqui ſentiant fieri debere perſonaliter) ita monitionem fieri, vt ad reum eius notitia peruenire poſſit *arg. Clement. cauſam de elect.* Eſt tamen, omiſsâ licet omni admonitione, vt patet ex hoc c. Excommunicatio valida, quia ad abſolutionem ſuſtineri debet, & ita ſentiunt DD. communiter cum *Panorm. ibid.* niſi ipſo jure aliquis caſus excipiatur, vt in *c. Statuimus. in 6.*

Nota V. Ex *c. 1. eod. in 6.* ſententiam cenſuræ debere primò ſcribi, & poſtea proferri. 2. in eâ debere cauſam exprimi, ob quam fertur. 3. Exemplum Scripturâ tradi, ſi intra menſem petat. 4. Iudicem contra facientem, per menſem eſſe ſuſpenſum ab ingreſſu Eccleſiæ. Eſt autem nihilominus valida, etſi non ſcribatur, ſi nihil aliud deſit; eo manifeſto argumento, quòd talis ſententia jubetur relaxari. *in d. c.* quod autem nullum eſt, relaxari non poteſt. Neque *c. fin. de ſent. & re jud.* nam peculiaris eſt ratio cenſurarum, quæ medicinales ſunt, & communem naturam ſententiæ non ſequuntur.

Quamuis autem excommunicationis gladius, vt dicit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de reform. c. 3.* neruus ſit Eccleſiaſticæ diſciplinæ &c. præcipit tamen ibid. vt ſobriè magnâq; circumſpectione exerceantur, cùm experientia doceat, ſi temerè aut leuiter incutiatur, vt ſæpe fit, contemni magis quàm formidari.

Cap. XLIX. Nouerit.

Honorius III. Epiſcopo Bononienſi.

T E X T V S.

Excommunicat Pontifex omnes hæreticos vtriuſque

triuſque ſexûs, quocunque nomine cenſeantur, & fautores & receptatores, & defenſores eorum. Nec non, qui de cætero ſeruari fecerint ſtatuta edita, & conſuetudines introductas contra Eccleſiaſticam libertatem, niſi ea de Capitularibus ſuis intra duos menſes poſt publicationem ſententiæ fecerint amoueri. Item excommunicamus Statutarios, & Scriptores Statutorum ipſorum: nec non Poteſtates, Rectores, Conſules, Conſiliarios eorum, vbi de cætero huiuſmodi ſtatuta & conſuetudines, edita fuerint, vel ſeruata: nec non & illos, qui ſecundùm eos præſumpſerint judicare, vel in publicam formam ſcribere judicata.

E X E G E S I S.

Quid differant hæ Excommunicationes, ab illis quæ promulgantur in Cœnâ Domini, vide apud *Mariũ Alterium to. 1. De Cenſur. c. 5. diſp. 6. c. 4.* A ide *Conſtitutionem. Frid. Imp.* quæ incipit *Caſſa & irrita, C. De ſacroſ. Eccleſ.*

Cap. L. Canonica.

Idem, Magiſtro & fratribus Hoſpitalis Hieroſolymitani.

S V M M A.

Extendit Pontifex cap. 2. de Monachis & Canonicis Regularibus quocunque modo ſe percuſſerint, Romam non mittendis ad Hoſpitalarios, vt in tali caſu, (niſi maior ſit prouidentia requirenda) per Priorem illorum abſolutionis beneficium impendatur.

Nihil caput hoc continet, quàm extenſionem gratiæ aliis Religioſis factæ, ad Hoſpitalarios.

Cap. LI. Super eo.

Idem, Tit. S. Praxedis Presbyt. Cardin. Apoſt. Sedis Legato.

S V M M A.

Cùm Monachi Græci & Eremitæ propter inobedientiam ſuſpenſi & excommunicati nollent ad mandatum Eccleſiæ, niſi per manûs promiſſionem redire: Reſcribit Pontifex ipſos poſſe hâc vice cum promiſſione manuali ſine juramento recipi, cùm aliquibus locis ſit ſeueritati detrahendum.

E X E G E S I S.

Videntur iſti Monachi affines fuiſſe Schiſmati Græcorum, & ideò noluiſſe præſtare juramentum de parendo mandatis Eccleſiæ videl. Romanæ, de quâ hoc juramentum vtique intelligitur, offerebant ergo promiſſionem tantùm manualem tanquam minoris obligationis & reuerentiæ; cui ipſorum pertinaciæ ob illorum temporum iniquitatem, & ſchiſmatis vel augendi, vel renouandi periculum Pontifex putauit aliquid concedendum. Cùm verò hîc ſuſpenſionis fiat mentio, & Excommunicationis ac Interdicti jam ex occaſione ſimili naturam explicauerimus, de ſuſpenſione quoque paucula dicemus.

Nota I. Suſpenſionem eſſe Cenſuram, quâ *Eccleſiæ Miniſter priuatur vſu Officij, & beneficij, aut alicuius Iuris Eccleſiaſtici*, ex communi *DD. Nauarr. c. 27. man. n. 151. Suar. d. 25.* & alij. Diſtinguitur ab Excommunicatione, quæ directè ſolâ Communione fidelium priuat, quâ frui poſſunt ſuſpenſi, niſi quaſi interuenit vſus beneficij aut officij.

Not. II. Suſpenſionem aliam eſſe totalem ab omni officio & beneficio, eiúſque vſu, vt cùm abſolutè imponitur, indefinita enim æquiualet vniuerſali, vt bene notat. *Henriq. de Cenſur c. 32. n. 1.* Alia eſt *partialis*, vel à beneficio tantùm, vel ſolùm ab ordine, & huius vel illius vſu, vel ſolâ juriſdictione, aut certo eius actu, vel juriſdictionis parte, Epiſcopi autem etiam generali ſtatuto aut ſententiâ ſuſpenſionis vel interdicti non comprehenduntur, niſi eorum expreſſa mentio fiat. *c. Quia periculoſum de ſent. in 6.* Tota verò communitas poteſt excommunicari tum collectiuè, tum diſtributiuè. *c. Quia ſæpe. de elect. in 6.*

Not. III. A ſuſpenſione poſſe abſoluere Epiſcopum, vel eum qui habet Iuriſdictionem Epiſcopalem, niſi ſit ſpecialiter Pontifici reſeruata, *arg. cap. Nuper. ſup. eod. & c. Ex literis. de Conſtit.* Parochi verò, aliique non poſſunt abſoluere ſine priuilegio aut delegatione à ſuſpenſione etiam non reſeruatâ, in quo diuerſa eſt ratio Excommunicationis, cuius abſolutio ordinariè antecedere debet abſolutionem peccatis, vt not. *Henriq. c. 35. n. 2.*

Nota IV. Quando abſolutè fertur Cenſura, eſſe propriè Cenſuram, non autem puram pœnam, iuxta *gl. in Clem. 1. de hæret. §. penult. verb. excommunicationis, & DD. ibid* quia in pœnis facienda eſt mitior interpretatio; quando autem certum tempus, aut perpetuum nominatur, intelligitur pura pœna, ſi verè Cenſura eſt, ſequitur naturam medicinæ, & ſanatâ contumaciâ deſinit ligare. Epiſcopi ab omni ſuſpenſione etiam Papæ reſeruatâ poſſunt abſoluere, licet purè pœnali, iuxtà *Trid. ſeſſ. 24. c. 6.* modò proueniat ex delicto occulto non deducto ad forum contentioſum. Semper autem ante abſolutionem ſuſpenſionis, exigi debet ſatisfactio, vel juramentum, vt in excommunicatione, *vide Nauar. c. 27. man. n. 161. §. 6.*

Not. V. Suſpenſionem differre à depoſitione, quòd hæc non ſolùm vſum, ſed ipſum jus & titulũ beneficij & officij auferat, & ſit perpetua ab his remotio. *vide Laymann. p. 3. de Cenſur. c. 5.* Degradatio autem, quæ eſt pœna Eccleſiaſtica, quâ Clericus jam ante à beneficio & officio depoſitus, priuilegio tum fori, tum Canonis, per ſolennem ſententiam in perpetuum & ſine ſpe reſtitutionis exuitur. Per quæ maximè differt à ſuſpenſione & depoſitione. Eſt autem duplex, vna verbalis, quæ fit ſolis verbis, altera realis degradatio, quæ quomodo fiat, aut fieri debeat, *vide c. 2. De pœnis, & Trid. ſeſſ. 13. c. 9. vide etiam Laymann. l. c. & alios.* Prior poteſt delegari alteri, v. g. Vicario generali, poſterior eſt actus proprius Ordinis Epiſcopalis.

Cap.

INDEX
RERUM, ET VERBORUM.
NOTANDVM.

Numerus alphabeticis vocabulis immediatè appoſitus paginam indicat. Dictiones verò numerum eum immediatè ſequentes cum nota : §. vel: ¥. vel: v. vel: c. denotant eiuſdem paginæ verſum initialem, vel caput. Cætera clara ſunt ex inſpecto ipſius reliquæ citationis contextu.

A.

ABBATIS nomen. Pag. 107. §. Sumitur. Electio. 102. c. 1. 804. §. Not. 2. Cùm. Inſtitutio. 548. c. 4. Inſtallatio. 132. §. Neque. Benedictio. 151. §. Si & ſeq. Remotio ab officio Cuſtodis. 537. c. 7. Mitrati poteſtas ordinandi. 918. §. Abbates illis, & §. Abbates, ibidem. Mitra qualis? 919. c. 6.

Abbatis poteſtas agendi in Judicio. 555. §. Licet. Item 82. §. Quæ ad. Et §. Not. 3. Conveniendi Reos. 40. §. Abbates. §. Niſi. Cognoſcendi cauſſas matrimoniales &c. 898. c. 18. Alienandi. 555. §. Licet. Item 554. §. Non. & ſeq. Aſſumendi dignitatem ſuâ minorem. 537. §. Supponit. Præſcribendi Jura Epiſcopalia. 387. §. Confirmat. Solenniter benedicendi. 918. §. Abbates.

Abbatis juriſdictio. 555. §. Licet. Item 740. §. Illius. Præſentia in Synodo Diœceſana. 181. §. Reſcribit. Et 919. c. 6.

Abbas exemptus in Epiſcopum electus. 98. §. Si Abbas.

Abbatia fit Epiſcopatus, & Abbas Epiſcopus. 507. c. 8. & c. 9.

Abbatis Joachim error. 1. §. Damnat.

Abbas Panormitanus. 105. §. Nota.

Abbatiſſæ Electio. 102. §. Cùm. Per ſcrutinium. 81. §. Quærea 1. Per compromiſſum. 62. §. Si ſorores. Inſtitutio à Patriarcha. 548. c. 4. Inſtallatio, à quo? 132. §. Neque. Benedictio, à quo, & quando? 658. §. Nota 2. Et §. Statuit. Juriſdictio qualis? 182. §. Etſi. 898. §. Cùm Presbyteri. 899. §. Not. 3. Item 937. c. 10. Et 938. §. Paret. Egreſſus è clauſura. 657. §. 3. Eius mortuæ ſucceſſio in adminiſtratione. 23. §. Perſonæ.

Abbreviatores duplicis generis. Maioris, & minoris parci, ſeu præſidentiæ. 580. §. Qui. Requiſiti ad fidem faciendam Regulæ Cancellariæ in Judicio productæ. Ib. c. 18.

Abiuratio. 339. §. Not. 5. Item 452. c. 3. Et 541. §. Etſi.

Abortus. 851. §. Qui impedit. Item 857. c. 20. Et 853. Not. 3.

Abrogatio. 46. §. Et.

Abſentia. Epiſcopo longè abſente, quæ beneficia poſſit conferre Capitulum? 547. §. Not. 5. §. Si ad.

Abſentes Canonici ad electionem Epiſcopi, quando citandi? 79. §. Præſentibus. Et 394. §. Plena.

Abſentis contempens. 8n. §. Vota.

Abſentia privilegium perſonale. 39. c. 15. Et. §. Vel.

Abſens Canonicus, vel Clericus, quando de jure carens, quando non? 4. §. Secundum. Item 464. c. 14. Et 969. §. Not. Canonicos. Et 462. c. 7. 469. c. 15. 96. c. 30. 476. c. 31. Ibid. §. Quæres. 917. Not. Ex.

Abſolutio à cenſuris generatim. 531. Reg. 66. Et 959. c. 5. In articulo mortis. 610. §. Colligitur. Et 963. c. 22. Extorta per vim, vel metum. 206. C. un.

Abſolutio ad cautelam. 374. §. Relaxaſſe. 414. § Intellectus.

Abſolutio à cenſuris in ſpecie. 951. c. 28. 947. c. 15. 950. c. 30. 951. c. 41. 946. §. Not. 1. 971. c. 23. 952. c. 39. 453. §. Colligitur. 953. c. 42.

Abſolutio ab iiſdem, per Papam. 964. c. 4. & §. Senſus. Per Archiepiſcopum. 960. c. 7. Per Ordinarium. Ibidem. 375. §. His. A Caſibus Bullæ Cœnæ Domini. 339. §. Not. 5. Per Vicarium, à reſervatis Epiſcopo. 341. §. Not. 6.

Abſolutio judicialis in foro externo. 349. c. 2. 350. §. Cuius. 356. §. Utrumque. 797. §. De his. 858. §. Ex.

Abuſus literarum Apoſtolicarum. Pag. 34. c. 43. & §. Super. 35. §. Amplianter. & §. Super. Poteſtatis in electionibus. 83. c. 43. & §. Per. Item 34. §. Panormit.

Academia per Doctores, & Scholares conſtitutio. 9. §. Quòd. Poteſtas legiſlativa qualis? 8. §. Magiſtrorum. Iuriſdictio in perſonas, & res ſcholarium. Ibid. Lovanienſis, & Dilinganæ privilegium pro Canonicis in alterutra ſtudentibus. 711. §. Not. 3. 838. §. Spectârunt, Conimbricenſis Profeſſores Theologiæ audiunt etiam Jus civile publicè. 711. §. Not 3.

Accuſatio in communi quid? 795. §. Not. 2. Qualis eius libellus? Ib. Quænam libelli inſcriptio? 800. c. 16. 805. §. Ex. An prærequirat correptionem fraternam? 796. §. Poſtquam. An etiam de occultis? 802. §. Formam. Quid ſi notorium ſit ſcelus? 375. §. Excom. 455. §. Niſi. 798. §. Sumitur.

Accuſator legitimus quis? 795. §. Not. 3. & Not 4. Item 967. c. 10. Criminoſus quando repellatur? 374. §. Not. 2. Famoſus. 797. c. 5. Inimicus, & eius familiares. 797. §. Repellantur. 799. §. Not. 3. Ex. Inhabilis repellendus à limine Iudicij. 375. §. Excomm.

Accuſans animo faciendi turpem quæſtum. 784. §. Nota, quòd.

Accuſator injuſtus. 812. §. Not. 2. Ex. 813. §. Quòd. Deprehenſus puniendus à ſuo Magiſtratu ſub obligatione peccati. 813. § Not. 3. Eiuſdem pœnæ, in caſu mutilationis, & occiſionis. 797. §. Si.

Accuſator Clerici Laicus quando admittatur? 811. §. Laicis. Et quando non? 308. §. Tacito. 798. §. Eundem.

Accuſator Epiſcopi, quid ſi ſit eius familiaris, etiam criminoſus? 797. c. 5. Quid ſi accuſat Archidiaconus eum in foro ſeculari? 879. c. 15.

Accuſator Matrimonij. vide Matrimonium.

Accuſator Simoniacorum. vide Verb. Simoniacorum pœnæ.

Accuſator in quibus cauſſis, & quando deſiſtere poſſit? 799. §. Citra. §. Not. 2. Ex. §. Not. 3. Quæ.

Accuſationis effectus. 796. §. Effectus. 816. c. 4. 858. §. Tea.

Acta originalia apud Iudicem. 305. §. Non. 303. c. 11. 376. v. Ad. & v. Not. 2.

Acta res inter alios regulariter nec prodeſt, nec nocet tam intra, quàm extra Iudicium, exceptis certis caſibus. 397. c. 17. & v. Not. 401. c. 25.

Actio, ſeu Ius perſequendi in Iudicio, quod ſibi debetur, oritur ex aliquo facto. 285. v. Eiuſmodi. Vel pacto. 187. v. Not. 3. Inanis eſt, quam debitoris inopia excludit. 279. v. Res. Tranſit cum univerſitate rerum in alium per emptionem, locationem &c. 667. v. Not. 2.

Actor non comparens ad terminum citati Rei contumax. 285. v. Actor.

Actore non probante Reus abſolvendus. 553. v. Not. 2.

Actori favendum, ſi Iura ſint clara Reo, ſi ſint obſcura. 193. v. Not. 2. Officium.

Actus operatio menſuranda ex intentione agentium. 714. v. Poſſit. 738. v. Quæ.

Actus in dubio cenſetur factus ſecundùm juris diſpoſitionem generalem. 9. v. Cùm tam juris. Factus ex gratia, vel amicitia nec obligationem inducit, nec quaſi poſſeſſionem. 832. v. Not. 2. Aliqui tantùm valent ut poſſunt, non ut aguntur. 737. v. Si infantes. Modus oppoſitus ſubſtantiæ actûs non valet. 64. v. imò. Quid ſi geratur Actus ab univerſitate, cui etiam inhabiles

cati habeantur abſque omni hæſitatione ab excommunicatione abſoluti, quos conſtiterit, à Legatis Cardinalibus (etſi mandatum ſuper hoc non oſtenderint expreſſum) beneficium abſolutionis adeptos.

Notabile, ſed non difficile.

Cap. XXI. A Nobis.

Idem.

SVMMA.

Sententiâ Generali excommunicationis (v. g. ſi quis furtum fecerit, ſit excommunicatus) non niſi ſubditi (Excommunicantis) obligantur, niſi forſè plus conſuluerit maior & largior autoritas delegantis.

Nihil obſcuri.

Cap. XXII. Conqueſti.

Idem.

SVMMA.

Violentos Eccleſiarum ſpoliatores & effractores mandat Pontifex excommunicatos nuntiari, & euitari, donec læſis ſatisfaciant, & cum literis rei veritatem continentibus Pontifici ſe repræſentent.

Nihil dubij.

Cap. XXIII. Perpendimus.

Idem.

SVMMA.

Cùm quidam Sacerdos ſe filium Regis falsò nominans, ſeditionem feciſſet, & à B. Comite juſſus eſſet fuſtigari, eiuſque mandato patibulo traditus expiràſſet, reſcribit Pontifex, ſi non propulſando iniuriam, ſed inferendo fuerit occiſus, non eſſe interfectores pro abſolutione Romam mittendos, ſed pro arbitrio Epiſcopi competentem eis pœnitentiam injungendam.

EXEGESIS.

Invaſor fuit vtique iſte Sacerdos; & ad defendendam publicam quietem juſtè potuit occidi, cùm præſertim immiſcendo ſe enormitatibus, eo ipſo privilegium Canonis amiſerit.

Cap. XXIV. Vniuerſitatis.

Idem.

SVMMA.

Laicum, qui juſſu Abbatis cui ſeruit, in Clericum, Monachum aut Conuerſum manus injicit, vbi cauſa non ſubeſt; reſcribit Pontifex, niſi causâ Regularis diſciplinæ Abbas faciat; ipſe, vel neceſſitate vrgente per Clericum vel Monachum fieri jubeat: tam qui tales verberari præcipit, quàm illi qui verberant, (etiamſi cauſa ſubeſſet) Excommunicationis ſententiam, donec ad Sedem Apoſtolicam veniant, nequaquam euadere.

EXEGESIS.

Panorm. hîc n. 3. elicit hanc Regulam, quòd Prælatus Epiſcopo inferior, non poteſt Clericum ſibi ſubiectum etiam diſciplinæ causâ verberare, niſi neceſſitas vrgeat (ad quam non alligatur Epiſcopus) & quidem non per laicum, ſed per Clericum.

Cap. XXV. In audientiâ.

Idem.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, an Clerici arma militaria relicto habitu Clericali geſtantes gaudeant priuilegio Canonis? Reſpondet, cùm fruſtra Eccleſiæ auxilium imploret, qui committit in ipſam, & lex ciuilis efficax afferat argumentum, matronam, cuius pudicitia attentata fuerit, non poſſe iniuriarum agere ſi in veſte meretricali fuerit depræhenſa: huiuſmodi Clericos, ſi à Prælatus tertio commoniti arma noluerint deponere, de priuilegio ſubſidium aliquod habere non debere.

EXEGESIS.

Cùm fruſtra Eccleſiæ auxilium &c.) Nota I. Regulam hîc poſitam de Eccleſiâ, æquitati naturali eſſe valde conſentaneam: Cur enim mihi autoritate ſuâ ferat opem, cuius autoritatem ſpreui aut ſpeno? Concordant in eâdem Regulâ *c. Immunitatem de immun. Eccleſ. c. 2. Ne Clerici vel Monachi. c. Quæ fruſtra de vſur c. Contingit. inf. eod. c. Frater. 17. q. 4.* congruit *lex Auxilium. ff. de minoribus.*

Nota II. Arg. deſumptum ex l. ciuili à Pontifice, quæ habetur *ff. De iniur.* Item apud. §. *Si quis Virgines,* meritò cenſeri efficax, ſicuti enim matrona honeſta depræhenſa in veſte inhoneſtâ, licet appellata de adulterio, non auditur ſuper actione Iniuriarum; ita Clericus contra Canones vtens veſtibus militaribus, indignus eſt qui Canonum ſubſidium imploret.

A Prælatis tertio commoniti &c.) Iure antiquo priuilegium Canonis non amittebatur ſine trinâ admonitione, vt patet ex *cap. De illicitâ. 24. q. 3. c. De Presbyterorum. 17. q. 4. & c. Omnes decimæ. 16.* Nunc autem poſt *Concil. Trid. ſeſſ. 23. c. 6.* non eſt opus admonitionibus, ſed facto ipſo, quòd aliquis non geſtat habitum & tonſuram, aut non ſeruit Eccleſiæ, vel non verſatur in ſtudiis cum licentiâ Epiſcopi, priuatus eſt priuilegio Clericali, vt etiam ille, qui immiſcet ſe enormitatibus, vt patet *ex c. Perpendimus.* Eſt verò enormitatibus ſe immiſcere, vt ex caſu dicti cap. liquet, quando Clericus facit ſeditiones, aggreſſiones, tumultus in populo, vt docet *Bellet. diſquiſit. Clerical. p. 1. tit. De fauore Cleric. Canon. n. 41. & 42.*

Cap.

Cap. XXVI. Quod de his.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex, quòd aſſerens ſe in Canonem lata ſententia incidiſſe, non aliter quàm per ſedem Apoſtol. aut eius Legatum poſſit abſolui, niſi fortè in mortis articulo, vel paupertate, aut infirmitate, vel ſenectute grauetur, quod ad Pont. non valeat venire. Conſueuit tamen ab his iuramentū exigi, quòd reſumptis viribus & opportunitate velint Rom. Eccleſ. viſitare.

Nihil hîc dicitur, quòd non paulò ſuperiùs dictum ſit priùs.

Cap. XXVII. Cùm pro causâ.

Innocent. III. Archiepiſcopo, Decano, Præcentori Lugdunenſi.

S V M M A.

Cùm Archiepiſcopus iſte Archidiaconum Cabilonenſem, quod Precentorem verberando per clauſtrum traxiſſet, propter violentam manuum iniectionem, & violationem immunitatis Eccleſiaſtice, excommunicatum publicè nuntiâſſet, mādauit Pontifex, vt ſi Archidiaconus vnam tantùm excommunicationis cauſam in literis pro impetrandâ abſolutione expreſſerit, illum tanquam ob alteram Eccleſie ſua cauſam adhuc excommunicatum, eidem ſatisfacere Archiepiſcopus cogat.

E X E G E S I S.

Apparet Ecclesiam Cabilonenſem fuiſſe Regularem, vtpote quæ clauſtrum & dormitorium commune habuit, quæ non conueniunt Eccleſiæ ſeculari. Nota verò Regulam ex h. t. quam ponit *gl.* Si aliquis pluribus ex cauſis fuit excommunicatus, & in petitione abſolutionis tantùm vnam expreſſit alterâ ſuppreſſâ, adhuc manet excommunicatus *arg. c. Ex parte. de offic. ordin.* adde eiuſmodi abſolutionem eſſe per ſubreptionem obtentam, c. *Officij. in eod.*

Cap. XXVIII.

Idem, Abbati S. Andreæ.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex ad caſum, quo quidam ob Excommunicationem Canonis, Si quis ſuadente, *incurſam, pro abſolutione ad Papam proficiſcens in itinere fuit occiſus, talem, etſi pœnitentiæ ſigna euidentia praceſſerint, & abſolutus apud Deum fuiſſe credatur, nondum tamen habendum eſſe apud Eccleſiam abſolutum; ſed debere etiam defuncto abſolutionem impendi. Neque obſtare, quòd videatur Eccleſia tantùm poſſe ligare & ſoluere homines ſuper terram, non autem ſub terrâ ſepultos, neque eſſe communicandum mortuo, cui non eſt communicatum & viuo; fuiſſe enim illi communicandum, & legi, quòd in certis caſibus per Canones notatis, Eccleſia ligauerit & ſoluerit mortuos. Mandat autem abſolutionem huius defuncti à Sede Apoſtol peti, reliquos autem hâc cauſâ excommunicatos, & occiſos illis abſoluendos relinquit, à quibus erant abſoluendi, dum viuerent; Abſolutionem verò faciendam cum pſalmo pœnitentiali, Oratione Dominicâ, & aliis conſuetis; Heredes quoque ad ſatisfaciendum pro defuncto, per cenſuras iubet compelli.*

E X E G E S I S.

Quamuis abſolutus apud Deum &c.) Not. I. Egregiè ad h. t. declarandum loquitur *Panorm. hic n. 11.* Eccleſiam ligare vel abſoluere, ſcil. quoad nos, vt nos habeamus illum pro abſoluto, vel ligato, non enim abſoluit quoad Eccleſiam triumphantem, ſed eſt quædam denuntiatio, vt quia denuntiat illum ligatum vel abſolutum, & ita propriè factum eſt in caſu *h. c.* Nam primò informauit ſe Eccleſia de pœnitentiâ & contritione huius interfecti (cuius magnū argumentū eſt iter pro abſolutione ſuſceptum ad Papam) vnde concluſum fuit eſſe abſolutum quoad Deum, abſoluit ergo illum poſtea Innoc. quoad nos & denuntiauit quoad Deum, & ideò notabilis *gl.* alibi dicit, quòd Prælatus abſoluendo, vel ligando nullam vim poteſtatis exercet quoad Deum. *24. q. 1.*

Nota II. Cùm quæritur vtrum Eccleſia poſſit mortuos excommunicare, de quo diſputatum eſt in V. *Concilio Generali, teſte Euagrio. l. 4. hiſt. Eccl. c. 37.* vtrùm poſſit in illum ferri anathema, qui poſt mortem primùm cognoſcitur fuiſſe hæreticus. Affirmant aliqui apud *Azor. p. 2. lib. 5. c. 26 q. 2.* & videtur fauere c. *Si quis. de heret. & Innoc. hic.* allegans Eccleſiam hoc de facto feciſſe; potuit enim quis mori in contumaciâ, quæ poſt mortem primùm innoteſcat, & eatenus ſubeſſe juriſdictioni Eccleſiæ. Negant alij communiter rectiùs, vt *Sot. Silueſter. v. Excommunic. Nauarr. c. 27. man. c. 291.* & alij apud *eund. Azor.* eo maximè argumento, quòd crimina cum morte extinguuntur. *c. Quorundam, d. 23. & c. Si accuſatus. c. Si verò. de heret. in 6. & l. 1. & C. Si reus vel accuſatus mortuus fuerit*; ſolus ergo Deus punit aut abſoluit mortuorum crimina, coram quo nunquam extinguuntur, ſi in vitâ non fuerint extincta per pœnitentiam.

Nota III. Cùm ad *Rubr. Not. 2. & 3.* diximus Excommunicationem Maiorem priuare omnibus bonis, quæ ſunt in poteſtate Eccleſiæ, ideòque Minorem non eſſe niſi ſecundùm quid talem, quia priuat ſolâ participatione Sacramentorum: conſtet autem mortuos non poſſe priuari communione ciuili, imò nec ſactorum participatione externâ, cùm vtriuſque ſint incapaces, non poſſe dici ſimpliciter

excommunicari, ſed ſolùm ſecundùm quid, in quantum illorum corporibus negantur ſepultura, exequiæ, & Officia pro defunctis fieri ſolita; quod quatenus fit aut fieri poteſt poſt mortem, eatenus dicuntur poſt illam ligari & abſolui, cùm declaratur verè pœnitentes obiiſſe, & ſepultura cum ſuffragijs illis conceditur, vt in caſu *h. c.*

Cap. XXIX. Nuper.

Idem, Vuratislauienſi Epiſcopo.

S V M M A.

Conſultus Pontifex de laicis, qui Clericos (ſine læſione quidem) in cuſtodiâ publicâ vel priuatâ, vel etiam in Vinculis detinent, & vtrùm nominatim excommunicatis ſcienter communicantes poſſint abſolui per Confeſſionem à ſimplici Sacerdote? Reſcribit ad primum, tales laicos eſſe excommunicatos. Ad ſecundum, eum qui communicat in crimine criminoſo, conſulendo, iuuando, fauendo, eſſe excommunicatum excommunicatione maiori; ſi autem communicet dumtaxat in oratione vel oſculo, aut orando ſecum, aut etiam comedendo, poſſe abſolui à proprio Sacerdote vel Epiſcopo, quia conditor Canonis eam ſpecialiter ſibi non retinuit &c.

E X E G E S I S.

De communicatione cum excommunicatis tum in crimine, tum in aliis diximus ad *Rubr. tit. not. 9.* Quod verò per communicationem in diuinis ibi cum *Nauarr.* cenſuimus grauiter peccari, hic autem Pontifex communicatione in orando neget incurri excommunicationem Papæ reſeruatam, intelligi debet de leui aliquâ participatione in orando extra templum, vel in templo breui tempore, aut non in officiis ſolennioribus & precibus publicis, quæ fiunt nomine Eccleſiæ, quod etiam notauit *Nauarr. c. 27. n. 36. ad 5.* Per carcerem ſiue cuſtodiam, & multò magis per vincula violari Canonem *Si quis ſuadente*, meritò cenſet Pontifex; videtur enim hæc iniuria & violentia eſſe grauior læſione & percuſſione corporali. Reliqua intelliguntur ex dictis ad *c. 5. & d. Canonem ibid.*

Cap. XXX. Quod in dubiis.

Idem, Strigonienſi Archiepiſcopo.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex excommunicato, licet iurauerit ſtare mandato Eccleſiæ, communicari non debere, donec per Eccleſiam fuerit abſolutus, alioqui abſolutio poſt iuramentum non foret neceſſaria. Nullus autem ſcienter nominatim excommunicato communicare tenetur, niſi perſonæ per Greg. Papæ c. Quoniam multos *exceptæ. Alij autem niſi commoniti participare deſiſtant, excommunicandi ſunt. Participantes autem illi, qui eſt cum participibus ſuis excommunicatus, & ipſi ſententiam Excommunicationis incurrunt.*

Cap. XXXI. Inter alia.

Idem, Doctoribus Bononienſibus.

S V M M A.

Cùm ex Gregorij Papæ c. Quoniam multos, *præced. c. allegato, orta eſſet quæſtio, aliis concedentibus perſonas ibi nominatas, excommunicato communicare teneri, præſertim quæ priùs ad communionem eorum tenebantur, aliis aſſerentibus eos communicare licitè poſſe, ſi velint, non tamen ad hoc ex neceſſitate teneri. Reſcribit Pontifex, ex dictis perſonis, illas, quæ priùs ad communionem tenebantur, neque poſtea ad contrarium teneri, cùm adhuc debitum duret, & ita per conſequens ad communionem obligentur, ſine quâ illud nequeunt exhibere. Illud autem non ad omnes perſonas cap. eſſe referendum; debere enim, viatores, peregrinos, mercatores, à communione talium perſonarum, (niſi articulus neceſſitatis immineat,) abſtinere, vt in fi. dicti c. colligitur manifeſtè. Perſonas autem exceptas dicit Pontifex in criminibus communicare non debere.*

E X E G E S I S.

Per Gregorij Papæ c. Quoniam multos, &c.) Eſt hoc *c. Greg. VII.* & refertur. *11. q. 3.* cuius explicationem pete ex *Nauarr. c. 27. n. 27.* & Theologis moralibus, qui accuratè, & ex inſtituto hæc explicant; capitulorum autem horum duorum, quæ à ſe dependent, clara eſt deciſio, nec nos detinere debent.

Cap. XXXII. Cùm illorum.

Idem.

S V M M A.

Qui ſciunt ſe excommunicatos, & ſacros ordines accipiunt, ſi fuerint ſeculares Clerici, Reſcribit Pontifex eſſe in perpetuum deponendos. Illi autem, qui non recolunt factum, quo Excommunicationem meriti fuerint, vel factum quidem ſcientes, ſed Iuris ignari neſciunt ſe exinde teneri, neque ipſi in his caſibus poſſunt ab Archiepiſcopis, vel Epiſcopis ſine ſpeciali mandato Pontificis abſolui, licet eidem poſſint intimari. Licet verò ab Alex. Pont. fuerit conſtitutum, clauſtrales quocunque modo ſe in clauſtro percuſſerint, non eſſe Romam mittendos &c. & alibi dicatur de ſeculo ad Religionem fugientes, ſi poſtea confiteantur ſe pro aliquo delicto Excommunicationem ipſo facto incurriſſe, non poſſe ſine licentiâ Papæ per Abbatem abſolui, et ſi poſſint punire, Innocentius tamen etiam

bos

hos abſoluendi concedit poteſtatem, niſi exceſſus eorum fuerit difficilis & enormis, ex enumeratis in textu. Si verò clauſtralis aliquis in perſonam alterius clauſtri manus iniecerit, per Abbatem eius, qui paſſus eſt iniuriam, abſoluatur. Si autem Clericum percuſſerit ſecularem, non niſi à Papâ poterit abſolui. Si autem hos clauſtrales ordinari contingat, & ſcienter id fecerint ab executione ſuſcepti ordinis & officij maneant ſuſpenſi, cum reliquis autem facti vel Iuris ignaris poſt peractam pœnitentiam Abbas poßit diſpenſare, niſi factum graue fuerit & notabile, aut is qui fecit, fuerit talis, de quo obliuio, aut ignorantia non poßit præſumi.

EXEGESIS.

Iſte Canon, quatenus negat vel limitat Abbatibus poteſtatem abſoluendi Clericorum percuſſores, hodie non ligat Regulares ſuos, aut Religionem ingredientes propter priuilegia Religionum, per quæ conceſſum eſt illarum Superioribus vt per ſe, vel alios, omnes ſuos poſſint abſoluere ab omnibus peccatis, ante, vel poſt ingreſſum commiſſis, & ab omnibus Eccleſiaſticis & ſecularibus ſententiis, cenſuris & pœnis à Iure vel homine latis per *Bullam Sixti IV.* conceſſam Minoribus quatuor tantùm caſibus exceptis, de quibus in eorũ monumentis; ſimile priuilegiũ conceſſum eſt PP. Benedictinis; vtrumque participat Societas Ieſu, vt refertur in *Compend. priuil. verb. Abſolutio. §. 7. & 10.* Volentes tamen ingredi Societatem & abſolui, reincidunt in priſtinas ſententias, niſi mox ingredi, & peractis experimentis vota emittere velint. Quod idem tradit *Azor. p. 1. l. 5. c. 12. q. 9.* & nullâ licet factâ priuilegiorum mentione, exiſtimat cum aliis ibi allegatis, vetitus eſſe, eiuſmodi excommunicatos à Superiore Religioſo abſolui poſſe; etſi non video, quid ad præſens cap. reſpondeat, aut reſpondere poſſit.

Cap. XXXIII. De Monialibus.

Idem, Piſtorienſi Epiſcopo.

SVMMA.

De Monialibus reſcribit Pontifex, ſi vel in ſe inuicem vel conuerſos aut conuerſas ſuas, aut clericos etiam manus iniecerint, per Epiſcopum, in cuius diœceſi fuerint, abſoluendas eſſe.

Eſt textus de plano.

Cap. XXXIV. Si verò.

Idem, vniuerſis Cruce ſignatis.

SVMMA.

Cùm Veneti eſſent excommunicati, & Cruce ſignati, nauibus illorum vti formidarent, vtpote maiori parte nauli (cuius recuperandi ſpes nulla erat alia) jam perſolutâ, reſcribit Pontifex, ab excommunicatis exigi poſſe & recipi quod debetur, & jure cautum eſſe, quòd tranſeuntes per terram hæreticorum, aut excommunicatorum, neceſſaria emere ac recipere poßint; præterea patrefamilias excommunicato (cui in hoc ſimilis erat Dux Venetorum) à participatione illius familiam excuſari.

EXEGESIS.

Nota ex h. t. non teneri nos cum incommodo præſertim magno evitare excommunicatos, ſed perinde eſſe, ac ſi non poſſemus, illud enim dicimur poſſe, quod commodè poſſumus. *l. Nepos. in fin. ff. De verb. ſignif. & l. Filius qui. ff. De cond. indi. item c. Faciat homo. 22. q. 1.*

Cap. XXXV. Vt famæ.

Idem, Londonenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex etiam Clericos, poſtquam fuerint de crimine Canonicè condemnati ſub arctâ cuſtodiâ detineri poſſe ac debere, qui cùm ſint incorrigibiles, nec in monaſteriis cuſtodiri poßint, ad ſimilia, vel peiora facilè laberentur. Laici verò citra cenſuram capere poſſunt Clericos & ad judicium trahere etiam de licentiâ & autoritate Prælatorum, quorum juriſdictioni ſubſunt, dum tamen non amplius violentiam extendant, quàm res exigat.

EXEGESIS.

Regula h. t. quòd illi, *quorum autoritate alij aliquid faciunt, ipſi facere videantur*; concord. cum illâ in 6. *Quòd quis facit per alium, cenſetur facere per ſeipſum.* Colligunt hinc DD. quòd Iudex Clericos in flagranti crimine depræhenſos poſſit capere & cuſtodire, donec ſuo judici tradi poſſint, quod ſatis apertum eſt ex text. & multis allegationibus confirmat *Barboſ.*

Cap XXXVI. Contingit.

Idem, Bracharenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm Clerici, vt ſatisfacerent offenſo ſecundùm morem patriæ inſtar laicorum, ſupponerent corpora ſua triginta, ſeu pluribus aut paucioribus percußionibus fuſtium. Reſcribit Pontifex huiuſmodi manuum iniectionem etſi non violentam, iniurioſam tamen videri, cùm ille Canon non tam in fauorem Clerici ordinati, quàm in fauorem Ordinis Clericalis fuerit promulgatus: Ideóque mandat id de cætero prohiberi. Clericum autem contra facientem excommunicari; prouidere autem debeat vt iniuriam paſſo aliter & ſine iniuriâ Clericali ſatisfaciat.

Digitized by Google

EXEGESIS.

Nota ex h. t. Regulam ſæpiùs in jure noſtro repetitam: Quòd *vbi priuilegium eſt indultum principaliter, in fauorem Collegij, ſeu publicum, licet communiter etiam concernat fauorem priuatarum perſonarum, non poteſt priuata perſona illi priuilegio renuntiare*, concord. *c. Si diligenti. de foro compet.* Secus eſt, vbi priuilegium principaliter concernit fauorem priuatum, ſed in conſequentiam fauorem publicum. *cap. Dilecti. de foro compet.*

Cap. XXXVII. Relatum.

Idem, Lugdunenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Mandat Pontifex etiam ſeruos pro iniectione manuum in Clericos miſſi ad ſedem Apoſtolicam abſoluendos, niſi fecerint hoc in fraudem, vt ſubtrahant ſe obſequio dominorum, aut Domini graue damnum inde ſentiant, hoc enim caſu poſſe eos ab Epiſcopo abſolui, ſed pro recompenſatione itineris aliam eis ſatisfactionem eſſe injungendam.

Nihil hîc eſt, cur hæreamus.

Cap. XXXVIII. Sacris.

Idem, Strigonienſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Licet excommunicatus ad cor rediens, excommunicatus alios, quos priùs fouerat, expugnauerit, non habendum tamen eſſe ideò abſolutum, nec ſi occumbat in huiuſmodi bello orandum, niſi de ipſius viuentis pœnitẽtiâ per euidentia ſigna conſtiterit, & iuxta aliam conſtitutionem defuncto etiam abſolutio impendatur.

Statutum hoc eſt ad terrorem excommunicatorum, Conſtitutio altera eiuſdem. *Innocent.* habetur *ſup.*

Cap. XXXIX. Sicut.

Idem, Aſſuntinenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex, niſi Excommunicati ab Epiſcopo, literas abſolutionis à Papâ, vel illius Delegato afferant, aut aliter legitimè de ipſorum abſolutione conſtiterit, ipſos pro excommunicatis vt priùs habendos & euitandos eſſe.

Nihil addendum eſt claritati.

Cap. XL. Per tuas.

Idem, Senonenſi Archiepiſcopo.

SVMMA.

Cùm aliqui de appellatione Excommunicati ad Metropolitanum diuerſa ex antiquioribus Canonibus allegarent, Pontifex ita diſtinguit: Vel eſt quis poſt appellationem legitimam ad Archiepiſcopum excommunicatus ab Epiſcopo, vel eſt in formâ Excommunicationis error intolerabilis patenter expreſſus, in quibus caſibus excommunicatus, etiamſi abſolutionẽ non petat, debet admitti, ſed donec de his cõſtiterit, in aliis euitari debet; etſi ſed. Apoſtol. etiam tales conſueuerit abſoluere ad cautelam. Verùm in aliis, niſi gratiam abſolutionis priùs petat, non debet audiri, ne ſententiam Eccleſiæ videatur contemnere. Quòd ſi abſolutionem petat, Metropolitanus eum abſoluat, niſi ſuo Suffraganeo deferat, qui niſi iuxta formam Eccleſiæ velit ipſum abſoluere, abſoluat Archiepiſcopus ſolitâ cautione receptâ, & quòd Canonicum fuerit, decernat. Si autem Epiſcopus propter manifeſtum exceſſum ſubditũ ſuum excommunicârit, Metropolitanus ipſum non abſoluat, niſi Suffraganeus requiſitus malitiosè abſolutionem denegarit.

EXEGESIS.

Poſt appellationem legitimam &c.) Not. I. Appellationem, vt dictum eſt in illâ materiâ, habere duos effectus, ſuſpenſiuum & deuolutiuum; priorem tamen non habet appellatio ab excommunicatione; quia illam non ſuſpendit per h. t. & *c. Paſtoralis. de appell. ſup.* poſteriorem tamen habet, quia deuoluit cauſam ad Superiorem, cui defertur Iuriſdictio, inde ſequitur poſſe ab excommunicato legitimè appellari, quod non rectè aliqui negabant à Pont. initio *cap.* allegati.

Nota II. A *Panorm. hic n. 3.* proponi duas Regulas ex h. t. Prima eſt, quòd dicens excommunicationem eſſe nullam, quia vid. lata eſt poſt appellationem legitimam, vel continet errorem patenter expreſſum, loquitur Pont. *Auditur, licet non petat abſolutionem ad cautelam, vel abſolutè.* Secunda eſt, quòd dicens excommunicationem eſſe iniuſtam, non auditur volens probare iniuſtitiam, niſi ante omnia petat abſolutionem. Ratio eſt, quia excommunicatio iniuſta ligat ſaltem quoad Eccleſiam; ſi enim omni caſu deberet quis ſtatim audiri & abſolui, fruſtra expectaretur eventus excommunicationis, cuius nullus eſſet effectus. *c. Cùm contingat de off. deleg.* vtpote reo jam priùs abſoluto, ſi antequã probet eſſe iniuſtam, audiatur, & abſoluatur, ſi autẽ probet eſſe nullam, rurſus abſolutio non erit neceſſaria.

Nota III. Non ſolùm in his duobus caſibus Excommunicationis latæ poſt appellationem, vel erroris in formâ ſententiæ patenter apparentis, ſed vbicunque allegatur nullitas, auditur probare volens nullitatem, non petitâ aliquâ abſolutione. vnde hi caſus ſolùm allegantur exempli cauſa, vt cenſet *Panorm. n. 3.* allegans DD. hîc, & clarius *in c. Solet. eod. in 6.*

Cap. XLI. Si aliquando.

Idem.

SVMMA.

Si contingat Autoritate Apoſtolicâ excommunicatis

nicatis à Pontif. literas cum ſalutationis alloquio deſtinari, non propterea credatur Excommunicationis ſententia relaxata; cùm per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam ſubreptionem contingat eiuſmodi literas impetrari.

Non eſt, quòd opponamus, aut exponamus.

Cap. XLII. Officij.

Idem, G. Sancti Laurentij in Luciná Presbyt. Card. Apoſt. Sed. Legato.

SVMMA.

Conſultus Pontifex, an propter plures exceſſus à pluribus Prælatis excommunicatus, & vni Prælatorum de vno tantùm exceſſu vult ſatisfacere, ab eo ſit abſoluendus, & cùm de alio non ſatisfecerit, alij abſolutus valeat nuntiari, reſcribit, quòd ſupprimenti veritatem, abſolutio ſubrepta non prodeſt, & veritatem intelligens, abſolutionem huiuſmodi exhibere non debeat.

Cap. XLIII. Reſponſo.

Idem, Ferrarienſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus ab Epiſcopo Pontifex, vtrùm Ferrarienſibus ciuibus excommunicatis & interdictis ſemel in hebdomade, vel menſe apud aliquam Eccleſiam liceat prædicare verbum Dei, & eoſdem ad correctionem inducere, reſpondet hoc ſine ſcrupulo fieri poſſe, dummodo contra formam interdicti nullum eis diuinum officium celebretur. Ad alteram verò quæſtionem, vtrùm Ferrariæ, cùm præter baptiſmum paruulorum & pœnitentiam morientium omnia Sacramenta ſint interdicta, liceat pueros baptizatos confirmare, itidem reſcribit Pontifex, quòd ſicut in interdicto pueri poſſunt baptizari, ita poſſint etiam confirmari.

EXEGESIS.

Excommunicationis & interdicti ſententiis ſint ligati &c.) Nota I. Participari poſſe cum excommunicato & interdicto, quando participatio tendit ad eius correctionem, quod clariùs habetur. *c. Cum voluntate. infra eod.* cùm verò in textu nulla præterea ſit difficultas, & occaſio offerat explicationem Interdicti, cuius in jure noſtro, non tantùm h. tit. ſed alibi quoque frequentiſſima eſt mentio, aliqua dicemus.

Nota II. Interdictum eſſe Cenſuram, quà priuantur *fideles vſu quarundam rerum ſacrarum*, in quantum is pertinet ad cultum diuinum, ita ferè *Suar. d. 32. de Cenſur. ſect. 1. n. 4. Tanner. to. 4. diſp. 6. q. 10. dub. n. 146.* Differt itaque interdictum ab Excommunicatione, quia non priuat rebus diuinis, quatenus pertinent ad Communicationem fidelium, ſed colendum Deum more ſolenni & libero ad terrorem & correctionem peccantium. Differt item à ſuſpenſione, quia non priuat iiſdem, vt pertinent ad Exercitium officij aut beneficij. Vnde apparet, etſi omnes Cenſuræ materialiter conueniant, quia verſantur circa eadem bona, differunt tamen formaliter, imò etiam materialiter ratione extenſionis, nam Excommunicatio, omnium bonorum priuat Communione, ſuſpenſio autem & interdictum ſolùm aliquibus.

Not. III. Interdictum variè diuidi. 1. In *locale* & *perſonale*, prius *immediatè locum* afficit, in quo prohibetur celebratio publica cultûs diuini, poſterius *perſonam*, cui prohibetur eiuſdem vſus. Differunt 1. quia locale tum indigenas, tum alienigenas ligat in loco interdicto, perſonale autem ſolùm certas perſonas, quas ſequitur in omni loco. Si & locus & perſonæ interdicantur, erit interdictum mixtum.

2. Locale ſubdiuiditur in *generale*, quod fertur in regnum, prouinciam, vrbem, pagum, villam, caſtrum, & *particulare*, quod fertur in locum particularem, v. g. vnam alicuius vrbis Eccleſiam, ſacellum, cœmiterium, vt ſumitur ex *c. Cùm in partibus. de verb. ſignif.* Differunt, quia ſi vrbs v. g. generaliter interdicta eſt, neque intra, neque extra eius templa celebrari poteſt, ſi autem vna tantùm Eccleſia in particulari, extra illam cultus diuinitus non eſt prohibitus.

3. Interdictum perſonale ſimiliter aliud eſt generale, quod fertur in communitatem, Capitulum, Academiam, populum &c. & in particulare, quod afficit ſolùm certas perſonas vnam vel plures; prius ligat quoque innocentes per accidens, quamdiu ſunt in loco, ſiue communitate interdictâ.

4. Interdictum aliud eſt *totale*, quod omnes interdicti effectus habet, aliud *partiale*, quod aliquem, vel aliquos; tale eſt, cùm prohibetur ſolus ingreſſus Eccleſiæ, eius exempla in jure ſunt frequentia, vide *Laymann. tract. de Cenſur. p. 1. c. 1. n. 4.* cùm prohibetur, ne quis intra Eccleſiam diuina celebret, aut audiat, neque eo fine ingrediatur, neque ibi ſepeliatur, niſi pœnituerit, juxt. *c. Is cui. de ſent. excomm. in 6.* Per Eccleſiam autem intelligitur omnis locus ab Epiſcopo ad officia diuina deputatus.

5. Interdictum aliud eſt *Cenſura*, de quo principaliter agimus, aliud pura *pœna*, vt etiam de ſuſpenſione paulò poſt dicemus, etſi hanc diuiſionem alij meritò reijciunt.

Nota IV. Per interdictum prohiberi. 1. Vſum actiuum & paſſiuum Sacramentorum. *c. Quod in te. de pœnit. & remiſſ. c. Si ſententia. & c. vlt. de ſent. in 6.* Excipitur autem 1. Baptiſmus, præmiſſo etiam Catechiſmo & fontis Benedictione. 2. Confirmatio & Sacramentum pœnitentiæ; quæ tria Sacramenta expreſſè in hoc c. permittuntur. 4. Item Euchariſtia per modum viatici iis exceptis qui in ſpeciali interdicto ſunt, aut interdicto loci vel communitatis cauſam dederunt. *c. Alma mater. de eodem in 6.* donec Eccleſiæ ſatisfecerint. Sacramentum Ex-

tremæ Vnctionis & Ordinis tempore Interdicti miniſtrari non poſſe, conſtat ex *c. Quod in te. de pœnit. & remiſſ. c Si ſententia. eod. in 6.* excepto tamen caſu neceſſitatis. vide *Laymann. l. c. c. 2. n. 1.* Matrimonium quoque tolli interdicto ſentit. *Suar. diſp. 33. ſect. 1. n. 50.* ſed illud permitti ſine benedictione nuptiarum communiter tenent alij cum *Panorm.* in *c. Non eſt de ſponſal.* eò quod miniſtri ſint ipſi contrahentes, non Eccleſia.

Nota V. Per interdictum prohiberi ſecundò Celebrationẽ & auditionem diuinorum officiorũ. *c. Si ſententia. & c. vlt. eod. in 6.* ſicut in Excommunicatione licet diuerſo modo, vt dictum eſt; prohibetur quoque campanarum pulſus, niſi ad Aue Maria. Quæ tamen limitantur in *d. c. Alma Mater.* ſ. vt poſſit celebrari, excoṁunicatis & interdictis excluſis, ſubmiſſâ voce ſine pulſu campanarum; quâ ratione niſi Clerici beneficiati diuina perficiant, priuantur diſtributionibus. 2. Excipiuntur quatuor feſtiuitates Natiuitatis, Paſchæ, Pentecoſtes, Aſſumptionis B. V. (non tamen Conceptionis euſdem, niſi tantùm quoad Miſſam *Egredimini, teſte Toletò l. 1. Sum. c. 53.* quibus *Martinus V.* addidit feſtum Corp. Chriſti. vide plura apud *Suar. l. c. n. 36.* Tertius deniq; effectus Interdicti eſt priuatio Eccleſiaſticæ ſepulturæ. *c. Quod in te. de pœnit. & remiſſ.* vide *Laymann. l. c. n. 3.* Etſi illud quoque obſerua, interdictos hodie non eſſe repellendos à diuinis Officiis, & ſepulturâ, niſi ſint ſpeciatim denuntiati, propter Bullam *Ad euitanda,* de quâ ſupra, quod procedit de omnibus Cenſuris.

Not. VI. Clericos violantes interdictum peccare mortaliter, quia in illos tendit primariò; leuiùs laicos, niſi ſit interdictũ perſonale; vide *Nauarr. c 27. man. n. 187. Laymann. l. c. c. 5. n. 2.* Pœnæ huius delicti ſunt priuatio ſepulturæ, *c. Quod in te. c. Is cui. &c.* item priuatio vocis actiuæ & paſſiuæ in electionibus, Irregularitas ſi exerceat actum ordinis. Tollitur hæc Cenſura ab eo qui tulit, & compræhenditur ſub priuilegio abſoluendi ab omnibus Cenſuris; non poſſunt tamen priuilegiati tollere interdictum loci & communitatis; Interdictum perſonale tollere poſſunt etiam Parochi & Confeſſarij expoſiti, niſi ſit reſeruatum, de his & aliis vide *cc. ll. cc.*

Obſerua denique ceſſationem à diuinis valde ſimilem eſſe interdicto locali, eoſdémque ferè effectus habere; Differt tamen quia non eſt Cenſura, nec propriè pœna, ſed ſimplex prohibitio, in ſignum mœroris & luctûs, ob iniuriam Deo, vel Eccleſiæ illatam *arg. Clement. 1. de ſent. Excom.* vide *Suarez diſp. 39. de Cenſur. ſect. 1. n. 13.* & alios.

Cap. XLIV. Inquiſitioni.

Idem.

S V M M A.

Si alter coniugum pro certo ſciat Impedimentum coniugij, propter quod non poſſit ſine peccato mortali copulam exercere, etſi illud apud Eccleſiam probare non poſſit, Reſcribit Pontifex debere potiùs Excommunicationem ſuſtinere, quàm peccatum operari. Si autem non ſciat pro certo, ſed credat, non ex credulitate leui & temerariâ, ſed probabili & diſcretâ ad ſui Paſtoris conſilium, poteſt non ſolùm reddere, ſed etiam exigere debitum coniugale. Si verò Conſcientia pulſet animum ex credulitate probabili & diſcretâ quamuis non euidenti & manifeſtâ; debitum reddere poteſt, non autem exigere, ne vel contra legem Coniugij, vel judicium conſcientiæ offendat.

E X E G E S I S.

Occaſionem huic Canoni dedit, Excommunicatio lata in aliquem, aut aliquam Coniugem, quæ ducta ſcrupulo latentis Impedimenti dirimentis, nolebat debitum reddere. Reſponſum Pontif. eſt ſolidum & clarum. Si coniunx ſit certus de impedimento tali, debere potiùs ſuſtinere Excommunicationem, quàm per copulam peccare mortaliter. Si autem probabilius ſit etiam judicio viri probi, tale impedimentum non ſubeſſe, non ſolùm poſſe reddere ſed etiam exigere debitum, quia in vtroque licet ſequi opinionem tutiorem & probabiliorem. Secus, ſi probabilitas vacillet, tum enim ſolum poſſe reddere, ne abſque ſufficienti causâ coniugi jus ſuum interuertat, non autem exigere, ne periculo peccandi ſe exponat. Eſt autem primum tolerabile, quia Excommunicatio nitens falsâ præſumptione fori externi, vt hîc, coram Deo non ligat. Vide *Sanch. l. 2. de matr. diſp. 39. n. 5. Gutier. tract. de Matr. c. 49. & 50.*

Cap. XLV. Contingit.

Idem.

S V M M A.

Cùm in Flandriâ quidam Clerici, nec in tonſurâ & habitu, nec in negotiis de Clerico quidquam oſtenderent, & ſolùm, vt ſubterfugiant publica judicia, ſe vt Clericos repræſentent, mandat Pontifex, vt tales ſi tertio commoniti ſe non emendent, immunitatis fori fiant exſortes.

Vide dicta ad *c. In audientiâ. ſuprà.*

Cap. XLVI. In præſentiâ.

Idem.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex de quibuſdam Canonicis, qui Decano ſuo Excommunicationem objiciebant, non poſſe ipſos hoc facere, cùm ſuper hoc nec commonitus, nec impetitus fuerit; nec ipſi propter hoc eum euitandum duxerint, ſed Epiſcopus ei in menſâ, & Canonici communicauerint etiam in diuinis.

Excommunicatio ſupponit admonitionem, de quo rurſus. *c. Sacro. inf. eod.* paulò poſt, neque rectè excommunicatum judicat, quem non vitat.

Cap.

Cap. XLVII. Quantæ.

Idem.

S V M M A.

Ne ſoli in Rectores Eccleſiæ manus inijcientes, puniendi putentur, & facientes ac conſentientes pari ſint pœnâ plectendi: Eos etiam delinquentibus fauere interpretatur Pontifex, qui cum poſſint, manifeſto facinori non deſinunt obuiare.

Cap. XLVIII. Sacro.

Idem, in Concilio Generali.

S V M M A.

Prohibet Pontifex 1. Ne quis aliquem excommunicet non præmiſſa monitione coram idoneis teſtibus, per quos ea poſſit probari, præſumens contrà & c. per menſem ingreſſum Eccleſiæ ſibi nouerit interdictum. 2. Neminem excommunicet abſque manifeſtâ & rationabili causâ, ſine quâ ſi proceſſerit, & requiſitus proceſſum non reuocauerit, grauatus apud Superiorem ſuper iniuſtâ excommunicatione queratur, qui cum ſuo mandato (ſi abſque periculo moræ poteſt) ad Excommunicatorem eum remittat intra competentem terminũ abſoluendum alioquin ipſe ſufficienti cautione receptâ abſoluat. 3. Cumq; de iniuſtâ Excommunicatione conſtiterit, Excommunicator condemnetur ad intereſſe excommunicato; aliàs nihilominus ſuperioris arbitrio puniendus. 4. Si verò contra Excommunicationis conquerens ſententiã nihil rationabile probauerit, ipſe ad intereſſe, vel aliàs condemnetur, vel in priſtinam reducatur ſententiam, vſque ad condignam ſatisfactionem. 5. Si Iudex ſuum recognoſcens errorem paratus ſit ſententiam reuocare, eius, pro quo lata eſt, appellationem non audiat, niſi error ſit dubius: & tunc cautione receptâ de parendo mandatis eius, ad quem appellauit excommunicatum abſoluat, ſicq; præſcripta pœnæ minimè ſubiacebit.

E X E G E S I S.

Niſi competenti monitione præmiſſâ) Not. I. Excommunicationem non incurri ſine contumaciâ; contumax autem dicitur, qui *monitus non paret*, ſupponit ergo admonitionem ſpretam. Cuius neceſſitatem valdè exaggerat *cap. præſens.* & diſtrictè præcipit; & quidem in Excommunicatione Iuris includitur in ipsâ lege, quæ eſt perpetua quædam Admonitio; neque aliâ opus eſt, niſi id ipſa lex exprimat *Clement. 1. de decimis.* Idem dicendum eſt de Cenſuris ab homine pro culpis futuris, quæ ſimiles ſunt Cenſuris Iuris, vt tradit *Suar. diſp. 3. ſect. 3. n. 4.*

Not. II. Excommunicationem pro culpis & offenſis præteritis, vel præſentibus ſemper requirere ſpecialem admonitionem, de quâ intelligitur *c. Præſens. & c. Romana in 6. eod. c. Speciali de appellat.* quæ iura loquuntur expreſſè de Excommunicatione, *in c. verò Statutum. eod. in 6.* ad interdictum hæc Regula extenditur, & *c. Indignè 12. q. 2.* generatim dicitur debere eſſe prouiſum, vt vindictam admonitio præcedat, quod *Suar. l. c. n. 10.* extendit ad Cenſuras, quæ per modum defenſionis feruntur, etſi multi ex noſtris Canoniſtis diſſentiant.

Not. III. Hanc admonitionem debere eſſe trinam, ſiue vnam loco trium, obſeruatis aliquot dierum competentibus interuallis iuxt. *c. Conſtitutionẽ. eod. in 6.* vbi ſupponitur jus trinæ admonitionis eſſe antiquiſſimum, & patet ex *c. De illicitâ. 24. q. 3. c. De Presbyterorum. 14. q. 4. c. Omnes decimæ. 16. q. 7.* Id certum eſt, ex neceſſitate, vel rationabili causâ poſſe hoc interuallum etiam ad vnum & breuius tempus reſtringi. Licet autem in aliis Cenſuris poſſit remitti admonitio, iuxt. *Innoc. c. 1. de ſucceſſ. Prælat. Panorm. in cap. Reprehenſibilis. de appellat. n. 4. & alios*, quando per modum puræ pœnæ intelliguntur, quòd in ſuſpenſione & interdicto locum probabiliter habet, in Excomm. tamen fieri non poteſt, quia hæc eſt ſemper medicinalis, medicina autem per modum pœnæ ſaltem puræ non præbetur.

Nota IV. Admonitionem hanc faciendam eſſe à judice, vel eius autoritate, & quidem ad inſtantiam partis, ſi feratur in commodum perſonæ priuatæ, iuxt *c. 1. De judiciis. n. 33.* in causâ verò boni communis judex ex officio procedit iuxta eundem in *c. Veritatis. de dolo & contum.* etſi neceſſe non eſt, vt fiat ſcripto iuxta *eund. Panorm. l. c. n. 3.* Sufficit autem ad vtrumque forum (etſi aliqui ſentiant fieri debere perſonaliter) ita monitionem fieri, vt ad reum eius notitia peruenire poſſit *arg. Clement. cauſam de elect.* Eſt tamen, omiſſâ licet omni admonitione, vt patet ex hoc t. Excommunicatio valida, quia ad abſolutionem ſuſtineri debet, & ita ſentiunt DD. communiter cum *Panorm. ibid.* niſi ipſo jure aliquis caſus excipiatur, vt in *c. Statuimus. in 6.*

Nota V. Ex *c. 1. eod. in 6.* ſententiam cenſuræ debere primò ſcribi, & poſtea proferri. 2. in eâ debere cauſam exprimi, ob quam fertur. 3. Exemplum Scripturâ tradi, ſi intra menſem petat. 4. Iudicem contra facientem, per menſem eſſe ſuſpenſum ab ingreſſu Eccleſiæ. Eſt autem nihilominus valida, etſi non ſcribatur, ſi nihil aliud deſit; eo manifeſto argumento, quòd talis ſententia jubetur relaxari. *in d. c.* quod autem nullum eſt, relaxari non poteſt. Neque *c. fin. de ſent. & re jud.* nam peculiaris eſt ratio cenſurarum, quæ medicinales ſunt, & communem naturam ſententiæ non ſequuntur.

Quamuis autem excommunicationis gladius, vt dicit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. de reform. c. 3.* neruus ſit Eccleſiaſticæ diſciplinæ &c. præcipit tamen ibid. vt ſobriè magnâq; circumſpectione exerceantur, cùm experientia doceat, ſi temerè aut leuiter incutiatur, vt ſæpe fit, contemni magis quàm formidari.

Cap. XLIX. Nouerit.

Honorius III. Epiſcopo Bononienſi.

T E X T V S.

Excommunicat Pontifex omnes hæreticos vtriuſque

INDEX
RERUM, ET VERBORUM.

NOTANDUM.

Numerus alphabeticis vocabulis immediatè appoſitus paginam indicat. Dictiones verò numerum eum immediatè ſequentes cum nota: §. vel: ℣. vel: v. *vel:* c. *denotant eiuſdem paginæ verſum initialem, vel caput. Cætera clara ſunt ex inſpecto ipſius reliquæ citationis contextu.*

A.

ABBATIS nomen. Pag. 107. §. Sumitur. Electio. 102. c. 1. 804. §. Not. 2. Cùm. Inſtitutio. 548. c. 4. Inſtallatio. 132. §. Neque. Benedictio. 111. §. Si & ſeq. Remotio ab officio Cuſtodis. 537. c. 7. Mitrati poteſtas ordinandi. 918. §. Abbates illis, & §. Abbates, ibidem. Mitra qualis? 919. c. 6.

Abbatis poteſtas agendi in Judicio. 555. §. Licet. Item 22. §. Quæ ad. Et § Not. 3. Conveniendi Reos. 40. §. Abbates. §. Niſi. Cognoſcendi cauſſas matrimoniales &c. 898. c. 12. Alienandi. 555. §. Licet. Item 554. §. Non. & ſeq. Aſſumendi dignitatem ſuâ minorem. 537. §. Supponit. Præſcribendi Jura Epiſcopalia. 587. §. Confirmat. Solenniter benedicendi. 918. §. Abbates.

Abbatis juriſdictio. 555. §. Licet. Item 740. §. Illius. Præſentia in Synodo Diœceſana. 181. §. Reſcribit. Et 919. c. 6.

Abbas exemptus in Epiſcopum electus. 98. §. Si Abbas.

Abbatia fit Epiſcopatus, & Abbas Epiſcopus. 507. c. 8. & c. 9.

Abbatis Joachim error. 1. §. Damnat.

Abbas Panormitanus. 105. §. Nota.

Abbatiſſæ Electio. 108. §. Cùm. Per ſcrutinium. 81. §. Quæres 1. Per compromiſſum. 62. §. Si ſorores. Inſtitutio à Patriarcha. 548. c. 4. Inſtallatio, à quo? 132. §. Neque. Benedictio, à quo, & quando? 658. §. Nota 2. Et §. Statuit. Juriſdictio qualis? 182. §. Etſi. 898. §. Cùm Presbyteri. 899. §. Not. 3. Item 937. c. 10. Et 938. §. Patet. Egreſſus è clauſura. 657. §. 3. Eius mortuæ ſucceſſio in adminiſtratione. 23. § Perſonæ.

Abbreviatores duplicis generis. Maioris, & minoris parci, ſeu præſidentiæ. 580. §. Qui. Requiſiti ad fidem faciendam Regulæ Cancellariæ in Judicio productæ. Ib. c. 28.

Abiuratio. 159. §. Not. 5. Item 452. c. 5. Et 541. §. Etſi.

Abortus. 851. §. Qui impedit. Item 857. c. 20. Et 853. Not. 3.

Abrogatio. 46. §. Et.

Abſentia. Epiſcopo longè abſente, quæ beneficia poſſit conferre Capitulum? 547. §. Not. 5. §. Si ad.

Abſentes Canonici ad electionem Epiſcopi, quando citandi? 79. §. Præſentibus. Et 394. §. Plena.

Abſentis contemptus. 80. §. Vota.

Abſentia privilegium perſonale. 59. c. 15. Et. §. Vel.

Abſens Canonicus, vel Clericus, quando de jure carens, quando non? 4. §. Secundum. Item 464. c. 14. Et 969. §. Not. Canonicos. Et 462. c. 7. 469. c. 15. 96. c. 30. 476. c. 31. Ibid. §. Quæres. 927. Not. Et.

Abſolutio à cenſuris generatim. 551. Reg. 66. Et 959. c. 5. In articulo mortis. 610. §. Colligitur. Et 968. c. 22. Extorta per vim, vel metum. 206. C. un.

Abſolutio ad cautelam. 374. §. Relaxâſſe. 414. § Intellectus.

Abſolutio à cenſuris in ſpecie. 951. c. 28. 947. c. 15. 950. c. 30. 952. c. 41. 946. §. Not. 1. 971. c. 23. 951. c. 39. 455. §. Colligitur. 953. c. 42.

Abſolutio ab iiſdem, per Papam. 964. c 4. & §. Senſus. Per Archiepiſcopum. 960. c. 7. Per Ordinarium. Ibidem. 175. §. His. A Caſibus Bullæ Cœnæ Domini. 139. §. Not. 5. Per Vicarium, à reſervatis Epiſcopo. 141. §. Not. 6.

Abſolutio judicialis in foro externo. 349. c. 2. 3 . §. Cuius. 396. §. Utrumque. 797. §. De his. 848. §. Ex.

Abuſus literarum Apoſtolicarum. Pag. 84. c. 43. & §. Super. 55. §. Ampliantes. & §. Super. Poteſtatis in electionibus. 83. c. 43. & §. Per. Item 34. §. Panormit.

Academia per Doctores, & Scholares conſtitutio. 9. §. Quòd. Poteſtas legiſlativa qualis? 8. §. Magiſtrorum. Juriſdictio in perſonas, & res ſcholarium. Ibid. Lovanienſis, & Dilinganæ privilegium pro Canonicis in alterutra ſtudentibus. 711. §. Not. 5. 858. §. Spectârunt. Conimbricenſis Profeſſores Theologiæ audiunt etiam Jus civile publicè. 711. §. Not 3.

Accuſatio in communi quid? 795. §. Not. 2. Qualis eius libellus? Ib. Quænam libelli inſcriptio? 800. c. 16. 805. §. Et. An prærequirat correptionem fraternam? 996 §. Poſtquam. An etiam de occultis? 8 2. §. Formam. Quid ſi notorium ſit ſcelus? 375. §. Excom. 455. §. Niſi. 798. §. Sumitur.

Accuſator legitimus quis? 795. §. Not. 3 & Not. 4. Item 967. c. 10. Criminoſus quando repellatur? 374. §. Not. 2. Famoſus. 797. c. 5. Inimicus, & eius familiares. 797. §. Repellantur. 799. §. Not. 5. Et. Inhabilis repellendus à limine Judicij. 375. §. Excomm.

Accuſans animo faciendi turpem quæſtum. 784 §. Nota, quòd.

Accuſator injuſtus. 818. §. Not. 2. Et. 815. §. Quòd. Deprehenſus puniendus à ſuo Magiſtratu ſub obligatione peccati. 815. § Not. 3. Eiuſdem pœnæ, in caſu mutilationis, & occiſionis. 797. §. Si.

Accuſator Clerici Laicus quando admittatur? 811. §. Laici. Et quando non? 908 §. Tacito. 798. §. Eundem.

Accuſator Epiſcopi, quid ſi ſit eius familiaris, etiam criminoſus? 797. c. 5. Quid ſi accuſat Archidiaconus cum in foro ſeculari? 879. c. 15.

Accuſator Matrimonij. vide Matrimonium.

Accuſator Simoniacorum. vide Verb. Simoniacorum pœnæ.

Accuſator in quibus cauſſis, & quando deſiſtere poſſit? 799. §. Citra. §. Not. 2 Et. §. Not. 3. Quæ.

Accuſationis effectus. 796. §. Effectus. 816. c. 4. 858. §. Te.

Acta originalia apud Judicem. 505. §. Non. 303. c. 11. 576. v. Ad. & v. Not. 2.

Acta res inter alios regulariter nec prodeſt, nec nocet tam intra, quàm extra Judicium, exceptis certis caſibus. 397. c. 17. & v. Not. 401. c. 25.

Actio, ſeu Jus perſequendi in Judicio, quod ſibi debetur, oritur ex aliquo facto. 225. v. Eiuſmodi. Vel pacto. 157. v. Not. 5. Inanis eſt, quam debitoris inopia excludit. 279. v. Res. Tranſit cum univerſitate rerum in alium per emptionem, locationem &c. 667. v. Not. 2.

Actor non comparens ad terminum citati Rei contumax. 285. v. Actor.

Actore non probante Reus abſolvendus. 555. v. Not. 2.

Actori favendum, ſi Jura ſint clara: Reo, ſi ſint obſcura. 195. v. Not. 2. Officium.

Actus operatio menſuranda ex intentione agentium. 714. v. Poſſit. 758. v. Quæ.

Actus in dubio cenſetur factus ſecundùm juris diſpoſitionem generalem. 9. v. Cùm tam juris. Factus ex gratia, vel amicitiâ nec obligationem inducit, nec quaſi poſſeſſionem 832. v. Not. 2. Aliqui tantùm valent ut poſſunt, non ut aguntur. 737. v. Si infantes. Modus oppoſitus ſubſtantiæ actûs non valet. 64 v. Imò. Quid ſi geratur Actus ab univerſitate, cui etiam inhabiles præ-

præſunt. Pag. 800. verſ. Conſtitutus. Idem de Procuratore à tali univerſitate conſtituto. Ib. c. 15.

Adminiſtrare bona Eccleſiæ non niſi ex diſpenſatione poſſunt Epiſcopi nondum conſecrati. 507. c. 8.

Adminiſtrator Eccleſiæ Cathedralis poteſt omnia, quæ Epiſcopus electus, & confirmatus, præter ea, quæ conſecrationem requirunt, ſi ipſe non ſit conſecratus. 99. c. 42. Plenam verò talem adminiſtrationem committere poteſt ſola Sedes Apoſtolica. Ibid.

Adminiſtratores Laicorum non ſunt Clerici. 709. c. 2.

Adminiſtratio Beneficii vacantis non tollit vacantiam ipſius. 516. v. Nota.

Adoptio quid juxta Iuriſperitos? quid juxta Theologos? 764. v. Per. Alia eſt Perfecta, alia Imperfecta. Ib. v. Not. 2. Ex Perfecta oritur cognatio legalis: ex Imperfecta probabilius non. 765. v. Nota denique. Impuberes adoptari non poſſunt 732. v. Perfecta. Nec aliquis in Patrem, aut Fratrem, tametſi per adoptionem acquirere poſſit Fratrem, aut Sororem. 764. v. Siqua.

Adulterij pœna. 345. v. Præſumptio. 651. v. In Monaſterio. 196. c. 5.

Adultera non omnè poteſt à marito propriâ auctoritate expelli. 650. v. Ne. 866. v. Nota Compenſ. Nec licet ei amplius petere medietatem bonorū. 49. v. Si. Imò nec dotem. Ibid. v. Conſuetudines. Accuſata à marito, & convicta adulterij, perdit cum dote etiam donationem propter nuptias. 866. v. Replicavit. & c. 7. Poteſt tamen excipere contra virum, ſi ipſe quoque ſit adulter. Ibid. Et v. Not. 2.

Adulteris Aſylum Ius civile negat, ſed Iùs Canonicum id corrigens concedit. 701. v. 4.

Adulterum, vel adulteram, coniugem poteſt coniux innocens deſerere, & Religionem, ſtante Matrimonii vinculo, ingredi. 648. v. Not. 2. 650. v. Ne. & ſeqq.

Adultera uxor non poteſt revocare maritum profeſſum, niſi adulterium ſit prorſus occultum. 651. c. 16. Poteſt tamen talis profeſſus uxori condonato adulterio reconciliari, &, juxta Gl. Monaſterio exire. Ib. v. Non. Quòd ſi verò maritus in ſeculo manens nolit uxorem adulteram, licet converſam, recipere, debet ea clauſtrū ingredi ad pœnitentiā agendam, & cuſtodiæ cauſâ. 651. c. 19. Nec tamen propterea tenetur in eo profiteri; imò nec ante biennuiū, vel triennuiū poteſt. Ib. v. Not. 2.

Adulter ad pœnam ſupplicii poteſt accuſari apud ſolum Iudicem ſecularem; ad mitiorem verò etiam coram Eccleſiaſtico. 196. c. 5.

Adultera civiliter accuſari poteſt etiam per Procuratorem, criminaliter à ſolo marito præſente. Ibid. c. 5. & v. Non. Eandē accuſans criminaliter obligare ſe debet ad pœnam talionis; non autem, qui civiliter. Ibid. Maritus poteſt accuſare uxorem ea ſuſpicione violenta de adulterio; & præfertur aliis tam in accuſando, quàm in defendendo. 865. v. Maritis. v. Non.

Advocati officiū gaudet privilegiis militū. 194. c. 3. Regulariter verſatur in his, quæ ſunt Iuris: ad ea, quæ ſunt Facti, debēt reſpondere Principales per ſe, vel per Procuratorē. 228. v. Adeò. Clericis, qui ſunt in ſacris conſtituti, vitandū eſt officiū Advocati, niſi in cauſis propriis, aut ſuæ Eccleſiæ, aut ſibi ſanguine coniunctorū, aut miſerabilium perſonarū; nec adſint alii, qui hoc officium exerceant. Ib. v. Clerici. & ſeqq. 197. v. Si de. Promittens, nolle ſe Petrum offendere, non incurrit pœnam, agendo Advocatū contra ipſum. 194 v. Videtur. Nec eſt Advocatus, qui in Muſæo ſuo, ſed qui coram Iudice cauſam agit; hinc prohibitus advocare, non eſt prohibitus conſulere in Camera ſua. 193. v. Qui.

Advocatus Clericus contra Eccleſiam ſuam propriam, beneficio ſpoliari poteſt tanquam ingratus. 194. c. 3.

Advocati à quo alendi? 179. v. Quod. Vocato ad Iudicium neganti, ſe habere Advocatū, dandæ ſunt induciæ; etiam poſt inchoatum Iudicium, niſi malitioſè petatur. 253. v. Donec. Minimè verò poſt ſententiā latam. Ibid.

Advocatus Appellantis non poteſt eſſe teſtis illius in Iudicio Appellationis. 327. v. In. & ſeq.

Advocatus Eccleſiæ. Vide *Patronus*.

Ædificaturo novum Monaſteriū opus eſt licentiâ Epiſcopi. 643. v. In. & ſeq.

Ædificare Capellas, Oratoria, & Eccleſias quomodo liceat Exemptis? 918. v. Oratoria.

Ædificanda non eſt Eccleſia nova cum præjudicio alterius, abſque neceſſitate, aut magna utilitate. 696. v. Not. 1.

Ædificata in alieno ſolo, ſolo cedit. 594. v. Eſſi.

Ægrotus Epiſcopus morbo etiam incurabili laborans non eſt compellendus ad ceſſionem, ſed dandus ei coadjutor. 533. c. 5. Similiter Archidiacono Paralytico. Ib. c. 6. Item Parocho leproſo. Ibid. c. 4. Quid faciendum, ſi redditus Eccleſiæ utriq; non ſufficiant? Ibid. v. Quando. v. Intellige. Nullus Clericus propter morbum privandus eſt Beneficio, ſed præſtandi redditus, ac ſi ſanus eſſet. 532. c. 1. 533. v. Nullus.

Ægris famulis debentur alimenta, non autem ſalarium. 533. v. Reſcribit Pont. non.

Æger in extremis conſtitutus exercere poteſt actum, qui pendet à mera voluntate. 606. v. Tanquam.

Æquitas quid ſit? & quomodo differat à Iure, & Rigore. 193. v. Not. 2. Æquitatem. 390. v. Æquitati.

Æquivocatio commiſſa in nomine eius, contra quem impetratur reſcriptum, obſtat: non autem commiſſa in nomine Impetrantis. 34. v. Aliis.

Ætatem, qui tempore datæ Literarum Apoſt. non habet pro Curato Beneficio, non poteſt per illas de Curato provideri, ſed de ſimplici. 36. c. 9.

Ætatem ante legitimam ad Ordines promoti ſuſpenduntur; &, ſi ſuſpenſi miniſtrent, ſiunt Irregulares. 519. Reg. 14.

Ætas ad Matrimonii valorem requiſita eſt Pubertas; 732. v. Not. 2. Ætatem. Si citiùs copulentur, malitia cenſetur ſupplere Ætatem. 736. c. 9.

Affinitas oritur ex copulâ etiam coactâ, & illicitâ, & ignoranter habitâ, vel vi, aut metu extortâ. 648 v. Quorum. 764. v. Per. 767. v. Not. 2. Ex. 768. v. Not. 3. Poteſt Pater, & Filius accipere Matrē, & Filiam, & duo cognati duas ſorores &c. 771. v. Super. Illicita cum conſanguinea alterius coniugis non dirimit Matrimonium jam contractum. 765. v. Poſtquam. v. Not. 3. 766. c. 4. & 5. 767. v. Cùm. v. Not. 3. Quòd. v. Apparet. Dirimit autem Sponſalia de futuro. 765. v. Poſtquā. v. Poſſt. 768. v. Infra. 346. v. Cauſa. Privàtque poteſtate petendi debitum. 765. v. Poſtquam. v. Not. 3. 766. c. 4. Exceptiones. 767. v. Not. 2. Ex. 768. v. Not. 3. Dirimit etiam Matrimonium contrahendum non tantùm cum Sponſo, aut Sponſa, ſed cum quacunque perſonâ in perpetuū. 765. v. Poſtquā. v. Not 3. & 4. 766. v. Not. 1. Quòd. & c. 4. 346. v. Cauſa. 719. v. Niſi. Exceptio. 768. v. Not. 3. Ad impediendas tales Nuptias nondū contractas admittitur etiam unicus criminoſus Teſtis, ſi nemo ſe opponat: non autem poſt contractas. 719. v. Cuius. 718. v. Si. Oritur autem hoc impedimentum, ſive affinitas contrahatur antè, ſive poſt matrimonium; ſive vivente, ſive mortuâ uxore; ſive maritus cognoſcat Conſanguineam uxoris, ſive uxor conſanguineam mariti. 765. v. Not. 3. 766. v. Not. 2. Hanc. v. Uxore. Non oritur autem Impedimentum ex affinitate illicita cum propriis Conſanguineis, etſi ſit gravius crimen. 766. v. Uxore. Ante Tridentinum protendebatur hoc Impedimentū uſq; ad 4. gradum etiam ex copula illicita: ſed poſtea tantum ad Secundum. 766 v. Not. 3. Etſi. 719. v. Niſi. 772. v. Not. 3. Si hoc Impedimentū ſit inter Coniuges, diſpenſatio, aut omnino negatur, aut difficulter conceditur: ſi autem inter Sponſos, quoad alias perſonas facilè diſpenſari poteſt ab Epiſcopo: non tamen ante mortem complicis. 766. v. Not. 2. Quòd. Not. 3. Hoc. 768 v. Not. 2. An hoc Impedimentum ſit merè Eccleſiaſticum, vel habeat aliquid ex Iure naturali? 790. v. Colligit.

Affirmanti incumbit probatio. 738 v. Viro. In materia autem Deſponſationis, clandeſtinæ factæ ſemper viro incumbit probatio, etiamſi neget. Ibid. Super copulâ autem factâ creditur viro affirmanti contra mulierem negantem. 733. v. Cùm quædam. & ſeq. 738. v. Viro.

Agareni. Vide *Saraceni*.

Agentes in Curia Romana quinam ſint. 912. v. Not. 2.

Ager reſtibilis eſt, qui reſtituitur, ac ſeritur quot annis. 619. v. De.

Agitatio Taurorum ſeverè prohibita à Pio V. ſub gravibus pœnis

Digitized by Google

ois,& cenſuris. Pag. 863. verſ. Vulgo. Sed eam Conſtitutionem mitigavit Gregorius XIII. Ibid.

Albergaria quid? 672. v. Paoorm.

Alchimia ſtudium, & doloſam auri ex aliis metallis confectionem prohibet Ioan. XXII. 885. v. Probibet.

Alearum Luſus publicus prohibetur Clericis. 450. c. 15. eóſq; reddit indignos officiis publicis, ac infames. 898. c. 21. & v. Publicum.

Alienatio Bonorũ Eccleſiæ quid oominis. 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli. 558. v. Perpetuò. Prohibetur ſub graviſſimis pœois utroque Iure Epiſcopis, aliiſque Clericis, niſi fiat cum debitis requiſitis. 554. v. Not. 2. 555. v. Nulli. 556. v. Si. 559. v. Omniũ. v. Prohibet. o. 3. Imò oõ tantùm prohibetur, ſed annullatur. 559. v. Prohibet. 395. v. Not. 3. 548. v. Irrita. & ſeq. Si prima Donatio eſt invalida, etiam confirmationes, & privilegia ſubſequentia, quæ illi innituntur ſunt invalida. 395. v. Not. 3. Sacerdos, Diaconus, vel defenſor ſubſcribens alienanti aliquod prædium, excommnnicandus eſt, niſi prædium ſtatim reſtituatur. 556. c. 6. Licet quibuſcunque Eccleſiaſticis contradicere, & cum fructibus alienata repoſcere. Ibid. Si quis ſortè bonâ fide emit, tenetur emptum reſtituere, pretio ooo ab Eccleſia, ſed à vendente recepto. Ibid. v. Præter. 557. v. Iam. Si verò malâ fide emit, & prædium, & pretium debetur Eccleſiæ. Ibid. Res, & bona Eccleſiaſtica illegitimè alienata liberè ſunt reſtituenda. 559. v. Prohibet. n. 5.
Ad validam, & licitam Alienationem rerũ Eccleſiaſticarum requiritur Cauſa, & Solennitates copulativè. 558. c. 1. 559. v. Not. 2. 681. v. Ratio. 584. v. Not. 2.
Cauſæ legitimæ generatim ſunt duæ: Neceſſitas, vel Vtilitas Eccleſiæ. 556. v. Colligitur. v. Conſultus. 584. v. Videtur. Speciatim verò adduntur duæ aliæ: Incommoditas, & Pietas. 559. v. Not. 3. Solennitates legitimæ de Iure antiquo erant quatuor. videl. 1. Auctoritas Prælati. 2. Præcedens Conſoltatio. 3. Conſenſus Capituli. 4. Subſcriptio ſingulorum, per Notatium ſalcem. 584. v. Videtur. 560. v. Not. 4. 548. c. 1. Patroni conſenſus noo requirebatur. 560. v. Not. 4. De Iure novo Pauli II. requiri inſuper Licentiam Pontificis, docet communior ſententia, & obſervat ſtylus curiæ Romanæ. 560. v. Not. 4. 559. c. un. n. 5. Conſenſus Papæ abſolutus, & ex certa ſcientia ſupplet Solennitates, non autem cauſam juſtam. 560. v. Not 5. Conſenſus autem cum clauſula: *Si ita eſt*, noo ſupplet Solennitates. Ibid. Sententia Redoani, Paoorm. & Rebuffi (quòd etiam hodie non requiratur conſenſus Papæ, quando cauſæ, & ſolennitates ſervantur,) tutâ conſcientiâ, ſecluſo ſcandalo &c. teneri poteſt. Ib. v. Not. 4.
Si difficilis ſit ad Papã aditus, & urgeat præſens Eccleſiæ Neceſſitas, vel Vtilitas, poteſt Epiſcopus non obſtante Iuramento Conſecrationis ſuæ aliquid alienare. 561. v. Reſp. 2. Ad alienanda bona Eccleſiæ Cathedralis requiritur quidem conſenſus Canonicorum, ſed ſufficit præſentium, etiamſi maior pars abſit. 548. c. 1. 583. v. Videtur. Ad alienanda bona Eccleſiæ Collegiatæ, ſufficit conſenſus Prælati, & Canonicorum illius Eccleſiæ, niſi Epiſcopus ſit Auctor alienationis. 548. v. Hic.
Ad alienanda bona Parochialia ſufficit cõſenſus Parochi, niſi Epiſcopus ſit Auctor alienationis. Ibid. Alienatio irrita defectu conſensûs Capituli per ratihabitionem etiam tacitam convaleſcit. Ibid. & c. 3. Subſcriptio non eſt de ſubſtaotia: imò conſuetudine eſt abrogata. Ibid. v. Hic. Suppoſita ſenteotia communi de conſenſu Papę hodie requiſito, Excipiuntur primò Alienationes in caſibus jure permiſſis. 561. v. Not. 2. Secundò. Quæ ab aotiquo conſueta ſunt dari cum evidenti utilitate Eccleſiæ. Ibid. Tertiò. Quæ ſervando ſervari non poſſunt. Ibid. & 560. v. De. Quartò. Ea, quæ expedit diſtrahi. Ibid. Quintò. Res exigui pretii. 561. V. Not. 2. 548. v. Ex. Sextò. Conductiones triennio breviores. 561. v. Not. 2. Alienatio licita tenet qnidem: ſi tameo Eccleſiæ nimiùm noceat, poterit petere reſtitutionem in Integrum. 584. v. Not. 2.

Alienatio Decimarum ſine evidenti neceſſitate vel utilitate eius Eccleſiæ, cuius ſunt, non eſt valida, ſi beneficium maneat, & non [illegible] niatur alteri. 558. v. Cùm.

Alienatio Bonorum [illegible]gni. Rex non poteſt alienare bona Regni, etiam [illegible]abiliter: licet eorum habeat adminiſtrationem, & jurisdictionem. 366. v. Cùm Rex. Non valet, etiamſi juramento confirmetur. Ibid.

Alienatio feudi ſine conſenſu Domini facta ſemper eſt revocabilis, modò noo obſtet præſcriptio temporis longiſſimi, ſeu 30. annorum. 380. v. Not. 2.

Alienatio Dotis, & Donationis propter nuptias. Contractus talis, licet mulier ſponte conſentiat, jure civil' eſt nullus: ſi autem juramentum accedat, & mulier non circumveniatur, de jure Canonico valet. 361. v. Servaro. & ſeqq. 369. v. Reſeribit.

Alienatio mutandi Iudicii cauſâ fit dupliciter: Directè, & Indirectè. 214. v. Not. 2. Dupliciter. Poſſeſſor ſuccedens taliter alienanti cogendus eſt ad reſpondendũ &c. Ibid. v. Cùm. Dat Actionem de damno dato, & ad Intereſſe. Ibid. v. Vt.

Alimenta legata liberis, præſtantur illis uſque ad perfectam pubertatem: id eſt fœminis ad 14. maribus ad 18. annum. 732. v. Perfecta. Non tenetur vir alere uxorem ſine ſua culpa recedentem. 787. v. Not. 2. Divortiũ.

Allegans contraria non eſt audiendus. 424. c. 54. 425. v. Nota denique.

Allegans propriam turpitudinem non auditur. 588. c. 8. Exceptiones. Ibid. v. Ex hoc t. apparet. 541. v. Canonici.

Almarici dogma damnatur. 1. c. 2.

Altare duplex eſt: unum mobile, ſive portatile, ſive Viaticum; alterum ſtabile ac fixum. 688. v. Altare. Altare portatile non amittit conſecrationem, etiamſi à ligno, cui incluſum eſt, ſeparetur. Ibid. Altare fixum amittit conſecrationem, ſi menſa removeatur ab inferiori ſtructura. Ibid. Sigillum, ſive Sepulchrum Altaris vocatur loculus, qui Reliquias continet. Ibid. v. Qui. Apponi ſolet Altaribus ex antiquiſſima traditione, ſed non eſt de eſſentia Altaris. Ibid. Per ſolam fractionem Sigilli, ſive Sepulchri, non profanatur Altare. Ibidem. v. Not. 2. Ex. Omne Altare amittit Conſecrationem, ſi enormiter fractum ſit: hoc eſt, ita, ut in nulla parte integra calix cum patena, & corporali moraliter conſiſtere poſſit: aliàs non amittit. 688. v. Altare. & ſeq. 689. v. Cùm Ligneis. Si fruſto maiori conſecrato addatur minus noo conſecratum, totum manet conſecratum. Ibid. v. Oleum. 688. v. Si nota. In dubio Epiſcopi eſt judicare, an conſecratio ſit ablata, vel non? 689. ℣. Oleum.

Amentes non poſſunt contrahere Matrimonium, niſi habeant lucida intervalla. 717. v. Idonei. 727. c. 24. Non poteſt amens teſtari, ne quidem ad pias cauſas. 606. v. Tanquam. Præſumitur tameo quis ſanæ mentis etiam in extremis, niſi plenè probetur contrarium. Ibid. & ſeq. Nulla eſt obligatio, aut Votum, aut Profeſſio in amentia facta. 636. v. Extra.

Amicitia, vel gratiæ cauſâ factos per actus, nec inducitur obligatio, nec acquiritur quaſi poſſeſſio. 832. v Not. 2.

Anabaptiſta Clericus rebaptizans alterum, non poteſt ad Superiores ordines promoveri, ſi delictum ſit publicum, niſi tranſeat ad Religionem, ciuſque favore ſuper Irregularitate diſpenſetur. 847. v. Cùm. Si autem delictum occultum ſit, poteſt promoveri, & pænitere. Ibid.

Anaſtaſius Cardinalis in Synodo depoſitus, quòd Parochiam ſuam deſeruerit. 460. c. 1.

Anathema eſt excommunicatio ſolennis. 226. ℣. Anathema. Dicitur Mucro Epiſcopi, quia peragitur ab Epiſcopis, etſi non habeat maiorem effectum, quàm altera. Ibid.

Anathematizatio non differt ab excommunicatione. 180. ℣. Apparet.

Andronicus Palæologus excommunicatur à Clem. V. tanquam fautor Græcorum hæreſis, cum ſociis, & confœderatis. 965. c. 3. Terras eorum decernit Eccleſiaſtico ſupponendas Interdicto: ipſos verò privandos bonis, quæ habent ab Eccleſia. Ibid. Confœderationes ipſas decernit irritas. Ibid.

Anglorum privilegiũ ſuper cauſis pecuniariis. 240. ℣. Cùm Epiſ.

Digitized by Google

Animam rationalem non eſſe formam corporis humani, damnatur. Pag. 2. ℣. Dei filius. ℣. Anima.

Animatio fœtûs, quo tempore? 857. ℣. Nota.

Annalia ſunt privilegium percipiendi fructus unius anni ex aliquo Beneficio. 104. c. 2. Cui conceduntur ex Benef. vacantibus, eam debet percipere portionem, quam perciperet Beneficiarus reſidens. 928. ℣. Eſt.

Annata unde dictæ? Quid ſint? Quis earum Auctor? Quæ cauſæ inſtituendi? 511. ℣. De fructibus. & ſeq. Alio nomine vocantur etiam communia ſervitia. 512. ℣. Summæ. Ex ſolis Beneficiis Conſiſtorialibus ſolvuntur integræ. Ibid. ℣. Not. 2. Ad ſolvendas Integras conceduntur duo anni. 512. ℣. Not. 2. Ex. Si uno anno Sedes Epiſcopalis ſæpius vacet, non niſi una annata ſolvitur. Ibid. Si Anteceſſor non ſolvit, non tenetur ſolvere Succeſſor. Ibid. Ad eam ſolvendam Epiſcopus probabiliùs non poteſt petere ſubſidium charitativum. 680. ℣. Not. 3. Ex Beneficiis non conſiſtorialibus excedentibus 24. Ducator, ſolvitur tantùm dimidia. 512. ℣. Nota 2. Ex. Ex Beneficiis valorem 24. Ducatorum nõ excedentibus nullæ dantur Annatæ. 511. ℣. Nota 2. Nec ex gratiis expectativis, aut permutationibus Beneficiorum. 512. ℣. Not. 2. Ex. Ex quibuſdam datur ſingulis tantùm Quindenniis una integra vel dimidia. Ibid. ℣. Nota 3.

Annulos Clerici prohibentur geſtare, exceptis Epiſcopis, Prælatis, Doctoribus, & Nobilibus Clericis. 450. c. 15.

Annulus aureus miſſus à Papa pro inveſtitura Præpoſiti Cathedralis. 552. c. 3.

Annus Biſſextilis. In anno Biſſextili 23. & 24. Feb. pro uno die habentur. 968. c. 14. 969. ℣. Not. 2. Natus ſive primo, ſive ſecundo die huius bidui cenſetur natus 6. Calend. Martij: etiamſi in anno comuni priorem diem natalem habere debeat. Ibid. Quando annus pro termino ſtatuitur, in Biſſextili duo dies reputantur pro uno: non autem, ſi certus numerus dierum præfigatur. 969. ℣. Not. 3.

Annus Iubilæus jam ab antiquo uſurpatus eſt. 940. ℣. Quæ. Bonif. VIII. inſtituit, ut Centeſimus quiſque Jubilæus eſſet. Ibid. ℣. Centeſimo. Clemens VI. ad Quinquageſimum quemque reduxit. 940. ℣. Annus. Sixtus IV. ad ſingulos 25. annos. 941. ℣. Confirmat. Eo durante omnes aliæ Indulgentiæ ſunt ſuſpenſæ. Ibid.

Annus probationis. Vide: *Novitiatus*.

Annus pro termino alicuius actionis præſcriptus, intelligitur continuus, & ſemper currit, ſive adſit potentia agendi, ſive non. 856. ℣. Infra. Per annum pro termino ſtatutum ſemper intelliguntur. 365. dies: nec plures cenſetur habere Biſſextilis, ſed duo in unum coëunt. 969. ℣. Not. 3.

Antichreſis eſt contractus, quo pignus ita datur, ut, donec debitor ſolvat, eo creditor utatur, fruatur, ſalvâ ſorte. 579. ℣. Improbatur. Jure Civili permittitur, Jure Canonico reprobatur tanquam uſurarius. Ibid.

Apocriſiarij, ſeu Secretarij olim dicti ſunt Nuncij Apoſtolici miſſi ad Reges, Principes, Reſpub. &c. 163. ℣. Not. 2.

Apoſtaſia quoad nomen idem eſt, quod defectio ſeu abſceſſio. 847. ℣. Not. 2. Definitur à S. Thoma: Temerarius à ſtatu fidei, Obedientiæ, vel Religionis receſſus. Ibid. Eſt Triplex: A Fide, ab Obedientia, à Religione. Ibid.

Apoſtaſia à Religione, iterum eſt Duplex: una à Statu Clericali, altera à Statu Religioſo. Ibid. ℣. Not. 3. Qui deficit à fide ſimpliciter, & ex toto, eſt Apoſtata perfidus. 847. ℣. Not. 3. Qui deficit tantùm ab uno, vel altero articulo fidei, propriè non eſt Apoſtata, ſed Hæreticus, quorum pœnis ſubjacet. Ibid. A quibus abſolvi poſſint? 140. ℣. 4.

Apoſtaſia inobedientiæ eſt defectio à Mandatis Dei, & legitimis Superioribus, 847. ℣. Not. 3. Qui non obedit ex infidelitate, habetur, & punitur ut hæreticus. Ibid. Qui non obedit ex contemptu Legum, vel Superiorum, eſt infamis. Ibid. Qui non obedit ex ignorantia, fragilitate, concupiſcentia, vel averſione contra Superiorem, ſed ſine contemptu formali, minùs peccat, & punitur. Ibid.

Apoſtaſia à Statu Clericali non convenit Clerico in Minoribus conſtituto, niſi habeat Beneficiũ. 847. ℣. Not. 4. Infamati de Apoſtaſia ob abjectum habitum, ſunt coercendi, donec, ſi probatio deficiat, purgationem canonicam exhibeant. Ibid. ℣. Reſcribit. Qui non poſſunt induci ad abjectum clericalem habitum reaſſumendũ, ſunt incarcerandi. 848. ℣. Conſultus ab.

Apoſtaſia à Statu Religioſo non convenit Novitio. 848. ℣. Et. Nec profeſſus eſt Apoſtata, etiamſi procul, & diu evagetur, niſi animum redeundi ad Religionem prorſus depoſuerit: poteſt tamen puniri, ut fugitivus. Ibid. Capi poteſt etiã in alieno territorio. 244 ℣. Not. 3. Qui ſacrum Ordinem in Apoſtaſia recipit, etiam peractâ pœnitentiâ non poteſt in eo miniſtrare abſque diſpenſatione. Ibid. ℣. Conſultus Pont. A quibus abſolvi poſſit? 140. ℣. 4.

Apoſtoli vocantur Literæ, quas Iudex dat Appellanti. 406. ℣. Not. 8. & ſeq. Dividuntur in Dimiſſorios, Refutatorios, & Teſtimoniales. Ibid. Conventionales, ſeu Extrajudiciales dantur, vel à Iudice, à quo ante Iudicium appellatur, vel à parte adverſa. 423. ℣. 5. Quomodo, ubi, quando, quoties ſint petendi? 438. ℣. Statuit. & ſeqq. 441. ℣. Si. ℣. Etſi. & ſeq. Quomodo, quando, & quoties dari poſſint, vel debeant? 438. ℣. Statuit. & ſeqq. Debent dari, ſi debito modo petantur, & Appellatio recepta ſit, & quidem intra 30. dies: alias proceſſus eſt nullus. 438. ℣. Diſtrictè. & ſeq.

Appellatio eſt ab inferiore Iudice ad ſuperiorem gradatim facta provocatio ratione gravaminis, vel illati, vel inferendi. 405. ℣. Not. 1. Finis eius eſt, ut innocentibus ſubveniatur, & imperitia, vel iniquitas Iudicis corrigatur. Ibid. & ℣. Not. 3. Quoad ſubſtantiam eſt Iure naturali permiſſa; adeóque etiam excommunicato conceſſa. 263. ℣. Not. 8. 405. ℣. Not. 3. Eſt res favorabilis, & permiſſa etiam die feſto. 263. ℣. Not. 3. Non tamẽ eſt præcepta: hinc Religioſi poſſunt illi renunciare. 408. ℣. Not. 5. Solennitates appellationis ſunt Iuris tantùm poſitivi: hinc poſſunt à Principe tolli, vel mutari. 495. ℣. Not. 3. In cauſa appellationis cõcurrunt quatuor Perſonæ, Appellãs, Appellatus, Iudex *à quo*, Iudex *ad quem*; & quid quiſq; attendere debeat? 418. ℣. Si. Dividitur in judicialem, & extrajudicialem, quæ propriè vocatur Provocatio: nec in odioſis nomine Appellationis venit. 410. ℣. Not. 4. Differentiæ duodecim inter Appellationem utramque: Convenientiæ duæ certæ: tertia dubia. 423. ℣. Differentia. & ſeqq.

Appellare poteſt quilibet gravatus, etiam ille cum quo actum non eſt, modò eius, vel alterius interſit. 405. ℣. Not. 4. Cui Appellatio generaliter indulgetur, nihil aliud conceditur, quàm, quod de Iure communi licet. 11. ℣. Generaliter. Pro eo, qui ducitur ad ſupplicium, tertium audiri appellantem, vult humanitatis ratio. Ibid. Ne quidem Excommunicatus rejicitur Ibid. & 958 ℣. Poſt. Poteſt appellare utraq; pars, ſi utraque, ſe læſam, queratur. 406. ℣. Poteſt. Superior poteſt appellare pro ſe, & pro ſuis ſubditis. 426. ℣. Not. 3. Rejicitur autem damnatus ex propria confeſſione Iudiciali. 405. ℣. Not. 4. 438 ℣. In caſibus. Item, qui expreſſè, vel tacitè renunciat appellationi. Ibid. Item, qui juravit ſtare Iudicio Eccleſiæ, niſi oſtendat læſionẽ. Ibid. & 415. ℣. Illi. ℣. Hoc. Item, qui non detulit appellationi in eadem cauſa. Ibid. & 69. ℣. Poſt. 416. ℣. Colligitur. 419. c. 41. Item, qui bis appellavit ab Exceptionis peremptoriæ repulsâ, ſi ſuccumbat 442. c. 7. Limitatio. Ibid. Item, qui probatur, notoriè detinere uxorem alienam. 413. c. 14. Item, qui probatur notoriè percuſſiſſe Clericum. Ibid. c. 13. Item, qui tres conformes ſententias contra ſe habet. Ibid. Item uſurarius manifeſtus, aliique notoriè Rei. 878. ℣. Probat. 417. ℣. Abbatis. Item cuius non intereſt. 426. ℣. Not. 3. Regulariter in Civilibus quiſque pro ſe, & non pro alio appellare debet. 426. ℣. Not. 3. 897. ℣. Not. 2. Generalis facultas appellandi tollitur per ſpecialem Clauſulam: *Sublato appellationis remedio*. 10. c. 3.

Appellari non poteſt ad inferiorem, vel parem, ſed ſemper ad ſuperiorem Iudicem, & ideo, nec à Papa, nec ab aula Imperiali, nec à Spirenſi Camera &c. appellari poteſt, ſicut olim à Prætore. 405. ℣. Not. 3. & ſeq. 211. ℣. Not. 2.

Appellans extraiudicialiter trahere poteſt appellatum ad Iudicem non ſuum: intra Iudicium autem appellans ſemper debet ſequi forum Rei. 426. ℣. Not. 4. A Iudice ſeculari regulariter non appellatur ad Eccleſiaſticum, exceptis quibuſdam caſibus, qui recenſentur. 406. ℣. Laicus. 411. ℣. Not. 4. De Iure civili, & canonico regulariter non appellatur, niſi gradatim: de Canonico autem omiſſo medio appellari poteſt ſaltem ad Papam. 231. ℣. Vnde. 412. ℣. Quæ. 432. ℣. Ad quem. & ſeqq. 913. ℣. De. 90. ℣. Appellari. 437. ℣. Omiſſis. Caſus, in quibus de Iure Canonico appellari poteſt ad alios mediatos ſuperiores, inferiores Papâ. 432. ℣. Ad. & ſeqq. Cùm à duobus gravamen infertur, qui habent diverſos ſuperiores, ad quem ex eis debeat appellari? 440. c. 11. A Vicariis generalibus, & officialibus non ad Epiſcopum, ſed ad Archiepiſcopum eſt appellandum. 406. ℣. Laicus. 437. c. 3. 143. ℣. Not. 3. A Capitulo, & Archidiacono ad Epiſcopum: ab hoc ad Archiepiſcopum eſt appellandum. 440. c. 11. 437. ℣. 2. 438 ℣. Niſi. A Delegato ad Delegantem: à ſubdelegato ad ſubdelegantem eſt appellandum. 406. ℣. Laicus. 148. ℣. Nota. A iudice tantum ſuſpecto, ſed non gravante, non poteſt appellari: poteſt tamen recuſari, & ſi recuſationem non admittat, appellari. 420. ℣. Appellari. 430. ℣. Nota 3. A. Ab arbitris Iuris appellatur ad ſuperiorem Iudicia recuſati: ab aliis verò arbitris neutro iure appellari poteſt. 406. ℣. Poteſt. 430. ℣. Not. 2. A. A meris executoribus de iure appellare non licet, niſi modũ excedant, aut poſſint gravare occultè. 420. c. 43.
In Feudalibus ad Dominũ Feudi eſt appellandũ 438. ℣. Niſi. Vti & ab Arbitris Iuris quandoq; ad Pontificẽ. 160. ℣. Ab. Si ambæ partes appellent; una ad hunc, altera ad alterum ſuperiorem; illa appellatio elidit alteram, quæ fit ad majorem ſuperiorem. 410. ℣. Si ex. & ſeqq.

Appellatio fundatur ſuper gravamine præterito, præſente, vel præviſo. 171. ℣. Appellationis. 405. ℣. Not. 1. 414. ℣. Quæres. 430. ℣. Not. 3. A. Canonicus videns, ſtatutum aliquod cedere in detrimentum Eccleſiæ, vel Religionis, debet appellare, ne peccet conſenſu. 551. ℣. Not. 2.

Appellari poteſt generaliter à quocunque gravamine in certa aliqua, & determinata cauſa futuro, ſi meritò timeatur. 407. ℣. Concluditur. 412. ℣. Sacri. 414. ℣. Quæres. Item à quavis ſententia definitiva, etiã criminali, (niſi crimen ſit notorium) etiam ab invalida, quàm diu nullitas eſt dubia. 406. ℣. Not. 6. 438. ℣. In caſibus.
Etiam in minimis cauſis: licet alioqui iura nõ curent minima. 412. ℣. De. & ſeq. Item ſi Iudex non declaret libellum, cùm poſſet. 422. c. 50. Vti &, ſi juſtam exceptionem negligat, licèt expreſsè non repellat. 433. ℣. Colligitur. Si rejectâ appellatione ante ſent. defin. interpoſitâ condemnetur abſens, poteſt ab ea ſent. appellari, niſi prior appellatio fuerit manifeſtè frivola. 286. ℣. Si. & ſeq.

Appellatio nõ excluditur à ſententia manifeſtè iniqua per Clauſulam: *Appellatione remotâ*. 392. c. 9.

Appellationes aliæ omnes per prædictam clauſulam removentur, quæ à Iure non expreſsè indulgentur. 424. c. 53. Non defertur Appellanti contra manifeſtum Ius, niſi probetur fallere. 417. ℣. Nota 5.

Appellatio generalis à quocunque gravamine in quacunq; cauſa non admittitur. 414. ℣. Quæres.

Appellare non poteſt à ſententia Principis. 211. ℣. Not. 2. Nec à ſententia interlocutoria, juxta Reg. Cancell. & Trid. niſi habeat vim definitivæ, ejúſque gravamen per appellationem à definitiva reparari nequeat. 406. ℣. Ab. 524. Reg. 37. Nec à ſententia momentaneæ poſſeſſionis. 267. ℣. Momenti. Nec ab executione poſt approbatam ſilentio ſententiam, niſi modum excedat. 406. ℣. Ab. Nec à correctione, aut diſciplina Clericis tam ſecularibus, quàm Religioſis, niſi modus notabiliter excedatur (nam modicum exceſſum ſupportare debent) 171. ℣. Appellationis. 407. c. 3. & ℣. Similiter. & ſeqq. 408. ℣. Quod. 416. c. 26. Non defertur appellanti contra Decretum, ne Iudæi detineant mancipia Chriſtiana. 417. ℣. Non vult. Nec, ſi Iudex à gravamine deſiſtat, aut paratus ſit revocare ſententiam, niſi error ſit dubius. 428. ℣. Cùm. 955. c. 48. Nec contra abſolutionem adverſarij ab excommunicatione, ſi ſatiſfactionem offerat. 416. ℣. Si.
Neq; foventi injuſtitiam, ſed tantùm quærenti remotionem gravaminis. 413. ℣. Si. 415. ℣. Nota.

Appellans temere eſt puniendus, non tamen ultra expenſas (de Iure Canonico) niſi calumnioſè appellet. 407. ℣. Concluditur. 413. ℣. Not. 4.

Appellatio fruſtratoria non excuſat ab eo, quod quis tenetur facere. 358. ℣. Ex. Ob appellationem frivolam poteſt appellans tanquam contumax excommunicari. 425. ℣. Not. 2.

Appellatio quando facienda de Iure Canonico? 411. ℣. Quæ. 412. ℣. Canones. 417. ℣. Ante. Quando de Iure Civili? Ibid. & 524. Reg. 37. Cauſa, cur Ius Canonicum plures appellationes admittat, quàm Ius Civile? 413. ℣. Not. 3.

Appellans in Iudicio ante ſent. (ſive ante, ſive poſt litem conteſtatam,) tenetur ſtare judicio illius, ad quem appellat. 409. ℣. 3. Si.

Appellans poſt ſententiam debet id facere, vel incontinenti, vel intra decem dies, etiamſi extra judicium appellet, & ſententia non tranſeat in rem judicatã. 73. ℣. In. 392. ℣. 15. Generaliter. 439. c. 8. 406 ℣. Not. 7.

Appellans poſt ſententiam, niſi tempora ſervet, causâ cecidiſſe videtur, nec ampliùs auditur. 409. ℣. Appellantibus. & ſeqq.

Appellatio ante, vel poſt electiones, poſtulationes, proviſiones quomodo fieri debeat? 91. c. 4. 94 ℣. Qui. 95. ℣. Qui. 99. ℣. Procurator. 103. ℣. Decretalis.
In Iudicio poteſt fieri, vel vivâ voce coram Iudice, vel ex intervallo per libellum. 406. ℣. Not. 7. In libello debet exprimi: à quo? adverſus quem? & à qua ſententia appelletur? Ibid.

Appellatio valet, etiamſi non exprimat ſtatim nomen Iudicis *ad quem*, dummodo intra decendium exprimatur. 437. ℣. Ad.

Appellans ante ſent. defin. (v.g. ab interlocutoria, vel gravamine Iudicis,) tenetur exprimere cauſam rationabilem, quæ ſi foret probata, legitima haberetur. Nec poteſt aliam proſequi apud Superiorem, quàm allegaverit apud Inferiorem. 441. ℣. Appellanti. & ſeq. 427. ℣. Statuit. & ſeq. Si cauſa ſit notoria, non tenetur eam probare, ſed ſufficit allegare. 417. ℣. Ante. Debet autem de Iure Canonico fieri in ſcriptis, licet id Iure Civili non requiratur. 436. ℣. Cauſam. Non eſt de eſſentia, ut fiat hæc appellatio per Scripturam publicam, ſed ſufficit privata: nihil tamen probabit, niſi probetur vel per teſtes, vel per ſubſcriptionem Notarij. Ibid. ℣. Not. 3. & 4. Si poſt ſent. defin. appellatur, non eſt opus allegare cauſam rationabilem: &, ſi ſponte alleget, poteſt apud Superiorem proſequi aliam. 417. ℣. Ante. 442. ℣. Collige. Quotieſcunque tamen appellatio videtur repugnare Iuri (v.g. ſi à correctione appelletur) debet exprimi cauſa tam intra, quàm extra Iudicium; imò & in petitione Reſcripti. 408 ℣. Not. 4. 441. ℣. Collige. Non eſt præfixa certa verborũ ſolennitas, modò cõceptus, & effectus exprimatur. 418. ℣. Etſi. Hinc de Iure Civili ſufficit dicere: *Appello*. quia ſemper ſubintelligitur proximus Superior. 428. ℣. Quæres. De Iure autem Canonico, qui tantùm dicit: *Appello*, videtur habere optionem adeundi Superiorem proximum, vel Papam. Ibid. Imò non eſt neceſſe, ut appellans loquatur ullum verbum, aut Scriptam appellationem legat, ſed ſufficit ſola porrectio in ſcriptis, tam intra, quàm extra Iudicium. 439. c. 9. Proteſtatio poteſt ſupplere appellationem ex metu omiſſam. 435. ℣. Si quis. & ſeq. Qui in certa cauſa ſe ſubmittit Papæ, vel Archiepiſco-

epiſco-

epiſcopo, cenſetur appellare: non autem, qui in genere tantùm. Pag. 425. v. Cùm. 426. v. Not. 3. 418. v. Etſi. Iter arreptum ad Superiorem, habetur pro appellatione, ſaltem extra Iudicium. 423. v. 7. 424. v. Cùm Monachi. & ſeq. Hic tamen modus appellandi prohibetur Religioſis contra regularem correctionem. 407. v. Iuxta. Iter arripiens debet ſervare, quæ alij appellantes. 424. v. Ea.

Appellatio debet Iudici *à quo* intimari (ſaltem per Scripturam privatam.) aliàs non valet, nec devolvitur ad Superiorem. 436. v. Not. 3. & 4. 439. v. Neceſſe. Debet etiam intimari Appellato, ſive Adverſario, (una cum dilatione, & termino præfixo) & quidem per Scripturam authenticam. 441. v. Si. & ſeq. 436. v. Not. 4. 102. c. 3. Quomodo appellandum à pluribus Iudicibus non præſentibus? 441. v. Si. & ſeq.

Appellans citatus ad Iudicem *à quo*, non tenetur comparere, niſi, ut audiat gravaminis revocationem, nec docere coram eo gravamen tenetur. 440. v. Si. & ſeq. Si ad revocationem gravaminis appellans citatus non compareat, & gravamen cum effectu tollatur, poteſt Iudex procedere non obſtante appellatione. Ibid.

Appellare in una, eadémque cauſa, & Articulo, tam à definitiva, quàm interlocutoria ſententia non licet ſæpius, quàm bis. 419. v. In. & ſeq. 432. v. Qua. Objectio. Ibid. Tertiò non poteſt appellari, ſed ſupplicari. 211. Indulgendam. In diverſis autem cauſis, aut ſaltem articulis diverſis eiuſdem cauſæ, ſi quis millies gravaretur, millies poſſet appellare; & ſuper quolibet articulo bis. 419. v. In. 432. v. Qua. In Curia Romana non licet ab eadem ſententia bis, vel ſæpius appellare. 524. Reg. 37.

Appellationem legitimam ad Papam, ſi Adverſarius malitiosè non recipiat, vel non approbet, nihilominus valet; ſed tunc cauſa non dicitur eſſe in Curia. 420. v. Pontifex. 421. v. Appellatio.

Appellationi, ſi Iudex ſine cauſa non deferat, eſt puniendus. 406. v. Not. 8. 407. v. Similiter. 417. v. Mandat.

Appellatio à Delegato ante citationem, vel cauſæ delegationem admittitur, non autem poſt. 417. c. 30.

Appellationem, ſi Iudex recipiat, debet Appellanti debito modo petenti dare Apoſtolum: & quidem intra præfixum tempus: aliàs proceſſus eſt nullus. 438. v. Diſtinctè. v. Statuit. Debet autem inſtanter peti per 30. dies. 406. v. Not. 8.

Appellatio in genere duos habet effectus: Suſpenſivum, & devolutivum. 405. v. Not. 2. 952. v. Poſt. Suſpendit tria: Sententiam, juriſdictionem, & præſumptionem pro ſententia. Ibid. Hinc poſt Appellationem receptam, aut non receptam, quàm diu pendet, nihil attentandũ, aut innovandum in iis, quæ appellationem contingunt, ſed omnia relinquenda in ſtatu primæ inſtantiæ. 16. v. Poſt. 405. v. Not. 2. 406. v. Cùm. & ſeq. 425. v. Poſt. 903. v. Cùm N.

Appellatio ſuper unico articulo, vel exceptione &c. ſuſpendit Iuriſdictionem reſpectu totius cauſæ; etiamſi hæc ab illo non dependeat. 412. v. Not. 2. & ſeqq. Excipiuntur tamen caſus quatuor. Ibid. v. Not. 3. & 4. Omnia attentata poſt Appellationem ritè interpoſitam revocantur. 433. c. 67. Durante appellatione contra electionem, non valet confirmatio Electi. 97. v. Si. 63. v. Utrioſque.

Appellatio legitima ſuſpendit ſubſequentem excommunicationem. 961. c. 14. 962. v. Cùm. Lata tamen, ea cauſa probabili, non debet ſtatim pronunciari nulla, ſed poteſt relaxari ad cautelam. 960. c. 7. Suſpendit etiam præcedentem cenſuram conditionatam, ſi appelletur ante conditionem impletam. 419. c. 40. Non autem ſuſpendit Cenſuram antea latã abſolutè. 170. c. 8. 418. v. In. 424. c. 53. 963. c. 20. Nec etiam prorſus tollit juriſdictionem Iudicis *à quo*, ſed poteſt etiam in variis caſibus exercere. 410. v. Siquis. 414. v. Panorm. 415. c. 22. 416. c. 24. & 25. 743 v. Not. 2. Appell. 774. v. Not. 2. Licèt. Nec etiam prorſus tollitur præſumptio pro ſententia Iudicis, ſed in dubio eſt illi ſtandum. 395. v. Animum, & ſeq.

Appellatio ſemper habet effectum devolutivum. 405. Not. 2. Eximit Appellantẽ, quoad eam cauſam particularem à Iuriſdictione Iudicis immediati. 660. v. Sent. Exemptionem verò generalem ab Ordinario, non probat; neque tamen etiam illi præjudicat. Ibid.

Appellatio ex cauſa frivola non devolvitur ad Papam, ſed, ſi fiat ex cauſa probabili intra, vel extra Iudicium. 92. c. 10.

Appellatio extraiudicialis non poteſt impedire aditum poſſeſſionis. 422. v. Nota.

Appellatio non tuetur appellantem, ut poſſit facere id, propter quod appellavit. 774. v. Not. 2. Licet.

Appellatio quando Judici *ad quem* præſentanda ſit, relinquitur arbitrio Iudicis *à quo*. 406. v. Not. 7. Terminus proſequendæ appellationis præfigi poteſt à Iure, vel ab homine: Appellante ſcilicet, vel Iudice *à quo*, vel *ad quem*. 426. c. 57. 427. v. Terminus. & ſeqq. Iure utroq; conceditur ordinariè integer Annus; & ex cauſa manifeſta, ac neceſſaria integrum Biennium. 397. v. Ovetenſem. 406. v. Not. 7. 409. v. Appellantibus. v. Niſi. 418. v. Biennio. 426. v. Cùm. 902. v. Sive. Ab homine verò poteſt hic terminus tantùm reſtringi, non autem prorogari: niſi, quando Iudex ex officio reſtituit in integrum: tunc enim poteſt concedere tertium annum, non tamen integrum, ſed pro ratione impedimenti, vel impotentiæ, quæ probari debet. 411. v. Per. 426. v. Cùm.

Appellans ipſe poteſt ſibi præfigere Terminum competentem; ſed, ſi vel nullum, vel non competentem præfigat, poteſt id facere Iudex *à quo*. 409. v. Not. 2. Licet. 415. v. Eſt. Iudex debet moderari terminum juxta locorum diſtantiam, & Perſonarum qualitatem. Ibid. Caſus particularis, in quo jubetur præſcribere 40. dies. Ibid. Iudex *à Quo* non debet Terminum præfigere appellationi finiendæ, ſed tantùm proſequendæ; neque aliter accipitur. 428. c. 50. 423. v. Intellectus. 409. v. Not. 2. Etſi. Iudex poteſt quidem Terminũ à Iure præfixum breviorem facere, non tamen in præjudicium Superioris, nec ſine juſta cauſa, nec pro lite finienda, ſed proſequẽda. Ibid. Terminus præfixus habet vicẽ Peremptorij, ſi Iudex appellationẽ admiſit, vel Adverſarius approbavit. 420. v. Pontifex. Si Terminus nõ fuit præfixus ab homine, datur locus præventioni in impetrandis Iudicibus, non tamẽ nimis magnæ. 426. v. Cùm. 427. v. 2. Vbi. Iudicibus priùs impetratis debet altera pars ſe ſubmittere, niſi eos poſſit recuſare: ſi nolit, poteſt altera pars cauſã proſequi. 426. v. Cum. 427 v. 3. Appellans. & 4. Appellante. v. Requiſitus. v. Not. 3. Si autẽ Terminus fuit præfixus ab homine, neutra pars poteſt prævenire: nam, ſi tacito termino impetrarentur literæ, forent nullæ. 426. v. Cùm. Iudex *ad Quem* non poteſt Terminum Iuris reſtringere, niſi quando ex dilatione proſecutionis immineret periculum bono publico. 427. v. Vnde. 426. Cùm. Si altera pars, non expectato, & tacito termino, alteram præveniat, literis impetratis careat; & ſi recedat, pro contumacia puniatur, & cauſa de novo audiatur. 420. v. Pont. 422. v. Cùm inter.

Tempora Appellationum debent ſervare, non tantùm partes, ſed etiam Tertius, ſi pro alio appellet. 397. v. Ovetenſem. Quàm diu appellationis proſecutio per compromiſſum, vel aliter de partium conſenſu differtur, tempus non currit, niſi Iudex *ad Quem* ob periculum in mora præcipiat proſecutionem. 442. v. Quàm diu. & ſeq.

Quandonam incipiat currere tempus appellationis proſequendæ, ſi appelletur à gravamine futuro. 441. v. Sicut & ſeq.

Appellantibus malitiosè ab Electione ad Pontificem, Iudices peremptorium Terminum comparendi præfigant. 92. v. Si extra.

Appellantes contra formam, vel perſonam electam ad Pontificem, intra menſem à die objectionis iter arripiant. 89. v. Si. Imò omnes, quorum intereſt intra menſem per ſe, vel procuratores ad Sedem Apoſtolicam accedant. Ibid. Sede tamen Apoſtolicã vacante poſſunt alibi morari. 104. v. Notat gloſſa. Si una pars veniat: altera per 20. dies emaneat, validè poteſt procedi, ſed non antè. 90. v. Per. Limitatio. Ibid. v. Canonis.

Appella-

Appellationi renuntiâſſe videtur, qui tempore debito non compâret, aut non debito modo petit Apoſtolos. 441. ℣. Etſi. 442. ℣. Hoc. Ab appellatione contra electionem, Pontifici jam præſentatâ non licet recedere: ab aliis licet. 92. ℣. Sc. 100. ℣. Quod in.

Appellatione nondum præſentatâ Iudici *ad Quem*, licet partibus ab ea recedere. 92. c. 10. Re adhuc integrâ poteſt appellans renunciare appellationi ſuæ: ſed cauſâ jam delegatâ, res non cenſetur ampliùs integra. 434. ℣. Reſcribit. ℣. Ad. Si Appellans ad Papam, poſtea compareat coram inferiore Iudice in cauſa appellationis, renunciat appellationi. 424. c. 54. 425. ℣. Not. 5. Si proteſtetur, ſe non renunciare, non eſt audiendus, tanquam contraria petens. 424. c. 54.

Appellationes Clericorum à ſuo Epiſcopo non admittant Archiepiſcopi, antequam conſtet, eas eſſe juſtas. 418. c. 38. Illegitimas, & à Iudice *à Quo* rejectas debet ad eundem remittere, & appellantem eâdem die in expenſas condemnare. 438. c. 5. 418. c. 38. 457. c. 19. Illegitimas, ſed a Iudice *à Quo* admiſſas, non tenetur remittere: poteſt tamen, etiam invitis partibus, & Iudice *à quo*. 438. c. 5. Si non conſtet, appellationem eſſe injuſtam, Appellans non tenetur redire, licèt Iudex *ad quem* hoc præcipiat, niſi partes conſentiant. 418. ℣. Nota.

Appellantes ab excommunicatione, ſi eius nullitatem allegent, debent audiri, licèt aliàs evitari debeant intra Iudicium. 952. c. 40. 959. c. 2. Si autem excommunicationis injuſtitiam allegent, non ſunt audiendi, niſi priùs petant abſolutionem. Ibid. Si aſſereos, excommunicationem eſſe nullam, petat ad cautelam abſolvi, debet abſolvi, etiamſi adverſarius, vel excommunicator ſe opponat. 959. c. 2. Si opponatur, fuiſſe excommunicatum ob manifeſtam offenſam, datur opponenti octiduum ad probandum. Ibid. Si probetur, fuiſſe offenſam manifeſtam, non abſolvit, ſine Emenda; Si verò dubia, non ſine cautione de parendo Iuri. Ibid. A quo abſolvi debeat, vel poſſit, qui abſolutionem petit? 952. c. 40. Quando appellatum eſt à Definitiva, ſtatim debet Iudex revocare omnia poſt eam attentata: Si verò ab Interlocutoria, debet priùs appellatio juſtificari. 439. c. 7. Limitatio. Ibid. Quomodo juſtificetur appellatio? 434. c. 50. Si appellatio non juſtificetur, redit cauſa ad Iudicem *à Quo*. 414. ℣. Panorm. Si quis paratus ſit probare gravamen, adeóque appellationem juſtificare, appellatus verò contumaciter ſe abſentet, poteſt procedi, lite non conteſtatâ. 434. c. 50. 415. ℣. Lite.

Appellationes fraudulenter factæ ad eludendam alterius partis oppreſſæ appellationem non admittantur. 413. ℣. Si aliqui.

Appellantes ſunt à Iudice compellendi, ut vel eam proſequantur, vel Iuri pareant. 416. c. 27. 417. c. 28. & 33. Si intra terminum competentem præfixum appellationem non proſequantur, debent parêre Iudici *à Quo*. 408. c. 4. 413. ℣. Quod. Sententia Iudicis *à Quo* per appellationem ſuſpenſa, hoc caſu rata manet, potéſtque Iudex liberè auctoritate ſuâ uti. 416. c. 26. 418. c. 39. 420. c. 44. 421. ℣. Vbi. Si appellans attentet aliquid poſt appellationem, tenetur eam proſequi, ſi recipiatur ab Adverſario, eámque proſequatur. 16. ℣. Proſequi. Si Appellatus non approbet, nec recipiat appellationem, poteſt appellans etiam invitum trahere, vel in Curiam, vel aliò, quò voluerit. 434. ℣. Reſcribit. ℣. Not. 2. Quando cauſa eſt in Curia Romana, non ſufficit mittere Procuratorem ad impetrandum, & contradicendum, ſed debet mitti cum poteſtate ad appellationem plenè proſequendam. 432. ℣. Quando. Si Appellatus compareat in Termino, non verò appellans, condemnandus eſt in expenſas. 420. c. 44. Procurator, & Advocatus Appellantis in priori Iudicio, non poteſt eſſe teſtis illius in Iudicio appellationis. 327. ℣. In. & ſeq.

Appellans à ſententia nulla, non obtinebit cauſam, ſi probet eius nullitatem, ſed debet probare gravamen, ſive, appellationem eſſe juſtam. 438. ℣. Quare. Si quis cauſâ cadat in Iudicio appellationis, eò quòd loco gravaminis probaverit nullitatem ſententiæ prioris, poteſt poſtea coram ſuo Iudice eam proſequi. Ibid. Vnius Appellantis Victoria Iure communi cæteris etiam ſuffragatur eâdem ſententiâ, in eadem cauſa damnatis. 435. ℣. Vnâ. & ſeqq.

Appellans ab electione, ſi non probet, quod contra Formam opponit, ad expenſas condemnatur: Si verò in probatione adverſùs Perſonam deficiat, tanquam calumniator à Beneficiis per triennium ſuſpenditur, &, ſi ſe ingerat, in perpetuum. 89. ℣. Si.

Appellatio cenſetur deſerta, ſi vel Appellans, vel Appellatus nolit eam proſequi. 421. ℣. Vbi. Vel terminus, ſive à Iure, ſive ab homine, conceſſus fuerit elapſus: ideóque hæc tempora dicuntur Fatalia. 406. ℣. Not. 7. 409. ℣. Appellantibus. ℣. Niſi. In Curia tamen Romana lapſus biennij poſt appellationem non facit eam deſertam: modò aliqua diligentia proſecutionis inveniatur. 16. ℣. Neque dicas.

Appellans à gravamine extra Iudicium, auditur etiam poſt Terminum. 409. ℣. 2.

Appellatione per negligentiam ſemel deſertâ, ſententia Iudicis *à quo* tranſit in rem judicatam, nec prodeſt ſera proſecutio. 442. ℣. Si. Deſertâ licet per negligentiam appellatione, non ceſſat Officium Iudicis *ad quem* propter bonum publicum, ſi cauſa, ſeclusâ appellatione, ad ipſius officium ſpectet. 421. ℣. Non ut.

Appoſitio manûs. Vide: *Beneficium* affectum Papæ.

Approbare Confeſſarios poteſt Vicarius generalis Epiſcopi. 541. ℣. Not. 6. Nulli Regularium licet confeſſiones ſecularium audire (etiam ſacerdotum,) niſi ſit approbatus. 612. ℣. Etſi.

Aqua benedictæ varia genera in uſu Eccleſiæ. 690. ℣. Aqua.

Arbitri non eliguntur à Principibus, & Magiſtratibus, ſicut Iudices Ordinarij, vel Delegati, ſed à partibus litigantibus. 215. ℣. Not. 1. Dividuntur in Compromiſſarios, qui ex voluntario, & libero compromiſſo eliguntur: & in Arbitros Iuris, qui neceſſariò ex Diſpenſatione Legum, vel Statutorum eliguntur. 161. ℣. Notandum. 215. ℣. Not. 1. & 4. 216. ℣. Ex.

Arbitrorum compromiſſariorum aliqui dicuntur ſimpliciter tales: alij dicuntur Arbitratores, & ſic univerſim ſunt triplicis generis. 215. ℣. Not 2. Compromiſſum nõ extenditur ad compromittentis hæredes, niſi in eo expreſsè de illis caveatur. 220. ℣. Compromiſſũ. Compromiſſum ſuper pluribus rebus non vitiatur totum, etiamſi poteſtatem in aliquibus excedat. 218. ℣. Illis. Compromiſſum non incipit valere, niſi ex die, quo arbitri illud acceptaverunt: nec etiam priùs currit terminus. 216. ℣. Nota denique.

Arbitri non poſſunt aſſumi in cauſis matrimonialibus, liberalibus, criminalibus, nec reſtitutionis in integrum, niſi incidenter moveatur. 212. ℣. Cauſæ. 218. ℣. Sicut. Super rebus temporalibus poteſt Laicus eſſe arbiter Clericorum: non autem in Spiritualibus. 217. ℣. Quia. 218. ℣. Ad. In Gallia ordinariè ſunt fœminæ. 217. ℣. Cùm Abbas.

Arbitri non habent poteſtatem ſolidam, ſive in ſolidum, ſicut Iudices Ordinarij. 402. ℣. Not. 2. In Odioſis non veniunt nomine Iudicis. Ibid. ℣. Noverit. Tenentur tamen ſervare Ordinem Iuris, ſicut Iudices, licet Compromiſſum ſit contractus. 215. ℣. Not. 2.

Arbiter propriè nullam habet juriſdictionem, niſi conventionalem ratione pœnæ compromiſſo addi ſolitæ. 215. ℣. Not. 4. Quid operetur in illo clauſula: *Vt procedat, & iudicet de Iure, & de facto*, Vel: *de Iure tantùm?* Ibid ℣. Not. 5. Non valet Compromiſſum in duos Arbitros, ut ortâ diſcordiâ ipſi eligant tertium. 220. ℣. Si illi. Numerus impar Arbitrorum eſt Conſilij, non tamen præcepti. 216. ℣. Aut unus. ℣. Sororem. Per longam abſentiam exſpirat compromiſſum in Arbitros. 324. ℣. Nota hinc. Morte alterius compromittentium extinguitur Arbitrium, niſi dies jam ſit indicta proferendæ ſententiæ. Ibid. & 219. ℣. Super. Quod ſit à maiori parte Arbitrorum, valet. 220. ℣. Not. Ex. Vt autem valeat ſententia duorum ex tribus, debent

omnes tres judicâſſe, nullus fuiſſe abſens, etiam dum laudum pronunciatur. 216. ℣. Aut omnium. Quòd ſi autem unus (licèt non impeditus) adeſſe nolit, valet ſententia reliquorum duorum de Iure Canonico. 220. ℣. Si ex tribus. Si unus te condemnet in 15. alter in 10. tertius in 5. condemnaris in 5. 220. ℣. Not. 2. Si Arbitri pari numero diverſas ferant ſententias, neutra valet: nec recurritur ad Superiorem, ſed ſe mutuò impediunt, & perdunt poteſtatem. 402. ℣. Duabus. ℣. Not. 2. Si Compromiſſo, nec pœna, nec juramentum fuit additum, requiritur Emologatio laudi, expreſſa vel tacita: non autem ſi alterutrum addatur. 219. ℣. Not. 3. Tacitè emologari cenſetur, ſi partes intra decem dies non conquerantur. Ibid. Si expreſſè confirmetur ſententia Arbitrorũ, ſtatim mandatur executioni. Ibid. Qui non ſtat compromiſſo, tenetur ſolvere pœnam, ſaltem quantùm intereſt partis: quamvis tota licitè exigatur. 215. ℣. Not. 2. 217. ℣. Per.

Ex ſententia Arbitri non oritur actio, neque exceptio, nec ab eo poteſt appellari. 217. ℣. Appellationes.

Geſta autem Arbitri contra Mandatum ſunt irrita. 219. v. Confirmat. Læſus ultra dimidium ab Arbitro, poteſt contra illum intentare remedium, etiamſi laudum approbârit. 215. Not. 5. Imò ſententia eſt nulla, aut reſcindenda. 216. ℣. Sententiam. Atteſtationes receptæ ab Arbitris, non neceſſariò debent, ſed poſſunt, denuo recipi à Iudice ad inſtantiam partis. 324. ℣. Nota hoc.

Arbiter Iuris debet neceſſariò eligi à partibus, quando Iudex ordinarius vel delegatus recuſatur, tanquam ſuſpectus. 419. ℣. Præterea. 216. ℣. Ex. Non habet Iuriſdictionem ordinariam, nec delegatam, ſed tertiam quandam, ſimiliorem tamen delegatæ. 215. ℣. Not. 4. Ab illis licet appellare. 161. ℣. Notandum. 217. ℣. Not. 4.

Iudex recuſatus poteſt illis terminum præfigere, intra quem conveniant, & cauſam finiant. 436. ℣. Vt ipſis. 419. ℣. Præterea. Intra hunc terminum, ſi cauſa ſuſpicionis probata non fuerit, poteſt Iudex procedere. Ibid. Si ſuſpicio ſit contra Iudicem delegatum, non ipſe, ſed arbitri debent partibus terminum aſſignare. 156. ℣. Suſpicionis.

Arbitros nolentes procedere, aut pronunciare, poteſt Iudex recuſatus compellere, ſi officium acceptârunt: non autem poteſt ad acceptandum quemquam compellere. 216. ℣. Ex. 436. ℣. Not. 2.

Arbitrator eſt quidam compoſitor amicabilis, nullam habens Iuriſdictionem, ſed dirimens lites de facto potiùs, quàm de Iure, & Iuris ordine. 215. ℣. Not. 3. & 4. In hoc valet compromiſſum, ut, ſi diſcordent, ipſimet eligant Tertium. 222. ℣. Si illi. Nec Iuramentum, nec aliud pactum his compromiſſis additur. 217. ℣. Not. 4. Nec ab illis appellatur. Ibid. Si Partes nolint acceptare illorum arbitrium, locum habet reductio ad arbitrium boni viri, per 30. annos. Ibid.

Arbitrio Iudicis committuntur, quæ non ſunt determinata à Iure. 144. ℣. Ex.

Archidiaconus debet 25. Annum attigiſſe. 61. ℣. Nullus. Si nondum eſt Diaconus, debet proximè ordinari, aliàs privatur Beneficio, niſi quid excuſet. 62. ℣. Præfixo. ℣. Si Canones. Eſt Epiſcopi Vicarius in omnibus, & cura totius Cleri per totam Diœceſin ad eum pertinet. 130. ℣. Archidiaconus. Eſt Epiſcopi Oculus. 132. ℣. Ad. Etiam Archipresbyteri ei ſubſunt juxta Ordinem Romanum. 132. ℣. Ad. De Iure eſt ſuperior Sacriſtâ, Cuſtode, aut Theſaurario, niſi conſuetudo aliud teneat. 131. ℣. Ex hoc. Quomodo differat à Vicario Generali, ſeu Officiali? 131. ℣. Not. 2. & 3.

Eius Officiũ in Choro ſeu Templo. 131. c. 2. 132. ℣. Ad. ℣. De jure. Quoties debeat viſitare Diœceſin, ſi Epiſcopus non poſſit? 130. c. 1. 131. ℣. Parochiam. 132. c. 6. Epiſcopi jubentur eorum redditus non minuere, ſed conſervare jura, honorem, & reverentiam. 295. ℣. Cùm Epiſcopus. Trident. jubet eligi Archidiaconos, qui ſint Magiſtri, Doctores, vel Licentiati in Theologia, vel Iure Canonico, ſed loquitur de illis locis, ubi antiquam poteſtatem retineat. 133. ℣. Notat. Variarum Eccleſiarum variæ Conſuetudines, ex quibus eorum poteſtas potiùs metienda eſt, quàm ex propria origine. 132. ℣. De hoc. 896. ℣. Etſi. Poteſtas eorum non eſt tanta, ut poſſint exigere Iuramentum fidelitatis. 823. ℣. Not. 2. Non poſſunt ſinè auctoritate Epiſcopi in aliquos ferre ſententiam. 131. c. 5.

Non habent juriſdictionem in Criminalibus, nec in Civilibus maioris momenti. Ibid. ℣. Quia. Non poſſunt dare literas dimiſſoriales ſine auctoritate Epiſcopi. Ibid. c. 8. Nemini poſſunt committere curam animarum ſine mandato Epiſcopi ſaltem generali: quod ſufficit etiam ad poſſeſſionem tradendam. 131. ℣. Poteſt. Non poſſunt ſe intrudere in Eccleſias vacantes, ſed debent eis de alia perſona providere. 896. ℣. Cùm.

Nulla debentur illis ſervitia ab Eccleſiis: quamvis conſuetudine acquiri poſſint. Ibid. ℣. Etſi. Iuriſdictio eorum propè extincta eſt, maximè in Hiſpania, & Germania. 133. c. 10.

Archiepiſcopatus vocatur Provincia. 614. ℣. Per. Limites eius nullâ præſcriptione (etiam immemoriali, & cum titulo) præſcribi poſſunt, ſi conſtet certò ab Eccleſia eſſe ſtatutos: aliàs poſſunt. 614. ℣. Reſcribit. ℣. Not. 2.

Ea, quæ ſunt intra limites, poſſunt præſcribi, non verò, quæ limitibus principaliter cohærent. Exemplum. Ibid. ℣. Not. 3. Cauſæ erigendi Archiepiſcopatum ex Epiſcopatu. 506. ℣. Etſi.

Archiepiſcopo tranſeunti per loca ſuæ Provinciæ, etiã Exempta, vel aliò declinanti, quid liceat? 290. ℣. Nullum. 921. ℣. Archiepiſcopo. Septem Decreta Innoc. IV. De Viſitatione Archiepiſcoporum. 655. ℣. Statuit. Sextum confirmatur à Greg. X. adiectis pœnis, ſed iterum reſtringitur à Bonif. VIII. 616. ℣. Confirmat & ſeqq.

Secundũ, & quartum declaratur à Bonif. VIII. ſed reſtringitur à Concil. Trident. 687. ℣. Declarat. & ſeqq.

Ante acceptum Pallium non poteſt quemquã conſecrare, poteſt tamen id mandare Suffraganeis. 63. ℣. Suffraganeis. Nec poteſt conferre ordines etiam minores. 72. ℣. Reſcribit. Poteſt tamen poteſtate ordinariâ diſpenſare in votis ſuæ Diœceſis, ſi ſit confirmatus. ℣. Not. 2. Pro quibus culpis, tam ipſi, quàm eorum officiales Cenſuram ferre poſſint? & in quos? 959. c. 5.

Eſt proximus Superior, & ordinarius Iudex Epiſcoporum Suffraganeorũ non exemptorũ. 77. ℣. Qui. 426. ℣. Not. 4. Non habet tamen ullam juriſdictionem in eos, niſi in caſibus Iure expreſſis. 275. ℣. Nota.

Non poteſt cognoſcere cauſas pertinentes ad Epiſcopos ſubditos, ſi per viam ſimplicis querelæ ad eum deferantur, niſi ſit Legatus Natus. 168. ℣. Metropolitico.

Nec licet ipſi in Diœceſibus Suffraganeorum Officiales foraneos pro cauſis futuris conſtituere: exceptâ Eccleſiâ Remenſi ob ſpecialem conſuetudinẽ. 275. ℣. Prohibet. Nec Diœceſes Suffraganeorum ſuorum ingredi juriſdictionis exercendæ cauſã. Ibid. ℣. Nota. Nec Pontificalia ibi adminiſtrare. Ibid. Nec ſe ingerere in collationem Beneficiorum Epiſcopalem, Epiſcopo mortuo, aut ſuſpenſo, aut captivo. 547. ℣. Not. 3. 512. ℣. Concordat. Nec in illis Diœceſibus unire beneficia, ſed tantùm in ſua. 897. ℣. Ita. Nec ſupplere negligentiam Epiſcoporum. 140. ℣. Not. 8. Poteſt autem de Iure diſpenſare in Votis Suffraganeorum ſuorum. 652. ℣. Not. 3. Si Vicarius Generalis Epiſcopi ſit negligens, & Epiſcopus culpæ particeps, ſpectat ad Metropolitanum cauſæ cognitio. 343. ℣. Not. 7. Poteſt cognoſcere cauſam, an Epiſcopus deponendus ſit, non autem eum deponere. 164. ℣. Not. 3. Etſi. Poteſt Epiſcopum ſuſpendere, interdicere, & excommunicare, non autem eius Vicarius, niſi Archiepiſcopus ipſe procul abſit. 575. ℣. Nota. Quid poſſit Archiepiſcopus in ſubditos Suffraganeorum ſuorum? 438. ℣. In alium. Poteſtas eius in ſubditos Suffraganeorum per varia decreta limitatur. 246. c. 1. Non poteſt relaxare cenſuras à ſubditis Suffraganeorum ſuorum latas. 959. c. 5. 960. c. 7. Nec diſpenſare in Votis eorum. 652. ℣. Not. 8. Neque cognoſcere cauſas pertinentes ad ſubditos Suffraganeorum, etiam partibus conſentientibus, niſi ad eum appellent. 171. ℣. Compellere.

Quando, & quomodo ſe poſſit intromittere in cauſas appellationum? 437. ℣. 3. & ſeqq. ℣. Niſi. & ſeqq. Po-

teſt

teſt cauſam appellationis alicui ſubdito Suffraganei delegare: non tamen invitum compellere. Pag. 171. ℣. Inter plura. ℣. Compellere. Vbi cauſas appellationis audire, vel audiendas committere debeat? 176. v. Statuit. Non poteſt cognoſcere de appellatione ad Papam interpoſita, niſi appellans renunciet illi: quod cenſetur facere, ſi poſt eam Archiepiſcopum adeat. 424. v. Cùm duobus. & ſeq. 415. v. Not. 3. & 4. Per appellationem Epiſcopi ad Archiepiſcopum non fit Archiepiſcopus Iudex ſubditorum Epiſcopi, ſed aſſumendi ſunt arbitri. 426. v. Not. 4. Fiunt autem, ſi ipſimet ſubditi Epiſcoporū ad Archiepiſcopum appellent. Ibid.

Si appellent excommunicati à Suffraganeis, poteſt Archiepiſcopus eos abſolvere, & quidem ante cognitionem cauſæ, niſi ſint excommunicati pro offenſa manifeſta, vel contumacia 960. c. 7. Si certum ſit, excommunicationem eſſe injuſtam, debet eos remittere ad Epiſcopum: ſi autem dubiū, poteſt eos vel abſolvere ad cautelam, vel quod honeſtius eſt, remittere. Ibid. In quibus caſibus Archiepiſcopus ſubditos Suffraganeorum ſuorum ex conſuetudine excommunicare poteſt, in iiſdem ab eis etiam pœnam pecuniariam exigere poteſt. 96n. c. 7.

Archipresbyteri officium. 133. c. 1. & 2. Variæ conſuetudines Regnorum circa officium illius. 134. v. Archipresbyter.

Iure cōmuni antiquo fuit Confeſſarius ordinarius omnium Sacerdotum: hodie verò alij conſtitui ſolent. 134. v. Pœnitentiam.

Argentinenſis Eccleſiæ antiqua conſuetudo recipiendi ſolos nobiles tanquam irrationabilis omnino reprobatur 477. c. 37.

Falſum judicat Papa, quòd (ut aiebar) non niſi viros eminentis ſcientiæ receperit. Ibid & 479 v. Denique. Iubetur ignobilem, & non eminentis ſcientiæ, ſed virtute nobilem recipere. 477. c. 37. Toleratur tamen hæc eiuſ conſuetudo, non probatur. 478. v. Ex quibus. & ſeq.

Argumentum nunquam teſtibus, nunquam tabulis dat probationem; ſed ſolâ inveſtigatione invenit veritatem: Vnde dictum eſt argumentum argutè inventum. 967. c. 10.

Arma prohibentur geſtare Clerici ſine neceſſitate, aut aliâ juſtâ cauſâ. 448. v. Clerici arma. 451. v. Præcipit.

Armeni ſecuti ſunt errorem Simonis Magi, qui exſtimavit, Dona Dei pecuniâ poſſideri. 815. v. Not 9.

Arreſto profugum poſt Iuramentum de manendo putant aliqui, non gaudere Iure Aſyli: ſed verius eſt contrarium. 701. v. 4.

Articuli quômodo differant à poſitionibus? 298. v. Nota. Quâ verborum formulâ fiant? Ibid.

Articuli ex poſitionibus extracti debent probari. Ibid. Ad Articulos adverſarius non tenetur reſpondere, ſed eorum probationes expectat, ut repellat. Ibid.

As erat pondus libræ 595. v. In. Quandoque tamen ſignificabat Nummum æreum. Ibid. Dividitur in 12. Uncias. Ibid. Tota hæreditatis maſſa vocatur As. 595. v. In.

Aſſaſſinium vocatur crimen, quod Aſſaſſini propriè dicti olim committebant. 701. v. Sunt. 866. v. Chriſtianos.

Aſſaſſinus non eſt nomen locale, licet fortaſſe Initiò fuerit. 860. v. Chriſtianos.

Aſſaſſini latè dicti ſunt omnes, qui pretio conducti, homines occidunt, licet contra conſcientiam: & licet pretium nondum ſit ſolutum, ſed promiſſum. 701 v: 4. Sunt 860. v. Chriſtianos. Propriè dicti fuerunt Infideles ex Syria, qui fas eſſe arbitrabantur, quoſcunque Regis ſui hoſtes, ipſo jubente, necare. 701. v: 4. Sunt. Pœnæ Aſſaſſinorum, & eorum, qui eos recipiunt, defendunt, aut occultant 859. v Statuit. v. Perpetuò. Si darentur adhuc Aſſaſſini propriè dicti, non haberent Ius Aſyli. 701. v: 4 Sunt.

Aſſiſi ſunt Beneficiati non Canonici, qui debent Eccleſiæ ſervire, ſed ad communes tractatus non vocantur. 466. v. Aſſiſius. Vocantur Aſſiſi, quaſi Aſſidui. Ibid. Vocantur etiam Manſionarij, & Vicarij Chori. Ibid.

Aſtenſis Eccleſia. Vide: *Eccleſia non numerata.*

Atrium Eccleſiæ gaudet privilegio Aſyli. 700. v. Not 4.

Atteſtationes in uno Iudicio receptæ, valent in alio. 305. v. Non 311. v. Valent.

Atteſtationes receptæ ab arbitris non neceſſariò debent, ſed poſſunt denuo recipi à Iudice ad inſtantiam partis. 324. v. Nota hinc.

Atteſtationes duarum partium clauſæ non aperiuntur ad petitionem Tertij in alia cauſa, quàm ſuper qua fuerunt receptæ. 316. c. 30.

Auctoritas Papæ non debet eſſe minor, quàm Pontificis in antiquo Teſtamento. 781. v. Not. 2. Quod. Superveniens Auctoritas Papæ abſorbet auctoritatem Legati. 483. c. 9.

Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impertimur. 901. v. Sicut. 496. v. Colligo. Quomodo conſtituti in Auctoritate errores ſuos corrigere debeant. 802. v. Not. 2.

Audientia ſumitur pro Iure agendi. 208. v. Controverſia. v. Nota 2. Quod Eccleſia. 209. c. 4.

Audiendus non eſt, qui propriam turpitudinem allegat. 541. v. Canonici. 586. c. 8. Exceptiones. Ibid. v. Ex h. t. apparet.

Nec is, qui allegat contraria. 424. c. 54. 425. v. Nota denique.

Auditur tamen quandoque ex officio Iudicis, qui Ius non habet, ut audiatur. 541. v. Canonici. Si audiatur impugnatio tantùm, & non defenſio. ex favore, vel odio, dicitur Iudicium claudicare. 372. v. De. Crimina audita dicuntur, vel delata, ſed nondum probata; vel probata, ſed nondum punita. 888. v. Crimina.

Auditores Rotæ, cui pronunciant Beneficium deberi, ſtatim poſſunt conferre. 40. v. Auditor.

Auditus alienus non ſufficit ad Teſtimonium propriè dictum; ſed requiritur proprius. 316. v. Teſtimonio.

Augeri præbendæ quando poſſint? 476. c. 33.

Augmentum Beneficij, quod fieri conceſſit Papa, ne in poſterum de valore illius hæſitetur, non poteſt extendi ultra tertiam partem valoris expreſſi. 531. Reg. 65.

Auguſta Vindelicorum. Vide: *Iuramentum fidelitatis.*

Aula Gymnaſiorum, aut Academiarum, ſi cum Epiſcopi auctoritate Divinis officiis deſtinatæ ſint, gaudēt Iure Aſyli, etiamſi nec conſecratæ, nec benedictæ ſint. 700. v. Not 3. Non tamen eodem modo violantur, quo Eccleſiæ. Ibid.

Auxilium Eccleſiæ fruſtra implorat, qui committit in ipſam. 948. c. 25.

Auxilium quoque legis implorat fruſtra, qui committit in legem. 69. v. Poſt. 451. v. Inter. 541. v. Canonici.

B.

BALLISTARIORVM nomine nōn intelliguntur Sagittarij, qui legitimè hanc artem exercent, ſed, qui pacto cum Dæmone inito, quos volunt, licet longiſſimè diſſitos trajicere poſſunt. 864. v. Barb. Ars eorum adverſus Chriſtianos, & Catholicos ſub Anathemate prohibetur. Ibid. Clerici prohibentur præfici Balliſtariis, aut aliis huiuſmodi viris ſanguinum. 711. v. Sententiam.

Bandimenta ſunt Edicta generalia Prætorum contra homines malæ conditionis, & famæ. 808 v. Ad.

Bannus ordinariè vocatur Proſcriptio. 845. v. Not. 8. ad finem.

Tollitur Privilegium quorundam nobilium, & communitatum Campaniæ de commoratione Bannitorum. 921. c. un.

Interdum ſumitur Bannus pro denunciationibus matrimonij in Eccleſia. 728. v. Not. 2. 785. c. 6. Per Bannum Chriſtianitatis intelligitur Iuramentum; Panormitanus autem intelligit excommunicationem. 928. v. In.

Bannus ſanguinis recipitur à Principibus cum aliis regalibus à Cæſare. 712. v. Ex. Illius exercitium, & uſum committunt Eccleſiaſtici Conſiliariis ſuis, & Officialibus. Ibid.

Baptiſmus ſumitur quandoquè pro Iure Fontis Baptiſmalis. 663. v. Pet. Iudæi, eorùmque Filii non ſunt inviti baptizandi: confugientes verò ad Chriſtianos, ſi velint, baptizari poſſunt. 841. c. 9. Infantes in neceſſitate baptizantur à quovis. 893. v. Intelligi. 894. v. Etſi.

Baptiſmus conferendus eſt in Eccleſia, non in domibus privatis; exceptis Regum, & Principum Filiis, aliiſque, ſi ſit periculum. 692. v Prohibet.

Baptiſmi effectus. 2. v Dei Filius. v. Tanquam.

Barba nutritio, & raſio more profano, ſeclusâ conſuetudine, prohibetur Clericis. 448. v. Si quis. & ſeqq. v. Clericus. & ſeq. v. Clerici, qui.

Beguinæ damnatæ, & abolitæ, quales ſint, & quomodo vivant. 661. v Mulieres. Status earū perpetuò prohibetur, & aboletur à Clem. V. & Ioan. XXII. ſub pœna excommunicationis. Ibid & 662 v. Eodem. Sub eadem pœna interdicitur Religioſis, ne mulieres eiuſmodi admittant, aut illis conſilium, auxilium, vel favorem præbeant. Ibid.

Beguinæ inculpabiles non abolitæ qoales ſint, & quomodo vivant? 66a. v. Eodem. Ioannes XXII. declarat, eas ſub conſtitutione Clem. V. qua ſtatum Begtinarum abolet, non contineri. Ibid. Imò Ordinariis iniungitur, ne eas moleſtari permittant: ſed, ſi quid contra eas attentari conúgerit, in ſtatum priſtinum reducant. Ibid. Per hoc tamen non intendit Papa ſtatum earum approbare inſtar alicuius Religioſi Ordinis. Ibid. Imò præcipit vigilare Ordinarios, aliósque Prælatos, oe iſtæ Beguinæ illas damnataa, & abolitas imitentur: & ea delinquentes per Cenſuram compeſcant. Ibid.

Sub vulgari nomine Beguinatum inculpabibum contineotur etiam, quæ in boſpitiis ſuis, ſive Domibus pœnitentiam agere volunt: & ſimiliter permittuntur. 661. v. Mulieres. 668. v. Eodem. Item Canoniſſæ ſeculares. Ibid.

Beguini vocantur vulgariter Fratieelli, Fratreade paupere vitâ, Bizochi &c. 661. v. Eodem. Quid præ ſe ferant? Ibid. Status eorum revocatur, & in perpetuũ probibetur à Ioan. XXII. ſub pœna exeommunicationis Ibid. Eidem pœnæ ſubduntur Epiſeopi, & Prælati eiuſmodi Ritum, & Habitum concedentes. Ibid.

Benedictio. Abbates Ciſtercienſea poſſunt omnia officia etiam Ordinis exercere ſine Benedictione, ſi Epiſcopus tertiò humiliter requiſitus eos benedicere nolit. 111. v. Si. & ſeq.

Imò non erit opus repetitâ requiſitione, ſi Epiſcopus ſtatim initio ſine probabili ratione Benedictionem neget. Ibid. v. Hæc. Quod Privilegium probabiliter extenditur ad omnes Prælatos Regulares, qui benedici deberent: ſaltem quando Epiſcopus eſt abſens, nec brevi rediturus. Ibid. In quibuſdam Regionibua Abbates benedici non ſolent, & nihilominus omnia Abbatum officia exereent. Ibid. Abbatiſſæ non omnes benedicuntur, ſed tantùm perpetuæ, ubi mos eſt, 658. v. Not. 2. Vbi benedicuntur, curandum Viſitatori, ut id infra annum à die confirmationis fiat. Ibid. c. 2.

Habitus Profeſſorum benedicendus eſt, ut diſtinguatur ab babitu Novitiorum. 639. c. 23.

Benedictio Sponſorum in multis locis fiebat olim ante fores Eccleſiæ ex antiquâ conſuetudine: in aliis autem in ipſo Templo. 729. v. Not. 2. Ex. Ante benedictionem ſacerdotalem non debent cohabitare. 739. v. Statuit.

Benedictio hæc à nullo alio ſieri debet, quàm à proprio Parocho, vel Ordinario, niſi habeat licentiam. Ibid.

Benedictio Eccleſiæ oon amittitur, etiamſi parietes deſtruantur, quia oon inhæret parietibus ſicut conſecratio, ſed ſolo. 689. v. Parietibus. Clerici prohibentur benedicere purgationem per aquam ferventem, aut frigidam, aut ferri candentis. 711. c. 9.

Beneficium Eccleſiaſticum latè ſumptum includit etiam officia Eccleſiaſtica, & Hoſpitalia in titulum data, & commendas. 523. Reg. 36. Propriè autem ſumptum eſt Ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis, ratione ſpiritualis alicuius Officij, aut Miniſterii. 469. v. Nota 2. Differt à Penſione, quod hæc nõ obliget ad Miniſteriũ ſpirituale. Ibid.

Beneficium datur propter Officium. 39. v. Not. 3. Beneficium. Per officium autem hic non intelligitur ſolum Breviariũ, ſed quævis functio Eccleſiaſtica. Ibid.

Beneficium affectum Papæ dicitur, de quo ſolus Papa illâ vice validè diſponere poteſt. 513. n. 14. Affectio fit duobus modis: Per reſervationem, & per manûs appoſitionem. Ibid. v. Ex. 516. v. Item. & ſeqq. Si reſervatio fiat vivâ voce tantùm, non afficit Beneficium, ſed, ſi fiat per Decretum. Ibid.

Reſervationes proviſionum Cathedralium, quas Papa quandoque mittit, non afficiunt præterita, ſed futura. 501. v. Si eo. Appoſitio manûs fit tripliciter. 1. Per Signaturam Supplicationis. 2. Per Mandatum de Providendo. 3. Per actualem collationem. 513. v. Ex.

Beneficium ſemel affectum ſemper manet affectum. 516. v. Beneficia.

Beneficium Conſiſtoriale dicitur, quod datur in Conſiſtorio Cardinalium rogatis eorum ſententiis: qualia ſunt Archiepiſcoparus, Epiſcopatus, Prælaturæ Sedi Apoſt. immediatè ſubiectæ, v. g. Campidunenſis, Elvacenſis, Fuldenſis. 511. v. Nota 2. Valorem Conſiſtorialium Beneficiorum continet Liber ſecundus Taxarum Cameræ Apoſtolicæ. 512. v. Summæ. Ex ſolis Beneficiis Conſiſtorialibus ſolvitur integra Annata. 511. v. Not. 2. Taxa Beneficiorum Conſiſtorialium eſt moderatiſſima. 512. v. Not. 2. Ex. De Beneficiis non Conſiſtorialibus datur tantùm dimidia Annata: & ſi 24. Ducatos non excedant, nulla. Ibid.

Beneficium curatum eſt illud, cui ſingulariter, & principaliter præficitur Clericus ad curam Fori Pœnitentialis neceſſariò exercendam per ſe, vel per Temporalem Vicarium. 474. v. Beneficium.

Beneficia habentia curam tantùm juriſdictionalem in foro externo, licet dici poſſint, propriè tamen curata non ſunt, ideóque nec incompatibilia. Ibid.

Beneficia non actu, ſed babitu tantùm curata, non habentur pro curatis, ideóque ad tale promotus non tenetur intra annum ſacerdotium ſuſcipere. Ibid. & 482. v. Cùm.

Beneficia, in quibus animarũ cura per Vicarios perpetuos exercetur, non ſunt dicenda curata. 504. v. Pontifex. n. 10. Qui exercent curam animarum etiam in Monaſteriis exemptis, ſubſunt juriſdictioni, Viſitationi, & Correctioni Epiſcoporum. 536. v. Qui.

Beneficium duplex, ſive maius eſt illud, cui adeſt aliqua qualitas dignitatis, juriſdictionis, vel Curæ Animarum. 474. v. Nota 2. Aliqua habent dignitatem cum juriſdictione fori etiam exterioris: ut Epiſcopatus, Prælatura, Archidiaconatus, Decanatus. Ibid. Alia habent dignitatem, vel præeminentiam aliquam ſine juriſdictione: ut Præpoſitura, Perſonatus, Cantoria &c. Ibid. Alia habent curam animarum in ſoro interiori ſine dignitate, ut Parochiæ. Ibid.

Beneficiorum incompatibilitas. 475. v. Not. 3. 504. c. Execrabilis. Epiſcopus non poteſt diſpenſare, ut quis habeat in eadem Eccleſia duo beneficia ſimilia v. g. duos Canonicatus. 541. v. Patet. Canonicatus Cathedrales Germaniæ, qui non requirunt perpetuam totius anni reſidentiam, non ſunt incompatibiles. 475. v. Not. 2. Duo Beneficia diſſormia ſub eodem tecto non ſunt incompatibilia; modò neutrum ſe ſolo ſufficiat ad ſuſtentationem. 541. v. Patet.

Beneficia unita, & connexa non ſunt incompatibilia. 479. v. Nota Papam. Cui offeruntur Beneficia incompatibilia, debet alterutrum dimittere, aliàs, obtento altero, prius ipſo jure vacat, aut, ſi ſimul plura recipere præſumpſerit, ipſo jure illis privatur. 36. v. Gratia. 541. v. Patet. 474. v. Eo ipſo. Si contra Ius retineatur poſſeſſio beneficiorum incompatibiliũ, non opus eſt ſententiâ Iudicis, ſed tantùm compulſione. 541. v. Patet. Si tamen poſſeſſio ſit colorata, debet priùs detrahi color, antequam poſſeſſor cogatur beneficium alterum deſerere. Ibid. Vbi beneficia ſunt incompoſſibilia, ſuperior ſemper poteſt exigere probationem juſti Tituli. 540. v. Not. 4.

Beneficium litigioſum. Si ſecundum Beneficium, vel poſſeſſio ſit litigioſa in Iure, aut turbetur ab aliquo invaſore; non vacat primum, donec lis ſit ſopita, aut ceſſet turbatio. 504. v. De. An poſſint peti expenſæ in obtinendo tali Beneficio factæ ſine facultate Papæ? 830. v. Not. 7. An ſine Simonia? Ibid.

Beneficium manuale olim vocabatur, quod ex communibus redditibus cuilibet Canonicorum dabatur, antequam Præbendæ diſtinguerentur. 969. v. Not. 2. Ex.

Beneficium minus idem eſt, quod ſimplex. 474. v. Not. 2.

Beneficia regularia non ſunt conferenda Clericis ſecularibus. 525. v. Concord. 557. v. Prius. 481. v. Sumitur. Nec iiſdem commendanda, niſi exprimatur in ſignatura Cancellariæ Romanæ. 525. Reg. 43.

Beneficia ſecularia non niſi ſecularibus debent conferri. 481. v. Sumitur. In dubio inſpiciendus tenor fundationis, aut permittendum arbitrio Epiſcopi. Ibid.

Beneficium ſimplex propriè eſt, quod nullam habet adiunctam qualitatem: ut Canonicatus, Capellania &c. 474. v. Not. 2.

Simplex, & non curatum non ſunt adæquatè idem, quia quædam non curata ſunt duplicia, ut Præpoſitura, Cantoria &c. Ibid. Habentibus Beneficium tantùm ſimplex tenetur Epiſcopus dare licentiam ſtudendi, etiamſi Beneficium reſidentiam requirat: dummodo ſtatus Eccleſiæ patiatur, & licentia non extendatur ultra quinquennium. 97. v. Vt.

Beneficiorum aditus, ſi adeunti Beneficium objiciatur crimen per modum exceptionis, niſi ſit publicè infamatus, executio non eſt differenda. 804. c. 23. Si autẽ crimen objiciatur per viam accuſationis, & legitimè probetur, ſilentium ei eſt imponendum. Ibid. Si adſit infamia ſit, & in purgatione Canonica deficiat, ſilentium iterum imponitur. Ibid. Si autem ſe canonicè purgaverit, contradictores compeſcantur, & in expenſas condemnentur. Ibid.

Beneficia applicari, aut eorum applicationem ad certum finem

petentes

Digitized by Google

petentes, debent exprimere verum annuum valorem illius. Pag. 518. Reg. 22.

Beneficiorum Augmentatio. 476. c. 33.

Beneficiorum collatio ſtrictè dicta eſt Datio Eccleſiæ, vel Beneficij ſimpliciter, & liberè facta, qua Superior dat Beneficium Clerico idoneo, cui ipſe vult. 535. ℣. Not. 2. Ius conferendi Beneficia nemo poteſt habere independenter à ſummo Pontifice. 513. v. Paginam. De Iure Communi ſemper ſpectat ad Epiſcopum, ſed ex Privilegio, præſcriptione, vel primâ fundatione poteſt ſpectare ad Abbatem, vel Prælatum. 33. v. In aliqua. Poſſeſſio conferendi Beneficia probari debet per actum conferendi ſponte, liberè, & cum effectu factum. 270. v. Not. 2. Si duo litigantes in curia ſuper Beneficio ſibi collato, ambo ibidem moriantur, collatio pertinet ad Pontificem: ſi verò extra curiam moriantur, ad Ordinarium 292. ℣. Tria. Ad collationes Beneficiorum vocandi ſunt Canonici abſentes, niſi conſuetudo aliud habeat: alioquin, ſi petant, debent acta caſſari. 499. v. Ad. & ſeq.

Beneficia recipientes ſine conſenſu Epiſcopi, aut eius officialium, excommunicantur, niſi conſuetudine legitimè præſcriptâ, vel privilegio nitantur. 535. c. 3. Collatio Canonicatuum Cathedraliũ in menſibus non Papalibus ſpectat ad Capitulum, non ad Epiſcopum. 516. v. Huius. Collatio Pontificis præveniens collationem Legati poteſtatem conferendi habentis, prævalet, licet expreſsè ei non derogetur. 484. v. Reſcribit. Si collationi Legati nondum executioni mandatæ accedat auctoritas, ſive confirmatio Papæ, fit proviſio Papalis: ideóque proviſio eſt omnibus præferendus. 498. c. 22. Si Legatus conferat Beneficium jam aliud obtinenti, niſi de illo ſpecialis fiat mentio, collatio eſt nulla. 577. ℣. Etſi. Si alius conferat, hoc non requiritur, quia cenſetur habere maiorem notitiam, quàm Legatus. Ibid.

Si Collatio fiat motu proprio alicuius Beneficii, vel Præbendæ in genere, & vacent plures, conferri debet melior: ſi ad preces tantùm impetrantis, minor. 497. ℣. Si pluribus. Collator non poteſt Beneficium conferre ſibiipſi. 896. v. Nota. Nec cuicunque voluerit. 538. ℣. Vt. 548. c. 11. Non poſſunt conferri excommunicatis tempore collationis, ſub pœna ſuſpenſionis: nec ab illis retineri ſine diſpenſatione. 892. c. 7. & 8. Si is, cui Beneficium confertur, neſciat linguam loci, collatio eſt nulla. 518. Reg. 20.

Collatio facta indigno eſt invalida, ſive nulla. 476. ℣. Decretum. Debent conferri idoneis. 537 ℣. Nulla. Collator ordinarius bis monitus, & tamen in hoc culpabilis, ſuſpendatur, & alius conferat. 475. ℣. Mandat. Neque ſuſpenſio hæc relaxetur, niſi auctoritate Pontificis, aut proprij Patriarchæ. Ibid. Idem obſervandum, ſi Capitulum in conferendo delinquat. Ibid. Metropolitani delictum Superiori nuncietur. Ibid. Vnum Beneficium, ſive maius, ſive minus non eſt conferendum duobus ſine legitima cauſa: alioquin de rigore juris eſt caſſanda collatio. 472. ℣. Rationem. 473. c. 25. 665. ℣. Patet. & ſeq. Cùm diſpenſatione tamẽ Papæ poſſunt duo habere eandem Eccleſiam in ſolidum: diviſis inter ſe æqualiter redditibus. 117. ℣. Nota præterea. Poteſt una Eccleſia conferri pluribus ita, ut nullus quidem ſit alterius Superior, unus tamen titulum habeat Eccleſiæ principaliter. Ibid. Qui facit collationem irritam, debet poſtea facere aliam validam, ne videatur fraudulenter egiſſe. 471. c. 17. Si prima collatio reprobanda ſit, ſed nondum reprobata, invalidè confertur ſecundò, & collator eâ vice conferendi poteſtate privatur. 898. c. 11.

In collatione Beneficii nulla cõditio rectè abjicitur, quàm, quæ tacitè, & ex natura rei ineſt, & quænam illæ ſint? 554. ℣. Nota denique. Conditiones iniquæ, & indignæ, quæ ſubinde à Patrono, vel Domino Loci imponuntur (v. g. ut certis diebus dent convivia; ut alant canes venaticos &c.) ſunt illicitæ. Ibid. Occulta collatio eſt ſuſpecta, nec præſumitur facta, niſi probetur: ac proinde collatio devolvitur ad Superiorem. 553. ℣. Oſtendit. & ſeq. Nemo inferior Papâ poteſt Beneficium viventis, ſeu nondum vacans conferre alteri, aut alteri dare poteſtatem, ut conferatur, antequam vacet. 537. ℣. Non. 543. ℣. Sumitur. Papa id poſſet facere ex plenitudine poteſtatis, nunquam tamen reperitur id feciſſe ſine cauſa: niſi huc placeat referre Coadiutores cũ ſpe ſucceſſionis. Ib. ℣. Nõ. Si fiat Perſonæ privatæ, eſt nulla. 584 c. 4. Et qui in vivorũ loco ponuntur, ſunt excommunicandi. 537. c. 1. Qui in. Si autem Religioſis locis fiat, eſt rata, poſſeſſor tamen non eſt ſpoliandus. 584. c. 4. Collatio eſt nulla, ſi data literarum Apoſtolicarum ſit prior actuali vacatione. 519. Reg. 26. 526. Reg. 46.

Si Papa non conferat infra menſem Beneficia in Curia vacantia, poteſt conferre Ordinarius. Si autem alio titulo ſunt reſervata Papæ, tempus illi non eſt præſcriptum. 481. ℣. Demum. Epiſcopatûs, & Prælaturæ vacantes conferendæ ſunt intra trimeſtre: Dignitates verò, & Beneficia inferiora poſt ſemeſtre. 537. ℣. Nulla. 538. ℣. Sed. 543. ℣. Per. Semeſtre non currit Epiſcopo excommunicato, vel ſuſpenſo, niſi in petenda relaxatione negligens ſit. 666. ℣. Not. 2. Nec accedenti, moranti, vel recedenti à Sede Apoſtolica. 539. c. 5. Neque currit à tempore vacationis Beneficii, ſed à tempore Notitiæ collatoris. Ibid. Nec extendit ſe ad Eccleſias non numeratas, qualis eſt Aſtenſis. 542. c. 11. & ℣. Statutum. Si Papæ, vel Legati collatio concurrat eâdem die cum collatione Epiſcopi, nec ſciatur, quænam prior ſit, melior eſt conditio poſſidentis. Si autem neuter poſſideat, præfertur collatio Papæ. 499. c. 31. Si autem Epiſcopus expreſſit diem, & horam, Papa autem vel Legatus non, præfertur collatio Epiſcopi. Ibid. ℣. Nota. Etſi. Collatio, (& quævis alia gratia.) non eſt perfecta, nec habet vires, donec acceptetur. 544. ℣. Ex. Qui Beneficium recipit ab Ordinario ignorante, quòd à Papa jam collatum, aut reſervatum ſit, modò, eo intellectâ, libenter cedat, recuperat priora propter hoc dimiſſa. 495. v. Si. & ſeq. Clerici admittentes collationem Beneficiorum à laicis, ſunt deponendi ab Officio, & Beneficio, niſi moniti reſignent: non tamen ſunt ipſo facto excommunicati &c. 671. ℣. Clerici.

Propter ingratitudinem Beneficiati in collatorem, non poteſt revocari collatio facta. 588 ℣. Not. 3.

Beneficia ſunt conferenda ſine diminutione, niſi adſit juſta cauſa: nominatim Vicariis Parochiarum unitarum Monaſteriis. 553. Tit. 12. Toto. 469. c. 10. Si in ipſa collatione Beneficii pars fructuum, aut penſio reſervetur, collatio eſt Simoniaca, & illicita, etiamſi ſine pacto fiat. 554. ℣. Not. 4.

Beneficia unita diſmembrari, aut diſmembrationem eorum factam confirmari petentes debent exprimere verum annuum valorem illorum. 518. Reg. 22.

Beneficia minora non debent dividi; & maiora relinqui integra, niſi adſit legitima cauſa. 468. ℣. Indecorum. 472. ℣. Rationem. 473. c. 25. & 26. 477. c. 36.

Beneficium aliquod penitus extinguere poteſt Prælatus cum conſenſu Capituli, ex cauſa juſta, & neceſſaria. 553 ℣. Not. 3. Ad aliquod autem integrandum non eſt alia præbenda ſcindenda. 477. c. 36.

Beneficium petens debet exprimere verum valorem annuum modo hic aſſignato. 518. Reg. 55. Error tamen bonâ fide commiſſus non vitiat gratiam. Ibid. Debet etiam exprimere qualitatem Beneficij. 528. Reg. 57. Vel & modum vacationis. 526. Reg. 47. Verba narrativa debent verificari omni modo, quo poſſunt: hinc ſcribens, Beneficium vacare, niſi ſimul de Iure, & de facto vacet, reddit literas ſubreptitias. 540. ℣. Not. 2. Debent etiam exprimi omnia vel minima Beneficia, quæ habet. 496. c. 21. & 23. 18. ℣. Qualiter. Si tamen alicui ignoranti, & abſenti collatum eſſet beneficium, impetratio alterius non eſſet ſubreptitia. 496. ℣. Nota.

Beneficiorum permutatio facta ſine auctoritate Superioris repugnat Iuri Divino, naturali, & Eccleſiaſtico. 820. ℣. Not. 8.

Debet fieri ſine vi, metu, & ſimonia. 525. Reg. 40. Nec fieri poteſt, niſi uterque permutantium Beneficium juſto Titulo poſſideat. Ibid. ℣. Vtraque. Prohibetur prævia tractatio, ſive pactio completa ſine auctoritate Superioris, tanquam ſimoniaca. 573. c. 5. & ℣. Præſertim. 574. c. 7. Non tamen prohibetur prævia Deliberatio, modò actu non compleatur, ſed fiat conditionatè: Si Superior conſentiat. 573. ℣. Nota 2. Non. Poſtquam duo ſtatuerunt Beneficia ſibi mutuò cedere, petenda eſt approbatio Superioris. 574 v. Nota 2. Approbatâ ceſſione, debet uterq; Beneficium ſuum reſignare in manus Superioris, & petere alterum. Ibid. Reſignata Beneficia permutationis cauſâ, debet Superior reſignantibus conferre, & non alteri, v. g. habenti gratiam expectativam: aliàs collatio eſt nulla. 575. ℣. Licet. & ſeqq.

Sede Epiſcop. vacante poteſt Capitulum permutationes admittere. 873. Not. 2.

Beneficia incompatibilia, ſive ex natura, ſive ex diſpoſitione Iuris, probibentur. Pag. 18. verſ. Qualiter. & ſeqq. 52. v. Nota denique. 178. c. 2. 461. c. 3. 468. c. 5. 470. c. 13. 14. & 15. 474. c 28. 499. c. 32. 504. c. 3. 6. & ultimo, Vnico. 895. ℣. Cùm quidam. Conſuetudo etiam jurata babendi plura ſimul reprobatur. 51. c. 1. Habentes plura, compellendi ſunt ab Ordinariis exhibere diſpenſationem. 176. c. 3. Si nullam, aut non canonicam exhibeant, beneficia ſunt aliis conferenda. Si dubiam, conſulendus Papa. Ibid. Si habenti Beneficium jubetur provideri de alio, non hoc ipſo cum eo diſpenſatur, ut utrumque teneat. 496. c. 21.

Conceſſio ſimplex, ut promotus retineat priora, non intelligitur de incompatibilibus, ſed de canonicè obtentis. 35. ℣. Si Pontifex. & ℣. Not. 2. Indultum de duobus Curatis recipiendis, & retinendis non extenditur ultra duo prima. 496. c. 21. Olim habens plura incompatibilia poterat eligere unum ex pluribus quod volebat. 468. c. 5. Concilium verò Lateranenſe decrevit, ut habens plura privaretur ſecundo. 461. c. 3. Denique Innoc. III. aliique ſtatuerunt, ut, ſi quis pacificè poſſideret plura incompatibilia, primum ipſo jure vacaret. 474. c. 28. 178. c. 2. 504. c. 3. c. 6. & c. unico. Cauſæ, ob quas pluralitas Beneficiorum eſt prohibita. 461. ℣. Not. 2 In. 468. ℣. Canones. 470. ℣. Illud. Conferens Beneficium incompatibile jam habenti ſine evidenti, & ſufficiente diſpenſatione, ſuſpenditur à collatione. 461. c. 3. Et collatio facta eſt nulla. 176. c. 3.

Recipiens verò tenetur prius Beneficium intra duos menſes in manibus Ordinarii deponere, ſub pœna privationis omnium, & inhabilitatis ad Ordines, & quodcunque beneficium. 504. c. un. 178 c. 2.

Beneficia ſic vacatura, aut dimiſſa reſervantur ſummo Pontifici. 505. ℣. Not. 4. Iuxta Tridentinum verò, qui plura incompatibilia Beneficia quocunque nomine, & titulo, recipere, aut ſimul retinere præſumpſerit, ipſo Iure illis privatus exiſtit. 474. ℣. Eo. & ſeqq. Quid requiratur, ut aliquis incurrat hanc pœnã. 475. ℣. Quicunque. Ante Tridentinũ Epiſcopi poterant dare duo Beneficia in eadẽ Eccleſia, modò neutrũ Reſidentiã requireret. 475. ℣. Per. Poſt Tridentinũ tantùm poſſunt dare duo, ſi unũ non ſufficiat, modò nõ utrũq; perſonalem reſidentiam requirat. Ibid. Non autem poſſunt dare plura, quàm duo, etiamſi ambo ſimul non ſufficiant. Ib.

Cum diſpenſatione autem plures obtinere, ſi reliqua non ſufficiant, non eſt peccatum. 461. ℣. Dignitates. Poſſunt etiam alicui plura conferri in remunerationem, aut propter Eccleſiæ utilitatem. 462. ℣. Duo. Licet ſecundum Beneficium alicui ſit collatum, & acceptatum, ſi tamen aut pacificè nondum poſſideat, aut fructus non percipiat, prius incompoſſibile non vacat 497 ℣. Si Papa. & ſeq. 498 ℣. Ex.

Cauſæ, & Iura, ob quæ quis primum Beneficium incompoſſibile non tenetur relinquere, etiamſi ſecundum pacificè poſſideat. 498. ℣. Ex. Poteſt quis habere duo Beneficia difformia in eadem Eccleſia ex diſpenſatione Epiſcopi, vel Statuto, vel conſuetudine. 52. ℣. Nota denique. 470. ℣. Plures. Poteſt quis habere ſimul duos Canonicatus ſimplices in diverſis Eccleſiis. 505. ℣. Not. 3. Archidiaconus, & Diaconus in eadem Eccleſia poteſt aliquis eſſe ſimul. 24. ℣. Archidiaconus. Dignitas curata, vel Perſonatus Curatus, & Præbenda, cui annexa ſit Parochialis Eccleſia, poſſunt ſimul ſine diſpenſatione haberi. 482. c. 6. Si collatio fiat motu proprio à Papa, non tenetur proviſus prius Beneficium relinquere, etiamſi illius mentio non fiat. 496. c. 23. Religioſus poteſt habere plures Prioratus, ſi unus ab altero dependeat. 499. ℣. Prohibet. Religioſi poſſunt habere plures Parochias ſine diſpenſatione Papæ, ſi ſint unitæ Monaſterio. 499. ℣. Nota Papam.

Beneficium poſſidere pacificè quis dicatur? 522. ℣. Not. 2.

Quid facere debeat, qui annalem poſſeſſionem impedire cupit? Ibid. n. 3. Qui triennalem Poſſeſſorem Beneficii injuſtum oppugnat (exceptâ intruſione in Beneficiũ reſervatum, & Simoniaco ingreſſu) nihil agit. 523. Reg. 36. & v. Nota 3. Triennalis poſſeſſio extinguit novas impetrationes, & antiquas lites etiam de proprietate Beneficij. Ibid. v. Nota 7. Triennalis poſſeſſio cum mala fide non defendit in petitorio, ſed tantùm in poſſeſſorio. Ibid. v. Not. 5. Nemo tenetur oſtendere titulum ſuæ poſſeſſionis ad petitionem partis: tenetur tamen ad inſtantiam Iudicis 540 v. Not. 4.

Per exceptionẽ Renunciationis, aut abjurationis Beneficij, non debet impediri eius poſſeſſor, aut agens poſſeſſorio. 541. ℣. Etſi. Quàm diu Beneficium poſſidetur, non dicitur vacare de facto, etiamſi vacet de jure. 541. ℣. Patet. Antequam Beneficium de facto vacet, ſucceſſor non debet mitti in poſſeſſionem, licet ei conferri poſſit, ſi Iure vacet. 498. ℣. Licet. & ſeq. Si quis Beneficium contra Ius poſſidet, non eſt opus ſententiâ Iudicis, ſed tantùm compulſione 541. ℣. Patet.

Beneficium coloratè poſſeſſum non debet priùs eripi, quàm poſſeſſioni detrahatur color. 540. ℣. Not. 3. 541. ℣. Patet.

Duæ regulæ ad diſcernendum, an Beneficium coloratè, vel evidenter injuſtè poſſideatur? 540. ℣. Not. 3. Si poſſeſſio ſit nequaquam colorata, ſed evidenter injuſta, poteſt Beneficium eripi poſſidenti. Ibid.

Beneficiorum promiſſio ſublata fuit ſucceſſivè per gradus. Nam Alex. III. prohibuit, ne promitteretur alicui Beneficium certum determinati Clerici viventis. 538. ℣. Not 2. 537 c. 2.

Innocentius III. prohibuit etiam generalem indeterminati Beneficii promiſſionem; Si vacaverit: permiſit tamẽ promiſſionem; Cum potuerit: quod longè diverſum eſt. 538. ℣. Ne. 543. ℣. Sumitur. Idem Innoc. III. & Bonif. VIII. tandem etiam hunc promittendi modum: Cùm potuerit, ſuſtulerunt. 538. ℣. Ne. Concil. Trid. Omnes expectativas gratias, & reſervationes mentales ſuſtulit. 538. ℣. Futuræ. 167. ℣. Cùm. Poſt hoc Concilium Pontifices nulli ampliùs ſolent concedere gratiam expectativam extra Primarias preces Cæſaris, quæ à Trid. non ſunt ſublatæ. Ibid. Non tamen ita ligantur manus Pontifici, quin ex gravi cauſa poſſit concedere, cùm Trid. ſalvam in omnibus voluerit eius poteſtatem. Ibid. Paſſim etiam à timoratis viris promittuntur Beneficia, quod ſignum eſt, vel rigorem horum Canonum non eſſe receptum, vel ſolam ſpem fieri per tales promiſſiones. Ibid. ℣. Cùm.

Beneficiorum reſervatio eſt alicuius Beneficii Eccleſiaſtici vacaturi per habentem ad id poteſtatẽ, ad ſe facta Avocatio. 480. ℣. Apud. Pontifex habet poteſtatem reſervandi. Ibid.

Cauſæ reſervandi. Ibid. Reſervationes primùm inductæ ſunt poſt Tempora Gratiani. Ibid. ℣. Nota 2 Reſervationes.

Concilium Baſileenſe tentavit illas abolere, (exceptis paucis) & Gallia illius decretum recepit, ſed nullo Iure. Ibid.

Iuriſtæ Gallici quaſnam recipiant, quaſnam reſpuant? Ibid. ℣. Not. 3. Itali, & alij quas agnoſcant? Ibid. Reſervatio alia generalis, alia ſpecialis. Vtriuſque Exempla. Ibid. ℣. Specialius. Reſervatio Beneficiorum Epiſcopalis collationis Sede vacante per Alex. III. & Pium V. 13. c. 7.

Reſervatio Beneficiorum in Curia vacantium. 479. c. 3. 499. c 34. 506. c. 1. Reſervationes Extravagantes. Execrabilis. 504. c. un. Reſervationes Extravag. Ad Regimen. 507. c. 12. Reſervationes Concordatorum Germaniæ (hoc eſt Reſervationes. C. Ad Regimen paululum modificatæ) 508. §. 1. Reſervationes Regularum Cancellariæ. 514. Reg. 1. & ſeqq. Papa non reſervat ſibi Beneficia patronata Laicorum ex fundatione, dotatione, vel ædificatione. 480. ℣. Not. 2. Non.

Beneficia autem Iuris Patronatûs Eccleſiaſtici, & Laici ex ſola conſuetudine, præſcriptione, vel privilegio, quandoque reſervat. Ibid. An Beneficia Patronata in Curia vacantia reſerventur? Dubium eſt. 480. ℣. Not. 3. Probabilius eſt, non reſervari. Ibid. Excipiuntur etiam à reſervationibus, & expectationis Beneficia, quæ ex conſuetudine Doctoribus, & Magiſtris ſunt conferenda. Ibid. De Patrimonialibus Beneficiis eſt dubium. Ibid.

Beneficia Papæ reſervata ſunt affecta, ideóque à nemine alio validè conferri poſſunt. 513. ℣. Cùm. Sede tamen Apoſtolicâ vacante Beneficia ad vitam tantùm Pontificis reſervata, conferri poſſunt ab ordinariis Collatoribus. 532. ℣. Vigilet.

Per actualem Collationem acceptatã exſpirat reſervatio, & Ius reſervantis. 482. ℣. Cui. Reliquæ reſervationes etiam mentales Beneficiorum vacaturorum, ſunt ſublatæ per Tridentinum. 167. ℣. Cùm. 538. ℣. Futuræ.

Beneficiorum reſignatio facta in manus laicas, quomodo punienda. 508. ℣. Qui. & ſeq.

Beneficio rite collato, & acceptato ſequens renunciatio non impedit poſſeſſionem. 541. ℣. Etſi. Renuncians literis beneficialibus, non ideo inſtitutioni jam factæ renunciare videtur. 107. c. 7. Cauſæ legitimæ renunciandi recenſentur. 508. ℣. Dicit. Non quodlibet periculum mortis eſt cauſa legitima, ſed illud tantùm, quod nihil conducit ad ſalutem animarum. 508. ℣. De qua. Epiſcopus ſenex, ſed decre-

tu

tua noo permittitur renunciare. 106. ℣. Epiſcopo. Poteſt quis renunciare Beneficio conditionatè: niſi hoc, vel illud probavero &c. & ſi Superior acceptet. 884. c. 9. Renunciatione Beneficij, niſi fiat in manibus Superioris, beneficium non amittitur. 11. ℣. De perjurio. Ille tantùm poteſt renunciationem admittere, qui poteſt confirmare. 110. c. 15.

Pacifica aſſecutio beneficii incompoſſibilis cum eo, quod per reſcriptum expectatur, eſt illius tacita renunciatio: quod proinde non reviviſcit, etiamſi alterum reſignaretur. 40. ℣. Gratiæ. & ſeq. Valet renunciatio Beneficii, etiam per Procuratorem revocatum facta, ſi priùs renunciavit, quàm revocatio ad ipſum perveniret, vel ad eum, in cuius manibus facta eſt. 110. c. unico, io Clem. Qui ſponte, & abſolutè renunciat Beneficio, non poteſt illud repetere: imò ad recedendū poteſt compelli. 107. ℣. Sumitur. & c. 6. 109. c. 12. Renunciatio ex juſto metu facta, oon impedit, quò minùs electus illi Eccleſiæ præficiatur: niſi juramento confirmata eſſet. 204. c. 3. Renuncians cum juramento quidem, ſed per vim, aut metum extorto, eſt reſtituendus, ſi id meliùs probare poſſit, quàm eius ſucceſſor contrarium. 207. ℣. Textum. Qui tantùm jurat (ex juſto metu) ſe reſignaturum, eſt teſtituendus, ſi repetat: quia non juravit, ſe non repetiturum. 204 c. 4. Renuncians etiam cum Iuramento, quòd nolit repetere, poteſt repetere beneficium, ſi novum Ius ſuperveniat. 106. c. 2. Super reſignatione, vel ceſſione Iuris in Beneficio oon expediuntur in Curia Literæ, niſi reſignans expreſsè per ſe ipſum, vel per Procuratorē conſentiat, & juret, noo intervenisse fraudem, dolum, vim, metum, Simoniam &c. 526 Reg. 45. Inconſtantia, ſive Variatio in reſignatione eiuſdem Beneficii, ſuſpecta eſt, aut indecena. Ibid. Hinc prima tamùm reſignatio valet, etiamſi poſterinrea literæ datam haberent priorem. Ibid.

Beneficium oon pluribus, quàm 20. ante mortem diebus reſignatum, fictione Iuris non per reſignationem, ſed per mortem vacat. 518. Reg. 19.

Beneficium aliquod petentes ſupprimi, debent exprimere verum annuum valorem illius. 518. Reg. 22. Parochia annexa Præbendæ æquiparatur Beneficio ſimplici; ideóque eam poſſidens, v. g. Decanus, aut Archidiaconus non cenſetur habere duo beneficia curata, licet etiam dignitati ſuæ per ſe immineat cura animarum; nempe non actu, ſed ſolum habitu. 482. ℣. Cum hoc.

Beneficia vacant, vel per mortem, vel per translationem, vel per amotionem ſeu privationem. 526. Reg. 47. Per mortem vacare cenſetur etiam illud, quod viginti tantùm ante mortem diebus reſignatur. 518. Reg. 19. Si non poſſit oſtendi titulus, ſeu diſpenſatio Beneficii incompatibilis, ipſo jure vacat. 176. ℣. Ordinarij.

Beneficium Clerici coniugati in minoribus conſtituti ipſo jure, & facto vacat: conſtituti verò in maioribus, per ſententiam. 529. Reg. 58. & 456. ℣. Ad relinquenda.

Beneficium vacat, etiamſi commendetur, vel adminiſtretur. 516. ℣. Nota.

Beneficia Novitiorum vacant per Profeſſionem, ſive per Vota, quæ Religioſum conſtituant. 526. Reg. 46. Niſi vacatio præcedat datam impetratæ collationis, nulla eſt collatio. Ibid. Si Beneficium impetratum eſt ante mortem poſſidentis, etiamſi poſtea per mortem vacet, & de novo iterum ſupplicetur, nulla eſt collatio. 518. Reg. 21. Quid ſit, Beneficium vacare in Curia Romana? Et quomodo hic accipiatur Curia? 500. ℣. Apud. & ſeqq.

Beneficiorum unio, à quibus fieri poſſit? 892. Summus Pontifex poteſt unire Epiſcopatus. 897. c. 8. Petentes uniri duo Beneficia, vel confirmari unionem, debent exprimere verum valorem annuum illorum, & commiſſionem mittere ad partes, vocatéque, quorum intereſt. 518. Reg. 22. Archiepiſcopus poteſt unire Beneficia ſuæ Diœceſis, non autem in Diœceſibus Suffraganeorum ſuorum, ſine eorum conſenſu. 897. c. 8. Epiſcopus poteſt Beneficia ſuæ Diœceſis unire poteſtate ordinariâ, & delegatâ. 897. ℣. Not. 2. Poteſtatem. ℣. Ita. ℣. Sicut. Non autem poteſt unire Beneficia diverſarum Diœceſium, etiamſi alter Epiſcopus conſentiat. Ibid.

Si diſpenſet Papa, manent ſua cuilibet Epiſcopo Iura inviolata. 659. c. 2. Impetrans talem unionem, ſubeſt quoad Iura Epiſcopalia duobus Epiſcopis. Ibid. ℣. Sumitur. Non poteſt Epiſcopus unire Eccleſias Parochiales Monaſteriis, aut aliis Beneficiis. 897. ℣. Not. 2. Poteſtatem. Excipiuntur tamen uniones pro dotatione, augmentatione, vel conſervatione piorum locorum, Collegiorum, Fidei, bonarum Artium &c. Ibid. Si Parochia uniatur loco Religioſo, non eſt opus vocare Rectorem illius: quia unio non ſortitur effectum ante eius mortem. 584. ℣. Colligitur. Vicarius Generalis Epiſcopi non poteſt unire Beneficia ſine ſpeciali mandato. 897. ℣. Ita. Capitulum poteſt unire Beneficia, quæ poteſt Epiſcopus, ſalvo tameo jure Epiſcopali. Ibid. Abbates, & Priores nō poſſunt unire Beneficia abſq; Privilegio. Ib.

Beneficiorum oon Eccleſiaſticorum interpretatio quàm lata? 585. c. 6. & 969. c. 16.

Benignitatis Eccleſiæ exempla. 668. ℣. Non. 893. c. 9.

Benignitas Iuris Canonici. 596. c. 5. Negantes hanc Benignitatem rejiciuntur. 597. ℣. Not. 3.

Bigamia eſt pluralitas conjugii, ſive uxorum, à Lamech, ut putatur, primùm introducta. 125. ℣. Not. 1. Inducit irregularitatē ex inſtitutione, & traditione Apoſtolicâ. Ibid. Quo ſenſu S. Paulus dicat: Epiſcopum oportere eſſe unius uxoris virum. Ibid. Qui ducit Viduam, ſed à priori viro intactā, non eſt Bigamus. 127. c. 5. Qui tantum fornicatur cum pluribus, non eſt Bigamus. 125. ℣. Not. 1. Qui contrahunt cum pluribus invalidè, non ſunt verè Bigami: Si tamen affectum ad Matrimonium habeant unà cum copula illicita, tanquam Bigami ſiunt irregulares. 127. c. 4. Octo diverſi modi, ſive ſpecies Bigamiæ, quæ tamen ad tres revocari poſſunt: videl. ad Bigamiam veram, interpretativam, & ſimilitudinariam. 125. ℣. Not. 2. & ſeqq. Cur ita appellentur? & quomodo inter ſe differant? Ibid. ℣. Similitudinaria. Gloſſa duas tantùm facit ſpecies Bigamiæ, veram, & interpretativam. Ibid. Papa poteſt abſolutè diſpenſare cum Bigamia, & defacto diſpenſavit, ſed non ſine magna, & ardua cauſa: faciliùs tamen in interpretativa, quàm vera. 126. ℣. Contra. Ad maiores ordines ſuſcipiendos non poteſt diſpenſare Epiſcopus, ſed ſolus Papa: ad minores autē probabile eſt, Epiſcopū poſſe diſpēſare. Ib. ℣. Poteſt & ſeq. Poteſt diſpenſare Epiſcopus etiam cum Bigamis publicè pœnitentibus (ad minores) modò pœnitentia non fuerit ſolennis, hoc eſt, cum certa quadam forma iniuncta. Ibid. ℣. Pœnitentea.

Poteſt diſpenſare etiam cum ſolenniter Pœnitentibus, ſi neceſſitas, vel utilitas Eccleſiæ id exigat. Ibid. Poteſt diſpenſare cum omnibus contrahentibus Matrimonium poſt votum ſolenne Caſtitatis, ſi ſemel tantùm, & cum virgine contraxerunt: non verò, ſi bis, aut cum vidua. 126. v. Reſp. 3. 127. c. 4. & 7. Poteſt diſpenſare in omni Bigamiâ ex delicto, quando crimen eſt occultum. 127. v. Reſp. 4. Clerici ſeculares in minoribus facti Bigami privandi ſunt omni privilegio Clericali: & prohibentur ſub Anathemate deferre tonſuram, vel habitum, non autem Regulares, aut in maioribus conſtituti. 128. c. Unico. Pœnæ ordinantis Bigamos, & Ordinatorum ſine diſpenſatione. 126. c. 2. 127. c. 3.

Bizochi. 661. ℣. Eodem.

Blaſphemus in Deum, Sanctos, & maximè B. V. quomodo puniendus. 890. ℣. In.

Bona Eccleſiaſtica vocantur Bona Eccleſiæ, & Eccleſiaſticorum. 591. ℣. De. Eorum ſtatus in Eccleſia primitiva. 589. ℣. Not. 4. Diviſio eorundem in 4. Partes. Ibid.

Bona Eccleſiæ ipſius quænam ſint. 589. ℣. Not. 3. 591. ℣. De. Dominium ſpectat ad Eccleſiam. 591. ℣. Not. 2. Rationem. Empta ex his bonis ab Adminiſtratore ſunt Eccleſiæ. Ibid. ℣. Nullus ℣. Fraudem. & ſeq. Defraudans Eccleſiam in ſuum vel alterius commodum ſacrilegus eſt, & tenetur ad reſtitutionem. Ibid. De his Bonis Clericus non poteſt teſtari, etiamſi ex fraudibus Beneficij ſui emerit, & Eccleſiæ donaverit. 599. c. 12. In Regularibus Eccleſiis res unius adminiſtrationis poſſunt converti in utilitatem alterius adminiſtrationis, de voluntate Abbatis. 37. ℣. De.

Calices, Patenæ, Libri, Ornamenta, & Veſtimenta Sacerdotalia non poſſunt oppignorari, aut diſtrahi ſine ſtricta neceſſitate. 628. ℣. Statuit. & ſeq. Laicis non ſunt ſubmittenda Bona, aut Iura Eccleſiarum ſine conſenſu Papæ, & Capituli. 558. ℣. Prohibet. Emphyteutica, & Feudalia Bona non ſunt relinquenda illegitimè natis, quantumvis legitimentur. 527. Reg. 50. Pœnæ occupantium Bona Eccleſiarum vacantium. 99. ℣. Decernit. 104. ℣. Capitulum.

Bonæ Beneficii quænam ſint? 589. ℣. Not. 3. 591. ℣. De. Dominium eorum ſpectat ad Eccleſiam, non ad Beneficiatum. 590. ℣. Not. 6. Qui tamen habet fructuum uſum, & dominium. 589. ℣. Not. 5. & ſeqq. 590. ℣. Ex. Empta ex fructibus ſunt Beneficiati, quàm diu Eccleſiæ deſervit;

Teſtari autē de illis non poteſt etiam Epiſcopus. 591. v. Nota 2. Rationem. 592. v. Ad 4. 593. v. Clericus. & ſeq. 595. v. Quidquid. Peccat mortaliter, ſi notabilem partem redditu͂ Annuorum in profanos uſus impendat. 591. v. Noca 2. Clericos. 592. v. Not. 3. & 4. Item. v. Ad 3. Probabilius tamen eſt, talem non peccare contra Juſtitiam, ſed contra charitatem, & præceptum Eccleſiæ: adeóque non teneri ad reſtitutionem. 592. v. Not. 3. In hæc Bona non ſucceditur jure conſanguinitatis. 467. v. Vt. Non poſſunt alienari hæc Bona: poſſunt tamen diſtribui. 467. v. Ratio, & ſeq.

Bona patrimonialia Clericorum quænam ſint? 589. v. Not. 3. Non ſunt Eccleſiæ, niſi ipſi donentur, ſed ſunt Clericorum propria Bona: & quidē libera, non vinculata, cum omnibus, quæ ex iis emuntur. 591. v. Not. 3. 598 v. Bona. Licet Clericus habeat ampla Bona patrimonialia, poteſt nihilominus ex redditibus Beneficij ſumere competentem ſuſtentationem. 593. v. Not. 8. De his Bonis poteſt Clericus teſtari. 595. v. Quidquid. 598. v. Bona. Si moriatur inteſtatus, ſuccedunt conſanguinei: Si nullos habeat, Eccleſia. 605. v. Not. 2. An hæc Bona ſint exempta à poteſtate Laicorum, non eſt certum. Affirmat tamen Panorm. & Suar. 704. v. Conſtitutiones.

Bona quaſi patrimonialia Clericorum. 606. v. Verùm. 589. v. Not. 3. 591. v. Not. 3. 598. v. Bona. His Bonis annumeranda ſunt, quæ Clericus neceſſariæ ſuſtentationi ſubtrahit 591. v. Not. 8. Horum Bonorum Clerici habent plenum, & liberum Dominium, non vinculatum 598. v. Bona. 600. v. Verùm. Vti, & eorum, quæ ex illis emuntur. 591. v. Not. 3. De his poſſunt etiam teſtari. 595. v. Quidquid. 598. v. Bona. 600. v. Verùm.

Bona matrimonij tria: Fides, Proles, Sacramentum. 720. v. Not. 2. Ex. Metus adverſatur omnibus his bonis. Ibid. Matrimonia clandeſtina adverſantur omnibus his tribus bonis. 740. v. Not. 4. Quædam conditiones contingentes repugnant huic triplici bono. 744. v. Not. 2. 747. v. Reſcribit. & ſeq.

Buſo. Ars Buſonum prohibetur Clericis. 451. v. Clerici.

Bulla Pontificum. Per ſolam ſignaturam etiam ante expeditionem Bullæ, tota gratia Papæ perficitur, ita, ut poſt mortem illius non opus ſit aliâ novâ. 516. v. Quia. Sine Bulla tamen gratia eſt informis in ordine ad Iudicium: in eo enim judicari debet juxta formâ Bullæ, & non ſupplicationis. 520. Reg. 27. 516. v. Quia.

Bullæ dicuntur expeditæ, quando ſunt plombatæ, ſive, quando appenſum eſt ſignum plumbeum Papæ. 482. v. Not. 4. An Epiſcopi etiamnum poſſint abſolvere à caſibus occultis Bullæ Cœnæ? 539. v. Not. 5. Summi Principes non incurcunt Bullam Cœnæ, quando nova Vectigalia &c. imponunt: ſed eorum Officiales, quando id faciunt ſine eorum Auctoritate. 681. v. Poteſtatem.

C.

CÆCI numerantur inter perſonas miſerabiles; qui proinde non ſunt gravandi Collectis, ſed potiùs juvandi. 678. v. Colligitur.

Celeſtinus III. defenditur contra objectiones Hæreticorum. 788. v. Licet.

Calcaria deaurata prohibentur Clericis. 450. c. 15.

Calumniari in Criminalibus eſt, falſa crimina alteri intendere: in Civilibus verò: iniquis litibus alios vexare, aut per fruſtrationem negotium differre. 259. v. Præſtari. 812. v. Fortius. Solet etiam in Iure is dici Calumniator, qui, ut Calumniæ causâ alicui negotium faceret, vel non faceret, pecuniam accepit. Ibid. Præſumitur, imò convincitur calumniari Accuſator, vel Denuntiator, ſi in probatione deficiat, exceptis 7. Caſibus. 813. v. Quòd. Præſumptio tamen hæc non eſt Iuris, & de Iure, quia admittitur purgatio canonica. Ibid. v. Not. 2. Præſumpt. In prædictis ſeptem Caſibus debet Iudex ex officio inquirere, & aſſignare terminum Accuſatori ad probandam innocentiam. Ibid. v. Quòd. & ſeq. Magiſtratus, & Prælati graviſſimè peccant, ſi Calumniâ deprehensâ Accuſatores, vel Denuntiatores impunè dimittant. 813. v. Not. 3. 812. v. Fortius.

Calumnia ſacratis hominibus illata magis punienda, 812. v. Reſcribit. Olim Kalumniatorum fronti inurebatur Litera K. Pœna Calumniatoribus ſtatuta eſt infamia, & pœna Talionis. Ibid. Excuſatur tamen ab his pœnis Accuſator, vel Denuntiator, ſi ſaltem per unum teſtem probet. 73. v. Se.

Camera Imperialis Iudices, & Aſſeſſores recuſari non poſſunt, etſi hoc aliquando tentatum ſit. 429. v. Iudices.

Campanam habere licet etiam Religioſis. 899. c. 16. & 900. v. Gregorius.

Campanarum pulſus eſt ſignum loci ſacri, & publici. 908. v. Panorm. Mendicantes tantùm unam habeant Campanam, niſi Papa diſpenſat. 136. v. Religioſi. Si aliam habeant pro Communitate aliqua Eccleſiaſtica, vel mundana, pro Horis, & Miſſis &c. non illam, ſed ſuam pulſent. Ibid. Vbi autem plures habent pro ſe ſine lite, & contradictione, liberè illis utantur. Ibid. Templariis, & Hoſpitalariis prohibentur ſub cenſura. 908. v. Requiſitus. Si Hoſpitale habeat Campanam, ſignum eſt, eſſe erectum Auctoritate Epiſcopi Ibid. v. Panorm. In Oratoriis privatis poſſunt teneri Campanellæ, & pulſari privatim. Ibid. v. Not. 2. Io. Duo Hexametra, quibus Campana ipſa officium ſuum explicat. 136. v. Hæc.

Canon interdum ſignificat penſionem ex Re locata. 570. v. Propter. Interdum id, quod Emphyteuta ſolvere debet 571. c. 4. Communiter autem Conſtitutionem Eccleſiaſticam, 3. c. 1.

Canonum alij ſunt Generales, alij Perſonales, Locales, Cauſales, Temporales. Ibid. v. Ab omnibus.

Canones Generales legitimè promulgati cuſtodiendi ſunt ab omnibus. Ibid. v. Canonum. v. Ab omnibus.

Canonica ſumitur interdum pro Monaſterio Canonicorum Regularium. 637. v. Cùm. Communiter ſumpta eſt Ius ſpirituale proveniens ex Receptione in Canonicum. 7. v. De. Sine Præbenda non reputatur pro Beneficio. 29. c. 31. Si Papa, vel Epiſcopus conferat Canonicam, cenſetur etiam conferre Præbendam, & contra: propter connexionem. 7. v. Not. 2.

Canonici Regulares debent juxta Regulam ſuam in commune vivere: habitare in una domo, & ſub uno tecto dormire, ſub gravibus pœnis. 449. c. 9. Olim etiam Canonici Seculares in communi vivebant, ſed conſuetudo obtinuit Contrarium. Ibid.

Canones facti intuitu Religionis, etiamſi ſolos Monachos exprimant, continent etiam Canonicos Regul. 194. v. Idem.

Canonici Seculares dicuntur Fratres, Epiſcoporum, Archiepiſcoporum, Patriarcharum. 556. c. 8. 548. c. 4. & 5. Metropolitani Mediolanenſes vocantur Ordinarij 514. v. Cùm. Ravennæ vocantur Cardinales. Ibid. Alibi cum addito, Sacerdotes Cardinales. 834. v. Miniſterium Sacerdotum. Intelliguntur nomine Seniorum Eccleſiæ. 807. v. Coram. Habent aliquam præeminentiam ſupra reliquum Clerum, ideóque in odioſis non veniunt nomine Clericorum. 505. v. Not. 3. 970. c. 18.

Canonicatus abſolutè non eſt Dignitas: hinc non ſunt incompoſſibiles in diverſis Eccleſiis. 505. v. Not. 3. Licet Canonici inter ſe poſſint appellari fratres, & ſocij, non tamen ſunt Perſonæ conjunctæ: quia indigent mandato, ut agant pro Eccleſia ſua. 197. v. Si De. & ſeq.

Canonicorum numerus eſt interdum certus, interdum non. 542. v. Nec. Vbi eſt certus numerus Canonicorum, debet is in defectum de Clericis idoneis ſuppleri. 535. c. 2 Numerus non ſit maior, quàm ferant Redditus. 449. c. 9. 542. v. Statutum. Si autem ſuppetant facultates, poteſt maior pars Capituli recipere ultra numerum etiam invitâ minore. 548. v. Statutum. Vbi non eſt certus numerus Canonicorum, vocatur propriè nomine Eccleſia non-numerata, cuiuſmodi eſt Aſtenſis, & communiter Eccleſiæ Regulares. 542. c. 10. In his locum non habet Concil. Lateran De Benef. ultra ſex menſes vacantibus. Ibid. v. Statutum. Nec Literæ Apoſtolicæ, nec conſenſus plurium, ſi facultates non ſuppetant. Ibid. Nec vacant Canonicatus, niſi notabiliter ſit minor numerus, quàm facultates ferant. Ibid. Licet verò tales Eccleſiæ non habeant terminum 6. Menſium à Iure ſtatutum, poteſt tamen illis præfigi ab homine. Ibid. v. Not. 2.

Canonicorum ad Receptionem vocandi ſunt Canonici etiam abſentes, niſi conſuetudo aliud habeat; alioquin ſi petant, debent acta Caſſari, 499. v. Ad. & ſeq.

Canonici

Digitized by Google

Canonici recipiendi quanta ætas, & qualis ordo? 483. ℣. In proximis. In Eccleſiis etiam illis, ubi ex antiqua, & inviolabiliter obſervatâ conſuetudine, nonniſi nobiles, & liberi ſolent recipi, non debent recuſari virtute nobiles, licet genere non ſint. 477. ℣. Cùm Epiſcopus. Non debet requiri eminens ſcientia, cùm vix ad culmina dignitatum talea reperiri valeant. Ibid. Non valet conſuetudo, aut ſtatutum, ut ſoli nobiles, excluſis aliis, recipiantur, ſed tanquam irrationabilis reprobatur. 477. ℣. Non. Vnde fluxerit hæc conſuetudo? 478. ℣. Conſuetudo. Toleratur tamen, ubi invaluit, & corrigi non poteſt. Ibid. ℣. Ex quibus, & ſeq. In Eccleſiis etiam numeratis, licet nulla præbenda vacet, poteſt quis in Canonicum aſſumi: ſed Canonicatus ille exſpirat, ſi Canonicus moriatur. 478. ℣. Ex. Poſſunt Canonici auctoritate ſuâ aliquem recipere ſupra numerum, cum ſpe præbendæ futuræ, niſi numerus confirmatus ſit à Sede Apoſtolica. 474. ℣. Iubet. Si Canonici privilegiati ſuper certo numero, ſponte receperunt ſupra numerum, non poſſunt uti exceptione numeri contra impetrantes Canonicatum à Papa. 472. c. 22. Tornaci juſſit Alex. III. in Canonicum recipi Petrum quendam de gente Iudæorum. 13. c. 7. Regula dignoſcendi, an aliquis auctoritate Apoſtolicâ, vel Canonicorum ſit receptus? 35. ℣. Si conceditur. Pœnæ non recipientium Canonicum contra mandatũ Papæ. 474. ℣. Iubet. Non eſt congruum, ut Canonici recipiantur cum promiſſione tantùm præbendæ vacaturæ, licet fieri poſſit. 469. ℣. Apparet. In Germania communiter ſimul conferuntur Canonia, & Præbenda. 469. ℣. Apparet. 483. ℣. In aſſecutione. Non debent duo recipi ad eandem præbendam, etiam majorem, ſine legitima cauſa: alioquin caſſanda eſt receptio. 472. ℣. Rationem. 473. c. 25. Recepto debentur interim diſtributiones quotidianæ, etiamſi tranſegerit, ſe non percepturum fructus, niſi præbendæ vacaturæ. 471. c. 19. Qui Papæ, vel Legati auctoritate ſunt recepti, debent in præbendarum aſſecutione cæteris omnibus anteferri. Ibid. & 484. ℣. Hi, & ſeq. Si collatores (licet ignorantes) alteri conferant, irrita eſt collatio. Ibid. ℣. Si poſt. Inter plures mandato Papæ receptos non attenditur, quis prius literas præſentârit, & receptus ſit, ſed cujus Data ſit prior, niſi fuerit in mora culpabili. 483. ℣. In aſſecutione. 38. ℣. Primus. & ſeq. Qui ſuper ſtatutis juravit, poteſt frui præbendâ, ſi reſidere velit tempore requiſito. 483. ℣. In aſſecutione. An Canonicus ſupernumerarius, vel ſub exſpectatione præbendæ receptus acquirat vocem in Capitulo, & ſtallum in Choro? ex conſuetudine, & ſtatutis Eccleſiarum decidendum eſt. 7. ℣. Not. 3.

Canoniſſæ ſeculares in Germania, & Belgio, ſunt Eccleſiæ Collegiatæ, ſive Collegia nobilium fœminarum, quæ dici ſolent Caonnicæ, ſive Canoniſſæ ſeculares. 658. ℣. Canonicæ. Comprehenduntur etiam ſub vulgari nomine Beguinatum inculpabilium. 662. ℣. Eodem: in fine. Vivunt communiter, & recitant Officium Divinum. 658. ℣. Canonicæ. Non ſunt Religioſæ, nec tenentur ſervare Clauſuram. Ibid. Non renunciant proprio, nec faciunt profeſſionem aliquam. Ibid. Singulis annis ſunt viſitandæ per Epiſcopum, vel auctoritate Apoſtolicâ, ſi ſint exemptæ. Ibid. Per hoc tamen earum Status, Regula, ſeu Ordo non approbatur. Ibid. Quem modum in eligendo ſervare debeant? 99. c. 43 n. 10.

Capella eſt nomen Francicum, ſignificans Tentorium, ſub quibus in bello ſacra fiebant. 662. ℣. Nota. Tentoria hæc dicta ſunt Capellæ, vel à caprarum pellibus, quibus fortè tegebantur, vel à capiendo, quia capit populum. Ibid. Quælibet Eccleſia etiam Parochialis (modò non ſit Collegiata,) poteſt vocari Capella. Ibid. & 674. ℣. Non. Communiter autem Capella dicitur, quæ eſt conſtructa, aut fundata intra Eccleſiam, aut, quæ non eſt Parochialis. 662. ℣. Nota.

Capellanus præſentatus contra jus à Parocho, & ab Epiſcopo malè inſtitutus, intitulatus, ſeu inveſtitus, vacante poſtea Eccleſiâ, removeri debet, niſi Patronus in ejus retentionem conſentiat. 675. ℣. Quærenti. & ſeq.

Capellani Principum olim habebant quædam privilegia, quæ Tridentinum ſuſtulit. & Cur? 911. ℣. Olim.

Capitulationes ſunt Articuli, in quos eligendus Epiſcopus, vel Princeps &c. jurare debet, 360. c. 27. Articuli repugnantes Dignitati Electi, Regno, Eccleſiæ, Canonibus, aut aliis legibus, vel juribus, non ſunt validi, nec poſſunt licitè ſervari, niſi ad vitandum majus malum. 360. ℣. Not. 2. 361. ℣. Vnde. Qui jurant in ejuſmodi Articulos, peccant, niſi bona fides, aut ignorantia excuſet. Ibid. Alij Articuli, qui nulli Iuri repugnant, ſervari debent. Ibid.

Capitulum Cathedrale eſt Collegium Canonicorum Cathedralium, ſive Canonici collectivè ſumpti. 546. ℣. Capitulum. Cathedrale dicitur per Antonomaſiam Capitulum. Ibid. ℣. Not. 2. Etiam abſque Epiſcopo eſt unum corpus, cujus Caput immediatum eſt Decanus Cathedralis. Ibid. ℣. Cap. Si omnes Canonici eſſent excommunicati, ſuſpenſi, aut mortui præter unum, tota Capitularis poteſtas maneret in ipſo. 55. ℣. Licet. Quatenus autem præcisè ſunt Clerici ejus Eccleſiæ, ſubſunt Epiſcopo, nec conſtituunt ſe ſolis corpus abſque Epiſcopo, ſed cum illo repræſentant totam Eccleſiam. 546. ℣. Capitulum. Epiſcopus non exercet poteſtatem in Capitulum, niſi in defectum Decani, ſi ſit negligens. Ibid. Capitulum poteſt particularia negotia ad ſe ſpectantia tractare ſine conſenſu Epiſcopi; non autem ardua, & univerſalia, aut Epiſcopum concernentia. Ibid. Statuta Capituli in rebus exiguis valent etiam abſque conſenſu Epiſcopi: non autem in rebus gravioribus. 48. ℣. Abſque. Super ſtatu ſuæ Eccleſiæ nihil poteſt ſtatuere ſine conſenſu Epiſcopi. 5. ℣. Nota porrò. Non poteſt mutare conſuetudines approbatas, vel novas introducere ſine cõſenſu Epiſcopi. 48. c. 9. Non poteſt ſupplere defectum Epiſcopi, ſed debet hoc caſu Papæ, vel Legati juriſdictionem implorare. 140. ℣. Not. 8. Conſilio Canonicorum utendum eſt etiam Patriarchis in negotiis ſuæ Eccleſiæ, & non aliorum. 548. c. 4 & 5. Inſtitutiones, & deſtitutiones Abbatum, vel Abbatiſſarum ſine conſilio Canonicorum factæ etiam à Patriarcha, ſunt nullæ. 548 c. 4. Requiritur etiam conſilium eorum in conceſſionibus, confirmationibus &c. aliàs acta ſunt irrita. 549. c. 5. Sufficit autem, conſilium audiviſſe, nec opus eſt ſequi. 549. ℣. Not. 2. In quibus caſibus requiratur conſenſus Capituli. 548. c. 2. 549. ℣. Not. 3. 550. ℣. Pontifex. & ſeq. 140. ℣. Nota denique. 895. c. 1. 5. ℣. Notabilis. Epiſcopo longè abſente, poteſt Capitulum conferre Beneficia, quæ tantùm conſilium Epiſcopi requirunt. 547. ℣. Not. 5. ℣. Si ad. Epiſcopo ſuſpenſo, vel excommunicato, confert Capitulum ſolum ea Beneficia, quæ aliàs ad Epiſcopum, & Capitulum ſimul ſpectarent. Et è contrario Epiſcopus ſolus, quando Capitulum, vel ſinguli Canonici ſunt excommunicati, vel ſuſpenſi. 547. ℣. Not. 5. ℣. Si ad.

Capitulo Cathedrali, Sede vacante, nihil innovandum, quod præjudicet Eccleſiæ, vel Succeſſori, ideóque non debet uniri, aut unita diſſolvi. 546. ℣. Cùm plures. Ius Epiſcopi non devolvitur ad Capitulum, nec fungitur vice Epiſcopi in conferendis beneficiis. Ibid. c. 2. Poteſt tamen tunc Capitulum omnia facere, quæ ſunt juriſdictionis ordinariæ, niſi expreſsè prohibeantur, aut ſint juris ſpecialis: quale eſt v. g. conferre Canonicatum. 13. ℣. Ad te. 547. ℣. Nota denique. Poteſt conferre Beneficia Collationis neceſſariæ, hoc eſt, inſtituere nominatos, præſentatos, & confirmare electos. 183. ℣. Probat. 547. ℣. Not. 4. ℣. Not. 7. 537. ℣. Etſi. Poteſt conferre Beneficia, quæ ad Epiſcopum, & Capitulum ſimul ſpectant, vel, quæ ſolum Epiſcopi conſilium requirunt. Ibid. ℣. Not. 5. ℣. Si ad. De devolutis ad Epiſcopum per negligentiam inferiorum variant Auctores. Ibid. ℣. Not. 6. Beneficia Collationis liberæ Epiſcopi non poteſt validè conferre, etiamſi collatio à Papa confirmaretur in forma communi; reſervantur enim ſummo Pontifici. 13. ℣. Ad te. 547. ℣. Not. 3 4. 5. & ℣. Si ad. Poteſt admittere Beneficiorum permutationes, & uniones, ſalvo tamen jure Epiſcopi. 573. ℣. Nota 2 Nomine. 897. ℣. Ita. Poteſt diſpenſare in omnibus votis, in quibus diſpenſat Epiſcopus. 652. ℣. Not. 2. Poteſt judicare cauſas matrimoniales. 331. ℣. Coram. Item abſolvere ab excommunicatione illos, quos Epiſcopus potuiſſet, niſi ſpecialiter prohibeat Papa. 184. ℣. Epiſcopali. Hodie tamen Vi Tridentini tenetur Capitulum Sede vacante infra 8. dies conſtituere Vicarium. 547. ℣. Nota denique.

Capituli Collegiati nomine intelliguntur etiam Collegiata Capitula, quæ habent proprium Præpoſitum. 546. ℣. Not. 2.

Capitula hæc ſubſunt juriſdictioni Præpoſiti ſui. Ibid. Si Eccleſia Collegiata habeat annexam Parochiam, jura Parochialia perſolvi debent Capitulo, non Epiſcopo. 608. ℣. Colligitur

tur, Eccleſiam Collegiatam. Hæc Sede vacante nihil poteſt ſtatuere in præjudicium Succeſſoris, aut Eccleſiæ. Ibid. & 546. ℣. Not. 2.

Capitulum Rurale conſtat ex Parochis certi diſtrictûs ſub cura, ſive directione alicuius Decani Ruralis. 546. ℣. Not. 2. Non habet Prælatum, per cuius obitum dicatur Sedes vacare. Ibid.

Capitulum Generale, & Provinciale Religioſorum. 900. ℣. Verùm. Collegiata quælibet Eccleſia, etiam ſecularis, de jure dici poteſt Conventualis; vulgò tamen ſola Congregatio Religioſorum appellatur Conventus. 64. ℣. Conventus. Conventus eatenus dicitur Capitulum, quatenus Prælatus illius Conſenſum, vel Conſilium in certis cauſis tenetur requirere. 546. ℣. Not. 2. Minora negotia poteſt Prælatus expedire ſine conſilio Capituli, abſtrahendo à conſuetudine. 549. v. Not. 2. Ex cauſa gravi poteſt Prælatus etiam in arduis procedere ſine conſenſu Capituli. Exemplum. Ibid.

Si præſentatio pertineat ad Capitulum, non poteſt ſolus Prælatus præſentare, ſed requiritur conſenſus maioris, & ſanioris partis Capituli, niſi conſuetudo, vel Privilegium Abbatem juvet. 549. c. 6. Iudices ne ferant, Capitulum agere ſine conſenſu Prælati, ubi is de Iure requiritur. 226. ℣. Sine. Quandonam de Iure requiratur? 23. ℣. Nota 4. Poteſt tamen ſine præſcitu Prælati à Papa facultatem agendi petere: modò is in ipſo actu conſentiat. 226. ℣. Not. 2. Circa Bona communia Conventûs nunquam poteſt agere ſine conſenſu Prælati: exceptâ cauſâ Revocationis Rerum à Prælato malè alienatarum: aut nomine Eccleſiæ. 22. ℣. Nota 4.

Conventus probabilius poteſt agere contra Prælatum ſine Curatore, ſi habeat Bonorum legitimam adminiſtrationem. 83. ℣. Not. 5. Sede vacante Conventus nihil poteſt innovare in præjudicium Eccleſiæ, aut Prælati. 546. ℣. Not. 2.

Captio Legis Commiſſoriæ. Vide: *Lex Commiſſoria.*

Capientes Chriſtianos navigantes ſunt excommunicandi. 867. ℣. Excom. Prælati procurantes capi viros Eccleſiaſticos, ut renuncient ſuis Beneficiis, vel ut citati ad curiam ed non tendant, præter excommunicationem à perceptione fructuum ſunt ſuſpenſi. 934. c. 2. Inferiores Prælatis Beneficiis ſint privati. Ibid. Eandem pœnam incurrunt, qui ſe capi procurant. Ibid. Reſignatio Captivorum non tenet, etiamſi per Prælatos recepta ſit, vel ratificata. Ibid.

Capto Epiſcopo, Iuriſdictio non devolvitur ad Archiepiſcopum. 118. ℣. Concordat. Laici poſſunt citra cenſuram capere Clericos de crimine canonicè condemnatos, aut in flagranti deprehenſos; dummodo Violentiam non ulteriùs extendant, &c. 951. c. 35. Detentus violenter poteſt reſcindere contractum in captivitate initum. 198. ℣. Not. 1. Qui captivum tenetur libertati reſtituere, debet illum dimittere extra territorium ſuum. Ibid. ℣. Not. 2.

Cardinales à Papa vocantur Filij, non fratres, excepto Oſtienſi, Abbanenſi, Portuenſi, Sabinenſi, Tuſculano, & Præneſtino. 883. ℣. De. Quando tamen Pontifex generatim de fratribus loquitur, intelligit Cardinales, etſi Epiſcopos quoque ſic vocet. 166. ℣. Nota 1. Quando. Legitimati poſſunt fieri Epiſcopi, non tamen Cardinales. 61. ℣. 2. Maxima eſt eorum Dignitas, quoad Ius eligendi Pontificem, eique aſſiſtendi in gubernatione Eccleſiæ. 646. ℣. Not. 2. Aliquot.

Habent poteſtatem Epiſcopalem in ſuis Eccleſiis, quæ pluribus declaratur. 182. ℣. Præcipit. & ſeq. Vacantibus illorum Eccleſiis correctio, & cenſuræ reſervantur Papæ. Ibid. c. 11. Verius eſt, eos in Epiſcopos alterius Eccleſiæ non eligi, ſed poſtulari debere. 55. ℣. Prædictum. Non comprehenduntur ſub Regulis Cancellariæ, niſi in favorabilibus, aut ab ipſiſmet decretis, aut ubi expreſſè nominantur. 538. Reg. 70. Ratione Cardinalatûs non indigent Ordine ſacro. 646. ℣. Not. 2. Aliquot. Monachi aſſumpti in Cardinales, retinent colorem, & formam habitûs Monachalis: non autem Clerici Regulares. 450. ℣. Not. 2. Si conjugatus fiat Cardinalis, uxor non tenetur ingredi Religionem, niſi ſimul ſit Epiſcopus. 646. ℣. Not. 2. Aliquos. Pœnæ inſequentium, percutientium, capientium, aut Occidentium Cardinales, eorúmque ſociorum, filiorum, ac nepotum. 934. ℣. Sufficiat. Quot Teſtes requirantur ad Cardinalem condemnandum. 814. ℣. Quæ.

Carena eſt Pœnitentia 40. dierum in Pane, & Aqua. 742. ℣. Si accepiſti. ℣. Quadraginta. 797. ℣. Si.

Carnifex ſumitur à Pontificibus pro Lanione. 433. c. 69. 451. c. 1. Filij Carnificum, & Lictorum in Germania ſunt infames. 860. Not. 4.

Carthuſiani. Vide *Ordo Carthuſianorum.*

Caſſare quandoque ſignificat Rem Caſſam declarare. 68 ℣. Not. 3.

Caſtitatis Votum. Vide: *Votum Caſtitatis.*

Caſu Vitiati. Vide: *Irregularitas.*

Catechiſmus, ſive Inſtructio Catechumenorum, vocatur *Primum ſacrati Salis Pabulum.* Et cur? 762. c. 5.

Cathedraticum ſolvendum eſt Epiſcopo à Sacerdotibus Diœceſanis etiam Religioſis, niſi ſint exempti. 173. ℣. Canonicam. 174. ℣. Nota 3. Annuatim ſolvuntur duo Solidi. 173. ℣. Canonicam: Vel duo Aurei. 586. ℣. Colliges 2. De Iure communi non debet excedere duos Aureos, ex conſuetudine verò poteſt augeri, & diminui: ideo attendendus diverſus uſus Epiſcopatuum. 684 ℣. Not. 1. 586. ℣. Colliges 2. Solvitur in ſignum ſubjectionis, & in honorem Cathedræ Epiſcopalis: ideóque appellatur Cathedraticum. Ibid.

Vocatur etiam Synodaticum, quia antiquitus ſolvebatur in Synodo, annuatim celebrari ſolitâ. Ibid.

Causâ ceſſante ceſſat effectus. 499. ℣. Si pauper. Omnis Res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvitur. 714. ℣. Poſtit.

Cauſa juridicè ſumpta à Caſu dicta, eſt materia, & origo Negotij in Iudicio propoſiti. 967. c. 10. Quænam cauſæ dicantur venire, aut deduci in Iudicium? 268. ℣. Pontifex. ℣. Id.

Excluſâ Actione, excluditur Cauſa, quia per actionem intentatur cauſa. 370. ℣. Not. 4. ad finem.

Cauſæ maiores debent ad Sedem Apoſtolicam remitti. 427. ℣. Statuit. Exemptis prohibetur, ne Cauſas, ſive lites ſuorum liberorum hominum proprias, ſuo nomine aſſumant, etiamſi ipſis ſint cenſuales. 918. c. 4.

Cauſa ſervorum pertinet ad Dominum, Ibid ℣. Prohibitio. Si Cauſa ſubditi concernat etiam dominum, poteſt is eam in ſe ſuſcipere. Ibid.

Cauſæ Feudales pertinent ad Dominum Feudi: habet enim à Iure juriſdictionem ordinariam in eas. 225. ℣. Io. 235. ℣. Jubet. & ſeq. Si tamen ille malitioſè differat, jubetur Epiſcopus finem imponere. Ibid. Clerici, & perſonæ miſerabiles, poſſunt Spoliatores ſuos etiam ſuper Feudo convenire coram Eccleſia. 239. ℣. Quod Vidua. In Cauſis Civilibus poſſunt Laici accuſare Clericos: non autem in criminalibus, niſi ſuam, vel ſuorum injuriam proſequantur. 311. c. 14. An Cauſæ criminales Laicorum à Principibus delegari poſſint Eccleſiaſticis? 867. c. 4. Quis ſit Iudex Epiſcoporum in Cauſis Criminalibus. 140. ℣. 8.

Cauſa principalis perimitur interdum per exceptiones non peremptorias, ſed de facto tantùm, non de Iure. 280. ℣. Plerumque. Quis ſit Actor, vel Reus in cauſa finium limitandorum? 300. ℣. Vices.

Cauſæ matrimoniales ſpectant de Iure ad ſolum Iudicem Eccleſiaſticum; videl. Epiſcopum, eiúſque delegatos; ex privilegio, præſcriptione, vel conſuetudine etiam ad Inferiores. 718. ℣. Not. 2. 787. ℣. Tui. 898. ℣. Cùm undique. Delegatus ad cauſam matrimonij, validè etiam judicat ſuper reſtitutione Dotis, ſi hæc quæſtio incidat. 791. ℣. Ec.

Cauſæ directè matrimoniales, tractandæ ſunt ſummariè: indirectè verò matrimoniales plenariè. 354. ℣. Non.

Cauſa recuperandæ uxoris non ſpectat ad ſolum Iudicem Eccleſiaſticum. 718 ℣. Not. 2.

Cauſa Natalium pertinet ad forum Eccleſiaſticũ. 265. ℣. Cùm.

Pendente hac cauſâ coram Iudice Eccleſiaſtico, Iudex ſecularis non poteſt cognoſcere de ſucceſſione hæreditaria. Ibid. ℣. Patet. In Cauſis piis habet Epiſcopus juriſdictionem in Laicos. 565. ℣. Not. 3 Caſum.

Cauſa Decimarum ſpectat ad Iudicem Eccleſiaſticum in Petitorio: In Poſſeſſorio autem decidi poteſt à Seculari. 624. ℣. Not. 2. & 3.

Cauſa Proprietatis vocatur, in qua principaliter agitur de rei Dominio, vel alio Iure à Poſſeſſionis Iure diſtincto. Exempla. 267. ℣. Not. 2.

Cauſa Poſſeſſionis vocatur Cauſa Momenti. Et cur? Ibid. ℣. Momenti. Periculoſum eſt agere de utraque ſimul. 268. ℣. Not. 3. 269. c. 4. Idem Iudex de utraque debet cognoſcere, propter continuationem cauſæ, quæ tamen dividi poteſt, ſi ex Reo fiat actor, & contrà. 231. ℣. Super. Non ſunt committendæ ſimul tempore diverſis Iudicibus. 294. ℣. Indiſtinctè.

Cautionis nomine continetur, & nuda promiſſio. 881. ℣. Teſtamenta

ſtamenta. 340. §. Loquatur. Multò magis promiſſio jurata. Ibid. Leges probant illam, quæ fit per pignora, vel Fidejuſſores. Ibid. Ad cautionem de parendo Iuri ſufficit ſola promiſſio, niſi quis ſit excommunicatus, aut data poſſeſſio. 283. §. Cautionem. Hac cautione non obſtante poteſt aliquis appellare. Ibid.

Cautio uſurarij, ut poſſit teſtari, debet fieri per fidejuſſores, vel pignora. 881. §. Teſtamenta. Quando requiritur *Cautio ſufficiens*, requiruntur pignora, aut fidejuſſores, aut ſaltem cautio juratoria, aut promiſſio pœnæ ſubeundæ: ſecus, ſi particula *ſufficiens* non addatur. 286. §. Niſi. Ad abſolutionem ab excommunicatione ſufficit cautio de parendo Mandatis Eccleſiæ. 946. §. Not. 1. Ad cautionem pro dote non ſufficit juratoria. 793. §. Cautionem.

Cedula, ſive ſcriptura requiritur ad validam productionem regularum Cancellariæ in curia. 520. Reg. 28. Quia, & quomodu Cedulam facere, & dare debeat? Ibid.

Celeriter, ſeu in continenti facta, præſumuntur minus legitimè facta. 76. §. Quæ. §. In.

Celeri ſatisfactione poteſt ſibi conſulere locator, & emphyteuta, ſi biennio Canonem non ſolvit. 570. c. 3. 571. §. Si. & c. 4. & §. Not. 3. Cui permittitur, ut celeri ſatisfactione ſibi conſulat, conceditur eo ipſo purgatio moræ. Ibid. Quia cenſeatur celeriter ſolvere? 571. §. Not. 3.

Cellæ nomine, quid intelligatur in Monaſterij privilegio? 975. cap. 4.

Cenſura eſt pœna ſpiritualis, quâ vi juriſdictionis Eccleſiaſticæ fideles propter aliquod peccatum privantur ad tempus communione, aut uſu bonorum, aut munerum, & officiorum ſpiritualium. 941. §. Not. 2. Dividitur primò in excommunicationem, ſuſpenſionem, & interdictum. Ibid & 970. c. 20. Quomodo Cenſura differat ab irregularitate, depoſitione, & degradatione. 941. §. Not. 2. Omnes Cenſuræ ſunt pœnæ medicinales. 970. §. Not. 1. Ex Panorm. Quòd &c. Sine contumacia non incurritur Cenſura. 960. §. Etſi. Dividitur ſecundò in Cenſuram latam à Iure, & latam ab homine; & quomodo inter ſe differant. 942. §. Nota 7. Incurritur, quamprimum violatur lex, vel quamprimum fertur ab homine. Ibid. §. Not. 8. Dividitur tertiò in Cenſuram latæ, & ferendæ ſententiæ. Ibid. Qualis quælibet ſit in particulari? diſcernendum eſt ex verbis. Ibid.
Per clauſulam conſuetam: ut contradictores compeſcantur per Cenſuram Eccleſiaſticam, non cogitur Iudex illâ uti, ſed poteſt. 970. §. Not. 3. Laudabiliter tamen adhibetur Gladius ſpiritualis, ubi deeſt temporalis. 960. c. 6. Pertinacibus imponenda eſt, quæ magis timetur, aliis verò initio mitior 970. §. Not. 2. Ex.

Cenſuram debet præcedere admonitio, niſi ſit lata à Iure, vel ab homine pro culpis futuris. 941. §. Not. 2. 961. c. 13. 955. §. Niſi. §. Not. 2. Sententia Cenſuræ quomodo ferenda? 955. §. Not. 5. Cùm dubitatur de valore Cenſuræ, poteſt quis abſolvi ad cautelam præſtito Iuramento, de parendo mandatis Eccleſiæ. 957. § Probat. Abſolutio, aut revocatio Cenſurarum per vim, vel metum extorta, eſt invalida, & extorquentes excommunicationi ſubjacent. 206. c. uoico.

Cenſus Quinq; ſignificationes huius nominis. 677. §. Not. 2. Nomen. Solutio cenſus ordinariè quidem, non tamen ſemper ſignificat ſubjectionem. Ibid. & 678. §. Non. Conditiones ad venditionem, & emptionem Cenſuum à variis Pontificibus requiſitæ. 568. c. 1. & 2.

Cenſus utrinque redimibilis, an ſit uſurarius? 569. §. Quin. Quinam poſſint imponere Cenſum novum Eccleſiis, vel Monaſteriis? 678. § Per. 680. c. 7. 681. c. 8. 682. c. 13. Tempore fundationis poteſt conſtitui Cenſus Patrono, vel altari ab Eccleſia ſolvendus, non autem poſt fundationem. 682. § Nota. Quòd. & ſeqq. Pœna ſolventium Cenſum de Eccleſia, ut filij, vel nepotes ſui ad eas promoveantur. 681. cap. 12.

Cenſus ignorantiæ vocatus, cuius cauſa ignoratur. 678. §. Cenſus. Ad eum ſolvendum nemo tenetur, niſi ex præſcriptione immemoriali. 678. c. 5.

Cedere Iuri in favorem ſuum introducto integrum eſt unicuique. 637. §. Vtroque. Clericus non poteſt cedere Iuri in favorem totius ſtatûs Clericalis introducto. 582. §. Si.

Ceſſatio à Divinis quid ſit? & quomodo differat ab interdicto locali? 175. §. A Divinis. 954. §. Obſerva. Alia eſt generalis, alia particularis. 175. §. A Divinis. Poteſt decerni ab omnibus, qui quaſi Epiſcopalem poteſtatem habent. 176. §. Nota 1. Modus in ea ſervandus. 175. § Si. 176. c. 8. Si Canonici abſque manifeſta, & rationabili cauſa ceſſent à Divinis, Metropolitanus ad querelam Epiſcopi eos per cenſuram caſtigare debet. 172. §. Cæterùm. Quando auctoritate Concilij Provincialis, vel aliter inducitur legitimè, etiam Exempti eam ſervare debent ſub pœna excomm. latæ ſent. 963. c. 1. Vſus eius in noſtris partibus exolevit. 176. § Not. 2.

Chirurgiam, quæ aduſtionem, vel inciſionem requirit, Clericis in maioribus Conſtitutis exercere non licet; ſine iis requiſitis licet. 711. §. Sententiam.

Chriſma ſumitur quandoque pro ipſo Sacramento Confirmationis. 823. §. Nota. Hic. Materialiter ſumptum vendi poteſt abſque Simonia. Ibid. Sub clavibus fideliter cuſtodiendum, & contrà facientes puniendi. 692. §. Cap. 1. Iubet.

Chriſtiani poſſunt eſſe ſervi Originarij, & adſcriptitij Iudæorum, eiſque perſolvere conſuetas penſiones. 840. §. Not. 2.
Si autem Iudæi aliquid ultra injungant, ipſo facto omne Ius Colonarium amittunt. Ibid. & 839. §. Nulli. Non licet Chriſtianis arma, ferrum, ligoamina &c. ad Paganos, Saracenos, vel Iudæos deferre, nec naves illis vendere, aut earum curam habere, vi Bullæ Cœnæ. 840. §. Meretur. §. Eos. 843. §. Excomm. Nec eis cohabitare ſub pœna Excomm 840. §. Io. §. Iudæi. Nec Iudæorum ſervitio pro mercede ſe exponere. 841. §. Iudæorum. Nec eorum convivia accedere, nec cum illis lavare, nec medicinam ab eis petere. 840. §. In.

Cingulo militari per totam vitam privatur occiſor Presbyteri; 935. c. 2.

Circumſtantiæ Iudici diligenter conſiderandæ: an Reo, vel Actori favendum ſit. 193. §. Not. 2. Officium.

Ciſtercienſes. Vide: *Ordo Ciſtercienſium*.

Citatio eſt in Ius vocatio. 241. §. Legitimè. Eſt principium Iudicij. Ibid. §. Legitimè. Poſt eam emiſſam res de Iure Canonico non eſt amplius integra. Ibid. §. Denique. Nunquam eſt omittenda etiam in Iudicio ſummario. 222. §. Extraord. Eſt Iuris naturalis, &, ut aliqui putant, ab ipſo Deo inducta. 241. §. Not. 1. Eâ omiſsâ Iudicium eſt nullum. Ibid. Imò, quando non eſt legitima, proceſſus eſt nullus. 19. §. Citata. Quid requiratur ad legitimam citationem? 242. §. Not. 3.

Citatio fieri debet non tantùm in quæſtionibus facti, ſed etiam in quæſtionibus Iuris. 421. §. Cùm freq. Quoties quis citari debeat. Ibid. §. Not. 4. Quanto intervallo dierum? Ibid. Facta die feſto, de Iure civili non eſt valida: de Iure Canonico valet quidem, ſed proceditur primùm die ſequenti. 263. §. Nec. Diviſiones, & ſubdiviſiones citationis. 241. §. Not. 1. 404. § Ex. Iudex extra territorium neutro modo citare poteſt, ſed debet requirere Iudicem illius territorij. Ibid. Quid faciendum nuncio citationis? 242. §. Nota 5. Effectus citationis. Ibid §. Nota deinque. Si citatus non poſſit inveniri, edictum ad Eccleſias publicè proponitur. 285. c. 10. Qui non comparet, etiam poſt ſimplicem citationem, debet expenſas: alias autem pœnas non incurrit, niſi, qui poſt citationem peremptoriam eſt contumax. 285. §. Ad. Si neutra pars compareat, neutra alteri quidquam debet in expenſis, ſed ſecundùm aliquos pœnas debent Reipublicæ. 285. §. Ad. Si citatus prætendat infirmitatem, exploranda eſt per Medicum. 392. §. Erravit. Qualis infirmitas excuſet citatum. 195. §. Prolixè. Si cauſa neceſſaria, vel probabilis abſentiæ probetur, ſententia Iudicis contra abſentem non tenet. 195. §. Advertit. Si locus, ad quem citatur quis, non ſit tutus, non tenetur comparere, nec eſt contumax, nec valet ſententia, nec procedit Clauſula: *Appellatione remotâ* 404. c. 2. 422. c. 47. Mulieres honeſtæ non ſunt perſonaliter ad Iudicium evocandæ, aut invitæ trahendæ, niſi ex cauſis in Iure expreſſis. 232. §. Mulieres. & ſeq. Imò Moniales, præſertim clauſæ, non admittendæ ſunt, etiamſi velint. Ibid. Meretrices, & inhoneſtè viventes, poſſunt capi, & trahi ad Iudicium, etiam in cauſis civilibus. Ibid. Qui ſemel fuit in Iudicio, ſi poſtea non compareat, præſumitur malitioſè abeſſe. 286. §. Niſi.
An contumax in uno actu Iudicij ad alios ſit citandus? 286. §. Quærit. Variæ Decreta Pontificum de citationibus ad Sedem Apoſtolicam. 233. c. 1. Caſus excepti, in qui-

Google

quibus nullâ citatione opus eſt. 19. ℣. Citata. 394. ℣. Cùm de. 410. ℣. Prætetea. Appellans à ſententia interlocutoria, vel gravamine Iudicis, & recedens, ad alia ordinariè non eſt citandus, poteſt autem, & debet aliquando fieri ad malitiam convincendam. 386. ℣. Vel.

Civitatum populoſiorum Privilegium eſt habere Epiſcopum. 905. ℣. Vtique. In Italia non reputatur Civitas, quæ non habet Epiſcopum: ſed ultra montes hoc non recipitur, præſertim in Germania Ibid. An Civitas Epiſcopalia comprehendatur ſub nomine Diœceſis in ordinſis. 31. ℣. Per generalem. Expoſiti fiunt Cives illius Civitatis, aut loci, ubi exponuntur. 849. ℣. Not. 4.

Claudicare Iudicium dicitur, quando auditur impugnatio, & non defenſio. 372. ℣. De.

Clauſula aliæ ſunt monitoriæ, aliæ conditionales. 168. ℣. Not. Et gloſſa.

Clauſula in fine poſita non refertur ad ſuperiora negotia aliis Clauſulis jam qualificata. 585. ℣. Not. a. Poſſe.

Clauſula onetoſa poſt plures Donationes in fine Inſtrumenti poſita, proximam tantùm donationem reſpicit. Ibid. ℣. Clauſula. Aliæ Clauſulæ in fine poſitæ, etiam onetoſæ, reſpiciunt omnia præcedentia, licet ſint diverſa. Ibid. ℣. Not. 2. Poſſe. In non onetoſis Clauſulæ reſpiciunt tantùm præſentia. 435. ℣. Gloſſa.

Clauſula de ſtylo Curiæ apponi ſolita, ſi caſu non fuit expreſſa, debet ſubintelligi. 7. ℣. Cùm fuerit.

Clauſula: *Appellatione remotâ*. quid operetur? 409 ℣. Appellatione. 147. ℣. Et. 411. c. 9. 419. c. 41. 428. c. 47. 424. c. 53. 435. c. 78. Per ſpecialem hanc Clauſulam: *Sublato Appellationis remedio*, tollitur generalis facultas appellandi. 10. c. 1.

Clauſula: *Auctoritate noſtrâ cognoſcas, &c.* ſignificat, dari poteſtatem tantùm delegatam. 143. ℣. Not. 3. & 4.

Clauſula: *Eâ vice.* quid ſignificet? 69. ℣. Vnâ vice. & ſeq.

Clauſula: *Et quoſdam alios.* quoſnam comprehendat, vel non? 31. ℣. In irritum.

Clauſula: *Ex certa ſcientia.* quantum proſit, & quando ſubintelligatur? 443. ℣. Not. 3. 444. ℣. Nota denique. & ſeq. 445. ℣. Nota, quòd. 446. ℣. Sed. 560. ℣. Nota 5. 812. ℣. Notat.

Clauſula: *Ex plenitudine poteſtatis.* ſupplet omnes Iuris defectus. 443. ℣. Not. 3.

Clauſula: *In continenti.* Et quid ſit facere in continenti? 276. ℣. Not. 2. 331. ℣. In. 735. ℣. Not. 2 Impuberes. Teſtis corrigens errorem in continenti, reprobari non debet. 331. ℣. Si.

Clauſula: *Ipſo Iure.* denotat ſententiam latam. 869. ℣. Not. 1.

Clauſula: *Iure pleno.* ſignificat juriſdictionem in Spiritualibus, & Temporalibus. 918. ℣. Abbates illi. 913. ℣. Colligit.

Clauſula: *Motu proprio.* quid operetur? 504. ℣. Si Papa. 545. ℣. Nota.

Clauſula: *Non obſtantibus ſtatutis Eccleſiæ.* non tollit ſtatuta per Papam edita, vel confirmata. 19. ℣. Firmatum.

Clauſula: *Non obſtante &c.* non tollit Acta, aut Conſtitutiones Iuratas. 19. ℣. Firmatum.

Clauſula: *Non obſtantibus quibuſcunque.* quid comprehendat? 36. c. 10.

Clauſula: *Quantum de Iure poteritis.* tacitè intelligitur in Reſcriptis ad Lites, & reſpicit totú proceſſum Iuris. 19. ℣. Probationem.

Clauſula: *Secundùm Eccleſiaſticas ſanctiones.* in donationibus, remiſſionibus, conceſſionibus &c. Epiſcoporum, ſignificat eam factam cum conſenſu Capituli, & ea juſta, aut neceſſaria cauſa. 913. ℣. Secundùm.

Clauſula: *Si conſtiterit.* importat cognitionem judicialem, cum citatione partium. 687. ℣. Minùs.

Clauſula: *Sine Iuris alieni præjudicio.* ſemper ſolet ſubintelligi in Reſcriptis gratiæ ad Beneficia. 36. ℣. Sine.

Clauſula: *Si non eſt alteri Ius quaſitum.* facit, ut Reſcripto non poſſit objici ſubreptio. 21. ℣. IV. Clauſula. In omni Reſcripto gratiæ ad Beneficia intelligitur Clauſula: *Si impetrans eſt idoneus.* 36. ℣. Univerſim. Item Clauſula: *Si dignus exiſtat.* 19. ℣. Si dignus.

Clauſula: *Si ita eſt.* vel: *Si preces veritate nitantur.* ſemper ſubintelligitur in Reſcriptis Papæ, & quidē de jure: refertúrque ad omnia narrata collectivè. 26. ℣. Niſi. 530. Reg. 61. An ita ſit? cognoſcit Iudex. 33. c. 41. In Reſcriptis Principum ſecularium non ſubintelligitur. 88. ℣. Si preces.

Clauſula: *Si pro alio non ſcripſimus.* ſubintelligitur in Reſcriptis ad Beneficia, etiamſi non apponatur. 33. ℣. Epiſcopus. Multò magis ſubintelligitur Clauſula: *Si alius non jam actualiter ſit receptus.* 38. ℣. Reſpondet.

Clauſuram Monialium procurare debent Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Prælati, &c. ipſorum Monaſteriorum expenſis, & fidelium Eleëmoſynis. 657. ℣: 5. Denique. Nulli Moniali, cuiuſcunque Ordinis, licet Monaſterio egredi; niſi ob legitimam cauſam, ſub excomm. latæ ſent. 657. c. unico. Vt Clauſura meliùs ſervari poſſit, nō plures ſunt recipiendæ quàm ſuſtentari queant abſque penuria. Ibid. ℣: 2. Vt. Si plures recipiantur, quàm ali poſſint, profeſſio de Iure eſt irrita: ſed conſuetudo hanc irritationem abrogavit. 658. ℣. Niſi. Ad Homagium præſtandum licet Abbatiſſæ exire cum honeſta ſocietate, niſi procurator ipſius admittatur. 657. ℣: 3. Si. Aliæ legitimæ cauſæ Monaſterio exeundi. Ibid. Not. 1. Nulli Moniali licet diutiùs extra Monaſterium ſtare, quàm neceſſitas poſtulet Ibid. Principes rogantur, ut moniales per ſuos Procuratores agere permittant. 657. ℣: 4. Rogat. Epiſcopis injungitur, ut idem faciant, etiam in Homagiis. Ibid. Nulli licet Monaſterium Monialium ingredi, etiam fœminæ, cuiuſcunqe conditionis vel generis, ſine ſcripta licentia Epiſcopi, vel Superioris: ſub pœna excomm. latæ ſent. 657. ℣. Sub. 658. ℣. Not. 3.

Clericus ſine manifeſta, & rationabili cauſa ea frequentans, per Epiſcopum arceatur: ſi non deſiſtat, privetur officio. Laici verò excommunicationi ſubdantur. 449. c. 8.

Clericis in communi variæ res prohibentur. 448. uſque ad 458. & alibi paſſim. Aliquæ etiam imperantur eiſdem. Ibid. & alibi paſſim. Clerici non plures invitis Eccleſiis inſtituendi, quàm vivere ſine penuria poſſint. 536. c. 4.

Clericorum Privilegia. Vide: lit. P.

Clericus accuſans malefactorem, an, vel quando in Iudicio fiat irregularis? 853. ℣. Te. & ſeqq.

Clerici in maioribus, vel Beneficiati, coram Iudice ſeculari, & in ſecularibus negotiis advocati fieri non præſumant. 194. c. 1. Excipiuntur 1. Cauſæ propriæ. 2. Cauſæ Eccleſiæ propriæ. 3. Cauſæ miſerabilium perſonarum. 4. Cauſæ perſonarum conjunctarum. Ibid. & c. 3. Si Clericus fiat Advocatus contra Eccleſiam ſuam propriam, tanquam ingratus Beneficio ſpoliari poteſt. 194. c. 3.

Clericus licitè aſſumit arma contra Prædones, tam pro ſe, quàm pro aliis. 890. ℣. Cùm P.

Clericus defendens alios armis in conflictu non peccat, fit tamen irregularis. 890. c. 8. Sacerdotes pugnantes, vel ad eam hortantes, aut naves gubernantes, de rigore canonum videntur deponendi. 931. ℣. Quia. Excuſantur tamen hæc facientes in bello juſto, ac inevitabili defenſione. Ibid.

Clericus coniugatus in minoribus debet retentâ uxore beneficiis; in maioribus verò uxorem relinquere, & pœnitentiam agere. 456. c. 1. Coniugati in minoribus Beneficia, ipſo jure; in maioribus, per ſententiam vacant. 456. c. 2. 458. c. 5. & 7. 529. Reg. 58.

Clerico coniugato non poteſt conferri Beneficium in Titulum: multóque minùs dignitates Eccleſiaſticæ. 458. c. 7. & 8.

Clerici coniugati quandonam retineant, vel amittant Privilegia Clericorum. 458. c. 7. 459. c. Clerici. Qui dolo malo certis tantùm temporibus deferunt Tonſuram, ut ſint exempti ab oneribus, in pœnam doli permittuntur dare, quod alij. 459. c. 9.

Clerici pauperes non ſunt vexandi, aut incarcerandi, nec cogendi mendicare, nec excommunicandi propter debita etiam extra Iudicium, modò ſummariè conſtet, pauperes eſſe. 582. c. 3. Poſſunt tamen compelli ad Cautionem præſtandam. Ibid.

Clericus in maioribus percutiens alterum, corripiatur: &, ſi ſe non emendaverit, ſuſpendatur ab Officio. 889. ℣. Si quis. & ſeq. Epiſcopus ob mulierem fuſtigatam, & poſt 8. menſes mortuam, duobus menſibus a Miſſarum celebratione ſuſpenditur. 890. ℣. Cùm iſte.

Clerici Peregrini dicuntur, qui non ſunt de Epiſcopatu, ſeu Diœceſi, ſed aliunde veniunt. 128. ℣. Peregrini. Non licet Clericis peregrinari, aut abeſſe etiam ſtudiorum, vel negotiorum causâ, ſine licentia Epiſcopi. 128. ℣. Peregrini. Si noti ſint, poſſunt ſine licentia Epiſcopi admitti ad celebrandum. Ibid. Si habeant Teſtimonium a Papa, vel a ſuo Epiſcopo, & ſigillum notum ſit, ubique, & ab omnibus Epiſco-

pis

pis admittendi ſunt. 129. v. Quinque. Si tam Clerici, quam Sigillum ignotum ſit, non admittantur ad celebrandum publicè, niſi habeant Sigilla 5. Epiſcoporum, aut conſtet per literas, vel per teſtes. Ibid. & v. Ne. v. Not. 2. Inferiores. Si tamen aliunde non ſint ſuſpecti, licet tot ſigilla non habeant, poſſunt ad ſecretam celebrationem admitti. Ibid. Inferiores Prælati etiam exempti, non poſſunt Peregrinos ignotos, etiamſi dimiſſoriales habeant, ad celebrandum admittere, aut inſtituere, ſine licentia Diœceſani. Ibid. v. Not. 2. Inferiores. 130. v. Ve. Non poſſunt ordinari Clerici peregrini, niſi oſtendant licentiam ſui Epiſcopi. 128. v. Peregrini. 129. v. Sine. v. Nota 3. 130. v. Not. 2. Suffraganei Titulares nemini poſſunt dare primam tonſuram etiam in locis exemptis, niſi habeant dimiſſorias a ſuo Epiſcopo. 129. v. Not. 3. Epiſcopus originis, & domicilij poteſt ordinare ad titulum Beneficii exiſtentis in altera Diœceſi. Ibid. v. Not. 4. Epiſcopo proprio notoriè ſuſpenſo, poſſunt eius Clerici abſque licentia à vicinis ordinari: non autem Laici primam tonſuram accipere. 129. v. Not. 2. Si.

Religioſi etiam exempti in non exemptis Prioratibus deputati Priores, & eorum ſocij, poſſunt à Diœceſano loci, quàm diu ibi morantur, licitè ordinari, quamvis ſint oriundi ex alia Diœceſi. Ibid. v. Nota denique. Quilibet Clerici etiam excommunicati peregrinantes ad Sedem Apoſtolicam ex quacunque cauſa, ſunt una cum rebus, & Eccleſiis ſuis ſub protectione Sedis Apoſtolicæ. 442. v. Quando. 443. v. Concordat. Quidquid interim aufertur, debet reſtitui: quidquid attentatur, debet revocari. Ibid. v. Mihi. & ſeq. 442. v. Cùm quidam.

Clericus per ſaltum promotus, ſive ſcienter, ſive ignoranter; ſive maiore, ſive minore ordine omiſſo, poteſt obtinere diſpenſationem ab Epiſcopo. 894 v. De. Presbyter dubitans, an ſit Diaconus ordinatus? poſt pœnitentiam pro negligentia peractam, poteſt ab Epiſcopo ordinari Diaconus. 894. v. Cùm P. Si autem in Diaconatu miniſtravit, diſpenſatio ad Papam pertinet. Ibid. v. De.

Clericus furtivè ordinatus dicitur, qui ſine ſententia Superioris, & abſque examine ſe aliis ingerens, ignorante Ordinatore ordinatur. 894. v. Furtivè. Dicitur etiam ille furtivè ordinatus, qui Subdiaconatum eàdem die cum 4. Minoribus accipit. 895. v. Cùm H. Noti, & digni, non cenſentur furtivè promoti, etſi non examinentur. Ibid. Ignoti verò, ſive digni ſint, ſive indigni, deponi debent. Ibid. Si præceſſit excommunicatio, in taliter accedentes lata, furtivè ordinatus, nec in ſuſcepto ordine miniſtrare, nec ad altiores aſcendere poteſt ſine diſpenſatione Papæ. 894. v. Not. 2. 895. v. Cùm ab. Si autem furtivè ordinatus Religionem ingrediatur, & aliquamdiu ſe bene gerat, poteſt diſpenſare Epiſcopus in executione ordinum: non tamen poteſtate ordinariâ, ſed delegatâ. 895. v. Cùm ab. & ſeq. Si non præceſſit excommunicatio, poteſt diſpenſare Epiſcopus. 894. v. Not. 2.

Imò, ſi Religionem ingrediatur, & mores eius exegerint, poteſt diſpenſare Abbas. 895. v. Cùm H. Si Ordinans hæc verba præmittat: *Non intendimus ordinare non examinatos, aut non approbatos*, tunc tales non ordinantur, defectu intentionis: nec poteſt denuo ordinari, niſi injunctâ pœnitentia. 894. v. Not. 2.

Clerici ſcienter in Cenſura miniſtrantes peccant, & fiunt irregulares: poſſuntque privari omnibus beneficiis, imò perpetuò deponi: nec Epiſcopus poteſt in depoſitione diſpenſare. 519. Reg. 24. 891. c. 3. 4. 5. & 6. Ignorantia probabilis excuſat: Craſſa autem, & ſupina indiget diſpenſatione. 893. c. 9. In dubio, an cenſura lata ſit? præſtat abſtinere à Divinis, quàm ea tractare. 891. c. 5. Debet autem miniſterium eſſe Ordini ita proprium, ut ab alio, qui Ordinem non habet, exerceri non poſſit. 891. v. Nota itaque.

Clerici in minoribus via, aut nunquam poſſunt hanc irregularitatem incurrere. Ibid. In minore excommunicatione celebrans, licèt graviter peccet, neque tamen irregularis fit, neque juriſdictionem exercere prohibetur. 893. v. Io. Confert Sacramenta validè, ſed non licitè. Ibid. Epiſcopus, Presbyter, vel Diaconus, ſi juſtè depoſitus miniſtret, abſcindatur ab Eccleſia. 891. c. 1. Miniſtrans poſt degradationem, præviâ monitione, excommunicetur. Ibid. c. 2. Communicantes illi pariter excommunicentur. Ibid. Contemnentes hæc omnia, in exilium mittantur. Ibid. Celebrantes Divina in loco interdicto, præter excommunicationem, ſi Clerici ſint, Beneficiis ſpolientur; ſi Monachi, aut Moniales in arctiora Monaſteria detrudantur. 892. c. 7. Inſuper fiunt irregulares, & ineligibiles activè, & paſſivè. Ibid. v. De collatione. Qui actum ordinis ſolemniter adminiſtrat, quem tamen non habet, abjiciatur de Eccleſia, & nunquam ordinetur. 893. c. 1. Dmentus celebrans Miſſam, non poteſt promoveri ad Sacerdotium, nec Epiſcopus poteſt diſpenſare. 893. c. 2. Inſuper ſuſpenditur a Diaconatu, ſed Epiſcopus poteſt diſpenſare. 893. cap. 2.

Clerici ſtudentis Privilegium circa perceptionem fructuum Beneficii per quinquenniū. 464. v. Debent. 476. c. 32. 917. v. Not. Ex. Cur proventus Beneficii quandoque jubentur dari ex ſpeciali privilegio; cùm tamen generaliter ſit conceſſum? 476. v. Quæres. Licet proventus Beneficii integrè dentur, diſtributiones tamen quotidianæ prohibentur dari. 476. c. 32.

Clericus Venator. 889. v. Epiſcopum. Omnibus ſervis Dei, nominatim Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, venationes, & ſylvaticæ vagationes cum canibus ſunt interdictæ, ſub gravibus pœnis. 889. v. Epiſc. v. Omnibus. Item habere accipitres, aut falcones ad venandum. Ibid. Intelliguntur autem hi Canones de venationibus periculoſis, clamoſis, aut tumultuoſis: v. g. aprorum, non autem de modeſtis, & ſine periculo. Ibid. v. Not. 2. Nimia, & effrænata venandi aſſiduitas cum neglectu Divinorum, aliorumque officiorum, & negotiorum, nimiis ſumptibus, oppreſſione ſubditorum, variis ſcandalis &c. non poteſt excuſari à peccato gravi. Ibid. v. Not. 3.

Cliens ſumitur pro Actore, & Reo, cuius Ius Advocatus poſtulat, aut defendit. 194. v. Nota denique.

Coactio Teſtium. Vide: *Teſtium coactio.*

Coadiutores alij ſunt temporales, & revocabiles: alij perpetui, & irrevocabiles, regulariter. 534. v. Not. 2. Perpetuorum alij ſunt cum futura ſucceſſione; alij ſine illa. Ibid. Nulla Coadiutoria eſt propriè Beneficium, nec Coadiutor dicitur poſſidere Beneficium, ſed recipit ex illo ſtipendium. Ibid. Quandonam Coadiutoria ſit compatibilis cum priore Beneficio, & quando non? Ibid. Rectoribus Eccleſiarum ita leprâ infectis, ut Altari inſervire non poſſint, dandus eſt Coadiutor, qui habeat curam animarum, & de Eccleſia congruam portionem recipiat. 533. c. 3. Quid faciendum, ſi redditus Eccleſiæ utrique non ſufficiant? Ibid. v. Quando. v. Intellige. An in hoc caſu Parochiani teneantur alere Coadiutorem? Ibid.

Coadiutores, qui dantur Epiſcopis, & ſuperioribus Prælatis, petendi ſunt à ſola Sede Apoſtolica, non obſtante contrariâ conſuetudine. 534. v. Declarat.

Coadiutor perpetuus cum futura ſucceſſione à ſolo Papa dari poteſt, juxta communem. Ibid v. Not. 4. Iuxta Tridentinum nemini in quibuſcunque Beneficiis deberet permitti; & obſervatum eſt hoc decretum uſque ad Sixtum V. Ibid. Poſteriores Pontifices conceſſerunt, quia Tridentinum ſalvam in omnibus voluit auctoritatem Sedis Apoſt. Ibid. Ex gravi cauſa poteſt etiam de jure communi Coadiutor dari, qui ſuccedat. 534. v. Not. 4. Sine gravi cauſa non ſunt concedendi, ne optent mortem Coadjuti. 538. v. Not. 2. Filij Principum, qui aliquando in adoleſcentia dantur Coadjutores Epiſcopis, non habent veri nominis Coadiutoriam. 534. v. Not. 3. Nec tales Coadiutoriæ ſunt conformes Iuri, ſed deteſtabiles, licet ſpe auxilij, & commodi excuſari ſoleant. Ibid.

Codicillus quid ſit? & quomodo differat à teſtamento perfecto. 595. v. Not. 7.

Cœmeterium eſt locus communis ſepeliendis corporibus deſtinatus: 607. v. Not. 2. Apud. Benedicitur ab Epiſcopo, & per eam fit locus ſacer, & religioſus. Ibid. & 691. v. Cœmeterium. Quænam Eccleſiæ habeant Ius Cœmeterij. 607. v. Not. 2. Etſi. Religioſis licet habere Cœmeterium. 899. c. 17. 900. v. Gregorius. Omnia Cœmeteria gaudent privilegio Aſyli. 700. v. Not. 4. Pollutâ Eccleſiâ, polluitur etiam Cœmeterium contiguum, ſed non viciſſim. 691. v. Eccleſia & ſeqq.

Cœmeteria ſibi cohærentia, ſive pariete tantùm ſeiunctâ, non cenſentur unum, ſed plura, etiamſi detur tranſitus: proinde violato uno, non hoc ipſo violatur alterum. 691. v. Eccleſia. v. Cœmeterium. Polluto Cœmeterio nemo in illo debet ſepe-

ſepeliri, antè, quam reconcilietur. Ibid. Reconciliatur autem eodem modo, quo Eccleſia. Ibid. v. Colligitur. v. Cœmeterium. 689. v. Cœmeteria.

Cognatio in communi eſt triplex: Spiritualis, Legalis, Carnalis. 760. v. Not. 1. Eſt impedimentum dirimens matrimonij. Ibid. Ob quas cauſas Eccleſia hoc impedimentum introduxerit? Ibid. v. Not. 2. & 3.

Cognatio ſpiritualis oritur tantùm ex Sacramento Baptiſmi, & Confirmationis. 763. c. 3. Requiritur ſcientia, & intentio illam contrahendi. Ibid. Vt credatur Patrinus non habuiſſe intentionem, non ſufficit Iuramentum. Ibid. Eſt triplex: Paternitatis, Compaternitatis, & Fraternitatis. 760. v. Not. 4. Iure. Compaternitatis cognationem Iure antiquo non tantùm baptizans, & patrinus reſpectu parentum baptizati, ſed etiam coniuges patrinorum reſpectu eorundem parentum, & inter ſe (ſi matrimonium conſummârunt,) contrahebant. 763. c. 1. & 3. 762. c. 4. Poſt Trident. vero non extenditur ad uxores, nec ad patrinos inter ſe, ſed tantùm reſpectu baptizati. 760. v. Not. 4. Iure. 763. c. 3. Qui hoc impedimentū cōtrahunt ante nuptias, nō poſſunt nubere, imò debent ſeparari. Qui verò poſt nuptias, jure quidem antiquo etiam debebant ſeparari, ſed Iure novo tantùm privantur Iure exigendi debitum, ſi ſcienter fecerint. 76. c. 2. 762. c. 6. 393. v. Compaternitatem. Quouſque ſe extendat Cognatio ſpiritualis ex confirmatione orta? 763. v. Not. 2.

Cognatio legalis eſt quædam propinquitas à lege inducta, imitans naturam. 764. v. Cognationi. Oritur ex adoptione tanquam effectus. Ibid. & v. Per. Probabile quidem eſt, oriri etiam ex adoptione imperfecta: probabilius autem eſt, quod tantùm ex perfecta. 765. v. Not. Denique. Orta ex adoptione perfecta dividitur in tres ſpecies. 764. v. Not. 3. Ex prima ſpecie oriri impedimentū dirimens, dicunt omnes. De reliquis etiam eſt probabilius, quòd dirimant. Ibid. v. Nota 4. & ſeqq. Orta autem ex adoptione imperfecta, ne impediens quidem, nedum dirimens impedimentum eſt. 765. v. Nota denique.

Cognatio carnalis latè ſumpta comprehendit conſanguinitatem, & affinitatem tam ex copula illegitima, quam legitima. 765. v. Poſtquam. 769. v. Expedita, v. Si.

Vide: *Conſanguinitas, Affinitas.*

Cognitio cauſæ judicialis eſt neceſſaria ad veritatem indagandam: imò jure naturali requiritur ad judicium. 11. v. Ill. Nulla committitur cauſa, ſine cognitione, niſi committatur ſola executio. Ibid. Regulæ quatuor ad ſervandū Ordinem cognitionum judicialium. 264. v. Not. 2. Videndum judici, an, quod objicit Reus, objiciat in modum exceptionis tantùm? an in modum mutuæ petitionis, & tunc juxta prædictas regulas procedendum. Ibid. v. Cùm Abbas. & ſeq. Si Reus conventus ſuper ſpoliatione, poſſit Accuſatori objicere aliam ſpoliationem per modum exceptionis, auditur, & elidit actionem illius, aliàs non auditur. 265. v. In. Si autem proponat ſpoliationem per modum actionis, poſterius primùm audietur. Ibid. Si exceptione probatâ periret cauſa principalis, prius de exceptione cognoſcendum, quàm ſententia definitiva in cauſa principali feratur. 264. c. 1. Non eſt tamen neceſſe, ut ſuper exceptione priùs cognita, etiam ſententiam priùs ferat, ſed ſufficit indirectâ, quam directè fert ſuper cauſam principalem. Ibid. v. Non. Pendente cauſâ antecedente coram Iudice Eccleſiaſtico, cauſa conſequens non eſt tractanda à Iudice ſeculari. Exemplum. 265. v. Patet. Si concurrant cauſa poſſeſſionis, & petitionis, dubiumque ſit, quiſnam ſit Poſſeſſor? priùs cognoſcendum eſt de Poſſeſſorio. Si autem conſtet quis ſit, poſſunt, ſi Iudex velit, ſimul tractari, utpote connexa, vel ſucceſſivè. 267. c. 1. 270. v. Aliis.

Cohabitatio Coniugum eſt unum ex præcipuis, quæ ſpectant ad matrimonium. 718. v. Regem. Etiamſi Filius per matrimonium non liberetur à Patria poteſtate, nō poteſt tamen pater cohabitationem licitè impedire. Ibid. Si impediat, poteſt Filius agere contra Patrem Ibid. v. Not. 2. Non debent autem cohabitare ante benedictionem à proprio Parocho, vel Ordinario acceptam in Templo. 739. v. Statuit. Si uxor poſt nuptias abſit volens, maritus poteſt implorare officium Iudicis etiam ſecularis, ut ad ſe redeat. 718. v. Not. 2. Per ſolam cohabitationem liberam animo maritali factam, etiam abſque copulâ, convaleſcit matrimonium, vi, aut metu contractum, in foro externo. 726. c. 21. In foro autem conſcientiæ nulla mora ſufficit ſine animo ratificandi matrimonium: etiamſi cauſa metûs ceſſet. Ibid. Si abſit periculum incontinentiæ, poteſt vir etiam ad ſacros ordines promotus cohabitare cum uxore voto Caſtitatis adſtrictâ. 645. v. Not. 3. Si ſit periculum incontinentiæ, poſſunt coniuges à ſe diſcedentes ad cohabitandum compelli cenſuris, non non obſtante adulterio utriuſque, & temerariâ abjuratione cohabitationis. 360. c. 24.

Cohabitatio cum fœminis ſuſpectis prohibetur Clericis. 451. c. 1. 453. c. 4. & v. Not. 2. & ſeq. 455. c. 9. Chriſtianis non licet cohabitare cum Iudæis ſub pœna excommunicationis. 840. v. In. v. Iudæi. Iudæi habentes uxores Chriſtianas, vel fiant Chriſtiani, vel coniuges ab eis ſeparentur. Ibid. Chriſtianis non licet cohabitare cum Saracenis, nec naves eorum regere, ſub pœna excommunicationis, privationis bonorum, & ſervitutis, ſi capiantur. 840. v. Iudæi. v. Eos.

Colimbria idem, quod urbs Conimbrica. 911. v. Epiſcopo.

Collectas imponendi poteſtatem habent ſoli ſummi Principes. 681. v. Poteſtatem. Nemo alius præſumat ſine eorum auctoritate, & conſenſu, ſub pœna privationis Communionis. Ibid. v. Nemo. Miſerabiles perſonæ etiam Laicæ (v. g. Cæcus) non ſunt gravandæ collectis, ſed potiùs juvandæ. 678. v. Colligitur.

Collegium eſt numerus Perſonarum collectarum, ſive cohabitantium cum aliqua ſubordinatione. 59. v. In. Quomodo differat à congregatione? Ibid. Quot perſonæ requirantur ad Collegium conſtituendum, & conſervandum. Ibid. v. Not. 2. Quandonam Collegium cenſendum ſit Eccleſiaſticum, & quando ſeculare? 5. v. Quærit.

Collegium habetur pro certa perſona, potéſtque inſtitui pro hærede. 604. v. Pauperibus.

Colluſio eſt fraudulenta conventio inter Reum, & Actorem 817. v. Colluſio. Si accuſator deſiſtat ab accuſatione, debet Iudex inquirere, an non ſubſit colluſio. Ibid. c. 1. Si accuſator, & Reus repentè redeant in gratiam, præſumitur colluſio, præſertim, ſi ſcelus ſit grave. Ibid. v. Accuſatores. Ex ſola amicitia non præſumitur colluſio; quia ſunt multi amici boni uſque ad Aras. Ibid. Clericus colluſionis ſuper beneficio convictus eodem perpetuò eſt ſpoliandus. 818 c. 3. Propter colluſionem cum Inquiſitoribus jam abſolutus, ab illis iterum impeti poteſt: perimitur tamen prior inſtantia, & inchoatur novus proceſſus. Ibid. v. Ex integro.

Coloris diverſitas ſola non inducit diverſitatem habitûs Regularis: niſi color ex diſpoſitione Regulæ ſit de eſſentia habitûs. 502. v. Vel.

Colubria idem eſt, quod civitas Conimbrica 911. v. Epiſcopo.

Coma nutritio prohibetur Clericis. 448. c. 4 5. 7.

Comite maior eſt Legatus Principis: Comes autem maior Iudice. 697. v. Not. 3. Per.

Commenda aliis nominibus vocatur Guardia, Cura, Cuſtodia. 506. c. 2.

Commenda tribuit Titulum aliquem, & in rebus favorabilibus comprehenditur nomine Beneficij. 523. v. Not. 1. Alia eſt curata, alia non curata. Item alia propter commendatarij neceſſitatem, vel utilitatem. 93. v. Huiuſmodi. Parochiæ prohibentur commendari non habentibus ætatem legitimam, aut Sacerdotium. Nec tali, niſi unam, nec in illius, ſed Eccleſiæ evidentem neceſſitatem, aut utilitatem, nec ultra ſemeſtre. Ibid. c. 15. An Epiſcopus poſſit ante ſemeſtre finitum commendam datam revocare. 94. v. Vltra. Monaſteria debent ſuas Eccleſias, & Prioratus per ſuos gubernare, & non aliis committere, 499. c. 32. Faciliùs aliquis privatur Eccleſiâ ad tempus tantùm commendatâ, quam in titulum verum conceſſâ. 798. v. Colligitur. Revocatio omnium Commendarum à Clem. V. conceſſarum. 506. c. 3.

Commendatarius dicitur, cui beneficium commendatur: ſive apud quem quaſi deponitur. 516 v. Nota.

Commendare ſignificat interdum deponere, interdum laudare, interdum cuſtodire 93 v. Huiuſmodi. Beneficium, quod cōmendatur, ſive cuſtoditur, nihilominus vacat. 516 v. Nota.

Commiſſarius Papæ extrajudicialis, v. g. ad electionem poteſt eſſe ſimplex Religioſus: non autem judicialis. 87. v. De.

Commiſſarij habent juriſdictionem tantùm delegatam. 429. v. Commiſſarios. Poſſunt ob ſuſpicionem recuſari, niſi delegatio facta ſit à Principe cum Clauſula: *Recuſatione remotâ.* Ibid. Si reſcriptum deviat à communi ſtylo, & naturali ratione, non debet Commiſſarius illud exequi, ſed expectare ſecundam juſſionem. 12. v. Si reſcriptum.

Commiſſiones poſt concluſionem in cauſa nihil valent, niſi expreſſe derogent concluſioni, quod tamen vix contingit 524. v. Concluſum.

Com-

Digitized by Google

Commiſſarius Abbatis ad Benef. conferenda, non poteſt Abbati conferre Beneficium. 537. v. Supponit.

Commodatum quid ſit, & quomodo differat à Precario, & Precariâ. 563. v. Precarie. Eſt ſpecies quædam alienationis, ideóque in rebus Eccleſiæ prohibita, niſi adſit juſta cauſa. Ibid. Ante expletū uſum, ſive tempus conceſſum, contra comodatariū non agitur comodati, nec facilè revocatur. Ib. c. unic. Ex qua culpa comodatarius conveniri poſſit? Ibid.

Communicatio cum Fidelibus triplex eſt. 1. Interior. 2. Exterior. 3. Mixta. 942. v. Not. 3. Primam Eccleſia juſtis auferre nec vult, nec poteſt. Secunda verò, & tertia poteſt auferri peccatoribus pertinacibus per excommunicationem. Ibid. v. Not. 4.

Communicatio cum Excommunicatis triplex eſt. In Crimine crimino ſo; In Divinis; In Civilibus, ſeu Politicis. 942. v. Not. 9. Qui excommunicato communicat in Crimine crimino ſo, peccat mortaliter, & incurrit excommunicationem maiorem. Ibid. & 950. c. 29. 957. c. 55. Qui participant alio modo ante monitionem canonicam non ſunt excommunicandi excommunicatione minore. 959. c. 3. 960. c. 9. Incurrunt autē excommunicationem minorem. 942. v. Not. 9. Si per eam communicationem excommunicatus indureſcat, prævià monitione poteſt communicans excommunicari excommunicatione maiore. 950. c. 30. 959. c. 3.

Communicantes autem illic, qui cum Participibus ſuis excommunicati ſunt, etiam incurrunt. 950. c. 30. Quomodo peccent, qui participant ſecundo, vel tertio modo? 942. v. Vt. 950. De. Clericus ſcienter, & ſponte participans excommunicato à Papa, eâdem excommunicatione involvitur, & ad Papam debet remitti. 947. v. Clericos. Sine ſcrupulo fieri poteſt, quando tendit ad corū correctionē. 953. v. Conſultus. Patrefamilias excommunicato, excuſatur familia. 951. c. 34. Quænam perſonæ aliæ excuſentur à cenſura, ſi agant cum excommunicatis? Ibid. Quænam perſonæ teneantur agere cum excommunicatis? 950. c. 30. Hæretici præcipuè quidem vitandi ſunt, Eccleſia tamen habet poteſtatem diſpenſandi. 945. v. Quo. Imo Martinus V. & Leo X. de facto diſpenſârunt, ut tantùm vitarentur nominatim excommunicati, & publicè denunciati: uti & Notorij percuſſores clericorum, ſi factum nullà poſſit tergiverſatione celari, aut ullo ſuffragio excuſari: non verò alij etiam notorij, antequam denuncientur. 945. v. Not. 2. & ſeqq. 947. c. 14. Ab hæreticis toleratis (quales ſunt in Germania, Gallia, Anglia,) poſſunt licitè peti Sacramenta. 946. v. Not. 5. Poteſt pro illis orari publicè, & ſacrificari: imò poſſunt nominari in oratione, ſi abſit ſcandalum. Ibid. v. Nota denique. Si præſumantur piè deceſſiſſe, poteſt illis concedi ſepultura ſacra. Ibid.

Communionis nomine non ſemper intelligitur Eucharistia, ſed quandoque orationes, & ſacrificia pro mortuis 870. v. Nota 2. Hæc communio non negatur etiam furibus, & latronibus, ſi pœnitentiæ ſigna dent Presbytero, vel Diacono. Ibid. v. Fures, & ſeq.

Communio Paſchalis præcipitur. 938. v. Omnis. Religioſi non tenentur communionem ſumere à Prælatis ſecularibus. 900. v. Gregorius.

Communitas perfecta quid ſit? 42. v. Not. 7. Ea, admittendo inhabilem ad aliquid agendum, cenſetur habilitare. 69. v. Vna. 100. v. 3. Quod fit per Caput, & Procuratores Communitatis, cenſetur fieri nomine omnium. 586. c. 8. Expoſitis, quorum parentes ignorantur, ſolent ſubvenire Communitates, ſi Eccleſia non poſſit, & publica hoſpitalia deſint. 849. v. Not. 2.

Compenſationi, aut deductioni in depoſito non datur locus, licèt in aliis contractibus detur. 564. v. Bona. 565. v. Not. 2. Cum. Paria delicta coniugum mutuâ compenſatione deleantur. 866. c. 7. Admittitur hæc compenſatio etiam poſt ſeparationem à toro. Ibid. v. Nota Compenſ. Debet fieri per Iudicem ex Officio. Ibid.

Compoſitio locum habet in cauſis beneficialibus, & ad eam partes compellere poteſt Papa. 65. v. Coëgit. Ad compoſitiones tantùm vocandi ſunt præſentes de Vniverſitate, etiamſi maior pars abſit. 183. v. Videtur.

Concepti filij in favorabilibus habentur pro natis. 775. v. Not. 2. Cum. Impediens conceptionem prolis ex libidine, vel odio, ut homicida tenetur. 851. v. Qui ex. & ſeq.

Concedendi verbo non ſemper inſertur omnimoda Dominij translatio. 586. v. Ex h. t. Collig. Epiſcopus concedens alicui Eccleſiam, ſemper intelligitur ſibi reſervare Curationē, Procurationē, Viſitationem, & Cathedraticum. Ibid. v. Colliges 2.

Conceſſio alia eſt perſonalis, cùm perſonæ certæ: Alia Realis, cum ipſi officio aliquid conceditur. 536. c. 6. Non prioritas conceſſionis, ſed valor attendendus eſt. 671. c. 20.

Conceſſio Bonorum Eccleſiaſticorum ultra triennium prohibetur, & annullatur. 559. v. Prohibet. Epiſcopus poteſt cum conſenſu Capituli concedere inferiori dignitati aliquod Ius pertinens ad ſuam dignitatem. 536. v. Notandum. Talis Conceſſio non poteſt revocari per ſucceſſorē. Ibid. In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis veroſimiliter in ſpecie non eſſet conceſſurus. 141. v. Not. 3.

Conceditur quandoque de novo ad cautelam, quod jam de Iure communi liceret. 44. v. Concedimus.

Conceſſio Eccleſiæ non vacantis, aut ſine auctoritate Epiſcopi de Iure non ſubſiſtit. 667. v. Si. Eccleſia Patronata non poteſt concedi ſine conſenſu Epiſcopi, & Patroni. 671. v. Not. 1.

Conceſſiones odioſæ ſtrictè ſunt interpretandæ, non autem favorabiles. 624. v. De novalibus. In favorabilibus, ubi conceditur maius, etiam conceditur minus: non autem in odioſis. Ibid. 781. v. Not. 2. Etſi.

Concilij generalis adeundi cauſâ Epiſcopus vocatus, poteſt petere ſubſidium charitativum 680. v. Not. 3.

Conciliorum generalium Conſtitutiones tacitè habent Clauſulam derogatoriam ad Reſcripta. 27. v. Expreſſam.

Concilium Lateranenſe celebratum eſt ſub Alexandro III. Anno 1179. teſte Guilielmo Tyrio, qui interfuit. 622. v. Not. 5. Tridentinum ſalvam in omnibus voluit poteſtatem, & auctoritatem Sedis Apoſt. 538. v. Future.

Concilia Provincialia deberent juxta SS. PP. & Concil. Lateran. ac Trident. ſingulis annis celebrari, & ſtatuta in Synodis Diœceſanis ſtatim publicari: ſed in Germania hæc obſervari nequeunt. 810. c. 25. An autem multorum annorum intermiſſio excuſet Archiepiſcopos, viderint ipſi. Ibid. Epiſcopus vocatus ad Concil. Provinciale, poteſt petere ſubſidium charitativum. 680. v. Not. 3. Ad Concilia Provincialia debent etiam invitari Capitula Cathedralia, eorúmque Procuratores ad tractatus admitti; non tamen ad decidendum. 550. c. 10. Quis ſit Iudex in Conciliis Provincialibus. Ibid. v. Probat. Olim Concilium Provinciale poterat cauſas Epiſcoporum tractare, eóſque deponere: nunc autem eſt reſervatum Papæ. 223. v. Ad. Pro Concione Theologica pretium accipere, eſt ſimoniacum. 837. v. Not. 3. De Iure nulli conceditur concionari, quàm Epiſcopo. 173. v. Quod. Nulli quoque conceditur munus concionandi, excluſo Epiſcopo. 138. v. Nota.

Concionatores ſint viri potentes opere, & ſermone. 172. v. Epiſcopi. Aſſumendi ſunt ab Epiſcopis, & ab iiſdem, ſi opus eſt, etiam ſuſtentandi. Ibid. Facultas, quæ Religioſis conceditur, poteſt revocari. 173. v. Quod.

Concluſum in cauſa dicitur, quando utraque pars renunciat ulterioribus allegationibus, & probationibus 524. v. Concluſum. Poſt Concluſionem cauſæ, de Iure Canonico probationes facti, & Inſtrumenta produci non poſſunt. Ibid. Factâ concluſione dicitur liquere de cauſa Ibid. Commiſſiones poſt Concluſionem conceſſæ nihil valent, niſi Papa expreſsè deroget concluſioni. Ibid.

Concordata Germaniæ explicantur fusè per 5 Paragraphos à fol. 508. uſque ad 513. In primo modificatur Extravagans: *Ad Regimen.* non autem Extravag. *Execrabilis.* Ibid. v. Hæc. v. Repetit. & ſeqq. 509 v. Et hæc In ſecundo conceditur electio Canonica in Eccleſiis Metropolitanis, & Cathedralibus: nec non Monaſteriis Germaniæ, exceptis caſibus Extrav. *Ad Regimen.* Concordatis ipſis inſertæ. 509. v. Concedit. & ſeqq. In tertio cōcedit Pontifex, ut cæteræ dignitates, & beneficia, etiam curata, (ſalvo tamen jure Patronatûs,) alternis menſibus conferantur, exceptis Præpoſituris, & Decanatibus 510. v. Placet. & ſeqq. Quod ſi Papa intra tres menſes à die notæ vacationis non conferat, poteſt conferre ordinarius Collator Ibid. v. Intra. In quarto ſolvendæ Annatæ, & Taxæ Cameræ Apoſtolicæ 511. v. Placet. & ſeqq. In quinto confirmatur Decretū Eugenij IV pro Germanis. 512. v. Primo. & ſeqq. Et adducitur Clauſulæ. Ibid. Hæc Concordata ex parte Pontificis ſunt gratia, ex parte Germanorum

Digitized by Google

norum contractus. 513. ℣. Paginam. Non exſpirant cum morte Pontificis, ſed ſunt perpetuæ: poſſunt tamen tolli ex plenitudine poteſtatis. Ibid. & 514. ℣. Exting. Ex gravi cauſa poteſt Papa etiam ſtantibus concordatis aliter diſponere, & Epiſcopos prævenire. 513. ℣. Not. 2.

Concubinæ prohibentur Clericis. 452. ℣. Si. & ſeqq. 453. ℣. Nota. Clerici detinentes publicè Concubinas privandi ſunt Beneficio. 208. ℣. In. An ſint ipſo facto propriè ſuſpenſi, ac vitandi. 455. ℣. Not. 2. & ſeqq.

Concubinarius communicans Concubinariæ excommunicatæ in crimine etiam incurrit excommunicationem. 957. c. 55.

Concubinatus propriè eſt coitus cum Concubina domi retenta. 777 ℣. Nihilominus.

Concubitus damnatus eſt coitus illorum, qui ſunt inhabiles ad matrimonium: ut Conſanguinei, Religioſi, etiam antè conjugati. 778. ℣. Not. 2. Omnia inceſtus, ſacrilegium, & adulterium eſt concubitus damnatus. Ibid. Filij nati ex concubitu damnato non legitimantur per ſubſequens matrimonium: poſſunt tamen legitimari per diſpenſationem Pontificis. Ibid.

Concupiſcentia quando ſit peccatum? 4. ℣. Non.

Concurrente Papâ, vel Legato eâdem die in conferendo Beneficio cum Epiſcopo, ſi neſciatur, quænam collatio ſit prior, melior erit conditio poſſidentis. Si neuter poſſideat, præfertur collatio Papæ. 499. c. 31. Si autem Epiſcopus addat diem, & horam: Papa verò non, præfertur collatio Epiſcopi. Ibid. Epiſcopus concurrit in juriſdictione externa cum inferioribus Prælatis, præſertim ſecularibus, ita, ut detur locus præventioni, & optioni, niſi inferior præſcriptione, aut conſuetudine eam obtineat excluſo Epiſcopo. 140. ℣. Not. 6. 141. ℣. Not. 3. 664. ℣. Nota. Diremptis nuptiis ancillæ cum ſervo, ſi in repetenda dote Dominus cum ancilla concurrat, dos potiùs Domino, quàm ancillæ reddenda eſt. 758. ℣. Not. 2. Ex eodem.

Condictio eſt actio, quâ quis proſequitur Ius ſuum in Iudicio. 555. ℣. Quæ.

Conditio eſt quædam adjectio poſita, vel ſubintellecta in diſpoſitione, aut contractu, ſuſpendens, & reſolvens ipſum. 744. ℣. Not. 1.

Conditio ex natura ſua ſuſpendit effectum actûs geſti, donec conditio eveniat. 338. ℣. Sed.

Conditione non poſitâ, actus eſt nullus, poteſtque revocari. 745. ℣. Interpoſita. Exprimitur per particulas: Si, vel Niſi. 744. ℣. Not. 3.

Conditiones aliæ ſunt generales, & intrinſecæ; aliæ particulares, & extrinſecæ. 744. ℣. Not. 2. Intrinſecæ intelliguntur ineſſe, etiamſi non exprimantur. Ibid. Extrinſecæ ſubdividuntur in neceſſarias, impoſſibiles, & contingentes. Ibid. Contingentiũ aliquæ repugnant ſubſtantiæ actûs, vel contractûs: aliæ non. Ibid. Aliquæ ſunt honeſtæ, aliæ turpes. Ibid. Aliæ de præterito, præſenti, & futuro. Ibid.

Conductoris pretium pro re locata vocatur Canon, & penſio, & merces. 570 ℣. Propter. 569. ℣. Tempore.

Conductio bonorũ Eccleſiaſticorũ ultra Trienniũ prohibetur, & annullatur. 559. v. Prohibet. 555. ℣. Nulli. Locans Domũ, quâ inhabitat, & ſcit, ſe habere unicam, nõ poteſt poſtea Conductorẽ expellere ante tempus. 570. v. Domũ. Ex variis tamen cauſis poteſt Cõductor amoveri ante tempus finitũ: v.g. 1. Si perverſè ibi fuerit converſatus. 571. ℣. Perverſè. 2. Si Canonem non ſolvit Biennio, niſi celeriter ſatisfaciat. 570. n. 3. Imò juxta Ius Cæſareum etiam citiùs. 571. ℣. Si Canonem. 3. Si caſus neceſſitatis, quæ non erat tempore locationis, id poſtulet. 570. c. 3. & ℣. Domum. 4. Si locantis Pater, Avus, Filius, aut Frater ibi ſit collocandus. 570. ℣. Domum. 5. Si Domus neceſſariò ſit reficienda. 570. c. 3. Si conductor ante tempus expellatur, remitti ei debet merces pro reſiduo tempore, & ceſſante cauſâ Domus iterum reſtitui. 570. ℣. Domum. Viciſſim autem poteſt etiam Conductor propter ſupervenientem, & improviſam neceſſitatem, quæ tempore locationis nondum fuit, rem locatam ante tempus deſerere. Ibid. Debet autem hoc caſu locatori id denunciare, niſi cauſa ſit notoria. Ibid. Propter ſterilitatem fortuitam ſine culpa Conductoris, remittenda eſt ei penſio pro rata, niſi præcedentis, aut ſubſequentis anni ubertate compenſetur. 570. c. 3. Varij caſus, in quibus Conductori nihil remittitur. Ibid. v. Nota. 2. Non. An propter ubertatem fortuitam poſſit Conductoris penſio augeri? Ibid. v. Niſi.

Confabulatio prohibetur Clericis cum mulieribus ſuſpectis de fornicatione. 452. v. Si.

Confeſſarius Canonicorum, qui ſub Divinis officiis audit confeſſiones, lucratur diſtributiones quotidianas. 466. v. Not. 3. Quibus, & quomodo liceat eligere Confeſſarium? 939. ℣. Ne. & ſeq.

Confeſſarius cum facultate Epiſcopi electus, non poteſt abſolvere à Caſibus Epiſcopo reſervatis 940. ℣. Si. Electio Confeſſarij ſine licentia Superioris, nullâ poteſt conſuetudine acquiri. Ibid. Confiteri quandoque idem, quod fateri extra Sacramentum. 865. ℣. Ipſéque. Quandoque ſumitur Confeſſio tantum pro ſignis pœnitentiæ, & converſionis. 870. ℣. Not. 2.

Confeſſionum extra Sacramentum alia eſt judicialis, alia extrajudicialis. 295. ℣. Not. 2.

Confeſſio Sacramentalis annua præcipitur ſub privatione ingreſſus in Eccleſiam, & Sepulturæ. 938. ℣. Omnis. Nulli Regularium licet Confeſſiones ſecularium audire, (etiam ſacerdotum) niſi ſit approbatus. 612. ℣. Etſi. Religioſi non tenentur confiteri Prælatis ſecularibus, ſi nolint. 899. c. 16. 900. ℣. Gregorius.

Confeſſio Iudicialis fit variis modis. 295. ℣. Not. 2. 296. ℣. Not. 3. Exceptionem tamen objiciens, non intelligitur confiteri intentionem Adverſarij. 372. ℣. Sed. ℣. Quia. Alia eſt ſimplex, cui videl. nulla additur reſtrictio, aut excuſatio. Alia qualificata, cui aliquid additur per modum reſtrictionis, aut excuſationis. 296. ℣. Not 3. Simplex fundat intentionem Actoris, & ſemper acceptatur etiam poſt concluſionem cauſæ, niſi metu extorqueatur. 296. ℣. Not 3. Facit rem notoriam, & tollit præſumptionem Iuris, & de Iure. Ibid. ℣. Not. 2. In Civilibus non requiritur alia ſententia, ſed Confeſſio habet vim ſententiæ, etiam rei judicatæ. Ibid. In Criminalibus numeratur inter genera probationum, imo vocatur probatio pleniſſima. 295. ℣. Not. 1. 296. ℣. Not. 2. 224. ℣. Not. 2. Liberat partem adverſam ab onere probandi, poteſtque ferri ſententia, etiamſi reliquus proceſſus ſit invalidus. Ibid. Opus tamen eſt ſententiâ. Ibid. Nemo poteſt contravenire, aut conqueri contra Confeſſionem propriam. 811. ℣. Contioet. Ad ſolam tamen mulieris Confeſſionem adulterij cum Sacerdote commiſſi, non debet is puniri. 865. c 5.

Confeſſi ex metu probationis, & Concilij, ſunt pares quoad pœnam: non autem ſponte confeſſi. 224. ℣. Not. 3.

Confeſſio qualificata acceptatur quidem, ſed, ſi qualitas, ſive excuſatio habeat præſumptionem Iuris contra ſe, probanda eſt excuſatio. 296. ℣. Qua. & ſeq. Similiter probanda eſt excuſatio, ſive qualitas, ſi non ſit ſimplex, ſed contineat plura, etiamſi præſumptionẽ Iuris nõ habeat contra ſe. Ibid. ℣. Aut. Qui Confeſſioni Criminis addit qualitatem excuſantem, etiamſi illam probare non poſſit, mitiùs tamen puniri poteſt. Ibid. ℣. Nota denique.

Confeſſio dubia ſemper accipienda in favorem Confitentis. Ibid. Nulli de ſe confeſſo, creditur adverſus alium in eodem crimine: ideóque talis nec interrogari debet de aliis, excepto crimine læſæ Maieſtatis. 295. c. 1. 309. c. 10.

Confeſſio de aliis parit præſumptionem contra illos, licet non ſint infames: infamibus autem injungitur purgatio, &, ſi purgare ſe non poſſint, puniuntur tanquam convicti. 295. ℣. Non eſt.

Confeſſio Advocati præjudicat Clientulo, niſi Cliens eam tanquam erroneam revocet. 431. ℣. Not. 2.

Confeſſio extrajudicialis eſt, quæ fit extra Iudicium, aut ſaltem coram Iudice non ſuo. 295. ℣. Not. 2. 224 ℣. Aliquando. Facta, parte alterâ præſente, in Civilibus parit plenam probationem, quæ poſſit in Iudicio produci: & præjudicat etiam hæredi Confitentis. 296. ℣. Not. 1. Facta autem, parte alterâ abſente, ſi duobus teſtibus probetur, parit præſumptionem, & ſemiplenam probationem. Ibid. In Criminalibus non probat delictum quoad pœnam ordinariam, etiã de Iure Canonico. 897. ℣. Not. 2. Quod. Facit tamen indicium ad Torturam: imò ſæpe plenam probationem 296. ℣. Not. 1.

Confirmans aliquem actum facit eum ſuum. 496. ℣. Collige.

Confirmationibus Collationum, Unionum, &c. inter Eccleſias in forma communi datas, non intendit Papa præjudicare Iuribus Diœceſanorum. 446. ℣. Ex.

Confirmationem Principis requirens compoſitio, intelligenda eſt de Confirmatione ex certa ſcientia. 446. ℣. Nota.

Con

Confirmans (niſi expreſsè aliud dicat) nihil novi dat, ſed in antiquo ſtatu omnia relinquit : ſenſus enim Confirmationis eſt : ſicut prius conceſſum eſt, ita nos concedimus , & confirmamus. 395. ℣. Not. 3. Si prima donatio eſt invalida, etiam Confirmationes ſubſequentes ſunt invalidæ. 395. ℣. Not. 3. 336. ℣. Reperta.

Confirmatio Electi, & electionis quid ſit, & quomodo diſtinguatur ab inſtitutione, & collatione. 535. ℣. Not. 2.

Confirmatio Epiſcoporum electorum olim pertinuit ad Metropolitanos ; hodie ad Pontificem , etiam in Germania. 84. ℣. Ad quem. & ſeq. 60. ℣. Impleatur. Aliorum Prælatorum Confirmatio ordinariè pertinet ad proximum Superiorem. Ibid. & 85. v. Aliorum. Poteſt tamen Epiſcopus Ius confirmandi Abbatem alicui alteri (v. g. Capitulo) dare ſaltem in fundatione monaſterij , ſi non etiam poſtea ; ſemper tamen ex ſufficiente cauſa. 47. v. A. Exempti Prælati confirmantur à Pontifice, vel Legato, ſi quis in Provincia ſit. Ibid. Generales Ordinum quorundam canonicè electi , eo ipſo habent plenam juriſdictionem ex ſpeciali Privilegio ſine alia Confirmatione. 85. v. Aliorum. 60. v. Impleatur. Petenda eſt Confirmatio intra tres menſes poſt conſenſum in electionem, alias electio caret viribus. 91. c. 6. Qui in Curia Romana promoventur , procurare debent literas Apoſtolicas , quibus eorum promotio , ſive Confirmatio contineatur. 65. v. Quæres. 2. 104. v. Sancit.

Confirmandi ſe ipſos ſiſtant Pontifici , ſi commodè poſſunt 84. v. Sanxit. Quomodo Electi Germaniæ Confirmationem petere ſoleant ? 85. v. Perſonaliter. 509. v. Ad.

Confirmans tenetur priùs inquirere in Electionis proceſſum , & electi perſonam : vocatéque opponentes , & diſcutere oppoſita. 60. v. Inquiratur. 66. v. Quando. 102. v. Nota. Durante appellatione contra electionem non valet Confirmatio Electi. 97. v. Si. Si Appellans recedat ab appellatione ad Curiam, Iudex ordinarius (ad quem Confirmatio pertinet) non poteſt electum priùs confirmare, donec inquirat : an non Simonia intercesſerit ? 100. v. Quod in. Pendente lite de Iure eligendi electio jam facta , nec confirmanda eſt , nec retractanda, ſed exſpectandus eventus litis. 208. v. Nec. Si nihilobſtet, tenetur Superior Electum confirmare , niſi Papa ex plenitudine poteſtatis alium promoveat. 60. v. Impleatur.

Valet Confirmatio facta etiam ab occultè excommunicato (modò poteſtatem aliàs habeat,) non autem à publicè excommunicato. 401. v. Not. 1. Superior committens alteri Confirmationem Electi ſine juſta cauſa, ſi alter indignũ confirmet, eſt puniendus : non autem, ſi ex juſta cauſa id fecit , vel ſaltem probabili. 85. v. Quæres. Ante Confirmationem, & literas Apoſtolicas obtentas , non poteſt Electus licitè exercere juriſdictionem , nec adminiſtrare bona Eccleſiaſtica , niſi neceſſitas , vel utilitas Eccleſiæ poſtulet : Sub gravibus pœnis. 61 v. Beneficia. 62. c. 9. 65. c. 17. 68. v. Non. 85. v. Vltra.

Confirmatio autem tribuit ipſi utrumque Ius, etiam ante inſtallationem, niſi conſuetudo eam prærequirat. 65. v. Quæres. 2. v. Confirmationem. Si quis accipiat Confirmationem ab aliquo, qui confirmandi Ius non habet , & ingerit ſe adminiſtrationi, incidit in pœnam Cap. Avaritiæ. De Elect. 84. v. Ad quem. Caſſatâ Electi cuiuſcunque Confirmatione non hoc ipſo caſſatur Electio præcedens , ſi alias legitima fuit. 99. v. Si. Vbi Epiſcopi non eliguntur, ſed præſentantur à Principibus, non confirmantur, ſed inſtituuntur. 60. v. Impleatur.

Regularibus in particulari non conſuevit, confirmari aliquid nomine proprio poſſidendum. 445. c. 5.

Confirmatio rei pacificè poſſeſſæ facta à Superiore, impedit proceſſum Iudicis inferioris , non autem Confirmatio rei litigioſæ : hæc enim eſt ipſo jure nulla. 443. v. Not. 1.

Confirmatio etiam Papæ in forma communi non tribuit novum Ius, nec impedit Proceſſum Iudicis inferioris. Ibid. v. Not. 2. 444. v. Nota denique.

Confirmatio ex certa ſcientia impedit proceſſum Iudicis inferioris, exceptis duobus caſibus. 443. v. Not. 3. 444. v. Nota denique. & ſeq. Quando tenor rei confirmandæ inſeritur literis Papæ, cenſetur eius confirmatio ex certa ſcientia, ſive vox : *Confirmamus.* præcedat tenorem, ſive ſequatur. 445. v. Nota. Quòd. 446. v. Sed.

Confirmatio ex plenitudine poteſtatis ſupplet omnes juris defectus. 443. v. Not. 3. Literæ Confirmationis ſententiæ, non facientes mentionem appellationis factæ, ſunt nullæ : ſi autem faciant, valent (niſi ſpecialiter revocentur) donec de iniquitate ſententiæ conſtet. 444. c. 3.

Confirmationis Sacramentum intelligitur quandoque ſub nomine Chriſmatis. 823. v. Nota hic. Conſignationis Epiſcopi. 659. c. 1. Si per errorem oleum pro Chriſmate ſumatur, non eſt iteranda Confirmatio, ſed cautè ſupplendum , quod fuit omiſſum. 115. v. Sacramenta. Miniſter eius ordinarius eſt Epiſcopus : poteſt tamen per diſpenſationem, vel delegationem eſſe ſimplex Sacerdos 44. v. Solis. In caſu neceſſitatis non requiritur diſpenſatio, vel delegatio. Ibid. Oritur ex hoc Sacramento , ſicut ex Baptiſmo Cognatio ſpiritualis. 763. c. 3. Iure antiquo eodem modo oriebatur , ſicut ex Baptiſmo, dummodo Patrinus eſſet confirmatus. 761. v. Not. 5. 763. c. 1. & 3. Trident. reſtrinxit eam ad Confirmantem , & Confirmatum , eiuſque patrem , matrem , & Patrinum tantùm. 763. v. Not. 2.

Confratres alicuius Religioſi Ordinis dicuntur. Primò, qui, licet maneant in ſeculo , Ordini tamen ſe obtulerunt mutato habitu. Secundò , qui bona ſua dederunt Religioni, uſufructu retento. 914. c. 24. Hos poſſunt Religioſi ſepelire ex privilegio etiam tempore interdicti. Ibid. Quam diu Confratres in Domo ſua , & non in Monaſterio habitant , debent perſolvere jura Epiſcopalia. 916. c. 32. 906. ℣. 5. De. & ſeq.

Congregatio eſt quivis Conventus plurium , etiam ſibi non ſubordinatorum , nec coordinatorum. 59. v. In. Ad Congregationem conſtituendam ſufficiunt duo. Ibid.

Coniuges præter debitum Carnis obligantur ad mutua obſequia ſibi impendenda. 756. v. Not. 3. Non contrahunt veram Societatem , vi cuius tempore matrimonij quæſita ſint ipſis communia. 791. v. Diviſionem. Non permittuntur donare invicem res maioris valoris, aut momenti exceptis certis caſibus : morte tamen donatoris convaleſcit talis donatio. 583. v. Not. 5. 793. c. 8. Vt unus Coniugum altero abſente poſſit tranſire ad ſecundas nuptias , non ſufficit veriſimilis præſumptio 256. v. De ipſius. Si poſt matrimonium ratum , ſed non conſummatum tranſeant ad Religionem , non expectatur annus probationis , ſed intra bimeſtre debent profiteri ſecundùm aliquos , Sanchez tamen contrarium cenſet probabilius. 636. v. Not. 2. Nullus coniugatus eſt ordinandus, niſi ab uxore continentiam profitente abſolvatur. 645. c. 5. & 6.

Coniux inſidians vitæ alterius coniugis , pœnitentiæ eſt ſubiecta abſque ſpe coniugij. 785. v. Si. & ſeq.

Coniunctio in materia de matrimonio non ſignificat ſponſalia, ſed matrimonium. 732 v. Ne.

Connexa habentur pro uno. 499. v. Nota Papam. Quod de uno Connexorum dicitur, etiam ad alterum extenditur , ubi eadem eſt ratio. 4. v. Quod. Lex cenſetur abolita , ſi aboletur id, cum quo eſt connexa. Ibid. v. Tranſlato. Vbi articuli literarum non ſunt connexi , clauſulæ tantùm reſpiciunt præſentia. 435. v. Gloſſa.

Conſanguinei non ſunt ditandi ex redditibus Eccleſiæ. 591. v. Not. 2. Clericos. 592. v. Ad 5. Poſſunt tamen illis fieri moderatæ Donationes, ſi pauperes ſint. 593. v. Not. 9. Pauperes autem cenſentur non tantum, ſi neceſſitatis , ſed etiam, ſi convenientibus ſuo ſtatui careant. Ibid. Legatum factum Epiſcopo à Conſanguineo, præſumitur affectu cognationis ; ab Extraneo verò intuitu Eccleſiæ factum, niſi aliud exprimatur. 602. v. Si. & ſeq. Quoto quis gradu remotior diſtat à ſtirpe , eodem gradu diſtat à quolibet per aliam lineam ab eadem ſtirpe deſcendente ; licet alter uno tantùm gradu diſtet. 770. c. 3. 773. v. Vir. Conſuetudo tamen cuiuſdam loci , ut utraque perſona per gradus requiſitos diſtet , ad cavendum ſcandalum jubetur obſervari. 770. c. 3. Quomodo conciliandi Canones , quorum aliqui Conſuetudinem contrahendi intra gradus prohibitos reprobant, alij verò admittunt ? 771. a. Non. & ſeq. In primo gradu Iure Divino dirimit matrimonium ; Iure Canonico verò olim uſque ad ſeptimum ; poſt Innoc. III. autem uſque ad quartum tantùm eſt prohibitum. 772. v. Not. 2. Olim. 770. c. 3. Hanc tamen prohibitionem ſuam Innocentius III. vult eſſe perpetuam, nec ullo tempore poſſe præſcribi contra. 772. c. 8. Ad impediendas propter Conſanguinitatem nuptias ſufficit unus teſtis de auditu modò ſit integræ fidei, & probet ex fama, vel alio firmo argumento licet in contrarium maiores juramentum offerant. 728. v. Not. 2.

Suffra-

Digitized by Google

Sufficit, ſi ſola mater ſponſi, aut ſponſæ aſſerat, eos eſſe conſanguineos. 313. v. Propoſuit. Ad dirimendas autem jam contractas requiruntur plures teſtes integræ fidei, & jurati. Ibid. Sufficiunt autem duo, etiam duæ fœminæ, etiamſi altera ſit mater, quia hæc tantùm in uno caſu non admittitur. 313. v. Not. 2. & 3. Teſtes pro matrimonio ſeparando, poſtquam impedimentum conſang. ad quartum gradum reſtrictum eſt, non ampliùs admittuntur de auditu. 324. v. Conceſſum. Teſtes, qui hoc impedimentum probare volunt, debent accuratè per gradus id oſtendere: præſertim, ſi tantùm ſint de auditu alieno. 772. v. Not. 2. Cùm. Conſuetudo, ut poſt probationem impedimenti huius ab una parte factam, alterius partis teſtes non recipiantur, reprobatur. 315. c. 26. Scienter contrahentes in gradu prohibito, debent ad tempus ſeparari, & pœnitentiam agere: poſtea cum illis diſpenſari, aliàs proles eſſet illegitima 527 Reg. 49 739. v. 2.

Diſpenſatur in gradibus ſolo jure Canonico prohibitis tam ante, quàm poſt contractum matrimonium ex triplici cauſa. 1. In favorem liberorum. 2. Ad vitandum ſcandalum. 3. Propter bonum pacis. 772. v. Grave. Difficiliùs diſpenſatur in conſanguinitate, ſi mulier ſit rapta. 527. Reg. 49. Infideles in gradu prohibito copulati, poſt converſionem ſuam non ſunt ſeparandi. 770. c. 4. 789 c. 8

Conſecrari poſſunt plura altaria in una Eccleſia ſimul, ſicut & plures Epiſcopi unâ die. 689. c. 5 In Conſecratione debet Eccleſia dotari, niſi jam in fundatione dotata ſit. 690. v. Colligitur. Si Eccleſia abſque dote conſecrata ſuit, primò Fundator, aut, qui eam fecit conſecrari: deinde in horum defectu Epiſcopus conſecrans conveniri, & compelli poteſt. Ibid. Amittitur conſecratio Primò, ſi parietes Templi maiori ex parte pereant vel deſtruãtur 689 v. Parietibus. Secundò, ſi maior pars Templi ſimul deſtruatur. 689. v. Nota 2. Non amittitur autem Primò, ſi tantùm minor pars Templi, vel parietum deſtruatur, licet ſimul. Secundò, ſi maior pars ſucceſſivè tantum deſtruatur, etiamſi id fiat ex intentione renovandi totam Eccleſiam. Ibid. Ante Conſecrationem Epiſcopus non dicitur promotus, nec abſolutè Epiſcopus, ſed Electus. 14. v. In Epiſcopum. Poteſt quidem ante Conſecrationem ea, quæ ſunt juriſdictionis, ſi confirmatus ſit: non verò ea, quæ ſunt Ordinis. 65. v. Confirmationem. 61 v. Beneficia. Epiſcopus confirmatus debet intra tres menſes petere Conſecrationem, quibus elapſis vacant priora Beneficia Electi, non priùs. 61. v. Beneficia. 85. v Munus. Si Archiepiſcopus ſit legitimè impeditus, tenetur Electus Conſecrationem acceptare à quocunque Delegato, modò ſit amicus Sedi Apoſt. 171. c. 10. In Conſecratione Epiſcopi olim dicebatur: *Vide, ne quemlibet ſervilis Conditionis ordinare præſumas.* Sed hodie hæc verba non extant. 121. v. Hæc.

Conſenſus alius perſonalis, alius legalis; alius expreſſus, alius tacitus. 41. v. Not. 3. De Conſenſu Principis in conſuetudinem introducendam. Ibid. De his, quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli, vide 548. Titulum. 10. In quibus Caſibus Prælati indigeant conſenſu Capituli? 548. c. 2. 549. v. Not. 2. 550. c. 8. 140. v. Nota denique. 895. c. 1. 5. v. Notabilis.

Conſervatoris Officium eſt, tueri eos, quibus à Sede Apoſtolica conceditur, à manifeſtis injuriis, & violentiis. 161. v. Sancit. 158. v. Statuimus. Quænam perſonæ in Conſervatores eligi poſſint? Ibid. & ſeq. Quouſque eorum juriſdictio ſe extendat? Ibid. v: III. Quibus vices ſuas committere poſſint, vel non poſſint. 162 v: IV. Pœnæ excedentium officium ſuum. Ibid v: V. Quando eorum officium exſpiret. Ibid. v: VI. An poſſint accipere munera Ibid. v: VII.

Quæ contra prædicta fiunt, omnia ſunt irrita. Ibid. Contra Epiſcopos moderatè procedant 158. v. Si contra.

Conſiliarij Principum dicuntur pars Corporis ipſius Principis: ideóque machinans illis mortem, committit crimen læſæ Maieſtatis. 9. v. In ſcrinio.

Conſilium quandoque ſumitur pro conſenſu, ſive licentia. 234. v. Apud Qui de Iure tenentur uti Conſilio aliorum, ſi non faciant, invalidè agunt. 549. v. Not. 2. Conſuetudine tamen poteſt contrarium introduci. 549. v. Not. 2 52. c 3.

Qui jubetur Conſilium alicuius exquirere, tenetur etiam illius reſponſum debito tempore exſpectare: non autem tenetur ſequi. 87. v. Requiſitum. 218. v. Probat. 549. v. Not. 2.

Conſilio Canonicorum utendum eſt etiam Patriarchis in negotiis ſuæ Eccleſiæ. 548. c 4. & 5. Quandonam Epiſcopi teneantur conſulere Capitulum. Ibid. & 549 c. 5. Quandonam Prælati Regulares teneantur uti conſilio Conventûs ſui. Ibid. v. Not. 2. Pro Conſilio, etiam Theologico, poteſt abſque Simonia pretium accipi. 837. v Not. 3.

Conſulens homicidium, aut quoquo modo illud promovens eſt irregularis. 853. v. Not. 3.

Conſiſtorium Epiſcopi, alio nomine vocatur Auditorium. 437. v. Reſcribit. v. Idem. Epiſcopus, & Vicarius Generalis idem habent Conſiſtorium. 141. v. Not. 7. 437. v. Reſcribit. Ordinariè eſt in Civitate Cathedrali, poteſt tamen eſſe in quolibet loco convenienti Diœceſis. 140. v. Not. 7. Si Epiſcopus ſit expulſus, Ius dici poteſt in qualibet Civitate vicina: dummodo non ultra duas Diætas. Ibid.

Conſpiratio poteſt eſſe legitima: in dubio tamen præſumitur illegitima. 219. v. Conſpirationem. Pœnæ Conſpirantis contra Epiſcopum. 899. v. Epiſcopum. Canonici ſtatuentes, quòd ſe opponere velint omnibus Canonicatum impetrantibus, etiam ad mandatum Papæ, habendi ſunt Conſpiratores, & puniendi ſecundùm Canones. 974. v: 2. Canonicos.

Conſtitutio per Antonomaſiam ſignificat legem Principis: latius verò etiam inferiorum ſtatuta. 3. v. Conſtitutio. Lex autem Principis eſt, quidquid illi placet animo condendi legem. 399. v. Cæteri. Cui non conveniunt verba, nec etiam convenit diſpoſitio. 30. v. Non de.

Conſtitutiones novæ non reſpiciunt, aut extenduntur ad præterita. 3. v. Rem. 9. v. Declarat. 62. v. Non ſolùm.

Conſtitutiones Pontificũ poſteriores derogant prioribus, etiamſi de eis mentionem non faciant. 256. v. Sed cùm. Item 9. v. Pontifex. Non autem revocant ſpeciales locorum, ac perſonarum conſuetudines, ac ſtatuta, niſi exprimant. Ibid.

Conſtitutiones Principum ſecularium, quoad res, & perſonas Eccleſiaſticas, ex ſe nullius momenti ſunt 8. v. Not. 1. Aliquæ tamen benignè recipiuntur: maximè privilegia. 8. v. Not. 2. 3. 5.

Conſtitutio Treveſinorum Civium, ut, qui ad inopiam vergerent, liberè poſſent alienare Feudum etiam Eccleſiaſticum, irritatur. 5. v. Cives.

Conſtitutio Canonicorum Ferrarienſium, ut deinceps non eſſent plures præbendæ, quam 14. cùm tamen ex antiqua conſuetudine eſſent plures, per contrarium mandatum tollitur. 6. c. 9.

Conſtitutiones Laicorum etiam Religioſorum contrariæ immunitati Eccleſiaſticæ, ſunt invalidæ. 557 v. Volentes.

Conſuetudo ſumitur Primò pro præſtatione Superiorib⁹ debita. 677. v. Nullũ. 678 c. 3. Secundò pro eo, quod eſt in communi uſu. 41. v. Not. 1. Tertiò pro jure moribus inſtituto, quod pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex. Ib. Differentia eſſentialis inter legem, & conſuetudinẽ non eſt, quòd illa ſit Ius ſcriptum, hæc non ſcriptum: ſed quòd illa introducatur per ſolam voluntatem legiſlatoris; hæc autem moribus populi. Ibid. v. Not. 2. Sex differentiæ inter conſuetudinem, & præſcriptionem. 50. v. Differunt. Ut mores populi faciant legitimam conſuetudinem, debet populus, vel habere poteſtatem ferendi leges, vel habere conſenſum legiſlatoris. 41. v. Not 3. Deinde neceſſe eſt, illam à maiori parte populi obſervari: idque ſufficit. 41. v. Not 4. Non poteſt certus numerus actuum præſcribi, ſed ea ſequiritur multitudo, per quam, & conſenſus populi, & Principis tacita voluntas poſſit ſatis innoteſcere 42. v. Not. 5. Per actus ex ignorantia, vel errore, vel vi, aut metu tantùm factos, non inducitur conſuetudo. Ibid v. Not. 6. Actus debent fieri non tantum liberè, ſed etiam animo introducendi obligationẽ 42 v. Obſerva præterea. Actus debent quidem eſſe publici, & notorij non tamen eſt opus, eſſe judiciales. Ibid. v Obſerva. 2.

Conſuetudo dividitur Primò in communiſſimam, communem, & particularem. ſeu privatam. 42 v Not. 7. Secundò in conſuetudinem ſecundùm legem, præter legem, & contra legem. Ibid. v 2. & ſeq. Tertiò in bonam, & malam. 45. v: 1. Quartò in rationabilem, & irrationabilem. Ibid. v. Not. 2. & ſeqq. Quintò in approbatam, & reprobatam. 46. v. Et approbat. 2. 47. v. Nota denique. & ſeq Sextò in præſcriptam, & non præſcripta 51 v. Not 6. Septimò in ſcriptam, & non ſcriptam. 48 v. 51. Communiſſima, ſeu Univerſalis vocatur Ius Gentiũ. Traditiones Eccleſiaſticæ, conſuetudines Imperij, Regnorũ, &c. 42 v. Not 7.

Com-

Digitized by Google

Communes, ſeu publicæ vocantur conſuetudines Provinciarum, Civitatum, aut Communitatum perfectarum. Ibid.

Conſuetudo cuiuſque loci propria, præfertur Conſuetudini aliorum locorum. 684. v. Collige quòd. Particulares, ſeu privatæ vocantur conſuetudines Domuum, Familiarum, Perſonarum &c. quæ cùm Ius facere nequeant, huc non pertinent. 42. v. Not. 7.

Conſuetudo ſecundùm legem eſt, quæ legem præexiſtentem approbat, confirmat, & interpretatur: ſed quia novam obligationem non inducit, Iuris conſuetudo non eſt, ſed facti. Ibid. v. 2. Dividitur.

Conſuetudo eſt optima legum interpres: & quidem dupliciter: ſcil. per modum Teſtis, & per motum Legis. 47 v. Optima. & ſeq.

Conſuetudo præter legem vocatur, quæ eſt in tali materia, de qua lex nihil diſponit, ſed conſuetudo in eius locum ſuccedit. 42. v. 2. Dividitur. 608. v. Nota. Talis conſuetudo conſtituit novum Ius, & vel maximè congruit definitioni. 43. v. Ex.

Conſuetudo contra legem eſt, quæ illam, vel ex toto abrogat, vel ei ex parte derogat. 42. v. 2. Dividitur. 820. v. Not. 2. 4. c. 6. Videtur eſſe potiùs deſuetudo, quàm conſuetudo; ſed quia Ius legem ſiquant non obſervandi, verum Ius eſt, non eſt cur excludatur. 43. v. Ea.

Conſuetudo bona eſt, cuius objectum per ſe, aut certè ex fine bonum: mala, cuius objectum alterutro modo malum eſt. Ibid. 45. v. 1. Diviſione. Diviſio hæc datur de Conſuetudine, non, ut eſt quid Iuris, ſed facti: Ius autem, quod inde naſcitur, non poteſt eſſe malum. Ibid. Aſſuefactio igitur ad res malas, non eſt vera conſuetudo, ſed corruptela. Ibid.

Conſuetudo, quæ ſit rationabilis, quænam irrationabilis? 45. v. Not. 2.

Conſuetudo rationabilis prævalet Iuri cõmuni. 288. c. 3. 810. v. Not 1. 41. v. 2. Dividitur. Poteſt inhabilem reddere ad matrimonium, qui alias habilis eſſet. 770. v. Not. 2. In. Poteſt ioeligibilem facere, qui aliàs eligibilis eſſet. 458 v. Orientalis. Irrationabilis nunquam præjudicat Veritati, aut Legi. 392. v. Cùm duo. & ſeq. Exempla Conſuetudinum irrationabilium. 43. v. Conſuetudo. 392. v. Non. 556. v. Præter.

Conſuetudinum approbatarum exempla 4 c. 6. 47. c. 8. 52. c. 3. 4. 72. c. 32. 85. v. Aliorum. 411. v. Secundùm. 497. c. 25. Reprobatarum exempla. 43. v. Noſtra. 44. c. 5. 47. c. 7. 51. c. 1. & v. Nota denique. 52 c. 2. 53. c. vn. 64. v. Imò. 129. v. Not. 1. Inferiores. 315. c. 26. 392. n. 8. 475 v. Nota 2. 476. c. 30. 477. v. Non. 536. v. Qui. 580. v. Colligitur. 744. c. 5. 955. c. 49. 957. c. 53. Quomodo conciliandi Canones, quorum aliqui conſuetudinem contrahendi intra gradus prohibitos reprobant, alij verò admittunt. 771. v. Non. & ſeq.

Conſuetudo non præſcripta requirit conſenſum Principis perſonalem 41. v. Not. 3. Sufficit autem tacitus. Ibid.

Conſuetudo etiam non præſcripta ſufficit ad introducendum novum Ius, & legem abrogandam, ſi adſit conſenſus perſonalis Principis. 51. v. Not. 6. Ad conſuetudinem præſcriptam ſufficit conſenſus Principis legalis. 50. v. Not. 3. 41. v. Not. 3.

Conſuetudo rationabilis, & præſcripta poteſt abrogare quamcunque legem humanam, etiam juſtam, non autem Divinam, aut naturalem, etiamſi omnium hominum eſſet. 49. v. Iuri. & ſeqq. 51. v. Nota denique. Quando abrogat legem juſtam, etiamſi in fieri mala ſit, eſt tamen juſta in facto eſſe: hoc eſt, poſt præſcriptionem, vel cognitum conſenſum Principis. 50. v. Vnde.

Conſuetudo rationabilis præſcripta poteſt inducere, & abrogare impedimentum dirimens matrimonij. 761. v. Canones.

Conſuetudo præter legẽ, tam Canonicã, quàm Civilẽ, præſcribitur univerſim decennio, niſi præjudicet Iuri alterius Eccleſiæ: tunc enim requiruntur quadraginta anni. 50. v. Not. 3.

Conſuetudo contra legem Civilem præſcribitur decennio, contra Canonicã quadraginta annis. 50. v. Not. 4. Præſcriptio Conſuetudinis poteſt interrumpi à Principe, & à populo. 51. v. Not. 5.

Conſuetudo ſcripta publicâ auctoritate, aut à Notario non indiget probatione. 48. v. Si. Si autem non ſit ſcripta, ſed in meris factis conſiſtat, probanda eſt per teſtes ſaltem duos. Ibid. In multis tamen provincijs probanda eſt per decem. Ibid. Probanda autem eſt ab eo, qui Conſuetudinem allegat. Ibid. Ex teſtium dictis debet apparere conſenſus, & uniformitas ſaltem maioris partis populi. Ibid.

Conſuetudini poteſt ex cauſa rationabili derogari. 5. v. Neque obſtat.

Conſuetudinis abrogatæ exempla. 44. v. Solis. 49. v. Si. Lex humana tollens contrariam Conſuetudinem tantùm tollit præteritas, non futuras. 46. v. Not. 2 4.

Conſuetudo abrogata per legem humanam, non idem ſemper eſt irrationalis: ſecus, ſi per Divinam, aut naturalem. Ibid. v. Nota 3. Si Papa, vel Imperator caſſat Conſuetudines, non intelligit Iuramento firmatas. 19. v. Firmatum.

Conteſtatio litis eſt petitio Actoris in Iudicio, & ſubſecuta rei reſponſio, animo litigandi facta. 252. v. Not. 3. 883. v. Vtpote. Eſt principium, & ingreſſus ſecundæ partis Iudicij, quæ dicitur fundamentum Iudicij ſtrictiùs ſumpti. 251. v. Nota. Non conſiſtit in poſitionibus, & reſponſionibus ad eos. Ibid. c. vnico. & v. Litis. Non requiritur, ut fiat verbis, aut utrâque parte præſente, aut ſtatim poſt libelli oblationem. Ibid. v. Not. 2. Non requiritur de Iure Canonico ſolemnis interrogatio Iudicis, vel Actoris, ſed ſufficit reſponſio ad libellum. 431. v. Litem. Non requiritur, ut reſponſio fiat per ipſummet Reum, ſed ſufficit fieri per Advocatũ: niſi ex errore facta maturè revocetur à parte. Ibid. Non requiritur, ut animus litigandi exprimatur, ſed ſufficit, ſi ex alijs dictis colligi poſſit. 258. v. Not. 3. Tacita Confeſſio habetur pro litis conteſtatione. 371. v. Quis. Sine Conteſtatione litis proceſſus eſt nullus, exceptis octo cauſis. 251. v. Not. 4 Sed eius effectus. Ibid. v. Nota denique.
Si opponatur Actori exceptio peremptoria, per eam lis non eſt conteſtata, neque tamen etiam per eam impeditur, niſi opponatur exceptio de re judicata, tranſacta, ſeu finita. Ibid. c. 1. & 2. Ante litem conteſtatam de Iure Canonico non dicitur lis mota: Iure autem Civili, quamprimum cæpit diſcordia. 973. v. Etſi. Lite non conteſtatâ non poteſt validè procedi ad teſtium receptionem, vel ſententiam definitivam, exceptis aliquot caſibus. 253 v. Cùm litis. 255. c. 4. & 5. Per litis conteſtationem Reus non ſemper conſtituitur in mala fide, ſed tunc tantùm, quando ex ea concipit rationabile dubium. 775. v. Not. 3. Quando Reus eſt præſens, & non vult litem conteſtari, poteſt procedi contra ipſum tanquam contumacem. 254. v. In ſua.

Conteſtari ſumitur quandoque pro ſignificare, ſeu indicare. 199. v: V. Potuit.

Contractus propriè ſumptus eſt obligatio ultro citróque, ſive conventio mutua, qua duo, vel plures ſe mutuò ſibi obligant. 561. v: 1. Contractus. Latè ſumptus eſt idem, quod pactũ, quod non requirit obligationem mutuam. Ibid. Sic ſumptus cõtractus dividitur in Nominatos, & Innominatos. 562. v. 2. Contractus.

Contractus aliqui perficiuntur re, aliqui ſcripturâ, aliqui verbis, aliqui ſolo conſenſu. 562. v. 3. Aliqui.

Contractibus ſolent quatuor adijci: Conditio, Demonſtratio, Modus, Cauſa. 744. v. Not. 3. In omni contractu manet ſalvum Ius Superioris 644. v. Poſt. In Contractibus oneroſis debet fieri plena verborum interpretatio ex parte utriuſque: non autem plenior, aut pleniſſima. 585. c. 6. & v. In. Ratione Contractûs ſortitur quis quidem forum Iudicis, ubi contraxit, non tamen fit abſolutè illius ſubditus. 245. v. Not. 2. Ratione. Iuramentum ſolum non eſt ſufficiens probatio contractûs facti. 367. v. Nota. Vbi Lex reſiſtit contractui, nulla oritur obligatio, etiam naturalis. 351. v. In.

Contractus de alienationibus Bonorum Eccleſiaſticorum ſine conſenſu Papæ, & Capituli ita ſunt irriti, ut ne Ius quidem tribuant, nec cauſam præſcribendi. 558. v Prohiber. n. 2.

Contractus liberalis vi aut metu celebratus eſt invalidus, & nec naturalem quidem obligationem parit. 650 v. Not 2. Detentus violenter poteſt reſcindere contractum per actionem: Quod metûs cauſâ. 198. v. Not. 1. Poteſt Contractui addi pœna etiam de Iure Canonico, &, ſi uterque illum violet, neuter tenetur ad Contractũ, neuter ad pœnam. 931. v. Patet.

Contradictio non habentis rationabilem cauſam, non impedit factum maioris partis Capituli. 551. v. Summa.

Contradictio tamen minoris partis: imò unius ex rationabili cauſa concluſionem maioris, & ſanioris partis impedit: quæ ſi non audiatur, appellandum eſt. 551. v. Not. 1.

Contraria allegans non eſt audiendus. 424. c. 54. 425. v. Nota denique.

Contravenire poteſt quis facto proprio, ſi hoc de Iure ſit irritum. 676. v. Collige.

Contributiones. 681. ℣. Poteſtatem.

Contumaces quinam dicantur? 281. ℣. De. 955. ℣. Niſi. 223. ℣. Nota 2. 199. ℣. Illicentiatus. Quot modis committatur contumacia? 281. ℣. Not. 2. Hanc. Eius diviſio in veram, & fictam. Ibid. ℣. Not. 3. Generatim. Vera admittit Ius appellandi, non autem ficta. Ibid. Alia in contumaciam manifeſtam, & præſumptam, ac utriuſque exempla. 960. c. 7. Per contumaciam non impeditur proceſſus Iudicij. 254. ℣. Item. An Contumax in uno actu Iudicij ad alios ſit citandus? diverſæ ſunt ſententiæ. 286. ℣. Quæris. Iure Civili contra Actorem contumaciter abſentem aſſignantur tres dilationes, quibus elapſis exſpectatur per annum: deinde proceditur ad ſententiam: non autem Iure Canonico. 283. ℣. Qui. Si actor ſit contumax in non comparendo, ſtatim poſſunt recipi teſtes Rei, etiam lite non conteſtatâ: non autem, ſi Reus ſit contumax. 283. ℣. Si, & ſeqq. Variæ pœnæ contumaciæ. 255. ℣. VII. 282. ℣. Not. 4. & ſeq. 284. ℣. Ex. 285. ℣. Cùm. ℣. Si actor. ℣. Actor. Ad excuſandam contumaciam, aut abſentiæ impedimentum, non ſemper ſufficit Iuramentum, præſertim in rebus magni præjudicii. 209. ℣. Firmavit. Poſt ſatisfactionem reſtituitur contumax in integrum juxta Ius Canonicum. 9. ℣. Cùm tam. Caſus, in quibus aliquis excuſatur à contumacia. 281. ℣. Not. 5.

Convenire aliquem apud Iuriſconſultos eſt aliquem in Ius vocare, aut actionem contra illum inſtituere. 187. ℣. Sed.

Conventio mutua dari poteſt coram Iudice, non autem coram Arbitris. 218. ℣. Reſcribit.

Converſi in Monaſteriis dicuntur, qui ſe, & ſua dicârunt Religioni habitu mutato. 628. ℣. Appares. Non promoventur ad Ordines. Ibid.

Convincitur Reus, vel per teſtes, vel per inſtrumenta &c. non autem propriè per confeſſionem propriam. 224. ℣. Convicti. Statuta de Convictis non comprehendunt confeſſos.

Convicti tamen, & Confeſſi ex metu probationis ſunt pares quoad pœnam. 224. ℣. Not. 3. Etſi Reus propriâ confeſſione, vel teſtibus, vel facti evidentia convinci non poſſit, non ſtatim eſt abſolvendus, ſed, ſi laboret gravi infamiâ, aut vehementis ſcandali, vel ſuſpicionis occaſionem præbeat, indicenda illi eſt purgatio Canonica. 922. ℣. Crimen.

Cooperator habet juriſdictionem delegatam in foro conſcientiæ etiam abſolvendi ab excommunicatione non reſervatâ. 137. ℣. Not. 4. Comprehenditur nomine Curatorum. 137. ℣. Not. denique. Non poteſt juriſdictionē ſuā ſubdelegare. 137. ℣. Vii. Quomodo differat à Vicario temporali. Ibid.

Copula carnalis habitæ, quæ ſint Iudici conſideranda ad probationem adminicula? 316. ℣. Quæres. Ex copula illicita cum conſanguineis alterius coniugis, oritur impedim. affinitatis impediens. 766. ℣. Uxore. 765. ℣. Poſtquam.
Ut Copula Clerici dicatur notoria, ſufficit, ſi publicè teneat concubinam. 766. ℣. Not. 2. Ea. Viro affirmanti, ſe habuiſſe copulam, creditur contra mulierem negantem. 738. ℣. Viro. 733. ℣. Cùm quædam, & ſeq. Ex quibus ſignis probetur, ſeu præſumatur copula impuberum? 735. ℣. Niſi. & ſeq. 733. c. 6. Qui copulam habere poſſunt, & in ſe conſentiunt, non ſunt ſeparandi, etiamſi ætatem non compleverint. 736. ℣. Reſcribit. ℣. Nota denique. Poſt copulam carnalem tranſeunt ſponſalia nō ſolùm pura, ſed etiam conditionata, & jurata in matrimonium. 747. ℣. Poſt. 745. ℣. Niſi. Per copulam animo maritali factam convaleſcit matrimonium vi & metu contractum. 726. ℣. Sequi.

Corona Clericalis imperatur Clericis. 450. c. 15.

Corpora Defunctorum Nobilium non ſunt exenteranda &c. ſub pœna excomm. & privatione ſepulturæ. 612. ℣. Deteſtatur.
Extravagans tamen hæc Bonif. VIII. teſte Navarro, multis Doctoribus eſt incognita, adeóque probabiliter non paſſim recepta. Ibid. ℣. Navarrus. Per ſe talia non ſunt illicita: nec locum habet hæc Decretalis, ſi talia fiant Anatomiæ, fœtoris tollendi, medicinæ componendæ, aut honoris gratiâ. Ibid. A Correctione regulariter non licet appellare, quia qui corrigit, non gravat, niſi modum excedat. 171. ℣. Appellationis.

Correctio. ab hac regulariter non licet appellare, quia, qui corrigit, non gravat, niſi modū excedat. 171. v. Appellationis. Si Capitulum, ubi moris eſt, ut fiat, non corrigat exceſſus Canonicorū Cathed. infra tempus ab Epiſcopo monente determinatum, ea tunc ab Epiſcopo corrigantur. 972. ℣. Ut Eccleſiarū.

Correctio Clericorum diſtrictè à Papa injungitur Epiſcopis. 177. ℣. Ut. Prælati ſeculares non faciant ſcrutinia, aut Capitula in Religioſis domibus ad eos corrigendos. 899. c. 17. 900. ℣. Gregorius.

Correctio puerorum ex genere ſuo eſt licita; immoderata tamen eſt illicita. 852. ℣. Etſi. Exemplum Sacerdotis, occidentis puerum, dum eum vult corrigere. 851. c. 7.

Correctio fraterna quo ordine facienda. 922. ℣. Si. & ſeqq. Propter pertinaciam admoniti tranſit in judicialem, & congruam pœnam. Ibid. ℣. In. Adhibita eſt a Rege Angliæ contra Regem Galliæ. 227. ℣. Secundùm Regulam.

Correctio excommunicatorum ſine ſcrupulo fieri poteſt, v. g. concionando. 953. c. 43.

Correctio Iurium antiquorum, utpote odioſa, vitanda eſt, quantùm poteſt, etiam recedendo a propria verborum ſignificatione. 428. ℣. Not. 2. 637. ℣. Utterque. 643. ℣. Not. 2. Porro. 647. ℣. Infra. 732. ℣. Not. 2. Neque.

Corruptela eſt aſſuefactio ad res malas. 45. ℣. 8.

Crapula prohibetur Clericis ſub gravibus pœnis. 450. ℣. Pontifex.

Crimen ſumitur Primò, pro actu humano malo. 813. v. Not. 4. Licèt. Secundò, pro quolibet peccato mortali. 357. v. Addit. Tertiò, pro graviori, & enormi ſcelere, quod accuſationem, & condemnationem Iudicis humani mereatur. Ibid.
Debet eſſe actus voluntarius directè, indirectè, vel interpretativè. 818. ℣. Not. 2. Licèt. Debet inſuper producere actum externum, ut à Iudice humano cognoſci poſſit. Ibid.
Iure Civili dividitur in publicum, & privatum. 814. v. Nota 3. Publica ſubdividuntur in capitalia, & non capitalia. Ibid. Iure autem Canonico dividuntur Primò, in ea, quæ principaliter offendunt Deum, & in ea, quæ principaliter offendunt Proximum. 814. ℣. Not. 3. Secundò, in levia, gravia, graviora, graviſſima, juxta arbitrium Iudicis. Ibid.
Tertiò, in ea, quæ ſunt fori merè Eccleſiaſtici, merè ſecularis, & mixti. Ibid.

Crimen poteſt in Iudicio tripliciter proponi: denunciando, excipiendo, & accuſando. 800. ℣. Reſcribit. Si opponatur in accuſatione, opus eſt inſcriptione. Ibid. & 801. ℣. Cum autem. Si in denunciatione, non opus eſt inſcriptione. Ibid. Si in exceptione, diſtinguendum eſt: nam ſi intendas alterum tantùm repellere ab accuſatione, vel teſtificatione, non eſt opus inſcriptione; ſi autem repellere ab officio, vel Beneficio, iterum diſtinguendum eſt: nam, ſi id fiat poſt eius confirmationem, iterum opus eſt inſcriptione; ſecus ſi antè. Ibid. Imò procedi poteſt ſuper crimine ſex modis, & cuilibet debet reſpondere forma ſententiæ. 810. ℣. Etſi. & ſeqq.

Crimina audita dicuntur, vel delata, ſed nondum probata; vel probata, ſed nondum punita. 888. ℣. Crimina.

Crimina occulta non poſſunt aliter probari, quàm violentis præſumptionibus. 865. ℣. Non. Si Crimen grave in ipſa Eccleſia committatur, committens caret Aſylo. 701. ℣. Nota 2. Publici latrones, & nocturni populatores agrorum, non gaudent Aſylo. Ibid. ℣. 2. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari avellens eum, nō gaudet jure Aſyli. Ibid. ℣: 3. Caſus. Nec Aſſaſſini, ſi cædes reipſà ſequatur. Ibid. ℣: 4. Sunt. Secundùm aliquos nec Reus ex Cuſtodia, vel manibus miniſtrorū elapſus, nec qui abijt ex Arreſto poſt iuramentum manendi. Sed contraria ſententia eſt cōmunis. Ibid. Secundùm pleroſque nec Hæreticus; & videtur certum de formali. Ibid. Secundùm Emanuelē Sa nec Reus criminis læſæ Maieſtatis. Ibid. Authentica, quæ homicidis, adulteris, & raptoribus Virginum aſylum negat, correcta eſt per Ius Canonicum. Ibid.

Crimen falſi eſt commiſſa falſitas cum dolo. 883. ℣. Not. 1.
Lædit Deum, & hominem: &, ſi teſtis falſum dicat lædit Deum, Iudicem, & Partem. Ibid. Novem modi falſandi literas Apoſtolicas: & quomodo deprehendendi? Ibid. v. Ponit. & ſeq. Falſificantes literas Apoſtolicas, eorumque fautores, & defenſores excommunicantur. 884. ℣. Statuit. Aliæ graviſſimæ pœnæ tam Clericorum, quàm laicorum, non obſtante ignorantiâ cum dolo conjunctâ. Ibid. & ſeq. Pœnæ accipientium in Curia literas Apoſt. ab alio, quam à Papa, vel eius deputatis. 883. ℣. Statuit. Perſonæ magnæ auctoritatis pro literis, accipiendis nuncium idoneum mittant ad præ-

Digitized by Google

prædictos. Ibid. v. Nota quòd. Sciens ſe habere literas falſas, debet eas intra viginti dies deſtruere, aut reſignare, ſub excommunicatione. Ibid. v. Statuit. Falſis literis nulla adhibenda fides. 882. v. Mandat. & ſeq. Sententia per eas lata eſt retractanda. Ibid. v. Colligitur. Si Iudex ordinarius circumveniatur falſis literis, aut probationibus, certum tempus eſt præfinitum ad agendum de falſitate. Ibid. Raſura tamen paucarum literarum non eſt prudens indicium falſitatis, niſi ex ea ſequatur æquivocatio, aut ambiguitas, aut ſit in loco ſuſpecto. 884. c. 9. In homine libero punitur hoc crimen de Iure Civili deportatione, & omnium bonorum publicatione; in ſervo autem ultimo ſupplicio. Ibid. v. Quod.

Qui adjicit clauſulam à Iudicibus non appoſitam, eſt falſarius. 898. v. Cùm B. Similiter, qui ſcienter utitur literis falſatis ab alio. Ibid. Qui autem nec falſavit ipſe, nec ſcienter uſus eſt, abſolvitur. Ibid. Clericus falſans ſigillum Principis, non quidem occidendus, aut mutilandus eſt; deponendus tamen, & charactere impreſſo ad provinciam abjurandam compellendus. 882. v. Cum. Non intelligitur autè hic degradatio realis, ſed verbalis tantùm. 883. v. Tres.

Impreſſio characteris non eſt pœna ordinaria, ſed ſpecialis. Ibid. Falſarij, & fabricatores, & emptores falſarum monetarum Iure Canonico excommunicantur. 884. v. Cùm nonnulli. & ſeq. Iure Civili tam communi, quam municipali ſingularum Provinciarum graviſſimè puniuntur, & quidem frequenter Capite. 885. v. Eoſdem. Utentem falſâ monetâ, bona fides, & ignorantia excuſat quidem à pœna, non tamen à reſtitutione. Ibid. Expendens ſcienter monetam falſam, alioſque decipiens non excuſatur à pœna. Ibid. v. Not. 2. Etſi. Eâdem pœnâ falſariorum tenetur; qui ſine auctoritate cudunt monetas etiam juſti ponderis, & materiæ, non tamen tenentur ad reſtitutionem. Ibid. v. Not. 3. Item radentes monetas ultra legitimum valorem, nò autem, ſi juſtum pondus relinquant. Ibid. Princeps ipſe non effugit crimen falſi, ſi taxam immoderatam imponat: quamvis expenſas licitè deducere poſſit. Ibid. v. Not. 4. Teſtis falſus dicitur, & tenetur de falſo, non tantùm, quando dicit mendacium, ſed etiam, quando occultat veritatem, ſi interrogetur, aut ſi juravit de veritate dicenda. Ibid. v. Not. 3.

Criminoſi repelluntur à denunciatione, & accuſatione, exceptis paucis cauſis. 374. v. Not. 2.

Culpa lata vocatur a Pontifice ſtudioſa negligentia 937. v Nota.

Cura Animarum olim Regularibus erat prohibita. 663. v. Not. 1. Succeſſu temporis fuit illis permiſſa tum intra, tum extra Monaſteria. Ibid. Exercentes cam extra Monaſteria, ſubſunt juriſdictioni, viſitationi, & correctioni Epiſcoporum. Ibid. v. Not. 2. Nemo poteſt extra deputari (etiam ad nutum amovibilia,) niſi de Ordinariorum conſenſu, & prævio examine. Ibid.

Curatorum nomine comprehenduntur etiam Vicarij perpetui: imò etiam temporales, & cooperatores. 137. v. Nota denique.

Curia Romana quid? 500. & 501. Beneficia Vacantia in Curia ſunt ſummo Pontifici reſervata. 499. c. 34. 506. c. 1. & 3. Pœnæ capientium citatos ad Curiam. 934. v. Procuratores. Exiſtens ſponte, non neceſſariò in curia Romana poteſt ibi conveniri, etiamſi nec domicilium ibi habeat, nec ibi deliquerit, nec contraxerit, nec rem ſitam habeat. 246. v. Omnium.

Curiales dicuntur (in materia Reſervationis Beneficiorum) qui Papæ, ac Cardinalibus, ſive Officialibus Romanæ Curiæ inſerviunt, aut aliàs occaſione Curiæ in urbe morantur propter negotia ſua, vel aliena. 501. v. Si aliquis.

Curialium Beneficia reſervantur ſummo Pontifici. 499. v. Declarat. Limitatio. 501. v. Dummodo. Non ſufficit autem, Curialem fuiſſe, niſi probetur Curialitas duràſſe continuò uſque ad mortem. 501. v. Si aliquis. Præſumitur autem continuata, niſi probetur mutata. Ibid.

Cuſtodia nomine quandoque intelligitur Commenda. 506. c. 2.

Cuſtodia Eccleſiarum Vacantium, donec Patroni idoneum præſentent, eſt penes Epiſcopum. 536. v. Notandum.

Cuſtodis nomine quandoque intelligitur Patronus Eccleſiæ. 672. v. Quia. Quandoque ſignificat Superiorem Religioſum. 899. c. 17. v. Gregorius. Præcipuè autem ſignificat Sacriſtam, ſive Theſaurarium Eccleſiæ Cathedralis, vel Collegiatæ. 135. v. Apparet. Eius officium. 135. v. Cuſtos, & ſeq. Subeſt Archidiacono, habétque ſimul cum Archipresbytero cuſtodiam omnium utenſilium Eccleſiæ. Ibid. v. Cuſtos. & ſeq. v. Apparet.

D.

DAMNATIO quoad ſubſtantiam tanta eſt pro uno peccato, quanta pro omnibus, licèt quoad intenſionem ſit inexplicabilis differentia. 980. v. Dicendum.

Damnum quis in genere compenſare teneatur? 929. c. 9.

Damna quædam in ſpecie, & quis ea compenſare teneatur? 928. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Clericus poteſt agere ad compenſationem damni ſibi applicandam. Ibid. v. Not. 2. Nomine autem damni non intelliguntur Expenſæ. 929. c. 8.

Damna reſtituenda ſunt juxta taxam juramento firmatam. 929. c. 7. Carentem culpâ non convenit vocare in damnū. 3. v. Rem.

Data literarum Apoſtolicarum maximè attendenda eſt in reſcriptis Gratiæ: in his enim prior prævalet poſteriori. 12. Not. 2. 36. v. Univerſim.

Data præcedens actualem vacationem Beneficij reddit collationem nullam. 519. Reg. 26. 516. Reg. 46. Qui tempore Datæ non habet ætatem idoneam curæ animarum, non poteſt per illas promoveri ad Benef. curatum, ſed ad quod eſt idoneus. 36. c. 9. Reſcripta correcta, ſeu reformata non expediuntur ſub priori Data, niſi ſupplicatio ſignetur per: *Fiat ſub prima Data*: aut nullum præjudicium tertio fiat. 526. Reg. 44.

Data ante mediam noctem adſcribitur præcedenti diei: poſt mediam noctem, ſequenti. 150. v. Not. 2. Iudicium.

Debeo importat ex natura ſua neceſſitatem, & præceptum ex Communi DD. 732. v. Omnino.

Debilitatio accipitur pro mutilatione membrorum. 797. v. Si.

Debitum Pecuniarium aſſerenti, vel inficianti ſolutionem acceptam incumbit probatio. 582. v. Colligitur.

Debitum contractum debet ſolvi ſecundùm monetam, quæ erat tempore contractûs, aut eius æſtimatio. 684. v. Not. 2. Ad ſolam petitionem creditoris poteſt Iudex debitorem condemnare ad ſolvendum. 684. v. Not. 8. Paupertas non eximit debitorem ab obligatione ſolvendi debita: non tamen poteſt conveniri ultra, quàm facere poſſit. 37. v. Not. 2. Propter debita pro defenſione Eccleſiæ contracta poteſt Epiſcopus petere ſubſidium charitativum. 680. v. Not. 3.

Debita Eccleſiæ ſolvi poſſunt ex Beneficiis vacantibus, ſaltem ad tempus. 497. v. Eſt. 553. v. Not. 3. Poteſt Beneficio penſio imponi: imò omnino extingui cum conſenſu Capituli, & ſummi Pontificis, ſi numerus Præbendarum ſit ab eo confirmatus 553. v. Not. 3. Pro debito Eccleſiæ Cathedralis non poſſunt Eccleſiæ inferiores gravari, etiamſi ſubjectæ ſint, niſi Papa concedat, & adſit juſta cauſa 37. v. De. Obligatio debitoris, ſi in mora ſit, præſertim ex gravi culpa, (v. g. uſuræ) perpetuatur. 874 v. Not. 4. Si debitor diu differat ſolvere, fidejuſſori competit actio in ipſum, etiam, antequam pro ipſo ſolvat. 581. v. Si. & ſeq. Prælatus ſuccedens tenetur ſolvere debita Prædeceſſoris ſui pro Eccleſiæ neceſſitate contracta. 581. v. Sicut. Succeſſor in Beneficio qualia debita ſolvere teneatur, qualia non? 578. v. Cùm. & ſeq. 581. v. Sicut. & ſeq. Clerici violantes fidem, & Iuramentum creditoribus tergiverſando, vel recuſando &c. ab officio, & Beneficio ſunt ſuſpendendi. 580. v. Ex. Clerici pauperes propter debita non ſunt vexandi, nec incarcerandi, nec cogendi mendicare, nec cedere bonis, nec ſunt excommunicandi, ſed ſemper admittuntur ad Beneficia. 582. c. 3.

Poſſunt tamen compelli ad cautionem præſtandam. Ibid.

Miles debitor non poteſt cogi ad ceſſionem bonorum. 582. v. Not. 2. Qui primùm litem movet poſt mortem debitoris, cuius hæredes de cauſa non ſunt inſtructi, cenſetur malam cauſam fovere. 779. v. Per. Quomodo defunctis proſit ſolutio debitorum. 868. v. Not. 2. Etſi.

Debitum conjugale. 756. v. Not. 3. Si alter coniugum certò ſciat impedimentum latens, licèt id probare non poſſit Eccleſiæ, debet potiùs excommunicationem ſuſtinere, quàm per copulam peccare mortaliter. 954. c. 44. Ex credulitate probabili, & diſcreta, non tamen certa poteſt reddere debitum, non autem exigere. Ibid. Ex credulitate levi, & temeraria impedimenti, poteſt ad ſui Paſtoris conſilium reddere, & exigere debitum. Ibid.

Decanatus Cathedralis, & Collegiatus eſt dignitas maior. 510. ℣. Not. 2. Non poteſt conferri ad preces Primarias Imperatoris, nec alternis menſibus à Germanis vi concordatorum, ſed reſervatur ſummo Pontifici. Ibid.

Decanatus Ruralis non eſt dignitas Eccleſiaſtica, qualem habent Eccleſiarum Prælati. 134. ℣. Solicitudinem.

Decanus Cathed. vel Colleg. debet attigiſſe 25.um Annum. 61. ℣. Nullus. In Germania habent juriſdictionem in Canonicos, & Clericos Capitulo deſervientes, ex conſuetudine, & indulgentia Epiſcoporum, qui aliàs ordinarij ſunt Iudices prædictorum. 238. v. Ex.

Decanus eſt caput immediatum Capituli. 546. ℣. Cap. In odioſis non venit nomine Capituli, niſi exprimatur. 541. ℣. Etſi. Conſuetudo, ut Decanus electioni ſuæ conſentiens ulteriùs non confirmetur, non eſt improbanda. 85. v. Aliorum.

Decani Rurales inſtituebantur olim cum conſenſu Epiſcopi, & Archidiaconi; ſed in Germania eliguntur à Capitularibus, & à Vicario Generali confirmantur, &, ſi opus eſt, removentur. 132. ℣. Hæc. Non ſunt confirmandi à Vicario Generali ſine diligenti inquiſitione. 134. ℣. Solicitudinem. Habent aliquam juriſdictionem tum in populum, tum in Clericos Decanatûs ſui; dependentem tamen ab Epiſcopo, & Vicario Generali in gravioribus. Ibid. Iuriſdictio prædicta eſt ordinaria, ubi eliguntur; delegata verò, ubi ab Epiſcopo conſtituuntur. Ibid.

Decani Rurales poſſunt excommunicare, & alias cenſuras ferre, ſed inconſulto Vicario, vel Epiſcopo, paſſim non permittuntur. 136. ℣. Vicarius.

Deceptio dimidij pretij, aut infra, permittitur in foro externo tanquam minus malum, quàm lites, & perturbationes Reipub. nihilominus decipiens peccat mortaliter contra juſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem in foro conſcientiæ. 566. ℣. Minus. & ſeq. Si vendens decipiat ultra dimidium juſti pretij, contractus poteſt reſcindi ab Emptore. Ibid. Emptori non decipienti, lædenti tamen ultra dimidium, liberum eſt, vel contractum reſcindere, vel pretij defectum ſupplere: ſi autem decipiat, non habet Electionem, ſed tenetur præciſè rem reſtituere. Ibid. c. 3. & ℣. Nota 2. ℣. In.

Decima quid ſint? & cur in plurali numero Decimæ vocentur? 615. ℣. Not. 2. 3. Cur non maior, vel minor; ſed Decima Pars determinata, & præfixa ſit? 615. ℣. Not. 4.

Decimæ ſunt Lege Moyſis antiquiores. 615. ℣. Not. 1. Abraham ſolvit Decimas Melchiſedech ex manubiis hoſtium. Ibid. Iacob Patriarcha emiſit votum ſolvendi Decimas. Ibid. In Lege Moyſis Deus eas ſibi reddi voluit. Ibid.

Decimam omnium frugum Leviticæ Tribui populus ea Lege dabat. 616. ℣. Decimam. Ex his Levitæ ipſi Decimas dabant Sacerdotibus. Ibid. Alias Decimas ſeparabat populus, ut comederent eas in Templo, invitatis Sacerdotibus, & Levitis. Ibid. Alias Decimas recondebant pro pauperibus. Ibid. Nemo fuit exceptus à Decimis ſolvendis. 623. ℣. Nota. Etiam Ethnici leguntur Dijs ſuis ſolviſſe Decimas. 615. ℣. Not. 1.

Decimæ Chriſtianorum ſecundùm ſubſtantiam, quatenus ſunt recognitio Supremi Dominij Dei in omnes res, & quatenus Deus illas aſſignari vult ſuſtentationi Miniſtrorum Eccleſiæ, ſunt juri naturali, ac Divino valde conformes. 620. ℣. Verùm. 623. ℣. Cùm Laicis. 190. ℣. Si ſuper. & ſeq. Non debentur tamen Iure naturali, aut Divino; ſed Canonico tantùm. 620. ℣. Verum. Receptâ Lege Eccleſiæ peccat contra juſtitiam, & Religionem, qui Decimis defraudat. 620. ℣. Not. 2. Poſtquam. Dicentes, Decimas non deberi ex præcepto, excommunicantur. 627. ℣. Occaſionem. Aliter tamen obligat hoc præceptum in Novo, quàm in Veteri Teſtamento. 616. ℣. Nota.

Decimæ dividuntur Primò, in Prædiales, Perſonales, & Mixtas. 615. ℣. Not. 5. Secundò, in maiores, & minores. Ibid. ℣. Alia. Tertiò, in Profanas, & Eccleſiaſticas. Ibid. ℣. Tertiam.

Decimarum Ius formaliter ſumptum (prout fundatur, & connectitur cum Spirituali officio, ſive obligatione miniſtrandi Spiritualia,) competit ſolis Clericis. 621. ℣. Nota Ius. ℣. Not. 2. 575. ℣. Ratio. 381. ℣. De hoc. Vocatur Sanctuarium Dei, & totum eſt Spirituale. Ibid. Laici hujus Iuris ſunt incapaces Iure Divino, & naturali. 621. ℣. Laici. Pontifex poteſt perceptionem Decimarum à titulo ſpirituali ſeparare. Ibid. ℣. Not. 2. Ius Decimarum ſic materialiter ſumptum (pro ſolo Iure percipiendi fructus ſine ſpirituali titulo, & abſque reſpectu ſpiritualis Miniſterij) poteſt concedi laicis à Pontifice, etiam in perpetuum, & de facto conceſſit; quia de Iure naturali, & Divino non ſunt incapaces. Ibid. Iure Canonico prohibetur, laicis Ius Decimarum, & materialiter tantùm ſumptum concedi. Ibid. ℣. Statuit. & ſeq. Iure Canonico laici Iuris Decimarum etiam materialiter ſumpti ita ſunt incapaces, ut præſcribere illud nullò tempore poſſint. Ibid. Fructus autem Decimarum ſunt merè temporales, & ideo non tantùm Epiſcopi, ſed etiam inferiores Clerici laicis vendere, ac locare ad tempus poſſunt, non autem in perpetuum. 621. ℣. Not. 2. 575. ℣. Ratio. Ius decimandi in feudum conceſſum non comprehendit novalia. 619. ℣. Not. 4. 623. c. 25.

Decimas dare tenentur omnes fideles tam Religioſi, quàm laici cuiuſcunque dignitatis, ex debito reali. 619. ℣. Not. 3. ℣. Ferè. 627. ℣: 5. Epiſcopi. Ipſi Iudæi, licèt nihil ſpirituale accipiant, compellendi ſunt ad Decimas dandas, aut poſſeſſiones reſignandas. 621. ℣. Iubet. & ſeq. 830. ℣. Statuit. Ex conſuetudine tamen præſcripta, vel pacto, vel privilegio Papæ poſſunt aliqui eximi à Decimis. 626. ℣. Non. 470. ℣. Congruam. 623. ℣. Nota. An Epiſcopus poſſit remittere Decimas per viam privilegij, vel tantùm per viam beneficij. 913. ℣. Secundùm. Varia Decreta Pontificum circa exemptionem Regularium à Decimis ſolvendis. 619. ℣. Not. 2. Privilegiati etiam tenentur dare Decimas ex conductis, & aliis bonis acquiſitis, vel acquirendis, quæ aliàs fuerunt Decimales: niſi ſpecialiter eximantur. 618. ℣. Apparet. 627. ℣: 6. Iidem. 192. ℣. Not. 5. Conductores prædiorum à Religioſis locatorum non ſunt exempti à Decimis. 619. ℣. Non. Leproſis, ſi in communi vivant, propriámq; Eccleſiam, & Parochum habeant, idipſum indulgetur, quod omnibus Religioſis. 619. ℣. Not. 2. Pontifex non poteſt totum præceptum Decimarum tollere. 623. ℣. Nota.

Decimæ primariò ſolvuntur Deo, titulo ſupremi, & generalis Dominij 617. ℣. Not. 3. Secundariò Miniſtris Eccleſiæ. 615. ℣. Not. 3. 623 ℣. Nota. 625. ℣. Ad. Parochus tantùm tenetur allegare Ius Commune: alius autem poſſeſſor debet rationabilem cauſam afferre, quia habet præſumptionem Iuris contra ſe. 625. ℣. Ad. Si Parochus alium poſſeſſorem Decimarum ſpoliaret, non deberet ſpoliatus reſtitui, niſi evidenter probaret, ſe legitimè poſſidere. Ibid. ℣. Not. 1.

Decimæ non poſſunt applicari aliis Capellis, aut Clericis, aut pauperibus, aut aliis uſibus. 624 ℣. Cùm.

Decimæ debentur etiam improbis Sacerdotibus. Ibid. ℣. De hoc. Prædiales perſolvendæ ſunt illi Parochiæ, cui conſuetudo eas tribuit. Perſonales verò illi Eccleſiæ, in qua quis percipit Sacramenta. 622. c. 18. 623. c. 20. Transferentes domicilium ſolvant Decimas illis, in quorum Parochia ſunt agri relicti. 614. c. 5. Vbi per indulta Religioſorum Parochi nimiùm gravantur, Ordinariis providentibus, tantum Decimarum illis relinquant Religioſi, quantum ſufficit ad onera ferenda, juxta competentem ſuſtentationem. 627. ℣. Vbi. Quarta pars Decimarum ad Parochiam ſpectantium debetur Iure communi Epiſcopis. 330. ℣. De.

Decimæ juxta antiquos Canones ſolvendæ ſunt de omnibus licitè acquiſitis, videl. agris, prædiis, paſcuis, domibus, molendinis, piſcibus, fœno, lanâ, apibus, pecoribus, vino, fructibus, hortis. 615. ℣. Not. 3. 617. c. 4. 5. 6. 23. c. 13. Item ex negotiatione, militiâ, venatione, locatione, &c. 623. c. 22. 24. 24. c. 28. Item de hæreditatibus, legatis, aliiſque titulo lucrativo acquiſitis, juxta Innoc. quem aliqui ſequuntur. 615. ℣. Not. 3. Alij tamen negant; alij dubitant. Rectiſſimè ſpectatur conſuetudo. Ibid. Eccleſia habens abſolutè Decimas, in aliquo loco habet illas ex omnibus, & non ex aliquibus tantùm. 625. ℣. Cùm illis. Ex quibus bonis ipſi Clerici Decimas dare debeant. 616. v. Non. & ſeqq.

Decimæ ex novalibus, h. e. ex agris noviter factis debentur, etiamſi antea nihil deberetur. 617. ℣. De. 618. c. 10. Ex agris mutatis in melius debentur meliores. 617. ℣. De. Debentur Parochiali Eccleſiæ, ſeclusâ præſcriptione, conſuetudine, aut compenſatione. 620. ℣. Not. 2. Decimas. & ſeq. 624. ℣. Dices. 625. c. 29. Præſcriptis Decimis

antiq

antiquis, non hoc ipſo etiam præſcribuntur Decimæ novalium, defectu poſſeſſionis. 620. §. Not. 3.

Decima novalium non comprehenduntur in privilegio exemptionis à Decimis conceſſo laicis, nec in feudo Decimarum iiſdem conceſſo. 620. §. Not. 4. 624. c. 27. 623. c. 25. Reſtringuntur privilegia Religioſorum circa Decimas novalium. 617. c. 2. 916. §. Hunc. & ſeq. Quid faciendum, ſi novalia contingant duas Parochias. 620. §. Nota 2. Decimas.

Decimæ prædiales ſolvendæ integrè abſque diminutione, nullis detractis expenſis ſeminis, culturæ, operariorum &c. 617. c. 7. 623. c. 22. 624. c. 26. 28. De Iure communi nemo tenetur eas deferre ad horreum Parochi, ſed ſufficit, ſi eum moneat. 618. §. Not. 2.

Decimæ non priùs inferendæ horreo Parochi (ubi conſuetudo eſt) quàm monitus ſit, ut fructuum collectioni interſit. Ibid. Quomodo ex paſcuis, vel domibus olim ſolutæ ſint Decimæ, quæ tamen nunc ſunt abolitæ. 617. §. Not. 2. Ex Panorm. In perſonalibus conceditur deductio expenſarum. Et cur? 617. §. Not. 3.

Decimæ mixtæ ſunt integrè perſolvendæ abſque detractione expenſarum, ſicut prædiales. Ibid. §. Not. 2. Idem. Prædiales ſolvendæ ſunt, quamprimum fructus colliguntur. 618. §. Statim. Non eſt opus, ut Parochus priùs petat Decimas. Ibid. Cuius periculo fiat mora ſolutionis? Ibid.

Decimæ perſonales ſolvendæ ſunt in fine anni. 618. §. Not. 3. Hodie videntur paſſim in deſuetudinem abiiſſe. Ibid.

Decimæ mixtæ interdum ſolvendæ ſtatim, ut lana de ovibus: interdum ſeriùs, ut fœtus animalium poſt ablactationem. 618. §. Not. 3.

Decimas de facto poſſeſſas poſſunt laici cum conſenſu Epiſcopi dare locis Religioſis. 668. v. Laicus. Poſt Concil. Lateranenſe non poſſunt laici validè hæreditario Iure poſſidere Decimas. 621. §. Cùm. & ſeq. 622. §. Not. 6. Ad tempus tamen ex juſtis cauſis illis concedi poſſunt etiam poſt Lateranenſe. Ibid. Prohibentur laici Decimas injuſtè poſſeſſas in alios laicos transferre, ut ſaltem poſt mortem eorum Eccleſiæ reſtituantur. Ibid. §. Prohibemus. Recipiens ſepulturâ privetur, niſi eas Eccleſiæ reddiderit. Ibid. Poſſidentes injuſtè monendi ſunt, ut eos illi Eccleſiæ reſtituant, cuius ſunt. 628. §. Not. 2. Si ad hoc induci non poſſint, ſed velint eos donare alteri Eccleſiæ, & præſertim Religioſo loco, valebit donatio, modò fiat cum conſenſu Epiſcopi. 628. §. Not. 4.

Decimas laici non poſſunt præſcribere. 379. §. Not. 2. Defectu. 382. §. Cauſam. 626. §. De. Poteſt tamen una Eccleſia contra aliam præſcribere Ius Decimandi, vel immunitatem à Decimis. 626. §. De.

Decimæ non præſcribuntur citiùs contra Eccleſiam, quàm 40. annis. 907. §. Dicendum. 911. §. Exprimitur. Eodem tempore poteſt præſcribi pars Epiſcopo debita. 380. §. Reſcribit. & ſeq. 385. §. Dico 2.

Decimarum infeudationes antiquiores Concilio Lateranenſi (licèt poſt Decretum Vrbani II. factæ, utpote non receptũ) ſunt validæ, & licitæ. 622. §. Not. 6. 627. § Sanè. Poſt Concil. Lateranenſe laici ſunt incapaces huius feudi. 626. §. De præſcript. Infeudationes tamen conceſſæ à Papa etiam poſt Lateranenſe ſupponuntur legitimæ. 627. §. Sanè. In dubio præſumitur infeudatio facta ante Concil. Lateranenſe. 622. §. Not. 7. Ante dictum Concilium in Feudum conceſſæ Decimæ poſſunt ab iiſdem laicis in pignus, vel donum accipi. 626. §. Providetur. Poſt Lateranenſe Religioſis etiam exemptis non licet Decimas legitimè infeudatas acquirere, vel accipere de manu laicorum ſine conſenſu Epiſcopi. 627. §. 4. Non. Vaſallo Decimarum in perpetuum infeudatarum ſine hærede mortuo, non ipſo facto iterum incorporantur Eccleſiæ, ſed per acceptationem Epiſcopi, ſi velit. 628. §. Nota denique. Ante acceptationem poteſt Epiſcopus, ſi velit, tales Decimas alteri infeudare, non autem poſt acceptationem. Ibid. Ius Decimarũ in Feudum conceſſum non comprehendit Decimas novalium. 620. §. Nota 4. 623. c. 25.

Decimarum alienatio ſine evidenti neceſſitate, aut utilitate Eccleſiæ non eſt valida, ſi Beneficium (cuius ſunt) maneat, & non uniatur alteri. 558. §. Cùm.

Decimas aliarum Eccleſiarum à laicis detentas non licet Eccleſiaſticis in pignus accipere, licet autem ipſis Eccleſiis, quarum ſunt. 626. §. Providetur.

Decimæ poſſunt locari per triennium cum utilitate Eccleſiæ. 570. c. 2. Tranſactione poteſt præſtatio Decimarum tolli, vel imminui, cum conſenſu tamen Papæ; ſi tranſactio ſit perpetua: vel ſaltem Capituli; ſi ad tempus v. g. ad dies vitæ. 666. §. Cùm. & ſeq.

Decimarum ad præſtationem, poſſunt, qui tenentur, cenſurâ compelli. 233. §. Diſpendioſam. Subtrahentes jubentur excommunicari in Concil. Trident. nec antè abſolvi, quam reſtituerint. 620. §. Not. 2. Poſtquam. Pœnæ committentium varias fraudes circa Decimas animalium. 628. §. Religioſi. Pœnæ Religioſorum retrahentium homines à dandis Decimis, aut non ſuadentium, aut appropriantium ſibi ſine legitima cauſa, aut non permittentium ſolvi ex terris, quas tradunt aliis excolendas. 628. §. Religioſi. 934. §. Excommunicat.

Decimas extraordinarias Beneficiorum Papa quandoque jubet ex cauſa ad tempus ſibi, vel alicui Principi perſolvi. 629. §. Beneficiorum, & §. Eſt. Pro his conſtituuntur collectores, & ſubcollectores. Ibid. Hæ Decimæ ſolvendæ ſunt juxta taxam Beneficij conſuetam, & monetam currentem. Ibid. §. Not. 2. Vbi taxa nulla, plus, vel minus juxta annuos redditus ſolvendum. Ibid. §. Secundùm. Quæſtiones, & difficultates ſuper his Decimis motæ: & quid collectoribus illarum obſervandum. Ibid. §. Eſt.

Decretales quandoque vocantur Reſcripta Pontificia, Corpori Iuris non inſerta 337. c. 8. Hæ, ſi in judicio alligentur, & ſint communi Iuri conformes, licèt dubiæ fidei, poteſt Iudex ſecundùm eas judicare: ſi verò diſſonæ, Superiorem conſulat. Ibid. Niſi ſint authenticæ, nec contineant derogationem Iuris communis, contra illud vim obtinere non debent. Ibid.

Decreti nomen variè accipitur. 287. §. Cauſâ. Quid ſit Decretum primum, & ſecundum in materia miſſionis in poſſeſſionem? Ibid.

Dedicatio novæ Eccleſiæ ſpectat ad eum Epiſcopum, in cuius Diœceſi ſita eſt, &, qui incolas, antequam ædificaretur, baptizavit, & confirmavit. 659. §. Nota. Poteſt fieri non tantùm Dominicis, ſed etiam aliis diebus. 688. c. 2. Indulgentiæ in ipſa die Dedicationis non debent excedere unum annum. 939. §. Denique. §. Intelligit. §. Reſcribit. 940. c. 3. Indulg. In anniverſario Dedicationis non excedat 40. dies. 939. §. Denique.

Defectus natalium, niſi objiciatur viventibus parentibus, cenſentur incongruè, & malâ fide objici. 779. §. Pet. Per diſpenſationem in defectu natalium, ut poſſint ſuccedere in bonis temporalibus, non vult Papa præjudicare aliis, ad quos ſucceſſio ab inteſtato pertinere debet. 527. Reg. 50. Epiſcopi non poſſunt diſpenſare in defectu natalium, etiam occulto. 119. §. Ex Diſpenſ. Irregularitas ex hoc defectu tollitur per profeſſionem Religionis: ſed, ſi profeſſio annulletur, reviviſcit irregularitas. 116. §. Niſi. Probabile tamen eſt, talem exercere poſſe ordines in Religione ſuſceptos, & ad alios promoveri. 116. §. Niſi. Cauſa defectûs natalium ſpectat ad forum Eccleſiaſticum. 265. §. Cùm. Pendente hâc cauſâ apud Iudicem Eccleſiaſticum non eſt cognoſcenda cauſa ſucceſſionis hæreditariæ à Iudice ſeculari. 265. §. Patet.

Defectus Iuris poſitivi Papa poteſt ex plenitudine poteſtatis ſupplere, non autem Iuris naturalis. 525. Reg. 41. Re ipſâ autem tantùm ſupplet tunc, quando in ſupplicatione exprimuntur defectus ſupplendi: vel quando ſupplicatio ſignatur per hæc verba: *Fiat, quod petitur*. Ibid.

Defenſio ſui eſt Iuris naturalis, ideóque nemini neganda. 372. §. De.

Defenſor ſuæ Eccleſiæ Cathedralis eſt Epiſcopus. 558. §. Non.

Deformare in materia homicidij ſumitur pro occidere, quia homicida privat alterum formâ, id eſt animâ. 860. §. Not. 4.

Defunctis quomodo proſit ſolutio debitorum. 868. §. Not. 2. Etſi. An, & ex quibus cauſis liceat aperire, & exenterare corpora defunctorum. 612. §. Deteſtatur.

Defunctorum Sepultura. Vide: *Sepultura*.

Defunctorum Corpora. Vide: *Corpora Defunctorum*.

Degradatio eſt pœna Eccleſiaſtica, quâ Clericus jam ante à Beneficio, & officio depoſitus, privilegio tum fori, tum canonis per ſolennẽ ſententiam in perpetuũ exuitur. 956. §. Not. 5. Eſt duplex: Verbalis, & Realis. Verbalis poteſt delegari alteri, v. g. Vicario Generali: Realis autem eſt actus proprius

Ordinis Epiſcopalis. Ibid. Quibus ceremoniis, aut ritibus fieri debeat realis. 933. c. 2. Celebranda eſt poteſtate ſeculari præſente, & pronunciandum, ut degradatum in ſuum forum recipiat: non tamen tradendus realiter. 972. c. 27. 973. v. Videtur. Debet etiam Eccleſia pro eo intercedere ſeriò, & efficaciter, ut citra mortis periculum ſententiam circa eum moderetur. 972. c. 27.

Degradatus non eſt eo ipſo excommunicatus, ſi miniſtret in ordine ſuo, ſed præmiſsâ monitione, ſi non deſiſtat, eſt excommunicandus. 891. v. Not. 1. Clerici in latrociniis, vel aliis magnis ſceleribus deprehenſi, degradari debent, ſaltem verbali degradatione, & detrudi in monaſteria, quod tamen rarò auditur. 931. v. Clericos. v. Sufficere.

Delegatio alia eſt perſonalis, quâ exprimitur nomen perſonæ delegatæ: alia realis, quâ exprimitur tantùm officium, vel dignitas. Hæc tranſit ad ſucceſſores, etiam re non integrâ: non autem illa. 147. v. Not. quòd. Delegare ſumitur interdum pro ſubdelegare. 157. v. Si Iudex.

Delicti ratione ſortitur quis quidem forum Iudicis, ubi deliquit, non tamen fit abſolutè illius ſubditus. 245. v. Not. 2. Ratione.

Delicta Puerorum. Vide: *Puer.*

Demonſtratio contractibus addi ſolita quid ſit, & quomodo exprimatur? 744. v. Not. 3.

Denunciatio criminum ſucceſſit in locum accuſationis ſtrictè dictæ, quæ non ampliùs eſt in uſu. 795. v. Not. 2 & 4. Dividitur omnium optimè in Evangelicam, & Iudicialem. 800. v. Quando. & ſeqq. 801. v. Not. 4. v. Rectiùs. Vtraque tendit ad correctionem, non ad puniendum delictum pœnâ condignâ, ex prima denunciantis intentione. 801. v. Rectiùs. Evangelica eſt, quæ fit Superiori non tanquam Iudici, ſed ut Patri. 800. v. Not. 2. 801. v. Rectiùs. Evangelicæ denunciationis ordo. 800. v. Not. 2. Hanc denunciationem ſemper præcedere debet bina admonitio, etiam in notoriis. Ibid. Omnis denunciatio propter Chriſtum deberet initio eſſe Evangelica, & ſi non proficeret, fieri judicialis. 810. v. Etſi.

Denunciatio judicialis eſt, quæ fit Superiori tanquam Iudici, non ut Patri. 800. v. Not. 2. 801. v. Rectiùs. Iudices eam à quocunque oppreſſo accipiunt. 795. v. Not. 4. Ad denunciandum Simoniacum admittuntur omnes Catholici, etiam criminoſi, non autem hæretici, aut infideles. 816. v. Nullus, & ſeq. Admittuntur laici contra clericos, ſervi contra dominos. Ibid. v. Propter. 817. c. 7. Iudex poteſt procedere ad privationem, & depoſitionem &c. modò denuncians aliqua ſigna, ſeu probationes veroſimiles afferat. 816. v. Sicut. v. Not. 2. 822. v. Videtur. Poteſt dividi in Civilem, & Canonicam, quia utraque eſt Iudicialis. 801. v. Not. 5. Civilis eſt, quæ à Iure civili introducta fit per miniſtros publicos (qui Syndici, Fiſcales, Stationarij &c. vocantur) ad hoc ipſum conſtitutos. 800. v. Quando. Alia eſt denunciatio privata, quæ fit ob privatum intereſſe, aut commodum. Ibid. Si miniſter publicus falsò aliquid denunciet, non punitur, niſi malitioſè id fecerit. Ibid. Olim hæc denunciatio erat medium extraordinarium tantùm: videlicet in caſibus jure expreſſis: ſed hodie eſt ordinarium. 801. v. Not. 5.

Denunciatio Canonica eſt delatio criminis ad Iudicem Eccleſiaſticum ſine ſolennitate accuſationis, quæ inſcriptionem requirit. 800. v. Not. 3. Eſt remedium ordinarium. 801. v. Not. 5. Prærequirit monitionem charitativam. 800. v. Not. 3. Si Denunciatores non præmonuerint denunciatum, aut contra eum conſpiraverint, aut ſint excommunicati, repellendi ſunt à denunciatione. 803. c. 20. Injuſtus, aut indignus poſſeſſor Beneficij Eccleſiaſtici ſemper poteſt denunciari; etiam poſt rem jam judicatam. 73. v. In. Proceditur per illam, vel generaliter, vel ſpecialiter. 800. v. Not. 3.

Denunciatio Regularis, quâ proceditur in ordinibus contra Religioſos juxta ipſorum regulas, & conſtitutiones, eſt etiam Canonica. 801. v. Not. 4.

Denunciationes matrimonij aliquando vocantur Bannus. 785. c. 6. 728. v. Not. 2. Non requiruntur ad valorem matrimonii, non tamen poſſunt omitti abſque peccato mortali ſine juſta cauſa, vel diſpenſatione. 740. v. Ter. Non compenſantur omiſſæ, etiamſi maior pars Viciniæ ſciat. 740. v. Ducor. 741. v. Qui. Debent fieri ter à proprio contrahentium Parocho, tribus continuis diebus Feſtivis inter miſſarum Solemnia. Ibid. & 739. v. Statuit. Interea, qui voluerint, & valuerint, legitimum impedimentum opponant, & ipſi Presbyteri inveſtigent, utrùm aliquid obſiſtat? Ibid. v. 1. Pontifex. Si apparuerit probabilis conjectura impedimenti, contractus interdicatur, donec conſtet, quid fieri debeat. Ibid. Nullo impedimẽto appoſito, Parochus eos conjungat in facie Eccleſiæ. Ibid. v. Statuit. Si matrimonium malitioſè poſſet impediri, aut una tantùm denunciatio fiat, aut matrimonio coram Parocho, & teſtibus jam celebrato, ante conſummationem denunciationes fiant. Ibid. An aliquando denunciationes omnino remittendæ ſint, prudentiæ Epiſcopi relinquitur. Ibid. Epiſcopus poteſt diſpenſare in denunciationibus reſtringendis, & remittendis. 740. v. Illius. Idem poſſunt Abbates juriſdictionem Epiſcopalem habentes, & nulli ordinario ſubjecti. Ibid. Prælatus alterutrius contrahentium poteſt diſpenſare cum utroque. Ibid. Multò magis diſpenſare poſſunt, ut diebus ferialibus fiant. Ibid. Cauſæ diſpenſandi. 741. v. Not. 3. Varias. Ob bonum publicum, vel aliquem reſpectum ad illud ſcribit Sanchez, Prælatum teneri diſpenſare, non autem ob bonum privatum contrahentium. 741. v. Not. 3. Sed cùm Trid. hanc diſtinctionem non faciat, non eſt ſcrupuloſè agendum, ſed diſpenſandum etiam pro bono privato. Ibid. Parochus non poteſt diſpenſare: ne quidem propter malitioſi impedimenti ſuſpiciones. 740. v. Not. 2.

Depoſitio, & degradatio ſæpe ſumuntur promiſcuè. 933. v. Tentus. Quandoque ſumitur pro ſuſpenſione. 863. v. Eſt. 889. v. Nota.

Depoſitio eſt ab altaris miniſterio perpetua remotio. 224. v. Propter. Deponere Epiſcopos poterat olim Concilium Provinciale. Nunc eſt caſus reſervatus Papæ. 223. v. Ad. 391. v. Gloſſa.

Depoſitio ex ordine injuſta non valet, licèt aliæ ſententiæ injuſtæ teneant. 891. v. Etſi.

Depoſitio à Statu idem eſt, quod depoſitio ab Officio: non excommunicatio. 622. v. Nota denique. Ob quæ crimina, & exceſſus Prælatus deponi poſſit. 934. v. Doctrina. Quando invalida eſt Abbatis depoſitio, conſequenter etiam invalida eſt alterius electio. 804. v. Not. 2. Cùm. Non eſt conſultum, ut depoſitus ob legitimas cauſas, ſed contra Iuris ordinem (v. g. à Iudice non competente) reſtituatur, & mox iterum deponatur. 804. v. Propter.

Depoſitio reddit Clericum inhabilem ad Beneficia retinenda, vel acquirenda, niſi diſpenſetur. 244. v. Not. 4. Poteſtatem deponendi ab imperio agnoſcunt Catholici in Papa: Hæretici, & Schiſmatici negant. 403. v. Innoc. Exemplum Innocentij IV. deponentis Fridericum ſecundum Romanum Imperatorem. Ibid.

Depoſitum eſt contractus, quo res alteri gratìs cuſtodienda commendatur. 564. v. Perſonæ. Datur tantùm ad Cuſtodiam, non ad uſum, niſi aliter conventum ſit ſaltem tacitè, v. g. depoſito non obſignato. Ibid. De qua culpa depoſitarius teneatur? 564. v. Not. 2. v. Bona. v. Caſus. Vtens depoſito contra voluntatem deponentis committit furtum, fit infamis, poteſtque incarcerari, & torturæ ſubijci. 564. v. Not. 3. Si Eccleſia ipſa recepit aliquod depoſitum, & conſumpſit, tenetur reſtituere: non autem, ſi particularis perſona Eccleſiæ id recepit: niſi verſum ſit in utilitatem Eccleſiæ. 564. v. Not. 4. Si depoſitarius rebus ſuis ſalvis amittat tantum depoſitas, præſumitur dolus, præſertim, ſi illæ viles, hæ autem pretioſæ ſint. 564. v. Bona. & ſeq. Quomodo ſe purgare poſſit de dolo. Ibid. v. Depoſitas.

Depoſitori licet pro arbitrio depoſitum revocare. 564. v. Bona. 565. v. Pro. In depoſito non datur locus compenſationi, aut deductioni, licèt in aliis contractibus detur. 564. v. Bona. 565. v. Nota 2. Cùm. Cauſa. Ibid.

Deputatus ad aliquem certum actum, non poteſt illum iterare, ſive bene, ſive malè ſit functus ſuo officio. 98. v. Functus.

Derogatio legum ſpecialium, & generalium quando, & quomodo fiat? 637. v. Vterque. 10. v. Speciale. 484. v. Omiſſis. 502. c. 38. 525. Reg. 42. 532. Reg. 71. Privilegiis Apoſtolicis privatorum, etiam Monaſteriorum derogat pactum ſubſequens, non autem Iuri publico, aut privilegiis clericorum in communi. 189. v. Quin.

Deſponſatio quandoque ſumitur pro matrimonio rato. 646. v. Cùm. & ſeq.

Devolutio electionis. 78. v. Devolvatur. & ſeqq. 102. v. Cauſa. De devolutione conferendi Beneficia. 78. v. Devolvatur. & ſeqq. 540. c. 6. 543. c. 15. 308. v. Cauſa. 538. v. Sed.

Digitized by Google

v.Sed.& ſeq. 537.v.Nulla. De devolutione præſentandi. 98. v. Devolvatur. & ſeqq. De devolutione correctionis exemptorum, 174. v. Literæ. De devolutione executionis Teſtamenti. 596. v. Si. 597. v. Si.

Diæta eſt iter unius diei vulgaris, quæ ſi non conſtet, cenſent DD. recurrendum ad Iudicem, ut determinet: & quidem aliter in æſtate, quàm in hyeme. 27. §. Vltra. Rectiùs nulla fit diſtinctio inter æſtatem, & hyemem, quia Ius non diſtinguit. Ibid. Rectiùs recurritur ad Diætas legales, quàm ad arbitrium Iudicis. Ibid. Legalis Diæta eſt milliarium 20. Legalium, ſive Italicorum. 27. §. Vltra. Antiquo Iure nemo ultra duas: Novo verò nemo ultra unam Diætam à principali domicilio poteſt trahi ad Iudicium. 239. §. Vltra. 373. §. Duæ. 28. §. Vltra. Si tamen hæc duo concurrant, ut res litigioſa, & domicilium minus principale ſint intra eandem Diœceſin, ob hoc poteſt fieri computatio Diætæ. 239. §. Vltra. Caſus, in quibus cauſa poteſt extra Diœceſin committi, non tamen ultra unam Diætam. 37. §. Sancit, n. 2. 38. §. Niſi.

Dictiones numerales, quæ in literis Apoſtolicis ante Calendas, Nonas, & Idus ponuntur, non per Ciphras, ſed integrè ſcribi juſſit Alexander VII. 517. §. Item in. & ſeqq.

Dies artificialis durat à ſolis ortu uſque ad occaſum. 250. § Nota 2. Iudicium. Naturalis eſt ſemper 24. horarum, & incipit in media nocte Ibid. Ad Iudicium Eccleſiaſticum requiritur, ut fiat in die artificiali; non autem ad alios contractus. Ibid. Quoad Divinum officium incipit dies à primis Veſperis. 262. §. Iuxta. & ſeq.

Diffidare eſt Faidam (hoc eſt Bellum,) indicere, hoſtem declarare, bannire, proſcribere &c. 860. §. Perpetuò.

Dignitas Eccleſiaſtica generatim, & latiſſimè ſumpta eſt Præeminentia in gradu aliquo ſupra alios. 52. §. Duas. 469. §. Not. 2. Dantur triplicis generis dignitates Eccleſiaſticæ. 52. §. Duas. In Cathedralibus Eccleſiis numerantur communiter hæ dignitates, ſeu Prælaturæ. Præpoſitus, Decanus, Cuſtos, Scholaſticus, Cellarius. Attendenda tamen conſuetudo. 135. §. Sunt. Epiſcopus poteſt quidem cum conſenſu Capituli erigere novas dignitates, ſed non cum gravi præjudicio alterius: imò nullo quoad redditus. 45. §. Propoſuerat. Promovendus ad dignitatem non curatam debet 22. annis non minor eſſe. 62. §. Inferiora. In dubio, qualis honor dignitati noviter erectæ ſit tribuendus? Attendenda Primò, conſuetudo. Secundò, Ius commune. Tertiò, praxis aliarum Eccleſiarum &c. 45. §. Secundùm.

Dignitatem aliquam, ut vir acquirat, valet donatio uxoris. 793. §. Not. 2. Multis.

Dilatio dividitur in Iudicialem, & extrajudicialem. 260. §. Nota 1. Iudicialis ſubdividitur in legalem, conventionalem, & arbitrariam. Ibid. Arbitrariæ ſubdividuntur in citatorias, probatorias, & executorias. Ibid. §. Not. 2. Ad citatorias revocantur deliberatoriæ. Ibid. §. Not. 3. Non danda eſt dilatio irrationabilis, aut non neceſſaria. 261. §. Apertum. Iudex poteſt à ſuſpectis exigere juramentum, quod non malitioſè petant: vel petitas negare, ſi ſuſpicio ſit valde vehemens. 344. §. Not. 2. Non etiam danda dilatio nimis brevis, præſertim in cauſis Eccleſiaſticis. 260. c. 1. Si detur nimis brevis, poteſt appellari. Ibid. §. Tertium. Quænam dilatio cenſeatur nimis brevis, relinquitur arbitrio Iudicis. Ibid. Effectus Dilationum. 260. §. Not. 4.

Dilationes judiciales ſunt temporum ad actus judiciales conceſſorum prorogationes. 260. §. Not. 1. De his agitur in Titulo, de Dilationibus. Ibid. Extrajudiciales ſunt prorogationes temporum ad actus extrajudiciales, de quibus in jure non eſt ſermo. Ibid. Legales ſunt, quæ à lege, (vel ſtatuto, vel ſtylo Curiæ, vel conſuetudine) conceduntur abſque Iudice, vel partis conventione. Ibid. Conventionales ſunt, quæ ex conſentione partium competunt. 262. §. Not. 1. Hæ non poſſunt ſine cauſa à Iudice revocari altera parte invitâ. 433. c. 69. Arbitrariæ ſunt, quas Iudex dat ex præcepto, vel proviſione legis. Ab aliquibus vocantur judiciales. 260. §. Not. 1. Hæ non ſunt dandæ à Iudice, niſi pro tribunali ſedente, & utraque parte præſente. Ibid. §. Not. 5. Dandæ ſunt æqualiter Reo, & Actori Imo in capitalibus Reo tres, & Actori duæ dari poſſunt, etiam cauſâ nō cognitâ. Ibid. §. Not. 3. In cauſa adulterij nulla datur dilatio, niſi, ut perſonæ exhibeantur, aut poſt cognitionem cauſæ. Ibid. Citatoriæ ſunt, quæ dantur ante litis conteſtationem. Ibid. §. Not. 2. Ad has revocantur deliberatoriæ, quæ dantur Reo, ut viſo libello Actoris, deliberet, an velit litigare. Ibid. §. Not. 3. Si libellus eſt citationi inſertus, non conceditur Reo dilatio deliberatoria Ibid. §. Not. 3. 261. c. 2. Actori non conceditur dilatio deliberatoria. 260. §. Not. 3. Probatoriæ ſunt, quæ dantur poſt litem conteſtatam, & juramentum calumniæ, Actori, & Reo: illi ad ſuam intentionem, huic ad exceptionem probandam. Ibid. §. Probatoriæ. Hæ in cauſis civilibus regulariter ſunt peremptoriæ ex diſpoſitione Iuris, etſi vox: Peremptoriè; non addatur. Ibid. Executoriæ ſunt, quæ dantur condemnato ad ſatisdandum. Ibid. §. Executoriæ. Sunt quatuor menſium, nec habent locum in Civilibus, nec in criminalibus, in quibus executio non differtur, niſi in certis caſibus. Ibid.

Dimitti olim poterant omnes Religioſi, cùm eorum vota fuerint tantùm ſimplicia. 647. §. Not. 6.

Diœceſis nomine comprehenditur etiam Civitas Epiſcopalis, etiam in odioſis, licèt gloſſa neget. 31. §. Per generalem.
In una Diœceſi non debent conſtitui duo Epiſcopi. 172. §. Quoniam. & ſeqq. Non licet Epiſcopis tranſire ab una Diœceſi ad alteram. 460. §. Non, & ſeq. Quælibet monaſteria, & Eccleſiæ hoc ipſo pertinent ad Epiſcopum, quando ſitæ ſunt in eius Diœceſi, niſi probetur exemptio. 660. §. Sententiam. Ratione rei ſitæ, vel contractûs non ſortitur quis Diœceſin, licet ſortiatur forum. 28 § Ratio.

Diſciplina pene tota, & honeſtas Clericorum dependet à Decanis Ruralibus. 134 § Sollicitudinem.

Diſpenſatio ab Epiſcopo, vel Principe alio. 19. § Firmatū. Quādo Papa ex certa ſcientia jubet aliquid tolerari, habetur pro diſpenſatione, 112. §. Notat. 771 §. Diſſimulare. & ſeq. Per diſpenſationē in defectu natalium, ut ſuccedere poſſint, nō vult Papa præjudicare illis, qui ab inteſtato ſuccedere debent. 527. Reg. 50. Papa conferens Beneficium non hoc ipſo diſpenſat in impedimento incognito. Ibid. Reg. 51. Nulli ſuffragatur diſpenſatio Papæ, niſi literis confectis. 527. Reg. 52. Pontifex poteſt diſpenſare in voto ſolenni Profeſſionis. 742. §. Not 2. Vtrùm. Archiepiſcopi, & Epiſcopi confirmati à Papa, habent poteſtatem ordinariam diſpenſandi in votis, in ſua Diœceſi. 652. § Not. 2. Sede Epiſcopali vacante poteſt diſpenſare Capitulū in omnibus votis, in quibus diſpenſat Epiſcopus Ibid.

Diſpenſationi votorum frequenter miſcetur commutatio 652. §. Not. 2. 653. §. Collige. Papa poteſt diſpenſare in matrimonio rato, ſed non abſque juſtâ, & gravi cauſâ. 742. §. Not. 2. Vtrum. 743. §. Aliter. & ſeq. Solius Papæ eſt diſpenſare in impedimentis matrimonij jure canonico ſtatutis. 771. §. Pro. Poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare ex gravi cauſa, ſi deſit recurſus ad Papam &c. Ibid. Quomodo, & quando diſpenſetur in Conſanguinitate. 527. Reg. 49. 770. c. 4. 772. §. Grave 789 c. 8.

Diſſimulatio Papæ, quando vim habeat diſpenſationis? 778. § Diſſimulare. & ſeq.

Diſtributiones quotidianæ tribuendæ ſunt illis, qui Divinis officiis præſentes adfuerint. 466. § Statuit. & ſeqq. Cauſæ, ob quas etiam abſentes eas lucrantur. 97. §. Quotidianis. An habentes Beneficium duplex etiam lucrentur diſtributiones duplices? 466. §. Nota 2 Qui ſub Divinis Officiis audit confeſſiones, lucratur diſtributiones. 466. Ṽ. Nota. 3.
De diſtributionibus juxta communiorem ſententiam poſſunt Clerici teſtari. 600. §. Dubium.

Diſtrictio Iuris Civilis temperatur à Pontifice in Iure Canonico quoad Eccleſiaſticas perſonas, quando juſtitia non periclitatur. 282. §. De.

Diſtrictiæ Eccleſiaſtics vocantur Cenſuræ. 243 §. Nota in hoc.

Divortium in communi eſt diviſio matrimoniorum 785. § Nota 1. Fit dupliciter Primò, quoad ſubſtantiam vinculi. Secundò, quoad thorum. 785. §. Not 1. 783 §. Not 2 Matrimonium fidelium quoad vinculum diſſolvitur nunquā, ſi ſit validè contractum: dicitur autem ſolvi, quando declaratur fuiſſe nullum. 785 § Not. 1. Declaratur autem nullum propter impedimentum aliquod dirimens, per Iudicem Eccleſiaſticum, & ſeparantur omnino, ſive velint, ſive nolint. Ibid. Facto divortio reddenda eſt dos, & alia donata propter nuptias. Bona verò communia dividenda. 790 § Mulieres. §. Cùm H. & ſeq. Matrimonium etiam infidelium, & fidelis cum infideli probabiliùs jure naturæ eſt indiſſolubile exceptis tribus caſibus. Primo, ſi infidelis fideli omnino coha-

cohabitare poſſit. Secundò, ſi non ſine contumelia Creatoris fieret. Tertiò, ſi non ſine periculo perverſionis cohabitaret 788. c. 7. Hanc diſſolubilitatem Deus ipſe induxit. Ibid. ℣. Not. 2. Probabilius autem eſt, matrimonium in his tribus caſibus non diſſolvi ipſo jure, ſed, quando conjux converſus aliud matrimonium in facie Eccleſiæ contrahit. Ibid. Si ex duobus fidelibus unus fiat infidelis, non dirimitur vinculum matrimonij. 788. c. 7. & ℣. Not. 2. Infideles in ſecundo, vel tertio gradu copulati poſt converſionem non debent ſeparari. 789. c. 8.

Divortium quoad torum quando dotis, & aliarum donationum reſtitutionem importet? 790. ℣. Not. 2. Si vir condonet adulterium uxori (tacendo, retinendo eam in domo, et ſe copulando) cenſetur etiam dotis amiſſionem illi tacitè condonaſſe. 791. ℣. Nec. Cauſæ divortij ex natura matrimonij petita tantùm eſt unica, videlicet fornicatio, ſive adulterium. Sed tam ſpirituale (quale eſt hæreſis, vel apoſtaſia à fide) quàm carnale. 360. ℣. Cùm Pontifex. 648. ℣. Not. 2. 786. c. 2. 756. c. 2. Aliæ autem generaliores cauſæ ſunt plures, v. g. diſcordia, ſævitia, morbus contagioſus, periculum vitæ, vel ſeductionis. 756. ℣. Excepta. & ſeq. 786. ℣. In. Separato licet toro certum tamen eſt apud Catholicos manere vinculum matrimonij. 754. ℣. Antecefforis. 788. ℣. Conſultus. ℣. Not. 2.

Divortium quoad torum ob hæreſin, & infidelitatem. 787. ℣. Sine. ℣. Not. 2. Etſi. ℣. Cùm quædam. ℣. Not. 2. Etſi. 788 ℣. Not. 3 Ea. Primis ſæculis Chriſtianitatis propter frequentem converſionem infidelium, laudabilis fuit cohabitatio fidelis cum infideli. 789. ℣. Non illam. 788. ℣. Etſi. ℣. Not. 3. Si. Excipiebantur autem tres caſus. Primò, ſi nollet omninò fidelis habitare cum infideli. Secundo, ſi non ſine contumelia Creatoris. Tertiò, ſi non ſine periculo perverſionis. 789. ℣. Non illam. 788. ℣. Not. 3. Si. Poſtea verò univerſali conſuetudine, imò lege inductum eſt, ne fidelis converſus cohabitaret infideli, etiamſi eſſet ſpes converſionis. 789 ℣. Non illam. Utroque infideli ſucceſſivè ad fidem converſo tenetur alter alterum iterum recipere, niſi interim alteruter nupſerit, aut adulteriū commiſerit: hoc enim tribuit cauſam divortij petendi etiam poſt Baptiſmum Ibid. ℣. Non tamen.

Divortium quoad torum ob adulterium. 787. ℣. Not. 2. Ad. Adulterium notorium dicitur præcipuè illud, quod eſt facti permanentis. 787. ℣. Not 3 Utroque. Uxorem notoriè adulteram, & multò magis in adulterio perſeverantem poteſt maritus propriâ auctoritate domo expellere. 866. ℣. Not. Compenſ. Maritus tenetur ſub peccato gravi uxorem in adulterio perſeverantem dimittere, & à copula abſtinere. 865. ℣. Eius.

Divortium non poteſt fieri abſque Iudicio Eccleſiæ, quantumcunque adulterium ſit notorium, niſi fortè in aliquo raro caſu non daretur recurſus ad ullum Iudicem Eccleſiaſticum. 787. ℣. Not. 3. Utroque. Vir non poteſt petere divortium propter tale adulterium mulieris, ad quod eam ipſe invitam proſtituit: imò, ſi de viri beneplacito volens commiſit, non poteſt ab illo reputari 767. ℣. Prior.

Divortium tori admittitur, etiamſi unus conjux alteri dederit occaſionem fornicandi, expellendo ex domo, negando alimenta &c. 787. ℣. Not. 2. Divortium. Si factum eſt abſque Iudicio Eccleſiæ, debet repellens ad repulſum conjugem recipiendum compelli, etiamſi adulterium ſit notorium aliquo modo Ibid. c. 3. & ℣. Not. 2. Varias. Si autem adulterium ita ſit notorium, ut nullâ tergiverſatione celari poſſit, & reſtitutionem ſpoliati impediat, non conceditur repulſo reſtitutio, nec repellens cogitur ad recipiendum. 786. c. 4. Si mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit redire, debet eam recipere unâ, vel alterâ vice, non tamen ſæpe. 865. ℣. Si ℣. Not. 2. Si uterque conjux commiſit adulterium, non ſolet ab Eccleſia concedi divortium, ſed paria delicta mutuâ compenſatione delentur. 787. ℣. Cogi. ℣. Not. 3. Quia. 866. c. 7. Maritus tenetur adulteram iterum recipere, ſi conſtet, ipſum cum alia etiam adulterium commiſiſſe. Ibid. & 786 c. 4. Imò conjugi dimiſſo competit actio ſuper repetitione alterius. 866. ℣. Nota. Cenſentur autem conjuges divortij pœnam per copulam ſibi remittere. 866. ℣. Nota.

Docendi pro licentia nihil exigendum. 837. c. 2. Per licentiam autem docendi non intelligitur gradus Academicus Licentiatûs, ſed ſimplex poteſtas docendi. Ibid. ℣ Not. 2. Pro labore, & induſtria docendi etiam Theologiam, abſque ſimonia datur pretium, licet ſcientia, & doctrina ſint aliquid ſpirituale. 837. ℣. Not. 3.

Doctoratus præmittendum juramentum de non excedendo taxam ſumptuum præſcriptam. 838. c. 2. Abijt autem juramentum hujus taxæ in deſuetudinem, præſertim apud recentiores Academias. 839. ℣. Dicitur.

Dolus alius bonus, alius malus. 281. ℣. Not. c. 2. Malus nunquam præſumitur, ſed ſemper debet probari præſumptionibus, & conjecturis Ibid & 24. ℣. Not. 3 Quod. Præſertim circa modica. 884 ℣. Literas. Probari debet ab eo, qui eum allegat. Ibid. ℣. Not. 3.

Dolus nemini debet patrocinari. 648. ℣. Not. 2.

Dolo captiſſa licentia uxoris ad ingrediendam Religionem, non ſufficit, ſed poteſt virum revocare. 651. ℣. Non. Juvenes dolo, aut gravi errore inducti in monaſteria, non ſunt cogendi ad perſeverandum. 206. ℣. Not. 3. & ſeq. Jus non ſubvenit dolum paſſo, niſi ſit dolus cadens in conſtantem virum. 206. ℣. Not. 2. Inductus promiſſo contra Ius, regulam, aut veritatem in re alicuius momenti, non cenſetur deceptus, ſed ſimplex, & fatuus. 206. ℣. Not. 3.

Dolus in ſolo nomine perſonæ præſentis non dirimit matrimonium: quia non inducit errorem perſonæ. 718. ℣. Not. 2.

Domeſtici quinā dicantur, & quādo poſſint eſſe teſtes. 814. c. 24.

Domicilium eſt duplex: originis, & habitationis. 243. ℣. Aut. Originis dicitur, ubi quis natus eſt, hoc eſt, ubi mater domicilium ſuum habuit, dum peperit. Ibid. Per mutationem hujus domicilij arbitrariam, amittuntur jura originalia. Ibid. ℣. Domicilium ergo. Propter liberationem ab ejuſmodi oneribus debent emigrantes per Germaniam paſſim dare die Nachſteür Ibid. Domicilium habitationis propriè eſt, ubi quis fortunæ ſuæ, vel bonorum, aut familiæ maiorem partem habet. Ibid. ℣. Domicil. habit. In Clericis coincidit cum domicilio Beneficij reſidentiam poſtulantis. Ibid. ℣. Aut. Hoc magis attenditur, quoad juriſdictionem acquirendam, quia hominem abſolutè illi ſubjicit. Ibid. ℣. Aut. & ſeq. Quomodo Clerici in loco Beneficij ſui ſortiantur domicilium? 28. ℣. Quaſi. Quomodo Prælati Regulares, & Religioſi? Ibid. Quid ſit Quaſi-Domicilium habitationis. 243 ℣. Domicil. habit.

Dominium, & poſſeſſio eiuſdem rei nihil habent commune. 567. ℣. Not. 3. Septem differentiæ inter dominium, & poſſeſſionem. Ibid. Verius eſt, non dari diſcrimen inter dominium, & proprietatem. Ibid. ℣. Not. 2. Ex locatione non efficaciter probatur dominium locatoris, cùm etiam conductor poſſit locare. 336 ℣. Per. Clerici habent dominium fructuum Beneficij, ſed non oculatum. 589. ℣. Not. 3 & ſeqq. 59 . ℣. Ex. 591. ℣. Not. 2. Plantata, ſeu inædificata alieno ſolo ex propriâ, vel alienâ materiâ, ſolo cedunt. 594. ℣. Etſi. Qui concedit alicui Ius in aliqua re, præſumitur eſſe dominus illius rei, ſaltem contra eum, cui concedit, 683. ℣. Collige. Omnes Ordines Religioſi habent dominium in communi, exceptis Franciſcanis. 975. ℣. Not 4. An in rebus uſu conſumptibilibus poſſit uſus facti ſeparari à dominio? 975. ℣. Cùm. & ſeqq.

Dominus obligatur ex culpa Officialis, ſi negligentem præpoſuit, aut ſciens toleravit. 141. ℣. Not. 7. Epiſcopus poteſt, ac debet vocari Dominus ſubditorum: id negans eſt puniendus, non tamen peccaret ſubditus, ſi vocaret eum Prælatum. 899. ℣. Epiſcopum.

Dominus poteſt agere, ne Subditi moleſtentur, ne impediantur à debitis ſervitiis, ne depauperentur, &c. 918. ℣. Prohibitio.

Domus in circuitu Eccleſiæ Majoris intra 40. Minoris verò intra 30. paſſus, gaudent Iure Aſyli. 700. ℣ Not. 4. Religioſi exempti non tenentur de domibus ſuis dare tributum Prælatis ſecularibus. 899. c. 17. 900. ℣. Gregorius.

Donatio ſumitur quandoque pro collatione Beneficij Eccleſiaſtici, ſed impropriè. 111. ℣. Mandat. 117. ℣. Archiepiſcopo. 142. ℣. Cùm. 588. ℣. Not. 3. 898. ℣. Prima. 899. ℣. Mandat. Generatim deſcribi poteſt, quod ſit datio liberalis. 583 ℣. Not. 1.

Donatio requirit de præſenti intentionem donandi. 336. ℣. Repertâ. Eſt contractus nominatus Iure Gentium. 583 ℣ Nota 2. Conſtat conſenſu donantis, & donatarij, ac conſequenter requiritur acceptatio. Ibid. Qui dominium proprium nullum habent, ut ſervi, & Religioſi, donare non poſſunt

Digitized by Google

ſunt ſine licentia, vel ratihabitione Superioris. 583. v. Not. 5. Minores 25. annis, etſi rerum ſuarum ſint Domini, prohibentur donare. Ibid. Parentes, & liberi in eorum poteſtate conſtituti prohibentur donare: emancipatione tamen convaleſcit donatio. Ibid. Inter ſponſum, & ſponſam tenet donatio. 793. v. Donatio. Inter conjuges conſtante matrimonio eſt prohibita: in multis tamen caſibus valet. Ibid. & ſeq.
Quando, & quomodo donationes conjugum invalidæ convaleſcant, & confirmentur. Ibid. v. Niſi. & ſeq. 583. v. Not. 5. Quantam donandi poteſtatem habeant Epiſcopi. 587. c. 9. 550. v. De non. 536. v. Notandum. Res minoris momenti, & valoris poſſunt donare etiam illæ perſonæ, quæ aliàs prohibentur. 583. v. Not.

Donum non debet excedere 500. ſolidos ſine facultate Magiſtratûs, quorum tamen pretium non exprimunt jura. Ibid. v. Not. 4. Si excedat, exceſſus a magiſtrato eſt reſcindendus. Ibid. Excipitur Primò, donatio in redemptionem captivorum. Secundò, in refectionem ædium ruinoſarum, aut incendio conſumptarum. Tertiò, donatio Principis facta privato, vel contra. Quartò, donatio magiſtri militum facta militibus. Ibid. Bona Eccleſiæ immobilia, & pretioſa mobilia quandonam, & quomodo donatione alienari poſſint? Vide: *Alienatio.*

Donari poteſt aliquid Eccleſiæ nondum exiſtenti, ſi Fundator illam nomine Eccleſiæ fundandæ, vel erigendæ recipiat: licet ſecus ſentiat Panorm. 695. v. Collige. ad finem.

Donationes quomodo interpretandæ. 585. v. In. Cauſa. Ibid. Clauſula onoroſa poſt plures donationes poſita, proximam tantùm reſpicit. Ibid. v. Clauſula.

Donationum alia eſt ſimplex; alia ob cauſam. Simplicium alia perfecta, alia imperfecta. Ob cauſam alia mortis, alia dotis, propter nuptias, aut remunerationis cauſâ. 583. v. Not. 1. & ſeqq.

Donationes omnes præter eam, quæ fit mortis cauſâ, vocantur donationes inter vivos. Ibid. v. Not. 7. ad finem.

Donatio ſimplex perfecta quid? 583. v. Not. 2. Ex quibus cauſis revocari poſſit? 583. v. Not. 6. 587. v. Propter. & ſeqq. 588. v. 2. 3. 4. 5.

Donatio ſimplex imperfecta quid? 583. v. Not. 2. Revocatur, ſi modus donationi adjectus &c. non fuit adimpletus. 588. v. 1. Vt.

Donatio tamen Eccleſiæ facta ſub conditione non poteſt revocari, etiamſi non ſit impleta, ſed debet agi, ut impleatur. 745. v. Interpoſita. Poteſt tamen revocari, ſi donans expreſſè addat, quod conditione non impletâ, debeat revocari. Ibid.

Donatio mortis cauſâ quid? 583. v. Not. 7. Eius effectus poſt mortem donatoris obtinetur inſtar Legati. Ibid. Revocari poteſt ex tribus cauſis Primò, ſi donator in infirmitate promiſit, & convaluit. Secundò, ſi donatarius ante donatorem moriatur. Tertiò, ſi donantē pæniteat doni. Ibid. v. Not 7.

Donatio dotis cauſâ quid? 583. Not. 8. 792. v. Diſpoſitio. In Hiſpania viri ſolent dotare uxores. 793. v. Diſpoſitio. Maritus poteſt validè uxori dotem remittere, aut conſuetas uſuras, ſi nondum ſit ſoluta. Ibid. v. Not. 2. Multia.
Durante matrimonio repeti nequit, niſi mariti bona labantur, vel fiſco inferantur. 583. v. Not 8. Vir non poteſt repellere uxorem, ob non ſolutam dotem. 792. v. Not. 2. Panorm. Si vergat vir ad inopiam, poteſt ab eo peti cautio: nec ſufficit juratoria. Ibid. v. Cùm. 793. v. Cautionem.
Si maritus non poſſit præſtare cautionem, dos poteſt deponi apud mercatorem, ut vir eius lucrum percipiat. Ibid.
Optio horum duorum relinquenda Iudici. Ibid. v. Not. 2. Hunc. Vxor poteſt agere ad dotem, quantumcunque maritus vergat ad inopiam. 792. v. Ad. An matrimonium poſſit contrahi, aut conſtare ſine dote. 791. v. Et. 792 v. Not. 2. Panorm. Si divortium fiat ex culpa mariti, debet reſtituere dotem: ſi autem ex culpa uxoris, amittit dotem, & donationem propter nuptias. 49. v. Conſuetudines. 866. v. Replicavit. 790. v. Not. 2. 791. v. Si.

Donatio propter nuptias dicitur, quæ conſtituitur mulieri à marito, vel alio eius nomine reſpectu nuptiarum. 583. v. Not 8. 792. v. Diſpoſitio. Res ſic donata non poteſt alienari durante matrimonio, etiam conſentiente uxore, niſi poſt biennium iterum conſentiat, & vir de aliis bonis eam indemnem ſervare poſſit. 567. v. Etiam. Emptor huius doni venditi, poteſt id præſcribere 30. annis Iure Canonico. Ibid. v. Not 2.
Si uxor videat, donata propter nuptias periclitari, poteſt agere pro conſervatione eorum. Ibid. v. Etiam. Soluto matrimonio redit donatio propter nuptias ad virum, ſicut dos ad mulierem, niſi conſuetudo aliud habeat, aut pactum intercesſerit. 583. v. Not. 8.

Donatio remuneratoria, quæ fit in compenſationem Beneficij, officij, aut obſequij alicuius præcedentis, non eſt mera, nec propriè donatio. 583 v. Not 9. ideòque nec revocari poteſt. Ibid. & 588. v. Not. 4.

Dotare ſororem Clericus poteſt, imò in neceſſitate tenetur, ſicut tenetur alere. 216. v. Sororem. Poteſt etiam de bonis Eccleſiæ aliquid ei aſſignare ad dies vitæ ſuæ. Ibid.

Dubium aliud eſt negativum, aliud poſitivum. 715 v. Not. 2. Regulam. In negativis, in quibus pro neutra parte adſunt ullæ rationes, teneri debet, quod certius æſtimatur. Ibid. In poſitivis verò, in quibus pro utraque parte adſunt rationes probabiles, eligi poteſt ex duabus probabilibus ſententiis, quæ placuerit, etiam minùs tuta. Ibid. Facta ex intentione dubia, in meliorem partem ſunt interpretanda, juxta regulas juris: etiamſi interpretans ſæpe fallatur. 978 v. Hæc regula deſumpta. Negatio partis non facit rem dubiam, ſi aliunde notoria ſit. 529. v. Si factum ſit notorium.

Ducatus moneta idem eſt, quod aureus, ſolidus, numiſma, florenus auri de Camera. 512. v. Quæ. 519. v. Hæc. Libra Turonenſium parvorum in Camera Apoſtolica acceptari jubemt pro ducato, ſeu floreno auri. 519. Reg. 25.

Duellorum prohibitiones promulgatæ cõfirmantur. 718. v. Sententiam. Si Clericus alicui ſponte duellum obtulerit, vel oblatum ſuſceperit, ſive vincat, ſive vincatur, eſt deponendus, hoc eſt, ſuſpendendus. 863. v. Si Clericus. & ſeq. v. Eſt.
Non incurrit tamen hanc pœnam ipſo facto, ſed per ſententiam. Ibid. v. Eſt. Nec ſufficit ad eam incurrendam, tantùm provocatum eſſe, & acceptâſſe, ſed requiritur, ut pugna re ipsâ ſequatur. 864. v. Not. 2. Requiritur inſuper, ut ſponte acceptet duellum, & non coactus. Ibid. Poteſt diſpenſare Epiſcopus, modò homicidium, aut mutilatio non non fuerit ſubſecuta. 863. v. Si Clericus. Erat olim conſuetudo, ut deficientibus probationibus Reus cogeretur innocentiam ſuam duello probare. 864. Qui per ſe, vel per alium ſic duellat, eſt verus homicida, & irregularis. Ibid. v. Cùm. & ſeq. Conſequenter deberet etiam perdere Beneficium: ſed, ne privetur ſuſtentatione neceſſariâ, datur Epiſcopo poteſtas diſpenſandi. Ibid.

Duces non obligat Papa derogans juri patronatûs laicorum, niſi exprimantur. 525. Reg. 42. Andream Ducem, Regis Hungariæ filium, jubet Papa debitum ſuſceptæ crucis exſolvere ſub pœna excommunicationis, & privatione juris ſuccedendi in regno. 654. c. 6.

Duces, & milites in quocunque bello etiam juſto, ſive defenſivo, ſive offenſivo incurrunt irregularitatem ex defectu lenitatis. 860. v. Not. 2.

E.

EBRIETAS, & abuſus obligandi alios ad æquales hauſtus omnino abolendus. 450. c. 14.

Ebrij non poſſunt contrahere matrimonium. 717 v. Idonei.

Eccleſia ſumitur tripliciter Primò, pro templo ipſo, ſeu ædificio. Secundò, pro Clero eam gubernante, eique inſervienţe. Tertiò, pro tota congregatione fidelium ad eam pertinentium. 706. v. Eccleſiis. His additur quartò, pro reddibus. 836. c. 4.

Eccleſia ſumpta pro ædificio latè loquendo dicitur etiam Oratorium, Baſilica: in rigore autem differunt. 696. v. Vbi.

Eccleſia ſumpta pro Clero vocatur Prælatura, aut Rectoratus Eccleſiæ. 836. v. Cùm M. G. Benignitatis Eccleſiæ Exempla. 668. v. Non. 849. v. Not. 2. Cur toleret ritus impios Iudæorum? 841. v. Et. Cur prohibeat cohabitationem cum Iudæis. 840. v. In. Aliorum infidelium, & hæreticorum ritus quando tolerandi? 841. v. Not. 2.

Eccleſia non judicat de occultis. 722. v. Not. 2 Ex. 828. c. 33. 833 v. Pro. Quas pœnas Eccleſia infligere poſſit? 812. v. Verberibus. Quomodo Eccleſia liget, & abſolvat mortuos? 949. v. Quamvis. An Eccleſia poſſit excommunicare mortuum, ſi poſt mortem cognoſcatur fuiſſe hæreticus? Ibid. v. Not. 2. & 3.

Eccleſia ſumpta pro tota Congregatione Fidelium. 590. v. Not. 6.

Eccleſia formata eſt ex latere Chriſti, ſicut Eva ex latere Adæ. 2. v. Dei Filius. Hoc modo ſumpta non habet propriam exemptionem, niſi quatenus in Spiritualibus ſubiacet ſpeciali regimini. 706. v. Eccleſiis.

Eccleſia ſumpta pro Redditibus elocari poteſt. 836. v. Cùm Magiſter & ſeq. Gaudétque jure Minorum quoad reſtitutionem in integrum. 207. v. Si. Reſtituitur una Eccleſia contra alteram, ſicut contra hominem privatum. 209. c. 3. Subvenit expoſitis, quorum parentes ignorantur. 849. v. Not. 2.

Eccleſia Cathedralis. 481. v. Sub. 685. c. 26. Proviſio Cathedralium Eccleſiarum, quæ Clericis carent, & ſubditis Chriſtianis, reſervatur Summo Pontifici. 103. v. Statuit. & ſeq. Si Eccleſia aliqua ſita in Archidiaconatu aliquo, erigatur in Cathedralem, eximitur eo ipſo à juriſdictione Archidiaconi. Sed, ſi huius jus lædatur, ſatisfaciendum illi eſt ab erigente. 183. v. Non eſt. Quid doceri debeat in Cathedralibus Eccleſiis? 836. v. Mandat. 837. v. Confirmat. 838. v. Eadem. v. Iubet.

Eccleſiæ Collegiatæ conſtituuntur à principio in ipſa fundatione ſub nomine Eccleſiæ Collegiatæ, aut Capituli. 899. v. Not. 2. Poteſt tamen Ius Collegij acquiri, vel privilegio Superioris, vel conſuetudine. Ibid. v. Not. 1. & 2. Præcipuum eius ſignum eſt ſigillum. Ibid. Sine hoc, etſi plures Beneficiati ſint in Eccleſia, non tamen faciunt Collegium, aut Capitulum. 899. v. Not. 2. Quid doceri debeat in Collegiatis Eccleſiis. 838. v. Eadem.

Eccleſia Conventualis juxta Etymon dici poteſt, quævis Eccleſia Collegiata, etiam Cathedralis, ſive ſit Regularis, ſive Secularis. 64. v. Conventus. 268. v. Clerici. 674. v. Non. De conſuetudine autem, & vulgari uſu ſolæ Religioſorum Eccleſiæ dicuntur Conventuales. Ibid.

Eccleſia exempta. 44. v. Libera. 77. v. Qui. 512. Not. 2. 660. v. Sententiam.

Eccleſia Filialis eſt Eccleſia, vel Capella Parochiali annexa, & ſubiecta. 625. v. Not. 3. Quandoque ſubjicitur una Eccleſia alteri quoad aliqua, non autem quoad omnia. 663. v. Cùm Syndicus. & ſeq.

Eccleſia Græca. 748. v. Not. 2. Quomodo Sacerdotes Græci differant à Latinis quoad matrimonium? Ibid. & 458. c. 6.

Eccleſia Matricis nomine, non intelligitur ſemper Romana, ſed aliquando vel Baptiſmalis, vel Cathedralis, prout ſubiecta materia poſcit. 971. c. 22.

Eccleſia Metropolitana non intelligitur ſub generalitate Eccleſiarum civitatis, aut Diœceſis. 481. v. Sub. Continentur autem ſub nomine Eccleſiarum in provincia. Ibid. In hia præter Grammaticum habendus Theologus, aſſignatis à Capitulo unius præbendæ proventibus, licet non ideo fiat Canonicus. 857. c. 4. Si autem utrique providere non poſſit, provideat ſaltem Theologo, & Grammatico alibi provideri faciat. Ibid. & 838. c. 5.

Eccleſia numerata dicitur illa, quæ habet certum Canonicorum, & præbendarum numerum. 542. c. 10. Hæ non debent vacare ultra ſex menſes, ſed mortuo uno Canonico, debet conſtitui alius. Ibid.

Eccleſia non numerata vocatur illa, in qua non eſt determinatus numerus Canonicorum, aut præbendarum. 542. c. 10. Eiuſmodi Eccleſia non-numerata eſt Aſtenſis; & Eccleſiæ Regulares communiter. Ibid. Ad has non extendit ſe ſtatutum Concil. Later. De beneficiis ultra ſex menſes vacantibus. Ibid.

Eccleſia Orientalis non admiſit Votum Continentiæ annexum majoribus Ordinibus. 458.

Eccleſia Parochialis vocatur aliis nominibus etiam Baptiſmalis, Plebanalis, & Matrix. 615. v. Not. 3. & 4. Quid ſit, & unde dicatur? 618. v. Not. 2. & 3. Non tarò nomine Parochiæ intelligitur tota Diœceſis, ſive Epiſcopatus. 587. v. Licet. v. Not. 2. Hoc. 613. v. Not. 4. 614. v. Hic.

Eccleſia primitiva. In hac nō tantùm Clerici, ſed omnes Chriſtiani vixerunt in cōmuni. 589. v. Not. 4. Oblationes fidelium ita diſpenſabantur, ut quiſque haberet neceſſaria, reliqua pauperibus cederent. ibid. Succeſſu temporis bona Eccleſiaſtica diſtributa fuerunt in 4. partes, ſive portiones. ibid. Hæc diſtributio ex bonis communibus fecit propria. ibid.

Eccleſia Regularis requirit Conventum, ſeu Collegium Religioſorum. 77. v. Not. 2. Sunt communiter Eccleſiæ non-numeratæ. 442. c. 10.

Eccleſia Regularis non poteſt reduci ad Secularem, ſine urgentiſſima, & neceſſaria cauſa. 695. v. Collige. In defectum tamen Regularium poſſunt induci Seculares. 659. c. 5. Poſſunt etiam induci alij Regulares. 710. c. 7. In utroque caſu Regulares ſuperſtites non tenentur mutare ſtatum, ſed debetur illis ſuſtentatio, ſicut ante. 695. v. Collige. Papa poteſt Eccleſias Regularium privilegiare in præjudicium Epiſcoporum. 896. v. Contra. Nulla Eccleſia Regularis, in qua Epiſcopus percipit Iura Epiſcopalia, eſt Prælato pleno jure ſubjecta. 913. v. Colligit. Non ſunt recipiendæ de manibus laicorum. 476. v. Statutum.

Eccleſia Romana eſt omnium Eccleſiarum, & fidelium mater. 971. v. Patet. Quod Eccleſia Romana univerſaliter probat, vel reprobat, aliæ imitari debent, quia ab ipſa habent ſuā inſtitutionem, & auctoritatem. 980. v. Hæc. Indignum eſt, & a Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum, ut pro Spiritualibus facere quis homagium compellatur. ibid Reg ult.

Eccleſia ſecularis licitè poteſt reduci ad Regularem, non autem viciſſim ſine neceſſitate. 695. v. Collige. Superſtites ſeculares non tenentur mutare ſtatum, ſed debetur illis ſuſtentatio, ſicut antè. ibid.

Eccleſiæ vacantis cuſtodia, & cura principaliter pertinet ad eum, qui habet jus inſtituendi: licet non ſit Epiſcopus. 169. v. Not. 2. Niſi Patronus illius ſit Eccleſiaſticus, quia tunc illi incumbit cura, etiamſi non habeat jus inſtituendi. ibid. Non valet judicium, aut ſententia contra Eccleſiam vacantem lata. Imò etiam teſtium receptiones contra eam ſunt reprobandæ. 546. v. Cum plures. 547. c. 3. Pœnæ occupantium bona Eccleſiæ vacantis. 600. v. Not. 2. 93. v. Vniverſos. Ex legitima conſuetudine, vel rationabili cauſa. (v.g. in utilitatem Eccleſiæ, in fabricam, aut bonum defuncti &c.) poteſt aliquid expendi. Ibid. v. Nomine.

Eccleſiaſtica perſona latiùs patet, quàm Clericus: nam etiam e.g. Abbatiſſa eſt Eccleſiaſtica perſona. 667. v. Ei.

Educationis gratiâ impuberes conſtituti in Monaſteriis, ſemper poſſunt exire, & extrahi à parentibus, & tutoribus. 630. v. Not. 2.

Electio in communi habet tres ſignificationes. Primò, capitur pro Electione activè. Toto titulo de Electione. Secundò, paſſivè. Tit. 4. De conſuetudine. c. 8. 48. v. Ad Korenſe. Tertiò, pro Confirmatione. ibid. In prima, vel ſecunda ſignificatione rurſus ſumitur tripliciter: Primò, pro quacunque vocatione ad quamcunque dignitatem Eccleſiaſticam. Secundò, pro collatione cuiuſcunque dignitatis factâ per ſuffragia, & alterius confirmationem. Tertiò, pro collatione paſtoralis tantùm dignitatis per ſuffragia perſonæ idoneæ &c. 58. v. Not. 1.

Electio hoc tertio modo ſtrictè dicta, eſt perſonæ idoneæ ad Eccleſiæ vacantis paſtoralem dignitatem, ſive Prælaturam canonica vocatio. ibid. Canonica dicitur, quæ ſecundùm Canones de Electione fit. 509. v. Elect. Eligere eſt liberè unum ex pluribus aſſumere. 64. v. Not. 2. Libertas eſt de ſubſtantia Electionis. ibid. v. Regia. 84. v. Panorm. Libertas eligendi non poteſt quidem per Principem, vel Patronum tolli, poteſt tamen reſtringi de jure, vel conſuetudine. ib. Non attenditur proprietas, ſed quaſi poſſeſſio juris eligendi, quæ probari debet per actum ſponte, liberè, & cum effectu factum 270. v. Epiſcopis. v. Not. 2. Electionis origo, & progreſſus uſque ad hodiernum ſtatum. 59. v. Not. 2. & v. Literas. 509. v. Electiones. Regibus Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæ, & Poloniæ relictum jus nominandi. 60. v. Ob. Solis Germanis relictum jus eligendi, & cur? Ibid & 509. v. Cum. Imperatores tamen uſurpabant jus inveſtituræ per baculum, & annulum. Ibid. Henricus IV. Wormatiæ in Synodo (agentibus Legatis Calliſti II.) Anno 1122. conſenſit in liberam electionem. Ibid. Tria tamen ſibi reſervavit, primò, præſentiam. Secundò, votum in diſcordia. Tertiò, collationem Regalium. Ibid. Præſentia Imperatoris in electionibus dudum ceſſavit. Libertas verò, & receptio Regalium poſt confirmationem Papæ, inde huc uſque duraverunt. Ibid.

Electio quando facienda? 74. v. In. Et ibid. v. Not. 2. Item v. Nondum. Celeriter, ſeu in continenti facta electio præſumitur minùs legitimè facta: hinc celeriter electus indiget purgatione. 76. v. Quæ. v. In.

Electio Epiſcoporum, & Paſtorum in Eccleſiis Regularibus, ac probabiliter etiam ſecularibus, debet fieri intra tres menſes, niſi juſtum impedimentum ſubſit. 77. c. 41. Aliorum verò Prælatorum electio, qui non habent juriſdictionem in Clericos, fieri debet intra ſex menſes. 77. v. Ultrà. Tempora hæc poſſunt præverti, non autem reſtringi, aut ampliari ſine neceſſitate, niſi à ſolo Papa ex plenitudine poteſtatis. Ibid. v. Not. 2.

Electio Paſtorum non facta debito tempore, devolvitur ad proximum ſuperiorem: ob alias verò cauſas irrita, vel irritanda devolvitur ad Summum Pontificem 94. c. 18. Negligentes eligere intra trimeſtre ipſo facto privantur poteſtate eligendi eâ vice, nec opus eſt ſententiâ. 77. v. Eligendi. In Germania autem videtur jus eligendi ob negligẽtiam, etiã in tempore non devolvi ad Archiepiſcopum, ſed ad Papam, qui Paſtores confirmare ſolet. 77. v. Qui. Aliorum Electiones, ex quacunque cauſa devolvantur, ſemper devolvuntur ad proximum Superiorem. 94. v. Quod.

Eligentium convocatio, & abſentium citatio. Ad electionem vocandi ſunt omnes, & ſoli illi, qui debent, volunt, ac poſſunt commodè intereſſe. 79. v. Præſentibus. Debere comparere dicuntur, qui habent jus eligendi. Ius autem eligendi tam activum, quàm paſſivum de jure communi ſpectat ad Collegium Eccleſiæ electivæ. 48 v. Nec Iuri. 79. v. Vnde. Ex conſuetudine poteſt hoc jus ſpectare ad alios v. g. electio Archiepiſcopi ad Suffraganeos. Electio Canonicorum ad ſolum Capitulum. 56. v. Suffraganeis. 72. c. 32. Valde remotos non eſt neceſſe vocare, quia mora longior eſt valde ſuſpecta: imò ſæpe damnoſa. 66. c. 18. 74. c. 35. Servanda tamen eſt conſuetudo, quæ in Gallia habet, ut abſentes omnes, qui in Regno ſunt, vocentur, quod alibi fieri, nõ eſt neceſſe. Ibid & 88 c. 55. Si vel unicus contemnatur, & contemptum ſuum proſequi velit (quod intra tempus electioni deſtinatum fieri debet) caſſanda eſt Electio etiam poſt conſecratione electi, niſi, cùm poſſent contradicere, tacuerint. 72. v. Sed. 74. v. Reſp. 2. Si non vocati propter bonum pacis conſentiant, valet electio. 70. v. Reſcribit. Si autem contemptum ſuum proſequi velint, caſſatâ electione poteſtas non tranſit in contemptos ſolos, ſed ab omnibus facienda eſt nova electio. 74. v. Noſtrum. & ſeq. Citatio non legitima (v. g. ante mortem) par eſt non factæ. 75. v. Non. Si aliqui longè abſint propter utilitatem Eccleſiæ, protogari poteſt tempus electionis, ut omnes adſint. 66. v. Tam. Si vocati propter vim, aut metum comparere non poſſint in loco electionis, poſſunt petere alium locum: &, ſi ſecus fiat, proteſtari. 68. v. Ne ſine. Si vocati ad electionem accedere nolint, faciunt ſe alienos, nec poſſunt electioni contradicere. 66. v. Quando. Si maior pars venire nolit, poteſtas eorum devolvitur eâ vice ad reliquos, licet pauciores. 56. v. Nolentibus. Si omnes, aut ferè omnes nolint venire, ad Superiorem ſpectabit providere, ut vel conveniens numerus congregetur, vel Electio ad ipſum devolvatur. 79. v. Unde.

Eligere quinam prohibeantur? 55. v. Licet. 64. v. Eaodem. 65. v. De perſona. 76. v. Vacante & ſeq. 88 v. Edicto. 97. v. Canonicus. & v. In Eccleſiis. 182. v. Mandat.

Eligi prohibentur Hæretici, & Schiſmatici. 60. v. Abiuraro, Excommunicati 893. v. In Minori. Perjuri. 373. v. Perjuriũ. Ordinati à Schiſmaticis, & Hæreticis. 61. v. Si. Ambitioſi: probatur autem talis eſſe, qui Electores ſolicitat pro ſua electione, niſi ſincerè deſideret proximis prodeſſe. 70. v. Solicitâſſe. 76. v. Purgatione. Simoniaci. Ibid. Electio ſimoniacè facta, etiam ignorante Electo, eſt nulla: nec poteſt de novo, etiam legitimè eligi ad Prælaturam, nec Epiſcopus poteſt diſpenſare. 89. v. Propter. & ſeq. Repulſus ſemel vitio ſuo, deinceps non poteſt eligi, & probabiliter nec præſentari, nec beneficium ei conferri. 63. v. Not. 2. Diſpoſitionem.

Electio Epileptici poſt ſufficientem probationem non confirmatur. 67. c. 21. Non Profeſſus de jure non poteſt eligi in Abbatem. 64. v. Eandem. Exceptio. 76. v. In. 75. c. 38.

Clericus ſecularis non poteſt fieri Abbas. 75. v. Fuit.

Conſuetudo poteſt aliquem facere ineligibilem, qui aliàs eligibilis eſſet. Exemplum. 458. v. Oriecotalis. Pœnæ eligentium indignum. 62. v. Clerici ſanè. 64. v. Si in. Reſtrictio earum. Ibid. 69. v. Vna. 92. v. Scienter. 82. v. Illud.

Eligendi Epiſcopi qualitates. 61. c. 7. Ibid. v. 2. v. 3. v. 4. Item pag. 66. v. Intellectus. 88. v. Cùm. 13. Quidam eligi nequeant, poſſint autem poſtulari? vide V. Poſtulatio.

Eligendus Prælatus qualis eſſe poſſit? 63. v. Not. 2. Quòd.

Religioſus poteſt eligi in Prælatum Eccleſiæ Secularis, non Epiſcopalis. 101. v. Secularis. Profeſſus unius Monaſterij poteſt eligi in Abbatem alterius Monaſterij eiuſdem Ordinis, & habitûs; non autem diverſi. 63. v. Not. 2. Quod. Si urgens neceſſitas, & evidens utilitas Monaſterij poſtulet, poteſt etiam non profeſſus, in Regula competenter inſtructus in Abbatem aſſumi. 75. c. 38. 76. v. In.

Eligentium Congregatio ad locum Electionis, aliáque præambula. Electores in unum locum conveniant, & invocata Spiritûs Sancti gratiâ perſonam nominent. 64. v. Electores.

Electores de Iure communi non habent obligationem comparendi. 79. v. Vnde. Non requiritur præſentia duarum partium ex tribus; ſi reliqui vocati noluerunt comparere 56. v. Nolentibus. Iure ſpeciali alicuius Eccleſiæ, vel Religionis, poteſt imponi obligatio, vel etiam Præceptum Superioris, ut compareant. 79. v. Vnde. Si omnes, vel ferè omnes abſint, & nolint venire, Superioris erit providere, ut conveniens numerus congregetur, vel electio ad ipſum devolvatur. Ibid. Appellatio, ne electio aliter, quàm canonicè fiat, non irritat canonicè poſtea factam. Secus, ſi appellatio abſolutè fiat contra electionem. 66. c. 19.

Eligentes multipliciter poſſunt abuti poteſtate ſeculari, v. g. Primò, ſi laicos vocent ad electionem. Secundò, ſi electionem ſubjiciant Principi ſeculari, requirendo eius conſenſum ſuper certâ perſonâ eligendâ. Tertiò, ſi per vim, aut metum patiantur ſe adigi ad eligendam certam perſonam. 83. v. Per. & ſeqq. 64. v. Regis. Pœnæ ſic abutentium ex jure. 84. v. Electionis. Electio taliter facta eſt nulla. 83. c. 43. & v. Per. Electio clandeſtina (hoc eſt, de qua Capitulum ordinat, ut maneat clandeſtina, & nihil de illa dicatur a Canonicis) eſt ipſo jure nulla. 83. v. Solenniter.

Eligendi forma in communi. 82. v. Quærea 1. 87. v. Sed. Forma eligendi eſt triplex. Per Scrutinium. Per Compromiſſum. Per Inſpirationem. Quibus accedit quarta. Per compromiſſum cum ſcrutinio mixtum. 79. v. Electio.

Electio per ſcrutinium. 79. v. Aſſumantur. v. Mihi. v. Secretè, & ſeqq. 80. v. Mihi. v. Vota. v. Quæres. v. In. v. Mox. 81. v. Vt. v. Requiritur. 78. c. 42. pag 57. v. Atque. 89. c. 58. pag. 81. v. Pars. 86. v. Cum Eccleſia. v. Requiri. 88. v. Hæc. 79. v. Vnde. Si pauciores eligant dignum, pluſes verò ſcienter indignum, valet electio pauciorum, ſi ſimul, vel poſtea fiat: non autem, ſi antè, defectu poteſtatis 68. v. Ei.

Papa eligi debet a duabus Tertiis Cardinalium, alias tam ipſe, quam, qui eum recipiunt, excommunicationi ſubjacent, 61. v. Romanus. Si electio aliqua devolvatur ad Papam, poteſt is exigere, ſi velit, conſenſum omnium, quibus jus ſuum eligendi concedit. 394. v. Plena. Peractâ electione privatâ ſingulorum per ſcrutinium, & collatione tum numeri, tum perſonarum factâ, procedi debet ſtatim ad electionem communem, ſive publicam. 81. v. Eligatur. Communis hæc electio eſt de ſubſtantia, & forma electionis: non tamen requiritur jure naturali, ſed poſitivo. 82. v. Quæ. 86. v. Priuſquam. Quomodo fieri debeat? vel à quo? non eſt expreſſum in jure. 82. v. Quæ. Debet autem fieri ab uno nomine omnium. 81. v. Eligatur. & ſeq. Ad concordiam ſignificandam debet loquens uti verbis numeri ſingularis. 403. v. Cùm. & ſeq. Non compenſatur hæc communis electio per deportationem ſolemnem electi ad Sedem Epiſcopalem. 86. v. Requiri. Debet fieri ſtatim poſt collationem 85. c. 46. Si electio communis protrahatur in fraudem electi, compellantur per Superiorem. Si verò protrahatur ex ignorantia, vel negligentia, nulla eſt electio. 89. v. Variare. Formula paulò alia eligendi Abbatiſſas, & Prioriſſas per ſcrutinium. 99. c 43.

Electio per Compromiſſum. 72. v. Quæres 2. 82. v. Not. 1. Compromiſſarij debent eſſe Clerici, & idonei, ſive tamen intra, ſive extra gremium: & ſive unus, ſive plures. 82. v. Nota 1. Si poteſtas Compromiſſariis detur in favorem ſuæ perſonæ per modum doni, gratiæ, aut honoris, non poteſt revocari etiam re integrâ. Si autem in favorem Eccleſiæ, ut facilius illi provideatur, re integrâ poteſt revocari, non autem poſtea. 78. v Cùm res. Si dubium ſit, utro modo poteſtas data ſit? præſumitur data in favorem Eccleſiæ, non in favorem

rem ipſorum. Ibid. v. Quæres 1. Unus ſolus de Capitulo non poteſt, re integrâ, revocare eorum poteſtatem, ſed requiritur maior pars Capituli. Ibid. v. Quæres 2. Cenſetur autem res non ampliùs integra, quando attinguntur ſubſtantialia negotij. 72. v. Quæres 3. Quibus datur poteſtas eligendi, hoc ipſo datur etiam poteſtas poſtulandi. 82. v. Not. 3.

Poſſunt unum ex ſe ipſis eligere, ſi ſint plures, non autem, ſi unus: &, ſi vota ſint paria, conſentiendo numerum augere. 73. v. Conſentiat, & ſeq. 82. v. Nota 4. Non tenentur ſervare certam formam electionis, niſi eis præſcribatur. 82. v. Not. 4.

Electio tamen communis debet etiam in Compromiſſo fieri: alias electio eſt nulla, non obſtante Iure Civili. 95. v. Sicuti. 82. v. Not. 4. Si ex tribus Compromiſſariis duo ſcienter eligant indignum, poteſtas illorum non devolvitur ad tertium, ſed exſpirat. 82. Nota. 5. Similiter ſi eligant non idoneum: adeóque ſine novâ commiſſione non poſſunt procedere ad aliam electionem, ſeu poſtulationem. 82. v. Not. 5. Poteſtas eligendi poteſt illis dari abſolutè, vel limitatè 82. v. Not. 6

Si non eligant intra trimeſtre, devolvitur poteſtas ad proximum Superiorem. 98. c. 37. Si eligant indignum etiam ignoranter, devolvitur poteſtas ad Compromittentes, (niſi ipſimet ſcienter ratificaverint,) & à Beneficiis illius Eccleſiæ per triennium ipſo jure ſuſpenduntur. Ibid. Exceptiones. Ibid. Si cui eligendi poteſtas daretur, ut collectis votis eum eligeret, qui plura vota haberet, licet non majora, nulla eſſet electio. 95. v. Si cui. Formula eligendi per Compromiſſum Abbatiſſas, & Prioriſſas. 99. c. 43.

Electio per Inſpirationem. 83. v. Not. 2. v. Quaſi. & ſeq.

Electio mixta, ſive ſcrutinium mixtum vocatur, quando Compromiſſarij tenentur ſecreto ſcrutari vota omnium, & illum eligere in quem conſenſerit maior, & ſanior pars Capituli. 82. v. Nota denique. 72. c. 32. Modus hic eligendi non eſt revocatus per Capitulum: *Quia propter*. 82. v. Nota denique. 96. c. 29. Vix differt eſſentialiter a forma Scrutinij puri. 82. v. Nota denique.

Electio conſenſus. 91. v. Electores. Conditionatus non valet. 90. v. Vbi. v. Not. 2. Per conſenſum electi, & eligentium contrahitur conjugium ſpirituale cum Eccleſia. 67. v. Quaſi.

Conſentiens in electionem per abuſum poteſtatis ſecularis factam, electionis commodo privatur, & fit ineligibilis. 83. v. Conſentiens. Electione finitâ non eſt prohibitum, quin Regis, vel Patriarchæ requiratur aſſenſus: ſed, ſi ſe opponant ſine rationabili cauſâ, non propterea electio impeditur. 64. v. Electores. Conſenſus Principis poteſt conſuetudine introduci. 64. v. Regis. Impedit, ne Princeps poſtea poſſit excipere contra electum, aut electionem. Ibid. Papa in ſuis Regnis vacantibus conſentit electioni Vice-Regiâ, & confirmat, ut Papa 66 v. Vice. Si Princeps rationabiliter excipiat contra electum, v. g. quòd ſit ſuſpectus de proditione Patriæ, de colluſione cum hoſtibus &c. non valet electio. 64. v. Regis.

Si proteſtetur Princeps, quòd nullus electus ſit ea ſibi nominatis, non obſtat proteſtatio. 70. v. Reſcribit. Conſenſus Patroni poſt electionem de jure requiritur. 64. v. Regis.

Si Patronus ſine cauſa rationabili non velit conſentire, valet electio: ſecus, ſi rationabiliter excipiat contra perſonam electi. 64. v. Regis.

Electionis oppugatio. 92. v. Nulli. Si pars una eligentium ſit duplo maior alterâ, prohibentur omnes exceptiones, & oppoſitiones, præter exceptionem nullitatis. 92. v. Si duobus & ſeq.

Electio facta contra formam ſi impugnetur, aut Superior ipſe errorem advertat, caſſatur. 85. v. Aliquamdiu. Opponens electo defectum evidentem ſcientiæ, nec poteſt revocare defectum ipſum, nec evidentiæ qualitatem. 97. v. Qui. & ſeq.

Si electo defectus objiciatur, examinetur. Si defectus non reperiatur, Calumniator inhibeatur, & puniatur. 93. v. Si. 974. c. 2. Si electo objiciatur Epilepſia, objicienti incumbit probatio, niſi electus petiverit eligi: tunc enim ipſi. 67. v. Niſi. Procuratores loco abſentium miſſi non poſſunt contra perſonam electi aliquid objicere, etiamſi conſtituti ſint etiam ad illa, quæ ſpeciale mandatum exigunt. 202. v. Non poteſt. Qui electores, eorúmve conſanguineos, aut Eccleſias per ſe, vel per alios ſpoliare, vel aliter gravare præſumpſerint, eò quòd non elegerint eum, quem rogabantur, excommunicantur ipſo facto. 93. v. Qui. Si electio intra triennium à nemine oppugnetur, electus in conſcientia eſt tutus: unde tamen non ſequitur neceſſariò, eam ab initio valuiſſe. 82. v. Aliter.

Electionis irritatio. 71. v. Cùm. v. Vtramque & ſeq. Electio facta contra privilegia Eccleſiæ illius, non eſt ipſo jure nulla, ſed irritanda. 63. v. Not 2. Per caſſationem electionis non læditur fama electi, ſi ſine ipſius culpa facta ſit. 63. §. Not. 4.

Si electio non caſſetur defectu perſonæ, nunquam impedit aliam illius promotionem ſive in eadem, ſive in diverſa Eccleſia, niſi ſimonia intercesſerit 63. v. Non vitio.

Electionis iteratio, 96. v. Si electus.

Electio facta contra priorem electionem non ipſo jure nullam, nec annullatam, eſt ipſo jure nulla. 63. v. Not. 3. 71. v. Secunda. 74. v. Poſt. Si electores ignoranter elegerint indignum, vel peccârint contra formam, poſſunt tranſire ad aliam electionem, non exſpectatâ reprobatione Superioris. 64. v. Si in. Si aliqui jure eligendi privati à reliquis ad ſecundam electionem admittantur, pœnam jam exſolverunt, iterúmque incorporantur, ac proinde à tertia, (ſi ſecunda iterum ſit irrita) repelli nequeunt. 69. v. Admiſerant. & ſeq. 100. v. 3. Quando. Si electio valeat quidem, ſit autem injuſta, aut ambigua, non poſſunt electores propriâ auctoritate ad aliam tranſire 64. v. Si in. Bis electus in eadem Eccleſia, ex alterutra tantùm electione acquirit jus, quod proſequi poſſit. 96. v. Nec.

Electi confirmatio, 61. v. Beneficia. 523. v. Not. 4. 801. v. Cùm autem. Ante confirmationem poteſt electus reſignare in manibus eligentium. Poſt Confirmationem autem ſi aſſignare velit, debet adire Superiorem. 208. v. Renunciarit.

Per Confirmationem ſit matrimonium ſpirituale cum Eccleſia ratum. 67. v. Quaſi.

Electi conſecratio per conſecrationem electi dicitur matrimonium eius ſpirituale cum Eccleſia conſummari 67. v. Quaſi.

Eleemoſynam dare quando teneantur laici? 592. v. Ad 3.

Eleemoſyna moderatæ poſſunt dari à Clericis ægris de mobilibus per Eccleſiam acquiſitis: non autem fieri teſtamentum. 598. v. Etſi. Religioſi non conſtituant fictos fratres pro colligend a eleemoſynis. 908 v. Cùm.

Eleemoſynarum Quæſtores non admittantur ſine veris literis Apoſtolicis, vel Diœceſani Epiſcopi. 939. v. Pontifex. 940. v. Repetit. Quæſtores ipſi ſint modeſti, & diſcreti, nec in tabernis hoſpitentur, nec inutiles expenſas faciant. 939. v. Præcipit. Per Concil. Tridens. omnino ſunt ſublati. Ibid. v. Eleemoſynarum. 940. v. Non.

Eluſio Beneficij Eccleſiaſtici à Papa accepti. 394. v. Non.

Emenda. æ. Eſt mulcta pecuniaria. 173. v. Cùm Abbas. 176. v. Cùm poſtea.

Emologatio idem eſt, quod Laudatio, Approbatio, Confirmatio. v. 317. v. Not. 8. Requiritur ad Compromiſſum in Arbitros executioni mandandum, ſi nec juramentum, nec pœna compromiſſo ſit appoſita. Ibid. Alia eſt expreſſa, alia tacita, ſi nimirum partes non conquerantur infra decem dies. Ibid.

Emphyteuſis quid ſit, & unde dicatur, & quomodo differat à locatione? 571. v. Potuit. 572. v. 3. Datur communiter in perpetuum, quandoque per plurimos annos, quandoque in tertiam, vel quartam generationem Ibid. v. Not. 2. De novo non poſſunt bona Eccleſiæ dari in Emphyteuſin, nec validè, nec licitè: poſſunt autem, quæ ab antiquo jam data ſunt, iterum dari, ſi ad Eccleſiam redeant, niſi cauſa conceſſionis ceſſaret 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli, 559. v. Prohibet.

Si maritus habens Emphyteuſin uxorem in ea nominet, valet Emphyteuſis. 793. v. Not. 2. Multis.

Emphyteuſis habet tres conditiones. 571. v. Nota. 3. Prima eſt, ut ſolvatur Canon: nam, ſi per biennium non ſolvatur, cadit Emphyteuta jure ſuo, niſi celeriter ſatisfaciat, & moram purget. Ibid. De iure civili conceditur triennium, ſed abſque purgatione moræ Ibid. Non amittitur emphyteuſis ipſo jure, ſed per declarationem domini Ibid. Sufficit declaratio extrajudicialis: opus tamen eſt auctoritate publicâ, ad Emphyteutam expellendum. Ibid. Non excuſat Emphyteutam compenſatio, aut ſterilitas. Si tamen ſpolietur, non tenetur ſolvere. Ibid. Secunda conditio eſt: ne emphyteuſin alienet, hoc eſt, dominium transferat, exceptâ venditione. 572. v. 2. Debet autem venditionem, & pretium oblatum domino priùs denunciare. Ibid. Si dominus recuſet emere, vel poſt denunciationem per bimeſtre ſileat, poteſt cuivis alteri vendere. Ibid. Si procedit venditio, debetur domino

pro

Digitized by Google

pro honorario Quinquageſima pars pretij, quæ vulgo *Laudemium* dicitur. Tertia conditio eſt, ut res emphyteutæ locata melior fiat: ſi enim bona non colat, videtur poſſe expelli. 571. v. 3.

Emptionis in contractu deceptio dimidij pretij, aut infra permittitur in foro externo, tanquam minus malum, quàm lites, & perturbatio Reipublicæ. 566. v. Minus. & ſeq. Nihilominus decipiens peccat mortaliter, teneturque in foro conſcientiæ reſtituere. Ibid.

Emptori non decipienti, lædenti tamen ultra dimidium, liberum eſt vel contractum reſcindere, vel defectum pretij ſupplere. 566. v. Cùm Canonici. v. Nota 2. v. In. Si autem emptor decipiat ultra dimidium, contractus poteſt reſcindi à Venditore, & emptor tenetur rem reſtituere, amiſsâ libertate ſupplendi. Ibid. v. In. Iura, & actiones tranſeunt cum Univerſitate rerum in emptorem. 667. v. Not. 2.

Emens aliquid ex fructibus Eccleſiæ immediatis non beneficij, inſtrumentum non ſuo, ſed Eccleſiæ nomine faciat, quia ſunt illius. 590. v. Presbyter. 591. v. De.

Empta ex fructibus mediatis Eccleſiæ, ſive beneficij, non ſunt Eccleſiæ ante mortem Beneficiati, niſi Eccleſiæ nomine emerit. 590. v. Prædia. & ſeqq. 591. v. De. Propter emptionem rei magni momenti, tanquam Eccleſiæ neceſſariæ, poteſt Epiſcopus petere ſubſidium charitativum. 680. v. Not. 3.

Empta ex pecuniis alienis tranſeunt in dominium emptoris, non domini pecuniæ, donec in judicio cauſam obtineat: exceptis Eccleſiis, pupillis, & minoribus. 591. v. Not. 2.

Ementes lites ad Patrocinium potentiorum advocandum, & lucrum faciendum, puniuntur jure civili perditione cauſæ: Canonico autem cenſuris. 215. v. Cùm. & ſeqq.

Enormitatibus ſe immiſcere dicitur Clericus, quando facit ſeditiones, aggreſſiones, tumultus in populo. 948. v. A. Immiſcens ſe enormitatibus, amittis privilegium Canonis. Ibid.

Epilepſia impedit confirmationem electi, ſi ſufficienter probetur. 67. v. Canonici. v. Niſi.

Epiſcopatus nemo poteſt dividere, vel unire, præter Papam. 164. v. Nota 3. Quòd. 165. v. Licet.

Exemplum unius Epiſcopatûs in duos diviſi. 613. v. Textus.

Exemplum Epiſcopatûs in Archiepiſcopatum erecti. 506. v. Epiſcopatum. & ſeqq. Sicut Archiepiſcopatus reſpectu Epiſcopatuum, ita Epiſcopatus reſpectu Parochiarum poteſt dici Provincia 614. v. Per. Vide Diœceſis.

Epiſcopum habere, populoſiorum civitatum eſt privilegium. 905. v. Utique. In Italia non reputatur civitas, quæ non habet Epiſcopum: ſed ultra montes hoc non recipitur, præſertim in Germania. Ibid. Olim Epiſcopi vocabantur Sacerdotes, & Presbyteri. 391. v. Gloſſa. 565. v. Presbyteri. 678. c. 3. Qualitates in Epiſcopis requiſitas. Vide. V. Eligendi Epiſcopi Qualitates. De Electione, Confirmatione, Conſecratione, Reſidentiâ Epiſcoporum. Vide Verbo. Electio, Confirmatio, Conſecratio, Reſidentia. Tranſlatio Epiſcoporum, de Iure eſt reſervata Summo Pontifici. 105.

Epiſcopus ipſe, licet vocatus ad aliam Eccleſiam etiam periclitantem, in temporalibus non poteſt ſuum Epiſcopatum dimittere, ſine conſenſu Papæ. 181. v. Panormitanus.

Epiſcopus poteſt agere per ſe ipſum, etiam in cauſa pecuniaria, ſed non decet. 259. v. Ex. Accuſator Epiſcopi qualis eſſe debeat. Vide V. Accuſator Epiſcopi. A quo, & quomodo cauſæ criminales Epiſcoporum judicandæ ſint? 796. v. Si. & ſeq. 140. v. 8. Si inter Epiſcopum, & Clerum lis oriatur civilis, Arbitri ſunt conſtituendi. 140. v. 8.

Epiſcopo excomunicato, ſuſpenſo, vel interdicto, & ut tali denuntiato ſuſpenduntur etiam cauſæ in eius tribunali jam cœptæ. 141. v. Not. 7. Pœnæ percutientium, capientium, bannientium Epiſcopos, eorùmque cooperatorum. 934. v. Percutiens.

Epiſcopus proprius Primò, & principaliter dicitur Epiſcopus domicilij: Titulus enim domicilij eſt generalis, & univerſalior omnibus aliis. 234. 129. v. Not 4. Secundò, Epiſcopus beneficij: coram hoc enim poteſt tractari cauſa beneficij: ſed ſi beneficium reſidentiam poſtulet, idem erit Epiſcopus domicilij, & beneficij. Ibid. Tertiò, Epiſcopus originis, coram quo tamen, alibi habitans non poteſt conveniri, niſi ibi reperiatur, aut alius titulus accedat. Ibid. Poteſt tamen ordinare ad titulum beneficij in alia Diœceſi exiſtentis. 129. v. Not. 4. 614. v. Ex. Quartò, Epiſcopus Ordinis, ſive Ordinans Clericum nomine proprio tanquam ſuum ſubditum ratione domicilij habiti, non autem Ordinans ex commiſſione alterius, tunc enim committens eſt proprius. 234. v. Not. 3. Quintò, poteſt Epiſcopus proprius quoque dici ratione contractûs rei in Diœceſi ſitæ, & delicti: hi enim Tituli tribuunt forum; & ſunt generales. Ibid.

Epiſcoporum dignitas. 655. v. Difficultatem.

Epiſcopus eſt Caput, & Defenſor Eccleſiæ Cathedralis: poteſtque habere præbendam, & vocem in Capitulo, licet non ſit Canonicus. 546. v. Capitulum. 558. v. Non. 497. v. Cum & ſeq.

Epiſcopus poteſt, ac debet dici Dominus ſubditorum, id negans eſt pœnâ dignus: licet non peccaret, ſi vocaret eum Prælatũ. 899. v. Epiſcopum. Multi Epiſcopi ſunt S. R. Imp. Principes: & deficientibus Vicariis Imperij, cauſæ ad ipſos, vel ad Papam deferendæ ſunt. 823. v. A. 236. v. Vacante. Summus Pontifex dignatur eos appellatione fratris. 166. v. Not. 2. Quando.

Epiſcopi ſunt Succeſſores Apoſtolorum. 173. v. Prædicationis.

Epiſcopis debent obedire etiam Reges, & Principes, ex præcepto Sancti Petri. 180. v. Omnes, & ſeq.

Epiſcopus confirmatus eſt Adminiſtrator Bonorum Eccleſiaſticorũ. 61. v. Beneficia. 62. c. 9. 65. c. 17. 68. v. Non. 85. v. Ultra.

Epiſcopus eſt Paſtor Ordinarius Animarum in tota ſua Diœceſi; illi enim incumbit populum inſtruere in fide, verbo Dei paſcere, & Sacramenta adminiſtrare. 138. &c. Eſt Iudex Ordinarius Clericorum Secularium, & Regularium, niſi ſpecialiter ſint exempti: imò & laicorum quoad cauſas ſpirituales, eáſque, quæ ſunt fori mixti. 139. v. Not. 2.

Epiſcopi ſunt Delegati Sedis Apoſtolicæ. Ibid.

Epiſcopi Germaniæ ſuccedunt in locum Inquiſitorum, velut delegati Sedis Apoſtolicæ. 139. v. Not. 5.

Epiſcopi poteſtas quanta diſponendi circa bona Eccleſiaſtica? 554. v. Non & ſeq. Donandi Monaſteriis, & Eccleſiis in ſua Diœceſi ædificandis. 550. v. De non. 587. c. 9. Concedendi, cum conſenſu Capituli, inferiori dignitati aliquod Ius pertinens ad ſuam dignitatem. 536. v. Notandum. Diſponendi circa beneficia Eccleſiaſtica. 5. v. Ne Primiceriatus. 141. v. Not. 3. 514. v. Exting. 515. v. Prior. 672. v. Not. 2. 675. v. Etiam. Tractandi negotia præſertim ardua, & univerſalia. 546. v. Capitulum. Exigendi Iuramentum à Clericis ſibi ſubjectis. 351. v. Nullus. 899. v. Epiſcopum.

Exigendi ſubſidium charitativum, Vide. Subſidium Charitativum. Sedendi pro tribunali, & cauſas audiendi in quolibet ſuæ Diœceſis loco non exempto. 176. v. Cùm Epiſcopus. 140. v. Not. 7. 139. v. Not. 4. Infligendi pœnas quales, & quibus? 139. v. Not. 4. 168. v. Valent. v. Nota 3. Sicuti. 895. v. Cùm quidam. Inquirendi, & judicandi. 168. v. Liberam. & ſeqq. Eiuſdem poteſtas juriſdictionis in utroque foro, & in cauſis tam fori mixti, quàm purè Eccleſiaſtici. 139. & Not. 2. & 4. 140. v. Not. 6. 141. v. Not 3. 168. v. Not. 2. & ſeq. Qualem habeant Epiſcopi poteſtatem abſolvendi à caſibus bullæ Cœnæ, & maximè circa Hæreticos. 139. v. 4. & 5. Quibus remediis jura ſua, & Eccleſiæ tueri poſſint. 139. v. Not. 4. 168. v. Habeant. v. Nota 2. Sicuti.

Epiſcoporum poteſtas Legiſlativa. 180. v. Apparet. Poteſtas inſtituendi dies Feſtos. 263. v. Debet & ſequenti. Diſpenſandi in variis rebus. 19. v. Firmatum. 64. v. Eandem. 119. v. Ex diſpenſ. 139. v. Not. 4 & 5. 169. v. Not. 2. 653. v. Not. 2. Dandi facultatem celebrandi extra templa, & loca ſacta. 916. v. Not. 3. Poteſtatem Ordinis habent ex Conſecratione. 61. v. Beneficia. Ordinati à Summo Pontifice debent nihilominus obedire Epiſcopis. 181. v. Quærenti.

Epitaphium ſumitur etiam pro Syllabo, ſeu Albo Curialium. 508. v. III.

Epithegij, ſeu Superioris veſtis nimia brevitas prohibetur Clericis. 451. c. 2.

Equites S. Iacobi de Calatrava, & Alcantara non ſunt propriè, & ſimpliciter Religioſi. 646. v. Nos 3. & 4.

Equites S. Ioannis Hieroſolymitani ante Captam Hieroſolymam dicti ſunt Hoſpitalarij S. Ioannis Hieroſolymitani. 608. v. Hoc. 669. v. Collige. Item milites S. Ioannis Hieroſolymitani. 586. v. Ex hoc textu apparet. Item Hoſpitalarij S. Sepulchri. Ibid. Poſt amiſſam Hieroſolymam ſedem fixerunt in Inſula Rhodo: indéque dicti ſunt Equites Rhodij. 608. v. Hoc.

Captâ Rhodo nunc tenent Melitam inſulam: unde nomen habent. Ibid. Non ſunt exempti ab Epiſcopis. 974 c.1.

Equites Lauretani quas penſiones Eccleſiaſticas habent, non extinguuntur per matrimoniũ, quod contrahunt. 456. v. Not. 2.

Equites SS. Mauritij, & Lazari etiam poſſunt retinere penſiones Eccleſiaſticas per ſua privilegia, etiamſi matrimonium contrahant. Ibid.

Equites Melitenſes ſunt iidem, qui Rhodij 608. v. Hoc.

Equites Rhodij captâ Rhodo nunc tenent Melitam Inſulam: Vnde nomen habent. 608. v. Hoc. Non ſunt exempti ab Epiſcopis. 974. c. 1. Habent privilegium ſepeliendi, non tamen excommunicatos, aut interdictos, & alicubi etiam non impuberes. Ibid. v. Cùm Prior, & ſeq. Eorundem privilegia circa Eccleſias in locis deſertis: & quid nomine loci deſerti intelligatur? 974. c. 2. Eorundem privilegium circa Decimas. 619. v. Not. 2. Exceſſus eorum in Archiepiſcopatu Lugdunenſi, & Cenſuræ. 908. v. Cùm. De equis, & armis nullam ſolvunt portionem canonicam. 608. v. Cùm Prior, & ſeq. Iuxta multos Auctores non ſunt propriè, & ſimpliciter Religioſi 646. v. Not. 2. Controverſum. & ſeq. Non eſt quidem diſpenſatũ cum illis hactenus in voto Caſtitatis, ſicut eũ militib' S. Iacobi; relinquitur tamẽ illis, qui Eccleſię præſunt, ponderandum, an non expediret etiam eum his diſpenſari. Ibid. Conjugatus non poteſt hunc ordinem profiteri, invitâ uxore. 646 v Not. 4 Poſſunt habere Ius Patronatûs, etiam in Eccleſiis Parochialibus. 669. v. Collige. Sunt Capaces Iuris Decimarum, Eccleſiarum, & oblationum, etiam de Iure Canonico. 621. v. Not. 3. Si ad Eccleſiam venerint interdictam, non niſi ſemel in anno ad Eccleſiaſticum officium admittantur, nec defuncti ibi ſepeliantur. 906. v. 4.

Equites S. Stephani Hieroſolym. jubentur Decimas perſolvere Epiſcopo Viſpinenſi, non obſtante præſcriptione, & privilegio Regia, eiuſque confirmatione a Clemente III 625. c. 38.

Equites S. Stephani Papæ gaudent eodem privilegio, quo milites Lauretani, & SS Mauritij, ac Lazari, quoad penſiones Eccleſiaſticas etiam, & non tantùm laicas, retinendas poſt matrimonium contractum. 456. v. Not 2.

Equites Templarij, qualibus gaudeant privilegiis circa Decimas. 619. v. Not. 2.

Equites Teutonici ſunt capaces juris Decimarum, Eccleſiarum, & oblationum ſicut Melitenſes. 621. v. Not. 3.

Eremita Religioſi, vel qui ſaltem edito paupertatis voto cum licentia Epiſcopi ſolitudini addicti ſunt, gaudent privilegio Clericorum, eligendi, & mutandi locum. 900. v. Perpetuo. v. Huic. Alij Eremitæ, qui nec Religioſi ſunt, nec cum licentia Epiſcopi eremum incolunt, privilegiis Clericorum non gaudent. Ibid.

Errorem objiciens contra formam electionis, non excuſatur à calumnia, & pœna, niſi plenè probet. Qui autem contra perſonam, excuſatur ab utraque, per probabile argumentum. 90. v. Plenè.

Error facti nemini nocet, ſi probetur, negotio nondum finito: error autem juris non excuſat. 297. v. Cùm, & ſeq. Vis, metus, error faciunt profeſſionem irritam. 619. v. Nota.

Error conditionis ſervilis impedit, & dirimit matrimonium, non tamen jure naturæ, ſed Eccleſiaſtico tantùm. 758. v. Quam. v. Not. 3. Etſi.

Error perſonæ ipſo jure naturæ dirimit matrimonium. 758. v. Not. 2. Ex hoc.

Error fortunæ, & qualitatis non dirimit matrimonium, niſi fortuna, vel qualitas requiratur à contrahente, tanquam conditio ſine qua non. Ibid. Quomodo Iudices, & alij prudentes, præſertim in auctoritate conſtituti errores ſuos corrigere debeant? 802. v. Not. 2.

Eucharistiam Religioſis licet aſſervare in ſuis Oratoriis. 899. c. 87. 900. v Gregorius. Sub clavibus fideliter cuſtodienda, & contra facientes puniendi. 692. v. Cap. 1. Iubet. Confugiens ad Sacerdotem portantem S. Euchariſtiam gaudet immunitate. 700. v. Not. 6. Religioſi poſſunt eam miniſtrare in ſuis templis ſine licentia Parochi, aut alterius: præterquam in Feſto Paſchatis, & in articulo mortis, 921. v. Salutaris. Tempore interdicti moribundis non negatur Viaticum. 938. v. Tempore.

Evectiones propriè ſunt diplomata Principis, quibus excurrendi pluribus equis facultas continetur. 679. v. Evectionum. Per Metonymiam verò accipiuntur pro equis veredariis, nimirum ſignum pro ſignificato. Ibid. An opus fuerit licentiâ Principis tempore Concilij Lateranenſis pro evectionibus Ibid. Si Prælati numerum evectionum in Concilio Lateranenſi ſtatutum in Viſitatione excedant, & procurationes pro illis exigant, liberè poſſunt auctoritate Apoſtolicâ negari. 896. v. Concedit. Cenſuræ propterea latæ non tenent. Ibid.

Evictio eſt rei emptæ, vel alio juſto titulo acquiſitæ, interpoſito Iudicis officio, recuperatio. 568. v. De. Evincere eſt rem ſuam ab aliquo, cuius non erat, alteri datam, aut venditam, repetere in judicio, & ab emptore, per Iudicis ſententiam, ad eam ſibi reſtituendam condemnato extorquere. Ibid. Ex evictione naſcitur emptori jus repetendi pretium à venditore, exceptis tribus caſibus, quibus adduntur alij duo. Ibid. v. Not. 2 & ſeqq.

Eunuchi quinam ſint, qui ſe caſtraverunt propter Regnum Cœlorum? 646. v. Not 3.

Exactionum nomine continentur talliæ, pedagia, vectigalia, gabellæ, collectæ &c. 679. v. Moderatum. 681. c. 10. Generatim denotare poteſt omne ſervitium, ſive in pecunia, ſive in aliis rebus. 678. v. Not. 3. In Titulo autem de exactionibus aſumitur pro ſubſidio extraordinario, quod penditur Prælatis, juſta de cauſa id petentibus. Ibid.

Exactiones Principum ſecularium de novo nemo imponere poteſt, niſi Princeps ipſe. 678. v. Not 3. Eccleſiaſtici ab ijs ordinariè ſunt immunes. Ibid. Poteſtatem imponendi exactiones habent ſoli ſummi Principes, qui non recognoſcunt Superiorem. 681. v. Poteſtatem. v. Nemo. Epiſcopi non poſſunt Clericis exactiones imponere, niſi, quas jus exprimit, vel conſuetudo permittit. 895. v. De. 679. v. Moderatum. Non tantùm verè malæ, ſed etiã, quæ ſpeciem mali habent, prohibentur. 832. v. In. Eccleſiis, quas Epiſcopi de novo laicis eripiunt, nullæ exactiones imponendæ, (quaſi in compenſationem) præter conſuetas. 682. v. Eccleſiis. & ſeq.

Examen Ordinandorum notis, & dignis condonandum. 894. v. Furtivè.

Exceptiones Regularum Iuris derogant Regulæ, & intendunt oppoſitum. 977. v. Not. 5.

Exceptio firmat Regulam in oppoſitum. Ibid.

Exceptiones ſubſunt Regulæ, ſeu continentur in Regula quoad ſubiectum ſuum, non verò quoad diſpoſitionem prædicati. Ibid. In caſibus quotidianis, (ſive in jure exprimantur, ſive non) poteſt ad Regulas Iuris recurri, tanquam ad penum, & Theſaurum. 978. v. Ex.

Exceptiones Reorum ſunt vèlut clypei, & loricæ eorum. Sicuti probationes ſunt velut lanceæ, & gladij actorum. 369. v. Not. 1.

Exceptio eſt nomen generale, cuiuſcunque defenſionis, quam Reus actori quocunque modo objicit. 370. v. Not. 2.

Exceptiones quandoque tantùm excludunt intentionem vincendi: interdum verò omnem actionem. Exempla. Ibid. Ex natura ſua tendunt ad excludendum jus ab altero prætenſum. 801 v. Cùm autem.

Exceptiones frivolæ rejiciuntur, quandocunque proponantur. 399. v. Cùm.

Exceptiones modici præiudicii repelli poſſunt levi præſumptione, magni autem præjudicii, magnâ præſumptione. 434. v. Hoc.

Exceptionem objiciens non intelligitur confiteri de intentione adverſarij. Exempla. 372. v. Sed. v. Quia. 373. v. Optimè. In notoriis Iudex ex officio ſupplet accuſationem, & exceptionem. 375. v. Excomm.

Exceptio ſola non videtur id, quod jure eſt validum, poſſe facere irritum. 161. v. Barboſa. Quandonam ſententia principalis tacitè etiam reprobet exceptionem, & quando non? 400. v. Not. 2.

Exceptionis quæſtio non eſt criminalis, etiamſi objiciatur crimen. 801. v. Not. 2. Pœna doloſè excipientium poſt litem conteſtatam, & in probatione deficientium contra fundatam alterius intentionem, eſt condemnatio in expenſas. 383 v Ad.

Exceptiones dividuntur primò, in reales, & perſonales. Secundò, in perpetuas, ſeu peremptorias, & in temporales, ſeu dilatorias. 370. v. Not. 3.

Exceptiones dilatoriæ ſunt, quæ tantùm ad tempus Actori nocent, & Reo temporis dilationem tribuunt. 370. v. Not. 3. Dividuntur in dilatorias rei petitæ, v. g. ſolutionis, & in dilatorias Iudicij, quæ proprio nomine præſcriptiones fori appellantur. 370. v. Not 3. Dilatoriæ Iudicij, ſive præſcriptiones fori aliæ reſpiciunt perſonam Iudicis, aliæ perſonam liti-

litigantis, aliæ ipſam cauſam, ſeu libellum. 370. v. Nota 3. Reſpiciens perſonam Iudicis, vel eſt declinatoria fori, ſive exceptio incompetentiæ: vel exceptio recuſationis, quæ debet eſſe prima. Ibid. v. Not. 4. Reſpiciens perſonam litigantis objicitur adversùs legitimationem Actoris. Exempla quinque. Ibid. Reſpiciens cauſam, ſeu libellum objicitur, vel contra libellum ab actore oblatum, v.g. quòd ſit ineptus, obſcurus &c. vel contra actionem v.g. quòd præpropere ante diem agat. Ibid.

Exceptiones dilatoriæ, & præſertim declinatoriæ regulariter proponi debent ante litem conteſtatam, exceptis quibuſdam caſibus. 370. v. Not. 5. 371. c. 4. 372. v Nota. 399. v. Cùm. Pœna Advocati, ſiquam ſeriùs proponat. 370. v. Nota. 5.

Exceptio excommunicationis revocatur ad dilatorias Iudicij reſpicientes perſonam litigantis. 370. v. Not. 4. Sed quia opponi poteſt in quacunque parte judicij, dicitur Anomala. Ibid. & 375. v. Exceptio. 376. v. Excommunicationis. Ne autem per malitiam (ad fatigandum actorem) opponatur, ſex Decreta fecit Innoc. IV. in Concil. Lugdun. quæ recenſentur. 376. c. 1. Non impedit excommunicatum a juſta ſui defenſione, cùm omnis legitima defenſio ei in Iudicio reſervetur. 375. c. 11.

Exceptio hæc non rectè opponitur ab illo, qui excommunicatum non vitavit. 954 c. 46.

Exceptio contra teſtes eſt tantùm declinatoria ulterioris proceſſûs, vel ſententiæ. 378. v. Ad. Si objiciatur illis crimen, de quo hactenus non ſunt accuſati, probari debet ante ſententiam. 371. c. 1. Si autem objiciatur illis crimen, de quo jam aliàs convicti, vel confeſſi ſunt, repelli poſſunt. Ibid. Si probent ſe innocentes, admitti debent: ſi autem convincantur de crimine, puniendi ſunt: non tamen pœnâ ordinariâ, ſi per exceptionem tantùm, & non per accuſationem convincantur. Ibid. & v. Ad.

Exceptio litis pendentiæ non procedit, niſi lis pendeat coram competente Iudice. 376. v. Ad. Vt obſtet Actori, tria requiruntur. Videl: Identitas perſonarum, rei, & cauſæ. Ibid. v. Not. 2.

Exceptiones peremptoriæ ſunt illæ, quæ in totum perimunt Jus agentis: ut ſunt exceptio, v.g. ſolutionis, jurisjurandi, pacti, tranſactionis rei, præſcriptionis, rei judicatæ, &c. 370. §. Not. 6. 252. §. Per.

Exceptione peremptoriâ probatâ, perimitur cauſa principalis. 277. §. Propterea. Poſſunt opponi ante, & poſt litis conteſtationem uſque ad concluſionem cauſæ: imo in multis caſibus poſt ſententiam. 370. §. Not. 6. 7. 372. §. Sed. 375. v. In. Peremptoriarum aliquæ dicuntur exceptiones litis finitæ, quarum præcipuæ ſunt: exceptio jurisjurandi, tranſactionis, & rei judicatæ, quibus poteſt addi exceptio præſcriptionis. §. Not. 6. Hæ ſi opponantur ante litis conteſtationem, impediunt litis ingreſſum, & progreſſum. Si poſt, cenſentur oppoſitæ ad merita cauſæ, ut perimant Jus agentis. ibid. Aliquæ dicuntur altioris indaginis, quæ videl. non ſunt liquidæ, nec de facili poſſunt liquidari. ibid. §. Not. 7. Hæ, ſi opponantur ante litis conteſtationem, non impediunt proceſſum; ſed rejiciuntur ad merita cauſæ, &, ſi veræ ſint, invalidant acta, & habentur pro non factis. ibid.

Aliquæ exceptiones non prorſus enervant, aut perimunt Jus alterius, aut ſententiam Judicis, ſed ſolùm modificant, v.g. exceptio, ne quis conveniatur, aut ne exigatur, niſi in quantum facere poteſt. Item exceptio Inventarij in hæreditate. Ibid.

Exceptio rei judicatæ, ut obſtet, tria requiruntur: videl. identitas perſonarum, rei, & cauſæ. 376. §. Not. 2. Sententia lata coram Judice Eccleſiaſtico competente, parit exceptionem rei judicatæ etiam coram Judice ſeculari; & viciſſim. 376. §. Ad.

Exceptio renunciationis, ſeu abjurationis beneficij, non valet contra poſſidentem beneficium rite collatum, & acceptatum. 541. §. Etſi.

Exceptionibus Rei opponuntur exceptiones actoris, etſi communiter non ita appellentur, ſed proprio nomine dici ſoleant replicationes. 371. §. Nota denique. Replicationibus opponuntur à Reo duplicationes; duplicationibus ab actore triplicationes; his à Reo quadruplicationes &c. ibidem. De Iure Canonico non admittitur triplicatio ſaltem quoad teſtes. ibidem.

Exceptio voluntaria dicitur, quando quis non moleſtatus, ſeu provocatus venit ad judicium, & exceptionem ſponte objicit. 799. §. Manifeſtus. Ejuſmodi exceptio in multis habet vim accuſationis. ibid.

Exceſſus Prælatorum narrantur, & prohibentur in ſpecie. 895. Titulo integro.

Excommunicatio eſt cenſura, qua Chriſtianus ſeparatur, ſive excluditur ab Eccleſiaſtica communione, ſive communicatione fidelium. 941. §. Not 3.

Excommunicationis gladius, licet nervus ſit Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſobriè tamen, & diſcretè uſurpandus, ne vileſcat 955. §. Quamvis. 958. §. Not. 2. Nemo excommunicandus ſine manifeſta, & rationabili cauſa. 955. c. 48. Sine contumacia non incurritur excommunicatio, vel alia cenſura. 960. §. Etſi. 955. §. Niſi. Contumax autem dicitur, qui monitus non paret. 955. §. Niſi. Ante excommunicationem neceſſaria eſt monitio, & diſtrictè præcipitur. 955. §. Niſi. 960. c. 9.

Excommunicatio nunquam infligitur per modum puræ pœnæ, ſed ſemper eſt medicinalis, niſi peccator contemnat ibidem §. Not. 3. 452. §. Etſi. 958. c. 1. Contemnens excommunicationem privatur juribus, quæ in Eccleſia habet. 932. c. 13. Quo ſenſu excommunicatio dicatur perpetua. 452. §. Etſi.

Excommunicatio, & interdictum æquiparantur. 418. §. In.

Excommunicatio juris, & ab homine, quomodo inter ſe differant? 942. §. Not. 7. In excommunicatione juris non eſt neceſſaria prævia monitio alia, niſi id ipſa lex exprimat. 416. §. Qualis. 955. §. Niſi. 960. §. Etſi.

Excommunicationes à Jure latas Judex tantùm declarat, aut promulgat. 416. §. Qualis. In excommunicatione ab homine monitio prævia nunquam poteſt intermitti, niſi culpa ex ſuo genere talem pœnam inducat. 416 §. Statuit. 955. §. Not. 3. Aut fiat pro culpis futuris. ibid. §. Niſi. Monitio hæc prævia debet eſſe trina, vel una peremptoria. 955. §. Not. 3. 960. c. 9. & §. Nota. Debent etiam obſervari competentia intervalla aliquorum dierum. ibid. Fit à Judice, vel ejus auctoritate. 955. § Not. 4. Si cauſa excommunicationis ſit bonum publicum, admonitio fit ex officio Judicis: ſi autem bonum privatum, admonitio fit ad inſtantiam partis. ibid. Non fit neceſſariò ſcripto, nec perſonaliter, ſed ita, ut ad Reum ejus notitia pervenire poſſit. ibid. In alijs cenſuris, quando per modum puræ pœnæ infliguntur, poteſt intermitti. ibid. §. Not. 3. Poteſt aliquis propter plures exceſſus à pluribus Prælatis excommunicari. 953. c. 42.

Excommunicatio præcedens appellationem, non ſuſpenditur per eam. 170. §. Sicuti.

Excommunicatio lata poſt appellationem, quæ certò ſciatur eſſe juſta, & præceſſiſſe, eſt nulla: ſi autem alterutrum ignoretur, aut dubitetur, valet. 414. §. Intellectus. 415. §. Opponit.

Excommunicatio lata poſt appellationem ex cauſa probabili, non ſtatim debet pronunciari nulla, ſed poteſt relaxari ad cautelam, etiam ante coeptam cauſæ cognitionem. 960. c. 7. Similiter, quæ lata dicitur per errorem intolerabilem, non debet ſtatim rejici, ut nulla, ſi error defendatur. ibid.

Excommunicatio latæ, & ferendæ ſententiæ. 942. §. Not. 8. 958. c. 1. & §. In.

Excommunicatio major, ſive totalis. 941. §. Nota 5. 958. c. 59. Anathema non differt eſſentialiter ab excommunicatione majore, ſed tantùm accidentaliter, ratione majoris ſolemnitatis. 942. §. Nota 6. Inducit in alios fideles etiam privilegiatos obligationem vitandi excommunicatum. 942. §. Nota 9. 906. §. 2. 945. §. Nulli.

Excommunicationem majorem electio præcedens eſt irritanda: ſubſequens verò, nulla. 378. §. Perjurium.

Excommunicatio minor, ſive partialis. 941. §. Not. 5. Fertur in eos, qui excommunicato excommunicatione majore participant aliter, quàm in crimine crimînoſo. 942. §. Nota 9. Fertur etiam in eos, qui communicant degradato, aut ſuſpenſo ab officio, & tamen miniſtranti in ordine ſuo. 891. §. Si quis Presbyt. Omnis excommunicatio, quæ non eſt totalis, eſt minor, & quæ totalis, major. 942. §. Not. 6. Vocatur etiam ſimplex. 76. §. Cum, & ſeq. Tantùm eſt excommunicatio ſecundum quid. 958. c. 59. Privat ſolâ perceptione Sacramentorum paſſivâ, non activâ 957. §. Placet. 958. §. A. 941. §. Not. 5. 949. §. Not. 3. Non amittitur per eam juriſ-

juriſdictio priùs habita. 957. §. Placet. Innodatus excommunicatione minore poteſt eligere, ſed non eligi. 76. §. Intellectus. Qui patitur ſcienter, ſe eligi ad officium, propter quod debet Ordines ſuſcipere, peccat mortaliter, & electio eſt irritanda. 958. §. A. Celebrans in minore excommunicatione, graviter peccat; non tamen fit irregularis. 958. §. A. 893. §. In. Adminiſtrans Sacramenta indirectè, peccat venialiter; ſunt tamen valida 958. §. A. 893. §. In.

Non ſolet ampliùs ferri per ſententiam, ſed à ſolo Jure lata eſt. 958. §. Not. a. Per. Qui communicat excommunicato in pertinentibus ad animæ ſalutem per locutionem, non eſt excommunicatus, etiamſi incidenter etiam alia loquatur. 957. c. 54. Qui per vim, vel coactionem communicat excommunicato, non ligatur excommunicatione. 805. §. Eum. Qui ex gravi metu cadente in conſtantem virum, id facit, non ſemper peccat mortaliter, ſed tunc tantùm, quando ſimul committit aliquod crimen contra legem Divinam, aut naturalem. ibid. §. Pro nullo. & ſeqq. uſque ad finem: & 206. §. Et ideo. Qui ex contemptu diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſe ingerit excommunicatis, anathemate feriendus eſt. 893. §. In. Quinam ab excommunicatione minore abſolvere poſſint in utroque foro, externo, & interno. 958. § Nota a. Per.

Excommunicatio generalis, & ſpecialis. 948. §. Sententia. 959. c. 5.

Excommunicatio pro culpis præteritis, præſentibus, & futuris. 955. §. Nota 2. & §. Niſi.

Excommunicatio, ſive juſta ſit, ſive injuſta, tenet ſaltem in foro externo. 891. §. Etſi. 902. §. Sive. Ut excommunicatio juſta ſit, prærequiruntur tres monitiones; ut autem valida ſit, ſaltem una. 960. §. Etſi.

Excommunicator injuſtus condemnandus eſt ad intereſſe, & juxta arbitrium Superioris puniendus. 955. c. 48. Si autem conquerens nihil rationabile probet, condemnandus eſt ipſe Excommunicatori ad intereſſe, vel in priſtinam reducendus ſententiam. ibid.

Excommunicatio abſoluta, & conditionata. 419. §. Nota, & §. Reſcribit Pont. Si.

Excommunicatus in una Diœceſi, debet talis haberi per totum Orbem. 170. §. Nota ex hoc. Eſt denunciandus, & vitandus, etiamſi poſt excommunicationem appellaverit. 424. §. Quærenti.

Excommunicatus publicè, excommunicatione majore, etiamſi exceptio excommunicationis non apponatur, debet repelli à Judicibus, & ſecularibus ab agendo, reconveniendo, impugnando, replicando, impetrando &c. & quidem ex officio, ſub pœna excommunicationis. Non autem excommunicatus minore. 375. §. Exceptio. 960. c. 8. 371. §. Conſultus, & ſeq. 372. c. 5. 373 c. 8. Si in cauſa abſolutionis exiſtat, permittitur ei exceptio, recuſatio Judicis, appellatio, ejuſque perſecutio, impetratio Reſcripti, & Judicum, & quidquid ad legitimam defenſionem ſpectat. Si verò non petat abſolvi, videtur Beneficium defenſionis illi non deberi, licèt concedatur. 372. c. 5. 374. §. Non. 375. c. 11. 376. c. 14. 960. c. 8. Si litteras impetret, & poſtea probetur, excommunicatus fuiſſe, litteræ hoc ipſo ſunt invalidæ. 361. §. An. An, & quando audiendus ſit in Judicio, qui conqueritur, ſe excommunicatum poſt appellationem? vel injuſtè? 155. §. Cùm quis. Non poteſt ſtare in Judicio niſi per Procuratorem. 372. §. De. Si nolit ſic reſpondere, poteſt compelli, non obſtante Cap. Querelam. De Procuratoribus; cui derogati. 225. §. Gloſſa. Pœnæ contemnentium excommunicationem. 932. §. Cùm Comes. 961. c. 11.

Excommunicatus à ſuo Epiſcopo, ſi petat abſolutionem ab alio, debet ad Excommunicatorem remitti. 170. §. Sicuti.

Reſcripta ab excommunicatis impetrata ſunt ipſo Jure nulla, excepto abſolutionis, vel appellationis articulo. 35. c. 1. Si excommunicatus non faciat mentionem excommunicationis, vel amotionis ſuæ à Beneficijs, reſcriptum eſt irritum. 26. §. Nullam. Si quis veras excommunicationis cauſas ſupprimat, & aliam prætendat, abſolutio eſt nulla. 170. §. Nota quòd ſi.

Excommunicati invalidè abſoluti à Delegato, ab Epiſcopo ſunt revocandi in antiquam excommunicationem, ibid. §. Cùm quidam. Si excommunicati (ex quacunque cauſa) ſufficientem cautionem offerant, poſſunt à Judice abſolvi, non obſtante appellatione excommunicatoris. 416. §. Si quis, & ſeq. Similiter qui conquerantur, ſe injuſtè excommunicatos. ibid. ; Si Excommunicator excommunicatum abſolvere nolit, poteſt id facere Archiepiſcopus poſt cautionem juramenti, & cum onere ſatisfaciendi Excommunicatori, aut aliàs incidendi in priſtinam excommunicationem, appellatione remotâ. 170. §. Sicuti, & ſeq.

Executores proviſionum. 527. Reg. 48. Deputati cum clauſula: *Si eos vita laudabilis*, &c. repererint, licitè ſubdelegant. 162. ℣. Judices. Si delegans habet juriſdictionem, eamque Executori delegavit, poteſt aſſumere partes Judicis, & ſubdelegare, ſi velit. 162. ℣. Nota ex Gloſſ. Ubi in Reſcripto eſt clauſula: *Quod duxeris acceptandum*, Executorum inhibitio, vel reſervatio, &c. antequam Beneficium re ipſâ vacet, non juvat providendum. 544. c. 3.

Executores per generalis litteras deputati non poſſunt ordinarijs Collatoribus generaliter inhibere, ne conferant, (niſi in litteris exprimatur) ſed tantùm ſpecialiter. ibid. ℣. Executor.

Si ante executionem Reſcriptorum obtentorum contingat, Diœceſes dividi, debent ea eodem modo, quo prius debuiſſent, ſi mutatio facta non eſſet, executioni mandari. 162. ℣. Cum ad.

Executor ſuper gratia à Pontifice datus, poteſt, eo mortuo, & re adhuc integrâ, eam exequi. 160. ℣. Si ſuper. Olim litteræ executoriæ nihil operabantur, niſi præceſſiſſent monitoriæ, & præceptoriæ: ſed hodie hic ordo non ſervatur. 29. §. Prius. 32. ℣. Nullæ. Si Reſcripta ſint ſubreptitia, vel ſine ſcandalo non poſſint executioni mandari, non debent dari executioni. 468. ℣. Reſcribit, & ſeq. Si Reſcriptum deviat à communi ſtylo, & naturali ratione, non debet Commiſſarius illud exequi, ſed exſpectare ſecundam juſſionem. 12. ℣. Si Reſcriptum. Si Canonicus datus Executor Reſcripti deſinat ante executionem eſſe Canonicus, nihilominus manet Executor. 14. ℣. Si Canonicus. Summus Pontifex nihil committit ſine cognitione cauſæ, exceptâ merâ executione. 11. ℣. Ad.

Executores ſententiarum. Quid agendum, ſi plures Judices ſuper eadem cauſa impetrentur, & inter ſe de juriſdictione certent? 24. c. 24.

Executores Teſtamenti. Vide Teſtamenti Executores.

Exemplum. Legibus, non exemplis judicandum eſt. 399. ℣. Cæteri. Ratio legis non reſtringitur per exemplum appoſitum, ſed ampliatur ad omnem caſum, in quo ratio legis locum habet. 427. ℣. Not. 2. Quod alicui gratioſè conceditur, ab alijs non debet trahi in exemplum. 542. c. 11.

Exemptio Eccleſiaſtica, idem, quod immunitas Eccleſiaſtica. 697. ℣. Not. 3.

Exemptio ab Ordinarijs non ſemper eſt totalis, ſed frequenter partialis tantùm. 911. ℣. Olim. Epiſcopus poteſt eximere aliquam Eccleſiam in totum, vel in partem à Jure Epiſcopali, ſi accedat confirmatio Papæ, quæ tranſacto triennio præſumitur: & penſio ideo conſtituta, facilè excuſatur à ſimonia. 660. ℣. Collige. Si exemptio detur Eccleſiæ, eximuntur etiam Canonici, aut Clerici, aut Monachi, Converſi, & perpetuò oblati, non autem Parochus quoad parochialia. 919. c. 9. Si datur Canonicis, nec Eccleſia, nec alij Clerici eximuntur: ſi autem Clericis, tunc etiam Canonici eximuntur, non autem Eccleſia. ibid. Omnimoda libertas, & exemptio contra Ordinarios præſcribi poteſt, non autem contra Papam. 385. ℣. Dico. 2. In temporalibus etiam contra ſupremum Principem præſcribi poteſt, ſed non niſi à Principibus, & Magiſtratibus Rerumpub. 385. ℣. Dico 3. Aſſerentes, ſe exemptos privilegio, debent illud Ordinariis, ſi requirant, exhibere. 919. n. 7. Si per præſcriptionem, debent de ea Ordinariis fidem facere. ibid. ℣. Si autem. Si privilegium, & præſcriptionem ſimul prætendant exempti, illud exhibere, &, ſi non ſufficiat, præſcriptionem 40. annorum tenentur probare. ibid. ℣. Si verò.

Exemptio nõ colligitur ex cenſu annuo Papæ ſoluto niſi expreſſè ſolvatur in ſignum libertatis, quod raró contingit. 907. c. 1.

Nec ex receptione in protectionem, etiam nominatis perſonis, niſi à Superiore fiat expreſsè. ibid. ℣. Nota 2. 911. ℣. Cùm iſte. Nec per receptionem in ſpeciales, & proprios filios Eccleſiæ Romanæ, ſed tantùm, quòd ab alio, quàm à Papa, vel Legato de Latere interdici, aut excommunicari nequeant. 974 c. 1. Ex Abbatis exemptione non probatur exemptio Monaſterij. 912. ℣. In. Ex Monaſterij, aut Eccleſiæ exemptione non colligitur exemptio Capellarum. 912. ℣. In. Appellatio ad Papam legitima non

Digitized by Google

eximit Monaſterium ab Epiſcopi poteſtate: neque illegitima exemptioni præjudicat. 660. ℣. Sententiam. Receptio in jus ſpeciale S. Petri videtur plus tribuere, quàm alijs Clericis. 907. ℣. Not 2.

Exemptio Religioſorum, reſtringitur ad certum locum, illique veluti aſſixa eſt: ſi enim delinquant extra, poſſunt puniri ab Ordinarijs. Poteſt autem dari abſque ullâ reſtrictione. 917. ℣. Not. 3. 909. ℣. Nullo. Privilegio autem, ne interdici, ſuſpendi, vel excommunicari poſſint, gaudent ubique: niſi ad Prioratum Ordinario ſubjectum deſtinentur. 917. ℣. In. Privilegio exemptionis Prælatus exemptus non poteſt renunciare. 218. ℣. Nota 2.

Exilium æquiparatur corporali pœnæ: imò eam excedit. 702. ℣. Sibi. Eccleſia poteſt punire exilio, etſi opus eſt invocare ad hoc brachium ſeculare. 891. ℣. Nota itaque. 812. ℣. Verberibus.

Exſpectativa vide gratiæ exſpectativæ.

Expeditiones litterarum Apoſtolicarum, quomodo clauſulandæ. 524. Reg. 39. & ſeqq. 529 Reg. 59.

Expenſa non veniunt nomine damni, ſed ab eo diſtinguuntur. 929. ℣. Cùm Cives, & ſeqq.

Expenſa neceſſariæ dicuntur, ſine quibus negotium expediri non poteſt, vel ſine quibus res fieret deterior, aut omnino periret. 85. ℣. Sumitur. 289. ℣. Bonam. Propter magnas expenſas factas in negotijs totius Diœceſis, poteſt Epiſcopus petere ſubſidium charitativum 680. ℣. Not. 3.

Expenſa tempore electionis neceſſariò faciendæ, ſumuntur interim ex bonis Epiſcopalibus: vel, ſi ea Capituli, debet electus eas reſtituere, niſi Canonici ſint in ære ipſius. 85. ℣. Expenſæ. Debet autem in his attendi locorum conſuetudo. 85. ℣. Sumitur. De pœna ſolvendi expenſas à non comparente ad legitimam citationem, vide etiam tantùm ſimplicem. 285. ℣. Ad. Vide ſuprà V. *Citatio*. Condemnatus in expenſas, debet ſolvere viatica, ſumptus litis, & damna alterius partis. 285. ℣. Nota. Recuperaturus poſſeſſionem ab immiſſo, debet illi priùs ſatisfacere de damnis, & expenſis utilibus, ac neceſſarijs. 288. ℣. Nota 7.

Expoſitio filiorum, ſervorum, languidorum. 849. v. Si. & ſeq. Servi, & liberti expoſiti conſciis dominis ſuis acquirant libertatem, & ingenuitatem. Ibid. Per languidos intelliguntur morbo perpetuo detenti, & ad omnia inepti. Ibid. v. De prædictis. Si filij, aut ſervi languidi cuiuſcunque ætatis exponantur, aut alimenta ipſis impiè denegentur, illi patriâ poteſtate, hi ſervitute liberantur. Ibid. v. Si. v. De.

Expoſitio verò inſciis, aut invitis parentibus, aut dominis facta, neutri nocet. Ibid. Si pater filium, aut dominus ſervum alere non poſſit, deberet eum mittere in Xenodochium. Ibid. v. Infans. Qui tales ſuſcipiunt, inſigne quidem charitatis opus exercent, nihil tamen juris in illos acquirunt. Ibid. Infantibus expoſitis, quorum parentes ignorantur, præſtari ſolet ab Eccleſia ſubſidium. 849. v. Not. 2. Si Eccleſia non poſſit, & publica Hoſpitalia deſint, communitates ſolent. Ibid. Infantes expoſiti non ſunt cenſendi ſpurij, ſed legitimi, donec probentur illegitimi. Ibid. v. Not. 3.

Expoſiti ſunt capaces ſucceſſionum, ordinum, & quorundam officiorum, ac dignitatum: non tamen officij S. Inquiſitionis, Eccleſiarum Cathedralium, Collegiorum, & dignitatum majorum. 849. v. Not 4.

Expoſiti fiunt cives illius civitatis, aut loci, ubi exponuntur. Ibid.

Expulſi ab hoſtibus nec perdunt dignitatem, nec titulum beneficij, nec jura. Neque patroni expulſi ſuum jus patronatûs. 812. v. Nota, quod Prælatus.

Extrema Unctio. 969. v. Nota 1. Solos. Poteſt ab uno ſolo adminiſtrari, & in neceſſitate à pluribus ſimul, modò independenter à ſe mutuò ungant. Ibid. & 968. c. 14. Religioſi poſſunt eam dare familiaribus, qui in ipſorum obſequiis morantur. 921. v. Salutaris.

F.

FABRICA Eccleſiæ. 552. 694. 695. De his, quæ fabricæ Eccleſiæ legantur, non ſolvitur portio canonica. 603. v. De. Quiſnam teneatur conſervare fabricam? 552. v. Collegium. 694. v. Ad. v. Concil. 695 v. Reſpondet. v. Not. 2. 4. Ex quibus redditibus conſervari debeat? Ibid. Vide Recuperatio Eccleſiæ. &c.

Factum proponendum eſt in judicio per principales perſonas, vel Procuratores, non per Advocatos. 218. v. Principales, & ſeqq.

Iudicia ſunt inſtituta pro dijudicandis factis, non pro examinandis juribus. 421. v. Cùm ſeq.

Fœmina regulariter remotæ ſunt ab officiis publicis, etiam Arbitrorum, niſi Princeps ſcienter alicui cauſam commiſerit, aut agatur de rebus temporalibus, aut habeat juriſdictionem ex conſuetudine, vel jure ſpeciali, ſicut Reginæ Galliæ. 217. v. Quia. Mulieris teſtimonium cæteris paribus minùs valet quam teſtimonium viri. 306. v. Not. 3. Mulieres admittuntur ad teſtimonium ſuper irregularitate Clerici ferendum. 318. v. Ex. Nulla mulier ad Altare accedat, aut miniſtret, aut intra cancellos ſtet, aut ſedeat. 452. v. Nullus. Matrona honeſta, ſi deprehendatur in veſte meretricis, ſi eius pudicitia attentetur, non habet actionem iniuriarum. 948. v. Conſultus. v. Not 2. Mulier poteſt eſſe teſtis contra Clericum, ſi integrorum teſtium copia deſit, vel aliarum probationum. Non autem in criminalibus, ſi criminaliter tractentur. 306. v Seu.

De jure civili poteſt eſſe teſtis etiam in criminalibus criminaliter tractatis, (modò non ſit infamis) ſi aliter veritas haberi non poſſit. 306. v. De. In cauſis feudalibus, & teſtamentis, etiam de jure Canonico non admittuntur mulieres, exceptis codicillis, teſtamentis inter liberos, & ad pias cauſas. 306. v. Not. 2. An admittendæ ſint ad ea teſtimonia, quæ requirunt ſcripturam. 306. v. Not. 2. Vide monialis, mulier, uxor.

Faida, idem eſt, quod guerra, ſive bellum. 860. v. Perpetuò. Derivatur ex Germanico *Fead* Ibid. Francis ſignificat ſimultatem apertam Ibid.

Falſarij mittendi ad Summum Pontificē. 11. v. Reſcripta. Falſarij literarum Apoſtolicarum ſunt incapaces beneficij, quod petunt, & privantur jure ſuo, quod habent ex literis: inſuper deponuntur ab officio 25. v. Quia.

Falſarius carceri perpetuo, pane, & aquâ ſuſtentandus addicitur. 973. v. Videtur.

Falſitatis exceptio poteſt ante, & poſt ſententiam objici. 873. v. Sed.

Fama propriè eſt, quando tota civitas, vel tota vicinia &c. aliquid dicit, vel ſaltem maior eius pars. 767. v. Not. 2. Neque. Quando autem tantum tertia, vel quarta pars civitatis, vel viciniæ &c. aliquid dicit, eſt rumor. Ibid.

Fama eſt duplex: hominis, & inter homines. 805. v Not 2. Hominis iterum duplex: mala, quæ vocatur infamia; & bona, quæ vocatur bonum nomen. Ibid. Inter homines etiam eſt duplex: videl. de homine aliquo: an ſit bonus, vel malus: & de re aliqua particulari, v. g. facto, delicto, negotio &c. Ibid. Hoc modo fama tripliciter ſumitur: Primò, tanquam varia vox vulgi, & rumor ſine certis auctoribus, & rationibus probabilibus. Secundò, tanquam excogitata malis artibus pro commodo privato. Tertiò, ut orta à perſonis fidedignis, habens certam cauſam, & rationem probabilem. 805. v. Hoc. De fama hoc tertio modo ſumpta loquuntur DD. & Canones, quando de fama mentionem faciunt. Ibid. Quid, vel quantum fama probet? fol 806. v. Nota 3 4 5 807. v. Not. 3. 4. 5. 6. 315. v. Sola. 719. v. Not. 3. Quomodo fama probari debeat? 806. v. Sed. v. Primum. 807 v. Not. 2. Sola infamia ſine cōvictione, aut confeſſione nō ſufficit ad pœnā, etiam in crimine excepto. v. g. Simoniæ. 821. v. Not 2. Solam. Sufficit tamen ad indicendam purgationem canonicam, in qua ſi accuſatus deficiat, eſt puniendus. Ibid.

Familia conſtituitur perſonis ſaltem tribus; ſed fortè duo illam retinent. 59. v. In.

Familiaris Epiſcopi poteſt accuſare Epiſcopum, etiamſi ſit criminoſus: neque Epiſcopus poteſt contra eum excipere 797. c. 5. Iudex tamen ex officio poteſt talem accuſatorem repellere. Ibid. Pœnæ inſequentium Clericos, vel Religioſos familiares Papæ, vel Cardinalium. 934. v. Sufficiat.

Familiaris inimico, etiam præſumitur inimicus, non tamen capitalis. 797. v. Per.

Famuli Epiſcoporum de conſuetudine gaudent privilegio fori, non autem famuli aliorum Clericorum, niſi habeant primam tonſuram. 703. v. Not. 2. Iudæorum ſervitio nemo ſe pro mercede exponat. 841. v. Iudæorum.

Famulis ægris debentur alimenta, non autem ſalarium. 533. v. Reſcribit.

Favor. 193. Si partium jura ſint obſcura, reo favēdum, & tranſigendum. Si autem clara, Actori eſt favendum, & contra Reum exequendum. 193. v. Not. 2. Officium. 325. v. Poteſt.

Feed, eſt vox Germanica, ſignificans modò bellum, modò Capitales inimicitias. 860. v. Perpetuo.

Feria quid ſint, & cur olim juſtitia dictæ ſint? 261. v. Not. 1. Aliæ ſunt ſolemnes, ſeu ordinariæ, aliæ repentinæ, ſeu extraordinariæ. ibid. v. Not. 2. Solemnium aliæ ſacræ, aliæ profanæ. 262. v. Not. 3. Indultæ ſunt propter neceſſitates hominum. 976. c. 2. 263. c. 5. An ſit abuſus, dies hebdomadæ ferias appellare? 262. v. Nota 3. Quænam non liceant in feriis ſacris? 262. v. Dies. & ſeq. 263. v. Nec. & ſeqq.
Quænam liceant in Feriis ſacris? 262. c. 1. & 3. 263. c. 5. & v. Neceſſitas. v. Nota. v. Nec. & ſeqq. Quænam liceant in Feriis profanis? 263. v. Debet. v. Not. 2. v. Addimus. v. Licet. In Feriis obſervandis multum poteſt conſuetudo. 262. v. Quod verò. 263. v. Addimus.

Feriis ſacris partes renunciare non poſſunt, ſed profanis. 253. v. Licet.

Feſtos dies Epiſcopus poteſt in ſua Diœceſi inſtituere, non præ-requiſito conſenſu populi. 263. v. Debet. & ſeq. Olim requirebatur eius præſentia, & notitia: hodie ſolius Cleri. ibid.
Debet tamen Epiſcopus obſervare Decreta S. Congregationis Rituum, novis Breviariis præfixa. ibid. Si Feſta Ieiunium ſequentia incidant in Feriam 2. jeiunandum eſt præcedenti Sabbatho. 693. v. Conſultus.

Feſtum SS. Trinitatis ex conſtitutione Ioannis XXII. 262. v. Feſtorum.

Feſtum Nativitatis Chriſti, ſi incidat in feriam 6. illis, qui nec voto, nec Regulari obſervantia ſunt adſtricti, carnibus veſci licet. 693. & v. Cap. 3. Non ſunt tamen reprehendendi, qui ob devotionem voluerint abſtinere. ibid.

Feſtum Conceptionis immaculatæ Virginis per Octavam devotè celebrantibus, concedit Sixtus IV. tales Indulgentias, quales habet Feſtum Corporis Chriſti. 693. v. Cap. 1. Excommunicantur ab eodem ipſo facto, qui aſſerunt, B. V. in peccato originali fuiſſe conceptam. ibid. Item qui dicunt, in celebratione huius feſti graviter peccari. ibid. Hanc Conſtitutionem obſervari jubet Concil. Trid. ibid.

Feſta Apoſtolorum &c. 693. Bonifacius VIII. præcepit Feſta XII. Apoſtolorum, IV. Evangeliſtarum, & IV. Doctorum: ſcil. Gregorij, Auguſtini, Ambroſij, & Hieronymi, ſub officio Duplici ſolenniter celebrari. 693. v. Præcipit. Circa Feſtum S. Bartholomæi, quod Romæ 25. Auguſti, alibi 24. celebratur, conſuetudo Regionis obſervetur. 693. v. Cap. 2. Omnes Vigiliæ SS. Apoſtolorum, præter SS. Philippi, & Iacobi, ac S. Ioannis, ſunt jeiunandæ. Ibid. In Vigilia S. Matthiæ jeiunandum, etiamſi incidat in Bacchanalia. Ibid. v. Conſultus.
Quomodo celebranda eius Vigilia, & Ieiunium in Anno Biſſextili. 968. c. 14.

Feudum dicitur à fide, linguâ Longobardorum. 575. v. Nota. Feudum. Eſt uſusfructus rei immobilis ſub conditione fidelitatis à Domino conceſſus. Ibid.

Fidelitas eſt ſubſtantialis feudo: & per eam differt ab Emphyteuſi, quæ ſolam Domini recognitionem reſpicit, & Canonis ſolutionem. Ibid. Infeudatio in bonis Eccleſiaſticis extra caſus à jure permiſſos prohibetur, & annullatur. 554 v. Not. 3. 559. v. Prohibet. 570. v. Reſcribit. Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates præſtant Iuramentum de non infeudando de novo. 585. v. Videtur. 576. c. 2. & v. Nota. Denique.
Iuramentum tamen hoc non refertur ad bona feudalia, aut emphyteutica, ſed ad ea, quæ ſunt de menſa Domini, quorum dominium tam utile, quàm directum ad Eccleſiam ſpectat. 576. v. Nota. Denique.

Feuda, ſi ad Eccleſiam redeant, poſſunt licitè concedi alteri, ſi videtur expedire. Ibid. c. 2. Integratio feudi debiti non eſt nova infeudatio. 585. v. Videtur. Si jus decimandi in feudum concedatur, non comprehendit novalia. 619. v. Not. 4. 623. c. 25. Si feudatarius à Domino feudi mutuetur pecuniam, feudúmque det in pignus, poteſt Dominus fructus feudi percipere, & nihilominus ſolutionem mutui exigere. 576. v. Not. 3. Quomodo hæc perceptio fructuum excuſetur ab uſura, præſertim, quando fructus maiores ſunt ſervitiis, à quibus interim Feudatarius liberatur. Ibid. Si feudum conceſſum eſt ſine oneribus, ſub ſola conditione fidelitatis, Dominus in caſu mutui prædicto, non poteſt percipere fructus. Neque ſi Feudatarius pro conceſſione feudi ſolvat pecuniam. Ibid. v. Not. 2.

Feudatarius poteſt feudum alteri dare in feudum, ſive ſubinfeudare. 5. v. Not. 3. Non requiritur ad hoc licentia domini directi: dummodo non ſubinfeudet Eccleſiæ, & Subvaſallus recognoſcat Dominum directum. ibid.

Feudi alienatio. In rebus feudalibus etiam contra Romanam Eccleſiam currit præſcriptio, ſed non niſi centenaria. 386. ℣. Nota. 3. Alienans feudum cadit à jure feudi, & ipſo facto perdit feudum ſibi, & filiis, 5. ℣. Not. 3. 576. ℣. Et.
Non tamen delictum hoc ita inhabilem reddit filium, quia de novo ipſi poſſit concedi, vel alteri conſanguineo. 576. ℣. Et. ℣. Cùm. Si feudum alienatum difficulter recuperari poſſit, poteſt concedi alicui laico potentiori, qui illud recuperet; ſed hoc procedit tantùm in feudalibus. ibid. ℣. Not. 2. ℣. Cùm. Propter delictum Vaſalli in Dominum defunctum non poteſt hæres Domini revocare feudum: ſi defunctus ſcivit, & potuit agere, & tacuit. Secus, ſi ignoravit, aut agere non potuit. 583. ℣. Not. 5. Clericus habens feudum, non perſonæ ſuæ, ſed Eccleſiæ datum, ſi delinquat in perſonam Domini, feudum perdit, idque redit ad Dominum, ipſo vivente: poſt mortem verò iterum redit ad ſucceſſorem, & Eccleſiam. 588. ℣. Not. 5.

Fictio juris, quid ſit, & quomodo differat à præſumptione. 341. ℣. Not. 1. Exempla. ibid. Sumitur ex ſola diſpoſitione legis, ideóque non admittit directè probationem in contrarium, ſed ſolùm indirectè. ibid. Nulla fictio juris adverſatur alteri, quia Leges, unde ſumuntur, non debent diſcordare. ibid. A Papa tanquam ſupremo Principe poteſt induci ad cavendas varias fraudes. 518. Reg. 19. Beneficium non pluribus quàm 20. ante mortem diebus reſignatum, fictione juris vacat per mortem, non per reſignationem. ibid.

Fidei Divinæ deſertor ſimpliciter, & ex toto, eſt apoſtata perfidus. 847. ℣. Not. 3. Qui deficit tantùm ab uno, vel altero articulo fidei, propriè non eſt apoſtata, ſed hæreticus, quorum pœnis ſubjacet. ibid.

Fides humana litteris Apoſtolicis plenaria adhibenda, niſi deprehendantur obreptitiæ, aut ſubreptitiæ. 305. ℣. Litteris. & ſeq. Quantam fidem faciant inſtrumenta publica, & privata? 333. ℣. De. ℣. Nota 2. & ſeqq.

Fides teſtium eſt extranea, ad quam non decurrendum, ſi veritas aliter haberi poſſit. 599. ℣. Nota 3.

Fidei interpoſitio, licèt non ſit juramentum, majorem tamen obligationem inducit, quàm nuda promiſſio. 219. ℣. Super. 715. ℣. Nota 2. Mutuo. Promiſſiones Principum, Nobilium, Sacerdotum &c. vim juramenti habere, fatentur plerique. 219. ℣. Super. Potiùs tamen id ex conſuetudine Germaniæ, quàm certâ lege receptum eſt. 715. ℣. Not. 2. Mutuo.

Fide conſenſus intelligitur matrimonium. 742. ℣. Si quis. ℣. Not. 2. Hoc.

Fide pactionis intelliguntur ſponſalia. 742. ℣. Si quis. ℣. Not. 2. Hoc.

Fideiuſſio, quid ſit? 580. ℣. Fidejuſſionibus. Non eſt Clericis omnino prohibita. ibid. ℣. Nota 2. Creditor non tenetur acceptare fidejuſſorem Clericum, licet locupletem. ibid.

Fideiuſſori competit actio contra Principalem debitorem, ſi actualiter pro illo ſolvit, non autem antè, exceptis tribus caſibus, quibus Barboſa plures addit. ibid. ℣. Ex. 581. ℣. Si, & ſeq.

Fideiuſſor tenetur etiam ad cenſus, ſeu uſuras ſolvendas, ſi promiſit in omnem cauſam: ſecus, ſi tantùm pro Capitali. 580. ℣. Colligitur. Prælatus non poteſt obligare Eccleſiam ſuam fidejubendo, mutuum accipiendo, &c. 582. ℣. Cap. Huius. Religioſi prohibentur eſſe Fidejuſſores ſine licentia majoris partis Capituli, & Abbatis. 581. ℣. Prohibet.

Fidei commiſſum, quid ſit, & cur fiat precario modo? 604. ℣. Ad. Continetur nomine alienationis. 554. ℣. Nota 3.
Ad Fidei Commiſſarium non tranſeunt alia jura, quam quæ continent commodum pecuniarium. 665. ℣. Aut.

Fidei commiſſum aliud eſt univerſale, aliud ſingulare 604. Exempla ibid.

Fideles Chriſti omnes ſubſunt de neceſſitate ſalutis Romano Pontifici. 184. ℣. Omnes.

Filiaſter. Filiaſtra. 765. ℣. Not. 2.

Filiatio ex tribus plenè probatur. 776. ℣. Not. 3. Quando. Ex eo, quòd aliquis ſit nutritus in domo, non probatur eſſe filius. 776. ℣. Spurium. Si fama viciniæ ſtet pro filiatione, parentes autem in contrarium, ſtandum eſt verbo Parentum, niſi ſuppetant certiora argumenta, vel teſtes. ibid. Si quis

Digitized by Google

eſt in poſſeſſione filiationis, taliſque paſſim habeatur, neque antehac parentes id negârint, non debet excludi, ſi poſtea negent. ibid. ℣. Not. 2. Si. Si tamen certus eſſet ex aliquibus argumentis, negationem Parentum, licet ſeram, eſſe veram, idque in foro externo probari poſſet, non poſſet ſe legitimis filijs conjungere. ibid.

Filiorum nomine in favorabilibus veniunt etiam nepotes, non autem in odioſis. 127. ℣. Not. 3. In quibus filij teneantur obedire parentibus, vel tutoribus? in quibus non? 630. ℣. Not. 5.

Filius tenetur ſolvere debita patris. 581. ℣. Sicut. Non poteſt privare matrem in teſtamento portione iure naturæ debitâ, niſi ex juſta cauſa fiat. 604. ℣. Matrem.

Filij Regum, & Principum poſſunt baptizari in Aulis, Cameris &c. 692. ℣. Prohibet. Horum privilegium perſonale, ut non poſſint interdici à quocunque, vel excommunicari &c. extenditur etiam ad Ordinarios; aliorum verò non. 918. ℣. Privilegia

Filii legitimi cenſentur, ex tempore conceptionis, aut nativitatis, prout magis illis expedit. 778. ℣. Not. 2. 775. ℣. Not. 2. v. Cum. Quomodo quis debeat, probare, ſe eſſe filium legitimum. 780. ℣. Cùm. & ſeq.

Filii eorum, qui publicè, & ſine contradictione Eccleſiæ matrimonium contraxerunt, habendi ſunt legitimi, etiamſi matrimonium poſtea declaretur nullum. 775. c. 2. 782. ℣. Memoratum. Qui præterea filij ſint legitimi? 775. ℣. Filij. 776. ℣. Nota 3. ℣. Not. 2. In. 779. c. 9. 782. ℣. Statuitur. 119. ℣. Nota etiam. 776. ℣. Nota 3.

Filii ex legitimo matrimonio ante Sacerdotium, &c. geniti poſſunt ad ſacros Ordines promoveri, & in eiſdem Eccleſijs, quibus Patres eorum præfuerunt, vel præſunt, beneficium obtinere. 118. ℣. Ex h. t. Capitula, quæ videntur contraria, vel intelligenda tantùm ſunt de filijs Presbyterorum illegitimis, ante, vel poſt Sacerdotium genitis: vel ſunt revocata per Clem. III. loc. cit. ibid. ℣. Sed videtur obſtare. Ad vitandam tamen ſpeciem ſucceſſionis hæreditariæ non permittuntur ſuccedere Patri in eodem beneficio. 12. ℣. Filius, 308. ℣. In. 118. ℣. Ex h. t.

Filii nati ex matre libera ſunt liberi, etiamſi pater ſit ſervus. 759. ℣. Indecens. Excipe Primò, niſi conſuetudo loci, aut ſtatutum aliud habeat. ibid. Excipe Secundò, niſi pater ſit Epiſcopus, Sacerdos, aut Diaconus, &c. 760. ℣. Not. 4. Exceptionem. Quoad familiam, nobilitatem, & dignitatem ſequuntur Patrem, ſi ſint legitimi: aliàs & matrem. 759. ℣. Nota 2. Secus.

Filii nati ex matre ſervâ non ſunt liberi, nec pro talibus habentur quoad Ordines, hæreditates, familiam, dignitatem, &c. 759. ℣. Not. 3. Excipe niſi Dominus ultro ancillam tradat libero, cenſetur enim tunc ei dare libertatem; ideóque tunc ij filij utroque jure ſunt liberi. ibid.

Filii adoptivi. Vide. Adoptio.

Filii carnificum, & lictorum in Germania ſunt infames. 860. ℣. Not. 4.

Filii Judæorum inviti non ſunt baptizandi. 841. ℣. Statuit. & ſeq.

Filii rebellium ſunt infames ex delicto parentum. 860. ℣. Nota 4.

Filii ex matrimonio invalido nati ſunt illegitimi. 779. c. 10. Item 739. c. 3.

Filii ex uno conjuge Judæo, vel Pagano, & altera Chriſtianâ illegitimè nati, ſunt illegitimi, nec per ſubſequens matrimonium legitimantur. 782. ℣. Statuitur.

Filii naturales à quibuſdam generatim appellantur omnes ex illegitimo matrimonio ſuſcepti. 777. ℣. Nihilominus. Propriè autem filius naturalis eſt omnis ille, qui naturâ, & ſanguine eſt tuus: non adoptione. ibid. Juriſperiti communiter conceptos extra matrimonium ex fœmina ad matrimonium non inhabili appellant naturales, vel (cum addito) naturales tantùm. ibid.

Filii ſpurij generatim ſunt omnes illi, qui matre quidem certâ, patre autem incerto nati ſunt, vel qui ex vago concubitu nati, nec patrem quidem oſtendere poſſunt. 777. ℣. Nihilominus. Ex damnato concubitu naſci dicuntur filij eorum, qui ſunt inhabiles ad contrahendum matrimonium: ut conſanguinei, religioſi, conjugati. 778. ℣. Not. 2. Si poſt adulterium viri uxor moriatur, & adultera ducatur, filius natus nihilominus eſt ſpurius. 777. ℣. Reſcribit.

Filii ſpurij juxta Jus Canonicum (quod etiam in ſeculari foro ſervandum) ſunt alendi à parentibus. 754. ℣. Cùm quidam. & ſeqq.

Filii Presbyterorum ex uxore poſt ſuam ordinationem cognitâ progeniti quando ſint inceſtuoſi, & illegitimi, quando non? 148. ℣. Nota etiam.

Filius Clericorum, qui non ex legitimo nati ſunt matrimonio, non licet in ijs Eccleſijs beneficium obtinere, aut quoquo modo miniſtrare, in quibus eorum patres beneficium aliquod Eccleſiaſticum habent, aut habuerunt. 116. ℣. Hos Canones. Ex ſpeciali diſpoſitione Papæ jubetur alicui tali Capellania, qua ab Epiſcopo ſuo ſpoliatus erat, reſtitui. ibid. c. 5. Alij etiam, qui jam ſunt in ſacris Ordinibus, non debent relinqui ſine beneficio, nec facilè repelli à Sacerdotio &c. ibid. ℣. Colligitur. Mediata ſucceſſio in beneficium, aut miniſterium patris conceditur filijs. 117. c. 7. 10. 12. 13. Non autem immediata. ibid. ℣. Si patres. Etiam mediata ſucceſſio ſublata eſt per Clementem VII. & Concil. Tridentinum. ibid. ℣. Not. 2. 118. ℣. Not. 1. 12. ℣. Filius. Hæc tamen jura intelligenda ſunt de Miniſterio intitulato, ſeu perpetuo, non de temporali. 117. ℣. Reſtringit.

Cenſent aliqui, Epiſcopum cum his poſſe diſpenſare quoad ſucceſſionem, & verum videri poteſt in neceſſitate, ſi non ſint publicè infamati: ſed Curia Romana tenet, ſolum Papam id poſſe: quæ ſententia ſuadenda eſt, licèt altera de jure ſit verior. 118. ℣. Ambiguum. Ut ad majores Ordines, vel dignitates, perſonatus, & alia curata beneficia admittantur, in quibus immediatè patres eorum fuerunt, nec quidem Legatus à Latere, ordinariè, ſed ſolus Papa diſpenſare poteſt. 118. ℣. Not. 2. 119. ℣. Mandat. & ſeq. ℣. Poteſt. Ut admittantur ad Ordines minores, poteſt Epiſcopus diſpenſare: non tamen hoc ipſo ſiunt habiles ad beneficium ſimplex. 119. ℣. Poteſt. ℣. Obſerva 4. Ut admittantur ad beneficium ſimplex, poteſt Epiſcopus diſpenſare, ſed non ad Paternum. 119. ℣. Poteſt. ℣. Obſerva. 3. Videtur etiam poſſe diſpenſare Epiſcopus, ut admittantur ad Canonicatum, etiamſi per accidens habeat annexum beneficium curatum. ibid. ℣. Obſerva. 2.

Finium, ſeu limitum in cauſa quis Actor, quis Reus? 300. ℣. Vices.

Firma vocatur pretium, ſive merces locanti debita pro re locatâ. 618. ℣. Apparet. 623. ℣. Cùm quilibet. 667. ℣. Non. 710. ℣. Sub. & ſeq. Laici non teneant Eccleſias ad firmam 712. ℣. Sub.

Fiſcalis eſt Miniſter publicus, ad hoc conſtitutus, ut delicta Magiſtratui deferat, ad faciendam de eorum auctoribus inquiſitionem. 800. ℣. Quando. Si falsò aliquid deferat, non punitur, niſi malitioſè id fecerit. ibid. Vocatur etiam Stationarius, Syndicus, aliiſque nominibus. ibid.

Fiſcus habet pignus in bonis debitoris, ex legis diſpoſitione. 577. ℣. Not. 3.

Fiſcus, ſi agat, non tenetur ſequi forum Rei. 136. ℣. 3.

Florenus Gallicus valet 12. Bacios. 838. ℣. Textus.

Florenus auri de Camera Apoſtolica, idem eſt quod ducatus. 512. ℣. Quæ. Libra parvorum Turonenſium jubetur illi æquivalere. 519. Reg. 15.

Fodrum Germanis idem eſt quod pabulum equorum: Francis verò annona militaris. 672. ℣. Panorm.

Foreſta locus, ubi feræ habitant, vel includuntur, & ubi quis habet uſum, ſeu jus venandi. 585. ℣. Clauſula.

Formula eligendi Epiſcopos, alióſque Paſtores. 78. cap. Quia propter. 82. ℣. Quæres 1. Abbatiſſas, & Prioriſſas. 99. c. 43. Canoniſſarum Antiſtitas. 100. num. 10.

Formula diſpenſandi in irregularitate, 862. ℣. Not. 7.

Fornicatio quandoque ſumitur pro adulterio. 866. ℣. Cùm Si 756. Cùm nemini. ℣. Nobis. Ob ſolam fornicationem licitum eſt divortium tori, niſi conjux crimine alio implicatus alterum pertraheret ad peccandum. 786. ℣. Pro. Per fornicationem autem, ob quam Chriſtus conceſſit divortium tori, non ſolùm intelligitur carnalis, ſed etiam ſpiritualis; qualis eſt hæreſis, vel apoſtaſia à fide. ibid. ℣. Not. 2. Per.

Clericorum fornicariorum pœnæ. 452. ℣. Si & ſeq. 453. ℣. Nota. ℣. Sive. & ſeq. An ſint ipſo facto propriè ſuſpenſi, ac vitandi? 45. ℣. Nota 2. & ſeqq. Quàm diu Sacerdotes fornicarij tolerantur, nec adeſt operis evidentia, licitè poſſunt eorum Miſſæ audiri, Sacramenta recipi. 454 c. 7. 455. c. 10. Quid agendum, ſi Sacerdotes negent, ſe

eſſe fornicarios, & tamen ſit publicum eos, tales eſſe? 454. cap. 8.

Forum in communi, quid nominis? 967. c. 10. Eſt Territorium cujuſque Judicis, intra quod poteſt jus dicere. 233. ℣. Cùm ante. In foro conſcientiæ poteſt Epiſcopus abſolvere à quibuſcunque caſibus Sedi Apoſtolicæ reſervatis. 139. ℣. Not. 4. Ad finem. In eodem foro quid idem Epiſcopus poſſit ſpecialiter circa irregularitatem, ſuſpenſionem, excommunicationem, & hæreſin. ibid. Not. 4. & 5. Pro foro externo Regula generalis utriuſque Iuris eſt, quòd Actor debeat ſequi forum Rei, quem accuſat, vel denunciat &c. 231. c. 8, 236. v. Actor. Fallit autem hæc Regula: Primò, ſi reus ſit Studioſus: his enim datur electio inter Epiſcopum, & Rectorem. 236. v. Actor. Secundò, ſi diffamatus agat contra diffamatorem. ibid. v. 2. Tertiò, ſi agat Fiſcus: Reus enim tenetur ſequi forum Fiſci. ibidem v 3.
Quartò, ſi in foro Rei denegetur, aut malè adminiſtretur juſtitia, opprimantur Clerici, detineantur res Eccleſiaſticæ, committantur doli, vel maleficia quævis. ibid. v. 4. Quintò, ſi conſuetudo in contrarium ſit legitimè præſcripta. ibid. v. Fallit. 5. Sextò, ſi Actor ſit pauper, vel Vidua. ibid. v. Fallit. 6. Item 237. c. 11. Item 239. v. Quod Vidua.
Septimò, ſi quis ſponte veniat ad forum Actoris, ratus, ſuâ intereſſe. 236. v. Fallit. 7. Octavò, ſi Reus ſit raptor, vel invaſor Eccleſiæ. ibid. v. Malefactores. Nonò, ſi Clericus contra laicum in cauſa pecuniaria agat Pariſijs. ibid. c. 9.
Decimò, ubicunque Eccleſia juvatur aliquo privilegio (v. g. reſtitutionis in integrum, &c.) non tenetur ſequi forum Rei. 557. v. Collige. 1. Vacante Imperio Romano cauſæ Imperiales deferendæ ſunt ad tres Vicarios Imperij: vel his deficientibus ad Epiſcopos, vel Papam. 236. verſ. Vacante.
Poſt citationem non poteſt citatus declinare forum Judicis citantis, etiamſi interea alterius juriſdictionis eſſe cœperit. 241. c. 19.

Forum externum non diſſentit ab interno, niſi quando falſæ præſumptioni innititur. 738. v. Quæ.

Forum Eccleſiaſticum. 614. v. Nullus. 235. c. 3. Omnes Clerici (etiam conjugati ſervientes alicui Eccleſiæ) ſpectant ad forum Eccleſiaſticum, dummodo deferant habitum, & tonſuram. 234. v. Aut. Negotia Clericorum tractanda apud proprium Epiſcopum. 234. c. 1. De omni crimine debet Clericus coram Iudice Eccleſiaſtico conveniri. 825. v. Cùm Imperator. Clericus non poteſt validè renunciare privilegio fori, etiamſi altera pars conſentiat, & renunciatio juramento firmetur. 237. v. Archiepiſc. & ſeq. 238. v. Reſp. 2.
Etiam minores Eccleſiæ, hoc eſt, ſcholares Eccleſiæ ſervientes, vel ad ejus obſequium deputati, gaudent privilegio fori. 234. v. Minores. Quodnam ſit forum competens Religioſorum exemptorum? 917. c. 1. Quod competens eorum, de quibus dubitari poteſt, an ſint Clerici, vel Laici? 961. c. 18. Quænam cauſæ, etiam laicorum, ad forum Eccleſiaſticum ſpectent? 239. v. Quod Vidua. 261 v. Cùm. 557. v. Collige 1. 718. v. Not. 2. 787. v. Tui. 898. v. Cùm undique. 978. v. Cùm eidem. & ſeq. Cauſæ Feudorum, quorum Dominus eſt Eccleſiaſticus, ſpectant ad forum illius Eccleſiaſticum. 235. c. 7. Valet conſuetudo appellandi à ſeculari Iudice ad Eccleſiaſticum, & ut laicus conveniatur coram Eccleſiaſtico. 411. v. Secundùm.

Fori ſecularis Iudici non licet ullum Clericum ſine licentia Papæ judicare, aut diſtringere ſub pœna excommunicationis. 234. c. 2. 246. c. 2. Leges laicorum, permittentes, ut, qui ſe à Iudicibus Eccleſiaſticis opprimi conqueruntur, ad laicorum tribunalia recurrant, iniquæ ſunt, & invalidæ. 8. v. Nota denique. Clerico petente res ſuas, vel Eccleſiæ à laico, qui negat, eas eſſe Eccleſiæ, aut Clerici, cauſa ſecundùm jus deberet in foro ſeculari tractari: ſed propter negligentiam laicorum, conſuetudo ferè ubique aliter habet. 835. v. Si Clericus. v. Cùm. Laici in cauſis temporalibus converiri debent de jure coram Iudice laico. 236. v. Gloſſa. Cauſæ Feudorum, quorum Dominus eſt ſecularis, ſpectant ad forum illius ſeculare. 235. c. 6.

Fori mixti eſt crimen uſurarum. 878. v. Ex. Si hæres non adimpleat juſſa teſtatoris, & in pijs Legatis, cauſa eſt fori mixti, poteſtque à Iudice Eccleſiaſtico, vel ſeculari, qui prævenerit, tota hæreditas interdici. 597. v. Si. Licet cauſæ matrimoniales aliæ ſint fori Eccleſiaſtici, cauſa tamen de recuperanda uxore, eſt fori mixti. 718. v. Not. 2. Agens contra invaſorem Eccleſiæ, vel raptorem, in utroque foro eus accuſare poteſt. 236. v. Malefactores. Pauperes, viduæ, aliæque miſerabiles perſonæ poſſunt contra laicus agere in utroque foro. 236. v. Fallit. 6. 239 v. Quod Vidua.

Forum ſortiendi generales, & maximè uſitati modi quatuor Primò, ratione domicilij. 243. v. Ant. & v. Domicilium. 242. c. 17. 244. v. Vagis. Secundò, ratione delicti. 244. v. Ratione. & ſeqq. 11. v. Extra. 867. v. Not. 2. 239. v. Sacerdos. Tertiò, ratione contractûs. 245. verſ. Seu.
Quartò, ratione rei controverſæ. 245. v. Sive. v. Not. 1. Super. & v. Nota 3. Ratione. Extraordinarij modi ſortiendi forum recenſentur. pag. 246. v. Omnium. & ſeqq. Item pag. 240. v. Cùm ibi.

Forum declinare eſt quid aliud, quàm domum revocare. 246. v. Qualem. Declinandi jus habet, qui non eſt ſubjectus juriſdictioni alterius. ibid. In dubio autem: an citatus ſit de foro Iudicis, nihilominus tenetur comparere, & incompetentiam Iudicis allegare. ibid. v. 4. Domum revocandi cauſam jus habet, qui quidem eſt ſubditus, ſed ex aliqua cauſa legitima (v. g. quod non venerit paratus, nec voluntariè &c.) non tenetur tunc reſpondere. 246. verſ. Qualem.
Qui talem excuſationem afferunt, in Curia Romana non poſſunt conveniri. ibid.

Frana deaurata prohibentur Clericis. 450. c. 15.

Francia. 185. v. Volens. 480. v. Nota 2. Reſervationes 911. v. Reſcribit. & ſeq.

Franciſcani. 975. c. 3. 976. v. De. 186. v. Cùm.

Fraticelli. 661. v. Eodem.

Fratres de paupera vita. ibid.

Fratres Papæ in litteris Apoſtolicis ordinariè nominantur Cardinales: interdum tamen etiam Epiſcopi. 166. verſ. Not. 2. Quando.

Fraudis omnem ſpeciem vitare debet Eccleſia. 585. v. Cùm quidam.

Frigidi. 773. v. Hujus.

Fructus, ſeu redditus Eccleſiæ alij ſunt immediati (v. g. ſpectantes ad fabricam, Altaria, paramenta &c.) alij mediati nimirum fructus beneficij. 598. v. Da. Empta de fructibus immediatis Eccleſiæ, ſunt Eccleſiæ. ibid. & 590. c. 1. 2. 3.

Fructuum beneficij alij pendentes, alij ſeparati a ſolo, (qui tamen cenſentur proprietas diſtincta à beneficio) 289 verſ. Objicit.

Fructus præbendæ ſunt duplices: Groſſi, ſive corpus præbendæ: & diſtributiones quotidianæ. 463. v. De. 39. v. Fructibus.

Fructus incerti (ſive pes Altaris) vocantur oblationes ſpontaneæ, & Stolæ, quæ non computantur in portionem congruam. ibidem. De jure communi nemo abſens poteſt frui beneficio, niſi ex privilegio, vel niſi deſerviat Eccleſiæ. 38. v. Not. 2. De jure. Canonici quicunque ſervientes Prælato ſuo poſſunt percipere fructus beneficij, exceptis diſtributionibus quotidianis: imò & has, ſi omnes redditus in illis conſiſtant, aut aliæ juſtæ cauſæ adſint. 462. verſ. Statuit. 463. v. De. Alij Clerici non gaudent hoc privilegio. 463. v. Not. 3. Quomodo Canonici abſentes propter ſtudia, poſſint frui redditibus beneficij? 464. v. Debent. An, qui mittitur in poſſeſſionem Rei ſervandæ causâ, fructus faciat ſuos? 287. v. Nota 3. 297. v. Fructus. Empta de fructibus beneficij, ſunt beneficiati, niſi Eccleſiæ nomine emerit 591. v. De. & ſeqq. Clerici habent dominium fructuum beneficij, ſed vinculatum. 589. v. Not. 5. 590. v. Ex. 591. v. Not. 2. Habent autem hoc dominium tantùm in vita, nam teſtari de illis, ne quidem in pios uſus poſſunt. 596. v. Cùm de. 598. v. Nota 3. v. Licet. 600. v. Per. Poteſt tamen Clericus de tanta portione fructuum beneficij teſtari, quantam de patrimonialibus inſumpſit, cùm poſſet inſumere ex bonis beneficij. 598. v. Not. 2. Item, ſi quid contulit Eccleſiæ ſine animo donandi. poteſt compenſare, & de illo teſtari. ibid. Conſuetudine legitimâ præſcriptâ introduci poteſt, ut Clerici validè (non tamen licitè) teſtentur de fructibus beneficij, etiam in profanos uſus. ibid. v. Not. 4. Omnes fructus Beneficiorum, & Eccleſiarum vacantium de jure pertinent ad Succeſſorem, & non ad Ordinarium, vel alium quemcunque. 37. v. Nota 3. 177. verſ. Not. 1. Et conſuetudine tamen, vel privilegio, vel ſtatuto Epiſcopi cum Capitulo, poſſunt alteri applicari illi tantùm redditus, qui ſolutis debitis, expenſis, ſalarijs famulorum, & conſuetis

ef

ac neceſſarijs oneribus ſuperſunt, uſque ad novos redditus. 37. v. Not. 3. 177. v. Prohibet. & ſeq.

Fugientem Reum in aliud Territorium ſi perſequentur miniſtri, deſiſtere debent, ubi proprios fines exceſſerunt, ne alienam juriſdictionem invadant. 244. v. Not. 3. Captus in alieno territorio ſtatim relaxandus eſt, niſi ſint latrones, prædones, aut pacis publicæ violatores. ibid. Aliqui putant, elapſos ex carcere, vel manibus miniſtrorum non gaudere jure aſylis ſed verius eſt oppoſitum. 708. v. 4.

Fugitivum Religioſus, & apoſtata à Prælato ſuo, vel juſſu ipſius ubique capi, & reduci poteſt, quod ſi non faciant, ab Archiepiſc. & Epiſcopis compelli poſſunt appellatione remotâ. 244. v. Not. 3. 170. c. 7. Idem ob paritatem rationis procedit de conjuge contra fugientem conjugem, & de Domino contra mancipium. ibid.

Fundationis tempore poteſt Patrono, vel alteri cenſus, penſio, procuratio annua conſtitui ab Eccleſiâ ſolvenda, non autem poſt fundationem. 682. v. Nota quod. v. Nota io.

Funeralium quarta, ſive quarta pars oblationis defunctorum, debetur de jure communi Epiſcopis; ſed præſcribi poteſt 40. annis. 380. v. Reſcribit. & ſeq. 385. v. Dico 2.

Furioſus quomodo poſſit præſcribere? 379. v. Furioſus. Non poteſt contrahere matrimonium, niſi habeat lucida intervalla. 717. v. idonei. 727. v. Cùm R. & ſeq. Nec teſtari etiam ad pias cauſas. 606. v. Tanquam. Præſumitur tamen quis ſanæ mentis etiam in extremis, niſi plenè probetur contrarium. ibid. & ſeq.

Furtum generatim vocatur injuſta quælibet Rei alienæ acceptio, ſive occupatio, & ſic ſumitur in Decalogo. 871. verſ. Not. 1.
Prout autem à Rapina diſtinguitur: eſt rei alienæ (vel uſûs poſſeſſionisve) clancularia, ſeu fraudulenta contrectatio, lucri faciendi causâ. ibid. In extrema neceſſitate licet aliquo modo furari neceſſaria. 870. v. Rectè. Pro furto alibi commiſſo non poteſt fur forenſis hic puniri: furta tamen alibi commiſſa aggravant hic commiſſum ita, ut etiam pro primo poſſit ſuſpendi. 889. v. Nota quòd. Qui furatur hominem liberum, eúmque vendit, convictus notæ eſt excommunicandus. 870. v. Qui. & ſeqq. Cum furibus ſponte confeſſis, mitiùs agitur, quàm cum convictis. 871. v. Colligitur. Si fur aliter ſatisfacere non poſſit, ſufficit injunctam pœnitentiam perficere. ibid. Pro mortuis in furto manifeſto, non ſolet Eccleſia orare. 870. verſ. Fures. & ſeq.
Aliquando licet occidere, furari volentem pretioſa, non autem vilia. 720. v. Per. 852. c. 10. 856. v. Not. 5.

G.

GABELLAS imponendi poteſtatem habent illi ſoli, qui non recognoſcunt Superiorem, ſed habent jura ſupremi. 681. v. Poteſtatem. Excommunicationem Bullæ Cœnæ non incurrunt ſummi Principes, quando novas Gabellas imponunt; ſed quando id faciunt inferiores, ſine illorum auctoritate. 681. v. Poteſtatem. v. Nemo.

Gageria Lingua Germanicâ veteri ſignificat pignus. 576. v. Nota 2. Non.

Gagium ſignificat pignus idiomate Gebennenſium. 576. v. In.

Gallia. 185. v. Volens. 480. v. Nota 2. Reſervationes. 918. v. Reſcribit. & ſeq.

Generales Ordinum an ſuis ſubditis dare poſſint indulgentias? 398. v. Etſi.

Generationem impediens, vel abortum procurans. 851. v. Qui ex. & ſeq.

Genuflexio quibus diebus omittenda in publico? 262. verſ. Feſtorum.

Gloriatio de crimine gravi meretur ſuſpenſionis pœnam. 897. v. Not. 3. Aggravat crimen, præſertim, ſi accedat ſcandalum. ibid. v. Cùm malefecerint.

Goliardorum, ſive joculatorum ars, tanquam ignominoſa, prohibetur Clericis. 431. v. Clerici.

Gradum in Eccleſia habere dicuntur, qui ſunt in majoribus Ordinibus: reliqui dicuntur ſine gradu 448. v. Clericus ſine.

Gradus Academici, an ſint materia ſimoniæ? 837. v. Not. 2.
Promotor non abſolutè dat licentiam docendi, ſed teſtimonium ſcientiæ ad docendum ſufficientis. ibid.

Græcis Sacerdotibus nec olim licuit, ex inſtituto Apoſtolico, matrimonium contrahere; ſed ij poſtea receſſerunt ab hoc inſtituto, dum recuſârunt votum continentiæ majoribus Ordinibus in Eccleſia occidentali annexum, circa annum Domini 700. in Synodo profanâ Trullanâ. 438. v. Orientalis.
Hinc propagatus eſt mos Græcorum, ut Clerici ante Subdiaconatum uxores ducant, ut cum eis vivant poſtea in ſacris Ordinibus conſtituti. ibid. Hunc morem Eccleſia Catholica tolerat in Græcia, Latinis autem prohibet. ibid. & 749. v. Not. 2.

Grammaticam docenti in Cathedralibus Eccleſijs Magiſtro conferendum beneficium competens. 836. c. 1. 837. c. 4.
Etiam in alijs Eccleſijs conſtituendi eiuſmodi Magiſtri, ſi facultates ſufficiant. 837. c. 4. Si quis differat Magiſtros in locis congruis inſtituere, Epiſcopus appellatione poſtpoſitâ præficiat viros providos, honeſtos, & diſcretos. ibid. c. 1.
Licentia docendi nemini idoneo neganda, & pro ea nihil petendum, aut acceptandum, ſed reſtituendum, ſi quid detur. 836. c. 1. & 837. c. 2. 3. Si Eccleſia Metropolitana juxta Theologum non poſſit alere Grammaticum, alibi huic faciat provideri. 837. c. 4. A qua tamen cura per erecta multis in locis Gymnaſia, Eccleſiæ Cathedrales, & Collegiatæ liberantur. 838. v. Eadem.

Grangium, idem quod villa, ſeu prædium. 683. verſ. Nota Oratoria.

Gratia impetratio apud Sedem Apoſtolicam ex pacto alicujus promiſſionis, dationis, aut receptionis ſubjacet pœnæ excommunicationis reſervatæ, & nullitatis. 964. cap. 1. toto.
Sciens in hoc culpabilem, niſi intra triduum Papæ, vel alteri qui perferat, retulerit, & in Curia Romana, vel propè, exiſtat, ſimili ſententiæ ſubjaceat. ibid. Hæc decretalis extenſa eſt à Clem. VIII. ad totum ſtatum Eccleſiaſticum; non autem ad alios. 965. v. Apud. Gregorius XIII. plures pœnas addidit de jure incurrendas. 964. v. Excommunicamus. Ut autem incurrantur, requiritur pactum exterius, & promiſſum, vel donum aptum ad flectendum animum à recto. ibid. v. Aliquod. & ſeq.

Gratiosè quod alicui conceditur, ab alijs non debet trahi in exemplum. 542. Cap. Conſtitutus.

Gratia conceſſa ad beneplacitum Romani Pontificis æquivalet gratiæ ad beneplacitum Sedis Apoſtolicæ. 35. verſ. Not. 3.
Quævis gratia non eſt perfecta, nec habet vires, donec acceptetur. 544. v. Ex.

Gratia generali derogatur per ſpecialem, licèt nulla illius mentio fiat. 502. v. Cùm. & ſeq. Per actus ex gratia, vel amicitia factos, nunquam inducitur obligatio, nec acquiritur quaſi poſſeſſio. 832. v. Not. 2.

Gratia ſimpliciter alicui facta, cenſetur eſſe perpetua, neque extinguitur per mortem naturalem concedentis, etiam re integrâ. 35. v. Uſque. Neque per finem officij illius. 36. v. Nota 5. & ſeqq.

Gratia conceſſa uſque ad beneplacitum concedentis per ejus obitum naturalem, vel officij finem exſpirat, etiam re non integrâ. ibidem.

Gratia conceſſa ad beneplacitum Sedis Apoſtolicæ, ſive dignitatis Pontificiæ, per mortem Pontificis non exſpirat. ibid.

Gratia conceſſa uſque ad revocationem, ſive diſpoſitionem expreſſam in contrarium, nunquam exſpirat per mortem concedentis. 36. v. Not. 4.

Gratia exſpectativæ per tres diverſos veluti gradus fuerunt reſtrictæ. 538. v. Not. 2. & ſeqq. 543. v. Hoc & ſeqq. Tandem omnino abolitæ per Concil. Lateranenſe. 539 v. Cùm in.
Per Bonif. VIII. 544. c. 2. & per Trident. 39. v. Res. 167. v. Cùm. 110. v. Hæc. 538. v. Futuræ. Excipiuntur tamen primæ preces Imperatoris. 39. v. Res. Papa poteſt etiam poſt Tridentinum ex cauſa gravi concedere exſpectativam. 537. v. Futuræ. Per gratiam autem exſpectativam ad beneficia vacatura nullum jus oritur impetranti, neque appellatio. 539. v. Ratio. Neque per beneficia proximè vacatura intelliguntur ea, quæ permutationis gratiâ reſignantur. 575. v. Licèt. & ſeq. Si revocentur gratiæ exſpectativæ, etiam comprehenduntur præbendæ, quas Canonici recepti exſpectant. 545. v. Ob. Qui poſt revocationem gratiæ alteri datæ, aliam ad idem beneficium gratiam acquirit, præfertur alteri, licèt reſtituto poſtea ad eandem. 36. v. Poſt.

Gregem porcorum faciunt quinque porci. Gregem ovium, non niſi decem oves. 59. v. In.

Grex ovium. & caprarum numeratur inter pretioſa mobilia: non autem agni, arietes, hædi ſingillatim. 560. v. De.

Groſſus. Groſſi Romani, & Turonenſes ſont monetæ hodie incognitæ genus. 964. c. unico. Taxa pro literis Apoſtolicis præſcribitur iuxta groſſos Turonenſes, & Romanos. ibid.

Guardia nomine intelligitur Commenda. 906. c. 2.

Gubernatores vocantur Legati Papæ, qui mittuntur ad Provincias, vel civitates Statûs Eccleſiaſtici gubernandas, habéntq; juriſdictionem tantùm temporalem. 163. v. Not. 1.

Guerra, idem, quod bellum. 842. v. Excommunicat.

Guidagia quæ ſint prohibita, quæ non? 972. v. Cùm eidem. & ſeq.

H.

Habitûs qualitate Iudæos utriuſque ſexûs, publicè diſtingui ab aliis populis, in Italia, aliiſque Provinciis, ſeverè obſervatur: ſed in Germania paſſim negligitur. 842. v. Statuit. & v. Hoc.

Habitus Clericalis, & tonſura requiritur, ut Clericus conjugatus ſemel cum Virgine, & Eccleſiæ ſerviens, gaudeat privilegio Fori, & Canonis. 459. c. unico.

Habitûs Religioſi ſuſceptio, etiam extra Monaſterium, & à non habente poteſtatē ſuſcipiendi, æquiparatur voto ſimplici Religionis intrandæ 750 v. Not. 2. Quadruplicis generis habibitus, novitiorum, & Profeſſorum. 631. v. Not. 3. Monachi aſſumpti in Cardinales, aut Epiſcopos, retinent colorem, & formam habitûs monachalis: non autem Clerici Regulares. 450. v. Nota 2.

Habitûs Profeſſorum benedicendus. 639. c. 23. Coloris diverſitas, non inducit diverſitatem habitûs, niſi color ex diſpoſitione Regulæ ſit de eſſentiâ habitûs. 102. v. Vel. Quo veſtitu indui debeant Minores S. Franciſci. 976. c. 1. Quorundam. Religioſi diverſorum habituum prædicantes Evangelium, debent ſe in habitu conformare, ſi ex diverſitate ſcandalum timeatur. 449. v. Si illi.

Habitus Religioſus in ſchola, vel alibi non temerè dimittendus à profeſſis. 712. v. Diſtrictius.

Haſtiludia, & torneamenta ſpecialiter prohibentur in Francia, Anglia, Alemannia à Clemente V. 863. Cap. unico. Quia. Sed à Ioanne XXII. hæc prohibitio revocatur. ibid.

Hæredis inſtitutio duplex eſt: Prima, & ſecunda, (ſive ſubſtitutio) per quam etiam tertia, quarta &c. intelligitur. 604. v. Subſtit. Secunda, (ſive ſubſtitutio) ſubdividitur in directam (ſeu propriam) & obliquam (ſeu fideicommiſſariam, & precariam.) Ibid. v. Not. 2. Directa, ſeu propria ſubſtitutio, dividitur in vulgarem, ſeu communem, & in pupillarem. ibid. v. Prædictæ. In ſubſtitutione obliqua, ſeu fideicommiſſaria locum habet deductio Trebellianica: non autem in ſubſtitutione directâ. 603. v. Si. Subſtitutiones ſemper ſunt interpretandæ eſſe directæ, non obliquæ, ſeu: fideicomiſſariæ. ib.

Hæredis inſtitutio in bonis Eccleſiaſticis, continetur nomine alienationis prohibitæ. 554. v. Not. 3.

Hæreditatis tota maſſa vocatur As duodecim unciarum. 595. v. Io. Propriè eſt jus ſuccedendi in omnia bona, & jura commoda, & incommoda, quæ defunctus tempore mortis habebat. ibid. Filij alicuius patria illegitimi, non admittuntur ad hæreditatem avi, aliorúmque aſcendentium, etiamſi ſint legitimi. 776. v. Not. 2. In.

Hæres una eadémq; perſona cenſetur cū defuncto. 382. v. Not. 5. 595. v. Nota deniq;. Vitia poſſeſſionū à maioribus contracta, perdurant, & comitantur hæredem. Incboatam malâ fide poſſeſſionem à defuncto, non poteſt hæres proſequi bonâ fide, etiamſi à ſua poſſeſſione velit incipere præſcriptionem. 382. v. Not. 6.

Hæres conſequitur jus à defuncto cum onere ſolvendi omnia eius debita: non autem ſucceſſor in beneficio. 581. v Nota.

Hæredis quod onus, ſi moriens, cui ſuccedit, leget ſcienter, vel ignoranter, rem alienam alteri, ſive conſanguineo, ſive extraneo? 596. c. 5. 597. v. Not. 2. Cauſam. & Not. 3. Illos. Si hæres competente tempore non adimpleat juſſa teſtatoria, poteſt ab Epiſcopo loci illius, vel à Iudice ſeculari, ſi prævenerit, tota hæreditas interdici cum fructibus, ſeu ſequeſtrari. 597. v. Si. & v. Not. 2. Quæri poſſe.

Hæredes incendiariorum compellendi per cenſuras, ut pro defuncto ſatisfaciant illis, quibus defunctus damnum intulit. 868. v. Hæredes. Pactorum obligationes tranſeunt regulariter ad hæredes, etiam non factâ eorum mentione. 356. v. Nota. 3. Compromiſſum non extenditur ad hæredes compromittentis, niſi expreſsè de illis caveatur. 220. v. Compromiſſum. Iuramenta defuncti non tranſeunt ad hæredes. 356. v. Not 3.

Hæres non poteſt conveniri de perjurio defuncti in foro Eccleſiaſtico: poteſt autem, ſi non ſervet contractum juratum. 356. v. Vnde.

Hæreſi etiam ex ſola præſumptione ſemiplenè probatæ, ſolet tamen abjuratio iniungi, & quandoque diſcreta pœnitentia, ad explorandam veritatem. 346. v. Not. 2. Qui in ſacris conſtituti matrimonium ſacrilegè contrahunt, ſiunt ſuſpecti de hæreſi. 458. v. Illud. Propter hæreſin poteſt uxor virum deſerere, & Religionem ingredi, ſtante matrimonij vinculo. 648. v. Not. 2.

Hæreſis eſt malum graviſſimum tollens ſalutis fundamentum, ideóque meritò graviſſimè punitur. 844. v. Not. 2.

Hæreticus non poteſt eligi in Paſtorem Eccleſiæ, etiam abjuratâ hæreſi. 61. v. Diſpenſativè. Quinâ ſint hæretici formales, vel materiales tantùm? 874. v. Compendium. Quinam ſint dicendi hæretici manifeſti? 972. c. 26.

Hæretici formales non habent Ius Aſyli: habent autem materiales tantùm. 701. v. 4.

Hæretici poſſunt judicari, & puniri etiam diebus feſtivis. 263. v. Neceſſitas. Pœnæ hæreticorum. 844. v. Not. 3. & ſeqq. 955. c. 49. In Germania aliiſque Provinciis hæreſi infectis non habent locum hæ pœnæ, nec officium inquiſitionis adversùs illos. 844. v. Iſte.

Hæretici interni, ſed non externi, non ſunt obnoxij pœnis Eccleſiæ. 844. v. Not. 2. Qui ſe foris ut hæreticos gerunt ex timore, vel alia cauſa, fidem autem in animo retinent, ſaltem in foro interno non ſunt hæretici. ibid. Qui ſponte, & ſtatim reſipiſcunt, poſt agnitum errorem, effugiunt pœnam mortis, & mitiori plectuntur. 845. v. Not. 9. Cuinam cura inquirendi in hæreticos ordinariè, & extraordinariè incumbat? 845. v. Nota. 10.

Hæretici vocantur etiam Schiſmatici latè, quia ſunt diviſi à communione fidelium. 846 v. Dictos.

Hiſpani viri dotare ſolent uxores 792. v. Diſpoſitio.

Hiſtrionibus intendere prohibentur Clerici. 450. c. 15.

Homagium quibus Ceremoniis fiat? 823. v. A. Etymon. ibid. Præſtari ſolet Imperatori, & Regibus etiam ab Eccleſiaſticis pro feudis, & regalibus temporalibus. ibid. Cur non præſtetur pro ſpiritualibus? ibid. v. Not. 2. 980. Reg. 11. In rigore aliud quidpiam eſt, quàm præciſè juramentum fidelitatis. 823. v. A. 980. Reg. 12.

Homicidium in communi dividitur in voluntarium, & caſuale. 850. v. Not. 2. Voluntarium aliud eſt directum, aliud indirectum. Ibid. & 853. v. Nec voluntate. Vtrumque ſubdividitur in illicitum, ſive iniurioſum, & licitum, ſive neceſſariū. ibid. Caſuale eſt, quod fit caſu, & præter occidentis intentionem. Ibid. Iure civili homicidæ non habebant jus Aſyli: ſed Canonicum correxit civile. 701. v. 4. Qualia homicidia etiam de Iure Canonico non habeant jus Aſyli? 701 v. Not. 2. & ſeqq. Quali homicidio violetur Eccleſia, vel Cœmiterium? 690. v. Reconciliari.

Homicidium voluntarium directum illicitum, quibus pœnis obnoxium in Clericis? 803. v. Cùm hi. 804. v. Nihil. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, vel per inſidias, non gaudet jure Aſyli, ſicut publici latrones 850. v. Si quis per. Pœnæ Principum, Prælatorum &c. qui aliquem Chriſtianum per Aſſaſinos faciunt interfici. 859. v. Statuit. Pœnæ occidentium Rectores, & Officiales ſuos. 934. v. Narrant. Pœnæ Sacerdotum Græcorum opprimentium ſtudioſè filios ſuos. 937. v. Conſultus. Qui procurat abortum fœtûs jam animati, irregularis eſt, & homicida 851. v. Qui impedit. 857. v. Cùm quidam Monachus. Etiam, qui dubitat, an fœtus ſit animatus, ſi abortum procurat, ſit irregularis. 853. v. Not. 3. Qui viro, vel mulieri aliquid fecerit, ut non poſſit concipere, vel generare, vel naſci proles, ut homicida teneatur. 851. c. 5. Qui occidit Presbyterum, tres pœnas incurrit: Primò, pœnitentiam 12. annorum. Secundò, privationem cinguli militaris. Tertiò, privationem facultatis nubendi. 935. v. Qui. & ſeq. Occidentes, vel mutilantes Parochum, per ſe, vel per alios, privantur omnibus juribus, beneficiis, & feudis: & uſque ad quartam generationem non admittuntur ad ullum Clericorum Collegium: nec ad prælationes Regulares. 932. v. Prohibet. Occidentes Prælatum alicuius Eccleſiæ privantur beneficiis, & feudis ab ea obtentis, nec eis, vel hæredibus ſunt reſtituenda, nec nova conferenda. ibid. v. Cùm Epiſcopum. Pœnæ omnium, qui cooperati ſunt latrocinio S. Thomæ Archiepiſc. Cantuarienſis Anno 1171. ſub Henrico II. 851. v. Reſcribit.

Homi-

Digitized by Google

Homicidium voluntarium directum aliquando licitum. 720. v. Per.

Homicidium voluntarium indirectum illicitum committit, qui illud facit, aut intendit, ex quo per ſe, & non per accidens ſequitur mors alterius, tanquam ex cauſa valde propinqua. 850. v. Not. 2. 853. v. Nec voluntate. Sicuti Navarchus in tempeſtate non gubernans navem. 850. v. Not. 2. Similiter qui alteri infligit vulnus lethale v. g. punctim in pectore, aut cæſim in capite &c. 853. v. Nec voluntate. Si conſtet, vulnus inflictum non fuiſſe lethale, etiam ſi ſequatur mors, non incurritur irregularitas. 855. §. Cùm quidam. An, & quando vulnus cenſeatur lethale, & mors ex illa ſecuta? petendum eſt a Chirurgis, & Medicis. 852. ℣. Etſi. Si inſtrumentum fuit grave, pars corporis periculoſa, & mors brevi ſecuta, præſumitur cauſata mors. ibid. Et 855. §. Cùm quidam.
Brevi ſecuta cenſetur, etiamſi poſt octiduum primùm mors ſequatur. 852. §. Etſi. 890. v. Quando. Vnde dici poteſt hoc relinqui arbitrio Iudicis. 890. ℣. Quando.

Homicidium voluntarium, indirectum, licitum, quod fit auctoritate publicâ. 858. & ſeqq. Clericus non fit irregularis, ſi contra malefactores de illato ſibi, vel ſuis propinquis, & domeſticis, vel Eccleſiæ damno apud Iudicem ſecularem, etiam ad pœnam ſanguinis, ac mortis de jure proceſſurum, conqueratur. 858. ℣. Te. ℣. Nota 2. & ℣. Nota 3.
Debet tamen proteſtari, ſe non intendere vindictam ſanguinis. ibid. ℣. Te. 860. v. Reſcribit. Et ſi in ipſa denunciatione, vel accuſatione deſideret, vel intendat mortem, aut mutilationem rei, fit irregularis in foro conſcientiæ, proteſtatione dictâ non obſtante. 858. ℣. Not. 2.

Homicidium voluntarium, indirectum, licitum, quod fit auctoritate privatâ. 855. 856. 857. Licet etiam privato homini intendere mortem invaſoris vitæ, non tamen per ſe, ſed per accident, ob juſtam defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. 856. ℣. Tertio. Licet vim vi repellere, & occidere invaſorem vitæ, non tantùm iniquum, ſed etiam inculpabilem: v. g. dormientem, vel amentem, aut in bello utrinque juſto. 855. c. 18. 856. ℣. Secundò. 857. ℣. Not. 2.
Item invaſorem caſtitatis, pudicitiæ, & membrorum corporis, bonorum fortunæ majoris momenti, honoris competentis, aliter neque defendibilis, nec facilè recuperabilis. 856. ℣. Not. 4. & ℣. Not. 5. Sed hæc omnia, *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, non ad ſumendam vindictam, ſed ad vim aliter indeclinabilem repellendam. 855. c. 18. 856. v. Secundò. & ℣. Not. 6. Ad quietem publicam defendendam quando poſſit eius invaſor etiam Sacerdos juſtè occidi? 948. ℣. Invaſor. Fur nocturnus impunè occiditur iuxta leges civiles, non autem diurnus, niſi armis ſe defenderit. 850. c. 3. Quomodo jus defendendi ſe, & ſua, competat etiam Religioſis. 856. ℣. Not. 6. Excedens limites licitæ defenſionis non excuſatur ab homicidio. 852. c. 10. 855. c. 18. 856. v. Quamvis. Et varias agere jubetur pœnitentias. 850 c. 2.

Homicidium caſuale duplex eſt. Vnum quod nec in ſe, nec in cauſa volitum eſt: alterum, quod in ſe quidem non intenditur, in cauſa tamen volitum cenſetur. 853. ℣. Nec voluntate. Prius omni culpâ, & pœnâ vacat, niſi accedat infamia, tunc enim eam purgare debet. ibid. & 855. ℣. Cùm Petrus. Poſterius quandoque vacat irregularitate, quandoque non. ibid. Et 853. ℣. Nec voluntate. 855. ℣. Cùm quodam. & ſeqq. 858. ℣. Clericus. & ſeqq. ℣. Cùm quidam. 854. ℣. Denique. 854. v. Cùm H. & ſeq. 853. ℣. Nec dedit. & ſeqq. uſque ad fin. 854 v. Not. 3. v. Nota denique. 855. v Quia. 857. v. Cùm quidam Monachus. & ſeq. 861. v. Is. & ſeq. Sacerdos, qui puerum intuitu diſciplinæ percuſſit in capite, ſecutâ poſt paucos dies morte, jubetur ab omni altaris miniſterio perpetuò removeri, tanquam irregularis, & deponi ab Ordine Sacerdotali, ſi ideo puer mortuus ſit. 851. ℣. Cùm quidam, & ſeq. Diaconus, ex cuius improvidentia laicus mortale vulnus à falce accepit, ex quo poſt octiduum exſpiravit, jubetur non promoveri, nec in Diaconatu miniſtrare, utpote irregularis, ſed in Subdiaconatu diſpenſativè. 852. v. Cùm quidam & ſeq. Clericus, cuius inter ludendum proſtrati cultellus proſternentem caſu occidit, jubetur liberè ad ſacros ordines admitti, utpote non irregularis. 852. v. Cùm P. Qui homicidio cauſam videtur dediſſe, etiamſi non ſit omnino certum, fit irregularis. 852. v. Reſcribit. & ſeqq. Irregularitas autem hæc ex homicidio dubio contracta, tantùm extendit ſe ad Ordines ſuſcipiendos, vel exercendos, non autem ad privationem beneficiorum. 853. v. Not. 2. In dubio facti homicidij caſualis, & contractæ irregularitatis, ſemper tutior pars eſt eligenda, ideóque abſtinendum à miniſterio altaris, & ſacrorum Ordinum. 853. v. Cùm in. 855. v. Cùm quodam. & ſeq. 858. v. Cùm Presbyter. & ſeq. In dubio juris, etiam in materia homicidij, ſententiam probabilem in utramque partem ſequi tutum eſt. Ibid. Etiamſi aliquis excuſetur ab irregularitate, pro cautela tamen injungitur ei pœnitentia. 855. v. Cùm F.

Homologatio, idem, quod approbatio, confirmatio. 217. v. Not. 3.

Homo proprius, german. Leibeigner. quis, qualis, & unde? 120. v. Alius.

Honeſtas publica, quæ eſt propinquitas ex ſponſalibus proveniens 715. v. Propter. Dirimit matrimonium, ſicut affinitas, cui eſt ſimilis. ibid. Et 718 v. Quia. Oritur etiam ex ſolâ attentatione copulæ, ſi fama accedat, qua credatur eſſe uxor. 715. v. In. 730. v. Nec fuit. Non oritur ex ſponſalibus conditionatis ante impletam conditionem. 716 v. Not. 3. Neque invalidis jure novo Concilij Tridentini 716. v. Not 4. v. Date. Nomine honeſtatis publicæ non ſemper intelligitur impedimentum particulare matrimonij, ſed quandoque generaliter illud omne, quod congruit honeſtati, 768. v. Abſtineat. Hoc ſenſu honeſtas exigit ultra affinitatem, ne uxor coniungat ſe viro, qui ſororem ſuam turpiter cognovit. Licet, ſi continere ſe nolit, & iniquitatis particeps non ſit, debitū exigendo non peccet. 767. c. 8. 768. v. Abſtineat.

Honeſtas Clericorum. 447. v. Not. 3.

Horæ Canonicæ à quibus beneficiatis neceſſariò recitandæ? 39. v. Not. 3. In Cathedralibus Regularibus, & Collegiatis Eccleſiis horæ Canonicæ devotè ſunt pſallendæ. 692. verſ. In. 1. Commenſales Cardinalium, & Epiſcoporum, etiamſi Religioſi ſint, poſſunt recitare idem officium, quod illi. ibid. A quibus, & quomodo poſſint recitari etiam tempore interdicti generalis? 938 v. Tempore.

Horis Regularium exemptorum exempti. 899. v. Cùm plerique Prælati. 900. v. Gregorius.

Hoſpitalarii S. Stephani Hieroſol. damnantur in cauſa Decimarum Eccleſiæ Veſprinenſi perſolvendarum. 625. v. Cùm iſte.

Hoſpitalia ſunt pia, ſacra, & religioſa loca, gaudentq. jure Aſyli, ſi erecta ſint auctoritate Epiſcopi: ſi non, nihilominus ſunt pia 658. v. Reſcribit. & ſeq. 700. v. Not. 6. Gaudent omnibus cauſæ piæ privilegiis. ibid. v. Colligitur. Non debent mundanis uſibus deputari. ibid. v. Reſcribit. Ordinanda ſunt per Epiſcopos ſuos ad eas utilitates, ad quas ſuos conſtituta. 659. v. Xenodoch. Reformanda ſunt per Collatores, & eorum Rectores cogendi ad obſervantiam erga Collatores, & Fundatores, ac Hoſpitalitatem. 662. v. Denique. Defectum eorum Ordinarij ſupplere tenentur. ibid. De Hoſpitalibus nulli poteſt provideri, etiamſi Eccleſias, Capellas, Decimas &c. habeant, niſi in mandato providendi exprimantur. 503. v. Per. & ſeq.

Hoſpitalitas eſt cauſa pia. 565. v. Not. 3. Commendanda plebi ab Epiſcopis. 565. v Presbyteri.

Hoſpites, & Peregrini, ſi non tractentur humaniter, poſſunt querelam deferre ad Epiſcopum. 365. v. Not. 3. Attendenda tamen conſuetudo loci. ibid.

Hoſtem valde potentem habens in loco Judicii non tenetur ibi comparere, etiamſi Iudex promitteret ſalvum conductum. 155. v. Nota.

Hypotheca propriè eſt, quando res immobilis oppignoratur, ſed non traditur. 577. v. Not. 2. Dat jus ad rem, quod cum re tranſit in quemcunque poſſeſſorem. ibid. Conſtituitur vel expreſſè ex partium conventione, aut Iudicis decreto: vel tacitè ex legis diſpoſitione. ibid. v. Not. 3. Exempla. ibid. Omnium rerum, & bonorum Eccleſiaſticorum tam generalis, quàm ſpecialis datio in hypothecam prohibetur, & annullatur. 539. v. Prohibet. 835. v. Nulli. 554. v. Not. 3.

I.

Ianua templi gaudet privilegio Aſyli, unà cum anſis ſuis, & veſtibus. 700. v. Not. 5.

Idoneitas alia eſt intrinſeca, alia extrinſeca &c. 347. v. Cùm prima. Intrinſeca præſumitur, quando eius teſtimonia non petuntur. Extrinſeca debet probari per literas natalitias, formatas, teſtes, aut alia argumenta. 347. v. Nota 2. & v. Decretalem.

cretalem. In omni proviſione Papæ intelligitur clauſula, *ſi impetrans eſt idoneus.* 36. v. Univerſim. Idonei cenſentur ad beneficium Eccleſiaſticum recipiendum, qui Eccleſiæ ſervire poſſunt, & volunt. 477. c. 35. Pueri, & qui propter aliud beneficium incompetibile ſervire nequeunt, non ſunt idonei. Ibid.

Jejunium quibus feſtis præmittendum. 693. v. Conſultus & v. Cap. 3. 968. c. 14. Qui in quadrageſima fame coacti carnes comedunt, non ſunt puniendi. 693. v. Cap. 2.

Ignorantes decretum irritans ligantur nihilominus quoad actûs nullitatem, etſi non quoad pœnam. 3. v. Quod. Nemini licet factum proprium ignorare, niſi habeat probabilem cauſam ignorantiæ. 33. v. De facto.

Ignorantia in alieno facto tolerabilis eſt, modò non ſit ſupina, & craſſa. ibid. Sed hæc etiam in alieno facto non excuſat, ſi ad quem ſpectet id ſcire, teneatúrque indagare. ibid. Et 982. v. Not. 1.

Ignorantia prætenſa circa ea, quæ plerique ſciunt, & publicè fiunt, non creditur alleganti, niſi probet. 54. v. Quæ.

Juramentum de ignorantia excludit præſumptionem levem ſcientiæ, non autem vehementem, & urgentem. 785. v. Not. 2.

Ignorantia excuſat ſimoniam juris Eccleſiaſtici, non autem ſimoniam juris naturalis, & Divini. 825. v. Utpote.

Ignorantia non tollit nullitatem actûs ſimoniaci, niſi inducta ſit nullitas in pœnam. ibid. & 827. v. Not. 2.

Immunitas generatim ſumpta pro jure, eſt privilegium, quo res aliqua à communi obligatione, ſive onere eximitur. 697. v. Not. 2. Sumpta autem pro effectu eſt vacuitas, ſive liberatio à munere, (id eſt onere) v. g. militiæ. ibid.

Immunitatem Eccleſiaſticam violantes ſtatutis, vel conſuetudinibus contrariis excommunicantur: eorumque conditores feudis Eccleſiaſticis privari jubentur. 955. c. 49. 957. c. 53. 697. Not. 4. Poteſt autem hæc immunitas duplex, vel triplex diſtingui: una locorum, altera perſonarum, tertia bonorum, quæ ad duos priores revocari poteſt. ibid. v. Not. 2. Immunitas.

Immunitas Eccleſiaſtica localis eſt duplex: Primò, ut ſint immunia loca ſacra ab actionibus profanis, & ſecularibus. Item ab illis, quæ locorum ſanctitati repugnant, aut ea polluunt. Secundò, ut habeant privilegium aſyli, ſive refugij. 697. v. Not. 3. Immunitatem.

Immunitas ab actionibus profanis prohibet in locis ſacris vana, profana, fœda colloquia, & confabulationes. 707. v. Præſcribit. Negotiationes, nundinas, cauſas forenſes, præſertim criminales. 697. v. Hoſpitium. & ſeq. 700. v. Seculares. 707. v. Præſcribit. Proceſſus in Eccleſia facti, & ſententiæ ſpecialiter prolatæ carent robore. 697. v. Not. 2. Iudicem. Tranſgreſſores ſubjaceant Divinæ, & Sedis Apoſtolicæ ultioni, ac Ordinariorum proceſſui. 707. v. Præſcribit. In domo autem ab Eccleſia conducta, aut gratis conceſſa, liberè poſſunt officium ſuum exercere. 997. v. Not. 2. Iudicem. Poteſt etiam in ipſa Eccleſia exerceri Iudicium Eccleſiaſticum, non autem ſeculare. 702. v. Not. 3. In Eccleſiis, aut eius domibus Iudici ſeculari non licet hoſpitari. ibid. Si tamen Patronus, aut alius Benefactor eum auctoritate Epiſcopi reſervâſſet ſibi in ijs hoſpitium, foret debitum. ibid. v. Not. 3. v. Per.

Immunitate aſyli, ſeu refugij gaudebat in veteri Teſtamento præter civitates refugij etiam templum Hieroſolymitanum. 700. v. Etſi. In Teſtamento novo lex alia fuit auctoritate ſummorum Principum, & Eccleſiæ introducta. ibid. v. Iuxta. & ſeq. Catalogus locorû, quæ gaudent jure aſyli 700. v. Nota 3. & ſeqq. Sacerdos Euchariſtiam portans ſaltē probabiliter gaudet jure Aſyli. ibid. v. Not. 6. Iure Aſyli gaudent non tantùm criminis rei, ſed etiam debitores, & quidem etiam tributorum publicorum, quamvis non ubique obſervetur. 701. v. Niſi. Rei criminis ex Eccleſiis extrahi non poſſunt à Iudicibus ſecularibus, niſi in caſibus jure, vel conſuetudine exceptis. ibid. & 702. v. Not. 3. Caſus excepti certi, ſive crimina carentia Aſyli refugio. 701. v. Not. 2. 705. v. Cum multi. Caſus excepti dubij. 701. v. 4. Poteſt loco Aſyli apponi cuſtodia. 702. v. Sibi. Iure Aſyli gaudent omnes infideles, etiam excommunicati, & perſonaliter interdicti. 702. v. Nota 3. Iudæi, & Pagani non gaudent jure Aſyli, niſi ſincere Baptiſmum petant. 702. v. Not. 4. Effectus Aſyli Eccleſiaſtici. 702. v. Sibi.

Immunitas Eccleſiaſtica perſonalis conſiſtit in duobus privilegijs: Canonis, & fori. 698. §. Nota 2. Perſonis. Utrumque quid ſit, & cujus juris? Divini, an humani? ibid. & pag. 699. §§. Not. 3. Not. 4. Not. 5. Not. 6. Not. 7. Qui compellunt Clericos ſuper cauſis Eccleſiaſticis in foro ſeculari litigare, ipſo facto excommunicantur, & eſt reſervata Papæ. 708. §. Statuit. Privilegio fori gaudent omnes Clerici, etiam primâ tonſurâ tantùm inſigniti, quàm diu in clericatu perſeverant, niſi propter crimen illâ priventur, dummodo gerant habitum, & tonſuram, & alicui Eccleſiæ inſerviant. 703. §. Eccleſiaſticos. Item oblati Ordinum, etiamſi non ſint Religioſi. 703. § Nota 2. Hanc. Item Fratres, & Sorores tertij Ordinis S. Franciſci, qui in communi religioſè vivunt. ibid. Item Ordines Militares. ibid. Item Novitij. ibidem. De conſuetudine famuli Epiſcoporum eâ gaudent, non autem famuli aliorum Clericorum, ſi nec primam tonſuram habeant. ibid.

Immunitas perſonalis à laicorum conſtitutionibus, & ſententijs quà talibus. 704. §. Conſtitutiones. Valida ſunt privilegia à laicis data Eccleſijs. ibid. Ad leges bono communi neceſſarias, aut utiles, cujuſmodi ſunt leges de ponderibus, menſuris, ſylvis, nemoribus, paſcuis, pretijs rerum, frumento non evehendo tempore famis, vitandis locis contagioſis, formâ contractuum &c. (niſi Jus Canonicum aliud ſtatuat, ut fit circa ſolemnitates teſtamentorum,) obligantur etiam Clerici quoad vim directivam, & quidem jure naturali, & Canonico, non autem quoad vim coactivam. 704. §. Not. 3. 705. §. Not denique.

Immunitas perſonalis Eccleſiaſticorum à tributo, tallijs, collectis, exactionibus, contributionibus. &c. 703. §. Renovat. §. Tallijs. §. Not. 2. 708. §. Reſtringit.

Immunitas perſonalis à negotijs ſecularibus, quæ non poſſunt Clericis, & Religioſis imponi. 709. §. Habetur. Excepta magnâ neceſſitate. 698. §. Not. 2. Textum. In timore communi hoſtium; & ſubditis periculis, etiam Clerici non eximuntur à vigilijs murorum, ſive cuſtodia civitatis. 697. §. Per. & ſeq.

Immunitas Eccleſiaſtica realis eſt bonorum Eccleſiæ gaudentium privilegio fori. Primò quoad adminiſtrationem, quæ non conceditur laicis. Secundò, quoad exemptionem à legibus civilibus. Tertiò, quoad exemptionem à Judicibus ſecularibus. Quartò, à tributis, & oneribus de novo imponendis, poſtquam facta ſunt Eccleſiaſtica. 706. §. Eccleſiis. §. Not. 3. 4. & ſeq. Tenentur autem ex utroque jure ad omnia onera, penſiones, vel tributa illis impoſita antequam fierent Eccleſiaſtica. ibid. §. Not. 2. Bona & ſeqq. Cenſuræ in violatores hujus immunitatis, earúmque reſtrictio, & revocatio. 707. c. 3. Clericis. 708. §. Cum ex §. Reſtringit.

Impedimentum matrimonij malitiosè objiciens, Canonicam non effugiet ultionem. 739. §. 1. *ſub finem.* Sciens impedimentum matrimonij præſertim dirimens, tenetur illud Eccleſiæ nunciare. 761. c. 7. Ad impediendum matrimonium nondum contractum ſufficit unus teſtis impedimenti. 766. §. Niſi.

Impedimentum impediens, interdicti Eccleſiæ, ſive ad tempus, ſive in perpetuum. 773. §. Not. 1. 774. §. Licet. & §. Not. 2. Ex. §. Cùm G. & ſeq. 722. §. Pendente. 775. §. Nota 3. Imponi poteſt etiam à Parocho. 773. §. Not. 2. Hoc.

Impedimentum impediens, temporis feriarum. 262. §. Explicat.

Impedimentum impediens Catechiſmi. 762. §. In. & cap. 5. 763. cap. 2.

Impedimentum impediens criminis. 345. §. Præſumptio. Occidens Presbyterum privatur ſpe conjugij. 935. §. Triplici.

Impedimentum impediens ſponſalium. 714. §. Præſtitam. Obligatio ſponſalium ad contrahendum matrimonium eſt gravis, & ſub peccato mortali. ibid.

Impedimentum impediens voti ſimplicis caſtitatis, aut religionis ingrediendæ. 656. § Conſultus. 750. §. Quomodo. §. Cùm nobilis. 752. §. Cùm quidam.

Impedimentum dirimens in communi. 727. & ſeqq. Pontifex mavult diſpenſare in impedimento dirimente, quàm reſcindere ſponſalia jurata ad evitandum perjurium. 919. §. Not. Lite ſuper matrimonij contracti valore pendente, ſive appellatum fuerit, ſive non, non licet tranſire ad aliud matrimonium. 742. c. 4. Ante matrimonium contractum, impedimen-

pedimentum ſufficienter probatur per famam, vel unum teſtem de experientia: non autem ſufficienter per unum teſtem de auditu, & alterum ſine juramento. 770. §. Fama. §. Not. 2. Ex. 769 §. Not 2. Quod. 729. §. Nota 3. Poſt matrimonium jam contractum non ſufficit ſola fama. 770 §. Not. 2. Ex. Nec utriuſque conjugis confeſſio. 766. §. Eos. Nec rumor viciniæ, ſine idoneis teſtibus. 767. §. Not. 2. Neque. Nec dictum unius aſſerentis, ſubeſſe impedimentum. 766. §. Niſi. Sed requiritur, ut impedimentum ſit notorium, aut idoneis teſtibus comprobatum. ibid. §. De illo.

Si alter conjugum certò ſciat impedimentum dirimens, licet apud Eccleſiam probare non poſſit, non debet copulam exercere, ſed potiùs excommunicationem ſuſtinere, quam peccatum operari. 954 c. 44. Ex credulitate levi, & temerariâ impedimenti, poteſt ad ſui paſtoris conſilium reddere, & exigere debitum. ibid. Ex credulitare probabili, & diſcretâ quamvis non evidenti, poteſt reddere debitum, non autem exigere. ibid. Solius ſummi Pontificis eſt diſpenſare in impedimentis matrimonij Jure Canonico ſtatutis. 771. §. Pro. Poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare ex gravi cauſa, ſi deſit recurſus ad Papam &c. ibid. Conſuetudo rationabilis etiam legitimè præſcripta poteſt inducere, vel abrogare impedimentum dirimens. 761. §. Canones.

Impedimentum dirimens erroris circa ſubſtantiam perſonæ. 758. §. Not. Ex hoc. 728. §. Not. 2.

Impedimentum dirimens conditionis ſervilis. 758. §. Quam & §. Nota denique. Ignorantia conditionis ſervilis impedit, & dirimit matrimonium, non tamen jure naturæ, ſed Eccleſiaſtico. 758. §. Quam. & ſeqq. Qui autem ſcienter ducit ſervam, validè contrahit. ibid. Ante Tridentinum, qui cognito errore exercuit copulam cum ſerva, præſumebatur contraxiſſe verum matrimonium cum illa. 758. §. Nota denique. Poſt Tridentinum autem, quod omnia matrimonia præſumpta ſuſtulit, non obſtante tali copulâ matrimonium poteſt dirimi. ibid.

Impedimentum dirimens voti ſolennis caſtitatis. 750. §. Quomodo. § Not. 2. 656. §. Conſultus. §. Not. 2. 646. §. Not. 2. Votum ſolenne impedit, & dirimit matrimonium. 750. §. Quomodo. §. Not. 2. Vota ſolennia, quæ ſubſequens matrimonium dirimunt, ſunt tantùm ea, quæ ſolennizantur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, vel per profeſſionem in Religione approbata. 656. §. Conſultus. §. Not. 2. Exceptis militaribus quibuſdam. 646. §. Not. 2. & ſeqq.

Impedimentum dirimens cognationis ſpiritualis, legalis, carnalis. Vide ſuprà. Cognatio in communi.

Impedimentum dirimens criminis duplicis, quod, vel eſt adulterium cum machinatione mortis conjugis alterius. 752. §. Not. 3. 753. 754. 755. Vel adulterium cum fide data de contrahendo, vel cum deſponſatione de præſenti, licet invalida. 752. §. Not. 3. 754. §. Cùm P. & ſeqq. 755. c. 8. & § Si &.

Impedimentum dirimens vis, & metûs. 717. §. Inter. 710 §. Sed. & §. Per. §. Not. 2. Ex. §. Alioquin. 752. c. 2. 753. §. Not. 3. Matrimonium. Metus in conſtantem virum cadens. 721. §. Not. 4. Quomodo convaleſcat matrimonium vi, aut metu initum. 716. §. Scſqui. Metus etiam reverentialis poteſt annullare matrimonium. 721. §. Not. 5. & ſeq. vide metus.

Impedimentum dirimens Ordinis ſacri. 448. §. Clericus ſine. 456. §. Si. 457. §. Ob. §. Sacerdotes 749 §. Not. 1. §. De §. Not. 2.

Impedimentum dirimens ligaminis non oritur ex matrimonio ficto. 730. §. Not. 2. Nec matrimonium ab Eccleſia diremptum impedit aliud ſubſequens. 719. §. Verum. Lis pendens prioris matrimonij, non dirimit matrimonium ſequens, dummodo prius reperiatur invalidum fuiſſe. 722. §. Pendente. In dubio perjurij de matrimonio contracto, nec conceditur, nec prohibetur aliud Matrimonium, ſed relinquitur quis ſuæ conſcientiæ. 367. §. Nota. Uxorem alterius vivente marito nemo poteſt ducere ſub pœna carenæ, & ſeptẽ annorum pœnitentiæ, & infamiæ. 742. v. Si accepiſti, & ſeqq.

Conſuetudo Mutinenſis, ut inter plures uxores ductas non, quæ primò ducta, ſed quæ primò cognita eſſet, ſervaretur, reprobatur. 744. c. 5. Chriſtianus credens, matrimonium primum eſſe validum, non poteſt ſeriò conſentire in ſecundum, cùm ſciat eſſe invalidum. 722. v. Not. 2. Ex. Qui credit, matrimonio primo impedimentum dirimens ſubeſſe, quod re verâ non ſubeſt, etiamſi verbis idoneis coram Eccleſia contrahat, coram Deo nihil agit. ibid. Ob ſolam abſentiam viri, quamvis diuturnam, nõ licet uxori tranſire ad ſecundas nuptias. 723. v. Cùm. Ut allegantí mortem conjugis Eccleſia det facultatem tranſeundi ad ſecundas nuptias, requiritur certitudo de ejus morte. ibid. v. Cùm. v. Nota 3. 725. v. Fruſtra. 794. c. 1. Cauſa. ib. Nõ requiritur certitudo phyſica, ſed ſufficit moralis, ſive præſumptio violẽta &c. qualẽ faciunt adminicula etiam in judicio. 724. v. Not. 6. 725. v. Fruſtra. Si conjux privatâ auctoritate velit tranſire ad ſecundas nuptias, ſufficit, ſi ea probabili, & juſta cauſa credat, alterum conjugem eſſe mortuum, & bonâ fide tranſeat ad ſecundas nuptias. 724. v. Not. 7. & ſeqq. 721. verſ. Not. 8.

Probatur ex Cap. Cùm per bellicam. Quæ jam contraxit, ſed adhuc dubitat de morte, poteſt reddere debitum. 794. c. 2. Si autem redeat prior maritus, relicto ſecundo ad eum debet uxor reverti. ibid.

Impedimentum dirimens publicæ honeſtatis. 715. v. Propter. v. Not. 2. 716. v. Not. 2. & 3. v. Not. 4. 718. v. Sponſam, & ſeq. 730. v Reſcribit. 733. v. Deſponſationis. v. Mandat. & ſeq. 734. v. Not. 4. 737. v. Si. 768. v. Abſtineat. 774. v. Not. 2. Ex. Vide honeſtas publica.

Impedimentum dirimens ætatis. 752. v. Nota 2. Ætatem. 733. c. 6. 734. v. Si autem. v. Not. 2. Diſſentire. 736. c. 9. Si impuberes habuerunt vel habere potuerunt copulam, non ſunt ſeparandi. 736. v Ætatem. 738. v. Quæ. Quando malitia ſuppleat ætatem? 736 v. Not. 2. & 3.

Impedimentum dirimens affinitatis. Vide affinitas.

Impedimentum dirimens clandeſtini contractûs. Vide matrimonium clandeſtinum.

Impedimentum dirimens impotentiæ, remittitur ad Caſiſtas, & Medicos. 773. Tit. xv.

Impedimentum dirimens raptûs. 869. v. Rapta. Vide infrà V. Raptus.

Imperatori in temporalibus debent etiam Clerici obedire. 552. v. Ratio. Eumque recognoſcere Principes quoque Eccleſiaſtici habentes bona feudalia. ibid. Nullam tamen is habet de decimis, aut aliis rebus ſpiritualibus concedendi, diſponendi, ac conſequenter nec judicandi poteſtatem. 623. cap. 25. 624. v. Not. 1.

Imperator noviter electus habet primas preces in omnibus Eccleſijs Germaniæ ad beneficium unum proximè vacaturum impetrandum. 39. v. Res. Preces ipſæ primariæ fusè explicantur à folio 487. uſque ad folium. 495. Proviſi per preces primarias Imperatoris, auctoritate Apoſtolicâ providentur, non Ordinarij. 496. v. Collige.

Impœnitentia. Pro impœnitentibus, quales ſunt in ſcelere manifeſto mortui, non ſolet orare Eccleſia. 870. v. Fures. & ſeq.

Impoſſibile. Inter impoſſibilia numerantur quoq; valde difficilia. 16. v. Tam.

Impuberes oblati, ſeu traditi Religioni, vel ad ſolam educationem, vel ut Religioſi fiant. 630. v. Not. 5. v. Not. 2. Taliter. 635. v. Diximus. 636. v. Cùm miles. An expediat, infantes, aut impuberes ſuſcipi in Monaſteria? 630. v. Sine.

Impuberes ſponte ingredientes Religionem educationis tantùm gratiâ, ſemper poſſunt exire, & extrahi. 630. v Not. 2. Taliter in fine. Ingredientes, ut Religioſi fiant, ſine præſcitu parentum, quando reſilire poſſint, aut etiam a parentibus, vel tutoribus extrahi? 630. v. Not. 2. v. Tonſuratus. v. Not. 3. v. Not. 4.

Impuberum ſponſalia, matrimonium &c. Vide; Sponſalia. Matrimonium &c.

Incendiarij excõmunicati, & publicati pro abſolutione Romam mittendi. 947. v. Non. Abſolutis ab excommunicationẽ non eſt deneganda ſepultura. 868. v. Cùm H. Hæredes incendiariorum compellendi per cenſuras, ut ſatisfaciant illis, quibus defunctus damnum intulit. 868. v. Hæredes.

Incendio conſumtis pro domibus ædificandis donatio facta non reſcinditur à Magiſtratu, etiamſi excedat 500. Solidos, & abſque inſinuatione fiat. 583. v. Not. 4.

Inceſtus propriè committitur cum conſanguineis uxoris, vel proprijs. 765. v. Not. 2. Pœna inceſtûs ordinaria eſt, quod impediat matrimonium. 345. v. Præſumptio. Si alter conjux eſt conſcius inceſtûs, etiam ſit inhabilis ad contrahendum, & petendum debitum; non autem, ſi ignoravit. 968 cap 8. 9. & 10.

Incontinentes. Vide Clauſulæ.

Incontinentium Clericorum pœnæ. 450. c. 13.

Incorrigibiles qui? 639. Trident. Concil. decrevit, ut in poſterum è Religionibus nullus legitimè profeſſus ejiciatur, niſi verè ſit incorrigibilis. 639. v. Not. 2.

Indulgendi verbum ſumitur pro: Placere, ſeu conſentire. 360. v. Dices.

Indulgentiarum Apoſtolicarum nomine quandoque intelligitur privilegium. 916. v. Inter.

Indulgentiæ cœperunt multiplicari à tempore S. Thomæ Aquinatis. 935. v. Quæ. In litteris petitorijs Indulgentiarum, debent exprimi omnes jam cōceſſæ à Papa, vel Epiſcopo. 518. Reg. 53. Qui petit Indulgentias ad inſtar aliarum, debet eas ſpecificare. ibid. Reg. 54. Datæ ab alieno Epiſcopo, vel Cardinali non valent, niſi proprius conſentiat. 936. v. Ex quo. Delegati tamen Sedis Apoſtolicæ, poſſunt dare, non requiſito Epiſcopo proprio. ibid. Non exſpirant eum morte donantis. 166. v. Not. 1. Ex. Quantas Indulgentias in ipſa Dedicatione Eccleſiæ, vel ejus Anniverſario Epiſcopus dare poſſit? 939. v. Denique. v. Intelligit. v. Reſcribit. 940. v. Indulgentiæ.

Indulgentias dare non eſt actus Ordinis Epiſcopalis, ſed juriſdictionis, quæ ab Epiſcopo confirmato, licet non conſecrato poteſt delegari cuicunque Clerico, non autem laico. 939. v. Ultra. Abbates non poſſunt concedere Indulgentias ſine ſpeciali conceſſione, præſcriptione, vel conſuetudine &c. 898. v. Cùm undique. Emmanuel Rodriq. tenet, Generales, & Provinciales Religionum exemptarum habere poteſtatem concedendi Indulgentias: verius tamen eſt, neque ſuis ſubditis illas concedere poſſe. 898. v. Etſi. Revocatio quarundam Indulgentiarum. 941. v. Revocat.

Infamia duplex eſt, una juris, quæ ex proprio, vel parentum delicto: altera facti, quæ ex publica notitia, vel opinione commiſſi criminis oritur. 860. v. Not. 4.

Infamia juris quibus annexa delictis? ibid.

Infamia juris non contrahitur per crimen occultum, licet aliqui contrarium doceant. 860. v. Not. 4. Neutra infamia ex delicto proprio, ſive ante, ſive poſt ſententiam tollitur per pœnitentiam, ſed indiget diſpenſatione. ibid.

Infamia civilis jure contracta, ſi à civili Magiſtratu tollatur, etiam ab Eccleſia cenſetur relaxata. 860. v. Not. 4.

Infamia ex delicto parentum quantumvis enormi, tollitur per publicam, & conſtantem emendationem vitæ. ibid. Solus Princeps, aut Senatus remittit infamiam. 218. v. Ambiguum.

Infamia naſcens ex facto notorio impedit à promotione ad Ordines ſacros, non autem ex occulto. 871. v. Colligitur.

Infamis non poteſt eſſe teſtis. 306. v. Viliſſimi. Laicus infamis poteſt accuſare, vel eſſe teſtis contra Clericum in criminibus exceptis, ſi & ipſe Clericus ſit infamis. 798. v. Eundem. Dicta paucorum non faciunt infamem eum, qui apud bonos, & graves viros bene audit. 803. v. Denique. Si tanta ſit infamia, ut etiam apud bonos, & graves generet ſcandalum, non obſtante præſumptione juris, ſuper crimine inquiri poteſt etiam ſolenniter. 346. v. De. Si infamia ſit clamoſa, & notoria, non indiget probatione, aliàs per teſtes probari debet. 417. v. Summa. Propter infamiam, & teſtium credulitatem, Reus non eſt deponendus. 803. v. Denique.

Infamibus injungitur purgatio canonica, ſi alij de illis ſint confeſſi: numerus autem compurgantium relinquitur arbitrio Judicis. 895. v. Non eſt. 865. c. 5. 803. v. Denique.

Infeudatio. Vide feudum.

Infidelis non poteſt eſſe teſtis adverſus fideles. 306. v. Viliſſimi. Uxor manens fidelis poteſt religionem ingredi, etiamſi vir ejus ab infidelitate revertatur, propter quam fuit ſeparatus. 652. v. Mulier.

Infirmitas qualis excuſet citatū, ne debeat venire ad judicium? 195. v. Prolixè. Si probetur, ſententia Judicis contra abſentem non tenet. ibid. v. Advertit.

Ingenuus eſt, qui ſtatim, ut naſcitur, liber eſt. 922. v. Not. 2. Et ingenuitas idem, quod libertas. 839. v. Nullum. 849. v. Infans. Dantur etiam ingenui moribus, qui non ſunt à nativitate. 987. v. Not. 3. Servus non poteſt fieri Clericus, niſi priùs fiat ingenuus 220. c. 2. Servi, & liberti expoſiti à Dominis ſuis acquirunt libertatem, & ingenuitatem. 849. v. Si. & ſeq.

Ingratitudinis varij gradus. 587. v. Propter.

Ingratus in Eccleſiam ſuam poteſt privari beneficio, non autem ingratus in collatorem. 588. v. Nota 3. Propter ingratitudinem donatarij poteſt revocari donatio etiam ſimplex & perfecta. 583. v. Not. 6. 587. v. Propter.

Ingreſſus. De ingreſſu in Eccleſiam. Vide *Interdictum partiale.* De ingreſſu Religionis. Vide *Religionis ingreſſus.* De ingreſſu in Monaſteria Monialium. Vide *Clauſuram Monialium.*

Inimici, etiam reconciliati, eorúmque familiares, & qui ſeultro offerunt ad teſtificandum contra aliquem in cauſa criminali, repelluntur ab agendo, & teſtificando, contra illos. 883. v. Adhæc. 797. v. Repellantur. 799. v. Nota 3. Ex. Et quidem ex officio Judicis, ſi ſit manifeſtus, ſive capitalis. 799. v. Not. 2. Manif. Si laicus ſit inimicus Clerici, et quidem in criminibus exceptis illum accuſare poteſt. 798. v. Eundem.

Initiatores vocantur Suffraganei. 502. v. Fund.

Injuriarum actio infamat, ſaltem, ſi agatur criminaliter. 401. v. Etſi. Si autem injuria ſit nulla, aut levis tantùm, & jocularis, nulla oritur infamia. ibid. Si injuria redundet in Deum, aut Eccleſiam, tunc licet eam ulciſci: propriæ autem debent tolerari, ſi expediat. 890 v. Ad. Principes, Reſpublicæ, aliíque Domini ſeculares injuriam inferentes Clericis, committunt ſacrilegium, & violant libertatem Eccleſiaſticam. ideóque incurrunt infamiam, & ſubſunt Judicibus Eccleſiaſticis. 929. v. Not. 1. Poteſt compenſari pecunijs ibid. v. Not. 2. Ad injuriam compenſandam tenentur ijdem, qui ad damnum compenſandum. 929. c. 9. Comes quidam ob varias injurias Capitulo Lund. illatas, excommunicatur per Judices delegatos. 932. c. 13. Si laicus ſuam, aut ſuorum injuriam perſequatur, poteſt accuſare etiam Clericum. 798. v. Eundem. Judex tam Ordinarius, quam Delegatus poteſt ipſe punire injurias notorias ſibi, ſuiſque illatas, ſi impediant ejus juriſdictionem. 932. v. Not. 1. 933. v. Concedit. Archiepiſcopis, & Metropolitanis conceditur id, etiamſi injuria juriſdictionem eorum non impediat. 933. v. Concedit. Poteſt etiam Judex punire injurias non notorias, ſi ejus dignitati inferantur; non autem, ſi ejus perſonæ. 932. v. Not. 2. Pœna Epiſcopi injurioſi in Sedem Apoſtolicam, in ſuos ſubditos, & ſe ipſum. 934. verſ. Epiſcopus.

Innocentius Papæ III. nomine Concilium Conſtantinopolitanum relatū in c. *Hoc nequaquam.* 7. q. 1. qui numerat inter quatuor prima, lapſus eſt memoriā: cùm ſit Octavum Generale ſub Ioanne VIII. juxta Gloſſ. in cit. cap. *Hoc nequaquam.* 109. v. Quod.

Inobedientes cum pertinacia decretis Epiſcoporum, excommunicationis pœna manet. 28n. v. Si quis. Excommunicati à Priore ob inobedientiam, etiam poſt abſolutionem à delegatis, ſub eadem cenſura eidem jubentur obedire. 182. c. 10.

Inquiſitio in communi. Jure civili antiquo Iudex ordinariè non procedit per inquiſitionem, aut denunciationem (niſi in caſibus à jure expreſſis) ſed per accuſationem. 801. v. Not. 5. Superior non debet procedere contra ſubditos etiam per inquiſitionem ſine conſilio Seniorum. 807. v. Coram. Inquiſitores tenentur perſonaliter accedere ad locum, in quo morantur inquirendi. 811. v. Colligitur. Ab inimicis, criminoſis, vel aliter ſuſpectis non recipienda informatio. 802. c. 19. Si pœna jam ſit determinata crimini, quod inquiritur, probato crimine, executioni mandatur pœna. 804 v. Nihil. Si autem non eſt determinata pœna, relinquitur arbitrio Judicis ejus moderatio. ibid. Via inquiſitionis eſt minor, quàm accuſationis. ibid. Dividitur in generaliſſimam, Generalem, & Specialem. 802. v. Debitum. 808. v. Ad. Generaliſſima vocatur, quæ ſit per Officiales, Viſitatores, aut Superiores ſuper delictis, & criminibus in genere 808 v. Ad. Talis eſt, cùm inquiritur à Prætore, Epiſcopo &c. an ſint criminoſi homines in Provincia, Civitate, aut Diœceſi &c. ibid. & 802. v. Debitum. Generalis dicitur, quæ ſit ex officio Judicis, Viſitatoris, aut alterius Superioris, ſeu Eccleſiaſtici, ſeu laici ſuper certo crimine, ſed non ſuper certa perſona. ibid. & 802. v. Debitum. Talis eſt, cùm inquirit Prætor, Judex, Viſitator in crimen notorium, cujus tamen auctor eſt occultus: ut, cùm occiſus reperitur in platea, & homicida neſcitur. ibid.

Inquiſitio, quæ ſit contra Officiales eorúmque famulos, & mi-

niſtros

miſtros, ſicito officio, generaliter, & ſpecialiter formari poteſt. 808. v. Not. 3. num. 6. In generali inquiſitione, non prærequiritur infamatio, multóque minùs in generaliſſima. ibid. n. 7. Per generalem inquiſitionem, deveniri poteſt ad ſpecialem. ibid. n. 8. Communis praxis, & juri conſona, etiam in urbe habet, ut Judices incipiant à Generali, & per eam deveniant ad ſpecialem. 809 v. Not 4.

Inquiſitio ſpecialis eſt, quæ fit ſuper certo crimine, & certâ perſonâ. 802. v. Debitum. 808. v. Ad. Ad ejus valorem plura requiri, ſine quibus, aut aliquo eorum, inquiſitio formata, & proceſſus, & omnia inde ſecuta ſunt nulla. 808. v. Not. 2. Primum, ac præcipuum requiſitum eſt fama, ſeu infamatio, ſeu clamoſa inſinuatio. 808. v. Not. 2. Ad. 805. v. Debitum. v. Formam. 805. v. Ex. ad finem. Et quidem, ſive Judex ſit Ordinarius, ſive Delegatus, ſive ex officio, ſive ad inſtantiam partis procedat. 808. v. Procedit. Item, ſive requiratur contra ſubditum, ſive contra Prælatum, etiam Regularem. 811. v. Not. 2. Etiamſi duo, vel tres jurati affirment, aliquem crimen, ſe videntibus, commiſiſſe, ſi infamiâ non laboret, non eſt inquirendum. ibid. 803. v. Ad hoc. Etiamſi Judici tradantur quædam ſchedulæ, vel libelli, & petatur, ut inquiratur, non eſt inquirendum. ibid.

Nec conſuetudo, nec ſtatutum in contrarium poteſt eſſe validum, & rationabile. 808 v. Not. 2. ad v. Tertiò. Fundatur hoc requiſitum in jure Divino, & naturali. ibid. Not. 2.

Præcedens infamia fungitur officio denunciantis, ne idem ſit Iudex, & Accuſator. 805. v. Ex 808. v. Not. 2. Quod.

Non creditur Iudici aſſerenti, famam præceſſiſſe, niſi de eâ aliunde appareat. ibid. v. Secundò. Fama non tantùm ſemel, ſed ſæpius debet ad aures Iudicis, vel Superioris perveniſſe 805. v. Ex. 807. v. Nota denique.

Inquiſitio ſemel invalida ob defectum famæ, poſtea non convaleſcit, etiamſi ſequatur plena delicti probatio, & propria Rei confeſſio. 808. v. Tertiò. Iudex inquirens, famâ non præcedente, tenetur inquiſito ad damna, expenſas, & intereſſe. 808. v. Tertiò. Caſus excepti, in quibus ante inquiſitionem non prærequiritur infamia. 808. v. Procedit. v. Not. 3. Regulam. 811. v. Si quis, & ſeqq. Si quis autem coram deputato inquiſitore crimina confeſſus eſt, fruſtra poſtea objicit, ſe ſuper illis non fuiſſe infamatum, aut capitula ſibi non fuiſſe tradita. 811. v. *Si.* Alia præter famam, ad valorem inquiſitionis requiſita novem. 809. v. Nota 5.

Inquiſitionis ſacræ officium contra hæreticam pravitatem. 844. & 845. Forma procedendi in hoc negotio traditur in c. ut officium. & c. Ut commiſſi de hæreticis. in 6. 845. v. Not. 10.

In Germania, aliiſque Provinciis hæreſi infectis, pœnæ, & officium inquiſitionis adversùs hæreticos (qui ibi tolerantur) non habet locum. 844. v. Iſte.

Inſani non poſſunt eſſe teſtes. 306. v. Viliſſimi.

Inſcriptio eſt obligatio proſequendi accuſationem, etſi in probatione defecerit, ad pœnam talionis. 808. v. Not. 3.

Inſidians coniux vitæ alterius coniugis, pœnitentiæ eſt ſubiecta, abſque ſpe conjugii. 785. v. Si. & ſeq.

Inſordeſcere dicuntur, qui velut jumenta in ſordibus ſcelerum ſuorum computreſcunt. 531. v. Saluberrima.

Inſordeſcentes per quatuor menſes in vitiis ibidem relatis non ſunt participes abſolutionis generalis à cenſuris, quæ in literis Apoſtolicis apponuntur. ibid. Reg 66.

Inſtallatio dat electo poſſeſſionem ſui beneficii. 65. v. Quæres. 2.

Inſtantia Iudicii per lapſum triennii jure civili perit, id eſt, niſi cauſa à Iudice terminetur, proceſſum priorem hoc ipſo cenſeri expiraſſe, & novum inchoandum, non verò de Iure Canonico. 530. v. Per. Hæc tamen Regula generalis varias patitur reſtrictiones. Ib. v. Not. 2. & Not. 3.

Inſtitutio latè ſumitur pro quavis conceſſione beneficii. 535. v. Not. 1. Strictè ſumpta eſt collatio beneficii ad præſentationem, aut nominationem Patroni. ib. v. Not 2. Quomodo differat à confirmatione, & collatione liberâ? 535. Quandoque ſumitur pro inductione in poſſeſſionem. ibid v. Not 3. Quid ſit inſtitutio Auctorizabilis? ibid. Inſtitutio tam ſtrictè, quàm latè ſumpta ſpectat de jure communi ad Epiſcopum. 536. v. Qui. & ſeq. De Iure autem ſpeciali, conſuetudine, præſcriptione, vel privilegio poteſt ſpectare etiam ad inferiores Epiſcopo. ibid. Si Eccleſia Parochialis pleno jure eſt Regularis, poteſt Prælatus conſtituere Vicarium ad nutum ſuum amovibilem: ſi verò Iuriſdictio ſpectet ad Epiſcopum, ipſe debet conſtituere Vicarium perpetuum, à Prælato præſentatum. 469. v. Vicarius. In Eccleſiis pleno jure non pertinentibus ad Religioſos, inſtituendi præſentandi ſunt Epiſcopo. 906. v. 3. Si inſtitutio pertinet ad inferiorem Epiſcopo, tunc inſtitutus populo præponi debet. 535. v. Not. 3. An Vicarii, ſeu Officiales generales poſſint inſtituere in beneficiis ſine ſpeciali commiſſione Epiſcopi. 536. v. Not. 2. Epiſcopus non rectè agit, ſi præſentatum à laico inſtituat ante finem quatuor menſium: adimit enim illi poteſtatem variandi. 673. v. Not. 4. Epiſcopum. Tenet tamen inſtitutio, etiamſi potuerit dignior poſtea præſentari. ibid. Etiamſi præſentatus non ſit in ſacris Ordinibus, dummodo ſit idoneus, & debito tempore acquirere poſſit, eſt admittendus. 537. v. Si is. Non unius tantùm, ſed cuiuſcunque nationis perſonæ idoneæ ſunt admittendæ. 536. c. 5. In tribus caſibus poteſt Epiſcopus inſtituere non præſentatum. 669. v. Nota. Quòd.

Inſtrumentum latè dictum comprehendit & teſtes. 329. v. Quorum. Propriè ſumptum eſt Scriptura, ad fidem, & probationem rei, quam continet, faciens. 332. v. Not. 1. Aliud eſt publicum, aliud privatum. ibid. v. Not. 2. v Nota 3. ad finem.

Inſtrumentum publicum quotuplex? 332. v. Not 2. Notariorum inſtrumenta ſunt duplicia: Protocollum, & Tranſumptum. 333. v. Not. 4. Solemnitates novem requiſitæ ad tranſumptum authenticum ex Protocollo deſcriptum. ibid. v. Solemnitates. Quinque requiruntur, ut alius Notarius perficiat, aut publicet inſtrumentum, de quo alter fuit rogatus. 340 v. Ad petitionem. Poſſunt præterea publica inſtrumenta dividi in judicialia, & extrajudicialia. ibid. v Sigilli.

Inſtrumentum privatum generaliter dicitur omnis Scriptura, quæ fit à perſona privata, hoc eſt tali, ad cuius officium publicum non pertinet inſtrumenti confectio. 332. v. Nota 3. Hac ratione literæ Regis, Principis, Iudicis, Epiſcopi, aut Parochi manu exaratæ cenſentur privata. ibid. De conſuetudine verò poſſunt habere vim inſtrumenti publici. 338. v. Inſtrumentis. Species inſtrumenti privati ſunt Apocha, Antapocha, Syngrapha, & libellus rationum. 332. v. Not. 3.

Inſtrumentum authenticum eſt, quod per ſe fidem facit, ſive ex appoſitione ſigilli authentici, ſive alio modo. 333 v. Not. 5.

Inſtrumentum redditur dubium per raſuram in loco ſuſpecto: maximè in anno, & die. 660. v. Quando. Raſura in loco ſuſpecto non ſemper vitiat totum inſtrumentum, licet dicta teſtium in totum vitientur, ſi vel unica pars ſit falſa. Ratio diſcriminis. 334. v. Not. 3. Quando. Redditur etiam dubium inſtrumentum ſuperſcriptione, vel ſubſcriptione novæ lineæ. 660. v. Quando. Per errorem ſcriptoris omittentis v. g. aliquam literam, ſi aliunde de mente, & ſenſu ſubſcripti conſtet, non vitiatur inſtrumentum. 339. v. Ex hoc. Si Notarius in ſuis ſcriptis errorem fecit, conſultum eſt teſtari raſuram à ſe factam. 334. v. Not. 2. Si inſtrumentum & raſum ſit, & ſuper-vel ſub-ſcriptionem habeat, violenta redditur præſumptio falſitatis. 660. v. Quando. In dubio magis præſumitur pro valore inſtrumenti, quàm contra. 339 v. Dico 4.

Inſtrumentum, in quo vel unus falſus teſtis deprehenditur, reprobatur tanquam falſum. 339. v. Dico 3. Si in inſtrumento aliquid falſitatis reperiatur, totum redditur ſuſpectum, niſi aliunde conſtet, aliquam eius partem eſſe veram. 334. v. Not. 3. ad finem. Sublato inſtrumento tanquam falſo, tollitur etiam confeſſio illud producentis. 373. v. Exceptio.

Inſtrumentorum productio in judicio licita etiam poſt publicationem teſtium, antequam ſit in cauſa concluſum. 329. v. Quorum. 337. c. 9. Imò in aliquibus caſibus etiam poſt concluſionem in cauſa. 387. c. 9. Si detur terminus ad productionem teſtium, non cenſetur datus, & ad productionem inſtrumentorum. 329. v. Quorum. Poſt ſententiam (niſi aliquo remedio ſuſpendatur) ſoli Principi ex ſpeciali beneficio licet producere probationes de novo repertas ad probandam innocentiam condemnati. 337. v. Not. 2.

Inſtrumentum publicum debet totum produci ad inſpiciendum, & legendum, non autem totus liber ſtatutorum, aut rationum. 335. v. Not. 2 & ſeq. Nemo ordinariè compelli debet ad producenda Originalia in loco remoto. 335 v. Textus. Vtens originali in judicio non tenetur id dimittere apud acta. 335. v. Si ſuper Quando quis ſine dolo, & ignoranter producit falſum inſtrumentum, non debet ſecundùm illud judicari, & puniri. 373. v. Exceptio. Producens inſtrumentum cenſetur confiteri omnia contenta in illo. 683. v. Collige.

Inſtrumentorum editio ad petitionem alterius partis. 299.

Inſtrumenta utrique parti verè communia, ut ſunt Teſtamenta,

Protocolla) edi debent, dantúrque ad hoc in Camera Imperiali Compulſoriales. 299.v.Not.2.& ſeq. Ex ſola autem oſtenſione extrajudiciali non cenſetur inſtrumentum factum commune. 340.v Not.Ex. Quandonam inſtrumenta communia adverſæ parti edi, ſeu copia eorum fieri debeat? 299. v.Limitatur 2. Nemo tenetur edere inſtrumentum, quod ſcit alteri inſtrumento contrarium. 340.v.Not.2. Eſſe. Qui non approbat inſtrumentum, nullum ex eo debet conſequi beneficium, etiamſi favoris aliquid in illo contineatur. 683.v. Cùm fides.

Inſtrumentorum fides. 333. v. De. 338.v. Non. Si teſtes inſtrumento contradicant, cæteris paribus teſtes prævalent. ib. v. Non tamen. Quando teſtes contradicunt inſtrumento, debet præſumi, ſi fieri poſſit, inſtrumentum, & teſtes loqui de diverſis actibus. 339. v. Vnica. Quantam fidem faciant inſtrumenta authentica? 333. 4. De. Quantam privata? ibid. v. Not. 2. & ſeqq. Etiamſi Scriptura ſe ipsâ authentica ſit, niſi, talem eſſe, appareat ex manu, vel ſigillo, non habet vim probandi. 334. v.Scripta, & ſeq. Copiæ, ſeu Exemplaria ex originali deſumpta, quando parem ijs fidem faciant? 333. v Ad.

Inſtrumenta contraria ab eodem in judicio producta fidem non faciunt; ſed ſibi invicem derogant. 340. v.Imputari.

Inſtrumentorum correctio quoad errorem in reſcriptis deprehenſum fieri non poteſt ab Impetrante, aut Notario, ſine licentia Curiæ, ſub pœna nullitatis, & excommunicationis. 334.v.Not. 2. Quid in Germania bonâ fide fieri poſſit? Ibid.

Inſtrumentorum innovatio de jure facienda à Iudice, hodie in praxi ſit ex inveterata conſuetudine à Tabellione, ſeu Notario. 341.c.16.&v.Advertit.

Interdictum in communi interdum confunditur cum ſuſpenſione. 963.c.20. & v. Licet. Propriè eſt cenſura, qua privantur fideles uſu quarundam rerum ſacrarum, in quantum is pertinet ad cultum Divinum. 953.v. Not. 2. Quomodo differat ab excommunicatione (cui æquiparatur. 418.v.In.) & à ſuſpenſione? ibid. Soli Epiſcopi, & Prælati habentes Epiſcopalem juriſdictionem, poſſunt interdicti cenſuram ferre. 552. v. Exceſſerunt. Dividitur primò, in locale, perſonale, & mixtum. Secundò, in totale, & partiale. Tertiò, in id, quod eſt cenſura, & id, quod eſt mera pœna. Alij tamen hanc diviſionem meritò rejiciunt. 953.v. Not. 3. & ſeqq. Locale, & perſonale ſubdividitur in generale, & particulare. ibid. v. 2. & 3.

Interdictum locale generale. 953. v.Not.3. & v. 2. 969. c.16. & 17. 965. c.2. 58.v. Decernit. 352.v. Exceſſerunt. 962. c. 16.

Interdictum locale particulare, quod fertur in locum aliquem particularem, v.g. unam alicuius urbis Eccleſiam, ſacellum, cœmeterium &c. 953. v.2. 970 v. Nota. Ex. Epiſcopus non poteſt ſimpliciter interdicere Eccleſiam exemptam: lato tamen generali interdicto tenentur exempti conſequenter id ſervare. 44 v. Libera.

Interdictum perſonale generale eſt, quod fertur in communitatem aliquam, v.g. in Capitulum, Academiam, Populum &c. 953.v.Not.3.&v.3. Ibid. v.3. Propter delictum quorundam privatorum non poteſt communitas interdicto puniri. 553. v. Exceſſerunt. Clero interdicto, non intelligitur interdictus populus, niſi exprimatur, nec è converſo. 962. cap.16.

Interdictum perſonale particulare, quod afficit ſolùm certas perſonas, unam, vel plures. 953.v. 3. Non privat ipſo facto juriſdictione Eccleſiaſtica. 859. v. Nota. 5. 939. v. Not. 4.

Dans cauſam interdicto locali, incurrit perſonale. 962. v. Nota. Epiſcopi, aliique ſuperiores Prælati non interdicuntur, niſi exprimantur. 959. c 4.

Interdicti nominatim, ſunt evitandi. 906. v.2. Excomunicatos.

Interdictum totale, quod omnes tres interdicti effectus habet. 953.v.4. 938.v.Tempore. 954.v.Not.5. 908.v. Cùm. 918. v.Oratoria. 919.c.8. 44.v.Quia. 964.c.3. 957. c.57. 938.v.Tempore. 963.c.24. 662.c.19. Privilegium Religioſorum, ut poſſint ſepelire confratres ſuos tempore interdicti, quomodo intelligendum? 914. v. Cùm iſtud. Hodie interdicti nec à Divinis, nec à ſepultura ſunt repellendi, niſi ſint ſpeciatim denunciati. 954. v.Not.5.

Interdictum partiale eſt, quod non omnes, ſed aliquem, vel aliquos tantum interdicti effectus habet, ut, cùm probibetur ſolus ingreſſus Eccleſiæ ad celebrandum Divina. 953. v.4. 963.c.20.

Interdicti obſervatio. 963. c. 1.

Interdictum juris ſi non ſervent Religioſi etiam exempti, ſunt excommunicati. 44. v. Libera. Quando interdictum non obſervatur ab eo, cuius cauſa latum eſt, neque alij obſervare tenentur ex licentia Papæ. 912.v.Si.& ſeq. Si tamen plures ſint, quorum cauſa fuit promulgatum, requiritur, ut à maiori parte illorum violetur, & tunc poterunt etiam alij. Ibid.v.De.

Interdictum violantes Clerici peccant mortaliter, laici levius, ſi interdictum ſit perſonale. 954. v. Not. 6. Qui cogunt in loco interdicto celebrare, aut per præcones populum convocant, aut excommunicatos, & interdictos monitos prohibent templo exire, excommunicantur. 964 c.2. Ipſi etiam interdicti moniti, ſi non exeant, excommunicantur. ibid. Aliæ pœnæ violantium interdictum. 954.v.Not.6. 899. v.Cum Epiſcopus. Per violationem tamen interdicti non incurritur privatio beneficiorum ipſo jure, ſed per ſententiam. 900. v. Patet.

Interdictum tollitur ab eo, qui tulit. 954. v. Not. 6. Perſonale tollere poſſunt etiam Parochi, & Confeſſarij expoſiti, niſi ſit reſervatum. ibid.

Interpretatio ſtatutorum Eccleſiaſticorum, & civilium. 9. verſ. Cum tam. In contractibus plena, in teſtamentis plenior, in beneficijs pleniſſima eſt adhibenda interpretatio. 585. v. Cùm nobilis. v. In. Cauſa. ibid. Limitationes duæ. ibid. v. Not. 2. Etſi. Privilegia debent ita explicari, ut aliquid operentur ultra jus commune. 972. c. 25.

Interrogationes olim fiebant pro arbitrio Iudicis ante, & poſt litis conteſtationem. 298. v. Nota 2. Poſitionem. His ſucceſſerunt poſitiones, quæ ſi non ſatisfaciant Iudici; etiam hodie poteſt interrogare. ibid. Reo ſuadetur, ut ſemper det interrogatoria ſaltem de cauſa ſcientiæ teſtium, & petat illos ſuper his examinari. 319. v. De.

Inteſtatus dicitur Primò, qui nullum fecit teſtamentum, ſed de jure potuit facere. Secundò, qui fecit de facto, ſed de jure non potuit. Tertiò, qui nec fecit, nec de jure potuit facere. 605. v. Si. Qui in phræneſi, aut alia amentia, ſua donat Monaſterio &c. inteſtatus decedit. 606. v. Not. 2.

Intrinſeci dicuntur, qui tamquam intelligentes rerum, & ſuſpicioni non obnoxij, aſſiſtunt Iudici in examine teſtium. Ut in cauſis hæreſis adhibentur duo Religioſi. 319. v. Ob.

Intruſus dicitur Primò qui obtinuit proviſionem beneficij in corpore juris Papæ generaliter reſervati; vel alterius cujuſcunque per ſimoniacam pravitatem. 523. v. Not.6. Secundò, qui poſſidet bona Eccleſiaſtica, vel dignitates, earumque adminiſtrationem ſuſcipit ante expeditionem litterarum obtentam. ibid.

Intrudens ſe in beneficium reſervatum, etiam poſt triennalem poſſeſſionem oppugnari poteſt. 523. Reg.36. v. Not.5.6.

Inveſtitura propriè eſt poſſeſſionis alicujus rei traditio: impropriè verò alicujus rei corporeæ loco poſſeſſionis in manibus traditio. 535. v· Not 3.

Inveſtitura vaſalli fit per traditionem baſtæ, vel quid ſimile. Canonica verò in Prælatis per traditionem baculi paſtoralis, annuli, vel bireti. ibid. & 509. v. Cur. 552.v.Cùm R. Poteſt quis inveſtiri per alium, ſive alius pro ipſo. 473.c.14.

Inveſtitura de vacaturis beneficijs ſunt contra Canones 531. c. 4. Papa tamen poteſt ex plenitudine poteſtatis eam impetrare, & contrariam caſſare. ibid.

Ioannes S. Evangeliſta, narrans, Chriſto mortuo apertum latus, declaratur rectum tenere ordinem, ejuſque contrarium tanquam hæreſis damnatur. 2. v. Dei Filius.

Ioannes Papa XXII. ſenſit, uſum rerum conſumptibilium non poſſe ſeparari à Dominio: adeóque etiam minores S. Franciſci hoc ipſo, quod habeant uſum, habere in communi dominium. 975. v. Not. 1. Nicolaus IV. Clemens V. Martinus V. Paulus II. Alexander VI. ſenſerunt contrarium. ibid. verſ. Not. 2. & 976. v. Declarat. Contrarietas hæc non eſt in quæſtione fidei, ſed in politicâ, vel juridicâ. 975. v.Not.3.

Ioculatoria Clericis prohibita. 451. v. Clerici.

Irregularitas in communi eſt impedimentum Canonicum, quo fidelis ob aliquam indecentiam jure Eccleſiaſtico redditur inhabilis ad Ordinum ſuſceptionem, & exercitium. 859 v.Not. 959. v. Not. 2. Quomodo differat à cenſuris. 959. v. Not. 2. Omnis irregularitas ſupponit in perſona, vel facto aliquam indecentiam, non autem ſemper culpam. 859. v.Non.

℣. Non. Species irregularitatis ſunt quinque. Primò, ex defectu ſacramenti. Secundò, ex defectu animæ. Tertiò, ex defectu corporis. Quartò, ex defectu lenitatis. Quintò, ex delicto. ibid. v. Not. 2. Accidentaliter, & ſecundariò dividi poteſt Primò, in eam, quæ ex culpa, & in eam, quæ ſine culpa contrahitur. ibid. v. Not. 3.

Irregularitas ex culpa non contrahitur niſi per culpam mortalem. ibid. Ignorantia etiam invincibilis non excuſat ab irregularitate, licèt excuſet à cenſuris ibid. Secundò, alia eſt totalis, alia partialis. Illa omnium ordinum ſuſceptione, aut exercitio privat, hæc aliquo tantùm, vel ſolo aſcenſu. ibid. & 959. ℣. Not. 2. Tertiò, in perpetuam, & temporalem. ibid. 859. ℣. Not. 3.

Irregularitas ex defectu Sacramenti. Vide Bigamia.

Irregularitas ex defectu animæ. Epilepſia, ſive morbus caducus, & arreptio à dæmone faciunt hominem irregularem. 124. v. Nota. Vide Amens.

Irregularitas ex defectu corporis. Vitium corporis impediens ordinationem eſt triplex ex debilitatione, mutilatione, & deformitate. 123. v. Not. 2, & ſeqq. 124. ℣. Secundum. ℣. Quidam. ℣. Presbyter. 333. ℣. Colligitur. 859. ℣. Nota 3.

Irregularitas ex defectu lenitatis. 86. ℣. Protelando. & ℣. Not. 2. ℣. Reſcribit. 858. c. 14. ℣. Te. & ſeq. 897. ℣. Cùm Epiſcopus. & ſeqq.

Irregularitas ex delicto. 860. ℣. Not. 4. ibid. & 851. ℣. Qui impedit. 853. ℣. Not. 3. 857. c. 19.

Irregularitas ut incurratur, requiritur Primò, ut ſit in jure canonico ſtatuta, & non tantùm per ſententiam, aut ſtatutum Epiſcopi. 859. ℣. Not. 6. 962. ℣. Non. Secundò, ut etiam caſus ſpecificè ſit in jure expreſſus, & non tantùm ad eum extendatur ius ob ſimilem, vel majorem rationem. ibid. Tertiò, ut factum ſit certum, & non tantùm dubium, exceptâ materiâ homicidij, ubi etiam factum dubium ſufficit ad irregularitatem. ibid.

Irregularitatis effectus ſunt duo: primarius, & ſecundarius. 859. ℣. Not. 4. Primarius eſt inhabilitas ad Ordines ſuſcipiendos, & exercendos, ſub peccato mortali. 859. ℣. Not. 4. 959. ℣. Not. 3. Suſcipiuntur tamen, & adminiſtrantur validè, quamvis non licitè: neque propterea incurritur nova irregularitas. 859. ℣. Nota 4. Secundarius effectus eſt inhabilitas ad beneficium. ibid. & 959. ℣. Not. 3. Non privatur tamen ipſo facto fructibus beneficij, aut adminiſtratione, modò per alium adminiſtret. ibid. Si autem Iudex id intelligat, debet privari. ibid. Imò debet ſponte reſignare, ſi non ſperet brevi diſpenſationem, & beneficio non poſſit ſatisfacere per ſe, vel per alium. ibid. Collatio beneficij irregulari facta non eſt ipſo jure nulla, ſed valida. 859. ℣. Not. 5. 959. ℣. Not. 4.

Irregularitas non privat ipſo facto juriſdictione Eccleſiaſticâ, niſi quoad illos actus, qui ordinem requirunt. ibid.

Irregularis poteſt ſuſcipere omnia Sacramenta, excepto Ordine. 859. ℣. Not. 5. 862. ℣. Not. 8. Poteſt in Eccleſia canere, miniſtrare Sacrificanti, aliaque facere, quæ laicis permittuntur. ibid. Non tamen poteſt eligi, nec eligere ad Prælaturam. 962. c. 18.

Irregularitas regulariter tollitur per diſpenſationem ſolius Papæ. 861. ℣. Nota 2. 114. ℣. Apparet. In quibus irregularitatibus Epiſcopi diſpenſare poſſint? 862. ℣. Not. 3. 124. ℣. Apparet. In quibus Prælati Religionum? 862. ℣. Not. 4. Quænam irregularitates tollantur per Baptiſmum adulti? ibid. ℣. Not. 5. Quænam per ingreſſum Religionis? ibid. & 847. ℣. Colligitur. Formula diſpenſationis. ibid. ℣. Not. 7. Bonacina cenſet, etiam verbum: Abſolvo. adhiberi poſſe. ibid.

Iterari Sacramenta, quæ imprimunt characterem, ut Baptiſmus, Confirmatio, Ordo, non poſſe, eſt fide Catholicâ certum. 115. ℣. Sacramenta. Non intelligitur iteratum, quod neſcitur factum. 894. ℣. De. Deputatus ad certum actum, non poteſt illum iterare, ſive bene, ſive malè ſit functus ſuo officio. 98. ℣. Functus.

Iudæorum nomine intelliguntur omnes, qui legem Moyſis profitentur. 839. ℣. Poſtquam. Illis favorabilia referuntur. 841. v. Statuit. & ſeq. Poſſunt inter Chriſtianos habere bona immobilia. 840 ℣. Judæi. & ſeq.

Iudæis odioſa enumerantur. 839. ℣. Nullum. ℣. Nulli. 840. ℣. Jubet. ℣. Legalis. 841. ℣. Iudæi. 842. ℣. Statuit ℣. Conſtantinus ℣. Etſi. 843 ℣. Prohibet. 844. ℣. Not. 2. 914. ℣. Not. 842. ℣. Statuit. Privilegium eorum, quod a Chriſtianis conveniri non poſſint in judicio, damnatur. 327. ℣. Cùm. Ipſi teſtes eſſe non poſſunt contra Chriſtianos, hi verò contra ipſos. ibid. ℣. Iſtud. Concil. Tolet. & Lateran. ſtatuit, ne Iudæi publicis officijs præficiantur, ſub gravibus pœnis. 843. ℣. Quod. Idem mandat Gregor. IX. ibid. ℣. Mandat.

Iudæi per Principes compellendi, ad reſtituendas Chriſtianis uſuras, & interea nullum commercium cum illis habendum, ſub pœna excommunicationis. 878. ℣. Præcipit. 880. ℣. Statuit.

Iudæorum converſio. 841. ℣. Statuit. Et 848. Cùm quidam. Converſi non debent à poſſeſſionibus ſuis excludi, nec moleſtari. 840. ℣. Iudæi. 843. ℣. Præcipit.

Iudæus Chriſtianus factus eſt capax beneficij Eccleſiaſtici, etiam in Cathedralibus. 14. ℣. Quod. Idque jure communi ibid.

Iudex in communi. 967. c. 10. Officium ejus duplex: nobile, & mercenarium. 179. ℣. Iudicis officium ubicunque. & ſeqq. Poteſt contra ſubditos tribus modis procedere, per accuſationem, denunciationem, & inquiſitionem 805. ℣. Ex. n. 6. Quomodo poſſit ulciſci injurias ſibi, ſuiſque illatas, ſi impediant ejus juriſdictionem. 932. ℣. Not. 1. 933. c. 1.

Iudex debet à principio conari partes componere, ſi velint, & jura eorum ſint obſcura. 193 ℣. Nota 2. Officium. Supremus Iudex Papa poteſt compellere partes ad tranſigendum in his, in quibus habet plenitudinem poteſtatis. ibid.

Iudex non debet eſſe ſuſpectus, aut inimicus, aliàs poteſt recuſari. 419. ℣. Præterea. Poteſt etiam recuſari, ſi ſuſpicio ſit, eum alteri parti nimis favorabilem fore. 219. ℣. Nimis. Non poteſt legitimè recuſari, etiamſi alteri parti det pro advocato domeſticum ſuum. 179. ℣. Hoc. Qui Iudicem ſemel approbavit, non poteſt ſine nova cauſa illum recuſare. 123. ℣. Reſpondit. Nec ſibi, nec ſuis familiaribus amicis jus dicere poteſt. 150. ℣. Ex hoc textu. Poteſt regulariter terminum lege præſcriptum reſtringere, vel ampliare, non tamen, quando lapſo termino additur certa pœna, niſi relinquatur ejus arbitrio. 647. ℣. Not. 2. Quod facit poſt terminum ſibi præfixum, valet: non autem poſt terminum juriſdictioni ſuæ præfixum. 230. ℣. Not. 1. Si Iudex ſimul ſit Notarius, poteſt ipſe acta ſcribere: ſi non, tantùm id poteſt in cauſis voluntariæ juriſdictionis, aut parvis, aut ubi eſt conſuetudo. 338. ℣. Inſtrumentis. Etiamſi jubeatur procedere ſecundùm allegata, & probata, non tamen præſcribitur ei certum probationis genus, ſed poteſt admittere, quas judicaverit. 995. v. Not. 3.

Iudex non poteſt in eadem cauſa eſſe teſtis. 321. v. Diſpoſitio. Si dolo, aut datâ culpâ omittat interrogare teſtes cauſam teſtimonij ſui, tam in foro judiciali, quàm pœnitentiali, poteſt puniri. 319. ℣. De. Arbitrio Judicis non utendum in rebus determinatis à lege. 27. ℣. Ultra. Omnia præſumuntur rite geſta à Iudice. 69. ℣. Pro. Fatuus eſt Iudex, qui pronunciat ſuper non petito. 338. ℣. Centum. Quilibet Iudex poteſt ſententiam ſuam exequi intra ſuæ juriſdictionis limites. 169. ℣. Not. 3. Quomodo poſſit pœnam relaxare. 864. ℣. Pœna. & ſeqq. In pœnis decernendis debet Iudex recedere a ſeveritate Canonum, & conſuetudinum ex juſta cauſa; qualis eſt multitudo peccantium, teſte Honorio III. Papâ. 193. ℣. Æquitate. ℣. Nota 3.

Iudex ſecularis cauſam de re Eccleſiaſtica decidere debet ſecundùm Canones: quoad præparatoria autem judicij ſervare legem fori. 3. ℣. In. Poteſt invocare Iudicem Eccleſiaſticum: non tamen cogere renuentem. 168. ℣. Not. 3.

Iudices ſeculares compellentes Clericos ad ſolvenda debita, cenſuris inhibendi ſunt. 246 ℣. Præcipit. De cauſis incidentibus ſecularibus poteſt Iudex laicus judicare, etiamſi aliàs ad forum Eccleſiaſticum ſpectarent: incidentes autem Eccleſiaſticas non poteſt cognoſcere. 164. ℣. Non. Si incidat quæſtio ſpiritualis, debet illam remittere ad Iudicem Eccleſiaſticum, & ſuperſedere quæſtione principali, donec incidens terminetur. 777. ℣. Coram. & ſeq. Punitus à Iudice Eccleſiaſtico, poteſt iterum puniri à ſeculari. 168. v. Nota 4. Aliquos.

Iudex Eccleſiaſticus habet juriſdictionem in laicos ratione juramenti. 353. v. Nota. Poteſt laicum Sacerdotis occiſorem privare cingulo militiæ temporalis, aut Doctoratu, aut quovis negotio.

negotio 935. v. Triplici. Habet juriſdictionem in Principes, Reſpublicas, & Dominos ſeculares committentes ſacrilegium, & violantes immunitatem Eccleſiaſticam. 919. v. Not. 1. Non judicat de occultis, 722. v. Not. 2. Ex. 828. v. Cùm Abbatem. 833. v. Pro. Nec Papa, nec alius Iudex Eccleſiaſticus debet ordinariè exercere juriſdictionem in cauſis temporalibus, niſi res concernat pauperes, aut miſerabiles perſonas, aut oppreſſos injuſtè; aut mixti fori cauſam. 778. v. Pleniùs. Cauſa natalium ſpectat ad Iudicem Eccleſiaſticum, ſive principaliter, ſive incidenter tractetur. ibid. & 775. v. Not a Ex. Poteſt cognoſcere cauſam dotis reddendæ non ſolùm in favorem viduarũ, ſed etiam mariti, ſi ſit perſona miſerabilis. 758. v. Mulieri. 792. v. Quòd. Cauſæ matrimoniales ſpectant ad ſolum IudicemEccleſiaſticũ. 718. v. Not. 2. 787. v. Tui. 898. c. 12.

Iudex cauſarum matrimonialium debet habere poteſtatem judicandi, & Canonum peritiam. 769. v. Cùm quidam. v. Not. 3. Vigore. Si cauſa incidens à Iudice ſeculari ad ipſum remittatur, poteſt actori terminum peremptorium præfigere. 777. v. Not. 2. Iudicem. Non autem poteſt tunc cauſam principalem cognoſcere, ſi jam delata fuit ad Iudicem ſecularem: ſi non, poteſt incidenter. ibid. v. Not. 3. Quando. Nihil debet accipere à partibus, etiam aſſeſſorum nomine: quia ordinarij jam habent ſuos redditus: Delegati verò debent ali à Delegante, ſi extra ſuum domicilium proficiſcantur. 449. c. 10. Non debet pati, ut Capitulum præſertim Religioſum agat ſine conſenſu Prælati ſui. 226 v. Sine.

Iudices quicunque, etiam Cardinales, non debent judicare iuxta formam ſupplicationum ſignatarum, ſed iuxta Bullam deſuper confectam. 520. Reg. 27. 527. Reg. 52. Exceptio. ibid.

Quid agendum Iudici Eccleſiaſtico cum Clerico in crimine deprehenſo, & convicto. 226. v. Clericus. & ſeq. Pœnæ Iudicum Eccleſiaſticorum tam Ordinariorum, quàm Delegatorum, ſi malè judicent. 402. v. Si. & ſeq.

Iudex Ordinarius babet poteſtatem ſolidam, ſeu in ſolidum. 402. v. Not. 2. Poteſt eam ſemper delegare. 157. v. Sed.

Iuxta Canones Iudex Ordinarius, etiam Epiſcopus recuſari poteſt: de jure civili autem nunquam removetur, ſed, ſi ſit ſuſpectus, datur ei adjunctus. 429. v. a. Suſpicionis cauſa contra Vicarium generalem, ſive officialem Epiſcopi, ſpectat ad Epiſcopum, & Sede vacante ad Capitulum; &, ſi Epiſcopus non facilè poſſit adiri, ad Arbitros. 159. v. Not. 2. & 3.

Morte Mandatoris poteſtas Iudicis Ordinarij non extinguitur, etiam re integrâ. 148. v. Mandatum. An, & quando poſſit violenter reſiſtere Iudici delegato? 145. v. Nota, quod.

Epiſcopus habet poteſtatem inquirendi, & judicandi adulteria, & concubinatus, tam laicorum, quàm Clericorum, etiam iuxta Trident. 168. v. Liberam. In cauſis merè Eccleſiaſticis, & mixtis quid Epiſcopus poſſit? 168. v. Not. 2. Poteſt invocare auxilium brachij ſecularis, & renuentem judicem per cenſuras compellere. 168. v. Habeant. v. Not. 3. Sicuti.

Non poteſt uti notitiâ confeſſionis in foro externo. 169. v. Si Sacerdos. & ſeq. Poteſt ſententiam interlocutoriam de incompetentia ſui revocare. 356. v. Nota. Si contrarias diverſi Iudices Ordinarij tulerint ſententias, eligitur favorabilior abſque alia Superioris requiſitione. 402. v. Not. 2. Si conſtet, excommunicatum afferre literas ſubreptitias, vel obreptitias, eum Epiſcopus tamquam Iudex Ordinarius cum literis ad Sedem Apoſtolicam redire: ſi autem ſuſpectos habeat, ad purgationem coram ſe præſtandam, compellat. 270. v. Si qui. Idem Ordinarius non poteſt abſolvere excommunicatum à Delegato etiam poſt mortem Delegati, ſine ſpeciali mandato Papæ. 171. §. Conſultus. & ſeq. Nec poteſt Reo reſtituere poſſeſſionem amiſſam per ſententiam Delegati, mittentis in eam Actorem rei ſervandæ gratiâ. 171. §. Reſpondet. 2. Poteſt autem ſententiam excomm. à Prælato inferiore latam relaxare, ſi irrationabilis ſit: ſi autem rationabilis, debet eum remittere ad excommunicatorem. 169. v. Nota 2.

Iudex delegatus quis, & qualis? 142. §. Nota. 34. ℣. Immoderatis. 37. c. 11 40. c. 2. 143. ℣. Not. 3. 144. ℣. Nota. 146 c 11.. 156. c. 41. Cum jubetur inquirere, non conſtituitur propriè Inquiſitor, ſed Iudex, debétq; ſervare ordinem juris. 229. ℣. Inquirerent. Quando poſſit à partibus recuſari? 137. ℣. Colligitur. 350 c. 25.

Iudex recuſatus Arbitris, & h[illegible] terminum præfigere debent huius cauſæ decidendæ. 156. c. 39. Coram quo ſuſpicionis cauſa contra Delegatos Papæ, & Epiſcopi proponi debeat? 158. c. 4. 159. ℣. Not. 3. ℣. Suſpicionis. Recuſato uno delegato, alter quidem procedere poteſt, ſi forma reſcripti concedat: ſed, ſi cum recuſato procedat, proceſſus eſt nullus. 349. ℣. Apparet.

Iudicis delegati juriſdictio qualis? 191. ℣. Ad. 154. c. 32.

Eius juriſdictio non poteſt prorogari quoad perſonas. 156. ℣. Cùm Publius. Ob imperitiam non eſt rejiciendus, cum poſſit ſibi aſſumere Aſſeſſorem, etiam invitis partibus, & Condelegatis, modò non ſuſpectum. 38. ℣. Aſſeſſorem. Si non indigeat, non poteſt aſſumere Aſſeſſorem. 37. c. 11. n. 6.

Si moretur, tam diu exſpectandus eſt, donec declaret, ſe non poſſe cognoſcere. 24. ℣. Infrà. Fraudibus obnoxium eſt, ut Iudex, nec rebus, nec perſonis priùs expreſſis ſe intromittat, licet juriſdictionem acceperit. 57. ℣. Antequam. Quid faciendum in dubio: an Iudices per priores, an per poſteriores literas deſignati cognoſcere debeant? 17. cap. 14.

An, & quando inter plures condelegatos unus ſine altero procedere poſſit? 16. c. 13. 144. c. 6. 147. ℣. Nota. Etſi. 148. c. 21. 354. ℣. Summa. 357. ℣. Si in. 160. c. 1. 401. ℣. Not. 1. 402. ℣. Not. 2. Sedes Apoſtolica cauſarum cognitionem duobus, quàm uni; tribus, quam duobus libentiùs delegare conſuevit. 148. ℣. Reſcribit. Si habeant probabile dubium de valore duorum reſcriptorum, quorum poſterius non facit mentionem prioris, judicéſque ſint perplexi, neutrum exequantur, antequam Papam conſulant. 143. c. 2. Si poſt diligentem inquiſitionem literæ non deprehendantur ſubreptitiæ, poteſt Iudex validè procedere, tametſi proceſſus declarandus ſit nullus, ſi poſtea deprehendantur falſæ. 22. ℣. Notand. 2. Omnia cenſentur Iudici delegato commiſſa, ſine quibus cauſam commiſſam explicare non poteſt. 144. c. 5. 156. c. 39. Delegatus indiſtinctè ad cauſam, quæ inter hos, ſuper his rebus vertitur, tam ad proprietatis, quam poſſeſſionis cauſam Legatus cenſetur. 294. ℣. Indiſtinctè.

Delegatus ad cauſam matrimonij, etiam de dotis reſtitutione judicare poteſt, ſi incidat 791. ℣. Et. Quibus principale committitur, etiam acceſſorium committitur. 149. ℣ [illegible]

Quid ei faciendum, ſi partes peremptoriè citatæ non compareant? 144. c. 4 150. c. 24. & ℣. Ex h. t. Si compareant, Iudex autem impeditus non ſedeat, debet eos denuo citare, & impedientem punire. 150. ℣. Nota 2. Quando. 153. v. V.

Non poteſt jubere, ut partes perſonaliter coram ſe in judicio compareant, exceptis paucis neceſſariis caſibus. 232. v. Perſonaliter. Expreſſio certæ formæ in Reſcripto, non [illegible] ctat Delegatum, quin poſſit aliquid facere præter illam, ſi [illegible] quiras juris poſtulat. 146. v. Colligo. Debet admittere legitimas exceptiones, niſi in forma prohibeatur. Ibid v. Ed.

Quid agere debeat, ſi Actori objiciatur excommunicatio? 149. v. Illi. IV. V. 414. v. Intellectus. Debet verba reſcripti ita explicare, ut non præjudicet Iuribus tertij. 147. v. Et hoc. Non poteſt Spoliatum mittere in poſſeſſionem abſente poſſeſſore, licet injuſto, niſi contumaciter abſit. 146. v. Et hoc. Sententia interlocutoria, qua dicit, ſe non eſſe competentem judicem, habet vim definitivæ, nec poteſt revocari, datúrque ab ea appellatio. 156. v. Nota. Debet cavere, ne corrumpatur muneribus, aliàs tenetur reſtituere, & ſententia ipſo jure eſt nulla. 38. v. Inſuper. v. Ad. v. Sancit. n. 5. & 6.

Notarios etiam in exigendo ſalario immoderato refrænet, nec de lucro eorum, aut Aſſeſſoris participet. 37. v. Sancit. n. 7.

Quid illis faciendum, ſi procedant in cauſa ad ſententiam, dum eorum revocatio eſt in via, per literas aliam formam continentes? 273. v. Clericus. & ſeqq. Si Iudex declaret, Reſcriptum non eſſe ob- aut ſub-reptitium, licet re ipſâ non valeat, tenet tamen eius ſententia, niſi ab ea appelletur. Imò totus proceſſus, niſi excipiatur. 22. v. Notant 2. Proceſſus contra formam mandati, vel reſcripti eſt ipſo facto nullus. 1[illegible] v. Proceſſum. Non poteſt Eccleſiam perpetuò facere cenſualem, ſicut Epiſcopi poſſunt ex juſta cauſa. 191. v. Unde.

Quæ moderatione procedere debeat contra Epiſcopos, ſi Rei ſint. 158. v. Si contra. Si diverſi Delegati pro[illegible] diverſas ſententias, utraque pendet ab arbitrio delegantis. 42[illegible] c. 26. Poſt latam ſententiam validam definitivam, functus eſt officio ſuo quoad cognitionem cauſæ: ſi autem ſententia fuit nulla, in tribus caſibus poteſt ſe iterum intromittere in cognitionem. 145. v. Quia. v. Not. 3. & 4. Executionem ſententiæ dupliciter alicui committere poteſt: Primò, tamquam miniſtro. Secundò, tamquam ſubdelegato. In pri[illegible]

caſu manet Iudex, non item in poſteriori. Si res non ampliùs ſit integra. 145. v. Neque. Poteſt eam impetrare Iudici Ordinario, tenetúrque is eam exequi, etiam injuſtam, niſi liberetur. 144. v. Nota. 153. v. IV. Si Ordinarius non vult, aut non poteſt exequi, Delegatus ipſe Auctoritate Apoſtolicâ exequatur, & reſiſtentes coërceat. 144. c. 7. Delegatus Papæ ſententiam ſuam exequi poteſt uſque ad integrum annum, ſed continuum. 151. c. 26. Poſt executionem, vel mandatum exequendi exſpirat eius juriſdictio, & officium. 145. c. 9.

Sive bene, ſive malè judicaverit in cauſa ſibi delegata, eius Auctoritas, & juriſdictio ceſſat. 98. v. Functus. Poteſt etiam eiuùs ceſſare juriſdictio, ſi terminus temporis ad procedendum determinatus ſit elapſus. 150. v. Verum. Nec prorogetur partium conſenſu. 144. c. 4. Morte mandantis exſpirat quidem juriſdictio delegati re integrâ, non tamen ipſo jure, ſed per exceptionem. 161. v. Barboſa. Nec lite jam conteſtatâ, aut partibus citatis. 148. v. Conſultus. Appellatione receptâ, & causâ aliis delegatis commiſsâ, priorum juriſdictio eo ipſo ceſſat. 153. v. I I I. Delegato mortuo, exſpirat delegatio, ſi conceſſa ſit eius perſonæ, nominatim expreſſæ: ſi autem dignitati, juriſdictio tranſit in ſucceſſorem. 157. v. Si in. Si, acceptâ delegatione, contingat, delegatum priore dignitate excidere, manet nihilominus delegatus. 40. v. Principalis.

Iudex Subdelegatus conſtitui poteſt à Delegato ſupremi Principis (qualis eſt Papa, & Imperator) niſi electa ſit perſonæ induſtria. 527. v. Hæc. & v. Si Iudex. Quandonam cenſeatur electa perſonæ induſtria? 157. v. Induſtriam. & ſeqq. In dubio non cenſetur electa perſonæ induſtria, ſed poteſt fieri ſubdelegatio. Ibid. Delegatus Papæ poteſt cuilibet qualiber dignitate prædito vices ſuas committere, & renitentem ad acceptandum compellere, quia eſt maior omnibus in cauſa ſibi commiſſa. 153. v. Cùm delegato & 152. c. 28.

Citationem partium poteſt cuilibet demandare, & punire contemptorem. 152. 11. Cauſam autem non niſi habentibus dignitatem, perſonatum, aut Canonicatum in Cathedrali. 37 c. 11. n. t. Poteſt principium & finem, & medium cauſæ ſibi commiſſæ, non ſolùm coniunctim, ſed etiam diviſim alteri delegare, non obſtantibus legibus contrariis. 151 v. Reſcribit. Epiſcopus, cui mandatur, ut cum altero Coniudice mandatum Apoſtolicum exequatur, poteſt ſubdelegare. 157. v. Si judex. Delegatus à Principe, vel Republica non recognoſcente ſuperiorem ſaltem in temporalibus, habet poteſtatem ordinariam à lege conſtituendi Subdelegatum, dummodo ſe non malitioſè exonerate velit. 152. c. 28. 157. c. 43. Delegati Principum poſſunt etiam ſine neceſſitate cauſam ſibi commiſſam ſubdelegare: ſed non compellere, ut Subdelegatus acceptet, niſi neceſſitas accedat. 143. v. Notat.

Si ſubdeleget, poteſt ſibi reſervare, ut ſe conſulant, & tunc definit eſſe Iudex: ſed ſi conſilium eius non requiratur à Subdelegatis, nulla eſt eorum ſententia. 143. v. Notat. Etiam illi, quibus mandatur, ut perſonaliter aliquid exequantur, poſſunt ſubdelegare, dummodo partes conſentiant: excepto mandato perſonali inquiſitionis, & proviſionis Eccleſiæ. 157. c 43. & v. Quæ. Delegatus tantùm ad providendum certæ perſonæ de beneficio, poteſt ſubdelegare: non autem, ſi jubeatur providere Eccleſiæ de perſona idonea. 161. v. Is cui. 161. v. Iudices. Delegatus ad nudum miniſterium ſine cauſæ cognitione, non poteſt ſubdelegare. 157. v. Sed. Quàm diu Delegatus non recuſatur, actualiter licitè ſubdelegat, & ſi totam cauſam ei committat, non ampliùs poteſt Delegatus recuſari, nec ſubdelegatio impugnari. 159. v. Iudex. Poteſt ſubdelegare etiam poſt recuſationem ſuam, ſed cum conſenſu recuſantis: dummodo nondum ſit pronunciatum. Ibid. v. Præter. Poſtquam pronunciatum eſt, non ampliùs poteſt ſubdelegare, etiam cum recuſantis conſenſu; ſed totum officium, & juriſdictio exſpirat. Ibid. Qui ſimul eſt Delegatus Principis, & Subdelegatus Condelegati ſui, non poteſt plus, quàm purus ſubdelegatus. 151. v. VI. 152. v. Si verò. Cui delegatur Crucem prædicare, excommunicare, abſolvere, diſpenſare, pœnitentiam iniungere &c. non poteſt id alteri ſubdelegare. 157. v. Si Iudex. Ratio. Ibid. Subdelegatus, cui tota cauſa committitur, fit Iudex: & ſubdelegans jam eſt functus ſuo officio. 155. v. Archiepiſcopus. & ſeq. 157. v. Sed. Cui committitur initium cauſæ, vel finis, hoc eſt, litis conteſtatio, vel ſententiæ prolatio, fit Iudex. 151. v. III. 152. v. Cùm totam. Cui tantùm medium cauſæ committitur, v. g. Cognitio articulorum, examinatio teſtium, calculus rationis, vel aliquid ſimile, non fit Iudex. ibid. Cui executio ſententiæ ſubdelegatur, ex ea ſubdelegatione recipit jus coërcendi reſiſtentes per cenſuras 153. v. Cùm in. Subdelegatus à delegatis Apoſtolicis acceptari debet, niſi legitima cauſa eum recuſandi probetur. 152. v. Quem. In jure civili ſufficit (etiam ad recuſandum Delegatum) ſi recuſatio non appareat calumnioſa. ibid. Poteſt recuſari jam acceptatus, ſi mandatum, ſive modum tranſgrediatur, vel fiat meritò ſuſpectus. 151. v. Nota. 2. 152 v. Nota. 2. Delegatus poteſt Subdelegatum revocare, antequam juriſdictione utatur, vel ſi moriatur, negotio nondum abſoluto: non autem Procurator ſubſtitutum ſuum. 159 c. 6. Subdelegatus cum clauſula: *Quoties abſuero*, vel. *Donec revocem*. poteſt, delegato etiã mortuo, cauſam finire, modò ipſo vivente cœperit uti juriſdictione. 159. c 7. Ad quem, & quando à Subdelegato tanquam Iudice, vel mero miniſtro, executore, auditore &c. Appellari immediatè, vel mediatè poſſit, & debeat? 148 v. Nota. Quando. 151. v. III. IV. VII. 152. v Cùm totam. v. Nota 2. 158. v. Cap. hoc. 159. c. 7. 160 v. Si is. 161. v. Si.

Iudicia in communi, in quem finem ſint inſtituta? 421 v. Cùm freq. Variæ Iudicii definitiones. 221. v. Not. 1 & ſeq.

Iudicium contentioſum conſtat Iudice, Actore, Reo, & causâ. 221. v. Not. 2. Saltem fictione juris. ibid v. Sed. Litigantibus duobus in judicio, poteſt ſe immiſcere Tertius, ſi ſuâ intereſſit, & pro ſe teſtes producere: non autem petere, ut atteſtationes partium publicentur, etiamſi non ſit omnino extraneus. 316. v. Ea. Dividitur judicium ex parte Iudicis, materiæ, formæ, modi, & finis. ibid v. Not. 3. Primò, in Eccleſiaſticum, ſeculare & mixtum. Secundò, in judicium ordinarium, & extraordinarium ex parte Iudicis, & ex parte modi, ſive formæ. Tertiò, in poſſeſſorium, & petitorium; Quartò, in criminale, civile & mixtum. Quintò, in publicum, & privatum, 221. v. Not. 3. & ſeqq. uſque ad cap. 1.

Iudicium Eccleſiaſticum, ſeculare, & mixtum. 221 v. Not. 3.

Non debet exerceri in tenebris noctu, ſed à ſolis ortu uſque ad occaſum extra caſum neceſſitatis. 150. v. Not. 2 Iudicium. v. Not. 3 An Clericus coram Iudice ſeculari in cauſis civilibus reconveniri poſſit in eodem judicio? 221. v. Nota. 3.

Iudicium ordinarium, & extraordinarium, 222. v. 2. Diviſio.

Inter ſolemnitates juris, non numeratur licentia agendi, aut jus actoris, quia præſupponuntur ante judicium, 226. v. Nota 3. In quibus cauſis ſolemnitates juris omitti debeant? 233. v. Diſpendioſam. Quænam non omittendæ etiam in proceſſibus ſummariis. 222. v. Extraordinarium.

Iudicium poſſeſſorium, & petitorium, ibidem ℣. 3. Diviſio.

Poſſeſſorium triplex eſt: pro adipiſcenda, recuperanda, & retinenda. 269. v. De. In poſſeſſorio recuperandæ debet ſervari ordo Iudicij plenarius. 254. v. Lite. Poſſeſſorium, & petitorium poſſunt ſimul, vel ſucceſſivè tractari, & ab uno ad alterum tranſiri. 319. v. Cum qua. 269. v. Nota 2. 271. v. Causâ. v. Suſpendere. Si ſuper utroque ſimul actum eſt, utrumque unâ ſententiâ debet terminari. 270. v. Cùm ſuper. & ſeq. In pronunciatione tamen ſententiæ præferenda eſt poſſeſſio: in executione debet proprietas prævalere. 267. ℣. Sed optimè. 270. ℣. Cùm ſuper. Si dubium ſit, quis ſit poſſeſſor, priùs cognoſcendum eſt de poſſeſſorio. 267. c. 2. ℣. 270. ℣. Aliàs.

Iudicium poſſeſſorium non alteratur per exceptionem petitorij: quia ſpoliatus ante omnia debet reſtitui, exceptis illis, qui plura beneficia incompatibilia poſſident, ſi uno ſpolientur. 240. v. In. Sententia lata in poſſeſſorio non præiudicat petitorio. 586. ℣. Ex h. t. Apparet. Poſſeſſio defendit contra prætendentem jus proprietatis, donec probetur. 536. ℣. Notandum.

Iudicium petitoriũ eſt, in quo agitur de cauſa proprietatis. 267. ℣. Nota 2. Poſſet quidem etiam judicium, in quo poſſeſſio petitur, vocari petitorium, ſed uſus hoc nomen judicio proprietatis proprium fecit 267. ℣. Nota 2. Qui rem petit ex una causâ (præſertim in actione perſonali) ſi ſuccumbat, poteſt petere ex alia, non obſtante exceptione rei judicatæ. 271. ℣. Qui. In odium ſpoliantis poteſt ſuſpendi utriuſque partis petitorium, & agi de poſſeſſorio, ante cauſæ concluſionem. 271. ℣ Cauſa. & ſeq. Petitorium non eſt ita privilegiatum, ut poſſeſſorium. 271. ℣. Suſpendere. Non licet ſuſpenſo poſſeſſorio tranſire ad petitorium. 271. ℣. Suſpendere.

Iudicium criminale, civile, & mixtum varijs quinque opinionibus explicatur, inter quas præplacet Antonij de Butrio, quòd

cauſa

Digitized by Google

cauſa criminalis ſit illa, cujus intereſſe eſt publicum: v. g. vindicta publica: cauſa civilis verò, cujus finis eſt commodum partis, & intereſſe privatum: mixta eſt, quæ participat de utroque. ibid. ℣. Quæ. & ſeqq. 222. ℣. 6. Diviſio.
Principes, & Prælati Eccleſiaſtici, qui temporalem habent juriſdictionem, poſſunt, & debent cauſas ſanguinis alijs delegare ſine metu irregularitatis. 712. c. 3.

Iudicium publicum, & privatum. 223. v. 5. Denique.

Iudicii locus ordinarius Iudicum Eccleſiaſticorum eſt Conſiſtorium, quod plerumque eſt in Civitate Cathedrali. 140. ℣. Not. 7. Poteſt tamen Ordinarius pro tribunali ſedere in quovis loco non exempto ſuæ Diœceſis. ibid. & 176. c. 7.
Ubi expulſus è Diœceſi? 140. ℣. Not. 7. 247. cap. un. Ubinam Iudex delegatus cauſas reſcriptorum audire debeat? 37. c. 11. Ultra duas diætas nemo per litteras Apoſtolicas trahendus ad judicium, niſi de aſſenſu partium, vel niſi huic conſtitutioni derogetur expreſsè. 27. v. Statuit. Nemo tenetur comparere in loco, ubi habet hoſtes valde potentes, etiamſi Iudex promittat ſalvum conductū. 155. v. Nota. Delegatus à Pontifice ad aliquid exequendum in certo loco, ſi propter potentiam, vel malitiam ejus, contra quem deberet procedere, non poſſit, locum alium eligere poteſt. 161. ℣. Is qui. & ſeq. Si in reſcripto locus certus non exprimatur, intelligitur Ordinarius. 34 ℣. Indeterminatè.

Iudicii forma, ordo, ſive proceſſus ſolennis. 222. ℣. Poſteriori. 976. ℣. Sancit. 230. v. Quidquid. 398. verſ. Ordo. Quando agitur poſſeſſorio recuperandæ, ſervandus eſt ordo Iudicij plenarius. 254 ℣. Lite.

Iudicii forma, ordo, ſive proceſſus ſummarius. 230. v. Quidquid. 398. v. Ordo. 359. v. Manifeſtum. 399. ℣. Alius. 811. v. Dictorum. Quænam omitti poſſint in proceſſu ſummario 976 c. 2. In quibus cauſis ordo juris reſtringi debeat, & non ſubtiliter obſervari. 222. v. Extraordinarium. 233. ℣. Diſpendioſam. 359. ℣. Cùm ab. & ſeq. Iuris ordo non eſt uſquequaque ſervandus circa Regulares perſonas, quando agitur de amotione ab adminiſtratione. 805. v. Ex. ad finem. 810. v. Circa. Defectus huius ordinis, invalidam reddit ſententiam etiam ſupremi Principis. 399. v. Alius. 230. v. Quidquid.

Iuramentum in communi. 896. v. Si. Et juſjurandum. 348. ℣. Not. 1. Invocatio falſorum deorum non eſt verum juramentum, hinc ceſſat ejus obligatio in converſis infidelibus. ibid. v. Ex quo. Formulæ jurandi variæ. 348. v. Not. 4. ad finem, & ſeq. 351. v. Contioet.

Iuramentum ſequitur naturam ejus actûs, cui adjungitur. 360. v. Caſus. 721. v. Not. 3. De juramentis cognoſcere ſpectat regulariter ad Iudicem Eccleſiaſticum; aliquando etiam ad ſecularem. 247. v. Etſi.

Iuramenti diviſiones Primò, in ſimplex, & execratorium. 348. v. Nota 4. 349. v. Requirit. Secundò, in aſſertorium, ſive de præſenti, vel præterito: & in promiſſorium, ſive de futurum. 348. v. Aliud. 349. v. Requirit. Tertiò, in verbale, reale, & mixtum, ſive corporale. 349. verſ. 3. Juram.
Quartò, in ſolenne, & non ſolenne, ſeu ſimplex. 349. v. Huc. Quintò, in juramentum de re controverſa, & non controverſa. 349. v. 4. Igitur. Prius ſubdividitur in juramentum Religionis injiciendæ: cujuſmodi ſunt juramentum calumniæ, malitiæ, teſtimonij, purgationis: & in juramentum litis decidendæ, ſive deciſorium. ibid. Deciſorium eſt quadruplex: voluntarium, neceſſarium, judiciale, & in litem. ibid.

Iuramenta abſoluta, etiam per fraudem extorta, ſunt ſervanda. 351. v. Sic. Non autem, ſi petatur aliquid illicitum, ſicut Saltatrix ab Herode. 851. v. Si. Si duo conjuges jurent abſolute continentiam, etiamſi unus non ſervet, tenetur alter. 351. v. Sic.

Iuramentum calumniæ, cur introductum? 258. v. Ad. Aliud eſt judiciale, aliud extrajudiciale. 349. v. 5. Iudiciale in qua parte judicij ſit faciendum? 259. v Hoc Cap. Præſtandum eſt ab Actore, & Reo. 256. v. Iuramentum. Ejus formula. ibid. v. Iuramentum. Continens in ſe quinque puncta. ibid. v. Gloſſa hic.

Iuramentum calumniæ non poſſunt partes ſibi mutuò expreſſè remittere, licet juramentum teſtium ita remitti poſſit. 320. v. Nota 3. Non paſſim, ſed inſpectâ cauſæ, & perſonarum qualitate exhiberi præcipitur. 257. v. Pontifex. Olim non præſtabatur in cauſis Eccleſiarum decimarum, &c. ſed revocatum eſt. 580. v. Colligitur. Conſuetudo expreſſa non jurandi de calumnia, ſive in civilibus, ſive in criminalibus, non valet: tacitè tamen omiſſum non vitiat proceſſum. 258. v. Ad. 259. v. Hoc Cap. 580. verſ. Colligitur.
Exigitur etiam in cauſis ſpiritualibus, non obſtante Cap. Litteras. De juramen. calumn. quod revocatur. 259 ℣. Hoc cap.

Iuramentum calumniæ faciunt etiam Clerici in ſuis, vel Eccleſiæ cauſis, non obſtante conſuetudine. 258 verſ. Clericum.
Poteſt autem tam à laicis, quam Clericis præſtari per Procuratorem, jurantem in ſuam, & Domini animam. 257. verſ. Not. 2. Si Actor nolit præſtare juramentum calumniæ, cadit causâ: Si Reus, habetur pro confeſſo, non tamen ante ſententiam Iudicis. 258. v. A cauſa. v. Reſcribit. Hinc, ſi ante ſententiam moriatur, pœna non tranſit ad hæredes. 258. v. Reſcribit. Sufficit ſemel fieri (niſi ſæpius exigatur) quia extendit ſe ad totam cauſam. 259. v. In. In cauſis Collegij alicujus clericalis, non ſinguli, ſed Oeconomus debet præſtare juramentum calumniæ. 258. v. Oeconomum. v. Nihil.

Iuramentum Clericorum. 257. v. Circa. v. Not. 3. v. Not. 4. 258. v. Propoſitis. v. Nihil. 259. v. Declarat. 351. v. Nullus. 354. v. Iurans. 899. v. Epiſcopum. Nomine Eccleſiæ, cui Clerici jurant, non intelligitur Clerus totius Diœceſis, ſed Capitulum Cathedrale, & principaliter Epiſcopus. 970. c. 19. Si Epiſcopus mandet contraria Capitulo, potius obediendum Epiſcopo. ibid. v. Nota 2. Si.

Iuramentum tale poteſt induci per ſtatutum. ibid. v. Nota 1. Et Panorm. Poſſe.

Iuramentum communitatis. 356. v. Unde.

Iuramentum compromiſſo additum. 217. v. Not. 1.

Iuramentum conditionatum. 350. v. Non. 360. v. Is.

Iuramentum ducendi hanc in uxorem, eſt tacitè conditionatum, niſi fornicatio, aut deformitas &c. ſequatur 360. v. Is. In omni juramento ſubintelliguntur hæ conditiones: Salvo jure tertij, & communitatis: ſalvâ charitate, & miſericordia: ſalvo jure Superioris, etiam ſecularis, & mediati. 361. v. Nam licet. v. Nota 3. & ſeqq. 358. v. Cùm Tudertini.

Iuramentum contractui additum. 735. v. Not. 2. Impubires.
Si juramentum addatur contractui illicito, Deo acquiritur jus, non autem homini. 362. v. Quæ.

Iuramenta habent quandoque vim confirmandi contractus invalidos 361. v. Communiſſima. Exempla contractuum, qui per juramentum confirmantur. 361. v. Servare, & ſeqq.
369. v. Reſcribit. Effectus quatuor juramenti contractum confirmantis. 362. v. Not. 5. & ſeqq.

Iuramentum deciſorium eſt quadruplex: voluntarium, neceſſarium, ſeu ſuppletorium, judiciale, & in litem. 349. v. 4 Igitur. Neceſſariò deferendum, ſi partes petant. 361. v. Iuramentum. In cauſis levibus habenti unum teſtem, poteſt deferri juramentum ſuppletorium, ſi ſit perſona legalis. In cauſis autem gravibus requiritur plena probatio. 196. v. Per. Ei, qui intentionem ſuam inſtrumentis, aut teſtibus probavit, juramentum deferendum non eſt, cùm ſufficiat juramentum calumniæ, non obſtante conſuetudine, quæ reprobatur. 299. v. Cùm. & ſeq. Ad juramentum recurritur in defectu aliarum probationum. 348. v. Not. 1. Conditiones requiſitæ, ut Iudex parti deferat juramentum ſuppletorium. 368. v. Nota. Conditiones requiſitæ, ut pars parti, Iudice probante, vel jubente, deferat, vel referat juramentum. 368. v. Nota.

Iuramentum Epiſcoporum, & Abbatum in ſua conſecratione 823. v. A. Formula huius juramenti continetur in Cap. Ego N. 4. De jurejurando. 351. v. Contioet.

Iuramentum de non alienando, inconſulto Papâ, comprehendit tantùm ea bona, quæ ſunt de menſa Eccleſiæ, non autem feudalia, aut emphyteutica. 576. v. Nota denique. Intelligendum de caſibus jure non permiſſis 561. §. Reſp. 1. Subintelligitur hæc tacita conditio: ſi Extravagans Pauli II. ſit recepta. Ibid §. Reſp. 2. Reſtringitur ad alienationem illicitam, non neceſſariam, aut utilem Eccleſiæ 696. § Not 3.
An idem hodie quoque dicendum poſt nonnullas valde rigoroſas prohibitiones? Ibid. v. Not. 4.

Iuramentum fidelitatis, interdum in jure vocatur homagium, ſed non eſt, ſaltem ſtrictè dictum. 980. v. Secus. 823. v. A.
Debet præſtari illi, cui debetur, & non alteri. 359. v Huius.
Præſtatur non tantum Imperatori, & Regibus, ſed etiam

ali-

Digitized by Google

aliis Superioribus. 823. v. A. Præſtatur Summo Pontifici ab electis Romanorum Imperatoribus in coronatione ſua. 969. v. Multis. Præſtatur eidem à Patriarchis, & Epiſcopis in conſecratione ſua. 913. v. Antiqua. 823. v. A. Promoti in curia, aut confirmati, vel conſecrati, vel benedicti, non permittuntur diſcedere, ſine præſtito juramento fidelitatis. 104. v. Sancit. Præſtatur Epiſcopo ab omnibus beneficiatis, quando inſtituuntur. 899. v. Epiſcopum. Extra inſtitutiones Epiſcopus juramentum à Clericis exigere non poteſt. ibid. 351. v. Nullus. 354. v. Iurant. Clerici prohibentur præſtare juramentum fidelitatis laicis, etiamſi habeant bona in terra illorum, niſi tanquam Vaſalli obtineant in feudum. 363. v. Reſcribit. & ſeq. An juramentum, quod Suecus ab Auguſtanis Clericis, & Religioſis petiit, fuerit licitè præſtitum. 364. v. Not. 3. & ſeqq. Prælati ſeculares non exigant juramentum fidelitatis à Miniſtris, & Cuſtodibus Religioſorum exemptorum. 899. c. 17. 900. v. Gregorius.

Iuramentum illicitum in largo ſenſu dicitur periurium. 360. v. Non. Illicita ſunt juramenta, quæ fiunt in damnum, aut præjudicium Eccleſiæ, Regni, Epiſcopatûs, aut alterius dignitatis. 360. v. Nota 2. & 3. 350. v. Cuius. Item, quæ fiunt contra jus, aut in præjudicium juris, aut ſuperioris. 359. v. Ea. v. Cùm ab. & ſeq. 355. v. Cùm. & ſeqq. Item juramentum non loquendi patri, matri, ſorori, vel fratribus, aut eis humanitatis obſequium negandi, ſi ex indignatione fiat. 355. c. 12. Item non manendi in Clauſtro profeſſionis, quod exemplari pœnitentia eſt puniendum. 356. v. Cùm.

Iuramentum illicitum non obligat, nec indiget abſolutione propriè dictâ. 355. §. Aliorum. ad finem. 356. v. Utrumque. 358. v. Non. v. Veruntamen.

Iuramentum informantiū, eiúſque variæ formulæ. 801. & 802.

Iuramentum malitiæ, aut comprehenditur in juramento calumniæ latè ſumpto, aut eſt illi affine. 259. v. Præſtari. 349. v. 5. Propriè ſumptum eſt, quando quis petente Iudice iurat, quod nolit malitioſè exceptionem opponere, vel dilationem petere &c. 259. v. Hoc ſenſu. Hoc Iuramentum poteſt Iudex in omnibus cauſis, tam ante, quàm poſt litem conteſtatam, quoties ipſi videbitur, exigere, etiamſi de calumnia, aut veritate dicenda iam ſit iuratum. ibid. §. Hoc quoque. §. Hoc ſenſu.

Iuramentum metu etiam graviſſimo extortum eſſe validum, & obligatorium, eſt recepta in jus, & in foro externo ſervanda ſententia, niſi tale ſit, quod ſervatum vergat in diſpendium ſalutis æternæ. 353. c. 8. 350. §. Nefandiſſimâ. Contraria ſententia aliquorum veterum non eſt tuta in conſcientia: quia tamen non prorſus condemnatur, propter auctoritatem DD. in foro interno fortaſſe probabilitatis aliquid habet. ibid. & 753. §. Not. 3. Matrimonium. Violatores talis iuramenti in materia gravi non tantùm peccant venialiter, ut aliqui volunt, ſed mortaliter peccato periurii. 357. §. Tanquam. & ſeq. E contrario, qui ex metu iuramento promittit rem modicam, non peccat mortaliter, ut aliqui volunt, ſed excuſatur parvitate materiæ. ibid. §. Addit. In foro externo violatoribus talis iuramenti minor pœna infligitur, propter circumſtantiam metûs. 357. §. Sed. Datur etiam exceptio, vel actio ad illud reſcindendum. 353. §. Iam. Poteſt etiam iurans (præſertim coactus metu cadente in conſtantem virum) auctoritate Summi Pontificis (imò & Epiſcopi, aut alterius Delegati) ab eius obligatione Iuramenti abſolvi. 357. §. Sed. In Romana Eccleſia Clerici, coacti Miniſterium eius abiurare, ſæpius fuerunt abſoluti, & permiſſi miniſtrare. 350. §. Rebus. 353. §. Si. & ſeq. Abſoluti etiam ſunt, qui inviti pro vita, & rebus ſuis iurârunt. 350. §. Rebus. 357. §. Reſcribit. Epiſcopus ſpoliatus rebus ſuis propriis (non Eccleſiæ) & iurans coactè, ſe ea non repetiturum, abſolvitur. 349. c. 2.

Iuramenta mutua, ſi ſe mutuò reſpiciant, etiam hoſti ſunt ſervanda, quàm diu ipſe ſervat, frangenti autem fidem, fides frangatur eidem. 350. §. Nec. 351. §. Sic. 363. cap. 29. In iuramentis autem mutuis, ſe mutuò non reſpicientibus, ſed diverſo tempore, & causâ, & contractu factis; etiamſi unus iuramentum non ſervet, alter nihilominus tenetur. 350. §. Quando.

Iuramentum Parochorum, aliorúmque Beneficiatorum. 334. & 335.

Iuramentum promiſſorium. 348. §. Aliud. 349. §. Requirit. Artifices jurantes de ſumptibus, aut firmitate ædificii, non ſunt periuri, etiamſi aliud poſtea appareat. 348. §. Aliud. Ad iuramentum hoc ſervandum in conditionibus, compelluntur iurantes, & fideiuſſores ſub cenſuris. 354. c. 9.

Iuramentum purgationis. 349. §. 5.

Iuramentum reſidendi. 464. §. Cùm. & 465. c. 15.

Iuramentum ſervandi ſtatuta ſuæ Eccleſiæ, vel communitatis iam *edita*, non extenditur ad futura, niſi forſan ad ea, quæ modici ſunt præiudicii. 367. c. 35. In illicita clauſa impoſſibilia, & Eccleſiaſticæ libertati obviantia, iuramentum ſcienter nec faciendum, nec ſervandum. 369. c. 1.

Iuramentum ſervandi mandata non obligat, ſi præcipiat illicita, aut contraria priori juramento. 357. v. Cùm. Qui juravit ſtare mandato Iudicis, debet illud ſervare: ſi autem excedat, poteſt appellare. 415. c. 21.

Iuramentum ſponſalibus additum confirmat ſponſalia, ita, ut impuberes non poſſint ab illo validè reſilire. 735. v. Not. 2. Impuberes. Eſt tamen tacitè conditionatum: niſi ſequatur fornicatio, aut deformitas &c. 360. v. It. Quomodo diſſolvantur ſponſalia jurata. 715. v. Nota. 2.

Iuramentum ſtandi judicio Eccleſiæ præſtare ſolent, qui abſolvuntur ab excommunicatione. 415. v. Illi. Appellationi poſt hoc juramentum interpoſitæ, non defertur, ſi clarum ſit, eam juramento repugnare. ibid. & v. Conſultus. Si autem dubium, admitti debet. ibid. v. Illi.

Iuramentum ſuppletorium. Vide: *Iuramentum deciſorium.*

Iuramentum teſtimonij, ſive teſtium in præſentia partis qualiter 719. v. Cuius. 349. v. 5. 307. v. Duplici. Etiam Religioſis de jure communi licet in cauſis ſui Monaſterij, juramentum teſtimonij præſtare. 360. v. Dices. Maioris tamen perfectionis eſt, ſi aliæ probationes ſuppetant, juramento abſtinere: ibid. Si autem non ſuppetant, nec contra perfectionem agunt, ſi jurent. ibid. Nullius teſtimonio, quantumcunque Religioſus ſit, credendum eſt in alterius præjudicium, niſi juratus depoſuerit. 325. c. 51. Quid jurare, & præſtare debeant teſtes in cauſa matrimonii diſſolvendi. 323. c. 47. 307. v. Duplici. Super notorio, & conſuetudine populi recipiuntur teſtes ſine juramento. 454. v. Cùm. Valet etiam teſtimonium, ſi partes ſponte, & expreſsè, auctoritate Iudicis juramentum remittant, quod poſſunt facere. 320. v. A parte. & ſeqq. 325. v. Subintelligitur.

Iuramentum temerarium edunt coniuges jurando, ſe nunquam deinceps ſe mutuò petituros, aut cohabitaturus, niſi continentiam promittere, & ſervare velint. 360. c. 24. Temerarium etiam eſt juramentum, ſi vir juret, ſe uxorem ſuper nullo crimine accuſaturum. ibid. c. 25. Propter juramentum temerarium Clericus non debet privari beneficio, nec inhabilitari ad promotionem. 355. v. Reſp. 2.

Iuramentum Vaſallorum vocatur homagium. 828. v. A. Vaſallus, qui juravit Prælato, non tenetur etiam ſucceſſoribus jurare, etiamſi eorum nullam in Iuramento ſuo mentionem fecerit, & Prælati nomen tantùm, non dignitatis expreſſerit: Fidelitatem tamen illis non minus debet, quàm ſi iuraſſet. 356. cap. 14.

Iuramentum Vaſalli reſpectu recipientis quandoque eſt perſonale ad vitam, quandoque refertur ad poſteros expreſsè, vel implicitè. ibid. v. Not. 3. Reſpectu jurantis ſemper eſt perſonale, nec unquam obligat ſucceſſores, niſi ſponte velint. Ibid.

Iuramentum de veritate dicenda. 259. v. Præſtari. v. Hoc ſenſu. Poteſt illud Iudex, ante, & poſt litis conteſtationem. Imò in qualiber parte Iudicii, & in fine, à partibus exigere, quoties ipſi videbitur: communiter tamen exigitur à Principio. Ibid. & 366. v. Colligitur. Ille debet iurare, quem cauſa principaliter ſpectat, ſive ſit Prælatus, ſive Conventus, ſive uterque. 327. v. Abbas. Exhibendum etiam eſt à teſtibus. 320. v. Not. 3. Recuſantes poſſunt per cenſuras ad id præſtandum compelli. 366. v. Cùm in.

Iuramentum de uſuris ſolvendis parit obligationem duplicem, videl. Deo, & Creditori, licet hanc aliqui negent. 351. v. In. & ſeq. Si debitor ante ſolutionem uſuræ iuret ſimpliciter tantùm, ſe ſoluturum uſuras: habet quinque remedia Iuris. 352. v. 1. Si autem addidit, ſe nullam quæſtionem in Iudicio moturum, nec Iudici denunciaturum, habet tantùm quatuor remedia. Ibid. v. Quando. Si poſt ſolutas iam uſuras ſimpliciter tantùm iuret, ſe eas non repetiturum: tria habet re-

media Iuria. 353. ℣. In. Si autem addidit, ſe nullam quæſtionem moturum, nec denunciaturum, adhuc duo babet remedia. ibid. lin. 6. & 359. c. 20.

Iuramentum de uſuris ſolvendis validum, & creditori commodum, non debet à Iudice Eccleſiaſtico revocari in præiudiciū creditoris abſentis, ſed is debet citari, & cauſa cognoſci. 353. ℣. Quæres. Si autem juramentum ſit notoriè turpe ex parte recipientis, valet abſolutio, etiam parte non vocatâ. ibid. ℣. Reſp. 2. Si uſurarius ipſe juramentum hoc remittat (ſive ſponte, ſive coactus,) aliâ abſolutione non eſt opus. 351. ℣. Ex. Vſurarii ſunt Eccleſiaſticâ diſtrictione, (ſi opus fuerit) cogendi, vel ad relaxanda juramenta, vel ad reſtituendas uſuras. 349. c. 1. 351. c. 4. 352. ℣. Creditores. & ſeqq.

Iuramenta contraria. Si juramentum prius eſt licitum, poſterius contrarium non eſt licitum, ideòque nec obligat. 357. ℣. Ex. 366. ℣. Cùm Rea. ℣. 2. Cùm. Si autem prius juramentum eſt illicitum, poſteriùs contrarium (ſi licitum ſit,) obligat. 355. ℣. Aliorum. & ſeqq. Inter duo per ſe licita, ſed contraria juramenta illud prævalet, quod ratione, & auctoritate juvatur. 354. ℣. Quando. Qui contraria jurat, ſive per ſe, ſive per alium, atque ita in perplexitatem ſe conijcit, falſus, & periurus æſtimari debet, atque ut talis puniendus. 355. ℣. Aliorum. & ſeq. 369. ℣. Cauſa. Si Electus aliquis id faciat, perpetuum ei ſuper electione ſilentium imponendum, niſi rationabilis cauſa excuſet. 369. c. 3.

Iuramenti interpretatio. 206 ℣. Quare. 363. ℣. Illos. 364. ℣. Nota 2. 367. ℣. Statuta. 369. c. 2.

Iuramentum debet ſervari in forma ſpecifica, ſicut jacet, & non in æquivalenti tantùm effectu. 353. ℣. Nota. Si ſervari non poſſit in forma ſpecifica, debet ſervari eo modo, quo poteſt. 358. ℣. Vt. Qui ignoranter jurat illicitum, quod putat licitum, debet illud ſervare, ſi abſque peccato poteſt. 358. ℣. Verumtamen. Obligatio juramenti à cōmunitate facti, tranſit ad ſucceſſores. 356. ℣. Vnde.

Iuramentum viri de non accuſanda coniuge ſuper adulterio, tutiùs eſt ſervare: poteſt tamen uti ordine correctionis fraternæ, 360. ℣. Is. juncto textu Iuris. Frangenti fidem, fides frangatur eidem, ſi in eadem cauſa fregit, non verò, ſi in diverſa. 416. ℣. Colligitur.

Iuramenti commutatio. 350. ℣. Qui.

Iuramenti relaxatio. 332. ℣. Nota 2. Quando. 363. ℣. Nota. Si recipiens nolit illud relaxare, poteſt id facere judex, abſolvendo alteram partem ab eius obligatione. ibid.

Iurgium dicitur quaſi Iuris gartium, eò quòd hi, qui cauſam dicunt, jure diſceptant. 967. c. 10.

Iuriſdictio acquiritur lege, conſuetudine, privilegio. 171. v. Tria. Ex ſitu Bonorū intra limites rectè infertur juriſdictio Domini ſuper illa bona, non autem proprietas. 386. ℣. Sicut. De jure ſpeciali poteſt Prælatus Epiſcopo inferior habere juriſdictionem in quoſdam Clericos, excluſo Epiſcopo, etiam in criminalibus. 426. ℣. Not. 2. Si in una, eademque cauſa plures delegati de juriſdictione contendant, per arbitros contentio eſt ſopienda. 45. ℣. Juxta. Poteſt etiam præſcribi ab eo, qui illius eſt capax. 379. ℣. Neque. Ex uno actu juriſdictionis colligitur jus totius juriſdictionis. 379. ℣. Poſſeſſæ. Per actus tamen ex metu parentium, nec prorogatur, nec acquiritur, nec tenet. 279. ℣. Timore. Quandonam cenſenda ſit delegata? & quando ordinaria? 143. ℣. Not. 3. & 4. Actus juriſdictionis voluntariæ poſſunt exerceri, etiam extra territorium, Epiſcopatum, vel Parochiam. 742. ℣. Not. 3. Sufficere. Laici, etiamſi Religioſi ſint, non uſurpant validè juriſdictionem Eccleſiaſticam. 557. ℣. Volentes. & ſeq. E contrario Clericis non licet exercere juriſdictionem ſecularē, ſub pœna ſuſpenſionis ab officio, multóque minùs Religioſis. 710. ℣. Iuriſdictionem. Si Iuriſdictio ordinaria, vel delegata jam eſt cœpta, v. g. per citationem, non tollitur in illa cauſa per literas Papæ, licèt priùs impetratas, niſi de hoc fiat mentio in reſcripto. 428. ℣. Priuſquam. Si juriſdictio ordinaria necdum eſt cœpta per citationem, poteſt præveniri per reſcriptum, etiamſi in eo ordinariæ juriſdictionis mentio non fiat. ibid. Si autem juriſdictio delegata necdum eſt cœpta, non poteſt tolli per ſecundum reſcriptum, niſi prioris mentionem faciat. 428. ℣. Not. 2.

Iuriſdictio ſubdelegata morte delegantis exſpirat, ſi res adhuc ſit integra. 153. ℣. Cùm cauſa.

Ius in communi. 968. ℣. Nota. 293. ℣. Not. 2. Æquitatem. 390. ℣. Æquitati. Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi. 83. ℣. Solenniter. Vbi jus nihil definit, conſuetudo ſuccedit in locum juris. 608. ℣. Nota. Conceſſio jurium ſimpliciter facta, non eſt extendenda ad ea, quæ poſteà primùm oriuntur de novo. 623. ℣. Cum laicis.

Ius Canonicum. 363. ℣. Hunc. 596. ℣. Valde. 917. ℣. Cum de. Scientia Canonica eſt ſubalternata Theologiæ. 2. ℣. Cùm non.

Ius Canonicum ſervandum eſt ab omnibus, in Actionibus, & ſtudiis Eccleſiaſticis. 3. c. 1. Eſt exemplar Iuris Civilis, ad quod conformari, aut reformari debet. 901. ℣. Sicut. & ℣. Not. 1. Quando de re Eccleſiaſtica agitur coram Iudice ſeculari, debet decidi ſecundùm canones, non ſecundùm leges: in præparatoriis autem Iudicii ſemper lex fori ſervari debet. 3. v. In actionibus. Debet ſervari etiam à laicis ſubiectis temporali juriſdictioni Eccleſiæ: non autem leges Civiles, ſi diſcordent. 411. ℣. Secundùm. Vbi Canones deficiunt, recurrendum ad Ius commune Cæſareum, non ad municipalia, vel localia &c. 902. ℣. Nota denique. Raró tamen occurrit cauſa, quæ ex Iure Canonico expediri non poſſit. 915. ℣. Qua. Eccleſia legum ſecularium non reſpuit famulatum, ſed ſacrorum ſtatuta Canonum adjuvantur conſtitutionibus Principum, & Juriſconſultorum. 901. ℣. Sicut. 915. ℣. Cum ut. Eccleſia approbat omnes leges, quæ non contradicunt Canonibus. 901. ℣. Sicut. Leges ſecularium inferiorum non ſunt ſervandæ in foro Eccleſiaſtico, etiamſi ſint favorabiles, ſi imperioſè procedant; ſecus, ſi merum favorem offerant. 902. ℣. Nota denique. Datâ contrarietate Canonum recurrendum eſt ad Eccleſiam Romanam, & tenendum, quod ſtylus curiæ ſervat. 383. ℣. Licet

Ius Canonicum eſt valde benignum: negantes hanc benignitatem reijciuntur. 596. ℣. Cùm F. & ſeqq. 597. ℣. Nota 3. Cōtra Canones præſcribitur 40. annis. 911. ℣. Exprimitur.

Ius Civile. 917. ℣. Cum de. 764. ℣. Per. 901. Sicut. Omnes leges principum non contradicentes canonibus ſunt approbatæ per Eccleſiam. ibid. Per leges, & conſtitutiones principum, intelliguntur etiam reſponſa, & ſententiæ Juriſconſultorum, in Digeſtis contenta. ibid. Vbi deeſt diſpoſitio Iuris Civilis, ſequendi ſunt Canones. 901. ℣. Not. 2. Vbi Canones contradicunt quidem legibus, ſed ex diverſa ratione, ita, ut lex utraque ſit rationabilis, tunc utrique ſtandum eſt in ſuo foro. 901. ℣. Not. 2. 8. ℣. Nota denique.

Ius Civile à Papa poteſt corrigi in iis, quæ concernunt animam, ſive peccatū. 387. ℣. Hoc. Vbi à Iure Canonico Civile corrigitur, Canonicum ſervari debet. 8. ℣. Nota denique. Iura Civilia non debent ſtatim cenſeri præiudicare, aut adverſari Canonibus, quando poſſunt cedere tam in favorem, quàm in præiudicium Eccleſiarum. 902. ℣. Not. 3. In materia concernente peccatum, Ius Divinum, aut conſcientiam, in utroque foro oportet ſequi Canones præ Iure civili. 901. §. Not. 2. Honorius III. prohibet Clericis Pariſiis, & in aliis viciniis civitatibus Ius civile audire, vel docere, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, & amotionis ab advocatiis. 515. c. 28. Alexandri III. prohibitione nō licet Religioſis de monaſteriis egredi ad leges, aut medicinam legendam. 709. §. No. Egreſſi, niſi intra duos menſes redierunt, ſicut excommunicati jubentur vitari, & in nulla cauſa, ſi patrocinari velint, audiri. ibid. Reverſi jubentur ultimi fratrum exiſtere, & ſpem totius promotionis amittere. Ibid. Eadem prohibitio extenditur ab eodem Honorio III. ad Archidiaconos, Plebanos, Decanos, Præpoſitos, Cantores, & alios clericos, Perſonatus habentes, nec non ad Presbyteros ſub excommunicatione latæ ſententiæ, & ab Epiſcopis denunciandæ. 711. c. 10. Non extendi autem prædicta ſtatuta ad Parochos, declarat poſt Clem. IV. Bonifacius VIII. ibid. v. Declarat. Profeſſoribus Theologiæ, aut Canonum licet Ius Civile publicè audire, exemplo Academiæ Conimbricenſis. 711. ℣. Not. 3. Multóque magis ſtudioſis Iuris Canonici, & Theologiæ. Ibid. Prohibitio hæc non habet locum Lovanij, & conſequenter nec Dilingæ. Ibid.

Ius commune, ſeu Ius conſtitutionis. 395. ℣. Not. 4. Attentatum contra Ius commune regulariter eſt ipſo jure nullum: non autem facta contra privilegium. 63. ℣. Not. 2. Fruſtra impetratur, quod Iure communi conceditur. 44. ℣. Concedimus. 197. ℣. Nota. Quandoque tamen poſtulantibus conceditur, quod Iure communi poſſunt: quia id, vel ignorant, vel cupiunt maiore auctoritate facere, quod faciunt. ibid.

Iura Epiſcopalia conſiſtunt in lege Diœceſana, & lege juriſdictio-

ctionis. 274. ℣. Not. 2, & 4. Recenſentur. 273. ℣. Canonicam. Debent integrè ſervari, niſi quatenus conſuetudine ſublata alicubi, aut immutata ſunt, ibid. ℣. Tractantur. Eccleſiæ tenentur Epiſcopo ſuo reſpondere de juribus Epiſcopalibus. 683. ℣. Cùm fidet. Poteſt tamen Epiſcopus cum conſenſu Capituli concedere inferiori dignitate aliquod jus pertinens ad ſuam dignitatem. 536. ℣. Notandum. Talis conceſſio nō poteſt revocari per ſucceſſorem. ibid. Epiſcopus poteſt inferiori Eccleſiæ cum conſenſu Capituli, & ex juſta cauſa remittere ſervitia ſibi debita. 684 ℣ Collige poſſe.

Quantumcunque tamen generaliter eximat Eccleſiam, ſemper retinet octo jura officio ſuo annexa: quibus ex Trident. additur nonum, videlicet approbatio Confeſſariorum pro ſecularibus. ibid. In tribus tamen caſibus poteſt Eccleſia etiam ab his eſſe exempta. ibid. ℣. Poteſt. 660. ℣. Collige. Tranſacto triennio præſumitur confirmatio Papę. ibid.

Penſio ideo conſtituta facilè excuſatur à ſimonia. ibid.

Abbates, & Prælati inferiores Epiſcopo poſſunt præſcribere Iura Epiſcopalia. 387. ℣. Confirmat.

Ius in re, vel ad rem. Ius ad rem facilè tollitur, aut revocatur; non autem Ius in re. 502. ℣. Ratio. 503. ℣. Cùm. 504. ℣. Ratio.

Ius in re acquiritur circa beneficia Primò, per collationem acceptatam, licet nondum poſſideatur. Secundò, per inſtitutionē præſentati. Tertiò, per confirmationem Electi. Quartò, per admiſſionem poſtulationis. Quintò, per ſupplicationem ſignatam. 482. ℣. Cui. ℣. Not. 3. Qui concedit alteri jus in aliqua re, præſumitur eſſe Dominus illius, ſaltem contra eum, cui conceſſit. 683. ℣. Collige.

Ius gentium. 41. ℣. Not. 7

Iura Parochialia ſex. 613. ℣. Si. 608. v. Colligitur Eccleſiam Parochialem. 606. v. Statuit. 607. v. Mandat. & ſeq. 608. c. 8. 9. 10. 613. v. 2. Si Eccleſia Collegiata habeat Parochiam annexam, jura Parochialia perſolvi debent Capitulo, non Epiſcopo. 608. ℣. Colligitur Eccleſiam Collegiatam.

Ius Patronatûs civile. 664. ℣. Not. 2. Non tranſit ad alios, quàm ad hæredem. 665. v. Aut.

Ius Patronatûs Canonicum. 664. ℣. Not. 2. Eſt introductum per ſacros Canones, & ſpectat ad collationem beneficiorum non liberam, ſed alligatam voluntati Patronorum. ibid. Eſt partim ſpirituale, partim temporale. 467. ℣. Circa. 670. ℣. Ratio. Eſt annexum rei ſpirituali, videlicet beneficio. 664. ℣. Not. 2. 665. ℣. Not. 2. Dicitur etiam Ius honorificum, oneroſum, & utile, &c 664. ℣. Not. 3.

Ius Patronatûs quomodo honorificū? 664. v. Not. 3. 673 c 25. 671. v. Not. 1. 669. v. Not Quòd. 675. v. Quærenti & ſeq.

Ius Patronatûs quomodo oneroſum? 664. v. Not 3. 671. ℣. Not. 5. 667. v. Cùm quidam. 672. v. Quia.

Ius Patronatûs quomodo utile? 672. ℣. Panorm. 664. v. Nota 3. 665. v. Aut. 673. c. 25.

Ius Patronatûs cur ab Eccleſis concedatur? 664. v. Not 2. 673. v Not. 2. & 4. 665 v. Not. 1. 467. v. Circa. v. Not 4.

Ius Patronatûs per ſe, & originaliter tribus modis acquiritur: Primò, conſtitutione. Secundò, dotatione. Tertiò, fundatione: dummodo ſemper Epiſcopus conſentiat, nam ſine hoc cenſetur Eccleſia liberæ collationis. 673. v. Cùm. v. Not 4.

Singula ſufficiunt ad Ius Patronatûs acquirendum. 673. v. Not. 2. Per accidens acquiritur Primò, privilegio Papæ. Secundò, exemptione univerſitatis, aut permutatione. Tertiò, hæreditate. Quartò, donatione. Quintò, confiſcatione. Sextò, præſcriptione immemoriali, etiam in liberis Eccleſiis. ibid. v. Not. 4. & 5. Decreta Tridentini circa acquiſitionem Iuris Patronatûs. 674. ℣. 1.

Iuris Patronatûs diviſio in propriè dictum, & minùs propriè dictum. 464. v. Not. 2. Item in Laicum, & Eccleſiaſticum. 666. v. Intra. Super impetrato beneficio Laici Patronatûs non expediuntur literæ Apoſt. niſi vel cum clauſula, quòd devolutum ſit ad Papam, vel ex conſenſu Patronorum. 525. Reg. 42. Derogatio generalis Iuris Patronatûs laicorum, non cōprehendit Reges, Duces, Marchiones, aut alios Principes, niſi exprimantur ſpecificè, & determinatè. 477. v. Colligunt. 525. Reg. 42. Papa non reſervat ſibi beneficia pertinentia ad Ius Patronatûs laicorum etiam partialiter tantùm, ſi habeant id ex fundatione, dotatione, vel ædificatione Eccleſiæ: ſecùs, ſi tantùm ex conſuetudine, præſcriptione, vel privilegio. 480. v. Nota. 2. Non. An vacantia in curia ſibi reſervet? eſt dubium, Ibid. v. Not. 3. Legatus à Latere non poteſt conferre Eccleſiam, aut Beneficium tale, ſine præſentatione Patroni, ſed ſolus Papa. 669. v. Nota. Quòd. 675. v. Ex. Si Ius Patronatûs laicum donetur Clerico, vel transferatur ad Eccleſiam, vel alium religioſum locum, fit Eccleſiaſticum. 477. c. 34. 676. v. Si. & ſeq. Ad Ius Patronatus Eccleſiaſticum pertinentia beneficia, ſi vacent in Curia, reſervat ea ſibi Papa. 480. v. Nota 2. Legatus à Latere poteſt conferre Eccleſiam, aut beneficium ſine Patroni Eccleſiaſtici præſentatione. 669. v. Not Quòd. 675. v. Ex. Si lis oriatur de Iure Patronatûs, cuius ſit? nec intra tempus debitum finiatur, fas eſt Epiſcopo, appellatione remotâ idoneum inſtituere. 669 v. Si. & ſeq. 671. v. Illas. 674. v. Mandat.

Lite finitâ Victori conceditur, ut inſtitutum ab Epiſcopo, (non alium) repræſentet Epiſcopo, ſicque ſui Iuris poſſeſſionem capiat. 669. v. Si. & ſeq. Per hanc tamen repræſentationem Beneficiatus nullum Ius novum acquirit, ſed plenum jam habet per inſtitutionem. Ibid. v. Nota. In. Qui bonâ fide poſſidet Ius Patronatûs, validè præſentat, etiamſi poſtea appareat, eum non habere jus. 667. v. Ei. 671. v Clericus.

Ad Ius Patronatûs probandum ſufficit quaſi poſſeſſio. 69. v. Per. Juxta Trident. debet probari per authenticum documentum, vel per multiplicatos actus præſentandi per tempus immemoriale. 674. v. 3. Præterea. Qualis præſcriptio ſufficiat ad probandum Ius Patronatûs? ibid. v 4. Iis.

Ius Patronatûs ad quos tranſeat? 664. ℣. Not. 4. ℣. Mandat. 665. v. Cùm. v. Aut. 668. v. Ex. 669. v. Collige. 667. v. Non. 669. c. 13. 670. v Ratio.

Iuris Patronatûs amiſſio. Si Patronus alicui conferat Eccleſiam, irrita eſt collatio: jure tamen patronatûs, etiam illâ vice non privatur. 676. v. Collige. Privandus autē eſt Iure Patronatûs injuſtè comparato. 667. v. Intelligi. Comparat autem injuſtè, ſi ſolitariè abſque univerſitate bonorum comparet, vel emat. ibid. 670. v. Ratio. Conſtructoris Ius Patronatûs exſpirat, quando Eccleſia ex maiore parte collapſa non eſt uſui, niſi ſimul dotaverit, & dos ſuperſit. 673. v. Not. 3.

Quænam Iura Patronatûs Trident. ſuſtulerit, quæ non? 674. v. 4. & 5.

Ius poſitivum cedit neceſſitati. 979. Reg. 4. 695. v. Collige.

Papa poteſt de plenitudine poteſtatis ſupplere defectus juris poſitivi, non autem juris naturalis. 525. Reg. 41. Supplet autē tantùm, quando in ſupplicatione exprimuntur defect⁹, vel quādo ſupplicatio ſignatur per: *Fiat, quod petitur*. ibid.

Ius privatum. 968. c. 12. Quilibet poteſt renunciare juri ſuo privato, non autem publico 884 ℣. Collige 2. Regulariter nemo plus juris in alium transferre poteſt, quàm conſtet, eum habere. 792. ℣. Conſultus. Nemo eſt privandus jure ſuo, ſine ſua culpa. 788. v. Conſultus. Exceptiones. ibid.

Ius publicum tripliciter poteſt eſſe ſavorabile: privatis perſonis, communitati, & utriſque ſimul. 237. ℣. Nota. Pacta privatorum, v. g. renunciatio privilegii, fori, non valent contra jus publicum in bonum communitatis latum: nec juramenta, quibus confirmantur, licitè ſervantur. ibid. ℣. Archiepiſcopus. & ſeq. 238. ℣. Nec.

Ius quæſitum. Clauſula: *Si non eſt alteri Ius quæſitum*. facit, ut reſcripto non poſſit objici ſubreptio. 81. ℣. IV.

Ius quæſitum à Papa nunquam tollitur per quamcunque ſignaturam, ſive conceſſionem, aut commiſſionem. ibid. & 518. Reg. 18. Poſſet tamen id Papa in beneficialibus ex plenitudine poteſtatis. ibid.

Ius ſepulturæ paſſivum. 608. §. Tam.

Ius ſepulturæ manet penes hæredem ſolum, nec tranſit ad fidei commiſſarium. 665. §. Aut.

Ius ſepeliendi activum. ibid. §. Not. 2. Etſi. Monaſteria hoc jure gaudent, ſi habeant populum, aut privilegium. 607. ℣. Not. 2. Etſi. Corpus ſepultum in loco non habente jus, poteſt repeti ab ea Eccleſia, in qua debebat ſepeliri. 607 § Nota 3. Corpus. Eccleſiæ Parochiales habent fundatam intentionem ſepeliendi ſuos Parochianos, ideo aſſerenti contrariū, incumbit probatio. 608. §. Colligitur Eccleſiam Parochialem.

Eccleſia ritè electa pro ſepultura, poteſt agere, ut corpus alibi per vim ſepultum, reſtituatur unà cum beneficiis eius ratione perceptis. 608. §. Cùm quidam. & ſeq.

Iuſtitiarius eſt Iudex in cauſis ſecularibus, & profanis loco Domini ſui. 710. §. Per. Clericis, multóque magis Religioſis prohibetur hoc officiū ſub pœna ſuſpenſionis ab officio. ibid.

Iuvenes dolo, aut gravi errore inducti in monaſteria, non ſunt cogendi ad perſeverandum. 206. §. Nota 3.

L.

LABOR,& induſtria docendi, etiam Theologiam,eſt abſque ſimonia compenſabilis pretio, licet ſcientia,& doctrina ſint aliquid ſpirituale. 837. v.Not.3.

Laſionis ultra dimidium in venditione remedium eſt reſtitutio in integrum. 566. v. Not.2. Potuiſſe.

Laici ſeculares non poſſunt ſtatuere de rebus Eccleſiæ. 5.v.Conſtitutiones. Item 8. ℣. Quòd laicis.

Laici peregrini non poſſunt primam tonſuram accipere in aliena Diœceſi, etiamſi Epiſcopus proprius ſit ſuſpenſus. 119. ℣. Not. 2. Si.

Laicorum locus in Eccleſia, dum celebrantur Divina officia. 447. v. Laici. Si laici ab Epiſcopo moniti non deſiſtant frequentare monaſteria monialium, excommunicationi ſubdantur. 449.v.Monaſteria.

Laici compellentes Prælatos, Capitula, aliòſque Clericos ad ſubmiſſionem Eccleſiarum, & bonorum, excommunicationem latæ ſententiæ incurrunt. 558. v. Probibet. n. 4. Similiter laici uſurpantes aliquid de bonis Eccleſiæ ultra contractus legitimè initos. ibid.n.5. Violantes immunitatem Eccleſiaſticam, excommunicandi ſunt. 557.c.12.

Laici quibus Eccleſiæ cuſtodia committitur, etiamſi non ſint Patroni, poſſunt ſibi reſervare aliquod ſervitium, vel penſionem moderatam, non tamen auctoritate proqriâ, ſed Epiſcopi. 672. v.Panorm. Nullam habeat de rebus ſpiritualibus (v.g. Decimis) concedendi, vel diſponendi, ac conſequenter nec judicandi poteſtatem. 623.c.15.

Laici non teneant Eccleſia ad Firmum. 710.v Sub.

Laicus non poteſt eſſe teſtis contra Clericum, niſi in criminibus exceptis, dummodo non ſit inimicus, aut infamis. 798. ℣. Eundem.

Laicus infamis poteſt eſſe teſtis contra Clericum in criminibus exceptis, ſi etiam Clericus ſit infamis. ibid.

Laicus accuſans Clericum, repellitur, niſi ſuam, aut ſuorum injuriam proſequatur, aut crimen ſit exceptum. ibid. Si autem Clericus infamis ſit, poteſt etiam infamis laicus in criminibus exceptis eum accuſare. ibid.

Laici Regulares, ſive converſi carent voce activâ, niſi ea privilegio, conſuetudine, vel fundatione illam habeant. 97. v. In Eccleſiis.

Laici etiam Religioſi non poſſunt judicare ſuper Eccleſiis, aut perſonis Eccleſiaſticis, etiam in ſavorem. 291. v. Potuit.
Conſtitutiones laicorum etiam Religioſorum, ſi immunitati Eccleſiaſticæ adverſentur, ſunt invalidæ. 557. v. Volentes.

Latro capi poteſt etiam in alieno territorio 244. v.Not.3.

Latrones publici non habent Aſylum. 700.c.6. 701.v 4. Clerici in latrociniis, vel aliis magnis ſceleribus deprebenſi, degradari debent, & detrudi in monaſteria. 938. v. Clericos.

Laudemium eſt quinquageſima pars pretij, ex emphyteuſi venditâ, debita domino pro honorario ab emphyteuta. 572. v.2.

Laudum eſt ſententia arbitrorum. 215. v.Not.5. 216. v.Aut omnium. Si laudum expreſsè emologetur, ſive approbetur à partibus ſtatim mandatur executioni. 217.v.Not.8.

Legatum eſt donatio à defuncto relicta, ab hærede præſtanda. 595. v.Nota denique. Filij in patria poteſtate conſtituti non poſſunt legare ſine conſenſu patris: niſi peculium Caſtrenſe, aut quaſi Caſtrenſe habeant. 612.v. Licet.

Legata etiam non pia, facta ſine teſtamento, & inſtitutione hæredis, valent etiam in foro externo, ſi per duos, vel tres teſtes probari poſſint. 596. v. Ex. Si legetur aliquid Epiſcopo, & aliquid Eccleſiæ Cathedrali, dividitur canonicè inter ipſum, & ipſam, niſi velint eſſe teſtatoris diſpoſitione contenti. 602. v. Si. Nomine Legati Eccleſiæ facti (caſu quo eum alio dividere debeat) non intelliguntur Legata in ornamentis, vel ad fabricam, luminaria, anniverſarium, triceſimum &c. vel certis perſonis. 973. c.31.

Legatum factum Epiſcopo à conſanguineo, præſumitur affectu cognationis: ab extraneo verò, intuitu Eccleſiæ factum, niſi aliud exprimatur. 602. c. 15.

Legatum rei alienæ ignoranter conſanguineo factum, de jure civili valet, non verò factum alteri: de Iure verò Canonico nec ad prius hæres compellitur. 596. v. Valde. Si moriens ſcienter leget cuicunque rem alienam, hæres jure civili compellitur eam tradere, & ſolvere Domino. 596.c.5. 597. v. Nota. 2. Cauſam. Legatario tamen incumbit probatio. ib.

Legatum non vitiatur falſâ demonſtratione. 749. v.Not 6.
Aditâ hæreditate, dominium rei legatæ mox tranſit in Legatarium. 597. v.Reſp. 1.

Legata quando ſolvenda? & ſub quibus pœnis? 597. v. Not. 2. & 3. Ad quem ſpectet executio Legatorum? 597. c.6. Toto. Si Legatarius ingratus fuit teſtatori, hoc ignoranti, poteſt eius hæres agere contra Legatarium. 587. v.Not.2. Etſi.

Legatum de bonis Eccleſiaſticis continetur nomine alienationis. 554. v.Not.3.

Legatus Princi[illegible] ſecularis intelligitur per vocem: Miſſus. Eſtq; maior Comite. 697. v. Nota. 3.Per. Ei quo loco hoſpitandum? Ibid. c 1.

Legati Archiepiſcoporum vocantur Miſſi Dominici. 697.v Not. 3. Per. De Legatis Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, aliorumque Prælatorum per ſe Canones non agunt, niſi quatenus ad hos quædam extendi, vel aptari poſſunt ob paritatem rationis. 163. v. Not. 1.

Legatus Apoſtolicus in comuni intelligitur ſub nomine Miſſus Dominicus. 697. v. Not. 3. Per. Et de his ſolis procedit Titulus Iuris. 163. v. Not. 1. Sunt autē quidam Legati merè Nuncij, & quidam Legati Iudices. 163. v. Not. 1. Item alij Legati a Latere, alij Legati miſſi, ſeu Nuncij, & alij Legati nati. Ibidem v.Not.2. & ſeqq.

Legati merè Nuncii, ſive Ambaſiatores ſunt illi, qui mittuntur ad aliquod nudum miniſterium exercendum, v. g. ad excipiendum Imperatorem, vel Regem. 163. v. Not. 1. Quibus locis in Iure Canonico de his agatur? ibid.

Legati Iudices temporales, ſive Gubernatores ſunt illi, qui mittuntur ad Provincias, vel civitates ſtatûs Eccleſiaſtici gubernandas. 163. v.Not. 1.& v.Qui. ad finem.

Legati Iudices ſpirituales in communi, ſunt illi, qui mittuntur ad Reges, Principes, Reſpublicas, ut, vel ſemper ibi maneant, vel quam diu cauſa ipſis commiſſa durat. ibid. v.Not.1. ad finem.
Omnes Eccleſiæ tenentur ad procurationes illis præſtandas, non tantum, ad quas mittuntur, ſed etiam, per quas tranſeunt. 682. c. 17. 683. v. Colligitur 2. & 685. v. Rurſus. Quid agendum, ſi Legatus, aut Nuncius in aliquo loco diutius ſubſiſtere cogatur. 684.c.23. Debentur illis etiam ſumptus, & viaticum ab illis Eccleſiis, ad quas, ut Legati accedunt, etiamſi non viſitent. 685. v. Nota. Quòd. Hodie tamen ferè conſuetudo habet, ut nec procurationes quidem exigant, ſed ſumptus habeant à Sede Apoſtolica. ibid. Pœnæ eorum, qui Legatos Sedis Apoſtolicæ impediunt, vel omnino ejiciunt. 557. v. Impedientes. Conſuetudo non admittendi Sedis Apoſtolicæ Legatos, reprobatur. Ibid. v. Decernit. In Provinciis ſibi commiſſis gerunt vices Principis, inſtar Proconſulis, aut Præſidis. 163. v. Neque. 167. v. Legatos. 398. v.Dicto. & ſeq. Poſſunt facere Statuta duratura etiam poſt egreſſum illorum. 166 v. Legatorum. Poſſunt delegare cauſas: ſed poſt eorum diſceſſum, re integrâ, exſpirat delegatio: citatione verò partium perpetuatur. ibid. & v. Not. 2. Quod. Delegati eorum poſſunt ſubdelegare. 398. v. Dicto. & ſeq. 163. v. Not. 2. Quòd. & ſeq. 167. c. 2. In cauſis ſui fori poſſunt procedere ad capturam, pœnam exilij, triremium, verberum, non tamen mutilationis. 193. v. Not. 2. Non poſſunt cognoſcere cauſas aliis judicibus delegatis commiſſas, nec proceſſum eorum impedire, nec ſententiam irritare, ſine ſpeciali mandato: poſſunt autem eam confirmare, & exequi. 164. v. Quæreati. 804. v. Apoſtolicæ. Non poſſunt motu proprio Epiſcopum transferre, nec Eccleſiam Cathedralem alteri ſubjicere, nec Epiſcopatus dividere, vel unire, vel aliquid aliud facere, quod ſit Summo Pontifici reſervatum. 164 v. Obrogat. 165. v. Licet. & ſeq. Ex quo Legatus cauſam aliquam refert ſ Papæ, deſinit eſſe Iudex illius. 165. c. 5. Non poſſunt diſpenſare in gradibus conſanguinitatis, & affinitatis etiam lege canonicâ tantùm prohibitis, ſine ſpeciali conceſſione. 770. v. Apoſtolicæ. Officium eorum cum morte Pontificis non exſpirat. 163. v.Not.2. Quòd. 167. c. 2.

Legati à Latere officium committitur ſolis Cardinalibus. 163. v. Not. 2. Ex. Præſente Legato à Latere, reliquis Legatis executio officij ſui inhibetur. 166. v. Eſt. Poteſt Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & exemptorum electiones confirmare ex officio: imò etiam Patriarcharum. 98. v. Si Abbas.
In ſua Provincia poteſt omnia, imò plus, quàm Epiſcopus in ſua Diœceſi etiam poteſtate ordinariâ. 163. v. Metropolitico. & ſeq. Concurrit cum quovis Ordinario, etiam cum Patriarcha in conferendis beneficiis, quod alii Legati non poſſunt.

163.

Google

163. v. Not. 2. Quòd. 165. v. Roberto. 166. v. Statuit.
Poteſt beneficia etiam Patronata conferre, ſi Patronus ſit Eccleſiaſticus, & jus aliunde habeat, quam ex titulo patrimonij: non autem, ſi patronus ſit laicus, aut ſi Eccleſiaſticus id habeat titulo patrimonij. 165. v. Cum igitur. & ſeq. 669. v. Not. Quòd. 675. v. Ea. Si Legatus conferat beneficium jam aliud obtinenti, niſi de illo ſpecialem mentionem faciat, collatio eſt nulla: niſi motu proprio contulerit. 177. v. Etſi. 167. v. Not. 1. & ſeqq. Non poteſt unam Eccleſiam conferre alteri Eccleſiæ, vel Clero, in præiudicium Iuris Diœceſani. 446. v. Ea. Poteſtas eorum conferendi beneficia non extendit ſe ad ea, de quibus ſpecialiter diſponitur in concordatis Germaniæ, vel aliarum nationum. 166 v. Not. 1. Quod.
Prohibentur ſibi reſervare maiores dignitates in Cathedralibus, & liberæ electioni, aut poſtulationi obſtaculum ponere. 167. v. Inhibet. Pendente una reſervatione in Cathedralibus, non poteſt aliam facere. ibid. v. Prohibet. Eundem Collatorem nec alibi debet duplici reſervatione gravare. ibid. v. Nec etiam. Legatione finitâ, exſpirant omnes reſervationes, quæ nondum ſunt ſortitæ effectum. ibid. v. Declarat.
Poteſt admittere permutationes beneficiorum, non autem reſignationes in favorem Tertij, nec poteſt alteri concedere, ut reſignationem recipiat, & alteri conferat 173. v. Not. 2. Nomine. 850. v. Not. 7. 167. v. Prohibet. & ſeq. Non poteſt compellere Actorem, ut cauſam potiùs ad ſe, quàm ad Ordinarium deferat, quia inter Iudices concurrentes datur optio. 164. v. Not. 3. Etſi. Licet non poſſit ſe judicialiter intromittere in cauſam appellationis ad Papam in appellantis præiudicium, poteſt tamen ſe intromittere extraiudicialiter. 421. v. Not. 2. In cauſis merentibus privationem, vel depoſitionem, aliiſque maioribus, non poteſt procedere contra Epiſcopum, ſine ſpeciali delegatione Papæ, quæ niſi exhibeatur, non tenetur comparere Epiſcopus. 140. v. Not. 8. 164. v. Not. 3. Etſi. Poteſt tamen cauſam cognoſcere, an deponendus ſit: imò id poteſt etiam Archiepiſcopus. 164. v. Not. 3. Etſi. Poteſt abſolvere percuſſores Clericorum ab excommunicatione Canonis. 165. v. Licet. 166. v. Excommunicatos. 947. v. Vult. 949. c. 26.
Legatus miſſus, ſeu Nuncius Apoſtolicus non poteſt exercere officium ſuum præſente Legato à Latere in provincia Nuncij. 166. v. Eſt. Poteſt habere commiſſas plures provincias, & in qualibet tractare negotia omnium. 166. v. Nota. Per. Non poteſt beneficia conferre, niſi ſpecialiter ei indulgeatur. 166. c. 1. Percuſſores Clericorum poſſunt abſolvere in ſua Provincia, non autem alibi, nec aliunde ad ſe venientes, niſi adſit clauſula: *Cum poteſtate Legati de Latere.* 166. v. Excommunicatos. Etiamſi prædicta clauſula adſit, nunquam tamen in poteſtate æquantur Legatis Cardinalibus. 161. v. Qui.
Legatus natus non poteſt exercere officium Legati, quàm diu adeſt Legatus à Latere in eius provincia. 166. v. Eſt. Non poteſt conferre beneficia ſine ſpeciali conceſſione. 166. c. 1.
Legatus natus poteſt cognoſcere cauſas, pertinentes ad Epiſcopos ſibi ſubditos, non tantùm per appellationem, ſed etiam per viam ſimplicis querelæ adſe delatas. 163. v. Metropolitico.
Percuſſores Clericorum nequidem in ſua provincia, etiamſi ſubditi ſint, abſolvere poteſt, niſi ex ſpeciali gratia id ipſi concedatur. 166. v. Excommunicatos.
Legiſlatoris eſt intendere illis, quæ plerumque, non quæ rarò fiunt. 452. v. Nota 1.
Legitima eſt tertia pars, vel medietas bonorum pro numero filiorum: nam ſi filii ſint quatuor, aut pauciores, debetur tertia pars. Si autem quinque aut plures, medietas. 602. v. Not. 3. 636. v. Not. Debetur ex bonis paternis, & maternis: inter quæ numeranda etiam ſunt, quæ parentes ab inteſtato acquirunt, detractis debitis. 601. v. Legitima. v. Not. 3. Debetur filiis non tantùm jure poſitivo, ſed etiam naturali: quia filii non poſſunt exhæredari ſine cauſa. 602. v. Legitima. v. Not. 2. 636. 1. Not. Liberis mortuis debetur nepotibus legitimis. 602. v. Not. 2.
Legitima non poteſt imminui, aut gravari per legata, aut fideicommiſſa, ſed tantùm per debita ibid. Non poteſt illi imponi dilatio, conditio, aut modus: & ſi adjiciantur, habentur pro non adiectis. ibid. Debet inter liberos æqualiter dividi. ibid. v. Not. 3. Aliæ duæ ſpecies legitimæ: videl. falcidia, & Trebelliana. ibid. v. Not. 4. In nulla harum trium legitimarum poteſt filius gravari, ut quidquam alteri reſtituat. 603. v. Textus.
Legitimatio per matrimonium. 777. c. 6. & v. Tanta. 775. v. Nota. 2. Ex. Extenditur hæc etiam ad matrimonia ſine dotalibus inſtrumentis contracta. ibid. v. Not. 2.
Legitimantur filii, etiamſi mater ſit inæqualis conditionis, aut concubina domi retenta, aut ancilla &c. ibid.
Legitimantur itidem, etiamſi nuptiæ mediæ cum alia perſona intercesſerint, eâque mortuâ primùm cum priori meretrice contrahant. 775. v. Not. 2.
Legitimantur, etiamſi matrimonium contrahatur primùm in articulo mortis, vel in ſenio, vel clandeſtinè, modo validè, uti fit, ubi Trid. non eſt receptum. ibid. Denique eundem effectum habet matrimonium etiam ratum tantùm, licet non conſummatum. ibid. Ampliationes tamen hæ pleræque ſunt controverſæ quoad ſucceſſionem hæreditatis, ſaltem jure civili, quod in hac materia particulari videtur prævalere: non verò quoad alios effectus legitimationis. ibid. & 775. v. Not. 2. Ex.
Legitimati huiuſmodi admittendi ſunt ad ſucceſſionem in feudo, emphyteuſi, maioratu, & præferendi filiis ſecundis legitimis. 777. v. Not. 3. Poſſunt ad ſacros Ordines promoveri, quin etiam in Epiſcopos eligi, non tamen promoveri, ad Cardinalatum. ibid. Excludunt ſubſtitutum, etiamſi teſtator dicat: *Si abſque liberis, ex legitimo matrimonio conceptis deceſſero.* ibid. Gaudent nobilitate parentum, & privilegio retractûs. ibid.
Legitimatio per approbationem Eccleſiæ. 779. c. 9. & ibid. v. Not. 3.
Legitimatio per diſpenſationem Papæ. 781. v. Temporalem. v. Licet. & ſeqq. Item 782. v. Not. 2. Quando. Papa poteſt legitimare filios etiam ex damnato concubitu natos. 778. v. Not. 2. Rationes, cur Papa filios Regis Francorum legitimaverit, non autem filios nobilis cuiuſdam Montis Peſſulani. 780. v. Nobilis. & ſeqq. 781. v. Non.
Legitimatio per Principem ſecularem. 780. v. Not. 8.
Lenocinium. Si maritus uxorem in adulterio deprehenſam retineat, lenocinij reus cenſetur. 865. v. Eius.
Leproſis propria Eccleſia, Cœmeterium, Presbyter à Concil. Lateran. permittitur. 694. v. Decernit. Presbyter talis non habet jus Parochiale, nec leproſi ſunt liberi à juribus Parochialibus. ibid. De hortis tamen ſuis, & paſcuis non cogantur dare decimas. ibid. Nec de novalibus à ſe excultis, aut nutrimentis animalium ſuorum. 619. v. 1.
Lepra impedit à promotione ad Ordines: promoto autem debet dari, vel Coadiutor, vel ſuſtentatio. 124. v. Nota.
Leproſi licitè excluduntur à cohabitatione cæterorum. 756. v. Qui. Liberè poſſunt ducere uxores ſanas, ſi inveniant 756. v. Cùm nemini. Ob lepram autem poſt ſponſalia contracta, diſſolvi poſſunt ſponſalia. 757. v. Conſultus & ſeq.
Lepra non dirimit matrimonium ante contractum, & ſemel conſummatum. 756. v. Nota 2. Morbum. Hinc tenentur ſibi mutuò debitum reddere, ſi alter petat, niſi cederet in notabile reddentis damnum. 756. c. 2. & v. Præcepto. & ſeq. Quæ autem ſcienter nubit leproſo, tenetur debitum reddere etiam cum contagionis periculo. 757. v. Not. 3. Si. Uxores ſanæ debent ſequi viros leproſos, & viciſſim: aut eis iniungi, ut continentiam ſervent, &, ſi non ſervent, excommunicari. 756. c. 1. & 2.
Lex in communi. 399. v. Cæteri. Diſpoſitiones legum ſolent fieri de caſibus frequenter contingentibus, & ad eos debent adaptari. 154. v. Summa. Quando lex aliquid mandat fieri etiam verbis abſolutis, & obligatoriis, ſubintelligitur hæc tacita conditio: *ſi petatur.* 610. v. Vult. Indignus eſt beneficio legis, qui contra legem facit. 16. v. Poſt. Fruſtra auxilium legis invocat, qui committit in legem. 69. v. Poſt.
Conſuetudo irrationabilis nunquam præiudicat legi. 392. c. 8. Geſta contra legem ſunt nulla. 397. v. Nota 2.
Legis Chriſtianæ fundamentum eſt Deus, & Chriſtus, quo deficiente nihil ſuperædificari poteſt. 1. v. Multò.
Lex civilis an juſta ſit, ex præceptis juris naturalis, & gentium, ſive rectæ rationis deſumi debet. 1. v. Multò.
Lex commiſſoria, unde dicatur? 579. v. Pactum. In venditionibus eſt pactum, ut, ſi emptor ſtatutâ die pretium non ſolvat, venditio, & alienatio ſit nulla, ſi venditor velit. 579. v. Pactum. In oppignorationibus eſt pactum, ut, niſi ſtatuto tempore ſolvatur debitum, pignus fiat creditoris ibid. In oppignorationibus reprobatur, non autem in venditionibus. ibid. v. Not. 2. Si tamen creditori ex defectu ſolutionis damnum emer-

Digitized by Google

emergeret, poteſt de pignore ſolutionem procurare. ibid.

Si iuramento confirmatum ſit pactum, ſervandum eſt, quia ſine peccato ſervari poteſt à jurante, licet creditor uſuram committat. ibid. v. Not. 3.

Lex Diœceſana interdum ſumitur laté pro tota juriſdictione Epiſcopali. 209. v. Reliqua. Quomodo Lex Diœceſana differat a lege juriſdictionis Epiſcopalis, difficulter explicatur. 174. v. Nota 2. & ſeqq. Cur diviſio hæc nova fuerit introducta? ibid. v. Not. 4. Ad legem Diœceſanam ſpectant omnia, à quibus monaſteria omnia jam olim (antequa exemptiones univerſales inducerentur,) particulari quâdam exemptione erant immunia. 174. v. Not. 4. Tales leges Diœceſanas poſſunt Epiſcopi facere pro ſuis Diœceſibus in Synodo, imo, & extra, ex juſta, & urgente cauſa. 180. v. Apparet. Lege Diœceſanâ ſubiecti Abbates, & Sacerdotes ab Epiſcopo ad Synodum, & obedientiâ cenſuris compelli poſſunt. 181. v. Reſcribit. Lex Diœceſana, & ſententia ſecundùm eam lata non obſtat agenti, ſecundùm legem juriſdictionis. 173. v. Cùm Abbas.

Lex Divina: Non concupiſces; non prohibet indeliberatos concupiſcentiæ motus, ſed voluntarios, & deliberatos. 4. c. 4. Hoc dum prohibet, omnia mala & peccata prohibita cenſentur. ibid. Vide etiam: *Lex Novi, Lex Veteris Teſtamenti.*

Lex Eccleſiaſtica non tantùm ex lege naturæ, ut Civilis, ſed etiã ex lege Divina, & præceptis fidei derivatur. 1. v. Multo. Vide etiam: *Ius Canonicum.*

Lex Falcidia dicitur ab anthore Falcidio, qui ſtatuit, ut, ſi hæreditas aliqua ſit meris legatis exhauſta, aut nimiùm gravata, quarta pars totius hæreditatis de ſingulis Legatis (exceptis piis) detrahatur, & hæredi inſtituto detur. 602. v. Not. 4.

Lex humana meritò mutatur ex cauſa publicâ neceſſitatem, vel utilitatem concernente, præſertim, ſi periculum animarum accedat. 772. v. Quartum.

Lex irritans ex natura ſua ligat etiam ignorantes quoad actûs nullitatem, non autem quoad pœnam. 3. v. Quod. Simpliciter adimit valorem actui, niſi habeat conditiones ad valorem requiſitas. 741. v. Qui.

Lex juriſdictionis Epiſcopalis. 174 v. Not. 2. & ſeqq. Ibid. v. Nota igitur.

Lex naturalis nullâ conſuetudine, vel præſumptione contraria invalidatur. 598. v. Not. 4.

Lex Novi Teſtamenti, ſeu Evangelica. 4. v. Translato. 772. v. Quartum.

Lex pœnalis laicorum per ſe, & directè non ligat Clericos. 8. v. Nota denique.

Lex poſitiva. Vide: *Ius poſitivum.*

Lex privata charitatis Dei, vel inſtinctûs Spiritûs ſancti. 721. v. Prin[illegible]. 638. v. Hoc.

Lex publica eſt lex DEI, & Eccleſiæ, ſive Canonum, quæ omnes obligat. 728. v. Privatâ.

Lex Trebelliana dicitur ab anthore Trebellio, qui ſtatuit, ut quarta pars hæreditatis detraheretur de tota hæreditate, dareturq; hæredi, ſi rogatus eſt, ut hæreditatem alteri reſtituat. 602. v. Not. 4. In ſubſtitutione obliqua, ſeu fideicommiſſaria locum habet deductio Trebelliana: non autem in ſubſtitutione directa. 603. v. Si.

Lex Veteris Teſtamenti, ſive Moſaica non obligat Chriſtianos, aut alias gentes ullâ ſui parte, neque in Ceremonialibus, neque in judicialibus, niſi quatenus Iuri Canonico inſeritur. 864. v. De. 928. v. Coniungimus. Poteſt tamen à Legiſlatore induci judicialium obſervatio. 928. v. Coniungimus. An omnia, quæ ſunt in Deuteronomio, ſervari debeant in novo teſtamento. 780. v. His. 781. v. Not. 2. Quod. Quæ in Ius Canonicum recepta ſunt, non obligant, quatenus à Moyſe, ſed quatenus à Vicario Chriſti mandant. 928. v. Coniungimus.

Legis obligatio. In dubio, an ſit ſub pœna tantùm, vel, etiã ſub culpa? aut ſub culpa veniali tantùm, vel ſub mortali? recurrendum eſt ad conſuetudinem receptam. 48. v. Altera.

Legis interpretatio per conſuetudinem. 47. v. Optima. & ſeq.

Cui non conveniunt verba legis, nec etiam convenit diſpoſitio. v. 30. v. Non de. Diſpoſitio indefinita, quæ nemini, niſi concedenti præiudicat, æquipollet univerſali. 913. v. Indefinitè.

Lex nova non reſpicit præterita, ſed tantùm continet futura. ib. & 8. v. Rem. 9. v. Declarat. 62. v. Non ſolùm. Diſpoſitio facta de hominibus habet locum etiam in fœminis: facta autem de Monialibus, non habet locum in Monachis: nec facta de Abbatibus in Abbatiſſis. 108 v. Cùm. Ratio legis non reſtringitur per exemplũ appoſitũ, ſed ampliatur ad omnem caſum, in quo ratio legis locum habet. 427. v. Not. 2.

Libellus definitur ex Corvino, & Gloſſa. 247. v. Nota. 1. Alius eſt civilis, ſeu conventionalis, alius criminalis. ibid. v. Not. 2. Quid, & quomodo in utroque exprimendum ſit. ibid. & 248. v. Terra. & ſeq. Nomen actionis de Iure Canonico non eſt neceſſarium. ibid. Eſt autem neceſſaria cauſa petendi, ut ſciatur, an actio ſit perſonalis, vel realis? ibid. Ob quas cauſas libelli oblatio ſit introducta. 247. v. Not. 3.

Reus non tenetur ſtatim libello oblato reſpondere, ſed conceduntur ipſi de iure 20. dies. Qui tamen per Iudices frequenter coarctantur. ibid.

Libellus debet eſſe clarus, ſaltem poſt actoris declarationem. 248. v. Not. 4. Sententia ſuper libello evidenter inepto lata eſt nulla, etiamſi reus nihil apponat. ibid. Errores libelli quò uſque corrigibiles? Ibid. v. Not. 5. & 6. Ad corrigendum ſubſtantialiter libellum poſt litem conteſtatam non ſufficit partium conſenſus, quia obligantur inſtantiæ. ibid. v. Not. 6. In cauſis ſummariis non eſt opus libello, ſed in plenariis. 247. v. Not. 1. Ordinariè non ſufficit libellus generalis, nec incertus, neque alternativus. 248. v. Terra. Caſus, in quibus ſufficit libellus generalis. 249. v. Quare. Alij caſus, in quibus ſufficit libellus alternativus. ibid. v Libellus. Poſſunt in uno libello cumulari plures actiones: & quid tum faciendum Reo, ac Iudici? ibid. v. Etſi.

Libertas Eccleſiaſtica idem ſignificat, quod immunitas Eccleſiaſtica. 697. v. Not. 3. Immun. Partus ſequitur ventrem quoad libertatem, aut ſervitutem de Iure communi. valet tamen ſtatutum ſpeciale, aut conſuetudo, ut ſequatur conditionem patris. 758. v. Cuius. In dubio judicandum eſt pro libertate: ibid. v. Not. 2. In. Matrimonia debent eſſe libera, in contrahendo, & diſſolvendo. 792. v. Not. 2. Non. Servi, & liberti expoſiti à dominis ſuis, acquirunt libertatem, & ingenuitatem. 849. v. Si. & ſeq. Omnimoda libertas, & exemptio contra Papam præſcribi non poteſt, quamvis poſſit contra alios. 385. v. Dico 2. Libertas, & exemptio in temporalibus præſcribi poteſt etiam contra ſupremum principem, ſed non, niſi à Principibus, & Magiſtratibus Rerumpublicarum. ibid. v. Dico 3.

Limites, ſeu termini territorij temporalis nihil habens commune cum terminis juriſdictionis ſpiritualis. 659. v. Nota. Ex ſitu intra limites rectè infertur juriſdictio Domini ſuper illa bona, non autem proprietas. 386. v. Sicut.

Lingua Hebraica, & Chaldaica docenda in Romana, Pariſienſi, Oxonienſi, Bononienſi, & Salamantina Academia, & quidem à duobus. 838. c. 1. Origo linguæ Hiſpanicæ, Gallicæ, Italicæ. 576. v. In. Si perſona proviſa, vel providenda neſciat linguam loci, proviſio, vel mandatum providendi nullius eſt roboris. 518. Reg. 20.

Liquida, Regula hæc: Non ſacrum, acceſſione ad ſacrum, fit ſacrum. locum potiſſimùm habet in liquidis, in aliis fortaſſe non item. 689. v. Oleum.

Lis à contentione limitis nomen ſumpſit. 967. c. 10. Nomen litis eſt generale, & poteſt intelligi tam de litibus extra, quàm intra judicium exorientibus. 421. v. Hoc. Ad lites, & alienationes bonorum Eccleſiaſticorum, cantùm vocandi ſunt præſentes, etiamſi pars maior abſit. 183. v. Videtur.

Lis pendens quid? & quando? 289. v. Dicitur. 292. v. Cùm.

Lite pendente nihil innovandum circa merita cauſæ, etiamſi actor in poſſeſſionem mittatur. 187 v. Continuatur. Lite pendente de electione unius, aut plurium, non poteſt procedi ad novam validè. 891. v. Si. & ſeq. Lite pendente inter plures de beneficiis, etiamſi poſſidentes cedant, non ſunt conferenda aliis, donec lis abſolvatur. 292. v. Si. & ſeq. Si autem poſſidens lite pendente moriatur, poterit quidem ſucceſſor litem cum actore proſequi, ſed non de novo incipere. ibid. v. In illo ſtatu. Lite pendente in curia de beneficio, ſi uterque litigantium moriatur in curia, collatio redit ad Pontificẽ. Si uterque extra, ad ordinarium collatorem. Si unus in curia, alter extra, attenditur, quis poſſederit, & ubi mortuus? ibid.

Lite pendente, poſſeſſor non poteſt removeri à poſſeſſione, poteſt tamen fieri ſequeſtratio fructuum in cauſa dilapidationis. 894. v. Fructus. v. Ab. Lite pendente ſuper matrimonio, non eſt prohibendus matrimonij uſus, antequam accuſatio probetur: imò nec poſt, ante ſententiam, vel ſaltem concluſionem in cauſa. 290. c. 2. Lite pendente ſuper priori

Digitized by Google

matrimonio, non dirimitur matrimonium ſequens, dummodo prius reperiatur invalidum fuiſſe. 722. §. Pendente. Lite pendente poteſt Reus uti jure ſuo non improbato a lege, licet contra illud ipſum jus agatur. 433. §. Cùm inter. & ſeq. Liſe pendente inter Prælatum, & ſubditos, debet Prælatus abſtinere à negotio, ſuper quo lis pendet, & à dependentibus ab illo. Subditi verò debent Prælato in reliquis obedire. 811. c. 26.

Litera Apoſtolicæ quomodo clauſulandæ, & expediendæ? 524. Reg. 39. & ſeqq. 529. Reg. 59. De literis in forma: Rationi congruit. 516. Reg. 10. Literæ de ſimplici juſtitia. 884. §. Literas. Facilè conceduntur. ibid. Prælati in curia Romana promoti, vel confirmati, vel conſecrati, vel benedicti, ſine literis Apoſtolicis ſuas Eccleſias accedere, vel bona earum adminiſtrare nec præſumant, nec recipiantur ſub gsavibus pœnis. 104. §. Sancit. Sex abuſus literarum Apoſtolicarum, & pœnæ abutentium. 34. c. 43. & §. Super. 35. §. Ampliantes. Vide etiam: *Reſcripta.*

Litera commendatitiæ. 462. §. Hoc. Clericus alterius Diœceſis abſque commendatitiis literis ſui Epiſcopi, non debet recipi, ſine Apoſtolicæ Sedis mandato. 462. §. Clericus. & ſeq. Nec debet permitti celebrare, aut Sacramenta adminiſtraſe. ibid.

Literas dimiſſoriales dare non poſſunt Abbates, & Prælati Clericis ſecularibus, exceptis illis, qui Epiſcopalem, & temporalem juriſdictionem in Parochos exercent, ſub pœna ſuſpenſionis ab officio, & beneficio per annum, ipſo jure incurrenda. 130. §. Clericos.

Litera dimiſſoriales ſupponũt, Titulum menſæ jam haberi. 502. §. Fundamentum. Ordinans laicum ſcienter ſine dimiſſorialibus ſui Epiſcopi, per annum ſuſpenſus eſt à collatione primæ tonſuræ. Et in dubio præſumitur ſciviſſe. 129. §. Not. 1. St. Promoti ſine dimiſſorialibus, ſuſpenduntur, &, ſi ſuſpenſi miniſtrent, fiunt irregulares. 519. Reg. 24.

Litera petitoriæ beneficiorum facere debent mentionem eorũ, quæ poſſent Papam retrahere, vel seddere difficiliorem ad concedendum: & omnia, quæ jura mandant exprimi. 14. ℣. Nota 3. Non. & 30. Eccleſiaſticum. In literis his debet peſens etiam mentionem facere penſionis, ſiquam habet. 29. ℣. De illis. Item beneficij modici, & non competentis. 33. §. Si proponente.

Litera petitoriæ Indulgentiarum debent exprimere omnes jam conceſſas à Papa, vel Epiſcopo. 528. Reg. 53. Qui petit Indulgentias ad inſtar aliarũ, debet eas ſpecificare. ibid. Reg. 54.

Litigij vitium, ſeu litigioſus contractus dicitur, cùm quis rem litigioſam in judiciũ deductam transfert in alium lite pendente, ſive ſint res, ſive actiones. 291. §. Vitio. Pœna litigioſi contractûs eſt, amiſſio pretij, & seſtitutio rei litigioſæ. ibid. Poteſt tamen res litigioſa alienasi in aliquibus caſibus jure civili expreſſis, quando judicium eſt ſpeciale videlicet nomine dotis, donationis ante nuptias, tranſactionis, diviſionis, hæreditatis &c. ibid. v. In. In univerſalibus judiciis Prætor quandoque permittit fieri alienationes, videlicet pro impenſis funeris, ſolutione debiti, cibariis familiæ &c. ibid.

Locatio. 569. v. Tempore. Differentiæ duæ inter locationem, & venditionem. 570. v. Not. 2. Si merces non ſit pecunia, erit alius contractus, v. g. Do, ut Des. 569. v. Tempore. Merces locanti debita, ſive pretium conductoris pro re locata vocatur Penſio, Canon, Firma. 569. v. Tempore. 570. v. Propter. 618. v. Apparet. 623. v. Cùm quilibet. Laici non teneant Eccleſias ad Firmam. 710. v. Sub.

Locatio pespetua Bonorum Eccleſiaſticorum prohibetur, & annullatur. 554. v. Not. 3. 556. v. Cùm. & ſeq. 559. v. Prohibet. Si Eccleſia tale locatum recipiat, non ipſa, ſed auctor locationis tenetur ad seſfundendum pretium: &, ſi non habeat, unde ſolvat, debet luere emptor. 556. v. Cùm. & ſeq. Non prohibetur locatio rerum, etiam immobilium exigui valoris. 560. v. Nota 2. Terræ de ſylvis extirpatæ, & arabiles factæ hodierno jure ſub annuo cenſu concedi poſſunt extirpatoribus, aut eorum filiis, niſi alibi utilius elocari poſſint. 556. v. Terræ. Epiſcopo licet bene meritis agella, vel vineolas concedere, quas beneficiatus plantavit, & per vitam poſſedit. 893. cap. 5. Ad modicum tempus (id eſt trienij, aut infra) non prohibetur locatio. 558. v. Perpetuo. Vbi conſuetudo eſt legitimè præſcripta, poſſunt Bona Eccleſiaſtica ultra triennium elocari. 560. v. Nota 2. Si non elocentur ipſa prædia, ſeu fundi, ſed ſoli fructus, in ſeptennium locatio fieri poteſt. 336. v. Not. 2. Si res locata quolibet triennio unum tantùm fructum ferat, poteſt locari in novem annos: ſi quolibet biennio unum, in ſex annos. 560. v. Locationem. Cum univerſitate rerum locatarum tranſeunt quoque actiones, jura, ſervitutes, & onera in locatarium: etiam Ius Patronatûs. 667. v. Not. 1. Ex locatione non efficaciter probat locator dominium rei. 336. v. Pes. Ante tempus finitum, nec locator, nec alius conductor poteſt rem locatam sepetere. 570. v. Not. 3. 569. v. Cùm Epiſcopus. Locatore ante finitum tempus mortuo, vel cedente &c. ſucceſſor non tenetur ſtare locationi factæ, niſi facta ſit cum cõſenſu Papæ. 560. v. Not. 3.

Loca pia. 559. v. Prohibet.

Locus exemptus æquiparatur loco extra Diœceſin exiſtenti. 10. v. Extra.

Locus publicus ſumitur pro profano. 697. v. Not. 3. Per.

Luctus per annum. 794. v. Eſt. Iure Civili mulier nubens tempore luctûs, eſt infamis: non autem Iure Canonico. ibid. verſ. Eſt.

Ludi theatrales ſcurriles prohibentur Clericis; leves, & profani in templis. 450. v. Non.

Luminaria Eccleſiæ. 603. v. De.

Luſus cum laicis non eſt prohibitus Clericis, niſi talis ſit, qui dedeceat ſtatum Clericalem. 852. §. Gloſſa hic.

Luxuria. 870. §. Rectè.

M.

MAIOR, & ſanior pars Capituli. 551. v. A maiori. Ibidem, cap. Cum in cunctis. ibid. v. Not. 2. & v. Not. 3. Item 552. v. Summa. Et v. Colligitur.

Maior pars Capituli cum Superiore poteſt ex juſta cauſa aliquid ſtatuere in præiudicium ſociorum, & ſucceſſorum. 5. v. Neque obſtat. Quando maior pars Capituli delinquit, ſi minor expreſsè contradicat, non cenſentur peccare omnes, nec omnes puniuntur: ſi autem expreſsè non contradicat, ſed taceat, cenſetur conſentire. 55. v. Conſilio.

Maiores olim dicebantur Tritavo ſuperiores. Parentes verò uſque ad Tritavum. 966. c. 1.

Maledicus contra Romanam Eccleſiam ita puniendus eſt, ut alios pœna abſterreat. 890. c. 1.

Maleficium luere non debet uxor. 578. v. Not.

Malitia ſupplens ætatem. 736. v. Not. 3. & c. 9.

Mancipium ſtrictè dictum nullus Chriſtianus poteſt eſſe Iudæi. 839. v. Nullum. Si Iudæi emant Chriſtiana mancipia, tenentur ea intra dies 40. vendere. 3. v. Cùm multa. Redimi poſſunt à quolibet Chriſtiano 12. ſolidis, etiam illi, qui aſpirant ad fidem, & à Iudæis impediuntur. 839. Sancit. & ſeq. Redemptus nõ poteſt cogi, ut ſerviat Redemptori, ſed ſi reſtituat pretium, eſt liber. ibid. v. Nullum. Si non ſtatim habeat pretium, ſerviat ei, donec pretium compenſetur. ibid. Si nemo eum sedimat, nihilominus eſt liber: & tunc pretium, vel oſtiatim quærat, vel quinquennium operas Iudæo præſtet. ibid.

Mancipia Eccleſiaſtica ordinariè non poſſunt Angariati ad oneſa perſonalia laicorum, v. g. ad vigilias. 698. v. Not. 2. Textum.

Mancipia Eccleſiaſtica ſunt res Deo dicata, & ideo ad humanos uſus transferri non debent. 572. v. Placet. Non ſunt permutanda cum ſectariubus, aut hoc ipſo libertate donari debent: non autem viciſſim illa, quibuſcum permutantur. ibid. v. Mancipia. 573. v. Iniuſtum.

Mancipia fugitiva poſſunt vendi, non autem alia. 572. v. Placet. In ſervum cum licentia domini ſui ordinatum, nihil juris retinet dominus. 605. v. Textum. Si tamen in manumiſſione Dominus reſervavit ſibi quaſdam operas ſpirituales, ſive officia Divina, poteſt eas à vivo exigere. ibid. Si Ordinatus moriatur, nihil debetur Domino. ibid. Peculium eiuſmodi Sacerdotum mortuorum ſub Anathemate præcipitur in quatuor partes dividi. Sed cum rigoroſa ſervitus inter Chriſtianos, ſaltem in his Regnis exoleverit, etiam diviſio hæc in praxi non habet uſum. ibid. Vide. *Servus.*

Mandans dicitur rem verè facere, quoad juris effectum. 336. v. Ratio.

Mandatum procuratorium. 195.

Mandatum procuratorium utroque jure non inficeretur, ſi quis diceret: conſtituo te aſinum meum, dummodo aliunde conſtaret

Digitized by Google

ſtatet de intentione, quòd voluerit ipſum conſtituere Procuratorem. 198. v. Nota. Coniunctus poteſt agere pro coniuncto, ſine mandato procuratorio. 197. v. Si de.

Mandatum Procuratori datum durat tam diu, quàm diu mandantis voluntas. 30. v. Mandatum. Vide etiam: *Procuratorum admiſſio.*

Mandatum providendi iuxta fines ſtrictiſſimè ſervandos. 498. v. Ratio. v. Cùm. v. Si cui. & ſeq. Epiſcopus juſſus providere pauperi, non tenetur ad id, ſi pauper aliunde beneficium acquirat. 499. c. 30. Si mandetur alicui provideri de beneficio ſpectante ad collationem Epiſcopi, poteſt conferri devolutum à Capitulo ad Epiſcopum, vel ab Epiſcopo ad Papam, non verò devolutum ab Epiſcopo ad Capitulum. 504. c. 5. De ſecunda dignitate curata, vel electiva nulli poteſt provideri, niſi in ipſa conceſſione exprimatur. & non tantùm circa finem mandati, ubi de executione agitur. 503. c. 1. De hoſpitalibus, leprodochiis &c. nulli poteſt provideri, etiamſi Eccleſias, Capellas, Decimas &c. habeant; niſi in literis Papæ, vel Legati exprimatur. ibid. c. 2.

Si mandetur alicui provideri de beneficio ſpectante ad collationem Capituli, ſive ab omnibus, ſive ab uno nomine omnium conferantur, omnia comprehenduntur: non autem, quæ ſinguli conferunt, niſi adſit clauſula: *Communiter, vel diviſim.* ibid. c. 41. Quid fieri poſſit, vel debeat, ſi mandatum dicat: Provideatur huic de beneficio, *quod duxerit acceptandum.* Aut: quod infra menſem à vacationis notitia duxerit acceptandum. 544. v. Eſt. v. Ob. 545. c. uo.

Mandatum providendi de aliquo beneficio intelligitur tantùm de primo vacaturo, non de ſecundo &c. 544. v. Colligitur.

Quandnam collatio beneficij contra mandatum providendi facta ſit valida, vel non? 544. v. Si. & ſeqq.

Mandatum providendi factum etiam motu proprio, & cum derogatione Reg. 26. Cancell. De benef. vacaturo per promotionem, ſi data diem actualis promotionis antecedat, eſt nullum. 519. Reg. 26. Si plura mandata providendi concurrant, eo ordine debent impetrantes accipere præbendas, quem Pontifex præſcribit. 545. v. Iſtud. Inhabilitas ætatis, vel alterius conditionis ante proviſionem implendæ non impedit impetrantem, quin illi poſſit poſt expletam conditionem per idem mandatum provideri: Inhabilitas autem excommunicationis, quæ ipſam impetrationem irritat, etiamſi ceſſet, proviſioni obſtat. 498. v. Sed. & ſeq.

Mandata de providendo per Concil. Trident. ſunt ſublata, exceptis primis precibus Cæſaris. 39. v. Res.

Manifeſtum quandoque accipitur pro notorio. Sic offenſa manifeſta dicitur; quæ vel per Confeſſionem, vel per probationem legitimam, vel per rei evidentiam &c. nota eſt. 971. c. 24. & v. Capitulum. Propriè autem manifeſtum dicitur, quidquid probari poteſt, licet non prædictis tribus modis. Ibid. v. Capitulum. Utro modo accipiatur, quando abſolutè ponitur? diſcerni debet ex materia ſubiecta, & uſu loquendi. ibid.

In dubio accipi debet propriè. ibid.

Manſionarij vocantur Aſſiſi, ſive Vicarij chori. 466. v. Aſſiſios.

Manſus eſt tanta quantitas terræ, ex qua poſſit vivere ruſticus cum familia ſua; & præterea cenſum Domino dare. 677. v. Not. 2. Varias. Variæ Etymologiæ huius vocis. ibid.

Manſus complectitur Decimas, domos, areas, hortos &c. ibid.

Manumiſſio ſervorum Eccleſiæ permittitur Sacerdotibus illis, qui vel aliquid Eccleſiæ ſuæ relinquunt, vel aliqua prædia, vel familias illi acquirunt. 555. v. Sacerdotis. In manumiſſione poteſt apponi conditio, quâ non ſervatâ libertas rurſus perdatur. 745. v. Monaſterium. Debent tamen manumiſſi manere ſub dominio Eccleſiæ, eiuſque utilitatem proſequi. ibid. & ſeq. Epiſcopi qui nihil ex proprio Eccleſiæ conferunt, libertos ex mancipiis Eccleſiæ facere non præſumant. ibid. v. Epiſcopi. Succeſſor tales libertos ad Ius Eccleſiæ revocet. ibid. Donatio causâ manumiſſionis facta, valet etiam inter coniuges. 793. v. Not. 2. Multis.

Manzeres dicuntur filij, qui ex ſcorto concipiuntur. 777. v. Nihilominus.

Marabatinus genus antiquæ monetæ in Portugallia, cuius mentio fit. 910. v. Condemnatione.

Maritus in materia favorabili comprehendit ſponſum de futuro. 713. v. 2.

Mater dicitur aliquando etiam Avia, & Proavia &c. 966. c. 2.

Matrimonium in communi eſt coniunctio maris, & fœminæ individuam vitæ ſocietatem retinentium. 713. v. Not. 4. Initum inter Chriſtianos eſt verè Sacramentum. Uti definivit Lucius III. Concilium Florent. & Trident. 714. v. Tranſgreſſor. Contrahitur conſenſu mutuo, & legitimo viri, & mulieris. 713. v. Not. 4. 727. v. Conſultus. Fundamentum autem conſenſûs mutui eſt ſufficiens judicium: qui enim non intelligit, quid ſit nubere, non poteſt conſentire. 717. v. Idonei. Hinc ebrij non poſſunt contrahere matrimonium, neque furioſi, & amentes, niſi habeant lucida intervalla. ibid. v. 727. v. Cùm R. & ſeq. Tempore autem lucidi intervalli contrahere poſſunt, nec furor rediens dirimit matrimonium. ibid. v. Legitimus. Conſenſus debet ſufficienter exprimi. 727. v. Verba. Qui dicit: Ex hoc tempore habebo te in uxorem, contrahit matrimonium, & non tantùm ſponſalia. 718. v. Cùm Andreas. & ſeq. Verba contrahentium accipienda ſunt iuxta communem uſum loquendi, etiamſi unus dicat, ſe non, aut aliter intellexiſſe. 717. v. Ad. Si tamen ſatis exprimerent, quòd v. g. tantum ad tempus velint contrahere, matrimonium foret nullum defectu conſenſûs perpetui. ibid. Si adſint verba, deſit autem conſenſus, etiamſi ſequatur copula, in foro conſcientiæ non eſt matrimonium. 718. v. Quod. In foro autem externo cenſetur verè cōtraxiſſe, etiamſi in nomine ſuo dolum feciſſet, & re ipsâ non conſenſiſſet. ibid. Omnibus permiſſum eſt matrimonium, quibus à jure non eſt interdictum. 722. v. Pendente. Conſuetudo tamen poteſt habiles inhabilitare ad matrimonium. 770. v. Not. 2. In. In matrimonio reperiuntur tria bona. Fides, Proles, & Sacramentum. 720. v. Not. 2. Ex.

Matrimonij accuſator. 322. v. Accuſatore. 783. v. Not. 1. & Not. 2. 784. c. 3. 785. c. 6. 786. c. 3.

Matrimonium B. V. cum S. Ioſepho. 747. v. Not. 3. & ſeq.

Matrimonia talia potiùs ſunt admiranda, quàm imitanda. 711. v. Not. 3.

Matrimonium clandeſtinum. 739. v. Clandeſtina. Multæ illius ſpecies aſſignantur à Doctoribus, ſed verius eſt, eſſe tantùm duas: videl. clandeſtinum ſimpliciter, & Clandeſtinum ſecundùm quid. ibid. Simpliciter clandeſtinum eſt illud, cui deſunt teſtes, & vel maximè Parochus, ita, ut nullo modo probari poſſit. ibid.

Matrimonia ſimpliciter clandeſtina ante Concilium Lateranenſe, imò ſemper fuerunt prohibita. 739. v. 1. 740. v. Not. 4. In Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. renovata eſt prohibitio, & ne quis Sacerdos talibus interſit. 739. v. 1. Concilium Tridentinum ea penitus annullavit juſtiſſimis de cauſis, quæ recenſentur. ibid. v. Not. 4. Irritatio hæc Tridentini procedit de illis locis, ubi Tridentinum receptum eſt. 741. v. Qui. In his locis nec ignorantia, nec neceſſitas juvat. ibid. Aliqui tamen excipiunt caſum, quo conſtitutus in articulo mortis ducit concubinam pro bono prolis. ibid. In aliis locis, ubi Tridentinum receptū non eſt, contrahere clandeſtinè validum quidem, ſed illicitum eſt. 741. v. Cæteroquin. Excipit Caietanus quinque caſus, quibus hic etiam licitum ſit. ibid. Si quis clàm deſponſaverit aliquam, & mulier, vel vir neget, viro incumbit probatio. 738. c. 1. Super Copula autem facta creditur viro affirmanti contra mulierem negantem. 738. v. Viro. 733. c. 6. Ubi deficit omnis probatio matrimonij, non eſt exigendum juramentum, ſed credendum ſimplici verbo, niſi cedat in alterius præjudicium. 739. v. Nota. Ubi. Quando autem adeſt aliqua ſuſpicio, vel præſumptio pro matrimonio contracto, juramentum eſt exigendum. 733. c. 6. 736. c. 10. 739. v. Nota. Ubi.

Si quis clàm contrahat in gradu prohibito etiam ignoranter, proles ſic ſuſcepta prorſus illegitima cenſeatur. 739. v. 1.

Clandeſtinè copulatis etiam in gradu conceſſo pœnitentia iniungatur. Ibid. Secundùm quid clandeſtinum matrimonium eſt, in quo ſine juſta cauſa, aut diſpenſatione omittuntur denunciationes. 739. v. Clandeſtina. Si ex cæteris ſolemnitatibus aliquid omittantur, minùs quidem ſolemne, non tamen clandeſtinum erit. Ibid. Si & denunciationes omittantur, & impedimentum dirimens, v. g. gradus prohibitus interveniat, quænam pœnæ incurrantur? 739. v. 1. & v. Not. 2. 742. v. Ducor. 741. v. Qui. 775. v. Filij.

Matrimonium Clericorum, Minorum, & Religioſorum non Profeſſorum. 448. v. Clericus ſine. Si Clericus in minoribus matrimonium ineat, iuxta communem eo ipſo eſt privatus beneficiis, eàque ipſo jure vacant, quidquid dicat Rodriq. 451. v. Ad. Publicè uxorati non ſunt admittendi ad publicas dignitates Eccleſiaſticas. 458. c. 8. Non ſunt admittendi ad

Eccleſiaſtica beneficia, vel ſacros ordines, vel adminiſtrationes. 457. c. 2. Acquiſitis poſt matrimonium beneficiis privandi ſunt per Epiſcopum: ſi autem Epiſcopus ea ſcienter illis contulit, per Superiorem ſpoliari debent. 458 c. 5. Si tamen uterque, vel ſaltem Clericus cum conſenſu uxoris vovit caſtitatem perpetuam, & unicam virginem habuit, licet forte à ſe prius corruptam, poteſt beneficia retinere, & obtinere. 457. c. 1. Poſſunt etiam habere beneficia per modum ſtipendij laboris, ſi ſint v. g. Æditui, Organœdi. Ibid. v. Cùm.

Quo ſenſu Clericis coniugatis tribuatur immunditia, ideóque Sacramentis tractandis cenſeantur indigni? Ibid. c. 3.

Si quid Eccleſiis quibus intitulati erant, de poſſeſſionibus, aut aliis bonis ſuis contulerunt, id ipſis ab Eccleſiarum miniſterio, & beneficio ſequeſtratis, reſtitui debet. Ibid. & v. Not. 2. Quæ autem aliis Eccleſiis, quibus intitulati non erant, donaverunt, vel etiam ſuæ in certis circumſtantiis, non recuperant niſi gratia fiat Ibid. Clerici coniugati, ſi habitum, & tonſuram deferant, & alicui Eccleſiæ deſerviant, nec ſint bigami, gaudent privilegio Canonis, & Fori. 459. c un. 448. v. Clericus ſine. Qui tantum dolo reſumunt, aut retinent tonſuram, in pœnam doli patitur Papa principibus debita obſequia præſtare. Ibid. c. 9. Qui ſecularia negotia tractant, non ſunt urgendi ad tonſuram deferendam, quia nihil confert. 458. c. 7. 448. v. Clericus ſine. Vide etiam: *Clericus coniugatus.*

Matrimonium Clericorum in ſacris Ordin. 749. v. Not. 1. v. De.

Nunquam licuit ſive in Græca, ſive in Latina Eccleſia poſt ſacros Ordines matrimonium contrahere. Ibid. v. Not. 2.

Græcis tamen licet poſt matrimonium ſacros Ordines ſuſcipere, & matrimonio antea contracto uti etiam in Sacerdotio: non autem Latinis. Ibid. Imò nec Græcis permittebatur uſus matrimonij eo tempore, quo Altari ſerviendum erat, Ibid. In ſacris Ordinibus contrahens ita fit irregularis, ut nec in ſuſceptis miniſtrare, nec ad altiores admitti poſſit. 750. v. Nota. Imò fit ſuſpectus de hæreſi. 458. v. Illud. Si tamen pœnitentiam agat, poteſt illi per diſpenſationem officium amiſſum reſtitui, &, ſi perfectæ vitæ ſit, etiam ad altiores promoveri. Ibid. Vide etiam: *Matrimonium Sacerdotum.*

Matrimonium conditionatū. Matrimonio non poteſt addi conditio de futuro, ſicut aliis contractibus: licet poſſit addi ſponſalibus. 746. §. An. §. Not. 2. Quales univerſim conditiones matrimoniis adijci poſſint, & quæ non? 746. c. 5. & §. Not. 1. 747. c 7. & §. Contra. §. Not. 2. Has. & ſeqq. 748. v Not. 2 & ſeq. §. Quin. § Si. Item §. Quæ. & §. Not. 3. §. Not. 4. §. Not. 5. 745. §. Frangatur. 749. §. Id. Præter conditiones matrimonio, aliiſque contractibus addi poſſunt tria, videlicet demonſtratio, modus, cauſa. 744. § Not. 3. Exempla ibid. Demonſtratio, & cauſa, niſi tranſeant in conditionem, nunquam ſuſpendunt, ſive vitiant matrimonium, qualeſcunq; ſint. 749. § Not. 6. Non referuntur per ſe ad ſubſtantiam matrimonii, ſed ad famam, divitias, nobilitatem &c. niſi involvant errorem perſonæ, aut conditiones. Ibid. An modus repugnans naturæ matrimonii, illud vitiet, aut ſuſpendat, vel non? duæ ſunt ſententiæ. 749. Tam negans, quàm affirmans eſt probabilis: affirmans tamen eſt textui Iuris conformior. Ibid. Modus impoſſibilis, aut turpis, licet naturæ matrimonii non repugnet, habetur pro non adiecto. Ibid. Neque modus neceſſarius, (v. g. contraho tecum, ut aliquando moriamur,) ſuſpendit matrimonium, Ibid.

Matrimonium ſine conſenſu Parentum initum eſſe irritum, docent hæretici. 731. §. Si. & ſeq. Irritum eſſe, aut poſſe reſcindi, niſi filius jam ſit emancipatus, docuerunt olim etiam aliqui Juriſtæ. ibid. §. Neque. 784. §. Not. 1. Idipſum videntur expreſsè definire quidam canones. 731. §. Neque. Contrarium autem, quod matrimonium initum à filiis ſine parentum conſenſu ſit validum, nec poſſit ab illis annullari, eſt de fide. Ibid. §. Not. 2. Leges civiles contrariæ, ſunt per Canones correctæ. Ibid. & 784. §. Not. 2. Peccant tamen filij, quando ſine omni juſta cauſa parentibus inſciis, vel invitis matrimonia contrahunt. 732. §. Nota denique.

Matrimonium conſummatum ſignificat unionem Chriſti cum Eccleſia per incarnationem. 644. §. Not. 2.

Matrimonium non aliter poteſt conſummari, quàm per copulā, 646 §. Cum. Conſummatur etiam per copulam vi extortam. 648. §. Quorum. Si matrimonium per vim, aut metum conſummatum ſit, intra primum bimeſtre licet religionē ingredi. 648. §. Not. 2.

Matrimonium conſummatum non ſolvitur per profeſſionem religioſam. 644. §. Not. 2. §. Promiſit. Nulla conſuetudo, aut lex humana etiam à ſummo Pontifice lata, vel approbata, poteſt irritare matrimonium conſummatum. 714. §. Not 2. Ex. Non ſolvitur, niſi morte naturali, etiamſi perſona ſeparata à toro monaſterium ingrediatur. 754. §. Anteceſſoris.

Matrimonium impuberum non prohibetur ſub peccato mortali, ſed tantùm, ne permittatur ab Epiſcopis, niſi probabile ſit, malitiam ſupplere ætatē, & ex cauſa urgentiſſima. 732. §. Nota 2. Neque.

Matrimonium impuberis etiam cum pubere, licet per verba de præſenti intendant contrahere matrimonium, juris tamen interpretatione tantùm ſunt ſponſalia præſumpta, etiam in foro interno: niſi malitia ſuppleat ætatem. Ibid. & 423. v. Vnde. 715. v. In. 727. c. 25. 737. c. 14. & v. Si. & ſeqq. 738. v. Not. 2. 769 v. Ne. Si tantùm intenderent contrahere matrimonium, & non ſponſalia, non obligarentur his. 738. v. Not. 1. Sponſalia hæc inducunt impedimentum honeſtatis publicæ. 738. v. Quæ. Non ſunt ſublata per Concilium Tridentinum. 738 v. Not. 2, Taliter contrahentes tenentur exſpectare annos pubertatis, ac tum matrimonium, vel confirmare, vel ſeparari, niſi copula intervenerit. 735. c. 8. 736. c. 10. Poſt legitimam ætatem non tranſeunt eorum ſponſalia in matrimoniū, niſi per copulam, aut per ſpontaneam cohabitationem. 784. v. Nota matrimonium. 737. v. Si infantes. & ſeqq.

Matrimonium infidelium eſt verum, & validum matrimonium, ſed non ratum, nec Sacramentum, quia non eſt in omni caſu indiſſolubile. 788. c. 7. & v Etſi. Appellatur tamen Sacramentum generaliter, id eſt, ſignum rei ſacræ. 789. c. 8. & v. ſeq. Si coniuges infideles convertantur, filij eorum reputantur legitimi, etiamſi in ſecundo, tertio, &c. gradu ſint nati, 782. v. Prolem. Judæi baptizati, ſi ante converſionem contraxerunt intra gradus Jure Canonico prohibitos, poſt converſionem non ſunt ſeparandi, ſed valet matrimoniū. 770. v. Hic. Leproſi liberè poſſunt ducere uxores ſanas, ſi inveniant. 756. v. Cùm omnium. Vide: *Leproſi.*

Matrimonium cum meretrice publica ex lupanari improbatur, quæ pergere vult eſſe meretrix. 725. v. Omnibus. Laudatur autem cum tali, quæ honeſtum matrimonium quærit, & continere ſe deinceps cupit in matrimonio, Ibid. c. 20.

Matrimonium præſumptum quid? 730 v. Nec præſumptum. Præſumptio hæc deſumebatur Primò, ex copula ſubſecuta. Secundò, ex traductione poſt nuptias in domum, & cohabitatione ſatis diuturna. Ibid. v. Hæc. Per affinitatem ſupervenientem non fuit diſſolutum. 769 v Nota 2. Neque. Tridentinū omnia matrimonia præſumpta ſuſtulit 730. v. Hæc.

Matrimonium per parentes contractum. 731. c. 1. & v. Not. 2. Filij impuberes à parentibus deſponſati, tenentur illis poſtea conſentire regulariter, ſed tunc tantùm, quando ipſimet ſtatuerunt nubere, & multum intereſt parentum, familiæ, aut boni publici, ut hanc potiùs, quàm illam perſonam eligant. 732. v. Omnino. 731. c. 1. Tenentur autem in his caſibus non ſolùm ex honeſtate, ſed ex præcepto: & de hoc intelligendi ſunt canones, qui neceſſitatem imponunt, non de valore. Ibid v. Not. 2.

Matrimonium per procuratorem contractum, 202. c. 9.

Matrimonium raptoris cum rapta. Vide: *Impedimentum dirimens raptûs.*

Matrimonium ratum dicitur à ratihabitione Eccleſiæ, & utriuſque ſponſi. 713. v. 2. Sumuntur.

Matrimonium ratum ſignificat tantùm unionem Chriſti cum Eccleſiâ, & humanâ naturâ per gratiam, & charitatem, quæ in membris eius ſubinde diſſolvitur. 742. v. Ad. 2, 644. v. Not. 2.

Matrimonium ratum non diſtinguitur eſſentialiter à conſummato, differt tamen integraliter, & non merè accidentaliter. 743. v. Ad. 2. Etiam ſola confeſſio coniugum abſque alia probatione facit fidem matrimonij contracti. 766 v. Eos. Si autem prius alterutet, vel ambo matrimonium aliud contraxerunt, non creditur ſoli eorum confeſſioni. 767. v. Not. 3. Non. Per matrimonium validum diſſolvuntur ſponſalia cum alia perſona contracta. 717. v. Nota 3. 726. c. 22.

Tollitur conditio honeſta ſponſalibus etiam juratis addita, eiúſque obligatio per conſenſum abſolutum de præſenti. 745. c. 3. 747. v. Poſt. Per contractum matrimonium ſtatim transfertur dominium corporis in alterum coniugem, ſed cum

tacitâ conditione, niſi intra bimeſtre Religionē elegero 647. v. Not. 3. 721. v. Not. 3. Hoc bimeſtre probabiliùs poteſt reſtringi, vel protogari à judice. 647. v. Not. 2. Poſt matrimonium ratum licet viro dimittere uxorem ſuam, non autem poſt conſummatum, niſi ob fornicationē. 646. v. Cùm.

Contrahere matrimonium animo ſtatim pòſt ingrediendi religionem, eſt ſponſam deludere, niſi priùs ei manifeſtetur. 721. v. Not. 3. Etiamſi conjuges intra bimeſtre nolint ingredi religionem, non tenentur tamen reddere debitum ante ejus finem. 647. v. Not. 3. Etiam finito bimeſtri, ſi matrimonium nondum eſt conſummatum, licet religionem ingredi, niſi autem ſtatim fiat, non licet debitū negare. 648. v. Nota 4. 650. c. 14. Imò poſt bimeſtre, negans debitum (niſi citò religionē ingrediatur) ſubjacet excommunicationi. 647. v. Not. 1. 650. c. 14. Si tranſeant ad Religionem, ſecundùm aliquos intra bimeſtre debent profiteri. 636. v. Not. 2.

Matrimonium non ſolvitur per ingreſſum religionum militariū. 646. v. Not. 3 4. Neque per ſuſceptionem Ordinis ſacri, vel Epiſcopatûs 647. v. Not. 5. Neque per vota ſimplicia ſcholaſticorum, & Coadiutorum ſocietatis, de quo tamen aliqui dubitant. ibid. v. Not. 6. Nec per vota Beatarum Ordinis S. Dominici, exceptis quibuſdam verè Religioſis. Ibid. v. Not. 7. Neque per vota Tertiariorum S. Franciſci. Ibid.

Neque per vota Tertiariarum, exceptis aliquibus Religioſis. Ibid. Diſſolvitur autem per profeſſionem Religioſam, etiam invitâ conjuge factam. 646. v. Not. 3. v. Licet. 644. v. Poſt. & ſeq. 742. v. Etiamſi. ubi dicitur, eſſe de fide. 763. v. Patent. Item per diſpenſationem ſummi Pontificis ex juſta, & gravi cauſa. 742. v. Nota 2. Vtrum. 763. v. Patent.

Generalem autem legem ferre, ut abſque juſta, & gravi cauſa diſſolvatur, non poteſt. 743. v. Not. 2. Non. Diſſolvi per ſubſequens matrimonium conſummatum cum alia perſona, putârunt olim aliqui Pontifices, ſed nihil definiverunt, nec legem generalem tulerunt. 743. v. Aliter. Non diſſolvi, ſed ſubſequens matrimonium, licèt conſummatum eſſe irritum, definit Alexander III. & Innocentius III. ibid. & 744 v. Cùm.

Matrimonium Sacerdotum. Eccleſia poſſet abſolutè licentiam dare Latinis Diaconis, & Presbyteris ducendi uxorem, vel ſaltem utendi matrimonio priùs contracto, ſicut Græci faciunt, ſed non ſolet. 656. v. Verùm. 450. v. De. Sacerdotes coniugati cum virgine, poſſunt poſt longam, & ſufficientem pœnitentiam reſtitui ſuo officio. Quænam autem longa, & ſufficiens ſit, relinquitur Epiſcopo. 458. v. Sacerdotes. Vide: *Matrimonium Clericorum in ſacris Ordin.*

Matrimonium ſervi cum ancilla, & viciſſim. 757. v. Not. 3.

Iure Civili ſervis interdictum eſt matrimonium, Canonico autem permiſſum. Ibid. v. Ita. Si invitis Dominis contrahant, matrimonium quidem non eſt dirimendum, ſed eſt juſtū, & legitimum: manent tamen ſervi, & tenentur ad ſervitia Domini. 757. c. 1. 759 v. Not. 3. circa finem. Si impetrârunt conſenſum Domini, juris civilis diſpoſitione non tantùm liberi, ſed etiam ingenui efficiuntur. 757. v. Ita. & ſeq.

Dominus non tenetur conſentire in matrimonium ſervi. Ibid. v. Not. 2. Si tamen abſque gravi, & juſta cauſa conſenſum neget, & per hoc ſervum continentiæ periculo exponat, peccabit contra charitatem. Ibid. Diremptis nuptiis ancillæ cum ſervo, ſi in repetenda dote Dominus cum ancilla concurrat, dos potiùs Domino, quàm ancillæ reddenda eſt. 758. v. Not. 2. Ex eodem.

Matrimonium ſervi cum libera, & viciſſim. Iure Civili reprobatur, etiamſi ſcienter, & voluntariè ſit contractum. 758. v. Nota 3. Etſi. Iure Canonico approbatur, ſi cum ſcientia ſervilis conditionis voluntariè fuerit contractum. Ibid. Ignoranter autem contractum poteſt dirimi: non quidem jure naturali, ſed Eccleſiaſtico. Ibid. Qui dicit, ſe ignoràſſe conditionem, debet hoc probare. 759. v. Not. 1. Quod. Probatum autem ſufficienter cenſetur, ſi non probetur contrarium. Ibid. Ante Trident. tale matrimonium ignoranter contractum non poterat dirimi, ſi poſt errorem cognitum copula interceſſit, ſed præſumebatur verum matrimonium. 758. v. Nota denique. 759 v. Nec. Poſt Trident. autem, quod omnia matrimonia præſumpta ſuſtulit, nō obſtante tali copulâ poteſt dirimi. Ibid.

Mediatores iidem ſunt, qui Græcè Proxenetæ, ſeu Pararij, Conciliatores, interpretes, atque nuncij in verſuris, uſuris, contractibus, & negotijs. 326. v. De. In Civilibus admittuntur ad teſtimoniū ferendum, etiam parte contradicente. Ibid.

Medicina alio nomine appellatur Phyſica. 712. v. Not. 1. 709. ℣. Ne. 712. ℣. Diſtrictiùs. Non licet Religioſis de monaſteriis egredi, & medicinam publicè audire. 709. ℣. Ne. 712. c. 10. Non prohibentur tamen hanc docere, aut privatim audire, aut gradum etiam Doctoratûs in his Facultatibus ſuſcipere: ſi priùs illi ſtuduerunt. Ibid. v. Not. 3.

Medicus tenetur per ſe, vel per alium monere periculosè ægrotantem, & inducere ad confitendum: ſi tamen nolit, non ideo deſerere. 938. c. 13. Nihil ſuadeat ægroto, quod ſit periculoſum eius animæ. Ibid. Ultra triduum non viſitet ægrum, niſi intelligat eſſe confeſſum. Ibid. ℣. Hoc. Bulla Pij V. ut de his omnibus juramentum exigatur, quando Medici Doctores creantur, in Germania non eſt recepta. Ibid.

Mendacium etiam pro alterius vita non licet. 874. c. 4.

Menſa. Omnia bona Eccleſiaſtica dicuntur eſſe de menſa Eccleſiæ. 556. ℣. De. De menſa Epiſcopi ſunt, quæ Epiſcopo ſunt deputata. Ibid. De menſa Capituli ſunt, quæ Capitulo ſunt aſſignata. Ibid. Bona, quæ dicuntur de menſa Capituli, expenduntur in onera communia, & diſtributiones quotidianas. 7. ℣. 4. Si moriatur habens bona ſpectantia ad menſam Capituli, debent ea diſtribui Capitulo, vel Collegio, reliqua ſervari ſucceſſori. 600. ℣. Nomine. Quæ Clericis aliis tribuuntur, non dicuntur eſſe de menſa. 556. ℣. De.

Menſuras, & pondera lucri causâ mutantium pœnæ. 566. ℣. Si. & ſeq.

Mercimonia ſecularia prohibentur Clericis. 450. c. 15. 451. c. 16. & 1. 458. ℣. Apparet.

Meretrices, & inhoneſtè viventes mulieres poſſunt capi, & trahi ad judiciū, etiam in cauſis civilibus. 232. ℣. Mulieres. Non. Matrona honeſta deprehenſa in veſte meretricis, ſi eius pudicitia attentetur, non habet actionem injuriarum. 948. ℣. Conſultus. ℣. Not. 2. Vide etiam: *Matrimonium cum meretrice.*

Metus cadens in conſtantem virum dicitur reſpectivè. 721. ℣. Not. 4. 729. ℣. Qui. Hinc alius eſt reſpectu virorum, alius reſpectu fœminarum. Ibid.

Metus mortis, verberum, cruciatuum, ſervitutis, ſtupri, carceris, vinculorum, amiſſionis caſtitatis, honoris, exiſtimationis, omnium bonorum, vel maioris partis, &c. eſt metus cadens in conſtantē virū. 206. ℣. Et ideo. 720. ℣. Not. 1. Exempla.

Metus reverentialis eodem modo poteſt cadere in conſtantem virum, reſpectu quorundam hominum, & annullare matrimonium, profeſſionem, alióſque ſimiles contractus. 721. ℣. Not. 5. & ſeq. Non requiritur, ut malum realiter inferatur, ſed ſufficit timor probabilis, vel ſuſpicio ſecuturæ illationis. 720. ℣. Not. 3. Sufficit, etiamſi quis timorem non in ſe ipſo, ſed in liberis ſuis experiatur. Ibid. Quomodo probatur metus cadens in conſtantem virum? 204. ℣. Quod mortis. Panorm. dicit, teſtibus duobus de metu deponentibus magis credi, quàm mille deponentibus de ſpontanea voluntate. Ibid. ℣. Si.

Metu facta regulariter valent, (excepto matrimonio, & profeſſione) ſunt tamen irritanda, & poteſt peti reſtitutio in integrum, per actionem: *Quod metûs causâ.* 203. ℣. Cùm multa. 204. ℣. Eſt ex. Qui ex metu gravi legem humanā violat, non ſemper peccat mortaliter, ſed tunc tantùm, quando ſimul committit peccatum contra aliquam legem Divinam, aut naturalem. 204. ℣. Pro nullo. & ſeqq. uſque ad finem. 206. ℣. Et ideo. Qui crimen etiam propriè dictum committunt ex metu, non ſunt pro gravitate illius puniendi propter circumſtantiam metûs. 357. ℣. Addit. Quæ fiunt per vim, aut metum cadentem in conſtantem virum, cùm conſtiterit, revocantur. 979. ℣. Omnia. An autem omnia per metum facta ſint valida, & reſciſſioni obnoxia, remittitur ad Azorium. 204. ℣. An autem.

Metus durat, quàm diu durat cauſa metûs, v. g. cauſa metûs à marito coniugi incuſſi durat, quàm diu maritus vivit. 204. ℣. Quod fecit.

Miles debitor non poteſt cogi ad ceſſionem bonorum. 581 ℣. Not. 2. Donatio facta militibus à ſuis magiſtris non reſcinditur, etiamſi excedat centum, & quinque ſolidos, & abſque magiſtratûs auctoritate fiat. 583. ℣. Not. 4. Teſtamenta militaria ſunt privilegiata, quia poſſunt omitti omnes ſolemnitates, dummodo de voluntate conſtet. 595. ℣. Not. 6. Clericus, quamprimum in matriculam militarē relatus eſt, ipſo facto cenſetur renunciare beneficiis, & recedere à ſtatu Clericali: nec, ſi pœniteat, recuperabit. 459. c. 10. Cruce ſignatorū militum fraus, eiúſque remediū. 337. v. Cùm cruce.

Milites

Milites S. Joannis Hieroſolymitani, Vido: *Equites Melitenſes.*

Milliare. Vide: *Diæta.*

Miniſtri Eccleſiæ ſunt legum, & Canonum cuſtodes. 53. ℣. Ind prioribus. Clerici non debent eſſe miniſtri, adminiſtratores, vel procuratores laicorum. 709. ℣. Iubet.

Miniſtrante carens Presbyter non poteſt Miſſarum ſolemnia celebrare. 116. v. Quia. 157. v. Ratio. Parochi babeant miniſtrantem ſaltem puerum, aut, ſi conſuetudo loci permittat, ſaltem aliquem, qui infundat, licet non reſpondeat. 448, v. Honeſtatis.

Minorennium duæ ſunt ſpecies: una infra 14. altera infra 25. annos completos. 301 v. Cùm verbum. Poſterior de iure municipali, aut particulari alicubi citiùs terminatur. 207. v. Iure. & ſeq. Tales poſſunt petere reſtitutionem in integrum non ſolùm ad bona patrimonialia, ſi in ijs læſi ſint, ſed etiam ratione lucri ceſſantis, uſque dum impleant 25. annum, & prætereà per quadriennium. Ibid.

Minorennis quoad matrimonia, beneficia, & alia ſpiritualia admittitur, & agit, & convenitur perinde, ac ſi maiorennis eſſet. 207. v. Not. 2. Non autem poteſt eſſe teſtis in criminalibus. 306. v. Viliſſimi. Nec poteſt donare res maioris valoris, aut momenti. 583. v. Not. 5. Nec poteſt alienare, aut contrahere, etiam in pias cauſas, ſine auctoritate Curatoris, niſi Religionem intret, & ſit ſaltem 14. annorum. 207. v. Nota 2. 301. v. Cùm verbum.

Miſſa, quando celebrari poſſit extra Eccleſiam, & loca ſacra? 915. v. Cùm privil. v. Not. 8. 916. v. Not. 3. Ante Miſſam Parochi ejiciendi alieni Parochiani, ſi in contemptum proprij Parochi illuc venerint. 683. v. Iubentur.

Miſſa non celebranda ſine miniſtrante maſculo. Vide: *Miniſtrante carens.* A Sacerdotibus fornicariis quàm diu tolerantur, nec adeſt evidentia operis, poſſunt licitè Miſſæ audiri, & Sacramenta recipi. 454. c. 7. 455. c. 10. Orationes certæ à Ioanne 221. præſcriptæ in Miſſa pro neceſſitatibus Eccleſiæ illius temporis, & contra hæreticos dicendæ. 692. v. Præſcribit. Qui ex fundatione tenetur quotidie Miſſam celebrare (v. g. de B. Virgine) ad plus non tenetur, quàm ut legat, quantò frequentiùs poteſt ſalvâ ſuâ boneſtate, & debitâ Sacramenti veneratione. 469. v. Cùm dictum. & ſeq. Sacrificium Miſſæ celebratum in Eccleſia violata, ſeu polluta, eſt locus reconciliationis. 691, v. Not. 3. Celebrans ſcienter in Eccleſia polluta non incurrit irregularitatem, excuſari tamen non poteſt à peccato mortali. Ibid. Exempti non celebrent in locis interdictis, nec excommunicatos publicè, aut interdictos ad Sacramenta admittant, aut ad ſepulturam. 919. c. 8.

Miſſio in poſſeſſionem in communi. 287. v. Cauſâ.

Miſſio in poſſeſſionem per primum Decretum petitur, & impetratur, ſi adverſarius legitimè citatus, nec per ſe, nec per alium comparet. 289. c. 4.

Miſſio hæc fieri poteſt tum ante, tum poſt litem conteſtatam: Iudex tamen non debet nimiùm feſtinare. 254. v. Si. & ſeqq. 287. v. Not. 2. Si contumax conveniatur actione reali, actor mittendus eſt in poſſeſſionem rei petitæ. 254. v. In. 255. v. V21. Si autem in eam induci nequeat (ut ſi Reus non habeat rem petitam, vel æquivalentem, vel eam abſcondat, vel dolo perierit, vel cauſa ſit criminalis, aut matrimonialis &c.) contumax eſt excommunicandus. 254. v. In. Si Reus perſonali actione conveniatur, v. g. debiti, actor mittendus eſt in poſſeſſionem mobilium pro ratione debiti: ſi non babeat, in immobilia: ſi neutra, excommunicandus. 256. v. 12. Effectus primi Decreti, ſi actio ſit perſonalis, ſunt octo: ſi realis, duo. 287. v. Not. 3. & 4.

Miſſus in poſſeſſionem ex primo Decreto, ſi actio eſt perſonalis, eſt quidem in poſſeſſione, non tamen verus poſſeſſor, ſed detentor ſolius cuſtodiæ cauſâ. ibid. v. Not. 5. & Not. 3. num. 3. 254. v. In. 288. v. Sed. Hinc Dominus, ſive Reus inde non ejicitur, niſi Iudex ex officio illum jubeat recedere, ne rixæ oriantur, ſi ambo poſſideant. 287. v. Not. 5. Si autem actio ſit realis, miſſus in poſſeſſionem rei petitæ verè quidem eam poſſidet, ſed non incommutabiliter: neque talis poſſeſſio ſufficit ad præſcriptionem. ibid. v. Nota 6. & ſeq. An miſſus in poſſeſſionem rei ſervandæ cauſa fructus faciat ſuos? 287. v. Not. 3. 294. ℣. Fructus. Si Reus intra annum ſatisfaciat Actori quoad expenſas, & cautionem præſtet de ſiſtendo ſe judicio, poſſeſſionem recuperat. 245. ℣. v 18. 283. v. Not. 7. 294. ℣. Etſi. Si hæc offerens poſſeſſionem petat, ſed non impetret, debet etiam poſt annum reſtitui. 288. ℣. Cùm Moniales. Incipit autem annus currere, ex quo re ipſa venitur in poſſeſſionem, vel, ſi per dolum impediatur, à tempore doli, aut contumaciæ. 288. ℣. Not. 7. Quàm diu autem immiſſus cuſtodiæ causâ propter abſentiam ſuam non poteſt conveniri, non currit annus adverſæ parti. 973. c. 28.

Ea gratia poſſunt bona ſequeſtrari, in quæ aliàs Actor de jure mittendus eſſet. 282. ℣. Cum. & ſeq. Qui ſuper beneficio obtinendo (non autem obtento) cum aliquo poſſeſſore litigat, etiamſi poſſeſſor contumax non compareat, actor non mittitur in poſſeſſionem, niſi habeat titulum: imò nec, ſi habeat, ſecundùm aliquos. Poteſt tamen procedi, in hoc caſu, lite non conteſtatâ. 289. c. un.

Miſſio in poſſeſſionem per ſecundum decretum. Secundum Decretum eſt ſecundus Iuſſus Iudicis, quo jubet alterius bona propter contumaciam poſſideri, vel retineri, quæ prius ex primo Decreto poſſidebantur. 288. ℣. Decernimus. 287. ℣. Cauſa. Nunquam interponitur, niſi cum cauſæ cognitione, & utrâque parte præſente. 288. ℣. Decernimus. Non eſt neceſſarium in actionibus realibus. Ibid. Propter hoc Decretum etiam in actionibus perſonalibus non poteſt decerni venditio bonorum, niſi reus latitet, aut de debito conſtet, aut annus effluxerit. ibid. Effectus ſunt duo: Primò, ſi effluxerit annus, & Reus non ſatisfecerit, aut cautionem ſtandi juri præſtiterit, Actor per hoc ſecundum decretum fit poſſeſſor verus, & incommutabilis. 871. ℣. Reſpondet. 2. 254. ℣. In petitarum. 245. v. v 18. 288. ℣. Decernimus. 973. c. 28.

Secundò hæc poſſeſſio parit titulum præſcribendi, ſi bona auctoritate Iudicis diſtrahantur, aut in ſolutum dentur. 288. ℣. Nota denique. Quid operetur hoc decretum in cauſa novali, & damni infecti. Ibid. Minorennes, & Eccleſiæ audiuntur non tantùm intra, ſed etiam poſt annum: videl. per beneficium reſtitutionis in integrum. 288. v. Not. 7.

Miſſus abſolutè dictus eſt Legatus Principis ſecularis. 697. ℣. Not. 8. Per. Per miſſum autem Dominicum intelligitur, vel Legatus Papæ, vel Archiepiſcopi, vel Vicarius generalis Epiſcopi. Ibid. & f. 630. ℣. Tonſuratus, ℣. Not. 4.

Mitra Abbatialis uſus. 929. c. 6.

Mobilia pretioſa æquiparantur immobilibus, quoad alienationem. 560. ℣. De.

Moderamen præbendarum quoad numerum. 974. c. 33.

Modus per particulam: *dummodo*, vel: *ut* ſignificatus. 744. ℣. Not. 3. Non ſuſpendit actum neque annullat, niſi ſit contra eius ſubſtantiam. 745. ℣. Interpoſitâ. 338. ℣. Sed. Quandoque continetur ſub conditione, non tamen propriè, ſed latè dictâ. Ibid.

Momenti cauſa vocatur cauſa poſſeſſionis. 267. ℣. Momenti.

Monachi nomine in favorabilibus intelliguntur etiam Abbates, non autem in odioſis. 883. v. Not. 3.

Monachum aut paterna devotio, aut propria profeſſio facit, juxta Concil. Toletanum. 635. c. 12. Non plures ſuſcipiendi, quàm vivere poſſint abſque penuria. 535. ℣. Non. Hodie ſervi non ſuſcipiuntur ad Religionem, ſicut olim, nec ordinantur, niſi ſint manumiſſi. 745. ℣. Not. 2. Nemo in duobus Monaſteriis locum Monachi habeat, nec unus Monachus duobus Monaſteriis præſideat, niſi unum ab altero dependeat, vel ſint connexa. 661. c. 9.

Monachi aſſumpti in Cardinales, aut Epiſcopos retinent colorem, & formam habitûs Monachalis, non item Clerici Regulares. 450. ℣. Nota. 2.

Monachus ſubditus poteſt accuſare Abbatem ſuum; neminem autem alium, niſi habeat Abbatis licentiam, & utilitas Monaſterij id requirat. 796. c. 3. 798. c. 11. & ℣. Ex. Poteſt tamen alios denunciare ſine licentia, ſed denunciatione fraternâ, non judiciali. 798. ℣. Ex. Poſt poſſeſſionem Monachi non poſſunt tranſire ad Clericos ſeculares. 745. ℣. Not. 3.

An, quando, & ad quos alios Ordines, vel Monaſteria Profeſſi tranſire poſſint? 633. c. 5. Toto.

Monaſterium qui vult ædificare, debet habere licentiam Epiſcopi. 643. ℣. Not. 8. Epiſc.

Monaſteria gaudent privilegio Aſyli, cum toto clauſtri ambitu. 700. v. Not. 6. Eccleſia Monaſterij erigi poteſt in Cathedralem, ex commiſſione Papæ, & eximi à juriſdictione Archidiaconi. 183. c. 16.

Monaſterium licet diſciplinæ diſſolutæ non amittit jus eligendi. 63. v. In eremo. Quodlibet Monaſterium debet ſuos Prioratus, Eccleſias, Adminiſtrationes, ſeu officia per ſuos gubernare, & non aliis committere. 499. v. Prohibet. Quàm

diu Monaſteria per Regulares ordinata manere poſſent, non ſunt tradenda ſecularibus Clericis. Si autem deſint Regulares, poſſunt tradi Secularibus Clericis. 659. ℣. Quam diu.

Quælibet Monaſteria, & Eccleſiæ hoc ipſo pertinent ad Epiſcopum, quando ſitæ ſunt in eius Diœceſi, niſi probetur, eſſe exemptas. 660. ℣. Sententiam.

Monaſterium, ſeu Religio (ſi ſit hæreditatis capax) habetur loco filii, ſive hæredis, 301. ℣. Non. Quod tamen variè limitat Barboſa. ibid.

Monaſteria debent eſſe exempta ab omnibus oneribus, & præſtationibus novis, non autem à legitimè conſtitutis ab initio. 678. ℣. Per. Tres modi vivendi in Monaſteriis: Commodè, mediocriter, & cum penuria. ibid. verſ. Abſque.

Vide etiam: *Clauſura monialium. Viſitatio.*

Moniales. Diſpoſitiones factæ de Monialibus non habent locum in Monachis. 102. ℣. Cum.

Moniales Ordinum militarium ſunt veræ Religioſæ. 646. ℣ Not. 2.

Moniales præſertim clauſæ, nec vocandæ perſonaliter, nec trahendæ in judicium, etiamſi velint. 232. c. 2. Principes à Pontifice rogantur, ut Moniales per Procuratores litigare permittant, 657. v. 4. Epiſcopis autem, & Prælatis, ut idem faciant etiam in Homagiis, injungitur: ibid.

Moniales, ſi vel in ſe invicem, vel in Clericos violentas manus iniecerint, per Epiſcopum ſunt abſolvendæ. 951. c. 35.

Mora ſua cuique eſt nociva, non autem aliena. 511. v. Subiungit.

Morbi causâ nullus Clericus privandus eſt beneficio. 533. ℣. Nullus. Nullus morbus impedit promotionem ad Ordines, exceptâ leprâ: leproſo autem promoto debet dari coadiutor, aut ſuſtentatio. 124. ℣. Nota. Nulla infirmitas dirimit matrimonium. 756. ℣. Nota. 2. Morbum.

Mortis causâ facta donatio valet etiam inter coniuges. 792. ℣. Not. 2. Multis. Quando Canones pœnam mortis ſtatuunt, nomine mortis intelligitur excommunicatio. 872. ℣. Morte. & ſeq.

Mortuarium. Vide. *Portio Canonica.*

Mortuos quomodo Eccleſia liget, & abſolvat? 949. ℣. Quamvis. An Eccleſia poſſit excommunicare eos, qui poſt mortem primùm cognoſcuntur fuiſſe hæretici? ibid. ℣. Not. 2. & 3.

Motus proprius eſt, quod Papa facit ex mera liberalitate, aut ſolâ proprij animi inductione, nullis ad illud precibus permotus. 496 ℣. Si motu.

Motu proprio tunc ſolùm gratia cenſetur fieri, cùm expreſsè hæc verba ponûtur: *Motu proprio.* 496. v. Si Papa. ℣. Not. 2. Scribi debent hæc verba manu propriâ concedentis. Ib. Non repugnat motui proprio, rem eſſe petitam: modò preces non ſint cauſa conceſſionis. Ibid. Gratia motu proprio conceſſa eſt latè interpretanda, ut etiam nomine beneficij penſio intelligatur. 497. ℣. Etſi.

Mulieres honeſtæ non ſunt perſonaliter ad judicium evocandæ, aut invitæ trahendæ, niſi de cauſis in jure de ipſis expreſſis. 232. v. Mulieres. & ſeq.

Munera ſunt Iudicibus, & Aſſeſſoribus etiam ſecularibus prohibita. 449. c. 10.

Murus non ſacer adiectus conſecratæ Eccleſiæ, non improbabiliter ſit ſacer. 689. ℣. Oleum.

Mutilatio ſignificat membri ſciſſionem, & ſeparationem, cum effectu re ipsâ ſecuto. 860. v. Not. 4. Non incurrit irregularitatem, qui aliquem tantùm uſu membri privat. ibid. Aurium cartilago, dens, digitus, imò nec naſus intelliguntur per membra. ibid. Præcedens ſuſceptionem Ordinum facit abſolutè irregularem. Subſequens ſine culpa tantùm impedit eos actus, ad quos eſt inhabilis propter impotentiam, aut deformitatem. 533. ℣. Colligitur. Prohibetur Clericis, ne aut per ſe membrorum truncationem faciant, aut judicent inferendam, ſub pœna privationis honoris, & loci 710. verſ. Cùm Clericis.

Mutilantes, vel occidentes Parochum per ſe, vel per alios, privantur omnibus juribus, beneficiis, & feudis, & uſq; ad quartam generationem non admittuntur ad ullum Clericorum Collegium, nec ad Prælationes Regulares. 932. v. Prohibet.

Mutuum (ſive Meo-tuum) eſt res ex ſuo uſu conſumptibilis, cuius proprietas transfertur in alium ipſo petente, neceſſitatis, aut commodi gratiâ. 872. v. Not. 4. Si uſu non conſumatur, ſicut v. g. Equus, ager &c. dicitur commodatum, aut locatum. Ibid. Debet eſſe gratuitum abſque pignore. 567. v. Canon.

Mutuum ſtat periculo accipientis, etiamſi caſu fortuito pereat. 872. §. Not. 4.

Mutuans tenetur reſtituere, & mutuantem ſervare indemnem. Ibid. Religioſi prohibentur eſſe fideiuſſores, vel mutuam pecuniam recipere ultra communem providentiam, ſine licentia maioris partis Capituli, & Abbatis. 581. v. Prohibet. & ſeq. Si ſine licentia prædicta id fiat, irrita eſt fidejuſſio. ibid. Quod tamen limitatur. ibid. v. Textus.

N.

NATALIUM defectus. Vide: *Defectus natalium.*

Nativitatem prolis impediens ex libidine, vel odio, ut homicida tenetur. 851. c. 5.

Naturalia ſunt immutabilia. 614. v. Ex.

Neceſſitas ſemper excipitur in illis, quæ ſunt juris poſitivi humani. 695. §. Collige. In neceſſitate publica poteſt Princeps ſubditum privare rebus ſuis; debet tamen compenſare, quatenus poteſt. 904. v. Not. 7. Quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum in lege poſitiva, etiam Divina, non autem in naturali. 979. Reg. 4.

Negatio facit rem dubiam, exceptis quinque caſibus. 235. v. Non Eccleſiæ.

Negatio partis non inficit notorium, nec obſtat, quò minùs notorium habeatur, nec reddit rem dubiam. 319. v. Si factum eſt notorium. Quamvis negantis factum nulla ſit probatio, ſi tamen negans implicitè aliquid affirmet, probare permittendus eſt. 107. v. Textum. Ex negatione alicuius facti pro certo tempore, nō ſequitur affirmatio illius pro alio tempore. 967. v. Notat.

Negligentiâ reſcriptum ad lites perditur. 24. v. Not. 3. Quòd.

Negligentia præſumitur, quando quis reſcripto per annum non utitur. 24. v. Not. 3. Quòd.

Negligentia Procuratoris præiudicat, & imputatur domino, non autem dolus. 270. v. Procuratorum.

Negligentia ſtudioſæ nuncupatione intelligit Pontifex culpam latam. 937. v. Nota.

Negligentia Prælatorum ſupplenda. 140. v. Not. 8.

Negligentiam inferioris in conferendis beneficiis ſupplet ſuperior illi, ad quem devolvitur beneficium. 112. v. Mandat.

Inferior autem ipſo jure privatur poteſtate, &, quod agit, eſt nullum, nec admittitur purgatio moræ. 112. v. Nota quòd ad. Nec Archiepiſcopus, nec Capitulum poteſt ſupplere negligentiam Epiſcopi. 140. v. Not. 8. Epiſcopus poteſt ſupplere negligentiam inferiorum Prælatorum non exemptorum. ibid. & 170. §. Mandat. & ſeq. 113. v. Si. 664. v. Nota. ibid. c. 2. Si ſint exempti, poſſunt ſupplere auctoritate Apoſtolicâ. 113. v. Si. Nullâ conſuetudine induci poteſt, quò minùs Epiſcopus inferioris defectū ſupplere poſſit. 140. v. Nota.

Epiſcopus poteſt ſupplere negligentiam etiam delegati Papæ, ſi ex ea nutriatur peccatum. 170. v. Nota caſum ſingularem.

Negotiatio dicitur in commerciis. 967. c. 10.

Negotiationes lucri causâ prohibentur Clericis, non tamen juſtæ. 710. v. Sub. & v. Prohibentur.

Negotium dicitur in cauſis. 967. c. 10.

Negotia ſecularia prohibentur Clericis, & Religioſis. 709. Recenſentur. Nec poſſunt Clericis, & Religioſis imponi. 709. v. Habetur.

Nepos propriè dicitur filius ex filio, vel filia. 772. v. Et. Veruntamen jure, & communi uſu loquendi dicitur etiam Nepos filius fratris, aut ſororis. ibid. Nomine filiorum in favorabilibus veniunt etiam nepotes, non autem in odioſis. 117. ℣. Nota. 3.

Nobiles vocantur perſonæ ſublimes. 475. v. Circa.

Nobilis eſt, qui non tantùm libertatem, ſed etiam generoſitatem trahit à parentibus, vel obtinet à Principe. 922. verſ. Not. 2.

Nobiles genere, moribus, aut animo proni ſunt ad dona. 581. v. Nobilitas. & ſeq. Promiſſiones Nobilium fatentur plerique habere vim juramenti: potiùs tamen ex conſuetudine Germaniæ, quàm certâ lege. 219. v. Super. 715. v. Not. 2. Mutuo. Donatio facta uxori juveni, & Nobili, à marito ſene, & ignobili valet. 793. v. Not. 2. Multis.

Nobilibus, & ingenuis indicitur facilior purgatio canonica,

quæ

quàm ſervis. 922. v. Nobilis. v. Not. 2. Non debent tamen ſeculari Canonici virtute Nobiles, etiamſi genere non ſint, etiam in illis Eccleſiis, ubi ex antiqua, & inviolabiliter obſervatâ conſuetudine non niſi genere Nobiles, & liberi ſolent recipi. 477. v Cùm Epiſcopus. Non valet conſuetudo, aut ſtatutum, ut ſoli nobiles excluſis aliis recipiantur, ſed tanquam irrationabilis reprobatur. ibid. v. Non generis. & ſeq.

Nocere, vel prodeſſe regulariter non poteſt alteri res inter alios acta, ſive intra, ſive extra judicium; exceptis certis caſibus. 401. v. Quamvis. & ſeqq. 397. v. Cùm ſuper. v. Not. 3.
Alienans rem meam ſine meo conſenſu, eàmque accipiens, non poteſt mihi nocere, & damno eſſe. 557. v. Iam.
Cui non nocet ſententia, non nocent acta. 376. v. Nota. 2.

Nolo, aut *Nolumus* in literis Apoſtolicis indicat diſpoſitionem novam præter Ius, & non declarationem tantum veteris juris. 411. v. Biennio.

Norbertini. Vide: *Ordo Præmonſtratenſium*.

Notarius. 303. v. Publica. Semper adhibendus eſt, ſi haberi poſſit in judicio tam ordinario, quàm extraordinario. ibid. c. 11. Si non poſſit haberi, debent aſſumi duo alij viri idonei: quia unus, quantumcunque idoneus, non æquiparatur notario: duo autem æquiparantur. ibid. v. Publica. Fides notarij æquivalet duobus teſtibus. 338 v. Nota. 2. Vt alius notarius perficiat, aut publicet inſtrumentum, de quo alter fuit rogatus, quinque requiruntur conditiones. 340 v. Ad petitionem. Officium notarij publici prohibetur Clericis in ſacris Ordinibus conſtitutis ſub pœna ſubtractionis beneficij. 710. v. Iuben. Eandem prohibitionem non eſt dubium, extendi ad Monachos, & Religioſos in ſacris conſtitutos. Ib. v. Pro. Limitatur tamen ad eos tantùm, qui in cauſis profanis coram Iudice laico hoc officium exercent. Ibid.

Nothus 777. v. Nihilominus.

Notorium factum communiter dicitur delictum, non contractus: quia communiter non hi, ſed illa ſolent eſſe notoria. 329. v. Timore ad finem.

Notorium eſt, cui adjungitur valde plena notitia, inducens indubitatam probationem, diſcuſſione non egentem. 798. v. Sumitur.

Notorium eſt, quod vel per confeſſionem, vel legitimam probationem, aut per evidentiam rei, quæ nulla poſſit tergiverſatione celari, notum fit. 359. v. Manifeſtum. Tripliciter poteſt aliquid eſſe notorium. Per ſententiam judicis definitivã. Per confeſſionem in judicio. Per evidentiam rei. 455. v. Niſi.
Omne, quod in judicio probatur, eſt notoriũ. 290. v. Ante.
An, & quando ſententia judicis faciat notorium. 971. v. Capitulum. Quando ſcelus notorium eſt per evidentiam operis, non eſt opus accuſatore, ſed tantùm ſententiâ. 798. v. Sumitur. Exceſſus notorius examinatione non indiget, poteſt tamen fieri ad cautelam, ſi non reſiſtant, qui deberent probare exceſſum. 69. v. Exceſſus. Vt copula v. g. Clerici dicatur notoria, ſufficit, ſi publicè teneat concubinam. 766. v. Not. 2. Ex.

Novale jure civili eſt terra præciſa, vel proſciſſa, quæ anno ceſſavit. 619. v. De. 966. v Novale. 970. c. 21. Et hoc modo opponitur agro reſtibili. Ibid. Alij vocant ſylvam, quæ extirpatis arboribus ad culturam redigitur. 619. Iure autem Canonico intelligitur ager de novo ad culturam redactus, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuerit. Ibid. & 916. § Rationem. & c 33. 966 §. Novale. 970. c. 21. Hoc modo ſumitur in privilegiis Religioſorum, & piorum locorum ex mente Pontificum. 966. v. Novale. 970. c. 21. Neque hæc, neque prior acceptio repugnat juri civili. ibid. Ius decimandi, & privilegium exemptionis à Decimis non comprehendunt novalis. 619 §. Not. 4. & §. Quòd. 623. c. 25. Vide: *Decima ex novalibus*.

Novi operis nunciatio quid? & quouſque ſe extendat? 901. §. Pro. §. 2. Fieri. 902. §. Cùm Archiepiſcopus. 903. §. Ædificationem. & §. Nota denique. Cui fieri debeat, & quibus modis fiat, quibúſque remittatur hæc nunciatio? 901. §. 2. Fieri. & ſeqq. Effectus nunciationis non remiſſæ proprius eſt, quod omne ædificatum poſt illam ſit demoliendum expenſis illius, qui ædificat, ſive jure, ſive injuriâ aliquid conſtruatur. Ibid. & 902. §. Sive. Si denunciatus ante remiſſionem pergat ædificare, & deinde velit agere ſuper jure ſuo, negatur ei actio. Ibid. §. Cùm Archiepiſcopus. Non tamen repellitur ab agendo ipſo jure, ſed opus eſt exceptione (& quidem ante litis conteſtationem) nunciantis, & ſententiâ judicis. Ibid. §. Cùm cautum. Si nuncians non excipiat ante litis conteſtationem, ædificans verò doceat jus ſuum, fertur pro eo ſententia ſine deſtructione operis. Ibid. Si notorium ſit, nunciantem nihil juris habere, non eſt opus demoliri, quæ poſt denunciationem ædificata ſunt, ſed tantùm in caſibus dubiis. 902. v. Not. 2. Non. Quid agendum, ſi opus novum nunciandum ſit exiſtenti in dignitate, vel magiſtratu? Ibid. §. Not. 2. Quòd. Nuncianti conceduntur tres menſes, ut deliberet, an velit de jure ſuo docere, aut cautionem acceptare ab ædificante de demoliendo. 901. §. 4. 903. §. Is. Si nuncians intra tres menſes nõ doceat de jure ſuo, denunciatus, traditâ dictâ cautione, poteſt pergere. Ibid. §. Non. Omnia ſunt recepta ex jure civili, quæ traduntur de nunciatione novi operis. 902. §. Not. 3.

Novitiatus. Ad Novitiatum admittere de jure communi ſpectat ad Abbatem, & conventum ſimul. 641. §. Si. An Abbas tantùm teneatur petere conſilium, an etiam ſequi? Ibid. v. Ad.
Conſuetudo communis habet, quòd teneatur ſequi. ibid.
Alicubi tamen ad ſolum Abbatem ſpectat. Ibid. v. Si. & ſeq. Si ſpectet ad ſolum Abbatem, eo mortuo non poteſt quis admitti. Aliàs poteſt conventus. Ibid. Per Novitiatus ingreſſum non vacant beneficia Eccleſiaſtica. 526 Reg. 46.
Infra annum probationis alteri non ſunt conferenda, niſi voverit Religionem, aut profeſſionem fecerit ante datam reſcripti. Ibid. & 640. v. Beneficium. Interim per alium (aſſignatâ ipſi congruâ portione) provideri debet. Ibid. Non prohibetur tamen ante ingreſſum reſignare, aut renunciare beneficium. Ibid. v. Non. Tridentinum univerſim decrevit, profeſſionem factam ante finem Novitiatûs, & annum decimum ſextũ ætatis, eſſe invalidã. Ibid. v. Hæc. 636. v. Ideóque. Conjuges autem, ſi ad Religionem tranſeant ante matrimonij conſummationem, juxta aliquos non tenentur expectare annum, ſed infra bimeſtre profiteri poſſunt. 636. v. Not. 2. 647. v. Infra. Iuxta Cordubam Profeſſus Religionis non mendicantis tranſiens ad aliam non mendicantem non habet opus novo anno probationis. Ibid. Idem generaliter de quovis tranſeunte ad aliam religionẽ tenet Henriq. & Sorbus. Ibid. Sed bene negat Sanchez. Ibid. Quando profeſſio fuit irrita, ad eius ratificationem non eſt opus novo Novitiatu. Ibid. Moniales Ordinis Prædicatorum poſt expletos ſedecim annos poſſunt profiteri in mortis articulo, etiamſi Novitiatum non abſolverint, vi Bullæ Pij V. quæ incipit: *Summi Sacerdotij cura*. Ibid. In Ordinibus militaribus non habet locum Concil. Trid. de ætate poſſeſſionis, & anno Novitiatûs. Aliqui tamen affirmant eos edidiſſe ſtatutũ Concilio Trident. conforme. Ibid. Concurrente juſtâ causâ, putant aliqui, Novitium, & Monaſterium renunciare poſſe anno Novitiatûs, etiam poſt Trident. ſed contrarium in judicando, & conſulendo tenendum. 637. v. Vterque. & ſeq. Quomodo hæc ſententia locũ habere poſſit? Ibid. v. Sed. Quando ſecularis petit ingredi religionem, volens ſibi conferri aliquod beneficium regulare, poteſt eius profeſſio admitti ante annum Novitiatûs abſolutum. 529. v. Hæc.

Novitij gaudent privilegio fori. 703. v. Not. 2. Hanc. Renunciatio bonorum non facienda à Novitio ante annum probationis elapſum. 640. v. Mandat.

Novitius poteſt ordinari ab eo Epiſcopo, in cuius Diœceſi agit Novitiatum. 638. v. Non.

Novitij non impediendi, quò minùs intra annum probationis tranſeant ad alium Ordinem, ſub excommunicatione. 640. c. 2. Ingreſſus cum voto ſimplici Religionis, ſi exire velit, debet ſaltem ad ſaniorem tranſire. 635. c. 9. 638. c. 20. 639. c. 23. Ingreſſus autem ſine tali voto, poteſt ante profeſſionem ad ſeculum remeare. 638. c. 20. 639. c. 23.

Nox. Iudicium Eccleſiaſticum, an valeat noctu extra caſum neceſſitatis? 150. v. Nota 3.

Nullaterrenſes olim dicti ſunt Epiſcopi Titulares, qui nullum Epiſcopatum defacto habebant, ſed ſolum Titulum. 171. v. Nota 2.

Numiſma idem, quod aureus, ſolidus, florenus auri de Camera, ſive Ducatus. 519. v. Hæc.

Nuncius Apoſtolicus. 163. v. Not. 2. Vide: *Legatus miſſus*.

Nuncij miſſio ad ſuperiorem, quos pariat effectus? 428. v. 1. v. 2. v. 3. & v. Ad.

Nuptiæ quo tempore, & ritu celebrandæ? 262. c. 4. 794. c. 1. v. Benedictionem. & c. 3. 262. c. 4. 794. c. 1. & 3. Ante certi-

certitudinem mortis viri prohibet Lucius III. deinceps ad ſecundas nuptias tranſire. 794. c. 2. Quæ jam tranſivit, ſed adhuc de morte dubitat, debitũ non deneget poſtulanti. Ibid.

Si redeat prior maritus, relicto ſecundo ad eum debet uxor reverti. Ibid. Mulier nubens tempore luctûs jure civili eſt infamis, non autem jure canonico. Ibid. c. 4. & 5.

Nutrices infantium Iudæorũ. 841. v. Iudæorum. 842. v. Conſtantinus, v. Etſi. & ſeq.

O.

OBEDIENTIA debetur ab omnibus Chriſti fidelibus de neceſſitate ſalutis Romano Pontifici. 184. ℣. Omnes. Omnimoda libertas, & exemptio contra Papam præſcribi non poteſt, licèt poſſit contra alios. In temporalibus tantùm poteſt quidem, ſed non niſi à Principibus, & Magiſtratibus. 385. ℣. Dien. 3. Omnes principes terræ, ſicut cæteri homines ex præcepto S. Petri Epiſcopis obedire debent. 180. ℣. Omnes, & ſeq. Principes Eccleſiaſtici habentes bona feudalia, meritò recognoſcunt Imperatorem, eique in temporalibus obedire debent. 555. ℣. Ratio. Abbates, & Sacerdotes Diœceſanâ lege ſubiecti, ad obedientiam Epiſcopis præſtandam cenſuris compelli poſſunt. 181. ℣. Reſcribit. Ordinati à ſummo Pontifice debent nihilominus obedire Epiſcopis. 181. ℣. Quærenti. Quibus ſimplex tantùm beneficium confertur, olim ſufficiebat manualis obedientiæ promiſſio. 180. ℣. Clericum. Quibus autem diſpenſatio rerum Eccleſiaſticarum (hoc eſt adminiſtratio, non cura animarum) committebatur, ab iis juramentum, & ſcripta obedientiæ promiſſio exigebatur. 180. ℣. Clericum. Hodie omnes beneficiati tenentur juramentũ obedientiæ præſtare Epiſcopo, ſaltem in hac Diœceſi Auguſtana. Ibid.

Obedientia præferenda eſt caſtitati, & paupertati. 976. c. 1. Quorundam. Inobedientes Priori ſuo, excommunicatione, & juramento ad eiuſdem obedientiam reducuntur. 182. c. 10.

Religioſus habens beneficium non facilè eximitur ab Obedientia, niſi expreſsè addatur, quod non poſſit amoveri. 525. ℣. Rationem. Abbas æger, & de vita deſperans non poteſt validè abſolvere ſubditos ſuos ab obedientia. 109. ℣. Abbas. & ſeq. In quibus filij teneantur obedire parentibus, vel tutoribus? in quibus non? 630. ℣. Not. 5.

Oblati pleno jure qui? 916. ℣. Non. 628. ℣. Apparet. Poteſt quis dedicare ſe, & ſua monaſterio abſque eo, quòd fiat Religioſus. Tales etiam dicuntur oblati, & ſunt quaſi ſervi monaſterij. 606. ℣. Se. Quomodo oblati differant à converſis? 628. ℣. Apparet.

Oblati gaudent privilegio fori, etiamſi non ſint Religioſi. 703. ℣. Not. 2. Hanc.

Oblati non pleno jure vocantur confratres Religioſorum. Vide: *Confratres.*

Oblationes in genere dicuntur, quidquid offertur Eccleſiæ, etiam extra templa de propriis, & licitis rebus. 968. c. 13. 973. c. 29. 591. ℣. Nullus. 592. ℣. Not. 4. Strictè autem, & ſecundùm cõmunem loquendi uſum oblatio vocatur, quod Sacerdoti offertur in Miſſa. 968. ℣. Etſi. Vocantur pes altaris, & non computantur in portionem congruam. 470. ℣. Not. 2. An, & quando ſubditi ad eas obligentur? 968. ℣. Etſi. Non licet eas laicis concedere ſub pœna depoſitionis à ſtatu, hoc eſt, officio. 621. c. 17. 622. ℣. Nota denique. Qui eas tradit, accipit, aut obtinet poteſtate ſeculari, eſt raptor, & ſacrilegus. 968. c. 13. Quomodo oblationes fidelium in primitiva Eccleſia fuerint diſtributæ. 589. ℣. Not. 4.

Oblationes, quæ ſub Miſſis Religioſorum fiunt, non ſpectant ad alios Prælatos, ſed ad Religioſos. 899. c. 16. Et implicitè. 900. ℣. Gregorius.

Obligatio eſt vinculum juris, quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſervandæ, vel ſolvendæ. 186. ℣. Not. 2.

Obligationi ex parte adverſarij reſpondet actio, ſive petitio. 186. ℣. Not. 2. Nulla eſt obligatio in amentia facta. 636. ℣. Extra.

Obligationes valde difficiles, (qualis v. g. eſt reſtitutio) non præſumuntur, ſed debent exprimi. 592. ℣. 2. Prælatus non poteſt obligare Eccleſiam ſuam, fidejubendo, mutuum accipiendo, alienam obligationem in ſe recipiendo, ſub pœna ſuſpenſionis ab adminiſtratione etiam ſpirituali. 582. ℣. Cap.

Obligant ad ratiocinia, etiam depoſito officio, ordinarii nequiũt, quàm diu lis mota, vel proximè movenda de dolo durabit. 123. ℣. Eccleſia. Quomodo obligent juramenta, leges, vota. Vide: *Iuramenti obligatio. Legis obligatio. Voti obligatio.*

Obreptio propriè committitur exprimendo falſum pro vero. 20. ℣. Per fraudem.

Obſequia mutua conjugum. 756. ℣. Not. 3. Qui prohibent ne clericis quidquam vendatur, ne panes eis coquantur, vel alia obſequia præſtentur, eo ipſo excommunicantur. 708. ℣. Dominos.

Occiſio filij eſt impedimentũ matrimonij, non tamen dirimens, ſed impediens. 848. ℣. Ex. & ibid. c. 2. Quid dicendum de infantibus, qui mortui reperiuntur in lecto parentũ. 849. ℣. De infantibus.

Occultum, ſeu quod latenter, &c. introductum eſt, nulla poteſt ſtabilitate ſubſiſtere. 979. Reg. 5. Omnia, quæ latenter, ſive clàm fiunt, ſunt ſuſpecta. Ibid. v. Omnia.

Occupanti primo conceditur, quod nullius in bonis eſt. 977. ℣. Not. 5. Fallit tamen hæc regula in libero homine. & reſacra. Ibid.

Occupatio, ſive ſervitiũ Epiſcopi, & Eccleſiæ eſt unum, & idem. 465. ℣. Supervacaneus. Epiſcopus non poteſt ultra duos Canonicos occupare in ſuo ſervitio. 465. c. 15. In certis caſibus, qui recenſentur, debet duos occupare. Ibid. v. Not. 2. Prælati non poſſunt Curatos occupare in ſuo, vel Eccleſiæ ſuæ ſervitio, (v. g. in officio Vicarii, Viſitatoria, Secretarij, &c.) niſi neceſſitas, vel utilitas Eccleſiæ illius curatæ poſtulet, ſed tantùm Canonicos. 462. ℣. Ne.

Oculus Canonicus. 859. ℣. Not. 3.

Oeconomus dicitur, cui res Eccleſiæ gubernandæ demandantur. 258. ℣. Not. 2.

Oeconomus idem eſt, quod Syndicus, Procurator, vel Actor in cauſa Vniverſitatis, vel Collegij. Ibid. A quo debeat conſtitui? Ibid. Conſtituendus eſt Oeconomus in Eccleſia vacante, ad quam præſentatus, ex quacunque cauſa, inſtitui nõ poteſt. 169. ℣. Fraternitati. Quodnam ſit Oeconomi officium? Ibid. ℣. Ponatis. Si unus ſit, debet eſſe Sacerdos. Ibid.

Poteſt tamen adiungi ſecularis, qui fructuum curam habeat. Ibid.

Offenſa. 194. c. 3. 971. c. 24. 980. Reg. 9.

Officiales Curiæ jubentur per regulas Cancell. Alex. VII. nihil petere ultra debitum. 531. Reg. 67.

Officialis Epiſcopi abſolutè, vel cum addito Principalis eſt Vicarius Generalis, qui cum Epiſcopo unum facit conſiſtorium. 40. ℣. Principalis. ℣. In. 130. ℣. Not. 3. 131. ℣. Not. 2. 2. & 3. Vbi à Vicario Generali diſtinguitur (ſicut in Germania) conſiſtorio tantùm præeſt in cauſis matrimonialibus, & decimalibus. 141. ℣. Not. 5. Non poteſt eſſe delegatus Papæ, niſi ſit ſaltem Canonicus Cathedralis Eccleſiæ. Ibid.

Officialis Foraneus eſt, qui ſolùm conſtituitur in aliqua parte Diœceſis, & ad certos actus, nec facit unum conſiſtorium cum Epiſcopo. 40. ℣. In. Quilibet Dominus obligatur ex culpa Officialis, ſi negligentem præpoſuit, aut ſciens toleravit. 141. ℣. Not. 7.

Officium, prout diſtinguitur à dignitate, & perſonatu, eſt adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum ſine juriſdictione, & prærogativa in Choro, vel Capitulo, quale habent Syndici, Procuratores, Caſtaldi, Sacriſtæ, &c. 52. ℣. Not. 3. Aliquando eſt nomen cõmune dignitati, & perſonatui. Ibid. Expoſiti ſunt capaces aliquorum Officiorum Eccleſiaſticorum: non tamen officij S. Inquiſitionis, Eccleſiarum Cathed. Collegiorum, & dignitatum maiorum. 849. ℣. Not. 4.

Officium S. Inquiſitionis. Vide: *Inquiſitionis S. Officium.*

In Religione fit mutatio officiorum ex levibus cauſis, ſaltem inter ſubditos. 810. ℣. Circa.

Officia ſecularia prohibẽtur Clericis. 450. c. 15. 451. c. 1. & 16. 458. ℣. Apparet. Concil. Tolet. & Lateran. prohibet Iudæos publicis officiis præfici ſub gravibus pœnis. 843. ℣. Quod. Idem mandat Gregorius IX. Ibid. ℣. Mandas. Hoc tempore, & in noſtris partibus Iudæi omnium civilium munerum ſunt incapaces. Ibid. ℣. Hoc.

Oleum non conſecratum poteſt miſceri conſecrato. 688. ℣. Altare. 689. ℣. Oleum. Non benedictum admixtum benedicto, conſecrationem recipit. 689. ℣. Oleum.

Onera tranſeunt cum univerſitate rerum in alium per locationẽ, emptionem, &c. 667. ℣. Not. 2. Res habens onus annexum, etiamſi ad Eccleſiam, vel Eccleſiaſticos perveniat, cum ſuo onere venit. 687. ℣. Sancit. & ſeq. Monaſteria debent

eſſe

Digitized by Google

eſſe exempta ab omnibus oneribus, & præſtationibus novis, non autem ab initio legitimè conſtitutis. 678. ℣. Per.

Oppigneratio. 577. ℣. Not. 3. Homo liber nec oppignorari, nec in pignus recipi poteſt, ſub pœna perdendi debiti: exceptis ſex caſibus. 577. ℣. Lex.

Orare publicè poſſumus, & ſacrificare pro excommunicatis toleratis: imò poſſunt nominari in oratione, ſi abſit ſcandalum. 946. ℣. Nota denique.

Oratoria, ſi cùm Epiſcopi auctoritate Divinis officiis deſtinata ſint, gaudent jure Aſyli, etiamſi nec conſecrata, nec benedicta ſint. 700. ℣. Not. 3. Non tamen eodem modo violantur, quo Eccleſiæ. Ibid.

Oratoria privata non conſecrata, aut benedicta non gaudent jure Aſyli, etiamſi per privilegium Miſſam ibi celebrare liceat. Ib. & 685. ℣. Inhibet. & ſeq.

Oratoria privata non habentia Campanas non gaudent privilegiis Eccleſiarum, ſed poſſunt deſtrui pro nutu Domini. 908. ℣. Not. 2. In. 685. ℣. Inhibet. & ſeq. Ex Oratoriis privatis non ſunt petendæ procurationes. 685. ℣. Inhibet. & ſeq. Non ſunt propriè loca Religioſa. Ibid.

Ordinarius communiter vocatur Epiſcopus. 138. ℣. Nota. 139. §. Not. 2. Abbates Epiſcopalem juriſdictionem habentes, nullique Ordinario ſubiecti, ſunt verè ordinarij. 740. ℣. Illius. Etiam Vicarius Generalis Epiſcopi verè eſt Ordinarius. 141. §. Not. 6. 740. §. Illius. Canonici Metropolitani Mediolanenſis Eccleſiæ vocantur omnes Ordinarij. 884. §. Cùm.

Ordinatio non ſemper ſignificat collationem Ordinũ, ſed quandoque collationem beneficiorum Eccleſiaſticorum. 107. ℣. Mandat. 111. v. Cùm Prælati. Sumitur etiam pro ipſa Eccleſia, vel beneficio obtento. 590. v. Presbyter. Interdum idem eſt, quod proviſio Eccleſiæ. 671. v. Illas. & ſeq. Interdum idem, quod electio. 552. v. Cùm B. Quomodo Epiſcopus debeat ordinare Eccleſias in diſcordia patronorum. 665. v. Cùm. Hoſpitalia ordinare debet ad eas utilitates, ad quas ſunt conſtituta. 659. v. Xenodoch.

Ordinis Sacramentum in communi imprimit characterem, ideóque non poteſt iterari. 115. v. Sacramenta. Valor non poteſt detrahi Ordinationi factæ à vero Epiſcopo. 471. v. Concordat. Nullus Epiſcopus ordinet ſubditum alienum, aut peregrinum ſine dimiſſorialibus. 614. v. Hic. 828. v. Peregrini. 119. v. Not. 2. Si. Epiſcopus, qui tantùm renunciavit loco, non autem dignitati, rogatus ab alio Epiſcopo poteſt liberè ordines conferre, ſicut antè. 114. v. Epiſcopus. Si autem renunciavit utrique, tantùm poteſt conferre licitè minores ordines. Ibid. Epiſcopus excommunicatus validè confert omnes ordines, ſicut renuntians, ſed nullũ licitè. Ibid. v. Hoc. Irregulares poſſunt quidẽ validè, ſed non licitè ordinari. 859. v. Not. 4. 959. v. Not. 3. Vide: *Irregularitas.* Nominatim non ſunt ordinandi bigami. 125. Tit. 21. Corpore vitiati. 123. Tit. 20. Filij Presbyterorum, aliiique illegitimi, niſi ſint Religioſi. 115. Tit. 17. Obligati ad ratiocinia. 123. Tit. 19. Servi, niſi priùs manumittantur. 120. Tit. 18. 745. v. Not. 2. Coniugati, niſi ab uxore continentiam profitente fuerint abſoluti. 645. c. 5. Toto. Infames notoriè. 871. v. Colligitur. Lenitatis defectum habentes. 860. v. Proteſtando. & ſeqq. 858. c. 24. 897. c. 10. Homicidæ, & mutilantes. 860. v. Not. 4. 851. c. 5. 857. c. 19. Anabaptiſtæ, hæretici, eorúmque fautores, & filij &c. 860. v. Not. 4. Ordines illegitimè ſuſcipientes, aut in cenſura miniſtrantes. Ibid. Aut in ordine, quem non habent. 893. c. 1. Expoſiti ſunt capaces Ordinum. 849. v. Not. 4. Novitij poſſunt ordinari ab eo Epiſcopo, in cuius Diœceſi Novitiatum agunt. 638. v. Non. Decreta de temporibus ordinationum, & qualitatibus ordinandorum, remittuntur ad Trid. 113. Tit. 11.

Ordinationi præmittendum ſcrutinium duplex, ſive examen Ordinandorum. 113. Tit. 12. Noti, & digni non ſunt examinandi. 894. v. Furtivè. Ignoti, etiamſi digni ſint, niſi examinentur, ſunt deponendi. 114. v. Denique. Ab hoc examine non excipiuntur præſentati ab Univerſitatibus, ſed ab examine prævio collationi beneficiorũ non curatorum. Ibid. v. Errat. Promoti ſine dimiſſorialibus, vel extra tempora à jure ſtatuta, vel ante legitimam ætatem ſuſpenduntur, &, ſi ſuſpenſi miniſtrent, ſiunt irregulares. 519. Reg. 24. Quid agendum cum Clericis furtivè, vel per ſaltum promotis. Vide: *Clericus furtivè ordinatus. Clericus per ſaltum promotus.*

Recipientes ordines ab Epiſcopo excommunicato, ſuſpenduntur ab exceptione: ſed ab Epiſcopo poteſt diſpenſari. 114. v. Hoc.

Ordinati à ſchiſmaticis, & hæreticis prohibentur eligi, & electi ab exercitio ordinum repelluntur. 61. v. Si. Recipientes maiores ordines ab Epiſcopo, qui loco, & dignitati ceſſit, ſuſpenduntur ab executione, ſed, ſi ignoranter fecit, poteſt diſpenſare Epiſcopus. 114. v. Epiſcopus. Clerici ſeculares, qui ſciunt, ſe eſſe excommunicatos, & ſacros ordines accipiunt, perpetuò ſunt deponendi. Ignari autem juris, vel facti, licet non poſſint abſolvi ab Archiepiſcopo, vel Epiſcopo, poſſunt tamen Papæ intimari. Regulares, qui ſcienter in excommunicatione ordines ſuſcipiunt, ab executione maneant ſuſpenſi: cùm ignaris autẽ juris, vel facti poſt peractam pœnitentiam Abbas poſſit diſpenſare, niſi factum ſit enorme. &c. 950. c. 82.

Ordinati à ſummo Pontifice debent nihilominus obedire Epiſcopis. Plus tamen aliquid ipſis deferendum. 181. v. Quærenti.

Ordines maiores, ſive ſacri. Ordinati abſque titulo olim erant ſuſpenſi ab exercitio ordinum: ſed Innoc. III. tantùm voluit, ut ordinans tam diu teneatur alere ordinatũ, donec beneficiũ acquirat. 470. c. 16. Quamvis Trid. pœnas antiquorum Canonum innovaverit, probabilius tamen eſt, ſolam prædictam obligationem alendi, non autem ſuſpenſionem ab exercitio eſſe innovatam. 471. v. Concordat. Si coniugatus promoveatur ad Epiſcopatum, ſemper neceſſarium eſt, ut uxor ingrediatur Religionem. 645. v. Niſi. Decreta de ætate, qualitate, & ordine præficiendorum. 815. Tit. 14. Ad quid teneatur ſervus, ſi, inſcio, aut contradicente Domino, Epiſcopo verò ignorante, ordinetur Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos. 121. v. I. Formula præſentandi ad Diaconatũ, vel Presbyteratũ. 113. v. Quando. Subdiaconatus in primitiva Eccleſia non erat ordo ſacer, nec Subdiaconus permittebatur ſacra vaſa attingere, nec poterant eligi in Epiſcopos. 122. v. De. A tempore S. Greg. Magni, & Urbani II. eſt ordo ſacer, poſſúntque attingere vaſa ſacra, & in Epiſcopos eligi, ſi præclaræ ſcientiæ, & religionis exiſtant, & cum licentia Papæ, vel Archiepiſcopi. Ibid. v. Reſpondet. Licet omnes ordines ſint ſacri, primi tamen tres per excellentiam dicuntur ſacri, quia res ſacras proximè contingunt. Ibid. De Presbyteratu, & Diaconatu certum eſt, eſſe Sacramentum. De Subdiaconatu fatetur Bellarm. non eſſe tantam certitudinem. Ibid. Qui ſunt in maioribus ordinibus, dicuntur habere gradum in Eccleſia: reliqui dicuntur ſine gradu. 448. v. Clericus ſine. Sacris ordinibus annexũ eſt votum continentiæ. 116. v. Quod. Subdiaconatui annexuit illud primus S. Gregor. Magnus. 122. v. De. Jure Apoſtolico, & Eccleſiaſtico rectiſſimè eſt annexum Ordinibus ſacris. 458. v. Orientalis. Suſceptio ſacri Ordinis diſſolvit ſponſalia, & dirimit matrimonium poſtea initum. 751. v. Not. 2. 717. v. Not. 3. 749. v. Not. 1. v. De. 647. v. Not. 6. Nunquam licuit etiam in Græca Eccleſia poſt ſacros Ordines matrimonium contrahere. 749. v. Nota 2.

Ordines minores multi exiſtimant eſſe Sacramenta. 122. v. Reſpondet. Ad Ordines minores non requiritur Titulus. 119. v. Obſerva. 4. Super defectu natalium ad minores ordines, & beneficium ſimplex poteſt diſpenſare Epiſcopus. Ibid. & c. 1. Jam olim omnes quatuor ſimul unâ die ex conſuetudine conferri potuerunt: non verò ſimul cum illis Subdiaconatus. 895. v. Iuxta. Si etiam hoc conſuetudo alicubi introduxerit, licebit, non obſtantibus interſtitiis, quæ contrariã conſuetudinem non excludunt. Ibid. In noſtris Provinciis, nominatim in Auguſtano Epiſcopatu hæc conſuetudo non eſt. Ibid. Clericis in minoribus licet ducere uxores, ſed tunc ipſo jure vacant eorũ beneficia. 448. v. Clericus. 456. v. Ad.

Ordo dignitatis. Dantur triplicis generis dignitates Eccleſiaſticæ. 52. v. Duas. In Cathedralibus poſt Præpoſitum Decanus, Cuſtos, Scholaſticus, & Cellarius inter Prælatos numerantur. 135. v. Sunt. Poſt Romanam Eccleſiam Conſtantinopolitana primum, Alexandrina ſecundum, Antiochena tertium, Hieroſolymitana quartum locum obtinet. 913. c. 23. In dubio, qualis honor novæ dignitati ſit tribuendus, attendatur conſuetudo, jus commune, & praxis aliarum Eccleſiarum. 45. v. Secundùm.

Ordo Proceſſûs judicialis. Vide: *Iudicii forma.*

Ordo titulorum juris eſt ſæpe arbitrarius, nec ita accuratus: quin in titulis connectendis ſæpe fruſtra laborent interpretes. 142.

Tit. 29

Digitized by Google

Tit. 29. 215. Tit. 43. 369. v. Not. 1. in fine. 535. Tit. 7. 850. Tit. 12.

Ordo hiſtoriæ Evangelicæ. 967. c. 7. & v. Hæc. S. Joannes Evang. narrans, Chriſto mortuo apertum latus, tectum tenuit ordinem: contraria hæreſis damnatur. 2. v. DEI Filius. & ſeq.

Ordo Religioſus in communi. Concil. Lateranenſe ſub Innoc. III. prohibet, ne quis novam religionem inveniat, ſed, ſi voluerit, unam ex approbatis aſſumat. 661. c. 9. Ante hoc concilium inſtitutio, & approbatio ordinum pertinebat ad Ordinarios: nunc verò opus eſt auctoritate Papæ. Ibid. v. Meritò. Ordines poſt Lateranenſe inventi, nec à Papa approbati, à Concil. Lugdun. ſub Greg. X. revocantur. Ibid. v. Quod. Confirmatos autem mendicantes poſt prædictum Concilium ita vult ſubſiſtere, ut non ſe propagent, nec ſua vendant ſine licentia Papæ ſpeciali. Ibid. Perſonis Ordinum talium non licet prædicare, abſolvere, aut ſepelire externos. 661. v. Quod.

Singulis conceditur licentia generalis ad alios ordines tranſeundi, non autem toti ordini, aut conventui, ut ſe, & loca ſua transferat ſine ſpeciali licentia. Ibid. Hâc tamen conſtitutione non comprehenduntur Prædicatores, Minores, Eremitæ S. Auguſtini, & Carmelitæ. Ibid. Neque inſtitutũ Sacerdotũ in communi viventium ſuperioribus annis inchoatum, quia non eſt ſtatus Religioſus. Ibid. v. Meritò. A Bonifacio VIII. prohibentur omnes mendicantes novas domos recipere, aut receptas hactenus mutare, vel quovis modo alienare ſine licentia Papæ ſpeciali (exceptis cellis Eremitarum) ſub pœna nullitatis. 900. v. Perpetuo. Tranſgreſſores huius conſtitutionis excommunicat Clemens V. 934. c. 3. Quando dicuntur tantùm quatuor ordines mendicantes approbati, intelligi debet de inſtitutis ante Concil. Lateranenſe ſub Innoc. III. vel Lugdunenſe ſub Greg. X. 661. v. Conſtitutio. Ordines mendicantes non ſunt capaces beneficiorũ Eccleſiaſticorum. 529. v. Hæc. Reliqui ſunt. Ibid.

Ordo Beatarum S. Dominici. 647. v. Not. 7.

Ordo S. Benedicti. In Prioratibus non habitet unus ſolus, ſed vel plures, vel ſecularis Clericus. 663. v. Cùm quidam. Abbates ad hoc, monitione præmiſsâ, cenſuris compellendi. Ibid.

Ordo Carmelitarum. 661. v. Quod.

Ordo Carthuſianorum. 633. v. 2. Eorum indultum circa Decimas Novalium non reſtringitur ab Alexandro IV. ad medietatem. 627. v. 2. Indultum.

Ordo Ciſtercienſium. Honorius III. prohibet inſtallationis ſolennitates fieri in electione Abbatũ huius Ordinis. 832. c. 43.

Idem jubet Epiſcopos promiſſione ſubiectionis, reverentiæ, & obedientiæ contentos eſſe, & non exigere munera. Ibid. Si Epiſcopus tertiò requiſitus, vel initio ſtatim benedictionem abſolutè neget Abbatibus his, poſſunt ſine ea omnia officia, etiam ordinis exercere. 811. v. Si. & ſeq. Ciſtercienſes non tenentur reſpondere Reſcriptis, niſi nominentur. 13. c. 6. Varia eorum privilegia circa Decimas. 619. v. Nota 2. 616. c. 34. 627. v. 2. Indultum. 907. c. 6. Abuſus Viſitatorum, & gravamina Ciſtercienſibus illata recenſentur, & prohibentur graviſſimè in Cap. Ad noſtram. De Cenſibus in Clem. 687. c. 2. Qui præſumunt exire ad aliud Monaſterium, vel Ordinem, ſi commoniti celeriter non redierint, redire compelluntur. 635. c. 7.

Ordo Cluniacenſium. 914. c. 16.

Ordo Eremit. S. Auguſt. 661. ℣. Quod.

Ordo Minimorum S. Franciſci de Paula. Non faciunt profeſſionem ante 18. annum. 634. ℣. Non. Neque huic eorum Regulæ Concil. Trid. derogat. Ibid.

Ordo Minorũ S. Franciſci Seraphici. Declaratio Regulæ S. Franciſci. 975. c. 3. 976. v. De. Quo veſtitu indui debeant Minores S. Franciſci, relinquitur judicio Superiorum, quod ſequendum ſub pœna excommunicationis. 976. c. 1. Quorundam. An Granaria ſint habenda, eorundem judicio relinquitur. Ibid. An Religioſi huius Ordinis habeant dominium, vel ſolum uſum in rebus uſu conſumptibilibus? 975. c. 3. 976. c. 1. Exivi. Conditiones pacis inter Minores, alioſque mendicantes, & Parochos Eſlingæ factæ. 186. ℣. Cùm. & ſeqq.

Ordo Prædicatorũ, & Minorũ, utpote quos evidens Eccleſiæ utilitas perhibet approbatos, nõ revocantur à Concil. Lugdun. 661. ℣. Quod. Benedictus XI. multa eis concedit, & explicat circa prædicationes, Confeſſionum auditiones, & ſepulturas. Sed Clemens V. eam Extravag. revocat, complura tamen relinquit non retractata. 921. ℣. Hæc. Prædicatores poſſunt ab excommunicatis, quibus concionantur, &c. eleemoſynam accipere. 957. c. 54. Prædicatores, & Minores habent privilegium celebrandi in Altari Viatico, ſine Parochialis juris præjudicio. 915. c. 3. Gravamina duodecim Prædicatoribus, & Minoribus à Prælatis Eccleſiarum illata recenſentur, & prohibentur. 899. c. 17. Statuta Bonif. VIII. à Clem. V. innovata pro pace inter Parochos, & prædictos ordines reſtauranda, circa Prædicationes, Confeſſiones, & ſepulturas. 681. ℣. Innovat. Iidem prohibentur auditores retrahere à ſolutione Decimarum, & animas corrumpere. 627. c. 1. Jubentur ſtare pactis cum Eccleſiaſticis conſentiente Capitulo factis, licet ſine conſenſu maioris auctoritatis, dummodo ſervent Cap. Dudum. De ſepult. in Clem. 189. c. 3.

Ordo Præmonſtratenſium ex inſtituto ſuo adminiſtrationem Parochiarum exercet. 663. v. Not. 1.

Ordo Societatis Ieſu gaudet privilegio celebrandi in Altari portatili. 915. v. Not. 2. Religioſi Societatis Ieſu, habentes vota ſimplicia poſſunt dimitti. 647. v. Not. 6.

Ordo Tertius S. Franciſci. Qui in communi religioſè vivunt, gaudent privilegio fori. 703. v. Not. 2. Qui verò Religioſi non ſunt, per vota eorum non diſſolvitur matrimonium ratum. 647. v. Not. 7.

Ordines militares etiam gaudent privilegio fori. 703. v. Not. 2.

Tametſi confirmati ſint ſub nomine Religionis, & profiteantur Regulam S. Auguſtini, vel S. Benedicti, nimis tamen longè receſſerunt à primo inſtituto. 646. v. Neque. Excipiuntur ab anno Novitiatûs, ſecluſo peculiari ſtatuto. 630. verſ. Not. 2. Ex. 636. v. Not. 2. Aliqui horum tantùm vovent caſtitatem coniugalem (ex diſpenſatione Papæ,) ducuntque uxores. 646. v. Not. 3. Per ingreſſum talium Religionum non diſſolvitur matrimonium ratum, quia non ſunt propriè, & ſimpliciter Religioſi iuxta multos Auctores contra Dianam, & Suar. &c. Ibid. v. Not. 2. Controv. & ſeqq. Habent tamen alicubi Moniales regulariter viventes, quas veras Religioſas eſſe, non eſt dubium. Ibid.

Ordines militares in ſpecie. Vide: *Equites. Hoſpitalarij*

Ornamenta Eccleſiarum. 603. v. De.

P.

PACTUM in communi. 186. v. Not. 1. v. Not. 2. v. Not. 3. Item 561. v. 1. 968. c. 11. Præcipua pacti diviſio eſt in nudum, & veſtitum. 187. v. Pacta.

Pactum nudum eſt, quod in ſolo mutuo conſenſu, & obligatione conſiſtit, paritque ſolam obligationem juris gentium. 187. v. Pacta.

Pactum veſtitum eſt, cui aliquid extrinſecum accedit, v. g. ſtipulatio, literæ, traditio &c. paritque obligationem etiam juris poſitivi. Ibid. Utrumque ſubdividitur in varias ſpecies, ſive exempla. Ibid. v. Not. 2. Ex nudo pacto de Iure civili non datur actio, ſed tantùm exceptio: De Iure autem Canonico aliqui quidem etiam negant, ſed alij rectiùs affirmant. Ibid. v. Not. 3. & ſeq. Ex nudo pacto Iure Canonico datur actio ad intereſſe: Ius civile autem requirit ſtipulationem. 217. v. Appellatione. Ex pacto veſtito dari actionem, eſt extra controverſiam in utroque jure. 186. v. Not. 3.

Pactum juramento libero firmatum, niſi cedat in æternæ ſalutis diſpendium, aut alterius detrimentum, eſt validum. 189. v. Quamvis.

Pactum turpe, vel rei turpis, item impoſſibile de jure, vel facto, nullam inducit obligationem. 188. v. Pactiones.

Pacta ſimoniaca non valent. ibid. c. 4. 6. 8. 191. v. Notabis. 472. v. Apertum.

Pactum contra ſubſtantiam actûs non valet. 64. v. Imò.

Pacta in præiudicium Parochialium Eccleſiarum non valent, & quidquid ex talibus perceptum, eſt reddendum. 188. c. 7.

Pacta, quæ diſſolutionem matrimonij impediunt, non valent. 792. v. Not. 2. Non.

Pactum Canonibus inimicum non debet per Superiores tolerari. 168. v. Not. 2.

Pacta privatorum non valent contra ſtatuta in favorem publicum. 361. v. Sumitur.

Pacta filiæ cum patre, ut dote contenta renunciet ſucceſſioni, ſunt juri naturæ parùm conformia, & à lege civili improbantur, ut inhumana. 189. v. Quamvis. & ſeq. Non ſunt tamen illicita, ſi fiant ob maius bonum; imò, ſi juramento libe-

to fir-

ro firmentur, valent, & obligant in conſcientia. ibid. Superiores Mendicantium poſſunt facere pacta perpetuò obligantia conventũ, ſi conſentiar cum Eccleſiaſticis perſonis, etiamſi maior auctoritas non accedat: non autem cum laicis. 189. c. 3.

Pactum ſubſequens derogat privilegiis Apoſtolicis Privatorum, etiam Monaſteriorum: non autem Iuri publico, aut privilegiis univerſalibus v.g. Clericorum in communi. 189. v. Quin.

Pactorum obligationes tranſeunt regulariter ad hæredes, etiam non factâ eorum mentione. 356. v. Not. 3. Quod poteſt facere conſuetudo, regulariter poteſt facere pactum tacitum, vel expreſſum, licet non per omnia. 432. Ad. In pactis, & promiſſis, ſeu generalitate verborum non comprehenduntur ea, de quibus cogitatum non fuit. 366. v. Ex. Qui facit pactum ſine cauſa addita, præſumitur per errorem feciſſe. 187. v. Nota. 4. Si quod pactum putetur opus habere ratificatione Papæ, debet illud ratum habere, pro ſecuritate partium. 188. v. Si.

Pactum legis commiſſoriæ. Vide: *Lex commiſſoria.*

Pædagogum filij tenentur acceptare, non autem tenentur ingredi Monaſterium, educationis gratiâ. 630. v. Not. 5.

Pagani, ſi poſt converſionem ſuam prioris ſui ritûs reliquias retineant, compeſcendi ſunt per Eccleſiarum Prælatos. 848. c. 4.

Palafredus. Idem, quod inſignis equus. 832. v. Intelliguntur.

Palatium Epiſcopi gaudet privilegio Aſyli 708. v. Not. 6.

Pallium eſt inſigne plenitudinis officij Pontificalis. 913. ℣. Antiqua. Sedes Apoſtolica Archiepiſcopo Pallium tradere non ſolet, niſi priùs præſtet juramentum fidelitatis, & obedientiæ. 60. §. Sedes. Idem Patriarchæ poſſunt etiam dare ſuis Suffraganeis. 913. c. 13.

Papa. 4. §. Sed non. 184. §. Omnes. Habet plenitudinem poteſtatis de jure ſuper Ius poſitivum. 539. §. Etſi. Habet jure Divino ſupremam, & pleniſſimam Bonorum Eccleſiaſticorum diſpoſitionem, & adminiſtrationem. 513. §. Paginam.

Poteſtatem ſuam accipit in ipſa electione independenter à coronatione. 965. c. 4. Poteſt quævis Prædeceſſorum ſuorum Conſtitutiones revocare. 67. v. Non potuit. Poteſt ſupplere omnes defectus Iuris Chriſtiani, & facti, in tranſactionibus, contractibus, & judiciis: non autem defectus juris naturalis. 190. §. Not. 3. Poteſt in die conſecrationis ſuæ conferre Ordines, quod nemo alius poteſt. 70. c. 28. Poteſt Religioſo concedere Prioratum Clauſtralem, ſive Manualem toto vitæ tempore. 65. §. Coëgit. Poteſt compellere partes ad tranſigendum in his, in quibus habet plenitudinem poteſtatis. 191. §. Not. 2. Officium. Poteſt prohibere laicis ea, quæ ſunt contra decorem Chriſtianæ Religionis, etiamſi non ſint peccata. 417. §. Not. 3. Conferens, vel uniens Beneficia, vel Eccleſias, ordinariè non intendit præjudicare juribus Diœceſanorum. 446. §. Ex. Per mandata ſua ordinariè non intendit alicui præjudicium generare. 172. §. Not. 2. Quòd. Nemini licentiam concedere ſolet prædicandi ſine licentia Epiſcopi. 173. §. Quod. Non habet directam, & ordinariam juriſdictionem, & poteſtatem in temporalibus per totum mundum: ſed tantùm in patrimonio S. Petri. 781. §. Temporalem. 227 §. Decernere. Habet tamen indirectam in toto Orbe. Primò, in cauſis difficilibus, & ambiguis. Secundò, quando id exigit quies, conſervatio, defenſio Eccleſiæ, adeóque bonum publicum. Tertiò, quando neceſſarium eſt ad bonum ſpirituale fidelium, præſertim quando eſt periculũ peccati, aut animę. Ib. & 780 §. His. 112. c. 2. 411. v. Not. 4.

Papatus vocatur beneficium, utique curatum, cum ei totius orbis terrarum cura incumbat 890. c. 1.

Par in parem non habet poteſtatem. 67. v. Non potuit.

Parabolam Iuramenti non aliter concedit. Proverbium eſt Longobardicum, quo deſignantur uſurarij, nihil quidem paciſcentes, aut exigentes, nihil tamẽ mutuantes, niſi aliquis velit aliquid ultro dare, ut ſine exactione uſuram inde percipiant. 378. v. Non.

Parentela ſumitur pro conſanguinitate. Vnde impedimentum parentelæ eſt impedimentum conſanguinitatis. 728. v. Cùm contingat. v. Not. 2. 786. v. Cùm comes.

Parentes non poſſunt donare filiis in poteſtate eorum conſtitutis res maioris valoris, aut momenti: nec contrà filij tales parentibus. Emancipatione tamen donatio confirmatur. 583. v. Not. 5. Teſtamentum parentum inter liberos eſt privilegiatum: cenſetur enim perfectum ſine ſolemnitatibus, modò voluntatem parentum exponat; ſive ſit ſcriptum, ſive nuncupatum. 595. v. Not. 6.

Parentes poſſunt impuberes filios, & pupillos, etiam in infantia Monaſteriis donare, Religionis, aut educationis gratiâ: non autem invitos. 632. v. Sine. v. Not. 5. Oblatos educationis tantùm gratiâ, poſſunt ſemper contrahere. Ibid. v. Not. 2. Si ſponte ingrediantur ſine eorum conſenſu, poſſunt reclamare, eoſque revocare intra annum, & diem, non autem propriâ auctoritate, ſed Papæ, Epiſcopi, aut Vicarij Generalis. Ibid. v. Sine. ℣. Not. 4.

Parentes poſſunt irritare vota filiorum impuberum. 653. v. Collige.

Parentum quaſi officium eſt collocare filios in matrimonio. 774. v. Eâ.

Pariſiis agens Clericus contra laicum, debet eum apud Epiſcopum (utpote loci Comitem) accuſare. 236 c. 9.

Parochia quid, & unde dicitur? 613 v. Not. 2. & 3. Ibid. v. Not. 3. 614. v. Hic. 587. v. Licet. v. Not. 2. Hoc. 460. Anaſtaſius. v. Suffragatur. 131. v. Parochiam. An omnes Eccleſiæ in aliqua Parochia ſitæ jure communi ſint ſubjectæ Parochiali? 663. v. Per. Dividenda eſt in duas, ubi Parochianorum diſtantia poſtulat, & facultates tum illorum, tum matricis Eccleſiæ id permittunt, appellatione remotâ 694. c. 3. Sede Apoſtolica vacante, vel vivente quidem Papâ, ſed nihil de ea diſponente, liberè confert Ordinarius etiam in Curia Romana. 501. v. Ne. & ſeq. 506. v. Quid ſit. 516. v. Beneficia.

Parochia annexa præbendæ dicitur ſuppreſſa, & cenſetur reſpectu Canonici beneficium ſimplex, cum tantùm habitu ſit curatus, non actu. 482. verſ. Cum hoc. Vide: *Eccleſia Parochialis.*

Parochus. 613. v. Not. 2. & 3. Vocatur aliis nominibus Parœcus, Rector, Plebanus, Curatus, & Sacerdos proprius; in Anglia verò perſona. Ibid. v. Not. 2. & 3. 137. v. Not. 3. 741. v. Not. 2. 938. c. 12. Poſſunt in lata ſignificatione vocari etiam Prælati, non tamen ſtrictè. 169. v. Eccleſiarum.

Non ſunt tamen in dignitate conſtituti, quia non habent juriſdictionem in foro contentioſo. Nec habent perſonatum, licet in Anglia vocentur perſonæ. 137. v. Not. 3. 613. verſ. Not. 2.

Parochi qualitates, & Ordines. 61. c. 7. 93. c. 14. 62. v. Præfixo. & v. Si Canonet. 95. c. 22. 98. v. Si commiſſa.

Parochus ſtudens. 97. c. 34.

Parochi officium, poteſtas, & juriſdictio. Parochus eſt Ordinarius animarum Paſtor. 136. v. Vicarius. 613. v. Not. 2.

Non eſt Iudex Eccleſiaſticus, eſt tamen Superior Ovium ſuarum. 673. v. Not. 2. Hoc. Non poteſt ferre cenſuram, niſi ſit Decanus, de Iure communi. 136. v. Vicarius. Poteſt tamen prohibere excommunicatos à ſacris; imò debet, ſi vitandus ſit. Ibid. Poteſt imponere interdictum in cauſa matrimoniali ex juſta cauſa; v.g. propter objectum impedimentum, aut timorem magnarum rixarum. 773. v. Not. 2. Hoc. Poteſt habere juriſdictionem aliquam, & poteſtatem excommunicandi ex jure ſpeciali, vel præſcriptione, vel privilegio. 169. v. Eccleſiarum. Eſt defenſor Eccleſiæ ſuæ. 558. v. Cùm. & ſeq. Non tenetur ſtare contractu v.g. Locationis ab anteceſſore facti, niſi factus ſit in bonum Eccleſiæ, & non anteceſſoris. 816. v. Ante. 354. v. Ex. Poteſt tamen (ut quivis alius Beneficiatus) contrahere, & tranſigere in præjudicium ſuum pro tota vita ſua ſine facultate Superiorum; non autem in perpetuum, niſi Papa confirmet, licet Epiſcopus conſenſerit. 192. v. Not. 2. 191. v. Not. 2. Conditiones Pacis inter Ordines Mendicantes, & Parochos, circa prædicationes, confeſſiones, & mortuos tumulandos. 661. v. Innovat. 186. v. Cùm. & ſeqq.

Parochus Sacramenta adminiſtrans. 763. v. Not. 2. 137. v. Poſſe. & v. Quin. Quomodo ſe gerere debeat, dum audit confeſſiones? 938. v. Si, & ſeq. Ante Miſſam inventos alienos Parochianos, contemnentes proprium Parochum, ejici curet. 613. v. Iubentur.

Parochus matrimonio aſſiſtens. 739. v. Statuit. 741. v. Not. 2. & Not. 3.

Parochi Vicarius, Coopertatores, Capellani, Clerici &c. 93. c. 14. 476. c. 30. 448. v. Quiſque. 137. v. Not. 4. 675. v. Intellectum. 695. v. Concord. 675. v. Intellectum.

Parochis illiteratis, & imperitis, ſed honeſtæ vitæ, dandus Coadjutor, aut Vicarius non obſtante ullâ appellatione. 533. v. Adde. Si iter ſuſcipiendum extra Parochiam, debent conſtituere Vicarium, & licentiam habere ab Ordinario. 137. v. Not. 4.

Si Parochus ægrotet, & redditus Coadiutori alendo non ſuffi-

ſufficiant, an Parochiani teneantur illum aleret? 533. v. Quando. v. Intellige.

Parthenoa. Parthenones comprehenduntur ſ b vulgari nomine Reguinarum inculpabilium. 662. v. Eo:em titulo. in fine.

Participium ſumitur pro commercio ſive communicatione. 880. v. Statuit.

Partus in honoribus, & muneribus ſequitur patrem. quamvis ante nativitatem filij pater ab honoribus, vel munere removeatur. 122. v. Objicies. & ſeq. In libertate autem, & reliquis, etiam legitimus partus ſequitur ventrem: exceptis tribus caſibus. Ibid.

Parvus Bononienſis eſt Monetæ genus, cuius pretium incertum. 838. v. Teatus.

Parvus Turonenſis eſt monetæ genus, cuius libra in Camera Apoſtolica acceptari jubetur pro ducato. 519. Reg. 25.

Paſtores Eccleſiarum dicuntur raorùm illi Prælati, qui habent juriſdictionem generalem, & ordinariam (ſaltem quoad ſtatura Regularia) & contentioſam in foro. 82. §. Quæres. 77. §. Ultra. 84. §. Ad. Epiſcopus eſt Paſtor Ordinarius animarum in tota Diœceſi. 138. §. Nota. Non poteſt eſſe Paſtoris excuſatio, ſi lupus oves comedit, & paſtor neſcit. 980. Reg. 10. & §. Not. 2.

Patris nomine etiam avus, proavus, imò omnes aſcendentes intelliguntur. 966. c. 2.

Patre familias excommunicato, excuſatur familia, ſi cum illo agat. 951. c. 34.

Patientia virtute multa tolerantur, quæ ſi fuerint deducta in judicium, exigente juſtitiâ non debent tolerari. 471. §. Ex. 714. §. Poſſit.

Patria poteſtas per renunciationem patris ægrotantis, & de vita deſperantis non ſolvitur. 109. §. Non. Per matrimonium filius, & filia non liberatur à patria poteſtate. 718 v. Regem. In rebus tamen ſpectantibus ad matrimonium non ſubeſt patriæ poteſtati. Ibid. Caſtrenſia poteſt filius liberè tractare, etiam invito patre. Ibid. In ſpiritualibus, quale etiam eſt matrimonium, & ubi intervenit peccatum, poteſt filius agere contra patrem. Ibid. §. Not 2. Filii expoſiti conſciis, aut ratum habentibus parentibus hoc ipſo patriâ poteſtate liberantur. 849. v. Si. & ſeqq.

Patriarcha 171. §. Cùm ſit. 182. §. Cùm iſte. 913. §. Antiqua.

Patrimonij titulus Ordinandis ſufficit, etiamſi non habeant beneficium. 472. c 23.

Patrinus jure antiquo non debent eſſe plures, quàm vel unus, vel una. 763. c. 13. Poſt Tridentinum ad ſummum unus, & una. Ibid. §. Not. 2. Si ultra deſignatos patrinos alii non deſignati Baptizatum teneant, jure antiquo omnes cognationem contrahebant: iuxta Tridentinum autem non. 763. c. 3. & §. Not. 2. & 3. Si autem contra Decretum Tridentini plures deſignentur, quàm unus, & una, an illi deſignati ſpiritualem cognationem contrahant? Sanchez affirmat, Navarrus cum aliis negat. Ibid. §. Not. 3.

Patronus in communi vocatur aliis nominibus Advocatus, Vice-Dominus, & Cuſtos Eccleſiæ. 664. §. Not. 3. 668. §. Abſurdum. 672. §. Quia. §. Si. Poteſt ſibi reſervare aliquod ſervitium, vel penſionem, vel aliquid aliud temporale, ſed moderatè, nec auctoritate ſuâ, ſed Epiſcopi. 672. §. Panorm. 932. c. 12. 111. c. 2. Epiſcopus non poteſt Eccleſiæ dare Patronum, vel Advocatum ſine licentia Papæ, & conſenſu Capituli. 558. c. 2. Patronus non eſt membrum Eccleſiæ, nec in eam quidquam habet poteſtatis. 550. § De non. 668. §. Laicus. 111. c. 2. Non habet jus poſſidendi, adminiſtrandi, vel donandi bona Eccleſiaſtica. Ibid. & 666. v. Firma. v. Ex. 668. v. Laicus. 670. v. Nullus. 476. c. 30. Non habet jus eligendi, inſtituendi, vel deſtituendi Clericos. Ibid. & 676. c. 31. 674. v Not. 2. 87. v. Non. 111. cap. 2. 669. v. Collige. Non habet jus beneficium aliquod concedendi, vel in titulum conferendi, ſed tantùm ad illud præſentandi. Ibid. & 669. c. 15. 668. v. Laicus. & c. 10. Ac. 11. 667. v. Si. Nno poteſt alteri præſentare, quàm habenti jus inſtituendi. 666 v. Firma. v. Ex. Non poteſt alicui promittere præſentationem, antequam beneficium vacet: nec alteri poteſtatem dare, ut ſuo nomine promittat. 543. v. Sumitur. Poteſt tamen alicui dare poteſtatem generalem, vel ſpecialem præſentandi idoneum, cùm beneficia re ipsâ vacaverint. Ibid. Poteſt Patroni abſentis Generalis Procurator præſentare. Ibid. Parochus non poteſt Patrono præjudicare: imò ſi aliquem ſine Patroni conſenſu præſentaret inſtituendũ, vacante poſtea Eccleſiâ, deberet removeri. 675. v. Quærenti. & ſeq. Poteſt præſentare quemlibet, modo ſit idoneus: ſi autem præſentet ſciens non idoneum, peccat mortaliter. 670 v. Si Epiſcopi poſt. & ſeq. Quem Epiſcopus ſcit non eſſe idoneum, poteſt, imò ſub peccato mortali tenetur repellere. Ibid. v. Perſonæ. 666. v. Firma. Si inſtitutio pertineat ad inferiorem Epiſcopo, debet ſaltem ab hoc examinari, niſi ab univerſitate aliqua præſentetur: imò etiam hos, ſi ad Eccleſias Parochiales præſententur. 666. v. Firma. Si Clericus præſentandus ſit ignotus patrono, debet in genere de ipſius moribus, & qualitatibus inquirere. 670. v. Perſonæ. Ad beneficia maiora, & curata præter mores, & probitatem requiruntur aliæ dotes, ex jure communi, vel ſpecialibus ſtatutis, v. g. legitimi natales, certi ordines, nomen doctrinæ, literæ commendatitiæ Epiſcopi &c. Ibid. Ex pluribus dignis tam Patronus, quàm Epiſcopus tenetur accipere digniorem: præſertim ad curata, & maiora. 670. v. Not. 1. Si. 671. v. Hoc. Si ea fundatione præſentandus eſt aliquis ex certo loco, aut familiâ, non peccat Patronus, ſi alium digniorem non præſentet. 671. v. Not. 3. Abſurdum eſt, ut, quoties mutatur Patronus, toties etiam mutetur inſtitutus Beneficiatus. 668. v. Abſurdum. Ad Patroni, vel aliorum inſtantiam, inſtitutus nec poteſt, nec debet removeri. Ibid. v. Veluti. Illicitæ, iniquæ, & indignæ ſunt conditiones, quæ ſubinde imponuntur Parochis à Patrono, vel Domino loci, ut certis vicibus præbeant convivia, alant canes venaticos &c. Ibid.

Patronus laicus dicitur, qui habet jus patronatûs titulo patrimonij ſui impenſi in fundationem, ædificationem, vel dotationem Eccleſiæ: ſive Clericus ſit, ſive laicus. 672. v. Poſtmodum. 675. v. Ex. Debet præſentare intra quatuor menſes. 666. v. Intra. 676. v. Si. & ſeq. Permittitur autem ei variatio. 666. v. Intra. v. Ea. 672. v. Poſtmodum. & ſeq. 675. v. Etiam. 676. v. Collige. Per præſentationem tamen ſecundi nõ poteſt omnino excludere primum, ſed. ſi plures dignos præſentet, valet præſentatio illius, quem Epiſcopus judicio ſuo præfert. & inſtituit. 672. v Not. 2. v. Si. 675. v. Ex. & ſeq. 677. v. Plures. Elapſo hoc termino, jus patroni devolvitur ad Ordinarium. 666. v. Intra. 669. v. Si. 674. v. Mandat. Tempus autem hoc non currit patrono ignoranti, nec impedito, nec excommunicato. 666. v. Not. 2. 674. v. Mandat.

Patronus laicus poteſt jus ſuum liberè conferre Religioſo loco, etiam ſine licentia Epiſcopi: ſed, ſi quis fratrum illius loci ſtatim inſtituatur, antequam ſit præſentatus Epiſcopo, irritanda eſt inſtitutio. 667. v. Si. 668. v. Iuris. 670. v. Not. 2. Sub. 676. v. Si. & ſeq.

Patroni laici injuſtè poſſidentes Eccleſias, poſſunt eas auctoritate Epiſcopi Religioſo loco donare (non tamen in titulum, ſed in proprietatem.) Cùm autem hoc auctoritate Eccleſiæ fiat, ex parte Patroni non eſt vera donatio 668. v. Laicus.

Patronus Eccleſiaſticus eſt, qui habet Patronatum nomine Eccleſiæ, aut beneficij ſui: non ratione patrimonij ſui impenſi. 672. v. Poſtmodum.

Patrono Eccleſiaſtico datur ad præſentandum longius tempus, quàm laico, videl. ſex menſes: quia non licet ei variare, ſed præſentatio illius habet vim electionis. 666. v. Intra. 672. v. Poſtmodum. & ſeq. 675. v. Etiam. 676. v. Si. & ſeq. Si ſucceſſivè præſentet duos, qui prior eſt tempore, jure potior eſſe videtur. 672. v. Si. Præſentans indignum non eſt eo ipſo privatus jure præſentandi, niſi ſcienter id fecerit. 169. v. Perſona. Non poteſt præſentare ſe ipſum, poteſt tamen offerre preces Epiſcopo, ut ſibi beneficium conferat, modò ſit indigens, & beneficium non curatum. Ibid. Si Patronus ipſe eligatur, aut Epiſcopus ultrò offerat Patrono beneficium, poteſt præſtare conſenſum, & augere numerum ſuffragiorum in electione. Ibid. Si Epiſcopus acquirat jus præſentandi in alia Diœceſi, de jure communi debet præſentare Clericum dictæ Diœceſis, & non peregrinum, niſi ab illo approbatum. 670. v. Si Epiſcopi poſt. De conſuetudine tamen hodie quilibet Patronus poteſt præſentare quemlibet Clericum, modò ſit idoneus. Ibid. Si Epiſcopus in ſua Diœceſi jus præſentandi acquirat, inſtitutio verò pertineat ad inferiorem Prælatum, ſemper admitti debet eius præſentatio, niſi manifeſtè conſtet, non eſſe idoneum. ibid. Si præſentatio, & inſtitutio pertineat ad eundem, potiùs dicẽdum, quod liberè conferat, quàm, quòd præſentet ſibi ipſi. Ibid. Si Patronus Eccleſiaſticus intra ſex

tra ſex menſes perſonam idoneam non præſentet, appellatione remotâ Epiſcopus provideat eâ vice. 41 1. v. Cùm Regulares. 669. v. Si. 666. v. Intra. Præſentatus antè non eſt inſtituendus, quàm aſſignetur ei congrua ſuſtentatio, ad onera etiam Epiſcopalia ferenda ſub gravibus pœnis. 676. v. Vt. & ſeq. Si Patroni id negligant, jus aſſignationis devolvitur ad Epiſcopum. Ibid. Præſentatia tamen à Religioſis, qui ipſimet onera Epiſcopalia portant, ſufficit, ſi honeſtè alantur, & veſtiantur. Ibid.

Patroni eiuſdem beneficij, ſi ſint plures, omnes debent vocari, aliàs non vocati poſſent agere de contemptu: non tamen poſſunt præſentare, ut ſinguli, ſed collegialiter. 666. §. Not. 2.
Requiritur ſaltem maior pars ſuffragiorum, reſpectu omnium patronorum 665. §. Et. Si alter Patronorum ſit laicus, alter Eccleſiaſticus, tunc laicus gaudet commodis utriuſque, non autem incommodis. Hinc competunt ipſi ſex menſes, & nihilominus poteſt variare, ſi diſcrepent, non autem, ſi primò conveniant in eundem. 672. §. Not. 3. 676. §. Per. Plures ab uno Patrono relicti hæredes, omnes efficiuntur Patroni, etiamſi fœminæ ſint, ſed omnes ſimul unam tantùm habent vocem in præſentatione, ſive filij ſint, ſive extranei. 664. §. Not. 4. 677. § Plures. Poſſunt inter ſe convenire, ut unus in una, alius in alia Eccleſia, aut unus hoc, alius alio tempore præſentet: non autem, ut unus in una, alius in alia parte eiuſdem Eccleſiæ præſentet. 665. §. Ne. 677. §. Plures. Si Patronorum vota diſcordent, ille præficiatur, qui maioris eſt meriti, & à pluribus eligitur. 665. §. Cùm. Si autem hoc ſine ſcandalo fieri nequeat, Epiſcopus ordinet Eccleſiam, ſicut ſecundùm Deum judicaverit. Ibid. Si aliter non poſſit illi cõſulere, interdicat Miſſas, tollat reliquias, & claudat oſtia. 664. c. 1. 665. §. Si. Poſſidens Eccleſiam per præſentationem à non vero Patrono factam, tenetur vero patrono (ſi Eccleſiaſtica perſona ſit v. g. Abbatiſſa) reſpondere de temporalibus, non tamen valde ſtrictè. 667. c. 7. & §. Ei.

Pauperes ut alantur, poſſunt oppignorari etiam calices, ſi quidem aliter ij ſuſtentari nequeant. 577. §. Not. 4.

Pauperum univerſitas gerit vicem certæ perſonæ, quæ proinde pro hærede institui poteſt. 604. §. Pauperibus. Conſanguinei pauperes non ditandi ex redditibus Eccleſiæ, poſſunt tamen illis fieri moderatæ donationes. 791. §. Not. 2. Clericos. 592. §. Ad. 5. 593. §. Not. 9. Quinam pauperes eſſe cenſeantur? 593. §. Not 9. Per pauperes, quibus tenentur ſuperflua dare, intelliguntur quævis pietatis opera: v. g. Fabrica Eccleſiæ, Religioſæ domûs &c. 592. §. Not. 5.

Paupertatem Chriſtus quandoque perfectiſſimam, quandoque minùs rigidam exercuit. Poſteriorem ſecuti ſunt primi Chriſtiani 975. v. Not. 4. Conditio, ut liceat ſibi habere propriũ, etiam invito Prælato, irritam facit profeſſionem. 751. v. Vt.
Non autem, ſi ſolus uſus, cum facultate Superioris revocabili reſervetur. Et hic modus præſumitur in dubio. Ibid.
Elocare aliquid ad Firmam proprio nomine repugnat paupertati Religioſæ 710 v. Sub. & ſeq. Nomine autem Monaſterij in neceſſitate id facere licet. Ibid. Inanis eſt actio, quam inopia debitoris excludit. 279. v. Res. Qui nihil habet, quod perdat, periculo eius nihil eſt. 279. v. Res.

Pacis conditiones inter Mendicantes Ordines, & Parochos Eſlingæ factæ per Delegatos Papæ. 186. v. Cùm. & ſeqq. Cùm de pace fractâ conſtat, vel dubitatur, quis eam violaverit, poteſt cognoſcere Papa. Imò Epiſcopus 228. v. Præcipuè.

Pacis violatores capi poſſunt etiam in alieno territorio. 244. v. Not. 3.

Peccata propria, & eorum pœnitentiæ. 874. v. Clarum. 719. v. Cuius. 735. v. In. 742. v. Quadraginta. Pluties iteratum peccatum, licet pluties fuerit punitum, aggravat ultimò commiſſum. 889. v. Nota. Quòd.

Peccata aliena. Qui conſulit ad homicidiũ, aut illud promovet, irregularis cenſeri debet. 852. v. Not. 3. Delictum aliquamdiu durans imputatur illi, qui potuit, & non prohibuit: quia præſumitur, eo non invito, ſed ſubornante fieri. 313. v. Colligitur. Si maritus adulterium uxoris celet, particeps cenſetur turpitudinis. 865. v. Eius. Qui cum fure partitur, occidit animam ſuam: furtum autem celans, tam Iure Civili, quàm Divino tenetur de furto. 871. v. Qui. v. Priora.

Pectorale deauratum prohibetur Clericis. 450. c. 15.

Peculium ſignificat in jure propriè puſillam pecuniam eorum, qui non ſunt ſui juris, ſed alieni. 589. v. Not. 2. Transfertur autem ad Clericos, ne ſint avari. Ibid. Triplex Clericorum peculium. Ibid. v. Not 3.

Peculium ſervorum. 120. v. Generatim. Si ſervus cum licentia Domini ſui ordinatus moriatur, nihil debetur Domino. 605. v. Textum.

Pedagia ab Imperatoribus, Regibus, vel Concil. Lateran. conceſſa, aut tempore immemoriali impoſita, non cenſentur prohiberi, etiamſi aliena pedagia prohibeantur. 972. v. Cùm eidem. Nemo nova pedagia imponere præſumat, ſine auctoritate, & conſenſu ſummi Principis, ſub privatione communionis. 681. v. Nemo. Eccleſiæ, & Eccleſiaſtici non tenentur ſolvere pedagia. 686. v. Cùm Eccleſiæ. Pœnæ tranſgreſſorum. Ibid. & 687. v. Mandat.

Penitus. Particula: Penitus, in decretis irritantibus, & revocatoriis, ligat etiam ignorantes, & ſignificat, actum contrarium ipſo jure eſſe nullum. 503. v. Nota.

Penſio quandoque ſumitur pro redditibus annuis. 579. v. Cùm. Quandoque pro pretio, quod dat conductor locatori pro re locata, vel emphyteuta pro emphyteuſi. 570. v. Propter. 571. v. Potuit. Propriè eſt jus percipiendi partem fructuum ex alieno beneficio. 819. v. Nota. 4.

Penſio debet fieri auctoritate Pontificis. Ibid. Non requirit reſidentiam, aut ſpirituale miniſterium, ſed poteſt concedi etiã laico. Ibid. & 469. v. Not. 2. 481. v. Vnde meritò. Non reſervantur, aut aſſignantur penſiones per literas Apoſtolicas, niſi conſentiat, qui ſolvere debet. 516. Reg 45.

Penſio ab Epiſcopo beneficio impoſita ſine juſta cauſa eſt nulla. 554. v. Not. 4. Nec Iudex ordinarius, nec delegatus poteſt beneficiis imponere penſiones, quæ tranſeant ad ſucceſſores, ſed tantùm ad vitam. 472. v. Cùm in. & ſeq.

Penſionem accipiens quacunque monetâ uſuali ſit contentus. 685. v. Cùm Canonicis.

Percuſſor Clerici. De hoc agitur lib. 5. tit. 39. Per pleraque Capitula. Vide: *Privilegium Canonis.*

Periurium. In lato ſenſu omne juramentum illicitum dicitur perjurium. 360. v. Non. Propriè ſumptum eſt juramentum violatum, aut falsò aſſertum. 355. v. Cùm. Hinc dividitur in promiſſoriũ, quod eſt tranſgreſſio Iuramenti liciti: & in aſſertorium, tùm vel verum negatur, vel falſum affirmatur. Ibid.
Electio periuri eſt nulla: ſi autem electio præceſſit periurium, eſt reſcindenda, 373. v. Periurium.

Periuri non merentur regere Eccleſias, ideóque aut non admittuntur, aut rurſus removentur. 354. c. 10. Epiſcopi periuri tantò graviùs vindicandi, in quanto maiori ſunt dignitate, & quantò plùs nocent exemplo. 355. v. In. Ad evitandum periurium Pontifex mavult diſpenſare in impedimento dirimente, quàm reſcindere ſponſalia jurata. 719. v. Niſi.

Periurium directè pugnat cum officio teſtis, habéntque præſumptionem juris, & de jure contra ſe, quod ſint malæ fidei: ideóque eis non creditur etiam poſt emendationem 347. v. Sicut. 354. v. Ex. Teſtes periuri ſunt infames, non autem ob aliud crimen reiecti à teſtimonio. 265. v. Non. Qui juravit, ſe aliquid facturum, & requiſitus appellat, a periurio non excuſatur, niſi difficultas exiſtat, ob quam non poſſit facere, quod promiſit. 357. v. Sciſcitanti. Qui voluntariè, & ſine neceſſitate peierat, privandus eſt beneficio. 11. v. De periurio. Imò eſt ipſo facto privatus, & perpetuò inhabilis ad quævis beneficia ſuſcipienda, ſaltem ſi de eo per ſententiam ſit condemnatus, ut requirit Rebuffus. Ibid. & 355. v. Cùm. Ad finem. Propter periurium tamen non hoc ipſo perditur cauſa. 283. v. Cautionem.

Permiſſio extendenda eſt ad omnia, quæ continentur ſub re permiſſa. 257. v. Nota. 4.

Permutatio in communi. 572. v. Nota.

Permutatio beneficiorum 573. c. 5. & 6. Item v. 2. Nomine. 574. c. 7. & v. Colligitur.

Permutatio Bonorum Eccleſiæ. 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli. 559. v. Prohiber. 560. v. De.

Permutatio mancipiorum. 572. v. Placet. 573. c. 4.

Permutatio rerum ſpiritualium. 820. v. Not. 8.

Perſona abſolutè apud Anglos ſignificat Rectorem Eccleſiæ, ſive Parochum. 137. v. Not. 3. 423. v. Defuncto. 896. v. Si. & ſeq. Quandoque etiam in Jure Canonico. 137. v. Prohiber. v. Si.

Perſonæ alieni Juris ſunt. Conſtituti ſub patria poteſtate. Conſtituti ſub tutoribus, & curatoribus. Servi. Et Regulares. 945. v. Sui juris.

Perſonarum conjunctio triplex: Carnalis, amicitiæ, & ſpiritualis. 197. §. Si de. & ſeq. Jura loquentia de perſonis coniunctis, intelliguot ſolam carnalem. Ibid. Tales ſunt liberti, liberi, fratres, parentes, affines, quin & amici maximè affecti 28. v. Niſi fortè. Canonici poſſunt quidem appellari fratres, ſocij &c. non tamen propriè ſunt perſonæ coniunctæ. 197 c. 6. & ℣. Si de. & ſeq. Coniunctus agens pro conjuncto non indiget mandato: modo caveat de rato. 28. ℣. Niſi fortè. 197. ℣. Si de. & ſeq. Coniuncti carnaliter habent duplex vinculum; Primò ſanguinia, quod eſt indiſſolubile; Secundò dilectionis, quod eſt ſatis inſtabile. Ibid. ℣. Nam.

Perſona Eccleſiaſticæ non ſunt tantùm Clerici, ſed etiam Monialea, ſervi Eccleſiæ &c. 667. ℣. Ei. 572. ℣. Placet.

Perſonis illuſtribus licet ſententiam definitivam recitare per alium. 390. ℣. Not. 3. 403. c. 5.

Perſonæ miſerabiles non tenentur ſequi forum Rei, contra quem agant, niſi in foro ſuo facilè poſſint habere juſtitiam. 236. ℣. Fallit. 6.

Perſonæ miſerabiles etiam laicæ, (v. g. cæcus) non ſunt gravandæ collectis, ſed potiùs juvandæ. 678. ℣. Colligitur. Excuſantur ab oneribus perſonalibus. Ibid. Filij tamen eorum non miſerabiles, non gaudent hoc privilegio. Ibid.

Perſona privata dicitur interdictum, quæ non eſt in dignitate conſtituta. 237. ℣. Iuri. Interdum verò idem, quod perſona ſingularia: quo ſenſu etiam Epiſcopus eſt perſona privata. Ibid. Ipſi Reges ſunt, ſicut perſona privata quoad jura, & bona Eccleſiarum, & Eccleſiaſticorum. 555. ℣. Ratio.

Perſonatus eſt prærogativa quædam Chori, & Capituli, minor dignitate, maior tamen cæteria: qualem habent Seniores. 52. ℣. Nota. 2. Promovendus ad Perſonatum non curatum, debet viginti duobus annis non minor eſſe. 62. ℣. Inferiora.

Peſtis tempore factum teſtamentum eſt privilegiatum quoad ſolemnitates, ex communi DD. conſenſu, licet jura de illo nihil ſtatuant 595. ℣. Not. 6. n. 7.

Petitio. Vide: *Litera petitoria.* & *Plus petitio.*

Petitorium. Vide: *Iudicium poſſeſſorium, & petitorium.*

Pietas vocatur officium inter patrem, & filium. 588. ℣. 4.

Pignorationes idem ſunt, quod Repreſaliæ. Vide: *Repreſaliæ.*

Pignus aliis nominibus vocatur Gageria, gagium, vadimonium, vadium, depoſitum, hypotheca. 576. v. In. Accipitur interdum pro re oppignorata, interdum pro ipſa oppignoratione. 577. ℣. Not. 2.

Pignus debet tradi: per hoc enim diſtinguitur ab hypotheca. Ibid.

Pignus, vel hypotheca conſtituitur, vel expreſſa partium conventione, vel Iudicis decreto, vel tacitè ex legis diſpoſitione. Ibid. ℣. Not. 3. 287. ℣. Not. 3. Homo liber nec oppignorari, nec in pignus recipi poteſt ſub pœna perdendi debiti, exceptis ſex caſibus. 577. ℣. Lex. Res quælibet propria oppignorari poteſt, ſi alienari poteſt: quæ autem alienari prohibetur, neque oppignorari poteſt. Ibid ℣. Not. 3. Calices, patenæ, & veſtes Sacerdotales non poſſunt oppignorari ſine ſtricta neceſſitate. Ibid. Nec à collectoribus Decimarum beneficij in pignus recipi, aut diſtrahi. 628. ℣. Statuit. & ſeq.

Alia autem bona poſſunt generaliter oppignorari etiam ſine licentia Epiſcopi, pro utilitate Eccleſiæ, vel obſervatione contractûs. 577. ℣. Not. 4. Signa dignoſcendi oppignorationem à palliata venditione. 578. ℣. Ex. Damnatus ad tradendam poſſeſſionem non ſatisfacit, ſi tantùm pignus tradat 491. ℣. Et hoc. Fructus pignoris Iure Canonico reputantur in ſortem, & ubi eum æquarint, pignus eſt reſtituendum debitori, aliàs committitur uſura lucrativa. 579 ℣. Improbatur. 873. c. 1. & 2. 876. c. 8.

Placitum in titulo de feriis. c. 1. ſignificat litem, jurgium, aut cauſam forenſem. 262 ℣. Neque. Regula 21. Iuris: *Quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt.* fallit in nova cauſa, vel antiqua ignorata. 92. ℣. Nota quod.

Plantata in alieno ſolo, etiam ex ſemine proprio, cedunt ſolo. 594. ℣. Etſi.

Plebanus. Vide: *Parochus.*

Plus petitio eſt quadruplex: videl. Causâ, re, loco, tempore. 286. ℣. Quatuor. Pœnæ pluspetentium ex inſtitutionibus Iuris Civilis, & ex Jure Canonico. Ibid. ℣. Punitur. ℣. Not. 2. Si autem Actor deſiſtat à plus petitione, ſaltem ante ſententiam, non punitur. Ibid. v. Punitur.

Pœna in foro externo nō incurritur ab eo, qui cogitavit, & tentavit delictum; modò non perfecerit. Sed aliud eſt in foro DEI. 92. v. Nota per. In pœnis decernendis debet Iudex recedere à ſeveritate Canonum, & conſuetudinum ex cauſa, qualis eſt multitudo peccantium, iuxta Honorium III. 293. v. Æquitate. v. Not. III.

Pœna valde extraordinaria, & cenſura non incurritur ab ignorante, niſi ſit ignorantia craſſa. 244. v. Nota denique. Si in jure nulla ſit expreſſa, poteſt Iudex imponere arbitrariam. 970. v. Not. 3.

Pœna canonica, hoc eſt, SS. Canonibus conformis interdum eſt arbitraria. 681. v. Nota.

Pœna carceris. 933. v. Quod. 951. c. 35.

Pœna conventionalis vocatur ea, ad quam ſe quis ſponte obligavit. 73. v. Se.

Pœna compromiſſo addita poteſt exigi à quocunque, & quidem de rigore juris tota. de æquitate tamen canonica non debet exigi, niſi quantum intereſt partis. 217. v. Per.

Pœnæ corporali æquiparantur exilium, ſervitus, & triremes. 702. v. Sibi.

Pœna ordinaria non debet imponi pro delicto dubio. 853. verſ. Not. 2.

Pœna ordinaria violantium privilegia aliorum, eſt, privari ſuis. 906. c. 4.

Pœna mortis, quàm diu Reus eſt in Aſylo Eccleſiaſtico, aut alia capitalis in ipſum ferri non poteſt. 702. v. Sibi.

Pœnam ſolvendarum expenſarum incurrit, qui etiam poſt ſimplicem citationem non comparet; alias autem pœnas non incurrit, niſi qui poſt peremptoriam eſt contumax. 285. v. Ad.

Si neutra pars compareat, neutra alteri quidquam debet in expenſis: cenſent tamen aliqui pœnas ab utraque parte ſolvendas Reipub. Ibid. Victus victori peccati condemnatur in expenſas, niſi ſententia pro abſente feratur. 930. v. Calumniam. & ſeq. Cenſetur autem implicitè petere, quando in libello petit ſibi jus, & juſtitiam miniſtrari. 930. v. Univerſim. Exceptiones, ſive caſus, in quibus victus expenſas non ſolvit. Ibid. Epiſcopus poteſt quidem pro correctione ſubditorum mulctas pecuniarias exigere, non poteſt tamen eas in ſuos, aut fabricæ; aut officialium uſum convertere, ſed in pias, cauſas. 930. v. Licet. Pecuniaria pœna pro Presbytero occiſo, cui tribuenda? 930. c. 2. An obligatus ſub pœna pecuniaria, ad certam pecuniæ ſummam intra certum terminum ſolvendam, ſi partem tantùm ſolvat, nihilominus ad totam pœnam obligetur de Iure Canonico? 931. c. 9.

Pœna poſterorum eos tantùm tangens, qui per lineam maſculinam deſcendunt. 933. v. Vbicunque.

Pœna privationis clauditur territorio privantis, ſicut ſuſpenſio, non autem aliæ pœnæ, vel cenſuræ. 244. v. Not 4.

Pœna talionis, & infamia ſtatuta eſt calumniatoribus. 812. v. Fortius. Excuſatur tamen ab hac pœna accuſator, vel denunciator, ſi ſaltem per unum teſtem probet. 73. verſ. Se.

Etiam Jus Canonicum probat pœnam talionis, Jure Civili ſtatutam, ſi inferri poſſit. 812 v. Not. 2. Ius.

Pœnam verberum etiam Clericis Eccleſia poteſt infligere, modò id non tendat in vindictam ſanguinis per mortem, vel detruncationem. 812. v. Verberibus. Non prohibetur flagellatio uſque ad ſanguinem, ſine periculo mortis, mutilationis, vel morbi. Ibid. Si pœna talionis inferri non poſſit, verberibus, & exilio ſuppleri debet. 812. v. Not. 2. Jus.

Pœnitentia Sacramentum non eſt negandum officiendis ultimo ſupplicio, ſi petant; nec moribundis tempore interdicti. 940. v. Cùm. 938. v. Tempore. Volentes confiteri, ſed non habentes verum dolorem, nec propoſitum, nihilominus ſunt audiendi. 936. v. Loquitur. Non tollit tamen accuſationem, & pœnam in foro externo. 927. v. Not. 2.

Pœnitentia virtus. 410. v. Præterea.

Pœnitentia, ſive ſatisfactio. 933. ℣. Rectè enim.

Pœnitentia privata. Regulæ moderandi pœnitentias pro confeſſariis. 937. c. 8.

Pœnitentia privatim impoſita, ſed publicè exequenda. 933. ℣. Rectè enim. Nunquam fuerunt impoſitæ, niſi volentibus, & abſque ſigilli violandi periculo. Ibid. Sacerdotibus ratione ſcandali non eſt injungenda pœnitentia publica, niſi crimen ſit publicum. 937. ℣. Nota.

Pœnitentia publica, & ſolennis. Initio Quadrageſimæ peccatores induti pœnitentium habitu eijciebantur extra Eccleſiam, & feria 5. Cœnæ Domini recipiebantur. 935. ℣. Rectè enim.

Iniungebatur viris, & fœminis; non autem clericis, niſi depoſitis. Ibid. Injungebatur à ſolo Epiſcopo, vel de eius mandato. Ibid. & 898. ℣. Cùm undique. Abbates non poſ-

ſunt

Digitized by Google

ſunt injungere publicas pœnitentias, ſine ſpeciali privilegio, aut præſcriptione, &c. Ibid. & ℣. Etſi. Olim ſingulis ferè peccatis taxatæ erant certæ pœnæ, quarum magnam partem continent Canones pœnitentiales. 935. ℣. Rectè autem. Pro quolibet peccato mortali publico imponebatur regulariter pœnitentia publica ſeptem annorum, niſi ſacerdos ex cauſa tempus abbreviaret; pro homicidio autem duodecim. 742. 935. ℣. Triplici. Quid autem pœnitens debuerit agere hoc tempore, dependebat à diſcretione Sacerdotis. Ibid. Implebantur magno zelo, antequam refrigeſceret charitas. 935. ℣. Quæ. Duravit earum uſus ferè ad tempora S. Thomæ. Inde cœptæ multiplicari Indulgentiæ.

Pœnitentiarius Canonicus, qui ſub Divinis officiis audit confeſſiones, lucratur diſtributiones quotidianas. 466. ℣. Not. 3.

Pœnitentiarij Epiſcopi, pro certa parte Diœceſis, vel per certum tempus conſtituti, habent juriſdictionem tantùm delegatam. 143 ℣. Not. 3.

Polygamia nulli unquam licuit, ſine revelatione Divina. 789. ℣. Conſultus. Nunc capitali pœnâ plectitur, quæ tamen diverſa eſt, pro diverſitate locorum. Ibid. ℣. Nec. Tenetur Polygamus retinere primam, etiamſi hæc ſola non converteretur. Ibid. ℣. Not. 2.

Pondus. Pœna mutantium juſtas menſuras, & pondera, lucri causâ. 566. ℣. Si. & ſeq.

Populus olim etiam unà cum clero in electione Epiſcoporum jus ſuffragij habuit. 59. ℣. Literas. Clero interdicto non intelligitur interdictus populus, niſi exprimatur, nec viciſſim. 962. c. 16.

Populum faciunt decem. 39. ℣. In.

Porticus templorum gaudent privilegio Aſyli. 700. ℣. Not. 4.

Portio Canonica vocatur aliis nominibus mortuarium, & ab Hiſpanis luctuoſa. 601. ℣. Modicum. Eſt id, quod jure antiquo debetur Epiſcopo ex relictis, vel Legatis Eccleſiæ Cathedrali, Capellis, Monaſteriis, aut aliis piis locis 601. ℣. Propriam. 602. ℣. Si. Errant, qui putant deberi aliquid Epiſcopo à teſtatoribus, qui nihil relinquunt Eccleſiis. 601. ℣. Propriam. Quid faciendum, ſi teſtator extraneus, vel conſanguineus Epiſcopo ſoli, vel Eccleſiæ ſoli, vel utrique aliquid leget? 602. c. 15. 601. c. 14. & ℣. Si. Qui in ægritudine Religionem ingrediuntur, animo profitendi, & in ea moriuntur, debent Eccleſiis, ubi Sacramenta receperunt, & unde aſſumpti ſunt, portionem canonicam. 607. ℣. Si. Epiſcopus non eſt Dominus, ſed tantùm diſpenſator portionis canonicæ, nec poteſt eam in profanos uſus expendere. 603. ℣. Not. 2. Cauſa huius portionis Epiſcopo aſſignandæ fuit paupertas Epiſcopatuum, ſed nunc Epiſcopatibus melius fundatis, conſuetudo deſiit. 608. ℣. Modicum. 603. ℣. Hos. Olim etiam è contrario ex Legatis Epiſcopo intuitu Eccleſiæ (non autem ex abſolutè Legatis) debebatur portio canonica, ſed non ſervatur. 602. ℣. Si. & ſeq.

Poſitiones quid ſint? & cur ſic appellentur, ac cur inventæ? 197. ℣. Poſitiones. & ſeq. Quomodo diſtinguantur ab articulis, & interrogationibus? 198. ℣. Not. 2. & 3. Captioſæ, & impertinentes reijciendæ per ſententiam interlocutoriam. Ibid.

Poſitiones negativæ, quæ non niſi per confeſſione adverſarij probari poſſunt, admitti poſſunt, ſi judices viderint expedire. 197. c. 1. & ℣. Fuerunt. 323. ℣. Nota denique.

Poſitiones ratione cauſæ principalis non fiunt, niſi poſt juramentum calumniæ, & conſequenter poſt litem conteſtatam: ratione exceptionum verò poſſunt fieri à Reo ante litem conteſtatam cum juramento de veritate dicenda. Exemplum. 197. ℣. Si. & ſeqq.

Poſſeſſio dicitur, quaſi pedum poſitio. 43. ℣. Traditæ.

Poſſeſſio, & dominium eiuſdem rei, nihil habent commune. 287. ℣. Not. 3. Septem differentiæ inter dominium, & poſſeſſionem. Ibid. Aliud eſt poſſidere, aliud in poſſeſſione eſſe. 287. v. Not. 3.

Poſſeſſio alia vera, alia non vera, ſed mera detentio. Ibid. v. Not. 5.

Poſſeſſionis veræ alia eſt commutabilis, alia incommutabilis. Ibid. v. Not. 6. 288. v. Ad.

Poſſeſſio rei ſpiritualis eſt temporalis, quia non agitur de jure, ſed de facto. 624. ℣. Not. 3.

Poſſeſſio de jure communi non poteſt acquiri, niſi interveniat actus corporalis. 43. ℣. Traditæ. Ex conſuetudine autem poteſt ab Eccleſia acquiri poſſeſſio per Scotationem, ſive apprehenſionem fictam. Ibid. c. 2. Ex ſolo titulo donationis ſine ulla apprehenſione, & traditione Eccleſia per privilegium acquirit quidem dominium, non tamen poſſeſſionem. Ibid. ℣. Not. 2. Si autem ex Eccleſia donata, auctoritate donantis ſolvatur penſio, donatario tribuit poſſeſſionem. 275. v. Unde. Si autem ignorante poſſeſſore detur penſio, non hoc ipſo transfertur poſſeſſio. Ibid. Ex Principis, ſive legis poteſtate, poteſt acquiri poſſeſſio ſine apprehenſione corporali, vel fictâ. 43. ℣. Not. 2. Si quid tradatur, additâ, & nondum impletâ conditione, non valet traditio. 276. ℣. Eâ. Ex ſola traductione puellæ in domum, ſine ſponſalibus, vel matrimonio, non acquiritur eius poſſeſſio. 278. §. Cùm mulier. & ſeq. Exercens aliquod jus ex gratia non acquirit poſſeſſionem illius juris: ac conſequenter non ſpoliatur, ſi deinceps prohibeatur. 56. ℣. Not. 4. Damnatus ad tradendam poſſeſſionem, non ſatisfacit, ſi tantùm pignus tradat. 391 v. Et hoc.

Poſſeſſio Canonicatûs, an propriâ auctoritate poſſit adiri, ſi à nemine occupata ſit? 912. ℣. Rationem. Qui acceptavit Canonicatum à Papa oblatum, poteſt auctoritate propriâ, vel potiùs Papæ, illius poſſeſſionem capere, quando vacat. 482. ℣. Not. 2. Religioſi, quibus conceſſum eſt, Eccleſias Papæ ſubiectas in proprios uſus convertere, non propriâ auctoritate, ſed Epiſcopi, debent in poſſeſſionem mitti, niſi aliter exprimatur in literis. 912. c. 19. Exceptio, vel appellatio extrajudicialis non poteſt impedire poſſeſſionis aditū 422 v. Nota.

Poſſeſſio actualis jam acquiſita poteſt retineri ſolo animo, ſed non ita acquiri. 43. ℣. Traditæ. Poſſidere dicitur etiam ille, cuius nomine res poſſidetur. 386. c. 17.

Poſſeſſio defendit contra prætendentem jus proprietatis, donec probetur. 536. ℣. Notandum. In pari delicto, vel causâ melior eſt conditio poſſidentis 382. v. Concord. In beneficialibus poteſt haberi vera poſſeſſio, ſine vero, & juſto titulo: non tamen juſta. 540. v. Not. 2. Poſſeſſor malæ fidei nullum commodū poteſt habere ex poſſeſſione ſua. 86. v. Reſp. 3. Id jure poſſidetur, quod juſtè: & hoc juſtè, quod bene. Quod autem malè poſſidetur, alienum eſt. 968. c. 12.

Poſſeſſio immemorialis facit præſumptionem juris, ac tituli, ſi poſſidens ſit capax. 622. v. Not. 7.

Poſſeſſio variis modis amittitur. 276. v. Præſertim.

Poſſeſſionem recuperaturus intra annum ab immiſſo rei ſervandæ causâ, debet illi priùs ſatisfacere de damnis, & expenſis utilib⁹, ac neceſſariis. 288. v. Not. 7. Vide etiam: *Beneficiorum poſſeſſio. Miſſio in poſſeſſionem. Sequeſtratio. Reſtitutio ſpoliatorum.*

Poſſe dicimur illud, quod commodè poſſumus; quod non, niſi incommodè, perinde eſt, ac ſi non poſſemus. 951. v. Nota.

Poſtliminij jure recuperatæ Provinciæ ab infidelibus, jure poſtliminij ſpectant ad eos Epiſcopatus, ſub quibus priùs fuerunt 684. v. Collige, quòd.

Poſtulatio, & electio olim in jure antiquo ſæpe confundebantur. 58. v. Quin, & ſeq. 71. v. Solent.

Poſtulatio propriè dicta eſt quædam gratiæ petitio, facta à Superiore de promovendo aliquem ad prælationem, ad quam de jure communi propter defectum aliquem, vel impedimentum eligi non poterat, aut promoveri. 53. v. In Archiep. Sex differentiæ inter poſtulationem, & electionem. 58. v. Nam. A nominatione canonica differt accidentaliter tantùm, videlicet ratione numeri: nam nominari poſſunt plures uno, non autem poſtulari. 56. v. Poſtulationem. Introducta eſt in ſubſidium electionis. 53. v. In Archiepiſcopum. Qui indignus eſt ad eligendum (v. g. irregularis, aut ſuſpenſus) indignus quoque eſt ad poſtulandum. 54. v. Propter. Qui præſcribit jus eligendi, etiam præſcribit jus poſtulandi. 56. v. Not. 2.

Poſtulari, qui poſſint? 53. v. In Archiep. 55. v. Prædictum. 57. v. Electionem. 67. v. Haſtenſem. 61. v. Diſpenſativè. 102. v. Eligatur. 53. ℣. In Archiep.

Poſtulare quinam nequeant? 54. ℣. Propter. 58. ℣. Prohibet Pont. edicto. Qui ſcienter indignum poſtulant, non hoc ipſo eâ vice poteſtate eligendi ſunt privati: meritò tamen privarentur. 54. ℣. De. & ſeq.

Poſtulatio ſolennis eſt, quando quis poſtulatur ab eo, qui poteſt ſuper impedimento diſpenſare. 54. ℣. Ubi.

Poſtulationis ſolennis forma eadem eſt, quæ electionis. 83. ℣. Quæres. 2. Eſt irritanda, ſi vel unus, qui debebat, vocatus non ſit, & proſequatur contemptum. 56. ℣. Not. 3. Prohibentur incertæ, & adverſantes ſibi formulæ poſtulandi. 58. ℣. Prohibet Pont. ſequentes. In dubio, an aliquis eligi, vel poſtulari debeat, admittitur formula: *Eligo, & poſtulo, prout melius de iure valere poteſt*: ſed poſtulatus, ſive electus,

quando conſentit, debet ſe determinare ad alterutram viam. Ibid. Publicato jam ſcrutinio, poſſunt poſtulantes adhuc variare, antequam poſtulatio præſentetur Superiori, invito licet poſtulato. 56. ℣. Poſtquā. 89. ℣. Not. 2. Imò, etiamſi procurator jam Romam miſſus eſſet, poſſunt illum revocare, dummodo revocatio ad ipſum perveniat ante præſentationē factam 56 ℣. Poſtquam. Poſtquam autem poſtulatio eſt præſentata, v. g. ſummo Pontifici, non poſſunt poſtulantes ab ea recedere. Ibid. & 89. ℣. Not. 2. Si poſtulatio concurrat cum electione, non admittitur, niſi duplo ſit maior numerus poſtulantium, quàm eligentium. 55. ℣. A minori. 76. ℣. Vacante. ℣. Duplo. Si autem nulla concurrat electio, ſufficit maior pars poſtulantium. 55. ℣. A minori. 76. v. Duplo.

Poſtulatio facta contra formam mandati Apoſtolici non admittitur. 56. ℣. Nolentibus. 57. ℣. Neutra. Ante admiſſionem videtur Principis aſſenſus requirendus. 71. ℣. Solent.

De jure communi poſtulati ſolenniter tantùm habilitantur, ut eligi poſſint: ſed juxta ſtylum Curiæ Romanæ admiſſus non indiget aliā electione: imò nec confirmatione. 54. v. Vbi. 57. ℣. Id. & ſeq. 64. ℣. Eandem. 83. ℣. Quæres. 2.

Diſpenſatio cum poſtulato reſpectu poſtulati ſemper eſt gratia: reſpectu poſtulantium verò poteſt aliquando eſſe debitum. 55. ℣. Non tam.

Poſtulatio non ſolennis, ſive ſimplex eſt, quando quis poſtulatur ab eo, qui non poteſt diſpenſare ſuper impedimento; requiritur tamen conſenſus eius, ratione ſui intereſſe. ut, ſi Canonici velint eligere Monachum in Epiſcopum, opus eſt licentiā Abbatis. 54. ℣. Vbi. Forma eadem eſt, quæ electionis, ſive poſtulationis ſolennis; excepto uno caſu. 83. ℣. Quæres. 2.

Admiſſio poſtulationis nō ſolennis, non habet ſe ſicut confirmatio electionis, ſed poſtulatus indiget electione, & confirmatione. 57. ℣. Confirmatur. 54. ℣. Vbi. 83. v. Quæres. 2. Si qua verò electio præceſſit, conditionata tantùm fuit: videlicet, ſi Abbas conſentiat. 57. ℣. Confirmatur. Si intra congruum tempus electores, vel electus licentiam Abbatis non obtineant, poſſunt alium eligere, & electus jure, ſi quod ei competebat, eo ipſo eſt privatus. 105. ℣. Si.

Poſtulatus per poſtulationem nullum jus acquirit, cùm ſit inhabilis, niſi diſpenſetur. 57. ℣. Atque. Prælatus poſtulatus non poteſt ſe ingerere adminiſtrationi, ante admiſſionem poſtulationis. 85. ℣. Vltra. Si enim ante admiſſionem ſe ingerat adminiſtrationi temporali, vel ſpirituali, poſtulatio ipſo jure eſt nulla. 68. v. Not 2. Qui eum recipiunt, privantur eā vice jure eligendi, & poſtulandi, & poteſtas devolvitur ad eos, qui ingerentem ſe non receperunt, licet pauciſſimi forent: aut, ſi omnes eum receperunt, ad Papam. Ibid.

Poſtulare quandoque ſignificat, Advocatum eſſe, ſive petere, ut jus ſuum reddatur clienti. Vſus tamen iſte eſt merè juridicus. 194. v. Nota denique.

Potentia generandi ex quibus ſignis probetur, ſeu præſumatur? 735. v. Niſi & ſeq. 733. v. Cùm quædam. & ſeq.

Poteſtatis nomine quandoque intelliguntur potentes. 143. v. Conſultus. Quandoque Magiſtratus 840. c. 5. 955. c. 49. 184. v. Quia. 878. v. Ex. Vel Procuratorum, &c. De poteſtate Epiſcopi, vel Parochi. Vide: *Epiſcopi poteſtas. Parochi officium, poteſtas, &c. Procuratorum poteſtas, &c.*

Præbenda in titulo de præbendis, & dignitatibus ſumitur pro jure percipiendi redditus Eccleſiaſticos. 469. v. Not. 2. Prout verò reſpondet Canoniæ, eſt quoddam temporale debitum Canonico ratione officij, & Canoniæ. 7. De. Si præbenda habeat Canoniam annexam, vocatur jus ſpirituale: materialiter autem conſiderata eſt merè temporalis. Ibid.

Præbenda poteſt eſſe ſine Canonicatu, quia poteſt dari laico; ſed tunc non vocatur præbenda canonicalis. Ibid. & ſeq. Canonicatus poteſt etiam eſſe ſine præbenda, non autem ſine exſpectatione præbendæ. Ibid. v. Not. 1. Si Papa, vel Epiſcopus conferat præbendam canonicalem, cenſetur eo ipſo conferre Canonicatum vacantem, & viciſſim. Ibid. v. Not. 2. Qui ſine præbenda recipitur, non eſt Canonicus, niſi ſub exſpectatione. 30. v. Eccleſiaſticum. In Germania communiter ſimul conferuntur Canonicatus, & præbenda. 483. v. In aſſecutione.

Præbendarum eſt interdum certus numerus, interdum non. Interdum ſingulis ſunt aſſignati certi redditus: ſæpius verò vivunt ex communibus bonis. 542. v. Nec. Non licet imminuere præbendarum numerum redditibus non imminutis. 9.

Ex cauſa autem poteſt fieri auctoritate Epiſcopi. 6. v. Quatuordecim. Duo Canonici non debent recipi ad unam præbendam: 468. v. Indecorum. 472. c. 20. Ex cauſa autem poteſt fieri diviſio præbendæ, & tituli unius in duos. 7. v. Cùm una. 468. v. Indecorum. 474. v. Quod. In dubio præſumitur animus dividendi, ſi redditus ſufficiant ad duos. 7. v. Cùm una. Antiquiores Canonici poſſunt gradatim meliores præbendas ſibi optare, ſive eligere, cùm vacaverint. 58. v. Conſuetudini. Epiſcopus permittitur habere præbendam, & vocem in Capitulo, licet non ſit Canonicus. 497. c. 25.

Caſus, in quo Papa nomine beneficiorum etiam præbendas, & maiora beneficia voluit intelligi. 974. c. 32.

Præbenda Equeſtris, die Reuth-Pfrüend. Quid ſit? & unde Originem trahat? 465. v. Nota denique. Eius hodierna collatio quantum a SS. Canonibus deviet. Ibid. Non poteſt allegari conſuetudo pro ea, cùm potiùs ſit corruptela. Ibid.

Præcedentiam inter Epiſcopos ille cæteris paribus habet, qui priùs eſt ordinatus, ſive conſecratus in concordia. 180. v. Sit. Inter Canonicos, Iudices, Officiales, &c. cæteris paribus ille præcedit, qui priùs poſſeſſionem accepit: etiamſi alij electione, aut collatione fuerint priores. 180. v. Etſi. In actibus ſpectantibus ad ſacros ordines præcedunt ſacerdotes omnes Diaconos: & hi Subdiaconos, etiamſi illi ſeriùs, quàm hi ordinati ſint. In aliis verò actibus ſervatur tempus poſſeſſionis. 183. c. 15.

Præceptoris officium in jure non reperitur expreſſum, 229. v. Præceptores. Alicubi in Eccleſiis Collegiatis, qui funguntur officio Decani, appellantur Præceptores. Ibid. Erant etiam huius nominis certæ perſonæ in ordine templariorum, qui jubentur admitti in judicio, etiamſi eorum eſſet ignota natio, & origo. Ibid.

Præcisè in Reſcriptis idem importat, quod abſolutè, ſine exceptione, ſine remedio, &c. 11. v. Ad veritatem. Habet etiam vim clauſulæ derogatoriæ, ad aliud ſtatutum. Ibid.

Prædicatores. Vide: *Ordo Prædicatorum.*

Prædicandi munus Sedes Apoſtolica nemini concedere ſolet, ſine licentia Epiſcopi. 173. v. Quod.

Prædicare proprium eſt Epiſcoporum, & quidem munus eorum præcipuum, etiam juxta Tridentinum. Ibid. v. Prædicationis.

Apoſtolis hoc munus inſolubiliter mandatum erat. Ibid.

Epiſcopi non poſſunt illud abdicare, nec irrevocabiliter delegare. 178. v. Prædicationis.

Prædicantes Evangelium paganis, veſci poſſunt cibis ab illis appoſitis. 841. v. Concedit. Religioſis, & Clericis idoneis datur licentia ſe adjungendi. Ibid. Non autem adeundi regiones tranſmarinas ſine licentia Superiorum, & parentibus. 841. v. Cùm. Tales enim non admittendi ad prædicandum. Et, ſi contraria fidei prædicent, puniendi. Ibid.

Præjudicium. Res inter alios acta, non præjudicat aliis, exceptis quibuſdam caſibus. 461. v. Quamvis. & ſeqq. 397. v. Cùm ſuper. v. Not. 3. 586. v. Cùm inter. Papa per ſua mandata ordinariè non intendit alicui præjudicium generare. 171. v. Not. 2. Quòd.

Prælatus propriè dictus eſt, qui habet juriſdictionem in foro contentioſo. 84. v. Ad regimen. 169. v. Eccleſiarum.

Prælatus quilibet poteſt vocari Presbyter, cùm nec ipſi Epiſcopi olim aliud nomen habuerint. 59. v. Not. 2. Appellantur etiam Reges, quia regunt animas. 84. v. Ad regimen. Quilibet Prælatus eſt ſaltem legitimus Procurator Eccleſiæ ſuæ, licet rerum Eccleſiæ non ſit Dominus. 22. v. Nota 3. 584. v. Cùm.

Prælato non licet rem Eccleſiæ facere deteriorem: imò non poteſt facere deteriorem *Faciendo*, ſed *Omittendo.* 208. v. Deteriorem. v. Not. 2. Damnum. Poteſt donare modica, etiam ſine conſenſu Capituli. 584. v. Videtur. Tenetur ſolvere debita prædeceſſoris ſui pro Eccleſiæ neceſſitate contracta. 581. v. Sicut. Non poteſt obligare Eccleſiam ſuam fidejubendo, mutuum accipiendo, alienam obligationem in ſe recipiendo, ſub gravibus pœnis. 582. v. Cap. Non licet Prælatis, etiam Cardinalibus latenter, præſertim habitu mutato, Romam venire, ſed debent adventū ſuum ſtatim indicare. 184. v. Omnibus. & ſeq. Debent ibidem palatium Papale viſitare, & debitam Papæ reverentiam exhibere, nec ſine facultate recedere ſub nota infidelitatis, & excommunicationis. Ibid. Non licet Prælatis, Epiſcopis, &c. mutatis habitibus abſque rationabili cauſā extra Diœceſin indiſcretè diſcurrere: imò nec pernoctare ſine facultate Superioris, niſi pro negotiis Eccleſiæ. Ibid. Non poſſunt curatos occupare in ſuo, vel Eccleſiæ ſuæ

Digitized by Google

ſuæ ſervitio (v.g. in officio Vicarij, Viſitatoris, Secretarij &c.) niſi neceſſitas, vel utilitas Eccleſiæ illius curatæ poſtulet. 462. v. Ne. Poteſt autem in ſervitio ſuo habere Canonicos, qui nihilominus fruantur beneficio ſuo. Ibid. c. 7. Quis honor tribuendus Prælaturis de novo erectis? deſumendum Primò, ex conſuetudine loci. Secundò, ex jure communi. Tertiò, ex praxi aliarum Eccleſiarum. 45. v. Secundùm. Lite pendente inter Prælatum, & ſubditos, debet is abſtinere à negotio, ſuper quo lis pendet, & à dependentibus: Subditi verò debent Prælato in reliquis obedire. 811. v. Mandat. & ſeq. In cauſis ſui fori poſſunt procedere ad capturam, pœnam exilij, triremium, verberum, (non tamen mutilationem) ſi habeant juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. 139. v. Not. 3.

Prælati etiam inferiores Epiſcopis, poſſunt ſuos ſubditos excommunicare, eámque exequi, non requiſito Epiſcopo. 169. ℣. Not. 3. Non poſſunt eligere ſucceſſorem ſine licentia Papæ, quam tamen dare poteſt. 118. v. Not. 3. Pœnæ Prælatorum non punientium Clericos incontinentes. 450. v. Clerici, qui. & ſeq. Si Prælatus denunciatur eſſe dilapidator, interdicenda ipſi eſt omnis alienatio bonorum Eccleſiæ. 810. ℣. Colligitur. Quomodo contra eos procedendum in criminalibus. 805. v. Ex. 808. v. Not. 3. 810. v. Circa. 811. ℣. Dictorum. & ſeq. Ob quæ crimina, & exceſſus Prælatus deponi poſſit? 934. ℣. Doctrina. Delictum Prælati etiam circa fidem, cui non communicat Capitulum, non præjudicat Capitulo, vel Eccleſiæ. 2. ℣. Florenſi. Vide etiam: *Exceſſus Prælatorum. Negligentia Prælatorum. Supplenda.*

Prælatus ſecularis Eccleſiæ non Epiſcopalis etiam eligi poteſt Religioſus. 102. ℣. Secularia. Si Prælati ſeculares habeant juriſdictionem in Clericos, ſunt Paſtores, ac proinde in eorum electione ſervanda eſt forma Capituli: *Quia propter.* 82. ℣. Quæres. 1. Non habent facultatem abſolvendi percuſſores Clericorum ſuorum, niſi ſpecialiter eis detur. 449. v. Gloſſa.

Recenſentur viginti ſeptem gravamina Religioſis à Prælatis ſecularibus illata, à quibus deinceps jubentur abſtinere. 899. c. 16. & 17. 900. v. Gregorius. & ſeq. Tenentur privilegiatis adminiſtrare juſtitiam, alioquin privantur ſuis privilegiis. 906. c. 4.

Prælati Regulares. Religioſi certi Ordinis, vel habitûs, non poſſunt eligi in Prælatos alterius Ordinis, vel habitûs: poſſunt autem poſtulari. 102. v. Cùm. & ſeqq.

Prælati Regulares non poſſunt inconſulto Epiſcopo unire beneficia, monaſteria, Eccleſias, abſque privilegio. 897. v. Sicut. & ſeq. Epiſcopus poteſt talem unionem infirmare, non obſtante aſſenſu, & confirmatione Archiepiſcopi. Ibid.

Prælati, & Superiores Religionum (maximè Exemptarum) poſſunt diſpenſare in votis ſuorum Religioſorum. 652. ℣. Not. 2. Super quibus cauſis, & bonis Eccleſiæ teneantur reſpondere? 22. v. Quæ. An, & quando poſſint agere ſine conſenſu Capituli. 22. v. Not. 3. In cauſa gravi non poteſt Prælatus tranſigere ſine conſenſu Capituli. Si tamen literas ratihabitionis dedit, & per aliquot annos ſervavit, non poteſt revocare. 191. v. Nota. Etſi.

Prælati Regulares habent facultatem abſolvendi ſuos ſubditos, ſe mutuò percutientes, niſi atrocitas facti plus poſtulet. 442. c. 9. Eorum officium eſt, revocare ſuos Regulares, vagabundos, fugitivos, & apoſtatas, ad quod ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis compelli poſſunt, appellatione remotâ. 170. ℣. Mandat. & ſeq. Poſſunt ex levibus cauſis ab adminiſtratione amoveri. 818. v. Explicat.

Prælati exempti habent in ſubditos juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. 139. v. Not. 2. Quæ autem Epiſcopis committuntur tanquam Sedis Apoſtolicæ Delegatis, ad eos non extenduntur, præſertim ſi aliis præiudicent. Ibid.

Præmonſtratenſes. Vide: *Ordo Præmonſtratenſium.*

Præpoſitus, ſi in ulla voce attendendus eſt uſus, in hac eſt attendendus. 967. v. Siulla. Dantur enim præpoſiti laici, & Eccleſiaſtici; Regulares, & Seculares; Collegiati, & Cathedrales. Ibid. Officium Præpoſiti ſecularis prohibetur Sacerdotibus ſub anathemate. 720. v. Cùm Clericis.

Præpoſitura Cathedralis, & Collegiata eſt dignitas maior, & reſervata Summo Pontifici. 510. v. Not 2. Non poteſt conferri vi precum primariarũ Cæſaris, nec à Germanis alternis menſibus, vi concordatorum. Ibid. De præpoſitis Cathedralibus, cùm nullus extet titulus in jure, remittitur tractatio ad Barboſam. 135. v. Sunt.

Præpoſiti Collegiatarum Eccleſiarum obtinent juriſdictionem in Canonicos, & Eccleſiam, nec rarò ſunt exempti à juriſdictione Epiſcopi. 446. v. Not. 2.

Præpoſitura Cathedralis Eccleſiæ Auguſtanæ olim fuit electiva. 552. v. Cùm B. v. Ex hoc. Poſtea per Regulas Cancellariæ fuit reſervata Summo Pontifici. Ibid. v. Ex hoc. & 512. v. Not. 3. Tandem Alexander VI. per indultum perpetuum iterum conceſſit Capitulo jus eligendi præpoſitum. Ibid. Solvit tantùm quindennia, ſive quindenas. 512. v. Not. 3.

Præſcriptio quid ſit, & quomodo differat ab uſucapione, & conſuetudine. 377. v. Nota 1. & ſeqq. 50. v. Differunt. Introducta eſt legibus civilibus ab Ephesino Legiſlatore, qui an Imperator aliquis Epheſo oriundus, vel, quod credibilius, Iuriſconſultus fuerit, non conſtat. 381. c. 5. Ob quas cauſas fuerit introducta? 377. v. Nota 4. Habet locum etiam in foro conſcientiæ. Ibid. v. Communis.

Præſcribere poſſunt omnes, qui poſſunt acquirere dominium, ſive propriè poſſidere. 379. v. Not. 3. Quomodo filiusfamilias, pupillus, furioſus, & ſervus? Ibid. & ſeq. Capitula poſſunt præſcribere jus conferendi plures canonicatus eidem perſonæ, etiam ſine licentia Epiſcopi 475. v. Nota 2. Iuriſdictio præſcribi poteſt ab eo qui illius eſt capax: v.g. Epiſcopalis, ab inferioribus Prælatis. 379. v. Neque. 140. verſ. Not. 6.

Non eſt omnino improbabile, poſſe aliqua præſcribi, quæ ſunt Ordinis Epiſcopalis, v.g. Confirmationis collationem. 44. v. Solis. ad finem. Libertas, & exemptio in temporalibus præſcribi poteſt etiam contra ſupremum Principem, ſed non, niſi à Principibus, & Magiſtratibus rerumpublicarum. 385. v. Dico 3. Omnimoda libertas, & exemptio contra Papam præſcribi non poteſt: poteſt autem contra alios. Ibid. v. Dico 2. Iuriſdictio habitualis, & viſitatio Epiſcopi præſcribi non poteſt. 140. v. Not. 6. 386. v. Cùm. Obedientia, eique annexa (cuiuſmodi ſunt procurationes) à ſubdito contra Prælatum præſcribi non poſſunt. 384. c. 11. & v. Præſcriptione. 379. v. Neque.

Præſcriptione acquiritur non tantùm utile, ſed directum etiam, ac plenum dominium, ideóque non datur vindicatio domino priſtino. 377. v. Not. 3. Qui præſcripſit, non tenetur rem reſtituere, etiamſi neſciat, priſtinum dominum invincibili ignorantiâ laboráſſe. 377. v. Communis. Qui præſcriptione alicuius rei abſolutâ, eiuſdem rei retinendæ privilegium petit, cenſetur juri præſcriptionis renunciare. 387. v. Cùm Abbas. & ſeq.

Præſcriptio requirit quatuor conditiones: Poſſeſſionem, bonam fidem, titulum, & tempus à lege definitum. 377. v. Iſte.

Præſcriptionis prima conditio. Poſſeſſio. 379. v. Poſſeſſor. v. Ceterùm. v. Nota 1. 382. v. De hoc. Excipiens de præſcriptione, debet illam probare, etiamſi ſit poſſeſſor. 300. v. In.

Præſcriptionis ſecunda Conditio. Bona fides. Bona fide non poſſidetur, quod violenter eſt occupatum. 378. v. Reſp. 1.

Qui malâ fide poſſidet, non poſſidet ſyncere. 379. v. Not. 2.

Sine bona fide, nulla valet præſcriptio, tam canonica, quàm civilis. 381. c. 5. 386. c. 17. 387. c. 20. Sed Iure Civili ſufficiebat à principio bonam fidem habuiſſe ad inchoandam præſcriptionem: Iure autem Canonico requirit, etiam ad proſequendam, etiamſi immemoriali tempore poſſederit. 381. v. Bonæ, & ſeq. Requiritur etiam in ſucceſſore, & hærede, etiamſi nolit uti tempore anteceſſoris, ſed de novo inchoare. 382. v. Not. 5. & 6. An per Ius Canonicum ex cauſâ urgenti in certis caſibus poſſit induci præſcriptio cum mala fide? 378. v. Panorm. Bona fides eſt duplex; Theologica, & Civilis: utraque requiritur. 381. v. Nota 3. Cum dubio non poteſt inchoari poſſeſſio bonæ fidei; poteſt autem continuari, modò adhibeatur diligentia veritatis cognoſcendæ. Ibid. v. Not. 4. Bona fides in poſſeſſore præſumitur. Ibid. v Nota denique. & 347. v. Not. 3. Per litis conteſtationem, imò per ſolam litis movendæ denunciationem, ceſſat bona fides civilis, licet poſſit durare Theologica. 381. v Nota 3. 378. v Reſp. 2. Qui durante præſcriptione privilegium petit rei retinendæ, conſtituit ſe in mala fide, & ideo non præſcribit 387. c. 18.

Præſcriptionis tertia Conditio. Titulus præſcriptionis eſt juſta cauſa poſſeſſionis; ſive Ius, quo aliquid poſſidetur, habile ad dominij tranſlationem, ſi tradens ſit dominus. 386. v. Bona.

Huiuſmodi ſunt v.g. Emptio, donatio, dos, legatum, privilegium, compoſitio 382. v. 2. Non ſufficit titulus juſtus, niſi etiam ſit verus: ſi tamen ex juſto titulo res ſit data, & eodem titulo accepta, currit præſcriptio, etiamſi falſus ſit titulus.

lut. 386. v. Nota. 2. Non. In præſcriptionibus longi temporis non requiritur titulus, ſed ſufficit bonæ fidei poſſeſſio cum tempore requiſito, niſi obſtet præſcribenti Ius commune, aut præſumptio violenta: tunc enim requiritur titulus, niſi tempus ſit immemoriale, ſed ſufficit apparenter juſtus. 380. v. 4. Res immob. v. Niſi. 387. v. Not. 3. 388. c. 2. 567. v. Not. 2.

Præſcriptionis quarta Conditio. Tempus. Res mobiles cum titulo, & bona fide præſcribuntur tribus annis etiam contra Eccleſiam: ſine titulo verò 30. annis. 380. v. Quadragenaria. Triennalis poſſeſſor beneficij præſcribit, nec indiget aliâ inſtitutione. Ibid. v. 6. Locus ad fidem converſus præſcribitur à convertente ibidem manente intra triennium: quod ſtatim currit, ſi ibi adſit Epiſcopus, qui poſſit repetere, & non facit. Si autem non adſit, à die quo advenerit: vel, ſi hæreticus factus ſit, à die converſionis. 377. v. Si quis. & ſeq. Si pater tempore mortis ſe geſſit liberum, filius intra quinquennium præſcribit libertatem: ſi autem ipſe ſolus eam ſibi vendicet, requiruntur 20. anni, & bona fides, non tamen alius titulus. 758. v. Cuius. Res fiſco debitæ, ſed nondum traditæ præſcribuntur 10. imò 5. annis. 379. v. Not. 2. Res immobiles cum titulo, & bonâ fide præſcribuntur adverſùs privatos præſentes 10. abſentes 20. annis, (niſi à malæ fidei poſſeſſore ad te pervenerit: tunc enim domino ignorante, requiruntur 30.) ſine titulo verò 30. annis. 380. v. Not. 3. & 4. 378. v. Ad. Adverſùs Eccleſias Monaſteria, hoſpitalia, & eor, quibus hæreditates, legata, vel donata ad pias cauſas debentur, communites 40. annis. 380. v. Not. 2. & v. 3. 382. v. Cùm. v. Reſcribit. & ſeq. 383. v. Inter. & ſeq. v. Licet.

Adverſùs Monaſteria S. Benedicti, & Ordines eorundem privilegiis gaudentes. 60. annis. 380. v. Not. 2. Adverſùs Eccleſiam Romanam, Coronam, Principatum, Provinciam, & Civitates 100. annis. Ibid. Aut tempore immemoriali. 379. v. Neque. Res incorporeæ, ſive jura præſcribuntur ſicut res immobiles, videl. cum titulo contra privatum præſentem 20. annis contra abſentem 20. ſine titulo 30. Contra Eccleſiam aut Principem 40. Imò interdum tempore immemoriali tantùm. 380. v. 5 Quo tempore beneficia Eccleſiaſtica? Ibid. v. 6. Privilegia Eccleſiarum non præſcribuntur citiùs, quàm 40. annis. 907. Dicendum. 918. v. Exprimimitur. Remedium læſionis ultra dimidium, tollitur ſpatio 30. annorum. 566. v. In. Debita omnia cum bona fide præſcribuntur 30. annis, adverſùs quaſcunque actiones civiles, exceptâ hypothecaria, quæ 40. requirit, ſi ipſe debitor, aut hæres poſſideat. 331. v. 7. Actiones criminales, ſive accuſationes, & inquiſitiones extinguuntur præſcriptione 20. annorum à die commiſſi criminis. Quædam tamen crimina extinguuntur quinquennio: ut adulterium, peculatus &c. Ibid.

Feuda, emphyteuſes, & alia bona Eccleſiaſtica, ex culpa (v.g. hæreſis) amiſſa, præſcribuntur ut bona immobilia, videl. contra Romanam Eccleſiam 100. annis. A ſucceſſoribus tamen, ſi ſe converterint, etiam contra Romanam Eccleſiam 40. annis. 388. c. 2. Immemorialis præſcriptionis privilegia. 388. v. Cuius. & ſeqq. 678. v. Cenſus.

Præſcriptio non currens. 383. Nota 2. Ex.

Præſcriptio dormiens. Ibid. & c. 10. Ib. v. Quod. Ibid. v. Not. 2. Non. 385. v. Licet. & ſeq.

Præſcriptio interrupta. 383. v. Not. 2. Ex. v. Not. 3. 382. c. 8. & v. Si de. Item. 214. v. Quadriennium.

Præſentatio non tribuit perfectum Ius, ſed inchoationem tantùm juris, quod per inſtitutionem perficitur. Poteſt tamen præſentatus illud proſequi, ſi alius inſtituatur. 666. v. Ex. 675. v. Etiam.

Præſertim. Non eſt certū, hanc particulam ſumi ſemper ampliativè. 475. v. Not. 3.

Præſtatio. Monaſteria debent eſſe exempta ab omnibus oneribus, & præſtationibus novis, non autem de initio legitimè conſtitutis. 673. v. Per.

Præſumptio quid ſit? & quomodo differat à fictione juris? 341. v Not. 1. & 2. 342. v. Not. 4. & 5.

Præſumptio una poteſt alteri adverſari, & fortior elidit debiliorem. 346. v. Valde. 367. v. Huius.

Præſumptiones tantùm habent locum in foro externo, non in foro conſcientiæ; nam in hoc ſtatur veritati. 343. verſ. Nota denique.

Præſumptionum alia eſt juris, alia hominis. 341. v. Not. 2. 342. v. Not. 3.

Præſumptionum juris alia juris tantùm, alia juris, & de jure 341. ℣. Not. 3. & ſeq.

Præſumptionum hominis alia levis, & temeraria, alia juſta, & probabilis. 342. v. Not. 3. Juſta ſubdividitur in violentam, & non-violentam. 342. Ibid. Iudicium de præſumptionibus ſpectat ad judicem. Ibid. v. Not. 4.

Præſumptio juris tantùm. 325. c. 54. & v. Ex. 341. ℣. Prioris. 342. ℣. Prior. 343. c. 1. 2. 3. & 4. 344. c. 1. 6. & 9. 345. c. 10. 11. 13. 346. c. 14. & 15. 347. c. 16. ℣. Sicut. v. Not. 3. 4. 5. Qui ſemel fuit in judicio, ſi poſtea non compareat, præſumitur malitioſè abeſſe. 286. ℣. Niſi. Scientia juris præſumitur, non autem ſcientia facti, præſertim alieni, niſi factum ſit communiter notum. 759 ℣. Not. 2. Quòd. Omnia præſumuntur per Principem bene examinata, præſertim per Papam. 399. ℣. 2. Ex miſſo Romam bis nuncio præſumitur etiam Procuratorem potuiſſe mitti, quamvis faciliùs inveniatur nuncius aptus, quàm Procurator. 421. c. 45. & v. Not. 3. Maior pars Capituli præſumitur etiam ſanior, niſi manifeſtè appareat, maiorem eſſe corruptam ambitione &c. 553. ℣. Not. 2. 81. v. Requiritur. Poſt longum tempus (v.g. 30. annorum) præſumuntur ſolemnitates ad valorem exemptionis requiſitæ interveniſſe. 567. ℣. Not. 1.

Qui ſolvit pecuniam, præſumitur ex debito ſolviſſe, quia nemo præſumitur jactare ſuum. 532. ℣. Colligitur. Si vir juret, ſe cognoviſſe uxorem puberem, illa autem neget, præſumitur pro viro: non autem, ſi juret de impubere. 733. c. 6.

Exiſtens in Diœceſi, aut civitate præſumitur ſcire ea, quæ publicè fiunt, niſi aliunde conſtet, aut probetur ignorantia ab eo, qui allegat. 785. ℣. Quando.

Præſumptiones juris tantùm allegari debent, quando oriuntur in facto proprio, non autem, ſi ex facto adverſarij, aut utriuſque partis. 342. ℣. Not. 6. Quantam probandi vim habeant præſumptiones juris tantùm? 342. ℣. Alter. & ℣. Prior. 346. ℣. Cauſa. & ℣. Not. 3.

Præſumptio juris, & de jure. 341. ℣. Exempla. 345. c. 12. 639. ℣. Quia. & ℣. Ingreſſus. 729. ℣. Licet. Profeſſioni invalidæ intra quinquennium non reclamare præſumitur, eam ratam habuiſſe in foro externo. 631. ℣. Not. 2. Si infidelis poſt delictum ad Eccleſiam confugiat, & Baptiſmum petat, nullo priùs deſiderio, aut petitione illius oſtenſâ, præſumitur ſimulatè agere. 702. ℣. Not. 4. Qui non petit debito modo, & tempore Apoſtolos ex negligentia, præſumitur renunciare appellationi. 439. ℣. Nota. 3. Periurus habet contra ſe præſumptionem juris, & de jure. 347. ℣. Sicut.

Contra præſumptionem juris, & de jure regulariter non admittitur probatio, exceptis quatuor caſibus. 348. ℣. Prior. & ſeq. 348. ℣. Præſumptio. 439. ℣. Nota. 3.

Præſumptio hominis levis, ſeu temeraria reprobatur in jure. 341. ℣. Not. 3. & ſeq. Et excluditur per juramentum. 733. ℣. Not. 2.

Præſumptiones hominis juſtæ, ſeu probabiles. 342. ℣. Aliqui. 343. ℣. Not. 6. Faciunt probationem tantùm ſemiplenam, ſi ſolæ ſint: ſi autem famâ publicâ, confeſſione, juramento, aut aliis adminiculis juventur, faciunt plenam. 348 ℣. Alter. 346. ℣. Cauſa.

Præſumptio hominis violenta, ſeu vehemens. 342. verſ. Nota. 1. 345. ℣. Præſumptio. Si contra Reum ſit, imponit illi onus probandi. 553. ℣. Nota 2. Facit ſe ſolâ plenam probationem, & ſufficit ad condemnationem etiam in criminalibus, exceptis gravibus, v.g. hæreſi. 342. ℣. Alter. 346. ℣. Not. 2. Non excluditur per juramentum. 785. v. Not. 2.

Prævaricari dicitur Accuſator, quando cum Reo colludit, falſas contra illum probationes admittendo, veras autem diſſimulando, ſicque adverſam partem juvat perditâ ſuâ. 812. ℣. Nota. 2. Ex.

Præventio in una parte connexorum, non inducit jus, & præventionem in altera parte connexa. 39. v. Not. 2. Quod. Datur præventioni locus inter Epiſcopi, & inferiorum Prælatorum maximè ſecularium juriſdictionem. 140. ℣. Not. 6. Caſus, in quibus Ordinarius collator beneficiorum poteſt prævenire Papam, & quidem de jure. 544. v. Eſt. v. Ob.

Pragmatica ſanctio 572. v. Nota.

Prandium dare Canonicis pro acquirenda poſſeſſione, aut inſtallatione, in honeſtam relaxationem, aut amicitiæ conciliationem, per ſe non eſt Simonia juris Divini. 833. v. Prandium.

Precaria. 562. v. Nota. Datur ad certum tempus, ante cuius lapſum non poteſt revocari. 563. v. Precarium. v. Porro.

Debet

Debet de quinquennio in quinquennium renovari, aut revocari. 562. v. Nota. Prædeceſſoris irrationabilis conceſſio precariæ non ligat ſucceſſorem, ſed debet ab eo reſcindi. 562. cap. 2.

Precarium aliud quid eſt, quàm precaria, vel precariæ. 563. v. Precarium. Extinguitur morte eius, cui conceſſum eſt, nec tranſit ad hæredem. Ibid. v. Obitu. Extinguitur item, ſi invito Domino alienetur. 562. c. 3.

Precibus imploratur fruſtra, quod jure communi conceditur. 44. v. Concedimus.

Preces importunæ æquiparantur violentiæ. 870. v Not. 3.

Preces primariæ Imperatoris explicantur fusè à fol. 487. uſque ad 495. Non ſunt ſublatæ per Concil. Lateranenſe: neque per Tridentinum. 538. v. Futuræ.

Presbyteri de Latere vocati ſunt olim Nuncij Apoſtolici. 163. v. Nota 2. Quandoque ſub hoc nomine intelligebantur Epiſcopi. 391. v Gloſſa. 565. v. Presbyteri. v. Not 3.

Presbyter non baptizatus, debet iterum baptizari, & ordinari. 692. v. Cap. 1. Jubetur.

Pretium juſtum cenſetur, ſicut res in foro venditur. 565. v. Not. 2. Rem. Habet latitudinem *infimi, medij, & ſummi.* 593. v. Not. 6. Deceptio dimidij pretij, aut infra, permittitur in foro externo, non autem ultra dimidium. 566. v. Minus.

Primam tonſuram laici peregrini non poſſunt accipere in aliena Diœceſi, etiamſi proprius Epiſcopus ſit ſuſpenſus. 129. verſ. Not. 1. Si. Epilepticus non eſt ipſo jure inhabilis ad beneficia, quæ tantum requirunt primam tonſuram. 124. v. Nota.

Primas ille dat Iudicem Epiſcopis diverſarum Provinciarum, in cuius provincia locus eſt, de quo contendunt. 235 v. Ratio.

Primicerius quis ſit, & cur dicatur? cuiſque officium. 135. verſ. Primicerius. & ſeq.

Primitiæ frugum. 616. v. Decimam.

Primitiæ Sacerdotum. 899. c. 16. 900. v. Gregorius.

Primogenitus vocari poteſt, qui primò natus eſt, etiamſi cum nullus alius ſequatur. 967. c. 5.

Primum ſacrati ſalis pabulum cur dicatur Catechiſmus, ſive inſtructio Catechumenorum 762. c. 5.

Principum beneficia ſunt largiſſimè interpretanda. 969. c. 16. Decet conceſſum à Principe beneficium eſſe manſurum. 501. c. 36. Promiſſiones Principum (ex conſuetudine ſaltem Germaniæ) fatentur plerique habere vim juramenti. 219. v. Super. Literæ Principum de jure communi quidem tantùm ſunt inſtrumenta privata; de conſuetudine verò poſſunt habere vim publici. 338. v. Inſtrumentis. Donatio Principis facta privato, vel privati facta Principi non reſcinditur, etiamſi excedat 500. ſolidos, & abſque inſinuatione fiat. 583 v. Not. 4. Prohibitio donationis inter coniuges, non habet locum apud Principes. 793. v. Not. 2. Multis. Quidquid Principi placet animo condendi legem, lex eſt. 399. v. Cæteri. Nunquam cenſetur velle præiudicare juri tertij, niſi expreſſè mentionem faciat. 147. v. Ea hac. Ex ſola voluntate poteſt Princeps diſpenſare in jure poſitivo, niſi ſit contra bonum publicum. 211. v. Indulgendam. Ad finem.

Princeps præſumitur habere omnia jura in ſcrinio pectoris ſui. 9. v. In ſcrinio. Omnia præſumuntur per Principem bene examinata. 399. v. 1. Quando fert ſententiam, poteſt omittere ſolemnitates juris poſitivi, non autem juris naturalis. 399. v. Alius. Teſtamentum in libello Principi oblatum, ab eóque in conſilio lectum, & in ſcrinia referri juſſum, dicitur omnium teſtamentorum ſolemnitates ſuperare. 595. v. Not. 6. Sententia juſta, ſed ob ordinem juris non ſervatum invalida, poteſt ratihaberi à Principe ex plenitudine poteſtatis. 804. verſ. Nota. 2. In neceſſitate publica poteſt Princeps ſubditum privare rebus ſuis: debet tamen compenſare, quatenus poteſt. 904. v. Not. 7. Poteſt moderatas uſuras ita permittere, ut non puniat, & cogere ſubditos, ut promiſſas ſolvant 880. v. Principibus. & ſeq. Summi Principes non incurrunt excommunicationem Bullæ cœnæ, quando nova vectigalia, vel gabellas imponunt, ſed quando id faciunt inferiores, ſine eorum auctoritate. 681. v. Poteſtatem.

Principis nomine intelligitur etiam Summus Pontifex. 146. v. Collige. 147 v. Ea hoc. 630 v. Tonſuratus. v. Not 4.

Principes Eccleſiaſtici judicium, ſive bannum ſanguinis à Cæſare inter alia Regalia acceptum committunt Conſiliariis, & Officialibus ſuis. 712 v. Ec. Habentes bona feudalia, meritò recognoſcunt Imperatorem. 555. v. Ratio.

Principum ſecularium ſtatuta tantum obligant ſubditos eorum. 3. v. Ab omnibus. Omnes Principes terræ ex præcepto S. Petri, Epiſcopis obedire debent. 180. ℣. Omnes. & ſeq. Debent autem obedire illi (ſi plures in ſuo Principatu ſint) in cuius Diœceſi reſidentiam ſuam habent. 181. §. Nota 2. Rectè afficiunt morte illos, qui nolunt obedire decretis Epiſcoporum. 180. ℣. Si quis. & ſeq. De jure communi confiteri deberent Parocho, in cuius Parochia reſident: ex privilegio autem omnes habent poteſtatem eligendi ſibi confeſſarium. 181. ℣. Not 2.

Principes ſeculares poſſunt de novo imponere exactiones, à quibus tamen Eccleſiaſtici ordinariè ſunt immunes. 678. ℣. Not. 3.

Prior Conventualis. 40 ℣. Principalis.

Prior Clauſtralis. Ibid ℣. In.

Prioratus Regularium Eccleſiarum non alteri commendandi ſunt, quam Profeſſo eiuſdem Ordinis. 70. ℣. Etſi. & ſeq.

Privatio ſui juris, aut bonorum ſuorum abſque culpa. 3. ℣. Quod. Et 904. ℣. Not. 7. Pœna privationis clauditur Territorio privantis, ſicut ſuſpenſio; non item aliæ pœnæ. 244. ℣. Nota. 4.

Privatus beneficio, ſi in petitorio reſtitutionis ad illud non faciat mentionem privationis, irritum impetrat reſcriptum. 26. ℣. Nullam.

Privilegiatum ne quiſquam in poſſeſſione, aut uſu ſui privilegij turbet, aut impediat, prohibitio eſt lex publica. 903. ℣. Not. 1. Licet privilegiati non teneantur reſpondere Iudici, vocati tamen tenentur venire, & allegare privilegium ſuum, niſi notorium jam eſſet Iudici. 13. ℣. Reſpondere.

Privilegiatus poteſt agere contra privilegiatum, niſi utriuſque privilegium in eodem concurrat: tunc enim utrumque conquaſſatur. 209. ℣. Quod.

Privilegium in cõmuni, & lex privata ſpeciale aliquid cõcedens. 903. ℣. Not. 1. 2. & 3. 904. ℣. Not. 2. 408. ℣. Not. 6. 19. ℣. Canonicè. 11. ℣. Generaliter.

Privilegium debet eſſe lex favorabilis, aliàs eſt gravamen. 903, &. Not. 1.

Privilegia non debent temere concedi, nec multiplicari. 908. v. Ec. Non ſunt trahenda in conſequentiam, & exemplum. Ibid.

Privilegium non eſt perfectum, nec habet vires, donec acceptetur. 544. ℣ Ea. Impetratum tacitâ veritate, eſt ſubreptitium. 617 ℣. Not. 2. Ex gl.

Privilegium ſuper re litigioſa, tacitâ lite impetratum, non tenet. 291. ℣. Indulgentia. 313 ℣. Cap. Si privilegium aliquod detur contra ſententiam Iudicis, aut compoſitionem prius factam, debet in his earum fieri mentio. 336. ℣. Nulla. Si privilegium deviat à communi ſtylo, & naturali ratione, non debet commiſſarius illud exequi, ſed exſpectare ſecundam juſſionem. 12. ℣. Si reſcriptum.

Privilegij ſolemnis diviſio in perſonale, & reale. 904 ℣. Not. 3. 536. ℣. Notandum. In dubio, ſi privilegium ſit merus favor, & beneficium, cenſendum eſt reale, & perpetuum: ſi autem deroget juri communi, aut cedat in præiudicium tertij, cenſendum eſt perſonale, & temporale. 904 ℣. Not. 5.

Privilegium ſpeciale derogat generali, dummodo habeat clauſulam generalem derogatoriam. 10. ℣. Speciale.

Privilegia Abbatum. 918. ℣. Abbates illi. Et ℣. Hodie.

Privilegia civitatum habendi proprium Epiſcopum. 905. ℣. Utique.

Privilegia Clericorum generalia. 698. ℣. Not. 2. Perſonis.

Privilegium Canonis. 459. ℣. Privilegium. 943 ℣ Si quis ſuadente. Et ℣. Si quis Clericum. 946 v Mandat. & ſeqq. Contra quas perſonas? 944. v. Not. 2. Non. v. Not 3. Etſi. 945. c. 7. & 8. 946. v. Not. 1. 955. c 47. 963 c 23. 947. c. 15. 950. v. Conſultus. 957. c 54 944 v. Not 3. Etſi. Hæc ſola cenſura in Decreto reſervata eſt Pontifici. 944. v. Not. 2 Unam. 947. c. 13. 949 c 26. 952 c. 37. Impediti ire Romam poſſunt interim abſolvi ab Epiſcopo: ſed tenentur jurare, ſe impedimento ceſſante ituros, exceptis pueris. 957. c. 58. 949 c. 26 946. c. 11. Etiamſi excommunicatus læſo ſatisfaciat, a ſolo tamen Papa, vel eius Legato poteſt abſolvi, niſi à jure eximatur 957 c. 58 Quinã excuſentur ab onere ſe ſiſtendi Pontifici? 942 c. 1. 2. 3 4. 944. v. Suadente. v. Not. 2 Non. & v. Not. 3 A. 945 v. Sui. 947. c 13 & 17. 948. c 24. 949 c. 26 950. c. 32. 951. c. 33. 957. c. 54. 958. c. 60. 963. c. 22. Tales poſſunt abſolvi ab Epiſcopo: non autem ab inferiore Prælato. 946. v. Not. 2. Monachi tamen, & Canonici Regulares corrigi poſſunt ſecundùm providentiam Abbatis: ſi ſufficiat. 943. c 2.

Qui hoc Canone coërceri ſe non ſinunt, ſaltem ſeveriùs ſunt puniendi, quam ſi in laicos talia commiſiſſent. 947. c. 14.

Quomodo amittatur privilegium Canonis. 948. v. Invaſor. v. Conſultus. v. A Prælatis.

Privilegium fori. 234. c. 2. 460. v. Privilegium. v. Minores.

Quid requiratur, ut Clericus gaudeat privilegio fori 450. v. Not. 2. 451. v. Mandat. & ſeqq. v. Præcipit. 914 c. 27. 954. c. 45. Si Epiſcopus per laicos incarceret Clericos ſubditos etiam non incorrigibiles, nec ipſe, nec laici ſunt excommunicati. 968. c. 15 Pœnæ violantium privilegium fori. 237. v. Archiep. 238. v. Milevitano. v. Cùm non. & ſeqq.

Privilegium ſubſidiarium datur Clericis debitoribus non habentibus, unde ſolvant, ne vacent eum diſpẽdio Divini ſervitij, & cogantur mendicare in opprobrium Status Clericalis 582. v. Si. Et cap. 3. Judices ſeculares compellentes Clericos ad ſolvenda debita, cenſurà ſunt compellendi. 246. v. Præcipit.

Probatio tamen paupertatis incumbit Clerico, ſaltem ſummaria. Ibid. v. Not. 2.

Privilegium Epiſcoporum eſt, quòd abſentes à ſuis Eccleſiis, & Diœceſibus poſſint celebrare, vel celebrari facere in Altari Viatico, niſi obſtet interdictum. 920. v. Quoniam. Verius eſt, hoc privilegium non eſſe abrogatum per Concilium Trid. Ibid. v. Etſi. Ad eoſdem extenditur privilegium Religioſorum de celebratione januis clauſis &c. niſi expreſsè eis prohibeatur, aut interdicto cauſam dederint. 914. v. Quod. Poſſunt etiam ſibi eligere confeſſarium, ſine Superioris licentia. 939. v. Ne. & ſeq. Poſſunt conferre beneficia Clericorum ſuorum domeſticorum. 976. c. 5.

Privilegium laicorum eſt, quòd quilibet coram Judice ſuo conveniri debeat. 905. v. Sicut. Non obſtante tamen hoc privilegio, poteſt laicus, Eccleſiæ malefactor ſacrilegus, per Eccleſiam puniri. Ibid. & ſeqq.

Privilegium officialium Sedis Apoſtolicæ, & ad eam venientium. 921. v. Ordinatij.

Privilegia Religioſorum. 896. v. Contra. 907. c 8. 911. c. 16. 914. c. 24. 915. c. 30. 917. c. 8. 918 c. 5. 919. c. 10. 920. c 11. 975 c. 4. Gaudent variis privilegiis non ſolvendi Decimas etiam ex novalibus, niſi cedat in grave damnũ Parochorum 916 c. 33. 966. c. 1. 970. c. 81. Superiorum Regularium privilegium eſt, quòd ſubditi ab eorum correctione non poſſint appellare, niſi modus excedatur. 408. v. Not. 3. & ſeq.

Privilegium Studioſorum eſt habere optionem comparendi, vel coram Epiſcopo, vel coram Rectore Academiæ. 236. v. Actor.

Canonici ſtudentes Theologiæ, aut Juri Canonico, aut Civili de jure communi per quinquennium fructus beneficiorum percipiunt, licet abſentes. 917. v. Nota. Ex. Non requiritur facultas Epiſcopi ad hæc: nec ſtatuta contraria ſunt valida. Ibid. Tam Magiſtri, quàm diſcentes Clerici poſſunt per quinquennium percipere fructus beneficiorum, & præbendarum ſuarum, non obſtante aliâ conſuetudine, aut ſtatuto. 838. v. Iubet.

Privilegiorum violatio. 896. v. Contra. Pœna ordinaria violantium privilegia aliorum eſt, privari ſuis 906. v. Nota, quòd.

Attentata contra privilegia non ſunt ipſo jure nulla, ſunt tamen irritanda. 63. v. Nota. 2. Neque.

Privilegiorum innovatio, ſeu renovatio. 909. v. Propter. 910. v. Quòd. 915. c. 29. 443. v. Not. 2. 445. v. Nota ex h. t. Etſi.

Privilegium allegandi non eſt credendum, niſi illud exhibeat: Et tenor eorum ſervandus. 907. v. Nota, Ex. Modus privilegia exhibendi. 919. c. 7.

Privilegia, ſi Scriptura ſit amiſſa, probari debent per teſtes. 910. v. Super.

Privilegiorum interpretatio ad eum pertinet, qui illa dedit; incidenter tamen etiam ad alios, ſi verba ſint clara. 217. v. Per.

Privilegia Principis (nominatim Papæ) interpretanda ſunt ſine præiudicio tertij. 618. v. Non. 617. v. Not 2. Ex gl.

Privilegiorum verba ſola non ſunt ſervanda, ſi de mente aliunde conſtet. 914. v. Privilegiorum.

Privilegia debent eſſe clara, manifeſta, &, ſi verborum proprietas patiatur, ita ſunt interpretanda, ut aliquid operentur, ſeu conferant ultra jus commune. 904. v. Not. 2. 913. v. Not. 1. 972. c. 25.

Privilegia, quæ nemini, niſi concedenti præiudicant, ſunt legitimè interpretanda, etiam contra ipſum concedentem, & contra jus commune. 913. v. Non. & ſeq.

Privilegia autem juri communi contraria, aut aliis multùm præjudicantia, ſunt ſtrictè interpretanda. Ibid. & 770. v. Not. 2. In. Nimis ſtricta cuiuſdam privilegij interpretatio reprobatur ab Honorio III. 915. c. 30.

Privilegiorum extenſio, ampliatio. Privilegium quorundam Religioſorum celebrandi in Altari Viatico, a Sixto IV. & Alexandro VI. uti & poſt Conciliũ Trid. à Greg. XIII. renovatur, & ampliatur. 913. v. Not. 2.

Privilegium celebrandi tempore interdicti, ſi perſonæ ſingulari concedatur, etiam familiares domeſtici licitè admittuntur. 920. c. 11. Quando autem conceditur alicui Conventui, aut Collegio, familiares non admittuntur licitè, niſi & ipſi ſint privilegiati. Ibid. Cauſa. Ibid. v. Neque. Excluditur autem ſemper ille, cuius cauſâ, culpâ, dolo, vel fraude interdictum eſt latum, eiuſque cooperatores. Ibid.

Privilegium ſuper Decimis Eccleſiaſticæ perſonæ conceſſum includit etiam novalia, non autem conceſſum laico. 620. v. Not. 4. 614. v De. 623. c. 25.

Privilegium perſonale, ut quis non poſſit interdici à quocunque, vel excommunicari &c. non extenditur ad proceſſus, aut ſententias Ordinariorum. 918. v. Privilegia.

Privilegiorum reſtrictio. 619. v. Cùm aliqui. 920. v. Religioſi.

Privilegiorum renunciatio unicuique eſt libera, niſi cedat in præjudicium communitatis. 909. v. Not. 4. 952. v. Nota. 944. v. Not. 2. Non. 238. v. Cùm non. & ſeqq. 582. v. Not 3.

Non fit per unum actum contrarium privilegio. 907. v. Dicendum.

Privilegium revocari non poteſt à concedente, ſi conceſſum id fuerit non ſubdito, & ab hoc acceptatum. 904. §. Not. 6.

Privilegium perpetuum percipiendi fructus beneficiorum in abſentia, conceſſum perſonis, revocatur, non autem conceſſum Eccleſiis, vel dignitatibus. 39 §. Indulgentias. §. Vel.

Privilegium quorundam nobilium, & communitatum Campaniæ, & Maritimæ de commoratione Banitorum revocatur, annullatur, & irritum decernitur. 921. c. unico.

Privilegium Iudæorum, & Saracenorum, quòd a Chriſtianis conveniri non poſſint in judicio, damnatur. 327. c. 1.

Privilegium Principis, ſi incipit enormiter lædere, ipſo facto revocatur. 618. §. Non. Judex ferens ſententiam contra privilegium à ſe datum, eſque antea oſtenſum, videtur illud reprobare, aut revocare. 400. §. Et.

Privilegium amittitur ſex modis. 907. §. Dicendum 908 §. Cùm. §. Privilegium. §. Not. 2. 909. § Not. 4. 5. & §. Nota denique. 910 § Eiuſdem. 911. §. Olim.

Probatio in communi. 298. §. Not. 2. Niſi quis probet illud ipſum, quod ſe probaturum, expreſſit, cadit cauſâ 403 §. Summam. & ſeqq. Vbi difficultas probandi oritur ex delicto alterius, ſtatur juramento partis. 206. §. De. Id, quod probari deberet per Scripturam, poteſt probari per teſtes, ſi ſcriptura ſit deperdita. 396 v. Ex. Quæ ſingula non ſufficiunt, juncta inter ſe fidem facere poſſunt. 310. v. Not. 3.

Probationes factæ coram judice ſeculari inter Clericum, & laicum, probant etiam coram Iudice Eccleſiaſtico, & vicaſſim. 376. v. Ad.

Probationes factæ coram Iudice non competente, faciunt fidem in alio judicio competente. 804. v. Not. 2. Quòd. Lucidiores debent eſſe probationes contra Clericum, quàm contra laicum. 314. v. Multo.

Probationes ſonantes in delictum, ſunt benignè interpretandæ, niſi ex communi interpretatione aliquid ſonet in delictum. 347. v. Not. 3.

Probatio generalis non prodeſt, niſi quælibet eius ſpecies idonea ſit ad effectum intentum. Exemplum. 301. v. Cùm Verbum.

Qui in proceſſu afferunt repugnantia, nihil probant, nec ſunt audiendi, & proceſſus cum omnibus ſecutis eſt irritandus. 927 v. Caſus. Omne, quod in judicio probatur, eſt notorium. 290. v. Ante. Sententia fertur pro eo, qui meliùs probavit. 302. v Porro. Cui non nocet ſententia, neque probationes nocent. 376. v. Not. 2.

Probationis diviſiones, primò in artificialẽ, & inartificialẽ. 298. v. Not. 2. 305. v. Nota continuationem. 224. v. Convicti. Secundò in plenam, & ſemiplenã. 298. v. Utraque. Tertiò in directam & indirectam. 322. v. Not. 2. Quartò in certam, & dubiam. 392. verſ. Nihil. Fama ſola utroque jure non facit probationem plenam, ſed tantùm ſemiplenam. Si autem tria concurrant, facit plenam. 806. v. Not. 3. & 4. 807. v. Nota 5.

In civilibus duæ probationes ſemiplenæ faciunt unam plenam,

Digitized by Google

nam non autem in criminalibus. 806. v. Not.4. Si probatio ſemiplena habeat vehemens adminiculum, efficitur plena. 606. v. Not.2.

Probatio cui incumbat? 323. v. Pro quo. 738. v. Viro. 298. v. Not. 1. & c. 1. Actore non probante reus eſt abſolvendus, etiamſi ipſe nihil probaverit. 367. c. 36. 553. v Not. 1.

Præſumptio vehemens contra Reum, imponit illi onus probandi. 553. v. Not. 1. Si affirmativa probari poſſit ab Actore, non eſt audiendus Reus, ſi velit probare negativam. 303. c. 12. In cauſa deſponſationis clandeſtinæ, ſive vir, ſive mulier neget, deſponſationem eſſe factam, ſemper viro incumbit probatio. 738. v. Viro. Aſſerenti debitum, incumbit eius probatio: inficianti autem ſolutionem acceptam, ſi convincatur accepiſſe, incumbit probatio debiti. 582. v Colligitur. Excipiens de præſcriptione, licet rem poſſideat, debet eam probare. 300. v. In. In cauſa finium utrique parti incumbit probatio. 300. c. 3. In quæſtionibus Iuris apud Papam probationes juris non ſunt neceſſariæ. 420. c 44.

Probatio quarundam rerum in particulari. An, & quomodo propoſitio negativa tam juris, quàm facti, & qualitatis, tam pura, quàm non pura probari poſſit? 303. v. Per. & ſeqq. 312. v Not. 1. & ſeqq. 69. v. Pro his. 318. v. Fuerat. 300. v. Ad. Quomodo probanda virginitas mulieris nuptæ contra virum negantem? 300. c. 4. In cauſa excommunicationis alicuius perſonæ, ſtandum eſt literis Ordinarij, donec probetur contrarium. 301. c. 7. Quis efficaciùs probet poſſeſſionem, & obtineat, ut ſecundùm ſe pronuncietur ex edicto: *Vti poſſidetis?* 302. v. Non. Quomodo probari poſſit plenè filiatio? 308. v. Filius. Quomodo probetur fornicatio, vel adulterium? 315. v. Teſtimonium, & ſeqq. 866. v. Vel. & ſeq. Quomodo ſufficienter probentur facta antiqua, & delicta occulta? 316. v. Quæres. Quomodo probari debeat tempus immemoriale? 388. v. 3. Quomodo contractus facti probari debeant? 367. v. Nota. Quomodo probari debeat, ſententiam eſſe latam à Iudice? 395. v. Not. 2.

Quomodo probentur, quæ in ſolo animo conſiſtunt, ut intentio, ignorantia, metus? &c. 631 v. Nota. 2. Hanc. Quomodo probetur copula habita? 738. v. Viro. 733. c. 6.

Quomodo probetur exemptio ab Ordinariis? Vide. *Exemptio ab Ordinariis.* Quomodo probandæ conſuetudines? Vide. *Conſuetudo ſcripta, & non ſcripta.* Quomodo probandum Ius patronatus? Vide. *Ius patronatus.*

Proceſſus judicialis. Vide. *Iudicij forma, Ordo, ſive proceſſus.*

Procurationes quandoque ſumuntur pro tractatione cuiuſcunque Oeconomiæ alterius, ſive pro expenſis in eam factis. 682. c. 16. Propriè autem ſunt pecuniæ impenſæ, ſive expenſæ, in viſitatorum neceſſariam ſuſtentationem, vel ſtipendium. 678. v. Not. 4. 820. v. Nihil. 384. v. Cùm. Debentur Legatis, Nunciis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ſive ſuâ, ſive Sedis Apoſtolicæ auctoritate viſitent. 384. v. Cùm. 685. v. Mandat. 820. v. Nihil. Si Epiſcopus non perſonaliter, ſed per alium viſitet, procurationes non Epiſcopo, ſed illi, qui eius loco viſitat, debentur. 685. v. Nota denique. Exiguntur, & ſolvuntur abſque ſimonia. 820. v. Nihil. Ad procurationes Legatis, & Nunciis Sedis Apoſtolicæ præſtandas tenentur omnes Eccleſiæ non tantùm, ad quas mittuntur, ſed etiam, per quas transeunt. 681 c. 17. Ex Oratoriis privatis, Epiſcopi auctoritate non erectis, non petendæ procurationes. 685. c. 27.

Legatis, & Nunciis debitæ non ſolvendæ ex præbendis Canonicorum, ſed vel à toto Clero, vel ex menſa Epiſcopi, vel ex redditibus communibus, Capituli, & Eccleſiæ. 384. v. Cùm.

Collectæ pro his ſolvendis factæ, non convertendæ in proprium uſum: nec plus extorquendum, quàm ſolvendum. 705. c 8. Si Prælati numerum evectionum in Concil. Lateranenſi ſtatutum excedant, liberè poſſunt illis procurationes negari Auctoritate Apoſtolicâ: nec tenent cenſuræ propterea promulgatæ. 896. v. Concedit. Non ſunt exigendæ ab ullo, etiam Legato, vel Nuncio, niſi in perſonali viſitatione, abſque manifeſta, & neceſſaria cauſa, & tunc mediocriter. 679. verſ. Not 2. Concil. 684 v. Procurationes. 685. c. 1. n. 2. & 6. 686. c. 3. 687 v. Textus Quid agendum, ſi Legatus, aut Nuncius in aliquo loco diutius ſubſiſtere cogatur? 684. c. 23. 686. c. 3. Ubi conſuetudo eſt, ut procurationes nullæ dentur (videl. ubi viſitatores redditus habent abundantes) ea ſervetur. 685, v. Textus. Hodie ferè conſuetudo habet apud nos, ut Legati, & Nuncij ſumptus recipiant ab ipſa Sede Apoſtolica. 685. v. Nota. Quòd. Epiſcopus notam Paſtoris mercenarij non effugiet, ſi redditus habens ſuperabundantes, nihilominus procurationes exigat. Ibid. v. Rurſus.

Procurationes non poſſunt præſcribi etiam longiſſimo tempore, niſi præſcriptio procedat cum conſcientia eius, qui per privilegium poteſt eximere. 379. v. Neque. 384. c. 11. & v. Not. 2. 682. c. 17. 683. v. Colligitur. 2. 685. v. Rurſus.

Epiſcopus concedens alicui Eccleſiam, ſemper ſibi reſervat procurationes. 586. v. Coll. 1.

Procurator in communi dictus olim reſponſalis. 420. c. 44. Quis ſit? & quomodo diſtinguatur à negotiorum geſtore, curatore, tutore, actore, Syndico, & locatore operæ? 194. v. Secundùm.

Procuratoris conſtitutio. 83. §. Procuratorem. 101. c. 46. 195. §. Cùm iſte. 196. §. Non. & §. Expreſsè.

Procuratoris cõſtitutio metu facta, nõ tantùm ad matrimonium, ſed ad quodcunque negotiũ eſt irritanda. 198. §. Procuratorẽ.

Procuratorem conſtituere non ſufficientem, & conſtituere nullum, ſunt paria. 199. §. Illicentiatus. In dubio non cenſetur Procurator conſtitutus ad lites futuras non connexas: niſi nullæ fuerint præſentes, & mandatum acceperit generale. 199. §. II. Vt cenſeatur conſtitutus ad cauſas requirentes ſpeciale mandatum, ſufficit, in mandato eius exprimi unicam talem cauſam, cum clauſula generali. 121. §. Ex. Filiusfamilias poteſt eſſe Procurator etiam ſine conſenſu patris: ad judicia quidẽ poſt 25. ad negotia verò poſt 17. annos. 199. §. Non. 201. §. Generaliter ad negotia.

Procurator conſtitutus ab abſente, licet dixerit, ſe mandatum miſſum nolle acceptare, poteſt tamen (quàm diu perſtat Domini voluntas) poſtea illud acceptare. 101. §. Licet. Dominus non prohibetur unà cum Procuratore adeſſe: maximè, ſi colluſionem timeat. 200. §. Ante.

Procurator quando poſſit ad ſuum dominum defendendũ compelli? 202. c. 1. Clerici non debent eſſe Procuratores Laicorum. 709. §. Iubet. & ſeq. Religioſi ſine licentia Superiorum non poſſunt ſuſcipere officium Procuratoris, niſi pro ſuo in eadem lite conſorte. 202. c. 3. Vide etiam: *Mandatum Procuratorium.* Quid ſi Procuratores unius cauſæ conſtituti ſint plures? 199. §. III. 201. §. Si duo. Et ibid. c. 6.

Procuratorum citatio. 198. §. Rectore. 420. §. Ex.

Procuratoris admiſſio. 30. §. Mandatũ. 195. § Not. 2. Aſſerenti.

Procuratorium mandatum legaliter factum, tria debet continere Primò, nomen conſtituentis. Secundò, cauſam, ad quam conſtituitur. Tertiò, quòd ratum habebit &c 195. §. Cum mandato. & §. Not 2. Aſſerenti. Veniens ſine mandato, petens autem inducias ad faciendam fidem, non auditur. 199. §. Illicentiatus. Ad legalitatem præterea requiritur, ut nullus defectus appareat in ſigillis, ſubſcriptionibus, teſtibus &c. 195. §. Not. 2. Ad. 422. c. 48. Si quid ſuſpectum, vel dubium appareat, mittendum ad Dominum, niſi ſit periculum in mora. 195. §. Ad. 211. §. Ex. Exceptio de falſis procuratoribus poteſt ante, & poſt ſententiam Iudicis obijci. 196. §. Cum. In cauſis etiam ſpiritualibus poteſt admitti Procurator laicus, & qui vir non expreſsè prohibitus. 200. c. 1. In Criminalibus non admittitur Procurator, ſed debet reus ipſe perſonaliter comparere. Exceptis quinque caſibus. 800. v. Nec. & ſeq.

Procuratorum poteſtas? 543. §. Sumitur. 200. c. 1. ad finem. Ibid c. 3. 201. §. Summa. & ſeq. 202. c. 3. Ibid. §. Non poteſt. Et §. Procurator.

Procuratoris poteſtas non extinguitur per ſententiam Iudicis, ſed durat etiam in ſubſequente appellatione. 199. §. V.

Procuratoris obligatio. 202. c. 1. Si ſententia feratur contra Dominũ, procurator tenetur appellare. Quod ſi ex juſta cauſa omittat, debet ſaltem Domino illam indicare. 199. §. V. Non tenetur procurator appellationem proſequi invitus, niſi expreſsè conſtitutus ſit etiam ad appellandum, aut niſi appelletur à ſententia interlocutoria. Ibid. §. VI. & 200. §. Principale.

Procuratoris acta, ſeu geſta non valent, niſi priùs faciat fidem de mandato ſuo procuratorio legaliter facto. 30. §. Mandatum. 195. §. Cum mandato. Si excedat limites mandati, aut non pareat inhibitioni, eius geſta ſunt invalida. 433. v. Colligitur. Geſta cum procuratore falſo poſſunt valere in præjudicium ipſius, non autem Domini. 195. v. Quæ. Contumacia procuratoris ante litem conteſtatam imputatur Domino: poſtea verò ipſimet. 420. v. Ex. Limitatio. ibid. Negligentia procuratoris præjudicat, ſeu imputatur Domino: non autem dolus. 271. v. Procuratorum.

Procuratoris revocatio debet conſtare procuratori, & inſuper vel judici, vel adverſario, vel ei, cuius intereſt: aliàs habetur pro non revocato. 30. v. Mandatum. 196. v. Not. 2. 199. v. Poſt. Poteſt revocari vivâ voce, licèt fuerit conſtitutus per Stripturam. 196. v. Expreſſè. Ante litem conteſtatam, ſeu antequam fiat Dominus litis, etiam ſine cauſa liberè poteſt revocari, non autem poſtea, ſi nolit, niſi ex cauſa rationabili, quarum octo recenſentur. 200. v. Ante. v. Sunt. Per conſtitutionem Secundi revocatur primus ante litis conteſtationem, non autem poſt. 199. v. IV. Plura alia huc ſpectantia. 199. v. Poſt. 201. v. Siquis. v. Procurator à. 196. c. 4. & v. Not. 2. 197. v. Fuiſſet.

Prodigo non licet alienare pro libitu bona uxoris. 49. c. 10. In debitorem prodigum datur fidejuſſori actio, etiam antequam pro ipſo ſolvat. 581. c. 5.

Profeſſio fidei facienda proviſis de beneficio, ut fructus faciant ſuos. 590. v. Ratio.

Profeſſio Religioſa in communi. 910. v. Diſtinguens. 913. c. 23. 619. v. Nota. Per. 638. v. Non. 647. v. Nota 6. Certum eſt, profeſſionem dupliciter fieri poſſe: expreſsè (verbo, vel ſcripto) & tacitè faciendo aliqua profeſſis propria: utraque eandem obligationem parit. 632. v. Certum.

Profeſſioni prævia legitima ætas. 629. c. 1. Iure antiquo erant anni pubertatis, videlicet 14. in mare. 12. in fœmina. Tridentinum autem requirit 16. annos completos in utroque ſexu 630. v. In. & ſeq. 631. v. Nota denique. 632 v. Nota 4. n. 5. 635. c. 11. In annis biſſextilibus dies 24. & 25. Februarij reputatur pro una die. 630. v. Not. 2. Ex. Malitia hic non poteſt ſupplere ætatem, ſicut poteſt in matrimonio, & Ordinibus ſacris. 630. v. In. Tridentinum non habet locum in Ordinibus militaribus quoad ætatem &c. ſecluſo peculiari ſtatuto. Ibid. v. Not. 2. Ex. 636. v. Not. 2. circa finem. In inſulis (quia dura eſt religio) prohibentur admitti ad profeſſionem ante 18. annum. 634 v. Non. Extendunt aliqui hoc decretum ad Prædicatores, & minores, ſed malè. Ibid. Religioſi Ordinis Minorum S. Franciſci de Paula vi regulæ ſuæ non faciunt profeſſionem ante 18. annum, etiam poſt Tridentinum. Ibid.

Profeſſioni prævius Novitiatus. 636. v. Videtur. Ibid. v. Reſcribit. 640. c. 2. & 3. Poſt Tridentinum omnibus Religioſis profeſſio ante abſolutum Novitiatum non tantùm eſt prohibita, ſed etiam invalida. 636. v. Ideoque. 640. v. Hæc.

An, ut olim, ita hodiéque Novitius, & Ordo poſſint renuntiare Anno Novitiatûs ex juſta cauſa, præſertim in articulo mortis? 637. ℣. Vterque. & ſeq. Caſus, in quo poteſt edi profeſſio nondum abſoluto Novitiatu. 529. Reg. 59. Alij caſus quinque excepti ab aliquibus. 636. ℣. Not. 2. Vide etiam: *Novitiatus.*

Profeſſioni prævium ſanum judicium. 636. ℣. Extra. Ibid. c. 15.

Profeſſioni prævia libertas facta per vim, metum gravem, errorē, ignorantiā eſt irrita, & ad nihil obligat. 629. c. 1. v. Si. & ſeq. Et ℣. Nota. 635. c. 11. 650. ℣. Not. 2. 651. v. Probat. Etiam metus reverentialis poteſt quorundam hominum annullare profeſſionem. 721. ℣. Not. 5. & ſeq. De profeſſione conjugatorum. Vide. *Tranſitus conjugatorum ad Religionem.*

Profeſſionis admiſſio. 643. §. Si. §. Ad. Ad Profeſſionem admittere de jure communi ſpectat ad Abbatem, & Conventum ſimul. 641. ℣. Si. & ℣. Ad.

Profeſſio expreſſa. 632. ℣. Not. 2. Profeſſionis.

Profeſſio facta eâ conditione, ut liceat proprium poſſidere etiam invito Prælato, nulla eſt: reſervatio verò ſolius uſûs cum licentia revocabili, non vitiat profeſſionem. 751. ℣. Vt. Profeſſio tacita poteſt fieri duplici modo. 632. ℣. Not. 3. & 5. 639. ℣. Quia. ℣. Ingreſſus. Quinque conditiones requiſitæ ad tacitæ profeſſionis valorem. 632. ℣. Not. 4. & 5. Conſuetudo eam in omnibus Religionibus videtur abrogâſſe. Ibid.

Profeſſum tacitè poteſt religio compellere ad profitendum expreſſè: & viciſſim ipſe Religionem, ut expreſſam profeſſionem eius admittat. Ibid. ℣. Not. 2. 639. ℣. Quia.

Profeſſus tacitè tantùm, non poteſt fieri Prælatus. 632. ℣. Not. 2.

Profeſſionis invalidæ ratificatio, aut reclamatio. 631. ℣. Si ℣. Not. 2. & ℣. Not. 3. Iure antiquo, ſi quis per annum in ætate legitima geſtavit habitum (licet Profeſſis, & Novitiis communem) cenſebatur ratificare profeſſionem invalidam. 639. c. 1. 630. c. 2. 631. ℣. Si. 632. ℣. Not. 5. Ad ratificationem profeſſionis non eſt opus novo Novitiatûs anno. 636. ℣. Not. 2. Qui profeſſionem ſuam invalidam ex juſta cauſa ratificare non vult, reclamare autem, vel reſtitutionem in integrum petere, nec poteſt, nec audet, non delinquit, ſi Religioſum ſe ſimulet. 631. ℣. Si.

Profeſſionis effectus. 640. c. 3. 636. v. Ideóque.

Profeſſio non tantùm ſolennis, ſed (qualis olim fiebat) etiam per vota ſimplicia, diſſolvit ſponſalia, & dirimit matrimonium ratum. 647. ℣. Not. 6. 737. v. Not. 3.

Profeſſio ſolennis derogat voto ſimplici priori alterius Religionis, etiam arctioris intrandæ: vovens tamen dignus eſt pœnitentiâ. 640. c. 5. Poſt profeſſionem vacant beneficia, quæ Novitius habuit: poſſuntque impetrari ab alio, modo data Reſcripti non præcedat profeſſionem actualiter factam. 526. Reg. 46.

Profeſſi tacitè, vel expreſſè non poſſunt redire ad ſeculum. 640. ℣. Mandat. Poſt profeſſionem Monachi non poſſunt tranſire ad Clericos ſeculares. 745. v. Not. 3. Tranſgreſſio profeſſionis nullo annorum numero excuſatur, ſed ſemper fit delictum gravius. 637. ℣. Colligitur.

Profeſſio invalida conjugati, ſponte tamen facta, valet ut votum ſimplex quoad Caſtitatem, non autem quoad paupertatem, & obedientiam. 649. ℣. Quatenus. 644. v. Promiſit. Obligat itaque talis profeſſio ad non petendum debitum poſt reditum, & ad aliud matrimonium, uxore mortuâ non contrahendum. 644. ℣. Promiſit.

Profeſſores, qui Religioſos habitu ſuo dimiſſo leges, & Phyſicam audientes ſcienter docere, aut in ſcholis retinere præſumpſerint, ipſo facto excommunicantur. 742. v. Diſtrictius.

Prohibitio alicuius rei plus eſt, quam derogatio, minus verò, quam reprobatio. 46. ℣. Et.

Promiſſio nuda homini facta, ſine ſigno externo acceptationis non eſt pactum, nec ullam in conſcientia, etiam naturalem obligationem parit, acceptata autem eſt opere complenda. 186. ℣. Not. 3. 188. ℣. Studioſè.

Promiſſio DEO facta, ſive votum, etiam ſolo animo conceptum à DEO cognoſcitur, & acceptatur. 186. v. Not. 3.

Promiſſiones Principum, Nobilium, Sacerdotum, &c. plerique fatentur continere vim juramenti: potiùs tamen ex conſuetudine Germaniæ, quàm certâ lege. 219. ℣. Sup. 715. ℣. Not. 2. Mutun.

Promiſſa generalibus verbis facta non comprehendunt ea, de quibus tunc cogitatū non fuit, cùm fieret promiſſū. 366. ℣. Ex.

Promotio. Vide: *Clericus per ſaltum promotus.* Epiſcopus electus, & confirmatus ante conſecrationem ſuam non dicitur promotus: imò nec abſolutè vocatur Epiſcopus, ſed cum addito *Electus*. 14. ℣. In Epiſcopum. In Reg. 26. Cancellariæ, nomine promotionis intelligitur, vel confirmatio Electi; vel collatio libera alicuius Epiſcopatûs, aut Prælaturæ; vel conſenſus in nominationem, ac præſentationem eorum, qui jus habent. 519. v. Ratio ſecundæ. Vide: *Beneficiorū collatio.*

Promulgatio ſufficiens edictorum eſt, ea proponi in publico ab habente auctoritatem, ſi generalia ſint. Si autem ſpecialia, requirunt ſpecialem notificationem. 54. ℣. Quæ.

Propoſiti nomine quandoque intelligitur votum. Ut. 638. c. 20. Nullam tamen inducit voti obligationem. 653. c. 3. Per propoſitum caſtitatis, matrimonium nec impeditur, nec dirimitur. 650. ℣. Totum.

Proprietatem inter, & dominium, non dari diſcrimen, verius videtur. 267. ℣. Not. 2. Quod meum eſt ex una cauſa, ex alia cauſa meum fieri non poteſt, niſi meum eſſe deſierit. 336. ℣. Quod. Poteſt autem aliquid alicui competere ex pluribus titulis: v. g. ſententiæ, compoſitionis, privilegij. Ibid. ℣. Nulla. Religioſis non licet poſſidere proprium invito Prælato. 751. v. Vt. Papa non conſuevit Regularibus aliquid confirmare perſonaliter pro propria perſona, quia à ſe abdicârunt omnia. 445. c. 5. Quis dicatur proprius Epiſcopus, vel Sacerdos? Vide *Epiſcopus proprius. Sacerdos proprius.*

Quid ſit motus proprius? Vide: *Motus proprius.*

An laici poſſint prorogationem facere in cauſis ſpiritualibus? 241. v. Quæres. Quid requiratur ad legitimam prorogationem. Ibid. v. Denique.

Proteſtatio clandeſtina, ſeorſim, ſive ſecretò facta valet ad probationē metûs cadentis in conſtantē virū. 204. v. Not. 2. Ibid.

Proteſtatio tollitur per contrarium factum, v. g. proteſtatio referens ſe ad certum ſtatutū, per ſtatum contrarium. 7. v. Sine. 415. v. Nota denique.

Proto-

Protocollum quid? 333. v. Not. 4. Vocatur etiam: notæ tabellionis. 340. v. In notas. An, & quando ad inſtrumenta publica facienda prærequiratur lectio Protocolli coram partibus, & teſtibus. Ibid.

Proverbia Salomonis. Panormitanus vult eſſe librum Apocryphum, ſed errat: 343. v. Not. 2. ad finem.

Provincia nomine intelligitur Archiepiſcopatus, 684. v. Per. Poteſt tamen etiam Epiſcopatus vocari Provincia reſpectu Parochiarum. Ibid. Ad quos Epiſcopatus ſpectent provinciæ recuperatæ? 684. c. 12.

Proviſio eſt latum nomen, comprehendens ſub ſe nominationem, poſtulationem, præſentationem, collationem. 89. v. Vel.

Proviſio Cathedralium Eccleſiarum, quæ Clericis carent, & ſubditis, reſervatur ſummo Pontifici. 103. v. Statuit &c.

Proviſi per preces primarias Imperatoris, auctoritate Apoſtolicâ providentur, non auctoritate Ordinarij. 496. v. Collige.

Proviſio cœpta à priori Pontifice per monitorias, & finita à ſucceſſore per executorias literas, adſcribitur abſolutè priori. 33. Factum. Cui per Reſcriptum providendum eſt de beneficio per Reſignationem vacante, non poteſt provideri de beneficio per mortem vacante: quale etiam cenſetur, quod in articulo mortis reſignatur. 36. v. Sed per mortem. Mandata providendi de beneficiis vacaturis, ſunt ſublata per concilium Trident. 36. v. Sine. Vide: *Mandatum providendi; Executores proviſionum.*

Puberes unde, & quinam dicantur? 733. v. Puberes. & ſeq.

Annus pubertatis ad matrimonium requiſitus tam Iure Canonico, quam Civili: quin & naturæ, aut certè gentium præſumitur eſſe in fœmina duodecimus: in maſculo decimus quartus. 732. v. Not 2. Ætatem. In fœminis malitia quandoque prævenit pubertatem duobus annis. 769. v. Not. 3. Pubertatem. Perfecta autem, & plena pubertas (requiſita ad alios effectus juris, fœminis decimo quarto: maſculis decimo octavo ætatis anno primùm contingit. 732. v. Perfecta. Ante perfectam pubertatem, nemo poteſt adoptari. Ibid.

Publicatio electionis. 83. v. Solenniter. Minùs terrent cenſuræ, licet ipſo facto incurrantur, niſi publicentur. 687. v. Minùs.

Puerorum delicta. 888. v. Pueris.

Puerpera. 733. v. Puberes.

Pugna quomodo Sacerdotibus prohibita? 931. v. Quia.

Punitio unius delicti in foro duplici. 168. v. Not. 4. Aliquos.

Pupillus habet pignus in bonis tutoris, vel curatoris ex legis diſpoſitione. 577. v. Not. 3.

Purgatio canonica in communi. 922. ℣. Purgatio. 923. v. Ex. 924. ℣. Not. 2. Infamatus.

Purgatio canonica quibus perſonis indicatur? 922. v. Not. 3. 923. ℣. Ex. Ob quas cauſas? 922. ℣. In. & ℣. Crimen 923. ℣. Qui. 927. ℣. Caſus. 304. v. Peſtis. 923. c. 6. 800. v. Purgationem. 926. v. Infamiam. & v. Nota. 924. v. Nota 2. Infamatus. Si infamatus præcedente monitione fraternâ ſe non corrigat, debet ſuſpendi ab officio uſque ad purgationem Canonicam, quæ præcipua pars eſt correctionis. 922. v. Si. 925. c. 10. Intelligenda autem hæc ſunt de infamato crimine gravi: infamatus enim pro levi crimine, non debet ſtatim ſuſpendi, ſed poſt defectum purgationis. 924. v. Pro.

Purgatio Canonica non tantùm poteſt indici in cauſa delicti, ſed etiam ſuper irregularitate ſine delicto. 318. v. Ex. Poteſt etiam indici propter defectum impedientem Ordines: v. g. propter defectum natalium. 926. ℣. Nota. Poteſt etiam concedi ad inſtantiam petentis. Ibid. ℣. Infamiam.

Purgationis Canonicæ formula alicui Epiſcopo Tridentino præſcripta à Pontifice. 923. c. 3. Ex illa colligitur juramentum purgantis eſſe de veritate dicenda: compurgatorum verò de credulitate ſaltem ordinariè. Ibid. ℣. Not. 2. 922. ℣. Crimen. 926. ℣. Illi. Item numerum compurgatorum non eſſe determinatum, ſed relinqui arbitrio Iudicis. 923. ℣. Not. 1. 295. ℣. Non eſt. Tres requiruntur. 295. v. Non eſt. Quinque. 865. c. 5. Septem. 923. c. 3. Septem, vel quinque. 924. c. 8. Duodecim. 922. c. 1. Quatuordecim. 925. c. 10. Duo tantùm. 926. c. 12. Nobilibus, & ingenuis facilior purgatio indicitur, quàm ſervis, quia habentur fide digniores. 922. ℣. Not. 2. Qualis purgatio indici debeat non ingenuis nativitate, jura non exprimunt, ſed relinquunt arbitrio judicis. Ibid. ℣. Not. 3. Cur purgantes dicantur ſe tot, vel tot *Manibus* purgare? 923. ℣. Not 1. Aſtuta, & temeraria formula purgandi ſe rejicitur. 927. ℣. Cùm.

Purgationis Canonicæ circumſtantiæ. 927. ℣. Caſus. ℣. Not. 1. & ℣. Nota denique. 892. ℣. De collatione. 924. v. Not 3. Quando. Clerico excommunicato, & contumaci conceditur annus ad comparendum, & ſe purgandum. 892. De collatione.

Purgantis compurgatores. 924. c. 7. 925. c. 11. ℣. Ex. ℣. Vicinitas. 926. ℣. Infamiam.

Purgationis Canonicæ exitus eſt ſuſpenſionis relaxatio. 952. ℣. In. Si tamen remaneat valde grave ſcandalum, manet ſuſpenſio. Ibid. Abſolutus ſemel per purgationem Canonicam, non tenetur ampliùs ſe purgare de præcedentibus. 924. ℣. Not. 2. Quod. Ob varias tamen cauſas, (quæ recenſentur) poteſt indici nova purgatio. 924. v. Not. 3. Varias. & ſeq. Deficiens autem in purgatione, incurrit pœnam ordinariam illius criminis, de quo fuit infamatus: v. g. depoſitionem, ſi Simoniam nequivit purgare. Ibid. ℣. Omni. ℣. Not 3.

Si compurgatores non jurant, aut non ſufficienter teſtantur pro infamato, habetur pro plenè convicto, & ut talis debet puniri. 924. v. Not. 3. Quando. 295. v. Non eſt.

Purgatio per duellum, ferrum candens, aut aquam frigidam damnatur, & prohibetur. 864. v. Etat. & c. 2. 927. c. 1. 928. c. 2. 721. c. 9. 924. c. 8. 928. c. 3. & v. Conjungimus. 897. c. 10.

Purgatio moræ hoc ipſo alicui conceditur, dum ei permittitur, ut celeri ſatisfactione ſibi conſulat. 571. v. Not. 3.

Purificationis lege Moſaicâ non obligantur puerperæ Chriſtianæ. 693. v. Nec vult. Quæ ſi poſt prolem emiſſam gratias acturæ Eccleſiam intrare voluerint, non peccant, nec aditus eis denegandus. Ibid. v. Reſcribit.

Q.

QVADRAGESIMA. 935. v. Rectè enim. 693. v. Cap. 2.

Quadriennium datur habentibus jus ad reſtitutionem in integrũ. 207. v. Not. 3. Olim dabatur, ut intra illud reſtitutio non tantùm peteretur, ſed etiam tota lis finiretur: hodie ſufficit reſtitutionem intra quadriennium petere, quandocunque tandem lis finiatur. 214. v. Finiri.

Quadriennium hoc eſt quidem utile tempus in principio, quia non incipit currere, niſi à die ſcientiæ, & omni impedimento ceſſante: ſed poſtea currit lapſu continuo. 214. v. Quadriennium. 213. v. Not. 2. Quadriennium. Non currit legitimè impeditis, ſed tantum negligentibus. Ibid. 210. v. Textus. 211. c. 6. Minoribus non currit in ætate minore, ſed primùm eâ abſolutâ: Eccleſiæ autem ſtatim à tempore læſionis. 214. v. Not. 2. Diſcrimen. Excuſat ignorantia ſaltem probabilis, & præſumpta. 213. v. Not. 2. Quadriennium.

In curia non attenditur Quadriennium, ſed probatâ læſione conceditur reſtitutio in integrum. Ibid. v. Si quadriennij. Extra curiam in utroque foro cenſemus obſervari, & obſervandum eſſe. Ibid. Quanto tempore poſt lapſum Quadriennij reſtitutio peti poſſit, ob læſionem enormem, vel enormiſſimam? diverſæ ſunt ſententiæ. 213. v. Aut. Si ignorantia, aut aliud impedimentum reſtitutionis per unum, aut plura ſecula duret, illo ſublato debetur reſtitutio. Ibid. & 631. ℣. Not. 3. & ſeq.

Quæſtores eleemoſynæ non ſunt admittendi ſine literis Apoſtolicis (priùs examinatis) vel Diœceſanorum. 940. c. 2. Octo actus reprehenſibiles Quæſtorum recenſentur, prohibentur, & jubentur puniri per Epiſcopos. Ibid. Non permittendum, ut ſubditos exterent. 939. c. 1. Officium eorum per Concil. Trident. penitus eſt abolitum 940. v. Neque.

Qualitas Epiſcoporum, aliorúmque Prælatorum. Vide: *Eligendi Epiſcopi qualitates.* Titulus de ætate, qualitate, & ordine præficiendorum. 115. v. De.

Qualitas contractui addita vocatur modus: ſpecialiter appoſitio oneris. 244. v. Not. 3. De qualitatibus, & ordinibus Parochi. Vide: *Parochi qualitates, & ordines.* Septem qualitates in teſtibus requiſitæ. 306 v. Viliſſimi.

Quaſi-Poſſeſſio. 386. v. Not. 2. Quòd. Per actus ex gratia, vel amicitia factos, nec quaſi-poſſeſſio acquiritur. 832. v. Not. 2.

Quaternus, certi nomen libri in Cancellaria Apoſtolica. 527. Reg. 49.

Querelam poſſunt judices accipere à quocunque oppreſſo. 795. v Not. 4. Poſt decendium à ſententia lata non ampliùs datur locus appellationi, datur autem locus querelæ. 392. §.

25. Generaliter. 400. v. Quod. Si per injuriam Apoſtolus negetur, poteſt appellans conqueri. 406. v. Not. 8. Trident. prohibet, ne Religioſi ex ſuis Conventibus recedant, etiam causâ Superioris adeundi ad appellationem, vel querelam deponendam ſine ſcripta licentia. 407. v. Iuxta. Recedentes ſic, poſſunt ab Ordinariis tanquam inſtituti ſui deſertores puniri, niſi conſtaret, à ſuo Superiore iniquè vexari, nec habere aliud remedium. 408. v. Not. 7.
Quidagia, uti & pedagia Eccleſiæ, & Eccleſiaſtici non tenentur ſolvere 686. c. 4.
Quindena, & Quindennia vocantur annatæ, quæ ſingulis quindecim annis dari debent. 912. v. Not 3. De quibuſdam.
Quinquennium à Tridentino conceditur Religioſis profeſſis ad reclamandum Profeſſioni factæ, ſi putent, invalidam, ex aliquo defectu fuiſſe: ſed non niſi deductis cauſis coram Superiore, & Ordinario. 631. v. Si.

R.

RAPINA. 871. v. Not. 1.
Raptores vagabundi, capti licèt à judice domicilij, vel Originis, remitti debent ad locum delicti, ſi petantur 867. v. Illuc. & ſeq.
Raptores vagabundi excommunicandi ſunt ab eius loci Prælato, ubi deliquerunt. Ibid. v. De loco.
Raptori violento ſive in Eccleſiarum violatione manifeſtè deprehenſo, niſi ablata reſtituat, ſi poſſit, aut emendationis plenam ſecuritatem faciat, pœnitentiæ beneficium penitus negetur. Ibid. c. 2. Quid faciendum, ſi uſque ad obitum contumas maneat? Ibid.
Raptus. 868. v. Nota 2. Raptum. 869. v. Not. 3. 4. 5. Pœnæ Raptoribus jure tam civili, quam canonico ſtatutæ. 781. v. 4. Sunt. 868. v. Not. 2. 869. v. Not. 2. 870. v. Not. 3. Clericus cooperans, aut conſentiens raptui ſponſæ deponendus eſt, nec locus eſt Canonicæ purgationi. 923. v. Si quit. & ſeq.
Raſura. Delens aliquid, & ſcribens aliud, committit crimen falſi. 25. v. Quia.
Raſura concedentis Reſcriptum non officit, ſi probari poſſit. Ibid. Scriptura Principis exhiberi debet integra, & non cancellata Ibid. Vide etiam. *Crimen falſi in literis &c.*
Ratihabitio ſententiæ juſtæ, ſed ob ordinem juris non ſervatum invalidæ. 804. v. Not. 2.
Ratihabitio retrotrahitur, & æquiparatur mandato. 668. v. Ex. Ex. 963. c. 23. Deſponſationes ante ſeptennium nullam vim habent, niſi eo finito ratihabeantur. 733. v. Hic. Qui matrimonium licet invalidum ratum habet, ſibi ipſi ſuper eo accuſando ſilentium indicit. 784. c. 4.
Ratihabitio confirmat profeſſionem, etiamſi fuiſſet invalida. 635. c. 12. 631. v. Not. 2.
Ratihabitio Capituli confirmat tranſactionem Prælati: & ſi per aliquot annos ſervetur, non poteſt ampliùs revocari. 190. c. 3.
Recipere non eſt tantùm, collatum acceptare, ſed & pacificè poſſidere, & actualiter eo frui. 475. v. Quicunque.
Reclamare quàm diu, & ad quos parentibus, aut tutoribus liceat, cùm filij, vel pupilli impuberes ſine eorum præſcitu monaſteria ingrediuntur? 632. c. 2. Quàm diu Religioſis reclamare liceat contra profeſſionem invalidam? 631. v. Si. & ſeqq.
Reclamatione poſt pubertatem diſſolvuntur ſponſalia priùs inita. 717. v. Not. 3. Audiri non debet accuſatria matrimonij ante pubertatem contracti, quæ antequam cognoſceretur, jam nubilis, cùm potuit, non reclamavit. 784. c. 4. Si alius judex inquirat, quàm qui à Papa delegatus eſt, & ei non reclametur à principio, poſtea ſerò reclamatur. 804. v. Apoſtolicæ.
Reconciliatio Eccleſiæ 699. c. 4. 690. v. Reconciliari. Sacrificium Miſſæ, bonâ fide in Eccleſia polluta celebratum, eſt loco reconciliationis. 691. v. Not. 3. Eccleſiam nondum conſecratam etiam ſimplex Sacerdos reconciliare poteſt per aquam à ſe benedictam. Ibid. v. Colligitur.
Reconciliatio cœmeterij. 689. c. 7. Poſt Concil. Conſtant. cœmeterium non indiget reconciliatione, niſi in eo ſepultus ſit excommunicatus publicè denunciatus, vel notorius clerici percuſſor. Ibid. v. Violatur.
Reconventio, ſeu mutua petitio quid ſit? 249. v. Not. 1. Debet fieri apud eundem judicem ordinarium, vel delegatum, niſi ſit cauſa feudalis, aut ſpiritualis, & judex ſecularis. Ibid. 254. v. Coram. Eſt juris naturalis. Ibid. v. Not. 2. An, & quando Clericus poſſit reconveniri apud judicem ſecularem? 250. v. Exceptiones. Coram quibus judicibus fieri non poſſit? 250. v. Coram.
Reconventio propriè dicta, proponi debet ante, vel ſtatim poſt litem conteſtatam, ut pari paſſu cum conventione ambulare poſſit, quod ei proprium videtur eſſe. 251. v. Not 3. & 4. Si actor nolit reſpondere ad libellum reconventionis, vel rationis, neque reus tenetur reſpondere ad ipſius libellum. Ibid. v. Not. 5. In quibus cauſis habeat locum, in quibus non? 250. v. Not. 2. & ſeqq.
Reconveniens gaudet iiſdem licentiis, & clauſulis favorabilibus, quibus actor, ſine perſonarum acceptione. Ibid. v. Actoris. Iudex procedit eâdem formâ in conventione, & reconventione. 251. v. Not. 2.
Rector non ſemper ſignificat Parochum, ſed quandoque etiam ſecularem Rectorem Caſtri alicuius 231. v. Eligendi.
Rectores cuiuſvis Collegij expediunt minora negotia ex officio. 549. v. Not 2.
Rectores Eccleſiarum conſtituuntur ad defenſionem veritatis, & religionis. 354. v. Ea. Vide: *Parochus*.
Recuſatio in communi eſt juriſdictionis, vel audientiæ, causâ ſuſpicionis propoſitâ, declinatio. 429. v. Fruſtratoriæ. Naturale eſt ſuſpectorum judicum inſidias declinare, & inimicorum judicium ſemper velle refugere. Ibid.
Recuſatio, & appellatio pari paſſu procedunt, & æquiparantur, ſed non per omnia. 423. v. Not. 3. 416. v. De.
Recuſari quis poſſit? 429. v. Judices. v. Commiſſarios. 150. v. Ex. 407. v. Iuxta.
Recuſationis cauſæ. 429. v. Not. 2. v. Ne. v. Fruſtratoriæ. 430. v. Coram. v. Not. 2. Etſi. 410. v. Cum. 418. v. Si.
Recuſatio quando proponenda? 430. v. Not. 4.
Recuſatio quomodo fieri debeat? Ibid. v. Not. 3.
Recuſato judice quid agendum? 429. v. Ne. 430. v. Not. 3. §. Arbitros. §. De. §. De jure. Et 429. §. Commiſſarios.
Redemptio captivorum. 577. §. Not. 4. Donatio facta pro redimendis captivis non reſcinditur, etiamſi excedat 500. ſolidos, & abſque inſinuatione fiat. 583. v. Not. 4. Mancipia Chriſtiana Iudæorum redimi poſſunt à quolibet Chriſtiano 12. ſolidis. 839. §. Sancit. & ſeq.
Reformatio monaſterij. 710. c. 7.
Regalia etiamnum conferuntur ab Imperatore Epiſcopis, & Abbatibus Imperii, à Papa confirmatis. 509. §. Cur. 712. § Ex.
Regium eſt, quod Regi debetur, ſive Tributum Regi debitum. 672. §. Panorm.
Regula generaliſſimè ſumpta. 976. §. Not. 1.
Regula S. Franciſci. 975. c. 3. 976. §. Declarat.
Regula juris 977. §. Not. 2. & 3. Caſus eandem rationem habentes, ſub eandem regulam cadunt. Ibid. §. Not. 3. Si regula vitietur quoad caſûs paritatem, perdit officium ſuum. Ibid. Omnes verò regulæ officium ſuum perdunt, ſi contrarium expreſsè aliquo jure ſtatutum ſit. 977. v. Sic.
Regula per verba indefinita non ſemper æquivalet univerſali, ſed tunc tantùm, quando omnium particularium eſt eadem ratio. Ibid. §. Not. 4. Nulla ferè regula eſt ſtrictè univerſalis, quia nulla ferè eſt ſine exceptione. Ibid. §. Ex. Cur titulus de regula juris non initio, ſed in fine ponatur? 965. §. Non. 977. §. Hæcque.
Regulæ undecim juris Canonici Gregoriani breviter explicantur a fol. 978. uſque ad finem libri totius.
Regulæ Cancellariæ Apoſtolicæ. Aliæ ſunt de *Dandis*, aliæ de *Non-dandis*. 520. §. Diſtinguunt. Item aliæ judiciales; aliæ beneficiales. 524. Reg. 38. Non poſſunt validè aliter in curia produci, quàm per cedulam, ſive ſcripturam: & quis eam date debeat? 520. Reg. 18. Non comprehenduntur ſub generalibus derogationibus etiam motu proprio, & ex certa ſcientia factis. 532. Reg. 71. Ligant omnes etiam extra curiam. 514. §. De. Ligant ante publicationem quoad nullitatem contrariorum: non autem quoad culpam, & pœnam. 514. §. De. Aliquæ non habent locum in Germania. 515. §. Prior. 516. §. Huius. Non ſunt perpetuæ, ſed temporales. 514. v. Sapit. Singuli Pontifices eas renovant, addendo, vel minuendo. Ibid. Extinguuntur morte cuiuslibet Papæ. 514. v. Extinguuntur. Recenſentur, & explicantur breviter ſeptuaginta duæ regulæ, editæ ab Alexandro VII. à fol. 514. uſque ad 532.
Regulæ tres Innocentij III. de valore Reſcriptorum, tacitâ veritate, vel ſuggeſtione falſi impetratorum. 20. c. 20.

Regula dignoſcendi, an aliquis auctoritate Apoſtolicâ, vel Capituli tantum ſit receptus in Canonicum? 35. c. 4.

Regula quatuor, ſive conjecturæ ad diſcernendum, an populus frequentando aliquos actus, & princeps tacitè conſentiens intendat inducere obligationem juris: quæ intentio ad conſuetudinem introducendam neceſſaria eſt. 51. v. Not. 7.

Regula moderandi pœnitentias pro Confeſſariis. 937. c. 8.

Relatio, quæ eſt judicis competentis de jure ob difficultatem, vel ejus ambiguitatem ad Papam, vel Principem miſſa conſultatio 433. ℣. Ad nos. Locum habet, quando jus nihil exprimit, aut diverſimodè explicatur, aut ſibi ipſi contrarium videtur. Ibid. ℣. Not. 2. Quomodo fieri debeat, & quando poſſit? Ibid. v. Cùm in. & v. Not. 3.

Religionis promiſſæ nomine poteſt intelligi votum continentiæ in ſeculo ſervandæ 645 ℣. Not. 2. Locus majoris Religionis dicitur, qui eſt majoris obſervantiæ, licet minus auſteræ. 633 ℣. Denique. 635 c. 10. Donatio facta in favorem Religionis valet etiam inter conjuges. 793 ℣. Not. 2. Multis. Innoc. III. in Concil. Lateran. & Greg. X. in Lugdun. prohibent, ne quis deinceps novam religionem inveniat. 661. c. 9. & unico in 6.

Religionis ingreſſus duplex: inchoatus per Novitiatum, & completus per profeſſionem. 536. ℣. Cùm. De ingreſſu impuberum, ut Religioſi fiant, vel tantùm, ut educentur; & quàm diu ei parentes, vel tutores reclamare poſſint? 630. ℣. Not. 2. 3. 4. Propter adulterium, aut hæreſin viri poteſt uxor eum deſerere, & religionem ingredi: & viciſſim vir ſine licentia uxoris, ſtante matrimonij vinculo. 648. ℣. Not. 2. 650. ℣. Ne. & ſeqq. Si adulterium ſit notorium, ne quidem ſententiâ divortij eſt opus. Ibid. Dolo expreſſa licentia alterius conjugis non ſufficit ad ingrediendam Religionem. 651. ℣. Non. Ingredientes religionem poſſunt ſui Superiores abſolvere etiam ab excommunicationibus latæ ſententiæ. 950 c. 32. 951. ℣. Iſte. Per ingreſſum Religionis non tollitur irregularitas ex proprio delicto, ſed ex alieno tantùm orta. 847. ℣. Colligitur. Per ingreſſum inchoatum, non vacant beneficia ingredientis, ſed per completum: aut per vota, quæ Religioſum conſtituunt. 526. Reg. 46. Qui in ægritudine Religionem ingrediuntur, animo profitendi, in ea verò ægritudine decedunt, debent Eccleſiis, ubi Sacramenta receperint, & unde aſſumpti fuerunt, portionem canonicam: non verò, qui ſani ingrediuntur. 607. ℣. Si. Vide etiam, *Novitiatus. Profeſſio. Tranſitus conjug. ad Relig.*

Religioſa Domus. 659. c. 1. 2. 3. 4. & ℣. Colligitur.

Religionem novam condere, approbare, & confirmare, quis poſſit? 661. c. 9. & c. un. in 6. De variis Religioſorum ordinibus in genere, & in ſpecie. Vide. *Ordo Religioſus.* De habitu Religioſorum. Vide. *Habitus Religioſus.*

Religioſum habitum poteſt quis etiam in domo propria ſuſcipere, & tenere. 650. c. 14. 751. c. 7. Vota Religioſorum olim omnia fuerunt ſimplicia. 647. ℣. Not. 6. Quàm diu Religioſis reclamare liceat profeſſioni invalidæ? 631. ℣. Si. & ſeqq. De Religioſorum privilegiis. Vide. *Privilegia Religioſorum.* Quomodo reformatio monaſteriorum inſtituenda? 710. c. 7. De tranſitu eorum ab uno ordine ad aliũ. Vide. *Tranſitus Religioſorum.* Quomodo contra Regulares procedendum in criminalibus. 805 ℣. Ex. ad finem. 810. ℣. Circa. 811 ℣. Dictorum. & ſeq.

Religioſorum ab Ordinariis exemptio. 385. ℣. Dico. 2. Quomodo illis liceat ædificare Eccleſias, Oratoria, Capellas &c. 918. ℣. Oratoria. Gregorij IX. Decreta duo, univerſis Eccleſiarum Prælatis mandantia, ut à viginti ſeptem gravaminibus, exemptis inferendis, abſtineant: Clemens V. ad omnes Religioſos extendit. 899. c. 16. & 17. 900. v. Gregorius. Debent ſervare interdictum juris, cùm Eccleſia matrix id ſervat. 44. v. Libera.

Religioſi mendicantes. Poſteriores Concilio Lateran. non confirmati, revocantur: Confirmati verò jubentur ſubſiſtere, exceptis Dominicanis, & Franciſcanis. 661. c. unico in 6. Non poſſunt poſtulari ad Eccleſias Cathedralibus inferiores. 58. v. Prohibet Pont. edicto. Mendicantes non ſunt capaces beneficiorum Eccleſiaſticorum. 529. v. Hæc. Conditiones pacis inter mendicantes, & Parochos circa prædicationes, confeſſiones, & mortuos tumulandos. 611. v. Innovat. 186. v. Cùm & ſeqq. De tranſitu mendicantium ad alios ordines. Vide. *Tranſitus.*

Religioſi non mendicantes. 640. c. 3. & v. Hæc. Non poſſunt cõſentire electioni, aut proviſioni ſuæ ad prælationes quaslibet, etiam (probabiliter) intra ordinem, factæ à minore parte Capituli: etiamſi eorum Prælatus conſentiat. 95. c. 24. Quomodo hic intelligenda ſit minor pars. 103. c. 6. Non ſunt tamen incapaces beneficiorum Eccleſiaſticorum. 529. v. Hæc. Obtinentes beneficium alteri monaſterio connexũ transferantur ad illud monaſterium, etiamſi non petant. 529. Reg. 60. Si tranſeant ad aliam religionem, cenſent aliqui, nõ eſſe opus novo Novitiatu, ſed improbabiliter. 636. v. Not. 2.

Religioſi curati. 663. v. Not. 1. & 2.

Religioſi electi, vel poſtulati ad dignitatem paſtoralem. 55. v. Abbates. 96. c. 28. 655. v. Difficultatem. Debent poſt electionem poſtulari à Superiore, cui proximè ſubſunt, poſtulatione ſimplici, & latè dictâ 54. v. Ubi. 55. v. Abbates.

Religioſi poſſunt eligi in Prælatos ſecularis, vel regularis Eccleſiæ non Epiſcopalis; exceptis mendicantibus. 102. v. Secularis. 58. v. Prohibet Pont. edicto.

Religioſus unius monaſterii poteſt eligi in Abbatem alterius monaſterij: modò ſit ejuſdem Religionis, & habitûs. 63. v. Not. 2. Quod. Nullus Religioſus poteſt validè ad Prælaturam ſuæ, vel alterius Religionis promoveri, niſi ſit expreſſè profeſſus. 96. c. 28. Nec licet Superioribus, generalem facultatem dare quaslibet Prælaturas acceptandi. 104. c. 8. Etiamſi Prælatus non mendicantium conſentiat, non poteſt Religioſus electioni ſuæ conſentire, ſi à minore parte facta ſit. 95. c. 24. Mendicantibus autem, ſi in diſcordia eligantur ad Epiſcopatum, nullum jus acquiritur. Ibid.

Religioſi vagabundi, aut fugitivi. 407. v. Juxta. 408. v. Nota. 641. v. Declarat. Regiones transmarinæ Religioſis non adeundæ ſine licentia Superiorum, & literis patentibus. 642. v. Cùm. Licentia autem non danda, niſi viris literatis, providis, & expertis. Ibid. Prælati illarum Regionum ſine his neminem ad prædicandum, vel celebrandum admittant, ſed tanquam apoſtatas tractent. Ibid. Docentes contraria fidei, poſt ſummarium proceſſum ſecundùm Canones caſtigent, ac ſi eſſent ſubditi: non obſtantibus exemptionibus, & privilegiis. Ibid.

Religioſi ejecti, vel ejiciendi. 639. v. Ejectos. Trident. decernit, ut inpoſterum nullus legitimè profeſſus ejiciatur, niſi ſit incorrigibilis: & quiſnam talis cenſeatur? Ibid. v. Not. 2.

Religioſis prohibita. 202 c. 3. 407. v. Juxta. 581. c. 4. 583. v. Not. 5. 596. v. Cùm de. 661. c. 9. 710. v. Sub. & ſeq.

Religioſis favorabilia. 87. v. De. 194. v. Clerici. & ſeq. 592. v. Not. 5. 596. v. Cùm de. 592. v. Not. 5. 604. c. 2. 847. c. 2. 899. c. 16. & 17. 900. v. Gregorius. 921. v. Salutaris. 943. v. Not. 3. & c. 2. 975. v. Not. 4. Vide etiam. *Privilegia Religioſorum.*

Religioſis oneroſa. Debent ſubire onera Eccleſiarum, quas acquirunt, niſi privilegio ſe tueri poſſint 586. v. Cùm Epiſc. v. Collig. 2. Quibus conceditur Eccleſias Papæ immediatè ſubjectas in proprios uſus convertere, non propriâ auctoritate, ſed Epiſcopi debent in poſſeſſionem mitti, niſi aliter in literis Apoſtolicis exprimatur. 912. c. 19. Tenentur ad procurationes etiam exempti, caſu, quo eos Epiſcopus viſitare poteſt. 682. v. Colligitur. Executores Teſtamentorum etiam exempti tenentur Epiſcopo dare rationem executionis: &, ſi in eo deliquerint, poſſunt puniri. 605. v. Statuit.

Religioſi debent Syndicum, ſuis etiam, ſi opus ſit, ſumptibus alere, qui cauſas monaſterij agat, & defendat, ut ipſi poſſint eſſe quieti. 203. ℣. Sicuti.

Religioſis etiam fœminis poteſt indici purgatio Canonica; ſed non eſt in uſu. 913. v. Ex.

Reliquiæ antiquæ non ſunt oſtendendæ extra capſam: nec venales exponendæ. 692. v. Cap. 3. Statuitur. Inventas de novo nemo publicè veneretur, niſi priùs auctoritate Rom. Pont. approbatas. Ibid.

Remedia Juris. 15. v. Fecerunt. 203. v. Cùm multa. 271. Not. 1. & ſeqq. 439. v. Statuit. & ſeq. 566. v. In.

Remuneratio inter conjuges. 793. v. Not. 2. Multis. Vide. *Donatio Remuneratoria.*

Renunciatio Bonorum non eſt facienda à Novitio ante annum Probationis elapſum. 640. v. Mandat.

Renunciare quilibet poteſt juri ſuo privato, non autem publico. 884. v. Collige. 2. Qui electo reverentiam exhibet, cenſetur renunciare juri ſuo. 552. v. Summa. Committens ſe gratiæ Capituli, non ideo Juri literarum Apoſtolicarũ, quas habet, ad beneficium renunciat. 809. v. Cùm Papa. & ſeq.

Renun-

Renunciatio filiæ, ut ſolâ dote contenta non ſuccedat in bona paterna, jure civili, ut inhumana reprobatur: ſi tamen juramento libero firmetur, valet. 189. ℣. Quamvis.

Renunciationis exceptio. Vide. *Exceptio renunciationis.*

Reparatio Eccleſiarum 694. & 695. Item 552. ℣. Collig.

Replicatio quando elidat exceptionem? 374. v. Not. 3. Vide. *Except. Actoris.*

Repræſentatio Beneficiati à Patrono. 669. ℣. Si. & ℣. In.

Reprehendere nec poteſt, nec debet quis in alterius perſona, quod in ſua putat æquum. 371. c. 3.

Repreſaliæ ſive pignorationes utroque jure, maximè contra clericos, prohibentur dari, aut extendi, non obſtante prætextu cujuſcunque conſuetudinis. 929. v. Etſi. Quibus tamen conditionibus poſſint eſſe licitæ? explicat Bartholus. De iiſdem copioſè tractat Sylveſter. Ibid.

Reprobatio alicuius rei plus eſt, quàm abrogatio, & prohibitio. 46. v. Et.

Repudium Chriſtus in Evangelio reprobavit. 789. v. Conſultus.

Repugnantia qui in proceſſu juris afferunt, nihil probant, nec ſunt audiendi, & proceſſus cum omnibus ſecutis eſt irritandus. 927. v. Caſus.

Rei alienæ donatio, cum conſenſu Domini facta, etiam inter conjuges valet. 793. v. Not. 2. Multis. Si moriens ſcienter leget cuicunque rem alienam, hæres jure civili compellitur eam tradere; & ſolvere Domino. Legatario tamen incumbit probatio, quod moriens ſciverit. 596. c. 5. Si ignoranter legavit rem alienam conſanguineo, hæres jure civili compellitur eam tradere, & ſolvere Domino: non autem, ſi extero. Ibid. v. Valde. Iure Canonico ad neutrum compellitur hæres, ſive moriens ſcienter, ſive ignoranter legaverit rem alienam. Ibid. Ratio aſſignatur. 597. v. Not. 2. Cauſam & ſeq. In rem non exiſtentem non poteſt eſſe jus. 673. v. Not. 3. Poteſt aliquid donari Eccleſiæ nondum exiſtenti. 695. v. Collige. n. 3.

Rei nondum exiſtenti non poteſt dari privilegium de præſenti, ſed de futuro. Ibid.

Rerum immobilium nomine comprehenduntur etiam jura, ut ſervitutes, redditus, beneficia, penſiones, juriſdictiones, & ſimilia incorporalia. 272. v. Vel.

Res integra. Vide. *Iudex delegatus. Iudex ſubdelegatus.*

Res inventa. Si quid inveniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. 871. v. Not. 1. Vicarius Generalis Epiſcopi poteſt promulgare excommunicationem ad inventorum reſtitutionem faciendam. 141. ℣. Not. 6.

Res judicata. Vide. *Appellatio quando facienda?* Item. *Sententia definitiva.*

Res litigioſa. Vide. *Confirmatio rei pacificè poſſeſſæ. Iuris patronatûs diviſio. Litigij vitium. Sequeſter.*

Res non privilegiata, quando pervenit ad privilegiatam, amittit naturam antiquam, & fit privilegiata: non autem viciſſim. 676. ℣. Per.

Reſcripta in communi ex uſu juris accipiuntur pro Epiſtolis, & Decretis Principum, quæ dantur tum ad obſervantiam juris, tum ad gratiam. Hinc alia ſunt Reſcripta gratiæ, alia ad lites. 10. ℣. Reſcriptum. Tres Regulæ Innocentij III. de valore Reſcriptorum, quæ ſunt clavis totius Tituli. 20. c. 20. 21. ℣. Nullas. Cognitio de precum veritate declaratur. 22. ℣. De. & ſeqq.

Reſcriptum ab excommunicato impetratum nullum eſt ipſo jure, niſi ipſammet excommunicationem, vel appellationem concernat. 26. v. Nullam. 35. c. 1. Si impetrans tempore datæ non fuit excommunicatus, licet antea fuerit, valet Reſcriptum. 893. v. In hoc. Si tempore datæ res aliter ſe habuit, quàm in Reſcripto narratur, ſubreptitium eſt reſcriptũ. 13. v. Datam. Quid ſi lex aliqua deroget Reſcriptis? 27. v. Expreſſam. 663. v. Colligitur. 10. v. Speciale. Quid ſi Reſcriptum repugnet juri. 11. v. Ad. 19. v. Canonicè. 663. v. Colligitur. 337. c. 8. Quid ſi Reſcripta ſint præter ſtylum Curiæ? 445. v. Nota ex hoc t. Adverbium. Quid ſi contineant ſolœciſmum? 15. c. 11. Toto. Quandonam Raſura vitiet Reſcriptum? & quando non? 25. v. Quia. 139. v. Ex hoc.

Reſcripta interpretanda ſunt juxta jus commune. 19. ℣. Canonicè. In disjunctivis procedi poteſt, ſi alterutra pars vera ſit. 12. c. 4. In Reſcriptis Pontificum, licet Reſcripta ſint ſtricti juris, Clauſula tamen: *Si ita eſt.* vel: *Si preces veritate nitantur.* ſemper apponitur, vel ſubintelligitur. In Reſcriptis verò Principum ſecularium poni debet expreſſè. 11. v. Si preces. v. Reſcripta.

Reſcriptum ſpeciale derogat generali, etiamſi hujus nulla mentio fiat. 17. ℣. Derogetur. 10. c. 1. 12. ℣. Super. Recenſentur ſex abuſus Reſcriptorum, & explicantur. 34. c. 43. Quintus abuſus ampliatur 35. c. 3. Exſpirant morte concedentis. 517. ℣. Sicut.

Reſcripta gratiæ ad beneficia. 32. ℣. Ex quo. v. Nullæ. Et 29. v. Prius. In petitione horum Reſcriptorum à Papa, mentio facienda eſt de his, quæ poſſent eum retrahere, & difficiliorem reddere ad concedendum. 24. ℣. Not 3. Non. Item de his, quorum ſecundùm Ius commune fieri debet mentio, etiamſi Papam non retraherent, ſi exprimerentur. Ibid. Qualia ſunt dignitates, & beneficia etiam modica, quæ jam habentur. 14. c. 8. Et v. Dignitatis. 18. c. 17. 27. v. Cenſeo. 29. c. 32. 33. c. 42. 20. v. Limita tamen. Si abſenti, & ignoranti Petitori beneficium interim conferatur, non nocet ejus ſilentium. 36. v. Gratia. 20. v. Limita tamen. Quid inſuper exprimendum in petitione Reſcripti, ne vitietur? 24. v. Not. 3. 29. v. De illis. 119. c. 2. 146. v. Nota, quòd. 497. v. Eſt.

Quænam expreſſio falſi reddat reſcripta ſubreptitia, & invalida? 20. v. Not. 3. 27. v. Cenſeo. 431. c. 63. 445. c. 5. & 6. 771. v. Not. 2. Subrept. Tres pœnæ falſarij Reſcripti gratiæ. 25. v. Quia. Niſi inter obitum, & datam tantùm temporis interceſſerit, ut potuerit vacantis beneficij notitia venire Romam, non valet Reſcriptum gratiæ. 521. Reg. 30. Non valent commiſſiones ſuper beneficiis conceſſis, ante literas expeditas. 521. Reg. 31. In Reſcriptis gratiæ ſtatur priori datæ, & non priori præſentationi. 12. verſ. Not. 2. 29. v. Qui ad. 38. c. 12. 146. v. Nota. Quòd. Vide etiam. *Data literarum Apoſtolicarum.*

Reſcripta correcta, ſeu reformata non expediuntur ſub priori data: niſi ſupplicatio ſignetur his verbis: *Fiat ſub priori data.* Aut nullum præjudicium tertio oriri poſſit. v. 526. Reg. 44.

Reſcripta conditionata, licet priora, ſi nondum ſit purificata conditio, non præferuntur poſterioribus abſolutis, & jam executioni mandatis. 39. c. 13. Reſtituto in gratiam revocatam præponitur is, qui inter revocationem, & reſtitutionem promotus eſt. 36. c. 8. Si duo impetrent ſimiles gratias in eadem Eccleſia v. g. uterque Canonicatum, poſterioris literæ non ſunt nullæ, ſed per exceptionem prioris elidendæ. 38. c. 12. Toto. Quiſnam præferendus, ſi plures exhibeant literas gratiæ concurrentes in data? 517. Reg. 17. Si non appareat, quodnam Reſcriptum ſit prius, vel poſterius, præfertur jus potentius: ſi neque hoc appareat, præfertur is, qui prius præſentavit. 39. c. 14. Qui tempore datæ non habet ætatem ad beneficiũ curatũ, non poteſt per illud Reſcriptũ provideri de curato, ſed tantùm de ſimplici. 36. c. 9. Propter defectum autem Ordinum ſacrorum non eſt quis repellendus etiam à Curatis: modò debito tempore recipiat. 483. verſ. Si Papa.

Reſcripta gratiæ, propter ambitionem ſunt ſtrictæ interpretationis: licet alioquin beneficia ſint amplianda, & pleniſſimè interpretanda. 481. c. 4. Si Papa mandet alicui provideri de certa ſumma, intelligi debet de beneficio talis ſummæ: non de penſione ultra beneficium, niſi exprimatur. Ibid. Si mandet alicui provideri in aliqua Eccleſia Civitatis, vel Diœceſis, non comprehenditur Cathedralis. Ibid. Cui mandatur provideri de beneficio vacante per Reſignationem, non poteſt provideri de vacante per mortem, etiamſi pauló ante mortem reſignaverit. 36. c. 6. Communi nomine beneficiorum ex intentione Papæ intelliguntur ſola ſimplicia. 479. v. Hinc.

Reſcriptum ad beneficium vacaturum, non extenditur ad fundata primùm poſt datam reſcripti, ſed ad jam erecta. 34. v. Ad futuras. 41. c. 5. Clauſula: *ſi dignus exiſtat.* ſemper intelligitur. 19. v. Si dignus. Item clauſula: *Sine iuris præiudicio alieni.* 36. v. Sine. Quomodo intelligenda clauſula: *Si pro alio non ſcripſimus ibidem, qui huiuſmodi gratiam proſequatur?* 32. c. 38. 39. 40. Quomodo intelligenda clauſula: *Non obſtantibus quibuſcunque?* 36. c. 10. Quomodo explicanda hæc verba: *Provideas alicui de beneficio ad collationem tuam, vel alterius pertinente?* 483. v. Si Pontifex.

Reſcripta continentia mandatum providendi de beneficio, & Sede vacante, Capitulo miſſum, ſi collatio illius ad Epiſcopum ſpectet, obligat electum. 13. v. Pontifex. 14. v. Sic in. Facta poſt, & contra Reſcriptum Papæ, etiam ignoranter, non ſubſiſtunt. 503. v. Cùm. Hodie propter Concordata Germaniæ,

niæ, vix dantur eiuſmodi Reſcripta. Si qua tamen dantur, communiter ſunt literæ executoriæ. 32. v. Ex quo. De literis gratiæ in forma pauperum, ſive communi, quæ incipit: *Cùm ſecundùm Apoſtolum.* 26. v. Per. 499. v. Nota quòd.

De literis gratiæ in forma: *Rationi congruit &c.* expediri juſſis ab Alexandro VII 516. Regulâ X.

Reſcripta juſtitiæ ad lites dicuntur illa, quæ dantur ad commiſſiones pro litibus, vocanturque alio nomine literæ de ſimplici juſtitia. 884. v. Literas. Facilè conceduntur. Imò maxima pars Iuris Canonici his literis continetur. Ibid. & 10. v. Reſcriptum. In petitione horum Reſcriptorum, ſi impetrans petat exprimi perſonas, non animo contendendi cum illis, ſed cum aliis partibus, vel minoribus, ſub generali clauſula comprehenſis, tanquam precator mendax careat impetratis. 17. c. 15. Si alius pro alio ſine ſpeciali eius mandato tale Reſcriptum impetrare præſumat, nullum eſt, niſi ſit perſona conjuncta. 27. c. 28. 28. v. Niſi. Si Procurator mandatum ſui Principalis non exhibeat, aut poſt revocationem acceptam primùm impetret, nullum eſt Reſcriptum. 30. ℣. Non obſtantibus. & c. 33. Si Reſcriptum erret in Diœceſi illius, contra quem impetratur, nullum eſt, niſi ex aliis circumſtantiis perſona ſufficienter exprimatur. 30. ℣. Non de.

Reſcripta, quibus omnia negotia unius, vel plurium Iudicum, quos ſibi impetrans elegerit, arbitrio committuntur, carent viribus, niſi dentur ex plenitudine poteſtatis, & ex certa ſcientia. 15. v. Si. ℣. Bene tamen. Si exprimatur, ut nullæ admittantur exceptiones, præſumitur eſſe falſum, ideòque expectanda ſecunda Iuſſio. 146. v. Collige.

Reſcripta excludentia cognitionem cauſæ ſunt falſa. 11. c. 2. & v. Ad. Si in cauſa appellationis non faciat mentionem appellationis ſpecificam, & de ſtatu cauſæ (non tamen eorum, quæ eam ſequuntur) nullum eſt Reſcriptum. 12. ℣. Nota denique. 16. ℣. Poſt. 20. v. Limita tamen. 374 ℣. Nota. 2.

Si ſupprimatur pendentia litis, Reſcriptum vitiatur, quoad ſubſtantiam. 20. ℣. Limita tamen. Iuncto. ℣. Limita denique.

Si tempore datæ, vel impetrans, vel contra quem impetratur, eſt mortuus, nullum eſt Reſcriptum. 34. v Ad futuras.

Si poſterius non faciat mentionem prioris, & quidem expreſſiſſimam, eſt ſubreptitium: niſi priores fuiſſent invalidæ. 12. c 2. v. Ad. 24. v. Licet. 374. v. Not. 2. 422. c. 48.

Non debet fieri mentio eorum, quæ non retardâſſent Principem à conceſſione Reſcripti. 374. v. Not 2. Iudicare, an Reſcripta ſint falſa, ſive ſpuria, non ſpectat ad Iudicem delegatum, ſed ad Superiorem. 22. v. Notant. 2.

Reſcripta ad lites ſub- & obreptitia, etiam per dolum impetrata valent, ſecundùm aliquos, in foro Civili. 20. v. Nota denique. Nec in dubio præſumitur dolus, ſicut in Reſcriptis gratiæ. Ibid. v. Not. 3. Si ſubreptitia ſint ex ſimplicitate, aut ignorantia, proceditur quidem tantùm ſecundùm formam Iuris, & non ſecundùm formam Reſcripti: non ſunt tamen jure nulla, ſicut Reſcripta gratiæ, ſed tenet proceſſus, niſi excipiatur, vel appelletur, aut Iudex ex officio intuitu boni publici illum irritet. 20. v 2. 453. v. Colligitur. 23. v. Duximus. 254. v. Per. 24. v Not. 2. Non. 771. v. Not. 2. Subrept. Si non ſint facta iuxta mentem petentis, poſſunt remitti, ut ad formam debitam reducantur. 520. Reg. 27. Quibus perſonis cauſæ authoritate Apoſtolicâ committi, ſeu delegari poſſint? 37. c. 12. n. 1. 40. c. 1. Si Reſcripta non exprimant nomina propria Delegatorum, ſed tantùm dignitatem, vel officium, delegatio tranſit (illis mortuis) ad ſucceſſores: non autem, ſi exprimantur nomina propria. 14 v. Nota, quòd. Clauſula: *Quantum de Iure patitur*, tacitè ſubintelligitur, & reſpicit totum proceſſum juris. 19. v. Probationem. Vbinam cauſæ delegatæ in Reſcriptis ſint audiendæ? 37. c. 11. num. 2. 3. 4. 42. n. 1. Per Reſcriptum ad lites iuxta Innoc. III. nemo poteſt trahi ultra duas dietas (à loco domicilij rei inchoandas) extra ſuam Diœceſin. 27. c. 28. 28. c. 29. Imò jure recentiore Bonif. VIII. non ultra unam dietam. 37. c. 11. n. 3.

Cui per Reſcriptum conceditur Petrum, *& quoſdam alios* in jus vocare, iuxta Innoc. III. non licet convenire perſonas digniores, nec effrænatam multitudiné. 17. c. 15. Imò jure recentiore Innocentij IV. in Concil. Lugdun non ultra 3. aut 4. quorum nomina in primo citatorio exprimantur. 35. c. 2.

An per Reſcriptum impetratum contra violentum occupatorem, conveniri poſſit, qui ſciens ei ſucceſſit in vitium? 227. v. Secundùm formam. Ciſtercienſes conventi per Reſcripta, non tenentur reſpondere, niſi Ordinis Ciſtercienſis in Reſcripto mentio fiat. 13. c. 6.

Reſcriptum ſimpliciter impetratum ad lites non debet extendi ad controverſias poſt impetrationem primùm exortas. 34. ℣. Ad futuras. 106. §. Quare. Cui conceditur agere ſuper Decimis: *Et quibuſdam aliis cauſis &c.* non licet agere ſuper gravioribus. 17. c. 15. Clauſula: *Si ita eſt*, refertur ad omnia contenta in Reſcripto, & omnia debent probari, ſi Papa mandet, aut impetrans ſe obtulerit: non autem, ſi proteſtatus ſit, ſe tantùm neceſſaria ad effectum intentum probaturum. 26. §. Niſi. Inter Reſcripta ad lites, etiam in cauſa appellationis prævalent illa, quæ priùs ſunt præſentata judicibus, non quæ priùs data. 12. §. Not. 2. Quid ſi Reſcriptum Iudici non præſentetur intra ſpatium totius anni? 12. §. Nota autem. 24. c. 23. §. Not. 3. & §. Infra. Quid ſi impetrans obtinuerit ſucceſſivè duo Reſcripta ſuper eodem negotio ad Iudices diverſos? 12. c. 3. 18 §. Duas. 183 c. 29. Quando non conſtat certò, quodnam inter duo ad diverſos Iudices data valeat? debent nec hi, nec illi ſoli, ſed omnes ſimul judicare, niſi ſibi mutuò deferant. 17. §. Quærenti. Inter duo Reſcripta ad eoſdem Iudices in eadem cauſa valet prius, niſi per poſterius revocetur. Si autem habeant eandem datam, & formam, habentur per modum unius. 18. §. Duas. Si duas cauſas afferant in ordine ad unum effectum, ſufficiat verò una ad eum obtinendum, ſufficiet etiam, unam tantùm probari. 11. §. De periurio. 26. §. Niſi. Proceſſus contra formam Reſcripti, eſt ipſo facto irritus, etiamſi ſola tranſpoſitio fiat agendorum. 23 §. Proceſſum.

Reſervatio beneficiorum. 506. c. 3. Vide: *Beneficiorum reſervatio. Reſervationes mentales. Gratia expectativa.*

Reſervatio caſuum. 940. c. Etſi. Vide etiam: *Abſolutio à cenſuris.*

Reſervationes mentales, ſeu beneficiorum vacaturorum ſublatæ per Concil. Trid. exceptis primis precibus Imperatoris. 538. §. Futuræ. & 39. §. Res.

Reſidentia. 460. §. Anaſtaſius. 461. §. Quæ. v. Not. 2. Partim. v. Not. 3. v Not 4. 462. v. Duo. v. Quòd ſi. Quinam excuſentur à Reſidendo, & pro abſentibus non habeantur? 96. v. Ad Sedem. 97. v. Quotidianis. 463. c. 4. & 7. 464. v. Debent. & c. 13. & 14. 465. c. 15. 466. c. un. 969. v. Not. 1. Canonicos. Vide: *Iuramentum reſidendi.*

Reſignatio Summi Pontificis, & Abbatum. 130. v. Cæleſtinus. 109. v. Non.

Reſignationes promovendorum in fraudem Papæ, ſunt nullæ etiam vi concordatorum. 519. Reg. 26.

Reſignatio beneficij Eccleſiaſtici in manus laicorum non eſt valida, ſed ſub gravibus pœnis prohibita. 508. c. 8. Pœna capientium Eccleſiaſticos, ut reſignent ſua beneficia. 934. c. 2.

Vide etiam. *Beneficiorum reſignatio.*

Reſponſalis. Vocabatur olim Procurator, loco alterius accuſati reſpondens. 284. v. In. & ſeq. 285. v. Cum. 420. c. 44.

Reſponſiones partium ad interrogationes Iudicis. 298. v. Not. 2.

Reſtitutio Bonorum in genere. 865. v. Not. 2. Etſi. 874. v. Cùm. 871. v. Not. 1. 541. v. Not 6. 646. v Cùm. 937. v. Not. 2. Clerici tenentur quidem ſuperflua in pauperes erogare, non tamen ex juſtitia, neque ſub obligatione reſtitutionis. 592. v. Not. 4. & ſeqq. De reſtitutione pretij ſimoniaci, & uſurarum. Vide: *Simoniacorum pœna. Vſurarum reſtitutio.*

Reſtitutio in integrum. 207. v. Titulo. 212. v. Nota. 3. Eſt remedium Iuris ſpeciale, quo ſubvenitur Minoribus, & Eccleſiis, imò etiam Maioribus ex juſta cauſa. 207. v. Titulo. 210. v. Ex ad. Eodem privilegio gaudent Reſpublicæ, Civitates, Vniverſitates, Fiſcus, Hoſpitalia, loca pia, perſonæ miſerabiles, & Studioſi, dum in ſtudiis verſantur. 207. v. Not. 4.

Eodem probabiliter etiam gaudent oppida, caſtra, vici, villæ, aliæque minores communitates. Ibid. Reſtituitur autem una Eccleſia contra alteram, ſicut contra hominem privatum. 209. c. 3. In petitione reſtitutionis in integrum Eccleſia non tenetur ſequi forum rei. 557. v. Collige. 1. 212. v. Deſignat. Iudices poſſunt eſſe Ordinarij, eorúmque delegati, qui adminiſtrationem habent: non autem Iudices appellationum, Commiſſarij &c. 212. v. Deſignat. Ob quas cauſas detur reſtitutio in integrum? 207. v. Not 4. 211. v. Not. 2. 208. v. Prædictis. 212. v. Ad. A ſententia Vicarij Generalis poteſt pro reſtitutione in integrum ſupplicari Epiſcopo. 210. v. Not. 4. Petitio reſtitutionis in integrum quem habeat effectum? 211. v. Recipiatis. Eccleſia poteſt petere reſtitutionem in integrum non tantùm contra ſenten-

tiam, ſed etiam adverſus omiſſionem probationum. 208. v. Not. 2. Quòd Eccleſia. Reſtituitur etiam ratione inſtrumẽtorum novorum poſt ſententiam repertorum. 213. v. Not. 2. Poteſt. Reſtituitur etiam adverſus contractum, & adverſus venditiones, & emptiones, ſub haſta publica. Ibid. v. Vel.

Alienatio licita cum conſenſu Capituli facta tenebit quidem: ſi tamen Eccleſiæ nimiùm noceat, poteſt petere reſtitutionem &c. 584. v. Not. 2.

Reſtitutio in integrum requirit, ut non tantùm bonum immobile, ſed etiam fructus percepti reſtituantur (detractis ſumptibus, & labore) 557. v. Collige. 2. 208. v. Not. 2. Quòd non. v. Debeant. Quamdiu reſtitutio in integrum peti poſſit? Vide: *Quadriennium.*

Reſtitutio ſpoliatorum tria habet: Primum vocatur Interdictũ: Unde vi. Secundum, Remedium recuperandæ. Tertium, Remedium redintegrandæ. 271. v. Not. 1. & ſeqq. 279. c. 18. 278. c. 15. Quibus, & contra quos dentur ſingula hæc tria remedia. Ibid. & 276. v. Et. Quid probare debeat, qui his remediis uti vult? 274. v. Violenter. 281. v. Ex. Quiſnam dicatur Spoliatus? 274. v. Violenter. 275. v. Sine. 280. v. Statuit. Qui à poſſeſſione in continenti dejicitur, non poteſt agere interdicto, unde vi. 272. v. Si. Etiam prædo eſt ſecundùm rigorem juris reſtituendus, niſi ſit publicus, vel in cõtinenti dejiciatur. 273. c. 5. 274. v. Prædo. Contra ſpoliatos non valet reconventio, ſed debent ante omnem conventionem ablata reſtitui. 156. v. Nota quod. 271. verſ. Cùm. 273. v. Quia. 274. v. Si agenti. 468. c. 7. In criminalibus admittitur etiam exceptio ſpoliationis factæ à tertio, ſed niſi intra 15. dies probetur, Reus condemnatur in expenſas. 280. v. Statuit. Si excipiens de ſpoliatione tertij, intra tempus à Iudice conceſſum reſtitutionem non petiit, aut cauſam non terminavit, non obſtante eâ exceptione, poteſt accuſari. 280. c. 1. Spoliati ſunt regulariter ante omnia reſtituendi, & fructus medio tempore percepti, cum omni cauſa, ſaltem ſecundùm æſtimationem. 272. v. Et. 275. v. Cum redditibus. 276. c. 11. 413. v. Defuncto. 468. c. 7. Excipiuntur tamen 7. caſus, quibus ſpoliati non ante omnia reſtituuntur. 174. v. Prius. 625. v. Not. 2. 902. v. Cùm cautum. Si modus reſtituendi à Papa mandatus non ſervetur, acta non ſunt valida. 280. v. Alterum. Quid proſit reſtitutio in poſſeſſionem, ſi amittatur petitorium? 269. v. Sed quæres. Spoliatus poteſt renunciare privilegio reſtitutionis ante omnia faciendæ: nec Iudex id debet impedire, niſi immineat periculum animæ: v. g. propter ablatam uxorem. 271. c. 1. 272. c. 2. 273. v. Conſentiente. Nemo præſumitur poſt ſpoliationem ſponte renunciare juri ſuo. 273. v. Quia. An ſpoliatus uxore, debeat ante omnia reſtitui, ſi uxor excipiat de conſanguinitate? 277. v. 1. Sententia, & ſeqq. An reſtituenda uxor, ſi opponat ſævitiam viri? 278. v. Omnes. 277. v. Reſpondet Pontifex denique. Uxor nondum cognita, ſi Religionem ſit ingreſſa, non eſt reſtituenda viro. Si non ingreſſa, reſtitui quidem debet quoad cætera, non tamen quoad copulam. 304. v. Ponatis. v. Sentit. Tres caſus, quibus etiam injuſtè ſpoliato reſtitutio coniugis denegatur. 789. v. Conſultus.

Reverentiam qui electo exhibet, cenſetur renunciare juri ſuo. 552. v. Summa.

Revocatio beneficiorum Eccleſiaſticorum. 588. v. Not. 3.

Revocatio confeſſionis in cauſa civili, vel criminali. 213. v. Per. 431. v. Not. 2.

Revocatio Decimarum, & aliarum impoſitionum facta per Alexand. VII. 530. Reg. 63.

Revocatio donationum ex quibus cauſis fiat? ex quibus non? 583. v. Not. 6. 7. 9. 587. v. Propter.

Revocatio facultatum quibusvis conceſſarum, facta ab Alexandro VII. 517. Reg. 14.

Revocatio facultatum percipiendi pretium officiorum in curia vacantium, facta ab eodem. 530. Reg. 64. Exemplum revocationis Reſcripti gratiæ. 36. c. 8.

Revocatio aliquarum indulgentiarum. 941. v. Revocat.

Revocatio indultorum ſupervivientiæ. 532. Reg. 69.

Revocatio infeudationum, & inveſtiturarum in feudis Eccleſiæ à Pio V. uſque ad Alexandrum VII. tunc nondum devolutis. 530. Reg. 64.

Revocatio negotij alicuius ad Pontificem plus operatur in ſuſpendendo juriſdictionem Iudicis inferioris, quàm appellatio. 426. c. 56.

Revocatio Procuratoris poſt concluſionem in cognoſcenda cauſa. 197. v. Fuiſſet.

Revocatio coniugis Religionem ingreſſi ab altero in ſeculo remanente. 643. v. Not. 3. Quando. & ſeq. v. Ab. & ſeq. 644. v. Not. 5. v. Promiſit. 650. v. Ne. & ſeqq. 651. c. 16. & 17.

Revocatio privilegij perpetui perſonalis percipiendi fructus beneficiorum (diſtributionibus exceptis) in abſentia, facta à Bonifacio VIII. 39. c. 15. Vide etiam: *Privil. revocatio.*

Judex tam Ordinarius, quàm Delegatus poteſt ſententiam interlocutoriam, minas item, & quidquid egit, ante ſententiam definitivam, revocare. 429. §. Textus.

Revocatio unionum, incorporationum, vel applicationum etiam perpetuarum, inter Eccleſias, officia, & beneficia; exceptis paucis 517. Reg. 13.

Reus à re, quæ petitur, nuncupatur tam diu, quàm diu in judicio petitur, etiamſi ſceleris conſcius non ſit. 967. c. 10.

Reo citato, & non comparente, poteſt Actor mitti in poſſeſſionem rei ſervandæ cauſâ, vel bona rei ſequeſtrari. 21. §. Fecerunt. Citatus per duos ex tribus delegatis, non tenetur comparere: ſi tamen compareat, & reperiat omnes tres, novâ omnium citatione poteſt compelli. 149. ℣. Nota. Quinam autẽ debeat reſpondere Reus adverſario, quando vult exceptionem illi opponere. 373. ℣. Optimè. & ſeq. Suadetur Reo, ut ſemper det interrogatoria ſaltem de cauſa ſcientiæ teſtium, & petat illos ſuper his examinari. 359. ℣. De. Lite pendente poteſt Reus uti jure ſuo non improbato à lege, licet contra illud ipſum agatur. 433. c. 69. Præſumptio vehemens contra Reum, imponit illi onus probandi: ubi etiamſi ultro onus probandi ſubeat, & deficiat, debet abſolvi. 553. ℣. Not. 2. Si jura ſunt obſcura, favendum Reo, & tranſigendum: ſi autem clara, Actori, & exequendum contra Reum. 193. ℣. Not. 1. Officium. 325. ℣. Poteſt. De Reorum exceptionibus. Vide: *Exceptio.*

Rex quandoq; vocatur etiam Prælatus, eò quòd animas regat. 84. ℣. Ad regimen.

Reges, & Principes terræ, quomodo debeant obedire Epiſcopis, & cui confiteri? 180. ℣. Omnes. 181. ℣. Not. 2. Literæ Regum de jure communi tantum ſunt inſtrumenta privata: de conſuetudine tamen poſſunt habere vim inſtrumenti publici. 338. ℣. Inſtrumentis.

Rex non poteſt alienare bona, & jura regni ſui. 366. ℣. Cùm Rex. Nihil per ſe juris habet in bonis Eccleſiarum, vel Eccleſiaſticorum, niſi bona ſint feudalia originem trahentia à Principe ſeculari. 555. ℣. Ratio. Et ibid. ℣. Qui res. Item 624. Not. 2.

Reges Deo rebelles, aut Eccleſiæ, à Papa depoſiti. 654. ℣. Plenus.

Regum donationes valent etiam inter coniuges. 793. ℣. Not. 1. Multis.

Regibus Hiſpaniæ conceſſæ ſunt Decimæ Regni Granatenſis ob ejectos inde Mauros, 621. ℣. Not. 2.

Rex Galliæ ratione præbendæ Canonicalis, quam habet in Eccleſia S. Hilarij Pictavis, dicitur Canonicus Pictavienſis. 7. ℣. De. Eſt etiam minùs ſubiectus Eccleſiæ Catholicæ. 184. ℣. Limitatio.

Rex Sueciæ quale juramentum ab Auguſtanis Clericis, & Religioſis exegerit? 364. ℣. Not. 3. Vide etiam: *Filij Regum.*

Rigor juris, & ipſum jus quandoque ſumuntur pro eodem. Quandoque verò ſumitur rigor pro exceſſu juris. 193. ℣. Not. 2. Æquitatem. Quandoque vocatur rigor juris, quod ſtatuitur in terrorem aliorum. Quandoque ſumitur pro Ordine juris 390. ℣. Æquitati.

Rigor, & diſtrictio Iuris Civilis temperatur à Pontifice in Iure Canonico quoad perſonas Eccleſiaſticas, quando juſtitia non periclitatur. 282. ℣. De.

Romam ſponte venientes, ſortiuntur ibi forum, poſſuntque conveniri: non autem, qui ex juſta, & neceſſaria cauſa illuc veniunt. 246. ℣. Omnium.

Romana Curia. Vide: *Curia Romana.*

Romana Eccleſia. Vide: *Eccleſia Romana.*

Romanus Pontifex. Vide: *Papa.*

Rubrica Juris. Nigrum eſt declarandum per rubrum, niſi rubrum repugnet nigro. 459. ℣. Neque.

Ruina. Donatio pro reficiendis ædibus ruinoſis, non reſcinditur, etiamſi excedat 500. ſolidos, & abſque inſinuatione fiat. 513. ℣. Nota 4.

Rumor. Vide: *Fama.*

Rurale Capitulum. Vide: *Capitulum Rurale.*

Ruralis

Digitized by Google

Ruralis Decanus. Vide. *Decani Rurales.*

Ruſtici Eccleſiæ quales? 698. ℣. Eccleſias. Teſtamenta ruſticorum privilegiata. 595. ℣. Not. 6.

Ruſtici Eccleſiæ ordinariè non poſſunt angariari ad onera perſonalia larcorum, v.g. ad Vigilias. 698. ℣. Not. 2, Textum.

Iidem ſine legitima cauſa deſerentes tura noo permittantur aliis culturam exhibere. Ibid. c. 3.

S.

Sabbatina ab eſucarnium abſtinentia. 693. ℣. Cap. 2. Idem Pontifex reſpondet.

Sacellum quodvis Epiſcopi auctoritate conſecratum, vel benedictum, vel aliâ ratione deputatum ad Sacrificij, & Sacramentorum uſum, gaudet Iure Aſyli. 700. ℣. Not. 3.

Sacerdotis, & Presbyteri nomine olim intelligebantur Epiſcopi. 391. ℣. Gloſſa. Nomine Sacerdotis proprij intelligitur Parochus. 137. ℣. Not. 3. 741. ℣. Nor 2. 938. c. 12.

Sacerdotum promiſſa ſarentur plerique habere vim Iuramenti, potiùs tamen ex conſuetudine Germaniæ, quàm certâ lege. 219. ℣. Super. 715. ℣. Nor. 2. Mutuo.

Sacerdos Euchariſtiam portans gaudet Iure Aſyli, ſecundùm probabilem extenſionem. 700. ℣. Not. 6. Subiecti lege Diœceſanâ Epiſcopo ad Synodum, & obedientiam per cenſuras compelli poſſunt. 181. c. 9.

Sacerdotes pugnantes, vel ad eam hortantes, aut naves gubernantes, de rigore Canonum videntur deponendi, excuſantur tamen hæc facientes in bello juſto, ac inevitabili defenſione. 931. ℣. Quia.

Sacerdotum cælibatus. 457. ℣. Ob. Vide: *Matrimonium Clericorum &c.*

Sacramentum quid, & quotuplex? 262. ℣. Neque. 896. ℣. Si. 714. ℣. Tranſgreſſor. 789. ℣. Cùm.

Sacramenta recipere licet etiam à Sacerdotibus fornicariis, quàm diu tolerantur, nec adeſt operis evidentia &c. 454. c. 7. & 8. 455. c. 10. Poſſunt peti ab excommunicatis toleratis. 946. ℣. Not. 5. Excommunicatos publicè, aut interdictos, nec exempti ad Sacramenta admittant ſub gravibus pœnis. 919. c. 8. Vide etiam: *Parochus Sacramenta adminiſtrans.*

Sacræ Scripturæ lectores publici. 838. v. Eadem. Sententiæ ſacræ Scripturæ, & SS. Patrum, inferiæ juri, valent in juditio, poſſuntque, & debent ſecundùm eas formari præſumptiones. 343. v. Not 2.

Sacrificium Miſſæ fieri poteſt etiam pro excommunicatis toleratis. 946. v. Nota denique. Vide etiam: *Miſſa.*

Sacrilegium reputatur, quidquid in ſacratis Deo rebus, & Epiſcopis injuſtè agitur. 979. Reg. 7. Eſt fori mixti, & datur locus præventioni. 905. v. Ita. & ſeqq.

Sacriſta ſubeſt Archidiacono. 135. v. Sacriſta. Eius officium. Ibid.

Sacriſtia gaudet jure Aſyli. 700. v. Not. 4.

Sagittarii, qui pacto cum dæmone inito, quos volunt, licet longiſſimè diſſitos, trajicere poſſunt, ſub anathemate prohibiti. 864. v. Barboſ. & v. Artem.

Sales ſacrati primum pabulum. 762. c. 5.

Salinaria quæ prohibita, quæ non? 972. v. Cùm eidem. & ſeq.

Sanctorum cultus. 698. v. Capite. 2. Statuitur.

Sanctio pragmatica. 572. v. Nota.

Saraceni vocantur omnes, qui legem Mahomet profitentur, inter quos etiam Turcæ. 839. v. Poſtquam. 842. v. Ex. Non licet eis habere domi Chriſtiana mancipia. 840. v. Iudæi.

Converſi non debent excludi à poſſeſſionibus ſuis. Ibid.

Principibus, & poteſtatibus iniungitur ſub excommunicatione, ut hæreditaria bona illis faciant exhiberi. Ibid. Eorum privilegium, quòd à Chriſtianis conveniri non poſſint in judicio, damnatur. 327. v. Cùm.

Saraceni, & Iudæi non poſſunt eſſe teſtes contra Chriſtianos: Chriſtiani autem contra ipſos. Ibid. v. Iſtud. Tempore belli omne commercium, ſubſidium, & conſilium cum illis eſt prohibitum ſub excommunicatione &c. 842. c. 12. 840. c. 6. 843. v. Cùm. & ſeq. Tempore pacis non videtur prohibitum cum illis commercium: modò ſit pax plena, & firma. 842. v. Ex. Excipiuntur tamen arma, ferrum, lignamina, naves &c. quas illis vendere, aut curam in piraticis habere non licet ſub excommun. 843. c. 17. 842. v. Ex. Tempore treugæ commercium cum illis habere non excuſat ab excommunicatione. 841, c. 11. 842. v. Ex.

Saraceni prohibendi ſunt à Principibus Chriſtianis, quibus ſubſunt, ne Mahometem publicè invocent, aut ad ſepulchrum illius peregrinentur. 843. v. Gravibus. De cohabitatione cum illis. Vide: *Cohabitatio.*

Saracenus moneta. 297. v. Quingentorum.

Sardinia tota ſpectat ad jus, & proprietatem B. Petri, ex donatione Imperatorum. 386. c. 17.

Satiſdatione evitari poteſt ſequeſtratio. 294. v. Nota. 2.

Satiſdatur, quando fideiuſſor datur de judicio ſiſti, vel conſervanda re integra. Ibid.

Satiſfactio ab excommunicato, vel interdicto præſtanda. 413. c. 13. 971. c. 23. 946. c. 9. Si fur aliter ſatisfacere non poſſit, ſuffisit, injunctam pœnitentiam perficere. 871. v. Colligitur. De ſatisfactione pro peccatis. Vide: *Pœnitentia.*

Saxanum lex, aut conſuetudo circa matrimonium. 714. v. Not. 2. Ex.

Scandalum utiliùs naſci permittitur, quàm veritas relinquatur. 978. Reg. 3. Quæ ſunt conſilij tantum, poſſunt quandoque dimitti propter ſcandalum, non autem res præceptæ ſub peccato mortali. Ibid. v. Gloſſa. & ſeq. 903. v. Sit. Pro vitando ſcandalo debet ſeveritas juris remitti. Ibid. An veniale peccatum ſit committendum ad vitandum ſcandalum? 978 verſ. Nunquam. Religioſi diverſorum habituum prædicantes Evangelium, debent ſe in habitu conformare, ſi ex diverſitate ſcandalum timeatur. 449. v. Si illi.

Schiſma. 846. v. Ordinationes. & v. Dictos.

Schiſmaticus etiam abiurato ſchiſmate non poteſt de jure communi eligi in paſtorem Eccleſiæ, ſed debet poſtulari. 61. v. Diſpenſativè.

Scholaſticus. 235. v. Sunt.

Scientia quandoque vocatur judicium ſufficiens. 717. v. Idonei. Ad Canonicatum quanta requiratur? 477. verſ. Cùm Epiſcopus.

Scientia facti præſertim alieni non præſumitur, ſed ſcientia juris: quod tamen eſt communiter notum, etiam præſumitur ſciri. 759. v. Not. 2. Quòd.

Scrutinium ſignificat quandoque Catechiſmum, Inſtructionem, ſive examen Catechumenorum, quod debuit fieri per 20. dies ante Baptiſmum Adultorum. 663. §. Per. Quandoque electionem per ſuffragia. De qua vide: *Electio per ſcrutinium.* Quandoque examen Ordinandorum. Et quidem duplex. 113. §. Explicatis. §. Scrutinium.

Scrutinium primum ante Ordinationem incipiebat olim Feria 4. & durabat per triduum. Ibid. §. Quando. & ſeq. Forma ſcrutinij ſecundi in ipſa collatione ordinum. Ibid. Si ignotus ordinetur, non prævio primo ſcrutinio, eſt deponendus. 114. §. Denique. Noti, & digni non ſunt examinandi. Ibid.

Præſentati, vel nominati ab univerſitatibus non excipiuntur ab examine Ordinandorum, ſed ab examine ante collationem beneficiorum. Et hoc privilegium non abſolutè revocavit Trident. ſed tantùm reſtrinxit ad beneficia ſimplicia. 114. § Errat verò Vallenſis.

Sedis Apoſtolicæ benignitas, & moderatio in taxandis beneficiis, & annatis petendis. 512. §. Quæ. & ſeq. Libenter reformat errores præcedentium Pontificum in facto, & concedit à ſe læſis reſtitutionem in integrum. 210. §. Cùm. & ſeq. Malè tamen inde argumentantur hæretici ad reformationem in dogmatibus fidei. Ibid. §. Textus. Privilegia venientium ad Sedem Apoſtolicam. 921. §. Ordinarij.

Sede vacante, Parochias etiam in Curia vacantes liberè confert Ordinarius. 505. §. Ne. & ſeq. 506. §. Quid ſit. 516 §. Beneficia. Idem dicendum, ſi vacet Papâ vivente, ſed nihil de ea diſponente 501. §. Ne.

Sellæ deauratæ prohibentur Clericis. 450. c. 15.

Semeſtra ad conferenda beneficia Epiſcopis præſcriptum non currit excommunicatis, niſi à tempore, quo abſolutionem petere neglexerunt. 118 §. Concordat. Patrono Eccleſiaſtico datur ad præſentandum ſemeſtre: laico verò tantùm 4. menſes 666. §. Intra. Si laicus ſuum jus præſentandi donet Eccleſiæ, habet ea ſemeſtre pro præſentatione. 676. §. Si.

Semper, quandoque non ſignificat *in perpetuum*, ſed *quotieſcunque*. 207. §. Not. 3.

Seniores in Capitulis cenſentur habere perſonatum. 52. §. Not. 2. Per Seniores Eccleſiæ intelliguntur Canonici Cathedrales. 807. §. Coram.

Digitized by Google

Sententia judicialis in communi. 389. §. Not. 2. & ℣. Not. 3. Tres.

Sententia definitiva in communi. 389. v. Not. 3. Tres eſſe.

Sententia lata in poſſeſſorio non præjudicat proprietati in petitorio. 69. v. Per. 586. v. Ex h. t. apparet.

Sententia definitivæ determinatio ex legibus. 399. verſ. Ceteri. Ex forma proceſſus. 810. v. Not. 3. Ex conformitate cum libello. 247. v. Nota. 3. 265. v. Non. 268. v. Non. & ſeqq. 403. v. Quare. Ex probatione Actoris. 553. verſ. Not. 2. 367 c. 36. Ex claritate, vel obſcuritate juris. 193. v. Nota 2. officium. 325. v. Poteſt. 335. v. Sed contra. 337. v. Cùm obſcura. Ex præſumptione. 346. v. Not. 2. Ex ſententiis, & reſponſis Principum. 399. v. 3. In cauſa hæreſis. 346. v. Not. 2. In cauſa matrimonij. 324. verſ. Conceſſum. Ex favore quatuor cauſarum, dotis, matrimonij, libertatis, teſtamenti. 300. v. In. 402. v. Tenet.

Sententia definitivæ pronũciatio. 44 v. Not 2. 390. c. 2 Quibus ſolemnitatibus? 388. v. Nota Quod. 390. v. Not. 3. 392. v. Erravit. 396. v. Ex. 403. c. 4. & 5. 969 c. 15. Quali Scripturâ? 396. c. 16. Quando contra abſentem? 398. v. Vnde. 410. v. Præterea.

Sententia definitivæ valor ratione materiæ. 389. c. 1. 390. v. Not. 2. 395. v. Not. 4. Ratione libelli. 248. verſ. Nota 4. Ratione Iudicis. 44. v. Not 2. 390. v. Not. 2. 68. v. Cauſa. 449. v Vel. 401. v Not. 1. Ratione Rei minorennis. 390 v. Not. 2. Ex ratione abſentiæ Rei. 778. v Si. Ratione temporis. 390. v. Nota 2. Et v. Æquitati. 660. v. Sententiam. Ratione loci. 390. v. Not. 2. Ex. 404 verſ. De. Ratione ſolemnitatum. 390. v. Not. 3. 403 c. 5. 396. v. Ex. 322. v. Nota. Quòd. Ratione probationum. 392. v. 7.
Secunda tenet contra primam, ſi de prima non fuit exceptum, nec à ſecunda appellatum. 400. v. Quæſtio. De nullitate ſententiæ non poteſt agi ultra 30. annos, niſi vertatur periculum animæ. 392 v. 15.

Sententia definitivæ juſtitia præſumitur, licet acta, & Scripturæ perierint; aſſerenti contrarium, incumbit probatio 396. v. Nota 3. 390. v. Nota denique. 394. c. 13. Poteſt ſententia legitimè lata ſecundùm Canones, & Juris Ordinem, re ipsâ eſſe injuſta (adeóque admittere probationes in contrarium) eò quòd probationibus ſubſit falſitas. 393. v. Compaternitatem. Si Actor tantùm probet aliquid impertinens ad cauſam, ſententia probationibus illis innitens eſt iniqua. 398. v. Vnde. Si Iudex tantùm unius partis atteſtationis recipiat, & non alterius, ſententia lata eſt iniqua. Ibid.

Sententia continens: *Alteram partem in probatione defeciſſe*, cùm tamen non defecerit, eſt iniqua. Ibid. v. Pontifex.

Sententia definitivæ confirmatio à Papa. 391. v. Paret.

Sententia juſta, ſed ob ordinem Juris non ſervatum invalida, poteſt ratihaberi à Principe ex plenitudine poteſtatis. 804. verſ. Not. 2. Quòd.

Sententia definitivæ tranſitus in rem judicatam. 389. v. Not. 8. & ſeqq. 409 v. 2.

Sententia lata in beneficialibus (præſertim contra abſentem) non tranſit in rem judicatam reſpectu Superioris, ſed poteſt revocari, & partium jura iterum cognoſci. 284. v. Neque.

Sententia in cauſa matrimoniali lata nunquam tranſit in rem judicatã, ſed ſemper poteſt retractari. 391. v. Non. Alij quindecim caſus, in quibus ſententia non tranſit in rem judicatam. Ibid. v. Sunt. & ſeqq. Nulla ſententia invalida tranſit in rem judicatam. 398. v. 15. 404. v. Ex. A ſententiis non tranſeuntibus in rem judicatam, æquè debet appellari intra decendium, quàm ab aliis. 398 v. 15. Si contra ſententiam etiam iniuſtam (modò non ſit notoriè, & apertè talis) intra decendium nulla opponatur appellatio, tranſit in rem judicatam, eique ſtatur etiam de Jure Canonico. 394. c. 13. & verſ. Not. 2. 395. c 15. 400. v. Quod. v. Vnde. Imò jam ante Decendium poteſt dici res judicata, & habere Auctoritatem illius, ſed revocabiliter. 389. v Not. 4. Poſtquam ſententia in rem judicatam tranſiit, tribuit Jus, quod antea tantùm declarabat. 394. c. 13. Nulla ſententia etiam Papæ ita tranſit in rem judicatam, ut detectâ ſubreptione, aut fraude notoriâ non poſſit, & debeat reſcindi. 393. v. Vera. Quandonam ſententia Principis faciat Ius? 399. v. Not. 2. & ſeq.

Sententia definitivæ revocatio ob legitimam probationem contrarij. 392 c. 11. 398. v. Vnde. Ob cognitum errorem ſententiæ in cauſa matrimoniali, vel divortij. 787. v. Not. 2. Poſſe. 392. c. 11. Ob conſpirationem teſtium detectam. 401. c. 22. Ob probationes noviter repertas. 400. v. Vnde. Ob deprehenſam ſubreptionem, aut fraudem notoriam. 393. c. 12. & v. Vera. Ob detectam falſitatem inſtrumentorum. 372. v. Sed 373. v. Exceptio.

Sententia definitivæ executio. 390. v. Not. 2. Quæri. Quo tempore danda effectui? Ibid. & 395. c. 15. 396 v. Ad 2. 390. v. Celeri. 397 c. 17. 404. c. 1. Cui poſſit demandari? 391. v. Etiam. Ab ea quando appelletur? 395. c. 15. 396. v. Ad 3. Vide etiam: *Executores ſententiarum.*

Sententia interlocutoria. 389. v. Interlocutoria. 403. v. Sunt.

Sententia Principis interlocutoria facit jus, ſi ſit inſerta corpori juris, & tenor eius pateat: alias non. 399. v. Not. 2.

Sententia interlocutoria lata ſuper exceptione non peremptoria, aut non præjudicante cauſæ principali, tranſit in rem judicatam poſt decendium, niſi ab ea appelletur. 440. v. Licet. & ſeqq. Lata ſuper exceptione peremptoria, vel præjudicante cauſæ principali non tranſit in rem judicatam, etiam poſt decendium, ſed appellatio à ſententia definitiva valet etiam pro illa. Ibid. Iure civili ab interlocutoria ordinariè non licet appellare. 406. v. Not. 6. 440. v. Vltra. Poſt Trident. non ampliùs licet ab ea appellare, niſi habeat vim definitivæ. 406. v. Ab. Nullus eſt audiendus contra tres ſententias etiam interlocutorias. 404. v. Cap. hoc. Poteſt à judice revocari uſque ad ſententiam definitivam. 440. v. Not. 2. Ad ſententiam interlocutoriam revocari poſſunt præcepta judicis: v. g. de comparendo, producendo inſtrumenta &c. ſi ferantur poſt cauſam inchoatam; ſi verò ante, dicuntur ſententia Quaſi-interlocutoria. 389. v. Interlocutoria. Præcepta judicis extrajudicialia non ſunt propriè ſententiæ Ibid.

Sententia habens vim definitivæ. 389. v. Interlocutoria. A ſententia habente vim definitivæ poteſt appellari, etiam poſt Tridentinum. 406. v. Ab.

Sententia probabilis eſt etiam unius gravis Doctoris opinio, aut bonorum virorum exemplum. 715. v. Not. 2. Regulam. In dubiis negativis teneri debet ſententia certior: in poſitivis, quæ placet: etiam minùs tuta. Ibid.

Sepultura Eccleſiaſtica in communi. 608. v. Tam. 665. v. Aut. & v. Not. 2. Etſi. 607. v Not. 3. Corpus. 608. v. Colligitur, Eccleſiam parochialem. & v. Cùm quidam. Regulariter quiſque ſepeliendus eſt in Eccleſia, vel cœmeterio ſuæ Parochiæ. 607. v. Not. 3. Regulariter. Vel ſepultura maiorum. 606. v. Statuit. Si quis in una Parochia audivit Divina, in altera percepit Sacramenta: aut, ſi Eccleſia ſit duarum Parochiarum, datur præventioni locus. 607. v. Not. 3. Regulariter. Electio tamen ſepulturæ in alio loco liberè conceditur. Ibid. v. Not. 4. Si quis dimiſſa ſepultura maiorum, eligat novã, & in loco minùs Religioſo, electio juxta Innocentiũ III. caret viribus, corpúſque reddendum eſt Eccleſiæ dimiſſæ. Ibid. c. 3. Sed Bonifacius VIII. talem electionem non vult oppugnari. 610 c. 2. Portio Canonica non debetur Eccleſiæ ſepulturæ, ſed illi, ubi eligens Sacramenta ſuſcipere ſolebat, aut debebat. Ibid. Si duæ ſint tales Eccleſiæ, dividere debent portionem Canonicam. Ibid. Nemo inducendus eſt, ut voveat, juret, aut promittat, ſe ſepulturam hîc, vel illic electurum, aut jam electam non muraturum, in virtute obedientiæ, & ſub graviſſimis pœnis. Ibid. c. 1. 934. c. 3.

Sepultura Eccleſiaſtica eſt aliquid ſpirituale; hinc eius venditio eſſet ſpecies ſimoniæ. 610. ℣. Vilis. et c. 13 Toto. Si Monaſterium paciſcatur cum Parocho de non admittendis ad ſepulturam, cenſetur renunciare privilegio ſuo, debétque ſtare pacto. 189. c. 1. Quid tempore interdicti (quo ſepultura negatur) liceat Clericis, Religioſis, & recipientibus ſignum Crucis? 938. ℣. Tempore. An locus profanus jure Canonico fiat Religioſus, ſi homo in eo ſepeliatur? ſicut fit per leges civiles, incertum eſt. 818 ℣. Not. 2. Idem.

Sepultura Eccleſiaſtica in particulari Epiſcoporũ. 587. v. Not. 3. Prælatorum Regularium. 607. ℣. Not 3 Regulariter. Clericorum. 611. ℣. Religioſi. 938. ℣. Tempore. Religioſorum 607. ℣. Not. 3. Regulariter. 611. c. 5. 899 c. 16. 900. ℣. Gregorius. Decedentium in villis ruralibus, peregrinorum, advenarum, ſtudioſorum, & uxoris, quæ plures habuit viros. 607. ℣. Not. 3. Regulariter. 610. ℣. Qui. Filiorum puberum, & impuberum. 608 c. 10. 611. v. Licet. Caſu mortuorum in fuga honeſta. 609. c. 11. Vſurariorum. 881. ℣. Etſi. & ſeq. Blaſphemorum. 890 ℣. In. Excommunicatorum, ſuſpenſorum, interdictorum. 608. ℣. Hoc. 609. c. 22. 613. ℣. Eos. 919. c. 39. 907. c 5.

690.

Digitized by Google

690. ℣. 4. Lutheranorum in Germania. 946. v. Nota denique. Decedentes in villis ruralibus ſepeliendi ſunt in loco ordinario, niſi ibidem ſepulturam elegerint. 607. ℣. Not. 3 Regul. 610. ℣. Qui. Quali ſepulturâ infidelium, aut non baptizatorum violetur Eccleſia, vel cœmeterium 1690. ℣. 5.

Sequeſter. Sequeſtrum. Sequeſtratio. 293. ℣. Not. 2. & ℣. Not. 2. Caſus, ſive cauſæ, in quibus judex ex officio procedere poteſt ad ſequeſtrationem. Ibid. v. Not. 3. 294. c. 2. 3 & unico in Clement. Toto. 597. ℣. Si. ℣. Reſp. 1. 792. c. 7. Etiam, cùm juſta cauſa ſubeſt, quatuor prius ſunt judici obtinenda. 293. v. Not. 4. Bona, in quæ actor de jure mittendus eſſet, ex gratia ſequeſtrantur. 282. c. 2. Evitari poteſt ſequeſtratio ſatisdatione, ſeu fidejuſſione de judicio ſiſti, vel conſervandâ re integrâ. 294. v. Not. 2. Cautione juratoriâ non evitatur, niſi offerens poſſideat bona immobilia, aut ſit bonæ exiſtimationis. Ibid.

Sequeſtratio ſine juſta cauſa facta, revocatur. 294. ℣. Mandato.

Servitium generatim. 677. ℣. Nullum. Epiſcopo præſtandum à Canonicis. 465. c. 25.

Servitus tranſit cum univerſitate rerum in alium per locationẽ, emptionem &c. 667. ℣. Not. 2. Partus ſequitur ventrem, quoad libertatem, & ſervitutem de jure communi. 758. c. 3. 121. v. Nota. Autem, 122. v. Libera. Valet tamen ſtatutum ſpeciale, aut conſuetudo, ut ſequatur conditionem patris. Ibid. v. Cujus. In dubio judicandum eſt pro libertate. Ibid. v. Not. 4. In.

Servitus æquiparatur pœnæ corporali 702. v. Sibi. Olim etiam inter Chriſtianos viguit, hodie nõ amplius, 760. v. Nota deniq.

Servus generatim. 120. ℣. Generatim. Veri nominis ſervos etiamnũ apud Hiſpanos in India, & novo orbe reperiri: non tamen Chriſtianos, ſed infideles. 760. v. Nota denique. Judæis non licet Chriſtianum mancipium retinere in ſuo dominio, ſed, qui apud eos reperiuntur, omnes ſunt liberi. 839. ℣. Nulli. 840. ℣. Iudæi.

Servi propriè dicti non poſſunt promoveri ad ſacros ordines, niſi ſint libertate donati: quod ſi quis fraude gradus Eccleſiaſticos conſequatur, eſt deponendus, & domino reſtituendus. 120. c. 1. & 2. 121. c. 3. 4. 5 & 6. Quid faciendum, ſi dominus, vel ordinans, vel præſentans ſciat, vel ignoret, ſervum ordinari? 121. ℣. 1. Si ordinans. Et ℣. Prædicta.

Servus depoſitus ab ordin. majoribus non ſolvitur voto Caſtitatis, nec gaudet aliquo privilegio clericali, niſi quod verberari non poſſit. Ibid. v. Si talis.

Servi non poſſunt eſſe teſtes. 306. v. Viliſſimi. Non poſſunt donare ſine licentia, vel ratihabitione ſui domini. 383. ℣. Nota 5. Quomodo poſſint præſcribere? 379. ℣. Furioſus. Si quis obligatus alicui ex diverſis ſe ipſi in ſervum traderet (ſicut Profeſſi ſe tradunt Deo) omni aliâ obligatione liberatetur. 653. v. Qui ad finem.

Servorum manumiſſio. 121. c. 4. 745. c. 8.

Servi Eccleſiæ. 121. c. 3. & 6. Item ibidem. v. Quod.

Servorum matrimonia. Vide. *Matrimonium ſervi.*

Servorum peculium. 120 v. Generatim. 605. v. Textum.

Servilis conditionis impedimentum. Vide. *Impedimentum conditionis ſervilis.* De ſervorum, & filiorum expoſitione à Dominis, vel parentibus factâ. Vide. *Expoſitio filiorum, ſervorum &c.*

Severitas Eccleſiaſtica videtur idem, quod diſtrictio Eccleſiaſtica. 144. v. Ratio. Comprehendit non ſolùm cenſuras, ſed etiam facultatem puniendi modo extraordinario, indicendo mulctam &c. Ibid.

Siciliæ Regnum non eſt pars Imperij, ſed pertinet ad Eccleſiam. 404. v. Textus.

Sicut in literis confirmationis formæ communis ſumitur conditionatè pro *Si* 445. Nota, quòd. In literis confirmationis, *Ex certa ſcientia* ſumitur pro *Quia.* 446. v. Sed.

Sigillum literarum impreſſorium datur in ſignum collatæ dignitatis, aut poteſtatis. 426. v. Præcipit. Præcipuum ſignum alicujus eſt habere proprium ſigillum. 899. v. Not. 1. Quot ſigillis habere debeant munita teſtimonia Clerici peregrini, ignoti, ut admittantur ad celebrandum publicè. 129. v Quinque. v. Ne. Quænã ſigilla ſint authentica? 334. v. Quæres.

Sigillum authenticum appoſitum facit inſtrumentum privatum effectu publicum. 332 v. Hujuſmodi. Habet vim ſubſcriptionis, & confirmationis, & ut cenſeatur à Domino factum. Ibid. §. Sigilli. Indicia Sigilli invalidi. 335. v. Sed. Fractura Sigilli non vitiat inſtrumentum, ſi in principio ſit confectum à Notario publico cum debitis ſolennitatibus. 336. v. Contra. Si inſtrumento non à Notario ſcripto poſtea pro cautela apponatur Sigillum, & ſubſcriptio teſtium, valebit, etiamſi Sigillum ſit perditum, modò appareat, aliquando adfuiſſe. Ibid. v. Subſcriptio.

Sigillorum falſificatio. 883. v. Ponit. 884. v. Statuit.

Sigillum Altaris. Vide. *Altare.*

Sigillum Confeſſionis. 938. v. Caveat. 898. c. 13. Non violatur Sigillum, ſi pœnitent dat licentiam aliquid dicendi ex confeſſione. 865. v. Ipſéque.

Signatura à Papa fit per verba: *Fiat, ut petitur.* A Vicecancellario autem, & aliis per verba: *Conceſſum, ut petitur.* 522. Reg. 34. Si ambæ una die ſuper eadem re concurrant, præfertur Signatura Papæ, etiamſi altera ex motu proprio fiat; idque exprimat. Ibid.

Signum ſumitur pro probatione veriſimili, 816 v. Sicut. v. Not. 2.

Silentium impoſitum à Papa 29. c. 30. 191. c. 6. 25. c. 25. 652. c. 20. 821. c. 12. 107. c. 4. 884. c. 9.

Simonia in communi. 814. v. Not. 4. & 5. Item pag. 7. v. Eſt enim. Pretium ſimoniacum triplex. 821 ℣. Si. & ſeqq. 823. c. 18. 815 ℣. Colligitur. Spirituale cum ſpirituali permutare, ſi nihil temporale interveniat, non eſt ſimonia. 820. ℣. Not. 8. Accipere munus pro celando alterius peccato publico, licet meritò prohibeatur, non tamen eſt ſimonia. 822. c. 14. Toto.

Simoniæ diviſiones. Primò, in mentalem, conventionalem, & realem 814 §. Not. 7. 523. §. Not. 2. Ad conventionalem ſpectat quoque Simonia confidentialis. 814 §. Simonia. Secundò, in Simoniam contra jus naturale, & Divinum: & in Simoniam contra jus poſitivum Eccleſiaſticum tantùm. 815. §. Not. 8.

Simonia mentalis tantùm. 814. §. Not. 7. 833. c. 46. Item 633. §. Nota 2. Subdividitur in puram, & non puram. 814. §. Not. 7.

Simonia conventionalis tantùm. 814 §. Simonia. Subdividitur in conventionalem *ex utraque parte,* & in conventionalem *ex una tantùm parte.* Ibid.

Simonia realis. 815. §. Realis.

Simonia confidentialis. 830. §. Not. 8.

Simonia contra jus naturale, & Divinum. 813. v. Nota 1. 815. §. Not. 8. 816. §. Idem. §. Sui. & Ibid. c. 6. 828. §. Cùm Abbas. & §. Quæ in.

Simonia contra jus Eccleſiaſticũ tantùm. 815. v. Not. 8. Not. 10. 825. §. Utpote. Poteſt relaxari per diſpenſationem, eique derogari per conſuetudinem. 878. v. Not. 6. 832. §. In

Simoniæ materia circa res ſacras, quales inprimis ſunt ſupernaturalis, ut gratia ſanctificans, dona Spiritûs ſancti, & gratiæ gratis datæ. 814. v. Not. 5. 817. v. Benedictionibus. Deinde Sacramenta. 817. v. Bened. v. Not. 2. 818 v. Not. 3. 823. c. 16. 825. c. 22. 831. c. 35. & 39. Item pag. 25. c. 22. Tertiò ſepultura Eccleſiaſtica. 818. v. Pro ſepulturis. v. Pro ſepultura. 827. c. 29. 832. c. 41. & 42. Chriſma, & oleum ſacrum. 817. c. 8. 818. v. Pro ſepultura. 825. c. 21. 834. c. 36. Vaſa, paramenta, templa conſecrata, aqua benedicta, reliquiæ Sanctorum, agni DEI &c. 818. & 822. c. 15.

Simoniæ materia circa beneficia. 29. c. 59. 818. v. Pro ſepultura. 821. c. 11. 825. c. 23. 827. c. 27. 828 c. 23. Circa jus Patronatûs, & præſentationem ad beneficia. 681. v. Apparet. 818. v. Pro ſepultura. 827 v. Uni. Circa expenſas. 830. v. Not. 7. Circa collationem liberam, aut jus ea conferendi 818. v. Pro ſepultura. 819. v. Not. 2. & 3. 821. c. 12. 828. c. 33. 830. v. Nota deniq. 29. v Poſt. Circa Prioratus, Capellanias, vel Vicarias. 817. c. 8. 819. v. Nec. 825. c. 21. Circa Canonicorum receptionem. 7. v. Not. 5. 827. v. Cùm prima. 828. c. 34. 832. c. 44. Inſtallationem, vel inveſtituram. 832. c. 43. 833. v. Prandium. 831. c. 36. 817. c. 9. 819. v. Nec. Circa titulum beneficij. 819. v. Nec. & ſeq. 25. c. 12. 826. c. 26. 27. c. 27. Circa jus percipiendi fructus. 819. v. Not. 3. Ius. & v. Not. 2. Circa permutationes beneficiorum? 573. v. Præſertim. 820. v. Not. 8. Circa reſignationes in favorem tertij, vel reſervatâ penſione. 830. v. Not. 6. & 7. Circa titulum menſæ. 831. c. 37. 833. c. 45. Circa penſiones. 819. v. Not. 4. 5. 6. & 7. 830. v. Not. 7. Exactiones non tantùm Simoniacæ, ſed etiam, quæ ſpeciem mali habent, v. g. à decedentibus Parochis, prohibentur Epiſcopis. 832. c. 41.

Google

Ipſi fructus beneficiorum emuntur, venduntur, locantur abſque Simonia. 819. v. Not. 2. & Not. 3. Ius. 836. c. 4.

Simonia materia circa pacta, & conventiones. 829. 191. §. Nota hinc. 472. v. Apertum. 573. v. Præſertim. 818. c. 34. 829. v. Not. 1. & Not. 5. 192 v. De. De pacto occultandi peccata publica Epiſcopo. 822. c. 14.

Simonia materia circa actus Ordinum. 817. c. 10. 818. v. Pro ſepultura. v. Not. 2. Pro. 819. v. Not. 3. 820. v. Not. 2. 825. c. 21. 831. c. 39.

Simonia materia circa actus juriſdictionis, v. g. diſpenſationes, abſolutiones &c. 822. c. 14. 826. c. 24. 831. c. 38. 835. v. Not. 2. & c. 1. 2. 3. & v. Pro. De Simonia promittentis beneficium Eccleſiaſticum, ſi homagium ſibi, aut juramentum fidelitatis præſtare velit. 823. c. 17.

Simonia materia circa Officialium miniſteria, v. g. docendi Theologiam 837. v. Not. 3. Sigilliferi, Notarij publici &c. 818. v. Pro ſepultura. 836. v. Not. 3. 815. c. 1.

Simonia materia circa ingreſſum Religionis. 817. c. 8. 824. c. 19. Item v. Not. 2. Not. 3. Not. 4. 826. c. 25. 831. c. 40. 832. c. 41. Allicere aliquem donis ad Religionem non eſt Simonia, niſi intendam illum obligare. 824. v. Not. 5.

Simoniacorum pœnæ. Ad accuſandum, vel denunciandum Simoniacum admittuntur indifferenter omnes Catholici, etiam criminoſi, & infames. 816. c. 3. 828 c. 32. Ad teſtificandum contra Simoniacum admittuntur ſimiliter omnes, etiam infames, & criminoſi, etiam mediatores Simoniæ, ſi civiliter agatur, & nullum emolumentum inde capiant. 326. c. 1. 828. c. 32. Non admittuntur aliæ exceptiones, quàm quibus probari poſſet, teſtes non zelo juſtitiæ, ſed malignè procedere. 828. c. 31. & 32. Non eſt opus, probationes eſſe ſole clariores, ſed ſufficiunt ſigna, conjecturæ, & præſumptiones. 310. v. Not. 2. Etſi. 816. c. 6. & v. Not. 1. Excommunicationi Papæ reſervatæ ſubjacent Simoniaci confidentiales. 834. v. 5. Ipſo autem facto eam incurrunt Simoniaci in Ordinibus, beneficiis, & ingreſſu Relig. 523. v. Not. 2. 833. c. 1. 834. c. 2. Depoſitio ab officio, beneficio, vel altaris miniſterio in perpetuum 816 c. 2. 821. c. 11. 815. c. 20. Suſpenſio ab officij. vel Ordinum executione, vel celebratione Miſſæ. 816. c. 4. & 5. 817. c 7. 823. c. 16. 824. c 19. 827 c 30. 831. c. 35. 37. 833. c. 45. & 1. Extravag Comm. 834. c. 2. Nullitas contractuum electionum, poſtulationū, proviſionū, aliarúmque diſpoſitionū Simoniacarū. 817. c. 27. 834. c. 2. & §. 1. 5. Privatio officij, beneficij, Eccleſiæ, adminiſtrationis, vel penſionis. 821. c. 13. 813. v. Not. 1. 825. c. 23. 831. c. 38. 834. v. 5. 835. c. 1. 2. 3. Inhabilitas ad ordines, & beneficia. 89. c. 59. v. Not. 2. 831. c. 37. 834. v. 5. Reſignatio beneficiorum, vel monaſteriorum per Simoniam obtentorum, etiam in pueritia per alios 828. c. 33. 816. c. 25. Reſtitutio rerum per Simoniam acquiſitarum 819. v. Not. 3. Ius. 821 c. 11. 824. c. 19. 827. c. 28. 832. c. 41. 833. c. 1. 834. c. 2.

Silentium ſuper re Simoniacè promiſſa. 821. c. 12. Purgatio Canonica; ſi Simonia non ſit notoria, fama tamen publica. 821. c. 11. & 13. Expulſio è monaſterio ſimoniacè obtento in locum arctioris regulæ: vel, ſi hoc fieri nequeat, in eodem humilior locus. 831. c. 40. Pœnitentia. & deploratio huius criminis in arctiori, & diſtrictiori monaſterio. 825. c. 20 826. c. 25. 827. c. 30. Mandatum denique revelandi Simoniacos Pauli II ſub pœna negandæ abſolutionis, donec revelent. 834. c. 2.

Simonia pœnarum declinatio 825 v. Colligitur. 826 v. Not. 2. ad finem. 828. c. 33. 831. c. 46. 834. v. 1. 2. 3. 4. & 5. Omnes. 835. v. Pro. 877. v Not 5.

Simulatio doloſa, & deceptoria eſt illicita, non autem cauta, & provida ad impediendum aliquod malum, v. g. Tyrannidem. 204. v. Mulieri. Clerici, qui ſe fingunt habitu, & nomine Monachos, & non ſunt, corrigantur. ut veri Monachi ſint, vel veri Clerici 631. c. 3. Qui profeſſionem ſuam invalidam ex juſta cauſa ratificare non vult. reclamare autem non poteſt, vel audet, ſimulando ſe Religioſum non delinquit. 631. v. Si.

Societatem veram conjuges non contrahunt, per quam ſtante matrimonio inter eos quæſita mutuò communicentur. 798. v. Diviſionem.

Societas IESV. 647. v. Not. 6. 915. Not. 2.

Socij largo modo. 155. v. Nota.

Sodomia eſt fori mixti. 896. v. De. Clerici huius criminis rei, vel à Clero ſunt deijciendi, vel in monaſterium detrudendi. Ibid. v. Quicunque. Si ſuſpendantur, & ſuſpenſi celebrent Divina, privandi ſunt beneficiis, & perpetuò deponendi. 450. c. 13. Laici de Iure Canonico excommunicantur: legibus autem Imperij Chriſtiani ſupplicium ignis in eos dudum eſt decretum. 896. v. De. v. Quicunque.

Solennitates Iuris. 146. v. Ex hoc. Non incipiunt, antequam ipſum judicium incipiat. 226. v. Not. 3. In quibus cauſis omittendæ? 233. v. Diſpendioſam. Quænam non omittendæ etiam in proceſſibus ſummarijs? 222. v. Extraordinarium.

Conſenſus Prælati non eſt numerandus inter ſolennitates juris requiſitas ad actiones Capituli. 226. v. Not. 3. Quaſnam ſolennitates Iudex obſervare debeat in ferenda ſententia? 390. v. Not. 3. Quænam requirantur ad valorem alienationis rei Eccleſiaſticæ. 560. v. Not. 4. Poſt tempus 30. annorū præſumuntur ſolennitates ad valorem emptionis requiſitæ interveniſſe. 567. v. Not. 2. Quandónam introducta ſit profeſſio ſolennis Religioſorum? 647. v. Not. 6. Quibus ſolennitatibus omiſſis matrimoniū cenſendum ſit clandeſtinum? 739. v. Clandeſtina. & ſeqq. An denunciationes matrimonij pertineant ad valorem, vel tantùm ad ſolennitatem eius? 740. v. Tet. Quâ moderatione ſumptuum habenda ſint ſolennia principia Doctorum, & Magiſtrorum. 838. c. 2. Toto.

Quid ſint feriæ ſolennes tam ſacræ, quàm profanæ. 261. v. Not. 2. In maioribus anni ſolennitatibus non eſt licita captura Aleciorum. 262. c. 3. In ſolennitatibus etiam Diœceſanis ceſſare debet ſtrepitus judicialis. 263. c. 5.

Solidus. Moneta. 824. c. 19. 825. c. 20. 839. c. 8. Pretium huius monetæ jura non exprimunt: ſed petendum ex uſu, & praxi. 583 v. Not. 4. Gloſſator dicit, aureum, & ſolidum eſſe idem. 519. v. Hæc.

Sollicitatores in Curia Romana. 512. v. Nota. 2. Præter.

Solutio debitorum filij à patre, Prælati decedentis à ſuo ſucceſſore, defuncti ab herede. 581. c. 1. & v Nota. Si quis Eccleſiam ſibi commiſſam alienis gravat debitis, aut fidejubet pro alio, Eccleſia non tenetur ſolvere. Ibid. c. 2.

Solutioni præſumitur ſubeſſe debitum: contrarium aſſerenti incumbit probatio. 582. c. 4. Negans ſolutionem, ſi convincatur accepiſſe, tenetur probare, ſe debitè accepiſſe. Ibid.

Qui non eſt ſolvendo, alio modo debet puniri. 284. v. Expenſis. Pauperibus tamen Clericis datur privilegium ſubſidiarium, videl. ut debitum ſe ſoluturos, ſi ad pinguiorem fortunam venerint, cautionem præſtent. 582. 2. 3. Vide. *Privilegium ſubſidiarium.*

Sordes actionum Iudicis. 402. v. Noverit. Vide etiam: *Inſordeſcere.*

Sororem ſuam poteſt, imò in neceſſitate tenetur dotare Clericus. 216. v. Sororem. Poteſt etiam de bonis Eccleſiæ aliquid ei aſſignare ad dies vitæ ſuæ. Ibid.

Sors. Sortes. Sortilegium in communi. 885. v. Not. 1. & Not 1. 886. v. Not. 3. & 4.

Sortes diviſoriæ. 885. v. Not. 2. Nec naturali, nec civili jure ſunt prohibitæ, niſi abſque ulla neceſſitate fiant, aut abſque debito cultu. 887. v. Vnum. Iure autem Eccleſiaſtico prohibentur in electionibus. 886 c. 3. 887. v. Sortis. Cum conſenſu tamen Pontificis hodiéque fieri poſſunt ob gravem cauſam. v. g. magnam diſcordiam ſedandam. Ibid. v. Not. 1. Conſultiùs.

Sortes divinatoriæ. 885. v. Not. 2. 886. v. Sorte. v. Hoc. Sunt licitæ, ſi rectè fiant. 887. v. Not. 1. Licitas. Iure autem Eccleſiaſtico prohibentur ſub pœnis gravibus. 886 c. 1. & 2.

Non tamen ſemper peccatur graviter, niſi revelatio expreſſè petatur, vel expectetur à dæmone, fato, caſu &c. Ibid. v. Not. 2. Imò ex pia intentione poteſt hac ratione explorari Divina voluntas. Ibid. v. Not. 3. Excuſat etiam quandoque ſimplicitas. Ibid. v. Hoc. Conſuetudo tamen, ut ex S. Pagini oracula hauriantur ad finem tantùm temporalem, vanum, & curioſum &c. diſplicet. Ibid. v. Not. 3.

Spiritus ſanctus. Duæ hæreſes contra Spiritum ſanctum damnantur. 2. v. Sacro.

Spolia Clericorum. 591. v. Not. 2. 601. v. Not. 3. Hæc vendicat ſibi Sedes Apoſtolica iuxta Extravagātes 6. Pontificum. Ibid. Quæ tamen in Luſitania, Gallia, & Germania non ſunt receptæ 601. v. Not. 3. In Epiſcopatu Auguſtano vendicat ea ſibi Epiſcopus. Ibid.

Spoliationis nomine quandoque intelligitur privatio. 667. v. Intelligi.

Spoliantes Eccleſias in hunc finem, ut Clericos faciant coram

Iudice

Iudice ſeculari litigare, non ſunt ipſo facto excommunicati, ſed, ſi prohibitionem contemnant, excommunicandi. 671. v. Clerici.

Spoliatores violentos effractores Eccleſiarum mandat Papa excommunicatos nonciari, ac evitari, donec ſatisfaciant, & cum literis ad ſe mitti. 948. c. 22.

Spoliantes Chriſtianos, tam navigantes, quàm naufragos excommunicandi ſunt. 867. c. 3.

Spoliatorum reſtitutio. Vide: *Reſtitutio ſpoliatorum.*

Sponſalia in communi. 742. v. Si quis. v. Not. 2. Hoc. 713. v. Not. 2. & 3 714. v. Præſtitam. 730. v. Si. & ſeq. 736. v. Ratio. 746. c. 5.

Sponſalia infantium requirentia ætatis ſeptennium. 737. v. Iudicio. c. 13 & unico in 6. 715 v. Puellam. 782. v. Ætatem. & ſeq. 733. c. 4. 734. v. Not. 3.

Sponſalia impuberum. 630. v Not. 2. 734. c. 7. 735. v. Not. 2. Si. Not. 2. Impuberem. Impuberes.

Sponſalia per parentes contracta. 737. v. Si infantes. 630. v. Not 5. 726. v. Quia. 774. v. Et.

Sponſalibus ineſt tacita conditio: *Niſi voluero ingredi Religionem* 721. v. Not 3. Poteſt addi etiam expreſſa de futuro: non autem matrimonio. 746. c. 5. Communiter tamen nulla additur. 744. v. Not. 1. Conditio honeſta ſuſpendit ſponſalia, turpis autem habetur pro non adiecta. 745. v. Si. v. Frangitur. Conditio: *Contraho tecum, ſi Papa diſpenſaverit in impedimento*, nec facit matrimonium validum, nec ſponſalia, ſed ſimplicem tantùm promiſſionem. 748. v. Not. 2. & ſeq.
Conditione non impletâ diſſolvuntur ſponſalia. 787. verſ. Not. 3. Per ſubſequens matrimonium, vel copulam tollitur obligatio conditionis implendæ. 745. v. Niſi. 747. v. Poſt.

Sponſalia iurata. 718. c. 10. 719. v. Niſi. 721. c. 16. 722. c. 17. 721. v. Not. 3. 735. v. Not 2. Impuberes. Vide etiam: *Iuramentum ſponſalibus additum.*

Sponſalia cum adiuncta pœna. 720. c. 29. v. Not 2. & v. Libera.

Sponſalia ſequente copulâ. 729. c. 30. 730. c. 32. & v. Nec. & c. un. in 6. 747. v. Poſt. 769. v. Ne. 774. v. Not. 2 Ea.

Sponſalium Diſſolutio. 1. Reclamatione poſt pubertatem. 735. v. Poterit. 736. v. Ratio 737. v. Not. 2. 2. Mutuo conſenſu. 714. v. Not 2 Mutuò. & ſeq. 715. v. Not. 2 Mutuò.
3. Diſceſſu ſponſi vel ſponſæ, non tamen omni. 716 v. De illis. & ſeqq. 4. Leprâ, vel alio quovis morbo incurabili ſuperveniente. 757. c. 3. 5. Deformitate, vel alia quacunque mutatione ſuperveniente, quæ præcognita meritò à ſponſalibus abſterruiſſet. 717 v. Not. 3. 757. v. Liquet. 360. v. Is.
6. Suſceptione Sacrorum Ordinum, vel, voto eos ſuſcipiendi. 751. v. Not. 2. 7. Aſſumptione habitûs Religioſi, etiam extra Monaſterium, vel voto ingrediendi Religionem 750. v. Not. 2 v. Cui. 8. Voto ſimplici caſtitatis. Ibid. & 751. v. Mihi. 9. Matrimonio ſubſequente cum alia perſona. 726. c. 22. Toto. 730. v. Si. & ſeq. 742. v. Si aliquis. & ſeqq.
10 Fornicatione ſponſæ ſuperveniente ſponſalibus etiam juratis. 360. v. Is. 11. Inceſtu cum conſanguinea uxoris. 765. v. Poſtquam. v. Poſſe.

Sponſi Eccleſiæ propriè, & ſtrictè loquendo ſunt ſoli Epiſcopi: Prælati Regulares non tam ſtrictè. 82. v. Quæres. 1.

Sportula quantæ jure tam Civili, quam Canonico conceſſæ. 266. v Punitur, in Exeg.

Spurius. Vide: *Filij ſpurij.*

Stallum. 433. v. Cùm inter.

Stare juri dicitur, qui citatus à Iudice comparet: & è contrario *non ſtare Iuri*, qui non comparet citatus. 776. c. 3.

Stationarius. Vide: *Fiſcalis.*

Status Epiſcopalis eſt perfectior Religioſo. 655. v. Difficultatem.

Status Eccleſiaſticus. Vide: *Terra Pontificia.*

Statuta directè afficiunt territoria: præcepta verò, & ſententiæ perſonas. 245. v. 3.

Statuta nova non reſpiciunt præterita, ſed futura. 3. cap. 2. 9. cap. 13.

Statuta initio localia, per receptionem in jus commune facta ſunt generalia. 170. ℣. Not. 3. An ſtatuta quædam circa contractus, aut teſtamenta, aut delicta extendantur etiam ad bona extra territorium ſita? 245. §. Not. 4. & ſeqq.

Statutis diſponentibus aliquid circa formam actûs validè utuntur etiam peregrini. 245. ℣. Not. 4. Quando ſtatutum aliquid mandat fieri, ſubintelligitur clauſula: *Si petatur.* Etiamſi verba ſint abſoluta, & obligatoria. 610. ℣. Vult. Si Papa, vel Imperator caſſat ſtatuta, non intelliguntur ea, quæ ſunt juramento firmata. 19. ℣. Firmatum.

Statuta Summi Pontificis publica ignorare Papa, nec debet, nec præſumitur: privata autem præſumitur ignorare. 9 ℣. Cùm ſint. Sacrorum ſtatuta Canonum Principum Conſtitutionibus juvantur. 8. ℣. Not. 2. & 5. Ligant omnes Chriſtianos, niſi abrogata ſint contrariis Canonibus, aut conſuetudine. 3. c. 1. & ℣. Ab. Poſſunt variari pro varietate temporum, quando neceſſitas, vel utilitas evidens id expoſcit. 772. c. 8. Interpretanda ſunt juxta Ius Canonicum, & ſtylum Curiæ Romanæ. 9 ℣. Cùm tam. Revocantur per conſtitutionem poſteriorem, ſi contraria ſit: ſi non, trahuntur ad priorem, vel prior ad illam declarandi, vel ſupplendi causâ. 10. ℣. Rectè. 1. & ℣. In. Privata non revocantur, niſi exprimantur. 9. ℣. Cùm ſint. In his non excuſat ignorantia. Ibid. ℣. Rectè. 2. Prælati inferiores non poſſunt regulariter tollere ſtatuta Pontificia. 3. ℣. Ab.

Statuta inferiorum Prælatorum. 3 ℣. Ab. Legati poſſunt facere ſtatuta duratura etiam poſt egreſſum illorum. 166. ℣. Legatorum.

Statutis Epiſcoporum non ligantur ignorantes, niſi ſit ignorantia concomitans, craſſa, vel affectata. 10 c. 2. Epiſcopus poteſt quidem Clerico aliquid præcipere extra Diœceſin ſervandum: non tamen ſtatutum facere, quod extra Diœceſin, vel in loco exempto obſervetur. Ibid. & ℣. Extra. 249. ℣. 3.
Si delinquens in loco exempto, vel extra Diœceſin conveniatur coram Epiſcopo ratione domicilij, poteſt ipſum punire. 10. ℣. Extra.

Statuta & leges Prælatorum Regularium obligant eorum ſubditos ubique: hinc totus mundus dicitur eorum eſſe territorium. 245. ℣. 3.

Statuta Canonicorum. 5. ℣. Neque. ℣. Nota porrò.

Statutum quoddam Canonicorum Seniorum in præiudicium juniorum ſine auctoritate Epiſcopi factum prohibetur. 4. c. 6.
Non valet ſtatutum, ut in Canonicos recipiantur meri nobiles. 477. ℣. Non generis.

Statutum recipiendi Canonicos ſupernumericos, ſed ſine præbenda, an ſit ſimoniacum? 7. ℣. Nota. 5.

Statutum reſtringens præbendarum numerum ſine diminutione redditum, caſſatur. 9 c. 12.

Statutum contra privilegium Canonicorum ſtudentium non eſt validum. 917. v. Nota. Ex. Canonici qui ſolenniter ſtatutum fecerint, & juraverint, quod ſe opponere velint omnibus Canonicatum impetrantibus etiam ad mandatum Papæ, habendi ſunt pro Conſpiratoribus. 974. ℣. 2.

Statutum adimens Canonicis libertatem, & obedientiam Romanæ Eccleſiæ debitam, haberi debet deteſtabile, & illicitum. Ibid. ℣. 3.

Statuta laicorum 3. ℣. Ab. 8. v. Magiſtrorum. Rector ſtudij cum univerſitate poteſt facere ſtatuta. Ibid.

Statuta laicorum non poſſunt diſponere ſuper rebus, & bonis Eccleſiaſticis, etiamſi earum dominium ullo ad eas pertineat. 8. c. 7.

Statuta laicorum etiam in favorem Eccleſiæ firma non ſunt, niſi ab Eccleſia approbentur. 7 c. 10. Item 8. ℣. Quòd.

Statuta contra libertatem Eccleſiaſticam edentes, ſervantes, vel ſervari facientes, aut ſecundùm ea judicantes excommunicantur. 955. c. 49. In Interpretatione ſtatuti ſecularis recurrendum ad Ius civile, & ſtylum curiæ civilis. 9. ℣. Cùm tam.

Sterilitas. 170. ℣. Propter. Et ℣. Not. 2.

Stipendium miniſtrantis ſpiritualia. 820. ℣. Nihil.

Stola non computatur in portionem congruam, ſed numeratur inter fructus incertos. 470 ℣. Not. 1. Nihil pro his exigendum, vel extorquendum. 832. ℣. Laudabilem. Laudabilis tamen, & obſervanda eſt conſuetudo eorum, qui liberaliter aliquid offerunt. Ibid. Imò cogi poteſt populus ad eam conſuetudinem obſervandam: ſi non jure actionis, ſaltem ex officio Iudicis. Ibid & ſeq. Non tamen priùs, quàm adminiſtrentur ſpiritualia. Ibid. ℣ Not. 3. In dubio præſumitur conſuetudo legitimè introducta, ſi ſit antiqua. Ibid.

Studia literarum non accedat Religioſus Profeſſus, niſi cum licentia Prælati, & conſilio Capituli, ſub excomm. 712. ℣. Diſtrictiùs.

Studioſi Academici. 197. ℣. Nota. 9. ℣. Quòd verò. 8. ℣. Magiſtrorum. Et 236. ℣. Actor. Poſſunt pro cauſis ſuis conſtituere Procuratorem, vel potiùs Syndicum de jure communi.

muni. 197. ℣. Nota. Poſſunt per quadriennium petere reſtitutionem in integrum, ſi res eorum præſcribatur, dum verſantur in ſtudiis. 207. §. Nota. 4. Otioſi, qui nec ſtudiis vacant, nec ſcholis, amittunt privilegia Studioſorum. 908. verſ. Privilegium. De Clericis, & Parochis ſtudentibus. Vide: *Clericus, & Parochus ſtudens.* De privilegiis ſtudioſorum. Vide: *Privilegia.*

Stuprum, & eius pœnæ. 777. § Nihilominus. 864 ℣. De. ℣. Si. 865. v. Pœna. Et c. 2. Qui non ſeduxit virginem ſponte conſentientem, non tenetur eam dotare. 864. v. De. 870. v. Not. 3. Parentibus, aut tutoribus nihil tenetur dare. Ibid. Dotis æſtimatio relinquitur Arbitrio Iudicis. 870. v. Not. 3. Poteſt quis juſtè occidere volentē ſtuprare filiā. 710. v. Per.

Stylus Curiæ facit jus, & poteſt allegari in deciſionibus cauſarum, ex quo non repetitur jus in contrarium. 9. v. Cùm tam. 13. v. Non facta.

Subdelegatio. 161. v. Cùm. Soli delegati Principum poſſunt ſubdelegare; non autem inferiorum, niſi delegentur ad univerſitatem cauſarum, ſicut Officiales, & Vicarius Generalis Epiſcopi. 431. v. Not. 3. Privilegium ſubdelegandi eſt perſonale, ac proinde non tranſit à Delegato ad Subdelegatum. 152. v. Si verò.

Subdelegans alteri ſolam cauſæ cognitionem, reſervatā ſibi ſententiā, non abdicat omnino juriſdictionem pro hac cauſa. 148. v. Nota.

Subdelegans alteri totam cauſam, jam eſt functus officio ſuo. 155. c. 37.

Subdelegati juriſdictio exſpirat morte delegantis, ſi res adhuc ſit integra. 153. c. 30

Subditorum Dominus poteſt agere, ne illi impediantur à debitis ſervitiis, aut depauperentur. 918. v. Prohibitio.

Subiectio unius Eccleſiæ pertinentis ad alteram. 181. c. 8.

Subreptio propriè committitur tacendo verum in literis petitoriis. 20. ℣. Per fraudem. Cauſat nullitatem collatæ dignitatis. 393. ℣. Cùm Epiſcopus ℣. Vera.

Subrogatio. 521. ℣. Subrogatio. Et ℣. Pro. Item 520 Reg. 19.

Subrogatum eſt eiuſdem naturæ cum eo, cui ſubrogatur. 4. verſ. Quod de uno.

Subſcriptio ſcribentis, & trium teſtium facit inſtrumentum publicum effectu. 351. ℣. Huiuſmodi.

Subſcriptionis, & confirmationis vim habet appoſitum ſigillum publicum. Ibid. ℣. Sigilli. An, & quando ſufficiat ſola ſubſcriptio Notarij, ut inſtrumentum faciat fidem? 336. v. Subſcriptio. Si inſtrumento non à Notario ſcripto poſtea addatur ſigillum, & ſubſcriptio teſtium, valebit inſtrumentum, etiamſi perdatur ſigillum. Ibid. ℣. Contra.

Subſidium charitativum. 680. ℣. Not. 3. & ſeqq. 173. ℣. Denique. 679. ℣. Moderatum. Et v. Not. 2. Etſi.

Subtilitas. Una ad capiendos ſimplices: altera ad interpretandum jus. Prior eſt vitanda. 225. ℣. Purè.

Succeſſio hæreditaria in beneficiis, & Eccleſiis, quàm ſit juxta SS. Canones abominabilis? 187. ℣. Nota 1. 188. ℣. Not. 2. & c. 5. 669. ℣. Abominantur. Qui ſuccedit in beneficio, jure novo ſuccedit, non jure anteceſſoris, non enim conſequitur jus à defuncto, ſicut hæres, nec tenetur ſolvere debita. 557. ℣. Iam. 581. v. Nota. Si Clericus ab inteſtato moriatur, & nullos habeat conſanguineos, ſuccedit in omnibus Eccleſia, ſeu Altare, cui ſervivit. 605. ℣. Epiſcopis. v. Not. 1.

Suffraganeus ſæpe ſignificat omnem Epiſcopum Metropolitano ſubiectum. 171. v. Inter plura. alibi paſſim. Sæpe ſumitur pro Epiſcopo Titulari tantùm, ut 129. ℣. Not. 3. Hi ubicunque reſideant, etiam in loco exempto, nemini poſſunt dare primam tonſuram (prætextu privilegij de quocunque ordinando &c.) niſi habeat dimiſſorias à ſuo proprio Epiſcopo: ſub pœna ſuſpenſionis à pontificalibus per annum. Ibid. Alio nomine vocantur initiatores. 502. v. Fundamentum diſpoſitionis.

Suffragium, ſive vox in Capitulo, annexa eſt ſoli Canoniæ, non dignitati, perſonatui, vel officio. 393. v. Niſi. Permittitur tamen, ut Epiſcopus, licet non ſit Canonicus, habeat præbendam, & vocem in Capitulo. 497. c. 25. Canonicus in dignitate conſtitutus de jure communi tantùm habet unam vocem propriam: ex conſuetudine verò, vel ſpeciali ſtatuto poteſt habere plures. 393. v. Cùm Epiſcopus. & ſeq. Quivis Canonicus poteſt habere plures voces: unam proprio nomine: alteram alieno, ſi ſit Procurator alterius. Ibid. v. Niſi. Habens plures voces proprias non poteſt eas dividere in duas perſonas. Ibid. v. Quæres. Habens alienam non poteſt eam alteri dare, quàm cui ſuam dedit, niſi habeat ſpeciale mandatum. Ibid. & 144. v. Si ergo.

Suffragia non poſſunt dari per literas ab abſentibus. 101. v. Iuſto. v. Per literas. Si negotium non concernat communitatem, ſed ſingulos, nihil ſit, niſi omnes conſentiant. Si autem concernat communitatem, diſtinguendum eſt. 5. v. Notabilis. Licet in electionibus ſufficiat maior pars Capituli, ſi tamen electio devolvatur ad Papam, & is remittat jus ſuum Canonicis, poteſt exigere conſenſum omnium. 294. v. Plena. Si rationabiliter dubitetur, an perſona ſit eligenda, vel poſtulanda: valet hoc ſuffragium incertum: *Eligo, & poſtulo, prout poteſt meliùs de Iure valere.* 90. v. Vbi. Vota incerta habentur quidem pro non datis illa vice, non tamen privant eligentes jure faciendi novum ſcrutinium. Ibid. v. Not. 3. In electione Summi Pontificis requiruntur duæ tertiæ ſuffragiorum. 55. v. A maiori. Vide etiam: *Electio per ſcrutinium.*

Sui juris. 945. v. Sui juris.

Supellex profana non eſt exponenda in Eccleſiis, niſi urgeat neceſſitas. 692. v. Cap. 1. Iubet.

Superflua, ſacræ veſtes, & paramenta attrita. 560. v. De.

Supplicatio pro retractanda ſententia, in præiudicium partis, quæ per eam jus acquiſivit, & appellatio, ſunt duo remedia ſeparata. 209. v. Appellavit.

Supplicari intra biennium poteſt etiam ab illis Iudicibus, à quibus appellari non poteſt. 406. v. Olim. Reſtitutio in integrum non propriè vocatur ſupplicatio, ſed per metonymiam tanquam eius effectus. 209. v. Not. 2. An à ſententia Vicarij generalis ſupplicari poſſit ad Epiſcopum? 210. v. Not 4.

Supplicatio pro impetrando beneficio dicitur ſignari, quando Papa ſubſcribit: *Placet.* Aut: *Fiat, quod petitur.* 482. v. Not. 3. Per ſupplicationem ſignatam intelligitur relata in Regiſtrum beneficiorum à Papa collatorum. Ibid. v. Not 4.

Supplicationum ſignatarum variæ formæ. 482. v. Not. 3. Ex ſola ſupplicatione ſignata, in quacunque forma non poteſt apprehendi poſſeſſio beneficij poſt conſtitutionem Iulij III. ſed requiritur, ut Bulla ſit priùs expedita, hoc eſt plumbata. Ibid. v. Not. 3. & 4.

Suſpenſio latè dicta. 455. v. Etſi. & ſeq. Interdum confunditur cum interdicto. 963. c. 10. & v. Licet. Propriè eſt cenſura, qua Eccleſiæ Miniſter privatur uſu officij, & beneficij, aut alicuius Iuris Eccleſiaſtici. 956. v. Not. 1. & Not. 4. Clauditur territorio Suſpendentis. 244. v. Not. 4. Dividitur in totalem, & partialem. 956. v. Not. 2. 519. Reg. 24. 551. v. Not. 4. 558. v. Prohibet. num. 3. v. Perpetuo. 908. v. Cùm. 319. c. 2. Nomine ſuſpenſionis ſimpliciter poſitæ (ſine expreſſione Ordinis, vel officij &c.) intelligitur maior, quā quis ſuſpenditur à juriſdictione ſpirituali, collatione beneficiorum, & electione. 48. v. A ſuſpenſis. Epiſcopi, aliique ſuperiores Prælati non ſuſpenduntur, niſi exprimantur. 956. v. Not. 2. 959. c. 4. Tota communitas collectivè, & diſtributivè poteſt ſuſpendi. 956. v. Not 2.

Suſpenſus ab officio, in quocunque ordine ſacro miniſtret, fit irregularis, non verò in minoribus. 891. v. Not. 2.

Suſpenſo Epiſcopo, poteſt Capitulum conferre beneficia ad Epiſcopum, & Capitulum ſimul ſpectantia: non autem ea, quæ ad ipſum ſolum ſpectant, etiamſi requiratur Capituli conſilium. 547. v. Si ad. Quiſnam à ſuſpenſionibus abſolvere poſſit? 956. v. Not. 3. & 4. Ante abſolutionē ſemper petenda ſatisfactio, vel juramentum, ſicut ante abſolutionem ab excommunicatione. 956. v. Not. 4.

Suſpenſio Organorum idem eſt, quod ceſſatio à Divinis. 175. v. A Divinis.

Suſpecti fiunt de hæreſi, qui in ſacris Ordinibus conſtituti matrimonium ſacrilegè contrahunt. 458. v. Illud. Maritis etiam ex ſuſpicione licet uxores accuſare de adulterio (ſi ſit violenta) & ſufficit ad divortium petendum. 865. v. Maritis v. Non.

Suſtentatio congrua Clericorum habet latitudinem, ſicut juſtum pretium. 593. Ratione nobilitatis, doctrinæ, meritorū &c. poteſt incrementum addi. Ibid. v. 6. Si autem occurrat gravis Proximorum, aut Eccleſiæ neceſſitas, reſtringenda eſt ſuſtentatio. Ibid. §. 7. 695. §. Not. 3. Dare, aut accipere aliquid in ſuſtentationem miniſtrantis ſpiritualia, non eſt Simonia. 810. v. Nihil. Donum annuum, aut menſtruum ſuſtentationis gratiā factum, etiam inter coniuges eſt validum. 793. v. Not. v. Multis.

Syndicus eſt, qui ad cauſas agendas ab univerſitate conſtituitur. 203. §. Monaſterij. Vide etiam. *Fiſcalis.*

Syno-

Synodaticum idem eſt, quod Cathedraticum. 173. §. Canonicâ.
Synodi Diœceſanæ ſingulis annis celebrandæ. 810. §. Statuit. Cur autem id in Germania communiter non obſervatur? Ibid. Religioſi exempti non tenentur ad eas venire. 899. §. Cùm plerique. 900. §. Gregorius. Abbates verò, & Sacerdotes lege Diœceſanâ ſubjecti Epiſcopo, cenſuris compelli poſſunt, 181. c. 9.

T.

TABELLIO idem eſt, quod publicus Notarius. 341. v. Advertit. 710. v. Iubet. & ſeq.
Taberna Clericis vitandæ. 450. c. 15.
Talionis pœna. 73. v. De. 812. v. Fortius. & v. Not. 2. Ius.
Tallia ſunt certum exactionum genus, Epiſcopis prohibitum. 679. §. Moderatum. 895. v. De. 899. c. 17.
Tarent certum monetæ genus. 567. v. Cùm R.
Taxa Romanæ beneficiorum conſiſtorialium, & annatarum, quàm ſint moderatæ? 521. & 522.
Taxillorum luſus publicus prohibetur Clericis. 450. c. 15.
Tectum, ſeu ſupremitas Eccleſiæ gaudet jure Aſyli, licèt non violentur illis modis, quibus Eccleſiæ. 700. §. Not. 5.
Templarij. Vide. *Equites Templarij*.
Templum. Vide. *Eccleſia*.
Tempore prior, potior jure. 672. §. Si. §. Nota 8. Non firmatur tractu temporis, quod initio non valet. 71. ℣. Vtramque. Vbicunque lex deſignat certum tempus, intelligitur continuum. 523. v. Not. 3.
Tempus non currit impeditis. 77. § Iuſto. Currit tamen ex eo tempore, quo quis neglexit impedimentum tollere. 89. v. His.
Tempus præfixum in odium negligentium, non currit, niſi à tempore ſcientiæ, quando agitur de damno vitando; ſecus, quando tantùm de lucro captando. 522. v. Not. 4.
Tempus litium finiendarum, & cauſæ decidendæ currit à die præſentati Reſcripti: ſi autem præſcribatur certus dies, a die datæ. 413. v. Infra. De tempore appellandi, præſcribendi, reſtituendi in integrũ, reclamandi &c. Vide. *Titulos proprios*.
Temporis immemorialis prærogativæ, & quomodo probari debeat? 388. v. Conſt. & ſeqq. 678. §. Cenſus.
Tempus anni Biſſextilis. 969. v. Not 3.
Tergiverſari eſt ab accuſatione penitus deſiſtere ſine licentia judicis. 812. v. Not. 2. Ex. Habet ſpeciem calumniæ. Ibid.
Terminus judicialis poteſt præfigi parti, vel judici, vel inſtantiæ. 210. v. Nota 2. Quando annus pro termino præſcribitur, intelligitur continuus, & ſemper currit, niſi aliud ſpeciali lege caveatur. 256. v. Infra. Per annũ autem intelliguntur 365. dies, etiã in anno Biſſextili: quia duo ultimi reputantur pro uno. 969. v. Not. 3. Quando autẽ pro termino ſtatuitur certus numerus dierum, non poſſunt duo dies reputari pro uno. Ibid. Iudex poteſt regulariter terminum lege præſcriptum reſtringere, vel ampliare: non tamen, quando lapſo termino additur certa pœna 647. §. Not. 2.
Terra Pontificiæ, & earum Capitanei. 184. v. Quia. Non puniuntur in his terris omnes uſurarij, ſed moderatæ uſuræ tolerantur. 880. Principibus.
Territorium judicis jus dicentis. 244. v. Etſi. & v. Not. 3. Egreſſus territorio deſinit eſſe ſubditus quoad perſonam: ſi tamen requiſitur, aut citatus contumaciter non compareat, poteſt puniri in bonis. 245. v. Not. 2. Ratione. Locus extra territorium, & locus exemptus æquiparantur. 10. v. Extra. Tota Diœceſis dicitur territorium Epiſcopi, extra quod impunè non paretur. 233. v. Cùm. Pœna privationis, ſuſpenſionis, & arbitrij non extenditur ultra territorium. 144. ℣. Not. 4. Delinquens in alieno territorio, etiamſi delictum, etiam in proprio probatum ſit, debet puniri ſecundùm ſtatuta alieni, ubi peccavit, etiamſi ea ignoraverit delinquens. Ibid. v. Nota denique. Prælatis Regularibus dicitur totus mundus eſſe pro territorio contra ſubditos ſuos regulares. 245 v. 3.
Teſtamentum in communi. 594. v. Not. 2. Iuxta Regulas juris requiritur in teſtatore habilitas non ſolùm tempore facti teſtamenti, ſed etiam tempore mortis. 881. v. Not. 2.
Teſtamenti diviſiones. 594. §. Not. 2. & ſeq.
Teſtamenta privilegiata communiter numerantur. 595. v. Not. 6. Quid ſit Teſtamentum imperfectum, ſive Codicillus, & quomodo differat à teſtamento perfecto. Ibid. v. Not. 7. & 306. v. Not. 2.
Teſtamentum ad pias cauſas. 595. v. Not. 6. 599. Cum aliqua. Sufficiunt ad id duo teſtes idonei, etiam non rogati. Imo, & mulieres. 595. v. Not. 6. 599. v. Tribus. 306 v. Not 2. Valet jure gentium. 599. v. Tribus. Valet ſine teſte: dummodo de ſcriptura certò conſtet, quòd ſit teſtatoris propria. Ibid. v. Not. 3.
Teſtamentum Clericorum quando, & de quibus bonis valeat, ac liceat, quando, & de quibus non? 591. ℣. Not. 2. 598. ℣. Not. 3. Not. 4. Not. Denique. 600. ℣. Dubium.
Teſtamentum committentis voluntatem ſuam in diſpoſitionem alterius nullum eſt jure civili; non item jure canonico. 600. c. 13. ſaltem quoad cauſas pias. 601. v. Neque.
Teſtamentum factum coram Iudice. 595. v. Not. 6. n. 6.
Teſtamentum factum coram Parocho ſuo, & duobus, vel tribus teſtibus legitimis valet Iure Canonico ſine alia ſolennitate, prohibeturque ſub anathemate, ne reſcindatur. 599. c. 10. 595. ℣. Not. 6. n. 8.
Teſtamentum factum tempore peſtis eſt privilegiatum quoad ſolennitates ex communi DD. conſenſu, licet jura de illo nihil ſtatuant. 595. ℣. Not. 6. n. 7.
Teſtamentum militare valet, dummodo de voluntate teſtantis conſtet, etſi omnes aliæ ſolennitates omittantur. 595. v. Not. 6.
Teſtamentum oblatum Principi in libello, ab eòque in conſilio lectum, & in ſcrinia referri juſſum dicitur omnium teſtamentorum ſolennitates ſuperare. 595. ℣. Not. 6.
Teſtamentum parentum inter liberos cenſetur perfectum ſine ſolennitatibus, modò voluntatem parentum exponat: ſive ſit ſcriptum, ſive nuncupativum. 595. ℣. Not. 6. 2. In his mulieres quoque poſſunt eſſe teſtes, etiam de jure Canonico. 306. v. Not. 2.
Teſtamentum Religioſorum multò ſtrictiùs prohibitũ eſt, quàm Clericorum ſecularium. 596. v. Cùm de. Poſſunt tamen ij teſtari cum diſpenſatione Papæ. Ibid.
Teſtamentum ruſticum non requirit numerum 7. teſtium, & ſubſcriptiones. 595. v. Not. 6. n. 4.
Teſtamentum uſurariorum. 881. c. 2. & v. Teſtamenta. v. Not. 2. 3. & 4.
Teſtamenti executores eſſe qui poſſint? 605. v. Colligitur hinc. 604. c. 2. Executores non poſſunt mutare uſum deſtinatum à teſtatore, ne in meliorem quidem, licet conſentiat Epiſcopus. 603. v. Colligitur hinc. Non eſt adimplenda voluntas teſtatoris, ſi irrationabilis ſit. Ibid v. Colligitur. 3. Conditiones turpes, & impoſſibiles habentur pro non adjectis. 748. v. Quæ. In teſtamentis plenior interpretatio eſt adhibenda, quàm in contractibus. 585. c. 6. & v. In. Cauſa. Ibid. Limitationes duæ. Ibid. v. Not. 2. Etſi. Executorum negligentia ab Epiſcopis ſupplenda. 596. v. Si. 597. v. Si. 603. c. 19. Teſtator non poteſt excludere Epiſcopum, ne contra executores procedat, ſi officium non faciant. 603. v. Collig. 3.
Teſtamentum vetus. 864. v. De. 928. v. Coniungimus. 780. ℣. His. 781. ℣. Not. 2. Quod.
Teſtamentum novum. 4. ℣. Translato. 772. ℣. Quartum.
Teſtes in communi. 967. c. 10. Probatio per teſtes eſt efficacior aliis. 305. v. Nota continuationem. In teſtibus conſideratur conditio, natura, & vita 867. c. 30. Non eſt ad extraneam fidem teſtium decurrendum, quàm ſi aliter veritas haberi non poſſit. 599. §. Not. 3. Hinc in notoriis, propter evidentiam rei non eſt opus teſte: imo nec accuſatore. 455. §. Niſi. 454. §. Cùm. Caſus ubi confitenti reo ſuperaddi poſſunt teſtes. 15. §. Cùm dictus.
Teſtes conducendi ſunt non pretio, ſed precibus. 305. §. Teſtes. & ſeq.
Teſtes citari debent non tantùm, quando ordinario modo producuntur, ſed etiam quando extraordinariè. 322. § Pater. Non poteſt tamen recuſari, qui ſine alia citatione precibus partis inductus venit ad judicium teſtimonij ferendi cauſâ. 305 ℣. Teſtes. Si ſit cauſa, in qua teſtes debent deponere coram judice, etiam egregiæ, & honoratæ perſonæ debent adire judicem: aliàs debet judex mittere ad illos. 309 v. Quæritur. 2. Quid agendum, ſi honeſtæ, & abſentis mulieris teſtimonio opus ſit. 232. §. Mulieres. & ſeq.
Teſtium coactio. 328. c. 1. & §. Not. 2. 331. §. 1. De. Ab a plura de coactione teſtium tergiverſantium. 328. ℣. Compellat. 329. c. 2. & §. Timore. Item §. Iuramento. 330. c. 5. 331. c. 8. & 9. §. 1. De. §. 2. Idem §. 3. Si ad finem. 332. §. Cogatis. 925. §. Vicinitas.
Teſtium repudiatio difficilior, quàm judicis. 321. v. Diſpoſitio.

Quinã in partizulari teſtes repudiari poſſint? 265. v. Non. 306. v. Viliſſimi. 307. v. Licet. 308. v. Not. 3. & 4. 309. v. Quia. 310. v. Nota 2. Etſi. 311. v. Clerici. 313. v. Conſimili. & v. Teſtimonium. 314. v. Multò. & c. 24. 321. v. Diſpoſitio. 325. c. 54. & v. Coi. 326. c. 56. 327. v. Iſtud. 741. v. Nota 4. 784. v. Parentes. v. Not. 3. & v Nota denique. 798. v. Eundem.

Teſtimonium ſcriptum parit quidem aliquam præſumptionem, ſed oon ſufficit ad ſententiam defioitivam ea eo ferendam, ſine aliis adminieulis. 783. c. 2.

Teſtium receptio, ut proceſſus fiat validus. 19. v. Probationem. 255. v. Cùm cauſa. v. Qualit. v. Cùm multa. 929. v. Cùm Epiſcopus.

Teſtis idoneus, integer, ſive omni exceptione maior. 305. v. Quicunque. Septem qoalitates in teſtibus requiſitę, duobus verſiculis comprehenſæ. 306. v. Viliſſimi. Faciliùs eſt reperire centum judices, quàm unum teſtem idoneum. 321. v. Diſpoſitio. Si non poſſint reperiri cum requiſitis qualitatibus, erunt idonei, qui io tali loco reperiuntur. 926. v. Infamiam. Alia ootabilia de teſtium idoneitate, juramento, & tempore, quo ſunt recipiendi. 305. ℣. Quicunque. ℣. Niſi. 307. ℣. Duplici. 308. ℣. Quatenus. 309. ℣. Quærit. 315. ℣. Cùm inter. 320. ℣. Super. ℣. Pontifex. ℣. Monachi. ℣. Denique. 325. ℣. Subiotelligitur. ℣. Reſeribit. 454. ℣. Cùm. ad finem. 719. ℣. Cuius.

Teſtium examen differt ab eorum receptione. 327. §. Not. 2. Priùs illi non ſunt examinandi, quam juraverint de veritate dicenda, niſi eis remittatur. 316. §. Neque.

Teſtes ægroti, ſenes, debiles, vel pauperes, poſſont examinari domi, in cauſis civilibus; non autem in criminalibus, niſi ipſe judex eos accedat, cuius præſentia requiritur. 308. v. Quòd. Modus examinandi teſtes. 306. v. Venire. v. Vode. 316. c. 29. 319. v. Diligenter. v. De. 225. v. Mandat. c. 53. 334. v. Not. 3. Quando. Examen teſtium in cauſa criminali oon a ſolo Papa, ſed etiam ab ioferioribus judiciis poteſt committi aliis: non autem in civilibus. 320. ℣. Quæritur. 2.

Teſtium reproductio. 311. v. Io. 316. v. Eas. 323. v. Apertum. 324. c. 49. 325. v. Vtra. 326. v. Not. 3.

Teſtium auctoritas. 317. v. Eorum. & ſeqq. Imperfectus teſtis per alterum excellentis fidei ſuppletur: non autem omnino inhabilis. 310. v. Nota denique.

Teſtimonium unius teſtis omni exceptione maioris cum aliis indiciis, ſeu præſumptionibus vehementibus efficere poteſt probationem plenam, ſaltem in civilibus. 310. v. Not. 3. Iudicis ſolius auctoritas quantacunque non valet contra duos teſtes, exceptâ Sede Apoſtolicâ. 316. c. 28. An, & quando teſtes præferantur ioſtrumento. 300. c. 5.

Teſtium fides in deponendo vacillat ſeptem ex capitibus. 302. v. Plures. Io depoſitione teſtium attendi debet ad veriſimiliora. 317. v. Eiſe. Ex perſona producente multum præſumi poteſt de teſtium integritate, aut corruptela. 317. v. Not. 2.

Teſtes ſingulares regulariter non probant. 69. v. Pro. Auditus alienus oon ſufficit ad teſtimonium propriè dictum. 316. v. Teſtimonio. & ſeq. Plus creditur duobus teſtibus affirmantibus, quàm centum negantibus. 322. v. Not. 3.

Teſtes probantes bonam famam, præferuntur probantibus malam. 806. v. 5. Ceteris paribus creditur depooentibus de bonitate alterius, propter præſumptionem juris. 347. v. Nota 3. Alleganti propriam turpitudinem noo eſt credendum. 309. v. Not. 2. 719. v. Cuius. Si teſtes varient, quod eorum teſtimonium prævaleat alteri? 309. v. Cum perjuri. 320. v. Super.

Teſtis vacillantis, & variantis pœna. 931. v. Placet.

Teſtes corrupti, & falſi. 309. v. Not. 2.

Teſtium oumerus io præjudicium alterius quantus tam de jure, quàm de conſuetudine? 310. v. Nec. & ſeq. 314. v. Quia. 606. v. Nota 2. 719. v. Cuius. Quanti valoris teſtis unus cum aliis adminiculis? 303. v. Publica. 310. v. Not. 2. Io. 316. v. Quæres. 338. Not. 2. Principalis perſona dicens veritatem de re ſibi notâ, habenda eſt pro teſte in omni negotio. 307. v. Principalis. Limitationes. Ibid. In Iure Civili quædam cauſæ plures, quàm duos teſtes requirunt. 314. v. Quæ. Quot requirantur teſtes ad ſeparandos coniuges propter impedimentum conſanguinitatis? 307. v. Quoties. & v. Duplici. Quot, ſi membra alicuius communitatis in cauſis illius teſtimonium ferant? Ibid. v. Io cauſis. & ſeq. Quot ad reprobandum inſtrumentum tam privatum, quàm publicum? 338. v. Not. 2. & ſeqq. Quot ad Cardinalem condemnandũ? 314. v. Quæ. Plures imperfecti teſtes, v g. 4. 5. 6. 7. 10. faciuot plenam fidem oon tantùm in Civilibus, ſed quandoque etiam in Criminalibus. In Crimine tamen Magiæ cautiſſimè procedendum. 310. v. Nota deoique. Ceteris paribus oumerus maior teſtium prævalet minori. 317. v. Eorum. Effrænata teſtium multitudo eſt coërcenda. 319. v. Cum inter. v. In cauſa.

Teſtium contradictoria jurantiũ conciliatio. 312. v. Cum. & ſeq.

Teſtium renunciatio. Ibid. v. Si. & 313. v. Cùm in. & ſeq.

Teſtium publicatio. 300. §. Quia. 304. §. Adhuc. 312. §. In. 318. §. Teſtimonium. 315. §. Poſt. §. Canonicè. 316. §. Eas. oum. 4. 317. §. Poſt. 320. §. Pontifex. 321. § Poſſe. 324. §. Cùm in. 327. §. Teſtibus. 719. §. Cuit. §. Not. 2.

Teſtes Synodales, ſeu publici, quinam ſint? & quod eorum officium? 330. §. Nuncupatoa. §. Not. 2. 3. 4. 5.

Teſtimonium à quo, & quale habere debeant Clerici peregrini, ut ab omnibus Epiſcopis admittantur? 129. §. Quicuoque. Caoonici in ſtudiis verſantes, debent teſtimonium Capitulo exhibere. 464. v. Debent. Io judicio non teſtimoniis, ſed teſtibus judicandum eſt. 454. c. 8.

Teutonica. 621. v. Not. 3.

Textus Iuris quod non cãtat, neq; nos cantare debem⁹. 592. v. 2.

Theologiæ Lectores. 837. c. 4. & v. Confirmatur. 838. c. 5. & v. Iubet. Invectiva in eos Theologos, qui dicunt, Eccleſiam poſſe regi per ſolam Theologiam. 769. v. Not. 3. Vigore.

Theſaurus ioventus numeratur inter pretioſa mobilia, quæ proinde alienari non poſſunt. 560. v. De.

S. Thomæ Cantuarienſis occiſores 851. v. Reſcribit.

Thorus. Vide. *Divortium quoad Thorum.*

Timor ſervilis io execotiooe præcepti. 979. Reg. 8.

Titulus Ordinandorum requiritur ounc tantùm ad Ordines ſacros, ſive majores. 467. c. 8. & v. Concordat. 502. c. 37. Non licet Epiſcopo aliquem ordinare, nec Patrono præſentare ſioe titulo ſuſtentationis. 467. c. 2. & 4. 833. v. Severè. Si quem ordinavit ſioe titulo, debet eum ipſe Epiſcopus alere, niſi de ſuo poſſit vivere. Ibid. Oous hoc tranſit ad ſucceſſorem, & Sede vacante ad Capitulum. 467. v. Concordat. Ad idem tenetur, qui dat dimiſſorias. Ibid. Si alieous Epiſcopus quempiam ita ordinet ex generali facultate, debet ipſe ordinatum alere; ſi verò ex ſpeciali commiſſione, debet committens. 502. c. 37.

Titulus patrimonij quid? 472. v. De. Circa hunc magna cautela adhibeoda. 467. v. Concordat. Sufficit quidem Titulus Patrimonij ſioe beneficio, ſed exiguotur bona immobilia, & redditus certi. 472. v. De. & ſeq. Verius eſt, talia bona non poſſe alienari ſine conſeoſu Epiſcopi, donec Ordinatus beneficium acquirat. Imò alienationem eſſe ipſo jure oullam. 473. v. Not. 2.

Titulus menſæ ſufficit ad ordioationem etiam abſqoe Patrimonio, & beneficio. Ibid. v. Not. 3.

Titulum meoſæ ſimoniacè impetrans ſuſpenditur à ſuſceptis Ordinibus, & ad ulteriores redditur inhabilis. 831. c. 37.

Titulus ſolius artis, vel induſtriæ non ſufficit. 473. v. Not. 2.

Titulus etiam coloratus ſufficit triennali poſſeſſori beoeficij: & quid ille ſit? 523. Reg. 36. & v. Not. 6. Si plures tituli concurrant, non prioritas, ſed valor eorum attendendus eſt. 671. c. 20. & v. Not. 2. De titulo ad præſcriptionem requiſito. Vide. *Præſcriptionis tertia conditio.*

Tolerantia Papæ, quando habenda pro diſpenſatione? 112. ℣. Notat. 771. v. Diſſimulare. & ſeq. Ius poteſt dupliciter aliquid tolerare. 714. v. Poſſit. Cur Eccleſia toleret ritus Iudæorum? 841. v. Et. v. In.

Tonſura Clericorum. 45 n. c. 13. & v. Not. 2. 458. c. 7. & v. Apparet. 459. c. unico.

Torneamenta temeritati, & periculo cædium obnoxia ſeverè à SS. Canonibus prohibita. 863. v. Vulgo. & ſeq.

Tortura non ſit initium cauſæ examinaodæ. 979. Reg. 6. Fama ſola ſine aliis adminiculis regulariter non ſufficit ad torturam. 806. ℣. Not. 3.

Traditiones Eccleſiaſticæ. 42. ℣. Not. 7.

Tranſactio. 190. v. Tranſactio. v. Vires. & v. Cùm. 196. v. Quare. De beneficiis Eccleſ. de Iuriſdictiooe ſpirituali, & Iure Patronatûs non poteſt fieri tranſactio: poteſt tameo fieri compoſitio. 191. v. Nota hinc. v. Conſultur. & ſeq. 192. v. Quando. & ſeqq.

Tranſactio

Tranſactio perpetua eſt ſpecies quædam elienationis. 616. §. Talis.
Tranſitus Abbatum ſine licentia Papæ, vel Legati à latere, reprobatur. 47. §. Conſuetudinem. 98. §. Si Abbas.
Tranſitus Clericorum beneficiatorum ad ſtatum ſecularem prohibitus. 847. §. Not. 4. Beneficiatis non licet Eccleſias ſuo Epiſcopo ſubjectas intrare, retinere, vel dimittere, ſine eius conſenſu. 107. c. 4. Diſcedentes ab Eccleſiis ſuis, quomodo recuperent bona ſua, quæ illis dederunt? 457. §. Not. 2.
Tranſitus conjugatorum ad ordinem religioſum. 644. c. 12. 636. §. Poſt. & ſeq. Per profeſſionem diſſolvitur matrimonium ratum nondum conſummatum. 644. § Poſt. & ſeq. Ratio. Ibid. Remanenti in ſeculo conjugi, ſi continentiam ſervare nolit, licitum eſt tranſire ad ſecundas nuptias. Ibid. c. 2. 652. c. 14. Varij caſus conjugatorum ad religionem tranſeuntium, & in ea profitentium cum, vel abſque licentia ſuæ compartis. 642. c. 4. 643. v. Not. 3. Quæ. 644. §. Not. 5. & §. Promiſit. 646. §. Not. 2. 648. c. 8. 649. §. Ad. & §. Cum. 650. c. 13. 651. c. 18. §. Non. §. Probat. 651 § Caſus.
Tranſitus Novitiorum ad alium Ordinem, vel ad ſeculum. 635. c. 9. 638. c. 20. & §. Nota. 639. c. 23. 640. v. Mandat. Diſcedentibus reſtituenda ſunt ſua. 457. v. De.
Tranſitus Epiſcoporum ad religionem, vel ab uno Epiſcopatu ad alium. 637. c. 18. 460. v. Non. & ſeq. 208. c. 11.
Tranſitus Religioſorum. 633. c. 5. 745. v. Not. 5. A quibus, ad quos, quibus ex cauſis, quâ intentione, & cuius eum licentia fieri poſſit? 457. v. De. 633. v. Not. 2. 3. 4. v. Sed. v. 2. Vt. 634. v. 3. Conditio. v. Not. 5. 6. v. Not. denique. 636. v. Not. 637. c. 18. 641. 2. Declarat. 642. v. Quæ.
Tranſitus ab ordine mendicante ad non mendicantem fit incapax beneficiorum ſecularium, & curatorum, etiamſi Canonicus Regularis fiat. 634. v. Nota denique. Mendicantes tranſeuntes ad Ordinem non-mendicantium, non habeant vocem in Capitulo, nec aſſumantur ad ullam adminiſtrationem, officium Regiminis, vel curam animarum, etiam ut Vicarij tantùm. 641. v. Statuit. & ſeq.
Translatio bonorum continetur nomine alienationis. 554. ỽ. Not. 3.
Translatio Eccleſiarum, vel Monaſteriorum. 695. v. Collige. 659. c. 5. Poſſunt in Eccleſiam Regularem induci alij Regulares, niſi ex ſuo ordine poſſit reformari. 710. c. 7. In translatione utrâque, qui adhuc vivunt, non tenentur mutare ſtatum, ſed debetur illis ſuſtentatio, ſicut antè. 695. v. Collige.
Translatio Epiſcoporũ. 106. c. 1. 2 & 3. 264. v. Not. 3. Quòd.
Translatio librorum in aliam linguam. 967. c. 8.
Translatio Religioſi Beneficiati ad monaſterium, cui beneficiũ id eſt connexum. 329. Reg. 60.
Tranſubſtantiatio vox in Concil. Lateran. IV. Anno 1215. primùm uſurpata, & approbata eſt. 1. v. Tranſubſtantiationis.
Treuga quid? 841. v. Ex his. 185. v. Treuga. In jure vocatur aliquando Fœdus, aliquando induciæ. 185. v. Treuga.
Tributum non omne eſt ſignum plenæ ſubiectionis; omne tamen arguit aliquam ſubjectionẽ ſecundum quid. 678. v. Non.
Tributum Anglicum Eccleſiæ Romanæ debitum, quâ moderatione colligendum. 682. v. Gloſſa. Vide etiam: *Immunitas perſonalis à Tributo.*
Turbam faciunt plures, quàm decem, aut quindecim. 59. v. In.
Turonenſis Moneta. 838. v. Teſtus. & ſeq. Horum duodecim valeat unum florenum auri boni, puri, & ponderis Florentini. 687. v. Præſcribit.
Turres Eccleſiæ gaudent privilegio Aſyli. 700 v. Not. 5.
Tutores poſſunt impuberes pupillos etiã in infantia monaſteriis offerre, Religionis, aut educationis gratiâ: non tamen invitos. 630 v. Sine. v. Not 5.
Tutor poteſt donare modica, etiam ſine conſenſu pupilli. 584. v. Videtur. Mater vidua, ſi tutrix ſit filiorum ſuorum, & tranſeat ad ſecundas nuptias, deſinit eſſe tutrix. 433. v. Cùm Domina.

V.

VADIVM, & Vadimonium quid? 576. v. In.
Vagus ſortitur forum ubique. 244. v. Vagis. Mulieres non tenentur ſequi viros vagos, niſi tempore contracti matrimonij jam fuerint tales. 756 v. Not. 4. De Religioſis vagabundis. Vide. *Religioſi vagabundi.*
Valentinianus Imperator ſubmittit ſe Epiſcopo Mediolanenſi. 287. v. Valentinianus.
Variatio in electionibus poſt publicationem ſcrutinij, non admittitur. In poſtulatione verò admittitur, modò nondum ſit præſentata Superiori. 57. v. Atque. Patrono laico permittitur variatio circa prælectatum. 666. v. Intra. v. Ex. 678. v. Poſtmodum. & ſeq. 675. v. Etiam. 676 v. Collige. Patrono Eccleſiaſtico non permittitur, ſed datur longius tempus ad præſentandum. Ibid.
Vaſa aurea, & argentea &c. numerantur inter pretioſa mobilia. 560. v. De.
Vaſa Eccleſiarum debent teneri munda. 692. v. Cap. 1. Iubet.
Vaſallus. Vide. *Feudum*. & *Iuramentum Vaſallorum*.
Vbertas dicitur, quando ſterilitas compenſatur, deductis expenſis. 570. v. Niſi. An propter ubertatem gratuitam poſſit locator augere penſionem conductoris? Ibid.
Vectigalia, Pedagia, Gabellas collectas imponendi poteſtatem habent ſoli ſummi Principes, qui non recognoſcunt Superiorem. 621. v. Poteſtatem.
Velum converſionis quid? & cur dicatur ſacrum? 632. v. Si. Eſt præcipua teſſera Monialium. Ibid.
Venatio. Vide: *Clericus Venator.*
Venditio. 565. v. Non. Subſtantia eius eſt in re, & pretio, quod conciliat conſenſus. Ibid. Et 670. v. Ratio. Pretium debet conſiſtere in pecunia numerata, & determinata, alias erit alius contractus. 565. v Non. Iuſtum pretium rei cenſetur, ſicut in foro venditur. 565. v. Not. 2. Rem. In neceſſariis ad vitam hominis poteſt Superior ſtatuere juſtum pretium; non item in aliis. Ibid. v. Vt. Quid ſi interveniat deceptio pretij ſupra, vel infra dimidium? 566. v. Minus. 567. v. Huius.
Nemo poteſt cogi ad vendendas res ſuas extra caſum neceſſitatis, ſi abundet rebus neceſſariis. 565. v. Not 2. Si. Qui prohibent, ne Clericis quidquam vendatur, aut ab eis ematur, eo ipſo excommunicantur. 708. ỽ. Dominos. Tranſeuntibus, peregrinis, hoſpitibus, non vendenda cariùs victualia, quàm in mercato, ſeu foro. 565. ỽ. Presbyteri. v. Not. 2. Rem. Mancipia Eccleſiaſtica fugitive poſſunt vendi, non autem alia. 572. ỽ. Placet.
Venditio juris patronatûs ſine univerſitate rerum eſt irrita. 670. v. Mandat.
Venditio Bonorum Eccleſiaſticorum immobilium, vel pretioſorum mobilium, prohibetur, & annullatur; niſi in certis caſibus. 554. v. Not. 3. 555. v. Nulli. 559. ỽ. Prohibet. 557. ỽ. Volentes. 560. v. De. 566. c. 3. 392. verſ. Non.
Vendens malâ fide bonum Eccleſiaſticum, amittit pretium: conſuetudo contraria habetur pro irrationabili. 556. ỽ. Præter.
Venditio fructuum, aut reddituum Eccleſiaſticorum ad modicum tempus (id eſt triennium) non prohibetur. 558. v. Perpetuo. Exemplum venditionis palliatæ, quæ re ipsâ oppignoratio fuit. 578. ỽ. Et.
Veneno hominem extinguere peius eſt, quàm occidere gladio. 701. v. 3.
Verba. 965. v. Non. Cui non conveniunt verba legis, nec etiã convenit diſpoſitio. 30. v. Non de. Sermo rei eſt ſubiectus, non res ſermoni. 967. c. 6
Vocabula accipiunt interpretationem ſuam ex ſubiecta materia. 971. ỽ. Capitulum. Item iuxta communem loquendi modum. 717. v. Ad. Intentionem loquentis. 967. v. In. Et mentem diſponentis. 419 v. Not. 1.
Verba Legum, & Canonum accipienda ſunt cum effectu, ne ſint fruſtranea. 462. v. Nota.
Verbera. Vide: *Pœnam verberum.*
Vercellenſium appellatio ad Epiſcopum, vel Papam. 238. c. 10.
Veritas ut indagetur in judicio, neceſſaria eſt cognitio cauſæ. 113 ỽ. 111. Conſuetudo irrationabilis nunquam præiudicat veritati, aut legi. 392. c. 8. In quibus caſibus veritatem celare ſit peccatum mortale. 328. v. Ne. & ſeq. Vide etiam: *Iuramentum de veritate dicenda.*
Veſtes Pontificum in publico, & in Eccleſiis. 450. c. 15.
Veſtes rubeæ, & virides prohibentur Clericis. Item vanitas veſtium, & nimia brevitas Epithogij. Decentes autem imperantur. Ibid. & 451. c 2.
Veſtimenta Eccleſiarum munda teneantur. 692. v Cap. 1. Jubet.
Veſtes pretioſæ needum detritæ, aut obſoletæ numerantur inter pretioſa mobilia. 560. v. De. Detrita autem ſine licentia alienari poſſunt. Ibid. Pannus non ſacer appoſitus, ſeu inſertus veſti ſacræ, probabiliter fit ſacer. 689. v. Oleum.

Vetuſtas dat auctoritatem, etiamſi jus non probetur, modò non obſtet fama, aut publica perſuaſio in contrarium. 622. v. Not. 7. 380. v. Niſi.

Viaticum ſolvendum à condemnatis in expenſis. 883. Not. 2. Legatis, & Nunciis debentur ſumptus, & Viaticum ab iis Eccleſiis, ad quas ut Legati accedunt, etiamſi non viſitent. 685. v. Not. Quòd. Vide: *Procurationes*, Non autem debetur Epiſcopis, niſi viſitent. Ibid.

Viaticum ſacrum etiam tempore interdicti moribundis non negatur. 938. v. Tempore.

Vicarius in communi. Quilibet Prælatus poteſt ſibi conſtituere Vicarium. 437. v. Ab. Quatuor genera Vicariorum reperiuntur in Iure Canonico. 136. v. Not. 8. Hi annumerari quoque poſſunt, qui vices Canonicorum agunt: ſed hi ſunt Iuri Canonico incogniti. 136. v. Iacet.

Vicarius Parochi tam perpetuus, quàm temporalis intelligitur nomine Curati. 136 v. Not. 1. 137. v. Nota denique. Eſt Parochus actu, ſed non habitu. Eſt verus beneficiatus, & obſtringitur legibus Parochi. 26. v. Perpetuo. Inſtitutio Vicarij in Eccleſiis Regularibus. 469. v. Vicarius. 476. c. 31.

Vicariis Parochiæ de congrua ſuſtentatione providendum 469. v. Mandat. 470. v. Congruam. 479. c. 1. 676 verſ. Ut. Notabilia quædam Vicariis Parochiarum perpetuis, quoad eorum officium, poteſtatem, ſubiectionem, fidelitatem, & juramentum. 137. v. Nota denique. v. Si perſona. 138. verſ. Mandat. v. Videtur. 142. v. Quæ de. 476. Concil. Trid. 536. v. Qui. 896. v. Si. & ſeq.

Vicarius temporalis conſtituendus à Parocho ægroto, vel profecturo, cum licentia Epiſcopi, extra Parochiam. 137. v. Not. 4. Parochis illiteratis, & imperitis, ſed honeſtæ vitæ dandus Coadiutor, vel Vicarius, non obſtante appellatione. 533. v. Adde.

Vicarii temporales Epiſcoporum habent juriſdictionem tantùm delegatam. 143. v. Not. 3.

Vicarius alicuius Officialis excommunicati, non eſt excommunicatus, niſi participet in crimine: Acta tamen poſt excommunicationem nihil valent, ſi ab Officiali ſolo juriſdictionem accepit. 128. v. Si.

Vicarius Pontificis. 136. v. Præterea. 138. c. 5.

Vicarius Generalis Epiſcopi eſt verè Ordinarius, & comprehenditur ſub nomine Ordinarij. 740. v. illius. 841. v. Not. 6. In Reſcriptis, more Curiæ Romanæ, vocatur Officialis. 841. v. Not 5. Quandoque vocatur Miſſus Dominicus. 630. v. Tonſuratur. & v. Not. 4. Quandoque Vice-Dominus. 828. v. Examinata. Epiſcopus tenetur Vicarium Generalem peritum, & idoneum inſtituere. 391. verſ. Not. 7. In cauſis à Papa ipſi commiſſis non poteſt Epiſcopus aliquid ipſi imperare. Ibid. v. Not. 3. Summa officii, & poteſtatis Vicarij generalis. 140. v. Poteſtatem. & ſeqq. 141. verſ. Not. 6. & 7. Non poteſt petere ſubſidium charitativum ſine ſpeciali mandato Epiſcopi. 680. v. Not. 5. Non poteſt dare literas dimiſſoriales, niſi habeat ſpeciale mandatum, & Epiſcopus in remotis agat. 130. v. Not. 3. A Vicatio generali non poteſt appellari ad Epiſcopum, quia non eſt diverſum tribunal. 406. v. Laicus. Exceptio. 140. v. Poteſtatem. Mortuo Epiſcopo, Vicarium confirmare, vel alium eo mortuo conſtituere debet Capitulum. 142. v. Not. 7.

Vicarius Chori. 136. v. Inter. 466. v. Aſſiſtos.

Vicarius Imperij. 236. v. Vacante.

Vice-Cancellarius S. R. E. 514. v. De. 532. Reg. 91. Eſt ſupremus Iudex poſt Papam quoad expeditionem juridicam Bullarum. Ibid. Regit Cancellariam juxta eius Regulas. Ibid.

Vice-Comitis officium prohibetur Sacerdotibus ſub Anathemate. 710. v. Cùm Clericis.

Vice-Dominus quandoque ſumitur pro Vicario generali Epiſcopi. 828. verſ. Examinatâ. Quandoque pro Patrono Eccleſiæ. 672. v. Quia.

Vicinia quid? 501. v. Ultra. In certis materiis, (v. g. Beneficiorum reſervatorum) determinatur ad duas Dietas legales, hoc eſt, ad 40. milliaria Italica. Ibid.

Victualium nomine intelliguntur diſtributiones quotidianæ. 463 v. De.

Victus Victori ſemper condemnandus eſt in expenſas, præſertim ſi calumnietur: quod tunc etiam videtur facere, quando intentio adverſarij fundata apparet. 183. v. Videtur.

Viduis favere debet Eccleſia; non tamen contra juſtitiam. 792. v. Conſultus. & ſeq. An vidua retineat dignitatem quæſitam radiis mariti? 239. v. Quondam Angliæ Regina.

Viduata Eccleſia dicitur, quæ vacat per mortem Paſtoris. 82. v. Quæres 1.

Vigilantius inter primos, aut primus oppugnavit votum continentiæ, maioribus Ordinibus annexum, ſed refutatus eſt à S. Hieronymo. 458. v. Orientalis.

Vigilia Feſtorum quando jeiunandæ? 693. v. Conſultus. & v. Cap. 2.

Vigiliæ Murorum quando, & quomodo etiam perſonis Eccleſiaſticis injungendæ? 697. v. Per. 698. v. Not. 2. Textum.

Villæ, & prædia vocantur alio nomine Grangiæ. 685. v. Nota. Galli civitates vocant Villas. 685. v. Rurſus. Morantes in Villis ruralibus, ſi ibi moriantur, ubi ſepeliendi? 607. verſ. Not. 3. Regul. 610. v. Qui.

Violatio Eccleſiæ. 1. Homicidio. 2. Effuſione ſanguinis. 3. Pollutione. 4. Sepulturâ excommunicati. 5. Sepulturâ non-baptizati, exceptis mortuis in utero matris, qui cum matre Chriſtianâ ſepeliri poſſunt. 690. v. Reconciliari. & ſeqq. 844. v. Not. 3. 865. c. 5. Non comprehendit Oratoria, aut Aulas Gymnaſiorum. 700. v. Not. 3. & 5. Factum debet eſſe notorium: & in tribus primis caſibus peccaminoſum. 691. v. Not. 3. & v. Colligitur. Autor, & alij addunt ſextum caſum: ſi Eccleſia ab Epiſcopo excommunicato conſecrata ſit, vel benedicta. Sed rejiciuntur. 690. v. Not. 2. Ab. Eccleſia violata non indiget novâ conſecratione, ſed reconciliatione. Ibid. v. Reconciliari. Quis, & quomodo reconciliare eam poſſit, aut debeat? Ibid. v. Reſcribit. & ſeqq. 689. c. 4. 863. c. 5. 691. v. Nota. 3. & ſeqq. Pœnæ deprehenſi in violatione Eccleſiæ. 867. v. Statuit.

Violatio cœmeterij. 691. v. Si Eccleſia.

Viri teſtimonium ceteris paribus plus valet, quàm teſtimonium mulieris 306. v. Nota. 3.

Vis, & metus cadens in conſtantem virum dicitur reſpectivè. 729. v. Qui. Allegans vim, aut violentiam debet eam probare, & quomodo? 204. v. Quod mortis. 806. v. De. Facta per vim, & metum regulariter valent, licet ſint revocanda, & irritanda. 803. v. Cùm multa. 204. v. Eſt 22. & ſeq. 979. v. Omnia. Poteſt peti reſtitutio in integrum per actionem: *quod metûs causâ*. Ibid. Excipitur 1. Matrimonium, quod per vim dirimitur. 752. v. Reſcribit. & ſeq. 753. v. Not. 3. Macrim. Vide: *Impedim. dirim. vis, & metus*. Excipitur 2. Profeſſio religioſa, quæ per vim facta eſt irrita. 203. §. Cùm multa. 629. v. Nota. Per. Metus durat, quàm diu durat cauſa metûs. 204. v. Quod fecit. Exemplum. Ibid.

Viſitandi munus eſt difficile, & neceſſarium: in hac maximè exercetur officium Paſtorale. 678. §. Not. 4. 683. §. Colligitur. 2.

Viſitationis munus obire poſſunt Legati, Nuncij, Archiepiſcopi, Epiſcopi, aliique inferiores Prælati. 685. §. Not. Quod. & c. 1. n. 1. & 7. Eccleſiæ Cathedrali vacanti ſolus Papa viſitatorem deputat. 113. v. Eccleſiæ. Archiepiſcopus quos, & quando, viſitare poſſit? 685. c. 1. n. 1. 2. 3. & 4. Item 687. v. Declarat. Quomodo, & quorum expenſis? 679. v. Not. 1. Concilium. 685. c. 1. n 2. 6. & c. 25. 686. v. Textus. 687. c. 5. 896. c. 6. & 7. & v. Poſt.

Viſitans Epiſcopus quos, & quando? 682. v. Colligitur. 685. v. Nota quod. 586. v. Collige 2. Quorum expenſis? 685. v. Not. Quod. Si alius pro Epiſcopo viſitet, ipſi debentur victualia, non Epiſcopo. 176. c. 6. 685. v. Nota denique.

Viſitatores ab Epiſcopo conſtituti habent juriſdictionem delegatam. 143. v. Not. 3.

Viſitationis Regularium abuſus tollendi. 687. c. 2. 173. v. Remenſi. Conſuetudo, licet immemorialis, ut Epiſcopus ſolus ſine aliis Clericis, & Religioſis Monaſterium viſitet, & hoc Notarij ſui unum, aut duos Monachos eiuſdem Monaſterij viſitandi adhibeat, tanquam irrationabilis reprobatur. 177. v. Cùm prior. Si Prælati promiſſis, aut pœnia, aut juramentis ſubditos adſtringant, ne Superioribus, Legatis, Inquiſitoribus &c. Statum Eccleſiarum, Monaſteriorum, aut perſonarum exponant, omnia ſunt irrita, & Prælati puniendi. 176 c. 4. Per quos? quomodo? & quoties viſitanda ſint Monaſteria Monialium? 658. c. 2. Eam impedientes ipſo facto excommunicantur. Ibid.

Ultima voluntatis nomine generatim poſito comprehenditur teſtamentum, codicillus, donatio mortis causâ. Imò etiam Epiſtola. 605. v. Ex.

Ulti

Vitio Injuriarum. 890. v. Ad.
Vncia duodecima pars Aſsis, ſeu Libræ. 595. v. In.
Vnctiones variæ ſacræ in Eccleſia conſuetæ. 125. v. De. Vide: *Extrema Vnctio.*
Vnigenitus propriè eſt, qui non habet alium fratrem, vel, ſi habuit, mox deceſſit. 966. c. 3.
Vnimanus non poteſt ordinari. 124. v. Quidam.
Vniverſitas rerum vocatur collectio aliqua conſtans pluribus corporibus, & juribus. 667. v. Not. 2. Talis univerſitas eſt hæreditas: imò etiam collectio omnium bonorum alicuius: licet alij id negent. Ibid. Cum univerſitate rerum tranſeunt actiones, jura, ſervitutes, onera, & jus patronatûs in emptorem locatarium &c. Ibid. Præſentati ab Univerſitatibus ſtudiorum ad beneficia (non ad Ordines) non examinantur, niſi ad curata præſententur. 666. v. Firma. Vide etiam: *Academia.*
Vocatio vocandorum ad Iudicem. 229. c. 19.
Votum quandoque ſumitur pro nuptiis. 644. c. 2. Quandoque pro ſuffragio. 90. v. In. v. Vota. v. Nota 2. Prout hic ſumitur, eſt promiſſio DEO facta. 186. v. Not. 3. Ad votum non ſufficit deliberatio, & propoſitum, ut veteres Canoniſtæ putârunt, ſed requiritur inſuper promiſſio prædicta. 652. v. Probar.
Votorum alia ſunt ſimplicia, alia ſolennia. 640. c. 5. 656. v. Voti. 750. v. Not. 2. Aliqua reſervantur Summo Pontifici, alia non. 655. v. Not. 3.
Vota impuberum. 653. v. Collige.
Votum ſimplex caſtitatis reſpectu Dei, & ſecundùm ſe æquè obligat, ac ſolenne. Non autem reſpectu Eccleſiæ. 751. c. 6.
Votum caſtitatis ſimplex reſpectu ſolennis habet ſe inſtar ſponſalium ad matrimonium. 640. v. Ratio. Diſſolvit ſponſalia, etiamſi unus tantùm ex ſponſis voveat. 750. v. Cum & ſeqq. 717. Not. 3. Impedit matrimonium contrahendum: ſed non dirimit jam contractum. 656. c. unico. 750. v. Quomodo. & ſeqq. v. Coi. & ſeqq. 751. c. 6.
Vovens in matrimonio tenetur à debito petendo abſtinere. 644. v. Promiſit. 751. v. Not. 2. Tenetur tamẽ reddere, etiamſi cum conſenſu alterius coniugis fecerit. 649. 2. Not 2.
Votum ſuſcipiendi ſacros Ordines diſſolvit ſponſalia, ſicut votum caſtitatis 751. v. Not. 2.
Vota Scholaſticorum Societatis IESV. 647. v. Not. 6.
Votum ſuſcipiendi ſacros Ordines. 458. v. Orientalis. Diſſolvit ſponſalia. Impedit, & dirimit matrimonium. 717. verſ. Not. 3. 750. v. Quomodo.. v. Not. x.
Votum hoc factum in matrimonio invitâ uxore irritum eſt, quatenus ſolenne, inducit tamen rationem ſimplicis. 645. verſ. Not. 4. Vide etiam: *Imped. diriment voti ſolennis &c.*
Vota Religioſorum profitentium. Olim omnia fuerunt ſimplicia; nihilominus tamen habuerunt vim dirimendi matrimonium ratum. 647. v. Not. 6. Omnia vota in ſeculo facta etiam perpetua extinguuntur per profeſſionem. 653. v. Qui. & ſeq. Nominatim derogat voto ſimplici prioris alterius Religionis, etiam arctioris intrandæ: vovens tamen dignus eſt pœnitentiâ. 640. v. Qui. & ſeq.
Votum Hieroſolymitanum vocatur etiam tranſmarinum. 655. v. Not. Poteſt fieri primò, in ſubſidium terræ ſanctæ. Secundò, ſolius pietatis, aut pœnitentiæ causâ. Ibid. v. Niſi.
Verumque reſervatum fuit etiam jure antiquo Summo Pontifici. Ibid. v. Not. 2. & 3. Hoc votum poſſunt facere mariti ſine licentia uxorum. 654. c. 9. n. 5. Debiles, & inopes ordinariè magis obſunt, quàm proſunt, niſi ſint nobiles, qui conſilio adeſſe poſſint, & perſonæ defectum per alios ſopplere. Ibid. c. 8. n. 1. & c. 9. n. 3. Quinam Clerici admittendi ſint, qui non? Ibid. c. 9. n. 6. Qualis huius voti commutatio? 654. c. 8. n. 3. & v. Not. 1.
Votum caſtitatis perpetuæ, eſt magni momẽti, quia perpetuum, ideóque non immeritò reſervatur Summo Pontifici. 665. v. Not. 3.
Votum Religionis ingrediendæ eſt ſimplex, non ſolenne. 750. §. Quomodo. Reſervatum eſt ſummo Pontifici, 655. v. Not. 3. Diſſolvit ſponſalia. 717. v. Not. 3. Impedit matrimonium, ſed non dirimit. 750. v. Quomodo. An impleatur per ingreſſum Religionis militaris? 646. v. Neque. Vovens Religionem, ſi eligatur in Epiſcopum, non poteſt acceptare Epiſcopatum, ſed debet priùs implere votum 655. c. 10.
Votum Compoſtellanum ad S. Iacobum. Ab hoc voto Epiſcopi olim poterant abſolvere, ſed nunc eſt reſervatum ſummo Pontifici. 655. v. Not. 3.
Votum Romanum ad limina Apoſtolorum. Etiam ab hoc voto, antequam reſervaretur per conſuetudinem ſummo Pontifici, poterant abſolvere Epiſcopi. 655. v. Not. 3.
Votorum obligatio eſt juris Divini, & naturalis, & non tantùm Eccleſiaſtici, ſicut eorum ſolennitas. 650. v. Not. 2. Nullum propoſitum quantumvis firmum, inducit voti obligationem, niſi accedat promiſſio DEO facta. 653. v. Probat. Nullum eſt votum in amentia factum. 636. v. Extra.
Vota impuberum licet valida ſint: ſi tamen pater, vel tutor ea caſſet, tollitur obligatio, etiam in foro interno 735. v. Poterit. Ceſſante voti causâ finali, verius eſt, ceſſare eius obligationem. 654. v. Not. 2.
Votum vi, vel gravi metu extortum, nullum eſt, & ad nihil obligat. 650. v. Not. 1.
Votorum verba dubia interpretanda juxta communem patriæ uſum. 683. v. Colligitur. 1. cum.
Vota benignè exigenda quoad quantitatem, & menſuram, ſi hæc dubia ſit. Ibid. c. 18.
Votorum executio. 683. v. Colligitur. 1. cum. Papa poteſt concedere, & jubere votorum dilationem ſine periculo voventis 653. c. 5.
Votum Hieroſolymitanum olim poterant Prælati facere, & exequi inconſulto Pontifice: nunc autem opus eſt eius licentiâ. 656. §. Olim. Si Voti huius impedimentum temporale ſit, differatur iter in aliud tempus. Si verò perpetuum, redemptio Voti injungatur voventi. 654. c. 8. n. 2.
Votorum cõmutatio à Papa. 654. v. Cùm Papa. Epiſcopi etiam habent poteſtatem ordinariam Vota commutandi in ſua Diœceſi. 652. v. Not. 2. Prælati, & Superiores Religionum, maximè exemptarum poſſunt commutare Vota ſuorum Religioſorum ex privilegio. Ibid. Quilibet poteſt commutare Votum in rem manifeſtè meliorem, ſine auctoritate Superioris, non autem in æquè bonam, aut dubiam, vel rei præceptæ in non præceptam. 653. v. An. 655. v. Difficultatem. Quando ceſſat obligatio Voti, commutatio non eſt neceſſaria. Fieri tamen poteſt ad cautelam, vel ædificationem Ibid. v. Not. 2.
Votorum diſpenſatio à Papa. 742. v. Not. 1. Verum. 654. v. Cùm Papa. Archiepiſcopus ante acceptum pallium non poteſt diſpenſare, etiam in Votis ſuæ Diœceſis, niſi ſit confirmatus. 652. v. Not. 2. & 3. Non poteſt diſpenſare in Votis cum ſubditis ſuffraganeorum ſuorum, poteſt autem cum ſoffraganeis ipſis. Ibid. v. Not. 3. Epiſcopus nondum conſecratus non poteſt in Votis ſubditorum diſpenſare, niſi ſit confirmatus à Papa. Ibid. & v. Not. 2. Sede Epiſcopali vacante poteſt diſpenſare Capitulum in omnibus Votis, in quibus diſpenſat Epiſcopus. 652. v. Not. 2. Diſpenſationi frequenter miſcetur commutatio. 652. v. Not. 2. 653. v. Collige. Executio abſolutionis à Voto Hieroſolymitano ad eos ſolum ſpectat, qui à Sede Apoſtolica ſpeciale mandatum acceperunt. 654. c. 9. n. 1. & v. Not. 2.
Votorum redemptio. 652. tit. 34. & 654. c. 8. n. 2. Vide etiam: *Votorum commutatio, & executio.*
Vocem in duorum Monaſteriorum Capitulis habere nemo poteſt, niſi fortè unum dependeat ab altero. 86. v. Omiſſis. Abbas, & Conventus ſimul non poſſunt Monaſterio ſuo talem ſervitutem imponere, ut extranei perinde habeant vocem in Capitulo, ſicut, qui ſunt de gremio, ſine conſenſu Epiſcopi, vel Papæ, ſi ſit exemptum Ibid. v. Reſp. 2. De voce in Capitulis Cathedralibus &c. Vide. *Suffragium.*
Vſura in communi. 871. v. Not. 2. & 3. Proxima eſt furto, & rapinæ: imò rapinæ ſpecies. Ibid. v. Not. 2. Iniquitas eius fundatur in natura mutui legitimi. 872. v. Not. 4. Statuta uſuraria non facienda ſub excommunicatione, nec ſervanda, ſed tollenda intra tres menſes. 881. v. Statuit. Affirmans pertinaciter, uſuras exercere non eſſe peccatum, velut hæreticus eſt puniendus. Ibid. De juramento ſolvendi uſuras. Vide. *Iuramentum ſolvendi uſuras.*
Vſura diviſiones Primò, in mentalem, conventionalem, & realem. 871. v. Not. 3. 871. v. Not. 6. Secundò, in compenſatorias, punitorias, & lucratorias. 872. v. Not. 6.
Vſura mentalis. 871. v. Not. 3. 872. v. Not. 5. 876. v. Non, & v. Conſultus. 877. v. Not. 3. 878. v. Not. 6.
Vſura conventionalis. 871. v. Not. 3. ad finem. 872. v. Not. 6.
Vſura realis. 871. v. Not. 3. 872. v. Not. 6.
Vſura compenſatoria etiam jure canonico permiſſa. 872. v. No. 126. 880. v. Not. 2.

Vſura punitoria. 872. ℣. Not. 6. 875. c. 6. 880. ℣. Vtrùm.

Vſura lucratoria penitus illicita, & indiſpenſabilis. 872. v. Not. 6. & 7. 873 ℣ Not. 8. & v. Nota denique. 874. c. 4. Committitur etiam hæc uſura, ſi quis fructus pignoris non computet in ſortem, aut accipit ultra ſortem. 873. c. 1. & 2. 876. c. 8. Excipiuntur *Primò*, feuda, ſi domino directo dentur in pignus. 876. c. 8. 879. v. Pro. Secundò, pignora, quæ ſocer dat genero pro dote numeranda. Ibid. & 879. v. Ad.

Vſurarum reſtitutio. 874. v. His. v. Not. 2. 3. & 4. 876. v. Conſultum. & ſeq. 877. v. Not. 3.

Vſurarius habet obligationem perſonalem ſolvendi uſuras 875. ℣. Poſſeſſiones. Iudæi per principes compellendi ſunt ad reſtituendas Chriſtianis uſuras: & interea nullum cum illis commercium habendum, ſub pœna excomm. 880. c. 18. Omnia bona uſurarij reſtitutioni ſubjacent: non tamen ſunt aliis obligata titulo hypothecæ. 875. v. Poſſeſſiones. Bona ex uſuris comparata debent vendi, & pretium reſtitui, niſi jam pervenerint ad aliquem teſtium, & quidem titulo oneroſo, non lucrativo tantùm. Ibid. & 874. c. 5. Ad reſtitutionem uſurarum tenentur etiam filij, & alij hæredes. 875. v. Poſſeſſiones. 876. c. 10. 879. c. 17. Item legatarij uſurariorum, in defectum hæredis. 876. ℣. Not. 1. Quis, & cui, prætereà reſtituere teneatur uſuras? 874. c. 5. 875. ℣. Not. 5. 6. 7. 878. c. 13. Si facultates non ſuppetant, paupertas excuſat a reſtitutione 874. c. 5. 875. ℣. Not. 7.

Vſurariorum pœnæ ſunt mixti fori. 878. ℣. Ea. Clericus ioſiſtens uſuris incurrit periculum Eccleſiaſtici officij amittendi. 873. c. 1. Aliæ Clericorum uſurariorum pœnæ. 448. c. 2. 567. ℣. Canon. 873. c. 3. 875. c. 7. 878. c. 12. 879. c. 14. 15. & 17. 881. c. unico. & c. 1. Quæ tamen pleræque intelligendæ tantùm ſunt de uſurariis manifeſtis, non de occultis. 879. c. 15. Manifeſtorum autem uſurariorum, alij ſunt de facto, alij de jure manifeſti. 874 v. Pœna. 879. ℣. Apparet. Manifeſtus jure eſt, qui uſuram confeſſus eſt in judicio, vel de ea condemnatus per ſententiam Iudicis. 874. v. Pœna. Sed pœnæ prædictæ, vel non omnes ſunt in uſu, vel uſura à Chriſtianis rariùs exercetur. 881. v. Hæ. Pœnis politicis uſurariorum ſubiacent etiam Iudæi, ſi uſurarij ſint. Ibid. v. Not. 4.

Vſurarum moderatarum permiſſio à Principibus. 880. c. 18. An Princeps licitè poſſit cogere ſubditos ad promiſſas uſuras ſolvendas? Ibid. v. Not. 2. Quoſdam.

Vſu conſumptibilibus in rebus, an poſſit uſus facti ſeparari à dominio? 978. v. Cùm. & ſeqq. An Religio S. Franciſci habeat dominium, vel ſolum uſum rerũ conſumptibilium? Ibid.

Vſusfructus. 554. v. Not. 3.

Vtilitas magna æquiparatur neceſſitati. 696. v Not. 3. & 4.

Vulneratio violans Eccleſiam, aut cœmeterium? 690. v. 2.

Vxor in materia favorabili comprehendit etiam ſponſam de futuro; non autem in odioſis. 713. v. n. Quantum ad dotem præfertur omnibus creditoribus, qui habent perſonales tantùm actiones, aut hypothecas quidem, ſed tantùm tacitas: non autem habentibus hypothecas expreſſas; nec fiſco. 578. v. Notat gloſſa. Habet pignus in bonis mariti ex legis diſpoſitione: niſi à Catholica fide aliena ſit. Ibid. Prolem ex adulterio, ignorante marito, ſuſcipiens, ſi mortem, perpetuum odium, aut famæ etiam tantùm jacturam timeat, non tenetur viro indicare, ſed poteſt partum ſupponere etiam cum legitimorum damno. 957. v. Nota. 2. Si confiteatur, nihilominus debet abſolvi, ſed competens ſatisfactio injungi. Ibid. v. Cùm mulier. v. Not. 2. Idem dicendum de uxore, quæ timens, ne marito ſine liberis mortuo poſſeſſiones devolverentur ad alienos, ex eo ſe gravidam finxit, aliumque partum ſuppoſuit. Ibid. v. Cùm mulier. & ſeq.

X.

XENIVM, vel emolumentum quodlibet non licet accipere Presbyteris, ut Epiſcopo, vel eius miniſtris peccatum publicum celent. 821. c. 24.

Xenodochium 503. c. 2. 659. c 3. 4. & v. Colligitur. Teſtamentum factum pro Xenodochio, eſt privilegiatum. 593. v. Not. 6. Si Pater filium, aut Dominus ſervum alere non poſſit, deberet eum mittere in Xenodochium, & non exponere. 149. v. Infans.

Z.

ZELVS vitæ perfectioris. 633. v. Not. 2. & 4. ad finem. Charitatis paternæ. 679. v. Not. 2. Concilium. Simplex accuſatio ſui fratris, tempore zeloſæ converſionis facta, præſumi poteſt eſſe verior, quàm frigeſcente jam zelo ſubſecuta eiuſdem excuſatio, licet jurata. 346. c. 14.

CLAUSULA FINALIS.

Indicis hujus uſu patebunt longè plures, & notabiliores, quàm primâ fronte promicent, in contextu totius Operis doctrinæ ſparſim traditæ; præſertim eæ, quæ hodiernam Iuris Canonici praxin, Concordata Germaniæ, & Regulas Cancellariæ Apoſtolicæ, concernunt. Nec multùm retardabunt lectorem errata typographica, quæ intervenerunt, ſi, præter hic omiſſa facilè cuivis emendabilia, & non pauca priùs annotata, notentur etiam paucula ſequentia:

Pag. 3. §. In Rubricam. Dele illud: *De variis autem legum, ſive conſtitutionum ſpeciebus dictum in proœmio.*
Pag. 109. §. Quod dicitur. *Lege*: celebrata ſub Ioanne VIII.
Pag. 14. §. Quòd Iudæis. v. 20. *lege*: excludens.
Pag. 147. §. Nota quòd. *lege*: etiam re non integrâ.
Pag. 148. §. Mandatum. v. 5. *lege*: ordinariæ.
Pag. 236. §. Fallit 7. *lege*: ſuâ intereſſe, ut compareat.
Pag. 459. §. Clerici ſi. *lege*: etiam in præmiſſis.
Pag. 575. §. Not. 1. v. 4. à fine. *lege*: v. 18. de forma; 22. q. 5.
Pag. 582. §. Colligitur. *lege*: ff. de probationibus.
Pag. 658. §. Statuit. *lege*: ſeu ordinem.
Pag. 898. §. Publicum. *lege*: primâ collatione non reprobatâ. Et: Nota, primâ collatione non caſſatâ.
Pag. 900. §. Gregorius IX. ſuprà in Sexto. Dele illud: *in Sexto.*

Laus DEO, DEIparæque ſemper.

1283

Digitized by Google

Cap. LII. Venerabili.

Idem, Bituricenſi & Carnot. Decanis, & Subdiacono Arelatenſi.

S V M M A.

Relaxat Pontifex ad Cautelam, ſententiam ſuſpenſionis, quam Archiepiſcopus Turonenſis in Epiſcopum Cenomanenſem tulerat, cùm juramentum præſtaret de mandatis Archiepiſcopi parendo, ſi conſtiterit ipſum culpabilem fuiſſe.

E X E G E S I S.

Probat hic tex. cùm dubitatur de valore ſententiæ, poſſe quem abſolui ad cautelam, præſtito juramento de parendo mandatis Eccleſiæ; quo non obſtante debebit in totum abſolui, ſi reperiatur inculpabilis.

Cap. LIII. Grauem.

Idem, Epiſcopo Senenſi.

S V M M A.

Cùm Officiales Piſani contra libertatem Eccleſiaſticam ſtatuta condidiſſent, jubet eos Pontifex excommunicari, niſi ſtatuta hæc de Capitularibus ſuis deleant, & in futurum caueant de ſimilibus non attendandis. Statutorum verò conditores jubet priuari feudis Eccleſiaſticis; in quo nihil ſubeſt difficultatis explicandæ.

Cap. LIV. Cum voluntate.

Gregorius IX.

S V M M A.

Reſcribit Pontifex 1. Excommunicationis ſententiam non incurrere, qui excommunicato in pertinentibus ad abſolutionem & animæ ſalutem in locutione participat, etſi alia verba incidant. 2. Prædicatores quoque, illorum cauſam vel curã gerentes, quorum res Excommunicati vel alij detinent, poſſe ab illis eleemoſynas recipere. 3. Pueros vel adoleſcentes in minoribus conſtitutos, turbantes diuinum officium, ſi Prælati, vel Magiſtri correctionis causâ leniter percuſſerint, Excommunicationem non incurrere, vti nec illos, qui aliquos de ſuâ familiâ, ſimili modo vel causâ taliter corrigunt.

Perſpicua hæc ſunt, & matris Eccleſiæ benignitati congrua.

Cap. LV. Si concubinæ.

Idem, Aſtoricenſi Epiſcopo.

S V M M A.

Si concubinæ publicæ clericorum cenſurâ notentur, eoſdem concubinarios non eſt dubium excommunicationem incurrere, qui poſtea in eodem crimine communicant criminoſis.

E X E G E S I S.

Cùm notorium ſit Concubinatum eſſe crimen criminoſum, ſi concubinæ propter hoc vel aliud crimen ſint excommunicatæ, manifeſtum eſt Clericos cum eis rurſus concumbentes eſſe excommunicatos, tanquam in crimine criminoſo participantes.

Cap. LVI. Duobus.

Idem.

T E X T U S.

Duobus collata poteſtas, vt à minori Excommunicatione, ſi in ipſam inciderint, inuicem ſe abſoluant, vtroque ligato vinculo excommunicationis hujuſmodi non expirat.

E X E G E S I S.

Placet, intellectus *h. c.* quem *Panorm.* deſumpſit ex *Hoſt. hîc*, Pontificem voluiſſe notare aliquam ſpecialitatem Excommunicationis Minoris. Quòd videl. per hanc non amittatur poteſtas abſoluendi habitu & actu, quia taliter excommunicatus abſoluendo non ſe immiſcet participationi Sacramentorum paſſiuè, quæ ſola prohibetur per iſtam excommunicationem, ſed exercet actum juriſdictionis ſibi non prohibitæ, ſicuti prohibita eſt excommunicato Excommunicatione Maiori.

Cap. LVII. Permittimus.

Idem.

S V M M A.

Eccleſiarum Miniſtri ſemel in hebdomade tempore interdicti, non pulſatis campanis, ſubmiſſâ voce, januis clauſis, excommunicatis & interdictis excluſis, Miſſas celebrare poſſunt, vt conficiant corpus Domini pro decedentibus in pœnitentiâ.

Æquiſſima eſt hæc cauſa juſtiſſimæ permiſſionis.

Cap. LVIII. Quamuis.

Idem.

S V M M A.

Excommunicatus propter percuſſionem Clerici, etſi læſo ſatisfaciat, non tamen aliter, quàm per Pontificem, vel eius legatum poteſt abſolui, niſi aliquo impedimento Canonicô (quorum exempla ponit jam in ſuperioribus expedita) impediatur, quo minùs Papam adeat, vel Iuris beneficio eximatur. Cæterùm etiam taliter impediti (exceptis pueris) jurare tenentur ſe impedimento ceſſante ad Sedem Apoſtolicam acceſſuros, & mandatum eius ſuſcepturos.

Nihil hîc ſe difficultatis offert.

Cap. LIX. Si quem.

Idem.

T E X T U S.

Si quem ſub hâc formâ verborum: Illum excommunico, vel ſimili, à Iudice ſuo excommunicari contingat, dicendum eſt, eum non tantùm minori, quæ à perceptione Sacramentorum, ſed etiam maiori excommunicatione, quæ à Communione fidelium ſeparat, eſſe ligatum.

EXEGESIS.

Non tantùm minori &c.) Etſi in pœnis ſit facienda mitior interpretatio, Regula *in pœnis, & Reg. odia. de Reg. Iu. in 6.* attendendam tamen conſuetudinem, fatetur *Panormit.* quæ ſub nomine Excommunicationis abſolutè poſito intelligit maiorem non minorem; non inconuenienter, quia hæc ſolùm eſt Excommunicatio ſecundùm quid, non autem ſimpliciter.

A perceptione Sacramentorum &c.) Not. I. Eſt hic effectus vnicus & directus Excommunicationis Minoris, juxt. *h. t. c. vlt. & cler. excomm. miniſtr.* vigore cuius grauiter peccat celebrans hâc excommunicatione ligatus, etſi non fiat irregularis. Indirectè autem peccat etiam venialiter Sacramentum adminiſtrans, propter indecentiam, quia non conuenit illum Sacramenta adminiſtrare, qui non poteſt percipere. Peccat deinde mortaliter, ſi ſcienter eligatur ad officium in quo debet Sacramentum ſuſcipere, v. g. in Epiſcopum, pro quo debet ordines ſuſcipere, ſi non ſit ordinatus. Eſt verò talis electio irritanda, quia non debet ad eorum ſuſceptionem eligi, quorum perceptione à SS. Patribus eſt priuatus.

Nota II. Per illud *ſcienter*, intelligi electi, non eligentium, qui ſcil. ſciens ſe eſſe in hâc Excommunicatione, ſe eligi patitur. Non ſolet autem jam vt olim hæc Excommunicatio per ſententiam ferri; ſed nunc ſolùm jure lata eſt in participantes cum excommunicato excommunicatione maiori, à quâ poteſt abſoluere in foro externo quiuis Iudex Eccleſiaſticus ordinarius vel delegatus, in interno quiuis Parochus ſiue proprius Sacerdos. *c. Nuper. de ſent. excomm.* imò ſecundùm aliquos, quiuis etiam ſimplex Sacerdos.

Cap. LX. Pueris.

Idem.

S V M M A.

Pueros, qui in Canonem Suadente *inciderunt, ſiue ante, ſiue poſt pubertatem ſe petant abſolui, poteſt Epiſcopus abſoluere, cùm propter defectum ætatis rigor ſit manſuetudine temperandus.*

Rationis æquitas nihil in h. t. difficultatis relinquit.

IDEM TITVLVS DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS XI. IN SEXTO.

Cap. I. Cùm Medicinalis.

Innocentius IV. in Concilio Generali Lugdunenſi.

SVMMA.

Cùm medicinalis ſit Excommunicatio, prouideat Iudex, vt faciat, quod eſt corrigentis & medentis. Excommunicationem in ſcriptis ferat eiuſque cauſam exprimat; Exemplum ſcripturæ intra menſem tradat, ſi fuerit requiſitus, cuius requiſitionis conficiatur Inſtrumentum publicum, ſiue teſtimonium authenticum. Iudex contrauenions, ab ingreſſu Eccleſiæ & diuinis officiis ſit ſuſpenſus. Excommunicatio à Superiore relaxetur; ipſe condemnetur in expenſas & aliàs puniatur; idem fiat in ſuſpenſione & interdicto. Prælati autem & Iudices, ſic ſuſpenſi, ſi diuina officia celebrent vt priùs, irregularitatem non effugient, à ſolo Pontifice diſpenſabilem.

EXEGESIS.

Medicinalis &c.) Nota I. ex *gl.* hic. Multos rubore confuſos, cùm vident ſe ab aliis vitari, & excludi à communibus & legitimis actibus, reuerti ad cor & bonum Obedientiæ, à quâ per contumaciam receſſerant; ideóque excommunicationem meritò adhiberi debere per modum medicinæ non ſolius pœnæ, niſi peccator contemnat.

Nota II. Excommunicationis gladium, licet ſit diſciplinæ Eccleſiaſticæ neruus, ſobriè tamen, magnâque diſcretione exercendum, de quo plura præcipit egregiè *Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 3.*

In ſcriptis proferat &c.) Non tamen ſententia erit nulla, ſi in ſcriptis non proferatur, alioqui non poſſet nec deberet relaxari; eſt tamen iniqua, ideóque excommunicator jubetur puniri, pœnis hic expreſſis. Neque ſufficit in ſcripturâ ſententiæ generatim exponere juſtam cauſam, ſed neceſſe eſt ſpeciatim illam exprimere, v. g. violationem libertatis Eccleſiaſticę, vel aliam. Non eſt tamen de neceſſitate confici publicum inſtrumentum, ſed de conſilio, vt ſi excommunicator negaret ſe fuiſſe requiſitum ſuper ſcripturâ, poſſet conuinci, vt not. *gl.*

Irregularitatem non effugient &c.) Not. I. Irregularitatis nomen vix in Iure noſtro reperiri, quàm in hoc textu, & *c. vlt. de Cler. excom. depoſ. & interdict. miniſtrante, item c. Cùm quis. h. tit. in 6.* res tamen ipſa ſæpiùs inuenitur, dum celebrantes in Excommunicatione, & ſuſpenſione, jubentur beneficiis priuari, à celebrandis diuinis abſtinere &c. Pro intellectu tamen Canonum placuit de Irregularitate paucula annotare, quæ Theologi & Caſiſtæ hoc tempore tanquam ſua fuſiùs tractare ſolent, quorum aliqua jam in ſuperioribus explicata ſunt; vt Irregularitas ex bigamiâ, ſiue defectu Sacramenti *in tit. de Bigamis.*

nis. Eam quæ eſt ex defectu corporis & animæ, attigimus. *in tit. de corp. vitiatis nõ ordinand.* Defectum natalium explicauimus *in tit. de fil. Presbyt. non ordin.* De defectu Lenitatis, & irregularitate ex delicto, ſparſim aliqua dicuntur *in tit. de homicid.* præſertim *c. Ad Audientiam, item c. Petitio. de torneam. & ſimilibus.*

Not. II. Irregularitatem eſſe Impedimentum Canonicum, quo ob aliquam indecentiam, jure Eccleſiaſtico fidelis redditur inhabilis ad Ordinum ſuſceptionem & exercitium. Per quam inhabilitatem differt Irregularitas à Cenſuris, quæ formaliter medicinam & vindictam reſpiciunt; ideóque culpam ſupponunt, non item Irregularitas per ſe & ordinariè, etſi aliquando etiam in pœnam imponatur; ideóque in has veluti duas ſpecies diuidi poſſit, non incurritur autem, niſi propter culpam mortalem. 2. Alia eſt *totalis* quæ omnium *Ordinum ſuſceptione & exercitio priuat*, vt quæ eſt ex bigamiâ aut homicidio &c. alia *partialis*, quæ *aliquo ſolùm ordine*, aut eius exercitio, aut ſolo aſcenſu ad Ordinem ſuperiorem priuat. 3. Alia eſt perpetua, quæ nunquam tollitur, vt quæ eſt ex digamiâ, vel defectu membri vt digitorum, vel manus, alia temporalis durante videl. infamiâ, morbo, ætate minore.

Nota III. Primarium effectum Irregularitatis eſſe inhabilitatem ad Ordines ſuſcipiendos & exercendos ſub peccato mortali propter grauem indecentiam & prohibitionem. Alter effectus eſt ſecundarius, nempe incapacitas beneficij, quod datur propter officium. *c. vlt. de reſcript. in 6.* ergo inhabilis ad Officium, conſequenter fit inhabilis ad beneficium. Etſi irregularis ipſo facto non priuetur beneficij fructibus & adminiſtratione ſaltem per Vicarium, vt cùm *Innoc.* communiter ſentiunt *DD. in c. Cum noſtris. de conceſſ. preb.* quamuis debeat illo priuari. *c. Ex literis. de exceſſ. Prelat.* imò ſponte reſignare, niſi breui ſit ſpes diſpenſationis, aut beneficio nequeat ſatisfacere, de quo vide *Suar. d. 40. de Cenſur. ſ. 2. n. 18.*

Not. IV. Collationem Irregulari factam ipſo jure irritam eſſe, affirmant cum *Nau. c. 27. n. 251.* alij ferè communiter; *Silueſter* tamen *verb. excom. 5. 4. Suar. l. c. n. 29.* & alij contrarium communiter docent, quòd collatio nunquam cenſeri debeat ipſo facto irrita ſine jure expreſſo, *arg. c. Si ſoli de conceſſ. preb. in 6.* quale jus hic non habemus, etſi contrarium hi ipſi fateantur ſecurius. Non priuat tamen Irregularitas juriſdictione Eccleſiaſticâ ipſo facto, niſi quoad illos actus, qui ordinem requirunt, quòd idem dicendum de ſuſpenſo & interdicto perſonaliter, monet *Suar. l. c. n. 44. & 46.* etſi alij contra ſentiant. Poteſt tamen Irregularis Sacramenta ſuſcipere excepto ordine, aliáque facere, quæ etiam laici faciunt.

Cap. II. Solet.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Si afferens excommunicationem eſſe nullam, petat ſe abſolui ad cautelam, id petenti non eſt negandum, quamuis excommunicator, vel adverſarius ſe opponat, niſi offenſa ſit manifeſta, quàm ſi intra octo dies probauerint, non relaxetur ſententia ſine emendâ, vel cautione de parendo juri, ſi offenſa ſit dubia. Qui verò offert ſe ad probandum, ſe poſt appellationem excommunicatum fuiſſe, vel in ſententia errorem intolerabilem fuiſſe expreſſum, in cæteris, (excepto pendentis appellationis articulo) quæ vt actor in judiciis attentauerit, interim euitetur. Extra judicium verò in poſtulationibus, electionibus, & legitimis aliis actibus nihilominus admittatur.

EXEGESIS.

Facit iſte t. ad moderandas Excommunicationes, ne in cauſis dubiis accumulentur, & multorum innocentia opprimatur.

Cap. III. Statuimus.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Nullus Iudicum participantes cum excommunicatis ab ipſo ante monitionem Canonicam excommunicet Excommunicatione maiori, niſi participent in crimine damnato; aut ex participatione in locutione, & aliis quibus participans labitur in minorem Excommunicationem excommunicatus fortiùs indureſcat; quo caſu Excommunicationem minorem poterit in participantes ferre; aliter prolata non teneat, & proferens puniatur.

Pertinet hoc quoque ad excommunicandi facilitatem moderandam.

Cap. IV. Quia.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Statuit Pontifex, vt Epiſcopi, & alij ſuperiores Prælati, nullius Conſtitutionis occaſione ſuſpenſionis vel interdicti incurrant ſententiam ipſo jure, niſi in ipſis de Epiſcopis expreſſa mentio habeatur.

Defertur hoc dignitati & negotiis Epiſcoporum, ne ſæpiùs & ſine neceſſariâ cauſâ, quæ expreſſa non pariat offendiculum, impediantur.

Cap. V. Romana.

Idem.

S V M M A.

Statuit Pontifex 1. Ne Archiepiſcopus Remenſis ſententias Officialium Suffraganeorum ſuorum relaxet, niſi id habeat conſuetudo. 2. Quòd ſententiæ Generales eiuſdem Archiepiſcopi & Officia-

lium eius, non ligent niſi ſubditos illius. 3. *Sed nec in genere, nec in ſpecie pro culpis præteritis, vel præſentibus excommunicationem ferant, monitione non præmiſſâ, alioqui ſciant eſſe iniuſtas.* 4. *Quòd pro futuris vel jam commiſſis culpis, ſi intra tale tempus non ſatisfaciat, neminem excommunicent, niſi mera, culpa, vel alia cauſa juſta, (in ſententiis exprimenda) ſubſit.* 5. *Prohibet in Vniuerſitatem vel Collegium ferri Excommunicationem, ne contingat innoxios irretiri, ſed in illos dumtaxat de Collegio, vel Vniuerſitate, quos culpabiles eſſe conſtiterit.*

EXEGESIS.

Etſi *Barboſ.* in hoc text. multas ſuperuaneas difficultates moueat, eſt tamen intellectus ſatis planus, modò illud in Excommunicatione pro futuris vel præſentibus culpis ſeruetur, vt non ferantur ſine præmiſſâ monitione; requiritur enim ſaltem vna ad valorem, & triplex ad juſtitiam, vt idem *Barboſ.* pluribus docet, & jam nos ſup. diximus *in c. Sacro. & c. Contingit. eod. in antiq.* Quin ad Excommunicationem latæ ſententiæ ſufficit ipſa lex cognita, & temerè violata, quod ipſum ſine contumaciâ ad Cenſuram requiſitâ fieri non poteſt. Quòd verò de Collegiis & Vniuerſitatibus dicitur, tam clarum eſt, vt nihil addi debeat.

Cap. VI. Dilecto.

Idem, in eodem.

SVMMA.

Cùm Balliuus quidam Decanum Aurelianenſem bonis ſuis ſpoliâſſet, neque adversùs eius potentium defenſione temporali ſufficiens eſſet, adiunxit gladium ſpiritualem interdicti; quâ in re rectè ipſum feciſſe reſcribit Pontifex, maximè, quia duo hi gladij neceſſitate exigente conſueuerunt ſibi inuicem ſuffragari & juuamen alterius ſubuentione mutuâ frequentiùs exerceri.

Et iſta tam nota ſunt, vt vltra lectionem requiratur nihil.

Cap. VII. Venerabilibus.

Idem.

SVMMA.

Placet ex Corpore Iuris prolixi huius textûs referre, neq; addere aliam explicationem. 1. *Statuit Pontifex quòd excommunicatos à ſubditis Suffraganeorum, Archiepiſcopi non poſſint abſoluere.* 2. *Archiepiſcopum in caſibus, in quibus juriſdictionem habet ante cognitionem cauſæ poſſe abſoluere excommunicatum ad petitionem partis, vel ex officio, niſi ſit excommunicatus pro offensâ manifeſtâ vel contumacia; ponit verò Pontifex aliqua exempla, contumacia manifeſta & præſumpta.* 3. *Excommunicationem latam poſt appellationem ex cauſâ probabili, non ſtatim debere pronuntiari nullam, ſed poſſe relaxari ad cautelam etiam ante captam cauſæ cognitionem; ſimiliter ſi dicatur lata per errorem intolerabilem, ſed ille error defendatur.* 4. *Si certum eſt Excommunicationem eſſe juſtam, ſuperior Iudex (niſi ſit periculum in morâ) Excommunicatum remittat ad Excommunicatorem; ſi eſt dubium, relaxari poteſt ad cautelam, ſed honeſtius eſt remittere ad Excommunicatorem, etſi teneat relaxatio, ſi Archiepiſcopus ſit Iudex.* 5. *Poteſt idem Archiepiſcopus pœnas pecuniarias exigere à ſubditis Suffraganei, iuxta conſuetudinem regionis in caſibus, in quibus poteſt illos excommunicare. Denique repetuntur alia ex illis, quæ jam ſupra poſita ſunt,* §. Si ex causâ. n. 3. & 4.

Quæ omnia, vt ſeruentur, magis laborandum eſt, quàm, vt per ſe clara, explicentur.

Cap. VIII. Decernimus.

Alexander IV.

SVMMA.

Decernit Pontifex, vt judices ſeculares per cenſuras ab Eccleſiaſticis monitione præmiſſâ compellantur repellere excommunicatos ab agendo, patrocinando & teſtificando in ſuis curiis ac judiciis.

EXEGESIS.

Eſt enim ingens quædam communicatio excommunicatorum in his cum aliis fidelibus, quæ ipſis eſt interdicta, exceptis ijs, quæ ad juſtam vel neceſſariam ſui defenſionem pertinent, ideòque à defendendo, vt rectè dicit *gl.* non repelluntur. *c. Intelleximus. de judiciis.*

Cap. IX. Conſtitutionem.

Greg. X. in Concil. Gener. Lugdun.

SVMMA.

Renouat Pontifex c. Statuimus 3. h. tit. ſup. *de participantibus cum excommunicatis, ante monitionem Canonicam, excommunicatione maiori non excommunicandis, & ita declarat; monitionem Canonicam eſſe in hoc caſu, ſi aliis ritè ſeruatis, eos qui monentur, exprimat nominatim. Statuit quoque, vt inter monitiones quas ad Excommunicationem legitimè promulgandam jura præmitti volunt, Iudices ſiue monitionibus tribus vtantur, ſiue vnâ pro omnibus, obſeruent aliquorum dierum competentia interualla, niſi neceſſitas aliud ſuaſerit.*

EXEGESIS.

Nota Regulam pro intellectu Monitionis Canonicæ

monicæ, quæ non aliud requirit, quàm vt exprimatur numen eius qui monetur. Cùm verò ſubiungitur generatim; Iudices ſiue pluribus, ſiue vnâ pro pluribus monitionibus vtantur, rectè facere, modò competentia interualla obſeruent, apparet in excommunicando ſufficere vnam monitionem, etſi tres requirantur, modò illa vna fiat peremptoriè loco trium.

Cap. X. Præſenti.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Declarat Pontifex relaxationem quoad interdictum in ciuitates, caſtra, vel loca qualibet generaliter promulgatum, non habere locum.

E X E G E S I S.

Ratio diſpoſitionis eſt, quia Interdictum non tantum damni infert interdicto, vt ante finem cauſæ debeat relaxari, vt fieri ſolet in Excommunicatione.

Cap. XI. Quicunque.

Idem, in eodem.

S V M M A.

Qui propter Excommunicationem in Reges, Principes, vel quoſcunque alios latam, licentiam dederint occidendi, capiendi, grauandi Excommunicatores, aut quorum occaſione Excommunicatio eſt lata, vel eam obſeruantes, aut excommunicatis communicare nolentes, niſi ſententiam reuocauerint, eo ipſo ſint excommunicati; ſicut & illi qui tali licentiâ auſi fuerint vti, aut talia committere, in quo ſi duorum menſium ſpatio perſtiterint, non poſſunt niſi à Pontifice abſolui.

Et culpa eſt clara, nec pœna obſcura.

Cap. XII. Si Iudex.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Sufficit pro intellectu prolixi huius textûs ſumma illius, quæ in corpore Iuris ponitur ex Ioanne Andreâ videlicet.

Si malefactor captus à Iudice laico, dicit ſe Clericum: huius rei cognitio ad judicem Eccleſiaſticum ſpectat. Et, ſi notoriè, vel publicâ famâ, vel communi æſtimatione habetur pro Clerico, ſtatim fit remiſſio ad Iudicem Eccleſiaſticum. Idem fiat, ſi priùs ſe gerebat pro Clerico, & à laico deprehenſus fuerit in habitu Clericali; ſi autem priùs ſe gerebat pro laico, licet modò in habitu Clericali deprehenſus fuerit, non remittatur ad Eccleſiaſticum, donec fuerit de Clericatu probatum. Sed interim contra eum Iudex laicus in nullo procedat.

E X E G E S I S.

Contra communem & Canonicam huius t. Regulam, quod quando eſt dubium, an reus aſſerens ſe eſſe Clericum, ſit verè Clericus, cognitio cauſæ pertineat ad Iudicem Eccleſiaſticum non laicum juxta communiſſimam & receptiſſimam ſententiam Couarr. in *pract. c. 3. à n. 1. Zerola. in prax. Epiſc. p. 1. verb. Clericus. Mol. de juſt. to. 4. tr. 3. d. 49. n. 6. Diana p. 1. tr. 2. Reſol. 27. & aliorum Canoniſtarum ac Theologorum apud Barboſ. hîc n. 2.* currit plurium Regnorum (Luſitaniæ, Hiſpaniæ, Neapolis, & domeſticorum *DD.*) praxis. Qui eâ ratione nituntur, quia eiuſmodi quæſtio eſt meri facti, & ab omni Iuris ſpiritualis cognitione abſtrahit, vnde in illâ non procedit *c. 2. de judic.* de Eccleſiaſticis negotiis per laicos non tractandis.

Quam eandem ob cauſam recepta habetur Concluſio de his quæſtionibus facti circa Eccleſiaſtica, ſeu ſpiritualia, poſſe cognoſcere Iudicem laicum, vt de legitimitate filiorum, non de jure Matrimonij, ſed de facto vtrùm ſit contractum, qualia plura afferunt & explicant. *Bart. in l. Omnê Nouatione. C. De Sacroſ. Eccl. & in l. Quoties. de judic. & alij apud Barboſ. n. 3.*

Qui tamen rectè ſentit in dubio caſu huius text. non eſſe recedendum ab illius Regulâ & ſent. Theol. ac Canoniſt. Neque nobis videtur admittenda diſtinctio inter quæſtiones facti & ſpiritualitatis, niſi in caſibus ipſo jure Canonico expreſſis, vt cùm Clericus in flagranti à Iudice laico depræhenditur ſup. quia dum ſpiritualitas tam variè abſtrahitur, re ipsâ non rarò inuoluitur & inſigni colore immunitas Eccleſiaſtica liberè violatur.

Praxis Regnorum, quæ allegatur, non eſt certa, neque conſtat an paſſim etiam à timoratis judicibus exerceatur. Vel ſi eſt vniuerſalis, ipſa & immemorialis conſuetudo erit argumentum Priuilegij à Pontificibus hiſce Regibus aliquando conceſſi, vt quoad hoc benè dicit *Barboſ. l. c.*

Cap. XIII. Statutum.

Idem.

S V M M A.

Conſtitutionem Innoc. IV. in Conc. Lugd. editam & in c. 3. ſuprà relatam, ac poſtea in c. Conſtitutionem 9. à Greg. IX. declaratam, de participantibus cum excommunicatis maiori excommunicatione abſque præmiſſâ Canonicâ monitione non excommunicandis, præcipit Bonifatius etiam in ſuſpenſionis & interdicti ſententiis inviolabiliter obſeruari.

Cap. XIV. Licet.

Idem.

S V M M A.

Sententia Excommunicationis poſt appellationem legitimam negligenter deſerta, non ideò ratificatur,

tur, neque etiam conualeſcit. Excommunicatus tamen nominatim, ſpecialiter & expreſſè, poſt terminum appellationis proſequendæ ab homine vel jure ſtatutum elapſum, debet publicè denunciari, & vbique vitari ac à legitimis actibus remoueri, quoad de ſententiæ docuerit nullitate.

EXEGESIS.

Cùm poſt appellationem legitimè interpoſitam, juriſdictio Iudicis à quo ſit ſuſpenſa, neque is poſt elapſum licet appellationis proſequendæ terminum præfixum, quidquam poteſtatis habeat ad eam ſeu ratificandam, ſeu reuoliđandam, manifeſtum eſt appellationis proſequendæ neglectorem non ideò denuntiandum eſſe quaſi Excommunicator quidquam noui juris in ipſum habeat, ſed quia priori jure, quod per legitimam appellationem, contra ipſius ſententiam acquiſiuit, vti noluit aut neglexit, adeóque in ſuo valore reliquit, quem ipſius culpabili negligentiâ interueniente, Excommunicator meritò denuntiare jubetur.

Cap. XV. Si Clericos.

Idem.

SVMMA.

Epiſcopus Clericos ſibi ſubiectos etiam per laicos capi faciens propter exceſſus & carceri includens (licet nondum appareant incorrigibiles) neque ipſe neque capientes ſunt excommunicati. Si tamen dicti Clerici de parendo juri dederunt cautionem detineri non debent, niſi ob exceſſûs enormitatem, vel aliam cauſam rationabilem.

Rationabilis hæc eſt diſpoſitio ad Clericos indiſciplinatos coërcendos.

Cap. XVI. Si ſententia.

Idem.

SVMMA.

Clero interdicto non intelligitur interdictus populus, niſi aliud exprimatur, nec etiam è conuerſo. Ciuitate propter delictum Domini interdictâ, ciues qui non ſunt culpabiles (niſi in pœnam Domini interdicantur) poſſunt extra ipſam intereſſe diuinis. Interdicto verò populo ſingulares perſonæ, quas interdictas eſſe conſtat (ne ſententia effectu careat) non debent alicubi, niſi in caſibus jure expreſſis, audire diuina, vel Sacramenta recipere.

EXEGESIS.

. Nota, dantem cauſam interdicto locali, interdictum perſonalè incurrere, & non ſolùm in loco interdicto diuina audire, aut Sacramenta recipere non poſſe, ſed nec alibi; alioqui ſententia eſſet ſine effectu; verba itaque ſic debent explicari, vt aliquid operentur, vt not. *Barboſ. n. 6.*

Cap. XVII. Si ciuitas.

Idem.

SVMMA.

Ciuitate, caſtro aut villâ interdictâ, ſuburbia quoque & continentia ædificia intelliguntur interdicta; hoc enim caſu, ne vilipendatur ſententia, ſi in ſuburbiis & continentibus ædificiis liceret celebrare diuina, hæc quoque nomine ciuitatis, caſtri, & villæ intelligi debent. Similiter Eccleſiâ interdictâ eius Capellæ & cæmiteria cenſentur interdicta, ſi ſint contigua, ſecus, ſi non ſint.

Cap. XVIII. Is qui.

Idem.

SVMMA.

Celebrans ſcienter in Eccleſiâ ſanguinis aut ſeminis effuſione pollutâ, vel præſentibus excommunicatis, licet temerariè agat, irregularitatem tamen, (cùm id non ſit expreſſum in jure,) non incurrit. Scienter verò celebrans in loco interdicto, ſine priuilegio aut conceſſione Iuris, irregularitatem incurrit, à quâ ſolus Pontifex liberare poteſt, & adeò efficitur ineligibilis, vt nec ad eligendum cum aliis admittatur.

EXEGESIS.

Non ſit expreſſum in jure.) Sumitur hinc à DD. communiter illa Regula, quòd nulla incurratur irregularitas, niſi in Iure ſit expreſſa, vnde ſequitur non poſſe imponi per ſententiam & ſtatutum. Debet autem caſus, ob quem Irregularitas incurritur, ſpecificè eſſe expreſſus in jure, vt planè colligitur ex tex. caſus enim de celebrante in Eccleſiâ pollutâ eſt vtique ſpecialis. Ratio autem, quòd nō introducat irregularitatem, eſt quia non eſt jure expreſſus, requiritur ergo ſpecificè expreſſus; ideóque etiam ab vno caſu non poteſt fieri extenſio ad alium caſum ſimilem, vt ex communi tradunt *Nauarr. in man. c. 27. n. 144. cum aliis*; etſi aliquas irregularitates ſine expreſſo jure introductas eſſe exiſtimet *Layman. tract. de Cenſur. p. 5. c. 1. n. 6.* Debet factum autem, ob quod Irregularitas incurritur, eſſe certum; non dubium; quod non ſufficit, niſi in caſibus jure expreſſis, vt probat *Suar. d. 40. de Cenſur. ſect. 6.*

Cap. XIX Quoniam.

Idem.

SVMMA.

Quoniam in baptiſmo & Confirmatione (quæ necdum pueris, ſed adultis quoque propter moræ periculum exhiberi poſſunt, licitè tempore interdicti)

Chriſ-

Chriſmate vtimur, poſſe, licet terra interdicta exiſtat, Chriſma die Cenæ Domini confici, dubium non eſt.

Vbi dubium non eſt, nihil eſt, cur hæreamus.

Cap. XX. Is cui.

Idem.

S V M M A.

Interdicto Eccleſiæ ingreſſu, conſequenter interdicta eſt diuinorum celebratio, qui illis ſe ingerit, ſicuti priùs, irregularis efficitur, & ſi in interdicto moriatur, in Eccleſiâ vel cæmiterio non debet ſepeliri, niſi pœnituerit. Sanè ſicut Excommunicatio, ita neque ſuſpenſio ab ingreſſu Eccleſiæ eiúſque effectus per appellationem ſuſpenduntur.

E X E G E S I S.

Licet eni interdictus eſt Eccleſiæ ingreſſus, non poſſit celebrare in illâ, poterit tamen celebrare extra illam juxt. *Couarr. in c. Alma mater. p. 2. §. 1. n. 3.* Neque per talem ſuſpenſionem prohibetur omnis ingreſſus Eccleſiæ, ſed tantùm ad celebrandum diuina, neque prohibetur perceptio Sacramentorum in Eccleſiâ, quando in eâ non celebrantur diuina officia. juxt. *Suar. d. 35. de Cenſur. ſect. 4. n. 5.*

Cap. XXI. Religioſo.

Idem.

S V M M A.

Religioſus Clerici ſecularis percuſſor, ne habeat materiam euagandi, ab Epiſcopo poteſt abſolui, in eo caſu, quo ab eod. poſſet abſolui Clericus ſecularis, ſi alium Clericum percuſſiſſet. Etſi verò Nouitius non cenſeatur Religioſus cum effectu, donec ſit tacitè vel expreſsè Profeſſus, qui tamen illum percuſſerit, Excommunicationem Canonis non euadit.

E X E G E S I S.

Poteſt Epiſcopus Clericum ſecularem abſoluere, ſi laboret impedimento eundi Romam, v. g. Infirmitate, ſenio &c. impedimentum autem Religioſi eſt prohibitio euagandi.

Cap. XXII. Eos qui.

Idem.

S V M M A.

Si illi, qui propter periculum mortis, vel aliud impedimentum ab alio abſoluantur, quàm à quo de Iure abſoluendi eſſent, niſi ceſſante periculo, vel impedimento huic ſe ſiſtant, in eandem cenſuram, (ne ſic illi illudant) recidunt. Idem ſtatuitur de his, qui à Sede Apoſt. vel legatis eius abſoluuntur cum mandato, vt Ordinariis, vel aliis ſe præſentent, & paſſis injuriam ſatisfaciant, niſi hæc, cùm primum poterunt, adimpleant.

E X E G E S I S.

Recidunt in eandem ſententiam, non quòd prior abſolutio amiſerit valorem, ſed quòd per nouum inobedientiæ & contumaciæ peccatum eiuſdem Excommunicationis reatũ de nouo incurrant.

Cap. XXIII. Cùm quis.

Idem.

S V M M A.

Si quis abſque tuo mandato manus inijciat in Clericum, ſi hoc ratum habueris, excommunicationem incurris, cum ratihabitio retrotrahatur & mandato æquiparetur. Si verò nomine tuo non ſit factum, licet pecces, ratum habendo, non tamen propterea excommunicatus es, cùm quis ratũ habere nequeat, quod ſuo nomine non eſt geſtum.

Capitulũ iſtud planum eſt, & pleniùs intelligetur, vbi infrà Regulã Iuris, quæ allegatur, explicabimus.

Cap. XXIV. & vlt. Alma mater.

Idem.

S V M M A.

Cùm prolixum iſtud cap. difficultatem peculiarem nullam, ſed mera præcepta & Regulas contineat, de interdicto, & in illo, nec non circa interdictos & ab illis obſeruanda ſufficiet Summam illius ex Io. Andr. corpori Iuris inſertam apponere.

Tempore interdicti etiam ſani ad pœnitentiam admittuntur, niſi ſint excommunicati, qui non niſi in mortis articulo admittuntur; Vel niſi cauſam dederint interdicto, qui non admittuntur, niſi ſatisfaciant, vel caueant, prout poſſunt. Item illo tempore Miſſa, & alia diuina Officia ſub pœnâ diſtributionum amittendarum, ſicut priùs in Eccleſiis celebrantur januis clauſis; ſed ſine excommunicatis & interdictis, & ſonitu campanarum. Quater autem in anno (die Natalis Domini, Paſcha, Pentecoſtes & aſſumptionis) altè cum campanis & januis apertis celebrari poſſunt, & excluſis excommunicatis interdicti admitti: ita tamen, vt illi propter quos latum eſt, non appropinquent altari. In cæteris ſeruandum eſt interdictum, non obſtantibus quibuſuis priuilegiis &c.

IDEM TITVLVS DE EXCOMMVNICATIONE. X. IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Ex frequentibus.

Clemens V. in Conc. Vien.

S V M M A.

Præcipit Pontifex, quatenus Religioſi quicunque

cunque tam exempti quàm non exempti, cùm Cathedralem, vel matricem, ſeu parœcialem Eccleſiam, viderint aut ſciuerint interdicta obſeruare non obſtantibus quibuſcunq; appellationibus, cum moderatione c. Alma mater *obſeruent, ſub pœnâ excommunicationis eo ipſo incurrenda. Idẽ ſeruari vult in interdictis & ceſſationibus à diuinis, autoritate Conciliorum prouincialium vel aliter legitimè inductis.*

De ceſſatione autem à diuinis dictum eſt ſuprà, quod remedium aduersùs iniurias vult Pontifex Capitulis, Conuentibus, Collegiis integrum manere, vt hoſtes terrore huius pœna coërceantur.

Cap. II. Grauis.

Idem.

SVMMA.

Domini temporales, qui cogunt aliquos in loco interdicto celebrare diuina, vel qui per præcones faciunt tunc ad illa populum conuocari, vel prohibent, ne publicè excommunicati, vel interdicti ſuper hoc, per illos qui Miſſas celebrant moniti, vt de Eccleſiis exeant, & ipſi nominatim moniti ſi non exeunt, Excommunicationem incurrunt Papæ reſeruatam.

Cap. III. Cùm ex eo.

Idem.

SVMMA.

Fratribus minoribus inhibet Pontifex, ne de cætero fratres & ſorores Tertij Ordinis, quem S. Franciſcus inſtituit, non obſtantibus priuilegiis, ad diuina in ſuis Eccleſiis tempore interdicti quoquo modo admittant, ſub pœnâ Excommunicationis latæ ſententiæ, à quâ non niſi per Pontificem, vel ſatisfactione præmiſſâ, per locorum Epiſcopos autoritate Apoſtolicâ poſſint abſolui.

Cap. IV. & vlt. Si ſummus.

Idem.

SVMMA.

Si Papa etiam ſcienter excommunicato participat quouis modo, illum per hoc non abſoluit, niſi exprimat ſe hoc velle. Et licet ſcienter ſub titulo dignitatis nominet vel honoret, per hoc illum in dignitate non approbat, nec quidquam ei tribuit noui Iuris.

EXEGESIS.

Senſus horum capitulorum eſt minimè intricatus, neque expoſitione indiget. Circa *vlt. c.* Notat *Panorm.* quòd poſſit aliquem abſoluere per quemcunque actum, modò conſtet illum hoc intendiſſe, quòd vtiq; neceſſe eſt in ordine ad forum externum.

IDEM TITVLVS DE EXCOMMVNICATIONE. XIII. IN EXTRAVAG. IOANNIS XXII.

Cap. Vnicum. Cùm ad ſacroſancta.

SVMMA.

Præſcribitur taxa pro literis Apoſtolicis, iuxta monetam Turonenſium groſſorum, & Romanorum; verùm cùm neque hæc moneta hodie apud nos ſit nota aut in vſu, ſequenda eſt praxis horum temporum, neque in his immorandum.

IDEM TITVLVS IN EXTRAVAG. COMMVNIBVS, DE EXCOMM. X.

Cap. I. Excommunicamus.

Bonifacius VIII.

SVMMA.

Excommunicat Pontifex omnes Clericos & laicos vtriuſque ſexûs, qui pactum fecerint, & aliquid magnum vel paruum promiſerint, vel receperint apertè vel occultè pro aliquâ iuſtitiâ, ſiue gratiâ pro ſe, vel alio obtinendis. Scientes aliquem culpabilem in prædicto, niſi intra triduum Papæ retulerint, vel alicui, per quem ad ipſum fideliter perferatur, ſimili ſententiæ ſubiaceant; quam Pontifex extra mortis articulum ſibi reſeruat, & mandat, vt priùs, quantum dedit, vel recepit, pauperibus integraliter largiatur, & quæ ſic obtinentur, vult eſſe irrita, ſcienter ipſis vtentes ſimili excommunicatione adſtringens.

EXEGESIS.

Excommunicamus &c.) Hæc *Extrauagans* innouata eſt per *Greg. XIII. in Bullâ*, quæ incipit: *Ab ipſo Pontificatûs noſtri principio Romæ Nonis Decemb. Anno 1574.* Quam doctiſſimo Commentario illuſtrauit *Nauarr.* qui inſcribitur *de datis & promiſſis pro iuſtitiâ & gratiâ obtinendâ.* Etſi verò iſte text. non infligat priuationem aut ſuſpenſionem beneficiorum, infligit tamen *Greg. XIII.* in ſuâ Bullâ non non ſolùm beneficiorum, verùm etiam officiorum ſecularium & temporalium ipſo iure incurrendam, vt videre eſt apud *Nauar. l. c. notab. 31. n. 40. & 44.* Vnde patet hanc Extrauag. non eſſe antiquatam, ſed hodiéque obſeruandam.

Aliquod pactum fecerint &c.) Nota I. Non ſufficit ergo, ſi aliquis in animo haberet ſe daturum, & alter

& alter recepturum, vel alter tantùm haberet aoimum dandi, & alter tantùm animum recipiendi, niſi exteriùs in pactum vtrumque deduceant, tunc enim ex ſolâ hac cogitatione, ſine pacto exteriùs completo pœnam hanc oon incurrerent, vt bene *Nauar. Notab. 11. n. 25.*

Nota II. Non ſofficere promiſſionem aut dationem cuiuſvis rei paruæ, ſed debet eſſe tanta, vt præſumatur eſſe apta ad mouendum vel flectendum à recto recipientem, ſecus ſi datio, aut receptio oon credatur tam efficax futura, iuxta eundem *Nauarr. l.c. Boccacium tr. de pactis. p. 3. n. 79.*

Nota III. Solam promiſſionem, eiuſque receptionem ſiue acceptationem, quam t. ſub verbo *receptationis* requirit, ſufficere ad pœnam hancq; incurrendam, vt docet *Nauar. Notab. 8. n. 15.* Debet autem eſſe promiſſio jure naturali aut humano ſub peccato mortali prohibita ante huius textûs promulgationem, niſi enim ex genere ſuo ſit talis, non ſufficiet. Tale pactum & promiſſio foret, ſi fieret illi, quem conſtaret eſſe ineptum, neque ſine damno publico à Pont. id fieri poſſe, aot ſi paciſcentes intenderent vindictam alicuius, v. g. cædem, oppreſſionem innocentis, vel quid ſimile &c. Ratio eſt, quia Excommunicatio oon fertur, niſi propter peccatum aliqood graue &c.

Apud ſedem Apoſtolicam.) Nota hanc decretalem ſolùm procedere de obtineoribus aliquid apud Sedem Apoſtolicam, oon apud aliquem aliom, Principem, Magiſtratom, perſonam. Quin *Clemens VIII. in Bullâ de bono Regimine*, publicatâ 15. Aug. Anno 1592. ad promiſſa & recepta, non tantùm apud ſedem Apoſtolicam, vel Romæ, ſed in quocunque judicio, & Tribunali etiam ſecolari, tam in Curiâ Romanâ quàm extrâ, in quâcunque prooinciâ, ciuitate, aut loco ſtatûs Eccleſiaſtici; ad alios autem ſtatus, Principes, Clericos, neque ipſe Pontifex, oec quiſquam alius hanc Extrauagantem extendunt.

Qui aliquem ſciuerint &c.) *Nauarr. l. c. Notab. 22. n. 37.* ait, ad hanc releuationé non teneri, niſi exiſtentes in Curiâ; quod intelligo de Curiâ Romanâ aut Romæ valde viciná, vnde poſſit res intra triduum perferri Romam. Quod ex locis longè diſſitis fieri non poteſt. Eſt autem hæc excommunicatio Pootifici reſeruatâ; & quæ ſic obtineotur ſunt irrita, pecunia verò ſic promiſſa, ſiue recepta, reſtitui debet pauperibus. Vide plura apud *Barboſ. n. 22. & ſeqq.*

Cap. II. Prouidè.

Idem.

S V M M A.

Propter damna & incommoda ex interdicto emergentia, prohibet Pontifex, ne ſine ſpeciali licentiâ Sedis Apoſtolicæ, ciuitas, villa, vel quiuis alius locus autoritate ordinariâ, vel delegatâ ſupponatur interdicto pro pecuniario debito, ſeu pro cuiuſuis monetæ, vel pecuniæ quantitate, & eam præſertim cauſam, quòd eorum Domini, Magiſtratus, Incolæ &c in ſtatutis terminis, huiuſmodi debitum ſeu quantitatem non ſoluerunt hactenus neque ſoluent &c.

Procedit hæc diſpoſitio ſolùm io generali interdicto iotegræ ciuitatis, non vnius ſolùm Parochiæ. ſi plures ibi ſiot, vt cum aliis ſenoi *Barboſ. hîc n. 5.*

Cap. III. Ad certitudinem.

Clemens V.

S V M M A.

Andronicum Palæologum ſe Imperatorem Græcorum nominantem, & hæreſis ipſorum fautorem, Excommunicatum denuntiat Clemens, omnesq; cum eo ſic manente ſocietatem contrahentes ipſo facto decernit Excommunicatos, & eorum terras Eccleſiaſtico ſupponendas interdicto, eſſeque priuandos bonis, quæ habent ab Eccleſiâ, ac eiuſmodi confœderationes eſſe irritas; facit huc c. ad Apoſtolicæ de ſent. & re jud. in 6.

Cap IV. & vlt. Quia nonnulli.

Idem.

S V M M A.

Excommunicat eos, qui audent impugnare literas Papæ ſuper quibuſcunq; negotiis emanatis. Quaſi videl. poteſtatem ſuam, non in ipſâ electione integrè accipiat, ſed ea à Coronatione dependeat.

TITVLVS XL.

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

Ad Rubricam Tituli.

NOn deſint ſortaſſis, qui duos hos Titulos, initio Iuris Canonici ponendos fuiſſe exiſtiment, ſicut in Grammaticâ pueris ſtatim inioo Nomenclator traditur pro cômuniori vocum latioarum intelligentiâ; Accedunt Regulæ Grammaticales, in addiſcendâ politiori literaturâ perpetuò ob oculos habeodæ & ſequendæ. Verùm io neutro Iure id facere expediebat, aut fieri commodè poterat, quia ſignificatio verborum aut Regulæ Iuris difficilior eſt, quàm vt ad Tironum captum

ptum faciat , & ab incipientibus comprehendi queat.

Abſolutis autem toto Legum & Canonum curſu, eorúmque diſceptatione, interpretatione, deciſione, intellectus verborum in Iudiciis & extra eſt clarior & ſolidior, ac veluti Indicis, ſicuti enarratio Regularum Iuris ſine collectio, loco compendij, vt diximus ibi ad Rubricam. Nunc titulum de verborum ſignificatione , in quem potiora , quæ ad vſum aut praxin ſunt, breuiter percurramus, adiuuantibus nos quoque Principum legibus & conſtitutionibus, ex quibus ſimilis titulus in *fine ff.* collectus eſt.

Cap. I. Innouate.

Hieron. ſuper Oſee.

T E X T U S.

Innouate Nouale. Nouale eſt ager nunc primùm præciſus.

E X E G E S I S.

Nouale &c.) Nota I. Eſt hic text. deſumptus ex *S. Hieron. ſuper Oſee c. 10.* & refertur *in gl. interlineari. l. 30. §. 2.* Nouale *ff. De verb ſignif.* definitur terra præciſa, quæ anno ceſſauit, videl. anno ſuperiori, aratro ſciſſa , verſa , culta , & alternis annis colitur. Ligt ein Jahr vmb das ander in der Brach/ *Innocentius III. cap. Quid per Nouale. inf.* reſcribit prædeceſſores ſuos, cùm piis locis priuilegium de Noualibus conceſſerunt , per *Nouale* intellexiſſe agrum de nouo cultum & redactum , de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuiſſet. Quam acceptionem legibus quoque non adverſari ſentit Pontifex reſpiciens *ad l. vlt. ff. De termino moto*, vbi puniuntur illi, qui ad limitum ſiue finium quæſtiones obſcurandas, ex arbore arbuſtum , aut ex ſiluâ nouale, vel aliquid aliud eiuſmodi faciunt. Non apparet autem , quomodo ex ſiluâ poſſit fieri Nouale, niſi arboribus ſucciſis terra illa redigatur in culturã, ad quod Canones requirunt tempus immemoriale, cuius *d. l. ff.* mentionem non facit, etſi videatur hoc idem innuere, dum eiuſmodi nouale recenter factum judicat pœnâ dignum.

Nota II. Priuilegia non debere nec ſolere concedi in magnum præiudicium Eccleſiarum maximè Parochialium. Nam ſic, vt bene not. *Panorm. n. 7.* Nouale ſecundùm communiorem acceptionem juris ciuilis in hoc cap. indicatam ferè omnes agri eſſent nouales , cùm communiter ceſſent per annum, & ſic nimium præiudicaretur Eccleſiæ Parochiali, ſi vel plures Parochiani aut priuilegiati propter terras nouiter cultas eò confluerent , & decimæ noualium eis remitterentur. Item ſi Priuilegiati caſtrum vel oppidum jam olim vaſtatũ reſtaurarent, & agros ab immemoriali tempore deſertos de nouo colerent, nihil decimarũ remaneret Parocho. Quare merito Pontifex non vult hoc ſenſu priuilegia Noualium intelligi, ſed in tali caſu oporteret priuilegia eiuſmodi Sedis Apoſtolicæ autoritate reuocari, vel reſtringi, vide plura apud *Panorm. in d. c. Quid per Nouale.*

Nota III. Sicut eiuſmodi priuilegium non debet extendi in graue præiudicium aliorum, præſertim eorum, quibus decimæ , vel aliquid æquiualens, de jure diuino & Canonico debentur , vt paſtoribus animarum, ita tamen interpretari illud oportet , vt aliquid operetur in fauorem priuilegiati , neque in damnum eiuſdem cedat. Quare licet terra non ſemper debeat dici noualis quoad culturam , ſed ſemel vel ſæpius culta amittat culturæ nouitatem , eſt tamen perpetuò Noualis quoad decimarum immunitatem juris Religioſis vel aliis conceſſam, vt diſertè ſtatuit Pontifex. *c. vlt. de priuileg. & exceſſ prælatorum* ; ſi enim propter alternantem quouis biennio culturam vno tantùm priuilegium duraret anno , ſumptus in vnam culturam facti facilè decimas vel æquarent, vel ſuperarent , & priuilegium redderetur inutile, aut caducum, cùm tamen priuilegia conueniat eſſe perpetua, vt notat *Panorm. hîc in fine.*

Cap. II. Nam & Rex.

Idem ſuper Daniel. c. 4.

T E X T U S.

Nam & Rex Nabuchodonoſor Pater tuus, id eſt proauus, more ſcripturæ , quæ auos & deinceps patres appellat.

E X E G E S I S.

Concordat *lex Appellatione ff. eod.* vbi dicitur: Appellatione parentis non tantùm parentem , ſed etiam auum & proauum , & deinceps omnes ſuper auos contineri, ſed & matrem, ſed & mater & auia, & proauia. Parentis ergo appellatione omnes in infinitum aſcendentes intelliguntur. *l. 1. & 3. de grad. affin.* olim autem parentes vſque ad tritauum , ſuperiores maiores dicebantur. *l. 4. §. 2. & l. fin. §. Parentes. ff. de gradib.* Sic etiam Nurûs appellatio ad pronurum , & vltra porrigenda eſt *l. Nurus. ff. eod.*

Cap. III. Nam & ego.

Idem in Parabolis c. 4.

S V M M A.

Quare vnigenitum ſe (Salomon) nominat ? fratrem vterinum præceſſiſſe Scriptura teſtatur ? quia ille mox natus ſine nomine, quaſi nunquam eſſet , de vitâ deceſſit.

E X E G E S I S.

Vnigenitus propriè dicitur ille , qui non habet alium fratrem ait *Panorm.* vel ſi habuit , mox deceſſit, quia quoad effectum dicitur non fuiſſe, quod non perſeuerauit.

Cap. IV. Quod dicitur.

Idem, ſuper Matth.

T E X T U S.

Quod dicitur , antequam conuenirent : non ſequitur , vt poſtea conuenerint : ſed ſcriptura , quod factum non ſit, oſtendit.

EXE-

EXEGESIS.

Notat *Panorm.* dictiones negantes actum pro certo tempore non fuiſſe geſtum, non inuoluunt poſtea eſſe; vnde non ſequitur: Maria antequam cum Ioſepho conueniret, inuenta eſt in vtero habẽs de Spiritu S. ergo poſtea conuenerunt. Neque enim ex facto negatiuo, neceſſariò ſequitur aliqua affirmatio.

Cap. V. Ioſeph.

Hieronymus ſuper Matth. ibid.

TEXTUS.

Ioſeph non cognouit Mariam, donec peperit filium ſuum primogenitum. Ex hoc loco peruerſiſſimè quidam ſuſpicantur, & alios filios Mariam habuiſſe, cùm mos diuinarum ſcripturarum ſit, vt primogenitum non vocent, quem fratres ſequuntur, ſed eum, qui primò natus fuit.

EXEGESIS.

Vocnlam *donec*, etſi ſignificet aliquid priùs non factum, non infert tamen, id quod vſque eò factum non eſt, eſſe tũ aut poſtea factũ; quod *Hieron.* ex abſurdo ſenſu, videl. Mariam non ſemper manſiſſe virginem, velut à poſteriori concludit. Neque abhorret à communi vſu loquendi, ſi dicamus, datum fuit brauium primo venienti ad metam, etſi nullus ſecutus fuerit; ſic dici poteſt primogenitus, poſt quem nullus natus eſt; ſic rectè dicitur nulli datum fuit brauium, donec primus metam attigit, etſi vnus ſolùm cucurrerit, nec alius quiſquam brauio donatus fuerit.

Cap. VI. Intelligentia.

Hilarius l. 4. de Trinit.

SVMMA.

Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus.

EXEGESIS.

In verbis interpretandis, conſideranda eſt intentio dicentis, verba enim ſunt inſtituta, vt per illam intentionem noſtram exprimamus, de quo doctè *Nauarr. c. 5. man. n. 38. & in c. Humanæ aures. 22. q. 5. n. 10. &* t c. concordat. *l. In conuentionibus. ff. eod. In conuentionibus*, ait, *contrahentium voluntatem potiùs quàm verba ſpectari placuit, etſi verba impropriè accipienda ſint.* Quod verum eſt, ſi de voluntate certis quibuſdam ſignis conſtet, aliàs verbis aut Scripturæ ſtandum. *l. Cùm precibus. C. De probat.* vide plura apud *Io. Coruin. ad d. l.*

Cap. VII. Nihil.

Auguſtinus ſuper Matth.

TEXTVS.

Nihil obſtat narrandi diuerſitas, vbi eadem dicuntur, maximè cùm quiſque Euangeliſtarum eo ordine credat ſe dicere, quo Deus voluit.

EXEGESIS.

Hæc verba non eruuntur integrè ex *Aug.* ſenſus tamen poteſt haberi, ex *lib. 2. de conſenſu Euangel. c. 12. 21. 28.* quia ordo diuerſus narrandi, non mutat ſubſtantiam rei.

Cap. VIII. Propterea.

Gregorius.

SVMMA.

Si epiſtolam meam ad interpretandum accipere te fortaſſe contigerit: rogo, non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transferri, quia plerumque dum proprietas attenditur, ſenſus veritatis amittitur.

Patet ex dictis, videl. non ſemper judicandum eſſe ex proprietate verborum.

Cap. IX. Quamuis.

Iſidorus.

SVMMA.

Quamuis omnes, qui præſunt, Præpoſiti vocentur, vſus tamen obtinuit, eos vocari Præpoſitos, qui quandam prioratûs curam ſuper alios gerunt.

EXEGESIS.

Si vllà in voce attendendus eſt vſus, id vel maximè opus eſt in nomine Præpoſiti. Sunt enim Præpoſiti in Eccleſiis Collegiatis & Cathedralibus Canonicorum Regularium *S. Aug.* & illorum Cœnobiis, qui ea gubernant; alicubi tamen vocantur Abbates. Idem nomen vſurpant Præpoſiti Eccleſiarum Cathedralium, proximam dignitatẽ poſt Epiſcopalem obtinentes; & olim dum Canonici in communi viuerent, aut Religioſi eſſent, Oeconomiæ & fortaſſis diſciplinæ Religioſæ proximam curam habentes vti Priores clauſtrales in Ordine S. Benedicti. Quin etiam laicos appellari Præpoſitos aduertit Additionator ad *Panorm.* hîc. fa. *c. Ex parte inf. eod.* Certè in Epiſcopatu Auguſtano præfecti redditnum Epiſcopalium, aliqui vocantur Præpoſiti Pröbſt/ nominatim in Algoiâ, vt adeò vſus nominis Præpoſiti per h. t. non ſit ſatis determinatus, ſed hodiéque debeat attendi vſus.

Cap. X. Forus eſt.

Iſidorus in lib. Etymolog.

SVMMA.

Forus eſt exercendarum litium locus à fando dictus, vel à Foroneo Rege, quĩ primus Græcis legem dedit. Conſtat autem forus causâ, lege & judicio. Cauſa à caſu quo venit, dicitur, eſt enim ma-

 teria

teria & origo negotij necdum diſcuſſionis examine patefacta: quæ dum proponitur, cauſa eſt, dum diſcutitur judicium, dum finitur juſtitia. Vocatur autem judicium, quaſi juriſdictio, Iuſtitia autem quaſi juris ſtatus. Iudicium autem priùs inquiſitio vocabatur, vnde & autores judiciorum, præpoſitos, quæſtores, vel quæſitores vocamus. Negotium multa ſignat, modò actum alicuius rei, cuius contrarium eſt otium, modò actionem cauſæ, quod eſt jurgium litis, & dictum eſt negotium, id eſt, ſine otio. Negotium autem in cauſis, negotiatio in commerciis dicitur, vbi aliquid datur, vt maiora lucrentur. Iurgium dicitur, quaſi Iuris garrium, eò quòd hi, qui cauſam dicunt jure diſceptant. Lis autem à contentione limitis priùs nomen ſumpſit, de quâ Virgilius, Lines erat poſitus litem vt diſcerneret agris. *Cauſa aut argumento, aut probatione conſtat. Argumentum nunquam teſtibus, nunquam tabulis dat probationem, ſed ſolâ inueſtigatione inuenit veritatem, vnde dictum eſt argumentum, argutè inuentum. Probatio autem teſtibus & fide tabularum conſtat. In omni quoque negotio hæ perſonæ quæruntur: Iudex, accuſator, reus & tres teſtes. Iudex dictus, quaſi jus dicens populo, ſiue quòd jure diſceptet. Iure autem diſceptare eſt juſtè judicare. Non eſt ergo Iudex, ſi non eſt in eo juſtitia. Accuſator vocatus eſt quaſi Cauſator, quia ad cauſam vocat eum, quem appellat. Reus à re, quæ petitur, nuncupatur, quia quamuis ſceleris conſcius non ſit, reus tamen dicitur, quamdiu in judicium pro re aliquâ petitur. Teſtes antiquitus ſuperſtites dicebantur, eo quòd ſuper cauſæ ſtatu proferebantur, nunc parte ablatâ nominis, teſtes vocantur. Teſtes autem conſiderantur conditione, naturâ, & vitâ. Conditione, ſi liber non ſeruus, nam ſæpe ſeruus metu dominantis teſtimonium ſupprimit veritatis. Naturâ, ſi vir, non femina, nam varium & mutabile teſtimonium ſemper femina producit. Vita, ſi innocens, & integer actu, nam ſi vita bona defuerit, fide carebit, non enim poteſt juſtitia cum ſcelerato homine habere commercium.*

E X E G E S I S.

Continet h. c. facilem vocum aliquarum præſertim in judiciis frequentari ſolitarum Etymologiam, circa quam difficultas non occurrit alicuius momenti, ideóque in his explicandis noſtri DD. non hærent, etſi conducat legiſſe, & communem vſum ſequi.

Cap. XI. Pactum.

Idem.

S V M M A.

Pactum dicitur inter partes ex pace conueniens ſcriptura legibus ac moribus comprobata: dictum pactum, quaſi ex pace factum.

Vide, quæ diximus *L. 1. ad tit. de pactis.*

Cap. XII. Ius dictum eſt.

Idem.

S V M M A.

Ius dictum eſt à Iure poſſidendi, hoc enim jure poſſidetur, quod juſtè: hoc juſtè, quod benè. Quod autem malè poſſidetur, alienum eſt; malè autem poſſidet, qui vel malè ſuis vtitur, vel aliena præſumit.

E X E G E S I S.

Nota hîc jus non definiri ab *Iſidoro*, vt eſt nomen Generale, ſed prout applicatur certæ rei, ſuper quâ jus prætenditur, ſic enim dicitur à Iure poſſidendi. Si autem jus accipiatur generaliter, ſic dicitur à Iuſtitiâ, & eſt ars æqui & boni, cuius ſunt multæ ſpecies, vt jus naturale, jus gentium, jus ciuile &c.

Cap. XIII. Cauſa.

Paſchalis, Canonicis S. Martini.

S V M M A.

Primitiæ, decimæ, oblationes in ſolis Eccleſiarum bonis præcipuè numerentur. Oblationes verò dicimus, quæcunq; de propriis & licitis rebus Eccleſiæ offeruntur. Quas quicunque ſeculari poteſtate obtinet, imò qui accipit & tradit, raptor & ſacrilegus judicatur.

E X E G E S I S.

Etſi generatim dicatur oblatio, quidquid offertur Eccleſiæ, ſtrictè tamen ſecundùm communem vſum loquendi, ita vocatur, quod Sacerdoti offertur in Miſſâ, diebus Dominicis & aliis præcipuis feſtiuitatibus, quod eſſe obligationis, cenſet *Hoſt.* & poſſe admitti, ſi Parochus indigeret putat *Panorm.* pro complendâ videl. illius neceſſariâ aut congruâ ſuſtentatione, rectè tamen addit hoc relinquendum conſuetudini, cùm præſertim de hoc non ſit textus in jure expreſſus.

Cap. XIV. Quæſiuit.

Alexander III.

S V M M A.

Sacerdos vno præſente Clerico, & etiam ſolus poteſt infirmum vngere. Feſtum B. Matthiæ Vigilia catenus præcedat, vt nec pro Biſſexto, nec pro quolibet alio modo, inter ſe, & ſolemnitatem aliam diem admittat, in quâ vtique vigiliâ (niſi venerit in Dominicâ) jeiunium celebretur, feſtum autem ſiue fiat in die præcedente, ſiue in ſequente (qui duo quaſi pro vno reputantur) nullus error, ſed conſuetudo Eccleſiæ teneatur.

EXE-

EXEGESIS.

Nota I. Solos Sacerdotes propriè dictos eſſe miniſtros Extremæ Vnctionis definiuit *Conc. Trid. ſeſſ. 18. cap. 3. & can. 4.* hóſque per Presbyteros ad vngendum infirmum adducendos à *S. Iacobo c. 3.* vbi de hoc Sacramento agit, intelligi, non autem ætate ſeniores. Etſi verò hoc Sacramentum ab vno ſolo Sacerdote poſſit adminiſtrari; vrgente tamen neceſſitate, poſſe id etiam fieri à pluribus rectè notat *gloſſ.* modò vnuſquiſque vngat independenter ab alio aliquam partem.

Nota II. In explicandâ Biſſexti naturâ concordare cum *h. t. l. Biſſextum. ff. eod.* dum biduum illud pro vno die habet, eúmque ſexto Calendas Martij natum cenſet, ſiue primo, ſiue ſecundo die natus ſit in anno biſſextili, etſi in anno communi priorem diem ſibi Natalem habere debeat.

Nota III. Ex *Panorm. n. 4.* Si ſtatuatur annus pro termino alicuius actionis, tractatus, executionis, tunc per annum intelligi 365. dies etiam in Biſſexto, ſi autem ſtatuatur per numerum dierum, tunc non poſſe dies duos poſtremos Februarij computari pro vno, ſi incidat biſſextus, quia in veritate plures dies ſunt. Qualis terminus ſi ſtatuatur in odioſis, vt ſi per omnes dies Februarij prohibeatur quis ab ingreſſu Eccleſiæ, etiam die intercalari in anno biſexto debebit abſtinere; contra in fauorabilibus, poterit iuxta gl. frui computatione duorum dierum pro vno, vt duo vltimi dies in biſſexto qui vocantur irregulares, habeantur pro vno ratione Nouitiatûs finiendi, & Profeſſionis factæ vel faciendæ, de quo vide *Rodriq. to. 3. Regul. q. 15. n. 5.*

Cap. XV. In his.

Cæleſtinus III.

SVMMA.

Cùm in quâdam controuerſiâ inter Magiſtrum M. & quoſdam conuerſos hoſpitalarios definiendâ Archiepiſcopus Mediolanenſis poſt cauſæ cognitionem in prolatione ſententiæ non fuiſſet vſus his verbis: talem partem condemno, vel talem partem abſoluo, ſed ita pronuntiâſſet: Ita ſtatuo & præcipio, attēdens Pontifex verbum ſtatuo, *rem perfectam ſignificat, quódque cum effectu, non verbotenus accipi debeat, item, quia ſecundùm Gregorium, quod præcipitur imperatur, & quod imperatur, neceſſe eſt fieri, & aliquando, ſi non fiat, pœnam habet, neque verba conſideranda ſunt, ſed voluntas, definit Pontifex, verba Archiepiſcopi tali formâ prolata perpetuò valitura ſententiæ firmitatem obtinere.*

EXEGESIS.

Quòd ſententia definitiua continere debeat abſolutionem, vel condemnationem habemus. *2. q. 6. c. Ei qui. ff. definitiua; item l. Omn. judicum. C. De ſent. & interloc.* Quare cùm verbo *abſoluo*, vel *condemno* Archiepiſcopus nō eſſet vſus, ſed verbo *ſtatuo*, dubitabatur, an ſentētia illius eſſet firma. Reſpondet Pontifex eſſe firmam & perpetuam, ſufficere enim æquipollentia; *ſtatuere* enim ſignificat mandatum perfectum, eóque ipſo violatores condemnat ad culpam & ſubinde etiam ad pœnam. Neque enim attendi debet nuda verborum proprietas, ſed mens & voluntas ſtatuentis. Notat tamen *Panorm.* hîc, hanc interpretationem intelligi debere de ſententiâ quæ fit judicialiter partibus præſentibus, quæ declaratio Pontificis eſt generalis pro Iudicijs.

Cap. XVI. Olim.

Innocentius III. Patriarchæ Gradenſi.

SVMMA.

Cùm Pontifex antehac Patriarchæ Gradenſi mandauiſſet, vt ſi Canonici Paduani Magiſtro G. Canonico Paduano, præbendam quæ tantum reſidentibus de communi confertur, ſicut vni ex aliis ex communibus prouentibus, & manualia beneficia non conferrent, eos ad id cenſuris compelleret: aliqui verò contra mentem Pontificis id mandatum interpretarentur: Reſcribit Pontifex, cùm beneficia Principum ſint interpretanda largiſſimè, ſe ita intelligere, vt præbendam, quæ in victu & veſtitu ex communi confertur, M. G. plenè ſicut vni ex aliis reſidentibus conferant.

EXEGESIS.

Nota I. Canonicos Paduanos, mandatum Pontificis malitiosè interpretatos, de præbendâ M. G. ſolùm conferendâ, ſicut vni ex reſidentibus, ſi reſideret, non item, ſi non reſideret; huc enim mentem Pontificis non extendi, quod ipſe refutans reſcribit ſe iſtud priuilegium etiam non reſidenti conferre voluiſſe, quod Canonici Paduani ex illâ communi Regulâ, de beneficiis Principum largiſſimè explicandis colligere poterant ac debebant, ſi præſertim in ſeruitio Papæ, aut Epiſcopi erat occupatus. Regulam autē illam explicauimus ad *Rubr. de priuil.*

Nota II. Ex *Panorm.* in Eccleſiâ Paduanâ (ſicut etiam aliis) non fuiſſe olim præbendas diſtinctas, ſicut hodie, ſed ex communibus redditibus cuilibet Canonicorum certam portionem datam fuiſſe pro veſtitu, & victu, certos item panes, & menſuras vini; & fortè vltra hæc erant etiam diſtributiones pro intereſſentibus diuinis vt in *c. Vnico. de cler. non reſident.* Hæc autem dicebantur beneficia manualia, quia manu dabantur & accipiebantur.

Cap. XVII. Cùm in partibus.

Idem, Epiſcopo Colubrienſi, & aliis Epiſcopis in regno Galliæ conſtitutis.

SVMMA.

Cùm dubitaretur, quod interdictum Generale

eſſet, vel particulare, & priuilegiati dicerent interdictum terræ generale dumtaxat eſſe, cùm regnum, aut prouincia tota interdicto ſubijcitur: Reſpondit Pontifex, cùm in priuilegiis de regno vel prouincia expreſſè nihil dicatur, ſe nomine terræ, non ſolum regnum vel prouincam intelligi velle, verùm etiam villam & caſtrum, & in his locum habere, quod de Generali dicitur interdicto.

EXEGESIS.

Nota ex *Panorm. hic n. 1.* qoòd particulare interdictum dicitur, quando vna Eccleſia, vel plures Eccleſiæ ſpecificè, & noo ſub nomine vniuerſitatis interdicuntur. Generale verò eſt, quando vniuerſitas voius loci interdicitur, ſiue paruus, ſiue magnus, vt eſt villa, ſiue caſtrum. Et eſt ratio, quia ſi io villa, non eſſet niſi vna Eccleſia, eſt tamen apta, vt ſint plures Eccleſiæ, ſeu potiùs plures homines, qui frequentent plures Eccleſias. Habemus ergo de nomine interdicti claram & obſeruandam Pontificis ſententiam.

Cap. XVIII. Cùm tibi.

Idem, Altiſiodorenſi Epiſcopo.

SVMMA.

Conſultus Pontifex ab hoc Epiſcopo, (cui Sed. Apoſt. ordinationem rerum Clericorum ab inteſtato decedentium commiſerat) an nomine Clericorum etiam Canonici comprehendantur? Reſpondet appellatione Clericorum non ſolùm alios ſed etiam Canonicos comprehendi.

EXEGESIS.

Limitant tamen paſſim omoes hunc textum, quòd Canonici clericorum nomine veniant, quoad ſacros ordines, honeſtatem vitæ, priuilegiom fori & Canonis, præcepta aliáque toti ordini Clericorum commonia, non item in dignitate, aliíſque ſpecialibus prærogatiuis.

Cap. XIX. Cùm clerici.

Idem, Præpoſito & Capitulo Placentino.

SVMMA.

Conſultus Pontifex quid in juramento obedientiæ, quod Eccleſiæ Placentinæ à Clericis præſtatur, nomine Eccleſiæ intelligatur: Reſcribit, non intelligi totius diæceſis Clerum, etſi Capitulum intelligatur Eccleſiæ Cathedralis. Is tamen qui præſtat tale juramentum, Epiſcopo principaliter tanquam capiti obligatur.

EXEGESIS.

Nota I. Ex *Panorm.* poſſe eiuſmodi juramentum per ſtatutum induci; etſi verò jurans ſit toti capitulo obligatus, oon tamen eſt obligatus diſtributiuè, ſiue diuiſim ſingulis, ſed collectiuè omnibus, vt communitati.

Nota II. Si Epiſcopus mandet contraria capitulo, potiùs obediendom eſſe Epiſcopo, cui ſpecialiter eſt obligatus tanquam capiti.

Cap. XX. Quærenti.

Idem, Priori S. Fridiani Lucan.

SVMMA.

Quærenti, quid per Cenſuram Eccleſiaſticam intelligatur, cùm clauſula hac literis à Apoſtolicis apponitur. Reſpondet Pontifex per eam non ſolùm interdicti, ſed ſuſpenſionis & excommunicationis ſententiam valere intelligi, niſi judex diſcretus rerum & perſonarum circumſtantiis indagatis ferat, quam magis viderit expedire.

EXEGESIS.

Nota I. Ex *Panorm.* Quòd Excommunicatio ſoſpenſio & Interdictum in multis à pari procedant, in eo præſertim, quòd ſint medicinales & ferantur medicinæ causâ, juxta *c. Is qui. de ſent. excomm. in 6.* ideóque comprehenduntur omnia ſub oomine cenſuræ Eccleſiaſticæ.

Nota II. Ex eod. Quòd Iudex habens poteſtatem imponendi diuerſas pœnas, debet imponere eam, quæ magis timetur, quod procedit de valde pertinacibus; nam vbi pertioacia magna non eſt, præſtat inchoare à mitioribus, & ſi oon proficiat, minari duriora, & denique ioferre.

Nota III. Etſi in omoibus ferè delegationibus, apponatur hæc clauſula, vt *contradictores compeſcantur per cenſuram Eccleſiaſticam*, poſſe tamen delegatum ſi alia pœna io jure non expreſſa ſit, procedere ad alias jure oon expreſſas & arbitrarias *arg. in c. De cauſis. de off. deleg. & l. Vnica. ff. De his qui ius dicenti non obtemp.* non virtute clauſulæ, ſed delegationis, cuius poteſtatem oon debere reſtringi per clauſulam, ait *Panorm. n. 4.* non compellitur igitur adhibere cenſuram, niſi in quantum vult.

Cap. XXI. Quid per nouale.

Idem, Cæſar Auguſt. Epiſcopo.

SVMMA.

Licet quidam dixerint Nouale eſſe terram præciſam, quæ anno ceſſat: aliis aſſerentibus, quòd ex ſilua, quæ arboribus extirpatis ad cultũ redigitur, Nouale fiat, quod vtrumque legibus ciuilibus conforme eſt. De quo conſultus Pontifex reſcribit, prædeceſſorum intentionem fuiſſe, cùm piis locis Indulgentiam de Noualibus conceſſerunt, vt Nouale intellexerint agrum de nouo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuiſſet. Neque de quolibet Nouali indulgentia conceſſa eſt, niſi cuius decimam Religioſi poſſunt abſque graui detrimento parœcialis

racialis Eccleſiæ detinere, cùm talis ſit ſæpe locus incultus, de quo magnos decimarum prouentus percipit Parochia.

EXEGESIS.

Hnc cap. explicatum eſt per dicta ex *c. 1. hoc tit.* Vbi bene explicauimus cauſas, quare, ſi ſequeremur definitionem Iuris ciuilis, id cederet in præiudicium priuilegiatorum.

Cap. XXII Venerabili.

Idem, Abbati F. & P. Monachis Alcobaciæ.

SVMMA.

Cùm Prior de Agrariis Epiſcopo Colubrienſi Obedientiam denegaret, obtentu cuiuſdam priuilegij quo jubebatur obedientiam deferre Eccleſiæ matrici, per quam ipſe intelligebat Romanam, non Colubrienſem. Iuſſit Pontifex illum ad obediendum dicto Epiſcopo compelli, priuilegio ſubreptitio non obſtante.

EXEGESIS.

Patet hinc per Eccleſiam matricem, Cathedralem intelligi, quod tamen non eſt indiſtinctè verum. Communiùs videtur intelligi Eccleſia Baptiſmalis, ſiue Parochialis, vt conſtat ex vſu loquendi. Quando autem apponitur *ſaluo jure Eccleſiæ matricis*, putat *Panorm.* intelligi Cathedralem; ſed attendi debet materia ſubiecta. Hîc Pontifex id ſolùm declarat, per matricem nō intelligi Eccleſiam Romanam, quo tamen nomine & ſenſu appellatur. *c. Vn. de ſerut. mater, ſiue matris* (quaſi omnium fidelium mater, neque enim vox *matris* in illo Canone reperitur) cùm dicit Archidiaconus aſſiſtens: *Poſtulat S. Mater Eccleſia &c.*

Cap. XXIII. Ex parte.

Idem, Abbati S. Genoueſæ, Decano & Cancellario Pariſienſi &c.

SVMMA.

Cùm Comitiſſa Bleſenſis quereretur latronem quendam, de quo juſtitia facta fuerat, per Capitulum Carnotenſe fuiſſe requiſitum, quod in terrâ ſuâ captum fuiſſe dicerent. Verùm Comitiſſa de parendo Iuri cautionem offerente, nihilominus terram eius fecerunt interdicto ſupponi, nolentes relaxari ante emendā perſolutam, obtendentes priuilegiū, quòd nemini liceat excommunicatos, vel nominatim interdictos pro Canonicis Carnotenſibus ſine congruâ ſatisfactione abſoluere. Pontifex verò diſtinguendum putat, verùm in aliquem ſit pro lata ſententia propter contumaciam tantùm nolentis comparere in judicio, vel etiam pro offenſâ, ſi juſſus noluit ſe emendare. In primo caſu ſatisfit, ſi ſufficiens cautio ſtandi juri detur. In ſecundo, ſi offenſa eſt manifeſta, non congruè ſatisfit, niſi ſufficiens præcedat emenda; ſi verò dubia eſt offenſa, ſufficit ad relaxandam ſententiam, ſi parendi mandato Eccleſiæ ſatisfactio præbeatur.

EXEGESIS.

Notat *Panorm.* duas eſſe partes priuilegij, quod Carnotenſes obtēndebant. Prima erat gratiæ, quòd Capitulum poterat excommunicare & interdicere in cauſâ propriâ. Secundum, quòd nemo poterat abſoluere ſuâ gratiâ excommunicatum aut interdictum, niſi congruâ ſatisfactione præmiſsâ, quod eſt juris communis.

Nota II. Satisfactionem congruam, eſſe pignoratitiā vel fideiuſſoriam, vel juratoriam. Si pro parte fiſci debitâ non poſſit quis ſatisfacere ſoluendo, debet fieri commutatio in pœnam corporalem *ait Panorm.* allegans plures leges ciuiles.

Cap. XXIV.

Idem, Comitiſſæ Bleſenſi.

SVMMA.

Cùm Carnotenſes illam offenſam dicerent eſſe manifeſtam in caſu prioris Capituli, (de quo Comitiſſa querebatur) quæ nec judici, neq; alij, ſed quæ ſibi tantummodo manifeſta videatur: reſcribit Pontifex ſe offenſam illam intelligere manifeſtam, quæ vel per Confeſſionem, vel per probationem legitimè nota fuerit, vel euidentia rei, quæ nullâ poſſit tergiuerſatione celari.

EXEGESIS.

Capitulum hoc ita planum eſt, vt difficultatis hîc examinandæ habeat nihil; ſed pertineat ad materiam *de confeſſis & probationibus.* Aduerte tamen 1. Manifeſtum quandóque accipi pro notorio, ita ſumitur hîc, dum offenſam manifeſtam explicat Pontifex; prout verò diſtinguitur à notorio, dicitur manifeſtum, quidquid probari poteſt, licet non conſtet per confeſſionem, vel probationem plenam, aut euidentiam facti. Vbi autem ſimpliciter fit mentio manifeſti, vtrùm accipiatur pro manifeſto per quamcunque probationem, an pro notorio ex aliquâ trium cauſarum à Pontifice allatarum, diſcerni debet ex materiâ ſubiectâ, vnde omnia vocabula recipiunt interpretationem ſuam, vt not. *Panorm. in c. Rogo. &c. q. 3. & in Clem. Exiui. de verb. ſignif.* addens multum etiam attendi debere vſum loquendi, in dubio autem accipi debere propriè. *l. Non aliter. ff. De leg. 3. accipi. & c. fin. eod.* 2. Aduerte, quòd probatio in jure ſiue judicio facta reddit rem notoriam, pro quo iſtum textum quotidie allegari, ait *Panorm.* illúdque tenet ſolùm procedere, quando eſt in cauſâ concluſum, quod inducit notoriam præſumptionem juris per probationem, non autem præſumptionem reuocationis. Sed licet præſumatur pro judice, quòd rectè judicauerit, & dixerit manifeſtum, ſi non fuerit appellatum, tamen veritate inſpectâ non poteſt dici manifeſtum prout dicitur *in textu & gloſſ. fin.* dum arguit per ſententiam (intellige plenè) fieri manifeſtum, quod recipit *Panorm.*

Cap.

Cap. XXV. Abbati.

Idem, Epiſcopo & Cantori Atrebatenſi.

S V M M A.

Cùm Abbate S. Siluani Alciatenſis mortuo ex eâdem Eccleſiâ elegiſſent Abbatem & confirmationem à Pontifice peterent, Monaſterium S. Bertini propoſuit, quòd ſecundùm conſuetudinem & priuilegia Abbates Alciatenſes, deberent ex Monaſterio S. Bertini ſemper aſſumi: Pontifex teſtibus auditis inuenit, à 40. annis id obſeruatum; eámq. ob cauſam Guarinum ex Alciato electum, debuiſſe apud S. Bertinum profiteri, & aliquantum ibi morari; Idem ex priuilegiis Calixti & Paſchalis apparebat. Reſpondentibus verò Alciatenſibus, nullam conſuetudinem in contradictorio judicio fuiſſe introductam, nec de tempore præterito legitimè probatam, Paſchalem enim Papam ſubrogationem S. Siluani Bertinenſibus pacis causâ conceſſiſſe, neque ſibi præiudicâſſe.

Contra quod reſponſum fuit, determinationem de more præteriti temporis & cauſalem & conditionalem eſſe poſſe, & tam ad perſonale quàm imperſonale referri. Si enim imperſonale verbum determinet, ſenſus conditionalis eſt: Concedimus ſubrogationem S. Siluani &c. ſecundùm præteriti temporis morem, id eſt, ſi mos præteriti temporis ſemper ita fuerit &c. Si verò verbum determinet perſonale, cauſalis ſenſus eſt. Concedimus ſecundùm præteriti temporis morem, id eſt, quia mos præteriti temporis ſic obtinuit, diſpoſitionem &c. Qui ſenſus rectior & priuilegio aptior, quod debet eſſe manifeſtum, & aliquid ſpecialiter indulgere, vt res valere potiùs poſſit, quàm perire. Maximè cùm Paſchalis Calixti proximus ſucceſſor determinationem illam prorſus mutauerit, decernens ſubrogationem ipſius Abbatis S. Siluani, non aliunde, quàm de Monaſterio S. Bertini faciendam. Quibus auditis Pontifex Monaſterio S. Bertini cauſam adiudicauit, donec viguerit ibidem Regularis obſeruantia.

EXEGESIS.

Quæ in hoc textu ex occaſione inſeruntur de electione, conſuetudine &c. propriis locis determinata & explicata ſunt. Hic præcipuè ſpectatur, vt priuilegia ſint clara, & aliquid operentur vltra Ius commune, & res potiùs valeat quàm pereat. Quòd dicitur de verbo perſonali & imperſonali, gl. quidem conatur explicare, ſed non tollit obſcuritatem verborum, & ſufficit de re conſtare.

Cap. XXVI. Super.

Idem, Comiti Toloſano.

S V M M A.

Conſultus Pontifex à Comite Toloſano, qui ſint dicendi hæretici manifeſti, reſpondet illos eſſe, qui contra Catholicam fidem publicè prædicant, aut profitentur ſeu defendunt eorum errores: vel qui coram Prælatis ſuis, vel conuicti ſunt, vel confeſſi, vel ab eis ſententionaliter condemnati ſunt ſuper hæreticâ prauitate, quorum bona propria confiſcantur, & ipſi iuxta ſanctiones legitimas puniuntur.

Cùm eidem Comiti Legatus interdixiſſet autor. Apoſt pedagia, ſalmaria, guidagia, reſpondit Comiti Pontifex ea eſſe interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Concilij Lateranenſis largitione conceſſa, vel ex antiquâ conſuetudine, à tempore cuius non extat memoria introducta. Cùm autem Legatus mandârit, vt Comes de ſe conquerentibus ſecundùm ſuum, vel alterius Iudicis arbitrium juſtitiam exhiberet, ſic Pontifex intelligit: vt in omni causâ, quæ ratione perſonarum, vel rerum ad Eccleſiaſticum forum pertinet, nec ſuper vniuerſis Capitulis, quæ pro Pace ſeruandâ ſunt per dictum Legatum ſtatuta, vel autoritate Apoſtolicâ ſtatuenda; item viduis pupillis, orphanis, & perſonis miſerabilibus tenearis in judicio Eccleſiaſtico reſpondere.

EXEGESIS.

Comes iſte ſuper tribus Pontificem conſuluit. 1. Super hæreticis manifeſtis, pro quibus dignoſcendis argumenta dedit præcipua, ad quæ alia poſſunt reuocari. 2. De guidagiis, pedagiis & ſalinariis interdictis, qualia ſunt ſine conſenſu Imp. Regis (aut Principis regalia habentis, & non à tempore immemoriali, cuius initij non eſt memoria, ſed recentiùs inducta, quæ ibidem prohibentur, de quo *vide Nau. c. 27. man. n. 61.* 3. Super cauſis ad forum Eccleſiaſticum ſpectantibus, quas Pontifex ſummatim recenſet, hodie verò à Principibus ita hæc negliguntur paſſim, imò contemnuntur, ac ſi Principes & magnates Chriſtiani non eſſent, neq; Ius Canonicum ad illos ſpectaret. Etſi verò hæc tria non ſint connexa, videtur tamen Pontificem Comes iſte vnis literis conſuluiſſe ſuper his; quorum explicatio aliò ſpectat & partim illâ non eget.

Cap XXVII. Nouimus.

Idem, Epiſcopo Pariſienſi.

S V M M A.

Degradatio, cùm degradatus à foro Eccleſiaſtico proiiciatur, celebranda eſt ſeculari poteſtate præſente, & pronunciandum, vt in ſuum forum recipiat eundem. Et ſic intelligitur tradi Curiæ ſeculari: pro quo tamen Eccleſia debet efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum ſententiam circa eum moderetur.

EXE-

EXEGESIS.

Videtur ante hanc decretalem duplex fuiſſe ſententia de degradatione. 1. Degradatum eo quòd eijcitur de foro Eccleſiæ: per conſequentiam tradi foro ſeculari. 2. Opus eſſe traditione ſaltem verbali, idque ſignificandum poteſtati ſeculari præſenti. Quod poſterius tenuit & obſeruari voluit iſte Pontifex. Non tamen deber tradi realiter, ne videatur Eccleſia conſentire effuſioni ſanguinis. Errat verò *Panorm. n. 7.* cùm poſt hanc decretalem ſcribit, nec verbaliter quidem tradi debere, neque pro ipſo Eccleſiam intercedere ſeriò, quod vtrumque repugnat verbis Pontificis. Neque enim repugnat manſuetudini Eccleſiaſticæ dicere, degradatum eiectum foro Eccleſiæ relinqui foro ipſorum; Neque deſunt aliæ pœnæ præter pœnam mortis, vt non poſſit Eccleſia hanc ſeriò deprecari. Addit denique Pontifex §. huc non ſpectantem, de falſario, quem capi mandauerat & conſulit Epiſcopo, vt ipſum incarcerem perpetuum includat, pane doloris, & aquâ anguſtiæ ſuſtentandum, vt commiſſa defluat, & flenda vlteriùs non committat. Quæ clara ſunt.

Cap. XXVIII. Dilecto.

Honorius III. Archiepiſcopo Turonenſi.

SVMMA.

Quia Archiepiſcopo iſto pro causâ neceſſariâ abſente, poſſeſſio ipſi tradita, cuſtodiæ causâ, reſtitui parti aduerſa non potuit, indulſit Pontifex, vt lapſus temporis ipſi pro recuperandâ poſſeſſione nō obſiſteret. Cùm verò Pontifex intellexiſſet, ante conceſſionem ipſius factam, effluxiſſe, tantum temporis, quantum Epiſcopo ad veram poſſeſſionem ſufficeret: Autoritate Apoſt. declarat intentionis ſuæ non eſſe jus Archiepiſcopo competens poſt reditum perimere. Sibi enim partem aduerſam imputare poſſe, ſi negligens fuerit in juſtitiâ ſuâ proſequendâ, cum abſentia ſuæ causâ ceſſante, conueniendi ipſum habuerit facultatem.

EXEGESIS.

Notum eſt ex jure t. *de eo qui mittitur in poſſeſſionem rei ſeruandæ causâ*, niſi intra annum pars aduerſa ſtandi juri præſtiterit cautionem, cedere poſſeſſione penitus cogatur; petitorio tamen ſaluo. Cùm ergo Epiſcopus Turonenſis, cui Pontifex reſcribit, ex neceſſariâ causâ abiturus Indulgentiam petiit, vt ne abſentia juri poſſeſſionis recuperandæ officeret, idémque procurator aduerſa partis (Venetorum, vt dicit *Panorm.* in caſu) poſtulâſſet, vtrique quidem Pontifex conceſſit, quod petebant; juri autem Epiſcopi per Indulgentiam Venetis conceſſam præiudicari noluit, quod ex poſſeſſione præteritâ illi, competebat, quia ante ipſius abitum, vel poſt eiuſdem (imò & ante & poſt fortaſſis) reditum annus integer effluxit, quo cautionem ſtandi juri Veneti non obtulerunt, cùm facilis conuentionis eſſet Epiſcopus; ideóque illi, non Venetis poſſeſſionem Pontifex adjudicauit.

Cap. XXIX Cùm inter.

Idem, Priori & Clericis SS. Ioannis & Pauli Tudertinis.

SVMMA.

Cùm aliqui multa quæ Eccleſiis, in Miſſa, vel extra, & in templo, vel extra, offerri ſolent, oblationum nomine negarent contineri, mandat Pontifex de omnibus prædictis (quæ priùs ſingillatim recenſentur) & aliis oblationibus, quocunque nomine ad Eccleſiam peruenerint, ſine diminutione aliquâ, tertiam partem perſoluere illis clericis, qui ſuper his cum aliis controuertebant.

Clara eſt Pontificis deciſio, cui non oportet immorari.

Cap. XXX. Ex parte Veſtrâ.

Idem, Epiſcopo F. P. Bertrandi.

SVMMA.

Cùm Canonici Areticenſes ſententiam Papæ prædeceſſoris ſuper molendino de Calio totam rurſus in dubium vocarent dicentes ſic intelligendam, ne Canonica (id eſt, Eccleſia Cathedralis) Monaſterium impediat in molendino reædificando: ſecundùm eum ſtatum, in quo fuit tempore litis motæ per jactum lapilli nouum opus denunciando. Monachis contrà aſſerentibus, litem primum fuiſſe motam per litem ſuper eâ re vtrinque conteſtatam: ſecundum quos tempus motæ litis Pontifex cōtra Canonicos interpretatus eſt.

EXEGESIS.

Etſi Canones non cenſeant litem moueri, niſi per illius conteſtationem. c. *Relatum. de off. deleg.* tunc enim lis dicitur cœpta, & perpetuatur Iuriſdictio per ſolam citationem; leges tamen generaliter accipiunt litem conteſtatam, etiam pro diſcordia ſine controuerſiâ præcedente *arg. l. de reſtit. ſpol.* Quæ verò pertinent ad *Nuntiation. noui operis*, vide in proprio tit.

Cap. XXXI. Ex parte veſtrâ.

Idem, Prælatis Vniuerſitatis Francigenarum Conſtantinopoli.

SVMMA.

Cùm Patriarcha Conſtantinopolitanus obtentu cuiuſdam Conſtitutionis à Legatis Apoſtolicis factæ de quibuſdam, quæ aliis Prælatis earumque Eccleſiis legabantur à decedentibus, tertiam partem exigeret; legati verò interpretarentur, ſe non intellexiſſe, quod de his, quæ in ornamentis Eccleſiaſticis, vel ad fabricam Eccleſiæ reparatione indigentis aut Eccleſia

luminaria, nec non de his, quæ pro anniuerſario, ſeptimo, triceſimo ac viceſimo faciẽdis, vel de his, quæ perſonis ſpecialiter, (niſi fiat Eccleſiæ ratione) à quocunque legentur, aliqua deberet ſolui portio Eccleſiæ (Patriarchali) ſeu Cathedrali: Pontifex hanc interpretionem ratam habuit, & obſeruari præcepit.

EXEGESIS.

Concernit hoc c. Prælatos Gallorum, qui eo tempore, quo Chriſtiani receperant Palæſtinam, erant Conſtantinopoli, & in illis partibus.

Cap. XXXII. Tua Nobis.

Idem, Epiſcopo Tulonenſi.

SVMMA.

Cùm Pontifex huic Epiſcopo pro releuatione oneris debitorum, conceſſiſſet, vt fructus beneficiorum, quæ interim vacare cõtigerit, liceret biennio retinere, & quidam aſſererent præbendas & majora beneficia nequaquam beneficiorum nomine contineri: Reſcribit Pontifex in hoc caſu præbendas ac alia beneficia generali beneficiorum nomine contineri.

EXEGESIS.

Cauſa iuuandi pauperem Epiſcopum debitis præſertim non ab ipſo, contractis, ſed ab anteceſſoribus aut ob cauſam neceſſariam, eſt valde juſta & fauorabilis, ideóque meritò Pontifex noluit illam coſtringi.

Cap XXXIII. & vlt. Tranſmiſſæ.

Gregorius IX. Decano & Sacriſtæ Engoliſmenſi.

SVMMA.

Cùm Epiſcopus & Capitulum Xantonenſe, ſignificâſſent, quòd inſtitutus 40. Canonicorum numerus non poſſit obſeruari propter inſufficientiam facultatum Eccleſiæ: Pontifex verò mandâſſet, vt Canonicorum & Præbendarum numerum Legati moderarentur, eámque moderationem ſtatuerent firmiter obſeruari, Legati verò reperiſſent facultates adeò excreuiſſe, vt abſque mutilatione præbendarum maior poſſet haberi numerus: ideóque quærerent, an per verbum moderationis literis Apoſtolicis inſertum, numerum augmentare vel minuere deberent? Reſcripſit Pontifex, ſi veteres non ſint minutæ præbendæ, cum moderatio locum non habeat, vt numerum dimittant in eodem ſtatu, & in Eccleſiæ vtilitatem conuertant augmentum.

EXEGESIS.

Moderari, vt ait *gl. eſt minuere, quod inducit grauamen*, & reducere ad æquitatem, quod pluribus exemplis confirmat gl. ex jure ſumptis; quia verò propter veteres querelas non ſunt minutæ præbendæ, & propter eaſdem neque nunc expediebat illas minuere, Pontifex vult augmentum à legatis repertum in aliam Eccleſiæ vtilitatem conuerti.

IDEM TITVLVS DE VERBORVM SIGNIFICATIONE. IN SEXTO.

Cap. I. Veniens.

Innocentius IV.

SVMMA.

Reſcribit Pontifex per illa verba: in ſpeciales & proprios Eccleſiæ Romanæ filios vos recepimus, dictos fratres exẽptos non intelligi, ſed quòd ab alio quàm à Rom. Pont. aut Legato de Latere interdici, vel excommunicari non valeant. Addit ſe locum deſertum in his literis intellexiſſe eum, qui non habitatus vel incultus fuerit penitus, vel vltra memoriam hominum, ſub Saracenorum poteſtate; in talibus verò deſertis, & Eccleſiis ibi conſtructis, ſeu etiam conſtruendis plenâ libertate gaudere, quas in eiuſmodi locis poſſunt extruere, eáſque per Clericos ſuos gubernare cũ licentiâ Papæ, acceptâ per Epiſcopos, curâ animarum exerceant. Cæterùm fratres iſti decimas de laboribus & Noualibus ſuis, quos propriis manibus excolunt, conuentibus Clericorum Ordinis ſui integrè ſoluant. In aliis poſſeſſionibus jure communi, ſeu quolibet alio, Eccleſiis Paræcialibus, & diœceſano Epiſcopo reſeruato; per quod tamen Pontifex juribus aliarum partium præiudicari non intendit.

EXEGESIS.

Vide, quæ diximus c. *Recepimus. & c. Cùm Capella. de priuil. & c. Suapte. eod. in 6.* Hoc autem capitulum *continet priuilegia Fratrum S. Ioan. Hieroſol. ratione Eccleſiarum*, quas ædificabant in locis deſertis, explicat autem Pontifex, quis ſit locus deſertus in ordine ad hunc effectum.

Cap. II. Conſtitutionem.

Nicolaus III.

SVMMA.

Statuit Pontifex 1. Vt ſecundùm Conſtitutionem Greg. in Conc. Lugdun. Si obijciatur electo aut promouendo, inter alia eiuſdem ſcientiæ, aut alius perſonæ defectus, de illo primitùs cognoſcatur, deficiens in probatione à causâ totaliter ſit excluſus, & puniatur. Si quis in manifeſto defectu oculorum, auditûs, aliorum ſenſuum, memoriæ & intellectûs aduerſùs electum opponendo itidem deficiat, idem locum habere Nicolaus declarat.

2. Canonicos, qui ſtatutum fecerint ſolenniter & jurârunt, quòd contra omnes impetrantes Canonicatum etiam ad mandatum Papæ ſe velint opponere, habendos eſſe conſpiratores aduerſùs Eccleſiam, & puniendos ſecundùm Canones.

3. Statutum Canonicis adimens libertatem & obedien-

Obedientiam debitam Romana Eccleſia haberi debere deteſtabile & illicitum.

Res eſt facilis; etſi ſtylus huius decretalis ſit ſubobſcurus.

Cap. III. Exiit.

Idem.

S V M M A.

Hâc Conſtitutione prolixiſſimè Nicolaus III. penè cunctas declarat haſitationes, quæ circa S. Franciſci Regulam contingere poſſunt, an Fratres Minores, præſertim, quos cordigeros vocant, Regula illius Profeſſores, ſint ad omnia Euangelij conſilia obligati? Et an aliquid proprium habere, & pecuniam recipere legataq; ſibi relicta agnoſcere valeant, cum multis alijs ambiguitatibus hic luculentiſſimè reſoluitur.

E X E G E S I S.

Cùm verò S. Franciſcus vetuerit Regulam ſuam gloſſari, idque ipſum fecerit iſte Pontifex ſub *fi. huius cap.* prohibens diuerſas Doctorum opiniones ab expoſitoribus induci, idque autor gl. ordinariæ obſeruârit, nihil enim ad hoc *cap.* commentus eſt; nihil etiam nos commentabimur, niſi ad illam quæſtionem, an in rebus vſu conſumptibilibus poſſit vſus facti ſimplicis ſeparari à dominio, & habeat Chriſti exemplum? quam Bellarm. qui optimè hanc Controuerſiam *l. 4. de Pont. c. 14.* explicauit, præcipuè trademus.

Not. I. *Ioannem XXII. in Extrauagant.* ſenſiſſe non poſſe vſum ſeparari à dominio in huiuſmodi rebus, *c. Ad conditorem. & c. Cùm inter nonnullos, & c. Quia quorundam. hoc eod. tit.* Ratio illius eſt, quia dominium eſt, poſſe de re diſponere prout habet, adeóque etiam illam deſtruere, ergo impoſſibile eſt v. g. panem deſtruere comedendo, vinum bibendo, vt quis non ſit dominus, hoc ipſum enim eſt actus dominij. Ergo dum Minoribus datur vſus, eo ipſo conceditur dominium.

Not. II. Rectè *Nicolaum IV. in hoc cap. & Clementem V. in Extrauag. Exiui.* contrarium aſſerere. Quia ad dominium nō ſufficit poſſe rem quouis modo deſtruere, ſed poſſe liberè deſtruere quando, vbi, quo modo quis voluerit; independenter à reuocatione alterius, quomodo poſſunt reuocari omnia, quæ dantur aut donantur; Minoribus ergo non habent propriè dominium, ſed ſolùm vſum, ſicut habent omnes veri Religioſi in particulari; licet habeant verum dominium in communi; Quæ eſt ſententia recepta Theologorum & Canoniſtarum poſt Nicolaum IV. & Clementem V. Quod poſtea à pluribus Pontificibus, Martino V. Paulo II. Alexandro VI. confirmatum eſſe, videre eſt in priuilegiis mendicantium apud *Ceſarubium.* Ex inſtituto idem tradunt Sotus. *l. 4. de juſt. q. 1. a. 1. Val. q. 1c. de Iuſt p. 1. Suar. to. 2. de Relig. d. 21. ſ. 2. Leſſius. l. 2. c. 3. dub. 1 aliique RR. Tannerus to. 3. diſp. 4. q. 1. dub. 2. à n. 21.* Neque ratio *Ioan. 22.* quidquam conuincit, vti oſtendit.

Not. III. Etſi dictus Ioannes in hoc erráſſe cenſeatur, non tamen eſt quæſtio de Fide, ſed Ethica, Politica, aut Iuridica; hodiéque enim aliqui vſum etiam dependentem in conſumptibilibus pro vero dominio habent; alij communiùs non. Nicolaus aliique Pontifices ob defectū dominij propriè dicti, receperunt omnia donata, & data Minoribus in dominium ſedis Apoſtolicæ; abdicauit illud dominium Ioannes XXII. quod facere potuit & reliquit Minoribus, quod reſumpſiſſe cenſentur ſequentes Pontifices, & hanc quæſtionem non pertinere fatetur ipſe Ioannes, *in c. Quia quorundam.*

Not. IV. Neque Nicolaus & Ioannes diſſentiunt in eo, quod Nicolaus dicit Chriſtum aliquando perfectiſſimam paupertatem verbo & exemplo docuiſſe, vt cùm dixit *Matth. 10. Nolite poſſidere aurum, nec argentum, neq; pecuniam in zonis veſtris &c. & Matth. 8. & Filius hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet*; aliquando verò minùs rigidam paupertatem exercuiſſe, vt cùm *Ioan. 13.* legitur habuiſſe loculos &c. Quam paupertatem exercuerunt poſtea fideles *Actor. 4.* & ferè omnes Ordines Religioſi, ait Bellarm. exceptis Franciſcanis, quia omnes habent dominium, ſaltem in communi. Cùm ergo Ioannes ſolùm neget Chriſtum ſemper exercuiſſe rigidam illam paupertatem, non contradicit Nicolao aſſerenti aliquando illam, aliquando mitiorem verbis & factis propoſuiſſe.

Not. V. Fruſtra ergo hæreticos in hoc caſu venari contrarietatem in rebus fidei inter Pontifices, quia ſententiam Nicolai de merito talis paupertatis, qui expreſsè illam non definiuit, neque Ioannes impugnauit, ſed in *d. Extrauag. Ad conditorem.* ſolùm intendit renuntiare dominio rerum, quæ dantur & donantur Franciſcanis. Eſſe autem illorum paupertatem & Chriſti exemplo conformem ipſiq; placitam & conformem, inde conuincitur, quia S. Franciſci inſtituta, & Deus plurimis miraculis, & Eccleſia vniuerſa communi conſenſu approbauit, vt ſapienter & chriſtianè. *l. c.* ſcripſit *Bellarm.*

Reliqua *hoc cap.* contenta, cùm non tam ſint Iuris communis, & vniuerſalis, quàm particularis & priuati vnius Ordinis, eiuſdem Profeſſoribus quatenus neceſſe eſt diſcutienda, relinquimus.

Cap. IV. Priuilegium.

Bonifacius VIII.

S V M M A.

Priuilegium Monaſterio conceſſum, ne Monachi ab alio quàm à Papâ, vel eius Legato excommunicari, ſuſpendi, vel ipſa cella interdicè poſſint, non de Prioratibus, Eccleſiis, ſeu capellis ejuſdem Monaſterii, ſed de reſidentibus tantùm in cellis, & ipſis cellis (hoc eſt locis ſecretis & ſolitariis, quæ ab hominum ſeparata conuictu, ad contemplandum, & Deo vacandum ſpecialiter deputata ſunt) intelligi debet.

E X E G E S I S.

Non intelliguntur ergo cellæ, quas ſinguli Mo-

 nachi

nachi inhabitant in Monaſteriis ipſis idque ex materi Apriuilegii in propatulo eſt.

Cap. V. & vlt. Sicut.

Idem.

S V M M A.

Cum Pontifex cuidam, vt apparet Epiſcopo conceſſiſſet, vt beneficia Clericorum ſuorum poſſet conferre & facultatem fructus percipiendi, perinde, ac ſi perſonaliter reſiderent, conſultus ab eodem, quinam intelligantur per Clericos ſuos: Hos in his & ſimilibus caſibus intelligi, qui ſine fictione & fraude qualibet, verè ipſius Clerici familiares exiſtunt, & in eius expenſis continuè domeſtici commenſales.

Textus eſt facilis & planus.

IDEM TITVLVS DE VERBORVM SIGNIFICATIONE, IN CLEMENTINIS.

Cap. I. Exiui.

Clemens V. in Concilio Viennenſi.

S V M M A.

Declarat Clemens meliùs & diſtinctiùs contenta in Regulâ S. Franciſci, & dominium rerum ipſis donatarum vult manere penes Sedem Apoſtolicam; quod abdicauit Ioan. XXII. Reliqua autem, vtpote priuati ordinis propria eiuſdem Profeſſoribus relinquimus, vti diximus ſupra in c. Exiit. eod. Nicolai III.

Cap. II. Sæpè.

Idem.

S V M M A.

Sancit Pontifex, vt Iudex cui cauſa ſimpliciter & de plano, & ſine ſtrepitu, ac forma iudicii committitur, neceſſariò libellum non exigat, neque etiam litis conteſtationem, in tempore etiam feriarum, ob neceſſitates hominum indultarũ procedat, dilationum materiam amputet; partium, aduocatorum, procuratorum teſtium contentiones, teſtiúmque multitudinem refrenet, probationes tamen neceſſarias & legitimas defenſiones admittat. Citationem verò & Iuramentum Calumniæ nomine Pontifex non excludit. Verùm, ſi quid petere voluerit, in ipſo litis initio petitio facienda eſt, (vt conſtet ſuper quibus poſitiones & articuli formari debeant) & actis inſerenda eſt. Vt poßit deinde Iudex ad poſitiones & articulos ſimul dandos (niſi aliud partes velint) terminum dare & ad exhibendum acta omnia & munimenta. Eo ſaluo, quòd pro teſtibus producendis poßint etiam inſtrumenta produci. Sententiam verò definitiuam, (citatis ad id licet non peremptoriè partibus) in ſcriptis, ſtans, vel ſedens proferat, etiam concluſione non factâ. Quæ in omnibus caſibus obſeruanda ſunt, vbi juxta aliã Conſtitutionem (eiuſdẽ Clementis) de plano & ſine figurâ Iudicii proceditur, licet ſi ſolennis ordo in toto vel parte ſeruetur, proceſſus non ſit irritus, nec irritandus.

EXEGESIS.

Conſtitutio ſua, quam allegat Pontifex, eſt illa, vnde deſumpta eſt *c. 2. Diſpendioſam. de judiciis in Clement.* vbi idem Pont. Clemens ſtatuit, quaſnam cauſas velit tractari ſummariè.

IDEM TITVLVS DE VERBORVM SIGNIFICATIONE IN EXTRAV. IOANNIS XXII.

Cap. I. Quorundam.

Idem.

S V M M A.

Cum fratres Minores indumentis vilibus ſecundùm eorum Regulam & declarationem Nicolai III. in c. Exiit. eod. & Clementinam Exiui eod. debeant indui, de quâ vilitate ſit intelligendum, relinquit judicio ſuperiorum Ordinis, præcipiens ſub pœnâ Excommunicationis, illis obediri; & reprehendens fratres, qui pro arbitrio ſuo habitus curtos, ſtrictos, & nouitatis plenos portabant, qui tranſgreſſores Regulæ non cenſebuntur, ſi in hoc Superioribus obediant. Superiorum quoq; judicio relinquit, an granaria ſint habenda pro neceſſariis ad fructus colligendos; tandem fratres hortatur ad Obedientiam, eámque Superioribus exhibendam præcipit, aſſerens eam paupertati & caſtitati præferendam. In quorum nullo à Nicolao & Clemente diſcordat.

Cap. II. III. IV. V.

Hæc capitula continent ea, in quibus diſſidet Ioannes à Nicolao, & ſatis intelliguntur ex dictis ad *c. Exiit. eod. in 6.* Neque diutius in his hærere, aut textus prolixiſſimos ſummare, aut explicare vberiùs neceſſe eſt. Plures pro his Pontificibus conciliandis allegat Barboſ.

TITVLVS XLI.

DE REGULIS JURIS.

Ad Rubricam Tituli.

NOTA I. Regulam generaliſſimè ſumi pro quouis ordine & modo rectè viuendi ſeu agendi, quâ ratione quæuis lex etiam laicorũ dicitur Regula quia videl. regit & rectè ducit ſubditos, ſiue eos pro quibus lata eſt. Sic veluti per Antonomaſiá appellamus

mus Regulas Religioſorũ, quia creduntur rectiſſimè ad id quod optimum (eſt virtuté & beatitudinẽ) ducere. Quâ ratione Regulæ Iuris vtriuſque, tum Canonici, tum ciuilis, ipſæ quoque per Antonomaſiam inter leges humanas nomen Regularum ſortiuntur, quia caſibus & legibus ſingularibus pręmiſſis, ac diffusè tractatis, eas ad certas Regulas reducunt, ac compendioſâ recenſione compræhendunt. Etſi ſingulæ leges Regularum nomen mereantur, quatenus ſecundùm generalem Etymologiam, & ipſæ ad regimen, ſubditorum & morum directionẽ pertinent.

Hæcque cauſa eſt, cur *Greg. IX. & Bonifacius VIII.* Regulas Iuris Canonici in finem ſuarum Decretalium, & Iuſtinianus (cuius exemplum voluerunt ſequi) in finem Digeſtorum reiecerint, vt hoc veluti Iuris compendio memoriam adiuuarent, & faciliores redderent Iuris proceſſus. Etſi fatendum eſt, non omnes Iuris Regulas hoc titulo contineri, ſed præcipuas ſolùm, vel ad praxin & vſum aptiores, quæque ad ſummariam Iuris vtriuſque cognitionem inſeruiant. Sunt enim aliæ innumeræ einſmodi Regulæ, quas integris magniſque libris quidam ſunt complexi.

Not. II. Regulam Iuris à *Paulo I.C. l. 1. ff. eod.* ita deſcribi, quòd *rem quæ eſt* (ſiue Ius fuſiùs ante explicatum) *breuiter enarret*, non vt ex Regulâ Ius ſumatur, ſed vt ex jure, quod eſt, Regula fiat. Quam deſcriptionem non minùs conuenire Regulis Iuris Canonici quàm ciuilis, fatentur omnes. Præcipua autẽ eius differẽtia ab aliis legibus, in eo ſita eſt, quòd ipſa non facit jus, vt ſic, ſed ſumitur & colligitur ex Iure jam ante conſtituto, vnde conſequens eſt, quòd non faciat Ius, quoad illos caſus, qui Regulam præcedunt. Secus eſt, ſi aliqua Regula abſolutè ſtatuatur ſine alio jure præcedente, aut deriuetur quidem ex aliquo jure jam antè conſtituto, ſed accedant vel emergant caſus nullo quidem Iure expreſſi, in quibus tamen eſt eadem æquitas quæ in expreſſis, in his enim Regula faciliùs propter identitatem rationis, quæ non patitur determinationem caſuum ſimilium eſſe diuerſam, optimè explicat *Dynus ad hanc Rubric. n. 10.* & ſumitur ex *l. Poſthumus. ff. de inuſt. rupto. teſtam. & l. a. Titio. ff. de verb. oblig.* atque eſt communis omnium.

Not. III. Huic deſcriptioni addit etiam *Sabinus l. c.* à Paulo allegatus, per Regulam *breuem rerum* (ſiue potiùs jurium) *narrationem tradi*, & eſſe quaſi cauſæ coniunctionem, illius videl. rationis ſiue conuenientiæ identitatis aut paritatis, ob quam plures caſus eandem rationem habentes ſub eandem Regulam cadunt, & in eâ veluti coniunguntur, vt explicat *Decius hîc Reg. 1. in 6. n. 10.* Rectè autem *Sabinus* illud quoque deſcriptioni addidit: *Regulam ſimul cùm in aliquo vitiata eſt*, (quoad identitatem, intellige, vel conuenienriam aut paritatem) *perdere officium ſuum in regendo, ſiue dirigendo.*

Sic quia periurus repellitur à teſtimonio ferendo propter ſuſpicionem periurij. *c. Teſtimonium. de teſt. & atteſt. item c. Paruuli. 12. q. 5.* & quia marito ſæuienti jura nolunt facilè reſtitui vxorem ob metum ſæuitiæ, ſi ab eo digreſſa ſit. *c. Literas. in fi. de Reſtit. ſpoliat.* item quia ſemel negligenti non poteſt res iterum tutò committi, meritò Bonifacius condidit *Reg. 18. Semel malus ſemper præſumitur malus*, quia in his & ſimilibus præſumitur malitia eiuſdem generis ſemper reditura niſi quis probetur ſe emendâſſe, talis enim vlteriùs malus dici non debet, *c. Ferrum. cum c. ſeq. d. 50.* excepto periuro, cui etiam emendato non creditur, cum aliquâ tamen limitatione iuxta *d. c. Teſtimonium. de teſt. & atteſtat.* Quia in his & ſimilibus deficit rationis paritas, ob quam ſemel malus ſemper præſumitur malus in caſibus jam ex jure allegatis, vnde hæc Regula deſumpta eſt, idémque procedit in aliis Regulis. Omnia verò Regulæ officium ſuum perdunt, vt loquitur *l. 1. ff. eod.* ſi contrarium expreſsè aliquo jure ſtatutum ſit, vt bene oſtendit *Caniſius in Sum. hic*, meritò redarguens illum, qui ideò Regulas has culpare velit aut reijcere.

Not. IV. Cùm dicitur Regulam debere eſſe generalem, ideóque per ſigna vniuerſalia affirmatiua, vel negatiua, vel per verba indefinita, quæ ſimpliciter dicuntur æquipollere vniuerſalibus. *c. Si Romanorum. d. 19. & c. Quia circa. de priuil. item l. 1. §. Cùm vrbem. ff. De off. præfect. vrb. & l. 1. §. Generaliter. ff. De leg. præſt. & l. fin. C. De her. vend.* quæ cauſa videtur, cur pleræque Regulæ Iuris tradantur per verba indefinita. Falſum tamen eſt, quòd quando non eſt eadem ratio aut paritas omnium particularium, quæ ſub Regulâ compræhendi videntur, indefinita æquipollet vniuerſali, vt ſumitur ex *l. Quæſitum. ff. Illud fortaſſe. ff. de leg. 3. item l. Si cui. in princip. ff. eod. item l. Pediculo. §. Labeo. ff. De auro & argento legat.* ſed tum ſolùm indefinita æquipollet vniuerſali, quando omnium particularium eſt eadem ratio, conditio & paritas quam doctrinam idoneis exemplis illuſtrat *Dynus* communiter receptus. *n. 3. & 7.*

Ex quo ſequitur nullam eſſe ferè Regulam, quæ ſtrictè ſit vniuerſalis, aut æquipolleat vniuerſali, juxta vulgatum illud. *Nulla Regula eſt ſine exceptione* aut limitatione, quam Iura Regulis à ſe conditis potuerunt addere, ob aliquam diſparitatem, vel ob aliam juſtam cauſam, vt cùm nolunt admittere teſtimonium periuri etiam emendati, cùm recipiant teſtimonium ab hominibus multò grauioribus ſceleribus obnoxiis, ſi conſtet eſſe emendatos.

Nota V. Controuerti poſſe, vtrùm exceptiones ſint de Regulâ. Non eſſe videntur, quia derogant Regulæ, & intendunt oppoſitum; contineri verò illud ſuadet, quia per exceptionem confirmantur in contrarium, & ſemper ſpecialia generalibus inſunt. *l. Semper ſpecialia. ff. eod.* Quam nominis litem rectè componit doctiſſimus Regularum interpres. *Dynus hîc n. 16. & 17.* Exceptiones videl. non eſſe ſub Regulâ, quæ ob defectum coniunctionis ſiue paritatis, in caſibus exceptis perdit officium ſuum. ſic Regula illa: *Quod nullius in bonis eſt, conceditur occupanti*, fallit in libero homine, & re ſacrâ, & multis aliis, in quibus non poſſumus ſequi Regulam hanc communem, quæ tamen procedit in piſcibus, auibus, lapillis repertis in litore maris, feris beſtiis, quæ nullius in bonis ſunt. *Inſtit. de rer. diuiſ. & ff. eod.* Sunt tamen ſub Regulâ, quia continentur ſub materiâ ſine ge-

ue genere illius, etſi eximantur à diſpoſitione prædicati. Sicuti ſi dicerem omnis homo legit præter Martinum, qui dormit, Martinus vtique ſub homine continetur, ſed de eo aliud, quàm de cæteris prædicatur, ait *Decius*; ſic teſtimonium periuri vtique continetur ſub teſtimonio in genere, & tamen etſi periurus ſe emendauerit, non admittitur, ſicut admittitur teſtimonium illorum, qui in alio genere malitiæ ſe emendârunt. Hácque ratione verùm eſt etiam ſpeciales exceptiones Regulis generalibus inesse quoad ſubiectum & materiam, ſed non quantũ ad diſpoſitioné, quia ſubeſt aliqua ratio, ſiue diſparitas, quæ non patitur, ipſâ ſecundùm genus diſponi.

Ex quibus denique patet, cùm multi variíque caſus quotidie incidere ſoleant ſiue in iure expreſſi, ſiue non expreſſi, poſſe ad has Iuris Regulas tanquam communia quædam capita recurri. Eſt enim hic titulus penus, vbi totus quaſi Iuris theſaurus delitescit, adeóque viam aperit de quâuis cauſâ confeſtim & ex tempore aut certè faciliùs reſpondendi, vt Caniſij ferè verbis Rubricam hanc abſoluamus. Nos, vti Regulæ breues eſſe debent, ita breui exegeſi illas explicabimus, oſtendentes vnde ſint deſumptæ, illarúmq; vſum, peculiares autem difficultates circa materias illarũ ad propria loca remittemus.

Regula I.

Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur.

EXEGESIS.

Gl. Panorm. aliique DD. hic communiter intelligunt obligationem temporalem, quæ ſcil. ex ſuâ naturâ aut Inſtitutione diuinâ non eſt perpetua, vt emptio & venditio ante traditionem. Hæc enim vt ſolo conſenſu contrahitur, ita diſſenſu diſſoluitur. Si autem traditio acceſſerit, non diſſoluitur, niſi ille, qui diſſenſit, rem rurſus tradat ſiue reddat. Idem eſt in alijs contractibus temporalibus, vt locatione, conductione, mutuo. Idem in ſponſalibus, quæ mutuo conſenſu contrahi, & diſſenſu tolli certum eſt.

Secus eſt in matrimonio, quod eſt ex inſtitutione diuinâ indiſſolubile, item in baptiſmo, Confirmatione, Ordine, quorum effectus eſt irreuocabilis. Item fallit hæc Regula in caſibus notatis in *c. Inferior. de Maior. & Obed. nam in multis caſibus poteſt quis ligare, & non tamen abſoluere*, ait *Panorm. n. 5.* Exemplum poſſeſſionis verò partim impertinenter adducitur, quia non acquiritur animo, ſed ſimul corpore, etſi ciuilis amittatur ſolo animo juxta *gl.* corporalis non, quæ vt non amittitur, niſi ſimul corpore & animo, ita non niſi ſimul vtroque perditur; quod valet ad hanc Regulam. Quæ tribuitur *Chryſoſtomo in c. 52. operis imperfecti in Matth.*

Regula II.

Beda in homiliis.

Eſtote ergo miſericordes, ſicut Pater veſter cœleſtis miſericors eſt, nolite judicare, & non judicabimini. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta, quæ dubium eſt, quo animo facta ſint, in meliorem partem interpretemur. Quod enim ſcriptum eſt: ex operibus eorum cognoſcetis eos, de manifeſtis dictum eſt, quæ non poſſunt bono animo fieri, vt ſtuprum, blaſphemia, furta, ebrietates, de quibus nobis permittitur judicare.

EXEGESIS.

Hæc Regula deſumpta eſt ex *Bedâ lib. 2. in Lucam. c. 24.* Eadem eſt doctrina *S. Th. 2. 2. q. 60 a. 4.* vbi ait ad 1. quòd poteſt contingere, quòd ille, qui dubia in meliorem partem interpretatur, frequentius fallitur. Sed melius eſt, quòd aliquis frequentius fallatur habens bonam opinionem de homine malo, quàm quòd rariùs fallatur habens opinionem, malam de homine bono, quia ex hoc fit iniuria alicui, non item ex primo, Similem Regulam fundamento Exercitiorum ſuorum præmittit *S. Ignatius*, dum ſupponi jubet, Chriſtianum vnumquemque pium, debere promptiori animo ſententiam, ſeu propoſitionem obſcuram alterius in bonam partem interpretari, quàm damnare. Neque opus eſt pluribus gloſſis.

Regula III.

Idem.

Vtiliùs ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas relinquatur.

EXEGESIS.

Hæc Regula itidem deſumpta eſt ex *Bedâ in Marcum. c. 9.* vt habet *marginale editionis Greg.* Quam deſumpſiſſe videtur ex *Hieron.* & habetur in *gl.* ordinariâ ſupra illud *Matth. 15. Audito hoc ſcandalizati ſunt. to. 9.* Quòd I. dimittendum eſt propter ſcandalum omne, quod prætermitti poteſt ſaluâ triplici veritate, *vitæ, juſtitiæ*, & *doctrinæ*; pro quo *S. Th. 2. 2. q. 43. a. 7. ad 4. legit. diſciplina.*

Gloſſa triplicem hanc Veritatem ita explicat, vt prima Veritas bonæ vitæ, quæ ad quemlibet pertinet, nunquam ſit dimittenda propter ſcandalum, Veritas autem Iuſtitiæ eſt, quæ pertinet *ad Iudicem*, & veritas diſciplinæ, quæ pertinet ad *Prælatum*; In his ait *gl.* quandoque aliqua prætermitti propter ſcandalum. Sed rectiùs *S. Th. l. c. ad 4.* docet, in triplici hâc veritate quâlibet comprehendi non tantùm id, quod eſt de neceſſitate ſalutis, ſed etiam, per quod perfectiùs peruenitur ad ſalutem, vt per conſilia, quæ ſunt aliquando diſſimulanda vel dimittenda propter ſcandalum, vel charitaté, ſic charitas violat jejunium, & viri perfecti admittunt relaxationes corporis, ne videantur contemnere imperfectos aut peccatores &c. Similiter Iudices & Prælati differunt & mitigant ac donant pœnas, diſciplinæque rigorem temperant maximè erga illos qui ipſos læſerunt, item erga pauperes, vel quos vident clementiâ juuandos, ne cum ſcandalo putentur ſe vindicare, parcere diuitibus, nimio rigore illos frangere, quos poſſent flectere,

Nunquam tamen vtiliter ſed damnabiliter ſcandalum permittitur, quando præceptum aliquod ſub peccato obligans ſiue in veritate vitæ priuatæ, ſiue officii judicialis, ſiue prælationis cuiuſcunque violandum eſt, tunc enim Regula hæc ſic è contrario formari

formari debet: *Damnabilius veritas cum offenſâ Dei relinquitur, quàm tale ſcandalum permittatur.* Dixerunt quidem aliqui, ait S. Th. *l. c. ad 5. peccatum veniale eſſe committendum propter vitandum ſcandalum.* Sed hoc implicat contraria. Si enim faciendum eſt, jam non eſt malum, neque peccatum; nam peccatum non eſt eligibile. Contingit tamen aliquid propter circumſtantiam aliquam non eſſe peccatum veniale, quod illâ circumſtantiâ ſublatâ peccatum veniale eſſet. Sicut verbum jocoſum eſt veniale, quando ſine vtilitate dicitur, ſi autem ex causâ rationabili profertur, non eſt peccatum, neque otioſum. Quæ S. D. doctrina vtrum extendi queat ad peccatum officioſum, præſertim boni publici causâ, diſputari poſſet.

Regula IV.

Idem, ſuper Marcum.

Quòd non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitũ. Nam & Sabbatum cuſtodiri præceptum eſt, Maccabæi tamen ſine culpâ ſuâ in Sabbato pugnabant; ſic & hodie, ſi quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.

EXEGESIS.

Deſumpta eſt hæc Regula ex Beda *c. 2.* ſuper *Marcum*; etſi verò verba illius paulò aliter habeant, ſententia tamen eſt eadem, vt habetur in *edit. Gregor.* Exemplum vtrúmque quòd huic Regulę additur, eſt loco gl. procedere vid. illam in legibus diuinis poſitiuis, & multò magis in humanis, vt in caſu neceſſitatis contra liceat agere. Quod Maccabæi adverterunt, aggredientibus illos hoſtibus die Sabbati, poſtquá mille, qui religione Sabbati ducti nolebant reſiſtere, amiſerunt; denique ex inſtinctu diuino (nunquam ideò reprehenſi) ita concluſerunt: *1. Maccab. ✝. 41. Omnis homo qui venerit ad nos in bello die Sabbatorum, pugnabimus adverſùs eum, & non moriemur omnes, ſicuti fratres noſtri mortui ſunt in occultis.*

Secus eſt de lege diuinâ naturali in Decalogo cõprehenſâ, ſiue illis quæ ſunt prohibita, quia mala ſecundùm ſe, vt hæreſis, furtum, adulteriũ. In his enim legibus, quod eſt illicitum, nulla neceſſitas facit licitum; dicente Chriſto *Matth. 19. ✝. 17. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata,* nullius neceſſitatis exceptione, neque totius quidem mundi lucrandi admiſsâ, alioqui Dominus nõ dixiſſet *Luc. 9. ✝. 45. Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, anima autem ſua detrimentum patiatur.* Si enim lucrum mundi licitum faceret, vllius legis Decalogi tranſgreſſio, non animæ detrimentum, ſed lucrum regni cælorum inde referret.

Regula V.

Gregorius VII.

Quòd latenter, aut per vim, aut alias illicitè introductum eſt, nullâ debet ſtabilitate ſubſiſtere.

EXEGESIS.

Omnia, quæ latenter ſiue clàm fiunt, ſunt ſuſpecta de malo, conformiter verbis Chriſti *Io. 3. ✝. 20. Omnis qui agit malè, odit lucem*; concordat *l. 1. ff. De his, quæ vi, aut clam.* Quæ per vim verò aut metum cadentem in conſtantem virum fiunt, cùm conſtiterit, reuocantur. *c. Audientiã. de his, quæ vi metúsue cauſa.* Hanc verò Regulam poſuit *Greg. VII. lib. 2. ep. 54. c. 98.*

Regula VI.

Idem, Varienſi Epiſcopo.

In ipſo cauſæ initio non eſt à quæſtionibus inchoandũ.

EXEGESIS.

Quæſtio hoc loco eſt indagatio veritatis per tormentum; requiruntur autem duo, primò, vt aliter veritas haberi non poſſit, ideóque initio cauſæ tormenta adhiberi non debent, ſed in ſubſidium, *l. Diuus Pius. ff. De quæſt.* Secundò requiritur, vt præcedant aliquæ præſumptiones, ſeu ſemiplenæ probationes, nam ſine probationibus non eſt inferenda quæſtio, vt hîc, & *l. Ex libero. ff. De quæſt.* Sed hæc pertinent ad judiciorum criminalium tractatores.

Regula VII.

Stephanus I.

Quidquid in ſacratis Deo rebus & Epiſcopis injuſtè agitur, pro ſacrilegio reputatur; quia ſacra ſunt, & à quoquam violari non debent.

EXEGESIS.

Poſuit hanc Regulam *Stephanus I. Ep. 2.* cuius eſt initium: *Gaudemus. ep. 2. to. 1. Conc.* Duas ſpecies ſacrilegij affigit Stephanus, vnam in *rebus*, alteram *in perſonis*. Optimè ſacrilegium eiúſque ſpecies explicauit *S. Tho. 2. 2. q. 99. per to: ũ a. 3. in C.* peccatum Sacrilegij in hoc conſtituit, quod aliquis reuerenter ſe habet ad rem ſacram. Debetur autem reuerentia rei ſacræ ratione ſanctitatis, & ideò ſecundùm diuerſam rationem ſanctitatis rerum ſacrarum, quibus irreuerentia fit, neceſſe eſt, quòd ſacrilegij ſpecies diſtinguuntur. lege quæſt. totam, & habes nobilem huius Regulæ commentarium.

Regula VIII.

Auguſtinus.

Qui ex timore facit præceptum, aliter facit, quàm debeat, & ideò jam non facit.

EXEGESIS.

Hæc Regula traditur *à S. Aug. c. 121. Enchirid. & à S. Tho. 2. 2. q. 19. a. 4.* Ad 1. dicitur intelligenda de timore, in quantum eſt ſeruilis, vt ſcilicet quis non amet juſtitiam (excluſiuè) ſed ſolùm pœnam timeat. Continet autem tota quæſtio illa plenam intelligentiam timoris filialis & ſeruilis.

Regula

Regula IX.

Idem.

Defleat peccator, quia offendens in vno factus eſt omnium reus.

EXEGESIS.

Hæc Regula deſumitur *ex c.14. libri de verâ & falſa pœnitentiâ*, qui tribuitur *S. Aug. to.4.* Sed falsò, quia in eo allegatur *Auguſtinus*, & à ſententiâ allegatâ autor diſcedit, vt obſeruat *Bellarm. de Scriptor. Eccleſ.* Quod nihil veritati huius Regulæ officit, quæ deſumpta ex Script. *Iac. 1.* & optimè explicatur *à S.Th. 2.2. q.72. a.1.*

Dicendum ait, *S. D.* quòd Iacobus non loquitur de peccato non ex parte conuerſionis (ad creaturã, ſiue obiectum illicitum) ſecundùm quod peccata diſtinguuntur; ſed loquitur de eis ex parte auerſionis, in quantum ſcil. homo peccans recedit à mandato legis (cuius autor eſt Deus) omnia autem mandata ſunt ab vno & eodem autore Deo, vt ipſe ibidem dicit. Et ex hâc parte idem dicit, quòd offendens in vno factus eſt omnium reus, quæ ſcilicet vno peccato peccando incurrit pœnæ reatum ex hoc, quod contemnit Deum, ex cuius cõtemptu prouenit omnium peccatorum reatus; ita *S. D.* Eſt autem hîc reatus æternæ damnationis, quæ quoad ſubſtantiam, tanta eſt pro vno peccato mortali, quanta pro omnibus, etſi quoad intenſionem ſit ingens, imò tam inexplicabilis differentia, quàm eſt ipſa peccatorum varietas.

Regula X.

Gregorius in Regiſtro.

Non enim poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedit, & paſtor neſcit.

EXEGESIS.

Not. I. Quòd ignorantia in facto alieno non excuſat, ait *Panorm.* quando quis tenetur diligenter indagare, & cuſtodire, & præcauere.

Not. II. Paſtorem, Prælatum, Epiſcopum teneri pro ouibus à lupo comeſtis, neque eſſe ſine culpâ, ſi non adhibuit cuſtodiam. Videant Paſtores, quid excuſationis ſint habituri, cur tot oues ſub illis perierint. Ponit *Gregorius l.2. regiſtri. ep.52. c.91.*

Regula XI. & vlt.

Lucius III.

Indignum eſt, & à Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum, vt pro ſpiritualibus facere quis homagium compellatur.

EXEGESIS.

Nota ex *Panorm.* differentiam inter homagium & iuramentum, quod homagium concernit temporalia & eum qui iurat, facit eius cui iurat, Vaſallum & obligatum ad certas operas temporales, ideòque conuenit Dominis temporalibus, vt ex communi docet *Suar. tit. 1. de Relig. l.1. De iuram. c.13 n. 24.* Neque talia obſequia temporalia poſſunt Epiſcopis veluti dominantibus in Clero, præſtari ſine ſpecie Simoniæ pro beneficio obtinendo, iuxta *cap. Cùm eſſent. de Simon.*

Secus eſt de iuram. fidelitatis & Obedientiæ Clericorum ad ſuos Prælatos dicendum, illa enim debetur tanquam patribus, & paſtoribus ſpiritualibus pro illorum curâ, & adminiſtratione Sacrorum. Quòd ſi alicubi in iure hoc iuramentum dicitur homagium, non eſt ſtrictè tale, ſed latè, vt *in c. Grauem. de exceſſ. Prælat.* Vide *Panorm. in c. Cùm eſſent. & c. Diligenti. de Simoniâ.*

Hæc Regula ſumitur ex Decreto Lucij, ſed vbi reperiatur, in corp. Iuris non allegatur niſi compilatio 1. & 2. Sufficit ſcil. conſuetudo Eccleſiæ Romanæ, quia quòd illa probat, vel reprobat, aliæ Eccleſiæ hoc idem facere debent, cùm ab ipsâ habeant ſuam inſtitutionem & autoritatem. *c. Conſequens. & c. Noſtra. d.11.* Quòd intellige de conſuetudine vniuerſali, non particulari, quales habent in ritibus & aliquibus obſeruantiis etiam aliæ Eccleſiæ, non ſola Romana, quæ vti retinet ſuas, ita in particularibus aliis nihil præſcribit.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

1084

INTERVENERVNT
MENDA SIC EMENDANDA.

Fol.	*Paragrapho.*	*Lin.*	*Mendum.*	*Sic emendandum.*
1.	§. Quod regulariter.	7.	intereſt, puniri.	intereſt irritari quandoque præterita vel bona fide, vel ex cauſa inculpabiliter geſta.
11.	Vbi nota.	2.	ſi in juramentis.	ſicut in juramentis.
16.	Proſequi.	3.	tenetur proſequi.	non tenetur.
	Eaculari.	1.	potuiſſe & voluiſſe.	& noluiſſe.
22.	Notant. 2.	11.	ſine cognitione.	ſive cognitione.
43.	Conſuetudn.	1.	vt in cauſis.	vt, quòd in cauſis.
45.	Nota 2.	9.	conſuetudinis rationabilis.	conſuetudines rationabiles.
66.	Quando.	3.	approbario.	appellatio.
68.	Ei ſilentium.	14.	electio digni.	electio indigni.
71.	Cùm Murinenſes Canonici.	20.	confirmaretur.	caſſaretur.
80.	Mihi verò.	7.	decretum.	ſecretum.
82.	Nota 4.	2.	ab aliut.	ab illis.
84.	Sanait.	1.	ut electio	ut electionis.
86.	Reſp. 1.	3.	proinde	perinde.
92.	Nota.	2.	reprobavit.	approbavit.
103.	In fictione.	12.	minot.	major.
108.	Etſi actionem.	4.	defuit	deficit.
111.	Mandat.	2.	Archidiaconorum	Archidiaconatum.
127.	Apparet.	2.	contrahi interveniente	contrahi, niſi interveniente.
129.	Nota denique	2.4	Prioritatibus.	Prioratibus.
133.	Officium.	6.	recipiunt.	recipiat.
140.	Not. 8.	5.	promotionē ſive diſpenſationem	privationem ſive depoſitionem.
	Poteſtatem	10.	per ſe	pro ſe.
141.	Quæ de	2.	ſimilium, illarumque	ſimilium amittendis, illarumque.
151.	Si delegatus.	8.	conſuetudinem	conſtitutionem.
153.	Cùm Pontifex	3.	ex certā ſententiā	ex certā ſcientiā.
157.	Induſtriam	2.	electæ	electa.
163.	Licèt	2.	cauſat epiſcopatibus.	cauſas de Epiſcopatibus.
167.	Declarat	2.	ſede Apoſtol.	ſedis Apoſtol.
		6.	juribus vacuari.	viribus vacuari.
171.	Compellere	7.	compoſitionem.	compulſionem.
179.	Litis.	9.	hunc.	tunc.
180.	Clericum	13.	& curati.	ſive curati.
183.	Mandat	11.	ſi ſuccurrerint.	ſi ſuccubuerint.
192.	Cùm Magiſter	4.	apparet) decimas.	apparet) excolunt, decimas.
	Nota 3.	3.	alienandas.	alienando.
193.	Nota 2.	16.	Deo fit.	Reo fit.
195.	Cùm Epiſcopus	5.	quis, niſi.	quis cogi, niſi.
219.	Cùm iſte.	12.	neque pœna.	atque pæna.
216.	Clericus.	3.	fuerit, &	fuerit, excommunicari; &
217.	Decernere.	1.	quàm talis	quò talis.
230.	Quidquid	3.	Reſpondeo	Reſpondent.
242.	Nota 2.	21.	*verb. Publicè*	*addendum* : vel publicè
252.	Textus.	2.	non impeditur	impeditur.
256.	Super rebus	9.	competente	comparente.
	de ipſius,	9.	univerſalis.	veriſimilis.
257.	Nota 2.	1.	Clericos, laicos	Clericos, ſed etiam laicos.
267.	Nota 3.	5.	1. non	1. enim.
268.	Nota 2.	1.	Quod ſi	Quod iſti.
269.	Nota 2.	12.	ex duabus fit, quod.	ex duabus fit vna, quod
270.	Epiſcopis	7.	ſit poſſeſſio.	ſit proprietas.
272.	2. remedium.	19.	ſpoliatus poſſideat	ſpolium poſſideat.
272.	§. Si autem.	15.	qui cœpit poſſidere.	qui cœpit vi poſſidere
274.	Obſtat igitur	1.	ſpoliato.	ſpoliatori.
278.	Nullo.	14.	vir, alterutro,	vir, niſi alterutro.
279.	Quaſi.	4.	injuſtè definire	injuſtè detinere.
283.	Reum.	1.	juratus cavetur.	juratus caveret.
291.	Vitio.	2.	pretium admittit	pretium amittit.
296.	Cùm V.	2.	ſuper converſā	ſuper perverſā.
298.	Nota 2.	16.	ſine cōſuetudine	ſive conſuetudine.
299.	Nota 2.	16.	Peti injungitur	Petenti injungitur.
301.	Non enim.	1.	ſi erat,	ſic erat.
302.	Porrò.	5.	ad quos	ad quod.
304.	Peſtis.	12.	non admittunt.	tantùm admittunt.
306.	Vnde.	3.	talis ſententia.	talis ſcientia.
312.	Nota 2.	2.	taliter adverſanti.	totaliter adverſantia.
314.	Quæ plures.	4.	ad teſtimonium.	ad teſtamentum.
		11.	de teſtibus integris.	de teſtibus non integris.
315.	Canonicè.	6.	ſi eſt minor.	ſi eſt major.
316.	Reſcribit.	3.	ſuper cauſā.	ſuper eā.
	has.	15.	ſimul producti.	ſemel producti.
323.	Apertum.	9.	productionem.	publicationem.
324.	Cum Sueſſion.	5.	aſſignatis.	ac ſignatis.
325.	Caſus.	2.	civiliter notā.	civiliter motā.
326.	Non debet.	4.	probaverunt innocentes.	probaverint ſe innocentes.
331.	de jure.	2.	primò movendi.	primò monendi.
333.	Nota 5.	10.	ex oppoſitione.	ex appoſitione.
337.	Nota 2.	2.	teſtes producere.	inſtrumenta producere.
342.	Sunt tamen.	6.	quæ perit.	quæ parit.
344.	Nota 2.	6.	ſi ſuſpicio.	vel ſi ſuſpicio.
346.	Cauſa.	7.	videtur.	non videtur.
348.	Nota 4.	9.	Executorium.	Execratorium.
350.	Quando.	7.	ego adimpleam.	ego non adimpleā.
355.	ſed poſteris.	8.	non priori.	non poſteriori.
		9.	non poſteriori.	non priori.
357.	Cùm quidam.	11.	nunquam curaturum.	nunquam ſic juraturum
360.	Sed Coniuges.	6.	ſi vir voluerit	ſi vir noluerit:
	Is qui.	8.	eam non accuſare.	(*addendum*) propter adulterium, tutius eſt eam non accuſare
361.	Reſcribit.	2.	& donationem.	& donationum.
364.	Quia.	3.	intentionem juris.	intentionem jurantis.
367.	Reſcribit.	5.	cum aliā.	cum alio.
		8.	relinquendum	relinquendam.
368.	Eſt autem.	4.	non tenetur.	nam tenetur.
		5.	de in jures.	dicendo jures.
	Nota.	14.	ſuperbæ.	ſuſpectæ.
		15.	referri.	deferri.
	Si actor.	4.	dicit Pontifex.	dicit enim Pontifex
373.	Cùm M.	12.	quod replicatio.	quod excommunicatio.
374.	Nota 3.	8.	quo promoti.	quo permoti.
375.	Excommunicat'.	6.	repellat partem.	repellat pars.
379.	Neque etiam.	7.	coronæ à Principatu.	Coronæ aut Principatût.
380.	4. Res iñobiles.	2.	tempore longo.	tempore lōgiſſimo
383.	Licet quidam.	7.	triennalem.	tricennalem.
	Si de.	10.	quòd exiſtimetur.	quòd non exiſtimetur.
	Nota 2.	6.	hic non currit	ſic non currit.
	Hoſtilitatis.	2.	eo ſenſu.	non eo ſenſu.
387.	Nota 3.	2.	longi temporis.	longiſſimi tēporis
389.	Interlocutoria.	6.	partes loquendo.	partes alloquendo

Fol. 390.

Digitized by Google

Fol.	Paragrapho.	Lin.	Mendum.	Sic emendandum.
390.	§. Nota denique.	8.	cuius poteſtatis	cuius partis.
394.	Nota a.	11.	non eſt.	enim eſt.
396.	In cauſis.	2.	debeat.	non debeat.
398.	Vnde.	25.	probationem ea alio.	probationem, tum ex alio.
401.	Cùm I.	5.	Inflammatum.	Infamatum.
		19.	Confirmationes.	conſpirationes.
404.	Teatus	6.	Capituli odio.	Capitali odio.
413.	Reſcribit.	6.	obſtante	non obſtante.
417.	Appellationibus.	6.	Canones liceat.	Canones nõ liceat
418.	Etſi.	8.	ſufficit eximer.	ſufficit exprimere.
	Nota.	5.	niſi partes.	vel niſi partes.
420.	Nota 2.	10.	non appellare.	max appellare.
	Pontifex.	20.	quos.	per quos.
427.	Nota 2.	4.	diſpoſitionibus.	depoſitionibus.
433.	Colligitur hinc.	1.	appellatione	exceptione
	Ad nos.	1.	recuſationem.	relationem.
439.	Nota.	2.	eſſe.	non eſſe
440.	Licet.	3.	eſt regula.	eſt repulſa.
		12.	interjectum	interiectam,
454.	Cùm non ſit.	7.	Si propter	ſi præter
468.	Vnâ.	16.	Eccleſiis curatis.	Eccleſiis non curatis.
		17.	beneficio jurato	beneficio curato.
477.	Cùm Papa.	2.	in Clericum	in Canonicum.
		5.	fieret.	non fieret.
486.	Nos porro.	7.	Ferdin. III.	Ferdin. II.
496.	Nota 3.	22.	de gratiâ	de ignorantiâ
498.	Licet.	3.	conferre, non debuit,	conferre poſſit, non debuit.
	Sed debere.	8.	habilitatibus.	inhabilitatibus.
499.	Si à Papa.	1.	legato ipſius, & ab.	legato ipſius uni, & ab
	Nota.	3.	oppoſuerit.	appoſuerit.
504.	Pontifex.	9.	curato.	non curato.
	Nota 2.	14.	retinere nolit.	retinere velit.
517.	Item omnes.	9.	ſeu donatione.	ſeu dotatione.
523.	Reſcribit.	2.	vitium linguæ.	officium linguæ.
538.	Futuræ.	7.	perſonæ gratæ	*Adde*: conferret,
		25.	noluiſſe addere.	voluiſſe addere.
	Cùm verò,	6.	dicendum &	dicendum eſt
540.	Denuò.	10.	ſi jus poſſeſſori nõ reſiſtat, & ipſe actu poſſideat.	ſi jus alicui reſiſtat, & ipſe actu non poſſideat.
548.	Irrita.	2.	Concluſio.	Commutatio.
549.	Not. 2.	9.	Vt Epiſcopus in his teneatur.	Vt Epiſcopus in his non teneatur.
550.	Pontifex.	13.	Conventio	Commutatio.
	De non.	16.	conſuetudine	Conſtitutione
553.	Nota 2.	3.	rationem	ratione.
555.	Licèt.	28.	Coniunctio.	Commutatio.
	Quæ ſub.	12.	in c. *De conditionato & locato*	*in Tit. de Locato & Conducto.*
556.	Præter.	21.	is & pretium.	is & prædium.
557.	Prius.	3.	in regularibus.	niſi regularibus.
	Volentes.	5.	præſumptâ.	præſumptas,
560.	De.	8.	durare poſſunt.	durare non poſſunt.
	Locationem.	1.	Condictionem.	Conductionem.
562.	2. Contractus.	4.	Condictio.	Conductio.
	Precarium.	3.	non autem.	morte autem.
		eâd	ſolvitur idem ſi.	ſolvitur. Item ſi.
564.	Not. 4.	3.	illum.	illam.
567.	Canon.	8.	facturus.	facturo.
568.	Clarus.	17.	ut ipſorum conſenſu.	vt ipſum annuum cenſum.
569.	Nicolaus V.	4.	Regibus requiſitos	Regis requiſitus.
570.	Hinc.	9.	excedere limites	excedere limites.
571.	Po uit.	ult.	Loquitus.	loquitur.
	Nota 3.	18.	dilatio.	Declaratio.
572.	Nota 1.	7.	quo plura.	quia plura.
574.	Cùm ſuper.	9.	promiſſis	præmiſſis
575.	Confirmat.	9.	alius	alus

Fol.	Paragrapho.	Lin.	Mendum.	Sic emendandum.
578.	§. Cauſa.	2.	Cuiuſdã juri de Coſa, & inter S. filium cuiuſdam T. eius &c.	Cuiuſdam G. de Coſa & inter G. filiam cuiuſdam T. eiuſque &c.
	Not. *gl.*	1.	quæ	qui
582.	Not. III.	7.	De Clerico aut ſolâ primâ tonſurâ conſtituto.	De Clerico in minoribus, aut ſolâ primâ tonſurâ cõſtituto.
583.	Nota 7.	7.	donatarii.	donantis.
585.	In Beneficiis.	ult.	reſtitutionem.	reſtrictionem.
587.	Nota 2. Etſi.	1.	hæres donatarii.	hæres donantis.
588.	Not. 5.	1.	hæres donatarii.	hæres donatoris.
	4. Poteſt.	2.	relinquat.	non relinquat.
589.	Not. 3.	5.	legitimo.	Legato.
		7.	Occaſione Eccleſiæ eiuſque Miniſtris	Occaſione Eccleſiæ. Bona Eccleſiæ dicuntur, quæ Eccleſiæ eiuſque Miniſtris.
		17.	Annexa facit	annexâ, ſua facit.
590.	Nota 6.	3.	honorum.	bonorum.
591.	De redditibus.	8.	ſtaturum eſſe	ſtaturum non eſſe.
596.	Valde.	12.	videlicet ignorârit.	videlicet non ignorârit.
599.	Cùm aliqua.	2.	agi	non agi.
602.	Nota 3.	8.	Hæc Legata inter liberos debent.	Hæc legitima inter liberos debet.
604.	Prædictæ	2.	Not. 1.	Nota,
610.	In titulo in Sext.	Cap. II.	Ex parte.	Cap. II. Cùm quis.
617.	Nota *Ex Panor.*	2.	donationibus.	domibus.
619.	Reſcribit.	pen.	terras	decimas.
621.	Not. Ius.	12.	& poſteriori.	ſed poſteriori.
625.	Cùm iſte.	4.	adbitas	debitas.
628.	Not. 2.	6.7.	in c. *Cùm Apoſtolica* aut inde	In c. *Cùm Apoſtolica* autem.
eod.	Apparet.	pen.	laici ſeculares,	Monachi ſeculares
639.	Ingreſſus.	8.	Monaſterii.	Monaſterium.
		6.	Per totum ac	Per totum annum.
641.	Declarat.	5.	reijci	recipi
642.	Nota. Vt.	1.	per	poſt.
		ult.	revocari poſſit.	revocari nõ poſſit.
645.	Not. 3.	2.	contrahere	cohabitare.
646.	Not. 2. Aliquos.	4.	quàm ordines.	quàm ad ordines.
647.	Not. 2.	10.	jure alterſus	jure vlteriùs.
649.	Ad domum.	12.	conſenſu &c. coniugi	ſine conſenſu &c. coniugis.
650.	In Tit. Cap. XIII.	Cùm	Ad Apoſtolicã.	Ad Apoſtolicam.
652.	Conſultus.	ult.	acceptior	acceptior. Et ſecundùm hoc debet diſpenſare.
658.	Statuit.	22.	promiſſis	præmiſſis.
664.	Not. 2.	7.	allegatam.	alligatam.
	Mandat.	6.	ibi in	inibi
667.	Ei adiudicetis.	pen.	Abbatiſſæ.	Abbatiſſa.
668.	Veluti.	4 5.	non tamen amoveri debent.	non amoveri debeat.
673.	Cum.	4.	Donatione	Dotatione.
	Nota 2.	7.	Occaſionis	enuntiationis.
676.	Per hunc.	2.	à laico poſſe Eccleſiam	à laico poſſe Ius patronatûs.
	Vt Conſtitutio.	9.	præfigendam.	præfigendum.
677.	Nota 2.	8.	qualitas	quantitas.
	Vnicuique.	2.	presbytero	presbyteri.
		4.	poſitis; &	poſitis; vel &
	Nullum.	7.	& c. Cathedraliũ	& Cathedraticum.
		ult.	non metaphoricè	non metaphyſicè.
681.	Prohibet.	5.	ne collatores	ne collectores.
682.	Cùm Monaſteriũ	4.	fructuum	Fratrum
683.	Cùm fides.	8.	Compenſatione	compoſitione
684.	Collige	ult.	poſſunt.	non poſſunt.
685.	Statuit. numero	5.	& converſione	& converſatione
687.	Textus.	5.	eſt nec	eſt, vt nec.
688.	Si altare.	2.	Contractus.	confractus.

Fol. 695.

Fol.	Paragrapho.	Lin.	Mendum.	Sic emendandum.
695.	§. Concord.	6.	Parocbi.	Parochiani.
697.	Not. 3. Immunit.	5.	adeò ut habeaot.	2. ut babeant
700.	Nota V.	pen.	ſacilis.	ſavorabilis.
701	Nota 2.	8.	hoc non denegat	hoc non obſervat.
702.	Nota 3.	1.	Omnes infideles	Omnes fideles.
		20.	vellent	nollent &c.
706.	Legitimè	13.	De prioribus	De poſterioribus
	Not. 4.	10.	tribunalibus	tributis.
707.	Not. 3.	22.	Subdi.	ſubduci *vel* ſubtrahi.
709.	In Titulo.		Cap. 1. Magnopere	Non magnopere.
714.	In Tit. Cap 2.		Cap. II. Quod nobis	Cap. II. Præterea.
715.	Not. 2. Non	4	à jure nō habent	à jure habent.
716.	Not. 2.	7.	Sufficere	ſufficient.
719	Cùm	5.	Concurrere	concurrant.
727.	Verba	2.	Certum verbis eſſe in matrimonio conſenſum internū debere vel ſignis exter nis exprimi.	Certum eſſe in matrimonio conſenſum internum debere verbis vel ſignis externis exprimi.
733.	Puberes	3.	dacunt	ducunt.
	Cùm quædam		intra	infra.
		4.	duaerit	dixerit.
735.	Nota 2. Si	9.	Ob Iudicis immaturitatem	ob judicii immaturitatem.
737.	CùmGuilielmus	28.	Guilielmum	Guilielmam.
747.	Contra	14.	Mulieri	Mulier.
753.	Not. 3. Matr.	pen.	ignaræ.	ignara.
	Not. 2. Incurri	8.	Chriſtianorum quoruodam.	Chriſtianarum quarundam.
	3. Conditio	1.	vt propter	vt præter.
		4.	& adulter	& altera.
		17.	quid.	quia.
757.	Not. 2.	7.	juris divini	juris Ciuilis.
759.	Not. 3.	1.	ſervum	ſervam.
762.	Cùm Martinus	5.	eum Bertha	Cum Teberga.
	Mandat	2.	Filiam	Filium.
764.	Cognationi	2.	adeptione	adoptione.
769.	Si per teſtes	2.	Cognitionem	Cognationem.
774.	Eâ præſente	4.	pœnitentia	præſentia.
777.	Not. 2. Iudicem	2.	Cauſa ſæcularis	Cauſa ſpiritualis.
781.	Sed poſſe	3.	*Sanch. l. 1. n. 4.*	*Sanch. l. 8. d. 7. n 4.*
		13.	ſtatueo	ſtatuens.
786.	Cùm Comes	5.	ſeparari râ.	ſeparari ab eâ.
	Abſque	pen.	adulteram	ad adulteram.
	Not. 2. Varias	9.	conceditur	non conceditur.
788.	Conſultus	16.	inter fideles	inter infideles.
789.	Not. 2.	4.	non teneri	eum teneri
	Nec ulli.	6.	*Sanch. l. 10.*	*l. 7.*
792.	Not. 2. Non	2.	Iuris diſpenſatio oem	Iuris diſpoſitionem.
		7.	dimittere poterat	dimittere nolebat.
793.	Not. 2. Multis	8.	debiti.	non debiti.
797.	Si aliquis	3.	in ſeptem.	cum ſeptem.
800.	Reſcribit	8.	inſcribi,	*Adde* : Si autem fiat, vt quis ab officio vel beneficio excludatur ante confirmationem, non eſt neceſſe inſcribi, quia crimen
803.	Denique	8.	deponentis.	deponentium.
815.	Nota 8.	8.	Simonia	Simoniam,
		9.	bane eſſe	*Dele* bane.
820.	Si id fiat	23.	ſi id fiat	ſive id fiat.
	Not. 2.	11.	ab initio	ab iovito.
	Not. 3.	12.	*n. 6. 7.*	*n. 67.*
822.	Cùm	1.	teſeripſiſſet	recepiſſet.
836.	Not. 3.	17.	Ordinariorum	Ordinationum.
840.	§. In ſuo.	14.	quàm	quem.
	Eos qui.	3.	galearum, & qui	galearum deferunt, & qui.
843.	In Titulo Clem.		Cap. Vnic. Decet.	Cap. Vnic. Cedit.
845.	Not. 10.	13.	*c. Cùm officiū. h. t. in 6. c. Et amiſsâ.*	*c. Vt officium. h. t. in 6. c. vt commiſſi.*
847.	Not. 4.	4.	Clericalem.	ſecularem.
850.	Si quis interfecer.	2.	occaſione	occiſione.
851.	Cùm.	2.	Perculiſſet	percuſſiſſet.
856.	Nota. 5.	20.	defendi	recuperari.
859.	Statuit.	7.	vel depoſitioois.	& Depoſitionis.
860.	Reſcribit.	pen.	non poſſet procedere	poſſet procedere
862.	Cùm quidam.	4.	Eccleſiæ	Eccleſiaſticæ.
863.	Quia.	20.	præſertim.	præterquam.
866.	In titulo.		Cap. VII. Tuæ Fraternitati.	Tua Fraternitas.
869.	Not. 4.	6.	procedit.	non procedit.
871.	Not. 2.	22.	Quod prout.	quod prouenit.
872.	Not. 6.	8.	ſolum eſt licitum	ſolum implicitum.
874.	Not. 2.	8.	Etſi pœna.	Etſi pecunia.
	Not. 3.	8.	diſpenſationis.	diſpoſitionis.
875.	Nota 7.	pen.	vſuarii	Viurarii.
879.	Ad onera.	22.	diuiſionis	deciſionis.
885.	Not. 4.	pen.	eaternus	internus (qui monetam cudit.
886.	In Titulo. Cap. I.		Cap. I. In talibus.	Cap. I. In Tabulis.
892.	Pauorm.	3.	diuino	diuina.
901.	Fieri autem.	6.	& locum, neque hæc ſint.	& locum ſacrum &c. cùm neque hæc
905.	Vtique.	6.	reputetur, quæ	reputetur Ciuitas, quæ.
907.	Nota 1.	vlt.	conſenſu	cenſu.
	Nota. 2.	4.	jure generato.	Iure generali.
910.	Nota 2.	5.	ſimul cunctis.	ſimul junctis.
	Condemnārunt.	4.	Monaſterio.	M. Epiſcopo.
911.	Iudices.	vlt.	exiguam	non exiguam.
	Olim.	1.	Principum	*Adde*: dabantur,
913.	Non ſolùm.	15.	quare non creditur eſſe.	quale creditur eſſe.
	De.	4.	poſſit, recedere ſpeculatorem.	poſſe, recedat ſpeculator.
914.	Cùm iſtud.	3.	& ita habet priuilegium	& ita habet: Priuilegium.
915.	Nota 1.	vlt.	nuda.	modò.
920.	Neque hic.	6.	& multis.	& famulis.
922.	In titulo. Cap. I.		Cap. I. Nullus.	Cap. I. Nobilis.
619.	In titulo. Cap. VII.		Cap. VII. In noſtrâ.	Cap. VII. Olim.
931.	Quia.	3.	hic	hi.
935.	Quæ.	9.	reſpondente.	reſpondentes.
940.	Nemo opus eſt.	3.	*in Concil. Trid.*	*Adde*: ſublatum.
942.	Nota 6.	11.	Primi & ſecundi.	ſecundi & tertii.
946.	Cùm B.	3.	de mandato	de parendo mandato.
954.	Si alter.	7.	non ex credulitate leui & temeraria, ſed probabili & diſcreta.	ex credulitate leui & temerariâ non probabili & diſcretâ.
955.	Not. 3.	9.	remitti.	omitti.
		12.	intelliguntur	infliguntur.
956.	Not. 1.	pen.	niſi quaſi	niſi quà.
	Not. 2.	pen	poteſt excommunicari	poteſt ſuſpendi.
961.	Qui Propter.	6.	ſententiam	licentiam.
963.	Si quis.	2.	Clericum,	*Adde*: duo nomine
966.	Quare.	1.	*nominat fratrem*	*nominat cùm fratrem &c.* teſtetur.
975.	Cùm verò.	pen.	quam Bellarm.	quam ex Bellarm.
978.	Secus eſt.	10.	non amittitur	non acquiritur.
979.	Poſuit.	6.	reuerenter	irreuerenter.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google